SANSKRIT-WÖRTERBUCH

HERAUSGEGEBEN

VON DER

KAISERLICHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN,

BEARBEITET

VON

OTTO BÖHTLINGK UND **RUDOLPH ROTH.**

FÜNFTER THEIL.

(1865 — 1868)

ल — व nebst Nachtragen und Verbesserungen von अ — व.

Neudruck der St. Petersburg Ausgabe von 1855—1875

MOTILAL BANARSIDASS PUBLISHERS PRIVATE LTD.
DELHI

First Indian Edition: Delhi, 1990

(This is a reproduction of 1976 edition brought out by Meicho-Fukyū-Kai, Tokyo, Japan)

ISBN: 81-208-0723-5 (Vol. V)
81-208-0724-3 (Set)

Also available at:

MOTILAL BANARSIDASS

41 U.A., Bungalow Road, Jawahar Nagar, Delhi 110007

120 Royapettah High Road, Mylapore, Madras 600 004

16 St. Mark's Road, Bangalore 560 001

Ashok Rajpath, Patna 800 004

Chowk, Varanasi 221 001

This publication has been brought out with the financial assistance from Government of India, Ministry of Human Resource Development.

Price: Rs. 845 (for set of seven volumes)

(Rupees Eight hundred fortyfive only)

If any defect is found in this book, please return the copy by V.P.P. to the publisher for exchange free of cost of postage.

Printed in India

by Jainendra Prakash Jain at Shri Jainendra Press, A-45 Naraina, Phase I, New Delhi 110 028 and published by Narendra Prakash Jain for Motilal Banarsidass Publishers Pvt. Ltd., Bungalow Road, Jawahar Nagar, Delhi 110 007

VORWORT.

Der fünfte Theil, welcher äusserlich und innerlich im Widerspruch zu den vorangehenden vier Theilen zu stehen scheint, enthält zugleich die zur Ausgleichung erforderlichen Bedingungen: äusserlich, insofern er, wenn je zwei der vorangehenden Theile zu einem Bande vereinigt werden, einen ziemlich entsprechenden dritten Band für sich bilden kann; innerlich, indem er trotz des bedeutenden Umfanges der Verbesserungen und Nachträge die Arbeit des Nachschlagens nicht erschwert, sondern erleichtert, da alle früheren, den einzelnen Theilen beigefügten Verbesserungen von jetzt an entbehrlich sind.

Bei den Verbesserungen und Zusätzen glaubten wir auf eine systematische Durcharbeitung seither zugänglich gewordener Texte so wenig als auf eine gründliche Revision umfänglicher Artikel uns einlassen zu dürfen, um nicht den Fortgang und die Beendigung des Werkes bedeutend zu verzögern. Wir haben uns vielmehr darauf beschränkt, dasjenige zu verzeichnen, was wir im Laufe der Zeit selbst gesammelt hatten, was inzwischen erschienenen Indices und Wörterbüchern mit verhältnissmässig geringer Mühe sich entnehmen liess und was uns von guten, mehr an Andere als an sich denkenden Freunden, wie Kern, Kuhn, Stenzler und Weber *), dargeboten wurde. Auch mit dieser unvollkommenen Leistung hoffen wir den Benutzern des Wörterbuches einen Dienst erwiesen zu haben.

Namentlich haben wir es nicht für passend erachtet die vedischen Artikel vorzunehmen in dem Augenblicke, wo ein ausführliches Wörterbuch zu den vedischen Texten von Th. Aufrecht und eine Uebersetzung des Ṛgveda von M. Müller angekündigt werden. Man wird es uns nicht verdenken, dass wir Andern, die es leichter haben werden, als wir vor sechszehn Jahren, gern den Vortritt lassen, Verbesserungen für jetzt zurückhalten und wünschen, dass beide Werke auch wirklich bald erscheinen, damit wir wenigstens für einen Theil unseres Wörterbuches noch die Früchte derselben benutzen können. Sollten künftig, wenn wir beim Ende angelangt sind, Zeit und Umstände es zulassen, so wird es noch immer nicht zu spät sein, auf die Schwierigkeiten des Veda zurückzukommen.

Was die vorwärts strebende erste Hälfte des 5ten Theiles betrifft, so hätten wir nur zu bemerken, dass wir bei der Wahl, ob ein Wort mit ब oder व zu schreiben sei, von guten Handschriften vedischer Texte und von den zu Bombay erschienenen Ausgaben uns haben leiten lassen. Die eben genannten Ausgaben sind in dieser Beziehung aus dem Grunde zuverlässiger als die in Calcutta gedruckten, weil im Mahrattischen ब und व bis zum heutigen Tage genau geschieden werden, während im Bengalischen diese beiden Laute zusammengefallen sind. Die Wörter बक, बकुल, बटु, बन्दि, बन्दिन्, बन्दी, बन्धुर, बन्धुल, बर्बर, बलाहक, बाष्प und बिडाल sind leider erst in den Nachträgen zu ihrem Recht gekommen.

Gelegentlich sei es uns gestattet uns darüber auszusprechen, wie wir uns das Verhältniss eines Handwörterbuches zu einem ausführlichen Wörterbuche denken und wie das eine Nutzen aus dem andern ziehen könnte.

Ist derjenige, welcher bei Abfassung eines Wörterbuches das unerreichbare Ziel der Vollständigkeit verfolgt, verpflichtet auch aus den entferntesten, von ihm nur zufällig betretenen Gebieten Alles aufzulesen, was er Neues findet; so wird der Verfasser eines Handwörterbuches sein Gebiet genau zu begrenzen und jede Ueberschreitung desselben zu vermeiden haben.

Der Verfasser eines ausführlichen Wörterbuches kramt seinen ganzen Vorrath an Kenntnissen aus und behält Nichts für sich; wenn der Verfasser eines Handwörterbuches nicht mehr weiss, als er aus dem dürftigen Material, welches er dem Leser vor Augen führt, zu ziehen im Stande war, dann steht es schlimm um sein Werk.

Dem Verfasser eines grossen Wörterbuches sieht man es nach, wenn er auf seinen weiten Reisen hier und da auch etwas Naheliegendes übersieht; vom Verfasser eines Handwörterbuches verlangt man mit Recht, dass er sein kleines Gebiet vollkommen beherrsche und den ungeübten Reisenden, den Benutzer seines Werkes, als bestellter Führer nicht gerade in der Noth verlasse.

Die genausten Belege sind bei einem ausführlichen Wörterbuch unerlässlich; solche Belege aber in ein Handwörterbuch überzutragen bringt keinen Nutzen. Wohl aber wäre eine allgemeine Angabe der Schriftgattungen, in welchen ein Wort in einer angegebenen Bedeutung gebraucht wird, am Platz. Kommt ein Wort oder eine Wortbedeutung schon im Veda vor, so müsste dieses, auch wenn der Veda als solcher

*) Whitney's Nachträge, die zu spät eintrafen, werden am Schluss des Werkes mitgetheilt werden.

1,9. 11,5,1,3. Später trifft man das Wort häufig auch mitten im Satze an Çâk. 152. Spr. 433. वामे विधौ वत कुतो व्यसनानिवृत्तिः 740. 3035. 3729. 3733. Kathâs. 14, 45. 30,126. 45,292. Bhâg. P. 3,13,44. 4,3,14. 8,12. Prab. 35,6. सोऽयमक्रो वत तत्तवः 92,13. अक्रो किमपि निःसत्त्वं राजत्वं वत वासुकेः Kathâs. 22,211. वत (am Anfange des Satzes) कथं गतैव प्रिया Mâlav. 42,13. कुलद्वयविशुद्धो ऽयं का पुत्रस्ते वत का मा u. s. w. (Brockh. setzt ein Komma vor वत) Kathâs. 34,55. Nach den Lexicographen: खेदे und अनुकम्पे (अनुक्रोशे) Nir. 6,27. AK. 3,4,32 (Colebr. 28),5. H. an. 7,24. fg. Med. avj. 26. विस्मये (आश्चर्ये) AK. H. an. Med. Halâj. 5,92. संतोषे (धृतौ) und आमन्त्रणे AK. H. an. Med. निन्दायाम् Halâj. अक्रो वत खेदे und संबोधने nach Med. avj. 34.

2. बतँ m. Naigh. 4,3. *Schwächling* nach Nir. 6,28. Rv. 10,10,13.

बद्, बँदति (nach Andern बन्द्, बँन्दति) *fest stehen* (स्थैर्ये) Dhâtup. 3, 14. — Vgl. 3. पद्.

बदर (in den späteren Schriften auch वदर) 1) m. parox. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. *a) Zizyphus Jujuba, Judendorn* (vgl. बदरी) Râǵan. im ÇKDr. — *b) eine Art Senf* (देवसर्षप) Râǵan. — *c) der Kern in der Frucht der Baumwollenstaude* (कार्पासास्थि) H. an. 3,583. fg. Med. r. 208. fg. — *d)* N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Vgl. बादरायण. — 2) f. आ N. verschiedener Pflanzen: *Baumwollenstaude* AK. 2,4,4,4. Med. *ein best. Knollengewächs*, = गृष्टि, वाराही AK. 2,4,5, 16. Med. *Mimosa octandra Roxb.* (एलापर्णी) H. an. Med. *Clitoria Ternatea* (विष्णुक्रान्ता) H. an. Viçva im ÇKDr. — 3) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Acc. eines auf बदरी ausgehenden comp. gaṇa घोषादि zu P. 6,2,85. *a) Judendorn* AK. 2,4,2,17. H. 1138. H. an. Med. Halâj. 2, 39. Çâṅkh. Gṛhj. 4,17. MBh. 3,2405. 11569. 13,636. Hariv. 1500. R. 2,55, 8. R. Gorr. 2,103,9. 3,17,9. Suçr. 2,114,19. 122,21. 193,4. °मूल 436,16. °फल Spr. 4125. Bhâg. P. 1,7,3. 8,2,13. Fälschlich für *die Beere* MBh. 3,7051. ऐङ्गुदं बदरीमिश्रम् (बदरैर्मिश्रम् ed. Bomb., बदरोन्मिश्रम् Gorr.) R. 2,103,29. — *b) Baumwollenstaude* H. an. Çabdar. im ÇKDr. — *c) Mucuna pruritus Hook.* (कपिकच्छु) Râǵan. im ÇKDr. — *d)* N. pr. einer der Gaṅgâ-Quellen (LIA. I, 547) und einer daran gelegenen Einsiedelei des Nara und Nârâjaṇa MBh. 1,1567. 3,1636. 12749. 4, 373. 1890. 8396. fg. 12749. 5,3824. 12,1432. 4662. 13329. 13,598. Bhâg. P. 3,4,4. 9,3,36. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,31. बदर्याश्रम 149,*a*,36. Kathâs. 5,139. Bhâg. P. 3,4,21. बदरीतपोवन Kir. 12,34. Vgl. बदरिका. — 4) n. *a)* proparox. *die essbare Frucht des Judendorns, Brustbeeren* P. 4, 3,163, Sch. AK. 2,4,2,17. H. an. Med. VS. 19, 22. 90. 21,30. Kâṭh. 12,10 in Ind. St. 3,464. TBr. 1,8,5,1. Çat. Br. 5,5,4,10. 12,7,1,3. 2,9. Kâtj. Çr. 15,10,12. 19,2,18. MBh. 9,2777. 2780. fg. 13,2773. R. Gorr. 2,28,21. 111,35. Suçr. 1,145,18. 157,4. 209,3. 17. 238,3. 367,13. 2,73, 4. 440,3. °यूष 459,18. Bhâg. P. 4,8,72. Vâsavad. 2,1. als *Gewicht* Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,3. — *b) die Frucht der Baumwollenstaude* Med. — *c)* = सेविफल Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. कटुबदरी, क्षितिबदरी, नृपबदर, भूबदरी, राजबदर, बादरिक.

बदरकुण (ब° + कुण) m. *die Zeit, wann die Brustbeeren reif werden*, gaṇa पील्वादि zu P. 5,2,24.

बदरपाचन (ब° + पा°) n. N. pr. eines Tîrtha (*der Ort, wo die Brustbeeren gekocht wurden*) MBh. 9,2760. fgg., wo auch der Ursprung des Namens erklärt wird. बदरीपाचन aus metrischen Rücksichten 3,7050.

बदरफली (ब° + फल) f. = भूबदरी Râǵan. im ÇKDr.

बदरवल्ली (ब° + व°) f. dass. ebend.

बदरामलक (ब° + आमलक) n. *Flacourtia cataphracta Roxb.* (als n. wohl *die Frucht*) Hâr. 102.

बदरि f. = बदरी *Judendorn* Çabdak. im ÇKDr. बदरिवनमाहात्म्य Mack. Coll. I, 82.

बदरिका (von बदर) f. 1) wohl = बदर n. *Brustbeere*: नारिकेलसमाकारा दृश्यन्ते ऽपि हि सज्जनाः। अन्ये बदरिकाकारा बहिरेव मनोहराः॥ Spr. 1552. — 2) = बदरी *d*. Hariv. 15030. °तीर्थ MBh. 3, 8155. बदरिकाश्रम Hariv. 15079. Kathâs. 5,132. 7,52. 17,26. Bhâg. P. 7,11, 6. Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,39. 259,*b*,12 v. u. Schol. zu Çâṅkh. Br. 7,6. दक्षिणबदरिकाश्रम Wilson, Sel. Works I, 37. नरनारायणबदरिकेश्वरतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,7.

बदरीच्छद (ब° + छद) 1) m. = शङ्खनखी *ein best. Parfum* Ratnam. 131 (°च्छदा f. ÇKDr. u. Wilson nach derselben Aut., unter शङ्खनखा aber ÇKDr. m.) Vgl. बदरीपत्त्र. — 2) f. आ *eine Art Judendorn* (हस्तिकोलि) Ratnam. im ÇKDr.

बदरीनाथ (ब° + नाथ) m. N. eines Tempels an der Badarî LIA. I, 49. Wilson, Sel. Works I, 39.

बदरीनारायण (ब° + ना°) N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,6. Vgl. नरनारायणबदरिकेश्वरतीर्थ unter बदरिका 2.

बदरीपत्त्र (ब° + प°) m. *ein best. Parfum*, = नखी Râǵan. im ÇKDr. °पत्त्रक n. dass. Gaṭâdh. ebend.

बदरीपाचन s. u. बदरपाचन.

बदरीप्रस्थ (ब° + प्रस्थ) m. N. pr. einer Stadt gaṇa कर्क्यादि zu P. 6, 2, 87.

बदरीफला (ब° + फल) f. *eine blau blühende* Çephâlikâ Çabdam. im ÇKDr.

बदरीवण und °वन n. *ein Judendorn-Wald* P. 8,4,6, Sch. °वन N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 255,*b*,10.

बदरीवासा (ब° + वास) f. Bein. der Durgâ (*an der* Badarî *ihre Wohnung habend*) H. ç. 49.

बदरीशैल (ब° + शैल) m. *der Fels der* Badarî, N. pr. eines Felsens an der Quelle der Gaṅgâ ÇKDr. nach den Purr. (स तु श्रीनगराख्यदेशे अलकनन्दानदीपश्चिमतीरे वर्तते). LIA. I, 49, N. 5.

बद्ध s. u. बन्ध्.

बँद्धक (von बद्ध) m. *ein Gebundener, Gefangener* AV. 6,121,4. बद्धकर्मोचन 3.

बद्धगुद (बद्ध + गुद) n. (nach ÇKDr.) *eine gefährliche Art von Verstopfung* Wise 357. Suçr. 2,90,3. °गुदिन् adj. *daran leidend* 1,276,14.

बद्धजिह्व (बद्ध + जिह्वा) adj. *dessen Zunge gebunden ist* d. i. *sich schwer bewegt* Çikshâ 19 in Ind. St. 4,268.

बद्धपुरीष (बद्ध + पु°) adj. *verstopft*; davon nom. abstr. °त्व n. *Verstopfung* Suçr. 1,273,9.

बद्धप्पि (!) n. *die geschlossene Hand, Faust* ÇKDr. nach einem Pu-

RÂṆA; nach einer anderen Lesart बद्धाप्प (!).

बद्धफल (बद्ध + फल) m. *Pongamia glabra Vent.* (करञ्ज) RÂGAN. im ÇKDR.

बद्धभू (बद्ध + भू) f. *Estrich* H. 992.

बद्धभूमिक (von बद्ध + भूमि) adj. *mit einem Estrich versehen* HALÂJ. 2, 139.

बद्धमुष्टि (बद्ध + मु°) adj. 1) *zur Faust geballt:* हस्त, कर H. 599. HALÂJ. 2,381. — 2) *dessen Hand geschlossen bleibt, close-fisted, geizig* NAISH. 3,85. Vgl. दृढमुष्टि.

बद्धमूत्र (बद्ध + मूत्र) adj. *den Harn hemmend* SUÇR. 1,181,4. 182,4.

बद्धमूल (बद्ध + मूल) adj. f. आ *Wurzeln gefasst habend, fest wurzelnd:* मनसिजतरु MÂLAV. 59. वैरतरु ÇIç. 2,38. भरतो ऽनेन कालेन बद्धमूलो भविष्यति *wird festen Fuss gefasst haben* R. GORR. 2,8,29. साम्राज्ये KATHÂS. 4,130. पुत्रप्रथाबद्धमूलं राज्यम् 22,37. लक्ष्मी RÂGA-TAR. 5,149. Davon nom. abstr. °ता f. in übertr. Bed. KATHÂS. 34,197.

बद्धरसाल (बद्ध + र°) m. *eine vor allen andern hochgeachtete Mangoart* RÂGAN. im ÇKDR.

बद्धवर्चस् (बद्ध + व°) adj. *verstopfend* SUÇR. 1,195,10. 196,5.

बद्धविट्क (von बद्ध + विष्) adj. *verstopft;* davon nom. abstr. °ता *Verstopfung* SUÇR. 2,401,18. ÇÂRṄG. SAṂH. 1,7,70.

बद्धविण्मूत्र (बद्ध + विष्-मूत्र) adj. *Stuhlgang und Harn hemmend* SUÇR. 1,181,7. 196,9. 200,15.

बद्धवीर (बद्ध + वीर) adj. *dessen Mannen gebunden sind* TS. 2,3,1,5.

बद्धशस् s. u. बद्ध.

बद्धशिख (बद्ध + शिखा) 1) adj. *a) dessen Haar auf den Scheitel des Kopfes aufgebunden ist:* सदोपवीतिना भाव्यं सदा बद्धशिखेन तु। विशिखो व्युपवीतश्च यत्करोति न तत्कृतम्॥ Cit. im PRÂJAÇKITTAT. ÇKDR. — *b) im Kindesalter stehend* H. an. 4,44. MED. kh. 15. — 2) f. आ *eine best. Pflanze* (उच्चटोषधि) H. an. MED.

बद्द n. *Trupp, Haufe,* Bez. *einer grossen Zahl,* nach SÂJ. *hundert* Koṭi AIT. BR. 8,22. °शस् adv. 23. KÂṬH. 39,6. BHÂG. P. 9,20,26 (bei BURNOUF fälschlich बद्धशस्). *10000 Millionen* PAṄKAV. BR. 17,14,2. Z. d. d. m. G. 15,135. Nach dem Schol. zu BHÂG. P. *die Zahl 13084.*

बदन् m. *Dammstrasse, Hochweg* (?): बद्वा नामासि स्रुतिः सोमसरणी PAṄKAV. BR. 1,1,4. बद्वा नामासि पन्थानमापद्य LÂṬJ. 1,1,23. Der Comm.: स्थिर इतरस्माल्लौकिकान्मार्गाद्दृढतरः.

बध् s. वध्, बाध् und u. dem caus. von बन्ध्.

बधिर (von बन्ध्) UṆÂDIS. 1,52. gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. adj. f. आ *taub* NIR. 10,48. AK. 2,6,1,48. TRIK. 2,6,12. H. 454. HALÂJ. 2,454. ऋतस्य श्लोको बधिरा ततर्द कर्णा ṚV. 4,23,8. 9,73,6. ÇAT. BR. 1,4,2,14. 6,1,16. 11,7,2,4. 14,9,2,10 (KHÂND. UP. 5,1,10). सुश्रवा वै नामैष न बधिरो भवति KÂṬH. 30,10. M. 7,149. 9,201. 11,52. SUÇR. 1,89,11. 316,8. MBH. 3,10621. यत्र सूक्तं दुरुक्तं च समं स्यात् — न तत्र प्रलपेत्प्राज्ञो बधिरेष्विव गायनः 5,3290. श्रोत्रे मे बधिरे कृते 3860. R. 3,4,46. PAṄKAT. V, 84. Spr. 298. बधिरतमाः के हितवचनं ये न शृण्वन्ति 3973. Kann seinem subst. vorangehen oder folgen gaṇa कडारादि zu P. 2,2,38. Hier und da mit व geschrieben. — Vgl. अ°, बाधिर्य.

बधिरक (von बधिर) 1) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu P. 2,4,69. — 2) बधिरिका f. N. pr. eines Frauenzimmers gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

बधिरता (wie eben) f. *Taubheit* Spr. 831.

बधिरय् (wie eben), °यति *taub machen, betäuben:* ढक्कानिनादेन दिशो बधिरयन्तः DAÇAK. 35,2. MAHÂVÎRAK. 108,16. °सिंहनादबधिरितदिगन्त PRAB. 85,3. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 30.

बधिरान्ध (ब° + अन्ध) adj. *taub und blind;* m. N. pr. eines Nâga, eines Sohnes des Kaçjapa, MBH. 5,3632.

बधिरिमन् (von बधिर) m. *Taubheit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

बधिरीकर् (बधिर + 1. कर्), °करोति *taub machen, betäuben* PRAB. 34,16. कर्णौ मे °कृतौ MBH. 4,1454. 2309. तूर्यैः सुभटनादैश्च °कृतदिक्तटम् KATHÂS. 48,4.

बध्योग m. N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,105. — Vgl. बाध्योग.

बन्द् s. वद्.

बन्दिग्रारपु N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,14.

बन्ध्, बध्नाति DHÂTUP. 31,37. imperat. बधान, निबध्नीहि BHÂG. P. 8, 24,36; प्रत्यबन्धत् HARIV. 3449; बबन्ध, (आ) बेधुस् ved.; बेधिषे 2. pers.; भन्त्स्यति (fälschlich बत्स्यति, व° RÂGA-TAR. 6,269) KÂr. 4 aus SIDDH. K. zu P. 7,2,10. वन्धिष्यति HARIV. 14325. बन्धिष्ये MBH. 3,10727; बन्द्धुम् (hier und da fälschlich बद्धुम्), बन्धितुम् R. 2,18,23; बद्ध्वा; pass. बध्यते; partic. praet. बद्ध. 1) *binden, anbinden, anheften, fesseln, gefangen nehmen* ṚV. 10,85,24. मित्रस्त्वा पदि बध्नीताम् VS. 4,19. TS. 1,1,10,2. प्राणं बध्नामि त्वा मयि AV. 11,4,26. कृशनं ते बध्नाम्यायुषे 4,10,7. मणिम् 8,5,10. 22. पवित्रमस्यां बध्नाति KÂTJ. ÇR. 4,2,15. 7,7,20. ग्रन्थीन् GOBH. 4,9,5. 1,12,8. 2,13,5. KAUÇ. 89. VS. 1,25. AV. 10,5,44. MBH. 3,16765. न शक्यो वायुराकाशे पाशैर्बन्द्धुं मनोजवः R. 3,61,36. KATHÂS. 21,99. बद्ध्वा मां पाशरज्जुभिः VID. 230. 232. 83. PAṄKAT. ed. orn. 33, 12. VET. in LA. 10,11. BHAṬṬ. 9,75. अस्मिन्हिमवतः शृङ्गे नावम् — बध्नीत MATSJOP. 47. शिलां बद्ध्वा JÂGN. 2,278. बबन्ध चैव मे मूर्ध्नि किरीटमिदम् MBH. 3,12066. R. 2,37,14. RAGH. 7,9. KUMÂRAS. 7,25. KATHÂS. 37, 153. VID. 301. चक्रबन्धं, कूटबन्धं, गुप्तिबन्धं (absolut.) बन्ध् P. 3,4,41, Sch. अबन्ध्यं यश्च बध्नाति बन्ध्यं यश्च प्रमुञ्चति JÂGN. 2,243. बन्धने बद्ध्वा MBH. 1,4993. HARIV. 9083. R. 3,68,16. KATHÂS. 28,145. RÂGA-TAR. 4,520. 5,260. 6,269. बन्धिष्यन्ति तदा हि त्वां नागा भोगैः *umstricken* HARIV. 14325. (तौ) बबन्ध रावणिर्भूयः शरैः MBH. 3,16465. बध्नाति मे चक्षुः — चित्रकूटः RAGH. 13,47. तस्याः कपोले — बबन्ध चक्षूंषि यवप्ररोहः KUMÂRAS. 7,17. ऋषिमाद्यं न बध्नाति पापीयांस्त्वां रजोगुणः BHÂG. P. 3,9,35. बध्नीयात्पूजयेत वा *einsperren* so v. a. *strafen, züchtigen* Spr. 1415. *ein Opferthier binden* so v. a. *darbringen, schlachten* (mit dat. der Gottheit, der es dargebracht wird): अबध्नन्पुरुषं पशुम् ṚV. 10,90,15. बध्नन्निन्द्राय छागम् VS. 28,23. तं बधान देवेभ्यः 22,4. अश्वं भन्त्स्यामि देवेभ्यः ebend. AIT. BR. 8,21. 23. TBR. 3,8,2,1. KÂTJ. ÇR. 4,8,1. — pass.: पतिर्बन्धेषु बध्यते ṚV. 10,85,28. 4,42,8. 57,4. (कन्या) मातुर्बध्यतां गृहे AV. 1,14,2. अयस्मये द्रुपदे बेधिष इह 6,63,3. 121,2. पशुः 9,6,6. पाशैर्बध्यते वारुणैर्भृशम् M. 8,82. अबध्ये DAÇAK. in BENF. Chr. 194,14. MBH. 2,238. KATHÂS. 33,114. Spr. 237. नहि चूडामणिः पादे — बध्यते 3307, v. l. बलिर्बबन्धे BHAṬṬ. 2,29. लौहबन्धैर्बबन्धे मनो मे 14,56. बध्यन्ते निपुणैरगाधसलिला-

न्मत्स्याः समुद्रादपि *werden gefangen* Spr. 2922. दूरादामिषलोभेन बध्यते खेचरः खगः 1298. कर्मभिर्न स बध्यते Bhag. 4, 14. न पुनः कर्मजालेन बध्यते Kathâs. 27, 53. कर्मान्तरैर्बध्यते Spr. 1337. यतिर्मुक्तो ऽपि बध्यते *wird in Fesseln geschlagen* so v. a. *wieder an's Leben gefesselt* M. 6, 58. बध्यते so v. a. पापेन संबध्यते nach dem Schol. M. 3, 68. Bhâg. P. 2, 9, 28. भेदेन बध्यते Pańkat. 231, 10. — med. *sich Etwas anbinden, umbinden:* हस्तत्रं बध्नीष्व Lâtj. 3, 10, 7. कृष्णविषाणां सिचि बध्नीते Çat. Br. 3, 2, 1, 18. Kâtj. Çr. 7, 3, 26. AV. 10, 6, 18. act. in der späteren Sprache: कवचम् — बन्धान MBh. 5, 7125. कथं नु चीरं बध्नन्ति मुनयः वनवासिनः R. 2, 37, 12. AK. 2, 8, 2, 31. Daçak. in Benf. Chr. 201, 4. Bhatt. 14, 7. रज्जुं बद्ध्वाथ वा कण्ठे R. 2, 74, 29. pass. in dieser Bed.: स्रजं तदा बध्यति Hariv. 13088. — बद्ध *gebunden, gefesselt, angebunden, befestigt; gefangen* AK. 3, 1, 42. 3, 2, 44. 3, 4, 14, 83. H. 438. Halâj. 2, 185. 4, 62. ग्रीवायां बद्धः ṚV. 4, 40, 4. स्तेन 8, 56, 14. 18. द्रुपदेषु 1, 24, 13. 10, 34, 4. 38, 5. मुञ्चतं यन्नो अस्ति तनूषु बद्धं कृतमेनो अस्मत् 6, 74, 3. पाशे AV. 2, 12, 2. आत्मन्व्यङ्गानि बद्धानि TBr. 1, 2, 6, 4. तद्ध्यः Lâtj. 4, 1, 2. गौर्बद्धवत्सा *deren Kalb angebunden* (im Stalle) *steht* Çat. Br. 4, 2, 4, 22. — Sûrjas. 12, 73. उच्चैर्बद्धानि चीराणि लक्ष्मणेन *hoch aufgehängt* R. Gorr. 2, 108, 8. एकवेणी *aufgebunden* Megh. 89. नवबद्धस्य दन्तिनः *vor Kurzem gebunden, — eingefangen* Ragh. ed. Calc. 1, 72. वरुणेन यथा पाशैर्बद्धः M. 9, 308. Hit. 21, 11. सर्वे जालेन बद्धाः 13, 10. अरज्जुबद्धा (गौ) Kâtj. Çr. 7, 6, 14. पाश° MBh. 3, 16763. Spr. 2009. 4000. Hit. 14, 22. Vid. 277. 233. R. 1, 62, 25. सा (नौः) बद्धा तत्र Matsjop. 48. कुञ्चिताबद्धकुन्तल (d. i. आबद्ध) Kathâs. 48, 59. असि Bhatt. 4, 26. चक्रबद्धः = चक्रे बद्धः P. 6, 3, 19, Sch. बद्धघण्ट R. 2, 67, 17. °नेपथ्य Hariv. 8687. °तूण, °कक्ष, °गोध, बद्धाङ्गुलित्र, बद्धायुध u. s. w. MBh. 1, 5334. 5, 7131. Mâlav. 68, 8. Daçak. in Benf. Chr. 186, 9. Kathâs. 40, 2. असिबद्ध *mit einem Messer umgürtet* Çâñkh. Çr. 14, 22, 20. तलबद्ध (= बद्धतल) MBh. 6, 621. Hariv. 12529. 13246. पश्चाद्बाहुबद्ध *dem die Hände auf den Rücken gebunden sind* Mṛkkh. 175, 12. तौ वीरौ शरबन्धेन बद्धौ *umstrickt* MBh. 3, 16466. बद्ध *gebunden, gefesselt, gefangen* Çâk. 108 (Gegens. स्वैरगति). M. 4, 210. Spr. 54. Râga-Tar. 5, 261. Prab. 13, 7. (तौ) बद्धौ चकार Kathâs. 27, 160. घोरे बन्धनागारे बद्धः Mṛkkh. 66, 25. बद्धो भवांश्चण्डमहासेनेन मायया Kathâs. 13, 3. स्नेह° Spr. 4223. दासाः स्म सर्वे तव वाचि बद्धाः MBh. 3, 10082. मनसि श्लिष्टेव बद्धेव च Dhûrtas. 73, 14. रागबद्धचित्तवृत्ति Çâk. 4, 11. स्वकृतैरेव बद्धाहम् Pańkat. III, 160. जाड्याद्बद्ध oder जाड्येन बद्धः *in Folge seiner Dummheit in Gefangenschaft gerathen* Schol. zu P. 2, 3, 25. शताद्बद्धः *in Folge einer Schuld von Hundert* Schol. zu 24. — 2) *verbinden, zusammenfügen:* (कृत्वा) बद्धैः (कृत्वाबद्धैः Tr. und Benfey) शिलाबन्धैः सेतुबन्धमपारयन् Râga-Tar. 5, 92. अणवो (*die Atome*) बद्धाः Liñga-P. bei Muir, ST. 4, 326, 1. वृकाः पञ्चबद्धाश्च शतबद्धास्तथापरे *zu fünf —, zu hundert verbunden* Hariv. 3507. राजानः श्रेणिबद्धाः MBh. 2, 568. छायाबद्धकदम्बकं मृगकुलम् *Gruppen bildend* Çâk. 39. देहबद्ध *mit einem Körper verbunden* Ragh. 11, 35. Kumâras. 2, 47. 5, 30. कर्माणि शीलेन बद्धानि Verz. d. Oxf. H. 56, *a*, N. 1. सुखबद्धमसंबद्धं तथा ह्येष प्रभाषते so v. a. *angenehm, lieblich zu hören* R. 2, 96, 14 (105, 13 Gorr.). धनुर्मध्ये बद्ध्वा मुष्टिम् so v. a. *den Bogen in der Mitte fassend* 1, 28, 5. एष मुष्टिर्मया बद्धः so v. a. *geballt* 4, 15, 21. AK. 2, 6, 2, 37. सुबद्धेन मुष्टिना Hariv. 3779; vgl. बद्धमुष्टि. अञ्जलिं बन्ध् *die hohlen Hände zusammenlegen:* सा मूर्ध्नि बद्ध्वा रुदती राज्ञः पद्ममिवाञ्जलिम् R. 2, 62, 11. 4, 6, 12. 9, 6. Ragh. 16, 5. बध्यतामयमभययाचनाञ्जलिः 11, 78. Kathâs. 50, 143. Dhûrtas. 80, 4. बद्धाञ्जलि Mṛkkh. 174, 11. Daçak. in Benf. Chr. 183, 11. शिरसि यैर्बद्धो न सेवाञ्जलिः Spr. 2959. बद्धाञ्जलिपुट R. 1, 68, 3. 6, 37, 73. 101, 26. आसनं पद्मकं बद्ध्वा *die Füsse beim Sitzen zu der* Padmaka *genannten Stellung zusammenlegen* Ind. St. 2, 47, N. 2. हिमगिरिशिलाबद्धपद्मासन Spr. 808. Vet. in LA. 13, 7. बद्ध्वा योगासनानि Bhatt. 7, 77. भ्रुकुटिं बन्ध् *die Brauen furchen* (hätte auch u. 6. gestellt werden können) MBh. 7, 762. R. 2, 23, 2. 3, 54, 1. 6, 82, 180. 100, 11. Kâvjâd. 2, 326. सुरतबद्धाङ्ग्यः *zum Beischlaf zurechtgelegt* Hariv. 8315. काञ्चनी वासयष्टिर्मूले बद्धा मणिभिः *mit Edelsteinen eingelegt* Megh. 77. मरकतशिलाबद्धसोपान 74. लोहबद्धा गदाः *mit Eisen beschlagen* MBh. 7, 8141. हस्तीव जाम्बूनदबद्धशृङ्ग *mit Gold belegt* R. 5, 11, 7. रीतिबद्ध *in Messing gefasst* Kathâs. 24, 178. 184. सेतुं बन्ध् *einen Damm —, eine Brücke bauen* Bhâg. P. 9, 10, 15. Râga-Tar. 5, 103. सेतुं बध्नामि गङ्गायाम् Kathâs. 40, 18. सेतुं बन्धितुमिच्छति R. 2, 18, 23. सेतुर्बद्धश्च सागरे 6, 81, 18. बद्धद्विरदसेतुभिः *aus Elephanten gebildete Brücken* Ragh. 4, 38. बबन्धुर्बन्धनीयान् (sc. देशान्) *dämmten* R. 2, 80, 10. बन्धिष्ये सेतुना गङ्गाम् so v. a. *ich werde überbrücken* MBh. 3, 10727. नायं शक्यस्त्वया बद्धुं (sic) महानोघः 10728. सागरं सुमहद्बद्ध्वा R. 6, 34, 14. पाषाणसेतुबन्धेन — अभवद्बद्धा निखिला नीलजासरित् *abgedämmt* Râga-Tar. 5, 91. केदारखण्डं बधान so v. a. *verstopfen* MBh. 1, 685. fg. *festmachen, verschliessen, schliessen:* अबध्नन्नर्गलेन वह्निश्च ताम् (मञ्जूषाम्) Kathâs. 4, 56. पर्णकुटीद्वारं बबन्ध Z. d. d. m. G. 14, 575, 20. दिवाकरादर्शनबद्धकोशे ऽरविन्दे Ragh. 6, 66. बद्धाम्बरचरमार्ग *versperrt* Spr. 1938. मर्यादा बध्यतां स्थिरा *eine Schranke errichten* R. 4, 4, 13. जलनिधेर्वेला बद्धा नृपः सगरः *ein Ufer errichten* Spr. 776. गोलं बद्ध्वा *zusammenfügen, construiren* Sûrjas. 8, 12. *Verse binden, — zusammenfügen, abfassen, componiren:* पादबद्धः श्लोकः R. 1, 2, 21. श्लोक एव त्वया बद्धः 33. रामकथा श्लोकबद्धा 38. (काव्यम्) ज्ञातिभिः सप्तभिर्बद्धम् 4, 6. पूर्वैर्बद्धं कथावस्तु मयि भूयो निबध्नति Râga-Tar. 1, 8. दृष्टं दृष्टं नृपोदन्तं बद्ध्वा 9. बद्धा द्वादशभिर्ग्रन्थसहस्रैः पार्थिवावलिः 17. बद्धं च यद्दण्डिना Verz. d. Oxf. H. 167, *a*, 36. 211, *a*, 45. अबद्ध *unzusammenhängend, sinnlos;* n. *unzusammenhängendes Geschwätz* AK. 1, 1, 5, 21. H. 267. बह्वबद्धं प्रभाषसे Hariv. 15824. बह्वबद्धप्रलापिन् N. 26, 16. वाग्विसर्गे — अबद्धवति (= अपशब्दादियुक्ते Schol.) *aus schlecht gefügten Worten bestehend* Bhâg. P. 1, 5, 11. — 3) *festhalten, zurückhalten:* बबन्ध राज्ञो हस्तम् (auf übernatürliche Weise) Kathâs. 49, 28. बद्धः प्रियः Spr. 2653. बद्ध्वा वा वाससा *am Kleide* Jâǵn. 3, 292. *hemmen, unterdrücken:* बद्धधाराप्रवाहेन — अश्रुणा Som. Nala 164. बद्धवाच् adj. Bhâg. P. 1, 15, 43. बद्ध *stockend* im Gegens. zu द्रव *fliessend* Suçr. 2, 443, 18. वनराजिषु — बद्धपङ्कवतीषु so v. a. *trocken gelegt* Hariv. 3841. — 4) *heften, richten* das Auge, das Ohr, die Sinne auf Etwas (loc.): पुंस्कोकिलनिनादेषु षट्पदाचरितेषु च। बद्धश्रोत्रमनश्चक्षुः MBh. 3, 11085. fg. मुहुरनुपतति स्यन्दने बद्धदृष्टिः Çâk. 7. बध्नन्ति च पयोदेषु दृशः Kâvjâd. 2, 103. बद्धनेत्रा MBh. 15, 436. तथाविधे मनो बबन्ध Ragh. 3, 4. भवत्यां बद्धचित्तः MBh. 15, 984. मतिं बधान सुग्रीवे Bhatt. 20, 22. — 5) *im Gefolge haben, zur Folge haben, bewirken, hervorrufen:* बध्नन्नङ्गेषु रोमाञ्चम् — प्रियास्पर्शः Kâvjâd. 2, 11. बध्नात्यार्यपरीवादं खलसंवादशृङ्खला Kathâs.

24,210. आशु बध्नाति हि प्रेम प्राग्जन्मान्तरसंस्तवः 28,117. बद्धानन्दा दिवसाः 23,94. *machen:* अन्योऽन्यदासभावं च पणमत्र बबन्धुः so v. a. *stipulirten* KATHÂS. 22,182. क्रमं बबन्ध क्रमितुम् BHAṬṬ. 2,9. आकाशे लक्ष्यं (लक्षं) बन्ध् *im Luftraume ein Ziel sich machen* so v. a. *nach einer bestimmten Richtung im Luftraume blicken* ÇÂK. 31, 7, v. l. MUDRÂR. 6,19. 31,3. 62,5. आकाशबद्धलक्ष VIKRAM. 54,4. — 6) *ansetzen* (Frucht u. s. w.); *schlagen* (Wurzeln), *bekommen, bei sich zur Erscheinung bringen, zeigen, äussern, hegen, haben:* काले खलु समारब्धाः फलं बध्नन्ति नीतयः RAGH. 12,69. धृतिपुष्पमयमपि जनो बध्नाति न तादृशं चिरात्प्रभृति MÂLAV. 54. बद्धमूल s. bes. चूतानां चिरनिर्गतापि कलिका बध्नाति न स्वं रजः ÇÂK. 131. VIKRAM. 26. बद्धकेसर SUÇR. 1,210,11. सौहृदम्, सख्यम्, अजर्यम् *Freundschaft schliessen* BHÂG. P. 1,14,33. KATHÂS. 38,159. 28,110. KUMÂRAS. 1,20. RÂǴA-TAR. 1,155. 5,268. RAGH. 18,6. वैरम् *Feindschaft beginnen, in ein feindschaftliches Verhältniss treten:* पूर्वबद्धवैर R. 4,53,14. अन्योऽन्यबद्धवैराणाम् *in gegenseitiger Feindschaft lebend* 6,19,2. ÇÂK. 48. LIṄGA-P. bei MUIR, ST. 4,326,6. रविर्बद्धभीमपरिवेषमण्डलः RAGH. 11,59. बद्धराज्य *die Herrschaft erlangt habend* RÂǴA-TAR. 5,282. बद्धोत्सव so v. a. *einen Festtag habend* KATHÂS. 21,146. बद्धप्रतिज्ञा *gelobt habend* 38,114. बद्धनिश्चया 16,116. बद्धो मानपरिग्रहे परिकरः Spr. 2084. (तत्पुरे) बध्नाति संनिधिम् *nimmt seinen Aufenthalt* RÂǴA-TAR. 4,507. तत्रैव बद्धवसतिः 2,97. बद्धद्वेष 446. बद्धानुशय R. GORR. 1,2,13. शिशो — बद्धस्नेहा KATHÂS. 3,17. (अद्रिः) बध्नतीभिर्मदरागशोभाम् RAGH. 16,59. धृतिं बधान Spr. 2215. M. 5,47, v. l. बबन्ध च । नरवाहनदत्ते — धृतिम् KATHÂS. 34,105. नोपवनलतासु — चक्षुर्बध्नाति धृतिम् VIKRAM. 27. मद्भर्तौ प्रीतिं बध्नाति MÂRK. P. 68,31. तस्मिन्बबन्ध सा न — कुमुद्वती भानुमतीव भावम् RAGH. 6,36. Spr. 74. KATHÂS. 17,127. 49,249. वत्सेश्वरं प्रति । गाढं बबन्ध सद्भावम् 13,1. बद्धराग Spr. 812. बद्धानुरागा SOM. NALA 16. अन्तर्बद्धसद्भर्तृभक्तिः KATHÂS. 33,216. मत्तेभेन्द्रविभिन्नकुम्भकवलग्रासैकबद्धस्पृहः Spr. 791. 2045. बिम्बाधरबद्धतृष्ण RAGH. 13,16. Spr. 3510. शापान्तबद्धाश KATHÂS. 30,53. RÂǴA-TAR. 4,599. रतिं बध्नाति यत्र च M. 5,47. KATHÂS. 3,29. MÂRK. P. 26,9. आकण्ठघृतमांसादिभोजनास्थां बबन्ध KATHÂS. 30,97. RÂǴA-TAR. 5,245. बद्धग्रहे राज्ञि KATHÂS. 49,16. बद्धावस्थितिचापल Spr. 2522. बद्धाशङ्क KATHÂS. 15,95. वप्रान्तरेषु बद्धां बद्धां भित्तिशङ्काम् KIR. 5,36. बद्धोद्यम RÂǴA-TAR. 6,222. बद्धवेपथु so v. a. *zitternd* DAÇAK. in BENF. Chr. 187,10. बद्धरभसा (अ॰) RÂǴA-TAR. 3,126. बद्धमौन so v. a. *Stillschweigen beobachtend* HARIV. 8170. RAGH. 13,23. बद्धप्रतिश्रुति गुहामुखानि 16,31. यामिन्येषा बहुलजलदैर्बद्धभीमान्धकारा Spr. 2475. KATHÂS. 46,207. द्रुमेषु फलं स्वयं बद्धम् *hat sich von selbst gezeigt* KUMÂRAS. 5,60. बद्धं वदने घर्माम्भसां जालकम् *hat sich eingestellt, ist da* ÇÂK. 29. बद्ध am Anf. adj. compp. hat häufig (s. oben) eine ähnliche Bedeutung wie जात. सुबद्ध beim Schol. zu ǴAIM. 1,32 scheint *ganz am Platz seiend, wohl angebracht* zu bedeuten.

— caus. बन्धयति 1) *binden —, gefangen setzen lassen:* गाम् KAUÇ. 69. अश्वम् ÇAT. BR. 13,5,4,4. बन्धयिष्यति वा पाशैरथ वास्मान्वधिष्यति R. 2,84,4. KATHÂS. 49,105. RÂǴA-TAR. 6,330. शतेन बन्धितः *eine Schuld von hundert hat ihn in's Gefängniss gebracht* P. 2,3,24, Sch. Nach DHÂTUP. 32,14 bedeuten बन्धयति und बाधयति *zusammenbinden;* vgl. बन्धयितर्. — 2) *zusammenfügen —, bauen lassen:* स सेतुं बन्धयामास

प्लवगैर्लवणाम्भसि RAGH. 12,70. RÂǴA-TAR. 1,156. *abdämmen lassen:* वितस्तामेकतः स्थानात्कर्मकृद्भिरबन्धयत् 5,90.

— अनु 1) *entlang binden, anbinden* AV. 5,19,12. राष्ट्र एव विशमनुबध्नाति TBR. 1,8,3,2. TS. 6,6,5,3. मेखलाम् GOBH. 3,4,17. अनुबद्धशिरःपादं चर्म KAUÇ. 24. 64. 81. चित्रां मालां चानुबद्धाम् MBH. 7,76. दर्पितबाहुलतानुबद्धा *umfangen* Spr. 3894. धर्मबन्धानुबद्ध *gebunden, gefesselt* R. GORR. 2,113,3. वचसा — तन्त्या लोकः किलायं कामहतो ऽनुबद्धः BHÂG. P. 3,21,16. विषयेष्वन्वबध्यत 4,27,10. उभयोरपि राजेन्द्र संबन्धेनानुबध्यताम् । इक्ष्वाकुकुलम् *in Verbindung bringen* R. 1,72,8. अन्योऽन्यानुबद्ध (त्रिवर्ग) Verz. d. Oxf. H. 216,a,19. अनुबद्धेन हृदा श्रुणवन्हरेः कथाः *mit gefesseltem, ganz darauf gerichtetem Herzen* BHÂG. P. 3,22,33. pass. *als* Anubandha *angefügt werden:* हिश्चकारो ऽनुबध्यते P. 3,1,44, Sch. — 2) *in seinem Gefolge haben:* न शिष्याननुबध्नीत BHÂG. P. 7,13,8. अनुबद्ध *im Gefolge seiend, mit Etwas zusammenhängend, in Verbindung stehend:* अनुबद्धार्थानर्थसंशयान्विचार्य DAÇAK. in BENF. Chr. 181,1. अहो ममोपरि विधेः संरम्भो दारुणो महान् । नानुबध्नाति कुशलम् so v. a. *bringt keine Wohlfahrt* MBH. 3,2562. हे वृषल ते तथा विजेयो ऽस्तु यथा हिंसामनुबध्नाति P. 6,1,141, Sch. — 3) *äussern, an den Tag legen, hegen, haben:* मनुष्येण शौटीर्यमनुबध्नता R. 5,71,6. पूर्वानुबद्धवैरेण शत्रुणा MṚKKH. 172,24. तेषु किं भवतः स्नेहमनुबध्नाति मानसम् MÂRK. P. 81,22. — 4) *sich Jmd anhängen, auf dem Fusse folgen, nachlaufen:* किमेनामनुबध्नासि DHÛRTAS. 86,3. को नु खल्वयमनुबध्यमानस्तपस्विनीभ्यामबालसत्त्वो बालः ÇÂK. 101,20. अनुबद्ध *begleitet von:* समाध्यनुबद्धयोग BHÂG. P. 3,16,26. — 5) *auf Etwas bestehen* KATHÂS. 49,47. — 6) *zusammenhalten, nicht reissen, nicht auseinandergehen:* भङ्गे ऽपि हि मृणालानामनुबध्नन्ति तन्तवः Spr. 3314. — Vgl. अनुबन्ध fg., अनुबन्धिन्, अनूबन्ध्य.

— पर्यनु s. पर्यनुबन्ध.

— अपि med. *sich anbinden:* स्रजम् ÂÇV. GṚHJ. 3,8. — Vgl. अपिबद्ध.

— अव *anbinden*, med. *sich anbinden* KAUÇ. 36. PÂR. GṚHJ. 2,6. मालामवबध्य चाङ्गे MBH. 7,80. अवबद्धशिरस्त्राणा 9,3096. तस्य स्नेहावबद्धो ऽसौ *gefesselt* 12,1438. धर्मपट्टावबद्ध *umbunden* VJUTP. 164. अवबद्ध *feststeckend, festsitzend:* शूलमूलावबद्धास्थिखण्ड RÂǴA-TAR. 2,85. द्वीपिचर्मावबद्ध (खड्ग) *steckend in* MBH. 6,1787. शल्य SUÇR. 1,99,15. 97,21. 100,9. कीलैः 24,9. भर्तरि प्राक्प्रौढप्रणयावबद्धं मनः *hängend an* KATHÂS. 13,196. अनवबद्धदोष *nicht stockend* SUÇR. 1,160,6. 2,184,5. — Vgl. अवबन्ध.

— आ *anbinden*, med. (im Epos auch act.) *sich Etwas anbinden* AV. 3,9,3. 5,28,11. यत्ते देवी निर्ऋतिराबबन्ध दाम 6,63,1. परिहस्तम् 81,3. मेखलाम् 133,1. 9,3,6. रथं युक्त्वाबध्य ÇAT. BR. 5,3,2,6. 4,3,24. 11,8,4,3. 14,6,1,2. LÂṬJ. 4,3,19. ÂÇV. GṚHJ. 1,22. GOBH. 3,4,20. पवित्रपाशैराबद्धः R. 1,62,19. MBH. 4,173. स्रजः प्रह्लादस्य मूर्ध्नि आबबन्ध HARIV. 13730. वर्म — आबबन्ध MBH. 7,3447. HARIV. 13165. 2052. R. 2,96,31. 3,50,3. KATHÂS. 13,187. RÂǴA-TAR. 4,587. KAURAP. 15 bei HAEB. H. 915. आबद्धा मानुषाः सर्वे *in Banden seiend* MBH. 10,71. दृष्टिपाशैरिवाबद्धा KATHÂS. 34,103. बहुमानेन चाबद्धाः BHÂG. P. 8,9,23. — 2) *verbinden, zusammenfügen:* वाताबद्धाभवन्मेघाः (für वाताबद्धा अभवन्) *zusammengeballt* MBH. 3,9970. आबद्धाञ्जलि *die hohlen Hände zusammengefügt habend* DAÇAK. in BENF. Chr. 199,14. — 3) *festhalten:* (ब्राह्मणाम्) कण्ठे

वाबध्य वाससा so v. a. *am Kragen festhalten* M. 11,205; vgl. u. simpl. 3. — 4) *heften*, *richten* (den Blick, den Geist): स्यन्दनाबद्धदृष्टि Ragh. 1,40. तदेकाबद्धमानसा Kathâs. 15,85. — 5) *bewirken*, *hervorbringen*, *bilden*; *an sich hervorbringen*, *äussern*, *zeigen*: (तमिस्रम्) आबद्धरेखमभितो रविमण्डलीभिः Git. 11,12. आबद्धमाल (zugleich *mit angebundenen Kränzen*) Megh. 9. आबद्धमण्डलं नागम् Som. Nala 106. आबद्धभीमभ्रुकुटीविभङ्ग Bhatt. 3,30. आबद्धवेपथु so v. a. *zitternd* Kir. 5,33. आबद्धसारणी (करी) Kathâs. 6,57. — Vgl. आबद्ध, आबन्ध fg.

— समा *sich Etwas anbinden*: कवचं च समाबध्य R. 6,86,25.

— उद् 1) *aufbinden* d. i. *in die Höhe binden*: भुजंगमोद्बद्धजटाकलाप Kumâras. 3,46. उद्बद्धमुकुट MBh. 13,899. उद्बद्धकेश Ragh. 16,67 fehlerhaft für उद्बन्ध° (d. i. *mit aufgelöstem Haar*, wie St. auch übersetzt), wie die ed. Calc. hat. अस्मिन्वृत्ते किलोद्बद्धं शरीरम् *aufgehängt* MBh. 4, 1312. med. *sich erhängen* Çat. Br. 11,5,1,8. गलमुद्बध्य दृष्णा चेलचीरया *sich den Hals zuschnüren* Râga-Tar. 4,573. — 2) उद्बद्ध als Beiw. von Waden so v. a. *fest*, *drall* MBh. 1,6074. 7,7897. Varâh. Brh. S. 68, 17. — Vgl. उद्बन्ध fgg.

— समुद् *festbinden*: आत्मानं कः समुद्बध्य कण्ठे बद्धा महाशिलाम्। समुद्रं प्रतरेद्दोर्भ्याम् MBh. 4,1545.

— उप *binden* (an Händen und Füssen): यातुधानानुपबद्धानिह्वा वह AV. 1,7,7. अन्नम् Çat. Br. 2,1,4,3. 11,5,1,2. — Vgl. उपबन्ध.

— नि 1) *festbinden*, *befestigen*: इह वत्सान्नि बध्नीमः AV. 4,38,7. कूटैं जघने Kauç. 80. 85. 49. MBh. 3,10030. Bhâg. P. 8,24,36. 45. MBh. 4, 802. Spr. 3585. दाम्ना निबद्धमुदरे — उलूखलम् Hariv. 3462. शुनःशेपं पशुं यूपे निबबन्ध R. Gorr. 1,64,24. Hariv. 7165. 7930. निबध्यतां मे कवचम् MBh. 7,74. Hariv. 9460. Kumâras. 5,10. Kathâs. 28,159. Râga-Tar. 4,263. 576. Pańkat. 135,5. कुट्यां च निबद्धा घोटकाः 254,23. निबद्ध इव पाशेन किशोरः R. 2,40,39. Prab. 14,3. धर्मपाशनिबद्ध MBh. 4,1613. R. Gorr. 2,11,28. Kathâs. 17,17. उत्तरीयनिबद्धग्रन्थि Pańkat. 236,17. माता गाढं निबध्नाति बन्धं देवी निकृन्तति Prab. 106,9. वस्त्रान्ते निबद्धा-शीरनामिका: *gebunden in* Vid. 131. तन्तुरस्थानशाटीनिबद्धम् — अलंकारस्थाएडम् Mrkkh. 49,11. जीर्णपटखण्डनिबद्धकन्था *zusammengenäht aus* Spr. 2044. सूच्या सूत्रं यथा वस्त्रे संसारयति वायकः। तद्वत्संसारसूत्रं हि तृष्णासूच्या निबध्यते॥ MBh. 12,7878. एकनिबद्धवेणी *zusammengebunden* Hariv. 7042. धनुषी *sich anbinden* R. Gorr. 2,31,28. 3,12,19. दृढतरनिबद्धमुष्टि (कृपाण) *befestigt* Spr. 1277. सपरिवारो निबद्धः *gefangen* (im Netz) Pańkat. 105,9. अर्थैरर्था निबध्यन्ते गजैरिव महागजाः Spr. 228. 2324. 3603. MBh. 12,225. अर्थतस्तु निबध्यन्ते मित्राणि रिपवस्तथा so v. a. *der Nutzen schafft uns Freunde wie Feinde* Spr. 4274. आत्मवन्तं न कर्माणि निबध्नन्ति *fesseln*, *ketten* Bhag. 4,41. 9,9. 14,7. कृतापि न निबध्यते 4,22. 18,17. M. 6,74. Bhâg. P. 4,26,8. 7,2,41. यच्चत्पश्यामि ते गात्रम् — तस्मिंस्तस्मिन् — चक्षुर्मम निबध्यते R. 5,22,15. धर्मज्ञा धर्मशास्त्रेषु निबद्धा धर्मसेतवः MBh. 13,2477. गुरुशास्त्रे ऽनिबद्धानाम् 1,1360. आबद्धा मानुषाः सर्वे सर्वे निबद्धाः कर्मणोर्द्वयोः। दैवे पुरुषकारे च *sind gekettet an* 10,71. ताभ्यामुभाभ्यां दैवेन पुरुषकारेण च, सर्वार्थो निबद्धः *hängen davon ab* 73. सदाचारम् निबद्धं स्वेषु कर्मसु *gebunden an* M. 4,155. — 2) *verbinden*, *zusammenfugen*: दृढतरनिबद्धमुष्टि (कृपाण) Spr. 1227. निबद्ध एव भक्तानामत्यः प्रणामाञ्जलिः 2163. निबध्य भ्रुकुटीं *die Brauen furchen* Hariv. 7066. निबद्धवाटस्य शालेः *geschlossen*, *verstopft* (so dass das Wasser nicht hineindringen kann) Kathâs. 34,203. पाषाणचयनिबद्धे कूपे *mit Steinen eingefasst* Pańkat. 211,5. हेमनिबद्धचक्र *mit Gold eingelegt*, — *verziert* MBh. 12,1585. 13,2785. मन्दं प्रख्यायमानेन रूपेणाप्रतिमेन ताम्। निबद्धां (पिनद्धां R. 5,18,4) धूमजालेन प्रभामिव विभावसोः॥ *eingehüllt in*, *bezogen mit* 3,2662. पञ्चधातुनिबद्धा *zusammengefügt aus* Hariv. 12030. विचित्रसदसत्कर्मनिबद्धाः (अश्वाः) *begleitet von*, *versehen mit* Kathâs. 27,77. Gaudap. zu Sâmkhjak. 59. निबद्ध *eingeschlossen*, *eingefügt*, *enthalten*, *befindlich auf*, — *in*: धारानिबद्धेव कलङ्कलेखा Ragh. 13,15. अष्टादशसु मार्गेषु निबद्धानि (कार्याणि) M. 8,3. भाष्यवार्त्तिकयोर्निबद्धानि Verz. d. Oxf. H. No. 354. अग्राह्यमनिबद्धं च वाचा संपरिवर्जयेत् *nicht in Worte gefasst* so v. a. *schlecht ausgedrückt* MBh. 13,7541. अनिबद्धप्रलापिन् *Unsinn schwatzend* Jâgn. 3,135. *zusammenfügen* so v. a. *niederschreiben*, *abfassen*, *redigiren*: निबध्नीयात्तथा सीमां सर्वास्तांश्चैव नामतः M. 8,255. निबद्धं पुण्यमाख्यानं रामायणम् R. Gorr. 1,5,3. Vikr. 36. Varâh. Laghuǵ. 1,2 in Ind. St. 2,277. Râga-Tar. 1,8. Kathâs. 8,2. 5. Hall in der Einleit. zu Vâsavad. 24. Verz. d. Oxf. H. 211,*a*,32. 261,*a*,28. आदौ निबध्नाति स्वाम्यमित्यादिना so v. a. *er beginnt seine Schrift mit* स्वाम्यम् *u. s. w.* No. 602. Kull. zu M. 8,142. प्रणीतम् = स्मृतिरूपेण निबद्धम् Mallin. zu Kumâras. 6,31. *besprechen*: स्वशाखाविहितैश्चापि शाखान्तरगतान्विधीन्। कल्पकारा निबध्नन्ति (lies निब°) सर्व एव विकल्पितान्॥ Kumârila bei Müller, SL. 178. — 3) *festhalten*, *zurückhalten*, *hemmen*: निबध्नीमो ऽस्य पौरुषम् MBh. 4,982. गुहानिबद्धप्रतिशब्द Ragh. 2,28. — 4) *heften auf*, *setzen*, *richten*, *zuwenden*: नाल्पीयसि निबध्नन्ति पदमुन्नतचेतसः *setzen ihren Fuss auf* so v. a. *machen sich an* Spr. 4435. सांख्यनिबद्धदृष्टि Hariv. 14840. अधिके हि निबद्धेन किमत्र हृदयेन मे Kathâs. 46,176. कामो मनुष्याणां यस्मिन्किल निबध्यते। जने R. 5,24,4. बसन्तलेखैकनिबद्धभावं परासु कान्तासु मनः कुतो नः Sâh. D. 300,2 v. u. त्वयि निबद्धरतेः Vikr. 118. संजीवकनिबद्धराग Pańkat. 58,13. मतिर्मयि निबद्धा Bhâg. P. 1,6,25. 7,1,23. *Jmd zu Etwas anstellen*, *mit Etwas beauftragen*: यत्रानिबद्धो ऽपीक्षेत गृणुयाद्वा किंचन M. 8,76. उपकूलं कालिन्द्याः स्कन्धावारं निबध्नता *aufstellen* Râga-Tar. 1,60. — 5) निबद्ध *gebildet*, *bestehend aus*: शीर्णनिबद्धमूल (रासभराजवृक्ष) R. 6,93,18. — 6) निबद्ध *sich beziehend auf*: रामे निबद्धाः (गाथाः) Hariv. 2352. कुरुक्षेत्रनिबद्धा (गाथा) MBh. 9,3029. — Vgl. निबन्धृ fgg. und अनिबद्ध.

— उपनि *niederschreiben*, *abfassen*, *redigiren*: कात्यायनेनोपनिबद्धभ्राजाख्यश्लोक° Kaij. in Mahâbh. 24. मनुप्रदिष्टा धर्मास्तच्छिष्येण भृगुणा तदाज्ञयोपनिबद्धाः Kull. zu M. 1,4. मनुप्रदिष्टधर्मोपनिबद्धवाक्य मानवोपसंहिता ebend. Kull. zu M. 2,7. Verz. d. Oxf. H. No. 24. *besprechen* No. 358. Schol. zu Kâtj. Çr. 1056,6. 1059,2 v. u. विषयस्यानुपादानाद्विषय्युपनिबध्यते। यत्र सातिशयोक्तिः स्यात् Pratâpar. 84,*b*,6.

— संनि, partic. संनिबद्ध *geknüpft an*, *hängend an*, *abhängend von*: संसारे संनिबद्धानां निगडच्छेदकर्तरी Brahmavaiv. P. in Verz. d. Oxf. H. 20,*b*,8. भरते संनिबद्धाः स्म शौनिके पशवो यथा R. 2,48,25. *besetzt mit*: क्रीडाश्च (*Spielplätze*) नानाद्रुमसंनिबद्धाः MBh. 3,12318. — Vgl. संनिबन्ध u. s. w.

— निस् 1) *heften*, *richten*: यन्मनो मयि निर्बद्धम् Bhâg. P. 3,9,35. मयि निर्बद्धहृदया 9,4,66. — 2) *sich an Jmd klammern*, *heftig in Jmd dringen*,

Jmd stark zusetzen: निर्बध्नतातिमात्रं च गालवेन MBH. 5,4116. भूयो भूयश्च निर्बद्धया त्वया DAÇAK. in BENF. Chr. 193,3. — Vgl. निर्बन्ध fgg.

— परि 1) med. *anbinden:* तत्र तानि दृढैः पाशैः मुगाढं पर्यबन्धत MBH. 4,171. *sich umbinden:* मेखलाम् AV. 6,133,5. — 2) *umzingeln:* ततो ऽस्य पन्नविषयो रक्षोभिः पर्यबध्यत MBH. 13,4785. — 3) *hemmen, unterbrechen:* वाचा — बाष्पपरिबद्धया R. 2,58,11. — caus. *umspannen:* वृषणाधः पार्श्वपादौ पाणिभ्यां परिबन्धयेत् Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,18.

— प्र 1) *anbinden, befestigen* ÇAT. BR. 2,1,2,14. बर्हिषा हिरण्यम् 3,2,1,8. 14. 4,3,4,6. 5,3,1,10. SHADV. BR. 2,9. KAUÇ. 26. 35. KÂTJ. ÇR. 10,2,5. स यथा शकुनिः सूत्रेण प्रबद्धः KHÂND. UP. 6,8,2. PANKAT. 89,10. बलवता कालेनैते प्रबध्य निमीलिताः *in Fesseln schlagen* Spr. 776. प्रबद्धविलून P. 4,1,52, Vârtt. 3. वाक्प्रबद्धो हि संसारः *an's Wort gekettet, vom Wort abhängend* MBH. 12,7804. — 2) *unterdrücken, hemmen:* प्रबद्धमूत्र *an Harnverhaltung leidend* SUÇR. 1,198,20. — Vgl. प्रबद्धर fgg.

— 1) प्रति *anbinden:* वृक्षे नावं प्रतिबध्नीष्व *binde dein Schiff an einen Baum* ÇAT. BR. 1,8,1,6. अन्यनौप्रतिबद्धाम् (नावम्) KÂM. NÎTIS. 7,33. दाम्ना चैवोदरे बद्धा प्रत्यबन्धदुलूखले HARIV. 3449. शिरस्येतं मणिं राजा प्रतिबध्नातु MBH. 10,756. पीतप्रतिबद्धवत्सा RAGH. 2,1. SUÇR. 1,161,21. स्थूलान्त्रप्रतिबद्ध *befestigt an, hängend an* 238,10. 324,3. *einfassen:* यदि मणिस्त्रपुणि प्रतिबध्यते Spr. 595. *besetzen:* बकुलानुरागकुरुविन्ददलप्रतिबद्धमध्यमिव दिग्वलयम् ÇIÇ. 9,8. प्रतिबद्ध *verknüpft, verbunden* KAP. 1,101. यो येन प्रतिबद्धः स्यात् Spr. 2560. *versehen mit:* दीप्ताङ्गदयुगप्रतिबद्धमहाभुज MBH. 11,711. धर्मार्थप्रतिबद्धता H. 69. पगुवत्परतन्त्रत्वेन प्रतिबद्धः so v. a. *abhängig* ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 253. मृत्यु° *dem Tode unterworfen* 98. रसान्तरेषु प्रतिबद्धरागम् so v. a. *harmonirend* KUMÂRAS. 7,91. — 2) *heften, richten:* ममेदं स्यादिति हि सर्वेषां तत्राशा प्रतिबद्धा ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 270. स्वामिनो यस्योपर्यास्था प्रतिबद्धा PANKAT. ed. orn. 60,24. आशाप्रतिबद्धचित्त 31,6. — 3) *verschliessen, abschneiden:* प्रतिबध्नाति हि श्रेयः पूज्यपूजाव्यतिक्रमः RAGH. 1,79. अस्य स्वर्गप्राप्तिरनेन दुष्कृतेन प्रतिबध्यते KULL. zu M. 9,254. प्रतिबद्धप्रसर MALLIN. zu KUMÂRAS. 3,12. — 4) *Jmd von sich weisen, fern halten von sich:* प्रत्यबध्नाञ्चार्थपतिम् DAÇAK. in BENF. Chr. 190,6. परैः प्रतिबध्यमानो ऽपि DURGA zu NIR. bei MUIR, ST. 2,184. प्रतिबद्धास्तु बाह्लीकाः so v. a. *mit den B. will man Nichts zu thun haben* MBH. 8,2108. प्रतिबद्ध = मनोहृत, प्रतिहृत, हृत AK. 3,1,41. H. 439. — 5) प्रतिबद्ध *verwickelt, schwer zu lösen* VARÂH. BRH. S. 2,1. — Vgl. प्रतिबध्य (प्रतिबन्ध्य) fgg.

— वि 1) *auf verschiedenen Seiten anbinden; ausspannen, spannen:* यत्र मन्थां विबध्नते रश्मीन्यमितवा इव RV. 1,28,4. सिंह इवास्तानीद्द्रुवयो विबद्धः *die Trommel* AV. 5,20,2. 6,112,3. चर्माणी LÂTJ. 3,10,11. शर्करास्त्वयमातृणां शणरज्जुभ्यां विबध्य धारयति *an Schnüre fassend* KAUÇ. 72. — 2) विबद्ध *in's Stocken gerathen* SUÇR. 2,409,12. *verstopft* 411,11. — विबद्ध im gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,80. विबध्नाति bei MÜLLER, SL. 178 fehlerhaft für निबध्नाति. — Vgl. विबन्ध.

— सम् 1) *zusammenbinden, verknüpfen:* संबद्धास ÇAT. BR. 3,2,1,2. KÂTJ. ÇR. 1,3,3. शरीरं च मृतस्यैकं समबध्नत पाण्डवाः *banden an* MBH. 4,172. वर्त्मानि संबध्यन्ते *kleben zusammen* SUÇR. 2,309,10. अन्योऽन्यसंबद्ध *unter sich verbunden* 58,15. यथा छायातपौ नित्यं मुसंबद्धौ परस्परम् Spr. 2309. पापात्संबद्धमैन्यौघः *mit geschlossener Heeresmacht* KÂM. NÎTIS. 18,47. KAP. 1,90. सा (गङ्गा) संबध्यमानार्करश्मिसंगतिपावनी *sich verbindend* MÂRK. P. 56,2. दृतौष्ठपुटसंबद्धं वक्त्रं सापि तदाकरोत् *geschlossen* R. 5,56,27. सौप्तिकैषीकसंबद्धे पर्वणि *im P., der sowohl das S. als das Ai. enthält*, MBH. 1,581. विनिष्पेतुरसंबद्धाः केचित्तत्र शिलीमुखाः *unverbunden d. i. einzeln* R. 3,31,20. इत्येते त्रयो ऽर्थाश्चकारात्संबध्यन्ते Schol. zu P. 4,2,70. नदीमाश्रमसंबद्धाम् *in Verbindung stehend mit* MBH. 1,2871. सर्वं च तिलसंबद्धं नाद्यादस्तमिते रवौ M. 4,75. संबद्धाः तितिपांसुभिः so v. a. *bedeckt* R. 6,94,2. स्नेहसंबद्ध *von Liebe erfüllt* BHÂG. P. 1,10,13. धर्मकामार्थसंबद्ध (रामायण) R. GORR. 1,2,45. हेतुभिर्न्यायसंबद्धैः 3,56,31. वेदसंबद्धाः (कथाः) *in Beziehung stehend zu, Bezug habend auf* MBH. 13,1781. रामसंबद्ध (आख्यान) R. GORR. 1,4,147. देवानामपि वै ह्यपः — पुराणे वेदसंबद्धः *in den Veda enthalten, erwähnt* HARIV. 12605. संबद्ध *angeheftet* so v. a. *da seiend, vorhanden, sich befindend:* कुसुममिव लोभनीयं यौवनमङ्गेषु संबद्धम् (v. l. für संनद्धम्) ÇÂK. 20. (तपोवनानि) संबद्धवैखानसकन्यकानि (nach dem Schol. = कृतसख्य) RAGH. 14,28. संबद्धदर्प adj. MBH. 3,12380. कर्माण्यकृत्वार्थानि येषां वाचश्च सूनृताः। येषामर्थाश्च संबद्धा दुर्गाण्यतितरन्ति ते ॥ 12,4064. पदात्पादिति संबद्धमेकृत्वागमनुवर्तते PAT. zu P. 6,1,115. समर्थ = संबद्धार्थ AK. 3,4,15,89. pass. *verbunden werden* so v. a. *gehören zu, zu ergänzen sein:* उत्तरपदग्रहणं भगशब्देनैव संबध्यते न तु प्रत्येकम् KÂÇ. zu P. 5,1,9. Schol. zu P. 2,1,25. 4,2. वक्ता दाल्भ्य इति वक्ष्यमाणेन संबध्यते ÇAÑK. zu KHÂND. UP. 1,2,10. SÂH. D. 19,15. इत घारभ्याग्निषु सूत्रेषु चत्वारो ऽर्थाः संबध्यन्ते Schol. zu P. 4,2,70. असंबद्ध *in keiner näheren Beziehung stehend, fern stehend, der Nichts mit Jmd oder Etwas zu schaffen hat* MBH. 5,1297. असंबद्धकृतश्चैव व्यवहारः M. 8,163. JÂGN. 2,32. MRKKH. 146,6 (u. असंबद्ध falsch erklärt). *unzusammenhängend, ungereimt, keinen Sinn habend:* °प्रलाप M. 12,6. Schol. zu GAIM. 1,31. °प्रलापिन् MRKKH. 146,19. नामन् MÂRK. P. 26,14 fg. मुखबद्धमसंबद्धं तथा कोप प्रभाषते (von einem Kokila) R. 2,96,14 (105,13 GORR.). संबद्धम् wohl adv. in der folgenden Stelle: अवाद्यन्त गन्धर्वा वादित्रं सुमनोहरम्। नगुश्चाप्सरसो राज्ञो यशः संबद्धमेव च ॥ *sangen dazu* MBH. 9,3443. — 2) *Jmd Etwas verschaffen:* मनोज्ञगन्धं सत्कारभङ्गं पुराणशीधुं नवपाटलं च। संबध्नता कामिजनेषु दोषाः सर्वे निदाघावधिना प्रमृष्टाः ॥ RAGH. 16,52. — Vgl. संबन्ध u. s. w. — caus. *anbinden lassen:* पशुं रत्नाम्बरं कृत्वा यूपे तं समबन्धयत् R. 1,62,24. *verbinden heissen; sagen, dass man verbinden müsse:* केचित्तु तत्स्पृष्टिनमिति चाण्डालोदक्यादिभिः सर्वैः संबन्धयन्ति KULL. zu M. 5,85.

— अनुसम्, partic. °बद्ध *verbunden mit, begleitet von:* साधुवाद° (हाहाकार) MBH. 1,5437.

— अभिसम् *verbinden*, अनभिसंबद्ध *nicht zusammenhängend* SUÇR. 2,58,16. तस्येति प्रकृतं प्राणमभिसंबध्नाति so v. a. *meint er, versteht darunter* ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 116. न वावचनेन शकुनिरभिसंबध्यते किं तर्हि निपातनमभिसंबध्यते *mit* वा *ist nicht* शकुनि, *sondern* निपातन (d. i. *unregelmässige Bildung*) *zu verbinden* PAT. zu P. 6,1,150. ders. zu 147 bei GOLD. MÂN. 127, *a.* अर्थशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते *gehört zu, ist zu ziehen, — zu ergänzen* Schol. zu P. 2,2,11. 1,6. KULL. zu M. 2,204. Schol. bei WILSON, SÂÑKHJAK. S. 51. — Vgl. अभिसंबन्ध.

— उपसम् *daranbinden:* वेतसशाखोपसंबद्धा भवति TBR. 3,8,4,3.

बन्धु (von बन्ध्) m. gaṇa उञ्छादि (काश° d. i. in der Bed. *Band*) zu

P. 6, 1, 160. 1) *das Binden, Verbinden; Verband* Suçr. 1, 54, 12. 64, 2. 65, 18. 68, 1. 19. बन्धो विधीयते 2, 14, 9. 376, 8. बन्धं समाचरेत् 398, 13. सुबद्धस्यापि भारस्य पूर्वबन्धः श्लथायते MBh. 1, 7979. स्वे स्थाने शकटस्याथ चक्रबन्धमकारयत् *das Anbinden* Hariv. 3422. गोबन्धदाः H. 894. ईषाबन्धं चक्रबन्धं रथबन्धं तथैव च। प्राणाशयदमेयात्मा MBh. 7, 8776. चक्र° = चक्रे बन्धः P. 2, 1, 41, Sch. हस्तेबन्ध und हस्त° 6, 3, 13, Sch. Accent solcher Compp. P. 6, 2, 32. तस्येह पट्टबन्धो विधीयताम् Kathâs. 12, 190. 14, 33. Râga-Tar. 4, 718. ऊरु° 575. केशबन्धविशेषाः *verschiedene Arten das Haar zu binden, — von Haartrachten* Halâj. 2, 375. ब्रह्मास्त्रेण च बन्धो वै मारुतेः R. Gorr. 1, 4, 84. बद्धौ तु शरबन्धेन भ्रातरौ रणमूर्धनि 6, 20, 18. 5, 44, 13. 15. MBh. 3, 16466. — 2) *das Fangen, Einfangen*: गज° Ragh. 16, 2. शकुनिबन्धव्यसनिन् Pañkat. 192, 3. *Fesselung, Gefangensetzung, Gefangenschaft, Haft* (häufig in Verbindung mit वध *Tödtung, Todesstrafe*) M. 5, 49. 8, 310 (neben निरोधन *Einsperrung*). MBh. 14, 443. Spr. 3609. MBh. 1, 165. 5, 5225. राज° *Gefangensetzung durch den Fürsten* Hariv. 3294. बन्धान्मोक्षयतु माम् 14368. Mâlav. 75. Râga-Tar. 3, 121. °मुद्रा 4, 179. — 3) *das Binden, Zusammenfügen* in den verschiedensten Verbindungen (s. u. बन्ध् 2.): सेतोर्बन्धः, सेतु° *die Errichtung eines Dammes, — einer Brücke* Spr. 2989. MBh. 3, 16312. Râga-Tar. 5, 91. 114. Kathâs. 19, 5. सरिताम् *Abdämmung* Mârk. P. 68, 40. *Ueberbrückung* (zugleich *Fesselung*) Spr. 1185 (vgl. jedoch 4200). = गृहादिवेष्टन Çabdar. im ÇKDr. प्राकारमूल° Med. j. 20. बन्धोच्छ्रयचितानि (शिविराणि) wohl *Wall* MBh. 5, 5202. आसन° (hätte bei आसन unter 1, *a* gestellt werden müssen) *das Sichsetzen* Ragh. 2, 6. पर्यङ्क° Kumâras. 3, 45. 59. Açokâvad. 32. प्रासादवातायनदृश्यबन्धैः — अञ्जलिभिः *das Zusammenfügen der hohlen Hände* Ragh. 14, 13. बद्धभ्रुकुटिबन्धेन वदनेन *das Furchen der Brauen* Râga-Tar. 5, 344. मल्लबन्धान्तर *eine best. Stellung bei Ringern* Med. p. 17. महाबन्ध, मूलबन्ध und बन्ध *best. Stellungen der Hände und Füsse* Verz. d. Oxf. H. 235, *a*, 21. fg. स्त्रीणां, रत°, सुरत°, स्त्री° und बन्ध allein *Verbindung* (der Leiber), *Stellung beim Beischlaf* Trik. 3, 3, 121. H. an. 2, 5. 355. 3, 484. Med. k. 21. Kaurap. 48. es werden deren 16, 18 und auch 36 aufgeführt Ratim. und Smaradîp. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 48. कथा° *Knüpfung der Erzählung* so v. a. *Einleitung* MBh. 1, 59 in der Unterschr. — 4) *das Heften, Richten*: देशे नाभिचक्रनासाग्रादौ चित्तस्य बन्धः Verz. d. Oxf. H. 236, *b*, N. — 5) *Verbindung, Verkehr*: अत एव सतो नीचबन्धं वर्जयन्ति Pañkat. 60, 19. — 6) in der Philos. *Gebundenheit* (im Gegens. zu मुक्ति, मोक्ष *Erlösung*) Çvetâçv. Up. 6, 16. Kap. 1, 56. 87. 156. 3, 24. Bhag. 18, 30. Sâṁkhjak. 44. Nîlak. 10. 15. 19. 63. Vṛddha-Kâṇ. 13, 12. Verz. d. Oxf. H. 228, *a*, N. Bhâg. P. 4, 30, 19. Mârk. P. 29, 1. 95, 3. 6. 15. 17. ist im Sâṁkhja dreifach: प्रकृति°, वैकारिक°, दक्षिणा° Tattvas. 46. Vgl. कर्मबन्ध Bhag. 2, 39. जन्म° 51. — 7) *das Bekommen, bei-sich-zur-Erscheinung-Bringen, Aeusserung*: अदेहबन्धाय *um nicht ferner einen Körper anzunehmen* Ragh. 18, 6. भूयस्तनुत्यज्ञो नास्ति शरीरबन्धः 13, 58. देहबन्धानमानुषान् wohl *mit einem Körper versehen* (also = देहबद्ध) Hariv. 9030. रागबन्ध so v. a. *Zuneigung* Mâlav. 29. Ragh. 18, 51. अभिलाष° 6, 81. ललितविभ्रमबन्धविचक्षणा 9, 35. — 8) *Band, Fessel* H. an. 2, 242. Med. dh. 9. RV. 8, 40, 8. 56, 18. पतिर्बन्धेषु बध्यते 10, 85, 28. AV. 10, 5, 44. अयस्मय VS. 12, 63. 64. प्राशोत्पशुं प्र मुञ्चत बन्धाद्यज्ञपतिं परि TS. 3, 1, 4, 4. 7, 5, 9, 2. देव° ebend. Kauç. 39. बन्धपाशाः AV. 6, 84, 3 (5, 14, 10 ist wohl बन्धुम् zu lesen). Hit. 21, 20. बन्धे संसिनि (der Haare) Çâk. 29. मोहादिभिश्च स एव बन्धः सुदृढतां नीतः Prab. 13, 7. माता गाढं निबध्नाति बन्धं देवी निकृन्तति 106, 9. नीवीबन्धोच्छ्वसितशिथिल (वासस्) Megh. 69. विश्रामं लभतामिदं च शिथिलज्याबन्धमस्मद्धनुः Çâk. 39 (vgl. ज्यापाश). बबन्धुस्तं रज्जुबन्धेन Vid. 232. दृष्ट्वा बन्धान्स्वतश्च्युतान् Kathâs. 37, 49. बन्धान्मुक्तः Râga-Tar. 3, 122. धर्मबन्धेन बद्धो ऽस्मि R. 2, 106, 8. सत्य° adj. *für den die Wahrheit eine Fessel ist, der an der Wahrheit festhält* MBh. 1, 6779. — 9) *Sehne* (am Körper): पोवरश्च सुवर्णाश्च दृढबन्धश्च जायते (मार्जारः) MBh. 5, 5437. — 10) *Einfassung, Behälter*: आधारस्त्वम्भसां बन्धः H. 1096. — 11) *Pfand* oder vielmehr *Verpfändung* (vgl. बन्धक) H. an. Med. — 12) *Körper* H. 564. — 13) *Folge*: मा ते स्वको ऽर्थो निपतेत मोहात्तत्संविधातव्यमरिष्टबन्धम् (= अरिष्टबद्धम्) so v. a. *was Heil bringt* MBh. 4, 2126. — 14) in der Rhet. *Lautgefüge, Wortgefüge* Kâvjâd. 1, 47. °पारुष्य Pratâpar. 11, *a*, 9. Verz. d. Oxf. H. 207, *a*, 28. Dhûrtas. 68, 12. काव्य° *Dichtwerk* Sâh. D. 6, 12. मृदङ्गादिधानबन्ध *ein Gefüge von Tönen, Musik* Çatr. 10, 127. — 15) *eine Krankheit, bei welcher die Augenlieder nicht ganz geschlossen werden können* (vollständig वर्त्मबन्ध) Suçr. 2, 309, 1. — 16) in Verbindung mit Zahlwörtern *Theil*: दश° *ein Zehntel* M. 8, 107. पञ्च° (u. पञ्चबन्ध nicht genau erklärt) Jâgn. 2, 171. Vgl. गुण 1, *b*. — Vgl. अङ्क°, अर्ध° (auch Vikr. 32), क°, करि°, कु°, कूट°, केश°, दक्षिणा°, पण° (auch Daçak. in Benf. Chr. 183, 20. 191, 16), पत्त्र°, पद्म°, पशु°, पाणि°, पाद°, प्रेम°, प्रेमा°, मणि°, रज्जु°, रोम°, वत्स°, वस्त्र°, वात्स°, वेणी°, श्रेणी°.

बन्धक (von बन्ध् und बन्ध) 1) nom. ag. *a*) *Binder, der sich mit dem Anbinden abgiebt*: बन्धकाश्च पशूनां ये ते वै निरयगामिनः MBh. 13, 1651. हस्त्यश्वारोहबन्धकाः R. Gorr. 2, 100, 56 (91, 58 Schl.). *Fänger*, s. नाग°, पाश°. — *b*) *Mädchenräuber, Mädchenschänder*; = रतहिण्डक Nânârtharatnam. im ÇKDr. — 2) m. *Band, Strick*; s. पशु° (auch beim Schol. zu Sâṁkhjak. bei Wils. S. 52). — 3) m. *Damm*, s. जल°. — 4) m. *Stellung*: मल्ल° H. an. 3, 441. — 5) *Pfand* oder vielmehr *Verpfändung*, n. AK. 3, 4, 13, 100. m. H. 882. धेनुष्या बन्धके स्थिता *verpfändet* AK. 2, 9, 72. Schol. zu P. 4, 4, 89. पीतदुग्धा तु धेनुष्या संस्थिता दुग्धबन्धके H. 1270. सबन्धके *wenn ein Pfand gegeben ist* Jâgn. 2, 37. चरित्रबन्धककृतं धनम् *Geld, welches Jmdem unter Verpfändung seines Lebenswandels geliehen ist*, 61. बन्धक m. = सत्यंकार *Versprechen, Gelöbniss* H. an. 3, 74. = विनिमय Med. k. 128. — 6) nach Zahlwörtern *Theil*; am Ende eines adj. comp.: ऋणं सदशबन्धकम् *die Schuld nebst einem Zehntel derselben* Jâgn. 2, 76. — 7) m. *Stadt* Wilson. — 8) बन्धकी f. *a*) *ein liederliches Weib, das mit vielen Männern verkehrt* (vgl. बन्धुकी), AK. 2, 6, 1, 10. H. 528. H. an. Med. gaṇa गुराादि zu P. 4, 1, 123. gaṇa कल्याण्यादि zu 126. MBh. 1, 3061. 4834. 2, 2251. 2285. 5, 1443. 8, 2082. 13, 5062. Kathâs. 34, 4. 6. 36. 55. 58. 235. Râga-Tar. 2, 155. 4, 662. 669. 5, 466. 6, 286. Spr. 2366. 3977. Pañkat. 199, 22. Hit. 66, 6. 86, 4. 110, 19. Mârk. P. 27, 20. 34, 88. Açokâvad. 24. Nach Wilson auch *eine unfruchtbare Frau* (vgl. बन्ध्या). — *b*) *Elephantenweibchen* Trik. 3, 3, 40. H. an. (wo वारणी für वारिणी zu lesen ist). — Vgl. अबन्धक, बान्धकि, बान्धकिनेय, बान्धकेय.

बन्धकत्व (von बन्धक) n. *das Fesselsein* Schol. bei Wilson, Sâṁkhjak. S. 6.

बन्धकरण (बन्ध + 2. क°) n. *das Binden, Fesseln, Zurückhalten, Hemmen* (in übernatürlicher Weise) KATHÂS. 49,25. 28.

बन्धकर्तर् (बन्ध + क°) nom. ag. *Binder, Fesseler, Zurückhalter* MBH. 13,1214.

बन्धदेश m. N. pr. *eines Landes* Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 16.

बॅन्धन (von बन्ध्) 1) adj. f. ई *bindend, festhaltend, hemmend:* ननु कन्या नामाश्वबन्धनी रज्जुः ITIH. bei SÂJ. zu ṚV. 1,125,1. के ते अग्ने रिपवे बन्धनासः ṚV. 5,12,4. बाल° PAR. GṚHJ. 1, 16. बन्धनस्त्वमसुराणां युधि शत्रुविनाशनः MBH. 13, 1176. 1214. भाव° (प्रेमन्) *die Herzen fesselnd* RAGH. 3,24. हृदयस्य बन्धनः (मन्त्र) P. 4, 4, 96, Sch. — 2) n. *a) das Binden, Fesseln, Anbinden, Umbinden, Verbinden; Verband* AK. 2,8,1,26. H. 439. P. 1,4,78 (HALÂJ. 5,53). मातृशङ्का हि वत्सस्य स्तम्भीभवति बन्धने Spr. 357. करचरणयोर्बन्धनं कृत्वा DHÛRTAS. 95, 9. दारुबन्धनरज्जु PAÑKAT. 10,10. AK. 2,9,15. SUÇR. 1,25,15. 55,13. व्रण° 65,13. 98,5. 2, 27,1. °कर 1,151,9. मौञ्जि° M. 2,169. fgg. JÂGÑ. 1,39. मेखलाभिरसकृच्चापि बन्धनम् — अवाप सः RAGH. 19,17. KUMÂRAS. 3, 39. घट्य भुजबन्धनम् so v. a. *umarme* GÎT. 10, 3. हृदयस्य P. 4,4,96. *das Binden* so v. a. *Gefangennahme, das Einfangen; Gefangenschaft* HALÂJ. 3,4. जाल° HIT. 16, 14. मृगपक्षिणाम् AK. 2,10,26. H. 931. M. 10,49. गजभुजंगमयोः Spr. 811. कोकिल° 3713. नृणाम् MBH. 4,201. PRAB. 78,3. M. 12,75. बन्धनानि च काष्ठानि 78. Spr. 704. 2644. दश वर्षाणि *zehnjährige Gefangenschaft* RÂGA-TAR. 2,90. 5,147. BHÂG. P. 3,7,9. 8,15,2. KATHÂS. 28,183. 37,41. भोजेन्द्रबन्धने *in der Gefangenschaft bei* Bh. BHÂG. P. 3,2,25. यो बन्धनवधक्लेशान्प्राणिनां न चिकीर्षति M. 5, 46. तासां बन्धनं स न्यवारयत् KATHÂS. 39,229. प्राप्नोति कृन्तव्यं बन्धनं यदि वा वधम् MBH. 4,131. PAÑKAT. 107,24. बन्धनमायान्ति शुकाः Spr. 844. स नः पितामहो नीतो विष्णुना दीर्घबन्धनम् KATHÂS. 10,40. 142. विगतं हि बन्धनं वः 37,48. समय° adj. MÂRK. P. 80, 11. तीर्णो बन्धनात् (in philos. Sinne) MBH. 14, 532. (तम्) प्रसह्य बन्धने बद्ध्वा 1,4993. R. 5,12,3. (तम्) राजा क्रोधनो बन्धने व्यधात् RÂGA-TAR. 3,104. बन्धनानि च सर्वाणि राजा मार्गे निवेशयेत् *Gefängnisse* M. 9,288. निग्रहाद्ध (तम्) चौरवद्गाढबन्धने (so ist wohl st. °बन्धनं zu lesen) HARIV. 9109. निर्गत्य बन्धनात् KATHÂS. 49,107. तन्मुच्यतां पञ्जरबन्धनादयं पक्षी PAÑKAT. 192,15. गृह्यकाः शुकाः पञ्जरादिबन्धनेन परतन्त्रीकृताः *durch das Gefangenhalten in Käfigen* P. 3,1,119, Sch. *das Binden* so v. a. *Hemmen:* प्रकरोति दाडिमफलव्याजेन वाग्बन्धनम् (beim Papageien) Spr. 1109. = वध *Tödtung* MED. n. 97. = हिंसा *Leidzufügung* ÇABDAR. im ÇKDR. — *b) das Zusammenfügen:* सेतोः ब° und सेतु° *das Errichten eines Dammes, — einer Brücke* MBH. 3, 282 in der Unterschr. R. 1,3,32. 5,95,43. fg. 6, 1, 3. KUMÂRAS. 4, 6. अस्माभिर्भिद्यमानं तु मर्यादासेतुबन्धनम्। भेत्स्यत्यशङ्किता दैत्याः concr. *Damm* in übertr. Bed. HARIV. 7261. तडागानां ब° *das Eindämmen* MBH. 13, 2972. दशाननो हरेत्सीतां बन्धनं स्यान्महोदधेः *das Fesseln* und zugleich *das Ueberbrücken* Spr. 799. 4200. *Verbindung* (von Metallen) so v. a. *Legirung* Verz. d. Oxf. H. 321, 3 v. u. — *c) Verbindung, Zusammenhang:* आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ṚV. 1, 163, 3. सहायबन्धना ह्यर्थाः सहायाश्चार्थबन्धनाः। अन्योऽन्यबन्धनावेतौ विनान्योऽन्यं न सिध्यतः॥ so v. a. *abhängig von* MBH. 5,1371. — *d) das Heften, Richten auf:* धारणा तु कचिद्ध्येये चित्तस्य स्थिरबन्धनम् H. 84. — *e) Band, Strick, Fessel* AK. 3,3, 14. H. 1274. MED. HALÂJ. 2,122. छिन्त्वा नैर्ऋतं बन्धनात् AV. 3, 6, 7. 6, 14, 2. अश्वस्य ÇAT. BR. 13,1,6,2. TBR. 3,8,9,4. KHÂND. UP. 6,8,2. ऊर्ध्व° NIR. 12,38. SUÇR. 1,341,18. जटा° R. 1,4,20. गलितबन्धनकेशपाशा KAURAP. 17. इन्द्रध्वज इवोत्सृष्टो यन्त्रनिर्मुक्तबन्धनः MBH. 7, 3407. जलगन्धेभ° RÂGA-TAR. 5,107. AK. 3,4,24,160. युगमीषायन्त्रबन्धनम् H. 756. पुरुषं परिमुक्तबन्धनं करोति ÇÂK. 75,11. बन्धनं छेत्तुम् HIT. 15,7. 11. 21,15. 43, 17. कपोता मुक्तबन्धनाः Spr. 2472. गरुडापातविश्लिष्टमेघनादास्त्र° RAGH. 12, 76. अग्र° KATHÂS. 45, 158. मोक्तुं, मोक्तुं, मोचयितुं बन्धनात् HARIV. 9059. MÂLAV. 7. RAGH. 3, 20. Spr. 4254. HIT. 23, 11. सर्वे ते बन्धनान्नागास्त्यज्यताम् RÂGA-TAR. 3, 25. विधुत° adj. 26. करचरणयोर्बन्धनमपनीय DHÛRTAS. 96, 1. कण्ठसक्तमृदुबाहु° RAGH. 19,29. असत्यकण्ठार्पितबाहुबन्धना KUMÂRAS. 5,57. समस्तभावैः खलु बन्धनं स्त्रियः Spr. 3319. VṚDDHA-KÂN. 15,17. अन्नं प्राणस्य बन्धनम् *Speise hält das Leben* (im Leibe) *fest* KAUÇ. 89. तासु मे हृदयं कृत्स्नं संजातं कामबन्धनम् *durch Liebe an sie gefesselt* MBH. 5,4765. लोकोऽयं कर्मबन्धनः BHAG. 3,9. राघवस्नेहबन्धनात् R. 2,90,9. Nach COLEBR. und LOIS. zu AK. 2,9,74 auch बन्धनी f. — *f) Band* so v. a. *Sehne, Muskel:* मथितास्थि° R. 5, 42, 20. मुक्तचर्मास्थि° HARIV. 9344. अग्र° (गात्र) ṚT. 6,8. कठिनस्कन्ध° HARIV. 4101. निःसृते साश्रुरुधिरे तस्य नेत्रे सबन्धने 4730. 4310. — *g) Stiel* (einer Frucht, einer Blüthe) ṚV. 7, 59, 12. ÇAT. BR. 14, 7, 1, 41. MBH. 13, 4312. ÇÂK. 145. — Vgl. अ°, काय°, गजबन्धनी, नौबन्धन, पाद°, पाश°, पूत°, प्रसव°, मणि°, मुख°, शीर्ष°, सु°, हिरण्य°.

बन्धनग्रन्थि (ब° + ग्र°) m. *Schlinge* H. 931. HALÂJ. 2,442.

बन्धनपालक (ब° + पा°) m. *Gefängnisswärter* VJUTP. 97.

बन्धनवेश्मन् (ब° + वे°) n. *Gefängniss* HÂR. 199.

बन्धनस्थ (ब° + स्थ) adj. *in der Gefangenschaft seiend, — lebend, gefangen;* m. *ein Gefangener:* बन्धनस्थोऽपि मातङ्गः सहस्रभरणक्षमः Spr. 4606. मुच्यन्तां सर्वे °स्थाः MÂLAV. 71, 22. त्वां (भ्रमर) कारयामि कमलोदरबन्धनस्थम् ÇÂK. 147.

बन्धनस्थान (ब° + स्थान) n. *Stall* (*der Ort, wo das Vieh angebunden steht*) PAÑKAT. 224,8.

बन्धनागार (ब° + अगार oder आ°) *Gefängniss* MṚKKH. 66, 25. MIT. 47,9. DAÇAK. in BENF. Chr. 197,17.

बन्धनालय (ब° + आलय) m. dass. AK. 2,8,2,87.

बन्धनीय (von बन्ध्) adj. 1) *was angebunden wird, anzubinden, umzubinden:* आभरण Cit. beim Schol. zu ÇÂK. 80. शिखा KATHÂS. 5,119. — 2) *gefangen zu nehmen:* प्रौढा इव क्षितीशाः समरभुवि °याः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 33. — 3) *was zu dämmen ist:* बबन्धुर्बन्धनीयान् (sc. देशान्) R. 2,80,10 (87,14 GORR.). Nach dem Schol. = सेतु *Damm*.

बन्धमोचनिका (ब° + मो°) f. N. pr. einer Joginî (*die von Banden Befreiende*) KATHÂS. 37,155. Auch °मोचिनी 158. 159. 161.

बन्धयितर् (vom caus. von बन्ध्) nom. ag. *Anbinder, Festbinder:* अबद्धानामश्वादीनाम् KULL. zu M. 8,342.

बन्धस्तम्भ (ब° + स्त°) m. *der Pfosten, an den ein Elephant angebunden wird,* AK. 2,8,2,9. H. 1230.

बन्धित्र n. *der Liebesgott* (neutr.!) UṆÂDIK. im ÇKDR. *Leberfleck, Muttermal* (चर्मव्यञ्जन) UṆÂDIVR. im SAÑKSHIPTAS. ÇKDR. — Vgl. वधित्र.

बन्धिन् (von बन्ध्) adj. am Ende eines comp. 1) *bindend, fangend;* s. दृढबन्धिनी, मत्स्यबन्धिन्. — 2) *bewirkend, hervorrufend:* रत्नोभिरन्तःपरिवेषबन्धि लीलारविन्दं भ्रमयां चकार Ragh. 6,13. राग° (भाग) 18, 18. *zeigend, äussernd:* वात्सल्य° (हृदय) Vikr. 147. — Vgl. फल°.

बन्धु (wie eben) Uṇâdis. 1,11. m. 1) *Zusammenhang, Verbindung; Verwandtschaft, Genossenschaft; Beziehung:* युवोर्हि नः सख्या पित्र्याणि समानो बन्धुरुत ṚV. 7,72,2. समानं वां सजात्यं समानो बन्धुः 8,62,12. 1, 154,5. AV. 5,11,10. 11. अस्मे ते बन्धुः VS. 4,22. 10,6. ṚV. 5,73,4. Çat. Br. 3,5,1,4. 6,1,4. 5,1,5,18. P. 5,4,9. वित्तं बन्धुर्वयः कर्म विद्या भवति पञ्चमी। एतानि मान्यस्थानानि M. 2,136. सतो बन्धुमसति निरविन्दन् *den Zusammenhang des Seienden mit dem Nichtseienden* ṚV. 10,129, 4. TS. 2,5,8,7. ज्येष्ठ° 3,4,8,7. राजन्यो बन्धुना क्षत्रियो भवति Ait. Br. 7,23. पित्र्य ebend. वाचा वै बन्धुः प्रज्ञायते Çat. Br. 14,6,10,6. 1,1,2,22. 3, 1,22. 6,3,15. 3,7,1,3. 6,2,2,5.39. यो मार्जालीये बन्धुः सो ऽत्र 14,2,2,43. केन मदयं श्रेयान्बन्धुना *in welcher Beziehung ist er besser als ich?* 3,5, 1,21. त्रि° (vom Comm. auf Indra bezogen) etwa *Genosse der drei Gebiete:* उप त्रिबन्धुर्जरदष्टिमेति ṚV. 7,37,7. Am Ende eines adj. comp. *zu der und der Kategorie gehörig* so v. a. *nur dem Namen nach es seiend:* क्व पापरण्डे मातृबन्धु so v. a. *Rabenmutter* Mahâvîrak. 65,15; vgl. क्षत्र°, द्विज°. — 2) *Verwandter, Angehöriger* (AK. 2,6,1,34. H. 561. an. 2,243. Med. dh. 9. Halâj. 2,354); *Freund* (Med.): बन्धुर्मे माता पृथिवी महीयम् ṚV. 1,164,33. TBr. 3,7,5,5. प्र ये बन्धुं सूनृताभिस्तिरन्ते ṚV. 7,67,9. बन्धूंरिमाँ अवरान् (वायून्) 9,97,17. AV. 10,10,23. M. 2, 184. 207. 3,148. 8,70. 186. 9,110. 158. 12,79. °कामा Brâhmaṇ. 1,23. fg. MBh. 3,2683. Spr. 1505. 1940. मित्रस्वजनबन्धूनाम् 2202. बन्धुमध्ये घनकीनजीवनम् 2727. 2993. 3097. R. 2,89,19. Ragh. 12,12. Çâk. 92. 114. 150. तरुभिर्वनवासबन्धुभिः 85. Bhâg. P. 7,2,27. 36. Hit. 17,18. 21,3. सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वेष्यबन्धुषु Bhag. 6,9. Megh. 33. 50. Spr. 1322. 1939. 3172. Gegens. रिपु Bhag. 6,5. MBh. 5,1158. fg. 13,4892. Spr. 389. 1374. आर्त° 4007. अर्थो हि लोके पुरुषस्य बन्धुः 4141. अधर्म° Bhâg. P. 1,17,31. वैदेहि° so v. a. *Gatte* Ragh. 14,33. von der *Gattin* gebraucht Megh. 6. vom *Bruder* H. an. Med. बन्धुवत् M. 5,101. 9,110. Feminina auf या (ष्यङ्) verkürzen sich zu इ in einem adj. comp. vor बन्धु P. 6,1,14. ein solches comp. ist oxytonirt 2,109. In der Bed. *Verwandter* auch neutr. AV. 5,13,7. कर्तारं बन्ध्चक्तु 10,1,3. Pañkav. Br. 20,15,11. — 3) m. = बन्धूक Med. अभ्यर्च्य बन्धुपुष्पमालया Açokâvad. 29. Vgl. बन्धुजीव. — 4) *ein best. Metrum, 4 Mal* —◡◡—◡◡—◡◡—— Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VI, 4). — 5) m. in der Astrol. Bez. *des 4ten Hauses* Varâh. Laghuǵ. 1,16. 2,11 in Ind. St. 2, 281. 285. — 6) N. pr. mit dem patron. Gaupâjana oder Laupâjana, Verfassser von ṚV. 5,24. 10,56—60. Ind. St. 3,459. — Vgl. अ°, अमृत°, ऋषि°, क्षत्र°, गन्ध°, गो°, चक्रवाक°, जङ्गा°, दृष्टि°, देव°, द्वि°, द्विज°, पद्म°, पिक°, पितृ°, पृत°, पृष्ट°, प्रति°, ब्रह्म°, मातृ°, मृत्यु°, यज्ञ°, राजन्य°, वाज°, विप्र°, श्रुत°, स°, समान°, सु°, बान्धव.

बन्धुक 1) m. *a)* = बन्धूक, बन्धुजीव Çabdar. im ÇKDr. — *b) Bastard* (vgl. बन्धुल) Halâj. 2,346. — 2) f. बन्धुका gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2, 80. Davon °किन् ebend. — 3) f. बन्धुकी v. l. für बन्धकी gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4,1,126. = बन्धकी *ein liederliches Weib* Halâj. 2, 341. 346. — Vgl. बान्धुक.

बन्धुकृत्य (ब° + कृ°) n. *die Pflicht eines Angehörigen, Freundespflicht, Freundschaftsdienst* MBh. 1,8438. विद्या करोति सकलं खलु बन्धुकृत्यम् Spr. 2174. त्वयि तु परिसमाप्तं बन्धुकृत्यं प्रजानाम् Çâk. 105. Megh. 112. Bhâg. P. 4,26,22.

बन्धुक्षित् (ब° + क्षित्) adj. *in der Verwandtschaft, Genossenschaft wohnend;* viell. N. pr.: स घा विदे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धुक्षिद्भ्यो गवेषणः ṚV. 1,132,3.

बन्धुजन (ब° + जन) m. sg. *die Verwandten* MBh. 3,2671. 2717. R. Gorr. 2,27,22. विद्या बन्धुजनो विदेशगमने *ein Angehöriger, ein Freund* Spr. 2797.

बन्धुजीव (ब° + जीव) m. *Pentapetes phoenicea* (hat eine schöne rothe Blume, die Mittags sich öffnet und andern Morgens mit Sonnenaufgang abfällt), Çabdar. im ÇKDr. °जीवाभिताम्रा Hariv. 3841. श्याम R. 4,29,12. 6,19,68. Suçr. 2,249,1. 314,2. Ragh. 11,25. Ṛt. 3,26. neutr. (*die Blüthe*) Halâj. 2,53. °जीवक m. AK. 2,4,2,53. H. 1149. Suçr. 1, 144,13. °पुष्प Vjutp. 48. Die ursprüngliche Bed. ist *in Familie lebend.*

बन्धुता (von बन्धु) f. = बन्धूनां समूहः P. 4,2,43. Vop. 7,35. AK. 2, 6,1,35. H. 1422. *Verwandtschaft; Zusammenhang, Beziehung:* यजमानमेव तद्बन्धुताया नोत्सृजति Ait. Br. 2,4. इच्छन्ति वो मनसा बन्धुता नर उशिजो जग्मुरभि तानि वेदसा ṚV. 3,60,1. महो रुजामि बन्धुता वचोभिः 4,4,11. एना वयो वि तार्यायुर्जीवसे एना जागार बन्धुता 10,144,5. पुनराधेयस्य TS. 1,5,1,4. 5,2,10,5. समानी Çat. Br. 3,1,3,12. 12,6,1,38. 8,2, 18. Pañkav. Br. 10,1,1. fgg.

बन्धुदग्ध (ब° + द°) adj. *von den Verwandten versengt* so v. a. क्षतक्ष *verloren* Trik. 3,1,25.

बन्धुदत्त (ब° + द°) 1) adj. *von den Verwandten geschenkt* Jâǵñ. 2, 144. — 2) m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works II, 29. — 3) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 37,100.

बन्धुदा f. *ein liederliches Weib* H. ç. 110. Wohl fehlerhaft für बन्धुरा.

बन्धुपति (ब° + प°) m. *Herr der Verwandten* gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4,1,84. — Vgl. बान्धुपत.

बन्धुपाल (ब° + पाल) m. N. pr. eines Mannes Daçak. 31,3.

बन्धुपालित (ब° + पा°) m. N. pr. eines Fürsten VP. 470, N. 24.

बन्धुपृछ् (ब° + पृछ्) adj. *die Verwandten —, die Sippe aufsuchend:* नासत्या मे पितरा बन्धुपृच्छा सजात्यमश्विनोश्चारु नाम ṚV. 3,54,16. — Vgl. पृष्टबन्धु und die Verbesserung dazu (am Ende des 4ten Theils).

बन्धुमन्त् (von बन्धु) 1) adj. *Verwandte habend, mit Sippe ausgestattet* ṚV. 8,21,4. TS. 1,5,1,4. Çat. Br. 6,2,3,10. Kauç. 55. Pañkav. Br. 10,1,2. MBh. 3,13038. 8,2082. 14,748. *von seinen Verwandten umgeben* Ragh. 7,25. 16,5. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, 18. eines Fürsten VP. 353. Bhâg. P. 9,2,30. — 3) f. °मती *a)* N. pr. zweier Frauenzimmer Kathâs. 14,67. Daçak. 118,3. — *b)* N. pr. einer Stadt Wilson, Sel. Works II,5.

बन्धुवञ्चक (ब° + व°) m. *Betrüger der Angehörigen*, N. pr. eines Vidûshaka Dhûrtas. 87,11.

बन्धूक (von बन्धु) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. *Pentapetes phoenicea* (s. बन्धुजीव), m. AK. 2,4,2,53. H. 1149. an. 3,74. n. (wohl nur *die Blü-*

the) Med. k. 127. Halâj. 2, 53. Suçr. 1, 23, 6. 2, 250, 1. °च्युतिबान्धवो ऽयमधरः Git. 10, 14. Kathâs. 34, 231. Ṛt. 3, 27. °पुष्परत्नसारुणिता च भूमिः 5. Nach H. an. und Med. masc. auch *Terminalia tomentosa W. et A.;* nach AK. 2, 4, 2, 24 hat बन्धूकपुष्प diese Bed.

बन्धूकपुष्प s. u. बन्धूक.

बन्धूलि m. = बन्धूक Çabdar. im ÇKDr.

बन्ध्य (von बन्ध्) 1) adj. *der da verdient gefesselt —, gefangen gesetzt zu werden:* अबन्ध्यं यश्च बध्नाति बन्ध्यं यश्च प्रमुञ्चति Jâǵn. 2, 243. — 2) adj. *zu binden, zusammenzufügen, zu verstopfen:* सेतुश्च द्विविधो ज्ञेयः खेयो बन्ध्यस्तथैव च। तोयप्रवर्तनात्खेयो बन्ध्यः स्यात्तन्निवर्तनात्॥ Mit. 244, 6 v. u. — 3) adj. *unfruchtbar, nicht menstruirend;* subst. f. *ein unfruchtbares Weib*, oxyt. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 111. Med. j. 38. Âçv. in Mit. 6, *a*, 12. बन्ध्याष्टमे ऽधिवेद्याब्दे M. 9, 81. Jâǵn. 1, 73. येषां (वृषभाणां) मूत्रमुपाघ्राय अपि बन्ध्या प्रसूयते MBh. 4, 71. 13, 6088. 6090. Suçr. 2, 285, 5. 396, 10. 17. 419, 7. 528, 11. Spr. 855. 2734. नहि बन्ध्या विजानाति गुर्वीं प्रसववेदनाम् 2806. 3343. Bhâg. P. 6, 14, 12. 9, 23, 36. बन्ध्यामय Suçr. 2, 506, 13. बन्ध्यारोग Verz. d. Oxf. H. 316, *b*, 14. बन्ध्याप्रायश्चित्तविधि Karmavipâka ebend. 272, *a*, 10. von einer Kuh AK. 2, 9, 69. H. 1266. Halâj. 2, 114. Schol. zu Kâtj. Çr. 4, 11, 15. 10, 9, 12. 14, 2, 11. von Pflanzen AK. 2, 4, 1, 7. Med. Ragh. 1, 70. P. 4, 2, 36, Vârtt. 6, Sch. überh. *fruchtlos, unnütz, vergeblich* H. 1516. Med. Halâj. 4, 75. यथायमृतुर्बन्ध्यो न भवति (beim Weibe) MBh. 1, 750. Mârk. P. 14, 3. दिवस MBh. 12, 6533. अबन्ध्यं दिवसं कुर्यादन्नदानेन मानवः 13, 5559. Spr. 44. Vṛddha-Kâṇ. 2, 13. अबन्ध्यकाल *dem die Zeit nicht unnütz verstreicht* MBh. 5, 994. राजवधूमबन्ध्यशयनां व्यधुः Râǵa-Tar. 6, 189. बन्ध्यं कर्म MBh. 5, 1902. श्रम Ragh. 16, 75. अबन्ध्ययत्न 3, 29. याञ्चा Megh. 6, v. l. अबन्ध्यप्रसादत्व Râǵa-Tar. 1, 78. आशंसिताबन्ध्य *der nicht Vergebliches wünscht* Ragh. 1, 86. *unfruchtbar* so v. a. *Nichts zu Stande bringend* Spr. 836. In Verbindung mit einem instr. oder am Ende eines comp. *einer Sache ermangelnd, baar:* फलैः Halâj. 4, 75. प्रजा° Çâk. Ch. 139, 7. प्रियोपभोगबन्ध्ये हि विफले रूपयौवने Kathâs. 13, 122. विचार° (नर) Râǵa-Tar. 3, 513. — 4) f. आ *ein best. Parfum* (बालाख्यगन्धद्रव्य) Çabdaḱ. im ÇKDr. = बन्ध्याकर्कोटकी Râǵan. ebend. u. d. letzten Worte. — Vgl. अ°, काकबन्ध्या, फलबन्ध्य, फला°.

बन्ध्यता (von बन्ध्य) f. 1) *Fruchtlosigkeit, Nutzlosigkeit:* जन्मेदं °तां नीतम् Spr. 937. — 2) *Ermangelung, Mangel —, Armuth an:* कुपुत्राद्बन्ध्यता वरा *besser keinen Sohn haben als einen schlechten Sohn* Hariv. 14423. तेषां परमनारीणामभवद्बन्ध्यता जने 16264. वैदग्ध्यबन्ध्यतां नैति बुद्धिः Râǵa-Tar. 3, 133.

बन्ध्यत्व (wie eben) n. *Fruchtlosigkeit, Nutzlosigkeit* Râǵa-Tar. 6, 123.

बन्ध्यपर्वत (ब° + प°) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 6.

बन्ध्यफल (ब° + फल) adj. *nutzlos, vergeblich;* davon nom. abstr. °ता *Fruchtlosigkeit, Nutzlosigkeit:* गुणाश्च °तां प्राप्ताः Spr. 976.

बन्ध्याकर्कोटकी (ब° + क°) f. *eine best. Arzneipflanze*, die *unfruchtbaren Frauen* gegeben wird (vgl. पुत्रदा), Râǵan. im ÇKDr.

बन्ध्यातनय (ब° + त°) m. = बन्ध्यापुत्र Madhjam. 56.

बन्ध्यात्व (von बन्ध्या) f. *die Unfruchtbarkeit eines Weibes* Suçr. 1, 366, 10.

बन्ध्यादुहितर् (ब° + दु°) f. *die Tochter einer Unfruchtbaren* als Bez. *eines Undinges* Madhjam. 125. — Vgl. बन्ध्यापुत्र.

बन्ध्यापुत्र (ब° + पुत्र) m. *der Sohn einer Unfruchtbaren* als Bez. *eines Undinges* Vjutp. 76. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 28. Verz. d. Oxf. H. 250, *a*, 8. — Vgl. बन्ध्यासुत, बन्ध्यासूनु.

बन्ध्याय् (von बन्ध्य), °यते *unnütz werden:* बन्ध्यायमानदरविन्ध्यमहीधर Verz. d. Oxf. H. 255, *b*, 18.

बन्ध्याश्व m. N. pr. eines Fürsten VP. 454, N. 51. Andere Autt. haben st. dessen वध्याश्व, बद्ध्यश्व und पञ्चाश्व.

बन्ध्यासुत m. = बन्ध्यापुत्र Verz. d. Oxf. H. 250, *b*, 2 v. u.

बन्ध्यासूनु m. dass. Verz. d. Oxf. H. 252, *b*, 37.

बन्ध्र (von बन्ध्) n. *Band;* s. अ°. Die etym. Schreibart wäre बन्द्र.

बन्ध्वेषँ (बन्धु + 2. एष) m. *Erkundung der Sippe:* प्र ये मे बन्ध्वेषे गां वोचन्त सूरयः Ṛv. 5, 52, 16.

बफार (neben डुफार) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 27.

बबकाण desgl. ebend. 339, *a*, 45.

बबबा onomatop. vom *Knistern des Feuers:* उच्चैर्घोष स्तनयन्बबबाकुर्वन्निव दहति Ait. Br. 3, 4.

बबर (v. l. ववर) 1) m. N. pr. eines Mannes TS. 7, 1, 10, 2. Schol. zu Ǵaim. 1, 28. 31 (Muir, ST. III, 60. fgg.). — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 14. — Vgl. बाबर.

बबाड m. N. pr. eines Dorfes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 543, 11.

बब्रूघाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 33.

बभस (von भस्) nom. ag. *Fresser* Ḱhând. Up. 4, 3, 7.

बभ्र (von भर्) s. प्र°.

बभ्रवी f. Bein. der Durgâ Bhûripr. im ÇKDr. Fehlerhaft für बाभ्रवी.

बभ्रिँ (von भर्) adj. *tragend, nehmend:* बभ्रिर्वज्रं (daher बभ्रि m. = वज्र ÇKDr.) पपिः सोमम् Ṛv. 6, 23, 4. 3, 1, 12. In AV. 11, 1, 31. fg., wo der ओदन damit bezeichnet wird, entweder *nährend* oder Fehler für बभ्रु.

बभ्रुँ Uṇâdis. 1, 23. Pat. zu P. 6, 1, 12. Zeitschr. f. vgl. Spr. 1, 200. 7, 183. 1) adj. (f. बभ्रु und बभ्रू) *a*) *rothbraun, braun* (eine Mischfarbe Suçr. 1, 274, 17). AK. 3, 4, 25, 172. H. 1397. an. 2, 441. Med. r. 65. Halâj. 4, 51. Dhar. bei Uǵǵval. Farbe des Rindes und anderer Thiere TS. 1, 8, 8, 1. 2, 1, 3, 3. VS. 24, 2. 29, 58. Çat. Br. 5, 2, 5, 12. Kâṭh. 15, 4. Kâtj. Çr. 7, 6, 14. der Rosse Indra's Ṛv. 4, 32, 22. des Rudra 2, 33, 5. 8. VS. 16, 6. AV. 6, 93, 1. des Soma Ṛv. 9, 11, 4. 31, 5. 33, 2. 8, 29, 1. AV. 5, 7, 5. सुरा VS. 20, 28. der Würfel (Nüsse) Ṛv. 10, 34, 5. 11. 14. AV. 7, 110, 1. 7. Pflanzen 1, 140, 6. स्वज AV. 6, 56, 2. Suçr. 2, 265, 14. °पिपीलिका: Kauç. 116. बभ्रुकृष्णः शरच्चर्कः Suçr. 1, 23, 2. बालारुणाबभ्रु वल्कलम् Kumâras. 5, 8. ज्वालाबभ्रुशिरोरुह Ragh. 15, 16. श्मश्रूणि MBh. 1, 4278. जटाजूट Kathâs. 25, 231. °कौशेयवर्णा MBh. 7, 994. चूर्ण° (शयन) Ragh. 19, 25. Ṛv. Prât. 17, 9. Varâh. Laghuǵ. 1, 6 in Ind. St. 2, 278. °पिङ्गल (उलूक) MBh. 10, 38. von einem Manne *mit rothbraunen Haaren* M. 4, 130. subst. *eine rothbraune Kuh:* अच्छनद्बभ्रोः शिरः शार्दूलशङ्कया Bhâg. P. 9,

2,6. 9,31. Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's AK. H. 217. H. an. Med. Halâj. 1,23. Dhar. MBh. 12,1511. 13,6962. Çiva's H. an. Med. MBh. 13,589. 1263. — b) *kahlköpfig* H. 453. — 2) m. a) *eine grosse* (daher die Bed. *gross* bei Wilson und im ÇKDr.) *Ichneumonart* AK. H. an. Med. *Ichneumon* überh. H. 1302. Halâj. 5,30. Dhar. gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. व्याघ्राखुवृकबभ्रुभिः MBh. 1,5568. मूषिको °संनिभः Mârk. P. 15,9. °वक्त्र Hariv. 1131. 14299. °गति H. 1247. — b) *Cuculus melanoleucus* (s. चातक) Trik. 2,5,17. — c) *eine best. Gemüsepflanze* (सितावर) Râǵan. im ÇKDr. — d) *Feuer* H. an. Med. — e) N. pr. verschiedener Männer Dhar. P. 4,1,106. gaṇa गर्गादि zu 105. eines Liedverfassers aus Atris' Geschlecht ṚV. 5,30,14. 8,22,10. AV. 4,29,2. Daivâvṛdha Ait. Br. 7,34. MBh. 8,4322. Hariv. 2010. VP. 424. Bhâg. P. 9,24,9. fg. Kaumbhja Pańkav. Br. 15,3,13. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. 6,1. बभ्रोः कौम्भ्यस्य साम Ind. St. 3,225. बभ्रोः कार्त्तवेशस्य साम ebend. — H. an. Verz. d. Oxf. H. 266, b, 3. ein Schüler Çaunaka's 55, b, 36. VP. 283. ein Sohn Viçvâmitra's MBh. 13,249. बभ्रवः Hariv. 1464. 1770. ein Sohn Viçvagarbha's 5252. ein Vṛshṇi MBh. 1,7915. Hariv. 5078. 5090. 9150. = अक्रूर 2091. fgg. ein Sohn Druhju's Hariv. 1837. VP. 443. Bhâg. P. 9,23,14. Romapâda's (Lomapâda's Hariv. Langl. I, 166) 24,2. VP. 422. ein Gandharva R. 4,41,61. — f) N. pr. eines Landes (vgl. बभ्रुदेश) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. अज°, अरुण°, कपि°, बाभ्रव, बाभ्रव्य, बाभ्रुक.

बभ्रुक॑ (von बभ्रु) adj. *bräunlich*· कपिञ्जल Çat. Br. 1,6,3,3.

ब॑भ्रुक (wie eben) m. wohl *eine Ichneumonart* (vgl. बभ्रु 2, a.) VS. 24,26.

बभ्रुकर्ण (ब° + कर्ण) adj. *braunohrig* AV. 5,23,4. 6,16,2. °कर्णी TS. 2,1,8,2.

बभ्रुदेश (बभ्रु + देश) m. N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 352, b, 21. — Vgl. बभ्रु 2, f.

बभ्रुधातु (ब° + धा°) m. *eine Art Ocher* (सुवर्णगैरिक) Râǵan. im ÇKDr.

बभ्रु॑धूत (ब° + धू°) adj. *von* Babhru *gepresst*: Soma ṚV. 5,30,11.

बभ्रुनीकाश (ब° + नी°) adj. nach Mahîdh. = कपिलवर्णसदृश *bräunlich* VS. 24,18.

बभ्रुमालिन् (von ब° + माला) m. N. pr. eines Muni MBh. 2,111.

बभ्रुवाह् (ब° + वा°) m. = बभ्रुवाहन Verz. d. B. H. 114,1 v. u.

बभ्रुवाहन (ब° + वा°) m. N. pr. eines Sohnes des Arǵuna, Fürsten von Mahodaja, MBh. 1,398. 7884. 14,2302. 2314. VP. 460. Bhâg. P. 9,22,31. Verz. d. B. H. 114. fg. Verz. d. Oxf. H. 9, a, 24.

बभ्रुश॑ (von बभ्रु) adj. gaṇa लोमादि zu P. 5,2,100. — Vgl. बभ्लुश.

बभ्लुश॑ (wie eben) adj. *bräunlich* VS. 16,18. — Vgl. बभ्रुश, एतश, कपिश, कृष्णश, हरिश.

बम्ब्, ब॑म्बति *gehen, sich bewegen* Vop. in Dhâtup. nach 11,35.

बम्बगेर N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 339, b, 19.

बम्बा N. pr.: एतान्वै अर्कान्बम्बाविश्ववयसावविताम् TS. 6,6,8,4. — Vgl. बम्भार.

बम्बुरेवण N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 339, a, 5.

बम्भर m. *Biene* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. भ्रमर.

बम्भराली f. *Fliege* Çabdârthak. bei Wilson.

बम्भार v. l. für बम्बा Kâṭh. 29,7.

ब॑म्भारि m. N. eines der sieben Soma-hütenden Genien (Comm.) VS. 4,27. 5,32. Pańkav. Br. 1,4,7.

बर m. = 2. बल Baladeva H. ç. 75.

बरट m. *eine best. Körnerfrucht*: कोद्रवा बरटैः सह Gṛhjasaṁgr. 2,87. — Vgl. बर्बट.

बरासी f. *ein best. Kleidungsstück* oder *Gewebe*: तैसी Âçv. Gṛhj. 9,4. Pańkav. Br. 21,3,4. 18,9,16. Lâṭj. 9,2,15. जालप्रतिग्रथिता Kâṭh. 15,4. Ind. St. 5,439. वरासी = स्थूलशाटक Çabdam. im ÇKDr. वरासि: = स्थूलशाटक, °शाट AK. 2,6,3,17. H. 672. वरासि Dhar. वराशि n. Gatâdh. im ÇKDr. — Vgl. बर्स.

बरु m. N. pr. eines Mannes, Liedverfassers von ṚV. 10,96. ein Âṅgirasa nach ṚV. Anukr. Ait. Br. 6,25. Çâṅkh. Br. 25,8. Çr. 11,14, 26. — Vgl. वरु.

बरोदा N. pr. einer Localität in Guzerat Hall 200.

ब॑र्कु m. N. pr. eines Mannes mit dem patr. Vârshṇa Çat. Br. 1,1, 1,10. 14,6,10,8.

बर्जर N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 338, b, 31.

ब॑र्जह m. *Euter*: अर्णोति वर्त्त उस्रेव बर्जहम् ṚV. 1,92,4.

बर्जह्य (von बर्जह) n. *Brustwarze*: पृष्टीवर्जह्ये पार्श्वे AK. 11,8,14.

बर्ब्, ब॑र्बति *gehen, sich bewegen* Dhâtup. 11,24.

बर्बट 1) *eine Art Bohne, Dolichos Catjang Lin.*; m. Trik. 2,9,5. बर्बटी f. H. an. 3,166. Med. ṭ. 50. Vgl. बरट. — 2) f. ई *Hure* H. an. Med. — Vgl. बार्बटीर.

बर्बु॑र n. = उदक Naigh. 1,12.

ब॑र्स m. *Zipfel, dünnes Ende* Ait. Br. 1,11. यज्ञस्यैव तद्बर्सौ नह्यति स्थेम्ने 13.16. TS. 2,5,3,1. Kâṭh. 23,9. Dafür बर्हिस (viell. Fehler für वरिस, der Schol. erklärt übrigens: बर्हिः प्रान्तद्वये) Çâṅkh. Br. 9,4. वर्स n. zu P. 8,3,59. Dass hier die Lesart वर्सम् allein richtig und dass nicht वर्षम् zu lesen sei, wie in Mân. 173, b. behauptet wird, liegt klar auf der Hand. सरगादीनामिति वक्तव्यम् kannn unmöglich ein Vârttika Kâtjâjana's sein, oder man müsste annehmen, dass Kâtj. sich selbst verbesserte. Es sind wahrscheinlich noch Patańǵali's Worte: statt सरकः, wie Kâtj. gesagt hatte, will er सरगादीनाम् gesetzt haben.

ब॑र्स्व m. wohl so v. a. *der Wulst, den das Zahnfleisch um die Wurzel bildet; Höhlung, in welcher der Zahn sitzt*, VS. 25,1. Kâṭh. 25,9; vgl. Ind. St. 5,117,15.

1. बर्ह् (वर्ह्), बृ॑र्हति Dhâtup. 28,57. बबर्ह, बर्होति, अबृक्षाम; partic. बृढ P. 6,3,111, Sch. Die Schreibung schwankt zwischen ब und व und zwar nicht bloss zwischen verschiedenen Büchern, sondern auch innerhalb desselben Buchs; so hat ṚV. ब bei den Formen mit नि, व bei den Verbindungen mit आ, उद्, प्र, während TS. und Çat. Br. bei आ stets ब, bei उद् stets व zeigen. Es ist nicht unwahrscheinlich, dass die ältere Form der Wurzel die mit व ist; vgl. *vellere*. Ohne Präp. nur in der Verbindung mit मूल gebraucht: *ausreissen*: वृहति मूलानि (zur etym. Erkl. von वराह) Nir. 5,4. मूलमेषामवृहामेति। तन्मूलवर्हणी TS. 1,5,2,8.

— अति *mit Gewalt herausstossen*: अतिबृहति रेतः (als etym. Erkl. von वृषभ) Nir. 9,22. रेतः सेक्तुमतिशयेनात्मानमुद्यच्छति Comm.

— आ *ausreissen; losreissen, wegzerren:* यत्समूलमावृह्येयुर्वृतं (उद्वृह्येयुः Çat. Br.) न पुनराभवेत् Bṛh. Âr. Up. 3, 9, 28. ṚV. 10, 61, 5. स इन्द्र इष्टकामावृहत् TBr. 1,1,2,5. Çat. Br. 2, 1, 2, 16. अग्नयस्य सक्थि TS. 5, 3, 12, 2. Pañkav. Br. 21, 4, 4. Çat. Br. 13, 3, 1, 4. आवर्हम् absolut. Kâṭh. 25, 6. Vgl. आबर्ह fgg. — caus. part. आवर्हित *ausgerissen, entwurzelt* H. 1480. Halâj. 4, 27.

— उद् *ausreissen, ausziehen, herausziehen:* यत्समूलमुद्वृह्येयुर्वृतम् Çat. Br. 14, 6, 9, 34. उद्वृह् रक्षः सहमूलम् ṚV. 3, 30, 17. 6. 48, 17. पुञ्जीलम् TS. 6, 2, 4, 3. नीविम् Çat. Br. 2, 4, 2, 24. 6, 1, 42. शम्ये 3, 3, 4, 25. Kâtj. Çr. 7, 9, 26. उद्वृढः प्रस्तरः 22, 10, 24. स चापि केशी हरिरुद्ववर्ह शूलमेकमपरं चापि कृत्स्नम् MBh. 1, 7307. उद्ववर्ह रथाच्चापि पन्नगं गरुडो यथा 7, 4124. निस्त्रिंशम् *aus der Scheide ziehen* 6, 2261. 7, 550. Bhaṭṭ. 14, 8. शक्तिम् 17, 90. उद्ववर्हात्मनश्चैव मनः सदसदात्मकम् M. 1, 14.

— समुद् *herausziehen:* शरान्दशशिष्टा च समुद्ववर्ह MBh. 8, 4586. (खड्गम्) कोशात्समुद्ववर्हाशु बिलादीप्तमिवोरगम् 10, 230.

— नि *niederschleudern, hinstürzen* (trans.), *zu Boden schmettern* Naigh. 2, 19. दस्यूंन्पृथिव्यां शर्वा नि बर्हीत् ṚV. 1, 100, 18. 4, 16, 12. 28, 3. — caus. dass.: बर्हिष्मंते नि सहस्राणि बर्हयः ṚV. 1, 53, 6. 7. 133, 5. 2, 23, 8. 6, 61, 3. MBh. 6, 3516. 7, 8036. Hariv. 8295. 8628. 8911. *vernichten:* विलोकनेनैव तवामुना — निवर्हितांहसा Çiç. 1, 29. Vgl. निवर्हण.

— विनि dass.; vgl. विनिबर्हण, विनिबर्हिन्.

— संनि dass.; vgl. संनिबर्हण.

— निस्, s. निर्बर्हण.

— प्र *weg-, ab-, ausreissen; ausziehen; entreissen; zerreissen, zerstören:* सूरश्चक्रं प्र वृहत् ṚV. 1, 130, 9. 174, 5. 4, 16, 12. 5, 29, 10. स्वरस्य चक्रं प्रवृह्य नाडीमभिसंकुर्यात् TS. 3, 4, 8, 3. ब्रह्मसुंषीन्प्र वृहापृणतः ṚV. 6, 44, 11. प्र हि क्रतुं वृहथो यं वनुथो रध्रस्य स्थो यजमानस्य चोदौ 2, 30, 6. वसवस्त्वा (सोम) प्रवृहतु TS. 3, 3, 3, 1. Çat. Br. 11, 5, 9, 7. प्रवर्ह स्तृणोयात् *abrupfend* 1, 3, 3, 10. Kâtj. Çr. 2, 7, 27. पशोर्हृदयम् Çat. Br. 3, 8, 5, 8. Kâtj. Çr. 6, 8, 2. तं (पुरुषं) स्वाच्छरीरात्प्रवृहेन्मुञ्जादिवेषीकां धैर्येण Kaṭhop. 6, 17. 2, 13. तेषां (लोकानां) तप्यमानानां रसान्प्रावृहदग्निं पृथिव्या वायुमन्तरिक्षादादित्यं दिवः Khând. Up. 4, 17, 1. fgg. med. *an sich ziehen:* ते सवनानि प्रावृहन्त Çat. Br. 11, 5, 9, 4. Pañkav. Br. 7, 5, 7. fgg. pass.: तस्य पादमगुल्फात्स प्रावृह्यत *der Fuss riss ab* Kâṭh. 13, 2. यो ग्रीवाभ्यः प्रवृढाभ्यो रसः समस्रवत् 34, 3. — Vgl. प्रबर्ह.

— उपप्र med. *an sich ziehen* Çat. Br. 3, 9, 4, 22.

— वि *zerreissen, zerzausen, zerbrechen; wegreissen, abtrennen:* मृधो बृहस्पतिर्वि ववर्हा रथाँ इव ṚV. 2, 23, 13. मेषा वि वर्हि मा युगं वि शारि 3, 53, 17. दृळ्हानि 6, 45, 9. 8, 45, 8. विष्वग्वि वृहता रपः 56, 21. 10, 163, 1. विषूचमेवास्मात्पाप्मानं विवृहतः TBr. 3, 8, 4, 1. यद्विवृढं तत्संदधाति Çat. Br. 1, 7, 4, 22. 9, 3, 6. 14, 3, 2, 2. यथेषीकां मुञ्जाद्विवृहेदेवं सर्वस्मात्पाप्मनो व्यवृहत् 4, 3, 3, 16. 5, 8, 12. Kauç. 27. 35. Pâr. Gṛhj. 3, 6. — Vgl. विबर्ह.

— सम् *zusammen reissen, zusammen ausziehen:* यथा महासुहयः सैन्धवः पड्वीशशङ्कून्संवृहेदेवं हैवेमान्प्राणान्संववर्ह Çat. Br. 14, 9, 2, 13.

2. बर्ह् (बंह्), बृहति und बंहति (वृद्धौ Dhâtup. 17, 85; auch बर्हति nach Dhâtup.). Vgl. बंह्, ΦΡΑΓ, *farcio* (viell. auch *fulcio*) Curtius, Gr. d. gr. Etym. I, 267. Vom einfachen Verbum (बृहत् s. bes.) nur das caus. बृंहयति, °ते (वृं°); *Jmd feist machen; kräftigen, stärken:* कृशं बृंहयति स्थूलं कर्शयति Suçr. 2, 196, 6. 1, 129, 17. 239, 7. 2, 149, 4. 448, 7. आशीर्भिर्बृंहितानस्मान् MBh. 1, 5711. अरिष्टं व्रज पन्थानं मदनुध्यानबृंहिता 2, 2589. 12, 1947. अहमेतान्हनिष्यामि युष्मत्तेजोऽधवृंहितः 8, 1464. धर्ममिच्छन्नरपतिः सर्वान्दाराननुक्रमात् । गच्छेद्दनुनिशं नित्यं वाजीकरणबृंहितः ॥ Kâm. Nîtis. 7, 56. सुबृंहिता (so ist zu lesen) Kathâs. 29, 99. *Etwas verstärken, vermehren, fördern:* सर्गमेतं प्रभाविः स्वैर्बृंहयिष्यत्यनेकधा (बं° ed. Bomb.) Bhâg. P. 3, 24, 14. तमबृंहितमालोक्य (अब° v. l.) प्रजासर्गम् 6, 4, 20. वैनतेयस्य (रूपं) बृंहितं हरितेजसा Hariv. 10437. वाक्यार्णवं महागाधं नीतिशास्त्रार्थबृंहितम् 5905. तदाहं बृंहयिष्यामि स्वरवेण रवं तव MBh. 3, 11334. भजन्ते सत्यमेवेह बृंहयन्ते च 12, 5998. बृंहितमन्युवेग Bhaṭṭ. 3, 49. गुणानुपबृंहित (बृंहित = वर्धित Schol.) so v. a. *vermehrt durch* d. i. *versehen mit* Bhâg. P. 6, 4, 29. st. अव्यूढगुणबृंहित 1, 3, 32 hat die Bomb. Ausg. °गुणाव्यूहित.

— अति caus. *verstärken, kräftiger machen:* अपां फेनम् — विष्णुतेजोऽतिबृंहितम् (°ऽभिबृंहितम्?) MBh. 5, 499.

— अभि caus. *kräftigen, stärken:* भूय एव तु मां तध्यैर्वचोभिरभिबृंहय MBh. 7, 2136.

— उप caus. *kräftigen, stärken, erheben:* बहुगौरुपबृंहिता Brâhman. 2, 17. विनयोपबृंहित Kâm. Nîtis. 1, 67. Bhâg. P. 6, 4, 49. 5, 1. 9, 53. 7, 10, 52. Mârk. P. 57, 64. *verstärken:* घण्टास्वनेन तान्नादानम्बिका चोपबृंहयत् 88, 8. शङ्खडुपबृंहितवेध Bhâg. P. 8, 17, 9. मन्युरहंमानोपबृंहितः 19, 13. उपबृंहित mit vorangeh. instr. oder am Ende eines comp. *verstärkt durch* so v. a. *begleitet von, verbunden mit* Kathâs. 26, 60. MBh. 1, 19. 5, 3875. 12, 1354. R. 2, 30, 31. R. Gorr. 1, 5, Einl. 4. Çaṁk. in Wind. Sancara 112. Bhâg. P. 2, 5, 23. 9, 26. 10, 5. 3, 1, 4. 5, 22. 6, 6. 12, 48. 5, 4, 11. 7, 10, 45. 8, 24, 34. Mârk. P. 82, 53. Daçak. in Benf. Chr. 182, 6. Gaudap. zu Sâṁkhjak. 17. Kull. zu M. 12, 109. चक्रे स सलिलं भ्रातुर्ज्ञातीनां चानुपूर्वशः । रामवाक्येन विधिवत्सर्वशास्त्रोपबृंहितम् ॥ so v. a. *in Uebereinstimmung mit* R. 6, 95, 61. fg. — intens. *heftig* oder *wiederholt andrücken:* उप बर्बृहि वृषभाय बाहुम् ṚV. 10, 10, 10. Nir. 4, 20. या दोर्वीरिणीपबर्बृहत् *die den Mann in die Arme drückt* ṚV. 5, 61, 5. — Vgl. उपबर्ह, उपबर्हण (auch TBr. 1, 1, 6, 10. 6, 8, 9. Bhâg. P. 2, 2, 4) *Kopf- oder Rückenpolster* (*was untergeschoben wird, zur Stütze dient*), उपबृंहिन्.

— समुप caus. *verstärken, vermehren, ergänzen:* इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृंहयेत् MBh. 1, 260 = Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 50, *a*, 16.

— नि, निबृंहिता, निबृंह्यते, निबर्हयति P. 6, 4, 24, Vârtt. 2, Sch.

— परि act. med. *umfangen, umschliessen* (und dadurch *stützen*), *befestigen, dichtmachen, munire:* आत्मानं प्राणैः परिबृहन्नेति (= परितो वर्धयन् Sâj.) Ait. Br. 6, 28. Çat. Br. 2, 1, 1, 10. शर्कराभिः 11. 5, 3, 5, 7. 4, 1, 14. विशा क्षत्रं परिबृंहति तदिदं क्षत्रमुभयतो विशा परिबृढम् 3, 6, 1, 24. 9, 1, 18. 13, 6, 1, 9. Çâñkh. Br. 11, 8. परि स्रुचो बबृहाणास्यद्रेः (= वर्धमानस्य Sâj.) ṚV. 5, 41, 12. partic. परिवृढ *feststehend, dicht, solid, umfänglich:* (बृहत्) परिवृढं भवति Nir. 1, 7. ब्रह्मा परिवृढः श्रुततः 8. द्वयोः स्थानयोः °ढः 6, 17. Vgl. परिबर्ह, परिबर्हण, परिबृंहण, परिवृढ *Herr* (auch Bhâg. P. 5, 1, 8. 16, 16. 6, 16, 25. Verz. d. Oxf. H. 117, *b*, 5). — caus. *kräftigen, stärken:* तं शक्त्या वर्धमानश्च सर्वतः परिबृंहयेत् MBh. 12, 3000.

Suçr. 1,247,20. *verstärken:* वासुदेवाङ्घ्र्यनुध्यानपरिबृंहितरंहसा Bhâg. P. 1,15,29. परिबृंहित (°बृंहित) *verstärkt durch* so v. a. *verbunden mit, begleitet von, versehen mit:* दिव्यास्त्र° MBh. 5,5383. पञ्चकल्पमथर्वाणं कृत्याभिः °तम् 12,13258. (भारत) सर्वार्थ° Bhâg. P. 1,5,3. परिबृंहित neben परिबृंहित und परिवृढ P. 7,2,21, Sch.

— सम् *fest zusammenfügen:* आ यंयाम सं बंबर्ह ग्रन्थींश्चकार ते दृढान् AV. 9,3,3. यज्ञम् Çat. Br. 1,7,3,4. — caus. 1) *zusammenfügen:* कृपयाय बर्हया (= उत्साह्य nach Sâj.) समापीन् RV. 7,31,12. — 2) *kräftigen, stärken, ermuntern:* व्यूढप्रकृतोरस्कं सैन्यं तत्समबृंहयत् MBh. 7,130.

3. बर्ह् (बर्ह्, बृंह्), बृंहति *barrire, schreien* (vom Elephanten) Dhâtup. 17,85 (auch बर्हति). बृंहति कुञ्जराः MBh. 9,1946. partic. बृंहत् 1,5344. 6,610. 7,9048. Hariv. 8512. ववृंहिरे गजपतयः Çiç. 17,31. बृंहित n. *das Geschrei eines Elephanten* AK. 2,8,2,76. H. 1405. Halâj. 1,151. MBh. 1,1365. 2819. 7,1557. Hariv. 6315. R. Gorr. 2,65,21. Suçr. 1,107,10. Ragh. 9,73.

4. बर्ह् (बर्ह्), बर्हते (ब°) *sprechen* (परिभाषणे); *ein Leid zufügen* (हिंसायाम्); *geben* (दाने) Dhâtup. 16,39 (dieselben Bedeutungen bei भल्, बल् 33,27); *verdecken* (छादने) v. l.; *ausstreuen* (स्तृतौ; wohl aus बर्हिस् gefolgert) v. l.; *obenan stehen* (प्राधान्ये) 16,37. बृंहति (बृं°) und बृंहयति (बृं°) *sprechen* oder *leuchten* 33,95. बर्हयति (ब°) dass. 96. *ein Leid zufügen* 32,122.

1. बर्ह (von 1. बर्ह् *ausrupfen*) m. n. Trik. 3,5,10 (वार्ह gedr.). 1) m. n. *Schwanzfeder, Schwanz eines Vogels*, insbes. *beim Pfau* AK. 2,5,31. 3,4,19,131. H. 1320. an. 2,600. Med. h. 6. Halâj. 2,87. P. 5,2,122, Vârtt. 5. वर्हिणावर्हवाजित (पृषत्क) MBh. 8,4684. यथा बर्हाणि चित्राणि बिभर्ति भुजगाशनः 12,4354. 4366. 13,6385. बर्हापीड Hariv. 3849. Ragh. 16,14. Kumâras. 1,15. Mâlav. 85. Megh. 15. 45. Spr. 2543. अ° adj. MBh. 1,8367. 8382. Vgl. चित्र°, वि°. — 2) m. n. *Blatt* AK. 3,4,31,238. H. 1123. H. an. Med. Halâj. 2,30. केतक° Ragh. 6,17. — 3) n. *ein best. Perfum* (बर्हिपुष्प, ग्रन्थिपर्ण) Bhar. zu AK. 2,4,4,20. ÇKDr.

2. बर्ह (von 2. बर्ह्) 1) = बर्हस्; s. das. — 2) n. *Begleitung, Gefolge* (परीवार) H. an. 2,600.

बर्हकेतु (1. बर्ह + केतु) m. N. pr. eines der Söhne des 9ten Manu Mârk. P. 94,9.

बर्हण (von 1. बर्ह्) 1) adj. *ausraufend;* s. मूल°. — 2) n. *Blatt* (vgl. बर्ह) Çabdar. im ÇKDr.

बर्हणा (alter instr. eines vorauszusetzenden बर्हण von 2. बर्ह्; vgl. बर्हणावत्) adv. *dicht, fest, derb; nachdrücklich, tüchtig;* überh. steigernd und emphatisch: *sehr, gar, recht eigentlich,* πάγχυ Naigh. 4,3. Nir. 6,18. (रथः) बर्हणा कृतः *derb gebaut* RV. 1,54,3. (इन्द्रस्य मदः) यामन् शवसा बर्हणा भुवत् 52,11. 56,5. 166,6. आ नो गन्तं वरुणा मित्रं बर्हणा। उपेमं चारुमध्वरम् so v. a. *kommet gewiss* 5,71,1. त्वं तदुक्थमिन्द्र बर्हणा कः *du hast tüchtig ausgeführt* 6,26,5. 44,6. 8,52,7. इन्द्रेवो मदाय बर्हणा गिरा। सुता अर्षन्ति धारया 9,10,4. दिवस्पृष्ठे बर्हणा निर्णिजे कृत 69,5. 10,22,9. (अक्षाः) मध्वा संपृक्ताः कितवस्य बर्हणा *sind für den Spieler mit Honig gar überzogen* d. h. *erscheinen ihm ganz süss* 34,7. प्र ये दिवः पृथिव्या न बर्हणा त्मना रिरिच्रे अभ्रान्न सूर्यः 77,3. Auch die Stelle इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश 3,34,5, wo Padap. wegen des Hiatus बर्हणाः auflöst, wird hierher zu ziehen sein.

बर्हणावत् (von बर्हणा) adj. *nachdrücklich, kräftig, ernstlich:* प्राचीनेन मनसा बर्हणावता यदद्या चित्कृणवः कस्त्वा परि RV. 1,54,5. adv.: भूरि चिद्धि तुजतो मर्त्यस्य सुपारासो वसवो बर्हणावत् 3,39,8.

बर्हणाश्व (ब° + अश्व) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Nikumbha, Bhâg. P. 9,6,25. संहताश्व ist die Lesart im VP.

बर्हभार (1. बर्ह + भार) m. *der Schweif des Pfaues* Hariv. 4177. Megh. 102.

बर्हवत् adj. von बर्ह gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. — Vgl. बार्हवत.

बर्हस् (von 2. बर्ह्) nur in अद्रिबर्हस् *felsenfest,* von Indra TBr. 2,7,13,2 (इन्द्रः st. इन्द्रम्) und *saxis munita* (s. u. अद्रिबर्हस्), von der Erde; und in द्विबर्हस् adj. (auch n. und adv. lauten °बर्हास्) *doppelt dicht, — dauerhaft, — stark, — tüchtig;* überh. *doppelt* und wie dieses und *duplex* im Gegens. zu *einfach: dick, stark, gross* u. s. w. Naigh. 4,3. Nir. 6,17. वर्धा अग्ने वयो अस्य द्विबर्हाः RV. 1,71,6. रयि 9,4,7. 40,6. 100,2. शर्म यच्छ द्विबर्हाः 1,114,10 (vgl. bei demselben subst. वरिष्ठ 5,62,9. बहुल 55,9). (इदं वचः) उदग्रये जनिषीष्ट द्विबर्हाः 7,8,6. सामन् 4,5,3. 10,61,10. गृभीतं ते मन इन्द्र द्विबर्हाः सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि *doppelt ist dein Sinn gefesselt: Soma ist gekeltert und Milch eingegossen* 7,24,2. वृषा व्यैनी भवति द्विबर्हाः *doppelt schimmernd* 5,80,4. द्विबर्हा अमिनः सहोभिः *doppelt ungestüm* 6,19,1. 10,116,4. यस्य (इन्द्रस्य) द्विबर्हसो बृहत्सहो दाधार रोदसी 8,15,2. 1,176,5. — द्विबर्हज्मन् *doppelten Gang —, doppelte Bahn habend:* Bṛhaspati RV. 6,73,1. nach Sâj. द्वयोर्लोकयोर्बृंहितगमन.

बर्हाय् (denom. von 1. बर्ह); davon बर्हायित *den Augen auf dem Pfauenschweife gleichend:* बर्हायिते (so die ed. Bomb.) ते नयने नराणां लिङ्गानि विष्णोर्न निरीक्षतो ये Bhâg. P. 2,3,22.

बर्हिःपुष्प n. = बर्हिपुष्प Bhar. zu AK. 2,4,4,20. ÇKDr.

बर्हिकुसुम n. dass. Çabdar. im ÇKDr.

बर्हिण (von 1. बर्ह) P. 5,2,122, Vârtt. 5. Vop. 7,32. fg. 1) *mit den Schwanzfedern eines Pfaues verziert* MBh. 7,557. — 2) m. *Pfau* AK. 2,5,30. H. 1319. Halâj. 2,86. Uggval. zu Uṇâdis. 2,49. M. 12,65. MBh. 3,1791. 14861. Hariv. 5361. 8802. R. 2,52,3. 55,33. यदृत्तरं बर्हिणालावयोर्भवेत् 3,53,58. Mṛkkh. 83,6. Ragh. 2,17. कङ्कबर्हिणवाजित (Pfeil) MBh. 6,5294. 8,546. 4684. शराः — बर्हिणलक्षणाः so v. a. *mit Pfauenfedern verziert* R. 3,26,22. शक्तिर्बर्हिणलक्षणा 6,80,30. वनबर्हिण *ein wilder Pfau;* davon nom. abstr. °त्व Ragh. 16,14. Der acc. बर्हिणाम् M. 11,135 kann auch auf बर्हिन् zurückgeführt werden. — Vgl. बार्हिण.

बर्हिणवाज (ब° + वाज) m. *ein mit Pfauenfedern versehener Pfeil* MBh. 6,5311.

बर्हिणवाहन (ब° + वा°) m. Bein. Skanda's (*auf einem Pfaue reitend*) Halâj. 1,20.

बर्हिध्वजा (बर्हिन् + ध्वज) f. Bein. der Durgâ Trik. 1,1,53. Die gedr. Ausg. °ध्वजी, die richtige Form bei Wilson und im ÇKDr.

बर्हिन् (von 1. बर्ह) 1) m. *Pfau* AK. 2,5,30. Draup. 8,11. MBh. 12,4366. 13,6385. बर्हिपत्त्र Hariv. 3601. R. 2,63,15. 93,16. R. Gorr. 2,49,3. 5,52,13. Mṛkkh. 13,19. Ragh. 16,64. Ṛt. 2,6. Vikr. 43. 85. Spr. 2543. Bhâg. P. 3,10,23. 15,18. 21,41. शरैः काञ्चनबर्हिजालैः so v. a. *mit Gold und vielen Pfauenfedern verziert* MBh. 8,3845. Vgl. चित्र°. — 2)

m. N. pr. eines der von der Prâdhâ stammenden Devagandharva MBh. 1,2554. N. pr. eines Heiligen (= बर्हिषद्) 13,7664. — 3) n. = बर्हिपुष्प *ein best. Parfum* Colebr. und Lois. zu AK. 2,4,4,20.

बर्हिपुष्प (बर्हिन् + पु°) n. *ein best. Parfum* AK. 2,4,4,20.

बर्हियान (बर्हिन् + यान) m. Bein. Skanda's Kâçikh. 32,1 bei Aufr. im Ind. zu Halâj. u. बर्हिणावाहन.

बर्हिर्ज्योतिस् (बर्हिस् + ज्यो°) m. *Feuer, der Gott des Feuers* H. 1099. Halâj. 1,62.

बर्हिर्मुख (बर्हिस् + मुख) m. *eine Gottheit* AK. 1,1,1,4. H. 88.

बर्हिःशुष्मन् (बर्हिस् + शु°) m. *Feuer, der Gott des Feuers* H. 1099.

बर्हिषद् (बर्हि = बर्हिस् + सद्) AV. Prât. 2,100. 1) adj. *auf der Opferstreu sitzend, — aufgestellt:* इन्द्रं नरो बर्हिषदं यजध्वम् R̥V. 2,3,3. 5,44,1. 7,2,6. TS. 1,8,5,1. प्रस्तरेष्ठा बर्हिषदश्च देवाः 1,13,2. die Väter, woraus später eine besondere Klasse derselben abgeleitet wird (M. 3,196.199. MBh. 2,341. 12,13592. Hariv. 974. VP. 84.239. Bhâg. P. 4,1,62. Mârk. P. 52,30. 96,40. fg. Matsja-P. in Verz. d. Oxf. H. 39,b,40), R̥V. 10,15,3. 4. VS. 24,18. Çat. Br. 2,6,1,5. 5,5,4,28. Kâtj. Çr. 5,8,11. 9,7. 15,10,18. — VS. 17,12. 19,32. बर्हिषदमेव पशुं तत्कुर्वन्ति Ait. Br. 2,11. पुरोडाश TBr. 3,3,8,5. Çat. Br. 1,8,1,40. Kâtj. Çr. 3,4,13. 5,8,11. Nach Naigh. 3,3 angeblich so v. a. महत्. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Havirdhâna von der Havirdhânî, = प्राचीनबर्हिस् Bhâg. P. 4,24,8. 9 (बर्हिःषद् Burnouf). — Vgl. बार्हिषद.

बर्हिषद (बर्हि = बर्हिस् + सद) m. N. pr. eines Heiligen (= बर्हिन्) MBh. 12,7593. 13,7109.

बर्हिष्क (von बर्हिस्) adj. *aus Opferstreu gebildet, mit Opferstreu belegt:* विष्टर MBh. 13,6301 (वर्हिस्क ed. Calc.).

बर्हिष्केश (बर्हिस् + केश) m. *Feuer, der Gott des Feuers* Çabdârthak. bei Wilson.

बर्हिष्ठ (von 2. बर्ह्) 1) adj. superl. zu बृहत्; *der derbste, breiteste, kräftigste, höchste:* द्यौः Çat. Br. 9,1,2,37. शरदि बर्हिष्ठा ओषधयो भवन्ति Çâñkh. Br. 3,4. adv.: प्र वो देवायाग्नये बर्हिष्ठमर्चास्मै *am kräftigsten, am lautesten* R̥V. 3,13,1. — 2) n. *ein wohlriechendes Gras, Andropogon muricatus* AK. 2,4,4,10. Suçr. 2,325,9.419,1. 544,8. Nach Çabdârthak. bei Wilson *das Harz der Pinus longifolia.* — Vgl. बर्हिःष्ठ.

बर्हिष्पल (बर्हिस् + पल) n. gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48.

बर्हिष्मत् (von बर्हिस्) 1) adj. a) *mit der heiligen Streu verbunden:* राति R̥V. 1,117,1. प्रयाजानुयाज Âçv. Çr. 2,19. Çâñkh. Br. 18,10. VS. 28,12. आसन M. 3,208. — b) *derjenige, welcher Opferstreu hat, — streut d. i. ein Frommer, Opferer:* बर्हिष्मते रन्धया शासदव्रतान् R̥V. 1,51,8. 53,16. 5,2,12. ऋषयः 8,59,14. 9,44,4. पितृपुत्रबर्हिष्मतः Bhâg. P. 5,16,14. Beiwort des Prâkînabarhis 4,27,19. 28,1. 29,47. 30,46. — 2) f. °ष्मती a) N. pr. einer Gemahlin Prijavrata's und Tochter Viçvakarman's Bhâg. P. 5,1,24. 29. 34. — b) N. pr. einer Stadt in Brahmâvarta Bhâg. P. 3,22,29. 32.

बर्हिष्य (wie eben) adj. = बर्हिषि दत्तम् P. 4,4,119. = बर्हिषे हितम् u. s. w. gaṇa गवादि zu 5,1,2. *zur heiligen Streu —, zum Opfer gehörig, — tauglich:* उपहूताः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु (आ गमन्तु) R̥V. 10,15,5. आहिताग्नेः सर्वमेव बर्हिष्यं दत्तं भवति TBr. 2,1,5,2. Ait. Br. 5,27. कश्यपस्य बर्हिष्यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,213,a.

बर्हिःषद् s. u. बर्हिषद् 2.

बर्हिःष्ठ (बर्हिस् + स्थ) P. 8,3,97 (बर्हिष्ठ) adj. *auf der Opferstreu stehend;* subst. m. viell. so v. a. *Opferthier:* पितृपुत्रबर्हिष्ठान्पितृपुत्रान्वा खलु भक्षयति Bhâg. P. 5,14,14, v. l. — Vgl. बर्हिष्ठ.

बर्हिःष्ठा (बर्हिस् + स्था) adj. *auf der Opferstreu stehend:* मद R̥V. 3,42,2.

बर्हिस् (von 1. बर्ह् so v. a. *vulsum, ausgerauftes*, weiterhin überh. *abgeschorenes Gras;* vgl. *Heu* von *hauen* und Nir. 8,8, wo परिबर्हणा von Durga richtig durch परिच्छेदन erklärt wird) Uṇâdis. 2,110. 1) n. *Streu, Opferstreu*, gewöhnlich aus Kuça-Gras (बर्हिस् m. n. = कुश Trik. 3,3,451. H. 1192. an. 2,585. Med. s. 35 [कृश gedr.]. Halâj. 2,36. Uǵǵval.) bestehend, welche über den Opferplatz, insbes. die Vedi, gestreut wird, als eine reine Decke, auf welcher die Gaben ausgebreitet werden, und welche den Göttern und Opfernden zum Sitz dient (उपमूललूनं बर्हिः पितृणां पर्वसु देवानाम् Kauç. 1. विशाखानि प्रति लूनाः कुशा बर्हिरुपमूललूनाः पितृभ्यः Gobh. 1,5,19. 8,27. शरबर्हिः Çat. Br. 14,9,4,11. Kâtj. Çr. 22,3,11. Âçv. Çr. 9,7. कुशकाशमयं बर्हिरास्तीर्य Bhâg. P. 3,22,31). स्तृणीमहि देवव्यचा वि बर्हिः R̥V. 3,4,4. 1,108,4. 7,17,1. इन्द्रेण देवैः सरथं स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय 5,11,2. नि बर्हिषि सदतं सोमपीतये 5,72,1. 8,17,11. बर्हिर्न यत्सुदासे वृथा वर्क् 1,63,7. वृञ्जे ह यन्नमसा बर्हिः 6,11,5. 7,2,4. प्राचीनो यज्ञः सुधितं हि बर्हिः 7,3. भरे हविर्न बर्हिषि प्रीणानो वैश्वानराय 13,1. अत्ता हवींषि प्रयतानि बर्हिषि 10,15,11. दस्मो न सद्मन्नि शिशाति बर्हिः 7,18,11. विपर्यन्ति बर्हिः 21,2. उत्तिष्ठन्वोचे परि बर्हिषो नॄन् 33,1. VS. 2,1. 18,21. Çat. Br. 1,3,3,7. 3,5,1,20. 6,1,6. Ait. Br. 1,1. 5,28. बर्हींषि प्रास्यति Kâtj. Çr. 6,2,18. 2,2,17. बर्हिस्तृणा 7,6,8. 2,8,5. उत्तर° Çat. Br. 3,8,3,10. TS. 6,2,4,5. बर्हिषः कुशमुष्टिमादाय Gobh. 1,8,27. त्रेधा बर्हिः संनह्य पुनरेकधा Kâtj. Çr. 5,1,25. आज्यं पात्रीस्थं बर्हिष्यासन्नम् Çâñkh. Çr. 5,8,2. त्रिबर्हिस् R̥V. 1,181,8. इध्माबर्हिषी *Brennholz und Streu* Kâtj. Çr. 2,2,11. इध्माबर्हिस् 6,44. 8,2,24. इध्मबर्हिस् *Gras zum Brennen* Z. d. d. m. G. IX, lxxx. दातं बर्हिः P. 1,1,20, Sch. 7,4,46, Sch. स्वपमानीय बर्हींषि R. 2,87,20. बर्हिषां चोपनेत्री Kumâras. 1,61. बर्हि (st. बर्ही) रोमसु Bhâg. P. 3,13,34. masc. Jâǵn. 3,37. स° Kauç. 73; vgl. अप°. — 2) n. *die Opferstreu* personif. unter den Prajâǵa- und Anujâǵa-Gottheiten Nir. 8,8. R̥V. 2,3,4 und in andern Âprî-Liedern. Çat. Br. 1,5,3,12. 8,2,10.11. Çâñkh. Br. 3,4. स्तीर्णबर्हिष्क 18,10. — 3) n. synekd. für *Opfer* überh. H. 820. Halâj. 2,259. मा नो बर्हिः पुरुषता निदे कः R̥V. 7,75,8. 8,13,4. Sâj. zu Ait. Br. 1,1. Müller, SL. 393. Bhâg. P. 4,6,5. 7,3. 19,40. — 4) n. = तल्प 1,d in केवल°, समान° Çat. Br. 2,2,1,16. 5,2,5,13. 5,2,3; vgl. Âçv. Gr̥hj. 1,3. — 5) n. = अन्तरिक्ष *Luftraum* Naigh. 1,3. — 6) n. = उदक *Wasser* Naigh. 1,12. — 7) n. *ein best. Parfum,* = बर्हिपुष्प Çabdar. im ÇKDr. — 8) m. *Feuer* AK. 1,1,1,49. Trik. 1,1,66. 3,3,451. H. 1099. H. an. Med. Uǵǵval. *heller Glanz* (दीप्ति) Uṇâdik. im ÇKDr. — 9) m. als Bez. des *Feuers* (vgl. AK. 2,4,2,60) *Plumbago zeylanica Lin.* ÇKDr. — 10) m. N. pr. eines Mannes Maitr. Up. in Ind. St. 4,395. eines Sohnes des Br̥hadrâǵa Bhâg. P. 9,12,12. pl. बर्हिषः *die Nachkommen des* Barhis Sañsk. K. 184,a,6. — Vgl. अ-

पबर्हिस्, कम्बलबर्हिष, प्राचीनबर्हिस्.

बर्हिस्क s. बर्हिष्क.

1. बल्, intens. बल्बलीति *wirbeln:* उच्चैर्घृमः परमया ज़त्या बल्बलीति Çat. Br. 2,3,2,11.

2. बल्, बलति *athmen, leben* (प्राणने). — 2) धान्यावरोधे Dhâtup. 20, 10. बलते 1) परिभाषणे. — 2) हिंसायाम्. — 3) दाने 33,27, v. l. für भल्. Dieselben Bedeutungen bei बर्क्, बल्क् 16,40. बलते = निरूपणे (vgl. भल्) 14,24. बलयति *athmen, leben* (प्राणने) 32,84. बालयति *ernähren* (भृतौ) 68. बालयते = निरूपणे 33,27, v. l. für भल्.

1. बल n. AK. 3,6,2,22. m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) *Gewalt, Wucht, Stärke, Kraft;* sg. u. pl. AK. 2,8, 2,70. 3,4,26,197. H. 796. an. 2,500. Med. l. 37. Halâj. 4,38. Verz. d. Oxf. H. 182,a,29. der Marut RV. 1,37,12. 5,57,6. अस्मे बलानि मघवत्सु धत्तम् 1,93,12. प्रद्यामर्पत्यं बलमिच्छमानः 179,6. 3,18,3. बलं धेहि तनूषु नः, अनकृत्सु, तोकाय 3,53,18. 6,47,30. अस्मे क्षत्राय वर्चसे बलाय 10,18,9. बलानि तन्वः 28,11. 54,2. 133,5. 9,113,1. AV. 4,10,7. 19,37, 1. VS. 9,9. 19,91. 24,38. वाक्केव बलं धत्ते Çat. Br. 13,2,2,5. 1,9,4. 9,4,2,3. 11,4,2,3. °काम Kâtj. Çr. 4,15,23. Çâṅkh. Çr. 14,58,1. Kauç. 59. Nir. 8,2. M. 2,31. 37. पूजितं क्यशनं नित्यं बलमूर्जं च यच्छति 55.121. 4,41. fg. 8,172. राष्ट्रं बाकुबलाश्रितम् 9,255. प्रख्यातो बलवीर्येण Indr. 4,8. बलप्राणेन ... MBh. 4,355. अल्पबलप्राणा N. 19,15. R. 1,1, 61. दुर्बलस्य बलं राजा बालानां रोदनं बलम्। बलं मूर्खस्य मौनित्वं चौराणामनृतं बलम्॥ Spr. 1192. बलोपपन्न 1952. बलान्वित 4429. Sûrjas. 7,20. स्वल्प° (भूमिक) Hit. 27,18. स° Çâṅkh. Gṛhj. 6,5. — Suçr. 1,4, 13. 18,4. 19,13. धातूनां यत्परं तेजस्तत्खल्वोजस्तदेव बलमित्युच्यते 50, 15. त्रयो दोषा बलस्योक्ताः व्यापद्विस्रंसनक्षयाः 51,9. अल्पबलाग्नि 2,207, 5. ज्ञानबलो वह्निः M. 12,101. तपो° Çâṅkh. Gṛhj. 4,5. M. 11,240. R. 1, 60,1. 64,13. तपोयोगबलेन *durch die Kraft* d. i. *vermöge* 3,6. Çuk. 39, 19. मनसः कर्मचेष्टाभिरभिसंस्तभ्य वाग्बलम् Daç. 2,11. मह्वाक्यबलचोदित R. 1,39,8. स्वकर्मबलोपार्जितवित्तवात् *vermöge der eigenen Handlungen* Pańkat. ed. orn. 49,12. तपसो बलात् Brahma-P. in LA. 55,6. युक्तिबलात् Kathâs. 12,59. 31,93. योग° 32,143. Brahma-P. 59,2. काल° Râga-Tar. 5,137. Suçr. 1,89,7. fgg. नार°, व्याधि° 2,47,7. fg. श्रुतिबलात् Schol. zu Kap. 1,8. प्रकरणाकशास्त्रबलात् Siddh. K. zu P. 1,1,10. धातुषु दर्शने पठितो वार्त्तिकबलात्स्वीकार्यः P. 3,1,124, Vârtt. 3, Sch. Vop. 8,127. आगमे (आगमो v. l.) ऽपि बलं नैव भुक्तिः स्तोकापि यत्र नो *aber selbst Erwerb hat keine Kraft* Jâǵń. 2,27. *Articulationskraft* (प्रयत्नविशेष: Çaṅk., Taitt. Up. 1,2,1. *die Kraft* als 6tes कर्मेन्द्रिय aufgefasst MBh. 12,9895. *die 10 Kräfte* bei den Buddhisten H. 234, Sch. *die Kraft* personif. unter den Viçve Devâḥ MBh. 13,4355. — धर्म, व्यवहार, छल, आचरित, बल *Gewalt, Anwendung von Gewalt* M. 8,49. अयमजेयो ऽतिबलो बलैः Kathâs. 38,132. बलं राज्ञि चिकीर्षति *als der König Gewalt anwenden wollte* 34,19. बलात् gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *gewaltsam* M. 8,144. बलाद्दत्तं बलाद्भुक्तं बलाद्यच्चापि लेखितम्। सर्वान्बलकृतानर्थानकृतान्मनुरब्रवीत्॥ 168. 8,378. 12,68. Jâǵń. 2,182. Spr. 688. Çâk. 16, 19. 40,1. बलात्कृत पापानि Spr. 1945. Kathâs. 49,118. Mârk. P. 23, 105. Kaurap. 27. Râǵa-Tar. 4,442. हृदयमदये तस्मिन्नेवं पुनर्वलते बलात् Git. 7,40. रात्रिजागरपान — मे बलान्निद्रा समायाता so v. a. *gegen meinen Willen* Pańkat. 27,10. कर्म त्रासयते बलात् so v. a. *unwillkührlich* MBh. 12,5180. Vgl. बलात्कार. *Stärke* so v. a. *Geschicklichkeit:* संख्याने N. 20,5. 19. बल am Ende von Personennamen Wassiljew 268. बल = स्थौल्य *Massenhaftigkeit* AK. 3,4,26,197. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 182,a,29. — 2) *Form, Gestalt* (रूप) Trik. 3,3, 402. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 182,a,30. — 3) *der männliche Same* H. 629. Halâj. 3,16. — 4) *Heeresmacht, Heer, Truppen;* sg. und pl. AK. 2,8,1,17. 2,46. 3,4,26,197. H. 714. 745. H. an. Med. Halâj. 2, 302. Verz. d. Oxf. H. 182,a,29. M. 7,167. 171. fgg. 185. 188. 194. बलानां दर्शनम् Jâǵń. 1,328. Bhag. 1,10. N. 2,10. 17,21. MBh. 8,4158. R. 1,3,24. 52,9. 13. 6,112,76. निवेशयामास बली बलानि Ragh. 16,37. अप्रकृष्टबला (राजधानी) R. 2,88,20. सबलवाहनम् M. 9,313. MBh. 4,993. 2219. R. 2,92,5. चतुर्विधबला चमूः MBh. 2,197. R. 2,36,2; vgl. u. चतुरङ्ग 1. — 5) *Myrrhe* (vgl. प्राण) Trik. H. an. Med. — 6) *Körper* (वपुस्) Gaṭâdh. im ÇKDr. — 7) = रक्त m. Çabdar. im ÇKDr. *Blut* (रक्त n.) Wils. nach ders. Aut. — 8) *Sprosse, ein junger Schoss* (पल्लव) Çabdar. im ÇKDr. — 9) = बलिन् (oder ist etwa बलो बली zu lesen?) Verz. d. Oxf. H. 182,a,29. — Vgl. अ°, अजितबला, अतिबल, तनू°, तुङ्ग°, दुर्बल, निशा°, पुण्य°, प्र°, प्रति°, मक्हा°.

2. बल (von 1. बल) nom. ag. gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. 1) adj. *kräftig, stark* H. an. 2,500. Med. l. 37. fg. = अमिन् (!) Verz. d. Oxf. H. 182,a,30. — 2) m. *a) ein best. Aasvogel; Krähe* AK. 3,4,26,197. H. an. Med. Halâj. 5,23. Verz. d. Oxf. H. गृध्राः श्येना बलाः कङ्का वायसाश्च MBh. 7,203. श्वगोमायुबलाभिनादित 1342. कङ्कगोमायुबलाशनार्थम् 1, 3603. — *b) ein best. Baum,* = बलाय (s. वरुण) Çabdar. im ÇKDr. — *c)* N. pr. α) ein älterer Bruder des Kṛshṇa, der auch die Namen Baladeva, Balabhadra, Balarâma, Saṁkarshaṇa, Halâjudha u. s. w. führt und für eine Incarnation Çesha's gilt, AK. 1,1,1,19. 3,4, 23,143. 26,197. H. 224. M. an. Med. Halâj. 1,29. MBh. 9,2120. 2136. 13,6860. VP. 579. पूत्नश्चापातयद्दन्तान्कालिङ्गस्य यथा बलः Bhâg. P. 4, 5,21. अवताञ्जनात्ताद्बलः 6,8,16. 8,21,16. 9,24,45. नव शुक्ला बलाः *die 9 weissen* Bala sind ältere Brüder der Vâsudeva H. 697. aufgezählt 698. — β) ein Sohn Varuṇa's und Bruder der Surâ MBh. 1,2616. — γ) ein Wesen im Gefolge Skanda's: बलं चातिबलं चैव मक्हावक्त्रौ मक्हाबलौ। प्रददौ कार्त्तिकेयाय वायुः MBh. 9,2546. fg. — δ) ein Sohn des Aṅgiras MBh. 12,7593. 13,7108. — ε) ein Sohn Parikshit's MBh. 3, 13178. — ζ) ein Sohn Parijâtra's Bhâg. P. 9,12,2; st. dessen दल und नल andere Autt. — η) ein Lexicograph, der in den Scholien zu Naish. (z. B. 1,77. 85. 94. 96. 2,37. 40. 48. 77. 3,36. 123. 4,52. 96) häufig citirt und auch बल geschrieben wird. — 3) f. आ *Sida cordifolia, eine Malvacee,* AK. 2,4,2,25. Trik. 3,3,402. Med. Ratnam. 167. Suçr. 1,53,11. 57,17. 145,16. 157,2. 2,413,11. 420,5. Çârṅg. Saṁh. 2,2,43. °तैल Suçr. 1,369, 5. 2,24,18. बलामूलान्याहृत्य तैलमेतैर्विपाचयेत् 23,7. 94,15. 16. 95,5. 364,12. Çârṅg. Saṁh. 2,9,20. du. *die* बला *und* अतिबला Suçr. 2,110, 2. Vgl. अति°, ज्येष्ठ°, देव°, नाग°, पद्म°, मक्हा°. बली H. an. — *b)* Bez. *eines best. Zauberspruchs* R. 1,24,12. 14. 16. Ragh. 11,9. Vgl. अति°. — *c)* N. pr. eines Frauenzimmers Lalit. ed. Calc. 331,16. N. pr. einer Tochter Daksha's und Gattin Kaçjapa's R. 3,20,12. Vgl. अति°. N.

pr. einer Göttin, welche die Befehle des 17ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî ausführt, H. 45.

बलकर (1. बल + 1. कर) adj. *Kraft verleihend, stärkend* Med. j. 39. न सत्यं u. s. w. तथा बलकराः सीते यथा सेवा पितुर्मता R. 2,30,35. Suçr. 1,172,9.

बलकृत् (1. बल + कृत्) adj. *stärkend* H. an. 2,373. Suçr. 1,155,10.

बलकृति (1. बल + 2. कृ°) f. *Kraftthat* Nir. 7,10. 8,2.

बलक्ष (auch ब°) adj. f. ई *weiss* AK. 1,1,4,22. H. 1393. Halâj. 4,47. TBr. 3,8,23,3. TS. 2,1,2,2. 5,6,18,1. Kâṭh. 12,13. 27,2. कृष्ण° Pańkav. Br. 17,1,14. Lâṭj. 8,6,15. 16. Kâtj. Çr. 22,4,17. Çiç. 6,34. Râǵa-Tar. 4,386. H. an. 3,182. — Vgl. पलक्ष.

बलक्षगु (ब° + गु = गो *Strahl*) m. *der Mond* Trik. 1,1,85. Hâr. 13. Kâvjâd. 1,46.

बलखिन् adj. *aus Balkh kommend*: तुरग Kshitiç. 37,11; vgl. तुरुष्किन्.

बलगुप्ता (1. बल + गु°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Lalit. ed. Calc. 331,17.

बलग्र s. बलाग्र.

बलङ्ग N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,8.

बलचक्र (1. बल + चक्र) n. 1) *Herrschaft, Oberhoheit* Burn. in Lot. de la b. l. 387. fg. — 2) *Heer, Armee* MBh. 2,1060.

बलचक्रवर्तिन् m. Bez. *einer Art mächtiger Fürsten*: माण्डलिन्, ब°, चतुर्द्वीपचक्रवर्तिन् Lot. de la b. l. 4.13. 175. fg. Burn. Intr. 203.

बलचन्द्र (बल + च°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 53.

बलज am Ende eines comp. kann in Ableitungen verstärkt werden nach P. 7,3,25. 1) n. (vgl. jedoch u. *c.*) *a*) *Stadtthor* AK. 3,4,2,33. H. an. 3,148. Med. ǵ. 25. *Thor* überh. H. 1004. Halâj. 2,145. — *b*) *Feld* AK. H. an. Med. — *c*) *Korn* H. an. Med. m. = धान्यराशि Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 14,7. तं समीरण इव प्रतीक्षितः कर्षकेण बलजान्पुपूषता Çiç. 14,7. — *d*) *Kampf* H. an. Med. — *e*) *eine schöne Gestalt* (सदाकार) H. an. — *f*) *Mark* Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. आ *a*) *ein schönes Weib* AK. H. an. Med. — *b*) *die Erde* H. an. — *c*) *arabischer Jasmin* Med. — *d*) N. pr. eines Flusses Brahma-P. in Verz. d. Oxf. H. 18,*a*,24. 30. 32. 35. 19,*b*,17. 20. 24.

बलद (1. बल + 1. द) 1) m. *a*) N. eines Agni Gṛhjasaṁgr. 1,10. MBh. 3,14186. — *b*) *Ochs* Haught. Kathâs. 37,153. बलदीभूत 154. — *c*) *eine best. Heilpflanze* (जीवक) Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ *a*) *Physalis flexuosa Lin.* (अश्वगन्धा) Râǵan. — *b*) N. pr. einer Tochter Raudrâçva's Hariv. Langl. I, 139 (स्वलदा ed. Calc. 1661).

बलदा (1. बल + 2. दा) adj. *Kraft gebend* Ṛv. 3,53,18. 10,121,2. Kauç. 72.

बलदीनता s. u. बलहीन.

बलदेय (1. बल + देय) n. *Kraftverleihung* Ṛv. 10,83,5.

बलदेव (1. बल + देव) 1) m. *a*) *Wind* H. an. 4,307. Med. v. 62. — *b*) N. pr. des ältern Bruders des Kṛshṇa (vgl. 2. बल 2, *c*, α) AK. 1,1,1,18. H. 225. H. an. Med. Halâj. 1,28. entsteht aus einem weissen Haare und hat daher weisse Kopfhaare MBh. 1,7308. Hariv. 3785. 6766. fgg. (मेघाः) बलदेवपटप्रकाशाः (vgl. नीलाम्बर) Mârk. P. 91,7. Varâh. Bṛh. S. 58,37 in Verz. d. B. H. 246. VP. 520. 569. 579. fg. Bhâg. P. 9,3,33. शेषस्यांशश्च नागस्य बलदेवो महाबलः MBh. 1,2786. zu den Nâga gezählt 13,6163. °स्वसृ f. Bez. der Gattin Çiva's H. ç. 59. — *c*) N. pr. eines Nâgarâǵa Vjutp. 86. — *d*) N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 24,57. — 2) f. आ *eine best. Pflanze* (त्रायमाणा) H. an. Med.

बलदेवपत्तन (ब° + प°) n. N. pr. einer *Stadt* Varâh. Bṛh. S. 14,16.

बलन (von बलय्) n. *das Kräftigen*, als Erkl. von ऊर्जन bei West. u. ऊर्ज्.

बलनगर (बल + न°) n. N. pr. einer *Stadt* Wassiljew 53.

बलंधरा (बलम्, acc. von 1. बल, + ध°) f. N. pr. der Gemahlin Bhîmasena's MBh. 1,3829.

बलपति (1. बल + प°) m. *Herr der Kraft* Çat. Br. 14,4,4,12. Kâtj. Çr. 5,13,1. Suçr. 1,17,4.

बलप्रद (1. बल + प्रद) adj. *Kraft gebend* Suçr. 2,222,9.

बलप्रसू (2. बल + प्रसू) m. *die Mutter* Baladeva's, Rohiṇî Çabdar. im ÇKDr.

बलबन्धु (बल + ब°) m. N. pr. eines der Söhne des Manu Raivata Mârk. P. 75,75. eines Sohnes des Bhṛgu im 10ten Dvâpara Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,13.

बलभ m. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,288,8.

बलभद्र (1. बल + भद्र) 1) adj. *kräftig* H. an. 4,272. — 2) m. *a*) *Bos Gavaeus* (गवय) Râǵan. im ÇKDr. — *b*) *Symplocos racemosa Roxb.* (लोध्र) Çabdar. im ÇKDr. — *c*) N. pr. eines göttlichen Wesens Einschieb. in Âçv. Gṛhj. S. 46 bei Stenzl. = Baladeva, Halâjudha, Ananta AK. 1,1,1,18. Trik. 1,1,36. H. 225. H. an. Med. r. 286. Halâj. 1,28. VP. 546. 558. 572. — *d*) N. pr. eines Nachkommen Bharata's Çatr. 6,288. — *e*) N. pr. verschiedener Männer Colebr. Misc. Ess. II, 390. Reinaud, Mém. sur l'Inde 335. Ind. St. 2,245. Verz. d. B. H. 64, N. Hall 7. 29. 173. Colebr. Misc. Ess. I, 263 (बलिभद्र). Daçak. 158,5. मिश्र° Verz. d. B. H. No. 680. श्रीकायस्थ° 945. बलिभद्रपद्माचार्य (sic) 1045. भट्ट° Hall 63. — *f*) N. pr. eines Gebirges Bhâg. P. 5,20,26. — 3) f. आ *a*) *Jungfrau*. — *b*) *eine best. Pflanze* (त्रायमाणा) H. an. Med.

बलभद्रिका f. *eine best. Pflanze*, = बलभद्रा, त्रायमाणा AK. 2,4,5,16.

बलभृत् (1. बल + भृत्) adj. *kräftig, stark* MBh. 2,1097.

बलय् (von 1. बल) *kräftigen*; s. बलन und उपोद्बलय्.

बलराम m. N. pr. 1) des ältern Bruders des Kṛshṇa, = Bala, Baladeva, Balabhadra, Halâjudha MBh. 3,119 in der Unterschr. des Adhj. Pańkar. 4,8,113. VP. 572. 579. fg. — 2) °पञ्चानन N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. II, 48.

बलल m. = बलराम 1. Bhar. zu AK. 1,1,1,18. ÇKDr.

बलवत्ता (von बलवत्) f. *das Mächtigsein, Mächtigkeit*: कालस्य Râǵa-Tar. 4,408. *das Mächtigersein, Ueberlegensein* MBh. 5,2681.

बलवत् (von 1. बल) adj. P. 5,2,136. 1) *stark, kräftig, wuchtig* AK. 2,6,1,44. H. 448, Sch. Halâj. 2,226. VS. 9,9. Çat. Br. 14,1,3,23. Kauç. 4. विप्र Lâṭj. 1,10,13. Khând. Up. 7,8,1. Hit. 1,8.42. MBh. 2,327. R. 1,1,49. 6,3. 51,18. Suçr. 1,149,14. Spr. 309. 1941. fgg. Vid. 244. वायु M. 1,76. इन्द्रियग्राम 2,215. विधि Spr. 811. कर्मन् Kathâs. 27,78. पतिस्नेह Hit. 2,20. गन्ध 12. गेय Pańkav. Br. 7,7,10. सर्वे स्वरा घोषवन्तो बलवन्तो वक्तव्याः Khând. Up. 2,22,5.1. जाल MBh. 13,2657. यत्रापि बलवत्ति द-

ठानि च R. 5,72,8. अन्धकार् MṚKKH. 14,12. जीविताशा Spr. 4083. विप्रतिषेध उत्तरं बलवद्लोपे *Geltung habend, vorwiegend* VS. PRÂT. 1,159. JÂGN. 2,21. अर्थशास्त्रात्तु बलवद्धर्मशास्त्रम् *mehr geltend* ebend. 23. लोकापवाद् RAGH. 14,40. बीजात्क्षेत्रं बलवत् KULL. zu M. 9, 52. compar. बलवत्तर् M. 7,20.173. R. 1,54,12.14. Spr. 3095. PAÑKAT. 227,20. स्ववीर्यादाज्ञवीर्याच्च स्ववीर्यं बलवत्तरम् M. 11, 32. स्वार्थ MBH. 12,5053. JÂGN. 2, 23. बलवत् adv. *stark, heftig, in hohem Grade* AK. 3, 5, 2. H. 1535. व्राति ÇAT. BR. 6,1,3,13. वर्षति 11,2,3,32. गायति SHADV. BR. 2,1. LÂṬJ. 7, 12,5. MBH. 1,7515. ARG. 7,24. R. 2,92,5. 101,5. KUMÂRAS. 3,69. ÇÂK. 2. 127.183. 31,8. 33,11. 60,5. 82,21. VIKR. 7,14. ÇIÇ. 8,62. HIT. ed. JOHNS. 981. — 2) *von einem Heere begleitet* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,7, Çl. 24.

बलवर्णिन् adj. SUÇR. 2,94,12. Vielleicht बल fehlerhaft.

बलवर्धन (1. बल + व°) 1) adj. *die Kraft vermehrend.* — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBH. 1,4546.

बलवर्धिन् (1. बल + व°) 1) adj. *die Kraft vermehrend.* — 2) f. *eine best. Heilpflanze,* = जीवक GAṬÂDH. im ÇKDR.

बलवर्मदेव (1. बल - वर्मन् + देव) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 539, 3.

बलवर्मन् (1. बल + व°) m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 952.

बलविज्ञाय (1. बल + वि°) adj. *durch Stärke kenntlich* (BENFEY) RV. 10, 103, 5.

बलविन्यास (1. बल + वि°) m. *die Aufstellung von Truppen* AK. 2,8,2,47.

बलवीर्य (1. बल + वीर्य) m. N. pr. eines Nachkommen des Bharata ÇATR. 6,288.

बलशालिन् (1. बल + शा°) adj. *kräftig, stark* H. an. 4,272.

बलष N. pr. eines Landes, Balkh, Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 39. 340, *a*, 2.25.

बलस (von 1. बल) gaṇa तृणादि zu P. 4, 2, 80.

बलसूदन (1. बल + सू°) adj. *Heere vernichtend:* देवारि° Beiw. Çiva's MBH. 12,10348.

बलसेना (1. बल + से°) f. *Armee, Heer:* बलसेनाग्रग MBH. 7,199.

बलस्थ (1. बल + स्थ) 1) adj. *kräftig, stark, mächtig;* von Personen MBH. 1,2514. 6446. 5,1076. Spr. 3513. Vgl. बलावस्थ. — 2) m. *Krieger, Soldat (im Heere stehend)* MBH. 6,4775. 13,2820. R. 2,91,62 (100,59 GORR.).

बलस्थिति (1. बल + स्थि°) f. *Feldlager* TRIK. 2,8,2.

बलहन् (1. बल + हन्) 1) adj. *der gewohnt ist, feindliche Heere zu schlagen:* हलायुध HARIV. 6233. — 2) m. *Schleim (die Kraft vernichtend)* ÇABDAR. im ÇKDR.

बलहर (1. बल + हर) 1) adj. *die Kraft benehmend.* — 2) m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 8, 2869 u. s. w.

बलहष N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 13.

बलहीन (1. बल + हीन) adj. *der Kraft ermangelnd, schwach* Spr. 2836. Davon nom. abstr. °ता f. H. 319. बलदीनता v. l.

बलाक UṆÂDIS. 4,14. 1) m. *eine Kranichart,* deren Fleisch gegessen wird, H. 1333. ÇÂÇV. bei UGGVAL. HARIV. 8784 (das m. durch das Versmaass bedingt). Gewöhnlich बलाका f. AK. 2,5,25. TRIK. 2,5,24. H. 1333. HALÂJ. 2,95. ÇÂÇV. a. a. O. VS. 24,22.23. M. 5,14. 11,135. 12,63. JÂGN. 1,173. मेघैर्बलाकापङ्क्तिहासिभिः MBH. 1,5401. 3,13654. °वल्गुवादिना (रथेन) 6,2138. 13,736. 1706. 5508. घनान्कृष्णान्बलाकाङ्गदभूषणान् HARIV. 3569. R. 3,76,14. 4,12,47. 6,90,25. पक्ष °भवम् SUÇR. 2, 152, 3. 1, 74, 8. 75,1. 205,12. MEGH. 9 (nach einem Schol. bei SCHÜTZ zugleich *ein verliebtes Weib*). 22. MÂRK. P. 15,23. COLEBR. Misc. Ess. II, 351. ÇUK. in LA. 41, 1. SÂH. D. 20, 13. Am Ende eines adj. comp.: पर्जन्यः पुरोबलाकः (Comm.: सर्वेषां पुरोगामी) SHADV. BR. 1, 2. मेघः सबलाक इवाम्बरे R. 3, 39,5. 6, 37, 68. MBH. 3, 392. (मेघ) संहृतबलाकगृहीतशङ्ख MṚKKH. 76, 9. 12. GÎT. 5,12. विबलाक (जलधर) HARIV. 3822. Nach ÇÂÇV. a. a. O. auch *eine Schaar von Kranichen.* — 2) m. N. pr. eines Schülers des Çâkapûrṇi VP. 278. eines Jägers MBH. 8, 3438. 3440. fgg. 12, 4029. eines Sohnes des Pûru und Grosssohnes des Gahnu (vgl. बलाकाश्व) BHÂG. P. 9,15,3. des Vatsaprî MÂRK. P. 118, 2. N. pr. eines Râkshasa 69, 64. — 3) f. आ gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. *a) Kranich;* s. u. 1. — *b) ein verliebtes Weib* ÇÂÇV. a. a. O. MEGH. 9 (zugleich *Kranich,* Schol.). — *c)* N. pr. einer Frau gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,96. ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. 2,1,1 und SÂJ. zu ÇAT. BR. 14,5,1,1; vgl. बालाकि.

बलाकाकौशिक (ब° + कौ°) m. N. pr. eines Lehrers ÇAT. BR. 14,7,3,27.

बलाकाश्व (बलाका + अश्व) m. N. pr. eines Nachkommen des Gahnu (vgl. बलाक) MBH. 12,1717. 13,203. HARIV. 1424. 1763. VP. 399.

बलाकिका f. *eine kleine Kranichart* H. an. 4,24 (बलाधिका gedr.).

बलाकिन् (von बलाका) 1) adj. gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5, 2, 116. *mit Kranichen versehen:* बलाकिनी नीलपयोदराजिः KUMÂRAS. 7, 39. RAGH. 11,15. — 2) m. N. pr. eines der 100 Söhne des Dhṛtarâshṭra MBH. 1,2733. 4546. 6982.

बलाक्ष (1. बल + अक्ष) m. N. pr. eines Fürsten MBH. 4,1768.

बलाग्र (1. बल + अग्र) n. 1) *die äusserste Kraft* HARIV. 12082. — 2) *die Spitze eines Heeres* R. 6,2,16. HARIV. 6404 (बलाग्र gedr.).

बलाङ्गक m. *Frühling* H. 156.

बलाचिता f. Râma's *Laute* ÇABDAR. im ÇKDR.

बलात्कार (von बलात्, ablat. von 1. बल, + 1. कर्) m. *gewaltsames Verfahren, Anwendung von Gewalt* AK. 2, 8, 2, 77. H. 804. °कारेण *gewaltsam* ÇÂK. 173. VET. in LA. 24, 19. पौलस्त्यबलात्कारकचग्रहैः RAGH. 10,48. °काराभिलाषिन् KATHÂS. 20,123.

बलात्कारगण (ब° + गण) N. pr. Verz. d. Oxf. H. 180, *b*, 28.

बलात्कारित adj. = बलात्कृत. °म्लेच्छदास्याशुभकर्मप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 282, *b*, 34.

बलात्कृत (von बलात् + 1. कर्) adj. *dem Gewalt angethan worden ist, überwältigt* MBH. 8, 1639. 12, 2472. R. GORR. 2,42,18. निसर्गेण BHÂG. P. 5, 10, 5. क्रोधवेग° MBH. 1, 1702. बुद्धिमोह° 3, 10328. पुत्रस्नेह° R. GORR. 2,61,30. दैव° MBH. 6, 2546. MÂRK. P. 62, 11. तीक्ष्णाविषदिग्धेन शरेणातिबलात्कृतः (पादपः) MBH. 13, 268.

बलात्मिका (von 1. बल + आत्मन्) f. *Tiaridium indicum* ÇABDAR. im ÇKDR.

बलाढ्या f. = बला *Sida cordifolia* RÂGAN. im ÇKDR.

बलाधिक (1. बल + अ°) adj. *an Kraft überlegen* HIT. 4, 14. धावन्बलाधिको यः स्यात् so v. a. *wer im Laufen den Andern übertreffen sollte* KATHÂS. 3,51. — बलाधिका H. an. 4,24 wohl fehlerhaft für बलाकिका.

बलाधिकरण (1. बल + अ°) n. pl. *die Angelegenheiten des Heeres*

MBh. 12,2649.

बलाध्यक्ष (1. बल + अ°) m. *Aufseher über die Truppen, Kriegsminister:* सेनापतिबलाध्यक्षौ M. 7,189. Hariv. 15841. बलस्य R. 2,82,23. 25 (89,5. 7 Gorr.). 3,42,18. 6,75,22. Spr. 4400, v. l.

बलानीक (1. बल + अ°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,6911. 7011.

बलानुज (1. बल + अ°) m. *der jüngere Bruder* Baladeva's, Bein. Kṛshṇa's, ÇKDr. nach den Purāṇa.

1. बलाबल (1. बल + अबल) n. *Kraft oder Schwäche, die verhältnissmässige Kraft, — Stärke, — Bedeutsamkeit* R. 1,7,12. 22, 7. 75, 14. Hit. 88, 8. eines Stoffes Jāǵń. 2,181. परात्मनोः शक्त्यादीनाम् Ragh. 17,59. स्वार° AV. Prāt. 3,55, Schol. in der Einl. अर्घ° *die verhältnissmässige Höhe eines Preises* M. 9,329. त्रिवर्ग° Daçak. in Benf. Chr. 182,2. °सूत्र Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 169,a,15. बलाबलाक्षेपपरिहार desgl. Hall 190. — Vgl. अ°.

2. बलाबल (wie eben) adj. *bald stark und bald schwach* Mārk. P. 116,23.

बलाभ्र (1. बल + अभ्र) n. *ein Heer in Gestalt einer Wolke* MBh. 4,1704.

बलामोटा f. *ein best. Strauch,* = नागदमनी Bhāvapr. im ÇKDr.

बलाय m. = बल *ein best. Baum* (s. वरुण) Çabdak. im ÇKDr.

बलालक m. *Flacourtia cataphracta Roxb.* (पानीयामलक) Çabdak. im ÇKDr.

बलावस्थ (1. बल + अवस्था) adj. *kräftig, stark* (vgl. बलस्थ) Mārk. P. 58, 39.

बलाश s. बलास.

बलाश्व (1. बल + अश्व) m. N. pr. eines Fürsten, der den Bein. Karaṃdhama führt, Mārk. P. 122,8. 9. 21.

बलास m. 1) *eine best. Krankheit,* etwa *schwindsüchtiger Schleimauswurf; Schwindsucht* (nach Mahīdh.) VS. 12,97. त्र्यां दासा आञ्जनस्य तक्मा बलास आदहिः AV. 4,9,8. ब°, कास 5,22,11. 6,14,1. fgg. 127,1. आसी बलासो भवतु मूत्रं भवत्वामयत् 9,8,10. — 2) *der phlegmatische Humor,* so v. a. कफ und श्लेष्मन् Trik. 2,6,17. H. 462. Suçr. 1,149,3. 152, 16. 2,464,20. °वर्धन 1,177,12. °घ्न 21. °क्षयकर 182,5. 199,5. — 3) *eine Geschwulst in der Kehle, welche am Schlingen hindert,* Suçr. 1,306,15. 307,19. 308,1. — Bisweilen बलाश geschrieben. Vgl. अ°.

बलासक (von बलास) m. *ein messingfarbiger Fleck im Weissen eines kranken Auges* Suçr. 2,311,10.

बलासग्रथित (ब° + ग्र°) n. *eine best. Form von Ophthalmie* Suçr. 2, 305,11. 326,1. 329,12. 325,18.

बलासिन् (von बलास) adj. *an Schleimauswurf krank, schwindsüchtig* AV. 6,14,2.

बलाह्वकन्द (बल-आह्वा + क°) n. *eine best. Wurzel,* = गुलच्चकन्द Rāǵan. im ÇKDr.

1. बलि m. Siddh. K. 249,b, 3 v. u. 1) *Steuer, Abgabe, Tribut* (AK. 2, 8,1,27. 3,4,25,166. 26,197. H. 745. an. 2,501. Med. l. 35. Halāj. 2, 278); *Darbringung, Spende, Geschenk:* भरन्त विश्वे बलिं स्वर्णः RV. 1,70, 9. तुभ्यं भरन्ति क्षितयो यविष्ठ बलिमग्ने अन्तित ओत दूरात् 5,1,10. बलिं शीर्षाणि जभ्रुरश्व्यानि 7,18,19. 8,89,9. AV. 3,4,3. 6,117,1. Später mit हर् st. भर् verbunden: अङ्ग एवैष बलिर्ह्रियते TBr. 1,2,2,2. हरन्त्यस्मै विशो बलिम् 2,7,18,3. 3,12,2,7. विशः क्षत्रियाय Çat. Br. 1,3,2,15. राज्ञे 11,2,6,14. 1,5,3,18. 6,3,17. 8,2,17. Pańkav. Br. 15,7,4. तस्य वै मे बलिं कुरुत Çat. Br. 14,9,2,13. सर्वाभ्यो दिग्भ्यो बलिमावहन् Ait. Br. 7,31. सर्वे ऽस्मै देवा बलिमावहन्ति Taitt. Up. 1,5,3. — बलिषड्भागहारिन् *erhebend* Spr. 3580. सांवत्सरिकमाप्तैश्च राष्ट्रादाहारयेद्बलिम् *erheben lassen* M. 7,80. धर्म्यमाहारयेद्बलिम् so v. a. *erheben* 10,119. यस्तु बलिं गृह्णाति पार्थिवः 9,254. Ragh. 1,18. यो ऽरक्षन्बलिमादत्ते करं शुल्कं च पार्थिवः M. 8,307. बलीनां सम्प्रगादानात् MBh. 2,1205. तान्सर्वान्धार्मिको राजा बलिं विष्टिं च कारयेत् 12,2873. — So heissen insbes. 2) *Spenden, welche als Abgabe von Speisen oder Opfern Göttern, halbgöttlichen Wesen, Menschen oder Thieren, namentlich Vögeln, aber auch leblosen Gegenständen gereicht werden; jede nicht unter den engern Begriff des Opfers fallende Huldigungsgabe,* AK. 2,7,13. 3,4,26,197. H. 447. 822 (= भूतयज्ञ). 857. H. an. Med. Halāj. 1,128. अहरहर्भूतेभ्यो बलिं हरेत् Çat. Br. 11,5,6,2. यद्बलिं करोति स भूतयज्ञः Āçv. Gṛhj. 3,1,9. 4,8,22. 4,9,8. Gobh. 1,4,9. fgg. Pār. Gṛhj. 2,15. 17. an Schlangen Gobh. 3,7,11. fgg. Āçv. Gṛhj. 2, 1,9. Çāṅkh. Gṛhj. 4,15. Pār. Gṛhj. 2,14. Z. d. d. m. G. IX, lxxiv. प्रवासे पुत्रो भ्राताथ वा पत्नी शिष्यो वास्य बलिं हरेत् Çāṅkh. Gṛhj. 2,17. चैत्याय Āçv. Gṛhj. 1,12,1. दिश्य Kauç. 8. 34. 51. — अध्यापनं ब्रह्मयज्ञः पितृयज्ञस्तु तर्पणम्। होमो दैवो बलिर्भौतो नृयज्ञो ऽतिथिपूजनम्॥ M. 3,70 (Verz. d. Oxf. H. 267, b, 42. fg.). 74. 6, 34. Hariv. 4534. R. 1,53,13. प्रसीदन्ति नरैर्देवा बलिभिर्भूतविग्रहाः Spr. 3134. बलिं नाश्नन्ति वायसाः Suçr. 1,116, 20. 323,21. रणभूमिर्बलिक्षमम् — तच्छिरःकमलोच्चयम् Ragh. 10,45. 70. इन्द्रान्तकाप्पतीन्दुभ्यः सानुगेभ्यो बलिं हरेत् M. 3,87. 89. 91. 108. 121. मातृभ्यो बलिमुपहर Mṛkkh. 8,23. MBh. 14,1916. यद्दत्त्वं स्यात्ततो दद्याद्बलिम् M. 6,7. Vet. in LA. 31,7. Mārk. P. 93,8. काले च पुष्पैर्बलयः क्रियन्ते MBh. 13,524. 14,1918. Suçr. 1,15,6. Mṛkkh. 8,22. नरो: Kathās. 20,27. 45,40. रुद्रस्य बलिसंभारं कारयामास 39. बाल्यं बलिमकल्पयत् R. 2,25,27. व्यादिदेश MBh. 14,1921. आकाश उत्क्षिपेत् M. 3,90. अक्षिकन्यस्तबलिप्रदीपा Ragh. 2,24. Megh. 56. 83. नरश्छागस्तथा मेषो महिषः शशकस्तथा। शल्लकी शूकरश्चैव बलयः परिकीर्तिताः॥ Verz. d. Oxf. H. 103,a,19. fg. वैश्वदेव°, रौद्र, वैष्णव R. 2,56,27. देवाश्च बलिहोमेन स्वाध्यायेन महर्षयः। श्राद्धेन पितरश्चैव तृप्तिं यान्तु Hariv. 2778. Wassiljew 179. fem.: ततो धूपैश्च गन्धैश्च माल्यैरुच्चावचैरपि। बलिभिर्विविधाभिश्च पूजयामास तं द्विजः॥ MBh. 12,9763. In comp. mit dem Gegenstande, dem die Gabe dargebracht wird, P. 2,1,36. भूत° Schol. Rāǵa-Tar. 3,7. नाग° Saṃsk. K. 34,b,3. नारायण° 33,b,4. mit dem, was dargebracht wird: नीवार° Çāk. 96; vgl. नर°, पुष्प°; mit dem Orte oder der Zeit, wo oder wann die Gabe dargebracht wird: संध्या° Megh. 35; vgl. गृह°. — Vgl. बालेय.

2. बलि m. N. pr. gaṇa गह्यादि zu P. 4,1,136. 1) eines Daitja, eines Sohnes des Virokana, der die Herrschaft über die drei Welten erlangt hatte, diese aber wieder einbüsste, da er Vishṇu als Zwerge so viel Land zu geben versprach, als dieser mit drei Schritten ausmessen würde; Vishṇu bannte ihn in die Unterwelt, wo er als König herrschte. AK. 3,4,12,48. Trik. 2,8,21. 3,3,401. H. 221. 699. H. an. Med. Anḱ. 5,16. MBh. 1,2528. 3,1029. fgg. 15842. fgg. 5,297. 9,2700. 12,6146. 8059. fgg. 8218. fgg. 12943. 12947. 13,329. 2238. 4687. fgg. Hariv. 189. 2280. 3867. 6321. 14003. fgg. R. 1,31,4. 20. 3,68,16. Ragh.

7,32. Megh. 58. Varâh. Bṛh. S. 58,30 in Verz. d. B. H. 245. अतिदानाद्बलिर्बद्धः Spr. 54. यातः क्ष्मामखिलां प्रदाय हरये पातालमूलं बलिः 2462. 2871. Burn. Intr. 223. Lalit. ed. Calc. 299,12 (वेमचित्री ist wohl eine Corruption von वैरोचनिः). Lot. de la b. l. 3. Kathâs. 45,151. 335. Gît. 1,9. VP. 147. धृत्या बलिसमः Bhâg. P. 1,12,25. 5,24,18. 6,3,20. 18,9. 15. 8,8,3. 15,1. fgg. Râǵa-Tar. 4,495. ist Indra im 8ten Manvantara VP. 267. Bhâg. P. 8,13,12. Mârk. P. 78,33. 80,10. °पुत्र Bali's Sohn d. i. Bâṇa Verz. d. Oxf. H. 26,*b*,45. — 2) eines Muni MBh. 2,105. — 3) eines Fürsten MBh. 1,4208. Pańkat. 183,24. eines Sohnes des Sutapas Hariv. 1682. Bhâg. P. 9,23,4. VP. 444 (vgl. N. 12). — Vgl. बालेय.

बलिक m. N. pr. eines Nâgarâǵa Vjutp. 81.

बलिकर (1. ब° + 1. कर) P. 3,2,21. adj. *Tribut zahlend* MBh. 12, 3327. — Vgl. बलिकृत्.

बलिकर्मन् (1. ब° + क°) n. *das Darbringen einer Huldigungsgabe* Çâṅkh. Gṛhj. 1,10. Pâr. Gṛhj. 2,17. M. 3,81. 94. Jâǵń. 1,102. R. 2,33,20. 71,35. Râǵa-Tar. 1,179. Mârk. P. 51,30.

बलिका f. *eine best. Pflanze*, = अतिबला Râǵan. im ÇKDr.

बलिकृत् (1. ब° + कृत्) adj. *abgabepflichtig:* वैश्य Ait. Br. 7,29. — Vgl. बलिकर und बलिहृत्.

बलिदान n. = बलिकर्मन् Kâlikâ-P. im ÇKDr. Verz. d. B. H. No. 139. 330. 1054. 1061. 1254. Verz. d. Oxf. H. 102,*a*,10 v. u.

बलिध्वंसिन् (2. ब° + ध्वं°) adj. *der* Bali *gestürzt hat*, m. Bein. Vishṇu's AK. 1,1,1,16.

बलिन् (von 1. बल) 1) adj. *kräftig, kraftvoll* P. 5,2,136. H. 448. सोमेनादित्या बलिनः ṚV. 10,85,2. Khând. Up. 7,8,1. M. 7,174. MBh. 2, 1975. 1992. 3,2025. N. 1,1. Hip. 4,14. R. 1,1,70. 54,11 (55,11 Gorr.). Suçr. 1,158, 4. 204,14. 323,10. Sûrjas. 7,21. Ragh. 16,37. Spr. 1423. 1946. fg. 2091. 2836. Kathâs. 39,69. 42,102. 43,100. अति° 38,132. बाहु°, ऊरु° TBr. 3,9,1,3. MBh. 3,2023. — 2) m. *a*) *Eber.* — *b*) *Stier.* — *c*) *Büffel.* — *d*) *Kameel* Gaṭâdh. im ÇKDr. — *e*) *Soldat* (vgl. बलस्थ): बलिनो ये सहस्रेण साहस्रास्ते सहस्रिणः AK. 2,8,2,30. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,9 (?). — *f*) = Balarâma H. ç. 75. Çabdar. im ÇKDr. — *g*) N. pr. eines Sohnes des Vatsapri Mârk. P. 118,2. — *h*) *Phaseolus radiatus* H. 1171. — *i*) *eine Art Jasmin* (कुन्द). — *k*) *der phlegmatische Humor* (vgl. बलास) Gaṭâdh. — 3) f. *Sida cordifolia* (vgl. बला) Çabdak. im ÇKDr.

बलिनन्दन (2. ब° + न°) m. Bali's *Sohn* d. i. der Asura Bâṇa Çabdar. im ÇKDr.

बलिनिषूदन R. 1,47,7 fehlerhaft für बलनि° (ed. Bomb. बलसूदन). — Vgl. बलिसूदन.

बलिंदम (बलिम्, acc. von 2. बलि, + दम) m. Bali's *Bändiger*, Bein. Vishṇu's H. ç. 63.

बलिपुष्ट (1. ब° + पुष्ट) m. *Krähe* AK. 2,5,20. H. 1322, Sch. Halâj. 2, 90. — Vgl. बलिभुज्, बलिभोजन.

बलिपोदकी f. = उपोदकी Râǵan. im ÇKDr.

बलिप्रिय (1. ब° + प्रिय) m. *Symplocos racemosa* (लोध्र) Çabdak. im ÇKDr.

बलिबन्धन (2. ब° + ब°) adj. *der* Bali *in Banden schlug*, m. Bein. Vishṇu's H. 221, Sch.

बलिभद्र s. u. बलभद्र 2, *e*.

बलिभुज् (1. ब° + भुज्) 1) adj. *die hingeworfene Speisegabe verzehrend:* काक Spr. 2108. — 2) m. *a*) *Krähe* AK. 2,5,20. H. 1322. Halâj. 2,90. मुक्त्वा बलिभुजं काकी कोकिले रमते कथम् Kathâs. 21,80. Bhâg. P. 1,18, 33. किं न प्रतीक्षसे ऽस्माकं गृहान्बलिभुजो यथा 9,18,16. Vgl. बलिभोजन, बलिपुष्ट. — *b*) *Sperling* Çabdârthak. bei Wilson. — *c*) *Kranich* Wilson ohne Ang. einer Aut.

बलिभृत् (1. ब° + भृत्) adj. *Tribut zahlend* MBh. 4,549. 8,237. — Vgl. बलिहृत्.

बलिभोजन (1. ब° + भो°) m. *Krähe* R. 5,36,36. — Vgl. बलिभुज्, बलिपुष्ट.

बलिमन् (nom. abstr. zu बलिन्) m. *Kräftigkeit:* अ° *Entkräftung* Khând. Up. 8,6,4.

बलिमत् (von 1. बलि) adj. *Abgaben empfangend:* Agni TBr. 3,12, 2,7. *wo Speisegaben dargereicht werden:* निकेत Ragh. 14,15.

बलिमन्दिर (2. ब° + म°) n. Bali's *Behausung, die Unterwelt* Çabdam. im ÇKDr.

बलिवर्द 1) m. *Stier* TBr. 3,8,20,5. Çâṅkh. Gṛhj. 2,16. बली° (nach Çânt. 3,15 parox. oder proparox.) AK. 2,9,59. H. 1257. Halâj. 2,108. Çat. Br. 12,4,1,10. MBh. 8,2005. 12,464. 13,5445. Spr. 299. 1370. Kathâs. 20,27. Sâh. D. 62,21. P. 1,4,52, Vârtt. 7, Sch. fälschlich °वर्ध geschrieben R. 2,74,20. Hit. 57,17. Daçak. 30,20. — 2) f. बलीवर्दी N. pr. eines Frauenzimmers Vop. 7,7; vgl. बलीवर्दिन्. वलीवर्दी (!) gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4,1,126.

बलिविन्ध्य (ब° + वि°) m. N. pr. eines Sohnes des Manu Raivata Bhâg. P. 8,5,2.

बलिवेश्मन् (2. ब° + वे°) n. Bali's *Behausung, die Unterwelt* H. 515.

बलिष्ठ (superl. zu बलिन्) 1) adj. *der stärkste, kräftigste, mächtigste* Ait. Br. 8,12. इन्द्राग्नी देवानामोजिष्ठौ बलिष्ठौ TBr. 3,8,7,1. Çat. Br. 3,3,4,15. 4,3,1,15. 19. 9,2,3,3. Taitt. Up. 2,8. Suçr. 1,198,16. Spr. 1423, v. l. Bhâg. P. 1,15,26. 3,5,46. in der Bed. eines compar. mit einem abl. verbunden Ragh. 17,59. बलिष्ठतम Ait. Br. 3,44. — 2) m. *Kameel* Râǵan. im ÇKDr.

बलिष्णु adj. *geringgeachtet* (अपमानित) Uṇâdik. im ÇKDr. *arrogant, disrespectful* Wils. nach ders. Aut.

बलिसद्मन् (2. ब° + स°) n. Bali's *Behausung, die Unterwelt* AK. 1,2,1,1.

बलिसूदन R. 1,47,2 fehlerhaft für बलसूदन, wie die ed. Bomb. hat.

बलिहन् (2. ब° + हन्) m. Bein. Vishṇu's, ein im ÇKDr. und bei Wilson nach H. 221 gebildetes Wort. — Vgl. बलिबन्धन.

बलिहरण (1. ब° + ह°) 1) adj. f. ई *zur Darbringung einer Huldigungsgabe dienend:* दर्वी Âçv. Gṛhj. 2,1,2. — 2) n. *das Darbringen einer Huldigungsgabe* Gobh. 1,4,36. Âçv. Gṛhj. 1,2,3. Pâr. Gṛhj. 1,12. Kauç. 74. Suçr. 1,2,12. Verz. d. Oxf. H. 277,*a*,2. 286,*a*,10 v. u.

बलिहार adj. so v. a. बलिहृत् AV. 11,1,20.

बलिहृत् (1. ब° + हृत्) adj. *Steuer —, Abgabe leistend:* विशः ṚV. 7,6,5. 10,173,6. AV. 11,4,19. 12,1,62. TS. 1,6,2,1. Kâth. 29,9. Kauç.

3. — Vgl. बलिभृत्.

बलीकर् (1. बलि + 1. कर्) *zur Huldigungsgabe machen, dazu bestimmen:* (ददौ) भक्तपाय नृमांसं च देवार्चनबलीकृतम् Kathâs. 20,111.

बलीन m. N. pr. eines Asura MBh. 1,2679.

बलीयंस् (compar. zu बलिन्) *stärker, kräftiger; sehr stark, — kräftig* Ait. Br. 1,23. 2,16. बलीयस्तयपति तस्माद्बलीयस्या वाचा मध्यंदिने शंसेत् 3,44. TBr. 1,5,9,1. Çat. Br. 1,6,3,7. 5,4,4,15. 11,5,5,8. Kauç. 76. MBh. 1,5991. 7045. 3,871. 4,754. 12,2108. 13,4446. R. 1,23,16. 3,55, 27. Spr. 1949. fgg. Suçr. 1,158,5. Kathâs. 26,15. अनात्म्यमद् Bhâg. P. 4,3,16. वैराग्य 3,27,22. उद्योग Râǵa-Tar. 5,69. अ° Çat. Br. 1,6,3,7. 5,4,4,15. अति° Kathâs. 15,11. कोप Kâm. Nîtis. 14,18. बलीयस्तर Spr. 191. कृतं चाकृताद्बलीयः so v. a. *hat mehr zu bedeuten* Verz. d. Oxf. H. 267,*a*,20. so v. a. *den Ausschlag gebend* Z. d. d. m. G. IX, LXVIII. Paribh. und Kâç. zu P. 1,1,50. — Vgl. अ°.

बलीयस adj. = बलीयंस् MBh. 12,5093. 13,4559.

बलीयस्त्व (von बलीयंस्) n. *das Mächtigersein, Uebermacht* Spr. 3549. धर्म° 3140. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 10. fg.

बलीवर्द s. u. बलिवर्द.

बलीवर्दिन् (von बलीवर्द) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. बालीवर्दिनेय.

बलीवर्दिनेय m. metron. von बलीवर्दी Vop. 7,7. — Vgl. बाली°.

बलीह m. pl. N. pr. eines Volkes: अर्कजश्च बलीहानाम् (कुलपांसनः) MBh. 5,2730. — Vgl. बल्हिक.

बलूल (von 1. बल) adj. *kräftig, stark* gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. Vop. 7,32. fg. = बलं न सहते P. 5,2,122, Vârtt. 9.

बलोत्कटा (1. बल + उ°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2641.

बल्कस n. *Flocken (Stoffe, welche durch Destillation ausgeschieden werden)* Çat. Br. 12,8,1,16. 9,1,2.

बल्बज (später वल्वज) m. Trik. 3,5,6 (वल्लज gedr.). *Eleusine indica Gaertn.*, ein grobes Gras, das in einzelstehenden breiten Büscheln auf Weiden und an Wegen wächst, aber vom Vieh nicht geliebt wird, AK. 2,4,5,28. H. 1194. Halâj. 2,36. AV. 14,2,22.23. गौर्यत्राधिष्कन्ना न्यमेकृत्ततो बल्बजा उदतिष्ठन् TS. 2,2,8,2. बल्बजा इध्मे च बर्हिषि चापि भवन्ति शङ्का वा एते जाताः Kâth. 10,10. Pâr. Gṛhj. 2,5. Gobh. 1,5,20. Kauç. 78. बल्बजस्तुकाः: *Büschel* oder *Geflechte dieses Grases* Vâlakh. 7,3. मुञ्जवल्वजवंशादि MBh. 1,5782. M. 2,43. gaṇa कुमुदादि 1. zu P. 4,2,80. gaṇa शरादि zu 3,144. Lalit. ed. Calc. 209,12 (वल्कज gedr.; vgl. aber bei Foucaux 173). 312,13. Nach Râǵan. im ÇKDr. ist वल्वजा f. *eine andere Grasart* (सावे वागे im Hindi), = तृणवल्वजा, तृणेक्षु, दण्डतृणा, दण्डतृणा, दण्डपत्री, पानीयाश्मा, मौञ्जीपत्रा. — Vgl. तृणवल्वज, बाल्बज, बाल्बजभारिक.

बल्बजमय adj. *aus dem Grase* Balbaǵa *gemacht* gaṇa शरादि zu P. 4,3,144.

बल्बजिक adj. von बल्बज gaṇa कुमुदादि 1. zu P. 4,2,80. — Vgl. बाल्बजिक.

बल्बला onomatop. °कर् *stammelnd aussprechen, balbutire:* °कुर्वता गेयम् Pańkav. Br. 7,7,11.

बल्बूथ m. N. pr. eines Mannes ṚV. 8,46,32.

बल्य (von 1. बल) P. 4,2,80. 1) adj. f. आ *Kraft verleihend, kräftigend* H. an. 2,373. Med. j. 39. Suçr. 1,172,20. 173,10. 175,8. 180,3. — 2) m. *ein buddhistischer Bettler* Trik. 1,1,24. — 3) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: अतिबला, अश्वगन्धा, प्रसारिणी und शिम्रीडी (sic) Râǵan. im ÇKDr. — 4) n. *männlicher Samen* H. an. Med.

बल्ल in विप्रविद्धकुथबल्लाः MBh. 7,1217 fehlerhaft für °वल्गाः.

बल्लव (व°) m. 1) *Kuhhirt* AK. 2,9,57. Trik. 3,3,418. H. 889. an. 3, 711. Med. v. 45. Halâj. 2,432. Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 11,8. MBh. 3, 14821. 14825. Hariv. 16110. Spr. 2213. Çiç. 11,8. Vop. 5,6. °युवति Gît. 2,5. 4,9. f. ई 2,19. Çabdar. im ÇKDr. Vgl. गोवल्लव. — 2) ein Name, den Bhîmasena als Koch beim König Virâṭa annimmt, H. an. Med. MBh. 4,28. 237. fg. 1020. 5,5472. — Daher 3) *Koch* AK. 2, 9,27. Trik. H. 723. H. an. Med. Halâj. 2,276.

बल्लवत्व (von बल्लव) n. *das Amt eines Kuhhirten* Hariv. 3403.

बल्लाल m. N. pr. verschiedener Männer Colebr. Misc. Ess. II, 452. 454. Verfasser des Bhoǵaprabandha Verz. d. Oxf. H. No. 320. Auch °मिश्र Hall in der Einl. zu Vâsavad. 7. König बल्लाल Kuvalaj. 128,*a*.

बल्लालसेन (ब° + सेना) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. H. 124, *a*. eines Fürsten von Bengalen, der im 11ten Jahrh. n. Chr. regierte, Colebr. Misc. Ess. II, 188. fg. Banerjea 472.

बल्व (वल्व) n. N. *des 2ten* Karaṇa (s. करण 3, *m*.) Bâpûdeva in der Uebers. des Sûrjas. 25, N.

बल्वल m. pl. N. pr. eines Volkes, v. l. für कल्कल VP. 193, N. 127.

बल्वी MBh. 12,4841 fehlerhaft für वल्ली, wie die ed. Bomb. hat.

बल्हि m. N. pr. eines Landes (Balkh) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117 (वह्लि geschr.). — Vgl. das folgende Wort und बाल्हि.

बल्हिक AV. Prât. 1,46. m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 12,9,3, 3. pl. N. eines Volkes H. 959. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117 (वह्लिक). तक्मन्मूजवतो गच्छ बल्हिकान्वा परस्तराम् AV. 5,22,7.5.9. — Vgl. बाल्हिक, बाल्हीक.

बल्हीक (वह्लीक) n. = बाल्हीक (वाह्लीक) *Asa foetida* Colebr. und Lois. zu AK. 3,4,1,9.

बव n. N. *des ersten* Karaṇa (s. करण 3, *m*.) Sûrjas. 2,68.

बष्कय adj. nach Çâkaṭâjana bei Râjam. zu AK. 2,9,71 und nach Sâj. *einjährig;* viell. *nachgeboren* (vgl. बष्किह): वत्से बष्कये ऽधि सप्त तन्तून्वि तत्निरे कवय ओतवा उ ṚV. 1,164,5. वष्कय gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. — Vgl. बाष्कय.

बष्कयणी s. u. dem folg. Worte.

बष्कयिणी (von बष्कय) f. *eine Kuh, deren Kalb schon herangewachsen ist*, AK. 2,9,71. H. 1267. Halâj. 2,114. Mit einem Gattungsbegriff compon. P. 2,1,65. बष्कयणी तरुणवत्सा, गो° Schol. Fast überall वष्कयणी geschrieben.

बष्किह adj. = चिरप्रसूत Mah. *effetus:* अज VS. 24,16. — Vgl. बष्कय und बाष्किह.

बस्त (वस्त) m. *Bock* AK. 2,9,76. Trik. 2,9,24. H. 1275. Halâj. 2,122. ग्रामं बस्तो (Sâj.: सर्वस्य वासयिताદित्यः) बोधयितारमब्रवीत् ṚV. 1,161, 13. VS. 14,9. Çat. Br. 14,4,2,9. बस्ताजिनं 9,3,4,14. TBr. 1,3,7,7.

KÂTJ. ÇR. 14,5,15. 17. LÂTJ. 8,11,22. TS. 2,3,2,4. 5,3,1,5. 7,10,1. KAUÇ. 13. M. 11,138. JÂǴN. 3,268. MBH. 1,3486. BHÂG. P. 8,10,11. gaṇa अश्मादि zu P. 4,1,110. यस्य वस्तसमो गन्धो गात्रे MÂRK. P. 43,12. °मूत्र ÇÂRṄG. SAṀH. 3,8,16. 11,31. °मुख adj. BHÂG. P. 4,2,23. Statt वस्ते भागे bei UǴVAL. zu UṆÂDIS. 3,89 glaubt AUFRECHT वस्तप्रच्छागे lesen zu dürfen. — Vgl. बास्त und बास्तायन.

बस्तकर्ण (ब° + कर्ण) m. *Shorea robusta* RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. अजकर्णक.

बस्तगन्धा f. *eine best. Pflanze,* = अजगन्धा RÂǴAN. im ÇKDR.

बस्तगन्धाकृति (ब° + आकृति) *eine best. Pflanze,* = पुत्रदात्री NIGH. PR.

बस्तमोदा f. *eine best. Pflanze,* = अजमोदा RÂǴAN. im ÇKDR.

बस्तवासिन् adj. wohl fehlerhaft für °वाशिन् *wie ein Bock meckernd* AV. 8,6,12. Ebenso बस्ताभिवासिन् (°शिन्) 11,9,22.

बस्तशृङ्गी (ब° + शृङ्ग) f. *eine best. Pflanze,* = मेषशृङ्गी NIGH. PR.

बस्तान्त्री (बस्त + अन्त्र) f. = छगलान्त्री *Argyreia speciosa* oder *argentea Sweet.* RÂǴAN. im ÇKDR.

बस्रि adv. nach SÂJ. so v. a. क्षिप्रम्. उभा ता बस्रि नश्यतः ṚV. 1,120,12.

बह् s. बंह्.

बहल (von बह्) 1) adj. *dicht, dick* (von einem Stoffe, einer flüssigen Masse) H. 1447. SUÇR. 1,45,4. 64,11. 343,5. 2,310,15. तुषारवर्ष RÂǴA-TAR. 4,367. नृपबहलमांसमस्तिष्कपङ्कप्राग्भार PRAB. 5,7. °फेनिलबुद्बुदौघैः 55,5. °रुधिरतोयाः 87,11. समस्ताशास्तम्बेरमकर्णतालास्फालनबहलतरपवनसंपात 2,7. बहलानुरागकुरुविन्द so v. a. *dunkelroth* ÇIÇ. 9,8. *derb* von einem Tone PRAB. 85,3. *breit, umfänglich* SUÇR. 1,54,17. 2,201,16. अश्रु° so v. a. *von Thränen erfüllt* DAÇAK. 128,13. *mannichfach, vielfach:* परिवादबहलदोष MṚKKH. 55,23. क्लिष्टबहलक्लेश KATHÂS. 36,73. adv.: बहलोद्यतविप्रमत्तवीवाक्विधि (?) 34,255. In allen aus PRAB. angeführten Stellen hat die v. l. बकुल. — 2) m. *eine Art Zuckerrohr.* — 3) f. आ a) *Anethum Sowa Roxb.* (शतपुष्पा) RÂǴAN. im ÇKDR. — b) *grosse Kardamomen* (स्थूलैला) BHÂVAPR. im ÇKDR.

बहलगन्ध (ब° + ग°) n. *eine Art Sandel* (शम्बरचन्दन) RÂǴAN. im ÇKDR.

बहलचक्षुस् (ब° + च°) m. *eine best. Pflanze,* = मेषशृङ्गी RATNAM. im ÇKDR. Auch eine Lesart चक्षुर्बहल wird erwähnt, wofür unsere Hdschr. चक्षुर्वहन liest. — Vgl. बहलाङ्ग.

बहलता (von बहल) f. *Dicke* SUÇR. 2,200,1.

बहलत्वच (von ब° + त्वच्) m. *weiss blühender* Lodhra RÂǴAN. im ÇKDR.

बहलवर्त्मन् (ब° + व°) n. *eine best. Augenkrankheit, ein* (durch Anschwellungen) *verdicktes Augenlied* SUÇR. 2,308,20; vgl. 307,19. m. ÇÂRṄG. SAṀH. 1,7,87.

बहलाङ्ग = बहलचक्षुस् NIGH. PR.

बहि m. N. pr. eines Piçâka in einer etym. Spielerei MBH. 8,2064.

बहिरङ्ग (बहिस् + अङ्ग) adj. *äusserlich, das Aeussere betreffend, unwesentlich* (Gegens. अन्तरङ्ग) P. 8,3,15, Vârtt. 2. Schol. zu P. 7,2,98. Verz. d. Oxf. H. 229,a,34. 37. MADHUS. in Ind. St. 1,20,10. Davon nom. abstr. °त्व n. Schol. zu P. 6,1,71. 7,4,29. °ता f. ÇAṀK. zu KHÂND. UP. S. 53. Gleichbedeutend mit बहिरङ्ग ist अन्तरङ्गेतर, wofür bei GOLD. fälschlich अन्तरङ्गतर steht.

बहिरर्गल (बहिस् + अ°) *ein Riegel von aussen:* सबहिरर्गला (मञ्जूषा) KATHÂS. 4,48.

बहिरर्थ (बहिस् + अर्थ) m. *ein äusseres Object* BHÂG. P. 7,5,31.

बहिर्गिरि (बहिस् + गि°) m. *das ausserhalb des Gebirges gelegene Land:* अन्तर्गिरिं च कौन्तेय तथैव च बहिर्गिरिम्। तथैवोपगिरिं चैव विजिग्ये MBH. 2,1012. pl. *das daselbst wohnende Volk:* अन्धाश्च बहवो राजन्नन्तर्गिर्यस्तथैव च। बहिर्गिर्यङ्गमलजा मागधा मानवर्जकाः॥ 6,357. °गिर् dass.: अन्तर्गिर्या बहिर्गिराः MÂRK. P. 57,42.

बहिर्गेहम् (von बहिस् + गेह) adv. *ausserhalb des Hauses* MBH. 8,2099.

बहिर्ग्रामम् (von बहिस् + ग्राम) adv. *ausserhalb des Dorfes* P. 2,1,12, Sch. °ग्रामप्रतिश्रय M. 10,36.

बहिर्द्वार (बहिस् + द्वार) n. *der Platz draussen vor der Thür* AK. 2,2,16. 12. H. 1007. 1010. °द्वारि MBH. 5,1214. Cit. in den Scholien zu KÂVJÂD. 2,219. आ °तः KATHÂS. 38,142.

बहिर्धा (von बहिस्) adv. praep. (mit abl.) *draussen, auswärts, ausserhalb, hinaus aus:* इदमहं तप्तं वार्बहिर्धा यज्ञान्निः सृजामि VS. 5,11. TS. 7,2,9,2. बहिर्धास्मादिन्द्रियं वीर्यं दध्यात् TBR. 1,8,6,1. ÇAT. BR. 1. 3,1,11. 2,3,1,35. 7,5,2,31. 8,3,1,11. 6,3,7. 12,9,3,4. द्विषन्तं यज्ञान्निर्भजति बहिर्धा करोति 11,5,9,5. स बहिर्धा पुरुषादाकाशः KHÂND. UP. 3,12,7. °भाव KÂTJ. ÇR. 9,1,8. अन्तर्° ÇAT. BR. 8,3,1,11. 6,3,7.

बहिर्ध्वजा (बहिस् + ध्वज) f. Bein. der Durgâ H. ç. 48.

बहिर्निर्गमन (बहिस् + नि°) n. *das Hinausgehen aus* (abl.) Verz. d. Oxf. H. 344,a,9.

बहिर्निःसारण (बहिस् + नि°) n. *das Hinausbringen, Hinausschaffen* P. 5,4,62, Sch.

बहिर्भव (बहिस् + भव) adj. *aussen befindlich, äusserlich* H. 1341. Gegens. अन्तर्ज (कृमि) 1202.

बहिर्मुख 1) (बहिस् + मुख) adj. a) *der sein Gesicht fortwendet, sich abwendend von, Nichts wissen wollend von:* शैवो वा वैष्णवो वापि यो वा स्यादन्यपूजकः। सर्वं पूजाफलं हन्ति शिवरात्रिबहिर्मुखः॥ AIÇÂNA-SAṀH. in TITHJÂDIT. im ÇKDR. जना वेदबहिर्मुखाः Verz. d. Oxf. H. 68,a,36. अतिबहिर्मुखानपि स्वपरान्कर्तुम् (*greatly devoted to external things* MUIR nach MOLESWORTH) ÇRIDUARASV. bei MUIR, ST. 4,44,19. बहिर्मुखीभवति स्वस्माल्लोकात् ÇAṀK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 256. — b) *aus dem Munde hinausgehend* (Gegens. अन्तर्मुख) H. 1368. — 2) m. fehlerhaft für बर्हिर्मुख *eine Gottheit* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

बहिर्मुद्रा (बहिस् + मु°) f. Verz. d. Oxf. H. No. 646.

बहिर्यात्रा (बहिस् + या°) f. *ein Gang —, eine Fahrt hinaus:* °त्रां न गच्छति R. 2,114,12.

बहिर्यान (बहिस् + यान) n. dass. MṚKKH. 99,5.

बहिर्योग (बहिस् + योग) 1) adj. *auf aussen bezüglich, der äussere* P. 1,1,36. HALÂJ. 5,85. Verz. d. B. H. No. 646 (?). — 2) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63.

बहिर्लम्ब (बहिस् + ल°) adj. *stumpfwinkelig,* von einem Dreieck (*wo die Senkrechte ausserhalb des Dreiecks fällt*) COLEBR. Alg. 58.

बहिर्लापिका (बहिस् + ला°) f. *eine Art Räthsel,* nämlich *ein solches, das nicht zugleich die Auflösung enthält* (Gegens. अन्तर्लापिका). MOLESW.

बहिर्लोम (बहिस् + लोमन्) adj. *auswendig behaart, mit den Haaren*

nach aussen gekehrt (Gegens. अन्तर्लोमन्) P. 5,4,117. VOP. 6,24.

बहिर्वर्तिन् (बहिस् + व°) adj. *ausserhalb befindlich* MOLESW.

बहिर्वासस् (बहिस् + वा°) n. *Obergewand* (Gegens. अन्तर्वासस्): अ° adj. BHÂG. P. 9,8,6.

बहिर्विकार (बहिस् + वि°) m. *eine äussere Entstellung*, euphem. Bez. *der Syphilis* MOLESW.

बहिर्वृत्ति (बहिस् + वृ°) f. *die Beschäftigung mit den Dingen ausserhalb:* एकाग्रो हि बहिर्वृत्तिनिवृत्तिस्तत्त्वमीक्षते KATHÂS. 27, 52.

1. बहिर्वेदि (बहिस् + वे°) adv. *ausserhalb der* Vedi, *aus der* Vedi *hinaus:* पशुं बहिर्वेदि नयन्ति AIT. BR. 2,11. अन्तर्वेदि द्वौ पादौ भवतो बहिर्वेदि द्वौ 8, 5. TS. 2,5,11,2. 6,6,4, 1. ÇAT. BR. 3,6,1,26. 8,6,3,6. ÂÇV. ÇR. 1,12. 4,8. KÂTJ. ÇR. 14,3,4. 17,5,8. 19. बहिर्वेदि मूत्रं कुर्युः LÂṬJ. 2,6,13. M. 11,3. MBH. 12,6041. — Vgl. बहिर्वेदिक.

2. बहिर्वेदि (wie eben) f. *der Raum ausserhalb der* Vedi: °वेद्याम् = बहिर्वेदि adv. MBH. 13,3003. MÂRK. P. 133,24.

बहिर्वेदिक (wie eben) adj. *ausserhalb der* Vedi *geschehend u. s. w.* KULL. zu M. 4,227. — Vgl. बाहिर्वेदिक.

बहिर्व्यसन (बहिस् + व्य°) n. *die üble Gewohnheit ausserhalb des Hauses*, euphem. Bez. für *Hurerei;* davon adj. °व्यसनिन् *diesem Laster ergeben* MOLESW.

बहिश्चर (बहिस् + चर) 1) adj. *draussen sich tummelnd, auswärtig, die Angelegenheiten ausser dem Hause besorgend:* तथा च तं तत्र न जज्ञिरे जना बहिश्चरा वाप्यथ वान्तरेचराः MBH. 4, 311. अथ वै धार्तराष्ट्रेण प्रयुक्ता ये बहिश्चराः so v. a. *auswärtige Späher* (चर) 865. 12, 3710. ते स्यू राज्ञां बहिश्चराः 4340. प्राण, हृदय *der (das) nach aussen getretene Athem, — Herz* so v. a. *das Abbild des eigenen Athems, — Herzens, lieb wie der eigene Athem, wie das eigene Herz:* एष कंसस्य सचिवः प्राणास्तात बहिश्चरः HARIV. 4294. रामस्य दक्षिणो बाहुर्नित्यं प्राणो °रः R. 3,38,13. 6,4,26. दीनारान् — प्राणानिव °रान् KATHÂS. 33,156. MÂRK. P. 23,84. सार्थवाहस्यार्थपतेर्विमर्दको °राः प्राणाः DAÇAK. in BENF. Chr. 192, 2. °रं हृदयं पाण्डवानाम् DRAUP. 6,15. Vgl. 1. बहिष्प्राण. — 2) m. *Krebs (aus seiner Schale herauskriechend)* H. 1352; vgl. बहिष्कुटीचर.

बहिःशीत (बहिस् + शीत) adj. *aussen kühlend* SUÇR. 1,135,17.

बहिःश्रि adv. viell. *herausfahrend* (Gegens. अन्तःश्रि), von einer best. Aussprache ÇAT. BR. 11,4,2,5. श्रीर्वै स्वरो बाह्यत एव तच्छ्रियं धत्ते Schol.

बहिष्क (von बहिस्) adj. *äusserlich:* (शुचिः) बहिष्कान्तरिते नित्यम् MBH. 13, 6604.

1. बहिष्करण (बहिस् + 2. करण) n. *ein äusseres Organ* (Gegens. अन्तःकरण) KÂM. NÎTIS. 1, 34.

2. बहिष्करण (von 1. कर् mit बहिस्) n. *das Ausschliessen von* (abl.) KÂÇ. zu P. 2,4,10.

बहिष्कार (wie eben) m. *Ausschliessung, Verjagung:* पुरादेः H. an. 4,177.

बहिष्कार्य (wie eben) adj. *auszuschliessen* M. 2,11. सर्वस्माद्बृह्मकर्मणः 103.

बहिष्कुटीचर (बहिस्-कु + चर) m. = बहिश्चर *Krebs* TRIK. 1,2,21 (बहिःकु° gedr.).

बहिष्कृति f. = बहिष्कार MED. n. 186.

बहिष्क्रिय (बहिस् + क्रिया) adj. *von den heiligen Handlungen ausgeschlossen* MÂRK. P. 17,24.

बहिष्क्रिया (wie eben) f. *eine äussere, nach aussen gerichtete Handlung* MBH. 3,15144.

बहिष्टाज्ज्योतिस् (बहिष्टात् + ज्यो°) adj. Bez. einer Trishṭubh, *deren letzter* Pâda *8 Silben zählt*, Ind. St. 8,252.

बहिष्टात् (von बहिस्) adv. *ausserhalb:* एको ऽन्तरतः प्राणः, द्वौ द्वौ बहिष्टात् TS. 6,4,9,3. ÇAT. BR. 6,7,1,2. 8,1,4,10. KÂṬH. 26, 6.

बहिष्पट (बहिस् + पट) *Obergewand* Verz. d. Oxf. H. 269, *a*, 3 v. u.

बहिष्परिधि (बहिस् + प°) adv. *ausserhalb der sog.* Paridhi-*Hölzer:* यद्बहिःपरिधि स्कन्देत् TS. 2,6,6,2. ÇAT. BR. 1,3,3,16. 12,8,1,6. ÂÇV. ÇR. 1,12. बहिष्परिध्याग्नीध्र एनां जुहुयात् 3,13. KÂTJ. ÇR. 19,3,17.

बहिष्पल v. l. für बार्हिष्पल gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48.

बहिष्पवमान (बहिस् + प°) n. (sc. स्तोत्र) N. *eines gewöhnlich aus drei* Tṛka *bestehenden* Stotra *bei der Frühspende, welches ausserhalb der* Vedi *gesungen wird* (z. B. *die Verse* ṚV. 9,11,1—9); vgl. HAUG, AIT. BR. S. 120, Anm.; über andere Formen S. 347, Anm. AIT. BR. 3,1. 14. ÇAT. BR. 4,2,5,11. 21. 10,1,2,7. m. (nämlich स्तोम) AIT. BR. 2,22. TBR. 1,5,9,7. ÇÂÑKH. ÇR. 9,21,1. 14,31,2. — TBR. 2,2,8,3. 3,8,22,1. TS. 3,1,10,3. 6,3,1,1. 4,9,2. ÇAT. BR. 12,3,4,3. KÂṬH. 27,4. KHÂND. UP. 1,12,4. ÂÇV. ÇR. 1,4. KÂTJ. ÇR. 20,5,2. LÂṬJ. 2,1,9. 2,1. 9,9,19. f. ई (sc. स्तोत्रिया, d. i. ऋच्) PAÑKAV. BR. 6,8,5. 17. 18. 11,2,1.

बहिष्पवित्र (बहिस् + प°) adj. *des* Pavitra *ermangelnd* (vgl. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 744,16). ÇAT. BR. 4,1,1,3.

बहिष्पिण्ड (बहिस् + पि°) adj. *dessen Knoten aussen sind* KÂTJ. ÇR. 16,5,1.

बहिष्प्रज्ञ (बहिस् + प्रज्ञा) adj. *dessen Erkenntniss nach aussen gerichtet ist* MÂṆḌ. UP. 3. WEBER, RÂMAT. UP. 337. fg. 342. fg. (बहिःप्रज्ञ gedr.).

1. बहिष्प्राण (बहिस् + प्राण) m. *der ausserhalb des Körpers befindliche Athem, was man lieb hat wie das eigene Leben, das an's Herz Gewachsene, das Geld* BHÂG. P. 5,14,5 (बहिःप्राण und व° gedr.). Vgl. रामस्यापि शरीरतः । लक्ष्मणो लक्ष्मिसंपन्नो बहिःप्राण इवापरः R. 1,19,21 und बहिश्चर.

2. बहिष्प्राण (wie eben) adj. *dessen Athem* oder *Leben draussen ist* TS. 6,1,1,4.

बहिस् adv. praep. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. Der Auslaut geht vor क und प in ष über P. 8,3,41. *draussen (ausserhalb des Hauses, des Dorfes, der Stadt, des Reiches u. s. w.), von aussen, hinaus, ausserhalb von* (abl.) AK. 3,4,25,189. 5,17. H. 1541. P. 2,1,12. VOP. 5,21. तं बहिर्धन्वोदवहन् AIT. BR. 2,19. बहिर्वेदेः ÇAT. BR. 9,4,2,3. कुलायात् 14,7,1,13. 6,9,30. ÂÇV. ÇR. 10,8. KÂTJ. ÇR. 2,4,46. 16,2,22. KAUÇ. 74. LÂṬJ. 4,2,4. 6,19. M. 2,79. 4,72. 96. 97. 5,68. 11,182. ÇÂK. CH. 56,6. RÂGA-TAR. 3,16. 184. 4,63. 5,353. 6,43. PAÑKAT. 226,22. KATHÂS. 3,63. 4,56. 10,111. 17,70. 23,36. झटिति प्रविश गेहं मा बहिस्तिष्ठ Spr. 990. BHÂG. P. 3,11,39. 19,24. 4,24,55. 5,1,34. AK. 2,6,2,32. Spr. 1552. कः स्वभावगभीराणां लक्षयेद्बहिराप्दम् 3891. मुखबाहूरुपज्जानां या लोके जातयो बहिः M. 10,45. PRAB. 48,11. SÂH. D. 62,8. 11. बहिर्ग्रामात्प्रतिश्रयः M. 10,51. JÂGÑ. 2,272. जनपदाद्बहिः R. 2,53,2. 1,60,30. SÛRJAS. 3,5. 12,13. 13.

16. RAGH. 8,14. KATHÂS. 6,41. 7,45. 8,12. 19,23. 38,54. RÂGA-TAR. 1,238. 4,515. BHAR. zu ÇÂK. 3,6. PRAB. 41,9. BHÂG. P. 3,11,6. 22. (भाषा) बहिश्चेद्भाष्यते धर्मान्नियताद्व्यावहारिकात् M. 8,164. वहिस्त्वं तत्रधर्मतः MBH. 14,2304. MÂRK. P. 27,5. तद्बहिः *ausserhalb desselben* Spr. 3612. अ° *inwendig, im Herzen* BHÂG. P. 3,9,37. बहिर्ग्रामान्निनयेरन् JÂGN. 3,295. MBH. 4,795. MṚKKH. 98,24. KATHÂS. 10,110. वह् RÂGA-TAR. 4,570. चर् BHÂG. P. 6,18,49. या 4,29,8. प्राणा यान्तु बहिः KÂT. 2. KATHÂS. 28,143. गम् 5,39. 6,156. 20,118. AK. 3,3,18. ÇUK. 44,4. निर्गम् KATHÂS. 5,8. 7,20. MÂRK. P. 22,46. 23,91. H. 1034. निर्या VID. 114. निष्क्रम् PANKAT. 233,4. निष्पत् ARG. 10,62. निःसृ HIT. 14,21. 25,2. 58,8. संसारदुःखं बहिरुत्तितपत्ति BHÂG. P. 3,5,38. भू Z. d. d. m. G. 14,575,24. जलाद्बहिर्भव *komme aus dem Wasser heraus* PANKAT. 141,19. ग्रामबहिर्भूत *aus dem Dorfe herausgetreten* P. 3,1,119, Sch. राष्ट्रादेनं बहिः कुर्यात् *verjagen aus* M. 8,380. विषयाद्बहिष्कृतः Spr. 22. HIT. 115,9. Z. d. d. m. G. 14, 572,22. ये त्वग्नयो नेरन्द्रस्य अग्न्यागाराद्बहिष्कृताः *herausgenommen* R. 2, 76,13. बहिष्कृता हिमवता गङ्गया च बहिष्कृताः। सरस्वत्या यमुनया कुरुक्षेत्रेण चापि ये ॥ *ausserhalb des* Him. u. s. w. *wohnend* MBH. 8,2029. बहिः कुर्युः सर्वकार्येषु चैव तम् *ausschliessen* JÂGN. 3,295. ज्ञातिबहिष्कृत *von den Blutsverwandten verstossen* KÂM. NÎTIS. 9,23. तापसैर्बहिष्कृताम् R. 3,77,17. ईर्ष्यारोषौ बहिष्कृत्य पीतशेषमिवोदकम् *von sich abwerfen* R. SCHL. 2,27,8. स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यान् BHAG. 5,27. सोमाकृत्या बहिष्कृतौ *ausgeschlossen von* BHÂG. P. 9,3,26. सर्वधर्मबहिष्कृत M. 9,238. JÂGN. 1,93. MBH. 3,13353. 14,2306. तीर्थैर्बहिष्कृतः *frei von* RÂGA-TAR. 1,38. चेतनया बहिष्कृते हुताशने BHÂG. P. 4,21,40. कामभोग° *ermangelnd des Liebesgenusses, des Liebesgenusses zu pflegen nicht vermögend* MBH. 3,10353. KATHÂS. 7,23. यज्ञदान° *sich enthaltend* MBH. 3, 1760. रमज्ञान° *beraubt, ermangelnd, nicht besitzend* 13,4045. सर्वदोष° R. 3,41,34. KATHÂS. 27,208. रागद्वेष° *frei von* RÂGA-TAR. 1,7. 91. 3,329. 6,118. लक्ष्मी° 153. बहिष्कृत und बहिर्गत so v. a. *zur Erscheinung gekommen, leibhaftig erschienen:* तस्यामजनि मे सुतः। बहिष्कृतः कुलस्येव कृत्स्नस्य हृदयोत्सवः KATHÂS. 22,153. बहिर्गतमिवानन्तं तद्विवेश पुरोत्तमम् 10,49. अचिरेण च तां प्राप पुरीम् — बहिर्गतामिवात्मीयदेशदर्शननिर्वृतिम् VID. 325. — Vgl. बाह्य.

बहिस s. बर्स.

बहिःसंस्थ (बहिस् + सं°) adj. *ausserhalb* (der Stadt) *gelegen, — befindlich:* मथुरायां °स्थं निधानम् KATHÂS. 34,68.

बहिःसद् (बहिस् + सद्) adj. *draussen sitzend*, Bez. *eines Verachteten* TBR. 3,4,1,16.

बह्लीनर (व°) m. N. pr. eines Mannes P. 7,3,1, Vârtt. 1. ein Fürst MBH. 2,326. ein Grosssohn Çatânîka's BHÂG. P. 9,22,42. Verz. d. Oxf. H. 40,b,21. — Vgl. अह्लीनर.

बहीरज्जु adv. so v. a. रज्ज्वा बहिर्भागे KÂTJ. ÇR. 16,8,22.

बहु (von बह्, बंह्) UṆÂDIS. 1,30. adj. f. बहु und बह्वी P. 4,1,45. VOP. 4,28. Accent eines mit बहु anlautenden adj. comp. P. 6,2,30. 175. fg. Im ṚV. selten, nur im 10ten Buch öfter gebraucht; im AV. ganz gewöhnlich. 1) *reichlich, viel, zahlreich; vielfach, oftmalig* AK. 3, 2,12. 62. TRIK. 3,3,458. H. 1425. 1430. an. 2,600. MED. h. 6. HALÂJ. 4, 16. VAIG. beim Schol. zu ÇIÇ. 10,50. ṚV. 1,84,9. 93,4. बह्वीश्च भूयसीश्च 188,5. 2,18,3. बह्वन्नामंवमाय सख्ये 35,12. न बहवो न दृभ्राः 4,25,5. बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रः 6,75,5. 10,14,1. बहवे जनाय 102,8. 107,3. बह्वीः समाः 124,4. 142,3. 5. स्वर्गे लोके बहु स्त्रैणमेषाम् AV. 4,34,2. अन्नमदद्बहु 10,8,22. बहवः, अर्भकाः 1,27,3. 18,3,61. VS. 19,44. 23,25. TBR. 2,2,3,3. AIT. BR. 1,7. 2,2. 11. 3,23. 5,30. 7,18. 8,11. ÇAT. BR. 14, 6,8,10. 7,1,14. ओदन KÂTJ. ÇR. 5,6,30. 6,3,18. — M. 3,129. N. 5,43. 7,17. 9,21. 13,13. R. 1,1,9. 8,21. KATHÂS. 4,76. बह्व्यः स्त्रियः M. 8,77. R. 2,89,8. ÇÂK. 71. सुबहवः स्त्रियः VID. 288. बह्वः (fehlerhaft für बह्व्यः) सत्यस्य कन्याः HARIV. 8003. अल्पं वा बहु वा फलम् M. 7,86. कल्याण 3,55. रुधिर HID. 2,11. N. 24,15. KATHÂS. 4,85. बह्वी कथा Spr. 916. बहु देयं च नो ऽस्तु M. 3,259. अल्पस्य हेतोर्बहु हातुमिच्छन् RAGH. 2, 47. बहुना किं प्रलापेन R. 1,53,25. यन्न दग्धो ऽस्मि तद्बहु *das will viel sagen* MBH. 13,2863. त्वया हि मे बहु कृतम् — यत् N. 18,18. किं बहुना *wozu der vielen Worte?* ÇÂK. 25,16. 39,2. HIT. 37,20. VET. in LA. 12,20. 32,1. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 149; vgl. किमन्यैर्बहुभाषितैः VET. in LA. 17,7. mit dem gen.: अल्पं वा बहु वा यस्य श्रुतस्योपकरोति यः M. 2,149. *reich an* (intr.): प्रजयैनं बहुं कृधि VS. 17,50. ÇAT. BR. 1,8,1, 9. यैर्बह्वी नक्षत्रैः 2,1,4,28. 10,6,1,6. बहुगु, बहुश्री, बहुग्नाविक्री u. andere compp. TBR. 3,8,5,3. बहुपुष्पफलोपग M. 1,46. INDR. 5,14. R. 1,1,30. PANKAT. 176,3. compar. बहुतर *zahlreicher, mehr, allzuviel, recht viel:* किं स्विद्बहुतरं तृणात् MBH. 3,17344. चिन्ता बहुतरी तृणात् 17345. °दिवस° *mehrere Tage* Schol. in der Einl. zu KAURAP. न पथ्यं नेपथ्यं बहुतरमनङ्गोत्सवविधौ *allzuviel* Spr. 2792. किमर्थमसौ बहुतरं याचते *etwas viel* VET. 29,3. बहुतर इव ज्ञातः (अग्निः) *umfangreicher, stärker* ṚT. 1,26. एतदेवास्माकं बहुतरं यद्वयम् — निर्वाणं प्रतिलभामहे *es ist schon sehr viel für uns, dass* SADDH. P. 4,28,b. superl. बहुतम in der Stelle: आ बहुतमात्पुरुषादन्नमत्ति *bis auf die fernsten Nachkommen* SHAḌV. BR. 2,1. बहु adv. *viel, wiederholt, oft; stark, sehr:* बहु साकं सिसिचुरुत्समुद्रिणम् ṚV. 2,24,4. बह्वेदेनद्रपामि 10,10,11. अथैषां बहु बिभ्यतामिषवो घ्नन्तु मर्मणि AV. 8,8,20. 4,28,6. पृथिव्यां बहु रोचते 11, 5,26. ÇAT. BR. 4,1,5,14. बहु कामयमवृषात् TS. 2,4,3,2. न बहु वदेत् PANKAV. BR. 13,12,14. बहु कृतः ÇAT. BR. 6,5,3,11. 8,1,1,2. P. 5,4,20, Sch. KENOP. 25. BHÂG. P. 4,7,39. संश्रयत्येव तच्छीलं नरो ऽल्पमपि वा बहु *in geringerem oder in höherem Grade* M. 10,60. विलप्य करुणं बहु N. 10,28. 11,19. 13,38. DAÇ. 2,55. HIT. 43,12. °शस्त MBH. 13,475. °कल्याण N. 12,29. °रम्य R. 4,26,7. °अन्य MBH. 3,12842. °चित्र Spr. 3161. °निर्विद्वान् PANKAT. III, 188. °सदृश *sehr ähnlich, — passend* 75,15. Nach P. 5,3,68 und VOP. 7,64 vor adjj. *beinahe, ziemlich* (vgl. °तृण, °त्रिवर्ष) : बहुपटु Sch. बहु (könnte auch als acc. neutr. gefasst werden) मन् *Jmd* oder *Etwas für viel halten, zu schätzen wissen, hoch anschlagen:* वित्ते रमस्व बहु मन्यमानः ṚV. 10,34,13. न पुष्टं बहु मन्यते VS. 23,31. ÇAT. BR. 14,6,8,12. ÇÂṄKH. ÇR. 16,4,4. MBH. 3,747. 10063. Spr. 2473. 2887. ÇÂK. 143. RAGH. 12,89. KATHÂS. 5,27. 32,178. MÂRK. P. 77, 10. SÂH. D. 59,8. 60,8. BHAṬṬ. 3,53. 5,84. 8,12. येषां च त्वं बहुमतो भूत्वा यास्यसि लाघवम् BHAG. 2,35. N. 15,12. भर्तुर्बहुमता अत्र ÇÂK. 82. Spr. 1434. उमायास्तद्बहुमतं भविष्यति R. 1,38,8. MṚKKH. 177,9. SÂH. D. 35, 13. सीता प्राणैर्बहुमता *höher als das Leben gestellt* R. 1,67,23. त्वं भूतसंघं बहु मानयेथाः MÂRK. P. 25,15. compar. बहुतरम् adv.: बहुतरं कृ-

त्कृत्य रोदिष्यसि Spr. 28. विपति बहुतरं स्तोकमुर्व्या प्रयाति Çâk. 7. बहुतरं भूरि विलप्य MBh. 14, 2341. भूयो बहुतरं साधु मधुरं चाप्यगायताम् R. Gorr. 1, 3, 62. — 2) *stattlich, tüchtig, kräftig:* वहन्ति यं हरितः सप्त बह्वीः AV. 13, 2, 4. 6. 7.

बहुक 1) adj. proparox. (von बहु) *theuer gekauft* Schol. zu P. 5, 1, 22. fg. 4, 1, 23. f. बहुका P. 7, 3, 44, Sch. — 2) m. a) = अर्क H. an. 3, 73. fg. Med. k. 128. *Calotropis gigantea* Wils. — b) *Krebs.* — c) *eine Hühnerart* (दात्यूह). — d) = जलखादक H. an. = जलखातक Med. *the digger of a tank* Wilson. — Die gedr. Ausg. der Med. hat बाहुक st. बहुक, ÇKDr. und Wilson aber führen nach dieser Aut. बहुक auf.

बहुकण्टक (बहु + क°) 1) m. Bez. verschiedener *dorniger* Pflanzen: *eine Varietät von Asteracantha longifolia Nees.* (क्षुद्रगोक्षुर), *Hedysarum Alhagi* (यवास) und *Phoenix paludosa Roxb.* (हिन्ताल). — 2) f. आ *Solanum Jacquini Willd.* (अग्निदमनी) Râǵan. im ÇKDr.

बहुकण्टा (बहु + कण्ट = कण्टक) f. *Solanum Jacquini Willd.* Râǵan. im ÇKDr.

बहुकन्द (बहु + क°) 1) m. *Arum campanulatum Roxb.* (शूरण). — 2) f. ई *eine best. Pflanze,* = कर्कटी Râǵan. im ÇKDr.

बहुकर (बहु + 1. कर) P. 3, 2, 21. 1) adj. a) *Vieles thuend, mannichfach nützend:* निकृन्ता वैरकाराणां सतां बहुकरः सदा Bhatt. 5, 78. — b) *der da kehrt, fegt* AK. 3, 1, 17. H. 363. — 2) m. *Kameel* Trik. 2, 9, 23. — 3) f. ई *Besen* H. 1016.

बहुकरणीय (बहु + क°) adj. *der* (angeblich) *viel zu thun hat, zu Nichts Zeit hat* Vjutp. 69. — Vgl. बहुकृत्य.

बहुकर्णिका (von बहु + कर्ण) f. = आखुकर्णी *Salvinia cucullata Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. बहुपर्णिका.

बहुकाम (बहु + काम) adj. *viele Wünsche habend* Çâṅkh. Çr. 10, 21, 15.

बहुकार (बहु + 1. कार) adj. *viel wirkend* VS. 10, 28.

बहुकीट (बहु + कीट) m. N. pr. eines Grâma bei den Völkern im Norden gaṇa पलद्यादि zu P. 4, 2, 110. — Vgl. बाहुकीट.

बहुकुलीन und बहुकुल्य adj. von बहु + कुल P. 4, 1, 140, Sch. — Vgl. बाहुकुलेयक.

बहुकूर्च (बहु + कूर्च) m. *eine Art Kokosnuss* (मधुनालिकेरिक) Râǵan. im ÇKDr.

बहुकृत (बहु + कृत) adj. f. आ P. 4, 1, 52, Vârtt. 4, Sch.

बहुकृत्य adj. = बहुकरणीय Vjutp. 69.

बहुकृतस् s. u. बहु.

बहुकेतु (बहु + केतु) m. N. pr. eines Berges R. 4, 44, 70.

बहुक्रम (बहु + क्रम) m. *ein* Krama (s. क्रम 8.) *von mehr als drei Worten* RV. Prât. 11, 11.

बहुक्षम (बहु + क्षम) 1) adj. *Vieles duldend.* — 2) m. *ein* Buddha Trik. 1, 1, 9.

बहुगन्ध (बहु + ग°) 1) adj. *stark riechend.* — 2) m. *das Harz der Boswellia thurifera Roxb.* — 3) f. आ a) *eine Knospe von Michelia Champaka* (चम्पक) *Lin.* (चम्पककलि d. i. चम्पककलिका). — b) *Jasminum auriculatum* (यूथिका). — c) *Nigella indica Roxb.* (कृष्णजीरक). — 4) n. *Zimmet* Râǵan. im ÇKDr.

बहुगन्धदा (बहु - ग° + दा von 1. दा) f. *Moschus* (*vielen Geruch gebend*) Râǵan. im ÇKDr.

बहुगर्ह्यवाच् (बहु + ग° - वाच्) adj. *viel Tadelhaftes sprechend, geschwätzig* H. 347.

बहुगव (बहु + गव = गो) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1657. VP. 447. Bhâg. P. 9, 20, 3.

बहुगुडा (बहु + गुड) f. *Solanum Jacquini Willd.* Nigh. Pr. — Vgl. बहुगुहा.

बहुगुण (बहु + गुण) 1) adj. P. 6, 2, 176 (in Bezug auf den Accent). a) *vieldrähtig:* °गुणा रज्जुः P. 6, 2, 176, Sch. — b) *vielfach, viel:* बहुवर्षसहस्राख्ये काले बहुगुणे गते MBh. 5, 4040. रूपं बहुगुणं कृत्वा R. 1, 64, 7. फल 62, 27. वाष्प 2, 103, 16. — c) *viele Vorzüge besitzend:* ब्राह्मण P. 6, 2, 176, Sch. — 2) m. N. pr. eines Devagandharva (möglicher Weise aber auch adj. in der Bed. von 1, c) MBh. 1, 4814. — Vgl. बाहुगुण्य.

बहुगुरु s. u. चुम्बक 1, c.

बहुगुहा f. = बहुगुडा Nigh. Pr.

बहुग्रन्थि (बहु + ग्र°) m. *Tamarix indica* Çabdak. im ÇKDr.

बहुग्रह (बहु + ग्रह) adj. *viel nehmend, — empfangend:* कमण्डलु, अमात्य Spr. 599.

बहुचारिन् (बहु + चा°) adj. *viel wandernd* AV. 11, 3, 46.

बहुचित्र (बहु + चित्र) adj. *überaus mannichfaltig, — verschiedenartig:* जनापवाद Spr. 3161.

बहुच्छद (बहु + छद) *Alstonia scholaris R. Br.* (सप्तपर्ण) Nigh. Pr.

बहुच्छिन्ना (बहु + छि°) f. *eine best. Pflanze,* = कन्दगुडूची, बहुरुहा u. s. w. Râǵan. im ÇKDr.

बहुजन्य s. u. बाहुजन्य.

- बहुजल्प (बहु + ज°) adj. *geschwätzig* Spr. सर्वथा im 3ten Theile.

बहुजव adj. zur Erkl. von उरुज्रि Nir. 12, 43.

बहुजात adj. zur Erkl. von तुविजात Nir. 12, 36.

बहुतय (von बहु) adj. *vielfach:* तेभ्य एव ददत्युत यद्बहुतया भवन्ति TS. 6, 1, 6, 6. Unsere Hdschr. tilgt übrigens im Text, wo das Wort an's Ende einer Khaṇḍikâ zu stehen kommt, und in der Aufzählung der Schlusswörter den Visarga, nimmt also instr. von बहुता an.

बहुतरकणिश (ब°, compar. von बहु, + क°) m. *eine best. Kornart* (रागिन्) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. गुच्छकणिश.

बहुतराम् (vom compar. von बहु) adv. *in hohem Grade, stark, sehr:* अमृताभिषिक्ता Kaurap. 29.

बहुतलवशा f. *Iris Pseudacorus* Nigh. Pr.

बहुतस् (von बहु) adv. *von vielen Seiten* Schol. zu P. 5, 3, 7. 8.

बहुता (wie eben) f. *Vielheit* ÇKDr. — Vgl. बहुत्व.

बहुतिक्ता (बहु + ति°) f. *Solanum indicum L.* (काकमाची) Râǵan. im ÇKDr.

बहुतिथ (wie eben) adj. *vielfach, viel* P. 5, 2, 52. Vop. 7, 42. काल N. 13, 2. 36. Sâv. 4, 1. MBh. 3, 8582. Çâk. 100. ad 193. Bhâg. P. 9, 19, 11. Mârk. P. 22, 1. °थे ऽहनि *viele Tage hindurch* N. 9, 12. MBh. 1, 4323. तपस् *mannichfache Kasteiungen* Bhâg. P. 1, 16, 33. °थम् adv. *sehr, in hohem Grade:* अनश्नाना बहुतिथं शरीरमुदशोषयत् MBh. 5, 7478.

बहुतृण (ब° + तृ°) n. *beinahe Gras, so zu sagen ein Grashalm* Çiç. 2, 50.

बहुत्र (von बहु) adv. *unter Vielen* P. 5, 3, 10, Sch. Vop. 7, 9.

बहुत्रा (wie eben) adv. *unter Vielen, zu Vielen* ṚV. 10,164,2 (P. 5, 4, 56, Sch.).

बहुत्रिवर्ष (बहु + त्रि - वर्ष) adj. *beinahe drei Jahre alt* Lāṭy. 8,3,9.

बहुत्व (von बहु) n. 1) *Vielheit, Menge* Arǵ. 7,24. MBh. 1,1549. 15, 880. R. 6,3,49. 73,11. Kap. 1,149. Kaṇ. 2,2,36. Sāṁkhjak. 18. Spr. 997. Çāk. 68. Verz. d. Oxf. H. 222,b,1. Çaṁk. zu Khānd. Up. S. 14. Halāj. 2, 376. बहुत्वं परिगृह्णीयात्साक्षिद्वैधे नराधिपः *die Majorität, die Meinung der Majorität* M. 8,73. — 2) *Plural* AK. 2,9,84. Schol. zu P. 1,2,51. 4,1, Vârtt. 4.

बहुत्वक्क (बहु + त्वच्) m. *eine Birkenart* (भूर्ज) H. 1144.

बहुत्वच् (wie eben) m. dass. Çabdam. im ÇKDr. = बहुच्छद *Alstonia scholaris* Nigh. Pr.

बहुथा (von बहु) adv. *auf vielfache Weise* P. 5,3,23, Sch. Vop. 7,109.

बहुदन्तीसुत m. *der Sohn der* Bahudantī (बहु + दन्त), N. pr. eines Autors Kām. Nītis. 10,17. — Vgl. बाहुदन्तिपुत्र unter बाहुदन्तिन्.

बहुदाने zur Erkl. von पुरुदस्म Çat. Br. 4,5,2,12.

बहुदामन् oder °दामा (बहु + दामन्) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2628.

बहुदायिन् (बहु + दा°) adj. *freigebig* Khānd. Up. 4,1,1.

बहुदुग्ध (बहु + दु°) 1) adj. f. आ *viel Milch habend;* °दुग्धा f. *eine Kuh, die viel Milch giebt,* H. 1269. — 2) m. *Waizen* Rāǵan. im ÇKDr.

बहुदुग्धिका (wie eben) f. *Tithymalus antiquorum Moench.* Çabdak. im ÇKDr.

बहुदेवत (बहु + देवता) adj. f. आ *an viele Gottheiten gerichtet:* ऋच् Nir. 11,11. 12,32. Çāṅkh. Çr. 1,17,18.

बहुदेवत्य (wie eben) adj. *vielen Göttern gehörig:* पशु TS. 2,1,6,5. Çat. Br. 4,1,3,5. 6,6,1,8.

बहुदैवत (wie eben) adj. *auf viele Götter bezüglich* Nir. 12,40.

बहुदैवत्य (wie eben) adj. dass.: तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 247,a,25. subst. Titel eines zum Çaiva-darçana gehörigen Werkes Hall 163.

बहुधन (बहु + धन) adj. *ein grosses Vermögen besitzend, reich;* davon nom. abstr. °त्व n. Çāk. 90,21.

बहुधा (von बहु) adv. P. 5,4,20. *in vielerlei Weise, — Formen, — Theilen; vielfach, mannichfaltig, wiederholt; an vielen Orten:* एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्ति ṚV. 1,164,46. 10,114,5. 51,1. 2. ऐच्छाम त्वा बहुधा 3. 164,1. AV. 2,34,4. विरूपाः 3,4,7. 6,71,1. Kauç. 101. AV. 4, 15,16. बहुधा यमिन्धते 23,1. 5,26,7. 9,1,3. 5,1. येषां ज्ञातानि बहुधा महान्ति 10,4,23. 12,1,4. 45. पृथग्रूपाणि ब° पशूनाम् 12,3,21. 45. 13,3, 17. VS. 19,81. 31,19. एक आत्मा ब° स्तूयते Nir. 7,4. 10,34. Ait. Br. 1,28. 3,4. Çat. Br. 10,5,2,15. 12,7,2,13. 9,1,3. Kauç. 115. 124. Kaṭhop. 2,8. Muṇḍ. Up. 2,1,7. Çvetāçv. Up. 4,1. Bhag. 9,15. 13,4. N. 5,15. 10,13. R. 2,47,12. Spr. 1726. 1955. Çāk. 75. Mālav. 4. Bhāg. P. 3,19, 15. Mārk. P. 77,10. 99,18. Prab. 16,8. Sāh. D. 59,3. योगेन बहुधात्मानं कृत्वा *vervielfältigen* MBh. 1,916. न मन्त्रं ब° कुर्यात् *unter die Leute bringen* 4,130. Sāṁkhjak. 70. अनावृष्ट्या तदा राष्ट्रमभवद्बहुधा कृशम् so v. a. *sehr* Hariv. 2122.

बहुधात्मक (von ब° + आत्मन्) adj. *vielfältig:* स्वयंभू R. 4,44,120; vgl. Muir, ST. 4,375.

बहुधान्य (बहु + धा°) m. Bez. *des 12ten (46ten) Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varāh. Bṛh. S. 8,33. Verz. d. Oxf. H. 331,b,5 v. u. Journ. of the Am. Or. S. 6,180 (°धन्य).

बहुधार (बहु + 2. धारा) n. Indra's *Donnerkeil* Rāǵan. im ÇKDr.

बहुधीवन्, °धीवरी s. u. धीवन्.

बहुधेनुक (von बहु + धेनु) n. sg. *eine grosse Menge von Milchkühen* MBh. 2,2146. 2510.

बहुधेय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,263. 265. Scheint eine falsche Form zu sein.

बहुध्मात (बहु + ध्मात) adj. *oft geglüht:* अयस् Çat. Br. 6,1,3,5.

बहुनाद (बहु + नाद) m. *Muschel (laut tönend)* Rāǵan. im ÇKDr.

बहुनिष्क (बहु + नि°) adj. = बहुनैष्किक P. 5,1,30, Vârtt. 2.

बहुपत्त्र (बहु + पत्त्र) 1) adj. *vielblättrig, vielschuppig.* — 2) m. *Zwiebel* Rāǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ = तरुणीपुष्प Rāǵan. — 4) f. ई N. vieler Pflanzen: *Aloe perfoliata Lin.* (गृहकन्या), गोरक्षदुग्धा, जतुका, *Basilienkraut* (तुलसी), *eine Art Solanum* (बृहती), लिङ्गिनी Rāǵan., *Asparagus racemosus* Ratnam. 16. — 5) n. *Talk* (अभ्रक) Rāǵan. im ÇKDr.

बहुपत्त्रिका (wie eben) f. N. verschiedener Pflanzen: *Flacourtia cataphracta* (भूम्यामलकी), महाशतावरी, *Trigonella Foenum graecum* (मेथिका) Rāǵan. im ÇKDr.

बहुपत्नीक (von बहु + पत्नी) adj. *viele Frauen habend* Çāk. 90,21. अ° Schol. zu Kāty. Çr. 9,3,11. *von vielen Frauen vollführt:* पान्नेजनोन्नयन ebend.

बहुपत्नीकता (vom vorherg.) f. *Vielweiberei:* न चाप्यधर्मः कल्याण बहुपत्नीकता (°कृता Brāhmaṇ. 2,34) नृणाम् MBh. 1,6178.

बहुपद oder °पाद (बहु + पद, पाद) m. *der indische Feigenbaum (der Vielfüssige)* AK. 2,4,2,13. H. 1132.

बहुपद (बहु + पद) adj. *vielfüssig* Bhāg. P. 3,29,30.

बहुपन्नग (बहु + प°) m. N. pr. eines Marut's Hariv. Langl. II,311. ब्रह्मपन्नग st. dessen ed. Calc. 11547.

बहुपर्ण (बहु + पर्ण) 1) adj. *vielblättrig* TS. 6,3,3,4. TBr. 3,2,1,2. Kāṭh. 26,3. 7. — 2) m. *eine best. Pflanze,* = सप्तच्छद Rāǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई *Trigonella Foenum graecum* (मेथिका) Rāǵan. im ÇKDr.

बहुपर्णिका (wie eben) f. = बहुकर्णिका *Salvinia cucullata Roxb.* Rāǵan. im ÇKDr.

बहुपशु (बहु + पशु) adj. *reich an Vieh* Pañkav. Br. 6,1,10. Kāṭh. 28, 8. Pār. Gṛhj. 1,2.

बहुपाक्य (बहु + पा°) adj. *bei dem viel* (für Arme) *gekocht wird* Khānd. Up. 4,1,1.

बहुपाद s. बहुपद.

बहुपाद (बहु + पाद) 1) adj. f. आ a) *vielfüssig* MBh. 14,1138. Bhāg. P. 4,29,2. — b) *aus mehreren Verstheilen bestehend:* गायत्री ṚV. Prāt. 17,3. 31. — 2) m. *der indische Feigenbaum* Rāǵan. im ÇKDr.

बहुपाय्य (बहु + 2. पाय्य) adj. *viel schirmend:* स्वराज्य ṚV. 5,66,6. वयं तद्वः सम्राज आ वृणीमहे पुत्रो न बहुपाय्यम् 8,27,22.

बहुपुत्र (बहु + पुत्र) 1) adj. *viele Kinder habend.* — 2) m. a) *Alstonia scholaris R. Br.* (सप्तपर्ण) Çabdak. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Pra-

ǵâpati R. ed. Bomb. 3,14,7 (20,7 bei Gorr., der es als adj. fasst). VP. 119. 123. Vâju-P. ebend. 50, N. 2. — 3) f. ई a) *Flacourtia cataphracta* Ratnam. 55. — b) Bein. der Durgâ H. ç. 58.

बहुपुत्रिका (wie eben) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2621.

बहुपुष्प (बहु + पु°) m. *der Korallenbaum* (पारिभद्र) Râǵan. im ÇKDr.

बहुपुष्पिका (wie eben) f. *Grislea tomentosa Roxb.* (धातकी) Râǵan. im ÇKDr.

बहुप्रकार (बहु + प्र°) adj. *vielfach* Mârk. P. 109, 54. °रम् adv. *auf vielerlei Weise* R. 2,88,25 (96,27 Gorr.).

बहुप्रकृति (बहु + प्र°) adj. *aus mehreren primären Theilen (Wörtern) bestehend:* ein Compositum VS. Prât. 5,7.

बहुप्रज (बहु + प्रजा) 1) adj. *kinderreich* R. 1,6,6. P. 5,4,123, Sch. — 2) m. a) *Schwein* H. 1288. — b) *Saccharum Munjia* (मुञ्ज) *Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

बहुप्रजस् (बहु + प्र°) adj. ved. *kinderreich* P. 5,4,123. ṚV. 1,164, 32. Nir. 2,8.

बहुप्रद (बहु + प्रद) adj. *freigebig* AK. 3,1,6. H. 385.

बहुप्रसू (बहु + प्रसू) f. *eine Mutter von vielen Kindern* H. 558.

बहुप्रेयसी (बहु + प्रे°) adj. *viele Geliebten habend* Vop. 6,14.

बहुफल (बहु + फल) 1) adj. *fruchtreich.* — 2) m. *Nauclea Cadamba Roxb.* H. an. 4,291. fg. Med. l. 157. = तेजःफल und विकङ्कत Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: *Solanum indicum Lin.* (काकमाची), *eine andere Art Solanum* (तविका), *Glycine debilis* (माषपर्णी), = त्रिपुसी (womit wohl त्रिपुषा *eine Art Convolvulus* gemeint ist), = शशाण्डुली und तुरङ्गकारवेल्ली Râǵan. im ÇKDr. *Flacourtia cataphracta* (भूम्यामलकी) Bhâvapr. im ÇKDr. — 4) f. ई Bez. verschiedener Pflanzen: *Emblica officinalis Gaertn.* Med. *Ficus oppositifolia* (फल्गु) H. an. = मृगेर्वारु Râǵan. im ÇKDr.

बहुफलिका (wie eben) f. *eine best. Pflanze,* = भूबदरी Râǵan. im ÇKDr.

बहुफेना (बहु + फेन) f. *eine best. Pflanze,* = सातला Râǵan. im ÇKDr.

बहुबल (बहु + 1. बल) 1) adj. *viel Kraft besitzend.* — 2) m. *Löwe* Râǵan. im ÇKDr.

बहुबाहु (बहु + बाहु) 1) adj. *vielarmig.* — 2) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1921. 2089.

बहुबीज (बहु + बीज) 1) adj. *viel Samen enthaltend.* — 2) n. *die Frucht der Anona reticulata* oder *squamosa* (गण्डगात्र) Çabdar. im ÇKDr.

बहुभद्र (बहु + भद्र) m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,37.

बहुभस्त्रका und °भस्त्रिका (von बहु + भस्त्रा) P. 7,3,47, Sch.

बहुभाषिन् (बहु + भा°) adj. *geschwätzig* P. 5,2,125. gaṇa ब्राह्मणादि zu 5,1,124. अ° Âçv. Çr. 1,12. Davon nom. abstr. अबहुभाषिता Spr. 3639.

बहुभाष्य (vom vorherg.) n. *vieles Reden, Geschwätzigkeit* MBh. 12, 9865. — Wohl fehlerhaft für बाहु°.

बहुभुज् (बहु + भुज्) adj. *viel essend, grosser Esser* MBh. 1,7161.

बहुभुज (बहु + भुज) adj. f. आ *vielarmig;* f. Bein. der Durgâ H. ç. 51 (बहुभुजा).

बहुभृज्ज् (बहु + भृज्ज्) adj. (nom. °भृड्) *viel backend* Vop. 26,69.

बहुभोजन (बहु + भो°) adj. *viel essend* Spr. 4733.

बहुमञ्जरी (बहु + म°) f. *Basilienkraut* Bhâvapr. im ÇKDr.

बहुमत्स्य (बहु + म°) n. *ein fischreicher Ort* Kauç. 47.

बहुमन्तव्य (von बहु + मन्) adj. *für viel zu halten, hoch anzuschlagen* Spr. 1474. MBh. 3,15441. Bhâg. P. 8,12,16.

बहुमल (बहु + मल) m. *Blei* Ratnam. im ÇKDr.

बहुमान (von बहु + मन्) m. *Hochachtung, Hochschätzung* (mit dem loc. der Person oder Sache, seltener mit dem gen. der Person) Aǵ. 4,56. R. 1,4,8. 2,45,6. Hariv. 7085. fg. Çand. 44. Çâk. 90,1. Vikr. 34,3. पुरुष° Spr. 1615. धीरः स्पृशति बहुमानोन्नतिपदम् 2822. Mârk. P. 77,16. Sâh. D. 59,13. °पूर्वया सपर्यया Kumâras. 5,31. Vid. 146. Hit. 8,14. सद्वस्तुपुरुष° Vikr. 2. कालिदासस्य कृतौ किं कृतो बहुमानः Mâlav. 3,14. तस्या लाभे क इव बहुमानः क्षितिभुजाम् *das Legen eines grossen Werthes auf* Spr. 193.

बहुमानिन् (von बहुमान) adj. *hoch angesehen, in hoher Achtung stehend* MBh. 3,16293.

बहुमान्य (von बहु mit मन्) adj. *Achtung verdienend* Kull. zu M. 2,117.

बहुमाय (बहु + माया) adj. *hinterlistig* Spr. 3360. 4506.

बहुमार्गी (बहु + मार्ग) f. *der Ort, wo viele Wege zusammentreffen,* H. 988. °मार्ग n. var. l.

बहुमित्र (बहु + मित्र) adj. *viele Freunde habend;* m. N. pr. s. बाहुमित्रायण.

बहुमुख (बहु + मुख) adj. *viele Mäuler habend, vielerlei sprechend:* लोक Bhâg. P. 9,11,10.

बहुमूत्र (बहु + मूत्र) adj. *viel harnend;* davon nom. abstr. °ता H. 470.

बहुमूर्ति (बहु + मू°) 1) adj. *vielgestaltig.* — 2) f. *die wilde Baumwollenstaude* Çabdar. im ÇKDr.

बहुमूर्धन् (बहु + मू°) adj. *vielköpfig,* m. Bein. Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr.

बहुमूल (बहु + मूल) 1) adj. *viele Wurzeln habend* — 2) m. *eine Art Rohr* (इक्कट) Trik. 2,4,38. *Hyperanthera Moringa Vahl.* (शिग्रु) und = स्थूलसर d. i. स्थूलशर Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ *Asparagus racemosus Willd.* (शतावरी). — 4) f. ई *Emblica officinalis Gaertn.* (माकन्दी) Râǵan.

बहुमूलक (wie eben) 1) m. a) *eine Art Rohr* (इक्कट) Gaṭâdh. und Bhûripr. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Nâga MBh. 1,1561. Verz. d. Oxf. H. 43,b, N. 4. — 2) n. *die wohlriechende Wurzel von Andropogon muricatus Retz.* (उशीर) Bhâvapr. im ÇKDr.

1. बहुमूल्य (बहु + मू°) n. *eine grosse Summe Geldes* Râǵa-Tar. 6,39.

2. बहुमूल्य (wie eben) adj. *kostbar* AK. 2,6,3,14. Pańkat. 176,3. ed. orn. 49,13.

बहुयज्वन् (बहु + य°) adj. f. eben so und °यज्वा Vop. 4,4.

बहुयाजिन् (बहु + या°) adj. *viele Opfer leitend, zu der Opferbesorgung (aus Habsucht) sich drängend* Sâj. zu Ait. Br. 1,16. TS. 2,5,10,

4. 6,4,2,2. 6,2,2. 7,3,10,4. Gobh. 1,1,16. Çâṅkh. Gṛhj. 1,1.

बहुयोजना (बहु + योजन) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2627.

बहुरथ (बहु + रथ) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1085. VP. 453. Bhâg. P. 9,21,30.

बहुरद m. pl. N. pr. eines Volkes, v. l. für बाहुबाध VP. 192, N. 90.

बहुरन्ध्रिका (von बहु + रन्ध्र) f. Bez. *einer best. Arzneiwurzel* (*viele Löcher habend*), = मेदा Râǵan. im ÇKDr.

बहुरमध्य (बहुर = बहुल + म°) adj. *in der Mitte breit:* इन्द्राय सोमं सोता मधुमन्तं वृष्टिवनिं तीव्रान्तं बहुरमध्यम् Ait. Br. 2,20; nach Sâj. बहुलमङ्गादिकमनुष्ठानं मध्ये प्रारम्भसमाप्त्यन्तराले यस्य; vielmehr *der Soma-Saft ist, so lange er gährt, breit* d. h. *dick, und scharf (spitz) am Ende, wenn er sich abgeklärt hat.* Uebrigens scheint die Formel einen Anklang an RV. 10,42,8 zu enthalten.

बहुरसं (बहु + रस) 1) adj. *saftreich* Çat. Br. 13,4,4,10. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = महाज्योतिष्मती Râǵan. im ÇKDr.

बहुराजन् (बहु + रा°) adj. f. eben so, als auch °राजा und °राज्ञी Vop. 4, 5.

बहुरुहा (बहु + रु°) f. *eine best. Pflanze*, = कन्दगुडूची Râǵan. im ÇKDr.

बहुरूपं (बहु + रूप) 1) adj. f. आ *vielfarbig, von mannichfaltigem Ansehen, mannichfach* H. 1469, Sch. VS. 24,14. धाना: TBr. 1, 6, 8,3. त्वाष्ट्रं बहुरूपमालभते 4,7,1. पशव: 1,6,2,2. 3. 3,9,2,4. अन्न TS. 2,1,6, 4. वशा 7,1. 7,1,5,7. Çat. Br. 13,2,5,4. 10,3. 3,2,3. 13,4,2,4. Kâtj. Çr. 20,4,26. Kauç. 126. 127. तपस् M. 1,49. वित्त MBh. 4,740. श्रेयस् R. 1,21,11. शक्ति Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,24. दुर्गा Devî-P. 45 im ÇKDr. — 2) m. *a*) *Chamäleon* H. an. 4,209. Med. p. 28. — *b*) *Haar* Çabdar. im ÇKDr. — *c*) *das Harz der Shorea robusta* AK. 2,6,2,29. H. 647. H. an. Med. — *d*) *die Sonne* H. ç. 8. — *e*) Bein. Brahman's Çabdar. im ÇKDr. — *f*) Bein. Vishṇu's H. ç. 69. H. an. Med. — *g*) Bein. Çiva's H. ç. 40. MBh. 7,9619. — *h*) Bein. des Liebesgottes H. an. Med. — *i*) N. pr. eines Rudra MBh. 12,7585. Hariv. 166. VP. 121. Bhâg. P. 6,6,18. Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,25. 190,*a*,37. — *k*) N. pr. eines Buddha Trik. 1, 1,16. — *l*) N. pr. eines Sohnes des Medhâtithi und eines nach ihm benannten Varsha Bhâg. P. 5,20,25. — 3) f. आ Bez. *einer der 7 Zungen des Feuers* H. 1099, Sch. Halâj. 1,68. — Vgl. बाहुरूप्य.

बहुरूपक (wie eben) 1) adj. *mannichfach;* adv. in °शोभित MBh. 7, 7899. — 2) m. *ein best. Thier*, = जाहक Râǵan. im ÇKDr.

बहुरूपाष्टक (ब° + अष्टक) n. eine zusammenfassende Bez. für *acht* Tantra (ब्राह्मीतन्त्र, माहेश्वरी°, कौमारिक, वैष्णवी°, वाराही°, इन्द्राणी°, चामुण्डा° und शिवदूती°) Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,35. fgg. 109,*a*,24.

बहुरेतस् (बहु + रे°) m. Bein. Brahman's Çabdar. im ÇKDr.

बहुरोमन् (बहु + रो°) 1) adj. *überaus haarig, — wollig.* — 2) m. *Widder* Hâr. 80.

बहुलं (von बहु, बंहु) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,30. 1) adj. f. आ *a*) *dicht, dick, breit* Halâj. 2,187. 4,32. पृथ्वी पृथ्वी बहुला न उर्वी भव RV. 1,189, 2. शर्मन् 5,55,9. 6,50,5. AV. 12,3,8. वर्मन् RV. 10,101,8. AV. 8,5,19. 19,20,2. VS. 11,30. पृथू करस्ना बहुला गभस्ती RV. 6,19,3. 10,48,10. अश्मान: AV. 4,18,3. तमस् Ait. Br. 7,13. बर्हिर्बहुलं स्तृणीयात् *dicht, dick* Çat. Br. 1,3,3,10. Kâtj. Çr. 2,7,24. रजस् *dicker Staub* R. 6,3,34. 19,12. द्विगुणो बहुलतर: *doppelt so dick* Çat. Br. 8,7,2,10. — *b*) *umfänglich, ausgedehnt, gross:* चमसा: RV. 1,54,9. रयि 2,1,12. 3,1,19. 9,72,8. 107,21. TBr. 2,5,4,3. Himmel und Erde Naigh. 3,30. RV. 1, 185,7. 4,23,10. 10,178,2. Çat. Br. 2,2,4,16. विशाला बहुला भूमि: MBh. 2,638. — *c*) *reichlich, zahlreich, viel* AK. 3,2,12. H. 1425. an. 3,673. Med. l. 117. fg. Halâj. 4,16. दुहो वि यांहि बहुला: RV. 3,31,19. ऊतय: 53,21. अहानि 7,76,3. 10,42,5. AV. 3,14,6. वर्ष 4,15,6. 38,6. 7, 52,2. 10,2,9. प्रजा 11,1,17. 12,3,29. प्राच्यो ग्रामता बहुलाविष्टा: *dicht bewohnt* Ait. Br. 3,44. TBr. 3,2,7,6. बहुलौषधिक Âçv. Gṛhj. 4,1,13. Çat. Br. 1,3,3,10. °पर्णा Kâtj. Çr. 6,1,8. 4,2,4. 25,7,15. Lâṭj. 8,5,4. Bhag. 18,24. N. 13,11. 35. MBh. 1,1347. fg. 2292. 5173. 7276. 7905. 4, 292. 934. 1250. 5,1967. R. Gorr. 2,89,13. Spr. 2475. 2744. 3317. Bhâg. P. 3,28,33. बहुल आत्मा वैश्वानर: Khând. Up. 5,15,1. compar. in Verbindung mit विद्या Çat. Br. 4,2,3,8. *reich an, voll von Etwas* (instr., in der Regel im comp. vorangehend): बहुलो ऽसि प्रजया च धनेन च Khând. Up. 5,15,1. व्याधि° (ग्राम) M. 4,60. दोष° (वन) MBh. 3,49. 5,7368. 13, 6403. Bhag. 2,43. कुमारीबहुला: स्त्रिय: *unter denen viele Jungfrauen sind* R. 2,65,9. 3,39,29. 6,28,25. fg. Spr. 935. 2032. 3520. 4136. Suçr. 2,2,4. Kathâs. 41,60. Prab. 20,8. 77,9. 88,1. H. 129, Sch. दिव्यस्त्रीगीतबहुलो मारुतो ऽभिमुखो ववौ *begleitet von* MBh. 13,642. Vgl. पात्रे°. बहुलम् adv. *oft* Nir. 2,24. 3,18. 7,3. 4. 11,2. RV. Prât. 16,49. VS. Prât. 3,17. AV. Prât. 3,8. 13. 17. P. 2,4,39. 73. 76. 3,2,88. 5,2,122. 6,1,34. 7,1,8 u. s. w. Vop. 26,220. — *d*) *schwarz* AK. 3,4,26,201. H. an. Med.; vgl. 2,*a*. — *e*) *unter den Plejaden* (s. 3,*d*) *geboren* P. 4,3,34. — 2) m. *a*) *die dunkle* (*dicke, trübe*) *Hälfte eines Monats* Trik. 3,3,402. H. 147. H. an. Med. Halâj. 1,50. MBh. 1,1292. 13,6040. 6042. 6162. Ragh. 11,15. Kumâras. 4,13. 7,8. Râǵa-Tar. 6,148. Weber, Ǵjot. 6. 30 (n. nach dem Schol.). बहुलेतरपक्षयो: Varâh. Laghuǵ. 2,6 in Ind. St. 2,284. — *b*) *Feuer* AK. 3,4,26,201. H. 1099. H. an. Med. Halâj. 1,62. — *c*) N. pr. eines Praǵâpati Vâju-P. in VP. 50, N. 2. — *d*) N. pr. eines Fürsten der Tâlaǵaṅgha MBh. 5,2729. — *e*) pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57, 39. — 3) f. आ *a*) *Kuh* AK. 3,4,26,201. H. an. Med. Halâj. 2,113; vgl. *h*. — *b*) *Kardamomen* AK. 2,4,4,13. H. an. Med. — *c*) *die Indigopflanze* H. an. Med. — *d*) *die Plejaden* (कृत्तिका:) AK. 3,4,26,201. H. 109. Med. Halâj. 1,50. P. 4,3,34 (am Ende eines neutralen copul. comp.). Varâh. Bṛh. S. 7,9. 10,4. 11,54. — *e*) N. *der 12ten* Kalâ *des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,26. — *f*) N. pr. einer Göttin Kâlikâ-P. 23 im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,20. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2621. — *g*) N. pr. der Gattin Uttama's, eines Sohnes des Uttânapâda, einer Bâbhravjâ, Mârk. P. 69,6. — *h*) N. pr. einer mythischen Kuh Colebr. Misc. Ess. I,193, N. Verz. d. Oxf. H. 5,*b*,33 (Verz. d. B. H. No. 436); vgl. 3, *a*. — *i*) N. pr. eines Flusses MBh. 6,330 (VP. 183). — 4) n. *a*) *Luft* H. an. Med. — *b*) *weisser Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr. — *c*) *eine best. grosse Zahl* Lalit. ed. Calc. 168,16. fg. — Vgl. बहुरमध्य, बहुल, बंहिष्ठ, बंहीयंस्, बाहुल, बाहुलक, बाहुलि, बाहुलेय, बाहुल्य.

बहुलक s. बाहुलक.

बहुलगन्धा (ब° + गन्ध) f. *Kardamomen* RÂGAN. im ÇKDR.

बहुलच्छद (ब° + छद) m. *eine roth blühende Hyperanthera Moringa Vahl.* (रक्तशिग्रु) RÂGAN. im CKDR.

बहुलता (von बहुल) f. am Ende eines comp. *das Reichsein an:* दुःख° SUÇR. 1,312,20.

बहुलत्व (wie eben) n. *Vielheit, Menge:* सेनानाम् MBH. 5,622. भूतानाम् HARIV. 11731. *das Reichsein an:* कर्मणो दुःखबहुलत्वात् Schol. zu KAP. 1, 85.

बहुलवण (बहु + ल°) adj. *viel Salz enthaltend;* n. *ein salzhaltiger Boden* RÂGAN. im ÇDDR.

बहुलवर्मन् (ब° + व°) adj. *mit dichter Hülle umgeben* ÇÂÑKH. ÇR. 8, 24, 6.

बहुलान्त (ब° + अन्त) adj. *dickes Ende (Bodensatz, crassamen) habend:* प्र यमन्तर्वृषसवासो अग्मन्तीव्राः सोमाः बहुलान्तास इन्द्रम् RV. 10, 42,8. — Vgl. बहुरमध्य.

बहुलाभिमान (ब° + अभि°) adj. *viel bedrohend:* Indra RV. 10,73,1.

बहुलालाप (ब° + आलाप) adj. *geschwätzig:* कवयो बालका इव Spr. 170.

बहुलाश्व (ब° + अश्व) m. N. pr. eines Fürsten VP. 391. BHÂG. P. 9,13,26.

बहुलिका f. = बहुला *die Plejaden* ÇÂNT. 1,21, Sch.

बहुलीकर् (बहुल + 1. कर्), partic. °कृत 1) *erweitert, vermehrt, vergrössert:* तस्मिञ्जनपदे — कुरुभिर्बहुलीकृते MBH. 1,4347. तैरयं यादवो वंशः पार्थिवैर्बहुलीकृतः HARIV. 5253. MÂRK. P. 21, 92. — 2) *verbreitet, unter die Leute gebracht:* मन्त्र MBH. 7,463. तन्त्र PRAB. 28,4. — 3) *zerstreut* (in übertr. Bed.): मनस् MBH. 14,1363. तथा यौवनिनो मत्ता विषयैर्बहुलीकृताः HARIV. 14594. — 4) *gedroschen, von der Spreu gereinigt* AK. 2,9,23. TRIK. 3,3,165; vielleicht fehlerhaft für फलीकृत, wie WEBER vermuthet.

बहुलीकरिष्णु (vom vorherg.) adj. *zu vergrössern bestrebt:* गुणांश्च फल्गून्बहुलीकरिष्णवो महत्तमाः BHÂG. P. 4,4,12.

बहुलीभाव (vom folg.) m. *das Sichverbreiten, unter-die-Leute-Kommen:* तेनैव च क्रमेणैष गतः कर्णपरंपराम् । प्रवादो °वं सर्वत्रापि पुरे ययौ ॥ KATHÂS. 24,211.

बहुलीभू (बहुल + भू) *sich mehren:* क्लिष्टवर्णा °भवन्ति Spr. 533. 781. 2334. *sich ausbreiten, sich verbreiten:* पौरेषु सो ऽहं °भवन्तमयां तरंगेष्विव तैलबिन्दुम् । सोढुं न तत्पूर्वमवर्णमीशे RAGH. 14,38. °भूतमेतत्किं न कथ्यते *ruchbar geworden, unter die Leute gekommen* ÇÂK. 79,11.

बहुवचन (बहु + व°) n. *die Mehrzahl, die Casusendungen und die Personalendungen der Mehrzahl* ÇAT. BR. 13,5,1,18. NIR. 5,23. 11,16. एकस्या एव पूजनार्थे बहुवचनम् 12,7. AV. PRÂT. 1,78.84. P. 1,4,102. fg. 21. 58. fgg. 63.

बहुवत् (von बहु) adv. *pluraliter, im Plural* ÇÂÑKH. ÇR. 6,1,27. 9, 23,13. GOBH. 2,5,3. ÂÇV. ÇR. 5,4. अपि द्विवदपि बहुवत् *im Dual und Plural* NIR. 2,24. 27. 11,16.

बहुवर्ण (बहु + वर्ण) adj. *vielfarbig:* गोधेरक SUÇR. 2,289,17. पुष्प H. 63. Davon nom. abstr. °ता f. *Vielfarbigkeit* SUÇR. 1,171,2.

बहुवर्त (बहु + वर्त) N. pr. einer Oertlichkeit; s. बाहुवर्तक.

बहुवल्क (बहु + व°) m. *Buchanania latifolia Roxb.* (प्रियाल) RÂGAN. im ÇKDR.

बहुवल्ली (बहु + व°) f. *ein best. Strauch,* = डोडी RÂGAN. im ÇKDR.

बहुवादिन् (बहु + वा°) adj. *viel redend, schwatzend* VS. 30,19. अ° LÂTJ. 3,6,7. GOBH. 1,5,26.

बहुवार (बहु + वार) m. *Cordia Myxa Lin.* ÇABDAR. im ÇKDR. °क m. dass. AK. 2,4,2,15. RATNAM. 161. °फल KULL. zu M. 5, 6. बाहु° ÇKDR. nach RÂGAN.

बहुवार्षिक (von बहु + वर्ष) adj. f. ई *viele Jahre während:* अनावृष्टि R. 1,8,12.

बहुवि (बहु + वि) adj. *viele Vögel enthaltend:* वन P. 1, 3, 19, Sch. UGGVAL. zu UNÂDIS. 4,133.

बहुविघ्न (बहु + विघ्न) adj. *mit vielen Schwierigkeiten verbunden;* davon nom. abstr. °ता f. VRDDHA-KÂN. 15,10.

बहुविद् (बहु + विद्) adj. *viel wissend:* ब्राह्मण TBR. 3, 12, 5, 11. KHÂND. UP. 7,5,2. ÂÇV. ÇR. 3,12. ÇÂÑKH. ÇR. 3,19,9.

बहुविद्य (von बहु + विद्या) adj. *gelehrt;* davon nom. abstr. °ता f. *Gelehrsamkeit* Spr. 4713.

बहुविध (von बहु + विधा) adj. *vielfach, mannichfach* AK. 3,2,43. H. 1469. परिदेवितम् BRÂHMAN. 3,2. यज्ञाः BHAG. 4, 32. R. 1, 58, 20. दान 2,92,31. Spr. 2071. °धो मानो जने पण्डिते 2179. MÂRK. P. 21,102. PRAB. 16,17. KAURAP. 31. °धम् adv. R. 1,62,8. 2,52,54. MṚKKH. 31,11. PANKAT. 28,18.

बहुविस्त (बहु + वि°) adj. = बहुवैस्तिक KÂÇ. zu P. 5,1,31.

बहुविस्तीर्ण (बहु + वि°) 1) adj. *stark ausgebreitet;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 1656. — 2) f. आ = कुचिकावृत्त, vulg. कुचइ ÇABDAK. im ÇKDR. *Abrus precatorius* WILSON nach ders. Aut.

बहुवीर्य (बहु + वीर्य) 1) m. *Terminalia Bellerica Roxb.* (विभीतक) GATÂDH. im ÇKDR. *Amaranthus polygonoides Roxb.* (तण्डुलीयशाक), *Bombax heptaphyllum* (शाल्मलि) und *Vanguiera spinosa Roxb.* (मदन), RÂGAN. im ÇKDR. — 2) f. आ *Flacourtia cataphracta* (भूम्यामली) RÂGAN.

बहुवैस्तिक s. बहुविस्त.

बहुव्ययिन् (बहु + व्य°) adj. *viel ausgebend, verschwenderisch* HALÂJ. 2,210.

बहुव्रीहि (बहु + व्रीहि) adj. *viel Reis besitzend;* m. *ein adjectivisches (possessives) Compositum; ein Compositum, dessen letztes Glied ein Substantiv ist, welches aber in der Composition seine Selbständigkeit verliert, indem es mit dem vorangehenden Worte zu einem blossen Merkmal eines andern Begriffes herabsinkt* (ein einzelnes Beispiel zum Namen der ganzen Klasse erhoben; vgl. तत्पुरुष). P. 2,2,23. 35. 1,1,28. 4,1,12. 25. 52. 5,4,73. 113. 6,2,1. 106. 138. 162. 197. AK. 3,6,8,44. °वत् adv. P. 8,1,9.

बहुशक्ति (बहु + श°) 1) adj. *eine grosse Macht besitzend.* — 2) m. N. pr. eines Prinzen PANKAT. 3,12.

बहुशत्रु (बहु + शत्रु) 1) adj. *viele Feinde habend* Spr. 1958, v. l. — 2) m. *Sperling* ÇABDAK. im ÇKDR.

बहुशब्द (बहु + श°) m. *der Plural* LÂTJ. 2,2,27.

बहुशल्य (बहु + श°) m. *eine roth blühende Khadira-Art* RÂGAN. im ÇKDR.

बहुशस् (von बहु) adv. *vielfach; oftmals, wiederholt* P. 5,4,42 nebst Vârtt. 6,3,35, Vârtt. 1. Vop. 7,68. स एव सिक्तस्य बहुशो रूपाणि विकरोति TS. 1,5,9,2. बलीन्कुरेत् Kauç. 74. N. 18,7. 19,12. 28. 23,20. 26. 24,3. R. 1,1,49. 2,96,8. Suçr. 1,152,18. 168,2. 2,248,13. Çâk. 22. 59. Megh. 105. Spr. 1575. 2196. 3195. Kathâs. 45,384. Mârk. P. 52,29. सु° Sâv. 5,84.

बहुशाख (बहु + शाखा) adj. *vielästig* TBr. 3,2,1,2. TS. 6,3,3,4. Davon nom. abstr. °त्व n. in übertr. Bed. Ind. St. 5,160,2.

बहुशाल (बहु + शाला) m. *Tithymalus antiquorum Moench.* (स्नुही) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. बाहुशाल.

बहुशिख (बहु + शिखा) 1) adj. *viele Spitzen habend.* — 2) f. आ *eine best. Wasserpflanze,* = जलपिप्पली Râgan. im ÇKDr.

बहुशृङ्ग (बहु + शृङ्ग) adj. *viele Hörner habend;* m. Bein. Vishṇu's H. ç. 71.

बहुश्रुत (बहु + श्रुत) adj. Siddh. K. 243,a,14. *der Vieles studirt hat, sehr gelehrt* M. 4,135. 8,350. MBh. 3,13441. 12,2449. R. 6,95,60. Suçr. 1,14,10. Ragh. 15,36. Spr. 287. 2434. 3280. Kathâs. 7,42. Mârk. P. 118, 11. अ° R. 1,6,15. सु° 12,8 (7 Gorr.). — Vgl. बाहुश्रुत्य.

बहुश्रुति (बहु + श्रु°) f. *das Vorkommen der Mehrzahl im Texte:* °तेः *weil die Mehrzahl im Text steht* Lâṭj. 4,10,18. Kâtj. Çr. 24,5,22.

बहुश्रुतीय (von बहु + श्रुत) m. pl. N. pr. einer buddhistischen Schule (*die Anhänger grosser Gelehrsamkeit*) Burn. Intr. 446. Lot. de la b. l. 357. Wassiljew 226. fgg. 243.

बहुश्रेयसी (बहु + श्रे°) adj. (auch m.) Schol. zu P. 1,2,48, Vârtt. 4, 3, Vârtt.

बहुसदाचार (बहु + स°) adj. Siddh. K. 243,a,14.

बहुसंतति (बहु + सं°) 1) adj. *viele Nachkommenschaft —, vielen Nachwuchs habend.* — 2) m. *Bambusa spinosa* Çabdak. im ÇKDr.

बहुसमुदाचार (बहु + स°) adj. P. 6,2,176, Sch.

बहुसंपुट (बहु + सं°) m. *eine best. Wurzel,* = विष्णुकन्द Râgan. im ÇKDr.

बहुसार (बहु + सार) adj. *kernhaft:* यूपवृत्त Çat. Br. 11,7,2,1. खदिर 13,4,4,9. Nach Râgan. im ÇKDr. m. = खदिर *Acacia Catechu Willd.*

बहुसाहस्र (von बहु + सहस्र) adj. f. आ *viele Tausende ausmachend, zu vielen Tausenden seiend* MBh. 1,1208. 1229. 2,1910. 3,14845. R. 1,16,18.

बहुसु s. u. बहुसू.

बहुसुत (बहु + सुत) 1) adj. *viele Kinder —, vielen Nachwuchs habend.* — 2) f. आ *Asparagus racemosus Willd.* AK. 2,4,3,19.

बहुसुवर्णक (von बहु + सुवर्ण) m. N. pr. eines Agrahâra an der Gaṅgâ Kathâs. 7,41.

बहुसू (बहु + सू) 1) adj. *fruchtbar.* — 2) f. *Sau* Çabdar. im ÇKDr. बहुसु *Schwein* Trik. 2,5,5. बहुसू *Sau* Wilson nach ders. Aut.

बहुसूक्त (von बहु + सूक्त) adj. *aus vielen* Sûkta *bestehend* gaṇa गुणादि zu P. 6,2,176.

बहुसूति (बहु + सू°) adj. f. *die oft geboren —, gekalbt hat:* °गो AK. 2,9,71. H. 1268.

बहुसूवन् (बहु + सू°) adj. *viel gebärend* RV. 2,32,7.

बहुस्तवावलि (बहु + स्तव - आ°) f. Titel *einer Sammlung von Hymnen* Wilson, Sel. Works I, 167.

बहुस्रव (बहु + स्रव) 1) adj. *viel fliessend, vieles Harz von sich gebend.* — 2) f. आ *Boswellia thurifera Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

बहुस्वन (बहु + स्वन) 1) adj. *viele Töne von sich gebend.* — 2) m. *Eule* Çabdârthak. bei Wils.

बहुहिरण्य (बहु + हि°) adj. Bez. eines Ekâha, der sonst Dûṇâça heisst, Kâtj. Çr. 22,8,26. Schol. zu Çâṅkh. Çr. 14,32,3.

बहूदक (बहु + उ°) m. Bez. *einer Art Bettler* MBh. 13,6478. Verz. d. Oxf. H. 269,a,12. 14. 16. 31. fgg. Wilson, Sel. Works I, 231. बह्वोद Bhâg. P.

बहूदन n. Bhâg. P. 4,29,12 von Burnouf durch *la réunion des diverses espèces d'aliments* übersetzt; sonach hätte er darin बहु und ओदन gesehen. Die Scholien der einen Bomb. Ausg. erklären das Wort nicht; in der anderen Ausg. fehlt bei uns gerade das Blatt, auf dem dieser Vers steht.

बहूर्ज् (बहु + ऊ°) adj. nom. acc. pl. neutr. बहूर्ञ्जि P. 7,1,72, Vârtt. बहूर्जि nach Andern.

बह्रामखान m. N. pr. = بهرام قان Verz. d. B. H. 166,7.

बह्लि, बह्लिक und बह्लीक s. u. वल्हि u. s. w.

बह्वक्षर (बहु + अ°) adj. *vielsilbig* gaṇa गुणादि zu P. 6,2,176. ṚV. Prât. 5,4. अ° 2.

बह्वग्नि (बहु + अ°) adj. Bez. gewisser Verse, in welchen *mehrere* Agni erwähnt sind, Çâṅkh. Br. 19,4.

बह्वध्ययन (बहु + अ°) adj. Siddh. K. 243,a,14.

बह्वध्याय (बहु + अ°) adj. *aus vielen Kapiteln bestehend* gaṇa गुणादि zu P. 6,2,176.

बह्वन्न (बहु + अन्न) adj. *speisenreich* ṚV. 10,146,6. Çat. Br. 1,6,4,14.

बह्वप् und बह्वप (बहु + 2. अप्) adj. *viel Wasser enthaltend* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,58.

बह्वपत्य (बहु + अ°) 1) adj. *viele Kinder —, viele Jungen habend; grosse Nachkommenschaft versprechend* (Himmelszeichen) Ind. St. 2,258. — 2) m. a) *Schwein.* — b) *Maus* Râgan. im ÇKDr.

बह्वभिधान (बहु + अ°) n. *der Plural* ṚV. Prât. 13,7.

बह्वश्व (बहु + अश्व) m. N. pr. eines Sohnes des Mudgala VP. 454.

बह्वादिन् (बहु + आ°) adj. *viel essend,* als Umschreibung von पुल्वघ Nir. 13,3.

बह्वाशित्व (vom folg.) n. *vieles Essen, Gefrässigkeit* Verz. d. Oxf. H. No. 568.

बह्वाशिन् (बहु + आ°) 1) adj. *viel essend, gefrässig:* श्वन् Spr. 1959. — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2737. 4550. 5,2027. 6,3901.

बह्वाश्चर्य (बहु + आ°) adj. *viele Wunder enthaltend:* स्वर्ग Indr. 5,14.

बह्वाश्चर्यमय adj. dass. Kathâs. 29,14.

बह्वीश्वर (बहु + ई°) N. pr. eines Heiligthums: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 66,a,38.

बह्वृच् (बहु + ऋच्) adj. *versreich:* सामन् Siddh. K. zu P. 5,4,74. सूक्त Vop. 6,75. als Bez. *des* Ṛgveda Colebr. Misc. Ess. I, 14. *einer* Çâkhâ *des* Ṛgveda 307. 314. In der Stelle: इत्येते बह्वृचां प्रोक्ता संहिता यैः

प्रवर्तिताः Verz. d. Oxf. H. 55,a,5 ist बह्वृचाः zu lesen.

बह्वृच॑ (wie eben) 1) m. (eig. *versreich*) *Kenner des* Ṛgveda, *Anhänger* oder *Vertreter desselben* P. 5,4,74, Vârtt. Vop. 6,75. ब्राह्मण Ait. Br. 2,36. 5,2. 6,18. Çat. Br. 10,5,2,20. 11,5,1,10. Çâṅkh. Br. 6,11. 16, 9. कथमधर्युर्बह्वृचः साम गायेत् Pañkav. Br. 5,6,6. Lâṭj. 4,8,23. 11,2. M. 3,145. MBh. 13,312. Bhâg. P. 1,4,1. 9,17,3. Schol. zu P. 4,4,115. Siddh. K. zu 1,2,36. 6,1,116. 4,5. बह्वृची f. *die Frau eines* Bahvṛka Gaṭâdh. im ÇKDr. बह्वृचब्राह्मण n. Verz. d. Oxf. H. 270,b,13. Kull. zu M. 9,8. 10,105. Müller, SL. 176. fg. 183. °श्रुति Mahidh. zu VS. 1,16. बह्वृचाह्निक Verz. d. B. H. No. 140. °परिशिष्ट No. 1321. Verz. d. Oxf. H. 278, b. बह्वृचोपनिषद् 270,b,14. Ind. St. 3,325,16. °ब्राह्मणोपनिषद् Verz. d. Oxf. H. 395, No. 120. — 2) adj. so v. a. बह्वृच्. संहिताया बह्वृचाख्या so v. a. *der* Ṛgveda Bhâg. P. 12,6,52. — Vgl. बाह्वृच्य.

बह्वोद m. Bez. *einer Art Bettler* Bhâg. P. 3,12,43. = कर्मोपसर्जनीकृत्य ज्ञानप्रधानः Schol. Vgl. बह्रूदक, wie andere Autt. st. बह्वोद lesen.

बाकुर॑ (von बकुर) adj. in Verbindung mit दृति etwa *Sackpfeife, Dudelsack:* धर्मति बाकुर॑ दृतिम् RV. 9,1,8.

बाड्गवाड(?)डचन्द्र (बाड्ग - बा° - चन्द्र) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. No. 645.

बाड् (वाड् Vop.), बाडते *baden* (आप्लाव्ये, आप्लावे) Dhâtup. 8,34.

बाडीर m. *ein gemietheter Arbeiter* Çabdârthak. bei Wilson.

बाढ॑ (partic. von बह्, बंह्) P. 7,2,18. Vop. 26,111. posit. zu साधीयस्, साधिष्ठ P. 5,3,63. Vop. 7,56. AK. 3,2,62. 3,4,31,237. Zu belegen nur der loc. und der acc. neutr., die als Adverbia gebraucht werden. 1) बाळ्हे॑ *laut, stark:* ग्रतर्विर्वां स्थविरा वेधसा गीर्बाळ्हे अश्विना RV. 1,181,7. — 2) बाढम् (fast immer वाढम् geschr.) = दृढम्, भृशम् u. s. w. AK. 1,1,1,62. 3,4,12,47. H. 1503. an. 2,130. Med. dh. 3. Halâj. 5, 50. = प्रतिज्ञायाम् AK. 3,4,12,47. H. an. Med. = अवश्यम् Halâj. *gewiss, sicherlich* Spr. 2978 (wo das adv. zum Folgenden zu ziehen ist). 3596. बाढमेषु दिवसेषु पार्थिवः कर्म साधयति पुत्रजन्मने Ragh. 19,52. Prab. 15, 8. Gewöhnlich als Partikel der Einwilligung, Bestätigung oder Bejahung nach einer Aufforderung, einer Behauptung oder einer Frage: *einverstanden, gut, so geschehe es, so ist es, ja* N. 17,21. MBh. 1,764. 13,1485. 2969. R. 1,30,9. 37,13. 52,19. 60,32. 67,15. 2,98,18. R. Gorr. 1,15, 16. Mṛkkh. 123,11. Kathâs. 24,68. 26,162. 45,110. Som. Nala 135. Bhâg. P. 3,12,20. 22,15. 5,1,5. 20. Pañkat. 24,11. 122,9. Prab. 12,7. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 92.

बाढसृ॑त्वन् (बाढ + सृ°) adj. *kräftig dahineilend:* विसृष्टरातिर्याति बाळ्हसृत्वा विश्वासु पृत्सु सदमिच्छूरः RV. 1,122,10.

बाण m. n. Siddh. K. 248,b,5. 1) m. oxyt. und parox. *Rohrpfeil, Pfeil* AK. 2,8,2,54. 3,4,13,48. Trik. 2,8,52. 3,3,138. H. 778. fg. 229. an. 2, 149. Med. ṇ. 27. Halâj. 2,311. 5,68. यत्र बाणाः संपतन्ति RV. 6,75,17. आ ते योनिं गर्भ एतु पुमान्बाण इवेषुधिम् AV. 3,23,2. 6,105,2. Kauç. 35. Sund. 2,16. Draup. 9,9. MBh. 8,3192. Daç. 1,23. 50. R. 1,1,43. 2,44,18. 3,69,15. Spr. 429. Schol. zu Çat. Br. 14,6,8,2. °संधान *das Aufsetzen des Pfeils auf den Bogen* Çâk. 52. °मुक्ति *das Abschiessen eines Pfeils* H. 780. Halâj. 2,315. °वर्षिन् Ragh. 12,50. °सिद्धि *das Treffen der Pfeile* Kâm. Nîtis. 14,25. 27. कन्दर्प° Spr. 1970. 2518. Brahma-P. in LA. 53,13. Vet. 7,4. Wegen der *fünf Pfeile des Liebesgottes*, Bez. *der Zahl fünf* Sûrjas. 2,17. 8,3. 12,89. Çrut. 16. 27. Vgl. पञ्चबाण. — 2) m. *ein best. Theil eines Pfeils* H. an. बाणा f. *das hintere Ende eines Pfeils* (बाणमूल) Med. Vgl. बाणवन्त्. — 3) *Ziel:* ये योगिनो भगवद्बाणाः (ये भगवन्तं लक्षीकुर्वन्ति Schol.) Bhâg. P. 3,25,29. — 4) m. *eine best. Rohrart,* = भद्रमुञ्ज Râgan. im ÇKDr. — 5) m. f. (आ) *eine blau blühende Barleria* AK. 2,4,2,55. Trik. 3,3,138. H. an. Med. Vaig. beim Schol. zu Çiç. 6, 46. विकचबाणदलावलयः Çiç. 6,46. — 6) m. *Kuheuter* Med. — 7) m. = केवल Med. — 8) n. *Körper* Praçnop. 2,2. — 9) N. pr. a) eines Asura, eines Sohnes des Bali, Feindes des Vishṇu und Günstlings des Çiva, AK. 3,4,13,48. Trik. 2,8,22. H. 221. H. an. Med. Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. MBh. 1,2528. 9,2700. 12,8264. Hariv. 190. fg. 2362. 3135. 9793. 9806. fgg. 10731. fgg. Kathâs. 31,11. 27,142. VP. 147. 593. fgg. Bhâg. P. 3,3,11. 6,8,16. fg. 8,10,19. 29. °जित् Bein. Vishṇu's H. 221, Sch. °हन् desgl. Wilson und ÇKDr. angeblich nach H. बाणारि desgl. Çabdârthak. bei Wilson. बाणसुता Bâṇa's Tochter, Bein. der Ûshâ, Çabdar. im ÇKDr. — b) eines Wesens im Gefolge des Skanda (neben खड्ग *Schwert*) MBh. 9,2569. — c) eines Fürsten Hariv. 5018. 5499. eines Sohnes des Vikukshi und Vaters des Anaraṇja, R. 1, 70,22. fg. (72,20 Gorr.). 2,110,9. — d) eines Dichters, Verfassers der Kâdambarî, des Harshakarita und vielleicht auch der Ratnâvalî (nach Hall), Dhar. im ÇKDr. Verz. d. B. H. No. 561. fg. Verz. d. Oxf. H. 142,a,15. 258,b,15. No. 334. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 7. 8. 21. 49. °भट्ट Verz. d. Oxf. H. 124,b,33. No. 212. — e) eines Mannes niedriger Herkunft Râga-Tar. 6,318. — Die Bed. *Feuer* bei Wilson und im ÇKDr. beruht auf einer falschen Zerlegung von शुक्लबाण Trik. 1,1,66.

बाणगङ्गा (बाण + ग°) f. N. pr. eines bei Someça vorbeifliessenden Flusses, der durch einen *Pfeilschuss* Râvaṇa's entsanden sein soll: सोमेशाद्दक्षिणे भागे बाणेनाद्रिं विभिद्यैव। रावणेन प्रकटिता जलधारातिपुण्यदा॥ बाणगङ्गेति विख्याता या स्नानादघहारिणी Vârâha-P. im ÇKDr.

बाणता (von बाण) f. *das Pfeil-Sein* Kumâras. 4,14.

बाणधि (बाण 1. + 3. धि) m. *Köcher* H. 782, Sch. वि° MBh. 8,3192.

बाणनाशा (बाण 1. + नाश) f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 19,b,18. 25.

बाणपञ्चानन (बाण + प°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,b,31.

बाणपथ (बाण + पथ) m. *Pfeilschussweite:* °पथातीत Vikr. 77,6.

बाणपात (बाण 1. + पात) m. dass.: °वर्तिन् Çâk. 6,13. °पथवर्तिन् v. l.

बाणपुङ्खा (बाण + पुङ्ख) f. *eine best. Pflanze,* = शरपुङ्खा Râgan. im ÇKDr.

बाणपुर n. *die Stadt des* Asura Bâṇa, = देवीकोट, शोणितपुर u. s. w. Trik. 2,1,17. H. 977.

बाणभट्ट s. u. बाण 8, d.

बाणमय (von बाण) adj. *aus Pfeilen bestehend, durch Pfeile gebildet:* वर्ष MBh. 1,4102. 3,670. 4,1889. जाल 5,2100.

बाणलिङ्ग (बाण + लिङ्ग) n. N. pr. eines an der Narmadâ befindlichen Liṅga Merutantra 9 und Jogasâra im ÇKDr.

बा॑णवत् (von बाण) adj. 1) *aus Rohr bestehend, arundineus;* m. auch so v. a. *Pfeil* Çat. Br. 14,6,8,2. Kâtj. Çr. 22,10,25. Çâṅkh. Çr. 14,22,

11. — 2) *Rohre enthaltend*, m. so v. a. *Köcher* VS. 16,10. Çat. Br. 5,3,1,11.

बाणावार (बाण + वार) m. *Kürass, Jacke* Hâr. 197. Çabdar. im ÇKDr. n. Suçr. 2,142,12. — Vgl. वारबाण.

बाणाश्रय (बाण + आ°) m. *Köcher* Halâj. 2,310.

बाणासन (बाण + 1. आ°) n. 1) *Bogen* R. 3,69,15. 4,31,5. Çâk. 28,19. — 2) *Bogensehne* H. 776. Halâj. 2,309.

बाणिन् (von बाण) adj. *mit einem Pfeile versehen* Arǵ. 5,25. R. 3,55,12.

बाणेश्वर (बाण + ई°) m. N. pr. eines Heiligthums Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,1.

बादर 1) adj. *a) vom Judendorn kommend:* Holz Suçr. 2,350,19. — *b) baumwollen* AK. 2,6,3,12. H. 669. Halâj. 2,395. — 2) m. *a) die Baumwollenstaude* H. 1139. Halâj. 2, 47. f. आ dass. Çabdar. im ÇKDr. — *b)* pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Brh. S. 14,19. — 3) n. *a)* = बदर *Brustbeere* Suçr. 2,504,13. — *b) die Beere des Abrus precatorius* H. an. 3, 600. fg. Med. r. 213. *die Pflanze selbst* Med. — *c)* = वीर wohl *eine best. Pflanze* Med. — *d) Seide*. — *e) Wasser* H. an. — *f) eine nach rechts sich wendende Muschel* (दक्षिणावर्तशङ्ख) H. an. Med. — Die 5 letzten Bedeutungen geben Wilson und ÇKDr. dem Worte वार्दर, wie in Med. gedruckt ist, was aber in den Corrigg. zu वादर verbessert wird.

बादरायणँ 1) m. patron. von बदर gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,15. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,377. angeblicher Verfasser der zur Uttaramîmâṁsâ gehörigen Çârîrakasûtra Weber, Lit. 216. fgg. Ǵaim. 1,5. Çâṇḍ. 30. 91. Madhus. in Ind. St. 1,19,15. mit Vjâsa identificirt Trik. 2,7,20. H. 847. Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 1,1,7. 7,1. 3,5,19. 8,13,15. 9,22,22. Çrîpati in Z. f. d. K. d. M. 4,324. Madhus. in Ind. St. 1, 18,7. ein Astronom Ind. St. 2,251. Verz. d. Oxf. H. No. 780. 794. pl. Weber, Ǵjot. 100,1. — 2) adj. *von* Bâdarâjaṇa *verfasst* Ind. St. 2,248.

बादरायणि m. patron. von बादरायण Anukr. zu AV. 7,59. Verz. d. Oxf. H. 310,*a*,29. Vjâsa's *Sohn* Bhâg. P. 1,7,11. 6,4,3. = बादरायण d. i. Vjâsa Çabdar. im ÇKDr.

बादरि m. patron. von बदर Kâtj. Çr. 4,3,18. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,5. Verz. d. Oxf. H. No. 533.

बादरिकँ (von बदर) adj. *der sich mit dem Einsammeln von Brustbeeren abgiebt* P. 4,4,32, Sch.

1. बाध्, बाँधते (लोडने, विलोडने, लोटने, विद्धतौ) Dhâtup. 2,4. बबाधेँ; hier und da aus metrischen Rücksichten auch act.; partic. बाधित. 1) *drängen, verdrängen, vertreiben, verjagen:* बाधस्व दूरे निर्ऋतिं पराचैः ṚV. 1,24,9. 3,8,2. शत्रून् 4,28,4. स्पृधः 6,5,6. 47,12. 30. तमः 64,3. 7,77, 1. 10,37,4. दूरे अज्ञाता उषसो बबाधे 4,23,7. AV. 1,16,3. 8,6,25. 9,2, 18. धन्वना श्वानम् Çat. Br. 11,1,5,10. आपतनात् 8,1,3. Kathâs. 50,122. उष्णेन बाध्यते शीतं शीतेनोष्णं च बाध्यते MBh. 14,317. 319. Prab. 115,1. Spr. 117. Kap. 3,77. Schol. zu Kâtj. Çr. 6,1,17. Vedântas. (Allah.) No. 109. — 2) *bedrängen, hemmen, Jmd zu Leibe gehen, beeinträchtigen, bedrücken, belästigen, beunruhigen, peinigen:* करो यत्र वरिवो बाधितायं ṚV. 6,18,14. 49,13. 7,91,1. 8,62,18. नरो यामनि बाधितासः 10,80,5. उत वा मा न बाधेत *er könnte mich etwa bedrücken* Ait. Br. 3,46. बाधसे जनान्वृषभेव मन्युना ṚV. 6,46,4. (प्रच्छन्नतस्कराः) नित्यं बाधन्ते भद्रिकाः प्रजाः M. 9,226. 248. शूद्रो हि धनमासाद्य ब्राह्मणानेव बाधते 10, 129. MBh. 1,5309. 3,8855. 4,973. 14,96. fg. 151. बाधन्ते वृषभा गाश्च गावश्चारुरुक्रुर्वृषान् Hariv. 8291. 9474. R. 1,14,13. Ragh. 2,14. Spr. 1301. 2176. 2250. 2591. Kathâs. 29,103. Bhâg. P. 3,19,4. 8,5,15 ed. Bomb. (Burnouf वध्यमान für बाध्यमान). Mârk. P. 27,11. 104,13. 112,18. Bhaṭṭ. 14,45. पतंगा वृश्चिकाः कीटा दंशाश्च मशकैः सह । बाधन्ते नित्यम् R. 2,28, 21. Râǵa-Tar. 3,401. एषा कनकरेखा मे हृदयं देवि बाधते Kathâs. 24,24. महावनं शत्रुभिर्बाध्यमानम् Draup. 6,3. MBh. 3,13589. 4,974. Vid. 62. *Beschwerde machen, zu schaffen machen, quälen* (von Seiten eines leblosen Dinges); mit dem acc.: कटुको रसो जिह्वाग्रं बाधते Suçr. 1,155,5. सात्म्यमन्नं न बाधते 242,2. न बाधते तत्र रुजः Arǵ. 4,47. बाधते मैथुनम् MBh. 13,1499. निद्रा बाधते माम् *Schläfrigkeit quält mich* 2744. न मां तुद्बाधते 14,2751. न राज्याद्भ्रंशनं सीते न सुहृद्भिर्विनाभावः । मनो मे बाधते R. 2,94,3. Megh. 54. Spr. 81. न तथा बाध्यते लोके प्रकृत्या निर्धनो जनः । यथा द्रव्याणि संप्राप्य तैर्विहीनः *leidet* 1385. तद्गता तीव्रा मां हृदि बाधते Kathâs. 23,2. 25,91. 35,29. 50,138. Mârk. P. 60,6. Pańkat. 221,3. Hit. 57,5. रेणुभिर्बाधितदृश् Râǵa-Tar. 3,402. mit dem gen.: स्थविराणामपि स्त्रीणां बाधते मैथुनज्वरः MBh. 13,1516. *Etwas beeinträchtigen:* धर्मं यो बाधते धर्मो न स धर्मः कुधर्म तत् MBh. 3,10571. न धर्ममर्थकामाभ्यां बबाधे न च तेन तौ । नार्थं कामेन कामं वा सो ऽर्थेन Ragh. 17,57. Kathâs. 32,35. Bhâg. P. 8,20,2. Daçak. in Benf. Chr. 182,6. कर्मणा बाध्यते बुद्धिर्बुद्ध्या कर्म न बाध्यते so v. a. *Einfluss ausüben, einwirken* Spr. 3875. — act.: बबाध (बबाधे?) सर्वानसकृद्विष्णुं देवांश्च वै भृशम् MBh. 3, 13587. युद्धेन बाधेयुरिमांस्तथैव तैर्बाध्यमाना युधि तांश्च हन्युः 5,22. हस्ताभ्यां यदि वा पद्भ्यां रज्ज्वा दण्डेन वा पुनः । लोष्टैः स्तम्भैरुपायैर्वा जन्तून्बाधति शोभने ॥ 13,6714. fg. प्राक्संध्या परिघग्रस्ता ताभिर्बाधति भास्करम् Hariv. 4260. न बाधिष्यथ चेद्विप्रान् 7976. लोकान्स सर्वान्बाधति भारत 8210. बाध्यत्येव (lies बाधत्येव) दिवौकसः 8219. — 3) *auseinanderdrängen:* वरीयो द्यावा पृथिवी अबाधत ṚV. 10,113,5. त्रैष्टुभेन वचसा बाधत द्याम् *pulsavit coelum* 5,29,6; vgl. die verworrene Stelle AV. 5,13,3. — 4) *verdrängen* so v. a. *aufheben, beseitigen, nichtig machen* Nîlak. 164. Schol. zu Kap. 1,60. 71. Ind. St. 8,221,4. Schol. zu P. 1,2, 9. 2,2,3. 4,3,16. 6,1,198. 7,3,29. Vop. 26,2. बाधित *absurd, falsch:* अर्थ Schol. zu Kap. 1,9. einer der fünf हेत्वाभास Tarkas. 40. 48. अबाधित *richtig:* प्रतिज्ञा Schol. zu Ǵaim. 1,19. *keiner Ausnahme unterliegend* AK. 3,6,2,13. *nicht verboten, erlaubt:* अबाधितस्थानेषु पथि वा क्षेत्रेषु वा अप्रतिहतावकाशेषु यत्र यत्रौषधयो विद्यन्ते Kull. zu M. 4,5. — 5) *Druck* oder *Beschwerde empfinden:* स प्रत्यङ्ङबाधत TS. 2,2,4,4. 5.

— caus. अबबाधत् P. 7,4,2, Schol. *Jmd bedrängen, belästigen, peinigen, bekämpfen:* स बाधयति लोकांस्त्रीन्विद्विंसन्नात्तसेश्वरः R. 1,14,15 (16 Gorr.). जरासंधं बलोदग्रं यत्नेभ्यो बाधयिष्यतः Hariv. 5326. कृत्स्नं शक्तो ऽप्यबाधयन् (vom Schol. auf बध् zurückgeführt; s. u. dem caus. von बन्ध्) Bhaṭṭ. 6,115.

— desid. बीभत्सते P. 3,1,6 (auf बध् zurückgeführt). (*sich getrennt zu halten suchen von*) *Abneigung empfinden, Ekel zeigen, sich scheuen vor* (abl.): पुरुषः स्वाद्रेतसो बीभत्सते TBr. 1,1,3,8. वात्तात् Ait. Br. 3, 46. Çat. Br. 11,1,6,30. वृत्रात् 7,2,3,2. 12,4,2,2. 7,3,4. Pańkav. Br. 8,4,5. नाद्यो बीभत्सेत Kâtj. Çr. 25,4,9. 5,25. बीभत्सेयातां चेत् नाना चमसौ स्याताम् Lâṭj. 2,4,12. बीभत्सित *widerlich, eklig* Bhâg. P. 5,5,32.

अति° 26,23 (Burnouf an beiden Stellen fälschlich बीभत्सित). — Vgl. बीभत्सा, बीभत्सु.

— intens. *in die Enge treiben, einschränken; zusammensperren:* अहिमिन्द्र जिघांसतो दिवि ते बद्बधे शवः RV. 1,80,13. बद्बधे रोचना दिवि 81,5. वृत्रस्य यद्बद्बधानस्य रोदसी मदे सुतस्य शवसाभिनच्छिरः *in die Enge getrieben* 52,10. परिष्ठिता अतृणद्बद्बधानाः सीरा इन्द्रः स्रवितवे पृथिव्या *eingezwängt, eingeschlossen* 4,19,8. 22,7. अर्णांस्यवान्बद्बधानाँ अरम्णाः 5,32,1. 2. आ वां रथो रोदसी बद्बधानो याति *anstossend an* (weil der Raum zu eng ist) 7,69,1.

— अति *sehr grosse Beschwerde machen, grosse Pein verursachen;* mit dem acc.: कच्चित्सखो वो नातिबाधते शरीरतापः Çak. Ch. 53,11. mit dem gen.: भवन्तं शरणं प्राप्य नातिबाधति मे भयम् Hariv. 6088. Vgl. u. dem desid. des simpl.

— अधि *Jmd* (acc.) *belästigen, zu Leibe gehen:* न चैकः स समर्थोऽस्मान्यागत्यधिबाधितुम् MBh. 1,5693.

— अनु *belästigen, quälen, martern:* तपो रोगेण पार्थिवः। तेनानुबाध्यमानो ऽभूदपर्यन्तव्यथातुरः॥ Râga-Tar. 5,442. अनुबाध्यमानश्च वान्यानाम्यमुचा Kathâs. 28,46.

— अप *verdrängen, vertreiben, verjagen:* दुरिता RV. 1,35,3. अमीवाम् 9. 85,3. द्विषः 90,3. 5,80,5. 6,6,6. 7,50,2. तमांसि 56,20. उषा उच्छन्त्यप बाधतामघम् 10,35,3. 103,4. AV. 5,22,1. 12,3,15. VS. 17,54. Ait. Br. 1,13. 8,27. शल्यं दुरुपक्रमन्यतो ऽपबाध्यमानं पाटयित्वोद्धरेत् *wegdrücken* Suçr. 1,101,4. — caus. *vertreiben, verjagen:* एतो अपं बाधयास्मत् AV. 12,1,49. — desid. *Ekel empfinden vor:* तेभ्यो वै देवा अपैवाबीभत्सन्त मनुष्यगन्धात् Ait. Br. 3,30.

— अभि 1) *auf den Feind eindringen:* सत्त्ववन्तो ऽभिबाधेयुः कुर्वन्तो भैरवान्रवान् MBh. 12,3731. — 2) *hemmen:* न चक्रमभि बाधते RV. 8,5,34. — 3) *beunruhigen, quälen, Sorgen verursachen:* कृते पुरुषकारे हि मरणं नाभिबाधते (नातिबाधते?) R. 4,61,59.

— अव *abhalten:* यो अर्बुदमव नीचा बबाधे RV. 2,14,4. AV. 4,35,7. TS. 3,5,3,1. रक्षः VS. 6,16. Çat. Br. 1,2,1,12. 3,5,7. 2,2,3,10. 3,6,4,15. Schol. zu TS. I, S. 457,9. 15.

— आ 1) *andrängen:* ते ऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त TS. 5,7,3,1. — 2) *bedrängen, peinigen, quälen:* आबाध्यन्ते (so ist zu lesen) न खलु मदनैव लब्धान्तरत्वादाबाधन्ते मनसिजमपि प्राप्तकालाः कुमार्यः Çak. Ch. 58,9. fg. (हिरण्यकशिपुः) आबाधमानः पृथिवीम् Verz. d. Oxf. H. 57,a,25. — 3) *für nichtig —, für falsch erklären* Bhâg. P. 7,15,58. — Vgl. आबाध.

— उद् *hervordringen, herausdringen:* अग्निरुद्बाधते Çat. Br. 4,2,1,19. स यदभिष्ठित उदबाधत 5,4,1,9.

— उप s. अनुपबाध.

— नि *niederdrücken, einzwängen, beengen, bedrängen:* पितुस्त्यजसा निबाधितः RV. 1,119,8. 7,83,6. पदा पणीनि बाधस्व 8,53,2. उच्छ्वञ्चस्व पृथिवि मा नि बाधथाः 10,18,11. 33,2. — Vgl. अनिबाध.

— निस् *abhalten:* भ्रातृव्यम् Kâth. 19,11. 20,5. — Vgl. निर्बाध, नैर्बाध्य.

— परि 1) *belästigen, beunruhigen, peinigen:* सर्वास्तत्राश्रमान्दानवास्तदा। निशायां परिबाधमानाः MBh. 3,8743. वाष्पबिन्दुरधरं परिबाधमानः Çak. 184. — 2) *fern halten, abhalten, ausschliessen von; schützen vor* (abl.): दुरुक्तं परिबाधमाना (मेखला) Pâr. Gṛhj. 2,2. Nir. 9,15. RV. 6,16,32. द्यायां हेतिम् 75,14. 9,97,10. द्विषः TBr. 3,2,9,5. Kâth. 27,4. परि माग्ने दुश्चरिताद्बाधस्व VS. 4,28. दुरुक्तात् Gobh. 2,10,13. Çâṅkh. Gṛhj. 2,2. ओषधयो वा एतं प्रजायै परिबाधन्ते *verhindern an* TS. 2,1,5,3. सूतोः Kâth. 13,4. — Vgl. परिबाध् fg. — desid. परिबिबाधिषते *abzuhalten —, fernzuhalten bestrebt sein* Çat. 3,6,4,12. 4,2,5,10.

— प्र 1) *vorwärts drängen, treiben:* प्रबाधिता सहसा दैव्येन RV. 10,108,9. बाह्वभ्यां प्रबाधते कर्माणि *fördern* Nir. 3,9. — 2) *zurückschlagen, abwehren, vertreiben:* शत्रुम् MBh. 5,5138. 7,8292. 9,3316 (act.). न मृत्युसेनामायान्तीं जातु कश्चित्प्रबाधते Spr. 4331. न तेन (करेण) सिंहो मशकान्प्रबाधते Pańkat. ed. orn. I,226. कथं नु दैवं शक्येत पौरुषेण प्रबाधितुम् MBh. 2,1648. Spr. 1251. दिनकरभाः प्रबाधमानं वर्षत्रम् R. 2,107,18 (115,18 Gorr.). यत्र महाहिप्रवरशिरोमणयः सर्वं तमः प्रबाधन्ते Bhâg. P. 5,24,12. — 3) *Jmd bedrängen, bedrücken, beunruhigen, hart zusetzen, peinigen* Draup. 9,8. MBh. 1,5808. 7569. 4,1179. 7,6822. ताः कामलुब्धाः प्रमदाः प्राबाधन्त नरान्सदा 13,2256. 4066. Spr. 1454. R. 2,53,15 (17 Gorr.). 3,42,27. Kâm. Nîtis. 6,6. प्रबाधमानस्य जगन्ति Bhaṭṭ. 12,2. (प्रभञ्जनः) समुच्छ्रितानिव तरून्प्रबाधते Spr. 1046. पिपासा मां प्रबाधते MBh. 4,440. शोको नास्मान्प्रबाधते 15,970. Bhâg. P. 4,25,30. यदि मत्संनिधावेतान्यातना न प्रबाधते Mârk. P. 15,57. 53. *Etwas beeinträchtigen:* कच्चिदर्थेन वा धर्मं धर्मेणार्थमथापि वा। उभौ वा प्रीतिसारेण न कामेन प्रबाधसे॥ MBh. 2,153. — 4) *aufheben, beseitigen* Kâr. 3 zu P. 7,2,90. — Vgl. प्रबाधक fg. — intens.: प्रबाबधाना रथ्येव याति विश्वा अपो महिना सिन्धुरन्याः *voraneilend, überholend* RV. 7,95,1.

— संप्र 1) *zurückschlagen, bekämpfen:* (एतावावाम्) द्रोणं च सूतपुत्रं च प्रयाती संप्रबाधितुम् MBh. 7,7761. — 2) *Leiden verursachen, quälen:* कच्चिद्व्याधिर्न ते पुत्र शरीरे (शरीरं?) संप्रबाधते R. Gorr. 2,95,10.

— प्रति 1) *zurückschlagen, von sich abwehren, bekämpfen* MBh. 2,657 (act.). 3,12395. 5,2270. 6,4407. 7,1201. शरैस्तदस्त्रं प्रतिबाधमानः 6,3779. यस्तु क्रोधं समुत्पन्नं प्रज्ञया प्रतिबाधते 3,1081. 14,638. भविष्यन्ति वने यानि तपोविघ्नकराणि ते। रथेन प्रतिबाधिष्ये तानि सर्वाणि R. 2,52,46 (51,12 Gorr.). *abweisen:* ज्ञानन्वक्ता (प्रज्ञो) न सेवेत प्रतिबाधेत (so die ed. Bomb.) याचतान् MBh. 12,3686. *hemmen:* अनस् Çat. Br. 3,6,4,11. तेजसा प्रतिबाधितः Sâv. 1,24. — 2) *belästigen, quälen:* व्याधिर्न ते कच्चिच्छरीरं प्रतिबाधते R. 2,87,9. तव सत्ये निविष्टस्य वाक्यं मां प्रतिबाधते Hariv. 9635. — Vgl. प्रतिबाधक fg.

— वि 1) *auseinanderdrängen, — treiben; vertreiben, verjagen:* इन्द्र स्तवा नृतमं यस्य मह्ना विबबाधे रोचना वि ज्मो अन्तान् RV. 10,89,1. वि बाधिष्ट स्य रोदसी महित्वा 7,23,3. 1,51,10. यावद्रोदसी विबबाधे अग्निः AV. 8,9,6. VS. 14,11. वि वां रथो ऽन्तान्दिवो बाधते वर्तनिभ्याम् RV. 7,69,3. वि यातुधाना बाधस्व द्विषः 3,15,1. 2,23,3. 5. 6,65,2. ततो यक्ष्मं वि बाधध्वे 10,97,12. 98,12. 112,4. 68,9. Kâth. 10,7. कृत्याः AV. 8,5,7. — 2) *belästigen, peinigen, quälen:* (प्रभञ्जनः) समुच्छ्रितानिव तरून्विबाधते Spr. 1046, v. l. नृपहविषापयेन दुर्भगान्वो विबाधसे Bhâg. P. 3,20,34. Mârk. P. 51,62. *beeinträchtigen:* कच्चिदर्थेन वा धर्ममर्थं धर्मेण वा पुनः। उभौ वा प्रीतिसारेण कामेन न विबाधसे॥ R. Gorr. 2,109,61. — Vgl. विबाध. — intens. *entlassen, frei machen:* वि पृक्षो बाबधे नृभिः स्तवानः RV. 7,36,5.

— सम् 1) *zusammendrücken, beengen:* मा त्वा वृक्षः (Todtenbaum) सं बाधिष्ट AV. 18,2,25. — 2) *zusammendrängen, festbinden* ÇÂÑKH. ÇR. 17, 10,16. 18,24,3. — 3) *quälen, peinigen:* पीतमात्रे तु पानीये न मां संबाधते तुधा R. 6,82,155. — Vgl. संबाध fg.

2. बाध् f. an den beiden folgenden Stellen fehlerhaft getrennt von der vorangehenden Praeposition (s. परिबाध्): विश्वा अप द्विषः परि बाधो जही मृधः ṚV. 8,45,10. साह्वाँ इन्द्रो परि बाधो अप द्वयुम् 9,105,6. — Vgl. सु°.

1. बाध (von 1. बाध्) 1) m. *Plagegeist:* दानवानाम् HARIV. 7422. — 2) m. *Hemmung, Widerstand, Bedrängniss:* यदीमर्भे महति वा हितासो बाधे मरुतो अह्वाम देवान् ṚV. 6,50,4. पुरो नो बाधादुरितानि पारय 9, 70,9. — 2) *Pein, Schmerz, Beschwerde, Leiden;* m. TRIK. 3,3,219. H. 1371, Sch. हिमान्यां बीडबाधाय पतत्यां प्रतिवत्सरम् *zum Leidwesen* RÂGA-TAR. 1,180. अबाधकर् SUÇR. 1,130,7. बाधा f. dass. AK. 1,2,2,3. H. 1371. an. 2,243. MED. dh. 10. HALÂJ. 5,48. एष देवि सतां मार्गो बाधा यत्र न विद्यते MBH. 13,6724. कुर्वन्ति हृदये बाधाम् SUÇR. 1,464,12. रजन्या सह विजृम्भते मदनबाधा VIKR. 41,15. ÇÂK. 32,5. चरणस्य वामस्य *Schmerzen am linken Fusse* MÂLAV. 53. भ्रमर° *die Belästigung, die Einem eine Biene verursacht,* ÇÂK. 11,18. तेभ्यो (दानवेभ्यः) न स्याद्यथा बाधा मुनीनां त्वं तथा कुरु MÂRK. P. 22,3. अबाधा द्विजमुख्यानामन्वेष्टव्या सदैव हि *dass ihnen kein Leid widerfahre* 2. 92,1. अल्पबाध adj. *der wenig Leiden hat* MBH. 3,12623. 13,6723. *Schaden, Nachtheil:* यस्य कोपो महाबाधः प्रसादश्च महाफलः 4,116. अल्पबाध *geringen Schaden bringend* JÂGN. 2,156. सबाध *mit Nachtheil verbunden für* (gen.) 249. स्वार्थस्य बाधेन s. zu Spr. 576 am Ende des 3ten Theiles. धर्मबाध *Beeinträchtigung* KATHÂS. 45,17. न बाधा विद्यते यत्र तं धर्मं समुपाचरेत् MBH. 3,10572. — 3) *Aufhebung, Beseitigung, Nichtigmachung; Widerspruch, Absurdität;* m. TRIK. H. an. MED. येन मे परलोकबाधो (v. l. °बाधा) न भवति so v. a. *wodurch ich nicht um den Himmel komme* PAÑKAT. 167,8. KAP. 1,35. 148. Schol. zu 1,80. Verz. d. Oxf. H. No. 593. fgg. NÎLAK. 171. 232. 242. MADHUS. in Ind. St. 1,19,8. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 90. Schol. zu P. 1,4,93. 3,3,11. SÂH. D. 8,18. 10,21. साध्यशून्यो यत्र पक्षस्त्वसौ बाध उदाहृतः BHÂSHÂP. 77. बाधा f. H. an. MED. HALÂJ. Schol. zu JOGAS. 2,33. — Vgl. अ°, तुवि° *stark drängend* und प्राण°, बाहु°.

2. बाध (wie eben) m. etwa *Drang:* बाधो मरुतो न प्रयुक्ति ṚV. 6,11, 4. भरांम्याङ्गूषं बाधे सुवृक्ति 1,61,2. तस्मा आयुः प्रजावदिद्बाधे अर्चन्त्योजसा 132,5. Nach NAIGH. 2,9 so v. a. बल; nach SÂJ. so v. a. बाधक, बाधन.

1. बाधक (wie eben) 1) adj. *a) belästigend, beunruhigend, peinigend:* शत्रु° (कार्मुक) R. 2,100,19. — *b) zu Nichte machend, aufhebend, beseitigend:* धर्मो धर्मानुबन्धार्थो धर्मो नात्मार्थबाधकः *beeinträchtigend* MÂRK. P. 34,16. न कार्यं धर्मबाधकम् MBH. 12,3250. त्रयाणां साधकं यत्स्याद्द्वयोरेकस्य वा पुनः। कार्यं तदपि कुर्वीत न त्वेकार्थं द्विबाधकम्॥ Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,25. fg. जित्स्वरबाधको ऽयम् Schol. zu P. 6,1,159. 3,1, 94. 4,2,38. 2,2,8, Vârtt. 1. ÇAÑK. zu KHÂND. UP. S. 5. NÎLAK. 86. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 1,4. zu KAP. 1,53. 93. — 2) m. *eine best. Frauenkrankheit:* रक्तमाद्री तथा षष्ठी चाङ्कुरो जलकुमारकः (eine Silbe zu viel)। चतुर्विधो बाधकः स्यात्स्त्रीणां मुनिविभाषितः॥ ÇKDR. nach dem VAIDJAKA.

2. बाधक 1) m. *ein best. Baum* (nach dem Schol. so v. a. गिरिमाल und राजवृक्ष) GOBH. 1,5,17. — 2) davon ein gleichlautendes adj. (f. ई) *von diesem Baume kommend* SHADV. BR. 3,8. इध्म ÇÂÑKH. ÇR. 14,22,14. KAUÇ. 16. 47. fgg. धनुस् 36. स्रुव 116. — Vgl. बान्धुक.

बाधकता (von 1. बाधक) f. *das Bekämpfersein:* बाध्यबाधकतां गतः BHÂG. P. 7,1,6.

बाधन (von 1. बाध्) 1) adj. *bedrängend, belästigend, bekämpfend:* शत्रु° HARIV. 5325. — 2) f. आ *Unbehaglichkeit, Beschwerde* NJÂJASÛTRA 1,21. — 3) n. *a) das Bedrängen, Belästigen, Peinigen:* साधु बाधनमपि रमणीयमस्याः *auch wenn sie gepeinigt wird* ÇÂK. 11,19, v. l. — *b) das Entfernen, Beseitigen, Aufheben:* अज्ञान° VEDÂNTAS. (Allah.) No. 142. अजादिग्रहणं ङीपो ङीषश्च बाधनार्थम् Schol. zu P. 4,1,4. 2,38.

बाधबुद्धिप्रतिबन्धकताविचार m., बाधबुद्धिवादार्थ m. oder बाधरहस्य n. (vgl. Verz. d. Oxf. H. 241,*b*,16) Titel einer Schrift HALL 54.

बाधित s. u. 1. बाध् und अबाधित. Davon nom. abstr. °त्व n. *das Aufgehobensein, Beseitigtsein* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 90. 109. 142.

बाधितर् (von 1. बाध्) nom. ag. *Bedränger, Belästiger, Störer:* तं शात्रवाणां गणबाधितारम् MBH. 4,1670. सुरर्षिगण° 13,4017. अकारणबाधितारं स्वाध्यायदेवपितृयज्ञतपःक्रियाणाम् PRAB. 75,4. fg.

बाधितव्य (wie eben) adj. 1) *zu bedrängen, zu belästigen, zu peinigen:* मायाचारो मायया बाधितव्यः MBH. 12,4052. 13668. — 2) *zu beseitigen, aufzuheben* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 77,2 v. u.

बाधिरक von बधिर gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

बाधिरिकेय m. metron. von बधिरिका gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

बाधिर्य (von बधिर) n. *Taubheit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. Spr. 3949. MBH. 12,10651. SUÇR. 1,257,4. 260,13. 2,360,20. 361,17. MÂRK. P. 39, 52. 56. TATTVAS. 35. GAUḌAP. zu SÂÑKHJAK. 18.

बाध्य (von 1. बाध्) adj. 1) *zu bedrängen, zu belästigen, zu peinigen* Spr. 2220. KATHÂS. 32,139. BHÂG. P. 7,1,6. स्त्री° *der sich von einem Weibe peinigen lässt* MÂRK. P. 66,40. — 2) *was unterdrückt —, gehemmt wird:* °रेतस्त्वादिना बीजरहितः zur Erkl. von अबीज *samenlos, zeugungsunfähig* KULL. zu M. 9,79. — 3) *aufzuheben, zu beseitigen* Comm. zu BRAHMAS. im ÇKDR. VOP. 26,2.

बाध्यमान partic. praes. pass. von 1. बाध्; davon nom. abstr. °त्व n. *das Aufgehobenwerden, Beseitigtwerden, Widerlegtwerden* NÎLAK. 164.

बाध्योग m. patron. von बध्योग gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. ÇAT. BR. 14,9,4,33.

बाध्योगायन m. patron. von बाध्योग gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

बान्धकि m. patron. oder metron. gaṇa तौल्वल्यादि zu P. 2,4,61.

बान्धकिनेय (von बन्धकी) m. *der Sohn eines liederlichen Weibes, Bastard* gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4,1,126. VOP. 7,7. AK. 2,6,1,26. H. 548.

बान्धकेय m. dass. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

बान्धव (von बन्धु) m. *ein Angehöriger, Verwandter* gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. AK. 2,6,1,34. 3,4,16,91. H. 561. an. 3,707. MED. v. 45. HALÂJ. 2,354. M. 5,70. 72. N. 17,24. SUÇR. 1,7,12. ÇÂK. 92. मातुराप्ताश्च बान्धवान् M. 5,101. न मे ऽस्ति माता न पिता ज्ञातयो बान्धवाः कुतः R. 1,62,4. M. 3,264. ज्ञातिसंबन्धिबान्धवैः 4,179. यामयः, बान्धवाः,

संबन्धिनः, मातृमातुलाः 183. संबन्धिबान्धवैः 5,74. Kathâs. 45,7. समित्रज्ञातिबान्धवान् M. 9,269. सज्ञातिसंबन्धिबान्धवान् Jâǵn. 1,108. मित्रस्वजनबान्धवाः Spr. 2437. Vet. in LA. 32,7. बलवन्तः समृद्धार्था मित्रबान्धवनन्दनाः। जीवन्त्यन्योऽन्यमाश्रित्य द्रुमाः काननगा इव॥ Hit. 1,42. Frau und Kinder darunter verstanden Brâhman. 1,35. der Sohn so genannt Daç. 2,44. आ श्मशानान्निवर्तन्ते ज्ञातयः सह बान्धवैः Spr. 398. M. 4,241. दिक्शून्या चेद्बान्धवा Spr. 249. व्यसनेषु च बान्धवान् (जानीयात्) 352. उत्सवे व्यसने चैव दुर्भिक्षे शत्रुविग्रहे। राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बान्धवः॥ 458. धनेभ्यः परो बान्धवो नास्ति लोके 1305. लज्जन्ते बान्धवास्तेन संबन्धं गोपायन्ति च — यस्य न स्युः कपर्दिकाः 2654. सद्भावेन च बान्धवम् (हरेत्) 3332. राजानो मन्त्रिबान्धवाः। पतयो बान्धवाः स्त्रीणां ब्राह्मणा वेदबान्धवाः॥ 4520. प्रद्युम्नप्रिय° (यौवन) 3018. अबान्धवं शवम् M. 10,55. नृपमेव सबान्धवम् 7,28. 111. Am Ende eines adj. comp. f. आ R. 2,97,27. Kathâs. 23,25. 31,56. 33,1. *Freund* H. an. Med. — Vgl. पितृ°, पितृ°, राज°, बन्धु.

बान्धवक (von बान्धव) adj. *verwandtschaftlich:* विधि Hariv. 5704.

बान्धव्य (wie eben) n. *verwandtschaftliches Verhältniss* Kathâs. 19,53.

बान्धुक adj. *vom* Bandhuka-*Baume stammend:* इध्म Kâth. 21,10. — Vgl. 2. बाधक und बन्धूक.

बान्धुकिनेय m. metron. von बन्धुकी v. l. im gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4,1,126.

बान्धुपत adj. (f. ई) von बन्धुपति gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4,1,84.

बाप्यदेव (बा° + देव) m. N. pr. eines Steinschneiders Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,29,5. 33,10.

बाबजीव्यास (बा° + व्यास) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 692.

बाबर (von बबर) 1) adj. Bez. eines Pañkarâtra Âçv. Çr. 10,2. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,31.

बाबेरी f. N. pr. einer Stadt Hall 77.

बाभ्रव 1) adj. von बभ्रु. सामन् Pañkav. Br. 15,3,12. Ind. St. 3,226,a. गतनिधनं बाभ्रवम् 214,a. सर्पं बाभ्रवम् 242,b. — 2) m. patron. von बभ्रु P. 4,1,106, Sch. Çat. Br. 14,5,5,22. 7,3,28. बाभ्रवदानच्युताः, बाभ्रवशालङ्कायनाः, शणकबाभ्रवाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37. — 3) f. ई Bein. der Durgâ Trik. 1,1,53. H. ç. 47. Verz. d. Oxf. H. 191,a,22.

बाभ्रवायणि m. patron. von बाभ्रव; N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,256.

बाभ्रवीय adj. von बाभ्रव्य Verz. d. Oxf. H. 215,b,20. 217,b,6. m. pl. *die Schüler des* Bâbhravja 4.

बाभ्रव्य (patron. von बभ्रु) m. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. राजन्यादि zu 2,53. Schol. zu 6,1,79. 4,146. Vop. 7,1. 9. Hariv. 1255. N. pr. eines Lehrers Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâñkh. Gṛhj. 4,10. 6,1. Verz. d. Oxf. H. 40,a, N. 2. 217,b,4. पाञ्चाल 215,b,13. कौशिक P. 4,1,106. गोपालः प्रेषितः पुत्रो बाभ्रव्यो नाम नामतः Mârk. P. 112,6. बाभ्रव्या f. 69,6. 134,2. pl.: °शाण्डिलाः Verz. d. Oxf. H. 58,b,38.

बाभ्रव्यक adj. *von* Bâbhravja's *bewohnt:* देश gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

बाभ्रव्यायणी f. zu बाभ्रव्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18. Schol. zu 106.

बाभ्रुक (von बभ्रु) adj. *ichneumonartig* d. i. wohl *braun, bräunlich* gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108.

बार *Oeffnung* s. बिल°, नीचीन°.

बारहट m. Bein. Naraharadâsa's Verz. d. Oxf. H. 398,b, No. 147. fgg.

बारेज्य N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. No. 775. 228.

बार्बटीर (बार्वटीर) m. 1) *der Kern einer Mangofrucht.* — 2) *ein junger Schoss.* — 3) *Zinn.* — 4) *der Sohn einer Hure* (vgl. बर्बटी) H. an. 4, 273. Med. r. 287, wo st. ग्रामास्थ्यङ्कुरे wohl mit H. an. ग्राम्रास्थ्यङ्कुरे zu lesen ist.

बार्ह (von 1. बर्ह) adj. *aus den Schwanzfedern des Pfaues gemacht:* चामर Bhâg. P. 8,10,13.

बार्हत 1) adj. f. ई a) *zum* बृहत् (सामन्) *in Beziehung stehend* gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. Agni VS. 29,60. Indra TS. 2,3,7,2. Çat. Br. 1, 7,2,17. 11,4,2,12. Çâñkh. Br. 24,1. 2. Çr. 1,2,18. Lâṭj. 4,5,19. Zweifelhaft in der Stelle: बार्हतैः सोम रक्षितः ṚV. 10,85,4. बार्हतं वाजजिद्दिरण्यगन्धम् N. eines Sâman Ind. St. 3,226,a. — b) *zum Metrum* बृहती *in Beziehung stehend, dieses vorstellend, daraus gebildet* u. s. w. Ait. Br. 4,3. प्रगाथ 9. 31. ṚV. Prât. 18,1. 7. Ind. St. 8,26,1. 143,26. TS. 5,3,2,3. Çat. Br. 8,6,2,3. तृच Âçv. Çr. 6,5. Çâñkh. Çr. 9,5,10. fgg. प्रतिपद् 20,7. 12,6,1. — 3) n. *die Frucht der* बृहती, *eines Solanum*, gaṇa प्लक्षादि zu P. 4,3,164. AK. 2,4,1,19.

बार्हतानुष्टुभ adj. *aus einer* बृहती *und einer* अनुष्टुभ् *gebildet:* प्रगाथ ṚV. Prât. 18,11.

बार्हत्सामा (von बृहत्सामन्) f. N. pr. oder Bez. eines Weibes: वि जिहीष्व बार्हत्सामे गर्भस्ते योनिमा शयाम् AV. 5,25,9.

बार्हदग्न m. pl. *die Nachkommen des* Bṛhadagni gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

बार्हदीषव m. patron. von बृहदिषु; pl. Bhâg. P. 9,21,26. Die Länge durch das Versmaass bedingt.

बार्हदुक्थ adj. (z. B. सामन्) und patron. von बृहदुक्थ Âçv. Çr. 12, 11. Çat. Br. 13,2,2,14. Pañkav. Br. 14,9,37. Ind. St. 3,226,a.

बार्हद्गिर (von बृहद्गिरि) adj.: सामन् Ind. St. 3,226,a. Pañkav. Br. 13, 4,15. 17. Lâṭj. 7,2,1. 10,2,14.

बार्हद्दैवत n. Titel eines, Çaunaka zugeschriebenen Buches, welches sonst auch बृहद्देवता genannt wird, Shadguruç. in Ind. St. 1,102.

बार्हद्बल adj. *zu* बृहद्बल *in Beziehung stehend:* बार्हद्बलान्वयाः Bhâg. P. 9,12,15.

बार्हद्रथ (von बृहद्रथ) adj. *zu* Bṛh. *in Beziehung stehend:* रथंतर MBh. 5,1711. m. patron. des Ǵarâsaṁdha Çabdar. im ÇKDr. MBh. 2, 594. Hariv. 1615. 4956. बार्हद्रथा भूपालाः Bhâg. P. 9,22,47. VP. 465. LIA. I, Anh. xxxi. fg.

बार्हद्रथि (wie eben) m. patron. des Ǵarâsaṁdha Trik. 2,8,23.

बार्हद्वत adj. *das Wort* बर्हद्वत् *enthaltend* gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61.

बार्हस्पत adj. f. ई *zu* Bṛhaspati *in Beziehung stehend, von ihm stammend* u. s. w.: ज्ञान MBh. 12,5437. अद्य बार्हस्पतः श्रीमान्युक्तः पुष्येण (so die ed. Bomb.) R. 2,26,9. किं नु बार्हस्पतो योगो युक्तः पु° 11 Gorr. भारती MBh. 13,3692.

बार्हस्पत्य (wie eben) adj. dass. AV. 9,4,1. VS. 24,2. चरु TS. 1,8,9,1. Çat. Br. 3,9,1,11. 4,5,1,10. 13,2,6,9. Kâtj. Çr. 23,4,16. नमो बृहस्प-

तये बार्हस्पत्येभ्यश्च ÇÂṄKH. GṚHJ. 2, 4. Verz. d. Oxf. H. 49, *b*, 3. विधि, व्यूह MBH. 3,16370. 8,2149. मान SÛRJAS. 14,2. युग WEBER, GJOT. 24, N. 1. अब्द WEBER, Nax. 2,281,1 v. u. भ oder नक्षत्र *das Sternbild* Pushja SÛRJAS. 8,18. अद्भुतानि AV. PARIÇ. in Verz. d. B. H. 94. वाक्य MBH. 13, 3688. शास्त्र 12,2205. अर्थशास्त्र KULL. zu M. 4,19. मत PAÑKAT. 253, 12. गान ÇAÑK. zu KHÂND. UP. 2,22,1. सामन् Ind. St. 3, 226, *a*. तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 109, *b*, 11. °ज्योतिर्ग्रन्थ 292, *a*, 42 (WEBER, GJOT. 101). सूत्र 12,*a*, 17. Bârhaspatja heisst Çamju NIR. 4,21. TS. 2,6,10,1. 5,2,6,4. ÇAT. BR. 1,9,1,24. auch Agni, Tapurmûrdhan, Bharadvâga RV. ANUKR. patron. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 55, 35. 56, 27. Kaka's BHÂG. P. 9,18,22. *ein Schüler* Bṛhaspati's 4,30,2. so v. a. *ein Ungläubiger* (vgl. HARIV. 1504. fgg.) H. 862. WILSON, Sel. Works I, 5. 22. neutr. so v. a. Bṛhaspati's अर्थशास्त्र LALIT. ed. Calc. 179,5.

बार्हिण (von बर्हिण) adj. *vom Pfau kommend;* subst. *Federn aus dem Schwanze des Pfaues:* °लक्ष्मणाः von Pfeilen R. 3,8,4; vgl. u. बर्हिण. Im gaṇa तालादि zu P.4,3,152 ist vielleicht बर्हिण st. बार्हिण zu lesen, so dass erst nach dieser Regel बार्हिण zu bilden wäre.

बार्हिषद् m. patron. von बर्हिषद्; pl. BHÂG. P. 4, 25,1 (बार्हिःषद् BURN.).

बाल् interj. *patsch!* बर्हिष्टे अस्तु बालिति AV. 1,3,1 (TS. 3,3,10,2). वर्त्रे पौंसलु बालिति 18,2,22.

बाल NIR. 9,10. gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. 1) adj. f. आ *jung, kindlich, unausgewachsen;* subst. *Kind, Knabe, Mädchen, junge Frau* AK. 2, 6,1,42. 3, 4,26,207. TRIK. 2, 6, 8. H. 338. an. 2,502. MED. l. 39. fg. HALÂJ. 5,20. 2,377. ÇÂṄKH. GṚHJ. 2, 16. PÂR. GṚHJ. 2, 9. KAṬHOP. 2, 6. KHÂND. UP. 5,1,11. 24,5. बाल आ षोडशाद्वर्षात् NÂRADA bei KULL. zu M. 8,27. वयस्त्रिविधं बालं मध्यं वृद्धमिति। तत्रोनषोडशवर्षा बालाः SUÇR. 1, 129,1. 155,11. 167,14. 180,1. 371,18. 2,7, 3. 544,12. M. 2,208. N. 13, 23. DAÇ. 1,11. R. 1,4,31. 62,10. ÇÂK. 101,21. मन्त्रिणस्तस्य बालः KATHÂS. 41,12. बालो वा यदि वा वृद्धो युवा वा Spr. 1968. बालवृद्धातुराणाम् M. 8,71. 312. 350. 395. 4,179. 184. 9, 230. R. 2,32,27. बालेन स्थविरेण वा M. 8,70. 163. MBH. 3,10630. °घ्न M. 11, 190. 8, 89. 9, 232. ज्ञानवृद्धो वयोबालः R. 2,45,8. बालो ऽपि विप्रो वृद्धस्य पिता भवति धर्मतः M. 2,150. बालादपि ग्रहीतव्यं युक्तमुक्तं मनीषिभिः Spr. 1964. बालादपि सुभाषितम् (ग्राह्यम्) 2870. बालो ऽपि नावमन्तव्यो मनुष्य इति नृपः 1967. माता शत्रुः पिता वैरी येन बालो न पाठितः 2170. °वनिता Spr. 2087. बालापत्य 3891. HIT. 111,16. बाला gaṇa अजादि zu P. 4, 1, 4. VOP. 4, 28. AK. 1,1,1,14. H. 333. H. an. MED. बालया वा युवत्या वा वृद्धया वापि योषिता M. 5, 147. MBH. 4,75. BRÂHMAN. 1,30. 2,14. HID. 4,4. N. 4,29. 11,14. 13,21. 25. 15,17. R. 2,60,10. Spr. 1960. 1965. 1966. 2475. 3236. ÇÂK. 126. MEGH. 81. 104. VID. 119. KATHÂS. 28,14. अतिबाला 27,82. बालाभीरुवीणाम् Verz. d. Oxf. H. 88, *a*, 15. ein fem. behält vor बाला seinen fem.-Charakter VOP. 6, 13. *Knabe, Kind* so v. a. *unreifen Verstandes, einfältig, Thor* AK. 3,4,26,207. H. 352. H. an. MED. HALÂJ. 2, 181. अज्ञो भवति वै बालः पिता भवति मन्त्रदः। अज्ञं हि बालमित्याहुः पितेत्येव तु मन्त्रदम्॥ M. 2,153. अयं ते वीर विक्रान्तो बालः पुत्रो न पण्डितः HARIV. 5699. उपैति वृद्धिं बालेषु शोकः Spr. 3007. 2635. 3454. 4028. 4575. तद्गतं ज्ञेयं ग्रामबालजनप्रियम् so v. a. *dummer Tölpel* VET. in LA. 11, 7. Von *jungen Thieren* HALÂJ. 2, 347. *Füllen* AK. 2, 8, 2, 14. *ein fünfjähriger Elephant* H. 1219. VAIG. beim Schol. zu ÇIÇ. 5, 47. °गज BHÂG. P. 9,10, 6. °वत्स RAGH. 2,45. महिष HARIV. 8440. °मृग R. 3, 42, 24. 5, 37, 42. (गौः) वर्षमात्रा तु बाला स्याद्दतिबाला द्विवार्षिकी PRÂJAÇKITTAT. im ÇKDR. von *jungen Pflanzen:* °तृण AK. 2,4,5,33. HALÂJ. 2, 35. Spr. 2394. शस्यानि HARIV. 3835. °पादप ÇÂK. 8, 23. °तरु 147. °वृन्त RAGH. 14,78. °लता 2,10. °चूत 13,34. KATHÂS. 4,12. °मन्दारवृन्त MEGH. 73. °कुन्द 66. °कदली MṚKKH. 10, 8. बालाशोक VIKR. 26. °मृणाल Spr. 2920. von Früchten SUÇR. 1,210, 11. 216,8. *die junge Sonne* ist *die eben aufgegangene Sonne:* बालस्यैव रवेः पादाः पतन्त्युपरि भूभृताम् Spr. 1962. बालार्क MBH. 1, 4492. HARIV. 6007. R. 2, 96, 19. 3,78, 30. RAGH. 12, 100. Spr. 3005. बालार्कवर्ण (Çiva) MBH. 12, 10383. बालादित्य 14, 187. बालातप *die jugendliche Sonnenhitze, die vor Kurzem aufgegangene Sonne* M. 4, 69. RAGH. 6, 60. 10, 9. VIKR. 136. बालातपेषु ṚT. 4, 13. बालारुण *die erste Morgenröthe* RAGH. 7, 39. KUMÂRAS. 3, 30. °संध्या H. 1396. बाल इन्दुः *der zunehmende Mond* VIKR. 129. बालेन्दु MBH. 13, 846. KUMÂRAS. 3, 29. PAÑKAT. 120, 11. बालचन्द्र R. 2, 60, 10. 3, 42, 34. °चन्द्रमस् RAGH. 3, 22; vgl. u. तरुण und अबालेन्दु. — 2) m. *a) ein best. Fisch* ÇABDAK. im ÇKDR. *Cyprinus denticulatus Buch.* (*C. Rohita Ham.* in der 2ten Aufl.) WILSON nach derselb. Aut. — *b)* N. pr. eines Fürsten RÂGA-TAR. 3, 103; vgl. LIA. II, 865. — 3) f. आ *a) kleine Kardamomen* (vgl. वयःस्था) H. an. MED. Vgl. चन्द्रबाला. — *b) Aloe indica Royle* (vgl. घृतकुमारी) ÇABDAK. im ÇKDR. — *c) ein best. Metrum, a, b, c:* ◡ — ◡ — — ◡ ◡ — ◡ — —, *d:* — — ◡ — — u. s. w. HALL in Journ. of the Am. Or. S. 6, 514. — *d)* N. pr. der Mutter der Affen Vâlin und Sugrîva, die Pragâpati aus Staub, der in seine Augen gerathen war, geschaffen hatte, R. 6, 4, 31. fgg. — *e)* N. *eines mystischen Gebetes* Verz. d. Oxf. H. 99, *b*, 23. — Vgl. पुनर्बाल.

बालक (von बाल) 1) adj. (f. बालिका) *jung, kindlich, unausgewachsen;* subst. *Kind, Knabe, Mädchen* TRIK. 3,3,336. H. an. 3,75. fg. MED. k. 129. बालकैः पुत्रकैः सह MBH. 3, 548. पुत्रो बालको दशवार्षिकः R. 4, 48, 12. बालकैरन्वितां सुतैः KATHÂS. 29, 128. दारकौ N. 17, 19. — 8, 23. MBH. 1,3440. 3,546. 4,1389. 12,2055. 13,26. HARIV. 9709. fg. DAÇ. 2,51. R. 6,11,38. ÇÂK. 106, 4, v. l. Spr. 2172. 3404. KATHÂS. 2, 71. 14, 43. BHÂG. P. 1,5,23. MÂRK. P. 51, 53. HIT. 128, 9. fgg. VET. in LA. 17, 18. अतिबह्व° *sehr viele Kinder habend* KATHÂS. 30, 93. बालिका *Mädchen* TRIK. 3, 3, 35. H. an. MED. Spr. 2635. MÂRK. P. 125, 51. बालक *vom Jungen eines Elephanten* ÇIÇ. 5, 47. मृगबालक BHÂG. P. 5,8,21. eines Schakals PAÑKAT. 218, 25. अयं वा बालकः शङ्के कोकिलानां विहंगमः R. 2, 96, 14. पत्ति° HIT. 19, 19, v. l. PAÑKAT. 49, 18. वक° 98, 10. *Kind* so v. a. *einfältig, Thor* H. an. MED. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MATSJA-P. in VP. 466, N. 3; in andern Büchern Pâlaka. — Vgl. इलुबालिका.

बालकप्रिय (बा° + प्रिय) 1) adj. *Kinder liebend.* — 2) f. *a) die Coloquinthen-Gurke* (vgl. मातृ). — *b) Musa sapientum* (vgl. गुच्छफला) RÂGAN. im ÇKDR.

बालकाण्ड (बाल + का°) n. *das Buch des Knaben*, Titel des 1ten Buches des Râmâjaṇa in der nördlichen Recension (आदिकाण्ड in der beng. Rec.) und im Adhjâtmarâmâjaṇa, weil es über Râma

als *Knaben* handelt.

बालकृष्ण (बाल + कृष्ण) m. 1) *der Knabe* Kṛshṇa Banerjea 519. — 2) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. B. H. No. 697. Verz. d. Oxf. H. No. 214. 236 (131,*a*,1). 255. 262. 285. 580. Hall 74. 174. 175. 187. 207 (°भट्ट). Wilson, Sel. Works I, 135. Ind. St. 1,470. mit dem Bein. Gaṅgâdhara 471. बालकृष्णानन्द m. N. pr. 469. fg.

बालक्रिया (बाल + क्रि°) f. *das Treiben der Kinder* Mârk. P. 109,24.

बालक्रीडन (बाल + क्री°) n. *Kinderspiel* Mahanâṭ. im ÇKDr.

बालक्रीडनक (बाल + क्री°) 1) m. (vgl. MBh. 12, 6606) *Kinderspielzeug* MBh. 3,11153. 7,3746. Hariv. 6913. Suçr. 1,54,15. *Spielball* H. 688. *Cypraea moneta* (कपर्दक) Râǵan. im ÇKDr. Unter den Beinamen Çiva's MBh. 12,10384. — 2) n. *Kinderspiel:* हरिणा क्रीडितं नाम °कं तत: Hariv. 3745. Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,19.

बालक्रीडा (बाल + क्रीडा) f. *Kinderspiel* Verz. d. Oxf. H. 116,*b* (XI).

बालगर्भिणी (बाल + ग°) f. *eine Kuh, die zum ersten Mal trächtig ist*, AK. 2,9,70. Trik. 2,9,20. H. 1270. Halâj. 2,118.

बालगादाधरी (बालगदा°?) f. Titel einer Schrift Hall 69.

बालगोपाल (बाल + गो°) m. Kṛshṇa *als jugendlicher Kuhhirt* Pańkar. im ÇKDr. Wilson, Sel. Works I, 119. 121. °तीर्थ m. N. pr. eines Lehrers Hall 100. Verz. d. Oxf. H. No. 627. °यतीन्द्र N. pr. eines Scholiasten ebend. S. 365,*b*, No. 87.

बालगौरीतीर्थ (बाल - गौरी + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,19.

बालग्रह (बाल + ग्रह) m. *Kinderdämon;* es werden 9 Arten dieser Besessenheit aufgezählt Suçr. 2,382,5. 393,19. MBh. 12,5677. Verz. d. B. H. 278,33. No. 934. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,13 und 125,*b*,5 (बालग्राह gedr.). Mârk. P. 92,17.

बालचन्द्र und बालचन्द्रमस् s. u. बाल 1.

बालचन्द्रिका (बाल + च°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 31,10.

बालचरित (बाल + च°) n. *das Treiben des Kindes*, von Abschnitten in Büchern oder von selbständigen Schriften, die *über die Jugendgeschichte* eines Gottes u. s. w. handeln, Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,9. Sâh. D. 147,19. Hall 146.

बालचर्य (बाल + चर्या) m. Bein. Kârttikeja's (*sich wie ein Knabe benehmend*) Trik. 1,1,56. H. ç. 62 (बालवर्य).

बालचर्या (wie eben) f. *das Treiben eines Kindes* R. Gorr. 1,4,30.

बालज s. बाल्वज.

बालतनय (बाल + त°) m. *Acacia Catechu Willd.* (खदिर) AK. 2,4,2,30. — Vgl. बालदलक, बालपत्त्र, बालपत्त्रक.

बालतन्त्र (बाल + त°) n. *die Pflege des Kindes und Geburtshilfe* Trik. 2,6,11.

बालता (von बाल) f. *Kindheit, Kindesalter* MBh. 1,1730.

बालत्व (wie eben) n. dass. Ragh. 8,91. Spr. 378. Mârk. P. 26,7.

बालदलक (बाल + दल) m. *Acacia Catechu Willd.* Bhar. zu AK. 2,4,2,30. ÇKDr. — Vgl. बालपत्त्र.

बालदेव (बाल + देव) m. N. pr. eines Mannes Hall 191.

बालन्दन m. patron. des Vatsapri Ind. St. 3,459. 478. — Vgl. भालन्दन.

बालपण्डित (बाल + प°) m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 366.

बालपत्त्र (बाल + पत्त्र) m. 1) = बालदलक Bhar. zu AK. 2,4,2,30. ÇKDr. — 2) *Hedysarum Alhagi* (यवास) Râǵan. im ÇKDr. — Dṛshṭântaç. 67 bei Haeb. 223.

बालपत्त्रक m. = बलपत्त्र 1. Trik. 2,4,14.

बालपुत्र (बाल + पुत्र) adj. f. आ *kleine Kinder —, ein Junges habend* Brâhman. 2,10. Sâv. 2,8. R. 5,13,43.

बालपुत्रक (wie eben) m. *Söhnchen* Kathâs. 3,21.

बालपुष्पिका (von बाल + पुष्प) f. *eine Art Jasmin* (यूथिका) Râǵan. im ÇKDr.

बालपुष्पी (wie eben) f. dass. Gaṭâdh. im ÇKDr.

बालबन्धन (बाल + ब°) m. *Knabenbinder*, N. eines Dämons Pâr. Gṛhj. 1,16.

बालबोध (बाल + बोध) m. *Aufklärung der Knaben* oder *Unerfahrenen*, Titel verschiedener Schriften Verz. d. B. H. No. 882. Hall 28. 148.

बालबोधक (बाल + बो°) adj. *Knaben* oder *Unerfahrene aufklärend* Verz. d. B. H. No. 882.

बालबोधनी (बाल + बो°) f. *die die Knaben* oder *die Unerfahrenen aufklärende Schrift*, Titel einer Vedânta-Schrift, die Windischmann in seinem Sancara herausgegeben hat.

बालबोधिनी (बाल + बो°) f. Titel einer Vedânta-Schrift (verschieden von der vorhergehenden) Verz. d. B. H. 180. Hall 203. °भावप्रकाशिका ebend. बालबोधिनी heisst auch ein Commentar zur Vâkjasudhâ ebend. 130.

बालभञ्जक (बाल° + भ°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,203.

बालभद्रक (बाल + भ°) m. *ein best. Gift*, = शांभव Çabdak. im ÇKDr.

बालभारत (बाल + भा°) n. *das kleine* Bhârata im Gegens. zum Mahâbhârata, *dem grossen* Bhârata, Z. d. d. m. G. I, 201. fg. Ind. St. 1,466. Verz. d. Oxf. H. No. 37. S. 125,*a*, 35. Titel einer Komödie (die auch प्रचण्डपाण्डव genannt wird) No. 282. Wilson, Th. of the H. II, 361. fgg.

बालभाव (बाल + भाव) m. *Kindheit* M. 8,118. N. 13,18. MBh. 4,1267. 15,827. Spr. 2514. R. 6,4,43. Mârk. P. 128,8. Pańkat. 182,12. कातरे। °भाव: so v. a. *die Kinder* Mâlav. 58,14. *die Kindheit des Mondes* so v. a. *die Zeit des zunehmenden Mondes* Ind. St. 5,297, N. 2.

बालभृत्य (बाल + भृत्य) m. *ein Diener von der Kinderzeit her* Kathâs. 43,191.

बालभैषज्य (बाल + भै°) n. *eine Art Collyrium* (रसाञ्जन) Râǵan. im ÇKDr.

बालभोज्य (बाल + भो°) m. *Erbsen* (*Kinderspeise*) Râǵan. im ÇKDr.

बालमति (बाल + म°) adj. *einen kindischen Verstand habend* MBh. 2,2485.

बालमूल (बाल + मूल) n. *junger Rettig* Vjutp. 135.

बालमूलक (wie eben) m. *eine best. Pflanze* Suçr. 2,48,10. — Viell. वाल° (*Haarwurzeln habend*) zu schreiben.

बालमूषिका (बाल + मू°) f. *Maus* AK. 2,5,12. H. 1301.

बालंभट्ट m. N. pr. eines Mannes Hall 175. Colebr. Misc. Ess. II, 141. eines Scholiasten zur Mitâksharâ Stenzler in der Vorrede zu Jâǵń. VI. Ind. St. 1,467. Davon ein gleichlautendes adj. f. ई *von* Bâlambhaṭṭa *verfasst* Verz. d. Oxf. H. No. 632.

बालयज्ञोपवीतक (बाल + य°) n. *die über die Brust getragene Opferschnur* TRIK. 2,7,14. — Vgl. बालोपवीत.

बालराज (बाल + राज) n. *Lasurstein* ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. बालसूर्य und बालवायज.

बालरामायण (बाल + रा°) n. *das kleine —, verkürzte* Râmâjaṇa (vgl. बालभारत) GILD. 578 (wo es mit बालकाण्ड identificirt wird). SÂH. D. 127,16. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,3. 4,138. 171. — Vgl. महारामायण.

बालरूप (बाल + रूप) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. No. 647.

बालरोग (बाल + रोग) m. *Kinderkrankheit* WISE 329. Verz. d. B. H. No. 938. 975.

बाललीला (बाल + ली°) f. *Kinderspiel* BHÂG. P. 3,2,2 (bei BURNOUF ist बाललीलया zu lesen).

बालवाह्य (बाल + वाह्य) m. *eine wilde Ziege* (*das Reitthier der Knaben*) HÂR. 81.

बालविनष्ट (बाल + वि°) m. und °नष्टक m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 14,43. 45. 48.

बालव्रत (बाल + व्रत) m. Bein. des Mańǵuçrî TRIK. 1,1,22.

बालशर्मन् (बाल + श°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 110, b, N. 1. COLEBR. Misc. Ess. II, 13.

बालशृङ्ग (बाल + शृङ्ग) adj. *junge Hörner habend:* वृषभ HARIV. 3731.

बालसखि (बाल + स°) m. *ein Freund aus den Kinderjahren* KATHÂS. 40,36.

बालसात्म्य (बाल + सा°) n. *Milch* (*Kindern entsprechend, zuträglich*) H. ç. 98.

बालसिंह (बाल + सिंह) m. N. pr. eines Mannes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 37.

बालसूर्य (बाल + सूर्य) n. *Lasurstein* TRIK. 2,9,30. °क n. dass. ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. बालराज.

बालस्थान (बाल + स्थान) n. *Kindheit, Jugendlichkeit, Unerfahrenheit* R. 2,106,22.

बालाकि m. metron. von बलाका gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. ÇAT. BR. 12,3,1,1. KAUSH. UP. 4,1. 3. fgg. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 55, b, 6 v. u. pl. P. 2,4,66, Sch. SAṀSK. K. 184, a, 6. — Vgl. दृप्त°.

बालाक्या (von बलाका oder बालाकि) f. N. pr.; s. काश्यपीबालाक्यामाठरीपुत्र.

बालातप s. u. बाल 1.

बालादित्य (बाल + आ°) m. 1) *die jugendliche —, vor Kurzem aufgegangene Sonne* MBH. 14,187. — 2) N. pr. eines Fürsten von Kâçmîra RÂǴA-TAR. 3,477. 526. von Magadha HIOUEN-THSANG I, 191. II, 43.

बालाध्यापक (बाल + अ°) m. *Knabenlehrer;* davon nom. abstr. °ता f. RÂǴA-TAR. 5,469.

बालामय (बाल + आ°) m. *Kinderkrankheit* Verz. d. Oxf. H. 307, b, 20.

बालायनि m. metron. von बाला gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

बालारुण und बालार्क s. u. बाल 1.

बालावबोध (बाल + अ°) m. *Aufklärung von Knaben* oder *Unerfahrenen*, Titel einer Schrift über Omina Verz. d. Oxf. H. 399, b, No. 168. °पद्धति Titel eines Commentars zu ÇÂṄKH. GṚHJ. Verz. d. B. H. No. 132.

बालासुर (बाल + अ°) m. N. pr. eines Asura: °वध Verz. d. Oxf. H. 78, b, 42.

बालिमन् (von बाल) m. *Kindheit, Unreife* gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

1. बालिश gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. adj. f. आ = बाल *jung;* subst. *Kind;* gewöhnlich in der übertr. Bed. *kindisch, dumm, einfältig; Thor, Schwachkopf* AK. 3,4,28,220. 22,137. 3,1,48. H. 351. an. 3,725. MED. ç. 26. HALÂJ. 5,20. 2,181. NIR. 4,20. MBH. 13,2282. Spr. 1961, v. l. — लोक: 604. 3900. 4626. M. 3,176. 11,36. MBH. 1,3253. 6445. 3,2033. 10196 (S. 573). 5,2547. 13,35. 4293. HARIV. 132. 10333. R. 1,58,5 (60,6 GORR.). R. GORR. 2,10,8. 80,22. 6,103,14. KATHÂS. 40,54. 42,109. BHÂG. P. 4,14, 23. 5,3,9. 6,5,6. बालमेतमबालिशम् R. 4,21,9. KÂM. NÎTIS. 9,75. Verz. d. Oxf. H. 216, a, 40. सु° MBH. 5,91. 7,462. 9,1291. 1294. HARIV. 11007 (S. 790). बुद्धि MBH. 3,15784. 12,4680. 8255. HARIV. 5921. R. 3,22,36. °मति MBH. 3,293. 13,2329. BHÂG. P. 8,19,18. अ° (स्तोम) NIR. 9,10.

2. बालिश n. = pers. بالش *Kissen, Polster* ÇABDAM. im ÇKDR.

बालिशत्व (von 1. बालिश) n. *Einfältigkeit, Thorheit* HARIV. 10336.

बालिश्य ((wie eben) n. dass. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. M. 8, 121. 11,21. MBH. 3,15105. 5,4671. 4908. 12,6606. DAÇAK. in BENF. Chr. 193,8.

बालीवर्दिनेय m. patron. von बलीवर्दिन् gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. metron. von बलीवर्दी (wie st. बलीवर्दी zu lesen ist) gaṇa कल्याण्यादि zu 126. — Vgl. बलीवर्दिनेय.

बालीश m. *Urinverhaltung* ÇABDAR. im ÇKDR.

बालेन्दु s. u. बाल 1.

बालेय 1) adj. a) *zu einer Huldigungsgabe* (1. बलि) *sich eignend* P. 5,1,13. H. an. 3,504. fg. तण्डुला: P., Sch. बीज RAGH. 14,77. — b) *weich, zart* (मृदु, कोमल) TRIK. 3,3,316. H. an. MED. j. 96. — c) *für Knaben* (बाल) *geeignet* MED. — d) *von* Bali (s. 2. बलि) *stammend:* क्षत्र HARIV. 1685. VP. 4,18 bei MUIR, ST. I, 55, N. 48. ब्राह्मणा: HARIV. 1685. patron. gaṇa गृष्ट्यादि zu P. 4,1,136. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 59, 6. pl. KÖPPEN I, 117. — 2) m. a) *Esel* AK. 2,9,78. TRIK. H. 1256. H. an. MED. HALÂJ. 2,125. MÂRK. P. 50,85. — b) *eine best. Gemüsepflanze,* = अङ्गारवल्ली H. an. VIÇVA im ÇKDR. *eine Art Rettig,* = चाणक्यमूलक RÂǴAN. im ÇKDR. — c) N. pr. eines Daitja MED.

बालेयशाक (बा° + शाक) m. *eine best. Gemüsepflanze,* = अङ्गारवल्ली AK. 2,4,3,8.

बालेश्वर (बाल + ई°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 181, b, 27 (बालेश्वत, wofür AUFRECHT jene Form vermuthet).

बालेष्ट (बाल + इष्ट) m. *Judendorn* (*Knaben erwünscht*) RÂǴAN. im ÇKDR.

बालोक (?) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 283, a, 30.

बालोपचरण (बाल + उ°) n. *ärztliche Behandlung der Kinder;* davon adj. °चरणीय Verz. d. Oxf. H. 307, b, 13.

बालोपचार (बाल + उ°) m. *ärztliche Behandlung der Kinder* Verz. d. B. H. 278, 33.

बालोपवीत (बाल + उप°) n. = बालयज्ञोपवीतक HÂR. 48 (बालोपरीत gedr.; die richtige Lesart bei WILSON und im ÇKDR.).

बाल्बज adj. f. ई *aus dem* Balbaǵa *genannten Grase verfertigt:* रज्जु ÇAT. BR. 14,1,3,11. वितान KÂTJ. ÇR. 26,2,8. निदान MBH. 13,4587. रसना 1611. बालज und बालजी MBH. ed. Calc.; an der ersten Stelle

hat die ed. Bomb. gleichfalls बालज (= नक्रेशज Schol.), der Schol. erwähnt aber auch die Lesart बाल्बज.

बाल्बजभारिक (von बल्बज + भार) adj. *eine Last* Balbaǵa-*Gras tragend* u. s. w. gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50.

बाल्बजिक adj. Balbaǵa-*Gras tragend u. s. w.* gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50. — Vgl. बल्बजिक.

बाल्य (von बाल) n. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. parox. oder perisp. Çat. Br. *Kindheit, Kindesalter* AK. 2,6,1,40. 3,4,30,232. H. 339. M. 5,148. MBh. 1,5176. R. 6,101,18. Kumâras. 1,29. Kathâs. 27,166. 40,38. Mârk. P. 109,24. Verz. d. Oxf. H. 216,*a*, 20. Pańkat. 43,1. Sâh. D. 52,5. तदिदं वचनं राज्ञः पुनर्बाल्यमुपेयुषः (vgl. पुनर्बाल) R. 2,21,7. *das Kindesalter des Mondes* so v. a. *die Zeit des zunehmenden Mondes* Kumâras. 7,35. *kindisches Wesen, Unreife des Geistes, kindisches Verfahren, Thorheit, Unbesonnenheit* Çat. Br. 14,6,4,1 (Gegens. पाण्डित्य). स्वभावबाल्यं लावण्यं तारुण्ये न मनोहरम् Spr. 863. 1966. एतेन वै बाल्यमभ्येति विद्वान् MBh. 5,1706. बाल्यान्न द्रोह्चेतसा *aus Unbesonnenheit* 1,4987. 2,1564. 13,710. 6381. Draup. 5,6. N. 24,12. Daç. 2,56. R. 2,101,18.

बाल्हक (बाह्नक) n. AK. 3,6,3,32 offenbar fehlerhaft für बाल्हिक. In einer Note bei Colebr. und Lois. wird noch einer Form बाह्लव gedacht.

बाल्हायन adj. (f. ई) von बाल्हि P. 4,2,99, Vârtt. (बाल्हायनी).

बाल्हि N. pr. eines Landes, Balkh P. 4,2,99, Vârtt. °ज *daher stammend*, von Pferden R. Gorr. 1,6,24. °जात dass. MBh. 5,3045. 7,973. 13,4921. Ueberall ह्ल geschrieben; vgl. वल्हि.

बाल्हिक 1) m. pl. N. pr. eines Volkes Trik. 3,3,43. H. an. 3,96. fg. Med. k. 155. MBh. 6,361 (बाह्नीक VP. 191). 8,119. Verz. d. Oxf. H. 258,*b*, 16. m. sg. *ein Fürst dieses Volkes* MBh. 1,2696. 5707. 7001. 2, 327. 4,1243. 5,1796. 8,119. Hariv. 5013. 5494. Bhâg. P. 1,15,16. pl. VP. 478. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Pratîpa Hariv. 1819. fgg. — 3) adj. *aus* Balkh *stammend:* Pferde AK. 2,8,2,13. Trik. H. 1235. Halâj. 2,284. MBh. 1,8011. R. 1,6,21. 5,12,36. Pârçvanâthak. 4,137 bei Aufrecht im Ind. zum Halâj. — 4) n. *a) Saffran* AK. 2,6,3,25. Trik. H. 645, Sch. H. an. Med. oxyt. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117. — *b) Asa foetida* Trik. H. an. — Fast überall बाह्लिक, वा° geschrieben. Vgl. बल्हिक.

बाल्हीक m. n. Trik. 3,3,15. 1) m. pl. N. pr. eines Volkes, = बाल्हिक Trik. 2,1,9. 3,3,43. H. 959. an. 3,96. fg. Med. k. 155. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92, 3 v. u. MBh. 2,1030. मत्तं पृथिव्या बाह्लीकाः 5,1525. 6,354 (VP. 189). Hariv. 9600. R. 4,43,5. 44,13. Varâh. Bṛh. S. 16,1. Mârk. P. 57,35. P. 8,4,9, Sch. Weber, Nax. II, 392. °देश्यः स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*, 21. °भाषा Muir, ST. II, 61. sg. *ein Fürst dieses Volkes* gaṇa पर्श्वादि zu P. 5,3,117 und 4,1,177, Vârtt. 2. MBh. 1,224 (S. 8). 2661. f. ई (= माद्री) *eine Prinzessin der* Bâlh. 4886; vgl. LIA. I, 635, N. 5. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ganameǵaja MBh. 1,3745. des Pratîpa 3750. fg. 3797. 5055. fgg. VP. 457. Bhâg. P. 9,22,12. 18. Vaters der Rohiṇî, der Gemahlin des Vasudeva, Hariv. 1950. N. pr. eines Gandharva Çabdar. im ÇKDr. — चित्ररथबाह्लीकम् gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. — 3) adj. f. ई *zum Volke der* Bâlhika *gehörend, daher stammend:* भाषा Verz. d. Oxf. H. 181,*a*, 27. Pferde Trik. 3,3,43. H. an. Med. Verz. d. B. H. 292, 1. — 4) n. *a) Saffran* AK. 2,6,3,25. Trik. H. 645. H. an. Med. Ratnam. 134. Suçr. 2,284,6. — *b) Asa foetida* AK. 2,9,40. 3,4,1,9. Trik. H. 422. H. an. Med. — Fast überall वाह्लीक (वा°) geschrieben und nicht selten mit बाह्लीक verwechselt.

बाल्ह्यायन s. u. बाल्हायन.

बावादेव m. N. pr. eines Autors Hall 191.

बावाशास्त्रिन् m. desgl. ebend. 200.

बाष्कय adj. von बष्कय gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86.

बाष्कल m. N. pr. eines Lehrers Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*, 20. 356,*a*. eines Daitja Hariv. 2288. 14290 (वास्कल die ält. Ausg. an beiden Stellen). VP. 147. eines Sohnes des Anuhrâda Bhâg. P. 6,18,15. pl. ein zu den Kauçika gezähltes Geschlecht Hariv. 1464 (वास्कलाः die ält. Ausg.). N. einer Schule Verz. d. B. H. No. 1040. Ind. St. 1,107. fgg. 115. fg. 3,253. 4,231. °शाखा 2,100, N. बाष्कलोपनिषद् 1,250. Nach Çabdârthak. bei Wilson *Krieger;* adj. *weit, gross* Wilson ohne Angabe einer Aut. — Vgl. वार्कलि.

बाष्कलक adj. *von den* बाष्कल *herrührend:* क्रम Ind. St. 1,116,2.

बाष्कलि m. patron. N. pr. eines Lehrers (auch = बाष्कल) VP. 277. fg. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*, 29. 55,*a*, 1.

बाष्किह (von बष्किह) m. patron. Pańkav. Br. 17,12,6.

बास Kathâs. 45,379 wohl nur Druckfehler für भास.

बास्कल s. u. बाष्कल.

बास्त (von बस्त) adj. *vom Bock kommend:* चर्मन् M. 2,41.

बास्तायन m. patron. von बस्त gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

बाह m. = बाहु *Arm* Med. h. 9. Ramân. zu AK. 2,6,2,31. Çabdar. im ÇKDr. Dâmodara bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,28. बाहा f. dass. Trik. 2,6,26. H. 589. an. 2,602. Aǵajapâla und Dvirûpak. im ÇKDr. सुबाहा इति वासवदत्तायां सुबन्धुप्रयोगः Uǵǵval. a. a. O. Im Prâkrit बाहाहिं Çâk. Ch. 83,7.

बाहट m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 113,*b*, 27.

बाहड m. N. pr. eines Mannes Çatr. 14,287.

1. बाहव m. so v. a. बाहु. प्र बाहवा (vgl. P. 7,1,39, Vârtt. 4, Sch.) पृथुपाणिः सिसर्ति RV. 2,38,2. ता बाहवा सुचेतुना प्र यंसमस्मा अर्चते 5,64,2. 7,62,5. n.: चत्वारि दोर्बाहवाणि Çat. Br. 8,3,4,4. 4,3,10.

2. बाहव n. nom. abstr. von बहु gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

बाहवि m. patron. von बाहु P. 4,1,96. Vop. 7,1. 2. N. pr. eines Lehrers Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58, 3 v. u. (बाहुवि).

बाहादुर m. als Beiw. von Fürsten neuerer Zeit so v. a. *Held;* = بهادر, ﺑﻬﺎﺩﺭ, богатырь.

बाहाबाहवि adv. = बाहुबाहवि *Arm gegen Arm, im Handgemenge* Vop. 6,33.

बाहिर्वेदिक (von बहिर्वेदि) adj. f. ई *ausserhalb der* Vedi *liegend, — geschehend* Kâtj. Çr. 22,1,40. Schol. zu 43. — Vgl. बहिर्वेदिक.

बाहीक (von बहिस्) 1) adj. oxyt. *ausserhalb befindlich* Vop. 7,16. P. 4,1,85, Vârtt. 5. im Veda proparox. 6. बाहीकमस्तु भद्रं वः Schol. wohl *in der Fremde weilend* MBh. 8,2040. Nach Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,25 = बाह, wofür vielleicht बाह्य zu lesen ist. — 2) m. pl. oxyt. Bez. der Völker im Pendshab (Gegens. प्राच्य) H. 959. Çat. Br. 1,7,3,8. P. 4,2,117. fg. 5,3,114. Schol. zu 1,1,75. 3,3,78. पञ्चानां सिन्धुषष्ठानां

नदीनां ये ऽन्तराश्रिताः । तान्धर्मबाह्यानशुचीन्बाह्लीकान्परिवर्जयेत् ॥ MBH. 8,2030. fgg. आरट्टा नाम बाह्लीकाः 2064. fg. (Etym.). 2098. 2108. R. 2,68,18. VP. 189, N. 56. sg. *Einer aus dem Volke der* Bâh.: गौर्बाह्लीकः SÂH. D. 14, 12. 16 (vgl. UGGVAL. a. a. O., der dem Worte बाँह्लीक geradezu die Bed. von *Ochs* giebt). — 3) adj. (oxyt.) vom vorhergehenden gaṇa पलद्यादि zu P. 4,2,110. — 4) n. N. pr. eines Wassers im Lande der Bâhîka MBH. 8,2068. — 5) m. N. pr. eines Priesters Verz. d. Oxf. H. 69, *b*, 31.

बाहुँ (von बह्, बंह्) NIR. 3,8. UGGVAL. zu UṆÂDIS. 1,28. 1) m. f. (das letztere nicht zu belegen) TRIK. 3,5,17. SIDDH. K. 248, *b*, 5. *a*) *Arm*, in engerer Bed. *Vorderarm*, πῆχυς; in der Medicin *die ganze obere Extremität*, wie सक्थि *die untere*. NAIGH. 2,4. AK. 2,6,2,31. TRIK. 2,6,26. H. 589. HALÂJ. 2,367. सद्य अंसेषु बाह्वोर्वो बलं हितम् ṚV. 5,57,6. 3,29,6. दधानो वज्रं बाह्वोः 4,22,3. प्र बाहू अस्राक् 4,53,3. 6,71,1. 5. (हस्तघ्नः) अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुम् 6,75,14. सातांम तान्बाहुभिः शाशदानान् 7,98,4. 8,20,11. AV. 10,2,5. 11,9,1. 13. 10,16. VS. 11,57. स पतित्वा बाहुमपिशश्रे ÇAT. BR. 1,7,3,19. दिवं बाहुभ्यां नोदाप 13,5,4,14. बाहुर्वा अरत्निः 14,1,2,6. 5,4,1,15. 7,4,1,36. ÂÇV. GṚHJ. 4, 2, 8. न बाहुभ्यां नदीं तरेत् 3,9,6. M. 4,77. बाह्वोः प्रापणान्ते KÂTJ. ÇR. 17,4,10. M. 1,31. 87. 4,175. 10,45. पीन N. 5,5. SUÇR. 1,125,12. 345,8. 349,3. RAGH. 2,32. बाहू उद्यम्य ÇÂK. 7,7. 29. VID. 214. 263. यदि चैतस्य वीरस्य बाह्वोर्नायाक्रमान्तरम् । प्रविशामि so v. a. *von ihm umarmt werde* N. 21,10. °भङ्ग DHÛRTAS. 87,16. क्षत्रियस्याजिगीषस्य धिग्बाहू धिक्च यौवनम् KATHÂS. 42, 80. (लक्ष्मणः) रामस्य दक्षिणो बाहुः *lieb* —, *unentbehrlich wie der rechte Arm* R. 3, 38, 13. आजानुबाहु adj. *dessen Arme bis an die Knie reichen* MBH. 7, 2244. R. GORR. 1, 1, 14. युगव्यायत° adj. RAGH. 3, 34. महा° adj. N. 2, 11. 4, 30. 12, 8. 14, 11. R. 1, 1, 11. ह्रस्वबाहु adj. f. MÂRK. P. 69, 30. P. 4,1,67. Ist das f. des adj. comp. ein N. pr., so geht dieses auf ऊ aus, ebend. — *b*) beim Thier *Vorderfuss*; besonders, nach den Comm., *der obere Theil desselben*. Bei der Regelmässigkeit der Aufeinanderfolge von अंसौ, दोषणी, बाहू dürfte es jedoch richtiger sein in Uebereinstimmung mit der Bedeutung des Wortes beim menschlichen Arm *den untern Theil des Vorderfusses* zu verstehen und दोषन् die andere Bed. beizulegen. AV. 9, 7, 7. 10, 9, 19. AIT. BR. 2, 6. 7, 1. ṚV. 10, 102, 4. ÂÇV. GṚHJ. 1,11,4. 4,2,8. ÇAT. BR. 13,2,2,5. — *c*) *Arm des Bogens* (nach dem Schol. zu KÂTJ. ÇR. 15, 5, 18) ÇAT. BR. 5, 3, 5, 28. — *d*) *Arm der Wagendeichsel:* कूबरबाहू GOBH. 3,4,26. — *e*) *Pfosten der Thür;* s. द्वार°. — *f*) *Kathete* SÛRJAS. 10, 8. 10. बाहुप्रतिबाहू *die gegenüberstehenden Seiten einer Figur* COLEBR. Alg. 295. बाहुफल *the result from the base-sine* SÛRJAS. 2, 41. 46. *the sine of an arc of a circle of position contained between the Sun and the Prime Vertical* SIDDHÂNTAÇIR. 237, N. — *g*) *der Schatten eines Sonnenzeigers* SÛRJAS. 3, 24. 40. — *h*) sg. und du. *das Sternbild* Ârdrâ Ind. St. 3, 468. WEBER, Nax. II, 300. 370. 376. 387. — 2) m. N. pr. P. 4, 1, 96. VOP. 7, 1. eines Daitja MBH. 12, 8263. eines Fürsten 5, 85. durch ungesetzliches Verfahren schändet er sein Geschlecht: बाहुः सुन्दरवंशानाम् (कलिङ्गानाम्) 2731. ein Sohn Vṛka's HARIV. 760. fgg. VP. 373. ein Sohn Vagra's 440. — Vgl. उग्र°, उद्बाहु, ऊर्ध्व°, नृ°, पृश्नि°, प्र°, प्रति°, भद्रबाहु, महा°, वज्र°, शिति°, सहस्र°, सु°, स्थूलबाहु.

बाहुक् s. प्र°.

बाहुक (von बाहु) 1) am Ende eines adj. comp.: ह्रस्व° *kurzarmig* N. 18,6. 22,1. — 2) oxyt. adj. gaṇa ऋश्यादि und वराहादि zu P. 4, 2, 80. *dienstbar, abhängig* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 3) proparox. adj. f. आ (*mit den Armen*) *schwimmend* P. 4, 4, 7, Sch. — 4) adj. *zwerghaft* BHÂG. P. 4, 14, 43. Diese Bed. hat sich wohl aus 6, *c*. entwickelt. — 5) m. *Affe* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 6) N. pr. *a*) eines Nâga MBH. 1, 2154. — *b*) eines Fürsten MBH. 3, 10277. eines Sohnes des Vṛka, also = बाहु VP. 373. BHÂG. P. 9, 8, 2. — *c*) der Name, den Nala nach seiner Verwandlung durch den Schlangendämon Karkoṭaka als Wagenlenker Ṛtuparṇa's annahm, TRIK. 2, 8, 9. N. 14, 20. 15, 2. 18, 5. — 7) f. आ N. pr. eines Flusses ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — In MED. k. 128 werden dem Worte बाहुक dieselben Bedeutungen zugetheilt, welche andere Autt. बहुक geben. Vgl. प्र°.

बाहुकर (बाहु + 1. कर) adj. *mit den Armen arbeitend* P. 3,2,21. — Vgl. जङ्घाकर.

बाहुकीटँ adj. von बहुकीट gaṇa पलद्यादि zu P. 4,2,110.

बाहुकुब्ज s. u. बाहुकुण्ठ.

बाहुकुण्ठ (बाहु + कु°) adj. *lahm an den Armen* TRIK. 2, 6, 13. बाहुकुब्ज WILSON nach ders. Aut.

बाहुकुन्थ (बाहु + कु°?) m. *Flügel* ÇABDAR. im ÇKDR.

बाँहुकुलेयक m. patron. von बहुकुल P. 4,1,140, Sch.

बाहुक्षद (बाहु + क्षद्) adj. *Vorderbeine eines Thiers*, also *schlechte Stücke vorlegend*, zur Bez. eines kargen Opferers ṚV. 10,27,6.

बाहुगर्त adj. von बहुगर्त P. 4,2,137, Sch.

बाहुगुण्य (von बहुगुण) n. *das Darbieten von grossen Vortheilen* M. 7, 71.

बाहुचाप (बाहु + चाप) m. *Faden, das Maass der ausgestreckten Arme* H. ç. 123.

बाहुच्युँत् adj.: इन्द्रो मा मरुत्वान्प्राच्या दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि AV. 18, 3, 25. Wahrscheinlich fehlerhaft; vielleicht für बाहुता.

बाहुँच्युत (बाहु + च्युत) adj. *vom Arm* oder *von der Hand gefallen, abgeträufelt* ṚV. 10,17,12. TBR. 3,7,13,1 (verdorbene Stelle).

बाहुज m. 1) *ein* Kshatrija (*der aus* Brahman's *Armen Entstandene*) AK. 2,8,1,1. H. an. 3,147. MED. ǵ. 27. — 2) *Papagei*. — 3) *wild wachsender Sesam* H. an. MED.

बाहुजन्य (von बहु + जन) 1) adj. *unter vielen Menschen verbreitet* BURN. Intr. 142. — 2) *Volksmenge* VJUTP. 149 (बहुजन्य).

बाहुँजूत (बाहु + जूत) adj. *flink mit den Armen* ṚV. 5,58,4.

बाहुज्या (बाहु + 3. ज्या) f. *Sinus* SÛRJAS. 2, 30. 5, 7.

बाहुँता (von बाहु) adv. *auf den Armen, in ulnis:* यं बाहुतेव पिप्रति पान्ति मर्त्यं रिषः ṚV. 1, 41, 2. ता बाहुता न दंसना रथर्यतः साकं सूर्यस्य रश्मिभिः *wie in Armen getragen* 8, 90, 2. — Vgl. 2. देवता, पुरुषता, वसुता.

बाहुत्राण (बाहु + त्राण) n. *Armschiene* H. 769.

बाहुदण्ड s. u. दण्ड 1. am Ende.

बाहुदन्तक adj. Bez. eines von Indra (vgl. u. बाहुदन्तिन्) verkürzten

Lehrbuchs der Gerechtigkeitspflege MBh. 12,2204.

बाहुदन्तिन् m. Bein. Indra's Bhûripr. im ÇKDr. बाहुदन्तिपुत्र Indra's *Sohn* als Verfasser eines Tantra (vgl. बाहुदन्तक) Daçak. 186,12. — Vgl. बहुदन्तीसुत.

बाहुदन्तेय m. = बाहुदन्तिन् Trik. 1,1,57. H. 172.

बाहुदा (बाहु + दा, f. zu 1. द) f. 1) Bein. der Sujaçâ, einer Gemahlin des Parîkshit, MBh. 1,3795. — 2) N. pr. eines Flusses AK. 1,2,3,32. H. 1086. MBh. 3,8045. 8323. 6,337 (VP. 181). 12,669. 13,1408. 4887. Hariv. 710 (Prasenagit's Gemahlin Gaurî in diesen Fluss verwandelt). R. 4,41,13. Mârk. P. 57,17. Verz. d. Oxf. H. 10,*a*, N. 1. LIA. I, Anh. xl.

बाहुपाश (बाहु + पाश) m. *Verschränkung der Arme*, eine best. Stellung bei Kämpfern MBh. 2,903.

1. बाहुबल (बाहु + बल) n. *die Kraft —, die Wucht der Arme:* राष्ट्रं बाहुबलाश्रितम् M. 9,255. MBh. 1,5578. fg. 5,4538. यत्तु बाहुबलं नाम कनिष्ठं बलमुच्यते Spr. 4612.

2. बाहुबल (wie eben) 1) adj. *Kräfte in den Armen habend.* — 2) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 43,21.

बाहुबलि m. N. pr. eines Berges Çatr. 1,356. — Wohl von बहुबल.

बाहुबलिन् (बाहु + बा°) adj. *armstark* P. 5,2,135, Vârtt. 1. राजन्यो बाहुबली भावुकः TBr. 3,8,23,3. Çat. Br. 13,2,2,5. MBh. 3,2023. 13858. — Vgl. ऊरुबलिन् unter ऊरु.

बाहुबाण m. patron. des Fürsten Hammîra Verz. d. Oxf. H. 122, *b*, N. 3. Varianten: बाहुवान und चाहुबाण.

बाहुबाध (बाहु + बाध) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,362 (VP. 192). Wilson führt die Varianten बाहुबाध्य und बहुरद an.

बाहुभाष्य (von बहुभाषिन्) n. *Geschwätzigkeit* gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. — Vgl. बहुभाष्य.

बाहुभूषा (बाहु + भू°) f. *Armschmuck, ein Schmuck auf dem Oberarm* H. 662.

बाहुभेदिन् (बाहु + भे°) adj. *den Arm spaltend;* m. Bein. Vishṇu's Bhûripr. im ÇKDr.

बाहुमन्त् (von बाहु) 1) adj. *mit kräftigen Armen versehen:* Indra AV. 1,7,4. 13,1,30. — 2) f. °मती N. pr. eines Flusses R. 4,41,13.

बाहुमात्र (बाहु + मात्र) adj. f. ई *armslang* TS. 6,2,11,1. Kâtj. Çr. 1,3,37. 2,8,1. 17,4,12. Kauç. 47. Çâṅkh. Çr. 17,1,10.

बाहुमित्रायण m. patron. von बहुमित्र Saṁsk. K. 184, *a*, 3.

बाहुमूल (बाहु + मूल) n. *Armwurzel, Achsel* Nir. 2,2. AK. 2,6,2,30. Halâj. 2,370. °विभूषण 402.

बाहुयुद्ध (बाहु + युद्ध) n. *ein Kampf mit den Armen, Faustkampf* AK. 2,8,2,75. MBh. 3,11503. 4,348. Kathâs. 3,46. 10,15. 20.25. 25,119. 50,15.

बाहुयोध (बाहु + योध) m. *Ringer, Faustkämpfer* Hariv. 4705.

बाहुयोधिन् (बाहु + यो°) m. dass. Hariv. 4709.

बाहुरूप्य adj. von बहु-रूप्य Siddh. K. zu P. 4,2,106. Als n. auch nom. abstr. von बहुरूप.

बाहुल 1) proparox. adj. von बहुल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. — 2) m. (von बहुला *die Plejaden*) *der Monat* Kârttika AK. 1,1,3,18. H. 155. — 3) m. *Feuer* (vgl. बहुल) Çabdar. im ÇKDr. — 4) m. N. pr. eines Fürsten VP. 386, N. 19. eines Sohnes des Çâkjamuni Trik. 1,1, 12. — 5) n. oxyt. nom. abstr. von बहुल gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122. — 6) n. (von बाहु) *Armschiene* H. 769. — 7) N. pr. einer Oertlichkeit in Dakshiṇâpatha Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 37.

बाहुलक (von बहुल) n. *Vielfältigkeit* gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133. क्वचित्प्रवृत्तिः क्वचिदप्रवृत्तिः क्वचिद्विभाषा क्वचिदन्यदेव । विधेर्विधानं बहुधा समीक्ष्य चतुर्विधं बाहुलकं वदन्ति ॥ Kâr. zu P. 2,1,32. Pat. bei Gold. Mân. 161, *a*. बाहुलकात् so v. a. *in Folge der Unbestimmtheit, — des Gewährens eines grossen Spielraums* (einer Regel) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,36. 37 u. s. w. fälschlich बहुलकात् zu 2,4. — Vgl. उद्बाहुलक.

बाहुलग्रीव (बा°? + ग्रीवा) m. *Pfau* H. ç. 188.

बाहुलता (बाहु + ल°) f. *der als Ranke gedachte Arm* Râǵa-Tar. 5, 27. दयिताबाहुलतानुबद्धा Spr. 3894. बाहुलतान्तर *der Zwischenraum zwischen den Armranken, Brustkasten, Brustbein* 3451.

बाहुलतिका f. demin. von बाहुलता Spr. 3053.

बाहुलि (patron. von बहुल) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,252.

बाहुलेय (von बहुला *die Plejaden*) m. metron. Kârttikeja's AK. 1,1,1,35. Halâj. 1,19. H. 208, Sch.

बाहुल्य (von बहुल) n. 1) *reichliches Vorhandensein, Vielheit, Menge* P. 2,4,22. MBh. 12,3231. Hariv. 6102. Suçr. 1,153,18. 258,18. 321,1. 2,304,1. 348,21. Ragh. 12,88. Râǵa-Tar. 4,182. 5,56. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 248. पाषण्डधर्मबाहुल्यं भविष्यति Verz. d. Oxf. H. 68, *b*, 38. 266, *a*, 20. Schol. zu Kumâras. 6,46. zu Ǵaim. 1,11. — 2) *der gewöhnliche Hergang der Dinge* Hariv. 6458. द्व्यङ्गुल° *gewöhnlich zwei* Aṅguli *messend* Suçr. 2,303,3. बाहुल्यात् *meistentheils, gewöhnlich* Çâṇḍ. 44. °ल्येन dass. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 10. fg. Schol. zu P. 4,3,39. °ल्यम् (!) dass. Suçr. 1,270,12. बाहुल्यात् *aller Wahrscheinlichkeit nach* Hit. 21,13. 29,20.

बाहुवर्तक adj. von बहुवर्त P. 4,2,126, Sch.

बाहुवार s. बहुवार.

बाहुविद्ध m. patron. von बहु-विद्ध (?) Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,3 v. u.

बाहुवीर्य (बाहु + वीर्य) n. *Stärke des Arms* AV. 5,21,10. क्षत्रियो बाहुवीर्येण तरेदापदमात्मनः M. 11,34. Hariv. 3651. Kathâs. 27,139.

बाहुवृक्त (बाहु + वृक्त) m. N. pr. eines Mannes Ṛv. 5,44,12. aus Atri's Geschlecht und Liedverfasser von Ṛv. 5,71. 72.

बाहुव्यायाम (बाहु + व्या°) m. *Anstrengung der Arme, Gymnastik* Vjutp. 120.

बाहुशर्धिन् (बाहु + श°) adj. *auf seine Arme trotzend:* Indra Ṛv. 10,103,3.

बाहुशाल (von बहुशाल) adj. *aus Tithymalus antiquorum Moench. bereitet:* °गुड *Pillen*, welche gegen Hämorrhoiden u. A. gebraucht werden, Çârṅg. Saṁh. 2,7,2.

बाहुशालिन् (बाहु + शा°) 1) adj. *mit kräftigen Armen versehen* MBh. 1,2288. Hariv. 4516. Vid. 42. Çiva MBh. 14,203. वाचालः कलही स्त्रीवाक्यपाकृद्बाहुशालिनाम् Kathâs. 40,34. — 2) m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,18. eines Kriegers 10,19. 65. eines Fürsten MBh. 1,6983.

बाहुशिखर (बाहु + शि°) *Achsel* Vjutp. 99.

बाहुश्रुत्य (von बहुश्रुत) n. *Gelehrsamkeit* MBh. 12,6214.

बाहुसंभव (बाहु + सं°) m. *ein Krieger* (*aus* Brahman's *Armen entstanden*) H. 863.

बाहुसहस्रभृत् (बाहु-स° + भृत्) adj. *tausend Arme habend;* m. Bein. des Arǵuna Kârtavîrja Trik. 2,8,9.

बाहूत्क्षेपम् (बाहु + उ°, absolut. von क्षिप् mit उद्) adv. *unter Händeerhebungen* Çâk. 126.

बाहूबाहवि (von बाहु + बाहु) adv. *Arm gegen Arm, im Handgemenge* Vop. 6,33. — Vgl. बाहाबाहवि.

बाहेयक adj. f. °यिका viell. *zu den* Bâhîka *in Beziehung stehend, bei ihnen gebräuchlich:* गाथाः MBh. 8,2049. Der Schol. in der Bomb. Ausg.: वहो वृषभः तस्येदं वधपर्व वाहं तत्रोचिताः वाहेयिकाः.

बा॑ह्य (von बहिस्) 1) adj. (masc. pl. बाह्ये nach der pronom. Declin. Çat. Br. 6,6,2,16. 7,1,1,16), f. आ *aussen befindlich, draussen* (vor der Stadt, vor dem Dorfe, vor dem Hause) *gelegen u. s. w., der äussere* P. 4,1,85, Vârtt. 4. P. 4,3,60, Kâr. 3. Vop. 7,16. AK. 3,5,17. यदन्तरं तद्बाह्यम् AV. 2,30,4. VS. 25,2 (बाह्य gedr.). Çat. Br. 14,7,1,21. 6,6,2,16. 7,1,1,16. 2,4,30. 5,2,42. अन्तराणि ह्यस्थीनि बाह्यानि मांसानि 9,2,3,46. 13,4,4,9. Kâtj. Çr. 26,7,18. न बाह्यकृतं देवाः प्रतिगृह्णन्ति Çâṅkh. Gṛhj. 1,10. Kauç. 68. 76. P. 3,1,119. त्वच् Suçr. 1,166,5. बाह्यां पुराद्भार्गवकर्मशालाम् MBh. 1,7179. बाह्यं (होमस्थानाद्बहिर्यत् Schol.) बलिमकल्पयत् R. 2,25,27. उपवन Kumâras. 6,46. H. 1112. Megh. 7. Vid. 37. Kathâs. 12,149. 27,152. 189. पुर्यास्तु बाह्योपवने Bhâg. P. 4,25,17. 5,17,1. 20,2. °कक्ष Râǵa-Tar. 3,174. अक्ष्णोर्बाह्यान्तावपाङ्गौ H. 579. भिक्षुकान् u. s. w. बाह्यान्कुर्यात् so v. a. *hinausweisen* MBh. 12,2646. चराः *ausser dem Lande umherziehende Späher* Hariv. 10316. बाह्याभ्यन्तर (पुरुष) Muṇḍ. Up. 2,1,2. लिङ्गानि M. 8,25. बाह्याभ्यन्तरा रोगाः Suçr. 1,170,18. द्रव्य MBh. 14,331. fg. विषयाः Ragh. 8,88. बाह्यार्थ Madhus. in Ind. St. 1,13,20. fg. बाह्यायतन Burn. Intr. 501. °प्रयत्न P. 1,1,9, Sch. °वस्तुषु Kumâras. 6,63. °स्पर्श Mârk. P. 16,5. Bhag. 5,21. स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यान् 27. Kathâs. 17,121. आकृतिर्विक्रमो बाह्यः Bhâg. P. 4,29,20. सर्वेन्द्रियबाह्यवर्तन 6,16,33. Sâṁkhjak. 27. 33. 50. Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,24. Sâh. D. 23,9. नारीणां शुचिबाह्यानाम् *deren Aeusseres rein ist* Spr. 3765. अर्थ *die ausserhalb des Lautcomplexes liegende Bedeutung* im Gegensatz zu शब्दस्वरूप *das Wort selbst mit seinen eigenthümlichen Lauten* P. 1,1,68, Sch. अ° *der innere* Ragh. 14,50. बाह्यरत wohl *eine Befriedigung der Geschlechtslust ausserhalb der vulva:* काचिद्बाह्यरताभिज्ञा काचिदाभ्यन्तरप्रिया Kathâs. 47,114. Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,48. बाह्यसंभोग 218,*b*,21. ऊर्ध्वमानं किलोन्मानं परिमाणं तु सर्वतः। आयामस्तु प्रमाणं स्यात्संख्या बाह्या तु सर्वतः॥ wohl *etwas Anderes als alles Vorhergehende* Kâr. zu P. 5,1,19. °तद्धित so v. a. *ein neu hinzutretendes* Taddhita-*Suffix* 7,3,29, Sch. बाह्य wird häufig mit seiner Ergänzung compon.: नगर° *ausserhalb der Stadt gelegen* Kâç. zu P. 1,1,36. Vop. 26,20. Vid. 158. Kathâs. 21,71. 25,86. चातुराश्रम्य°, श्रुति° (नर) MBh. 13,1645. या वेदबाह्याः स्मृतयः so v. a. *nicht auf dem* Veda *beruhend, von ihm abweichend, mit ihm in Widerspruch stehend* M. 12,95. न त्वेवैष व्याहरेद्धर्मबाह्यम् Draup. 7,18. धर्म° (बाहीकाः) MBh. 8,2030. उपमान° *ausserhalb aller Vergleichung liegend* Kumâras. 1,36. तव व्यवसायबाह्यं कुतस्तेषां मांसाशनम् Paṅkat. 60,7. युक्तायुक्तविचारबाह्यमनस् so v. a. *fremd* Râǵa-Tar. 6,208. बाह्य so v. a. *nicht zur Familie, nicht zum Lande u. s. w. gehörig, fremd:* यस्य मन्त्रं न जानन्ति बाह्याश्चाभ्यन्तराश्च MBh. 5,1412. 3,14937. 14939. 12,4782. 13,4734. Kâm. Nîtis. 7,46. Mṛkkh. 89,19. Spr. 1061. so v. a. *aus der Kaste —, aus der Gesellschaft gestossen* M. 10,28. fgg. 39. 62. MBh. 13,827. 2570. fg. 2577. fgg. comparat. in dieser Bed. M. 10,30. fg. (MBh. 13,2579). बाह्ये *draussen, ausserhalb* R. Gorr. 2,1,39. तस्मिन् (नगरे) ऽसौ बाह्ये तस्थौ Kathâs. 37,187. विदिशानगरबाह्ये 33,106. अवसितः सुखदुःखबाह्ये Bhâg. P. 3,28,36. बाह्यम् dass.: समन्तपञ्चकाद्बाह्यम् MBh. 7,2725. 6277 (vgl. 6267). बाह्येन dass. Çat. Br. 3,8,2,20. 7,3,1,4. 11,1,2,11. Kauç. 24. MBh. 7,5337. बाह्यात् *von draussen* Paṅkat. 193,14. Am Anfange eines comp. ohne Flexionszeichen *draussen* Râǵa-Tar. 4,63. बाह्यवासिन् *ausserhalb des Dorfes wohnend* (चण्डाल) MBh. 13,2572. बाह्यान्तः परिपश्यताम् *von aussen und von innen betrachtend* Prab. 71,6. — 2) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K. 183,*b*,10. N. pr. eines Volkes, v. l. für बोध VP. 185, N. 4. — 3) f. आ (sc. त्वच्) *Aussenrinde* Çat. Br. 3,7,1,8. — Vgl. अ°.

बाह्यकरण (बाह्य + क°) n. *ein äusseres Sinnesorgan* (Gegens. अन्तःकरण) Mârk. P. 76,16. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 285. Sâh. 78,8. सबाह्यान्तःकरणो ममान्तरात्मा प्रसीदति Çâk. 98,21.

बाह्यकर्ण (बा° + कर्ण) m. N. pr. eines Nâga MBh. 1,1554 (वाह्य° ed. Calc.).

बाह्यकुण्ड (बा° + कु°) m. desgl. MBh. 5,3626 (वाह्य° ed. Calc.).

बाह्यत॑स् (von बाह्य) adv. praep. (mit dem gen. oder ablat.) *draussen, ausserhalb* VS. 40,5. TBr. 3,3,1,5. Çat. Br. 1,3,1,7. 6,5,2,7. 11,4,2,10. Kauç. 53. 71. 75. बाह्यतः स्त्री बलिं हरति Pâr. Gṛhj. 1,12. Gobh. 1,4,5. Ṛv. Prât. 16,39. N. 9,7. MBh. 14,565. Hariv. 3951. 10319. Liṅga-P. bei Muir, ST. IV,36. Paṅkat. 255,24. तदन्तरस्य सर्वस्य तदु सर्वस्यास्य बाह्यतः Îçop. 5. पुरः Bhâg. P. 4,6,24.

बाह्यता (wie eben) f. *das Ausserhalbsein, das Abweichen von* (abl.): सत्पथाद्बाह्यतां गतः Hariv. 3106. श्रुति° Râǵa-Tar. 6,276.

बाह्यतोनर (बाह्यतस् + नर) m. pl. Bez. eines Volkes (*die Männer draussen*) Mârk. P. 57,39.

बाह्यत्व n. = बाह्यता. वेद° Madhus. in Ind. St. 1,13,25.

बाह्यायाम (बाह्य + आ°) m. *eine best. Nervenkrankheit* Wise 253. Suçr. 1,254,3. Çârṅg. Saṁh. 1,7,70.

बाह्यालय (बाह्य + आ°) m. *der Aufenthaltsort der Verstossenen* d. i. *das Land der* Bâhîka MBh. 8,2085. बाह्यनयादृते (Schol.: बाहीकनीतिं विना) ed. Bomb. st. वाह्यालयादृते der ed. Calc.

बाह्लक, बाह्लि, बाह्लिक und बाह्लीक s. u. बाल्हक u. s. w.

बाह्वङ्क॑ (बाहु + अङ्क) m. *Armbiegung*, ἀγκών: उरुग्राहैर्बाह्वङ्कैर्विध्यामित्रान् AV. 11,9,12.

बा॑ह्वृच्य n. *die heilige Ueberlieferung der* Bahvṛka, *der* Ṛgveda P. 4,3,129. Çâṅkh. Çr. 1,1,15. बाह्वृच्य, आध्वर्यव, सामवेद, आथर्वण Durga zu Nir. 1,20 bei Muir, ST. II, 176.

बाह्वोजस् (बाहु + ओ°) 1) n. *Kraft der Arme* Ṛv. 8,82,2. — 2) adj. *armkräftig* Ṛv. 8,20,6. 10,111,6. von Rossen (nach Sâj.) 1,135,9.

बिट् (auch विट्), बेटति *Jmd anfahren, schmähen* (आक्रोशे) Dhâtup. 9,30.

बिटक m. f. n. = पिटक *Beule* Colebr. und Lois. zu AK. 2,6,2,4.

बिठ n. = अन्तरिक्ष Nir. 6,30 bei der Erkl. von शिरिम्बिठ.

बिड् (विड् geschr.), बेडति = बिट् Dhâtup. 9,30, v. l.

बिद्, बिन्द्, बिन्दति = भिद् *spalten* Dhâtup. 3,27.

बिदल (von बिद्) n. AK. 3,6,3,32. 1) n. *Abspalt, Span, Schnitzel* (besonders *das durch Spaltung in der Mitte entstandene*): वंश° Suçr. 2, 158,7. लता° 1,65,14. विदलचूर्णान्यपि कार्यम् Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 37. *gespaltenes Bambusrohr* Jâgn. 1,182. Mârk. P. 35,5. शिफाविदलरज्ज्वाद्यैर्विदध्यान्नृपतिर्दमम् M. 9,230. *eine gespaltene Erbse* Suçr. 2,509, 7. मत्स्यमुद्गविदलप्राय Dhûrtas. 79,15. विदलमर्धविदलमिव Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 139. विदलार्ध 140. Vgl. मसूर°. Bhar. zu AK. giebt nach ÇKDr. dem n. noch folgende Bedd.: *Goldblättchen u. s. w.* (स्वर्णादिरवयवः), *ein aus Rohr u. s. w. gemachter Korb* (वंशादिकृतपात्रविशेष), *Paste aus Granaten* (दाडिमकल्क). — 2) m. *Backwerk, Kuchen* (पिष्टक) Çabdak. im ÇKDr. — 3) m. *Bauhinia variegata* (vgl. कुद्दाल, कोविदार) Çabdar. im ÇKDr. — 4) f. आ *Ipomoea Turpethum R. Br.* (त्रिवृत्) Râgan. im ÇKDr. — Ueberall mit व geschrieben, so dass die Zurückführung auf दल् mit वि als ganz natürlich erscheint, um so mehr, da दल dieselbe Grundbedeutung hat. Zur Schreibart mit ब und zur Zurückführung des Wortes auf बिद् = भिद् haben uns nur बिदलकारी und बिदलसंहित vermocht. — Vgl. वैदल.

बिदलकारी (बि° + का° von 1. कार्) f. *Schlitzerin von Flechtreis* VS. 30,8.

बिदलसंहित (बि° + सं°) adj. *aus Hälften zusammengesetzt:* °त इव वै पुरुषः Ait. Br. 4,22.

बिदलीकृत (von बिदल + 1. कर्) adj. *gespalten, zerspalten:* ते गजाः — नाराचैर्विमुखा °कृताः MBh. 7,1134. 8,5620. तैस्तु पूर्वमयं सेतुः शतधा °कृतः 10,193. Hariv. 2689. 4310. R. Gorr. 1,48,2. R. 6,28,22. द्वि° *in zwei Theile gespalten* Hariv. 4319. — Ueberall mit व geschrieben.

बिन्द् s. बिद्.

बिन्दवि (von बिन्दु) N. einer Oertlichkeit gaṇa गह्वादि zu P. 4,2, 138. — Vgl. बैन्दवि.

बिन्दवीय 1) adj. von बिन्दवि gaṇa गह्वादि zu P. 4,2,138. — 2) m. *ein Fürst der* Bindu gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116. — Vgl. बैन्दवीय.

बिन्दु (von बिद्, बिन्द् = भिद्) m. Nir. 2,1. Uġġval. zu Uṇâdis. 1,11 (parox.) 1) (*ein abgelöstes Theilchen*) *Tropfen* (AK. 1,2,3,6. Trik. 3,3, 209. H. 1089. an. 2,234. Med. d. 10. fg. Halâj. 3,55); *Kügelchen, Punkt, Tüpfel:* ऊर्ध्वो बिन्दुरुदचरद्ब्रह्मणः ककुदादधि AV. 10,10,19. हिरण्यय 9,1,21. 19,30,5. फेनमस्यन्ति बकुलांश्च बिन्दून् 12,3,29. यद्बिन्दूनां भक्षयेत् TS. 6,6,3,5. Kauç. 13. 46. आज्य° Âpast. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 3,7,13. Suçr. 1,317,12. M. 5,142. R. 2,74,14. विस्तीर्यते यशो लोके तैलबिन्दुरिवाम्भसि M. 7,34. संक्षिप्यते यशो लोके घृतबिन्दुरिवाम्भसि 34. अम्भो° Megh. 22. वर्षाग्र° 36. काम° *die geliebten Tropfen* (*des Feuers* so v. a. *Oeltropfen*) Bhâg. P. 7,11,34. अब्बिन्दून्मुञ्चतं नयनाब्जयोः 1,14, 23. बाष्प° R. 2,79,16. Çik. 184. जलबिन्दुलोलचपल (मानुष्य) Spr. 217. यान्यश्रुबिन्दूनि (neutr.!) MBh. 7,2113. रुक्मबिन्दुविचित्राभ्यां चर्मभ्याम् R. 2,100,21 (108,21 Gorr.). कनक° R. Gorr. 2,96,16. रजत° 3,40,26. घृतबिन्दुपुण्ड्र Verz. d. Oxf. H. 250, *b*, 5. Sûrjas. 3,3. 6,2. 7. 10. 14. 16. 17. 10,10. 11. 13. = भ्रुवोर्मध्यं d. i. *in der Mitte der Augenbrauen aufgetragene farbige Tüpfel* Med. *das Zeichen des* Anusvâra (Vop. 1,17), das in der Mystik eine grosse Rolle spielt und mit Çiva in Verbindung gebracht wird, Ind. St. 2,1. fg. 55. MBh. 13,1241. Bhâg. P. 7,15,53. Verz. d. Oxf. H. 104, *b*, 9. fgg. 235, *a*, 35. Kathâs. 46,116; vgl. नादबिन्दूपनिषद्. *das Zeichen der Null* Spr. 3828. R. Gorr. I, cxxxi. *ein Punkt, welchen Schreiber über ein ausgestrichenes Wort setzen, um anzuzeigen, dass es gelten solle*, Naish. 1,21; vgl. कुण्डलना. *ein in Punkten applicirtes Cauterium* Suçr. 1,36,10. Nach H. an. und Med. *eine in Form eines Punktes hervortretende Lippenverwundung* (durch den Biss eines Verliebten). — 2) *Tropfen* als *Maass* Uġġval. a. a. O. — 3) in der Dramatik *ein scheinbar unbedeutender Zwischenfall, der wie ein Oeltropfen im Wasser einen grossen Umfang gewinnt*, Daçar. 1,16. 17. 28. अवान्तरार्थविच्छेदे बिन्दुरच्छेदलक्षणम् Pratâpar. 20, *b*, 9. = रूपकार्थप्रकृति (so liest ÇKDr. st. रूपकार्यप्रकृति der gedr. Ausg.) Med. — 4) N. pr. eines Mannes gaṇa गोपवनादि zu P. 2,4,67. gaṇa बिदादि zu 4,1,104. eines Âñgirasa, Liedverfassers von ṚV. 8,83. 9,30. Verfassers einer Rasapaddhati Verz. d. B. H. No. 970. pl. N. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116. — Vgl. कुशबिन्दु, कुसुरुबिन्दु (u. कुसुरुबिन्द), तृणबिन्दु, द्विबिन्दु, शश°, बैन्दव, बैन्दवि.

बिन्दुक (von बिन्दु) m. *Tropfen:* शोणित° R. 4,9,83.

बिन्दुकित (von बिन्दुक) adj. *mit Tropfen überzogen:* वदनं घर्मोदकैर्बिन्दुकितम् Schol. zu Çâk. 29.

बिन्दुघृत (बि° + घृत) n. Bez. *einer bestimmten Mixtur, welche in kleinen Theilen genommen wird*, Çârṅg. Saṁh. 2,9,11.

बिन्दुचित (बि° + चित) m. *ein best. Thier*, = रोहिष Nigh. Pr.

बिन्दुचित्रक (बि° + चि°) m. *die getüpfelte Antilope* Çabdar. im ÇKDr.

बिन्दुजाल (बि° + जाल) n. *ein Netz von Tüpfeln* (auf der Haut eines Elephanten) Trik. 3,3,299. H. 1229. °क n. dass. AK. 2,8,2,7. Halâj. 2,64

बिन्दुतन्त्र (बि° + त°) m. *Würfel* (अक्ष) Hâr. 171. *Schachbrett* (शारिफलक) und *eine Art Vierschach* (चतुरङ्गक; ÇKDr. तुरङ्गक, als wenn च copula wäre), n. H. an. 4,273. m. Med. r. 289.

बिन्दुतीर्थ (बि° + ती°) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 71, *a*, 25. N. 1. — Vgl. बिन्दुसरस्.

बिन्दुदेव (बि° + देव) m. Med. ṇ. 1 = ण; nach ÇKDr. (u. णः) *eine buddhistische Gottheit;* nach Wilson ein Bein. Çiva's (vgl. MBh. 13, 1241 und u. बिन्दु 1, gegen das Ende).

बिन्दुनाथ (बि° + नाथ) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 234, *a*, 2 (Verz. d. B. H. 196,10. Hall 16).

बिन्दुपत्त्र (बि° + प°) m. *eine Art Birke* (भूर्ज, भूर्जपत्त्र) Ratnam. im ÇKDr. Nigh. Pr.

बिन्दुपत्त्रक (wie eben) *eine als Gemüse gebrauchte Amaranthusart* Nigh. Pr.

बिन्दुफल (बि° + फल) n. *Perle* Nigh. Pr.

बिन्दुमत् (von बिन्दु) 1) adj. *tropfig, in Klümpchen geballt* Ait. Br. 5, 26. Kâtj. Çr. 25,2,3. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Marîki von der Bindumatî Bhâg. P. 5,15,13. — 3) f. °मती *a*) Bez. *einer Art von*

Versen Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,25. — *b*) Titel einer Schrift Sâh. D. 205, 15. — *c*) N. pr. der Gattin Mariki's und Mutter des Bindumant Bhâg. P. 5,15,13. einer Tochter Çaçabindu's und Gemahlin Mâṁdhâtar's Hariv. 712. VP. 363. der Mörderin des Vidûratha Hall in der Einl. zu Vâsav. 53. eines Fischermädchens Kathâs. 26, 148.

बिन्दुमाधव (बि° + मा°) m. *eine Form* Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,27 (Verz. d. B. H. 146,*b*,60). No. 111.

बिन्दुरक m. *Ximenia aegyptiaca Roxb.* Nigh. Pr.

बिन्दुरेखक (von बि° + रेखा) n. *ein best. Vogel* Çabdak. im ÇKDr.

बिन्दुरेखा (wie eben) f. 1) *eine Reihe von Punkten, — Tüpfeln* Râǵa-Tar. 1,194. — 2) N. pr. einer Tochter Kaṇḍavarman's Kathâs. 26,177.

बिन्दुवासर (बि° + वा°) m. *der Tag der Befruchtung, — der Empfängniss* Ǵjot. im ÇKDr.

बिन्दुसंग्रह (बि° + सं°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 404, *b*, No. 35.

बिन्दुसंदीपन (बि° + सं°) oder vollständiger सिद्धान्ततत्त्व° Titel eines Commentars Hall 108.

बिन्दुसर = बिन्दुसरस् Bhâg. P. 3, 25, 5.

बिन्दुसरस् (बि° + स°) n. N. pr. eines heiligen *Sees* MBh. 2, 60. 67. 1809. 6, 238. R. 1,44,13. Bhâg. P. 3,21,33. 39. 7,14,31. Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,11. °तीर्थ 77,*b*,30. — Vgl. बिन्दुह्रद.

बिन्दुसार (बि° + सार) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Kandragupta, VP. 469. LIA. II, 213. 215. Wassiljew 51. des Nanda Burn. Intr. 149. 359. fgg.

बिन्दुसेन (बि° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Kshatrauǵas, VP. 466, N. 12.

बिन्दुह्रद (बि° + ह्रद) m. N. pr. eines *Sees* Verz. d. Oxf. H. 75,*b*,27. — Vgl. बिन्दुसरस्.

बिबोधयिषु (vom desid. des caus. von बुध्) adj. *zu wecken beabsichtigend* R. 6,37,25. — Vgl. बुबोधयिषु.

बिब्वोक (विव्वोक, विब्बोक) m. *vornehme Gleichgültigkeit* AK. 1, 1, 2,31. H. 507. Halâj. 1, 89. विव्वोकस्त्वतिगर्वेण वस्तुनीष्टे ऽप्यनादरः Sâh. D. 139. Daçar. 2, 30. 38. Rasatar. 6,13 bei Aufr. मनाकिप्रयकथालापे विब्बोको ऽनादरक्रिया Pratâpar. 56,*a*,9. Spr. 678.

बिभक्षयिषु (vom desid. von भक्ष्) adj. *zu essen verlangend* MBh. 10, 775. Mârk. P. 8,150.

बिभित्सा (vom desid. von भिद्) f. *das Verlangen zu durchbrechen, — zu sprengen*, mit dem acc.: द्रोणानीकम् MBh. 7,4014.

बिभित्सु (wie eben) adj. *zu durchbrechen —, zu sprengen verlangend*, mit dem acc.: व्यूहम् MBh. 6,3554. द्रोणानीकम् 7,1381. 1478. 1696. अब्रह्मपटलम् Bhâg. P. 3,14,26.

बिभेदयिषु (vom desid. des caus. von भिद्) adj. *zu entzweien beabsichtigend* MBh. 5,5822.

बिभ्रक्षु (vom desid. von भ्रस्ज्) 1) adj. *zu braten —, zu versengen beabsichtigend:* देवं बिभ्रक्षुरस्त्राग्नौ Bhaṭṭ. 5, 57. लोकान्बिभ्रक्षुरिव तेजसा 9, 34. — 2) m. *Feuer* Wilson.

बिभ्रज्जिषु (wie eben) m. *Feuer* Bhaṭṭ. 9,34.

बिम्ब (विम्ब) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 95. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,10. 1) m. n. *die Scheibe der Sonne* oder *des Mondes* AK. 1,1,2,17. H. 107. an. 2,305. Med. b. 7. Halâj. 1,44. अर्क° Çâk. 170. विवस्वतः Prab. 114, 10. ऐन्दव 94, 13. शशाङ्क° Mṛkkh. 67, 25. Sûrjas. 10,9. 11. fgg. Kaurap. 10. Mârk. P. 84,11. वदनेन निर्जितं तव निलीयते चन्द्रबिम्बमम्बुधौ Spr. 2710. चन्द्रबिम्बानन 3246. पूर्णेन्दुबिम्बानना Çrut. (Br.) 43. — 2) m. n. *Kugel, Halbkugel, Scheibe* überh.; (am Körper) *rund hervortretende Theile:* श्रोणि° Mâlav. 56. Spr. 2833. नितम्ब° Ṛt. 1, 4. उपचीयमाननितम्बबिम्बा adj. Paṅkat. ed. orn. 49, 23. Vikr. 100. einer Wolke Megh. 48. masc. (neutr. die Berliner Hdschr.) Suçr. 1, 338, 9. आदर्श° (*Metall-*) *Spiegel* Kumâras. 7, 22. Dieselbe Bed. hat wohl das einfache Wort in der Stelle: यथैव बिम्बं मृदयोपलिप्तं तेजोमयं भ्राजते तत्सुधान्तम् Çvetâçv. Up. 2,14. Die Bed. *Krug, Wassertopf* in Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. (ÇKDr.) beruht wohl auf einer Verwechselung von कमण्डलु mit मण्डल. — 3) m. n. *Bild, Abbild* Trik. 3,3,282. H. an. Med. स्व° Bhâg. P. 3,2,11. बुद्ध° Râǵa-Tar. 3,464. 4,259. 261. बिम्बादिवोद्गतौ बिम्बौ रामदेहात्तथा परौ *Urbild* und *Abbild* R. 1,4,12 (Schol.: बिम्बात्सूर्यादेरुत्थितौ बिम्बाविव प्रतिबिम्बाविव). रूपानुरूपौ रामस्य बिम्बाद्बिम्बमिवोद्गतौ R. Gorr. 1,3,51. In Gleichnissen *das Verglichene* im Gegens. zu प्रतिबिम्ब *dem Abbilde* Pratâpar. 77, *a*, 8. 93, *b*, 6 (s. u. प्रतिबिम्ब). — 4) n. *die Frucht der Momordica monadelpha Roxb.* (बिम्बी), mit deren rother Farbe die Lippen verglichen zu werden pflegen, Trik. 3,3,282. H. an. Med. °फल Spr. 2981. °फलाधरोष्ठ Kumâras. 3, 67. पक्वबिम्बाधरोष्ठी Megh. 80. Lalit. ed. Calc. 405, 2. बिम्बाधर Çâk. 147. ad 69,2. Kumâras. 3,56. Spr. 2597. Bhâg. P. 4,26,25. भास्वद्बिम्बाधरा Râǵa-Tar. 3,416. बिम्बोष्ठ Spr. 2831. Kathâs. 4, 8. बिम्बोष्ठी und बिम्बौष्ठी adj. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,4. MBh. 4, 255. Çrut. 27. Râǵa-Tar. 3, 482. — 5) m. *Eidechse, Chamäleon* Med. — 6) m. N. pr. eines Mannes Pat. zu P. 4, 1, 97. Râǵa-Tar. 7, 216. 1643. 8, 426. 545. 792. — 7) f. आ *Momordica monadelpha Roxb., eine Cucurbitacee*, Çabdar. im ÇKDr. f. ई (gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41) dass. H. 1185. Halâj. 2, 48. Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 1,29,6. 137,15. 144, 14. 145, 5. 212, 17. 2, 247, 2. 327, 13. बिम्बि° 480, 11. — 8) f. आ *a*) N. zweier Metra: α) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑ —⏑—— Colebr. Misc. Ess. II, 159 (IV, 8). — β) *4 Mal* ——————, ⏑⏑⏑⏑⏑—, ——⏑——⏑— ebend. 163 (XIV, 5). — *b*) N. pr. der Gemahlin Bâlâditja's, Königs von Kâçmîra, Râǵa-Tar. 3, 482. — 9) f. ई N. pr. der Mutter des Königs Bimbisâra Schiefner, Lebensb. 235 (5). — Vgl. प्रतिबिम्ब, बैम्बकि.

बिम्बक (बि°) 1) n. = बिम्ब 1. und 4. Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. बिम्बिका *a*) = बिम्ब 1. Çabdar. — *b*) = बिम्बी *Momordica monadelpha Roxb.* AK. 2,4,5,4.

बिम्बकि (बि°) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 10, 88. 98.

बिम्बजा (बि°) f. = बिम्बिका Çabdar. im ÇKDr. *Momordica monadelpha Roxb.* Wilson.

बिम्बट (बि°) m. *Senf* Çabdak. im ÇKDr.; vgl. Râǵa-Tar. 3,338.

बिम्बर (बि°) *eine best. grosse Zahl* Mél. asiat. 4, 631. fg. 637. Lot. de la b. l. 422.

बिम्बसार m. v. l. für बिम्बिसार Burn. Intr. 145, N. 1. Hiouen-thsang I, 389. Lalit. ed. Calc. 300, 3.

बिम्बावँ n. P. 5,2,109, Vârtt., Sch.

बिम्बित (von बिम्ब) adj. *sich abspiegelnd:* खड्गस्य बिम्बितार्कस्य भाभिर्द्योतितकुण्डलः Râǵa-Tar. 5,343. 3,338.

बिम्बिन् adj. von बिम्ब; s. बिम्बिसार.

बिम्बिय (बि°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,1066.

बिम्बिसार (बिम्बिन् + सार) m. N. pr. eines Fürsten von Magadha und Zeitgenossen Çâkjamuni's Vjutp. 94. Burn. Intr. 145. 340. Lalit. ed. Calc. 299,4. LIA. I, 709. Anh. xxxiii. II, 71. Hiouen-thsang I, 414. VP. 466, N. 12 (विम्बिसार). Schiefner, Lebensb. 235 (5). 252 (22). An der ersten der zwei zuletzt genannten Stellen wird der Name auf बिम्बी, den Namen der Mutter dieses Fürsten, zurückgeführt. Varianten dieses Namens: विधिसार, विद्मिसार, बिन्दुसेन, विन्ध्यसेन.

बिम्बु (बि°) m. *Betelnussbaum* ÇKDr. Wilson.

बिम्बेश्वर (बि°) f. N. eines von der Fürstin Bimbâ erbauten Heiligthums Râǵa-Tar. 3,482.

बिल्, बिलँति und बेलँयति = भिद् *spalten* Dhâtup. 28,67. 32,66.

बिँल 1) n. *Höhle, Loch, Oeffnung, Mündung* Nir. 2,17. AK. 1,2,1,1. 3,4,18,102. H. 1363. an. 2,503. Med. l. 48. Halâj. 3,2. वलस्यं RV. 1, 11,5. TS. 2,1,5,1. von Schlangen MBh. 7,5527. Hariv. 3635. R. 2,23, 2 (20,2 Gorr.). 33,23 (25 Gorr.). Ragh. 12,5. Spr. 2919. Râǵa-Tar. 4, 175. von Bären, Mäusen u. s. w. R. 1,3,25. 4,8,44. MBh. 1,5583. Kathâs. 11,45. 26,173. 33,108. Râǵa-Tar. 3,468. fg. Bhâg. P. 8,23,12. Pańkat. 193,12. 15. III, 226. Spr. 89. देवखात° AK. 2,3,6. अखात° H. 1033. °स्वर्ग *von der Unterwelt* Bhâg. P. 5,24,8. 6,5,13. अपाम् RV. 1, 32,11. धमनीनाम् AV. 7,35,2. 9,8,11. 19,68,1. TS. 5,6,1,4. समंबिल *bis zum Rande voll* Kâtj. Çr. 17,1,19. 21. अवाचीन° Pańkav. Br. 15,5, 16. नासा° Sańsk. K. 32,a,1. बिले बतोरुक्रमविक्रमान्ये न शृण्वतः कर्णपुटे नरस्य *blosse Löcher* Bhâg. P. 2,3,20. आनन° Râǵa-Tar. 4,252. तथाक्षेयो दन्दशूकाः सर्पा नागाश्च तक्षकं विधाय वत्सं दुदुहुर्बिलपात्रे (nach dem Schol. *Mund*) विषं पयः Bhâg. P. 4,18,22. *Mündung einer Schüssel, eines Löffels* u. s. w. AV. 12,3,13. VS. 11,59. Çat. Br. 6,5,2,20. Khând. Up. 3,15,1. Çâńkh. Çr. 5,9,12. Lâtj. 1,10,17. त्वग्बिला *auf der Rindenseite die Mündung habend* Kâtj. Çr. 1,3,37. पात्री° 2,3,39. उप° *die Mündung zukehrend* Schol. zu 9,9,25. चतुँर्बिल *vier Oeffnungen habend*, vom Euter AV. 18,4,30. TBr. 3,7,4,16. Âçv. Gṛhj. 2,10,6. Çâńkh. Gṛhj. 3,9. पञ्च कृत्वीँषि, तेषां पञ्च बिलानि तस्मात्क्रूः पञ्चबिलो नाम Çat. Br. 5,5,1,1. AV. 11,3,18. TS. 1,6,1,2 (und Comm.). Kâtj. Çr. 15, 9,1. Çâńkh. Çr. 15,14,22. Als m. (!) Pańkat. 144,16. Vielleicht von बिल् = बिद् = भिद्. — 2) m. *eine Rohrart, Calamus Rotang* (वेतस) Çabdak. im ÇKDr. — 3) *das Pferd* Ukkaiḥçravas Med. — Vgl. अर्वाग्बिल, आबिलम्, उद्बिल, उरु°, ग्रीवा°, वस्ति°, बैलायन.

बिलकारिन् (बिल + 1. का°) 1) adj. *Löcher machend.* — 2) m. *Maus* Râǵan. im ÇKDr.

बिलधावन (बिल + 2. धा° adj.) adj. *rimam tergens* (obscön): स्त्रीणाम् TS. 7,4,19,1.

बिलवास (बिल + वास) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier* Suçr. 1,208,14. m. = खट्टाक्क *Iltis* u. s. w. Râǵan. im ÇKDr.

बिलवासिन् (बिल + वा°) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier* MBh. 13,734. अहिस्तु बिलवासिनाम् (राजा) 14,1171. m. *Schlange* Çabdar. im ÇKDr.

बिलशय (बिल + शय) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier:* द्वाविमौ ग्रसते भूमिः सर्पो बिलशयानिव Spr. 1270 (vgl. die Anm. dazu am Ende des 2ten und des 3ten Theiles). MBh. 14,2694. m. *Schlange* Çabdar. im ÇKDr.

बिलशायिन् (बिल + शा°) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier* Suçr. 2,459,5.

बिलसँ adj. von बिल gaṇa तृणादि zu P. 4,2,80.

बिलेवासिन् (बिले, loc. von बिल, + वा°) adj. *in Höhlen wohnend;* m. *Schlange* Çabdar. im ÇKDr.

बिलेशय (बिले + शय) 1) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier* (z. B. Stachelschwein, Igel, Hase, Schlange, Maus) MBh. 1,1816. Suçr. 1,200,7. 203,7. 238,6. 2,448,10. Bhâg. P. 5,24,30. 26,33. m. *Schlange* AK. 1,2,1,8. H. 1303. an. 4,227. Med. j. 127. *Maus* H. an. Med. — 2) m. N. pr. eines Lehrers (der कठविद्या) Verz. d. Oxf. H. 223, b,39 (Verz. d. B. H. 196,6. Hall 16).

बिलेश्वर (बिल + ई°) m. N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 149,a,21. Vielleicht fehlerhaft für बिल्वेश्वर.

बिलौकस् (बिल + ओ°) 1) adj. *in Löchern wohnend*, m. *ein höhlenbewohnendes Thier* M. 10,49. MBh. 1,5756. 5847.

बिँल्म n. 1) *Span:* सं सानु मार्ज्मि दिधिषामि बिल्मैः RV. 2,35,12. °ग्रहण *das splitterweise-Fassen* Nir. 1,20. — 2) *ein durchbrochener Helm* Schol. zu Çatar. Up. in Ind. St. 2,39, N. — 3) *Aschenbehälter* ebend. — Wohl wie बिल von बिल् = बिद् = भिद्.

बिल्मिँन् (von बिल्म) adj. *behelmt* (nach Mahidh.) VS. 16,35.

बिल्ल (बि°) n. 1) = तक्ष und आलवाल (nach dem Ind.) Trik. 1,2, 28; vgl. बिल. — 2) *Asa foetida* (हिङ्गु) Çabdak. im ÇKDr.; vgl. बिल्वा.

बिल्लमूला (बि° + मूल) f. *ein best. essbares Knollengewächs* (वाराहीकन्द) Çabdak. im ÇKDr. (वि° geschrieben).

बिल्लसू (बि°) f. *eine Mutter* (सू) *von zehn Kindern* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. बिष्कला.

बिल्वँ Çânt. 4,9. in der späteren Sprache auch बिल्वँ 1,24. 1) m. *Aegle Marmelos Corr.*, ein zu den Citraceen gehöriger Baum, welcher köstliche Früchte (बिल्व n.) trägt; unreif werden dieselben in der Medicin verwendet. Nir. 1,14. AK. 2,4,2,12. Trik. 2,4,11. H. 1135. Med. v. 24. Halâj. 2,39. Ratnam. 6. समा समा वै बिल्वो गृभीतः Ait. Br. 2,1. TS. 2,1,8,2. Çat. Br. 13,4,4,8. AV. 20,136,15. Kâtj. Çr. 6,1,9. Çâńkh. Çr. 12,24,8. Gobh. 4,1,7. Kauç. 8. MBh. 3,2405. 11569. 14,1709. R. 2, 56,7. 91,30. 94,8. R. Gorr. 1,27,14. 2,100,27. 3,76,3. Spr. 802. Brahma-P. in LA. 52,13. Suçr. 1,6,17. 137,15. 143,7. 212,14. फलेषु परिपक्वं यद्गुणवत्तदुदाहृतम्। बिल्वादन्यत्र विज्ञेयमामं तद्धि गुणोत्तरम्॥ 215,20. 367,20. 2,175,2. 366,18. 440,4. MBh. 14,1710. कृपणानामिव बिल्वानि पङ्गूनामिव धेनवः। हृतमैश्वर्यमस्माकं जीवतां भवतः कृते॥ 3,1270. (तस्य) नागो बिल्वमिवाक्रम्य पोथयिष्याम्यहं शिरः 4,732. खलः सर्षपमात्राणि परच्छिद्राणि पश्यति। आत्मनो बिल्वमात्राणि पश्यन्नपि न पश्यति॥ Spr. 800. बिल्वैर्होमं विदधतं तत्र ब्राह्मणम् Kathâs. 35,56. बिल्वहो-

मस्य समरात्रो विल्वसमरात्रः P. 6,2,97, Sch. विल्वाद् Nir. 1,14. द्वे वि-ल्वे काञ्चने शुभे Hariv. 7888. °पेशिका, °पेशी *die getrocknete Schale der* Bilva-*Frucht* Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 1,141,9. 2,38,21. 436,14. °दण्ड *einen Stab von* Bilva-*Holz tragend,* Beiw. Çiva's MBh. 14,196. Blätter vom Bilva beim Çiva-Cultus angewendet Wilson, Sel. Works II, 217. Verz. d. Oxf. H. 74,*a*, 20. — 2) n. *ein best. Gewicht,* = 1 Pala Çabdam. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,7. = 4 Aksha = ¼ Kuḍava Çârṅg. Saṁh. 1,1,24. °मात्र Suçr. 2,35,10. 350,14. 15. — 3) *ein best. Gemüse* Suçr. 1,220,9. — 4) f. श्रा = हिङ्गुपत्त्री (vgl. बिल्ला) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. उरुबिल्वा, कुरुबिल्व, चिरबिल्व, जलबिल्व, बैल्व, बैल्वक.

बिल्वक (von बिल्व) 1) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1557. — 2) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 13,1700. Verz. d. Oxf. H. 39, *b*,2. — Vgl. बैल्वकि.

बिल्वकीया (von बिल्व) f. *ein mit* Bilva *besetzter Platz* gaṇa नडादि zu P. 4,2,91. P. 6,4,153. — Vgl. बैल्वक.

बिल्वज (बि° + ज) s. बैल्वज.

बिल्वतेजस् (बि° + ते°) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2150.

बिल्वनाथ (बि° + नाथ) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 234,*a*, N. 1.

बिल्वपत्त्र (बि° + प°) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5,3630.

बिल्वपत्त्रिका (wie eben) f. Name der Dâkshâjaṇî, unter dem sie in Bilvaka verehrt wurde, Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,2.

बिल्वपाण्डर (बि° + पा°) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1557.

बिल्वमङ्गल (बि° + म°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. No. 230.

बिल्ववन (बि° + वन) n. *ein* Bilva-*Wald:* °माहात्म्य Mack. Coll. I, 84. — Vgl. बैल्ववन.

बिल्वाग्रक (बिल्व + श्राग्र) N. pr. einer Oertlichkeit: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,42.

बिल्वेश्वर (बि° + ई°) N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 64,*b*,8. °माहात्म्य 84,*a*,39. — Vgl. बिलेश्वर.

बिल्वोदकेश्वर (बि° - उदक + ई°) N. pr. eines Heiligthums des Çiva Hariv. 7601. 7617.

बिल्हण m. N. pr. eines Mannes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,33,7. eines Dichters Journ. asiat. 1848, XI, 469. fgg. बिह्लण Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,45. 209,*a*,15. No. 245.

बिश्, बेशति = पिस् Dhâtup. 17,71.

बिश, बिष und die damit zusammengesetzten Wörter s. u. बिस.

बिष्कला f. Bez. *einer Gebärenden* AV. 1,11,3. Vielleicht mit बष्कय und बष्किह् zu vergleichen. Nach Râǵan. im ÇKDr. ist बिष्कल m. *Hausschwein* (ग्राम्यशूकर), welches wegen seiner Fruchtbarkeit den Namen बह्वपत्य u. s. w. führt. Vgl. übrigens auch बिल्लसू.

बिस्, बिस्यति *gehen, sich bewegen* (गतिकर्मन्) Naigh. 2,14. *spalten* oder *wachsen* Nir. 2, 24. *antreiben* (प्रेरणे) Dhâtup. 26,108. *werfen* Vop.

बिस n. Siddh. K. 249, *b*, 7. *Wurzelschoss, Untergrundstengel des Lotus.* Die jungen Wurzelschosse des Nelumbium und einiger Nymphaeen (namentlich N. edulis) so wie die im Boden befindlichen Theile des Stengels werden mit Vorliebe gegessen (Roxb.), und scheinen schon in frühester Zeit als Leckerbissen gegolten zu haben. AK. 1,2,3,41. Trik. 1,2,37. H. 1165. Halâj. 3,60. बिसानि स्तेनो श्रप सो जहार Ait. Br. 5,30. AV. 4,34,5. नास्य क्षेत्रे पुष्करिणी नाण्डीकं जायते बिसम् 5,17,6. बिसं बिसम् gaṇa सवनादि zu P. 8, 3, 110. MBh. 13, 4475. 4479. fg. केचिद्बिसान्यखनन् 4554. Suçr. 1, 225, 13. Vikr. 94. Kumâras. 3, 37 (बिश). Spr. 1934, v. l. 3866. Râǵa-Tar. 1,373. विच्छित्तिविशदविशकिशलयवलया (v. l. विष) Gît. 6, 4. हस्तान्यष्टमिदं बिसाभरणम् Çâk. 74. श्राभुग्नकान्तबिसभङ्गसुरभीणि (गात्राणि) 66. °मृणालम्, °मृणालानि MBh. 3, 13149. Suçr. 1, 80,13. 225,2. 326,21. 2,38,17. व्याप्तवत्यभितो देहं नाभितः प्रसृताः सिराः । प्रतानाः पद्मिनीकन्दाद्बिसादीनां यथा जलम् ॥ 1, 357, 14. 2, 310, 2. 509,7. °किशलयच्छेदपाथेयवत् (राजहंस) Megh. 11. °तन्तु MBh. 5, 438 (vgl. 12, 13213 am Ende). Kumâras. 4, 29. Spr. 82. कुटिलबिसलताखण्ड 2013. masc.: बिसान्प्रवालान्पद्मानां भक्षयामासुः Hariv. 15445. am Ende eines adj. comp. f. श्रा Râǵa-Tar. 3, 527. *die ganze Lotuspflanze* ist gemeint in der Stelle: न लिप्यते कर्मफलैरनिष्टैः पत्त्रं बिसस्येव जलेन सिक्तम् MBh. 12,7974. बिश Râjam. zu AK., बिष Muk. zu AK. ÇKDr.

बिसकण्ठिका (von बिस + कण्ठ) f. *eine Kranichart* AK. 2, 5, 25. H. 1319. Halâj. 2, 95.

बिसकण्ठिन् (wie eben) m. desgl. Râǵan. im ÇKDr. (बिश°).

बिसकुसुम (बिस + कु°) n. *Lotusblüthe* Râǵan. im ÇKDr.

बिसखा (बिस + 2. खा) m. *Wurzelschoss-Gräber* P. 3, 2, 67, Sch. Vop. 26, 66. 67 (विषखा). ṚV. 6, 61, 2. Nir. 2, 24.

बिसखादिका (बिस + खा° von खाद्) f. *das* (um die Wette) *Essen von Wurzelschossen,* N. eines Spiels Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,5 v. u.

बिसग्रन्थि (बिस + ग्र°) m. 1) *Knoten am Stengel des Lotus* MBh. 12, 13213 (vgl. 5, 438). zum Klären von Wasser gebraucht Suçr. 1, 171, 18. — 2) *eine best. Augenkrankheit* Wise 301. Suçr. 2,333,10.

बिसज (बिस + ज) n. *Lotusblüthe* ÇKDr. Wilson.

बिसनाभि (बिस + ना°) *Nelumbium speciosum* (पद्मिनी) Trik. 1,2,36.

बिसनासिका (बिस° + ना°) f. *eine Kranichart* Çabdârthak. bei Wilson.

बिसप्रसून (बिस + प्र°) n. *Lotusblüthe* AK. 1,2,3,40. H. 1161. Halâj. 3,57. Çiç. 5,28.

बिसल (von बिस?) n. = किसल *ein junger Schoss* Trik. 2,4,4.

बिसवत् (von बिस) adj. *reich an Wurzelschossen des Lotus;* °वती subst. *ein solcher Platz* gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86. Çat. Br. 11, 5, 1, 4.

बिसवर्त्मन् (बिस + व°) n. *eine best. Krankheit des Augenlieds* Wise 298. Suçr. 2,306,7. शूनं यद्वर्त्म बहुभिः सूक्ष्मैश्छिद्रैः समन्वितम् । बिसमन्तर्जल इव बिसवर्त्मेति तन्मतम् ॥ 310,2. 320,9.

बिसाकर (बिस + श्रा°) m. *eine Art Euphorbia* (भद्रचूड) Çabdač. im ÇKDr. (बिशाकर); बिशाकार Wilson in der 2ten Aufl.; बिशायक ÇKDr. unter लङ्कास्थायिन्.

बिसिनी (von बिसिन् und dieses von बिस) f. *Nelumbium speciosum* (die ganze Pflanze) gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. AK. 1,2,3,38. Halâj. 3,60. Spr. 197. = मृणाल Râǵan. im ÇKDr.

बिसिल adj. von बिस gaṇa काशादि zu P. 4,2,80.

बिह्लण s. बिल्हण.

बीज 1) n. Trik. 3, 5, 7. *a*) *Same* (von Pflanzen und Thieren); *Saatkorn, Korn* Naigh. 2, 2. AK. 2, 6, 2, 13. Trik. 3, 3, 87. H. 629. an. 2, 73. Med. ग. 16. fg. Halâj. 3, 16. येन तोकाय तनयाय धान्यं बीजं वहध्वे अक्षितम् RV. 5, 53, 13. वपन्तो बीजमिव धान्याकृतः 10, 94, 13. 101, 3. das Weib, यस्यां बीजं मनुष्याः वपन्ति 85, 37. AV. 3, 23, 4. यथा बीजमुर्वरायां कृष्टे फालेन रोहति 10, 6, 33. 14, 2, 14. आशि बीजम् TS. 7, 5, 20, 1. Çat. Br. 3, 3, 3, 17. 3, 6, 2, 2. नाना॰ Kâtj. Çr. 2, 4, 10. Gobh. 2, 9, 5. Kauç. 24. Suçr. 1, 34, 4. बीजार्थे 48, 12. Kap. 1, 10. बीजं स्यान्नु चरिष्णु च M. 1, 56. तासु (अप्सु) बीजमवासृजत् 8. शिरांसि पादरक्षाणां बीजवत्प्रवपन्मुहुः Draup. 8, 10. Bhâg. P. 8, 24, 34. die Erde, यामाहुः सर्वबीजप्रकृतिरिति Çâk. 1. बीजाप्तिविधि Verz. d. Oxf. H. 325, *a*, 4. नाराजके जनपदे बीजमुष्टिः प्रकीर्यते Spr. 4417. Ragh. 19, 57. बीजाञ्जलि Mârk. P. 6, 20. प्रतप्तबीजमिव नेत्रम् R. 4, 13, 39. न तस्य बीजं रोहति बीजकाले MBh. 5, 386. बीजैरङ्कुरितम् Spr. 1972. बीजमुप्तमिवोषरे R. 3, 44, 3. M. 2, 112. यथेरिणे बीजमुप्त्वा न वप्ता लभते फलम् 3, 142. उप्यते यद्धि यद्बीजं तत्तदेव प्ररोहति 9, 40. यादृशं तूप्यते बीजं क्षेत्रे कालोपपादिते। तादृग्रोहति तत्तस्मिन्बीजं स्वैर्व्यञ्जितं गुणैः ॥ Spr. 2469. 2468. 3809. 130. गोबीजकाञ्चनैर्वैश्यम् (शापयेत्) M. 8, 113. 88. मु॰ 10, 69. बीजबन्धनप्रवेशने Verz. d. Oxf. H. 86, *b*, 27. न्यग्रोधस्य यथा बीजं (so v. a. *Ausläufer*) स्तोकं सूतेत्रभूमिगम्। बहुविस्तीर्णतां याति Spr. 1656. फालकृष्टां मही दृष्ट्वा सबीजां सफलामपि MBh. 13, 3133. Çâk. 91, 14. 151. ततो भूमिं व्यदधात्पञ्चबीजाम् MBh. 13, 7394. क्षेत्रभूता स्मृता नारी बीजभूतः स्मृतः पुमान् M. 9, 33. बीजयोन्योः 56. 35. 37. Bhâg. P. 4, 6, 42. यस्माद्बीजप्रभावेण तिर्यग्जा ऋषयो ऽभवन्। पूजिताश्च प्रशस्ताश्च तस्माद्बीजं प्रशस्यते ॥ M. 10, 72. तपोबीजप्रभावैः *der männliche Same* so v. a. *Ursprung von Vaters Seite* 42. बीजभूता वयं केचिदवशिष्टाः *den Samen zur künftigen Generation bildend* MBh. 3, 15359. VP. bei Muir, ST. I, 149, N. 75. ॰स्तम्भ, ॰स्तम्भन Verz. d. Oxf. H. No. 758. ॰पोषण Verz. d. B. H. 278, 7 v. u. — *b*) uneig. *Keim, Element, Anfang, Entstehungsgrund* AK. 1, 1, 1, 6. Trik. 3, 3, 87. H. 1513. H. an. Med. तेषां खल्वेषां भूतानां त्रीण्येव बीजानि भवन्त्याण्डजं जीवजमुद्भिज्जमिति Khând. Up. 6, 3, 1. चिकित्सितस्य Suçr. 1, 5, 20. 2, 360, 14. (अयस्कृतीः) सहस्रशो ऽपि कुर्वीत बीजेनानेन बुद्धिमान् *nach diesen Elementen, Grundlagen* 2, 76, 15. 335, 9. महतस्तेजसो बीजं बालो ऽयं प्रतिभाति मे Çâk. 174. मया तावन्नीतिबीजनिर्वापणं कृतम् Pankat. 85, 17. 20. लोभ॰ *veranlasst durch* MBh. 14, 2784. Kap. 3, 3. Jogas. 1, 25. Nilak. 34. मोहस्योत्पत्तिबीजम् Spr. 2595. तद्धि बीजमिहापदाम् Kathâs. 15, 134. भाष्यबीजानुसारिन् Ind. St. 5, 160, 1. Haeb. Anth. 410, Çl. 3. Prab. 10, 11. 70, 1. 93, 7. एतन्नानावताराणां निधानं बीजमव्ययम् Bhâg. P. 1, 3, 5 (citirt von Nilak. bei Muir, ST. IV, 221). 17, 18. 2, 1, 17. 3, 28, 1. 5, 6, 1. 7, 10, 3. पुरुषादिबीजाय 8, 3, 2. Schol. zu Gaim. 1, 2. *der Keim* eines Gedichts, eines Zauberspruchs u. s. w., aus dem sich das Uebrige entwickelt, R. 1, 3, 1. Bhâg. P. I, Einl. lix, N. 1. Verz. d. Oxf. H. 4, *a* (No. 28). 104, *b*, 10. fg. No. 161. Verz. d. B. H. No. 1289. 1350. eines Dramas Daçar. 1, 16. 23. 26. 33. 39. 46. 3, 3. Pratâpar. 20, *b*, 9. — *c*) *Analysis, Algebra* Colebr. Alg. 130. 195. भास्करीय॰ Ind. St. 2, 253. ॰श्लोकाः Verz. d. B. H. No. 830. गणितं बीजं (vgl. बीजगणित) 868. — *d*) *Quecksilber* (?) Sûrjas. 13, 20. 23. बीजं प्रक्षिपामि (als Zaubermittel), निक्षितं बीजं न कचित्स्फारीभवति Mârk. 49, 5. — *e*) = तत्त्व *Wahrheit* Trik. H. an. Med. — *f*) = आधान H. an. Med. *receptacle, place of deposit or preparation* Wilson. — *g*) *Mark* Râgan. im ÇKDr. — 2) m. = बीजक, बीजपूरक *Citronenbaum* Ârjabhaṭṭa in Journ. of the Am. Or. S. 6, 558, 6 und Colebr. Alg. 315. — Vgl. अबीज, अग्रबीज, काण्डबीजा, ज्योतिर्बीज, पद्मबीज, पीतबीजा, पुष्करबीज, पूर्ण॰, वह्नि॰.

बीजक (von बीज) 1) n. *Same* Suçr. 2, 527, 13. — 2) m. *a*) *Citronenbaum, Citrus medica Lin.* Gaṭâdh. im ÇKDr. Hariv. 8954. R. 2, 94, 9 (103, 9 Gorr.). Colebr. Alg. 315. *Citrone* Suçr. 2, 52, 5. 69, 21. 152, 9. 159, 12. Çârng. Saṁh. 1, 1, 42. *Terminalia tomentosa W. et A.* Râgan. im ÇKDr. — *b*) *Armlage des Kindes bei der Geburt* Suçr. 1, 277, 19. 278, 2. — *c*) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, *a*. — Vgl. अबीजक, बैजि, बैजेय.

बीजकर्तृ (बीज + क॰) m. *Samenhervorbringer*, Beiw. Çiva's Çiv.

बीजकृत् (बीज + कृत्) adj. *Samen erzeugend;* n. *ein Aphrodisiacum* Râgan. im ÇKDr.

बीजकोश (बीज + कोश) m. *Samenkapsel*, insbes. *der Lotusblume* AK. 1, 2, 3, 42. H. 1165. Halâj. 3, 60. राजीव॰ Trik. 3, 3, 34. पद्मबीजकोशी f. dass. 3, 4, 1, 16. बीजकोशी f. *Schote* H. 1130. Halâj. 2, 34.

बीजक्रिया (बीज + क्रि॰) f. *eine algebraische Auflösung* Colebr. Alg. 130.

बीजगणित (बीज + ग॰) n. *Algebra* Colebr. Alg. 129. fgg. 246.

बीजगर्भ (बीज + गर्भ) m. *Trichosanthes dioeca Roxb.* (पटोल) Râgan. im ÇKDr.

बीजगुप्ति (बीज + गु॰) f. *Schote* Râgan. im ÇKDr.

बीजल (von बीज) n. *das Grundsein* Nilak. bei Muir, ST. IV, 221.

बीजदर्शक (बीज + द॰) m. *Schauspieldirector* (*den Keim, den ersten Anfang eines Schauspiels, den Augen der Zuschauer vorführend*) H. ç. 89.

बीजधानी (बीज + धा॰) f. N. pr. eines Flusses R. Gorr. 2, 73, 3.

बीजधान्य (बीज + धा॰) n. *Koriander* (धान्यक) Râgan. im ÇKDr.

बीजपादप (बीज + पा॰) m. *Semecarpus Anacardium Lin.* (भल्लातक) Râgan. im ÇKDr.

बीजपुर Suçr. 2, 496, 2 fehlerhaft für ॰पूर.

बीजपुष्प (बीज + पु॰) n. N. zweier Pflanzen, = मरुवक und मदन Med. p. 29.

बीजपुष्पिका (wie eben) f. *Andropogon saccharatus Roxb.* (देवधान्य) H. 1178.

बीजपूर (बीज + पूर) m. *Citrus medica Lin.; Citrone* AK. 2, 4, 2, 59. H. 1150. Ratnam. 66. ॰रस Suçr. 2, 453, 8. 496, 2 (fälschlich ॰पुर). Çârng. Saṁh. 2, 1, 12. 27. 2, 14. ॰पूरक dass. MBh. 3, 11568. R. 2, 91, 30 (100, 27 Gorr.). 3, 17, 8. Bhâg. P. 8, 2, 11. Suçr. 1, 215, 15. 2, 328, 11. 425, 16. 462, 3.

बीजपूर्ण (बीज + पूर्ण) m. dass. Ratnam. 66. Suçr. 2, 315, 15.

बीजपेशिका (बीज + पे॰) f. *Hodensack* Râgan. im ÇKDr.

बीजप्रबोध (बीज + प्र॰) m. Titel eines Commentars zum Bîgagaṇita Colebr. Misc. Ess. II, 453.

बीजप्ररोहिन् (बीज + प्र॰) adj. *aus Samen hervorschiessend:* बीजकाण्डप्ररोहिणः M. 1, 46.

बीजफलक (बीज + फल) m. *Citrus medica; Citrone* Râgan. im ÇKDr.

बीजमति (बीज + म॰) f. *Sinn für die Erkenntniss des Grundes* Colebr. Alg. 246.

बीजमन्त्र (बीज + म॰) n. Bez. *einer mystischen Silbe, mit der eine*

Zauberformel beginnt, Wilson, Sel. Works II, 21.

बीजमातृका (von बीज + मातृ) f. *Samenkapsel der Lotusblüthe* Hâr. 218.

बीजमात्र (बीज + मात्र) n. 1) *nur so viel als zum Samen, zur Erzeugung von Nachkommenschaft, zur Erhaltung des Geschlechts erforderlich ist:* °मात्रं पिता ददौ: R. 2,108,11. °मात्रावशेषितान् (मृगान्) MBh. 3,15360. तथा तेन सर्वे ऽपि भक्षिता यथा °मात्रमपि नावशिष्टम् Pańkat. 200,12. — 2) Bez. *des 9ten* Maṇḍala *im* Ṛgveda Bṛhadd. in Ind. St. 1,111.

बीजमुक्तावली (बीज + मु°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101,*b*, 1 v. u.

बीजयज्ञ (बीज + यज्ञ) m. *Samenopfer*, Bez. eines best. allegorischen Opfers MBh. 14,2865.

बीजरुह् (बीज + रुह्) adj. *aus Samen hervorschiessend* H. 1201. बीजकाण्डरुहाणि M. 1,48. बीजरुहा indecl. in Verbindung mit कृ gaṇa साक्षादादि zu P. 1,4,74.

बीजरेचन (बीज + रे°) n. *Croton Jamalgota Hamilt.* Râǵan. im ÇKDr.

बीजल (von बीज) adj. *mit Samen —, mit Korn versehen* gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97.

बीजवत् (wie eben) adj. dass.: ये ऽक्षेत्रिणो बीजवन्तः परक्षेत्रप्रवापिणः M. 9,49. गृह् Âçv. Gṛhj. 2,10,2.

बीजवर (बीज + वर) m. *Phaseolus radiatus* (*das Beste der Körner*) H. 1171.

बीजवाप (बीज + वाप) m. 1) *Säemann;* vgl. बैजवाप, बैजवापायन. — 2) *das Säen:* °गृह्य Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. No. 322.

बीजवापिन् (बीज + वा°) m. *Säemann* gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. — Vgl. बैजवापि.

बीजवाहन (बीज + वा°) adj. Beiw. Çiva's Çiv.

बीजवृक्ष (बीज + वृक्ष) m. *Terminalia tomentosa W. et A.* (असन) Râǵan. im ÇKDr.

बीजसू (बीज + सू) f. *die Erde* H. 937.

बीजहरा (बीज + ह°) f. *Samenentzieherin*, Bez. einer Hexe, einer Tochter Duḥsaha's, Mârk. P. 51,6. — Vgl. बीजहारिणी und बीजापहारिणी.

बीजहारिणी (बीज + हा°) f. dass.: स्त्रीपुंसोः Mârk. P. 51,114.

बीजाकृ (बीजा von बीज, + 1. कृ) *säen, besäen* P. 5,4,58. nach den Erklärern *säen und darüber pflügen:* °करोति = सह बीजेन कर्षति Schol. Vop. 7,89. °कृत = उप्तकृष्ट AK. 2,9,8. H. 969.

बीजाक्षर (बीज + अ°) n. *die Anfangssilbe eines Zauberspruchs, einer Gebetsformel* Ind. St. 2,2, N. 1. 9,99.

बीजाङ्कुर (बीज + अ°) m. 1) *Samenkeim* Kumâras. 3,18. Spr. 2316. — 2) du. *Same und Keim* Bhâg. P. 7,9,47.

बीजाढ्य (बीज + आ°) m. = बीजपूर Suçr. 1,162,10.

बीजाध्यक्ष (बीज + अ°) m. *Aufseher über den Samen*, Beiw. Çiva's Çiv.

बीजापहारिणी (बीज + अ°) f. = बीजहरा Mârk. P. 51,46.

बीजाभिधान (बीज + अ°) n. Titel einer Tantra-Schrift; s. u. नकुल 4,*c*.

बीजाम्ल (बीज + अ°) n. = वृक्षाम्ल n. Râǵan. im ÇKDr.

बीजार्णवतन्त्र (बीज - अ° + त°) n. Titel einer Tantra-Schrift Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,24.

बीजाश्व (बीज + अश्व) m. *Beschäler* Kâr. zu P. 4,1,120. Râǵa-Tar. 4,396. 5,280.

बीजिक adj. von बीज gaṇa कुमुदादि zu P. 4,2,80.

बीजिन् (von बीज) 1) adj. *samentragend*, von Pflanzen Suçr. 1,136,8. — 2) *Samen besitzend, Besitzer des Samens;* auch bildlich vom *eigentlichen Erzeuger* im Gegens. zum *nominellen Vater, dem Gatten einer Frau* (क्षेत्रिन्) M. 9,51-53. Nârada in Dâjabh. 82,5. Kull. zu M. 9,47. *Vater* überh. H. 556. — 3) am Ende eines comp. *von dem und dem Samen stammend:* राज° *von königlichem Geblüte seiend* Râǵa-Tar. 6,98. — 4) m. *die Sonne* H. ç. 6.

बीजोदक (बीज + उ°) n. *Hagel* Trik. 1,1,83. H. ç. 28. Hâr. 58.

बीज्य (von बीज) adj. am Ende eines comp. *aus dem und dem Samen hervorgegangen, von dem und dem herstammend* gaṇa गवादि zu P. 5,1,2. AK. 2,7,2. Trik. 2,7,1. H. 713. — Vgl. महा°.

बीभ्, बीभते *sich rühmen, prahlen* Dhâtup. 10,21.

बीभत्स (vom desid. von बाध्) 1) adj. f. आ *ekelhaft, widerlich, scheusslich* Âçv. Çr. 3,10.11. आपः Kâtj. Çr. 25,11,26. Çâṅkh. Br. 3,5. कर्मन् MBh. 1,210. 4,1385. 7,787 (रौद्र°). संप्रहार R. 3,33,11. रूप 75,21. विषयाः Spr. 1973. fg. 2647. Râǵa-Tar. 2,24. Bhâg. P. 1,14,16. Prab. 71,1. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 85. MBh. 4,412. रस in poetischen Compositionen Daçar. 2,57. Sâh. D. 24,18. 209. Pratâpar. 10,*a*,8. 59,*a*,9. AK. 1,1,2,17. 19. H. 295. an. 3,752. Halâj. 1,92. R. 1,4,7 (3,46 Gorr.). Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,14 (wo mit unserer Hdschr. बीभत्स st. बीभत्सा zu lesen ist). n. Gauḍa zu H. 294. अति° R. 3,1,21. Mârk. P. 16,18. सु° MBh. 1,347. अ° 5,904. Nach den Lexicographen = विकृत (विकृति) AK. 1,1,2,19. Trik. 3,3,185. H. an. Med. s. 28. = क्लिन्न AK. 3,4,21,236. = क्रूर und घृणात्मन् H. an. Med. = पापिन् Aǵaja im ÇKDr. — 2) = बीभत्सु Bein. Arǵuna's H. 710. H. an. Med. — 3) f. आ oxyt. *Ekel, Abscheu* VS. 30,17. अ° TBr. 1,1,3,9.

बीभत्सता (von बीभत्स) f. *Ekelhaftigkeit, Widerlichkeit* MBh. 3,17207. fg. Prab. 72,15.

बीभत्सु (vom desid. von बाध्) 1) adj. *Widerwillen —, Abscheu —, Ekel empfindend, ekel, eklich, heikel* ṚV. 1,168,8. बीभत्सुवो (विशः) अपे वृत्रादतिष्ठन् 10,124,8. 9. AV. 11,8,25. बीभत्सवः शुचिकामा हि देवाः Kauç. 73. — 2) m. Bein. Arǵuna's Trik. 2,8,17. H. 710, Sch. MBh. 1,2273. 4809. 5302. 5523. 6492. 8063. 3,11935. 4,46. 367. 1376. न कुर्यां कर्म बीभत्सं युध्यमानः (so die ed. Bomb.) कथं च न। तेन देवमनुष्येषु बीभत्सुरिति विश्रुतः ॥ 1385. 16,167. 170. 177.

बीभत्सित Bhâg. P. 5,5,32. 26,23 ed. Burn. fehlerhaft für बीभत्सित.

बीरिट m. nach den Erklärern *Luft* oder *Schaar, Haufe* Naigh. 4,2. Nir. 5,27. आ विश्पतीव बीरिट इयाते ṚV. 7,39,2.

बीरिण s. दुर्बीरिण und वीरिण.

बुक् onomatop.; s. बुक्कार.

बुक neben पुक im gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2,80. तत्र कठानां तु बुकाध्ययनादिविशेषः Ind. St. 3,261, § 18. बुक m. v. l. für वक *eine best. Pflanze* Colebr. zu AK. 2,4,2,62. ÇKDr. u. वक.

बुकिन् adj. von बुक gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2,80.

बुक्क्, बुक्कति *bellen* Dhâtup. 5,4. बुक्कयति dass. 33,39.

बुक्क 1) m. *Herz* Halâj. 3,14. f. म्रा dass. AK. 2,6,2,15. Trik. 3,3, 324. H. 623. f. ई dass. Bhar. zu AK. ÇKDr. Auch बुक्कन् m. H. 623, Sch. Vgl. वृक्क. — 2) m. *Ziege* Trik. 2,9,25. — 3) m. f. = समय (हृद्-य?) Rabhasa im ÇKDr. — Vgl. u. म्रतिलोमश 2.

बुक्कण m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. B. H. No. 1169 = Verz. d. Oxf. H. 264,a,4.

बुक्कन् s. u. बुक्क 1.

बुक्कन (von बुक्क्) n. *das Bellen des Hundes* H. 1407.

बुक्कराय (बुक्क + राय) m. N. pr. zweier Fürsten von Vigajanagara (Vidjânagara Colebr.) Colebr. Misc. Ess. I, 301. II, 255. 257. 283. Wilson, Sel. Works I, 335.

बुक्कस 1) m. *ein* Kaṇḍâla, *ein Mann aus der niedrigsten Schichte des Volkes* H. 933. an. 3,752. — 2) f. ई a) = काली viell. *die schwarze Farbe.* — b) *die Indigopflanze* H. an. — Vgl. पुक्कश, पुल्कस.

बुक्काग्रमांस n. *Herz* Râjam. zu AK. 2,6,2,15. ÇKDr. Fehlerhafte Verbindung zweier zu trennender Wörter (बुक्का und म्रग्र°).

बुक्कार (बुक् + 1. कार) m. *das Gebrülle des Löwen* Hâr. 194. Trik. 2,5,2 (im Ind. St. चुक्कार des Textes).

बुङ्ग् (बुङ्ग्), बुङ्गति *verlassen* Dhâtup. 5,52.

बुट्, बोटति und बोटयति *ein Leid zufügen* Vop. bei West. zu Dhâtup. 32,116.

बुड्, बुडति *verdecken, verhüllen* v. l. für चुड् West. im Dhâtup. 28, 101. *entlassen* v. l. für पुड् 90.

बुडिल, बुलिल m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 4,6,1,9. 10,6,1,1. 14,8,15,11. Ait. Br. 6,30. Khând. Up. 5,11,1.

बुद् s. बुन्द्.

बुद्ध 1) partic. adj. s. u. बुध्. — 2) m. parox. P. 6,1,205, Sch. Bei den Buddhisten *ein Erwachter, ein Erleuchteter* d. i. *Einer, der durch die Erkenntniss der Wahrheit und durch gute Werke zur vollständigen Erlösung von den Banden der Existenz gelangt ist und vor seinem Eingange in's* Nirvâṇa *die zu einer solchen Erlösung führenden Lehren der Welt mittheilt.* Der historische Buddha, der Buddha κατ᾽ ἐξοχήν, ist Çâkjamuni, dem nach der Annahme der nördlichen Buddhisten 6 andere vorangegangen sein sollen. AK. 1,1,1,8. Trik. 1,1,8. 3,3, 219. H. 232. 235. an. 2,243. Med. dh. 10. Halâj. 1,85. शाक्य° Hariv. 11142. बुद्धोपासक Mṛkkh. 113,11. Burn. Intr. 280. Varâh. Bṛh. S. 58, 44. ततः कलौ संप्रवृत्ते संमोहाय सुरद्विषाम्। बुद्धो नाम्नाञ्जनसुतः (नाम्नाजन° ed. Bomb.) कीकटेषु भविष्यति Bhâg. P. 1,3,24. 6,8,17. pl. Prab. 37,10. केशव धृतबुद्धशरीर Gît. 1,13. Vop. 25,1. °वपुर्धारी जनार्दनः Verz. d. Oxf. H. 233,b,7. बुद्धावतार 129,a,22 (Verz. d. B. H. No. 495). Burn. Intr. 338. fg. बुद्धेन च परस्यार्थे करुणाकुलचेतसा। म्रात्मापि तृणवद्दत्तः Kathâs. 28,10. °द्वादशीव्रत Verz. d. Oxf. H. 58,a,31 (Verz. d. B. H. No. 485). बुद्धोत्पादकाले 304,a, N. 1. — Vgl. बौद्ध.

बुद्धकल्प m. Buddha's Kalpa, so heisst die jetzige Weltperiode, weil sie 4 Buddha schon gehabt hat und einen noch bringen soll, Z. f. d. K. d. M. IV, 303.

बुद्धक्षेत्र n. Buddha's *Gebiet* (क्षेत्र), Bez. *der Gegend, in welcher ein* Buddha *erscheint*, Vjutp. 81. 144.

बुद्धगया f. Buddha's Gajâ, bei den Buddhisten Bez. der Stadt Gajâ, weil daselbst Çâkjamuni und alle andern Buddha die wahre Einsicht erhielten, Köppen I, 87. 92. 310. II, 6. Burn. in Lot. de la b. l. 483. 774.

बुद्धगुप्त (बुद्ध + गुप्त) m. N. pr. eines Fürsten Hiouen-thsang II, 42. बुधगुप्त LIA. II, 751.

बुद्धघोष (बुद्ध + घोष) m. N. pr. eines berühmten buddhistischen Gelehrten, der am Anfange des 5ten Jahrh. n. Chr. lebte, Köppen I, 197. 200. 204. 209.

बुद्धचरित (बुद्ध + च°) n. Buddha's *Wandel*: °काव्य ein dem Açvaghosha zugeschriebenes Werk, Burn. Intr. 216. 556. Aufrecht in Uṇâdis. S. 152.

बुद्धचरित्र (बुद्ध + च°) n. Buddha's *Wandel*, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 84,a,41.

बुद्धचर्य (बुद्ध + च°) n. Buddha's *Wandel* Burn. Intr. 142.

बुद्धज्ञान (बुद्ध + ज्ञान) n. Buddha's *Wissen* Burn. Intr. 296.

बुद्धज्ञानश्री (बुद्ध° + श्री) m. N. pr. eines buddhistischen Gelehrten Kathinâv. 15.

बुद्धत्व (von बुद्ध) n. *die* Buddha-*Würde* Vjutp. 159. Açokâv. 17. Bodhikârjâv. 17. Kathâs. 28,11.

बुद्धदत्त (बुद्ध + दत्त) m. N. pr. eines Ministers des Königs Kaṇḍamahâsena Kathâs. 11,15.

बुद्धदास (बुद्ध + दास) m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang I, 276.

बुद्धदिश् (बुद्ध + 2. दिश्) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 204. Die Form des Wortes steht nicht sicher.

बुद्धदेव (बुद्ध + देव) m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 566. Wassiljew 50. 266. 281.

बुद्धद्रव्य (बुद्ध + द्रव्य) n. = स्तौपिक Trik. 3,2,8. Buddha's *Gut*, wohl Bez. *der in den* Stûpa *sich befindenden Reliquien.*

बुद्धधर्म (बुद्ध + धर्म) m. Buddha's *Gesetz* Burn. Intr. 581.

बुद्धनन्दि (बुद्ध + न°) m. N. pr. des 8ten buddhistischen Patriarchen LIA. II, Anh. iv. Vielleicht ist बुद्धानन्द zu lesen.

बुद्धपक्ष (बुद्ध + पक्ष) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 51. fg. Das Wort ist unsicher.

बुद्धपाल (बुद्ध + पाल) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 326.

बुद्धपालित (बुद्ध + पा°) m. N. pr. eines Schülers des Nâgârguna Burn. Intr. 447. 560. Schiefner, Lebensb. 310 (80). Wassiljew 135. 207. 287. 319.

बुद्धपुराण n. Buddha's Purâṇa, Bez. des Laghulalitavistara Verz. d. Oxf. H. 84,b,2. Parâçara als Verfasser genannt Ind. St. 1,469,7.

बुद्धभद्र (बुद्ध + भद्र) m. N. pr. eines Mannes Hist. de la vie de Hiouen-thsang 144.

बुद्धभूमि (बुद्ध + भू°) Titel eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 105. Hist. de la vie de Hiouen-thsang 304.

बुद्धमन्त्र (बुद्ध + म°) n. *ein buddhistisches Gebet*, = धारणी Trik. 3,3,132.

बुद्धमार्ग (बुद्ध + मार्ग) m. Buddha's *Weg*, — *Lehre* Burn. Intr. 142.

बुद्धमित्र (बुद्ध + मित्र) m. N. pr. des 9ten buddhistischen Patriarchen LIA. II, Anh. v. eines Schülers des Vasubandhu Wassiljew 219.

बुद्धरक्षित (बुद्ध + र°) 1) m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 313. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Mâlatim. 44, 2 u. s. w.

बुद्धराज (बुद्ध + राज) m. N. pr. eines Fürsten Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6, 520, p.

बुद्धवचन (बुद्ध + व°) n. Buddha's *Worte*, Bez. *der buddhistischen* Sûtra Burn. Intr. 36. 43.

बुद्धवन (बुद्ध + वन) N. pr. eines Berges Hiouen-thsang II, 9.

बुद्धवत् adj. *eine Form von* बुध् *enthaltend* Çat. Br. 6, 8, 1, 6. 2, 8.

बुद्धविषय (बुद्ध + वि°) m. = बुद्धक्षेत्र Vjutp. 21. °विषयावतार Titel einer Schrift Wassiljew 327.

बुद्धसंगीति (बुद्ध + सं°) f. Titel einer Schrift Vjutp. 41.

बुद्धसिंह (बुद्ध + सिंह) m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang I, 270.

बुद्धसेन (बुद्ध + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 53.

बुद्धागम (बुद्ध + आ°) m. Buddha's *Lehre*, personif. Prab. 48, 8.

बुद्धाण्डक s. बुद्धेडूक.

बुद्धानुस्मृति (बुद्ध + अ°) f. Titel eines buddhistischen Sûtra Wassiljew 172.

बुद्धान्त (बुद्ध + अन्त) m. *der Zustand des Wachens* Çat. Br. 14, 7, 1, 18. 40.

बुद्धावतंसक (बुद्ध + अ°) Titel einer Schrift Vjutp. 40. Wassiljew 302.

बुद्धेडूक (बुद्ध + ए°) m. *ein Tempel, in dem Reliquien von* Buddha *aufbewahrt werden,* = चैत्य Halâj. 5, 45. Die Hdschrr. haben बुद्धाण्डक, बुद्धाडक, बुधाडक.

बुद्धि (von बुध्) f. Vop. 26, 183. 1) *Einsicht, Verstand, Geist, Intellect, das Vermögen Vorstellungen und Begriffe zu bilden und festzuhalten; Urtheilskraft* AK. 1, 1, 4, 10. 3, 4, 18, 112. 125. Trik. 1, 1, 114. H. 308. Halâj. 2, 179. °विवर्धन M. 1, 106. 4, 18. °वृद्धिकर 19. बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति 5, 109. 12, 10. बुद्धिमाकुलीकुर्युः Suçr. 1, 14, 4. 378, 17. °लाघव R. 2, 58, 36. शास्त्रेष्वकुण्ठिता Ragh. 1, 19. न बुद्धिर्धनलाभाय न जाड्यमसमृद्धये Spr. 1424. बुद्धिर्बलवती भीरुसत्त्वानां न पराक्रमः 1977. °शस्त्र adj. (पार्थिव) 1978. बुद्धिश्च हीयते पुंसां नीचैः सह समागमात् 1979. बुद्धेरगोचरतया 1980. fgg. 2439. fg. परेङ्गितज्ञानफला हि बुद्धयः 463. व्यसनेष्वेव सर्वेषु यस्य बुद्धिर्न हीयते 2915. मदान्ध° 4173. Kathâs. 15, 18. 32, 172. पुनर्लब्ध्वा बुद्धिं चेतो धनानि च N. 11, 23. °संपन्न *verständig* Âçv. Gṛhj. 1, 5. R. 1, 16, 3. °वर्जित Kathâs. 33, 39. °हीनत्व Spr. 1902. ज्ञात° adj. Mârk. P. 74, 49. अल्प° M. 12, 74. Suçr. 1, 14, 4. विमलविपुल° ebend. पण्डित° Spr. 1540. आत्मा बुद्ध्या समर्थ्यार्थान्मनो युङ्क्ते विवक्षया Çikshâ in Ind. St. 4, 106. 350. चिन्तयन्ती बुद्ध्या N. 5, 11. Daç. 2, 2. एतद्बुद्ध्या विनिश्चित्य मनसा MBh. 5, 5973. बुद्धौ (ज्ञेः) च विजिगीषुता *im Geiste* Vid. 16. अध्यवसायो बुद्धिः Kap. 2, 13. Sâṁkhjak. 23. Tattvas. 5. 8. सान्तःकरणा बुद्धिः सर्वं विषयमवगाहते यस्मात् Sâṁkhjak. 35. fgg. 49. Nîlak. 10. 11. स्थूल, सूक्ष्म 25. 45. सर्वव्यवहारहेतुर्बुद्धिर्ज्ञानम् सा द्विविधा स्मृतिरनुभवश्च Tarkas. 19. Bhâshâp. 50. बुद्धिर्नाम निश्चयात्मिकान्तःकरणवृत्तिः Vedântas. (Allah.) No. 47. मतिरागामिका ज्ञेया बुद्धिस्तत्कालदर्शिनी। प्रज्ञा चातीतकालस्य मेधा कालत्रयात्मिका ॥ Randgl. zu H. 309. मनसश्च परा बुद्धिर्बुद्धेरात्मा महान्परः Kaṭhop. 3, 10. Bhag. 3, 42. 40. बुद्धीन्द्रियमनांसि M. 2, 192. तनुबुद्धिमनःसु Spr. 4732. *das Vorstellungsvermögen* entsteht beim Fötus im 6ten Monat Suçr. 1, 323, 19. — 2) *Wahrnehmung:* सत्संप्रयोगे पुरुषस्येन्द्रियाणां बुद्धिजन्म तत्प्रत्यक्षम् Gaim. 1, 4. sechs Arten durch eben so viele Sinne Nîlak. 22. Vgl. बुद्धीन्द्रिय. — 3) *Verständniss, das Begreifen:* शब्द° Sâh. D. 16, 21. आसत्तिर्बुद्ध्यविच्छेदः 8, 22. — 4) *Meinung, Ansicht; Gedanken:* एषा ते ऽभिहिता सांख्ये बुद्धिः Bhag. 2, 39. 41. न वेद्मि किंचिन्मोहेन भ्रमतीव हि बुद्धयः Mârk. P. 76, 31. तस्य बुद्धिरियं जाता R. 1, 2, 44. 8, 2. 57, 11. 63, 11. मूढः परप्रत्ययनेयबुद्धिः Spr. 4559. संदिग्धबुद्धिं मां कुर्वन् Çâk. 69, 2. किं स्विन्नरो वा स्थाणुर्वेत्यादिबुद्धिस्तु संशयः Bhâshâp. 128. नैषा बुद्धिः so v. a. *richtige, — vernünftige Ansicht* R. 5, 59, 1. Ragh. 12, 68. त्वय्येव सक्तामनिवार्य बुद्धिम् *die nur an dir haftenden Gedanken* R. Gorr. 2, 110, 3. स्त्रीबुद्धेरस्थिरत्वात् M. 8. 77. एतया बुद्ध्या *bei dieser Ansicht* Pańkat. 127, 15. चक्रुर्बुद्धिमयं पापः सर्वाग्नो भक्षयिष्यति *sie fassten die Meinung* R. 4, 57, 2. लक्ष्मणे भरते वा त्वं कुरु बुद्धिं यथासुखम् *richte deine Gedanken auf, denke an* 6, 100, 22. कल्याणकृतबुद्धि Kathâs. 15, 144. स्पृशन्ति न नृशंसानां हृदयं बन्धुबुद्धयः *Gedanken an* 3, 12. — 5) *das Halten für Etwas:* अतस्मिंस्तद्बुद्धिः Nîlak. 13, 25. तत्प्राप्तिबुद्ध्या *in der Meinung, dass ich zu dir gekommen sei,* Ragh. 13, 32. भित्तिबुद्धिकर *bewirkend den Glauben an eine Wand, dass man eine Wand zu sehen glaubt,* Kathâs. 29, 59. स्थले च जलबुद्धिकृत् 60. दोषबुद्ध्या Bhâg. P. 1, 9, 36. 4, 7, 53. Mârk. P. 76, 39. Hit. 81, 14. Kull. zu M. 8, 95. पश्य बुद्ध्या मनुष्याणां राजन्नापदमात्मनः *schau auf das eigene Unglück, als wenn du es für das der Menschheit hieltest,* Spr. 3505. — 6) *Absicht, Vorsatz, Plan:* स्थिरा बुद्धिः — दुहितुस्तव Sâv. 2, 29. स्थिर° adj. R. 3, 39, 3. (नहि तव) संनिवर्तयितुं बुद्धिः शक्यते R. Schl. 2, 34, 32. एतां बुद्धिं समाश्रित्य कृत्वा निश्चयमात्मनः 3, 48, 16. नह्येषा बुद्धिरास्थेया हनूमन्नङ्गदं प्रति 4, 23, 11. एवं मे निश्चिता बुद्धिर्मनश्चापि समाहितम् 2, 19, 11. धर्ममाश्रित्य सद्बुद्धिमनुवर्तितुमर्हसि 18, 51. न च मे क्रोधमुत्स्रष्टुं बुद्धिर्भवति R. Schl. 1, 21, 7. किं करिष्यामो भद्रं ते बुद्धिरत्र विचार्यताम् 41, 9. एवं तस्य तदा बुद्धिर्दमयन्त्यां न्यवर्तत। — दमयन्त्या विसर्जने N. 10, 15. रणाय वीरः प्रतियातबुद्धिः R. 5, 43, 14. शक्ताः सूक्ष्मासु बुद्धिषु R. Schl. 1, 7, 9. Spr. 2657. कयापि बुद्ध्या *in irgend einer Absicht* 4811. क्रेतारः क्रीणीयुरिति बुद्ध्यापणे प्रसारितं वस्तु P. 6, 1, 82, Sch. पापबुद्ध्या *in böser Absicht* R. 3. 53, 50. ईश्वरार्पणबुद्ध्या Nîlak. 9. अनुक्रोशबुद्ध्या so v. a. *aus Mitleiden* Megh. 113. अनर्थ° *auf Schaden sinnend* R. 1, 2, 32. हित° adj. Spr. 2166. द्रोह° f. Pańkat. 58, 21. adj. 8. शीघ्रगाने सदा बुद्धिर्ध्रियते मे विशेषतः *mein Sinn steht nach* MBh. 3, 2638. विवाहविधये बुद्धिं व्यधाद्वत्सेश्वरस्तयोः so v. a. *beschloss* Kathâs. 34, 104. बुद्धिं कर् *einen Vorsatz fassen, sich zu Etwas entschliessen:* कृत्वा नैष्ठिकीं बुद्धिम् R. 1, 63, 15. तस्मात्कुरु हितां बुद्धिम् R. Gorr. 2, 116, 28. चकार बुद्धिं स्वकुलस्य नाशिनीम् 3, 38, 27. कृत° *einen festen Vorsatz habend, fest entschlossen* 6, 100, 21. M. 1, 97. Spr. 3279. अकृतबुद्धि M. 7, 30. स कथं ममोपरि द्रोहबुद्धिं करोति Pańkat. 58, 21. die Ergänzung ein infin.: स बुद्धिं कृतवान् — ब्रह्मदत्ताय — दातुं कन्याशतं तदा R. 1, 34, 47. 44, 9. 2, 28, 1. 31, 3. Mârk. P. 77, 11. ein nom. act. im dat.: कृतबुद्धिं निवासाय तत्रैव R. Gorr. 2, 100, 1. 99, 40. Vikram. 86, 19. Kathâs. 22, 39. ein nom. act. im loc.: दहने तु सपुत्रायाः कुन्त्या बुद्धिमकारयत् MBh. 1, 5636. N. 26, 10. R. 1, 65, 15. 2, 24, 30. R. Gorr. 1, 67, 8. 6, 37, 77. ein nom. act. im acc. mit प्रति: स तु कृत्वा सुवेलस्य बुद्धिमारोहणं प्रति 6, 14, 1. — बुद्धिं प्रकुरुष्व यथेच्छसि *beschliesse* N. 3, 25. अबुद्ध्या *ohne Absicht* 25, 9. Râǵa-Tar. 1, 79. — 7) die personif. *Einsicht* ist eine Tochter Daksha's und

Gattin Dharma's MBh. 1,2579. VP. 54. Bhâg. P. 4,1,49. Mârk. P. 50, 21. Mutter Bodha's 27. — 8) *ein best. Metrum*, a: ⏑⏑–––⏑⏑–⏑ ––, *b. c. d:* ––⏑ u. s. w. Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6, 514. — Vgl. अ°, दुर्बुद्धि, निर्बुद्धि, पाप°, प्राण°.

बुद्धिक (von बुद्धि) m. N. pr. eines Nâgarâǵa Vjutp. 85.

बुद्धिकामा (बु° + काम) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9, 2630.

बुद्धिकारी (बु° + का° von 1. कार) f. N. pr. einer Fürstin Kathâs. 43, 144.

बुद्धिचिन्तक (बु° + चि°) adj. *verständig denkend* R. 5,81,8; vgl. चिन्तयन्ती बुद्ध्या N. 3, 11. Daç. 2,2.

बुद्धिजीविन् (बु° + जी°) adj. *mittels des Verstandes lebend, sich seines Verstandes bedienend, verständig:* भूतानां प्राणिनः श्रेष्ठाः प्राणिनां बुद्धिजीविनः । बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठा नरेषु ब्राह्मणाः स्मृताः ॥ M. 1, 96.

बुद्धितत्त्व (बु° + त°) n. *das* Tattva *des Intellects*, geht aus dem Purusha und der Prakṛti hervor, Siddhântaçir. 3,1.

बुद्धिपुर (बु° + पु°) n. *die Stadt des Verstandes:* °माहात्म्य Bez. eines Abschnitts im Brahmâṇḍapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 30, *a*, 9.

बुद्धिपूर्व (बु° + पूर्व) adj. f. *dessen man sich bewusst ist, wobei eine bestimmte Absicht stattgefunden hat:* बुद्धिपूर्वा वाक्यकृतिर्वेदे Kan. 6,1, 1. 3. यदि वा बुद्धिपूर्वाणि यद्यबुद्ध्यापि कानिचित् । मया कृतान्यपकार्याणि N. 25, 9. R. 2,22,8. R. Gorr. 2, 19, 4. °पूर्वमयं कृत्वा Weber, Râmat. Up. 356, 6. °पूर्वम् adv. *in einer bestimmten Absicht, absichtlich* MBh. 5,1076. °पूर्वकम् dass. Pańkat. ed. orn. 41,23. °पूर्वकत्व n. nom. abst. Nîlak. 65.

बुद्धिमत्त्व (von बुद्धिमत्) n. *Klugheit* Kâm. Nîtis. 8,7. Spr. 1975.

बुद्धिमत् (von बुद्धि) adj. *verständig* Vjutp. 78. Âçv. Gṛhj. 1,5,2. M. 1,96. 4,136. 9,227. 11,172. Bhag. 4,18. 7,10. Sâv. 2, 14. R. 1,1,11. Spr. 287. 319. 905. 1976. 3528. 4635. fg. Kathâs. 27, 208. Vid. 37. 293. Agni Çâṅkh. Çr. 2, 5, 14. अग्नेयावाज्यभागौ बुद्धिमदिन्दुमन्तावित्याचक्षते Âçv. Çr. 2, 8. सु° Kathâs. 49, 110. बुद्धिमत्तर R. 2,104, 34.

बुद्धिमय (wie eben) adj. *im Intellect bestehend:* वसु MBh. 12, 3854. कोश Ind. St. 1, 301.

बुद्धिवर (बु° + वर) m. N. pr. eines Ministers des Vikramâditja Kathâs. 38, 17.

बुद्धिविलासिनी (बु° + वि°) f. Titel eines Commentars zur Lîlâvatî Colebr. Misc. Ess. II, 452.

बुद्धिवृद्धि (बु° + वृ°) 1) f. *Wachsthum des Verstandes, — der Einsicht:* °कर M. 4, 19. — 2) m. N. pr. eines Schülers Çaṁkara's Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, 3.

बुद्धिशक्ति (बु° + श°) f. *Geistesvermögen* H. 1524.

बुद्धिशालिन् (बु° + शा°) adj. *verständig* MBh. 1, 5570.

बुद्धिशुद्ध (बु° + शु°) adj. *redlich in seinen Absichten* Spr. 2650.

बुद्धिश्रीगर्भ (बु°-श्री-ग°) m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabh. 2.

बुद्धिसहाय (बु° + स°) m. *Rathgeber, Minister* H. 719, Sch. Halâj. 2, 271. — Vgl. धीसख, धीसचिव, प्रज्ञासहाय.

बुद्धिसागर (बु° + सा°) m. N. pr. eines Mannes Vet. 6, 2. eines Lexicographen H. 604, Sch.

बुद्धिस्थ (बु° + स्थ) adj. *im Bewusstsein seiend, dem Geiste gegenwärtig:* अ° Kull. zu M. 3, 266 (s. u. पुनर्वक्तव्य).

बुद्धीन्द्रिय (बुद्धि + इ°) n. *ein wahrnehmendes Sinnesorgan* (Gegens. कर्मेन्द्रिय), *die fünf Organe des Hörens, Fühlens, Sehens, Schmeckens und Riechens* H. 1384. Tattvas. 14. Kap. 2,19. Sâṁkhjak. 26. 34. Garbhop. in Ind. St. 2,70. M. 2,91. Suçr. 1, 310,11. 311, 1. Çârṅg. Saṁh. 1,5,37. Verz. d. Oxf. H. 225, *b*, 2.

बुद्धोक्तसंसारामय (बुद्ध-उक्त + संसार-आमय) m. Titel einer handschriftlich in Paris befindlichen buddh. Schrift.

बुद्बुद (onomatop. nach dem Geräusch der aufsteigenden Wasserblasen) m. AK. 3,6,2,19. Siddh. K. 250, *a*, 3. 1) m. *Wasserblase* (ein Bild der Vergänglichkeit); *Blase* überh. H. 1077. सततं जातविनष्टाः पयसामिव बुद्बुदाः पयसि Spr. 1461. 2256. बुद्बुदा इव तोयेषु भवन्ति न भवन्ति च 3075. Suçr. 1, 91, 14. 97, 1. 2, 247, 9. 451, 3. Bhâg. P. 6, 9, 10. Râǵa-Tar. 3, 278. Am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 4, 2018. Mârk. P. 35, 15. जल° (s. auch bes.) Jâǵn. 3, 8. असृग्बुद्बुद Hariv. 8130. R. 3,35,62. Prab. 55, 5. vom *5 Tage alten Embryo* Nir. 14, 6. MBh. 12, 11968. Bhâg. P. 3, 31,2 (neutr.). मांस° Suçr. 1, 87, 18. नयन° *Augapfel* 2, 303, 4. — 2) f. आ N. pr. einer Apsaras MBh. 1, 7858. 2, 394. — 3) n. *eine best. Krankheit des Auges* Suçr. 2,346, 5. बुद्बुदाक्ष adj. Vjutp. 205.

बुद्बुदत्व (von बुद्बुद) n. *das Blasesein* (des fünftägigen Embryo) Mârk. P. 11, 2.

बुद्बुदयाशु (बु° + याशु) adj. *blasenschaumig, schaumähnlich, spumeus:* कृता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्बुदयाशवः RV. 10, 155, 4. Oder deren *Same blasig* d. i. *leer, unfruchtbar ist.*

1. बुध्, बोधति, °ते Dhâtup. 20, 28. 21, 11. बुध्यते (op. auch बुध्यति) 26, 63; अभुत्सत, बोधियत्, बुबोधम्, 2. imp. बोधि (von den Comm. öfters = भव gefasst), बुबोध; अबोधि, अबुद्ध (P. 3, 1, 61. 1, 2, 11, Sch. Vop. 8, 116. 11, 7), अभुद्धम् (P. 8, 2, 37, Sch.), बुधन्त, अबुधम्, अभुत्मि, अभुत्स्महि, बुधानं, बुबुधे, बुबुधानं, भोत्स्यते, बोद्धा (Kâr. 3. 8 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. P. 8,2,37, Sch.), भुत्सीष्ट (P. 1,2,11, Sch.), बुद्ध्वा, बोद्धुम्, बुधि inf. (RV. 1, 137, 2); 1) *erwachen, wachen; zur Besinnung kommen:* ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शूर रातयः RV. 1, 29, 4. अग्ने बुधान उषसाम् 7, 68, 9. आदित्पश्चा बुबुधाना व्यख्यन् 4, 1, 18. उषसो बुधि (inf.) 1, 137, 2. पूर्वा विश्वस्माद्भुवनादबोधि 123, 2. 92, 11. 3, 61, 6. 5, 1, 1. अबुध्रमु त्य इन्द्रवन्तो अग्नयः 10, 35, 1. इन्द्राणीवं सुबुधा बुध्यमाना ज्योतिरग्रा उषसः प्रति जागरासि AV. 12, 2, 31. 43. 75. ब्राह्मे मुहूर्ते बुध्येत M. 4, 92. MBh. 3, 2349. 2362. Hariv. 12310. R. 1, 46, 19 (47, 19 Gorr.). Pańkat. 183, 2. Bhâg. P. 1,8,46. बुबुधे MBh. 3,2550. Ragh. 10, 6. बुबुधिरे R. Gorr. 2, 67, 4. अबोधि (aus einer Ohnmacht) Bhaṭṭ. 15, 57. अबुद्ध 5. बुद्ध्वा Jâǵn. 1, 330. MBh. 3, 2354. Spr. 4727 (aus einer Ohnmacht). — 2) *merken, den Sinn richten —, achten auf* (acc. gen.); *inne werden, gewahr werden, erkennen, kennen lernen* RV. 1,24,11. 31,9. सुशंसो बोधि गृणते 44, 6. स चा बोधाति मनसा यजाति 77, 2. बोधा मे अस्य वचसः 147, 2. AV. 8, 7, 19. RV. 2,23,19. प्रणोनु नः सुभगा बोधतु त्मना 32, 4. 4, 3, 4. स नो बोधि श्रुधी हवम् 5, 24, 3. 6, 23, 7. बोधा विप्रस्यार्चतो मनीषाम् 7, 22, 4. 8, 35, 4. 63, 12. 10, 156, 5. महे नो अद्य सुविताय बोधि 7, 75, 2. Vâlakh. 6, 5. इन्द्रे नरो बुबुधाना अशेम 5, 30, 2. 10, 61, 12. प्रतिवाक्यं च बुध्येथास्त्वम् *achte auf* MBh. 3, 2893. बुध्यते धर्मं देवदत्तः P. 1, 4, 52, Sch. बुध्येतैव च

तत्कृतम् M. 7, 197. 104. नाबुध्यन्त च तं जनाः *sie wurden ihn nicht gewahr, merkten nicht, dass er es war*, MBh. 1,5148. 6024. 3,2396. 3051. तात बुद्ध्यापि (बुध्यामि ed. Calc.) तत्सर्वं बुध्यस्व बलमात्मनः 4, 965. न श्रोत्रं बुध्यते शब्दम् 14,669. Tattvas. 14. Draup. 6,15. Hariv. 916. R. 2, 66,6. अबुध्यत सुतं दशरथस्य तम् *erkannte ihn als* 90, 5. R. Gorr. 2, 8, 30. 119,32. 6,95,17. न बुध्यन्ते धनभोगान्न सौख्यम् *inne werden, kennen* Spr. 2645. Kathâs. 33,39. Som. Nala 97. Bhâg. P. 2, 5, 8. बुद्ध्या बुध्येन्न वा बुध्येदयम् MBh. 2,2506. 3,557. तच्च बुध्यन्ति पण्डिताः *wissen* 12,5175. बुबुधे R. 2,1,28. अपि लङ्घितमध्वानं बुबुधे न Ragh. 1,47. बुबुधे विकृतेति ताम् 12, 39. Som. Nala 98. Bhâg. P. 4, 27, 3. Brahma-P. in LA. 55,12. अबोधि Kathâs. 32,149. 167. 39,192. Bhaṭṭ. 6,32. 15,100. अबुद्धाः 1,18. नाबुद्ध कल्पद्रुमतां विहाय जातं तमात्मन्यसिपत्त्रवृक्षम् Ragh. 14,48. अभोत्स्यत Bhaṭṭ. 21,16. भुत्सीध्वम् 7, 100. न बुबोध कृतं सूतम् Draup. 8, 25. Brahma-P. in LA. 55,14. बुद्ध्वा च सर्वं तत्त्वेन परराजचिकीर्षितम् M. 7,68. 8, 24. R. 1, 1, 9. R. Gorr. 1, 65, 14. 5, 44, 12. Spr. 2712. Vid. 157. 178. 328. Kathâs. 37,181. 39, 168. 172. 43,139. Hit. ed. Johns. 1213. pass.: पटुत्वं सत्यवादित्वं कथायोगेन बुध्यते Spr. 1676. 463, v. l. Çrut. 1. Kathâs. 41,14. — 3) *ansehen, halten für*: तानि वर्षाण्यतीतानि बुबोधैकमहर्यथा R. Gorr. 1,65,13. तां रात्रिमबुध्येतां क्षणोपमाम् Kathâs. 2,73. — 4) so v. a. das caus.: बोधामसि त्वा हर्यश्व यज्ञैर्बोधा न स्तोमम् Ṛv. 7,21,1. Möglich ist aber auch die Auffassung *wir beweisen unsere Aufmerksamkeit für dich durch Opfer*. — 5) बुद्ध (बुधित) *a) erwacht, zum vollen Bewusstsein gelangt, erleuchtet, klug, weise* Trik. 3, 3, 219. H. an. 2, 243. Med. dh. 10. MBh. 12, 8322. 9034. 10517. 11326. 11487. 11687. 11805. Verz. d. B. H. No. 614. 626. 633. Verz. d. Oxf. H. 92, *a*, N. 2. Vedântas. (Allah.) No. 108 (wo बुद्ध vor मुक्त ausgefallen ist). Gegens. मूढ Kumâras. 6,55. बुद्धानामेष निश्चयः Brâhmaṇ. 2, 27 (बुधानाम् MBh. 1, 6170). अ° (s. auch bes.) Kap. 1,45. Vgl. बुद्ध. — *b) kennen gelernt, erkannt* P. 3,2,188. AK. 3,2,57. Trik. 3, 3, 219. H. 1496. an. 2, 243. Med. dh. 10. येन सर्वमिदं बुद्धम् MBh. 12, 9667. राज्ञां बुद्धः *von den Fürsten gekannt* Schol. zu P. 2,2,12. 3,67. 3,2,188. अ° *unbemerkt* Çâṅkh. Br. 26,3. R. 5,44,13. n. *Erkenntniss* Bhâg. P. 1,5,22 (ed. Bomb. बुद्धि). In der adj. Bed. auch बुधित AK. 3,2,57. H. 1496. Med. dh. 10. Kathâs. 44,67 (wohl fehlerhaft, wie schon das Metrum zeigt).

— caus. act. P. 1, 3, 86. Vop. 22, 2. in der älteren Spr. partic. med. बुबुधानँ; *erwecken; aufmerksam machen, Jmds Aufmerksamkeit auf sich lenken; Jmd zur Besinnung —, zur Vernunft bringen; belehren, Jmd Etwas zu wissen thun, mittheilen* (mit dopp. acc.) Ṛv. 1, 103, 7. 113, 8. 161,13. अग्निं स्तोमेन बोधय समिधानः 5, 14, 1. 79, 1. दधिक्रां नमसा बोधयन्तः 7,44,2. दधिक्रावाणं बुबुधानो अग्निमुप ब्रुवे 3. 7,79,1. 8,44,1. TS. 1,4,34,1. 5,2,3,6. यथा व्याघ्रं सुप्तं बोधयति 4,10,5. AV. 20,127,11. Çat. Br. 10,5,3,12. तं पाणिनापेषं बोधयां चकार 14, 5, 1, 15. MBh. 1, 5959. Hariv. 5964. R. 2,14,45. fgg. 97,4. R. Gorr. 2,11,17. 12,19. 22. 6,37,49. Spr. 2093. 2399. Ragh. 5,75. 12,81. Kathâs. 12,115. Bhâg. P. 2,10,22. अबूबुधत (so mit den Scholl. zu lesen) कस्मान्माम् Bhaṭṭ. 15, 5. अबोधिषत pass. Çiç. 9,24 (es ist सममबो° st. समवबो° zu lesen, wie aus den Scholien zu ersehen ist und wie schon Benfey verbessert hat). बोधयति पद्मम् *erwecken* so v. a. *zum Aufblühen bringen* P. 1, 3, 86, Sch. Hariv. 8428. Çâk. 124. Spr. 1686. न शेकुस्ते नृपं बोधयितुं सुताः *zur Vernunft bringen* Kathâs. 39, 234. 40, 24. 32. Daçak. in Benf. Chr. 194, 14. यद्यतिक्रान्तमुल्बणं कर्ता वा स्वयं बुध्येतान्यो वा बोधयेत (med.!) *oder ein Anderer ihn darauf aufmerksam macht, erinnert, mahnt* Çâṅkh. Br. 26, 5. बोधयन्तः परस्परम् Bhag. 10, 9. MBh. 1,5785. Spr. 1767. 1989. Çâk. 76. Kathâs. 1,58. 9,54. 13,44. 28,148. 30,53. 37,115. 40,67. 49,232. Mârk. P. 26, 3. Râǵa-Tar. 3,106. 6,14. Çuk. in LA. 42, 2. ज्याशब्दं प्रति बोधिता *aufmerksam gemacht auf* R. 1,28,6 (vgl. 29, 6 Gorr.). प्रभातवेलां प्रति बोध्यमानः (so ist zu trennen) 38. बोधयति धर्मं देवदत्तम् *lehren* P. 1, 4, 52, Sch. Vop. 5,5. नैनं बोधयन्ति महद्भयम् *zu wissen thun* MBh. 2, 2506. 3, 12774. Spr. 3892. Kathâs. 27,38. 37,228. 42,96. 43,210. 44,159. Râǵa-Tar. 5,474. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,6. 7,27,4. 32,3. इतिहासपुराणेषु बोधिताः *unterrichtet* MBh. 1, 4356. H. an. 2,243. बाधितमर्थं वेदो ऽपि न बोधयति *bewirken, dass man versteht, begreiflich machen, zum Verständniss bringen* Schol. zu Kap. 1,9. तं च संकेतितमर्थं बोधयन्ती *dem Geiste vorführen* Sâh. D. 10, 10. 11, 5. 16, 19. 17, 1. fg. Vedântas. (Allah.) No. 104.

— desid. बुभुत्सते P. 1,2,10, Sch. *kennen zu lernen wünschen* act.: स्वगतिं बुभुत्सताम् (gen. pl. des partic.) Bhâg. P. 8, 24, 50. बुभुत्सित n. *das Verlangen zu kennen, Wissbegierde* 1,5,40. — Vgl. बुभुत्सा fg.

— desid. vom caus. s. बिबोधयिषु und बुबोधयिषु.

— अनु (°बुध्यते) 1) *erwachen* MBh. 1, 5024. — 2) *gewahr werden, merken auf, inne werden, erfahren*: यस्य वीर्यं प्रथमस्यानुबुद्धम् AV. 4,24, 6. 10,1,19. अन्वेनं प्रजा अनु प्रजापतिर्बुध्यते 9,1,24. ददामीत्येव ब्रूयादनु चैनामभुत्सत 12,4,1. Çat. Br. 1,8,3,20. सर्वो हि कृतमनुबुध्यते 2,2,3,17. 3,4,7. 9,5,1,20. Ait. Br. 7, 27. TS. 7,1,6,8. तस्माच्छ्रेष्ठमायन्तं प्रथमेनैवानुबुध्यन्ते TBr. 2,3,1,3. तद्धोभये देवासुरा अनुबुबुधिरे *vernahmen* Khând. Up. 8, 7, 2. अथ वाप्यनुबुध्येत नृपो ऽस्माकं चिकीर्षितम् MBh. 3, 14799. 1,5706. एतन्मांसस्य मांसत्वमनुबुध्यस्व 13, 5714. समुत्पन्नं भयं घोरं बोद्धव्यं नानुबुध्यसे R. 3,37,2. *denken an, bedacht sein auf*: नान्वबुध्यत संसुप्तमुत्सङ्गे स्वे वृकोदरम् MBh. 1,4774. स तु कामपरीतात्मा तं शापं नान्वबुध्यत 4874. R. 4,28,10. — caus. *zu wissen thun* Ragh. 8, 74. *Jmd an Etwas denken lassen, erinnern* Çâk. 4,16. — Vgl. अनुबोध.

— अव (°बुध्यते) *gewahr werden, inne werden, bemerken, erkennen*: पश्चाधरोत्तरानर्थान्विगीतान्नावबुध्यते M. 8,53. सुस्राव रेतो ऽस्य स च तन्नावबुध्यत (so verbesserte Westergaard und so liest ed. Bomb.) MBh. 1,5081. 3,12994. 12,877. त्वक्स्पर्शं नावबुध्यते 14,668. Spr. 1411. 4558. R. 2,7,13 (6,11 Gorr.). 36,17 (तन्नावबुध्यत mit der ed. Bomb. zu lesen). 74,10. 6,95,16. 102,8. Prab. 102,11. Pańkat. 188,21. 199,2. नावबुध्यसि MBh. 6,2921. Hariv. 10385. अवभोत्स्यन्ते MBh. 3,1363. अवाबुद्ध Bhaṭṭ. 15,101. अवबुद्धवान् MBh. 4,449. R. 2,73,4 (75,16 Gorr.). अवबोद्धुम् 5,90,26. pass.: येनावबुध्यते तत्त्वं प्रकृतेः पुरुषस्य च Bhâg. P. 3,32,31. तत्र मे कौशलं सर्वमवबुद्धम् MBh. 4,69. — नहि धर्मं परं जातु नावबुध्येत पार्थिवः *kennen* 2,1371. यदि कुमारीपुरप्रवेशाभ्युपायं नावबुध्यसे Daçak. in Benf. Chr. 197,16. fg. *begreifen*: अधीत्यावबुध्य च। त्रयीं साङ्गोपनिषदं यावदर्थं यथाबलम्॥ Bhâg. P. 7,12,13. — caus. 1) *wecken*: किमर्थं नावबोधितः MBh. 3,16812. Ragh. 12,23. — 2) *Jmd aufmerksam machen, erinnern*: प्रागेव विदुरो वेद तेनास्मानवबोधयत् MBh.

1,5811. Çâk. Ch. 3,6. Mârk. P. 26,7. Gît. 11,8. — 3) *Etwas mittheilen, lehren* Vedântas. (Allah.) No. 108. — Vgl. अवबोध fg.

— समव *inne werden, erfahren:* जनाः समवबुध्येरन्भीमो ऽयमिति MBh. 4,1085. नाहं समवबुध्येय — राज्ञश्चिकीर्षितम् R. 2,9,31. — Vgl. समवबोधन.

— आ *achten auf* (acc.): बोधा सु मे मघवन्वाचमेमाम् Ṛv. 7,22,3.

— उद् med. *erwachen:* उदु स्तोमासो अश्विनोरबुध्रन् Ṛv. 7,72,3. उद्बुध्यध्वं समनसः सखायः 10,101,1. 105. VS. 15,54 (Jâǵn. 1,299). उद्बुद्ध *erwacht* (in übertr. Bed.): जन्मतः प्रभृति निर्विकारे मनसि उद्बुद्धमात्रो विकारो भावः Sâh. D. 51,4. 62,8. 11. — Vgl. उद्बोध fg.

— प्रोद्, partic. प्रोद्बुद्ध *erwacht* (in übertr. Bed.): °पूर्वसिद्धप्रेमाङ्कुर Verz. d. Oxf. H. 128, *b*, 24. प्रोद्बुद्धानुराग 27. °बुद्धि 261, *b*, 17. — Vgl. प्रोद्बोध.

— समुद् caus. *erwecken* (in übertr. Bed.) Nîlak. 169. — Vgl. समुद्बोध.

— नि *achten auf, Etwas* (acc.) *vernehmen von Jmd* (gen., selten mit सकाशात्): कुविन्नो अस्य वचसो नि बोधिषत् Ṛv. 2,16,7. 30,7. Çat. Br. 6,8,2,8. Sonst stets im imperat.: निबोध AV. 19,49,5. Kaṭhop. 1,14. Bhag. 1,7. 18,50. Draup. 3,3. Arǵ. 5,9. MBh. 1,2578. 4725. 3,311. 2316. 2895. 10653. 16776. 5,7255. 7488. 13,5584. R. 2,28,4. 110,2. 111,22. 5,64,22. Kumâras. 3,14. 5,52. Mârk. P. 53,16. अमरान्वै निबोधास्मान् *vernimm, dass wir Götter sind,* MBh. 3,2137. 2443. Arǵ. 5,18. R. 2,23,42. निबोधत M. 1,68. 119. 2,1. 25. 68. 3,20. 183. 193. 5,100. 146. 6,86. 97. 9,25. 31. 103. 148. 220. 336. 12,53. 82. Jâǵn. 1,2. निबोधस्व MBh. 1,1353. Hariv. 8822. निबोधध्वम् MBh. 3,16871. 12,6255. — caus. *zu wissen thun, sagen, sprechen* Bhâg. P. 3,2,22. — Vgl. निबोद्धव्य fg.

— संनि *vernehmen:* संनिबोध तत् Mârk. P. 50,61. ततो ह्लत्तानपि संनिबोधत Kâr. 2 aus der Kâç. zu P. 7,2,10.

— परि s. परिबोध.

— प्र 1) med. (°बुध्यते) *erwachen, erweckt werden; wachen:* अभुत्स्यु प्र देव्या साकं वाचाहमश्विनोः Ṛv. 8,9,16. प्र बुध्यस्व सुबुधा बुध्यमाना AV. 14,2,75. VS. 22,7. Çat. Br. 3,2,2,22. 4,1,2,25. 10,3,3,6. R. 2,65,16. 89,10 (97,15 Gorr.). Suçr. 1,364,1. Ṛt. 1,8. Spr. 410. 1559. Kathâs. 3,65. 31,13. प्रबुबुधे 11,63. 35,106. न ते सुखं प्रबुध्यन्ति (so auch ed. Bomb.) MBh. 13,3143. प्रभोत्स्यते (dat.) TS. 7,1,19,2. प्रबुध्य Mâlav. 56,8. Kathâs. 32,74. 35,135. 37,230. प्रबुद्धा 18,284. प्रबुधे (inf.) नः पुनस्कृधि VS. 4,14. प्रबुद्ध *erwacht, wach* Kaivaljop. in Ind. St. 2,12. Hiḍ. 4,25. MBh. 3,1900. R. 3,76,30. Çâk. 108. Megh. 90. Spr. 2712. Vid. 49. 154. Kathâs. 4,12. 28,30. 37,229. Râǵa-Tar. 1,372. 5,408. Hit. 9,6. Çiç. 9,30. Bhaṭṭ. 4,14. स्वप्न° Bâlab. 40. नरेश्वरे जगत्सर्वं निमीलति निमीलति। सूर्योदये यथाम्भोजं तत्प्रबोधे प्रबुध्यते॥ *erwachen* und *aufblühen* Spr. 1447. प्रबुद्ध *aufgeblüht* H. 1127. R. 4,38,59. Ragh. 10,9. *erwacht* so v. a. *entfaltet:* °कर्मन् Bhâg. P. 3,6,4. अप्रबुद्धा पशोः शक्तिः प्रबुद्धा कौलिकस्य च Verz. d. Oxf. H. 91, *b*, 21. Teǵovindûp. in Ind. St. 2,64. *zu wirken begonnen habend,* von einem Zauberspruch Verz. d. Oxf. H. 105, *a*, 17. संतोषसुखप्रबुद्धमनस् so v. a. *erhellt* Spr. 2326. Kathâs. 25,290. *erhellt* so v. a. *hellsichtig* 42,14. *aufgeweckt, klug* H. 341. Halâj. 2,177. Pańkat. 4,22. — 2) act. *erkennen, inne werden:* व्याघ्रं शयानं प्रति मा प्रबोध *erkenne in mir gleichsam einen schlafenden Tiger* MBh. 3,10653. — caus. 1) *wecken* Ṛv. 1,113,14. 124,10. 134,3. प्रबोधयन्तीरुषसः ससन्तम् 4,51,5. 14,3. 8,9,17. 10,42,2. VS. 27,2. Kâtj. Çr. 9,1,1. 25,11,32. Kauç. 73. 77. M. 4,57. Jâǵn. 1,138. MBh. 1,5958. 5967. 5984. 4,514. 13,2747. R. 2,56,1. 6,37,14. Suçr. 1,374,14. Mṛkkh. 45,6. Ragh. 5,65. 6,56. Ṛt. 1,8, v. l. Vṛddha-Kâṇ. 9,6. Vid. 124. Kathâs. 32,71. 33,195. 45,249. प्रबोधितवत् *erweckt* (!) Sâh. D. 3,1. सुप्तं कर्म प्रबोधयन् Bhâg. P. 3,6,3. *aufblühen machen* Kumâras. 1,16. — 2) *Jmd bereden, Jmdem zusprechen, Jmd zu überzeugen suchen, ermahnen, vorstellen* MBh. 1,5579. 12,6129. Ragh. 3,68. Kathâs. 16,8. 17,11. 31,94. 46,196. 49,137. Bhâg. P. 1,8,46. Prab. 33,8. 104,8. Pańkat. 74,9. 220,2. Hit. 17,3. 93,17. 111,1. Dhûrtas. 76,10. *Jmd Etwas lehren,* mit dopp. acc.: एकमेवाक्षरं यस्तु गुरुः शिष्यं प्रबोधयेत् Vṛddha-Kâṇ. 15,2. — 3) *Etwas reizen* (durch eine leichte Berührung, Reibung): ललाटं वमतः पुंसः पार्श्वौ द्वौ च प्रबोधयेत् Çârṅg. Saṁh. 3,3,14. — Vgl. प्रबुद्ध, प्रबुध् fgg., प्रबोधक, प्रबोधन, 1. प्रबोधिता, प्रबोधिन्, प्रबोध्य.

— अनुप्र caus. *Jmd aufmerksam machen, erinnern* Çâk. 4,16, v. l für अनु°.

— विप्र *erwachen:* °बुद्ध Megh. 110. — caus. *zur Sprache bringen, besprechen:* एवं व्युत्थापिते धर्मे बहुधा विप्रबोधिते। निश्चयं नाधिगच्छामः संमूढाः MBh. 14,1361.

— संप्र (°बुध्यते) *erwachen:* °बुद्ध MBh. 10,367. *erwachen* von einem Zauberspruche so v. a. *zu wirken anfangen* Verz. d. Oxf. H. 105, *a*, 14. — caus. 1) *wecken* Çat. Br. 2,2,3,21. 3,9,3,1. — 2) *Jmd bereden:* त्वं तु विज्ञापितः सर्वं न पुनः संप्रबोधितः Hariv. 5270. — 3) *zur Sprache bringen, besprechen* Hariv. 11570 (ed. Bomb. liest: गर्भवासं पतन्तश्च भूतानां संप्रबोधितः).

— प्रति 1) *erwachen:* °बुध्यते M. 1,74. 2,163. MBh. 1,5052. 13,3145. R. 2,14,50. R. Gorr. 2,12,20. 6,37,65. Spr. 1837. 2562. °बुध्येत् Jâǵn. 1,330. प्रतिबुध्यताम् MBh. 1,5053. Hariv. 789. °बुध्य R. Gorr. 2,5,5. Mṛkkh. 93,6. °बोद्धुम् R. Gorr. 2,12,21. °बुद्ध *erwacht* Hiḍ. 1,52. MBh. 5,7267. R. 2,65,5. Daç. 1,1. Itih. bei Sâj. zu Ṛv. 1,125,1. उषसि प्रतिबुद्धायाम् Hariv. 15278. हृदयकमलं त्वद्कृते प्रत्यबोधि *aufblühen* Bhâg. P. 7,8,42. प्रतिबुद्धवस्तु *erwacht, aufgegangen* 3,28,38. अप्रतिबुद्धचेतस् *nicht erhellt* 1,15,36. प्रतिबुद्ध *erleuchtet,* von einer Person 4,20,5. अ MBh. 12,11327. 11487. — 2) *wahrnehmen, inne werden, bemerken:* प्रति गावः समिधानं बुधन्त Ṛv. 7,9,4. 78,5. प्रति त्वा दुहितर्दिव उषो जीरा अभुत्स्महि 81,3. प्रतिबुध्यमान *aufmerksam* 4,31,10. AV. 4,37,3. 12,1,62. Ait. Br. 2,11. 31. 6,4. Çat. Br. 2,2,1,14. 14,2,2,21. 7,2,17. ध्रुवं निवृत्तं प्रतिबुध्य वैशसात् Bhâg. P. 4,12,1. 6,7,10. act.: कुविदङ्ग प्रति यथा चिदस्य नः सजात्यस्य मरुतो बुबोधथ Ṛv. 10,64,13. प्रतिबुद्ध *wahrgenommen* 1,191,5. — 3) *erwecken:* प्रति स्तोमेभिरुषसं वसिष्ठा अबुध्रन् Ṛv. 7,80,1. (उषसम्) प्रति स्तोमैरभुत्स्महि 4,52,4. — प्रतिबोधेत MBh. 12,3686 fehlerhaft für प्रतिबाधेत. — caus. 1) *wecken* R. 2,56,3. 65,12. Çâk. 134. Kathâs. 45,189. Bhâg. P. 5,2,4. ध्यास्वनप्रतिबोधिता R. Gorr. 1,29,6 (vgl. 28,6 Schl.). हतं तु खलु वीर्यं ते प्रसुप्तं प्रतिबोधय 4,26,16. — 2) *Jmd aufmerksam machen, belehren, aufklären* MBh. 6,135. Hariv. 5970. R. 2,52,35. Ragh. 1,74. Spr. 2215. Tarkas. 32. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 211. Bhâg. P. 2,7,30. 3,12,29. 4,25,3. Mârk.

P. 69,52. PAÑKAT. 87,24. ÇUK. in LA. 42,5. — Vgl. प्रतिबुद्ध fgg. und प्रतीबोध.

— संप्रति caus. *wecken* MBH. 13,5181.

— वि 1) *erwachen:* कच्चित्काले विबुध्यसे MBH. 2,162 (R. GORR. 2, 109,12). Spr. 3854. HARIV. 16176. R. GORR. 2,62,14. 6,37,48. KUMÂRAS. 5,57. RÂGA-TAR. 3,171. विबुद्ध *erwacht* KÂTJ. ÇR. 7,4,40. MBH. 1,6006. 3,12997. ÇÂK. 134. KATHÂS. 25,89. *erwacht so v. a. aufgeblüht:* °कमल MBH. 11,573. कमलविबुद्धलोचन 7,6725. °चूत MÂLAV. 60. *aufgeweckt, klug, erfahren:* विबुद्धाः स्वेषु कर्मसु MBH. 14,1015. — 2) *erfahren:* स्वानां विबुध्य सदतिक्रमम् BHÂG. P. 3,15,37. — caus. 1) *wecken* RV. 1,12,4. 22,1. MBH. 5,3138. 13,1697. 5271. R. GORR. 2,12,18. 67,1. 4,31,28. 6, 37,19. KUMÂRAS. 4,1. KATHÂS. 31,26. 45,206. BHATT. 8,56. — 2) *Jmd aufmerksam machen, zur Vernunft bringen* DAÇAK. in BENF. Chr. 181, 17. — Vgl. विबुध fgg.

— अभिवि (°बुध्यते) *gewahren, inne werden, erfahren* Ind. St. 5,315,3.

— सम् 1) *erwachen:* संबुध्य MBH. 10,333. संबुद्ध *aufgeweckt, klug, verständig* R. GORR. 2,80,22. — 2) *wahrnehmen, inne werden, erkennen:* स्रष्टा हि जगतः कस्मान्न संबुध्येत — सुरासुराणां मनोगतम् MBH. 1,2498. दुर्विभाषितं भाषितं त्वादृशेन न मन्द संबुध्यसि पाशबद्धः 2,2187. संबुध्यमानो विशते ऽधर्ममेव *mit Bewusstsein* 5,749. न संबुबुधिरे चैनं देवास्तं भुवनेश्वरम् *erkannten ihn nicht* 7,9586 = 13,7491. R. 5,31,41. समबोधि DAÇAK. 8,13. संभुत्सीष्ठाः BHATT. 19,30. या (निशा) मयासीन्न संबुद्धा कदाचिदपि मन्द्या *wahrgenommen, erkannt* R. 6,95,27. — caus. 1) *wecken* R. 3,71,15. 6,39,25. त्वये संबोधयेच्चित्तं विक्षिप्तं शमयेत्पुनः VEDÂNTAS. (Allah.) No. 141. — 2) *Jmd aufmerksam machen, aufklären, zu wissen thun:* युष्मान्संबोधयाम्येष यथा न स करेद्बलात् MBH. 1,1427. तेन मां पार्थ स संबोधितवान्पुरा 5784. 3,12519. 12,4140. 13,1861. HARIV. 9401. RAGH. 13,25. KATHÂS. 39,91 (mit तातं zu verbinden). BHÂG. P. 3, 16,11. PAÑKAT. 84,1. 101,11. 227,14. HIT. ed. JOHNS. 2342. ÇATR. 14,281. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,10. mit dopp. acc.: एतत्संबोधयामस्त्वाम् MBH. 1,3521. KATHÂS. 33,145. — 3) *anrufen:* धृतराष्ट्रात्मजेति संबोध्य MBH. 2,1819. दूरात्संबोधयति येन वाक्येन KÂÇ. zu P. 1,2, 33. — Statt संबोधयन् HARIV. 9130 liest die neuere Ausg. संभावयन् *ehrend.* — Vgl. संबुद्ध fgg.

— अभिसम्, partic. °बुद्ध *aufgeklärt, bewandert, erfahren:* अत्र MBH. 3,12515. *zur* Bodhi *gelangt* VJUTP. 146. 159.

— प्रतिसम्, partic. °बुद्ध *wieder zur Besinnung —, zum Bewusstsein gekommen* MBH. 3,12519.

2. बुध् (= 1. बुध्) adj. *erwachend; verständig* VOP. 3,132. — Vgl. अ°, उषर्बुध्.

बुध (von 1. बुध्) 1) adj. P. 3,1,135, Sch. *a) erwachend;* s. उषर्बुध. — *b) klug, verständig; ein Kluger, Weiser* AK. 2,7,4. 3,4,14,84. 18,103. 19,134. TRIK. 3,3,219. H. 341. an. 2,243. MED. dh. 10. HALÂJ. 2,178. नरो बुधः M. 8,111. विदुर्बुधाः 2,22. 3,109. 123. 4,59. 204. 7,18. 210. 214. BRÂHMAN. 3,5. SÛRJAS. 3,29. 30. ÇRUT. 14. Spr. 887. 1446. 2347. 2392. 2833. 4098. PRAB. 73,3. TRIK. 1,1,95. BHÂG. P. 3,1,32. स्वार्थं प्रत्यबुधः 8,19,18. — 2) m. N. pr. P. 2,4,58, Vârtt. 1, Sch. *a)* eines Nachkommen des Soma (Saumja, Saumâjana): देवा वै त्वात्याः सत्रमासत बुधेन स्थपतिना PAÑKAV. BR. 24,18,2 (MAÇ. in Verz. d. B. H. 74, N.). 5. 6. Liedverfasser von RV. 10,101. er ist der Vater des Purûravas und auch *der Planet Merkur,* der für einen Sohn Soma's, des Mondes, angesehen wird, AK. 1,1,2,27. TRIK. 1,1,93. 3,3,219. H. 117. H. an. MED. HALÂJ. 1,46. MBH. 2,446. 3,8135. 12,8900. HARIV. 629. fg. 1355. fg. 4258. 8811. 14076. R. 2,41,10. 3,55,22. 4,12,25. 6,86,40. SÛRJAS. 1, 31. 69. 2,8. 56. 9,8. 12,86. °चार Titel des 7ten Adhj. in VARÂH. BRH. S. Verz. d. B. H. No. 878. Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,19. °दर्शनचार 1. RAGH. 1, 47. 13,76. VIKR. 159. KATHÂS. 48,69. VP. 59. 239. 350. 393. BHÂG. P. 5,22,13. 9,1,34. 14,4. MÂRK. P. 52,11. 111,14. Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,1. 39,*a*,24. 40,*a*,32. 69,*a*,1 v. u. 80,*a*,36. Verfasser eines Gesetzbuchs Ind. St. 1, 233. fg. 467. °पूजा Verz. d. B. H. 352,4. °शान्ति 353,3. °लोकवर्णन 146,*a* (15). बुधे so v. a. बुधवारे *an einem Mittwoch* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,548,3. — *b)* eines Âtreja und Liedverfassers von RV. 5,1. — *c)* eines Sohnes des Vegavant und Vaters des Trṇabindu VP. 353. BHÂG. P. 9,2,30. — *d)* des Autors der Kalpajukti Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,28 (auch बुद्ध geschrieben). — 3) f. आ *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी) *Dec.* ÇABDAK. im ÇKDR. — Vgl. अ°, दुर्बुध, बोध, बोधि.

बुधगुप्त s. बुद्धगुप्त.

बुधतात m. Budha's *Vater* (तात), *der Mond* ÇABDAK. im ÇKDR.

बुधदिन n. *Merkurs* (Budha's) *Tag* (दिन), *Mittwoch* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,25.

बुधन्वत् adj. *die Wurzel* बुध् *enthaltend* TBR. 1,3,1,3.

बुधमनोहर (बुध + म°) Titel eines Werkes HALL in Journ. of the Am. Or. S. 6,525. 541 und in der Einl. zu VÂSAVAD. 18.

बुधरत्न n. *Smaragd* (Budha's *Edelstein*) RÂGAN. im ÇKDR.

बुधवार m. Budha's *Tag, Mittwoch* TITHJÂDIT. im ÇKDR.

बुधसानु (बुध + सानु) m. 1) = पर्ण. — 2) = यज्ञपुरुष UṆÂDIVR. im SAÑKSHIPTAS. ÇKDR.

बुधसुत m. Budha's *Sohn,* Bein. des Purûravas ÇKDR. nach den PURÂṆA.

बुधान (partic. von 1. बुध्) UṆÂDIS. 2,90. adj. *klug,* = विज्ञ MED. n. 99. = कवि GAṬÂDH. im ÇKDR.; m. *Lehrer* MED. UGGVAL. = ब्रह्मवादिन् *Religionskundiger, Theolog* und प्रियवादिन् *freundlich redend* UṆÂDIK. im ÇKDR. — Vgl. बोधान.

बुधाष्टमी f. *der achte (Tag) des Budha,* Bez. eines best. Festtages Verz. d. B. H. 135,*a* (54). Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,1. 285,*a*,2.

बुधिल (von 1. बुध्) adj. *klug* UṆÂDIK. im ÇKDR.

बुध्न UṆÂDIS. 3,5. m. *Boden, Grund, Tiefe, das Unterste; Boden eines Gefässes, Fuss eines Baumes* (*Wurzel* H. 1121. HALÂJ. 2,26. VIÇVA bei UGGVAL.); vgl. πυθμήν. अनीतादपप्रथस्ना नामे बुध्नम् RV. 4,19,4. 1,95,9. नदीनाम् 7,34,16. युष्माकं बुध्ने अपां न यामनि विथुर्यति न मही श्रथर्यति 10,77,4. सगरस्य 89,4. रजसः 1,52,6. 22,3. वचो बुध्ने रजसो अस्य योनौ 4,17,14. बुध्न, मध्य, अग्र 10,111,8. 1,24,7. रायो बुध्नः 96,6. कविर्बुध्नं परि मर्मृज्यते धीः 95,8. 3,39,3. 10,93,5. 135,6. गृहस्य AV. 2,14,4. 12, 3,30. TS. 2,3,4,3. 14,5. 6. n. und parox. ÇAT. BR. 3,8,2,13. स्रुवस्य TBR. 3,7,2,7. ÇAT. BR. 1,9,2,16. ÇÂÑKH. ÇR. 2,9,6. उलूखलबुध्नो यूपः

TS. 7,2,1,3. PAÑKAV. BR. 25,10,5. ÂÇV. ÇR. 12,6. सर्त° RV. 8,40,5. अ-तरिक्षोदर, भूमिबुध्न adj. (कोश) KHÂND. UP. 3,15,1. Nach NIR. 10,44 so s. a. अन्तरिक्ष (vgl. बुध्ने रजसः) und *Körper*. बुध्न häufig fehlerhaft für बु-ध्न्य und statt बुध्न *Wurzel* fehlerhaft ब्रध्न, व्रध्न AK. 2,4,1,12. TRIK. 3,3, 127. H. an. 2,276. MED. n. 20. — Vgl. अ°, अहि°, अग्र°, आन्न°, उ-ग्रा°, उपरि°, ऊर्ध्व°, गिरि°, चन्द्र°, शीर्ष°, पृथु°, मह्ना°.

बुध्नवत् (von बुध्न) adj. *mit einem Boden* oder *Fuss versehen* TS. 2,3,4,3.

बुध्निय = बुध्न्य TBR. 3,1,2,11 in Z. f. d. K. d. M. 7,273. fg.

बुध्न्य (von बुध्न) adj. *auf dem Boden —, Grunde —, in der Tiefe —, am Fusse befindlich:* आ देवो ददे बुध्न्या३ वसूनि । आ समुद्रादवरादा पर-स्मात् RV. 7,6,7. प्र बुध्न्या व ईरते महांसि 56,14. VS. 13,3 (vgl. AV. 4,1, 1). 16,32. Besonders häufig in Verbindung mit अहि (vgl. πύθων ὄφις), *Drache der Tiefe*, welcher unter den göttlichen Wesen des mittleren Gebiets aufgezählt wird NAIGH. 5,4. NIR. 10,44. Die Tiefe, in welcher er haust, ist die des Dunstmeeres (अपो वृत्वी रजसो बुध्नमाशयत् RV. 1, 52,6). RV. 1,186,5. 2,31,6. नू रोदसी अहिना बुध्न्येन स्तुवीत देवी अप्ये-भिरिष्टैः 4,55,6. मा नो ऽहिर्बुध्न्यो रिषे धात् 5,41,16. 6,49,14. 50,14. 7, 34,17. 35,13. 38,5. उत स्य न उशिजामुर्विया कविरहिः शृणोतु बुध्न्यो३ हवीमनि 10,92,12. 64,4. 66,11. सचा यत्साध्येषामहिर्बुध्नेषु बुध्न्यः 93,5. VS. 10,19. Allegorisch bezogen auf den Agni Gârhapatja AIT. BR. 3,36. VS. 5,33. TBR. 1,1,10,3. In der späteren Zeit ist Ahi budhnja (häufig fälschlich budhna, bradhna, vradhna, vṛdhnja, vradhnja geschrieben) ein Rudra und auch ein Bein. Çiva's. MBH. 1,2566. 13, 1216. Verz. d. Oxf. H. 82,b,24. 184,a,2. Andere Belege s. u. अहिर्बुध्न und अहिर्ब्रध्न; die neueren Ausgg. des MBH. und HARIV. haben an den daselbst angeführten Stellen richtig बुध्न्य. Nach H. an. 2,276. MED. n. 20. HALÂJ. 5,51 und VIÇVA bei UĠĠVAL. zu UṆÂDIS. 3,5 ist ब्रध्न ohne अ-हि ein Name Çiva's; nach HALÂJ. 5,51 auch N. pr. eines Dieners des Çiva, = नाण्डु.

बुध्य (von 1. बुध्) adj. *weckbar; wahrnehmbar, bemerkenswerth;* s. अ°, अग्र°.

बुन्द् (बुद्), बुन्ध्, चुन्द्, बुन्दति, बोदति, बुन्धति, चुन्दति *wahrnehmen, innewerden* (vgl. 1. बुध्) DHÂTUP. 21,12. सर्वत्र (impers.) शरबन्धेन दि-व्येनेति बुबुन्द सः BHAṬṬ. 14,72.

बुन्द m. *Pfeil* NAIGH. 4,3. NIR. 6,32. आ बुन्दं वृत्रहा ददे RV. 8,45,4. 66,6. सुमयं धनुः साधुर्बुन्दो हिरण्ययः 11.

बुन्ध्, बुन्धति s. बुन्द्. बुन्ध्, बुन्धयति *binden* (vgl. बन्ध्) VOP. in DHÂTUP. 32,14.

बुबुर m. = उदक *Wasser* NAIGH. 1,12.

बुबोधयिषु (vom desid. des caus. von 1. बुध्) adj. *Jmd* (acc.) *aufmerksam zu machen —, zur Vernunft zu bringen beabsichtigend* MÂRK. P. 37,8. — Vgl. बिबोधयिषु.

बुभुक्षा (vom desid. von भुज्) f. *Esslust, Hunger* gaṇa कृशादि zu P. 4, 4,62. gaṇa तारकादि zu 5,2,36. AK. 2,9,54. H. 393. HALÂJ. 2,206. R. 2,28,18. SUÇR. 1,246,13. 2,460,2. VARÂH. BṚH. S. 19,19. PAÑKAT. 114,4. HIT. 35,11. VET. in LA. 24,12. *das Verlangen zu geniessen:* राज्यभोग° MBH. 1,2248. — Vgl. बौभुक्ष.

बुभुक्षित (von बुभुक्षा) adj. *hungrig* gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. AK. 3,1,20. H. 392. HALÂJ. 2,205. M. 10,105. R. 2,91,50. Spr. 1117. 1984. BHÂG. P. 9,4,43. PAÑKAT. 114,5.

बुभुक्षु (vom desid. von भुज्) adj. *zu essen verlangend:* अन्नं बु° und अ-न्नबु° P. 2,1,24, Vârtt., Sch. *hungrig* MÂRK. P. 29,27. *zu geniessen verlangend, nach dem Genusse der Welt verlangend*, Gegens. मुमुक्षु KULL. zu M. 2,224.

बुभुत्सा (vom desid. von बुध्) f. *das Verlangen kennen zu lernen:* त-त्त्व° BHÂG. P. 3,24,32.

बुभुत्सु (wie eben) adj. *zu kennen wünschend:* सम्यग्ज्ञान° MBH. 1,594. 3,12964. तद्गतिम् DAÇAK. 59,6. तत्त्व° Verz. d. Oxf. H. 207,b,1 v. u. Schol. zu PRAB. S. 98, Z. 5. 21. BHAṬṬ. 7,100. *Alles zu kennen verlangend*, als Beiw. der Götter MBH. 3,12732.

बुभूर्षु (vom desid. von भर्) adj. *zu ernähren wünschend:* आत्म° ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 104.

बुभूषक (vom desid. von भू) adj. *auf Jmdes Wohl bedacht:* ईर्ष्युः परसुखे दृष्ट्वा अन्यस्य न बुभूषकः MBH. 13,5747. असज्जन° 12,4236. स्वामिमित्र° 4310. सर्ववर्णा° 13,6595.

बुभूषा (wie eben) f. *der Wunsch zu sein, zu leben:* द्वादशरात्रं चरि-त्वायान्यस्यै बुभूषायै स्यात् so v. a. *es steht ihm wieder frei anders zu leben* ÇÂÑKH. BR. 25,15. बुभूषया — गान्धर्ववृत्त्या so v. a. *aus Verlangen sich mit ihr nach Art der* Gandharva *zu vermählen* BHÂG. P. 3,3,3.

बुभूषु (wie eben) adj. 1) *Geltung —, Macht wünschend* KÂTJ. ÇR. 18,5, 10. MBH. 12,2588. BHÂG. P. 1,17,41. 18,10. — 2) *auf Jmdes Wohl bedacht* MBH. 12,5627. — Statt बुभूषवः 4,133 liest die ed. Bomb. बुभूषत.

बुल्, बोलयति *untertauchen* (intrans.) DHÂTUP. 32,62. trans. zur Erkl. von मज्जयति Schol. zu KÂTJ. ÇR. 5,5,30.

बुलि f. *die weibliche Scham* H. 609. *After* VJUTP. 100.

बुलिल s. बुडिल.

बुल्ल (बुल्ह) m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 7,1067.

बुल्व adj. etwa *schief* ÇAT. BR. 11,5,4,14.

बुश und बुष s. बुस.

बुस्, बुस्यति *entlassen, von sich geben* (उत्सर्गे) DHÂTUP. 26,110. बु-स्यति द्रव्यं मेघः DURGAD. bei WEST. *vertheilen* (विभागे) DHÂTUP. 26,106, v. l. für व्युष्.

बुस n. SIDDH. K. 249,b,7. nach NAIGH. 1,12 und NIR. 5,19 *Wasser*. आविः स्वः कृणुते गूहते बुसम् RV. 10,27,24; wohl so v. a. *Abfall, Unreines. Spreu* und *anderer Abfall des Getraides* AK. 2,9,22. H. 1182. KAUÇ. 14.42. SUÇR. 2,42,2. gaṇa तृणादि zu P. 4,2,80. बुश HALÂJ. 2, 423. बुष BHAR. zu AK. ÇKDR. बूष ÇABDAR. im ÇKDR. Nach ÇABDÂRTHAK. bei WILSON bedeutet बुस n. *Reichthum; trockner Kuhdünger; die dicken Theile in geronnener Milch;* बुसा f. *eine jüngere Schwester* (im Drama) WILSON ohne Angabe einer Aut. — Vgl. खलेबुस und निर्बुसीकृत.

बुसल adj. von बुस gaṇa तृणादि zu P. 4,2,80.

बुस्त्, बुस्तयति = पुस्त् DHÂTUP. 32,52.

बुस्त m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. AK. 3,6,1,34. SIDDH. K. 251,a,2 v. u. *Kruste bei gebratenem Fleische; Schale bei Früchten* BHAR. zu AK. ÇKDR. — Vgl. पुस्त.

बुक्का s. श्वेत°.

बूक्का m. f. n. = बुक्का *Herz* RAMÂN. zu AK. ÇKDR. Auch बूक्कान् COLEBR. zu AK. 2,6,2,15.

बूबशर्मन् (बूब + श°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1088. Verz. d. Oxf. H. No. 798. वूव° an beiden Stellen.

बूष s. बुस.

बृंहण (vom caus. von 2. बर्ह्) P. 8,4,2, Sch. 1) adj. *feist machend, kräftigend, nährend* SUÇR. 1,176,18. विधि 2,379,18. 528,1. 225,19. 20. 26,16. 198,10. 207,20. Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,13. fg. संयावो बृंहणो गुरुः ÇABDAK. im ÇKDR. — 2) n. *a*) *das Feistmachen, Kräftigen, Nähren* SUÇR. 1,53,13. 59,17. 148,5. 2,4,1. — *b*) *Befestigungsmittel:* ऋग्यजुषाम् RV. PRÂT. 11,37.

बृंहणत्व (von बृंहण) n. *die Eigenschaft des Festmachens* SUÇR. 1,202, 21. *die Eig. des Kräftigens, Befestigens:* बृहत्त्वाद्बृंहणत्वाच्च तस्माद्ब्रह्मेति शब्दितः HARIV. 14949.

बृंहणीय adj. 1) (vom caus. von 2. बर्ह्) *feist zu machen, zu kräftigen* P. 8,4,2, Sch. — 2) (von बृंहण) *zum Feistmachen dienend, feist machend, nährend* SUÇR. 1,58,21. 185,16. 213,16. 377,7. विधि 2,15, 12. 448,9.

बृंहयितव्य (vom caus. von 2. बर्ह्) adj. *zu kräftigen* SUÇR. 2,184,11.

बृंहिता (ed. Bomb.) und बृंहिला (ed. Calc.) f. N. pr. einer der 7 Mütter des Skanda MBH. 3,14396.

बृबदुक्थ adj. Bez. des Indra; nach den Erklärern so v. a. बृहदुक्थ oder mit Zurückführung von बृवत् auf ब्रू *derjenige, welchem Preis zuzusprechen ist,* NAIGH. 4,3. NIR. 6,4. RV. 8,32,10.

बृबु m. N. pr. eines Mannes, nach den Commentatoren des Zimmermanns der Paṇi: अधि बृबुः पणीनां वर्षिष्ठे मूर्धन्नस्थात् RV. 6,45,31. बृबुं सहस्रदातमम् 33. यथा भरद्वाजो बृबौ तक्ष्णि प्रस्तोके च सार्ञ्जये सनिं ससान ÇÂÑKH. ÇR. 16,11,11.

बृबूक n. so v. a. *Wasser* nach NAIGH. 1,12. NIR. 2,22. Ist wohl adj.: द्रा बृबूकं वहतः पुरीषम् RV. 10,27,23.

बृषी s. बृसी.

बृसय m. N. pr. eines Dämons, nach SÂJ. des Tvashṭar: अवा तिरतं बृसयस्य शेषः RV. 1,93,4. नि बर्हय प्रजां विश्वस्य बृसयस्य मायिनः 6,61, 3. Nach der letzten Stelle eher Appellativum.

बृसिका f. = बृसी *Polster* VJUTP. 209.

बृसी f. gaṇa पृषोदरादि zu P. 6,3,109 und गौरादि zu 4,1,41. *Wulst, Bausch von gewundenem Gras u. s. w., Polster* AK. 2,7,45. H. 816. an. 2,572. MED. sh. 27. HALÂJ. 2,256. बृसीषूपविशन्ति KÂTJ. ÇR. 13,3,1. ÇAÑKH. ÇR. 17,4,7. 6,6. GOBH. 4,2,18. कौशी SÂV. 3,4. MBH. 3,999. 4019. 10036. 16069. 5,1196. शालपुष्पमयी 12,6344. 13,461. 2845. 4337. 14, 2726. 15,732. HARIV. 14526. औदुम्बरी R. 1,4,21. R. GORR. 1,53,3. 3, 49,29. BHÂG. P. 4,6,37. MÂRK. P. 6,26. 69,43. Häufig वृषी geschrieben, doch hat z. B. die Bomb. Ausg. des MBH. und des R. regelmässig वृसी. — Vgl. बर्स, बस्व.

बृह् (von 2. बर्ह्) f. nom. act.; s. बृहस्पति.

बृह s. अबृह.

बृहक MBH. 1,4813 in einer Stelle, wo die Devagandharva aufgezählt werden: सत्वावृहत्वावृहकः (अत्वात्रृहत्वात्रृहकः ed. Bomb.). Wir vermuthen, dass सत्वबृहत्वाद्बृहकः zu lesen ist, so dass बृहक der Name eines Devag. wäre, und das Vorhergehende den Ursprung des Namens erklärte.

बृहच्चञ्चुस् (बृहत् + च°) m. *eine best. Gemüsepflanze* (महाचञ्चु) RÂGAN. im ÇKDR.

बृहच्चाणक्य n. *die ausführliche* (बृहत्) *Spruchsammlung des* Kâṇakja Ind. St. 1,473, N.

बृहच्चित्त (बृहत् + चि°?) m. *der Citronenbaum* ÇABDAK. im ÇKDR.

बृहच्छन्दस् (बृहत् + छ° = छदिस्, छद्मन्) adj. *mit hohem Dach versehen:* शाला AV. 3,12,3.

बृहच्छब्देन्दुशेखर (बृहत् + श°) Titel eines *ausführlichen* grammatischen Werkes von Nâgeça Verz. d. Oxf. H. No. 364.

बृहच्छरीर (बृहत् + श°) adj. *der einen grossen Leib hat* RV. 1,155,6. SUÇR. 1,127,1.

बृहच्छल्क (बृहत् + शल्क) m. *eine Art Seekrabbe* (चिङ्गट) GAṬÂDH. im ÇKDR.

बृहच्छातातप (बृहत्° + शा°) m. *der ausführliche* Çâtâtapa (ein Gesetzgeber) Verz. d. Oxf. H. 356, *a*. Ind. St. 1,234.

बृहच्छान्तिस्तव m. *der ausführliche* (बृहत्) Çântistava WILSON, Sel. Works I, 283.

बृहच्छाल (बृहत् + शाल = साल) m. *eine hohe Shorea robusta* MBH. 1,8080.

बृहच्छृङ्गारतिलक n. *das ausführliche* (बृहत्) Çṛṅgâratilaka Ind. St. 1,472, N. 1.

बृहच्छ्रवस् (बृहत् + श्रवस्) adj. 1) *laut tönend:* रथ RV. 1,54,3. — 2) *laut gerühmt; weitberühmt:* देवाः RV. 10,66,1. ऋषि, राजन् BHÂG. P. 1,5,1. 17,44. 3,17,28. 4,25,10.

बृहच्छ्रीक्रम (बृहत् + श्री°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 104, *a*.

बृहच्छ्लोक (बृहत् + श्लोक) 1) adj. *laut gerühmt:* वर्ष्मन् BHÂG. P. 5, 4,2. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Urukrama von der Kîrti BHÂG. P. 6,18,7.

बृहज्जातक (बृहत् + जा°) n. Titel eines von Varâhamihira verfassten *ausführlichen* Werkes über *die Nativitäten* Verz. d. Oxf. H. No. 779. 790. 794. °श्लोकव्याख्यान ebend.

बृहज्जाबालोपनिषद् f. *die ausführliche* (बृहत्) Gâbâlopanishad Ind. St. 2,72.

बृहज्जाल (बृहत् + जाल) n. *ein grosses Garn, — Netz* AV. 8,8,4.

बृहज्जीवन्ती (बृहत् + जी°) f. *eine best. Pflanze,* die auch बृहज्जीवा genannt wird, RÂGAN. im ÇKDR.

बृहज्ज्योतिस् (बृहत् + ज्यो°) 1) adj. *hellstrahlend* TS. 1,4,24,1. — 2) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBH. 3,14123.

बृहट्टिक्का (बृहत् + टि°) m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 8,524. 531. — Vgl. सूक्ष्मटिक्का.

बृहट्टीका (बृहत् + टी°) f. *der ausführliche Commentar*, Titel eines Werkes des Kumârila HALL 170. fg.

बृहड्ढक्का (बृहत् + ढ°) f. *eine Art grosser Trommel* GAṬÂDH. im ÇKDR.

बृहत m. N. pr. eines Sohnes des 9ten Manu HARIV. 470 (अष्टहत

die ältere Ausg.).

बा॑र्हतिका (von बृहती) f. 1) *Ueberwurf, Mantel* P. 5, 4, 6. AK. 2, 6, 3, 19. H. 672. an. 4, 35. Halâj. 2, 255. — 2) = बृहती *Solanum indicum* u. s. w. Ratnam. im ÇKDr. = दारु oder दारुभेद H. an.

बृहतीपति (बृ° + प°) m. *der Planet Jupiter* H. 119. — Vgl. बृहस्पति.

बा॑र्हतक (von बृहत्) P. 5, 4, 3, Vârtt. m. Schol. n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 12, 11, 13. Ind. St. 3, 226, *b*.

बृहत्कथा (बृहत् + क°) f. *die grosse Erzählung*, Titel einer Sammlung von Erzählungen, die Guṇâḍhja zugeschrieben wird und aus der Somadeva seine unter dem Namen Kathâsaritsâgara bekannte Sammlung verkürzt haben soll, Kathâs. 1, 3. 8, 7. 35. Kâvjâd. 1, 38. Daçak. 1, 61. Hall in der Einl. zu Vâsav. 19. fgg. 55. N. eines dem Kshemendra zugeschriebenen Werkes Verz. d. Oxf. H. 84, *b*, 8. fg.

बृहत्कन्द (बृहत् + कन्द) m. *eine grosse Zwiebelart*, = गृञ्जन Ratnam. im ÇKDr. = विष्णुकन्द Râǵan. ebend.

बृहत्कर्मन् (बृहत् + क°) m. N. pr. verschiedener Fürsten Hariv. 1702. VP. 445. 452. 465. Bhâg. P. 9, 23, 10.

बृहत्कल्प (बृहत् + क°) m. Bez. eines Kalpa, *in* Brahman's *Monat der 7te Tag in der lichten Hälfte des Mondes* Kramasañd. (s. u. कल्प 2, *d*). *der letzte Tag in der dunklen Hälfte des Monats* Verz. d. Oxf. H. 52, *a*, 4.

बृहत्काय (बृहत् + काय) 1) adj. *einen grossen Leib habend*. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bṛhaddhanus Bhâg. P. 9, 21, 22.

बृहत्कालज्ञान n. *das ausführliche* (बृहत्) Kâlaǵnâna (*Kenntniss der Zeiten*), Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 948.

बृहत्कालशाक m. *eine best. Gemüsepflanze* ÇKDr. und Wilson nach Trik. 2, 4, 31, wo aber nach den Corr. शोथजिद्वृहत् कालशाको für शोथघ्नो बृहत्कालशाको zu lesen ist.

बृहत्काश (बृहत् + काश) m. *eine best. Rohrart* (वड्डू) Hâr. 178.

बृहत्कीर्ति (बृहत् + की°) 1) adj. *weitberühmt* MBh. 1, 6606. Bṛhaspati Varâh. Bṛh. S. 48, 86. — 2) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBh. 3, 14123. eines Asura Hariv. 2284. 12938. 14286.

बृहत्कुक्षि (बृहत् + कु°) adj. *dickbäuchig* AK. 2, 6, 1, 44. H. 450. Halâj. 2, 453.

बृह॑त्केतु (बृहत् + केतु) 1) adj. *gewaltige Klarheit habend*: Agni ṚV. 5, 8, 2. — 2) m. N. pr. eines alten Königs MBh. 1, 231.

बृहत्क्षण (बृहत् + क्षण) m. N. pr. eines Fürsten VP. 463. Andere बृहत्क्षय und बृहद्रण.

बृहत्क्षत्र (बृहत् + क्षत्र) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1, 7001. Hariv. 1053. 5020. VP. 450. Bhâg. P. 9, 21, 1. 20.

बृहत्क्षय (बृहत् + क्षय) m. N. pr. eines Fürsten VP. 463, N. 3. — Vgl. बृहत्क्षण.

बृहत्तपस् (बृहत् + त°) n. *grosse Kasteiung*, Bez. *einer best. Kasteiung*: °तपोव्रत Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 21.

बृहत्ताल (बृहत् + ताल) m. *Phoenix paludosa* (हिन्ताल) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. बृहद्दल.

बृहत्तिक्ता (बृहत् + ति°) f. *Clypea hernandifolia W. et A.* (पाठा) Râǵan. im ÇKDr.

बृहत्तृण (बृहत् + तृण) n. 1) *starkes Gras* (Gegens. मृदुतृण) Gobh. 4, 7, 6. — 2) *Bambusrohr* Çabdak. im ÇKDr.

बृहत्तोडलतन्त्र (बृहत् + तो°) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 104, *a*, 4.

बृहत्त्व (von बृहत्) n. *Grösse, grosser Umfang*: eines Fisches Matsjop. 22. बृहत्वाद्बृंहणत्वाच्च तस्माद्ब्रह्मेति शब्दितः Hariv. 14949. Vgl. u. बृहक.

बृहत्त्वच् (बृहत् + त्वच्) m. *Alstonia scholaris R. Br.* Ratnam. im ÇKDr.

बृहत्पत्र (बृहत् + प°) 1) m. *ein best. Knollengewächs* (हस्तिकन्द). — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = त्रिपर्णिका Râǵan. im ÇKDr.

बृहत्पराशर m. *der ausführliche* (बृहत्) Parâçara (Gesetzgeber) Colebr. Misc. Ess. I, 108. Verz. d. Oxf. H. 278, *b*, 25. Ind. St. 1, 467.

बृहत्पलाश (बृहत् + प°) adj. *grossblätterig* AV. 6, 29, 3.

बृहत्पाटलि (बृहत् + पा°) m. *Stechapfel* Trik. 2, 4, 26. Hâr. 107.

बृहत्पाद (बृहत् + पाद) 1) adj. *grossfüssig, grosswurzelig*. — 2) m. *der indische Feigenbaum* Çabdak. im ÇKDr.

बृहत्पारेवत (बृहत् + पा°) n. *ein best. Fruchtbaum*, = महापारेवत Râǵan. im ÇKDr.

बृहत्पालिन् (बृहत् + पा°) m. *wilder Kümmel* Râǵan. im ÇKDr.

बृहत्पीलु (बृहत् + पीलु) m. *eine Art* Pîlu, = महापीलु Râǵan. im ÇKDr.

बृहत्पुष्पी (बृहत् + पुष्प) f. *eine Crotolarienart* (घण्टारव) Gatâdh. im ÇKDr.

बृहत्पृष्ठ (बृहत् n. + पृष्ठ) adj. *das* Bṛhat-Sâman *als Grundlage des* Pṛshṭhastotra *habend* Ait. Br. 8, 1. fgg. अभिजिद्बृहत्पृष्ठ उभयसामा Âçv. Çr. 8, 5. 9, 3. Kâtj. Çr. 23, 5, 2. Çâñkh. Çr. 7, 14, 1. Lâtj. 4, 7, 1.

बृहत्प्रचेतस् (बृहत् + प्र°) m. *der ausführliche* Praketas (N. pr. eines Gesetzgebers) Verz. d. Oxf. H. 270, *b*, 11. 356, *a*, 18. Ind. St. 1, 235.

बृहत्प्रयोग (बृहत् + प्र°) m. Titel einer Schrift Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 11. Aufrecht scheint बृहत् als Abkürzung von बृहत्कथा gefasst zu haben; vgl. Preface, xix.

बृहत्फल (बृहत् + फल) 1) *a*) *grosse Früchte habend; grossen Lohn habend*. — 2) m. *a*) *eine best. Pflanze*, = चचेण्डा Râǵan. im ÇKDr. — *b*) pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Buddhisten Vjutp. 82. Burn. Intr. 202. 614. Lalit. ed. Calc. 171, 6. — 3) f. आ N. verschiedener Pflanzen: = कटुतुम्बी; महेन्द्रवारुणी; कुष्माण्डी; महाजम्बू Râǵan. im ÇKDr.

बृहत्संवर्त (बृहत् + सं°) m. *der ausführliche* Saṁvarta (N. pr. eines Gesetzgebers) Verz. d. Oxf. H. 356, *a*, 34. Ind. St. 1, 235.

बृहत्संहिता (बृहत् + सं°) f. *die ausführliche Zusammenstellung*, Titel eines von Varâhamihira verfassten astronomisch-astrologischen Werkes, herausgegeben in der Bibl. ind. von Dr. H. Kern.

बृहत्सामन् (बृहत् + सा°) 1) adj. *das* Bṛhat-Sâman *zum* Sâman *habend* Pañkav. Br. 8, 8, 11. 18, 1, 18. 2, 8. — 2) m. proparox. N. pr. eines Âṅgirasa AV. 5, 19, 2. — बृहत्सामा Bhag. 10, 35 fehlerhaft für बृहत्साम; s. u. बृहत् 4, *a*. Vgl. बार्हत्सामा.

बृह॑त्सुम्न (बृ° + सुम्न) adj. *höchst wohlwollend, — gnädig* ṚV. 4, 53, 6.

बृहत्सूर्यसिद्धान्त m. *der ausführliche* (बृहत्) Sûrjasiddhânta Colebr. Misc. Ess. II, 484.

बृहत्सेन (बृहत् + सेना) 1) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1, 2700.

eines Sohnes des Sunakshatra Bhâg. P. 9,22,45. — 2) f. ग्रा N. pr. der Amme der Damajantî N. 8,4.

बृहत्सोम Comm. zu TBr. II, S. ७८९, Z. 1 und Contents S. 23,8 fehlerhaft für बृहत्साम.

बृहत्स्फिज् (बृहत् + स्फिज्) 1) adj. *starke Hinterbacken habend.* — 2) m. N. pr. eines Mannes Pańkat. 117,10.

बृहदग्नि (बृहत् + ग्र°) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कारावादि zu P. 4,2,111. Hariv. Langl. I, 513. — Vgl. बार्हदग्न.

बृहदग्निमुख (बृहत् + ग्र°) n. Bez. *eines best. Pulvers* Verz. d. B. H. No. 993.

बृहदङ्ग (बृहत् + ग्रङ्ग) 1) adj. *grosse Glieder —, einen grossen Körper habend.* — 2) m. *Elephant* Çabdak. im ÇKDr.

बृहदङ्गिरस् m. *der ausführliche* (बृहत्) Añgiras (als Gesetzgeber) Ind. St. 1,234.

बृहदत्रि m. *der ausführliche* (बृहत्) Atri (Mediciner) Verz. d. B. H. No. 940.

बृहदनीक (बृहत् + ग्र°) adj. *gewaltig aussehend* SV. I, 1,2,4,9.

बृहदभिधानचिन्तामणि (बृहत् + ग्र°) m. *der ausführliche, erweiterte* Abhidhânakintâmaṇi *des* Hemakandra Verz. d. Oxf. H. No. 426.

बृहदमर m. oder vollständiger बृहदमरकोश m. *der ausführliche, erweiterte* (बृहत्) Amarakoça Verz. d. Oxf. H. 182,b,40. 191,b,9.

बृहदम्बालिका (बृहत् + ग्र°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2622.

बृहदम्ल (बृहत् + ग्र°) m. *Averrhoa Carambola Lin.* Çabdak. im ÇKDr.

बृहदश्व (बृहत् + ग्रश्व) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 3,2052. fgg. Bhâg. P. 1,9,6. Verz. d. Oxf. H. 34,a,11. No. 848. eines alten Fürsten R. Gorr. 2,116,33. eines Sohnes des Çrâvastaka (Çrâvasta, Çâvasta) MBh. 3,13512. 13518. Hariv. 671. VP. 361. Bhâg. P. 9,6,21. eines Sohnes des Sahadeva 12,10. VP. 463. — Vâju-P. in VP. 470, N. 24. N. pr. eines Gandharva Verz. d. Oxf. H. 148,b,3.

बृहदात्रेय m. *der ausführliche* (बृहत्) Âtreja (Mediciner) Verz. d. B. H. No. 940.

बृहदारण्यक (बृहत् + ग्रा°) n. = बृहदारण्यकोपनिषद् Titel der 6 letzten Adhjâja des 14ten Buchs des Çatapathabrâhmaṇa: °भाष्य Verz. d. Oxf. H. 392 (No. 64). °व्याख्या 393 (No. 92). °भाष्यटीका 373 (No. 279). °भाष्यवार्त्तिक 392 (No. 68. 69).

बृहदिषु (बृहत् + इषु) m. N. pr. eines Sohnes des Agamîḍha Hariv. 1035. VP. 452. Bhâg. P. 9,21,22. des Bâhjâçva (Bharmjâçva, Harâçva) Hariv. 1778. VP. 454. Bhâg. P. 9,21,32. — Vgl. बार्हदीषव.

बृहदुक्थ (बृहत् + उ°) 1) adj. *lauten Preis habend* VS. 11,76. ṚV. 5,19,3 (nach Sâj.). — 2) m. N. pr. eines Mannes, Liedverfassers von ṚV. 10,54—56. Vâmadevja ṚV. 10,54,6. 56,7. Ait. Br. 8,23. Âçv. Çr. 12,11. Çat. Br. 13,2,2,14. Vâmneja Pańkav. Br. 14,9,38. eines Sohnes des Devarâta VP. 390. N. eines Agni, eines Sohnes des Tapas, MBh. 3,14173. — Vgl. बार्हदुक्थ.

बृहदुक्थि m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 53,b,6. Vielleicht fehlerhaft für बृहदुक्थ.

बृहदुत् (बृहत् adv. + उत्) adj. *gewaltig ausgiessend* (Sâj.) ṚV. 3,26, 4; vgl. बृहदुत्तमाणाः 5,37,8.

बृहदुत्त (बृहत् + उत्त) adj. dass. nach Mahîdh., welcher die Bez. auf Pragâpati deutet, VS. 8,8.

बृहदुक्षन् (बृहत् + उ°) adj. *grosse Stiere habend:* Agni ṚV. 10,69,7.

बृहदुत्तरतापिनी (बृहत् + उ°) f. Titel einer Upanishad Verz. d. B. H. No. 368.

बृहदेला (बृहत् + ए°) f. *grosse Kardamomen* Râgan. im ÇKDr.

बृहद्गर्भ MBh. 3,13321 fehlerhaft für वृषदर्भ.

बृहद्गिरि 1) adj. nach Sâj. so v. a. प्रभूतस्तुति, also zu 2. गिर् gezogen; Bez. der Marut ṚV. 5,57,8. — 2) m. N. pr. eines Jati: इन्द्रो यतीन्त्सालावृकेभ्यः प्रायच्छत्तेषां त्रय उदशिष्यन्त रायोवाजो बृहद्गिरिः पृथुरश्मिः Pańkav. Br. 8,1,4. 13,4,16. — In beiden Fällen würde die Bed. *laut rufend, — schreiend* passen. — Vgl. बार्हद्गिर.

बृहद्गुरु (बृहत् + गुरु) m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,226 (eig. 231).

बृहद्गृह (बृहत् + गृह) m. pl. N. pr. eines Volkes, = कारूष H. 959.

बृहद्गोल (बृहत् + गोल) n. *Wassermelone* Çabdak. im ÇKDr.

बृहद्गौरीव्रत (बृहत् + गौ°) n. Bez. *einer best. religiösen Observanz* Verz. d. Oxf. H. 284,b,13.

बृहद्ग्रावन् (बृहत् + ग्रा°) adj. *einem dicken, grossen Stein gleichend:* बृहद्ग्रावासि वानस्पत्यः (हे मुसल) VS. 1,15.

बृहद्दर्भ (बृहत् + दर्भ) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1702. 1705. VP. 445, N. 18. बृहद्भानु andere Autt.

बृहद्दल (बृहत् + दल) m. *eine Art* Lodhra (पट्टिकालोध्र) und *Phoenix paludosa* (vgl. बृहत्ताल) Râgan. im ÇKDr.

1. बृहद्दिव (बृहत् + दिव) 1) adj. *dem hohen Himmel angehörig, himmlisch:* ग्रा नो ऽवोभिर्मरुतो यान्त्वच्छा ज्येष्ठेभिर्वा बृहद्दिवैः सुमायाः ṚV. 1, 167,2. एवा नो ग्रग्ने ग्रमृतेषु पूर्व्य धीष्पीपाय बृहद्दिवेषु मानुषा 2,2,9. भेजानासो बृहद्दिवस्य रायः 4,29,5. युक्ष्वे मनुषदपरासु विक्षु युष्मे सचा बृहद्दिवेषु सोमम् 37,3. 5,43,13. 9,79,1. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Atharvan und Liedverfassers von ṚV. 10,120. Ebend. 8. 9. auch Bez. des Liedes selbst Ait. Br. 4,14.

2. बृहद्दिवा (wie eben) f. N. einer Göttin, welche neben Ilâ, Sarasvatî, Urvaçî und anderen himmlischen Frauen genannt wird. Nach Sâj. so v. a. प्रभूतदीप्ति. ṚV. 2,31,4. 5,41,19. 42,12. उत माता बृहद्दिवा शृणोतु नस्त्वष्टा देवेभिर्जनिभिः पिता वचः 10,64,10. In der Stelle बृहद्दिवा ग्रध्वराणामभिश्रियः ṚV. 10,66,8, wo das Wort Bez. der Götter ist, stand wohl ursprünglich बृहद्दिवाः (zu 1. बृहद्दिव).

बृहद्दुर्ग (बृहत् + दुर्ग) m. N. pr. eines Mannes Hariv. 6636.

बृहद्देवता (बृहत् + दे°) f. N. eines dem Çaunaka zugeschriebenen Buches, Roth, Zur Lit. u. G. d. W. 49. 59. Kuhn in Ind. St. 1,101. fgg. — Vgl. बार्हद्दैवत.

बृहद्द्युम्न (बृहत् + द्यु°) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 3,10791 (बृहद्युम्न ed. Calc.).

बृहद्धनुस् (बृहत् + ध°) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1036. Bhâg. P. 9,21,22.

बृहद्धर्मन् (बृहत् + धर्मन्) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1036.

बृहद्धर्मपुराण n. *das ausführliche* (बृहत्) Dharmapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 101,b,37. Colebr. Misc. Ess. I, 103. Ind. St. 1,469.

बृहद्धर्मप्रकाश m. *der ausführliche* (बृहत्) Dharmaprakâça Verz. d. B. H. No. 1403.

बृहद्धल (बृहत् + हल) *ein grosser Pflug,* = हलि Trik. 2,9,2.

बृहद्धारावली f. *die ausführliche* (बृहत्) Hârâvalî (ein Wörterbuch) Verz. d. Oxf. H. 182, *b*, 40.

बृहद्धारीत m. *der ausführliche* (बृहत्) Hârîta Ind. St. 1,235.

बृहद्धेमाद्रि m. *der ausführliche* (बृहत्) Hemâdri Verz. d. B. H. No. 1403.

बृहद्ध्वनी (बृहत् + ध्वनि) f. N. pr. eines Flusses (*die Lauttönende*) MBh. 6,339 (nach der Lesart der ed. Bomb.).

बृहद्बल (बृहत् + बल) m. N. pr. eines Fürsten von Koçala MBh. 1,6985. 2,1075. Hariv. 830. Verz. d. Oxf. H. 49, *a*, 28. VP. 387. Bhâg. P. 9,12,8. 9. eines späteren Fürsten, eines Sohnes des Devabhâga, 24,39. — Vgl. बार्हद्बल.

बृहद्बीज (बृहत् + बीज) 1) adj. *grossen* oder *vielen Samen habend.* — 2) m. *Spondias mangifera* Çabdak. im ÇKDr.

बृहद्बृहस्पति m. *der ausführliche* (बृहत्) Bṛhaspati (als Gesetzgeber) Verz. d. Oxf. H. 356, *a*, 29. Ind. St. 1,235.

बृहद्ब्रह्मन् (बृहत् + ब्र°) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBh. 3,14123.

बृहद्ब्रह्मोत्तरखण्ड (बृहत् + ब्र°) m. Titel *einer Abtheilung* im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. No. 126.

बृहद्भट्टारिका (बृहत् + भ°) f. Bein. der Durgâ Çabdam. im ÇKDr.

बृहद्भय (बृहत् + भय) m. N. pr. eines der Söhne des 9ten Manu Mârk. P. 94, 9.

बृहद्भानु (बृहत् + भानु) 1) adj. *hellglänzend:* Agni ṚV. 1,27,12. 36, 15. 10,140,1. Lâṭj. 1,4,2. Indra ṚV. 8,78,2. — 2) m. *a) Feuer, der Gott des Feuers* AK. 1,1,1,50. H. 1097. Halâj. 1,64. Bez. eines best. Agni MBh. 3,14184. eines Sohnes des Himmels 1,42. — *b)* m. N. pr. eines Sohnes des Sattrâjaṇa und einer Manifestation Vishṇu's Bhâg. P. 8,13,36. — *c)* N. pr. eines Fürsten VP. 445. Bhâg. P. 9,23,10.

बृहद्भास (बृहत् + भास) 1) adj. *hellstrahlend.* — 2) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBh. 3,14123. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter des Sonnengottes und Gemahlin des Agni Bhânu MBh. 3,14184.

बृहद्यम m. *der ausführliche* (बृहत्) Jama (als Gesetzgeber) Verz. d. Oxf. H. 279, *a*, 22. 356, *a*, 23. Ind. St. 1,235.

बृहद्याज्ञवल्क्य m. *der ausführliche* (बृहत्) Jâgñavalkja Verz. d. Oxf. H. 256, *a*, 24. Ind. St. 1,234.

बृहद्यात्रा (बृहत् + या°) f. Titel einer Schrift des Varâhamihira Colebr. Misc. Ess. II, 478.

बृहद्रण (बृहत् + रण) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,12,9. — — Vgl. बृहत्क्षण.

1. बृहद्रथ (बृहत् + रथ) adj. *einen gewaltigen Wagen habend* (Sâj.) ṚV. 5,80,2.

2. बृहद्रथ (wie eben) 1) m. proparox. N. pr. eines Mannes ṚV. 1,36, 18. 10,49,6. neben Kaçjapa (Kâçjapa ed. Bomb.), Aṅgiras, Varka und Prâṇa MBh. 3,14164. durch वासिष्ठ vom Schol. in der ed. Bomb. erklärt. N. pr. eines Fürsten Maitr. Up. Colebr. Misc. Ess. I, 78. MBh. 1,228. 2655. 7,2281. 12,1797. von Mâgadha 1,2363. बाल्हिक 7004. अङ्ग 12,924. fgg. 981. eines Fürsten der Videha und eines Sohnes des Devarâta R. 1,71,6 (73,5. 6 Gorr.). Bhâg. P. 9,13,15. des Vasu Uparikara Hariv. 1805. 1807. 6598. Bhâg. P. 9,22,5. 6. VP. 455. des Tigma (Timi, Tigmâtman) 462. Bhâg. P. 9,22,41. Verz. d. Oxf. H. 40, *b*, 19. des Bhadraratha (Pṛthulâksha) VP. 445. Bhâg. P. 9,23,10. des Çaçadharman, eines Maurja, VP. 470. Bhâg. P. 12,1,14. Hall in der Einl. zu Vâsav. 53. Nach ÇKDr. und Wilson m. Bein. Indra's; *Opfergeräth* (यज्ञपात्र); *ein best.* Mantra; *ein Theil des* Sâmaveda. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses Hariv. Langl. I, 508. — Vgl. बार्हद्रथ, बार्हद्रथि.

बृहद्रयि (बृहत् + र°) adj. *reichlichen Besitz habend:* Vâju ṚV. 6,49,4.

बृहद्रवस् (बृहत् + र°) adj. *laut dröhnend* VS. 5,22.

बृहद्राज (बृहत् + राज) m. N. pr. eines Fürsten VP. 463. Bhâg. P. 9,12,12.

बृहद्राजमार्तण्ड (बृहत् + रा°) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292, *b*, 4.

बृहद्राविन् (बृहत् adv. + रा°) 1) adj. *laut schreiend.* — 2) m. *eine kleine Eulenart* Râgan. im ÇKDr.

बृहद्रि adj. = बृहद्रयि, von Indra ṚV. 1,57,1.

बृहद्रूप (बृहत् + रूप) m. N. pr. eines Marut Hariv. 11547.

बृहद्रेणु (बृहत् + रेणु) adj. *dichten Staub aufregend* ṚV. 6,18,2.

बृहद्रोम (बृहत् + रोम) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 1. °पट्टन 340, *a*, 11.

बृहद्वत् 1) adj. *derjenige, welchem das* Bṛhat Sâman *zugeeignet ist* (Mahidh.) VS. 7,22. — 2) f. °द्वती N. pr. eines Flusses MBh. 6,337. 339 (VP. 184). an der zweiten Stelle बृहद्ध्वनी ed. Bomb.

बृहद्वयस् (बृहत् + व°) adj. *hochkräftig, sehr lebenskräftig* oder *hochwüchsig:* Agni TS. 1,5,10,2. Marut Lâṭj. 4,1,5.

बृहद्वल्क (बृहत् + वल्क) m. *eine Art* Lodhra (पट्टिकालोध्र) Râgan. im ÇKDr.

बृहद्वसिष्ठ m. *der ausführliche* (बृहत्) Vasishṭha Verz. d. Oxf. H. 356, *a*, 25. Ind. St. 1,234.

बृहद्वसु (बृहत् + वसु) m. N. pr. eines Mannes Vaṅçabr. des SV. in Ind. St. 4,374. eines Fürsten VP. 452.

बृहद्वात (बृहत् + वात) m. *eine best. Pflanze,* = अश्मरीहर Ratnam. im ÇKDr.

बृहद्वादिन् (बृहत् adv. + वा°) adj. *grosssprechend, Grosssprecher* MBh. 3,13037.

बृहद्वारुणी (बृहत् + वा°) f. *eine best. Pflanze,* = महेन्द्रवारुणी Râgan. im ÇKDr.

बृहद्वासिष्ठ n. *der ausführliche* (बृहत्) Vâsishṭha Verz. d. B. H. No. 967.

बृहद्विवाहपटल (बृहत् + वि-प°) Titel einer Schrift des Varâhamihira Colebr. Misc. Ess. II, 478.

बृहद्विष्णु m. *der ausführliche* (बृहत्) Vishṇu (als Gesetzgeber) Verz. d. Oxf. H. 356, *a*, 28. Ind. St. 1,234.

बृहद्व्यास m. *der ausführliche* (बृहत्) Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 356, *a*, 30. Ind. St. 1,234.

बृहद्व्रत (बृहत् + व्रत) adj. *das grosse Gelübde —, das Gelübde der Keuschheit beobachtend* Bhâg. P. 4,27,21. 7,12,7. 8,21,1. अ° 2,6,19.

बृहन्त् (partic. praes. von 2. बृह्) Uṇâdis. 2,84. 1) adj. f. बृहती gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Naigh. 3,3. Nir. 1,7. AK. 3,2,10. H. 1430. Halâj. 4,14. a) *dick, dicht; breit, massenhaft:* शर्मन् ṚV. 2,27,7. 5,1,10. वर्मन् AV. 8,5,19. वरूथ ṚV. 4,56,4. 8,18,20; vgl. बंहिष्ठ, बहुल. अद्रि ṚV. 8,77,3. AV. 9,4,5. शिला Pañkat. 100,18. तुहिनशर्कर Râǵa-Tar. 3,362. स्तन Bhâg. P. 3,20,36. इध्म ṚV. 8,45,2. बृहत्तृण *starkes Gras* (Gegens. मृदु) Gobh. 4,7,6. — b) *gross*, eigentlich und uneigentlich, in den verschiedenen Bedeutungen des Wortes; *weit, ausgebreitet; reichlich; gewaltig:* अत्न ṚV. 6,24,3. बाहु 47,8. 7,45,2. शेपस् AV. 11,5,12. अपार्बृहच्छिरा भूत्वा बृहत्स्थाणुशिराः (बृहंश्शा° Arǵ. 3,29; lies बृहंश्शा°) MBh. 3,11964. नारी 8,2050. Hiḍ. 2,25. वाजिन् Draup. 6,6. भुजान्तर Ragh. 3,54. तनु Varâh. Bṛh. S. 9,45. अन्तर्जलनिवासिसत्त्व 32,1. नितम्ब, श्रोणी Pañkar. 1,10,90. सरित्, मैत्री Spr. 345. विहार Râǵa-Tar. 4,188. चतुःशाला, चैत्य, जिन (Statue) 200. उर्वी सद्मनी बृहती ṚV. 1,185,6. क्षय 3,3,2. 10,47,8. क्षत्र 1,160,5. 5,64,6. अङ्कुश AV. 6,82,3. जाल 8,8,6. रथ ṚV. 3,53,1. क्षयः 43,6. सूर्य 9,75,1. VS. 23,59. वात ṚV. 1,25,9. अन्तरिक्ष AV. 6,124,1. Himmel (auch zu c.) ṚV. 1,57,5. 136,6. 2,15,2. Himmel und Erde Naigh. 3,30. ṚV. 4,56,1. 7,53,1. 35,3. श्रवस् 1,9,7. 5,18,5. 86,6. यशस् 79,7. वर्चस् AV. 3,22,4. स्वस्ति ṚV. 6,22,10. वाज 2,1,12. 4,8. इन्द्रिय 8,15,7. VS. 38,27. असुर्य ṚV. 6,30,2. वयस् 1,125,2. 136,2 und oft. क्रतु 3,52,4. मद 5,43,5. ऊति 4,41,11. नमस् 1,136,1. 5,73,10. 6,75,5. AV. 6,55,3. मनीषा ṚV. 3,33,5. 6,49,4. 7,99,6. धी 10,67,1. रयि 1,117,23. 3,23,2. 7,1,24. Indra 1,9,10. 2,16,2. Varuṇa 8,42,2. Agni 3,15,1. 5,12,1. 6,1,3. VS. 33,92. Rudra 7,10,4. Ushas 5,80,1. 2. 10,36,1. VS. 20,41. Soma Çat. Br. 14,5,1,3. Vâsudeva Bhâg. P. 9,19,29. बृहद्दर्हद्भगवतः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,538,2 v. u. यं बृहन्तं बृहत्युक्थे (गायन्ति) MBh. 12,1629. क्षोदीयान् — बृहत्सहायः Spr. 1985. बृहच्छोको लोकः 3035. व्रतानि Bhâg. P. 4,22,12. — 3,12,42. 6,4,32. 7,15,41. बृहद्वध *ein an einem Grossen, Hochstehenden verübter Mord* (= ब्राह्मणवध Schol.) 6,13,4. *vielfacher Mord* 4,29,49. जरासंधो बृहद्वाक्यं बृहस्पतिरिवाददे *ein grosses, bedeutendes Wort* Hariv. 5485. प्राह वचो बृहत्तरम् MBh. 8,3591. *ausführlich:* बृहत्सर्वानुक्रमणी Verz. d. B. H. 92 (49). बृहद्धोमपद्धति Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,25; vgl. बृहच्छब्देन्दुशेखर, बृहच्छातातप u. s. w. Von Lichterscheinungen sowohl *ausgebreitet* als *hell:* (उषः) बृहती वि भाहि ṚV. 1,113,19. भानु 3,1,14. 21,4. 4,5,1. 8,23,5. अर्चि 6,48,7. 8,44,4. ज्योतिस् 5,2,9. VS. 11,3. केतु AV. 13,2,9. — c) *hoch:* पर्वत ṚV. 4,30,14. 54,5. क्षय 5,1. आ सूर्यो बृहतस्तिष्ठदज्रान् (oder zu *b.*) 1,17. नाक 7,86,1. 99,2. दिव् so v. a. ऊर्ध्वा VS. 14,13. AV. 13,2,42. TS. 5,5,10,2. subst. *Höhe:* अव त्मना बृहतः शम्बरं भेत् ṚV. 7,18,20. *lang:* देवदारुबृहद्द्रुम Kumâras. 6,51. *hochgewachsen* VS. 16,30. *erwachsen, alt:* वपांसि जिन्व बृहतः ṚV. 3,3,7. 10,28,9. — d) von Tönen *hoch, hell, laut:* गिरः ṚV. 3,51,1. वचस् 10,5. वाच् VS. 5,22. रव ṚV. 7,33,4. बृहच्छब्दं कुर्वन् Pañkat. 229,19. — 2) adv. *weit, breit, hoch:* द्यौर्जिहीत उत्तरा बृहत् ṚV. 8,20,6. 9,5,5. 10,21,8. 35,6. *laut* 5,25,7. 36,4. वदन्ति 10,94,4. स्तुषे 1,46,1. 8,55,1. Hierher etwa auch der instr.: बृहता मन उप ह्वये AV. 5,10,8. Ait. Br. 3,8. *stark, sehr:* तमीमहे नमसा बृहत् ṚV. 3,2,14. इयर्ति रेणुं बृहत् 1,56,4. *hell* ṚV. 2,7,4. 5,17,3. 1,93,10. *hoch* (oder *dicht, fest*): उप द्यामृष्वो बृहदिन्द्र स्तभायः 6,17,7. — 3) m. a) N. pr. eines Marut Hariv. 11547. — b) N. pr. eines Fürsten MBh. 1,2691. eines Sohnes des Suhotra und Vaters des Aǵamîḍha Hariv. 1754 (wo बृहन् für बृहत् zu lesen ist). Vgl. बृहन्त. — 4) f. बृहती a) N. eines best. Metrums von 36 Silben (8 + 8 + 12 + 8) und später *jedes Metrum von 36 Silben* AK. 3,4,14,77. H. an. 3,304. Med. t. 136. fg. ṚV. Prât. 16,1. 30. fgg. Ind. St. 8,17 u. s. w. बृहस्पतेर्बृहती वाचमावत् ṚV. 10,130,4. AV. 8,9,4. 13,1,15. 19,21,1. Ait. Br. 3,14. 1,5. TBr. 2,7,18,4. षट्त्रिंशदक्षरा बृहती TS. 5,3,2,4. Çat. Br. 3,5,1,9. 10,5,4,6. 11,5,2,10. 12,2,3,1. नवाक्षरा बृहती संप्रदिष्टा MBh. 3,10666. Bhâg. P. 3,12,46. Danach benannte Backsteine Çat. Br. 8,6,2,3. als Bez. *der Zahl 36* Ind. St. 8,43. Vgl. उपरिष्टाद्बृहती, उरो°, ऊर्ध्व°, पुरस्ताद्बृहती, विष्टार°, सतो°. — b) *Eierpflanze*, vulgo व्याकुड, *Solanum indicum L.* oder *Sol. Melongena L.;* auch *Sol. Jacquini Willd.* AK. 2,4,3,12. 3,4,14,77. H. an. Med. Ratnam. 7. 12. Çâñkh. Gṛhj. 1,23. Suçr. 1,133,5. 140,2. 146,5. 221,4. 16. 2,52,20. zwei Arten von Solanum: बृहतीद्वय 1,137,5. 16. 143,3. 157,14. 168,4. 376,15. 2,325,15. — c) *ein Körpertheil an den Seiten zwischen Brust und Wirbelsäule:* स्तनमूलादुभयतः पृष्ठवंशस्य बृहती नाम Suçr. 1,350,10. 345,16. 346,9. बृहतीद्वयम् (Berl. Mpt) 356,15. — d) *Ueberwurf, Mantel* (vgl. बृहतिका) H. an. Med. — e) *Wasserbehälter* diess. — f) *Rede* (वाच्) diess. Aus Stellen wie वाग्वै बृहती Çat. Br. 14,4,1,22. Ḱhând. Up. 1,2,11 gefolgert. — g) Nârada's *Laute*, = महती AK. 3,4,14,77. H. an. Med. Viçvâvasu's *Laute* H. 289. Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 1,10. — h) Titel eines Commentars Hall 180. — i) N. pr. einer Gattin des Ripu Hariv. 69. des Gada 9192. des Devahotra Bhâg. P. 8,13,33. — 4) n. a) (mit oder ohne सामन्) Bez. *eines* Sâman, *welches die metrische Form der* Bṛhatî *hat*, VS. 10,11. 11,8. 12,4. AV. 4,34,1. 8,9,3. 4. 10,13,16. 11,3,16. 13,3,11. 12. Ait. Br. 4,28. 8,1. Çat. Br. 1,7,2,17. 9,1,2,37. 10,3,2,4. Çâñkh. Çr. 7,20,2. 4. 7. 21,6. 11,11,12. Ḱhând. Up. 2,14,1. 2. बृहत्साम (so ist mit MBh. 6,1239 zu lesen) तथा साम्नां गायत्री छन्दसामहम् Bhag. 10,35. MBh. 3,14162. 12,1633. 13,4896. VP. 42. Mârk. P. 48,32. Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,29. Ind. St. 3,226 werden बृहत्, बृहदाग्नेयम्, बृहद्देवस्थानम्, बृहद्भारद्वाजम्, बृहद्रथंतरम्, बृहद्वामदेव्यं, बृहत्साम, बृहत्सौरम् und बृहतः कौमुदस्य साम als Namen von Sâman aufgeführt. — b) *das* Brahman: बृहद्ध्यायन् Bhâg. P. 9,4,37. — c) *der* Veda: वर्तयिष्यति वै बृहत् Bhâg. P. 9,16,25. — Vgl. बार्हत.

बृहन्त 1) adj. = बृहन्त् *gross* Çvetâçv. Up. 1,6. 3,7. — 2) m. N. pr. eines Fürsten (vgl. बृहन्त् m.) MBh. 1,6987. 2,1014. 1016. fg. 5,76.

बृहन्नखी (बृहन्त् + न°) f. *ein best. Parfum;* s. गन्धसारण.

बृहन्नट m. Bein. Arǵuna's H. 709. — Vgl. बृहन्नल.

बृहन्नड m. 1) *Rohrschilf, Amphidonax Karka Lindl.* (नल) Viçva beim Schol. zu Vâsavad. S. 17. — 2) Bein. Arǵuna's H. 709, v. l. Viçva a. a. O., wo ausser गुडाकेश noch कौशिकनन्दन, als wenn dieses Jmd anders bezeichnete, aufgeführt wird. — Vgl. बृहन्नल.

बृहन्नल (बृहन्त् + नल) 1) m. *eine hochwachsende Schilfart*, = महापोटगल H. an. 4,298. fg. Med. l. 164. Vâsavad. 16. — 2) der Name,

unter welchem Arǵuna, sich für einen Zwitter oder Geschlechtslosen ausgebend, in den Dienst des Königs der Virâṭa trat; m. Trik. 2,8,16. H. 709, v. l. H. an. MBh. 4, 1222. f. °नला Med. MBh. 4, 54. 306. Unbestimmt ob m. oder f. Vâsavad. 16. Vgl. LIA. I, 683. fg. und बृहन्नट, बृहन्नड.

बृहन्नारदीय n. *das ausführliche* (बृहत्) Nâradîja Verz. d. Oxf. H. 84, *a*. 104, *a*. 252, *a*. 278, *b*. Vollständiger बृहन्नारदीयपुराण No. 47. Verz. d. Tüb. H. 14. बृहन्नारदीयतन्त्र Verz. d. Oxf. H. 101, *b*.

बृहन्नारायणोपनिषद् f. *die ausführliche* (बृहत्) Nârâjaṇopanishad Colebr. Misc. Ess. I, 76. Verz. d. Oxf. H. No. 479. Abgekürzt बृहन्नारायण S. 394, *b*. Colebr. Misc. Ess. I, 97. बृहण्नारायणी Ind. St. 2, 80, N. 1.

बृहन्निघण्टु (बृहत् + नि°) *das ausführliche Glossar*, Titel eines Wörterbuchs Colebr. Misc. Ess. II, 20.

बृहन्निर्वाणतन्त्र n. *das ausführliche* (बृहत्) Nirvâṇatantra Verz. d. Oxf. H. 101, *b*.

बृहन्नेत्र (बृहत् + नेत्र) adj. viell. *weitsichtig* (in übertr. Bed.) Verz. d. Oxf. H. 19, *b*, 3.

बृहन्नौका (बृहत् + नौका) f. Bez. *einer best. vortheilhaften Stellung im Spiele* Ḱaturaṅga Tithjâdit. im ÇKDr. u. चतुरङ्ग und As. Res. II, 165.

बृहन्मति (बृहत् + मति) 1) adj. *andachtsvoll:* Soma R̥V. 9, 39, 1. — 2) m. N. pr. des angeblichen Verfassers zu diesem Liede, eines Âṅgirasa, R̥V. Anukr.

बृहन्मनस् (बृहत् + मनस्) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBh. 3, 14123. eines Fürsten Hariv. 1702. fg. 1705. Bhâg. P. 9, 23, 11.

बृहन्मनु m. *der ausführliche* (बृहत्) Manu Verz. d. Oxf. H. 270, *b*. 279, *a*. 356, *a*. Ind. St. 1, 234. fg. Mit. 218, 4 v. u.

बृहन्मल्ल (बृहत् + मल्ल) m. N. pr. eines Enkels Brahman's MBh. 3, 14123.

बृहल्लोहित (बृहत् + लो°) N. eines mythischen Teichs Kâlikâ-P. 21.

बृहस्पति (बृहस्, gen. von बृह्, + पति) m. gaṇa पारस्करादि zu P. 6, 1, 157. वनस्पत्यादि zu 2, 140. 1) wechselnd mit ब्रह्मणस्पति, N. eines Gottes, in welchem die Thätigkeit des Frommen gegenüber den Göttern personificirt ist. Br̥h. ist der Beter, Opferer, Priester; Fürsprecher der Menschen bei den Göttern und ihr Beschützer gegen Unfromme. Dadurch erscheint er als das Vorbild des Priesters und der geistlichen Würde; wird auch als Purohita der Göttergemeinde bezeichnet; vgl. besonders die Lieder R̥V. 1, 190. 2, 23. 4, 50. 7, 97. Z. d. d. m. G. 1, 72. fgg. Naigh. 5, 4. Nir. 10, 11. AK. 1, 1, 2, 25. H. 118. Halâj. 1, 47. बृहस्पते विश्वेषामिज्जनिता ब्रह्मणामसि R̥V. 2, 23, 2. विशो अदेवीरभ्या३चरन्तीर्बृहस्पतिना युजेन्द्रः ससाहे 8, 85, 15. 10, 14, 3. बृहस्पतिः साममिर्ऋक्वो अर्चतु 36, 5. 10, 67, 3. 68, 4. fgg. 98, 1. 103, 8. 109, 5. ब्रह्मा 141, 3. VS. 2, 12. 9, 30. 39. 10, 30. 18, 76. आङ्गिरस R̥V. 4, 40, 1. 6, 73, 1. AV. 8, 10, 25. 11, 10, 10. Çat. Br. 1, 2, 5, 25. Kauç. 135. MBh. 1, 2569. Bhâg. P. 4, 1, 35. — Çat. Br. 1, 7, 4, 21. 2, 3, 4, 36. 4, 6, 6, 6. 5, 1, 1, 4. 11. 15. 3, 2, 5. 9, 2, 2, 3. 11, 4, 2, 13. Pańkav. Br. 17, 11, 4. Ait. Br. 3, 34. ब्रह्म वै बृहस्पतिः क्षत्रं सोमः 2, 38. TS. 2, 2, 9, 1. 3, 4, 5, 1. zusammen mit Indra angerufen R̥V. 4, 49, 1. fgg. Kâtj. Çr. 4, 7, 11. Pâr. Gr̥hj. 2, 6. Kauç. 133. zwischen Indra und Prağâpati Taitt. Up. 2, 8. पुरोधसां च मुख्यं मां विद्धि पार्थ बृहस्पतिम् Bhag. 10, 24. MBh. 1, 4180. 6644. 13, 3156. 14, 99. R. 2, 104, 26. ब्राह्मणानां बृहस्पतिः (पतिः) MBh. 14, 1177. बृहस्पतिसमो मतौ Sâv. 2, 15. °नय R. Gorr. 2, 90, 32. Spr. 502. 1986. fg. Hit. Pr. 7, 21. Bhâg. P. 3, 1, 25. 6, 7, 16. वाचा च बृहस्पतिसदृशः Kshitîç. 48, 18. Verfasser eines Gesetzbuchs Jâǵn. 1, 4. Verz. d. Oxf. H. 14, *a*, N. 270, *b*. 278, *b*. 356, *a*. °संहिता Gild. Bibl. 454. eines Arthaçâstra VP. 284. Verz. d. Oxf. H. 215, *b*, 9. eines Nâstivâdârthaçâstra Hariv. 1505; vgl. Hall 162. 163. Wilson, Sel. Works I, 6. 7. 12. 13. 22. ist Vjâsa VP. 272. Verz. d. Oxf. H. 80, *a*, 10. sein Weib Târâ von Ḱandra geraubt (s. u. तार 17.) Verz. d. Oxf. H. 25, *a*, 36. fgg. बृहस्पतेर्वलभिद् N. eines Sâman Ind. St. 3, 226, *b*. Am Himmel ist Br̥h. *der Planet Jupiter* R. 2, 41, 10. 100, 38. Sûrjas. 1, 31. Weber, Ǵjot. 21. fgg. Nax. II, 281. Ragh. 13, 76. VP. 240. Bhâg. P. 5, 22, 15. Verz. d. Oxf. H. 332, *a*, 8. °शान्ति 86, *b*, 43. °चार Titel des 8ten Adhj. in Varâh. Bṛh. S. °चक्र LIA. I, 827. — 2) N. pr. eines Fürsten, eines Urenkels des Açoka, Burn. Intr. 430. eines Fürsten von Kâçmira Râǵa-Tar. 4, 675. — Vgl. बार्हस्पत, बार्हस्पत्य.

बृहस्पतिक m. Hypokorist. von बृहस्पतिदत्त P. 5, 3, 83, Vârtt. 1, Sch.

बृहस्पतिगुप्त (बृ° + गुप्त) m. N. pr. eines Mannes Vaṅçabr. des SV. in Ind. St. 4, 372.

बृहस्पतिदत्त (बृ° + दत्त) m. ein Mannsname P. 5, 3, 83, Vârtt. 1, Sch.

बृहस्पतिपुरोहित adj. *den* Br̥haspati *zum* Purohita *habend* VS. 20, 11.

बृहस्पतिप्रणुत्त adj. *von* Br̥haspati *vertrieben* AV. 8, 8, 19.

बृहस्पतिप्रसूत adj. *von* Br̥haspati *geheissen* R̥V. 10, 97, 15. 19.

बृहस्पतिमत् adj. *von* Br̥haspati *begleitet* Çâṅkh. Çr. 6, 7, 10. 9, 14. Kâtj. Çr. 10, 5, 9. 7, 14. — Vgl. बृहस्पतिवत्.

बृहस्पतिमिश्र (बृ° + मिश्र) m. N. pr. eines Scholiasten des Raghuvaṃça Stenzler in der Vorrede zu Ragh. III.

बृहस्पतिय m. und बृहस्पतिल m. Hypokorr. von बृहस्पतिदत्त P. 5, 3, 83, Vârtt. 1, Sch.

बृहस्पतिवत् adj. = बृहस्पतिमत् Ait. Br. 2, 20.

बृहस्पतिवार (बृ° + वार) m. *Donnerstag* Haught.

बृहस्पतिशिरस् (बृ° + शि°) adj. wohl *geschoren* wie Br̥haspati (vgl. Âçv. Gr̥hj. 1, 17, 12): ममाग्ने वर्च इति (AV. 5, 3, 1) बृहस्पतिशिरसं पृषातकेनोपसिच्याभिमन्त्र्योपनिदधाति Kauç. 49.

बृहस्पतिसव (बृ° + सव) m. gaṇa सवनादि zu P. 8, 3, 110. N. *einer eintägigen Feier, durch welche die* Purohita-*Würde erlangt werden soll:* यः पुरोधाकामः स्यात्स बृहस्पतिसवेन यजेत TBr. 2, 7, 1, 2. Çat. Br. 5, 2, 1, 19. Kâth. 37, 7. Çâṅkh. Çr. 15, 2, 7. 4, 1. 3. Lâṭj. 8, 7, 4. 11, 12. वाजपेयेनेष्ट्वा राजा राजसूयेन यजेत ब्राह्मणो बृहस्पतिसवेन Âçv. Çr. 9, 9. 5. Bhâg. P. 4, 3, 3. Halâj. 2, 263.

बृहस्पतिस्तोम (बृ° + स्तोम) m. gleichfalls N. eines Ekâha Pańkav. Br. 25, 1, 1.

बेकनाट m. *Wucherer* nach Nir. 6, 26. इन्द्रो विश्वान्बेकनाटाँ अहर्दृश उत क्रत्वा पणीँरभि R̥V. 8, 55, 10.

बेकुरा f. unter den Bezz. für *Stimme, Ton* aufgeführt Naigh. 1, 11. wahrscheinlich mit बकुर zusammenhängend und wie dieses *ein musikalisches Instrument* oder *die dasselbe spielende Person* bezeichnend: बेकुरा नामासि जुष्टा देवेभ्यो नमो वाचे Pańkav. Br. 1, 3, 1. Devar. zu Naigh.

बेकुरि f. desgl.: नक्षत्राण्यप्सरसो बेकुरयः (बे° Kâṭh. 18,14) TS. 3,4,7,1. Lâṭj. 1,11,9. Dafür भेकुरयः VS. 18,42 und भाकुरयः Çat. Br. 9,4,1,9.

बेश्, बेशति = पिस्, पेस् Dhâtup. 17,71.

बैजवाप m. patron. von बीजवाप Çat. Br. 14,5,5,20. 7,3,26. Verz. d. Oxf. H. 19,b,4. 270,b,16. 278,b,40. 310,a,29.

बैजवापायन m. patron. von बैजवाप Çat. Br. 14,5,5,20. 7,3,26.

बैजवापि adj. von बीजवापिन् gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. patron. von बीजवाप oder बीजवापिन् gaṇa रेवतिकादि zu P. 4,3,131. pl. N. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu 5,3,116.

बैजवापीय adj. von बैजवापि gaṇa रेवतिकादि zu P. 4,3,131. m. ein Fürst der Baigavâpi gaṇa दामन्यादि zu 5,3,116.

बैजि adj. von बीज v. l. im gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. gaṇa गहादि zu 138.

बैजिक (von बीज) 1) adj. *vom Samen kommend, zu ihm in Beziehung stehend:* एनस् M. 2,27. अभिसंबन्ध 5,63. — 2) m. *ein junger Schoss* H. an. 3,101. Med. k. 160. — 3) n. a) *Oel von Hyperanthera Moringa* (शिग्रु) diess. — b) *Ursache* diess. — c) *die Seele* Çabdam. im ÇKDr.

बैजीय adj. von बैजि gaṇa गहादि zu P. 4,2,138.

बैजेय m. patron. von बीज gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

बैदल (von बिदल) 1) adj. *aus gespaltenem Bambusrohr gemacht* M. 5,119. 6,54. 7,132. 8,327. — 2) m. a) *eine Art Backwerk*, = बिदल Çabdar. im ÇKDr. — b) *Hülsenfrucht* Bhâvapr. bei Wilson. — Ueberall वै° geschrieben.

बैन्द m. N. eines verachteten Stammes, ein Nishâda (nach Mahîdh.) VS. 30,16. — Vgl. बिन्द.

बैन्दव m. patron. von बिन्दु gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104.

बैन्दवि (von बिन्दु) m. pl. N. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

बैन्दवीय m. *ein Fürst der* Baindavi gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

बैम्बकि m. patron. von बिम्बक Pat. zu P. 4,1,97.

बैलायन adj. von बिल gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

बैल्य (von बिल) m. N. pr. eines Mannes v. l. für बैल्व im gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

बैल्यायन m. patron. von बैल्य ebend.

बैल्व 1) adj. *vom* Bilva-*Baum kommend, aus* Bilva-*Holz gemacht* P. 4,3,136. 151. यूप Ait. Br. 2,1. TS. 2,1,8,1. R. 1,13,24 (22 Gorr.). परिधयः Çat. Br. 1,3,3,20. Kâtj. Çr. 9,6,11. दण्ड Âçv. Gṛhj. 1,19. M. 2,45. MBh. 14,1262. H. 815. *mit* Bilva-*Bäumen bestanden:* देश P. 4,2,67, Sch. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. — 3) n. Bilva-*Frucht* Schol. zu AK. 2,4,2,18.

बैल्वक adj. von बिल्व gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. adj. von बिल्वकीया P. 6,4,153.

बैल्वकि m. patron. von बिल्वक gaṇa तौल्वल्यादि zu P. 2,4,61.

बैल्वज von बिल्वज gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

बैल्वजक adj. in Verbindung mit देश = बैल्वजानां विषयः *von* Bailvaga *bewohnt* gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

बैल्वमय adj. (विकारावयवयोः) von बैल्व P. 4,3,155, Sch.

बैल्वयत gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80. Dazu f. बैल्वयत्या ebend.

बैल्ववन adj. von बिल्ववन gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

बैल्ववनक adj. vom vorhergehenden: देश so v. a. बैल्ववनानां विषयः *von* Bailvavana *bewohnt* gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

बैल्वायन m. patron. von बैल्व gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

बैह्लीनरि m. patron. von बह्लीनर P. 7,3,1, Vârtt. 1. Pat. leitet diese Form von विह्लीनर ab, wonach वै° zu schreiben wäre.

बोकडी f. *Argyreia speciosa* oder *argentea Sweet.* (वस्तान्त्री) Râgan. im ÇKDr.

बोकाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,29.

बोद्धर् (von 1. बुध्) nom. ag. *der Etwas versteht, kennt, weiss* Khând. Up. 7,8,1. Jâgn. 3,69. MBh. 12,13757. 14,620. Spr. 1988. शास्त्रे 4527.

बोद्धव्य (wie eben) adj. 1) *zu wachen, wach zu sein:* तर्हि प्रत्यूषे त्वया मया सह बोद्धव्यम् (प्रबो° v. l.) Pańkat. 122,11. — 2) *zu begreifen, zu verstehen, zu erkennen, der Erkenntniss unterliegend, in Erfahrung zu bringen, kennen zu lernen, wahrzunehmen* Praçnop. 4,8. MBh. 14,619. Bhâg. P. 3,6,23. Bhag. 4,17. MBh. 1,7484. बुध्यस्व सर्वं बोद्धव्यम् R. Gorr. 2,119,32. Hariv. 3858. न्यायागतस्य द्रव्यस्य बोद्धव्यौ द्वावतिक्रमौ *man wisse, dass zweierlei Misgriffe sich ereignen können,* Spr. 1658. 2659. MBh. 13,2197. 4320. 15,215. गृहादग्निश्च बोद्धव्यः *zu achten auf* MBh. 1,5765. बोद्धव्यमस्मद्वचः Kathâs. 45,374. उत्थायोत्थाय बोद्धव्यं किमद्य सुकृतं कृतम् Spr. 451. fg. — 3) *aufzuklären, zur richtigen Erkenntniss zu bringen:* अश्रृण्वन्नपि बोद्धव्यो मन्त्रिभिः पृथिवीपतिः Spr. 265. *derjenige, dem man Etwas zu wissen thut, den man auf Etwas aufmerksam macht,* Sâh. D. 19,12. 20,2.

बोद्धृत्व n. nom. abstr. von बोद्धर्. सिद्धरूप° Kap. 1,99.

बोध (von 1. बुध्) 1) nom. ag. gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. *begreifend, erkennend* Ashṭâvakra 1,13. 14. — 2) m. a) *das Wachen, Wachsein, der wache Zustand* AV. 5,30,10. 8,1,13. Bâlar. 11. तत्तया निद्रया मग्नमबोधमस्वपद्वलम् *ohne aufzuwachen* MBh. 7,8405. बोधं प्रया von Zaubersprüchen so v. a. *zu wirken beginnen* Verz. d. Oxf. H. 105,a,16; vgl. प्रबुद्ध ebend. 17. — b) *Erkenntniss, Auffassung, das Begreifen, Einsicht* Trik. 3,2,12. न बोधादपरः सखा Spr. 1475. 1995. Nilak. 48. 49. 55. अचाक्षुषाणामनुमानेन बोधो धूमादिभिरिव वह्नेः Kap. 1,61. विविक्त° 3,63. Bhâg. P. 3,6,23. Bhâshâp. 63. 140. तम् — बोधमनयत् Mârk. P. 26,1. आत्म° (s. auch bes.) 2. 76,5. 101,19. Prab. 5,17. 56,4. Schol. zu Kap. 1,88. स्वरभेदबोधकरण Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37. एको विशुद्धबोधो ऽहम् Ashṭâvakra 1,9. विपरीत° *eine verkehrte Einsicht habend* Spr. 1635. अगाध° Bhâg. P. 8,22,10. अरिमनोगाध° Râga-Tar. 3,479. अ° (s. auch bes.) *Mangel an Einsicht, Dummheit* Spr. 1988. *keine Einsicht habend* 3608. 4450. *unkenntlich:* °रूप Bhâg. P. 8,7,11. Bodha personificirt ist ein Sohn der Buddhi VP. 55. Mârk. P. 50,27. — c) *Bezeichnung:* यथा दारादिशब्दैः शास्त्रीयपुंस्त्वविशिष्टस्यैव स्त्रीरूपार्थस्य बोधः Schol. zu P. 1,2,53. स्वार्थ° Sâh. D. 9,8. — d) N. pr. eines Mannes P. 4,1,107. Mârk. P. 76,25. 28. fg. — e) pl. N. pr. eines Volkes (vgl. बोधि, बौधि) MBh. 2,590. 6,347 (VP. 185). N. einer Localität gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. — Vgl. आत्म°, जरा°, दुर्बोध°, देव°, द्रुत°, बाल°, श्रुत°, स°, बोधि, बोध्य.

बोधक (vom caus. von 1. बुध्) 1) adj. f. बोधिका *Etwas bezeichnend,*

angebend: अनुभावो भावबोधकः AK. 1,1,2,21. आकारस्य स्त्रीबोधकस्य Schol. zu P. 7,3,46. वृत्त्यर्थबोधकं वाक्यं विग्रहः zu 2,1,3. 1,2,42. 4,3, Vârtt. 1. Sâh. D. 9,13. 16. 22, 4. 6. 7. Vedântas. (Allah.) No. 16. 95. — *b) aufklärend, belehrend, Lehrer, Unterweiser:* मूर्खाणां बोधको रिपुः Spr. 4957. Verz. d. Oxf. H. 92, *a*, N. 2. — 2) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,11 v. u. — Vgl. अग्नि°, बाल°.

बोधकर (बोध + 1. कर) m. *Wecker; eine Person, deren Amt es ist, einen Fürsten zu wecken,* AK. 2,8,2,65. H. 794.

बोधघनाचार्य (बोध-घन + आ°) m. N. pr. eines Lehrers Hall 110. — Vgl. बोधानन्दघन.

बोधचित्तविवरण (बोध-चित्त + वि°) n. Titel einer buddhistischen Schrift Hall 162. Wohl fehlerhaft für बोधिचित्त°.

बोधन (von 1. बुध् simpl. und caus.) 1) adj. f. ई *a) weckend, anfachend:* पद्मबोधनमुद्यन्तं पश्य सूर्यम् R. 2,89,2 (97,2 Gorr.). मन्मथ° Hariv. 4584. मद° 4586. इन्द्रिय° (s. auch bes.) Suçr. 2,143,3. — *b) aufklärend;* s. बालबोधनी. — 2) m. *a) der Planet Merkur* Çabdar. bei Wils. Ind. St. 2, 261. Z. f. d. K. d. M. 4, 318. — *b)* N. pr. eines Berges VP. 180, N. 3. — 3) f. ई *a) Erkenntniss.* — *b) langer Pfeffer* Med. n. 99 (fälschlich बोधिनी gedruckt, ÇKDr. und Wilson haben die richtige Lesart vor Augen gehabt). — *c) der Tag des Erwachens,* Bez. *des 11ten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Kârttika, *an welchem* Vishṇu *von seinem Schlafe erwacht,* Tithjâdit. und Padma-P. (nach einer Anführung im Haribhaktivilâsa) im ÇKDr.; vgl. उत्थानैकादशी. — 4) n. *a) das Wachen, Erwachen* Kâtj. Çr. 12,4,1. Suçr. 1,329,20. Nir. 12, 38. °मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 87,*b*,1. — *b) das Wecken* MBh. 1,1896. 2,1131. कुम्भकर्णं महानिद्रं बोधनायोपचक्रमुः R. 6,37,36. चिरसुप्तमनोभव° Çiç. 9, 24. uneig.: मन्त्रस्य Verz. d. Oxf. H. 98, *b*, 15. 22. — *c) das Erkennen, Gewahrwerden:* भयरूपोऽस्य तदिङ्गितबोधनम् Ragh. 9,49. — *d) das Bezeichnen, Anzeigen:* इतिशब्दो विवक्षाबोधनार्थः Schol. zu P. 4,4,125. Sâh. D. 10, 1. — *e) das Aufmerksammachen, Aufklären, Belehren* Hariv. 6026. Spr. 2073. — *f) das Räuchern (Erwecken eines Wohlgeruchs)* Med. — *g) das Erwachen der* Durgâ, Bez. *des 9ten Tages in der dunklen Hälfte des Monats* Bhâdra As. Res. III, 292.

बोधनीय (von 1. बुध्) adj. *zu erkennen, aufzufassen:* बोधनीयः स बोद्धा *man wisse, dass es der Erkenner ist,* MBh. 12,13757. इह शास्त्रे शब्दस्य स्वरूपं बोधनीयम् so v. a. *man muss unter einem Lautgefüge dieses selbst verstehen, wissen, dass dieses selbst* (nicht die Bedeutung desselben) *gemeint sei,* Schol. zu P. 1,1,68.

बोधन्मनस् v. l. des SV. I,2,1,5,6 zu बोधिन्मनस् des RV.

बोधपूर्वम् (बोध + पू°) adv. *mit Wissen:* अ° *ohne Wissen, unbewusst* Çâk. 99 (Spr. 4930).

बोधपृथ्वीधर (बोध + पृ°) m. N. pr. eines Lehrers Hall 89.

बोधयितृ (vom caus. von 1. बुध्) nom. ag. *Wecker* RV. 1, 161, 13. Nir. 10, 8.

बोधयितव्य (wie eben) adj. *bekannt zu machen mit* (acc.): निगूढमस्मदभिप्रायमुपनिषद्विवेकेन सह बोधयितव्या Prab. 115, 6. — Vgl. बोधितव्य.

बोधयिषु (wie eben) adj. *zu wecken beabsichtigend* R. 6,37,30.

बोधवासर (बोध + वा°) m. *der Tag des Erwachens,* = बोधनी c. Skanda-P. nach einer Anführung im Haribhaktivilâsa, ÇKDr.

बोधसुधाकर (बोध + सुधा-आ°) m. Titel einer Vedânta-Schrift Hall 119. Verz. d. B. H. No. 868.

बोधात्मन् (बोध + आ°) m. *die erkennende und fühlende Seele* bei den Gaina Colebr. Misc. Ess. I, 381.

बोधान (von 1. बुध्) adj. subst. *klug, ein kluger Mann* (विज्ञ und बुधभेद); m. Bein. Bṛhaspati's Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. बुधान.

बोधानन्दघन (बोध-आ° + घन) m. N. pr. eines Lehrers Hall 181. — Vgl. बोधघनाचार्य.

बोधायन (von बोध) m. N. pr. eines Lehrers Hall 162. Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,26. 266,*b*,2. — Vgl. बौधायन.

बोधारण्ययति (बोध-अ° + य°) m. N. pr. eines Lehrers Hall 6.

बोधि (von 1. बुध्) Uṇâdis. 4,117. 1) bei den Buddhisten (und Gaina) *die vollkommene Erkenntniss, welche einem Menschen aufgeht und durch die er* Buddha (Gina) *wird; die erleuchtete Intelligenz eines* Buddha Trik. 3,2,12. H. 25, Sch. H. an. 2,244 (wo धर्मात्तौ st. धर्मास्तौ zu lesen ist). Med. dh. 11 (masc.). Burn. Intr. 295. fg. Râga-Tar. 1,139. Çatr. 14,341 (fem.). °चर्या Açokâvad. 36. °मार्ग 12.29. Die 7 Aṅga der Bodhi Wassiljew 247. Burn. in Lot. de la b. l. 796. fgg. Lalit. ed. Calc. 8,13. — 2) m. *der Baum, unter welchem ein Mensch die vollkommene Erkenntniss erlangt,* Buddha *wird,* Burn. Intr. 77, N. 2. 388, N. 1. *Ficus religiosa* H. an. Med. Halâj. 2, 41. Vgl. बोधितरु u. s. w. — 3) m. *Hahn (der Wecker)* H. ç. 191. — 4) m. pl. N. pr. eines Volkes (vgl. बोध, बौधि) R. Gorr. 2,70,15. — 5) m. N. pr. eines mythischen Elephanten (नागराज) Lalit. ed. Calc. 17,12. — Nach Uṇâdik. im ÇKDr. ist बोधि als adj. = ज्ञातृ; Aufrecht giebt dem Worte die Bed. *learned, wise;* aber Uggval. erwähnt gar keine Bed. Nach H. ç. 80 ist बोधि auch eine Bez. Buddha's; nach Vjâḍi zu H. 233 eines der 34 Gâtaka Buddha's. — Vgl. देव°, प्राग्बोधि, महा°.

बोधिचित्तविवरण (बोधि-चित्त + वि°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 247, *a*, 26. — Vgl. बोधचित्त°.

बोधितरु (बो° + तरु) m. *Ficus religiosa* (s. u. बोधि 2.) H. 1131.

बोधितव्य (vom caus. von 1. बुध्) adj. *zur Kenntniss zu bringen, mitzutheilen:* °तव्यो ऽयं पूर्वपक्षः ÇKDr. (इति शंकरभाष्यम्). — Vgl. बोधयितव्य.

बोधिद (बो° + 1. द) m. *ein* Arhant (bei den Gaina) H. 25.

बोधिद्रुम m. = बोधितरु AK. 2,4,2,1.

बोधिधन (बो° + धन) m. N. pr. eines Mannes, der später als buddhistischer Patriarch den Namen Bodhidharma annahm, LIA. II, Anh. ix.

बोधिधर्म (बो° + धर्म) m. N. pr. eines buddhistischen Patriarchen LIA. II, Anh. ix. Wassiljew 35.

बोधिन् (von 1. बुध् simpl. und caus.) adj. 1) *kennend, vertraut mit* Verz. d. Oxf. H. 264, *b*, 13. आत्मनो हितबोधिना so v. a. *bedacht auf* Mârk. P. 112,16. — 2) *erweckend, aufklärend;* s. ज्ञानबोधिनी, तत्त्व°, बाल°.

बोधिन्मनस् (Padap.: बोधित्ऽमनसः vgl. Benf. Gr. S. 153) adj. *wachen Sinn habend, aufmerksam:* die Açvin RV. 5,75,5. बोधिन्मना इद्-

स्तु नो वृत्रहा भूर्यासुतिः 8,82,18.

बोधिभद्र (बो° + भद्र) m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers Wassiljew 283. 289. 318.

बोधिमण्ड (बो° + म°) *der Sitz, welcher im Schatten des* Bodhi-*Baumes sich aus der Erde hervorgehoben haben soll, als* Çâkja *zur* Bodhi *gelangte;* in weiterer Bed. = बोधिमण्डल, Vjutp. 102. Burn. Intr. 387, N. 2. Lot. de la b. l. 349. Lalit. ed. Calc. 341, 4. 362, 17. 20. 398, 8. Hiouen-thsang I, 456. 460. Schiefner, Lebensb. 244 (14). Wassiljew 42.

बोधिमण्डल (बो° + म°) n. N. *des Ortes, an welchem* Çâkja *der* Bodhi *theilhaftig wurde*, Wassiljew 78. 187. 201. Lalit. ed. Calc. 39, 18.

बोधिल (von बोधि) m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang I, 186.

बोधिवृक्ष m. = बोधितरु Râgan. im ÇKDr.

बोधिसंघाराम (बो° + सं°) m. N. eines Klosters Hiouen-thsang I, 159.

बोधिसत्त्व (बो° + स°) adj. *dessen Wesen Erkenntniss ist;* m. *der im Besitz des Wesens der* Bodhi *Seiende*, bei den Buddhisten *ein Mensch in dem letzten Stadium auf dem Wege zur Erlangung der vollkommenen Erkenntniss, der* Buddha-*Würde*, Burn. Intr. 110. 476. fg. Wassiljew 124. fg. 306. दयालुर्बोधिसत्त्वांशः को ऽन्यो जीमूतवाहनात् । शक्नुयादर्थिसात्कर्तुमपि कल्पद्रुमं कृती ॥ Kathâs. 22, 35. तस्य नागार्जुनो नाम बोधिसत्त्वांशसंभवः । दयालुर्दानशीलश्च मन्त्री विज्ञानवानभूत् 41, 10. बोधिसत्त्वो ऽसि भूपाल को ऽपि सत्त्वोर्जितव्रतः । कारुण्यं प्राणिषु दृढं यस्येदृक्ते महात्मनः ॥ Râga-Tar. 1, 134. 138. Çiç. 15, 92. Belege aus der buddhistischen Literatur beizubringen ist nicht von Nöthen, da das Wort daselbst unzählige Male, und zwar gewöhnlich mit dem Beiworte महासत्त्व, vorkommt. Burn. Intr. 465. Nach H. 232 und Vaiç. beim Schol. zu Çiç. 15, 92 ist बोधिसत्त्व = बुद्ध. — Vgl. देव°.

बोधिसत्त्वचर्यावतार (बो° + चर्या - अव°) m. Titel einer buddhistischen Schrift Wassiljew 208.

बोधिसत्त्वपत्तनिर्देश (बो° - पत्त + नि°) m. Titel einer buddhistischen Schrift Vjutp. 112.

बोधिसत्त्वपिटक (बो° + पि°) Titel einer buddhistischen Schrift Vjutp. 40.

बोधिसत्त्वबुद्धानुस्मृतिसमाधि (बो° - बुद्ध - अनु° - स°) m. Titel eines buddh. Sûtra Wassiljew 172.

बोधिसत्त्वभूमि (बो° + भू°) f. Titel einer buddhistischen Schrift Wassiljew 288. fg. 309. °वृत्ति 310. 314.

बोधिसत्त्वसमुच्चया (बो° + समुच्चय) f. N. einer buddhistischen Göttin Burn. Intr. 533. 535.

बोधिसत्त्वावदानकल्पलता (बो° - अव° + क°) f. Titel einer buddhistischen *Legenden*sammlung Burn. Intr. 555.

बोधेय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 263. — Vgl. श्रद्धा° und बौधेय.

बोध्य (von 1. बुध्) 1) adj. a) *zu verstehen, aufzufassen, zu erkennen* Vedântas. (Allah.) No. 16. Bhâg. P. 7, 12, 29. वाच्यो ऽर्थो ऽभिधया बोध्यः Sâh. D. 9, 20. इति बोध्यम् *so ist es zu verstehen* Nilak. 35. Schol. zu Kap. 1, 88. षष्ठी स्थानेयोगा बोध्या *aufzufassen als* Schol. zu P. 1, 1, 49. 2, 1, 5. Siddh. K. zu 1, 1, 11. 2, 6. — 2) *aufzuklären, zur Vernunft zu bringen, zu belehren:* एवं सुधीः सुखं बोध्यः Kathâs. 40, 24. — 2) m. N. pr. eines Rshi MBh. 12, 6642. fgg. Verz. d. Oxf. H. 54, b, 21. °गीता Bez. des 178sten Adhj. in MBh. 12. °गीत Verz. d. Oxf. H. 5, b, 22 (im Index °गीता); vgl. बौध्य. — Vgl. ब्रह्मबोध्या.

बोरसिद्धि N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. No. 826.

बौद्ध adj. zu Buddha *in Beziehung stehend:* शास्त्र Verz. d. Oxf. H. 14, a, N. 1. m. *ein Buddhist* Trik. 3, 1, 22. H. 861, Sch. Râga-Tar. 1, 112. Prab. 20, 18. VP. 340. Vedântas. (Allah.) No. 86. Verz. d. Oxf. H. 10, a, N. 4. 113, b, 30. 124, a, 33. 253, b, 8. 259, b, 5. 264, b, 21. °दर्शन 224, b, 5. 246, b (No. 622). °मत 250, b, 7. 285, b (No. 669).

बौध (von बुध) 1) adj. *zu Merkur in Beziehung stehend, ihm eigen* Sûrjas. 1, 41. 43. — 2) m. Budha's Sohn, Purûravas Trik. 2, 8, 8. H. 701.

बौधायन (von बुध oder बोध) 1) m. patron. N. eines Lehrers Madhus. in Ind. St. 1, 18, 2. Verz. d. Oxf. H. 267, b, 1 v. u. 268, b, 3 v. u. 269, a, 29. b, 4. 270, b, 16. 278, b, 40. fg. °दर्शपूर्णमासप्रयोग 378, b (No. 385). 396, a (No. 127). Ind. St. 1, 75 u. s. w. बौधायना: Saṁsk. K. 184, b, 7. N. einer Schule Ind. St. 3, 263. — 2) Davon ein gleichlautendes adj.: सूत्र Verz. d. Oxf. H. 264, a, 15. f. ई Ind. St. 1, 80, N. 2. — Vgl. बोधायन.

बौधायनीय (von बौधायन 1.) 1) adj.: °प्रयोगसार Verz. d. Oxf. H. 395, b (No. 119). — 2) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 271.

बौधि m. patron. von बोध P. 4, 1, 107, Sch. von बुध 2, 4, 58, Vârtt. 1, Sch.

बौधीपुत्र (बौधी, wohl f. zu बौध्य, + पुत्र) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14, 9, 4, 31.

बौधेय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 262. fg. — Vgl. बोधेय.

बौध्न्य (von बुध्न) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 265.

बौध्य m. patron. von बोध (आङ्गिरसे) P. 4, 1, 107. adj. *in* Bodha *geboren* gaṇa शण्डिकादि zu P. 4, 3, 92. m. N. pr. eines Lehrers VP. 277.

बौभुक्त (von बुभुक्षा) adj. *der beständig hungrig ist, Hungerleider* gaṇa छत्त्रादि zu P. 4, 4, 62.

ब्रध्न Uṇâdis. 3, 5. 1) adj. *röthlichgelb* oder *falb*, als Farbe des Pferdes insbes.; daher Naigh. 1, 14 unter den Bezz. für dieses. युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः RV. 1, 6, 1. ज्ञानन्ति वृष्णो अरुषस्य शेवमुत ब्रध्नस्य शासने रणन्ति 3, 7, 5. ब्रध्नं मांश्चतोर्वरुणस्य बभ्रुम् 7, 44, 3. कृष्णः श्वेतो ऽरुषो यामो अस्य ब्रध्न ऋज्र उत शोणो यशस्वान् 10, 20, 9. des Soma, welcher sonst बभ्रु heisst, SV. I, 5, 2, 3, 2 (= AV. 7, 22, 2). RV. 8, 4, 13. 14. 9, 97, 52. des Puroḍâça TS. 1, 6, 3, 3. TBr. 3, 7, 5, 7. der Sonne, in der Verbindung ब्रध्नस्य विष्टप् (s. u. d. W.). Daher m. *Sonne* AK. 1, 1, 3, 30. 3, 4, 1, 5. Trik. 1, 1, 99. H. 96. Halâj. 5, 51. Uǵǵval. Unsicher ist die Stelle निष्का इमे यजमानस्य ब्रध्ने TBr. 3, 7, 5, 13 schon darum, weil AV. 7, 99, 1 dafür °स्य लोके gelesen wird. Nach Naigh. 3, 3 auch Bez. für *gross*. — 2) subst. *Spitze* (oder *ein anderer Theil*) *des Pfeils* in dem comp. शतब्रध्न (Sâj. शताग्र): शतब्रध्न इषुस्तव सहस्रपर्ण एक इत् RV. 8, 66, 7. — 3) subst. *Blei* Bhâvapr. in Nigh. Pr. Nach ÇKDr. = गोमेदं पत्रं mit folgendem Citat aus Dhanvantari's Nighaṇṭu in Bhâvapr.: पत्रं दलाह्वयं रामं गोमेदं रसनाह्वयमिति. — 4) m. *eine best. Krankheit:* अत्यभिष्यन्दिगुर्वामसेवनान्निचयं गतः । करोति ग्रन्थिवच्छोथं दोषो वङ्क्षणसंधिषु ॥ ज्वरशूलाङ्गसादाढ्यं तं ब्रध्नमिति निर्दिशेत् । Mâdhavak. im ÇKDr. — 5) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4, 1, 98. eines Sohnes des Manu Bhautja Mârk. P. 100, 32; vgl. ब्राध्नायन. — Bisweilen fehlerhaft für बुध्न und बुध्न्य; s. u. d. Ww.

ब्रध्नलोक m. so v. a. ब्रध्नस्य विष्टप् AV. 11, 5, 51.

ब्रध्नश्व m. N. pr. eines Fürsten MBh. 3,8601. fg. 8606. Wohl fehlerhaft für वध्यश्व.

ब्रह्म्, ब्रह्मति *gehen, sich bewegen* Naigh. 2,14.

ब्रह्म = ब्रह्मन् am Ende einiger compp. Vop. 6,44. असुरब्रह्मौ Ind. St. 3,462,3. n.: ब्रह्ममेतु माम्, मधुमेतु माम्, ब्रह्ममेव मधुमेतु माम् Taitt. Âr. 10,38. ब्रह्मं वर्मासि विश्वधृत् 80.

ब्रह्मऋषि s. ब्रह्मर्षि.

ब्रह्मकन्य (ब्रह्मन् + क°) und °कन्यक *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Nigh. Pr.

ब्रह्मकन्यका (ब्रह्मन् + क°) f. Bein. der Sarasvatî Trik. 1,1,27.

ब्रह्मकर (ब्रह्मन् + 4. कर) m. *Abgaben an die Priesterschaft* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,13.

ब्रह्मकर्मन् (ब्रह्मन् + क°) n. *das Amt des* Brahman, — *der Brahmanen* Çânkh. Çr. 4,6,1. 8,15,15. MBh. 5,4742. °कर्मप्रकाशक Beiw. Gopâla's (Krshna's) Pankar. im ÇKDr. u. ब्रह्मन्. °कर्मप्रदायक Pankar. 4,8,71.

ब्रह्मकर्मसमाधि (ब्रह्मन् + कर्मन् - स°) adj. *derjenige, welcher sich mit der höchsten Gottheit beschäftigt und sich in sie vertieft:* ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतम्। ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना॥ Bhag. 4,24. *qui numen operando meditatur* Schl. ब्रह्मण्येव कर्मात्मके समाधिश्चित्तैकाग्र्यं यस्य ÇKDr.

ब्रह्मकला (ब्रह्मन् + क°) f. Bez. *der im Herzen der Menschen wohnenden* Dâkshâjanî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,36.

ब्रह्मकल्प (ब्रह्मन् + क°) 1) adj. *dem Gotte* Brahman *ähnlich* R. 1, 51,25. — 2) m. Brahman's *Weltperiode* als Bez. einer *Urzeit:* °कल्पे (Schol.: ब्रह्मलोके कल्पादौ) MBh. 12,6809.

ब्रह्मकाण्ड (ब्रह्मन् + का°) n. *der dogmatische Theil der heiligen Schriften* (Gegens. कर्मकाण्ड) Madhus. in Ind. St. 1,16,6. Çând. 26.

ब्रह्मकाय (ब्रह्मन् + 2. काय) m. pl. N. *einer best. Klasse von Göttern* MBh. 13,1371 (st. लोकाः ebend. ist mit der ed. Bomb. लेखाः zu lesen).

ब्रह्मकायिक adj. *zur Klasse der* Brahmakâja *genannten Götter gehörend:* देवपुत्र Lalit. ed. Calc. 43,19. 79,4. 18. 170,1 v. u. 332,1 v. u. 460,11. Burn. Intr. 202. 608. Lot. de la b. l. 3.

ब्रह्मकार (ब्रह्मन् + 1. कार) adj. *Gebete verrichtend* RV. 6,29,4.

ब्रह्मकाष्ठ (ब्रह्मन् + काष्ठ) *Thespesia populnea Corr.* und *Maulbeerbaum* Nigh. Pr.

ब्रह्मकिलेय (!) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,10 v. u.

ब्रह्मकिल्बिष (ब्रह्मन् + कि°) n. *ein Vergehen gegen die Brahmanen* RV. 10,109,1.

ब्रह्मकुण्ड (ब्रह्मन् + कु°) n. N. eines heiligen *Teiches* Verz. d. Oxf. H. 145,*a*, N. Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr. LIA. I,555,N.

ब्रह्मकुशा (ब्रह्मन् + कुश) f. *eine best. Pflanze,* = अजमोदा Nigh. Pr. — Vgl. ब्रह्मकोशी.

ब्रह्मकूट (ब्रह्मन् + कूट) m. N. pr. eines heiligen *Berges* Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr.

ब्रह्मकूर्च (ब्रह्मन् + कूर्च) Bez. *einer best. Kasteiung:* अहोरात्रोषितो भूत्वा पौर्णमास्यां विशेषतः। पञ्चगव्यं पिबेत्प्रातर्ब्रह्मकूर्चविधिः स्मृतः॥ Prâjaçkittav. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,14. 44,*b*,16. Verz. d. B. H. No. 366 (38). 1149.

ब्रह्मकृत् (ब्रह्मन् + कृत्) adj. *Gebete verrichtend, Beter, Andächtiger:* इमे हि ते ब्रह्मकृतः सुते सचा मधौ न मक्ष आसते RV. 7,32,2. 8,55,6. 10, 50,7. 54,6. die Marut und andere göttliche Schaaren: (इन्द्र!) ब्रह्मकृता मारुतेन गणेन सजोषाः 3,32,2. 7,9,5. 10,66,5. Beiw. Vishnu's MBh. 13,7020. Pankar. 4,8,71.

ब्रह्मकृत (ब्रह्मन् + कृत) m. N. pr. eines Mannes gana शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. ब्राह्मकृतेय.

ब्रह्मकृति (ब्रह्मन् + कृ°) f. *Gebet, Andacht* RV. 7,28,5. 29,2.

ब्रह्मकेतु (ब्रह्मन् + केतु) m. N. pr. einer Person Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,28.

ब्रह्मकोश (ब्रह्मन् + कोश) 1) m. *die Schatzkammer des* Brahman, *des heiligen Wortes* u. s. w. Taitt. Âr. 2,19,1. Pâr. Grhj. 3,15. Maitrjup. 6,28. — 2) f. ई *eine best. Pflanze,* = अजमोदा Râgan. im ÇKDr.; vgl. ब्रह्मकुशा.

ब्रह्मक्षेत्र (ब्रह्मन् + क्षेत्र) n. N. pr. einer heiligen Oertlichkeit MBh. 3, 5076.14,1222. Hariv. 11838 (in der älteren Ausg. ब्रह्मक्षत्र). 11843. 12021. Pankar. 2,6,10.

ब्रह्मखण्ड (ब्रह्मन् + ख°) n. Titel des 1ten *Abschnittes* im Brahmavaivartapurâna Verz. d. Oxf. H. 20,*a*.

ब्रह्मगन्ध (ब्रह्मन् + गन्ध) m. *der Duft* Brahman's Kaush. Up. 1,5.

ब्रह्मगर्भ (ब्रह्मन् + गर्भ) 1) m. *a*) *Brahmanen-Embryo* (?) Verz. d. Oxf. H. 87,*b*,18. — *b*) N. pr. eines Gesetzgebers Verz. d. Oxf. H. 270,*b*. 278, *b*. 356,*a*. — 2) f. आ N. einer Pflanze, *Polanisia icosandra W. et A.*, Râgan. im ÇKDr.

ब्रह्मगवी (ब्रह्मन् + ग° = गो) f. *Brahmanenkuh* AV. 5,19,4. 12,5, 5. 11. 12. Çat. Br. 14,6,8,4.

ब्रह्मगायत्री (ब्रह्मन् + गा°) f. Bez. *eines bestimmten Zauberspruches* Pankar. 3,14,19. 15,65.

ब्रह्मगार्ग्य (ब्रह्मन् + गा°) m. N. pr. eines Mannes Hariv. 9044. 9103.

ब्रह्मगिरि (ब्रह्मन् + गि°) m. N. pr. eines *Berges* Çabdar. im ÇKDr. Kâlikâ-P. 81 ebend. Çatr. 1,34.

ब्रह्मगीता (ब्रह्मन् + गी°) f. pl. Bez. *bestimmter von* Brahman *gesprochener Verse* (MBh. 13, 2146—2152) MBh. 13,2153. Titel einer Schrift Hall 124. Verz. d. Oxf. H. 76,*a*,2. °व्याख्या Hall 124.

ब्रह्मगीतिका (ब्रह्मन् + गी°) f. Brahman's *Gesang*, Bez. *bestimmter Verse* Jâgn. 3,114.

ब्रह्मगुप्त (ब्रह्मन् + गुप्त) m. N. pr. eines Sohnes Brahman's, den er mit der Frau des Vidjâdhara Bhîma zeugte, Kathâs. 46,61. 64. 48, 17. eines Astronomen, der 598 n. Chr. geboren wurde, Weber, Gjot. 9. Verz. d. Oxf. H. 329,*a* (No. 780). Reinaud, Mém. sur l'Inde 337. Gild. Bibl. 507. Ind. St. 2,251. Siddhântaçir. 9,17. 11,5 (S. 209). eines Hauptes der Secte Bhakta Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,17 und N. eines Trigartashashtha Kâr. zu P. 5,3,116 (v. l. ब्राह्मगुप्त). pl. Bez. eines Stammes ebend.

ब्रह्मगुप्तीय m. *ein Fürst der* Brahmagupta Kâr. zu P. 5,3,116 (v. l. ब्राह्म°).

ब्रह्मगोल (ब्रह्मन् + गोल) m. *das Weltall* Molesw.

ब्रह्मग्रन्थि (ब्रह्मन् + ग्र°) m. Bez. *eines best. Gelenkes am Körper* Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,1. 235,*b*,27.

ब्रह्मग्रह m. = ब्रह्मराक्षस Molesw.

ब्रह्मग्राहिन् (ब्रह्मन् + ग्रा°) adj. *das Heilige zu empfangen würdig* Kaush. Up. 1,1. ब्रह्मार्घ v. l.

ब्रह्मघातक (ब्रह्मन् + घा°) adj. subst. *Brahmanenmörder* Spr. 874.

ब्रह्मघातिन् (ब्रह्मन् + घा°) adj. subst. dass. Bhṛgu beim Schol. zu Çâk. 16,10. fg. °घातिनी f. Bez. *der Frau am zweiten Tage der monatlichen Reinigung* Vet. 10,8.

ब्रह्मघोष (ब्रह्मन् + घोष) m. *das vom Hersagen von Gebeten herrührende Gemurmel* Indr. 1,28. MBh. 4,930. R. 1,5,19. 2,50,10. 3,6,7. 52,20. 5,12,22. Mṛkkh. 159,3.

ब्रह्मघ्न (ब्रह्मन् + घ्न) 1) adj. subst. *Brahmanenmörder* R. 3,16,13. Spr. 1990. Adhjâtmar. 1,1,56. Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,24. — 2) f. ई *Aloe perfoliata Lin.* Râgan. im ÇKDr.

ब्रह्मचक्र (ब्रह्मन् + चक्र) n. Brahman's *Rad* Çvetâçv. Up. 1,6. Ind. St. 1,437, N. 2. Brahman's *Kreis*, Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,33. *b*,2.

ब्रह्मचर्य (ब्रह्मन् + चर्य) n. *heiliges Studium, Lebensweise und Stand eines Brahmanenschülers;* insbes. *Enthaltsamkeit, Keuschheit* Halâj. 2,242. आचार्यो ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिणमिच्छते AV. 11,5,17. ब्रह्मचर्येण कन्या३ युवानं विन्दते पतिम् 18. TS. 6,3,10,5. मेखलामाबध्य दण्डं प्रदाय ब्रह्मचर्यमादिशति ब्रह्मचार्यस्यपो ऽशान कर्म कुरु दिवा मा स्वाप्सीराचार्याधीनो वेदमधीष्वेति Âçv. Gṛhj. 1,22,1. 2. Nir. 2,4. Çâñkh. Gṛhj. 2,4. 11. 12. Khând. Up. 8,5,1. fgg. Kap. 4,19. Suçr. 1,7,7. MBh. 3,1809. 16869. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,37. 275,*a*,3 v. u. ब्रह्मचर्याश्रम MBh. 12,2325. Construirt mit वस्: ब्रह्मचर्यं यदूषिम AV. 7,109,7. Ait. Br. 5,14. TBr. 3,10,11,3. Çat. Br. 12,2,2,13. mit चर् TBr. 3,7,6,3. Çat. Br. 11,3,3,7. 14,9,1,6. M. 2,249. Itih. bei Sâj. zu 1,125,1. mit आगम् Çat. Br. 2,4,4,4. 11,5,4,1. mit उपइ 11,3,3,2. अपुत्रो ऽपि स जग्राह ब्रह्मचर्यव्रतं नृपः *das Gelübde der Keuschheit* Kathâs. 6,90. अविप्लुत° M. 3,2. Çâñkh. Çr. 3,13,47. 16,1,19. Gṛhj. 1,17. Praçnop. 1,13. Kauç. 73. 141. स्त्री ब्रह्मचर्ये व्यवस्थिता Spr. 2242. तस्यातुष्यं ब्रह्मचर्यं भविष्यति R. 1,8,9. 2,52,16. Jogas. 2,30. Hit. 19,1. °व्रते स्थितः Brahma-P. in LA. 51,7. Burn. Intr. 141. fg. वेद° *das Studium der Veden* Âçv. Gṛhj. 1,22,3. Pâr. Gṛhj. 2,5. ब्रह्मचर्या f. *Keuschheit:* कन्यानां ब्रह्मचर्या त्वं (ब्रह्मचर्यत्वं die neuere Ausg.) सौभाग्यं प्रमदासु च (Durgâ wird angeredet) Hariv. 3283. — Vgl. अ°, अति° und अब्रह्मचर्यक.

ब्रह्मचर्यवत् (vom vorherg.) adj. *die Lebensweise eines Brahmanenschülers führend, Keuschheit übend* MBh. 12,2904. 9065. 14,1259.

ब्रह्मचारणी = भार्गी Ratnam. im ÇKDr. fehlerhaft für °चारिणी.

ब्रह्मचारिक (von ब्रह्मचारिन्) n. = ब्रह्मचर्य MBh. 12,6369. 14,975.

ब्रह्मचारिन् (ब्रह्मन् + चा°) 1) adj. *die heilige Wissenschaft studirend, Brahmanenschüler* (AK. 2,7,3. 42. Trik. 2,7,1. H. 807. fg. Halâj. 2,238. fg.); im Besonderen *Enthaltsamkeit —, Keuschheit übend* Ṛv. 10,109,5. AV. 6,108,2. 133,3. 11,5,1. fgg. Âçv. Gṛhj. 1,20,7. 21,2. Çr. 8,14. 10,7. Çat. Br. 1,6,2,4. 5,1,5,17. 11,3,3,1. Çâñkh. Gṛhj. 1,13. 2,11. 12. 18. M. 2,41. 175. 181. 183. 3,94. 5,137. 6,87. Khând. Up. 2,23,1. ब्रह्मचारिणावधःशायिनौ स्यातां त्रिरात्रम् *enthaltsam* Âçv. Gṛhj. 1,8,10. Pâr. Gṛhj. 3,10. Kauç. 11. 46. 55. M. 3,50. 192. 4,128. 6,26. 11,81. Jâǵn. 1,248. 3,45. Sâv. 1,5. Arǵ. 2,17. Suçr. 1,316,2. 17. 290,12. Kathâs. 39,43. Hit. 19,1, v. l. Bhâg. P. 6,7,28 (Gegens. पुत्रवत्). °चारिव्रते स्थितः Bhag. 6,14. कुमार° M. 5,159. Mârk. P. 64,5. ब्रह्मचारिणी f. *enthaltsam, das Gelübde der Keuschheit übend* M. 5,158. R. 2,27,13. 3,2,20. Kathâs. 29,15. 52 (wo स ब्रह्म° zu lesen ist). — 2) m. *a*) N. pr. eines Gandharva MBh. 1,4814. — *b*) Bein. Skanda's H. 208. Halâj. 1,20. — *c*) Bein. Çiva's Çiv. — 3) f. °चारिणी *a*) Bein. der Durgâ H. ç. 53. Verz. d. Oxf. H. 110,*b* (No. 174). Devî-P. 45 im ÇKDr. — *b*) N. verschiedener Pflanzen: *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Ratnam. 37. = करुणी Râǵan. im ÇKDr. *Thespesia populnea Corr.* Nigh. Pr. — Suçr. 1,71,16. — Vgl. स°.

ब्रह्मचोदन (ब्रह्मन् + चो°) adj. *die Brahmanen antreibend* (Mahîdh.) VS. 4,33.

ब्रह्मज (ब्रह्मन् + ज) 1) adj. *vom Heiligen stammend:* Kârttikeja MBh. 3,14638. — 2) m. pl. bei den Ǵaina Bez. *einer Klasse göttlicher Wesen, die zu den* Kalphabhava *gezählt werden*, H. 93.

ब्रह्मजज्ञ adj. Kathop. 1,17 von Çaṁk. erklärt durch *von* Brahman *erzeugt* (ज) *und wissend;* viell. *wissend, was durch* Br. *entstanden ist* d. i. *Alles wissend.*

ब्रह्मजटा (ब्रह्मन् + ज°) f. *Artemisia indica* (दमनक) Râǵan. im ÇKDr. Auch °जटी Nigh. Pr.

1. ब्रह्मजन्मन् (ब्रह्मन् + ज°) n. *die durch das heilige Studium bewirkte Wiedergebnrt* M. 2,146. 170.

2. ब्रह्मजन्मन् (wie eben) adj. *von* Brahman *erzeugt:* प्रजापति Hariv. 42.

ब्रह्मजप (ब्रह्मन् + जप) m. Bez. *einer best. Gebetsformel:* बृहस्पतिर्ब्रह्मा ब्रह्मसदन आशिष्यते (sic) बृहस्पते यज्ञं गोपायेत्युपविश्य जपेदेष ब्रह्मजपः Âçv. Çr. 1,12. Kauç. 3. 137.

ब्रह्मजामल s. ब्रह्मयामल.

ब्रह्मजाया (ब्रह्मन् + जा°) f. *Brahmanenweib* Ṛv. 10,109,2. 3. 6. 7 (daher auch Ǵuhû Brahmaǵâjâ angebliche Verfasserin dieses Liedes nach Anukr.). AV. 5,17,4. 7. 12.

ब्रह्मजार (ब्रह्मन् + जार) m. *der Nebenmann einer Brahmanenfrau* Weber, Râmat. Up. 362.

ब्रह्मजीविन् (ब्रह्मन् + जी°) adj. *vom heiligen Wissen lebend, dasselbe als Lebensunterhalt benutzend* Praḱetas in Mit. ÇKDr.

ब्रह्मजुष्ट (ब्रह्मन् + जुष्ट) adj. *an Gebet —, an Andacht sich freuend* AV. 2,36,2.

ब्रह्मजूत (ब्रह्मन् + जूत) adj. *durch Gebet —, durch Andacht angetrieben, — erregt* Ṛv. 3,34,1. 7,19,11. AV. 6,108,2.

ब्रह्मज्ञ (ब्रह्मन् + ज्ञ) adj. *im Besitz des heiligen Wissens seiend*, als Beiw. Vishṇu's MBh. 13,7020. Kârttikeja's 3,14638.

ब्रह्मज्ञान (ब्रह्मन् + ज्ञान) n. *der Besitz des heiligen Wissens, der heiligen Schrift* Hariv. 11813. Verz. d. Oxf. H. 276,*b*,23. Spr. 1313. 1991.

ब्रह्मज्ञानिन् (vom vorherg.) adj. *im Besitz des heiligen Wissens seiend* Çaṁkarânandadîpikâ im ÇKDr.

ब्रह्मज्य (ब्रह्मन् + ज्य) adj. *Brahmanen plagend, — vergewaltigend, — bedrückend* P. 3,2,3, Vârtt., Sch. AV. 5,19,7. 12. 12,5,15. fgg. 13,3,1. TBr. 3,7,9,2.

ब्रह्मज्येय (ब्रह्मन् + ज्येय) n. *das Plagen —, Vergewaltigen der Brahmanen* AV. 12,4,11.

1. ब्रह्मज्येष्ठ (ब्रह्मन् + ज्येष्ठ) m. Brahman's *älterer Bruder* Paṅḱar. 4,3,45 (°जेष्ठ gedr.).

2. ब्रह्मज्येष्ठ (wie eben) adj. *das* Brahman *zum Ersten habend* AV. 19,22,21. TBr. 2,4,3,10.

1. ब्रह्मज्योतिस् (ब्रह्मन् + ज्यो°) n. *der Glanz des* Brahman —, *der Gottheit* Pañkar. 1,1,62. 6,10. 7,42. 84. 8,10. An den drei letzten Stellen ब्रह्म ज्योतिः getrennt geschrieben.

2. ब्रह्मज्योतिस् (wie eben) adj. *den Glanz des* Brahman (*des heiligen Werkes* u. s. w., nach den Comm. *des* Brahman-*Priesters*) *habend* TS. 1,3,3,1. Beiw. Çiva's Çiv.

ब्रह्मणस्पति (ब्र°, gen. von ब्रह्मन्, + पति) m. so v. a. बृहस्पति Naigh. 5,4. Nir. 10,12. ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पते (आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनम् Burn.) ṚV. 2,23,1. 24,2. 25,1. 7,41,1. 44,1. 97,3. 9. 10,53,9. 173,3. VS. 14,28. 17,52. AV. 6,4,1. 74,1. Çat. Br. 14,4,1,23. इन्द्राब्रह्मणस्पती ṚV. 2,24,12. ब्रह्मवर्चसकामस्तु यजेत ब्रह्मणस्पतिम् (ब्रह्मणः प° Burn.) Bhâg. P. 2,3,2. Âṅgirasa Ind. St. 3,226,*b*. ब्रह्मणस्पत्नी f.: प्रैतु ब्रह्मणस्पत्नी वेदिं वर्णेन सीदतु TS. 3,5,6,1.

ब्रह्मण्य् denom. von ब्रह्मन्; davon partic. ब्रह्मण्यत् *betend, andächtig*: यस्मिन्निन्द्र श्लोको दधे ब्रह्मण्यतश्च नरः ṚV. 2,19,1. 20,4. 34,11. मर्त्याय ब्रह्मण्यते सुशेवे वरिवो धात् 4,24,2.

ब्रह्मण्य (von ब्रह्मन्) 1) adj. = ब्रह्मणे हितम् P. 5,1,7 nebst Vârtt. 3 und 4. P. 6,4,168, Sch. H. an. 3,502. Med. j. 95. Halâj. 2,251. *dem Heiligen zugethan* oder *Brahmanen hold* Sâv. 1,2. N. 1,3. 12,33. MBh. 13,2171. R. 2,45,21. Suçr. 2,532,6. Bhâg. P. 1,12,19. परम° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,2. नमः कनकशक्तये ब्रह्मण्याय देवाय देवव्रताय Mârk. 47,20. Kârttikeja MBh. 3,14638. Hariv. 10715. Durgâ MBh. 6,802. °देव (Vishṇu) Hariv. 7363. Bhâg. P. 4,21,37. अ° MBh. 3,13176. दृष्टं तत्र भुवो भारमब्रह्मण्यम् Bhâg. P. 9,15,15. — 2) m. *a) der Planet Saturn* H. ç. 14. H. an. Med. — *b) der indische Maulbeerbaum* AK. 2,4,2,22. Med. *Saccharum Munjia* (मुञ्ज) *Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. अ°.

ब्रह्मण्यता (von ब्रह्मण्य) f. *die, Brahmanen erwiesene Huld* MBh. 6,5227. 13,526. 1850. Bhâg. P. 7,11,22.

ब्रह्मण्यतीर्थ (ब्र° + तीर्थ) m. N. pr. eines Lehrers Hall 205. Verz. d. B. H. No. 620. fg.

ब्रह्मण्यभास्कर (ब्र° + भा°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 620. fg.

ब्रह्मण्या (von ब्रह्मण्य्) f. *Andacht*: उत ब्रह्मण्या वयं तुभ्यं विप्रा अतत्म जीवसे ṚV. 8,6,33. — Vgl. सु°.

ब्रह्मण्वत् (von ब्रह्मन्) adv. *wie ein Brahmane* Çat. Br. 1,5,1,11. Kâtj. Çr. 3,2,12.

ब्रह्मण्वत् (wie eben) und ब्रह्मण्वत् (TBr.) adj. *von Gebet begleitet, andachtsvoll*: मेधा AV. 6,108,2. 8,10,25. यज्ञ TBr. 2,5,5,1. 3,12,2,4. Ait. Br. 1,13. 29. *heiliges Werk* (zugleich *einen Brahmanen*) *habend*: बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणां ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तो ऽसुराः TS. 6,4,10,1. Kâth. 27,8. *das Wort* Brahman *enthaltend* Ait. Br. 6,18. *das* Brahman d. h. *die Priesterschaft bei sich habend, einschliessend, repräsentirend*: Agni Çâṅkh. Br. 19,1. Çr. 9,22,2. Âçv. Çr. 4,1. Bez. von Ishṭakâ TS. 5,7,8,3.

ब्रह्मतर्कस्तव (ब्रह्मन्-तर्क + स्तव) m. Titel einer Vedânta-Schrift Hall 128. °विवरण ebend. Mack. Coll. I, 16.

ब्रह्मता (von ब्रह्मन्) f. *Brahmanenthum* P. 5,1,136, Sch. — Vgl. अ° und ब्रह्मत्व.

ब्रह्मताल (ब्रह्मन् + ताल) m. Bez. *eines best. Tacts* Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

ब्रह्मतीर्थ (ब्रह्मन् + तीर्थ) n. 1) N. pr. eines *Wallfahrtsortes* Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,35. 73,*a*,19; vgl. ब्रह्मणस्तीर्थम् MBh. 3,6083. — 2) *Costus speciosus* oder *arabicus* (पुष्करमूल) Râǵan. im ÇKDr.

ब्रह्मतुङ्ग (ब्रह्मन् + तुङ्ग) m. N. pr. eines *Berges* MBh. 7,2850.

1. ब्रह्मतेजस् (ब्रह्मन् + ते°) n. Brahman's *Glanz*, — *Kraft* Kaush. Up. 1,5. Hariv. 12141. Pañkar. 1,4,38. 6,30. 32. Davon adj. °तेजोमय *aus Brahman's Glanz (Kraft) gebildet*: दण्ड M. 7,14. Vishṇu Pañkar. 4,3,78.

2. ब्रह्मतेजस् (wie eben) 1) adj. *den Glanz (die Kraft) des* Brahman (appell.) *habend* AV. 10,5,31. — 2) m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,18.

ब्रह्मत्व (von ब्रह्मन्) n. P. 5,1,136. 1) *das Amt des* Brahman oder *Oberpriesters* P. 5,1,136, Sch. Ait. Br. 5,32. Çat. Br. 11,5,8,7. Kâtj. Çr. 2,2,24. 24,4,44. Lâtj. 2,3,17. 4,12,5. 5,3,14. Gobh. 1,6,19. Hariv. 1334. 11889. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,10. — 2) *der Stand eines Brahmanen, Brahmanenthum* P. 5,1,136, Sch. R. 1,56,24 (57,24 Gorr.). — 3) *der Stand* Brahman's, *des obersten Gottes* AK. 2,7,51. H. 841. ब्रह्मत्व, केशवत्व, शक्रत्व MBh. 13,1361. Mârk. P. 57,60. Verz. d. Oxf. H. 28,*b*,25. Pañkar. 1,8,23.

ब्रह्मत्वच् (ब्रह्मन् + त्वच्) *Alstonia scholaris* Nigh. Pr.

ब्रह्मत्वपद्धति (ब्र° + प°) f. *Wegweiser für das Amt eines Oberpriesters*, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 394, *a*, No. 103.

ब्रह्मद (ब्रह्मन् + 1. द) adj. *das heilige Wissen mittheilend*, — *lehrend* M. 2,146. 4,232.

ब्रह्मदण्ड (ब्रह्मन् + द°) 1) m. *a)* Brahman's *Stab*, Bez. *einer mythischen Waffe* MBh. 2,257. 3,16518. 16526. Hariv. 9547 (9548). 12142. R. 1,56,2. 19 (57,5. 18 Gorr.). Unter den Beiww. Çiva's MBh. 13,907. so v. a. *Fluch eines Brahmanen* Râǵa-Tar. 4,650. 651 (ब्राह्म°). 655. Bhâg. P. 3,15,35. 4,2,27. 13,22. 9,4,14. — *b) eine best. Pflanze*, = ब्रह्मयष्टि Çabdak. bei Wilson. — *c)* Bez. *eines best.* Ketu Varâh. Bṛh. S. 11,15. — 2) f. ई *eine best. Pflanze*, = अजदण्डी, कण्टपत्त्रफला Râǵan. im ÇKDr.

ब्रह्मदत्त (ब्रह्मन् + दत्त) 1) adj. *a) von* Brahman *gegeben*: इषव: R. 3,18,38. °वरः स्कन्दः MBh. 3,14619. °वरं सरः 13,7282. — *b) durch das* Brahman *gegeben*: मृत्तिके ब्रह्मदत्तासि काश्यपेनाभिमन्त्रिता Taitt. Âr. 10,1,8. — 2) m. oxyt. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Kaikitâneja Çat. Br. 14,4,2,26. eines Fürsten MBh. 2,331. pl. *seine Nachkommen* 334. N. pr. eines Fürsten der Pañkâla in Kâmpilja R. 1,34,45. fg. (35,44 Gorr.). MBh. 12,5136. fgg. 8603. Hariv. 981. 1039. fgg. 1252. fgg. VP. 452. Bhâg. P. 9,21,25. P. 2,3,9, Sch. der Çâlva Hariv. 15387. fgg. in Vârâṇasî Burn. Intr. 140. Schiefner, Lebensb. 235 (5). Kathâs. 3,27. 19,54. in Kampâ Schiefner, Lebensb. 235 (5). in Çrâvastî ebend. 234 (4). in Kusumapura Hiouen-thsang 1,244. — Lalit. ed. Calc. 199,10. N. pr. des 12ten Kakravartin in Bhârata H. 694. N. pr. eines Brahmanen Hariv. 7994. fgg. Pañkat. 264,22. Kathâs. 33,37. eines Kaufmanns 28,115. — Vgl. ब्राह्मदत्तायन.

ब्रह्मदर्भा (ब्रह्मन् + दर्भ) f. *Ligusticum Ajowan* (यवानिका) *Roxb.* AK. 2,4,5,10. °दर्भ Nigh. Pr.

ब्रह्मदातर् nom. ag. = ब्रह्मद M. 2,146.

ब्रह्मदान (ब्रह्मन् + दान) n. *das Mittheilen des heiligen Wissens* M. 4,233.

ब्रह्मदारु (ब्रह्मन् + दारु) n. *der indische Maulbeerbaum* AK. 2,4,2,22. loc. °दारौ (also m.) TRIK. 3,3,394.

ब्रह्मदास (ब्रह्मन् + दास) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 333, *b*, No. 786. eines Fürsten am Anfange des 15ten Jahrh. 347, *a*, N.

ब्रह्मदेय (ब्रह्मन् + देय) adj. *nach der bei Brahmanen üblichen* oder *nach* Brahman's *Weise* (ब्राह्मेण विवाहेन; vgl. M. 3, 27) *gegeben werdend* (zur Ehe): यो ब्रह्मदेयां तु ददाति कन्याम् *wer eine Tochter nach* Brahman's *Weise verheirathet* MBH. 3,12729 (= 13,2957). 13,2950 (u. देय 1, *a*. nicht genau übersetzt). ब्रह्मदेयात्मसंतान *der Sohn einer nach* Br. *Weise verheiratheten Mutter* M. 3,185. Statt dessen ब्रह्मदेयानुसंतान MBH. 13,4296. ब्रह्म वेदः परविद्या वा तदेव देयं येषां तेषामनुसंतानः परंपरायामुत्पन्नः स्वयं च ब्रह्मविद्ध्यापको वा ब्रह्मवेदानुसंतानः Schol. ताः कन्याः प्रददौ दत्तः स्वयं प्राचेतसः प्रभुः । ब्रह्मदेयेन विधिना ब्रह्मप्रातिन *nach* Brahman's *Heirathsweise* HARIV. 11836. Statt ब्रह्मदेया MBH. 3, 12729 ed. Bomb. und bei KULL. zu M. 3,185 ब्राह्मदेया, welche Form wohl die richtigere ist.

ब्रह्मदैत्य (ब्रह्मन् + दैत्य) m. *ein in ein Gespenst verwandelter Brahmane* ÇKDR. (इत्यैतिह्यम्).

ब्रह्मद्वार (ब्रह्मन् + द्वार) n. *der Eingang zum* Brahman (n.) MAITRJUP. 4,4. 6,28.

ब्रह्मद्विष् (ब्रह्मन् + द्विष्) adj. *feindlich gegen Andacht und heiliges Werk, Religionshasser, gottlos* (von Menschen und Dämonen) ṚV. 2,23, 4. ब्रह्मद्विषे तपुषिं हेतिमस्य 3,30,17. ब्रह्मद्विषः सूर्याद्यावयस्व 5,42,9. 6,52,2. 3. 7,104,2. 8,45,23. 53,1. 10,36,9. ग्रहं रुद्राय धनुरा तनोमि ब्रह्मद्विषे शरवे हन्तवा उ 10,125,6. 160,4. 182,3. M. 3,154 (*Brahmanenhasser* nach KULL.). ब्रह्मधर्मद्विष् 41. — Vgl. ब्रह्मविद्विष्.

ब्रह्मधर (ब्रह्मन् + धर) adj. *sich im Besitz des heiligen Wissens befindend* MBH. 13,3026.

ब्रह्मधातु (ब्रह्मन् + धातु) m. *ein Grundbestandtheil* Brahman's: सूर्यो मही जलं वह्निर्वायुराकाश एव च । दीक्षितो ब्राह्मणश्चन्द्र इत्येते ब्रह्मधातवः (in denen sich Rudra manifestirt) ‖ Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,43. fg.

ब्रह्मध्वज (ब्रह्मन् + ध्वज) m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

1. ब्रह्मन् (von 2. बर्ह्) n. UṆĀDIS. 4,145. 1) *die als Drang und Fülle des Gemüths auftretende und den Göttern zustrebende Andacht*, überh. *jede fromme Aeusserung beim Gottesdienst*: सोम, ब्र°, ग्रावन्, यज्ञ ṚV. 7,35,7. स्तोम, ब्र° 72,3. 4,22,1. 6,23,1. 5. गिरः, ब्र° 3,51,6. 6,38,3. 4. उप ब्रह्माणि शृणवत् गिरो मे 69,4. 7,83,4. प्र ब्रह्म गायत 8,32,27. ब्रह्मणा वन्दमानः 3,18,3. इमा ब्रह्माणि जरिता वो अर्चत् 1,165,14. तान्वं एना ब्रह्मणा वेदयामसि 4,36,7. मम ब्रह्मेन्द्र याह्यच्छ 2,18,7. इमा ब्रह्म सधमादे जुषस्व 7,22,3. ये च पूर्व ऋषयो ये च नूत्ना इन्द्र ब्रह्माणि जनयन्त विप्राः 9. ऋषीणाम् 28,2. 70,5. विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेदं भारतं जनम् 3,53,12. ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम् 4,16,20. 6,32,2. 7,35,14. 37,4. प्र सम्राजे बृहदर्चा गभीरं ब्रह्म प्रियं वरुणाय 5,85,1. नव्य 6,17,13. 50,6. पूर्व्य 10,13,1. परिवत्सरीण 7,103,8. महद्ब्रह्म वदिष्यति AV. 1,32,1. 12,1,1. ब्र°. कर्मन्, पुरोधा 5,24,1. VS. 4,11. पुनस्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे TS. 1,6,2,1. Bṛhaspati ist ब्रह्मणो देवकृतस्य राजा ṚV. 7, 97,3. ज्येष्ठराज् und जनिता ब्रह्मणाम् 2,23,1. 2. Soma ब्रह्मणो गोपाः 6,52,3. — 2) *heiliger Spruch*, namentlich so v. a. *Zauberspruch*; = मन्त्र Cit. beim Schol. zu PRAB. 25, Çl. 12. ṚV. 1,162,17. बृहस्पतिरभिनद्ब्रह्मणा वलम् 2,24,3. अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि AV. 2,10,1. 1,23,4. 3,6,8. क्षिणोमि ब्रह्मणामित्रान् VS. 11,82. तमितो नाशयामसि ब्रह्मणा वीर्यावता 4,37,11. यत्रेदं ब्रह्म क्रियते परिधिर्जीवनाय कम् 8,2,25. गात्राणि ते ब्रह्मणा कल्पयामि 18,4,52. des Asita, Kaçjapa 1,14,4. des Agastja 2,32,3. ब्रह्मणा नाष्ट्रा रक्षांसि हन्ति ÇAT. BR. 5,2,4,18. ब्रह्मणा यजमानस्य पशून्पारिददाति 1,7,1,8. 2,6,4,5. 4,5,2,4. 10. (आ मौञ्जीबन्धनात्) नाभिव्याहारयेद्ब्रह्म स्वधानिनयनादृते M. 2,172. Solche Sprüche bilden eine besondere Gattung neben ऋचः, सामानि, यजूंषि AV. 15,6,3. 3,7. 11,8,23. Daher die Benennung Brahmaveda (s. d. W.) für die Sammlung, welche gewöhnlich Atharvaveda heisst. Nach einem Cit. beim Schol. zu PRAB. a. O. auch = ओंकार; vgl. एकाक्षरं परं ब्रह्म M. 2,83. ओंकारः प्रणवो ब्रह्म सर्वमन्त्रेषु नायकः VP. 1, N. 1. — 3) *heiliges Wort, Gotteswort*, neben वाच् *dem profanen* AIT. BR. 3,31. 5,15. ब्रह्म गन्धर्वा अवदन्नगायन्देवाः TS. 6,1,6,6. KĀTH. 24,1. अथ ब्रह्म वदन्ति परिमिता वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजूंष्यथैतस्यैवान्तो नास्ति यद्ब्रह्म TS. 7,3,1,4. तस्यासत ऋषयः सप्त तीरे वागष्टमी ब्रह्मणा संविदाना ÇAT. BR. 14,5,2,4. 5. 1,5,4,6. 2,1,4,10. साष्टाक्षरा गायत्री ब्रह्म 8,5,3,7. एतद्वै देवानां परमं गुह्यं ब्रह्म यच्चतुर्होतारः TBR. 2,2,1,4. *heiliger Text*: तत्र ब्रह्मेतिहासमिश्रम् NIR. 4,6. = वेद AK. 3,4,18,117. H. an. 2,276. MED. n. 96. HALĀJ. 5,82. Cit. beim Schol. zu PRAB. 25, Çl. 12. ब्रह्मणश्चैव धारणात् M. 1,93. 2,116. 144. ब्रह्मणो ग्रहणम् 173. ब्रह्माधीत्य 4,99. ब्रह्म (= ब्राह्मणम् KULL.) छन्दस्कृतं (= मन्त्रजातम्) चैव 100. ऋचं न कीर्तयेद्ब्रह्म 110. 111. ब्रह्मैवाभ्यसते 149. 11,84. 97. ऋक्समं ब्रह्मसंमितम् SŪRJAS. 14,27. MĀRK. P. 112,10. ब्रह्मणि so v. a. वेदे VOP. 26,220. — 4) *heilige Weisheit, Theologie, Theosophie; die theoretische Seite* neben तपस् *der practischen*; von den Comm. öfters erläutert als ब्रह्म त्रयीरूपम्. AV. 10,10,33. ब्रह्म च तपश्च सप्तऋषय उप जीवन्ति 8,10, 25. ब्रह्मणा तपसा श्रमेण 6,133,3. 15,1,3. तौ रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तत्केवलं कृणुते ब्रह्म विद्वान् 11,5,10. AIT. BR. 3,6. (प्रजापतिः) ब्रह्मैव प्रथममसृजत त्रयीमेव विद्याम् ÇAT. BR. 6,6,1,8. 10. अग्निवायुरविभ्यस्तु त्रयं ब्रह्म सनातनम् । दुदोह यज्ञसिद्ध्यर्थमृग्यजुःसामलक्षणम् ‖ M. 1,23. ब्रह्मतपोयोगात् R. 1,60,20. ततो ब्रह्म च वेदाश्च सत्यं च वरयन्तु माम् R. GORR. 1,67,13. अतमोह इति प्राहुर्ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः 15. = ज्ञान H. an. Cit. beim Schol. zu PRAB. 25, Çl. 12. — 5) *heiliges Leben*, insbes. *Keuschheit* (vgl. ब्रह्मचर्य): भगवान्काश्यपः शाश्वते ब्रह्मणि स्थित (वर्तते v. l.) इति प्रकाशम् । इयं च वः सखी तदात्मजेति कथमेतत् ÇĀK. 14, 12. fg. अहिंसासूनृतास्तेयब्रह्माकिंचनता यमाः H. 81. = तपस् *Kasteiung* AK. H. an. MED. — 6) *das* Brahman, *der höchste Gegenstand der Theosophie, der unpersönlich gedachte Gott, das Absolutum.* Zur Unterscheidung von den übrigen Bedeutungen mit den Beisätzen: ज्येष्ठ AV. 11,5, 5. 23. यत्र देवा ब्रह्मविदो ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते 10,7,24. ÇAT. BR. 10,3,5,10. प्रथमज 6,1,1,10. 8,6,1,5. स्वयंभु 10,6,5,9. 13,7,1,1. 14,5,5,22. TAITT. ĀR. 2,9,1. 10,15. पर M. 2,82. fg. 6,85. द्वे ब्रह्मणी वेदितव्ये शब्दब्रह्म परं च यत् ‖ शब्दब्रह्मणि निष्णातः परं ब्रह्माधिगच्छति MAITRJUP. 6,22 = MBH. 12,8540. fg. द्वे वाव ब्रह्मणो रूपे मूर्तं चामूर्तं चाथ यन्मूर्तं तदसत्यं यदमूर्तं तत्सत्यं यद्ब्रह्म (so ist zu lesen) तज्ज्योतिः MAITRJUP. 6, 3. वासुदेवः परं ब्रह्म SŪRJAS. 12,12. ब्रह्माभ्येति परं पदम् M. 12,126. प-

रतर Spr. 1412. परम Sûrjas. 14,22. Sâh. D. 63,16. सनातन M. 6,79. शाश्वत 12,123. महत् Bhag. 14,3.4. Obgleich n., doch mit einem m. construirt AV. 10,7,32. 34. यो भूतं च भव्यं च सर्वं यश्चाधितिष्ठति । स्वर्यस्य च केवलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः 8,1. — ब्रह्मचारी जनयन्ब्रह्मापो लोकं प्रजापतिं परमेष्ठिनं विराजम् 11,5,7. 22. ब्रह्मचारी ब्रह्म भ्राजद्बिभर्ति तस्मिन्देवा अधि विश्वे समोताः 24. VS. 19,31. 41. TBr. 2,1,10,3. देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त TS. 3,5,1,2. ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत 5,2,7,1. ब्रह्म देवानां श्रेष्ठं ब्रह्मणा द्यावापृथिवी विष्टब्धे Çat. Br. 8,4,1,3. 11,2,3,1. सर्वं वै ब्रह्म प्रजापतिः 7,3,1,42. 6,1,1,8. 13,6,2,8. 14,5,1,1. मर्त्यो ऽमृतो भवत्यत्र ब्रह्म समश्नुते 7,2,9. ब्रह्मणः सायुज्यं सलोकतां जयति 11,4,4,1. fgg. Taitt. Âr. 2,9,2. 14,3. M. 6,81. Bhag. 4,24. Vedântas. (Allah.) No. 10. 18. das Brahman wohnt auch in der menschlichen Seele: ये पुरुषे ब्रह्म विदुस्ते विदुः परमेष्ठिनम् AV. 10,7,17. तस्माद्वै विद्वान्पुरुषमिदं ब्रह्मेति मन्यते 11,8,32. पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते 10,2,28. fgg. = तत्त्व AK. Med. = आत्मन् AK. 3,4,18,112. = अध्यात्म H. an. Halâj. 5,82. = प्रधान Cit. beim Schol. zu Prab. a. a. O. = क्षेत्रज्ञ ebend. = मोक्ष *die Erlösung von den Banden der Existenz* (vgl. Stellen wie परं ब्रह्माभ्येति) ebend. H. 74. Halâj. 1,124. — 7) *der Stand, welcher Inhaber und Pfleger des heiligen Wissens ist; die Theologie* so v. a. *die Theologen, Klerisei, Brahmanenschaft:* ब्र°, क्षत्र AV. 2,15,4. 9,7,9. 12,5,8. 15,10,3. 4. VS. 6,3. 7,21. 10,10. 20,25. 30,5. Ait. Br. 3,11. 7,19. 21. TS. 3,3,1,1. Çat. Br. 1,2,1,7. 3,5,5. 2,1,4,22. 6,6,3,14. 4,13. 13,1,5,3. विशां राजा ब्रह्मणा रुधि गोप्ता Lâṭj. 3,10,5. 9. Kaṭhop. 2,25. ब्रह्मैव संनियन्तृ स्यात्क्षत्रं हि ब्रह्मसंभवम् M. 9,320. ब्रह्मतः क्षत्रम् 321. नाब्रह्म क्षत्रमृध्नोति नाक्षत्रं ब्रह्म वर्धते 322. *ein Mitglied der Brahmanenschaft, ein Brahmane:* तस्य क्षेत्रे ब्रह्म जज्ञे Bhâg. P. 9,17,11. क्षत्राद्ब्रह्म ह्यवर्तत 21,19. — Nach Naigh. 2,7 = अन्न *Speise,* nach 10 = धन *Reichthum.*

2. ब्रह्मन् (wie eben) m. 1) *Beter, Andächtiger* und dann *Beter von Beruf* d. h. *Priester, Brahmane* (AK. 3,4,18,117. H. an. 2,276. Med. n. 96. fg. Halâj. 5,82); auch *Kenner der heiligen Sprüche (Zaubersprüche), des heiligen Wissens* überh. Nir. 1,8. गायत्रिन्, अर्किन्, ब्रह्मन् Ṛv. 1,10,1. ब्रह्माणो यस्यामर्चन्त्यृग्भिः साम्ना यजुर्विदः AV. 12,1,38. Ṛv. 1,80,1. यो ब्रह्मणे प्रथमो गा अविन्दत् 101,5. यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे यद्ब्रह्मणि राजनि वा 108,7. 158,6. 164,35. 2,1,3. 12,6. 39,1. 4,9,4. 5,31,4. 32,12. 40,8. ब्रह्माणं ब्रह्मवाहसं गीर्भिः सखायमृग्मियम् (हुवे) 6,45,7. 8,32,6. 53,7. ब्रह्मेव तन्द्रयुः 81,30. 85,5. इन्द्रो ब्रह्मेन्द्र ऋषिः 16,7. यो यजाति यजात इत्सुनवच्च पचाति च । ब्रह्मेदिन्द्रस्य चाकनत् 31,1. 66,5. Bṛhaspati heisst ब्रह्मा देवानाम् Ṛv. 10,141,3, worunter nach späterer Auffassung die Bed. 2. verstanden wird. Çat. Br. 1,7,4,21. 4,6,6,6. 9,2,3,5. Kâtj. Çr. 2,1,19. Kauç. 3. VS. 2,12. यस्मिन्ब्रह्मा राजनि पूर्व एति Ṛv. 4,50,8. 9. 7,33,11. तदा रिष्टं हुतं भिषग्ब्रह्मा सुन्वन्तमिच्छति 9,112,1. 113,6. 10,52,2. सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याश्नाति कश्चन 85,3. 16. 34. 35. वदन्ब्रह्मावदतो वनीयान् 117,7. स ब्रह्मा वेदिता स्यात् AV. 10,7,24. 1,3. 4,30. 33. 2,7,2. 4,35,1. 2. 5,8,5. 17,8. 18,7. 19,8. 6,122,5. 8,9,3. 11,1,25. Ait. Br. 5,3. TS. 4,1,7,1. Çat. Br. 11,4,1,2. 6,3,10. Pankav. Br. 8,6,8. Çânkh. Çr. 14,16,8. ब्रह्मराजन्यौ VS. 26,2. AV. 19,32,8. ब्रह्मक्षत्रियविड्योनि M. 1,80. MBh. 1,6337. Spr. 4639. Brahma-P. in LA. 55,20. vom Monde (nach dem Comm.) VS. 23,13. चन्द्रमा वै ब्रह्मा Çat. Br. 12,1,1,2. — 2) *Kenner des heiligen Wissens* im engern Sinne: *derjenige Hauptpriester, welcher die Leitung des Opfers hat und die drei* Veda *kennen soll.* Seine Genossen sind: Brâhmaṇâkkhaṁsin, Âgnîdhra und Potar. Müller, SL. 447. fg. 469. H. an. Med. Von älteren Stellen kann man hierzu vergleichen Ṛv. 2,1,2. 9,96,6. 10,71,11. 107,6. AV. 18,4,15. 20,2,3. — Ait. Br. 5,24. 33. fg. 7,1. 16. 26. 8,9. Çat. Br. 1,1,1,15. 7,4,18. 19. 21. 5,1,5,1. 5,5,16. 6,2,2,40. 12,8,2,23. 13,2,6,9. 14,6,1,7. TS. 1,8,9,1. 2,3,11,4. 3,5,2,1. Âçv. Çr. 1,12. 9,4. ब्रह्माणमेव प्रथमं वृणीते Gṛhj. 1,23,3. 4,8,15. Kâtj. Çr. 3,5,6. 5,8,24. 14,4,17. ब्रह्मैवैक ऋत्विक्पाकयज्ञेषु स्वयं होता भवति Gobh. 1,9,7. P. 5,1,136. M. 8,209. Hariv. 11360. Suçr. 1,123,12. VP. 276. — 3) = ब्राह्मणाच्छंसिन् Çat. Br. 4,6,6,5. Çânkh. Çr. 16,21,5. Kâtj. Çr. 9,8,11. 11,8. — 4) Brahman (der), *das persönlich gedachte* Brahman (s. 1. ब्रह्मन् 6.); im System *Schöpfer der Welt* und *oberster Gott des indischen Pantheon's;* als Product der Abstraction ist er kein Volksgott und hat keinen Cult. AK. 1,1,1,11. 3,4,18,117. Trik. 1,1,25. H. 212. H. an. Med. Halâj. 1,6. 5,61. 82. Cit. beim Schol. zu Prab. 25, Çl. 12. In alten Büchern nicht bekannt; an manchen Stellen, wo die Comm. m. annehmen, als n. zu fassen. TBr. 2,7,17,1 (Comm.). ब्रह्मणो ऽधिपतिर्ब्रह्मा शिवो मे अस्तु Taitt. Âr. 10,17. Agni, Brahman, Vishṇu, Rudra 35. 80. Âçv. Gṛhj. 1,2,6. प्रजापतिर्ब्रह्मा वेदा देवाः 3,4,1. Çânkh. Gṛhj. 4,9. ब्रह्मा वै गार्हपत्ये स्यादीश्वरो दक्षिणे तथा । विष्णुराहवनीये तु अग्निहोत्रे त्रयो ऽग्नयः Gṛhjasaṁgr. 1,8. Lehrer des Pragâpati Khând. Up. 8,15. तस्मिन् (अण्डे) जज्ञे स्वयं ब्रह्मा सर्वलोकपितामहः M. 1,9. 2,225. ब्रह्मणः सद्म शाश्वतम् 244. 3,89. ब्रह्मणस्तां सभां विदुः 8,11. 12,50. लोककर्तृ R. 1,2,26. 14,5. 12. 57,4. अव्यक्तप्रभवो ब्रह्मा शाश्वतो नित्य अव्ययः । तस्मान्मरीचिः संजज्ञे 70,19. 6,74,35. Sûrjas. 1,1. 12,20. 22. 33. Spr. 1994. fg. द्विकर्णस्य तु मन्त्रस्य ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति 3061. 3271. ब्रह्मा कमण्डलुकरश्चतुर्मुखः पङ्कजासनस्थश्च Varâh. Bṛh. S. 58,41 in Verz. d. B. H. 246. Brahma-P. in LA. 53,12. Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,4. 6. 87,*b*,32. 97,*b*,38. Kathâs. 1,30. नाभीह्रदाम्बुजादासीद्ब्रह्मा विश्वसृजां पतिः Bhâg. P. 1,3,2. Burn. Intr. 131. अनेकब्रह्मशतसहस्र Lalit. ed. Calc. 33,16. सप्त ब्रह्माणः sind die 7 Pragâpati (Marîki, Atri, Angiras, Pulastja, Pulaha, Kratu und Vasishṭha) Hariv. 42. ब्रह्मप्रजापती P. 6,3,26, Vârtt. 2. gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,4,14. Kauç. 139. Lâṭj. 10,13,8. ब्रह्मा सहां पतिः (सहपतिः) Burn. Intr. 610. Lot. de la b. l. 3. Lalit. ed. Calc. 49,5. — 5) so v. a. ब्रह्मण आयुः Brahman's *Lebenszeit:* कुम्भीपाके तप्ततैले तिष्ठन्ति ब्रह्मणः शतम् Pankar. 2,6,9. — 6) *die Sonne* H. ç. 8. — 7) Bein. Çiva's Cit. beim Schol. zu Prab. a. a. O. — 8) angeblich so v. a. Veda (vgl. 1. ब्रह्मन् 3.): अस्तु मे ब्रह्माभिगुप्तः Pâr. Gṛhj. 3,3. — 9) Synonym von बुद्धि *Intellect* Tattvas. 8. Cit. beim Schol. zu Prab. a. a. O. — 10) N. eines Sterns, δ *aurigae* Sûrjas. 13,9. — 11) Bez. *eines best.* Joga H. an. Med. — 12) N. pr. des Dieners des 10ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 42. — 13) N. pr. eines Zauberers Râga-Tar. 3,456. 475. fg. — In H. an. und im Cit. beim Schol. zu Prab. 25, Çl. 12 werden m. und n. nicht unterschieden, indem alle Bedeutungen dem n. zugetheilt werden, was wohl nur eine Nachlässigkeit ist. — Vgl. अ°, ओह°, तुवि°, सु°.

ब्रह्मनदी (2. ब्रह्मन् + न°) f. Brahman's *Fluss,* Bein. der Sarasvatî

Bhâg. P. 1,7,2. 9,16,23.

ब्रह्मनाभ (2. ब्रह्मन् + नाभ = नाभि) m. Bein. Vishṇu's H. ç. 72. Çabdârthak. bei Wilson.

ब्रह्मनाल (2. ब्रह्मन् + नाल) n. N. eines heiligen Badeplatzes in Benares Kâçikh. im ÇKDr.

ब्रह्मनिरुक्त (1. ब्रह्मन् + नि°) n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 270, *b*, 18.

ब्रह्मनिर्वाण (1. ब्रह्मन् + नि°) n. *das Erlöschen im* Brahman, *das Eingehen in das* Brahman Bhag. 2,72. 5,24. Bhâg. P. 4,6,39.

ब्रह्मनिष्ठ 1) adj. s. u. निष्ठ 1, *c*. — 2) m. *Maulbeerbaum* Nigh. Pr.

ब्रह्मनीड (1. ब्रह्मन् + नीड) n. *der Ruheplatz des* Brahman, — *des Heiligen* Maitrjup. 6,15.

ब्रह्मनुत्त (1. ब्रह्मन् + नुत्त) adj. *durch einen heiligen Spruch vertrieben* AV. 10,1,13.

ब्रह्मपति m. so v. a. ब्रह्मणस्पति Çat. Br. 11,4,3,13. Kâtj. Çr. 5,13,1.

ब्रह्मपत्त्र (2. ब्रह्मन् + पत्त्र) n. Brahman's *Blatt* so v. a. *das Blatt der Butea frondosa* (पलाश) Pâdmottarakh. im ÇKDr. — Vgl. ब्रह्मपादप.

ब्रह्मपथ (ब्रह्मन् + पथ) m. *der Weg zum* Brahman (n.) oder *zum Gotte* Brahman (m.) Khând. Up. 4, 15, 6. Maitrjup. 6, 30. Bhâg. P. 2, 2, 24. °कोविद् Vjutp. 82.

ब्रह्मपद (ब्रह्मन् + पद) m. Brahman's *Stätte* Maitrjup. 6,30. Spr. 4707.

ब्रह्मपन्नग (ब्रह्मन् + प°) m. N. pr. eines Marut's Hariv. 11547. ब्रह्मपन्नग die neuere Ausg. und Langlois.

ब्रह्मपरिषद्य s. ब्रह्मपार्षद्य.

ब्रह्मपर्णी (2. ब्रह्मन् + पर्णा) f. = पृश्निपर्णी *Hemionitis cordifolia Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

ब्रह्मपर्वत n. Brahman's *Berg* (पर्वत), N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 12.

ब्रह्मपलाश (ब्रह्मन् + प°) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 277. fg. ब्राह्म° Müller, SL. 375.

ब्रह्मपवित्र (2. ब्रह्मन् + प°) m. Kuça-*Gras* Râgan. im ÇKDr.

ब्रह्मपादप m. Brahman's *Baum* (पादप), N. *der Butea frondosa* (पलाश) H. 1136.

ब्रह्मपार्षद्य (2. ब्रह्मन् + पा°) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Buddhisten (Brahman's *Gefolge*) Lalit. ed. Calc. 171, 1. °परिषद्य Vjutp. 82. Burn. Intr. 608. fg.

ब्रह्मपाश m. Brahman's *Schlinge* (पाश), Bez. einer mythischen Waffe R. 1, 56, 8.

ब्रह्मपितृ m. Brahman's *Vater* (पितृ): Vishṇu Pañkar. 4,3,34.

ब्रह्मपिशाच m. = ब्रह्मराक्षस Molesw.

ब्रह्मपुत्र (2. ब्रह्मन् + पुत्र) 1) m. *a*) oxyt. *Priestersohn, Brahmanensohn* RV. 2, 43, 2. Çat. Br. 11, 4, 1, 2. 9. Âçv. Çr. 2, 18. — *b*) *ein Sohn* Brahman's Pañkar. 1,13,33. Sanatkumâra 4,4,2. मनु Hariv. 12450. Mârk. P. 94, 11. वसिष्ठ R. 1, 65, 22. नारद VP. in Z. d. d. m. G. 6, 92. Pañkar. 1,7,6. 71. — *c*) N. pr. eines Flusses Med. r. 286. Verz. d. Oxf. H. No. 158. LIA. I, 64. 555, N. eines Sees Verz. d. Oxf. H. 148, *b*, 14. 149, *b*, 1. eines heiligen Gebietes (क्षेत्र) Med. — *d*) *ein best. vegetabilisches Gift* AK. 1,2,1,11. H. 1196. Halâj. 3, 24. Vgl. Jâgn. 2,110: तं विष ब्रह्मणः पुत्रः सत्यधर्मे व्यवस्थितः. — 2) f. ई *a*) Bein. des Flusses Sarasvatî (vgl. ब्रह्मनदी) H. 1085. — *b*) *eine best. essbare Wurzel*, = वाराही Râgan. im ÇKDr.

ब्रह्मपुर (2. ब्रह्मन् + पुर) 1) n. Brahman's *Burg*: *a*) im Himmel MBh. 12,6637 (Schol.: ब्रह्मैव पुरं ब्रह्मपुरम्). मृतो ब्रह्मपुरं व्रजेत् Verz. d. Oxf. H. 65, *b*, 16. — *b*) N. pr. einer Stadt auf der Erde Varâh. Brh. S. 14, 30. Verz. d. Oxf. H. 83, *b*, 39. कालिन्दीकूले 152, *b*, 10. दक्षिणस्यां दिशि ब्रह्मपुराभिधेयं नाम नगरं पुरासीत् 153,*a*,6. श्रीपर्वतमध्ये Hit. 59, 13. 123, 15. N. pr. eines Reiches Hiouen-thsang I, 231. — *c*) Bez. *des Herzens* Muṇḍ. Up. 2,2,7. *des Körpers* Khând. Up. 8,1,1. — 2) f. ई *a*) Brahman's *Burg* im Himmel Gâjatrîvjâkhjâ im ÇKDr. — *b*) N. pr. einer Stadt Râga-Tar. 8, 2422. 2424. Bein. der Stadt Benares Prab. 25,11. — *c*) N. pr. eines Berggipfels im Himâlaja LIA. I, 49, N. 1.

ब्रह्मपुरक m. N. pr. eines Volkes (vgl. ब्रह्मपुर 1, *b*.) Mârk. P. 58, 50.

ब्रह्मपुराण (2. ब्रह्मन् + पु°) n. Titel eines Purâṇa Verz. d. Oxf. H. 17, *b* (No. 63). 113, *b*, 30. 270, *b*, 19. 278, *b*, 43.

ब्रह्मपुरुष (2. ब्रह्मन् + पु) m. 1) *Diener des* Brahman-*Priesters* Schol. zu Kâtj. Çr. 7, 6, 5. — 2) *Diener* Brahman's (des Gottes) Âçv. Grhj. 1, 2, 6. ते वा एते पञ्च (die fünf Winde des Körpers) ब्रह्मपुरुषाः स्वर्गस्य लोकस्य द्वारपाः Khând. Up. 3,13,6. — 3) = ब्रह्मराक्षस Molesw.

ब्रह्मपुरोगव (1. ब्रह्मन् + पु°) adj. *dem das Heilige vorangeht* Çat. Br. 13, 8, 4, 1.

ब्रह्मपुरोहित (ब्रह्मन् + पु°) 1) adj. (ब्र°) *das* Brahman (*die Priesterschaft*) *zum* Purohita *habend* Çat. Br. 12,8,3,29. Kâth. 19, 10. 27, 1. — 2) m. pl. Brahman's (des Gottes) *Hauspriester*, Bez. einer Klasse von Göttern bei den Buddhisten Vjutp. 82. Burn. Intr. 202. 608. fg. Lalit. ed. Calc. 170, 1 v. u. 354, 2.

ब्रह्मपुष्पि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 59, 2 wohl fehlerhaft für ब्रा° (patron. von ब्रह्मपुष्प).

ब्रह्मपूत (1. ब्रह्मन् + पूत) adj. *durch Andacht geklärt*: यज्ञ AV. 13,1,36.43.

ब्रह्मप्रसूत (1. ब्रह्मन् + प्र°) adj. *durch das* Brahman *gefördert* Çat. Br. 4,1,4,6. 4,2,12. 5,4,4,9.

ब्रह्मप्रिय (1. ब्रह्मन् + प्रिय) adj. *Andacht liebend* MBh. 3, 14638.

ब्रह्मप्री (1. ब्रह्मन् + 2. प्री) adj. dass. RV. 1,83,2. 152, 6.

ब्रह्मबन्धव (von 1. ब्रह्मन् + बन्धु) wohl n. *Stand* oder *Beschäftigung eines Priestergenossen* Ait. Br. 7,29. Man hätte ब्राह्म° erwartet.

ब्रह्मबन्धु (1. ब्रह्मन् + ब°) m. *Priestergeselle* (verächtlich), *ein unwürdiges Mitglied der Priesterschaft, ein Brahmane dem blossen Namen nach* AK. 3, 4, 12, 106. H. 855. an. 4, 153. Med. dh. 47. Halâj. 2, 250. Ait. Br. 7,27. Khând. Up. 6,1,1. Çâñkh. Çr. 16,29,9. Kâtj. Çr. 22,4,22. Lâtj. 8,6,28. MBh. 3, 13356. 4, 2200. 7, 5191. 8, 2686. 12, 2872. 2908. राजन्य, ब्रह्मबन्धु, काण्डपृष्ठ, श्रोत्रिय 13, 1906. Kathâs. 49, 109. Bhâg. P. 1,7,16. 35. 4, 7, 13. 8, 21, 10. Mârk. P. 75, 59. fg. fem. Gobh. 2, 6, 8. °बन्धू P. 4,1,66, Sch. 6, 1, 175, Sch. Nach Sâj. zu Ait. Br. 1, 16 *derjenige Brahmane, welcher vor Sonnenaufgang und Sonnenuntergang nicht die* Saṁdhjâ *vollzieht*. Davon nom. abstr. ब्रह्मबन्धुता MBh. 13,1905.

ब्रह्मबल (ब्रह्मन् + बल) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55, *b*, 31.

ब्रह्मबलि (1. ब्रह्मन् + ब°) m. N. pr. eines Lehrers VP. 282.

ब्रह्मबिन्दु (1. ब्रह्मन् + बि°) m. 1) *ein beim Lesen der heiligen Schrift zum Munde hinausfahrender Speicheltropfen* AK. 2,7,38. H. 839. — 2)

der Tropfen (Anusvâra) *des* Brahman, Titel einer Upanishad Ind. St. 1,302. 2,59. Verz. d. Oxf. H. 394,*b*,17.

ब्रह्मबिलेय (?) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 57, 10 v. u. (°विलेप).

ब्रह्मबीज (1. ब्रह्मन् + बीज) 1) n. *der Same des heiligen Wissens*, Bez. *der Silbe* om Bhâg. P. 2,1,17. — 2) *Maulbeerbaum* Nigh. Pr.

ब्रह्मबोध्या (ब्रह्मन् + बो°) f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,337 (VP. 184). ब्रह्मवेध्या ed. Bomb.

ब्रह्मब्रुवाण (2. ब्रह्मन् + ब्रु°, partic. praes. med. von ब्रू) adj. *sich für einen Brahmanen ausgebend* MBh. 5,2427. — Vgl. ब्रुव.

ब्रह्मभद्रा (ब्रह्मन् + भ°) f. *eine best. Pflanze*, = त्रायमाणा Nigh. Pr.

ब्रह्मभवन (2. ब्रह्मन् + भ°) n. Brahman's *Wohnstätte* MBh. 3,15472.

ब्रह्मभाग (ब्रह्मन् + भाग) 1) m. *Priestertheil*, Brahman-*Theil* AV. 14,2,42. Çat. Br. 1,7,4,18. 11,4,1,11. TBr. 3,3,8,9. Çâñkh. Çr. 1,12,9. 4,7,19. Lâtj. 4,11,17. — 2) *Maulbeerbaum* Nigh. Pr.

ब्रह्मभाव (1. ब्रह्मन् + भाव) m. *das Eingehen in's* Brahman Schol. zu MBh. 12,8751.

ब्रह्मभावन (1. ब्रह्मन् + भा°) adj. *das heilige Wissen zur Erscheinung bringend*, — *lehrend* Bhâg. P. 3,24,4.

ब्रह्मभिद् (1. ब्रह्मन् + भिद्) adj. *das* Brahman *theilend*, *aus dem einigen* Br. *viele machend* Prab. 18,8.

ब्रह्मभुवन (2. ब्रह्मन् + भु°) n. Brahman's *Welt* Bhag. 8,16.

ब्रह्मभूत (1. ब्रह्मन् + भूत) adj. *zu* Brahman *geworden*, *in's* Brahman *eingegangen* M. 5,93. MBh. 1,14. *condition* (!) *of Brahma* VP. 155.

ब्रह्मभूति (ब्रह्मन् + भू°) f. *Zwielicht* Çabdar. im ÇKDr.

ब्रह्मभूमिजा (ब्रह्मन् - भू° + जा) f. *eine best. Pflanze* (*in* Brahman's *Lande entstanden*), = सैंहली Râgan. im ÇKDr.

ब्रह्मभूय (ब्रह्मन् + भूय) n. P. 3,1,107, Sch. Vop. 26,23. 1) *das Werden zu* Brahman, *das Eingehen in's* Brahman AK. 2,7,51. H. 841. M. 1,98. 12,102. Bhag. 14,26. Ind. St. 2,76. 3,282. — 2) *Brahmanenthum* Bhâg. P. 9,2,17.

ब्रह्मभूयस् (1. ब्रह्मन् + भू°) 1) adj. *zu* Brahman *werdend*, *in's* Brahman *eingehend*: °भूयान्भविष्यसि MBh. 12,9054. — 2) n. *das Eingehen in's* Brahman: स प्रेत्य कल्पेत ब्रह्मभूयसे MBh. 12,8751.

ब्रह्मभूयत्व n. = ब्रह्मभूय 1. MBh. 13,3080. nach dem Schol. = ब्रह्मभूय 2.

ब्रह्ममङ्गलदेवता (ब्रह्मन् + म° - दे°) f. Bein. der Lakshmî Verz. d. Oxf. H. 183,*b*,3 v. u.

ब्रह्ममठ (2. ब्रह्मन् + मठ) m. Brahman's (N. pr. eines Mannes) *Collegium*, N. eines Collegiums in Kâçmîra Râgâ-Tar. 3,476.

ब्रह्ममण्डूकी (ब्रह्मन् + म°) f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Nigh. Pr. °माण्डूकी Schol. zu Kâtj. Çr. 25,7,17. ÇKDr. u. ब्राह्मी.

ब्रह्ममति (2. ब्रह्मन् + म°) m. N. pr. eines Teufels Lalit. ed. Calc. 395,3.

ब्रह्ममय (von 1. ब्रह्मन्) adj. f. ई *aus dem* Brahman *bestehend*, *daraus gebildet* Ait. Br. 1,22. 2,40. Kaush. Up. 1,7. MBh. 5,2412. 12,1582. 6811. 14,1181. fg. 1428. fg. Hariv. 11588. 11806. Kumâras. 5,30. Bhâg. P. 4,9,4. 15,16. 9,10,2. Verz. d. Oxf. H. No. 123.

ब्रह्ममह (2. ब्रह्मन् + मह) m. *ein Fest zu Ehren der Brahmanen* MBh. 1,6314.

ब्रह्ममाण्डूकी s. ब्रह्ममण्डूकी.

ब्रह्ममित्र (ब्रह्मन् + मित्र) 1) adj. Brahman *zum Freunde* — oder *die Brahmanen zu Freunden habend*. — 2) m. oxyt. N. pr. P. 6,2,165, Sch. eines Muni Mârk. P. 63,36. fgg.

ब्रह्ममीमांसा (1. ब्रह्मन् + मी°) f. *die Untersuchung des* Brahman, so v. a. Çârîrakamîmâmsâ, Uttaramîmâmsâ, Vedânta Hall 86. Muir, ST. III, 217. °भाष्यकार (Çamkarâkârja) Verz. d. Oxf. H. No. 170. °भाष्यविवरण 622 (246,*b*).

ब्रह्ममूर्धभृत् (2. ब्रह्मन् - मूर्धन् + भृत्) adj. Brahman's *Kopf tragend*, m. Bein. Çiva's Çabdârthak. bei Wilson.

ब्रह्ममेखल (2. ब्रह्मन् + मेखला) m. *Saccharum Munjia* (मुञ्ज) *Roxb.*, *woraus Brahmanengürtel gemacht werden*, ÇKDr.

ब्रह्ममेध्या (ब्रह्मन् + मे°) f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,339 (VP. 184).

ब्रह्मयज्ञ (1. ब्रह्मन् + यज्ञ) m. *Andachtsopfer* d. i. *Hersagung eines heiligen Textes*, *heiliges Studium* AK. 2,7,14. H. 821. Çat. Br. 11,5,6,1. 3. यत्स्वाध्यायमधीते स °यज्ञः Âçv. Gṛhj. 3,1,3. ब्रह्मयज्ञो वा एष यत्पूर्वेषां चयनम् Maitrjup. 1,1. Müller, SL. 356. 458. Schol. zu AV. Prât. 4,107. अध्यापनं °यज्ञः M. 3,70 (Verz. d. Oxf. H. 267,*b*,42). Hariv. 11695 (vgl. 11806). Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,19. 26. 85,*a*,39. 265,*a*,4. 276,*b*,23. Neben जप Mahîdh. zu VS. 32,3. °संहिता Schol. zu VS. Prât. 4,175. ब्रह्मयज्ञादिविधि Verz. d. B. H. No. 135. — Vgl. ब्रह्मसत्त्र.

ब्रह्मयशस् (1. ब्रह्मन् + य°) n. *die Herrlichkeit des* Brahman Kaush. Up. 1,5.

ब्रह्मयशस (wie eben) n. dass.: °सं वा एतानि सामानि Pańkav. Br. 15,5,26.

ब्रह्मयशसिन् (vom vorherg.) adj. *durch Heiligkeit berühmt* Ait. Br. 4,11. Pańkav. Br. 15,5,26.

ब्रह्मयष्टि (ब्रह्मन् + य°) f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* (भार्गी) Çabdar. im ÇKDr. *Ligusticum Ajowan* Wilson nach ders. Aut.

ब्रह्मयाग m. wohl = ब्रह्मयज्ञ Verz. d. B. H. No. 365 (21).

ब्रह्मयातु (ब्रह्मन् + यातु) m. Bez. *eines best.* Jâtu Kâṭh. 37,14. — Vgl. देवयातु.

ब्रह्मयामल (ब्रह्मन् + या°) N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,6 (ब्रह्मजामल). 95,*a*,43. 98,*b* (No. 152). 101,*b*,39. 252,*a*,13. 278,*b*,43.

ब्रह्मयुग (ब्रह्मन् + युग) n. *das Zeitalter der Priesterschaft* (neben तत्रस्य युगम्) Hariv. 11808.

ब्रह्मयुज् (1. ब्रह्मन् + युज्) adj. *durch Andacht geschirrt* d. h. *auf Bitten der Menschen den Gott herbeifahrend*: die Rosse Indra's ṚV. 1,177,2. ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनज्मि हरी 3,35,4. 8,1,24. 2,27. 17,2.

ब्रह्मयोग (1. ब्रह्मन् + योग) m. *Anwendung der Andacht* oder *verbindende Wirkung der Andacht* AV. 10,5,1.

ब्रह्मयोनि (ब्रह्मन् + यो°) 1) f. *die Heimath des* Brahman Taitt. Âr. 10,80. °स्थ (ब्राह्मण) M. 10,74. — 2) adj. *im* Brahman *die Heimath habend* Çâñkh. Gṛhj. 6,1. ग्रानन्द Ind. St. 4,98. *von* Brahman *stammend* Ragh. 1,64. Mârk. P. 23,30. — 3) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 3,7010. °योनी Vâmana-P. 38 im ÇKDr. °योनि N. pr. eines Berges, = ब्रह्मगिरि Çabdar. im ÇKDr.

ब्रह्मरक्षस् (2. ब्रह्मन् + र°) n. Bez. *einer Art böser Dämonen* MBh. 13,5446. Kathâs. 34,241. — Vgl. ब्रह्मराक्षस.

ब्रह्मरथ (2. ब्रह्मन् + रथ) m. *ein Brahmanen-Wagen*, *Karren* R. Gorr.

1,34,16. 51,4.

ब्रह्मरन्ध्र (ब्रह्मन् + र°) n. *eine auf dem Scheitel angenommene Oeffnung, durch welche die Seele nach dem Tode entfliehen soll*, Molesw. Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,27. 149,*b*,41. 230,*b*,45. 235,*a*,17. 237,*a*,2.

ब्रह्मरस (1. ब्रह्मन् + रस) m. *der Geschmack des* Brahman Kaush. Up. 1,5.

ब्रह्मराक्षस 1) m. *a*) = ब्रह्मरक्षस् *eine Art böser Dämonen* Vjutp. 116. M. 12,60. Jâǵn. 3,212. MBh. 2,508. 13,4383. 5445. 6744. R. 1,11,16 (21 Gorr.). Kathâs. 12,49. 32,25. 33. Pańkat. 182,19. Çârṅg. Saṁh. 1,7,30. — *b*) *eine best. Pflanze*, vulgo घोरारोहिडा Nigh. Pr. — 2) f. ई Bez. einer der neun Samidh Gṛhjasaṁgr. 1,27.

ब्रह्मराज (ब्रह्मन् + राज) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,166. eines Fürsten LIA. II, 410.

ब्रह्मरात (ब्रह्मन् + रात) m. Bein. Çuka's (*von* Brahman *gegeben*) Bhâg. P. 1,9,8. 2,8,27. N. des Vaters des Jâǵnavalkja VP. bei Muir, ST. III, 31.

ब्रह्मराति m. patron. Jâǵnavalkja's Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,28 (ब्रा° bei Muir, ST. III, 34, 9). 262,*a*,1 v. u. Falsche Form für ब्राह्मराति; vgl. ब्रह्मरात्रि.

ब्रह्मरात्र (ब्रह्मन् + रात्र) m. Brahman's *Nacht*, Bez. *einer best. Stunde der Nacht* (= ब्राह्मं मुहूर्तम् Schol.) Bhâg. P. 10,33,39.

ब्रह्मरात्रि m. Bein. Jâǵnavalkja's H. 851. Fehlerhaft für ब्राह्मराति.

ब्रह्मराशि (ब्रह्मन् + रा°) m. 1) *der ganze Umkreis des heiligen Wissens, die ganze Masse der heiligen Texte* VS. Prât. 8,30. °विदः सर्वे विप्रुद्धाश्च मह्र्षयः R. 5,73,54. — 2) *ein best. Sternbild* (= श्रवणा Schol.): °राशिं समावृत्य लोहिताङ्गो व्यवस्थितः MBh. 6,86.

ब्रह्मरीति (ब्रह्मन् + री°) f. *eine Art Messing* H. 1048.

ब्रह्मरूपिणी (von ब्रह्मन् + रूप) f. *eine best. parasitische Pflanze*, vulgo बादांगुळ Nigh. Pr.

ब्रह्मरेखा (2. ब्रह्मन् + रे°) f. *die von* Brahman *den Menschen an die Stirn geschriebene Zeile, das vorherbestimmte Schicksal eines Menschen* Molesw.

ब्रह्मर्षि (ब्रह्मन् + ऋषि) m. *ein priesterlicher Weiser*, ein Titel, der alten Weisen wie Vasishṭha u. s. w. gegeben wird, und der über महर्षि steht, Trik. 2,7,16. MBh. 3,11861. N. 1,6. 14,18. Indr. 2,13. Sund. 3,3. R. 1,9,63. 54,9. 61,12. 63,21. 65,18. Lalit. ed. Calc. 313,12. ब्रह्मऋषि Çâṅkh. Gṛhj. 6,1. Bhâg. P. 1,18,30. Davon nom. abstr. ब्रह्मर्षित्व n. MBh. 13,200. R. 1,20,20. 65,24. ब्रह्मर्षिता f. MBh. 13,1996.

ब्रह्मर्षिदेश (ब्र° + देश) m. *das Land der priesterlichen Weisen*, umfasst Kurukshetra, das Land der Matsja, Pańkâla und Çûrasenaka M. 2,19.

ब्रह्मलक्षणवाक्यार्थ (1. ब्रह्मन् - लक्षण - वाक्य - अर्थ) Titel einer Schrift Hall 96.

ब्रह्मलिखित n. und ब्रह्मलेख m. (2. ब्रह्मन् + लि°, लेख) = ब्रह्मरेखा Molesw.

ब्रह्मलोक (2. ब्रह्मन् + लोक) m. Brahman's *Welt, — Himmel* AV. 19,71,1. Çat. Br. 14,6,6,1 (pl.). 7,1,31. 39. 9,1,18 (pl.). Lâtj. 8,8,34. मानसः पुरुषो भूत्वा ब्रह्मलोकमभिसंभवति ते न पुनरावर्तन्ते Nir. 14,9. M. 2,233. 4,182. 260. 6,32. Sund. 1,27. 2,6. 4,25. ब्रह्मलोकश्च लोकानाम् (उच्यते) MBh. 13,917. R. 1,1,93. 35,4. 47,5. 51,28. 57,6. 2,30,37 (pl.). 52,80. Bhâg. P. 2,5,39.

ब्रह्मवक्तृ (1. ब्रह्मन् + व°) m. *ein Verkünder des heiligen Wissens* Hariv. 11319.

ब्रह्मवत् (von 1. ब्रह्मन्) adv. *der heiligen Schrift gemäss* R. 1,13,10.

ब्रह्मवद (auch ब्रह्मवल) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,277. fg. Wohl fehlerhaft.

ब्रह्मवद्य (1. ब्रह्मन् + व°) n. = ब्रह्मोद्य Vop. 26,21. Çâṅkh. Br. 27, 4. Çr. 16,4,7. 13,16. Auch adj. °वद्या कथा Vop.

ब्रह्मवध (2. ब्रह्मन् + वध) m. *Brahmanenmord* Verz. d. Oxf. H. 87,*b*, 13. 15. 281,*b*,10.

ब्रह्मवध्या (2. ब्रह्मन् + व°) f. dass. MBh. 1,6227. 3,10800. fg. 12, 10159. 10162. fgg. 13,2106. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,18. fgg.

ब्रह्मवनि (1. ब्रह्मन् + व°) adj. VS. Prât. 3,89. P. 3,2,27, Sch. *der Priesterschaft zugethan* VS. 1,17. 5,12. 6,3.

ब्रह्मवन्त् (von 1. ब्रह्मन्) adj. *das* Brahman —, *das heilige Wissen besitzend* Taitt. Up. 3,10,4. MBh. 3,14638.

ब्रह्मवर्चस (1. ब्रह्मन् + वर्चस्) n. P. 5,4,78. Vop. 6,78. *Auszeichnung in heiligem Wissen, geistlicher Vorrang, Heiligkeit* AK. 2,7,38. H. 838. Halâj. 2,242. AV. 19,71,1. विश्वि TBr. 1,7,8,7. 2,1,2,2. 7,1,1. VS. 20, 3. अतीव वान्यान्ब्रह्मवर्चसमर्हति Ait. Br. 4,11. तेजस्, ब्र° 8,8. TS. 2,5, 10,2. 3,5,9,3. 5,4,8,4. Çat. Br. 4,2,3,16. 11,2,7,10. 4,3,3. न क्षत्रे °सं रमते 13,1,5,3. 5. Khând. Up. 2,16,2. Taitt. Up. 1,3,1. Âçv. Gṛhj. 1,10, 12. Pâr. Gṛhj. 2,2. M. 4,94. 218. Çâk. 81,16. Ragh. 1,63. °काम TBr. 2, 1,3,2. Ait. Br. 1,5. 4,11. Âçv. Gṛhj. 1,16,3. 15,6. Çat. Br. 2,3,1,31. 4, 1,1,14. Kâtj. Çr. 4,15,20. M. 2,37.

ब्रह्मवर्चसिन् (vom vorherg.) adj. *ausgezeichnet durch Kenntniss heiliger Wissenschaft, ein hervorragender Geistlicher, heilig* VS. 22,22. AV. 8,10,25. ऐनं ब्रह्म गच्छति ब्रह्मवर्चसी भवति 15,10,8. Ait. Br. 1,5. 4, 11. TS. 1,5,1,4. 8,5. 2,1,2,5. उत्तरो ऽधो ब्रह्मवर्चसितरः *geistlicher, heiliger* 5,3,4,4. TBr. 2,1,2,3. Çat. Br. 2,3,1,31. 11,2,7,11. Khând. Up. 2,12,2. MBh. 5,2113.

ब्रह्मवर्चस्य adj. von ब्रह्मवर्चस P. 5,1,39, Vârtt. Pańkav. Br. 6,3,5.

ब्रह्मवर्चस्विन् (von 1. ब्रह्मन् + वर्चस्) adj. = ब्रह्मवर्चसिन् Âçv. Gṛhj. 1,5,5. M. 3,39. Jâǵn. 1,262. MBh. 13,2112. 4234. Bhâg. P. 9,6,2. Çiva Çiv.

ब्रह्मवर्त m. = ब्रह्मावर्त Çabdar. im ÇKDr.

ब्रह्मवर्धन (ब्रह्मन् + व°) n. *Kupfer* H. 1040.

ब्रह्मवल s. ब्रह्मवद.

ब्रह्मवल्ली f. Brahman's *Ranke*: °लिपि Bez. einer *Schrift* Lalit. ed. Calc. 143,18.

ब्रह्मवाटीय (von 1. ब्रह्मन् + वाटी) adj. Bez. *einer Art von* Muni Hariv. 7989; vgl. 7964. fg.

ब्रह्मवाद (1. ब्रह्मन् + वाद) 1) m. *Rede vom Heiligen*: देवानां ब्रह्मवादं वदतां यद्युपोप्रणोः TBr. 1,2,1,6. बृहस्पतिर्ब्रह्मवादे Bhâg. P. 4,22,62. 5, 3,17 (*la parole des Brâhmanes* Burn.). = श्रुतादान Hâr. 221. — 2) adj. = ब्रह्मवादिन्. ब्राह्मणैर्ब्रह्मवादैश्च पुराणो ऽयं गीयते Hariv. 4382.

ब्रह्मवादिन् (1. ब्रह्मन् + वा°) adj. P. 3,2,78, Vârtt. 2. *das Heilige besprechend; Religionskundiger, Theolog* Gaṭâdh. im ÇKDr. AV. 11,3, 26. 15,1,8. TS. 1,7,2,4. 2,6,2,2. 3,1. 5,2,7,1. 5,3,2. 6,1,4,5. TBr. 1,

3, 10, 6. Taitt. Âr. 1, 22, 9. 5, 2, 2. 4, 6. Pañkav. Br. 4, 3, 13. 6, 4, 15. Khând. Up. 2, 24, 1. Çvetâçv. Up. 1, 1. M. 2, 113. 4, 91. 199. 6, 39. 11, 42. 120. Bhag. 17, 24. MBh. 5, 7046. 7289. Hariv. 11885. R. 1, 25, 15. 59, 9. 10. VP. bei Muir, ST. 4, 3. Vâju-P. ebend. 1, 153. Verz. d. Oxf. H. 56, b, 21. Bhâg. P. 3, 13, 45. 6, 2, 11. 9, 1, 17. Mârk. P. 21, 2. fem. Çat. Br. 14, 7, 3, 1. MBh. 4, 2. Mârk. P. 52, 31. आङ्गिरसी Ind. St. 3, 226, b. Davon nom. abstr. °वादित्व n. MBh. 13, 1997.

ब्रह्मवाद्य (1. ब्रह्मन् + वा°) P. 3, 1, 123 (nach dem Schol. entweder m. oder adj.). n. *Wettstreit um Heiligkeit (magische Kraft)*: नृमेधश्च परुच्छेपश्च ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावार्द्रे ऽग्निं जनयाव यतरो नौ ब्रह्मीयानिति TS. 2, 5, 8, 3.

ब्रह्मवालुक (ब्रह्मन् + वा°) n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3, 5048.

ब्रह्मवास (2. ब्रह्मन् + वास) m. Brahman's *Wohnung*, — *Himmel* Hariv. 11834.

ब्रह्मवाहस् (1. ब्रह्मन् + वा°) adj. *dem Andacht dargebracht wird:* Indra ṚV. 1, 101, 9. 3, 41, 3. सुनोतन पचत ब्रह्मवाहसे 5, 34, 1. 39, 5. 6, 21, 6. 45, 4. 7. 19.

ब्रह्मवित्त्व n. nom. abstr. von ब्रह्मविद् Vedântas. (Allah.) No. 147.

ब्रह्मविद् (1. ब्रह्मन् + विद्) adj. P. 3, 2, 61, Sch. *das Heilige kennend, Theolog, Philosoph:* देवाः AV. 10, 7, 24. 27. 8, 43. 19, 43, 1. यो वै तत्सूत्रं विद्यात्स ब्रह्मवित् Çat. Br. 14, 6, 7, 4. 7, 2, 11. 12. TBr. 1, 4, 8, 6. Kauç. 73. Muṇḍ. Up. 1, 1, 4. Taitt. Up. 2, 1. Spr. 4134. 4633. Sâh. D. 83. *ein Zauberkundiger* MBh. 3, 2625.

ब्रह्मविद्या (1. ब्रह्मन् + वि°) f. *Kenntniss des Heiligen (Brahman's), die Lehre vom Heiligen* Çat. Br. 14, 4, 2, 20. Muṇḍ. Up. 1, 1, 1. Khând. Up. 7, 1, 2. 4. त्वं ब्रह्मविद्या विद्यानाम् MBh. 6, 803. Spr. 5138. in den Unterschrr. der Kapitel der Bhag. Verz. d. Oxf. H. No. 61. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 1. Ind. St. 1, 76, 2. °विद् Maitrjup. 4, 4. Titel einer Upanishad Ind. St. 1, 302. 2, 57. fgg. Hall 18.

ब्रह्मविद्यातीर्थ (ब्र° + तीर्थ) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 278, b.

ब्रह्मविद्याभरण (ब्र° + आभरण) n. Titel einer Schrift Hall 89.

ब्रह्मविद्वंस् (2. ब्रह्मन् + वि°) adj. Brahman *kennend* Kaush. Up. 1, 4.

ब्रह्मविद्विष् adj. = ब्रह्मद्विष् Verz. d. Oxf. H. 253, b, 9.

ब्रह्मविवर्धन (1. ब्रह्मन् + वि°) adj. *das heilige Wissen vermehrend*, Beiw. Vishṇu's MBh. 13, 7020.

ब्रह्मविशेषचित्तपरिपृच्छा f. Titel eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 41.

ब्रह्मवृक्ष (1. ब्रह्मन् + वृक्ष) m. 1) *der Baum des Heiligen, das als Baum gedachte Brahman* Cit. beim Schol. zu Bhag. 15, 1; vgl. ब्राह्मो वृक्षः Ind. St. 3, 397, 6 v. u. — 2) *Butea frondosa Roxb.* Halâj. 2, 42. Ratnam. 44. *Ficus glomerata* ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut.

ब्रह्मवृत्ति (2. ब्रह्मन् + वृ°) f. *der Lebensunterhalt eines Brahmanen* Bhâg. P. im ÇKDr.

ब्रह्मवृद्ध (1. ब्रह्मन् + वृद्ध) adj. *durch Andacht gross geworden* AV. 13, 1, 49.

ब्रह्मवृद्धि (1. ब्रह्मन् + वृ°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 4, 372.

ब्रह्मवृन्दा (2. ब्रह्मन् + वृन्द) f. N. von Brahman's Stadt Çabdârthak. bei Wilson.

ब्रह्मवेद (ब्रह्मन् + वेद) m. *der* Veda *der Zaubersprüche, der* Atharvaveda, Anukr. zu AV. Einl. Çâñkh. Gṛhj. 1, 16. Ind. St. 1, 296. 301. °परिशिष्ट Verz. d. B. H. No. 361. 364. *der* Veda *der Brahmanen* im Gegens. zu क्षत्रवेद R. 1, 65, 22.

ब्रह्मवेदमय adj. *aus dem* Brahmaveda *bestehend* Ind. St. 1, 302.

ब्रह्मवेदि f. Brahman's *Altar* (वेदि), Bez. des in Kurukshetra zwischen den fünf Seen Râma's gelegenen Landes H. 950. Verz. d. Oxf. H. 18, a, 30.

ब्रह्मवेदिन् (1. ब्रह्मन् + वे°) adj. = ब्रह्मविद् M. 1, 97 = MBh. 5, 110.

ब्रह्मवेध्या s. ब्रह्मबोध्या.

ब्रह्मविवर्त (ब्रह्मन् + वै°) n. N. eines Purâṇa: °श्रवणं परं निर्वाणकारणम्। यत्रैव विवर्तं ब्रह्म शुद्धनिर्गुणमीप्सितम्॥ Pañkar. 2, 7, 30. fg. VP. 284. Madhus. in Ind. St. 1, 18. Verz. d. Oxf. H. 8, a, 2. 59, a, 39. 65, a, 39. 79, b, 35. 84, a, 41. 101, b, 39. 278, b, 44. No. 65. fgg. 808. Mârk. P. S. 659, Cl. 3.

ब्रह्मवैवर्तक n. dass. Verz. d. Oxf. H. 21, a, 25. 27.

ब्रह्मव्रत (1. ब्रह्मन् + व्रत) n. Bez. *eines best. Gelübdes* MBh. 2, 428 (= कार्द्ब्रह्मोपासना Schol.). °व्रतानि चत्वारि Verz. d. Oxf. H. 30, b, 2. *das Gelübde der Keuschheit* Pañkat. 187, 6. °धर् 12.

ब्रह्मशल्य (ब्रह्मन् + श°) m. *eine best. Pflanze*, = सोमवल्क Ratnam. im ÇKDr.

ब्रह्मशाला f. Brahman's *Halle* (शाला) Maitrjup. 6, 28. N. einer best. heiligen Oertlichkeit MBh. 3, 8319.

ब्रह्मशासन (ब्रह्मन् + शा°) n. = धर्मकीलक Çabdar. im ÇKDr. = ब्रह्मविचारगृह ÇKDr. *ein an Brahmanen gerichtetes Edict* Wils. Nach ÇKDr. auch = ब्रह्मणा आज्ञा Brahman's oder *eines Brahmanen Geheiss*. Das m. soll nach ders. Aut. N. pr. eines Grâma (नवद्वीपस्य पूर्वदक्षिणकोणे गङ्गापारे) sein.

ब्रह्मशिरस् (2. ब्रह्मन् + शि°) n. Brahman's *Kopf*, N. *einer mythischen Waffe* MBh. 1, 212. 5306. 5525. 3, 1644. 8417. 10, 609. Hariv. 1344. 10705. 10789. fg. R. 1, 29, 7 (30, 7 Gorr.). 6, 23, 20. Bhâg. P. 1, 7, 19. instr. °शीर्ष्णा 12, 1.

ब्रह्मशीर्षन् s. u. ब्रह्मशिरस् am Ende.

ब्रह्मशुम्भित (1. ब्रह्मन् + शु°) adj. *durch Andacht geputzt*, — *geschmückt* AV. 4, 24, 4.

ब्रह्मश्री (1. ब्रह्मन् + श्री) f. N. eines Sâman: °श्रीर्वै नामैतत्साम यत्सुब्रह्मण्या Shaḍv. Br. 1, 2. °मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 94, a, 6.

ब्रह्मसंशित (1. ब्रह्मन् + सं°) adj. *durch Andacht* —, *heiligen Spruch geschärft* ṚV. 6, 75, 16. AV. 8, 3, 25. 11, 10, 10. 19, 9, 9. 10. TBr. 3, 5, 2, 1. Âçv. Çr. 1, 3. Çat. Br. 1, 4, 2, 9.

ब्रह्मसंसद् (2. ब्रह्मन् + सं°) f. Brahman's *Audienzsaal* Pañkar. 1, 13, 7.

ब्रह्मसंस्थ (1. ब्रह्मन् + सं°) adj. *ganz für das Heilige lebend, im Heiligen aufgehend* Khând. Up. 2, 23, 2.

ब्रह्मसंहिता (ब्रह्मन् + सं°) f. *eine Sammlung von Gebeten:* क्वं प्राप्ता ज्ञपन्तो ब्रह्मसंहिताम् (= प्रणवम् Schol.) Hariv. 16264. Titel einer best. Schrift Verz. d. Oxf. H. 95, a, 43. Wilson, Sel. Works I, 153. Hall 126. °व्याख्या ebend. Nach ÇKDr. = भगवत्सिद्धान्तसंग्रहग्रन्थविशेषः mit folg. Belege: अध्यायशतसंपन्ना भगवद्ब्रह्मसंहिता। [कि] चोपनिषदां सारैः संचिता ब्रह्मणोदिता॥ इति ब्रह्मसंहितायां भगवत्सिद्धान्तसंग्रहे मूलसूत्राख्यपञ्चमाध्यायस्य जीवगोस्वामिकृता टीका॥

ब्रह्मसती (ब्रह्मन् + स°) f. *der Fluss* Sarasvatî Nigh. Pr.

ब्रह्मसत्त्र (1. ब्रह्मन् + सत्त्र) n. *Andachtsopfer, Vertiefung in das Heilige* (= आत्मध्यान, आत्मविमर्श Comm.) M. 2, 106. 4, 9. Bhâg. P. 4,31, 2. 5,1,6. °ब्राह्मणा Vâju-P. bei Muir, ST. 4,317, N. 281. — Vgl. ब्रह्मयज्ञ.

ब्रह्मसत्त्रिन् (1. ब्रह्मन् + स°) adj. *ein Andachtsopfer vollbringend, sich in das Heilige vertiefend* MBh. 9, 2899. 2902.

ब्रह्मसदन (2. ब्रह्मन् + स°) n. 1) *der Sitz des* Brahman-*Priesters* Âçv. Çr. 1,12. 13. Kâtj. Çr. 2,1,22. fg. 2,1. Kauç. 3. — 2) Brahman's *Sitz, — Himmel* Bhâg. P. 5,17,6. Weber, Râmat. Up. 329. — 3) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 34, v. l. für वेदवदन (s. Aufrecht im Index).

ब्रह्मसदस् (2. ब्रह्मन् + स°) n. Brahman's *Sitz, — Audienzsaal* MBh. 3,11853. 15,902. Pańkar. 1,13,2.

ब्रह्मसभा (2. ब्रह्मन् + सभा) f. Brahman's *Halle, — Audienzsaal:* विचित्रां च ब्रह्मसभां पुष्करं तीर्थमाययुः Pańkar. 1, 10, 94. आब्रह्मसभम् adv. Ragh. 18,27.

ब्रह्मसंबन्ध m. = ब्रह्मराक्षस Molesw.

ब्रह्मसंभव (ब्रह्मन् + सं°) 1) adj. *von* Brahman *stammend* Hariv. 11815. — 2) m. N. pr. *a*) des 2ten schwarzen Vâsudeva bei den Gaina H. 695. — *b*) des Verfassers eines Gesetzbuchs Verz. d. Oxf. H. 266, *b*, 6.

ब्रह्मसरस् n. Brahman's *See* (सरस्), N. pr. eines sehr heiligen Badeplatzes MBh. 3,8063. 8304. 7,2353. 13,1726. 1744. 4553. R. 1,26,9 (27, 8 Gorr.). Verz. d. Oxf. H. 46, *b*, N. 3. 60, *a*, 39. 76, *b*, 36. Vgl. सरश्च ब्रह्मनिर्मितम् MBh. 13, 7655.

ब्रह्मसर्प m. Brahman's *Schlange* (सर्प), Bez. *einer Schlangenart* Trik. 1, 2, 3.

ब्रह्मसवँ (ब्रह्मन् + सव) m. 1) *Andachtsklärung:* °वैः पुनीहि नः RV. 9, 67,24. — 2) *eine best. Libation:* पुराणेष्वपि यज्ञेषु ब्रह्मक्षत्रसवेषु च M. 5,23.

ब्रह्मसागर (ब्रह्मन् + सा°) m. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 148, *b*, 29. fg.

ब्रह्मसात् (von 2. ब्रह्मन्) adv. *mit Bezug auf* Brahman: °कृत Bhâg. P. 4, 22, 50.

ब्रह्मसामँ und °सामँन् (2. ब्रह्मन् + सामन्) n. P. 5, 4, 103, Vârtt., Sch. N. eines Sâman, welches darnach benannt ist, dass dasselbe auf einen vom Brahman (Brâhmaṇâkkhaṁsin) recitirten Vers zu singen ist. Ait. Br. 4, 19. TBr. 1,2,4,3. 4,6,3. 8,2,5. TS. 5,4,12, 2. 7,4, 10, 2. Çat. Br. 4,6,6,5. 13,3,2,5. Pańkav. Br. 8, 1, 3. 2, 1. fgg. 11,11,9. Âçv. Çr. 6,8. 8,6. Lâtj. 2,10,2. 8,5,14. 12,14. 10,4,4. 6, 1. Davon adj. °सामिक Schol. zu Pańkav. Br. 8,1,1.

ब्रह्मसायुज्य (1. ब्रह्मन् + सा°) n. *die Vereinigung mit dem* Brahman, *das Eingehen in's* Br. AK. 2,7,51. H. 841.

ब्रह्मसार्ष्टिता (1. ब्रह्मन् + सा°) f. dass. M. 4, 232.

ब्रह्मसावर्ण (ब्रह्मन् + सा°) m. N. pr. eines Manu, n. N. seines Manvantara Mârk. P. 100,38. Vgl. das folg. Wort.

ब्रह्मसावर्णि (ब्रह्मन् + सा°) m. N. pr. des 10ten Manu VP. 268 (ब्रह्मसा°). Bhâg. P. 8,13,21.

ब्रह्मसिद्धान्त (ब्रह्मन् + सि°) m. Titel verschiedener astronomischer Werke Siddhântaçir. 13, 12. Colebr. Misc. Ess. II, 323 u. s. w. Ind. St. 2, 252. Verz. d. B. H. No. 835. Verz. d. Oxf. H. 278, *b*, 46. 327, *a*, No. 774.

ब्रह्मसिद्धि (ब्रह्मन् + सि°) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 226, *a*, No. 555. Hall 87.

ब्रह्मसुत (2. ब्रह्मन् + सुत) m. Brahman's *Sohn:* der Ketu Brahmadaṇḍa Varâh. Bṛh. S. 11, 15.

ब्रह्मसुवर्चला (ब्रह्मन् + सु°) f. *eine best. Pflanze* Suçr. 1,221, 3. 2,170, 3. देवमुन्ये क्रदवरे तथा सिन्धौ महानदे । दृश्यते च जलान्तेषु मध्ये ब्रह्मसुवर्चला ॥ 173, 2. पिबेद्ब्रह्मसुवर्चलाम् *einen Ueberguss auf diese Pflanze* (als Busse) M. 11, 159. Nach Nigh. Pr. = सूर्यफूलवल्ली *Helianthus* und = ब्राह्मी *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.*

ब्रह्मसू (ब्रह्मन् + सू) m. Bein. Aniruddha's, des Sohnes des Liebesgottes, AK. 1, 1, 1, 22. H. 230. Nach den Erklärern zu AK. auch ein Bein. *des Liebesgottes.*

ब्रह्मसूत्र (ब्रह्मन् + सूत्र) n. 1) *die über der Schulter getragene Schnur der Brahmanen* Trik. 2, 7, 12. Halâj. 2, 252. Jâǵn. 1, 16. MBh. 7, 3479. 18,260. Hariv. 2830. 16190. Çâk. 170, v. l. Bhâg. P. 8, 18, 14. — 2) *ein das Heilige behandelndes —, ein theologisches* Sûtra: °पदैः Bhag. 13, 4. °पदे, सत्ताः Hariv. 15464. °पदां वाणीम् 15782. °पदान्तस्थवेदान्तार्थ Verz. d. Oxf. H. No. 536. Bâdarâjaṇa oder Vjâsa zugeschrieben 251, *b*, 2. °वृत्ति 247, *a*, 26 (Hall 94. 162). °भाष्य 253, *b*, 21. 255, *b*, 9. LA. (II) 87, 16. Hall 86. 94. 163. ब्रह्मसूत्रानुभाष्य 93. 95. 204. ब्रह्मसूत्रानुभाष्यविवरण 204. ब्रह्मसूत्रानुभाष्यपदप्रदीप 93. ब्रह्मसूत्रऋजुव्याख्या 92.

ब्रह्मसूत्रिन् (vom vorang.) adj. *mit der Brahmanenschnur bekleidet* Jâǵn. 1, 133.

ब्रह्मसूनु (ब्रह्मन् + सू°) m. N. pr. des 12ten Oberherrschers in Bhârata H. 694.

ब्रह्मसृज् (2. ब्रह्मन् + सृज्) m. Brahman's *Erschaffer,* Bein. Çiva's Çiv.

ब्रह्मस्तम्बि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55, *b*, 33. Wohl fehlerhaft für ब्राह्म° (patron. von ब्रह्मस्तम्ब).

ब्रह्मस्तेय (1. ब्रह्मन् + स्तेय) n. *Diebstahl am Heiligen, das auf unrechtmässige Weise in-Besitz-Gelangen der heiligen Schrift* M. 2, 116.

ब्रह्मस्थल (ब्रह्मन् + स्थल) n. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 152, *b*, 10. ब्रह्मपुर v. l.

ब्रह्मस्थान n. 1) Brahman's *Wohnplatz,* N. pr. eines Tîrtha MBh. 3, 8081. 8178. — 2) (wohl m.) *Maulbeerbaum* Nigh. Pr.

ब्रह्मस्फुटसिद्धान्त (ब्रह्मन् + स्फुट - सि°) m. Titel eines astronomischen Werkes des Brahmagupta Colebr. Misc. Ess. II, 74 u. s. w. Oefters ब्राह्म° gedruckt.

ब्रह्मस्व (2. ब्रह्मन् + स्व) n. *das Eigenthum von Brahmanen* Brahmavaiv. P. im ÇKDr. °हारिन् Pańkar. 1, 6, 47.

ब्रह्मस्वामिन् (ब्रह्मन् + स्वा°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 153, *a*, 10.

ब्रह्महत्यॉ (2. ब्रह्मन् + ह°) f. *Brahmanenmord* Vop. 26, 23. VS. 39, 13. TS. 2,5,1,2. 5,3,12,1. Çat. Br. 13,3,1,1. 5,3. 5,4,1. Taitt. Âr. 10, 38. Nir. 6, 27. M. 11, 54. 55. 75. 79. 81. 86. 126. MBh. 5, 7078. R. 2, 21, 28. Daç. 1, 47. 2, 53. Vid. 183. Kathâs. 20, 214. 32, 82 (pl.). 39, 34. 34, 75 pl.). Verz. d. Oxf. H. 8, *a*, 40. Vedântas. (Allah.) No. 7.

ब्रह्महँन् (2. ब्रह्मन् + हन्) adj. *Brahmanenmörder* P. 3, 2, 87. Kâṭh. 31, 7. Çat. Br. 13, 3, 5, 4. TS. 2, 5, 1, 2. 6, 5, 10, 2. TBr. 3, 2, 8, 12. M. 9, 235. 237. 11, 49. 72. 12, 55. MBh. 5, 1229. Spr. 1992. gen. °घ्नः M. 11,

101. 128. °घ्नः 8,89.

ब्रह्महुत (2. ब्रह्मन् + हुत) n. *das dem Gotte* Brahman oder *den Brahmanen* (vgl. नृयज्ञ) *geltende Opfer, Gastfreundschaft* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. u. ब्राह्म्य.

ब्रह्महृदय (ब्रह्मन् + हृ°) m. n. *der Stern Capella* Sûrjas. 8,11. 20. 9,12. 18.

ब्रह्मह्रद (2. ब्रह्मन् + ह्रद) m. N. pr. eines *Sees* Verz. d. Oxf. H. 18,*a*,37.

ब्रह्माक्षर (ब्रह्मन् + अ°) n. *eine heilige Silbe, die Silbe* om Trik. 1,1, 116. Bhâg. P. 5,8,1.

ब्रह्माक्षरमय (vom vorang.) adj. *aus heiligen Silben bestehend:* मन्त्र Hariv. 12081.

ब्रह्माग्रभू m. *Pferd* Hâr. 52. — Vgl. ब्रह्मात्मभू.

ब्रह्माञ्जलि (1. ब्रह्मन् + अ°) m. *das Aneinanderlegen der Hände vor dem Heiligen* AK. 2,7,38. H. 838. °कृतो जपेत् Âçv. Gṛhj. 3,5,11. M. 2,70. fg.

ब्रह्माणी (von 2. ब्रह्मन्) f. 1) Brahman's *Gattin* oder *Energie* Siddh. K. zu P. 4,1,49. Vop. 4,23. H. 203, Sch. Halâj. 1,17. Çabdam. im ÇKDr. Matsja-P. 3 und Devîm. im ÇKDr. Weber, Râmat. Up. 326. unter den Beinamen der Durgâ Hariv. 10275. Devî-P. 45 im ÇKDr. Fälschlich ब्राह्माणी Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5. ब्राह्मणी Wilson, Sel. Works I, 21. — 2) *ein best. Parfum,* = रेणुका Ratnam. im ÇKDr. — 3) *eine Art Messing* (राजरीति) Râǵan. im ÇKDr. — 4) N. pr. eines Flusses (v. l. ब्राह्मणी) MBh. 6,341 (VP. 184).

ब्रह्माण्ड (2. ब्रह्मन् + अण्ड oder आ°) n. 1) Brahman's *Ei, das Universum, die Welt* Hariv. 15055. 15238. 15277. Sûrjas. 12,29. 30. 90. Ind. St. 1,23. 2,178. Spr. 331. 584. 956. 1993. 2270. 2651. 4000. Râǵa-Tar. 4,335. Mârk. P. 92,34. Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,27. 34,*a*,16. 35,*b*,4. 43,*a*,15. 81,*a*,7. Vedântas. (Allah.) No. 39. 70. 93. Schol. zu Kap. 1,160. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,503, Çl. 10. pl. Pańkav. 2,2,40. 3,41. 8,37. — 2) Titel eines Purâṇa (und eines Upapurâṇa) Ind. St. 1,18. VP. 284. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,4. 8. 39,*a*,41. 65,*b*,12. 79,*b*,35. 113,*b*,30. 164,*a*,9. 270,*b*,19. 278,*b*,47. No. 72. fgg. Mârk. P. S. 659, Çl. 4.

ब्रह्मातिथि (ब्रह्मन् + अ°) m. N. pr. eines Kâṇva, Liedverfassers von ṚV. 8,5.

ब्रह्मात्मभू (ब्रह्मन् + आ°) m. *Pferd* Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. ब्रह्माग्रभू.

ब्रह्मादनी (ब्रह्मन् + अ°) f. *eine best. Pflanze,* = हंसपदी Râǵan. im ÇKDr.

ब्रह्मादर्श (ब्रह्मन् + आ°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. No. 562.

ब्रह्मादिजाता f. der Fluss Godâvarî Râǵan. im ÇKDr. ब्राह्माद्रिजाता unter गोदावरी; die richtige Form wird wohl ब्रह्माद्रिजाता sein.

ब्रह्मादिशीर्ष N. pr. einer Oertlichkeit, Verz. d. B. H. No. 1242. Viell. ब्रह्माद्रिशीर्ष zu lesen.

ब्रह्माद्य (2. ब्रह्मन् + आ°) adj. *für Priester —, Brahmanen essbar* Ait. Br. 4,11. Pańkav. Br. 10,4,5. अ° 17,1,9.

ब्रह्माद्रिजाता s. ब्रह्मादिजाता.

ब्रह्माधिगम (1. ब्रह्मन् + अधि°) m. *das Sichaneignen des heiligen Wissens;* davon adj. ब्राह्माधिगमिक *dazu in Beziehung stehend:* तपस् M. 2,164.

ब्रह्मानन्द (1. ब्रह्मन् + आ°) m. 1) *die Wonne am* Brahman Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,36. °पञ्चक 34. ब्रह्मानन्दाभिधे ग्रन्थे 223,*a*,8. 10. °वल्ली Titel der 2ten Vallî in der Taitt. Up. ब्रह्मानन्दैकविग्रह Weber, Râmat. Up. 337. — 2) N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. I, 337. Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,32. Ind. St. 1,1.

ब्रह्मानन्दभारती oder ब्रह्मानन्दसरस्वती m. N. pr. eines Autors Hall 93. 109. 130. 157.

ब्रह्मापेत (ब्रह्मन् + अ°) m. N. eines der 7 Râkshasa, die im Monat Mâgha in der Sonne wohnen, VP. 234.

ब्रह्माभ्यास (1. ब्रह्मन् + अ°) m. *das Studium der heiligen Schrift* M. 4,149.

ब्रह्मामृतवर्षिणी (1. ब्रह्मन् - अ° + व°) f. Titel einer Schrift Hall 93.

ब्रह्माम्भस् (1. ब्रह्मन् + अ°) n. *Kuhurin (heiliges Wasser)* Çabdârthak. bei Wilson.

ब्रह्माय् (von 2. ब्रह्मन्), °यते *zu* Brahman *werden* Vâsavad. 239,1.

ब्रह्मायण (ब्रह्मन् + अयन) adj. als Beiw. von Nârâjaṇa wohl so v. a. *zu welchem* Brahman *hinstrebt* Hariv. 12608 (ब्रह्मायन ed. Bomb.). — Vgl. त्रिदशायन.

ब्रह्मायतन (2. ब्रह्मन् + आ°) n. *ein Tempel* Brahman's Varâh. Bṛh. S. 33,22.

ब्रह्मायुस् (2. ब्रह्मन् + आ°) m. N. pr. eines Brahmanen Burn. Intr. 140.

ब्रह्मारण्य (1. ब्रह्मन् + अ°) n. 1) *ein Wald für das Heilige, — wo die heilige Schrift gelesen wird,* Trik. 2,7,12. — 2) N. pr. eines *Waldes* Hit. 40,16. °माहात्म्य Mack. Coll. I, 78.

ब्रह्मार्घ (1. ब्रह्मन् + अर्घ = अर्ह) adj. *des* Brahman —, *des Heiligen würdig* Kaush. Up. 1,1 v. l. für ब्रह्मग्राह्मिन्.

ब्रह्मार्पण (ब्रह्मन् + अ°) n. 1) *das Darbringen des Heiligen* Pańkar. 3,9,7. 4,8,109. — 2) N. *eines best. Zauberspruchs* (मन्त्र) Pańkar. 3,6,20. — Zur Bildung des Wortes kann Bhag. 4,24 die Veranlassung gegeben haben.

ब्रह्मालंकार (2. ब्रह्मन् + अ°) m. Brahman's *Schmuck* Kaush. Up. 1,4.

ब्रह्मावर्त (1. ब्रह्मन् + आ°) m. 1) Bez. *des heiligen Landes zwischen der* Sarasvatî *und der* Dṛshadvatî Trik. 2,1,6. H. 949. M. 2,17. 19. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. No. 366 (56). Megh. 49. N. eines Tîrtha MBh. 3,6023. fg. 8021. °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,11. 73,*b*,19. — 2) N. pr. eines der Söhne des Ṛshabha Bhâg. P. 5,4,10.

ब्रह्मावास (1. ब्रह्मन् + आ°) m. Titel einer Schrift Hall 133.

ब्रह्मासन (ब्रह्मन् + 1. आसन) n. 1) *Sitz des* Brahman-*Priesters* Âçv. Çr. 4,10. Kauç. 2. 3. Gobh. 1,6,13. 19. Kâtj. Çr. 8,6,23. Lâtj. 5,12,8. — 2) *eine best. zur Betrachtung des Heiligen für geeignet gehaltene Stellung beim Sitzen* AK. 2,7,39. H. 838. °निविष्ट Râǵa-Tar. 1,149.

ब्रह्मास्त्र (2. ब्रह्मन् + अ°) n. Brahman's *Geschoss*, Bez. *einer best. mythischen Waffe* MBh. 1,6340. R. 1,56,14. fg. Kathâs. 50,67. *eines best. Zauberspruchs* Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,18.

ब्रह्मास्य (2. ब्रह्मन् + आ°) n. *eines Brahmanen Mund* Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,35.

ब्रह्माहुत (1. ब्रह्मन् + आ°) adj. *dem mit Andacht geopfert worden ist* AV. 13,1,49.

ब्रह्माहुति (1. ब्रह्मन् + आ°) f. *Andachtsopfer:* °हुत M. 2,106. — Vgl. ब्रह्मयज्ञ, ब्रह्मसत्त्र.

ब्रह्मिन् (von ब्रह्मन्) adj. *brahmisch:* अवस् Taitt. Âr. 1,27,7. als Beiw. Vishṇu's wohl so v. a. *im Besitz des Heiligen seiend* MBh. 13,7020.

ब्रह्मिष्ठ (superl. zu 2. ब्रह्मन्) m. 1) *ein* Brahmán *in höchster Potenz*, von Bṛhaspati TS. 2,6,8,7. 9,3. Bhâg. P. 4,1,35. von *gelehrten* und *frommen Brahmanen* und auch Fürsten Çat. Br. 11,6,2,1. 2. 14,6, 1, 2. Kâtj. Çr. 2,1,18. Praçnop. 3,2. MBh. 2,1239. Ragh. 18,27. Bhâg. P. 4,3,3. 9,3,1. f. श्रा Beiw. der Durgâ Devî-P. 45 im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Fürsten Ragh. 18, 27. — Vgl. ब्रह्मीयंस्.

ब्रह्मी f. 1) adj. im Wortspiel mit यह्वी aus ब्रह्मन् gebildet, etwa so v. a. *heilig:* अभि ब्रह्मीरनूषत यह्वीर्ऋतस्य मातरः ṚV. 9,33,5. — 2) *ein best. Fisch* Trik. 1, 2, 20. Med. m. 19 (wo ब्रह्मी zu lesen ist, wie die Folge zeigt). — 3) *ein best. Gemüse* (शाकप्रभेद) und *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Med. — Vgl. जल° und ब्राह्मी unter ब्राह्म.

ब्रह्मीयंस् compar. zu 2. ब्रह्मन् TS. 2,5,8,3. — Vgl. ब्रह्मिष्ठ.

ब्रह्मेद्ध (1. ब्रह्मन् + इद्ध) adj. *unter Andacht entzündet* AV. 13, 1, 49.

ब्रह्मेशय (ब्रह्मे loc. = ब्रह्मणि + शय) adj. *im* Brahman *ruhend.* Kârttikeja MBh. 3,14638. Vishṇu 12,12864 (S. 518, Z. 7 v. u.).

ब्रह्मेश्वरतीर्थ (1. ब्रह्मन् - ई° + ती°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *b*, 24.

ब्रह्मोडकता s. u. उडक.

ब्रह्मोडुम्बर s. ब्रह्मोडुम्बर.

ब्रह्मोत्तर (ब्रह्मन् + उत्तर) 1) adj. *hauptsächlich über* Brahman *handelnd:* n. oder °खण्ड Titel eines Abschnitts im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84, *b*, 23. No. 119. Vgl. बृहद्ब्रह्मोत्तरखण्ड. — 2) m. N. pr. eines übermenschlichen Wesens Lalit. ed. Calc. 49, 5. m. pl. N. pr. eines Volkes (*zum grössten Theil aus Brahmanen bestehend*) Mârk. P. 57, 43.

ब्रह्मोदतीर्थ (ब्रह्मन् - उद + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *a*, 4.

ब्रह्मोडुम्बर (ब्रह्मन् + उ°) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 3,6041. ब्रह्मोदुम्बर ed. Calc.

ब्रह्मोद्य (1. ब्रह्मन् + 1. उद्य) Vop. 26, 21. n. *Wettstreit in Kenntniss heiliger Dinge, theologisches Räthselspiel* Ait. Br. 5,25. Çat. Br. 4, 6, 9, 20. 11,4,1,2. 5,3,1. 6,2,5. 13,2,6,9. 5,2,11. 14,6,8,1. Kâtj. Çr. 12,4, 20. Âçv. Çr. 10, 8. Kauç. 38. Auch adj. Vop. ब्रह्मोद्याश्च कथाः कुर्यात् *eine Unterhaltung über theologische Sachen* M. 3, 231. — Vgl. ब्रह्मवद्य, ब्रह्मवाद्य.

ब्रह्मोपनिषद् (ब्रह्मन् + उप°) f. *eine Geheimlehre über das* Brahman Khând. Up. 3,11,3. viell. *eine Geheimlehre der Brahmanen:* स राजा राजधर्मांश्च ब्रह्मोपनिषदं तथा । श्रवाप्तवान् MBh. 15, 940. Titel zweier bestimmter Upanishad Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 44. 394, *b*, 15. fg. Ind. St. 1, 302. 470. Verz. d. B. H. No. 356.

ब्रह्मौदन (2. ब्रह्मन् + श्रो°) m. *Reismus, welches für Brahmanen, namentlich für fungirende Priester, gekocht wird:* ब्रह्मौदनं विश्वजितं पचामि AV. 4,35,7. 11,1,1. 3. 20. 23. fgg. TBr. 1,1,9,1. 3,9,18,1. 8,2,1. TS. 3,4,8,7. यदाद्यमुच्छिष्येत तस्मिन्ब्रह्मौदनं पचेत्तं ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नीयुः 5,7,3,4. 6,5,6,1. Çat. Br. 13,1,1,1. 4. 3, 6, 6. 4, 1, 5. Kâtj. Çr. 20,1,4. 8,29. Âçv. Çr. 1, 4. Gṛhj. 1,22,12. Kauç. 68. — Vgl. ब्राह्मौदनिक.

ब्राध्नायन s. ब्राध्नायन्य.

ब्राध्नायन्य m. patron. von ब्रध्न gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. Vop. 7,13. f. ब्राध्नायनी, pl. ब्राध्नायनाः P. 5,3,113, Sch. Vop.

ब्राह्म (von ब्रह्मन्) 1) adj. f. ई P. 6, 4, 171. *heilig, göttlich; auf das* oder *den* Brahman oder *die Brahmanen bezüglich, dazu gehörig* u. s. w.: तस्मै ब्रह्म च ब्राह्माश्च चक्षुः प्राणं प्रजां ददुः AV. 10, 2, 29. रुचं ब्राह्मं जनयन्तो देवा अग्रे तदब्रुवन् VS. 31,21. ब्राह्मः प्रजापतिः Çat. Br. 13, 6, 2, 8. 14,7,2,5. Kauç. 79. दधि च मधु च ब्राह्मो मधुपर्कः 92. दुर्वसति MBh. 13, 2178. स्थिति Bhag. 2, 72. संबन्ध M. 2, 40. 3, 157. जन्मन् 2, 150. संस्कार 7,2. निधि 82. तेजस् 4,186. 11, 121. R. 1,56,16. तपस् 34, 38. लक्ष्मी 43. Bhâg. P. 9,15,40. अहोरात्र AK. 1,1,3,21. H. 160. Halâj. 1,115. M. 1,68. 72. 73. Sûrjas. 1,20. 14,1. 21. मुहूर्त (रात्रेश्च पश्चिमे यामे मुहूर्तो ब्राह्म उच्यते Pitâmaha im ÇKDr. u. ब्राह्ममुहूर्त) M. 4, 92. Jâǵn. 1, 115. Ragh. 5,36. Z. d. d. m. G. 6, 93. कल्प Bhâg. P. 3, 11, 34. Verz. d. Oxf. H. 21, *b*, N. 2. गायत्री ṚV. Prât. 17,7. Ind. St. 8,230. fgg. 279. वृत्त (vgl. ब्रह्मवृत्त) 3,397,6 v. u. तनु M. 2,28. Mârk. P. 109,71. मन्त्र MBh. 5, 490. वेद 7,988. सरस्वती 12,6944. वाच् Ind. St. 1,119. उपनिषद् Kenop. 32. पुराण VP. 284. Verz. d. Oxf. H. 8, *a*, 1. 30, *a*, 24. Mârk. P. S. 659, Çl. 1. Ind. St. 1, 18. 58. संहिता Verz. d. B. H. No. 448. °कारिकाः 54 (14, 1). सिद्धान्त Weber, Ǵjot. 8. आज्ञा MBh. 2, 889. अस्त्र R. 1, 56, 16. Ragh. 12, 97. Ind. St. 1, 21. अप्सरस् MBh. 13, 2204. सरस् Ragh. 13, 60. लिपि Lalit. ed. Calc. 143, 17. तीर्थ *ein best. Theil der Hand* AK. 2,7,50. H. 840. M. 2,58. fg. Jâǵn. 1,18. अलंकृत्य कन्यामुदकपूर्वां दद्यादेष ब्राह्मो विवाहः Âçv. Gṛhj. 1, 6, 1. M. 3, 21. 27. 39. 9, 196. Jâǵn. 1, 58. मत *den Brahmanen günstig* MBh. 13,2168. बल *des Brahmanen Macht* R. Gorr. 1,57,3. 4. अक्षमाला *aus Brahmanen bestehend* Verz. d. Oxf. H. 120, *a*, 21. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 187, *b*, 35. patron. Nârada's Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Kavi's MBh. 13,4143. जज्ञानस्य ब्राह्मस्य साम Ind. St. 3,216, *b*. — 3) f. ई *a*) Brahman's *Energie, eine der 8 göttlichen Mütter* AK. 1, 1, 1, 31. H. 201. an. 2, 329. fg. Med. m. 20. Mit. 142, 9. Verz. d. Oxf. H. 81, *a*, 41. 184, *a*, 4. pl. in Skanda's Gefolge MBh. 9,2655. — *b*) *Rede, die Göttin der Rede,* Sarasvatî (Brahman's *Gattin*) AK. 1,1,5,1. Trik. 1,1,27. H. 241. H. an. Med. Halâj. 1,8. Verz. d. Oxf. H. 103, *a*, 35. संस्कारोपगतां ब्राह्मीं नानाशास्त्रोपबृंहिताम् । जनमेजयस्य यां राज्ञो वैशंपायन उक्तवान् ॥ *Rede, Erzählung* MBh. 1,19. Nach Çabdârthak. bei Wils. auch *die Frau eines Brahmanen.* — *c*) Bein. der Durgâ Devî-P. 45 im ÇKDr. — *d*) *das Sternbild* Rohiṇî H. 109. — *d*) *heilige —, fromme Weise:* ब्राह्म्या *nach heiligem Brauche* R. ed. Bomb. 6, 113, 112. — *e*) *eine nach der* Brahman-*Weise* (ब्राह्मेण विवाहेन) *verheirathete Frau:* °पुत्र M. 3, 37. — *f*) *Fischweibchen* Çabdârthak. bei Wils. — *g*) *eine Ameisenart* Wilson nach ders. Aut. — *h*) N. verschiedener Pflanzen, = सोमवल्लरी oder सोमवल्ली AK. 2, 4, 5, 2. Trik. 3,3,198. H. an. Med. *eine best. Gemüsepflanze* (शाकभेद) H. an. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* H. an. (wo फञ्जिका st. कञ्जिका zu lesen ist). Ratnam. 37; vgl. ब्रह्मी. Nach Râǵan. im CKDr. auch = वाराहीकन्द und हिलमोचिका. — Varâh. Bṛh. S. 48, 41. °रस Suçr. 1, 369, 4. 374, 10. 2, 54, 16. 73, 16. 161, 4. 297, 14. Çârṅg. Saṁh. 2,1,17. — *i*) *eine Art Messing* H. 1048. — *k*) N. pr. eines Flusses Çatr. 1, 53. fg. — *l*) n. *das Studium der heiligen Schrift* Bhâg. P. 3,12,42.

ब्राह्मक (wie eben) संज्ञायाम् gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118.

ब्राह्मकृतेयँ m. patron. von ब्रह्मकृत gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

ब्राह्मगुप्त (von ब्रह्मगुप्त) m. pl. N. eines Stammes Kâr. zu P. 5,3,116 (v. l. ब्रह्म°).

ब्राह्मगुप्तीय m. *ein Fürst der* Brâhmagupta Kâr. zu P. 5,3,116 (v. l. ब्रह्म°).

ब्राह्मण (von 1. u. 2. ब्रह्मन्) 1) adj. f. ब्राह्मणी *einem Brahmanen gehörend, brahmanisch:* प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीम् AV. 5,18,12. 19,11. TBr. 1,1,4,8. मूर्ति *die Gestalt eines Brahmanen* MBh. 14, 2890. — 2) m. a) oxyt. *Gottesgelehrter, Theolog, Priester, Brahmane* P. 6,4,171, Sch. AK. 2,7,4. Trik. 3,3,135. H. 811. an. 3,225. Med. n. 67. fg. Halâj. 2,236. fg. 5,74. 82. चत्वारि वाक्परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः RV. 1,164,45. ब्राह्मणा व्रतचारिणः 7,103,1. 7. 8. 10,16,6. 71,9. 88,19. ब्रा°, राजन्य, वैश्य, शूद्र 90,12. यस्मै कृणोति ब्राह्मणास्तं राजन्यार्यामसि 97,22. 109,4. Vâlakh. 10,1. AV. 2,6,3. ब्राह्मणो जज्ञे प्रथमो दशशीर्षो दशास्यः । स सोमं प्रथमः पपौ स चकारारसं विषम् 4,6,1. ब्राह्मण एव पतिर्न राजन्यो३ न वैश्यः 5,17,9. 18,1. fgg. 19,2. fgg. 11,1,28. 19, 34,6. 35,2. VS. 7,46. सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा 9,40. 18,48. 22,22. 27,3. 30,5. Ait. Br. 1,28. यो ब्राह्मणो बह्वृचो वीर्यवान्स्यात् 2,36. 3,14. 23. एता वै प्रजा हुतादो यद्ब्राह्मणा अथैता अहुतादो यद्राजन्यो वैश्यः शूद्रः 7,19. 29. 8,22. fg. ब्राह्मणो वै सर्वा देवताः TBr. 1,4,4,2. 1,2,5. 6. 2,7, 3,1. TS. 1,6,7,2. 2,1,2,8. ये ब्राह्मणाः सन्ता तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबन्ति 5,5. ब्राह्मणो राजन्यवानत्यन्यं ब्राह्मणम् 5,1,10,3. 7,3,4. 6,4,9,2. 6,1,4. 7,1,1,4. Çat. Br. 1,5,1,12. 2,2,2,6. 4,3,14. 3,9,1,14. 4,17. 11,5,7,1. 10. 13,5,4,8. 14,6,1,3. 9,4,11. Kâtj. Çr. 1,6,13. 4,13,11. 5,6,30. 22,11,21. 25,4,2. Âçv. Gṛhj. 1,19,1. 3,8,6. 4,7,2. Kauç. 49. 57. 67. 74. (ब्रह्मा) मुखबाहूरुपादतः । ब्राह्मणं क्षत्रियं वैश्यं शूद्रं च निरवर्तयत् ॥ M. 1,31. अध्यापनमध्ययनं यजनं याजनं तथा । दानं प्रतिग्रहं चैव ब्राह्मणानामकल्पयत् ॥ 88. सर्वस्यैवास्य सर्गस्य धर्मतो ब्राह्मणः प्रभुः 93. बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठा नरेषु ब्राह्मणाः स्मृताः 96. स्वमेव ब्राह्मणो भुङ्क्ते स्वं वस्ते स्वं ददाति च। आनृशंस्याद्ब्राह्मणस्य भुञ्जते हीतरे जनाः॥ 101. वर्णानां ब्राह्मणो गुरुः Spr. 868. ब्राह्मणो द्विपदां श्रेष्ठः 2000. N. 13,43. R. 1,54,14. Suçr. 1,7,2. 21,20. 102,19. गोब्राह्मणस्य M. 5,95. 11,79. जन्मना ब्राह्मणो ज्ञेयः संस्कारैर्द्विज उच्यते । विद्यया याति विप्रत्वं त्रिभिः श्रोत्रिय उच्यते Cit. beim Schol. zu Çâk. 128. im Gegens. zu श्रमण Kathâs. 27, 18. Agni Çat. Br. 1,4,2,2. TS. 2,5,9,1. mit कृतादि componirt gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2,1,59. am Ende eines comp. nach einem einen Tadel ausdrückenden Worte P. 6,2,69. भयँ° *ein furchtsamer Brahmane* Sch. ब्राह्मणात् angeblich acc. pl. im Veda P. 7,1,39, Sch. — b) Bez. des 28ten Nakshatra Weber, Nax. II, 306. 311. — 3) f. ई a) proparox. *eine Frau aus der Priesterkaste* gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4,1,73. Kâth. 37,7. Lâtj. 9,2,6. Gobh. 2,4,6. 7,12. Âçv. Gṛhj. 1,7,21. 14,8. M. 8,376. fg. 382. 9,198. 10,30. 66. Jâǵn. 1,93. Brâhman. 1,20. MBh. 13,1882. Vid. 187. Pańkar. 1,7,69. AK. 2,10,3. सब्राह्मणीका adj. f. *von Brahmanenfrauen begleitet* Kathâs. 21,116. — b) *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* AK. 2,4,3,8. Med. *Trigonella corniculata Lin.* (पृक्का) Med. *Ruta graveolens* Çabdak. bei Wils. Hierher wohl पश्यति तस्यास्तं ब्राह्मणी कारकादिव R. ed. Bomb. 3,29,5. Nach dem Schol. ist ब्राह्मणी = रक्तपुच्छिका und कारकात् nicht Ablativ von कारक *Hagel*, sondern कारका- *Hagel* + अद् *essend.* — c) *ein best. Insect,* = वरटी *eine Art Wespe* Trik. 2,5,34. *eine Ameisenart mit grossem Kopfe* H. 1207. *eine Eidechsenart mit rothem Schwanze* 1299. Schol. in R. ed. Bomb. 3,29,5; vgl. ब्राह्मणिका. — d) N. pr. eines Flusses MBh. 6,341 (ब्रह्माणी ed. Calc.). 3,8036. LIA. I,85. — e) fehlerhaft für ब्रह्माणी Wilson, Sel. Works I, 21. — 4) n. proparox. a) so v. a. *das* Brahman, *das Göttliche:* ज्येष्ठं ये ब्राह्मणं विदुः AV. 10,7,17. मरुत् 8,20. 23. 37. तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठम् 11,5,5. 10. 23. त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन 12,3,20. — b) *heilige —, göttliche Kraft* AV. 7,66,1. पुनर्मैत्विन्द्रियं पुनरात्मा द्रविणं ब्राह्मणं च 67,1. Âçv. Gṛhj. 3,6,8. — c) *das* Brâhmaṇa d. i. *religiöse Erläuterung, Ausspruch eines Theologen über Gegenstände des Glaubens und Cultus, durch welche Gehalt und Bedeutung desselben bestimmt werden soll,* TBr. 1,3,10,3. Ait. Br. 3,45. तद्ध स्माहोपाविर्जानश्रुतेय उपसदां किल वै ब्राह्मणे 1,25. दूरोहणं रोहति तस्योक्तं ब्राह्मणम् 6,25. 7,12. 8,2. 17. TS. 3,1,9,5. 5,2,1. Çat. Br. 3,2,4,1. 4,1, 5,15. 6,2,1,39. 13,4,1,5. 6. 2,8. Daher Bez. *einer bekannten Klasse vedischer Schriften, welche diese Erläuterungen enthalten,* z. B. Aitareja-, Taittirîja-, Çatapatha-Brâhmaṇa Trik. H. an. Med. Nir. 13,7. °वाद 2,16. Kâtj. Çr. 18,6,7. Lâtj. 1,10,7. 3,5,11. 8,9,5. 9,2,16. Âçv. Gṛhj. 3,3,1. Kauç. 1. 58. 80. P. 2,3,60 (beim Schol. fälschlich m.). छन्दोब्राह्मणानि 4,2,66. Gegens. संहिता Siddh. K. zu P. 1,2,36. मन्त्रब्राह्मणकर्तारः Hariv. 462. Verz. d. Oxf. H. 56,a,11. — d) *das* Soma-*Gefäss des* Brahman (vgl. पोत्र, होत्र): ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोमम् RV. 1,15,5. तवस्य ब्राह्मणादा तृपत्पिब 2,36,5. AV. 20,2,3. — e) *eine Gesellschaft von Brahmanen* Trik. H. an. Med. — Vgl. अ°.

ब्राह्मणक (von ब्राह्मण) 1) m. a) *ein erbärmlicher Brahmane, ein Brahmane bloss dem Namen nach* MBh. 12,9733. 13,385. — b) ब्राँ° N. pr. P. 5,2,71. *einer von Waffen tragenden Brahmanen bewohnten Gegend* Sch. Vgl. ब्राह्मणकीय. — 2) f. ब्राह्मणिका wohl *eine Eidechsenart* (vgl. ब्राह्मणी u. ब्राह्मण 3,c.) Verz. d. B. H. No. 897.

1. ब्राह्मणकल्प (ब्रा° + क°) m. pl. Brâhmaṇa's und Kalpa's (zwei Arten von Schriften) P. 4,3,105.

2. ब्राह्मणकल्प (wie eben) adj. *einem Brahmanen ähnlich* Ait. Br. 7,29.

ब्राह्मणकीय adj. von ब्राह्मणक 2. P. 4,2,104, Vârtt. 37, Sch.

ब्राह्मणकृतेय patron. wohl von ब्राह्मण-कृत gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4,1,73. f. ब्राँह्मणकृतेयी ebend.

ब्राह्मणघ्न (ब्रा° + घ्न) adj. subst. *Brahmanenmörder* M. 9,232.

ब्राह्मणचाण्डाल (ब्रा° + चा°) m. *ein* Kâṇḍâla *unter den Brahmanen, ein verworfener —, verachteter Brahmane* M. 9,87. Vgl. Vṛddha-Kâṇ. 11,17.

ब्राह्मणजात = ब्राह्मणाज्जातः P. 3,2,101, Sch.

ब्राह्मणजातँ (ब्रा° + जात) n. *Brahmanengeschlecht* Çat. Br. 13,4,2,17.

ब्राह्मणता (von ब्राह्मण) f. *Brahmanenstand, Brahmanenwürde* Ait. Br. 7,23. 29. M. 10,65.

ब्राह्मणत्रा (wie eben) adj. *unter den —, unter die Brahmanen* P. 5, 4,55, Sch.

ब्राह्मणत्व (wie eben) n. = ब्राह्मणता Schol. zu Lâtj. 9,2,6. Mallin. zu Kumâras. 5,40.

ब्राह्मणदारिका (ब्रा° + दा°) f. *ein Brahmanenmädchen* Burn. Intr. 136, N. 2. 462, N. 2.

ब्राह्मणपथ (ब्रा° + पथ) wohl Bez. *bestimmter* Brâhmaṇa (Schriften),

acht an der Zahl (vgl. Ind. St. 4,375. fg.): न चायं क्रमो ऽष्टानां ब्राह्मणपथानामन्यतमस्मिन्ब्राह्मणपथे श्रूयते Schol. zu ṚV. Prât. 11,34.

ब्राह्मणपाल (ब्रा° + पाल) m. N. pr. eines Fürsten Reinaud, Mém. sur l'Inde 257.

ब्राह्मणब्रुव (ब्रा° + ब्रुव) adj. subst. *sich Brahmane nennend, bloss den Namen eines Brahmanen tragend, ein seinen Stand entehrender Brahmane* Halâj. 2,251. M. 7,85. 8,20. MBh. 5,7087 (°ब्रुव st. ब्रुवं und ब्रुवः der Ausgg. zu lesen). 7,6546. 8,2685. Schol. zu Pańkav. Br. 6,5,8. — Vgl. ब्रह्मब्रुवाण und ब्राह्मणिब्रुवा u. ब्रुव.

ब्राह्मणभोजन (ब्रा° + भो°) n. *Brahmanenspeisung* Shaḍv. Br. 5,10. Çâńkh. Gṛhj. 1,2.11. Pâr. Gṛhj. 1,2.10. 2,13.3,1.4. Âçv. Gṛhj. 1,1,2. Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,10.

ब्राह्मणयज्ञ (ब्रा° + यज्ञ) m. *ein für Brahmanen bestimmtes Opfer* Çat. Br. 12,9,1,1. Kâtj. Çr. 19,1,1.

ब्राह्मणयष्टिका (ब्रा° + य°) f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* AK. 2,4,2,8. Auch °यष्टी Râgan. im ÇKDr.

ब्राह्मणवध (ब्रा° + वध) m. *Brahmanenmord* M. 11,89.

1. ब्राह्मणवत् (von ब्राह्मण 2,*a*) adj. *mit einem Brahmanen verbunden* TS. 5,1,10,3.

2. ब्राह्मणवत् (von ब्राह्मण 4,*c*) adj. *mit einem* Brâhmaṇa (*einer Erläuterung*) *versehen, demselben gemäss*, also *correct*: आकृति Çat. Br. 9,4,2,27. पशवः TBr. 1,2,5,3.

ब्राह्मणवर (ब्रा° + वर) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 35,32.

ब्राह्मणवर्चस (ब्रा° + वर्चस्) n. *Auszeichnung eines Brahmanen, Brahmanenwürde* AV. 10,5,37. 13,4,14. 49. 17,1,21. — Vgl. ब्रह्मवर्चस.

ब्राह्मणविलाप (ब्रा° + वि°) m. *des Brahmanen Wehklage*, Titel einer von Bopp herausgegebenen Episode des Mahâbhârata, Gild. 148.

ब्राह्मणसर्वस्व (ब्रा° + स°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,43. Verz. d. B. H. No. 1403. Hall 202. Colebr. Misc. Ess. I,149.

ब्राह्मणसात् (von ब्राह्मण) adv. *an die Brahmanen*; mit कर् *an Brahmanen verschenken* MBh. 1,7182. 7356. 6,784. 7,2214. 2289. Hariv. 7747. Kathâs. 38,157. mit अस् *Brahmanen gehören* MBh. 8,4940.

ब्राह्मणस्पत्य adj. *dem* Brahmaṇaspati *geweiht* u. s. w. Ait. Br. 1,19. 3,17. 4,11. Kâṭh. 11,4. 13,4. 9. TS. 2,1,8,2.

ब्राह्मणाच्छंसिन् (ब्राह्मणात्, ablat. von ब्राह्मण, + शंसिन्) m. P. 6,3,2, Vârtt. *ein best. Priester, der Gehilfe des* Brahman *beim* Soma-*Opfer*, Müller, SL. 450. 469. तस्मादैन्द्रं ब्राह्मणाच्छंसी प्रातःसवने शंसति Ait. Br. 6,4. 6. 10. 18. 7,1. Çâńkh. Br. 28,3. TBr. 1,7,6,1. Çat. Br. 4,2,3,13. 6,6,5. 5,4,5,22. 12,1,1,6. 9,4,2,7. Kâtj. Çr. 7,1,6. 9,11,8. 14,25. 10,2,34. Âçv. Çr. 4,1. प्रशास्ता ब्राह्मणाच्छंस्यच्छावाक इति शस्त्रिणो होत्रकाः 5,10. 9,4. ब्राह्मणाच्छंसिप्रयोग Verz. d. Oxf. H. 387,*a* (No. 510).

ब्राह्मणाच्छंसीय n. *das Amt des* Brâhmaṇâkkhaṁsin P. 5,1,135, Sch. Schol. zu Kâtj. Çr. 763,8. f. आ dass. Çâńkh. Br. 30,9.

ब्राह्मणाच्छंस्य 1) adj. *zum* Brâhmaṇâkkhaṁsin *in Beziehung stehend* Çat. Br. 9,4,2,7. Kâtj. Çr. 18,6,12. — 2) f. आ *das Amt des* Brâhmaṇâkkhaṁsin Çat. Br. 4,6,6,5.

ब्राह्मणाभाषण (ब्राह्मण + आ°) n. Titel einer Schrift in gekünstelter Sprache Verz. d. Oxf. H. 211,*b*,7.

ब्राह्मणायन (von ब्राह्मण) m. *Abkömmling eines Brahmanen* gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Trik. 2,7,3. Çat. Br. 14,9,4,4. Kauç. 33. 78.

ब्राह्मणिक adj. von ब्राह्मण 4,*c*. P. 4,3,72.

ब्राह्मणीत्व n. nom. abstr. von ब्राह्मणी *eine Frau aus der Priesterkaste* Vop. 7,24.

ब्राह्मण्य (von ब्राह्मण) 1) adj. *für Brahmanen sich eignend* MBh. 3,13270. — 2) m. *der Planet Saturn* Çabdam. im ÇKDr. Vgl. ब्रह्मण्य. — 3) n. proparox. *a) Brahmanenstand, Brahmanenwürde* P. 5,1,124. Med. j. 96. Çat. Br. 11,5,7,1. Atharvaç. Up. bei Muir, ST. IV,298. M. 3,17. 7,42. 11,97. MBh. 3,6083. 5,7147. 13,199. 1870. 1882. 2902. 6569. fg. R. 1,64,19. R. Gorr. 1,57,25. Spr. 1177. Kathâs. 4,119. 25,256. 27,22. Mârk. P. 113,31. — *b) eine Menge —, eine Gesellschaft von Brahmanen* P. 4,2,42. AK. 3,3,41. Trik. 3,3,316. H. 1419. Med. R. 2,45,21. — Vgl. अ°.

ब्राह्मदण्ड m. Râga-Tar. 4,651 wohl fehlerhaft für ब्रह्मदण्ड.

ब्राह्मदत्तायन m. patron. von ब्रह्मदत्त gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

ब्राह्मदेया s. u. ब्रह्मदेय.

ब्राह्मपलाश s. ब्रह्म°.

ब्राह्मप्रजापत्य adj. von ब्रह्मप्रजापती (s. u. 2. ब्रह्मन् 4.)

ब्राह्मराति (von ब्रह्मरात) m. patron. des Jâǵńavalkja Vâju-P. bei Muir, ST. III,34,9. — Vgl. ब्रह्मराति. ब्रह्मरात्रि.

ब्राह्माणी f. Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5 fehlerhaft für ब्रह्माणी.

ब्राह्मादिजाता s. u. ब्रह्मादिजाता.

ब्राह्मि (von 1. ब्रह्मन्) adj. *brahmisch, heilig, göttlich*: रुच VS. 31,20.

ब्राह्मिका f. = ब्राह्मी und ब्राह्मणयष्टिका *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Çabdar. im ÇKDr.

ब्राह्मी s. u. ब्राह्म.

ब्राह्मीकन्द (ब्रा° + क°) m. *ein best. Knollengewächs*, = वाराहीकन्द Râgan. im ÇKDr.

ब्राह्मीकुण्ड (ब्रा° + कु°) n. N. pr. eines heiligen *Wasserbehälters* Verz. d. Oxf. H. 76,*b*,43.

ब्राह्मीतन्त्र (ब्रा° + त°) n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,35. 109,*a*,25.

ब्राह्मौदनिक (von ब्रह्मौदन) adj. in Verbindung mit अग्नि *Feuer, auf welchem der Priester-Reis gekocht wird*, Kauç. 60. 67. TBr. Comm. II, S. 57.

ब्राह्म्य adj. = ब्राह्म *zu* Brahman *oder zu den Brahmanen in Beziehung stehend* MBh. 13,854 (ब्राह्म ed. Bomb.). R. 3,9,26. Suçr. 1,16,20. 2,562,10. ज्योतिस् Prab. 4,10 (v. l. ब्राह्म). अहन् Mârk. P. 46,38. तीर्थ 49,39. मुहूर्तक Pańkar. 3,14,3. अस्त्र Ragh. 12,97, v. l. für ब्राह्म. कृत = द्विजाग्र्यार्चा M. 3,74. 73. बल (im Gegens. zu क्षात्र) MBh. 8,2993 (ed. Bomb. ब्राह्म). Nach Dhar. im ÇKDr. n. = विस्मय *Staunen* und दृश्य n.

ब्रुव (von ब्रू) adj. Siddh. K. 60,*b*,5. am Ende eines comp. *sich so und so nennend, diesen Namen aber nicht verdienend* H. 1442. क्षत्रिय° MBh. 12,3565. Verhalten eines fem. auf ई und ऊ vor ब्रुव P. 6,3,43. fgg. ब्राह्मणिब्रुवा Sch. Nach einem Verbum finitum einen Tadel ausdrückend und enklitisch gaṇa गोत्रादि zu P. 8,1,27. 57. — Vgl. द्विज°, ब्राह्मण°, व्रात्य° und ब्रह्मब्रुवाण.

ब्रू Dhâtup. 24,35. Verbum defect. P. 2,4,53. Vop. 9,54. fgg. ब्रवीति P. 7,3,93. Vop. 9,53. ब्रवसि (ṚV. 1,139,7), ब्रूमि (R. 2,19,4), ब्रूमस्, ब्रुवन्ति:

ब्रूयात् (hier und da fälschlich ब्रुयात्), ब्रूयुस्; ब्रूहि (unter den Indeclinabilien gaṇa चादि zu P. 1,4,57), ब्रवीहि (MBh. 3,10657. 12470. 13570. 4,321. Mârk. P. 101, 2), ब्रूतात् (P. 7,1,35, Sch.), ब्रवीतु, ब्रूत, ब्रुवन्तु; अब्रवम् (ved. und Mârk. P. 74,26. 33), अब्रुवम्, अब्रवीत् (अब्रवत् MBh. 7,9283 fehlerhaft für अब्रवीत्, wie die ed. Bomb. hat), ब्रवीत् (Hariv. 8214. 8921), अब्रूताम्, अब्रुवन् (अब्रूवन् Maitrjup. 2, 3 wohl fehlerhaft), ब्रवत् ved., ब्रवाथ (AV. 7,56,7); partic. ब्रुवन्त्, ब्रवन्त् (RV. 9,39,1); med. ब्रूते, ब्रुवे, ब्रुवीमहि, ब्रूमहे (Bhâg. P. 7,13,22), ब्रुवते; ब्रुवीत; ब्रूष, ब्रुवध्वम् (MBh. 3,2729, v. l.); अब्रूत; partic. ब्रुवाण. Von allgemeinen Formen nur die 2te pl. prec. ब्रूयास्त zu belegen N. 17,35 (MBh. ed. Calc. 3,2729 statt dessen ब्रूयास्तन्, die ed. Bomb. aber ब्रूयास्त mit Erwähnung der Variante ब्रुवध्वम्). 1) *sagen, aussprechen, berichten; nennen;* a) act.: इन्द्राय नूनमर्चतोकथानि च ब्रवीतन RV. 1,84,5. इन्द्र ब्रवीमि ते वचः 19. नमस्ते ब्रवाम 2,28,8. सखे कि शिशितत्यब्रवीत् 4,35,3. 5,65,1. ब्रवाणि ते गिरः 6,16,16. मधु ब्रुवन्तः 8,48,1. VS. 4,28. 8,43. इदं प्रणोतु यदहं ब्रवीमि AV. 13, 2, 44. त्वं ह्यङ्ग वरुण ब्रवीषि पुनर्मघेष्ववद्यानि भूरि 5,11,7. 19,12. अतुं नो ब्रूत यतमो ऽतिरिक्तः 8,9,17. 10,9. 9,4,14. प्र नो वोचस्तमिहेह ब्रवः 7,2,1. अग्निं ब्रूमो वनस्पतीन् *die Rede richten an* 11,6,1. fgg. Çat. Br. 3,8,3,4. 4,1,5,10. 5,1,2,18. तदश्वानेतवै ब्रूयात् *er heisse das Ross herbeiführen* 2,1,4,16. 3,1,16. उष्णीषमुपकल्पयितवै ब्रूयात् 4,5,2,2. 3. प्राञ्चं कर्तवे ब्रूयात् 12,4,4,6. Kâtj. Çr. 3,6,16. 22,8,19. — इति ब्रुवन् M. 2,216. 3,222. fg. 5,41. ब्रूहीति ब्राह्मणं पृच्छेत् 8, 88. Jâǵn. 2,185. Hip. 1,25. MBh. 2,1414. 3,12467. 5,7058. 7159. fg. R. 1, 2,19. ब्रूत किं कारणं 14,27. 55,14. Vid. 176. 286. Hit. I,39. 17,17. Vet. in LA. 8,3. Daçak. in Benf. Chr. 185,11. 187,2. 16. मृषा M. 8, 89. 263. अन्यथा 90. पुनरब्रवीत् *antwortete* N. 3,10. अथ क्रतुं प्रजापतिमब्रुवन् *sprachen zu* Maitrjup. 2, 3. Praçnop. 6,1. M. 1,60. 2,73. 123. 129. fg. 3, 252. Matsjop. 47. Hip. 1, 21. MBh. 1, 4762. 2, 506. 3, 2097. 5, 7098. Hariv. 8214. R. 1,9,25. 13,49. 6,1,37. Ragh. 1, 86. Megh. 99. Mârk. P. 74,26.33. स्वयं चैव ब्रवीषि मे Bhag. 10,13. नापृष्टः कस्यचिद्ब्रूयात् Spr. 1539. Bhatt. 6, 49. इदं वचनमब्रुवन् *sprachen diese Rede* M. 1,1. MBh. 3,2738. 5,7136. R. 1,1,8. सत्यं ब्रूयात्प्रियं ब्रूयात् M. 4,138. 8,74. 76. 78. 88. MBh. 3, 2896. R. 1,7,12. उपनिषदं भो ब्रूहि *theile mit* Kenop. 32. MBh. 1,96. 3,2965. R. 1,59,10. न च द्विजातयो ब्रूयुर्दात्रा पृष्टा हविर्गुणान् M. 3,236. वरं ब्रूहि Vet. in LA. 33,18. दश स्थानानि दण्डस्य मनुः स्वायंभुवो ऽब्रवीत् *nennen, angeben* M. 8,124. श्रुतं देशं च जातिं च कर्म शारीरमेव च। वितथेन ब्रुवन् *falsch angeben* 273. यः प्रश्नं वितथं ब्रूयात् *falsch —, unwahr beantworten* 94. mit dopp. acc.: माणवकं धर्मं ब्रूते P. 1, 4, 51, Sch. Vop. 5, 6. तम् — वचनमब्रवीत् Matsjop. 5. Sâv. 4, 4. Hip. 2, 23. 3, 4. 16. MBh. 1,3958. 3,1723. 2011. 2721. 5,5966. 7,9283. R. 1, 1, 36. 14, 27. 38, 17. 54, 9. Kathâs. 4, 50. Vid. 160. Bhatt. 6, 108. mit dem acc. der Sache und gen., dat. oder loc. der Person: तेषां वेदविदो ब्रूयुस्त्रयो ऽप्येनस्सु निष्कृतिम् M. 11,85. तस्य ब्रूयात्सदा प्रियम् Spr. 2428. रम्यां कांचित्कथां ब्रूहि — मम Kathâs. 1,23. सत्यं ब्रवीमि ते MBh. 3,2722. 2895. 10657. Bhatt. 6, 102. तान्ब्रवीमि ते *die nenne ich dir* Bhag. 1,7. Sâv. 2,21. तस्मै नाकुशलं ब्रूयात् M. 11,35. तस्मै मां (विद्यां) ब्रूहि *mittheilen* M. 2,115. R. 3, 74, 27. Vid. 130. न चाप्रियं प्राणिषु यो ब्रवीति Spr. 2790. — तान्हव्यकव्ययोर्विप्राननर्हान्मनुरब्रवीत् *diese hat er für unwürdig erklärt* M. 3, 150. 4, 103. 5, 131. 6, 54. 8, 168. 212. 292. 339. 9,182. 10, 63. कार्यं वाप्यथ वा खज्ञमन्यं वापि तथाविधम्। तथ्येनापि ब्रुवन् 8,274. यत् — मां ब्रुवन्ति जगद्गुरुम् Bhâg. P. 2,5,12. *von Etwas oder von Jmd* (acc.) *sagen, aussagen:* ममायमिति यो ब्रूयान्निधिं सत्येन M. 8, 35. अकन्येति तु यः कन्यां ब्रूयात् 225. 10,73. Spr. 3933. statt des blossen acc. der acc. mit अधिकृत्य oder प्रति: शकुन्तलामधिकृत्य ब्रवीमि *ich spreche von* Çak. Çâk. 25, 5. इतीव रामो बहुसंगतं वचः — भरतं प्रति ब्रुवन् R. 2,95,19 (104,20 Gorr.). *sagen* so v. a. *vorhersagen, verkünden:* तदापि सर्वसस्यानां वृद्धिं ब्रूयाद्विचक्षणः Varâh. Brh. S. 22. 5. — b) med.: स्वयमेव ब्रूष यत्ते भविष्यति स एतं माहेन्द्रं ग्रहमब्रूत Ait. Br. 3,21. नादृष्टं दृष्टतो ब्रुवीत Gobh. 3,5,16. Âçv. Grhj. 2,4,12. ब्रूषे v. l. für ब्रवीषि Çâk. 101, 6. ब्रूते Hit. 17,18. एवं ब्रुवाणान् MBh. 3,2737. 5,7098. R. 1,28,12. 32,9. Bhâg. P. 8,12,17. Bhatt. 3,32. नैवाहं ब्रुवे मिथ्या 6,101. एवं ब्रुवाणस्तदावाक्यम् MBh. 3,2919. अथापि ब्रूमहे प्रश्नांस्तव *beantworten* Bhâg. P. 7,13,22. mit dopp. acc.: रामं यथास्थितं सर्वं भ्राता ब्रूते स्म विक्लवः *erzählte* Bhatt. 6,8. — तामिन्द्रवज्रां ब्रुवते कवीन्द्राः *nennen* Çrut. 21. 17 (Br.). अकूटकं कूटकं ब्रूते *erklären für* Jâǵn. 2,241. ब्रूते ऽन्यस्याती ऽप्यार्यो गुणान्दोषांस्तु दुर्जनः *redet von* Spr. 2001. प्राणानां वत किं ब्रुवे कठिनताम् 1894. Som. Nala 139. — 2) *sich nennen, genannt werden, heissen;* a) med.: अधं चिद्ध उत ब्रुवे *und so heisst es auch von euch, und só nennt man euch wirklich* RV. 8,72,9. 3,54,7. प्रयुञ्जती दिव एति ब्रुवाणा मही माता 5,47,1. उत घा नेमो अस्तुतः पुमाँ इति ब्रुवे पणिः 61,8. जनं च मित्रो यतति ब्रुवाणः 7,36,2. 3,59,1. (इन्द्रः) तन्वति ब्रुवाणः *etwa sich ansagend, sich zu erkennen gebend* 6,38,2. स इन्द्रो ब्राह्मणो ब्रुवाण इष्टकामुपाधत्त *sich ausgebend für* TBr. 1,1,2,5. Çat. Br. 2,1,2,14. 3,3. 4,19. 1,6,1,8. पैरोगवो ब्रुवाणो ऽहं बल्लवो नाम MBh. 4,28.560. ब्रह्मब्रुवाण *sich für einen Brahmanen ausgebend* 5,2427. गौतमब्रुवाण, गौतमो वा ब्रुवाणः Ind. St. 1,38. ब्रूते कथा स्वयमेव *erzählt sich selbst* P. 3,1,89, Vârtt., Sch. Vop. 24,12. Vielleicht *sich sagen lassen, fragen nach* (wie εἴρομαι): जामि ब्रुवत आयुधम् RV. 8,6,3. जामि ब्रुवाण आयुधानि वेति 10,8,7. — b) act.: ब्रुवन्ब्रह्मवज्ञातीयः *sich ausgebend für* MBh. 4,558. — Vgl. ब्रुव.

— अच्छा med. *herbeirufen* Pańkav. Br. 13,6,9.

— अति *schmähen:* यशस्विनस्तीक्ष्णविषान्महाशयानतिब्रुवन् (अभिब्रुवन् ed. Bomb.) मूढ न लज्जसे कथम् MBh. 3,15640.

— अधि *segnen, trösten* (dat.), *Muth einsprechen; fürsprechen für:* कस्तोकाय क इभायोत राये ऽधि ब्रवत्तन्वे३ को जनाय RV. 1,84,17. 35,11. मृळा च नो अधि च ब्रूहि 114, 10. 6,75,12. 10,15,5. 63,1. तस्मै सोमो अधि ब्रवत् 173,3. AV. 8,2,8. अधि नो ब्रूत पृतनासु उग्राः 4,28,7. 8,2. 27,1. VS. 15,1. 17, 52. यद्यब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयातां ब्राह्मणायाधिब्रूयात् TS. 2,5,11,9.

— अनु 1) *hersagen, recitiren:* यामीः TBr. 1,4,6,6. TS. 6,1,4,4. यो ज्रष्टं देवेभ्यो ऽनुब्रवत् Çat. Br. 1,5,1,18. 11,2,6,3. सामिधेनीः Ait. Br. 1,1. Çat. Br. 1,3,5,10. Çâńkh. Çr. 5,2,3. Âçv. Çr. 2,17. आशिषो ऽनुब्रुवाणम् MBh. 1,176. एतान्कृत्वा कीदृशं तत्सुखं स्याद्विन्देथास्तदनुब्रूहि *sage, sprich* 5,791. अते वामोदशं वाक्यं कः समर्थो ह्यनुब्रुवन् Hariv. 13494. *Jmd Etwas vorsagen, lehren, mittheilen* Çat. Br. 11,5,4,12. Pâr. Grhj. 2,3. Maitrjup. 4,5. द्विजातये। इमां कथामनुब्रूयात् Kûrma-P. in Vorr. d. Oxf. H. 7,b,2 v. u. यो वेदमनुब्रूते (शिष्येभ्यः) Çâńkh. Çr. 15,16,6. Grhj. 2, 3. — 2) *das Wort* (einladend, ehrerbietig) *richten an* (dat.), *Jmd* (dat.)

einladen zu (gen.): सोमाय क्रीताय प्रोह्यमाणायानुब्रूहि Ait. Br. 1,13. 28. अनुब्रुवतैवानुप्रपत्तव्यम् 2, 20. Çat. Br. 3,8,2,26. 4,3,4,23. 4,3,9. 5,1,3, 14. 5,4,24. अग्नये ऽनुब्रू३हि P. 8,2,91, Sch. इन्द्राग्निभ्यां पुरोडाशस्यानुब्रूहि Kâtj. Çr. 6,7,19. 8,9. 14. 19,3,4. P. 2,3,61. — 3) *halten für, anerkennen für:* एकः शास्ता न द्वितीयो ऽस्ति शास्ता यो हृच्छयस्तमहमनुब्रवीमि MBh. 14,746. fgg. तथानुब्रुवते त्वां हि *dafür halten sie ja dich* Hariv. 15319. — 4) med. *nachsprechen, auswendiglernen, lernen:* अनुब्रुवाणो अध्येति न स्वपन् Ṛv. 5, 44, 13. अथ यदेवानुब्रुवीत तेनर्षिभ्य ऋणं जायते Çat. Br. 1,7,2,3. 4,2,4, 1.

— अप (*abwehrend*) *besprechen:* येनेषुमेकतेजनां शतशल्यामपब्रवत् AV. 6,57, 1.

— अभि s. u. अति.

— अव s. अनवब्रव.

— आ *sich unterhalten:* एवमाब्रुवमाणौ तौ संप्राप्तौ केशवान्तिकम् Hariv. 6300.

— प्रत्या *Jmd* (acc.) *antworten:* प्रत्याब्रवीदर्जुनम् MBh. 4,1198. प्रीत्याब्रवीद्° ed. Bomb.

— उद् med. 1) viell. *sich verabreden über* (acc.): ओदनमुद्ब्रुवते TBr. 1,7,10,6. — 2) viell. *sich Etwas versagen, sich lossagen von* (gen.): स यन्न संभरति तस्योद्ब्रुवीत तस्य नाश्नीयाद्यावज्जीवम् Çat. Br. 5,2,2,4.

— उप med. (nur ein Mal act.) 1) *zu Jmd.* (acc.) *sprechen:* यमो ऽहं त्वामुपब्रुवे MBh. 12,7228. — 2) *bittend ansprechen um* (dat.), *anrufen; zureden, bereden zu* Ṛv. 1, 77, 3. 179, 5. (द्यावापृथिवी) उप ब्रुवे नमसा यज्ञे अस्मिन् 185, 7. 2,30,11. अत्यं न वाजं सनिष्यन्नुप ब्रुवे 3,2,3. इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुप ब्रुवे 3,37,5. 4,51,11. ता वामियानो ऽवसे पूर्वा उप ब्रुवे सचा 5,64,3. 49,2. स्वस्तये वायुमुप ब्रवामहे 51,12. 6, 61, 5. 8,6,27. 25,21. 10,91,11. AV. 14,2,63. 20,136,7. 8. mit acc.: तक्मा तक्मन्नुप ब्रुवे 5,22,11. act.: उपो हरीणां पतिं दक्षं पृञ्चन्तमब्रवम्। नूनं श्रुधि स्तुवतो अश्व्यस्य Ṛv. 8,24,14. Çat. Br. 9,3,3,11.

— निस् 1) (*laut, deutlich, einzeln*) *aussprechen* Çâṅkh. Br. 27,1. Çat. Br. 4,2,2,12. 10,3,5,15. Lâṭj. 7,12,7. 13, 3. नेदविद्वान्निर्ब्रवाणि Çâṅkh. Br. 21,1. क्रमेत सर्वाणि पदानि निर्ब्रुवन् Ṛv. Prât. 11,32. — 2) *erklären* Nir. 2, 1. सर्वज्ञेयार्थवर्णनात्सर्वानुक्रमणीशब्दं निर्ब्रुवन्ति विपश्चितः Müller, SL. 216. Durga zu Nir. bei Muir, ST. II, 176. 184.

— परि *besprechen:* यं कामयेतामयाविनं जीवेदित्यग्नेरन्ते ब्राह्मणाय प्रोच्यायः परिब्रूयात् एतद्वै भेषजम् Kâṭh. 27, 4.

— प्र act. med. *ansagen, verkünden, anzeigen, mittheilen; rühmend aussprechen, preisen:* अस्येदु प्र ब्रूहि पूर्व्याणि कर्माणि Ṛv. 1, 61, 13. चारु जनेषु प्रब्रुवाण इन्द्रियम् 55, 4. 161, 9. यः प्राब्रवीत्प्रो तस्मा अब्रवीतन 12. स्तोमम् 3,54,10. कदा नु ते भ्रात्रं प्र ब्रवाम 4, 23, 6. 42, 7. 5, 29, 13. ये प्र विद्मनो ब्रुवते 87,2. आदिन्मे वृषभा प्र ब्रवन्ति *verheissen* 10,27, 3. पुराणा वां वीर्या३ प्र ब्रवा जने 39, 5. 52,1. बलानीन्द्र प्रब्रुवाणो जनेषु 54,2. 65,6. प्र काव्यमुशनेव ब्रुवाणः 9,97,7. जनुषं प्रब्रुवाणः 2,42,1. प्रैतानि तक्मने ब्रूमः *anzeigen, verrathen* AV. 5,22,8. 1,7,5. 5,17,9. VS. 23, 58. 36,24. तं मत्स्यः प्राब्रवीत् *verrieth* TS. 2, 6, 6, 1. Çat. Br. 1,7,4,10. 2,2,2,11. 3,3,3,5. 14,4,2,1. Ait. Br. 6,35. तद्वाकप्र ब्रूते 1,28. Gobh. 1, 4,36. सप्तसु स्तोत्रियासु परिशिष्टासु नः प्रब्रूतात् *zeige an, wenn noch sieben St. übrig sind,* Çâṅkh. Çr. 17,14,4. नान्यं पृच्छेन्नान्यस्मै प्रब्रूयात् Kâtj. Çr. 12,3,17. 6,25. कल्याणीं वाचम् Çâṅkh. Gṛhj. 3, 7. Kauç. 107. चतुरो मासां छिष्येभ्यः प्रब्रूयात् *lehren* 139. इदं वाव तज्ज्येष्ठाय पुत्राय पिता ब्रह्म प्रब्रूयात् Khând. Up. 3,11,5. 4,10,2. तन्मे प्रब्रूतम् 8,8,1. Kaṭhop. 1,13. M. 8,58. 10,1. 2. MBh. 3,10487. 4,18. 316. 12,1963. 13,344. महत्तस्य कथां प्रब्रूहि मे *erzählen* 14,64. तासामपत्यानि — भगवान्प्रब्रवीतु मे Hariv. 9177. R. 6,82,101. Mârk. P. 75, 34. 101, 2. Bhâg. P. 3,20, 9. प्रब्रूत सत्यम् *saget die Wahrheit, sprechet aufrichtig* Varâh. Bṛh. S. 73,6. जीवेति प्रब्रुवन् *ausrufend* Spr. 984. यथा मां प्रब्रवीषि *wie du mich nennst* Bhâg. P. 2,5,10. गुणैरूपेतं सर्वस्त्वं भगवन्प्रब्रवीषि मे *schildern als* MBh. 3,16678. *erzählen,* mit dopp. acc.: प्राब्रवीद्रामं बलिनो युधि विक्रमम् Bhaṭṭ. 6,107. अतस्त्वां प्रब्रवीम्यहम् *darum sage ich es dir* MBh. 4,838. R. Gorr. 1,69,1. 3,40,24. सीता रावणं प्राब्रवीद्वचः *sprach zu R. die Worte* Bhaṭṭ. 8,85.

— प्रतिप्र *erwiedern* Çat. Br. 3,2,1,22.

— प्रति 1) *Jmd* (acc.) *antworten,* act. Ṛv. 1, 161, 3. 4,3,8. 10,95,13. स यदि त्वा पृच्छेत् तिस्र इति प्रति ब्रूतात् TBr. 3, 11, 8, 2. Lâṭj. 9, 10, 9. Khând. Up. 4,4,4. Kaush. Up. 1,1. 2. 5. MBh. 3,2737. 12,1962. Ragh. 2, 42. Kathâs. 11,52. 13,63. 43,220. 50,125. Vid. 297. Bhâg. P. 3,2,3. mit doppeltem acc.: किमहं तं प्रतिब्रूयाम् R. 5,29,12. — 2) med. *antworten* so v. a. (Angriffe u. s. w.) *zurückgeben:* त्वया प्रति ब्रुवे युजा Ṛv. 7,31, 6. प्रति श्वसन्तं ब्रुवीमहि 8,21,11. 81, 32. — 3) *verweigern, abschlagen* तथापि न प्रतिब्रूयां गुरुभिः प्रार्थितं कियत् Bhâg. P. 6,7,37.

— वि 1) *sich aussprechen, sich äussern, aussagen, sprechen:* विब्रुवन्तु यथा सत्यमेतत् MBh. 3,2990. एवं विब्रुवाणम् Hariv. 5888. तानविब्रुवतः किंचित् MBh. 15,281. साक्षी दृष्टश्रुतादन्यद्विब्रुवन् M. 8,75. 78. अविब्रुवन्ती किंचित्सा राजानम् *Nichts zum Könige sprechend* MBh. 1, 3449. *sich über Etwas* (acc.) *aussprechen, über Etwas seine Meinung sagen; erläutern, auslegen:* तद्वाक्यं विब्रूत MBh. 2,2262. व्यब्रवीद्वयुना मर्त्येभ्यो ऽग्निर्विद्वान् Ṛv. 1,145,5. TS. 2,5,11,8. 7,3,1,3. यानेव मा प्रश्नानप्राक्षी स्तानेव मे विब्रूहि Çat. Br. 11,4,1,9. Çâṅkh. Br. 27,1. Pañkav. Br. 15,7, 5. MBh. 2,2248. 2306. 7,9226 (wo mit der ed. Bomb. येनाविब्रुवता प्रश्नम् zu lesen ist). प्रश्नान्कांश्चिद्विब्रुवाणाम् 1, 166. वेदान्विब्रुवन् 4245. न विब्रूयान्नृपो धर्मम् M. 8,390. — 2) *falsch aussagen:* अब्रुवन्विब्रुवन्वापि नरो भवति किल्विषी M. 8,13. 194. — 3) *widersprechen, sich nicht einverstanden erklären* Kathâs. 19, 46. med. *sich streiten:* तोके वा गोषु तनये यदप्सु वि क्रन्दसी उर्वरासु ब्रवैते Ṛv. 6,25,4.

— सम् *sich unterreden, sich unterhalten:* यद्ध यान्ति मरुतः सं ह ब्रुवते ऽध्वन्ना Ṛv. 1,37,13. वृक्षच्छायोपविष्टास्ते दृष्ट्वान्योऽन्यं समब्रुवन् R. 4, 50, 4. *sich bereden, übereinkommen:* समन्येषु ब्रवावहै Ṛv. 1,30,6. *zu Jmd Etwas sprechen,* mit dopp. acc.: परुषं त्वां समब्रुवम् MBh. 6,5828.

ब्लेष्क m. *Schlinge* (zum Erwürgen): अप्सु, ब्लेष्केण, अन्येन मृत्युना Kâṭh. 23,6. ब्लेष्को ऽसि निर्ऋत्याः पाशः 37,13. 14. — Vgl. वेष्क.

भ

1. भ (von 1. भा) 1) m. *a) der Planet Venus* Trik. 1, 1, 92. 3, 3, 289. H. an. 1, 9. Med. bh. 1. — *b) Täuschung, Irrthum (blosser Schein)* Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. भा *a) Licht, Lichtstrahl* AK. 1,1,2,35. H. 100. H. an. Med. Halâj. 1, 38. Varâh. Brh. S. 30, 33. अपेयात्किल भा सूर्यात् MBh. 3, 1337. तस्यादित्यो भामुपयुज्य भाति 13, 7375. pl.: भाः कुर्वाणाः सुवर्चसः 10, 298. न तत्र सूर्यभाः कृष्ण प्रविशन्ति नगोत्तमे Hariv. 7189. In den folgenden Stellen kann auch भास् angenommen werden: प्रनष्टा ज्योतिषां भाश्च (sg. oder pl.) सह सूर्येण MBh. 13, 7473. Varâh. Brh. S. 4, 1. भाभिः MBh. 1, 3679. Mârk. P. 16, 85. 65, 5. भानुभाग्रस्तमूर्ति Sûrjas. 9, 9. भारूप Verz. d. Oxf. H. 238, *b*, 12. Vgl. अपभा und 2. भा. — *b) Aussehen, Aehnlichkeit;* am Ende eines adj. comp.: उद्यानं च श्मशानभम् Spr. 977. Vgl. अग्निभ, गुडभा, तत्तुभ. — *c) der Schatten des Sonnenzeigers* Sûrjas. 3, 41. Vgl. पलभा. — 3) n. *Stern, Gestirn, ein* Nakshatra, *Zodiakalbild* AK. 1, 1, 2, 22. 3, 4, 24, 157. 26, 202. 27, 213. Trik. 3, 3, 289. 51. H. 107. H. an. Med. Halâj. 1, 51. त्रीणि भानि सदैवतानि Çâñkh. Grhj. 1, 15. यां वान्यां भप्रशस्तां मन्येत 2, 11. Sûrjas. 1, 26. 34. 39. 3, 9. 5, 1. 11, 21. 22. 12, 30. 89. 13, 1. 2, 63. fgg. 8, 1. 14. 9, 15. 11, 21. 13, 8. 3, 19. 41. 4, 6. 7. 9, 5. 10, 2. 15. 12, 66. शशिनः श्रुत्वा भसंवादम् Varâh. Brh. S. 2, 23. 8, 15. 16. 15, 29. 31, 5. Çatr. 14, 6. Vop. 5, 11. भोद्गम 23, 31. भग्रहयुत्यधिकार Verz. d. B. H. 235, 9. भग्रहे योगाधिकारः Verz. d. Oxf. H. 326, *a*, 18. Vgl. अहृयभ, खभ, गुरुभ, चरभ, तुङ्गभ.

2. भ m. *Biene* Ekâksharak. im ÇKDr.

भंसस् n. *ein best. Theil des Unterleibes:* यक्ष्मं श्रोणिभ्यां भासदाद्भंससो वि वृहामि ते Ṛv. 10, 163, 4. अराया अस्या मुष्काभ्यां भंससो ऽप हरामसि AV. 8, 6, 5. 9, 8, 21. — Vgl. भसद्.

भकक्षा (1. भ + क°) f. *die Bahn der Sternbilder* Sûrjas. 12, 80.

भक्किका f. *Grille, Heimchen* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. फडिङ्गा.

भक्त (partic. von भज्) 1) adj. *a) zugetheilt;* s. देव°, भाग°. — *b) getheilt, dividirt;* s. u. भज्. — *c) einen Theil von Etwas bildend, zu Etwas gehörig:* अकारमात्रभक्तो ऽयं मुगागमः P. 7, 2, 82, Sch. धातुभक्तत्वात् *weil es zur Wurzel gehört* 7, 4, 30, Vârtt. 2, Sch. सुटो ऽभक्तत्वात् *weil das eingeschobene* स *nicht dazu gehört* 7, 2, 43, Sch. — *d) geliebt, was man gern hat;* am Ende eines comp. zur Bezeichnung von Gegenden, die vorzugsweise von bestimmten Pflanzen, Familien u. s. w. geliebt und bewohnt werden, P. 4, 2, 54. Wird als Suffix aufgefasst. — *e) zugethan, zugeneigt, ergeben, treu anhängend, Verehrer* H. an. 2, 181. मां भक्ता भजितुमर्हसि MBh. 1, 3260. भक्तं मां भज भाविनि 6573. 3, 1860. भक्तं च भजमानं च 5, 1037. 12, 4262. R. 1, 54, 4. Spr. 2002. fgg. 3849. 3363. 4647 (an den beiden letzten Stellen zugleich *Speise*). Kathâs. 49, 78. Bhag. 7, 21. 9, 33. Prab. 81, 17. Die Ergänzung im loc.: गोषु MBh. 13, 3928. अस्मासु R. 2, 31, 36. Kathâs. 40, 47. 42, 89. im gen.: भक्तो ऽसि मे सखा च Bhag. 4, 3. 9, 31. R. Gorr. 2, 109, 10. 6, 97, 17. ते पुत्रा ये पितुर्भक्ताः Spr. 1039. पाषण्डानां नास्तिकानां च भक्तः (राजा) Varâh. Brh. S. 46, 76. भक्ता सा हि मम Kathâs. 50, 126. 32, 190. im acc.: भक्ता नारायणं देवम् MBh. 12, 4076. तं भक्ता लक्ष्मणः R. Gorr. 1, 19, 21. N. 13, 31 (wo der acc. auch von अनुगता abhängen kann). im comp. vorangehend: अनन्य° Maitrjup. 6, 29. मद्भक्त Bhag. 7, 23. 9, 34. N. 10, 14. Kathâs. 12, 128. गुरु° Sâv. 5, 95. पुरंदरकृताश° Varâh. Brh. S. 15, 14. विष्णु° Spr. 4708. अभक्त 1976. 5156. Vgl. एक°. — 2) m. *a)* Bez. einer Çivaitischen Secte (*die Frommen*) Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, 7. Vgl. 2. भाक्त. — *b)* Bez. einer Vishnuitischen Secte Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, 14. Vgl. 2. भाक्त. — 3) n. *Theil, Speisetheil, Speise, Nahrung; Mahlzeit* AK. 2, 9, 48. 3, 4, 1, 5. Trik. 2, 9, 15. H. 395. H. an. Halâj. 2, 164. तवेदुषो व्युषि सूर्यस्य च सं भक्तेन गमेमहि Ṛv. 7, 81, 2. ब्राह्मणान्भक्तेनोपेप्सेत् Gobh. 1, 9, 3. 4, 5, 7. Kauç. 1. 8. 12. 21. 27. 28. P. 6, 2, 71. M. 7, 127. यस्य त्रैवार्षिकं भक्तं पर्याप्तं भृत्यवृत्तये 11, 7. भक्तं च वेतनं च MBh. 2, 182. fg. 186. Jâǵn. 2, 182. 276. Suçr. 1, 122, 7. 2, 38, 6. 165, 4. Spr. 3363. 4647. °द M. 9, 278. °दायक 271. भुक्ताष्टमीं न साश्नीयाद्भक्तद्वयम् Hariv. 7882. सप्तमे भक्ते, भक्तानि षट् M. 11, 16. पक्षे पक्षे गते यस्तु भक्तमश्नाति MBh. 13, 5163. यस्तु संवत्सरं पूर्णं चतुर्थं भक्तमश्नुते, *die vierte Mahlzeit* (so dass drei Mahlzeiten übersprungen werden) 5173. षष्ठभक्त adj. *der* (5 Mahlzeiten überspringt und nur) *die sechste Mahlzeit geniesst* 12, 8889. *eine ordentliche Mahlzeit* im Gegens. zu कदशन Spr. 4079. अन्तराभक्त *Medicin, welche zwischen zwei Mahlzeiten genommen wird,* Suçr. 2, 555, 4. — Vgl. अधो°, एक°, चतुर्थ°, 2. नि-

भक्त, प्रभु°, प्राग्भक्त, मध्ये°, स°, भात, भाक्तिक.

भक्तँकंस (भक्त + कंस) m. *Speiseschüssel* P. 6,2,71, Sch.

भक्तकर m. *künstlicher Weihrauch* Çabdak. im ÇKDr. — Zerlegt sich in भक्त und कर, was aber *Speisebereiter* bedeuten würde.

भक्तकार (भक्त *Speise* + 1. कार) m. *Koch* H. 723.

भक्तच्छन्द (भक्त + छ°) m. *Esslust* Suçr. 1,178,17. अ° 2,18,10. 446,2.

भक्तजा (भक्त + जा) f. *Nektar* Wils.

भक्ततूर्य (भक्त + तूर्य) n. *Tafelmusik* Trik. 1,1,124.

भक्तदास (भक्त + दास) m. *ein für die Nahrung dienender Knecht* M. 8,415. Mit. 268,3. 14.

भक्तद्वेष (भक्त + द्वेष) m. *Widerwille gegen Speisen, Mangel an Appetit* Suçr. 1,118,11. 2,284,15. Vgl. भक्ते द्वेषः Spr. 4647.

भक्तद्वेषिन् (भक्त + द्वे°) adj. *einen Widerwillen gegen Speisen habend, appetitlos* Suçr. 2,402,17.

भक्तपुलाक (भक्त + पु°) *ein Mundvoll Reis, in Kugelform geknetet,* Trik. 3,3,201.

भक्तमण्ड (भक्त + म°) *Reisschleim* Trik. 3,3,80. H. ç. 94.

भक्तमय (von भक्त) adj.: °स्तोत्र Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 283.

भक्तमाला (भक्त + मा°) f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 9 u. s. w.

भक्तरुचि (भक्त + रु°) f. *Esslust* Suçr. 1,155,3. 6.

भक्तरोचन (भक्त + रो°) adj. *Esslust erregend* Suçr. 1,211,7.

भक्तशरण (भक्त + श°) n. *Vorrathskammer* Âçv. Grhj. 2,7,8.

भक्तशाला (भक्त + शा°) f. eher *ein Saal zum Empfang von Clienten* als *Speisesaal* oder *Vorrathskammer*: अध्यतो °शालायाम् Râga-Tar. 4, 493. *maison de charité* Troyer.

भक्तसिक्थ (भक्त + सि°) = भक्तपुलाक Halâj. 5,43. °सिक्थक dass. AK. 3,4,1,5.

भक्ताभिलाष (भक्त + अ°) m. *Esslust* Suçr. 1,178,5.

भक्तामरस्तोत्र (भक्त-अमर + स्तोत्र) n. Titel einer Schrift Hall in der Einl. zu Vâsavad. 8. 49. भक्तामर Wilson, Sel. Works I, 283.

भक्तिँ (von भज्) f. 1) *Austheilung, Vertheilung*: वामस्य RV. 8,27,11. Pañkav. Br. 20,15,2. 8. — 2) *das Bilden eines Theils von Etwas, Zugehörigkeit; das zugehörige —, in einem Andern enthaltene Ding, Theil; Attribut*; = गौणवृत्ति H. an. 2,182. = गुणकल्पना Durga zu Nir. = विभाग Trik. 3,3,175. H. an. Med. t. 39. तासां भक्तिसाहचर्यं व्याख्यास्यामो ऽथैतान्यग्निभक्तीनि Nir. 7,8. बहुभक्तिवादीनि ब्राह्मणानि भवन्ति 24. 8, 2. 22. RV. Prât. 17,6. 8. 18,32. 34. एकत्वाभावाद्भक्तिस्तु न विद्यते Kan. 7,2,6. प्रातर्दुग्धं द्वैधं कृत्वा तस्यान्यतरां भक्तिमातच्य तेन यजेत *Theil* Ait. Br. 7,4. 3,20. फलं तु वाच्यं ग्रहभक्तितो ऽन्यथा तथा भ्रान्ति कृताः (ग्रहाः) स्वभक्ती: *die ihnen zugetheilten Dinge* Varâh. Brh. S. 17,27. 20,24. 33,17. अभक्तेः so v. a. *von Seiten des Vocals* Siddh. K. zu P. 6,1,101. — 3) *Verzierung*: कालागुरुद्रवपत्त्रा भक्तिर्भुवश्चन्दनकल्पितेव (= तिलकरचना Schol. in der Calc. Ausg.) Ragh. 13,55. लग्नद्विरेफाञ्जनभक्तिचित्रं मुखे मधुश्रीस्तिलकं प्रकाश्य *Mannichfaltigkeit, Buntheit* Kumâras. 3,30. कृत्रिमभक्तिशोभा (रथस्य) Ragh. 13,75. चित्रभक्तिविराजित (रथ) Hariv. 6882. 9286 (die neuere Ausg. liest चित्र st. पङ्क्ति). 12956. चित्रभक्तिशतैः 8361. नैकधा तं चिच्छेद चित्रभक्तिनिभाकृतिम् 6870. चित्राभिर्मणिभक्तिभिः 8360. कनकरत्नभक्तिचित्रपार्श्व (रथ) 12960. स्फाटिकैर्हेमभक्त्यतैः कपाटैः R. 5,9,19. भक्तिच्छेदानुलिप्ताङ्ग *mit verschiedenen Verzierungen* Hariv. 3887. VP. 550. Megh. 19. — 4) *Abtheilung eines* Sâman (auch विधि genannt), deren sieben, zuweilen nur fünf, gezählt werden: हिंकार, प्रस्ताव, आदि, उद्गीथ, प्रतिहार, उपद्रव (oder उपाय), निधन (vgl. Shadv. Br. 3,1). Lâtj. 6,1,14. 7,10,20. 10,9,10. Agâtaçatru zu Pushpa 6,2,1. Müller, SL. 210. Çañk. zu Khând. Up. S. 10. 16. 103. fg. — 5) *Hingebung, Ergebenheit, Ehrerbietigkeit; Treue, Liebe; auf Glauben beruhende Liebe;* = सेवा Trik. H. 496. H. an. Med. Halâj. 1,129. = श्रद्धा H. an. Wilson, Sel. Works I,160. fgg. अथातो भक्तिजिज्ञासा । सा परानुरक्तिरीश्वरे Çând. 1. 2. Bhrgu beim Schol. zu Çâk. 16,10. fg. Bhag. 8,10. 9,26. Sâv. 1, 9. Suçr. 1, 126, 18. Kâm. Nîtis. 4, 38. Sûrjas. 12, 1. 10. 13, 1. Çâk. 7,17. Megh. 37. °नम्र 56. Mudrâr. 7,8. Sâh. D. 158. °गम्य (Çiva) Çiv. °ज्ञ Kâm. Nîtis. 8, 9. सुपक्व° Pañkar. 2,8,35. Die Ergänzung im loc.: यस्य देवे परा भक्तिः Çvetâçv. Up. 6, 23. Bhag. 13, 10. Sâv. 5, 50. MBh. 13, 773. R. 2, 31, 16. 45, 29. Spr. 2006. 2159. 2773. 4060. 4495. 4897. Ragh. 2,63. 5,14. Kathâs. 46,21. अवस्तुनि 21,49. im gen. R. 1, 31,21. Hariv. 8705 (wo der gen. auch von कथिता abhängen könnte). Ragh. 2,40 (ed. Calc. loc.). Vid. 122. im comp. vorangehend: मातृ°, पितृ° M. 2, 233. गुरु° Sâv. 5,21. राज° N. 7,14. Kathâs. 29,188. अन्तर्बद्धसद्धर्तृ° adj. 33,216. एक° adj. Bhag. 7,17. दुर्बल° MBh. 7,84. — मय्यनन्येन भावेन भक्तिं कुर्वन्ति ये दृढाम् Bhâg. P. 3,25,22. दृढभक्ति adj. R. 2,1,18. Kâm. Nîtis. 4, 30. Ragh. 12, 19. Spr. 2204. Kathâs. 35, 22. दृढभक्तिक adj. MBh. 1,5805. Spr. 3960. अदृढभक्तिक MBh. 5,1370. दृढभक्तिता Kâm. Nîtis. 4,7. Verhalten eines fem. vor भक्ति gaṇa प्रियादि zu P. 6,3,34. Vop. 6,1. — 6) *das Annehmen* (einer Gestalt, Form): भङ्गी° so v. a. *das Sichbiegen* (= ऊर्मीणां रचना Schol.) Megh. 61. — 7) die Gleichsetzung mit भङ्गि, भङ्गी (*Brechung?*) H. an. 2,39. 182 beruht vielleicht auf einer Verwechselung von भक्ति mit भंक्ति (भङ्क्ति). — Vgl. नेत्र°, ग्रह°, दृग्भक्ति, नक्षत्र°.

भक्तिकर (भ° + 1. कर) adj. P. 3,2,21.

भक्तिचन्द्रोदय (भ° 5. + च°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,b,48.

भक्तितरंगिणी (भ° 5. + त°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101,b,34.

भक्तिपूर्वम् (भ° + पू°) adv. *mit Hingebung, ehrerbietig* Verz. d. Oxf. H. 258,a,29. °पूर्वकम् dass. Pañkar. 2,8,35.

भक्तिभाज् (भ° + भाज्) adj. *gläubige Hingebung —, treue Ergebenheit besitzend*: श्रावक Pañkat. 236,20. *an einer Sache* (loc.) *fest hängend*: पुण्यकर्मणि Çatr. 1,269.

भक्तिमत् (von भक्ति) adj. *ergeben, zugethan, geneigt, treu anhängend, in gläubiger Liebe zugethan* Bhag. 12,17. MBh. 3,11213. 12,12972. R. 2,45,29. 52,36. Spr. 676. Ragh. 1,90. Kathâs. 38,143. 43,161. 49,237. die Ergänzung im loc. Pañkar. 3,1,16. रामे दृढभक्तिमान् (von दृढ-भक्ति) R. Gorr. 2,111,28. राजभक्तिमत् *dem Fürsten ergeben* 1,6,21. *von Hingebung —, treuer Ergebenheit begleitet*: परिचर्या Bhâg. P. 4,8,59.

भक्तिमार्गनिरूपण (भ°-मार्ग + नि°) n. Titel einer Schrift Hall 130.

भक्तिमुक्तावली (भ° + मु°) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 826.

भक्तियोग (भ° + योग) m. *Hingebung, gläubige Liebe* Bhâg. P. 1,7,4. 6. Verz. d. B. H. 125 (XIII). Verz. d. Oxf. H. 17,*b*,32. 38. 74,*b*,45.

भक्तिरत्नावली (भ° + र°) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1323. Verz. d. Oxf. H. No. 90. fg. Verz. d. Tüb. H. 15.

भक्तिरस (भ° + रस) m. *das Gefühl der Hingebung, der gläubigen Liebe* Kathâs. 34,12.

भक्तिरसामृतसिन्धु (भ° + अमृत-सि°) Titel einer Schrift Hall 144. citirt im ÇKDr. u. अकुतोभय, भक्ति und भक्तिरस.

भक्तिरसायन (भ° + र°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 38,*b*,10. Burn. in der Einl. zu Bhâg. P. I, lxv. — Vgl. भगवद्भक्तिरसायन.

भक्तिराग (भ° + राग) m. *Vorliebe zu* (loc.) MBh. 13,7211.

भक्तिल (von भक्ति) adj. *anhänglich*, von Pferden Çabdak. im ÇKDr.

भक्तिवंस् s. भक्षिवंस्.

भक्तिवर्धिनी (भ° + व°) f. Titel einer Schrift Hall 148.

भक्तिवाद (भ° + वाद) m. *Ergebenheitserklärung, Versicherung der Zuneigung* MBh. 5,4235.

भक्तिशत (भ° + शत) n. Titel einer Schrift Hall 119.

भक्तिसिद्धान्त (भ° + सि°) m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 167. Hall 149. °विवृति f. desgl. 144.

भक्तिसुधोदय (भ°-सुधा + उ°) m. Titel des ersten Theiles im Nâradîjapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 83,*b*,15.

भक्तिसूत्र (भ° + सू°) n. Bez. *des* Sûtra *des* Çâṇḍilja Hall 143. Verz. d. Tüb. H. 16. ÇKDr. u. शाण्डिल्य.

भक्तिहंस (भ° + हंस) Titel einer Schrift Hall 150.

भक्तिहेतुनिर्णय (भ°-हेतु + नि°) m. Titel einer Schrift Hall 152.

भक्तोद्देशक (भक्त + उ°) m. nom. ag. *Bestimmer der Speisen*, Bez. eines best. klösterlichen Beamten Vjutp. 210.

भक्तोपसाधक (भक्त + उप°) m. *Speisebereiter, Koch* R. Gorr. 2,90,25.

भक्त्युपक्रम (भ° + उप°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,40.

भक्ष्, भक्षँयति Dhâtup. 32,22. भक्षयामास, भक्षयिष्यति; bisweilen auch med.; in der späteren Sprache hier und da auch भँक्षति, °ते Dhâtup. 21,27. partic. pass. भक्षित; *geniessen, verzehren, fressen;* in der älteren Sprache gewöhnlich von Flüssigkeiten, seltener von festen Speisen (mit acc. oder partitivem gen.); in der späteren Sprache nur ausnahmsweise von Flüssigkeiten (nach Pat. zu P. 7,3,69 nur von festen Speisen): अह्नमद्य कलशँ अभक्षयम् Ṛv. 10,167,3. AV. 2,35,1. (अंशुम्) यमक्षितमक्षिता भक्षयन्ति 7,81,6. यत्रादित्या मधु भक्षयन्ति 18,4,3. VS. 8,12. 37. भक्षो भक्ष्यमाणः (सोमः) 58. 19,34. 20,35. घर्मस्य Ait. Br. 1,22. 2,22. 3,5. 29. 32. वषट्कर्ता प्रथमः सर्वभक्षान्भक्षयति 32. उपाह्व येऽतेणोत्र प्राशितद्रूपमाप्नोति नास्य प्रत्यक्षं भक्षितो भवति 7,26. 31. Çat. Br. 1,6,2,7. 8. पूर्वेद्युरभिषुण्वन्ति प्रातर्भक्षयिष्यन्तः 2,4,4,15. तस्मात्तत्र नाश्नन्ति न भक्षयन्ति 3,6,1,23. 4,4,3,11. 12,8,3,30. सोम एवास्य राजा भक्षितो भवति 1,3. 2,21. धाना न दद्भिः खादेयुः प्राणैरेव भक्षयन्ति 4,4,3,11. प्राणभक्षान् Kâtj. Çr. 10,8,5. प्राणभक्षं (absol.) भक्षयित्वा Çâṅkh. Çr. 16,17,10. प्राणभक्षं सर्वत्र भक्षान्भक्षयेत् Lâtj. 8,8,2. Kâtj. Çr. 19,5,9. 3,15. दधिघर्मस्य Lâtj. 2,7,10. 11,22. अक्षतधानाः Gobh. 3,3,5. क्षीरौदनपुरोडाशरसान् Kauç. 7. 10. धूमम् 82. ऊष्मभक्षम् 57. 89. अभक्षित (पात्र) Çat. Br. 4,3,1,21. 4,1,8. Kâtj. Çr. 10,6,2. — जलं भक्षयतः Arg. 3,16. नोत्सङ्गे भक्षयेद्भक्ष्यान् M. 4,63. न भक्षयेदेकचरानज्ञातांश्च मृगद्विजान् 5,17. प्रोक्षितं भक्षयेन्मांसम् 27. 50. 55. 11,92. 114. Jâǵn. 2,160. Hiḍ. 2,14. त्वया भक्षयता नरान् 4,10. MBh. 1,2842. 5571. 5583. 2,1467. 3,421. 2420. 8738. ध्रुवं युधि हतास्तेन भक्षयिष्याम पांशुकान् 5,640. 5437. R. 2,52,100. 3,16,26. Spr. 4430. Kathâs. 37,58. Pańkat. 54,25. 55,24. मरकतसदृशानि शष्पाग्राणि भक्षयन् 68,24. 70,20. 98,10. Hit. 17,16. 18,10. 27,13. 18. Vet. in LA. (II) 2,8. 10,21. यानि चैवंप्रकाराणि कालाद्भूमिर्न भक्षयेत् *verzehren, zu Nichte machen* M. 8,251. (सचिवाः) भक्षयन्ति महीपतिम् *aufessen* so v. a. *aussaugen* Kâm. Nîtis. 4,12. यदि ह्येकतरो ह्येषां स्त्रीधनं भक्षयेत् *verzehren, verbrauchen* Kâtj. in Dâjabh. 125,12. 14. भक्ष्यतां भुज्यताम् Sund. 2,32. केचित्तत्र नरव्याघ्रैरभक्ष्यन्त बुभुक्षितैः MBh. 1,2841. Pańkat. 62,24. यथा ह्यामिषमाकाशे पक्षिभिः श्वापदैर्भुवि। भक्ष्यते सलिले मत्स्यैस्तथा सर्वत्र वित्तवान्॥ Spr. 2329. पदे पदे भक्ष्यमाणः श्वभिः *gebissen* Kathâs. 4,69. पिपीलिकैरह्विरिव दिष्ट्या लोकोपतापनः। पापेन पापोऽभक्षि Bhâg. P. 7,7,3. भक्षित P. 6,4,52, Sch. AK. 3,2,60. MBh. 1,5571. फलानि 3,1739. 8740. बालेन यथा स्याद्भक्षितं विषम् Daç. 1,11. R. 3,49,50. Hit. 41,20. 50,20. I,79. Vet. in LA. (II) 9,14. कोश *Schatz* Kâm. Nîtis. 13,66. *gekaut* von einer fehlerhaften Aussprache der Worte Ind. St. 4,268,3. — med.: तिरोऽह्न्यानेव भक्षयाध्वै Çat. Br. 11,5,5,11. सर्वान्भक्षयिष्ये MBh. 3,409. R. 5,25,29. भक्षयस्व 1,9,34. Mârk. P. 23,67. दीपो भक्षयते ध्वान्तम् Spr. 4186. — भक्षन्तु Einschieb. in Âçv. Gṛhj. S. 47 bei St. भक्षसि R. 5,56,15. भक्षन्ति Spr. 276. 615. भक्ष R. 3,16,25. भक्षेत् Pańkar. 1,4,74. अभक्षन् in der Bed. des condit. (अभक्ष्यन् v. l.) Spr. 2611. st. भक्ष्यति R. 2,53,11 Schl. hat die ed. Bomb. भोक्ष्यति. भक्षे R. 5,56,10. भक्षन्ते (ed. Bomb. भक्ष्यन्ताम्) R. Schl. 2,91,50. भक्षेत Spr. 1708. भक्षमाण Pańkat. 9,6. भक्षितुम् 62,63. Hit. 18,10, v. l. für भक्षयितुम्.

— caus. भक्षयति *Jmd* (instr.) *Etwas* (acc.) *essen lassen* P. 1,4,52, Vârtt. 8. भक्षयति पिण्डीं देवदत्तेन, aber भक्षयति बलीवर्दान्यवान् (weil hier das Verbum हिंसार्थ sein soll) Sch. Vop. 5,5.

— desid. *ein Verlangen haben zu verzehren:* बिभक्षयिषता मांसं युष्माकम् MBh. 1,5951. बिभक्षिषन्तो (चिखादिषन्तो ed. Bomb.) मांसानि 7,205. — Vgl. बिभक्षयिषु.

— व्यव *zwischen Etwas* (acc.) *hinein essen:* यत्सवनानि व्यवभक्षयेयुः Pańkav. Br. 18,5,17.

— उप, partic. उपभक्षित *verzehrt* Suçr. 2,340,14.

— परि 1) *Jmd Etwas wegtrinken, Jmd um den Genuss bringen:* परस्याग्निषु येन सोमो भक्षितः तेन स्वाग्नयः परिभक्षिताः पितरश्च Comm. zu Lâṭj. 3,2,1. कथं तत्रापरिभक्षितो भवति (सोमः) Çâṅkh. Br. 12,5. — 2) *verzehren, aufzehren:* अल्पावशेषोऽपि कृतो महात्मा शरीरभक्षैः परिभक्षयद्भिः MBh. 11,615. एते नस्तत्तवस्तात कालेन परिभक्षिताः 1,1837. वनं तत्परिभक्ष्यमाणम् (कपिभिः) R. 5,60,19. — Vgl. परिभक्षणा.

— प्रति *neben* oder *im Unterschied von einem Andern geniessen:* अथैतदृतुपात्रमानर्त्येण वषट्कर्तारो भक्षयन्ति पृथगध्वर्युः प्रतिभक्षयेत् Âçv. Çr. 5,8,6.

— सम् *zusammen geniessen* Âçv. Çr. 5,6. *verzehren:* (एनम्) संभक्ष्य जरयिष्यामि यथागस्त्यो महासुरम् MBh. 3,422. 7,8013. 12,1645. 10447. R. 6,38,14. Atharvaçir. Up. bei Muir, ST. IV,299,27. VP. ebend. 32,2.

anfressen: निस्तुद्यते यस्य शिरो ऽतिमात्रं संभक्ष्यमाणं स्फुरतीव चास्य: Suçr. 2,367,18. — Vgl. संभक्ष.

भक्ष (von भक्ष्) m. gaṇa उञ्छादि zu P. 6,1,160. Siddh. K. 229, a, 11. *Genuss* (*Trinken* oder *Essen*); *Trank*, *Speise* (die letztere Bed. in jüngeren Büchern): अत्रा चिन्नो मधो पितो ऽरं भक्षाय गम्याः ṚV. 1,187,7. सोमस्य 8,21,23. Siddh. K. zu P. 4,4,110. मधुनः ṚV. 8,89,2. 10,34,1. 148,3. 167,4. यासां (अपां) देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षम् AV. 1,33,3. 8,7,12. 9,4,5. अमृतस्य 13,2,15. 18,3,54. VS. 8,12. तयैरहमनु भक्षं भक्षयामि 37. 19,29. Ait. Br. 1,22. 3,32. त्रयाणां भक्षाणामेकमाहरिष्यन्ति सोमं वा दधि वापो वा 7,29. TS. 2,6,7,3. TBr. 3,10,8,2. Çat. Br. 1,8,1,23. आहरति भक्षम् 4, 3,1,10. 4,2,9.10. 5,4,12. 12,7,1,9. 2,1. द्वादश भक्षा भवन्ति 8,2,30. अवजिघ्रत्येव भक्षान् Kâtj. Çr. 22,6,2. °मन्त्र Çâṅkh. Çr. 3,8,27. 5,10,31. Lâtj. 8,9,13. Gobh. 4,10,13. सोमं राजानमिह भक्षयामीति भक्षजपः Âçv. Çr. 3,9. 4,7. 5,6. P. 4,2,16 (beim Schol. n.). देवैर्दत्तः सो ऽद्य ममैष भक्षः MBh. 3,13288. Varâh. Bṛh. S. 44,11. 46,16. Bhâg. P. 9,9,32. दृक्को भक्षार्थं समेष्यन्ति *um als Speise zu dienen* Pañkat. 53,23. 117,2. 131,3. हृतमेव्हि मे । भक्षाय Mârk. P. 63,31. Häufig am Ende eines adj. comp. (f. आ), mit dem ursprünglichen Tone des ersten Wortes (darum ist भक्ष nicht als adj. zu fassen), P. 3,2,1, Vârtt. 6. *das und das zum Trank* oder *zur Speise habend*, — *geniessend, sich nährend von, lebend von:* क्षीर° Kauç. 22. हविष्य° 67. वृक्ष° Gobh. 3,2,10. पयो° MBh. 13,2937. दधि° Pañkar. 4,8,41. मांस° Spr. 4706. P. 3,2,1, Vârtt. 6, Sch. अमांस° Kathâs. 7,37. रिपूणामसृदेहभक्षाम् MBh. 9,908. शरीर° 11,615. अन्योऽन्य° 14,616. मूलफल° 4,5445. शस्य° Hit. 62,20. अब्भक्ष Jâǵn. 3,286. MBh. 1,3548. 3,2463. R. 1,51,16. Bhâg. P. 1,13,50. वायु° Jâǵn. 3,55. MBh. 5,7347. 13,761. R. 1,44,2. 51,16. 63,24. वातभक्षा 48,31. वात्तिक° Kathâs. 6,159. — Vgl. अन्न°, अब्भक्ष, अस्थि°, कण°, कपि°, काल°, गन्नभक्षा, गोमायुभक्ष, जन°, दुर्भक्ष, धन° (besser als Dvaṁdva zu fassen). प्रत्यक्ष°, प्राण°, विश्व°, सर्व°, सह°, भक्ष्य und भांक्ष.

भक्षक (wie eben) 1) nom. ag. *Geniesser, Esser; Verspeiser, sich nährend von:* भक्ष्यभक्षकयोः प्रीतिर्विपत्तेरेव कारणम् Spr. 2009. मांस° (पिशाच) Hariv. 14607. शस्य° Hit. 75,8. वासुकिर्वायुभक्षकः Spr. 2131. जगद्भक्षकभक्षक (विष्णु) *der diejenigen verspeist, die die Welt verspeisen,* Pañkar. 4,3,73. *gefrässig* AK. 3,1,20. H. 394. Halâj. 2,195. Kathâs. 13,173. Vgl. कण°. — 2) m. = भक्ष *Speise* in गन्नभक्षक. — 3) f. भक्षिका am Ende eines comp. *das Geniessen, Essen, Genuss:* इक्षु° P. 3,3, 111, Sch. Siddh. K. zu P. 2,2,16. — Vgl. भगभक्षक.

भक्षकार (भक्ष + 1. कार) m. *Speisebereiter, Koch, Bäcker* P. 6,3,70, Vârtt. 2, Sch. H. 921, v. l. Çabdar. bei Wilson. — Vgl. भक्ष्यकार.

भक्षंकार (भक्षम्, acc. von भक्ष oder absolut. von भक्ष्, + 1. कार) ved. *Speisebereiter* oder *Geniesser* P. 6,3,70, Vârtt. 2.

भक्षंकृत (भक्षम् absolut. + कृत) adj. *genossen:* भक्ष, भक्षण, भक्षंकृत Âçv. Çr. 6,13.

भक्षटक m. *eine Varietät von Asteracantha longifolia Nees* Râǵan. im ÇKDr.

भक्षण (von भक्ष्) 1) adj. *geniessend;* s. दाडिम°, पाप°. — 2) n. a) *das Geniessen* (*Trinken, Essen*), *Verspeisen* AK. 2,10,40. Trik. 2,9,17. 3, 2,9. H. 423. Halâj. 2,170. Kâtj. Çr. 4,4,19. भोजनभक्षणे *das Essen von Speise und Genuss des* Soma 8,4,22. 9,11,19. 10,6,22. दधि° 8,9. अववृष्ट° 25,12,6. भक्ष° Âçv. Çr. 2,19.5,5.6. माद्यन्ते ऽन्योऽन्यं भक्षणाय Nir. 7,27. भक्षणं मुक्त्वा *das Essen aufgebend* Kathâs. 22,229. भक्ष्याणाम् R. 2,91,61. अभक्ष्य° (so ist zu lesen) Weber, Râmat. Up. 355, Çl. 10. मधूनाम् R. 1,3,31. मांसस्य, मांस° M. 5,26.49.56. 11,156. अनाद्य° 145. Pañkar. 1,2,41. Jâǵn. 3,229. MBh. 2,1473. R. 4,51,27. Pañkat. 30,1. 164,6. 182,24. 183,3. Spr. 2727, v. l. तद्भक्षणभोजनप्रवृत्ति Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 75,10. काकोलूकैश्च भक्षणम् *das Verspeistwerden von* M. 12,76. — b) proparox. *Trinkgeschirr:* त्वं चिच्चमसमसुरस्य भक्षणमेकं सन्तमकृणुता चतुर्वयम् ṚV. 1,110,3.

भक्षणीय (wie eben) adj. *zu verspeisen* Pañkat. 211,22. ed. orn. 41,23. Davon nom. abstr. °ता f. *Verspeisbarkeit* Spr. 1725.

भक्षपत्त्रा (भक्ष + पत्त्र) f. *Betelpfeffer* (*dessen Blatt zum Essen dient*) Râǵan. im ÇKDr.

भक्षयितर् (von भक्ष्) nom. ag. *Geniesser* MBh. 14,619. Schol. zu Kâtj. Çr. 4,4,26 und TBr. 3,7,5,7. Kull. zu M. 5,30. — Vgl. भक्षितर्.

भक्षयितव्य (wie eben) adj. *zu geniessen, zu verspeisen:* तिलाः MBh. 13,3413. ब्राह्मणाः (राक्षसेन) Pañkat. 183,5.

भक्षाली f. N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — Vgl. भाक्षालक.

भक्षितर् (von भक्ष्) nom. ag. *Geniesser, Verspeiser* MBh. 13,5715. — Vgl. भक्षयितर्.

भक्षितव्य (wie eben) adj. *zu geniessen, zu essen* Hit. 112,6.

भक्षिन् (wie eben) adj. *geniessend* Âçv. Çr. 2,9.6,3.7,3. am Ende eines comp.: अभक्ष्य° M. 12,59. Hariv. 11163. तमालफल° R. 4,37,28. Spr. 556. सर्व° 2610. केवलघनरस° (चातक) 4064. मूलफलभक्षित्व n. nom. abstr. MBh. 3,13454. — Vgl. कटुक°.

भक्षिवंस् (wie eben; vgl. दाश्वंस्, जक्षिवंस्) adj. *geniessend.* Diese Form ergiebt sich aus Vergleichung der fehlerhaften Formen in den beiden folgenden Stellen: तस्यं नो धेहि तस्यं ते भक्षिवांसः स्याम AV. 6,79,3 und (इडे) तस्यास्ते भक्षिवाणः स्याम TBr. 3,7,5,7. = भक्षयितर् Comm.

भक्ष्य (wie eben) (भक्ष्यं ved. Çânt. 4,9) adj. *zu geniessen, zu essen, zu verspeisen, geniessbar, essbar;* neutr. *was genossen —, gegessen wird, ein zum Essen sich eignender Gegenstand, Speise,* insbes. (nach P. P. 7,3,69) *eine feste Speise, die gekaut werden muss.* दधि M. 5,10.17. 18.23. रसो न भक्ष्यस्तद्गन्धः Spr. 4126. Kathâs. 42,58. Hit. 1,158. Prab. 11,12. अ° M. 5,5. 11,152. 12,59. Jâǵn. 2,296. Hariv. 11163. Spr. 1223. 1542. Pañkar. 1,2,41. Pañkat. 71,11. वृषभाश्चास्माकमपि भक्ष्याः किं पुनः सिंहस्य Hit. 37,18. भक्ष्याभक्ष्यम् M. 1,113. 5,26. भक्ष्यं भोज्यं च विविधम् 3,227. 5,24. 9,268. 11,165. आहारेणाथ भक्ष्यैश्च भोज्यैः सुमधुरैस्तथा MBh. 3,13663. भक्ष्यभोज्यानि 15,10. भक्ष्यभोज्यमुपादाय R. 1,18,9. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 75. भक्ष्यैः, भोज्यैः, पानैः (पेयैः) MBh. 1,7714. 8068. भक्ष्यभोज्यलेह्यादि Kathâs. 45,228. अन्न, भोज्य, भक्ष्य, लेह्य MBh. 13,5871. भक्ष्य, भोज्य, पेय, लेह्य R. 2,50,25. भक्ष्यं भोज्यं लेह्यं चोष्यं चेति चतुर्विधमन्नम्, तत्र यद्दन्तैरवखण्ड्य भक्ष्यते अपूपादि तद्भक्ष्यम् Schol. zu Bhag. 15,14. Schol. zu P. 2,1,35. भक्ष्य, भोज्य, पेय, चोष्य, लेह्य Hariv. 8355. अनेकभोजनभक्ष्यादिभिः पुष्टिं नीयन्ते Pañkat. 253,11. पानानि, भक्ष्याणि Mârk. P.

114,28. भक्ष्यान्नपानैः R. 1,12,10. भक्ष्यान्नरसपानानाम् MBh. 4,32. — P. 2,1,35. M. 6,7. 8,112. R. 3,16,26. Suçr. 1,161,18. 218,3. Varâh. Brh. S. 48,28. भक्ष्यभक्षकयोः प्रीतिर्विपत्तेरेव कारणम् Spr. 2009. 2782. 5059. भक्ष्यं नामादितं मया Kathâs. 29,131. 130. ग्रामीतिपतकुलं तस्य भक्ष्यं डुर्नृपरक्षमः । ग्रैर्वाभिधस्य कृव्याशविशेषस्येव जीवनम् (*Wasser*) Râga-Tar. 5,416. Häufig erscheint भक्ष्य als m. in der Bed. *Speise, Gericht*, doch ist zu bemerken, dass im MBh. und im Hariv. die neueren Ausgaben dafür meistens भक्त haben, welches richtiger zu sein scheint (क्त und क्ष्य werden ja auch sonst häufig verwechselt). M. 4,63. MBh. 1, 5934. 3,2309. 10580. 12405. 4,438. 13,2064. 5688. Hariv. 5762. R. 1, 9,35 (34 Gorr.). 53,2 (54,2 Gorr.). 2,88,20. 98,4. R. Gorr. 1,9,37. 3, 43,15. Suçr. 1,234,5. 6. 18. 235,2. Kathâs. 12,141. 22,190. 39,95. — Vgl. गजभक्ष्या und सर्वभक्ष्य.

भक्ष्यकार (भ° + 1. कार) m. *Bäcker* AK. 2,9,28. H. 921.

भक्ष्यंकार m. dass. Colebr. und Lois. zu AK. 2,9,28.

भक्ष्यालाबु (भक्ष्य + अ°) f. *eine Gurkenart*, = राजालाबु Râgan. im ÇKDr.

भग (von भज् 1) m. Auf भग ausgehende Composita verstärken in Ableitungen beide Glieder nach P. 7,3,19. *a*) (eig. *Mittheiler*) *Brotherr, reicher* oder *gnädiger Herr, Schutzherr* (vgl. *lord*): भगं न हि त्वा यशसं वसुविदमनु शूर चरामसि RV. 8,50,5. इन्द्रो भगो वाजदा अस्य गावः 3,36, 5. असि भगो असि दात्रस्य दाता 9,97,55. त्वं भगो नृपते वस्व ईशिषे 2,1,7. तेन नो बोधि सधमाद्यो वृधे भगो दानाय वृत्रहन् Vâlakh. 6,5. RV. 2,11, 21. 3,55,17. अग्निर्नेता भग इव क्षितीनां दैवीनां देव ऋतुपा ऋतावा 20,4. भगो न कारे हव्यो मतीनाम् 49,3. विश्वं स्तोमासः पुरुदस्ममर्का भगस्येव कारिणो यामनि ग्मन् 54,14. भगो मे अग्ने सख्ये न मृध्याः 21. भगं न नृभ्यो हव्यं मयोभुवम् 10,39,10. 1,141,6.10. 144,3. 6,13,2. सोमो भग इव यामेषु देवेषु वरुणो यथा AV. 6,21,2. Taitt. Up. 1,4,3. Häufig wird Savitar so genannt; indessen kann in einigen der anzuführenden Stellen zweifelhaft sein, ob nicht Bhaga als Hauptbegriff zu fassen sei. RV. 3,56,6. यतो भगः सविता दाति वार्यम् 5,48,5. 82,1. स हि रत्नानि दाशुषे सुवाति सविता भगः 3. 6,50,13. 7,66,4. 15,12. AV. 6,53,1. 19,49,1. An diese Bedeutung *Herr* ist das zendische bagha, altpers. baga und slav. богъ anzuschliessen. — Daher auch *b*) N. eines der Aditja RV. 2, 27,1. 7,41,2. AV. 6,4,2. Pañkav. Br. 12,12,4. MBh. 1,2523. 4822. 9, 2507. 13,3295. Hariv. 176. 593. 11549. 12456. 12911. 13143. 13180. 14166. R. 2,25,8. Kathâs. 48,96. VP. 122. Bhâg. P. 6,6,37. von ihm erwartet man Glück und Wohlstand RV. 7,41,1. fgg. भगो विभक्ता शवसावसा गमत् 5,46,6. 49,1. भगश्च दातु वार्यम् 7,15,11. 38,6. AV. 12,1,40. Bhaga stiftet Liebe und Ehebündniss (vgl. *h*.) AV. 2,36,4. 14,1,51. fgg. 6,74,1. 82,3. die Morgenröthe ist seine Schwester RV. 1,123,5. seine Zeit ist der Nachmittag: भगस्यापराह्णः । तस्मादपराह्णे कुमार्यो भगमिच्छमानाश्चरन्ति TBr. 1,5,2,3. भगस्य कालः प्रागुत्सर्पणात् *vor dem Austritt der Sonne aus dem Horizont* Nir. 12,13. sein Nakshatra sind die späteren (उत्तर) Phalgunî, die sich zu Eheschliessungen besonders eignen, TBr. 1,1,2,4. Çâñkh. Grhj. 1,26. विवाहे स्थापयित्वाग्रे नक्षत्रे भगदैवते MBh. 1,953. R. 1,72,13. Weber, Nax. I, 310, 1. Auch das Nakshatra selbst wird kurzweg durch भग bezeichnet: भगं नक्षत्रमाक्रम्य (Schol. पूर्वा फल्गुनी अतिमते तूत्तरा फल्गुनी) MBh. 6,81. अन्तनामाषयुक्तश्च भगे (= पूर्वफल्गुनी nach ÇKDr.) सर्पिस्तूत्तरे Gjotist. im ÇKDr. Nach der Legende ist Bhaga geblendet: तद्भगाय परिजहुस्तत्स्याक्षिणी निर्ददाह Çâñkh. Br. 6,13. Nir. 12,14. Çat. Br. 1,7,4,6. भगस्य नयने क्रुद्धः (रुद्रः) प्रहारेण व्यशातयत् MBh. 13,7475. Bhâg. P. 4,5,17. 20. Das Naigh. (5,6) zählt ihn unter den Göttern des obersten Gebiets auf. RV. 1,14,3. 2,31,4. 4,30,24. 5,50,1. 6,51,11. 49,14. 8,31,11. 91,6. 9,101, 7. AV. 1,26,2. 3,12,4. 5,26,9. 6,53,1. 14,1,59. — *c*) N. *der Sonne* AK. 3,4,2,27. Trik. 1,1,98. H. 95. an. 2,37. Med. g. 12. Hâr. 11. Halâj. 1,35. Verz. d. Oxf. H. 184, *b*, 15. MBh. 3,146. क्रौञ्चद्वीपे स्मृतो भगः Verz. d. Oxf. H. 33, *a*, 24. — *d*) N. *des Mondes* Anekârthadhvanimañgarî im ÇKDr. — *e*) N. eines Rudra ebend. MBh. 1,2567. 4826. — *f*) *gutes Loos, Wohlstand, Glück*; = धन Naigh. 2,10. = श्री AK. H. an. Med. (nach AK. und Med. neutr.). प्रातर्जितं भगमुग्रं हुवेम वयं ... आधश्चिद्यं मन्यमानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भक्षीत्याह RV. 7,41,2. अस्मे धेहि भगमिन्द्र प्रजावान् 3,30,18. आ नो भर भगमिन्द्र द्युमन्तम् 19. 1,24,4. त्वं सोम महे भगं त्वं यून ऋतायते । दक्षं दधासि जीवसे 91,7. 134,5. देवस्य सवितुर्वयं भगस्य रातिमीमहे 3,62,11. विदा भगं वसुत्तये 8,50,7. 9,97,44. 10,42,3. अहं भगस्य मूर्धनि वचसा वेदयामसि 151,1. 159,1. AV. 2,29,1. 7,15,1. 50,2. युवं भगं सं भरतं समृद्धम् 14,1,31. 19,4,3. VS. 5,7. 9,1. 18,8. 21,21. 22,24. आस्ते भग आसीनस्य Ait. Br. 7,15. भगं ते वरुणो राजा भगं सूर्यो बृहस्पतिः । भगमिन्द्रश्च वायुश्च भगं सप्तर्षयो ददुः ॥ Jâgn. 1,281. कीर्तिरायुर्भगो (= भाग्य Schol.) गतिः Bhâg. P. 1,17,10. — *g*) *treffliche Begabung, Herrlichkeit, Würde; Lieblichkeit, Schönheit*: भगमस्या वर्च आदिषि AV. 1,14,1. 2, 36,1. 3,22,6. 6,129,1. fgg. 12,1,5. स्त्रीषु पुंसु भगो रुचिः 25. RV. 9,10, 5. इन्द्रियं, तेजस्, भग Çat. Br. 14,9,4,5. Âçv. Grhj. 3,6,8. Pâr. Grhj. 2, 6. Kauç. 36. युक्तं भगैः (= ऐश्वर्यादिभिः Schol., *attribut* Burn.) स्वैरितरत्र चाध्रुवैः Bhâg. P. 2,9,16. निष्कृष्टषैरहृतभग adj. (भग = ऐश्वर्य Sch.) 2,7,9. सत्र. भग (= ऐश्वर्य Schol.) 3,9,22. 31,33. भगस्य (= ऐश्वर्यादिषाड्गुण्यस्य Schol.) कृत्स्नस्य परं परायणम् 5,17,18. Zum ऐश्वर्यादिषाड्गुण्य des Schol. ist folgende Stelle aus dem VP. (S. 643 bei Wilson) bei Kull. zu M. 1, 2 zu vergleichen: ऐश्वर्यस्य समग्रस्य वीर्यस्य यशसः श्रियः । ज्ञानवैराग्ययोश्चैव षण्णां भग इतीङ्गना (*Bezeichnung*) ॥ = माहात्म्य, वीर्य AK. 3,4,2, 27. H. an. Med. = ऐश्वर्य Trik. 3,3,64. H. an. Med. = रूप H. an. = कान्ति Anekârthadhvanim. — *h*) *Liebesglück, Liebeslust; Liebe, Zuneigung*; n. = काम AK. भगः सौभाग्यं यशः VS. 20,9. अमाजूरिव पित्रोः सचा सती समानादा सदसस्त्वामिये भगम् RV. 2,17,7. अमाजुरश्चिद्भवथो युवं भगः 10, 39,3. उदीरय पितरा जार आ भगम् 11,6. 1,163,8. भग आ *in Zuneigung* 2,34,8. अयं: कनिक्रदद्यथा भगेनाह सहागमम् AV. 2,30,5. अग्नो भगस्य पत्नात्तं तेन सं शपयामि वः 6,74,5. सं वो भगासो अग्मत 2,30,2. TBr. 1,5,2,3. 7,2,3. Çat. Br. 2,6,2,13. कुमार्यः पतिकामा भगकामा वा Kâtj. Çr. 5,10,17. Çat. Br. 11,4,2,3. 7. 15. Bhâg. P. 1,16,29 (= भोगास्पदत्व Schol.). — *i*) *die Schamgegend*, bes. *die weibliche Scham* (neutr. nach AK. Trik. Med.) AK. 2,6,2,26. Trik. 2,6,21. 3,3,64. 255. H. 609. H. an. Med. Halâj. 2,359. 5,41. गुरुतल्पे भगः कार्यः M. 9,237. Jâgn. 3, 88. Suçr. 1,125,21. 265,7. 339,9. 340,19. MBh. 13,818. 825. fg. 2328 (wo mit der ed. Bomb. भगाङ्क zu lesen ist). Hariv. 7893. Spr. 803 (wo ohne Zweifel भगाङ्को zu lesen ist). तदा मुखभगाश्चैव भविष्यन्ति स्त्रियो ऽपराः Hariv. 11178. Am Ende eines adj. comp. f. आ gaṇa क्रोडादि zu P. 4,

1,56. Nach Râǵan. im ÇKDr. bedeutet भग n. auch *das Perinaeum bei Männern* (पुंसां गुदमुष्कमध्यभागः). — 2) f. आ in der Stelle: अम्बा वै स्त्री भगानाम्नी तस्मात्त्र्यम्बकाः Kâth. 36,14. — 3) n. Bez. eines मुहूर्त Verz. d. B. H. No. 912. — Die einheimischen Lexicographen (nach Siddh. K. 248, *a*, 4 v. u. AK. Trik. und Med. neutr. [vgl. auch Ind. St. 3,226,*a*], nach H. an. masc.) kennen noch folgende Bedeutungen: यत्न (प्रयत्न), कीर्ति (यशस्) AK. 3,4,2,27. H. an. Med. वैराग्य, इच्छा, ज्ञान Trik. 3,3, 64. H. an. Med. मुक्ति (मोक्ष), धर्म H. an. Med. स्त्री Anekârthadhvanim.; vgl. auch oben u. *g.* am Ende das Citat aus VP. — Am Ende eines adj. comp. f. आ und ई gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45. Vgl. दुर्भग, सुभग.

भगघ्न m. Bhaga's (s. भग 1, *b.*) *Mörder* (घ्न), Bein. Çiva's MBh. 7,9538.

भगण (1. भ + गण) m. *die Schaar der Sterne*, — *Gestirne*, — Nakshatra, *der Zodiakus* Sûrjas. 1,25. 2,1. 4. 7. 39. 49. 3,19. 7,6. 10,5. 11,2. 12,6. 59. 76. fg. 13,5. 10. Varâh. Bṛh. S. 5,4. 6. Pañćar. 1,10,56 (भगन gedr.). 3,5,11. Bhâg. P. 3,17,14. 19,19. 29,40. 5,23,3. *Umlauf im Zodiakus* Sûrjas. 1,26. 27. 29. 34. 35. 39. 40. 44. 53. 55. 2,5. 4,2. 12,4. 50. 81. 82. 14,20. — Vgl. भागण.

भँगत्ति f. *Glücksgabe:* आ वंक्षा भगत्तिमूतये ṚV. 9,65,17. Zu zerlegen in भग + त्ति, nom. act. von 1. दा (vgl. आत्त, नीत्त, परात्त, परीत्त, प्रत्त, प्रतीत्त von 1. दा mit आ, नि, परा, परि, प्र, प्रति). — Vgl. मघत्ति, वसुत्ति.

भगदत्त (भग + दत्त) m. N. pr. eines Fürsten von Prâgǵjotisha MBh. 1,531. 2645. 6992. 2,409. 579. 1001. 1268. 15, 547. Hariv. 4969. 8070. 8110. Hall in Vâsavad. 52.

भगदा (भग + दा, f. von 1. द) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2644.

भगदेव (भग + देव) adj. subst. *dessen Gott die weibliche Scham ist, ein geiler Mensch* (= कामुक Schol.) MBh. 14,1184.

भगदेवत (भग + देवता) adj. f. आ Bhaga *zur Gottheit habend:* फाल्गुन्यः R. Gorr. 1,74,14.

भगदैवत (भग + दैवत) adj. 1) dass.: नक्षत्र MBh. 1,953. subst. n. *die späteren* Phalgunî Ǵjotistattva im ÇKDr. °मास *der Monat* Phâlguna MBh. 13,5153. — 2) *eheliches Glück bringend:* ममाप्याचक्ष्व पाञ्चालि यशस्यं भगदैवतम् (भगवेदनम् v. l.) । येन कृष्णे भवेन्नित्यं मम कृष्णो वशानुगः ॥ MBh. 3,14656. 14721.

भगनन्दा (भग + न°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2629.

भगनराय m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,2. Wohl in भगन + राय zu zerlegen, obgleich das danebenstehende छगनराय (mit न) dagegen zu sprechen scheint.

भगनेत्रघ्न (भग - नेत्र + घ्न) adj. *der dem* Bhaga *die Augen ausschlug*, Beiw. Çiva's MBh. 13,6565.

भगनेत्रनिपातन (भग - नेत्र + नि°) adj. dass. MBh. 3,1624. 15857. 7,3465.

भगनेत्रहन् (भग - नेत्र + हन्) adj. dass. MBh. 2,402. 3,1649.

भगनेत्रहर (भग - नेत्र + हर) adj. *der* Bhaga *um die Augen brachte*, Beiw. Çiva's MBh. 1,4371. 7970.

भगनेत्रहृत् (भग - नेत्र + हृत्) adj. dass. Suçr. 2,394,19. Çiv.

भगनेत्रान्तक (भग - नेत्र + अ°) adj. *der den Augen* Bhaga's *ein Ende machte*, Bein. Çiva's H. ç. 41.

भगनेत्रापहारिन् (भग - नेत्र + अप°) adj. = भगनेत्रहर Hariv. 14892, wo mit der neueren Ausgabe भगनेत्रापहारिणे st. भगनेत्राय हा° zu lesen ist.

भगंदर (भगम्, acc. von भग, + दर) m. Kâç. zu P. 3,2,41. Vop. 26,60. 1) so heissen *Fisteln in der Schamgegend*, *an Blase*, *After u. s. w.*, deren 5 oder 6 Arten angenommen werden. AK. 2,6,2,7. H. 471. ते तु भगगुदवस्तिप्रदेशदारणाच्च भगंदरा इत्युच्यन्ते Suçr. 1,265,7. 16, 4. 24,19. 82,8. 119,13. 120,9. 2,58,2. 3. Çârñg. Saṁh. 1,7,61. Verz. d. B. H. No. 929. 963. 967. 975. 1370. Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,37. 308,*b*,27. 314,*a*,16. 316,*b*,6. Vgl. भागंदर. — 2) N. pr. eines alten Weisen Varâh. Bṛh. S. 48,62.

भगपुर (भग + पुर) n. ein N. der *Stadt* Multan Albyr. bei Reinaud, Mém. sur l'Inde 98.

भँगभक्त (भग + भक्त) adj. *mit Glücksgütern gesegnet:* भगभक्तस्य ते वयमुदशेम तवावसा । मूर्धानं राय आरभे ṚV. 1,24,5.

भगभक्षक (भग + भ°) m. *Hurenwirth, Kuppler* (*von der Vulva lebend*) ÇKDr. angeblich nach dem MBh.

भगल gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. 1) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,37. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers v. l. im gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Vgl. भागल, भागलक, भागलि, भागलेय.

भगवच्छास्त्र (भगवत् + शास्त्र) n. Titel eines Abschnittes des Vârâhapurâṇa Verz. d. B. H. No. 485. fg.

भगवती s. u. भगवत्.

भगवतीदास (भ° + दास) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 147, N.

भगवत्त्व (von भगवत्) n. *der Stand* —, *die Würde* Bhagavant's, Vishṇu's, Bhâg. P. 7,10,8.

भगवत्पदी (भगवत् + पद्, पाद् *Fuss*) f. Bez. *des ersten Anfangs der* Gaṅgâ; *der Wasserstrom, welcher, als* Vishṇu *seine drei Schritte that, in die durch einen Stoss seines Fussnagels hervorgebrachte Oeffnung des Welteis drang*, Bhâg. P. 5,17,1.

भगवत्पादाभाषण (भगवत् - पाद + आ°) n. Titel eines in künstlicher Sprache abgefassten Werkes Verz. d. Oxf. H. 211,*b*,7.

भगवत्यङ्ग (भगवती + अङ्ग) n. Titel des 5ten unter den 12 heiligen Büchern der Ǵaina H. 243. Wilson, Sel. Works I, 281. 284. °वृत्ति 281. 286.

भगवत्स्वतत्त्वता (भगवत् + स्व°) f. Titel einer Schrift Hall 151.

भगवदीय (von भगवत्) m. *ein Verehrer* Bhagavant's, Vishṇu's; davon nom. abstr. °त्व n. Bhâg. P. 5,6,18. — Vgl. भवदीय.

भगवद्गीता (भगवत् + गीता) adj. f. pl. in Verbindung mit उपनिषद् oder subst. f. pl. mit Ergänzung jenes Wortes *die von* Bhagavant (Kṛshṇa, Vishṇu) *gesungene, verkündete Geheimlehre*, Titel des bekannten theosophischen Gedichts im Mahâbhârata. श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु in den Unterschrr. der Adhjâja in Bhag. भगवद्गीताः प्रवक्ता Râǵa-Tar. 5,125. °गूढार्थदीपिका f. Titel eines Commentars zur Bhagavadgîtâ Hall 119. °भावप्रकाश m. desgl. 120. °सारार्थसंग्रह desgl. 118.

भगवद्दृश (भगवत् + दृश) adj. *dir Herrlichem ähnlich* Khând. Up. 4,9, 3. 7,1,3.

भगवद्द्रुम (भगवत् + द्रुम) m. Bhagavant's (d. i. wohl Buddha's) *Baum*, viell. Bez. *des heiligen Feigenbaums* Med. t. 201.

भगवद्भक्तिनिर्णय (भगवत् - भ° + नि°) m. Titel einer Schrift Hall 145.

भगवद्भक्तिरत्नावली (भगवत् - भ° + र°) f. Titel einer Schrift Z. d. d. m. G. 2,339,3.

भगवद्भक्तिरसायन (भगवत् - भ° + र°) n. Titel einer Schrift Hall 145. — Vgl. भक्तिरसायन.

भगवद्भक्तिविलास (भगवत् - भ° + वि°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. Hdschr. 16.

भगवद्भास्कर (भगवत् + भा°) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. No. 655. — Vgl. भगवन्तभास्कर.

भगवद्विशेष (भगवत् + वि°) m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 567.

भगवत् (von भग) adj. *gutbegabt, glücklich, glückselig:* सूयवसाद्भगवती हि भूया अथो वयं भगवन्तः स्याम RV. 1,164,40. 7,41,4. 10,60,12. अभूतूणां भगवत्तमः AV. 2,10,2. 5,31,11. TS. 1,5,10,2. Çāṅkh. Gṛhj. 3,7. Pâr. Gṛhj. 3,2. यत्किं च लोके भगवन्महत्स्वेदोजःसहस्वद्बलवत्तमावत् (bei Burn. भगान्वम° gedr.) Bhâg. P. 2,6,44. *hehr, herrlich*, als Bez. höherer und göttlicher Wesen und heiliger Personen; = पूज्य Trik. 3,1,14. 3,174. H. 336. Med. t. 215. Halâj. 1,155. oft in der Anrede voc. sg. m. भगवन् (P. 8,3,1, Vârtt. 2. Vop. 3,149. Çat. Br. 11,5,3,7. 5,4. 14,6,1,2. 11,6. Bhag. 10,14. Ragh. 1,71. 8,80), भगवस् (häufig in der älteren Sprache und auch Hariv. 7178. भगवा इति Maitrjup. 2,1) und भगोस् (P. 8,3,1, Vârtt. 2. Vop. 3,149. euphonische Regeln P. 8,3,17. fgg. Vop. 2,49. fg. Çat. Br. 14,5,4,2. 7,3,3). देवाश्च मुनयश्चैव लिङ्गिनः साधनाश्च (?) ये। भगवन्निति ते वाच्याः (im Drama) सर्वैः स्त्रीपुंनपुंसकैः॥ Bharata beim Schol. zu Çâk. 52,3. तारके AV. 2,8,1. Agni VS. 11,78. R. 2,54,5. Rudra VS. 16,9. 36,21. die Marut sagen zu Indra: प्रहर भगवो जहि Ait. Br. 3,20. तव ह वाव किल भगव इदमिति 5,14. 8,24. Çat. Br. 1,8,1,9. 3,2,1,20. 8,3,4. 12,9,3,7. ब्राह्मणा भगवन्तः 14,6,1,2. 8,1,12. 9,29. 7,1,16. Muṇḍ. Up. 1,1,3. M. 1,2. 6. 12. 8,16. 12,117. Sund. 3,24. 4,23. N. 12,30. R. 1,2,29. 8,6. 52,16. 2,54,5. 3,3,1. Suçr. 1,128,18. 2,394,9. 12. 15. 19. Çâk. 14,12. 31,10. 32,5. 62,15. 64,21 (von seinem subst. getrennt). भगवति वसुधे Spr. 484. भगवती रात्रिः R. 1,45,6. निशा 2,52,2. Sonne Hit. 17,21. Mond 9,5. Berg N. 12,29. Im nom. mit der 3ten pers. in der Anrede: वैश्वानरं ह भगवान्संप्रति वेद Çat. Br. 10,5,6,3. यदेव भगवान्वेद तदेव मे ब्रूहि 14,5,4,3. 7,3,4. 14. 6,11,1. R. 1,63,21. — श्रीगोविन्दभगवत्पूज्यपादशिष्यस्य in der Unterschr. im Comm. zu Bṛh. Ār. Up. S. 329. vor Titeln heiliger Bücher bei den Buddhisten Burn. Intr. 463. भगवत्तम Bhâg. P. 2,10,44. 4,23,30. Substantisch m. *a*) von Vishṇu (z. B. in der Bhag. und im Bhâg. P.). — *b*) von Çiva Kathâs. 34,246. — *c*) von einem Buddha, Bodhisattva und Ǵina AK. 1,1,1,8. Trik. 3,3,174. H. 24. H. ç. 79. Med. Burn. Intr. 71, N. Wassiljew 234. fg. 301. — f. *a*) von der Durgâ Med. Halâj. 1,16. Pańkar. 1,15,30. Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,33. 101,*b*,17. — *b*) von der Lakshmî Pańkar. 2,5,24. — Vgl. भागवत, भागवति.

भगवत्त (= भगवत्) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. No. 655.

भगवत्तदेव (भ° + देव) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1018. 1225.

भगवन्तभास्कर (भ° + भा°) Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1018. 1225. 1403. — Vgl. भगवद्भास्कर.

भगवन्नामकौमुदी (भगवत् - नामन् + कौ°) f. Titel einer Schrift Hall 134. °प्रकाश m. Titel eines Commentars zu diesem Werke ebend.

भगवन्नाममाहात्म्यग्रन्थसंग्रह (भगवत् - नामन् - मा° - ग्र° - सं°) m. Titel einer Schrift Hall 134.

भगवित्त (भग + वि°) m. N. pr. eines Mannes P. 4,1,90, Sch. — Vgl. भागवित्ति.

भगवेदन (भग + वे°) adj. *eheliches Glück verkündend* MBh. 3,14656, v. l. für भगदैवत.

भगस् n. so v. a. भग, einer Formel zu Liebe gebildet: भर्गो मे वोचो भगो मे वोचो यशो मे वोचः Âçv. Gṛhj. 1,23,15.

भगहन् (भग + हन्) adj. *der* Bhaga *schlug*, Beiw. Vishṇu's (eig. Çiva's) MBh. 13,7009.

भगहारिन् (भग + हा°) adj. *der* Bhaga *um die Augen brachte*, Beiw. Çiva's MBh. 13,1190.

भगाक्षिहन् (भग - अक्षि + हन्) adj. *der* Bhaga *die Augen ausschlug*, Beiw. Çiva's MBh. 12,6169.

भगाङ्कुर (भग + अ°) m. *Clitoris* Çabdârthak. bei Wilson.

भगाधान (भग + आ°) adj. *eheliches Glück verleihend* Hariv. 7013. = ऐश्वर्याधायक Schol.

भगाल n. = कपाल *Schädel* Pâr. Gṛhj. 2,7. proparox. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,76. parox. Schol. zu P. 6,2,137. Accent eines auf भगाल ausgehenden Wortes P. 6,2,29. fg. 137.

भगालिन् (von भगाल) adj. *mit Schädeln geschmückt;* m. Bein. Çiva's Trik. 1,1,44. Hâr. 8. Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,3.

भगिन् (von भग) 1) adj. *trefflich ausgestattet, glücklich, herrlich* AV. 6,129,1. 7,12,3. TBr. 1,1,2,4. Weber, Nax. II, 387. fgg. Agni Çāṅkh. Çr. 2,4,6. Âçv. Çr. 2,8. अश्वः पशूनां भगितमः *das Ross ist das vollkommenste Thier* Çat. Br. 6,3,3,13. गर्गभगिणी = गर्गभगो ऽस्या अस्तीति (so ist mit der ed. Calc. zu lesen) Pat. zu P. 8,4,11. — 2) m. N. pr. eines Scholiasten des Amarakoça ÇKDr. u. गारुड़ूष. Abkürzung von Bhagîratha. — 3) f. °नी *Schwester* (*die Glückliche*, insofern sie nicht allein steht, sondern einen Bruder hat) AK. 2,6,1,29. H. 553. Halâj. 2,352. Nir. 3,6. M. 2,50. 133. 9,192. 212. 11,171. N. 17,12. Hiḍ. 2,8. 4,30. MBh. 15,665. R. 1,35,7. 2,73,9. Varâh. Bṛh. S. 51,25. Kathâs. 17,59. 150 (wohl पूर्वं भ° zu lesen). 27,192. 39,101. Pańkar. 2,7,46. Prab. 97,9. Vet. in LA. (II) 28,2. 30,18. परपत्नी तु या स्त्री स्यादसंबन्धा च योनितः। तां ब्रूयाद्भवतीत्येवं सुभगे भगिनीति च॥ M. 2,129. Çâk. 52,4 (uneig.). °पति AK. 1,1,1,12. H. 332. Halâj. 1,99. °सुत Pańkat. 214,25. 215,5. भगिनीभर्तृ gaṇa पुत्रारोह्यादि zu P. 6,2,81. दत्त°, गर्ग (ohne Wandel des न) P. 8,4,11, Vârtt., Sch. *Weib* überh. Çabdak. im ÇKDr. Vgl. भागिनेय.

भगिनीय m. wohl *Schwestersohn* (von भगिनी) Ind. St. 3,459, 3 v. u.

भगीरथ (wohl भगिन् + रथ) m. N. pr. 1) eines alten Königs, eines Sohnes des Dilîpa, der mit Hilfe Çiva's die Gaṅgâ vom Himmel zur Erde und von da zum Meere geführt haben soll, um die Asche seiner Väter, der Söhne des Sagara, zu entsühnen, die beim Suchen des

ihnen geraubten, zum Opfer bestimmten Rosses die Erde durchwühlt und dafür von Vishṇu in der Gestalt von Kapila zu Asche verbrannt worden waren. MBh. 1, 226. 2112. 7001. 2, 67 (= 6, 238). 3, 9918. fgg. 7,2249. fgg. 12,956. fgg. Hariv. 810. fgg. R. 1,43,8. fgg. 70,37. fg. 2,100, 27. fg. Ragh. ed. Calc. 1, 35. VP. 379. Bhâg. P. 9,9,2. Mârk. P. 56,11. 101,6. Verz. d. Oxf. H. 354, *a*, 37. °सुता *die* Gaṅgâ MBh. 5,7096. — 2) eines Scholiasten des Amarakoça ÇKDr. u. प्रदत्तेडना. Verfassers des Njâjalîlâvatîbhâvaprakâça Hall 72. — 3) eines Baumeisters neuerer Zeit Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,13, Çl. 51. — 4) eines Berges Çatr. 1,353. — Vgl. भागीरथी.

भगेवित (भगेऽग्रवित Padap.) adj. etwa *an Glück gesättigt* ṚV. 10, 106, 8.

भगेश (भग + ईश) m. *Herr des Glückes* Çvetâçv. Up. 6,6.

भगोल (1. भ + गोल) m. *das Sternengewölbe, das Firmament* Sûrjas. 12, 55. 62.

भगोस् s. u. भगवत्.

भग्न (von भञ्ज्) 1) adj. s. u. भञ्ज्. — 2) n. *Beinbruch* Suçr. 1,300,4. 18. 301,18. 2,26,10. 27,6.

भग्नक्रम (भग्न + क्रम) n. *das aus-der-Construction-Fallen:* प्रक्रान्तनियमत्यागे भग्नक्रममिहेष्यते Pratâpar. 65,*a*,7 (vgl. 62,*b*,7). भग्नप्रक्रम Wilson; vgl. प्रक्रमभङ्ग u. भङ्ग.

भग्नपादर्क्ष (भग्न - पाद + ऋक्ष) n. eine zusammenfassende Bez. für sechs Nakshatra, = पुष्कर ÇKDr. mit folgendem Beleg aus Gjotist: पुनर्वसूत्तराषाढा कृत्तिकोत्तरफल्गुनी। पूर्वभाद्रविशाखा (sic) च षडेते पुष्कराः स्मृताः॥ भग्नपादर्क्षसंयोगाद्द्वितीया द्वादशी यदा। सप्तमी चार्कमन्दारे जायते जारजो ध्रुवम्॥

भग्नपृष्ठ (भग्न + पृष्ठ) adj. 1) *einen gebrochenen —, gekrümmten Rücken habend.* — 2) *gegenüberstehend* (संमुख) Trik. 3,1,16.

भग्नप्रक्रम s. भग्नक्रम.

भग्नसंधिक (von भग्न + संधि) n. *ein best. Milchproduct* (घोल) Çabdak. im ÇKDr.

भग्नात्मन् (भग्न + आ°) m. *der Mond* Çabdak. im ÇKDr.

भग्नी f. = भगिनी *Schwester* Dvirûpak. im ÇKDr.

भङ्कारी f. *Bremse* Trik. 2,5,33.

भङ्क्तर् (von भञ्ज्) nom. ag. *Brecher, Zerbrecher:* द्वाराणाम् M. 9,289.

भङ्क्ति (wie eben) f. *Brechung;* s. u. भक्ति 7 und u. भङ्गि 1.

भङ्ग (wie eben) 1) adj. als Beiw. des Soma (Comm.: भज्यते ग्रावभिः oder शत्रूणां भञ्जकः): उपो षु जातमप्तुरं गोभिर्भङ्गं परिष्कृतम्। इन्दुं देवा अयासिषुः ṚV. 9,61,13. — 2) m. *a*) *das Zerbrechen, Abbrechen, Bruch* AK. 3,4,25,166. Trik. 3,3,64. H. an. 2,38. Med. g. 11. उपरिप्लुता भङ्गेन कृतौ ऽसौ फट् VS. 7,3. अक्ष° Gobh. 2,4,3. M. 8,291. क्रिता° 9,274. रथ° MBh. 6,5058. ध्वजस्य Hariv. 9837. वृक्ष° R. 1,3,30. धनुर्भङ्ग 1,67 in der Unterschr. des Adhj. Pańkar. 1,7,82. Suçr. 1,109,7. Çâk. 66. Ragh. 5,45. 16,14. Varâh. Bṛh. S. 32,6. 43,22. 46,8. 9. 25. 60. 74. नैतिभङ्गम् 50,26. Pańkat. 80,8. 10. 248,2. ed. orn. 4,13. Hit. 115,8. Spr. 3314. 4002. द्वारि द्वारि पुष्पभङ्गः प्रकल्पितः N. 25,5. आम्रकलिका° Çâk. 78,16. दिवः *das Zusammenbrechen, Einstürzen des Himmels* Spr. 5335. करपाददन्तः Jâgń. 2,219. दन्तनख° Suçr. 1,49,5. 305,4. Spr. 2137. 2144. Kâm. Nîtis. 11,33. 14,52. अस्थि° *Knochenbruch* Çârṅg. Saṁh. 1,7,58 (vgl. Suçr. 1,300,6). संधि ebend. चरण° Pańkat. 8,17. नासा° *das Abfallen der Nase* Suçr. 1,170,1 (कर्णनासावभङ्ग 2,261,18 nach Wise *the nose and mouth become changed in their shape*). पार्श्व° *Schmerz in der Seite* (Wise: *having no feeling in the sides*) 1,120,14. भङ्गप्रतिषेध = अस्थिभङ्ग° Verz. d. Oxf. H. 308,*b*,27. तरंग° *das Brechen der Wellen* Spr. 2073. 2520. — *b*) *das Brechen* s. v. a. *das Biegen, Biegung:* ग्रीवा° Çâk. 7. कर्ण° 8, v. l. गात्र° Kâm. Nîtis. 5,23. Sâh. D. 69,11. — *c*) *das Zusammenbrechen* so v. a. *Zugrundegehen, Ruin, Fall, Verfall:* यज्ञमानो यश्चपरपत्ते भङ्गं नीयात् so v. a. *plötzlich stirbt* Çâṅkh. Br. 4,1. लिङ्गभङ्गस्तु योगिनाम् (= प्रलय Schol.) Bhâg. P. 2,8,20. दुर्ग° Hit. 115,17. देश° Spr. 1312. 2793. Kathâs. 21,115. स्थान° Pańkat. 47,9. 12. राष्ट्र° Dhûrtas. 76,18. कण्ठ° *Entstellung —, Schwachwerden der Stimme, Gestammel* Suçr. 2,261,18. वाग्भङ्ग (bei alten Leuten) MBh. 1,3484. स्वर° als Erkl. von गद्गद gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. — *d*) *Bruch* in übertr. Bed. so v. a. *Unterbrechung, Störung, Vereitelung;* = विच्छित्ति H. an. गमने R. 5,1,32. गति° Çâk. 54,6. उत्पतन° Vikr. 12,17. समस्तदिक्षु व्रजतो न भङ्गः पर्वतेष्वपि (तुरगस्य) Mârk. P. 20,50. व्रतस्य Sund. 1,13. कथा° Kathâs. 5,44. समाधि° Pańkat. 162,24. ताल° *Störung des Tactes, das aus-dem-Tact-Kommen* Pańkar. 1,12,9. 10. निद्रा° 2,8,9. तपो° Spr. 4303. वृत्ति° 5380. शील° 3485. सतीवृत्त° Kathâs. 33,57. प्रक्रम° Schol. zu Kâvjâd. 2,183. प्रणय° Vikr. 118. Brahma-P. in LA. (II) 55,10. प्रेम्णः Kathâs. 33,75. सुहृत्तमदिदृक्षित° Bhâg. P. 3,15,31. विपाककालस्तत्राक्षि भङ्गोन्मुख इवाभवत् Râga-Tar. 6,93. उत्साह° Hit. 94,13. राज्य° 100,3. आज्ञा° so v. a. *Nichtbeachtung der Befehle* Spr. 320. याच्ञा° *Fehlbitte* 1163. प्रार्थना° Mârk. P. 22,8. मान° *Verlust der Ehre, Verletzung des Stolzes* Spr. 4971. 5118. 5223. दर्प° *Bruch des Uebermuths, Demüthigung* Kathâs. 44,60. Verz. d. Oxf. H. 27,*a*,9. 10. न मनागपि रुचिभङ्गं स्वल्पमप्यादधाति so v. a. *Schmälerung* ad Çâk. 19. लङ्केश्वरप्रणति° so v. a. *Zurückweisung* Ragh. 13,78. अतिप्रसङ्गभङ्गात् (°भङ्गेन) so v. a. *aus Scheu zu weit gehen* Râga-Tar. 4,54. 307. °नय *Entfernung der Störungen, — Schwierigkeiten* Colebr. Misc. Ess. I,386. — *e*) *Niederlage* (H. an. Med.); *panischer Schreck* (भय H. an.); *das Reisausnehmen, Fluchtergreifung* (vgl. दर, दरथ): रणे भङ्गः AK. 2,8,2,80. H. 803. भङ्गं दा *Jmd eine Niederlage bereiten* Hit. III, 94. Gegens. जय Ragh. 7,51. द्विषः Kâm. Nîtis. 16,34. 18,56. Prab. 73,6. Pańkat. 219,18. Spr. 549. 2738. = गमन *Gang* Agajapâla im ÇKDr. — *f*) *Gliederlähmung* (रुग्विशेष, रुज्) H. an. Med. — *g*) *Falschheit, hinterlistiges Betragen* (कौटिल्य) H. an. Vjutp. 170. — *h*) *ein abgebrochenes Stück:* पल्लव° Kumâras. 3,61. मृणाल° Ragh. 16,16. शल्लकी° Vikr. 107. — *i*) *Bruch* so v. a. *Falte:* वलीभङ्गाभोगैः Sâh. D. 42,11. वस्त्र° H. an. 3,12. Med. k. 52. — *k*) *Welle* AK. 1,2,3,5. Trik. 3,3,64. H. 1075. H. an. Med. Halâj. 3,31. Ragh. ed. Calc. 16,63. Am Ende eines adj. comp. f. आ Gît. 7,18. — *l*) *Kanal* (जलनिर्गम) Agajapâla im ÇKDr. — *m*) *Hanf* AV. 11,6,15. Suçr. 2,325,8. Vgl. भङ्गा. — *n*) N. pr. eines Nâga MBh. 1, 2150. — Nicht klar ist uns die Bed. des Wortes in den zwei folgenden Stellen: हस्तिभयभ्रष्टभङ्गाङ्गजनितां रुजम् Kathâs. 27,186. अपर्वभङ्गनिपुणां शेषं दैवसमाश्रितम् Kâm. Nîtis. 11,40. — 3) f. आ *a*) *Hanf* AK. 2,

9,20. Trik. 3,3,64. H. 1179. H. an. Med. P. 5,2,29, Vârtt. 2. P. 5,2,4. माषोमाणभङ्गात् AK. 2,9,7 (an den beiden letzten Stellen unbestimmt ob m. oder f.). *Convolvulus Turpethum R. Br.* Çabdar. im ÇKDr. — b) *das aus der Hanfpflanze bereitete berauschende Getränk* Çârng. Samh. 1, 4, 19. = त्रैलोक्यविजया Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. कटु°, गात्रभङ्गा, तालभङ्ग, दण्ड°, दुर्भङ्ग, धन°, निशाभङ्गा, पत्रभङ्ग, पृष्ठ°, पोत°, भ्रू°, यान°, भाङ्ग, भाङ्गीन.

भङ्गकर (भङ्ग + 1. कर) m. N. pr. eines Sohnes des Avikshit MBh. 1,3741, des Sattrâgit Hariv. 2077. fgg.

भङ्गवासा (भङ्ग + वास) f. *Gelbwurz* Çabdar. im ÇKDr.

भङ्गश्रवस् (भ° + श्र°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3,460,12. — Vgl. भङ्ग्यश्रवस्.

भङ्गसार्थ (भङ्ग + सार्थ) adj. *hinterlistig* Hâr. 201.

भङ्गाकट (भ° + कट) n. *der Blüthenstaub vom Hanf* P. 5,2,29, Vârtt. 2.

भङ्गान m. *eine Karpfenart, Cyprinus Bangyana Ham.* Çabdam. im ÇKDr.

भङ्गारी = भङ्कारी ÇKDr. und Wilson angeblich nach Trik.; die gedr. Ausg. liest aber भङ्कारी.

भङ्गासुर s. भाङ्गासुरि.

भङ्गास्वन (भ° + स्वन) m. N. pr. eines Râgarshi MBh. 13, 529. fgg.

भङ्गि (von भञ्ज्) f. AK. 3,6,1,8. 1) *Brechung:* तरंग° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 2. भङ्गि und भङ्गी = भक्ति (भङ्क्ति?) H. an. 2,39. 182. = विच्छेद Bhar. zu AK. = भङ्ग ÇKDr. ohne Angabe einer Aut. — 2) *Biegung, Krümmung:* बाहु° Dhûrtas. 87,16. प्रतिवृत्त° Siddhântaçir. 5, 23. भङ्गी Megh. 61. — 3) *ein krummer Weg, Umweg, Umschweif, versteckte —, indirecte —, verblümte Weise zu handeln und zu reden:* नानाभङ्गिसमाकृष्टलोक (Schol.: बक्रुविधविदग्धचेष्टाभिः) Kâvjâd. 3,117. बक्रभङ्गिविशारद Daçak. 182,9. भङ्गिसूचनविधौ विशारदः नारदः Kathâs. 15,148. भङ्गिः स्वशीलोपक्षेपे 21,103. भङ्ग्या Râga-Tar. 3, 133. वचनभङ्ग्या Kull. zu M. 3,137. भङ्गीशत Udbhata im ÇKDr. — 4) *der blosse Schein einer Sache:* आशिरःपादमङ्गेषु ताभिस्तत्तैलकज्जलम्। अभ्यङ्गभङ्ग्या पापस्य न्यस्तं घनमपश्यतः॥ Kathâs. 4, 53. अनयन्नर्मदाभङ्गिम् — तरंगिणीम् *er gab einem Flusse den Schein der* Narmadâ Râga-Tar. 2,131. = कूल, मिष, वैदग्धी Trik. 1, 1, 129. = व्याकूति Halâj. 4, 77. = कौटिल्यभेद Bhar. zu AK. = व्याज, कूलनिभ Rabhasa im ÇKDr. — 5) = विन्यास Kaliñga im ÇKDr. — 6) *Welle* H. an. 2, 39. Arunadatta im ÇKDr. *Welle oder Stufe:* भङ्ग्यः (भङ्गः ed. Calc.) Ragh. 16, 63. मार्गेण भङ्गिरचितस्फटिकेन Ragh. 13, 69. Schol. in der ed. Calc.: भङ्गिभिः प्रकारविशेषैः. — Vgl. पत्त्र°.

भङ्गिन् (wie eben) adj. 1) *zerbrechlich* so v. a. *vergänglich:* तत्त्वण° Spr. 3289. तण° Kathâs. 25,163. Râga-Tar. 4,388. Çuk. in LA. (II) 36, 2. 3. — 2) bei den Juristen *eine Niederlage erleidend, verlierend im Process* nach einer Mittheilung Stenzler's.

भङ्गिभाव (wohl भङ्गिन् [nicht भङ्गि] + भाव) m. *Krausheit:* दृग्भङ्गि° so v. a. *ein finsteres Gesicht* Sâh. D. 45,9.

भङ्गिमन् (von भञ्ज्) m. *Krausheit, Verkehrtheit, Albernheit:* अधरे कज्जलं चारुदृशोस्ताम्बूलरङ्गिमा। प्राणनाथ किमेतत्ते (sic) वेशविन्यासभङ्गिमा॥ Kâvjakandrikâ im ÇKDr. *fracture, separation, breach; a disguise, a deceit, irony, wit, a repartee* Haughton.

भङ्गिमत् (von भङ्गि) adj. *kraus:* केशाः MBh. 4, 1419.

भङ्गील n. *defect in the organs of sense* Wilson.

भङ्गुर (von भञ्ज्) 1) adj. f. आ P. 3,2,161. Vop. 26, 151. a) *zerbrechlich, vergänglich* H. an. 3, 584. काष्ठ P. 3,2,161, Sch. शरीर Kathâs. 34,11. Râga-Tar. 4, 68. Bhâg. P. 7,7,43. Pankat. 203,6. भोगपूग Spr. 356, v. l. भवाति 571. सर्वमुत्पादि 643. 2036. भोगा भङ्गुरवृत्तयः 2071. आयुस् 2072. Râga-Tar. 3, 274. तण° Spr. 364. 1039. 2233. 2833. Bhâg. P. 7, 7, 39. *veränderlich:* °निश्चय so v. a. *wankelmüthig* Râga-Tar. 3, 468. अ° *unvergänglich, dauerhaft:* भवतु भद्रमभङ्गुरं वः Kathâs. 26,286. अभिमानाः Râga-Tar. 4, 413. संयोग 5, 4. — b) *krumm, kraus, gerunzelt* H. 1457. H. an. Halâj. 4, 11. Gatâdh. im ÇKDr. Pankar. 3, 5, 23. मदनधनुर्भङ्गुरो भ्रूविलासः Spr. 778. भ्रूयुग 1425. Kathâs. 21, 9. Git. 10, 12. दृष्टिभङ्गातीणाम् Spr. 2485. Kaurap. 13. अ° *eben:* भूमि Suçr. 1, 134, 19. — 2) m. *Flusskrümmung* Çabdam. im ÇKDr. — 3) f. आ N. zweier Pflanzen: अतिविषा und प्रियङ्गु Râgan. im ÇKDr.

भङ्गुरता (von भङ्गुर) f. *Vergänglichkeit* Verz. d. Oxf. H. 259,b,9.

भङ्गुरय् (von भङ्गुर), °यति 1) *zerbrechen, zu Nichte machen:* सौन्दर्यशौर्यभरभङ्गुरिताखिलश्री Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 20. — 2) *krümmen, kräuseln:* भङ्गुरयालकम् Sâh. D. 42,20.

भङ्गुरावत् (wie eben) adj. VS. Prât. 3, 96. etwa *ränkevoll, tückisch;* vgl. Mahidh. zu VS. 11,26. कृते द्रुह्वो रुतसो भङ्गुरावतः RV. 1,104,7. 10, 76, 4. कृता भङ्गुरावताम् 82,22. 23.

1. भङ्ग्य (von भङ्ग) adj. *zerbrochen zu werden verdienend,* = भङ्गमर्हति gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66.

2. भङ्ग्य (von भङ्गा) n. (sc. क्षेत्र) *Hanffeld* P. 5,2,4. AK. 2,9,7. H. 967. Halâj. 2, 8.

भङ्ग्यश्रवस् (भ° + श्र°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 1,78,15. — Vgl. भङ्गश्रवस्.

भचक्र (1. भ + चक्र) n. = भगण Sûrjas. 1, 68. 2, 46. 3, 51. 11, 6. 12, 72. 14,7. Varâh. Brh. S. 47,15. Vgl. भानां चक्रम् Sûrjas. 3, 9.

भज्, भजति, °ते Dhâtup. 23, 29 (सेवायाम्; Vop. fügt भागे hinzu); भक्षि 2. pers.; अभाक् 2. u. 3. pers., अभाक्त (fälschlich अभक्त Bhâg. P. 9,4,2); भक्तत्, अभाक्षीत्, अभाक्षुस् (fälschlich अभाक्षुस् Bhâg. P. 9,4,2); बभाज, बभक्थ, भेजिथ, भेजतुस् (P. 6,4,122. Vop. 8,52. 132), बभज्वंस् (Vop. 26,132); भक्ष्यामि (Kâr. 2 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10), भजिष्यामि (nach Vjâghrabhûti, wie West. bemerkt; in den nachvedischen Schriften nur diese Form); med. भजते; अभक्ति 1. pers., अभक्त; भक्तत; भेजे, भेजिरे, भेजानं; भक्ष्यसे (Vop. 23, 18), भजिष्यते (nach Vjâghrabh. bei West.; häufig in der nachvedischen Sprache); भक्षीय prec.; भक्त्वा, भजितुम् (MBh. 1, 3260), (संवि)भक्तुम् (R. Gorr. 2,32,39); pass. (वि)भज्यते; partic. भक्त. 1) *austheilen, zutheilen:* राज्ञो चित्रं भगं भक्तीत्याह RV. 7,41,2. अंशेव नो भजतं चित्रमप्नः 10,106,9. AV. 19,8,2. गायत्रीमग्रये ऽभजत् Ait. Br. 3, 13. किं मध्यमभाक्, त्वं मध्यमभाक्ः (अभङ्क und अभाङ्कुः neben भजाम Bhâg. P. 9, 4,2) 5, 14. अत्राविकं सैकशफं न जातु विषमं भजेत् *vertheilen* M. 9,119. न तत्पुत्रैर्भजेत्सार्धम् *er theile dieses nicht mit den Söhnen* 209. मित्राणां न भजन्ति (भवन्ति Spr. 5124) ये *die nicht den Freunden Etwas zukommen lassen* R. 4, 30, 12. auch mit acc. der Person: किं मां बभक्थ Çat. Br. 1, 9, 2, 35. तस्माद्धर्मेण तं भजेत् M. 9, 121. med.: ये नो

राधांस्यश्र्व्या गव्या भजन्त सूरयः RV. 5,59,7. पृथक्पदानि भजेरन् *vertheilen* LÂṬJ. 7,5,21. स एव ता (दक्षिणाः) आददीत भजेरन्सर्व एव वा *unter sich vertheilen* M. 8,208. भजेरन्पैतृकं रिक्थम् 9,104. 124. 156. 192. 200. *theilen* so v. a. *dividiren:* भक्ता SÛRJAS. 2,16. भक्त 1,67. 2,31. 3,9. Journ. of the Am. Or. S. 6,558,3. — 2) *verleihen, bringen:* अर्थ एव हि केषांचिदनर्थं भजते नृणाम् Spr. 3587. एवं सुसन्नानां साहाय्यं भजते विधिः KATHÂS. 35,52. — 3) *begeben, ausrüsten:* त्रिषंधिं देवा अभजन्तौजसे AV. 11,10,11. — 4) *als Theil* oder *Loos empfangen, erhalten; einer Sache theilhaftig werden, sich betheiligen an* (acc.; in der älteren Sprache auch gen.); *Etwas zu geniessen haben, sich einer Sache erfreuen, sich hingeben;* med.: अभजन्त सुकृत्यया भागं देवेषु यज्ञियम् RV. 1,20,8. तव प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः 91,1. 123,4. दक्षिणावन्तो अमृतं भजन्ते 125,6. 157,2. भक्षीय वो ऽवसो दैव्यस्य 5,57,7. भक्षीमहि प्रजामिषम् 7,96,6. 98,6. स्वादोरभक्षि वयसः 8,48,1. 7. 88,3. 9,86,12. भजन्त पित्वः 10,15,3. 94,8. 107,2. ऊर्जं पृथिव्या भक्षाय 109,7. 153,1. मन्ये भेजानो अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः AV. 3,13,6. अभक्त विप्रः सुमतिं नदीनाम् RV. 3,33,12. VS. 3,20. AV. 12,1,23. 3,4. ÇAT. BR. 9,5,2,9. ÇÂÑKH. BR. 10,6. GOBH. 4,5,3. यस्तु सूक्तं भजते यस्मै हविर्निरुप्यते *wem das Lied gehört* NIR. 7,18. PAÑKAV. BR. 7,6,13. 14. अन्तान्वः प्रजा भक्षीष्ट *euren Nachkommen sollen die Grenzen gehören* AIT. BR. 7, 18. कुशध्वजसुते इमे । पत्न्यौ भजेतां सहितौ शत्रुघ्नभरतौ *erhielten zu Gattinnen* R. 1,72,11. पित्र्यं वा भजते शीलं मातुर्वोभयमेव वा M. 10, 59. स्वं रूपं कालरूपाभं भेजे वैश्रवणानुजः *nahm seine Gestalt an* R. 3,55,3. तामसीं भजमानायां योनिं मातरि MÂRK. P. 74,48. तनुत्राण्यथ भेजिरे *legten die Panzer an* MBH. 4,1009. उत्पलानि च नीलानि भेजिरे वारिजां श्रियम् HARIV. 3830. सर्वे भेजिरे मनसः सुखम् *genossen, empfanden* 4940. भेजे — असमान्भोगान् KATHÂS. 35,91. तया सह — भेजे सुरतसंभोगम् 45, 218. स्वर्गलोका अमृतत्वं भजन्ते KAṬHOP. 1,13. बहुदोषताम् MBH. 3,1037. राक्षसत्वम् R. 1,27,11. भजिष्ये गुरुवर्तिताम् 2,115,19. मूर्खत्वं सुलभं भजस्व Spr. 4733. अलौकिकभावशब्दवाच्यत्वम् SÂH. D. 25,12. शृङ्गाररूपताम् 77,8. अभितप्तमयो ऽपि मार्दवं भजते RAGH. 8,43. मौनं भजन्ते रशनाकलापाः *werden still* 16,65. ज्ञानमल्पसदाचारैर्गौरवं भजते गुरुः Spr. 4090. गर्भक्लेशः स्त्रियो मन्ये साफल्यं भजते तदा MÂRK. P. 22,45. महीयसां हि माहात्म्यं भजमानान् PAÑKAR. 4,3,201. चिन्तां परमिकां भेजे MBH. 13,1479. भेजे सा मूर्छाम् *fiel in Ohnmacht* MÂRK. P. 21,23. वाञ्छितासिद्धिखेदं च भेजे KATHÂS. 22,237. न भेजिरे भीमविषेण भीतिम् *geriethen nicht in Furcht* Spr. 2585. विरागं भजते 5011. भेजे राजवधूमध्ये बालव्यजनवीजनम् RÂGA-TAR. 5,386. भेजे निद्राम् *er genoss des Schlafes* KATHÂS. 43,132. In der späteren Sprache auch act.: दिदृक्षवे स्वां प्रकृतिं भजन्ति MBH. 1,3587. अत्र कनकसिकतस्थलीः — भज निजपुण्यजितांश्च सर्वभोगान् PRAB. 101,18. न भजेत्स्त्री स्वतन्त्रताम् M. 5,148. VID. 338. धूमच्छायामभजतां नेत्रे MBH. 4, 466. व्यक्तिं भजत्यापगाः ÇÂK. 167. नैष भजति निर्वृतिम् KATHÂS. 43,191. अभजन्मुदम् 46,79. दुःखम् PAÑKAT. 69,4. भयम् PRAB. 100,11. भजति (खड्गे प्रकम्पं) च भजति प्रकम्पमरिवर्गः Spr. 2216. पिकनिकरे भज भावम् GÎT. 11, 4. क्षमाम् Spr. 1051. साधुसमागमम् 4142. ज्ञागरोत्सवान् RÂGA-TAR. 2,141. कौटिल्यम् (so ist mit der ed. Calc. zu lesen) 6,325. — 5) *betreiben, ausüben:* न विषमकायः क्रियां भजेद्युञ्जीत वा SUÇR. 2,145,7. यमान्पतत्यकुर्वाणो नियमान्केवलान्भजन् M. 4,204. ये च चित्रं भजन्ति वै *sich mit Malerei beschäftigen* R. GORR. 2,90,23. सत्यमेव भजेतत: Spr. 4673. med.: यं तु कर्मणि यस्मिन्स न्ययुङ्क्त प्रथमं प्रभुः । स तदेव स्वयं भेजे सृज्यमानः पुनः पुनः ॥ M. 1,28. भजते तादृशीः क्रीडाः BHÂG. P. 10,33,37. भेजे धर्मम् RAGH. 1,21. क्षिप्रं विजानाति चिरं शृणोति विज्ञाय चार्थं भजते न कामात् *sich daran machen* Spr. 3995. — 6) *Jmd* (acc.) *zu Theil werden, treffen:* गुणा दश स्नानशीलं भजन्ते Spr. 4017. 4019. 4567. 4636. SUÇR. 1,114, 17. act. R. GORR. 1,67,16. नादातारं भजन्त्यर्थाः MBH. 13,311. नालक्ष्मीस्ताभजिष्यति 3,3077. 7,2115. HARIV. 11056. विसर्जनीयानुस्वारौ भजेते पूर्वमक्षरम् *gehören zu* RV. PRÂT. 18,18. — 7) *sich begeben zu, auf, in:* भेजे पथो वर्तनिं पत्यमानः *auf des Weges Bahn begab sich wer da konnte* RV. 7,18,16. भेजाते अद्री रथ्येव पन्थाम् *machten sich auf den Weg* 39, 1. भेजिरे दीर्घमध्वानम् HARIV. 5651. न कश्चिद्दर्शनानामपथं भजते ÇÂK. 107. अतो नानाविधान् शैलान्काननानि च भेजिरे R. 1,16,28. दक्षिणां शालसंकाशमूर्ते भेजे शुभानना MBH. 1,3867. खं भेजे 7,2844 (nach der Lesart der ed. Bomb.). नेत्रं क्षत्रप्रधानपिशुनं कौरवं तद्भजेथाः MEGH. 49. सीता च भजतां गुहाम् R. 2,97,15. (पटलं तमसः) अधिकमभक्त गुहाः ÇIÇ. 9,19. निकेतानि VÂJU-P. bei MUIR, ST. I, 30, N. 53. को ऽपि तत्पार्श्वं न भजते HIT. 10,10. KIR. 5,42. विदेशम् ÇIÇ. 9,48. विसंज्ञा भेजिरे दिशः *flohen nach allen Richtungen* MBH. 3,11113. R. 2,103,42. दिशश्चतस्रो वै भज्य (विभज्य MBH. 3,15607) DRAUP. 3,6. भेजे दिशः KIR. 15,1. भेजुरनाथा ककुभो दश BHAṬṬ. 6,123. लङ्कां तदा भेजुः 14,113. 6,72. भजन्त्यास्तल्पान्तम् GÎT. 11,33. भजन्त्येते *kommen heran* R. 2,97,20. आसनम् *sich auf einen Sitz setzen:* निर्दिष्टमासनं भेजे MBH. 1,5. HARIV. 7251. भजासनम् 7250. स्वयं भेजे नृपासनम् *vom Thron Besitz nehmen* RÂGA-TAR. 4,410. शयनम्, शय्याम् *sich auf's Ruhebett legen, auf dem Ruhebett liegen:* शयनं नैव भेजिरे R. 2,41,17. नक्तं स भेजे शयनोत्तमम् KATHÂS. 43,65. न्यग्रोधे सुकृतां शय्यां भेजाते R. 2,53,34. स पुनर्भेजे स्ववंशं राज्यकामुकः *er kehrte wieder zu seinem Geschlecht zurück* BHÂG. P. 9,23,17. mit dem acc. der Person *zu Jmd kommen, hingehen, sich hinbegeben zu, sich wenden an:* मां भजध्वं स्मृतानि R. GORR. 1,30,25. भजताम् विप्रम् BHÂG. P. 6,7,25. पद्मा पद्मातपत्रेण भेजे साम्राज्यदीक्षितम् RAGH. 4,5. दोग्धीं भेजे 2,23. सज्जनान्भजत *suchet die Guten auf* Spr. 3484. कदर्यं भजते यश्च 3635. कस्माद्भजन्ति कवयो धनदुर्मदान्धान् 4053. यथा भजेरन्न परान्प्रतप्ताः KÂM. NÎTIS. 15,22. महात्मानो ऽनुगृह्णन्ति भजमानान्रिपूनपि *die sich in ihren Schutz begeben* Spr. 2146. भक्तं च भजमानं च तवास्मीति वादिनम् MBH. 5,1037. — 8) *sich auserwählen, sich entscheiden für, vorziehen:* यत्त्वं भजसि कल्याणि पुमांसं देवसंनिधौ MBH. 3,2221. भजन्ते पूर्वचोदनम् (adj. nach dem Schol.) 5,72. सन्तः परीक्ष्यान्यतरद्भजन्ते Spr. 4559. किं न भजते दीनान्स्वबन्धूनयम् 1751. सूदो ऽस्मि नरेन्द्र बल्लवो भजस्व (vgl. भरस्व MBH. 3,2637) मां व्यञ्जनकारमुत्तमम् so v. a. *nimm mich in Dienst* MBH. 4,237. — 9) *Jmd angehören, sich zu Jmd hingezogen fühlen, verehren, lieben, Jmd gut sein, mit Jmd der Liebe pflegen:* सर्वभूतस्थितं यो मां (कृष्णं) भजति BHAG. 6,31. 9,13. Spr. 1597. PAÑKAR. 1,4,9. BHÂG. P. 1,2,26. भजते यो माम् (कृष्णम्) BHAG. 6,47. 7,17. 9,30. PAÑKAR. 1,2,62. BHÂG. P. 1,2,25. ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम् BHAG. 4,11. आसन्नमेव नृपतिर्भजते मनुष्यम् Spr. 404. कच्चित्प्रकृतयः सर्वा भजन्ते त्वां यथा पुरा MBH. 3,16003. अतिभीरुम् u. s. w. न भजन्ति नृपं प्रजाः Spr. 3405. PAÑKAR. 4,3,201. तद्भक्त्या तु भजिष्यामि प्रख्यातं भारतं कुलम् MBH. 1,3876. मनश्च भद्रे भजतात् *liebe das Gute*

Bhâg. P. 5,18,9. यत्प्रतापो रिपुस्त्रीणां सनेत्राम्भो ऽभजन्मुखम् Râga-Tar. 3,478. यादृशं भजते हि स्त्री सुतं सूते तथाविधम् M. 9,9. मिथो भजेता प्रसवात्सकृत्सकृद्गतावृती 70. भजमानां भजस्व माम् MBh. 1,3869. 5953. 3, 2163. 5,5987. 13,2215. R. 3, 53, 42. 55, 16. Ragh. 12, 34. Kathâs. 4, 14. 44. 10,145. 37,209. 42,162. 49, 50. 63. 116. अतो भजिष्ये समयेन साध्वीं यावत्तेजो बिभृयादात्मनो मे Bhâg. P. 3,22,19. Pańkat. 46,18 (ed. orn. 55, 1). Spr. 3271, v. l. LA. (II) 36,2. मां भक्तां भजितुमर्हसि MBh. 1, 3260. act.: कन्यां भजन्तीमुत्कृष्टं न किंचिदपि दापयेत् M. 8, 365. भजन्तीं (so ist mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 1, 3871. भक्तां च भज माम् 7804. 3, 1860. 5,452. मित्रभार्यां भजिष्यति Hariv. 11135. R. 6, 8, 23. Bhâg. P. 3, 21,28. Suçr. 2,423,6. Spr. 2366. Pańkat. 44, 20. LA. (II) 37, 8. Kaurap. 36. — Vgl. भक्त, भक्ति, भजक fgg., भाग, भागिन्, भाज्.

— caus. भाजयति 1) *theilen, dividiren* Sûrjas. 7,4. भाजित 1,50. 2,65. 3,41. भाज पृथक्कर्मणि Dhâtup. 35,34. — 2) *theilhaftig machen, geniessen lassen:* यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः ṚV. 10, 9, 2. इमां लोकानूर्जा रसेन भाजयति Çat. Br. 3,6,1,12. हे देवानभाजयत् 14,4,2,1. 3. अबीभजुः 4,1,2,16. भाज विश्राणने Dhâtup. 33,60. — 3) *hingehen lassen, jagen:* दिशश्चारीनभाजयत् *jagte in alle Weltgegenden* Bhaṭṭ. 17, 80. — Nach Vop. auch *kochen.* Vgl. भाजन.

— अनु *verehren:* गोविन्दचरणाम्बुजम् — अनुभजन् Bhâg. P. 4,29, 82. 9,17.

— अप *einen Theil abtreten:* अपं ते गवां सुभगे भजाम ṚV. 10, 108, 9. Çat. Br. 3,8,3,29. ज्येष्ठं पुत्रमपभज्य *abfinden* Kâtj. Çr. 22, 1, 9. *abtheilen:* सोमम् Çâṅkh. Çr. 13,13,1. Pańkav. Br. 9, 3, 1.

— अभि *sich hinbegeben nach, fliehen:* दिशो ऽभ्यभजतां निःशस्त्रा Hariv. 16014.

— आ 1) act., zuweilen auch med., *Jmd an Etwas* (loc.) *Theil nehmen —, geniessen lassen, Jmd zu Etwas verhelfen;* partic. आभक्त *particeps.* ṚV. 1,27,5. आ नं इन्द्रो वाजे भज 43,8. 104,6. 121,15. 2,38,1. ऋतस्य भागे यजमानमाभजत् 1,156,5. 164,8. आ गोमति व्रजे भजा त्वं नः 7,27,1. 46,4. 56,21. यां आभजो मरुत इन्द्र सोमे 3,35,9. 4,30,16. 5,34,5. त्वं सूर्ये न आ भज *lass uns das Sonnenlicht geniessen* 9,4,5. 67,10. 10, 112,10. मा सोमवद्य आ भाक् *der Schande anheimfallen lassen* 8,69,8. आ नो भजस्व राधसि 4,32,21. AV. 4,22,2. 6,55,2. आ मा सुचरिते भज VS. 4,28. 17,54. कृतेमानस्मिन्नुक्थ आभजा इति तानेतस्मिन्नुक्थ आभजत् Ait. Br. 3,20. 29. 4,19. Ait. Up. 3,5 (wo वां für वा zu lesen ist). Âçv. Çr. 1,2. Çat. Br. 1,5,2,4. 6,1,1. आभक्ता ह वै तस्यां पुण्यकृत्यायां भवति 8. 4,1,2,12. 13,8,1,6. — 2) *verehren:* अथाभजे त्वाखिलपूरुषोत्तमं गुणालयं पद्मकरेव लालसः Bhâg. P. 4,20,27. — Vgl. आभग. — caus. आभाजयस्व zur Erklärung von आभजस्व Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. 1,3,18.

— अन्वा *nach* oder *neben Jmd Theil nehmen —, mit ankommen lassen;* अन्वाभक्त *mitbetheiligt.* Çat. Br. 1,2,5,4. 5,2,4. 6,3,18. 7,2,7. 2, 3,1,20. यत्र वै तत्रमुञ्जयत्यन्वाभक्ता वै तत्र विट् 4,2,6. 3,4,1,8. 6,2,26. 9,4,9. 13,5,4,24. Ait. Br. 6,12. TS. 5,4,6,2. TBr. 2,1,6,4. med.: अनु नो ऽस्मिन्नन आभजस्व Çat. Br. 14,4,1,19. तदेनानिन्द्रः सोमपीथे ऽन्वाभेजे Çâṅkh. Çr. 14,62,2.

— उप *einnehmen, in Besitz kommen:* उप त्रितस्य पाष्योइरभक्त यद्गुहा पदम् ṚV. 9,102,2.

— निस् *nicht Theil nehmen lassen an, ausschliessen von* (abl.); *abfinden mit* (instr.): इन्द्र मा वो वसोर्निर्भाक् ṚV. 8,70,6. 9,72,8. पृथिव्यास्त्वं निर्भजामः AV. 10,5,25. 4,22,2. 2,35,2. TS. 2,6,4,1. Çat. Br. 1,5,4,11. 9,2,35. 2,1,1,9. 11,5,9,5. 7,4,2. तुभ्यं रक्षांसि निरभजन् Ait. Br. 2,7. नाभानेदिष्ठं भ्रातरो निरभजन् *schlossen ihn bei der Erbtheilung aus* 5,14. — निर्भजति R. 5,73,37 fehlerhaft für निर्भर्त्सति. — caus. *Jmd ausschliessen von der Erbschaft, enterben* Kâtj. in Dâj. 95. — Vgl. निर्भाज्य.

— परि *theilen:* आत्मानं परिभज्य MBh. 7,1279.

— प्र 1) *ausführen, vollführen:* अमुमेव रमापुरःसरं प्रभजेथा मनुजो विधिं बुधः Pańkar. 3,2,15. जपहोमार्चनध्यानैर्यो ऽमुं प्रभजते मनुम् 15,47. — 2) *verehren* Açokâvad. 3. 9. — Vgl. प्रभाग (wo भज् st. भञ्ज् zu lesen ist) und प्रभाज्.

— प्रति *wieder Jmd* (acc.) *zu Theil werden, — zufallen:* चर्मरत्नं च धनमित्रमेव प्रतिभजिष्यति Daçak. in Benf. Chr. 193,6. प्रतिभजति MBh. 12,11290 fehlerhaft für प्रविभजति, wie die ed. Bomb. hat. — Vgl. प्रतिभाग.

— वि 1) *vertheilen, zutheilen:* प्रजाभ्यः पुष्टिं विभजन्त आसते ṚV. 2,13, 4. 24,14. यज्वेदर्यश्चोर्वि भजाति भोजनम् 26,1. 10,48,1. 1,81,6. 103,6. 4, 54,1. व्यनवस्य तत्सं वे गयं भाक् 7,18,13. 24. VS. 7,45. Ait. Br. 3,13,7, 1. तौ विभाजं नाशक्नोत् TBr. 1,1,5,6. TS. 3,1,9,4. 6,1,4,2. विभजन्दायं पित्र्यम् M. 9,164. MBh. 13,7322. यच्चदिच्छति तत्सर्वं लभन्ते (भजन्ते ed. Bomb.) विभजन्ति च 14,1055. अविभज्य परत्र तं मया सहितः पास्यति Kumâras. 4,27. Pańkat. 64,2. समं विभज्य *gleich vertheilend* Kâtj. Çr. 2,4,34. विभज्य तनयेभ्यः क्ष्माम् Bhâg. P. 4,28,33. विभक्तं व्यभजत्तस्मै 9. 21,7. तं तुरप्रशकलीकृतं कृती पत्रिणा व्यभजत् Ragh. 11,29. Spr. 4395. (राज्यम्) विभज्य बन्धुभृत्येषु Râga-Tar. 5,21. med. ṚV. 10,84,2. मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत P. 8,3,53, Sch. MBh. 14,2667. स तेजो वैष्णवं पत्न्योर्विभेजे Ragh. 10,55. Bhâg. P. 8,9,12. स्थानेषु चार्चिष्मतीः संध्यामङ्गलदीपिका विभजते Vikr. 43. mit dem acc. der Person und instr. oder acc. der Sache: स्वेच्छया विभजेत्सुतान्। ज्येष्ठं वा श्रेष्ठभागेन Jâǵn. 2,114. यं तत्तं भ्रातरः — व्यभजन्दायम् Bhâg. P. 9,4,1. न च पित्रा विभज्यते पुत्राः *der Vater vertheilt nicht sein Vermögen unter die Söhne* MBh. 1,2344. *unter sich vertheilen;* med.: वि ये ते अग्ने भेजिरे अनीकम् ṚV. 7,1,9. 32,7. 8,40,6. 10,108,8. AV. 3,29,1. अथैषां वेदांसि शतशो वि भजामहे 6,66,3. 10,7,27. Ait. Br. 5,24. देवमनुष्या दिशो व्यभजन्त TS. 6,1,1,1. Çat. Br. 1,2,5,2. 11,6,1,3. 14,1,1,15. सोदर्या विभजेरंस्तं (भागं) समेत्य सहिताः समम् M. 9,212. Jâǵn. 2,117. 126. विभजध्वं पशून् MBh. 9,2322. 14,2655. Hariv. 11148. Bhâg. P. 9,20,26. सिंहासनानि भूरीणि विचित्राणि विभेजिरे MBh. 2,2053. नक्तंदिनं विभज्योभौ शीतोष्णकिरणाविव Mâlav. 88. दिशश्चतस्रो विभज्य (वि भज्य v. l.) पार्था मृगयां प्रयाताः MBh. 3,15607. विभजेत स तैः सह *er theile mit ihnen* M. 9,216. act.: (वेदीम्) बाह्यशस्तदा व्यभजन् MBh. 3,10208. सर्वं तद्व्यभजन् 14,2668. R. 5,25,49. तौ तदा यस्याग्रहाराद्देर्धमर्धं विभेजतुः *sie theilten zur Hälfte* Kathâs. 20,10 *theilen, zertheilen, scheiden:* व्यभजत्स पेशीम् *theilte, zertheilte* MBh. 1 4536. med. Suçr. 1,328,21. विभज्य चाप्यनीकानि 4,985. व्यभजत्तान्यनीकानि दश चैकं च 5,5243. विभजात्मानम् VP. bei Muir, ST. 4,331. Bhâ P. 2,9,29. Mahîdh. zu VS. 5,15. पञ्चधात्मानं विभज्य Maitrjup. 2,6. 6,2 MBh. 14,2665. Hariv. 969. R. Gorr. 1, 14, 30. Prab. 18, 6. Vedânta

(Allah.) No. 68. वेदद्रुमं विटपशो विभजिष्यति Bhâg. P. 2,7,36. Hariv. 9764. अहोरात्रे विभजते सूर्यः M. 1,65. विभज्य कर्माणि Prab. 109,13. Suçr. 1,25,19. योगो विभज्यते Schol. zu P. 1,3,46. Siddh. K. zu 2,3,71. 3,2,4. Kaij. zu 8,2,86. कच्चिदर्थं च धर्मं च कामं च — विभज्य काले कालज्ञ समं वरद सेवसे MBh. 2,154. विभजन्साध्वसाधूनि Spr. 3495. गुणदोषानशास्त्रज्ञः कथं विभजते जनः 4013. *theilen* so v. a. *öffnen:* समुद्गकानि Kathâs. 38, 51. *dividiren* Sûrjas. 1,65. 2,31. 3,22. 7,4. 9,16. Varâh. Bṛh. S. 8, 21. Weber, Ǵjot. 72. 85. ज्ञेयराशिगतान्व्यस्तान्विभजेऽज्ञानराशिना 109. partic. विभक्त *vertheilt* MBh. 4,1327. AV. 1,30,4. सम° Kâtj. Çr. 16,8, 21. 23,1,10. तवेमे पञ्च पशवो विभक्ताः AV. 11,2,9. वृष्टिः स्तोकशो विभक्ता Ait. Br. 2,12. Spr. 2790. स्त्रीभूजलद्रुमैरेनः — विभक्तम् *vertheilt unter* Bhâg. P. 6,13,5. अस्मिन् (पितरि) स्थितिमति च विभक्ता त्वयि (लक्ष्मीः) Vikr. 160. विभक्ते *nach erfolgter Vertheilung* Jâǵn. 2,126. *abgetheilt* so v. a. *der seinen Theil erhalten hat:* विभक्ताः सह जीवन्तो विभजेरन्पुनर्यदि M. 9,210. भ्रातॄणामविभक्तानाम् 215. Bhâg. P. 9,21,7 an der ersten Stelle (nach dem Schol. *der eine Theilung veranstaltet hat*). *zertheilt, getheilt, geschieden:* विभक्तं क्रकचेनेव गिरेः शृङ्गं द्विधाकृतम् Hariv. 6910. रोमराज्या (so ist zu schreiben) विभक्तं च द्विधेव तव — विशालं जघनम् R. 3,52,32. रेखा° Kumâras. 7,18. विभक्तात्मन् Ragh. 10, 66. Verz. d. Oxf. H. 238, *b*, 17. Kathâs. 45,342. अविभक्तं च भूतेषु विभक्तमिव स्थितम् Bhag. 13,16. Râǵa-Tar. 5,109. आ मलयाद्विभक्तं मत्सेतुना फेनिलमम्बुराशिम् Ragh. 13,2. अष्टभिर्मर्यादागिरिभिः सुविभक्तानि (नव वर्षाणि) भवन्ति Bhâg. P. 5,16,6. सप्तकक्ष्या° Kathâs. 38,27. Ragh. 3,24. सप्तषष्टिस्तथा लक्षाः सार्धाः स्वेदायनैः सह । वायवीयैर्विगण्यन्ते विभक्ताः परमाणवः ॥ *getrennt von den luftigen* (Atomen) d. i. *ohne die l. A.* Jâǵn. 3,103. fg. *Trennung, Absonderung* (= विभाग Schol.) P. 2,3, 42. *getheilt, dividirt* Sûrjas. 2,15. *abgeschieden* so v. a. *vereinsamt:* अन्तःपुर (विगतसंस्कारम् भक्तं सेवितं संस्कृतम् तद्भिन्नम् Schol.) R. 2,114, 17. subst. *Abgeschiedenheit, Einsamkeit:* परिचित° adj. (मनस्) Çâk. 107. *gesondert, unterschieden, besonders, verschieden, mannichfaltig:* यस्याविभक्तं (= साधारणं Schol.) वसु सहार्यैः *nicht gesondert, gemeinschaftlich* MBh. 12,259. R. 4,7,7. अस्त्रं प्रयोगसंहारविभक्तमन्त्रम् Ragh. 5,57. नानावर्णविभक्तानाम् (गवाम्) R. 1,53,20 (54,22 Gorr.). विभक्तैरधिकारिभिः Râǵa-Tar. 5,168. Kâm. Nîtis. 16,4. बलाहकच्छेदविभक्तरागामकालसंध्याम् Kumâras. 1,4. *abgezirkelt, regelmässig, symmetrisch:* नगरं विभक्तैर्युक्तमापणैः Râǵa-Tar. 3,358. °प्रपथा adj. Bhâg. P. 8,15,15. सम° (अङ्ग) R. 1,1,13. सु° (अङ्ग) MBh. 1,6524. Vjutp. 11. सुविभक्तान्तरद्वारा, सुविभक्तमहापथा R. 1,5,8. 10. सुविभक्तानि द्वाराणि MBh. 15,186. *verziert, geschmückt* (vgl. भक्ति): °गात्र (= चन्दनाद्यनुलिप्तावयव Schol.) Hariv. 8437. Kumâras. 7,18. अङ्गं गोरोचनापत्रविभक्तम् 15. सुविभक्तवक्त्र adj. Hariv. 9288. विभक्त unter den Beinamen des Kârttikeja MBh. 3,14633. — 2) *verehren:* स्वाहोच्चारणतो देवान्स्वधोच्चारणतः पितॄन् । विभजत्यन्नदानेन भूतान्यानतिथीनपि ॥ Mârk. P. 95,5. — caus. *zur Vertheilung bringen:* विभाज्यमान AV. 12,5,28. 11,1,13. *theilen, eintheilen:* नवधा — विभाजिता देशाः Varâh. Bṛh. S. 14,1. श्रुतिभागविभाजिता (वीणा) Kathâs. 9,81. *dividiren* Sûrjas. 1,49. 53. 60. 2,39. 41. 46. Varâh. Bṛh. S. 8,20. — Vgl. विभक्तृ, विभज, विभजनीय, विभज्य, विभाग, विभाज्य.

— अभिवि med. *vertheilen* Suçr. 1,327,14 (विभजति v. l. der Berl. Hdschr.).

— प्रवि *theilen, scheiden, sondern:* पञ्चधात्मानं प्रविभजति Praçnop. 2,3. तत्रैकस्थं जगत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा Bhag. 11,13. MBh. 1,7160. 3,16140. बलं च प्रविभज्य R. 6,16,2. MBh. 8,2128. 12,11290 (wo die ed. Bomb. प्रविभजति st. प्रतिभ° liest). सुरनरतिर्यगादिप्रविभक्तं जगत् Kull. zu M. 1,21 (S. 23, Z. 1). Kâr. 5 aus der Kâç. zu P. 7,2,10. ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च — कर्माणि प्रविभक्तानि स्वभावप्रभवैर्गुणैः Bhag. 18,41. नामरूपप्रविभक्तविशेष Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 26. 172. 271. पूर्वं पूर्वमपरमपरं प्रविभज्य निर्ब्रूयात् Nir. 2,2. Suçr. 1,144,5. *vertheilen:* ऋणे धने च सर्वस्मिन्प्रविभक्ते M. 9,218. प्रविभक्तरश्मि Çak. 165. प्रविभक्तोदका (गङ्गा) समम् Mârk. P. 56,4. बान्धवैः प्रविभक्तैः *die unter einander getheilt haben* M. 8,166. मानुषेष्वेकपादेन वस त्वं (ज्वर) प्रविभज्य वै *dich theilend* Hariv. 10556. प्रविभक्तमहाहर्म्या adj. *vertheilt* so v. a. *an verschiedenen Orten stehend* R. Gorr. 1,5,11. — Vgl. प्रविभाग.

— प्रतिवि *auf den Einzelnen vertheilen:* षड्दक्षिणाः प्रतिविभज्य ददाति Kâtj. Çr. 4,10,12. 13,4,15. — Vgl. प्रतिविभाग.

— संवि 1) *theilen, sondern* Suçr. 1,6,2. 106,13 (act.). *mit* (सह) *Jmd Etwas theilen, Jmd* (dat. gen.) *einen Theil abgeben:* सिंहस्तेन संविभज्य — तं भक्षितवान् Pańkat. 217,12. यस्त्वहं वा असंविभज्याश्नाति Bhâg. P. 5,26,18. आश्वाघान्तेवासिभ्यः कामान्संविभजेद्यथा 7,14,11. वित्तं यदा यस्य च संविभक्तम् Spr. 2790, v. l. एकः संपन्नमश्नाति वस्ते वासश्च शोभनम् । योऽसंविभज्य भृत्येभ्यः 537. 4717. दैन्यभावाच्च भूतानां संविभज्य सदा MBh. 14, 1292. तस्मै संव्यभजत्सोऽन्नम् Bhâg. P. 9,21,6. 7,15,6. — 2) *Jmd* (acc.) *mit Etwas* (instr.) *versehen, bedenken, beschenken:* यं तु रक्षितुमिच्छन्ति (देवाः) बुद्ध्या संविभजन्ति तम् Spr. 4304. कोऽस्मान्संविभजिष्यति MBh. 9,2912. (प्रजाः) शुभैः संविभजन्कामैः 13,5780. Kathâs. 25,290. 38,130. इन्दुमण्डलम् । स्वतेजसा संविभजन् (सूर्यः) Râǵa-Tar. 6,62. (ताम्) वसोभिरन्नपानैश्च संविभज्य MBh. 1,3399. 3,12683 (wo mit der ed. Bomb. संविभज्य zu lesen ist). Kathâs. 25,17. 38,90. R. Gorr. 2,32,11. 15. संविभक्तुम् 39. (तौ) क्षितिकनकवस्त्रवाहनभवनधनैः संविभेजे सः Kathâs. 8,36. 29,54. 32,190. 36,62. 43,240. 45,11. Râǵa-Tar. 1,243. 3,113. 6,119. विविधाः क्षितीः । संविभेजे विभक्तेन नादेयेन स वारिणा ॥ 5,109. मया यथोचिताजीव्यैः संविभक्ताश्च वृत्तिभिः MBh. 3,8452. 13,1805. R. Gorr. 2,9,9. Hariv. 10301. Kâm. Nîtis. 7,31. Çâk. 105, v. l. Kathâs. 45,11. — caus. संविभाज्य MBh. 3,12683 fehlerhaft für संविभज्य. — Vgl. संविभाग, संविभागिन्.

— सम् 1) *theilen, dividiren:* संभक्त Sûrjas. 4,19. — 2) *Jmd sich betheiligen lassen an:* यथार्हं भिक्षुकानतिथींश्च संभजेरन् Pâr. Gṛhj. 2,10. यच्च भूतं संभजते (अन्नादिना सेवते Schol.) MBh. 12,3415. संभक्त *Theil habend an, begabt mit* (gen.): मधोः संभक्ताः (वीरुधः) AV. 8,7,12. — 3) *vertheilen, verschenken:* समभाक्षीत् zur Erkl. von सनत् Sâj. zu Ṛv. 1, 100,18. — 4) संभक्त (संसक्त die neuere Ausg.) = भक्त *ergeben, treu anhängend* Hariv. 7591. — Statt संभेजे MBh. 7,2844 liest die ed. Bomb. richtiger स्वं भेजे. — caus. संभाज्यमान MBh. 14,2673 fehlerhaft für सभा°, wie die ed. Bomb. liest.

भजक (von भज्) nom. ag. *Austheiler, Vertheiler;* s. चीवर°.

भजग Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 17.

भजन (von भज्) n. *das Verehren, Verehrung, Cult* Vjut. 55. 37. Çând.

56. श्रीकृष्ण° PAṄKAR. 1, 2, 64. 10, 13. Spr. 2871. Verz. d. Oxf. H. No. 524. WILSON, Sel. Works I, 147. °वारिक Bez. eines best. klösterlichen Beamten VJUTP. 210.

भजनता (von भजन) f. dass.: शिवे Spr. 4262.

भजनामृत (भजन + अ°) n. Titel einer Schrift WILSON, Sel. Works I, 165. 168.

भजनीय (von भज्) adj. *zu lieben, zu verehren* MBH. 1,3419. NIR. 4, 10. ÇÂṆḌ. 85. BHÂG. P. 1,19,38. 3,32,22. 9,2,31.

भजमान (wie eben) 1) partic. s. u. भज्. — 2) adj. *schicklich, passend* AK. 2, 8, 1, 24. H. 743. — 3) m. N. pr. verschiedener Fürsten HARIV. 1999. 2001. fg. 2015. VP. 424. 435. fg. BHÂG. P. 9,24,6. 7. 18. 25.

भजि (wie eben) m. N. pr. eines Fürsten BHÂG. P. 9,24,6. भजिन् HARIV. 1099 (acc. भजिनम्). भजिन VP. 424.

भजिन् s. u. भजि.

भजेन्य (von भज्) adj. *verehrungswerth* BHÂG. P. 5,17,18.

भजेरथ (भजेऽरथ Padap.) m.: असमातिं नितोशनं त्वेषं निंययिनं रथम्। भजेरथस्य सत्पतिम् ṚV. 10,60,2. Wahrscheinlich fehlerhaft.

भज्य partic. fut. pass. von भज् VOP. 26,12.

1. भञ्ज्, भनक्ति DHÂTUP. 29,16. बभञ्ज, अभाङ्क्षीत्, भङ्क्ष्यति (Kâr. 2 aus SIDDH. K. zu P. 7,2,10); med. बभञ्जे nur ein Mal (HARIV. 12229); भङ्क्त्वा (die häufigere Form) und भक्त्वा P. 6,4,32. VOP. 26, 207; pass. भज्यते, अभाजि und अभञ्जि P. 6,4,33. VOP. 24, 7. *brechen, zerbrechen, zersprengen:* बभञ्ज मन्युमोजसा ṚV. 8,4,5. यथा वातो वनस्पतीन्वृक्षान्भनक्ति — एवा सपत्नान्मे भङ्ग्धि AV. 10,3,13. 1,15. ताजद्भङ्ग इव भज्यताम् 8,8,3. भञ्जन्नमित्राणां सेनाम् 11,9,5. KÂTJ. ÇR. 6,7,5. यद्यस्य दण्डो भज्येत KAUÇ. 37. स्वयंभग्न KÂTJ. ÇR. 15,3,41. वने भञ्जन्महाद्रुमान् MBH. 1,5885. 6005. 3,11091 (S. 572). BHAṬṬ. 9,2. 8, 129. 14,19. तद्बभञ्ज धनुर्मध्ये R. 1, 67, 17 (69, 18 GORR.). BHAṬṬ. 5,36. 103. 3, 22. PAÑKAT. III, 179. शाखाम् — पुष्कराग्रेणाभाङ्क्षीत् 80,8. BHAṬṬ. 2,42. 9,101. 15,121. दन्तान्बभञ्ज संरम्भात् *seine Zähne* HARIV. 6754. बभञ्जिरे च यूपाग्रान् 12229. भनक्ति सर्वमर्यादाः BHAṬṬ. 6,38. भङ्क्त्वा MBH. 1, 6038 (भक्त्वा HID. 4, 56). R. 3, 56, 45. भङ्क्त्वा बलाद्गुराम् Spr. 923. 2013. MÂRK. P. 14, 65. BHAṬṬ. 4, 3. सूत्रं तद्भङ्क्त्वा *brechend so v. a. theilend* SIDDH. K. zu P. 8,4,28. भज्यमानस्य भीमेन तस्य घोरस्य रक्षसः MBH. 1,6294. तां पतन्तीं वरारोहां भज्यमानां लतामिव 3,10990. R. 5,2,28. RAGH. 11,46. द्विधा भज्येयमप्येवं न नमेयं तु कस्यचित् R. 6,12,11. अपि भज्ये तदा देवि न नमेयं तु कस्यचित् 34,9. धनुरभाजि यत्त्वया RAGH. 11,76. बभञ्ज (wohl बभञ्जे zu lesen) डिम्भः *zerbrach* (intrans.) PAÑKAR. 2, 2,38. भग्नो ऽक्षः MBH. 5,7214. युग M. 8,291. खट्वा PAÑKAT. 36,12. पानपात्र KATHÂS. 36,83. नुर 32,164. शासन ÇÂK. 119. भग्नदन्तनख KÂM. NÎTIS. 14,34. भग्नदंष्ट्र इवोरगः R. 1,55,9. भग्नबाहूरुकंधर BHÂG. P. 8, 6, 36. भग्नविषाणक H. 1259. भग्नशृङ्ग HALÂJ. 2, 112. ÇÂK. 32, v. l. छित्त्वा कृपाः कुञ्जराश्चापि भग्नाः (so die ed. Bomb.) MBH. 7, 8152. शलैर्भग्नमतङ्गज RAGH. ed. Calc. 12, 73. पतितः स्खलितो भग्नः *der sich Etwas gebrochen hat* BHÂG. P. 6, 2, 15. ग्रीवाभग्न VET. in LA. 17, 6. भग्नसंधि GARUḌA-P. 175 im ÇKDR. भग्नपार्श्व *von Schmerzen in den Seiten heimgesucht* SUÇR. 1, 254,10. जरया भग्नाः *gebrochen, geknickt* Spr. 4138. कार्यविशेषेण च भग्नः 604. भग्नमनस् *gebrochenen Herzens so v. a. entmuthigt* BHÂG. P. 8,6, 36. (वायुः) प्रविश्य सर्वगात्राणि बभञ्ज so v. a. *krumm machen* R. 1, 34, 22. ताः कन्या वायुना भग्नाः 23. 24. भज्यमानेष्वनीकेषु *zersprengt —, geschlagen werden* MBH. 3,14905. 4, 1735. HARIV. 10508. fg. तवाभज्यद्बलं वेगाद्वातेनेव महाद्रुमः MBH. 9,1093. बभञ्जानुजाम् *schlagen, eine Niederlage beibringen* RÂGA-TAR. 4,376. भग्न *geschlagen, besiegt* H. 805. MBH. 5,5964. भग्नो युधि जरासंधस्त्वया द्रवति HARIV. 5636. 6852. 11056 (S. 791). R. 1, 66, 25 (68, 23 GORR.). 3,54, 9. उत्खातैर्भग्नैश्च बहुधा नृपैः — पादपैरिव RAGH. 4,33. Spr. 1643. 4475. 4499. KATHÂS. 10,188. 38,12. 13. 43,105. RÂGA-TAR. 5, 340. दुर्गं भङ्क्त्वा *die Festung sprengend, einnehmend* HIT. 104, 1, v. l. दुर्गं भग्नम् 115,13. 17, v. l. द्रव्यं भग्नम् so v. a. *verloren* M. 8, 148. *brechen* so v. a. *unterbrechen, aufheben, hemmen, stören, vereiteln:* वासवस्योत्सवं भङ्क्त्वा HARIV. 4153. भज्येत च जगत्स्थितिः KATHÂS. 41, 18. एकं मानं भज्येत *würde aufgehoben werden* KUSUM. 38,13. द्वितीयामस्य मा भाङ्क्षीः प्रतिज्ञाम् MBH. 1, 6868. भग्नप्रतिज्ञ HARIV. 7207. गतिर्भग्ना R. 4, 22, 14. भग्नशक्ति RÂGA-TAR. 6,340. भग्नापद् Spr. 922. अभग्नयोग MBH. 13,1377. भग्नोत्साहक्रियात्मानः 1,5154. भग्नव्रत Spr. 1990. RAGH. 17, 42. MÂRK. P. S. 660, Z. 4. ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 319. समारम्भाः Spr. 5173. भग्नोद्यम 1823. भग्नाभिनय KATHÂS. 45,256. भग्नमनोरथ R. 3, 67, 23. KUMÂRAS. 5, 1. अभग्नकामा RAGH. 5, 7. भग्नाश Spr. 53. 2012. भग्नयाञ्चा adj. BHÂG. P. 5, 18, 21. मानकलि Spr. 530. भग्नमान BHÂG. P. 3,2, 33. Spr. 2273. धर्मभग्न *der seine Pflicht verletzt* HARIV. 7342. — अभङ्क्त und अभाङ्क्तः BHÂG. P. 9, 4, 2 fälschlich für अभक्त und अभाक्तः. Vgl. भग्न, दुर्भग्न, भङ्क्तर्, भङ्ग, भङ्गि, भङ्गिन्, भङ्गिमन्, भङ्गुर, भङ्क्त्वा, भञ्जक, भञ्जन.

— intens. बम्भज्यते, बम्भञ्जीति P. 7,4,86. VOP. 20,8.

— अभि *zerbrechen, zerstören:* देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ṚV. 10, 103, 8. — Vgl. अभिभङ्ग.

— अव *abbrechen, zerbrechen, brechen:* वृन्तं तस्यावभज्य MBH. 1,7081. 3,10043. R. 5,74,8. काष्ठानि चावभग्नानि R. 2, 100, 5. छित्त्वा कृपाः कुञ्जराश्चावभग्नाः (°राश्चापि भ° ed. Bomb.) MBH. 7,8152. तमाशु विघ्नं तपसस्तपस्वी वनस्पतिं वज्र इवावभज्य KUMÂRAS. 3, 74. अवभग्नश्च मे मानः *gebrochen, dahin* R. 4,22,14. — Vgl. अवभञ्जन.

— व्या *zerbrechen, zerschmettern:* व्याभग्नजर्जरशिरोऽस्थि (व्याभुग्न° v. l.) PRAB. 67,11.

— उद्, partic. उद्भग्न *gesprengt, zerrissen* SUÇR. 1,22,20.

— उप s. उपभङ्ग.

— नि *zerbrechen, zerschmettern:* शरीरं लोहितान्तस्य न्यभाङ्क्षीत् BHAṬṬ. 15,117.

— निस् *zerbrechen, zerspalten:* यथाश्वत्थ निरभनो (der Wurzelconsonant gewichen, die Personalendung erhalten!) अन्तर्महत्यर्णवे। एवा तान्सर्वान्निर्भङ्ग्धि यानहं द्वेष्मि AV. 3,6,7. निर्भज्यमानधिषणाधनकेमकुम्भशृङ्गाहता BHÂG. P. 9, 10, 17. (वृक्षान्) निर्भजन्ति (lies निर्भञ्जन्ति) क्षिपन्ति च R. 5,73,37. निर्भग्न इव वातेन कर्णिकारः MBH. 7, 3333. *schlagen* (im Kampfe): निर्भग्नो देवराजश्च 5,3574. नातिनिर्भग्न *nicht sehr gebogen, eingedrückt:* उरस् R. GORR. 2, 8, 41.

— विनिस् *zerbrechen:* ऊरुवातविनिर्भग्ना द्रुमाः MBH. 3,12447. विनिर्भग्ननयन *ausgeschlagene Augen habend* R. 3,31,48.

— परि, partic. परिभग्न *gebrochen:* काष्ठानि R. GORR. 2,108,8. *unterbrochen, gestört, gehemmt:* °क्रम MBH. 12, 3888.

— प्र *zerbrechen, zerstören, zersprengen, schlagen* (ein Heer): प्र यो

भनक्ति वनुषामशस्तीः RV. 6,68,6. 7,103,4. PAÑKAV. BR. 7,6,16. प्रभञ्जन्वै प्रभञ्जनः MBH. 12,5829. प्रभज्यमानामिव *zerbrechend* (intrans.) BHÂG. P. 8,12,19. प्रभग्नानीड R. 5,42,16. प्रभग्नं पुरमासुरम् MBH. 3,12227. गङ्गावेग इवानूपांस्तीरजान्विविधान्द्रुमान्। प्रभङ्क्ष्यति रणे सेनां पुत्राणां मम 5, 2053. सैन्यम् — प्रभग्नं तत् गोकुलवत् *auseinanderstiebend* 1861. प्रभग्नं बलम् 1,6688. 4,1736. 2137. 6,1668. 9,1094. R. 6,77,8. (पाद्यरात्राः) मुनिशिष्यवीरैरतिप्रगल्भैर्मृगराजैरिव कुञ्जराः प्रभग्नाः *besiegt* Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,11. — Vgl. प्रभङ्ग fgg.

— अभिप्र s. अभिप्रभङ्गिन्.

— संप्र, partic. संप्रभग्न *zersprengt, geschlagen* (von einem Heere) MBH. 7,6774. 14,2170. R. 6,38,10.

— प्रति *zerbrechen, umknicken:* प्रतीचो बाहून्प्रति भङ्ग्ध्येषाम् RV. 10,87,4. AV. 11,10,16. TBR. 1,5,1,4.

— वि, partic. विभग्न *auseinandergebrochen, zerbrochen* PAÑKAV. BR. 7,6,17. R. GORR. 2,42,9. VARÂH. BRH. S. 51,28. व्यभाङ्क्षीत् BHÂG. P. 3,10,8 fehlerhaft für व्यभाक्षीत् *theilte.* — Vgl. विभङ्ग, विभञ्जनु.

— सम् *zerbrechen, zerschmettern:* वक्त्रं समभज्यत KATHÂS. 25,45. वायुनेव महाशैलः संभग्नः MBH. 7,1629. निपेतुर्युधि संभग्नाः सयोधाः सर्वतो गजाः 6,3156. असुरैः — दैवतैरपि संभग्नाः *zersprengt, geschlagen* 9,2347. जयाशा तव पुत्राणां संभग्ना वर्म शर्म च *zerbrochen* so v. a. *dahin* 7,91. संभग्न als Bein. Çiva's 13,1183 wird vom Scholiasten auf भज् (!) zurückgeführt und durch सम्यक्सेवितः erklärt.

— अभिसम् *zerbrechen, zerschmettern:* वाताभिसंभग्नाः — द्रुमाः MBH. 8,2801.

2. भञ्ज्, भञ्जयति *sprechen* oder *leuchten* DHÂTUP. 33,86.

भञ्जक (von 1. भञ्ज्) 1) nom. ag. (f. भञ्जिका) *Brecher, Zerbrecher:* द्वाराणाम् KULL. zu M. 9,289. — 2) f. °भञ्जिका *das Brechen,* am Ende einiger compp. nach Pflanzennamen, zur Bez. von Spielen: इक्षु° Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,6. सहकार° 217,*b*,41. उद्दालकपुष्प° (s. bes.). — Vgl. करभञ्जक (v. l. °भञ्जिक), पद्मभञ्जिका, बालभञ्जक, शालभञ्जिका.

भञ्जन (wie eben) 1) nom. ag. *Zerbrecher:* पारबलयान° R. 3,56,53. शकट° Verz. d. Oxf. H. 68,*b*,33. प्राकार°, निगड° KATHÂS. 12,42. 63. शक्रासुर° *Vernichter* PAÑKAR. 4,1,20.22.23. 3,132. वक्षःकपूर° *brechend* so v. a. *heftige Schmerzen verursachend* SUÇR. 1,254,14. *Hemmer, Vereiteler, Verscheucher:* कुपितवधूमान° SÂH. D. 77. स्वात्मसंदेह° PAÑKAR. 1,4,77. 2,1,7. भ्रम° Verz. d. Oxf. H. 21,*a*,6. — 2) m. *das Zerbröckeln* (der Zähne) SUÇR. 2,132,13. — 3) n. *das Zerbrechen, Zerstören* SUÇR. 1,25,17. केतनानाम् MBH. 12,2183. धनुषः R. 1,3,10. प्राकारद्वार° KÂM. NÎTIS. 19,3. वृक्षार्जुन° Verz. d. Oxf. H. 20,*b*,35. अङ्ग° *Seitenschmerzen* SUÇR. 2,491,8. *das Stören, Hemmen, Vereiteln, Verscheuchen:* इन्द्रयाग° Verz. d. Oxf. H. 26,*b*,42. समाधि° MALLIN. zu KUMÂRAS. 3,40. महेन्द्रदर्पपूजादि° PAÑKAR. 1,11,7. श्रम° 4,79. संदेह° 10,2. Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,8. तडुदितभय° GÎT. 10,12. — Vgl. पद°, पाप°.

भञ्जनक m. = भञ्जन 2. SUÇR. 1,304,17. 305,5.

भञ्जनागिरि (भञ्जन + गि°) m. N. pr. eines *Berges* gaṇa किंशुलुकादि zu P. 6,3,117.

भञ्जरु m. *ein in der Nähe eines Tempels stehender Baum* TRIK. 2,4,42.

भञ्जा f. Bein. der Durgâ ÇKDR. nach dem RUDRAJÂMALA.

भञ्जिपत्त्रिका f. *Salvinia cucullata* RATNAM. 36. — Vgl. फञ्जिपत्त्रिका.

भञ्जी s. शाल°.

1. भट्, भटति *miethen, dingen; ernähren* DHÂTUP. 9,20. — caus. भाटयति *miethen:* यो भाटयित्वा शकटं नीत्वा चान्यत्र गच्छति। भाटं न दद्याद्दाप्यो ऽसावकृतस्यापि भाटकम्॥ VRDDHA-MANU in VIVÂDAK. 51,10. — Vgl. भट.

2. भट्, भटयति *sprechen, sich unterhalten* (परिभाषणे) DHÂTUP. 19,18.

भट (aus भृत *gemiethet, besoldet* entstanden) 1) m. *a*) *Söldling, Soldat, Krieger* überh. AK. 2,8,2,29. TRIK. 3,3,195. H. 763. an. 2,95. MED. t. 23. HALÂJ. 2,199. बलनाम्नो ऽसुरस्य भटैः ITIH. bei ROSEN zu RV. 1,6,5. MBH. 6,1886. HARIV. 15891. R. 1,12,11 (wo mit der ed. Bomb. भटानां zu lesen ist). Spr. 620 (vgl. चारभट). 2290. KATHÂS. 20,16. BHÂG. P. 4,5,4. 6,3,21. 8,10,9. 39. 9,10,37. 20,9. MÂRK. P. 8,143. 159. HIT. 104,17. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,13. BHATT. 14,101. यमं पाशभृतश्च तद्भटान् BHÂG. P. 6,1,19. अराति° 3,28,28. वानर° Spr. 1239. राज° R. 1,54,3 (55,3 GORR.). 8 (राजभृत GORR.). BHÂG. P. 3,30,21. 5,26,27. महा° 3,19,14. 4,10,7. 25,27. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 25. सु° Spr. 3272. 4118. 4402, v. l. VET. in LA. (II) 23,22. — *b*) N. eines verachteten Stammes H. 934. H. an. MED. HALÂJ. 2,444; vgl. भट्ट, भड, भण्ड. — *c*) N. pr. einer Person (eines Nâgarâga nach SCHIEFNER) BURN. Intr. 378, N. 4. WASSILJEW 41. SCHIEFNER, Lebensb. 290 (60); vgl. नटभटिकविहार. — 2) f. आ *die Koloquinthen-Gurke* RATNAM. im ÇKDR. — Vgl. उद्भट, चार°, ताल°, निर्भट, प्रति°, भू°, वाग्भट, व्याघ्र°.

भटभटमातृतीर्थ n. N. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,3. भडल्लरीमातृ° ebend. N. 5.

भटभटाय् (onomatop.), °यते *glu glu machen:* कुम्भावनामितं तोयं यदा भटभटायते Verz. d. Oxf. H. 67, *b*, N. 5.

भटार्क (भट + अर्क) m. N. pr. des Stifters der Valabhîdynastie Inschr. in Journ. of the As. S. of B. IV, 486. fg. LIA. III, 507.

भटित्र adj. *am Spiesse gebraten* AK. 2,9,45. H. 412. HALÂJ. 2,168.

भटूला f. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,11.

भट्ट (aus भर्तृ entstanden) 1) m. *a*) eig. *Herr;* so wird nach DAÇAR. 2,64 der *Fürst* von niedrigen Personen angeredet. Gewöhnlich Bez. *grosser Gelehrter:* देवब्राह्मणभट्टनागरप्रेष्यषड्दर्शनादीनाम् VET. in LA. (II) 24,5. RÂGA-TAR. 4,494. 5,66. राजकुल° 6,246. कुमारिलेन भट्टेन Verz. d. Oxf. H. 255,*b*,18. Häufig mit Weglassung des eigentlichen Namens gebraucht, z. B. Verz. d. Oxf. H. 154, *b*, 10. 170, *a*, 20. No. 495 (Rhetoriker). KSHITÎÇ. 2, 6. 4, 4. 8. 13. 15. = Kumârilabhaṭṭa Z. d. d. m. G. 7,299,2. HALL 50. 87. 172. Verz. d. Oxf. H. 162, *b*, 18 (pl. und auch भट्टपादाः). 247,*a*,27. भट्टपादाभिधा यस्य 254,*a*,12. 258,*b*,1. 19. भट्टाः 278,*b*,49. भट्टाः neben भट्टपादाः Ind. St. 4,173. Eigennamen angehängt H. ç. 90; vgl. अनन्त°, अन्न°, आर्य°, केदार°, कोण्ड°, गोविन्द°, त्रिविक्रम°, नारायण°, प्राज्य°, बाण°. Vgl. भाट्ट. — *b*) Bez. *einer Mischlingskaste, die sich mit Lobreden beschäftigt,* ÇKDR. nach dem BRAHMAVAIV.-P.; vgl. भट, भड, भण्ड. — *c*) fehlerhaft für भट R. 1,12,11. — 2) f. आ N. pr. einer Zauberin RÂGA-TAR. 1,333.

भट्टकारिका (भट्ट + का°) f. pl. N. bestimmter Kârikâ Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,48. HALL 27.

भट्टकेदार m. N. pr. = केदारभट्ट Z. d. d. m. G. 2,342 (205, e).

भट्टदिवाकर (भट्ट + दि°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. No. 654 (Z. 4). — Vgl. दिवाकर 4.

भट्टदीपिका s. भाट्ट°.

भट्टनायक (भट्ट + ना°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124 a,33. eines Rhetorikers No. 495. 500.

भट्टनारायण (भट्ट + ना°) m. N. pr. verschiedener Personen Verz. d. B. H. No. 111. 549. 553. 567. Verz. d. Oxf. H. No. 306. 292,a,34. Kshitîç. 2,7. Colebr. Misc. Ess. II, 188.

भट्टपद्धति (भट्ट + प°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 294,a,35.

भट्टपाद s. u. भट्ट 1, a.

भट्टप्रयाग (भट्ट + प्र°) m. *der Hauptzusammenfluss; der Ort, wo die* Gaṅgâ *mit der* Jamunâ *sich verbindet*, LIA. I, 50.

भट्टफल्गुण s. u. फल्गुन.

भट्टबलभद्र (भट्ट + ब°) m. N. pr. eines Scholiasten des Brahmasiddhânta Colebr. Misc. Ess. II, 470. Verfasser eines logischen Tractats Hall 63. — Vgl. बलभद्र.

भट्टबीजक (भट्ट + बी°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,a,32.

भट्टभास्करमिश्र (भट्ट-भा°-मि°) m. N. pr. eines Commentators, Roth, Zur Lit. u. G. des W. 24. 52. Ind. St. 1, 253. 2, 9. 15. 54. 73. Hall 115.

भट्टमदन (भट्ट + म°) m. N. pr. eines Autors Z. d. d. m. G. 2, 339 (162, d). — Vgl. मदन.

भट्टमल्ल (भट्ट + मल्ल) m. N. pr. eines Grammatikers Verz. d. Oxf. H. 113, a, 41. 47. Colebr. Misc. Ess. II, 49.

भट्टयशस् (भट्ट + य°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,b,11.

भट्टवार्त्तिक (भट्ट + वा°) Titel einer Schrift: °कृत् Kull. zu M. 12, 106.

भट्टविश्वेश्वर (भट्ट + वि°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 263, a, 5. — Vgl. विश्वेश्वर.

भट्टशिव (भट्ट + शिव) m. N. pr. eines Philosophen Verz. d. Oxf. H. 250, a, 16.

भट्टश्रीशंकर (भट्ट-श्री-शं°) m. N. pr. eines Astronomen Verz. d. Oxf. H. No. 780. — Vgl. शंकर.

भट्टसोमेश्वर (भट्ट + सो°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 279, b, 45. — Vgl. सोमेश्वर.

भट्टस्वामिन् (भट्ट + स्वा°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, a, 34.

भट्टाचार्य (भट्ट + आ°) m. *ein grosser, berühmter Lehrer;* nach ÇKDr. *der die Lehre des* Tutâta *und* Udajanâkârja *kennt*. Kusum. 63, 15. Bhâshâp. am Ende in der Unterschr. Vop. desgl. v. l. Verz. d. Oxf. H. 108, b, N. 2. No. 526. Häufig wird Kumârilabhaṭṭa schlechtweg so bezeichnet, z. B. ebend. 247, a, 27. 251, b, 9. 265, a, 6 (pl.). 270, b, 20. Hall 164. ein Schüler (nicht Sohn, wie die deutsche Uebersetzung hat) Çaṁkarâkârja's Wassiljew 53. fg. — Kshitîç. 32,20.

भट्टाचार्यचूडामणि (भ° + चू°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. No. 581.

भट्टाचार्यशतावधान (भ° + श°) m. Bein. Râghavendra's Verz. d. B. H. No. 543. Verz. d. Oxf. H. 261, b, 17.

भट्टार (aus भर्तृ entstanden) m. *hoher Herr*, = पूज्य Trik. 3,1,14. als Ehrenbezeichnung Eigennamen beigefügt Râǵa-Tar. 7, 867 (viell. N. pr.); vgl. u. दित्त्क.

भट्टारक (von भट्टार) m. *hoher Herr*, Beiw. von Göttern, so wie von vornehmen und gelehrten Herren, AK. 1,1,1,13. Trik. 3,3,35. H. 333. 336. H. an. 4,25. H. ç. 90. Med. k. 204. Halâj. 1,155. Vet. in LA. (II) 10, 19. 11, 12. Hit. 116, 13, v. l. fur भर्तृ. मृत्युजिद्भट्टारक, मृत्युंजय° Hall 197. परम° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 543, 5. 7. Colebr. Misc. Ess. II, 300, 1. 3. 5. यानि च भट्टारकायतनानि (so v. a. *Tempel*) तानि नास्तिका विनाशयिष्यन्ति Pańkat. ed. orn. 57,3. भट्टारिका f. *hohe Frau:* महा° von der Durgâ Burn. in der Vorrede zu Bhâg. P. I, lxxx. ohne महा° desgl. Vet. in LA. (II) 25,21 (wo राजकीय भ° zu lesen ist). 27, 17. 21. शीला° N. einer Dichterin Hall in der Einl. zu Vâsavad. 21. भट्टारकामठ Râǵa-Tar. 6, 240 fehlerhaft für भट्टारिकामठ oder भट्टारकमठ, wofür 8,2427 fälschlich भट्टारकमठ steht. — Nach Trik. ist भट्टारक auch = कङ्क (!) *Ardea nivea*. Vgl. जयभट्टारिका, बृहद्भट्टारिका.

भट्टारकवार (भ° + वार) m. *der Tag des hohen Herrn, Sonntag* Hit. 21, 21.

भट्टारहरिचन्द्र (भ° + ह°) m. N. pr. eines Autors Hall in der Einl. zu Vâsavad. 14.

भट्टालंकार (भट्ट + अ°) m. Titel einer Schrift Hall 186.

भट्टि m. N. pr. des Autors eines nach ihm benannten epischen Gedichts (भट्टिकाव्य), in welchem er die Heldenthaten Râma's besingt, zugleich aber darauf bedacht ist, dem Leser eine vollständige Kenntniss der Sanskrit-Grammatik durch eine systematische Anwendung aller möglichen grammatischen Formen und Constructionen beizubringen. Verz. d. Oxf. H. 161, a, 15. 162, b, 20. 175, a, 35. 182, b, 41. 209, a, 6. No. 388. LIA. III, 512. fg.

भट्टिक m. N. pr. eines Sohnes des Kitragupta Verz. d. Oxf. H. No. 799.

भट्टिनी (prâkritisch das entsprechende f. zu भर्तृ, bei dessen Bildung man vielleicht auch पत्नी vor Augen gehabt hat) f. *hohe Frau*, ungeweihte Gemahlinnen eines Fürsten und Brahmanenfrauen bezeichnend, AK. 1,1,1,13. H. 334. an. 3,396. Med. n. 100. Halâj. 2,325.

भट्टीय (von भट्ट) adj. *zu* Bhaṭṭa (Ârjabhaṭṭa) *in Beziehung stehend:* °दीपिका Titel eines Commentars zu Ârjabhaṭṭa's Erklärung des Sûrjasiddhânta, LIA. II, 1137, N. 1.

भट्टोजि, भट्टोजिदीक्षित und भट्टोजिभट्ट m. N. pr. eines grammatischen Autors, unter andern der Siddhântakaumudî, Verz. d. B. H. No. 729 u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 38, b, 7. No. 352. 356. 415. Hall 156. Colebr. Misc. Ess. II, 12. 38. 41. Die beiden Letzteren schreiben भट्टोजी, während die Ausgaben, auch die neueste, die Kürze haben. Auf जी gehen viele neuere Namen aus, insbes. Parsen-Namen; die Bed. soll *Herr* sein.

भट्टोत्पल (भट्ट + उ°) m. N. pr. eines Gelehrten aus dem 10ten Jahrh. n. Chr., der die Werke Varâhamihira's commentirt hat, Verz. d. Oxf. H. 292, a, 44. No. 777. fg. 780. 338, a, 12.

भट्टोपम (भट्ट + उपमा) m. N. pr. eines buddhistischen Gelehrten Wassiljew 281.

भड m. Bez. *einer best. Mischlingskaste:* लेटस्तीवरकन्यायां जनयामास·

यत्नवान्। माल्लं मल्लं मातरं च भडं कोलं च कन्दरम्॥ इति ब्रह्मवैवर्ते ब्रह्मखण्डे २० अध्यायः॥ ÇKDr.; vgl. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,25. fgg., wo unter Anderm auch भण्डं für भडं gelesen wird.

भडक्रीमातृतीर्थ s. भटभटमातृतीर्थ.

भडित m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. gaṇa अश्वादि zu 110. pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu 2,4,63. — Vgl. भाडित, भाडितायन und भाडित्य.

भडिलँ Uṇâdis. 1,55. m. 1) *Diener; Held* Uǵǵval. — 2) N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63. — Vgl. भाडिलायन.

भण्, भँणति *reden, sprechen* Dhâtup. 13,4. भण Varâh. Bṛh. S. 51,23. Daçak. in Benf. Chr. 198,13. भणति (partic.) कविजयदेवे Gît. 5,6. 15. बभाण Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,15. Bhaṭṭ. 14,46. बभणिथ P. 6,4,121, Sch. अभाणीत्—युक्तम् Bhaṭṭ. 15,15. चेटिकाग्रे भणितवान् Vet. in LA. 14,6. भणित्वा Pańkat. ed. orn. 55,21. भण्यताम् Bhâg. P. 7,5,10. प्रियदर्शनेन भणितम् Pańkat. 213,7. Vet. in LA. 3,2. 12,6. 13,14. 14,9. 17,16. 20,12. 21,10. भणितं च त्वां प्रति तया *sie lässt dir sagen* Pańkat. 128,5. राजा — अमात्यैरभाणि Daçak. 8,4. तत्सुरतं भणामि *nenne ich* Vet. in LA. 21,3. भणित n. *das Reden, Sprechen, Worte* H. ç. 81. भणितैः Vet. in LA. 21,1. श्रीजयदेवभणितमिदमुदयति Gît. 1,34. — Vgl. भणन fg., भाण und भन्.

— caus. भाणयति; aor. अबीभणत् und अबभाणत् Siddh. K. zu P. 7,4,3. Vop. 18,3.

— प्रति *Jmd* (acc.) *antworten:* श्वःश्रेयसमवाप्तासि भ्रातृभ्यां प्रत्यभाणि सा Bhaṭṭ. 4,38.

भणन (von भण्) adj. *sprechend, verkündend:* रस° (जयदेव) Gît. 7,29.

भणिति (wie eben) f. *Rede* Trik. 3,1,115. Spr. 247. 1836. 3447. 3529. Râǵa-Tar. 4,54. Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,37. falschlich भणाति Pratâpar. 69,*b*,7.

भण्ट्, भण्टयति *betrügen* Vop. in Dhâtup. 32,50.

भण्टाकी f. *Solanum Melongena* AK. 2,4,4,2 (v. l. भण्डाकी). Ratnam. 7. — Vgl. तुद्र°.

भण्टुक m. *Calosanthes indica Bl.* Ratnam. im ÇKDr. Unsere Hdschr. (4) liest भण्डुक, welche Lesart ÇKDr. gleichfalls erwähnt.

भण्ड्, भँण्डते (परिभाषणे, वाचि, परिहासे, सनिन्दोपलम्भे) Dhâtup. 8,20. भण्डित *verhöhnt* Vjutp. 202. प्रतिभण्डितव्यम् *entgegen zu höhnen* ebend. — भँण्डति und भण्डँयति (कल्याणे, शिवे) Dhâtup. 32,50. — Vgl. भन्दु.

भण्ड 1) m. *a) Spassvogel, Possenreisser* oder *Complimentenmacher* Trik. 1,1,125. Hâr. 123. Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. und Bhûripr. im ÇKDr. Spr. 3391 (Conjectur). °धूर्तनिशाचराः oder मुनिभण्डनिशाचराः Burn. in der Vorrede zu Bhâg. P. I, LXV, N. 5. Wilson, Sel. Works I, 6. Vgl. भाण्ड. — *b)* Bez. *einer Mischlingskaste* Brahmavaiv. P. in Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,26; vgl. भड. — 2) f. आ s. श्वेत°.

भण्डक m. *Bachstelze* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

भण्डन n. 1) *Misshandlung* (खलीकार). — 2) *Schlacht, Kampf.* — 3) *Panzer* H. an. 3,395. Med. n. 100.

भण्डहासिनी (भ° + हा°) f. *Hure* Çabdar. im ÇKDr.

भण्डाकी s. भण्टाकी.

भण्डि f. *Welle* ÇKDr. und Wilson nach Hâr. 205, wo die gedr. Ausg. भृण्डि liest.

भण्डिका f. = भण्डी Çabdar. im ÇKDr.

भण्डिजङ्घ (भ°, wohl = भण्डी, + जङ्घा) m. N. pr. eines Mannes P. 2,4,58, Vârtt. 3, Sch. — Vgl. भाण्डिजङ्घि.

भण्डित m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. gaṇa अश्वादि zu 110. pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63. — Vgl. भाण्डित, भाण्डितायन und भाण्डित्य.

भण्डिन् m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. 54.

भण्डिर 1) m. = भण्डिल *Mimosa Seeressa* Vâkaspati bei Bhar. zu AK. 2,4,2,44. ÇKDr. Çabdar. bei Wils. — 2) f. ई = भण्डी Çabdar. bei Wilson.

भण्डिलँ Uṇâdis. 1,55. m. 1) *Glück, Heil* (कल्याणम्). — 2) *Bote* Uǵǵval. — 3) *Handwerker* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. ÇKDr. — 4) *Mimosa Seeressa* (शिरीष) *Roxb.* AK. 2,4,2,44. — 5) N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu 2,4,63. Vgl. भाण्डिलायन.

भण्डी f. *Rubia Munjista* (मञ्जिष्ठा) *Roxb.* AK. 2,4,2,9. °पुष्पनिकाशेन तपनीयनिभेन च (चन्दनेन) MBh. 6,4424. — Vgl. त्रि° und भाण्डी.

भण्डीतकी f. dass. Bhâvapr. im ÇKDr.

भण्डीर 1) m. *a) Amaranthus polygonoides Roxb.* — *b) Mimosa Seeressa Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — *c)* N. pr. eines hohen Njagrodha-Baumes auf dem Govardhana Hariv. 3501. fg. 3728. 3736. 6781. भा° (wie die neuere Ausg. überall liest) 3114. 3614. 3749. — 2) f. ई = भण्डी AK. 2,4,2,9. — Vgl. गो° und भाण्डीर.

भण्डीरथ (भ° + रथ) m. N. pr. eines Mannes: वङ्करभण्डीरथाः gaṇa तिककितवादि zu P. 2,4,68.

भण्डीरलतिका (भ° + ल°) f. = भण्डी Râǵan. im ÇKDr.

भण्डील m. dass. Çabdar. im ÇKDr.

भण्डु gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

भण्डुक m. *Calosanthes indica Bl.* Ratnam. 4. भण्डूक ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut. — Vgl. भण्टुक.

भण्डूक m. 1) *Calosanthes indica Bl.;* s. u. भण्डुक. — 2) *ein best. Fisch* Bhâvapr. im ÇKDr.

भदन्तँ Uṇâdis. 3,130. m. ehrenvolle Bez. *eines Buddhisten* H. 335. Hâr. 115. Uǵǵval. Vjutp. 202. Açokâvad. 2. Burn. Intr. 567. Kathâs. 49,177. 179. Varâh. Bṛh. 7,11 in Verz. d. Oxf. H. 329,*a*,4.

भदन्तगोपदत्त (भ° + गो°) m. N. pr. eines *buddhistischen* Lehrers Burn. Intr. 556 (आचार्यभदन्त°).

भदन्तगोषक (भ° + गो°) m. N. pr. eines *buddhistischen* Lehrers Burn. Intr. 567. — Vielleicht Druckfehler für भदन्तघोषक.

भदन्तज्ञानवर्मन् (भ° + ज्ञान°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,34. 209,*a*,7.

भदन्तधर्मत्रात (भ° + ध°) m. N. pr. eines *buddhistischen* Lehrers Burn. Intr. 567.

भदन्तराम (भ° + राम) m. N. pr. eines *buddhistischen* Lehrers Burn. Intr. 567.

भदन्तवर्मन् (भ° + व°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,35.

भदन्तश्रीलाभ (भ° + श्री°) und श्रीलाभ m. N. pr. eines *buddhisti-*

schen Lehrers Burn. Intr. 567. 623. Lot. de la b. l. 358. 530.

भद्रक m. *Glück, Heil* (कल्याणम्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,15.

भद्र (von भन्द्) im Veda, parox. nach Uṇâdis. 2,28. 1) adj. (f. आ) *a) erfreulich, löblich; glücklich, günstig; gut, faustus;* n. *Glück, Heil, Gutes, Annehmlichkeit* (Gegens. दुरित, तपन, पाप) AK. 1,1,4,3. Trik. 1,1,113. H. 86. an. 2,230*). 442. Med. d. 11*). r. 71. Halâj. 1,122. भद्रा ते इन्द्र सुमतिः ṚV. 3,30,7. सौमनस 1,21 कृत्ता 4,21,9. महतां नाम 39,4. द्रविणा 58,10. AV. 7,78,2. 18,3,14 (wo in द्रविणामिह aufzulösen ist; vgl. TS. 1,6,4,3). रातिः ṚV. 1,168,7. भद्रा त्वमुषो वितरं व्युच्छ 123,11. 12. विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवाः 2,23,19. भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये 26,2. विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वः 1,166,9. 3,9,7. दुरितानि परा सुव यद्भद्रं तन्न आ सुव 5,82,5. शर्मन् 1,10. अह्नानि 49,3. अभूद्भद्रा देवहूतिर्नो अद्य 10,18,3. आ गावो अग्मन्नुत भद्रमक्रन् 6,28,1. 7,96,3. अस्मे भद्राणि सश्चत प्रियाणि 26,4. एतद्धि भद्रमनुशासनस्य 10,32,7. 86,23. क्रतु 1,67,2. 4,10,1.2. 10,30,12. ये पापा भद्रमुपजीवन्ति पद्माः 1,190,5. ये भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः 7,104,9. AV. 12,1,47. 13,4,42. क्षेत्र ṚV. 5,62,7. चकार भद्रमस्मभ्यमात्मने तपनं तु सः AV. 4,18,6. यत्र सोमः सदमित्तत्र भद्रम् 7,18,2. भद्रादधि श्रेयः प्रेहि *vom Guten zum Bessern* 8,1. TS. 5,7,2,4. VS. 18,8. भद्रस्य लोके: AV. 6,26,1 (vgl. भद्रे सुकृतस्य लोके 2,10,7). VS. 4,34. 8,60. 9,4. यः पुरा भद्रः सन्पापीयान्स्यात् स पुनर्वस्वोरग्निमादधीत *glücklich, im Wohlstand befindlich* TBr. 1,1,2,3. भद्रा भूत्वा पराभविष्यन्ति 4,4. Çat. Br. 1,9,3,4. 3,5,4,17. 4,6,9,19. भर्गस्, भद्र, भूति Çâṅkh. Çr. 5,1,10. Kauç. 50. 58. — नृपति *ein guter Fürst* Jâǵn. 1,317. वृत्तेन भद्रः (ज्ञायते) Spr. 4135. 1709. MBh. 1,2622. भद्राय रघुवीराय Weber, Râmat. Up. 296, 22. 333,6. 334,12. तदनयोः को देशो भद्रतरो राजा वा *besser* Hit. 80,5. शुभं वेत्त्यशुभं पापं भद्रम् Spr. 195. भद्रो ऽस्मि नृत्ये कुशलो ऽस्मि गीते so v. a. *geschickt* MBh. 4,305. भद्रा दिश् *die günstige Weltgegend, der Süden* 13,7665. भद्रं तत्स्यात् *das wäre gut* Kathâs. 46,190. 25,162. भद्रमिदं रुशमा अग्ने अक्रन् ṚV. 5,30,12. भद्रं कृतं कृतं मौनं कोकिलैर्जलदागमे Spr. 2014. Mârk. P. 125,8. Hit. 12,10. तन्न भद्रमाचरितम् 18,3, v. l. भद्रमुक्तं त्वया *gut gesagt* 56,18. न भद्रमिदं पश्यामि *ich sehe darin nichts Gutes, — Heilbringendes* 10,3. भद्रं भद्रमिति ब्रूयाद्भद्रमित्येव वा M. 4,139. वाच् *wohlwollend* Bhâg. P. 3,12,9. भद्र in der Anrede *mein Bester* M. 8,90. Kathâs. 4,33. 30,76. 33,123. 40,47. Vid. 290. Spr. 3889. Pańkat. 96,3. Hit. 27,16. 54,17. 56,15. Daçak. in Benf. Chr. 185,11. भद्रे *meine Beste* Sund. 3,20. Hid. 2,37. N. 3,25. 12,51. 13,39. MBh. 3,2891. 5, 6025. 6045. Spr. 2348. 2936. Çâk. 16,20. 38,7. 15. 69,8. Kathâs. 4,16. Pańkat. 199,24. Hit. 72,9. Vet. in LA. (II) 26,20. भद्र सेनापते Çâk. 23, 23. भद्र कारटक Pańkat. 9,21. भद्र (die bessere Lesart) मृग कुशलं ते Hit. 38,12. अथ कलेर्भद्रमव्याहतम् *ungestörtes Glück, — Wohlbefinden* Prab. 30,3. 4. 33,6. विनिताश्विभद्र Ragh. 14,31. ज्ञगर्भद्राणि गन्धर्वाः Bhâg. P. 8,8,12. पुरुषो भद्रमश्नुते Kâm. Nitis. 13,12. सर्वस्तरतु दुर्गाणि सर्वो भद्राणि पश्यतु Spr. 5199. चिरं भद्राणि पश्यति 367. 1483. 3437. 4445. 5008. Mârk. P. 118,20. तन्वन्तु भद्राणि वः Dhûrtas. 66,10. भद्रमुपलाः *möge es euch, Steine, wohlgehen* Spr. 698. भद्रं तस्य oder तस्मै P. 2,3,73. नेह भद्रं रक्षस्विने ṚV. 8,47,12. भद्रं परार्थे निपुणाम् Spr. 1212. सर्वेषां भद्रमस्तु वः Sâv. 2,32. Häufig werden भद्रं ते und भद्रं वः als Höflichkeitsformeln mitten in die Rede eingeschoben: शीघ्रं गच्छाम भद्रं ते न नो विद्यात्सुयोधनः Hid. 4, 58. N. 15, 5. 26, 6. MBh. 1, 5582. 5, 7303. Hariv. 8660. R. 1,9,34. 13,20. 28,30. 60,29. 63,2. 64,5. 3,51,19. 52,37. 53,2. Hit. 27,9, v. l. MBh. 1,5573. 5,6034. R. 1,57,17. 60,26. चत्वारि भद्राण्यथवा-प्रीतिः कीर्तिमायुर्यशो बलम् MBh. 13,5657. धर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्याणि चत्वारि भद्राणि । धर्मार्थकामबलानीत्यन्ये Schol. zu MBh. 7,2182. चतुर्भद्र n. = धर्म, काम, अर्थ, बल AK. 2,7,57. H. 1382. दानं प्रियवाक्सहितं ज्ञानमगर्वं क्षमान्वितं शौर्यम् । त्यागसहितं च वित्तं दुर्लभमेतच्चतुर्भद्रम् ॥ *diese vier löblichen* oder *schönen Erscheinungen* Spr. 1133. वित्तं दानसमेतं ज्ञानमगर्वं क्षमान्वितं शौर्यम् । भोगः सङ्गविकीनो दुर्लभमेतच्चतुर्भद्रम् ॥ Cit. beim Schol. zu MBh. 7,2182. चतुर्भद्रतर adj. *glücklicher*, mit dem instr. MBh. 7,2182. 2194. 2207. 2449. भद्रशताधिक ebend. भद्रम् adv.: भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिः ṚV. 1,89,8. भद्रं भवाति नः पुरः 2,41,11. सर्वतो नः शकुने भद्रमा वद 43,2. भद्रं जीवन्तो जरणामशीमहि 10,37,6. AV. 20,127,10. auch instr. pl. und instr. sg. f. als adv.: उषो भद्रेभिरा गहि *feliciter accede* ṚV. 1,49,1. वाचं वदत भद्रया AV. 3,30,3. 4,12,2. 9,4,11. भद्रया सुप्रतिष्ठितः 12,1,63. यद्वर्षसि भद्रया 13, 4,43. 18,2,52. — *b) lieblich, schön; lieb:* भद्रा ते अग्ने संदृक् ṚV. 4,6,6. 11,1. रश्मयः 52,5. 1,48,13. 115,2. वस्त्रा 134,4. 3,39,2. 10,85,6. तन्वः AV. 9,2,25. Ait. Br. 5,25. योषा ṚV. 5,80,6. 1,163,5. 8,91,15. असु 10, 14,12. देवाः 72,5. भद्रा वधूर्भवति यत्सुपेशाः 27,12. रोचन AV. 14,1,38. भद्रं वर्णं पुष्यन् VS. 4,2. तस्माद्द्वेको बहूनां भद्रो भवति TS. 6,5,1,4. गृह Çâṅkh. Gṛhj. 3,5. वपुस् R. 1,41,22 (42,21 Gorr.). मूर्ति Kâvjapr. 166, 9. शालवन (vgl. भद्रसालवन) R. Gorr. 2,73,10. गौः Halâj. 2,115. भद्राः unter den लोककण्टकाः aufgeführt M. 9,258; nach Kull. = कल्याणाचारप्रच्छन्नपापाः, etwa *die von aussen Glatten, — Feinen.* — 2) m. *a) Stier* AK. 2,9,59. H. 1257. H. an. Med. Halâj. 5,21. — *b)* Bez. *einer Art von Elephanten* H. 1218. H. an. Med. Halâj. 2,60. R. 1,6,24 (26 Gorr.). N. pr. eines der die Erde tragenden Elephanten 41,22 (42, 21 Gorr.). — *c) Bachstelze* Med. Varâh. Bṛh. S. 45,2. Vgl. भद्रनामन्. — *d) Nauclea Cadamba Roxb.* H. an. Med. (Wilson fasst hier कदम्बक in der Bed. von *Menge*). *Tithymalus antiquorum Moench.* (स्नुही) Râǵan. im ÇKDr. — Hiouen-thsang I, 91. — *e)* Bein. Çiva's Trik. 1,1,48. H. an. Med. — *f)* pl. eine Klasse von Göttern unter dem 3ten Manu Bhâg. P. 8,1,24. — *g)* N. pr. eines der 12 Söhne Vishṇu's von der Dakshiṇâ und eines der Götter Tushita im Manvantara Svâjambhuva Bhâg. P. 4,1,7. — *h)* bei den Ǵaina N. pr. des 3ten unter den 9 weissen Bala H. 698. H. an. — *i)* pl. N. pr. eines Volkes AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). MBh. 3,15256. R. 4,44,20. Varâh. Bṛh. S. 14,2. 7. 16. भद्राभीरान् R. 4,43,5. Vgl. बहुभद्र. — *k)* N. pr. eines Sohnes des Vasudeva von der Pauravî Bhâg. P. 9,24,46. von der Devakî 53. eines Sohnes des Upakârumant Schiefner, Lebensb. 232 (2). N. pr. eines Schauspielers Hariv. 8575. fgg. 8665. fgg. eines Gefährten des Bâṇa Hall in der Einl. zu Vâsavad. 50. — Wassiljew 30. 47. 58. Hist. de la vie de Hiouen-thsang 332. — *l)* Bein. des Berges Meru H. an. — *m)* N. einer Welt bei den Buddhisten Lot. de la b. l. 164. — 3) f. आ *a) Kuh* Râǵan. im ÇKDr. — *b)* N. verschiedener Pflan-

*) Unter den auf द् auslautenden Wörtern!

zen: = कृष्णा, अनन्ता, रास्ना, कट्फल H. an. Med. = प्रसारिणी Med. = जीवन्ती, अपराजिता, नीली, वला, शमी, वचा, दन्ती, हरिद्रा, श्वेतदूर्वा, काश्मरी, सारिवाविशेषः Râǵan. im ÇKDr. = काकोडुम्बरिका Ratnam. im ÇKDr. *Gmelina arborea* Ratnam. 1. — Suçr. 2,66,13. 223,15. Varâh. Bṛh. S. 48,40. — *c) ein best. Metrum, a, c:* ⏑—⏑——⏑⏑—⏑——, *b, d:* ——⏑—— u. s. w. Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — *d)* Bez. *eines best. Tages;* = विष्टि (s. u. करण 3, *m.*) H. an. = तिथिभेद Med. Vgl. भद्राव्रत. — *e)* N. einer Gottheit Pańḱar. 3,7,36. einer buddhistischen Trik. 1,1,18. N. der Dâkshâjaṇî in Bhadreçvara Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,3. N. pr. einer Vidjâdharî Vid. 148. 290. einer Tochter der Surabhi R. 3, 20, 28. einer Gattin des Vasudeva Hariv. 1948. VP. 439. Bhâg. P. 9,24,44. der Gattin Vaiçravaṇa's MBh. 1, 7352. einer Tochter Soma's und Gattin Utathja's 13,7241. einer Tochter Raudrâçva's von der Apsaras Ghṛtâkî Hariv. 1661. einer Kâkshîvatî und Gattin Vjushitâçva's MBh. 1, 4695. einer Tochter Meru's und Gattin Bhadrâçva's Bhâg. P. 5,2,22. — *f)* N. pr. verschiedener Flüsse Mârk. P. 59,7. Çatr. 1, 55. Verz. d. Oxf. H. No. 817. LIA. I, 167. entspringt auf dem nördlichen Gipfel des Meru, fliesst durch Uttarakuru und ergiesst sich in's nördliche Meer, Siddhântaçir. 3,38. VP. 170. Bhâg. P. 5, 17,8. = नभःसरित्, व्योमनदी *die himmlische* Gaṅgâ H. an. Med. — 4) n. *a) Glück, Heil* u. s. w. siehe u. 1, *a.* — *b) Gold* H. an. Med. *Eisen* oder *Stahl* Wils. — *c) Cyperus rotundus* H. an. Med.; vgl. भद्रमुस्त. — *d)* = भद्रासन *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,13. 234,*a*, 23. — *e)* N. *eines best.* Karaṇa (s. करण 3, *m.*) H. an. Med. — *f)* N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 226. — Pańḱav. Br. 13,12,6. Lâṭj. 7,7,17. Kaush. Up. 1, 5. — Vgl. अकं°, उदधि°, चातुर्भद्र, जनक°, तथागत°, तुङ्ग°, पद्म°, पुत्रभद्रा, पुष्प°, पूर्णभद्र, पृश्नि°, प्र°, बल°, बक्कु°, बुद्ध°, बोधि°, ब्रह्मभद्रा, रामभद्र, राङ्कल°, भाद्र.

भद्रक (von भद्र) 1) adj. (f. भद्रिका) *a) gut:* तद्भद्रकं भवेत् Kathâs. 32, 30. बाधन्ते भद्रिकाः प्रजाः M. 12,226. MBh. 12,3316. भद्रकाः voc. Daçak. 84,14. — *b) schön* Trik. 3,1,13. — 2) m. *a) eine Art Bohne* (nach dem Schol.) R. 2,32,20. — *b)* wohl *Cyperus pertenuis* Saṁsk. K. 4,*b*,1. — *c) Pinus Deodora Roxb.* Çabdar. im ÇKDr. — *d)* pl. N. pr. eines Volkes R. 4,44,12. Vgl. भद्र. — *e)* N. pr. eines Mannes, der auch भद्रिक genannt wird, Burn. Intr. 156, N. 2. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. in VP. 471, N. 31. — 3) f. *a)* भद्रिका *Amulett* (= माङ्गलिकालंकार, मङ्गलसूत्रादि Schol.): क्षेमभद्रिका adj. f. MBh. 2,2067. — *b)* N. zweier Metra: α) *4 Mal* —⏑⏑—⏑⏑⏑⏑⏑— Ind. St. 8, 369. 377. Colebr. Misc. Ess. II, 159 (IV, 3). — β) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑—⏑—⏑— ebend. 160 (VI, 13). — 4) f. भद्रका N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 45, 348. — 5) n. *a) Cyperus rotundus* Çabdam. im ÇKDr. — *b)* = भद्रासन *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 94, *a*, N. 2. — *c) ein best. Metrum, 4 Mal* —⏑⏑—⏑—⏑⏑⏑—, ⏑—⏑⏑⏑⏑—⏑⏑⏑— Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XVII, 1). — Vgl. तिलक°, पुष्प°, प्र°, बलभद्रिका, बालभद्रक, सर्वतो°.

भद्रकाण्ट (भद्र + क°) m. *Asteracantha longifolia Nees* Râǵan. im ÇKDr.

भद्रकन्या (भद्र + क°) f. N. pr. der Mutter Maudgaljâjana's Burn. Intr. 271. Schiefner, Lebensb. 302 (72).

भद्रकपिल (भद्र + क°) m. Bein. Çiva's H. ç. 69. — Vgl. भद्र und कपिल.

भद्रकर्णिका (von भद्र + कर्ण) f. N. der Dâkshâjaṇî in Gokarṇa Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 2.

भद्रकर्णेश्वर (भद्र - कर्ण + ई°) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3, 8017.

भद्रकल्प (भद्र + कल्प) m. 1) *der gute* oder *schöne* Kalpa, Bez. des jetzigen Zeitalters bei den Buddhisten Vjutp. 190. Burn. Intr. 273. 329, N. 2. Lot. de la b. l. 122. 393. Hiouen-thsang I, 100. Z. f. d. K. d. M. 4, 503. Wilson, Sel. Works II, 32. Köppen, I, 281. 315. — 2) N. eines Sûtra Wassiljew 174.

भद्रकल्पिक (von भद्रकल्प) m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22.

भद्रकार (भद्र + 1. कार) m. 1) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2, 590. — 2) N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Hariv. 9187.

भद्रकारक (भद्र + 1. का°) adj. *glückbringend* Varâh. Bṛh. S. 43, 2.

भद्रकाली (भद्र + का°) f. 1) N. einer Gottheit, später *eine Form der* Durgâ, H. ç. 51. H. an. 4, 292. fg. Med. l. 158. Çâṅkh. Gṛhj. 2, 14. M. 3, 89. MBh. 6, 797. 12, 10327. VP. 68. Bhâg. P. 5, 9, 13. 16. 17. 8, 10, 30. Pańḱar. 1,8,13. 28. 15,6. Wilson, Sel. Works II, 38. 189. Muir, ST. IV, 353, N. Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,38. 98,*b*,11. °कवच 26,*a*,40. °मन्त्राः 93, *b*,34. °पूजायन्त्र 96,*a*,10. °मनु 98,*a*,13. unter den Müttern im Gefolge des Skanda MBh. 9, 2629. — 2) *eine best. Pflanze,* = गन्धोली H. an. Med. = ओषधीभिद् H. an. — 3) N. pr. eines Dorfes am rechten Ufer der Gaṅgâ ÇKDr.

भद्रकाशी f. = भद्रमुस्ता Râǵan. im ÇKDr.

भद्रकाष्ठ so v. a. भद्रदारुकाष्ठ Suçr. 2, 365, 9.

भद्रकुम्भ (भद्र + कु°) m. *ein Krug mit heiligem Wasser* AK. 2, 8, 1, 32. H. 718.

भद्रकृत् (भद्र + कृत्) 1) adj. *Gutes erweisend, glückbringend* ṚV. 8, 14, 11. TS. 3,4,2,2. — 2) bei den Ǵaina N. pr. des 24ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî H. 56.

भद्रगणित (भद्र + ग°) n. *the construction of magical squares* Colebr. Alg. 113.

भद्रगन्धिका (von भद्र + गन्ध) f. *Cyperus rotundus* (मुस्तक) Ratnam. im ÇKDr. *Asclepias pseudosarsa* Wilson nach ders. Aut.

भद्रगौर (भद्र + गौर) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 58, 13.

भद्रंकर (भद्रम्, acc. von भद्र, + 1. कर) 1) adj. *glückbringend* Bhûripr. im ÇKDr. — 2) m. N. pr. einer Person Kathâs. 47, 85. 48, 69. — 3) (wohl n.) N. pr. einer Stadt in Vidarbha Burn. Intr. 190. Schiefner, Lebensb. 332 (102).

भद्रंकरण (भद्रम् + क°) adj. *glückbringend* P. 6,3,70, Vârtt. 9.

भद्रचारु (भद्र + चारु) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Hariv. 6698. VP. 578.

भद्रचूड (भद्र + चूडा) m. *Euphorbia Tirucalli Lin.* Çabdać. im ÇKDr.

भद्रज (भद्र + ज) m. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Râǵan. im ÇKDr.

भद्रजय (भद्र + जय) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 41.

भद्रजानि (भद्र + जा°) adj. *ein schönes Weib habend* ṚV. 5, 61, 4.

भद्रतरुणी (भद्र + त°) f. *Trapa bispinosa Lin.* (कुब्जक) Râǵan. im ÇKDr.

भद्रता (von भद्र) f. *Biederkeit* Kâm. Nîtis. 4, 39. 5, 15. 12, 14.

भद्रतुङ्ग (भद्र + तुङ्ग) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3, 5022.

भद्रतुरग (भद्र + तु°) n. N. eines Varsha ÇKDr. nach dem Siddhântaçir. — Vgl. भद्राश्व.

भद्रदन्तिका (von भद्र + दन्त) f. *eine Art Croton* Râgan. im ÇKDr.

भद्रदारु (भद्र + दारु) m. n. *Pinus Deodora Roxb.* AK. 2,4,2,34. Ratnam. 72. Hariv. 12678. Suçr. 1,139,10. 14. 145,15. 166,15. 2,449,9. 515,1. *Pinus longifolia* Ratnam. 144. — Vgl. भाद्रदारव.

भद्रदेह (भद्र + देह) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa VP. 439.

भद्रद्वीप (भद्र + द्वीप) m. N. pr. einer *Insel* Mârk. P. 59,28.

भद्रनामन् (भद्र + नामन्) m. *Bachstelze* Trik. 2,5,16. *eine Spechtart* ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut. — Vgl. भद्र 2, *c*.

भद्रनामिका (wie eben) f. *eine best. Pflanze*, = त्रायमाणा Ratnam. 118.

भद्रनिधि (भद्र + निधि) m. *Glücksschatz*, Bez. *eines kostbaren Gefässes, welches* Vishṇu *dargebracht wird*, ÇKDr. nach dem Âdjavahnipurâṇa.

भद्रपद (भद्र + पद) 1) n. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,377. — 2) f. आ N. *eines Doppel*-Nakshatra, = प्रोष्ठपदा H. 115. द्वे चापि °पदे Varâh. Bṛh. S. 9,2. °द्वय 7,10. 21,28. °पदामुत्तराम् 7,5. °योग Verz. d. Oxf. H. 328,*b*,1. °पद und °पदा Weber, Nax. II, 375. 377. — Vgl. पूर्व° und भाद्रपद.

भद्रपर्णा (भद्र + पर्ण) f. *Paederia foetida Lin.* Çabdam. im ÇKDr.

भद्रपर्णी (wie eben) f. *Gmelina arborea* AK. 2,4,2,16. H. 1143. Sâj. zu Çat. Br. 3,4,1,16. *Paederia foetida Lin.* Gaṭâdh. im ÇKDr.

भद्रपाद् adj. *unter dem* Nakshatra Bhadrapadâ *geboren* P. 7,3,18, Sch.

भद्रपाल (भद्र + पाल) m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22. Lot. de la b. l. 2. Wassiljew 172. fg.

भद्रपुर (भद्र + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 1,*b*,24. 2,*a*,11. — Vgl. भद्रानगर.

भद्रपीठ (भद्र + पीठ) 1) n. *ein schöner Sitz, Sessel, Thron* R. 2,15,4. Ragh. 17,10. Vikr. 87,13. Râga-Tar. 3,239. — 2) *ein best. fliegendes Insect* Mṛkkh. 49,20. Ist vielleicht eine Verwechselung mit कीट anzunehmen?

भद्रबलन m. = बलभद्र N. des älteren Bruders des Kṛshṇa H. ç. 76. Çabdam. im ÇKDr.

भद्रबला (भद्र + ब°) f. *Paederia foetida Lin.* AK. 2,4,5,18. *Sida cordifolia* (बला) Râgan. im ÇKDr.

भद्रबाहु (भद्र + बाहु) 1) m. N. pr. eines Sohnes des Vasudeva von der Rohiṇî (Pauravî) VP. 439. Bhâg. P. 9,24,46. bei den Gaina N. eines der sechs Çrutakevalin H. 34. Verfassers des Kalpasûtra Verz. d. Oxf. H. 390,*b* (No. 36). des Gâtakâmbhonidhi 340,*b*,4. °शास्त्र 334,*a*,35. °सूरि Wilson, Sel. Works I, 336. Verz. d. B. H. 1356 (wo fälschlich भद्रबासूरि steht). — 2) f. °बाहु N. pr. P. 4,1,67, Sch.

भद्रबाहुस्वामिन् (भ° + स्वा°) m. N. pr. eines Autors Hall 166.

भद्रभुज (भद्र + भुज) adj. *dessen Arme Glück bringen*: पार्थिवाः (voc.) Mârk. P. 125,8.

भद्रभूषणा (भद्र + भूषण) f. N. einer Gottheit Pañkar. 3,7,36.

भद्रमनस् (भद्र + म°) f. N. pr. der Mutter des Elephanten Airâvata MBh. 1,2624. 2627. — Vgl. भद्ररेणु.

भद्रमन्द (भद्र + मन्द) m. Bez. *einer Art von Elephanten* R. Gorr. 1,6,27. भद्रमन्द्र 25 ed. Bomb. — Vgl. भद्र, मन्द, मन्द्र und die folgenden Wörter.

भद्रमन्द्रमृग (भद्र-म°-मृग) m. Bez. *einer Art von Elephanten* R. ed. Bomb. 1,6,25.

भद्रमल्लिका (भद्र + म°) f. *eine best. Pflanze*, = गवाक्षी Çabdam. im ÇKDr.

भद्रमातर् (भद्र + मा°) f. *eine gute* oder *schöne Mutter*; s. भाद्रमातुर.

भद्रमुख (भद्र + मुख) 1) adj. *dessen Gesicht (Anblick) Glück bringt* P. 6,2,167, Sch. voc. Mârk. P. 15,57. im Prâkrit Çâk. 103,10. 17. — 2) m. N. pr. eines Nâga Burn. Intr. 317. 329. fg.

भद्रमुञ्ज (भद्र + मुञ्ज) m. *eine mit Saccharum Sara verwandte Pflanze* Bhâvapr. im ÇKDr.

भद्रमुस्त (भद्र + मुस्त) *eine Cyperus-Art* Trik. 3,3,342. Vjutp. 135. स° (सरस्) Ṛt. 1,17. °मुस्ता f. dass. Râgan. im ÇKDr. °मुस्तक m. dass. AK. 2,4,5,25. Ratnam. 95.

भद्रमृग (भद्र + मृग) m. Bez. *einer Art von Elephanten* R. Gorr. 1,6,27 (25 ed. Bomb.).

भद्रयव (भद्र + यव) n. = इन्द्रयव *der Same der Wrightia antidysenterica R. Br.* AK. 2,4,2,47.

भद्रयान (भद्र + यान) m. N. pr. eines Mannes; davon °यानीय m. pl. N. der von ihm gestifteten Schule Wassiljew 230. 233. 253. 269. Ueberall भद्रायन und भद्रायनीय geschrieben.

भद्रयोग (भद्र + योग) m. Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,40.

भद्ररथ (भद्र + रथ) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1701. fg. VP. 445.

भद्ररुचि (भद्र + रु°) m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang II, 158. 175.

भद्ररूपा (भद्र + रूप) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 37,192.

भद्ररेणु (भद्र + रेणु) m. N. des Elephanten Indra's Trik. 1,1,61. भद्रवेणु H. ç. 34. — Vgl. भद्रमनस्.

भद्ररोहिणी (भद्र + रो°) f. *eine best. Pflanze* Suçr. 2,437,13.

भद्रवट (भद्र + वट) m. *der glückbringende* oder *schöne Feigenbaum*. N. einer Oertlichkeit MBh. 3,14542. 14625.

भद्रवत् (von भद्र) 1) adj. *Glück —, Heil bringend*: वाच् MBh. 4,879. — 2) f. °वती *a*) oxyt. etwa *Freudenmädchen* TBr. 3,4,1,15. — *b*) *Gmelina arborea* Gaṭâdh. im ÇKDr. — *c*) N. pr. einer Tochter Kṛshṇa's Hariv. 9187. einer Gemahlin Madhu's, mit dem patron. पौरवी 1996. eines Elephantenweibchens Kathâs. 13,6. — 3) n. *a*) *Pinus Deodora Roxb.* Râgan. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Tîrtha Hariv. Langl. I. 510 (भद्रवत).

भद्रवर्मन् (भद्र + व°) m. 1) *arabischer Jasmin* Çabdak. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Mannes; s. भाद्रवर्मण.

भद्रवल्लिका (भद्र + व°) f. *Hemidesmus indicus R. Br.* Ratnam. 26.

भद्रवल्ली (भद्र + व°) f. *Jasminum Sambac Ait.* und *Gaertnera racemosa Roxb.* Râgan. im ÇKDr. *Vallaris dichotomus Wall.* Ratnam. im ÇKDr.

भद्रवसन (भद्र + व°) n. *Prachtkleid* Hariv. 4083.

भद्रवाच् (भद्र + वाच्) adj. *Glückbringendes redend* ṚV. 6,26,6.

भद्रवाच्य (भद्र + वा°) n. *das Glückwünschen* VS. 21,61. Çat. Br. 1,8,2,10. 9,1,1. 2,5,2,42. TBr. 3,3,9,11. Kâtj. Çr. 3,6,1.

भद्रवादिन् (भद्र + वा°) adj. *glücklichen Ruf ertönen lassend*, von einem Vogel ṚV. 2,42,2. 3.

भद्रविन्द (भद्र + वि°) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Hariv. 9187. VP. 591.

भद्रविराज् (भद्र + वि°) f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,177. 359. Colebr.

Misc. Ess. II, 164.

भद्रविहार (भद्र + वि°) m. N. eines *Klosters* Hist. de la vie de Hiouen thsang 113.

भद्रवेणु s. u. भद्ररेणु.

भद्रव्रात (भद्र + व्रात) adj. *eine glückliche Schaar habend, — bildend* ṚV. 10,47,5.

भद्रशर्मन् (भद्र + श°) m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. mit dem patron. कौशिक Ind. St. 4,374. — Vgl. भाद्रशर्मि.

भद्रशाख (भद्र + शाखा) m. *eine Form des* Skanda MBh. 3,14390. 14400.

भद्रशालवन s. भाद्रसाल°.

भद्रशील (भद्र + शील) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 10,*b*,18.

भद्रशोचि (भद्र + शो°) adj. *schön leuchtend, — funkelnd:* Agni ṚV. 5,4,7. 7,14,2. 8,60,3. 10,45,9.

भद्रशौनक (भद्र + शौ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 941.

भद्रश्रय s. भद्रश्रिय.

भद्रश्रवस् (भद्र + श्र°) m. N. pr. eines Sohnes des Dharma Bhâg. P. 5,18,1.

भद्रश्रिय (भद्र + श्री) n. *Sandel* Ratnam. 137 (भद्रश्रय ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut.). Suçr. 2,39,7. °श्रियम् acc. (könnte auch auf °श्री zurückgeführt werden) 285,12.

भद्रश्री (wie eben) m. dass. AK. 2,6,3,32. H. ç. 130 (wo भद्रश्रीः zu lesen ist).

भद्रश्रुत् (भद्र + श्रुत्) adj. *Gutes hörend* AV. 16,2,4.

भद्रश्रेण्य (भद्र + श्रेणि) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1545. fg. 1740. 1743. 1847. fg. VP. 408. 407, N. 12. 417, N. 8.

भद्रषष्ठी (भद्र + ष°) f. *eine Form der* Durgâ Hariv. Langl. I, 510.

भद्रसामन् (भद्र + सा°) m. N. pr. eines Mannes; s. भाद्रसाम.

भद्रसार (भद्र + सार) m. N. pr. eines Fürsten Vâju-P. in VP. 469, N. 22. Andere Autt. बिन्दुसार.

भद्रसालवन (भद्र - साल + वन) wohl n. N. pr. eines *Waldes (der Wald mit den prächtigen Shorea robusta)* MBh. 6,268 (°शालवन ed. Calc.). Vgl. भद्रं शालवनम् R. Gorr. 2,73,10.

भद्रसेन (भद्र + सेना) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âgâtaçatrava Çat. Br. 5,5,5,14. eines Sohnes des Vasudeva von der Devakî VP. 439. Bhâg. P. 9,24,53. eines Sohnes des Ṛshabha 5,4,10. des Mahishmant 9,23,22 (°सेनक ebend.). VP. 417. eines Königs von Kâçmîra Verz. d. Oxf. H. 74,*b*,31. देवीगृहगर्तं भ्राता (वीरसेनः Schol.) भद्रसेनममारयत् Kâm. Nîtis. 7,51. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. eines Heerführers des Mârapâpîjams Lalit. ed. Calc. 397,9.

भद्रसोमा (भद्र + सोम) f. N. pr. eines Flusses in Uttarakuru Mârk. P. 59,23. *die* Gaṅgâ Çabdam. im ÇKDr.

भद्रहस्त (भद्र + हस्त) adj. *eine schöne* oder *glückliche Hand habend:* die Açvin ṚV. 1,109,4.

भद्राकर् (भद्र + 1. कर्) °करोति *schön machen* so v. a. *rasiren* gaṇa साक्षादादि zu P. 1,4,74. P. 5,4,67, Vârtt. Vop. 7,91.

भद्राकरण (von भद्राकर्) n. *das Rasiren* H. 923. Halâj. 4,36.

भद्राङ्ग (भद्र + अङ्ग) m. Bein. Balabhadra's H. ç. 75.

भद्रात्मज (भद्र + आ°) m. *Schwert* Trik. 2,8,54.

भद्रानगर (भ° + न°) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. No. 461. — Vgl. भद्रपुर.

भद्रायुध (भद्र + आ°) m. N. pr. eines Riesen Burn. Intr. 364.

भद्रायुस् (भद्र + आ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 74,*b*,9.

भद्रारक m. N. pr. eines der 18 kleineren Dvîpa Çabdam. im ÇKDr.

भद्रालपत्त्रिका f. = गन्धाली *Paederia foetida* Çabdam. im ÇKDr.

भद्राली f. dass. Çabdam. im ÇKDr.

भद्रावकाशा (भद्र + अवकाश) f. N. pr. eines Flusses Colebr. Misc. Ess. I, 157.

भद्रावती (von भद्र) f. *ein best. Baum,* = कट्फल Râgan. im ÇKDr.

भद्राव्रत (भ° + व्रत) n. *eine best. religiöse Cerimonie,* die auch विष्टिव्रत (vgl. भद्र 3, *d.*) heisst, Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,40.

भद्राश्रम (भद्र oder भद्रा + आ°) m. N. pr. einer *Einsiedelei* Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,27.

भद्राश्रय n. = भद्रश्रिय *Sandel* Çabdam. im ÇKDr.

भद्राश्व (भद्र + अश्व) 1) N. pr. eines Dvîpa (masc.) oder Varsha (neutr.), deren Name in den Purâṇa auf Bhadrâçva, einen Sohn Âgnîdhra's (Âgnîdhra's), zurückgeführt wird, MBh. 6,207. 12,407. Hariv. 8227 (m. pl.). 8654 (m. pl.). Trik. 2,1,3. Sûrjas. 12,38. 52. 70. Varâh. Bṛh. S. 9,11. VP. 162. fg. 169. Bhâg. P. 1,16,13. 5,2,19. fg. 16,11. Mârk. P. 53,35. 54,14. 59,4. Cit. beim Schol. zu H. 947. — 2) N. pr. eines Sohnes des Vasudeva von der Rohiṇî VP. 439. des Dhundhumâra Bhâg. P. 9,6,24. König Bhadr. Çvetavâhana Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,35. eines Sohnes des Âgnîdhra (s. u. 1.).

भद्रासन (भद्र + आ°) n. 1) *Prachtsitz, Thron* AK. 2,8,1,31. H. 716. Halâj. 2,268. Jâgñ. 1,279. MBh. 13,1487. fg. 3191. R. 2,25,41. 26,17. R. Gorr. 2,12,4. 82,10. Varâh. Bṛh. S. 48,46. Pañkat. 167,25. — 2) *eine best. Art zu sitzen bei den beschaulichen Asketen:* वृषणाधः पार्श्वपादौ पादपार्ष्णी ÇKDr. u. आसन) पाणिभ्यां परिबन्धयेत् । भद्रासनं समुद्दिष्टं योगिभिः सारकल्पितम् ॥ Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,17. fgg. VP. 633. Vgl. भद्र 4,*d*. und भद्रक 5,*b*.

भद्राह (भद्र + अहन्) n. *ein glücklicher Tag, gute Zeit* AV. 6,128,1. fgg. Weber, Omina 363. — Vgl. पुण्याह.

भद्रिक (von भद्र) m. N. pr. eines Mannes Vjutp. 93. Lalit. ed. Calc. 1,9. Burn. Intr. 156, N. 2. Lot. de la b. l. 1. Hiouen-thsang I, 364. LIA. II, Anh. II. Schiefner, Lebensb. 236 (6). 266 (36). — Vgl. भद्रक 2,*e*.

भद्रिण m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,15.

भद्रेन्द्र (भद्र + इ°) m. N. pr. eines Mannes Hall 79.

भद्रेश (भद्र + ईश) m. Bein. Çiva's Pañkar. 1,15,23.

भद्रेश्वर (भद्र + ई°) m. 1) Bez. verschiedener Statuen und Liṅga des Çiva ÇKDr. nach den Purâṇa. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,3. — 3) N. pr. eines Kâjastha Râga-Tar. 7,38. 44. fg. 106. 121.

भद्रैला (भद्र + एला) f. *grosse Kardamomen* Râgan. im ÇKDr.

भद्रौदनी (भद्र + ओदन) f. *Sida cordifolia* und *Uraria logopodioides* DC. Râgan. im ÇKDr.

भद्रोदय (भद्र + उ°) n. N. *einer best. Mixtur* Suçr. 2,336,17.

भद्रोपवासव्रत (भद्र - उप° + व्रत) n. *eine best. religiöse Cerimonie*

Verz. d. Oxf. H. 34,a,22.

भन्, भँनति (v. l. भणति) = अर्चति Naigh. 3,14. *ertönen, schallen; laut rufen:* एता वि पृच्छ किमिदं भनन्ति RV. 4,18,6. किमु ष्विदस्मै निविदो भनन्त 7. वेर्पिष्ठो अङ्गिरसां यद्ध विप्रो मधु छन्दो भनति रेभ इष्टौ 6,11,3. — Vgl. भण्.

— आ *zurufen, zujauchzen:* आ पक्थासो भलानसो भनन्त RV. 7,18,7.

भनन्दन m. N. pr. eines Mannes Mârk. P. 114,6. 8. 12. 18. 116,4. Fehlerhaft für भलन्दन.

भन्द्, भँन्दते so v. a. अर्चति Naigh. 3,14. Nir. 5,2. Dhâtup. 2,11 (कल्याणे सुखे च; मुत्प्रीत्योः शुभे Vop.). *jauchzenden Zuruf —, Lob empfangen:* आ भन्दमाने उपाके नक्तोषासा (सीदताम्) RV. 1,142,7. 3,4,6. वैश्वानरः प्रत्नथा नाकमारुहद्दिवस्पृष्ठं भन्दमानः सुमन्मभिः 2,12. आ विवेश रोदसी भूरिवर्पसा पुरुप्रियो भन्दते धामभिः कविः 3,4. Angeblich auch so v. a. ज्वलति Naigh. 1,16. भन्दयति (कल्याणे) Vop. in Dhâtup. 32,50. — Vgl. भद्र.

भन्ददिष्टि (भन्दत्, partic. praes. von भन्द्, + इ°) adj. etwa *die Eile bejauchzend* d. h. *unter Jauchzen dahineilend:* die Marut RV. 5,87,1. Çâṅkh. Çr. 8,23,7. — Vgl. क्रन्ददिष्टि.

भन्दन (von भन्द्) 1) adj. *lustig tönend, jauchzend;* nach Mahîdh. *beglückend* oder *verschönernd* VS. 8,48. TS. 3,3,2,1. — 2) f. आ *das Jauchzen, Lob* Nir. 5,2. नह्यङ्ग पुरा चन जज्ञे वीरतरस्त्वत्। नकी राया नैवथा न भन्दना RV. 8,24,15. नकिष्ट पूर्व्यस्तुतिमुदानंश शवसा न भन्दना 17. स भन्दना उदियर्ति प्रजावतीर्विश्वायुर्विश्वाः सुभरा अहर्दिवि 9,86,41.

भन्दनाय् (denom. vom vorherg.); davon °नायत् partic. *jauchzend* oder *gellend:* जहि शत्रूँरभ्या भन्दनायतः RV. 9,85,2.

भन्दनीय (von भन्द्) adj. zur Erkl. von भद्र Nir. 11,19.

भन्दिल (wie eben) n. *Glück, Heil* Uṇâdik. im ÇKDr. *zitternde Bewegung* (कम्प); *Bote* (als neutr.!) Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. ebend. — Vgl. भण्डिल.

भँन्दिष्ठ (von भन्द् mit der End. des superl.) adj. *am lautesten jauchzend, gellend, am besten preisend:* प्र यद्भन्दिष्ठ एषां प्रास्माकासश्च सूरयः RV. 1,97,3. आ भन्दिष्ठस्य सुमतिं चिकिद्धि बृहत्ते अग्ने महि शर्म भद्रम् 5,1,10. इन्द्र उक्थेभिर्भन्दिष्ठः Çâṅkh. Çr. 7,10,13.

भन्धुक m. N. pr. einer Oertlichkeit ÇKDr. nach dem Skanda-P.

भपञ्जर (1. भ + प°) n. *der Zodiakus* ÇKDr. nach Siddhântaçir.

भपति (1. भ + पति) m. *der Mond (der Herr der Gestirne)* H. 104.

भप्पट m. N. pr. eines Mannes, der ein nach ihm benanntes Heiligthum भप्पटेश्वर errichtete, Râǵa-Tar. 4,214.

भमण्डल (1. भ + म°) n. = भचक्र Sûrjas. 12,80.

भम्भ m. 1) *Rauch* Trik. 1,1,70. Hâr. 109. — 2) *Fliege* Çabdar. im ÇKDr.

भम्भरालिका f. *Bremse* Trik. 2,5,33.

भम्भराली f. *Fliege* Trik. 2,5,33. H. an. 3,124. Med. g. 38. Hâr. 123.

भम्भासार m. N. pr. eines Königs von Magadha, = श्रेणिक H. 712.

भँय (von भी) 1) n. P. 3,3,56, Vârtt. 1. *Gefahr, Noth; Angst, Furcht* AK. 1,1,2,21. 3,4,25,186. Trik. 3,3,317. H. 301. an. 2,373. Med. j. 40. Halâj. 1,91. 4,40. भये चित्सुक्षितिं दधे RV. 1,40,8. मा ते भयं जरितारं विदत् 189,4. 2,27,5. 28,10. 41,10. स बाधस्वाप भया सहोभिः 6,6,6. दैव्या 8,50,16. 9,67,21. 10,35,14. 39,11. AV. 4,19,2. 5,21,1. भयं परस्तादभयं ते अर्वाक् 8,1,10. हत्वा दधतो भयम् 8,2.18. 10,3,4. 7. 19, 3,4. Çat. Br. 11,5,2,8. 13,2,2,9. 14,4,2,3. न कुतश्चिद्भयं भवति Âçv. Gṛhj. 3,10,8. अग्नस्थादग्निभयं ब्रूयात् *Feuersgefahr* Gobh. 4,7,14. Kauç. 32. 56. 141. आहारनिद्राभयमैथुनम् (haben Menschen mit Thieren gemein) Spr. 409. °शोकसमाविष्ट N. 8,2. M. 6,32. नास्त्येव भयं तत्र गतस्य मे so v. a. *ich fürchte mich nicht dahin zu gehen* Vid. 206. °चकित Vet. in LA. (II) 18,6. °त्रस्त Spr. 2015. °संत्रस्त 2016. भयेन भेदयेद्भीरुम् 2017. भये वा यदि वा हर्षे संप्राप्ते 2018. unter den sechs Fehlern 3072. महद्भयम् 452. Kathop. 6,2. कथं नु विप्रमुच्येम भयादस्मात् Hit. 1,7. मा भय कुरु *fürchte dich nicht* Vet. in LA. (II) 18,7. भयात् *aus Furcht* M. 7,3. N. 13,11. Hit. 10,9. भयाद्भीताः R. 1,55,23. विवेश च भयं सुरान् 23,4. भयं मां महदाविशत् Arǵ. 3,37. तावद्भयस्य भेतव्यं यावद्भयमनागतम् Spr. 1029. भयं परिहरन् 4648. चौरव्याघ्रादिभिर्भयैः M. 11, 112. 12,77. R. 2,28,18. Mârk. P. 21,91. नष्टभया (भूमि) MBh. 13, 7236. अभया वाक् 4,2141. अपेतभया *furchtlos* 1,3929. Die Ergänzung im ablat.: यस्मादण्वपि भूतानां द्विजान्नोत्पद्यते भयम् M. 6,40. यतश्च भयमाशङ्केत् 7,188. fg. N. 14,18. Matsjop. 6. Sund. 1,25. Hit. 2,13. R. 1,14,37. 64,4. Spr. 139. 2369. 2599. लोकापवादात् 2773. न भयेभ्यो भयं तस्य न पापेभ्यो न राजतः 4321. सद्यो भयं नानुवर्तन्ति सन्तः 5117. भयं त्यजत फाल्गुनात् MBh. 7,7115. न भयं चक्रिरे पार्थात् *fürchteten sich nicht vor* 14,2223. न भयं द्वीपिनः कार्यं मृत्युतस्ते MBh. in LA. (II) 45,9. वह्नेर्भयं कुरुते *bewirkt Feuersgefahr* Varâh. Bṛh. S. 46,19. im gen. Kathop. 6,3. M. 7,15. Spr. 5207. R. 1,63,16. im comp. vorangehend P. 2,1,37. दण्ड° N. 4,10. त्वद्भय Draup. 7,5. R. 1,9,12. 60,4. Çâk. 40,4. Megh. 46. Vid. 196. धर्मलोप° Ragh. 1,76. शरपतन° Çâk. 7. Spr. 4094. Hit. 14,19. M. 4,51. प्राणविनाशभयभीत Pańkat. ed. orn. 53,17. मृत्यु° Kathâs. 27,39. अग्नि°, व्याल°, रोगरक्षो° MBh. 2,258. सलिल° Varâh. Bṛh. S. 3,37. दुर्भिक्ष° 4,16. अवृष्टिं सशस्त्रभयाम् 6,5. 7,2. बहुम्लेच्छभया (दिश्) Kathâs. 37,51. तद्दर्शनभयं दृष्ट्वा *mit dessen Erscheinen schreckend* 4,62. स्वपक्षप्रभव AK. 2,8,1,30. अग्निज, वातज R. 1,1,89. पुत्रव्यसनज Daç. 2,11. तदागमनजं दृष्ट्वा — सहसा भयम् *mit seiner Ankunft schreckend* Kathâs. 4,59. मत्प्रसूत N. 20,30. आत्म° *Angst für sein Leben* Kathâs. 5,86. प्राण° *Besorgniss für das Leben, Lebensgefahr* 27,38. R. 6,107, 4. Pańkat. 62,24. द्विजरोग° *Gefahr für* Varâh. Bṛh. S. 8,42. जगद्भय *ein Schrecken für die Welt* (concret) Bhâg. P. 1,11,3. Als m. soll भय nach Râǵan. im ÇKDr. *Krankheit* bedeuten. — 2) m. *die personificirte Furcht* ist ein Sohn der Nirṛti MBh. 1,2619. VP. 56. Mârk. P. 50,29 (neutr.). ein Fürst der Javana und Gatte der Tochter der Zeit Bhâg. P. 4,27, 23. 28,1. ein Vasu 6,6,11. — 3) n. *die Blüthe der Trapa bispinosa* Trik. H. an. Med. — Vgl. अ°, निर्भय, प्रति°, बृहद्भय, महा°, स°.

भयकर (भय + 1. कर) adj. *Furcht erregend, Gefahr bringend:* निनद MBh. 8,1552. सेनापतेः Varâh. Bṛh. S. 34,10.

भयकर्तृ (भय + क°) nom. ag. dass.: द्विषताम् N. 12,70.

भयकृत् (भय + कृत्) adj. dass. Kathâs. 26,141. Varâh. Bṛh. S. 3,5.26.

भयंकर (भयम्, acc. von भय, + 1. कर) 1) adj. f. ई dass. P. 3,2,43. Vop. 26,57. AK. 1,1,2,20. H. 302. MBh. 3,2558. 8,1505. 9,3295. R. 2,75,29. Spr. 773. 1180. 1613. Kathâs. 29,133. Râǵa-Tar. 3,404. Mârk. P. 14, 85. Pańkar. 1,3,6. 7,62. सु° MBh. 4,160. सर्वप्राणि° 2,931. शत्रु° 7,

7652. नानासत्त्व° LA. (II) 47,5. सर्वभूत° R. 3,23,37. सर्वलोक° 6,91,1. अतिभयंकरम् adv. MBh. 1,1164. — 2) m. a) *eine kleine Eulenart* (डुण्डुल) Rágan. im ÇKDr. — b) N. pr. eines der Viçve Devâh MBh. 13,4356. verschiedener Personen Draup. 2,11. Kathâs. 45,382. 47,16. Lalit. ed. Calc. 391,8. — 3) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2622.

भयंकर्तर् (भयम् + क°) nom. ag. = भयकर्तर् MBh. 7,1325.

भयजात (भय + जात) m. N. pr. eines Mannes; s. भायजात्य und vgl. अभयजात.

भयडिण्डिम (भय + डि°) m. *Schlachttrommel* ÇKDr. nach den Purâna.

भयत्रातर् (भय + त्रा°) nom. ag. *Erretter aus einer Gefahr* Spr. 4057.

भयद (भय + 1. द) 1) adj. *Schrecken bringend, gefahrbringend:* शत्रूणाम् Hariv. 4519. भूत° Bhâg. P. 3,14,42. Varâh. Brh. S. 3, 31. वह्नि° *Feuersgefahr bringend* 4,5. — 2) m. N. pr. eines Fürsten VP. 447.

भयदायिन् (भय + दा°) adj. = भयद. सलिल° *Wassersgefahr bringend* Varâh. Brh. S. 3, 35.

भयद्रुत (भय + द्रुत) adj. *vor Angst fliehend* AK. 3,1,42. H. 366. Halâj. 2,324.

भयनाशिन् (भय + ना°) 1) adj. *Furcht —, Gefahr verscheuchend.* — 2) f. ई *eine best. Pflanze* Rágan. im ÇKDr.

भयप्रद (भय + प्रद) adj. = भयद. सपत्नानाम् MBh. 4,1341. अति° AK. 2,8,2,68.

भयप्रदायिन् (भय + प्र°) adj. dass.: क्षुच्छस्त्रतस्कराभय° *Hungersgefahr u. s. w. bringend* Varâh. Brh. S. 7,7.

भयब्राह्मण (भय + ब्रा°) m. *ein furchtsamer Brahmane* P. 6,2,69, Sch.

भयभ्रष्ट (भय + भ्रष्ट) adj. *vor Angst fliehend* Gatâdh. im ÇKDr.

भयमान (von भी) m. N. pr. eines Mannes (nach Sâj.) RV. 1,100,17. Liedverfasser von 1,100 Anukr.

भयव्यूह (भय + व्यूह) m. Bez. *einer best. Aufstellung der Truppen bei allseitiger Gefahr* Kâm. Nitis. 18,49.

भयस्थ (भय + स्थ) *gefahrvolle Lage:* अस्मिन्भयस्थे कृणुतमु लोकम् RV. 2,30,6.

भयस्थान (भय + स्थान) n. *Gelegenheit —, Veranlassung zur Furcht* Spr. 3022.

भयहारक (भय + हा°) adj. *Furcht —, Gefahr benehmend* Pankar. 4,4,13.

भयानक (von भी) Unâdis. 3,82. 1) adj. f. आ *schrecklich, Grausen erregend* gana भीमादि zu P. 3,4,74. H. 302. an. 4,25. Med. k. 205. Halâj. 4,20. Bhag. 11,27. Hid. 3,2. MBh. 1,6305. 3,391. 6,2234. 18,85 (f.). Hariv. 8908. 16024. R. 1,32,11. Pankar. 1,3,68. 2,2,47. Bhâg. P. 7,8, 20. 9,15 (अति°). रस in poetischen Compositionen AK. 1,1,2,17. 20. H. 294. H. an. Med. Halâj. 1,92. R. 1,4,7 (3,46 Gorr.). Sâh. D. 24,18. 76,16. Verz. d. B. H. No. 539. ईषत्प्रौढौ समाख्यातौ रसौ वीरभयानकौ Pratâpar. 10,*a*,9. 48,*a*,8. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,14. — 2) m. a) *Tiger* — b) Râhu H. an. Med.

भयापह (भय + अपह) 1) adj. *Furcht —, Gefahren abwehrend.* — 2) *König, Fürst* Trik. 2,8,1.

भयावह (भय + आ°) adj. *Furcht —, Gefahr bringend* H. 303. Halâj. 4,20. Çvetâçv. Up. 2,8. Sâv. 5,8. Spr. 3050. 5390. R. 1,14,44. 4,9,18. Râga-Tar. 5,344. Vet. in LA. (II) 4,12. Vrddha-Kân. 3,19. सर्वभूत° M. 8,347. जगद्भयभयावह Bhâg. P. 1,11,3.

भयुज् (1. भ + युज्) adj. *mit einem* Nakshatra *verbunden, in einem* N. *stehend* Weber, Gjot. 106.

भय्य (von भी) n. ved. gerund. *timendum* P. 6,1,83. भय्यं किलासीत् Sch. नागहृतायां भय्यम् Pankav. Br. 10,5,16. प्रतिनोदात्तु भय्यम् 23,6,6.

1. भर्, भरति, भरते Dhâtup. 22,1. भर्ति RV. 1,173,6. gew. बिभर्ति und बिभर्ति, बिभृते Dhâtup. 25,5. P. 7,4,76. 6,1,192. बिभृमसि, बिभ्रति und बि°, बिभृहि, बिभृयात्, अबिभर् (P. 6,1,68, Sch.), अबिभ्रत् (Bhâg. P. 9, 10,43), बिभरत्, अबिभरुस् (P. 7,3,83, Sch.), बिभ्रत्, बिभ्रमाण; जभार, जभर्थ, जभ्रुस्, जभ्रे, जभ्रिरे, जभरत्, जभर्तन P. 8,2,32, Vârtt.; in der späteren Sprache बभार (P. 3,1,39), बभृव (P. 7,2,13), बभ्रे, बभ्राणा (RV. 3,1, 8), बिभरां चकार (P. 3,1,39), बिभरां बभूव, बिभरामास; (आ) अभार्षम्, अभारिषम्, अभार्षीत्, (उद्) भर्षत्, अभार्, अभृत, अभार्ष्टाम्; भरिष्यति; (आ) भ्रियात्; inf. ved. भर्तवे, अपभर्तवै; pass. भ्रियते, (प्र) भारि, भृत partic. 1) *tragen; innehaben, enthalten, besitzen:* भारम् RV. 7,34,7. आयुधानि 4, 16,14. वासः 7,77,2. द्रापिम् 1,25,13. ग्रावाणम् 7,33,14. हस्तयोः 1,55, 8. कलशम् AV. 9,4,6. त्वं पृथिवि बिभर्षि द्विपदः 12,1,15. ओषधीर्या बिभर्ति पृथिवी 2. शैलं बिभृमः Vâsavad. 2,3. कूर्मो बिभर्ति धरणीं खलु पृष्ठकेन Spr. 77. मृदं मूर्ध्ना बिभर्ति यः MBh. 13,1813. प्रायशः प्राकृताश्चापि स्त्रियं रहसि बिभ्रति। अयं महाव्रतधरो बिभर्ति सदसि स्त्रियम्॥ so v. a. *auf dem Schoosse halten* Bhâg. P. 6,17,8. Vid. 116. धुरं धरित्र्या बिभरां बभूव Ragh. 18,44. अण्डानि बिभ्रति स्वानि न भिन्दन्ति पिपीलिकाः MBh. 1,3042. खड्गं बिभ्रत् 5,6099. Vid. 210. Bhâg. P. 9,10,43. Bhatt. 17,16. श्वेतं कमण्डलुं बिभ्रत् MBh. 1,1149. R. Gorr. 1,46,30. गर्भम् *eine Leibesfrucht tragen* RV. 3,46,5. 4,18,4. 6,67,4. 7,4,5. VS. 8,26. मातेवाग्निं स्वे योनावभारुखा 12,61. अश्विना RV. 10,17,2. उदरे AV. 11,5,3. पितुश्च गर्भं जनितुश्च बभ्रे RV. 3,1,10. अरण्योर्निहितो जातवेदा गर्भ इव सुभृतो गर्भिणीभिः Kathop. 4,8. अतो भजिष्ये समयेन साध्वीं यावत्तेजो बिभृयादात्मनो मे Bhâg. P. 3,22,19. 9,9,39. समान आ भरणे बिभ्रमाणाः (pass.) RV. 10,31,6. द्रोणे वा अन्नं भ्रियते TS. 5,4,11,2. यावद्भ्रियेत जठरं तावत्स्वत्वं हि देहिनाम् *so viel der Bauch enthält* Bhâg. P. 7,14,8. हर्षबाष्पाम्बु बिभ्रता। चक्षुषा Kathâs. 39,198. अग्निमापो बिभ्रत्यग्निरश्मसु AV. 12,1,19. आत्मन्येवात्मानं बिभर्ति Ait. Up. 4,1. Maitrjup. 6,1. नवान्याभरणानि बिभ्रत् *tragend* Arg. 1,3. वलयम् Çâk. 133. मालाम् R. 3,52,26. कार्पासिकवस्त्रयुगम् Varâh. Brh. S. 48,72. मुक्ताफलं त्यक्त्वा बिभर्ति गुञ्जाम् Spr. 4349. Ragh. 8,1. कौस्तुभाख्यमपां सारं बिभ्राणं बृहतोरसा 10,10. बिभ्राणा हृदये — प्रेमाभिधानं नवं शल्यम् Spr. 1971. बिभ्रज्जटामण्डलम् Çâk. 170. जटाश्च बिभृयान्नित्यं श्मश्रुलोमनखानि च *unbeschnitten tragen* M. 6,6. बिभर्ति परमं वपुः MBh. 3,2583. Çâk. 37. Mârk. P. 104,18. बिभ्रती रूपमुत्तमम् MBh. 3,15579. Hid. 3,15. रक्तचन्दनरूषितम्। वक्षो बिभ्रत् Hariv. 12307. वलित्रयं चारु बभार Kumâras. 1,39. श्वेतरोमाङ्कम् Ragh. 1,83. बिभ्राणा वर्णरूपाणि विविधानि Hariv. 9737. रेखाम् H. 1310. यं गन्धं बिभ्रत्योषधयः AV. 12,1,23. Hariv. 7058. ओजः RV. 1,39,10. क्षत्रम् 5,64,6. Çat. Br. 3,8,2,1. 9,5,1,62. 7,1,2,42. fg. ब्राह्मीं वाचं बिभर्षि MBh. 1, 3371. ब्राह्मीं श्रियम् 2,2654. परमां शक्तिं ब्रह्मणो धारणात्मिकाम् Sûrjas. 12,32. वेगं पवनादतीव (सिंहः) Spr. 2047. मुखम् — इन्दोर्दैन्यम् — बिभर्ति Megh. 82. नाम R. 5,3,2. 7,87,4. Spr. 2303. यमः कुबेरः — भ-

वानपि । बिभ्रत्यनन्यविषयां लोकपाल इति श्रुतिम् Kâvjâd. 2, 331. बभ्रुवीरिपट्टाञ्चलच्छटाः — सटापाटलविभ्रमम् Râǵa-Tar. 5, 332. नाप्यूर्जा बिभरामास वैदेह्यां प्रसितो भृशम् so v. a. *Gewalt anwenden* Bhaṭṭ. 6, 3. — 2) *ertragen, zu erfahren haben:* यमीर्यमस्य बिभृयादजामि Ṛv. 10,10,10. मम दीर्घं विरहव्रतं बिभर्ति (सा) Çâk. 180. दुःखं बिभ्रति माधवः Spr. 928. बिभ्रत्कोपम् *dem Zorn unterworfen* MBh. 5,1638. संत्रासमबिभः शक्रः so v. a. *erschrak* Bhaṭṭ. 17,108. कृत्रिमां बिभ्रतो नतिम् (चापस्य खलस्य च) Spr. 5348. बिभृमो यत्प्रणाम्याज्ञाम् *gehorchen* Râǵa-Tar. 4, 225. — 3) *im Laufe mit sich führen; Etwas fahren, irgendwohin bringen:* भरंच्चक्रमेतशः Ṛv. 5,31,11. 1,121,13. देवं वहन्तु बिभ्रतः 6,55,6. 8,54,4. अश्वासो ये वामुप दाशुषो गृहं युवां दीयन्ति बिभ्रतः 7,74,4. धुरः 10,94,6. वसु बिभ्रता रथे 1,47,3. ऊर्मिं न बिभ्रदर्षसि 9,44,1. वधूमिव त्वा शाले यत्रकामं भरामसि AV. 9,3,24. med. *ferri, sich schnell hinbewegen:* पयो क्लिन्वाना उदभिर्भरन्ते Ṛv. 1,104,4. — 4) *entführen, wegnehmen:* यो अघ्न्याया भरति क्षीरम् Ṛv. 10,87,16. यो वृत्राय सिनमत्राभरिष्यत् 2,30,2. सर्वं भरन्ती दुरितं परेहि AV. 10,1,25. med. *mit sich nehmen; für sich davontragen, gewinnen:* एको धना भरते अप्रतीतः Ṛv. 5,32,9. 2,24,9. 13. 26, 3. अर्ववद्भिर्वाजं भरते धना नृभिः 1,64,13. 9,79,2. 10,64,6. ब्रह्मद्विषो विष्वगेनो भरेरत 36,9. AV. 7,97,4. 8,3,16. यज्ञार्थभृतसंपद् *erworben, gewonnen* Kathâs. 21,109. — 5) *herbeibringen, darbringen; herbeischaffen:* बलिम् Ṛv. 5,1,10. 7,18,19. यस्त इध्मं जभरत् 4,2,6. अन्नम् 7. रत्नम् 13. यत्सुपर्णो हव्यं भरन्मनवे देवजुष्टम् 4,26,4. 6. 7. भरा सुतस्य पीतये 8,32, 24. विश्वाहा ते सदमिद्भरेमाश्वायेव तिष्ठते AV. 3, 15, 8; vgl. VS. 11, 75. योद्धारो ऽबिभरुः शान्त्यै सान्तनं वारि मूर्धभिः Bhaṭṭ. 17,53. med. Ṛv. 7, 2,4. 10,36,8. बिभृष्व रत्नं Hariv. 8418. अध्वर्युभिर्भरमाणा (pass.) अयंसत श्रुक्राः Ṛv. 1,135,3. 9,110,5. पृक्षाः पृक्षो भरन्त वाम् *obviam se ferunt* 5, 73, 8. *verschaffen, verleihen:* यौवने सदलंकाराः शोभां बिभ्रति सुभ्रुवः Spr. 3119. — 6) *halten* so v. a. *erhalten, unterhalten, hegen, pflegen:* बृहस्पतिं यः सुभृतं बिभर्ति Ṛv. 4, 50, 7. 6, 66, 3. AV. 9, 2, 15. 11, 5, 24. 18,4,25. Çat. Br. 4,6,3,21. बिभृहि मा 1,8,1,2. 3. 2,3,3,2. 4,7. अनार्तमिमं बिभराणि 6,6,4,8. प्रजाः 14,2,1,21. 1,4,2,2. das Feuer 9,5,1,62. ब्राह्मणाः सूनो सहसो व्यद्यौत् Ṛv. 3, 1, 8. बिभर्तीदं चराचरम् M. 3, 75. Bhag. 15, 17. MBh. 1, 8415. Ragh. 10, 16. क्षत्रियं चैव वैश्यं च ब्राह्मणो वृत्तिकर्षितौ । बिभृयात् M. 8,411. 6,89. 9,95. धनं यो बिभृयाद्भ्रातुर्मृतस्य स्त्रियमेव च 146. 311. MBh. 2, 188. 4, 543. Daç. 2, 37. R. 2, 31, 22 (16 Gorr.). Kathâs. 49,210. Bhâg. P. 9,11,9. 20, 39. बिभर्ति सर्वभूतानि वेदशास्त्रं सनातनम् M. 12,99. दरिद्रान्भर Spr. 1112. 4649. MBh. 1, 3105. R. 2,31,15. भरते विश्वमीशः Çvetâçv. Up. 1,8. भरस्व दुष्यन्तं पुत्रम् MBh. 1, 3104. 3042. यथा स्वपुत्रं जननी क्षीरेण भरते सदा 13,3128. Pańkat. III, 168. Bhâg. P. 9,20,21. बभार Hariv. 730. Ragh. 14,82. Bhâg. P. 6,1,66. भरिष्यामि MBh. 1, 1870. R. 2, 31, 11 (9 Gorr.). Daç. 2, 34. तत्सूनुर्भृत क्षितिम् so v. a. *regierte* Râǵa-Tar. 1, 64. Vgl. परभृत. — 7) *Jmd miethen, dingen, besolden:* भरस्व माम् (vgl. भजस्व माम् MBh. 4, 237) MBh. 3, 2637. भृत *gemiethet, besoldet, bezahlt* M. 8, 215. भृताध्यापनादानम् 11,62. Jâǵń. 3,235. MBh. 5,5721. 15,241. fg. Kâm. Nîtis. 13, 75. 18,17. भक्तवेतनयोर्भृतः *Kost und Lohn empfangend* MBh. 2,183. सुभृतेनैव दैवज्ञेन Varâh. Brh. S. S. 7, Z. 11. राज° *von Fürsten besoldet* MBh. 13,4276. R. Gorr. 1,55,8. न कुप्यवेतनो कश्चिन्न चातिक्रान्तवेतनो । नानुग्रहभृतः *aus Gnade und Barmherzigkeit besoldet* MBh. 3, 657. गोपः क्षीरभृतः *mit Milch bezahlt* M. 8,231. — 8) (die Stimme) *erheben, erschallen lassen;* act. und med.: आङ्गूषम् Ṛv. 1,61,2. श्लोकं घोषं भरथेन्द्राय 10, 94, 1. कारम् 9, 14, 1. उपस्तुतिं भरमाणस्य कारोः 1, 148, 2. med. *sich erheben, ertönen:* विमृष्टधेना भरते सुवृक्तिरियमिन्द्रं जोहुवती मनीषा 7,24,2. — 9) *anfüllen, erfüllen; beladen:* जठरं को न बिभर्ति केवलम् *füllen* und *ernähren* Spr. 3286. Spr. एकः स एव im 2ten Nachtr. (*zu füllen —, zu ernähren haben* oder schlechtweg *haben, besitzen*). वैडूर्यवापीम् — भृतां सुधारसेन Kathâs. 45,130. अभार्षीद्ध्विनिना लोकान् Bhaṭṭ. 15,24. भृतं च शतमुष्ट्राणां रत्नाभरणभारकैः Kathâs. 44,76. 132. — Vgl. धर् und das aus भर् hervorgegangene हर् (भारं हरति neben भरति und बिभर्ति).

— caus. *verdingen:* मात्मानमवमन्यस्व मैनमल्पेन बीभरः *achte dich nicht gering und verdinge dich nicht für ein Geringes* MBh. 5, 4500. = पालय Schol.

— desid. बुभूर्षति *halten —, unterhalten wollen:* भार्यान् Çat. Br. 10, 3,5,9. 14,4,1,20. विसृज्य ज्यायसो ऽप्यस्मान्कनीयसो बुभूर्षति (माता) Mârk. P. 106,22. — Vgl. बुभूर्षु.

— intens. 1) *da und dorthin tragen, hinundherbewegen:* इयर्ति धूमर्मरुषं भरिभ्रत् (P. 7,4,65) Ṛv. 10,45,7. ता अस्य वर्णं शुचयो भरिभ्रति 124,7. — 2) *beständig erhalten:* यो ऽखिलं जगत् । चरीकर्ति बरीभर्ति संजरीहर्ति लीलया Verz. d. Oxf. H. 160,b,5.

— अति 1) med. *sich erheben —, hinfahren über:* तं द्यां च पृथिवीं चाति जभ्रिषे Ṛv. 9,86,29. 100,9. — 2) अतिभृत *gefüllt* Kirât. 5,20.

— अनु 1) *tragen, stützen:* स्वेनैवैनं योनिनानुबिभर्ति Kâṭh. 19,10. — 2) *einbringen* (in den Leib u. s. w.): पुनस्तदा वृहति यत्कनायो दुहितुरा अनुभृतमनर्वा Ṛv. 10,61,5. बृहच्छेपो ऽनु भूमौ जभार AV. 11, 5,12. In VS. 2,17 gehört अनु zu जोषम्. — Vgl. अनुभर्तर्.

— अप *wegtragen, wegnehmen:* शकृदेको अपाभरत् Ṛv. 1,161,10. 4, 27,2. भरतामप यद्रपः 10, 59, 8. नैषा गव्यूतिरपभर्तवा उ 14,2. अप पाप्मानं भरणीर्भरन्तु Taitt. Br. 3,1,2,11. — Vgl. अपभर्तर्.

— अभि *zuschieben:* यो न आगो अभ्येनो भराति Ṛv. 5,3,17.

— अव 1) *hineinstecken, — stossen, — drängen:* इन्द्रो अस्या अव वधर्जभार Ṛv. 1,32,9. 10,113,5. उत्तानायामव भरा चिकित्वान् 3,29,3. वद्न्यावाव वेदिं भ्रियाते 5,31,12. अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमं पदमव भारि (भाति Ṛv.) भूरि *dort wurde eingedrückt* Vishṇu's *Fusstapfe* VS. 6, 3. med. *hinunterfahren:* अव त्मना भरते केतवेदा अव त्मना भरते फेनमुदन् Ṛv. 1,104,3. यदी घृतेभिराहुतो वाशीमग्निर्भरत उच्चावं च *sinken lassen* 8,19,23. — 2) *wegnehmen, abtrennen:* अवं प्रियमर्शसानस्य शिरो भरत् Ṛv. 2,20,6. शिरो ऽवं त्वचो भरः 10,171,2. — अवभृत MBh. 5, 4060 fehlerhaft für अवभृथ, wie die ed. Bomb. liest. Vgl. अवभृथ, अनवभ्र.

— आ 1) *herbeibringen, herbeischaffen:* आ नो अग्ने रयिं भर Ṛv. 1,79, 8. 93,6. तुभ्यं सुतो मघवन्तुभ्यमाभृतः 2,36,5. 4,7,4. 7,32,7. इषमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः 10,20,10. यमादहं मन आभरम् 60,10. 72,7. दत्तं ते भद्रमाभार्षम् 137,4. VS. 15,49. 28,17. अग्निष्टत्पुनराभ्रियात् Çat. Br. 1,5,1,20. Âçv. Grhj. 1,1,4. AV. 4,13,5. 5,31,10. 6,52,3. med.: अयो यर्यस्वतीनामा भरे ऽहं संकसुकाः 3,24,1. Kaush. Up. 1, 2. आभृतपरिचर्योपकरणा adj. Bhâg. P. 5,2,2. कदपत्याभृतं दुःखम् so v. a. *verursacht* 4,13,43. ताभ्यो (नाडीभ्यः) लोहितमाभृतम् so v. a. *entstand* 3,26,59. — 2) *füllen,*

erfüllen: कलशं चामृताभृतम् BHÂG. P. 8,8,35. द्विजशुश्रूषणाभृता *erfüllt von* MÂRK. P. 129,34. — 3) आभृतात्मन् *dessen Geist fest auf einen Gegenstand gerichtet ist* (= धृतचित्त Schol.) BHÂG. P. 4,8,56. — Vgl. आभरण fg.

— अध्या *herbringen von* VS. 11,1.

— उपा s. उपाभृति.

— पर्या *herbringen von* ṚV. 6,47,27. 9,86,24. AV. 7,45,1.

— समा *zusammenbringen, — tragen, herbeischaffen* AV. 5,25,1. TS. 1,5,3,2.

— उद् 1) *herausnehmen, — heben, — schaffen:* उच्छिष्टं चम्वोर्भर ṚV. 1,28,9. 10,5,5. VS. 12,31. AV. 4,1,3. पार्शिभ्यः 8,1,3. मृत्याः 2,23. 19,72,1. पाप्मनः ÇAT. BR. 7,5,1,22. — 2) *auslesen, auswählen:* ओजिष्ठं ते मध्यतो मेद उद्भृतम् (P. 2,4,39, Sch.) ṚV. 3,21,5. VS. 21,43. उद्धु नो भर्षद्युमतीमिन्द्रहूतिम् ṚV. 6,38,1. med. AV. 6,102,3. दूराद्वा मन्य उद्भृतम् (भेषजम्) 7,45,1. — 3) *erheben:* वाशीमग्निभिर्भरत उच्चावच ṚV. 8,19,23. *emportragen, hoch tragen:* भूगोलमुद्बिभ्रते (dat. partic.) GÎT. 1,16.

— अध्युद् *herausschaffen, herbeischaffen aus* AV. 1,23,4. 2,3,4. 5.

— पर्युद् dass.: दिवस्पृथिव्याः पर्योज उद्भृतम् ṚV. 6,47,27.

— उप *herbeitragen, herbeischaffen:* नित्यं न सूनुं मधु बिभ्रत उप ṚV. 1,166,2. शत्रूणामुप भरस्व वेदः AV. 5,20,4. KIR. 5,12. शिष्यायोपभृतं (= संचितं Schol.) तेजो भृगुभिः *verschafft* BHÂG. P. 8,15,28. तत्रं तपाय विधिनोपभृतम् (= संवर्धितम् oder समर्पितम्) *in's Verderben gebracht* 2,7,22. उपभृतोपशम *der Ruhe des Gemüths gewonnen hat* (उपभृत = संवृद्ध Schol.) 5,7,10. — Vgl. उपभृत्.

— नि, partic. निभृत 1) *erfüllt, voll von* (= पूर्ण, व्याप्त Schol.): तच्चित्तया BHÂG. P. 10,32,20. — 2) *fest, unbeweglich, still, sich still verhaltend:* अभूच्च निभृतोऽर्णवः HARIV. 3831. निभृतोर्ध्वकर्णाः ÇÂK. 8. KUMÂRAS. 3,42. चौरजारैर्निभृतैरेव स्थातव्यम् PAÑKAT. 248,7. KUMÂRAS. 6,2. MEGH. 83. निभृतः प्रेक्षते R. 6,2,33. अनिभृतकर MEGH. 69. KIR. 13,66. निभृताशेषकरण BHÂG. P. 1,18,31. 5,13,24. क्षेत्रं क्षौन्द्र निभृतं मनस्तव *fest auf ein Ziel gerichtet, entschieden* ṚV. 1,102,5. निभृतात्मन् BHÂG. P. 1,15,32. निभृताचार R. 2,45,27. वेदाहमस्य निभृतं म एतद्दित्सन्तं भूयो यजतश्चिकेत *es steht mir fest* ṚV. 2,14,10. अनिभृतत्व NIR. 10,5. — 3) *fest an Jmd hängend, treu, anhänglich* MBH. 4,890. 906. भृत्य MÂRK. P. 74,5. 118,46. — 4) *unbemerkt, geheim, verborgen, nicht wahrnehmbar:* लक्षितेयं मया देवी निभृताऽग्निरिवोष्मणा MBH. 3,2702. मन्त्र Spr. 2790. नभसा निभृतेन्दुना RAGH. 8,15. TRIK. 2,2,7. DAÇAK. in BENF. Chr. 198,24. सशङ्कनिभृता गतिः KATHÂS. 32,66. निभृतार्थ ÇIÇ. 13,42. निभृतो भूत्वा PAÑKAT. 46,13. 186,4. VET. in LA. (II) 14,17. निभृतम् adv. *im Stillen, im Geheimen, unbemerkt:* स्तेनानां पापबुद्धीनां निभृतं चरतां क्षितौ M. 9,263. KATHÂS. 10,105. 32,62. 76. Spr. 1675. 3755. PAÑKAT. 237,12 (wo पिधाय st. विधाय zu lesen ist). Verz. d. Oxf. H. 261,b,7. ÇIÇ. 3,74. HIT. JOHNS. 1812. स्थितः PAÑKAT. 105,4. HIT. 86,6. निभृतस्थिता KATHÂS. 14,70. 20,139. निभृतागत 33,115. Spr. 902. 2626. तेन सुनिभृतमुक्तम् HIT. 21,8. 73,16. — 5) *bescheiden (sich still, ruhig verhaltend)* AK. 3,1,25. H. 431. R. 2,1,17. 6,98,3. Spr. 1578. MÂRK. P. 84,14. वाक्य MBH. 13,5864. n. *Bescheidenheit, Anspruchlosigkeit* MBH. 5,1493, wo die ed. Bomb. निभृतं निभृतेन वा liest. — Vgl. नैभृत्य.

— संनि, partic. संनिभृत 1) *geheim gehalten:* मन्त्र Spr. 2790, v. l. — 2) *bescheiden:* चेतस् BHÂG. P. 6,18,21.

— निस् *herausnehmen:* निष्टक्षभार चमसं न वृक्षात् so v. a. *herausschälen* ṚV. 10,68,8. निर्मज्जानं न पर्वणो जभार 9.

— परा *wegnehmen, beseitigen, verbergen;* partic.: यत्पर्शाने पराभृतम् ṚV. 8,45,41. AV. 5,29,5. 7,41,2.

— परि med. *hinfahren über, sich verbreiten über:* परि द्यावा पृथिवी जभ्र उर्वी ṚV. 1,61,8. परि यत्कविः काव्या भरते शूरो न रथो भुवनानि विश्वा 9,94,3. *verbreiten:* परि वर्णं भरमाणो रुशन्तम् 97,15.

— प्र act. med. 1) *herbeibringen, herbeischaffen; vorbringen, darbringen; vorführen:* हव्यं मतिं च ṚV. 7,4,1. 5,1. 13,1. 1,126,1. प्रभृता मे अद्रिः 165,4. 3,48,1. वाचम् AV. 5,20,11. प्र होत्रे पूर्व्यं वचोऽग्नये भरता बृहत् ṚV. 3,10,5. 1,140,1. 3,54,1. 5,43,3. प्र देवं देववीतये भरत 6,16,41. रथम् 26,4. 7,92,2. बर्हिः AV. 18,4,51. ÇÂÑKH. ÇR. 3,18,17. 12,14,5. प्र वो भ्रियन्त इन्दवः ṚV. 1,14,4. 9,97,23. — 2) *vorstrecken:* प्र मुष्कभारो बाहू अभरत्सिषासन् ṚV. 10,102,4. — 3) *schleudern:* प्र भर वृत्राय वज्रम् ṚV. 1,61,12. 2,20,3. — 4) *einbringen:* यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणम् ṚV. 1,162,8. — Vgl. प्रभर्तर् fgg. und प्रभृति fg.

— अभिप्र 1) med. *darbringen:* प्र वां महि द्यवी अभ्युपस्तुतिं भरामहे ṚV. 4,56,5. — 2) *schleudern, schiessen:* अभि प्र भर धृषता धृषन्मनः ṚV. 8,78,4.

— प्रति *entgegenbringen, darbringen* ṚV. 3,52,8. पा इन्द्र प्रतिभृतस्य मध्वः 4,20,4. 6,42,1. 7,68,1. 91,6. 8,20,9. 10,96,12.

— वि 1) *ertragen:* विभर्तुं तव तेजोऽर्धं न शक्ष्यामः MBH. 8,1463. fg. — 2) *auseinanderlegen, ausbreiten:* यद्विभरो रोदसी उभे जयन्नपः ṚV. 5,31,6. पुमानेनद्वि जभाराधि नाके (वि तत्ने ṚV.) AV. 10,7,43. med. *vertheilen, auseinandernehmen, an verschiedene Orte bringen:* अग्निं नरो वि भरन्ते गृहेगृहे ṚV. 5,11,4. 6,67,7. वि यद्वाचं कीस्तासो भरन्ते 10. 3,55,4. 1,71,4. पितुर्न जिव्रेर्वि वेदो भरन्त 70,10. विश्वा ते धाम विभृता पुरुत्रा 10,45,2. 80,4. 1,2. नाना हनू विभृते सं भरेते 79,1. ते हि प्रजाया अभरन्त वि श्रवः 92,10. तास्ते विषं वि जभ्रिर उदकं कुम्भिनीरिव 1,191,1. VS. 32,9. AV. 19,3,1. — intens. *hinundherbewegen, da und dorthin strecken:* वि यो भरिभ्रदोषधीषु जिह्वाम् ṚV. 2,4,4. ता अस्य ज्वा विजर्भृतः। हरी इवान्धांसि बप्सता *sie greifen weit aus* (gleichsam mit dem Maule), *schnappen* 1,28,7; vgl. NIR. 9,6. — Vgl. विभृत्र.

— सम् 1) *zusammenstreifen, — ziehen, — legen:* मध्या कर्तोर्विततं सं जभार ṚV. 1,115,4. med. *zusammenklappen:* हनू विभृते सं भरेते 10,79,1. — 2) *zusammentragen, — fassen, vereinigen, concentriren; zusammen herbeibringen; zusammensetzen, zurechtmachen, verfertigen,* namentlich *die Stoffe und Geräthe des Opfers herbeischaffen* oder *zubereiten:* विश्वं स्वाद्म संभृतमुस्रियायाम् ṚV. 3,30,14. संभृत्य तेजांसि सहस्ररश्मिः। अस्तं ययौ HARIV. 16032. वयं तत्त इन्द्र सं भरामसि यज्ञमुक्थं तुरं वचः ṚV. 8,55,5. वज्रं च वृषणं भरत्समप्सुजित् *bereitmachen* 9,106,3. 10,79,2. AV. 1,9,3. मधु मधुकृतः 9,1,16. 2,11. को अस्य बाहू समभरत् 10,2,5. 12,1,24. 13,2,26. पचनम् ṚV. 1,162,6. आज्यम् VS. 2,8. TBR. 1,2,6,1. TS. 2,6,2,5. यज्ञम् 3,1,2,1. संभारान् *die Bestandtheile zusammensetzen, die zusammengehörigen Dinge zusammenbringen, die nöthigen Vorbereitungen treffen* AV. 11,8,13. KATHÂS. 34,107. R. 1,11,13.

MBh. 3,15280. संभाराः संभ्रियन्तु 1,2023. 8133. संभृतसंभार 5,1161. तन्वं१ सं भरस्व *mache dir zurecht* AV. 18,3,9. 4,52. संभ्रियमाणाः (= पुष्यमाणाः Mahîdh.) सोमः VS. 8,57. Ait. Br. 1,8. 18. 3,33. 4,1. आसन्दीम् 8,12. सोमम् Çat. Br. 1,6,4,5. आप्यायनम् 11. यज्ञम् 7,1,4. 9,2,28. अपः 2,1,4,3. fgg. 5,2,2,1. 8,4,1,17. Kâtj. Çr. 14,5,23. महावीरान् 26,1,1. 11. Kauç. 53. 67. 139. Âçv. Çr. 6,6. Suçr. 1,37,17. संभ्रियतामायुषो राज्याभिषेकः Vikr. 85,17. यस्ते रसः संभृत ओषधीषु VS. 19,33. 31,17. Çat. Br. 5,4,5,1. Ait. Up. 4,1. हृभिरिव घटैः सर्वैरभिषेचनसंभृतैः R. 2,22,27. मधूनि मधुकारिभिः संभृतानि 56,8. वसिष्ठसंभृतैः सलिलैः Ragh. 8,3. संभृतबल (*Heer*) Râǵa-Tar. 6,125. 1,2. त्यागाय संभृतार्थानाम् *zusammengebracht, gesammelt* Ragh. 1,7. Spr. 3604. संभृतौषध (वैद्य) 4137. स्नेहः (*Oel* und *Liebe*) चिरसंभृतः Vid. 302. MBh. 7,3809. 3,5775. Ragh. 5,5. Spr. 421. नभसि जलदलक्ष्मीं संभृताम् 1427. निदाघसंभृतजगत्संताप 794. Kaurap. 46. Bhaṭṭ. 6,80. Çâk. 69,15, v. l. Vikr. 38. सौकुमार्यगुणसंभृतकीर्ति Kir. 9,49. सूरिभिः संभृतश्रुतैः Râǵa-Tar. 3,132. वाचो वीर्येण संभृततमेन *zusammengedrängt* Çâṅkh. Çr. 10,15,12. श्री *gedrungen, wohlgenährt* RV. 6,57,3. 7,73,5. 8,34,12. शब्द so v. a. *laut* MBh. 7,3911. यन्निमेषादिकालात्संभृतम् (वत्सरम्) *zusammengesetzt* Maitrjup. 6,4. पञ्चभिः (v. l. पञ्चधा) संभृतः कायः *aus fünf Elementen zusammengefügt* Spr. 1667. यासु (वीरुत्सु) विद्म संभृतम् *Zusammensetzung, Zubereitung* AV. 8,7,18. रथ 10,3,20. गाथाः स्वयंसंभृताः *selbst verfertigt* Çat. Br. 13,4,2,8. देश *zugerüstet, zubereitet* Suçr. 2,46,9. संभृतक्रतु Ragh. 11,32. यथावत्संभृतं सर्वं पुरुषैः सुसमाहितैः R. 1,12,34 (33 Gorr.). Çâk. 152. उपनीयतां मङ्गलेण संभृतः कुमारस्याभिषेकः Vikr. 87,10. संभृते शिखिनि Ragh. 19,54. Kumâras. 5,17. Prab. 78,7. जातकर्मादिकाः क्रियाः Râǵa-Tar. 1,75. सरिदुत्तरणोपाय *vorbereitet* 4,571. मधुसंभृतां कमलिनीम् *hervorgerufen, bewirkt* Ragh. 9,30. मुखदावदनासवसंभृतः — कुसुमोद्गमः 33. सुरतश्रमसंभृतो मुखे ध्रियते स्वेदलवोद्गमः 8,50. असंभृतं मण्डनमङ्गयष्टेः *nicht gemacht* so v. a. *natürlich* Kumâras. 1,31. ब्रह्मबलसंभृता *gewonnen, erlangt* R. 1,54,16 (55,16 Gorr.). मत्तपोवीर्यसंभृत (पुत्र) MBh. 1,677. Pańkat. 4,4,12. सर्वैरङ्गैः संभृतः *mit allen Gliedern ausgerüstet* AV. 4,14,9. संभृत उस्रियाभिः *mit Leder bezogen* (Trommel) 5,20,1. 21,3. यज्ञः सर्वसंभारसंभृतः *ausgerüstet* R. 1,60,8. महासंभारसंभृत (ब्राह्मण) Pańkat. 1,3,3. MBh. 14,687. fg. तेनासौ संभृतो देवो रूपेण तु विभावसुः Hariv. 588. अनल्पतदीयधनसंभृत (पानपात्र) so v. a. *beladen* Vid. 225. *überzogen, bedeckt:* भस्मवर्णप्रकाशेन तमसा संभृतं (संवृतं ed. Bomb.) नभः MBh. 4,1288. काशकुशचर्मवल्कलसंभृताङ्गाः (°संवृताङ्गाः ed. Bomb.) 12,7002. अङ्गुलिसंभृताधरोष्ठ Çâk. 73, v. l. für °संवृताधरोष्ठ. — 3) *unterhalten, ernähren:* संबिभृयात् Nârada in Dâjabh. 37. कच्चित्ते संभृता भृत्याः R. 1,52,8. — संभृत्य बल° Hariv. 2251 fehlerhaft für सभृत्यबल°, wie die neuere Ausg. hat. Vgl. पुरुसंभृत, संभार, संभार्य. — caus. *zusammenbringen —, zurüsten lassen:* संभारयाशु नृपते संभारान्यज्ञसाधकान् R. 1,11,3.

— अभिसम्, partic. °भृत *ausgerüstet, versehen mit:* गार्ग्यतेजो° MBh. 12,12959. अभिसंवृत ed. Bomb.

— उपसम् *zusammenbringen, zurüsten:* उपसंभृतसंभार Suçr. 1,33,17. 56,17.

2. भर् (भृ), भृणाति Dhâtup. 31,21 (भर्त्सने, भरणे, भृजि, हूर्छने).

भर (von 1. भर्) 1) adj. f. आ *tragend; bringend, verleihend; erhaltend;* selbständig nur in etymologischen Erklärungen: बिलं भरं भवति बिभर्तेः *auferens* Nir. 2,17. बलं भरं भवति बिभर्तेः *auferens* oder *ferens* 3,9. Häufig am Ende eines comp.; vgl. अन्तरा°, अस्तं°, कटं°, कुलं°, देहं°, पुष्टिं°, वाजं°, विश्वं°, शकं°, सत्यं°, सहस्रं°. — 2) m. parox. *a) das Nehmen, Tragen; das Davontragen, Gewinnen:* अपां त्वा गोष्ठो अध्यरुहद्भराय AV. 11,1,13. भराय सु भरत भागमृत्वियं प्र वायवे RV. 10,100,2. ऋभुर्भराय सं शिशातु सातिम् 1,111,5. उत स्मैनं वस्त्रमथिं न तायुमनु क्रोशन्ति क्षितयो भरेषु *rapina* 4,38,5. Vgl. दुर्भर. — *b) Bürde, Last* (vgl. भार) Trik. 3,3,365. H. an. 2,444. Med. r. 70 (lies भरो st. भारो). Spr. 70. 305. 672. Vâsavad. 2,4. Bhâg. P. 1,3,23. Bhaṭṭ. 3,51. 15,25. मानवौघ° Hariv. 4531. गर्भ° Kathâs. 28,1. °सह Spr. 419. विपुलश्रोणि° 635. स्तन° 918. 1530. 1632. 2101. 3080. Çiç. 9,78. Pańkat. 3,5,23. 7,31. 12,4. Dhûrtas. 88,2. कुटुम्ब° Çâk. 95. Am Ende eines adj. comp. f. आ Bhâg. P. 1,17,26. Nach Colebr. und Lois. zu AK. 2,9,87 auch *ein best. Gewicht,* = भार = 20 तुला. — *c) Masse, Menge, Uebermaass* AK. 1,1,1,61. Trik. H. 1506. H. an. Med. भरेण सर्वतो राज्ञां शिरांसि नतिमाययुः *in Menge* Kathâs. 9,18. कबरी° Gît. 12,26. सलिल° Mṛkkh. 92,7. बाष्प° Spr. 27. Çâk. 81, v. l. कुसुम° Bhâminîv. 1,52. केसरभरैः Çiç. 9,47. करभैर्लाभं गताः पार्थिवाः Vet. in LA. (II) 29,20. परिमल° Spr. 2130. अतिप्रणय° Bhâg. P. 5,8,10. अनुराग° 7,11. कोप° Gît. 3,5. भक्तिभरेण नम्रमूर्तिः Pańkat. 3,9,19. शौर्यविभ्रमभरं बिभ्रति (राजनि) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,504, Çl. 12. सहकारकुसुमकेसरनिकर° Spr. 3224. पीनपयोधरभार° Gît. 1,39. Prab. 40,3. Am Ende eines adj. comp. f. आ: इष्ट्ययोरुभारभरया Bhâg. P. 5,3,7. भरं कर् *sein Möglichstes thun* Hit. 47,3. Vgl. निर्भर — *d) (das Anpacken) Kampf, Streit* Naigh. 2,17. यस्यानाप्तो भरे भरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति RV. 1,100,2. भरे भरे पुरोयोधा भवतम् 7,82,9. इन्द्रं मदो गच्छतु ते भराय 9,97,6. भरेषु जिग्युषाम् 47,5. इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुप ब्रुवे। भरेषु वाजसातये 3,37,5. 30,22. 51,8. 8,13,3. ता हि मध्यं भराणामिन्द्राग्नी अधिक्षितः 40,3. 6,17,8. 23,9. 9,106,2. भरे कृतं वि चिनुयाम 97,58. भरे कृतः 8,16,3. 1,132,1. 10,102,2. AV. 4,29,1. Vgl. χάρμη; भर इति संग्रामनाम भरतेर्वा हरतेर्वा Nir. 4,24. — *e) (das Erheben der Stimme) Jubelruf, Loblied:* स्वाशिषं भरमा याहि सोमिनः RV. 10,44,5. 4,21,7. (दधन्विरे) भरासः कारिणामिव 9,10,2. 16,5. 8,55,1. 1,112,1. कारं न विश्वे अह्वन्त देवा भरमिन्द्राय यदहिं जघान 5,29,8. अनुमन्दाय भरमह्वयत् 1,117,18. — Vgl. सहस्र°, सु°.

भरग ein zur Erkl. von भर्ग gebildetes Wort, das in भ (= भासयतीमान् लोकान्), र (= रञ्जयतीमानि भूतानि) und ग (= गच्छन्त्यस्मिन्नागच्छन्त्यस्मादिमाः प्रजाः) zerlegt wird; davon nom. abstr. °त्व n. Maitrjup. 6,7.

भरट Uṇâdis. 4,104. m. *Töpfer* Uǵǵval. *Diener* Schol. zu Uṇ. 4,107. — भरटेन हरति = भरटिक gaṇa भस्त्रादि zu P. 4,4,16.

भरटक und भरडक m. Bez. *einer Art von Bettelmönchen:* °द्वात्रिंशिका f. Titel einer aus *52 Erzählungen* bestehenden Schrift Verz. d. Oxf. H. No. 329.

भैरटिक adj. (f. °की) = भरटेन हरति gaṇa भस्त्रादि zu P. 4,4,16.

भरडक s. भरटक.

भरण (von 1. भर्) 1) adj. *erhaltend, nährend* Nir. 9,28. — 2) m. =

भरणी a. ÇABDAR. im ÇKDR. — 3) f. ई a) proparox. pl. N. eines Nakshatra, dargestellt im Bilde als *pudendum muliebre* Journ. of the Am. Or. S. 6,328. Ind. St. 1,100. AV. 19,7,5. TBR. 3,1,2,11. JÂGN. 1,267. MBH. 13, 3286. 4268. HARIV. 4259. SUÇR. 1,106,7. SÛRJAS. 8,18. 9,15. VARÂH. BṚH. S. 9,10. 10,1. 11,54. MÂRK. P. 33,16. Verz. d. Oxf. H. 88,b,20. °क्षेत्र 22. sg. HARIV. 3956. 9871. H. 108. MED. ṇ. 69. Vgl. अप°. — b) *Luffa foetida* Cav. oder *eine ähnliche Pflanze* (घोषक) MED. — 4) n. a) *das Tragen* NIR. 3,17. चक्र° (v. l. भ्रमण) PAÑKAT. 257,23. *das Ansichtragen, Ansichhaben:* पावक° (= अलक्तकपूरण Schol.) GIT. 7,27. — b) proparox. *Tracht:* अस्य सनीळा असुरस्य योनौ समान आ भरणे बिभ्रमाणाः ṚV. 10,31,6. — c) *das Unterhalten, Erhalten, Pflege, das Ernähren* MED. NIR. 7,25. अश्व° 9,24. द्विजानाम् MBH. 1,419. 1867. fg. भार्याया भरणाद्भर्ता 4199. 14,2740. 3,97. 12,2338. भृत्य° 13,2019. 6439. JÂGN. 1, 76. R. 2,31,23. 105,30 (114,19 GORR.). SUÇR. 1,335,4. RAGH. 1,24. Spr. 794. 2847. 4606. 4649. KÂM. NÎTIS. 4,64. 13,31. ÇÂK. 192. MÂRK. P. 68, 34. BHÂG. P. 2,1,3. 3,30,13. 14. 5,5,20. उदर° *das Ernähren —, Füllen des Bauches* Spr. 304. — d) *Lohn* AK. 2,10,39. H. 362. MED. प्रादाच्च तस्मै भरणं यथेप्सितम् MBH. 4,295.

भरणि m. f. SIDDH. K. 247,a,2 v. u. wohl = भरणी a.

भैरणिक adj. (f. °की) = भरणेन हरति gaṇa भस्त्रादि zu P. 4,4,16.

भरणिषेण und भरणिसेन (भरणी + सेना) m. N. pr. eines Mannes P. 8,3,100, Sch. — Vgl. रोहिणिषेण, °सेन.

भरणीभू (भ° + भू) m. Bein. Râhu's H. 121.

भरणीय (von 1. भर्) adj. *zu unterhalten, zu ernähren* MBH. 5,5093. 12,2299. ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 104. KULL. zu M. 5,22. 11,9. चाण्डालो वाथ पापो वा — देशकाले ऽभ्युपगतो भरणीयो मतो मया so v. a. *zu speisen* Verz. d. Oxf. H. 268,a,21.

भैरण्ड (von 1. भर्) UṆÂDIS. 1,128. m. SIDDH. K. 249,b,1 v. u. *Herr* UGGVAL. *König; Stier* UṆÂDIK. im ÇKDR. *die Erde* (als masc.!); *Wurm* UṆÂDIVṚ. im SAṂKSHIPTAS. ÇKDR.

भरण्य् (denom. von भरण), भरण्यैति = संभरणे GAṆARATNAM. im gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. — Vgl. भुरण्य्.

भरण्य n. = भरण *Lohn* AK. 2,10,39. भरण्या f. dass. SVÂMIN zu AK. ÇKDR. भरण्यभुज् adj. *Lohn empfangend;* m. *Diener* AK. 3,1,19. Nach WILSON ist भरण्य adj. *to be cherished or protected;* n. *cherishing, maintaining; the asterism* Bharaṇî; f. आ *a woman.* Nach HARIV. 12474 m. N. pr. eines Sohnes der Muni; die neuere Ausg. liest aber आरण्याश्च st. भरण्याश्च.

भरण्याह्वा (भरणी + आ°) f. *Tiaridium indicum Lehm.* (पर्वपुष्पी) ÇABDAK. im ÇKDR.

भरण्यु m. = शरण्यु ÇABDAM. *Beschützer* WILS. मित्र *Freund* ÇKDR.; *Herr; Feuer; der Mond* UṆÂDIVṚ. im SAṂKSHIPTAS. ÇKDR. *die Sonne* WILSON.

भरतै (von 1. भर्) UṆÂDIS. 3,110. adj. *zu unterhalten, unterhalten werdend:* 1) Bez. des Agni, *der durch die Pflege der Menschen lebendig erhalten wird:* ऊर्जः पुत्रं भरतं सृप्रदानुम् ṚV. 1,96,3. ÇAT. BR. 1,4,2,2. 5,1,8. KAUÇ. 71. भरतमुद्धरेमनुषिञ्च TBR. 3,7,5,5. m. Bez. eines best. Agni MBH. 3,14135. 14176. भरत्येष प्रजाः सर्वास्ततो भरत उच्यते 14177. er hat einen Sohn Bharata und eine Tochter Bhâratî 14136. fg. Vgl. भरथ. — 2) m. *Söldner, kriegerischer Dienstmann* (vielleicht insbes. *der Wagenlenker eines Fürsten*): तस्माद्धाप्येतर्हि भरताः सत्वनां वित्तिं प्रयन्ति *deshalb treten noch heute Kriegsknechte in den Sold* (freier, edler) *Krieger* AIT. BR. 2,25. SÂJ. wenigstens dem Sinne nach richtig: भरता योद्धारः सत्वनां सारथीनां वेतनं संपादयन्ति. Nach dieser Stelle lässt sich ÇAT. BR. 13,5,4,21 verbessern. यूयमर्वन्तं भरताय वाजं यूयं धत्थ राजानं श्रुष्टिमन्तम् ṚV. 5,54,14. त्वामीळे अध द्विता भरतो वाजिभिः शुनम् 6,16,4. प्र प्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे (अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ) 7,8,4 (vgl. ÇAT. BR. 6,8,1,14). एष वो भरता राजा सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा TBR. 1,7,4,2. सैषा (आसन्दी) खादिरी वितृण्णा भवति येयं वर्धव्युता भरतानाम् *der Stuhl* (des Herrn) *ist aus* Khadira-*Holz geschnitzt, der der Dienstleute aus Gurten geflochten,* ÇAT. BR. 5,4,4,1. Hierher ist vielleicht zu ziehen, wenn die Marut Söhne des भरत d. i. *des Kriegsmannes* Rudra heissen, ṚV. 2,36,2. — 3) m. so v. a. ऋत्विज् NAIGH. 3,18. Diese Bedeutung wäre an mehreren Stellen möglich, ist aber nirgends nothwendig. — 4) m. *Schauspieler* AK. 2,10,12. TRIK. 3,3,174. H. 328. an. 3,283. MED. t. 138. HALÂJ. 2,437. Spr. 4796. PRAB. 3,17. Vgl. weiter unten, wo ein Bharata als Verfasser des Gândharvaveda erwähnt wird, und भरतपुत्रक. Die Bedd. 3. und 4. lassen sich auf den Begriff *Besoldeter, Gemietheter* zurückführen. — 5) m. *Weber* H. an. — 6) m. Bharata ist ein Âditja nach NIR. 8,13. प्राणो भरतः AIT. BR. 2,24 zur Ableitung von भारती; vgl. ÇAT. BR. 1,4,2,2. — 7) m. N. pr. eines Stammhelden: seine Söhne heissen Viçvâmitra und die Seinigen ṚV. 3,53,24. ÇAT. BR. 1,5,1,7. Bharata mit dem patron. Dauḥshanti (Daushmanti, Daushjanti, Daushvanti), der als चक्रवर्ती सार्वभौमः bezeichnet wird, TRIK. 2,8,8. 3,3,174. H. 702. H. an. MED. ṚV. ANUKR. AIT. BR. 8,23. ÇAT. BR. 13,5,4,11. fgg. MAITRJUP. 1,4. MBH. 1, 3106. 3118. fgg. 3785. 7,2377. fgg. HARIV. 1722. fgg. KAP. 4,8. ÇÂK. 192. VP. 449. ein Sohn Dhruvasaṃdhi's und Vater Asita's R. 1,70,26. 27. 2,110,15. ein Sohn Daçaratha's und jüngerer Bruder Râma's TRIK. 3,3,174. H. an. MED. R. 1,72,6. VP. 384. fg. ein Sohn Ṛshabha's H. 692. VP. 163. 243. fgg. MÂRK. P. 53,39. fgg. ein Sohn Vîtihotra's VP. 418. Bein. eines Manu, der dem Lande Bhârata den Namen gab, VP. 164, N. 8. ein Sohn des Manu Bhautja MÂRK. P. 100,32. ein Fürst von Açmaka HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 53. ein alter Muni, der zum Autor eines Gândharvaveda (eines Alaṃkâraçâstra) gemacht wird, TRIK. H. an. MED. मुनिना भरतेन यः प्रयोगो भवतीष्वष्टरसाश्रयो निबद्धः VIKR. 36. 35,1. VP. 284. Schol. zu ÇÂK. 3,6. 52,3. SÂH. D. 96,15. VET. in LA. (II) 20,16. Verz. d. Oxf. H. 113,b,1. 31. 200,a,4. fgg. 202,a,37. b,3. No. 259. 412. 484. Schol. zu H. 297. 529. भरत so v. a. Bharata's *Lehre:* °ज्ञ (= नाट्यशास्त्रज्ञ Schol.; भरत = नाट्यशास्त्र und शास्त्र TRIK. H. an. MED.) ÇIÇ. 20,44. DHÛRTAS. 67,5. Vgl. u. नटनारायण und oben die Bed. *Schauspieler.* भरत = भरतसेन Verz. d. Oxf. H. No. 218. Vgl. जड°. — 8) m. pl. N. eines Stammes, *die Nachkommen des* Bharata, gaṇa यौधेयादि zu P. 5,3,117. H. an. यदङ्ग त्वा भरताः संतरेयुः ṚV. 3,33,11. दण्डा इवेद्गोअजनास आसन्परिच्छिन्ना भरता अर्भकासः 7,33,6. ÇAT. BR. 13,5,4,11. 23. PAÑKAV. BR. 14,3,13. वसिष्ठपुरोहिता भरताः प्राजायन्त 15,5,24. AIT. BR. 3,18. भरतऋषभ Viçvâmitra

7,17. — MBh. 1,367. Hariv. 1896. Varâh. Bṛh. S. 16,21. Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,18. प्राच्यभरतेषु P. 2,4,66. 4,2,113. 8,3,75. भरतवाक्य *der Ausspruch der Bharatiden* (*des* Muni Bharata Mon. Will.) Çâk. 113,6. भरतर्षभ N. 24,6. Hit. 1,17. 2,16. MBh. 5,7097. 7106. भरतशार्दूल 7272. भरतश्रेष्ठ 7295. N. 17,22. भरतसत्तम MBh. 3,14137. 5,7104. Hierher vielleicht: द्युमद्वि भाति भरतेभ्यः शुचिः ṚV. 5,11,1; nach Sâj. und Mahîdh. = ऋत्विज्. n. pl. Bez. eines Varsha: भरतान्यैरावतानि विदेहाश्च कुरून्विना। वर्षाणि कर्मभूम्यः स्युः H. 946; vgl. die Scholien. भरत zwischen मथुरा und सौवीर Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 1. Nach H. an. und Viçva im ÇKDr. bezeichnet भरत auch *einen Wilden* (शबर) und nach H. an. ein क्षेत्र. — Vgl. भारत.

भरतखण्ड (भ° + ख°) n. Bez. eines Theils von Bhâratavarsha, = Kumârikâkhaṇḍa ÇKDr. nach dem Skânda-P.

भरतत्व (von भरत) n. *die Benennung* Bharata MBh. 1,3785.

भरतद्वादशाह (भ° + द्वा°) n. Bez. *einer best. Feier* Âçv. Çr. 10,5. Kâtj. Çr. 24,7,12.

भरतपुत्रक (भ° + पु°) m. *Schauspieler* H. 328. Unter भरत ist hier wohl der Autor des Gândharvaveda zu verstehen.

भरतपुर (भ° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 155, *a*, 17.

भरतप्रसू (भ° + प्र°) f. *die Mutter* Bharata's, Bein. der Kaikejî, Çabdar. im ÇKDr.

भरतमल्ल (भ° + मल्ल) m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. II, 47. 56.

भरतमल्लिक m. = भरतसेन Bhatt. auf dem Titelblatte.

भरतवर्ष (भ° + वर्ष) n. = भारत (वर्ष) Colebr. und Lois. zu AK. 2,1,6.

भरतसेन (भ° + सेना) m. N. pr. eines Gelehrten, der Commentare zum Meghadûta, Raghuvaṃça, Çiçupâlavadha und Bhaṭṭikâvja verfasst hat, Verz. d. Oxf. H. No. 175. 198. 218.

भरतस्वामिन् (भ° + स्वा°) m. N. pr. eines Erklärers der Veda Weber, Ind. Lit. 42. 77. eines Astronomen; so ist wohl Albyrouny's برت سوام zu umschreiben, und nicht Pritisouami, wie Reinaud, Mém. sur l'Inde 371, thut.

भरताग्रज (भ° + अग्रज) m. Bharata's *älterer Bruder*, Bez. Râma's Vop. 25, 1.

भरताश्रम (भ° + आ°) m. N. pr. *einer Einsiedelei* Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,26.

भरतेश्वरतीर्थ (भ° - ई + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 66, *b*, 15.

भरथ Uṇâdis. 3,115. m. *Welthüter* (लोकपाल) Uģģval. *Feuer* (vgl. भरत 1.) H. ç. 169.

भरद्वाज (भरत्, partic. praes. von 1. भर्, + वाज; der urspr. Bed. nach so v. a. वाजंभर) m. 1) *Feldlerche* AK. 2, 5, 15. Trik. 3, 3, 85. H. 1340. Med. ģ. 34. Halâj. 2,93. R. 3,78,23. — 2) N. pr. eines Ṛshi, Verfassers von ṚV. 6, angeblich eines Sohnes des Bṛhaspati ṚV. Anukr. Trik. Med. Âçv. Gṛhj. 3,4,2. Çâñkh. Gṛhj. 4,10. Er gilt in der Legende für den Purohita des Divodâsa Pañkav. Br. 15,3,7; womit zu vergleichen ist ṚV. 1,116,18. 6,16,5. 31,4, aus welchen Stellen eher hervorgeht, dass Divodâsa Bharadvâģa der Doppelname eines und desselben Mannes ist. ṚV. 1,112,13. 6,15,3. 48,7. 13. 51,12. 63,10. 10, 150,5. 181,2. VS. 13,55. AV. 2,12,2. 4,29,5. 18,3,16. 19,48,6. M. 10, 107. MBh. 1,2434. 3712. 6328. fgg. 3,10703. fgg. 13,1962. 4488. einer der sieben Weisen Hariv. 440. 14148. 1728. fgg. R. 1,1,30. 2,6. भरद्वाजाश्रम 2,54,7. P. 4,1,117. gaṇa अश्वादि zu 110. VP. 273. 449. Bhâg. P. 9,20,38. Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,3. 34,*a*,9. 54,*b*,29. 55,*a*,1 (बाष्कलि). 77, *a*,40. 101,*b*,21. 310,*a*,21. 345,*a*,34. 354,*a*,15. No. 505. 820. 842. fgg. Kathâs. 7,15. Verfasser eines Gesetzbuchs Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, N.1. 266,*b*,4. 19. 270,*b*,20. 279,*a*,1. °सूत्र 278,*b*,49. °गृह्य 356,*a*,20. भरद्वाजस्य अर्कः, आदारसृत्, उपहवः, गाधम्, दत्तनिधनं मौक्षम्, पृश्नि, प्रकासम्, बृहत्, मौक्षम्, यज्ञायज्ञीयम्, लोम, वाजभर्मीयम् oder वाजभृत्, विषमम् oder नकम् oder सैन्धुक्षितम्, व्रतम्, शुन्ध्यु Namen von Sâman Ind. St. 3,227. Bharadvâģa ist auch ein buddhistischer Arhant Lot. de la b. l. 2. pl. *der Stamm des* Bharadvâģa ṚV. 1,59,7. 6,10,6. 16,33. 17, 14. (इन्द्रः) भरद्वाजेषु क्षयदिन्मघोनः 23,10. 25,9. 35,4. 47,25. 50,15. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 60,32. 62,9. 13. 14. 17. आत्रेयाः सभरद्वाजाः MBh. 6,376. VP. 196 (भार°). Mârk. P. 57,39. — 3) N. pr. einer Localität (v. l. भार°) P. 4,2,145. — 4) N. eines Agni MBh. 3,14134. 14138. — Vgl. भारद्वाज.

भरद्वाजक (von भरद्वाज) m. *Feldlerche* Çabdar. im ÇKDr.

भरद्वाजिन् (von भरद्वाज): °जिनां व्रतम् N. eines Sâman Ind. St. 3,227. — Vgl. भारद्वाजिन्.

भरम m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. भारमेय.

भरस् (von 1. भर्) n. *das Tragen, Halten, Hegen*: भरसे धायसे चक्षसे ṚV. 5,15,4. AV. 2,16,5. सं लोर्धभरा दृशेयम् Pañkav. Br. 1,1,6. — Vgl. विश्व°, स°.

भरहूति (भर + हू°) 1) f. *Kampfruf*: वृत्रहत्ये भरहूतौ सजोषाः ṚV. 8,52,15. — 2) adj. *Kampf- oder Jubelruf erschallen lassend*: रत्नं दधाति भरहूतये विशे ṚV. 5,48,4.

भरि (von 1. भर्) adj. *tragend; besitzend; erhaltend, ernährend*; s. आत्मं°, उदरं°, कुक्षिं°, सक्तो°.

भरिणी adj. f. zu 2. भरित Vop. 4,27. Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. हरिणी.

1. भरित (von भर) adj. gaṇa तारकादि zu P. 5,3,36. *voll von, gefüllt mit* H. 1473. Halâj. 4,17. सन्ति निष्कसहस्रस्य कुण्डिन्यः (= पात्रविशेषाः Schol.; st. dessen liest die ed. Calc. कुण्डिनः, die ed. Bomb. भाण्डिन्यः = मञ्जूषाः) भरिताः प्रभोः MBh. 2,2061. प्रसभभरितकोशः — धनौघैः Kathâs. 29,194. रत्नाम्बुपूर° (समराङ्गणा) 47,91. वसु° (सुपात्र) Pañkar. 3,7,30. मधुपकुलझंकार° (दिगन्त) Bhâminiv. 1,31. कुसुमभरसौरभ्य° 52. पुण्य° (भरत) Çatr. 1,297. उच्चैःस्नेहातिभर° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 33.

2. भरित adj. = हरित Uṇâdik. im ÇKDr. f. भरिता und भरिणी Vop. 4,27.

भरित्र (von 1. भर्) n. *Arm* nach Naigh. 2,4. अंशुं दुहन्ति हस्तिनो भरित्रैः ṚV. 3,36,7.

भरिमन् (wie eben) s. भरीमन्.

भरिषु (wie eben) adj. *raublustig, beutelustig*: सत्वा भरिषो गविषः ṚV. 4,40,2.

भरीमन् (wie eben) *das Tragen, Erhalten* ṚV. 1,22,13. (द्यावापृथिवी) बिभृत उभयं भरीमभिः 10,64,14. भरिमन् Uṇâdis. 4,147. m. *Haushalt, Familie* (कुटुम्ब; = भरण Uṇâdik. im ÇKDr.) Uģģval.; भरीमन्

dass. ebend.

भरु (wie eben) Uṇâdis. 1, 7. m. *Herr* Trik. 2,6,10. H. an. 2,444. Uǵǵval. Bein. Çiva's Trik. 1, 1, 44. Med. r. 70. Schol. zu Uṇ. 1, 7. Bein. Vishṇu's Schol. zu Uṇ. 1, 7. *Gold* H. an. Med. *Meer* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. ÇKDr.

भरुक m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9, 8, 2. कुरुक und रुरुक nach andern Autt.

भरुकच्छ m. 1) pl. N. pr. eines Volkes Wassiljew 45. Varâh. Bṛh. S. 14, 11. 16,6. भरुकच्छपान् 5,40 mit folgender Note: भेरोछ इति भाषायां पत्तनगरमभिधीयते तस्यैव प्राचीननामैतत्. — 2) N. pr. eines Nâga Vjutp. 87.

भरुज gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. m. *Schakal* H. 1290. Hâr. 78. f. भरुजा und भरुजी gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45. — Vgl. भरूजा, भारुजिक.

भरुटक n. *gebratenes Fleisch* H. 412. भरूटक (die Länge durch das Versmaass gesichert) Halâj. 2, 168.

भरूजा f. von भ्रस्ज् abgeleitet Nir. 2, 2. bezeichnet vielleicht (adjectivisch) *eine Farbe;* °जी AV. 2,24,8 kann Bez. *eines schädlichen Thieres* sein; vgl. भरुज. भरूजा v. l. für भरुज im gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5, 3, 108. — Vgl. भारूजिक.

भरूटक s. भरुटक.

भरेषुजा (भरेषु, loc. pl. von भर, + जा) adj. Beiw. des Soma: *unter Jubelruf geboren* d. h. *erzeugt* ṚV. 1,91,21.

भरेह्नगरी (भ° + न°) f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. No. 657.

भर्ग (von भर्ज् = φλέγω) 1) m. *a) strahlender Glanz,* = भर्गस् Çat. Br. 5,4,5,1. Pańkav. Br. 18,9,1. Çâṅkh. Çr. 5,1,10. Âhnikat. im ÇKDr. — *b)* Bein. Çiva's AK. 1, 1, 1, 29. H. 195. Halâj. 1, 12. Kathâs. 1, 34. Prab. 55,7. Spr. 2895. Vop. 5,7. Bein. Brahman's Muk. zu AK. ÇKDr. — *c)* N. pr. eines Mannes P. 4, 1, 111. mit dem patron. Prâgâtha, Liedverfassers von ṚV. 8,49. 50. eines Fürsten, Sohnes des Veṇuhotra Hariv. 1596 (vgl. VP. 409. fg., N. 16). des Vîtihotra Bhâg. P. 9, 17, 9. des Vahni 23,16. pl. N. pr. eines Kriegerstammes P. 4,1,178. MBh. 2, 1085. 6, 358 (nach der ed. Bomb.). — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,227. — Vgl. भार्ग, भार्गायण, भार्गि.

भर्गभूमि m. N. pr. eines Fürsten Hariv. Langl. I, 134. 147. VP. 410, N. 16. — Vgl. भार्गभूमि und भृगुभूमि.

भर्गशिखा (भर्ग + शि°) f. Titel einer Schrift Hall 197.

भर्गस् (von भर्ज् = φλέγω) Uṇâdis. 4, 215. n. 1) = भर्ग *strahlender Glanz* (= तेजस् Schol. zu Uṇ. 4, 215), namentlich der Götter: बक्रित्या तद्वपुषे धायि दर्शतं देवस्य भर्गः ṚV. 1,141,1. तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि 3,62,10. 10,61,14. AV. 19,37,1. Çâṅkh. Çr. 18, 20, 8. Âçv. Gṛhj. 1, 23, 15. Çat. Br. 12, 3, 4, 6. Kâtj. Çr. 13, 1, 12. Maitrjup. 6, 35. Bein. Brahman's Uǵǵval. — 2) N. eines Sâman Lâtj. 3,4, 8. 10.

भर्गस्वत् (von भर्गस्) adj. *hell,* von der Stimme: यथा भर्गस्वतीं वाचमावदामि जनाँ अनु AV. 6,69,2.

भर्गायण m. pl. Pravarâdhj. im Verz. d. B. H. 59,14 wohl fehlerhaft fur भा°.

भर्ग्य m. = भर्ग Bein. Çiva's Râjam. zu AK. 1,1,1,29. ÇKDr. Hâr. 8.

भर्कु m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*.

भर्ज् s. भ्रस्ज्.

भर्जन (von भर्ज्) n. = भ्रज्जन P. 6,6,47. 1) *das Rösten* Çabdam. im ÇKDr. धाना° Kâtj. Çr. 5,8,16. — 2) *Pfanne zum Rösten* Schol. zu Kâtj. Çr. 2,4,27. 38. 5,8,22.

भर्णस् in सहस्र° (भर्णस् = भरण Schol.) etwa so v. a. *tausendfältig:* इन्दुं सहस्रचक्षसं सहस्रभर्णसम् ṚV. 9,60,2. वाच् 64,25. 26. रयि 98,1.

भर्तर् und भर्तर् (von 1. भर्) nom. ag. 1) *Träger:* भर्ता वज्रस्य धृष्णोः (P. 2,2,16, Schol.) ṚV. 10,22,3. Çat. Br. 3,9,4,3. 8,5,1,10. — 2) *Erhalter, Ernährer; Miethsherr; Herr, Gatte* AK. 3,4,14,62. 2,6,1,35. Trik. 2,6,10. H. 359. 516. an. 2,181. Med. t. 39. Halâj. 2,342. बिभर्ति भर्ता विश्वस्योच्छिष्टो जनितुः पिता AV. 11,7,15. 18,2,30. भर्तेव गर्भं स्वमिच्छवो धुः ṚV. 5,58,7. उतो भर्ता भार्यं नानुबुध्यते Çat. Br. 2,3,4,7. 4,6,7,21. 14,4,1,19. स्फीतस्य वृष्णिराष्ट्रस्य भर्ता गोप्ता च माधवः MBh. 5, 3042. भुवनस्य Çâk. 185. 186. भुवः Ragh. 1, 74. भर्तृकार्यधनो हि सः (शूद्रः) M. 8, 417. 7, 94. 95. Gegens. प्रकृतयः *Unterthanen* Kâm. Nîtis. 12,8. R. 6,8,36. 31,19. Megh. 1. 34. mit seinem obj. componirt, das comp. oxytonirt, gaṇa याजकादि zu P. 2,2,9. 6,2,151. H. 7. पुत्रांस्त्रैलोक्यभर्तृन् R. 3,20,13. भूतभर्तृ Bhag. 13,16. भृत्य° Jâǵn. 1,121. क्रथकैशिकभर्ता Hariv. 6610. ग्राम°, विवीत° *Haupt, Chef, Aufseher* Jâǵn. 2, 271. *Gatte* M. 3,60. 174. 5,90. 148. fg. भार्याया भरणाद्भर्ता MBh. 1,4199. N. 4,14. 8,8. 9,20. Ragh. 3,1. Megh. 97. भर्तृप्राप्तिव्रत Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,37. दुर्बलभर्तृका adj. Mṛkkh. 84, 11. प्रवासस्थितभर्तृका Kathâs. 34,13. मर्त्यभर्तृका 37,205. मृतभर्तृका 28,174. स्वाधीनभर्तृका Sâh. D. 46, 8. 13. f. भर्त्री *Erhalterin, Ernährerin, Mutter* AV. 5, 5, 2. Kauç. 106. TBr. 3,1,1,4. — Vgl. जगतीभर्तर्, दिवस°, नृ°, पशु°, प्रोषितभर्तृक (°भर्तृका auch Jâǵn. 1,84).

भर्तव्य (wie eben) adj. 1) *zu tragen:* स भारः सौम्य भर्तव्यो यो नरं नावसादयेत् Spr. 5168. — 2) *zu erhalten, zu ernähren, zu pflegen* Çat. Br. 1, 5, 2, 15. Nir. 4, 16. Jâǵn. 1, 74. 2, 140. MBh. 1, 3106. 4206. 3, 2734. (vgl. Spr. 2019). Spr. 2892. Râǵa-Tar. 6,18. Daçak. in Benf. Chr. 188,5. P. 3,1,112, Sch. *zu dingen, zu besolden, zu halten:* सुभृतेनैव (*gut besoldet*) दैवज्ञेनान्ये तद्विदश्चत्वारो भर्तव्याः Varâh. Bṛh. S. S. 7, Z. 11.

भर्तृघ्नी (भर्तर् + घ्नी) f. *eine Mörderin ihres Mannes* Jâǵn. 3,6.

भर्तृत्व (von भर्तर्) n. *der Stand eines Gatten:* वृणोत्विमं वरारोहा भर्तृत्वे MBh. 5,380. त्वां भर्तृत्वे ऽभ्यर्थयिष्यति Kathâs. 26,148.

भर्तृदारक (भर्तर् + दा°) m. *Kronprinz* (insbes. im Drama) AK. 1, 1, 7, 12. Trik. 3, 3, 336. H. 332. Halâj. 1, 98. °दारिका *Königstochter, Princessin* AK. 1,1,7,13. H. 333.

भर्तृमती (von भर्तृमत् und dieses von भर्तर्) adj. f. *einen Gatten habend, verheirathet* Çâk. 114.

भर्तृमेण्ठ (भर्तर् + मे°) m. N. pr. eines Dichters Râǵa-Tar. 3, 262. Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,36. 140,*a*,1 v. u. 209,*a*,8. — Vgl. मेण्ठ.

भर्तृयज्ञ (भर्तर् + यज्ञ) m. N. pr. eines Autors Weber, Lit. 137. Ind. St. 1,470. Hall 192.

भर्तृव्रत (भर्तर् + व्रत) n. *Treue gegen den Gatten:* नित्यं °व्रते स्थिता Hariv. 3012. — Vgl. पतिव्रत.

भर्तृव्रता (wie eben) adj. f. *dem Gatten treu* MBh. 13,6798. Spr. 3025. Davon nom. abstr. °त्व (भर्तृव्रतत्व gedr.) R. Gorr. 1, 36, 8. — Vgl. पतिव्रता.

भर्तृसात् (von भर्तर्) adv. *an den Mann:* कृता *verheirathet* JÂGN. 2,141.

भर्तृस्थान (भर्तर् + स्थान) n. N. pr. eines Wallfahrtsortes MBH. 3, 8054. 8202.

भर्तृस्वामिन् (भर्तर् + स्वा°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,36.

भर्तृहरि (भर्तर् + हरि) m. N. pr. eines Bruders des Königs Vikramâditja, dem die Autorschaft dreier Çataka (ÇṚÑGÂRA-Ç., NÎTI-Ç. und Vairâgja-Ç.), grammatischer Kârikâ, des Vâkjapadîja und von Einigen auch des Bhaṭṭikâvja zugeschrieben wird, LIA. II, 803. 1161. fgg. TRIK. 2,7,26. Verz. d. Oxf. H. 161,*b*,8. 160,*b*,3. 175,*b* (No. 398). 177,*b*,8. 239,*a*,9. SÂH. D. 32,3. WASSILJEW 54. — Vgl. भर्तृहेम und हरि.

भर्तृहेम m. = भर्तृहरि Verz. d. Oxf. H. No. 247.

भर्त्स्, भर्त्सयति (nach DHÂTUP. 33,9 med.; nach VOP. auch act., welches allein zu belegen ist); ausnahmsweise भर्त्सति; *drohen; hart anfahren, ausschelten;* mit dem acc. der Person MBH. 1,5982. 3,423. शब्देन महता भर्त्सयन्तौ परस्परम् 4,357. भर्त्सयन्ति स्म वैदेहीं क्रूरैर्वाक्यैः R. 5,25,13. भर्त्स्यमान pass. 6,103,9. KATHÂS. 40,7. भर्त्सयन्निव वाग्जालैः PRAB. 20,4. DAÇAK. in BENF. Chr. 195,14. विपदापन्नम् — शक्त्या ततः समुद्धृत्य हितार्थं भर्त्सयेत्सुधीः Spr. 4749. आचार्यो ऽपनिधिश्चैव भर्त्स्यते MBH. 3,13083. भर्त्सित *hart angefahren, ausgescholten* Spr. 654. PAÑKAR. 1,4,37. 10,33. दुर्बलेषु भर्त्सितानि *Drohungen gegen Schwache* DAÇAK. in BENF. Chr. 185,21. भर्त्सिते (= भर्त्सने कृते Schol.) यतवाग्भयात् BHÂG. P. 4,28,19. *verspotten:* भर्त्सयन्तीव भास्करम् MBH. 2,434 = HARIV. 12663. St. भर्त्समाना PAÑKAT. 119,4 hat die v. l. निर्भर्त्स्य. In der folgenden Stelle steht भर्त्स्यामि in der Bed. eines fut.: दुष्टौ हि त्वां भर्त्स्यामि दूषयिष्यामि काबवम् AV. 3,9,5.

— अभि *Jmd* (acc.) *drohen:* कैकेयीमभिभर्त्स्य ताम् R. 1,28,13. *ausschelten* R. GORR. 2,105,22. *verspotten, auslachen* so v. a. *übertreffen, verdunkeln:* तस्य तेजो ऽभिभर्त्सितः MBH. 3,10921.

— अव *Jmd* (acc.) *bedrohen:* नन्दयन्सुहृदः सर्वान् शात्रवांश्चावभर्त्सयन् MBH. 3,15096. DRAUP. 5,23. *ausschelten* MBH. 5,641. 7115. R. 2,96,23.

— उद्, उद्भर्त्सत ÇÂÑKH. BR. 12,23,1.

— निस् *drohen, hart anfahren, ausschelten;* mit dem acc. der Person MBH. 12,1427. 14,159. R. 4,15,1. KATHÂS. 42,160. 46,59. Spr. 3194. MÂRK. P. 16,17. PAÑKAT. 55,10. निर्भर्त्स्य MBH. 1,4190. 2,2528. 3,7518. HARIV. 10718. 12576. BHÂG. P. 9,14,8. PAÑKAT. 84,18. 127,16. परुषवाक्यैर्हस्तिनं निर्भर्त्सितवान् 129,23. निरभर्त्सयत KATHÂS. 32, 52. HARIV. 4409. निर्भर्त्सित KATHÂS. 2,59. BHÂG. P. 5,14,11. MÂRK. P. 63, 18. 112,9. BRAHMA-P. in LA. (II) 57,22. ÇUK. ebend. 34,14. 36,5. *verhöhnen, verspotten* PRAB. 13,11. HIT. 64,22. निर्भर्त्सितशोकादलप्रभूति KUMÂRAS. 1,42. — Vgl. निर्भर्त्सन.

— अभिनिस् *ausschelten:* °र्भर्त्स्य R. 2,78,19.

— परि *drohen, hart anfahren, ausschelten* MBH. 3,16008. 4,458. °भर्त्स्यमान R. 5,60,20. °भर्त्सित 4,61,37. °भर्त्सती MBH. 3,16141. — Vgl. परिभर्त्सन.

— सम् *hart anfahren, ausschelten:* °भर्त्सित R. 2,75,16.

भर्त्सक (von भर्त्स्) nom. ag. *der da droht, hart anfährt, schilt:* पर° VJUTP. 69.

भर्त्सन (wie eben) n. *das Drohen, harte Anfahren, Ausschelten* AK. 1,1,5,14. P. 8,1,8. f. आ dass.: इत्यादिभर्त्सनां कृत्वा KATHÂS. 32,54. pl. SÂH. D. 55,7.

भर्त्सपत्रिका (भर्त्स? + पत्र) f. *eine best. Pflanze,* = महानीली RÂGAN. im ÇKDR.

भर्ब् und भर्भ् s. u. भर्व्.

भर्म n. = भर्मन् *Lohn; Gold* (auch HALÂJ. 2,18); *Nabel* DVIRÛPAK. im ÇKDR.

भर्मण्या (von भर्मन्) f. *Lohn* H. 363.

भर्मन् (von 1. भर्) n. 1) *Erhaltung, Pflege* NIR. 7,25. तस्य भर्मणे भुवनाय देवा धर्मणे कं स्वधया पप्रथन्त RV. 10,88,1. Vgl. अरिष्ट°, गर्भ°, ज्ञातृ°. — 2) *Last* H. an. 2,277. — 3) *Lohn* AK. 2,10,38. TRIK. 3,3,251. H. 363. H. an. MED. n. 99. — 4) *Gold* NAIGH. 1,2. AK. 2,9,95. TRIK. H. 1044. H. an. MED. *Münze, Goldstück* WILS. — 5) *Nabel* VIÇVA im ÇKDR. — Vgl. भर्म.

भर्म्याश्व m. N. pr. eines Fürsten, Vaters des Mudgala, BHÂG. P. 9, 21,31. fg. कृर्यश्व andere Autt. — Vgl. भार्म्य, भार्म्यश्व und भृम्यश्व.

भर्य HARIV. 8831 fehlerhaft für भार्य, wie die neuere Ausg. hat.

भर्व्, भर्वति = अत्ति NAIGH. 2,8. NIR. 9,23. *kauen, verzehren:* अग्निर्जम्भैस्तिगितैरत्ति भर्वति RV. 1,143,5. पृथून्यग्निरनु याति भर्वन् 6,6,2. Verwandt mit भस्. Nach DHÂTUP. 15,71 bedeuten भर्व्, भर्वति, भर्ब्, भर्बति und भर्भ्, भर्भति *Jmd ein Leid zufügen.*

भर्वर m. bei SÂJ. zu RV. 4,21,1 so v. a. जगद्भर्तर्, प्रजापति.

भर्श् s. भ्रंश्, भ्रश्.

भल्, भलते (परिभाषणे [निरूपणे], हिंसायाम् [वधे] und दाने) DHÂTUP. 14,24. भालयते (आभण्डने oder निरूपणे) 33,27. — Vgl. भल्ल्.

— नि, °भालयति und °ते *wahrnehmen:* यं वै सोम्यैतमणिमानं न निभालयसे KHÂND. UP. 6,12,2. 13,2. निभालय ÇAÑK. zu KATHOP. 1,6. गुणशतशालिनि विप्रगुनः केवलदोषं निभालयति (Conj. für विभा°) Spr. 4016. — Vgl. निभालन.

— सम् *vernehmen:* विज्ञप्तिम् — संभालयामास NAISH. 6,76.

1. भल enklit. Part. *gewiss:* भद्रं भल त्यस्या अभूद्यस्या उदरमामयत् RV. 10,86,23. सर्वे भल ब्रवाथ AV. 7,56,7. — Vgl. बल्, बट् und mahr. भला *well!*

2. भल m. gegen die Sonne gewendet spricht man: भलाय स्वाहा भलाय स्वाहा GOBH. 4,6,11.

भलता (1. भ + ल°) f. *Paederia foetida Lin.* ÇABDAR. im ÇKDR.

भलत्र n. SIDDH. K. 249,*b*,3.

भलन्दन m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112 und gaṇa अरीहणादि zu 4,2,80. des Vaters des Vatsaprî (Vatsaprîti) VP. 352. BHÂG. P. 9,2,23. BRAHMAVAIV. P., ÇRÎKṚSHṆAGANMAKHAṆḌA 17 im ÇKDR. pl. *die Nachkommen des* Bh. gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63. भलन्द, भलन्दव Verz. d. Oxf. H. 41,*b*,41. — Vgl. भालन्दन, भालन्दनक und भनन्दन.

भलानस् m. pl. N. pr. eines Volksstammes RV. 7,18,7.

भल्ल्, भल्लते (परिभाषणे [निरूपणे], हिंसायाम् und दाने) DHÂTUP. 14, 25. — Vgl. भल्.

भल्ल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. सख्यादि zu 80. m. AK. 3,6,2,21.

1) *eine Art Pfeil* H. 780, Sch. m. H. an. 2,503. n. Med. l. 42. MBh. 1, 5522. 3,11094 (S. 572). 12216. 14892. 15742. 4,1525. 1804. 2042. 6, 1812. 14,2500. R. 6,7,24 (m.). 19,50. 27,25. 36,77. 79,16. 51 (m.). 52. 91,18 (m.). Ragh. 4,63. 7,55. 9,66. Kathâs. 42,4. 48,60. Bhâg. P. 4,10, 18. 9,6,17. Mârk. P. 127,20. Nirgends neutr. — 2) m. *Bär* (vgl. अच्छभल्ल, भल्लुक, भल्लूक) AK. 2,5,4. H. an. Med. Spr. 2231, v. l. — 3) m. s. u. भल. — 4) m. pl. N. pr. eines Volksstammes (v. l. मल्ल) P. 5,3,114, Sch. Vgl. भल्लापलोलजटासुर° Varâh. Bṛh. S. 14, 30, wo vielleicht भल्ल-अपलोल° zu trennen ist. — 5) f. ई = भल्लातक *Semecarpus Anacardium Lin.* H. an. Med. — Vgl. भाल्ल, भाल्लेय.

भल्लक 1) m. = भल्ल *Bär* Dvirûpak. im ÇKDr. Pañkar. 1,7,28. — 2) f. भल्लिका = भल्लातक Çabdak. im ÇKDr. स्वर्गभल्लिकारूप: Schol. zu Çâñkh. Br. 10, 2.

भल्लकीय gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. — Vgl. भाल्लकीय.

भल्लट m. N. pr. eines Dichters Râǵa-Tar. 5,203. Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,37.

भल्लपाल v. l. für भल्ल, पाल im gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

भल्लपुच्छी (भल्ल + पुच्छ) f. *Hedysarum lagopodioides Lin.* Çabdak. im ÇKDr.

भल्लवि m. N. pr. eines Mannes Çaṁk. zu Khând. Up. 5,11,1. — Vgl. भाल्लविन्, भाल्लवेय.

भल्लाक m. N. pr. eines Fürsten Vâju-P. in VP. 453, N. 36. — Vgl. भल्लाट, भल्लाद.

भल्लाक्ष m. im voc. ein Flamingo so angeredet Khând. Up. 4,1,2. = भद्राक्ष Ind. St. 2,88.

भल्लाट 1) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1070. fg. VP. 453. भल्लाक und भल्लाद andere Autt. — 2) m. N. pr. eines Berges: भल्लाटमभितो गिरयो शुक्तिमन्तं च पर्वतम् MBh. 2,1079. — 3) N. eines Thores Hariv. 6510. — 4) °नगर n. N. der Haupt*stadt* des Königs Çaçidhvaǵa Kalki-P. 22 im ÇKDr.

भल्लात m. n. = भल्लातक Ratnam. 68. Çârñg. Saṁh. 1,7,18.

भल्लातक m. *Semecarpus Anacardium Lin., Tintenbaum*; n. *die Nuss, welche ein scharfes Oel enthält und vielfach medicinisch gebraucht wird* (*marking nut, Acajou-Nuss, Elephantenlaus*) AK. 2,4,2,23. Ratnam. 68. MBh. 3,10039. 11570. 13,2773. R. 2,56,7 (9 Gorr.). 3,17,9. Suçr. 1,141,15. 142,4. 219,19. 357,21. 2,36,19. 51,9. 174,18. Varâh. Bṛh. S. 29,11. 44,5. Bhâg. P. 8,2,13. Brahma-P. in LA. (II) 51, 20. °स्नेह Suçr. 1,159,12. 237,5 (2,51,17). °तैल 1,183,13. °कास्थि 262,15. °मज्जन् 2,51,19. °विधान 12,15. 51,9. 158,14. Nach AK. Trik. 2,4,13. 3,5,24 auch °की f.

भल्लाद m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,21,26. — Vgl. भल्लाक, भल्लाट.

भल्लिक m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 389. Schiefner, Lebensb. 246 (16). Lalit. 356. 363. — भल्लिका s. u. भल्लक.

भल्लुक m. *Bär* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. AK. 3,4,6,31. H. 1289. Vjutp. 116. — Vgl. भल्ल, भल्लूक, भालुक, भालूक, भाल्लूक, भीलुक.

भल्लूक m. 1) *Bär* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. AK. 2,5,3. H. 1289. Halâj. 2,73. MBh. 12,4259. Bhâg. P. 3,10,23. Vgl. भल्लुक. — 2) *Hund* Râǵan. im ÇKDr. — 3) *eine Muschelart* Suçr. 1,205,20. = महाकपर्द Nigh. Pr. — 4) *eine best. Pflanze* Suçr. 1,137,20. 2,53,2. 10. *eine Art* Çjonâka Râǵan. im ÇKDr.

भल्वाचि (?) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,42.

भव (von भू) 1) m. Kâç. zu P. 3,1,143. = भाव Vop. 26,36. *a*) *Entstehung, Geburt* AK. 3,4,22,208. H. an. 2,532. Med. v. 20. जातिसहस्रेषु Jâǵn. 3,64. प्रयाति जीवो ऽयं भवं योनिशतेषु 131. भवो ऽभाव: Bhag. 10,4. भवो हि लोकाभ्युदयाय तादृशाम् Ragh. 3,14. Çâk. 186. Spr. 5209. यतो भव: । मनसश्चेन्द्रियाणां च भूतानां महतामपि Bhâg. P. 3,26,24. शापभवभीरु Brahma-P. in LA. (II) 55,9. भूतभव्यभवो ह्यसि *du bist es ja, aus dem das Vergangene und Gegenwärtige entstanden ist*, Mârk. P. 99,48. सर्वभूत° MBh. 7,9489. भूतभव्यभवोद्भव 9507. *das Werden zu Etwas*: किलासंभव Kâth. 33,4. Vgl. सार्प°. — *b*) am Ende eines adj. comp. (f. आ) *da und da entstanden, von da und da kommend, da und da befindlich*: गन्धान्नानापुष्पभवान् R. 2,94,14. वनवासभवैर्दुःखैः R. Gorr. 2, 30,34. अनन्तभवा (वृष्टि) Varâh. Bṛh. S. 46,38. Sûrjas. 11,3. तीर्थे तोयव्यतिकरभवे Ragh. 8,94. कुम्भपूरण° (निनद) 9,73. आद्रि° (पुमंस्) 13,8. आकाशभवा (सरस्वती) Kumâras. 4,39. Megh. 46. Çâk. 41, v. l. Spr. 132. 2808. 5046. AK. 2,9,54. Sâh. D. 14,6. 71,15. H. 162. 1402. मूलं त्रपुसीभवं यत् d. i. *die Wurzel der* Trapusî Suçr. 2,481,12. AK. 1,1,2,3. 2,8,1,23. H. 168. अद्रूर° Sch. zu P. 1,2,51. 4,2,70. तत्रभवो रवि: Sûrjas. 3,40. Nach dem Schol. adj.: तत्र पदे भव उत्पन्न:. पञ्चयज्ञभव so v. a. *zu den fünf Opfern in Beziehung stehend* Kull. zu M. 3,286. — *c*) *das Dasein, Existenz*; = सत्ता Trik. 3,3,419. H. an. Med. सत्वसंभवभव Spr. 922. Burn. Intr. 487. 493. fg. Lot. de la b. l. 331. भवाग्र 309. भवान्तर *eine andere, frühere Existenz* Schol. zu Kâtj. Çr. 38,24. *eine künftige Existenz, das künftige Leben* Spr. 3207. AK. 3,5,8. H. 1528. Halâj. 5,91. — *d*) *das weltliche Dasein, die Welt*, = संसार Kâç. zu P. 3,1,143. Trik. 1, 1,133. 3,3,419. H. an. Med. Halâj. 5,20. Iogas. 1,19. Kumâras. 2,51. Spr. 664. 937. 993. 1412. 2036. 2071. 2156. 2894. 3317. 5229. Pañkar. 12,45 (pl.). Mârk. P. 23,43. Prab. 59,6. °कान्तार Vjutp. 153. भवारण्य Spr. 2032. भवाम्बुराशि 2877. भवार्णव 4100. Pañkar. 2,4,16. भवाब्धि 1,10,19 (lies: °भवाब्धे:). Spr. 734. LA. (II) 92,21. °सिन्धु Bhâg. P. 1,6,35. भवेश, भवबन्धेश und भवाब्धिनाविनाविक Beinn. von Çiva Pañkar. 1,8,18. भवारि Weber, Râmat. Up. 327. °च्छिद् Bhâg. P. 2,6,35. 4,1,48. 9,9,14. Prab. 108,6. भवोच्छेद 5. °च्छेद Çiç. 1,35. °निबन्धविनाशिनी Weber, Râmat. Up. 361. °निगडनिबन्धनच्छेदनी Pañkar. 1,2,7. भवातिग 4,3,19. °मोचन Gît. 1,21. भव in LA. (II) 32,6 ist schwerlich richtig, da das Wort niemals wie लोक auch *die Menschen* bezeichnet; die erste Ausg. hat hier eine ganz andere Lesart. So ist auch Spr. 2525 die Lesart भुवि vorzuziehen. — *e*) *eine gute Existenz, Wohlfahrt, Heil*; = श्रेयस् H. an. = क्षेम Med. भवाय स हि लोकानां रावणस्य वधाय च R. 1,19,5 (13 Gorr.). को हि नाम भवेनार्थी साहसेन समाचरेत् MBh. 1,7958. यस्माद्दुहितेत लोका: कथं तस्य भवो भवेत् 3,1050. 1066. भवाभवौ 1065. Sâv. 3,10. Spr. 5238. 5241. R. 2,22,22. 77,24. 5,21,22. 89,31. ब्राह्मणा हि महात्मान: प्रियो मूलं भवस्य च R. Gorr. 1,79,18. 19. Spr. 3769. °भावन Bhâg. P. 1, 10,2. 8,6,19. सर्वभवारणि Mârk. P. 19,7. Nach H. an. und Med. auch = आप्ति, प्राप्ति *Erlangung, Erreichung*. — *f*) N. eines Gottes, Gefährten des Rudra; oft in Verbindung mit Çarva genannt. In den späteren Schriften (vom MBh. an) = Çiva oder *eine Form desselben*; so auch

Bez. eines der Rudra. Kâç. a. a. O. AK. 1,1,1,30. 3,4,21,208. H. 198. H. an. Med. Halâj. 1,11. VS. 16,18. 28. 39,8. शर्वायास्त्रं उत राज्ञे भवाय AV. 6,93,2. 8,8,17. 11,2,3. 8. 9. 16. 27. 15,5,1. भवाशर्वौ 11,2,1. 4,28, 1. 8,2,7. 10,1,23. भवाशर्वाविदं ब्रूमो रुद्रं पशुपतिश्च यः 11,6,9. 12,4,17. भव, रुद्र, पशुपति TS. 1,4,36,1. Taitt. Âr. 10,16. Âçv. Grhj. 4,8,19. Sohn des Mahâdeva Çâṅkh. Çr. 4,20,1. — MBh. 2,417. 3,1618. 7,2898. 9586. 13,690. 875. 4360. 14, 197. Hariv. 7586. 9891. fgg. R. 1,44,28 (43, 21 Gorr.). 66, 11. Kumâras. 1, 21. 3, 72. Spr. 2005. Râǵa-Tar. 3, 271. VP. 54. 58. fg. Bhâg. P. 2,6,42. 3,12,12. 4,1,48. 64. 2,1. Mârk. P. 52,7. 14. Verz. d. Oxf. H. 53,b,45 (= शल). Hariv. 14170. VP. 121, N. 17. Mit. 142,8. Bhâg. P. 5,6,17. भवौ du. so v. a. Bhava und Bhavânî 5,24, 17. plur. Ind. St. 2,46. — g) N. des Agni (bei den Bâhika) Çat. Br. 1,7,3,8. 6, 1, 3, 15. Çâṅkh. Çr. 4, 18, 7. 19, 1. Kauç. 51. Çâṅkh. Br. 6, 2. (अग्निः) आवसथ्ये भवो ज्ञेयः Grhjasaṁgr. 1,6. — h) N. des 1ten und 4ten Kalpa (vgl. कल्प 2, d.) Verz. d. Oxf. H. 51, b, 41. — i) N. pr. eines Fürsten MBh. 1,226. eines Sohnes des Pratihartar VP. 165. des Viloman 436. eines Autors Hall 192. eines reichen Mannes Burn. Intr. 235. fgg. — 2) n. die Frucht der Dillenia speciosa, = भव्य, भविष्य, भावन Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. अ°, अर्णो°, अश्लेषा°, आत्म°, कृत्तिका°, तनु°, दुर्वाग्भव, पुनर्भव, पुष्य°, प्राय°, फल्गुनी°, बह्निर्भव, मनो°, सु°.

भवक (wie eben) adj. f. आ = भवतात् P. 7,3,45, Vârtt. 4, Sch. = आशीर्वाचक Saṁkshiptas. im ÇKDr. Am Ende eines adj. comp. = भव Dasein, Existenz: परार्थ° für Andere daseiend Bhâg. P. 10,30,9.

भवकेतु (भव + केतु) m. Bez. einer best. Lichterscheinung am Himmel Varâh. Brh. S. 11,47.

भवक्षिति (भव + क्षि°) f. Geburtsstätte Bhâg. P. 4,3,11.

भवखामि m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,1444.

भवघस्मर (भव + घ°) m. Waldbrand Çabdam. im ÇKDr.

भवचन्द्र (भव + च°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122, a, 12.

भवच्छेद (भव + छेद) m. N. pr. eines Grâma Râǵa-Tar. 3,381.

भवत्रात (भव + त्रात) m. N. pr. eines Lehrers Vaṁçabr. des SV. in Ind. St. 4,372. Müller, SL. 443. eines Sohnes des Bhava Burn. Intr. 236.

भवदा (भव + दा f. von 1. द) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2631.

भवदारु (भव + दारु) n. = देवदारु Pinus Deodora Roxb. Râǵan. im ÇKDr.

भवदीय (von भवत् 2.) adj. dein oder euer (in ehrerbietiger Rede) P. 4, 2,115. 6,3,35, Vârtt. 4. मदर्था भवदीया ये ये मदीयास्तवैव ते MBh. 6, 4917. 15,114. Bhâg. P. 9,18,39. Pañkat. 135,8. 220,3.

भवदेव (भव + देव) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 273, b, 42. 283, a, 30. No. 713 (भट्ट°). Verfasser des Vjavahâratilaka 292, b, 18. des Smṛtikandra und Prâjaçkittaprakaraṇa 510, b. Ind. St. 1, 470. Hall 170. 193.

भवदेवभट्ट (भ° + भट्ट) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292, a, 45. Verfassers der Khandogapaddhati 510, b. Vgl. u. गर्भाधान und गालन.

भवदेवमिश्र (भ° + मिश्र) m. N. pr. eines Autors Hall 10. des Verfassers des Bhâvaprakâça Nigh. Pr. Einl. — Vgl. भावमिश्र.

भवद्देव (भवत् + देव) m. N. pr. eines Mannes Hall 185.

भवद्विध (भवत् 2. + विधा) adj. einer von deines (eures) Gleichen (in ehrerbietiger Rede) R. 5,48,7. Pañkat. 143, 16. II, 185.

भवन (von भू) 1) n. das Werden, = जन्मन्, भाव Trik. 3,3,250. H. an. 3,395. Med. n. 101. ननु प्रागसतो घटस्य भवनं दृश्यते Schol. zu Kap. 1, 78. — 2) Wohnstätte, Wohnung, Haus; m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249, a, 10. n. AK. 2,2,4. Trik. H. 990. H. an. Med. Halâj. 2,136. Nir. 4, 5. M. 11, 187. MBh. 1, 6960. 3,1790. 1821. 4,59. पितृवन° (= श्मशानगृह Schol.) 13,340. देवराजस्य N. 2,13. Sund. 2,5. 1,28. कुवेर° R. 1, 77, 14. 2, 27, 12. Suçr. 1, 109,14. Varâh. Brh. S. 46,20 (neben प्रासाद). Kâm. Nîtis. 7,14. 37. Kumâras. 3,75. 10,78. Çâk. 179. Megh. 33. 39. 78. Spr. 2746. 2928. 3080. 4654. 5229. Kathâs. 43,274. Vet. in LA. (II) 6,1. 8,19. 14,4. 17,12. Gît. 1,21. Râǵa-Tar. 1,369. सुन्दरी° Tempel 5,100. भट्टारिकायाः Vet. in LA. (II) 27, 17. प्रद्यग्धभवनां लङ्काम् R. 3,42,53. गवाम् MBh. 3, 6020. कृष्णभोगि° Gît. 6,12. अविनय° (स्त्री) Spr. 392. कीर्तेः (राज्ञः) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 31. निवास° Schlafgemach Kathâs. 33, 4. Vgl. अमृत°, गर्भ°, चर°, देव°, देवी°, धातृ°, ब्रह्म° (auch Bhag. 8, 16 v. l. für °भुवन), राज°, वास°. — 3) n. der Ort, wo Etwas wächst: धान्यानां भवनं क्षेत्रे so v. a. ein mit Körnerfrucht besäetes Feld P. 5,2, 1. यवादिभवनं यत्क्षेत्रम् AK. 2,9,7. शालि° Reisfeld MBh. 5,3007. — 4) n. = भुवन Wasser H. 1069, Sch.

भवनन्द (भव + नन्द) m. N. pr. eines Schauspielers Kathâs. 2,35.

भवनन्दिन् (भ° + न°) m. N. pr. eines Mannes, eines Sohnes des Bhava, Burn. Intr. 236.

भवनपति (भ° + प°) m. = भवनाधीश Sch. zu H. 63. 90.

भवनाग (भव + नाग) m. N. pr. eines Autors Hall 192.

भवनाथ (भव + नाथ) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. No. 601. °महामहोपाध्याय Hall 72. 81. 82. °मिश्र 179. ठक्कुर° 201 nach Verz. d. Kopenh. H., wo aber भावनाथ gedruckt ist.

भवनाधीश (भवन + अ°) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Ǵaina, die in 10 Unterarten zerfällt, H. 90.

भवनाशिनी (भव + ना°) f. Bein. des Flusses Sarajû (das weltliche Dasein vernichtend) ÇKDr. nach den Purâṇa.

भवनीय partic. fut. pass. von भू. °यं त्वया du musst sein Vop. 26,3.

भँवत् (von भू) 1) partic., nom. m. भवन्, f. भवन्ती; a) seiend Trik. 3,3, 175. Med. t. 137. दूरे ऽपि भवन् Spr. 1221. Çiç. 1, 68. — b) gegenwärtig: भूतं भवद्भविष्यच्च M. 12,97. समतीतं च भवच्च भावि च Ragh. 8,77. भूतभव्यभवन्नाथः Mârk. P. 79,7. Pañkar. 4, 3, 49. भवद्भूतभव्ये in der Gegenwart, Vergangenheit und Zukunft Vop. 25, 1. — 2) Uṇâdis. 1,64. pron. der zweiten Person (construirt mit der 3ten pers. verbi) in ehrerbietiger Rede; nom. m. भवान् (vgl. महत्), f. भवती gaṇa सर्वादि zu P. 1, 1,27. Vop. 3,9. 148. fg. 4,12. Trik. Med. voc. m. भवन् und भोस् (s. bes.) P. 8,3,1, Vârtt. 2. भवान्वक्ष्यति Çat. Br. 10,3,4,3. 14,7,3,5. 8,2,2. 9, 4,10. Khând. Up. 4,4,1. साधु भवानास्ताम् यर्चिष्यामो भवन्तम् Pâr. Grhj. 1,3. 2,2. भवत्पूर्वां ब्राह्मणो भिक्षेत भवन्मध्यां राजन्यो भवदन्त्यां वैश्यः 4. d. h. भवति भिक्षां देहि sagt der Brâhmaṇa, भिक्षां भवती ददातु der Kshatrija und देहि भिक्षां भवति der Vaiçja, nach Kauç. 57. भवत्पूर्वं चरेद्भैक्षमुपनीतो द्विजोत्तमः। भवन्मध्यं तु राजन्यो वैश्यस्तु भवदुत्तरम्॥ M.

2,49. भोभवत्पूर्वकं त्वेनमभिभाषेत 128. Âçv. Gṛhj. 1,19 (Pariçishṭa). 21, 4. 22,8. Gobh. 2,10,34. M. 11,99. Bhag. 1, 8. Sund. 1, 24 (भवद्याम्). तस्यां भवान् ब्रह्म ब्रनमेजय: MBh. 1, 3837. fg. 3,16248. 16250. के वै भवन्त: N. 3,2. दृष्टा मे भवत: कृता 14,17. R. 1,4,10. 57,19. स्वस्ति भवत्ये Mṛkkh. 65,15. Çâk. 13,1. 22. 18,13. Mârk. P. 23,82. Hit. 10,21. Häufig mit dem eigentlichen Pronomen der 2ten Person wechselnd: शक्रस्त्वां द्रष्टुमिच्छति । ग्रोरोहतु भवान् u. s. w. Indr. 1,11. भवान्मृगाणामधिपस्त्वमस्मिन्कानने प्रभु: N. 12, 23. 2, 30. 7, 5. 14, 7. 18, 12. R. 1, 66, 3 (wo mit der ed. Bomb. भवता st. भवतो zu lesen ist). R. Gorr. 2, 23,2. स त्वं निवर्तस्व विहाय लज्जां गुरोर्भवान्दर्शितशिष्यभक्ति: Ragh. 2,40. 3, 48. 51. Çâk. 7,4. 82,8. Vid. 93. 207. Kâvjâd. 2,183. pl. st. sg. der grösseren Höflichkeit wegen Çâk. 65,17. भवन्त: प्रमाणम् Hit. 8,13. 19,3. 25,2. Z. d. d. m. G. 14, 571,3. 4. भवत्स्नेह् *Liebe zu dir* (fem.) Vid. 305. Ausnahmsweise mit der 2ten pers. verbi construirt: इति वाव किल नो भवान्पुरानुशिष्टानवोच: Çat. Br. 14, 9,1,5. सो ऽपि भवान्मव Pańkar. 1,10, 24. Mârk. P. 115,2. Vgl. ग्रत्र° (auch Hariv. 8216), ततो°, तत्र°. — 3) f. भवन्ती *die gegenwärtige Zeit, Praesens* Pat. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,50; vgl. भवन्ति. — 4) f. भवन्ती *eine Art vergifteter Pfeile* Çabdar. im ÇKDr.

भवन्त (wie eben) Uṇâdis. 3, 128. m. *Zeit* Uǵǵval. *Gegenwart* Uṇâdik. im ÇKDr.

भवन्ति (wie eben) Uṇâdis. 3, 50. *Gegenwart* Uǵǵval. — Vgl. भवन्ती u. भवत्.

भवन्मन्यु (भवत् + म°) m. N. pr. eines Fürsten VP. 449.

भवभूत (भव + भूत) adj. *der Ursprung seiend; derjenige, durch den Alles wird*, Çvetâçv. Up. 6,5.

भवभूति (भव + भू°) m. N. pr. eines Dichters aus dem Anfange des 8ten Jahrh. n. Chr., des Verfassers der Dramen Mâlatîmâdhava, Mahâvîrakarita und Uttararâmakarita, Trik. 2,7,27. Râǵa-Tar. 4,144. Verz. d. Oxf. H. 124,a,39. 140,a,2 v. u. 150,b,30. 163,a,5. 209, a,9. LIA. II, 1160.

भवमय (von भव) adj. *aus* Bhava d. i. Çiva *hervorgegangen*: जगत् MBh. 7,9482.

भवरुद्र (भव + रुद्र) *eine bei Leichenbegängnissen geschlagene Trommel* Trik. 1,1,122.

भवर्ग (1. भ + वर्ग) m. *Sternenschaar* Weber, Nax. II, 281,1.

भवशर्मन् (भव + श°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 37,148. 172. Açokâvad. 296.

भवस् s. स्व°.

भवस्वामिन् (भव + स्वा°) m. N. pr. eines Mannes Weber, Lit. 42. 77.

भवाचल (भव + ग्र°) m. N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 55,4.

भवात्मजा (भव + ग्रा°) f. Bein. der Göttin Manasâ Çabdam. im ÇKDr.

भवादृक्त (भवत् 2. + दृक्त) adj. *einer von deines* oder *eures Gleichen* (in ehrerbietiger Rede) Vop. 26,83. fg.

भवादृश् (भवत् 2. + दृश्) adj. dass. Vop. 26,83. fg. Râǵa-Tar. 4,341. Kathâs. 40,34.

भवादृश (भवत् 2. + दृश) adj. f. ई dass. Vop. 26,83. fg. Hariv. 14766. R. 6,82,137. Spr. 2748. 3665. Kathâs. 33, 80. Som. Nala 46. Râǵa-Tar. 3, 300. Verz. d. Oxf. H. 224,a,27. 255,a,25. Bhâg. P. 3,17,30. 5,3,13.

भवानन्द (भव + ग्रा°) 1) m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. No. 597. — 2) f. ई Titel eines Commentars des Bhavânandasiddhântavâgîça Hall 33. Verz. d. B. H. No. 662. °प्रकाश (Hall 33) 664. fgg. °व्याख्या 667. fg.

भवानन्दसिद्धान्तवागीश (भ° + सि°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 662. fg. Verz. d. Oxf. H. 261, a, 37. Hall 33. 37. 39. 43. 58. — Vgl. सिद्धान्तवागीश.

भवानी (von भव) f. 1) N. einer Göttin (vgl. भव 1, f.), die später mit der Pârvatî, der Gemahlin Çiva's, identificirt wird, P. 4,1,49. Vop. 4, 23. AK. 1,1,1,32. H. 204. Halâj. 1,15. भ°, शर्वाणी, रुद्राणी, ईशानानी, ग्राग्नायी Çâṅkh. Çr. 4,19,5. Pâr. Gṛhj. 3,8. शिव: — भवान्या सह Hariv. 14834. Kumâras. 7,84. Megh. 37. 45. Kathâs. 1,14. 22,88. 50,124. Bhâg. P. 3,23,1. 4,4,2. 5,17,16. Verz. d. Oxf. H. 39, b, 2 (in Sthâneçvara verehrt). 81, a, 3. 149, b, 36. 249, b, 34. 285, a, 2. °कवच und श्रीभवानीसहस्रनामपत्र Verz. d. Pet. H. 46. °सहस्रनामस्तोत्र Verz. d. B. H. No. 1330. fgg. भवान्यष्टक 1339. — 2) N. pr. der Mutter des Scholiasten Ganeça Verz. d. Oxf. H. 141, a, 22. der Frau des Bhavanâtha No. 601. — 3) N. pr. eines Flusses LIA. I, 160.

भवानीगुरु (भ° + गुरु) m. *der Vater der* Bh. (Pârvatî), *der* Himâlaja H. 1027.

भवानीदास (भ° + दास) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 12.

भवानीपति (भ° + प°) m. *der Gemahl der* Bhavânî d. i. Çiva Kir. 5, 21. Prab. 54, 11. Daçak. in Benf. Chr. 182, 9. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 24. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27,8.

भवानीवल्लभ (भ° + व°) m. dass. Spr. 1597.

भवान्तकृत् (भव 1, d. + ग्र°) m. Bein. Brahman's H. 212. Buddha's Vjutp. 2.

भवाभीष्ट (भव + ग्र°) m. *Bdellion (dem* Çiva *lieb)* Râǵan. im ÇKDr.

भवायना (भव + ग्रयन) f. Bein. der Gaṅgâ Çabdar. im ÇKDr.

भविक (von भव) adj. *erspriesslich;* n. *ein erspriesslicher Zustand, Wohlfahrt* AK. 1,1,4,4. H. 86. Halâj. 1,122. — Vgl. भावुक.

भविचारिन् (1. भ + वि°) adj. *in einem Gestirn stehend* Varâh. Bṛh. S. 5,4.

भवित adj. = भूत *gewesen, vergangen* Gaṭâdh. im ÇKDr.

भवितर् (von 1. भू) nom. ag. = भूष्णु, भविष्णु *sein werdend, zukünftig, bevorstehend* AK. 3,1,29. H. 389. समादिदेशैकवधूं भवित्रीं प्रेम्णा शरीरार्धहरां हरस्य Kumâras. 1, 51. 6, 52. भूतं भव्यं भविता (masc.!) च MBh. 7, 9468. बुद्धिर्भवित्री वा त्वयि *wird sein* 3,1485. 16253. 12, 871. R. 6, 82, 164. ग्रस्माकं पतनं वत्स भवतश्चाप्यधोगति: । नूनं भावि भवित्री च Mârk. P. 95,25. 24,29. — Vgl. तिरो°.

भवितव्य (wie eben) adj. *das, was erfolgen —, geschehen muss* Çat. Br. 7,1,2,11. 9,5,1,62. MBh. 15,110. 115. Spr. 2033. fg. Hariv. 7404. भवितव्यानां द्वाराणि भवन्ति सर्वत्र Çâk. 15. Kumâras. 4,44. भवितव्यं हि धात्रापि न शक्यमतिवर्तितुम् Kathâs. 37, 236. 49, 197. Râǵa-Tar. 2, 76. Bhâg. P. 5,6,10. das neutr. impers. mit dem instr. des subj.: व्रतोपवासपरया भवितव्यं त्वया *du musst sein* R. 2,26,28. Çâk. 22,17. 27,10. 32, 20. 90,21. Mârk. P. 27,9. Prab. 31, 15. Pańkat. 30, 25. Hit. 55, 13. 56, 22. Vop. 26,3. भवितव्यं मङ्गलेन *es muss ein Glück sein* Bhâg. P. 6,2,32.

भवितव्यता (von भवितव्य) f. *das nothwendige Erfolgen, das Geschehenmüssen, unvermeidliche Nothwendigkeit* HALÂJ. 1,126. R. 2,59, 22. MṚKKH. 2,6. यस्य हि भवितव्यता नास्ति Spr. 1509. 3637, v. l. यादृशी भ° 3732. 4122. भवितव्यतानुविधायीनि बुद्धीन्द्रियाणि VIKR. 36,1. KATHÂS. 26,24. को ऽन्यथा कर्तुं शक्तो हि °ताम् 27,86.

भवि॑त्र (von 1. भू) n. nach SÂJ. भुवनमन्तरिक्षमुदकं वा. शं नो भवित्रं शम्वस्तु वायुः ṚV. 7,35,9. — Vgl. भावित्र.

भविन् (von भव) m. *ein lebendes Wesen* H. 1366.

भविनिन् m. *Dichter* TRIK. 2,7,4. So ist nach den Corrigg. st. भविन zu lesen.

भविपुला (भ *Dactylus* + वि°) f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,342.

भवि॑ल (von 1. भू) UṆÂDIS. 1,55. 1) adj. = भव्य UǴǴVAL. — 2) m. *a)* = विट *Wollüstling* TRIK. 3,1,6. — *b)* N. pr. eines Mannes, Sohnes eines Bhava, BURN. Intr. 235.

भवि॑ष्णु (wie eben) ved. adj. P. 3,2,138. VOP. 26,142. = भवितर्, भूष्णु *sein werdend, zukünftig* AK. 3,1,29. H. 389. in comp. mit einem adv. auf अम् *werdend* P. 3,2,57. — Vgl. अन्धं°, आढ्यं°, दूरं°, नग्नं°, पलितं°, प्रियं°, सुभगं°, स्थूलं°.

भविष्य (wie eben) adj. *sein werdend, zukünftig, bevorstehend* BHAG. 7,26. MBH. 4,290. 5,5867. 14,1077. 2595. HARIV. 4376 (*Zukunft*). R. 1, 8,6. 9,64. 10,12. Spr. 3045. 4668. KATHÂS. 43,274. PAÑKAT. II, 85. BHÂG. P. 8,13,7. MÂRK. P. 18,9 (*Zukunft*). 94,12. n. (sc. पुराण) oder vollständig भविष्यपुराण N. eines Purâṇa VP. 284. Einl. XXXIX. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,1. 65,*a*,11. 79,*b*,33. 84,*a*,46. 101,*b*,40. 104,*a*,8. 270,*b*, 21. 279,*a*,1. 284,*b*,4. 341,*a*. No. 75. 108. MÂRK. P. S. 659, Z. 5. MADHUS. in Ind. St. 1,18,9. KULL. zu M. 11,77.

भविष्यगङ्गा (भ° + ग°) f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 75,*b*,20.

भविष्यत्ता (von भविष्यन्त्) f. *Zukünftigkeit* ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 39. P. 7,3,16, Sch.

भविष्यत्त्व (wie eben) n. dass. ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 39.

भविष्यदाक्षेप (भविष्यन्त् + आ°) m. *eine Hindeutung auf etwas Zukünftiges, auf Etwas, was geschehen kann,* KÂVJÂD. 2,126.

भविष्यन्त् s. u. भू.

भविष्यपुराण s. u. भविष्य. Davon adj. °पुराणीय KULL. zu M. 11,77.

भविष्योत्तर (भविष्य + उ°) n. oder vollständig भविष्योत्तरपुराण *der zweite Theil des* Bhavishjapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,31. 270, *b*,22. No. 76. VP. Einl. XL. fg.

भवी॑त्व (von भू) partic. *zukünftig:* सना ता का चिद्भुवना भवीत्वा माद्भिः शरद्भिर्दुरो वरन्त वः ṚV. 2,24,5.

भवी॑यंस् (wohl compar. zu भूरि) adj. *reichlicher:* तमित्पृणक्षि वसुना भवीयसा ṚV. 1,83,1.

भवेश (भव + ईश) m. 1) *Herr der Welt* PAÑKAR. 1,8,18. — 2) N. pr. eines Fürsten, des Vaters des Harasiṃha, Verz. d. Oxf. H. No. 718.

भव्य॑ (von 1. भू) P. 3,4,68. 1) adj. *a) gegenwärtig;* n. *Gegenwart; Dasein, Bestand;* = यद्भवति P. 3,4,68, Sch. प्र तद्वोचेयं भव्यायेन्दवे ṚV. 1,129,6. येन भूतं जनयो येन भव्यम् 10,55,2. 58,6. 90,2. AV. 6,115,2. 9,10,24. 10,8,1. 12,1,1. 13,1,55. VS. 12,117. AIT. BR. 4,6. भूतं भव्यं भविष्यत् TS. 3,8,17,3. MAITRJUP. 6,5. KATHÂS. 1,24. WEBER, RÂMAT. UP. 337. 351. भूतभव्यभविष्यज्ञैः Spr. 4668. MBH. 4,290. 14,1077. भूतं भव्यं भविता (!) च 7,9468. सर्वं भूतं सर्वं भव्यं यज्जातो ऽधि भविष्यति TS. 3,12, 8,3. 7,10,3. TS. 3,3,5,1. मत्तो गतिर्भूतभव्यस्य Spr. 5154. भूतभव्येश MBH. 17,79. MÂRK. P. 99,48. मद्यं भव्यं विदुषी कल्पयाति KAUÇ. 101. ÇÂÑKH. ÇR. 3,5,8. — *b) zukünftig,* = भाविन् H. an. 2,373. fg. MED. j. 41. AIT. BR. 4,6. भूतभव्यभवन्नाथ MÂRK. P. 79,7. PAÑKAR. 4,3,49; vgl. Ind. St. 1,113. भवद्भूतभव्ये *in der Gegenwart, Vergangenheit und Zukunft* VOP. 25, 1. 5,26. Die Stelle des fut. von भू vertretend MBH. 4,928, v. l. für भाव्य. — *c) im Begriff stehend zu werden;* s. धेनुंभव्या. — *d)* impers. *zu sein:* भव्यमनेन *er muss* (es) *sein* P. 3,4,68, Sch. VOP. 26,3. — *e) ut esse debet, entsprechend, angemessen;* = द्रव्य P. 5,3,104. AK. 3,4,24, 156. = योग्य H. an. MED. °याज्ञा BHÂG. P. 4,14,30. — *f) hübsch, schön;* von Personen KATHÂS. 21,21. 25,162. 201. 29,104. 34,132. 36,1. 38,93. 43,15. VID. 288. Spr. 2366, v. l. अ° und भव्यरूप MBH. 3,16032. R. 3, 52,14. भव्याकृति VID. 43. पाणि DHÛRTAS. in LA. 92,8. °शय्या PAÑKAT. 138,11. °प्रदेश 215,6. Spr. 1365. भोजन *vorzüglich* PAÑKAT. 228,24 (s. BENFEY zu d. St.). काव्ये भव्यतमे Spr. 660. = प्रभु H. an. MED. m. n. = रसभेद् *das Schöne* ÇABDAR. im ÇKDR. — *g) gut, ausgezeichnet, vorzüglich;* von Personen KUMÂRAS. 1,22. Spr. 2028. BHÂG. P. 1,15,17. 3,5,36, v. l. भव्यो गुणाभव्यैकदायकः PAÑKAR. 4,3,60. RÂGA-TAR. 4,390. VID. 152. KATHÂS. 46,104. Spr. 2814 (falsch übersetzt). पापं मया कृतमभव्यया KATHÂS. 28, 24. अभव्यो (= अविनीतः) भव्यरूपेण R. ed. Bomb. 4,17,28. भव्य m. = सत् HALÂJ. — *h) geneigt:* भव भव्येन (= प्रसन्नेन Schol.) चेतसा R. 1,62, 7 (64,6 GORR.). — *i) glücklich:* भूतानि भव्यानि (= मङ्गलानि Schol.) BHÂG. P. 3,5,3. भव्यमुखाः समारम्भाः RAGH. 17,53. एकार्थसंसिद्धि Spr. 4656. = भावुक, भविक, कुशल AK. 1,1,4,4. H. ç. 1. HALÂJ. 1,122. — *k) wahr* H. an. MED. — 2) m. *a)* N. einer Pflanze, *Averrhoa Carambola Lin.* (n. *die Frucht*) H. an. MED. MBH. 13,2836. HARIV. 12680. R. 2,94,8 (103,8 GORR.). SUÇR. 1, 137, 5. 209, 5. 210, 20. 2, 482, 18. BRAHMA-P. in LA. (II) 51,16. — *b)* eine Klasse von Göttern unter dem Manu Kâkshusha VP. 263. MÂRK. P. 76,51. — *c)* N. pr. eines Sohnes des Dhruva (*Polarsterns*) HARIV. 67. VP. 98. — *d)* N. pr. eines Sohnes des Prijavrata VP. 162. 199. MÂRK. P. 53,15. 18. 20. — *e)* N. pr. eines buddhistischen Lehrers VJUTP. 90. WASSILJEW 207. 225. 228. 260. 266. 381. fg. — 3) f. आ *a)* Bein. der Umâ (Pârvatî) H. an. MED. — *b)* = करिपिप्पली H. an. = करिकणा MED. *Piper Chaba W. Hunt.;* falsche Form für चव्या. — 4) n. *a) Knochen* H. an. MED. — *b) die Frucht der Averrhoa Carambola Lin.;* s. u. 2, *a. die Frucht der Dillenia indica* RÂGAN. im ÇKDR. = फल H. an.

भव्यजीवन (भ° + जी°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 400,*b* (No. 181).

भव्यता (von भव्य) f. *Schönheit, ein reizendes Verhältniss* RÂGA-TAR. 1,111.

भशिरा f. *Beta bengalensis* WILSON.

भष्, भ॑षति *bellen, anbellen* DHÂTUP. 17,44 (भर्त्सने; VOP.: बुक्के, पिशुनोक्तौ). आ — भषन् MBH. 1,5249. fg. प्रसुप्ते हि पश्चा सिंहे ग्रामस्तस्मिन्समागताः । भषेयुः सहिताः सर्वे तथेमे वसुधाधिपाः ॥ 2,1424. वारयन्भषतो (so ist wohl st. भाषतो zu lesen) वृकान् RÂGA-TAR. 2,88. भषितुम् MBH. 13,2198. भषन्ते 2,1425. तपस्विनं संपरिपूर्णविद्यं भषन्ति हैवं श्वनराः

3,15641. यथा च स्वगृहस्थः श्वा व्याघ्रं वनगतं भषेत्। तथा त्वं भषसे कर्ण नरव्याघ्रं धनंजयम्॥ 8,1807. केषां सेना श्वापदाश्चाभषन्त 6,742.

भष (von भष्) nom. ag. f. ई gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. 1) adj. *bellend, kläffend, keifend* VS. 30,19. — 2) m. *Hund* Ratnam. im ÇKDr. भषी f. *Hündin* Çabdar. ebend. — 3) f. आ *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी Râǵan. ebend.

भषक (wie eben) m. *Hund* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,32. AK. 2,10,22. H. 1279, Sch. Spr. 1672.

भषण (wie eben) 1) m. *Hund* H. 1279. Halâj. 2,126. — 2) n. *Gebell* H. 1407.

भस्, बभस्ति, बप्सति, बब्धाम् Naigh. 2,8. P. 6,4,100. partic. बप्सत्; भसत्, भसथस् Naigh.; भसिता, भसितुम् P. 7,2,8, Sch. *kauen, zerkauen, zermalmen; verzehren:* दद्भिर्वनानि बप्सति ṚV. 8,43,3. 7. 61,15. 7,55,2. हरी इवान्धांसि बप्सता 1,28,7. भसद्भ्यो न यमसान आसा 6,3,4. ग्रोष-वाकं वदतः पत्रक्रोषिणा न देवा भसथश्चन 59,4. Nir. 5,22. अदंग्रस्त्वा बप्सति गोरधि त्वचि ṚV. 9,79,4. असिन्वती बप्सती भूर्यत्तः 10,79,1. 94,3. 13. 142,3. Çat. Br. 6,2,1,5. AV. 6,49,1. 2. In der Stelle 9,2,2, wo das Metrum und der auffallende Gebrauch von अभिनन्द् auf Verderbniss hinweisen, ist बभस्ति unbrauchbar und mag gestanden haben: यस्माद्बीभत्से यच्च नाभिनन्दे. भसित *zu Asche verzehrt:* स्वनेत्रवह्निस्फुलिङ्गशिखया भसितम् Bhâg. P. 8,7,32. n. *Asche* (vgl. भस्मन्) H. 828. Halâj. 1.69. Nach Dhâtup. 25,18 bedeutet भस् *drohen* (vgl. भर्त्स्) und *leuchten*. — Vgl. प्सा.

— निस् *abbeissen, zerkauen:* तस्य ग्रावाणो दन्ताः। अन्यतरं वा एते संसुन्वतोर्निर्बप्सति TBr. 1,4,6,1. Kâṭh. 12,6.

— प्र *zerbeissen, zerkauen:* प्र ताँ अग्निर्बभसत्तिग्मजम्भः ṚV. 4,5,4. भसन्नु ष प्र पूर्व्य इषं वुरीतावसे *der hat vor Andern zu beissen* (d. h. *zu essen*) *und Labung findet er zur Genüge* 6,14,1.

भसद् Uṇâdis. 1,129. f. *Hintertheil, die Schamtheile des Weibes* (Med. d. 37. Uǵǵval.): भसन्मे अम्ब सक्थि मे शिरो मे वीव हृष्यति ṚV. 10,86,7. AV. 4,14,8. 9,4,13. 7,8. 10,9,21. VS. 20,9. 25,8 (= लिङ्गाग्र Mahîdh.). भसद्वीर्या हि पत्न्यो भसदा वा एताः परगृह्णाणामैश्वर्यमवरुन्धते beim Schol. zu Kâtj. Çr. 1,1,8. शिति° Kâṭh. 13,7. शिरस्त आ भसत्तः (so zu verbessern) *vom Kopf bis zum Hintertheil* Âçv. Gṛhj. 4,8,8. यथा भसत्तः शिरः प्रतिदध्यादेवं तत् *das ist, wie wenn man den Kopf an den Hintern setzte*, d. h. *ein ganz verkehrtes Verfahren* Çat. Br. 1,9,2,3. निभसद् Pańkav. Br. 13,11,6 etwa so v. a. *dessen Hintertheil nach unten gerichtet ist.* Nach den indischen Lexicographen: *die Sonne* H. an. Med. Uǵǵval. *Monat* (मास; st. dessen मांस *Fleisch* ÇKDr.) H. an. Uǵǵval. *Zeit* (vgl. भसन्त) Trik. 1,1,102. = काष्ठ und अश्मांस ÇKDr. angeblich nach Uṇâdivṛ. in Siddh. K. = कारण्डव und प्लव ÇKDr. nach dem Uṇâdik.; diese zwei Bedeutungen kommen dem nach demselben Sûtra gebildeten तरद् zu; s. Uǵǵval. a. a. O. — Vgl. स°, भासद्.

भसद्य (von भसद्) adj. *am Hintertheil befindlich* AV. 2,33,5.

भसन m. *Biene* Bhûripr. im ÇKDr. भसल H. 1212, Sch.

भसन्त m. *Zeit* Trik. 1,1,102. — Vgl. भसद् und भवन्त.

भसित s. u. भस्.

भसमूह (1. भ + स°) m. *die Schaar der Mondhäuser, Bez. der Zahl 27* Weber, Ǵjot. 72.

भसूचक (1. भ + सू°) m. *Astrolog* Çabdar. im ÇKDr.

भस्त्रका f. demin. von भस्त्रा Vop. 4,7. Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. भस्त्राका, भस्त्रिका und P. 7,3,47.

भस्त्रफला f. *eine best. Pflanze* P. 4,1,64, Vârtt. 2. Vop. 4,15. So schreiben die Scholien, es ist aber wohl भस्त्राफला (भ° + फल) zu lesen.

भस्त्रा f. Uṇâdis. 4,167. 1) *Schlauch, Sack* AK. 2,10,33. H. 908. Çat. Br. 1,1,2,7. 6,3,16. P. 4,4,16. 7,3,47. gaṇa उत्करादि zu 4,2,90. भस्त्रा माता पितुः पुत्रो येन (so ed. Bomb.) जातः स एव सः MBh. 1,3102 = 3783 = Hariv. 1724 = Bhâg. P. 9,20,21. Schol. zu Kâtj. Çr. 15,3,32. 42. 22,3,18. 37. कुक्षिभस्त्रामपूरयत् Kathâs. 24,101. *Blasebalg:* भस्त्राः किं न श्वसन्ति Bhâg. P. 2,3,18. लोहकार° dass.: स लोहकारभस्त्रेव श्वसन्नपि न जीवति Spr. 1138. 2432. Vgl. तनु°, मात्रा°, निर्भस्त्रक. — 2) *eine best. Recitationsweise* Lâṭj. 6,2,12. — Vgl. भास्त्रायण.

भस्त्राका f. demin. von भस्त्रा Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. भस्त्रका, भस्त्रिका und P. 7,3,47.

भस्त्रावत् (von भस्त्रा) adj. zur Erkl. von कलापिन् Ind. St. 1,55.

भस्त्रिक proparox. 1) adj. (f. °की) = भस्त्रया हरति P. 4,4,16. — 2) आ f. demin. von भस्त्रा Vop. 4,7. *Beutel:* चर्मरत्न° Daçak. in Benf. Chr. 189,2. 12.; vgl. भस्त्रका, भस्त्राका.

भस्त्री f. = भस्त्रा Çabdar. im ÇKDr.

भस्त्रीय adj. von भस्त्रा gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

भस्मक (von भस्मन्) 1) adj. in Verbindung mit अग्नि so v. a. भस्माग्नि Çârṅg. Saṁh. 1,7,19. n. dass. H. an. 3,76. Med. k. 132 (wo st. भस्मक fälschlich भर्मक gedruckt ist). Verz. d. Oxf. H. 312, *b*, N. 4. — 2) n. *Gold oder Silber* H. an. Med. — 3) n. *eine best. Pflanze*, = विडङ्ग H. an. Med. Ratnam. 61.

भस्मकार (भस्मन् *Asche* + 1. कार) m. *Wäscher* Çabdam. im ÇKDr.

भस्मकूट (भस्मन् + कूट) m. 1) *Aschenhaufen* MBh. 12,4225. — 2) m. N. pr. eines Berges in Kâmarûpa Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr.; vgl. भस्माचल.

भस्मकौमुदी (भस्मन् + कौ°) f. Titel einer Schrift über Quecksilber und andere Metalle Verz. d. Oxf. H. 374, *a*, No. 295.

भस्मगन्धा (भस्मन् *Asche* + गन्ध) f. *eine Art Parfum*, = रेणुका Bhâvapr. im ÇKDr. °गन्धिका f. dass. Ǵaṭâdh. ebend. °गन्धिनी f. dass. AK. 2,4,4,8.

भस्मगर्भ (भस्मन् + गर्भ) 1) n. *Dalbergia ougeinensis Roxb.* (तिनिश) Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = कपिला AK. 2,4,2,43. *ein best. Parfum*, = रेणुका Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

भस्मजाबाल (भस्मन् + जा°) Titel einer Upanishad Ind. St. 3,326,4.

भस्मता (भस्मन्) f. *der Zustand der Asche:* °तां या *zu Asche werden* Hariv. 5530.

भस्मतूल (भस्मन् *Asche* + तूल) n. 1) *Schnee* H. an. 4,292. Med. l. 157. — 2) *Staubregen* (पांसुवर्ष) diess. — 3) = ग्रामकूट diess. *eine Anzahl von Dörfern* Wilson.

भस्मन् (von भस्) 1) adj. *kauend, verzehrend;* diese Bed. ist man geneigt anzunehmen in folgenden Stellen: सं यो वना युवते भस्मना दता ṚV. 10,115,2 (vgl. सं यो वना युवते शुचिदन् 7,4,2). क्रीळन्नो रश्म आ भुवः सं भस्मना वायुना वेविदानः *sammt dem verzehrenden Winde* 5,19,5.

Man hätte Oxytonirung erwartet und könnte annehmen, dass in Folge einer Verwechselung des Wortes mit भस्मन् 2. der Accent geändert worden wäre. — 2) n. *Asche* (*das vom Feuer Zerkaute, Zermalmte;* vgl. unter भस्) AK. 3,4,14,72. H. 827. Hâr. 162. Halâj. 1,69. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,144. AV. 11,3,8. Ait. Br. 3,34. VS. 12,46. अपाम् 13,53 (vgl. अग्नं वा अपां भस्म Çat. Br. 7,5,2,48). 25,8. TS. 5,2,2,4. भस्मोद्धृत्य परावपति Çat. Br. 2,3,2,3. 3,5,1,36. 12,4,1,4. 2,2. 4,1 (pl.). Kâtj. Çr. 25,3,4. 26,3,9. भस्मोद्वपन 16,6,1.3. °राशी Âçv. Çr. 3,10. सह° (अग्नि) Ait. Br. 7,5. Âçv. Gṛhj. 4,6,2. भस्मान्तं शरीरम् *mit Asche endend* d. i. *schliesslich verbrannt werdend* Çat. Br. 14,8,3,1. Îçop. 17. M. 4,45. 78. 5,111. 8,250. 327. MBh. 3,6096. Suçr. 1,32,14. 47,8. 314,13. Spr. 4657. Vet. in LA. (II) 14,2. भस्मान्ति (= भस्मसमीपे) Bhâg. P. 9,8,19. भस्मान्ते dass.: आहवनीयस्य भस्मान्ते निवपति Çâñkh. Br. 18,6. Çr. 8, 8,12. Lâṭj. 2,11,12. स यत्समुद्रे भस्माकुरुत Ind. St. 3,467,4. भस्म सो ऽवश्यं मां करिष्यति Mârk. P. 99,21. Brahma-P. in LA. (II) 57,11. भस्मकृत R. ed. Bomb. 1,43,41. सगरात्मजभस्मकृत् Pańkar. 4,3,121. भस्मसूतकरण (सूत *Quecksilber*) Verz. d. B. H. No. 995. भस्मभूत R. 1,44, 42. चिता° Bhâg. P. 4,2,15. भस्मगुण्ठन Spr. 3387. भस्मलेपन 4853. Verz. d. Oxf. H. 85,b,4. भस्मविधि 17,a,33. भस्मच्छन्नो भस्मशय्याशयानः Ind. St. 2,23,6. तद्भस्मनां राशिम् R. ed. Bomb. 1,43,41. भस्मकूट MBh. 12,4225. भस्मपुञ्ज Mârk. P. 115,3. भस्मरेणु Vid. 180. भस्मापः *Wasser mit Asche* Jâǵn. 1,190. स° Daç. 1,18. Spr. 3009. भस्मप्रकरण adj. (ज्वर) Pańkar. 1,14,29. ददाति कस्मैचिदनर्हते तनुं वराङ्ग्यपूर्णामिव भस्मनि स्रुचम् MBh. 3,15686. नहि भस्मनि हूयते M. 3,168. भस्मनीव हुतं हव्यम् 181. भस्मनिहुतम् als comp. *in die Asche geopfert* so v. a. *ein unnützes Werk vollbracht* P. 2,1,47, Sch. भस्मन्हुतम् (भस्मन् loc.) Bhâg. P. 1,15,21. भस्मप्रिय, भस्मशायिन्, भस्मशुद्धिकर und भस्मोद्धूलितविग्रह Beiww. des Çiva Çiv. युष्माभिर्भस्म भक्षयितव्यम् *ihr sollt Asche fressen* so v. a. *ihr sollt Nichts zu essen bekommen* Hit. 112,6. — Vgl. भास्मन, भास्मायन.

भस्ममेह (भस्मन् + मेह) m. *eine Art Grieskrankheit* Suçr. 1,263,12.

भस्मरोहा (भस्मन् + रोह) f. *eine best. Pflanze* (*die auf Asche Wachsende*), = दग्धा, दग्धरुहा Râǵan. im ÇKDr.

भस्मवेधक (भस्मन् + वे°) m. *Kampfer* Çabdar. im ÇKDr.

भस्मसा (von भस्मन्) in Verbindung mit कर् *zu Asche verbrennen* VS. 11,80. भस्मसा VS. Prât. 5,37 und einige Hdschrr. der VS. — Vgl. भस्मसात्.

भस्मसात् (wie eben) adv. *zu Asche*; in Verbindung mit अस् (MBh. 9, 903), भू (MBh. 1,899. 7,2058. R. 6,87,23), गम् (MBh. 13,4506) und या (Hariv. 5949) *zu Asche werden;* mit कर् (Bhag. 4,37. MBh. 1,8148. 8203. 6,3619. Ragh. 8,20. 11,86. Bhâg. P. 4,14,31. Pańkar. 1,13,4. Pańkat. 45,7. Bhaṭṭ. 14,85) und नी (MBh. 15,951. Hariv. 3662. 5930. Pańkat. 38,18) *in Asche verwandeln.*

भस्माग्नि (भस्मन् + अ°) m. Bez. *einer krankhaft gesteigerten Verdauung, bei welcher durch das innere Feuer die Speisen gleichsam zu Asche verbrannt, nicht gekocht werden,* Wise 327. 330.

भस्माचल (भस्मन् + अ°) m. N. pr. eines *Berges* in Kâmarûpa Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr. — Vgl. भस्मकूट.

भस्माह्वय (भस्मन् + आ°) m. *Kampher* Trik. 2,6,39.

भस्मीकर् (भस्मन् + 1. कर्) *in Asche verwandeln* MBh. 7,7122. 14, 173. R. 1,55,7. Kathâs. 16,48. Mârk. P. 104,39. 130,26. Çuk. in LA. (II) 34,12.

भस्मीकरण (vom vorherg.) n. *das in-Asche-Verwandeln, Verbrennen* Dhâtup. 23,22.

भस्मीभू (भस्मन् + भू) *zu Asche werden* M. 3,97. 4,188. MBh. 1,909. 9,3473. Spr. 1151. R. 1,59,17. Bhâg. P. 1,13,54. Mârk. P. 70,6. 105,24. Weber, Râmat. Up. 360,3. Vet. in LA. (II) 14,15.

1. भा, भाति, partic. भात्, f. भाती und भान्ती Vop. 3,167. 4,12; (प्र) अभुस्, बभौ, भास्यति, भायात्; pass. impers. भायते; partic. भात; 1) *scheinen, leuchten; erscheinen* Dhâtup. 24,43. RV. 2,2,2. 5,44,12. चित्रं भान्त्युषसश्चन्द्ररथाः 6,65,2. 7,9,3. यथा रुक्म उत्तप्तो भायात् TBr. 3,11,7,3. तपस्याम्यर्कमित्यादित्यो भास्याम्यर्कमिति चन्द्रमाः Çat. Br. 14,4,3,33. 1,17. 11,8,3,9. Âçv. Çr. 11,6. न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं नेमा विद्युतो भान्ति कुतो ऽयमग्निः Kaṭhop. 5,15 (= Muṇḍ. Up. 2,2,10. Çvetâçv. Up. 6,14). Maitrjup. 6,16. TBr. 3,1,1,1 in Z. f. d. K. d. M. 7,266. यथा भात्युदये रविः। तथापकृत्य पापानि भाति गङ्गाजलाप्लुतः॥ Spr. 3521. Prab. 98,2. एकं दीप्त्या योजनं भाति संध्या Varâh. Bṛh. S. 30,32. भाति भानुप: Verz. d. Oxf. H. 238,b,5. बभौ मरुत्वान्विकृतः Arǵ. 1,2. भासि विद्युदिवाभ्रेषु N. 13,27. बभुः खड्गलताः Kathâs. 44,147. 43,215. Kir. 5,20. ब्रह्मविद इव सोम्य ते मुखं भाति Khând. Up. 4,14,2. 9,2. असंस्कृतमपि (वपुः) व्यक्तं भाति काञ्चनसंनिभम् MBh. 3,2701. अति सर्वाणि भूतानि रामो दाशरथिर्बभौ 7,2235. नित्यमाज्ञापयन्भासि दिवि देवेश्वरो यथा 2,1800. प्रत्युपकुर्वन्बह्वपि न भाति पूर्वोपकारिणा तुल्यम् Spr. 1851. 2949. 3119. यत्रोत्तराः कुरवः भान्ति रम्या देवैः सार्धं मोदमानाः MBh. 13,4867. यथा वनं माधवमासि मध्ये समीरितं श्वसनेनैव भाति। तथा स भात्युत्तमगन्धी निषेव्यमाणः पवनेन तात॥ 3,10058. किमेतन्मेघसंकाशं पर्वतस्याविदूरतः। वृत्तकाण्डमितो भाति R. 1,30,15. 2,71,22. 72,19. 94,7. MBh. 3,11602. Suçr. 1,23,4. Ragh. 3,18. Bhâg. P. 4,28,44. (अशोकः) आपो र्वैबद्भिर्भाति श्रीमान्पर्वतराडिव *erscheint wie* MBh. 3,2502. 5,7153. fg. 6,3447. R. 2,23,3. 93,11. Ragh. 2,16. 4,1. 12,26. Varâh. Bṛh. S. 16,16. Spr. 4150. Kathâs. 48,99. Râǵa-Tar. 2,127. 5,94. Vet. in LA. (II) 4,6. नानेव भाति Bhâg. P. 1,2,32. नहि युष्मन्मतं सम्यगिव भाति Verz. d. Oxf. H. 249,a, N. 3. बह्ववद्भाति यो मूढदृष्टेः Vedântas. (Allah.) No. 37. बभौ नष्टप्रभः सूर्यः R. 2,85,14. अयमविचारितचारुतया संसारो भाति रमणीयः Spr. 3576. Kathâs. 27,2. मुदिता बभौ Brahma-P. in LA. (II) 54,6. ह्लादयन्सर्वगात्राणि मनांसि हृदयानि च। श्रोत्राशयसुखं गेयं तद्बभौ जनसंसदि॥ R. 1, 4,30. भेदे भाति (loc. partic.) *zum Verschein kommen* Bâlab. 17. impers.: अभायत यथार्केण Bhaṭṭ. 8,2. द्वार्षु विद्रुमदेहल्या भातम् *zeigte sich* Bhâg. P. 3,23,18. 9,11,32. भात = प्रभात Çabdam. im ÇKDr. — बभौ Hip. 1,10 fehlerhaft für ववौ, wie die Ausgg. des MBh. lesen. — 2) *erscheinen machen, zeigen, offenbaren:* अभासीच्च परः प्रधान् Bhaṭṭ. 15,111, v. l.

— अति *stark —, stärker scheinen, — glänzen:* यथा सूर्यो अतिभाति AV. 10,3,17. राज्ञो नातिबभौ रूपं ग्रस्तस्येवांशुमतो यथा R. 2,42,12. जलजानि च पुष्पाणि माल्यानि स्थलजानि च। नातिभान्त्यल्पगन्धीनि 59,11.

— व्यति, °भाते, °बभे impers. Siddh. K. 163,a,13.

— अनु *scheinen nach* (acc.): उषो विभातीरनु भासि पूर्वीः RV. 3,6,7. तमेव भान्तमनुभाति सर्वम् Kaṭhop. 5,15 (= Muṇḍ. Up. 2,2,10. Çvetâçv.

Up. 6, 14).

— अभि *erglänzen; erscheinen:* नीलशष्पमभिभाति कोमलम् Ghat. 10. दिवि स्थितः सूर्य इवाभिभाति MBh. 5, 1856. अभिबभौ कृतभूरयथाद्यसिक्तः 7, 1622. मद्रूपमिवाभिभाति 12, 7416. — Vgl. अभिभा.

— अव *her — oder herabglänzen:* अत्राह तदुरुगायस्य वृष्णः परमं पदमव भाति भूरि RV. 1, 154, 6; anders VS. 6, 3 (s. u. भूर् mit अव). *leuchten:* अग्निरिवावभाति (so liest die neuere Ausg.) Hariv. 13100. *erscheinen, sich zeigen:* तस्याश्रमः पुण्य एषो ऽवभाति MBh. 3, 10094. तादृश्येवावभासि मे Râga-Tar. 3, 427. ब्रह्मावभाति Bhâg. P. 3, 12, 48. 32, 28. 4, 24, 60. स्वयं तदन्तर्हृदये ऽवभातमपश्यत 3, 8, 22.

— आ *herscheinen; beglänzen, beleuchten; leuchten; erscheinen:* उष आ भाहि भानुना चन्द्रेण RV. 1, 48, 9. 49, 4. (सूर्यः) विश्वमा भाति रोचनम् 50, 4. 2, 4, 6. 5, 76, 1. 7, 10, 1. 10, 45, 4. दिशः AV. 13, 2, 2. TBr. 3, 10, 4, 1. सुतरां रत्नमाभाति चामीकरनियोजितम् Spr. 5020. मणिप्रदीपा आभान्ति Bhâg. P. 4, 9, 62. आबभौ कपिः Bhatt. 9, 36. वनमाभाति सुमकृत् R. Gorr. 1, 31, 18. नानाशक्तिभिराभातः *erschienen* Bhâg. P. 8, 7, 24. एष ह्येषाम् — मध्ये तपन्निवाभाति ज्योतिषामिव भास्करः MBh. 2, 1333. आगस्कृत इवाबभौ 3, 13701. 4, 1806. 5, 1708. Hariv. 12549. R. 1, 15, 19. Daç. 1, 17. Suçr. 1, 123, 6. Mrkkh. 76, 9. Ragh. 3, 33. 5, 15. 70. 13, 14. Vikr. 142. Mâlav. 43. Râga-Tar. 3, 240. Bhâg. P. 1, 2, 31. Bhatt. 7, 8. आबभौ सर्वतस्तत्र भूमिस्तोयमयी यथा Hariv. 3909. स्वप्ने विधिवदाभाति तव संदर्शनं हि नः Bhatt. 7, 66. कृतालकन्दुकक्रीडासंनिभा समिदाबभौ Kathâs. 50, 7. ग्रीष्मे हि सिकतास्वर्ककराः प्रतिफलिता जलवेनाभान्ति *erscheinen als Wasser* H. 101, Sch. — Vgl. आभा fg.

— समा *erscheinen:* आतपत्रं समाभाति शरदीव निशाकरः MBh. 11, 723.

— उद् *dass.:* स (स्वयंभूः) एव स्वयमुद्बभौ M. 1, 7. युष्मत्कुले यद्यशसामलेन प्रह्लाद उद्भाति यथोडुपः खे Bhâg. P. 8, 19, 4.

— नि s. निभ.

— निस् *erglänzen; erscheinen:* लसत्कुण्डलनिर्भातकपोलवदनश्रियः Bhâg. P. 1, 11, 20. 8, 6, 5. स्वरब्रह्मणि निर्भातहृषीकेशपदाम्बुजे 6, 5, 22. वेदाद्धर्मो हि निर्बभौ M. 5, 44. 2, 10. अयामप्रेष्य संयोगाद्धेम रूप्यं च निर्बभौ 5, 113. भीमसेनस्य तत्कर्म — रुद्रस्येव च निर्बभौ MBh. 8, 3141. Ragh. 11, 66. Kathâs. 25, 227.

— प्र 1) *hervorleuchten; leuchten, scheinen:* यद्दं प्रभासि कृत्व्यां अनु द्यून् RV. 1, 121, 7. अरुणानिवैव प्रभात्युषसो रूपम् Ait. Br. 4, 9. TS. 6, 6, 8, 4. TBr. 3, 10, 4, 1. तस्मै प्र भाति नभसो ज्योतिष्मान्स्वर्गः पन्थाः AV. 18, 4, 14. 3, 65. प्रबभौ गुरुषव्याघ्रो मन्दरस्थ इवांशुमान् MBh. 8, 1685. सप्तर्षयः पार्थ दिवि प्रभान्ति 14, 748. तथास्य चोवरान्तरतः प्रभाति हिरण्यमयी मेखला 3, 10054. *erscheinen:* तेन शब्देन वित्रस्तैराकाशं पतत्त्रिभिर्वृतम् । मनुष्यैरावृता भूमिरुभयं प्रबभौ तदा ॥ R. 2, 103, 43 (111, 50 Gorr.). सिंहस्येव प्रभात्येते प्रकीर्णा घोरदर्शनाः (केशाः) 6, 2, 30. प्रभासि राजेव हि संमतो मम MBh. 4, 321. Häufig von der Nacht so v. a. *anfangen hell zu werden:* प्रभात्यां रात्र्याम् so v. a. *bei beginnender Morgendämmerung* Çânkh. Çr. 2, 6, 3. प्रभातायां तु शर्वर्याम् *bei angebrochener Morgendämmerung* MBh. 3, 47. 12, 4936. R. 1, 25, 1. 33, 2. 2, 6, 10. 47, 1. 52, 1. 54, 35. Kathâs. 33, 127. 34, 143. 37, 79. प्रभातकल्पा (शर्वरी) Ragh. 3, 2. निशायां सुप्रभातायाम् R. 1, 36, 1. सुप्रभाता निशा मम 20, 19. R. Gorr. 2, 11, 17. प्रभात n. *das Hellwerden, Tagesanbruch* AK. 1, 1, 2, 3. 3, 5, 19. Trik. 1, 1, 103. H. 138. Halâj. 1, 111. न प्रभातं तवेच्छामि निशे R. 2, 13, 12. कृत्तं प्रभातम् Çâk. 46, 8. प्रभातं संजातम् Prab. 116, 15. प्रभाते Itih. bei Sâj. zu RV. 1, 125, 1. Hariv. 7071. Spr. 2968. Ragh. 2, 1. Varâh. Brh. S. 48, 23. 59, 12. Vid. 124. Hit. 21, 22. 23, 5. Vet. in LA. (II) 30, 15. 16. प्रभाते विमले R. 1, 26, 1 (27, 1 Gorr.). 45, 5. प्रभाते विमले सूर्ये 2, 86, 21. श्वः प्रभाते Sâv. 5, 80. R. 1, 28, 35. 47, 19. LA. (II) 91, 13. °काले Suçr. 1, 118, 4. °समये MBh. 1, 1091. R. 2, 77, 4. 79, 1. Varâh. Brh. S. 43, 19. Kathâs. 30, 144. Vet. in LA. (II) 28, 14. Schol. zu Kâtj. Çr. 415, 9. भविष्यति सुप्रभातम् Spr. 2625. प्रभातविधि Verz. d. B. H. No. 1022. Personificirt ist प्रभात ein Sohn des Sonnengottes von der Prabhâ VP. 266, N. 1. प्रभाता (sc. निशा) die Mutter der Vasu Pratjûsha und Prabhâsa MBh. 1, 2584. Vgl. कालप्रभात, नत्प्रभाते und प्रतिप्रभातम्. — 2) *erleuchten:* प्र मा भाहि Taitt. Up. 1, 4, 3. — Vgl. प्रभा, प्रभान fgg.

— अनुप्र *bescheinen:* उरुं नो लोकमनु प्रभाहि TBr. 1, 2, 1, 7.

— संप्र *erscheinen, sichtbar sein:* अन्यच्च तस्याद्भुतदर्शनीयं विकूजितं पादयोः संप्रभाति MBh. 3, 10055.

— प्रति 1) *scheinen auf* (acc.), *bescheinen:* प्रति मा भाहीत्यादित्यम् Lâtj. 1, 12, 5. — 2) *erscheinen, zu sein scheinen:* ननु ते स्वशीलमद्भुतवत्प्रतिभाति Daçak. in Benf. Chr. 187, 22. प्रतिभाति विदीर्णेव सर्वतो भारती चमूः MBh. 3, 1930. उचितेव प्रवासानां वैदेही प्रतिभाति मे R. 2, 60, 8. 88, 17. Çâk. 110, 17. Mâlav. 82. Prab. 48, 11. एतां दृष्ट्वा स्त्रियो मे ऽन्या यथा शाखामृगस्त्रियः । प्रतिभान्ति Draup. 4, 4. अत्यद्भुतमिदं त्वच्च विचित्रं प्रतिभाति मे Arg. 4, 39. धर्मः सदैव संदिग्धः प्रतिभाति हि मे त्वयम् MBh. 1, 7260. Einschieb. nach R. 2, 56, 13. 72, 11. 104, 12. 3, 52, 42. Çâk. 42. 174. Ragh. 2, 47. Kumâras. 5, 38. 6, 54. Spr. 1973. 3014. 3039. 3939. Râga-Tar. 3, 418. 4, 382. 5, 257. 6, 118. Bhâg. P. 5, 17, 20. Pankat. 190, 12. mit dem acc. der Person: इयं परिचारिका प्रभा प्रत्ययरूपा प्रतिभाति मामियम् MBh. 4, 381. Spr. 5133. R. 2, 59, 18. 76, 9. 88, 5. अयं ग्रामो ऽरण्यवन्मां प्रतिभाति (v. l. ग्रामो मां प्रति अरण्यवद्भाति und मां प्रत्यरण्यवत्प्रतिभाति) Hit. 86, 12. इति प्रतिभाति मे मनः *so erscheint es meinem Geiste* MBh. 4, 304. — 3) *erscheinen, sich zeigen, sich darbieten;* mit dem gen. und acc. der Person: प्रतिभात्ययच्च वनानि केतकानाम् Ghat. 15. न तावद्दृश्यते सूर्यः तथा ऽयं प्रतिभाति च MBh. 1, 1273. 10, 797. एतद्विपत्तौ तत्को ऽन्यो निमित्तं प्रतिभाति मे Râga-Tar. 3, 84. संज्ञा न प्रत्यभात्सुरान् so v. a. *stellte sich nicht ein bei den Göttern* MBh. 10, 800. सूतोपधावास्त्रमिदं तवास्त्रं न कर्मकाले प्रतिभास्यति त्वाम् so v. a. *wird dir nicht zur Verfügung stehen* 8, 1969. 12, 104. तेनास्मि तदेवमस्त्से*) नान्तकाले प्रतिभास्यतीति (sc. अस्त्रम्; die Calc. Ausg. schreibt तेनान्तकाले प्रतिभा ऽस्यतीति und die Scholien in der ed. Bomb. erklären: हे स्तेन [als wenn उक्तः स्तेना° zu schreiben wäre] अन्तकाले प्रतिभा अस्त्रस्मृतिः अस्यति क्षिपति त्वां त्यक्ष्यतीत्यर्थः) 5, 2412. यानि देवेषु चास्त्राणि प्रतिभान्तु मम R. 1, 55, 17 (56, 17 Gorr.). विचित्रं तदस्त्रं मे मनसि प्रत्यभात्तदा *erschien in meinem Geiste* 5, 7289. — 4) *in Jmds Geiste klar erscheinen, dem Geiste gegenwärtig werden, zum Bewusstsein kommen, einleuchten, begriffen werden, einfallen;* mit dem acc. der Person:

*) Liest man तनान्त°, so wird ते vom Anfange des Pâda entfernt und der Satz erhält zugleich ein Subject.

त्रितं कूपे ऽवहितमेतत्सूक्तं प्रतिबभौ so v. a. *wurde ihm offenbart* Nir. 4, 6. ऋचः सोम्य यजूंषि सामानीति स होवाच न वै मा प्रतिभान्ति भो इति Khând. Up. 6,7,2. न सांपरायः प्रतिभाति बालं प्रमाद्यन्तं वित्तमोहेन मूढम् Kathop. 2, 6. कैकेयीसंश्रितं जल्पं नेदानीं प्रतिभाति माम् R. 2,60,14. तं तु कृत्स्नो धनुर्वेदः प्रत्यभात् MBh. 3, 11069 (S. 571). 1,696 (= 739). 3, 13510. 12,1878 (wo mit der ed. Bomb. प्रतिभास्यन्ति zu lesen ist). नोत्तरं प्रतिभाति मे *es fällt mir keine Antwort ein* Hariv. 9972. R. 2, 62, 4. R. Gorr. 1, 67, 17. — 5) *gut scheinen, gefallen:* तद्यत्ते प्रतिभाति तत्कुरुष्व Pankat. 66, 19. 78, 12. 151, 1. Kull. zu M. 3,11 (S. 178, Z. 1). mit dem acc. der Person Vikr. 43,18. बुभुक्षितं न प्रति भाति (!) किंचित् Siddh. K. zu P. 2,3,2. — Vgl. प्रतिभा, प्रतिभान.

— विप्रति *erscheinen, zu sein scheinen:* न चैतत्कारणं ब्रह्मन्नल्पं विप्रतिभाति मे MBh. 9, 3507.

— संप्रति 1) dass.: न चैतत्कारणं ब्रह्मन्नल्पं संप्रतिभाति मे MBh. 1, 8095. — 2) *in Jmds Geiste klar erscheinen, dem Geiste gegenwärtig werden, zum Bewusstsein kommen:* द्विजानामनधीता वै वेदाः संप्रतिभान्तु MBh. 3, 10781.

— वि 1) *erscheinen, erglänzen, glänzen; erscheinen wie, scheinen zu sein; zum Vorschein kommen:* प्रतीची चक्षुरुर्विया वि भाति Ṛv. 1,92,9. 95,11. विभातीनां प्रथमोषा व्यश्वैत् 113, 15. 17. 19. 2, 8, 4. द्युमद्धि भाति क्रतुमज्जनेषु 23,15. 6,5,5. दिवो दुहितरो विभातीः 4,51,1. 7,77,5. 10, 6,1. VS. 12, 15. लोको यस्मिंश्चन्द्रमा विभाति TBr. 1,4,10,7. प्रजापतेर्विभान्नाम लोकः TS. 1,6,5,1. 7,5,1. Kathop. 5,15 (= Muṇḍ. Up. 2,2,10. Çvetâçv. Up. 6,14). Prab. 107,19. Maitrjup. 6,24. मार्गस्थो विबभौ (ऽपि बभौ die neuere Ausg.) भानुः Hariv. 4027. विभाति गगने चन्द्रः Sâh. D. 17,21. Varâh. Bṛh. S. 30,33. Pankar. 1,4,5. 7,83. Mârk. P. 107,6. Çiç. 9,26. कृतदिव्यकौतुका सा सुतरामथ मदनमञ्जुका विबभौ Kathâs. 34,251. (शयनम्) तादृदं न विभात्यद्य विहीनं तेन धीमता। व्योमेव शशिना हीनं शुष्काप इव सागरः॥ R. 2, 72, 20. नौरुन्नतगामिभिः — न विभान्ति महापथाः 114,13. श्रोत्रं श्रुतेनैव न कुण्डलेन दानेन पाणिर्न तु कङ्कणेन। विभाति Spr. 3052. 1518. यथा दोषो विभात्यस्य जनस्य न तथा गुणः so v. a. *in die Augen springen* 2311. आलिङ्गितस्तिलक उत्कलितो विभाति *erscheint mit Knospen versehen* d. i. *setzt Knospen an* Cit. bei Mallin. zu Kumâras. 3,26. भ्रष्टतेजा विभासि मे Bhâg. P. 1,14,39. Spr. 1012, v. l. Varâh. Bṛh. S. 19,14. Kathâs. 27,1. रूपं विभाति — पञ्चविंशतिवर्षवत् R. 3,9,12. तैर्वृतः — विबभौ देवसंकाशो वज्रपाणिरिवामरैः MBh. 1,5771. 3,4024. 4,1867. तस्य तद्विबभौ वक्त्रं सनालमिव पङ्कजम् 7,1105. (गजः) विबभावुत्पतिष्यन्निवाम्बरम् 14,2185. Ragh. 13,52. 53. Varâh. Bṛh. S. 12,9. Râga-Tar. 5,355. Bhâg. P. 3,18,19. Prab. 13,13. अन्तर्विभाति सकलं जगदात्मनीह Verz. d. Oxf. H. 238, b, 34. विभाति ब्रह्मसर्गयोः। भेदः *kommt zum Vorschein* Bâlab. 19. तथैव द्विजसंघानां शंसतां विबभौ स्वनः so v. a. *erschallte* MBh. 14,2659. सकृद्विभातो ह्येवैष ब्रह्मलोकः *erschienen* Khând. Up. 8,4,2. Vedântas. (Allah.) No. 124. क्वचिद्विभातं क्व च तत्तिरोहितम् Bhâg. P. 8,3,4. विभाता च विभावरी *die Nacht ist hell geworden, der Morgen ist angebrochen* Kathâs. 23,10. विभात n. *Tagesanbruch* H. 139. Halâj. 1,111. Çabdar. im ÇKDr. Çâk. 115. Ragh. 5,69. 72. 7,2. — 2) *bescheinen, beleuchten:* शुक्रो वि भास्यमृतस्य धाम Ṛv. 9,97,32. 6,68,9. चक्षुर्म उर्व्या वि भाहि *erleuchten* VS. 14,8. उभा समुद्रौ क्रतुना वि भासि AV. 13,2,10. 28. 42. 17,1,16. एकः सूर्यः सर्वमिदं विभाति MBh. 3,10658. — स्व आ यस्तुभ्यं दम आ विभाति *wer in seinem Hause dir hell macht* d. i. *Feuer entzündet* Ṛv. 1,71,6. — Vgl. विभा, विभावरी.

— अभिवि *umherscheinen in* (acc.): स मानुषीरभि विशो वि भाति Ṛv. 7,5,2. यावन्तो लोकानभि यद्विभाति AV. 13,2,42.

— आवि in der Stelle: अग्निरिवाविभाति Hariv. 13100 fehlerhaft für अग्निरिवावभाति, wie die neuere Ausg. hat.

— संवि *denken an* (!): यं यं लोकं मनसा संविभाति Muṇḍ. Up. 3,1,10. = संकल्पयति Çaṁk. Vielleicht fehlerhaft für संभावयति.

— सम् *erglänzen:* चित्रः केतुः प्रभानाभान्संभान् TBr. 3,10,1,1. *erscheinen, sich zeigen:* अत्र कामश्च रोषश्च शैलश्रोमा च संबभूः MBh. 5 3830. *erscheinen, zu sein scheinen:* निश्चेष्ट इव संबभौ Hariv. 16081. MBh. 12, 6812. संबभौ राक्षसेन्द्रस्य स्वपतः शयनोत्तमम्। गन्धहस्तिनि संविष्टे यथा प्रस्रवणो गिरिः॥ R. 5,14,13. मत्तप्रमत्तमुदिता चमूः सा तत्र संबभौ 2,91, 55. MBh. 7,789. — संभाति MBh. 12,12401 fehlerhaft für संबाति, wie die ed. Bomb. hat; vgl. Hip. 1,10, wo बभौ fehlerhaft für ववौ steht.

2. भा (= 1. भा) 1) f. *Schein, Glanz, Licht* VS. 30,12. भां हि नक्षत्राणि कुर्वन्ति Çat. Br. 9,4,1,9. चन्द्रमसः 11,8,3,11. Der nom. lautet wahrscheinlich भास्, da die ältere Sprache die Wurzeln auf आ in unverkürzter Form als Nomina zu gebrauchen pflegt; vgl. दूरेभा. भा als fem. zu भ s. u. 1. भ 2. — 2) m. *die Sonne* Trik. 1,1,99; es könnte auch भास् gemeint sein. — Vgl. भास्.

भांऋजीक (भास् + ऋ°) adj. so v. a. प्रसिद्धभास् Nir. 6,4. *glanzstrahlend* nach Sâj.: Agni Ṛv. 1,44,3. 3,1,12. 14. धूमकेतुः समिधा भाऋजीकः 10,12,2.

भांश (1. भ + अंश) m. *Sternantheil* Weber, Gjot. 54. 70. fgg.

भाःकर = भास्कर Vop. 2,45.

भाःकरण (भास् + 1. क°) n. P. 8,3,46, Sch.

भाःखर, भाःपति, भाःफेरु = भास्खर u. s. w. Vop. 2,45.

भाकुट m. *ein best. Fisch* Râgav. im ÇKDr. — Vgl. भाकूट.

भाकुरि 1) ein zur Erkl. von भेकुरि erfundenes Wort: भेकुरयो नामेति भाकुरयो ह नामैते भां हि नक्षत्राणि कुर्वन्ति Çat. Br. 9,4,1,9. — 2) patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,27 (भाकुरय: d. i. भाकुरयः).

भाकूट (भा *Licht* + कूट) m. 1) *ein best. Fisch* (vgl. भाकुट). — 2) N. pr. eines Berges H. an. 3,166. Med. ṭ. 52.

भाकोश (भा *Licht* + कोश) m. *die Sonne* Trik. 1,1,99.

1. भाक्त (von भक्त) adj. f. ई 1) *dem regelmässig Speise gereicht wird* P. 4,4,68. — 2) *zur Speise sich eignend* P. 4,4,100. शालयः Sch.

2. भाक्त (von भक्ति) 1) adj. f. ई *untergeordnet, secundär* (Gegens. मुख्य) Çaṁk. zu Kathop. 1,1. Schol. zu Kaṇ. 7,2,5. 6. Tithjâdit. im ÇKDr. — 2) m. Bez. einer Vishṇuitischen und Çivaitischen Secte, *die Gläubigen, Frommen* Wilson, Sel. Works I, 15. 17. 250. fgg.; vgl. भक्त 2, *a. b.*

भाक्तिक (von भक्ति) adj. = 1. भाक्त *dem regelmässig Speise gereicht wird* P. 4,4,68.

भाक्ष adj. = भक्षा शीलमस्य gaṇa छत्रादि zu P. 4,4,62. wohl *der beständig isst.*

भौताालक adj. von भक्तालि gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

1. भाग (von भज्) 1) m. P. 7,3,52, Sch. a) *Theil, Antheil, zugeschiedenes Eigenthum, Loos,* namentlich *gutes* oder *glückliches Loos;* = अंश Trik. 3,3,65. H. 1434. = भाग्य an. 2,39. Med. g. 13. यद्द्य भागं विभजासि नृभ्यः RV. 1,123,3. 135,2. ऋतस्य भागे यजमानमाभजत् 156,5. 183,4. पिबाग्नीधात्तव भागस्य तृप्णुहि 2,36,4. यज्ञिय 1,161,6. 3,60,1. ज्येष्ठ 2,38,5. उत्तम 4,54,2. यदा मह्यं दीधरो भागमिन्द्र 8,89,1. 10,85,21. 16,4. ये सूर्यस्य ज्योतिषो भागमानशुः 66,2 (AV. 8,1,1). न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति 71,6. AV. 5,19,13. 9,4,5. 5,2. 11,1,5. अयं देवानां न मिनाति भागम् 14,1,33. VS. 14,24. 17,13. यो भागिनं भागान्नुदते Ait. Br. 2,7.7, 26. Çat. Br. 1,6,1,1. 7,4,18. 9,2,35. भागो नो ऽस्तु 8,4,2,2. आज्य° Ait. Br. 1,4.17. ऊष्म° adj. TBr. 1,3,10,6. आकृति°, स्तोम° Ait. Br. 2,18. ब्रह्म° Çâṅkh. Çr. 1,12,9. अन्न° Kauç. 72. पुरस्ताद्भाग adj. TS. 5,6,4,2. तमो°, ज्योतिर्भाग adj. Nir. 12,1. — In der späteren Sprache nur *Theil, Antheil* (nicht *Loos, Schicksal*) P. 1,4,90. कुमारी° M. 9,131. 143. 204. 211. पुत्र° 215. श्रेष्ठ° Jâǵn. 2,114. MBh. 1,1715. रत्नानाम्, असुराणाम् 13,3197. R. 2,43,5. देवतानां पितॄणां च Spr. 3569. ad Çâk. 193. MBh. 14,280. 2730. R. 1,60,10. 11. R. Gorr. 1,68,10. Ragh. 5,9. 10,46. Kathâs. 36,77. 46,221. fg. Inschr. in Journ. of the Am. Or S. 7,27,19. 28,4. ज्येष्ठस्य पाण्डुपुत्रस्य भागो मद्राधिपो बली *war sein Theil* d. i. *mit dem sollte er es aufnehmen* MBh. 5,2244. 2243. प्राच्याश्च दाक्षिणात्याश्च भीमसेनस्य भागतः 2245. अर्जुनस्य तु भागेन कर्णो वैकर्तनो मतः 2246. क्षेत्र° *ein Stück Feld* Khând. Up. 8,1,5. तां मांसपेशीम् — शीताभिरद्भिरासिच्य भागं भागमकल्पयत् *zertheilte in viele Theile* MBh. 1,4529. 3,8850. R. Gorr. 1,15,21. Kathâs. 28,89. शङ्खचूर्णस्य भागौ द्वौ Suçr. 2,13,17. घातिः पूर्वो भागः Vop. 8,11. 139. पश्चिमे भागे (der Nacht) Kathâs. 3,68. अष्टम *Achtel,* षष्ठ *Sechstel,* द्वादश *Zwölftel* u. s. w. M. 7,130. 8,33. 35. 10,118. Sûrjas. 1,17. 2,15. AK. 1,1,2,17. 2,9,90. दिवसस्याष्टमे भागे *im Verlaufe des dritten Theiles eines Tages* R. 6,73,35. अष्टमो भागो दिनस्य *die achte Stunde des Tages* H. 141. चतुर्थमायुषो भागम् *den vierten* (der Ordnung nach) *Lebensabschnitt* M. 4,1. द्वितीयमायुषो भागम् 5,169. 6,33. Varâh. Bṛh. S. 25,2. 3. शत° *der hundertste Theil* Çvetâçv. Up. 5,9. अशीति° M. 8,140. Jâǵn. 2,37. त्रिंशद्भाग 180. चतुस्त्रिद्व्येकभागाः *vier, drei, zwei und einen Theil erhaltend* 125. TS. 7,1,5,5. द्विभागधन *zweifache Habe* AV. 12,2,35. तदेकभागः पुरुषे त्रिभागश्चापि योषिति *ein Theil, drei Theile* d. i. *drei Viertel* Pańkat. 1,14,50. *Theilung* Vop. 8,132. पुरुषमेकं विदार्य भागं कृत्वा *theilend* Vet. in LA. (II) 10,21. — b) *Theil so v. a. Platz, Stelle, Gegend;* = एकदेश Trik. H. an. Med. Schol. zu P. 1,2,29. 30. Suçr. 1,27,1. ऊर्ध्वभागहर *nach oben treibend* d. i. *zum Brechen reizend* 144,14. अधोभागहर *nach unten ausleerend* 19. उभयतोभागहर *nach oben und unten treibend* 145,3 (dafür abgekürzt उभयतोभाग 135,20). कुवलकं श्यामं द्वयोर्भागयोः *auf beiden Seiten* (Rändern) Vikr. 26. पृथिव्या भागाः MBh. 13,5364. भूमिभागे समे शुभे 1,6960. 13,1436. R. 2,54,3. Çâk. 90. Prab. 79,6. भू° Kâm. Nîtis. 16,1. Kathâs. 34,145. स्तम्भ° 37,13. नभो° 47,50. कान्तलैरापर्वभागोत्थितैः Çâk. 80. वेदीं परितः कॢप्तभागा (v. l. für °धिष्ण्या) वह्नयः 83. उरस्यपर्याप्तनिवेशभागा (लक्ष्मीः) Ragh. 18,46. दक्षिणे भागे (des Himmels) R. 1,60,20. रणस्य च पश्चिमे भागे Halâj. 5,41. पृष्ठं स्यात्पश्चिमो भागः 2,373. सैन्यपृष्ठ° 5,6. — c) am Ende eines adj. comp. (f. आ) *die Stelle von — vertretend* (vgl. भाजन): कलापी चषालभागा (st. dessen चषालार्थे Kâtj. Çr.) Lâtj. 8,3,6. मूलशेषालभागा 8. — d) *Zähler eines Bruchs* Colebr. Alg. 13. — e) *Grad, der 360ste Theil eines Kreises* Sûrjas. 1,28. 3,17. 4,6. 7,10. 8,9. 10. 11. 21. 12,59. 68. 75. 13,6. 14,5. — f) *eine halbe Rupie* H. an. Med. P. 5,1,49, Sch. — g) in der Stelle: तं दिशाभागं कुरु *schlage ihn in die Flucht* Pańkat. 232,16. 18 vielleicht fehlerhaft für दिशोभाजं (von °भाज्). — h) N. pr. eines Fürsten (VP. statt dessen भागवत) VP. 471, N. 35. — i) N. pr. eines Flusses, aus dessen Vereinigung mit dem Flusse Ḱandra die Ḱandrabhâgâ entsteht, LIA. I, Anh. xli. — In der Stelle: शङ्खं च जाम्बूनदचित्रभागम् MBh. 7,75 hat die neuere Ausg. नालम् st. भागम्. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,227,*b*. — Vgl. अ°, अग्र°, अन्न°, अर्ध°, ऊर्ध्व, °चतुर्भाग (auch R. 1,19,6. Sûrjas. 2,62), त्रि°, दक्ष°, दाय°, दिग्भाग, देव°, निम्न°, पक्ष°, पर°, पश्चाद्भाग, पार्श्व°, पुरो°, पूर्व°, पृथिवि°, प्रति°, प्राग्भाग, फल°, ब्रह्म°, मधु°, मध्य°, महा°, यज्ञ°, यथा°, वि°, षड्भाग, स°, सु°, स्त्री°, क्षत°.

2. भाग (von भग) adj. *den* Bhaga *betreffend:* सूक्त Nir. 7,23.

भागक am Ende eines adj. comp. = 1. भाग *Theil, Antheil:* गृहीतबलि° Kathâs. 43,45.

भागजाति (भाग + जा°) f. *das Reduciren von Brüchen auf einen gemeinschaftlichen Nenner* Colebr. Alg. 13. °चतुष्टय ebend.

भागंजय (भागम्, acc. von 1. भाग + जय) m. N. pr. eines Mannes Sańsk. K. 185,*b*,2.

भागण (भा + गण) m. = भगण *die Schaar der Sterne* Bhâg. P. 3,17,6. 4,5,11. 5,26,40.

भागदा (1. भाग + 2. दा) adj. *den Antheil gewährend:* देवानां भागदा असत् VS. 17,51.

भागदुघ (1. भाग + दुघ) m. *Vertheiler, Vorleger* VS. 30,13. Çat. Br. 1,1,2,17. पूषा वै देवानां भागदुघः 5,3,1,9. TBr. 1,7,3,5. TS. 1,8,9,2. Kâtj. Çr. 15,3,11.

भागधा (1. भाग + 1. धा) adj. *den gebührenden Theil entrichtend:* ऋते हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति TS. 2,5,6,6.

भागधेय (1. भाग + धेय) P. 5,4,36, Vârtt. 2. 1) n. *Antheil, Theil, Gebühr, Eigenthum* RV. 3,28,4. कृधि नो भागधेयम् 8,85,8. 10,52,1. 114,3. Vâlakh. 11,1. AV. 6,111,1. 116,2. 7,79,1. 11,1,29. इदं सीसं भागधेयं ते 12,2,1. 53. यस्त्वा जघान वध्यः सो अस्तु मा सो अन्यद्विदत भागधेयम् 18,2,31. अन्तरेमि वो यज्ञियाद्भागधेयात् Pańkav. Br. 24,18,2. Çat. Br. 1,5,1,26. 9,2,35. 2,4,3,5. तदेनं स्वेन भागधेयेन निर्भजति 11,7,1,2. देवता भागधेयेन समर्धयति 12,7,3,6. Ait. Br. 1,3. 2,7. 3,13. TBr. 2,1,1,1. TS. 5,4,10,5. 5,9,2. Nir. 9,31. असंस्कृतप्रमीतानां त्यागिनां कुलयोषिताम्। उच्छिष्टं भागधेयं स्यात् M. 3,245. fg. अपि नो भागधेयं स्यात् *möchte doch auf uns ein Antheil fallen* MBh. 3,2277. अन्यद्भागधेयमेतेषां (राज्ञां) रत्नानि निपतति Çâk. 27,5. नीवारभागधेयोचितैर्मृगैः Ragh. 1,50. भागधेयानि हि स्वानि पाण्डवा भुञ्जते सदा so v. a. *den ihnen vom Schicksal bestimmten Theil* MBh. 2,1702. 1704. n. = भाग्य *Loos, Schicksal* AK. 1,1,4,6. H. 1379. an. 4,227. Med. j. 124. Halâj. 1,126. अपि नो भागधेयानि शुभानि स्युः MBh. 1,7222. नाभागधेयः (*dessen Schicksal, dessen Zeit Etwas zu erlangen nicht gekommen ist*) प्राप्नोति धनं सुबलवानपि । भागधेयान्वितस्त्वर्थं कृशो बालश्च विन्दति ॥ 13,7597. m. = कर, प्रत्याय *der den*

Fürsten zukommende Theil, Abgabe AK. 2,8,1,27. H. 745. H. an. Med. Halâj. 2,278. = भाग Med. — 2) adj.; f. ई ved. P. 4,1,30. *als Theil gebührend:* इन्द्राग्न्योर्भागधेयी स्थ VS. 6,24.

भागंदर adj. (f. ई) von भगंदर Suçr. 1,267,1.

भागभाज् (1. भाग + भाज्) adj. *der einen Antheil an Etwas hat, Betheiligter, Theilhaber* MBh. 1,3195. Bhâg. P. 4,6,5. Mârk. P. 20,54.

भागभुज् (1. भाग + भुज्) m. *Fürst (Abgaben geniessend)* Mârk. P. 20,11.

भागमातृ (1. भाग + मा°) f. *eine best. Divisionsregel* Haughton.

भागमुख (1. भाग + मुख) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,116.

भागल m. patron. von भगल, pl. Saṁsk. K. 186, *a*, 10.

भागलक adj. von भगल gaṇa ऋरीहणादि zu P. 4,2,80.

भागलक्षणा (1. भाग + ल°) f. in der Rhetorik *Andeutung eines Theils* Vedântas. (Allah.) No. 99.

भागलि m. patron. von भगल (metron. von भगला nach der v. l. im gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96). N. pr. eines Lehrers Kauç. 9. 17. Saṁsk. K. 185, *b*, 1.

भागलेय m. patron. von भागलि Saṁsk. K. 185, *a*, 10.

भागवत (von भगवत्) 1) adj. f. ई *zu* Bhagavant (Vishṇu, Kṛshṇa) *in Beziehung stehend, von ihm herrührend* u. s. w. MBh. 12,12718. 14, 1587. मल्ल Hariv. 4430. छद 4435. तनु Bhâg. P. 1,6,29. अस्त्र 5,24,3. कथा 1,4,2. गीता: (d. i. भगवद्गीता:) Verz. d. Oxf. H. 255,*b*,13. शास्त्र No. 815. संहिता Bhâg. P. 1,7,8. Verz. d. B. H. 448 (Verz. d. Oxf. H. 8,*a* 11). पुराण Bhâg. P. 1,1,3. 2,8,28. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,1. 59,*a*,37. 65,*a*,38. 75,*a*,2. 101,*b*,41. 104,*a*,8. 113,*b*,31. 163,*a*,6. 182,*b*,41. 185,*b*,39. 279, *a*,2. VP. 284. Pańkar. 2,7,28. fg. Mârk. P. S. 659, Z. 3. उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,14. 80,*a*,6. = देवीभागवतपुराण 79,*b*. fgg. Bhagavant *verehrend*, m. *ein Anhänger des* Bhag. MBh. 12,12818. Hariv. 4431. 4449. Varâh. Bṛh. S. 15,20. Bhâg. P. 1,2,18. 4,9. 13,9. 3,1,24. 9,5,20. Verz. d. B. H. No. 452. Verz. d. Oxf. H. 10,*a*,6. 248,*a*,14. 17. Pańkar. 2,2,14. Weber, Râmat. Up. 277. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. LIA. II, 962. 1095, N. 6. महा° Bhâg. P. 1,12,17. 32. परम° 5,1,6. Verz. d. B. H. No. 1318. भागवतीभागवतम् gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. — 2) m. N. pr. eines Fürsten VP. 471. — Vgl. देवी°.

भागवततात्पर्य (भा° + ता°) n. Titel einer Schrift Hall 95. Wilson, Sel. Works I, 141. °निर्णय Mack. Coll. I, 13.

भागवतभावार्थदीपिका (भा° - भाव - अर्थ + दी°) f. Titel eines Commentars zum Bhâgavatapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 36,*a* (No. 79. fgg.). भावार्थदीपिका 347,*a* (No. 811. fg.).

भागवतलीलारहस्य (भा° - ली° + र°) n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 131.

भागवतसंदर्भ (भा° + सं°) m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 167.

भागवतसारसमुच्चय (भा° - सार + स°) m. Titel einer Schrift Hall 147.

भागवतामृत (भागवत + अ°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. H. 16. Wilson, Sel. Works I, 167.

भागवति m. wohl patron. von भगवत् Saṁsk. K. 185,*b*,1.

भागविज्ञेय (1. भाग + वि°) m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 185, *a*, 10.

भागवित्त m. pl. *die Schüler des* Bhâgavittika P. 4,1,90, Sch.

भागवित्तायन m. patron. von भागवित्ति P. 4,1,148, Sch.

भागवित्ति m. patron. von भगवित्त Schol. zu P. 4,1,90. 148. चूड Çat. Br. 14,9,3,18. ein Sohn Kuthumi's Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,9.

भागवित्तिक m. patron. von भागवित्ति Schol. zu P. 4,1,90. 148. Davon adj. °वित्तिकीय 90, Sch.

भागवृत्ति (1. भाग + वृ°) f. Titel einer Schrift Siddh. K. zu P. 6,4, 126. Verz. d. Oxf. H. 161,*a*,15. °कार 162,*b*,20. Ind. St. 4,174. Uggval. zu Uṇâdis. 1,156. 2,58. 68. 109 (citirt Mâgha). °वृत्तिका Einl. 2.

भागशस् (von 1. भाग) adv. *in Theile:* अदृश्यन्त च गात्राणि शरैश्छिन्नानि भागशः MBh. 4,1048. तं हत्वा केशिनं युद्धे कल्पयित्वा च भागशः Hariv. 4323. *Theil für Theil, einen Theil nach dem Andern, Eins ums Andere, nach und nach:* तान्येव पञ्च भूतानि पुनरभ्येति भागशः M. 12,22. Kauç. 135. Matsjop. 31. वृत्तानि रथयुद्धानि कीर्त्यन्ते यत्र भागशः MBh. 1,551. 4559. 4,1010. 14,503. Suçr. 1,200,1. 2,15,10. Mârk. P. 57,15.

भागहर (1. भाग + हर) adj. *einen Antheil erhaltend:* देवताः क्रतुषु MBh. 12,13021. तस्मात्तेषां भागहरा भागिनेया न सूनवः *Erbe* 8,2083.

भागहार (1. भाग + हार) m. *Division* Colebr. Alg. 8.

भागहारिन् (1. भाग + हा°) adj. *erbend, Erbe* Jâǵn. 2,141.

भागानुबन्धजाति (1. भाग - अ° + जा°) f. *assimilation of fractional increase; reduction to uniformity of an increase by a fraction, or the addition of a part* Colebr. Alg. 15.

भागापवाहजाति (1. भाग - अ° + जा°) f. *assimilation of fractional decrease, reduction to uniformity of a decrease by a fraction, or the subtraction of a part* Colebr. Alg. 15.

भागार्थिन् (1. भाग + अ°) adj. *auf einen Antheil* (z. B. am Opfer) *Anspruch machend* R. 1,50,15. 66,10 (68,10 Gorr.).

भागार्ह (1. भाग + अर्ह) adj. *erbberechtigt* Halâj. 5,58. *to be divided according to shares* Aufrecht.

भागासुर (1. भाग° + अ°) m. N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,49.

भागिक (von 1. भाग) 1) adj. f. आ P. 5,1,49. *einen Theil bildend:* शङ्खचूर्णस्य भागौ द्वौ हरितालं च भागिकम् Suçr. 2,13,17. भागिकं शतम् wohl *ein auf hundert, ein Procent;* भागिका विंशतिः *ein auf zwanzig. fünf Procent* Schol. zu P. अर्ध° *einen halben Theil erhaltend* Jâǵn. 2, 134; st. dessen wohl richtiger अर्धभागिन् v. l. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,1230. 1656. 1667. 1673. 1816. 1924.

भागिन् (von भज् oder 1. भाग) adj. *derjenige, welchem ein Antheil gebührt, welcher einen Antheil erhält, erhalten hat, Betheiligter, Theilhaber, Berechtigter, Besitzer* P. 3,2,142. भागिनं असानि TS. 1,5,1,2. 6,2,5,1. भर्ता भागी भागम् TBr. 3,7,5,9. Ait. Br. 2,7. Çat. Br. 1,7,4,18. 9,2,35. 11,7,4,2. अग्निः सर्वेषु हविष्षु भागी भवति Çâṅkh. Br. 10,6. Ait. Up. 2, 5. यथा राज्ञा च कर्ता च स्यातां कर्मणि भागिनौ MBh. 12,3277. M. 9,53. Bhâg. P. 4,6,50. Schol. zu Kâtj. Çr. 4,4,21. fg. पितृरिक्थस्य M. 9,165. 184. रूपस्य भागी भवति *wird einer schönen Gestalt theilhaftig* MBh. 3, 8035. 8174. तस्य धर्मस्य सर्वस्य 12,2766. स्वर्गलोकस्य 13,1655. दुःखानामेव पुत्राहं विहितात्यन्तभागिनी R. Gorr. 2,17,29. भागिनं भजते सुखम् so v. a. *der das Glück hat* Spr. 4636. Häufig mit der Ergänzung componirt: द्वेक° Jâǵn. 2,125. अकथ्य° 137. M. 9,188. लेप° 3,216. अंश° Varâh. Bṛh. S. 48,20. Ragh. 17,7. प्रज्ञा° M. 9,48. रत्न° R. 1,53,9. ग्रामैक° Kathâs. 23,50. पिण्डाच्छादनमात्रैक° 36,45. राज्य° MBh. 1,2304.

गार्हस्थ्य° (so zu lesen mit der ed. Bomb.) 6134. द्युति° 13,4231. कृषि° 4232. कुप्य° 4234. युद्ध° 4237. निरय° Râǵa-Tar. 4,661. भोग° 678. Spr. 2486. सुख° 3303. R. 2,88,14. द्वितीयमण्डल° Pańkat. 16,2. अर्धचन्द्र° 29,9. भारोद्वहनकष्ट° 68,23. उद्योग° Mârk. P. 34,90. अप्रिय° (जीवित) so v. a. *gesegnet mit* Spr. 1331. — Vgl. दुःख° (auch R. 2,52, 18. Vid. 203), फल° (auch Spr. 3880), मन्द°.

भागिनेय (von भगिनी) f. *Schwestersohn* AK. 2,6,1,32. H. 543. Halâj. 2,352. Pâr. Gṛhj. 3,10. MBh. 1,2187. 5692. 3,10599. 5,698. 6,1611. 8, 2083. 14,1816. Râǵa-Tar. 3,117. Schol. zu Kâtj. Çr. 422,1 v. u. Pańkat. 231,20 (wo der Schakal den Wolf so nennt).

भागीकर् (1. भाग + कर्) *theilen, zertheilen* MBh. 1,6486. Spr. 2245.

भागीयंस् (compar. zu भागिन्) adj. *derjenige, welchem ein grösserer Antheil gebührt*, Hariv. 7444.

भागीरथ adj. (f. ई) *zu* Bhagiratha *in Beziehung stehend:* °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 73, *b*, 28. °रथी गङ्गा MBh. 2, 68. 13,1702. R. 2, 54, 2. °रथी f. *die* Gaṅgâ AK. 1,2,3,30. H. 1081. Halâj. 3,51. MBh. 1,599. 5,7317. Hariv. 812. 12825. R. 1,44,48. 2,52,76. Ragh. 14,28. VP. 379. Prab. 20,1. Prasaṅgâbh. 2,6. Hit. 4,5. 18,6. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,12. N. eines der drei Quellströme der Gaṅgâ LIA. I, 49. der Arm der Gaṅgâ, an dessen Vereinigung mit der Jellinghy Navadvipa gelegen ist, Kshitîç. 8,15. 39,12. 40,19.

भागुरि m. N. pr. eines Mannes Bṛh. Dev. 3,20. 5,8. 6,18 (Ind. St. 1, 105). Verz. d. B. H. No. 314. 873. 1403. Weber, Ǵjot. 12, N. 2. Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,10. Saṁsk. K. 185,*a*,11. = क्रोष्टुकि (vgl. क्रौष्टुकि) Mârk. P. 58,40. ein Astronom Varâh. Bṛh. S. 48,2. Verz. d. Oxf. H. 336, *b*,1. ein Lexicograph 172,*b*, N. 182,*b*,42. 188,*a*,29. 189,*b*,13. 352, *a*,19. Med. Anh. 1. Halâj. 1,2. Schol. zu H. 165. 170. 261. 292. 429. 608. 623. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,113. 2,57. 3,132. Colebr. Misc. Ess. II,49.

1. भाग्य (von भग) adv. *zu* Bhaga *in Beziehung stehend:* युग *das zwölfte Lustrum im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,50. Weber, Ǵjot. 24, N. 1. n. (sc. भ oder नक्षत्र) Bhaga's Nakshatra, *die späteren* (उत्तर) Phalguni Varâh. Bṛh. S. 6,6. 9,29. 10,1. 8. 11, 56. 32,12.

2. भाग्य (von भाग) 1) adj. *a*) (von भज्) = भज्य *zu theilen* Vop. 26,12. *b*) oxyt. = भागमर्हति *auf einen Antheil Ansprüche habend* gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66. — *c*) parox. = भागिक P. 5,1,49. भाग्यं शतम् *ein von Hundert, ein Procent*, भाग्या विंशतिः *ein von zwanzig, fünf Procent* Sch. — *d*) *glücklich:* धन्या त्वमसि बाह्लीकि मत्तो भाग्यतरा तथा MBh. 1,4886. — 2) n. sg. und pl. *Loos, Schicksal* (bedingt durch die Werke des vorangegangenen Lebens); *gutes oder glückliches Loos; Glück, Wohlfahrt;* = दैव AK. 1,1,4,6. H. 1379. Halâj. 1,126. = कर्म शुभाशुभम् AK. 3, 4,24,157. H. an. 2,374. Med. j. 42. MBh. 1,3904. स्वं स्वं भाग्यमुपासते R. 2,27,4. भर्तुर्भाग्यं तु नार्येका प्राप्नोति 5. °क्रमेण *nach dem Laufe des Schicksals* Spr. 3129. पुरुषस्य 3637. भाग्यायत्त Çâk. 92. °वशात् Pańkat. ed. orn. 4,25. स्वभाग्यान्युपजीवन्ति (so die ed. Bomb.) ते नराः MBh. 13, 6636. भाग्यानि मे यदि तदा मम को ऽपराधः Mṛkkh. 98,11. Sâṁkhjak. 50 (भाग Lassen). पुरुषभाग्यानामचिन्त्याः खलु व्यापाराः Mṛkkh. 157,16. नियन्त्री स्वानि भाग्यानि Çâk. 126. Varâh. Bṛh. S. 24,27. भाग्यसेनामिवोर्वीम्

27,6. भाग्येनैतत्संभवति Hit. 10,10. Spr. 5349. न वैराग्यात्परं भाग्यम् 1475. 3100. प्रतिष्ठां भाग्यसंयुताम् 3965. Ragh. 19,24. Pańkar. 1,6,32. भाग्येष्वनुत्सेकिनी Çâk. 93. Kathâs. 20,19. भाग्यानि पूर्वतपसा किल संचितानि काले फलन्ति पुरुषस्य यथैव वृक्षाः Spr. 1648. ममोपपादितं साधु भाग्यैरेतत्पुराकृतैः Mârk. P. 62,19. महाभाग्यसंक्षयात् MBh. 3,2735. Spr. 4805. भाग्योदयैः 634. °संपद् Ragh. 3,13. अभ्यर्थिनां भाग्यसमृद्धिः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 18. °विप्लव Ragh. 8,46. °विपर्ययैः Râǵa-Tar. 1,198. Spr. 2586. परभाग्योपजीविन् *von fremden Glücksgütern lebend* 435. स्वसमाधिभाग्यम् *Lohn* Bhâg. P. 3,15,38. अभाग्य (f. आ) *unglücklich* MBh. 1,4705. 4,638. अभाग्यतर R. 3,72,27. अल्पभाग्या 2,53,24. Aus der Stelle Râǵa-Tar. 5,385 schliesst Benfey auf die Bed. *Wollust;* aber es ist wohl daselbst mit der ed. Calc. भाव्य st. भाग्य zu lesen. — Vgl. निर्भाग्य, मन्द°, महा°, स°, सु°.

भाग्यवन्त् (von 2. भाग्य) adj. *ein gutes Loos habend, glücklich* R. 6, 26,32. Spr. 492. 1793. Pańkar. 1,4,85. Pańkat. 201,7.

भांकार in der Stelle: क्षेमत्तानिलैर्भूरिभांकारपरुषैः Râǵa-Tar. 3,172 wohl fehlerhaft für कंकार. — Vgl. भेरी°.

भाङ्ग (von भङ्गा) adj. *hänfen* Kauç. 14. जाल 16. शयन 47.

भाङ्गक (von भङ्ग) *Lumpenkleid* Vjutp. 147.

भाङ्गासुरि (von भङ्गासुर) m. patron. des Ṛtuparṇa MBh. 3,2745. 2,326.

भाङ्गिल N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 7,499.

भाङ्गिलेय m. N. pr. eines Mannes oder adj. *aus* Bhâṅgila *stammend* Râǵa-Tar. 8,3231.

भाङ्गीन (von भङ्गा) n. (sc. क्षेत्र) *Hanffeld* P. 5,2,4. AK. 2,9,7. H. 967. Halâj. 2,8.

भाज् (von भज्) 1) adj. am Ende eines comp. P. 3,2,62. *a*) *theilhabend an, betheiligt bei, berechtigt an; theilhaftig, besitzend, zu geniessen habend, sich einer Sache erfreuend, empfindend, sich hingebend:* आहवनीय° Çâṅkh. Br. 16,6. fgg. उच्छिष्ट° Gobh. 4,3,18. तमो° Ait. Br. 5,24. त्रि°, तुरीय° 2,25. MBh. 4,202. षड्भाग° M. 8,305. रिक्थ° 9,155. मखांश° Ragh. 3,44. Kâm. Nîtis. 2,10. Varâh. Bṛh. S. 19,13. नैकक्रतुफल° 5,98. M. 1,109. तारुण्यफल° Spr. 3161. श्रेष्ठ° MBh. 1,6655. यज्ञ° Pańkar. 1,14,114. धन° Ǵâǵń. 2,60. Spr. 3589. नृपमान° M. 2,139. अर्धशरीर° Kumâras. 7,28. सर्वरूप° Ragh. 10,21. ऊर्ध्व° Maitrjup. 4,3. शक्रलोक° M. 8,386. R. 2,23,29. Kâm. Nîtis. 2,35. Mârk. P. 114,20. नरक° Bhâg. P. 3,9,4. मोक्ष° Verz. d. Oxf. H. 249,*a*,15. शतदण्ड° Ǵâǵń. 2,237. चौरदण्ड° 1,65. दोष° 179. Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,14. द्रुमजन्म° Bhâg. P. 2,3,22. शील° Spr. 4230. रोग° so v. a. *krank* Spr. 181. मुद्राज्° Varâh. Bṛh. S. 18,6. सुख° 47,5. दुःखदुःख° Maitrjup. 6,21. R. 6,1,36. Spr. 2519. निर्वृति° Pańkat. 55,1. पीडा° Kir. 5,23. प्रीति° Kathâs. 22,259. उद्वेग° 48,137. सकृन्मलिनवक्त्रभाव° Spr. 5209. सौजन्य° Dhûrtas. in LA. 96,12. युवराजशब्द° Ragh. 3,35. ललाटस्वेद° Spr. 372. Pańkar. 3,5,23. निदेश° *einen Auftrag habend* MBh. 2,567. Bhâg. P. 3, 33,5. स्वप्न° *des Schlafes geniessend* Spr. 4733. तीर्थासेवनमौन° *in heiligem Wasser lebend und Stillschweigen beobachtend* 4132. उभय° *Beides übend* R. 4,21,36. — *b*) *einen Theil von Etwas bildend, gehörig zu:* द्विवचोऽन्त° RV. Prât. 1,18. 6,15. 7,2. 11,3. अपदादि° 2,31. 5,10. पूर्व° 1,7. 18,17. — *c*) *verbunden mit:* सम्राड्बद्धो हि कृच्छ्रभाक्

MBh. 2,636. प्रसूतिभाजः सर्गस्य Kumâras. 2,7. पादाम्बुजान्यम्बुजकान्तिभाञ्जि Rt. 4,4. कर्माण्यधिकारभाञ्जि (so ist zu lesen mit K.) Prab. 109,13. Dhûrtas. in LA. 68,12. स (उत्साहः) वीर्यमतिशक्तिभाक् AK. 1,1,2,29. उपभोगभाञ्ज्यपि धनानि *mit Genuss verbunden, genossen werdend* Spr. 1991. एकापि (दिक्) प्राच्यादिव्यपदेशभाक् so v. a. *erhält verschiedene Benennungen* Bhâshâp. 46. ज्ञातिर्लिङ्गानां च न सर्वभाक् P. II, S. 462. अनुदयभाजीन्दौ *so lange der Mond nicht aufgegangen ist* Spr. 1087. — d) *innehabend, einnehmend* (einen Sitz, Platz), *bewohnend, wohnend in, an:* विष्टर° Ragh. 5,3. सवितानकर्म्य° 19,39. अनुचितस्थितिदेश° Spr. 116. यमुना° Ragh. 15,2. सागर° (चन्द्र) Naish. 22,44. mit dem acc.: पृथक्पृथगवस्थानं भाञ्जि (wohl अवस्थानभाञ्जि zu lesen) Mârk. P. 102,8. — e) *hingehend zu:* नदीवेगभयकूलभाक् Ragh. 12,35. अङ्क° (फल) *in den Schooss kommend* so v. a. *zufallend* Kir. 5,52. — f) *verehrend:* अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् Bhag. 9,30. लब्धवर्णा° Ragh. 11,2. — 2) *Angelegenheit:* व्यंसीत्कृताकृतेभ्यः क्षितिपालभाग्भ्यः Bhatt. 3,21. — Vgl. अन्तर°, अन्न°, अर्ध°, अग्रभाज् (auch Lâtj. 6,2,23. 7,20), ऊर्ध्व°, काम°, कीर्ति°, चतुर्थ°, जन्म°, देह°, धाम°, पाथो°, पाद°, पिण्ड°, पितृ°, पुण्य°, पूर्व°, प्रथम°, प्रधान°, प्रेत्य°, फल°, भक्ति°, भाग°, मन्द°, वाम°, शरीर°, सवन°.

भाजक् indecl. चादि zu P. 1,4,57 und स्वरादि zu 1,1,37. *schnell, eiligst* Wilson nach Wilkins. Wohl fehlerhaft für ताजक्, wie die v. l. an der ersten Stelle hat.

भाजक (von caus. von भज्) m. *Divisor* Colebr. Alg. 8.

भाजन (wie eben) 1) n. proparox. *Stellvertretung;* instr. *an der Stelle von:* धिष्ण्यानां वा एते भाजनेन Çat. Br. 3,3,3,11. तदत्र पितॄणां भाजनेन 1,8,1,40. Am Ende eines comp. (oxyt.) n. *Stellvertreter, vertretend, gleichgeltend, gleichbedeutend* Çat. Br. 2,3,1,23. सकृदुच्छिन्नवति तद्वेदिभाजनम् *das stellt die* Vedi *vor* 4,2,13. उष्णीष° 3,3,2,4. स हि तेषामिन्द्रभाजनं भवति 3,4,2,15. 3,22. Ait. Br. 1,22. पत्नीभाजनं वै नेष्टा *der* Neshtar *stellt das Weib vor* 6,3. Çâñkh. Grhj. 6,3. यावत्प्रस्तरभाजनं तावत्परिशिनष्टि Çat. Br. 2,6,1,15. — 2) am Ende eines adj. comp. (f. आ) a) *theilhabend an, theilhaft, berechtigt zu:* एते देवा असोमपाः पशुभाजनाः Ait. Br. 2,18. पयोभाजन Çâñkh. Br. 10,6. 13,2. घृत° Çat. Br. 6,6,1,11. असृग्भाजनानि ह वै रक्षांसि Çâñkh. Br. 10,4. सुराप्य आत्मत्यागिन्यो नाशौचोदकभाजनाः (उदकदानाद्यैरौर्ध्वदेहिकस्य भाजना न भवन्ति। भाजयन्तीति भाजनाः सर्पिण्डादीनामाशौचादिनिमित्तभूता न भवन्ति Mit. 3,3,a,2 v. u.) Jâgn. 3,6. तां यशोभजनां धन्याम् R. Gorr. 2,64,8. यदनुग्रहभाजनः *dessen Gunst er erfahren hat* Bhâg. P. 4,14,33. — b) *gehörig zu, in Beziehung stehend zu:* महतो ह वै देवविशो ऽन्तरिक्षभाजनाः Ait. Br. 1,10. एषा तृतीयसवनभाजना सती मध्यंदिने शस्यते 3,18. सांनाय्यभाजना वा अमावास्या Çat. Br. 2,4,4,20. — 3) n. *das Dividiren* Colebr. Alg. 8. — 4) *Gefäss* AK. 2,9,33. Trik. 3,3,250. H. 1026. Med. n. 101. Hâr. 138. Halâj. 2,172. राजतैर्भाजनैरेषाम् (देवानाम्) — वार्यपि श्रद्धया दत्तम् M. 3,202. न पादौ धावयेत्कांस्ये कदाचिदपि भाजने 4,65. अन्नमेषां पराधीनं देयं स्याद्भिन्नभाजने 10,54. Jâgn. 1,230. स्थालीपिठरभाजनम् MBh. 7,2159. 12,3252. R. 1,53,4. Suçr. 1,158,16 (सु°). 237,1. 2,221,6. 353,6. Ragh. 5,22. Spr. 2398. Mârk. P. 34,101. Kathâs. 3,47. Prab. 59,3. कांस्य° Suçr. 1,74,19. आयस° 2,341,2. रूप्य° Mârk. P. 15,26. मणि° Kathâs. 45,131. अपः सुराभाजनस्थाः M. 11,147. जल° R. 3,4,49. घृत° Suçr. 2,50,17. 73,6. पुष्प° Çâk. 44,f. °चारिक Burn. Intr. 261, N. 2. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): कुब्जाम् — सानुलेपनभाजनाम् Hariv. 4485. Kathâs. 45,228. In übertr. Bed. *Gefäss, Behälter für* so v. a. *der Ort (die Person), der Etwas aufnimmt, wo sich Etwas versammelt findet, wohin Etwas strömt;* = योग्य (vgl. पात्र) Trik. Med. मांसशोणितमूत्रपुरीषादिभाजनेन शरीरेणान्ध्यमान्द्यापटुत्वादिभाजनेनेन्द्रियग्रामेणाशनायापिपासाशोकमोहभाजनेनान्तःकरणेन च Çaṃk. bei Wind. Sancara 125. Vedântas. (Allah.) No. 144. अन्यापि किं न खलु भाजनमीदृशीनाम् Sâh. D. 56,15. बभूव सः। भाजनं सर्वरत्नानामम्बुराशिरिवाम्भसाम् Vid. 4. स श्रियो भाजनं नरः Spr. 2424. 5160. Kathâs. 34,205. दृढं सो ऽर्थस्य भाजनम् Spr. 2451. स एव लक्ष्म्या यशसो च भाजनम् 5282. शास्त्रज्ञो ऽपि — भवति विरलो भाजनं सद्गतीनाम् 2978. श्री° 1637. 4445. कीर्ति° Çuk. in LA. (II) 35,10. कल्याणभाजनं ये तु Hariv. 1028. Pañkar. 4,3,31. Verz. d. Oxf. H. 263,a,3. भारवाहीव क्लेशस्यैव भाजनम् Spr. 1576. येन स्यां नैव दुःखानां भाजनं पुनरीदृशाम् Kathâs. 36,106. प्रीतिविश्रम्भ° Spr. 3023. भोगस्य भाजनं राजा न राजा कार्यभाजनम् so v. a. *der Fürst ist dazu da um zu geniessen, nicht aber um Geschäften nachzugehen,* 2069. मदभिलषितभाजनं भूयाः so v. a. *mögest du meinen Wunsch vernehmen* Dhûrtas. in LA. 78,17. राज्ञीशब्दभाजनमात्मानमपि चिन्तयतु भवती so v. a. *den Titel Fürstin führend, Fürstin seiend* Mâlav. 12,18. मन्त्री पञ्चमहाशब्दभाजनं जगतीभुजः Râga-Tar. 4,511. तत्सुतौ। साम्राज्ययुवराजत्वभाजने *im Besitze von* 3,102. जगतो ऽस्यस्य (= प्रथमपुत्रादेः Schol.) भाजनम् (विष्णुः) so v. a. *Zuflucht* Hariv. 4369. स्नेहो दुःखस्य भाजनम् so v. a. *Ursache* Spr. 4863. सकललघिमभाजनमुदरम् Spr. एकः स एव im 4ten Th. — 5) n. *ein best. Maass,* = Âḍhaka = 64 Pala Çârñg. Saṃh. 1,1,20. Verz. d. Oxf. H. 307,b,9. — 6) m. N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. Davon patron. भाजन ebend.; pl. भाजनाः gaṇa गोपवनादि zu 2,4,67. — Vgl. दीप°, पान°, यथाभाजनम्.

भाजनता (von भाजन) f. *das Gefässsein für, das Besitzen:* आम्नातप्रवरगुणगणकान्तभाजनतया Bhâg. P. 5,1,6.

भाजनत्व (wie eben) n. *das Gefässsein für, Verdienen, Würdigsein:* नार्यं देव्या भाजनत्वं न नेयः सत्काराणामीदृशानामशोकः Mâlav. 83.

भाजनवत् (von भाजन) adj. zur Erkl. von भद्र Nir. 4,10. 11,19. 12,17.

भाजनीभूत (भाजन + भूत) adj. *zum Gefäss einer Sache geworden* so v. a. *theilhaftig geworden:* अजर° Kathâs. 29,62.

भाजयु (vom caus. von भज्) adj. *mittheilsam, freigebig:* त्वमंशो विदथे देव भाजयुः RV. 2,1,4.

भाजिन् (von भज्) adj. am Ende eines comp. 1) *theilhabend an, theilhaftig* Khând. Up. 3,9,2. fgg. वयमत्रांशभाजिनः Kumâras. 6,74. भवन्ति स्वर्गभाजिनः Çatr. 1,22. Vgl. पुण्य°. — 2) *verbunden mit:* आक्रन्देनात्मना चैव पार्ष्णिग्राहं प्रपीडयेत्। आक्रन्देन तदासारमाक्रन्दासारभाजिना ॥ Kâm. Nitis. 8,46. Weber, Râmat. Up. 308.

भाजी (von भज्) f. Vop. 4,26. *Reisbrei* (श्राणा) P. 4,1,42. भाजीकंस 6,2,71, Sch. In einer anderen Bed. भाजा P. 4,1,42, Sch.

भाज्य (von भज्) adj. *zu dividiren, Dividend* Colebr. Alg. 8. Siddhântaçir. 13,24. — MBh. 15,201 fehlerhaft für भोज्य, wie die ed. Bomb. hat.

भाट (von 1. भट्) *Miethgeld, Pachtgeld* Vṛddha-M. in Vivâdak. 51,11. भाटक m. dass. H. ç. 153. Halâj. 2,418. Kâtj., Nârada und Vṛddha-M.

in Vivâdak. 51,7. fgg. Mit. 3,22,a,2. Râǵa-Tar. 6,19. Kull. zu M. 8,156.

भाटि f. dass. Wils. *Hurenlohn* H. ç. 92.

भाट्ट m. 1) *ein Anhänger des* Bhaṭṭa (Kumârilabhaṭṭa) Madhus. in Ind. St. 1,14,13. Vedântas. (Allah.) No. 88. Verz. d. B. H. No. 626. 721. 823. Verz. d. Oxf. H. 255,b, N. 5. 270,b,22. Z. d. d. m. G. I, 200. — 2) pl. N. pr. eines Volkes Râǵa-Tar. 1,314.

भाट्टचिन्तामणि (भा° + चि°) m. Titel einer Schrift Hall 181.

भाट्टतन्त्र (भा° + त°) n. desgl. Verz. d. Oxf. H. 277,b,10.

भाट्टदिनकर (भा° + दि°) desgl. Hall 175. 178. — Vgl. भाट्टभास्कर.

भाट्टदीपिका (भा° + दी°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 353,a, No. 836. fg. Colebr. Misc. Ess. I,299 (भट्ट°). Hall 179. °प्रभावली f. Titel eines Commentars dazu ebend.

भाट्टभाषाप्रकाशिका (भा° - भा° + प्र°) m. *Erklärung der Sprache (Terminologie) der* Bhaṭṭa, Titel einer Schrift Hall 188.

भाट्टभास्कर (भा° + भ°) Titel einer Schrift Hall 188. — Vgl. भाट्टदिनकर.

भाट्टरहस्य (भा° + र°) n. Titel einer Schrift Hall 187.

भाडित m. pl., pl. zu भाडित्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

भाँडितायन m. patron. von भडित gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. शाकदास Vançabr. des SV. in Ind. St. 4,373. — Vgl. भाण्डितायन.

भाँडित्य m. desgl. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. — Vgl. भाडित.

भाँडिलायन m. patron. von भडिल gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

भाण् onomatop. zur Bez. *des Hauchens* oder *Zischens:* स भाणकारोत्सेव वागभवत् Çat. Br. 10,6,5,4.

भाण (von भण्) m. Bez. *einer Art von Schauspielen* H. 284. Daçar. 1,8. Sâh. D. 513. Pratâpar. 20,a,1. 6. भारतीवृत्तिभूयिष्ठं शौर्यसौभाग्यसंस्तवैः। सूच्येते वीरशृङ्गारौ विटेन निपुणोक्तिना। कल्पितेनेतिवृत्तेन धूर्तचारित्रवर्णनम्। एको ऽङ्को मुखनिर्वहौ यत्र भाणः स संमतः। 24,a,6. Verz. d. Oxf. H. 146,a, No. 310. — Vgl. भाणिका.

भाणक (wie eben) nom. ag. *Verkünder;* s. धर्म°.

भाणस्थान (भाण + स्थान) n. N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 340,a,18.

भाणिका (von भाण) f. Bez. *einer Art von Schauspielen* Sâh. D. 556.

भाण्ड 1) m. = गर्दभाण्ड *Thespesia populneoides Wall.* Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. भाण्डी gaṇa गौरादि zu P. 4,4,41. viell. = भण्डी *Rubia Munjista Roxb.* Suçr. 2,175,1. Vgl. काक° und कालभाण्डिका. — 3) n. a) *Topf, Gefäss, Schüssel, Kasten, Kästchen, Geräthe* AK. 2,9,33. 3,4,11,46. H. 1026. an. 2,125. Med. ḍ. 21. Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 3,76. न भिन्नभाण्डे भुञ्जीत M. 4,65. 10,52. Bhâg. P. 4,14,41. Spr. 1994. Suçr. 1,109, 6. 2,189,7. 244,7. Hit. 115,1. 7. 8. स° *in einer Schüssel —, in einem Topfe befindlich* Bhâg. P. 1,18,34. काञ्चन M. 5,112. MBh. 13,5501 (= Mârk. P. 15,26). Kathâs. 49,143. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 234. मृन्मय M. 7,132. मृद्भाण्ड Suçr. 1,163,19. Çârṅg. Saṁh. 2,9,15. चार्मिक°, काष्ठलोष्टमय M. 8,289. वेणुबैदल° 327. पच्यमानान्न° Râǵa-Tar. 1,238. हेमभोजन° Spr. 5417. क्षीरादि° Mârk. P. 51,38. दधि° Hit. 85,14. fg. मद्य° M. 11,147. Pańkat. 36,16. Vṛddha-Kân. 11,7. नीली° *Kübel* Hit. 91,15. 16. उदकभाण्डाधिष्ठान n. *Gestell eines Wassergefässes* Vjutp. 209. रिक्त° *ein leerer Kasten* M. 8,405. Varâh. Bṛh. S. 51,28. सुवर्ण° *Kästchen* Mṛkkh. 26,9. Kathâs. 24,133. कोशादीनां भाण्डानि बहून्यादाय Râǵa-Tar. 5,84. भाण्डावकाशद *Geräthe* M. 9,271. P. 3,1,20. अश्मसारमय MBh. 2,1836. R. 2,89,16. खग्भाण्डैः MBh. 3,11043. R. 3,6,4. 62, 23. खग्भाण्ड m. sg. Hariv. 14118. गुरूकं भाण्डं (coll.) शकटारोपितं बहु 4426. Bhâg. P. 4,4,6. Varâh. Bṛh. S. 10,10. 42,8. 11. 12. Mârk. P. 134, 63. यज्ञ° R. 1,4,21. MBh. 2,60. Râǵa-Tar. 3,443. MBh. 5,7631 (= युद्धोपकरण Schol.). वैवाहिक Sâv. 3,1. आभिषेचनिक R. 2,79,6. प्रकीर्णभाण्डा adj. MBh. 13,517. प्रमृष्टभाण्डां 3,14674. संनियम्येन्द्रियग्रामं कोष्ठे (= हृदयपुण्डरीके! Schol.) भाण्डमना इव एकाग्रं चिन्तयेन्नित्यम् *wie derjenige, der seine Aufmerksamkeit auf die Geräthe in der Vorrathskammer gerichtet hat,* MBh. 12,8793. — b) insbes. *Pferdegeschirr, Pferdeverzierung* AK. 3,4,11,46. H. an. Med. Vaiǵ. छिन्न° adj. MBh. 7,1217. काञ्चनभाण्डयुक्त (रथ) 6,781. विलिप्तभाण्डा (किशोरी) R. Gorr. 2,125,14. हेमभाण्ड adj. MBh. 4,1781. 5,5262. 7,77. Hariv. 4429. R. 6,35,12. — c) *Schmuck* überh. H. an. Med. Hâr. 260. Vaiǵ. MBh. 4,2158. R. 2,78,17. fg. — d) = वाद्यभाण्ड *ein musikalisches Instrument:* °वादन M. 10,49. — e) *Waare;* = मूलवणिग्धन AK. 3,4,11,46. = मूलवणिग्वित्त H. an. = वणिङ्मूलधन Med. = वणिङ्मूल्यधन Vaiǵ. अराजदैविकं नष्टं भाण्डं दाप्यस्तु वाहकः Nârada in Mit. ÇKDr. °पूर्णानि यानानि M. 8,405. 399. 9,331. Jâǵn. 2,197. Pańkat. 7,17. Spr. 1276. 2222. Kathâs. 43,73. Çiç. 3,76. — f) *Flussbett* H. an. — g) (von भण्ड) *Possenreisserei* Aǵajap. im ÇKDr. असौ पञ्चजनीनः स्याद्यो भाण्डादिरतो नरः Halâj. 2,213. — Vgl. तुर° (auch Hit. 64,19), पाक°, यान°, वाद्य°, सार°.

भाण्डक (von भाण्ड) 1) m. n. Siddh. K. 249,a,1. *Kästchen:* भूरिकृत्रिममाणिक्यमयाभरण° Kathâs. 24,163. — 2) f. भाण्डिका a) *Geräthe:* कर्मार° Vjutp. 209. — b) = भाण्डी, s. काल°.

भाण्डगोपक (भा° + गो°) m. *Verwahrer der Gefässe, — der Geräthe* (in einem buddh. Kloster) Vjutp. 210.

भाण्डपति (भा° + प°) m. *Waarenbesitzer, Kaufmann* Râǵa-Tar. 6,37. नाना° Pańkat. 26,11.

भाण्डपुट (भा° + पु°) m. *Barbier* Gaṭâdh. im ÇKDr.

भाण्डपुष्प (भा° + पु°) m. *eine Schlangenart* Trik. 1,2,4.

भाण्डप्रतिभाण्डक (भा° - प्र° - भाण्ड) n. *commodity for commodity; computation of the exchange of goods; barter* Colebr. Alg. 38.

भाण्डभञ्जक (भा° + भ°) m. *Vertheiler der Gefässe, — der Geräthe* (in einem buddh. Kloster) Vjutp. 210.

भाण्डमूल्य (भा° + मू°) n. *ein in Waaren bestehendes Kapital* Kathâs. 6,34. 38.

भाण्डल und भाण्डली v. l. im gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

भाण्डव adj. von भण्डु gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

भाण्डशाला (भा° + शा°) f. *Waarenlager, Magazin* Çatr. 10,130.

भाण्डागार (भाण्ड + अ° oder आ°) n. *Geräthekammer, Waarenhaus, Schatzkammer* H. 995. Halâj. 5,11. Jâǵn. 1,327. MBh. 12,2649. Hariv. 12806. Spr. 5417. P. 4,4,70, Sch. Vet. in LA. (II) 2,17. महा° *die oberste Schatzkammer, Hauptschatzkammer* Râǵa-Tar. 4,142.

भाँण्डागारिक (vom vorherg.) m. *Aufseher einer Geräthekammer, — eines Waarenhauses, Schatzmeister* P. 4,4,70, Sch. Spr. 1870. Kathâs. 38,48. 43,31. Vet. in LA. (II) 2,16. 18. 24,3.

भाण्डापुर (भा° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* RÂGA-TAR. 5,231.

भाण्डायनि (wohl von भाण्ड) m. patron. MBH. 2,294.

भाण्डार = भाण्डागार und auch daraus entstanden Verz. d. Oxf. H. 26, *a*, N. 2. °गृह dass. Schol. zu KUVALAJ. 75, *a*.

भाण्डारिक m. = भाण्डागारिक VJUTP. 95.

भाण्डारिन् (von भाण्डार) m. = भाण्डागारिक VJUTP. 95. Spr. 5001 und क्षुधितस्तृषितः im 4ten Th.

भाण्डि gaṇa छात्र्यादि zu P. 6,2,86. *Behälter für Scheermesser* MED. k. 184. — Vgl. भाण्डिवाह, भाण्डिल und क्षुरभाण्ड.

भाण्डिक (von भाण्ड) m. *Barbier* H. ç. 155. — Vgl. भाण्डिल, भाण्डि.

भाण्डिजङ्घि m. patron. von भाण्डीजङ्घ P. 2,4,58, Vârtt. 3, Sch.

भाण्डित m. pl., pl. zu भाण्डित्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

भाण्डितायन m. patron. von भण्डित gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. LÂTJ. 3,9,1. 6,6,15. — Vgl. भाडितायन.

भाण्डित्य m. patron. von भण्डित gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. — Vgl. भाण्डित.

भाण्डिनी (von भाण्ड) f. *Kasten, Korb* (= मञ्जूषा Schol.) MBH. 2,2061, v. l. für कुण्डिन्यः in der ed. Bomb.

भाण्डिल (von भाण्डि) m. *Barbier* ÇABDAM. im ÇKDR.

भाण्डिलायन m. patron. von भण्डिल gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

भाण्डिवाह (भा° + वाह) m. *Barbier* ÇABDAM. im ÇKDR. H. ç. 155, wo so zu lesen ist st. भण्डिवाह्ना.

भाण्डिशाला (भा° + शा°) f. gaṇa छात्र्यादि zu P. 6,2,86. wohl *Barbierstube*.

भाण्डीर m. 1) N. pr. eines hohen Njagrodha-Baumes auf dem Govardhana in Vṛndâvana; = वट GAṬÂDH. im ÇKDR. HARIV. 3114. 3614. 3749. GÎT. 6,12. °वनवासिन् (Kṛshṇa) PAÑKAR. 4,8,59. °वननन्दन 103. Vgl. भण्डीर. — 2) N. pr. eines Dânava KATHÂS. 47,16.

भाति (von 1. भा) f. *Glanz, Licht* RÂGAN. im ÇKDR. BHÂG. P. 8,18,12.

भातु (wie eben) UṆÂDIS. 1,73. m. *die Sonne* TRIK. 1,1,98. UGGVAL. = दीप्त UṆÂDIVṚ. im SAṂKSHIPTAS. ÇKDR. — Vgl. भानु.

भात्वक्षस् (2. भा + त्व°) adj. *lichtkräftig:* भात्वक्षसो अत्यक्तुर्न सिन्धवो ऽग्ने रेजन्ते असंसन्तो अजराः RV. 1,143,3.

भादिग m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 964.

भाद्र 1) m. (sc. मास) = भाद्रपद AK. 1,1,3,17. H. 155. RÂGA-TAR. 6,365. Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,10. 23. 38. 46. 285,*a*,4. fgg. — 2) f. (sc. तिथि) *Vollmondstag im Monat* Bhâdra AS. Res. III, 290.

भाद्रदारव adj. von भद्रदारु P. 4,3,139, Sch.

भाद्रपद (von भद्रपदा) 1) m. *ein Monat der Regenzeit* (*August-September*) AK. 1,1,3,17. H. 154. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 566, 7. 892, 6. भाद्रपदाश्वयुजौ वर्षाः SUÇR. 1,20,3. VARÂH. BṚH. S. 5,79. 8,13. 21,10. 11. RÂGA-TAR. 2,18. 6,114. Verz. d. B. H. 134,*b*,7 v. u. Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,11. 34. 40. 42. 285,*a*,15. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27,6. — 2) f. °पदा = भद्रपदा; pl. AK. 1,1,3,24. du. SÛRJAS. 8,16. उत्तर° H. 115, v. l. VP. 226, N. 21. उत्तरभाद्रपद COLEBR. Misc. Ess. II, 343. उत्तरभाद्रपद्द (!) ÇKDR. angeblich nach dem GJOTISHA. Vgl. पूर्वभाद्रपदा. — 3) f. ई *der Vollmondstag im Monat* Bhâdrapada PADDH. zu KÂTJ. ÇR. 451,18.

भाद्रमातुर (von भद्रमातृ) m. *der Sohn einer guten* oder *schönen Mutter* P. 4,1,115. VOP. 7,11. H. 546.

भाद्रमौञ्ज adj. f. ई *aus* Bhadra (*eine Cyperus-Art*) *und* Muńga *gemacht:* मेखला KAUÇ. 56. 57.

भाद्रवर्मण m. patron. von भद्रवर्मन् VOP. 7,1. 10.

भाद्रशर्मि m. patron. von भद्रशर्मन् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. Schol. zu P. 6,4,144.

भाद्रसामि m. patron. von भद्रसामन् P. 6,4,170, Sch.

भान (von 1. भा) n. *das Erscheinen, Sichtbarwerden; Einleuchten* BÂLAB. 6. 16. BHÂSHÂP. 65. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 2. 124. NÎLAK. 48. Verz. d. Oxf. H. 223,*b*,41. KUSUM. 58,14.

भानवीय (von भानु) 1) adj. *von der Sonne kommend:* मरीचयः MAITRJUP. 6,31. — 2) n. *das rechte Auge* H. 576.

भानिकर (भा oder भास् + नि°) m. *Strahlenmenge, Lichtmasse;* pl. MÂRK. P. 107, 7.

भानु (von 1. भा) UṆÂDIS. 3,32. 1) m. *a*) *Schein, Licht, Strahl* NAIGH. 1, 9. AK. 1,1,3,35. 3,4,18,107. H. 100. an. 2,277. MED. n. 14. HALÂJ. 1, 39. VAIG. beim Schol. zu ÇIÇ. 1,27. (उषसः) पूर्वे अर्धे रजसो भानुमञ्जते RV. 1,92,1. 2,2,8. आ यः स्वर्ण भानुना चित्रो विभात्यर्चिषा 8,4. 16,4. 3,21,4. 61,7. 4,1,17. ऊर्ध्वं भानुं सविता देवो अश्रेत् 13,2. 45,1. सूर्यस्य 5,37,1. (सिन्धुः) अनन्तं शुष्ममुदियर्ति भानुना 10,75,3. pl. 1,36,3. 87,6. 92,2. अग्नेः 97,5. 143,3. उत्ते शोचिर्भानवो द्यामपप्तन् 6,64,2. — AV. 18,3, 29. 19,7,2. VS. 11,54. 12,32. जालान्तरगते भानौ यत्सूक्ष्मं दृश्यते रजः M. 8,132. निर्दग्धा भानुभानुभिः LIÑGA-P. bei MUIR, ST. IV, 325. सहस्रभानुना — भानुना ÇIÇ. 1,27. — *b*) *Sonne* AK. 1,1,3,32. 3,4,18,107. H. 95. H. an. MED. HÂR. 11. HALÂJ. 1,36. VAIG. a. a. O. MBH. 1,1103. SUÇR. 1, 20,12. Spr. 2037. MEGH. 35. SÛRJAS. 1,36. 39. 3,48. 9,9. 12,24. MÂRK. P. 77,1. LIÑGA-P. bei MUIR, ST. IV, 325. ÇIÇ. 1,27. प्लक्षद्वीपे त्वहं भानुः Verz. d. Oxf. H. 33, *a*, 24. — *c*) pl. die Âditja, Kinder des Bhânu, HARIV. 148. 12480. VP. 120. PAÑKAR. 3,4,12. die Götter im 3ten Manvantara HARIV. 425. sg. N. eines best. Âditja WEBER, RÂMAT. UP. 304. 313. — *d*) *Tag* H. an. — *e*) *König; Herr* DHAR. im ÇKDR. — *f*) = रुद्र Çiva VAIG. a. a. O. — *g*) N. pr. eines Devagandharva MBH. 1,2555. eines Sohnes des Kṛshṇa 2,56. HARIV. 9183. VP. 591. N. pr. eines Jâdava HARIV. 8472. des Vaters des 15ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 37. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Prativjoma, BHÂG. P. 9,12,10. N. pr. eines Sohnes des Viçvadhara und Bruders des Harinâtha Verz. d. Oxf. H. 206,*b*,10. 12. eines Schülers des Çaṃkarâkârja 248,*a*,2. eines Autors HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 45. — 2) f. *a*) = भानुमती ÇABDAR. im ÇKDR. *ein schönes Weib* WILSON. — *b*) N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Dharma's (Manu's) und Mutter der Bhânu (Âditja), HARIV. 145. 148. 12449. 12480. VP. 119. fg. Mutter des Devarshabha BHÂG. P. 6,6,4. 5. N. pr. einer Tochter Kṛshṇa's HARIV. 9184. N. pr. der Mutter des Dânava Çakuni u. s. w. BHÂG. P. 7,2,19 (die ed. Bomb. liest: तन्मातरं रुषा भानुं). — Vgl. अह्नि°, चित्र°, त्रि°, प्रति°, बृहद्भानु°, विश्व°, शुभ्र°, सु°, स्व°, स्वर्भानु.

भानुकेसर (भानु *Strahl* + के°) m. *die Sonne* H. ç. 6 (°केशर).

भानुज (भानु + ज) m. *der Sohn der Sonne, der Planet Saturn* Verz. d. Oxf. H. 185, *a* (No. 419).

भानुजीदीक्षित (भानु - जी [s. u. भट्टोजि] + दी°) m. N. pr. eines Sohnes des Bhattogidîkshita Verz. d. Oxf. H. 161, *b* (No. 356). 182, *b*, 10. 183, *a*, 29.

भानुदत्त (भानु + दत्त) m. N. pr. eines Mannes P. 5,3,83, Vârtt. 5, Sch. Verfassers der Rasatarangiṇî Verz. d. B. H. No. 824. Verz. d. Oxf. H. No. 506. der Rasamañgarî 507. °मिश्र Hall in der Einl. zu Vâsavad. 45. Verz. d. B. H. No. 597.

भानुदिन (भानु + दिन) n. *Sonntag* Verz. d. Oxf. H. 97, *b*, 21. — Vgl. भानुवार.

भानुदीक्षित (भानु + दी°) m. N. pr. eines Scholiasten des Amarakoça Colebr. Misc. Ess. II, 55.

भानुदेव (भानु + देव) m. N. pr. eines Fürsten Sâh. D. 19, 3. Verz. d. Oxf. H. 214, *b*, 3.

भानुपण्डित (भानु + प°) m. N. pr. eines Dichters (Bein. श्रीवैद्य) Verz. d. Oxf. H. 124, *a*, 40.

भानुफला (भानु + फल) f. *Musa sapientum* Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. अंशुमत्फला.

भानुभट्ट (भानु + भट्ट) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 334, *b*, 21.

भानुमतिन् (von भानुमत् oder von भानु + मति) m. N. pr. eines Mannes: भानुमती ह तैजस्कामस्तपस्तप्त्वैतं यज्ञक्रतुमपश्यत् Çâṅkh. Çr. 14,36,1.

भानुमन्त् (von भानु) 1) adj. *a*) *leuchtend, scheinend, strahlend:* Agni Ṛv. 5.1,4. आ सूर्यो न भानुमद्भिरर्कैरग्ने ततन्थ रोदसी वि भासा 6,4,6. विवस्वत् MBh. 1,6604. R. 5, 11, 3. चर्माणि MBh. 1, 1430. शस्त्राणि 1433. 7209. 4,1010. 1323. 7,4641. 8,2950. 13 1839 (गङ्गार्णवः). 3505. 14,2315. सुरगणाः 1,1433. याज्ञसेनी 3,15696. 14,780. उत्तम° (वर्मन्) Hariv. 13146. — *b*) *das Wort* भानु *enthaltend* Çâṅkh. Çr. 11, 13, 15. — 2) m. *a*) *die Sonne* Halâj. 1,36. Çabdar. im ÇKDr. MBh. 1, 3665. 14, 892. Ragh. 6, 36. Kumâras. 3, 65. Ṛt. 5, 2. Varâh. Bṛh. S. 30, 10. Spr. 1045. — *b*) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Aupamanjava SV. Vaṅça-Br. in Ind. St. 4, 372. eines Streiters auf Seiten der Kuru (nach dem Schol. ein Sohn Kaliṅga's) MBh. 6, 2268. eines Sohnes des Kuçadhvaga (Keçidhvaga) VP. 390. Bhâg. P. 9, 13, 21. des Bṛhadaçva (vgl. भानुरथ) 12,10. 11. des Bharga 23, 16. — 3) f. °मती N. pr. Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 2. einer Tochter des Aṅgiras MBh. 3, 14124. Mârk. P. 52, 21. des Kṛtavîrja und Gemahlin des Ahaṁjâti MBh. 1, 3768. einer Tochter des Jâdava Bhânu Hariv. 8472. fgg. 8159. des Vikramâditja Vararuki im ÇKDr. N. pr. der Mutter Çaṁkara's (Scholiasten des Çâkuntala) Verz. d. Oxf. H. 135, *a* (No. 254).

भानुमय (von भानु) adj. *aus Strahlen bestehend:* अन्न MBh. 3, 139.

भानुमित्र (भानु + मित्र) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Kandragiri (vgl. भानुरथ), VP. 386, N. 19. des Udajasiṁha Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 11.

भानुरथ (भानु + रथ) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Kandragiri, VP. 386, N. 19 (भानुरथ). des Bṛhadaçva (vgl. भानुमन्त्) VP. 463.

भानुल m. Hypokor. von भानुदत्त P. 5, 3, 83, Vârtt. 5, Sch.

भानुवन (भानु + वन) n. N. pr. eines *Waldes* Hariv. 8953, v. l. für भार्गवन.

भानुवर्मन् (भानु + व°) m. N. pr. eines Mannes Daçak. 192, 21.

भानुवार (भानु + वार) m. *Sonntag* Tithit. im ÇKDr. Saṁsk. K. 1, *b*, 5. — Vgl. भानुदिन.

भानुसेन (भानु + सेना) m. N. pr. eines Mannes MBh. 8, 2260.

भानेमि (भा oder भास् *Licht, Strahl* + नेमि) m. *die Sonne* Trik. 1, 1, 97. H. ç. 6.

भान्त adj. könnte partic. von भाम् sein; nach Mahîdh. = वज्ररूप oder चन्द्र. VS. 14, 23. Çat. Br. 8, 4, 1, 10. TS. 5, 3, 3, 2.

भान्द n. N. eines Upapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 8, *a*, 6. Vielleicht zu zerlegen in भाम् (acc. von भा) + द *Licht gebend.*

भाम्, भामते *grimmig sein* Naigh. 2, 12. Dhâtup. 12, 8. भामयति 35, 20. partic.: वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीः Ṛv. 1, 114, 8. वि मन्युमिन्द्र भामितो ऽमित्रस्य (रुद्रा) TS. 1, 6, 12, 5.

— intens. बाभाम्यते P. 7, 4, 85, Sch.

1. भाम (von 1. भा) Uṇâdis. 1, 139. m. 1) *Schein, Licht, Strahl* H. an. 2, 330. Med. m. 21. Viçva bei Uggval. मंहे चित्रस्य प्र रुजन्ति भामाः Ṛv. 5, 2, 10. अग्नेर्भामं मरुतामोजं ईमहे 3. 26, 6. वि ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने भामासः शुचे शुचयश्चरन्ति 6, 6, 3. (अग्नेः) भामासो यामन्नक्तवश्चिकित्रे 10, 3, 4. स्वना न यस्य भामासः पवन्ते 5. — 2) *die Sonne* H. an. Med. Viçva a. a. O.

2. भाम (von भाम्) 1) m. *Grimm, Wuth, Zorn* Naigh. 2, 13. Trik. 1, 1, 128. H. an. 2, 330. Med. m. 21. Viçva bei Uggval. zu Uṇâdis. 1, 139. त्वं धीं वृत्रं मरुत इन्द्रियेण स्वेन भामेन तविषो बभूवान् Ṛv. 1, 165, 8. दानवस्य भामं वज्रेण नि जघान 5, 32, 4. त्वं हि मन्यो अभिभूत्योजाः स्वयंभूर्भामो अभिमातिषाहः 10, 83, 4. नमो गन्धर्वस्य मनसे (नमसे die Hdschrr.) नमो भामाय चक्षुषे च कृण्मः AV. 14, 2, 35. 18, 4, 82. VS. 18, 4. 20, 6. 21, 39. 56. Çat. Br. 12, 7, 1, 7. — 2) f. आ *a*) *eine leidenschaftliche Frau* Çabdar. im ÇKDr. — *b*) = सत्यभामा N. pr. einer der Frauen Kṛshṇa's Kathâs. 39, 197.

3. भाम m. *der Schwester Mann* Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 3, 1, 27. 14, 35.

भामण्डल (भा oder भास् + म°) n. *Strahlenkranz* H. 59.

भामती (von भामत् und dieses von भा *Licht*) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 608. Hall 87. °कार Bein. des Vâkaspatimiçra Verz. d. Oxf. H. 226, *b* (No. 555). 511, *a*.

भामतीनिबन्ध m. = भामती Hall 87.

भामनी (1. भाम + नी) adj. *Licht führend,* Beiw. des Purusha im Auge Khând. Up. 4, 15, 4.

भामह m. N. pr. eines Autors Pratâpar. 1, 2. 2, *b*, 1. Verz. d. Oxf. H. 207, *b*, 18. 210, *a* (No. 495). Verfassers der Manoramâ, eines Commentars zu Vararuki's Prâkṛtaprakâça, 178, *b* (No. 405).

1. भामिन् (von 1. भाम) 1) adj. *scheinend, glänzend* Nir. 14, 25. काव्यैर्देवजुष्टोच्यते भामिने गीः Ṛv. 1, 77, 1. को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृणायून् 84, 16. Häufig das fem. in der Bed. *glänzend, schön,* von Frauen gebraucht MBh. 1, 2625. सुविभक्तानवद्याङ्गी स्वसितायतलोचना । स्वाचारा चैव साध्वी च सुवेशा चैव भामिनी ॥ 6524. 3, 16190 (भाविनी ed. Bomb.). 4, 503. 14, 1505. R. 2, 25, 35. शक्रं याश्चोपतिष्ठन्ति ब्रह्माणं याश्च (अप्सरसः) भामिनीः (= भामिन्यः) 91, 18. Ragh. 8, 28 (= कामिनी Schol. in der ed. Calc.). Bhâg. P. 9, 18, 6. voc. भामिनि MBh. 1, 1192. 13, 6552. 14, 629. 631. R. 2, 26, 38. Gît. 12, 6. Kumâras. 5, 38. Bhâg. P. 3, 20, 34 (= कोपने Schol.). 8, 9, 6. भामिनी = नारी Halâj. 2, 326. Râgan. im ÇKDr. — 2) f. °मिनी N. pr. der Tochter eines Gandharva Mârk. P. 128, 7.

2. भामिन् (von 2. भाम oder von भाम्) adj. *zornig;* भामिनी *eine zornige Frau* AK. 2,6,1,4. TRIK. 2,6,3. H. 510.

भामिनीविलास (भा° *eine schöne Frau* + वि°) m. Titel eines Gedichtes des Gagannâtha GILD. Bibl. 253.278. Verz. d. Oxf. H. 130,*a* (No. 236).

भायवात्य (von भयवात) m. patron. des Kapivana NIDÂNA 8,4. des Nikothaka Ind. St. 4,373 (MÜLLER, SL. 444). — Vgl. आभयवात्य.

भारॅ (von 1. भर्) m. 1) *Bürde, Tracht, Last* H. 364. = वीवध*) an. 2,444. MED. r. 73. HALÂJ. 4,73. RV. 1,31,3. 152,3. षड्भाराँ एको अचरन्बिभर्ति 3,56,2. गुरु 4,5,6. 7,34,7. AV. 9,3,24. गिरिं भारं हरन्निव VS. 23,26. AIT. BR. 4,13. भारमुद्यच्छति ÇAT. BR. 2,1,4,26. 12,2,4,10. भारमादत्ते TS. 6,2,5,1. अविश्रामं वहेद्भारम् (गर्दभः) Spr. 255. नास्य (बलीवर्दस्य) भारग्रहे शक्तिः 1570. भारार्त R. 1,9,57. आरोपित° adj. KATHÂS. 37,155. °क्षमा (नौ) SUÇR. 1,341,19. BHÂG. P. 2,3,21. (कर्माणि) भारप्रत्यवराणि Spr. 4638. भारं स वहते तस्य ग्रन्थस्य 4919. चन्दनागुरुकाष्ठानां भारान् MBH. 2,1866. शाकट AK. 2,9,88. रत्नकाञ्चनसद्वस्त्रकर्पूरागुरुपूरितैः । भारैर्भृतानामुष्ट्राणाम् KATHÂS. 44,132. 76. भूमेर्भारावतरणम् *die Last, die die Erde trägt,* MBH. 3,1892. 16,283. HARIV. 2894. 2916. राज्ञां चैव वधः कार्यो धरण्या भारनिर्णये 2898. भुवः — अभाराय BHÂG. P. 9,24,58. एतैर्भारतुल्यैः किम् — करोमि KATHÂS. 38,90. दुर्भगाभरणप्रायो ज्ञानं भारः क्रियां विना Spr. 242. Componirt *a*) mit dem obj.: कुश° ÇÂNKH. ÇR. 17,6,6. खरस्य चन्दनभारः SUÇR. 1,13,15. उष्ट्रपञ्चशतीं नानावस्त्रभाराभिपूरिताम् KATHÂS. 44,77. काष्ठ° R. 1,4,21. हेमभारास्तथा दश MBH. 3,12712. भूमि° ÇÂK. 101. भूभारखिन्नदिग्गज VARÂH. BṚH. S. 32,1. पुष्पभारानता (लता) VID. 209. उन्नतपीनपयोधर° Spr. 1005. RAGH. 2,18. ÇRUT. 28. GÎT. 1,39. श्रोणि° PRAB. 40,3. MEGH. 80. Spr. 1530. कुटुम्ब° 1843. तृप्तिपिपासाशीतोष्णवातवर्षभारादनिष्ठसहिष्णुः SUÇR. 1,53,6. शोकभारावपीडित MÂRK. P. 8,187. व्यसनातिभारात् RAGH. 14,68. — *b*) mit dem subj.: कनकस्य — मनुष्यभारान्दाशार्हो ददौ दश MBH. 1,8012. अवनीभारावतार GÎT. 5,20. भूभृद्भारसह *die Last eines Fürsten* KATHÂS. 39,237. भूभारान् (पद्गृन्) *Last für die Erde* BHÂG. P. 1,15,26. कठिन° *so viel wie ein Kochtopf trägt, fasst* MBH. 3,16851. — 2) *Last* so v. a. *schwere Arbeit, Arbeit, Mühe* überh.: यदि वा मन्यसे भारं त्वमिमं राक्षसं युधि । करोमि तव साहाय्यम् MBH. 1,6034. न भारो ऽयम् KATHÂS. 28,89. भारमेतं (so liest die ed. Bomb.) विनेष्यामि पाण्डवानाम् MBH. 6,2579. न दैवस्यातिभारो ऽस्ति *für das Schicksal ist keine Arbeit zu schwer* (so ist zu übersetzen) Spr. 1401. को ऽतिभारः समर्थानाम् 744. वोढव्यो भवता चैव भारो यज्ञार्थमुद्यतः R. 1,12,4. ग्रामीणानूढभारान् RÂGA-TAR. 5,171. ऊढभारोऽपि 173. °मूल्य 171. fg. मेनके तव भारो ऽयं विश्वामित्रः VIÇV. *ist die dir bevorstehende Arbeit* MBH. 1,2918. ममैष भारः *das ist meine Arbeit, meine Sache* 5,2414. 2416. अथ वा फाल्गुनस्यैष भारः परिमितो रणे 6,4922. परिजनो निजदेहभारः *die Dienerschaft — die Arbeit des eigenen Körpers* Spr. 2044. देहि भारं वयं त्विषः *gieb uns eine Arbeit, ein Geschäft* PANKAR. 1,14,45. — 3) *Last* so v. a. *Masse, Menge;* in Verbindung mit Wörtern, die *Haar* bedeuten, H. 568. जटाभारधर DAÇ. 1,27. अवकीर्णजटा° 34. जटाभारश्च कर्तव्यः R. 2,28,13. Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,41. सुचारुकबरी° PANKAR. 1,14,63. 2,4,3 (vgl. कबरीभर GÎT. 12,26). चामरीवाल° so v. a. *der buschige Schweif* MEGH. 54. पर्णभारैः HARIV. 12083. शिखीन् — उच्छ्रितपिच्छभारान् 8787. पिच्छभार als Erkl. von कलाप Schol. zu VIKR. 85. अश्मभारो महांस्तात लगेद्धः HARIV. 2199. MÂRK. P. 45,15. प्रेम° so v. a. *heftige Liebe* PANKAR. 1,14,92. नवयौवन° *Fülle der Jugend* KAURAP. 33. — 4) *Last* als *best. Gewicht* = 20 Tulâ = 2000 Pala (etwa *440 Pfund*) AK. 2,9,87. H. 883. H. an. MED. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,11. SUÇR. 2,175,16. ÇÂRṄG. SAṂH. 1,1,23. लौहभारसहस्रेण निर्मिता (शक्तिः) BHAṬṬ. 15,54. PANKAT. 99,25. HARIV. 6905. दण्डश्च भारशतैः शतम् । सुवर्णस्य 15046. 15336. — 5) Bein. Vishṇu's MED. — Vgl. अति°, अंस°, अंसे°, उदक°, काष्ठ°, प्राग्भार, प्राप्त°, बर्ह°.

भारक (von भार) n. *Bürde, Tracht, Last:* पलाल° M. 11,133. भृतं च शतमुष्ट्राणां रत्नाभरणभारकैः KATHÂS. 44,76. घृतगोमांस° adj. 26,156. — Vgl. फणिभारिका.

भारङ्गी f. wohl N. pr. gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. Davon adj. भारङ्गिक (f. आ und ई) ebend.

भारण्ड m. *ein best. Vogel* ÇATR. 10,88. एकोदराः पृथग्ग्रीवा अन्योऽन्यफलभक्षिणः । असंहता विनश्यन्ति भारण्डा इव पक्षिणः ॥ PANKAT. V, 86. 263,19. = उत्तरकुरुदेशजशकुनपक्षिन् ÇKDR. nach einem PURÂṆA. — Vgl. भारुण्ड, भुरुण्ड.

भारत (von भरत) 1) adj. (f. ई) gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. *a*) Bez. des Agni, vielleicht so v. a. *kriegerisch;* nach SÂJ. *der von Ṛtvig* (Bharata) *stammende* oder *Träger* (des Opfers). RV. 2,7,1.5. तस्मा अग्निर्भारतः शर्म यंसत् 4,25,4. अग्निरगामि भारतो वृत्रहा 6,16,19. भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यं भरति TS. 2,5,9,1. ÇAT. BR. 1,4,2,2. ÂÇV. ÇR. 1,2. m. *Feuer* TRIK. 1,1,67. — *b*) *von* Bharata *stammend:* कुल, वंश, संतति MBH. 1,371. 3122. HARIV. 3040. 4035. VP. bei MUIR, ST. I,187, N. 5. विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेदं भारतं जनम् RV. 3,53,12. so heissen Devaçravas und Devarâta 23,2. subst. *ein Nachkomme des* Bharata (f. ई) gaṇa यौधेयादि zu P. 5,3,117. 4,1,178. HIḌ. 1,7. BRÂHMAṆ. 2,36. SÂV. 3,22. N. 1,6.3,1.12,87. der entsprechende pl. ist भरताः; ausnahmsweise (und aus metrischen Rücksichten) jedoch auch भा°. अग्निमिच्छध्वं भारताः TAITT. ÂR. 1,27,2. MBH. 1,3122. 5,923. HARIV. 12 (भरतानां die neuere Ausg.). शकुन्तलायां भरतो यस्य नाम्ना स्य भारताः (तु भारतम् die neuere Ausg.) 1723. भारतसत्तम (st. des gewöhnlichen भरत°) MBH. 5, 7283.955. — *c*) *den* Bharata *gehörig, ihnen zukommend* सेना, चमू MBH. 1,534. 3,1930. 4,1241. 6,4548. 7,28. कीर्ति 1,3122. — *d*) संग्राम, समिति, युद्ध, समर *der Kampf —, die Schlacht der* Bharata's P. 4,2,56, Sch. (oxyt.). MBH. 6,5769. HARIV. 9800. Z. d. d. m. G. 8,537,34. 41. subst.: भारते (= भारतसंग्रामे Schol.) MBH. 12,1716. भारतं द्वापरान्ते ऽभूत् RÂGA-TAR. 1,49. — *e*) कथा, आख्यान, इतिहास und subst. n. *die Erzählung von den* Bharata's, *von ihrem Kampfe:* कथा MBH. 1,2233. Spr. 340. इतिहास MBH. 1,19. आख्यान 18,210 (wo mit der ed. Bomb. इदं st. इमं zu lesen ist). BHÂG. P. 1,4,25. subst. n. TRIK. 3,3,175. fg. H.

*) Es ist wohl mit diesem Worte die Bed. *Bürde, Last* gemeint, da es doch gar zu seltsam wäre, wenn die indischen Lexicographen gerade die gangbarste Bedeutung des Wortes unerwähnt gelassen hätten. Bei HALÂJ. kann das Wort auch schon deshalb nicht *ein Joch zum Tragen von Lasten* bezeichnen, da die zwei Worte dafür in demselben Çloka besonders aufgeführt werden; die Zusammenstellung von वीवध, काच und भारयष्टि spricht gleichfalls für unsere Auffassung.

an. 3,284. Med. t. 139. सूत्रभाष्यभारतमहाभारतधर्माचार्याः Âçv. Grhj. 3, 4,4. MBh. 1,52. 96. 101. 13,6069. 18,209. 211. Hariv. 16140. Prab. 101, 7. Verz. d. Oxf. H. 125,a,35. 163,a,6. 266,a,38. Z. d. d. m. G. 8,537, 22. LA. (II) 100,6 v. u. Ind. St. 8,413, N. 1. Verz. d. B. H. No. 1025. — f) भारतं सरः N. pr. eines *Sees* Çatr. 1,60. — g) वर्ष oder n. mit Ergänzung desselben: Bharata's Varsha d. i. *Indien* AK. 2,1,6. Trik. 2,1, 2. 3,3,175. fg. H. 691. 947, Sch. H. an. Med. MBh. 6,201. Sûrjas. 12,39. 70. 71. Varâh. Brh. S. 14,1. VP. 165. 174. fgg. Bhâg. P. 1,16,13. 3,1,20. 5,4,9. 17,11. 19,9. Mârk. P. 53,41. Pańkar. 1,1,67. 2,2,62. Verz. d. Oxf. H. 41,a,32. Çatr. 1,292. भारतं मण्डलम् Verz. d. Oxf. H. 259,a,5. — h) Bhâratavarsha *bewohnend:* प्रजाः Bhâg. P. 5,19,10. 17. — i) भारती वृत्तिः Bez. *einer best. Stilart* Trik. 3,3,175. H. 285. H. an. Med. ईषन्मृदर्थसंदर्भा भारती वृत्तिरिष्यते Pratâpar. 10,a,7. 24,a,5. Daçar. 2,55. 57. 3,4. 5. Sâh. D. 285. Verz. d. Oxf. H. 208,a,35. — 2) m. *Schauspieler* (vgl. भरत) Gatâdh. im ÇKDr. — 3) f. ई a) nach Naigh. 1,11. AK. 1,1,5, 1. Trik. 3,3,175. H. 241. H. an. Med. (= वचन und सरस्वती) und Halâj. 1,8 so v. a. वाच्. Eine der Götterfrauen, welche namentlich unter den Âprî-Gottheiten neben Ilâ und Sarasvatî, sonst auch mit Hotrâ und Varûtri angerufen wird. RV. 1,22,10. 142,9. 188,8. 2,1,11. 3,8. आ भारती भारतीभिः सजोषा इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः । सरस्वती सारस्वतेभिरर्वाक्तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं सदन्तु 3,4,8. 62,3. 9,5,8. 10,110,7. Nach Nir. 8,13 Tochter des Âditja, *der Sonnenschein;* vgl. die Legende TBr. 1, 5,11,1. 2. der परिवाप ist ihre besondere Opfergabe TBr. ebend. = सरस्वती Pańkar. 1,11,34. वेदमाता च भारती 12,56. In appellativer Bed. *Rede, Worte, Stimme:* पुरोक्तां भारतीम् MBh. 3,2421. समुवाचेमां भारतीम् 4,913. चोरस्येव गृहीतस्य न प्रावर्तत भारती 5,7434. Hariv. 5769. Daç. 2,37. Ragh. 10,37. तमर्थमिव भारत्या सुतया योक्तुमर्हसि Kumâras. 6,79. Spr. 2658. Varâh. Brh. S. 2,3. उच्चचार नभसि भारती Vid. 114. Kathâs. 26,256. 38,68. नानादृष्टान्तरसिका भारत्या सुकविर्यथा (शोभते) so v. a. *literärische Composition* 27,56. सुव्रत° Râga-Tar. 1,12. — b) *Wachtel* Trik. 2,5,29. 3,3,175. H. an. Med. Verz. d. H. B. No. 897. — c) N. pr. eines *Flusses* MBh. 3,14232. — 4) m. ई (*die Rede*) N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. Oxf. H. 227,b,16. 251,b,22. Wilson, Sel. Works I, 202. fg. — Vgl. बाल°, महा°.

भारततात्पर्यनिर्णय (भा° - ता° + नि°) m. Titel einer Schrift Hall 95. Wilson, Sel. Works I, 141.

भारतभावदीप (भा° - भाव + दीप) m. *die Leuchte zum Sinne des* Bhârata, Titel von Nîlakaṇṭha's Commentare zum Mahâbhârata, Verz. d. Oxf. H. 1,a. Verz. d. B. H. No. 401.

भारतसंग्रहदीपिका (भा° - सं° + दी°) f. = भतरतार्थदीपिका Verz. d. B. H. No. 392.

भारताचार्य (भारत + आ°) m. N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. Oxf. H. 95,a,44. 110,b,7. Bein. Argunamiçra's, eines Commentators des Mahâbhârata. Verz. d. B. H. No. 392.

भारतार्थदीपिका (भारत - अर्थ + दी°) f. *die Leuchte zum Sinne des* Bhârata, Titel von Argunamiçra's Commentare zum Mahâbhârata, Verz. d. Oxf. H. 2,a.

भारतार्थप्रकाश (भारत - अर्थ + प्र°) m. *das Licht zum Sinne des* Bhârata, Titel von Nârâjaṇa's Commentare zum Mahâbhârata, Verz. d. Oxf. H. 2,a. Verz. d. B. H. No. 394.

भारतीकवि (भा° *Rede* + कवि) m. N. pr. eines *Dichters* Verz. d. Oxf. H. 124,a,41.

भारतीकृष्णाचार्य (भा° - कृ° + आचार्य) m. N. pr. eines *Lehrers* Wilson, Sel. Works I, 201.

भारतीचन्द्र (भा° + च°) m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. S. 7,5, Çl. 10.

भारतीतीर्थ (भा° + ती°) 1) m. N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. Oxf. H. 222,a,13. 263,b,42. Verz. d. B. H. No. 625. 629. Hall 98. Vgl. भारतीयति. — 2) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 73,b,24.

भारतीयति m. N. pr. = भारतीतीर्थ Hall 5.

भारतीवत् (von भारती) ved. adj. P. 8,2,15, Sch. *von* Bhâratî *begleitet:* Indra Ait. Br. 2,24.

भारतीश्रीनृसिंह (भा° - श्री - नृ°) m. N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. Oxf. H. 148,a,33.

भारतेयँ m. patron. von भारत (v. l. भरत) gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

भारद्वाज 1) adj. f. ई *von* Bharadvâga *herrührend, stammend, zu ihm in Beziehung stehend* u. s. w. Çat. Br. 10,4,2,19. 14,5,5,20. 21. 6,10, 11. Âçv. Çr. 7,6. 12,11. 12. Nir. 6,30. Weber, Nax. 2,392,2. पृष्ठ° Çâńkh. Çr. 14,32,12. आख्यान 16,11,10. तृच (aus RV. 6) 10,11,21. Ait. Br. 8, 3. सामन् Ind. St. 3,227,b. शाखा 1,80. वंश, कुल Verz. d. Oxf. H. 121,b (No. 214). 239,b (No. 580). 264,a,16. 356,a,5. °गृह्य 20. Ind. St. 3,246, N. — 2) m. a) patron. gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. Trik. 3,3,86. H. an. 4,56. Med. ǵ. 34. MBh. 12,5249. fgg. Verz. d. Oxf. H. 53,a,22. 54, b,10. 80,a,12. 82,a,13. 276,b,17. Çûsha Vâhneja Ind. St. 4,373. Çaunahotra 1,281. Satjavâha 280. Sukeçan 440.454. Çauṅga P. 4, 1,117, Sch. Droṇa Trik. Med. MBh. 6,3590. जीवसुत (बृहस्पतिपुत्र ÇKDr. nach ders. Aut.; vgl. भरद्वाज) H. an. Agastja Çabdar. im ÇKDr. ein Grammatiker Taitt. Prât. 2,5. P. 7,2,63. एकविंशतिभारद्वाजम् P. 2,4, 84, Vârtt., Sch. — b) pl. N. pr. eines *Volkes* (vgl. भरद्वाज) VP. 196. — c) *der Planet Mars* ÇKDr. nach dem Grahajágnatattva. — d) *Lerche* (vgl. भरद्वाज) H. an. Pańkat. 157,3. — 3) f. ई a) *ein best. Vogel* Pâr. Grhj. 1,19. — b) *die wilde Baumwollenstaude* AK. 2,4,4,4. Med. Ratnam. 171. — c) N. pr. eines *Flusses* MBh. 6,336 (VP. 183). — 4) n. a) *Knochen* H. 625. — b) N. pr. einer *Gegend* P. 4,2,145, v. l. für भर°.

भारद्वाजक adj. *dem* Bharadvâga *gehörig* u. s. w.: आख्यात Ind. St. 4,330.

भारद्वाजायन m. patron. von भरद्वाज (आत्रेये) gaṇa अश्वादि zu P. 4,1, 110. Pańkav. Br. 10,12,1. Nidâna 9,9.

भारद्वाजिन् (von भरद्वाज oder भारद्वाज) m. pl. N. einer *Schule* Müller, SL. 371. — Vgl. भार°.

भारद्वाजीपुत्र (भा° + पुत्र) m. N. pr. eines *Lehrers* Çat. Br. 14,9,4,30.31.

भारद्वाजीय adj. von Bhâradvâga Ind. St. 8,136, N. 277. m. pl. *die Schule des* (Grammatikers) Bhâradvâga ad P. 3,1,89. 6,4,155. Verz. d. Oxf. H. 160,a,26. Vgl. भारद्वाजापस्तम्बीया: Ind. St. 3,271.

भारभारिन् (भार + भा°) adj. *eine Last tragend* TS. 5,1,5,5.

भारभूतितीर्थ (भार - भू° + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 67,b,6.

भारभृत् (भार + भृत्) adj. = भारभारिन् ṚV. 8,64,12.

भारमेय m. patron. von भरम gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

भारय m. = भारद्वाज *Lerche* ÇABDAK. im ÇKDR.

भारयष्टि (भार + य°) f. *ein Joch zum Tragen von Lasten* AK. 2,10,30. H. 364. HALÂJ. 4,73.

भारव 1) n. *Bogensehne* TRIK. 2,8,51. — 2) f. ई *Basilienkraut* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

भारवत् (von भार) adj. *schwer von Gewicht;* davon nom. abstr. भारवत्व n. MBH. 1,266.

भारवाह् (भार + वाह्) nom. ag. *eine Last führend, tragend* VOP. 4,12. f. भारौही ebend.

भारवाह (भार + वाह) 1) nom. ag. *eine Last tragend, Lastträger* AK. 2,10,15. H. 363. HÂR. 163. भारवाहस्य पन्थाः *demjenigen, der eine Last trägt, soll man den Weg räumen,* MBH. 3,10621. — 2) f. ई *Indigo* RÂǴAN. im ÇKDR.

भारवाहन (भार + वा°) m. *Lastthier; n. Lastwagen* WILSON.

भारवाहिक (भार + वा°) nom. ag. *eine Last tragend, Lastträger* WILS.

भारवाहिन् (भार + वा°) nom. ag. dass.: खर Spr. 1576. अधमो (भृत्यः) भारवाही स्यात् MIT. 267,2 v. u. खरश्चन्दनभारवाही Spr. 4780.

भारवि m. N. pr. des Verfassers des Kirâtârǵunîja TRIK. 2,7,27. Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,15. 41. 127,*b*,10. 129,*b*,32. 163,*a*,6. 182,*b*,42. 198,*b* (No. 468). 209,*a*,10. HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 20. Ind. St. 8,195. 343. fg.

भारवृत्त (भार + वृत्त) m. *eine best. wohlriechende Substanz,* = कान्ती ÇABDAK. im ÇKDR.

भारसह (भार + सह) adj. f. आ *eine grosse Last zu tragen vermögend, Schwerem gewachsen, vielvermögend:* को ऽन्यो भारसहो ह्यस्ति को ऽन्यो ऽस्ति बलवत्तरः MBH. 5,3687. एवं युक्ता भारसहा भवन्ति महाकुलीना न तथान्ये मनुष्याः 1295. गदा 2,63. धनुस् 6,3591. 7,7974. HARIV. 7521. 15848. बाण MBH. 8,2268.

भारसाधन (भार + सा°) adj. *Schweres —, Grosses zu Wege bringend, vielvermögend;* von verschiedenen Waffen MBH. 4,1338. 1855. 1882. 6,1974. 3240. 7,6939. 8,2267. HARIV. 13405. 13411. R. 2,100,19.

भारसाधिन् (भार + सा°) adj. dass. HARIV. 16299.

भारहर (भार + हर) adj. *eine Last tragend, Lastträger* ÇABDAR. im ÇKR.

भारहार (भार + हार) adj. dass. ÇABDAR. im ÇKDR. NIR. 1,18.

भारहारिक (भार + हा°) adj. dass. und *auf das Tragen von Lasten bezüglich* WILSON.

भारहारिन् (भार + हा°) adj. *eine Last tragend;* m. Bein. Kṛshṇa's PAŃĆAR. 3,8,8.

भाराक्रान्त (भार + आ°) 1) adj. *überladen:* नौ Spr. 4626. भाराक्रान्ता मम तनुरियं गिरीन्द्रविधारणात् ĆHANDOM. 97. — 2) f. आ *ein best. Metrum, 4 Mal* ––––, ⏑⏑⏑⏑⏑–, ⏑–⏑⏑–⏑– ĆHANDOM. 97; vgl. मन्दाक्रान्ता.

भाराय् (von भार), °यते *eine Last darstellen, einer Last gleichen:* प्राणो ऽपि भारायते MAHÂN. 201.

भारि m. *Löwe* ÇKDR. und WILSON nach H. 1284, wo aber इभारि gemeint ist.

भारिक (von भार) 1) adj. *eine Last bildend; schwer;* so heisst eine Form der Elephantiasis SUÇR. 1,291,16. — 2) m. *Lastträger* AK. 2,10,15. H. 363. HÂR. 163. RÂǴA-TAR. 5,204. काष्ठ° *Holzträger* KATHÂS. 37,56.

भारिन् (von 1. भर् oder भार) nom ag. *tragend, eine Last tragend, Träger, Lastträger* RAMÂN. zu AK. 2,10,15 im ÇKDR. M. 2,138. JÂǴN. 1,117. KATHÂS. 22,96. मल्लिकामालभारिणी *tragend* KÂVJÂD. 2,215. — Vgl. भार°.

भारुचि (भा + रु°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 356,*a*,20.

भारुडिकि adj. von भरुड gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. — Vgl. भाट्टडिक.

भारुण्ड 1) m. *ein best. Vogel* MBH. 6,265. 12,3357. 3519. 6326. Vgl. भारण्ड, भुरुण्ड. — 2) n. *a*) Name eines Sâman MBH. 1,2882. Ind. St. 2,54,N. — *b*) N. pr. eines Waldes R. 2,71,5.

भाट्टडिकि adj. von भट्टडा v. l. im gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. — Vgl. भारुडिक.

भार्जीक (भा oder भास् *Licht* + ऋजीक) adj. *licht, farbig, hell, glänzend* ÇAT. BR. 10,6,3,2. ĆHÂND. UP. 3,14,2. MAITRJUP. 2,6. 6,4. Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,12.

भारोद्वह (भार + उद्वह) m. *Lastträger* VARÂH. BṚH. S. 42,42.

भारोपजीवन (भार + उप°) n. *ein Lebensunterhalt durch Lasttragen* Spr. 2726.

भारौही s. भारवाह्.

भार्ग 1) m. *ein Fürst der* Bharga P. 4,1,178. N. pr. eines Sohnes des Pratardana HARIV. 1587. st. dessen भार्गव (गार्ग्य d. i. भर्ग die neuere Ausg.) 1741. N. pr. eines Fürsten, der sonst Bharga genannt wird, VP. 409 (MUIR, ST. I, 52, N. 31). pl. N. pr. eines Volkes MBH. 6,358 (die ed. Bomb. richtiger भर्गाः) = VP. 190. — 2) f. ई *a*) *eine Fürstin der* Bharga P. 4,1,178. — *b*) *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* AK. 2,4,3,8. RATNAM. 37. SUÇR. 1,138,12. 139,4. 145,18. 2,80,17. 104,21. 276,3. 285,12. — Vgl. भार्गवन.

भार्गभूमि (भा° + भू°) m. N. pr. eines Fürsten HARIV. 1753. BHÂG. P. 9,17,9. — Vgl. भर्गभूमि und भृगुभूमि.

भार्गलेश्वरतीर्थ (भार्गल - ई° + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,7.

भार्गव 1) adj. f. ई *von* Bhṛgu *stammend, herrührend, ihm gehörend:* वंश, गोत्र MBH. 1,865. HARIV. 1597. 1753. Ind. St. 8,276. विद्या TAITT. UP. 3,6. धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,18. सामन् Ind. St. 3,227,*b*. भार्गवं नाम (*das Nomen*) इष्यते Ind. St. 4,330. उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,10. Verz. d. B. H. 127, N. MADHUS. in Ind. St. 1,18,21. BURNOUF in der Einl. zu BHÂG. P. I, LXXVII. patron. (der pl. भृगवः) P. 2,4,65. VOP. 7,14. Ḱjavana AIT. BR. 8,21. ÇAT. BR. 4,1,5,1. MBH. 1,870. 1928. 13,207. R. 1,70,31. 2,110,19. fg. (119,19 GORR.). Gṛtsamada ÇÂŃKH. BR. 22,4. Dvigat PAŃĆAV. BR. 14,9,32. Dṛçâna Ind. St. 3,459. Itala 1,193. Mârkaṇḍeja MBH. 13,1545. Çaunaka 1,1117. Ṛḱîka R. 1,61,13. 17. Ǵamadagni R. 1,51,11 (52,11 GORR.). Paraçurâma TRIK. 3,3,302. 418. H. 848. an. 3,707. MED. v. 45. MBH. 5,7012. 7022. 7308. R. 1,74,17. Spr. 323. RAGH. 11,46. Verz. d. Oxf. H. 59,*a*,30. Pramati MÂRK. P. 110,35. — ÂÇV. ÇR. 12,10. Ind. St. 7,467 u. d. W. KÂTJ. ÇR. 15,4,1. PAŃĆAV. BR. 14,3,23. 9,19. 39. PRAÇNOP. 1,1. HARIV. 1597. 1741. 1753. R.

in Verz. d. B. H. 121 (st. भार्गवो धीमान् liest die ed. Bomb. प्रचेतसः पुत्रः). Spr. 2292. Verz. d. B. H. 54, 3 v. u. 55, 1. 90 (21). 93 (54). Verz. d. Oxf. H. 52, a, 23. b, 7. 80, a, 15. 101, b, 17. 310, a, 24. 138, a (No. 270). 279, a, 3. 354, a, 25. गोवर्धनं पुरं रम्यं भार्गवस्य Mârk. P. 57, 35. Daçak. 162, 11. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 508, Çl. 12. Bein. Çiva's MBh. 7, 9527. 14, 200. — 2) m. a) patron. Çukra's, des Lehrers der Daitja, *der Planet Venus*, AK. 1, 1, 2, 26. Trik. 3, 3, 418. H. 119. H. an. Med. Halâj. 1, 48. R. Gorr. 2, 40, 10. 5, 73, 53. Kâm. Nîtis. 14, 63. Sûrjas. 2, 8. 56. 7, 23. 9, 3. Varâh. Bṛh. S. 18, 5. 28, 1. Verz. d. Oxf. H. 100, a, 8. — b) pl. *die Nachkommen des* Bhṛgu (die sonst भृगवः heissen) Hariv. 1790. भार्गवश्रेष्ठ MBh. 5, 6048. N. eines Volksstammes MBh. 6, 358 (VP. 190). Mârk. P. 57, 43. — c) *ein Bogenschütze, ein guter Bogenschütze* (wie es Paraçurâma war) = धन्विन् und सुधन्वन् Trik. H. an. Med. Man beachte, dass MBh. 7, 9527 und 14, 200 vor भार्गवाय (als Namen von Çiva) धन्विने steht. — d) *Elephant* Trik. H. an. Med. — 3) f. ई a) *ein weiblicher Nachkomme des* Bhṛgu P. 2, 4, 65. Vop. 7, 14. Devajânî MBh. 1, 3217. Bhâg. P. 9, 19, 2. 28. — b) Bein. der Lakshmî H. ç. 76 (wo st. भर्भरी wohl so zu lesen ist). H. an. Med. — c) Bein. der Pârvatî Trik. H. an. Med. — d) = दूर्वा *Panicum Dactylon* AK. 2, 4, 5, 24. Trik. Med. Hâr. 93. = कृष्णदूर्वा, नीलदूर्वा H. an. Çabdar. im ÇKDr. = श्वेतदूर्वा Râgan. im ÇKDr. — Vgl. चण्ड°.

भार्गवदीपिका (भा° + दी°) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1176. — Vgl. भार्गवार्चनदीपिका.

भार्गवन (भार्ग + वन) n. N. pr. eines *Waldes* Hariv. 8953. भानुवन v. l.

भार्गवप्रिय (भा° + प्रिय) m. *Diamant* (*dem Planeten Venus lieb*) Çabdârthak. bei Wilson.

भार्गवार्चनदीपिका (भार्गव - अ° + दी°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 274, a (No. 649). 279, a, 3. — Vgl. भार्गवदीपिका.

भार्गवीय adj. von भार्गव Verz. d. B. H. 94 (70).

भार्गश्रीकान्तमिश्र (भा°-श्री-का°-मि°) m. N. pr. eines Autors Hall 163.

भार्गायण (von भर्ग) m. patron. P. 4, 1, 111. des Sutvan Ait. Br. 8, 28.

भार्गि m. patron. von भर्ग P. 4, 1, 111, Sch.

भार्गिकार्दमि m. patron. Verz. d. B. H. 54, 7 v. u.

भार्द्वाजी f. = भारद्वाजी *die wilde Baumwollenstaude* Çabdar. im ÇKDr.

भार्मन् (von 1. भर्) *Bringung, Aufwartung:* त्रयः कोशासः श्चोतन्ति तिस्रश्चम्वः सुपूर्णाः । समाने अधि भार्मन् RV. 8, 2, 8.

भार्म्य m. patron. des Mudgala Bhâg. P. 9, 21, 34. pl. 22, 3. — Vgl. das folg. Wort.

भार्म्यश्व (von भृम्यश्व) m. patron. des Mudgala Nir. 9, 23. Âçv. Çr. 12, 12. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56, 24. — Vgl. भर्म्याश्व.

भार्य (von 1. भर्) 1) adj. *zu tragen; zu hegen, zu pflegen, zu ernähren; jeder der von einem Andern seinen Lebensunterhalt empfängt, Diener, familiaris:* तस्मात्संवत्सरं भार्यः प्रेव स्नायते TS. 5, 5, 2, 5. Çat. Br. 2, 3, 2, 18. भर्ता भार्य नानुबुध्यते 4, 7. 4, 6, 2, 21. 10, 3, 5, 9. तयोर्दुहितरो भार्याः (so die neuere Ausg.) Hariv. 8831. अनग्रेभावुका ह होतुश्च यजमानस्य च भार्या भवन्ति Ait. Br. 1, 29. Vgl. नीवि°. — 2) m. *Söldling, Soldat:* भार्या नाम क्षत्रियाः P. 3, 1, 112, Sch. — 3) f. आ *Gattin* Vop. 26, 20. AK. 2, 6, 1, 6. H. 513. Hâr. 145. Halâj. 2, 339. Ait. Br. 7, 1. Çat. Br. 14, 6, 2, 1. 7, 2, 1. Kâtj. Çr. 20, 8, 24. 25, 4, 35. Çâñkh. Gṛhj. 2, 16. 5, 9. यस्य भार्या वा दासी वा प्रव्राविणी भवति Kauç. 89. 141. भार्याया भरणाद्भर्ता MBh. 1, 4199. उद्वहेत द्विजो भार्यां सवर्णाम् M. 3, 4. 7, 77. 6, 3. तिस्रः कृत्वा पुरा भार्याः पश्चाद्विन्देत ब्राह्मणीम् । सा ज्येष्ठा MBh. 13, 2530. तस्मै प्रदास्यति । स्वकां दुहितरं भार्याम् R. 1, 8, 25. भार्या पुत्रश्च दासश्च त्रय एवाधनाः स्मृताः Spr. 2038. 1373. 4658. fgg. 5150. Çâk. 90, 22. Vid. 333. गुरु° *des Lehrers* M. 2, 131. 9, 120. भार्यासौश्रुत so v. a. *ein* Sauçruta, *der unter dem Pantoffel seines Weibes steht*, P. 6, 2, 69, Sch. भार्यापती du. *Mann und Frau* gaṇa राजदन्तादि zu P. 2, 2, 31. AK. 2, 6, 1, 38. H. 519. Mârk. P. 72, 9. सभार्य adj. Spr. 2040. Ragh. 1, 55. *das Weibchen eines Thieres:* तद्भार्या (d. i. कूर्मस्य भा°) च डुली स्मृता Halâj. 3, 34.

भार्यक am Ende eines adj. comp. von भार्या *Gattin:* स° Pañkat. 1, 1, 27. 4, 52.

भार्याट (भार्या + अट) adj. *von der Prostitution seines Weibes lebend* Trik. 3, 1, 10. Zur Form des Wortes vgl. पत्न्याट.

भार्याटिक (von भार्या + अट) m. 1) *ein unter dem Pantoffel seines Weibes stehender Mann* H. an. 4, 26. Med. k. 205. — 2) *eine Art Gazelle* (हरिणान्तर) Med. — 3) N. pr. eines Muni (मुनिभेद) H. an.

भार्यात्व (von भार्या) n. *das Gattin-Sein, das Verhältniss einer Gattin:* एतेषामेव जन्तूनां भार्यात्वमुपयान्ति ताः M. 12, 69. प्रतारयन्तं ताम् — भार्यात्वे तत्तद्युक्तिभिः Kathâs. 26, 243. प्रार्थ्यमानस्तां भार्यात्वे 34, 3. इयं हि मम पुत्रस्य मन्ये भार्यात्वमर्हति 86. Ind. St. 8, 353, 13.

भार्याधिकारिक (von भार्या + अधिकार) adj. *das Kapitel von der Gattin betreffend* Verz. d. Oxf. H. 215, b, 12. 17. 41.

भार्यारु (von भार्या) m. 1) *der Vater eines mit einem fremden Weibe erzeugten Sohnes.* — 2) *eine Art Gazelle.* — 3) N. pr. eines Berges H. an. 3, 585. Med. r. 193.

भार्यावत् (wie eben) adj. *eine Gattin habend* Spr. 2040.

भार्यावृत्त (भा° + वृत्त) m. = पत्तङ्ग *Caesalpina Sappan Lin.* Râgan. im ÇKDr.

भार्योढ adj. = ऊढभार्य *verheirathet* (vom Manne) gaṇa आहिताग्न्यादि zu P. 2, 2, 37. Bhaṭṭ. 4, 15.

भार्वर nach Sâj. *Sohn des* Bharvara (Pragâpati), nämlich Indra: सत्रा यदीं भार्वरस्य वृष्णः सिषक्ति शुष्मः स्तुवते भराय RV. 4, 21, 7. Vielleicht von Indra's *Rosse* zu verstehen, so v. a. *vectarius* (s. भर् 3.).

भार्श्य n. nom. abstr. von भृश gaṇa दृढादि zu P. 5, 1, 123.

भाल n. 1) *Stirn* AK. 3, 4, 1. 17. Trik. 2, 7, 15. H. 573. fg. an. 2, 504. Med. l. 42. Spr. 3044. यद्धात्रा निजभालपट्टलिखितं स्तोकं महद्वा धनम् 2386. Râga-Tar. 2, 89. 1, 2. 3, 1. सतिलकं भालम् — कुरु Sâh. D. 42, 20. 60, 1. Pañkat. 1, 14, 16. 2, 2, 21. 5, 24. Verz. d. Oxf. H. 242, a (No. 593. fgg.). 249, a, 5 (die Hdschr. फाल). Çârṅg. Saṁh. 3, 8, 28. 10, 5. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 502, Çl. 1. अलघुव्यालकराल° (द्वीपिन्) 7, 11, Çl. 40. masc.: गोधिभालौ Trik. 2, 6, 29. — 2) *Glanz* H. an. Med. विमलितरण° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 505, Çl. 16. — Vgl. अश्म°.

भालकृत् (भाल + कृत्) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55, 7 v. u.

भालचन्द्र (भाल + च°) m. 1) Bein. Gaṇeça's (*den Mond auf seiner*

Stirn habend) Gaṇeçopap. in Journ. of the Am. Or. S. 6,526 (7). — 2) भालचन्द्राचार्य N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. No. 1045.

भालदर्शन (भाल + द°) n. *Mennig* (*auf der Stirn* als Zeichen *erscheinend*) Çabdak. im ÇKDr.

भालदृश् (भाल + दृश्) m. Bein. Çiva's (*auf der Stirn ein Auge habend*) H. 196.

भालन्दन (von भलन्दन) m. patron. gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. des Vatsapri TS. 5,2,1,6. Pañkav. Br. 12,11,25. बालन्दन Ind. St. 3,459. 478.

भालन्दनक adj. von भलन्दन gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

भालयानन्दाचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* (आचार्य) Verz. d. B. H. No. 1045.

भाललोचन (भाल + लो°) m. Bein. Çiva's ÇKDr. Wils. — Vgl. भालदृश्.

भालाङ्क (भाल + अङ्क) 1) adj. *mit einem* (Grosses ankündenden) *Zeichen auf der Stirn versehen* H. an. 3,77. fg. Med. k. 133. — 2) m. a) *Cyprinus Rohita* Trik. 1,2,16. H. an. Med. Hâr. 235. — b) *Schildkröte*. — c) Bein. Çiva's. — d) *ein best. Gemüse* H. an. Med.

भालु (von 1. भा) m. *die Sonne* Uģģval. zu Uṇâdis. 1,5. — Vgl. भानु.

भालुक m. *Bär* Cit. bei Bhar. zu AK. ÇKDr. — Vgl. भालूक, भल्ल u. s. w.

भालुकि (wohl patron.) m. N. pr. eines Muni MBh. 2,110.293. 3,985. Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,17. Verz. d. B. H. No. 941. f. भालुकी in भालुकीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,32.

भालुकिन् m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. No. 647. Wilson, Sel. Works I,214. = वालुकिन् Hall 16.

भालूक m. *Bär* H. 1289. Cit. bei Bhar. zu AK. ÇKDr. Çabdârṇava bei Uģģval. zu Uṇâdis. 4,41. — Vgl. भालुक, भल्ल u. s. w.

भाल्ल adj. von भल्ल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

भाल्लकीय adj. von भल्लकीय gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86.

भाल्लपालेय adj. von भल्लपाल v. l. im gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

भाल्लवि m. patron. von भल्लवि Çaṁk. zu Khând. Up. 5,11,1.

भाल्लविन् m. pl. *die Schüler des* Bhallavin (?) Schol. zu P. 4,2,66. 3,105. Ind. St. 1,44. fg. 2,390. भाल्लविब्राह्मण 1,106. भाल्लविशाखा 2, 100. °श्रुति 72. भाल्लव्युपनिषद् ebend. — Vgl. भाल्लवेय.

भाल्लवेय m. patron. (von भाल्लवि nach Çaṁk. zu Khând. Up.) des Indradjumna Khând. Up. 5,11,1. Çat. Br. 10,6,1,1. N. pr. eines Lehrers 1,7,3,19. 2,1,4,6. 13,4,2,3. 5,3,4. Ind. St. 8,136. °श्रुति Hall 163. भाल्लवेयोपनिषद् Wilson, Sel. Works I, 145. — Vgl. भाल्लवि.

भाल्लुक m. = भाल्लूक Bhar. zu AK. 2,5,3. ÇKDr.

भाल्लूक m. *Bär* AK. 2,5,4. H. 1289. Halâj. 2,73. — Vgl. भल्ल u. s. w.

भाल्लेय adj. von भल्ल gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

भाव (von 1. भू) m. P. 3,3,24. 6,1,159. Vop. 26,36. 1) *das Werden. Sein, Stattfinden*; = सत्व (सत्ता), जन्मन् AK. 3,4,27,209. H. an. 2,533. Med. v. 20. Halâj. 5,64. भावाभावकर Çvetâçv. Up. 5,14. नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः Bhag. 2,16. चोदितलक्षो भावः Kâtj. Çr. 4,3, 24. अपां पतिरपां भावं (प्रादात्) यत्र वाञ्छति नैषधः MBh. 3,2228. भावमिच्छति सर्वस्य नाभावे कुरुते मनः *das Bestehen* Spr. 4662. Sûrjas. 7,24. भावः सद्धर्मशीलानामभावः पापकर्मणाम् Hariv. 12591. Spr. 2809. नाम्नो स्वरूपभावो हि भोभाव ऋषिभिः स्मृतः *wenn Personennamen zu* भोस् *werden* (d. i. *wenn dieses statt jenes gesetzt wird*), *so haben die Weisen dieses für die Form der Namen selbst erklärt*, M. 2,124. नतिर्दन्त्यमूर्धन्यभावः *der Uebergang eines Dentalen in einen Cerebralen* ṚV. Prât. 5, 28. 1,14. 2,4. 4,35. 11,19. 24. 13,14. 15,7. Schol. zu P. 3,1,40. 5,1,59. 8,2,3. अङ्गाश्रया इलदीर्घत्वेस्भावा भवन्ति Kâç. zu P. 1,1,56. das Zeitwort bezeichnet einen भाव *ein Sein, ein Werden:* भावप्रधानमाख्यातम् Nir. 1,1. षड्भावविकारा भवन्ति जायते ऽस्ति परिणमते वर्धते ऽपक्षीयते विनश्यतीति 2. 12. 13. ṚV. Prât. 12,5. यस्य च भावेन भावलक्षणम् (z. B. गोषु दुह्यमानेषु गतः Schol.) P. 2,3,37. °गर्हायाम् 3,1,24. = क्रिया H. an. Med. In engerer Bed. bezeichnet nur das objectlose Zeitwort (die Intransitiva und Impersonalia) den भाव P. 3,1,66. 4,69. Vop. 24,1. 6. 8,33. das Nomen actionis als Ausdruck des भाव P. 3,1,107. 2,45. 3,18. Vop. 26,1. AK. 3,6,2,15. das Nomen abstractum P. 5,1,119. 4,4,144. = शब्दप्रवृत्तिहेतु H. an. ein angefügtes भाव bildet Nomina abstracta und ist oft ganz gleichbedeutend mit den Suffixen त्व und ता, z. B. व्रात्य° Kâtj. Çr. 22,4,27. शेष° 1,6,5. समानोदक° M. 5,60. वैश्य° 10,93. तद्भावमाचिरणोति Maitrjup. 6,27. मद्भावमागताः Bhag. 4,10. 8,5. विमूढ° 11,49. स्त्री° MBh. 4,55. मातृ° Hariv. 9226. राज्ञ° Çâk. 12,12. ज्ञानवृद्ध° (so ist zu lesen) Mâlav. 19,5. मूक° Spr. 1891. जड° 2840. 5209. Kâm. Nitis. 7,21. सुभगंमन्य° (so ist zu lesen mit den Hdschrr.) Megh. 92. Sâṁkhjak. 17. 19. Ragh. 2,11. 3,32. 62. AK. 3,4,29,225. Kathâs. 13,94. Pañkat. 33,16. Prab. 105,15. LA. (II) 22,19. nach Adverbien: त्रेधा° Nir. 7,28. 12,19. बहिर्धा° Kâtj. Çr. 9,1,8. 5,13. अवश्यं° Schol. zu Kâtj. Çr. 38,25. कथं° 32,11. 117,23. bisweilen zum Ueberfluss noch an ein Nom. act. oder abstr. angefügt: द्रोह° M. 9,17. स्नेह° R. 1,17,33. मार्दव° Spr. 3528. मैत्री° Pañkat. 243,13. मानुष्यो भावः so v. a. मनुष्यभाव, मानुष्य n. R. 1,34,15. — 2) *Benehmen, Betragen, Gebahren*; = चेष्टा AK. H. an. Med. Halâj. 5,64. मयि च विधुरे भावः को ऽयं प्रवृत्तिपराङ्मुखः Vikr. 102. भावोन्नता Sâh. D. 41,18. Spr. 3319. सा च तं कामजैर्भावैः — रमयामास Brahma-P. in LA. (II) 54,13. — 3) *Zustand, Lage, Verhältniss:* कस्यचिद्भावस्याचिख्यासा, परिदेवना कस्माच्चिद्भावात् Nir. 7,3. भावो यो ऽयमनुप्राप्तो भवितव्यमिदं मम MBh. 12,8199. त्वामप्येतादृशो भावः क्षिप्रमेव गमिष्यति R. 2,64,54. स्थाविरे भावे so v. a. *im Alter* Spr. 1774, v. l. अवश्यं भाविनो भावा भवन्ति महतामपि 245. 461. 493. अतीतानगता भावा ये च वर्तन्ति सांप्रतम् 3412. 3430. 3682. अन्यं भावमापद्यते euphem. für *er stirbt* Suçr. 2,87,9. श्रेष्ठं द्रव्यमतो ज्ञेयं शेषा (d. i. गुण, रस, वीर्य) भावास्तदाश्रयाः Suçr. 1,150,14. धर्म, ज्ञान, वैराग्य und ऐश्वर्य so genannt Sâṁkhjak. 40. 43. 52. द्रव्य, गुण, कर्मन्, सामान्य, विशेष, समवाय Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,24. Colebr. Misc. Ess. I, 264; vgl. पदार्थ. अहिंसा समता तुष्टिस्तपो दानं यशो ऽयशः । भवन्ति भावा भूतानां मत्त एव पृथग्विधाः ॥ Bhag. 10,5. तत्त्वभावभूतानि *the conditions of intellect* (Ball.) Tattvas. 41. Oft lässt sich das Wort durch *Weise* übersetzen: अथ भावान्प्रवक्ष्यामः प्रगाणां यैर्विधीयते Ind. St. 1,47,15. fgg. चत्वारिंशत् Pañkat. V,44. In der Astr. *der Zustand, das Verhältniss, in dem sich ein Planet befindet*; es werden deren zwölf angenommen: गमनं चापवेशश्च नेत्रपाणिः प्रकाशनम् । गमनं गमनेच्छा च सभायां वसतिस्तथा ॥ आगमनं भोजनं च नृत्यलिप्सा च कौतुकम् । निद्रा ग्रहाणां भावाश्च द्वादशैते प्रकीर्तिताः ॥ ÇKDr. nach dem Gâtaratna und Koshthipradîpa. — 4) *das wahre Verhältniss, die Wahrheit:* नैष भावो ऽस्ति पार्थिव (so die neuere Ausg. st. मानुषे) Hariv. 1279. Bei der an-

deren Lesart müsste man die Bedeutung *Fähigkeit* annehmen. — 5) *Art und Weise zu sein, Natur, Wesen;* = स्वभाव, निसर्ग AK. H. 1376. H. an. MED. परं भावमजानन्तो मम BHAG. 9, 11. Spr. 2443 (vgl. HARIV. 8332. fg.). 4045 (zugleich *Sinn*). 4672. 5009. स्वयोनिं मानयत्येष भावो भावं निगच्छति (so ist st. नियच्छति zu lesen; die Scholien: भावः स्वजातिभावः भावं बुद्धिं नियच्छति मार्गान्तराद्पकर्षति) so v. a. *Gleiches gesellt sich zu Gleichem* MBH. 13,1878. एक° *Einfalt, schlichtes Wesen* Spr. 3304. एको भावः dass. 560. आदेशस्य स्थानिवद्भावः KÂÇ. zu P. 1,1,56. — 6) *Gemüthszustand, Gesinnnng, Meinung, Denkart, Gefühl;* = अभिप्राय AK. H. 1383. H. an. MED. HALÂJ. हर्ष, क्रोध, भय sind भावाः Cit. beim Schol. zu ÇÂK. 13,12. R. 2,22,16. बाह्यैर्विभावयेल्लिङ्गैर्भावमन्तर्गतं नृणाम् M. 8,25. R. GORR. 2,1,23. 6,100,1. RAGH. 2,26. 43. भावं स्वं रत्नेद्दियात्परस्य च KÂM. NITIS. 12,15. RÂGA-TAR. 3,274. 4,409. 5,262. तद्भावभाविता und तद्भावभावित *das Sichrichten nach Jmdes Denkweise* KÂM. NITIS. 11,29. 18,3. यादृशेन तु भावेन यद्यत्कर्म निषेवते *mit welcher Gesinnung* M. 12,81. BHÂG. P. 6,18,26. नहि मे शुध्यते भावः कदाचिद्दिनशेदपि so v. a. *ich komme mit mir nicht in's Klare* N. 8,18. मुञ्चते खलु मे भावः स्वप्नो ऽयमिति मे मतिः R. 2,88,5 (96,12 GORR.). विदितस्ते मया भावः (= मनोरथः Schol.) so v. a. *deine Gedanken* SÛRJAS. 1,5. तस्माद्भावं दृढं कृत्वा so v. a. *einen festen Beschluss fassen* Spr. 1597. निराकृतनिमेषाभिर्नेत्रपङ्क्तिभिरून्मुखः नवामिन्दुकलां लोकः केन भावेन पश्यति *mit welchem Gefühle* ad ÇÂK. 25, 7. येन येन तु भावेन यद्यद्दानं प्रयच्छति। तत्तत्तेनैव भावेन प्राप्नोति प्रतिपूजितः॥ M. 4, 234. °स्खलितानि VIKR. 89. यदा भावं न कुरुते सर्वभूतेषु पापकम् *böse Gedanken haben* HARIV. 1641. यदा न कुरुते भावं सर्वभूतेष्वमङ्गलम् Spr. 4807. दुष्ट° adj. (f. आ) *eine böse Gesinnung habend* HIT. 2,27. MBH. 3,2347. R. 1,22,14. 66,19. 3,49,56. सु° R. GORR. 2,10,28. दुष्टभावता R. SCHL. 1,3,11. विप्रदुष्ट° M. 2,97. पापाभिजनभावा R. 2,59,20. शुद्ध° *eine reine Gesinnung habend* MBH. 15,748. विशुद्ध° R. GORR. 2,10,28. °शुद्धि *Reinheit der Gesinnung* Spr. 2041. 4723. °संशुद्धि BHAG. 17,16. KÂM. NITIS. 2,31. In der Rhet. *die erste Regung des Gemüths, Affect* überh.: निर्विकारात्मके चित्ते भावः प्रथमविक्रिया SÂH. D. 51,3. 7,1. 7. 50,12. 19. 51,10. रसाभिज्ञानयोग्यत्वं भाव इत्यभिधीयते PRATÂPAR. 55,*a*,5. स्थायिन्, संचारिन्, सात्त्विक SÂH. D. 76,12. रत्यादिः स्थायी भावः 22,12. Verz. d. B. H. No. 824. H. 295. शृङ्गार° AK. 1,1,2,32. हावभावविलासाद्यान्कुर्वन्तो ऽभिनयान् MÂRK. P. 106,60. भावहावहेलास्त्रयो ऽङ्गजाः (अलंकाराः) H. 509. = विकारो मानसः AK. 1,1,2,21. HALÂJ. 1,90. = शृङ्गारादेः कारणम् H. an. = रत्यादि MED. = अभिनयान्तर TRIK. 3, 3, 419. — 7) *Voraussetzung, Vermuthung:* न भिन्नभाण्डे भुञ्जीत न भावप्रतिदूषिते M. 4, 65. ASHṬÂV. 1,13. — 8) *Sinn einer Rede,* = अभिप्राय (s. oben u. 6.) Spr. 4045. Verz. d. Oxf. H. 243, *b*, 4. भारतभावप्रदीप (s. bes.) und भावदीप (s. bes.). इति भावः am Schlusse einer Erklärung in Commentaren unzählige Male. — 9) *das Gefühl der Liebe, Zuneigung:* स्नेहाद्भावो ऽनुरागश्च प्रजज्ञे विषये तथा MBH. 3, 75. तद्भावभक्ताः 196. 12, 4268. इति मत्वा भजन्ते मां बुधा भावसमन्विताः (*contemplandi facultate praediti* SCHL.) BHAG. 10, 8. माद्रीं स्वलंकृतां दृष्ट्वा पाण्डुर्भावं चक्रे *fasste Liebe zu ihr* MBH. 1, 3817. पितेव पुत्रेषु स तेषु भावं चक्रे 3, 909. MATSJOP. 11. तस्मिन् — बबन्ध सा न — कुमुद्वती भानुमतीव भावम् RAGH. 6,36. अनुदिनाधिकबद्धभावा KATHÂS. 49,249. असौ वराङ्गना बद्धभावा मयि 17,127. मयि भावो निवर्त्यताम् MÂRK. P. 74,31. ÇÂK. 34. 26, 17. 86, 14. °शून्य MÂLAV. 38. °स्थ *verliebt* KUMÂRAS. 5,58. BHÂG. P. 9,14,23. BRAHMA-P. in LA. (II) 57,10. कमपरमवशं न विप्रकुर्युर्विभुमपि तं यदमी स्पृशन्ति भावाः KUMÂRAS. 6,95. सर्वभावैरनाश्रित्य पुराणं पुरुषोत्तमम् PANKAR. 4,2, 20. DHÛRTAS. in LA. 73,15. अनन्यभावा R. 2,27,22. परभावा MBH. 5, 7071. — 10) *der Sitz der Gefühle, das Herz, Gemüth;* = आत्मन् AK. 3,4,23,209. H. an. MED. HALÂJ. 5,64. °ग्राह्य ÇVETÂÇV. UP. 5,14. सर्वभूतानां भावे विचरता — मन्मथेन MBH. 1,6014. (तस्य) गतो भावम् 12,4263. °स्थिराणि जन्मान्तरसौहृदानि Spr. 4930. परितुष्टेन भावेन M. 4, 227. °समाहित 6,43. यदा भावेन भवति सर्वभावेषु निःस्पृहः 80. यदा मन्येत भावेन हृष्टं पुष्टं बलं स्वकम् 7,171. भावे हि विद्यते देवस्तस्माद्भावो हि कारणम् Spr. 1350. VṚDDHA-KÂṆ. 8,10. काष्ठपाषाणधातूनां कृत्वा भावेन सेवनम् 11. अनुरक्तो ऽस्मि भावेन भ्रातरम् R. 2,21,16. °स्निग्ध Spr. 2042. 4653. अनन्येनैव भावेन गच्छत्युत्तमपूरुषम् LA. (II) 87,5. विरक्तभावा 5313. — 11) *das Seiende, Ding,* = पदार्थ TRIK. 3,2,21. 3,419. MED. = वस्तु H. an. भावो विनश्यति *jedes Ding vergeht* KAP. 1, 44. 81. ASHṬÂV. 18,42. यथा सुदीप्तात्पावकाद्विस्फुलिङ्गाः सहस्रशः प्रभवन्ते सरूपाः। तथाक्षराद्विविधाः सोम्य भावाः प्रजायन्ते तत्र चैवापि यन्ति॥ MUṆḌ. UP. 2, 1, 1. सर्वभावपरित्यागो योग इत्यभिधीयते MAITRJUP. 6, 25. सर्वभावेषु निःस्पृहः M. 6, 80. 12, 24. BHAG. 7, 12. MBH. 1, 39. अचिन्त्यानद्भुतान्भावान्ददर्श सुबहून् 3, 9969. 13, 2850. R. 2, 94, 18. अतिजिघ्रतो भावान्कटून् SUÇR. 2, 370,1. ASHṬÂV. 7,4. 14,1. VARÂH. BṚH. S. 42,14. लघूनुन्नमयन्भावान्गुरून्नप्यवपातयन्। वातुं विधिरिवारेभे प्रचण्डश्च प्रभञ्जनः॥ KATHÂS. 25, 42. RÂGA-TAR. 4,498. Spr. 3519. 4087. BHÂG. P. 1,2,33. 6,1,41. माया असतो ऽपि भावानुपदर्शयन्ती PRAB. 15,4. KUSUM. 39,2. अतीन्द्रियेष्वप्युपपन्नदर्शनो बभूव भावेषु *übersinnliche Dinge* RAGH. 3, 41. — 12) *Wesen, Geschöpf;* = जन्तु TRIK. 3,3,419. H. an. MED. भावाः स्थावरजङ्गमाः so v. a. *Pflanzen und Thiere* Spr. 4067. कः पुनर्मानुषो भावो (= पूज्यतमः Schol.) रणे पार्थ विजेष्यति (so die ed. Bomb.) MBH. 3, 15853. — 13) im Drama *ein kluger, gescheidter Mann* AK. 1,1,2,12. H. 372. H. an. MED. HALÂJ. 1,99. *ein in Ansehen stehender Mann* TRIK. 3,3,419. so v. a. *gnädiger Herr* (vgl. भावमिश्र und भवन्त् 2.) MṚKKH. 43,14. 21. MÂLAV. 3, 8. MÂLATIM. 2,13. 21. — 14) N. *des 8ten (42sten) Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* VARÂH. BṚH. S. 8,31. WEBER, GJOT. 98. Verz. d. Oxf. H. 331, *b*, No. 782. Journ. of the Am. Or. S. 6, 180. — 15) *ein astrologisches Haus* Ind. St. 2, 256. 275. fg. 281. °विचार Verz. d. B. H. No. 876. °फलानि 868. 876. भावाध्याय 857. 869. 883. — 16) N. *des 27sten* Kalpa (s. कल्प 2, *d*.) Verz. d. Oxf. H. 32, *a*, 3. — 17) = मिश्रभाव N. pr. des Verfassers des Bhâvaprakâça Verz. d. Oxf. H. 309, *b*, No. 743. — Die indischen Lexicographen kennen noch folgende Bedd.: लीला und विभूति H. an. MED. योनि H. an. DHAR. im ÇKDR. उपदेश DHAR. संसार ANEKÂRTHAK. im ÇKDR. Vgl. अ°, अन्य° (*Veränderung* SUÇR. 1,113,5. 147,7), इत्थं° (auch Schol. zu KÂTJ. ÇR. 122, 12. 13), कृत°, तनु°, दुर्नीति°, द्वंद्व°, नित्य°, नून°, पुत्र°, पुनर्भाव, पूर्व°, पृथग्भाव, प्रकृति°, प्रति°, प्राग्भाव°, प्राप्त°, प्रेत°, प्रेत्य°, प्रेम°, प्रेष्य°, बाल°, ब्रह्म° (auch NILAK. 33), भक्ति°, यथा°, युगपद्भाव, श्रो°, स्व°, सात्ताद्भाव.

भावक (vom caus. von 1. भू und von भाव) 1) adj. *a*) *Etwas werden*

lassend, bewirkend: रहयतां सौहृदं तस्मादन्योऽन्यप्रीतिभावकम् MBh. 1,7615. भावना नाम भवितुर्भवनानुकूलो भावकव्यापारविशेषः Verz. d. Oxf. H. 219, *b*, No. 524. — *b) Jmdes Wohl befördernd:* भूतस्य भावकाः MBh. 12,2325. भूतानामभावकाः 3326. — *c) sich einbildend, vorstellend:* भावस्य भावकः कश्चिन्नकिंचिद्भावको ऽपरः। उभयाभावकः कश्चिदेवमेव निराकुलः॥ Ashṭâv. 18, 42. — *d) einen Sinn für das Schöne habend* Daçak. 1,2; भावुक st. dessen Verz. d. Oxf. H. 203, *a*, No. 484. — 2) m. = भाव *Gefühl, Affect* ÇKDr. und Wilson angeblich nach Halâj.; vgl. भावाट 1.

भावकल्पलता (भाव + क°) f. Titel einer Schrift Hall 140. 205.

भावगम्भीरम् (भाव + ग°) adv. *tief aus dem Herzen:* जहसुः *sie lachten aus vollem Herzen* Bhâg. P. 8,9,11 (*perdirent leur sang-froid* Burn.). 12,14.

भावग्राहिन् (भाव + ग्रा°) adj. *die Gesinnung würdigend* Pañkar. 1,12,40.

भावचूडामणि (भाव + चू°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 45. 108, *b*, 26.

भावड m. N. pr. eines Mannes Çatr. 14,104. fgg.

भावत adj. von भवत् 1. P. 4,2,115, Sch.

भावत्क (von भवत् 2.) adj. *dein, euer* (in ehrerbietiger Rede) P. 4,2,115. 6,3,35, Vârtt. 4, Sch. Kathâs. 33,58. 49,15. Verz. d. Oxf. H. 167, *a*, 8. Bhaṭṭ. 5, 69.

भावत्व n. nom. abstr. von भाव 1. Madhjam. 51.

भावदीप (भाव *Sinn* + दीप) m. Titel eines Commentars zum Tattvaprakâça Verz. d. B. H. No. 684. = भारतभावदीप Verz. d. Oxf. H. 1, *a*.

भावदीपिका (भाव + दी°) f. Titel eines Commentars Verz. d. B. H. No. 699.

भावधर्मगणि (भाव - धर्म + ग°) m. N. pr. eines Mannes Hall 166.

1. भावन (vom caus. von 1. भू) 1) adj. f. ई *a) bewirkend, bildend, zur Erscheinung bringend:* भूतभव्यभविष्याणां भावनां युधि भावना: MBh. 14, 1037. पुत्रा मे बहवो देवि भवेयुः कुलभावनाः Siv. 1,11. भव° (हरि) Bhâg. P. 1,10,2. शोक° Ghaṭ. 6. — *b) fördernd, Jmdes Heil bewirkend:* Çiva (= ध्यातर् Schol.) MBh. 12,10374. त्वं भावनः सर्वसुरासुराणाम् 3, 14640. त्राता त्वं हि नरश्रेष्ठ सर्वेषां त्वं हि भावनः R. 1,62,5. भूत° *den Geschöpfen Heil bringend* Bhag. 9,5. 10,15. MBh. 1,928. 2779. 6,220. 14,624. R. 3,34,35. Sûrjas. 12,9. 12. Mârk. P. 106,56. भूतभावनभावन Hariv. 14456. 14507. भावित° MBh. 13,1359. लोक° Sund. 3,32. MBh. 1, 4389. 9,2744. 14,1365. Hariv. 7063. Bhâg. P. 3,4,22. त्रैलोक्य° MBh. 2,416. त्रिभुवन° Mârk. P. 107,7. सर्व° Hariv. 1318. R. 4,44,120. Pañkar. 1,1,23. विश्व° MBh. 2,2293. — *c) sich einbildend, vorstellend:* भाव° Ashṭâv. 14, 1. — *d) lehrend:* तत्त्वभूतार्थ° (ब्रह्मोक्त) MBh. 14,949. Vgl. ब्रह्म°. — 2) m. N. des 22ten Kalpa; s. u. कल्प 2, *d*. — 3) f. (आ) und n. *a) das Bewirken, in-die-Erscheinung-Bringen;* n. Nir. 7,25. भावनं ब्रह्मणः ist ein पृथिवीवृत्तिलक्षण, insofern aus Erde Bilder von Brahman *geformt werden*, Bhâg. P. 3,26,46. सुखःदुःखादिभिर्भावैर्भावस्तद्भावभावनम् Sâh. D. 76,14. शब्दभावना विधिरिति भाट्टाः *das Bewirken durch Worte ist Verordnung* Madhus. in Ind. St. 1,14,13. भावना नाम भवितुर्भवनानुकूलो भावकव्यापारविशेषः। सा च द्विविधा। शाब्दी भावनार्थी भावना चेति Verz. d. Oxf. H. 219, *b*, No. 524. Kusum. 55,15. 57,1. — *b) das Fördern:* भूतानां भावनं (= वर्धनं Schol.) पुनः MBh. 12,3587. — *c) Vergegenwärtigung, Einbildung, Vorstellung; Voraussetzung, Vermuthung;* = अनुभूतार्थविस्मृति H. 1373. = वासना, ध्यान, लोकना H. an. 3,396. = ध्यान, पर्यालोच Med. n. 101. n. Nîlak. 18. मधुरिपुरहमिति भावनशीला Gît. 6,5. नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना। न चाभावयतः शान्तिः Bhag. 2,66. दृष्टा वो भावना मम MBh. 12,13072. इति मे भावना 1,7834. Spr. 1241. 2119. 3732. निःस्वभावभवभावनया ते 5229. Bhâg. P. 1,8,31. 7,2,25. Prab. 93,18. Verz. d. Oxf. H. 230, *a*, 32. भावनया त्वयि लीना *in der Phantasie, in Gedanken* Gît. 4,2. अनुभवजन्या स्मृतिहेतुर्भावनात्ममात्रवृत्तिः Tarkas. 54. Ashṭâv. 12,7. भावनाभावनासक्ता दृष्टिमूढस्य सर्वदा। भाव्यभावनया सा तु स्वस्थस्यादृष्टिरूपिणी 18,63. भवो ऽयं भावनामात्रः 4. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 182. Schol. zu Kâtj. Çr. 38,15. 117,23. 122, 1. Vedântas. (Allah.) No. 38. VP. 654. P. 3,2,85, Sch. Halâj. 89 (n.). Spr. 4179. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 65. 113. Bhâg. P. 3,28,31. Kull. zu M. 1,9. 2,83. लोभभावनया नित्यं बत तन्मयतां गतम् Kathâs. 43,88. Mârk. P. 104,39. — *d) das Feststellen, Erweisen:* विभागनिह्नवे ज्ञातिबन्धुसाक्ष्यभिलेखितैः। विभागभावना ज्ञेया *wenn Theilung geleugnet wird, so soll man sich von ihr überzeugen durch Verwandte* u. s. w. (St.) Jâgñ. 2, 149. — *e)* in der Math. f. *the accomplishing a thing by combination* Haught. *composition* Wils. — *f)* in der Med. *Sättigung eines trockenen Pulvers mit Flüssigkeit:* भावनायाः प्रमाणं तु चूर्णे प्रोक्तं भिषग्वरैः Çârṅg. Saṁh. 2,6,1. — *g)* am Ende eines adj. comp. *Natur, Wesen* (vgl. भूतभावन): विश्व° Weber, Râmat. Up. 337. In der Folge entspricht diesem °आत्मक. — *h)* = अधिवासन (vgl. भावित) Med. — 4) f. आ *a)* Titel einer Upanishad Ind. St. 3,326. — *b) Krähe* (काक). — *c) Wasser* (अम्बु) H. an. — 5) n. *a)* = भव्य, भविष्य *die Frucht der Dillenia speciosa* Râgan. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Waldes (viell. in भा [भास्] + वन zu zerlegen; vgl. 2. भावन) Hariv. 8955.

2. भावन (भा *Licht* + वन) n. *Lichtwald, Lichtglanz, Strahlenmeer:* दिनकरस्य Ghaṭ. 6.

भावनाथ (भाव + नाथ) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Kopenh. H. 8, *b*. Statt भाव° schreibt Hall 201 stillschweigend भव°.

भावनामय (von भावना) adj. f. ई *aus der Vorstellung entstanden* Vjutp. 50. 54.

भावनारायणमाहात्म्य (भाव - ना° + मा°) n. Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 78.

भावनाविवेक (भा° + वि°) m. Titel einer Schrift Hall 140. 205.

भावनाश्रय (भा° + आश्रय) adj. *an den sich die Phantasie klammert,* von Çiva Pañkar. 1,8,17.

भावनासारसंग्रह (भा° - सार + सं°) m. Titel einer Schrift Hall 205.

भावनिका (von भावन) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 10,102.

भावनीय (vom caus. von 1. भू) adj. 1) *zur Erscheinung zu bringen, ins Werk zu setzen* Nîlak. 27, N., Z. 9. 17. — 2) *vorzustellen:* ते नृपादयो ध्येयत्वेन भावनीयाः Nîlak. 27, N., Z. 5. सचिवमतिगतिर्भावनीया *zu vergegenwärtigen, vor Augen zu haben* Spr. 1314. न वस्तुविरोधो ऽत्र भावनीयः *zu vermuthen, anzunehmen* Kull. zu M. 2,231. — 3) *zu belehren:* यथैव (so ed. Bomb.) ते गुरुभिर्भावनीयास्तथा तेषां गुरवो ऽप्यर्चनीयाः MBh. 12,4012.

भावपाद् (भाव + पाद्) m. N. pr. eines Lexicographen Verz. d. Kopenh. H. 103, *a*.

भावप्रकाश (भाव + प्र°) m. Titel einer medicinischen Schrift des Bhavadevamiçra (Miçrabhâva, Bhâvamiçra) Verz. d. Oxf. H. 309, *b*. Verz. d. Kopenh. H. 104, *b*. Nigh. Pr. 1. ÇKDr. VII, S. 12.

भावप्रकाशिका (भाव + प्र°) f. Titel eines grammatischen Commentars Colebr. Misc. Ess. II, 41.

भावप्रत्ययवादार्थ (भाव-प्र°-वाद्-अर्थ) m. Titel einer Schrift Hall 60.

भावप्रदीपिका (भाव + प्र°) f. Titel eines Commentars zu Mâlatîmâdhava Mack. Coll. I, 110.

भावबन्धन (भाव + ब°) adj. *die Herzen verbindend:* प्रेमन् Ragh. 3, 24.

भावबोधक (भाव + बो°) adj. *ein Gefühl verrathend:* अनुभावो भावबोधकः AK. 1, 1, 2, 21.

भावमिश्र (भाव + मिश्र) m. 1) im Drama so v. a. *gnädiger Herr;* im Prâkrit Çâk. 73, 4. 74, 8; vgl. भाव 13. — 2) N. pr. des Verfassers des Bhâvaprakâça ÇKDr. VII, S. 12. Wilson in der 1ten Auflage des Wört. XXXIX. Auch मिश्रभाव und भवदेवमिश्र genannt.

भावयव्य (von भावयु) m. N. pr. des Verfassers von ṚV. 1, 126, 6. Anukr. patron. des Svanaja Çâṅkh. Çr. 16, 4, 5.

भावयितर् (vom caus. von 1. भू) nom. ag. *fautor, Pfleger, Heger, Förderer* Ait. Up. 4, 3. क्रोधो हन्ता मनुष्याणां क्रोधो भावयिता पुनः MBh. 3, 1065.

भावयितव्य (wie eben) adj. *zu pflegen, zu hegen, zu fördern* Ait. Up. 4, 3.

भावयु (wie eben) adj. *hegend, pflegend:* (मन्थः) यं ते सुनोति भावयुः ṚV. 10, 86, 15.

भावरामकृष्ण (भाव-राम-कृ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 141, *a*, 14.

भावरूप (भाव + रूप) 1) adj. *real, wirklich bestehend* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 40. Nîlak. 247. — 2) Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 684.

भावला f. N. pr. einer Frau, der Gattin des Bhâvaḍa, Çatr. 14, 104. fgg.

भाववचन (भाव + व°) adj. *einen Zustand —, eine Thätigkeit —, den abstracten Verbalbegriff bezeichnend* P. 2, 3, 15. 3, 3, 11.

भाववत् adj. von भाव gaṇa रसादि zu P. 5, 2, 95. *in einem Zustande —, in einem Verhältnisse sich befindend* Schol. zu P. 2, 3, 37. fg.

भावविवेक (भाव + वि°) m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers Burn. Intr. 560. Hiouen-thsang II, 111.

भाववृत्त (भाव + वृत्त) adj. *sich auf die Schöpfung beziehend, kosmogonisch* (ṚV. 10, 129. 130) Ind. St. 1, 109. 7, 476. भाववृत्ती Naig. Daivatam 3, 227, *b*. Benf. SV. २६६. m. Bez. Brahman's: भावः सृष्टिः तत्र वृत्तः प्रवृत्तः। इति संध्याव्याख्यायां स्मृतिः। ÇKDr.

भाववृत्तीय adj. von भाववृत्त Ind. St. 7, 476.

भावशतक (भाव + श°) n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 589.

भावशबलता (भाव + श°) f. *Gemischtheit der Affecte* Kuvalaj. 159. °संधि ebend.

भावसारविवेक (भाव-सार + वि°) m. Titel einer Schrift Hall 94.

भावाकूत (भाव + आ°) n. *des Herzens Gedanken* Spr. 236.

भावागणेशदीक्षित (भा°-ग° + दी°) m. N. pr. eines Mannes Hall 4. 11. 188. — Vgl. भावाविश्वनाथदीक्षित.

भावाट m. 1) = भावक *Affect.* — 2) *ein Verliebter* H. an. 3, 167. Med. ṭ. 51. — 3) *Schauspieler* Med. — 4) = निवेश H. an. Med. *dress, decoration* Wilson.

भावात्मक (von भाव + आत्मन्) adj. *real;* davon nom. abstr. °ता f. *Realität* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 40.

भावानुगा (भाव + अ°) f. *Schatten (den Dingen nachgehend)* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. भावालीना.

भावार्थदीपिका (भाव *Sinn* - अर्थ *Bedeutung* + दी°) f. Titel verschiedener Commentare: zur Tarkabhâshâ Hall 23. Colebr. Misc. Ess. I, 263. zum Vṛttaratnâkara Verz. d. Oxf. H. 198, *a*, No. 465. = भागवत° 347, *a*, No. 811. fg. Verz. d. B. H. No. 469. fgg.

भावालीना (भाव + आ°) f. *Schatten (den Dingen anklebend)* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. भावानुगा.

भावाव adj. *zärtlich, mitleidig* Wils. Angeblich भाव + अव von अव्.

भावाविश्वनाथदीक्षित (भा°-वि + दी°) m. N. pr. eines Mannes, Vaters des Bhâvâgaṇeçadîkshita, Hall 4. 11. 188.

भाविक (von भाव) 1) adj. f. ई *a) real, wirklich bestehend* Kusum. 25, 19. Wilson, Sâṅkhjak. S. 180. — *b) gefühlvoll, ausdrucksvoll:* यद्यत्प्रयोगविषये भाविकमुपदिश्यते मया तस्यै Mâlav. 5. — 2) n. *a) lebhafte Schilderung eines vorgestellten Objectes, so dass man glaubt dasselbe vor Augen zu haben:* अतीतानागते यत्र प्रत्यक्ष इव लक्षिते। अत्यद्भुतार्थकथनाद्भाविकं तद्उदाहृतम्॥ Pratâpar. 101, *a*, 5. Kuvalaj. 153, *a*. Sâh. D. 751. Verz. d. Oxf. H. 208, *b*, 24. — *b)* = भावुक *affectvolle Sprache* Pratâpar. 67, *a*, 9.

भावित s. u. dem caus. von 1. भू.

भाविता (von भाविन्) f. in तद्भावभाविता *das Sichrichten nach der Denkart dessen* Kâm. Nîtis. 11, 29. — Vgl. u. भावित्व.

भावित्र (von 1. भू) Uṇâdis. 4, 170. n. *die drei Welten* Uǵǵval. — Vgl. भवित्र.

भावित्व (von भाविन्) n. *das Geschehenmüssen:* °त्वादपि चार्थस्य MBh. 2, 709. 3, 10005. अन्य° *das Anderswerden, Sichverändern* Suçr. 1, 117, 15. तद्भावभावित्व = तद्भावभाविता (s. u. भाविता) Kâm. Nîtis. 18, 3.

भाविन् (von 1. भू) 1) adj. *werdend, seiend, zu sein pflegend:* यस्मात्प्रावृषि कृष्ण शक्रस्य भुवि भाविनी। तस्मात्प्रावृषि राजानः सर्वे शक्रम् — मखैः सुरेशमर्चन्ति Hariv. 3805. Am Ende eines comp. एकी° *zu eins werdend*, प्रथम° *zuerst seiend* ṚV. Prât. 3, 8. भृत्य° *Diener seiend* Ragh. 11, 49. स्तब्ध° Cit. bei Mallin. zu Kumâras. 7, 94. कुञ्जरस्य बिन्दवः काये वयोविशेषभाविनः पद्मकाख्याः *in verschiedenen Lebensaltern seiend, — erscheinend* Mallin. zu Kumâras. 1, 7. — *b) zukünftig, bevorstehend, sein müssend* Uṇâdis. 4, 8. gaṇa गम्यादि zu P. 3, 3, 3. समतीतं च भवच्च भावि च Ragh. 8, 77. 18, 30. Spr. 1718. Vikr. 87, 1. Sûrjas. 12, 8. 9. 12. Kâm. Nîtis. 10, 28. Spr. 2463. Kathâs. 19, 77. 25, 83. 30, 67. 32, 192. 45, 141. Mârk. P. 94, 12. AK. 2, 8, 2, 71. H. 802. 53. य व र ल एषां स्थाने क्रमेण जाता भाविनो वा इ उ ऋ लृ P. 1, 1, 45, Sch. अर्थ Hariv. 734. Spr. 4117. 4663. 4810. यद्भावि तद्भवति नात्र विचारहेतुः Pañkat. I, 417. अवश्यं° MBh. 1, 4888. Spr. 244. 245. स्वभाव° MBh. 12, 8047. श्वोभाविनि महायुद्धे so v. a. *am Tage vor der grossen Schlacht* 1, 515. Häufig steht भाविन् geradezu für das fut. von भू: म्लेच्छाचाराः सर्वभक्षा दारुणाः सर्वकर्मसु। भाविनः पश्चिमे काले मनुष्याः MBh. 3, 13062. वरदानात्पितुर्भावी सुरासुरनमस्कृतः 14262. 13, 4645. Hariv. 5806. Megh. 42. 57. Spr. 64. 2342. 4270. Kathâs. 25, 84. 39, 128. 42, 21. Mârk. P. 63, 21. Verz. d.

Oxf. H. 55,*a*,42. Hit. 86,12. Z. d. d. m. G. 14,572,14. — *c*) am Ende eines comp. *im Besitz von Etwas seiend:* ज्ञानविज्ञान° MBh. 13,6669. — *d*) *wie Jmd sein müsste:* अभाविनो मुनयः (अभाविन् = नाशभाज् Schol.) Hariv. 11190. — *e*) in हरिभाविन् (von °भाव) *zu* Hari *Zuneigung habend* Vop. 6,9. — 2) m. *a*) *jeder Vocal mit Ausnahme des a und â* VS. Prât. 1,46. 3,21. 55. 4,33. 45. 7,9. Vielleicht deshalb so genannt, weil sie *einer Veränderung*, dem Uebergange in die entsprechenden Halbvocale, unterworfen sind. — *b*) Bez. der 4ten Kaste, der Çûdra, in Plakshadvîpa u. s. w. VP. bei Muir, ST. I,191 (VP. 198). — 3) f. भाविनी *a*) *ein schönes* (vgl. भव्य) *Weib* AK. 2,6,1,3. Indr. 5,37. Hid. 4,30. Sund. 4,24. N. 5,11. 11,28. 32. 16,32. 17,15. 27. 18,17. MBh. 1, 905. 968. 3,16190 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 4,76. 5,6030. 7014. 7328. 14,730. Hariv. 6696. 7070. 9074. R. Gorr. 1,66,1. 3,53,39. 6, 99,56. Mârk. P. 63,62. 74,47. 114,24. — *b*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2629. der Tochter eines Gandharva Mârk. P. 128,11. 17. 22. — Vgl. अनिरुद्धभाविनी, तथाभाविन्, पुनर्भाविन्, पूर्व°.

भावुक (von 1. भू) 1) adj. f. आ P. 3,2,154. Vop. 26,146. *a*) *werdend:* स एष इन्द्रेणो ऽपशुर्भावुकः TS. 1,7,1,6. अश्वो दुरत्तो भावुकः Çat. Br. 7, 3,2,14. रूपिणी युवतिः प्रिया भावुका 13,1,9,6. 8. 2,2,2. fgg. TBr. 3, 8,12,2. 23,1. राजन्यो ऽन्नादो भावुकः 2. स्यवलितिर्भावुका Kâth. 28,8. Häufig am Ende eines comp. nach einem adv. auf अम् P. 3,2,57; vgl. अन्धं°, आढ्यं°, दूरं°, नग्नं°, पलितं°, पामनं° (u. पामन), प्रियं°, सुभगं°, स्थूलं°. — *b*) *Sinn für das Schöne habend* Bhâg. P. 1,1,3. Verz. d. Oxf. H. 203,*a*, No. 484 (v. l. भावक). — 2) m. im Drama *der Schwester Mann* H. 332. Halâj. 1,99. — 3) n. *a*) *Wohlfahrt* AK. 1,1,4,4. H. 86. Halâj. 1,122. — *b*) *affectvolle Sprache:* भावतो वाक्यवृत्तिर्या भावुकं तदुदाहृतम् Pratâpar. 70,*a*,2 (67,*a*,9 st. dessen भाविक).

भावोदय (भाव + उ°) m. *Entstehung eines Affects* Pratâpar. 59,*a*,1. Kuvalaj. 159.

भाव्य (von 1. भू simpl. und caus.) 1) adj. P. 3,1,123. *a*) *was geschehen muss:* नहि भवति यन्न भाव्यं भवति च भाव्यम् Spr. 1509. 2085. *gegenwärtig* (vgl. भव्य) oder *zukünftig* AV. 13,1,54. 19,6,4. *zukünftig* Hariv. 485. Kuvalaj. 153,*a*. Schol. zu Kâtj. Çr. 122,2. die Stelle des fut. von भू vertretend Hariv. 478. MBh. 4,927 (भव्य Schol.). 928 (भव्य ed. Bomb.). 15,838. Bhâg. P. 8,13,31. 9,22,47. Mârk. P. 108,24. भाव्यम् impers. *zu sein:* सदा प्रहृष्टया भाव्यं गृहकार्येषु दक्षया *sie muss stets heiter* u. s. w. *sein* M. 5,150. Jâǵn. 1,225. MBh. 3,13702. Arǵ. 10,74. अप्रमत्तैश्च वो भाव्यम् R. 6,7,3. Spr. 611. 4387. 4776. Kathâs. 17,60. 25,32. 38,136. 39,43. यथा कृतस्ते संकल्पो भाव्यं तेनैव नान्यथा Bhâg. P. 4,1,30. Mârk. P. 76, 44. Pańkat. 20,3. 36,14. 186,10. Kusum. 7,10. Vop. 26,6. तत्र तात न तेषां हि राज्ञां भाव्यमसांप्रतम् MBh. 4,926. अतो ऽन्यथा न भाव्यं ते सखि मत्संगतं प्रति Kathâs. 28,186. ज्ञानार्थस्य (विदः) — तु विद्वानित्येव भाव्यम् P. 7,2,68, Sch. किं तैर्भाव्यं मम सुदिवसैः *werden die schönen Tage für mich kommen?* Spr. 808. — *b*) *zu Stande zu bringen, zu bewerkstelligen, zu bewirken, zu thun:* अर्थो ऽयमर्थान्तरभाव्य एव Kumâras. 3, 18. Bhâg. P. 3,5,36. एतावदेव (so die ed. Bomb.) हि विभुभिर्भाव्यं दीनेषु वत्सलैः । यत् u. s. w. 4,30,28. — *c*) *zu empfinden:* त्वया चैकाकिना दुःखं न भाव्यं दिवसद्वयम् Kathâs. 26,71. — *d*) *vorzustellen, was man sich vorstellt:* भाव्यभावन Ashtâv. 18,63. — *e*) *zu überführen:* पृष्टो ऽपव्ययमानस्तु कृतावस्थो धनैषिणा । त्र्यवरैः साक्षिभिर्भाव्यो नृपब्राह्मणसंनिधौ ॥ M. 8,60. — *f*) *zu erweisen, zu beweisen:* आगमेनोपभोगेन नष्टं भाव्यम् Jâǵn. 2,171. — *g*) nach den Comm. = भावयव्य Nir. 9,10; vielleicht zu *verehren:* अमन्दान्स्तोमान्प्र भरे मनीषा सिन्धावधि क्षियतो भाव्यस्य RV. 1,126,1. — 2) m. N. pr. eines Fürsten (= भाव्यरथ und भानुरथ anderer Autt.) VP. 463, N. 10. — Vgl. दुर्भाव्य.

भाव्यता (von भाव्य) f. *Zukünftigkeit* Schol. zu Kâtj. Çr. 38,21. भाव्यत्व n. dass. 6.

भाव्यरथ (भा° + रथ) m. N. pr. eines Fürsten (s. भाव्य 2.) VP. 463, N. 10.

1\. भाष्, भाषते (ep. auch भाषति) Dhâtup. 16,11. *reden, sprechen, plaudern, sagen:* व्यस्येवाद्यौ भाषेत TBr. 2,3,9,9. भाषमाणा उपासते Ait. Br. 5,33. समुज्ज्वलयतेति भाषेरन् Çâńkh. Br. 17,9. M. 8,361. Sund. 4,16. N. 24,31. MBh. 1,7187. R. 1,39,9. Çâk. 30. Kathâs. 4,73. बभाषिरे 78. 18,19. 32,20. Bhâg. P. 8,9,12. Brahma-P. in LA. (II) 54,20. इत्यभाषिष्ठाः Bhatt. 9,122. अभाषिषत 15,6. यथा च भाषन्ति परस्परं ते MBh. 1, 7186. मम भाषतः 3,10933. 4,1908. प्रियं भाषसे Çat. Br. 14,5,4,4. वाचम् 9,1,8. M. 8,95. Daç. 2,6. N. 18,7. MBh. 1,5665. इदं बभाषे 4,223. R. 2,78,19. R. Gorr. 2,8,19. Ragh. 7,63. Kumâras. 5,63. प्रज्ञावादान् Spr. 266. 2225. 3469. वक्ष्य भाष्यते (= भाषिष्यते Schol.) औपधर्म्यम् Bhâg. P. 2,7,37. Bhatt. 8,75. LA. (II) 92,3. अनृतं भाषतु MBh. 13,4577. 6643. अह्निश्चेद्भाष्यते (भाषा) धर्मान्नियताद्व्यावहारिकात् M. 8,164. भाषित *gesprochen* AK. 3,2,57. यथा भाषितमादितः M. 8,216. R. 1,3,4. R. Gorr. 2,58,12. 9,27. त्वयैकमीशं प्रति साधु भाषितम् Kumâras. 5,81. n. *das Sprechen, Rede, Sprache* AK. 1,1,5,1. H. 241. न चैवास्यानुकुर्वीत गतिभाषितचेष्टितम् M. 2,199. 8,26. भृणुयाच्चारणां गूढभाषितम् Jâǵn. 1,329. MBh. 1,8060. R. 1,22,1. तृणवद्भाषितं तासां तुलयामास 5,56,91. Hariv. 3894. Suçr. 1,250,13. Ragh. 8,58. कल्याण° Kâm. Nîtis. 5,28. Varâh. Brh. S. 46,97. Bhâg. P. 5,14,28. Prab. 86,10. Spr. 886. 5278. गुरु Pańkat. I,356. मातृभाषितैः Mârk. P. 26,2. मम भाषितं कर्तव्यं Vet. in LA. (II) 10,3. Git. 2,12 (am Ende eines adj. comp. f. आ); vgl. कूटार्थभाषित, दुर्भाषित, सु°. Mit dem acc. der Person *zu Jmd reden, anreden* R. Gorr. 2,66,29. Ragh. 2,46. 3,51. Vid. 65. 306. Kathâs. 6,16. भाष्यमाणो मयासकृत् MBh. 3,2747. R. 4,2,16. तौ तपोधनैरित्यभाषिषाताम् Bhatt. 2,27. 37. साधु भाषेत भाषितः Kâm. Nîtis. 5,24. Bhâg. P. 8,20,1. mit doppeltem acc.: क्षितिपालम् — तमेवार्थमभाषत Ragh. 2,51. Bhatt. 2,46. ततो मया त्वम् — तीक्ष्णानि वचांसि भाषितः R. 4,36,21. *reden von, über, sich aussprechen über:* इति स्म संधिं खलु संधिवित्तमा बभाषिरे पूर्वतरा महर्षयः Kâm. Nîtis. 9,78. भाषेतान्नसंसिद्धिम् *er melde, dass das Essen fertig sei*, Gobh. 1,4,2. 6,16. यो ऽन्यथा सन्तमात्मानमन्यथा सत्सु भाषते *wer sich bei Guten für einen Andern ausgiebt, als er ist*, Spr. 2546. *nennen:* गीतिं ताम् — भाषन्ते Çrut. 5. 19. क्षेत्रज्ञ इति भाषितः MBh. 12,11649. *beim Sprechen gebrauchen, — anwenden:* भाषिकेभ्यो धातुभ्यो नैगमाः कृतो भाष्यन्ते Nir. 2,2. 3. 6,30. 31. उपसर्गैर्निपातैश्च तत्तु पण्डितमानिनः । केचित्संयोज्य भाषन्ते Suçr. 2,26,6. 7. — In der Stelle वारयन्भाषतो वृकान् Râǵa-Tar. 2,88 ist wohl भषतो zu lesen.

— caus. aor. अबभाषत् und अबीभषत् P. 7,4,3. Vop. 18,3. 1) *Jmd*

reden machen, zu sprechen veranlassen: भाषयति देवदत्तम् P. 1,4,52, Vârtt. 3, Sch. रैवत्यदं च पतितं कुमुद्गिरि समन्ततः। भाषयामास सहसा वनकन्दरनिर्भरम्॥ Mârk. P. 75,22. — 2) *sagen, sprechen:* इतीव मन्येत न भाषयेत MBh. 5,1698.

— अनु 1) *Jmd* (acc.) *nachrufen, zurufen* Çat. Br. 5,4,1,9. सहोभौ चरतां धर्ममिति वाचानुभाष्य। कन्याप्रदानमभ्यर्च्य प्राजापत्यो विधिः स्मृतः॥ M. 3,30. *reden —, sprechen zu* (acc.) R. Gorr. 2,2,3. Bhâg. P. 3, 21,33. *sich unterhalten mit* (acc.) R. 2,50,36 (47,27 Gorr.). *antworten* R. Gorr. 2,37,1. *sagen, sprechen:* यन्नमेवमनुभाषसे 3,3,2. स्मरन्मदनुभाषितम् *meine Rede, meine Worte* Bhâg. P. 7,7,1. *sprechen von Etwas* (acc.), *vorgeben* MBh. 12,3286. — 2) *bekennen:* यथा यथा नरो ऽधर्मं स्वयं कृत्वानुभाषते। तथा तथा त्वचेवाहिस्तेनाधर्मेण मुच्यते॥ M. 11,228. MBh. 13,5538. — 3) *Jmds* (acc.) *Worten trauen:* भीष्मद्रोणौ यदा राजा न सम्यगनुभाषते MBh. 5,1966. — In der Stelle Hariv. 10969 प्रसृतैर्मधुरैर्वाक्यैस्तत्त्वार्थमनु भाषितैः ist अनु zum vorhergehenden acc. zu ziehen; die neuere Ausg. liest aber मधु st. अनु. Vgl. अनुभाषण. — caus. 1) *sich unterhalten mit* (acc.) R. ed. Bomb. 2,50,50 (अनुभाष्य च st. अनुभाषयन् die anderen Ausgg.). — 2) *lesen,* als Erkl. von अनुवाचय् Schol. zu Çâk. 17,4.

— अप *schmähen:* न केवलं यो महतो ऽपभाषते शृणोति तस्मादपि यः स पापभाक् Kumâras. 5,83.

— अभि *anreden, sprechen zu* (acc.) VS. 23,23. Lâṭj. 3,3,3. भोभवत्पूर्वकं त्वेनमभिभाषेत M. 2,128. 11,223. N. 3,11. Sund. 1,15. Brâhmaṇ. 3,1. N. 3,16. MBh. 1,5289. 6181. 3,2425. 4,515. Hariv. 4913. R. 2,9,19. 12,48. 78,23. 92,2. Mṛkkh. 158,16. Kathâs. 35,63. Bhâg. P. 3,14,32. अतस्त्वामभिभाषामि MBh. 3,16758. 14,2891. Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,2. अन्योऽन्यमभिभाषतः (कङ्काश्च गृध्राश्च) MBh. 8,2170. अभ्यभाषन्परस्परम् 52. श्रीरभिभाष्यमाणा देव्या 13,511. मन्त्रिणा पुनरुक्ताह्यभ्यभाषिषि Daçak. 116,2. इति राज्ञा तेनाभिभाषिताः Hariv. 11034 (S. 790). न मादृशी त्वामभिभाष्टुमर्हति MBh. 3,15603. अभिभाषितुम् R. 2,18,3. *sich unterhalten mit* (instr.) M. 4,57. 8,355. *sprechen,* mit dem acc. der Sache: श्लक्ष्णां वाणीं निराबाधां मधुरां पापवर्जिताम्। स्वागतेनाभिभाषन्ते ते MBh. 13,6644. वचः Râga-Tar. 3,19. Spr. 2851. यमदूताभिभाषितम् *Rede, Worte* Bhâg. P. 6,2,1. 17,36. *Etwas zu Jmd sprechen,* mit dopp. acc. N. 7,15. R. 2,37,1. *Etwas mittheilen, erzählen:* अभ्यभाषत तत्सर्वं शिक्षितं पुरुषोत्तमात् Bhâg. P. 8,6,30. *sprechen von:* न चाभिभाषसे किंचिदाहारम् MBh. 12,13839. एवं चिन्तयतां तेषां बह्वर्थमभिभाषताम् Hariv. 10353. नृत्ये (नृत्ते ed. Bomb.) वा को ऽभिभाष्यते *genannt, gerühmt* MBh. 13,809. *verkünden:* त्रयं चैवाभ्यभाषत R. 1,28,13. *bekennen:* एनः M. 11,103. *sagen, sprechen* ohne Object: अक्रूरो ददते मणिमित्यभिभाषन्ते *so pflegt man zu sagen* Nir. 2,2. अन्धं तम इत्यभिभाषन्ते 5,1. N. 3,3. R. 1, 60,1. 2,64,9. Spr. 1280. Kathâs. 7,4. 15,83. 43,121. 45,5. गुणशर्माभिभाषत (sic) 49,72. Râga-Tar. 6,55. एवमेवाभिभाषन्तः MBh. 3,2549. 6363. R. 2,85,8. — Vgl. अभिभाषण fgg.

— प्रत्यभि s. प्रत्यभिभाषिन्.

— समभि *mit einander reden:* उच्चैः समभिभाषन्तौ MBh. 3,12697.

— अव, °भाषित viell. *geschmäht* (vgl. अप°) Kâm. Nîtis. 17,23. अवभाषयत् MBh. 12,8345 und अवभाषिता 7,6672 fehlerhaft für अवभासयत् und अवभासिता, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. अवभाषण.

— आ *anreden, reden zu* (acc.) MBh. 1,74. अथाबभाषे कल्याणी वाचा मधुरया नृपम् 6562. 3,2765. 4,60. 12,308. R. 1,43,26. 44,5 (45,5 Gorr.). 2,49,13. Sâh. D. 59,17. कुरुते नालापमाभाषिता Spr. 1230. *Etwas sagen, sprechen, mittheilen:* दुष्कृतस्य भयाद्राजन्नाभाषन्ते च किं च न MBh. 13,501. Kathâs. 17,84. आभाषित Hariv. 8409. प्रतीपवचनं सख्या सखाभाषते *zur Freundin gewendet sprechen* Spr. 396. mit doppeltem acc.: भर्तृ वक्ष्यामुमाभाषि रामेण वचः कनीयान् Bhaṭṭ. 3,51. *benennen:* अत्यग्निरित्याभाष्यते Suçr. 1,128,9. *sagen, sprechen, ausrufen* ohne Object MBh. 18,66. Ragh. 6,82. 14,44. आः किमेतदिति क्रोधादाभाष्य Mârk. P. 82,35. — Vgl. आभाष fgg.

— व्या *anreden, sprechen zu:* व्याभाषमाणाश्चान्यो ऽन्यं न मे जीवन्विमोक्ष्यसे MBh. 3,15169. व्याभाषितानि *Reden* R. 4,1,31. *aussprechen:* दुःखव्याभाषित *schwer auszusprechen* MBh. 13,4485. 4489. — Vgl. व्याभाषक.

— समा *anreden, sagen zu* MBh. 6,31. 4850. Hariv. 6952. तत्रोपविष्टस्तान्वीरान्यथाप्रीति यथावयः। समाभाष्य यदुश्रेष्ठानुवाच पुरुषोत्तमः॥ 9057. R. Gorr. 2,108,37. 4,10,23. 6,16,1. Bhâg. P. 6,14,16. इत्यन्योऽन्यं समाभाष्य MBh. 1,4198. *mittheilen:* अथाब्रवीन्मघवा प्रत्ययं स्वं समाभाष्य तम् 13,4589. — Vgl. समाभाषण.

— उद्, उद्भाषित MBh. 13,7302 und Pañkar. 4,3,30 fehlerhaft für उद्भासित.

— परि 1) *Jmd* (acc.) *zusprechen, zureden, admonere* MBh. 1,4287. 7,2539. Hariv. 7324. — 2) *anreden* R. 5,38,20. — 3) *aussprechen, erklären:* ओंकारजननतासां महत्त्वं परिभाष्यते Gṛhjasaṁgr. 2,18. शासनं यदि वा श्रुत्वा (so die neuere Ausg.) मम तौ परिभाषितम् u. s. w. Hariv. 4219. पूर्वाचार्याः परिभाषन्ते अन्यपदार्थो बहुव्रीहिः *lehren* Kâç. zu P. 1, 2,57. Mit. 268,11. — Vgl. परिभाषण fgg.

— प्र *sprechen:* जानन्नपि — कस्मादेवं प्रभाषसे MBh. 1,3012. 6677. 2,1397. 13,2422. Hariv. 10336. R. 3,51,25. 4,63,6. 5,90,39. Spr. 5385. Kâm. Nîtis. 8,28. Bhâg. P. 3,16,16. 9,21,14. यमस्योच्चैः प्रभाषतः MBh. 13,3476. अप्रभाषन्त्यः Hariv. 7061. *sagen, sprechen, verkünden, mittheilen, auseinandersetzen;* mit dem acc. der Sache: सत्यं माता प्रभाषते MBh. 3,16669. कुशलम् 4,241. वचनम् Hariv. 12173. R. 2,98,17 (107, 7 Gorr.). स्थितधीः किं प्रभाषेत Bhag. 2,54. R. 2,96,14. प्रियाणि Spr. 2513. Bhâg. P. 2,3,25. Varâh. Bṛh. S. 46,97. करिष्यन्न प्रभाषेत — धर्मकामार्थकार्याणि *ausplaudern* Spr. 3871. यथारूपो ऽन्तरात्मा ते तथारूपं प्रभाषसे *verkünden, offenbaren* MBh. 5,41. Bhâg. P. 5,9,9. धर्मान् 8,16, 13. 9,4,10. प्रभाष्यते Verz. d. Oxf. H. 65,*a*,26. सर्वं साधु सुयुक्तं च भवानर्थं प्रभाषते R. 4,62,2. वचनं धनदेन प्रभाषितम् *gesprochen* MBh. 3, 11829. 12,383. 14,2886. R. 2,79,16. हंसवल्गुप्रभाषित *Rede* Varâh. Bṛh. S. 68,7. MBh. 3,2282. Hariv. 11874 (wo vielleicht प्रभाषितम् zu lesen ist). एवं प्रभाष्यते *wird genannt* Bhâg. P. 3,11,14. प्रभाषित *erklärt* Suçr. 1,13,14. *sich unterhalten mit* (acc.): न चाहं पुरुषानन्यान्प्रभाषेयं कथं च न MBh. 3,2599. — Vgl. प्रभाषण fg.

— संप्र *sprechen:* वदत्येवं संप्रभाषति MBh. 12,5836. *sagen —, sprechen zu* (acc.): यथा मां संप्रभाषसे 5,568. *verkünden, offenbaren, hersagen:* यादृशः पुरुषस्यात्मा तादृशं संप्रभाषते 41. अस्या देव्याः पतिर्नास्ति यादृशो

संप्रभाषसे 3,14266. पञ्चाग्रे चतुरो वेदान्संप्रभाषद्बृहस्पतिः (षण्मासांश्चतुरो वेदान्संबभाषे बृ° die neuere Ausg.) Hariv. 11872.

— प्रति *entgegen sagen* d. i. *antworten* oder *sprechen zu;* mit dem acc. der Person N. 2,19. 18,13. 19,1. MBh. 1,5294. (शिवाः acc.) तास्तदा प्रत्यभाषन्त रासभाः 2,2696. 3,2370. 2419. 2422. 2425. 5,7005. अन्योऽन्यं प्रत्यभाषन्त 6,2184. R. 1,8,29. 2,35,23. 57,27. 66,2. R. Gorr. 1,74,15. 2,74,17. Kathâs. 16,20. 27,85. 28,154. Bhâg. P. 1,15,2 (°भाषितुम्). 8,12,14. Pankat. 193,13. Bhatt. 5,39. प्रत्यभाषम् MBh. 5,7124. 7145. प्रतिभाष्यताम् R. 2,57,29. mit dem acc. der Sache: यत्त्वयाभिहितं वाक्यं मया च प्रतिभाषितम् Hariv. 9621. तत्प्रतिभाषितं वचः R. 4,27,21. *erzählen, mittheilen:* शंकरस्योमया सार्धं संवादं प्रत्यभाषत MBh. 13,6338. *nennen:* तामुपगीतिं प्रतिभाषन्ते Çrut. 6. — प्रत्यभाषन्त Râga-Tar. 6,327 fehlerhaft für प्रत्यभासन्त. Vgl. प्रतिभाषा.

— संप्रति *antworten* R. 5,68,1.

— वि 1) *schmähen:* मामेव हि विशेषेण विभाष्य (= परुषमुक्त्वा Schol.) परिगर्हसे MBh. 5,4234. (तम्) विभाष्याभ्यहनद्बाणैन्द्रियेणास्त्रेण Hariv. 7500. विभाष्यघातिनः केचित्तथा चतुर्हनो ऽपरे MBh. 13,2156. — 2) विभाषित *einen Wechsel zulassend, so und auch anders sein könnend:* विभाषितगुण Nir. 10,17. प्रत्यारम्भो विभाषितः Kauç. 141. P. 7,3,25. 8,1,74. Siddh. K. zu P. 7,2,10. — Vgl. विभाषा.

— संवि *sprechen zu:* अन्योऽन्यं संविभाष्यैवम् MBh. 12,12367.

— सम् 1) *sich unterhalten, sprechen mit:* एवं संभाषमाणौ MBh. 5,7473. R. 3,68,40. इति संभाषतां वाचं श्रुत्वा MBh. 1,5190. न शूद्रेण संभाषेरन् Lâtj. 3,3,16. Gobh. 1,4,2. M. 8,55. MBh. 5,5411 (संभाषित्वा ed. Bomb.). R. 2,85,14. Bhâg. P. 6,18,47. संभाषमाणा एवाथ शिष्येण सहितः R. Gorr. 1,2,22. तैश्च सह संभाषते Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,2. Schol. zu Kâtj. Çr. 7,5,7. mit dem acc. der Person *zu Jmd sprechen, mit Jmd sprechen, anreden, begrüssen* MBh. 1,5292. R. 2,52,86 (23 Gorr.). 6,71,19. 97,7. Suçr. 1,109,9. Kathâs. 10,35. 29,80. 45,301. Pankar. 1,7,1. 15. 63. 67. यावदहं स्वसखीं ग्रामादभ्यागतां संभाष्य द्रुततरमागच्छामि Pankat. 36,13 (32,19 ed. orn.). 37,21 (34,5 ed. orn.). 240,13. Hit. 14,20. Bhâg. P. 1,6,38. संभाष्यते नादरात् Spr. 3098. Hit. 63,18. 64,12. 133,6, v. l. Ohne Ergänzung Kaush. Up. 2,4. MBh. 3,16731 (एवं संभाषमाणायाः सावित्र्या भो° mit der ed. Bomb. zu lesen). 13,4807. Spr. 2165. 2517. Bhâg. P. 3,24,26. संभाषित *Unterhaltung* Pankat. 112,23. — 2) *einstimmen* R. 1,67,15 (69,16 Gorr.). — 3) *Jmd* (acc.) *bereden:* अन्यथा राज्यसुखं परित्यज्य स्थानान्तरं गन्तुं कथं मां संभाषसे Hit. 57,6. — 4) *hersagen:* षण्मासांश्च चतुरो वेदान्संबभाषे बृहस्पतिः (Lesart der neueren Ausg.) Hariv. 11872. = चतुर्भिर्वेदैः संवादं कृतवान् वेदान् लब्धवान् Schol. आयुर्मे देहि (ohne इति!) संभाष्य विष्णवे प्रभविष्णवे *zu* Vishṇu *gerichtet hersagend* Pankar. 3,14,25. — Vgl. संभाषण u. s. w. — caus. 1) *sich mit Jmd* (instr.) *unterhalten* MBh. 5,5411 (संभाषित्वा च st. संभाषयित्वा ed. Bomb.). *Jmd* (acc.) *anreden:* कथं संभाषयाम्येनाम् R. 5,56,96. — 2) *Jmd bereden, Jmd gute Worte geben* v. l. für संभावयति Spr. 2459.

— उपसम् s. उपसंभाषा.

— प्रसम् *Jmd anreden, begrüssen* R. Gorr. 2,4,8.

2. भाष् (von भष्) adj. *bellend* in रक्षो° *wie ein* Rakshas *bellend:* ईश्वरो हास्य वाचो रक्षोभाषो जनितोः Ait. Br. 2,7. Nach Sâj. acc. pl., nach unserer Ansicht gen. sg. durch Attraction.

भाष s. भास.

भाषक (von 1. भाष्) adj. *sprechend —, schwatzend über* am Ende eines comp.: किंचिदतीतादिनिमित्त° Z. d. d. m. G. 14,569,12.

भाषण (wie eben) n. 1) *das Reden, Sprechen, Schwatzen; Rede:* संलापो भाषणं मिथः AK. 1,1,5,17. Halâj. 1,150. MBh. 5,5813. न शक्ता भाषणे R. 2,105,1. Spr. 310, v. l. 4167. 5149. आचारः कुलमाख्याति देशमाख्याति भाषणम् Vṛddha-Kân. 3,2. 15,19. Spr. अनुरागो im 4ten Th. Bhâg. P. 5,2,6. असत्यस्य M. 11,69. असभ्य° Nir. 5,2. असत्य° Suçr. 1,192,9. Mallin. zu Kumâras. 4,9. अनृत° M. 8,101. सत्य° Kathâs. 27,119. काल° Bhâg. P. 7,1,17. अमृतभाषणैः Spr. 4243. प्राकृतभाषण Schol. zu Çâk. 9,6. उच्चैर्भाषण *lautes Reden* Suçr. 1,69,17. निरत्ययभाषणा adj. f. Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,43. Vgl. प्रिय° (auch Sâh. D. 39,8). — 2) *der Ausdruck der Befriedigung nach Erreichung des Zieles* (im Drama) Pratâpar. 22,*b*,3.

भाषणीतैलेम m. pl. N. pr. eines Geschlechts Saṁsk. K. 186,*a*,9. Scheint eine falsche Form zu sein.

भाषा (von 1. भाष्) f. 1) *Rede, Sprache* AK. 1,1,5,1. H. 241. Halâj. 1,8. सत्या न भाषा भवति यद्यपि स्यात्प्रतिष्ठिता। बहिश्चेद्धाप्यते धर्मान्नियताद्यावहारिकात्॥ M. 8,164. Bhâg. P. 5,6,6. दुरुक्तभाषाभिहितैः MBh. 13,502. चारुभाष adj. 1,8060. भाषां चैषां (गोपानां) समास्थाय *ihre Sprache annehmend* 4,280. *Verkehrssprache*, in der älteren Zeit im Gegens. zur *vedischen Sprache*, in der späteren Zeit — zum *Sanskrit* Nir. 1,4. 5. P. 3,2,108. 6,1,181. Vârtt. zu P. 8,4,45. Z. d. d. m. G. 7,168. 599. नार्यो म्लेच्छन्ति भाषाभिः MBh. 2,2040. विन्ध्याद्भाषाश्च विविधा नृणाम् M. 9,332. Spr. 1245. सर्वभाषाविद् MBh. 1,7582. भाषासु विविधासु Sâh. D. 642. देशभाषास्वभावज्ञ Kâm. Nîtis. 18,37. त्यक्तभाषात्रय Kathâs. 5,129. षड्भाषास्वपि दृश्यते व्यसनिता Kaurap. 19 in Journ. asiat. IVe S. T. XI, 472. महाराष्ट्र° Schol. zu Naish. 22,47. neben उपभाषा Dhûrtas. in LA. 67,7. Bez. *einer Gruppe von* Prâkrit-*Sprachen:* महाराष्ट्री शौरसेनी प्राच्यावन्ती च मागधी। इति पञ्चविधा भाषा युक्ता न पुनरष्टधा॥ Verz. d. Oxf. H. 181,*a*, No. 412. Muir, ST. II,57. भाषाद्रूपगीतानि Çuk. in LA. (II) 33,6. — 2) *Beschreibung, Definition:* स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य Bhag. 2,54. — 3) bei den Juristen *Klage* ÇKDr. nach Mit. und Vjavahârat. Dhûrtas. in LA. 90,4. — 4) Bez. einer Râgiṇî ÇKDr. und Wilson angeblich nach Hâr. — Vgl. तर्क°, देश°, पर°, भूत°.

भाषापरिच्छेद (भा° + प°) m. Titel eines Compendiums des Vaiçeshika-Systems, herausg. in der Bibl. ind.

भाषामञ्जरी (भा° + म°) f. Titel einer grammatischen Schrift Verz. d. Oxf. H. 351,*a*, No. 827. Gild. Bibl. 596.

भाषार्णव (भाषा + अ°) m. Titel einer Schrift des Kandraçekhara Sâh. D. 174,2.

भाषावृत्ति (भाषा + वृ°) f. Titel eines *Commentars* zu Pâṇini's Grammatik Colebr. Misc. Ess. II,40. °वृत्त्यर्थवृत्ति Titel eines *Commentars* zu dem eben genannten Werke 41.

भाषासम (भा° + सम) m. *eine best. rhetorische Figur: ein Satz, der*

sowohl für Sanskrit *als auch für* Prâkrit *gelten kann*, Sâh. D. 642.

भाषिक (von भाषा) adj. *der Verkehrssprache angehörig* Nir. 2,2. °स्वर Kâtj. Çr. 1, 8, 17. — प्रोत्तणां तु हिरण्यवता पाणिना दर्भपिञ्जूलवता वेति भाषिकम् (?) Çâñkh. Grhj. 6, 2.

भाषिका (wie eben) f. *Sprache*: प्रथमह्वायन एव समग्रह्वीत्सकलवर्णामसौ (शिवः) निजभाषिकाम् Verz. d. Oxf. H. 255, *a*, 18.

भाषितपुंस्क (von भा° + पुमंस्) adj. (ein Wort) *von dem ein nur durch den Geschlechtsbegriff unterschiedenes Masculinum im Gebrauch ist* P. 6,3,34. 7,1,74. अ° 3,48.

भाषितृ (von 1. भाष्) nom. ag. *redend*: शुश्रूषितां वाचं भाषिता Çat. Br. 14, 9, 4, 17. मित° MBh. 4, 165. दारुण° Spr. 4241. मधुर° Hariv. 11901 (mit der ed. Bomb. °भाषिता zu lesen).

भाषिन् (wie eben) adj. *sprechend, sagend*: निर्व्यथो ऽस्मीति भाषिणाम् Râga-Tar. 5, 61. *gesprächig* (?) Spr. 5224. Gewöhnlich am Ende eines comp. *redend, sprechend, schwatzend*: अव्यक्त° Suçr. 1, 256, 4. प्राकृत° Mrkkh. 2, 15. सत्यात्प° MBh. 3, 12842. अल्प° Bhâg. P. 1, 5, 24. मित° Ragh. 1, 7. मितार्थ° Sâh. D. 37, 17. अनृत° Vet. in LA. (II) 17, 2. यथार्थ° Ragh. 14, 44. मधुर° MBh. 3, 2394. R. 1, 9, 24. 33, 3. प्रिय° R. 2, 96, 16. मृदु° Vikr. 88. अप्रतिकूल° MBh. 13, 4875. कल° Mâlav. 61. कटुक° MBh. 3, 1648. निष्ठुर° Vrddha-Kân. 15, 4. क्रूर° (मृग) Hariv. 9702. दीन° R. 2, 77, 26. करुण° Bhâg. P. 9, 9, 33. दुष्ट° Pañkat. 184, 4. वाष्पविप्लुत° R. 2, 57, 30. परिपूर्ण° 3, 52, 52. निजसखीस्नेहविक्लव° Mârk. P. 21, 65. हंसगद्गद° MBh. 4, 253. वाष्पगद्गद° R. 6, 101, 19. कोकिलमञ्जु° Ragh. 12, 39. स्मितपूर्व° Kâm. Nîtis. 15, 49. — Vgl. दुर्भाषिन्, पूर्व°, प्रतिकूल°, प्रिय°, वक्र°, सु°.

भाष्य (wie eben) n. AK. 3, 6, 2, 31. 1) *das Reden, Sprechen* Suçr. 1, 237, 15. 2, 477, 20. Vâgbh. 1, 7, 57. — 2) *ein Schriftwerk in gewöhnlicher Sprache* VS. Prât. 1, 19. °गार्ग्यौ Verz. d. B. H. 92, 4. Âçv. Grhj. 3, 4, 4. Çâñkh. Grhj. 4, 10. वेदभाष्यार्थकोविद Hariv. 8007. — 3) *Erklärungsschrift, Commentar*, insbes. zu einem Sûtra H. 254. MBh. 2, 453 (vgl. Hariv. 14079). सर्वभाष्यविदां वराः 1312. 13, 4303. Varâh. Brh. S. 15, 1. Çiç. 2, 24. LA. (II) 87, 16. Verz. d. Oxf. H. 258, *b*, 18. भाष्यं चात्र गौडपादकृतम् Gaudap. zu Sâmkhjak. 69. स्कन्धस्वामि° Rosen zu RV. 2, 1, 3. भाष्यद्वयवार्त्तिके Verz. d. Oxf. H. 257, *b*, 14. भाष्यस्य वार्त्तिकम् 255, *b*, 17. 104, *a*, 9. Insbes. Patañgali's *Commentar zu den* Sûtra *des* Pâṇini (s. महा°) Svâmin im ÇKDr. Râga-Tar. 4, 635. Schol. zu P. 1, 2, 32 (Th. II). Verz. d. B. H. No. 737. Uggval. zu Uṇâdis. 2, 23 u. s. w. — 4) *eine Art Haus* (गृहविशेष) ÇKDr. nach der Mâdhavî bei Mathureça.

भाष्यकार (भाष्य + 1. कार) m. *Verfasser eines Commentars*, Bez. Patañgali's Trik. 2, 7, 26. P. 6, 3, 35, Vârtt. 4, Schol. Schol. zu VS. Prât. 4, 179. Ind. St. 1, 54. Siddh. K. zu P. 8, 4, 28. Verz. d. Oxf. H. 113, *b*, 1. Nâtha's 126, *a*, 15. Çamkarâkârja's 225, *b*, No. 551. शान्त° 258, *b*, 22.

भाष्यकृत् (भाष्य + कृत्) m. *Verfasser eines Commentars* Siddh. K. zu P. 3, 2, 89. pl. Bez. Patañgali's P. 8, 1, 73, Sch. सूत्रकृद्भाष्यकृत्कोशौ Trik. 3, 5, 25.

भाष्यटीका (भाष्य + टीका) f. *ein Commentar zum* Mahâbhâshja Uggval. zu Uṇâdis. 2, 39. भाष्यटीका und vollständig श्रीमद्भाष्यटीका f. Titel eines andern *Commentars* Verz. d. B. H. No. 684.

भाष्यप्रदीप (भाष्य + प्र°) m. Titel von Kaijaṭa's Commentar zum Mahâbhâshja Verz. d. B. H. No. 726. °प्रदीपोद्योत m. Titel von Nâgogîbhaṭṭa's Erklärung des Bhâshjapradîpa Verz. d. Oxf. H. 158, *a*. °विवरण n. Titel von Îçvarânanda's *Erklärung* des Bhâshjapradîpa Verz. d. B. H. No. 727.

भाष्यरत्नप्रभा (भाष्य - रत्न + प्र°) f. Titel eines Commentars zum Çârîrakamîmâṁsâbhâshja Verz. d. Oxf. H. 221, *a*, No. 534. Verz. d. B. H. No. 610.

1. भास् (von 1. भा) P. 3, 2, 177 (von 2. भास्). n. in der älteren, f. in der späteren Sprache (vgl. अर्चिस्) Siddh. K. 247, *b*, 5 v. u. 1) *Schein, Licht, Glanz* (auch *Strahl* nach den Lexicogrr.) AK. 1, 1, 2, 35. 3, 4, 20, 232. H. 100. an. 1, 16. Med. s. 6. Halâj. 1, 38. RV. 1, 45, 8. 46, 10. 2, 4, 5. 4, 5, 1. कृष्णं त एम रुशतः पुरो भाः 7, 9. आ यस्ततन्थ रोदसी वि भासा 6, 1, 11. 4, 6. वि भा अकः ससृज्ञानः 7, 8, 2. 8, 1, 28. 23, 11. 10, 3, 1. VS. 13, 39. 17, 72. AV. 7, 14, 2. TBr. 1, 1, 3, 12. परं भाः Çat. Br. 1, 9, 3, 10. 14, 7, 1, 10. भाःसत्य 8, 8, 1. Pañkav. Br. 10, 2, 6. Kâth. 34, 8. यदेतदादित्यस्य शुक्लं भाः सैवर्गथ यन्नीलं परःकृष्णं तत्साम Khând. Up. 1, 6, 5. Kathop. 5, 15. दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्युगपदुत्थिता। यदि भाः सदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥ Bhag. 11, 12 (= Hariv. 14181). भासं तु न रविः कुर्यात् MBh. 14, 118. उताहो भाः स्विदर्कस्य 7, 2143. 6, 2940. 8, 3392. Hariv. 1331. 14994. असूर्यो ऽपि हि देशः स तस्य (गिरेः) भासः (wohl भासा zu lesen) प्रकाशते R. 4, 44, 119. Kumâras. 7, 3. Varâh. Brh. S. 30, 32. Prab. 107, 19. pl.: भासस्तवोग्राः प्रतपन्ति Bhag. 11, 30. Spr. 3349. ईशानो (राजा) भासाम् Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 237. भासां निधिः *die Sonne* Prasañgâbh. 15, *a*. Am Ende eines adj. comp. MBh. 1, 7294. प्रसन्नभाः पावकः 6, 133. 12, 3760. 13, 3499. Hariv. 8289. Ragh. 9, 17. Kumâras. 7, 35. Megh. 79. Rt. 1, 17. 24. 3, 21. Mârk. P. 96, 36. दृशा निशेन्दीवरचारुभासा Naish. 22, 43. कुन्द° (= शुक्ल Schol.) Kâvjâd. 2, 99. Vgl. 2. भा und 1. भ 2, *a*, wo solche Formen aufgeführt worden sind, die sowohl auf भा, als auch auf भास् zurückgeführt werden können. Vgl. अचिर° und अनूर्ध्व°. — 2) *Machtglanz, Macht, Majestät* H. an. Med. — 3) *Wunsch* (इच्छा) Dhar. im ÇKDr.

2. भास्, भासति in der älteren, भासते in der späteren Sprache Dhâtup. 16, 23. 1) *scheinen, leuchten*: बृहद्भिर्भानुभिर्भासन् VS. 12, 32. भासतस्तेजसात्यर्थम् MBh. 1, 4852. 2, 433. 3, 11862. 4, 1326. 12, 7857. Hariv. 5724. med.: भास्करो भासमानो भवति Nir. 6, 25. 32. MBh. 3, 12299. अग्नयश्च न भासन्ते समिद्धाः 4, 1461. 6, 2603. बभासे स रणोद्देशः कालसूर्य इवोदितः 7, 633. शान्तार्चिष इवाग्नयः । इन्द्रियाणि न भासन्ते 14, 670. Hariv. 3584. 5034 = 5561. 14994. R. 2, 78, 7. (तस्याः) वक्त्रं बभासे सितचारुदन्तं राहोर्मुखाच्चन्द्र इवार्धमुक्तः *leuchtete* oder *erschien wie* 5, 28, 17. Ragh. ed. Calc. 7, 21 (चकासे St.). Kumâras. 6, 11. Bhaṭṭ. 10, 61. 14, 83. विद्युद्भिरिव भासितैः *leuchtend* Hariv. 11759. — 2) med. *erscheinen, zur Vorstellung kommen, deutlich werden, einleuchten, begriffen werden*: त्वदङ्गमार्दवं दृष्टुः कस्य चित्ते न भासते । मालतीशशभृल्लेखाकदलीनां कठोरता ॥ Spr. 1080. अस्ति नास्तीति संदेहः कस्य चित्ते न भासते ॥ *in wessen Geiste taucht nicht der Zweifel auf?* 2101. आचारसंकोचो भासते Verz. d. Oxf. H. 266, *a*, 26. Kusum. 45, 4. ब्रह्म विकृतत्वेन भासते *erscheint verändert* Bâlab. 18. Vedântas. (Allah.) No. 125. Ashṭâv. 2, 7. 8. अहो विकल्पितं विश्वमज्ञानान्मयि भासते । रूप्यं शुक्तौ फणी रज्जौ वारि सूर्यकरे यथा ॥

9. 13,14. Nîlak. 56. 89. — Eine Nebenform von 1. भा.

— caus. aor. अबभासत् und अबीभसत् P. 7,4,3. *leuchten machen, beleuchten, erhellen:* भासयतीमान् लोकान् Maitrjup. 6, 7. MBh. 3, 1668. 11861. 6,3179. 5111. 8,556. 11,721. 13,7375. Hariv. 1318. 1324. 1331. 6548. 13249. R. 5,11,2. 14,32. Ragh. 9,17. Sûrjas. 13, 12. Kathâs. 29, 40. Vid. 3. Mârk. P. 16, 85. 63, 6. 97, 14. LA. (II) 89, 12. Verz. d. Oxf. H. 28,*b*,17. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,504, Çl. 14. Vedântas. (Allah.) No. 112. med.: न तद्भासयते सूर्यो न शशाङ्को न पावकः Bhag. 15, 6. 12. MBh. 3,182. 9,2010. pass.: देहो धीस्थजीवेन भास्यते Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,27. भासित ebend. MBh. 2,1334. 7,7619. Kathâs. 43,12. Mârk. P. 65,5. उदितेन विमलज्ञानेन मद्भासितः Çatr. 2,659. *erscheinen machen, zeigen:* अबभामन्स्वकाः शक्तीः Bhatt. 15, 42. 111. इत्येवमादीन्भासयत्येकधा चितिः Bâlab. 4. विभक्तभावेन भासयति Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,19.

— अव med. *scheinen, leuchten:* स तेजसा सूर्य इवावभासते MBh. 5,1091. 1, 1253. Bhâg. P. 5,23, 2. भासित *scheinend, leuchtend:* सोम MBh. 12, 13221. *erscheinen, sich den Augen darstellen* Spr. 678. Suçr. 1, 104, 7. नभो नेत्रैरिवावृतम् । नक्षत्रताराग्रहवं ज्योतिर्भिरवभासते ॥ R. 1, 35, 16. यत्रेदमादर्श इवावभासते Bhâg. P. 4,21,41. 29,69. 5,26,28. Bâlab. 17. प्राक्सर्गादिक एतस्मिन्वक्कधा यो ऽवभासते Verz. d. Oxf. H. 181,*b*, No. 413. एतत्त्रयं तत्पायःपिण्डवदेकत्वेनावभासमानम् *als einfach erscheinend* Vedântas. (Allah.) No. 94. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 16. — caus. *beleuchten, erhellen:* वैवस्वतो धर्मराजो विमानेनावभासयन् । त्रींल्लोकान् MBh. 3, 1674. 12,8345 (अवभासयत् mit der ed. Bomb. zu lesen). 13,4088. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 60. Bhâg. P. 5,1, 8. 30. Vedântas. (Allah.) No. 112. अवभासित MBh. 4,1776. 5,2525. 7,6672 (अवभासिता mit der ed. Bomb. zu lesen). 7601. 7605 (दीपैस् st. दीप्तैस् mit der ed. Bomb. zu lesen). 12, 13361. R. 4,2,9. 5,20,18. Suçr. 1,54,16. Kathâs. 35,112. 45,312. Çiç. 9, 37. सर्ववर्णानवभासयति *lässt erscheinen* Suçr. 1,326,3. — Vgl. अवभास fgg.

— आ med. *erscheinen wie* (इव): सा वेदिर्वेदसंपन्नैर्देवद्विजमहर्षिभिः । आबभासे समाकीर्णा नक्षत्रैर्द्यौरिवायता ॥ MBh. 2,1313. 8,204. Ragh. 7,40. 60. 14, 12. 16, 41. Kumâras. 7, 3. Kathâs. 45, 339. — caus. *bescheinen:* एष हि द्यावापृथिव्यावाभासयति Nir. 7, 23. आभास्य Mârk. P. 105, 18 fehlerhaft für आभाष्य. — Vgl. आभास् fgg.

— उद् *aufleuchten, zu scheinen beginnen:* अग्निराशिरिवोद्भासन्समिद्धः MBh. 1, 1241. उद्भासद्दिवा चन्द्रः R. 3, 29, 10. उद्भासितश्च (so mit der ed. Bomb. zu lesen) सविता MBh. 13,7302. *in die Augen fallen, auffallen:* उद्भासते ह्यञ्जनबिन्दुवत्तचक्षुर्वक्त्रे यद्यपि किंचित्त्विषं वः 5, 728. — caus. *erleuchten, erhellen:* लोकानुद्भासयसि Hariv. 2051. रविकिरणोद्भासिता Varâh. Bṛh. S. 30,20. 32,21. 43,3. Pañkar. 4,3,30 (उद्भाषित gedr.). *hervortreten lassen:* रञ्जनद्रवेणोद्भासितम् (चित्रम्) Mallin. zu Kumâras. 1,2. *verherrlichen, verschönern:* काले घनोद्भासिते Mṛkkh. 86,18. गोत्रमुद्भासितं मे 159,2. उद्भासितं मङ्गलसंविधाभिः संबन्धिनः सद्म Ragh. 7,16. उद्भासिताखिलखल Spr. 466. — Vgl. उद्भास fgg.

— निस् caus. *erhellen:* ततो निर्भासितं रूपं तेजसा संवृतेन वै Hariv. 590. निर्भासित als Erkl. von दीप्त Med. t. 25.

— परि med. *erscheinen:* स एष कनीनकः कुमारक इव परिभासते Çat. Br. 3,1,3,11. — caus. *verschönern, schmücken:* परिभासित Verz. d. Oxf. H. 72, *a*, 24.

— प्र *leuchten, glänzen:* प्रभासते यथा सोमः MBh. 3, 5005. प्रभासन्तं भानुमन्तं महान्तं यथादित्यम् 17090. प्रभासन्तं महाबाहुं स्थितं मेरुमिवापरम् 8,2202. दन्तैः प्रभासद्भिः Hariv. 6618. 9013. श्रिया च रूपेण च विक्रमेण च प्रभाससि त्वं नवरो नरेष्विव *erscheinst* MBh. 4,238. — caus. *erleuchten, erhellen:* यथा हि दिवि दीप्तांशुः प्रभासयति तेजसा MBh. 1, 6532. प्रभासयसि तं देशं द्वितीय इव भास्करः R. 4, 43, 50. MBh. 9, 2052. प्रभासितमिवाकाशम् 4,1776. — Vgl. प्रभास fg.

— प्रति med. *erscheinen, sich darstellen, sich offenbaren:* बहुधः प्रत्यभासत वध्यास्तस्योग्रतकुधः Râǵa-Tar. 4,380. 6,327 (प्रत्यभाषत beide Ausgg.). Spr. 4232. नानात्वेन प्रतिभासमानजीवगताज्ञानानाम् Vedântas. (Allah.) No. 23. यत्त्वं पश्यसि तत्रैकस्त्वमेव प्रतिभाससे Ashtâv. 15,14. प्रज्ञा न वाच्ये विषये प्रतिभासते Nîlak. 222. मम तेन (पाण्डित्येन) विना स्रोषा लक्ष्मीर्न प्रतिभासते *hat kein Ansehen* Kathâs. 6,143. — Vgl. प्रतिभास fg.

— वि *scheinen, leuchten;* act. AV. 13,4,7. यथा हिरण्यतेजसा विभासि जनाँ अनु 19,26,23. med.: सिद्धिशैलो विभासते Çatr. 1, 35. मणिः Spr. 595. सा त्रियामा तदार्तस्य चन्द्रमण्डलमण्डिता । राज्ञो विलपमानस्य न व्यभासत शर्वरी ॥ *wurde für ihn nicht hell* R. 2, 13, 10. — caus. *erhellen:* विभासितः सूर्यमरीचिना दृढं शिरोगतेनोदयपर्वतो यथा MBh. 8,4667.

— निर्वि caus. *erhellen:* स लोकांस्तेजसा सर्वान्स्वभासा निर्विभासयन् MBh. 12, 13912.

भास 1) m. = भास् *Licht, Glanz* H. an. 2, 585. Med. s. 6. Viçva im ÇKDr. भासैः प्रभाकरस्थानमिव यद्भाति भासुरम् (पुरम्) Kathâs. 35, 21. am Ende eines adj. comp.: शिरस्त्राणं चार्कसमानभासम् MBh. 7, 74. चन्द्रनक्षत्रभासैश्च वदनैः 8, 2889. पद्म° (पद्मनाभ die neuere Ausg.) von Vishṇu Hariv. 14119. — 2) m. *ein best. Raubvogel,* = विहगविशेष Med. = शकुन्त AK. 3,4,14,60. H. 1338. H. an. Halâj. 2, 92. = गृध्र H. an. Viçva, = कुक्कुट ders. = नीलपक्षः पक्षी Schol. zu MBh. 1,5277. — Adbh. Br. 6,8 in Ind. St. 1, 40. श्येनभासौ M. 11, 135. Jâǵn. 1,127. 3,272. MBh. 1, 5277. fg. 6,62. 12, 1315. Hariv. 3390 (भाष in der älteren Ausg.). R. 4, 58. 30. Suçr. 1,24,7. 75,1. 108,3. 202,13. Vâgbh. 1,6,50. Bhâg. P. 3,10, 23. 5,24,6. 8,10,10. Pañkat. 157, 3. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,37 (भाष). Hierher wohl auch भासविलाससंवाद ebend. 354,*a*, 32. Verz. d. B. H. 193,13. भासी f. *die Urmutter der* Bhâsa ist eine Tochter der Tâmrâ MBh. 1, 2620. fg. Hariv. 222. fg. R. 3,20,18. fg. VP. 148. Mârk. P. 104, 8. — 3) m. *Kuhstall, Kuhhürde* (गोष्ठ) Viçva. — 4) m. oxyt. N. eines Sâman TBr. 1,2,1,3. u. Ind. St. 3,227,*b*. Ait. Br. 4,19. Pañkav. Br. 14, 11, 14. Lâtj. 4,7,1. 6, 12, 5. Âçv. Çr. 8, 6. — 5) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8, 1431. 1476. 1480. 1482 u. s. w. eines dramatischen Dichters (vgl. भासक) Hall in der Einl. zu Vâsav. 14. 20. Verz. d. Oxf. H. 124, *a*, 42. *b*, 18. 142, *a*, 14. भासयत्यपि भासादौ कविवर्गे जगत्त्रयीम् । के न यान्ति निबन्धारः कालिदासस्य दासताम् ॥ Sarasvatîkanthâbh. ebend. 511,*c*. N. pr. eines Sohnes eines Ministers des Königs Kandrapabha (so ist auch u. प्रभास zu verbessern) Kathâs. 44, 25. 143. 45,379 (वास gedr.). N. pr. eines Dânava 47, 25. — 6) m. N. pr. eines Berges MBh. 14, 1174. — 7) f. ई *a) die Urmutter der* Bhâsa s. u. भास 2. — *b)* N. pr. einer Tochter der Prâdhâ MBh. 1, 2554. — 8) n. s. u. 4. — Vgl. चन्द्र°, पूषभासा°, बृहद्भास.

भासक 1) adj. (vom caus. von 2. भास्) am Ende eines comp. *erschei-*

nen machend Vedântas. (Allah.) No. 91. — 2) m. N. pr. eines dramatischen Dichters (vgl. भास) Mâlav. 3, 12, v. l. Verz. d. Oxf. H. 135, b, N. Hall in der Einl. zu Vâsav. 14. fg.

भासकर्ण (भास + कर्ण) m. N. pr. eines Râkshasa R. 5,41,2.

भासता f. nom. abstr. von भास in der Bed. eines Raubvogels M. 11, 25.

भा॑सद् (von भसद्) m. etwa Hinterbacken RV. 10, 163, 4. du. VS. 25, 6.

भासन (von 2. भास्) n. das Scheinen, Leuchten, Glänzen Nir. 1, 20 (Einschieb.). das Glänzen, Sichauszeichnen P. 1,3,47.

भासन्त॑ (wie eben) Uṇâdis. 3,128. 1) adj. glänzend, schön H. an. 3,285. Med. t. 140. — 2) m. a) die Sonne H. an. — b) der Mond Uṇâdik. im ÇKDr. — c) Stern, Sternbild (भ) H. an. — d) der Vogel भास H. an. Med. — 3) f. ई Sternbild, ein Nakshatra Uṇâdik. im ÇKDr.

भासर्वज्ञ (भा Licht + स°) m. N. pr. eines Autors Hall 26.

भा॑सस् (von 2. भास्) n. Schein Dvirûpak. im ÇKDr. RV. 4,33,4. 6, 12, 5. (अग्निः) भासांसि वस्ते सूर्यो न शुक्रः 4,3. भासोऽध्यूढ Nir. 4,16.

भासा॑केतु (भा°, instr. von 1. भास्, + केतु) adj. durch Licht kenntlich, im Licht erscheinend RV. 10,20,3.

भासापुर (भा° + पुर) n. N. pr. einer Stadt Varâh. Bṛh. S. 16,11.

भासाय्, °यते den Vogel Bhâsa darstellen, wie dieser erscheinen: हारो ऽपि भासायते Spr. आहारो im 4ten Th.

भासिन् (von 2. भास्) adj. am Ende eines comp. scheinend, leuchtend: ऊर्ध्व° hinauf scheinend, — leuchtend; davon nom. abstr. ऊर्ध्वभासिता (अग्नेः) MBh. 12,9135. — Vgl. ज्योतिर्भासिन्.

भासु (wie eben) m. die Sonne Trik. 1,1,99.

भासुर॑ (wie eben) 1) adj. a) leuchtend, glänzend P. 3,2,161. Vop. 26, 151. भानु Râga-Tar. 4,583. Spr. 919, v. l. 3159, v. l. °हेमराशि Ragh. 5, 30. Varâh. Bṛh. S. 44,28. Kathâs. 25,238. 35,21. 152. 38,50. Kir. 5,5. सुरर्षिगन्धर्वमहोरगाः Suçr. 2,319,5. पितरः Hariv. 985. °मूर्ति MBh. 5, 7266. °देह 9,2490. 15,880. 18,83. रथ Hariv. 13117. uneig.: नानाप्रश्नोत्तर° Verz. d. Oxf. H. 247,b,36. nom. abstr.: अतिमात्रभासुरत्व (भानोः) Spr. 3406. — b) furchtbar H. ç. 87. Wohl fehlerhaft. — 2) m. a) Krystall Trik. 2,9,28. — b) Held Dhar. im ÇKDr. — 3) n. Costus speciosus oder arabicus (कुष्ठ) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. भास्वर.

भासुरक (von भासुर) m. N. pr. eines Löwen Pańkat. 53,17. °सिंह 55,19.

भासुरपुष्पा (भा° + पुष्प) f. Tragia involucrata Lin. (वृश्चिकाली) Râgan. im ÇKDr.

भास्कर (1. भास् + 1. कर) P. 3, 2, 21. gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48. Vop. 2,45. 1) adj. scheinend, leuchtend, glänzend Trik. 3,3,176. Nir. 6,25. दिनेश्वरनिशाप्राणेश्वरौ Spr. 3159 (v. l. भासुर und भास्वर). कनक MBh. 6, 280 (v. l. भास्वर). Die adj. Bed. des Wortes steht demnach nicht sicher. — 2) m. a) die Sonne AK. 1,1,2,30. 3,4,13,51. H. 97. an. 3,584. Med. r. 192. Halâj. 1,35. Taitt. Âr. 10,1,7. M. 2,48. Jâǵn. 1,33. MBh. 6, 2380. 7,3884. 7874. 7938. Indr. 1,30. Hariv. 8980. R. 1,14,25. 55,25. 63,14. 2,52,2. 83,9. 4,43,50. Ragh. 11,7. 12,25. Kumâras. 6,49. Spr. 532. Sûrjas. 1,9. 2,58. 3,45. 4,9. 11,6. 12,67. Varâh. Bṛh. S. 12,14. Mârk. P. 105,16. Hit. 106,10. Am Ende eines adj. comp. f. आ Hariv. 14109. R. Gorr. 2,8,60. भास्कर unter den Namen Çiva's MBh. 14,195. — b) Feuer H. an. Med. — c) Held Dhar. im ÇKDr. — d) (als N. der Sonne) Calotropis gigantea (अर्क) Râgan. im ÇKDr. — e) N. pr. verschiedener Männer (unter Andern eines berühmten Astronomen) Saṁsk. K. 185, a, 10. Weber, Ǵjot. 100. fg. Verz. d. B. H. No. 828. fgg. 842. fgg. Verz. d. Oxf. H. 22,a,40. 131,b,3. 150,b,31. 199,b, No. 471. 255,b, N. 5. 258,b,13. 322,a, No. 764. 327,a, No. 774. 341,a. H. 872, Sch. Hall 120. लौगाक्षि 25. 26. 78. 81. 186. Nilak. 9. भट्ट° Hall 86. — 3) n. a) Gold Râgan. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, a,32. — Vgl. ज्ञान°, ब्रह्मण्य°, भगवद्भास्कर, भगवत्त°, भाट्ट°, संस्कार°, हरि°.

भास्करनृसिंह (भा° + नृ°) m. N. pr. eines Scholiasten aus dem Ende des vorigen Jahrh. Verz. d. Oxf. H. 215,a, No. 517.

भास्करप्रिय (भा° + प्रिय) m. Rubin Çabdârthak. bei Wilson.

भास्करभट्ट (भा° + भट्ट) m. N. pr. eines Autors Colebr. Misc. Ess. II, 42. Hall 192.

भास्करमिश्र (भा° + मिश्र) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 110,b,16. Hall 115. — Vgl. भट्ट°.

भास्करलवण (भा° + ल°) n. Bez. einer best. Mixtur Çârṅg. Saṁh. 2,6,45.

भास्करवर्मन् (भा° + व°) m. N. pr. eines Mannes Daçak. 194,14. Bein. eines Fürsten von Kâmarûpa Hiouen-thsang II, 77. Hall in der Einl. zu Vâsav. 52.

भास्करव्रत (भा° + व्रत) n. Bez. einer best. religiösen Begehung Verz. d. Oxf. H. 19, b, 37.

भास्करशर्मन् (भा° + श°) m. N. pr. eines Scholiasten aus dem 17ten Jahrh. n. Chr. Verz. d. Oxf. H. 198, a, No. 466. Verz. d. B. H. No. 810. — Vgl. हरिभास्कर.

भास्करसप्तमी (भा° Sonne + स°) f. Bez. des 7ten Tages in der lichten Hälfte des Monats Mâgha As. Res. III, 272. Wilson, Sel. Works II, 194.

भास्कराचार्य (भास्कर + आ°) m. N. pr. eines Autors Hall 115. auch der berühmte Astronom wird so genannt Gild. Bibl. 505. fgg.

भास्करावर्त so v. a. सूर्यावर्त Suçr. 2,377,2.

भास्करि (patron. von भास्कर) m. 1) der Planet Saturn Ind. St. 2,284, 4. — 2) N. pr. eines Muni MBh. 12,1599.

भास्करीय (von भास्कर) 1) adj. von Bhâskara herrührend Z. d. d. m. G. 2, 339 (162, c). Verz. d. B. H. No. 828. °बीज Ind. St. 2, 253. — 2) m. ein Schüler des Bhâskara: गुरुभट्टभास्करीययोः Sâj. in Verz. d. Oxf. H. 168, b, N. भगवद्भास्करीयवेदान्तदर्शन Kull. zu M. 1, 8. भगवद्भास्करीयदर्शन 15.

भास्करेष्टा (भास्कर + इ°) f. Polanisia icosandra Wight. Arn. (आदित्यभक्ता) Râgan. im ÇKDr.

भास्त्रायण n. von भस्त्रा gaṇa अरीहणादि zu P. 4, 2, 80. Davon adj. भा॑स्त्रायणक ebend.

भास्मन॑ (von भस्मन्) adj. aus Asche gemacht P. 4,3,134, Sch. अङ्गराग Çiç. 4, 65. Statt भास्मानयोच्छ्रितीः प्राप्तो (अग्निः) यज्ञे निष्ठामुपागतः ist viell. भस्मनो ऽथो° zu lesen.

भास्मायन॑ (wie eben) m. pl., pl. zu भास्मायन्य gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

भौ॑स्मायन्य (von भास्मायन) m. patron. von Bhasman gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. pl. भास्मायना॑: ebend.

भास्य (vom caus. von 2. भास्) adj. *was zur Erscheinung gebracht werden muss:* पुत्रादिशून्यपर्यन्तस्य जडस्य चैतन्यभास्यत्वेन Vedântas. (Allah.) No. 90. भास्यसूत्र Titel eines Abschnittes im Kâtantra, den Aufrecht Verz. d. Oxf. H. 169, a, 22 durch *praecepta de formarum grammaticarum significatione* wiedergiebt.

भास्वतीकरण (भा° + क°) n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 841. Colebr. Misc. Ess. II, 385 u. s. w. — Vgl. भास्वती u. भास्वन्त्.

भास्वन्त् (von 1. भास्) P. 8,2,9, Sch. 1) adj. *scheinend, leuchtend, glänzend;* = भास्कर Trik. 3,3,176. = भास्वर Med. t. 138. (उषाः) भास्वती नेत्री सूनृतानाम् RV. 1,92,7. 113,4. Naigh. 1,8. Sonne RV. 10,37,8. Augen Çat. Br. 7,5,2,12. समिध् Kâtj. Çr. 4,14,3. VS. 15,63. Ait. Br. 4,23. TS. 4,3,11,3. Nir. 2,6. Flüsse Naigh. 1,13. लोकाः Khând. Up. 7,11,2. Maitrjup. 6,5. M. 1,77. 4,243. MBh. 2,289. 1892. कीर्ति 3,10592. 4,48. 7,3784. 9633. Bhag. 2,11. Hariv. 595. 935. भास्वतां वरः 1331. 5185. 10995. R. 1,44,30. 2,83,6. R. Gorr. 2,100,16. भूषणानि 5,32,32 (भास्मन्ति gedr.). Kumâras. 6,60. Spr. 865. Varâh. Brh. S. 43,6. Pańkar. 2,4,21. Kathâs. 29,182. 35,18. 38,25. Mârk. P. 101,19. Prab. 15,5. 21,4. 81,11. शुक्ल° Bhâshâp. 40. — 2) m. a) *die Sonne* AK. 1,1,2,30. Trik. H. 98. an. 2,182. Med. Halâj. 1,35. Ragh. 16,44. Kâm. Nîtis. 5,74. Spr. 517. 1172. 2625. Kathâs. 19,106. Mârk. P. 77,35. 37. 105,2. Dhûrtas. in LA. 74,1. — b) *Held* ÇKDr. u. Wilson angeblich nach Med. — c) *Glanz, Licht;* = दीप्ति H. an.; wohl fehlerhaft für दीप्त. — 3) f. भास्वती a) *die Residenz des Sonnengottes* Çabdârthak. bei Wilson. — b) Titel einer Schrift Colebr. Misc. Ess. II, 354; vgl. भास्वतीकरण. — Vgl. प्र°, प्राण°.

भास्वर (von 2. भास्) 1) adj. f. आ *leuchtend, glänzend* P. 3,2,175. Vop. 26,156. Med. t. 138. पुरुषो °वर्णः Çat. Br. 14,9,1,17. रूप Maitrjup. 6,17. Arǵ. 10,2 (v. l. भासुर). MBh. 1,1006. 3118 (v. l. भासुर). 8290. प्रभामर्कस्य भास्वराम् 2,81. सभा 283. रथ 6,1849. Hariv. 9330. R. 1,30,8. Suçr. 2,350,5. Spr. 919. 3159, v. l. Kâm. Nîtis. 1,63. Kathâs. 35,155. अतिचन्द्रार्क° Hariv. 8971. सकलार्क° Pańkar. 3,15,2. रत्नद्युति° Kathâs. 21,72. 25,186. 35,38. परम° Hariv. 1605. R. 1,23,14. 57,14. 64,7. सु° 73,34. अ° Tarkas. 13. — 2) m. a) *die Sonne* ÇKDr. Wils. — b) *Tag* Râǵan. im ÇKDr. — c) N. pr. eines Trabanten des Sonnengottes, den er Skanda überlässt, MBh. 9,2533. eine buddh. Gottheit Lalit. 57 (statt der zwei Namen Prabhâvjûha und Bhâsvara bei Foucaux hat die ed. Calc. 49,6 प्रभाव्यूहभास्वरः). — 3) n. *Costus arabicus oder speciosus* (कुष्ठ) Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. प्र° und भासुर.

भिःखराज m. N. pr. eines *Fürsten* Râǵa-Tar. 8,2316.

भिक्ष् (altes desid. von भज्), भिक्षते Dhâtup. 16,5. (*einen Theil für sich haben wollen*) *sich Etwas* (acc. gen.) *erbitten, erwünschen* RV. 1,73,6. 7. सूक्तेन भिक्षे सुमतिं तुराणाम् 171,1. पितेव भिक्षेत वयुनानि विद्वान् 152,6. 2,28,1. 3,33,2. 56,7. 61,1. रघ्वीरिव श्रवसो भिक्षमाणाः 4,41,9. द्रविणम् 7,10,3. 32,17. इदं ह नूनमेषां सुम्नं भिक्षेत मर्त्यः 8,18,1. 9,70,2. *erbetteln, betteln um:* धानाः Çâṅkh. Grhj. 2,8. यज्ञार्थमर्थं भिक्षित्वा यो न सर्वं प्रयच्छति M. 11,25. बहुशो भिक्षापि भिक्षिता भवता Spr. 5402. mit dem abl. der Person: न यज्ञार्थं धनं शूद्राद्विप्रो भिक्षेत कर्हिचित् M. 11,24. स्वाराज्यं यच्छतो मौढ्यान्मानो मे भिक्षितो बत । ईश्वरात्क्षीणपुण्येन फलीकारानिवाधनः ॥ Bhâg. P. 4,9,35. एवं बलेर्महीं राजन्भिक्षित्वा वामनो हरिः 8,23,19. शूद्रभिक्षित *von einem Çûdra erbettelt* Jâǵn. 1,127. *Jmd* (acc.) *bitten um Etwas* (acc.), *um Nahrung bitten, betteln, anbetteln* VS. 30,18. Çat. Br. 11,3,3,5. स्वामेवाचार्यजायां भिक्षेत 3,7. अप्रत्याख्यायिनम् Âçv. Grhj. 1,22,4. 6. भवत्पूर्वां ब्राह्मणो भिक्षेत Pâr. Grhj. 2,4. Khând. Up. 1,10,2. 4,3,5. Kaush. Up. 2,1. भिक्षिष्ये राजसत्तमम् MBh. 3,13267. 9,2323. R. Gorr. 2,32,37. पौरवं गां भिक्षते P. 1,4,51, Sch. मातरम् — भिक्षेत भिक्षाम् M. 2,50. तं (अर्थं) त्वां भिक्षे MBh. 14,1667. तं त्वम् — भिक्षितुमर्हसि विक्रमांस्त्रीन् R. Gorr. 1,32,7. भिक्षितो विक्रमानेतांस्त्रीन् 8. Bhaṭṭ. 6,9. गुरोः कुले न भिक्षेत M. 2,184. 11,5. भैक्षवद्भिक्षमाणाय MBh. 1,1640. 12,3425. R. 2,75,30. R. Gorr. 2,66,38. act.: भिक्षते वज्रिणो MBh. 3,16986. वटवो यस्य भिक्षन्ति 13,1625. Nach dem Dhâtup. भिक्षायामलाभे (d. i. *betteln*) लाभे (d. i. *erbetteln*) च, nach Kât. und Maitr. याच्ञायाम्, nach Vop. im ÇKDr. लाभार्थलोभोक्तिक्लिशि d. i. *erbitten, erbetteln* (लाभ), *bitten* (अर्थ), *anbetteln* (लोभोक्ति), *am Bettel sein.* — caus. *Jmd betteln machen, zum Bettler machen* Râǵa-Tar. 5,337.

भिक्षण (von भिक्ष्) n. *das Betteln, Anbetteln:* तेषां (subj.) तदासीद्विचितमित्यलसस्यैव (obj.) भिक्षणम् MBh. 3,8614. f. आ dass. H. ç. 93.

भिक्षा (wie eben) f. P. 4,2,38. 1) *das Betteln* AK. 3,3,6. 3,4,29,226. H. an. 2,567. Med. sh. 20. भवत्पूर्वं ब्राह्मणो भिक्षां यातु Einschiebung nach Âçv. Grhj. 1,9. Çat. Br. 11,3,3,7. Pâr. Grhj. 2,7. भिक्षाम् — चरेत् M. 6,56. भिक्षामटति Pańkar. 3,13,18. भिक्षां भ्रमन् Kathâs. 36,76. Vid. 67. कश्चिद्भिक्षां करोति Pańkar. 1,3,26. भिक्षाबलिपरिश्रान्तः M. 6,34. भिक्षाबलिश्राद्धम् (so die ed. Bomb.) MBh. 3,14682. Spr. 1412. भिक्षा बलं भिक्षुकाणाम् Spr. क्षत्रियाणां im 4ten Th. Pańkat. 7,8. Çuk. in LA. (II) 34,13. — 2) *Erbetteltes, Almosen* H. 813 (= ग्रासमात्रक). H. an. Med. AV. 11,5,9. भवति भिक्षां देहि Kauç. 57. Çâṅkh. Grhj. 2,14. भिक्षेत भिक्षाम् M. 2,50. Spr. 5402. भिक्षां च भिक्षवे दद्यात् M. 3,94. 95. 96. 4,248. 6,7. नानुशासनवादाभ्यां भिक्षां लिप्सेत कर्हिचित् 6,50. Spr. 2043. fg. भिक्षां प्राप्य Kathâs. 30,94. °शेष Pańkat. 116,18. °कदम्बक AK. 2,7,46. प्रेतस्य शरीरं भिक्षया (गन्धमाल्यान्नादिलक्षणया Schol.) वसनेनालंकारेणेति संस्कुर्वन्ति Khând. Up. 8,8,5. In comp. mit dem erbetenen Gegenstande: इतो वैवस्वतं गत्वा भिक्षिष्ये — पुत्रभिक्षां देहि *gieb mir den Sohn als Almosen* R. Gorr. 2,66,38. — Nach AK. 3,4,29,226. H. an. und Med. ausserdem *Dienst* (सेवा) und *Lohn* (भृति). — Vgl. दुर्भिक्ष, सुभिक्ष, मांसभिक्षा, भैक्ष.

भिक्षाक (wie eben) nom. ag. (f. ई) *Bettler* P. 3,2,155. Vop. 26,147.

भिक्षाकरण (भि° + क°) n. *das Betteln* Dhûrtas. in LA. 74,5.

भिक्षाचर (भि° + चर) 1) nom. ag. f. ई *auf den Bettel ausgehend, bettelnd, Bettler* P. 3,2,17. Vid. 66. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bhoǵa Râǵa-Tar. 8,17. 226. 235. 543. 552. fg. 704. 718. 860 u. s. w.; er wird auch भिक्षु genannt.

भिक्षाचरण (भि° + च°) n. *das Ausgehen auf den Bettel:* °चरणं चर् Çâṅkh. Grhj. 2,6. 12. Pâr. Grhj. 2,4.

भिक्षाचर्य n. dass.: °चर्यं चर् Çat. Br. 14,6,4,1. 7,2,26. Pâr. Grhj. 3,12. °चर्या f. dass. 2,4.

भिक्षाचार adj. = भिक्षाचर Spr. 1989 (durch das Metrum bedingt).

भिक्षाटन (भिक्षा + अ°) 1) nom. ag. *auf den Bettel gehend, Bettler.* —

2) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,43. — 3) n. *a*) *das Ausgehen auf den Bettel, das Betteln* Spr. 3791. Mârk. P. 28,12. Udbhata im ÇKDr. °टनं कर् *betteln* Pańkat. 116,17. 183,23. Spr. 4534. रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितः *durch den* Rudra *gezwungen wurde betteln zu gehen* Spr. 1994. — *b*) Titel einer Schrift Sâh. D. 209,4.

भिक्षान्न (भिक्षा + अन्न) n. *erbettelte Speise* Spr. 1462, v. l. 4265. Hit. 27,12.17. — Vgl. भिक्षाहार.

भिक्षापात्र (भि° + पात्र) n. *Betteltopf* Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,42. Pańkat. 116,19. Hit. 27,12.

भिक्षाप्रचार (भि + प्र°) m. = भिक्षाचरण. °चाराय गताः (u. प्रचार 2. falsch erklärt) MBh. 1,7181.

भिक्षाभुज् (भि° + भुज्) adj. *von Almosen lebend* Râǵa-Tar. 3,322.

भैक्षामाणव (भि° + मा°) m. *Betteljunge* (verächtlich) P. 6,2,69, Sch.

भिक्षायण n. v. l. für भिक्षाटन Spr. 1994.

भिक्षार्थिन् (भिक्षा + अ°) adj. *bettelnd, Bettler* M. 8,93.

भिक्षावत् (von भिक्षा) adj. *Almosen empfangend, bettelnd* MBh. 12,2904.

भैक्षावासस् (भि° + वा°) n. *Bettlergewand* P. 6,2,71, Sch.

भिक्षावृत्ति (भि° + वृ°) adj. *vom Betteln —, von Almosen lebend* Pańkar. 3,13,18.

भिक्षाशित्व (von भिक्षाशिन्) n. *das Essen erbettelter Speise, das Leben von Almosen* Spr. 2750. = पैशुन्य (पैण्डिन्य?) Hâr. 137.

भिक्षाशिन् (भिक्षा + अ°) adj. *Almosen geniessend, von Almosen lebend* Spr. 2045. Kathâs. 49,228. भिक्षाशी विचरेद्ग्रामं वन्यैर्यदि न जीवति Prâjaçkittav. im ÇKDr. — Vgl. भैक्षाश्य.

भिक्षाहार (भिक्षा + आ°) m. *erbettelte Speise* Spr. 2046. — Vgl. भिक्षान्न.

भिक्षितव्य (von भिक्ष्) adj. *anzubetteln* Çat. Br. 11,3,1,7.

भिक्षिन् (wie eben) adj. *bettelnd* R. 2,29,13.

भिक्षु (wie eben) 1) m. *a*) *Bettler*, insbes. *ein Brahmane in seinem vierten und letzten Lebensstadium, da er sein Haus und seine Familie verlässt und von Almosen lebt*, P. 3,2,168. Vop. 26,159. AK. 2,7,3. 41. H. 76. 807. 809. Halâj. 2,254. M. 3,94. भिक्षूणां गृही (बन्धुः) Bhâg. P. 6,4,12. 5,36. Mârk. P. 28,27. Hit. 101,7.8 (भिक्षुक Johns.). Dhûrtas. in LA. 85,11. Vet. in LA. (II) 14,10. चातुर्विध्यं तु भिक्षूणां हारीत आह Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,10. fgg. *ein buddhistischer Bettler* Trik. 1,1,24. Burn. Intr. 275. fg. Wassiljew 14 u. s. w. Köppen II, 15. fg. Lalit. ed. Calc. 7,8. 49,3. 101,18. Kathâs. 27,15. = बुद्धभेद *ein best.* Buddha Gatâdh. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Âṅgirasa, Liedverfassers von RV. 10,117. eines Sohnes des Bhoǵa, = भिक्षाचर Râǵa-Tar. 8, 552. 730. 736 u. s. w. — *c*) *eine best. Pflanze*, = श्रावणी Râǵan. im ÇKDr. = कोकिलाक्ष Bhâvapr. ebend. — 2) n. N. einer Upanishad Ind. St. 3,325,2. — Vgl. महा°.

भिक्षुक (von भिक्ष् oder von भिक्षु) m. = भिक्षु 1. gaṇa खण्डिकादि zu P. 4,2,45. Vjutp. 80. Pâr. Gṛhj. 2,9. M. 3,243. 6,51. 8,360. Jâǵn. 3,59. MBh. 13,6693. R. 1,31,16. 2,30,43. R. Gorr. 2,68,56. Kâm. Nîtis. 12,43. संतुष्टो भिक्षुकः — चिन्तिताचिन्तितप्रदः Spr. 1097. 1243. Spr. क्षत्रियाणां im 4ten Th. P. 1,3,25, Vârtt. 2, Sch. °निकाय Schol. zu P. 3,3,42. गृहस्थो ब्रह्मचारी च वानप्रस्थो ऽथ भिक्षुकः। चत्वार आश्रमाः प्रोक्ताः MBh. 14,1246. Hariv. 15495. fg. भिक्षुकी f. *Bettlerin* Trik. 3,3,141. H. 532. Halâj. 2,332. MBh. 1,3289. 12,11858. R. Gorr. 2,29,13. Bhâg. P. 9,18, 16. Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,44. Daçak. in Benf. Chr. 180,14. Lalit. ed. Calc. 101,18. 184,16. शाक्य° Daçak. 79,11. भिक्षुकसतीसुत H. 549 (vgl. AK. 2,6,1,26 und P. 4,1,127, Sch.). भिक्षुक kann, je nachdem das Wort als ein näher bestimmender oder ein näher bestimmter Begriff gefasst wird, im comp. voranstehen oder nachfolgen nach gaṇa कडारादि zu P. 2,2,38. — Vgl. धर्म° und भैक्षुक.

भिक्षुकीपारक (भि° + पा°) N. pr. eines Bauwerkes Râǵa-Tar. 6,191, wo mit der ed. Calc. पार्श्वस्थ zu lesen ist.

भिक्षुणी (von भिक्षु) f. *eine buddhistische Bettlerin* H. ç. 112. Vjutp. 194. 203. Burn. Intr. 278. Lalit. 94. 157 (die ed. Calc. an beiden Stellen भिक्षुकी). °दूषक Vjutp. 204. Eine aus dem Pâli in's Sanskrit zurückgeführte Form.

भिक्षुतन्त्र (भिक्षु + त°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. H. 16.

भिक्षुसंघ (भिक्षु + संघ) m. *der Verein der buddhistischen Bettler* Burn. Intr. 282. Lot. de la b. l. 435. fgg. Lalit. ed. Calc. 1,6.

भिक्षुसंघाटी (भि° + स°) f. *Bettlergewand* H. 678. Suçr. 2,390,16.

भिक्षुसूत्र (भि° + सूत्र) n. *Regeln —, Anweisung für Bettler* P. 4,3,110. °भाष्यवार्त्तिक Ind. St. 1,470.

भिक्ष्य् (von भिक्षा), भिक्ष्यति *betteln* gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. Eine unsichere Form.

भिण्ड m., भिण्डा f., भिण्डक m. und भिण्डीतक m. *Abelmoschus esculentus W. und A.* (ein jähriges Gewächs, das noch stärker wird als der Ricinus) Râǵan. im ÇKDr. एरण्डभिण्डार्कनलैः प्रभूतैरपि संचितैः। दारुकृत्यं यथा नास्ति तथैवाज्ञैः प्रयोजनम्॥ Spr. 577.

भित्त (von 1. भिद्) n. 1) *ein abgebrochenes Stück* P. 8,2,59. Vop. 26,101. AK. 1,1,1,17. H. 1434. Halâj. 4,28. st. dessen wohl fehlerhaft भिन्न in अन्तभिन्न *Endstück* Naish. 22,57. — 2) = भित्ति *Wand* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 38.

भित्ति (wie eben) f. 1) *das Zerbrechen, Einbrechen*; = भेदन Trik. 3, 3,176. = प्रभेद (st. dessen प्रदेश beim Schol. zu Kaurap. 14) Viçva im ÇKDr. पुराम् Kâth. 25,1. Vgl. अ°. — 2) *eine aus geschlitztem Rohre geflochtene Matte* Çâṅkh. Gṛhj. 1,28. Çat. Br. 3,5,1,9. Kâtj. Çr. 8,3, 24. अनुभित्ति *der Matte entlang* (u. अनुभित्ति falsch erklärt) 26,2,16. — 3) *Wand* AK. 2,2,3. Trik. H. 1003. an. 2,183. Med. t. 40. Viçva beim Schol. zu Kaurap. 14 (कुड्ये st. कुम्भे zu lesen). उपलिप्त° Suçr. 1,368,1. Mṛkkh. 47,2. इतस्तावद्दावां भित्तिगुप्तौ भवावः Mâlav. 50,6. Kathâs. 2, 49. 5,30. 26,44. 29,59. 34,145. Pańkar. 1,7,60. °भेद Pańkat. 33,6. Bhâg. P. 3,23,19. 9,11,32. Kir. 5,36. Çiç. 4,67. °गर्त Verz. d. Oxf. H. 128,*b*,12. निर्गतेजो भित्तिभूतम् Râǵa-Tar. 4,564. मच्चित्तभित्तौ भवती शालभञ्जीव राजते Prab. 41,10. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 506, Çl. 25. चित्र° *eine bemalte Wand* Mahâvîrak. 4,2. Mṛkkh. 92,7. Kathâs. 16,27. धीर्न चित्रीयते कस्माद्भित्तौ चित्रकर्मणा 6,50. — 4) in कपोल° (Spr. 3251), गण्ड° (Spr. 918. Ragh. 5,43. 47. 12,102. Kaurap. 14) und कुम्भ° (Prab. 78,13) *eine wie eine Wand senkrecht abfallende Fläche*; = प्रदेश H. an. Med. Çabdar. im ÇKDr. = अवकाश Viçva a. a. O. unter den प्रशंसावचन Ganaratn. zu P. 2,1,66 (v. l. für वित्ति). Hiernach sind oben die Artikel कपोलभित्ति und गण्ड° zu streichen. — 5) = सं-

विभाग *Theil, Stück* Viçva a. a. O.

भित्तिका (von भित्ति) f. Uṇâdis. 3,147. 1) *Wand, Mauer* Uggval. Çabdar. im ÇKDr. — 2) *eine kleine Hauseidechse* H. 1298.

भित्तिखातन (भि° + खा°) m. *Ratte* (*Wände untergrabend*) Dhanv. in Nigh. Pr. — Vgl. भित्तिपातन.

भित्तिचौर (भि° + चौर) m. *ein durch die Wand sich einschleichender Dieb* Çabdar. im ÇKDr.

भित्तिपातन (भि° + पा°) m. *eine Rattenart* (*Wände umstürzend*) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. भित्तिखातन.

1. भिद्, भिनत्ति, भिन्ते Dhâtup. 29,2. अभिनद्, भिनद्, 2. p. अभिनस् und अभिनद् (Sch. zu P. 6,1,68. 8,2,75), भिनद्स् (RV. 10,89,14), भिन्द्धि (भिन्धि), ved. भेदति und अभेदम्; बिभेद, बिभिदे, बिभेदिथ (Sch. zu P. 1,2,5. 7,2,61. 62. 67), बिभिदिम (P. 7,2,67, Sch.); अभिदत् und अभैत्सीत् (Sch. zu P. 3,1,57. 7,2,3), अभित्त (Sch. zu P. 1,2,11. 3,1,57), अभित्साम्, अभित्साताम् (P. 8,2,6, Sch.), ved. भेद्, भेदि, भित्सात्; भेत्स्यति, °ते, भेत्ता (Kâr. 3 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Sch. zu 7,2, 61. fg.); भित्सीष्ट (P. 1,2,11, Sch.); inf. भेत्तुम्, ved. भेत्तवै; pass. भिद्यते, भिन्न (P. 8,2,42). 1) *spalten, einbrechen, ein Loch in Etwas schlagen, zerschlagen, zersprengen, aufreissen, schlitzen:* पुरः RV. 1,53,8. 2,14,6. Ait. Br. 1,25. अद्रिम् RV. 1,62,3. 4,3,11. वलम् 2,11,20. 3,34,10. भिन्धि द्वेषः 8,44,11. 4,2,16. अश्मानं चिद्ये बिभिदुर्वचोभिः 16,6. गिरिम् 4,17,3. शिरः 8,6,6. AV. 5,23,13. पात्रा RV. 1,104,8. 6,27,6. 7,104,22. यः प्रसुस्याण्डानि भेदति (P. 3,1,85, Sch.) 8,40,10. AV. 6,138,2. VS. 11,64. 68. AV. 2,32,6. मुष्कौ 4,37,7. नाड्यौ 6,138,4. 5. सपत्नान् 5,28,4. भिन्ना नौः 19,8. RV. 1,32,8. Ait. Br. 7,5. केशः सकृद्धा भिन्नः Çat. Br. 14, 6,11,4. 3,9,4,18. 9,1,2,12. 12,4,1,6. यद्वै किं च यज्ञे मृन्मयं भिद्यते Shaḍv. Br. 1,6. कृत्वा भित्त्वा च शीर्षाणि Âçv. Gṛhj. 1,6,8. 3,10,11. Kâtj. Çr. 26,7,48. Kauç. 57. न्यग्रोधफलं भिन्धि Khând. Up. 6,12,1. कृत्वा छित्त्वा च भित्त्वा च M. 3,33. छिन्धि भिन्धि प्रधाव MBh. 1,1175. प्रहर हर छिन्द्धि भिन्द्धि Varâh. Bṛh. S. 46,77. वने काष्ठानि भिन्दतः (मे) Sâv. 6,30. R. 2,80,10. लक्ष्यं भित्त्वा MBh. 1,152. 7004. लक्षणम् Maitrjup. 6,24. सायकैः काश्चिदभिनत् MBh. 1,2834. 1170. R. 1,1,64. 3,50,18. 6,75,63. Ragh. 5,55. 12,77. 91. Çiç. 9,66. Bhaṭṭ. 15,65. 117. धनुषा हृदि भिन्नः Hit. 35,13. तान्यक्षतक्षतुण्डाग्रैरभिनद्विनतासुतः MBh. 1,1490. भिन्दन्ति (so ist zu lesen) मम (die Sonne spricht) मण्डलम् Kathâs. 48,5. अभित्त्वा परमर्माणि Spr. 1543. वज्रं वज्रेण भिद्यते Kâm. Nîtis. 8,67. दर्भभिन्नपेशलपादा Som. Nala 73. पृथिवीं लाङ्गलेनेव भित्त्वा MBh. 3,1248. भिनत्ति भीमं करिराजकुम्भम् (सिंहः) Spr. 2047. धरणीतलम् । बिभिदुः — वज्रस्पर्शसमैर्भुजैः R. 1,40,18. अतिशीतलमप्यम्भः किं भिनत्ति न भूभृतः Spr. 1853. Bhaṭṭ. 6,35. 116. 15,22. नाभिद्यत महाव्यूहो भीमेन MBh. 6,2433. 2432. 7,1521. गिरीणामिव भिद्यताम् (अद्रीणामिव भिन्दताम् die ältere Ausg.) *bersten* 6,4125. स्वयमेव काष्ठं भिद्यते, अभेदि Vop. 24,8. निर्घोषो भिन्दन्निव रसातलम् LA. (II) 90,6. (धनिः) यज्ञमुषां मनांसि भिन्दन् Varâh. Bṛh. S. 19,13. भिद्येरन्दर्शनादस्या भीरूणां हृदयानि च R. 1,28,9. (अमित्रम्) भिन्द्याद्घटमिवाश्मनि Spr. 2764. MBh. 4,687. अण्डानि बिभ्रति स्वानि न भिन्दन्ति पिपीलिकाः 1,3042. भीमो गदाघातैस्तवोरू भेत्स्यते MBh. 3,379. भिन्ना नौः Spr. 3065. Bhaṭṭ. 5,88. घट Spr. 2917. भाण्ड M. 4,65. 10,52. भाजन 54. आसन 4,69. भिन्नशृङ्गाग्रखुरैः

V. Theil.

(धुर्यैः) 67. तूर्यघोषैर्द्विषां सैन्यं भिन्दन्नानन्दयन्निजम् *auseinandersprengend* Râga-Tar. 6,246. कटकं विभिदुः Kathâs. 15,101. भिन्ने सैन्ये 102. भिन्नसारङ्गयूथ (गज) Çâk. 32. शीतेन भिद्यते *vor Kälte bersten* Pañkat. I,436. III,148. भेरी MBh. 4,772. Suçr. 1,155,20. भिन्न = दारित, दीर्ण AK. 3, 2,50. Trik. 3,3,250. H. 1488. an. 2,277. Med. n. 14. सेतुम्, मर्यादाम्, वेलां भिद् *einen Damm, Schranken, das Ufer durchbrechen:* बद्धं सेतुं कोनु (so ist zu lesen) भिन्द्यात् MBh. 2,2483. अम्भसा भिद्यते सेतुः Spr. 119. भिद्येरन्सर्वे सेतवः M. 7,24. Bhâg. P. 3,21,54. धर्मसेतून्भिन्दन्ति ते 5,26, 22. भिन्नमर्यादा भवन्ति किल सागराः Spr. 4588. भिन्नमर्यादिन् Mârk. P. S. 660, Z. 6. अभिन्नवेलौ गम्भीरावम्बुराशिर्भवानपि Spr. 3542. Hariv. 2465. स्थितिं (= मर्यादां Schol.) भिन्दन् Bhaṭṭ. 7,68. अभिन्नस्थितिः Çâk. 107. भिन्द्याच्चैव तडागानि प्राकारपरिखास्तथा *durchstechen, durchbrechen* M. 7,196. प्रपाम् 8,319. आगममपाम् 9,281. वारि भिद्यमानम् *sich brechendes, tosendes Wasser* R. 1,26,6. युगान्ते भिद्यमानानां सागराणामिव स्वनः *durchbrechend, über die Ufer tretend* Hariv. 5003. सागरस्येव भिद्यतः R. Gorr. 2,5,27. ein Planet oder Komet *durchbricht* einen Stern, wenn er *durch ihn durchgeht:* केतुना धूमकेतोस्तु नक्षत्राणि त्रयोदश । भरण्यादीनि भिन्नानि नानुयान्ति निशाकरम् ॥ Hariv. 4259. Sûrjas. 8,13. Varâh. Bṛh. S. 4,25. 26. 6,9. 9,28. Spr. 1886. 2354. 2649. यदि भिन्ते सूर्यसुतो रोहिण्याः शकटम् 2367. तमः, तिमिरं भिद् *die Finsterniss durchbrechen, — zerstreuen* P. Einl. 2. Çâk. 181. Vid. 145. यो न भिद्यते (संगतसंधिः) *ein Bündniss, das nicht gebrochen wird*, Spr. 4880. पैशुन्याद्भिद्यते स्नेहः 199. संबन्धिभिन्नो ऽपि गिरिः कुलस्य स्नेहस्तदेकायतनं जगाम Kumâras. 7,5. तथाभिन्नसौहृदः 4,6. प्रीतिरल्पेन भिद्यते Spr. 5234. भित्त्वा प्रतिज्ञाम् Hariv. 8121. व्रतं भिन्द्धि Sâv. 4,7. — 2) *spalten* so v. a. *theilen:* बिभेद पुरुषत्वं च दशधा चैकधा च सः Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,23. आनन्दजः शोकजमश्रु वाष्पस्तयोरशीतं शिशिरो बिभेद । गङ्गासरय्वोर्जलमुष्णतप्तं हिमाद्रिनिस्यन्द इवावतीर्णः ॥ Ragh. 14,3. pass. *sich theilen:* तयोर्द्वयोर्द्वैरैक्यं विभिदे न कदा च न 10,83. एकैव मूर्तिर्बिभिदे त्रिधा सा Kumâras. 7,44. Bhâg. P. 2,10,41. Mârk. P. 101,8. Varâh. Bṛh. S. 33,1. केका द्विधा भिन्नाः शिखण्डिभिः Ragh. 1,39. 12,98. 100. Kumâras. 2,7. Râga-Tar. 5,260. P. 4,1,94, Sch. भिन्नः पणः *ein getheilter* Paṇa so v. a. *kein ganzer P., weniger als ein P.* Jâgñ. 2,248. भिन्न *ein Bruch, eine gebrochene Zahl* Colebr. Alg. 13. — 3) *spalten* so v. a. *öffnen; blühen machen;* pass. *sich öffnen:* खानीमानि भित्त्वा Maitrjup. 2,6. विभिदे निबिडो ऽपि मुष्टिः Ragh. 9,58. अभिद्येतामक्षिणी Bhâg. P. 3,26,55. नवोपसा भिन्नमिवैकपङ्कजम् *aufgeblüht* Çâk. 175. Kumâras. 1,32. केतकैः सूचिभिन्नैः Megh. 24. भित्त्वा सद्यः किसलयपुटान्देवदारुद्रुमाणाम् 106. भिन्न = फुल्ल H. an. 2,277. Med. n. 14. भिन्नकरट von einem Elephanten, *dessen Schläfen sich* (während der Brunstzeit) *geöffnet haben und fliessen* MBh. 3,16039. मदभिन्नगण्डकरट Spr. 2399. भिन्न (vgl. प्रभिन्न) allein von einem *brünstigen* Elephanten gebraucht: मदवेगभिन्ना मत्ता यथा हैमवता गजाः MBh. 1,7006. Spr. 2529 (Conj.). in der Stelle भिन्नेभमौक्तिकापूर्णपाणिः सिंहः Râga-Tar. 4,176 bedeutet aber भिन्न nicht *brünstig*, sondern *zerfleischt*. — 4) *lösen*, pass. *sich lösen, aufgehen:* प्रस्थानभिन्नां न बबन्ध नीवीम् Ragh. 7,9. ततस्तौ तु जटा (so die ed. Bomb. und Sund. 1,30) भित्त्वा मौलिनौ संबभूवतुः MBh. 1,7647. शिरस्त्रनिष्कर्षणभिन्नमौलि Ragh. 7,63. भिद्यते हृदयग्रन्थिश्छिद्यन्ते सर्वसंशयाः Muṇḍ. Up. 2,2,8.

वचांसि योगग्रथितानि साधो न नः क्षमं ते मनसापि भेत्तुम् *entwirren* Bhâg. P. 5,10,19. तच्छ्लोककूटमद्यापि ग्रथितं सुदृढं मुने। भेत्तुं न शक्यते ऽर्थस्य गूढत्वात् MBh. 1,82. — 5) *unterbrechen, stören:* तयोर्द्वाःस्थः समयं लक्ष्मणो ऽभिनत् Ragh. 15,94. तेषां न भिन्ना मुदः Spr. 2526. ततस्तैर्भिद्यते वृत्तम् *den guten Lebenswandel unterbrechen* so v. a. *ihn verlassen* MBh. 13,7544. fg. Vgl. भिन्नवृत्त. भ्रूभङ्गभिन्नतिलक so v. a. *verwischt* Mâlav. 67. Daçak. in Benf. Chr. 199,5. — 6) *brechen* so v. a. *verrathen:* भिन्द्यत्यवमता मन्त्रम् M. 7,150. Kâm. Nîtis. 11,65. Spr. 2548. षट्कर्णो भिद्यते मन्त्रः 3060. fgg. 3871. 199. भिन्नमन्त्र R. 4,55,9. मन्त्रबीजमिदं यत्नाद्रक्षणीयं तथा यथा। मनागपि न भिद्येत तद्भिन्नं न प्ररोहति ॥ Spr. 2113. Kâm. Nîtis. 11,53. न रहस्यं भेत्स्यति Daçak. in Benf. Chr. 197,20. — 7) *spalten, theilen* so v. a. *entzweien:* दूत एव हि संधत्ते भिनत्त्येव च संहतान्। दूतस्तत्कुरुते कर्म भिद्यन्ते येन वा न वा ॥ M. 7,66. जलवत्पर्वताञ्छत्रून्भिन्द्याद्नुपलक्षितः Kâm. Nîtis. 17,17. 22. Kathâs. 46,50. कथं च पञ्च कृष्णायामेकस्यां ते नराधिपाः। वर्तमाना महाभागा नाभिद्यन्त परस्परम् ॥ MBh. 1,7598. भिन्नाः *Entzweite, Zerfallene* 1358. fg. Spr. 4351. fg. R. 4,54,7. Kâm. Nîtis. 17,25. 19,2. Kathâs. 34,210. दानभिन्न *durch Geschenke abtrünnig gemacht, — bestochen* Spr. 4956. pass. *sich abtheilen von, sich fernhalten von* (instr.): द्वेष्यैरपत्नैर्हितैश्च तस्य भिद्यस्त्र नित्यं कुहकोद्धतैश्च MBh. 3,14718. — 8) *Jmd mit sich selbst entzweien, irre machen, umstimmen:* महान्तो ऽपि हि भिद्यन्ते स्त्रीभिर्द्विरिवाचलाः Spr. 2102. एवं विप्रकृतो राजन्बलिर्भगवतासुरः। भिद्यमानो ऽप्यभिन्नात्मा प्रत्याह Bhâg. P. 8,22,1. Vgl. वाग्भिर्भिद्यो हि कातरः Spr. 199. — 9) *ändern;* pass. *sich ändern:* न — भिन्दन्ति मन्दां गतिम् Kumâras. 1,11. यथेमा नद्यः स्यन्दमानाः समुद्रायणाः समुद्रं प्राप्यास्तं गच्छन्ति भिद्येते तासां नामरूपे Praçnop. 6,5. शुष्काभिन्नमुखस्वराः Jâgn. 2,267. भिन्नस्वर *eine veränderte, entstellte Stimme habend* Suçr. 1,308,14. 2,85,13. Spr. 2048. Çâk. Ch. 140,10. भिन्नकण्ठध्वनि Sâh. D. 28. विश्वासोपगमादभिन्नगतयः (मृगाः) Çâk. 14. Vikr. 80. भिन्नवर्णाधरोष्ठ Megh. 82. छायाभिन्नस्फाटिकविशद 63. भिन्नो रागः किसलयरुचामाज्यधूमोद्गमेन ad Çâk. 14. — 10) *unterscheiden, einen Unterschied machen;* pass. *verschieden sein, sich unterscheiden von* (abl.): इत्यन्ये भिन्दन्ति H. 309, Sch. उपाधिर्भिद्यते Kap. 1,152. भिद्येते रूपनामनी Bâlab. 21. न कारणाद्विभिदे कुमारः Ragh. 5,37. Çiç. 9,46. Mallin. zu Çiç. 12,63. Schol. bei Wilson, Sâṁkhjak. S. 38. भिन्न *verschieden* AK. 3,2,32. Trik. 3,1,18. 27. 3,250. H. 1468. an. 2,277. Med. n. 14. Ragh. 2,50. Çâk. 50. Mâlav. 4. Sûrjas. 1,26. 7,10. Spr. 229. 382. Kathâs. 33,108. Râga-Tar. 4,428. 5,176. Bâlab. 21. Vop. 6,2. अभिन्नकाल Çâṅkh. Çr. 1,16,5. Gṛhj. 1,3. भिन्नजातिमत् Mârk. P. 113,8. mit einem abl. P. 2,3,29, Sch. जगन्मिथो भिन्नभिन्नमीश्वरात् Prab. 53,10. mit der Ergänzung componirt: भ्रमभिन्नं तु ज्ञानमत्रोच्यते प्रमा *ein anderes Wissen als Irrthum* Bhâshâp. 133,8. आङ्भिन्नो निपातः *eine andere Partikel als* आङ् Schol. zu P. 1,1,14. 2,1. 4,6. Nîlak. 160. *verschieden* so v. a. *vom Gewöhnlichen —, Normalen abweichend:* भिन्नवर्त्मन् so v. a. *der den rechten Weg verlassen hat* Spr. 1707. भिन्नचारित्रदर्शन R. Gorr. 2,118,7. Vgl. नातिभिन्न. — 11) भिन्न *vermischt —, verbunden mit* (instr.); = संगत H. an. 2,277. Med. n. 14. = मिश्र, संवलित die Scholl. भिन्नां रुचं रवेः केतनरत्नभासा Kir. 16,3. स्वेदलेशैरभिन्नं (v. l. क्लेशलेशैः) गात्रम् Çâk. 37. mit der Ergänzung componirt: यौवनभिन्नशैशव Ragh. 3,32. पुष्पोच्चयः पल्लवभङ्गभिन्नः Kumâras. 3,61. Çiç. 4,26. 20,56. तीव्राघातादभिमुखतरुस्कन्धभिन्नैकदन्तः (भिन्न v. l. für भग्न) so v. a. *hängen geblieben* (= लग्न Schol.) Çâk. 32. दृष्ट्वा भिन्नं (= लग्नं Schol.) कुङ्कुमं कापि कण्ठे *hängend an, haftend* Kuvalaj. 174,a,4. Vgl. भिन्नाञ्जन.

— caus. 1) *spalten, brechen, zerschlagen:* भेदयेयुः स्थिरान्द्रुमान् R. 1,16,23. पुरोद्यानानि सर्वाणि भेदयामास MBh. 3,620. Hariv. 11905. अनयोर्महान्निसर्गोपजातः स्नेहः कथं भेदयितुं शक्यः *zerstören, lösen* Hit. 67,2. भेदित = भिन्न AK. 3,2,50. — 2) *theilen:* षोडशभेदिताः *sechszehnfach getheilt, in 16 Arten zerfallend* Sâh. D. 18,112. Könnte auch adj. von षोडश-भेद sein. — 3) *entzweien mit Andern* oder *mit sich, Jmd irre machen, auf seine Seite hinüberziehen* MBh. 1,1358. 7399. 13,555. 558: सुश्लिष्टानपि (so die neuere Ausg.) लोकेषु भेदयन् Hariv. 3209. R. 4,54,6. 7. Kathâs. 34,209. भयेन भेदयेद्भीरुं शूरमञ्जलिकर्मणा। लुब्धमर्थप्रदानेन समं न्यूनं तथौजसा ॥ Spr. 2017. 3013. असकृच्चाप्यहं तेन त्वत्कृते पार्थ भेदितः MBh. 3,2835. R. Gorr. 2,18,15. 77,2. तमृषिं कौशिकं रम्भे भेदयस्व (= कामोत्पादनेन तपसश्चालय Schol.) तपस्विनम् so v. a. *verführe* R. Schl. 1,64,7.

— desid. बिभित्सति P. 1,2,10, Sch. *zu durchbrechen —, zu sprengen beabsichtigen:* अनीकम् MBh. 7,1480. 1624. — Vgl. बिभित्सा fg.

— desid. vom caus. s. बिभेदयिषु.

— intens. बेभिदीति P. 7,4,65, Sch. 6,4,49, Sch. बेभेत्ति Vop. 20,22. *zu wiederholten Malen spalten, — einhauen in:* भूयस्ते बेभिदां चक्रे नखतुण्डायुधः खगः Bhaṭṭ. 5,105. तस्याप्यबेभिदिष्टासौ मूर्धानं मुष्टिनाद्रुद्रः 15,116.

— अनु *der Länge nach spalten, — zerschlitzen:* तं द्वेधान्वभिनत् Çat. Br. 1,6,3,17. pass. *sich öffnen:* अन्वभिद्येतां (v. l. न्यभि°) कर्णौ Bhâg. P. 3,26,55. — बद्धं सेतुं को ऽनुभिन्द्यात् MBh. 2,2483 fehlerhaft für को नु भि°.

— अप *abschlagen:* भिन्धि विश्वा अप द्विषः RV. 8,45,40.

— अव *zerspalten, durchbohren:* अव त्मना धृषता शम्बरं भिनत् RV. 1,54,4. 59,6. 7,18,20. 2,11,2. 18. अवाभिनत्ककुभः पर्वतानाम् 4,19,4. 10,8,9. 69,11. तीक्ष्णेषवो दूरादव भिन्दन्त्येनम् AV. 5,18,9. चर्म TS. 7,5,10,1. दन्तिदन्तावभिन्न MBh. 6,1774. (अग्निहोत्रम्) यत्रावभिन्नं स्यात् *zersprungen* Çat. Br. 12,4,1,8. — Vgl. अवभेदिन्.

— आ *zerschlitzen, zerreissen:* तन्मे वर्ष्म नृसिंहराजकरजैराभिद्यते Spr. 2507.

— उद् *durchdringen durch* (acc.): उद्भिज्जानि भूमिमुद्भिद्य जातानि लतावृक्षादीनि Vedântas. (Allah.) No. 71. पुलकोद्भिन्नसर्वाङ्ग Bhâg. P. 3,2,5. pass. *aufspringen:* अण्डम् — नोद्भिद्यति MBh. 5,3563. *hervorbrechen, hervorschiessen, zum Vorschein kommen;* act.: नस्तः, चक्षुष्टः, श्रोत्रत उदभिनत् Çat. Br. 13,4,4,6. fgg. pass. dass.: यावन्नोद्भिद्येते (so zu lesen) स्तनौ Paiṭhînasi in Dâjabh. 273,1. उद्भिद्यमानश्रमजलपुलक Daçak. in Benf. Chr. 199,5. Bhâg. P. 5,7,11. त्वत्सुनीतिपादपस्य पुष्पमुद्भिन्नमिदम् Mâlav. 10,14. Kathâs. 14,27. Spr. 3790. उद्भिन्नरोमपुलकैः Kaurap. 35. प्रथमयौवनोद्भिन्नकर्कशस्तनयुग Pańkat. ed. orn. 49,22. यौवनोद्भिन्नदेहा Pańkar. 4,6,7. नवमेघशब्दादुद्भिन्नया रत्नशलाकयेव Kumâras. 1,24. उद्भिन्नविद्युद्वलयो मेघः Ragh. 13,21. उद्भिन्नरुधिर MBh. 7,3787. 9,3237.

रविप्रभोद्भिन्नशिरोमणिप्रभ (फणिन्) Ṛt. 1,19. उद्भिन्नसंभ्रम Râǵa-Tar. 6, 124. अनुद्भिन्नपदार्थानि गूढवाक्यानि *nicht an die Oberfläche gedrungen* so v. a. *nicht offenliegend* Gṛhjasaṁgr. 1, 34. *durchdringen, obenauf kommen;* act.: उक्षातेनं भिनदुदुक्षानिर्वैः ṚV. 10,45,10. कामं स्तुत्वोदहं भिदेयम् AV. 9,2,2. जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकम् 10, 5, 36. 16, 8, 1. 4,38,1. Pankav. Br. 16, 16, 2. 3. अन्यो ऽन्यशङ्कयोद्भिन्नान् — वशमानयेत् *Emporgekommene* Kâm. Nītis. 17,45. — Vgl. उद्भिद् fg., उद्भेद fg.

— प्रोद्, partic. प्रोद्भिन्न *hervorgeschossen, hervorgebrochen:* °रोमोद्गमा Spr. 830. °कान्तिद्रव Çâk. Ch. 128, 18.

— नि pass. *sich öffnen:* न्यभिद्येतां (v. l. für अनुभि°) कर्णौ Bhâg. P. 3, 26, 55.

— प्रनि und प्रणि, °भिनत्ति P. 8,4,18, Sch.

— निस् 1) *auseinanderspalten, — schlitzen, aufreissen, durchschlagen, durchschiessen, verwunden:* अण्डा ṚV. 1, 104, 8. अंशून् AV. 11, 1, 9. व्रीहीन् Kauç. 61. व्रीहीणां नखैर्निर्भिद्य Çat. Br. 5, 3, 1, 13. नखैर्निर्भिन्न TBr. 1, 7, 3, 4. तदा दृव्यश्मना कुक्षिं निर्बिभेद MBh. 1,6790. नारायणोऽहं निर्भिद्य Hariv. 4601. Prab. 116, 2. Daçak. in Benf. Chr. 201,1. स्नेहप्रस्रवनिर्भिन्नमुद्वहन्ती स्तनांशुकम् (so die v. l.) Vikr. 150. निर्भिद्योपरि कर्णिकारकुसुमान्यशेरते षट्पदाः 41. एकैकं योजनं भूमेर्निर्भिन्दन्तः R. 1,40,15 (41,16 Gorr.). (व्याघ्रगणान्) निर्बिभेद च सायकैः MBh. 1, 2834. 4563. 4, 2001. 2097. 7, 4583. Hariv. 6648. 10747. R. 2, 35, 4. 3, 55, 10. 6, 18, 37. Ragh. 9, 61. Kathâs. 47,66. वाजिनः — त्वक्तु निर्भिद्य Bhatt. 9, 67. यथाभिमुखं संग्रामे शत्रुं निर्बिभिदे रणे Hariv. 12151. न च तत्राप्यनिर्भिन्नः कश्चिदासीत् MBh. 6, 3573. 7, 4584. R. 2, 97, 30. Vikr. 144. Kathâs. 4, 8. 22, 128. 33, 55. निर्भिद्य मूर्धन् *am Kopfe eine Oeffnung durchschlagend* Bhâg. P. 2, 2, 11. बहुधा निर्बिभेद त्वम् so v. a. *bildete eine Menge Oeffnungen* 3,26,53. काण्डेन — निर्बिभेदास्य लोचने *ausstechen* MBh. 3, 10328. Hariv. 1068. 1153. Bhâg. P. 9, 3, 7. हृदयग्रन्थिम् *lösen* 5, 25, 8. pass. *sich spalten, sich öffnen:* आण्डं निरभिद्यत Khând. Up. 3, 19, 1. मुखं निरभिद्यत यथाण्डम् Ait. Up. 1, 4. Bhâg. P. 2,10, 17. नासिके निरभिद्येताम् 20. निरभिद्यत वै गुदम् 3, 26, 56. Suçr. 1,271,19. act. in derselben Bed.: निर्बिभेद विराजस्त्वक् Bhâg. P. 3,26,56. — 2) *trennen, scheiden:* मूर्धनस्तालु निर्भिन्नम् *trennte sich* Bhâg. P. 2, 10, 18. अनिर्भिन्न (ब्रह्मन्) und अनन्तरम् (*nicht geschieden* und *ununterbrochen* Spr. 3473. — 3) निर्भिन्न *uneinig:* अन्योऽन्यमेव निर्भिन्नम् (बलम्) Kâm. Nītis. 13, 81. — 4) *verrathen:* निर्भिन्नप्रायं रहस्यम् Daçak. in Benf. Chr. 193, 8. — 5) *hinter Etwas kommen:* कान्तकापचारं निर्भिद्य Daçak. in Benf. Chr. 200, 20. — Vgl. निर्भिद् fg.

— विनिस् *auseinanderspalten, aufschlitzen, durchschiessen:* तस्य पार्श्वं विनिर्भिद्य MBh. 3,8551. 14, 2238. Hariv. 2554. पुरुषो ऽण्डं विनिर्भिद्य Bhâg. P. 2, 10, 10. इषुणा हृदि। विनिर्भिन्नम् Daç. 2, 15. MBh. 6,2524. Hariv. 10748. pass. *sich spalten, sich öffnen:* कर्णावस्य विनिर्भिन्नौ Bhâg. P. 3,6,17.

— परा *durchbohren, verwunden:* शरैश्चैनम् — पराभिनत् MBh. 7, 9379. 8, 481.

— परि 1) *zerspalten, zerschlagen:* दारुणा परिभिन्नानि वनकैरुपजीविभिः R. 2, 54, 7. अश्मभिः परिभिन्नाङ्गाः 4, 18, 2. तण्डुलाः *zersprungen, zerbröckelt* Çat. Br. 5, 3, 2, 7. *durchbrechen* (uneig.): धर्मस्य — संस्था च तैरपि (यत्नैरपि ed. Bomb.) कृता कालेन परिभिद्यते MBh. 13,7543. — 2) *verändern, entstellen:* परिभिन्नस्वर MBh. 12,5362. — Vgl. परिभेदक.

— प्र 1) *spalten, zerspalten, schlitzen:* प्र वक्षणा अभिनत्पर्वतानाम् ṚV. 1,32,1. दृळ्हा चित्स प्र भेदति 5,86,1. मृधः VS. 5,37. यथा वै लाङ्गलेनोर्वरां प्रभिन्दन्ति *wie man mit dem Pfluge den Acker aufreisst* TS. 6, 6, 3, 4. Çat. Br. 3, 4, 4, 6. 8. मर्माण्याक्रमेत्य प्रबिभेद कोटः MBh. 8,1966. शरैः प्रभिन्दन्निव पाण्डवेयौ 4299. Hariv. 16286. प्रभिन्नैर्वैदूर्यनिभैस्तृणाङ्कुरैः Ṛt. 2, 5. प्रभिन्नान्करकान् *zerbrochen* R. 5, 14, 51. वायुप्रभिन्नामिव धूमरेखाम् *durchbrochen, unterbrochen* 11, 24. *durchstechen, öffnen:* प्र ते भिनद्मि मेहनं वर्त्रं वेशन्त्या इव AV. 1, 3, 7. प्रभिन्नामिव विस्तीर्णां वापीमपद्मोत्पलाम् R. Gorr. 2, 125, 15. pass. *zerspringen, zerbröckeln:* दृषाः प्रभिद्यन्ते Çat. Br. 11, 4, 1, 5. 12. *aufgehen, sich lösen:* प्रभिन्नकमलोदर *aufgegangen, aufgeblüht* Sâh. D. 10, 8. यदा सर्वे प्रभिद्यन्ते हृदयस्येह ग्रन्थयः Kâthop. 6, 15. (ग्रन्थयः) प्रभिन्नाः स्रवन्ति *gehen auf und fliessen* Suçr. 1, 287, 15. प्रभिन्नं प्रस्रुतं च यत् (शोणितम्) *durch Oeffnungen hervordringend* 253, 18. प्रभिन्नविट् so v. a. *aperiens, evacuans* 199, 6. प्रभिन्नप्रस्रुताङ्ग (so ist zu lesen) *dessen Glieder nässen und fliessen* 120, 4. प्रभिन्नकरट von einem Elephanten, *dessen Schläfen sich geöffnet haben und fliessen* (während der Brunstzeit) MBh. 1, 7671. 12, 4280. R. Gorr. 2, 28, 8. 6, 18, 3. प्रभिन्नकरटामुख MBh. 3, 441. 8704. 4, 757. 1030. 14, 2183. प्रभिन्न allein von einem *brünstigen* Elephanten gesagt AK. 2, 8, 2, 4. H. 1220. Halâj. 2, 65. Draup. 5, 5. MBh. 1, 7074. 8013. 4, 585. 13, 641. 4848. R. Gorr. 2, 20, 4. 6, 4, 10. Kumâras. 5, 80. Spr. 673. — 2) pass. *sich spalten* so v. a. *sich theilen:* जङ्गमानां च सर्वेषां शरीरे पञ्च धातवः। प्रत्येकशः प्रभिद्यन्ते यैः शरीरं विचेष्टते ॥ MBh. 12, 6839. — 3) प्रभिन्न *entstellt, verändert, verstimmt:* न त्वां प्रभिन्नं (= पराजितं Schol.) जानामि MBh. 16, 259. — 4) प्रभिन्नाञ्जन so v. a. भिन्नाञ्जन *mit Oel angemachte Augensalbe* Ṛt. 2, 2. Pankar. 4, 6, 8. — Vgl. प्रभिद्, प्रभेद fgg.

— उपप्र *zerbröckeln, in Brocken hinstreuen:* ताभ्यः सूदमुप प्राभिनत् TBr. 1, 1, 3, 5. 2, 1, 3.

— संप्र, partic. °भिन्न von einem Elephanten, *dessen Stirn sich geöffnet hat und fliesst* (in der Brunstzeit) MBh. 7, 1083.

— प्रति 1) *durchbohren:* कस्याद्य कायं प्रतिभिद्य घोरा मह्यं प्रवेक्ष्यन्ति शिताः शराग्र्याः MBh. 3, 15681. — 2) *verrathen:* अप्रतिभिद्य रहस्यम् Daçak. in Benf. Chr. 199, 21. — 3) *seinen Unwillen gegen Jmd* (acc.) *an den Tag legen* Ragh. 19, 22. Çiç. 9, 58. 10, 35. — 4) प्रतिभिन्न wohl *in unmittelbarer Berührung stehend —, eng verbunden mit* (instr.): दूर्वाप्रवालैः प्रतिभिन्नशोभम् (*cujus splendor divisus est* Dûrvae *culminibus* St.) Kumâras. 7, 7. चन्द्रेण नित्यं प्रतिभिन्नमौलेः — हरस्य (*cujus crista distincta est luna* St.) 35. — Vgl. प्रतिभेद fg.

— वि 1) *durchbohren, zerspalten, zerbrechen, eröffnen* ṚV. 1, 33, 12. पर्वतम् 85, 10. अद्रिम् 8, 49, 16. 6, 65, 5. 10, 28, 9. पुरो विभिन्दन्नचरद्वि दासीः 1, 103, 3. 8, 33, 7. 10, 67, 5. शिरः 8, 65, 2. AV. 10, 128, 13. मूर्धानम् ṚV. 10, 67, 12. 68, 4. 138, 5. 6. AV. 1, 11, 5. 4, 19, 5. तस्य वर्म विभिद्याशु च बाणाः MBh. 3, 709. विषाणैश्चापरे गत्वा व्यभिन्दन्रथिनो बहून् 7, 1388. 4694. विभिद्येदं रसातलम् R. Gorr. 1, 42, 10. Bhâg. P. 3, 13, 31. Varâh. Bṛh. S. 44, 21. Kathâs. 2, 10. निशितशरैर्विभिद्यमानत्वचि Bhâg. P. 1, 9, 34. शरैः तिविभिन्नाङ्गः R. 6, 18, 44. Ragh. 16, 16. Varâh. Bṛh. S. 45, 13. Mârk.

P. 112,4. नैनं कुशो न कण्टको विभिनत्ति *sticht* Çat. Br. 5,3,2,7. Mârk. P. 14,75. *einen Himmelskörper spalten* so v. a. *durch ihn gehen:* शीतरश्मिः — वाक्पतिना विभिन्नः Varâh. Brh. S. 4,23. pass. *zerbrechen* (intrans.), *auseinanderbersten* Suçr. 1,302,4. यदा धर्मप्रधानस्य धर्मसेतुर्विभिद्यते Spr. 4806. act. dass.: वस्तिस्ते व्यभेत्स्यत् Khând. Up. 5,16,2. विभिन्न *offen und fliessend* (von der Stirn eines brünstigen Elephanten) Spr. 791. *geöffnet* von einer Knospe Ragh. 13,29. सौहृदं भिद् *die Freundschaft brechen*, med. R. 4,34,34. प्रेमविभिन्नधैर्य *gebrochen* so v. a. *zu Nichte gemacht* Bhâg. P. 3,1,32. — 2) *trennen:* शरीरादविभिन्नो ऽस्य गोमुखस्तु भविष्यति so v. a. *nicht von seiner Seite kommend* Kathâs. 34, 118. (राज्ञी) अभूदविभिन्नैव भूपतेः 27,57. Spr. 1801. neben संभिन्न unter den Beiww. von Çiva MBh. 12,10374. — 3) *lösen, auseinandermachen:* श्लक्ष्णपाशं विभिद्य Hariv. 14717. कृत्स्नसंशयबन्धनं मे विभेत्तुमर्हसि Verz. d. Oxf. H. 29,a,4. अविद्याग्रन्थिं विभेत्स्यति Bhâg. P. 4,11,30. *auseinanderbreiten, auseinandertreiben:* मृदुपवनविभिन्नः — धनरुचिरकलापः Vikr. 85. मरुता विभिन्नम् — अभ्रम् Bhatt. 2,8. — 4) *entzweien*, pass. *sich entzweien;* part. विभिन्न *uneins, in Uneinigkeit lebend* Vid. 62. *wo Uneinigkeit herrscht:* स्थान Spr. 2732. — 5) *umstimmen:* विभेत्स्यति मनांस्येषाम् MBh. 5,124. pass. *eine Umstimmung erfahren:* पश्यबुद्धिर्विभिद्यते Bhâg. P. 7,5,12. विभिन्न *umgestimmt* R. Gorr. 2,28,15. *untreu geworden* Râǵa-Tar. 6, 124. — 6) pass. *sich ändern, eine Veränderung erfahren:* स्वरश्चैव व्यभिद्यत R. Gorr. 2,36,10. 3,29,14. विभिन्नवर्णारक्तित Spr. 2045, v. l. अविभिन्नेन मुखरागेण Kathâs. 33,8. Ragh. 8,42. आशाविभिन्न *in seiner Hoffnung getäuscht* Spr. 3054. — 7) विभिन्न *verschieden:* विभिन्नौ चाकृत्याद्युभौ Kathâs. 14,84. नमो विभिन्नवेशाय (विप्लवे) Pańkar. 4,4,13. Mârk. P. 23,84. °दर्शिन् (vgl. भिन्नदर्शिन्) 38. — 8) विभिन्न *vermengt mit* (instr.): विभिन्नमम्भोजपलाशशोभया Kir. 4,27. 5,34. — caus. *Jmd von Jmd* (abl.) *entfernen, abspänstig machen* MBh. 12,4108. R. Gorr. 2, 6,16 (7,18 Schl.). 8,55. — Vgl. विभेत्तर् u. s. w.

— प्रवि *aufreissen, verwunden:* प्रतोदप्रविभिन्नाङ्ग R. Gorr. 2,76,24.

— सम् 1) *zerspalten, zerbrechen, durchbohren:* शिरः AV. 10,4,5. MBh. 8,3839. संभिन्नगर्दारितकोष्ठशिरःकपाल Suçr. 1,352,17. संभिन्नचर्मघाटाः (संभिन्नमर्म° ed. Bomb.) MBh. 7,4565. 8,499. संभिन्नमर्याद *der die Schranken durchbrochen hat* R. 2,49,5 (46,7 Gorr.). 67,28. असंभिन्नार्यमर्याद Spr. 5088. MBh. 15,383. 2,2443 (wo beide Ausgg. fälschlich असंभिन्नार्थ° lesen). संभिन्नवृत्त *der seinen guten Lebenswandel unterbrochen, — verlassen hat* 12,788. — 2) *zusammenbringen, in Berührung bringen, verbinden, vermengen:* न संभिनत्ति तस्मादसंभिन्नाः प्राणाः TS. 6,2,11,2. असंभिन्द्वन्वेष्यति 4,1,1.5,9,3. TBr. 3,7,5,6. पृथमात्राह्वेदी असंभिन्ने भवतः *stehen um ein* Prtha *von einander ab* 1,6,4,2. यद्वा उर्वर्योरसंभिन्नं भवति खिल इति वै तदाचक्षते *was* (ungepflügt) *zwischen zwei Aeckern liegt* Çat. Br. 8,3,4,1. Çâńkh. Br. 30,8. Kâth. 25,9. Kâtj. Çr. 1,9,6. उपरवानद्दणाया संभिन्द्यात् 8,5,11. Kauç. 27.50. संभिन्नसर्वाङ्ग कूर्मम् *zusammengezogen* MBh. 4,794. स्निग्धकुन्तलसंभिन्नकिरीटमुकुटोज्ज्वल *dicht anliegend* Pańkar. 3,11,18. कदम्बसंभिन्नः पवनः *in Berührung gekommen* Bhatt. 7,5. संभिन्नो मारुतो यस्य मर्मस्थानानि कृन्तति so v. a. *compact* Mârk. P. 43,14 = Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 51,b,6. संभिन्न *verbunden* neben विभिन्न als Beiw. Çiva's MBh. 12,10374. — 3) *sich zu Jmd* (acc.) *gesellen:* ततश्च भगवानस्मानुपेक्षते न संभिनत्ति (संभिनत्ति gedr.) नाचष्टे (ना चेष्ट gedr.) Saddh. P. 4,27,b. — Vgl. संभेद.

— अनुसम् *zusammenbringen* u. s. w. Kâth. 36,7.

— उपसम् dass. Lâtj. 5,1,4.

2. भिद् (= 1. भिद्) 1) adj. am Ende eines comp. *spaltend* u. s. w. P. 3,2,61. काष्ठ° Sch. इङ्गुदीफल° (उपल) *zerbrechend, zermalmend* Çâk. 14. चक्रव्यूह° *durchbrechend* Kathâs. 30,40. कुम्भकर्ण° *durchbohrend* Pańkar. 4,3,108. H. 10. दृष्टलक्ष्य° *treffend* Ragh. 1,61. अघ° *verscheuchend* Bhâg. P. 3,15,23. Vgl. अश्म°, गिरि°, गोत्र°, तक्र°, तमो°, नग°, पुट°, पुर°, पुष्पदन्त°, पूर्भिद्°, ब्रह्म°. — 2) f. a) concret *Spalter, Verwunder:* भिनत्पुरो न भिदो अदेवीः *du durchbohrtest die dämonischen Durchbohrer, wie ihre Burgen*, RV. 1,174,8. — b) *Spaltung, Scheidung* Bhâg. P. 6,16,47. भक्त्या परमयाभिदा *die keine Scheidung kennt* 7,10,39. *Art, Species:* ओषधी° Trik. 3,3,95. व्रीहि° 100. तिथि° 314. वृत्त° 349. करञ्ज° 421. H. 780. 807. 898.

भिदक (von 1. भिद्) m. *Schwert* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,37. *Donnerkeil* Uṇâdik. im ÇKDr.

भिदा (wie eben) f. P. 3,3,104. Vop. 26,192. 1) *das Spalten, Zerspalten, Zersprengen, Zerreissen* P. 3,3,104, Vârtt. AK. 3,3,5. H. 1488. — 2) *Spaltung, Scheidung, Unterschied:* तवास्ति स्त्रीपुंभिदा न तु सुतस्य विविक्तदृष्टेः Bhâg. P. 1,4,5. 2,5,24. 3,5,9. 4,7,54. 22,29. 31,16. 8,3, 30. Prab. 111,10. Spr. 4151. 5294. Kâvjâd. 2,22. Nîlak. 160. *Art, Species:* त्रिंशच्च तद्भिदाः Sâh. D. 168. — 3) *Koriander* Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. दुर्भिद्, कमल°.

भिदापन (von भिदापय्, caus. von 1. भिद्) n. *das Spaltenlassen, Zerreissenlassen, Zerstampfenlassen:* गजादिभ्यः Bhâg. P. 3,30,28.

भिदि (von 1. भिद्) Uṇâdis. 4,142. *Donnerkeil* Uǵǵval.

भिदिर (wie eben) Uṇâdis. 1,52. n. dass. Bhar. zu AK. 1,1,1,42. ÇKDr. Trik. 1,1,63.

भिदु (wie eben) Uṇâdis. 1,24. m. dass. Trik. 1,1,62. H. 180.

भिदुर (wie eben) 1) adj. P. 3,2,162. Vop. 26,152. a) *zerspaltend, zersprengend, vernichtend:* मोहान्धकार° Verz. d. Oxf. H. 170,b,13. — b) *sich spaltend, spaltbar:* काष्ठ P., Sch. — c) *in nahe Berührung tretend, sich vermengend, sich vermischend:* नीलाश्मद्युतिभिदुराम्भसः Çiç. 4,26. — 2) n. *Donnerkeil* AK. 1,1,1,42. H. 180. Halâj. 1,56.

भिदुरस्वन (भि° + स्वन) m. N. pr. eines Asura Hariv. Langl. I, 191. मृदुरस्वन die ältere Ausg. (2289), तुमरः स्वनः die neuere Ausg.

भिदेलिम (von 1. भिद्) adj. *spaltbar* P. 3,1,96, Vârtt., Sch.

भिद्य (wie eben) m. *ein reissender Fluss* P. 3,1,115. Vop. 26,20. H. 1091. Halâj. 3,44. Ragh. 11,8. Bhatt. 6,59. — Vgl. पूर्भिद्य.

भिद्र (wie eben) Uṇâdis. 2,13. n. *Donnerkeil* Trik. 1,1,62.

भिद्वत् adj. *die Wurzel* भिद् *enthaltend* Kâth. 25,1.

भिन्दु v. l. für बिन्दु Dhâtup. 3,27.

भिन्दपाल, भिन्दमाल, भिन्दुमाल s. u. भिन्दिपाल.

भिन्दिपाल m. *eine Art Speer* AK. 2,8,2,59. H. 785, v. l. MBh. 5,572. 5248. 6,1770. Hariv. 2290. 12534. R. 3,28,24. 6,27,25.28,21. Bhâg. P. 8,10,35. Mârk. P. 82,46. 83,17. भिन्दपाल H. 785. भिन्दमाल, भिन्दुमाल, भिण्डिमाल, भिण्डिमाला Halâj. 2,321.

भिन्दु (von 1. भिद्) 1) adj. *zerspaltend:* पुराम् RV. 1,11,4. — 2) m. *Tropfen* TBr. 2,1,7,1. So scheint auch TS. 6,6,3,5 statt बिन्दु (s. u. d. W.) gelesen werden zu müssen. — 3) f. *eine Frau, die ein todtes Kind zur Welt bringt,* Halâj. 2,333; vgl. निन्दु.

भिन्धिलवणा (भि°, 2. sg. imper. von 1. भिद्, + ल°) f. *ein beständiges Sprengen von Salz* gaṇa मयूरव्यंसकादि zu P. 2,1,72. — Vgl. पचलवणा.

भिन्न (von 1. भिद्) 1) adj. partic. s. u. 1. भिद्. — n. *a)* Bez. *einer best. Fechtart* Hariv. 15978. मित्र die neuere Ausg. — *b) Stichwunde* Suçr. 2,18,5. — *c) Stück, Theil;* s. u. भित्त.

भिन्नक (von भिन्न) m. 1) *ein buddhistischer Bettler* Trik. 3,1,22. — 2) *ein best.* Râga Vikr. 56,17; vgl. S. 516 bei Bollensen.

भिन्नकर्ण (भिन्न + कर्ण) adj. *gespaltene Ohren habend* (von Thieren, die so gezeichnet werden) P. 6,3,115.

भिन्नकूट (भिन्न + कूट) adj. Bez. eines Heeres, *das seinen Führer verloren hat,* Kâm. Nîtis. 13,71.89.

भिन्नक्रम (भिन्न + क्रम) adj. *verstellt, nicht am rechten Platze stehend* Kuvalaj. 65,*a*.

भिन्नगर्भ (भिन्न + गर्भ) adj. Bez. eines Heeres, *das in sich selbst uneinig ist,* Kâm. Nîtis. 13,69.82.

भिन्नगात्रिका (von भिन्न + गात्र) f. *eine Gurkenart,* = कर्कटी Râgan. im ÇKDr.

भिन्नगुणन (भिन्न + गु°) n. *das Multipliciren von Brüchen* Colebr. Alg. 17.

भिन्नघन (भिन्न + घन) m. *der Cubus eines Bruchs* Colebr. Alg. 18.

भिन्नत्व (von भिन्न) n. *das Verschiedensein:* आत्मनश्च तद्भिन्नत्वात् *und weil die Seele davon verschieden ist* Sâh. D. 6,15.

भिन्नदर्शिन् (भिन्न + द°) adj. *Verschiedenes sehend, Verschiedenheit sehend, einen Unterschied machend* (Gegens. समदर्शिन्) Bhâg. P. 3,29,23.

भिन्नदृश् (भिन्न + दृश्) adj. dass. Bhâg. P. 3,29,37. 4,9,33.

भिन्नपरिकर्मन् (भिन्न + प°) n. *eine arithmetische Operation mit Brüchen* Colebr. Alg. 16.

भिन्नभागहर (भिन्न + भागहर) m. *Division von Brüchen* Colebr. Alg. 17.

भिन्नभिन्नात्मन् (भिन्न-भिन्न + आ°) m. *Kichererbsen (jedes für sich bestehend)* Çabdak. im ÇKDr.

भिन्नयोजनी (भिन्न + योजन) m. *Plectranthus scutellarioides Benth.* (पाषाणभेदक) Râgan. im ÇKDr.

भिन्नलिङ्ग (भिन्न + लिङ्ग) n. *Incongruenz des Geschlechts in einem Gleichnisse:* यत्रोपमा भवेद्भिन्नवचना भिन्नलिङ्गिका। तद्भिन्नवचनं भिन्नलिङ्गं चाकुर्मनीषिणः ॥ Pratâpar. 63,*b*. 64,*a*. Beispiel: समुद्रा इव गम्भीरं मनो यादवभूभुजः। गिरिणेवान्धपतिधङिन्या कलुषीकृतम् ॥

भिन्नवचन (भिन्न + व°) n. *Incongruenz der Zahl in einem Gleichnisse;* s. u. भिन्नलिङ्ग.

भिन्नवर्ग (भिन्न + वर्ग) m. *das Quadrat eines Bruchs* Colebr. Alg. 18.

भिन्नवर्चस् (भिन्न + व°) adj. *aperiens, evacuans* Suçr. 1,235,5. °वर्चस्क dass. 2,516,16. — Vgl. u. भिद् mit प्र 1.

भिन्नविट्क (von भिन्न + विष्) adj. dass.: अलाबु Suçr. 1,216,12. Davon nom. abstr. °त्व n. Çârṅg. Saṁh. 1,7,71. Nach den Comm. *Veränderung der Farbe der faeces.*

भिन्नवृत्त (भिन्न + वृत्त) adj. 1) *der den guten Wandel aufgegeben hat, einen schlechten Wandel führend* Jâǵn. 3,139. MBh. 13,513. Vgl. तत स्तैर्भिद्यते वृत्तम् MBh. 13,7544. — 2) *einen metrischen Fehler enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 204,*a*,33. st. dessen fehlerhaft °वृत्ति 207,*a*,15.

भिन्नवृत्ति (भिन्न + वृ°) adj. 1) *mit verschiedenen Dingen beschäftigt:* मानसानि Bhaṭṭ. 1,16. — 2) = भिन्नवृत्त 1. Davon nom. abstr. °ता f. M. 12,33. MBh. 14,999. — 3) fehlerhaft so v. a. भिन्नवृत्त 2. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,15.

भिन्नव्यवकलित (भिन्न + व्य°) n. *Subtraction von Brüchen* Colebr. Alg. 16.

भिन्नसंकलित (भिन्न + सं°) n. *Addition von Brüchen* Colebr. Alg. 16.

भिन्नाञ्जन (भिन्न + अ°) n. *gemischte* d. i. *mit Oel angemachte Augensalbe:* °चयश्याम R. 6,20,15. °चयोपम (महासर्प) Hariv. 6453. भिन्नाञ्जनाकार (मेघ) 3802. °समप्रभ Suçr. 2,171,11. °संनिभ (नभस्) Ṛt. 1,11. 3,5. Varâh. Bṛh. S. 32,21. प्रयान्ति — भिन्नाञ्जनवर्णतां घनाः Çiç. 12,68. स्निग्ध° Megh. 60. Vgl. स्निग्धाञ्जन Çiç. 12,62.

भिन्नार्थ (भिन्न + अर्थ) adj. *deutlich, verständlich* Çâk. Ch. 141,7. Davon nom. abstr. °ता f. 29,10.

भियस् (von 1. भी) m. *Furcht;* nur acc. und instr. sg. RV. 1,52,9.10. 54,1. इमे चित्तव मन्यवे वेपेत भियसा मही 80,11. अपो सु म्यक्ष वरुण भियसं मत् 2,28,6. 4,17,2. 5,32,9. 40,7. अमादेषां भियसा भूमिरेजति 59,2. 6,17,9. 27,5. भियसमा धेहि शत्रुषु 9,19,6. 10,108,2. 120,2. AV. 5,13,2. भियसे ist dat. inf. zu 1. भी *sich fürchten:* संविव्यानश्चिद्भियसे मृगं कः RV. 5,29,4.

भियसान (wie eben) adj. *furchtsam* AV. 4,2,3. Ueber die Form des Wortes s. Aufrecht in Z. f. vgl. Spr. 2,150.

भिया (wie eben) f. *Furcht* H. 301.

भिरिण्टिका f. *eine best. Pflanze,* = श्वेतगुञ्जा Râgan. im ÇKDr. भृण्टिका unter श्वेतगुञ्जा.

भिल् = बिल् Vop. in Dhâtup. 32,66.

भिल्म n. zur Erklärung von बिल्म Nir. 1,20.

भिल्ल 1) m. N. eines wilden Gebirgsvolkes H. 934. Halâj. 2,444. Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,47. अन्त्यजाश्च चर्मकाररजकनटबरुडकैवर्तकमेदभिल्लाः सप्त Prâjaçkittend. 19,*b*. पुलिन्दमेदभिल्लाश्च पुल्लो मल्लश्च धावकः। कुन्दकारो डोवलो वा मृतपो हस्तिपस्तथा ॥ एते वै तीवराज्जाताः कन्यायां ब्राह्मणस्य च Parâçarapaddh. im ÇKDr. Spr. 3755. 5231. भिल्लक Verz. d. Oxf. H. 64,*b*,4. °वेष 77,*a*,11. °राज Kathâs. 13,42. 19,59. भिल्ली f. Çârṅg. Paddh. Saṁsargapraçaṁsâ 14 (13). भिल्लीचक्रेश्वर (Vishṇu) Paṅkar. 4,3,77. Vgl. LIA. (II) I, 436. fgg. — 2) f. ई *Symplocos racemosa Roxb.* Râgan.

भिल्लगवी (भिल्ल + ग°) f. = गवयी Râgan. im ÇKDr.

भिल्लतरु (भिल्ल + तरु) m. *Symplocos racemosa Roxb.* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. भिल्ली.

भिल्लभूषणा (भिल्ल + भूषण) f. *der Same von Abrus precatorius Lin.* (vgl. Spr. 4349. 5231) Râgan. im ÇKDr. u. गुञ्जा. In der alphabetischen Ordnung fälschlich भीलभूषणा.

भिल्लोट m. *eine best. Pflanze* (viell. = भिल्लतरु) Suçr. 2,341,21. °क (भिल्लोदक gedr.) dass. 136,20.

भिश्या f. N. pr. eines Frauenzimmers Râga-Tar. 7,1649.

भिषक्प्रिया (2. भिषज् + प्रि°) f. *Cocculus cordifolius DC.* (गुडूची) Râǵan. im ÇKDr.

भिषग्जित (2. भिषज् + जित) n. *Arzenei* Trik. 2,6,13.

भिषग्भद्रा (2. भिषज् + भ°) f. *eine Art Croton* (भद्रदन्तिका) Râǵan. im ÇKDr.

भिषङ्मातर् (2. भिषज् + मा°) f. *Justicia Adhadota Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. वैद्यमातर्.

1. भिषज्, भिषक्ति *heilen:* भिषक्ति विश्वं यत्तुरम् R̥V. 8,68,2. — Vgl. भेषज.

2. भिषज् (= 1. भिषज्) Uṇâdis. 1,137. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. 1) adj. *heilend;* subst. *Arzt* AK. 2,6,2,8. H. 472. Halâj. 2,457. भिषक्तमं त्वा भिषजां शृणोमि R̥V. 2,33,4. 6,50,7. रुतं भिषगिच्छति 9,112,1. त्वं भिषग्भेषजस्यासि कर्ता AV. 5,29,1. अग्नौ भिषजां सुभिषक्तमाः 6,24,2. 8,7,26. die Açvin R̥V. 1,116,16. 157,6. 8,18,8. 75,1. 10,39,3. 5. AV. 7,53,1. Ait. Br. 1,18. — VS. 16,5. 19,12. 88. 30,10. Çat. Br. 4,2,3,3. 8,2,1,3. TS. 6,4,9,2. M. 3,180. N. 9,29. Spr. 2633. 4664. Suçr. 1,60,11. 122,4. Ragh. 3,12. Varâh. Bṛh. S. 9,32. 15,17. Kathâs. 29,176. 39,8. आयुर्वेदम् — सभिषक्क्रियम् (भिषजां क्रियाम् die neuere Ausg.) Hariv. 1539. भिषग्वर् Verz. d. Oxf. H. 321, *a*, 4. अश्विनौ च भिषग्वरौ Varâh. Bṛh. S. 48, 56. भिषक्तर् AV. 19,2,3. भिषक्तम R̥V. 2, 33, 4. Bhâg. P. 4, 30, 38. 6, 9, 49. die Açvin 9,3,13. — 2) m. so v. a. भेषज *Heilmittel:* शतं ते राजन्भिषजः सहस्रम् R̥V. 1,24,9. शतं ह्यस्य भिषजः सहस्रमुत वीरुधः AV. 2,9,3. अन्नं भिषक्स्मृतम् Maitrjup. 6,13. — 3) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âtharvaṇa Ind. St. 3,459; vgl. ebend. 1, 291. N. pr. eines Sohnes des Çatadhanvan Hariv. 2037. — Vgl. शत°, सु°.

भिषजावर्त m. unter den Beinn. Kṛshṇa's MBh. 12,1510. Die Scholien erklären: भिषजौ अश्विनौ आवर्तेते इत्यावर्तस्तयोः पिता सूर्यः.

भिषज्य् (von 2. भिषज्), भिषज्यति *heilen, curiren* gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. R̥V. 8,9,6. भिषज्यत यदातुरम् 22,10. VS. 19,80. 85. Ait. Br. 1, 18. 3,40. तत्पर्वाभिषज्यंस्तत्समदधुः Çat. Br. 1,6,3,36. 2,5,2,3. 3,2,2,15. अश्विनौ ह वा इदं भिषज्यन्तौ चेरतुः 4,1,5,8. 14. 6,1,2,21. इन्द्रं वाव ते तद्भिषज्यन्तो ऽभि समगच्छन्त TS. 2,5,2,7. TBr. 1,5,11,2. 3. partic. भिषज्यित (so ist zu lesen st. भिषज्यित, भिषज्ञियित und भिषज्ञायित der Hdschrr.) Çat. Br. 6,2,2,40.

भिषज्य (von भिषज्य्) 1) adj. *heilkräftig:* तनूः Kâṭh. 10,9. 27,4. — 2) f. आ *Heilung* Çâṅkh. Br. 5,9. 6,10. 18,6. 29,1. — Vgl. दुर्भिषज्य.

भिष्णज m. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

भिष्णज्य्, भिष्णज्यति = भिषज्य् *heilen* gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् R̥V. 10,131,5.

भिस्मा f. v. l. für भिस्सा AK. 2,9,48.

भिस्मिका, भिस्मिटा, भिस्मिष्टा vv. ll. für भिस्सटा AK. 2,9,49.

भिस्सटा f. *angebrannter Reis* AK. 2,9,49. H. 396.

भिस्सा f. *gekochter Reis* AK. 2,9,48. H. 395. Halâj. 2,164.

भिस्सिटा f. v. l. für भिस्सटा AK. 2,9,49.

भिङ्क (?) m. N. pr. eines Berges Schiefner, Lebensb. 308 (78).

1. भी, भयते (die im Veda herrschende Form), भयमान; बिभेति Dhâtup. 25,2. P. 6,1,192. बिभीतस् und बिभितस् u. s. w. 6,4,115. Vop. 9,31. बिभ्यति; बिभीयात् und बिभियात्, बिभ्येयुस् (MBh. 12,459), बिभ्यत् (vgl. अ°); अबिभयुस् P. 7,3,83, Sch.; अभैषीत्; भैषीस् und भैस्, भैष्ट, अभैष्म, अभैषुस्, ved. भेम् und भेम; बिभय 1. sg., बिभाय (बीभाय Ait. Br. 5,25 nach unseren Hdschrr., बि° die Ausg.) P. 3,1,39. बिभ्यतुस्, बिभ्युस्, बिभीवंस् (vgl. अ°), बिभ्युषी; बिभयां चकार (P. 3,1,39. Çat. Br. Bhaṭṭ. 14,78), बिभयामास Vop. 10,3. अभेष्यत् Çat. Br.; अबिभयत R̥V. 1,39,6. partic. ved. भियान; pass. भीयते, भीत; *sich fürchten* (die Ergänzung im ablat. [P. 1,4,25] und im gen.): भयन्ते विश्वा भुवना यद्भ्राट् R̥V. 4,6,5. 38,8. इन्द्राद्भयन्त देवाः 5,30,5. 78,6. 6,23,2. यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि 8,50,13. स्वनादुत बिभ्युः पतत्रिणः 1,94, 11. सख्ये ते मा भेम 1,11,2. 2,29,6. 3,30,10. मनसा बिभ्युषी 9,77,2. 10, 42,6. 54,1. रमध्वं मा बिभीत मत् AV. 7,60,1. 8,2,23. 10,1. धावन्तु बिभ्यतो ऽमित्राः 5,21,2. VS. 1,23. Çat. Br. 1,8,1,16. 6,1,11. 7,3,28. 3, 1,2,17. एकाकी बिभेति 14,4,2,3. कस्माद्ध्यभेष्यत् ebend. यस्या दिशो बिभीयात् Âçv. Gṛhj. 3,10,11. 11,1. Khând. Up. 1,4,2. बिभियाद्यस्मात्तस्मात्प्रतिग्रहात् M. 4,191. न बिभेमि — किं मत्कोपात् Hit. 3, 17. MBh. 4, 837. 5, 5099. यदि दण्डान्न बिभ्येयुर्वयांसि श्वापदानि च 12, 459. संजातरोषात्कस्माच्च देवता अपि बिभ्यति R. Gorr. 1,1,4. 4,15,9. Ragh. 2, 49. Kumâras. 3, 9. Kathâs. 32, 49. Bhâg. P. 7, 9, 15. 8, 11, 33. Prab. 33,12. बिभ्यतम् Bhâg. P. 1,7,2. यस्य प्रभावाद्बिभ्यतः Mârk. P. 99, 24. रावणाद्बिभ्यतीम् Bhaṭṭ. 8, 70. Vid. 119. भेष्यते (impers.) मुनिभिस्त्वत्तः Bhaṭṭ. 16, 40. नाबिभ्यत्सा — तत्राथ कस्यचित् MBh. 3,2411. 4010. 14303. 4,665. तस्य बिभेमि 5,514. 13,2092. Hariv. 3516. R. 1,1,4. 2, 29,4. 6,84,17. यद्बिभेति स्वयं भयम् (subj.) Bhâg. P. 1,1,14. भीरपि यद्बिभेति 8,31. मा भैषीः R. 1,59,2. 64,5. Çâk. 29,7. Bhaṭṭ. 5,58. मा भैः Hit. 3,7. MBh. 3,2610. 4,1280. 5,7232. 7453. R. 1, 55, 25 (zu Vielen gesagt). Varâh. Bṛh. S. 32, 6. Mârk. P. 127, 3. कुम्भकर्णान्न भैष्ट मा Bhaṭṭ. 15,40. मा भैष्ट MBh. 3,11479. Hariv. 11034 (S. 790). Auffallend sind der instr. (Kaṭhop. 1,12) und der acc. (Brahma-P. in LA. [II] 50,13) bei भी. Das med. बिभ्ये MBh. 3, 16982. 13,398. *fürchten für, besorgt sein für:* न युवां प्रकृणां प्राप्तौ जीवितार्हेतुमर्हथः R. 6, 1, 28. भीत *sich fürchtend, erschrocken, in Angst seiend* Trik. 3,1,11. H. 365. Med. t. 40. Halâj. 2,199. भीतस्य स्वो महिमापचक्राम Çat. Br. 2,2,4,4. 9,1,1, 39. M. 7,93. 94. Bhag. 11,36. N. 12,86. भीतास्मि विजने वने MBh. 3, 2364. 2369. 5,7038. 12,4282. R. 1,55,22. 2,51,8. 3,48,2. Spr. 3172. Vid. 123. °चित्त Daç. 2,10. भीता पतनभेदाभ्याम् Çikshâ in Ind. St. 4,268. मरणाद्भीतः M. 11,29. अकार्यकरणात् Spr. 3367. MBh. 5,7444. भयात् R. 1,55,23. Çuk. in LA. (II) 34,15. भयेः R. 1,8,20. Vop. 5,20. धार्तराष्ट्रस्य MBh. 2,2361. mit der Ergänzung compon. P. 2,1,37, Vârtt. भय° Spr. 523. प्राणविनाशभय° Pańkat. ed. orn. 53,17. शीत°, रण°, अग्नि° Spr. 5073. मृत्यु° Kathâs. 27,40. स्यन्दनालोक° *erschreckt durch* Çâk. 32. निर्ह्राद° Bhâg. P. 7,9,15. पुत्रकलत्रनाश° *fürchtend für, besorgend* Pańkat. 55,2. भीतभीत *über die Maassen erschrocken* Bhag. 11,35. R. 4,18,12. Spr. 2049. Kathâs. 4,78. Vid. 266. सुभीत Spr. 3277. भीतम् adv. Çikshâ in Ind. St. 4,271. अभीतचारिन् *unerschrocken* R. 5,37, 39. भीतवत् und अभीतवत् Spr. 2050. R. 1,2,12. भीत n. *Furcht* Med.; vgl. अभीत und निर्भीति. — Vgl. भ्यस्.

— caus. 1) भीषयते *erschrecken* (trans.), *schrecken, einschüchtern* P.

1,3,68. 7,3,40. Vop. 18,19. कृत्तेमान्भीषया इति Ait. Br. 3,20. भीषयमाणा उतिष्ठत् Çat. Br. 9,1,1,6.14. यन्मां भीषयसे वाग्भिः MBh. 7,6825. भीषयाणो महारथान् 7995. R. 6,13,23. Bhatt. 5,58. 8,42. 14,78. 15,36. act.: नित्यं चास्मान् श्वापदा भीषयन्ति MBh. 1,185.1480. विभीषिकाभिर्बह्वीभिर्भीषयन्सर्वपार्थिवान् 2,1433. मा स्म युद्धेन भीषयः 5,2717. Hariv. 6454. इति तं विविधोपायैर्भीषयंस्तर्जनादिभिः Bhâg. P. 7,5,18. भीषयित्वा Ait. Br. 3,26. (माम्) स्तनितेन भीषयित्वा Mârk. 85,20. भीषित MBh. 1,996. शैलनिपातेन 8285. 4,1448. Spr. 5195. Kathâs. 5,81. 27,177. कर्णनासाक्षिद्रोपतेन° Daçak. in Benf. Chr. 193,15. — 2) भापयते dass. Sch. zu P. 6,1,56. 7,3,40. Vop. 18,18. — 3) भापयति *Jmd mit Etwas schrecken:* कुञ्चिकयैनं भापयति Sch. zu P. 1,3,68. 6,1,56. 7,3,40. Vop. 18,18. अवनपाकृषैर्गर्जितैर्भापयेस्ताः (v. l. भीषयेस्ताः) Megh. 62. शरैर्भीष्ममभापयत् Bhatt. 5,41.

— insens. बेभीयते P. 6,4,115, Sch.

— आ s. अनाभयिन्, आभील.

— नि caus. *schrecken, einschüchtern:* तपसा भ्रातृव्यं निभाय्य Kâth. 34,9.

— परि s. परिभय.

— प्र *erschrecken vor* (abl.): प्रबिभयां चकारासौ काकुत्स्थात् Bhatt. 6,2. प्रभीत (प्रतीप ed. Bomb.) *erschrocken* MBh. 6,2630.

— वि *erschrecken* (intrans.): मा विभैस्त्वं (मापि भैस्त्वम् ed. Bomb.) MBh. 14,269. तद्वियोगार्तिविभीतेनान्तरात्मना Mârk. P. 71,13. — caus. *schrecken, einschüchtern:* न वेपसा न तन्यतेन्द्रं वृत्रो वि बीभयत् Ṛv. 1,80,12. मा नः सोम सं वीविजो मा वि बीभिषथा राजन् 8,68,8. मा मा राजन्वि बीभिषः TS. 3,2,5,2. न विभीषयते कंचित् Spr. 5195. विभीषयभीमनादैः 2776. विभीषयन्निव जगत: MBh. 5,5359. नाहं शक्यस्त्वया वाचा विभीषयितुमाहवे 8,2015. — Vgl. विभीषण, विभीषिका.

— सम्, संभीत *sich fürchtend vor Jmd* (gen.) R. 5,38,10.

2. भी (= 1. भी) f. *Furcht, Schrecken* AK. 1,1,7,21. H. 301. Ṛv. 1,32,14. 37,8. 5,36,3. 6,14,4. 7,60,10. अन्यमस्मद्भिया इयमग्ने सिषक्तु दुच्छुना 8,64,13. तस्माद्भिया दूरमीयम् 10,51,6. न त्वा भीरिव विन्दतीं३ 146,1. भियं (भियः AV.) दधाना हृदयेषु 84,7. AV. 6,67,3. Çat. Br. 11,4,1,1. 6,1,7. 14,4,2.9. भिया Taitt. Up. 1,11,3. Kathâs. 4,63. सुभृत्यस्य न भीः संजायते क्वचित् Spr. 5383. यतो भीः Vop. 5,20. न चापि भीस्त्वया कार्या भीष्मादद्य *du sollst dich nicht fürchten vor* MBh. 6,5095. भीर्न चैव त्वया कार्या रामं प्रति R. Gorr. 1,22,14. व्येतु मे भीर्धनंजय MBh. 7,4270. mit seiner Ergänzung compon. P. 2,1,37, Vârtt. नासिकाच्छेदभिया Vid. 80. वीतभी adj. M. 7,64. अपेतभी 197. — Vgl. अवद्य°.

भीकर (2. भी + 1. कर) adj. *Furcht erregend:* बिल R. 4,50,21. भ्रुकुटीभीकरमुख LA. (II) 91,8.

भीणी f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2645. भीती ed. Bomb.

भीतंकारम् (von भीत und 1. कर्) adv. *mit der Bezeichnung als Feigling:* तं °कारमाक्रुश्य so v. a. *ihn Feigling schimpfend* Bhatt. 5,39.

भीति (von 1. भी) f. *Furcht* AK. 1,1,7,21. 5,13. H. 301. 72. Med. t. 40. Viçva (= कम्प) im ÇKDr. Çâk. Ch. 140,10. Kathâs. 24,217. दुर्गे स्मृता हरसि भीतिमशेषजन्तोः Mârk. P. 84,16. पुत्रादपि धनभाजां भीतिः Spr. 3589. Kathâs. 30,14. mit seiner Ergänzung compon. P. 2,1,37, Vârtt. दण्डभीत्या Spr. 1590. विगतभय° 2156. तत्सद्बोत्कर्षभीतितः Vid. 215. *Gefahr* Jâgn. 1,150. — Vgl. द्वैव°.

भीतिकृत् (भी° + कृत्) adj. *Furcht erregend* Râga-Tar. 6,151.

भीतिनाटितक s. नाटितक.

भीती (von भीति) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2645, v. l. — Vgl. भीणी.

भीम (von 1. भी) Uṇâdis. 1,147. 1) adj. f. आ *furchtbar, schrecklich* P. 3,4,74. AK. 1,1,7,20. Trik. 3,1,7. H. 302. an. 2,331. Med. m. 21 (वोर Druckfehler für घोर). Halâj. 4,20. Viçva bei Uggval. Ṛv. 1,36,20. 55,1. 140,6. 4,20,6. 6,3,3. 10,109,4. मृग 1,154,2. 2,33,11. सिंह 4,16,14. वृषभ 7,19,1. अशनि 6,18,10. रथ 31,5. इषु AV. 3,25,1. मैतं पन्थामनु गा भीम एषः 8,1,10. 12,4,41. Ait. Br. 7,17. TS. 4,4,11,2. Arg. 2,2. Indr. 1,14. Sund. 4,17. MBh. 1,1167. 5,7364. Daç. 1,14. Ragh. 1,16. 3,54. 12,72. Spr. 2051. 2475. 2776. Dhûrtas. in LA. 66,15. °कर्मन् Bhag. 1,15. °दर्शन MBh. 12,4259. Ragh. 3,57. प्रमथ्यमानार्णवभीमनादिनाम् Ragh. ed. Calc. 3,59. Rudra VS. 16,40. Ind. St. 2,41. — 2) m. a) *eine Art Sauerampfer* (अम्लवेतस) H. an. Med. — b) N. des Rudra Âçv. Gṛhj. 4,8,19. = शिव AK. 1,1,1,30. Trik. 3,3,301. H. 195. H. an. Med. Halâj. 1,12. Viçva a. a. O. eine der acht Formen Çiva's VP. 58. Mârk. P. 52,7. Verz. d. Oxf. H. 54,a,1. N. eines der 11 Rudra VP. 121, N. 17. Bhâg. P. 6,6,17. — c) N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,2551. eines der Deva Jagnamush 3,14166. eines Dânava 12,8261. Kathâs. 47,16. eines Vidjâdhara 46,60. eines Sohnes des Râkshasa Kumbhakarṇa Verz. d. Oxf. H. 64,a, 36. °राक्षस 78,b,15. — d) N. pr. verschiedener Männer: eines Vaidarbha Ait. Br. 7,34. N. 1,5. Hariv. 1989. 6590. eines Sohnes des Îlina MBh. 1,3708. des zweiten Sohnes des Pâṇḍu (vgl. भीमसेन) Trik. 3,3,301. H. 707. H. an. Med. Viçva a. a. O. Draup. 5,20. Hiḍ. 4,18.19. MBh. 1,4772. VP. 437. 459. eines Sohnes des Amâvasu (Âmâvasu, Vigaja) und Vaters des Kâñkana Hariv. 1415. VP. 398. Bhâg. P. 9,15,3. eines Sohnes des Sattvata Hariv. 5242. fgg. eines Fürsten von Dvârakâ Verz. d. Oxf. H. 149,a,23. verschiedener Fürsten Reinaud, Mém. sur l'Inde 211. 247. 271. Journ. of the Am. Or. S. 7,39. Çuk. in LA. (II) 37,1. eines Autors Colebr. Misc. Ess. II, 49. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,a,44. Vaters des Ananta 378,a,10. pl. *das Geschlecht des* Bhima MBh. 2,335. — 3) f. आ a) *Peitsche* Çabdam. im ÇKDr. — b) *ein best. Parfum* (रोचना) Çabdak. im ÇKDr. — c) *eine Form der* Durgâ H. ç. 52. Çabdar. im ÇKDr. Hariv. Langl. I, 511. Verz. d. Oxf. H. 39,b,27 (भीमा देवी). Hiouen-thsang I,124. Köppen II,30. — d) N. pr. einer Apsaras R. 2,91,17. सोमा ed. Bomb. — e) N. pr. verschiedener Flüsse MBh. 3,14232. 6,329 (VP. 183). LIA. 1,168. — f) N. pr. einer Localität Râga-Tar. 2,135 (in Verbindung mit देवी, also ohne Zweifel der Durgâ geheiligt). N. pr. einer Stadt Hiouen-thsang II,243. — Vgl. सु°, भैम, भैमायन, भैमि.

भीमक (von भीम) m. N. pr. eines dämonischen Wesens Hariv. 9561. Hariv. Langl. I,513. भीषक Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

भीमखण्ड (भीम + ख°) n. Titel einer Schrift über das Liñga Bhimeçvara (aus dem Skandapurâṇa) Mack. Coll. I, 78.

भीमगव oder भीमगु (भीम + गव oder गु = गो) m. N. pr.; s. भैमगव

भीमगुप्त (भीम + गुप्त) m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 6, 313. 326. 330.

भीमचन्द्र (भीम + च°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 50.

भीमज्ञानु (भीम + ज्ञानु) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 2, 332.

भीमता (von भीम) f. *Furchtbarkeit:* सागरस्य R. 5, 73, 4.

भीमतिथि f. Bhîma's *Tag*, = भीमैकादशी Matsja-P. im ÇKDr. u. भैमी.

भीमद्वादशी (भीम + द्वा°) n. Bez. *des 12ten Tages der lichten Hälfte des Monats* Mâgha (nach Bhîma, dem Pâṇḍuiden, benannt) Wilson, Sel. Works II, 205. °व्रत Verz. d. B. H. 135, *b* (71). Verz. d. Oxf. H. 34, *b*, 12. 41, *a*, 6. — Vgl. भीमैकादशी.

भीमधन्वन् (भीम + ध°) m. N. pr. eines Prinzen Daçak. 142, 16.

भीमनगर n. Bhîma's *Stadt*, N. pr. einer Stadt Reinaud, Mém. sur l'Inde 247. 257. — Vgl. भीमपुर.

1. भीमनाद (भीम + नाद) m. *ein furchtbarer Ton:* भीषय (वारिद) भीमनादैः Spr. 2776.

2. भीमनाद (wie eben) 1) adj. *einen furchtbaren Ton von sich gebend.* — 2) m. *a) Löwe* Çabdak. im ÇKDr. — *b)* Bez. einer der 7 Wolken beim Untergange der Welt Verz. d. Oxf. H. 347, *b*, 33.

भीमनायक (भीम + ना°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7, 1119.

भीमनिका s. भीमरिका.

भीमपराक्रम (भीम + प°) 1) adj. *einen furchtbaren Muth besitzend* N. 1, 5. 9. 21, 18. Hip. 4, 18. Çiva Çiv. — 2) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292, *a*, 45.

भीमपाल (भीम + पाल) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 324, *b*, No. 768. Reinaud, Mém. sur l'Inde 265.

भीमपुर n. Bhîma's *Stadt*, N. pr. einer Stadt an der Gaṅgâ, Z. d. d. m. G. 14, 569, 4. — Vgl. भीमनगर.

भीमबल (भीम + बल) 1) adj. *eine furchtbare Kraft besitzend.* — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1, 2733. 4546. eines der Deva Jaǵńamush 3, 14166 (भीमबलाबलम् in भीमबल und अबल zu zerlegen).

भीमभट्ट (भीम + भट्ट) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 87, *b*, 34. Verz. d. Tüb. H. 13, 6.

भीममुख (भीम + मुख) 1) adj. *ein furchtbares Gesicht habend.* — 2) m. N. pr. eines Affen R. 4, 41, 5.

भीमयु adj. = भीम *furchtbar, schrecklich:* इध्मो गौरिव भीमयुः RV. 5, 56, 3.

भीमर n. *Schlacht, Kampf* Çabdârthak. bei Wilson.

भीमरथ (भीम + रथ) 1) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 2, 121. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra 1, 2738. 4551. des Ketumant und Vaters des Divodâsa Hariv. 1540. fg. 1736. VP. 407. Bhâg. P. 9, 17, 5. eines Sohnes des Vikṛti und Vaters des Navaratha Hariv. 1992. VP. 422. Bhâg. P. 9, 24, 4. eines Sohnes des Kṛshṇa von der Satjabhâmâ Hariv. 9183. eines Râkshasa Gâruḍa-P., Gaǵâmâh. 86 im ÇKDr. — 2) f. *a)* °रथा N. pr. eines Flusses Varâh. Bṛh. S. 16, 9. Mârk. P. 57, 26. °रथी MBh. 3, 8328. 6, 327. 13, 7653. Hariv. Langl. I, 508. VP. 176. Bhâg. P. 5, 19, 18. Verz. d. Oxf. H. 10, *a*, N. 1. 339, *a*, 40. LIA. I, 576. — *b)* ई *die furchtbare Nacht, die 7te Nacht im 7ten Monat des 77sten Lebensjahres* Hâr. 221. Çabdam. im ÇKDr. Vaidjaka im ÇKDr. Es ist nicht unwahrscheinlich, dass भीमरथी in dieser Bed. für भीमरात्री (im Prâkrit °रत्ती) steht; vgl. कालरात्री. — Vgl. भैमरथ.

भीमरिका f. N. pr. einer Tochter Kṛshṇa's von der Satjabhâmâ Hariv. 9184. भीमनिका die neuere Ausg.

भीमल adj. = भीम VS. 30, 6.

भीमविक्रम (भीम + वि°) 1) adj. *eine furchtbare Tapferkeit besitzend.* — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1, 2733. 4546.

भीमविक्रान्त (भीम + वि°) 1) adj. *furchtbar muthig.* — 2) m. *Löwe* Trik. 2, 5, 1.

भीमवेग (भीम + वेग) 1) adj. *eine furchtbare Geschwindigkeit besitzend.* — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1, 2733. 4546. eines Dânava Hariv. 12959.

भीमवेगरव (भीम + वेग - रव) 1) adj. *eine furchtbare Geschwindigkeit und einen furchtbaren Laut habend:* भल्लैः Hariv. 13580. — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1, 6982.

भीमशंकर (भीम + शं°) n. (sc. लिङ्ग) N. eines der 12 heiligsten Liṅga Verz. d. Oxf. H. 64, *a*, 7. Wilson, Sel. Works I, 223.

भीमशर (भीम + शर) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1, 2734.

भीमशासन (भीम + शा°) m. Bein. Jama's (*dessen Regiment fürchterlich ist*) Çabdar. im ÇKDr.

भीमशाह (भीम + शाह = شاه) m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. B. H. No. 825.

भीमशुक्ल (भीम + शु°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 49.

भीमसिंहपण्डित (भीम - सिंह + प°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, *a*, 44.

भीमसेन (भीम + सेना) m. 1) N. pr. verschiedener Personen: eines Pârikshita Çat. Br. 13, 5, 4, 3. Çâṅkh. Çr. 16, 9, 3. Bruders des Ǵanameǵaja MBh. 1, 662. 3795. fg. VP. 457. 461. Bhâg. P. 9, 22, 34. Sohnes des Ǵanameǵaja MBh. 1, 3744. Hariv. 1814. भीमसेनात्स्त्रयः 1818. eines Sohnes des Ṛksha ebend. des 2ten Sohnes des Pâṇḍu (oder vielmehr des Gottes des Windes) Trik. 2, 8, 14. MBh. 1, 3814. Draup. 3, 6. Hip. 1, 9. Brâhman. 1, 2. Hariv. 1933. 4056. Verz. d. Oxf. H. 4, *b*, 12. Lalit. ed. Calc. 24, 9. eines Devagandharva MBh. 1, 2550. 4811. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18, *b*, 37. eines Fürsten 101, *a*, 34. Râǵa-Tar. 4, 518. eines Grammatikers Verz. d. Oxf. H. 110, *b*, 16. eines Mediciners 311, *b*, N. 2. — 2) *eine Art Kampher* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. भैमसेनि, भैमसेन्य.

भीमसेनमय adj. *aus lauter* Bhîmasena's (Pâṇḍu's Sohne) *bestehend:* °मयं दावं दिधक्षुरिव पावकः MBh. 11, 326.

भीमस्वामिन् (भीम + स्वा°) m. N. pr. eines Brahmanen Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 539, 12.

भीमह्रास n. v. l. für ग्रीष्मह्रास (welches gleichfalls n. ist) Çabdar. im ÇKDr.

भीमाकर (भीम + आ°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8, 1820.

भीमादेव (भीमा + देव) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7, 1638. 8, 21. 28. fg. 37. 45. 210.

भीमेश (भीम + ईश) N. pr. einer dem Çiva geheiligten Oertlichkeit Muir, ST. II, 446.

भीमेश्वर (भीम + ई°) n. desgl. Muir, ST. II, 446. fgg. Verz. d. Oxf. H.

84,*a*,6. °माहात्म्य 66,*a*,30. °तीर्थ 37.

भीमैकादशी (भीम + ए°) f. Bez. *des 11ten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Mâgha ÇKDr. — Vgl. भीमद्वादशी.

भीमोत्तर (भीम + उ°) m. N. pr. eines Kumbhâṇḍa Vjutp.

भीमोदरी (भीम + उदर) f. Bez. der Umâ *(einen fürchterlichen Bauch habend)* Devîm. im ÇKDr.

भीर n. Siddh. K. 249,*b*,1. m. pl. N. pr. eines Volkes VP. 177; ohne Zweifel fehlerhaft für आभीर.

भीरक m. s. भीरुक 2,*c*.

भीरु (von 1. भी) 1) adj. *furchtsam, schüchtern, feig* (Gegens. शूर) P. 3,2,174. Vop. 26,163. AK. 3,1,26. Trik. 2,8,58. H. 365. an. 2,445. Med. r. 74. Hâr. 166. Halâj. 2,199. RV. 1,101,6. यः स्वप्नं भयं भीरवे मह्यमार्के 2,28,10. Çvetâçv. Up. 4,21. M. 5,29. 7,62. MBh. 8,2381. Suçr. 1,12,11. 86,12. Spr. 2017. 2257. 3014. 4197. 4665. f. भीरु AK. 2,6,1,3. H. 504. H. an. Med. Halâj. 2,326. Hip. 4,5. R. 5,28,2. Prab 10,13. भीरु (von भीरू) voc. Hip. 2,36. 3,8. Sâv. 5,106. N. 9,31. 24,18. MBh. 5, 6092. Çâk. 62. 40,4. Vet. in LA. (II) 16,19. Brahma-P. ebend. 56,12. भीरुवः nom. pl. fem. TS. 3,4,7,3. *sich fürchtend* —, *sich scheuend vor* (abl.): न भीरुर्मरणादस्मि Mṛkkh. 169,1. mit der Ergänzung compon.: ज्ञातीमरण° MBh. 13,1051. अध्यवसाय° Spr. 1502. 3476. कान्ताविश्लेष° 2013. प्रतिज्ञाभङ्ग° 1854, v. l. अधर्म° Çâk. 71,4. Brahma-P. in LA. (II) 55,9. am Ende eines comp. einen Tadel ausdrückend Gaṇaratn. zu P. 2,1,53. — 2) m. *Schakal* Hâr. 78. Çabdam. im ÇKDr. Vgl. फेरु. *Tiger* und f. *Ziege* Râgan. im ÇKDr. *Julus, Hundertfuss* Çabdar. ebend. — 3) *eine Art Zuckerrohr* Ratnam. 84. *Asparagus racemosus* 16. Dhar. im ÇKDr. f. *Solanum Jacquini Willd.* Çabdar. im ÇKDr. — Suçr. 2,207,16. 418,17. 437,5 (n.). — 4) f. *Schatten* Râgan. im ÇKDr. — 5) n. *Silber* (vgl. सुभीरुक) H. ç. 161. — Vgl. अ°, पतङ्गीरु, भैरव.

भीरुक (von भीरु) 1) adj. *furchtsam, feig* Uṇâdis. 2,31. P. 3,2,171, Vârtt. 5. AK. 3,1,26. H. 365. Spr. 4628. अ° MBh. 7,2522. धर्म° *eine Scheu habend vor der Pflicht* 8,3413. — 2) m. *a) Eule* Çabdar. im ÇKDr. — *b) Bär* (vgl. भीलुक) Çabdar. bei Wilson. — *c) eine Art Zuckerrohr* Bhâvapr. im ÇKDr. Suçr. 1,186,14. 19. भीरक Vâkasp. zu H. 1194. — *d)* N. pr. eines Mannes Schiefner, Lebensb. 275 (45). — 3) n. *Wald* Çabdar. im ÇKDr.

भीरुकच्छ m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,51. Wohl fehlerhaft für भरुकच्छ.

भीरुचेतस् (भीरु + चे°) m. *Gazelle (furchtsamen Herzens)* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. भीरुहृदय.

भीरुण (wohl von भीरु) adj. s. अ°.

भीरुता (von भीरु) f. *Furchtsamkeit* Spr. 3014. व्यय° *Furcht* —, *Scheu vor* 1140. त्याग° Râga-Tar. 5,303.

भीरुत्व (wie eben) n. *Furchtsamkeit, Feigheit* Suçr. 1,336,10. Spr. 388. 647. महतो दूरे भीरुत्वमासन्ने शूरता गुणः 2138. रणे न °त्वम् 2826. अन्यसमाधि° *Furcht vor* Çâk. 15,1.

भीरुपत्री (भीरु + पत्त्र) f. *Asparagus racemosus* AK. 2,4,3,19.

भीरुमय Hit. 116,8 wird von den Uebersetzern durch *furchtbar* wiedergegeben, die Stelle ist aber offenbar verdorben.

भीरुरन्ध्र (भीरु + र°) m. *Ofen* Çabdârthak. bei Wilson.

भीरुष्ठान (भीरु + स्थान) n. P. 8,3,81.

भीरुसत्त्व (भीरु + सत्त्व) adj. *furchtsam* Spr. 1977.

भीरुहृदय (भीरु + हृ°) 1) adj. *furchtsam* Trik. 3,3,403. — 2) m. *Gazelle* Gatâdh. im ÇKDr.; vgl. भीरुचेतस्.

भीलभूषणा s. भिल्लभूषणा.

भीलु adj. = भीरु *furchtsam* Çabdar. im ÇKDr.

भीलुक 1) adj. = भीरुक *furchtsam, feig* P. 3,2,174. Vop. 26,163. AK. 3,1,26. H. 365. Spr. 4628, v. l. अद्य° *sich scheuend vor* Kathâs. 32, 53. — 2) m. *Bär* (vgl. भल्लूक und भीरुक) Çabdar. im ÇKDr.

भीषक (vom caus. von 1. भी) 1) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Çiva Vjâḍi zu H. 210. Vgl. भीमक. — 2) f. भिषिका N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,24.

भीषटाचार्य (?) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,46.

भीषण (vom caus. von 1. भी) 1) adj. f. आ *in Furcht versetzend, Schrecken erregend* AK. 1,1,7,20. Trik. 3,3,301. H. 303. an. 3,217. fg. Med. n. 70. Halâj. 4,20. M. 3,9. MBh. 1,1209. 3,11115. 4,1686. 5,5461. Hariv. 9090. 9387. R. 6,27,30. Ragh. 12,40. Vid. 78. Kathâs. 7,25. 10,189. 46,63. Pañkat. 174,11. रस H. an. Med. अति° MBh. 1,6763. Spr. 2703. Bhâg. P. 9,15,30. Mârk. P. 51,2. 89,23. भीषणी (sic) रिपुसंघानाम् Hariv. 6369. mit dem obj. compon.: शत्रु° (दुन्दुभी) MBh. 3,786. 7,4622. भीरु° 8, 2381. Varâh. Bṛh. S. 44,28. mit dem instr. (was die Furcht erregt): अशनिशब्द° Rt. 2,4. Kathâs. 20,137. 25,96. 37,122. 45,117. Prab. 85,6. प्रसुप्तभुगगेन्द्र° *furchtbar wie* Ragh. 11,44. श्मशानं तत्कालभीषणम् *zu dieser Zeit furchtbar* Vid. 36. Nach H. an. und Med. ist भीषण auch = गाढ. — 2) m. *a) eine Form des* Bhairava, = Jama Verz. d. Oxf. H. 250,*a*,20. Bein. Çiva's Çabdar. im ÇKDr. — *b) Boswellia thurifera Roxb.* H. an. Med. Râgan. *Phoenix paludosa Roxb.* (हिन्ताल) Râgan. — *c) Taube* Râgan. — *d)* N. pr. eines Râkshasa Verz. d. B. H. 114 (XXXIII). — 3) f. आ N. pr. einer Göttin (wohl *eine Form der* Durgâ) Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,18. — 4) n. *das Erschrecken* (trans.), *in-Furcht Versetzen* MBh. 15,238.

भीषणाक्ष adj. = भीषण. महा° MBh. 7,6239. Hariv. 5600. R. 6,16,105.

1. भीषा (vom caus. von 1. भी) f. *Einschüchterung* Vop. 26,192. गृहं तडागमारामं क्षेत्रं वा भीषया हरन् M. 8,264.

2. भीषा instr. adv. *aus Furcht* RV. 1,133,6. द्यावा रेजेते पृथिवी च भीषा 8,86,14. 7,21,3. TBr. 3,7,8,1. यस्माद्भीषा निषीदसि Ait. Br. 5,27. रक्षोभ्यो भीषा Çat. Br. 3,6,3,8. स भीषा निलिल्ये 1,2,3,1. 3,7,3,2. 8, 3,28. Kâth. 23,3. भीषास्माद्वातः पवते । भीषोदेति सूर्यः । भीषास्मादग्निश्चेन्द्रश्च । मृत्युर्धावति पञ्चमः Taitt. Up. 2,8; vgl. Kathop. 6,3, wo भयादस्य st. भीषास्मात् steht. — Vielleicht aus भियसा zusammengezogen; oder instr. von भीस् = 2. भी.

भीषिदास (भिषि + दास) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 126, *b*, No. 221. Lassen in der Einl. zu Gît. XIII.

भीष्म 1) adj. = भीम *schrecklich, furchtbar* Uṇâdis. 1,147. gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. AK. 1,1,7,20. Trik. 3,3,301. H. 302. an. 2,331. Med. m. 21. Halâj. 4,20. Viçva bei Uggval. राजमुखं भीष्मं भ्रातृकम् TBr. 3,8,23,1. भीष्मो हि देवः 12,3,3. Çat. Br. 11,6,1,3. 13,2,3,2. आग्निभी-

स्मभू H. 801. — 2) m. a) Bein. Çiva's (Rudra's) H. an. Viçva a. a. O. — b) ein Râkshasa H. an. Viçva a. a. O. — c) N. pr. eines Sohnes des Çâṁtanu (Çantanu) und der Gaṅgâ, der als Aeltervater der Bharata betrachtet wird, Trik. 2,8,12. 3,3,301. H. an. Med. Viçva a. a. O. MBh. 1,2420. 2711. 3800. 5,923. Bhag. 1,12. Hariv. 1824. VP. 459. Bhâg. P. 9,22,18. fg. pl. sein Geschlecht MBh. 2,335. भीष्मपर्वन् heisst das 6te Buch des MBh. °मुक्तिप्रदायक Beiw. Vishṇu's Pańkar. 4,1,31.

भीष्मक (von भीष्म) m. = भीष्म 2,c (in verächtlicher Rede) MBh. 5,5981. N. pr. eines andern Fürsten, des Vaters der Rukmiṇî, die Kṛshṇa entführt, MBh. 2,126. 586. 1116. Hariv. 4965. 5082. 5090. 5851. 6590. fgg. 7709. VP. 573. Bhâg. P. 3,3,3.

भीष्मगर्जितघोषस्वरराज m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 227. fg. — Vgl. भीष्मस्वरराज.

भीष्मजननी (भीष्म + ज°) f. Bhîshma's Mutter, Bein. der Gaṅgâ Râǵan. im ÇKDr.

भीष्मपञ्चक (भीष्म + प°) n. die fünf dem Bhîshma geheiligten Tage, die Tage vom 11ten bis zum 15ten in der lichten Hälfte des Monats Kârttika, Gâruḍa-P. 123 im ÇKDr. °व्रत Verz. d. B. H. 135 (69). Verz. d. Oxf. H. 34,b,11. Wilson, Sel. Works II, 203.

भीष्मरत्न (भीष्म + रत्न) n. Bhîshma's Juwel: °परीक्षा Verz. d. Oxf. H. 86,a,13.

भीष्मसू (भीष्म + सू) f. Bhîshma's Mutter, Bein. der Gaṅgâ AK. 1,2,3,30. H. 1081.

भीष्मस्तवराज (भीष्म + स्तव-राज) m. Bhîshma's Lobgesang auf Kṛshṇa, der Fürst unter den Lobgesängen, N. des 47ten Adhj. im 12ten Buche des MBh. Verz. d. Oxf. H. 3,a, No. 26. Verz. d. Pet. H. 14.

भीष्मस्वरराज m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 231. — Vgl. भीष्मगर्जितघोषस्वरराज.

भीष्माष्टमी (भीष्म + अ°) f. der dem Bhîshma geheiligte 8te Tag in der lichten Hälfte des Monats Mâgha Tithjâdit. im ÇKDr. As. Res. III, 272. Wilson, Sel. Works II, 201. fgg. 210.

भु (von 1. भू) adj. am Ende einiger comp. = भू werdend, entstanden; s. अग्नि° (als n.), शं°, स्वयं°.

भुःखार die Bucharei Râǵa-Tar. 4,246. — Vgl. भूःखार.

भुक् interj. भुगित्यभिगतः bauz! ist er da AV. 20,135,1.

भुक्कभूपाल (भुक्क + भू°) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 371, b, No. 248.

भुक्त (partic. von 3. भुज्) 1) adj. a) genossen u. s. w. s. u. 3. भुज्. — b) gegessen habend, der gegessen hat (vgl. भुक्तवत्) Siddh. K. 186, a, 11. Kauç. 26. Suçr. 1,241,19. भुक्तपीतः Kathâs. 39,157. 45,231. — 2) n. a) das Essen (nom. act.): द्यूतरं च्यूतो भुक्तमाङ्कः षष्ठान्नकालकम् Trik. 2, 7,11. — b) das Genossene, Speise Trik. 2,9,18. MBh. 1,6175. भुक्तविपाचन Suçr. 1,192,10. गुरु Spr. 4549. मांसं भुक्तं भुक्तम् Fleisch, das man geniesst, ist (wahre) Speise Prasaṅgâbh. 14,b. मृगमांस° Wildpret zur Speise habend, von Wildpret sich nährend Spr. 2718. Vgl. कुभुक्त. — c) der Ort, wo man gespeist hat, Schol. zu P. 2,2,13. 3,68. 3,4,76. Vop. 26,130. आसितं शयितं भुक्तं सूत रामस्य कीर्तय R. 2,58,10.

भुक्तपूर्विन् (von भुक्त + पूर्व) adj. der früher Etwas (acc.) genossen hat P. 5,2,87, Sch.

भुक्तभोग (भुक्त + 2. भोग) adj. f. आ gebraucht, benutzt R. 2,104,10. Çvetâçv. Up. 4,5, v. l. (Ind. St. 1,428, N.). Bhâg. P. 3,14,25. 5,1,39.

भुक्तमात्र (भुक्त + मात्र), °मात्रे loc. unmittelbar nach dem Essen M. 4,121.

भुक्तवत् (partic. von 3. भुज्) adj. gegessen habend, der gegessen hat: भुक्तवत्सूक्तविशेषु M. 3,111. 244. 253. 6,56. 7,221. Âçv. Gṛhj. 4,7,28. Bhaṭṭ. 3,45.

भुक्तवृद्धि (भुक्त + वृ°) f. das Blähen der Speisen im Magen Suçr. 1,457,1.

भुक्तशेष (भुक्त + शेष) n. die Ueberbleibsel einer Mahlzeit Halâj. 2,171. M. 3,285. R. 2,61,14. °क dass. H. 834.

भुक्तसमुज्झित (भुक्त + स°) n. dass. AK. 2,9,56. H. 426.

भुक्ति (von 3. भुज्) f. 1) das Essen, Geniessen, Genuss; = संभोग Halâj. 5,42. Âçv. Gṛhj. 1,23,15. Kusum. 4,22. °वर्जित ungeniessbar (भोजन) Pańkat. 138,2. Genuss so v. a. Benutzung, Niessbrauch M. 8,252. Jâǵń. 2,22. 27. Spr. 1846. 2182. — 2) Speise Çabdar. im ÇKDr. Spr. 125. Râǵa-Tar. 5,170. — 3) in der Astr. die tägliche Bewegung eines Gestirns Sûrjas. 1,60. 67. 2,46. 47. 48. 50. 51. 64 (भक्ति gedr.). 65. 66. 4,2. 4. 13. 18 (भक्ति gedr.). 5,10. 7,3. 4. 8,14. 9,10. 11. 17. 10,3. 11,10. 13. 14. 12,83. 14,11. 19. Weber, Ǵjot. 85. fg. 88. 107. संवत्सर°, मास°, पक्ष° Jahreslauf, Monatslauf, der in einem halben Monat zurückgelegte Lauf (der Sonne) Bhâg. P. 5,22,8. कालस्य संस्थानभुक्त्या das Durchlaufen der verschiedenen Zeiträume (संस्थान = परमाणवाद्यवस्था, भुक्ति = व्याप्ति Schol.) 3,11,3. — Vgl. तीर°, त्रि°.

भुक्तिपात्र (भु° + पात्र) n. Speiseschüssel Râǵa-Tar. 5,284.

भुक्तिप्रद (भु° + प्रद) m. Phaseolus Mungo (मुद्ग) Lin. Râǵan. im ÇKDr.

भुक्तोच्छिष्ट (भुक्त + उ°) n. Speiseüberbleibsel Halâj. 2,171 (unterschieden von भुक्तशेष).

भुक्त्वासुहित (भु°, absol. von 3. भुज्, + सु°) adj. nach dem Essen satt gaṇa मयूरव्यंसकादि zu P. 2,1,72.

भुग्न s. 1. भुज्.

1. भुज्, भुजति biegen Dhâtup. 28,124. partic. भुग्न P. 8,2,45. Vop. 26, 88. fg. gebogen, gekrümmt, krumm AK. 3,2,21. 40. H. 1457. 1483. Halâj. 4,11. दर्भान्द्विगुणान्भुग्नान् Âçv. Gṛhj. 4,7,8. वायुभुग्नाङ्ग MBh. 13, 2281. क्षुधा भुग्नः 12,4265. भग्नभुग्नवितत्तबाहु Vâsavad. 2,4. न्युब्जो भुग्ने रुजा AK. 2,6,2,12. पाणिरुद्ध Bhaṭṭ. 11,8. भ्रुवौ च भुग्नौ (masc.!) gefurcht Spr. 4036. zur Seite gedrängt 777. °नेत्र verdrehte Augen Verz. d. Oxf. H. 319,a,8. b, No. 758 (भग्ननेत्र gedr.). भुग्न heisst der Saṁdhi von ओ und औ vor nicht-labialen Vocalen R.V. Prât. 2,11. — Vgl. भुजि, भुज्यु, 1. भोग.

— अव einbiegen Kauç. 19. भग्नावभुग्नभूयिष्ठैः (द्रुमैः) niedergebogen MBh. 1,5891.

— प्रत्यव zurückbiegen: दर्भान् Kauç. 20.

— आ einbiegen: पर्यङ्कमाभुज्य mit untergeschlagenen Beinen (sitzen) Lot. de la b. l. 334. आभुग्न gebogen, gekrümmt Ragh. 1,83. Pańkar. 3, 6,11. zur Seite gedrängt Daçak. in Benf. Chr. 198,21. — Vgl. आभोग.

— व्या, partic. व्याभुग्न gebogen: कोशिवक्त्रविलग्नस्तु कृष्णवाङ्कशोभित। व्याभुग्न इव घर्मान्ते चन्द्रार्धकिरणैर्घनः ॥ Hariv. 4313. Prab. 67,11, v. l.

— निस् bei Seite biegen, — schieben, aus der Stelle rücken: ओष्ठौ निर्भुजति verzieht die Lippen Jâǵń. 2,14. Suçr. 2,331,19. 337,3. 338,1.

प्रायो निर्भुज्यते शार्ङ्गमायसं च *drückt sich bei Seite, entwischt* 1, 99, 2. निर्भुग्ने नेत्रे *verdrehte Augen* 2, 402, 11. 17. श्मशाने — निर्भुग्नस्रग्विभूषिते *gebogen* MBh. 13, 6406.

— विनिस् *bei Seite biegen*: वामेनाक्षि विनिर्भुज्य हस्तेन Suçr. 2,353,12.

— परि *umspannen, umfangen*: तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परि भुज VS. 16,11. यस्याजस्रं शवसा मानमुक्थं परिभुजद्रोदसी विश्वतः सीम् ṚV. 1,100,14. परि यदिन्द्र रोदसी उभे अबुभोजीर्महिना विश्वतः सीम् 33,9. तं षोडशभिर्भोगैः पर्यभुजत् Pañkav. Br. 13,5,22. परिभुग्न P. 8,4,31, Sch. *gebogen* Bhaṭṭ. 10,31.

— प्र *beugen*: दक्षिणं जानु प्रभुज्य जुहोति Kauç. 1. Kâṭh. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 10,7,4. Pañkav. Br. 20,2,4. प्रभुग्न P. 8,4,29, Sch.

— वि, partic. विभुग्न *umgebogen* Vjutp. 101.

— प्रवि *umbiegen*: शल्यवारङ्गम् Suçr. 1,101,6.

— सम्, partic. संभुग्न *zusammengebogen* Bhaṭṭ. 4,42.

2. भुज् (= 1. भुज्) s. त्रि°.

3. भुज्, भुनक्ति (भुञ्जति Gṛhjasaṁgr. 2, 30. Spr. 4059. 4844) und भुङ्क्ते (उपभुञ्जसे MBh. 3,15118. भुञ्जते 3. sg. 8085. Hariv. 1173 [die neuere Ausg. भुनक्ति च st. च भुञ्जते]. M. 3,131, wo aber auch der pl. gemeint sein kann) Dhâtup. 29,17 (पालनाभ्यवहारयोः). 3 pl. भुञ्जते und भुञ्जते, ved. भोजते und भोजम्; भुनजामहै, भुञ्ज्याम् (भुञ्जीयाम् MBh. 3,2599. भुञ्जेत् 13, 5044. Ind. St. 3,395, 4. उपभुञ्जीतम् MBh. 3,227); बुभोज und बुभुजे, बुभुज्महे, बुभुजिरे; भोक्ष्यति und भोक्ष्यते Kâr. 2 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10; अभुक्त, ved. भुजेम; भुक्त्वा, भोक्तुम्, भोजसे ṚV. 1,55,3. 8,54,3. Vâlakh. 3,3. 1) *geniessen, Etwas zu geniessen haben*, sowohl *zu Nutzen haben, mit Vortheil besitzen*, als vom *Genuss von Speisen*; in der älteren Sprache mit dem instr. ṚV. 1,138,3. शश्वद्धि वं ऊतिभिर्वृभुज्महे 8,56,16. 7,81, 5. अरुणेभिर्यो जनेभिर्भुञ्जत्ता 6, 62, 6. भेषजेन AV. 6, 24, 3. येन जना उभये भुञ्जते विशः ṚV. 2,24,10. 10,19,6. ये भुञ्जते अपृणन्तो न उक्थैः 5,42,9. ऊर्वं येना नु कं मानुषी भोजते विट् 1,72,8. न तैर्भुञ्जते *man geniesst* d. h. *isst sie nicht* Ait. Br. 4,22. ऊर्जा TS. 5,2,8,7. 6,7,4,1. Shaḍv. Br. 2,1. Çat. Br. 2,2,2,13. 3,9,3,27. 9,4,2,11. यदि यज्ञाङ्गैर्भोक्ष्यमाणा भवन्ति Çâṅkh. Çr. 18,24,13. TS. 2,5,2,7. Kaush. Up. 4,20. तेन भुक्षीय (prec. aor.) *das möchte ich geniessen* Âçv. Gṛhj. 1,23,19. Pañkav. Br. 1, 1, 1. अनन्तरं सा भुञ्जीत (वै भुञ्जाना die neuere Ausg.) पयसा वा घृतेन वा Hariv. 7876. अयाचितेन 7879. In der späteren Sprache und zwar schon in den Sûtra mit dem acc. construirt und gewöhnlich med. *essen, verzehren*, ohne Object *seine Mahlzeit halten*; med. P. 1,3,66. न पक्षिमांसं भुञ्जीत Gobh. 3,2,41. Çâṅkh. Gṛhj. 3,1. 2,6. Lâṭj. 8,2,9. 6,30. M. 1,104. 3,116. 170. 238. 4,62. 222. 11,155. Bhag. 2,5. Hariv. 13961. R. 1,13,17. 18,59, 14. 65,5. 2,24,3. Suçr. 1,244,15. Kâm. Nitis. 14, 63. Spr. 180. 2445. भुञ्जानाः पवनं सरीसृपगणाः 2053. 3056. 4131. Kathâs. 28,126. 43,63. 45, 230. Mârk. P. 114,28. धान्यं बुभुजे विद्रान्नृपः Râǵa-Tar. 1,246. कथं सदसि भोक्तारो हविस्तस्य सुरर्षयः R. 1,59,13. यस्य भुञ्जीत श्राद्धम् M. 3,146. 222. 249. अघं स केवलं भुङ्क्ते यः पचत्यात्मकारणात् 118. न भिन्नभाण्डे भुञ्जीत 4,65. शयनस्थो न भुञ्जीत 74. 3, 236. MBh. 1,7623. Spr. 1103. 2663. R. 3,53,7. भोक्ष्यसे धुरि चान्येषाम् so v. a. *du wirst bei der Tafel obenan sitzen* Kathâs. 5,113. 7,48. 45,221. 49,15. Râǵa-Tar. 6,262. Bhâg. P. 9,21,7. Mârk. P. 26,14. Prab. 43,10. मत्तक्रुद्धातुराणां (sc. अन्नं) च न भुञ्जीत M. 4,207. भुञ्जान 2,195. 3,115. 176. Suçr. 1,118,6. अ° R. 1,64,20. भुक्त्वा *gegessen habend, nach der Mahlzeit* M. 2,53. 98. 4,129. Spr. 2052. Kathâs. 44,107. Pañkar. 1,2,75. अ° Gobh. 4,5,20. R. 1, 65,6. भोजं भोजं व्रजति = भुक्त्वा भुक्त्वा व्र° P. 3,4,22, Sch. भोक्तुम् M. 7, 216. Hiḍ. 3,17. Bhâg. P. 9,21,5. act.: धेनुश्चानडुहश्च भूयिष्ठं भुङ्क्तः *fressen am meisten* Çat. Br. 3,1,2,21. Pañkav. Br. 25,1,13. भुङ्क्ष्व MBh. 1,7132. भुञ्जति Spr. 4844. भुञ्जन्ति 2853, v. l. भुञ्जीयाम् MBh. 3,2599. बुभुजुः 7, 2308. Hariv. 8438. समानमेकपात्रे तु भुञ्जेन्नान्नम् (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 13,5044. भुञ्जता (partic.) Mârk. P. 51,33. pass.: सर्वः सर्वदा । अनेकयुद्धजयिनः प्रतापादेव भुज्यते *wird verspeist* so v. a. *zu Nichte gemacht* Spr. 938. impers.: भक्ष्यतां भुज्यताम् MBh. 1,7649. R. 1,13,13. बुभुजे Bhaṭṭ. 14,92. भुक्तं तेन P. 3,4,76, Sch. भुक्त ओदनस्तेन ebend. AK. 3,2,60. M. 2,55. 3,144. 170. अज्ञातभुक्त 5,21. 11,160. अर्धभुक्त Mârk. P. 22,38. *geniessen* in allgemeinerer Bed., in Verbindung mit einem Object, das keine Speise ist: भोगान्भुङ्क्ते Spr. 3756. 5010. R. Gorr. 2,35,38. 3, 53,3. 54,18. Kathâs. 39,161. Mârk. P. 61,64. 110,33. Vet. in LA. (II) 36,1. भोगा न भुक्ता वयमेव भुक्ताः (*ausgebeutet*) Spr. 2070. भुक्तभोगा adj. Ind. St. 1,428, N. बुभुजे विषयान् Brahma-P. in LA. (II) 54,22. Bhâg. P. 7,3,33. उपच्छन्नान्बहून्कामांस्ते भुञ्जन्ति MBh. 1,5006. भोक्तुं फलं वाञ्छितम् Spr. 2487. लक्ष्मीम् 4947. अर्थम्, मित्रवर्गम्, ऐश्वर्यं कुलान्वितम्, श्रियम् MBh. 13,309. 3,10618. Spr. 5010. Kathâs. 32,181. 38,40. विरजांसि च वासांसि दिव्याश्चित्राः स्रजस्तथा । भूषणानि च मुख्यानि देवान्प्राप्य तु भुङ्क्ष्व वै ॥ MBh. 3,2167. आयुष्यम्, यशस्यम्, श्रियम्, ऋतम् M. 2,52. त्रैलोक्यविजयं पुत्र (so ist mit der ed. Bomb. zu lesen) सह भोक्ष्यसि R. 1,46,14. भोक्तुं रूपम्, कुन्दम् Çâk. 115, v. l. Megh. 19. प्रीतिम् R. 1, 70,4. सुखानि Kathâs. 45,374. तृष्णाविनयनम् MBh. 15,15. व्यसनम् 2, 2608. स्थानयोनिशतम् Vṛddha-Kâṇ. 13,20. राज्यं समृद्धम् Bhag. 11,33. R. 1,31,4. 2,61,15. 66,3. 82,6. R. Gorr. 2,8,28. Pañkat. 202,20. तस्य राज्यं न्यासमिवाभुनक् so v. a. *besass die Herrschaft, benutzte sie aber nicht* Ragh. 12,18. आधिम् *benutzen* M. 8,144. 150. Jâǵñ. 2,90. धेनुम्, उष्ट्रम् u. s. w. M. 8,146. fg. 168. क्षेत्रम् Spr. 1846. (भूमेः) परेण भुज्यमानायाः Jâǵñ. 2,24. ग्रामसंचयम् so v. a. *die Einkünfte von ihnen erhebend* Vid. 60. M. 7,119. Râǵa-Tar. 3,356 (act.). एवं राष्ट्रमुपायेन भुञ्जानो लभते फलम् Spr. 4917. Dhûrtas. in LA. 96,4. पृथिवीम्, महीम्, मेदिनीम् u. s. w. *die Erde geniessen* so v. a. *den Nutzen von ihr haben, sie beherrschen* (von Fürsten gesagt); med. M. 7,148. Bhag. 2,37. MBh. 4, 206. 5,558. Kâm. Nitis. 1,58. Spr. 2245. 2829. Ragh. 3,4. 8,7. 15,1. Mârk. P. 133,4. act. M. 9,67. Ragh. 18,3. Çâk. 48. Bhâg. P. 1,17,27. Mârk. P. 111,17. Râǵa-Tar. 1,196. भुक्तं भुङ्क्ष्व 1,273. 311. भुक्त्वा राजभिर्वसुंधरा Ragh. 4,7. Spr. 193. कालकन्यापि बुभुजे पुरंजयपुरं बलात् *setzte sich in den Besitz* Bhâg. P. 4,28,3. *Jmd geniessen* so v. a. *sich zu Nutzen machen, ausbeuten*: देवीं संप्रति भुज्महे Kathâs. 32,140. 34,206. 43,65. Bhâg. P. 1,16,21. भोगा न भुक्ता वयमेव भुक्ताः Spr. 2070. *Jmd geschlechtlich geniessen*: सुरूपं वा विरूपं वा पुमानित्येव भुञ्जते (स्त्रियः) 1561. 1647. व्यञ्जनैस्तु समुत्पन्नैः सोमो भुञ्जति (भुङ्क्ते हि Spr. 2907) कन्यकाम् Gṛhjasaṁgr. 2,30. स्त्रियः पूर्वं सुरैर्भुक्ताः सोमगन्धर्ववह्निभिः । भुञ्जते मानुषाः पश्चात् Spr. 3301. 5010. MBh. 1,3901. 7268. रुदती प्रसभं भुक्ता Hariv. 9964. Bhaṭṭ. 6,136. किं तया क्रियते लक्ष्म्या या वधूरिव केवला । या न वेश्येव सामान्या

पथिकैरपि भुज्यते ॥ Spr. 677. 4677. — 2) *Etwas* (acc.) *zu geniessen* — so v. a. *zu büssen haben bei Jmd* (gen.), *den Lohn für Etwas* (acc.) *davontragen;* act.: मा व एनो अन्यकृतं भुजेम RV. 6,51,7. 7,52,2. 4,3,13. मा त एनस्वन्तो यक्षिन्भुजेम 7,88,6. मा कस्य यक्षं भुजेमा तनूभिः 5,70,4. भुनक्त्येकः (Conj. für भुङ्क्त्येकः) शुभाशुभम् Spr. 4059. med.: यस्यां यस्यामवस्थायां यत्करोति शुभाशुभम्। तस्यां तस्यामवस्थायां भुङ्क्ते जन्मनि जन्मनि ॥ MBh. 13,347 (vgl. Spr. 4864). स्वानि पुण्यानि भुञ्जानाः R. 2, 27,4. स पापं केवलं भुङ्क्ते Mârk. P. 29,31. pass.: कृतं फलति सर्वत्र नाकृतं भुज्यते क्वचित् Spr. 5077. Mit instr. der Sache: माहं राजन्नन्यकृतेन भोजम् RV. 2,28,9. — 3) act. *Jmd* (acc.) *zu Nutzen sein, zu Gute kommen, frommen, dienen:* तान्न भुनक्ति श्रुतं तत् Nir. 2,4. RV. 10,89, 17. न हैव तद्यजमानं भुनक्ति Ait. Br. 3,46. यज्ञो सर्वाणि भूतानि भुनक्ति Çat. Br. 9,4,1,11. 1,2,17. लोकः पच्यमानश्चतुर्भिर्धर्मैर्ब्राह्मणं भुनक्ति 11, 5,7,1. यथा ह वै बहवः पशवो मनुष्यं भुञ्ज्युरेवमेकैकः पुरुषो देवान्भुनक्ति 14,4,2,22. 28. 3,26. भुञ्जन्त्येनं विडुपतिष्ठते TS. 2,1,4,8. किं मा भुञ्ज्याः *wozu kannst du mir dienen?* 4,12, 6. TBr. 3,7, 6, 1. Kathop. 6,19 = Taitt. Up. 2,1. Kaush. Up. 4,20 (v. l. med.). भुज् in dieser Bed. wird von den Commentatoren durch पालय् erklärt, womit zu vergleichen ist, dass nach P. 1,3,66 भुज् im med. gebraucht wird, wenn es eine andere Bedeutung als अवन hat. Für diese letzte Bed. führt aber der Schol. das Beispiel मही भुनक्ति auf; vgl. Vop. 23,49. — 4) in der Astr. *durchlaufen*, mit dem acc.: (ग्रहाः) भानि भुञ्जते Sûrjas. 1,26. 12,76. fg. Weber, Gjot. 42. यावन्नभोमण्डलं भुञ्जीत Bhâg. P. 5,22,7. अर्कस्य संवत्सरभुक्तिम् 8. act. Schol. zu Sûrjas. 1,26. 3,64. भुक्त Sûrjas. 3,45. 49. Weber, Gjot. 21. 112. भुक्तः कालः *die durchlaufene —, verlebte —, abgelaufene Zeit* Râga-Tar. 1,50. त्रसरेणुत्रिकं भुङ्क्ते यः कालः सा त्रुटिः स्यात् *durchlaufen, erfüllen* Bhâg. P. 3,11,6. यो (कालः) भुङ्क्ते परमाणुताम् 4. स्वं स्वं कालं मनुर्भुङ्क्ते साधिकां ह्येकसप्ततिम् 23. (कल्पः) भुञ्जन्मनूंश्चतुर्दश so v. a. *währt* ebend. — In der folgenden Stelle ist eine Verwechselung zwischen भुज् und युज् (vgl. weiter unten u. उप) anzunehmen: निर्वेदस्तु न कर्तव्यो भुञ्जानेन (lies युञ्जानेन; der Schol. ergänzt योगैश्वर्यम् zu भुञ्जानेन) कथं च न MBh. 14,562. — Vgl. अभुञ्जत्, भुक्त, भुक्ति, भुजिष्य, भोक्तर्, भोक्तव्य, 2. भोग, भोग्य, भोजक, भोजन, भोजिन्, भोज्य.

— caus. act. 1) भोजयति (P. 1,3,87. Vop. 22,2) *Jmd Etwas essen lassen, speisen mit;* mit doppeltem acc. (P. 1,4,52. Vop. 5,5) oder mit acc. der Person und instr. der Sache. Kâtj. Çr. 4,6,10. 25,8,1. सर्पिर्मधुभ्यामृत्विजो भोजयेत् Lâtj. 3,6,8. ऋत्विजो ब्रह्मौदनं भोजयित्वा 9,9,8. Kauç. 6. 17. 24. 43. 61. Âçv. Gṛhj. 1,22,18. 2,3,13. Pâr. Gṛhj. 2,2. वैश्यशूद्रौ भोजयेत् M. 3,112—114. 125. 129. Jâgn. 1,108. MBh. 1,4965. 4,539 (पात्रीहस्ता — भोजयत्त्युत mit der ed. Bomb. zu lesen). 595. Hariv. 9753. Daç. 2,33. R. 2,61,12. Kathâs. 36,22. Pankar. 3,14,24. Râga-Tar. 1,164. Bhâg. P. 7,15,3. Pankat. 26,20. Çuk. in LA. (II) 34,19. न वै स्वयं तदश्नीयादतिथिं यन्न भोजयेत् Spr. 4355. MBh. 14,1852. R. 3, 16,15. स्वादु च भोजिता Kathâs. 21,51. Bhâg. P. 9,4,34. Pankar. 1,6, 52 (नारदं st. नारद zu lesen). द्विजातेः संस्थितस्य तु। अदैवं भोजयेच्छ्राद्धम् M. 3,247. कृपान् — अभोजयन् — भोज्यम् R. 2,91,53. fg. (100,52 Gorr.). भोजयेत् — अन्नाद्येनासकृच्चैतान् M. 3,233. MBh. 3,1007. Varâh. Bṛh. S. 46,32. Pankat. 121,12. Hit. 25,16, v. l. 31,21. भोजयते (ohne Ergänzung) aus metrischen Rücksichten (भुञ्जापयति v. l.) Spr. 1103. *Jmd Etwas geniessen lassen:* (दंपती) भोगानिष्टान् — भोजयामास ad Megh. 113. भोजयिष्यामि भवतीं भुवनत्रयम् Bhaṭṭ. 8,83. Vgl. भोजनीय. — 2) भुञ्जापयति Spr. 1103, v. l.

— desid. *zu essen wünschen, hungrig sein:* अन्नं बुभुक्षमाणः MBh. 13, 5009. राजन्मे दीयतामन्नं सगणाय बुभुक्षते Bhâg. P. 9,21,8. *zu geniessen wünschen:* न स राज्यं बुभुक्षति MBh. 1,5667. — Vgl. बुभुक्षा, बुभुक्षित (auch Nir. 7,13. Suçr. 1,242,1. 244,15. Pankar. 4,3,202), बुभुक्षु.

— intens. बोभुज्यते mit pass. Bed. *vielfach verspeist werden:* बोभुज्यते ऽतिथिसुहृत्स्वजनैः सदान्नम् Varâh. Bṛh. S. 19,18 (पेपीयते ebendas. ist gleichfalls pass.; hiernach sind u. 2. पा intens. die Worte «mit pass. Bed.» eine Zeile höher vor पेपीयते zu stellen).

— अधि *verspeisen:* श्राद्धानि नो ऽधिबुभुजे प्रसभं तनूजैर्दत्तानि (Worte der Manen) Bhâg. P. 7,8,44. *geniessen:* अधिभुज्यमानम् — रिक्थं पितृपैतामहम् Bhâg. P. 5,7,8. राज्यमिदं स्वेच्छयाधिभुज्यताम् (उपभुज्यताम् v. l.) Hit. 130,4.

— अनु 1) *den Lohn für Etwas* (acc.) *geniessen:* एको ऽनुभुङ्क्ते सुकृतमेक एव च दुष्कृतम् Spr. 3822. — 2) *geniessen:* दुर्विनयवृक्षफलमनुभुङ्क्ष्व Pankat. 259,15. भोगान् Bhâg. P. 7,10,10. अन्वभुङ्क्त — चन्द्रिकाम् Ragh. 19,39. मण्डनान्मण्डनमन्वभुङ्क्त *sie ward eines Schmuckes nach dem andern theilhaftig* Kumâras. 7,5. — 3) *durchlaufen* (in astr. Sinne): (अङ्गारकः) त्रिभिस्त्रिभिः पक्षैरेकैकशो राशीन्द्वादशानुभुङ्क्ते Bhâg. P. 5,22,14.

— अभि *Jmd* (acc.) *nützlich sein, dienen:* इमे लोका अन्योऽन्यमभिभुञ्जन्ति Çânkh. Çr. 16,21,21.

— आ s. आभोगि und vgl. आभोजिन् in भुजगाभोजिन्.

— उप 1) *geniessen, essen, verspeisen, verzehren:* यथा कथंचित्पिण्डानां चत्वारिंशच्छतद्वयम्। मासेनैवोपभुञ्जीत Jâgn. 3,325. रसायनम् Spr. 2951. तान्मृतानपि क्रव्यादाः कृतघ्नान्नोपभुञ्जते 5124. घृतं मधु पयस्तोयं दधीनि रसवन्ति च। फलं मूलं च सुस्वादु द्विजास्तत्रोपभुञ्जते ॥ MBh. 7,2311. Hariv. 7839. R. 2,30,16. 61,5 (med. ed. Bomb.). तरुणाः संतप्ता नोपभुञ्जते *essen nicht* 114,12. R. Gorr. 2,55,19. Ragh. 2,65. Bhaṭṭ. 8,40. सो (मार्जारः) ऽथ डिण्डिकं (मूषिकं) ह्युपभुक्तवान् MBh. 5,5443. 13, 227. Mârk. P. 23,72. पयः पूर्वैः स्वनिश्वासकवोष्णमुपभुज्यते Ragh. 1,67. Spr. 3848. Râga-Tar. 1,217. Mârk. P. 14,85. Hit. 122,15. अर्धोपभुक्तेन बिसेन Kumâras. 3,37. Pankat 104,6. त्वङ्गत्तुरंगसंघातखुराग्राङ्कनखण्डिता। पथि तस्याभवद्भूमिरुपभुक्तेव भूपतेः ॥ *wie verzehrt* Kathâs. 18,7. आशया संचितं द्रव्यं कालेनैवोपभुज्यते MBh. 13,7592. अनुपभुज्यमानश्च निष्प्रयोजन एव सः (अर्थः) Hit. 46,8, v. l. तपसामुपभुञ्जानाः फलानि *geniessend* Kumâras. 6,16. भोगम् Kathâs. 28,118. Pankat. 130,21. विषयान् Spr. 1652. पित्रा दत्तं यथाभागमुपभोक्तुं त्वमर्हसि R. 2,101,26. fg. Kathâs. 38,36. Bhâg. P. 7,14,7. युष्मदायत्तं राज्यमिदं स्वेच्छयोपभुज्यताम् Hit. 130,4, v. l. पाण्डवेयानि रत्नानि त्वमप्याप्युपभुञ्जसे MBh. 3,15118. Hariv. 7193 (act.). उपभोक्ष्यामि तद्वनम् 8271. नान्योपभुक्तनवयौवनभारसारा Kaurap. 33. रतक्रीडासुखम् Kathâs. 45,181. दुःखम् R. Gorr. 2,34,25. Mârk. P. 21, 40. लोकानुपभोक्ष्यसि पुष्कलान् MBh. 1,8343. मम प्रभावाच्च गवामयुतान्युपभोक्ष्यथ Hariv. 3881. क्षितिपतिरुपभुङ्क्ते त्रिवर्गं चिराय Kathâs. 13,95. पानशय्यासनान्यस्य कूपोद्यानगृहाणि च। अदत्तान्युपभुञ्जानः *benutzend,*

gebrauchend M. 4,202. उपभुक्तं यथा वासः R. 3,37,19. DAÇAK. in BENF. Chr. 189,21. राष्ट्रम् so v. a. *Abgaben im Reiche erheben* Spr. 2951. धर्मवाणिजका ह्येते ये धर्ममुपभुञ्जते *leben von* MBH. 13,7595. तयोपभुज्यमानां पुरीम् so v. a. *beherrscht* BHÂG. P. 4,28,4. *Jmd benutzen:* अहं च कुरुराज्यं च यथेष्टमुपभुज्यताम् MBH. 1,5392. प्रेष्यवत्पाण्डुपाञ्चालानुपभोक्ष्यामहे ततः 7,8267. स्त्रीरत्नमुपभुङ्क्ष्व माम् so v. a. *der Liebe pflegen* HARIV. 11262. KATHÂS. 17,91. 32,150. 152. 168. 45,360. Spr. 3833. MÂRK. P. 70,7. PAÑKAT. 45,12 (53,20 ed. orn.). MALLIN. zu RAGH. 19,3. या (लक्ष्मीः) न वेश्येव सामान्या पथिकैरुपभुज्यते Spr. 677, v. l. तथेमामुपभुञ्जतः (gen. partic.) MÂRK. P. 113,21. तेनोपभुज्यमानं शरीरम् (स्त्रियाः) KATHÂS. 38,36. Es liegt nahe da, wo युज् mit उप die Bed. *essen, verspeisen* hat, eine Verwechselung mit भुज् anzunehmen, aber an den vielen Stellen, die WESTERGAARD anführt, liest die ed. Bomb. des MBH. nur 1,6221 उपभोक्ष्यति st. उपयोक्ष्यति; vgl. u. भुज् simpl. am Ende. — 2) *den Lohn für Etwas* (acc.) *haben:* मानसं मनसैवायमुपभुङ्क्ते शुभाशुभम्। वाचा वाचा कृतं कर्म कायेनैव च कायिकम्॥ M. 12,8. स्वकृतं ह्युपभुज्यते R. 6,98,29. — 3) act. *Jmd* (acc.) *zu Nutzen sein, dienen:* उप वयं तं भुञ्जामो (= पालयामः ÇAṀK.) ऽस्मिंश्च लोके ऽमुष्मिंश्च KHÂND. UP. 4,11,2. — Vgl. उपभुक्तधन, उपभोक्तर् fgg. — caus. *zu geniessen geben:* रसानुपभोजयेत् SUÇR. 2,441,11.

— प्रत्युप *geniessen, verspeisen:* गृहेषु बलिकर्माणि प्रेताः समुपभुञ्जते R. 6,11,39. — Vgl. प्रत्युपभोग.

— समुप *geniessen* so v. a. *der Liebe pflegen mit* (acc.): वश्यां कुमारीं बलतो ये तां समुपभुञ्जते MBH. 13,2482. Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,26. — Vgl. समुपभोग.

— परि 1) *Etwas* (acc.) *vorweg essen:* परोच्छिष्टं च यद्भुक्तं परिभुक्तं च यद्भवेत् MBH. 13,1579. — 2) *Jmd* (acc.) *beim Essen übergehen, ohne Essen lassen:* अपि स्वित्पर्यभुङ्क्थास्त्वं संभोज्यान्वृद्धबालकान् BHÂG. P. 1,14,43. — 3) *verspeisen:* (शरीरं मे) बलिमिव परिभोक्तुं वायसास्तर्कयन्ति MṚKKH. 157,11. *geniessen, benutzen, gebrauchen:* यदि मे स पुत्र इमं धनस्कन्धं परिभुञ्जीयात् SADDH. P. 4,11,*a*. अपरिभुक्त 10,*b*. सुरवधूपरिभुक्तलतागृहाः KIR. 5,5. ÇÂK. 41,17. 115. प्रियेण परिभुक्तमवेक्ष्य गात्रम् ṚT. 4,16. प्रियजनपरिभुक्त (दुकूल) SÂH. D. 43,10. परिभुक्तामिव स्रजम् R. GORR. 2,62,24. निर्माल्यदाम परिभुक्तमनोज्ञगन्धम् (so ist zu lesen) ṚT. 4,15. जीर्णं च परिभुक्तं च यातयाममिदं द्वयम् AK. 3,4,23,147. — st. परिभुज्यन्तम् MBH. 11,97 liest die ed. Bomb. परिभृज्यन्तम् (d. i. °भृज्ज्यन्तम्). Vgl. परिभोक्तर् fg. — desid. partic. परिबुभुक्षित *überaus hungrig* MBH. 9,1483. Kann auch in परि + बु° zerlegt werden.

— प्र 1) *zu essen anfangen:* प्रभुक्त ओदनः P. 1,2,21, Sch. — 2) *dienstfertig sein:* आ घा योषेव सूनर्युषा याति प्रभुञ्जती ṚV. 1,48,5.

— प्रति *geniessen:* अस्यावहासस्य फलं प्रतिभोक्ष्यथ MBH. 9,1863. — Vgl. प्रतिभोग.

— वि, partic. in भुक्तविभुक्त gaṇa शाकपार्थिवादि aus SIDDH. K. zu P. 2,1,69.

— सम् 1) *zusammen geniessen, geniessen:* दध्योदनं संभुञ्जीयाताम् ÇÂÑKH. ÇR. 1,17,7. अपथ्यैः सह संभुक्ते व्याधिरन्नरसे यथा DAÇ. 2,57. संभोक्तुं विषयान् Spr. 1337. परैः संभुज्यते राज्यम् 1728. *fleischlich geniessen:* समभुज्यत ताभिः स यथेच्छम् RÂGA-TAR. 2,106. सुगन्धादित्यम् — संबुभुजे 5,283. संभुक्तभूरिजारा 6,321. — 2) *sich nützlich erweisen:* सर्वान्यज्ञान्संभुञ्जती *bei allen Opfern dienend* AV. 3,10,7. — Vgl. संभोग u. s. w. — caus. *Jmd* (acc.) *speisen mit* (instr.) JÂGÑ. 1,105. BHÂG. P. 9,5,18. अतिथीनन्नपानेन भृत्यानत्यशनेन च। संभोज्य MBH. 3,12672.

4. भुज् (= 3. भुज्) 1) f. *das Nutzenbringen, Zugutekommen, Frommen; Genuss, Vortheil, Nutzen* (dat. zugleich als inf. zu betrachten): कुवे तुविष्टमा भुजे ṚV. 5,73,2. कस्ते उषो भुजे मर्तो अमर्त्ये 1,30,20. भुजे मंहिष्ठमभि विप्रमर्चत 51,1. 127,8. 11. नि मातरा नयति रेतसे भुजे *seminis profectui* (durch Attraction) 155,3. इषे भुजे 8,20,8. 10,48,9. 5,48,11. येषां नाम त्वेषं शश्वतामेकमिद्भुजे 8,20,13. आ जामिरत्के अव्यत भुजे (von BENFEY auf भुज zurückgeführt) न पुत्र ओण्योः 9,101,14. इन्द्र दृह्यं मघवन्त्वावदिद्भुजे 10,100,1. तासामेकामदधुर्मर्त्ये भुजम् 3,2,9. या इन्द्र भुज आभरः स्वर्वा असुरेभ्यः 8,86,1. मातरा भुजमा रीरिषो नः 1,104,6. वस्वीरू षु वां भुजः 5,74,10. अग्निमीळे भुजां यविष्ठम् 10,20,2. त्रिधाम यासां भुजो धेनूनां न 22,13. इन्द्रे भुजं शशमानास आशत 92,7. आत्मना भुजमश्नुताम् so v. a. *möge er seines Lebens froh werden* AV. 8,2,8. — 2) adj. am Ende eines comp. *a*) *geniessend, essend* H. 7. यज्ञशिष्टामृत° BHAG. 4,31. शेष° M. 3,117. श्राद्ध° 250. 4,109. कालपक्व° 6,17. भैक्ष° 11,178. 255. विड्भुज् 12,56. पूय° 72. घृत° JÂGÑ. 3,26. अनिर्दिष्ट° HARIV. 11136. अमृष्ट° R. 1,6,8. कृमि° Spr. 411. अपथ्य° 1195. तृणाङ्कुर° 2460. पवन° 4723. असृक्पिशित° VARÂH. BṚH. S. 15,27. मृष्टान्नमधुर° 16,28. मांस° 45,15. 47,25. — VID. 247. KATHÂS. 33,134. RÂGA-TAR. 4,643. 6,69. BHÂG. P. 4,7,4. MÂRK. P. 14,84. PAÑKAT. 102,4. LA. (II) 87,2. विविधाहारपानगेयादिभोग° *geniessend* KATHÂS. 44,81. शमसौख्य° Spr. 1055. परदार° MÂRK. P. 14,74. in Verbindung mit Wörtern, die *Erde* bedeuten, *König, Fürst* H. 4. काश्यपी° RÂGA-TAR. 1,45. Ausnahmsweise nicht mit seinem obj. componirt: न प्रकामभुजः श्राद्धे RAGH. 1,66; vgl. अग्र°. — *b*) *den Lohn für Etwas geniessend:* किल्बिष° MÂRK. P. 29,30. — *c*) *Nutzen bringend, frommend:* विश्व° MAITRJUP. 5,1. 6,9. — *d*) *durchlaufend, erfüllend:* व्यक्त° (काल) BHÂG. P. 3,11,3. अविशेष° (काल) 4. — Vgl. अ°, अग्र°, अन्न°, अमृत°, कण°, कण्टक° (HIT. 121,16), क्रव्य°, क्षिति°, क्षितितलव°, क्षोणि°, क्ष्मा°, जगती°, तरु°, देह°, धारा°, पाणि°, पिशित°, पुरु°, पृथिवी°, पृथ्वी°, फणि°, बलि°, बहु° (auch SUÇR. 2,542,5), भाग°, भिक्षा°, भुजंग°, भू°, भूमि°, भेक°, भैक्ष°, मित°, यज्ञ°, यज्ञांश°, लेप°, वेतन°, स्तन°, हविर्भुज्, हविष्य°.

भुज (von 1. भुज्) P. 7,3,61. 1) m. *Arm*, = बाहु AK. 2,6,2,31. H. 589. an. 2,74. MED. ǵ. 12. fg. HALÂJ. 2,367. = पाणि, कर P. 7,3,61. H. an. MED. भुजयोः सारमर्पय MBH. 1,6029. दाशानां भुजवेगेन — तूर्णं पारमवाप्नुयात् 5875. न दैवाद्भुजसंश्रयात् 13,334. SUÇR. 1,126,2. 278,2. भुजंगदीर्घेषु भुजेषु KÂM. NÎTIS. 15,59. भुजे भुजंगेन्द्रसमानसारे भूयः स भूमेर्धुरमाससञ्ज RAGH. 2,74. स्वभुजादवतारिता — धूर्जगतो गुर्वी 1,34. भुजोच्छिन्नरिपु 2,23. भुजार्जितानां च दिगन्तसंपदाम् 3,10. सुरद्विपास्फालनकर्कशाङ्गुलौ भुजे 55. प्रियतमभुजालिङ्गन MEGH. 71. कण्ठच्युतभुजलताग्रन्थि 95. ज्ञास्यसि कियद्भुजो मे रक्षति मौर्वीकिणाङ्क इति ÇÂK. 13. VID. 213. °जय HIT. 120,6. भुजान्विफलानेतान्बिभ्रती KATHÂS. 42,79. उद्युक्तभुजप्रताप DHÛRTAS. in LA. 67,1. °तरुवनच्छाया Spr. 4666. MEGH. 37. भुजयोरन्तरम् (vgl. भुजान्तर) so v. a. *Brust* Spr. 5327. भुजा f. AK. TRIK. 2,6,26. 3,5,18. MED. HALÂJ. VAIǴ. bei MALLIN. zu ÇIÇ. 7,71. भुजालता ÇIÇ. 7,71; vgl. भुजाक-

घट, भुजादल, भुजामध्य, भुजामूल. Am Ende eines adj. comp. f. आ: चतुर्भुजा MBh. 4, 185. R. 1, 45, 42. एकीकृतभुजाः सर्वाः सुषुपुस्तत्र योषितः 5, 13, 58. मृणालनालललितभुजा Kathâs. 4, 6. — 2) m. *Rüssel* (eines Elephanten) MBh. 3, 15736. — 3) m. *Seite eines Dreiecks, Vierecks oder Polygons* (प्रतिभुज *die gegenüberstehende Seite* Colebr. Alg. 295). Colebr. Alg. 58. Schol. zu Kâtj. Çr. 8, 5, 11. *base of triangle* Sûrjas. 4, 20. 10, 15 (भज gedr.). *base of shadow* 3, 5. 14. 15. 23—25. — Vgl. अष्टादशभुजा, करवीर°, दश°, वक्रभुज, भद्र°, महा°.

भुजकोटर (भुज + को°) m. *Achselgrube* H. 589.

भुजग (भुज *Krümmung, Biegung* + 1. ग) 1) m. = भुजंग *Schlange* Vop. 26, 61. AK. 1, 2, 1, 7. Trik. 1, 2, 4. 3, 3, 65. H. 1303. Halâj. 3, 18. MBh. 3, 2390. Megh. 61. 109. °प्रकोप Varâh. Bṛh. S. 19, 9. Spr. 764 (nach der verbesserten Lesart). LA. (II) 91, 19. सभुजगा adj. f. (भू) MBh. 7, 6180. भुजगी f. *Schlangenweibchen* Spr. 1065. Kathâs. 34, 181. 37, 143. — 2) f. ई *ein best. Strauch*, = सर्पिणी Râǵan. im ÇKDr. u. सर्पिणी; vgl. भुजंगी.

भुजगदारण (भु° + दा°) m. *Zerreisser von Schlangen*, Bein. Garuḍa's Çabdar. bei Wils. (ÇKDr. angeblich nach Trik.).

भुजगपति (भु° + प°) m. *Schlangenfürst* Vâsavad. 239, 1, v. l.

भुजगपुष्प (भु° + पु°) m. = भुजंगपुष्प Suçr. 2, 482, 4.

भुजगराज (भु° + राज) m. *Schlangenfürst*, Bein. Çesha's Kir. 5, 4. Davon denom. °राजय्, °राजयते *zum Schlangenfürsten werden* Vâsavad. 239, 1.

भुजगशिशुसृत (भु° - शिशु + सृ°) adj. *den Gang einer jungen Schlange habend;* f. आ *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑–, ⏑⏑ Ind. St. 8, 170. 176. 199. 368.

भुजगान्तक (भु° + अन्तक) m. *Vernichter von Schlangen*, Bein. Garuḍa's Râǵan. im ÇKDr.

भुजगाभोजिन् (भुजग + आ°) m. *Verspeiser von Schlangen*, Bein. Garuḍa's Râǵan. im ÇKDr.

भुजगाशन (भुजग + अ°) m. dass. Trik. 1, 1, 43.

भुजगेन्द्र (भुजग + इ°) m. *Schlangenfürst, eine grosse Schlange* MBh. 1, 7212. दशन्यां भुजगेन्द्राश्च स्वपन्ते वायुभोजनाः Verz. d. Oxf. H. 46, *b*, 1.

भुजगेश्वर (भुजग + ई°) m. *Fürst der Schlangen*, Bein. Çesha's Hariv. 4430.

भुजंग (भुजम्, absol. von 1. भुज्, + 1. ग) 1) m. *a*) = भुजग *Schlange* AK. 1, 2, 1, 7. Trik. 3, 3, 65. H. 1303. an. 3, 129. Med. g. 45. Halâj. 3, 18. 22. Daç. 1, 18. Suçr. 1, 333, 18. 2, 532, 1. Ragh. 1, 80. LA. (II) 89, 22. Dhûrtas. 92, 11. Kâvjâd. 2, 188. 346. अभुजंगवत् 322. भुजंगी f. *ein Schlangenweibchen, Schlangenjungfrau* MBh. 4, 258. Kathâs. 33, 65. Râǵa-Tar. 3, 108. कुण्डलिनी Verz. d. Oxf. H. 235, *a*, 26. — *b*) Bez. *der Zahl acht* Sûrjas. 1, 32. 2, 15. — *c*) *der Liebhaber einer Buhldirne* Trik. H. 519. H. an. Med. Halâj. 2, 227. वारविलासिनी° Sâh. D. 8, 13. या भुजंगभोगसक्तचित्ता Ind. St. 8, 370, 8. Kâvjâd. 2, 346. *der liederliche Gefährte eines Fürsten* 188. अभुजंगवत् 322. — *d*) *ein best.* Daṇḍaka-*Metrum* Ind. St. 8, 408. fg. — *e*) N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7, 91. — 2) f. ई *a*) *Schlangenweibchen* s. u. 1, *a*. — *b*) *ein best. Strauch*, = सर्पिणी Nigh. Pr.; vgl. भुजगी. — 3) n. *ein best. Metall*, viell. *Blei* (vgl. भुजंगम) Verz. d. B. H. No. 969. — Vgl. भौजंग.

भुजंगकन्या (भु° + क°) f. *ein junges Schlangenweibchen* Spr. 3515.

भुजंगघातिनी (भु° + घा°) f. *Schlangentödterin*, Bez. *einer best. Pflanze*, = सूरि, सर्पाक्षी, तुत्करी, स्पृक्का Râǵan. im ÇKDr.

भुजंगजिह्वा (भु° + जि°) f. *Schlangenzunge*, Bez. *einer best. Pflanze*, = महासमङ्गा Râǵan. im ÇKDr.

भुजंगदमनी (भु° + द°) f. *eine best. Pflanze*, = नकुलेष्टा Nigh. Pr.

भुजंगपर्णिनी (von भुजंग + पर्ण) f. *eine best. Pflanze*, = नागदमनी Nigh. Pr.

भुजंगपुष्प (भु° + पु°) *eine best. Pflanze*, = नागपुष्प Suçr. 2, 476, 2. 481, 7. — Vgl. भुजगपुष्प.

भुजंगप्रयात (भु° + प्र°) n. *Schlangengang*, Bez. *eines best. Metrums: 4 Mal* ⏑–– ⏑–– ⏑–– ⏑–– Çrut. 30. Ind. St. 8, 380. Khandom. 43. स्तोत्र ein angeblich von Çaṁkarâkârja in diesem Metrum verfasster *Lobgesang* auf Çiva Verz. d. B. H. No. 1342. Verz. d. Oxf. H. 258, *a*, N. 4. °प्रयाताष्टक n. Titel einer Schrift Hall 151.

भुजंगभ (भु° + 1. भ) n. *das Schlangengestirn*, das Nakshatra Âçleshâ Varâh. Bṛh. S. 47, 12.

भुजंगभुज् (भु° + 4. भुज्) m. *Schlangenfresser:* 1) *Pfau* AK. 2, 5, 30. — 2) Bein. Garuḍa's Çabdar. im ÇKDr.

भुजंगभोजिन् (भु° + भो°) m. 1) *eine Schlangenart* (*Schlangenfresser*), = राजसर्प H. 1304. — 2) Bein. Garuḍa's MBh. 1, 1337.

भुजंगम (भुजम्, absol. von 1. भुज्, + गम) 1) m. *a*) = भुजंग *Schlange* Vop. 26, 60. 61. AK. 1, 2, 1, 7. H. 1303. Halâj. 3, 18. Suçr. 2, 533, 5. Spr. 811. f. °गमा *Schlangenweibchen, ein weiblicher Schlangendämon* MBh. 1, 1898. 7798. — *b*) Bez. *der Zahl acht* Sûrjas. 12, 87. — *c*) Bein. Râhu's Ind. St. 2, 261. — *d*) N. pr. eines Nâga Vjutp. 87. — 2) n. *Blei* Râǵan. im ÇKDr.

भुजंगलता (भु° + ल°) f. *Betelpfeffer* (नागवल्ली) Râǵan. im ÇKDr.

भुजंगविजृम्भित (भु° + वि°) n. *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 404. fg.

भुजंगसंगता (भु° + सं°) adj. f. *mit ihrem Buhlen zusammengekommen* Khandom. 22. subst. *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑–⏑–⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. II, 159 (IV, 12). Khandom. 22.

भुजंगहन् (भु° + हन्) m. *Schlangentödter*, Bein. Vishṇu's Trik. 1, 1, 35.

भुजंगाक्षी (भुजंग + अक्षि) f. *eine best. Pflanze*, = नकुलेष्टा AK. 2, 4, 4, 3. Nigh. Pr. = रास्ना (als verschieden vom vorherg.) Nigh. Pr.

भुजंगाख्य (भु° + आख्या) m. *Mesua Roxburghii Whigt.* (नागकेशर) Çabdam. im ÇKDr.

भुजंगिका (von भुजंग) f. N. pr. eines Dorfes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 539, 4.

भुजंगेन्द्र (भु° + इन्द्र) m. *Schlangenfürst* Ragh. 2, 74.

भुजंगेरित (भुजंग + ई°) n. *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 405.

भुजंगेश (भुजंग + ईश) m. *Schlangenfürst*, Bein. Piṅgala's Ind. St. 8, 157, N.

भुजज्या (भुज + 3. ज्या) f. *Sinus* Sûrjas. 2, 29. fg. 38. fg. 3, 21.

भुजदल (भुज + दल *Blatt*) m. *Hand* H. ç. 123. — Vgl. भुजादल.

भुजनगर (भुज + न°) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 274, *a*, No. 649. 397, *b*, No. 136. 399, *a*, No. 153. 401, *a*, No. 194.

भुजफल (भुज + फल) n. = बाहुफल (s. u. बाहु 1, f.) *the result from*

the base-sine SŪRJAS. 2, 41.

भुजबल (भुज + बल) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292,*a*, 47. auch °भीम ebend.

भुजमध्य (भुज + म°) n. *Brust* H. 223. HALÂJ. 2,372. RAGH. 13,73.

भुजमूल (भुज + मूल) n. *Armwurzel, Achsel* MBH. 8,4334. — Vgl. भुजामूल.

भुजशालिन् (भुज + शा°) adj. *mit kräftigen Armen versehen* KATHÂS. 42,78. — Vgl. बाहुशालिन्.

भुजशिखर (भुज + शि°) n. *Schulter* H. 588, Sch. HALÂJ. 2,387.

भुजशिरस् (भुज + शि°) n. dass. AK. 2,6,2,29. H. 588.

भुजाकण्ट (भु° + क° = कण्टक) m. *Fingernagel* H. 594.

भुजाग्र (भुज + अग्र) n. *Hand:* छिन्नभुजाग्रा adj. f. R. 1,28,17. (छिन्नभुजां ग्रात्ताम् ed. Bomb. 26,17). *Schulter* HALÂJ. 2,370.

भुजादल (भु° + दल) m. = भुजदल *Hand* TRIK. 2,6,26.

भुजान्तर (भुज + अ°) n. 1) *der Zwischenraum zwischen den Armen* (*Schultern*), *Brust* AK. 2,6,2,28. H. 602. MBH. 8,4777. RAGH. 3,54. 19,32. KATHÂS. 39,230. अल्पभुजान्तरा adj. f. VIKR. 112. — 2) über die astron. Bed. des Wortes s. SIDDHÂNTAÇIR. 2,3. 5,43.

भुजान्तराल (भुज + अ°) = भुजान्तर 1. MÂLAT. 85.

भुजामध्य (भु° + म°) n. *Ellbogen* H. 590.

भुजामूल (भु° + मूल) n. = भुजमूल *Achsel* SÂH. D. 60,17.

1. भुजि (von 1. भुज्) f. *Umschlingung:* शतं° *hundertfach:* शतभुजिभिः पूर्भी रक्षत ṚV. 1,166,8. 7,15,14. दश° *zehnfach:* यदिन्न्विन्द्र पृथिवी दशभुजिः (स्यात्) *wenn sie zehnmal so gross wäre* 1,52,11.

2. भुजि (von 3. भुज्) UṆÂDIS. 4,141. f. 1) *Gewährung von Genuss, Gunst:* आ सर्वं संवितुर्यथा भगस्येव भुजिं हुवे ṚV. 8,91,6. पृष्टौ, भुज्यै 10,106,4. — 2) concr. *gewährend, Gönner;* die Açvin werden angerufen: भुजी हिरण्यपेशसा कवी गम्भीरवेपसा ṚV. 8,8,2. — Nach TRIK. 1,1,67. H. ç. 169 und UǴǴVAL. m. *Feuer.* Was bedeutet aber अन्नभुजि in der Stelle: देवार्चनाग्निकार्याणि तथा गुर्वभिवादनम् । कुर्वीत सम्यगाचम्य तद्वदन्नभुजिक्रियाम् ॥ MÂRK. P. 34,64?

भुजिङ्ग m. pl. N. pr. eines Volkes: मद्रभुजिङ्गाः MBH. 6,349 (VP. 187). मद्रकलिङ्गाः ed. Bomb.

भुजिष्य (von 3. भुज्) UṆÂDIS. 4,178 (proparox.) 1) adj. *a*) *Nahrung gewährend* oder überhaupt *nutzbar:* भुजिष्यं पात्रं निहितं गुहा यदाविर्भोगे अभवन्मातृमद्भ्यः AV. 12,1,6. In der Stelle 20,128,4 ist wohl (nach ÇÂṄKH. ÇR. 12,20,4) zu lesen: यश्च पणिरभुजिष्यः *Nichts gewährend, karg.* — *b*) *frei, unabhängig* TRIK. 3,3,317. H. an. 3,498 (अनधीन st. अत्रधीन zu lesen). MED. j. 97. — 2) m. *a*) *Diener, Sclave* AK. 2,10,17. H. 360. H. an. MED. HALÂJ. 2,210. *Gefährte* (सहाय) TRIK. — *b*) = हस्तसूत्रक *eine um die Hand getragene Schnur* H. an. MED. *Hand* und *Schnur* (हस्तसूत्रयोः) TRIK. — 3) f. आ *a*) *Dienerin, Sclavin* H. an. MED. wohl überh. *ein von Andern abhängendes, für Andere arbeitendes Frauenzimmer:* दासीषु, भुजिष्यासु, गम्यासु JÂǴN. 2,290. MBH. 1,3419. 3,2586. 4,77. 260 (an den drei letzten Stellen in Verbindung mit सैरन्ध्री). RAGH. 6,53. BHÂG. P. 3,5,20. 6,1,59. नीयमानाभुजिष्यात्वम् (vgl. SCHÜTZ zu MEGH. 32) *zur Stellung eines unabhängigen Frauenzimmers geführt werdend* MṚKKH. 61,22. — *b*) *Hure* H. 533. H. an. MED.

भुज्मन् (wie eben) adj. etwa *fruchtbar:* गिरिर्न भुज्मा मघवत्सु पिन्वते यदीं सुता अमन्दिषुः *er lässt* (seine Gaben) *quellen unter die Darbringenden, wie fruchtbares Hügelland* (welches Wasser entsendet) VÂLAKH. 2,2; vgl. die Parallelstelle: गिरिरिव प्र रसा अस्य पिन्विरे ebend. 1,2. Hiernach wird statt गिरिर्न भुज्म ṚV. 1,65,5 ebenfalls भुज्मा zu lesen sein.

भुज्यु (von 1. भुज्) UṆÂDIS. 3,21. P. 7,1,1, Sch. 1) adj. *biegsam, geschmeidig;* vom *lenksamen* Wagen ṚV. 8,22,2. 46,1. — 2) m. N. pr. eines Mannes, Sohnes des Tugra, welcher von den Açvin aus den Fluthen errettet wird, ṚV. 1,112,6. 20. 116,3. युवं भुज्युमर्णसो निः समुद्राद्विभिरूहथुर्ऋज्रेभिरश्वैः 117,14. 119,4. 6. 6,62,6. 7,68,7. 69,7. 10,40,7. 65,12. 143,5. Bhuǵju Lâhjâjani ÇAT. BR. 14,6,3,1. 2. — 3) f. vielleicht *Natter* (vgl. भुजंग, 1. भोग) ṚV. 4,27,4. तरन्ती न भुज्युः 10,95,8 (MÜLLER: *doe*). VS. 18,42. — Nach UǴǴVAL. ist भुज्यु (von 3. भुज् ?) = भाण्ड *Topf, Gefäss;* nach UṆÂDIK. im ÇKDR. = भोजन *Speise;* nach UṆÂDIVṚ. im SAṂKSHIPTAS. ebend. = भाजन *Gefäss* und अग्नि *Feuer.*

भुट्ट m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 8,2430 (भुट्ठ gedr.).

भुट्टपुर n. N. pr. einer von Bhuṭṭa angelegten *Stadt* RÂǴA-TAR. 8,2432.

भुट्टेश्वर (भुट्ट + ई°) N. eines von Bhuṭṭa errichteten Heiligthums RÂǴA-TAR. 8,2433.

भुट्ठ s. भुट्ट.

भुणिक KÂÇ. zu P. 4,1,79.

भुण्ड्, भुण्डते DHÂTUP. 8,24 (भरणे; VOP.: भृतौ, वृतौ). — Vgl. कुण्ड्.

भुमन्यु m. N. pr. eines Sohnes des Bharata MBH. 1,3712. fgg. 3785. fg. des Dhṛtarâshṭra 3748. — Vgl. भवन्मन्यु.

भुय्य m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 6,264. 296.

भुर्, भुरति, °ते *rasche und kurze Bewegungen machen* (mit Armen, Hufen u. s. w.), *zappeln, zucken:* भुरन्तु ग्रावाणः *pulsentur lapides* ṚV. 10,76,6. ये पर्वभिः शफानां व्रजा भुरन्त गोनाम् 5,6,7. युवं भुज्युं भुरमाणं विभिर्गतम् *sich abarbeitend im Schwimmen* 1,119,4. — intens. act. med.: हरिशिप्रो वृधसानासु जर्भुरत् vom *züngelnden* Feuer ṚV. 2,2,5. 10,5. शोचं कृष्णासु हरिणीषु जर्भुरत् 10,92,1. निमिषि जर्भुराणः 2,38,8. शफाविव जर्भुराणा तरोभिः 39,3. शफवज्जर्भुरीति 5,83,5. — Aus der genaueren Bestimmung der Bed. ergiebt sich, dass ein naher Zusammenhang mit भृ nicht anzunehmen ist; richtig dagegen ist die Vergleichung mit πορφύρω. — Vgl. भुरण, भुर्वणि, भुर्वन्, भूर्णि.

— परि intens. *umherzucken,* vom Licht: अवास्या शिशुमतीरदीदेर्वर्मेव युत्सु परिजर्भुराणः ṚV. 1,140,10.

— सम् intens.: संजर्भुराणस्तरुभिः ṚV. 5,44,5.

भुरज् viell. mit dem vorhergehenden verwandt; etwa *sprudeln, brodeln:* मधो माध्वी मधुवो वां प्रुषायन्यत्सीं वां पृक्षो भुरजन्त पक्वाः ṚV. 4,43,5. = प्राप्नुवन्ति SÂJ.

भुरण (von भुर्) adj. *rührig* (= भर्तृ Comm.): die Açvin ṚV. 1,117,11. 7,67,8. 10,29,1.

भुरण्य् (von भुरण), °ण्यति NAIGH. 2,14 (गतिकर्मन्). gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27 (धारणपोषणयोः). 1) *zucken, unruhig —, rührig sein:* भुरण्यन्तं जनाँ अनु (पश्यसि) ṚV. 1,50,6. हे इन्द्रस्य क्रमणे स्वर्दृशो ऽभिख्याय मर्त्यो भुरण्यति 155,5. कृशानुरस्ता मनसा भुरण्यन् 4,27,3. यन्नासत्या भुरण्यथो यद्वा देव भिषज्यथः *in Bewegung sein* 8,9,6. 10,35,9. — 2) *in unruhige*

Bewegung versetzen (eine Flüssigkeit): घर्मं यदाम्रा भुरण्यति RV. 5,73,6. यज्ञेयज्ञे क् सवना भुरण्यथो यत्सुन्वते यजमानाय शिक्षथः Vâlakh. 11,1.

भुरण्यु (von भुरण्य्) adj. zuckend, unruhig; eifrig, beweglich Naigh. 2, 15. Nir. 12,22. die Flamme RV. 1,68,1. 10,46,7. VS. 15,51. RV. 1,121, 5. die Açvin (vgl. भुरणा) 6,62,7. शकुन 10,123,6. VS. 18,53. इन्दु 13,43.

भुरिज् Uṇâdis. 2,72. du. f. die Arme Naigh. 2,4. Himmel und Erde Siḍ. sg. die Erde Uǵǵval.; in der That wohl 1) Scheere (wonach das u. तुर Gesagte zu berichtigen ist): सं नः शिशीहि भुरिजोरिव तुरम् wie die Schneide der Scheere RV. 8,4,16. ओष्ठे जिह्वा चर्चरीति तुरो न भुरिजोरिव AV. 20,127,4. — 2) ein aus zwei Armen bestehendes Werkzeug des Wagenarbeiters, in welchem er das Holz festhält und bearbeitet; etwa Schnitzbank: रथं न क्रत्तो अपसा भुरिजोः RV. 4,2,14. समी रथं न भुरिजोरहेषत दश स्वसारो अदितेरुपस्थ आ 9,71,5. 26,4. — 3) ein best. Metrum, bei welchem ein Pâda eine oder zwei überflüssige Silben hat, RV. Prât. 16,10.11. 17,1. Çâṅkh. Çr. 7,27,28. Ind. St. 8,113. fg. 149. 254. 279. — 4) Bez. gewisser Einschiebungen in liturgischen Recitationen Pañḱav. Br. 12,13,21. Ind. St. 8,69. — Vgl. भूरिज्.

भुरुण्ड m. 1) ein best. Thier MBh. 3,12245. Vgl. भारुण्ड, भारुण्ड, भेरुण्ड. — 2) N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,11.

भुर्भुरिका und भुर्भुरी f. eine Art Gebäck Bhâvapr. im ÇKDr. u. घूमसी.

भुर्वणि (von भुर्) adj. unruhig, ungeduldig: अत्यो न योषामुदयंस्त भुर्वणिः RV. 1,56,1.

भुर्वन् (wie eben) unruhige Bewegung (des Wassers): तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तुरण्यवो मदेषूग्रा इषणन्त भुर्वण्यपामिषन्त भुर्वणि RV. 1,134,5.

भुव 1) m. nach Mahîdh. Bez. des Agni VS. 13,54. in Formeln neben भुवन u. s. w. Kauç. 116. 128. — 2) = भुवस् Luftgebiet in einigen compp.: भुवादिवर्णन Verz. d. Oxf. H. 13,a,16. भूर्भुवादिक Sûrjas. 12,29. Mârk. P. 18,26; vgl. भुवभर्तर्, भूर्भुवकार् fgg. — 3) m. Schwamm Nigh. Pr. — Vgl. भौवायन.

भुवद्वत् P. 1,4,17, Vârtt. (von भुवत्; vgl. धारयद्वत्). Beiw. der Âditja: आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकामः TS. 2,3,1,1. Kâṭh. 11, 6. 15,1. Âçv. Çr. 4,2. Dem Sinne nach so v. a. Gedeihen gebend.

भुवद्वसु adj. nach Durga zu Nir. 4,15 so v. a. भावयिता वसूनाम्. RV. 8,19,37. Der Padapâṭha trennt jedoch भुवत् वसुः; vgl. Müller's Ausg. S. 25.

भुवन (von 1. भू) Uṇâdis. 2,80 (angeblich ved.). 1) n. a) Wesen, belebtes Wesen, existirendes Ding; Welt; = लोक, पिष्टप AK. 2,1,6. 3,4,1, 2. Trik. 3,3,250. H. 1365. Med. n. 102. Halâj. 1,133. = गगन und जन Med. (st. जले ist जने zu lesen). RV. 1,154,2.4. युवं ह गर्भं जगतीषु धत्थो युवं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः 157,5. विश्वस्य भुवनस्य गोपाः 164,21. 2,3,1. 35,8. जात आपृणो भुवनानि रोदसी 3,3,10. दिवो धर्ता भुवनस्य प्रजापतिः 4,53,2. एको विश्वस्य भुवनस्य राजा 6,36,4. 10,17,1. 114,4. तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठम् 120,1. 125,7. AV. 2,2,1. 12,1,31. 13,3,14. VS. 9,5. 13,18. 32,5. जनिष्ठा भुवनेषु 11,3,4,6. 1,2,5,1. Çâṅkh. Çr. 1,11,2. 15,2,11. Gṛhj. 3,2. भुवनस्य पत्नी (Ushas) RV. 7,75,4. पति VS. 9,20. 18,44. 22, 32. 36,2. यथा (so die ed. Bomb.) चरति तिग्मांशुः परेण भुवनं सदा über die Welt —, über die Erde hin MBh. 3,2988. पुनाति भुवनं पुण्या रामायणमहानदी R. Einl. Çâk. 167. 185. भुवनालोकनप्रीतिः स्वर्गिभिर्नानुभूयते der Anblick der Erde Kumâras. 2,45. वंशे भुवनविदिते Megh. 6. उद्धर्तुं भुवनमिदं भवाब्धिमग्नम् LA. (II) 92,21. अत्र भुवने Spr. 2797, v. l. भुवने ऽस्मिन् 3665. भुवनतिलकभूत 2826. भुवनहित Heil der Welt Bhaṭṭ. 1,1. अतिविततभुवनतल Erde Einl. zu Kaurap. इत्युद्गः तत्रस्य शब्दो भुवनेषु रूढः unter den Menschen Ragh. 2,53. धवलय (शशाङ्क) भुवनानि Spr. 1574. Sûrjas. 12,16. यावन्मिमीते भुवनानि शंभुः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 31. भुवनज्ञान Verz. d. Oxf. H. 230,b,35. °प्रतिष्ठादानविधि 35, b,21. °विन्यास 8,a,28. भुवनाभ्युदय 349,a,6 v. u. °द्वय Himmel und Erde Ragh. 1,26. °त्रय (vgl. त्रिभुवन) Himmel, Luftraum und Erde Çâk. 186. Spr. 2826, v. l. Pañḱar. 1,2,33. भुवनानि सप्त MBh. 12,6924. भुवनाः (sic) सप्त एव च 13,1089. भुवनानि चतुर्दश die Erde nebst sechs Welten über ihr und sieben Welten unter ihr Weber, Râmat. Up. 290. Prab. 54, 9. Vedântas. (Allah.) No. 93. भुवनानि चतुर्दश auf Erden Spr. 2829. Vgl. ब्रह्म°, मर्त्य°. — b) Ort der Existenz, Aufenthalt: अत एव मे प्राचीनं भुवनम् Çat. Br. 1,4,1,17. AV. 18,1,17. भुवन v. l. für भवन Haus H. 990. — c) = भावन das zur-Existenz-Bringen Nir. 7,25. richtiger das Werden oder Gedeihen RV. 10,88,1. — d) Wasser Naigh. 1,15. AK. 1,2,3,3. Trik. H. 1069. Med. Halâj. 3,26. — 2) m. a) ein best. Monat Ind. St. 5,83. TS. 1,7,9,1. 4,7,11,2. — b) N. eines Rudra (vgl. भुवनाधीश, भुवनाधीश्वर, भुवनेश) VP. 121, N. 17. — c) N. pr. eines Mannes MBh. 13,1765. Verz. d. Oxf. H. 101,b,14. eines Âptja und Liedverfassers von RV. 10,157. — Vgl. भौवन.

भुवनकोश (भु° + कोश) m. Weltkugel Verz. d. Oxf. H. 8,a,29. fg. 44, b,27. Verz. d. B. H. No. 476. 486. Siddhântaçir. S. 127.

भुवनचन्द्र (भु° + च°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 5,145.

भुवनच्यव (भु° + च्यव) adj. welterschütternd RV. 10,103,9.

भुवनपति (भु° + प°) m. Wesenherr, Weltgebieter VS. 2,2. TS. 2,6,6, 3. TBr. 3,7,6,1. Kâṭh. 25,7. Çâṅkh. Çr. 4,20,1. Âçv. Çr. 1,4.4,2. Kâtj. Çr. 2,1,18.19. Nach P. 6,2,20 auch oxyt. भुवनपति Wilson, Sel. Works I, 320 fehlerhaft für भवन°.

भुवनपावन (भु° + पा°) adj. weltreinigend, f. ई Bein. der Gaṅgâ Bhâg. P. 9,9,10.

भुवनभर्तर् (भु° + भ°) m. Herr der Welt, — der Erde MBh. 3,14209.

भुवनमती (भुवन + मति) f. N. pr. einer Fürstin Râǵa-Tar. 7,583. 681.

भुवनमल्लवीर (भु° - म° - वीर) m. N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. II, 272.

भुवनराज (भु° + राजन्) m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 7,252. 582.

भुवनशासिन् (भु° + शा°) adj. die Welt beherrschend; m. König, Fürst Râǵa-Tar. 4,463.

भुवनसद् (भु° + सद्) adj. in der Welt ruhend, — befindlich TS. 1,7,12, 1. TBr. 1,3,9,1.

भुवनाद्भुत (भुवन + अ°) adj. die Welt in Staunen versetzend: चरित Râǵa-Tar. 5,73. परिवर्त 6,366. 8,3497.

भुवनाधीश (भुवन + अ°) m. Herr der Welt, N. eines Rudra, Weber, Râmat. Up. 313. — Vgl. भुवन, भुवनाधीश्वर, भुवनेश.

भुवनाधीश्वर (भुवन + अ°) m. Herr der Welt, N. eines Rudra, Mit. 142,7. — Vgl. भुवनाधीश, भुवनेश.

भुवनानन्द (भुवन + आ°) m. N. pr. eines Mannes Kavîçâvad. 9. fg.

भुवनाभ्युदय (भुवन + अ°) m. Titel eines Gedichts des Çamkuka Râga-Tar. 4,704.

भुवनेश (भुवन + ईश) 1) m. *Herr der Welt*, N. eines Rudra, Weber, Râmat. Up. 313. Vgl. भुवनाधीश u. s. w. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 102,*a*, No. 158. Skanda-P. (s. u. गौड 1, *d*). — 3) f. ई N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,41. 103,*a*,3. °यन्त्र 94,*b*,9. °पारिजात Titel einer Schrift 292,*a*,57.

भुवनेशानी (भुवन + ई°) f. *Herrin der Welt* Pańkar. 4,5,14.

भुवनेश्वर (भुवन + ई°) 1) m. *a*) *Herr der Erde, König, Fürst* Râga-Tar. 4,673. — *b*) Bein. Çiva's MBh. 14,207. — 2) f. ई *Herrin der Welt*, Bein. verschiedener Göttinnen Saṁsk. K. 6,*b*. Pańkar. 3,15,54. Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,6. 93,*b*,17. 105,*b*,20. 110,*a*, No. 173. °कवच 94,*a*,28. °मन्त्र 93,*a*,46. 105,*b*,19. °पूजायन्त्र 95,*b*,47. °यन्त्र 94,*b*,9. °प्रयोग 18. °तन्त्र 109,*b*,11. °रहस्य 90,*a*,38. °स्तोत्र 94,*a*,28. 108,*a*,27. 110,*a*, No. 173 (Titel einer best. Schrift). — 3) n. N. pr. eines Tempels und einer Stadt, die Çiva geheiligt sind, Wilson, Sel. Works I, 159, N. LIA. I, 187, N. °माहात्म्य Mack. Coll. I, 79.

भुवनेष्ठा (भुवने, loc. von भुवन, + 2. स्था) adj. *in der Welt* oder *in den Wesen befindlich* AV. 2,1,4. 4,1,2. Âçv. Çr. 4,6.

भुवनौकस् (भुवन + ओ°) m. *Himmelsbewohner, ein Gott* MBh. 12,8424.

भुवन्ति m. VS. 16,19. = भुवं तनोतीति भुवन्तिर्भूमण्डलविस्तारकः Mahîdh.

भुवन्यु m. *Herr* Uggval. zu Uṇâdis. 3,51. *die Sonne* Uggval. Med. j. 97. *der Mond; Feuer* Med.

भुवपति m. in Formeln neben भुवनपति u. s. w. VS. 2,2. Kâtj. Çr. 25,2,7. Çâṅkh. Çr. 4,20,1.

भुवभर्तर् m. neben भूपति nach dem Schol. so v. a. *Herr des Luftgebiets* (भुवस्) MBh. 3,14208. 14212.

भुवंमन्य (भुवम्, acc. von 2. भू, + मन्°) adj. P. 6,3,68, Sch.

भुवस् Uṇâdis. 4,216. AV. Prât. 2,52. P. 8,2,71. eine der sog. व्याहृतयः (s. u. d. W.) in dem gottesdienstlichen Ausruf भूर्भुवः स्वः; wegen der Stellung zwischen भू und स्वर् auf das zwischen Himmel und Erde liegende *Luftgebiet* gedeutet und zu anderen Allegorien gebraucht. Ursprünglich wohl nichts Anderes als der pl. von 2. भू. indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. Trik. 3,4,1. H. 1526. VS. 3,5. 37. 7,29. Ait. Br. 8,13. Çat. Br. 2,1,4,11. 4,1,1. 8,7,4,5. 11,1,6,3. 5,8,4. 6. 14,9,3,7. Kâtj. Çr. 25,1,6. Gobh. 1,1,11. Âçv. Gṛhj. 1,14,4. Kauç. 3. 55. 69. 90. 91. Khând. Up. 4,17,3. Taitt. Up. 1,5,1. M. 2,76. Hariv. 11506. 14116. VP. 212. Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,2. 189,*b*, No. 433. die zweite unter den 7 aufsteigenden Welten Vedântas. (Allah.) No. 70. Mârk. P. 101,23. भुवर्लोक 46,39. Bhâg. P. 2,5,38. 42. Pańkar. 2,2,58. Siddhântaçir. 3,43. भुवस् als geistiger Sohn Brahman's gefasst Hariv. 11506. als Name des 2ten und 11ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 31,*b*,41. 32,*a*,1.

भुवस्पति Zusammenrückung von भुवस् (gen. von 2. भू) und पति; so v. a. प्रजापति AV. 10,5,45.

भुविष्ठ (भु°, loc. von 2. भू, + स्थ) adj. *auf dem Erdboden stehend* (nicht zu Wagen seiend) Bhâg. P. 1,15,17. *auf der Erde weilend* (Gegens. दिविष्ठ) MBh. 1,2340.

भुविस् Uṇâdis. 2,113. *Meer* Uggval. f. *Himmel* H. 87.

भुविस्पृश् (भु°, loc. von 2. भू, + स्पृश्) adj. *den Erdboden berührend* Bhâg. P. 4,25,29.

भुशुण्ड m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 354,*a*,34.

भुशुण्डि und भुशुण्डी f. *eine best. Waffe* MBh. 1,7210. 8257. 3,643. 810. 12094. 12105. 16520. 6,5571. 7,6798. 8023. Hariv. 9275. 13603. R. 3,28,25. 6,37,44. 91,18. Bhâg. P. 4,10,11. 6,10,23. 8,10,35. In den älteren Ausgg. des MBh. und Hariv. hier und da fälschlich भुषु° und भूशु° geschrieben.

भुषुण्डि s. भुशुण्डि.

1. भू, भवति Dhâtup. 1,1. P. 2,4,52. Vop. 9,23. भवतात् P. 7,1,35, Sch.; बभूव, बभूथ ved. (P. 7,2,64) und बभूविथ, बभूविम (Bhâg. P. 1,11,7), बभूव 2. pl., बभूयात्, बभूवांस्, बभूवुषी; अभूवम्, अभूवन् (P. 2,4,77. 6,4,88. 7,3,88), अभूत्, भूस्, भूत्, भूम, भूत, भुवस्, भुवत्, भूतु (ṚV. 1,94,12), भूयाम; भविष्यति, भवितास्मि, भवित्री (vgl. u. भवितर्); भूयासम्, भूयास् 3. sg. (ṚV. 1,185,8); inf. भवितुम्, भवितोस्, भुवे; absol. भूत्वा, भूत्वी, °भूय, सदम्भवम् (Çat. Br. 4,5,3,1) °भावम् (Sch. zu P. 3,4,61. fgg.). Die unregelmässige Imperativ-Form बोधि sind wir geneigt mit Westergaard hierher zu stellen, während Sâj. sie bald zu बुध्, bald zu भू zieht; der Gebrauch spricht entschieden für letzteres. ṚV. 1,24,11. 31,9. 44,6. 76,4. 4,17,17. 22,10. 6,46,4. 7,32,11. 25. 75,2. 96,2. Zu बुध् würde gehören उत बोध्यापेः 10,83,6; während, wenn man als ursprüngliche Lesart आपे voc. voraussetzen dürfte, mit einer Construction wie 1,76,4, es ebenfalls hier seine Stelle fände. med.: भवे (Taitt. Âr. 10,17), भवते (Muṇḍ. Up. 3,1,4. Çvetâçv. Up. 2,14. MBh. 13,2947), भवामहे (Hariv. 5928), भवस्व (MBh. 3,1581. 14413. fg. 4,203. 8,1665. Hariv. 5786. R. 2,90,12 [ed. Bomb. भवेति ह]. 3,30,14), भवेथास् (MBh. 4,1751. 13,2881. N. 1,27), भवेत (MBh. 13,28. 14,1295), भविष्ये (MBh. 4,411), भविष्यते (MBh. 3,10619), भविष्येते (R. 1,24,17), भविष्यध्वम् (MBh. 3,14394. R. 1,29,25); भूयिष्ठास् Bhâg. P. 5,18,8 wird vom Scholiasten durch भूयास् erklärt. pass. und impers. बभूवे und बुभूवे Vop. 8,33. 24,6. भाविता und भविता ebend. 1) *werden, entstehen, geschehen; stattfinden, dasein, sich befinden, sein:* भूत देवा वृत्रतूर्येषु शंभुवः ṚV. 1,106,2. इषां नो नेता भवतादनु द्यून् 3,23,2. यद्दूरे सन्निहाभवः 9,2. ऊर्ध्वो भव 4,4,5. भुवत्ते कृत्सः सख्ये 16,10. स्वेन भामेन तविषो बभूवान् 1,165,8. यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति 10,18,5. तमू अकृण्वंस्त्रेधा भुवे कम् 88,10. इन्द्रो वा इदमभूद्यद्दयम् TS. 6,4,6,2. प्रतिबुद्धा अभूतन AV. 4,37,3. 5,5,7. 7,6,1. VS. 2,7. 3,27. राजा भवितुम् Çat. Br. 5,1,1,13. ईश्वरो ह श्रेयान्भवितोः 9,5,2,3. एवं त्रीणि षष्टिशतानि भवन्ति Çâṅkh. Çr. 4,15,30. TBr. 1,3,10,9. अनुवद्यन्भवति *ist im Begriff* Çat. Br. 3,9,3,7. 12,4,2,3. Ait. Br. 7,20. Kauç. 68. Gobh. 2,8,9. — भविष्यत्यमृतं तत्र मथ्यमाने महोदधौ MBh. 1,1110. भाग्यक्रमेण हि धनानि भवन्ति यान्ति Spr. 3129. बुद्बुदा इव तोयेषु भवन्ति न भवन्ति च *entstehen und vergehen* 3075. वागभूत्तत्र मानुषी so v. a. *erhob sich* Daç. 1,24. क्रोधाद्भवति संमोहः Bhag. 2,63. 14,17. Sâṅkhjak. 45. यदपत्यं भवेदस्याम् M. 9,127. MBh. 1,3802. तद्भविष्यति *das wird geschehen* 13,2809. 2812. नाकालमृत्युर्भवतीह लोके R. 5,28,3. 1,55,18. पञ्चिका नाम द्यूतविशेषः पञ्चभिः कपर्दैः भवति Sch. zu P. 2,1,10. यदि तन्मम प्राणैर्भवति *zu Stande kommt, geschieht* Pańkat. 186,22. कालवि-

प्रकर्षस्तत्र भवति *findet statt* AV. Prât. 2, 39. अहरहर्भूयान्महानुत्सवः Spr. 3167. बभूवुर्हि पुरोडाशा भक्ष्याणां मृगपक्षिणाम्। पुराणेष्वपि यज्ञेषु *es gab* M. 5, 23. तत्राश्रमपदं काण्डोर्बभूव *befand sich* Brahma-P. in LA. (II) 49, 11. अभून्नृपो विबुधसखः — दशरथ इत्युदाहृतः *es war ein Mal ein König* Bhatt. 1, 1. Kathâs. 14, 37. भवति भोक्तुम् *es ist Etwas da zum Essen* Sch. zu P. 3, 4, 65. जगाम यत्र सा बाला ब्राह्मणेन सहाभवत् *wo sie sich befand* N. 16, 34. तावद्धपि भविष्यामि 5, 31. पथि भव *bleibe auf dem Wege* Megh. 29. तदण्डमभवद्धैमम् *das wurde zu einem goldenen Ei* M. 1, 9. प्रमुदितो ऽभवत् R. 1, 9, 39. Çâk. 31, 3. Prab. 64, 10. तस्य कोपाग्निना दग्धा भविष्यन्ति नृपात्मजाः *werden verbrannt werden* R. 1, 41, 13. Prab. 37, 6. (दीपाः) कृतविषो बभूवुः Ragh. 3, 15. 13, 47. Megh. 3. 30. अभूत्संपादितस्वादुफलो मे मनोरथः Çâk. 108, 15. Spr. 3178. यौवनवती बभूव Hit. 28, 4. Vet. in LA. (II) 19, 2. अणुमात्रिको भूत्वा M. 1, 56. गर्भो भूत्वा 9, 8. प्राञ्जलिर्भूत्वा N. 5, 16. 7, 6. 9, 19. 14, 4. Indr. 1, 10. R. 1, 2, 27. 63, 24. 65, 5. Çâk. 12, 20. Vet. in LA. (II) 14, 17. पृष्ठतो भूत्वा, °भूय und °भावं तिष्ठति P. 3, 4, 61. तूष्णीं भूत्वा, °भूय und °भावं तिष्ठति 63. नाना (विना, द्विधा, द्वैधं u. s. w.) भूत्वा, °भूय und °भावम् 62. impers.: कालान्तरेण यैरेव भूमिपालैर्भविष्यते *die Fürsten werden werden* Râga-Tar. 5, 418. तिरोभूयते st. तिरोभवति Schol. zu Kap. 1, 121. कुसूलधान्यको वा स्यात् — त्र्यैहिको वापि भवेत् *sein* M. 4, 7. अग्निपक्वाशनो वा स्यात् — अश्मकुट्टो भवेद्वापि 6, 17. 8, 298. 1, 49. 2, 128. 153. एवमिक्ष्वाकुनाथेन पालिता साभवत्पुरी R. 1, 6, 19. 2, 23, 34. रिक्तः सर्वो हि भवति लघुः Megh. 20. 91. 101. 106. 111. ततः स्वामिकुमारस्य पादमूलं गतो ऽभवत् Kathâs. 2, 60. 79. रक्तनेत्रस्त्रिशिखां भ्रुकुटीं दधानः सृक्कणी परिलेलिह्यत्वं दृष्ट्वा यदि भविष्यति Pańkat. 85, 4. Vet. in LA. (II) 17, 1. 22, 22. तत्क्षणाच्च स राजभृद्विप्रो भूत्वा *der er früher Brahmane gewesen war* Vid. 335. कथं बुद्धा भविष्यति *wie wird ihr sein, wenn sie erwacht?* N. 10, 22. 11, 11. fg. 12, 65. Brâhman. 2, 9. नाभिजानामि भवेदेवं न वेति *ob es sich so verhält oder nicht* N. 20, 9. अथयत्वं क्केति चेद्भवेत् so v. a. *wenn die Frage aufgeworfen werden sollte* M. 10, 66. 82. 12, 108. Folgende Verbindungen und Formen führen wir der besseren Uebersicht wegen besonders auf: *a)* mit न *zu Nichte werden, aufhören zu sein, sterben:* यस्य बाहुबलं प्राप्य न भवत्यसुहृद्गणः MBh. 1, 2824. तेन जीवामि राजर्षे न भवेयमहं त्वमन्यथा 13, 2881. ऋते ऽपि त्वां न भविष्यन्ति सर्वे Bhag. 11, 32. N. 21, 10. MBh. 1, 2781. 3, 16013. 13, 1900. R. 1, 55, 27. 3, 73, 17. 6, 11, 5. Spr. 3905. Çâk. 94, 2. Kathâs. 49, 63. Pańkat. 164, 13. कुरूणामनयाच्चापि पृथिवी न भविष्यति *wird zu Grunde gehen* MBh. 1, 4971. अथेमां तु कथां राजन् भवन्तीह मानवाः *erscheinen nicht wieder hier auf Erden, werden nicht wiedergeboren* 3, 13429. — *b)* mit gen. (selten dat. loc.) der Person: *Jmd zu Theil werden, Jmd treffen, esse alicui* RV. 10, 40, 3. तस्य शतं जाया बभूवुः Ait. Br. 7, 13. इदमु नो भविष्यति TBr. 1, 1, 6, 1. बहु मे भूयात् Çâńkh. Çr. 2, 10, 2. 4, 11, 3. तस्य तेजोमया लोका भवन्ति M. 6, 39. प्लवगा वृश्चिका दंशाः — कीटाश्च मा भूवन्गहने so v. a. *mögest du nicht auf Affen u. s. w. stossen* R. 2, 25, 16. धर्मषड्भागो राज्ञो भवति रक्षतः M. 8, 304. 9, 155. Spr. 1784. Pańkat. 7, 8. अग्रपाण्डु इति ख्यातस्तस्य पुत्रो भविष्यति R. 1, 8, 7. Vid. 268. गर्भो ऽभवद्भूधरराजपत्न्याः Kumâras. 1, 19. कुद्दाहापि प्रसन्नाद्य किं मे वत्तो भविष्यति MBh. 2, 1579. तस्य भूतस्य नो दुःखाद्दुःखमभ्यधिकं भवेत् N. 11, 16. वैतृष्ण्यं यामु (अप्सु) गोर्भवेत् M. 5, 128. यथा श्रेयो हि नो भवेत् N. 12, 90. R. 2, 25, 30. Vid. 184. यो दातुर्भवत्यूर्ध्वं फलोदयः M. 3, 169. 178. भूतानां यद्भूयासुर्विभूतयः Bhâg. P. 6, 4, 44. शूद्रविट्क्षत्रविप्राणां यत्रर्तोक्तौ भवेद्वधः M. 8, 104. नातताथिवधे दोषो भवति हन्तुः कश्चन 351. 10, 103. N. 4, 19. यस्यैकानुशयो भवेत् M. 8, 222. 228. तस्य देवतानामभूद्भयम् R. 1, 63, 16. त्वदर्थं एवाभूच्छर्वाणानुग्रहः स मे Vid. 272. तृप्तिपार्से न ते राम भविष्यते R. 1, 24, 17. यस्यास्तु न भवेद्भ्राता *die keinen Bruder hat* M. 3, 11. Kathâs. 14, 37. नहीदृशं तापसानां रूपं भवति कर्हिचित् R. 1, 9, 45. Vid. 109. न पुत्रो न पिता तत्र भवेद्यत्र स्त्रियाः पतिः Spr. 4315. तस्य प्रसङ्गो ऽभूद्वने N. 13, 32. यथा ह्येकेन चक्रेण रथस्य न गतिर्भवेत् Spr. 2330. Vid. 111. 118. Spr. 1875. इति मे मतिर्भवति Sâmkhjak. 61. mit dat.: अर्कोन्यस्मै सुदिनो भवति RV. 7, 11, 2. भद्रमेभ्यो ऽभूत् Çat. Br. 4, 6, 9, 19. mit loc.: पत्नि तत्किल्विषं भवेत् M. 8, 235. mit परि und प्रति und einem vorangehenden acc.: हरिं पर्यभवच्छद्मीर्दैरं प्रति कोलाहलम् Vop. 5, 7. — *c)* mit gen. der Person *auf Jmdes Seite sein, Jmd beistehen* P. 5, 4, 48. सत्कृताश्च कृताथाश्च मित्राणां न भवन्ति ये Spr. 5124. st. des gen. auch die adv. Form auf तस् P. a. a. O. देवा अर्जुनतो oder अर्जुनस्याभवन् Sch. — *d)* mit dat. der Sache *sein —, gereichen —, dienen —, verhelfen zu:* सद्यो भुवद्वीर्याय नोधाः RV. 1, 61, 14. वृधे भुवस्रुण्यैः 4, 23, 2. 5, 5, 4. मा ते भूम परादै 7, 19, 7. अभूदृषिः सनिधे मानुषाणाम् 77, 1. अवन्ते 48, 4. दातुर्भवत्यनर्थाय M. 4, 193. हिताय Brâhman. 3, 19. सुखाय Kumâras. 1, 23. भवाय Bhâg. P. 1, 11, 7. त्रैलोक्यस्यापि विनाशाय MBh. 3, 12312. तस्याः न स क्षितीशो रुचये बभूव so v. a. *gefiel ihr nicht* Ragh. 6, 44. तया विमुक्तस्य — भविष्यसि त्वं यदि संगमाय Vikr. 129. Spr. 1841. स्मृता भवति तापाय 3320. यथा बीजाङ्कुरः परिपुष्टः काले फलाय भवति *Früchte bringt* 2316. — *e)* mit loc. der Sache *sich hingeben, an Etwas gehen, sich beschäftigen mit:* दाने तपसि सत्ये च भव MBh. 5, 205. चरणक्षालने कृष्णो ब्राह्मणानां स्वयं ह्यभूत् 2, 1295. Spr. 2871. आद्ये कृत्ये नरस्य भविष्यतः 1873. — *f)* bei einer innigeren Verbindung von भू *werden* mit seinem Prädicate erscheint dieses nicht im Nominativ, sondern in einer durch alle Geschlechter und Zahlen unveränderlich bleibenden Form auf ई oder ऊ: z. B. शुक्लीभवति (von शुक्ल), अग्नी° (von अग्नि), अरू° (von अरुस्), उच्चकू° (von उच्चकुस्) P. 5, 4, 50. fgg. Vop. 7, 81. fgg. — *g)* भवति mit einem folgenden fut. *es kann geschehen, dass* P. 3, 3, 146. भवति तत्रभवान्वृषलं याजयिष्यति Sch. — *h)* imperat. भवतु so v. a. *gut, schon gut, genug, wozu die vielen Worte? wozu das viele Nachdenken? die Sache ist ja klar;* = अस्तु, किम् H. 1528. Çâk. 7, 17. 9, 18. 40, 9. 64, 8. 79, 6. 81, 16. कथमिदानीमात्मानं निवेदयामि। कथं वात्मापहारं करोमि। भवतु। एवं तावदेनां वक्ष्ये 13, 22. 8, 22, v. l. 12, 12. 18, 10. 30, 13. 33, 3. 101, 20, v. l. Vikr. 2, 2. Prab. 21, 14. 50, 7. 53, 3. Hit. 17, 16. 35, 8. Hit. ed. Johns. 1214. — *i)* बभूव in Verbindung mit dem acc. eines nom. act. auf आ bildet wie आस und चकार periphrastische Perfecta, P. 3, 1, 40, Sch. Vop. 8, 56. — *k)* partic. praes. भवन्त् und praet. भूत s. bes. — *l)* partic. fut. भविष्यन्त् *zukünftig;* n. *das Zukünftige, Zukunft* AV. 4, 11, 2. 10, 7, 9. 11, 7, 14. 13, 3, 7. Çat. Br. 2, 3, 1, 24. 10, 4, 1, 9. भविष्यद्रूपो भूतात् Kâth. 19, 10. Âçv. Gṛhj. 2, 4, 14. TS. 5, 1, 9, 2. Kaush. Up. 1, 5. P. 3, 3, 3. Vop. 25, 1. Kathâs. 1, 24. Weber, Râmat. Up. 337. 351. Sâh. D. 29, 16. भविष्यन्ती f. *das erste Futurum* bei den östlichen Gramma-

tikern P. 3,3,15, Vârtt. Nach Naigh. 1,12 das n. angeblich = उदक *Wasser*. — 2) prägnant *etwas Rechtes werden* oder *sein*, *Etwas zu bedeuten haben*, *gedeihen*: सनेम मित्रावरुणा सनन्तो भवेम द्यावापृथिवी भवन्तः ṚV. 7,52,1. यो वै भवति यः श्रेष्ठतामश्नुते Ait. Br. 1,13. 3,21. भवति वै स यो ऽस्यैतदेवं नाम वेद 33. ततो वै देवा अभवन्परासुरा भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति 39 (Çat. Br. 14,4,1,8). 2,15. TS. 2,4,3,3. 5,1,2,3. Çat. Br. 1,3,4,16. 9,5,1,16. 13,3,4,2. भूयाम पुत्रैः पशुभिः Shaḍv. Br. 1,6. यत्तु वाणिजके दत्तं नेह नामुत्र तद्भवेत् so v. a. *Lohn bringen* M. 3,181. — 3) mit acc. *in Etwas hineinkommen*, *gerathen in*, *gelangen zu* (act. med. Dhâtup. 34,37. Vop. 8,17). बाल्बजेन निदानेन कांस्यं भवतु दोहनम् MBh. 13,4587. स राष्ट्रं नाभवत् TBr. 1,7,1,4. यो वै भवति यः श्रेष्ठतामश्नुते स किल्बिषं भवति *wer Etwas ist und obenan steht, der geräth* (leicht) *in Verfehlung* Ait. Br. 1,13. TS. 2,4,3,1. स इदं भविष्यति *der wird es dazu bringen* so v. a. *der wird Glück haben* 6,1,3,1. 6. 2,7,1; womit die andere Verbindung mit क्व (vgl. u. d. W.) zu vergleichen ist, z. B. क्वाह ततस्तद्भवति *wohin führt* oder *geräth das?* so v. a. *das ist vergeblich* TBr. 2,1,3,12. Hierher zieht Westergaard MBh. 1,5366: पार्वतेनाभवद्गिरिम्, die neuere Ausg. liest aber पार्वतेनामृतद्गिरीन्. — Vgl. भव, भवक, भवन, भवनीय, भवन्त् fgg., भवितर्, भवितव्य, भवित्र, भविष्य, भव्य, भाव, भावुक, भाव्य.

— caus. भावयति (selten med.), aor. अबीभवत् P. 7,4,80, Sch. 1) *in's Dasein bringen, in's Leben rufen, erzeugen, hervorbringen, bewirken, schaffen*: भाविताः पूर्वजातीषु कर्मभिश्च (so ist zu lesen) शुभाशुभैः Vâju-P. bei Muir, ST. I, 30, N. 54. प्रजासर्गमिमं पुनः। मिथुनव्यवायधर्मिण्यां भूरिशो भावयिष्यसि Bhâg. P. 6,4,52. तस्याम् — आत्मजान् — दश भावयां बभूव कन्यां च 5,1,24. (यः) सूर्यवंशं नष्टं भावयिता पुनः 9,12,6. नानाभिनयसंबन्धान्भावयन्ति रसान्यतः Sâh. D. 208. उपासनेनात्मविषयं विशिष्टं विज्ञानान्तरं भावयेत् Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 177. mit तिरस् *verschwinden machen, vertreiben*: तस्यावलेपनं ज्ञात्वा क्रुद्धस्तु भगवान्हरः। तिरोभावयितुं बुद्धिं चक्रे R. 1,44, 9. भावित und भावितक *das Product einer Multiplication* Colebr. Alg. 187. 343. auch *involving a product of unknown quantities* 187. — 2) *fovere, Jmd hegen, pflegen, fördern, beleben, erfrischen* Ait. Up. 4,2. 3. भावयन्त्विकृत्वमात्मना MBh. 13,1364. Pañkar. 3,11,25. भगवाँल्लोकभावितः Mârk. P. 108,21. ऋतुविचित्रभागैस्त्वं सुरान्भावयालम् ad Çâk. 193. यज्ञभाविताः (देवाः) Spr. 3756. देवान्भावयतानेन (यज्ञेन) ते देवा भावयन्तु वः। परस्परं भावयन्तः श्रेयः परमवाप्स्यथ॥ Bhag. 3,11. ता (प्रजाः) भाविता भावयन्ति हव्यकव्यैर्दिवौकसः MBh. 3,8763. 12,4712. पुनः सृजति वर्षाणि भगवान्भावयन्प्रजाः 3,11878. परस्परस्य सुहृदो भावयन्तः परस्परम् 14,710. मिथो निघ्नन्ति भूतानि भावयन्ति च यन्मिथः Bhâg. P. 1,15,24. तस्यामधत्त रेतस्तां भावयन्नात्मना 3,23,47. आत्मन् (loc.) भावयसे तानि (भूतानि) 2,5,5. भावय भावितो माम् MBh. 1,3243. दौर्हृदैर्भावितस्य 5,751. ईश्वरं संप्रपद्यन्ते द्विजा भावितभावनाः *die selbst gefördert werden und Andere fördern* 13,1359. (सुरश्रेष्ठाः) भावयन्तो भुवं देवीम् Hariv. 2973. महानदी द्वारवतीम् — प्र वेष्टा — भावयन्ती समन्ततः 8958. (सूर्यः) पर्येति भुवनान्येष भावयन्भूतभावनः Sûrjas. 12,16. MBh. 1,8419. 3,11891. सर्वे ते मुनयः तत्तल्लोकान्स्वगैर्भावयन् Bhâg. P. 4,1,45. 1,2,34. अर्थेन संभृता राज्ञा न भाविष्यामहे (pass.) वयम् vielleicht so v. a. *sich schonen* Bhaṭṭ. 16,27. तेन पार्थिवमुख्येन भावितम् (पुरम्) *gehegt, zur Blüthe gebracht* MBh. 1,6630. पृथुभाविता (= वशीकृता Schol.) भूः Bhâg. P. 4,18,13. विषयान्न भावयेत् *huldigen, sich hingeben* MBh. 12,7165. — 3) *an den Tag legen, äussern, zeigen*: प्रणयम् MBh. 4,1202. परमां मैत्रीम् Kâm. Nîtis. 3,22. निर्मनस्कताम् 1,35. शयीय भावितविषवेगविक्रियः Daçak. in Benf. Chr. 187,6. 11. — 4) *umwandeln, umformen*: यं यं वापि स्मरन्भावं त्यजत्यन्ते कलेवरम्। तं तमेवैति कौन्तेय तद्भावभावितः॥ Bhag. 8,6. तद्भावभाविते चित्ते वल्लभस्य कथादिषु Sâh. D. 141. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 50. 55. 307. Mârk. P. 58,56. — 5) *läutern* (शुद्धौ Dhâtup. 33,73): योगैर्हेमेव दुर्वर्णं भावयिष्यन्ति साधवः। निर्वैरादिभिरात्मानम् Bhâg. P. 3,14,45. भावयंस्तपसात्मानम् Spr. 4410, v. l. तपसा भावितः सदा MBh. 1,1729. 4585. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,24. भावितबुद्धि *der seinen Verstand geläutert —, gebildet hat* Sâh. D. 204. भावितात्मन् (= शोधितचित्त Schol. zu MBh., = चिन्तितात्मन् Schol. zu Ragh.) *dessen Geist geläutert ist* oder *der seine Gedanken auf den Geist gerichtet hat*, Sund. 2,14. MBh. 1,9. 6630. 13,1360. R. 1,2,44. 24,20. Ragh. 1,74. Spr. 560. Râǵa-Tar. 5,125; vgl. 2. भूतात्मन्. त्रीन्पथो भावयन्ती (गङ्गा) R. 1,44,48. यथा सुखगमः पन्था भवेत्त्वद्रश्मिभावितः *erleuchtet* (vielleicht भासितः zu lesen) MBh. 13,4640. — 6) med. *erlangen* (प्राप्तौ) Dhâtup. 34,37. act: अग्निहोत्रनामकहोमेन स्वर्गं भावयेत् Schol. zu Gaim. 1,25. भावित = प्राप्त, लब्ध *erlangt* AK. 3,2,54. H. 1490. an. 3,284. fg. Med. t. 140. — 7) *dem Geiste vergegenwärtigen, sich Etwas denken, vorstellen; erkennen* (चिन्तायाम् Dhâtup. 33,73): नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना। न चाभावयतः शान्तिः Bhag. 2,66. भावयन्नात्मनात्मानम् Spr. 4410. अपूर्वं भावयेत्पात्रं यच्चापि स्याच्चिरोषितम् so v. a. *halten für* MBh. 13,2187. अर्थमनर्थं भावय नित्यम् Spr. 3589. 3099. Kathâs. 27,33. Çârṅg. Saṁh. 3,13,43. Kâm. Nîtis. 19,28 (wo wohl अश्वपुरुषान् zu lesen ist). Bhâg. P. 5,7,6 (med.). 8,17,19. Prab. 91,12. Weber, Râmat. Up. 324. स्वभावभावेन हि भावितावुभौ यथेन्दुबिम्बौ स्वरसेन तौ तथा *erkannt an* Spr. 1397. त्वं तथ्यं भावयितुमर्हसि R. 4,26,23. — 8) *Jmd überführen*: निह्नवे भावितः Jâǵ. 2,11. MBh. 5,1697 (= वर्धित Schol.). — 9) *Etwas constatiren, feststellen*: (ऋणम्) साक्षिभावितम् Jâǵ. 2,50. ये भावा मयि भाविताः *festgestellt, bestimmt* Spr. 3682. — 10) *vermengen; sättigen, einweichen* (अवकल्कने, मिश्रणे Dhâtup. 33,73): रसान्गन्धान्भावयन्नीति देवः Kauç. 135. एवं सप्तरात्रं भावयेच्छोषयेच्च Suçr. 2,72,10. मूत्रभावित 12,8. 31,13. अम्भसि 67,10. 153,1. 500,8. Çârṅg. Saṁh. 2,1,23. 3,8,17. विचूर्ण्य भावयेत्सम्यक् त्रिवेलं त्रिफलारसैः 13,88. 94. भावित = वासित *parfümirt* AK. 2,6,3,35. 9,46. H. 414. an. 3,284. fg. Med. t. 140. — 11) भावित *ganz von Etwas erfüllt, beschäftigt mit*: ये चैनं प्रतिपद्यन्ते भक्तियोगेन भाविताः MBh. 13,1076. स्त्रीरत्नमेतत्त्रैलोक्ये सारं नो यदि वै भवेत्। कृतकृत्यास्ततः सर्वे इति नो भावितं मनः॥ Mârk. P. 18,43. पुत्रादिभ्रातृपुत्रादिस्वपारक्यादिभावितैः। आकृष्यमाणां करणैर्दुःखार्तम् 44,31. रमय मया सह मदनमनोरथभावितया Gît. 2,11. शास्त्रजनितज्ञानकर्मभाविताः (देवाः) Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 64. *gerichtet auf*: यदीश्वरे भगवति कर्म ब्रह्मणि भावितम् (= समर्पितम् Schol.) Bhâg. P. 1,5,32. — भावित Çvetâçv. Up. 4,22 fehlerhaft für भामित; vgl. ṚV. 1,114,8. Vgl. भावक, भावन, भावनीय, भावयितर् fgg.

— desid. बुभूषति (auch med.) Schol. zu P. 7,2,12. 4,73. Vop. 19,5. 1) *werden —, sein wollen* Ait. Br. 2,20. यस्मादुत्तरो बुभूषति तस्मादुत्तरो

भवति 4,18. Çat. Br. 3,1,2,16. 10,3,5,9. 11,2,3,5. 14,4,2,20. 2,2. 9, 3,1. Shadv. Br. 1,5. Kaush. Up. 2,4. नाब्राह्मणस्तात चिरं बुभूषेदिच्छन्निमं लोकममुं च जेतुम् *wird nicht lange ohne Brahmanen sein wollen* (= ऐश्वर्यमिच्छेत् Schol.) MBh. 3,974. संवत्सरमिमं तातास्तथाशीला बुभूषत (Lesart der ed. Bomb.; = ऐश्वर्यं प्राप्तुमिच्छत Schol.) *bestrebet euch — zu sein* 4,133. तस्मात्क्षिप्रं बुभूषध्वम् (= तान्प्राप्तुमिच्छत Schol.) so v. a. *bestrebt euch rasch bei der Hand zu sein* 889. — 2) *Etwas werden wollen, emporkommen wollen, auf seine Wohlfahrt bedacht sein* TBr. 2, 1,8,1. TS. 3,2,2,3. Âçv. Çr. 10,1. आत्मना बुभूषन्तः 10. Çat. Br. 9,3, 4,14. Kâth. 34,9. Pańkav. Br. 20,2,2. Kâtj. Çr. 12,5,13. 23,1,21. MBh. 1,3327. नावज्ञेयो रिपुस्तात प्राकृतो ऽपि बुभूषता 4,960. 13,179. 6619. — 3) *Jmd* (acc.) *haben wollen:* येयमस्मानपाहाय यवीयांसं बुभूषति (= भूषयितुमिच्छति Schol.) Hariv. 370. अथ वा यदि कन्येयं न च कंचिद्बुभूषति MBh. 1,7068. स मामभिगतं प्रेम्णा याज्यत्वे न बुभूषति 14,168. so v. a. *Jmd gern haben, Jmd wohl wollen:* दरिद्रं यो बुभूषते (= पालयितुमिच्छति Schol.) 12,5230. 1,7969. गुरुं चाभिगतं प्रेम्णा गुरुवन्न बुभूषते (3. pl.) *freundlich empfangen* 13,6702. यः कल्याणगुणान् ज्ञातीन्प्रद्वेषान्नो बुभूषति (Lesart der ed. Bomb.) 12,3514. — 4) *Etwas* (acc.) *haben wollen, sich um Etwas bemühen, Etwas sich angelegen sein lassen, gern haben, achten:* बुभूषेद्बलम् MBh. 12,4837. धर्मार्थयुक्तं तु महीपतित्वं ग्रामे ऽपि कस्मिंश्चिदपूर्वं बुभूषेत् 5,15. बुद्धिं परमां बुभूषन् (der Schol. lässt बु° प° vom vorangehenden पप्रच्छ abhängen und erklärt बुभूषन् durch परं ब्रह्म भवितुमिच्छन्) 1577. त्वां तु (so die ed. Bomb.) शोचामि यो लब्ध्वा ब्राह्मण्यं न बुभूषते (= प्राप्नोषि Schol.) *der du nach Erlangung der Brahmanenwürde sie nicht achten wirst* 13,1926. न तिष्ठति स्म सन्मार्गे न च धर्मं (so die ed. Bomb.) बुभूषति (= प्राप्तुमिच्छति Schol.) 4,678. देशाचारान्समयान् ज्ञातिधर्मान्बुभूषते (= ऐश्वर्यं प्राप्तुमिच्छति Schol.) यः स परावरज्ञः *achten, in Ehren halten* 5,1084. — 5) *sich zu rächen gedenken* Bhâg. P. 4,6,4. — Vgl. बुभूषक fgg.

— desid. vom caus. बिभावयिषति P. 7,4,80, Sch. Vop. 19,14.

— intens. बोभूयते P. 7,4,73, Sch. बोभवीति, बोभोति 65, Sch. Vop. 20,17. बोभूतु ved. P. 7,4,65. बोभवति P. 7,3,88, Vârtt. 1) *häufig sein, zu sein pflegen* Bhâg. P. 5,3,8. Bhatt. 18,41. — 2) *sich verwandeln in* (acc.): रूपंरूपं मघवा बोभवीति ṚV. 3,53,8. उत नग्ना बोभुवती स्वप्नया सचसे जनम् AV. 5,7,8. — 3) तिर इवैतेन बोभुवत् *das halte er geheim, verberge er* Çat. Br. 2,2,3,16.

— अति 1) *in hohem Grade werden, — entstehen:* शब्दश्च घोरो ऽतिबभूव MBh. 8,4541. — 2) *mehr sein als, übertreffen;* mit acc.: इन्द्रो ऽत्यन्या देवता अभवत् Pańkav. Br. 22,8,2. 25,1,9. येऽन्यानभवितास्म्यति MBh. 3,10731. अति चान्यानभविष्याव: (so die ed. Bomb.) 10734. पितृन्दश तु मातैका सर्वां वा पृथिवीमपि । गुरुत्वेनातिभवति (अभिभवति Spr. 1120. MBh. 13,5127) 12,4006. med.: भवे भवेनातिभवे Taitt. Âr. 10,17. — 3) *überwältigen:* द्यौर्न भात्यतिभूतार्का घोरेण तमसा वृता so v. a. *verfinstert (von Râhu überwältigt)* Hariv. 2397; die neuere Ausg. richtiger अभिभूतार्का. — desid. *mehr sein wollen als* Âçv. Çr. 10,3. 11,6.

— व्यति, °भविषीष्ट P. 7,3,88, Sch. med. *mit Jmd* (acc.) *um den Vorrang streiten:* व्यतिभवते ऽर्कमिन्दुः Vop. 23,55.

— अनु 1) *umfassen, einschliessen:* यथा वै द्वे वामलके द्वे वा कोले द्वौ वाक्षौ, मुष्टिरनुभवत्येवं वाचं च नाम च मनो ऽनुभवति Khând. Up. 7,3,1. — 2) *erreichen, gleichkommen:* न ते महित्वमनु भूदध द्यौः ṚV. 3,32, 11. 1,52,11. Çat. Br. 4,5,3,3. *so lange bestehen wie* (acc.) oder *erfüllen:* अथो व उशती कीर्तिर्लोकाननुभविष्यति Bhâg. P. 4,30,11; vgl. एषा ते भास्वती कीर्तिर्लोकानभिभविष्यति MBh. 3,10592. — 3) *Jmd zur Hand gehen, helfen, dienlich sein* Çat. Br. 10,3,5,9. 14,4,1,20. Çâñkh. Çr. 15,5,2. 9. — 4) *sich Jmd zuwenden:* उभे यत्त्वा भवतो रोदसी अनु ṚV. 10,147,1. धावतामनु SV. — 5) *empfinden, fühlen, geniessen, an sich erfahren, erleiden:* अनुभूतकिंचिदङ्गस्पर्श Hit. ed. Johns. 1815. रसे सारश्चमत्कारः सर्वत्राप्यनुभूयते Sâh. D. 23,17. कर्मणो ऽनुरूपं फलमनुभूय Nir. 14,7. Varâh. Bṛh. S. 47,15. Râǵa-Tar. 4,186. Hit. 112,10, v. l. Mund. Up. 1,2,10(?). सुखम् Ragh. 1,21. Çâk. 148. Kathâs. 50,114. Pańkat. 49,4. ed. orn. 58,19 (wo स कामसुखान्यनुबभूव zu lesen ist). Çuk. in LA. (II) 33,16. Einl. in Kaurap. Vop. 21,10. सुरतसौख्यम् Pańkat. 38,5. Vet. in LA. (II) 10,4. अत्रैष देवः महिमानमनुभवति Praçnop. 4,5. सुरतोत्सवम् Kathâs. 45,318. प्रीतिम् Spr. 2350. Kumâras. 2,45. मृगयारसम् Vet. in LA. (II) 5,2. भोगान् Spr. 1718 (med.). वित्तम् 3484. 3622. विविधान्यन्नपानानि MBh. 15,771. स्वेच्छयोदकाच्चाहारो ऽनुभूयताम् Hit. 38,13. स्नानभोजनविलेपनानि Daçak. in Benf. Chr. 198,8. शुभ्रं सद्म सविभ्रमा युवतयः श्वेतातपत्रोज्ज्वला लक्ष्मीरित्यनुभूयते स्थिरमिव Spr. 3003. हर्म्यतलम्, मधु, गीतम् Ṛt. 1,3. करसादो ऽम्बरत्यागस्तेजोहानिः सरागता । वारुणीसङ्गजावस्था भानुनाप्यनुभूयते Spr. 600. आर्द्रक्षतारोपणमन्वभूताम् Ragh. 7,25. तेन सहाभिषेचनम् 8,3. क्रीडाम् *die Freuden des Spieles empfinden* R. 5,15,51. मातापितृसहस्राणि पुत्रदारशतानि च । संसारेष्वनुभूतानि *sich erfreuen an* Spr. 4709. P. 5,2,10. अनुभवति हि मूर्ध्ना पादपस्तीव्रमुष्णम् Spr. 5360. यातनाः M. 12,17. Daçak. in Benf. Chr. 195,19. आपदम् MBh. 3,10789. दुःखम् 4,525. Çâk. 89,10. Hit. 48,2. खेदम् Çâk. 88,11. क्लेशम् Kathâs. 43,208. वियोगमनया सह 34,248. कृच्छ्रम् Mâlav. 68,21. प्रेष्यभावम् 69,15. शोकम् Bhatt. 16,30. विमाननाम् Râǵa-Tar. 4,640. अशृण्वता मम वचस्त्वयेदमनुभूयते R. 4,18,27. असुखोदर्कान्दोषान् *die Strafe für Vergehen erleiden* M. 12,18. Bhatt. 15,16. — 6) *wahrnehmen, innewerden, hören, vernehmen, erfahren, kennen lernen:* नीरोदवित्तोभमनुभूय Spr. 1449. कंकारमनुभूय Sâh. D. 70,16. अननुभूतपूर्वक (नर्दित) Hit. 47,18. अनुभूयतामयं वीराः स्वयंवरः so v. a. *erfahret, dass eine Selbstwahl statt finden wird,* MBh. 3,2112. अनुभूयास्य विवाहम् 2230. अनुभूतं च यन्मया 13,3940. R. 3,4,4. Bhâg. P. 1, 13,11. अनुभूतविषयासंप्रमोषः स्मृतिः Jogas. 1,11. Sâh. D. 190. H. 1373. Nîlak. 157. 168. Daçak. in Benf. Chr. 185,23. वेदान्नानुभवसि Khând. Up. 6,7,3. *Jmd kennen lernen, erproben:* न त्वं तेनान्वभाविष्ठा नान्वभावि त्वयाप्यसौ । अनुभूतो मया चासौ तेन चान्वभविष्यहम् ॥ Bhatt. 5,35. — caus. 1) *Jmd Etwas empfinden —, erfahren lassen:* स्वदुर्नयफलं देव्याः प्रकोपेनानुभावितः Râǵa-Tar. 6,255. — 2) *zu Gesicht bringen:* (ब्रह्मणि) एकभक्त्यनुभाविते (= अपरोक्षीकृते Schol.) Bhâg. P. 3,24,43. — 3) *kräftigen, stärken* Bhâg. P. 1,15,13. — desid. *zu empfinden —, zu geniessen wünschen:* यो राज्ञा सुखान्यनुबुभूषति MBh. 12,3532. — Vgl. अनुभव fgg., अनुभू fg.

— प्रत्यनु *im Einzelnen geniessen:* देशदिगन्तरेषु प्रत्यनुभूतं पुनः पुनः प्रत्यनुभवति Praçnop. 4,5. Vjutp. 8. 169.

— समनु *empfinden, geniessen:* आर्तवमुत्सवम् Ragh. 9, 48.

— अन्तर् *eindringen in:* कदा न्वन्तर्वरुणे भुवानि ṚV. 7, 86, 2. अन्तर्भूय रहस्येषु तैर्वशीक्रियते हि सः Kathâs. 34, 204. *enthalten sein in:* वैदिके कर्मयोगे तु सर्वाण्येतान्यशेषतः। अन्तर्भवन्ति क्रमशस्तस्मिंस्तस्मिन्क्रियाविधौ ॥ M. 12, 87. अन्तर्भवणि Vop. 8, 22. — Vgl. अन्तर्भाव fgg.

— अप *wegbleiben, fernsein, fehlen:* अप भूतु दुर्मतिः ṚV. 1, 131, 7. मरुतो माप भूतन 7, 59, 10. 4, 34, 11. 35, 1. 9, 85, 1. माकिर्देवानामप भूरिह स्याः 10, 11, 9. 67, 11. AV. 4, 35, 7. राष्ट्रादपभूतः *nicht zur Herrschaft gelangt* TS. 3, 4, 8, 2. 7. — Vgl. अपभूति.

— अपि 1) *in Etwas gerathen, unter Etwas fallen, in Etwas sein;* mit loc.: अप्यभूर्भद्रे सुकृतस्य लोके AV. 2, 10, 7. तस्य वयं हेळसि मापि भूम 7, 20, 3. 57, 4. — 2) *Theil haben an:* अयमग्ने जरिता त्वे अभूदपि ṚV. 10, 142, 1. त्वे इन्द्राप्यभूम विप्राः 2, 11, 12. अपीन्द्रः समपीथे ऽभवत् Ait. Br. 7, 28. — Vgl. 1. अस् mit अपि.

— अभि 1) *übertreffen, überlegen sein, überwältigen, hart bedrängen, heimsuchen:* भुवद्विश्वमभ्यादेवमोजसा ṚV. 2, 22, 4. त्वष्टारमिन्द्रो जनुषाभिभूय 3, 48, 4. 59, 7. 8, 31, 15. 81, 6. 7, 21, 6. अभि यो विश्वा भुवना बभूव *der grösser ist als alle Welt* 4, 16, 5. अभि हि बभूथ रोदसी 8, 87, 5. 10, 3, 2. 99, 3. अभि द्यां महिना भुवम् 119, 8. VS. 38, 17. AV. 5, 11, 7. 6, 129, 2. TBr. 1, 4, 6, 4. Çat. Br. 1, 6, 3, 33. 2, 1, 2, 14. 11, 1, 6, 12. अभि द्विषन्तं भविष्यामि 12, 4, 4, 3. Çâṅkh. Çr. 10, 15, 21. Lâṭj. 3, 11, 4. Taitt. Up. 3, 10, 6. Khând. Up. 1, 2, 1. Praçnop. 4, 6. Kaush. Up. 4, 20. Maitrjup. 2, 6. 7. 3, 1. 3 (अभिभूयति pass.). 6, 27. med.: असुरानभिभवेमहि Çâṅkh. Çr. 14, 23, 2. 38, 3. — तस्मादभिभवत्येष (राजा) सर्वभूतानि तेजसा M. 7, 5. MBh. 4, 30. सर्वाश्चाभ्यभवत्कृष्णा त्रूपेण यशसा श्रिया 2367. सिंहनादं च सैन्यानां भीमसेनरवो ऽभ्यभूत् 6, 1646. Spr. 1120 (अतिभवति MBh. 12, 4006. अभि° 13, 5127). MBh. 14, 177. Hariv. 6936. 8732. 8980. R. 6, 104, 43. Spr. 5090. Ragh. 4, 56. 8, 36. Ṛt. 6, 29. Kathâs. 35, 20. एषा ते भास्वती कीर्तिर्लोकानभिभविष्यति (vgl. अथो व उशती कीर्तिर्लोकाननुभविष्यति Bhâg. P. 4, 30, 11) *wird länger bestehen als* MBh. 3, 10592. शत्रुभिर्नाभिभूयते *wird nicht überwältigt, besiegt* M. 7, 179. MBh. 3, 11401. 11964. 12275. R. 1, 31, 4. Varâh. Bṛh. S. 48, 13. Mârk. P. 63, 18. (स्त्रीभिः) याभिरन्याभिभूताभिः (so ist mit der ed. Calc. zu lesen) Râǵa-Tar. 4, 608. Verz. d. Oxf. H. 258, *b*, 28. 30. P. 1, 3, 33, Sch. एतानि वीर्याणि स्वबलगुणोत्कर्षाद्रसमभिभूयात्मकर्म कुर्वन्ति Suçr. 1, 148, 10. Sâh. D. 23, 10. MBh. 12, 8512. Vedântas. (Allah.) No. 110. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 66. अभिभूत = पराजित *besiegt* H. 805. अभ्यभावि भरताग्रजस्तया वात्ययेव *sie kam über ihn wie ein Sturmwind* Ragh. 11, 16. 84. मुधैव चालयसि (अशोक) वाताभिभूतं शिरः Spr. 2580. ममापि सत्त्वैरभिभूयन्ते गृहाः Çâk. 93, 5. अभिभवति (उल्का) यतः पुरं बलं वा भवति भयं तत एव पार्थिवस्य Varâh. Bṛh. S. 33, 30. अभ्यभून्निलयं भ्रातुः *er machte einen Angriff auf die Wohnung des Bruders* Bhaṭṭ. 6, 117. द्यौर्न भात्यभिभूतार्का (अतिभूतार्का die ältere Ausg.) so v. a. राह्वभिभूतार्का Hariv. 2397. कुलं कृत्स्नमधर्मो ऽभिभवत्युत *heimsuchen* Bhag. 1, 40. विद्याहीनान् — लोभो ऽप्यभिभविष्यति MBh. 3, 13024. अस्मात्संतापजं दुःखं न त्वामभिभविष्यति R. 2, 52, 32 (49, 33 Gorr.). उत्तमं सुचिरं नैव विपदो ऽभिभवत्यलम् Dṛshṭântaç. 79 bei Haeb. 224. यं विषादो ऽभिभवति Spr. 4753. माम् — आधयो ऽभिभविष्यन्ति MBh. 1, 4704. नाश्नतः पथ्यमेवान्नं व्याधयो ऽभिभवन्ति हि Bhâg. P. 6, 1, 12. रोगाभिभूत Spr. 4102. 967. व्यसनाभिभूत 2718. रागाभिभूत 2596. हृच्छयेन MBh. 3, 555. कामाभिभूत Spr. 3908. R. 1, 63, 12. Prab. 25, 18. कोपाभिभूत R. 1, 35, 2. चिन्तासंततिः Prab. 94, 13. दौमर्नस्येन Pańkat. 9, 23. पतगेन्द्रभयाभिभूता Mṛkkh. 10, 19. स्वाण्डभङ्गाभिभूता *die das Unglück getroffen hatte, dass ihre Eier zerbrochen worden waren,* Pańkat. 80, 10. महासत्त्वो हर्षशोकाद्यनभिभूतस्वभावः Sâh. D. 33, 1. *Jmd seine Uebermacht fühlen lassen, demüthigen* Spr. 3782. अभिभूत *gedemüthigt* AK. 3, 1, 40. H. 440. Kathâs. 20, 127. — 2) *sich Jmd* (acc.) *zuwenden, kommen zu:* अभी षु णः शतं भवास्यूतिभिः ṚV. 4, 31, 3. परं योनेरवरं ते कृणोमि मा त्वा प्रजाभि भूत् AV. 7, 35, 3. mit loc.: पुष्यात्क्षेमे अभि योगे भवाति ṚV. 5, 73, 5. — Vgl. अभिभव fg., अभिभाविन्, अभिभु fg., अभिभूय fg. — caus. *überwältigen:* विक्रान्ता बलवन्तश्च राघवेण च रक्षिताः। नाभिभावयितुं शक्याः R. 6, 6, 5. — desid. *übertreffen —, überlegen sein wollen:* द्विषतो भ्रातृव्यानभिबुभूषन् Çâṅkh. Çr. 14, 23, 5.

— अत्यभि, partic. °भूत Prab. 86, 18 v. l. für प्रत्यभिभूत.

— प्रत्यभि, partic. °भूत *überwältigt, besiegt* Prab. 86, 18.

— आ 1) *gegenwärtig —, in oder bei Etwas sein; dasein, vorhandensein:* आ देवानामभवः केतुरग्ने ṚV. 3, 1, 17. 1, 5, 3. 4, 31, 1. 5, 19, 5. यत्सोमे सोम आभवः 8, 82, 17. 91, 18. स विश्वा भुव आभवः 10, 153, 5. AV. 3, 29, 2. 5, 1, 1. 7, 1, 2. यज्ञो बभूव स आ बभूव 5, 2. आभूतो भूतः स उ जायते पुनः 11, 4, 20. वाजस्य नु प्रसव आ बभूव VS. 9, 25. 22, 2. 32, 5. *bestehen, fortfahren zu leben:* कथं भवन्ति कथमाभवन्ति MBh. 1, 3605. 3608. — 2) *hervorkommen, entstehen aus* (abl.): विश्वा तमुत्सं यत आबभूथ ṚV. 10, 84, 5. 129, 6. 7. 168, 3. ये विद्युत आबभूवुः AV. 10, 4, 23. यमस्य लोकादध्या बभूविथ 19, 56, 1. यत्समूलमुद्वृहेयुर्वृक्षं न पुनराभवेत् *würde er nicht wieder wachsen* Çat. Br. 14, 6, 9, 34. — Vgl. आभू, आभूति fg.

— अन्वा *nachfolgen, nachthun:* तस्माद्विदमसुरा नान्वाभवन्ति Ait. Br. 1, 24. देवाः सुवर्गं लोकमायन्तो ऽमन्यन्त मनुष्या नो ऽन्वाभविष्यन्ति TS. 6, 3, 4, 7. 10, 3. 6, 5, 3, 1. यत्र होष्यामि तदन्वाभविष्यन्ति (असुराः) Kâṭh. 27, 8. 28, 9.

— अभ्या *Jmd* (acc.) *begegnen, accidere alicui:* तं यद्येतेषां त्रयाणामेकं चिदकाममभ्याभवेत् *wenn ihm eins von den dreien unabsichtlich geschieht* Ait. Br. 3, 46. यद्येनं क्षीरं केवलं पाने ऽभ्याभवेत् *wenn es ihm begegnet lautere Milch zu trinken* Çat. Br. 2, 3, 1, 16.

— पर्या *sich umdrehen:* पर्याभूद्वा अयमेककपालो मोहिष्यति राष्ट्रम् Çat. Br. 2, 4, 3, 10.

— प्रत्या *Jmd* (acc.) *zur Hand* oder *zu Diensten sein:* ओषधयो वै प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवन्ति TS. 1, 7, 2, 3.

— आविस् s. u. d. W. — प्राविस् *erscheinen* श्रीसिद्धिनाथ इति को ऽपि युगे चतुर्थे प्राविर्बभूव Verz. d. Oxf. H. 110, *a*, Çl. 36.

— उद् 1) *hervorkommen, entstehen:* नोद्भवत्यमृतं च तत् MBh. 1, 1140. Hariv. 11891. 11965 (med.). अङ्गात्षण्मुखस्योद्भवतुः। पुत्रौ Kathâs. 20, 92. 39, 145. उदभवत्तीव्रो दुर्भिक्षः 27, 94. उदभून्मुरजध्वनिः 2, 34. अन्तरिक्षात्सरस्वती 6, 20. 2, 68. 7, 95. 10, 94. 28, 91. 46, 78. अकस्मादुद्भवद्द्वेष Kâm. Nîtis. 16, 23. सैन्यानामकस्मादुद्भूत्कलिः Râǵa-Tar. 5, 216. उद्भूत *hervorgegangen, entstanden:* शरीरमिदं मैथुनादेवोद्भूतम् Maitrjup. 3, 4. धन्वन्तरेरनूद्भूतं विषम् R. Gorr. 1, 46, 31. निर्मलाभिश्च मुक्ताभिर्मणिभिश्च महाप्रभैः। उद्भूतपुलिनास्तत्र MBh. 13, 3826. तरौ देवकुलोद्भूते *entstan-*

V. Theil.

den so v. a. *stehend, wachsend* Trik. 2,4,43. उद्भूतामन्तरिक्षात्सरस्वतीम् Kathâs. 42,171. यत्रास्य मन्युरुद्भूतः MBh. 1,412. यौवनोद्भूतप्रभूतरूपातिशया Z. d. d. m. G. 14,569,15. Spr. 2822. विपदुद्भूतवैरूप्य Som. Nala 125. शोक Kathâs. 5,101. उद्भूतरूपं नयनस्य गोचरः *was eine bestimmte* (*proportionate* Röer) *Form hat* Bhâshâp. 53. fg. उद्भूतस्पर्शवत् so v. a. *fühlbar* 55. — 2) *sich entwickeln zu, zu mehr werden, zunehmen, wachsen, steigen:* ते वै पञ्चान्युद्भूत्वा पञ्चान्युद्भूत्वा कल्पेताम् Ait. Br. 3,23. स वा एष एकस्त्रिधा भूतो ऽष्टधैकादशधा द्वादशधापरिमितधा वोद्भूतः Maitrjup. 5,2. उद्भूतत्व ebend. प्रबलपवनवेगोद्भूतवेग (पावक) Rt. 1,24, v. l. für उद्धूत. क्वचिद्द्रुततरं याति कुटिलं क्वचिदागतम्। विनतं (so ed. Bomb.) क्वचिदुद्भूतं क्वचिद्याति शनैः शनैः॥ *angeschwollen, gehoben, gestiegen* R. 1,44,25 (45,16 Gorr.). — 3) *zureichen, gleichkommen:* तेषामति त्रीण्यरिच्यन्त न त्रीण्युदभवन् TBr. 1,5,12,1.3. Çat. Br. 8,7,2,16. — 4) *sich erheben, aufstehen, sich empören* Kathâs. 21,63. — Vgl. उद्भव, उद्भू fg. — caus. *hervorbringen, erzeugen:* मायां मयोद्भाव्य परीक्षितो ऽसि Ragh. 2,62. उद्भावयस्व वीर्यम् *entfalte, zeige* MBh. 5,4511. आत्मतत्त्वविवेकस्य भावमुद्भावयामि *den Sinn entwickeln, erläutern* Verz. d. Oxf. H. 243,*b*, No. 602. ईश्वरानुद्भाविता वा शक्तिः (शब्दस्य) *von Gott nicht geschaffen, — gegeben* Sâh. D. 11,6. (in der Vorstellung) *erzeugen* Vedântas. (Allah.) No. 39. — Vgl. उद्भावन fg.

— प्रोद्, partic. प्रोद्भूत *hervorgekommen, entstanden:* °पुलक Hariv. 15709. Mârk. P. 61,22. Spr. 830, v. l. प्रोद्भूतासक्यतृष्ण 229. कथं पद्म समुद्भूतं ब्रह्मा तत्र कथं भवेत्। प्रोद्भूतेन कथं सृष्टिः कृता तेन Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,7. प्रोद्भूतैरपि दूरतः (अर्थैः) *hergekommen* Spr. 2524.

— समुद् 1) *hervorgehen, entspringen, entstehen:* शोकः समुद्भवति Ghaṭ. 5. आपत्सु वैराणि समुद्भवन्ति Spr. 781, v. l. partic. समुद्भूत *hervorgegangen, entsprungen, entstanden:* मेनका° (अपत्य) Schol. zu Çâk. 41. Sûrjas. 12,1. VP. bei Muir, ST. IV, 218. कुल° Spr. 1932. मलयाद्रिसमुद्भूता नद्यः Mârk. P. 57,28. अमृत R. 1,45,44 (46,29 Gorr.). पद्म Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,6. प्रजापीडनसंतापात्समुद्भूतो हुताशनः Spr. 1832. R. Gorr. 2,25,5. द्वारदेशात्समुद्भूतः — शुश्रुवे भुजनिःस्वनः MBh. 1,5373. वित्तनाशसमुद्भूतशोक Pańkat. 42,1. Mârk. P. 44,12. *vorhanden* Pratâpar. 88,*a*,3. Statt समुद्भूत in der Stelle महावातसमुद्भूत (रजस्) R. 2,30, 13 liest die ed. Bomb. besser समुद्धूत. — 2) *zunehmen, wachsen, steigen* Suçr. 1,267,13. — Vgl. समुद्भव.

— उप *sich nahen zu* (acc.): उप मामुच्चा युवतिर्बभूयाः Ṛv. 10,183,2. *beistehen, helfen zu:* अस्या ऊ षु ण उप सातये भुवः 1,138,4. — desid. *Jmd helfen wollen:* यः कल्याणगुणान् ज्ञातीन्द्वेषान्नोपबुभूषति (प्रद्वेषान्नो बु° ed. Bomb.) MBh. 12,3514.

— नि, s. निभूत.

— प्रनि oder प्रणि Vop. 8,33.

— निस् *von der Stelle kommen:* प्रेमन्धः ख्यन्निः श्रोणो भूत् *der Blinde sieht, der Lahme geht* Ṛv. 8,68,2. 4,19,9. — Vgl. निर्भूति.

— परा 1) *vergehen, hinschwinden, hinsein, unterliegen, verkommen:* सपत्नेभ्यः पराभुवे AV. 1,29,4. 5,18,10. 12,4,45. 49. Ait. Br. 2,15. 32. 3,39 (Çat. Br. 14,4,1,8). 6,35. TS. 1,6,10,2. भद्रा भूत्वा परा भविष्यन्ति TBr. 1,1,4,4. Çat. Br. 1,5,4,16. 2,4,2,2. 8,4,4,3. Khând. Up. 8,8,4. तत्पराभवति कुलम् Kauç. 94. पराभविष्यन्त्यसुराः MBh. 5,4301. एकान्तेन ह्यनीहो ऽयं पराभवति पूरुषः 3,1240. यमिच्छेयुः स राजा स्याद्यो नेष्टः स पराभवेत् 13,2099. 2102. यथा ते कुलतन्तुश्च धर्मश्च न पराभवेत् MBh. 1,4067. पराभूयमानविवेक इव Bhâg. P. 5,1,29. पराभूत und अपराभूत Çat. Br. 1,5,2,4. 2,3,1,20. 3,6,2,26. पराभूतवेणु *verdorben* Kauç. 47. — 2) *Jmd* (acc.) *besiegen:* यो राघवं रणे — पराभवेत् R. 3,66,14. नचिरात्तं रिपवः पराभवन्ति Kâm. Nîtis. 13,94. पराभूत *besiegt* AK. 2,8, 2,80. H. 805. — 3) *Jmd* (acc.) *zu nahe treten, ein Leid verursachen, beleidigen:* कर्णास्यानीकमह्नन्त्पराभूत (= प्रकोपित Schol.) इवान्तकः MBh. 8,775. यदुत्साही सदा मर्त्यः पराभवति सज्जनान् Spr. 2375. राजपुत्रः पराभूतो माधवो नाम गोत्रजैः Kathâs. 24,114. चटका केनचिद्दुष्टगजेन पराभूता (अण्डकस्फोटनेन) Pańkat. 81,8. नहि तेषां पराभूताः पुण्यवन्तो जगत्त्रये Pańkar. 1,10,84. — Vgl. पराभव fgg., पराभूति. — caus. 1) *verderben* (trans.), *zu Grunde richten:* इन्द्रो मायिनामसुरान्पराभावयत् AV. 8, 5,3. 12,5,43. TBr. 1,1,8,6. 7,1,6. तानसंभाव्यं पराभावयन्ततो वै देवा अभवन्परासुराः Ait. Br. 3,39. Çat. Br. 11,2,3,24. 12,9,2,6. Kâṭh. 30,9. *besiegen:* यज्ञघ्नान् Bhâg. P. 3,22,30. स्वां प्रकृतिम् 28,44. — 2) *hinschwinden, verkommen, eine Einbusse erleiden:* आत्मन् (loc.) भावयन्ते तानि न पराभावयन्त्स्वयम् Bhâg. P. 2,5,5.

— अनुपरा *nach Jmd verderben:* यन्तं पराभवन्तमनुपराभवति Ait. Br. 2, 32. TS. 5,4,10,3. — caus. TS. 5,2,8,4.

— परि 1) *um Etwas her sein, umfangen, umfassen; einschliessen, in sich enthalten:* अरान्न नेमिः परि ता बभूव Ṛv. 1,32,15. 164,36. 2, 5,3. 3,3,9. 7,104,6. 9,102,1. द्वे पवस्ते परि तं न भूतः 10,27,7. 88,14. न त्वा गोभ्यां परिभ्वे त इन्द्रियम् 2,16,3. केन पर्यभवद्दिवम् AV. 10,2,18. 8,36. परि यद्भूथो रोदसी चिदुर्वी Ṛv. 6,67,5. Ait. Br. 4,23. TBr. 3, 12,2,1. — 2) *umkreisen, umgehen, umfliegen:* परि द्यां सद्यो अपसो बभूवुः Ṛv. 4,33,1. *begleiten:* तं त्वा मरुत्वती परि भुवद्वाणी सयावरी 7, 31,5. — 3) *besorgen, leiten:* स होता विश्वं परि भूत्वध्वरम् Ṛv. 2,2,5. यासां सोमः परि राज्यं बभूव *deren Reich* Soma *regiert* AV. 12,3,31. — 4) *mehr sein, übertreffen, bemeistern, besiegen:* परि प्रजातः क्रत्वा बभूथ Ṛv. 1,69,2. न मायाभिर्धनदां पर्यभूवन् 33,10. परि यदेषामेको विश्वेषां भुवन्महित्वा 68,2. AV. 13,1,25. लग्नद्विरेफं परिभूय पद्मं समेघलेखं शशिनश्च बिम्बम्। तदाननश्रीरलकैः प्रसिद्धैश्चिच्छेद सादृश्यकथाप्रसङ्गम्॥ Kumâras. 7,16. Ragh. 10,36. अरिगणं नियतं व्यसने स्थितं परिभवन्ति Kâm. Nîtis. 14,68. Kathâs. 49,63. तं रिपुं स्वजातीयं युद्धेन परिभूय Pańkat. 232,18. उपायज्ञो ऽल्पकायो ऽपि न शूरैः परिभूयते Spr. 497. Kâm. Nîtis. 13,75. Pańkat. 47,3. कुम्भकर्णो रणे पुंसा कुद्धः पराभविष्यते (pass.) Bhaṭṭ. 16,18. परिभूत *besiegt, überwunden* H. 805. परिभूतगतत्रय Bhâg. P. 3,22,36. — 5) *Jmd umgehen* so v. a. *nicht beachten, geringschätzen, mit Geringachtung behandeln:* भृत्याः परिभवन्त्येनम् MBh. 3,1035. न त्वां परिभवन्ब्रह्मन्प्रहसामि 13,490. R. 2,53,18. Çâk. Ch. 69,6. रक्तं पुरुषं स्त्रियः परिभवन्ति Spr. 5313. Bhaṭṭ. 1,22. Mârk. P. 41,7. Bhaṭṭ. 4,37. न त्वां परिभवामहे MBh. 13,3867. परिभूय 1,6158. 6279. Draup. 6,17. R. Gorr. 1,32,8. 3,38,11. Mârk. P. 123,21. Mudrâr. 27,9. मृदुर्हि परिभूयते R. 2,21,11. त्वमी ह्येकरसो राम लोकेन परिभूयते R. Gorr. 2,18,14. Spr. 459. 473. fg. 1145. 1614. 1992. 2429, v. l. 5126. अवनिचरापसदैः परिभूयमानो मक्षिकादिभिरिव वनगजस्तर्जनताडनावमेहनष्ठीवनग्रावशकृद्रजःप्रक्षेपपूतिवातदुरुक्तैः Bhâg. P. 5,5,30. परिभूत = अवगणित AK. 3,

2,56. = अवज्ञात Gaṭâdh. im Çkdr. *mit Geringachtung behandelt* Jâǵn. 1,70. Spr. 2319. 4976. Hit. 92,5. MBh. 2,2292. 3,13240. आत्म° *sich selbst gering achtend* 1259. *Etwas nicht beachten:* संकर्षणस्य मत्तोक्तां भारतीं परिभूय Hariv. 5769. तपः परिभवन्मम 11391. परैरपरिभूताज्ञः Mudrâr. 67,11. दितिजेन — परिभूतसेतवः Bhâg. P. 7,8,48. लोकपरिभूतेन (= °निन्दितेन Schol.) वेषेण *eine Kleidung, über die die Leute spotten,* MBh. 4,572. — 6) *Jmd* (acc.) *Schande machen:* कुरून्परिभवेत्सर्वान्पाञ्चालानपि भारत। पाण्डवेयांश्च संप्राप्तो मम क्लेशो हि *das mir widerfahrene Leid macht den* Kuru, *den* Pâńkâla *und den* Pâṇḍu-*Söhnen Schande* MBh. 4,615. die Scholien erklären: मम मत्संबन्धी मन्निमित्तकः कचग्रहादिः अयं क्लेशः पाण्डवेयान् युष्मान्प्राप्तः सन्कुरून्पाञ्चालांश्च परिभवेत् नाशयेत्. — 7) = पराभू *hinschwinden:* यस्य बुद्धिः परिभवेत् Spr. 2439. — Nach Çabdar. im Çkdr. ist परिभूत auch = अप्रस्तुत; Ṛt. 4,15 ist statt परिभूत mit einer Hdschr. परिभुक्त zu lesen und dieses vom vorangehenden Worte zu trennen. Vgl. परिभव fgg., परिभू fg. — caus. 1) *enthalten, in sich schliessen:* कामाः स्वाराज्यपरिभाविताः (स्वाराज्येन स्वरूपसुखेन परि° अतिशायिताः Schol.) Bhâg. P. 9,4,25. परिभावितत्व Schol. zu Ṛv. Prât. 2,5. — 2) *einweichen, tränken, benetzen* Suçr. 1,159,7. रसेन तेषां परिभाव्य मुद्रान् 161,19. 2,44,13. Çârṅg. Saṁh. 3,13,64. — 3) *läutern:* भावयोगपरिभावितहृत्सरोज Bhâg. P. 3,9,11. 5,1,27. 15,6. — 4) *sich denken, sich vorstellen:* मुक्तात्मभिः स्वहृदये परिभाविताय ज्ञानात्मने भगवते Bhâg. P. 8,3,18. 9,8,23. *bedenken, nachdenken über:* सानन्दं श्रुतमर्थं परिभावयति Prab. 115,3. परिभाव्याद्भुतं तत् Râǵa-Tar. 4,252. Pańkat. ed. orn. 40,16. परिभाव्य बहून्ग्रन्थान् Verz. d. Oxf. H. 160,*b*, No. 352, Çl. 4. 239,*b*, No. 580. *erkennen als:* कूटस्थं बोधमद्वैतमात्मानं परिभावय Ashṭâv. 1,13. तेभ्यः परान्नः परिभावयस्व Naish. 10,47.

— संपरि *geringachten:* अर्थैर्विहीनः पुरुषः परैः संपरिभूयते MBh. 3,13230. — caus. *zusammenhalten, festmachen:* एवमेवेन्द्रियग्रामं शनैः संपरिभावयेत् MBh. 12,7147. = मूर्त्याद्याकारं नयेत् Schol. Vgl. परिभावन, welches der Schol. durch मूर्त्याद्याकारेण परिकल्पनम् *in eine feste Form bringen* erklärt.

— प्र, प्रभवाणि P. 8,4,16, Sch. Vop. 8,22. 1) *hervorkommen, entspringen, entstammen, entstehen:* आत्मनो ऽङ्गानि प्रभवन्ति Çat. Br. 1,3,2,2. 2,2,4,6. 4,2,2,5. निकक्षादापः प्रभवन्ति 9,1,2,24. हिमवतः प्रभवति गङ्गा Sch. zu P. 1,4,31. 4,3,83. सुस्वादुतोयाः प्रभवन्ति नद्यः Spr. 847. यथा सुदीप्तात्पावकाद्विस्फुलिङ्गाः सहस्रशः प्रभवन्ते सरूपाः Muṇḍ. Up. 2,1,1. (शराः) प्रभवन्तः शरासनात् MBh. 4,1865. बीजाद्बीजम् Spr. 1541. ततः प्रजानां पतयः प्राभवन् MBh. 1,33. ततः प्रभृति चाप्यन्ये प्राभवन्नौरसाः सुताः 3,17164. मरीचिर्यः प्रबभूव प्रजापतिः Çâk. 168. Bhaṭṭ. 8,72. Ragh. 10,51. Megh. 15. प्रभवन्ति यतो लोकाः Kathâs. 28,182. अव्यक्ताद्व्यक्तयः सर्वाः प्रभवन्त्यहरागमे Bhag. 8,18. प्रभवन्ति गाथाः Lâṭj. 10,6,13. 7,13. दातृप्रतिग्रहीतृभ्यां सर्वार्थाः प्रभवन्ति हि R. 1,73,11. लोभात्क्रोधः Spr. 2687. धर्मादर्थः प्रभवति धर्मात्प्रभवते सुखम् 4257. षड्भिः प्रकारैः प्रभवन्ति रोगाः 3418. Kâm. Nîtis. 13,36. वने ऽपि दोषाः प्रभवन्ति रागिणाम् *zum Vorschein kommen* Spr. 2717. प्रभवति लघुर्यत्रोपात्त्यः *erscheint* so v. a. *ist* Çrut. 39. यत्रैव प्रभवेद्वत्स तन्नामगुणकीर्तनम् *geschieht, erfolgt* Pańkar. 1,10,69. युवजनमनोरथलक्ष्यप्रभूता *zum Ziele geworden* Daçak. in Benf. Chr. 180,15. प्रभूत = उद्गत H. an. 3,273. Med. t. 122. — 2) *hinausreichen über:* रुपिमिव पृष्ठं प्रभवन्तम् *mehr als der Rücken tragen kann* Ṛv. 2,13,4. — 3) *mehr werden:* पशवो रेवत्यां प्राभवन् TBr. 1,5,2,5. मिथुनेन प्रभूयासम् *möchte ich um ein Kinderpaar reicher werden* TS. 1,6,4,4. *zahlreich sein:* प्राभवंस्तस्या विवेकविगुणाः क्रियाः Râǵa-Tar. 5,352. प्रभूत *reichlich, viel, in grossem Maasse vorhanden, zahlreich* AK. 3,2,12. H. 1425. an. 3,273. Med. t. 122. Halâj. 4,16. Çat. Br. 13,3,7,1. अन्न Lâṭj. 5,1,12. Âçv. Gṛhj. 2,7,4. Çâṅkh. Çr. 8,21,16. MBh. 1,713. 3,2534. 13,1493. R. 2,32,41. R. Gorr. 1,13,15. 6,11,31. Kâm. Nîtis. 15,7. Spr. 2601. Varâh. Bṛh. S. 28,15. 43,10. Mârk. P. 69,13. 120,17. Pańkat. 6,6. 36,1. 76,17. Hit. 45,6. विद्याकर्मवयोबन्धुवित्तैः Jâǵn. 1,116. प्रभूतनागाश्वरथ MBh. 4,382. Kâm. Nîtis. 18,15. Varâh. Bṛh. S. 50,3. Kathâs. 24,11. Pańkat. 47,25. °वर्षाणि 159,14. काल 4,17. 261,10. °धान्य 69,8. °वयस् *bejahrt* Spr. 1864. प्रभूतमल्पकार्यं वा *ein grosses oder ein kleines Werk* 1863. °रूप *grosse Schönheit* Z. d. d. m. G. 14,569,15. कृत्याचतुष्टय Mârk. P. 118,48. द्रोणीप्रभूतमुदरम् *gross wie eine Wanne* Suçr. 1,325,12. प्रभूततर Pańkat. 71,19. 95,24. प्रभूततम Daçak. in Benf. Chr. 180,15. am Ende eines comp. *reich an, gesegnet mit:* गुण° R. 5,90,13. आयोगप्रयोगकृषिवाणिज्य° Saddh. P. 4,9,*b*. adv. *sehr:* प्रभूतोत्क Kâvjâd. 3,118. प्रभूतार्जितद्रव्य Pańkat. 95,24 so v. a. उपार्जितप्रभूतद्रव्य. — 4) *valere, tüchtig sein, Geltung haben, stark werden, — sein, die Oberhand haben, die Macht besitzen, zu befehlen haben* AV. 3,29,2. अद्य मे ऽत्र प्रभावस्य प्रभावः प्रभविष्यति R. 2,23,38. प्रभवतितरां वेगोदग्रं भुजंगशिशोर्विषम् Spr. 5063. प्रतापः प्रभवन् Râǵa-Tar. 3,325. न स्थले प्रभवते (जलचरः) Pańkat. 52,5. प्रभवति प्रायः प्रविष्टः कलिः Vet. in LA. (II) 30,10. धनात्कुलं प्रभवति MBh. 12,226. Hariv. 11190 (प्रभवमानेषु die neuere Ausg.). मार्जारो महिषो मेषः काकः कापुरुषस्तथा। विश्वासात्प्रभवन्ति Spr. 2191. जडः प्रभवति प्रायः 928. 3753. प्रभविष्यावः *wir wollen Macht gewinnen, herrschen* MBh. 1,7640. Kathâs. 18,39. देवः प्रभवतीदानीम् so v. a. *hat zu befehlen* 27,205. so v. a. *regieren* Râǵa-Tar. 5,279. 6,115. fg. प्रभवन्त् *vermögend, ein grosser Herr, Gebieter, mächtig:* वासव Ragh. 9,8. MBh. 1,5956. प्रभा प्रभवताम् 13,1141. R. 6,12,7. Çâk. 79,23. Mit gen. *Macht haben —, verfügen können über:* कथं मृत्युः प्रभवति वेदशास्त्रविदाम् M. 5,2. MBh. 3,12669 (med.). 13,1310. Hariv. 864. fg. MBh. 7,2639. 12,6753. 13922. Hariv. 8206. R. 2,24,19 (23,2 Gorr.). 6,100,4. Mâlav. 72,18. प्रभवति च नरस्तावदेवेन्द्रियाणाम् Spr. 3168. न चाहं हरिराज्यस्य प्रभवाम्यङ्गदस्य च R. 4,23,10. केषां प्रभवते राजा वित्तस्य MBh. 12,2883. प्रभवामि सदा धृत्याः 13,1500. mit loc. dass.: प्रभवन्त्यो ऽपि हि भर्तृषु कारणकोपाः कुटुम्बिन्यः *Frauen, die ihre Gatten beherrschen,* Mâlav. 17. यत्र मयि प्रेमकुटिलः कटाक्षः — प्रभवति Spr. 814. प्रभवति मनसि विवेको विदुषामपि शास्त्रसंभवस्तावत्। यावत् u. s. w. 1861. महोदधेः पूर इवेन्दुदर्शनाद्गुरुः प्रहर्षः प्रबभूव नात्मनि Ragh. 3,17. मुदा शरीरे प्रबभूव नात्मनः पयोधिरिन्दूदयमूर्छितो यथा Sâh. D. 72,11. Bhâg. P. 1,11,6. 9,4,14. 56. जीर्णमेवाधुनाङ्गेषु प्रभवतु Râǵa-Tar. 3,316. mit dat. dass.: विधिरपि न तेभ्यः प्रभवति Spr. 1431. प्रभवति मल्लो मल्लाय so v. a. *gewachsen sein* P. 2,3,16, Vârtt. 2, Sch. भवत्संभावनोत्थाय परितोषाय मूर्छते — नाङ्गानि प्रभवन्ति मे Kumâras. 6,59. mit einem infin. *vermögen —, im Stande sein zu* Megh. 11. Çâk. 157. Vikr. 9. Ragh. 8,44. Kathâs. 33,

99. LA. (II) 91,9. Prab. 31,8. Drshtântaç. 97 bei Haeb. 226. प्राणान्कथंचिदपि धारयितुं प्रभूता *vermögend* Sâh. D. 79,9. mit dat. eines nom. act. *vermögen zu bewirken:* संतापाय P. 5, 1, 101. क्षयाय जगतः Bhag. 16, 9. तमसां वधाय Çâk. 163, v. l. प्रीत्यै चेतसः Spr. 886. महते ऽपकाराय नरस्य 4701. सामर्थ्यप्रथनाय Râga-Tar. 3, 284. फलसिद्धये Kull. zu M. 2, 97. दुःखाय *Leid zu bewirken* R. 2, 23, 25 (20, 28 Gorr.). mit loc. dass.: निवर्तने गवाम् Spr. 2130. एषां दण्डे *sie zu züchtigen* Bhâg. P. 6, 3, 27. विमुक्तौ *der Erlösung theilhaftig werden können* Spr. 3935. वञ्चनचञ्चुतायाम् *Meister sein im Betrügen* 4131. — 5) *zu Gute kommen, helfen, nützen:* प्र वामत्र विधते दंसना भुवत् RV. 1, 119, 7. प्र स्तोमो बभूवग्नये 127, 10. मंहे षु णः सुवितायं प्र भूतम् 3, 54, 3. 6, 68, 4. यज्ञो देवेभ्यो विह्रुतो न प्रबभूव *half nichts, genügte nicht* Ait. Br. 1, 18. TBr. 2, 2, 2, 5. देवेभ्यो वै सुवर्गो लोको न प्राभवत् TS. 6, 6, 11, 2. प्र मायाभिर्मायिना भूतमत्र RV. 6, 63, 5. — 6) *Jmd* (acc.) *mit einer Bitte angehen:* कीर्त्या युक्तेति त्वाद्य प्रभवाम्यवत्तरेण Hariv. 7583 (die neuere Ausg. hat eine andere Lesart). — 7) प्रभूत = महाभूत Sâmkhjak. 39. — Vgl. प्रभव fgg., प्रभवितर् fg., प्रभव्य, प्रभाव, प्रभु, प्रभूति, प्रभूवन्, प्रभूष्णु. — caus. 1) *mehren, verbreiten,* z. B. den Soma durch Vertheilung in mehrere Gefässe, Çat. Br. 4, 2, 2, 5. 4, 2, 18. Kâtj. Çr. 10, 6, 14. 21. 25, 12, 34. *reicher ausstatten:* वाचेमे क्षेत्रे प्रभावयाम Ait. Br. 6, 15. *gedeihen machen:* (गोमिनः) प्रभावयन्ति राष्ट्रं च व्यवहारं कृषिं तथा MBh. 12, 3299. *pflegen,* einen Baum Spr. 2350, v. l. प्रभावित *zu Macht gelangt, mächtig* Kâm. Nîtis. 15, 59. Kathâs. 13, 165. — 2) *sich helfen:* जरया पुरुषो जीर्णः किं हि कृत्वा प्रभावयेत् Spr. 4011. — 3) *erkennen:* कथं च खल्वात्मबलं च तत्त्वतः प्रभावयेन्मां च रणे दशाननः R. 5, 37, 35. एवं मनःप्रधानानि इन्द्रियाणि प्रभावयेत् 2, 105, 21. इति प्रभावितं प्रभुणा Verz. d. Oxf. H. 238, *b*, 5. — Vgl. प्रभावन (bedeutet als caus. von भू mit प्र *Schöpfer* oder *zum Gedeihen führend*), प्रभावना, प्रभावयितर् und streiche den Artikel प्रभावय्. — desid. vom caus. *vergrössern* — d. h. *dehnen* oder *anschwellen wollen:* एतदन्तरमभ्यायच्छन्त्येतदर्धयन्त्येतत्प्रबिभावयिषन्ति Ait. Br. 5, 3.

— अनुप्र *sich verbreiten durch:* सूर्यो विश्वमनु प्रभूतः Einschiebung nach Vâlakh. 9. Çat. Br. 10, 6, 3, 2. जीवेनात्मनानुप्रभूतः *durchdrungen* —, *erfüllt von* Khând. Up. 6, 11, 1.

— अभिप्र *Jmd* (acc.) *beistehen:* ईजानमिद्द्यौर्गूर्तावसुरीजानं भूमिरभि प्रभूषणि *dem Opferer mögen Himmel und Erde beistehen* RV. 10, 132, 1. Die Formen auf सनि sind, wie es scheint, als Infinitive mit imperativer Bedeutung zu betrachten, wie die Infinitive auf अध्यै. Man vergleiche उपस्तृणीषणि, गृणीषणि, तरीषणि, नेषणि, पर्षणि und berichtige demgemäss die angegebenen Bedeutungen.

— उपप्र *helfen:* उप मा देवाः प्राभूवन् Çat. Br. 12, 4, 3, 10. 4, 2.

— प्रति *Jmd* (acc.) *gleichkommen:* एषा वियेतरे विद्ये प्रतिभविष्यति Çat. Br. 4, 6, 3, 16. — Vgl. प्रतिभू. — caus. *beobachten, kennen lernen:* ग्रामेयान्ग्रामदोषांश्च ग्रामिकः प्रतिभावयेत् । तान्ब्रूयाद्दशपायासौ स तु विंशतिपाय वै ॥ MBh. 12, 3264. कुलिशं सर्वलोकानामम्भसां शैलसेतवः । अभेद्याः प्रतिभाव्यन्ते *werden gehalten für* Spr. 3952.

— वि 1) *entstehen, sich entfalten; erscheinen:* महिना वि यद्भूः RV. 6, 15, 14. 2, 1, 15. वि सुश्रये पक्षये केवलो भूत् 4, 25, 7. तपसो विभूतम् 10, 183, 1. विभवत्येष आत्मा Mund. Up. 3, 1, 9. त्रेधा व्यभवत् TS. 5, 2, 6, 2. — 2) *gleichkommen, erreichen, erfüllen; ausreichen, zureichen* (vgl. उद्भू): न चत्वारि षड्भ्यो विभवन्ति Pańkav. Br. 16, 5, 20. न सप्तधा व्यभवत् Çat. Br. 10, 4, 2, 8. fgg. 14, 4, 2, 23. fgg. एकं (एका) वा इदं वि बभूव सर्वम् Einschiebung nach Vâlakh. 9. इयं वा इदं सर्वं विभवन्त्येष्यति Pańkav. Br. 20, 14, 2. Kâtj. Çr. 12, 1, 13. — 3) *vermögen zu* (infin.) Bhâg. P. 5, 1, 12. — Vgl. विभव, विभु, विभूति. — caus. 1) *zur Entfaltung bringen* Çâńkh. Br. 22, 6. — 2) *trennen, scheiden:* येन — अमी भावा रजःसत्त्वतमोमयाः । गुणनामक्रियारूपैर्विभाव्यन्ते Bhâg. P. 6, 1, 41. — 3) *erscheinen lassen, offenbaren, zeigen:* तेजसा तेन ज्योतींषि विभाव्य (= अभिभाव्य Schol.) Hariv. 12048. कथं पर्येति (सूर्यः) वसुधां भुवनानि विभावयन् (= प्रकाशयन् Schol.) Sûrjas. 12, 3. यशः परं जगति विभाव्य (= प्रकाश्य Schol.) MBh. 7, 66. विभावयितुमर्हसि नो फलं सुहृदनुग्रहम् Spr. 3784. स्वाज्ञाने विभावयन्तः so v. a. *thuend, als wenn sie es nicht wüssten,* Kull. zu M. 8, 362. — 4) *wahrnehmen* Ragh. 11, 10. Vikr. 31, 6. 132. Spr. 833. 1153. 1461. 1842. 2368. Kâm. Nîtis. 11, 66. 17, 12. Varâh. Brh. S. 38, 1. Mârk. P. 23, 45. Râga-Tar. 3, 17. Çańk. zu Brh. Âr. Up. S. 216. Çiç. 9, 81. Bhâg. P. 1, 15, 37. Pańkat. 188, 1. *ausfindig machen, entdecken, erkennen:* प्रकृतीनां च राजेन्द्र राजा दीनान्विभावयेत् (= पूजयेत् Schol.) MBh. 15, 226. बाह्यैर्विभावयेल्लिङ्गैर्भावमन्तर्गतं नृणाम् M. 8, 25. 10, 57. R. 6, 99, 39. Suçr. 1, 236, 21. तव सुचरितम् — नूनं प्रतनु ममेव विभाव्यते फलेन Çâk. 138. Vikr. 54, 12. Spr. 610. 5386. Kathâs. 30, 82. इष्टगन्धानि देवानां पुष्पाणीति विभावय *erkenne, wisse, dass* MBh. 13, 4703. Suçr. 2, 348, 9. यः सत्यः स विभाव्यते *der wird anerkannt* Varâh. Brh. S. 2, 19. Kir. 2, 23. *sich denken, sich vorstellen, dem Geiste vorführen* Bhâg. P. 3, 9, 11. Verz. d. Oxf. H. 268, *a*, 8. Pańkar. 1, 3, 70. *Etwas* (acc.) *bei Jmd* (loc.) *annehmen, voraussezzen* Bhâg. P. 9, 8, 12. *überlegen, nachdenken* Kathâs. 39, 12. Pańkat. 210, 10. ed. orn. 57, 5. pass. *erscheinen, angesehen werden für:* यथा सूर्यांशुभिः स्पृष्टं सर्वं शुचि विभाव्यते MBh. 1, 932. 13, 1012 (= 14, 1086). Hariv. 2185. R. 4, 10, 27. 6, 4, 58. Râga-Tar. 3, 98. Prab. 79, 12. Pańkat. 45, 13. — 5) *Etwas beweisen, nachweisen, erweisen* M. 8, 47. 51. 56. Jâgń. 2, 33. 171. Kull. zu M. 8, 225. — 6) *Jmd überführen* Jâgń. 2, 20. *überzeugen* Daçak. in Benf. Chr. 192, 14. — Vgl. विभावक u. s. w. — intens. *sich verbreiten:* ऐन्द्रो ऽपानो अङ्गेअङ्गे वि बोभुवत् Çat. Br. 7, 3, 1, 40.

— अनुवि *gleichkommen, ausreichen, ausfüllen* Çat. Br. 7, 3, 1, 40. हे यजुषी त्रीन्परिधीननुविभवतः 9, 4, 4, 13. एका सती सर्वमग्निमनुविभवति 10, 5, 2, 15.

— सम् 1) *zusammenkommen, sich verbinden:* पक्केन सह सं भवेम AV. 6, 119, 2. 12, 3, 10. सं ते मज्जा मज्ज्ञा भवतु 4, 12, 3. मृताः पितृषु सं भवन्तु 18, 4, 48. 6, 74, 3. 12, 1, 3. सं ज्योतिषाभूम Çâńkh. Çr. 4, 12, 9. या प्राणेन संभवत्यदितिः Kathop. 4, 7. प्राणेन या (सरस्वती) संभवते MBh. 14, 653. In der späteren Sprache in dieser Bed. überaus häufig संभूय absol.: संभूयाम्भोनिधिमभ्येति महानद्या नगापगा Spr. 1985. संभूय पौरवृद्धैः Daçak. in Benn. Chr. 201, 6. संभूय च समुत्थानम् M. 8, 4. 211. Jâgń. 2, 249. Sund. 2, 11. MBh. 1, 5658. 4, 999. 12, 2822. Kâm. Nîtis. 11, 2. Kathâs. 10, 60. 42, 105. Râga-Tar. 1, 326. 5, 258. 6, 220. Hit. 107, 19. Trik. 3, 2, 5. संभूयगमनम् Kâm. Nîtis. 11, 6. संभूययानम् 7. शत्रुशेषमृणाच्छेषं शेषमग्नेश्च भूमिप । संभूय पुनर्वर्धेत Spr. 2945. महदादिभिः संभूतम् *zusammengefügt aus* Bhâg. P. 1, 3, 1. यथा पञ्चसु भूतेषु संभूतत्वं नियच्छति (निगच्छति

zu lesen) *sich mit den fünf Elementen verbinden* d. i. *sterben* (vgl. u. पञ्चत्व) MBh. 14,474. Nīlak. erklärt: संभूतत्वं संहतत्वं नियच्छति नाशयति यथा भूतानि पृथग्भवन्तीत्यर्थः. ताभ्यः पुनः संभवितुं नाशं क्नोत् *konnte sich nicht wieder aus denselben zusammenfinden* TS. 5,5,2,1. — 2) *coire:* पत्या सं भंवेह AV. 14,2,32. ताविह सं भंवाव 14,2,71. 12,3,2. कामम्मा विजनितोः संभवाम TS. 2,5,1,5. मिथुनौ संभवतः 7,5,9,4. तया समभवन्मुनिः MBh. 3,8638. तया सह 1,4393. R. Gorr. 1,39,11. तया सार्धम् MBh. 1,4279. mit acc.: तां संबभूव Çat. Br. 1,7,4,1. 2,1,1,5. 14,4,2,5. fgg. स्त्रियम् TBr. 1,3,3,4. TS. 5,5,4,1. सो ऽग्निना पृथिवीं मिथुनं समभवत् Çat. Br. 6,1,2,1. 10,6,5,4. Ait. Br. 3,23. Nir. 12,10. — 3) *fassen, Raum haben für* (acc.) P. 5,1,52. प्रस्थं संभवति कटाहः Sch. न मे कृत्स्नः समभवद्वसु तत्प्रतिगृह्णतः *war nicht gross genug* MBh. 2,1808. — 4) *Raum finden, Platz haben in:* अलिञ्जरे यदा चैव नासौ (मत्स्यः) समभवत्किल Matsjop. 12. सं देवत्रा बभूवथुः *ihr nehmt euren Platz unter den Göttern ein* ṚV. 1,93,9. *aufgehen in, enthalten sein in:* खार्यां द्रोणाः संभवति द्रोणे आढकं संभवति सहस्रे शतमित्यादि Z. d. d. m. G. 7,310, N. 3. — 5) *valere, wirken:* यस्मात्कुमारस्य रेतः सिक्तं न संभवति यस्मादस्य मध्यमे वयसि संभवति यस्मादस्य पुनरुत्तमे वयसि न संभवति Çat. Br. 11,4,1,7. 15. — 6) *entstehen, sich bilden, geboren werden, hervorgehen, werden* AV. 4,19,6. अपाद्ग्रे-समभवत् 10,8,21. 11,8, 8. 3,22,1. यस्मात्पक्वादमृतं संबभूव 4,35,6. 9,5,6. 12,3,51. तत्संभूय भवत्येकमेव 10,8,1. Çat. Br. 1,6,3,3. 4,20. रेतसश्चलुषी एव प्रथमे संभवतः 4,2,1,28. भूत्वा पुनः संभवन्ति 10,4,3,10. Ait. Br. 2,3. 3,2. 5,24. 6,31. छन्दोभ्यो ऽध्यमृतात्संबभूव Taitt. Up. 1,4,1. असदेवेदमग्र आसीत् तत्सदासीत्तत्समभवत् *bildete sich, entwickelte sich* Khānd. Up. 3,19,1. अङ्गादङ्गात्संभवसि Kaush. Up. 2,11. Âçv. Gṛhj. 1,15,9. संभवामि (Kṛshṇa spricht) युगे युगे Bhag. 4,8. श्रौर्वस्तस्याम् MBh. 1,2610. 4398. स साचिव्यामतिरथः संबभूव धनंजयात् 8028. 3,8840. कथं संभवते योनौ 13870. तस्याः संबभूवोदरे Kathâs. 27,73. स एव मे पुनर्गर्भे संभूयान्नमुचिर्बली 46, 235. fg. Bhaṭṭ. 6,138. तस्य पुत्रः समभवत् R. 1,43,2. सप्त ज्ञातिशतान्येव मृतपाः संभवन्तु ते 59,18. Bhâg. P. 10,1,23. अथ वासवदत्ताया वत्सेशव्हदयोत्सवः । संबभूवाचिराद्गर्भः Kathâs. 22,1. संभवत्यव्ययाद्व्ययम् M. 1, 19. 27. दर्पान्मानः समभवत् MBh. 3,8494. 1647. Kir. 5,22. तथान्ये द्रव्यनिचयाः प्रजाताः संभवन्ति हि Spr. 5408. यावती संभवेद्वृद्धिस्तावतीं दातुमर्हति M. 8,155. ततो युद्धं समभवद्देवानां दानवैः सह MBh. 3,8716. 5, 7442. 7268. R. 5,83,17. Bhaṭṭ. 17,59. हाहाकारः समभवत् MBh. 1, 1173. 3,15695. 15717. कर्षः समभवन्महान् 1,6203. घोरा समभवत्संध्या दारुणा मृगपक्षिणाः 5890. समभावि (impers.) च कोपेन Bhaṭṭ. 6,34. संभाषणं कुशलप्रश्नश्च संबभूव Vet. in LA. (II) 8,21. Bhâg. P. 1,4,7. संभूत *entstanden, hervorgegangen aus, hervorkommend* P. 4,3,41. Maitrjup. 6,19. तस्माद्वा एतस्मादात्मन आकाशः संभूतः Taitt. Up. 2,1. कुले महति संभूता M. 7,77. R. 2,26,20. H. 35. M. 9,133. 10,5. R. 1,55,2. मेहस्तस्यानु (so ist zu trennen) संभूतः Mârk. P. 45,65. आसुरादधि संभूता धर्मात् *aus einer Asura-Ehe stammend* MBh. 13,2476. Prab. 5,3. 9,9. पङ्कसंभूता (पद्मिनी) Kathâs. 39,160. गिरिसंभूता (नदी) R. Einl. Sâh. D. 62,13. बुद्धिमोहः कथमयं संभूतस्त्वयि R. 2,73,20. न वो वचनसंभूतं रोषं धारयितुं तमे Hariv. 15505. गिरिनिर्झर° (निनद) R. 2,28,7. शारीरक्लेश° (धर्म) R. Gorr. 2,108,30. परोपकृति° (यशस्) Kathâs. 22,27. स्पर्श° (मुद्) Mârk. P. 74,15. संभूतभूरिगजवाजिपदातिसैन्य *dem entstanden war* so v. a. *im Besitz seiend von, versehen mit* Kathâs. 49,250. °जलदाशय Kâm. Nītis. 14,33. संभूतसंत्रास *erschrocken* Râga-Tar. 2,73. कनक° *aus Gold gebildet, — gemacht* (भूषण) Hariv. 12012. 12248. 12250. 12410. जाह्नवीतीर° (मृद्) *herkommend von* MBh. 13,1813. *Jmd zu Theil werden:* यन्मङ्गलं सहस्राक्षे सर्वदेवनमस्कृते । वृत्रनाशे समभवत्तत्ते भवतु मङ्गलम् ॥ R. 2,25,30. कालिदासकविता नवं वयः u. s. w. संभवन्तु मम जन्मजन्मनि Spr. 655. 2657. 4363. Kathâs. 37,151. मम — अशीतिवर्षाणि समभूवन् (so ist zu lesen) so v. a. *ich bin 80 Jahre alt geworden* Pańkat. 192,3. *erfolgen, geschehen, Statt haben; dasein, sich vorfinden, vorkommen:* तथा समभवच्चापि यदुवाच विभीषणः MBh. 3,16478. तदाश्चर्यं समभवद्यत् u. s. w. Hariv. 11044 (S. 791). भाग्येनैतत्संभवति Hit. 10,11. कथमेवं संभवति 121,18. 122,6. Dhûrtas. in LA. 76,17. संभवति स्तोमे Lâṭj. 6, 4,2. 6,5. 5,17. Çâṅkh. Gṛhj. 1,1. 6,3. यावन्ति तस्या रोमाणि संभवन्ति so v. a. *wie viele Haare sie hat* MBh. 13,3585. P. 2,1,8, Sch. किं कदाचित्पतिपुरुषे सुवर्णं संभवति Pańkat. 192,14. ब्राह्मणे विद्या संभवति क्षत्रिये शौर्यम् Z. d. d. m. G. 7,310, N. 5. भाषात्रयमिदम् — यन्मनुष्येषु संभवेत् Kathâs. 6,148. संभवत्यभिज्ञातानामभिमानो ह्यकृत्रिमः 18,55. Râga-Tar. 4,307. Daçak. 101,8 (med.). पत्रानेकमात्तर्यं संभवति Kâç. zu P. 1,1,50. Sch. zu P. 5,4,17. Kaij. zu P. 7,1,30. Hit. 100,17. 111,8. 11. 129,6. कति प्रकाराः संधीनां संभवन्ति *giebt es* 130,12. Sâh. D. 50,20. पुरुषे परिणामो न संभवति Nīlak. 53. Ind. St. 1,23,26. संभवत्साधनानि *daseiend, vorhanden* Kathâs. 11,63. *werden* mit einem praed. im nom.: एतावती महिना सं बभूव so v. a. *bin* ṚV. 10,125,8. सर्वान्कामानाप्त्वामृतः समभवत् Ait. Br. 8,14. Çat. Br. 14,8,15,12. Ait. Up. 4,5. Sund. 1,30. 4,11. MBh. 1, 1362. 1449. 3,8843. 12,4278. Hariv. 11041 (S. 791). अनेकशतसाहस्रैर्दानवैः — वृतः समभवद्दैत्यः 15868. R. 2,104,20. R. Gorr. 1,13,24. Spr. 2347. Kathâs. 34,205. Râga-Tar. 4,581. Verz. d. Oxf. H. 55, a, 11. दिवसार्धं समभवन्मासेनैव समम् MBh. 4,711. दशवर्षसहस्राणि शतानि दश पञ्च च । जलवासी समभवत् *verblieb, war* Hariv. 12611. Sûrjas. 12,69. काक एवासौ संभवति *es ist die Krähe, es wird die Krähe sein* Hit. 97,18. एतौ वा अग्ने महिमानावभितः संबभूवतुः so v. a. *kamen zu stehen* Çat. Br. 10,6,4,1. संभूत *geworden zu:* ते धूमसंघाः संभूता मेघसंघाः सविद्युतः MBh. 1,1128. 5,7550. राहुग्रसनसंभूत (विधु) so v. a. *von* Râhu *verschlungen* Dṛshṭântaç. 79 in Haeb. Anth. 224. — 7) mit einem acc. = अभिसंभू *eingehen in, theilhaft werden:* क्रमात्ते संभवत्यर्चिरहः शुक्लं तथोत्तरम् । अयनं देवलोकं च सवितारं च वैद्युतम् Jâǵń. 3,193. 196. संभूय कार्याणि 148. — 8) mit einem infin. *vermögen:* न यन्नियन्तुं समभावि (impers.) भानुना (तमः) Çiç. 1,27. — Vgl. संभव u. s. w. — caus. 1) *zu Stande bringen, herstellen:* प्राणमेव तत्संभावयति प्राणं संस्कुरुते Ait. Br. 2,40. अवधिपूर्वा एतत्सोमं यदभिसुषुवस्तदेनं पुनः संभावयन्ति पुनराप्याययन्ति 3, 32. Hiernach haben die advv. असंभव्यम् und असंभाव्यम् (s. u. d. Ww.) die Bed. *auf unheilbare, nicht wieder gut zu machende Weise. Vollbringen, vollführen:* तृतीयं स्वस्तिवाचनं समभावयम् MBh. 3,13316. fg. येन (असदिन्द्रियतर्पणेन) संभाव्यमानेन (= पूर्यमाणेन Schol.) Bhâg. P. 3,25,7. — 2) *Jmd* (acc.) *begrüssen* MBh. 3,742. 1982. सो ऽभ्यत्रपेण भगवांस्तां (वडवां) मुखे समभावयत् (= सङ्गमकरोत् Schol.) Hariv. 599. कम्पेन मूर्ध्नः शतपत्रयोनिं वाचा हरिं वृत्रहणं स्मितेन । आलोकमात्रेण सुरानशेषान्सं-

भावयामास यथाप्रधानम् ॥ Kumâras. 7,46. Mâlav. 50,3. Megh. 98 (v. l. संभाव्य). Ragh. 5,11. Vid. 323. Kathâs. 38,118. Pańkat. 84,17. 117,11. Prab. 26,10. 96,5. 104,11. द्वारप्राप्तानतिथीन्स्वयं भिक्षादानतः संभावय Z. d. d. m. G. 14,573,14. संभावित R. 6,107,5. Kathâs. 27,184. 43,272. Prab. 72,9. तूर्णं संभावयात्मानम् (wird einem vom sichern Tode Erretteten zugerufen) MBh. 1,1343 (= संजीवय Schol.). निषेकादीनि कर्माणि यः करोति यथाविधि । संभावयति (= संवर्धयति Kull.) चान्नेन स विप्रो गुरुरुच्यते ॥ *wer das Kind mit Speise begrüsst* d. i. *ihm die erste Speise reicht* M. 2,142. — 3) *ehren, Jmd Ehre erzeigen* MBh. 13,2060 (= स्तुत्वा Schol.). Ragh. 13,62. Spr. 2459. न कश्चिन्मां बहुमनाथं संभावयति Prab. 89,15. गङ्गाणि नाम तान्येव तपोराशिर्भवादृशः । संभावयति यान्येव पावनैः पादपांसुभिः ॥ Kâvjâd. 1,86. पादमाक्रान्तिसंभावितपीठम् Kumâras. 3,11. Ragh. 10,56. Mâlav. 52. नमस्कारो ऽयं मदीयः संभाव्यताम् so v. a. *gnädig aufnehmen* Pańkat. 214,24. संभावित *geehrt, in Ehren stehend, geachtet:* संभावितस्य चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते Bhag. 2,34. MBh. 5,3926. Spr. 3139. प्रज्ञासंभावितो (lies प्राज्ञा°) नूनमप्रज्ञैरुपसंहितः MBh. 13, 5895. आत्म° *der sich selbst achtet* Bhag. 16,17. R. 3,25,13. 37,16. Kâm. Nîtis. 17,33. संभावितात्मन् dass. R. 1,54,4. Spr. 2786. 5223. — 4) *Jmd durch Etwas erfreuen, mit Etwas beschenken:* तत्र संभावयामास सखीन्मार्गोन्मुखान्स तान् । दर्शनेन यथायातो नीलकण्ठानिवाम्बुदः ॥ Kathâs. 10,84. 27,116. अनुजीविलोकं संभावयामास गृहैः Ragh. 16,40. वस्त्रादिना Pańkat. 130,19. ब्रह्मवर्चसेनैवम् — संभावितः Bhâg. P. 8, 18,18. वेलानिलः केतकरेणुभिस्ते संभावयत्याननम् Ragh. 13,16. विलोचनं दक्षिणमञ्जनेन संभाव्य 7,8. दोषेण *mit einem Makel beschenken* so v. a. *einen Makel anhängen* Kâm. Nîtis. 5,43. — 5) *annehmen dass Etwas sei, voraussetzen* Weber, Râmat. Up. 338. यदि संभाव्यते पापमपापेन किं मया Mṛkkh. 154,2. आत्माभिप्रायसंभावितेष्टजनचित्तवृत्तिः Çâk. 21,6. Mâlav. 63,6. Som. Nala 154. Kathâs. 39,215. Verz. d. Oxf. H. 265,a,6. 8. Pańkat. 246,21. Hit. ed. Johns. 2738. Kir. 2,7 (संभावित = बहुकृत Mallin.). Daçak. 74,13. 101,7. Dhûrtas. 67,17. प्रस्थ इत्युक्ते चत्वारः कुडवाः संभाव्यन्ते Gaudap. zu Sâṅkhjak. 4. Madhus. in Ind. St. 1,19,23. यौत्रदौ हि त्रयोर्लोके कश्चिद्विशेषो न संभाव्यते Kull. zu M. 9,139. Kusum. 16,11. mit loc. der Person *Etwas bei Jmd voraussetzen, Jmd Etwas zutrauen:* सर्वं संभावयाम्यस्मिन्नसाध्यमपि साधयेत् MBh. 1,1425. 1526. 2088. 2,2378. 5,2784. R. Gorr. 2,16,28. 4,16,16. 42,1. Çâk. 30,7. Kathâs. 39,31. Prab. 44,14. mit gen. der Person dass.: सर्वमस्य मूर्खस्य संभाव्यते Mṛkkh. 139,6. पापं कर्म च यत्परैरपि कृतं तत्तस्य संभाव्यते Spr. 1144. Mâlav. 21,17. Pańkat. 30,10. Prab. 25,19. संभावयसि किं रत्नमाभ्यामभ्यधिकं मम *setzest du voraus, dass ich im Besitz eines kostbareren Juwels, als diese zwei sind, sei?* Râga-Tar. 4,256. mit acc. des Objects und Prädicats *halten für:* धारां शितां रामपरश्वधस्य संभावयत्युत्पलपत्त्रसाराम् Ragh. 6,42. मत्त्विरूपा हि रिपवः संभाव्यन्ते विचक्षणैः । ये सन्तं नयमुत्सृज्य सेवन्ते प्रतिलोमतः ॥ Spr. 2118. Mâlav. 7,22. Som. Nala 121. 125. Vid. 132. Kathâs. 28,6. Râga-Tar. 6,119. Pańkat. 78,18. P. 5,1,42, Sch. निःशङ्कः पुरुषः क्रियासु स कथं कर्तेति संभाव्यते Prab. 110,16. अलमस्मानन्यथा संभाव्य Çâk. 17,5. चिरप्रबोधान्न संभावितमस्माभिरेष धर्मासनमध्यासितुम् so v. a. *trauen wir uns nicht zu, halten wir es für uns für unmöglich* Çâk. 81,1. (तया) वह्नुं न संभावित एव — केशपाशः so v. a. *sie dachte nicht daran das Haar aufzubinden* Ragh. 7,6. संभावयामि भुञ्जीत (भोद्यते, यद्भुञ्जीत) भवान् *ich setze voraus, dass* P. 3,3,155, Sch. न संभावयामि भवान्हरिं निन्देत् (निन्दिष्यति), न संभावयामि को हरिं निन्देत् (निन्दिष्यति) 145, Sch. न संभावयामि तत्र भवान्किं किल वृषलं याजयिष्यति 146, Sch. mit जातु und यद् 147. mit यच्च und यत्र 148. mit यदा und यदि 147, Vârtt. संभावितृतर *zu dem oder wozu man mehr Zutrauen hat:* शक्ति R. 6,80,23. — संभावित mit श्रेणि u. s. w. zusammengesetzt gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. Unklar ist uns die Bed. von असंभाव्य Kathâs. 40,72. — Vgl. संभावन u. s. w. — desid. etwa *vorwärts zu kommen wünschen:* संबुभूषन् Çâṅkh. Çr. 4,13,7. मध्याद्यत्तस्य जगतस्तस्थुषश्च संबभूषतां (sic.! बुभूषतां ohne सम् ed. Bomb.) प्रभवश्चाव्ययश्च (lies: प्रभवश्चाप्ययश्च; derselbe Fehler 2,1214 und 12, 9211, wo aber die ed. Bomb. die richtige Lesart hat) MBh. 13,7400.

— अनुसम् *nach Jmd zu Stande kommen, — gedeihen* Çat. Br. 12,9,1,17.

— अभिसम् *Etwas erreichen, in den Besitz von Etwas gelangen, eingehen in, theilhaft werden:* यत्पुर्वं निरमभि सं बभूव ṚV. 10,18,8. तं लोकं यमिन्वभिसंबभूव AV. 3,28,5. 5,28,8. TS. 2,2,4,6. 4,12,2. 6,3,5,4. Çat. Br. 1,6,3,8. रेतः सिक्तं प्राणमभिसंभवति *wird zu Leben* 7,3,1,45. 8,6,2,8. एतमात्मानं प्रेत्याभिसंभविष्यामि 10,6,3,2. अमृतत्वमभिसंभवन्ति 4,3,10. अर्चिः 14,9,1,18. fg. Khând. Up. 3,14,4. 4,15,5. 8,13,1. Kaush. Up. 2,14. Taitt. Br. 3,1,1,6 in Z. f. d. K. d. M. 7,267. Nir. 14,8. 9. — caus. *Jmd begrüssen* Bhâg. P. 3,20,33.

— परिसम् *entstehen, entspringen:* अस्मत्पुत्राः परि ये संबभूवुः AV. 12,3,40. 13,1,18.

— प्रतिसम् *sich hingeben, pflegen;* mit dem acc.: ततो बलानां श्रमकर्शितानां मनो ऽवहारं प्रतिसंबभूव MBh. 6,4885.

2. भू (= 1. भू) 1) adj. am Ende eines comp. Decl. P. 6,4,85. fg. Vop. 3,50. *werdend, entstehend, entstanden, seiend* H. 6. सर्वभूतात्मभू *die Seele aller Geschöpfe seiend* MBh. 12,7112. अग्नि°, इन्द्र° Nn. prr. Ind. St. 4,374. Vgl. अक्षि°, अग्नि°, अश्लेषा°, आषाढा°, गाधि°, गिरि°, चित्त°, देव°, नग°, नाभि°, नील° (wohl *aus dem Gebirge* Nila *entspringend*), पद्म°, पुनर्भू, पुरु°, पुरो°, भरणी°, मनो°, मुक्तिर्भू, विष्ठा°, शं°, सचा°, सु°, स्वयं°. Selbständig als Beiw. Vishṇu's (= सत्तारूप Schol.) MBh. 12,1509. — 2) f. a) *das Werden, Entstehen* P. 1,4,31. = भवन, उत्पत्ति Sch. — b) *Weltraum:* भूर्जज्ञ उत्तानपदो भुव आशा अजायन्त ṚV. 10,72,4. pl. *Welträume, Welten:* भुवो विवस्वानन्वाततान AV. 18,2,32. स विश्वा भुव आभवः ṚV. 10,153,5. अस्य श्रोषन्त्वा भुवः 1,86,5. — c) *die Erde* AK. 2,1,2. Trik. 2,1,1. 3,3,289. H. 935. an. 1,9. Halâj. 2,1. 5,83. Sûrjas. 3,9. 4,4. भूरियम् R. 1,6,19. भूतये भुवः Çâk. 79. Megh. 18. 47. im Gegensatz zum Himmel und Luftraum Ragh. 3,4. Spr. 4674. ससागरा Ragh. 18,3. भुवो भर्ता so v. a. *König* 1,74. धर्मात्पैशत्रवो राजा चिराय बुभुजे भुवम् Spr. 4255. भुवि *auf Erden* M. 7,6. 8,131. 381. Hip. 2,18. N. 1,14. 10,25. Daç. 2,62. Spr. 737. Megh. 46. °काण्ड Verz. d. Oxf. H. 192,a,36. *Erde* so v. a. *Erdboden* M. 2,216. 3,92. 214. 244. 5,133. Sund. 2,24. Daç. 1,32. Ragh. 1,84. 12,5. 91. Spr. 2054. उपानद्गूढपादस्य ननु चर्मावृतेव भूः 3206. AK. 1,2,1,2. Halâj. 2,3. Vet. in LA. (II) 25,14. pl. Spr. 2044. वाजि° *Terrain für Pferde* Kâm. Nîtis. 19,10. *Fussboden:* मणिमयभुवः Megh. 65. *Land, Ländereien:* अकाले ह्वोप्तबीजा भूः Çâk.

91,14. M. 4,189. नशर्करा सपाषाणा साटवी नित्यतस्करा। वृत्ता सकण्टकवना सव्याला चेति भूरभूः॥ Kâm. Nîtis. 4,53. भुवां सारवतीनाम् Spr. 4667. Râǵa-Tar. 5,121. *Erde* (als Stoff) Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,3. *Raum, Ort, Platz;* = स्थान Trik. 3,3,289. कर्या भुवा नि दधे धेनुमूधः ṚV. 3, 55,13. पितो भूः Pańkav. Br. 1,1,5. उपवन° ad Çâk. 14. वनभुवः (pl.) Spr. 311. स्वर्गतरंगिणीतटभुवि 2256. 3401. सरस्तीर° Nîlak. zu N. 13, 5. युद्धोपसार° Kâm. Nîtis. 12,23. नियुद्ध° H. 801. अभ्यास° 788. अमेध्यप्रचय° Spr. 2994. अमृतरसप्रस्यन्दमाधीक° Kusum. 1,8. Vgl. कूल°, केश°, गेह°, देव°, पाठ°, पीठ°, पुण्य°, बह्व°. eine der drei व्याहृति (s. d.) in der Formel भूर्भुवः स्वः M. 2,76. Mârk. P. 101,23; vgl. भूर् und भूर्लोक. — *d) die Basis eines Dreiecks* oder *einer anderen Figur* Colebr. Alg. 69. — *e) Gegenstand* (vgl. स्थान): विवादसंवादभुवः *des Streites und der Uebereinstimmung* Bhâg. P. 6,4,31. — *f)* (als N. der *Erde*) Bez. *der Zahl Eins* Weber, Ǵjot. 101. Nax. II, 382. — *g)* Bez. *des Buchstabens* ल Weber, Râmat. Up. 318. Ind. St. 2,316. — *h) Opferfeuer* Gatâdh. im ÇKDr. — 3) m. N. eines Ekâha Çâṅkh. Çr. 14,17,1. Kâtj. Çr. 22,1,3.

भूःखार adj. *bucharisch:* वाजिनः Râǵa-Tar. 4,166. — Vgl. भुःखार.

भूक Uṇâdis. 3,41. m. H. an. 2,13. n. Med. k. 29. Uǵǵval. 1) *Loch, Oeffnung* H. an. Med. Uǵǵval. *die Oeffnung einer Fontaine* Uǵǵval. — 2) *Zeit* diess. — 3) m. *Finsterniss* Çabdam. im ÇKDr.

भूकदम्ब (2. भू + क°) 1) m. *eine best. Pflanze,* = अलम्बुष (vulg. कोकसिम) Ratnam. im ÇKDr. = भूकदम्बक Wilson nach Râǵan. Unter महाश्रावणिका werden im ÇKDr. als Synonyme dieser Pflanze auch भूकदम्ब und अलम्बुषा (sic) aufgeführt. — 2) f. आ *eine best. Pflanze* (vulg. गोरखमुंडी), viell. *Sphaeranthus mollis Roxb.,* Nigh. Pr.

भूकदम्बक (2. भू + क°) 1) m. *Ligusticum Ajowan* (यवानी) Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. भूकदम्बिका = भूकदम्बा Nigh. Pr.

भूकन्द (2. भू + कन्द) m. *eine best. officinelle Pflanze* Vâgbh. 1,6,115. = महाश्रावणिका Râǵan. im ÇKDr. Unter dem letzten Worte fehlt भूकन्द unter den vielen Synonymen der Pflanze.

भूकपित्थ (2. भू + क°) m. *Feronia elephantum,* n. *die Frucht* Ainslie 2,82.

भूकम्प (2. भू + क°) m. 1) *Erdbeben* Adbh. Br. in Ind. St. 1,40,19. Jâǵń. 1,145. Varâh. Bṛh. S. 5,92. 32,10. Verz. d. Oxf. H. 86, *b*, 28. 328, *b*,3. — 2) N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

भूकर्ण (2. भू + कर्ण) m. *der Durchmesser der Erde* Sûrjas. 1,59.

भूकर्णि (2. भू + क°) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55, 29.

भूकर्बुदारक (2. भू + क°) m. *Cordia Myxa Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

भूकल m. *ein störrisches Pferd* Râǵan. im ÇKDr.

भूकश्यप (2. भू + क°) m. Bein. Vasudeva's Trik. 1,1,33. H. 223.

भूकाक (2. भू + काक) m. N. verschiedener Vögel: *eine kleine Reiherart* (स्वल्पकङ्क), *Brachvogel* (क्रौञ्च) und *eine Taubenart* (नीलकपोत) Râǵan. im ÇKDr.

भूकुम्भी (2. भू + कु°) f. *eine best. Pflanze,* = भूपाटली Râǵan. im ÇKDr.

भूकुष्माण्डी (2. भू + कु°) f. *Batatas paniculata Chois.* Râǵan. im ÇKDr.

भूकेश (2. भू + केश) 1) m. *Haar der Erde: a) der indische Feigenbaum.* — *b) Blyxa Saivala Steud.* H. an. 3,725. Med. ç. 26. — 2) f. आ *eine Râkshasî* Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. ई *Vernonia anthelminthica Willd.* Med.

भूक्षित् (2. भू + क्षित्) m. *Schwein* Trik. 2,5,5.

भूक्षीरवाटिका (2. भू - क्षीर - वा°) f. N. pr. eines Ortes Râǵa-Tar. 1,344.

भूखण्ड (2. भू + खण्ड) *der über die Erde handelnde Abschnitt,* Titel eines Kapitels im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 73, *a*, No. 125. 84, *b*,24. im Padmapurâṇa 84,*a*,35. — Vgl. भूमिखण्ड.

भूखर्जूरी (2. भू° + ख°) f. *eine Dattelart* Râǵan. im ÇKDr.

भूगत (2. भू + गत) adj. *Alles, was auf der Erde ist, — lebt:* यथेन्द्रश्चतुरो मासांस्तोयोत्सर्गेण भूगतम्। आप्याययेत् Spr. 2331.

भूगर (2. भू + गर) n. (*mineralisches*) *Gift* Râǵan. im ÇKDr.

भूगर्भ (2. भू + गर्भ) m. Bein. Bhavabhûti's Trik. 2,7,27.

भूगृह (2. भू + गृह) n. 1) *ein unterirdisches Gemach* Kathâs. 29,93. 110. 39, 43. 46. 50. fg. 211. 226. 228. 40, 50. fg. 42, 113. 49, 231. 236. — 2) *ein best. Theil eines Diagramms* Pańkar. 3,15,35. Weber, Râmat. Up. 307. 313. 316.

भूगेह (2. भू + गेह) n. = भूगृह 1. Kathâs. 29,87. 40,61.

भूगोल (2. भू + गोल) m. *die Erdkugel* Gît. 1,16. Verz. d. Oxf. H. 13, *a*,10. Pańkar. 4,8,37. Bhâg. P. 5,20,38. 25,12. °क dass. 16,4. भूगोलवृत्तान्त Titel einer Schrift Ind. St. 1,471. भूगोलसार desgl. ebend. 467. °संग्रह desgl. Mack. Coll. I, 55.

भूघन (2. भू + घन) m. *Körper* H. 563.

भूचक्र (2. भू + चक्र) n. *Aequator* Wilson.

भूचर (2. भू + चर) adj. f. आ *auf der Erde wandelnd, die Erde bewohnend;* subst. *Erdenbewohner:* Çiva MBh. 13,898. स्त्री Hariv. 2143. Kathâs. 38,133. 44,136. Pańkat. 114,21 (Gegens. आकाशगति). Journ. of the Am. Or. S. 6,519, Çl. 28.

भूछाया (2. भू + छा°) f. *Finsterniss* H. 146. Halâj. 1,110. nach Çabdam. im ÇKDr. auch °छाय n.

भूजन्तु (2. भू + जन्तु) m. *eine Art Schnecke,* = भूनाग Râǵan. im ÇKDr.

भूजम्बु (H. an.) und भूजम्बू (2. भू + ज°) f. 1) *Weizen* H. an. 3,449. fg. Med. b. 14. = नादेयी H. an. 3,490. — 2) *Flacourtia sapida Roxb.* H. an. *die Frucht* Med.

भूत (partic. von 1. भू) am Anf. eines comp. vor कृत u. s. w. gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2,1,59. am Ende eines comp. (vgl. 1, *c*.) nach श्रेणि u. s. w. gaṇa कृतादि ebend. 1) adj. *a) geworden* so v. a. *gewesen, vergangen;* n. *das Vergangene, Vergangenheit;* = अतीत AK. 3,4,14,80. H. an. 2,183. = वित्त (lies वृत्त) Med. t. 41. fg. Halâj. 5,73. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 2,4 (समातीत zu lesen). येन भूतं जनयो येन भव्यम् ṚV. 10,55,2. भूतं भविष्यत् AV. 4,11,2. 6,115,2. 10,8,1. 11,4,20. 17,1,19. परिमितं वै भूतम् Ait. Br. 4,6. TBr. 3,8,11,3. 12,8,3. Çat. Br. 10,4,1,9. Âçv. Gṛhj. 2,4,14. ईशानं भूतभव्यस्य Kaṭhop. 4,5. Maitrjup. 6,5. Kaush. Up. 1,5. M. 12,97. Spr. 4668. Kathâs. 1,24. Mârk. P. 79,7. 99,48. Pańkar. 4,3,49. Weber, Râmat. Up. 337. 351. भूते VS. Prât. 2,45. P. 3,2,84. 3,2.140. Vop. 25,1. 26,86. Râǵa-Tar. 4,636 (zugleich *Geschöpf*). — *b) wirklich geschehen;* n. *Thatsache:* भूताभूतपरिज्ञानं कृताकृतपरीक्षणम् Kâm. Nîtis. 13,48. भूतार्थव्याहृतिः सा हि न स्तुतिः परमेष्ठिनः। ... भूतार्थं विनश्यन्ति — विज्ञावं दूतमासाद्य Spr. 4671. °वादिन् Jâǵń. 3,285. भूतेन व्यवहारान्नयेन्नृपः 2,19. अभूतदोष *an dem keine Schuld in Wirklich-*

keit haftet, schuldlos Spr. 2196. भूत = ऋत AK. = सत्य H. an. Med. Vgl. भूतार्थ. — c) *geworden, seiend*, in comp. mit seinem Prädicate, inbes. mit einem subst., wodurch mit ihrem subst. in Geschlecht und Zahl congruirende Attribute und Prädicate gewonnen werden: तृतीय° ṚV. Prât. 4, 2. द्व° 5, 24. साङ्भूत AV. Prât. 2, 82. उन्मत्त° Spr. 339. अंश° Bhâg. P. 4, 1, 4. अवयव° Çvetâçv. Up. 4, 10. आत्म° M. 7, 217. काव्यात्म° Sâh. D. 3, 10. आरत्न° M. 3, 204. तामाश्रमललामभूतां शकुन्तलाम् Çâk. 25, 4. सर्वस्याश्रयभूताः Spr. 3215. काष्ठ° R. 1, 45, 3. कृमि° M. 10, 91. केतु° N. 12, 28. तणभूतेव नौ रात्रिः संवृत्तेयम् R. 1, 65, 3. 2, 52, 52. नेत्र° M. 9, 33. जीव° Bhag. 7, 5. 15, 7. R. 1, 4, 23. तमो° M. 1, 5. 12, 115. Spr. 3118. दास° R. 2, 101, 9. न्यास° 1, 66, 13. 3, 51, 18. MBh. 2, 774. पशु° R. 1, 62, 11. पुनरुक्त° Ragh. 5, 34. बीज° M. 9, 33. ब्रह्म° 5, 93. Bhag. 5, 24. 18, 54. MBh. 1, 14. R. 1, 34, 13. भस्म° 44, 42. 3, 35, 54. भार° P. 5, 1, 50, Sch. भाष्य° Çiç. 2, 24. भूमि° *der Boden seiend* (nicht *auf der Erde befindlich*) Spr. 5163. भृत्य° Pańkat. 87, 5. मूल° Verz. d. Oxf. H. 104, b, 22. रत्न° N. 2, 22. राम° R. 3, 43, 32. 6, 73, 25. लक्ष्य° Jâǵn. 3, 248. वायु° M. 2, 82. MBh. 3, 12810. वृत्र° 14, 308. शरीर° 13, 526. शेष° Madhus. in Ind. St. 1, 20, 19. संक्लेद° Jâǵn. 3, 75. संज्ञा° Vop. 6, 12. सुहृद्भूता Pańkat. 81, 5. स्थानि° P. 1, 1, 57, Sch. हृदयोत्सवभूता (कथा) Mârk. P. 23, 113. Mit advv. verbunden: इत्थं° (s. auch bes.) Kumâras. 6, 26 (getrennt gedr.). एवं° (s. auch bes.) Verz. d. Oxf. H. 229, b, 9. Sâh. D. 27, 3. तथा° (s. auch bes.) 9. Spr. 2028. श्वोभूते स (स्वयंवरः) भविष्यति so v. a. *morgen* N. 18, 23. Dieses ist das भूत = सम oder उपमाने der Lexicographen (AK. 3, 4, 44, 30. H. 1462. H. an. Med. Vaiǵ. a. a. O.), und in der That lässt sich भूत in dieser Verbindung häufig durch *gleich* wiedergeben. Vgl. चित्र°, पर°, पात्र° (u. पात्र 4.), पूर्व°, प्राण°, भव°. — d) *eingeweicht in* (vgl. das caus. von 1. भू): गोशकृद्भूतानां वा यवानाम् Suçr. 2, 72, 15. — e) = प्राप्त *erlangt* AK. 3, 2, 54. H. 1490. H. an. Med. — f) *passend, schicklich*; = युक्त, उचित AK. H. an. Med. Statt समानीते चिरे Vaiǵ. a. a. O. ist wohl समातीतोचिते zu lesen. — g) fehlerhaft für भृत Kâm. Nitis. 15, 28. 18, 3. 4. 5. 15 (vgl. 17). — 2) n. *kräftiges Dasein, Wohlsein, Gedeihen*: देवा असुराणां भूतेच्छद्भिरेव भूतं छादयित्वा- येनानत्यायन् Ait. Br. 6, 36. भूतमसि भूते मा धाः TS. 3, 2, 8, 5. VS. 18, 14. Vgl. दुर्भूत. — 3) m. (dieses nur ausnahmsweise) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2, 4, 31. Siddh. K. 251, a, 1 v. u. *Gewordenes* so v. a. *Wesen im weitesten Sinne*, von *göttlichen, menschlichen und anderen Wesen* gebraucht; *Welt*; = प्राणिन्, जन्तु, सत्त्व AK. H. an. Med. Vaiǵ. a. a. O. Halâj. 5, 82. ये भूतानि समकृण्वन्निमानि ṚV. 10, 82, 4. 174, 5. भूतानां गर्भमा दधे 3, 27, 9. AV. 11, 6, 21. सूर्यो भूतस्यैकं चक्षुः 13, 1, 45. भूतस्याध्यक्षाः 1, 31, 1. निर्याचन्भूतात्पुरुषं यमाय *aus der Welt* 6, 133, 3. इदं सर्वं भूतं यदिदं किं च Khând. Up. 3, 12, 1. भूतस्य und भूतानां पतिः AV. 3, 10, 9. 10, 1, 22. VS. 2, 2. 20, 32. Çat. Br. 6, 1, 3, 7. TS. 2, 6, 8, 3. Çâṅkh. Çr. 4, 20, 1. Pâr. Gṛhj. 2, 9. षड्जाता भूता प्रथमजा ऋतस्य AV. 8, 9, 16. 21. विश्वा भूतावचाकशत् 13, 2, 12. 18, 4, 7. 19, 22, 1. प्रजा वै भूतानि Çat. Br. 2, 4, 2, 1. 3, 5, 2, 13. 11, 3, 2, 2. 5, 4, 4. 13, 7, 2, 1. भूताय त्वा नारातये *einem Wesen* (*guter Art*), *nicht einem Unholde* VS. 1, 11. 5, 12. 32, 11. Ait. Br. 3, 15. अन्नं हि भूतानां ज्येष्ठम् Taitt. Up. 2, 2. सर्वेषां च देवानां सर्वेषां च भूतानाम् Kaush. Up. 4, 20. Maitrjup. 6, 32. सर्वभूतानि निर्ममे M. 1, 16. 42. 7, 5. दण्ड्यमेण भूतानि राजा वध्यांश्च घातयन् 8, 306. या निशा सर्वभूतानाम् Bhag. 2, 69. 7, 26. यच्चापि सर्वभूतानां बीजं तदहम् 10, 39. सर्वभूतानां भावे Hit. 4, 32. MBh. 3, 1036. वासुदेवश्च भूतानाम् (श्रेष्ठः) 7, 197. तेषैव यात्रा लोकानां भूतानामिव वासवे 13, 2089. R. 1, 1, 3. Megh. 99. Spr. 1895. 2055. 2173. 3120. 3628. 4669. fg. 5419. Sâṅkhjak. 69. Râǵa-Tar. 4, 636 (zugleich *Vergangenheit*). सर्वभूतानुकम्पक M. 6, 8. भूतानुकम्पा Ragh. 2, 48. °दया Pańkar. 4, 2, 18. °विशेषसंघाः Bhag. 11, 15. अहिंसकानि M. 5, 45. खेचराणि Sund. 2, 7. तत्र स शुश्राव शब्दं वै मध्ये भूतस्य कस्यचित् N. 14, 2. किं भूतमधिकं ततः Spr. 2385. महद्भूतम् Çat. Br. 14, 5, 4, 10. 12. TBr. 3, 7, 10, 1. Kâtj. Çr. 2, 1, 18. 19. Âçv. Gṛhj. 3, 9, 6. Maitrjup. 5, 32. MBh. 1, 1290. 6, 3014. fg. Hariv. 8153. भूतं महत्कैरातसंस्थितम् Arǵ. 3, 20. चतुर्विधानां (अण्डज, जरायुज, स्वेदज, उद्भिज्ज) भूतानाम् MBh. 2, 1431. 3, 12809. Halâj. 5, 73. भूतानां प्राणिनः श्रेष्ठाः M. 1, 96. सर्वाणि भूतानि स्थावराणि चराणि च 7, 15. MBh. 12, 8523. त्रिषु लोकेषु यद्भूतं किंचित्स्थावरजङ्गमम् Sund. 1, 25. 3, 13. भूतं चराचरम् Bhag. 10, 39. स्थावराणि च भूतानि *Pflanzen* M. 11, 240. स्थावराणां च भूतानां जातयः षट्प्रकीर्तिताः । वृक्षगुल्मलतावल्ल्यस्त्वक्सारास्तृणजातयः ॥ MBh. 13, 2992. masc. Spr. 2056. स्थावरा जङ्गमाश्चैव महाभूताः MBh. 2, 466. भूतानां पतिः unter den Opferpriestern der Götter Ind. St. 3, 467. — 4) m. n. *ein unheimliches Wesen, Gespenst, Kobold* AK. 1, 1, 1, 6. H. an. Med. Halâj. 1, 87. 5, 55. 73. ये भूताः प्रचरन्ति दिवानक्तं बलिमिच्छन्तः Âçv. Gṛhj. Einschieb. Stenz. 46. 47. °गृह्याणि Pâr. Gṛhj. 1, 12. 2, 9. Suçr. 1, 114, 9. 117, 9. 181, 20. Hariv. 11554. ऋषयः पितरो देवा भूतान्यतिथयः M. 3, 80. भूतानि बलिकर्मणा (अर्चयेत्) 81. दिवाचरेभ्यो भूतेभ्यो नक्तंचारिभ्य एव च 90. Varâh. Bṛh. S. 46, 90. Kathâs. 5, 25. 47, 46. VP. 41. 150, N. 18. Bhâg. P. 3, 14, 22. Mârk. P. 51, 53. प्रेतान्भूतगणांश्च Bhag. 17, 4. यक्षभूतप्रेतादीनाम् Weber, Râmat. Up. 315. भूतप्रेतपिशाचाद्याः 355. Lalit. ed. Calc. 313, 11. भूतविग्रहाः Spr. 3154. भूतापहृतचित्तेव R. 2, 58, 30 (34 Gorr.). भूतोपसृष्टेव 60, 1. पशुपतिर्दिव्यैर्भूतैः समावृतः MBh. 6, 219. भूतैर्वृतो रुद्र इव R. 6, 35, 3. परिवृतो भूतैर्देहवद्भिरिवान्तकः 36, 6. भूतपतिः सभूतः Kumâras. 3, 74. °विज्ञान Verz. d. Oxf. H. 307, b, 33. °प्रतिषेध 37. °वेतालमतनिबर्हण 251, a, 45. भूतादिसर्वोपद्रवनाशन Verz. d. B. H. No. 963. Bei den Ǵaina bilden die भूताः eine Klasse der Vjantara H. 91. — 5) n. *Element*, insbes. *ein grobes* (स्थूल, महत्), also *Erde, Wasser, Feuer, Luft, Aether*, aber auch ein *feines* (s. तन्मात्र); = क्ष्मादि AK. 3, 4, 44, 30. H. an. Med. Halâj. 5, 71. 73. Vaiǵ. a. a. O. पञ्च तन्मात्रा भूतशब्देनोच्यन्ते अथ पञ्च महाभूतानि भूतशब्देनोच्यन्ते Maitrjup. 3, 2. 6, 28. M. 12, 14. 20. fgg. 90. MBh. 1, 252. 648. 3707. तत्यजुस्तं महाभागं पञ्च भूतानि so v. a. *er starb* 3, 16529. R. 6, 82, 35. पञ्चभूतपरित्यक्तं शवम् Hariv. 1142. समूहो भूतसंज्ञकः MBh. 12, 7483. 13, 174. 14, 475. 1149. fgg. Suçr. 1, 5, 14. Sâṅkhjak. 22. 38. 56. Nilak. 37. Tattvas. 16. 41. Vedântas. (Allah.) No. 76. Weber, Râmat. Up. 335. Mârk. P. 24, 31. Verz. d. Oxf. H. 104, b, 27. 231, b, 3. °जय 5. भूतेन्द्रियेषु 229, b, 36. भूतेषु स्थूलसूक्ष्मेषु 37. महान्ति M. 1, 18. MBh. 12, 8521. Bhâg. P. 3, 26, 24. °विवेक Verz. d. Oxf. H. 222, a, 25. Die Buddhisten nehmen nur *vier Elemente* an Colebr. Misc. Ess. 1, 392. Wegen der *fünf Elemente* Bez. *der Zahl fünf* Ind. St. 8, 167. Vgl. पाञ्चभौतिक. — 6) m. *der 14te Tag in der dunklen Hälfte eines Monats* Trik. 1, 1, 107. f. आ dass. Skanda-P. und Tithj-

Âdit. im ÇKDr. Vgl. भूतेष्टा. — 7) m. *Knabe* (कुमार) Med. — 8) m. *ein grosser* Jogin (योगीन्द्र) Çabdar. im ÇKDr. Çiva Wilson nach ders. Aut.; vgl. भूतेन्द्रियजयिन्. — 9) m. pl. N. einer häretischen Schule, deren Anhänger sich den Körper mit *Asche* einrieben, Hist. de la vie de Hiouen-thsang 224. Man hätte eine von भूति *Asche* abgeleitete Form erwartet. — 10) m. N. pr. eines Opferpriesters der Götter Ind. St. 3, 467. eines Sohnes des Vasudeva von der Pauravî VP. 439. Bhâg. P. 9,24,46. eines Schwiegersohnes des Daksha und Vaters einer Unzahl von Rudra 6,6,2. 17. N. pr. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18, b,37. — Vgl. अभूततद्भाव, अभूतरजस्, भौत, भौतिक.

भूतकरण (भूत + 2. क°) n. *das Werkzeug der Vergangenheit*, Bez. *des Augments* AV. Prât. 3,49.

भूतकर्तृ (भूत + क°) m. *Schöpfer der Wesen:* Brahman R. 2,25,23.

भूतकर्मन् (भूत + क°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,1085. 1087.

भूतकाल (भूत + काल) m. *die vergangene Zeit* VS. Prât. 5,11. P. 3, 3,140, Sch.

भूतकालिक (von भूतकाल) adj. *zur Vergangenheit in Beziehung stehend, die Vergangenheit betreffend* Sch. zu P. 3,2,84. 110.

भूतकृत् (भूत + कृत्) adj. *Wesen bildend, schöpferisch:* ऋषयः AV. 6, 108,4. 133,4.5. 4,1,1.3.24. 12,1,39. येनार्तरन्भूतकृतो ऽति मृत्युम् 4, 35,2. 3,28,1. 19,16,2. Çâñkh. Çr. 14,72,1. MBh. 13,1375. Bhâg. P. 2,9,43.

भूतकेतु (भूत + केतु) m. N. pr. eines Sohnes des Manu Dakshasâvarni Bhâg. P. 8,13,18.

भूतकेश (भूत + केश) m. *eine best. Pflanze*, = गोलोमी AK. 2,9,111. Nach Vâcasp. bei Bhar. auch f., nach Andern auch n. ÇKDr. m. *Mussaenda frondosa Lin.* Molesw. f. ई *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी), *Vitex Negundo* (निर्गुण्डी) *Lin.*, *weisses Basilicum* Nigh. Pr. *Nyctanthes arbor tristis* (शेफालिका) Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 2,536,12.

भूतकेसरा (भूत + केसर) f. *Trigonella foenum graecum* Nigh. Pr.

भूतकोटि (भूत + को°) *der Culminationspunkt der Wesen*, bei den Buddhisten = शून्यता *Leere* Burn. Lot. de la b. l. 309.

भूतक्रान्ति (भूत *Gespenst* + क्रा°) f. *Besessenheit* Râǵan. im ÇKDr. Man hätte भूता° erwartet.

भूतगण (भूत + गण) m. 1) *die Schaar —, die Gesammtheit der Geschöpfe* Maitrjup. 3,3. Ashtâv. 1,20. एते देवास्त्रयस्त्रिंशत्सर्वभूतगणेश्वराः MBh. 13,7102. — 2) *die Schaar der Gespenster:* प्रेतान्भूतगणांश्च Bhag. 17,4. Ind. St. 2,396,1. R. 2,25,43. Kathâs. 45,45. भूतगणाधिप (Nandin) 42.

भूतगन्धा (भूत + गन्ध) f. *ein best. Parfum*, = मुरा Gatâdh. im ÇKDr.

भूतग्राम (भूत + ग्राम) m. sg. und pl. *die Schaar —, die Gesammtheit der Geschöpfe* H. 1414. Halâj. 5,25. Nir. 14,4. Bhag. 8,19. 9,8. Ind. St. 3,458,6. N. 4,10. Ashtâv. 4,5. Bhâg. P. 7,10,19. चतुर्विध Suçr. 1, 4,4. MBh. 13,2045. भूतग्रामस्य सर्वस्य स्थावरस्य चरस्य च Matsja-P. 1,14 (bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. d. W.).

भूतघ्न (भूत + घ्न) 1) adj. *die Gespenster vernichtend.* — 2) m. a) *Kameel* H. 1254. — b) *Knoblauch.* — c) *eine Birkenart* (भूर्ज) Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई *Basilienkraut* Râǵan. im ÇKDr. = मुण्डितिका Ratnam. 39.

भूतचतुर्दशी (भूत + च°) f. *der 14te, dem* Jama *geheiligte Tag in der dunklen Hälfte des Monats* Kârttika Tithjâdit. im ÇKDr. As. Res. III, 263.

भूतचारिन् (भूत + चा°) adj. *in den Wesen wandelnd*, Bein. Çiva's Çiv.

भूतचिन्ता (भूत + चि°) f. *Untersuchung der Elemente* Suçr. 1,9,7. 310,3.

भूतजटा (भूत + ज°) f. *Nardostachys Jatamansi* (vgl. भूतकेश) Çabdam. im ÇKDr. *eine Art Valeriana* (गन्धमांसी) Râǵan. im ÇKDr.

भूतज्योतिस् (भूत + ज्यो°) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,2,17.

भूतडामर (भूत + डा°) N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 104, a, 9. — Vgl. भूतोड्डामर.

भूततन्त्र (भूत + त°) n. *die Lehre von den Gespenstern* Varâh. Brh. S. 16,19. Verz. d. Oxf. H. 308, a, 9. Çaṁk. zu Khând. Up. 7,1,2.

भूततृण n. im ÇKDr. u. छत्त्र: als Synonym von letzterem wohl nur ein Druckfehler für भूतृण.

भूतत्व n. nom. abstr. von भूत *Wesen, Element:* यदामृज्जात्मकृत्स्नानि भूतानि स महामतिः। पञ्चानामेव भूतत्वं कथं समुपपद्यते ॥ MBh. 12,6822.

भूतद्रुह् (भूत + 2. द्रुह्) adj. *den Geschöpfen Leid zufügend* Bhâg. P. 4, 17,11. 6,18,24.

भूतधरा (भूत + ध°) f. *die Erde* (*Erhalterin der Geschöpfe*) R. 4,44,129.

भूतधात्री (भूत + धा°) f. = धात्री *die Erde* Trik. 2,1,1. H. 936. Halâj. 2,2. Vjutp. 171. Varâh. Brh. S. 8,30.

भूतधामन् (भूत + धा°) m. N. pr. eines Sohnes des Indra MBh. 1,7304.

भूतधारिणी (भूत + धा°) f. = भूतधरा *die Erde* Mâlav. 14. Kâvjâd. 2,344.

भूतनाथ (भूत + नाथ) m. *der Gebieter über die Gespenster*, Bein. Çiva's H. 199, Sch. Çabdar. im ÇKDr. Ragh. 2,58.

भूतनायिका (भूत + ना°) f. *Führerin der Gespenster*, Bein. der Durgâ H. 205.

भूतनाशन (भूत + ना°) 1) adj. *die Gespenster vernichtend.* — 2) m. a) *Semecarpus Anacardium Lin.* (s. भल्लातक) Ratnam. 68. — b) *Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. a) *Asa foetida* H. ç. 102. Nigh. Pr. — b) *die* (zu Rosenkränzen verwandte) *Beere von Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

भूतनिचय (भूत + नि°) m. *Körper* (*Aggregat von Elementen*) Spr. 2351. Hiernach ist die Uebersetzung zu berichtigen.

भूतपति (भूत + प°) m. 1) *Herr der Wesen*, namentlich *böser Wesen* AV. 2,14,4. Rudra Çâñkh. Çr. 4,20,1. Agni MBh. 14,1177. Bhava und Çarva AV. 11,2,1. 6,21. Sâj. zu Ait. Br. 3,33. Çiva H. 199. MBh. 3,904. 5,3558. 13,6569. Kumâras. 3,43. 74. Mârk. P. 34,100. Bhâg. P. 4,3,7. pl. 1,2,26. 4,27,11. Vgl. भूतस्य und भूतानां पतिः u. भूत 3. — 2) *Ocymum sanctum Lin.* Nigh. Pr.

भूतपत्त्री (भूत + पत्त्र) f. *Basilienkraut* Râǵan. im ÇKDr.

भूतपाल (भूत + पाल) m. *Beschützer der Geschöpfe* Brh. Âr. Up. 4,4,22.

भूतपुर 1) (भूत + पुर) m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Brh. S. 14,27. — 2) f. ई (भूत + पु°) N. pr. einer *Stadt* Hall 203.

भूतपुष्प (भूत + पुष्प) m. *Calosanthes indica Bl.* Ratnam. 4.

भूतपूर्णिमा (भूत + पू°) f. *der Vollmondstag im Monat* Âçvina Çabdar. im ÇKDr.

भूतपूर्व (भूत + पूर्व) adj. *früher dagewesen, — gewesen:* ज्ञातानि किं यथा सौम्य न मातृषु ममान्तरम्। भूतपूर्वम् *wie ehemals kein Unterschied bestanden hat* R. 2,22,17. न चापि विगतज्ञानो भूतपूर्वो ऽस्मि *so uner-*

führen wie früher MBh. 3,12151. P. 5,3,53. 6,2,22. अज्ञन्त° *was früher vocalisch auslautend gewesen ist* 3,1,97, Sch. Vop. 7,66. बान्धवा भूतपूर्वाश्च so v. a. *und die Verwandten sind todt* MBh. 1,6130. अ° *was früher nicht dagewesen ist* R. 1,9,20. भूतपूर्वक = भूतपूर्व AK. 2,1,13. H. 964. nom. abstr. भूतपूर्वता f. *die früheren Verhältnisse* Spr. 3951.

भूतप्रकृति (भूत + प्र°) f. *der Urgrund der Wesen* Nir. 14,3.

भूतब्रह्मन् (भूत + ब्र°) m. = देवल Çabdam. im ÇKDr.

भूतभर्तृ (भूत + भ°) m. *der Herr der bösen Wesen*, Bein. Çiva's Râǵa-Tar. 2,169.

भूतभावन (भूत + भा°) adj. *den Geschöpfen Heil bringend;* s. u. 1. भावन 1,*b*. Nach dem Schol. ist in der Verbindung भावितभूतभावन Bhâg. P. 5,17,18 भूतभावन n. = स्वरूप (vgl. भावन 3,*g*.) und भावित = प्रकटित; wir übersetzen das comp. *den geschaffenen Wesen Heil bringend.*

भूतभाषा (भूत + भा°) f. *die Sprache der bösen Wesen, der* Piçâka Kathâs. 7,29. 8,30. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 22. Davon adj. °मय (f. ई) *in dieser Sprache abgefasst:* बृहत्कथा Kâvjâd. 1,38.

भूतभाषित (भूत + भा°) n. = भूतभाषा Verz. d. Oxf. H. 214,*a*,12.

भूतभृत् (भूत + भृत्) adj. *die Wesen erhaltend* Bhag. 9,5. सर्व° Pańkar. 4,3,27.

भूतभैरव (भूत + भै°) 1) m. Bez. *eines best. Recepts* (रस) Verz. d. B. H. No. 982. — 2) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,46.

भूतभौतिक (भूत + भौ°) adj. *aus den Elementen und aus dem, was aus ihnen gebildet ist, bestehend* Bilab. 37.

भूतमय (von भूत) adj. *aus den Wesen gebildet, die Wesen in sich enthaltend* Hariv. 15777, v. l. für भूतभव.

भूतमहेश्वर (भूत + म°) m. *der hohe Herr der bösen Wesen*, Bein. Çiva's R. Gorr. 1,38,3.

भूतमातृ (भूत + मा°) f. *Mutter der Wesen*, pl. MBh. 3,199. Nil.: भूतमातरो गौर्योपिण्याद्यो ब्राह्मीमाहेश्वर्यादयश्च.

भूतमातोत्सव (?) Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,12. Verz. d. B. H. 136,*a* (131). Es ist wohl भूतमहोत्सव zu lesen.

भूतमात्रा (भूत + मा°) f. pl. *die feinen Elemente* (s. तन्मात्र) M. 12,17. *die groben* (भूत) *und die feinen* (मात्रा) *Elemente* (nach dem Schol.) Bhâg. P. 6,4,25. *die zehn primären Objecte* (1. वाच्, 2. गन्ध, 3. रूप, 4. शब्द, 5. अन्नरस, 6. कर्मन्, 7. सुखदुःखे, 8. आनन्द, रति, प्रजाति, 9. इत्या, 10. मनस्) Kaush. Up. 3,8.

भूतमारी (भूत + मा°) f. *ein best. Parfum*, = चीडा Râǵan. im ÇKDr.

भूतयज्ञ (भूत + यज्ञ) m. *Opfer an die Wesen*, eines der fünf महायज्ञ H. 822. Âçv. Gṛhj. 3,1,2. यद्बलिं करोति स भूतयज्ञः 3. Çat. Br. 11,5, 6,2. M. 4,21 (vgl. 3,81). Verz. d. Oxf. H. 265,*a*,4. 277,*a*, No. 654.

भूतयोनि (भूत + यो°) f. *der Urquell der Wesen* Kaiv. Up. bei Muir, ST. IV, 304. Colebr. Misc. Ess. I, 342.

भूतरय (भूत + रय) m. pl. N. einer Klasse von Göttern unter dem 5ten Manu Bhâg. P. 8,5,3.

भूतराज् (भूत + राज्) m. *der Fürst der bösen Geister*, Bein. Çiva's Bhâg. P. 3,14,23. 4,2,32. Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,1.

भूतरूप (भूत + रूप) adj. *die Gestalt eines bösen Wesens habend* Pańkar. 4,3,68.

भूतल s. u. तल 1.

भूतलिका (wohl von भूतल) f. *Trigonella corniculata Lin.* (पृक्का) Râǵan. im ÇKDr.

भूतलिपि (भूत + लि°) f. *die Schrift der bösen Wesen*, Bez. einer best. Zauberformel Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,15.

भूतलोन्मथन (भूतल + उ°) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12942.

भूतवत् adj. *mit dem Worte* भूत *verbunden:* तदस्यैतद्भूतवन्नाम *deshalb enthält sein Name* (sc. भूतपति so v. a. Rudra) *das Wort* भूत Ait. Br. 3,33.

भूतवर्ग (भूत + वर्ग) m. *die Schaar der bösen Wesen* Mârk. P. 26,29.

भूतवास (भूत + वास) m. *Terminalia Bellerica Roxb.* (*Wohnort der bösen Wesen*, weil die Nüsse dieser Pflanze als Würfel gebraucht wurden) AK. 2,4,2,39. Vgl. भूतावास, wie auch Hariv. 14900 in der neueren Ausg. für भूतवास der älteren gelesen wird.

भूतवाहन (भूत + वा°) adj. *auf den Gespenstern reitend*, Beiw. Çiva's Çiv.

भूतवाहनसारथि (भूत-वा° + सा°) m. *der Wagenlenker des von Gespenstern gezogenen Wagens*, Beiw. Çiva's Çiv.

भूतविक्रिया (भूत + वि°) f. *Besessenheit, Fallsucht* Râǵan. im ÇKDr.

भूतविद् (भूत + विद्) adj. *die Wesen kennend* Çat. Br. 14,6,2,4.

भूतविद्या (भूत + वि°) f. *die Wissenschaft von den Wesen, welche die Menschen heimsuchen, und von ihrer Abwehr* Khând. Up. 7,1,2. 4. Suçr. 1,2,1. 11. 11,18. 2,534,7. 20. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,15.

भूतविनायक (भूत + वि°) m. *Führer der bösen Wesen*, pl. Bhâg. P. 6,6,18.

भूतविष्णु (भूत + वि°) m. N. pr. eines Mannes Journ. of the Am. Or. S. 6,561.

भूतवीर (भूत + वीर) m. pl. N. pr. eines Geschlechts Ait. Br. 7,27.

भूतवृक्ष (भूत *Gespenst* + वृक्ष) m. *Trophis aspera* und *Calosanthes indica Bl.* H. an. 4,320. Med. sh. 55. *Terminalia Bellerica Roxb.* H. an.

भूतवेषी (भूत + वेष) f. *eine weissblühende Vitex Negundo* AK. 2,4,2,51 (°वेशी gedr.).

भूतशुद्धि (भूत + शु°) f. *Reinigung der Elemente* (im Körper) Weber, Râmat. Up. 322. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,10.

भूतसंसार (भूत + सं°) m. *die Welt der Wesen* M. 1,50.

भूतसंक्रामिन् (भूत + सं°) adj. in der Stelle: वैराजं साम शूद्रो मनुष्याणामश्वः पशूनां तस्मात्तौ भूतसंक्रामिणावश्वश्च शूद्रश्च TS. 7,1,1,6.

भूतसंघ (भूत + संघ) m. *die Schaar —, die Gesammtheit der Wesen* LA. (II) 100, 7 v. u. *die Gesammtheit der Elemente* Mârk. P. 25,15.

भूतसंचार (भूत *Gespenst* + सं°) 1) m. *Besessenheit* Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. (!) ई *Waldbrand* Çabdam. im ÇKDr.

भूतसंताप (भूत + सं°) m. N. pr. eines Asura Bhâg. P. 8,10,20. — Vgl. भूतसंतापन.

भूतसंतापन (भूत + सं°) m. N. pr. eines Daitja, Sohnes des Hiraṇjâksha, Hariv. 194. VP. 147. — Vgl. भूतसंताप.

भूतसंप्लव (भूत + सं°) m. *der Untergang der Geschöpfe, — der Welt:* आभूतसंप्लवम् MBh. 3,188. यावदाभूतसंप्लवम् Spr. 2199. 2854.

भूतसर्ग (भूत + सर्ग) m. *Schöpfung der Wesen* (acht Arten देवयोनयः, die Menschen und fünf Arten तिर्यग्योनयः, nämlich Vieh, Vögel, Wild,

Kriechendes und Pflanzen) MBH. 1,47. TATTVAS. 45. VAHNI-P. im ÇKDR. *Schöpfung der Elemente* BHÂG. P. 3,10,15. MÂRK. P. 47,31.

भूतसाक्षिन् (भूत + सा°) m. *Augenzeuge der Wesen, der Alles sieht, was die Geschöpfe thun,* MBH. 3,2982.

भूतसा॑धन (भूत + सा°) adj. (f. ई) in der Stelle: स॒प्त सं॒सदो॑ अष्ट॒मी भू॑त॒साध॑नी VS. 26,1. nach MAHÎDH. पृथ्वी भूतानि साधयति उत्पादयति; nach der Anologie wäre zu erklären: *die Wesen leitend, zum Ziele führend.*

भूतसार (भूत + सार) m. *eine Varietät von Calosanthes indica Bl.* RÂGAN. im ÇKDR.

भूतसूक्ष्म (भूत + सू°) n. *ein feines Element* (तन्मात्र) BHÂG. P. 1,2,33. 5,7,2.

भूतस्थ (भूत + स्थ) adj. *in den Wesen seiend* BHAG. 9,5.

भूतस्थान (भूत + स्थान) n. *Wohnplatz der Wesen* MBH. 1,48.

भूतहत्या (भूत + ह°) f. *Tödtung eines lebenden Wesens* BHÂG. P. 1,8,52.

भूतहन्त्री (भूत + ह°) f. *Vertreiberin der Gespenster,* Bez. zweier Pflanzen, der बन्ध्याकर्कोटकी und der नीलदूर्वा RÂGAN. im ÇKDR.

भूतहर (भूत + हर) m. *Bdellion* RÂGAN. im ÇKDR.

भूतहारिन् (भूत + हा°) n. *Pinus Deodora Roxb.* RÂGAN. im ÇKDR.

भू॒तां॑श (भूत + अंश) m. N. pr. eines Liedverfassers, eines Abkömmlings des Kaçjapa, NIR. 12,41. ṚV. 10,106,11.

भूताङ्कुश (भूत + अ°) m. *eine best. Pflanze* = क्षव, क्षवक, क्षुरक, तीक्ष्ण, क्रूर u. s. w. RÂGAN. im ÇKDR.

भूतात्मक (भूत + आत्मन्) adj. *das Wesen der Elemente besitzend* Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,3.

1. भूतात्मन् (wie eben) m. 1) *die Seele der Wesen* NIR. 14,3. Ind. St. 2,61. Bein. Brahman's AK. 3,4,18,108. H. an. 3,397. MED. n. 198. R. 4,44,120. Beiw. Mahâpurusha's (Vishṇu's) HARIV. 14120. ÇKDR. nach dem MBH. VP. 2, N. 2 (*one with created things* WILSON, also adj.). Çiva's ÇABDAR. im ÇKDR. सर्व° M. 1,54. — 2) *die individuelle Seele:* निर्हरिष्यति ते देहाद्भूतात्मानं चिरोषितम् R. 6,36,32. प्रहरन्तं शरीरेषु न पश्यन्ति स्म राघवम्। इन्द्रियेषु प्रवर्तन्तं भूतात्मानमिव प्रजाः 73,22. असौ लक्ष्मण भूतात्मा नूनं मामवमन्यते। अनुक्रोशान्मृदुत्वाच्च नृपात्मज निवर्तते ॥ 3,69,2. गात्राणि, मनस्, भूतात्मन् (= सूक्ष्मादिलिङ्गशरीरावच्छिन्नो जीवात्मा KULL.), बुद्धि M. 5,109. भूतात्मन् (*ein Gemüth, welches an den Elementen haftet,* ST.), बुद्धि, क्षेत्रज्ञ JÂǴN. 3,34. — 3) *Kampf* (*die Natur der Wesen*) ÇABDAR. im ÇKDR.

2. भूतात्मन् (wie eben) 1) adj. *dessen Geist geläutert ist* (vgl. भावितात्मन् u. dem caus. von 1. भू 5.) MBH. 13,2124. भूतः प्राप्तो वशीकृत आत्मा चित्तं येस्ते Schol. — 2) m. *der Körper* (*dessen Wesen die Elemente sind*) AK. 3,4,18,108. H. an. 3,397. MED. n. 198. MAITRJUP. 3,2. im Gegens. zu क्षेत्रज्ञ M. 12,12.

भूतादि (भूत + आ°) m. 1) *der Erste unter allen Wesen,* Bein. des Mahâpurusha HARIV. 14120. — 2) *der* Ahaṁkâra *als Erzeuger der Elemente,* HALL in der Einl. zu SÂṀKHJAPR. 48. fg. SÂṀKHJAK. 25. TATTVAS. 10. 26. भूतादिर्निगूढकर्मकर्ता 33. SUÇR. 1,310,9. 13. MBH. 13,1090 (n. ed. Bomb.). VP. 16. BHÂG. P. 5,7,2.

भूतादिक (wie eben) adj. 1) *die Elemente und was darauf folgt* WEBER, RÂMAT. UP. 321. — 2) in Verbindung mit अहंकार so v. a. भूतादि 2. Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,26.

भू॒ताधि॑पति॒ (भूत + अ°) m. *Herr der Wesen* ÇAT. BR. 14,7,2,24. WEBER, RÂMAT. UP. 305.

भूतान्तक (भूत + अ°) m. *der Vernichter der Wesen, der Todesgott* MBH. 7,7926.

भूतायन (von भूत) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,277. fg.

भूतारि (भूत *Gespenst* + अरि) n. *Asa foetida* RÂGAN. im ÇKDR.

भूतार्त (भूत + आर्त) adj. *von bösen Wesen gequält, besessen* H. 491.

भूतार्थ (भूत + अर्थ) m. *etwas in Wirklichkeit Geschehenes* oder *Vorhandenes, Thatsache, der wahre Sachverhalt:* विरोधे गुणवादः स्यादनुवादोऽवधारिते। भूतार्थवादस्तद्धानादर्थवादस्त्रिधा मतः ॥ Cit. bei SÂJ. in der Einl. zu AIT. BR. und bei MADHUS. in Ind. St. 1,15. भूतार्थं चैव पश्यामि दृनं पुष्पितपादम् so v. a. *einen wirklichen Baum* R. GORR. 2,105,8. कथयामि ते भूतार्थम् ÇÂK. 3,15. VARÂH. BṚH. S. 1,11. कः श्रद्धास्यति भूतार्थम् Spr. 3888. 1538. भूतार्थव्याहृतिः सा हि न स्तुतिः परमेष्ठिनः RAGH. 10,34. °कथन RÂGA-TAR. 1,7. °वर्णन 10. भूतार्थानुभव KUSUM. 46,19. ÇAṀK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 137. 201. भूतार्थास्तस्य विनश्यन्ति *dem geht das wirklich Vorhandene verloren* Spr. 2056.

भूतार्म (भूत + अर्म) n. P. 6,2,91.

भूताली f. N. zweier Pflanzen: = भूपाटली und मुषली RÂGAN. im ÇKDR.

भूतावास (भूत + आ°) m. 1) *der Wohnsitz der Wesen,* Beiw. Vishṇu's MBH. nach ÇKDR. BHÂG. P. 3,2,9. 4,11,11. PAŃKAR. 4,8,10. Çiva's HARIV. 14900 (nach der Lesart der neueren Ausg.). — 2) *der Wohnsitz der bösen Wesen,* Bez. *der Terminalia Bellerica Roxb.* RÂGAN. im ÇKDR. — — 3) *der Wohnsitz der Elemente, der Körper* M. 6,77 (MBH. 12,12464). Spr. 2994.

भूताविष्ट (भूत + आ) adj. *von bösen Geistern besessen* ǴJOTIST. im ÇKDR. LALIT. ed. Calc. 81,10.

भूतावेश (भूत + आ°) m. *Besessenheit* TRIK. 3,3,230.

भूतासन (भूत + आ°) n. *der Sitz böser Wesen,* N. pr. eines Zauberwagens KATHÂS. 44,36. 184. 45,364. 46,31. 48,103.

भूति (von 1. भू) 1) f. VOP. 26,183. oxyt. im ṚV., parox. in den übrigen Schriften VS. PRÂT. 2,22. P. 3,3,96. auch संज्ञायाम् 174. *a*) *kräftiges* oder *vollkommenes Dasein; Tüchtigkeit, Tauglichkeit; Gedeihen, Heil, Wohlsein, Wohlfahrt, Wohlstand;* = संपद्, संपत्ति AK. 3,4,14,72. H. an. 2,184. MED. t. 41. = विभूति, विभव AK. 1,1,1,31. HALÂJ. 5,23. von den Commentatoren häufig durch ऐश्वर्य erklärt. क्षु॒णा इ॒द्भूति॑मू॒दिम ṚV. 1,161,1 (= प्राप्ति SÂJ.). प्र॒जां पुष्टिं॒ भूति॑म॒स्मासु॑ धत्तम् (in den Hdschrr. so betont) VÂLAKH. 11,7. AV. 9,6,45. 10,3,17. 6,9. 11,7,22. 8,21. श्रि॒यां मा॑ धेहि॒ भूत्या॑म् 12,1,63. आयु॑श्च॒ तस्य॒ भूतिं॑ च दे॒वा वृ॑श्चन्ति ही॒डिताः॑ 4,28. 44. VS. 18,14. 30,17. TS. 2,1,2,1. 3,5. TBR. 2,5,6,5. ÇAT. BR. 11,1,5,7. 12,7,2,2. PAŃKAV. BR. 17,1,8. KAUÇ. 20. 51. 74. 113. मयि भद्रं मयि भूतिर्मयि श्रीः ÇÂṄKH. ÇR. 5,1,10. PÂR. GṚHJ. 2,17. TAITT. UP. 1,11,1. सर्वात्मभूतये *zum Heil* M. 3,91. भूत्यै सर्वस्य 5,39. अभावाय न भूतये ऽऽत्मनः DRAUP. 5,9. MBH. 1,5613. 3,1259. तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा नीतिः BHAG. 18,78. ÇÂK. 79. RAGH. 1,18. 2,75. 10,59. KUMÂRAS. 5,76. Spr. 649. 1838. 3072. 5246. KATHÂS. 4,84. °कीर्तन Verz. d. Oxf. H. 76,*a*,11. °भावन Ind. St. 1,302, N. अतनु° adj. Spr. 2156, v. l. अभूति *Unheil, Unglück* MBH. 1,3105. 2,2695. die Bed. *Macht* hat das Wort, wie es scheint,

MBh. 5,1363. Kap. 4,32. Bhâg. P. 7,7,39. — b) *die Wohlfahrt* personif.: लक्ष्मीः पद्मालया का तमय भूतिः (= ईश्वरो ऐश्वर्याभिमानिनी देवता Nîlak.) MBh. 4,388. Hariv. 14035. = लक्ष्मी Bhâg. P. 4,1,4. Gattin Ruki's und Mutter des Manu Bhautja Hariv. 451. भूती Gattin Kavi's und Mutter des Manu Bhautja VP. 269, N. 11. — c) *Schmuck*, = शृङ्गार Med. भक्तिच्छेदैरिव विरचितां भूतिमङ्गे गजस्य Megh. 19. = शोभानेपद्. मण्डल (lies मण्डन), गजमण्डल (lies °मण्डन) und भस्मन् nach den Commentatoren. — d) *Entstehung, Geburt*; = जाति Viçva im ÇKDr. = उत्पान (lies उत्पाद) H. an. — e) *Asche* H. 828. H. an. Med. Halâj. 1,69. °सितेन शंभुना Çiç. 1,4. °गुप्त्रः कपर्दीव जटाजूटेन बभ्रुणा Kathâs. 25,231. °सितं गिरिम् 50,169. Spr. 5397. Mârk. P. 51,105 (?). भूत्युद्भमाः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 502, Çl. 2. °भूषण Bein. Çiva's Çiv. = भूमि nach Sâj. in der Stelle तौ व्रीहिश्चैव यवश्च भूताव-जायेताम् Ait. Br. 2,11; richtiger partic.: *gingen auf als Reis und Gerste.* — f) *gebratenes Fleisch* H. 412. H. an. Med. Halâj. 2,168. — g) N. verschiedener Pflanzen: = वृद्धि, रोहिषतृण und भूतृण Râgan. im ÇKDr. — h) = हस्तिन् Med. Offenbar ein Fehler, da das Wort als f., und dieses Geschlecht wird ausdrücklich angegeben, diese Bedeutung nicht haben kann. ÇKDr. fasst हस्तिशृङ्गार als eine einzige Bed., aber der Text hat हस्तिशृङ्गारयोः; die entsprechende Bed. bei Wilson ist *the rut of elephants.* — 2) m. a) Bez. *einer Gruppe von Manen* Mârk. P. 96,44. — b) Bein. Vishṇu's MBh. 13,7016. Çiva's H. ç. 44. — c) N. pr. eines Schülers (v. l. *Sohnes*; vgl. ÇKDr. u. भौत्य) des Aṅgiras und Vaters des Manu Bhautja Mârk. P. 99,2. eines Brahmanen Schiefner, Lebensb. 267 (37). — Vgl. अ°, अग्नि°, अर्यम° (Ind. St. 4, 381), इन्द्र°, काण°, देव°, पितृ°, फल°, ब्रह्म°, भव°, भारभूतितीर्थ, रुद्र°, वायु°, सु°, भौतिक, भौत्य.

भूतिक *Ligusticum Ajowan Roxb.*, m. Çabdam. und Râgan. im ÇKDr. n. H. an. 3,78. n. *Gentiana Cherayta Roxb.*, *Andropogon Schoenanthus Lin.* AK. 3,4,2,8. H. an. = कत्तृण AK. = कटूलौषध und *Kampher* (घनसार) H. an. — Suçr. 2,207,6. Vgl. द्राविड° und भूतीक.

भूतिकर्मन् (भू° + क°) n. *eine die Wohlfahrt bezweckende Handlung*, Bez. *der häuslichen Handlungen bei der Geburt, Einführung zum Lehrer u. s. w.* (Comm.) Çâṅkh. Gṛhj. 1,10. 12. Spr. 3725. — Vgl. भूतिकृत्य.

भूतिकलश (भू° + क°) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,26. 29. 31.

भूतिकाम (भू° + काम) 1) adj. *gedeihliches Dasein —, Wohlstand u. s. w. wünschend* TS. 2,1,1,1. 2,2,3. 5,1,9,4. 6,2,6,4. भूतिकामो वा ग्रामकामो वा प्रजाकामो वेयक्व्येन यजेत Âçv. Çr. 9,7. Muṇḍ. Up. 3,1,10. M. 3,59. Varâh. Bṛh. S. 44,12. — 2) m. a) *Rathgeber eines Fürsten.* — b) Bein. Bṛhaspati's ÇKDr. Wilson.

भूतिकाल (भू° + का°) m. *die für das Glück gekommene Zeit, eine glückliche Stunde*: नाभूतिकालेषु फलं ददति शिल्पानि मन्त्राश्च तथौषधानि Spr. 4398.

भूतिकील (भू° + कील) m. *Grube* Çabdam. im ÇKDr.

भूतिकृत् (भू° + कृत्) 1) adj. *Wohlfahrt bringend*: Çiva Çiv. — 2) m. Bez. *einer Gruppe von Manen* Mârk. P. 96,44.

भूतिकृत्य (भू° + कृत्य) n. = भूतिकर्मन् M. 8,393.

भूतिगर्भ (भू° + गर्भ) m. ein anderer Name für Bhavabhûti Bhûripr. im ÇKDr.

भूतितीर्था (भू° + तीर्थ) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2645.

भूतिद (भू° + 1. द) 1) adj. *Wohlfahrt verleihend*: Çiva Çiv. — 2) m. Bez. *einer Gruppe von Manen* Mârk. P. 96,44. 47.

भूतिदत्त (भू° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. II, 182.

भूतिनिधान (भू° + नि°) n. *das* Nakshatra Dhanishṭhâ Gatâdh. im ÇKDr.

भूतिमत् (von भूति) adj. *der Wohlfahrt theilhaftig, glücklich* MBh. 3,13626.

भूतियुवक (भू° + यु°) m. pl. N. pr. eines Volksstammes Mârk. P. 58,46.

भूतिलय (भू° + लय) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,10521. 8,2063.

भूतिवर्मन् (भू° + व°) m. N. pr. eines Fürsten von Prâgģjotisha Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. eines Râkshasa Kathâs. 7,31.

भूतिवाहन (भू° + वा°) adj. Beiw. Çiva's Çiv. — Vgl. भूतवाहन.

भूतिसृज् (भू° + सृज्) adj. *Wohlfahrt bringend* Mârk. P. 96,38.

भूतीक n. N. verschiedener Pflanzen: *Gentiana Cherayta Roxb.*, *Curcuma Zerumbet Roxb.*, = दीप्य und *eine best. Grasart* Med. k. 134. — Suçr. 2,415,15. Vgl. भूतिक.

भूतीश्वरतीर्थ (भूति - ई° + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 67,a,19.

भूतृण (भू + तृण) 1) m. = भूस्तृण *Andropogon Schoenanthus Lin.* Râgan. im ÇKDr. — 2) n. *ein best. wohlriechendes Gras* (गन्धखेर, रौहिष) Ratnam. 111.

भूतेच्छद् adj. so heissen die Verse AV. 20,135,11—13. Ait. Br. 6,36. Çâṅkh. Br. 30,5. भूतेच्छदां सामानि TS. 7,5,9,4.

भूतेज्य (भूत + इज्या) adj. *die bösen Wesen verehrend* Bhag. 9,25.

भूतेन्द्रियजयिन् (भूत - इ° + ज°) adj. *der die Elemente* (im Körper) *und die Sinne besiegt hat*, Bez. einer Art von Jogin Verz. d. Oxf. H. 231,b,40.

भूतेश (भूत + ईश) m. 1) *Herr der Wesen*: Brahman Sund. 3,19. Vishṇu, Kṛshṇa Bhag. 10,15. VP. 20, N. 35. — 2) *Herr der bösen Wesen*, wie insbes. Çiva (oder eine ihn darstellende Statue) bezeichnet wird, AK. 1,1,1,26. Halâj. 1,11. Bhâg. P. 3,14,22. 9,4,54. Râga-Tar. 1,107. 148. 2,123. 4,189. 5,46. 52.

भूतेश्वर (भूत + ई°) m. 1) *Herr der Wesen*: पूरुष Prab. 108,1. — 2) *Herr der bösen Wesen*, wie insbes. Çiva bezeichnet wird, Ragh. 2,46. Râga-Tar. 1,349. 5,40. 48.

भूतेष्टका (भूत + इ°) f. Bez. *bestimmter Backsteine* TS. 5,6,2,1.

भूतेष्टा (भूत + इ°) f. *der von den bösen Wesen geliebte Tag, der 14. Tag eines Halbmonats* H. 148. 151. — Vgl. भूत, भूता.

भूतोड्डामर n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,a,11. Wohl fehlerhaft für भूतडामर.

भूतोदन (भूत + ओ°) m. *ein Reisgericht, das gegen böse Geister genossen wird*, Suçr. 2,387,3. R. 2,52,83.

भूतोन्माद (भूत + उ°) m. *Irresein durch Einwirkung böser Wesen*; es werden zwanzig Formen aufgezählt Çârṅg. Saṃh. 1,7,30. Verz. d. Oxf. H. 313,a,15. Pańkar. 3,13,22. भूतबालग्रहोन्माद° 14,15.

भूतोपदेश (भूत + उ°) m. *Anweisung auf etwas bereits Vorhandenes*

Z. d. d. m. G. IX, LXXI.

भूतोपमा (भूत + उ°) f. *Vergleichung mit einem andern Wesen* Nir. 3,16.

भूत्तम (2. भू + उ°) n. *Gold* (*die beste der Erden*) H. 1045.

भूदरीभवा (2. भू-द° + भव) f. *Salvinia cucullata Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

भूदार (2. भू *Erde* + दार *aufwühlend*) m. *Schwein* AK. 2,5,2. H. 1287.

भूदेव (2. भू + देव) m. 1) *ein Gott auf Erden, ein Brahmane* AK. 2,7,3. H. 812. Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,4. LA. (II) 91,16. Vgl. भूसुर. — 2) Bein. Çiva's Çiv. — 3) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 69,*a*,26. 128,*a*,26. 4,*a*, No. 30 u. s. w.

भूद्युम्नि Mârk. P. 94,9 Druckfehler für भूरिद्युम्न.

भूधन (2. भू + धन) m. *König, Fürst* (*dessen Besitz die Erde ist*) H. 4.

भूधर (2. भू + धर) 1) adj. *die Erde tragend:* नागसहस्र so v. a. *in der Erde wohnend* R. 3,20,32. *die Erde erhaltend:* Çiva MBh. 13,746. Kṛshṇa Bhâg. P. 3,13,39. भूधर, भूधराधीश und भूधरात्मक unter den Beiww. Vaṭukabhairava's Viçvasârat. im ÇKDr. (u. भूपति). — 2) m. *a*) *Berg* H. 1027. Indr. 5,16. Hariv. 4407. Spr. 1114. 2177. Varâh. Bṛh. S. 12,2. Râga-Tar. 1,95. Mârk. P. 37,11. 83,34. भूः सभूधरा Bhâg. P. 3,13,39. Kathâs. 19,69. अस्त° 37,177. रत्न° Pañkar. 4,6,10. Bez. *der Zahl sieben* (vgl. कुलपर्वत) Sûrjas. 1,30. 32. 2,24. — *b*) Bez. *eines best. Apparates* (यन्त्रभेद) Çabdak. im ÇKDr. — *c*) N. pr. eines Commentators des Sûrjasiddhânta Verz. d. Oxf. H. 327,*a*, No. 773. Ind. St. 2,251. Colebr. Misc. Ess. II, 323. fgg.

भूधरज (भूधर *Berg* + ज) m. *Baum* (Schol.) MBh. 1,1336.

भूधरता (von भूधर) f. *das Tragen der Erde:* शेषस्य Kumâras. 3,13.

भूधरेश्वर (भूधर + ई°) m. *der Berge Fürst*, Bein. des Himavant Kumâras. 6,53.

भूधात्री (2. भू + धा°) f. 1) *Mutter der Erde*, unter den Beinn. Vaṭukabhairava's Viçvasâratantra im ÇKDr. — 2) *Flacourtia cataphracta Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

भूध्र m. = भूधर *Berg* H. 1027. Çatr. 14,49.

भूना f. N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,36. — भूना instr. von 2. भूमन् s. u. d. W.

भूनाग (2. भू + नाग) m. *eine Art Schnecke* Râgan. im ÇKDr.

भूनिम्ब (2. भू + नि°) m. *Gentiana Cherayta Roxb.* AK. 2,4,5,8. 3,4,1,8. Trik. 3,3,153. Ratnam. 154. Suçr. 2,65,4. 68,15. 433,12. 16. 540,14. Çârṅg. Saṃh. 2,2,15.

भूनीप (2. भू + नीप) m. = भूकदम्ब Râgan. im ÇKDr.

भूनेतृ (2. भू + ने°) m. *Lenker des Landes, König, Fürst* H. 4.

भूप (2. भू + 2. प) m. *Hüter der Erde, — des Landes, König, Fürst* AK. 2,8,1,1. 3,4,14,64. H. 690. Varâh. Bṛh. S. 15,2. 35,7. Spr. 95. 1593. 1748. 5000. 5382. Kathâs. 4,85. 13,183. 17,32. 40,44. Râga-Tar. 1,120. 136. 3,13. Mârk. P. 19,3. 20,7. 23,115. 125,23. LA. (II) 89,15.

भूपता (von भूप) f. *Königthum, Königswürde* Râga-Tar. 4,711.

भूपति (2. भू + प°) m. P. 6,2,19 (oxyt.). 1) *Herr der Welt* oder *Wesen*, öfters Bez. des Rudra TBr. 3,7,6,1. TS. 2,6,6,3. Âçv. Çr. 1,4. इन्द्रो विश्वस्य भूपतिः 8,2. Çâṅkh. Çr. 4,20,1. unter den विश्वे देवाः MBh. 13,4357. unter den Beinn. Vaṭukabhairava's Viçvasârat. im ÇKDr. — 2) *Herr des Landes, König, Fürst* H. 4. 301. Halâj. 2,266. MBh. 1,5591. R. 1,60,26. Ragh. 2,6. 3,6. 16. Spr. 537. 1737. Kathâs. 33,52. 38,68. Vid. 18. 191. 328. Râga-Tar. 2,69. Mârk. P. 75,71. Prab. 2,19. Hit. 4,6. 63,10. °वेश्मन् Halâj. 2,150. स्मर° Kathâs. 4,7. Vgl. प्रवर°. — 3) N. pr. eines Opferers der Götter Ind. St. 3,467,1. — 4) Bein. eines Dichters (wohl Bhoga's; vgl. भूपाल 2.) Verz. d. Tüb. H. 13,6. — 5) *eine best. Heilpflanze*, = ऋषभ Râgan. im ÇKDr.

भूपद (2. भू + पद) 1) m. *Baum* Çabdak. im ÇKDr. — 2) f. ई *arabischer Jasmin* AK. 2,4,2,50.

भूपपुत्र (भूप + पुत्र) m. *Königssohn, Prinz* Mârk. P. 124,2.

भूपरिधि (2. भू + प°) m. *der Umfang der Erde* Sûrjas. 1,59. 60. 64.

भूपलाश (2. भू + प°) m. *eine best. Pflanze* (vulg. विशाली) Ratnam. im ÇKDr.

भूपवित्र (2. भू + प°) n. *Kuhmist* H. 1272, Sch.

भूपसुत (भूप + सुत) m. *Königssohn, Prinz* Mârk. P. 124,1.

भूपाटली (2. भू + पा°) f. *eine best. Pflanze*, = भूकुम्भी (im Hindi भूयातनि und लेनवादवी) Râgan. im ÇKDr.

भूपाल (2. भू + पाल) 1) m. *Hüter der Erde, — des Landes, König, Fürst* H. 4. Spr. 920. 4721. Ragh. 2,33. Kathâs. 20,48. Râga-Tar. 1,84. 7,483. 8,3494. Mârk. P. 18,3. 24,1. 101,4. Prab. 4,12. Dhûrtas. in LA. 96,10. — 2) *der fürstliche Dichter*, Bein. Bhogarâga's Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,32. 292,*a*,48. — 3) N. pr. eines Sohnes des Somapâla Râga-Tar. 8,3495. — 4) N. pr. eines Landes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,35. — 5) f. ई N. *einer best. Scala in der Musik* As. Res. III, 78. — Vgl. भोपाल.

भूपालवल्लभ (भू° + व°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,4. eines Astronomen Ind. St. 2,252.

भूपालश्री (भू° + श्री) N. eines Tempels des Çiva Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,18.

भूपालसाहि (भू° + सा° = شاه) m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4, Çl. 4.

भूपुत्र (2. भू + पुत्र) m. *der Erde Sohn, der Planet Mars* Sûrjas. 12,31.

भूपुत्री (2. भू° + पु°) f. *der Erde Tochter*, Bein. der Sîtâ Çabdar. im ÇKDr. भूपुत्री यस्य पत्नी स तु भवति कथं भूपती रामचन्द्रः R. im ÇKDr.

भूपुर (2. भू + पुर) n. *ein best. Theil eines Diagramms* Weber, Râmat. Up. 317. — Vgl. भूगृह.

भूपेष्ट (भूप + 1. इष्ट) m. *ein best. Fruchtbaum*, = राजादनी Râgan. im ÇKDr.

भूप्रकम्प (2. भू + प्र°) m. *Erdbeben*; am Ende eines adj. comp. f. आ Varâh. Bṛh. S. 33,12.

भूबदरी (2. भू + ब°) f. *eine Art Judendorn* Râgan. im ÇKDr.

भूबिम्ब (2. भू + बि°) *die Erdkugel* Pañkar. 3,15,29.

भूभट (2. भू + भट) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 5,347. 421. fg. 6,115.

भूभर्तृ (2. भू + भ°) m. *Herr der Erde, — des Landes, König, Fürst* Siddh. K. im ÇKDr. Râga-Tar. 1,15. 3,286. 5,69.

भूभाग (2. भू + भाग) m. *Ort, Platz, Stelle* Kâm. Nîtis. 16,1. Kathâs. 27,154. 34,145. क्रोशमात्रो ऽपि भूभागः शतयोजनवद्भवेत् *eine Strecke von* Spr. 1899. — Vgl. भूमिभाग.

भूभुज् (2. भू + 4. भुज्) m. *Geniesser der Erde, — des Landes, König,*

Fürst AK. 2,2,9. H. 4. MBH. 9,545. KÂM. NÎTIS. 4,61. Spr. 1343. 1844. 2058. 3070. 3382, v. l. KATHÂS. 11,21. 44,84. 45,76. MÂRK. P. 18,5. 113,6. RÂGA-TAR. 5,19. 8,2430. 3494.

भूभृत् (2. भू + भृत्) m. 1) *Träger der Erde, Berg* AK. 3,4,1,18. 14,63. H. 18. 1027, Sch. H. an. 2,184. MED. t. 140 (wo नद्रिौ zu lesen ist). KUMÂRAS. 6,1. VARÂH. BṚH. S. 9,38. 43,35. Spr. 1853. 5000. PRAB. 5,1. *Berg* und *Fürst* zugleich Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 8. Vgl. कुल°. — 2) *Erhalter der Erde, — der Welt*, Beiw. Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 4, *a*, No. 28. — 3) *Erhalter der Erde, — des Landes, König, Fürst* AK. 3,4,14,63. H. 689. H. an. MED. RAGH. 11,81. VARÂH. BṚH. S. 17,5. 30,28. 43,35. Spr. 1844, v. l. 2075, v. l. 4718. 4495. VID. 331. KATHÂS. 4,81. 15,7. 27,78. 35,47. 38,159. 39,237. 43,233. 44,112. MÂRK. P. 28,34. 127,22. RÂGA-TAR. 1,108. 3,179. 8,3495. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 32. 25, Çl. 8 (zugleich *Berg*).

भूमँ = भूमि am Ende einiger compp. P. 5,4,75, Vârtt. VOP. 6,84. fg. Vgl. उत्कृष्ट° (unter उत्कृष्ट), उदक°, उदग्भूम, कवि°, कृष्ण°, त्रि°, पाण्डु°. Selbständig in der Formel ध्रुवाय भूमाय (so v. a. भौमाय) स्वाहा TAITT. ÂR. 10,68.

भूमक wohl N. pr.: °तृतीया Bez. *des 3ten Tages in einem best. Monate* Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 24.

भूमण्डल (2. भू + म°) n. *der Erdkreis, Erdball* Spr. 4992. KATHÂS. 43,9. BHÂG. P. 3,13,40. 9,19,23. MAHÎDH. zu VS. 16,19. *Umfang —, Umkreis der Erde* SÛRJAS. 12,68.

1. भूँमन् (von 1. भू) n. *Erde, Welt:* द्यावा भूमा (भूम Padap.) ṚV. 1,61,14. 62,8. 6,20,1. 9,73,5. भुवत्पर्यृष्टिर्द्यौर्न भूम 1,65,3. उद्भिर्युन्दन्ति भूम 85,5. 159,2. 4,17,4. 5. 7,86,1. AV. 13,2,5. *Land, Ort* ÂÇV. GṚHJ. 2,7,2. *Wesen, die Gesammtheit des Existirenden:* एता भूमा नि पाहि देवानां जन्म मर्ताश्च ṚV. 1,70,6. 2,4,2. भूमा रेजन्ते 6,50,5. निवेशने प्रसवे च भूमनः 71,2. बिभर्ति भारं पृथिवी न भूम 7,34,7. पतिर्विश्वस्य भूमनो व्यख्यद्रोदसी उभे 9,101,7. 10,142,4. *die fünferlei Wesen* 7,69,2. — Vgl. भूमि.

2. भूमँन् (wie eben) 1) m. *a) Fülle, Menge, Reichthum:* चरित्रं हि भूमना ṚV. 1,110,2. अपाम् 10,98,12. AV. 3,24,7. अन्नस्य 5,28,3. 6,141,1. 19,31,4. 8. VS. 30,13. भूमापरिमितः AIT. BR. 8,5. भूमानमुपैति TS. 1,7,1,6. पशोः 3,4,1,4. PAÑKAV. BR. 24,6,3. भूमा वा अन्नः ÇAT. BR. 1,1,2,6. 5,4,4. 3,3,2,8. 5,2,12. भूमो (भूमा उ) वै विट् 9,1,17. अन्नत्येण भूम्ना 2,3,4,9. प्रजापतिर्भूमानं प्रजाः ससृजे 5,2,4,1. 3,4,9. मनुः प्रजातिं भूमानमगच्छत् PAÑKAV. BR. 13,3,5. NIR. 7,4. KHÂND. UP. 1,5,4. 7,23. यत्र नान्यत्पश्यति नान्यद्विजानाति स भूमा (= विराट्पुरुषः ÇKDR.) यो भूमा तदमृतम् Cit. aus der ÇRUTI in der VEDÂNTASÂRAṬÎKÂ im ÇKDR. उत्तरपदभूम्नि P. 6,2,175. कर्तृ° GAIM. 1,11. भूम्ना रसानाम् MÂLATÎM. 2,4 v. u. प्रायो भूम्नि AK. 3,4,24,155. 3,5,17. TRIK. 3,3,315. H. 1529. स्त्रियां भूम्नि *Mehrzahl* AK. 1,1,2,19. स्त्रीभूम्नि (so ist zu schreiben) 1,2,3,3. पुंभूम्नि 2,6,1,6. TRIK. 3,3,53. पुरुषेण भूम्ना *Vielheit, Menge* BHÂG. P. 1,15,13. 2,6,41. 45. 2,10,19. 3,4,15. 14,14. 15,9. 25,7. 7,3,7. 8,7,23. 9,10,14 (*multiple* und *être immense* BURN.). भूमविद्या Bez. des 7ten Prapâṭhaka der Khândogjopanishad COLEBR. Misc. Ess. I, 343. भूम्ना *meistentheils, gewöhnlich* RÂGA-TAR. 5,165. 8,3496. DHÛRTAS. in LA. 83,13. भूँम्ना *reichlich* ṚV. 10,82,4. 149,3. — *b)* N. pr. eines Sohnes des **Pratihartar** und Vaters des **Udgîtha** BHÂG. P. 5,15,4.5. — 2) f. *Versammlung* (= सभा Comm.): संगतो वा अयं भूमानं देवानां पत्नीरभ्यवनिषीत् ÇÂÑKH. BR. 7,9. — P. 6,4,158 und VOP. 7,62 werden भूमन्, भूयंस् und भूयिष्ठ auf बहु zurückgeführt; vgl. jedoch भूरि, 1. भू *gedeihen* und प्रभूत unter 1. भू mit प्र.

भूमत् (von 2. भू) m. *Besitzer der Erde, — des Landes, König, Fürst* H. 5.

भूमन्यु m. N. pr. eines Fürsten MBH. 13, 6266. सुमन्यु ed. Bomb. — Vgl. भुमन्यु.

भूमय् (von 2. भूमन्), °यति *vermehren:* भूमयति स्वसामर्थ्यम् BHAṬṬ. 18,25.

भूमय (von 2. भू) 1) adj. *aus der Erde gebildet, — entstanden.* — 2) f. ई Bein. der Khâjâ, der Gemahlin des Sonnengottes, TRIK. 1,1,100.

भूमानन्दसरस्वती (भूमन् - आ° + स°) m. N. pr. eines Mannes HALL 89.

भूँमि und भूमी (von 1. भू) ved., भूमिँ UṆÂDIS. 4,45. 1) f. gen. loc. भूम्याम्, भूम्याम्, später भूमेस्, भूमौ. *a) Erde, Erdboden* NAIGH. 1,1. AK. 2,1,2. H. 935. an. 2,332. MED. m. 22. HALÂJ. 2,1. 5,68. BALA beim Schol. zu NAISH. 8,96. द्यावा भूमी ṚV. 4,55,1. 7,62,4. भूम्या अन्तोः 7,83,3. अमादेषां भियसा भूमिरेजति 5,59,2. भूम्या उपस्थे 2,14,7. उनत्ति भूमिं पृथिवीमुत द्याम् 5,85,4. 1,64,5. 3,30,9. दिवा यान्ति मरुतो भूम्याग्निः 1,161,14. उप सर्प मातरं भूमिमेताम् 10,18,10. दिवं भूमिं च M. 1,13. 8, 39. 86. 9,37. R. 1,54,21. भुवि — भूपः स भूमेर्धुरमाससञ्ज RAGH. 2,74. SÛRJAS. 1,36. BRAHMA-P. in LA. (II) 49,19. pl. ṚV. 8,6,15. तिस्रो भूमीः 7,87,5. 1,102,8. 2,27,8. 8,41,9. °त्रयाणाम् *die Erde, der Luftraum und der Himmel* HARIV. 7589. vgl. इमा यास्तिस्रः पृथिवीस्तासां ह भूमिरुत्तमा AV. 6,2,1. नव भूमीः समुद्राः 11,7,14. दश bei den Buddhisten H. 233, Sch. WASSILJEW 239. मा तद्भूम्यामा श्रिषन्मा तृणेषु *auf dem Boden* ṚV. 1,162,11. वि कृषन्तु भूमिम् 4,57,8. AV. 2,9,4. 6,8,2. 120,2. 12,1, 3. fgg. 3,12. 13,4,35. 19,8,1. °शोषण ÇAT. BR. 13,8,1,6. 4,11. PAÑKAV. BR. 20,14,2. 25,13,3. KÂTJ. ÇR. 1,1,15. भूमौ सह शयीयाताम् GOBH. 2,3, 13. °प्राप्त KÂTJ. ÇR. 8,5,39. भूमिमन्वारभ्य ÇÂÑKH. ÇR. 1,5,8. KAUÇ. 69. 73. ÂÇV. GṚHJ. 4,9,6 (ST. S. 47). °कपाल *wobei der Erdboden als Gefäss dient* ÇAT. BR. 13,3,8,2. KÂTJ. ÇR. 20,3,16. विन्यसेद्भूमौ M. 3,226. 6,22. न चैव प्रलिखेद्भूमिम् 4,55. आपः शुद्धा भूमिगताः 5,128. 3,246. HIḌ. 1,34. N. 5,14. 9,15. 10,21. RAGH. 3,61. SÛRJAS. 6,12. HIT. 19,20. 27,15. 34,22. VET. in LA. (II) 2,8. भूमीशय्य adj. Spr. 772. भूमयः कन्दलिन्यः 2832. विद्रुर° KUMÂRAS. 1,24. मणि°, काञ्चनी, रजत° R. 5,16,23. समा 1,5, 9. VID. 23. उद्धातिनी ÇÂK. 5,12. जलप्रक्लिन्ना SUÇR. 1,20,7. 135,1. प्रतप्तसिकताकुशकाण्टकभूमयः KÂM. NÎTIS. 14,20. रथानाम्, वाजिनाम् *für Wagen —, für Pferde geeigneter Boden* 19,13. *Land, Landstrich:* उर्वी सती भूमिरंहूरणाभूत् ṚV. 6,47,20. अहं भूमिमददामार्याय 4,26,2. ÇAT. BR. 13,5,4,24. 6,2,18. KÂTJ. ÇR. 21,2,13. 22,1,10. भूमिदो भूमिमाप्नोति M. 4,230. DAÇ. 2,42. भूमिदान Verz. d. Oxf. H. 5,*b*,26. 35,*b*,37. 87, *a*, 36. हिरण्यं भूमिमश्वं गामन्नम् u. s. w. प्रतिगृह्णन् M. 4,188. 7,212. 8,265. 11,57. Spr. 208. 869. 2059—2061. 4251. 4704. 5389. तपाद्युष्मास्वाधिकाराभूमौ वर्तिष्यते ÇÂK. 99,6. दिशि दिशि परिदग्धा भूमयः पावकेन ṚT. 1,24. *Erde als Stoff* KÂTJ. ÇR. 25,5,29. SHAḌV. BR. 1,6. M. 1,78. SUÇR. 1,152,12. 2,13,4. *Platz, Ort, Stelle, Stätte;* = स्थान TRIK. 3,3,300. H. an. MED. BALA a. a. O. = वासदेश ders. ÇAT. BR. 13,8,1,6. सा गत्वाथ परां भूमिम् MBH. 3,

2500. Vid. 304. वेदिः परिष्कृता भूमिः AK. 2,7,17. Halâj. 2,260. 4,77. रुरुचेष्टितभूमिषु Ragh. 9,51. सह तेन — रेमे रम्यासु भूमिषु Mârk. P. 25, 6. प्रशस्त° Varâh. Bṛh. S. 44,3. तृणानि भूमिरुदकं वाक्चतुर्थी च सूनृता। एतान्यपि सतां गेहे नोच्छिद्यन्ते कदा चन॥ *Platz zum Sitzen* Spr. 1047. उपत्यकाद्रेरासन्ना भूमिः AK. 2,3,7. अधित्यका° Naish. 22,41. वृत्त° Kauç. 30. वनभूमयः Spr. 5391. प्रमदवनभूमयः Çâk. 80,22. तपोवनभूमयः 100,22. उद्यान° R. 1,34,12. नगरपर्यन्तोद्यानभूमयः Prab. 79,17. श्मशान° Vet. in LA. (II) 24,20. उटजाङ्गनभूमिषु Ragh. 1,52. छाया° Sûrjas. 7,15. प्रतिहार° Kumâras. 3,58. द्यूत° Kâtj. Çr. 15,7,13. Pâr. Gṛhj. 2,17. युद्ध° AK. 2,8,2,68. Kathâs. 25,125. स्वाध्याय° M. 4,127. स्तुति° AK. 3,3,34. वास° Hit. 17,21. आस्थान° Vet. in LA. (II) 23,13. तैलाक्ता चूर्णिता भूमिर्भवेद्रोमवती पुनः Suçr. 2,13,12. प्रभवभूमयो जगति का अषीणामपि Prab. 24,9. तावच्छरीरभूमीनि मम दुःखान्यभवन् Mârk. P. 121,34. Bhâg. P. 5,11,9. प्राप्त° Jogas. 2,27. दृढ° *feste Stellung* 1,14. नियुक्ता प्रतिहारभूमौ *Platz* so v. a. *Amt* Ragh. 6,31. गच्छन्नपि परां भूमिम् *die höchste Stellung* MBh. 4,102. Kathâs. 4,91. माहात्म्यमियतीं भूमिमारूढम् so v. a. *Höhe* 1,14. — b) *Fussboden eines Hauses* so v. a. *Stockwerk:* मध्यमा भूमिर्मन्दिरस्य Kathâs. 26,76. 72. विमानाग्रभूमीः Megh. 70. — c) *Basis eines Dreiecks* oder *einer anderen Figur* Colebr. Alg. 69. — d) *Gegenstand:* विश्वास° *des Vertrauens, eine des Vertrauens würdige Person* Hit. 10,22. 19,2. 56,19. स्नेह° 86,14. संसारश्रान्तचित्तानां तिस्रो विश्रान्तिभूमयः। अपत्यं च कलत्रं च सतां संगतिरेव च॥ Spr. 5107. — e) *Stockwerk* so v. a. *Stufe* in übertr. Bed., *Grad* (im Joga): भूमिषु स्थूलसूक्ष्मालम्बनभेदेन स्थितासु चित्तवृत्तिषु अधरामधरां चित्तभूमिं जितां जितां ज्ञात्वोत्तरस्यामुत्तरस्यां भूमौ संयमः कार्यः Jogas. 3,6 in Verz. d. Oxf. H. 229,a. व्युत्थानं क्षिप्तमूढविक्षिप्ताख्यं भूमित्रयम् 9 ebend. — f) *Zunge* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Jujudhâna und Vaters des Jugaṁdhara Hariv. 1935 (in der neueren Ausg.). Statt भूमि steht 9207 in der älteren Ausg. तृणि, in der neueren मणि. Vgl. अ°, आपान° (unter आपान), केश°, जन्म°, परेत°, पान°, पांसुतालन°, पुण्य°, फल°, बद्ध°, बुद्ध°, बोधिसत्त्व°, भर्ग°, भृगु°, शयन°, भौम.

भूमिश्राणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,a,2. — Vgl. भूमीयाणा.

भूमिकदम्ब (भू° + क°) m. *eine Art* Kadamba Râgan. im ÇKDr. भूमी° Suçr. 2,25,15.

भूमिकन्दली f. *eine best. Pflanze* = कन्दली Çabdârṇava bei Mallin. zu Çiç. 6,30.

भूमिकम्प (भू° + क°) m. *Erdbeben* Verz. d. B. H. 94,1. MBh. 3,8679. R. 1,41,15. 2,87,4. Varâh. Bṛh. S. 4,12. 32 in der Unterschr.

भूमिकम्पन (भू° + क°) n. dass. MBh. 3,13539. Hariv. 682. R. Gorr. 1,4,122.

भूमिका (von भूमि) f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,45. 1) *Erdboden:* अन्तर° *zum Schreiben zugerichteter Boden* Ragh. 18,45. *Platz, Stelle:* प्रमृष्टाहारभूमिक adj. Kathâs. 43,64. *Fussboden eines Gebäudes:* मठेनाद्भुतभूमिकेन Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 27. चतुर्भूमिका गृहाः *mit vier Fussböden* d. i. *Stockwerken* Pańkat. 228,11. सप्तभूमिकप्रासाद (so ist zu lesen, wie schon Benfey bemerkt hat) 44,18. गृहोपरि भूमिकायामारूढः so v. a. *Söller* Çuk. Pet. Hdschr. 31,b,1. — 2) *Stockwerk* so v. a. *Stufe* in übertr. Bed., *Grad* (im Joga): मधुमतीसंज्ञां भूमिकां साक्षात्कुर्वतः (भूतेन्द्रियजयिनः) Jogas. 3,52 in Verz. d. Oxf. H. 231,b,42. — 3) *das der Rolle entsprechende Costum eines Schauspielers* Trik. 3, 3,36. H. 327. an. 3,79. Med. k. 134 (wo mit ÇKDr. भूमिका st. घूमिका und वेश d. i. वेष st. देश zu lesen ist; man streiche demnach घूमिका unter घूमक). Viçva bei Mallin. zu Çiç. 1,69. Uǵǵval. यथा हि नटस्तद्भूमिकामाधाय रामो वाजातशत्रुर्वा वत्सराजो वा भवति Schol. bei Wilson, Sâṁkhjak. S. 38. Çiç. 1,69. ईशानो ऽपि तमालिङ्ग्य स्वप्नेष्वपि सुदुर्लभम्। भूमिकामाललम्भे कामिति को वक्तुमर्हति॥ Râǵa-Tar. 2,112. उद्दामरूपालंकृतिभूमिक adj. Kathâs. 43,178. Im Prâkrit: लच्छीभूमिआए वत्तमाणा उव्वसी वारुणीभूमिआए वत्तमाणाए मेणआए पुच्छिदा Vikr. 35,11. fg. = रचना *Decoration* Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. — 4) *Vorrede* Kâvjâd. und Mahân. am Anfange des Werkes. — Vgl मणिभूमिका.

भूमिकुष्माण्ड (भू° + कु°) m. *eine best. Pflanze,* = विदारी Ratnam. 73.

भूमिखण्ड (भू° + ख°) *der über die Erde handelnde Abschnitt,* Titel eines Kapitels im Padmapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 12,b,35. 84,a,36. — Vgl. भूखण्ड.

भूमिखर्जूरिका (भू° + ख°) f. *eine Palmenart* Bhâvapr. im ÇKDr. = °खर्जूरी Râgan. ebend.

भूमिगर्त (भू° + गर्त) m. *Grube in der Erde* Kathâs. 40,58.

भूमिगुहा (भू° + गु°) f. *eine Höhle in der Erde* Vjutp. 131.

1. भूमिगृह (भू° + गृह) n. *ein unterirdisches Gemach* Kathâs. 29,90. — Vgl. भूगृह.

2. भूमिगृह (wie eben) adj. *dessen Haus der Erdboden ist,* von einem Todten AV. 5,30,14.

भूमिचम्पक (भू° + च°) m. *Kaempferia rotunda* Çabdaḱ. im ÇKDr. Pańkar. 1,7,26. 10,51.

भूमिचल (भू° + चल) m. *Erdbeben* Kauç. 93. 98. Gobh. 3,3,16. MBh. 9,614. R. 6,36,38. महा° 5,32,37.

भूमिचलन (भू° + च°) n. dass. Kauç. 141. Pâr. Gṛhj. 2,11. M. 4,105.

भूमिज (भू° + ज) 1) adj. *aus der Erde sprossend* Suçr. 1,224,12. — 2) m. a) *der Planet Mars* H. an. 3,148. Med. ǵ. 27. Nir. 1,14 (nach Durga). Mârk. P. 123,11. Ind. St. 2,261. — b) *Mensch* Râgan. im ÇKDr. — c) *eine best. Pflanze,* = भूमिकदम्ब ebend. — d) Bein. des Dämons Naraka H. an. Med. — 3) f. आ Bein. der Sîtâ Trik. 2,8,4. H. an. Med. — 4) n. *eine best. Gemüsepflanze* (गौरसुवर्ण) Râgan. im ÇKDr.

भूमिजगुग्गुलु (भू° + गु°) m. *eine Art Bdellium* Râgan. im ÇKDr.

भूमिजम्बु (भू° + ज°) f. *eine best. Pflanze,* = नादेयी Med. j. 86. Çabdar. im ÇKDr. °जम्बुका dass. AK. 2,4,2,18. 4,6. °जम्बू f. dass. Râgan. im ÇKDr. — Vgl. भूजम्बू.

भूमिजीविन् (भू° + जी°) m. *ein* Vaiçja (*vom Ertrag des Landes lebend*) Çabdar. im ÇKDr.

भूमिंजय (भूमिम्, acc. von भूमि, + जय) m. N. pr. eines Sohnes des Virâṭa MBh. 4,1157. 1306. 7,804.

भूमितल (भू° + तल) n. *Oberfläche der Erde, Erdboden* Vjutp. 159. pl. R. 3,78,29. समभूमितला adj. f. 5,20,10.

भूमितुण्डिक (von भूमि + तुण्ड) m. N. pr. einer Oertlichkeit Ka-

THÂS. 48, 64.

भूमित्व (von भूमि) n. der Zustand der Erde: इति °त्वम् wird zu Erde MAITRJUP. 6, 27.

भूमिदुन्दुभि (भू° + दु°) m. Erdpauke; so heisst eine mit Fell überspannte Grube TS. 7,5,9,3. KÂTH. 34,5. PAÑKAV. BR. 5,5,19. ÇÂÑKH. ÇR. 17, 3, 10. 14, 11. 17, 6. LÂTJ. 3, 10, 17.

भूमिदृंह (भू° + दृंह) adj. auf dem Grunde feststehend AV. 5,28,14.

भूमिदेव 1) m. (भू° + देव) ein Gott auf Erden, ein Brahmane HALÂJ. 2,236. भूमिदेवा महाभागाः सदा लोके द्विजातयः MBH. 13,6419. देवाः पुत्र भवार्थं हि प्रजानां विबुधोत्तमैः। प्रेषिता मानुषं लोकं भूमिदेवा द्विजातयः॥ R. GORR. 1, 79, 19. M. 11, 82. — 2) f. ई (2. भू + दे°) N. pr. zweier Frauenzimmer HALL 92. 208. WILSON, Sel. Works I, 36.

भूमिधर (भू° + धर) m. 1) Träger der Erde, Berg AK. 3,4,14,63. R. 5, 54, 19. KUMÂRAS. 7, 54. Bez. der Zahl sieben (vgl. कुलपर्वत) SÛRJAS. 2,17. — 2) Erhalter der Erde, — des Landes, König, Fürst MÂLAV. 9,2.

भूमिनाथ (भू° + नाथ) m. Gebieter der Erde, König, Fürst VET. in LA. (II) 11, 16.

भूमिप (भू° + 2. प) m. Hüter der Erde, — des Landes, König, Fürst, ein Kshatrija GAṬÂDH. im ÇKDR. M. 2, 62. 135. 5, 83. 7, 8. N. 12,11. R. 2, 42, 3. 62, 6. DAÇ. 2, 59. LA. (II) 89, 2.

भूमिपत्त (भू° + पत्त) m. ein schnell laufendes Pferd HÂR. 160.

भूमिपति (भू° + प°) m. Landesherr, König, Fürst KAUÇ. 94.126. GOBH. 3,3,19. N. 4,24. RAGH. 1,47. Spr. 404. VARÂH. BṚH. S. 49,5.

भूमिपतित्व (von भूमिपति) n. Königthum, Herrscherwürde R. 1, 1, 96.

भूमिपाल (भू° + पाल) m. Hüter der Erde, — des Landes, König, Fürst MBH. 1, 6588. 4, 2262. 5, 79. 13, 3182. R. 2, 58, 5. SUÇR. 1, 248, 9. RÂGA-TAR. 5, 418. PRAB. 3, 9. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 505, Çl. 16. Am Ende eines adj. comp. f. आ RÂGA-TAR. 2, 81.

भूमिपाश (भू° + पाश) m. eine best. Pflanze ÇAT. BR. 13, 8, 1, 16.

भूमिपिशाच (भू° + पि°) m. die Weinpalme, Borassus flabelliformis GAṬÂDH. bei WILSON. (ÇKDR. angeblich nach HÂR.).

भूमिपुत्र (भू° + पुत्र) m. 1) Sohn der Erde, der Planet Mars SÛRJAS. 9, 6. — 2) N. pr. eines Fürsten VP. 466, N. 13.

भूमिपुरंदर (भू° + पु°) m. der Indra der Erde, Bein. Dilîpa's RAGH. 3, 51.

भूमिभाग (भू° + भाग) m. Ort, Platz, Stelle ÂÇV. GṚHJ. 4, 1, 6. 2, 10. LÂTJ. 10, 15, 10. MBH. 1,6960. 13, 1436. R. 2, 54, 3. 3, 61, 15. SUÇR. 1, 8, 18. ÇÂK. 90. KATHÂS. 50,105. MÂRK. P. 130,13. PRAB. 79,6. — Vgl. भूभाग.

भूमिभुज् (भू° + 4. भुज्) m. Geniesser der Erde, — des Landes, König, Fürst Spr. 1631. RÂGA-TAR. 3,290.

भूमिभृत् (भू° + भृत्) m. Erhalter der Erde, — des Landes, König, Fürst RÂGA-TAR. 3, 377. 4, 28. Das Wort kann auch die Bed. Berg haben; vgl. भूभृत्.

भूमिभेदिन् (भू° + भे°) adj. verschieden von dem, was auf Erden vorkommt: सर्षपाः VID. 131.

भूमिमण्ड (भू° + म°) 1) m. Vallaris dichotomus Wall. RATNAM. im ÇKDR. — 2) f. आ arabischer Jasmin RATNAM. bei WILSON.

भूमिमण्डपभूषणा (भू°-म°-भूषणा) f. Guertnera racemosa Roxb. RÂGAN. im ÇKDR.

भूमिमत् (von भूमि) adj. die Erde —, Land besitzend gaṇa य[वा]दि zu P. 8, 2, 9.

भूमिमित्र (भू° + मित्र) m. N. pr. zweier Fürsten VP. 471. 46[0], N. 13.

भूमिरक्षक (भू° + र°) m. ein schnell laufendes Pferd BHÛRIPR. i[m] ÇKDR.

भूमिलाभ (भू° + लाभ) m. das Theilhaftwerden der Erde, so v[. a.] Sterben, Tod TRIK. 2,8,60. BHÛRIPR. im ÇKDR.

भूमिलेपन (भू° + ले°) n. Kuhmist H. 1272.

भूमिलोक (भू° + लोक) m. Erdenwelt TS. 3,5,3,1.

भूमिवर्धन (भू° + व) m. n. Leichnam GAṬÂDH. bei WILSON. ÇK[D]R. angeblich nach H.

भूमिशय (भू° + शय) 1) adj. auf oder in der Erde liegend, — [l]ebend; m. ein in der Erde lebendes Thier: भूमिं भूमिशयांश्चैव हन्ति का[ष्ठ]मयोमुखम् (der Pflug) M. 10, 84. Vgl. भूशय. — 2) m. a) eine wilde Ta[ube] RÂGAN. im ÇKDR. u. अरण्यचटक. — b) N. pr. eines Fürsten MBH. 12,6[3]94. fg.

भूमिशय्या (भू° + श°) f. das Schlafen auf dem blossen E[rd]boden MED. j. 116.

भूमिष्ठ (भू° + स्थ) P. 8,3,97. adj. auf der Erde —, auf dem E[rd]boden stehend KÂTJ. ÇR. 7,9,14. N. 5,24. MBH. 5,7124 (Gegens. रथमार्गगतः). HARIV. 13580. कश्चिद्गर्भे च म्रियते कश्चिद्भूमिष्ठमात्रतः sobald er di[e] Erde betritt PAÑKAR. 1,3,21. in der Erde befindlich, — liegend: अम्बु [s.] v. a. stehendes Wasser VÂGBH. 1,5,5. चिर° (निधि) KATHÂS. 19, 15. in [e]inem Lande seiend KÂM. NÎTIS. 18, 55. अ° ebend. und 52. पर° in fr[e]mdem Lande seiend HIT. 115, 16.

भूमिसत्त्र (भू° + सत्त्र) n. ein in Schenkung von Land bestehendes [O]pfer MBH. 13,3184.

भूमिसंभवा (भू° + संभव) f. Bein. der Sîtâ (die aus der Erde Ents[p]rungene) GAṬÂDH. im ÇKDR.

भूमिसव (भू° + सव) m. Bez. eines der neun Vrâtjastoma [ÇÂ]ÑKH. ÇR. 14,73,3.

भूमिसुत (भू° + सुत) m. Sohn der Erde, der Planet Mars VAR[ÂH.] in Z. f. d. K. d. M. 4, 320.

भूमिसेन (भू° + सेना) m. N. pr. eines der Söhne des 10ten M[a]nu MÂRK. P. 94,15. eines buddh. Gelehrten WASSILJEW 280.

भूमिस्तोम (भू° + स्तोम) m. N. eines Stoma ÂÇV. ÇR. 9, 5.

भूमिस्नु (भू° + स्नु) m. Regenwurm ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

भूमिस्पृश् (भू° + स्पृश्) 1) adj. a) die Erde berührend LÂTJ. 3,12,[.] — b) blind. — c) lahm ÇABDAR. im ÇKDR. — 2) m. a) Mensch MED. ç. 38. — b) ein Vaiçja AK. 2,9,1. H. 864. MED. HALÂJ. 2,415. — c) ein [le]ise heranschleichender Dieb ÇABDAR. — Vgl. भूस्पृश्.

भूमिस्वामिन् (भू° + स्वा°) m. Herr des Landes, König, Fürst R[ÂGA]-TAR. 6,178.

भूमी s. भूमि.

भूमीकदम्ब s. भूमिकदम्ब.

भूमीकुरवक (भू° + कु°) eine best. Pflanze SUÇR. 2,277,15.

भूमीच्छा (भूमि + इ°) f. das Verlangen nach dem Erdboden, — [s]ich auf die Erde hinzulegen SÂH. D. 192.

भूमीन्द्र (भूमि + इ°) m. Herr der Erde, — des Landes, König, F[ür]st

ÇABDAR. im ÇKDR.

भूमीपति m. = भूमिपति UGGVAL. zu UNÂDIS. 4,45.

भूमीभुज् m. = भूमिभुज् Spr. 2518.

भूमीयाणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 41. — Vgl. भूमिश्राणा.

भूमीरुह् (भू° + रुह्) m. *Gewächs, Baum:* भाण्डीर° GIT. 6,12.

भूमीरुह (भू° + रुह) m. dass. UDBHAṬA im ÇKDR.

भूमीश्वर (भूमि + ई°) m. *Herr der Erde, — des Landes, König, Fürst* RÂGA-TAR. 1,173.

भूमीसह (भू° + सह) m. *ein best. Baum* (भुंरसह im Hindi) BHÂVAPR. im ÇKDR.

भूम्यनन्तर (भूमि + अ°) adj. *unmittelbar angrenzend:* अरि KÂM. NÎTIS. 8,59. subst. *der Fürst des zunächst angrenzenden Landes* 10,17.

भूम्यँ (von भूमि) adj. *terrenus:* वृष्टी अस्तोषि भूम्यस्य गर्भम् ṚV. 5,41,10.

भूम्यामलकी (भूमि + आ°) f. *Flacourtia cataphracta Roxb.* RATNAM. 55. भूम्यामली dass. RÂGAN. im ÇKDR.

भूम्याह्लत्य (भूमि + आ°) n. *ein best. Strauch* (भुक्तिताखड् im Hindi) RÂGAN. im ÇKDR.

भूय (von 1. भू) n. *das Werden, Sein* am Ende eines comp.; s. अमुत्र°, आत्म°, देव°, ब्रह्म°, वस्यो°, वृत्त°.

भूँयस् (von 1. भू) 1) adj. *a) werdend;* s. ब्रह्म° 1. — *b)* compar. zu भूरि, *mehr, zahlreicher, reichlicher; mehr bedeutend, mehr werth* (Gegens. कनीयंस्); = बहुतर MED. s. 29. सहस्रं यस्य रातयं उत वा सन्ति भूयंसीः ṚV. 1,11,8. 31,6. 102,7. बह्वीश्च भूयसीश्च याः 188,5. 2,28,9. 7,82,6. भूयंसा वस्नमचरत्कनीयः 4,24,9. AIT. BR. 2,13. भूयात्स्याम् 33. 3,8. तं ह्रैके भूयांसं शंसन्ति 6,33. TBR. 1,7,3,2. अः श्वो भूयान्भवति *von Tage zu Tage wird seine Familie zahlreicher* TS. 1,5,9,2. ÇAT. BR. 1,3,2,12. 8,1,33. 13,3,6,5. PAÑKAV. BR. 18,1,2. 21,2,1. भूयोऽन्तरतर AIT. BR. 4,24. भूयोमात्रम् KAUÇ. 91. भूयान्वै ब्राह्मणः क्षत्रियात् AIT. BR. 7,15. अभ्यासे भूयांसमर्थं मन्यन्ते NIR. 10,42. प्राणो वै वाचो भूयान् LÂṬJ. 1,2,5. भविष्यद्भूयो भूतात् KÂṬH. 19,10. एकया भूयसीः ÇÂÑKH. ÇR. 7,19,17. 12,2,11. KAUÇ. 135. KHÂND. UP. 3,11,6. 7,1,5.6. KAUSH. UP. 3,8. नले चेद्गते विप्र भूयो दास्यामि ते वसु MBH. 3,2762. M. 2,137. ब्राह्मण्याः प्रथमः पुत्रो भूयान्स्यात् MBH. 13,2537.2544. 2,2517 (श्रेयांसः st. भूयांसः ed. Bomb.). BHÂG. P. 3,29,32. संपत्तेन भूयसा *mächtiger* KÂM. NÎTIS. 12,30. 8,45. अधर्म *grösser* M. 8,381. राग Spr. 1460. क्लेश 2062. वृद्धि RAGH. 17,41. Ohne compar. *viel, vielfach, zahlreich; sehr gross, bedeutend* AK. 3,2,13. H. 1426. ब्रह्मघोषाः, क्रतवः MBH. 4,930. एको ऽपि कृच्छ्राद्वर्तेत भूयसां तु कथैव का KATHÂS. 4,123. रत्नानीदृंशि भूयांसि न भवन्त्येव भूतले 25, 176. 39,181. भार्यासु भूयसीषु 47,103. RÂGA-TAR. 4,336. 5,127. Z. d. d. m. G. 14,572,14. श्रुतिनीतिसंप्लवजलैर्भूयोभिः KUSUM. 64,16. मांसेन गोर्भूयसा Spr. 1672. मूल्येन भूयसा KATHÂS. 19,42. वर्तते मम भूयांश्च कालो विल्वानि लुञ्चतः 35,62. सभा *sehr gross* MBH. 2,312. पृथिवी भूयसी तात मम पार्थस्य नो तथा 7,1053. अर्थश्च तव धर्मश्च भूयानत्र प्रदृश्यते BRÂHMAṆ. 2,6. विकृति MBH. 3,1298. श्रियं प्राप्नोति भूयसीम् 13,2540. KÂM. NÎTIS. 1,24. विभूति 14,67. प्रीति VIKR. 65,12. अभवद्भूयसी बुद्धिः संशप्तकवधे स्थिरा MBH. 7,1208. चिन्ता 1,434. Spr. 3760. तृष्णा KÂM. NÎTIS. 17,22. कारुण्य R. 6,109,6. तासां कलिरभूद्भूयान् *ein heftiger Streit* BHÂG. P. 9,6,44. मङ्गल MÂLATÎM. 2,7. पानदोष KÂM. NÎTIS. 14,62. ऋषीणामिव भूयसाम् (= गुणैर्महताम् Schol.) 1,2. R. 2,74,23. BHÂG. P. 2,4,12. 4,3,17. *reichlich versehen mit* (instr.): सामान्यगुणैर्भूयान् SÂH. D. 69. die Ergänzung im comp. vorangehend: म्लेच्छभूयसी — उत्तरदिग्भूमिः KATHÂS. 37,35. स्वकृतिमेवंप्रायगुणभूयसीम् (so ist auch beim Schol. in der Einl. zu KAURAP. zu lesen) MÂLATÎM. 3,10. Vgl. अस्थि°. भूयस् acc. neutr. adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *mehr:* दित्संतं भूयो यज्ञताश्चिकेत *der Gott kennt den, welcher am meisten giebt,* ṚV. 2,24,10. 5,79,10. भूयो भूयो रयिमिदस्य वर्धयन् 6,28,2. 30,1. 8,5,27. नान्य इन्द्रात्करणं भूयं इन्वति 15,11. एकपाद्भूयो द्विपदो वि चक्रमे 10,117,8. VS. 4,16. भूयः शरदः शतात् 36,24. AV. 10,6,5. भूयो वा अतः सोमो राजार्हति ÇAT. BR. 3,3,3,1. 14,3,1,24. आ योजनाद्वा भूयो वा R. 1,6,25. रामो हि भरताद्भूयस्ते शुश्रूषते सदा 2,12,22. हूयमानश्च (अग्निः) यज्ञेषु भूय एवाभिवर्धते M. 9,318. Spr. 1377. MBH. 3,2285. *sehr, in hohem Grade* R. 1,19,16. Spr. 1215. *ferner, weiter, weiterhin, ausserdem, noch* ÂÇV. GṚHJ. 1,17,13. ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,2. भूय एव मा भगवान्विज्ञापयतु KHÂND. UP. 6,5,4. 8,9,3. PRAÇNOP. 1,2. KAṬHOP. 1,16. JÂGÑ. 1,205. BHAG. 14,1. SUÇR. 1,127,8. 2,347,11. R. 1,23,17. श्लोकानां द्वे शते चैव भूयः श्लोकाश्च सप्ततिः R. GORR. 1,4,43. Spr. 3665. ÇÂK. 113,4. PAÑKAT. 21,11. पूर्वम् — भूयः R. 1,3,1. आदौ — पश्चात् — भूयः Spr. आदावादित्पितामहस्य im 4ten Th. *wieder, von Neuem* H. 1531. MED. s. 29. avj. 82. HALÂJ. 4, 39. M. 1,51. 9,233. BHAG. 2,20. BRÂHMAṆ. 1,11. MBH. 3,2298. 2922. 2938. 2952. 5,7318. R. 1,54,20. 62,28. 74,21. RAGH. 2,46.74. 12,35. ÇÂK. 7,22. 57,14. VIKR. 94. Spr. 1401. 3063. SÛRJAS. 10,3. 12,25. 13,19. KÂM. NÎTIS. 11,60. VARÂH. BṚH. S. 23,5. VID. 195. 215. भूयःपलायनभयात् KATHÂS. 38, 126. 30,48. RÂGA-TAR. 5,32. BHÂG. P. 1,12,12. PRAB. 3,10. VOP. 8,54. VET. in LA. (II) 8,4. भूयो ऽपि 12. VID. 322. RÂGA-TAR. 5,296. PAÑKAT. 38,16. भूयश्चापि MEGH. 110. भूयो भूयः SÛRJAS. 11,5. MEGH. 84. PAÑKAT. 37, 25. न च साध्व पुनर्भूयः स्मृतिस्ते संभविष्यति MBH. 14,416. Nach MED. avj. 82 wird भूयस् auch अधिकार gebraucht. भूयसा instr. adv. *über die Maassen, in hohem Grade:* न खरो न च भूयसा मृदुः RAGH. 8,9. पश्चार्धेन प्रविष्टः (मृगः) शरपतनभयाद्भूयसा पूर्वकायम् ÇÂK. 7. *meist, in der Regel:* भूयसास्मद्गृहेष्वेव न्यवसत् KATHÂS. 22,151. 45,343. भूयस्तराम् (vgl. भूयस्तराम्) *mehr:* शुश्रूषां गौरवं चैव प्रमाणं वचनक्रियाम्। कास्ते भूयस्तरं कुर्यादन्यत्र पुरुषर्षभात् ॥ R. 2,12,22. Wird P. 6,4,158 und VOP. 7,62 wie भूमन् und भूयिष्ठ auf बहु zurückgeführt. — 2) n. *das Werden;* s. ब्रह्म° 2.

भूयत्व s. ब्रह्म°.

भूयम् absol. von 1. भू. अनृतं सत्येन परिगृह्णीतं सत्यँभूयं (wohl सत्यभूँयं) भवति ÇAT. BR. 14,8,6,2. एकधाभूँयं भूत्वा 8,13,2.

भूयरूप adj. *vielförmig* KAP. 1,160 (161). Fehlerhaft für भूयोरूप (भूयस् + रूप).

भूयशस् (von भूयंस्) adv. *meist, in der Regel:* ते तस्य भूयशो (भूयसो ed. Bomb.) दोषान्वर्धयन्ति MBH. 3,1948. अमित्रान्भूयशो (भूयसो ed. B.) पश्येत् 5, 1214. 10,86. *wieder, von Neuem:* सो ऽथ भूयशस्तावुपस्थितः (संशयं समुप° die neuere Ausg.) HARIV. 11503. नोत्तिष्ठेरन्स्म भूयशः BHÂG. P. 8,5,15.

भूयस्कर (भूयंस् + 1. कर) adj. *mehr machend* oder *thuend* VS. 10,28.

भूयस्कृत् (भूयंस् + कृत्) adj. *mehrend* TS. 4,4,7,1. 5,3,11,1.

भूयस्तराम् (von भूयंस्) adv. *wieder, von Neuem* R. 2,96,16 (105,15 GORR.).

भूयस्त्व (wie eben) n. *das Mehrsein, Vielfachheit; das Ueberwiegen;*

Ueberschuss, Vielheit Kâtj. Çr. 1,5,9.15. 5,11,24. 15,4,19. Âçv. Gṛhj. 4,7,3. Kaṭ. 8,2,5. Suçr. 1,4,4. स्वादु° 185,5. केश° *Menge* H. 568. सूर्यसंयोग° (Gegens. अल्पत्व) Bhâshâp. 121.

भूयस्विन् (wie eben) adj. *zahlreicher* oder *überlegener* (Gegens. कनीयस्विन्) Pañkav. Br. 12,13,30.

भूयिष्ठ (von 1. भू) adj. superl. zu भूरि, *meist, zahlreichst; hauptsächlichst, bedeutendst* AK. 3,2,13. H. 1426. ग्रावो भूयिष्ठा इत्येको अब्रवीद्ग्निर्भूयिष्ठ इत्यन्यो अब्रवीत् ṚV. 1,161,9. 189,1. इन्द्रस्य वाह्वोर्भूयिष्ठमोजः 8,85,3. Ait. Br. 7,18. महतो देवानां भूयिष्ठाः Pañkav. Br. 14,12,9. Çat. Br. 1,9,3,9. 2,1,2,2. 4,5,5,10. 6,6,6. यद्युर्विद्या भूयिष्ठान्कामान्दुदुहे 7,14. 7,5,2,15. Kâtj. Çr. 4,14,8. भूयिष्ठमन्नं जायते *überaus reichlich* Khând. Up. 6,2,4. तान् — गमयिष्यामि भूयिष्ठानहं वैवस्वतक्षयम् MBh. 2,2557. ततो ऽयं नागरः सर्वो भूयिष्ठो भृशमागतः R. Gorr. 2, 117,21. 3,64,20. 5,2,4. अ° Kâm. Nîtis. 13,79. Spr. 4188. निकटे *ganz in der Nähe* Kathâs. 25,94. Am Ende eines comp. gleichbedeutend mit प्राय (s. प्राय 3.): पद्राष्ट्रं शूद्रभूयिष्ठम् *zum grössten Theil aus Çûdra bestehend* M. 8,22. ब्राह्मण° (वानप्रस्थगण) R. 3,10,16. अभिद्रुपभूयिष्ठा परिषदियम् Çâk. 3,11. सदश्वभूयिष्ठास्तुङ्गा द्रविणराशयः Ragh. 4,70. आशानिर्वेद° *voll von, erfüllt von, im hohen Grade begleitet von* Kâm. Nîtis. 13,68. अहंकारदर्प° Sâh. D. 67. काण्डूनिस्तोद° Suçr. 2,309,9. दुर्वृत्तभूयिष्ठाः *zum grössten Theil schlecht geartet* MBh. 1,237. R. 2,65,7. प्रधानभूयिष्ठतरैः (सुतैस्तैः) MBh. 8,4229. Insbes. häufig mit einem partic. praet. pass. verbunden: अल्पावशिष्टे कालस्य गतभूयिष्ठमन्ततः *zum grössten Theil —, beinahe ganz vergangen* MBh. 4,885. भग्नावभग्नभूयिष्ठैः (द्रुमैः) 1,5891. प्रशान्त° 3,10087. क्षीण° 15,698. हृतभूयिष्ठरत्नस्य (कलत्रस्य) 16,243. दग्ध° Hariv. 98. निहत° R. 3,31,29. प्राप्त° (पार) 5,8,22. छिन्न° Vikr. 8. निर्वाण° Kumâras. 3,52. उदित° Mâlatîm. 2,2. वशीकृत° Prab. 19,10. विपन्नभूयिष्ठतरा सेना MBh. 7,30. हतप्रवीरभूयिष्ठा (चमू) 14,1792. गतपूर्वाह्णभूयिष्ठे तस्मिन्नहनि *dessen Vormittag beinahe ganz verflossen war* 6,1808. 2510. भूयिष्ठम् adv. *am meisten, zumeist, hauptsächlich:* यो भूयिष्ठं नासत्याभ्यां विवेष ṚV. 5,77,4. Çat. Br. 1,4,2,6. भूयिष्ठमस्य कुले मक्षोपते 11,8,1,3. 3,3,7. यस्यैव भूयिष्ठमन्नं भवति स एव भूयिष्ठं लोके विराजति Ait. Br. 1,5. एषु स्थानेषु भूयिष्ठं विवादं चरतां नृणाम् M. 8,8. Sund. 3,30. MBh. 6,4014. R. 2, 72,12. Varâh. Bṛh. S. 11,35. Çâk. 30.93. 26,16, v. l. हतप्रवीरा रिपवो भूयिष्ठं विहुता दिशः *zum grössten Theil* Draup. 8,40. भूयिष्ठं विजिता दोषा निहताः सर्वशत्रवः MBh. 14,879. *in grosser Menge* R. 6, 89,16. आभाति भूयिष्ठमयं समुद्रः प्रमथ्यमानो गिरिणेव भूयः *im höchsten Grade, gar sehr, beinahe ganz* Ragh. 13,14. 6,4. भूयिष्ठेन instr. adv. *zumeist* MBh. 5,3507. भूयिष्ठम् enklitisch nach einem verbum finitum gaṇa गोत्रादि zu P. 8,1,27. 57. भूयिष्ठ wird P. 6,4,158. fg. und Vop. 7,62 wie भूयंस् und भूमन् auf बहु zurückgeführt.

भूयिष्ठभाज् (भू° + भाज्) adj. *am meisten betheiligt, — geniessend, — empfangend:* इन्द्रो देवानां भूयिष्ठभाक्तमः TS. 5,4,8,3. TBr. 3,7,11,5. Çat. Br. 1,6,2,18. वायुर्वै नो ऽस्य यज्ञस्य भूयिष्ठभाक् 4,1,2,11.

भूयिष्ठशस् (von भूयिष्ठ) adv. *in sehr grosser Anzahl:* ततो भूयिष्ठशः पौरा गुरुभारप्रपीडिताः। विप्राश्च पतयो मुख्या अगमन्नगपुरं प्रति॥ MBh. 3,8455. 12,10655. 16,103.

भूयुक्का (2. भू + यु°) f. *eine Palmenart,* = भूमिखर्जूरी Râgan. im ÇKDr.

भूयोविद्य (भूयंस् + विद्या) adj. *mehr wissend, gelehrter* Nir. 1,16. 13,2.

भूर् urspr. = भूस्, nom. von 2. भू *Erde,* mit Erweichung des Nominativzeichens, gilt als eine der drei व्याहृति (s. 1.) für ein indecl. und wird in der That auch so gebraucht, gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. भुवः स्वस्त्रिभुवनम् Trik. 3,4,1. ब्रह्माण्डमेतत्सुषिरं तत्रेदं भूर्भुवादिव Sûrjas. 12,29. भूर्भुवादिकं त्रैलोक्यम् Mârk. P. 18,26. Bhâg. P. 8,24. भूर् ist die erste der sieben nach oben sich erhebenden Welten Vedântas. (Allah.) No. 70. भूरादयस्तथा लोकाः Mârk. P. 61,2. = रसात *Hölle* H. 1525. als geistiger Sohn Brahman's gefasst Hariv. 1150 — Vgl. भूर्लोक.

भूरति (2. भू + र°) m. Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruchs,* personif. ein Sohn des Kṛçâçva, R. Gorr. 1,31,8.

भूरि (von 1. भू) Uṇâdis. 4,65. 1) adj. *reichlich, massenhaft, bedeutend, viel, häufig, zahlreich;* adv. *reichlich, oft, viel* AK. 3,2,13. H. 1426. an. 2,445. Med. r. 74. fg. Halâj. 4,16. भूरि चिद्धि समिदत्ति सद्यः ṚV. 1, 4,2,6. 60,5. सुवित 100,2. भुवन 2,33,9. भूरिदातारम् 12. दुरित 3,39,6. राशि 4,20,8. 1,61,15. वसव्य 6,60,1. वाम 71,4.6. 8,45,34. भूरीदिन्द्रस्य वीर्यम् Vâlakh. 7,1. ṚV. 8,59,14. यो दृध्रेभिर्हव्यो यश्च भूरिभि 10,38,4. AV. 18,4,54. भूरि पश्चः ṚV. 3,54,15. 6,1,12 u. s. w. धासे 3,57,1. भूरिदा भूरि देहि नः 4,32,20. रत्नान्यादाय भूरीणि MBh. 2, 967. हिरण्येन च भूरिणा 12,1410. म्लेच्छसैन्यानि 12,2465: न स्वाल्पस्य कृते भूरि नाशयेन्मतिमान्नरः। एतदेव हि पाण्डित्यं यत्स्वल्पाद्भूरिरक्षणम्॥ Spr. 1503. कज्जल Kathâs. 4,47. धन 13,92. भस्मरेणु Vid. 180. फल Spr. 5363. भोगाः Pañkar. 3,11,11. वारि Râga-Tar. 5,20. ग्रामाः AK. 2,8,1,7. H. 726. तोयमतिभूरि Varâh. Bṛh. S. 21,37. °विषयाः Spr. 633. °कालम् Kathâs. 17,143. °श्रम Pañkar. 2,3,34. °वेतन adj. H. 954. °पादात adj. Kathâs. 38,5. °विक्रम adj. R. 1,24,21. °वियोग adj. Spr. 1770. °निधन adj. 3035. *ungeheuer, gewaltig* ṚV. 2,28,1. 1, 184,3. — भूरि मनीषी हवते त्वामित् 7,22,6. 1,154,6. भूरि कर्वः *oftmals* 3,18,4. इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन् 4,4,9. भूरि त्वष्टेह राजति 6, 47,19. 8,19,20. भूरि पोषं स धत्ते *reichlich* 23,21. 31,10. इमं त्रितो भूर्यविन्ददिच्छन् 10,46,3. AV. 5,22,6. कर्णाभ्यां भूरि शुश्रुवे Pâr. Gṛhj. 3, 15. Taitt. Up. 1,4,1. ततो बहुतरं भूरि विलप्य MBh. 14,2341. आपूरि भूरि *reichlich* Spr. 2642. °विलम्बिनो घनाः *stark* 2029. °विदारितानन (दूरविदारितानन v. l.) Ṛt. 1,14. — 2) m. *a)* Bein. Brahman's und Vishṇu's Med. Çiva's Med. Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,6. Indra's Çabdar. im ÇKDr. Die Bed. *Tag* bei Wilson nach ders. Aut. beruht auf einer Verwechselung von वासव mit वासर. — *b)* N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. eines Sohnes des Somadatta, Königs der Bâhlîka, MBh. 1,6995. 7,7397. Hariv. 1821. VP. 459. Bhâg. P. 9,22,18. Vgl. भौर. — 3) n. *Gold* AK. 3,4,25,184. H. 1045. H. an. Med. Halâj. 2,18. Vgl. भौरिक.

भूरिक (von भूरि) m. N. pr. eines Mannes Schiefner, Lebensb. 294 (64).

भूरिकर्मन् (भू° + क°) adj. *viel wirkend* ṚV. 1,103,6. *sehr thätig* TBr. 3,7,6,13. *der viele Opfer dargebracht hat* (Burnouf) Bhâg. P. 4,19,40.

भूरिगन्धा (भू° + गन्ध) f. *ein best. Parfum* (मुरा) Râgan. im ÇKDr.

भूरिगम (भू° + गम) m. *Esel (der Vielgehende)* Râgan. im ÇKDr.

भूरिगु (भू° + गु = गो) adj. *rinderreich* RV. 8, 51, 10.

भूरिचक्षस् (भू° + च°) adj. *viel schauend* oder *vielfältiges Ansehen gewährend:* die Sonne RV. 9, 26, 5.

भूरिज् f. *die Erde* Uṇ. 2, 71. Fehlerhaft für भुरिज्.

भूरिज (भू° + ज) adj. pl. *viele zugleich geborene:* भूरिजानां तवस्तमः Çāṅkh. Çr. 8, 17, 3.

भूरिजन्मन् (भू° + ज°) adj. *viele Geburten habend* RV. 10, 5, 1.

भूरिज्येष्ठ (भू° + ज्येष्ठ) m. N. pr. eines Sohnes des Fürsten Vikakshus Verz. d. Oxf. H. 40, *b*, 10. VP. 461, N. 8.

भूरिता (von भूरि) f. *Vielheit, Menge:* छिद्रेष्वनर्था यान्ति भूरिताम् Kathâs. 28, 181.

भूरितेजस् (भू° + ते°) 1) adj. *vielen Glanz besitzend:* एते मनूंस्तु सप्तान्यानसृजन्भूरितेजसः M. 1, 36. 63. MBh. 1, 3849. — 3) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1, 2699. 5, 80.

भूरितेजस adj. = भूरितेजस् 1: अग्नि MBh. 2, 1148. अग्निरेतम् R. Gorr. 1, 39, 17.

भूरितोक (भू° + तोक) adj. *kinderreich* Nir. 1, 10.

भूरिद (भू° + 1. द) adj. *viel gebend, freigebig* Bhâg. P. 6, 13, 1. 10, 31, 9.

भूरिदक्षिण (भू° + दक्षिणा) adj. *von reichem Opferlohn begleitet:* क्रतु MBh. 3, 2414. *reichen Lohn gebend, freigebig* 11924. 7, 6002. 15, 256. Indr. 1, 16. °दक्षिणम् adv. *mit reichem Opferlohne:* दैवतानि च सर्वाणि पूज्यन्तो भूरिदक्षिणम् MBh. 5, 7468.

भूरिदा (भू° + 2. दा) adj. *viel gebend, freigebig* RV. 4, 32, 20. तन्नक्षत्रं भूरिदा अस्तु मह्यम् TBr. 3, 1, 1, 12 in Z. f. d. K. d. M. 7, 269.

भूरिदात्र (भू° + दात्र) adj. *gabenreich* RV. 3, 34, 1.

भूरिदावन् (भू° + दा°) adj. Vop. 26, 69. f. °वरी *viel gebend, freigebig* RV. 2, 27, 17. सुमति 8, 2, 21. 9, 87, 4. compar. °दावत्तर (P. 8, 2, 17, Vârtt. 2) 1, 109, 2. 8, 5, 39.

भूरिदुग्धा (भू° + दुग्ध *Milch*) f. *Tragia involucrata Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

भूरिद्युम्न (भू° + द्युम्न) m. N. pr. eines frommen Fürsten, eines Sohnes des Vîradjumna, Maitrjup. 1, 4. MBh. 2, 330. 5, 2946. 12, 4673. 4687. fgg. 13, 3689. R. Gorr. 2, 81, 23. N. pr. der Söhne zweier Manu Hariv. 475. Mârk. P. 94, 9 (भूर्युद्युम्न gedr.; भूरिधामन् Hariv.). 16.

भूरिधन (भू° + धन) adj. *reich an Habe* AV. 7, 60, 4.

भूरिधामन् (भू° + धा°) m. N. pr. eines Sohnes des 9ten Manu Hariv. 470.

भूरिधायस् (भू° + धा°) adj. *viel nährend, reichlich sättigend:* Parǵanja (der den Durst stillt) AV. 1, 2, 1. der Soma RV. 9, 26, 3 (Schol. zu Uṇ. 4, 220). so v. a. *erhaltend:* प्राण AV. 6, 41, 2.

भूरिधार (भू° + 1. धारा) adj. *reichlich giessend, — träufelnd* u. s. w. Nir. 5, 2. रोदसी RV. 6, 70, 2. *in reichen Strahlen milchend* AV. 12, 1, 9.

भूरिपत्त्र (भू° + पत्त्र) m. *eine Andropogon-Art* (उखर्वल) Râǵan. im ÇKDr.

भूरिपलितदा (भू° - प° + दा f. von 1. द) f. *ein best. Strauch,* = पाण्डुरफली Râǵan. im ÇKDr.

भूरिपाणि (भू° + पा°) adj. *vielhändig* AV. 5, 27, 1.

भूरिपाश (भू° + पाश) adj. *reich an Stricken, Schlingen:* Mitra-Varuṇa RV. 7, 65, 3.

भूरिपुष्पा (भू° + पुष्प) f. *Anethum Sowa Roxb.* (शतपुष्पा) Râǵan. im ÇKDr.

भूरिपोषिन् (भू° + पो°) adj. *reichlich mehrend, viel nährend* RV. 3, 3, 9.

भूरिप्रयोग (भू° + प्र°) 1) adj. *vielfach gebraucht* AK. 3, 4, 1, 1. Davon nom. abstr. °त्व n. 2, 10, 47. — 2) m. Titel eines Wörterbuchs des Padmanâbhadatta, welches die *häufig gebrauchten* Wörter enthält, Verz. d. Oxf. H. 164, *a*, 4. 191, *b*, No. 435. 196, *b*, No. 456.

भूरिप्रेमन् (भू° + प्रे°) 1) adj. *reich an Zuneigung.* — 2) m. *eine Gänseart, Anas Casarca Gm.* (s. चक्रवाक) Râǵan. im ÇKDr.

भूरिफेना (भू° + फेन) f. *eine best. Pflanze* AK. 2, 4, 5, 9.

भूरिबल (भू° + बल) m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 9, 1404. 1414.

भूरिबला (भू° + ब°) f. *eine best. Pflanze,* = अतिबला Râǵan. im ÇKDr.

भूरिभार (भू° + भार) adj. *eine grosse Last tragend* RV. 1, 164, 13.

भूरिमल्ली (भू° + म°) f. *eine best. Pflanze,* = अम्बष्ठा Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. भूरिमूलिका.

भूरिमाय (भू° + माया) m. *Schakal* AK. 2, 5, 5. H. 1290. Halâj. 2, 74.

भूरिमूल (भू° + मूल) adj. *wurzelreich* AV. 6, 43, 2.

भूरिमूलिका (wie oben) f. *eine best. Pflanze,* = अम्बष्ठा Nigh. Pr. — Vgl. भूरिमल्ली.

भूरिरस (भू° + रस) m. *Zuckerrohr* Nigh. Pr.

भूरिरेतस् (भू° + रे°) adj. *samenreich, viel befruchtend:* द्यावापृथिवी RV. 3, 3, 11. 6, 70, 1. 10, 92, 11. AV. 8, 9, 12. वृषा यज्ञन्वृषणं भूरिरेताः VS. 20, 44. AV. 19, 53, 1.

भूरिलग्ना (भू° + ल°) f. *Clitoria ternatea Lin.* (mit weisser Blüthe) Nigh. Pr.

भूरिवर्पस् (भू° + व°) adj. *vielgestaltig, vielerlei Ansehen bietend:* पृथिवी AV. 1, 2, 1. रोदसी RV. 3, 3, 4. त्वे इषः सं दधुर्भूरिवर्पसश्चित्रोतयो वामजाताः 10, 140, 3.

भूरिवार (भू° + वार) adj. so v. a. 2. पुरुवार RV. 3, 57, 4. 10, 47, 2. Vâlakh. 10, 3.

भूरिशस् (von भूरि) adv. *vielfach* P. 5, 4, 42, Sch. Vop. 7, 68. MBh. 5, 3004. 13, 2772. Spr. 1632. Vâgbh. 1, 25, 5. Bhâg. P. 1, 12, 34. 6, 4, 52. Çatr. 10, 131.

भूरिशृङ्ग (भू° + शृङ्ग) adj. *vielhörnig* RV. 1, 154, 6.

भूरिश्रवस् (भू° + श्र°) m. N. pr. eines Sohnes des Somadatta, Königs der Bâlhîka, MBh. 1, 5708. 6995. 2, 2477. 5, 585. 7, 800. 6008. Hariv. 1821. VP. 459. Bhâg. P. 9, 22, 18.

भूरिश्रेष्ठिक (भू° + श्रेष्ठिन्) N. pr. eines Gebäudes in Benares Prab. 22, 14. °श्रेष्ठक v. l.

भूरिषङ्क् oder °षाह्, (भू° + सक्, साह्) adj. *viel fassend:* रथ RV. 9, 88, 2.

भूरिषेण (भू° + सेना) m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 2, 7, 45. eines Sohnes des 10ten Manu 8, 13, 21. des Fürsten Çarjâti 9, 3, 27.

भूरिस्थात्र (भू° + स्थात्र) adj. *viele Standorte habend, an vielen Orten befindlich* RV. 10, 125, 3.

भूरिहन् (भू° + हन्) m. N. pr. eines Asura MBh. 12, 8263.

भूरुण्डी f. *Heliotropium indicum* AK. 2, 4, 2, 50.

भूरुह् (2. भू + 2. रुह्) m. *Gewächs, Baum* Spr. 5363.

भूरुह (2. भू + रु°) m. Vop. 26, 32. 1) dass. Suçr. 1, 339, 8. Bhâg. P.

4,30,13. 9,10,16. Med. ṇ. 94. — 2) *Terminalia Arjuna* und *glabra* Nigh. Pr. — Vgl. न्यङ्कु°

भूर्ज m. *eine Art Birke* (deren Rinde als Schreibmaterial benutzt wurde) AK. 2,4,2,26. H. 1144. Kâṭh. 36,6. Suçr. 1,138,3. 2,14,12. Ragh. 4,73. भूर्जगतो ऽपमत्तरविन्यासः Vikr. 25,20. Kumâras. 1,7. Varâh. Bṛh. S. 51,14. Râġa-Tar. 2,165. Bhâg. P. 4,6,17. Pańkar. 4,5,38. Spr. 1259. भूर्जः परोपकृतये निजकवचकर्तनं सहते 2063. Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,1. Albyrouny bei Reinaud, Mém. sur l'Inde 305.

भूर्जकण्टक (भू° + क°) m. *eine best. Mischlingskaste* M. 10,21.

भूर्जपत्त्र m. = भूर्ज Ratnam. im ÇKDr. R. 2,94,23. Pańkar. 1,7,24. Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,23.

भूर्णि (von भुर्) Uṇâdis. 4,52. adj. 1) *aufgeregt, scheu, wild:* पशुर्न भूर्णिर्यवसे ससवान् Ṛv. 7,87,2. अश्व 8,17,15. तक्वान् 1,66,2. आशवः 9,17,1. मृग 8,1,20. गावः 9,41,1. — 2) *aufgebracht, erregt, zornig:* तिग्मं न क्षोदः प्रति घ्नन्ति भूर्णयः (अभिमातिम्) Ṛv. 8,25,15. मद 9,51,4. अरं कराण्यहं देवाय भूर्णये 7,86,7. केताः 1,55,7. — 3) *rührig, eifrig:* नरः Ṛv. 8,88,1. 9,15,3. स्पशः 73,4. — Nach Uǵǵval. f. *die Erde*, nach Uṇâdik. im ÇKDr. auch *Wüste*.

भूर्भुव (भूर् + भुव = भुवस्) m. neben भूर् und भुवस् ein geistiger Sohn Brahman's Hariv. 11509. — Vgl. भुव.

भूर्भुवकर (भूर्-भुव [= भुवस्] + 1. कर) m. *Hund* Nigh. Pr.

भूर्भुवतीर्थ (भूर्-भुव [= भुवस्] + तीर्थ) n. N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,18.

भूर्भुवेश्वरतीर्थ (भूर्-भुव [= भुवस्]-ई°-तीर्थ) n. N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,34.

भूर्यक्ष (भूरि + 3. अक्ष) adj. *vieläugig* Ṛv. 2,27,3.

भूर्यासुति (भू° + आ°) adj. *viel erregt* oder *erregend* Ṛv. 8,82,18.

भूर्योजस् (भू° + ओ°) adj. *vielgewaltig* Ṛv. 10,120,2.

भूर्लोक (भूर् + लोक) m. *die Erdenwelt* Ind. St. 2,178. MBh. 2,506. 13,1137. Bhâg. P. 2,5,38. 42. Mârk. P. 23,56. 46,39. 66,24. 79,8. Pańkar. 2,2,58. 4,8,37. Verz. d. B. H. No. 476. VP. 212. pl. Bhâg. P. 8,22,22. *das Land südlich vom Aequator* Siddhântaçir. 3,43. — Vgl. भूलोक.

भूलग्ना (2. भू + ल°) f. *Andropogon aciculatas Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

भूलता (2. भू + ल°) f. *Regenwurm* H. 1203. Hâr. 203.

भूलिङ्ग (2. भू + लिङ्ग) N. pr. eines Gebiets von Sâlva; vgl. भौलिङ्गि. f. भूलिङ्गा N. pr. einer Stadt R. Gorr. 2,70,15. LIA. II, 523.

भूलिङ्गशकुन (भू° + श°) m. *ein best. Vogel* MBh. 12,6326. — Vgl. d. f. W.

भूलिङ्गशकुनि (भू° + श°) m. *ein best. Vogel*, der beständig मा साहसम् *nur keine Unbesonnenheit* schreien soll und selbst eine Unbesonnenheit begeht, indem er Löwen das Fleisch aus dem Rachen nimmt, MBh. 2,1450. 1545. fgg.

भूलोक (2. भू + लोक) m. *die Erdenwelt* Kathâs. 12,8. 17,16. 34,139. Mârk. P. 127,46. °सुरनायक Râǵa-Tar. 1,108. Am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 30,28. — Vgl. भूर्लोक.

भूवलय (2. भू + व°) *der Umkreis der Erde* Bhâg. P. 5,21,1. 19. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,7, Çl. 19.

भूवल्लभ (2. भू + व°) m. *Geliebter —, Gatte der Erde* so v. a. *König, Fürst* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 15.

भूवाह् (2. भू + वाह्) adj., gen. भूहस्, instr. भूहा Vop. 3,103.

भूशक्र (2. भू + शक्र) m. *der* Indra *auf Erden, König, Fürst* Çabdârthak. bei Wilson.

भूशमी (2. भू + श°) f. *eine Acacienart* (लघुशमी) Madanapâla in Nigh. Pr.

भूशय (2. भू + शय) adj. *auf der Erde ruhend, — wohnend;* Beiw. Vishṇu's MBh. 13,7016. *in der Erde wohnend;* m. *ein in der Erde wohnendes Thier* Râǵav. im ÇKDr. — Vgl. भूमिशय.

भूशय्या (2. भू + श°) f. *ein Lager auf dem blossen Erdboden* H. an. 4,226. Kâm. Nîtis. 2,27. Spr. 2064.

भूशर्करा (2. भू + श°) f. *ein best. Knollengewächs* (vulg. काडमाकाडकंद oder काडू°) Nigh. Pr.

भूशुण्डी s. भुशुण्डी.

भूशेलु (2. भू + शेलु) m. *Cordia Myxa Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

1. भूष् (Nebenform zu 1. भू), भूषति.

— आ 1) *sich verbreiten über* (acc.): यो देवः केतुर्विश्वमाभूषतीदम् AV. 7,11,1. — 2) *hinbringen, verleben:* आ स द्युमाँ अमवान्भूषति द्यून् Ṛv. 10,11,7.

— उपा *herbeikommen:* आ वायो भूष शुचिपा उप नः Ṛv. 7,92,1.

— उप *sich nahen zu* (acc.): उप भूषन्ति गिरो अप्रतीतम् Ṛv. 10,104,7.

— परि 1) *umlaufen:* रथो यो वां परि द्यावापृथिवी भूषति श्रुतः Ṛv. 8,22,5. इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः 3,12,9. — 2) *übertreffen:* यो जात एव देवो देवान्क्रतुना पर्यभूषत् Ṛv. 2,12,1.

— वि (mit Auszeichnung) *werden:* याभिर्द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति Ṛv. 1,112,4.

2. भूष्, भूषति 1) *sich ernstlich bemühen um, obliegen, sich einer Sache* oder *Person annehmen, studere, colere;* mit dat.: अमृताय भूषन् *für die Unsterblichen thätig* Ṛv. 3,25,2. 34,2. भूषन्न यो ऽधि बभ्रूषु नम्नते *geschäftig* 1,140,6. कविर्यदह्नपार्याय भूषात् *zur Entscheidung sich rüstet* 4,16,11. अरं हि ष्मा सुतेषु णः सोमेष्विन्द्र भूषसि *eifrig nimmst du dich unser an* 8,81,26. भूषन्निव प्र भरा स्तोममस्मै *fleissig bringe ihm Lob* 10,42,1. *Jmd Etwas zu verschaffen suchen:* देवेषु यशो मर्ताय भूषन् 9,94,3. — 2) *schmücken* Dhâtup. 17,30.

— caus. *schmücken, ausschmücken, zieren* Dhâpup. 33,56. स्वैर्भूषणैर्दासीं भूषयित्वा MBh. 1,4297. सुवर्णेन — भूषयिष्यामि ते तनुम् R. Gorr. 2,8,46. R. Schl. 2,39,17. 80,16. Kathâs. 12,151. Sâh. D. 69,1. Bhaṭṭ. 20,15. भूषयन्ताविमं देशं चन्द्रसूर्याविवाम्बरम् R. 1,48,5. विशुद्धवंश्यैर्गुणिभिर्निह्नुतैः — अभूषयद्वीरशय्याम् Râǵa-Tar. 5,335. शुचि भूषयति श्रुतं वपुः Spr. 5075. कण्टकशाखाभिः — भूषयेत्परितो भूमिम् so v. a. *belegen* Kâm. Nîtis. 16,17. med.: गुणो (so ist zu lesen) भूषयते रूपं शीलं भूषयते कुलम्। सिद्धिर्भूषयते विद्यां भोगो भूषयते धनम्॥ Vṛddha-Kân. 8,15. भूषित *geschmückt* AK. 2,6,3,2. 3,4,13,107. सर्वाभरणभूषिता N. 1,12. Hiḍ. 2,23. Mârk. P. 97,15. Vet. in LA. (II) 25,10. Brahma-P. ebend. 54,56. मणिभूषितः सर्पः Spr. 1180. नवप्रभाभूषितकङ्कपत्त्र Ragh. 2,31. भृङ्गालीकोकिलक्रुङ्भिर्वाशनैः। रोचनैर्भूषितां पम्पाम् Bhaṭṭ. 6,73. मधुरं वाक्यमर्थवद्धेतुभूषितम् MBh. 13,298. so v. a. *versehen mit* (etwas Schönem) R. 1,53,17. Vgl. पुष्पभूषित. — med. *sich schmücken* P. 3,1,87, Vârtt. 10. भूषयते कन्या स्वयमेव, अबुभूषत Sch.

— अति caus. 1) med. *sich vor* (der Zeit nach) *Jmd* (acc.) *schmücken:* अद्दं

पतीन्नातिशये नात्यम्ने नातिभूषये MBH. 3,14686. — 2) *schön schmücken:* मेघशोभातिभूषित (वृन्दावन) HARIV. 3588. मेघतोयविभूषित die neuere Ausg.

— आ *sich richten nach, in Ehren halten, pflegen, dienen;* mit loc.: अभूदिदं वयुनमो षु भूषत *das war der Brauch, richtet euch darnach!* R̥V. 1,182,1. वृकश्चिदस्या वयुनेषु भूषति *fügt sich* 8,55,8. आ नो विश्वासु हव्य इन्द्रः समत्सु भूषतु 79,1. आ नूनं भूषत श्रुते 55,7. ते आ भूषन्ति वेधसः 88,2. आ वां भूषन्क्षितयो जन्म रोदस्योः 1,151,3. आभूषेण्यं वो मरुतो महित्वनं 1,166,12. आभूषन्तस्ते सुमतौ नवायाम् 10,160,5. 1,43,9. — Vgl. आभूषेण्य.

— उप *bemerken, berücksichtigen;* mit acc.: युवं गृणन्तमुप भूषथः R̥V. 5,75,8. ब्रह्माणस्य मन्मोप भूषतः 6,62,4. उप भूष जरितर्मा रुवण्यः *habe Acht, Sänger!* 8,45,12. तस्य व्रतानि वयमुप भूषेम दम आ सुवृक्तिभिः *befolgen* 3,3,9.

— परि 1) *zu Diensten stehen, bedienen:* अङ्गाः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् R̥V. 1,162,13. आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषन् 3,38,4. 1,15,4. *besorgen, befolgen:* देवानां व्रतम् 1,31,2. 136,5. — 2) *ausrüsten, ausstatten, zubereiten, schmücken:* जातं यद्वा परि देवा अभूषन्महे भराय R̥V. 3,81,8. शिशुं न यज्ञैः परि भूषत श्रिये 9,104,1. तयं बृहन्तं परि भूषति द्युभिः 3,3,2. — 3) etwa *hochhalten, verehren:* त्रीणि जाना परि भूषन्त्यस्य R̥V. 1,95,3. — caus. *schmücken:* नदीपर्वतजालैश्च सर्वतः परिभूषितम् MBH. 14,1431. — Vgl. परिभूषण.

— प्र *zur Verfügung stellen, darbieten:* देवेभिर्वि देवपुत्रे सुदंससेत्था धिया वार्याणि प्रभूषतः R̥V. 1,159,1.

— अनुप्र *sich darbieten:* (सोमस्य) देवाँ अनु प्रभूषतः R̥V. 9,29,1.

— अभिप्र s. u. 1. भू mit अभिप्र.

— उपप्र *befolgen:* व्रता देवानामुप नु प्रभूषन् 3,55,1.

— प्रति 1) *bereitmachen, ausrüsten:* रथम् R̥V. 5,75,1. 10,40,1. — 2) *bedienen, aufwarten, Verehrung bezeugen:* यदि सोमेभिः प्रतिभूषथ R̥V. 6,42,3. यो वां देवा हव्येन प्रतिभूषति 52,8. नमोभिः 8,51,5. 10,100,3. अनुमतिम् TS. 3,3,11,4. — 3) *willfahren:* तत्तदिदश्विनोरवो जरिता प्रति भूषति *er kommt immer wieder dem Verlangen der* A. *entgegen* R̥V. 1,46,12.

— वि caus. *schmücken* MBH. 13,4861. केयूरा न विभूषयन्ति पुरुषम् Spr. 735. हारैः सचन्दनरसैः स्तनमण्डलानि — विभूषयन्ति R̥T. 3,20. ÇIÇ. 9,33. विभूषित *geschmückt, geziert* INDR. 1,9. ARǴ. 4,51. MBH. 5,7130. 12,4283. R. 1,53,18. 2,78,6. 97,14. 3,49,2. 19. 53,41. KUMÂRAS. 1,28. Spr. 2399. KÂM. NÎTIS. 16,25. RÂǴA-TAR. 2,65. PAÑḰAR. 1,3,78. 7,26. DHÛRTAS. in LA. 70,2. PAÑḰAT. 256,3. VET. in LA. (II) 4,13. मीन° ÇAṀKARAǴAJA ebend. 90,10. Z. d. d. m. G. 14,573,12. सु° R. 2,39,18. — Vgl. विभूषण, विभूषा.

— सम् *Jmd* (loc.) *Etwas* (acc.) *verschaffen:* समस्मे भूषतं नरोत्सं न पिप्युषीरिषः R̥V. 10,143,6.

भूषण (vom caus. von 2. भूष्) 1) adj. f. ई *schmückend, zierend* P. 3,2,151, Sch. VOP. 4,12. येषां त्वं कुलभूषणः MBH. 1,5410. पार्षद° BHÂG. P. 6,8,28. स्त्रीपुम्भिः सुरसंकाशैः — भूषणभूषणैः 9,11,34. अध्यायास्तत्त्वभूषणाः SUÇR. 1,11,20. Unter den Beiww. Vishṇu's MBH. 13,7016. — 2) m. N. pr. eines Daitja KATHÂS. 47,13. — 3) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. *Schmuck* AK. 1,1,6,2. H. 649. HALÂJ. 2,384. fg. स्याद्भूषणं त्वाभरणं चतुर्धा परिकीर्तितम्। आवेध्यं बन्धनीयं च क्षेप्यमारोप्यमेव तत्॥ Cit. beim Schol. zu ÇÂK. 80. तस्मादेताः सदा पूज्या भूषणाच्छादनाशनैः M. 3,59. °वाससाम् 8,357. P. 1,4,64. AK. 3,4,32 (28), 13. N. 4,8. 13,28. MBH. 3,8587. भर्ता नाम परं नार्या भूषणं भूषणैर्विना Spr. 2021. R. 1,9,16. 3,15,19. SUÇR. 1,54,13. 223,4. VID. 191. VET. in LA. (II) 8,22. Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,22. 103,*b*,21. °योजन 217,*a*,6. °दायक KÂM. NÎTIS. 12,46. masc. MBH. 3,8588. Am Ende eines adj. comp. H. 3. कनक° *mit Gold geschmückt, — verziert* MBH. 3,1721. 1,1185. R̥T. 1,12. KÂM. NÎTIS. 7,49. VÂGBH. 1,25,8. f. आ MBH. 1,7209. 5,1794. R. 2,60,19. R. GORR. 2,8,60. MṚḰḰH. 130,21. RAGH. 3,2. 13,57. VIKR. 53. Spr. 5211. KÂM. NÎTIS. 7,49. — 4) n. Titel eines Werkes Z. d. d. m. G. 6,14, N. 3. HALL 26. — Vgl. कर्ण°, पर°, भट्टभूषण.

भूषणता f. nom. abstr. von भूषण *Schmuck:* यान्ति भूषणतां भुवि *werden ein Schmuck* KATHÂS. 21,98.

भूषणसारदर्पण (भू° - सार + द°) m. Titel eines Commentars zum Vaijâkaraṇabhûshaṇa COLEBR. Misc. Ess. II, 42.

भूषणेन्द्रप्रभ (भूषण - इन्द्र - प्रभा) m. N. pr. eines Fürsten der Kiṁnara VJUTP. 89.

भूषयितव्य (vom caus. von 2. भूष्) adj. *zu schmücken* M. 3,55 = MBH. 13,2486.

भूषा (wie eben) f. *Schmuck* AK. 2,6,3,2. 3,4,23,145. H. an. 2,223. HALÂJ. 5,69. भूषाभिश्चाप्यभूषयन् R. 2,80,16 (87,20 GORR.). PAÑḰAR. 1,5,4. परेभ्यः स्वशरीरस्य के वा भूषां न तन्वते Spr. 2785. नभो° 4323. कुल° KATHÂS. 33,25. LA. (II) 89,10. BHÂG. P. 3,22,23. DAÇAR. 2,36. PRATÂPAR. 55,*b*,9. भूषाणामर्धरचना SÂH. D. 149. °पेटी KUVALAJ. 105,*b*. घटभूष adj. HARIV. 14899. — Vgl. कर्ण°, वक्त्र°.

भूषिन् (von भूषा) adj. am Ende eines comp. *geschmückt mit:* चन्द्रार्ध° MBH. 13,895. HARIV. 5655. 5807. 14899.

भूष्णु (von 1. भू) adj. VOP. 26,143. = भविष्णु, भवितृ AK. 3,1,29. H. 389. *gedeihlich:* भूष्णुरात्मा AIT. BR. 7,15. *der gedeihen will, der auf seine Wohlfahrt bedacht ist:* क्षत्रियं चैव सर्पं च ब्राह्मणं च बहुश्रुतम्। नावमन्येत वै भूष्णुः कृशानपि कदा च न॥ M. 4,135. — Vgl. अलं°.

भूष्य (vom caus. von 2. भूष्) adj. *zu schmücken:* भूषणभूष्यभाव KUMÂRAS. 1,43.

भूसंस्कार (2. भू + सं°) m. *Vorbereitung des Bodens,* so heissen *die zur Weihung der Stätte des Feueraltars* (खर) *nöthigen fünf Manipulationen* (परिसमूह्, उपलिप्, लेखाः कृ, पांसूनुद्धृ, अद्भिरभ्युक्ष्) Schol. zu KÂTJ. ÇR. 175,5. 365,17. 399,5. auch *sieben* 1096,20. Vgl. STENZLER im Progr. der Univ. Breslau 1860, S. 12 fgg.

भूसुत 1) m. (2. भू + सुत) *Sohn der Erde, der Planet Mars* ÇABDAM. im ÇKDR. SÛRJAS. 2,53.55. — 2) f. आ (2. भू + सु°) f. *Tochter der Erde,* Bein. der Sîtâ ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

भूसुर (2. भू + सुर) m. *ein Gott auf Erden, ein Brahmane* BHÂG. P. 4,26,24. Verz. d. Oxf. H. 9,*b*,31. 81,*a*,8. 254,*a*,6. °सौगताः 254,*b*,3. LA. (II) 89,1. 91,20. DAÇAK. 27,18. — Vgl. भूदेव.

भूस्तृण (2. भू + स्तृण) m. *Andropogon Schoenanthus Lin.* AK. 2,4,5,32. 3,4,1,8. वर्जयेद्भूस्तृणम् (वानप्रस्थः) M. 6,14. HARIV. 8443. SUÇR. 1,217,4. 218,13. VÂGBH. 1,6,107.

भूस्थ (2. भू + स्थ) adj. *auf der Erde stehend, — lebend* Spr. 4674.

भूस्पृश् (2. भू + स्पृश्) 1) adj. *die Erde berührend.* — 2) m. *a) Mensch*

H. 337. an. 2, 552. — b) *ein* Vaiçja H. an. — Vgl. भूमिस्पृश्.

भूस्वर्ग (2. भू + स्वर्ग) m. *der Himmel auf Erden*, Bein. des Berges Sumeru Gaṭâdh. im ÇKDr.

भूस्वर्गाय् (von भूस्वर्ग), °यते *einen Himmel auf Erden darstellen:* भूस्वर्गायमाणामवन्तिकपुरम् (so ist zu lesen) Daçak. 35,15.

भृकुंश und भृकुंस m. *ein Schauspieler in weiblichem Anzuge* H. 329 nebst Randgl. भृकुंसक Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. भ्रूकुंस, भ्रु°, भ्र°.

भृकुटि und भृकुटी (gekürzt aus भ्रू°, भ्रु°) 1) f. a) *das Verziehen der Brauen, verzogene Brauen* H. 579. Halâj. 4,94. रचितभृकुटिबन्धम् Haravilâsa im ÇKDr. अन्योऽन्यं भृकुटीमुखौ (भ्रुकुटीकृतौ v. l.) Sundop. 4, 14. भृकुटीसंहतभ्रुवम् (भ्रु° v. l.) Draup. 7, 9. भृकुटीवर्त्तकृद्भिः (शिरोभिः) Ragh. 7, 55. भृकुटीकुटिलानन Mârk. P. 132, 3. Bhâg. P. 7,9,15. भृकुटीं कृत्वा Pañkat. 89,2. त्रिशिखां भृकुटीं (भ्रु° ed. Bomb.) MBh. 2,1484. Hariv. 10215. 12782 (die neuere Ausg.; भ्रु° die ältere Ausg.). Pañkat. 85,3. 220,1. कृत्वा त्रिशाखां (!) भृकुटीं (भ्रुकुटिं ed. Bomb.) ललाटे MBh. 8,4336. — b) °टी *eine Froschart* Suçr. 2, 290, 6. 8. — c) °टी bei den Gaina N. pr. einer Göttin, die die Befehle des 8ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî ausführt, H. 44. — 2) m. °टि bei den Gaina N. pr. des Dieners des 21sten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 43.

भृग् onomatop. vom *Knistern* des Feuers: भृगित्येव भृगुः पूर्वमङ्गारेभ्यो ऽङ्गिराभवत् — सह ज्वालाभिरुत्पन्नो भृगुस्तस्माद्भृगुः स्मृतः । MBh. 13, 4122. fg. भृगिति भ्रज्जति पावयतीति भृक् ज्वाला Schol.

भृगमात्रिक m. Suçr. 2, 412, 4 wohl fehlerhaft fur मृगमात्रक.

भृगल = बगल Mânava beim Schol. zu Kâtj. Çr. 9, 11, 25.

भृगवाण adj. nach Sâj. *wie* Bhṛgu *thuend;* viell. *blinkend, funkelnd* (von भ्रज्, भ्राज्): अग्निमा ह्यधुः केतुमायवो भृगवाणं विशेविशे Ṛv. 4,7,4. आ दूत्यं भृगवाणो विवाय 1,71,4. प्र यो घोषे भृगवाणे (= भृगु Sâj.) न शोभे 120, 5.

भृगु (von भ्रज्, भ्राज्) m. Uṇâdis. 1, 29 (oxyt.). gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7, 3, 53. 1) pl. (P. 2,4, 65. Vop. 7, 14) oder collectiver sg. N. eines Geschlechts mythischer Wesen, welche nach Naigh. 5, 5 und Nir. 11, 20 dem mittleren Gebiet angehören; sie finden das Feuer auf und bringen es den Menschen. अग्निं गुहा चरन्तं धीरा भृगवो ऽविन्दन् Ṛv. 10,46,2. 9. दधुष्ट्वा भृगवो मानुषेषा 1,58,6. 143,4. इमं विधन्तो अपां सधस्थे द्विता दधुर्भृगवो विक्ष्वाय्वोः 2,4,2. 4,7,1. रातिं भृगूणाम् 3,2,4. देवा दत्तैर्भृगवः सं चिकित्रिरे 10,92,10. 122,5. 1,127,7. AV. 4,14,5. Kauç. 137. Sie haben das Feuer in das Holz eingeschlossen: मित्रं न यं सुधितं भृगवो दधुर्वनस्पतौ Ṛv. 6,15,2. Mâtariçvan hat ihnen dasselbe gebracht: रातिं भृगवे (coll.) मातरिश्वा 1,60,1. यदी भृगुभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं हव्यवाहं समीधे 3,5,10. Auf eine nicht weiter bekannte Legende geht die Anspielung 9,101,13. Die Bhṛgu werden auch als künstliche Wagenbauer bezeichnet: ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम् 4,16,20 10,39,14; es liegt jedoch die Vermuthung nahe, dass in diesen Stellen ऋभवो gestanden habe. Sie werden mit andern göttlichen Wesen aufgezählt, namentlich mit den Aṅgiras und Atharvan 8,35,3. भृगुवत्, मनुवत्, अङ्गिरस्वत् 43,13. अङ्गिरसो अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः 10, 14, 6. Çat. Br. 1,2,1,13. 4,1,5,1. Kauç. 94. 139. Das Bhṛgu-Geschlecht hat geschichtliche Anknüpfung, indem einer der brahmanischen Hauptstämme diesen Namen führt, und der Veda (Ṛv. 7,18,6. 8,3,9. 16. 6, 18. 91,4) selbst enthält solche Erwähnungen; die Aitaçâjana gehören dazu Çâṅkh. Br. 30,5 (nach Ait. Br. zu den Aurva). पञ्चावर्त्तं भृगूणाम् Gobh. 1,8,4. 3,8,14. — भृगूनङ्गिरसश्चैव वासिष्ठानथ काश्यपान् MBh. 3,11026 (S. 570). भृगवो ऽङ्गिरसश्चैव सूक्ष्माद्याम्ये महर्षयः 7,8728. 9,2510. Mârk. P. 79,3. (कृतवीर्यः) याज्यो वेदविदां लोके भृगूणां पार्थिवर्षभः 1,6802. fgg. भृगवस्तालजङ्घाश्च नीपानाङ्गिरसो (आङ्गिरसो ed. Bomb.) ऽजयन् 13, 2126. भृगूणां वंशे जातस्य — रामस्य जामदग्न्यस्य 3,11033 (S. 570). मुण्डा भृगवः Gṛhjasaṁgr. 2, 52. Verz. d. Oxf. H. 268,b,19. त्रिविष्टपं किं गणयन्त्यभेद्यमस्त्रा भृगूणामनुशिक्षितार्थाः Bhâg. P. 6,7,24. भृगुदेवताः adj. 23. 8,18, 20. fgg. कपर्दिनीं देवीं भृगूणाम् Verz. d. Oxf. H. 19,a,6. एवं भृगुषु विश्वात्मा भगवान्हरिरीश्वरः । अवतीर्य परं भारं भुवो ऽहन्बहुशो नृपान् ॥ Bhâg. P. 9,16,27. Paraçurâma erhält die Beinamen: भृगुनन्दन MBh. 5,7007. 7291. 13,4179. LA. (II) 92,12. भृगूद्वह MBh. 13,4180. 5,7011. भृगुश्रेष्ठ 7049. 7123. °सत्तम 7336. °शार्दूल 7063. 13,4152. भृगूणां पतिः und भृगुपति Çabdar. im ÇKDr. Ueber die Stellung der Bhṛgu in den Stammbäumen vgl. Âçv. Çr. 12,10. Saṁsk. K. 183,b. fgg. — 2) sg. N. eines den Stamm repräsentirenden Ṛshi Med. g. 13. भृगुं ह्विंसित्वा सृञ्जया वैतहव्याः पराभवन् AV. 5,19,1. Ait. Br. 2,20. Er entspringt als Funke aus Pragâpati's Samen, Varuṇa nimmt ihn in sich auf (nimmt ihn als Sohn an, Sâj.); deshalb heisst er Vâruṇi Ait. Br. 3,34. MBh. 1,869. 13,4141. fg. 4153. Als Varuṇa's Sohn ist er wirklich bezeichnet Çat. Br. 11,6,1,1. Taitt. Âr. 9,1. Bhâg. P. 6,18,4. अर्चिषि भृगुः संबभूव भृगुर्भृज्यमानो न देहे Nir. 3,17. भृगित्येव भृगुः पूर्वमङ्गारेभ्यो ऽङ्गिराभवत् ॥ अङ्गारसंश्रयाच्चैव कविरित्यपरो ऽभवत् । सह ज्वालाभिरुत्पन्नो भृगुस्तस्माद्भृगुः स्मृतः ॥ MBh. 13,4122. fg. eine weitere Legende TBr. 1,8,2,5. Liedverfasser von Ṛv. 9,65. 10,19. भृगुविस्तार Verz. d. Oxf. H. 56,a,21. स्वायंभुवाद्या मनवो भृग्वाद्या ऋषयस्तथा । शक्राद्या देवताश्चैव MBh. 13,873. महर्षीणां भृगुरहम् sagt Kṛshṇa Bhag. 10,25. ब्रह्मणो हृदयं भित्त्वा निःसृतो भगवान्भृगुः । भृगोः पुत्रः कविर्विद्वाञ्छुक्रः MBh. 1, 2605. fg. ein Sohn Kavi's 13,4150. einer der Pragâpati M. 1,35. Hariv. 11520. 12440. 14072. VP. 49. Bhâg. P. 3,12,22. fg. (entsteht aus Brahman's Haut). einer der sieben Weisen Hariv. 435. Verz. d. Oxf. H. 42,a,30. ist Adhvarju bei Soma's Râgasûja Hariv. 1334. Vater des Kjavana und sechs anderer Söhne MBh. 13,4145. des Dhâtar, Vidhâtar und der Çrî von seiner Gattin Khjâti Bhâg. P. 4,1,43. Mârk. P. 52,14. VP. 59. fg. Verz. d. Oxf. H. 76,b,24. भृगुपत्नीशिरोहर (Vishṇu) Pañkar. 4,3,82. भृगोस्तुङ्गः (vgl. भृगुतुङ्ग) R. 4,44,20. भृगोः पर्वतागमनम् Verz. d. Oxf. H. 15,a, No. 57. Bhṛgu ist Verkünder und Verfasser eines Dharmaçâstra M. 1,59. 60. 3,16. 5,1. 3. 12,2. मानवशास्त्रं भृगुप्रोक्तम् 126. MBh. 12,6769. fg. Ind. St. 1,233. fg. 467. VP. 284. Verz. d. Oxf. H. 266,b,1. 26. 270,b,22. 279,a,4. theilt das Gaṇeçapurâṇa dem Somakânta mit 78,a, No. 133. ein Çloka von ihm mitgetheilt beim Schol. zu Çâk. 16,10. 11. Astronom Ind. St. 2,247. Verz. d. B. H. 862. 873. 896. fg. Verz. d. Oxf. H. 336,b,1. Arzt Verz. d. B. H. 947. Verz. d. Oxf. H. 317,b, N. 2. 358,a,2. सकारस्तु भृगुपाणाः 97,b,2. = जामदग्न्य Trik. 3,3,65. = जमदग्नि H. an. 2,40. Viçva bei

Uggval. Bhrgu und Bhrgu's *Sohn* (vgl. कवि und काव्य) bezeichnen auch Çukra d. i. *den Planeten Venus* Trik. 1,1,92. H. ç. 14. H. an. Med. Viçva a. a. O. Sûrjas. 1,43. 2,55. 7,13. 9,7. Varâh. Brh. S. 9,37. 17,17. Ind. St. 2,261. Z. f. d. K. d. M. 4,318. भृगोः सुतः (vgl. भृगुज, °तनय, °नन्दन, °पुत्र, °सुत, °सूनु, भार्गव) Varâh. Brh. S. 9,36; vgl. भार्गव 2,*a. Tag des* Bhrgu ist *der 6te Wochentag, Freitag* Sañsk. K. 1,*b*,6. Nach H. an. Med. und Viçva ist भृगु auch ein Name Rudra's. Ein späterer Bhrgu ist ein Sohn Arthapati's und Oheim des Dichters Bâṇa Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. — Einen Versuch zur Deutung der Bhrgu-Mythen s. bei Kuhn, Herabkunft der Feuers, S. 6. fgg. — 3) *Abhang*, = तट, सानु Trik. 3,3,65. H. an. Med. Halâj. 2,11. *Abgrund* AK. 2,3,4. H. 1032. H. an. Viçva a. a. O. भृगुपतनम् *ein Sturz von einer Höhe* Daçak. 28,13. Bhar. zu AK. ÇKDr. Veranlassung zur Aufstellung dieser Bedeutung kann भृगुतुङ्ग gegeben haben; auch heisst die Spitze dieses Berges einfach Bhrgu: हिमवच्छिखरे रम्ये भृगुतुङ्गे नगोत्तमे। नाम्ना भृगोस्तु शिखरं तस्मात्तच्छिखरं भृगुः॥ Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,12. — Vgl. भार्गव.

भृगुकच्छ (भृगु + क°) N. pr. eines heiligen Platzes am nördlichen Ufer der Narmadâ AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,31 (f. आ). Bhâg. P. 8,18,21. Kâçikhaṇḍa 6,25 (Gött. gel. Anzz. 1859, S. 875). Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,21. fgg. 29. 31. fgg. 338,*b*,36. 339,*b*,9. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,32,8. m. pl. *die Bewohner dieser Oertlichkeit* Mârk. P. 58,21. भृगुकच्छतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,21.

भृगुज (भृगु + ज) m. Bhrgu's *Sohn, der Planet Venus* Trik. 3,3,289. Sûrjas. 2,57. Ind. St. 2,261.

भृगुतनय (भृगु + त°) m. dass. Varâh. Brh. S. 5,67. 17,23.

भृगुतुङ्ग (भृगु + तुङ्ग) m. Bhrgu's *Berg*, N. pr. eines im Rufe grosser Heiligkeit stehenden Berges im Himâlaja, MBh. 1,3181. 7813. 3, 8028. 8394. 10698. 11945. 13,1705. Hariv. 1647. R. 1,61,11. Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,11. भृगोस्तुङ्गः R. 4,44,20. — Vgl. भृगुप्रस्रवण.

भृगुनन्दन (भृगु + न°) m. Bhrgu's *Sohn, der Planet Venus* Med. bh. 1.

भृगुपति (भृगु + प°) m. *das Haupt der* Bhrgu, Bein. Paraçurâma's Çabdar. im ÇKDr. Megh. 58. Gît. 1,10.

भृगुपुत्र (भृगु + पुत्र) m. Bhrgu's *Sohn, der Planet Venus* Varâh. Brh. S. 28,19. Ind. St. 2,287,10.

भृगुप्रस्रवण (भृगु + प्र°) Bhrgu's *Quelle*, N. pr. eines Berges, wohl = भृगुतुङ्ग R. 1,39,5 (40,5 Gorr.).

भृगुभूमि (भृगु + भू°) m. N. pr. eines Sohnes des Añgiras im Geschlecht der Bhrgu Hariv. 1597. — Vgl. भर्गभूमि und भार्गभूमि.

भृगुमण्डल (भृगु + म°) n. N. eines Karaṇa (s. 2. करण 3,*m.*) Verz. d. Oxf. H. 351,*b*, No. 831.

भृगुरावस (भृगु + रा°) m. N. pr. eines Rshi, der Menschen und Kühe opferte, Wassiljew 45.

भृगुवल्ली (भृगु + व°) f. Bez. der 3ten Vallî in der Taittirîjopanishad Verz. d. Oxf. H. 394,*b*,18.

भृगुसुत (भृगु + सुत) m. Bhrgu's *Sohn, der Planet* Venus Çabdar. im ÇKDr. Varâh. Brh. S. 9,43. Z. f. d. K. d. M. 4,318. Nach ÇKDr. und Wilson auch Bein. Paraçurâma's.

भृगुसूनु (भृगु + सूनु) m. Bhrgu's *Sohn, der Planet Venus* MBh. 9,545.

भृगूत्तपति m. Bein. Paraçurâma's Çabdar. im ÇKDr. Ein verlesenes भृगूणां पति, welches als v. l. erwähnt wird.

भृग्वङ्गिरस् (भृगु + अ°) m. N. pr. eines in AV. Anukr. häufig genannten Verfassers von Liedern, welche Krankheiten vertreiben sollen: तक्मनाशनगणस्य भृग्वङ्गिरा ऋषिः AV. Anukr. 1,2.7 u. s. w. Vgl. den folg. Artikel.

भृग्वङ्गिरोविद् adj. *die Sprüche der* Bhrgu *und* Añgiras (wie sonst *der* Atharvan *und* Añgiras d. h. *den* Atharvaveda) *kennend* (विद्) Kauç. 63. तत्र राजा भूमिपतिर्विद्वांसं ब्राह्मणमिच्छेद्वेष ह वै विद्वान्यद्भृग्वङ्गिरोविदेते ह वा अस्य सर्वस्य शमयितारः पालयितारो यद्भृग्वङ्गिरसः 94.

भृग्वीश्वरतीर्थ (भृगु - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines *heiligen Badeplatzes* an der Narmadâ Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,35.

भृग्वन्द्रीय m. N. pr. Sañsk. K. 184,*b*,11. Gewiss falsch.

भृङ्ग (von भ्रम्; vgl. भ्रमर) Uṇâdis. 1,124. 1) m. *eine grosse schwarze Bienenart* AK. 2,5,29. H. 1212. an. 2,40. Med. g. 13. fg. Halâj. 2,100. Viçva bei Uggval. Ragh. 8,52. Kathâs. 17,104. काककोकिलभृङ्गाणां मृगव्यालशिखण्डिनाम्। हंसकुक्कुटलोकानां शिक्षेत चरितं नृपः॥ Mârk. P. 27,17. अथर्वाणमशेषं च भृङ्गाञ्जनचयप्रभम् 102,5. Spr. 2053. Gît. 1,8. Bhâg. P. 9,6,46. भृङ्गाली Bhaṭṭ. 6,73. भृङ्गा f. dass. AV. 9,2,22. VS. 24,29. भृङ्गी f. dass. Kathâs. 22,103. भृङ्गीव पुष्पं पुरुषं स्त्री वाञ्छति नवं नवम् 37, 174. Gît. 2,20. Nach Çabdar. im ÇKDr. ist भृङ्ग m. auch = भृङ्गरोल *eine Art Wespe*. — 2) m. *der gabelschwänzige Würger* AK. 2,5,16. Trik. 3,3,65. H. 1333. H. an. Med. Halâj. 2,93. Viçva a. a. O. Vâgbh. 1,6,47. — 3) m. *Mädchenjäger* H. an. (wo षिड्ग für षिड्ग zu lesen ist). Med. Viçva a. a. O. — 4) *Eclipta prostrata Lin.*; m. = भृङ्गराज Med. = मार्कव H. an. n. = केशराज Viçva a. a. O. °रस Suçr. 2,152,2. 292, 15. 484,1. — 5) m. = भृङ्गार *ein goldener Wasserkrug* Çabdar. im ÇKDr. — 6) f. आ s. u. 1. — 7) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *a) Biene*; s. u. 1. — *b) eine best. Giftpflanze*, = अतिविषा Râgan. im ÇKDr. — 8) n. *a) Cassia* (त्वक्पत्त्र) AK. 2,4,4,22. H. an. Med. (wo भृङ्गं st. भृङ्गे zu lesen ist). Viçva a. a. O. — *b) Eclipta prostrata Lin.*; s. u. 4. — *c) Talk* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. पञ्च°.

भृङ्गक m. = भृङ्ग *der gabelschwänzige Würger* Çabdar. im ÇKDr.

भृङ्गज (भृङ्ग + ज) 1) n. *Agallochum* Ratnam. im ÇKDr. — 2) f. आ *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* (भार्गी) Râgan. im ÇKDr.

भृङ्गपर्णिका (भृङ्ग + पर्णा) f. *kleine Kardamomen* Çabdar. im ÇKDr.

भृङ्गप्रिया (भृङ्ग + प्रि°) f. *Gaertnera racemosa* (*von den Bienen geliebt*) Râgan. im ÇKDr.

भृङ्गमारी (भृङ्ग + मा°) f. = भृङ्गारि Râgan. im ÇKDr. u. भ्रमरमारी.

भृङ्गमूलिका (भृङ्ग + मूल) f. *eine best. Pflanze*, = भ्रमरच्छल्ली Râgan. im ÇKDr.

भृङ्गरज m. = भृङ्गरजस्, भृङ्गराज *Eclipta prostrata Lin.* H. 1187. Bhâvapr. im ÇKDr.

भृङ्गरजस् (भृङ्ग *Biene* + र°) m. *Eclipta prostrata Lin.* Bhar. zu AK. 2,4,5,17. ÇKDr. Ainslie 2,129. Suçr. 2,151,19. 418,7. Çârñg. Sañh. 3,11,26.

भृङ्गराज (भृङ्ग + राज) m. 1) *eine grosse Bienenart* H. an. 4, 56. Med. g. 35. — 2) *ein best. Vogel* Trik. 3,3,86. H. an. Med.; = कृष्णपक्षी गो-

पुच्छकः Schol. zu Kâm. Nîtis. 7, 11. MBh. 3, 9926. 11575. R. 2, 96, 13 (105, 12 Gorr.). 3,79,13. 6,15,11. Suçr. 1,24,8. 201,18. 2,246,6. क्रोशन्ति विषपन्नगदर्शनात् Kâm. Nîtis. 7,11. Brahma-P. in LA. (II) 51, 22. — 3) = भृङ्गराजम् *Eclipta prostrata Lin.* AK. 2,4,5,17. Trik. H. 1187. H. an. Med. °रस Suçr. 2,499,15. Çârṅg. Saṃh. 3,11,24. Verz. d. B. H. No. 957. Vgl. नील°, पीत°. — 4) *eine Art Opfer* Dhar. im ÇKDr.

भृङ्गराजक m. = भृङ्गराज 2. MBh. 13,2835.

भृङ्गरिटि m. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Çiva Bhûripr. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 191, *a*, 12. भृङ्गरीट ebend. 191,*a*,11. Trik. 1,1, 49. Bhûripr. भृङ्गरीटि Hariv. Langl. I, 513. — Vgl. भृङ्गारीट, भृङ्गिन्, भृङ्गिरिटि, भृङ्गेरिटि.

भृङ्गरोल m. *eine Art Wespe* Trik. 2,5,34. Hâr. 217. — Vgl. भृङ्ग und वरोल.

भृङ्गवल्लभ (भृङ्ग + व°) 1) m. *eine* Kadamba-*Art*, = धाराकदम्ब und भूमिकदम्ब Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ = भूमिजम्बू ebend.

भृङ्गवृक्ष (भृङ्ग + वृक्ष) m. viell. = भृङ्गराजम् Suçr. 2,392,5.

भृङ्गसोदर (भृङ्ग + सो°) m. *Eclipta prostrata Lin.* Trik. 2,4,33.

भृङ्गाधिप (भृङ्ग + अ°) m. *Bienenkönig* (d. i. *Bienenkönigin*) Bhâg. P. 3,15,18.

भृङ्गानन्दा (भृङ्ग + आनन्द) f. *Jasminum auriculatum* (यूथिका) Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गाभीष्ट (भृङ्ग + अ°) m. *der Mangobaum* Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गाय् (von भृङ्ग), °यते *eine Biene darstellen, sich wie eine Biene benehmen* Kusum. 1,9.

भृङ्गार m. Uṇâdis. 3,136. m. n. Siddh. K. 249,*b*,4. 1) m. *ein goldener Wasserkrug* AK. 2,8,1,32. H. 718. an. 3, 585. Med. r. 194. Halâj. 2,160. प्रगृह्य राजा भृङ्गारं पाद्यमस्मै न्यवेदयत् MBh. 13,2729. 14,1927 (neutr.). Hariv. 4180 (भृङ्गारु die neuere Ausg.). 7139. कनकोद्भव 14237. 14245. Kâm. Nîtis. 12,44. Mârk. P. 8,203. Pârçvanâthak. bei Aufr. Halâj. Ind. सपिधानाननः स्वर्णभृङ्गारः Râǵa-Tar. 1,128. स्वर्णभृङ्गारात्पिबन्तं वारि 4, 475. Nach dem Juktikalpataru im ÇKDr. *ein bei der Weihe eines Fürsten gebrauchtes Gefäss aus achtfachem Stoffe und von achtfacher Gestalt.* — 2) m. = भृङ्गराज Gaṭâdh. im ÇKDr. *Eclipta prostrata Lin.* Wilson. — 3) f. ई *Grille, Heimchen* AK. 2, 5, 28. H. an. Med. — 4) n. *Gewürznelken.* — 5) n. *Gold* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. पुष्पभृङ्गार.

भृङ्गारक m. = भृङ्गार 1. Daçak. 106,3.

भृङ्गारि (भृङ्ग *Biene* + अरि *Feind*) m. *eine best.* (in Mâlava wachsende) *Blume*, = केविकापुष्प Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गारिका f. = भृङ्गारी *Grille, Heimchen* H. 1216.

भृङ्गारीट m. = भृङ्गरिट Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,11.

भृङ्गाह्व (भृङ्ग + आह्वा) 1) m. N. zweier Pflanzen: *Eclipta prostrata Lin.* und = जीवक. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = भ्रमरच्छल्ली Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गि m. = भृङ्गिन् N. pr. eines Wesens im Gefolge des Çiva Vâmana-P. 45 im ÇKDr. Vjâḍi zu H. 210, wo भृङ्गिरि° st. भृदिरि° zu lesen ist.

भृङ्गिन् (von भृङ्ग) 1) m. *a*) *der indische Feigenbaum* Râǵan. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge des Çiva Trik. 1,1,49. H. 210. Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,21. 191,*a*,12. Kathâs. 50,150. Vgl. भृङ्गरिटि, भृङ्गारीट, भृङ्गि, भृङ्गिरिटि. — *c*) N. pr. einer Völkerschaft: नेपालभृङ्गिमरुकच्छसुराष्ट्रमद्रान् Varâh. Bṛh. S. 4, 22. — 2) f. भृङ्गिणी *ein best. Baum*, = वटी Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गिरिटि m. = भृङ्गरिटि H. 210. Vjutp. 83. Verz. d. Oxf. H. 184, *a*, 21. Hariv. 14801 (भृङ्गीरिटि die neuere Ausg.). Auch भृङ्गिरीटि H. 210. Statt भृङ्गिरिटा क्रूरः Hariv. 15421 liest die neuere Ausg. भृङ्गिरिटी, welches die Scholien durch भृङ्गिं रिटिं च erklären; besser fasst man wohl भृङ्गिरिटी als nom. und als Beiw. von क्रूर; vgl. भृङ्गीश.

भृङ्गीफल (भृ° + फल) m. *Spondias mangifera* Râǵan. im ÇKDr.

भृङ्गीरिटि s. u. भृङ्गिरिटि.

भृङ्गीश (भृङ्गिन् + ईश) m. Bein. Çiva's Çabdar. im ÇKDr. Verz. d. B. H. 194, 1 (?).

भृङ्गेरिटि m. = भृङ्गरिटि Trik. 1,1,49.

भृङ्गेष्टा (भृङ्ग + इ°) f. Bez. verschiedener *von Bienen gesuchter* Pflanzen: = घृतकुमारी, भार्गी, तरुणी und काकजम्बू Râǵan. im ÇKDr.

भृज्जायन m. patron. Saṃsk. K. 184,*b*,8.

भृज्ज् (von भ्रस्ज्) adj. (nom. भृड्) *bratend, backend* P. 8,2,29, Sch. Vop. 3,136. — Vgl. बक्क°.

भृज्ज (wie eben) s. उद°.

भृज्जन (wie eben) ved. Uṇâdis. 2, 80. n. *Bratpfanne* Uǵǵval. Kâṭh. 8, 12. 19,10.

भृणीय्, °यते = क्रुध्यति Naigh. 2,12. — Vgl. भ्री und हृणीय्.

भृण्टिका s. u. भिरिण्टिका.

भृण्ड *Welle* Hâr. 205. — Vgl. भण्ड.

भृत् (von 1. भर्) adj. am Ende eines comp. *tragend; innehabend, besitzend; versehen mit; darbringend, bringend, verschaffend; erhaltend, unterhaltend* H. 6. ऊर्जितगर्वपर्वत° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,503, Çl. 9. विविधमद्यातोद्य° Kathâs. 34,254. आयुध° Varâh. Bṛh. S. 30,23. निस्त्रिंश° 50,10. अजिनदण्ड° Ragh. 9,17. किरीट° Bein. Arǵuna's MBh. 14,2436. कौस्तुभ° Bein. Vishṇu's Spr. 3935. मृतवस्त्र° M. 10,35. चीर° Ragh. 13,22. Spr. 3359. Kathâs. 29,154. 38,18. ब्राह्मणात्रूप° Som. Nala 95. Varâh. Bṛh. S. 32,11. प्रशस्तलक्षण° 48, 43. विरागविष° Spr. 1156. पिष्टपाक° H. 1020. पुष्पसुक्तासिभूरिफल° (स्थान) Varâh. Bṛh. S. 51, 2. 12, 4. स्थलनीरजमसृणपराग° (मरुत्) Pañkar. 3, 12, 4. परिमल° (वात) Spr. 1719. उद्यम° *sich abmühend* 576. भ्रमद्भ्रमरविभ्रम° 988. प्रोद्यत्प्रौढप्रियङ्गुद्युति° 1928. 3080. दिव्यप्रभाव° Kathâs. 37, 242. सूर्यावर्ताभिधान° Çatr. 2,600 अपात्र° *unterhaltend, ernährend* Spr. 1183. — Vgl. अन्य°, इन्दु°, इषु°, उक्थ°, उर्वी°, ऋण°, कला°, कार्मुक°, काष्ठ°, क्षत्र°, क्षिति°, गङ्गा°, गदा°, गुरु°, चतुर्भृत्, जन°, जन्म°, तनु°, तपो°, दण्ड°, देह°, धनुर्भृत्, धरणी°, धरा°, धर्म°, धर्मचक्र°, धातु°, पर°, पाश°, पितृ°, पूत°, प्राण°, फण°, फणा°, फल°, बल°, बलि°, बाहुसहस्र°, ब्रह्ममूर्ध°, भार°, मही°, यशो°, राष्ट्र°, वंश°, विश्व°, व्रज°, व्रत°, शास्त्र°, सेवा°.

भृत s. u. 1. भर्. m. *Söldling, ein für Lohn arbeitender Diener:* उत्तमस्त्वायुधीयो मध्यमस्तु कृषीवलः । अधमो भारवाही स्यादित्येवं त्रिविधो भृतः ॥ Mit. 267,20. fg.

भृतक (von भृत) adj. *besoldet, Lohn empfangend;* m. *ein besoldeter Diener* AK. 2,10,15. H. 361. भृतादध्ययनादानं भृतकाध्यापनं तथा Jâǵñ. 3, 235. भृतकाध्यापक 1,223. M. 3,156. Mârk. P. 31,28. भृतकाध्यापित *von*

einem besoldeten Lehrer unterrichtet M. 3,156. भृतकाध्ययन, भृतकाध्यापन PRÂJAÇKITTENDUÇ. 37, *a.* अभृतको नरः MBH. 7,4463. मूल्येन यः कर्म करोति स भृतकः MIT. 267, 16. 19. कालमेव प्रतीक्षेत निर्देशं भृतको यथा M. 6,45. दासेन भृतकेन वा 8,70. कैकेय्या न वयं राज्ये भृतका हि वसेमहि R. 2,48,21. रक्षेत भृतको ऽरण्ये यथा गाः MBH. 3,1287. वर्षाचरो ऽस्तु भृतकः (als Fluch ausgesprochen) 13,4527. P. 3,2,22, Sch.

भृति (von 1. भर्) f. 1) *das Tragen* VOP. 8,132. — 2) *aufgetragene Speise, Kost:* वयं ते ब्रह्माणि भृतिं न प्र भरामसि RV. 8,55,11. भृतिं न भरा मतिभिर्जुजोषते 9,103,1. — 3) *Unterhalt, Verpflegung;* = भरण TRIK. 3,3,176. H. an. 2,185 (मूल्यभरणयोः zu lesen). MED. t. 42. मित्रो न सत्य उरुगाय भृत्या अन्ने समस्य यदसन्मनीषाः RV. 10,29,4. ÇAT. BR. 1, 8,1,2. KÂTH. 23,6. त्वया नाथ परित्यक्ता नेच्छामि भरताद्भृतिम् R. GORR. 2,30,7. सो ऽन्यान्भृतिमिच्छति MBH. 4,549. आश्रित° Spr. 4105. प्रजानामेव भूत्यर्थम् RAGH. ed. Calc. 1,18. MÂRK. P. 99,16. — 4) *Löhnung, Lohn* AK. 2,10,38. TRIK. H. 362. H. an. MED. HALÂJ. 4,43. P. 1,3,36 (VOP. 23,28). 3,2,22. 5,1,56. सा स्यात्पाले ऽभृते भृतिः M. 8,231. भृत्यानां च भृतिं विद्यात् 9,332. JÂGN. 2,194. भृत्याध्यापनम् M. 11,62. एकैको ह्यत्र लभते सहस्रपरमां भृतिम् MBH. 2,2080. गणिका° H. 363. AK. 3,4, 3,24. भृत्यन्नम् *Lohn und Kost* KATHÂS. 27,94. *Dienst für Lohn* M. 10,116. भृतिं चोपययौ तस्य सारथ्येन MBH. 3,2296: शिल्पाजीवं भृतिं चैव शूद्राणां व्यदधात्प्रभुः VÂJU-P. bei MUIR, ST. I, 31, N. 56. — Vgl. इध्म°, दुर्भृति, निर्भृति, पिण्ड°, स°.

भृतिन् (von भृत oder भृति) adj. *pflegend, unterhaltend:* संवत्सर° KÂTJ. ÇR. 16,6,9. 17,5,6.

भृतिभुज् (भृति + 4. भुज्) adj. *Lohn geniessend, — empfangend;* m. *ein besoldeter Diener* AK. 2,10,15. H. 361.

भृत्व n. nom. abstr. von भृत् am Ende eines comp.: शस्त्रास्त्र° *das Tragen* M. 10,79.

भृत्य (von 1. भर्) m. P. 3,1,112. VOP. 26,17. 18. *der zu Unterhaltende, Diener;* auch von den *höheren Beamten eines Fürsten, den Ministern* gebraucht, AK. 2,10,17. H. 360. MED. j. 42. ÇÂÑKH. GṚHJ. 4,11. KAUÇ. 76. 140. M. 3,72. 112. 116. 4,251. 5,22. 7,36. 67. 143. 226. 9,324. JÂGN. 1, 105. 216. 333. MBH. 3,11925. HARIV. 2251 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 1,22,4. 52,8. 53,6. 54,6. 2,24,3. 5,70,6. 6,82,152. SUÇR. 1, 335,4. KÂM. NÎTIS. 4,64. RAGH. 11,49. Spr. 783. ज्ञानीयात्प्रेषणे भृत्यान् 970. 1638. 1940. 2065 — 2067. 3891. VID. 179. BHÂG. P. 8,8,37. PAÑKAR. 2,2,73. LA. (II) 92,10. TRIK. 1,1,72. राज° R. GORR. 1,55,6. — Vgl. अन्ध°, गौडभृत्यपुर, पर°, बाल°, राष्ट्र°.

भृत्या (wie eben) f. P. 3,3,99. VOP. 26,186. *Kost, Pflege:* य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् RV. 1,84,16; so nach SÂJ., vielleicht jedoch ist die Form als loc. von भृति anzusehen: *wer in ihrer Pflege Erfolg hat.* = जीविका *Lebensunterhalt* P., Sch. *Lohn* AK. 2,10,17. 38. H. 363. HALÂJ. 4,43. MED. j. 42. भृत्याभाव Spr. 5223 kann in भृत्या + भाव *Dienst für Lohn, Abhängigkeit von Andern,* oder einfacher, wie STENZLER vorschlägt, in भृत्य + अभाव *Mangel an Dienern* bedeuten. — Vgl. कुमारभृत्या (davon कौमारभृत्य) und कुल°.

भृत्यता (von भृत्य) f. *die Stellung eines Dieners* PAÑKAT. 24,11.

भृत्यत्व (wie eben) n. dass. KATHÂS. 31,69. Spr. 2112.

भृत्याय् (wie eben), °यते *den Diener machen, sich wie ein Diener benehmen:* कुरङ्गस्यसङ्कापे हि भृत्ये भृत्यायते प्रभुः KATHÂS. 32,140.

भृत्यीभू (भृत्य + 1. भू) *Diener werden, in die Stellung eines Dieners treten* RÂGA-TAR. 5,151.

भृत्र (von 1. भर्) m. SIDDH. K. 250,*b*, 1 v. u.

भृथ (wie eben) *Darbringung:* सोमस्य RV. 2,14,4.

भृम (von भ्रम्) m. *Verirrung, Versehen:* मा ते अस्मान्दुर्मतयो भृमाच्चिद्देवस्य नशन्त RV. 7,1,22. वेदा भृमं चित् 8,50,12.

भृमल (wie eben) adj. *betäubt, torpidus:* यस्ते सर्पो वृश्चिकस्तृष्टदंश्मा हेमन्तजब्धो भृमलो गुहा शये AV. 12,1,46.

1. भृमि (wie eben) UṆÂDIS. 4,120. 1) adj. (eigentlich *sich rasch drehend) flink, beweglich, munter* NAIGH. 4,3. NIR. 6,20. 9,24 (= अनवस्थायिन् DURGA). अग्निः पिता प्रमतिः सोम्यानां भृमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानाम् RV. 1,31,16. भृमिरस्यृद्धासि तूतुजिः 4,32,2. इमे रध्रं चिन्मरुतो जुनन्ति भृमिं चिद्यथा वसवो जुषन्त 7,56,20. — 2) m. *a) Wirbelwind* UǴǴVAL. (मरुतः) भृमिं धमन्तो अप गा अवृण्वत RV. 2,34,1. *schweifende Wolke* oder *ein musikalisches Instrument* nach SÂJ. — *b) Strudel* UṆÂDIK. im ÇKDR. — Vgl. भ्रमि.

2. भृमि (wie eben) f. *Flinkheit, Beweglichkeit;* pl.: इमा उ वां भृमयो मन्यमाना युवावते न तुज्या अभूवन् *eure bekannte Regsamkeit bedurfte* (bisher) *nicht erst des Antriebes durch euren Verehrer: wo aber ist jetzt* u. s. w. RV. 3,62,1. *schweifend* SÂJ.

भृम्यश्व (1. भृमि + अश्व) m. N. pr. eines Mannes NIR. 9,24. — Vgl. भार्म्यश्व.

भृश् (von भृश), भृशति *gewaltig —, stark —, heftig werden* VOP. 21,8.

भृश adj. *gewaltig, stark, mächtig, heftig:* ये रात्रौ भृशा नक्षत्रादयस्ते दिवा क्व भवन्ति so v. a. *einen intensiven Glanz besitzend* P. 3,1,12, Vârtt., Sch. °दण्डश्च शत्रुषु *eine strenge Strafe verhängend* M. 7,32. °वेदनाः *heftige Schmerzen* Spr. 2872. बाष्पपूर्णमुखाः सर्वे तमूचुर्भृशनिस्वनाः *ein lautes Geschrei erhebend* R. 2,40,21. दानः रेतेन सर्वत्र साम्ना कृत्यं भृशेन वा KÂM. NÎTIS. 17,62. अकौशल Spr. 1825. भृशमात्र (तमस्) SUÇR. 1, 336,2. कौतूहलं मे सुभृशम् MBH. 13,483. compar. भ्रशीयंस्, superl. भ्रशिष्ठ PAT. zu P. 6,4,161. VOP. 7,59. भृशम् adv. *heftig, stark, in hohem Grade, überaus, sehr* AK. 1,1,1,62. 3,4,12,47. H. 1505. an. 7,41 (प्रकर्षे ऽत्यर्थे). HALÂJ. 4,33. 5,50. ÇABDAR. im ÇKDR. (प्रकर्षे, मुहुरर्थे, शोभनम्). स यदि पितरं वा मातरं वा भ्रातरं वा स्वसारं वाचार्यं वा ब्राह्मणं वा किंचिद्भृशमिव प्रत्याह *heftig, hart* KHÂND. UP. 7,15,2. प्रतोदेनातुदन्भृशम् M. 4,68. मारुते वाति वा भृशम् 122. 11,113. पाशैर्बध्यते वारुणैर्भृशम् 8,82. रुरोद N. 16,28. 17,30. दह्यमाना 37. वयं त्वीयामहे भृशम् MBH. 5,5439. अनुजं भृशमनुशास्य R. 2,21,63. क्रोशतः परमार्तस्य श्रुतः शब्दो मया भृशम् (mit क्रोशतः zu verbinden) 3,51,2. KÂM. NÎTIS. 7,11. चुकोप तस्मै स भृशम् RAGH. 3,56. भृशं वक्षसि तेन ताडितः 61. मार्जारा भृशमवनिं नखैर्लिखन्तः VARÂH. BṚH. S. 28,5. सह सर्वाः समुत्पन्नाः प्रसमीक्ष्यापदो भृशम् M. 7,214. आप्यायिता भृशम् N. 24,47. स्नेहबद्धो ऽभवद्भृशम् MBH. 12, 4263. INDR. 5,36. ṚT. 1,11. सखा मे दयिता भृशम् R. 1,10,23. प्रकृष्टः M. 7,170. अन्नवान् NIR. 10,28. (ग्रामे) व्याधिबहुले भृशम् M. 4,60. पीवानसि भृशम् MBH. 1,708. 711. जनो ऽयं नागरः सर्वो भूयिष्ठो भृशमागतः *in sehr grosser Anzahl* R. GORR. 2,117,21. आकुल MBH. 1,1144. AK. 2,8,2,67.

H. 366. सुभृशं प्रार्थयति MBh. 1, 774. 14, 220. Bhâg. P. 4, 28, 4. गर्जन्त्येव हि केवलं भृशतरम् (Conjectur) Spr. 3503. भृश am Anfange eines comp. als adv.: तपसा °संयुत: MBh. 13,4486. °विस्मित R. 1,2,42. °संहृष्ट Hip. 4,9. °दुःखित N. 5,13. 17,29. Brâhman. 2,36. R. 1, 54, 3. °कोपन MBh. 1,1467. °शोकवर्धन 4,306. °दारुणा N. 12,63. Varâh. Brh. S. 46,96. °नास्तिक MBh. 12,12053. Einfluss von भृश (भृशम्) auf den Ton eines damit beginnenden comp. und auf den eines nachfolgenden verbi finiti gaṇa काष्ठादि zu P. 8,1,67. fg. — Vielleicht auf भ्रंश् zurückzuführen. Vgl. भाश्य.

भृशता (von भृश) f. *Heftigkeit:* महताम् Ragh. 11, 58.

भृशाय् (wie eben), °यते *gewaltig —, stark —, heftig werden* P. 3,1, 12. 7,4,25, Sch. Vop. 21,8. राघवस्याभृशायन्त शायका: Bhaṭṭ. 17, 93. = शीघ्रगतयो जाता: Schol.

भृशीभू (भृश + 1. भू), °भवति dass. Vop. 21,8.

भृष्ट s. भ्रस्ज्.

भृष्टकार (भृष्ट + 1. कार) m. *Bereiter von gerösteten* oder *gebratenen Speisen* R. Gorr. 2, 90,26.

1. भृष्टि f. *Zacke, Spitze; Kante, Ecke:* गिरेर्भृष्टि: ṚV. 1,56,3. भृष्टीराचलति Kauç. 16. चतुर्भृष्टि *vierzackig:* वज्र AV. 10, 5, 50. *viereckig:* भूमि ṚV. 10,37,9. सहस्र° *tausendzackig:* वज्र ṚV. 1,80,12. 85,9. 5,34, 2. 6, 17, 10. VS. 1, 24. der Soma 9,83, 5. भ्रातभृष्टि Gobh. 3, 4, 15 und Pâr. Gṛhj. 2,6 wohl Fehler für भ्रातृदृष्टि. Vgl. तुर°, तिग्म°, पिशङ्ग°, शत°. Wohl von दृष् (vgl. Kuhn in Z. f. vgl. Spr. 11,372. fgg.)

2. भृष्टि (von भ्रस्ज्) f. *das Rösten* H. an. 2, 95. Med. ṭ. 24.

3. भृष्टि f. *eine verlassene Hütte,* = शून्यवाटी H. an. 2, 95. fg. = शून्यवाटिका Med. ṭ. 24. *an uninhabited or lonely garden, etc.* Wilson.

भृष्टिमत् (von 1. भृष्टि) 1) adj. *zackig:* वध ṚV. 1, 52, 15. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi, der den Bein. सूर्यवर्चस् führt, Ind. St. 3,228, *b.* भृष्टिमत: सूर्यवर्चस: साम ebend.

भेक Uṇâdis. 3, 43. 1) m. *a) Frosch* AK. 1,2,3, 24. 3,4,23, 140. 25, 177. Trik. 1, 2, 26. H. 1354. an. 2, 13. Med. k. 29. Halâj. 3, 40. Viçva bei Uǵǵval. अन्धोदपानस्थो भेक इवाहमस्मिन्संसारे Maitrjup. 1, 4. 6, 22. Kap. 4,16. Daç. 1, 15. Ṛt. 1, 18. Vigbh. 1, 6, 48. Die Frösche verrathen Agni und erhalten dafür ihre unarticulirten Töne Kathâs. 20,76. fg. न भेक: कोकनदिनीकिञ्जल्कास्वादकोविद: 30,78. अलिरेति वनात्कमलं न भेकस्त्वेकवासो ऽपि Spr. 856, v. l. Hit. 123, 15, v. l. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92, *b*, 34. — *b) Wolke* H. an. Med. Viçva a. a. O. — *c) ein furchtsamer Mensch* (भीरु) H. an.; vgl. भेल. — 2) f. ई *a) Froschweibchen* AK. 1,2,3, 24. — *b) Hydrocotyle asiatica Lin.* Ratnam. 228.

भेकपर्णी (भेक + पर्ण) f. = मण्डूकपर्णी ÇKDr. u. Wilson ohne Angabe einer best. Aut.

भेकभुज् (भेक + 4. भुज्) m. *Schlange (von Fröschen sich nährend)* Trik. 1, 2. 5.

भेकुरि f. vgl. बाकुर. तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो भेकुरयो नाम VS. 18, 40; vgl. dazu: भाकुरयो ह नामैते भा हि नक्षत्राणि कुर्वन्ति Çat. Br. 9,4,1,9.

भेड 1) m. *a) Schafbock* H. 1277. भेड्र Trik. 2, 9, 24 (s. die Corrigg.); vgl. एड. — *b) Floss, Nachen* Wilson; vgl. भेल. — *c)* N. pr. eines Arztes Verz. d. B. H. No. 940. 941. 947. 958. Verz. d. Oxf. H. 310, *a*, 16. 317, *b*, N. 2. 358, *a*, 1. eines Lexicographen 352, *a*, 19. eines Ṛshi Vjutp. 90. Wilson; vgl. भेल. — 2) f. ई *a) Mutterschaf* ÇKDr. Wilson. — *b)* N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda (neben टट्टी und समेडी) MBh. 9, 2631.

भेडगिरि (भेड + गिरि) m. N. pr. eines *Berges* Râǵa-Tar. 1, 35. Möglicherweise ist das vorangehende देवी mit zum Namen zu ziehen.

भेडर m. N. pr. eines Agrahâra Râǵa-Tar. 3, 481.

भेड्र s. u. भेड.

भेतव्य (von 1. भी) adj. n. impers. *timendum:* न भेतव्यम् *fürchtet euch nicht* Çâk. 12, 11. 93, 12. Mâlav. 54, 4. Prab. 11, 1. Pańkat. 143, 2. Hit. 67, 12. न भेतव्यं च भेतव्ये (= भेतव्यविषये Schol.) R. 2,28,4. mit dem ablat. der Sache oder Person: शब्दमात्रान्न भेतव्यम् Spr. 2955. Pańkat. 20,9. भेतव्यं नृपतेस्तत: सचिवतो राज्ञस्ततो वल्लभात् Spr. 4675. R. Gorr. 2,28,7. Hit. 75, 12. mit dem gen.: तावद्भयस्य भेतव्यं यावद्भयमनागतम् Spr. 1029. राज्ञाम् MBh. 3, 13727. R. 4,49, 15.

भेत्तृ (von 1. भिद्) nom. ag. 1) *Zerbrecher, Spalter, Durchbrecher, Sprenger:* पुराम् ṚV. 8,17, 14. Ait. Br. 8, 12. Çâńkh. Çr. 8, 17, 7. P. 2, 3, 65, Sch. पुर° MBh. 2, 2077. गिरिशृङ्गाणाम् 1, 1396. 3, 15940. गिरीणाम् 8, 2434. पर्वताग्राणाम् R. 3,36, 11. प्राकारस्य M. 9, 289. प्रपाणाम्, सभानाम्, संक्रमाणाम्, अगाराणाम् MBh. 13, 1635. सभाविहार° 15, 200. उत्तानताल° Pańkar. 4, 1, 23. सेतु° MBh. 13, 1638. स्थितेर्भेत्ता Ragh. 3, 27. मांस° *das Fleisch aufschlitzend, eine Wunde in's Fleisch schlagend* M. 8, 284. चक्रव्यूहस्य *Sprenger, Durchbrecher* MBh. 7, 2497. परसैन्यानाम् Kâm. Nîtis. 18, 40. शूराणाम् *Durchbohrer* R. 3, 36, 11. मतान्तरसंमतानाम् *Besieger* Verz. d. Oxf. H. 255, *b*, 20. ohne Object Beiw. Skanda's, weil er den Berg Krauńka *gespalten* haben soll, Mârk. P. 173, 15. — 2) *Unterbrecher, Störer, Vereiteler:* सैन्यकर्मणाम् Kâm. Nîtis. 18, 41. — 3) *Verräther, Ausplauderer:* मन्त्रस्य Jâǵn. 2, 302. अभेत्ता परगुह्यानाम् MBh. 12, 8475. — 4) m. N. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruchs* R. Gorr. 1, 31, 8.

भेत्तव्य (wie eben) adj. 1) *zu spalten, zu zerbrechen:* महागिरि R. 5, 56, 42. — 2) *zu verrathen, auszuplaudern:* मन्त्र Hariv. 8587.

भेद (von 1. भिद् act. und pass.) m. 1) *das Zerbrechen, Spalten, Zersprengen, Durchbrechen, Einbruch; das Bersten;* = विदारण H. an. 2, 231. Med. d. 12. कुड्यस्य: Jâǵn. 2, 223. भित्ति° Pańkat. 33, 6. सेतु° Spr. 3156. दारुभेदनिपुण (बडवि) 4607. चक्रव्यूहस्य MBh. 7, 1520. पार्ष्णि° Kâm. Nîtis. 15, 16. *das Spalten, Durchbohren* (zugleich *Verrath*) Spr. 2120. स्रुग्भेद *Bruch* Kâtj. Çr. 25, 2, 10. पात्र° Hariv. 15531. धनुष: R. 1, 75, 27. तुम्ब° 39, 17. त्वग्भेद *das Springen der Haut* Suçr. 1, 251, 13. Kâm. Nîtis. 7, 25. Prâjaçkittend. 15, *a*, 4. *Verletzung* Çiksha in Ind. St. 4, 268. (बालाशोकम्) भेदोन्मुखं तिष्ठति *im Begriff aufzuspringen, aufzublühen* Vikr. 26. किसलयपुट° Mâlav. 44. हनु° *das Auseinanderklaffen* Bhâg. P. 7, 8, 21. सागराभेद *das Nichtdurchbrechen des Meeres* Spr. 4588. पदमपि हि न लोका: संस्थितेर्भेदमेति *das Brechen der Schranken* Kâm. Nîtis. 3, 39. अर्धभेद *Hemiplegie* Suçr. 2, 377, 8. कोष्ठ° *Bruch des Unterleibs* Çârṅg. Saṁh. 1, 7, 57; vgl. भिन्नकोष्ठ u. कोष्ठभुवो: (vgl. भ्रूभेद, भ्रूभङ्ग) *Bruch der Brauen (des Bogens der Brauen)* so v. a. *das Verziehen der Brauen* Çâk. 119. ad 69, 2. — 2) *Spalte:* शिला° Vikr. 69, 13. du.

die weibliche Scham: रोमशवती भेदा ṚV. 9,112,4. — 3) *Reissen* (in den Gliedern u. s. w.): पर्व° Suçr. 1,49, 6. 2,503,12. संधिषु 478,21. 1,156, 9. — 4) *Oeffnung, Stuhlgang* (विरेक) Hâsjârṇavan. im ÇKDr. — 5) *Trennung, Scheidung, Theilung:* दुग्धजल° Spr. 201. विग्रहयोर्भेदम् 71. पदभेदो गणभेदार्थः Vop. 3,9. अभेदेन च युध्येयुः *ungetrennt, ungetheilt, in geschlossenen Reihen* Spr. 3552. राष्ट्र° *Theilung des Reichs* Kathâs. 41,56. सर्गस्थित्यन्तकालेषु त्रिधा भेदेन तिष्ठति Mârk. P. 106, 48. पश्चाद्भेदमुपेयुषे Kumâras. 2,4. शरीर° *Trennung vom Körper, Tod* Ait. Up. 4,6. Suçr. 2,478,5. Sâṁkhjak. 68. देह° dass. Çvetâçv. Up. 1,11. MBh. 2,1529. अदेह° Kathâs. 25,266. concret *Theil:* भारतस्यास्य वर्षस्य नव भेदान्निबोध मे Mârk. P. 57,5. स्वमूर्ति° Ragh. 3,27. H. 246. — 6) *Unterbrechung, Störung* ṚV. Prât. 14, 30. कुर्वते न प्रियाणामशिथिलभुजचक्राश्लेषभेदं (so ist zu schreiben) तरुण्यः Sâh. D. 67,12. fg. गति° (v. l. für गतिभङ्ग) Çâk. 54,6. धर्म° Kâtj. Çr. 26,7,46. आचार° so v. a. *Verstoss gegen die gute Sitte* P. 8,1,60, Sch. — 7) *Bruch* (eines Geheimnisses), *Verrath:* रहस्य° Kâm. Nîtis. 14,56. Spr. 2592. मन्त्र° 2114. 2120. MBh. 15,194. fg. Hariv. 7402. Kathâs. 7,74. 42,107. Hit. 71,17. — 8) *Zwiespalt, Uneinigkeit; Entzweiung, das Abtrünnigmachen, das Hinüberziehen eines Bundesgenossen auf seine Seite* (eines der vier Upâja); = द्वैध H. an. (वेधे gedr.). Med. = उपजाप AK. 2,8,1.20. fg. H. 736. H. an. Med. Halâj. 4,95. Gegens. संपत्ति Âçv. Çr. 2,14. MBh. 1,1360. 2225. पुत्रैर्भेदो यथा न स्यात् 2,1779. Kâm. Nîtis. 11,53. Varâh. Bṛh. S. 15,4. बल° *Uneinigkeit im Heere* 43,22. MBh. 4,1595. Gît. 9, 7. Râga Tar. 2, 7. विभक्तस्य यथान्यायं नैव भेदो यथा स्यात् Bhâg. P. 8, 9,7. निष्पन्नोऽयमन्योऽन्यभेदः Hit. 76,12. भेदमुपगताच्च राज्ञः सदैव भेतव्यम् *der mit Einem gebrochen hat* 75,11. सहैव यथानयोः सौहार्दं मया कारितो तथा भेदोऽपि कार्यः Hit. ed. Johns. 1378. कृताशं कृतनिर्देशं कृतभक्तं कृतश्रमम्। भेदैर्ये व्यपकर्षन्ति (so die ed. Bomb., व्यव° ed. Calc.) MBh. 13,1642. साम्ना, दानेन, भेदेन (भेदैः), युद्धेन (दण्डेन) M. 7,198. Jâǵn. 1,345. MBh. 1,5566. Kâm. Nîtis. 17,8. 22. 25. 38. fg. उत्तमं प्रणिपातेन शूरं भेदेन योजयेत् Spr. 442. Pañkat. 156,19. Uebertr. *von einer bestimmten Conjunction* beim ग्रहयुद्ध *Planetenkampf* Sûrjas. 7, 18. Varâh. Bṛh. S. 17,3. 4. — 9) *Verführung* R. 2, 23, 14. येन यस्य कृतो भेदः सचिवेन महीपतेः Spr. 2302 (hier durch *Verrath* wiedergegeben). — 10) *Aenderung, Wechsel:* मति° MBh. 3,2803. न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानाम् so v. a. *er mache sie nicht irre* Bhag. 3, 26. गति° Çâk. 93,12. — 11) *Unterscheidung, Verschiedenheit; Modification, Art, Species;* = प्रकार AK. 3,4,25,164. = अन्तर 189. = विशेष H. an. Med. ṚV. Prât. 6,8. Kâtj. Çr. 1,2,8. द्रव्य° 5,13. 7,4. 8,21. 13,4,28. 20,3,17. 22,3,21. काल° 8, 8,38. पुरुष° 10,2,23. वाक्य° 26,2,13. अर्थ° Çâṅkh. Çr. 6,1,18. पशु° 31. Maitrjup. 6, 30. Bhag. 18,19. बुद्धेर्भेदं धृतेश्चैव गुणतस्त्रिविधं शृणु 29. Kap. 2,24. दोष° Suçr. 2,561,2. 6. रस° 562,3. तामगौरवभेदेन मुनीन्यापश्यदीश्वरः Kumâras. 6,12. Spr. 243. 4155. Sûrjas. 1,9. 2,58. 3, 16. 18. 4,25. 5,17. 6,1. 9. 7,12. 11,4. 14,21. Kathâs. 21,5. 46,214. Mârk. P. 23,43. Prab. 27,15. Pañkar. 2,5,9. Sâh. D. 12,6. AK. 2,9,68. H. 94. 661. Kâç. zu P. 1,2,33. Vop. 5,10. भेदवादिन्, भेदाभेदवादिन् Verz. d. Oxf. H. 255,b, N. 5. भेदानां परिमाणात् Sâṁkhjak. 15. 27. 46. fgg. Tattvas. 43. Spr. 2903. Bhâg. P. 3,11,15. भेदाः पद्मशङ्खादयो निधेः AK. 1,1,1,67. 5,18. 7,5. 1,2,1,11. 2,5,41. 3,4,13,51. 3,4,14,63. Trik. 1,1, 127. 2,10,9. H. 1194. Halâj. 1,105. 2,67. 237. 3,25. Am Ende eines adj. comp. (f. आ) Çvetâçv. Up. 1,4. 5. Z. f. d. K. d. M. 4,324. — 12) N. pr. eines Volkes, sg. ṚV. 7,18,18. 19. 33,3. 83,4. — 13) N. pr. eines Mannes, der dem Indra eine Kuh verweigert, AV. 12,4,49. 50. — Vgl. अ°, अंक्त°, अङ्ग° (auch Kathâs. 39,156, aber in einer anderen, uns nicht klaren Bed.), अश्म°, कृच्छ्रभेदी, ग्रन्थिभेद, ज्ञाति°, दुर्भेद, नैक°, पायु°, पाषाण°, पुट°, भ्रू°, मित्र°, शकृद्भेद, सुहृद्भेद, स्वर°, भैदिक.

भेदक (von 1. भिद्) 1) nom. ag. a) *Zerbrecher, Durchbrecher, Einbrecher:* छेदका भेदकाश्च ये R. Gorr. 2, 90, 13. संक्रमध्वजयष्टीनां प्रतिमानां च M. 9,285. कोष्ठागारायुधागारदेवतागार° 280. मर्यादा° *Vernichter der Grenzzeichen* 291. तडाग° *Durchstecher, Ableiter* 279. स्रोतसाम् 3,163. अर्धभेदको व्याधिः Suçr. 2, 380, 10 so v. a. अर्धभेद *Hemiplegie.* Vgl. अश्म°, लग्नभेदक, पुट°. — b) *Verführer:* अमात्यानाम् Kull. zu M. 9,232. — c) *Unterscheider, einen Unterschied annehmend* Pañkar. 2,3,68. *unterscheidend, näher bestimmend:* वस्तुनेतृरसास्तेषां रूपकाणां हि भेदकाः Pratâpar. 20,a,2. Daçar. 1,11. Kâvjâd. 1,126. सामान्यस्य भेदको विशेषः प्रकारः P. 5,3,69, Sch. भेदकं भेद्येन सह so v. a. *ein Adjectiv mit seinem Substantiv* 2,1,57, Sch. Vop. 5,9. नानार्थभेदकाः AK. 3,6, 8,45. क्रियाव्ययानां भेदकानि 3,30. — 2) f. भेदिका *das Zerbrechen, Zerstören, Vernichten:* रुद्रस्य (subj.) जगतः (obj.) Siddh. K. zu P. 2,3,66. Vop. 5,28.

भेदकर (भेद + 1. कर) adj. f. ई 1) *durchbrechend:* सेतु° Jâǵn. 2,278. — 2) *Zwiespalt —, Uneinigkeit bewirkend:* दायादादपरो मन्त्री नास्ति भेदकरो द्विषाम् Spr. 4176. Kathâs. 29,81. नातः परतरो दोषो राज्यभेदकरो यतः Spr. 2230.

भेदकारिन् (भेद + 1. का°) adj. *Zwiespalt —, Uneinigkeit hervorrufend* Mârk. P. 119, 6.

भेदकृत् (भेद + कृत्) adj. *zerbrechend, erbrechend:* समुद्रगृह° Jâǵn. 2,232.

भेदधिक्कार (भेद *Verschiedenheit* + धि°) m. Titel einer philosophischen Schrift Hall 158. Mack. Coll. I, 15. Verz. d. Oxf. H. 227,a, No. 556. °सत्क्रिया Titel eines Commentars zu dem ebengenannten Werke ebend. und Hall 158. °प्रकाश desgl. ebend.

भेदन (von 1. भिद्) 1) adj. a) *spaltend, zerbrechend, zersprengend, durchbohrend* Nir. 11, 37. सर्वपाषाण° (वज्र) MBh. 3, 865. शर Hariv. 8865. नरनागाश्ववृन्दानां भेदनः (शरः) R. 6, 92, 48. अक्लिन्नहृदय° MBh. 7, 3120. शक्तिः कुण्डलिनी सर्वभेदनभेदिनी Verz. d. Oxf. H. 89,a, 20. कालिन्दी° *spaltend* so v. a. *ihr einen Weg bahnend* Pañkar. 4,3,129. — b) *Reissen verursachend* Suçr. 1,188,14 (oder zu c.). — c) *lösend:* हृदयग्रन्थि° Bhâg. P. 3,26,2. 9,12,4. *Stockungen oder Anhäufungen der Excretionen des Körpers* (मल) *lösend:* मलादिकमवद्धं यद्बद्धं वा पिण्डितं मलैः। भित्त्वाधः पातयति तद्भेदनं कटुकी यथा Çârṅg. Saṁh. 1,4,5. अश्मरी° n. *ein lösendes Mittel* Suçr. 2, 54, 8. — 2) m. a) *Schwein.* — b) *eine Art Sauerampfer* (vgl. अम्लभेदन) Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. a) *das Zerbrechen* (intrans.), *Zerspringen:* उखा° Kâtj. Çr. 16,7,8. अद्रि° 25,12, 15. कलश° 22. 26. अस्थि° *Knochenbruch* Prâjaçkittend. 15,a,4. गात्राणाम् *das Aufspringen* Suçr. 1, 270, 15. *das Spalten, Zersprengen, Zerbrechen, Aufschlitzen, Aufschneiden:* धनुषः R. 1,75,1. R. Gorr. 1,3,

4. 77, 2. स्थूण° Vjutp. 66. 171. कुन्तैः MBh. 1,3239. Suçr. 1,26,15. 99,16. Vâgbh. 1,26,7. अन्तःपूयेष्ववक्त्रेषु रोगेषु भेदनं प्राप्तमुच्यते Suçr. 2,7,2. मणीनाम् das Durchbohren M. 9,286. छुरिकायाः 8,325. बल° MBh. 8,3869. हृदयस्य bildlich Spr. 5333. viell. das Spalten so v. a. das Durchgehen durch ein Gestirn Varâh. Bṛh. S. 15,31. 30,23. — b) das Lösen Nir. 1, 14. — c) das Verrathen: रहस्य° Kathâs. 37,230. — d) Uneinigkeit, Zwiespalt; Veruneinigung, das Bewirken eines Zwiespalts MBh. 4,1594. 5,1548. 15,229. 238. Kâm. Nîtis. 15,22. अभिन्नानामनीकानाम् 19,2. Râga-Tar. 6,224. — e) Asa foetida (auflösend, zertheilend) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. अन्न°, कालिन्दी°, पाषाण°, पुट°.

भेदनक s. घट°.

भेदनीय (von 1. भिद्) adj. zu spalten, aufzuhauen: बबन्धुर्बन्धनीयांश्च क्षोद्यान्संचुक्षुदुस्तथा । बिभिदुर्भेदनीयांश्च तांस्तान्देशांस्ततस्ततः ॥ R. 2, 80, 10.

भेदविभीषिका (भेद + वि°) f. Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 14.

भेदसह (भेद + सह) adj. verführbar, bestechbar Kathâs. 32, 175.

भेदित्व (von भेदिन्) m. die Eigenschaft des Aufspringens Suçr. 1,268,15.

भेदिन् (von 1. भिद्) 1) adj. a) spaltend, zerbrechend, durchstossend, durchbohrend: अस्थि° MBh. 7,1113. अगम° Hariv. 3800. सूर्यमण्डल° Spr. 1273. कङ्कट° (आयुध) Ragh. 7,56. मर्मावरण° MBh. 6,5578. मर्म° 3, 708. 5,7156. Spr. 5. Dhûrtas. in LA. 73,11. पर° (विशिख, पुरुष) Spr. 5255. द्विनेत्र° beide Augen Jmd ausschlagend Jâǵn. 2,304. भीरुभेदिनी (भेरी) so v. a. durch Mark und Bein gehend R. 6,9,22. सर्वभेदनभेदिनी Verz. d. Oxf. H. 89,a,20. — b) öffnend, fliessen machend: फलानां रसभेदिनाम् so v. a. vor Reife geplatzt und Saft entlassend MBh. 6,276. उदरभेदि भयम् so v. a. Oeffnung des Leibes bewirkend Bhâg. P. 3,15,33. lösend, zertheilend Suçr. 1,177,13. 192,17. पुरीष° 198,17. Çârṅg. Saṁh. 2,2,19. — c) brechend, verletzend in übertr. Bed.: समय° M. 8,218. सत्य° Kâm. Nîtis. 18,7. störend, unterbrechend: समाधि° Ragh. 8,78. — 2) m. eine Art Sauerampfer Râgan. im ÇKDr. — 3) f. भेदिनी bei den Tântrika Bez. einer best. Çakti Verz. d. Oxf. H. 89, a,16.18. — Vgl. उपल°, कुण्ड°, चक्रभेदिनी, जम्भभेदिन्, त्वक्सारभेदिनी, पर्ण°, पाषाणभेदिन्, बाक्क°, भू°, भ्रू°.

भेदिर (wie eben) n. = भिदिर Donnerkeil Wilson.

भेदुर (wie eben) n. = भिदुर Donnerkeil Dvirûpak. im ÇKDr.

भेद्य (wie eben) adj. 1) zu spalten, zu durchbohren: विना वज्रमणिं मुक्तामणिर्भेद्यः कथं भवेत् Spr. 3325. सूचिभेद्यैस्तमोभिः Megh. 38. छेद्यभेद्यविशारदाः (छेदभेद° ed. Bomb.) geschickt da wo es zu schneiden und zu durchbohren gilt MBh. 5,5733. in der Med. mit Schneiden oder Oeffnen zu behandeln, wo es zu schneiden oder zu öffnen gilt Suçr. 1, 11, 1. 14,19. 92,6. °रोग 2,333,9. 334,6. अ° nicht zu spalten, — durchbrechen, — durchbohren, undurchdringlich: अयस् Spr. 1351. कुलिश, शैलसेतु 3925. कवच Arǵ. 5, 14. R. 2, 31, 30. 6, 70, 8. 79, 65. शस्त्राभेद्यं वर्म AK. 3,4,14,87. दंशन Mârk. P. 82,27. अस्त्र MBh. 3,876. व्यूह 1, 2755. Kâm. Nîtis. 15, 17. परैरभेद्याः MBh. 2, 2571. अभेद्यसारे मयि — प्रयोगः कुण्ठतां यातो लोहे वज्रमणाविव Râga-Tar. 4, 298. इति 574. अस्मन्मतमनन्यभेद्यम् so v. a. unwiderlegbar für Andere Verz. d. Oxf. H. 249, a, 36. — 2) zu verrathen: अभेद्यमन्त्र Bhâg. P. 6,7, 24. invincible Burn. — 3) zu verführen, abtrünnig zu machen: वाग्भिः Spr. 199. धनादिभिः AK. 3,4,24,160. Kâm. Nîtis. 12,14. 17,37. अ° 19,32. — 4) was näher unterschieden —, bestimmt wird; n. ein Substantiv: भेद्यगामिन् AK. 1,1,1,63, v. l. 1,2,2,4. °लिङ्ग adj. 3,4,19,134. 25,190. भेदकं भेदेन सह das Adjectiv mit seinem Substantiv P. 2,1,57, Sch. वाच्यमित्युच्यते भेद्यं तल्लिङ्गं भजते तु यः। विशेषणत्वमापन्नो वाच्यलिङ्गः स उच्यते ॥ Sârasvatî Prakrijâ. — Vgl. अ°, दुर्भेद्य, निर्भेद्य, सुख°.

भेद्यक s. उत्पल°.

भेन (1. भ + इन) m. der Fürst der Gestirne: die Sonne; der Mond Çabdârthak. bei Wilson.

भेपुर n. N. pr. eines Grâma Kshitiç. 34,5. 8.

भेय (von 1. भी) adj. n. impers. timendum P. 6,1,83, Sch. अरेर्हि दुर्हृदाद्भेयं भग्नपृष्ठादिवोरगात् MBh. 12,3111.

भेयपाल m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 55. Die Form des Wortes steht nicht sicher.

भेर Uṇâdis. 2,28. m. = भेरी Pauke Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. ÇKDr.

भेरण्ड s. भेरुण्ड.

भेरि (selten) und भेरी f. Pauke Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2, 18. 4, 66. AK. 1,1,7,6. 3,4,1,3. 22,138. H. 293. Halâj. 1,98. Pañkat. 20,7 (भेरि). Bhag. 1,13. MBh. 1,4468. भेरीं सांनाहिकीम् — समाघ्नन्ने महाघोषाम् 7941. संनाहभेरी — समाहता Hariv. 10296. MBh. 2,812. भिन्नभेरीसमस्वन 4,772. R. 2,71,26. दण्डेनाभिहतायाश्च भेर्याः 6, 9, 21. 37, 47. ततः सहस्रं भेरीणां युगपत्समवादयन् 52. Suçr. 2, 276, 9. Varâh. Bṛh. S. 43, 59. Tarkas. 19. भेरीरवैरतिभैरवैः Râga-Tar. 1,368. Schol. zu Kâtj. Çr. 13,3,18. सभेरीक adj. Hariv. 12221. — Vgl. आभेरी (nicht bei Halâj.).

भेरीघ्नत् (भे° + घ्नत्, partic. praes. von हन्) m. Paukenschläger Schol. zu Gaim. 1,17 (भेरीधाङ्गिः st. °घ्नद्भिः gedr.; man streiche hiernach oben घत्).

भेरीभांकार (भेरी + भां° der Laut bhâm) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,a,45. Statt भांकार ist vielleicht कांकार zu lesen.

भेरीस्वनमहास्वना (भे° - स्वन + महा - स्वन) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda (laut tönend wie der Ton einer Pauke) MBh. 9,2644.

भेरुण्ड 1) adj. f. आ schrecklich, Grausen erregend (vgl. भी) H. an. 3,184 (भेरण्ड gedr.). Med. ḍ. 34. fg. Çabdar. im ÇKDr. MBh. 3, 13736. — 2) m. a) Vogel (wohl ein best. Vogel; vgl. भारण्ड, भारुण्ड) H. an. (भेरण्ड gedr.). — b) ein best. Raubthier (Wolf, Schakal oder Hyäne) Lot. de la b. l. 371. — c) eine Form des Çiva Wilson angeblich nach Med. — 3) f. आ a) N. pr. einer Göttin Med. = काली nach ÇKDr. mit folgendem Belege: त्रिकोणनिलया नित्या परमामृतरञ्जिता । महाविश्वेश्वरी श्वेता (sic) भेरुण्डा (adj. schrecklich) कुलसुन्दरी ॥ इति कालीकुलसर्वस्वे श्रीशिवपरशुरामसंवाद आद्यायाः सहस्रनामस्तोत्रम् ॥ — b) N. pr. einer Jakshinî Med. — 4) n. Schwangerschaft Çabdar.

भेरुण्डक (von भेरुण्ड) m. Schakal Vjutp. 116. — Vgl. फेरु.

भेरोत्स (भेर + उत्स?) s. पुष्प°.

भैल Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,28. 1) adj. a) furchtsam (vgl. भी) Trik. 2,8, 58. 3,3,403. H. an. 2, 504. Med. l. 43. Viçva bei Uǵǵval. — b) dumm, einfältig H. an. Med. Viçva. — c) gross von Wuchs Viçva. — d) beweglich, unstät Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. a) Nachen, Boot, Floss Trik. 3,

3,403. H. 879. H. an. Med. Viçva. — b) N. pr. eines Ṛshi Trik. 2,7, 16. 3,3,403. H. an. Med. Viçva. — Vgl. भेट.

भेलक m. n. (nach ÇKDr. Wilson) = भेल Nachen, Boot, Floss Trik. 1,2,12.

भेलु eine best. grosse Zahl Vjutp. 182. Mél. asiat. IV, 639.

भेलूपुरा f. N. pr. einer Vorstadt von Benares Colebr. Misc. Ess. II, 212, N.

भेश (1. भ + ईश) m. der Regent eines Sternbildes, eines Zodiakalbildes Ind. St. 2,278,26.

भेष्, भेषति, °ते sich fürchten (nach Andern sich bewegen) Dhâtup. 21, 19. — Vgl. 1. भी und भ्यस्.

भेषज (von 1. भिषज्) 1) adj. f. ई ved. P. 4,1,30. gesund machend, heilend: क्वास्य ते रुद्र मृळयाकुर्हस्तो यो अस्ति भेषजो जलाषः RV. 2,33,7. आपः 10,137,6. Ait. Br. 8,7. AV. 6,109,3. VS. 16,49. — 2) n. Trik. 3,3,7. Gesundheitsmittel, Heilmittel, Arzenei Naigh. 3,6 (Wasser 1,12). AK. 2,6,2,1. H. 472. Halâj. 2,458. त्वादत्तेभी रुद्र शंतमेभिः शतं हिमा अशीय भेषजेभिः RV. 2,33,2. 4. अप्सु मे भेषजम् 1,23,19. 20. विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम् 6,74,3. 7,46,3. 8,9,15. 20,23. आतुरस्य 61,17. 10,59,9. तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजम् 1,89,4. एवं ह स्थो भिषजा भेषजेभिः 157,6. AV. 5,29,1. 6,21,2. 11,1,9. VS. 3,59. 19,12. हिमस्य 23,9.10. ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो ह्येष यो ऽमेध्यो यो भिषक् TS. 6,4,9,2. TBr. 3,1,2,9. शान्तिर्वै भेषजमापः Çâñkh. Br. 16,7. भेषजेनाभिषज्यन् Çat. Br. 7,2,4,19. सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य भेषजम् 13,3,1,1. ब्रह्मणे भेषजं करोति 5,4. Ait. Br. 3,41. die Heilsprüche des AV. Âçv. Çr. 10,7. Çâñkh. Çr. 16,2,10. भेषजं वा आथर्वणानि Pañkav. Br. 12,9,10. 16,10,9. मनुर्वै यत्किंचावदत्तद्भेषजमासीत् (so) Kâth. 11,5 in Ind. St. 3,463. Kâtj. Çr. 25,13,25. °कृतो ह वा एष यज्ञः Khând. Up. 4,17,8. शीर्षरोग° Pâr. Gṛhj. 3,6. Jâgñ. 2,245. Suçr. 1,7,12. 25,12. °व्रणानि 117,11. 123,7. 136,4. 2,176,5. यस्तेनाशंसते योद्धुं कर्तव्यं तस्य भेषजम् MBh. 4,1542. Varâh. Bṛh. S. 15,17. Spr. 379. यथातुरः पथ्यमरोचमानं निशीथिषुर्भेषजमाददीत 2310. नास्ति भार्यासमं किंचिन्नरस्यार्तस्य भेषजम् 4102 (MBh. 3,2326). भिषजो भेषजं कर्तुं कस्मादिच्छन्ति रोगिणाम्। यदि कालेन पच्यन्ते भेषजैः किं प्रयोजनम्॥ 4664. चिन्तां मे कुरु — व्यसनस्यास्य भेषजम् R. 6,101,20. इदं पवित्रममृतं पीयतां भवभेषजम् Arzenei gegen — Prab. 59,6. सभेषजभोजन Spr. 4227. °कल्प Verz. d. Oxf. H. 307,a,40. °भक्षण 86,b,17. 311,b,26. भेषजानां विधानानि 16. — Vgl. अतिविद्ध°, आस्राव°, आकृत°, किलास°, क्षिप्त°, जलाष°, चित्रभेषजा, विश्वभेषज, सु°, हरित°, हृद्द्योत°, भैषज्य.

भेषजचन्द्र (भे° + च°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 40,74.

भेषजता (von भेषज) f. heilende Wirkung: मनुर्वै यत्किंचिदवदत्तद्भेषजं भेषजतायै Pañkav. Br. 23,16,7 (vgl. Kull. zu M. 1,1 und भेषज Z. 14. fg.). TBr. 1,5,9,7.

भेषजागार (भे° + अगार oder आ°) n. Arzeneikammer, Apotheke Suçr. 1,136,20.

भेषजाङ्ग (भे° + अङ्ग) n. was mit oder nach der Arzenei getrunken wird Çabdar. im ÇKDr.

भेषज्य (von भेषज) adj. Heilkraft enthaltend: तनूः TS. 2,2,2,4.

भैक्ष (von भिक्षा) 1) adj. (भवे und व्याख्याने) gaṇa ऋगयनादि zu P. 4,3,73. von Almosen lebend MBh. 1,7777. — 2) n. a) das Betteln, Bettel: भैक्षे प्रसक्तः M. 6,55. 10,116. Jâgñ. 3,42. 281. Mârk. P. 53,13. Kâm. Nîtis. 2,22. भैक्षे चाभिरुचिः Spr. 2279. वरं वनं वरं भैक्षम् 2726. Verz. d. Oxf. H. 85,a,19. भैक्षं चर् betteln gehen, betteln Gobh. 2,10,38. Kauç. 57. M. 2,48. 49. 182. 6,55. 11,122. Jâgñ. 1,29. MBh. 1,702. R. 2,43,4. Dhûrtas. in LA. 76,4. भैक्षाय गताः Brâhman. 1,2. — b) Erbetteltes, erbettelte Speise, Almosen P. 4,2,38. Vop. 7,19. AK. 2,7,46. H. 1415. Kauç. 10. आचार्याय भैक्षं निवेदयित्वा Pâr. Gṛhj. 2,4. Gobh. 2,10,42. Çâñkh. Gṛhj. 2,6. MBh. 1,702. याचितं भैक्षम् M. 4,5. लब्धेन भैक्षेण 11,123. भैक्षमाहर् 2,183. 6,27. समाहर् 2,51. 5,129. Jâgñ. 1,187. Bhag. 2,5. MBh. 1,7268. 14,1277. भैक्षेण वर्तयेन्नित्यम् M. 2,188. भैक्ष्येण वृत्तिः ebend. MBh. 1,7101. Spr. 270, v. l. 1754. — Bisweilen ist es schwer zu entscheiden, ob das Wort in der Bed. a oder b aufzufassen sei. Hier und da wird fälschlich भैक्ष्य geschrieben.

भैक्षचरण (भैक्ष + च°) n. das Ausgehen auf den Bettel, das Betteln: °चरणं कर् M. 2,187.

भैक्षचर्य (भैक्ष + च°) n. dass. Gobh. 3,1,13. MBh. 3,13312. 12,2325. °चर्या f. dass. Muṇḍ. Up. 1,2,11. M. 2,108. 11,151. Jâgñ. 1,30. MBh. 3,1314. 13,2024. — Hier und da भैक्ष्य° geschrieben.

भैक्षजीविका (भैक्ष + जी°) f. Lebensunterhalt von Almosen Trik. 2,7,28.

भैक्षभुज् (भैक्ष + 4. भुज्) adj. erbettelte Speise essend, von Almosen lebend MBh. 11,178. 255. हविष्यभैक्ष्यभुज् MBh. 14,1261.

1. भैक्षवृत्ति (भैक्ष + वृ°) f. das Leben von Almosen, Bettelstand Ashṭâv. 18,11 (भैक्ष्य°).

2. भैक्षवृत्ति (wie eben) adj. von Almosen lebend Kathâs. 24,206 (भैक्ष्य°).

भैक्षान्न (भैक्ष + अन्न) n. erbettelte Speise Mârk. P. 28,30.

भैक्षाशिन् (भैक्ष + आ°) adj. erbettelte Speise geniessend M. 11,72.

भैक्षाश्य (von भिक्षाशिन्) n. das Leben von Almosen Kâm. Nîtis. 2,29.

भैक्षाहार (भैक्ष + आ°) adj. erbettelte Speise essend M. 11,257.

भैक्षुक (von भिक्षुक) n. eine Menge von Bettlern gaṇa खण्डिकादि zu P. 4,2,45.

भैक्ष्य fehlerhafte Schreibweise für भैक्ष.

भैदिक adj. = भेदं नित्यमर्हति gaṇa छेदादि zu P. 5,1,64.

भैम (von भीम) 1) adj. f. ई zu Bhîma in Beziehung stehend: एकादशी (s. भीमैकादशी) Verz. d. Oxf. H. 154,a,5. f. subst. dass. ÇKDr. As. Res. III, 272. Wilson, Sel. Works I, 203. fgg. 210. Davon nom. abstr. भैमीत्व Matsja-P. im ÇKDr. — 2) m. patron., pl. MBh. 3,10268 (भीमकर्मकर्तारो भीमवंशजा वा Schol.). 7,4069. Hariv. 5243. 7663. °प्रवीर 8814. f. ई Bhîma's Tochter, patron. der Damajantî N. 1,12. 7,13. 12,6.

भैमगव m. patron. von भीमगव oder भीमगु Âçv. Çr. 12,12; vgl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,7.

भैमरथ adj. Bhîmaratha betreffend; f. ई (sc. आख्यायिका) P. 4,3,87, Vârtt., Sch.

भैमसेनि (von भीमसेन) m. patron. des Divodâsa Kâth. 7,8 in Ind. St. 3,460 (°सेनि). 472. MBh. 5,3960. des Ghaṭotkaka 5926. 6,1713. 2418 (भैमि° ed. Calc.). 4222. 7,4060.

भैमसेन्य m. patron. von भीमसेन P. 4,1,114, Vârtt., Sch.

भैमायन m. desgl.: द्वैप्यभैमायनाः P. 6,2,34, Sch.

भैमि (von भीम) m. patron. des Ghaṭotkaka MBh. 7,8101.

1. भैरव (von भीरु) 1) adj. grausig AK. 1,1,2,19. H. 303. an. 3,708.

Med. v. 46. Halâj. 4,20. श्वापद् R. 1,26,14. वपुस् Kathâs. 10,77. स्वरूप Verz. d. Oxf. H. 59,a,1. संग्राम MB. 1,215. Wunde Suçr. 1,83,19. स्वर, निःस्वन, रव, राव, शब्द 2, 388, 5. MBh. 1,1213. 6278. 4,1525. 10, 392 (die ed. Bomb. liest रवान् st. रणे). Hip. 4,20. R. 6,9,21. Varâh. Brh. S. 30,6. भैरवझर्झरशब्द 39,5. f. ई R. 6, 9, 22. आ (in beiden Ausgg.) Hariv. 5599. कुर्वाणां भैरवं महत् Grausiges MBh. 4,1396. अति° 14,2471 (युद्ध). Râga-Tar. 1,368 (भेरीरव). भैरवम् adv.: प्राक्रोशन् MBh. 2, 2690. 2695. नदन् 8,63 (ed. Bomb. भैरवं st. भैरवान्). भैरवमुच्चैर्विरुवन् Varâh. Brh.S. 30,3. सुभैरवम् R. 6,11,36. भैरवाभिरुते युद्धे 70,29. — 2) m. a) eine Form Çiva's Trik. 1,1,44. H. 198. H. an. Med. LA. (II) 87,7. Prab. 59,7. Verz. d. Oxf. H. 69, b, N. 2. 88,a,23. 91,b,6. 101,a,31. b,8. 13. 17. 238, b, 16. 309,b,27. 320, a, 2. Burn. Intr. 551. Wilson, Sel. Works I, 21 u. s. w. भूलोक° Râga-Tar. 1,311. Es werden acht Formen Bhairava's aufgeführt: महा°, संहार°, असिताङ्ग°, रुरु°, काल°, क्रोध°, ताम्रचूड°, चन्द्रचूड (statt der zwei letzten auch कपाल° und रुद्र°) Brahmavaiv. P. in Verz. d. Oxf. H. 25, b, N. 5 und im ÇKDr. oder: असिताङ्ग, रुरु, चण्ड, क्रोध, उन्मत्त, कपालिन् (कुपति Wils.), भीषण und संहार Çaṅkaravigaja in Verz. d. Oxf. H. 250, a, 18. fgg. und Tantrasâra im ÇKDr. oder: विद्याराज, काम°, नाग°, सच्छन्द°, लम्बित°, देव°, उग्र° und विघ्न° Vâmana-P. im ÇKDr. °नामावली Verz. d. B. H. No. 1302. भैरवतन्त्र Verz. d. Oxf. H. 95,a,46. 104,a,11. 108, b, 24. भैरवस्तोत्र (ein Abschnitt des Rudrajâmala) 299,a, No. 729. भैरव = उग्रभैरव Verz. d. Oxf. H. 257, a,2. — b) ein den Bhairava darstellender Mann Wilson, Sel. Works I, 258. — c) ein Çivagaṇâdhipa Kâlikâ-P. 44 im ÇKDr. — d) ein Sohn Çiva's von der Târâvatî, der Gattin Kandraçekhara's, Königs von Karavîrapura, Kâlikâ-P. 49 im ÇKDr. — e) N. pr. eines Nâga MBh. 1, 2158. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18, b, 38. — f) N. pr. eines Mannes Hall 173. Verz. d. Oxf. H. 101,b,13. Autors des Phetkâriṇîtantra 98, b, 35. eines Lehrers der Haṭhavidjâ 233, b, 38. zweier Fürsten 137,b, No. 267. 273,a, No. 648. eines Jägers Hit. 34,18. — g) N. pr. eines Flusses Çabdar. im ÇKDr. — h) Bez. eines Râga (einer musikalischen Weise) H. an. As. Res. III, 73. 77; vgl. भैरवी c. — 3) f. ई a) eine best. Form der Durgâ H. 206. Halâj. 1, 17. Verz. d. Oxf. H. 88,a,23. 93,b,13. fgg. भैरव्या धारणयन्त्रम् 96,b,5. °कवच 94,a,40. °चक्र 92,a, N. 1. °तन्त्र 95, a, 47 (Verz. d. B. H. No. 1335). °प्रयोग 94, b, 24. °मन्त्राः 93,b,12. °यन्त्र 94,b,10. °स्तोत्र 94,a,40. Vgl. त्रिपुर°. — b) ein zwölfjähriges Mädchen, welches bei der Durgâ-Feier diese Göttin vertritt, Annadâkalpa im ÇKDr. u. कुमारी. Wilson, Sel. Works I, 257. fg. — c) Bez. einer Rāgiṇî (vgl. भैरव 2, h.) As. Res. III, 77. Gît. Einl. VIII. भैरवीराग 37,5.

2. भैरव (von 1. भैरव 2, a.) 1) adj. f. ई zu Bhairava in Beziehung stehend: गुटिका, वटिका Verz. d. B. H. No. 963. — 2) n. so v. a. भैरवतन्त्र s. u. 1. भैरव 2, a. भैरवाष्टकम् d. i. सिद्धिभैरव, मायिक°, कङ्काल°, कालाग्नि°, शक्ति°, योगिनी°, महा° und भैरवनाथतन्त्र Verz. d. Oxf. H. 109, a, 20. fgg.

भैरवतर्जक (1. भै° + त°) m. der grausige Droher, Bein. Vishṇu's (eig. Çiva's) Pañkar. 4,3,69.

भैरवत्व n. nom. abstr. von 1. भैरव 2,a. Verz. d. Oxf. H. 39,b, No. 95, Z. 17.

भैरवदीक्षितितिलक (1. भै° - दी° - ति°) m. N. pr. eines Autors Hall 94.

भैरवनाथतन्त्र (1. भै° - नाथ + तन्त्र) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108, b, 34.

भैरवाचार्य (1. भैरव + आ°) m. N. pr. eines Lehrers Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51.

भैरवानन्द (1. भैरव + आ°) m. N. pr. eines Jogin Pañkat. 240,12.

भैरवीय adj. zu Bhairava in Beziehung stehend: तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 95, a, 46.

भैरवेन्द्र (1. भैरव + इन्द्र) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 273, b, 7.

भैरवेश (1. भैरव + ईश) m. der grausige Herr, Beiw. Vishṇu's (eig. Çiva's) Pañkar. 4,3,67.

भैरिक m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa von der Satjabhâmâ VP. 591.

भैषज (von भेषज) 1) m. a) Perdix chinensis Gaṭâdh. im ÇKDr. — b) pl. oxyt., pl. zum patron. भैषज्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111. — 2) n. angeblich = भैषज्य Arzenei ÇKDr. und Wilson.

भैषज्य 1) m. patron. von भिषज् gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. — 2) n. a) heilende Wirkung, heilende Thätigkeit VS. 20, 3. तयोस्त्रेधा भैषज्यं विन्यदधुरग्नौ तृतीयम् (अप्सु, ब्राह्मणे) TS. 6,4,9,2. Çat. Br. 12,8,2,16. 3,2. °यज्ञ Çâñkh. Br. 5,1. Kâtj. Çr. 15,7,34. auf Heilung bezügliche Begehung (im Ritual) Kauç. 25. — b) = भेषज Heilmittel, Arzenei P. 5,4, 23. AK. 2,6,2,1. H. 473. Halâj. 2, 458. Nir. 10, 7. 25. Çat. Br. 12, 7, 1, 12. Suçr. 1, 159, 4. Çârṅg. Saṁh. 1, 2, 1. 2. Verz. d. B. H. No. 973. Spr. 1742. भैषज्यमेतद्दुःखस्य यदेतन्नानुचिन्तयेत् 4676. (स्मरापस्मारः) न गम्यो मन्त्राणां न च भवति °विषयः 1365. °वस्तु Vjutp. 211. — Vgl. बाल°.

भैषज्यगुरुवैदूर्यप्रभा f. Titel einer buddhistischen Schrift Vjutp. 42.

भैषज्यराज (भै° + राज°) m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 2. 136. 162. fg. 238. fg. 242. fg. 248. 275. Lalit. ed. Calc. 202, 7.

भैषज्यसमुद्गत (भै° + स°) m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 2. 275.

भैक्षव m. pl., pl. zum patr. भैक्षव्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

भैक्षव्य m. patron. von भिक्षव gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

भैष्मक (von भीष्मक) m. patron., f. ई patron. der Rukmiṇî Hariv. 7005.

भो s. भोस्.

भोक्तर् (von 3. भुज्) nom. ag. Geniesser, Esser; Empfinder (von Freude oder Schmerz) Maitrjup. 6, 10. Suçr. 1, 236, 14. 241, 7. भोज्यं भोक्ता च Kumâras. 2,15. अह्मन्नं भवान्भोक्ता Spr. 2392. Pañkat. 110,2. कृताग्रायण° nach dargebrachtem Erstlingsopfer geniessend R. 3,22,6. ब्राह्मणो बहुभोक्तास्मि भुञ्जे ऽपरिमितं सदा MBh. 1, 8084. सर्वत्तीरान्न° (सर्वत्तीराणि ed. Calc.) 7,2696. सुरामांस° Verz. d. Oxf. H. 91, b, 6. धर्मलब्धान्न° MBh. 13,6634. पिता पुत्रस्य भोक्ता च पितुः पुत्रस्तथैव 3,13033. निर्दिष्टफलभोक्ता हि राजा धर्मेण योज्यते M. 7,144. पुत्रफल° MBh. 5, 3988. स्वकर्मफल° Mârk. P. 15,46. भोक्ता स (आत्मा) लोकान्तरितः फलानाम् Prab. 27, 4. वसिष्ठकर्तृकयज्ञफलभोक्त्री P. 4, 1, 33, Sch. एकः पापानि कुरुते फलं भुङ्क्ते महाजनः। भोक्तारो विप्रमुच्यन्ते कर्ता दोषेण लिप्यते॥ Spr. 522. अहं (Kṛshṇa spricht) हि सर्वयज्ञानां भोक्ता Bhag. 9,24. यज्ञतपसाम् 5,29. भङ्गुराणां भोगानाम् Râga-Tar. 4, 683. विषयाणाम् Kathop. 3, 4. तद्रूपमनयं (स्त्रियाः) न जाने भोक्तारं कमिह समुपस्थास्यति Spr. 94. धर्मलब्धार्थ° MBh. 13,6628. त्वं हि सर्वस्य कर्ता च दाता भोक्ता जगत्पतिः

Hariv. 14414. सुकलो दातृभोक्तारि *Spender und Geniesser* AK. 3,1,8. भोक्ता राज्यस्य Hariv. 15058. कल्याणपरंपराणाम् Ragh. 2,50. विद्याधरत्वस्य Kathâs. 26,224. ग्रात्मा लोकेः सुखदुःखस्य भोक्ता *empfindet Freuden und Leiden* MBh. 12,5163. यदि कर्तारं भोक्तारं पुरुषं स्तौषि Prab. 108,9. ग्रहं कर्ता ग्रहं भोक्ता Vedântas. (Allah.) No. 86. Schol. zu Kap. 1,17. धीरनादिरतो ऽस्याश्च सिद्धा भोक्तुरनादिता *der sich des Intellects bedient* (die Seele) Nîlak. 35. 36. 137. Kap. 1,143. Sâṁkhjak. 17. Tattvas. 17. Ashṭâv. 1,6. 15,4. Çvetâçv. Up. 1,8. 9. (ब्रह्म) निर्गुणं गुणभोक्तृ च Bhag. 13,14. ग्रप्रियस्य तु पथ्यस्य वक्ता भोक्ता (v. l. für श्रोता) च दुर्लभः so v. a. *Beherziger* Spr. 3283. *Geniesser* so v. a. *Benutzer des Landes, Fürst* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,28,7. so v. a. *Geniesser eines Weibes, Gatte* H. 517. Halâj. 2,342. — Vgl. प्रातर्भोक्तृ.

भोक्तव्य (wie eben) adj. 1) *zu geniessen, zu essen:* एषामन्नं न भोक्तव्यम् Jâǵn. 1,165. तदन्नमपि भोक्तव्यं जीर्यते यदनामयम् Spr. 5168. Hit. 112,4. येषामस्ति च भोक्तव्यं ग्रहणीदोषपीडिताः। न शक्नुवन्ति ते भोक्तुम् *die zu essen haben* Spr. 4898. स्वादु भोक्तव्यमप्राप्य किमीदृङ्गोपभुज्यते Râǵa-Tar. 1,217. भोक्तव्यमद्य युष्माभिः सर्वैरेव गृहे मम *ihr müsst speisen* Kathâs. 50,143. 145. Mârk. P. 29,37. शनैः शनैश्च भोक्तव्यं स्वीयं वित्तमुपार्जितम्। रसायनमिव प्राज्ञैः Spr. 2950. ग्राधिः *zu gebrauchen, zu benutzen* M. 8,144. पुत्रेण च — भोक्तव्या — चिरं सप्तद्वीपवती मही *zu geniessen* so v. a. *zu beherrschen* Mârk. P. 125,55. यथामुख्यान्सात्त्विकान्भोक्तव्य इतरो जनः *zu benutzen, auszubeuten* MBh. 12,3311. तस्माद्भोजयितव्यश्च भोक्तव्यश्च परो जनः: 3946. — 2) = भोजनीय, भोजयितव्य *zu speisen:* श्राद्धकाले तु यत्नेन भोक्तव्याः (ब्राह्मणाः) MBh. 3,13365. Hariv. 15629.

भोक्तृत्व n. nom. abstr. von भोक्तृ Maitrjup. 6,10. सुखदुःखानाम् Bhag. 13,20. Bhâg. P. 3,26,8. Schol. zu Kap. 1,143.

1. भोग (von 1. भुज्) m. gaṇa उञ्छादि zu P. 6,1,160 (?). 1) *Windung, Ring* (einer Schlange); = ग्रहेः कायः (शरीरम्) AK. 3,4,2,24. Trik. 3,3,63. H. 1315. an. 2,41. Med. g. 14. Halâj. 3,20. ṚV. 5,29,6. (कृत्तग्नः) ग्रहिरिव भोगैः पर्येति बाहुम् 6,75,14. AV. 11,9,5. तं वृत्रो षोडशिभिर्भोगैरसिनात् TS. 2,1,4,5. 6. 5,4,5,4. Kâṭh. 13,4. 21,8. भुजगेन्द्रभोगप्रलम्बबाहुम् MBh. 1,7212. नागभोगनिकाशैश्च बाहुभिः 4,1049. 7,6100. सर्पभोगेन वेष्टितम् 3,12450. Ragh. 11,59. नागभोगेन महता परिरभ्य महीमिमाम् MBh. 3,13558. 4,191. प्रवेशितश्च तैः सर्पैः स कृष्णो भोगबन्धनम् Hariv. 3664. 10200. Varâh. Bṛh. S. 11,62. Prab. 1,7. सुषाप भगवान्विष्णुरप्सु योगत एव सः। नागस्य भोगे महति शेषस्य MBh. 3,13557. Verz. d. Oxf. H. 254,*b*,7. Ragh. 10,7. Kâvjâd. 2,346. भोगीशभोगशयन LA. (II) 91,20. महा° adj. MBh. 1,1203. दीप्त° adj. R. 6,86,32. Insbes. *die sogenannte Haube einer Schlange* AK. Trik. H. H. an. Med. गतभीर्भोगिनाननं भोगं भोगीव दर्शयेत् Kâm. Nîtis. 13,17. कृष्णसर्पः प्रसारितभोगस्तिष्ठति Pańkat. 53,6. ed. orn. 43,20. भोगिभोगावसक्तेन मणिरत्नेन (भोग = शरीर Schol.) Hariv. 2496. नागा भोगोरुकंधराः Bhâg. P. 3,20,48. Nach Çabdar. im ÇKDr. auch *Schlange* und *Körper;* vgl. 1. भोगवत्. — 2) *eine best. Aufstellung der Truppen* Kâm. Nîtis. 19,41. 48. 54.

2. भोग (von 3. भुज्) m. 1) *Genuss, Nutzung, Besitz; Gebrauch, Verbrauch, Verwendung; Nutzen, Vortheil:* हिरण्ययमुत भोगं ससान ṚV. 3,34,9. यदा ते मर्तो ग्रनु भोगमानट् 1,163,7. AV. 12,1,60. कस्मै चिद्भोगाय *zu irgend einem Zweck* 4,7. 19,44,10. नाहं विन्दामि कितवस्य भोगम् *ich weiss nicht, wozu ein Spieler nütze ist,* ṚV. 10,34,3. पुनः प्राणमिह नो धेहि भोगम् so v. a. प्राणस्य भोगम् 59,6. यावन्तः पृथिव्यां भोगाः *wie vielfachen Nutzen die Erde gewährt* Ait. Br. 7,13. तस्माडु ह स्त्रियो भोगमेव ह्वयन्ते *deshalb wendet man den Frauen Vortheile (Gaben u. s. w.) zu* TBr. 2,3,10,3. TS. 2,1,1,2. 4,12,6. 6,5,6,2. ग्राप एतावन्ति भोगे भुज्यमाने न क्षीयन्ते *obwohl sie so vielfache Verwendung finden* Çat. Br. 3,9,3,27. 5,1,5,28. 11,5,3,6. ये वाचि भोगाः 14,4,1,3. ग्रल्पीयो भोगात् *weniger als er braucht* Lâṭj. 2,8,25. भोगं चर्मणा कुर्वीत *er verwende das Fell* Âçv. Gṛhj. 4,8,26. Nir. 8,5. — न शय्यासनभोगेषु रतिं विन्दति *beim Liegen, Sitzen und Essen* N. 2,4. Wilson, Sel. Works I, 127. राज° *Königsmahl* ebend. न मूलफलभोगेषु स्पृहामप्यकरोत्तदा *Genuss von Wurzeln und Früchten* MBh. 12,4277. H. 72. मद्य° Mârk. P. 19,4. दानं भोगो नाशस्तिस्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य Spr. 1134. 1139, v. l. Pańkat. 135,11. 14. काम° *Liebesgenuss* Kathâs. 29,53. Brahma-P. in LA. 58,18. भव° Spr. 937. ग्राधेः *Benutzung eines verpfändeten Gegenstandes* M. 8,149. 150. Jâǵn. 2,59. 157. भोगस्त्रैपौरुषः *eine durch drei Generationen fortlaufende Benutzung* Vjâsa in Vjavahârat. ÇKDr. राज्य° MBh. 1,2248. Ragh. 8,2. चक्रे शूरमठं धीमान्स भोगाय तपस्विनाम् *zur Benutzung für* Râǵa-Tar. 5,38. स्त्रीणां भोगे च मैथुने *der fleischliche Genuss von Weibern* M. 8,100. स्त्री° Mârk. P. 19,4. Spr. 3401. Kathâs. 21,26. वृथाभोगा भवन्तु ताः MBh. 1,4203. भुजंग° *der fleischliche Genuss eines Buhlen* Kâvjâd. 2,346. Ind. St. 8,370,8. भोग so v. a. राज्यभोग *Regierung:* तावत्सुखं भूपतिर्भोगजं प्राप्यते नृप। ग्रभिषेकजलं यावन्न मूर्ध्नि विनिपात्यते ॥ Mârk. P. 130,27. *Empfindung* (von Freude oder Leid) Nîlak. 39. 59. 62. Kap. 1,17. 105. Jogas. 2,13. 18. यदृच्छयागतो भोगो न दुःखाय न तुष्टये Ashṭâv. 3,14. 16,2. 17,4. कर्मभोगात्प्रमुच्यते *die Activität und die daraus hervorgehende Empfindung von Freude oder Schmerz* Pańkar. 1,9,23. कर्मभोगक्षये सति 4,24. पूर्वदुष्कृत° *die schmerzvolle Empfindung nach —, die Strafe für* Kathâs. 30,93. *Genuss* so v. a. *Freude, Lust:* तस्य (दण्डस्य) सर्वाणि भूतानि स्थावराणि चराणि च। भयाद्भोगाय कल्पन्ते *werden des Genusses theilhaftig* M. 7,15. 22. 23. तेषाम् — कर्म भोगाय न कल्पते *verschafft ihnen keinen Genuss* Pańkar. 1,13,23. भोगस्य भाजनं राजा Spr. 2069. भोगः परोपतापेन पुंसां दुःखाय न स्थिरः *der Genuss auf Kosten Anderer* 2068. दिव्यं भोगमवाप्य Vid. 153. 161. 308. Spr. 1092. किं भोगैर्जीवितेन वा Bhag. 1,32. MBh. 8,4915. 13,307. सर्वभोगैः परित्यक्तं ग्रामम् R. 2,104,10. भुञ्जीय भोगान्रुधिरप्रदिग्धान् Bhag. 2,5. ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते 5,22. भुङ्क्ष्व भोगान् Kathâs. 4,132. Mârk. P. 61,64. Çuk. in LA. (II) 36,1. विपुला भोगाः Spr. 4704. ग्रनुत्तमाः प्रभाः MBh. 4,404. इष्टाः Bhag. 3,12. ad Megh. 113. पुष्कलाः Ashṭâv. 18,2. विविधाः Pańkat. 130,21. ग्रसारविरसाः Kathâs. 36,105. 44,96. भोगेष्वनुत्सेकिनी (v. l. für भाग्येषु) Çâk. 93. Bhâg. P. 7,13,17. भोगा न भुक्ता वयं भुक्ताः Spr. 2070. भङ्गुरवृत्तयः 2071. मेघवितानमध्यविलसत्सौदामिनीचञ्चलाः 2072. तुङ्गतरंगभङ्गचपलाः 2073. ग्रभ्रच्छायासदृशाः Pańkat. 33,13. °भुज् Mârk. P. 23,115. भोगेच्छा नोपभोगेन भोगिनां जातु शाम्यति Spr. 4678. न बुध्यन्ते धनभोगान्न सौख्यम् 2645. पर्याप्त° adj. M. 3,40. विविधाहारपानगेयादिभोगभुज् Kathâs. 44,81. मद्यपानं तथा कार्यं समये भोगमोक्षदम् Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,20. भोगमोक्षप्रदा भैरवी 93,*b*,16. Ashṭâv.

17,5. *Gegenstand des Genusses:* संपश्येमं भोगचयं महान्तम् MBH. 5,743. महार्हैश्चोपसितै भोगैर्युयोजैनं प्रसादयन् R. 1,9,68. *Einkünfte, Ertrag von Ländereien* u. s. w.: विप्रेभ्यो दद्याद्भोगान्धनानि च (राजा) M. 7,79. भोगानश्रीत दत्त च MBH. 2,2669. °दान 13,2086. लालयेः स्वजनान्भोगै रतैश्च स्वयमर्दितैः HARIV. 9063. भोगान्विताः VARÂH. BṚH. S. 15,19. 11,62. °भागिन् RÂǴA-TAR. 4,678. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539, 18. 543, 16. 7, 27, 19. 28, 4. भोगप्राप्तं (भोगहेतुककोषसंबद्धं Schol.) मित्रम् KÂM. NÎTIS. 8,72. neutr.: फलानि च सुपक्वानि भुङ्क्ष्व भोगानि (भोग्यानि?) सांप्रतम् PAŃKAR. 1,6,37. In der Stelle को दैवलिखितं भोगं लङ्घयेत् KATHÂS. 40,31 ist wohl भाग्यं zu lesen. Die indischen Lexigographen geben dem Worte भोग folgende Bedd.: अभ्यवहार *das Essen, Geniessen* TRIK. 3,3,63. H. an. 2,41. MED. g. 14 (व्यवहार, ÇKDR. aber अभ्यवहार); सुख *Freude, Lust* AK. 3,4,2,24. TRIK. H. an. MED.; धन *Geld, Besitz* TRIK. H. an. MED.; निर्वेश, स्त्र्यादिभृति, निर्वेशः पण्ययोषिताम्, वेश्याभृति *Hurenlohn* AK. 3,4,2,24. 28,217. TRIK. H. 363. H. an. MED.; पालन *das Schützen (Regieren)* TRIK. H. an. MED. राज्य *Herrschaft* H. an. — 2) in der Astr. *das Durchlaufen* (eines Gestirns): रविरविसुतभोगमागतम् VARÂH. BṚH. S. 15,31. — 3) *der auf jedes* Nakshatra *fallende Theil der Ekliptik* d. i. 13° 20′ oder 800′ SÛRJAS. 2,64—66. 69. 8, 1. 5. 11,20. = मान ÇABDAR. im ÇKDR. — 4) N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,13. — Vgl. काम°, निर्भोग, पुनर्भोग, भुक्त°, महा°.

भोगक (von भोग) m. N. pr. eines Mannes gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104.

भोगकर (2. भोग + 1. कर) adj. f. ई *Genuss schaffend:* विद्या Spr. 2797.

भोगगुच्छ (2. भोग + गुच्छ?) n. *Hurenlohn* WILSON.

भोगगृह (2. भोग + गृह) n. *das Gemach der Lust, Frauengemach, Harem* TRIK. 2,2,8. — Vgl. भोगसद्मन्, भोगस्थान, भोगावास.

भोगग्राम (2. भोग + ग्राम) m. N. pr. eines *Dorfes* SCHIEFNER, Lebensb. 291 (61).

भोगत्व n. nom. abstr. von 1. भोग 1. KÂM. NÎTIS. 19,43.

भोगदा (2. भोग + दा f. von 1. द) f. N. pr. der Göttin des Piṅgala-Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,43.

भोगदेव (2. भोग + देव) m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 8,531.

भोगदेह (2. भोग + देह) m. *der feine Körper, den ein Verstorbener annimmt und mit dem er, je nach seinen Werken im vergangenen Leben, Freuden oder Leiden empfindet:* कृते सपिण्डीकरणे नरः संवत्सरात्परम्। प्रेतदेहं परित्यज्य भोगदेहं प्रपद्यते ॥ ÇRÂDDHAT. im ÇKDR.

भोगनाथ (2. भोग + नाथ) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,14.

भोगपति (2. भोग + प°) m. *Gouverneur einer Stadt* oder *Provinz* (*Herr der Einkünfte*) HIT. 39,18.

भोगपाल (2. भोग + पाल) m. *Pferdeknecht* ÇABDAM. im ÇKDR. — Vgl. भोगिक.

भोगपिशाचिका (2. भोग + पि°) f. *Hunger* HÂR. 141.

भोगप्रस्थ (2. भोग + प्रस्थ) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft VARÂH. BṚH. S. 14,25. MÂRK. P. 58,42.

भोगभट्ट (2. भोग + भट्ट) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,46.

भोगभूमि (2. भोग + भू°) f. *ein Land des Genusses* (der früheren Werke), — *der Vergeltung* (Gegens. कर्मभूमि) VP. bei MUIR, ST. I, 188, N. 9.

भोगभृतक (2. भोग + भृ°) m. *ein Diener, der für die blosse Kost dient,* WILSON.

भोगलाभ (भोग + लाभ) m. *Wohlhabenheit* LÂTJ. 8, 6, 1. *der Gewinn, den man aus der Benutzung eines verpfändeten Gegenstandes zieht,* WILS.

1. भोगवत् (von 1. भोग) 1) adj. *mit Windungen —, Ringen versehen:* पन्नग R. 5,7,47. महा° *mit einer grossen Haube versehen* BHÂG. P. 5,24, 29. — 2) m. *a)* *Schlange* TRIK. 3,3,174. MED. t. 216. f. भोगवती *ein weiblicher Schlangendämon* MBH. 1,6553. — *b)* N. pr. eines Berges MBH. 2,1086. — 3) f. भोगवती N. pr. gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4,1,73. *a)* eine der Mütter im Gefolge des Skanda MBH. 9, 2626. — *b)* *die Stadt der Schlangendämonen in der Unterwelt* AK. 3,4,14, 72. TRIK. 1, 2, 7. H. an. 4,124. MED. MBH. 1, 7575. 3, 2195. वासुकिपालिता 5, 3617. HARIV. 12846. 14371. R. 1,5,20 (18 GORR.). 2,100,20. 3, 36, 13. 4,41, 52. 6,4,37. 16,30. BHÂG. P. 1,11,12. Vgl. भोगावती. — *c)* *der Fluss der Schlangendämonen* TRIK. H. an. MED. N. pr. eines heiligen Flusses MBH. 3, 493. des Vâsuki 8219. 8228. 5, 7354. — Aus den zwei letzten Bedd. hat man wahrscheinlich für 1. भोग die Bed. *Schlange* gefolgert; aber sowohl dort wie bei भोगवत् als N. eines Berges hat man so zu sagen ein verschlucktes zweites Suffix वत् anzunehmen.

2. भोगवत् (von 2. भोग) 1) adj. *Genüsse habend, mit Allem, was Genuss verschafft, versehen, ein genussreiches Leben führend* MBH. 2, 2671. 4,114. 5, 806. 904. 13,3224. 5323. HARIV. 2836. BHÂG. P. 7,13, 16. देहेन वै भोगवता शयानः so v. a. *in behaglicher Lage sich befindend* 3,20, 47. भोग आभोगो विस्तारः पादादिप्रसरणं तद्वता देहेन Schol. — 2) m. *a)* = नाट्य *Tanz, Mimik (genussreich)* TRIK. 3,4,174. Die Bed. *Gesang,* welche ÇKDR. und WILSON nach ders. Aut. geben, beruht auf einem Druckfehler (गान st. नाट्य). — *b)* N. pr. der Wohnung der Satjabhâmâ HARIV. 8978 (भोगवन्निति! die neuere Ausg.). — 3) भोगवती f. N. pr. einer Stadt VET. in LA. (II) 15, 16.

भोगवर्धन (2. भोग + व°) N. pr. eines Landes und (m. pl.) seiner Bewohner VARÂH. BṚH. S. 16,12. MÂRK. P. 57,48. Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,43.

भोगवर्मन् (2. भोग + व°) m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 5,64. fgg.

भोगवस्तु (2. भोग + वस्तु) n. *ein Gegenstand des Genusses* PAŃKAR. 1,14,71.

भोगसद्मन् (2. भोग + स°) n. *die Wohnung der Lust, Frauengemach, Harem* ÇABDAR. im ÇKDR.

भोगसेन (2. भोग + सेना) m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 8,182 u. s. w.

भोगस्थान (2. भोग + स्थान) n. *der Sitz des Genusses:* 1) *der Körper.* — 2) *Harem* WILSON.

भोगस्वामिन् (2. भोग + स्वा°) m. N. pr. eines Mannes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539, 9.

भोगायतन (2. भोग + आ°) n. *die Stätte des Genusses, — der Empfindung* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 93.

भोगार्ह (2. भोग + अर्ह) n. *Geld, Besitz (zum Genuss sich eignend)* WILSON. भोगार्ह्य n. *Getreide* RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. भोग्य.

भोगावती f. = भोगवती *b* (s. u. 1. भोगवत्) H. 1307. भोगावली ÇKDR. nach ders. Aut.

भोगावली (2. भोग + आ°) f. *das Lobgedicht eines Lobredners von Profession* TRIK. 2,8,56. H. 795. HÂR. 129. GAṬÂDH. im ÇKDR. सर्वेतो

देवशब्दादिरेषा भोगावली मता Pratâpar. 19,*b*,4. Vgl. u. भोगावती.

भोगावास (2. भोग + आ°) m. *die Wohnung der Lust, Frauengemach, Harem* Hâr. 140. — Vgl. भोगगृह u. s. w.

भोगिक m. = भोगपाल *Pferdeknecht* Çabdam. im ÇKDr.

भोगिकान्त (भोगिन् *Schlange* + कान्त) m. *Wind, Luft* Trik. 1,1,76.

भोगिगन्धिका (von भोगिन् *Schlange* + गन्ध) f. *eine der Pflanzen des Ichneumon* (लघुमुंगुसवेल) Nigh. Pr.

1. भोगिन् (von भोग) 1) adj. *mit Windungen versehen, geringelt:* नाग R. 5,93,12. Spr. 2074. अहि und चतुस् 342. महा° *mit einer grossen Haube versehen,* von Schlangen Bhâg. P. 5, 24, 31. Statt पर्यङ्कभोगिनम् (शेषम्) MBh. 3,15815 liest die ed. Bomb. besser °भाजनम् *die Stelle vertretend.* — 2) m. *Schlange* AK. 1,2,1, 9. H. 1303. an. 2, 277. Med. n. 102. Halâj. 3, 18. MBh. 3,14309. 4,1322. 7,632. 6100. 13,4717. Hariv. 2496. 9990. R. 5,9,56. Ragh. 2,32. 4,48. 10, 7. 11, 59. Kumâras. 5,78. Rt. 1, 16. Kâm. Nîtis. 13,17. Varâh. Brh. S. 11, 62. Spr. 2012. 2053. Kathâs. 22,243. Prab. 1, 7. Sâh. D. 18,21. भोगिनी R. 5, 47, 23. Trik. 1, 2, 7. Vgl. कुष्ठ°.

2. भोगिन् (von 3. भुज् oder 2. भोग) 1) adj. *geniessend, essend:* तत्फल° Mârk. P. 60,13. मिष्ट° 137,5. भोगी परिजनैः सह *mit seiner Umgebung die Genüsse theilend* Spr. 4327. *reich an Genüssen, den Genüssen fröhnend, ein genussreiches Leben führend, wohlhabend* Jâgñ. 3,218. दानेन भोगी भवति MBh. 13,7609. Bhag. 16,14. °भोगिन् MBh. 5,3591. Spr. 2053. 2074. 4678. Varâh. Brh. S. 11,62. Pañkar. 4,8,47. ते मरिष्यन्त्यहं भोगी जीविष्यामि Mârk. P. 110,17. यस्मिन्कृषीवला राष्ट्रे प्रायशो नातिभोगिनः 34,116. श्वा यदि क्रियते भोगी *wenn ein Hund auf gute Kost gesetzt wird* Spr. 2458. — *b*) = वैयावृत्तिकर् H. an. 2, 277. fg. *a person who accumulates money for a particular expenditure* Wilson. — 2) m. *a*) *König, Fürst.* — *b*) *Dorfältester* H. an. Med. n. 102. — *c*) *Barbier* H. an. Viçva im ÇKDr. — 3) f. भोगिनी *eine nicht geweihte Gemahlin eines Fürsten* AK. 1,1,1, 13, v. l. 2,6,1,5. H. 520. Med.

भोगिभुज् (1. भोगिन् *Schlange* + 4. भुज्) m. *Ichneumon* Ratnâk. in Nigh. Pr.

भोगीन (von 2. भोग) am Ende eines comp. P. 5,1,9 nebst Vârtt. — Vgl. पितृभोगीण, मातृभोगीण.

भोगीन्द्र (1. भोगिन् + इन्द्र) m. *Schlangenfürst,* Bein. Ananta's Çabdar. im ÇKDr. Patañgali's Verz. d. Oxf. H. 188,*a*, 6 = Verz. d. B. H. No. 802.

भोगीश (1. भोगिन् + ईश) m. *Schlangenfürst,* Bein. Ananta's oder Çesha's Çabdar. im ÇKDr. LA. (II) 91,20. Verz. d. Oxf. H. 254, *b*, 7.

भोगेश्वरतीर्थ (भोग - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,18. Vielleicht fehlerhaft für भोगीश्वर°.

भोग्य (von 3. भुज्) 1) adj. *a*) *zu geniessen, zu benutzen, was genossen —, benutzt wird* (aber niemals von Speisen; vgl. भोज्य) P. 7,3,69, Sch. चतुष्पाद्भूत्वा भोग्यः सर्वमादत्त भोजनम् *nutzbar* AV. 10, 8, 21. भोग्यो भवद्यो अन्नमदद्. 22. भोक्तृभोग्यार्थयुक्ता Çvetâçv. Up. 1, 9. Vedântas. (Allah.) No. 93. भोग्या प्रकृतिः । भोक्ता पुरुषः Schol. zu Kap. 1,144. Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 253. भोग्यैर्भूमिगुणैर्युतः (देशः) MBh. 1, 2341. विमानानि — कामभोग्यानि 5,3834. नाहमन्नं भोग्यं (= फलं Schol.) पश्यामि *Brauchbares* Khând. Up. 8,9,1. भोग्ये (= वस्त्रादौ Schol.) भोज्ये MBh. 12, 9500. आश्रमे सर्वभोग्ये Çâk. 47. पुत्रभोग्यया श्रिया Ragh. 8, 14. Kâm. Nîtis. 5, 57. Pañkat. 26, 5. 137,20. तद्वद्भोग्यमिदं जगत् Kâm. Nîtis. 5,81. भू Vop. 26, 10. शरीरारोग्यभोग्येषु सुखदानधनेषु Mârk. P. 51, 60. °वस्तु Med. sh. 31. कम्बल P. 7,3, 69, Sch. अ° (स्निक्) Megh. 111. एको हि जायते भोग्यो नारीणां शाटको यथा Spr. 2581. Ragh. 18, 18. सदैवापद्गतो राजा भोग्यो भवति मन्त्रिणाम् *kann ausgebeutet werden* Spr. 3145. श्वपाकभोग्यः श्वेव Râga-Tar. 5, 412. गोप्यो भोग्यस्तथैव च (आधिः) Nârada in Mit. ÇKDr. आधिः फलभोग्यः Jâgñ. 2, 58. न च पापिप्रकृत्यादते ऽपि भोग्यं यौवनम् Daçak. in Benf. Chr. 191,1. इच्छाभोग्या वेशयोषितः Hariv. 8309. वेश्येव बलवद्भोग्या राजश्रीरतिचञ्चला Kathâs. 21,56. नार्यो नीचभोग्याः Râga-Tar. 6,317. अभोग्या (= योनिदूषिता Schol.) MBh. 13, 4529. अवश्यभोग्यानां (so ist zu lesen) दुःखानाम् *zu leiden, zu ertragen* Spr. 3546. वर्षभोग्येन शापेन Megh. 1. भुक्तभोग्या *wenn das Brauchbare benutzt worden ist* Çvetâçv. Up. 4, 5 (v. l. °भोगा ; vgl. Ind. St. 1, 428, N.). Bisweilen fehlerhaft für भोज्य, z. B. MBh. 13, 2772. fg. 14, 1852; die Bomb. Ausg. hat hier die richtige Lesart. — *b*) in der Astr. *zu durchlaufen* Sûrjas. 3, 45. fg. 49. — 2) f. आ *Hure.* — 3) n. *a*) *Geld, Besitz.* — *b*) *Getreide* Râgan. im ÇKDr.

भोग्यता (von भोग्य) f. *das Gebrauchtwerden, Brauchbarkeit, Ausbeutbarkeit:* क्षिप्र एव संभवति क्षिप्रे भोग्यतामभ्युते Çâñkh. Br. 1,1. दुष्टो ऽपि भोग्यतामेति परिवारगुणैर्नृपः *kann Nutzen schaffen* Spr. 1208. मन्त्रिणां भोग्यतामेति दीर्घकार्याकुलो नृपः *wird ausgebeutet* Kâm. Nîtis. 11,61.

भोग्यत्व (wie eben) n. *das Gebrauchtwerden, das Ausgebeutetwerden:* कंसस्य बलभोग्यत्वान्नाभिगुप्ता (पुरी) पुरा जनैः *weil sie dem Heer des K. als Beute diente* Hariv. 5264.

भोज् (von 3. भुज्) s. अभोग्घन्.

भोज (wie eben) 1) adj. *mittheilsam, freigebig:* Indra RV. 2, 14, 10. 17,8. 10,42, 3. 3,53, 7. यात्रो कविभ्र्मत्तं तरणिं भोजमच्छ 4,45,7. 51, 3. 5, 53,16. 7,18,21. 8,3,24. 25,21. सूरि 59,13. 10,107,8. fgg. स इद्भोजो यो गृहवे ददाति 117,3. भोजेषु यज्वस्वस्मार्कमुदितं कृधि 151, 3. 2. — 2) m. *a*) ein Königstitel Ait. Br. 8,12. 14. 17. daneben भोजपितर् (= भोगपालक Sâj.) ebend. — *b*) pl. N. pr. eines Volksstammes: द्रुह्योः सुतास्तु वै भोजाः MBh. 1, 3533. यथातैस्तेव भोजानां विस्तरो गुणतो महान् 2, 570. 589. 4, 2360. 6, 348 (VP. 186). 8, 3650. Hariv. 1895. 8816. 12838. R. 4, 41,15. Bhâg. P. 1, 11, 12. VP. 418, N. 20. Verz. d. Oxf. H. 33, *a*, 28. 41. Nachkommen des Mahâbhoga VP. 424. Bhâg. P. 9,24,11. भोजाधिपति (Rukmin) Hariv. 5016. 5496. भोजाधिराज Râga-Tar. 5, 151. °कुलप्रदीप Ragh. 7, 26. °कन्या 32. LIA. I, 611. fg. — *c*) *ein Fürst der* Bhoga MBh. 1,6986. भोजराजन्यस्य (°राजन्य ed. Bomb.) वर्धनः 5,4297. ein Sohn Vasudeva's und der Çântidevâ Hariv. 1956. 4238. 8037. 8078. ईश्वरः क्रथकैशिकानाम् Ragh. 5, 39. 7,18 ed. Calc. यथा दाण्डक्यो (दाण्डक्यो v. l.) नाम भोजः कामाद्ब्राह्मणकन्यकामभिमन्यमानः सबन्धुराष्ट्रो विननाश Verz. d. Oxf. H. 216, *b*, 13. fg.; vgl. Spr. 4160 nebst der Anm. S. 398. Fürst von Dhârâ Verz. d. Oxf. H. 142,*b*,43. 232, *a*, 21. 327, *b*, N. 328, *a*, 10. Daçak. 180,9. Sâh. D. 255, 6. मालवाधिपति Râga-Tar. 7, 190. 259. ein Sohn Uggendra's und Gründer von Bhogapurî Verz. d. Oxf. H. 148, *a*,6. Lexicograph 182, *b*, 42. 352, *a*, 19. H. 460, Sch. Arzt Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,33. 314,*b*,4 v. u. 317, *b*, N. 2. 358,*a*, 1. Verz. d. B. H. No. 947. °स्मृति Ind. St. 1, 467. Sohn Kalaçadeva's Râga-Tar. 8, 210. fgg. —

8, 2679 u. s. w. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 7. fgg. 49. fg. Weber, Ind. Lit. 189. fg. LIA. III, 827. 845. fgg. 1169. Journ. of the As. S. of Beng. 1863, S. 91. fgg. — *d*) = भोजकट Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. आ *eine Prinzessin der* Bhoǵa MBh. 7, 338. Hariv. 9139 (v. l. भोज्या). Gattin Vîravrata's und Mutter von Manthu und Pramanthu Bhâg. P. 5, 15, 13; die richtige Form ist भोज्या. — Vgl. कुन्ति°, महा°, वृद्ध°, सु°, °देव, °नृपति, °पति, °राज, भौजि, भौज्य.

1. भोजँक nom. ag. 1) (von 3. भुज्) *essend:* ओदनस्य P. 2, 2, 17, Sch. *im Begriff stehend zu essen:* भोजको व्रजति *er geht um seine Mahlzeit zu halten* P. 3, 3, 10, Sch. — 2) (vom caus. von 3. भुज्) *speisend* (trans.): शूद्रप्रव्रजितानाम् Jâǵń. 2, 235. viell. *ein Aufwärter beim Essen* Kâm. Nîtis. 12, 45.

2. भोजक m. *ein Priester der Sonne, der aus einer ehelichen Verbindung der* Maga *mit Frauen aus dem* Bhoǵa-*Geschlecht herstammen soll*, Verz. d. Oxf. H. 31—33.

भोजकट (भोज + कट) n. N. pr. einer von Rukmin gegründeten *Stadt* MBh. 2, 1115. 1166. 5, 5364. fg. VP. 574. °देश Saṁsk. K. 7, *b*, 11. LIA. I, 612. — Vgl. भोजकट.

भोजकटीँय adj. von भोजकट; pl. *die Bewohner dieser Stadt* P. 4, 1, 75, Sch.

भोजदुहितृ (भोज + दु°) f. *eine Tochter* Bhoǵa's, *eine Prinzessin der* Bhoǵa P. 6, 3, 70, Vârtt. 10. — Vgl. भोजपुत्री.

भोजदेव (भोज + देव) m. *König* Bhoǵa, Beherrscher von Dhârâ am Anfange des 11ten Jahrh. n. Chr., angeblicher Verfasser verschiedener Werke, Reinaud, Mém. sur l'Inde 261. 282. Gît. 12, 30. Verz. d. Oxf. H. 101, *a*, 35. 124, *a*, 46. 208, *a*, No. 489. 229, *a*, No. 561. 283, *a*, 31. 292, *a*, 48. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 25, Çl. 5. Kull. zu M. 8, 184. °शब्दानुशासन n. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 92. Bhoǵadeva mit dem Bein. Vupja Râǵa-Tar. 7, 1538 u. s. w.

भौजन (von 3. भुज् simpl. und caus.) 1) adj. *speisend, zu essen gebend* Çiva MBh. 13, 1227. — 2) m. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5, 20, 21. — 3) n. *a*) *das Geniessen, Gebrauchen:* पत्नीमिन्द्रो अदंधाद्भोजनाय Ṛv. 3, 30, 14. तत्सवितुर्वृणीमहे वयं देवस्य भोजनम् 5, 82, 1. — *b*) *das Geniessen, Essen, Mahlzeit; Speise* AK. 2, 9, 55. Trik. 2, 9, 17. H. 424. Halâj. 2, 170. अजीजन ओषधीर्भोजनाय कम् Ṛv. 5, 83, 10. Kâtj. Çr. 8, 1, 6. °भक्षणी 4, 25. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 75. भोज्यं भोजनशक्तिश्च Spr. 2077. रात्रौ भोजनं न कुर्यात् Pâr. Gṛhj. 2, 8. तत्र गत्वा भोजनं कर्तव्यम् Vet. in LA. (II) 7, 4. 14, 6. भोजनायाकारितः Z. d. d. m. G. 14, 569, 13. भोजनाय माम्। नृपान्तिकं नीतवन्तौ Kathâs. 33, 58. समाजग्मुर्भोजनाय महासभाम् 45, 227. निष्पन्नभोजने ऽस्मिन्नभुक्त सा Râǵa-Tar. 6, 262. तावद्ब्राह्मण्या भोजनं निष्पादितम् Vet. in LA. (II) 14, 7. भोजनं प्रार्थितम् 5. भोजनं विधाय 24, 6. भिन्नभाण्डेषु M. 10, 52. भोजनावशिष्टान्न Hit. 27, 12. अजीर्णे भोजनं विषम् Spr. 1173. वृथा तृप्तस्य भोजनम् 2890. भोजनं च पराधीनम् 1743. तुष्यन्ति भोजने विप्राः 4133. त्रैलोक्ये भोजनं श्रेष्ठम् 4148. कैरजीर्णभयाद्भ्रातर्भोजनं परिहीयते 1257. भोजनं परित्यज्य Pańkat. 245, 23. त्यक्त्वा 25. स पात्रेसमितो ऽन्यत्र भोजनान्मिलितो न यः Trik. 3, 1, 28. मयानुगत° M. 11, 70. भोजनार्थम् *des Essens wegen* 3, 109. 243. 7, 224. H. 856. त्रिरात्रं स्याद्भोजनम् M. 11, 166. 203. 215. सभेषज° *eine mit Arzeneien versehene Mahlzeit* d. i. *das Einnehmen von Arzeneien bei der Mahlzeit* Spr. 4227. हविषाम् Kauç. 52. 58. भुक्तभोगस्य R. 2, 104, 10. मुन्यन्नानां च भोजनैः M. 5, 54. कथमात्मसुतान्हित्वा त्रायसे ऽन्यसुतान्विभो। अकार्यमिव पश्यामः स्वमांसमिव (श्वमांसमिव ed. Bomb.) भोजने ॥ *als wenn man sein eigenes Fleisch ässe* R. 1, 62, 14. अंसल° Kâtj. Çr. 7, 2, 25. मांस° 25, 4, 27. नव° Âçv. Çr. 2, 9. Lâṭj. 3, 3, 11. उच्छिष्ट° M. 2, 209. दंपत्योः शेषभोजनम् Jâǵń. 1, 105. क्षीर° Spr. 3149. ओदन° P. 6, 2, 150, Sch. विप्रदारान्न° Pańkar. 1, 11, 7. ग्राम्यभोजन Kâtj. Çr. 22, 1, 30. भोजनं मधुरं स्निग्धम् VS. Prât. 1, 25. चैलभाजनभोजनम् MBh. 12, 3252. भोजनाच्छादौ *Speise und Kleidung* H. 685. Halâj. 121. भोजनाच्छादनं दद्यात् Spr. 2076. द्विजोच्छिष्टं च भोजनम् (शूद्राणाम्) M. 5, 140. AV. 10, 8, 21. M. 5, 28. R. 1, 52, 22. Suçr. 1, 111, 7. 241, 12. Spr. 2727. Kâm. Nîtis. 7, 27. Kathâs. 6, 52. Vid. 252. अनेकभोजनभक्ष्यादिभिः पुष्टिं नीयते Pańkat. 233, 11. तत एकस्य सूत्रिका घृतखण्डसंयुक्ता भोजने (wohl भोजनं) दत्ता Pańkat. 245, 22. अन्यस्य घार्तिकभोजनं दत्तम् (wohl घार्तिका भोजनं दत्तः) 246, 1. °विशेषैः Hit. 25, 16. वपुराख्याति भोजनम् *der Körper verräth die Speise* (die man geniesst) Vṛddha-Kâṇ. 3, 2. राक्षस° *Speise der* Râkhasa MBh. 1, 5957. चाण्डाल° R. 1, 59, 14. मिष्टकर्ता च भोजने so v. a. *ein Koch, der leckere Speisen zu bereiten versteht*, N. 18, 6. सारथ्ये भोजने च वृतस्तेन so v. a. *zum Wagenlenker und Koch erwählt* 22, 12. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): अमृत° *sich nährend von* M. 3, 285. मांसशोणितभोजना MBh. 2, 715. 3, 14366. 5, 5425. R. 1, 12, 13. 62, 17. Suçr. 1, 206, 10. नरनागाश्वभोजना (गदा) MBh. 8, 4147. त्रिद्व्येक° *jeden dritten Tag, jeden zweiten und täglich Speise zu sich nehmend* H. 132. शालितण्डुलभोजना (पुरी) *zur Speise darbietend* R. 1, 5, 15 (17 Gorr.). राजभोजनाः शालयः *von Fürsten genossen* P. 3, 3, 113, Sch. सेनामद्य करिष्यामि क्रव्यादखगभोजनाम् so v. a. *ich werde heute das Heer zur Speise der fleischfressenden Thiere und Vögel machen* R. Gorr. 2, 91, 16. — *c*) *was zum Genuss oder Benutzung dient, Habe, Besitz* Naigh. 2, 10. यस्त्वेदयंज्ञ्योर्वि भंजाति भोजनम् Ṛv. 2, 26, 1. 13, 4. पणेः 1, 83, 4. 5, 34, 7. 7, 5, 3. 18, 15–17. AV. 4, 22, 6. विश्वा नर्याणि भोजना 4, 36, 8. 10, 48, 1. 131, 2. — *d*) *Genuss*, sowohl *was man geniesst* als *die daraus entspringende Befriedigung, delectatio:* विश्वस्मै ध्याय प्र भंरन्त भोजनम् Ṛv. 2, 13, 2. 6. सना ता त इन्द्र भोजनानि रातहव्याय दाशुषे सुदासे 7, 19, 6. 68, 5. 74, 2. सुभद्रमर्य भोजनं बिभर्षि 8, 1, 34. 9, 87, 6. स्तविष्यामि त्वामहं विश्वस्यामृत भोजन *deliciae universi* 1, 44, 5, wofern nicht अमृतभोजन zu verbinden (vgl. मर्तभोजन) und, wie wenn विश्वस्यामृतस्य भोजन *aller Unsterblichen Genuss* stände, aufzufassen ist. विश्वा ह्यस्य भोजनम् *woran er Genuss findet* 10, 23, 6. 44, 7. — *e*) *das Speisen, Zuessengeben* Kâtj. Çr. 8, 7, 22. ब्राह्मण° (s. auch bes.) Çâṅkh. Gṛhj. 1, 2. 4, 16. Âçv. Gṛhj. 1, 1, 2. सेनायास्तु तवैवास्याः कर्तुमिच्छामि भोजनम् R. 2, 91, 4. अतिथि° Spr. 4355, v. l. — Vgl. अ°, अधि°, इष्ट°, जीव°, पर्ण°, पितृ°, बलि°, बहु°, ब्राह्मण°, मर्त°, सह°, सु°.

भोजनकाल (भो° + काल) m. *Essenszeit* P. 1, 3, 26, Sch. Verz. d. Oxf. H. 282, *a*, 8.

भोजनगर (भोज + न°) n. N. pr. einer *Stadt* MBh. 5, 3982. — Vgl. भोजपुर.

भोजनत्याग (भो° + त्याग) m. *das Aufgeben des Essens, das Hungern* Halâj. 4, 75.

भोजनभाण्ड (भो° + भा°) n. *Speiseschüssel:* हेम° Spr. 5417.

भोजनेन्द्र m. *König* Bhoǵa (der Dichter) Râǵa-Tar. 7, 259.

भोजनवृत्ति (भो° + वृ°) f. *das Essen, Speisen;* pl. Spr. 1303.

भोजनवेला (भो° + वे°) f. *Essenszeit* Kathâs. 41, 41.

भोजनव्यग्र (भो° + व्यग्र) adj. *mit dem Essen beschäftigt, beim Essen seiend* Spr. 4188.

भोजनाधिकार (भोजन + अ°) m. *die Oberaufsicht über die Speisen, Küchenmeisteramt* Hit. 62, 20, v. l.

भोजनीय (von 3. भुज् simpl. u. caus.) adj. 1) *was gegessen wird;* n. *Speise:* भोजनीयानि पेयानि भक्ष्याणि विविधानि च। लेह्यान्यमृतकल्पानि चोष्याणि च तथा MBh. 1, 6659. ऋतुपर्णस्य चार्थाय भोजनीयमनेकशः। प्रेषितं तत्र राज्ञा तु मांसं बहु च पाशवम्॥ N. 23, 9. °मृत *beim* oder *am Futter gestorben* Kâtj. Çr. 23, 4, 22. — 2) *zu speisen, derjenige welchem man zu essen geben muss* M. 3, 124. Verz. d. Oxf. H. 268, *a*, 15. Mârk. P. 29, 39. — 3) *derjenige welchem ein Genuss zu gewähren, ein Dienst zu leisten ist:* ते न गुरोर्भोजनीयाः Nir. 2, 4.

भोजनृपति (भोज + नृ°) m. = भोजदेव Verz. d. Oxf. H. 342, *b*, 6.

भोजपति (भोज + प°) m. *König der* Bhoǵa, *König* Bhoǵa Ragh. 7, 17. Bein. Kaṁsa's Bhâg. P. 10, 43, 17. = भोजराज Colebr. Misc. Ess. I, 236.

भोजपुत्री (भोज° + पु°) f. *eine Tochter* Bhoǵa's, *eine Prinzessin der* Bhoǵa P. 6, 3, 70, Vârtt. 10. — Vgl. भोजदुहितर्.

भोजपुर (भोज + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Vidagdhamukhamaṇḍana im ÇKDr. — Vgl. भोजनगर.

भोजपुरी (भोज + पु°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 148, *a*, 6. 11.

भोजप्रबन्ध (भोज + प्र°) m. Titel einer von Ballâla verfassten Biographie Bhoǵa's, Königs von Dhârâ, Verz. d. Oxf. H. 150, *b*, No. 320. 84, *a*, 2 v. u. Mack. Coll. I, 112. fg. भोजराजप्रबन्ध Verz. d. Kop. H. 14, *a*. *b*.

भोजय scheinbar in पाजभोजयः MBh. 7, 804, wofür mit der ed. Bomb. ऋषभो जयः zu lesen ist.

भोजयितर् (vom caus. von 3. भुज्) nom. ag. *derjenige, welcher Jmd Etwas geniessen —, empfinden lässt* Nîlak. 157. Brahmavaiv. P., Prakṛtikh. 23 im ÇKDr.

भोजयितव्य (wie eben) adj. *zu speisen, derjenige welchem man zu essen geben muss* MBh. 12, 3946. Kull. zu M. 3, 125.

भोजराज (भोज + राज) m. *König der* Bhoǵa MBh. 5, 5366. *König* Bhoǵa, angeblicher Verfasser verschiedener Werke, Verz. d. Oxf. H. 113, *b*, 2. 32. 123, *b*, 45. 124, *a*, 47. fgg. 209, *a*, 16. 237, *b*, 3 v. u. 247, *a*, 28. 274, *b*, 17. 279, *a*, 5. 292, *a*, 49. Pratâpar. 2, *b*, 5. Verz. d. B. H. No. 974. 1403. Hall 163. °प्रबन्ध s. u. भोजप्रबन्ध. °वृत्ति f. Titel einer Schrift Hall 10. — Vgl. भोज, भोजदेव, भोजनृपति.

भोजराजीय adj. von भोजराज Verz. d. B. H. 332, 3.

भोजस् (von 3. भुज्) s. नृ°, पुरु°, विश्व°, स° und भोजसे u. 3. भुज्.

भोजाधिप (भोज + अ°) m. *Fürst der* Bhoǵa, Bein. Kaṁsa's Çabdar. im ÇKDr.

भोजात्ता (भोज + अत्त) f. N. pr. eines Flusses Hariv. Langl. I, 508.

भोजिक m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 3, 9.

भोजिन् (von 3. भुज्) adj. *geniessend, essend:* कविकुच्छिकुष्ट° Lâṭj. 10, 18, 11. M. 4, 212. Jâǵn. 1, 162. शिष्टान्न° MBh. 13, 2040. शेष° Hariv. 7915. अरण्यफल° MBh. 13, 714. 16, 251. Suçr. 1, 237, 10. काव्य° R. Gorr. 1, 50, 10. परान्न° Spr. 2646. सर्वान्न° AK. 3, 1, 22. Paṅkar. 1, 3, 27. 6, 48. 2, 4, 60. 3, 10, 9. Paṅkat. 25, 6. 31, 1. P. 3, 2, 78, Sch. द्विषतामसुभोजिना नाराचेन MBh. 7, 3239. भोगि° so v. a. *ausbeutend* 5, 3591. बहुभोजिता *Gefrässigkeit* Kull. zu M. 2, 57. Bisweilen in anderer Verbindung als mit dem Object: शूद्रश्राद्धाह्न° *an den Tagen der Todtenopfer* Paṅkar. 1, 6, 48. भिन्नभाजन° *aus zerbrochenen Geschirren* MBh. 13, 2586. कृच्छ्र° *unter Beschwerden* 12, 1247. नक्त° (नक्तं° ed. Calc.) (bloss) *in der Nacht* 3, 13734. शूद्र° so v. a. शूद्रान्न° 13, 6204. स्वयमाहृत्य° *was man selbst herbeigeschafft hat* 3, 59. — Vgl. अश्राद्ध°, गृह°, भुजंग°, सह°.

1. भोज्य (von 3. भुज् simpl. und caus.) 1) adj. *a*) *zu geniessen, zu essen, zu verspeisen, geniessbar, essbar;* neutr. *was genossen —, gegessen wird, ein zum Essen sich eignender Gegenstand, Speise;* = भक्ष्य P. 7, 3, 69. ओदन, यवागू Sch. Vop. 26, 10. यत्तु केवलं जिह्वया विलोड्य निगीर्यते पायसादि तद्भोज्यम् Sch. zu Bhag. 15, 14. Maitrjup. 6, 10. गृहस्थानां च यद्भोज्यं (so ed. Bomb.) यच्चापि वनवासिनाम् MBh. 13, 2773. क्षीरस्यैताः सर्पिषश्चैव नद्यः शश्वत्स्रोताः कस्य भोज्याः 3512. fg. ग्राम्योऽयमुष्ट्रनामा जीवविशेषस्तव भोज्यः Paṅkat. 68, 15. भोज्यमन्नम् Kâm. Nîtis. 7, 15. अभोज्यमन्नम् M. 11, 160. भोज्यान्न adj. *dessen Speise man geniessen darf* 4, 253. Jâǵn. 1, 166. अभोज्यान्न adj. M. 4, 221. फलानि च विचित्राणि राजभोज्यानि (so ed. Bomb.) MBh. 13, 2772. वह्निभोज्यद्रव्यैः Paṅkat. 97, 25. यदेतानपि तिलानभोज्यान्कृतवान् *ungeniessbar* 121, 16. भक्ष्यभोज्यानि MBh. 15, 10. Mârk. P. 61, 56 (wo wohl भक्ष्य st. भोक्त zu lesen ist); vgl. u. भक्ष्य. भोज्येषु पानेषु R. 2, 77, 15. Kathâs. 34, 128. पितॄणां परमं भोज्यं तिलाः सृष्टाः स्वयंभुवा MBh. 13, 3315. विधिवद्भोजयामास भोज्यं (so ed. Bomb.) सर्वगुणान्वितम् 14, 1852. Kathâs. 43, 56. भोग्ये (= वस्त्रादौ Schol.) भोज्ये (= अन्नादौ Schol.) MBh. 12, 9500. भोज्यं भोक्ता च Kumâras. 2, 15. त्वं भोक्ता अहं भोज्यभूतः Paṅkat. 110, 2. H. 7. 1213. Vop. 5, 6. भोज्यानि सुमहान्ति Varâh. Bṛh. S. 46, 81. अहो अद्य महद्भोज्यं मे समुपस्थितम् Hit. 33, 5. भोज्यजातैः Paṅkar. 3, 9, 21. भोज्यं भोजनशक्तिश्च Spr. 2077. रूपान् — अभोजयन् — भोज्यम् R. 2, 91, 53. अलंकारमथो भोज्यमत (so ed. Bomb.) ऊर्ध्वं समाचरेः *sich schmücken und ein Mahl zu sich nehmen* MBh. 15, 201. होमे प्रदाने भोज्ये च *beim Essen* M. 3, 240. MBh. 7, 1993. Kâm. Nîtis. 7, 9. अग्रभोज्याः (so ed. Bomb.) प्रसूतीनाम् *das Beste oder zuerst geniessend* MBh. 13, 2150. — *b*) = भोग्य *zu geniessen, zu empfinden, zu benutzen:* विषयजातम् Nîlak. 157. व्यक्तम् Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 11. भोज्यरूपमिदं सर्वं जगत् (vgl. भोग्यरूप Vedântas. [Allah.] No. 93) Bâlab. 37. सुखानि सह भोज्यानि ज्ञातिभिः Spr. 4086. विश्वभोज्या (गङ्गा) MBh. 13, 1853. अभोज्यं तत्पशूनाम् *woran sich das Vieh nicht erfreut* Hariv. 3636. काम° MBh. 5, 3838. वीरभोज्यानि राज्यानि Hariv. 4830. वंश° (राज्य) MBh. 3, 3038. राज° (ग्राम) 8, 1770. हर्षादीनां धराभुजाम्। कंचित्कालमभूद्भोज्यं ततः प्रभृति मण्डलम्॥ Râǵa-Tar. 2, 7. तथा कायस्थभोज्या भूर्जाता *ausbeutbar für* 5, 180. मूर्खोऽयं नृपतिर्भोज्यो मया Kathâs. 40, 49. स्त्रीजन *fleischlich zu geniessen* Râǵa-Tar. 1, 73. — *c*) *zu speisen, derjenige welchem man zu essen geben muss* MBh. 13, 6199. fgg. Kull. zu M. 3, 222. — 2) n. *a*) *Speise;* s. u. 1, *a*. — *b*) *Genuss, Vortheil:* विश्वं संखिवमुत पूरं भोज्यम् Ṛv. 8, 21, 8. अग्नेर्वेण मरुतां न भोज्येषिराय न भोज्या 128, 5. ददाति मह्यं यादुरी याशूनां भोज्या शता 126, 6. — Vgl.

अ°, देव°, नीच°, प्रीति°, बाल°.

2. भोज्य m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 57,53. Wohl fehlerhaft für भोज.

भोज्यकाल (1. भोज्य + काल) m. *Essenszeit* Spr. 1745.

भोज्यता f. nom. abstr. von 1. भोज्य 1,a: भोज्यतां या *zur Speise werden* Pańkat. 193,21.

भोज्यत्व n. desgl. Maitrjup. 6,10. H. 14.

भोज्यमय (von 1. भोज्य) adj. *aus Speise gebildet:* भक्ष्यभोज्यमयाः (das suff. gehört auch zu भक्ष्य) शैलाः MBh. 13,3249.

भोज्यसंभव (1. भोज्य 1,a. + सं°) m. *Chylus* (s. रस) Çabdak. im ÇKDr.

भोज्या (von भोज) f. *eine Prinzessin der* Bhoga gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80. MBh. 3,490. Hariv. 1922. 7003. 9136 (die ältere Ausg. भोजा). Ragh. 6,59. 7,2. 13. कन्या Bhâg. P. 9,23,34 (*une fille dont il pouvait jouer comme de sa conquête* Burn.). — Vgl. भोजा u. भोज.

भोज्योष्ण (1. भोज्य + उष्ण) adj. *zu heiss zum Essen* Sch. zu P. 2,1,68. 6,2,2.

भोट m. N. pr. eines Landes, Tibet LIA. I, 441. fgg. Çatr. 14,192. Verz. d. Oxf. H. 339, a, 32. °देश 352, b, 15. भोत Muir, ST. II, 59. — Vgl. महा°, भौट.

भोटाङ्ग (भोट + अङ्ग) m. N. pr. eines Landes, Bhutan Çabdar. im ÇKDr.

भोटान्त (भोट + अन्त) N. pr. eines Landes Verz. d. B. H. 368, 13. — Vgl. भोटाङ्ग.

भोटीय (von भोट) adj. *tibetisch:* °कोशी N. pr. eines Flusses LIA. I, 39.

भोत s. भोट.

भोमीरा f. *Koralle* Wilson.

भोलानाथ (भोला? + नाथ) m. 1) Bein. Çiva's Çiva-P. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Scholiasten des Mugdhabodha Colebr. Misc. Ess. II, 46. 57.

भोलि m. *Kameel* Trik. 2,9,23. H. 1253.

भोस् (contrahirt aus भवस्, voc. von 2. भवन्त्) interj. bei der Anrede P. 8,3,1, Vârtt. 2. Vop. 3,149. AK. 3,5,7. H. 1537. Med. avj. 80. vor Vocalen und tönenden Consonanten भो (nach den Grammatikern vor Vocalen auch भोय्), vor dumpfen भोस् und भोः je nach Umständen P. 8,3,17. 18. 20. 22. Vop. 2,49. 50. später steht oft nachlässig भो, wo भोस् oder भोः erhalten sein sollte. भोऽ vor इति Kathâs. 18,211. अधीहि भो३ इति RV. Prât. 15,2. निर्वाच्येति भो३ इति चोदना स्यान्निवृत्तेश्चो भो३ इति चाभ्यनुज्ञा 6. 16. अधीहि भोः (so unsere Hdschr.) सावित्रीं भो३ अनुब्रूहि Âçv. Grhj. 1,21,4. इदं वत्स्यामो भो३ (so unsere Hdschr.) इति 3,10,1. अधीहि भोस्तमग्निम् Çat. Br. 10,3,5,5. भोः पुरुषान् 11,6, 1,3. भो याज्ञवल्क्य 4,3,20. यद्यपि भो इति प्रतिवचनमाचार्यं प्रत्येवोचितं न तत्त्रियं प्रति तस्य हीनत्वात् u. s. w. Schol. zu Çat. Br. 1165,24. Çâṅkh. Grhj. 2,12.18. Kauç. 90. अध्येष्यमाणां तु गुरुर्नित्यकालमतन्द्रितः। अधीष्व भो इति ब्रूयात् M. 2,73. भोःशब्दं कीर्तयेदन्ते स्वस्य नाम्नो ऽभिवादने। नाम्नां स्वरूपभावो हि भोभाव ऋषिभिः स्मृतः॥ 124. भोभवत्पूर्वकं त्वेनम् (दीक्षितम्) अभिभाषेत 128. शूद्रा भोवादिनश्चैव भविष्यन्ति युगक्षये Hariv. 11140. MBh. 3,12843. अभिवादये देवदत्तो ऽहं भोः P. 8,2,83, Sch. अयमहं भोः Çâk. 44,6. Kathâs. 18,211. कः को ऽत्र भोः Çâk. 22,21. 92,22. 112,11. Prab. 31,18. भोः पौष्य MBh. 1,776. भो मूर्ख Pańkat. 75,25. Vid. 109. Vet. in LA. (II) 2,10. भो राजन् 4,1. भो स्वामिन् Pańkat. 68, 14. भो तपस्विन् Vet. in LA. (II) 14,6. अपि भोः Çâk. 69,15. 88,10. 103,12. भो किं करिष्यसि Pańkat. 135,9. भो को भवान् 109,18. भो प्रणाम 186,15. mitten in den Satz eingeschoben Hariv. 8301. Vikr. 85,20. Bhâg. P. 2, 9,29. 5,13,4. am Ende eines Verses 3,23,2. Vid. 75. Mârk. P. 19,5. Pańkat. 1,3,5. bei der Anrede eines Frauenzimmers Çâk. 91,12. Kathâs. 39,179. Prab. 7,8 (der Schol. ergänzt शैलूष *Schauspieler*). bei der Anrede Mehrerer: भो द्विजसत्तमा Mârk. P. 23,95. Çâk. 58,4. wiederholt Halâj. 5,97. भो भोः शक्रात्मज MBh. 3,1724. भो भो नैषध N. 2,30. भो भो राजन् Çâk. 6,12. Mârk. P. 3,52. भो भोः पान्थ Hit. 10,8. Pańkat. 107, 5. भो भो को भवान् 7. भो भोस्तपस्विनः Çâk. 17,20. भो भो सुरासुराः Kathâs. 50,113. भो भोः पण्डिताः Hit. 7,12. Mârk. P. 8,50. भो भो जात्यास्तुरंगमाः R. 2,45,14. भो भोः संनिहितास्तपोवनतरवः Çâk. 52,6. so v. a. *ach* (im Selbstgespräch) Çâk. 60,17. Nach Med. und Çabdar. im ÇKDr. auch विषादे gebraucht und nach Çabdar. auch प्रश्ने.

भोह्र m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, a, 49.

भौगक m. patron. von भोगक gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

भौजकट adj. von भोजकट Siddh. K. zu P. 4,1,75.

भौजंग (von भुजंग) 1) adj. f. ई *zu einer Schlange in Beziehung stehend, schlangenartig:* वृत्ति Spr. 3175. — 2) n. (sc. भ) *das Schlangengestirn, das* Nakshatra Âçleshâ Varâh. Brh. S. 11,56.

भौजि m. patron. von भोज gaṇa गह्वादि zu P. 4,2,138. Davon adj. भौजीय ebend.

भौज्य n. *die Würde eines den Titel* Bhoga *führenden Fürsten:* भौज्य, साम्राज्य, स्वाराज्य Ait. Br. 7,32. 8,6. 12. 14. 16. = भोजनार्के, भोजनयोग्य Sâj.

भौट्ट m. *ein Tibeter:* भौट्टानां वक्त्रे प्रकृतिपाण्डुरे Râga-Tar. 4,168. Z. f. d. K. d. M. 2,28. fg. — Vgl. भोट.

भौत (von भूत) 1) adj. a) *die Wesen betreffend, ihnen geltend:* बलि M. 3,70. — b) *von bösen Geistern besessen, verrückt, blödsinnig:* °प्रायश्च तातो ऽयं बुद्धिरस्य न विवेकिनी Kathâs. 39,108. °तुल्य 168. — c) *aus den Elementen gebildet, materiell:* गुणा अगुणाश्च Mârk. P. 25,12. — 2) m. = देवल Çabdam. im ÇKDr. = देवलक Hâr. 150. — 3) f. ई *Nacht* (*die Zeit der bösen Wesen*) Trik. 1,1,104. H. 142. — 4) n. oxyt. = भूतानां समूहः gaṇa भिक्षादि zu P. 4,2,38.

1. भौतिक (wie eben) adj. f. ई 1) *die Wesen betreffend, ihnen geltend:* बलि M. 3,74. सर्ग *die Schöpfung der Wesen* Sâṁkhjak. 53. — 2) *aus den Elementen gebildet, dieselben betreffend, materiell:* वृक्षाणां नास्ति भौतिकम् *an den Bäumen ist nichts Materielles* MBh. 12,6829. 9982. सर्ग 11562. Hariv. 7801. इन्द्रियाणि Suçr. 1,312,6. प्रकृतिमिह नराणां भौतिकीं केचिदाहुः 334,18. Kap. 2,20. Ragh. 2,57. Bhâg. P. 1,4, 17. 3,20,14. 22,37. 26,42. 5,14,34. 7,2,42. Mârk. P. 43,76. Liṅga-P. bei Muir, ST. 4,326,4. Colebr. Misc. Ess. I, 392. fg. Vgl. चातुर्भौतिक, पाञ्च°.

2. भौतिक (wohl von भूति *Asche*) m. 1) Bein. Çiva's Trik. 1,1,48. — 2) *eine Art von Mönchen* Verz. d. Oxf. H. 155, a, 14. 156, a, 1. 12. 34. Z. d. d. m. G. 14,569,5. 10. 572,18. 19.

3. भौतिक n. *Perle* Râgan. im ÇKDr. — Wohl nur fehlerhaft für मौक्तिक.

भौत्य 1) (von भूति) m. N. pr. eines Manu Hariv. 410. भूत्यां चोत्पादितो देव्यां भौत्यो नाम रुचेः सुतः 451. 490. 496. VP. 269. 268, N. 8. Mârk. P. 99, 1. 100, 13. pl. 53, 8. — 2) adj. vom vorherg.: मन्वन्तर Mârk. P. 100, 40.

भौपाल (von भूपाल) m. *Fürstensohn* Mârk. P. 67, 2.

1. भौमँ (von भूमि) 1) adj. f. ई *der Erde gehörig, geweiht* VS. 24, 10. TS. 5, 6, 20, 1. *zur Erde in Beziehung stehend, von ihr kommend:* अन्न MBh. 1, 5366. *auf* oder *in der Erde befindlich, irdisch;* = भूमिभव Med. m. 22. Wasser Suçr. 1, 170, 10. अभौममम्भो विसृजन्ति मेघाः पूतं पवित्रं पवनैः सुगन्धि Hariv. 8802. Licht Tarkas. 8. कनकानि M. 6, 14. 11, 155. रसाः Daç. 1, 14. स्थावरजङ्गमम् Matsjop. 27. मृगाः R. 1, 74, 9. केतवः, शिखिनः, उत्पाताः Varâh. Bṛh. S. 11, 2. 4. 46, 2. 5. बिल MBh. 1, 5796. स्थानपरिग्रह Ragh. 13, 36. धिष्ण्यानि 15, 59. राक्षसाः 1, 3607. नरक *die irdische Hölle, die Hölle auf Erden* 3603. स्वर्गाः Mârk. P. 55, 16. ब्रह्मन् (n.) so v. a. *der* Veda MBh. 12, 2012. भोगाः Kathâs. 45, 6. Bhâg. P. 4, 28, 2. *aus Erde bestehend, erdig, irden* Kâtj. Çr. 23, 4, 20. 24, 6, 2. Pañkav. Br. 21, 14, 14. चरु Varâh. Bṛh. S. 46, 37. परमाणवः Mârk. P. 23, 33. रजस् *Staub der Erde* MBh. 4, 1041. 9, 944. Varâh. Bṛh. S. 32, 9. *vom Lande einkommend* (Abgabe) gaṇa गुणिडकादि zu P. 4, 3, 76. — 2) m. *a)* = अम्बर Dhar. im ÇKDr. *Ambra* Wilson. — *b) eine rothblühende* Punarnavâ Râgan. im ÇKDr. — *c)* metron. gaṇa शिवादि zu P. 4, 1, 112. α) *ein best. Erdgenius* Âçv. Gṛhj. 2, 1, 4. 8, 15. Kauç. 38. Pâr. Gṛhj. 2, 14. — β) Atri RV. Anukr. — γ) der Daitja Naraka Trik. 3, 3, 301. H. an. 2, 332. Med. MBh. 3, 477. 12590. 5, 1887. 12, 12956. Hariv. 3117. 6800. Bhâg. P. 1, 10, 29. Wilson hat नरक fälschlich als *Hölle* gefasst. — δ) *der Planet Mars* AK. 1, 1, 2, 27. Trik. H. 116, Sch. H. an. H. ç. 13. Med. Hâr. 35. Halâj. 1, 46. MBh. 13, 7643. Sûrjas. 2, 10. 43. Varâh. Bṛh. S. 5, 60. 6, 6. 17, 15. Kathâs. 48, 70. VP. 240. Mârk. P. 123, 8. Pañkat. 50, 20. Verz. d. Oxf. H. 251, *a*, 35. 339, *a*, 40. वारो भौमस्य *Dienstag* 31, *a*, 35. °पूजा Verz. d. B. H. No. 1264. 1271. °व्रत 1269. °स्तोत्र 1272. °स्तुति 468. — 3) f. ई *die aus der Erde Entsprossene,* Bein. der Sîtâ Çabdar. im ÇKDr. — 4) n. *a)* (sc. रजस्) *Staub der Erde:* भौमानि चरणैः क्षिपेत् *er wirbele Staub auf mit den Füssen* (d. i. *mit seinem Heere*) MBh. 12, 4360; vgl. नभसि नभस्वाञ्जनः क्षिपन्भौमम् Varâh. Bṛh. S. 32, 9. Nilak. erklärt: भौमानि परेषां सस्यानि चरणैरश्वादिगमनैः क्षिपेत् नाशयेत्. — *b)* am Ende eines adj. comp. = भूमि *Boden, Diele; Stockwerk:* हेमराज° R. Gorr. 2, 96, 7. बहु°, सप्त° 5, 10, 11. MBh. 13, 5276. अनेकशत° 3246. 3507. — *c) eine best. Art zu sitzen bei den* Jogin Verz. d. Oxf. H. 11, *a*, N. 1.

2. भौम (von 1. भौम) adj. *zu Mars —, zu seinem Tage* (*dem Dienstage*) *in Beziehung stehend, an einem solchen Tage geschehend:* ग्रहणं ग्रहसंज्ञितम् Vet. in LA. (II) 13, 9.

भौमक (von 1. भौम) m. *ein in der Erde lebendes Thier* Adbh. Br. in Ind. St. 1, 40, 5.

भौमदेवलिपि (भौम-देव + लि°) f. Bez. einer Art von *Schrift* Lalit. ed. Calc. 144, 4.

भौमन m. Bein. des Viçvakarman MBh. 1, 1473. 8185. 5, 2220. 2223. Die richtige Form ist भौवन.

भौमरत्न (1. भौम + रत्न) n. *Koralle* Râgan. im ÇKDr.

भौमवार (1. भौम + वार) m. *der Tag des Mars, Dienstag* Verz. d. Oxf. H. 94, *b*, 30. Saṁsk. K. 1, *b*, 6. Schol. zu Kâtj. Çr. 355, 6.

भौमिक (von भूमि) adj. *auf der Erde befindlich* M. 5, 142.

भौम्य (wie eben) adj. dass.: न तेषु वर्षते देवो भौम्यान्यम्भांसि VP. bei Muir, ST. 1, 186, N. 4. Vielleicht fehlerhaft für भौमानि.

भौरि m. patron. von भूरि gaṇa शिवादि zu P. 4, 1, 112.

भौरिक (von भूरि *Gold*) m. *Schatzmeister* AK. 2, 8, 1, 7. H. 723.

भौरिकायणि m. patron. von भौरिकि gaṇa तिकादि zu P. 4, 1, 154.

भौरिकि m. patron. P. 4, 2, 54. gaṇa गौरादि zu P. 4, 1, 41. gaṇa क्रौड्यादि zu 80. gaṇa तिकादि zu 154. भौरिकिविध adj. *von* Bhauriki's *bewohnt* P. 4, 2, 54. f. भौरिकी gaṇa गौरादि zu P. 4, 1, 41. भौरिक्या gaṇa क्रौड्यादि zu 80. — Vgl. भौलिकि.

भौरिक्या f. s. u. भौरिकि.

भौलिकायनि m. patron. von भौलिकि gaṇa तिकादि zu P. 4, 1, 154.

भौलिकि m. patron. gaṇa गौरादि zu P. 4, 1, 41. gaṇa क्रौड्यादि zu 80. gaṇa तिकादि zu 154. gaṇa भौरिक्यादि zu 2, 54. भौलिकिविध adj. *von* Bhauliki's *bewohnt* ebend. f. भौलिकी gaṇa गौरादि zu 4, 1, 41. भौलिक्या gaṇa क्रौड्यादि zu 80.

भौलिक्या f. s. u. भौलिकि.

भौलिङ्गि m. *ein Fürst von* Bhûliñga gaṇa पैलादि zu P. 2, 4, 59. gaṇa गौरादि zu P. 4, 1, 41 Schol. zu P. 4, 1, 173. f. भौलिङ्गी gaṇa गौरादि zu P. 4, 1, 41. Vgl. LIA. II, 690.

भौवनँ (von भुवन) 1) adj. *zur Welt gehörig:* भौवनाः, मानवाः AV. 3, 21, 5. — 2) patron.: अत्यंाय भौवनाय स्वाहा VS. 9, 20. 18, 28. 22, 32. so heisst Viçvakarman (vgl. भौमन) Nir. 10, 26. Ait. Br. 8, 21. Çat. Br. 13, 7, 1, 15. ein Sohn Manthu's Bhâg. P. 5, 15, 13.

भौवनायन m. patron. von भुवन oder भौवन VS. S. LVI, 16.

भौवादिक (von 1. भू + आदि) adj. *zu der mit* भू *anfangenden Klasse von Verbalwurzeln* —, d. i. *zur ersten Klasse gehörig* P. 3, 1, 75, Sch.

भौवायन m. patron. von भुव VS. 13, 54. so heisst Kapivana Pañkav. Br. 20, 13, 4.

भ्यस्, भ्यसते *sich fürchten, beben* Naigh. 3, 29. Nir. 3, 21. 10, 10. Dhâtup. 16, 27. यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यसेताम् RV. 2, 12, 1. भ्यसात् (रेजते RV.) SV. I, 4, 2, 4, 2. बिभ्यस्यन्तः (बिभ्यसतः West.) Nir. 1, 10. — Vgl. 1. भी.

— उद् s. उद्भ्यस.

भ्यस s. स्व°.

1. भ्रंश्, भ्रश्, भ्रंशते Dhâtup. 18, 17. भ्रंश्यति und भृंश्यति (अभ्रशं u. s. w.; nicht zu belegen) 26, 115. auch med. भ्रंश्यते; partic. pass. भ्रष्ट; भृष्ट s. u. अनिभृष्ट. 1) *entfallen, herausfallen, fallen:* यस्याग्निहोत्रे स्खलते वापि वा भ्रंशते Ait. Br. 7, 5. संधाने भ्रश्यमाने *wenn das adstringens abgeht* Suçr. 1, 47, 10. ते (शराः) चाभ्रश्यन्त वर्मणि so v. a. *schlugen an den Panzer an* MBh. 7, 3845. ते चाभ्रश्यन्त वर्मणः *prallten vom Panzer ab* 3846. त्रुटत्तनुके मुक्ताजालमिव प्रयाति काटिनि भ्रश्यद्दिशः *auseinanderfallend* Spr. 3003. क्षितिरुहो नद्यामिव भ्रश्यताम् *herabstürzend* 1770. भ्रष्ट *entfallen, abgefallen, ausgefallen, herabgestürzt* AK. 3, 2, 53. H. 1491. भ्रष्टाभरणकेशान्ता भ्रष्टाभरणवाससः MBh. 1, 7632. उत्तरीयमधो ऽपश्यद्भ्रष्टम् 3, 2809. Brahma-P. in LA. (II) 53, 7. Râga-Tar. 6, 315. Kathâs. 27, 186. दृष्टावली Spr. 831. भ्रष्टं नृपतिकिरीटाद्भूमौ पतितं रत्नम् 2078. मूषिकशावकः श्येनमुखाद्भ्रष्टः Hit. 113, 7. महोल्केव भ्रष्टाम्बराद्भामिव संपतन्ती MBh. 6, 3789. Kathâs. 27, 74. तस्य कराद्भ्रष्टा गुलिका 42, 9. हस्ताद्भ्रष्टमिदं बिसाभरणम् Çâk. 74 काष्ठाद्भ्रष्टः (कूर्मः) Spr. 5279. प्रस्रवणाद्भ्रष्टजलपातमनोरमम् Mârk. P. 61, 23. सुमस्तटाद्भ्रदे भ्रष्ट इव Râga-Tar. 5, 408.

In comp. mit dem im abl. gedachten Worte: तच्छंकरशिरोभ्रष्टं भ्रष्टे भूमितले पुनः (सलिलम्) R. 1,44,27. Spr. 2162. नीवाराः शुकगर्भकोटरमुखभ्रष्टास्तरूणामधः Çâk. 14. दिवो भ्रष्टः *aus dem Himmel gestürzt* so v. a. *vom Himmel auf die Erde verbannt* Çuk. in LA. (II) 32,16. 17. — 2) *fallen, zu Fall kommen, stürzen* in übertr. Bed.: ये तीक्ष्णामनुवर्तन्ते भ्रश्यन्ते सह तेन ते R. 3,45,12. (मुनयः) भ्रश्यन्ते काममन्युभिः R. Schl. 2,22, 23. भ्रष्टं नृपं मन्त्रिणः (त्यजन्ति) Spr. 2883. 3965. स्वयं मायामोहितश्च परं भ्रष्टं करोति Pankar. 1,10,14. शापभ्रष्टा अप्सराः *in Folge eines Fluchs (aus dem Himmel) gestürzt, zur Erde verbannt* Kathâs. 6,17. — 3) *verschwinden, verloren gehen*: संग्रामाद्भ्रशुः *verschwanden aus der Schlacht* so v. a. *flohen* Bhatt. 14,105. संतापाद्भ्रश्यते रूपं संतापाद्भ्रश्यते बलम् । संतापाद्भ्रश्यते ज्ञानम् Spr. 3148. दृष्टिर्भ्रंश्यति (v. l. für नश्यति) 831, v. l. किंचिच्चाभ्रश्यत स्वरः *vergehen, versagen* R. 6,73,36. भ्रष्ट *verschwunden, dahin seiend*: कस्तूरीपत्त्रभङ्गनिकरो भ्रष्टो न गण्डस्थले Spr. 622. भ्रष्टे शनैर्यौवने 2183. विज्ञानं हि मम भ्रष्टं शापदोषेण R. 3,75,44. ज्ञानं ते भवतु भ्रष्टम् Pankar. 1,10,24. Vâju-P. bei Muir, ST. I, 30, N. 51. तेन भ्रष्टा द्यूतेन मे श्रियः Som. Nala 148. भ्रष्टश्रियं नृपम् Spr. 2883, v. l. Râga-Tar. 5,305. भ्रष्टराज्य MBh. 3,2755. Hariv. 9797. R. 3,54,20. भ्रष्टाधिकार Pankat. 9,19. भ्रष्टं वर्त्म प्रदर्शयेत् *den verloren gegangenen Weg* Pankar. 2, 8,26. भ्रष्टमार्ग adj. R. 4,15,29. Kathâs. 10,70. °निद्र adj. *dem der Schlaf vergangen ist* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 9, Çl. 32. भ्रष्टपरिश्रम adj. R. 4,49,27. भ्रष्टक्रिय *unterblieben* Pankat. 110, 24. *Jmd* (abl.) *verloren gehen*: नास्माद्राष्ट्रं भ्रंशते TS. 5,7,4,4. मा त्वद्राष्ट्रमधि भ्रशत् RV. 10,173,1. Kâth. 19,9. सुग्रीवो ऽस्याभ्रशद्धस्तात् *verschwand aus seiner Hand, entwischte seinen Händen* Bhatt. 15,59. — 4) *von Jmd* oder *von Etwas getrennt werden, Jmdes* oder *einer Sache verlustig gehen, um Jmd* oder *Etwas kommen*; mit dem abl.: प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद्भ्रंशते TS. 1,6,11,1. भ्रष्टो हि विषयाद्राजा मृतकल्पः प्रदृश्यते R. 1,17,5. स्वर्गाच्च भ्रश्यते Spr. 204. सो ऽचिराद्भ्रश्यते राज्याज्जीविताच्च M. 7,111. Varâh. Brh. S. 4,17. भ्रश्यमानस्य जीवितात् R. 6,92,60. सतां लोकात्सतां कीर्त्याः सत्प्रुष्टात्कर्मणस्तथा । भ्रश्यतु क्षिप्रमद्यैव R. 2,75,34. येनैनो भ्रश्यते श्रियः MBh. 3,603. Bhâg. P. 8,20,15. भ्रश्यते शीघ्रमैश्वर्यात्प्राणेभ्यः स्वजनादपि MBh. 3,1048. राज्याद्भ्रंशस्व R. 2,74,2. स स्वार्थाद्भ्रश्यते Spr. 3341. बभ्रंशे ऽसौ धृतेः Bhatt. 14,71. यदम्ब सत्पथान्नाभ्रश्यत *weichen von* Ragh. 14,16. भ्रष्ट *getrennt von, gekommen um, einer Sache verlustig gegangen*; mit abl.: कथं च भ्रष्टा (नष्टा MBh. 3,2690) ज्ञातिभ्यो भर्त्रा वा N. 16,33. Kathâs. 37,130. सार्थाद्भ्रष्ट उष्ट्रः Hit. 121,12. सार्थ° Pankat. 68, 12. यूथ° MBh. 3,2424. मूलभ्रष्ट इव द्रुमः R. 2,87,2. विभीषणः पदाद्भ्रष्टः Vop. 5,20. स्थानभ्रष्टा न शोभन्ते दन्ताः केशा नखा नराः Spr. 3309. 2807, v. l. विवेक° 2982. योग° so v. a. *um den Lohn des Joga gekommen* Bhag. 6,41. बन्धनाद्भ्रष्टो ऽस्मि *befreit von* Mrkkh. 98,10. — Bisweilen fälschlich भ्रष्ट st. भृष्ट (s. भ्रज्ज्). Vgl. भयभ्रष्ट.

— caus. भ्रंशयति 1) *fallen lassen, — machen, abwerfen, herabstürzen* (trans.): अभ्रंश्यमानान्मणीन् Kâtj. Çr. 20,5,16. भ्रंसितेनोत्तरीयेण (भ्रंशि° die neuere Ausg.) Hariv. 4767. वीचिसंमर्दभ्रंशिताभरणांशुक Râga-Tar. 4, 511. गोकर्णस्योपरिष्टात्तु भ्रंशितः स महासुरः । पपात चेलगङ्गायाः पुलिने Hariv. 8493. — 2) *stürzen* (trans.) in übertr. Bed.: स चागस्त्येन क्रुद्धेन भ्रंशितो भूतलं गतः MBh. 13,4806. 2,2630. मनुं यदा भ्रंशयितुं भोगा न शेकुः Bhâg. P. 3,22,34. Die Scholien trennen यद् - आ° und erklären: आभ्रंशयितुं आ ईषदपि भ्रं° अभिभवितुम्. — 3) *Etwas verschwinden machen, verloren gehen lassen, — machen*: जीवितं भ्रंशयति (शरः) R. 4,21, 6. पितृपैतामहं राज्यं प्राप्तवान्स्वेन तेजसा । वायुरिवाभ्रमासाद्य भ्रंशयत्यनपे स्थितः ॥ MBh. 5,1120. ज्वलितां त्वमिमां लक्ष्मीं भारतीं सर्वराजसु । जीवतो धृतराष्ट्रस्य दौरात्म्याद्भ्रंशयिष्यसि ॥ 4190. — 4) *Jmd* (acc.) *um Etwas* (abl.) *bringen*: राज्यात् MBh. 3,2253. R. Gorr. 2,75,2. Mahân. 181. ऐश्वर्यात्, स्वर्गात् MBh. 1,2482. त्रैलोक्यात् 3,8759. स मामपनयः — भ्रंशयामास वै श्रियः 3,12524. स्थानात् R. Gorr. 1,35,17. Bhâg. P. 9,18,3. जीवितात् MBh. 3,1571. 5,4191. R. 6,36,65. फलात् MBh. 13,4293. उपवासाद्व्रताच्च *um den Lohn der Fasten und Gelübde* Hariv. 7775. भ्रंशितान्मार्गात् *vom Wege abgebracht* Bhâg. P. 9,17,16. भ्रंशिता पतिधर्मतः MBh. 5,7371.

— intens. बनीभ्रश्यते Vop. 20,7. बनीभ्रस्यते, बनीभ्रंसीति P. 7,4,84.

— अप s. अपभ्रंश fg.

— आ s. das caus. vom simpl. u. 2.

— नि s. अनिभृष्ट. — caus. *abfallen machen, abschlagen* oder *abbrechen*: नि तिग्मानि भ्राशयन्भ्राश्यानि RV. 10,116,5.

— परि 1) *entfallen, herabfallen*: तस्य करतले श्येनमुखात्परिभ्रष्टा मूषिका पतिता Pankat. 188,15. हस्ताद्दङ्गास्रोतसि परिभ्रष्टम् (अङ्गुलीयम्) Çâk. 85,2. 105,15. हर्म्यतलपरिभ्रष्ट (सलिल) Suçr. 1,170,8. — 2) *fallen, stürzen* in übertr. Bed.: ध्वंस पाप परिभ्रष्टः क्षीणपुण्यो महीतलम् MBh. 5, 536. — 3) *entlaufen*: परिभ्रष्टा गौः MBh. 13,3461. अपरिभ्रश्यमान *nicht entlaufend, — entwischend* Kâm. Nîtis. 10,34. परिभ्रष्ट *verschwunden, dahin seiend*: °सुख adj. MBh. 3,2753. विद्या: Kathâs. 18,377. पूर्वपरिभ्रष्टं चारित्रम् 21,91. सत्यं च न परिभ्रष्टं यद्दरिद्रेषु डुर्लभम् Mrkkh. 55,11. °सत्कर्मन् adj. Bhâg. P. 4,7,47. — 3) *um Etwas* (abl.) *kommen*: परिभ्रष्ट *um Jmd* oder *Etwas gekommen, einer Sache verlustig gegangen*: स्वदेशेभ्यः Hariv. 11199. स्वर्गात् R. 3,68,28. मनुष्यत्वात् MBh. 3,12500. चतसृभ्यो गतिभ्यः R. 2,62,39. राज्यात् 4,3,22. राज्य° MBh. 3,2677. Spr. 3008. साम्राज्य° Râga-Tar. 5,256. मार्गद्वय° Çank. zu Khând. Up. S. 2. Prab. 21, 9. Çuk. in LA. (II) 33,21, v. l. सावित्री° M. 10,20. मत्स्यमांस° Pankat. IV, 64. पतिधनदार° 227,4. कुलजाति° Spr. 702. उपचार° so v. a. *unterlassend* 2728. पञ्चयज्ञ° H. 859. सर्वकर्म° Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, N. 1. Ausnahmsweise mit dem instr. st. des abl.: तुषेणापि परिभ्रष्टस्तण्डुलो नाङ्कुरायते Spr. 3095. 3097. — Vgl. परिभ्रंश fg.

— संपरि *um Etwas* (abl.) *kommen*: धर्मेभ्यः संपरिभ्रष्टः MBh. 12,7272.

— प्र 1) *entfallen, herabfallen*: प्रभ्रश्यमानाभरणांशुका Ragh. 14,54. प्रभ्रष्टशङ्कातुष Kusum. 46,20. तस्य हस्ताद्धृतं चाप्यु कार्मुकं तत्ससायकम् । प्राभ्रश्यत सह प्राणैः *entfallen* und *dahingehen* R. 6,92,60. प्रभ्रश्यते नासिकया कफः *geht ab* Suçr. 2,370,3. — 2) *Jmd* (abl.) *entlaufen*: यस्मात्पशवः प्र प्रेव भ्रंशेरन् TBr. 2,7,14,2. Kâtj. Çr. 23,1,19. प्रभ्रष्टो गज इव बन्धनात् *der sich losgemacht hat von* Mrkkh. 98,7. — 3) *um Etwas* (abl.) *kommen*: प्रभ्रश्यते तेजसः Spr. 1145. — Vgl. प्रभ्रंश fgg. — caus. *Jmd stürzen, um Etwas* (abl.) *bringen*: प्रभ्रंशितः सुरसिद्धर्षिलोकात्परिच्युतः प्रपताम्यल्पपुण्यः MBh. 1,3577. राज्यात्प्रभ्रंशितः 3,601. भ्रूभेदमात्रेण पदान्मघोनः प्रभ्रंशयां यो नघुषं चकार Ragh. 13,36.

— वि 1) *fallen, stürzen* in übertr. Bed.: पुरा ययातिर्विभ्रष्टश्च्यावितः

पतितः तितौ। पुनरारोपितः स्वर्गम् MBH. 13, 324. — 2) *verschwinden, dahin gehen:* विभ्रष्टहर्षा (नगरी) R. 2, 48, 29. विभ्रष्टतिमिरं नभः R. GORR. 2, 38, 17. विभ्रष्टपादलेप MÂRK. P. 61, 27. अविभ्रष्टरूपेण so v. a. *ungeschwächt* ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 281. — 3) *scheitern bei Etwas, keinen Erfolg haben in* (loc.): त्रिरात्रे PAÑKAV. BR. 16, 8, 2. अग्निर्वा एतस्य हव्यमत्ति यो यज्ञे विभ्रंशते न देवता हव्यं गमयति 3. 17, 8, 3. यज्ञेविभ्रष्ट TS. 2, 3, 3, 1. KÂTJ. ÇR. 22, 4, 30 (यज्ञो विभ्रष्टो यस्य सः Schol.). PAÑKAV. BR. 8, 2, 9. 17, 8, 1. SHADV. BR. 2, 9. विभ्रष्टमिव वै सप्तममहः so v. a. *vergeblich gewesen* PAÑKAV. BR. 14, 3, 22. — 4) *sich verlaufen von* (abl.); *sich trennen von, kommen um:* मृगीव यूथविभ्रष्टा KATHÂS. 33, 207. ऐश्वर्यविभ्रष्ट *um die Herrschaft gekommen* MBH. 3, 3. उभय° BHAG. 6, 38. साधुचारित्र° R. 2, 73, 17. यस्माद्वा विभ्रंशेरन् *welchen sie im Stiche lassen* KÂTJ. ÇR. 22, 4, 31. — Vgl. विभ्रंश u. s. w. — caus. 1) *abschlagen, abbrechen:* द्रुमांश्च विभ्रंशितपुष्पपत्त्रान् R. 5, 60, 19. — 2) *zu Fall bringen:* त्वया विभ्रंशिता ह्रीयं भर्तारं नाधिगच्छति MBH. 5, 7068. — 3) *Etwas verschwinden machen, zu Nichte machen:* विभ्रंशितज्ञान BHÂG. P. 3, 4, 1. विभ्रंशितोदय 32, 21. — 4) *Jmd von Etwas* (abl.) *abbringen, um Etwas bringen:* विभ्रंशिता त्वया ह्रीयं धर्मात् MBH. 5, 7055. योगारम्भणात् BHÂG. P. 5, 8, 23. वेदात् 9, 22, 16. श्रियः 8, 22, 16.

— सम् *entgleiten:* प्रेङ्खफलकं परिव्ययति यथा न संभ्रश्येत ÇÂÑKH. ÇR. 17, 10, 13. GṚHJ. 2, 12.

2. भ्रंश् (भृंश्), भ्रंशति und भ्रंशयति *leuchten* oder *sprechen* DHÂTUP. 33, 114. — Eine unsichere Wurzel.

भ्रंश (von 1. भ्रंश्) m. 1) *Fall, Sturz;* = व्यसन AK. 3, 4, 18, 123. महीपतेः KÂM. NÎTIS. 2, 39. देश° *Verfall —, Ruin des Landes* VARÂH. BṚH. S. 46, 25. — 2) *das Verlorengehen, Verlust, das Zunichtewerden:* सेके ऽस्य (वलयस्य) न भ्रंशम् RAGH. 16, 74. MEGH. 2. अर्थ° VARÂH. BṚH. S. 45, 8. स्वार्थ° Spr. 138. JÂGÑ. 2, 66, v. l. स्वकार्यभ्रंशशङ्किभिः सचिवैः KATHÂS. 15, 12. आम्नाय° RÂGA-TAR. 1, 16. स्मृति° BHAG. 2, 63. PAÑKAR. 3, 14, 15. अज्ञातसंविद्भ्रंश adj. RÂGA-TAR. 6, 105. अग्निनाशात्क्रियाभ्रंशात् MBH. 1, 924. तपो° R. GORR. 1, 66, 13. दृप्यद्दानवदूयमानदिविषद्दुर्वारदुःखापदाम् *das Verschwinden, Weichen* GÎT. 9, 11. पौरुष° VÂGBH. 1, 10, 22. इन्द्रिय° 11, 6. — 3) *das Sichabtrennen von, das Sichverlaufen von; das Kommen um Etwas:* सार्थ° (उष्ट्रस्य) PAÑKAT. 68, 21. स्थान° Spr. 2807. राज्य° R. 3, 72, 25. KATHÂS. 39, 44. RÂGA-TAR. 5, 307. यथोचितात् *das Abweichen vom Schicklichen* AK. 2, 8, 1, 23. चारित्र° MṚKKH. 53, 14. समय° MBH. 12, 1066. H. ç. 200 (°भृंश gedr.). Die Bedeutungen 2. und 3. sind nicht immer streng zu scheiden. — Vgl. गुण°, गुद°, ज्ञाति° (ज्ञातिभ्रंशकर auch PRÂJAÇKITTEND. 3, *a*, 5. 27, *a*, 3), योनि°.

भ्रंशकला (भ्रंसकला gedr.) mit कृ u. s. w. verbunden gaṇa ऊर्यादि zu P. 1, 4, 61. — Vgl. ध्वंसकला.

भ्रंशथु (von 1. भ्रंश्) m. = प्रभ्रंशथु SUÇR. 2, 369, 5. — Vgl. भ्रस्थथु.

भ्रंशन (von 1. भ्रंश् simpl. und caus.) 1) adj. *stürzend* (trans.), *zu Fall bringend:* अस्त्र R. GORR. 1, 57, 7. — 2) n. *das Kommen um* (abl.), *das Verlustiggehen:* राज्यात् R. 2, 94, 3 = 103, 3 GORR.; hier könnte es wegen des folgenden विवासन (st. विनाभाव) passender in caus. Bed. (*das Bringen um*) gefasst werden.

भ्रंशिन् (wie eben) adj. 1) *entfallend, herausfallend, abfallend:* तरुहत भ्रंशिभिः शीर्णपर्णैः MEGH. 30. दर्भार्धावलीढैः श्रमविवृतमुखभ्रंशिभिः ÇÂK. 7. इदं तावदमुलभस्थानभ्रंशि (अङ्गुलीयं) शोचनीयम् 83, 23. *stürzend, zu Fall kommend:* निष्क्रमणभ्रंशिन् (गुरु) MÂRK. P. 15, 37. काञ्चनभ्रंशिनी श्रियम् *dauerndes Glück* Spr. 3175. — 2) *zu Fall bringend, zu Nichte machend:* स्वार्थ° PAÑKAT. 248, 18.

भ्रंस् v. l. für भ्रंश् DHÂTUP. 18, 17. P. 7, 4, 84.

भ्रकुंश und भ्रकुंस m. *ein Schauspieler in weiblichem Anzuge* P. 6, 3, 61, VÂRTT. AK. 1, 1, 7, 11. H. 329. — Vgl. भ्रूकुंश, भ्रु°, भ्रू°.

भ्रकुटि f. = भ्रूकुटि *das Verziehen der Brauen* P. 6, 3, 61, VÂRTT. H. 579. °कुटी AK. 1, 1, 2, 37. MÂRK. P. 10, 78. °मुख (भृकुटी° ed. Bomb.) MBH. 5, 3711.

भ्रक्, भ्रंक्षति, °ते und भ्रंक्षति, °ते v. l. für भक्ष् *essen* DHÂTUP. 21, 27. — Vgl. भ्लक्ष्.

1. भ्रज् in गिरिभ्रज् haben wir u. d. W. = भ्रम्, भ्रंश् gesetzt. Es liesse sich an die von Mehreren vermuthete Wurzelform भ्रज् = *frango* anschliessen.

2. भ्रज् f. etwa *Steifheit* (des Gliedes), *rigor:* ग्लापयामि भ्रजः शिश्नम् AV. 7, 90, 2. — Vgl. मृत°.

भ्रंजस् s. वात°. Unverständlich bleibt die Formel भ्रजएकृन्दुः VS. 15, 5 (= अग्नि MAHÎDH.). तुरो भ्रजएकृन्दः (भ्राजः VS.) ÇAT. BR. 8, 5, 2, 4.

1. भ्रस्ज्, भृज्जति, °ते DHÂTUP. 28, 4. P. 6, 1, 16. भर्जते DHÂTUP. 6, 18. बभ्रज्ज und बभर्ज, बभ्रज्जे und बभर्जे VOP. 8, 124. 135. 13, 1. अभ्राक्षीत् 13, Anf. भ्रष्टा und भर्ष्टा, भ्रष्टुम् und भर्ष्टुम्, भ्रष्टव्य und भर्ष्टव्य P. 6, 4, 47. 8, 2, 36. KÂR. 2 aus SIDDH. K. zu P. 7, 2, 10. *frigere, rösten*, namentlich Körner: धानाः RV. 4, 24, 7. यवमुष्टिं भृज्जत्यनुपदहन् GOBH. 3, 7, 4. भृज्जेयुः (भृज्येयुः Hdschr.) KÂTH. 36, 6. भृज्यमान NIR. 3, 17. uneig.: बभ्रज्ज निकृत्ते तस्मिन् शोको रावणमग्निवत् BHAṬṬ. 14, 86. partic. praet. pass. भृष्ट P. 6, 1, 16. *geröstet:* °पिष्ट KAUÇ. 22. आम° *wenig geröstet* KÂTJ. ÇR. 5, 3, 2. यवाः AK. 2, 9, 47. H. 401. °तण्डुल SUÇR. 1, 229, 21. 230, 3. *gebraten* H. 412. HALÂJ. 2, 168. मत्स्य HARIV. 8440. घृते SUÇR. 2, 439, 12. कपोतान्सर्षपतैलभृष्टान् 1, 74, 7. 162, 11. भ्रष्ट fehlerhaft für भृष्ट ÇÂRṄG. SAṂH. 2, 2, 117. fgg. Statt तिलभृष्टम् (u. d. W. durch *geröstete Sesamkörner* erklärt) MBH. 13, 5025 liest die ed. Bomb. तिलमृष्टम् (Schol.: तिलसंयुक्तं मृष्टं भक्ष्यम्); man könnte तैलभृष्ट *in Sesamöl gebraten* vermuthen. — Vgl. पचतभृज्जता, भृज्जन, भ्राष्ट्र, भ्राष्ट्र.

— caus. भर्जयति *rösten, braten:* घृते हरिद्रा संयुक्ताः माषाणां भर्जयेद्वटीः s. u. तापहर 2. भर्जित SUÇR. 1, 230, 17. uneig.: मुनिकोपभर्जिता नृपेन्द्रसुताः BHÂG. P. 9, 8, 12. — Vgl. भर्जन.

— desid. बिभ्रज्जिषति, बिभ्रक्षति, बिभर्जिषति, बिभर्क्षति P. 7, 2, 49, Sch. VOP. 19, 3. — Vgl. बिभ्रक्षु, बिभ्रज्जिषु.

— intens. बरीभृज्ज्यते PAT. zu P. 7, 4, 90. Sch. zu P. 6, 1, 16. बरीभृज्यते Sch. zu P. 6, 4, 47.

— अव caus. *rösten, braten;* uneig.: योगसमीरितज्ञानावभर्जितकर्मबीज so v. a. *zu Nichte gemacht* BHÂG. P. 5, 6, 1.

— परि *rösten, braten:* परिभृज्जतम् (lies परिभृज्यन्तम् pass.) MBH. 11, 97, ed. Bomb. (परिभुज्यत्तं ed. Calc.). वराहवसापरिभृष्ट SUÇR. 1, 75, 1. — caus. *rösten:* तण्डुलांश्चापि निर्धौतान्सर्पिषैव परिभर्जयेत् s. u. तापहर 2.

— सम्, partic. संभृष्ट in °परुषच्छवि *geröstet* so v. a. *trocken, spröde*

Suçr. 2,456,17.

2. भ्रज्ज् = 1. भ्रज्ज् adj. (nom. भृट्) am Ende eines comp. *röstend* P. 8,2,36. भ्राना° Sch. Vop. 3,77. fg.

भ्रज्जन von 1. भ्रज्ज् n. *das Rösten* P. 6,4,47, Sch. — Vgl. भर्जन.

भ्रड्, भ्रडति *untertauchen, versinken* Dhâtup. 28,101. — Vgl. भ्रुड्.

भ्रण्, भ्रणति *einen Ton von sich geben* Dhâtup. 13,9.

भ्रमड m. = भ्रमड Uģģval. zu Uṇâdis. 2,68.

भ्रम्, भ्रमति (ep. auch med.) und भ्राम्यति (भ्रम्यात् Pâr. Gṛhj. 3,7) Dhâtup. 20,20. 26,96. Naigh. 2,14. Nir. 6,20. P. 3,1,70. 7,3,74. Vop. 8,67. 125. 11,3. बभ्राम, बभ्रमिथ und भ्रेमिथ, बभ्रमुस् und भ्रेमुस् P. 6,4, 124. Vop. 8,52. भ्रमिष्यति; अभ्रमीत्; भ्रमितुम् und भ्रान्तुम्, भ्रान्त्वा; partic. भ्रान्त. 1) *umherschweifen, sich unstät, ohne bestimmte Richtung bewegen, umherirren:* भ्रमति, भ्रमामि u. s. w. MBh. 3,2647. 12892. R. 3,72, 12. 4,49,20. Rt. 1,23. यावद्भ्रमति न भूमौ देशाद्देशान्तरं हृष्टः (नरः) Spr. 2794. भ्रमन्संपूज्यते राजा भ्रमन्संपूज्यते द्विजः। भ्रमन्संपूज्यते योगी स्त्री भ्रमन्ती विनश्यति॥ 4679. Kâm. Nîtis. 15,45. Ashṭâv. 7,1. Kathâs. 3,46. 10,130. 27,48. 28,28. 29,58. 49,227. Paṅkar. 1,13,15. Râģa-Tar. 5, 352. Sâh. D. 59,2. Pańkat. 43,4. 68,12. 95,23. गृहेषु भिक्षार्थमभ्रमत् Daçak. in Benf. Chr. 194,2. Hâr. 66. तयासंवत्सरो राजा भ्रमत्यन्य इवाधनि *tappt* Varâh. Bṛh. S. 2,9. वैराग्ये संचरत्येकः नीतौ भ्रमति चापरः Spr. 2903. वयं च — अन्धा इव बभ्रामः (entweder भ्रमामः oder mit der v. l. ब्रा यामः zu lesen) Hit. 82,13. भ्रमानके R. 4,49,9. 5,32,30. भ्रममाण MBh. 12,4254. भ्राम्यति, भ्राम्यत् (partic.) 13,4316. Kathâs. 9,9. 28,145. 32,148. 40,84. Râģa-Tar. 5,146. Pańkat. 82,1. Hit. 17,15 (भ्रमन् v. l.). क्रव्याशिनः — भ्राम्यन्त्यभीता परितः पुरं नः Bhaṭṭ. 12,72. बभ्राम MBh. 3,14377. Kathâs. 25,183. 28,30. 38,91. Mârk. P. 61,34. Pańkar. 1,6,2. स च सर्वत्तं पृष्ठे कृत्वा चित्रपदक्रमं बभ्राम Hit. 127,4. भीमरवैर्भैरवैर्बभ्रमुर्गणगोचराः Hariv. 6831. भ्रमिष्यामि Pańkar. 1,14,70. Bhaṭṭ. 16,32. भ्रमितुम् Pańkat. 69,6. भ्रान्त्वा Kathâs. 32,59. Râģa-Tar. 6,45. Pańkat. 69,15. pass. impers.: बहुशो ऽभ्रामि ते चाय (भ्रमितश्चाय ed. Bomb.) R. 2,96,8. भिक्षां भ्रम् *von Ort zu Ort betteln gehen* Kathâs. 18,135. 36,76. *taumeln:* मद्यपीत इव भ्रमन् Bhaṭṭ. 6,48. Spr. 1971. Kathâs. 37,72. चतार (so die neuere Ausg.) च भृशं रक्तं बभ्राम च गतासुवत् *taumelte wie ein Sterbender* Hariv. 8898. vom *Hinundherfliegen* der Bienen: तत्र भ्रमन्त्येव मुधा षडङ्घ्रिः Spr. 2673. 4728. Varâh. Bṛh. S. 12,9. Vid. 285. चिन्तयामि तदाननं कुटिलभ्रु कोपभरेण शोणाब्जमिवोपरि भ्रमताकुलं भ्रमरेण Gît. 3,5. षड्द्रा भ्राम्यन्ति Spr. 2517. Gît. 2,20. Kaurap. 34. von den *Bewegungen* des Kindes im Mutterleibe Bhâg. P. 3,31,4. der Zunge im Munde: द्वात्रिंशद्दशनैर्दयमध्ये भ्रमसि (जिह्वे) नित्यशः Spr. 1267. vom *Hinundhergehen* der Augen: मन्दभ्रमदृष्टि Spr. 4729. दृष्टिर्भ्राम्यति मे ऽतीव हृदयं दीर्यतीव MBh. 1,2062. दृष्टिर्भ्राम्यति v. l. für नश्यति so v. a. *das Auge wird unsicher, schwach* (im Alter) Spr. 831. von *unregelmässigen Bewegungen* lebloser Dinge: भ्रमति पवनधूतः सर्वतो ऽग्निर्वनान्ते Rt. 1, 26. भ्रमसि भ्रम् गच्छसि Schol. ज्वलदसि Çat. Br. 14,9,3,9. आवर्तवेगाद्भ्रमता मेघेन Ragh. 13,14. करोति विश्वस्थितिसंयमोदयं यस्येप्सितं नेप्सितमीक्षितुर्गुणैः। माया यथायो भ्रमते तदाश्रयं ग्राव्णः *wie sich eine Magnetnadel hinundher bewegt* Bhâg. P. 5,18,38. व्यक्ताव्यक्तमिदं विश्वं यत्र भ्रमति लोहवत् 4,11,17. उद्भ्रमता त्वया भ्रमत्यविद्धमखिलं ब्रह्माण्डम् *in unruhiger Bewegung sein* Mârk. P. 78,9. — 2) *durchstreichen, durchstreifen, durchwandern;* mit dem acc.: तं देशं बहुशो भ्रमन् MBh. 1,5184. मही म् 3, 2684. 13068. भूतलम् Spr. 4306. जगत् R. 4,2,17. लोकान् Prab. 101,9. स्वनगरम् Hit. 39,19. अरण्यानीम् 47,12. पृथिवीम् 64,4. पुरीम् Kathâs. 27,44. 50. पुरीं तामभितो (adv. oder praep.) भ्रान्त्वा 47. भ्रान्तुं सर्वतीर्थानि 39,233. देशान्तरम् Pańkat. 100,2. भ्रेमुः शिलोच्चयांस्तुङ्गान् Bhaṭṭ. 7,55. दिङ्मण्डलं भ्रमसि मानस Spr. 1756. — 3) *sich drehen, sich im Kreise bewegen:* कुलालचक्रवन्नागस्तदा तूर्णमथाभ्रमत् MBh. 7,1151. अलातचक्रवत्तूर्णं भ्रममाणं रणाजिरे Hariv. 10827. विद्युच्चक्रं भ्रमत्याशु 10828. दिशो ऽनु भ्रमतः (gen. partic.) सर्वाः MBh. 4,1721. शश्वद्भ्राम्यति चक्रिणीः Spr. 4723. भ्रममाणो ऽम्भसि धृतः कूर्मरूपेण मन्दरः Bhâg. P. 8,5,10. vom *Kreislauf* der Gestirne: श्लाघ्यं जन्म ध्रुवस्य भ्रमति नियमितं यत्र तेजस्वि चक्रम् Spr. 956. (येन) सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने 1994. सव्यं भ्रमति देवानामपसव्यं सुरद्विषाम्। उपरिष्टाद्भगोलो ऽयम् Sûrjas. 12,55. ग्रहः — मण्डले महति भ्रमन् 76. 80. Verz. d. Oxf. H. 41,a, N. 2. (तम्) सामन्ता परितो भ्रेमुर्ध्रुवं ग्रहगणा इव *umkreisten* Kathâs. 18,5. — 4) *hinundher schwanken* so v. a. *in Verwirrung sein;* vom Geiste: भ्रमतीव च मे मनः Bhag. 1,30. अमुष्मिन्भ्रमते मनो मे Bhâg. P. 5,12,4. एतद्भ्राम्यति (एतत् = एतत्प्रति Schol.) मे बुद्धिर्दीपार्चिरिव वायुना 7,1,20. न वेद्मि किंचिन्मोहेन भ्रमतीव हि बुद्धयः Mârk. P. 76,31. वाचस्पतीनामपि बभ्रमुर्धियः Bhâg. P. 4,16,2. भ्रमन्तेतो मे Kusum. 1,9. त्रैलोक्ये सकले — भ्रममाणे Mârk. P. 106,47. *irren, im Irrthum sein:* आभरणाकारस्तु तालव्यान्त इति बभ्राम Siddh. K. 132,b,2. fg. — partic. भ्रान्त 1) *umherstreichend, umherirrend; sich hinundher bewegend, taumelnd:* एको ऽश्वेन स राजर्षिर्भ्रान्तः MBh. 13,534. Spr. 4079. भ्रान्तः पर्वणि (राहुः) 3159. काक Ragh. 12,23. अपयातं हतं पृष्ठे भ्रान्तं रणपलायितम् MBh. 3,733. संभ्रमभ्रान्तलोचना Mṛkkh. 61,21. भ्रान्तम् impers. *es ist umhergestrichen worden* Spr. 2079 (st. भ्रान्तं 2080 ist gewiss भ्रान्त्वा zu lesen, wie eine Aut. hat). n. *das Umherstreichen, Umherirren, Sichhinundherbewegen:* वरं पर्वतदुर्गेषु भ्रान्तं वनचरैः सह Spr. 2746. किं प्रभूतभ्रान्तेन Pańkat. 69,8. भ्रान्तपतत्पतंग Spr. 2589, v. l. Suçr. 1,118,1. *eine best. Kampfart* Hariv. 11048 (S. 791). 13494. 15977. — 2) *durchstrichen, durchwandert:* °तीर्थ Kathâs. 39,224. — 3) *sich drehend, rollend:* रथभ्रान्ते (= अस्थिरे Schol.) रथे तिष्ठन् MBh. 5,1931. अभ्रान्ते रथे 3,12029. 5,7218. — 4) *verwirrt, betäubt; im Irrthum befindlich:* अग्निनाशात्क्रियाभ्रंशाद्भ्रान्ता लोकास्त्रयः MBh. 1,924. °चक्राक्ष Suçr. 1,22,14. भ्रान्ताकुलितचेतन R. 2,72,18. 6,8,37. °चित्त 3,55,36. °बुद्धि Verz. d. Oxf. H. 50,b,25. संशय° (मानस) Râģa-Tar. 3,90. धनलवमधुपानभ्रान्तसर्वेन्द्रिय Spr. 1934. भय° Z. d. d. m. G. 14,570,22. नहि ते मुनयो भ्रान्ताः सर्वज्ञत्वात्तेषाम् *im Irrthum befindlich* Madhus. in Ind. St. 1,23,25. Kap. 2,23. Ashṭâv. 14,4. नह्यनेके युगपद्भ्रान्ता भवन्ति Schol. zu Ģaim. 1,19. n. *Irrthum* Kan. 7,2,5. Schol. zu Kap. 1,154.

— caus. भ्रमयति (Dhâtup. 19,67) und भ्रामयति 1) *umherstreichen —, umherirren lassen, hinundher treiben, — bewegen:* वने भ्रमयता Mahân. 181. भ्राम्यते दुर्गमेष्वपि Spr. 2688. Mârk. P. 14,86. बहुशो भ्रमितश्चाय R. ed. Bomb. 2,96,8. सा बध्यमाना समरे पाण्डुसेना महात्मभिः। भ्राम्यते बहुधा राजन्मारुतेनेव नौर्जले॥ MBh. 6,5521. इति कृतपरमार्थैरिन्द्रियैर्भ्राम्यमाणः Spr. 434. भ्रामयामास यमाज्ञामिव तर्जनीम् Kathâs. 17,88.

स्मृशापस्मारो ऽयं भ्रमयति दृशं घूर्णयति च Spr. 1365. भ्रामितानेश्च वदनैः Hariv. 4086. भ्रामयित्वा जलं वक्त्रं 16096. भ्रमयामास पटहम् er liess die Trommel umhergehen so v. a. umhergehen und durch Trommelschlag dem Volke Etwas verkünden Kathâs. 24, 52. भ्रमय कृत्स्ने ऽत्र पुरे पटहघोषणाम् 50. — 2) drehen, in die Runde bewegen, schwingen: हंसो भ्राम्यते ब्रह्मचक्रे Çvetâçv. Up. 1, 6. येनेदं भ्राम्यते ब्रह्मचक्रम् 6, 1. Maitrjup. 4, 2. Jâǵń. 3, 182. भ्रामयन्सर्वभूतानि यन्त्रारूढानि मायया Bhag. 18, 61. अविद्याकर्मतृष्णाभिर्भ्राम्यमाणो ऽयं चक्रवत् MBh. 3, 147. तस्मिंश्च भ्राम्यमाणे ऽद्रौ 1, 1133. उत्तिष्ठ्याभ्रामयद्देहं तूर्णं दशगुणं तदा 6031. 6461. 2, 762. 4, 360. fg. Hariv. 8514. R. 2, 44, 7. 3, 35, 48. 6, 78, 15. Bhâg. P. 1, 12, 9. Pańkat. 263, 8. Schol. zu Kâtj. Çr. 209, 3. 217, 21. लीलारविन्दं भ्रमयांचकार Ragh. 6, 13. Râǵa-Tar. 4, 476. Bhatt. 14, 9. अविभ्रमत् 15, 53. kreisen lassen (die Gestirne): स (ध्रुवः) वै भ्रमन्भ्रामयते चन्द्रादित्यौ ग्रहैः सह Verz. d. Oxf. H. 41, a, N. 2. सर्वेषां ज्योतिर्गणानां ग्रहनक्षत्रादीनाम् — भगवता कालेन भ्राम्यमाणानाम् Bhâg. P. 5, 23, 2. rollen lassen: रथं भ्रामयेत्पुरे Verz. d. Oxf. H. 31, a, 16. zu Wagen durchfahren: भ्रामयेन्नगरं सर्वम् 7. 8. — 3) in Unordnung bringen: अकूनामग्रं भ्रमयन्नुदेति Kauç. 99. verwirren, in die Irre leiten: मायया त्वां भ्रामयति (भ्रमयति die neuere Ausg.) कृष्णः Hariv. 15787. भ्राम्यते धीर्न तद्वाक्यैः Bhâg. P. 3, 2, 10. अमेण भ्राम्यते योगी Verz. d. Oxf. H. 50, b, 24. Mârk. P. 51, 41. 87. अज्ञो भ्राम्यते ज्ञानी मुच्यते Schol. bei Wilson, Sâṁkhjak. S. 48. — 4) umherirren: तत्रैवाविभ्रमद्देवी (गङ्गा) संवत्सरान्बहून् R. 1, 44, 12. अबभ्रमत् ed. Bomb. 34, 9; die Scholien: भ्रामितवत्यस्ववदिदं न.

— intens. umherziehen, sich unstät hinundher bewegen: बम्भ्रमती गगनोपरि (उल्का) Varâh. Brh. S. 33, 14. बम्भ्रमीति च मे दृष्टिर्व्हा क्व यामि ध्रुवं तपम् Hariv. 8728. durchwandern: क्रमेण सकलामवनीं बम्भ्रम्यमाणा Z. d. d. m. G. 14, 573, 8. बम्भ्रम्यते (pass.) कथं धर्मवाञ्छया सर्वदिङ्मुखम् Çatr. 1, 18.

— उद् 1) auffahren, aufspringen: दृष्ट्वा स्वप्नगतो राममुद्भ्रमामि विचेतनः R. 3, 43, 34. ध्यायत्युद्भ्रमति प्रमीलति पतत्युद्याति मूर्च्छत्यपि Git. 4, 19. उद्भ्राम्य (sic) absol. Daçak. in Benf. Chr. 183, 17. उद्भ्रमता तथा (सूर्येण) sich erheben, aufgehen Mârk. P. 78, 8. प्रेमोद्भ्रमद्भुवा sich heben Bhâg. P. 4, 23, 25. उद्भ्रान्त aufgefahren, aufgeflogen: प्रटीनोद्भ्रान्तविहग (गिरि) R. 6, 83, 26. मरिचोद्भ्रान्तहारीता मलयाद्रेरुपत्यकाः Ragh. 4, 46. Uttararâmać. 102, 20. पवनोद्भ्रान्तवीचि erhoben Spr. 2036. काञ्चिद्भ्रान्तनूपुराः hinaufgerutscht R. 5, 13, 34. °नेत्र, °नयन, °लोचन, °दृष्टि dessen Augen nach oben verdreht sind MBh. 4, 777. 7, 3156. 6883. 13, 4074. R. 2, 65, 21. Pańkat. 141, 4. सा देव्याः पादयोरग्रे पपातोद्भ्रान्तजीविता: entfliehend, davongehend Râǵa-Tar. 3, 409. उद्भ्रान्त n. das Sicherheben: तस्य पक्षनिपातेन पवनोद्भ्रान्तकारिणा bewirkend, dass ein Wind sich erhob, Hariv. 3829. eine best. Kampfart 11048 (S. 791). 13494. 15977. — 2) उद्भ्रान्त umherstreichend, umherirrend: उद्भ्रान्तः प्राविशं घोरामटवीम् MBh. 13, 546. कदाचिन्मृगयां यात उद्भ्रान्तो गहने वने 562. — 3) उद्भ्रान्त aufgeregt: दुष्टाश्वाः wild geworden MBh. 3, 112. तद्दोकुलमिवोद्भ्रान्तमुद्भ्रान्तरथयूथपम् (so die neuere Ausg.) 6, 2547. R. 3, 37, 16. 6, 8, 41. Varâh. Brh. S. 12, 6. Kathâs. 12, 184. 19, 73. 38, 125. 42, 108. Git. 4, 1. °चेतस् R. 2, 36, 22. °चेतना Ragh. 12, 74. °चित्त Pańkat. ed. orn. 51, 14. स्थान ein Ort, an dem es aufgeregt hergeht, MBh. 3, 15734 (उद्भ्राम्य st. उद्भ्रान्तं Draup. 8, 19). विस्मयोद्भ्रान्तभाषिणाम् aufgeregt redend R. 5, 51, 24. — Vgl. उद्भ्रम fgg. — caus. 1) schwingen: तुरात्तमुद्भ्राम्य भुजेन चक्रम् MBh. 6, 2597. गदाम् 7, 5196. — 2) aufregen: (गङ्गा) स्ववेगोद्भ्रामितजला R. Gorr. 1, 45, 27.

— समुद्, partic. समुद्भ्रान्त aufgeregt: वाजिन् wild geworden Spr. 2873. बलमासीत्समुद्भ्रान्तं द्रोणार्जुनसमागमे MBh. 4, 1882. R. 3, 72, 14. Kathâs. 5, 99. 18, 196. 24, 33. 29, 78. 39, 35. Som. Nala 35.

— उप hinschlendern zu: सा च तदाश्रमोपवनम् — उपबभ्राम Bhâg. P. 5, 2, 4.

— परि 1) umherstreichen, umherirren: कस्येदं कृते परिभ्रमथ रे लोकाः Spr. 2071. तामिस्रे नरके परिभ्रमति (zur Erkl. von परिवर्तते) Kull. zu M. 4, 165. परिभ्रमन् R. 5, 11, 20. Kathâs. 14, 76. 36, 114. Mârk. P. 21, 50. Pańkat. 21, 1. Hit. 35, 4. Çuk. in LA. (II) 35, 5. °भ्राम्यन् Kathâs. 37, 204. पर्यभ्रमत MBh. 3, 12228. °भ्रममाणा Pańkat. 10, 6. °बभ्रमुः R. Gorr. 1, 41, 24. °बभ्राम Kathâs. 43, 138. °भ्रेमुः 33, 110. °भ्रान्तुम् 40, 83. Râǵa-Tar. 6, 16. °भ्रमितुम् Pańkat. ed. orn. 49, 19. क्व भवान्परिभ्रान्तः wo hast du dich herumgetrieben? Mâlav. 46, 13. Pańkat. 87, 21. परिभ्रमसि किं वृथा (चित्त) Spr. 1718. इह सविधे मुग्धदृशो मधुकर न मुधा परिभ्राम्य umherflattern 2709. परिभ्रमन्मूर्धजषट्पदाकुलैः — मुखैः Kir. 4, 14. (पत्रहंसौ) पत्रयुक्तिपरिभ्रान्तौ Kathâs. 43, 34. पारावतः परिभ्रम्य रिरंसुश्चुम्बति प्रियाम् hinundher gehend Spr. 3881. — 2) durchstreichen, durchirren, durchziehen: भीमेन नाराचाभिहता गजाः । पेतुः सेदुश्च नेदुश्च दिशश्च परिबभ्रमुः ॥ MBh. 6, 3960. द्वीपान्तराणि Kathâs. 36, 23. तीर्थानि 49, 220. पृथिवीम् Bhâg. P. 5, 5, 30. Mârk. P. 17, 16. 69, 42. Hit. 64, 4, v. l. (ed. Johns. 1346). अरण्यानीम् Hit. ed. Johns. 980. ततः सव्यं दक्षिणं च मण्डलानि (मण्डलं स die neuere Ausg.) परिभ्रमन् Kreise beschreiben Hariv. 4297. — 3) sich drehen, sich im Kreise bewegen: अनेन खल्वीरितः परिभ्रमतीदं शरीरं चक्रवत् Maitrjup. 2, 6. 3, 1. Bhâg. P. 1, 12, 9. 2, 2, 2. 3, 19, 26. (सूर्यरथस्य) संवत्सरात्मकं चक्रं देवानामहोरात्राभ्यां परिभ्रमति 5, 20, 30. 21, 13. श्येनः परिभ्राम्यति Spr. 632. परिभ्रमन्तं गिरिम् Bhâg. P. 8, 7, 10. परिभ्रमति राजश्रीरुत्कर्णा नौरिवाम्भसि R. Gorr. 2, 82, 6 (81, 6 Gorr.). याम्योत्तरे रवौ । परिभ्रमति (so ist zu lesen) Sûrjas. 3, 32. 12, 31. 74. — 4) umkreisen, einen Kreis um Etwas (acc.) beschreiben: सूर्यरथस्य मेरुं परिभ्रमतः Bhâg. P. 5, 20, 30. — Vgl. परिभ्रम fg.

— प्र umherstreichen, umherirren Kathâs. 33, 111. durchstreichen, durchwandern: दिशः 37, 157.

— वि 1) umherstreichen, umherirren, sich hinundher bewegen: विभ्रान्तं (impers.) वने च देव्या Nalod. 3, 26. वध्यमानं तु तत्सैन्यं द्रोणेन निशितैः शरैः । व्यभ्रमत्तत्र तत्रैव क्षोभ्यमाण इवार्णवः ॥ MBh. 6, 3410. पतितपाश्च महाघोरं व्याहरन्तो विबभ्रमुः umherfliegen 4520. विभ्रमद्भ्रमर Bhâg. P. 1, 6, 13. प्रेमस्मितोद्वीक्षणविभ्रमद्भ्रु zucken 3, 21, 22. 4, 25, 30. अविभ्रान्तभ्रूपताक sich nicht bewegend, unbeweglich Daçak. in Benf. Chr. 199, 5. विभ्रान्तनयन dessen Augen hinundher gehen, rollen R. Gorr. 2, 11, 10. fg. वायुविभ्रान्तहुताशनार्चिषा bewegt R. 5, 52, 17. प्रौढदोर्दण्डविभ्रान्तमन्थाचल Prab. 81, 14. विह्वलन्निव दुःखेन विभ्रमन्निव चातुरः schwankend R. Gorr. 2, 84, 2. विश्वविभ्रान्तकीर्ति dessen Ruhm in der Welt verbreitet ist Prab. 3, 8. — 2) durchstreichen, durchirren: स विभ्रमन्महीं सर्वाम् MBh. 3, 2648. — 3) auseinandertreiben, verscheuchen: महावात इवाभ्राणि विभ्रमित्वा रणाद्गजान् (विधमित्वा स वारणान् die neuere Ausg.) MBh. 6,

2778. *hinundher bewegen:* कुञ्चितायतदीर्घाणि लाङ्गूलानि विबभ्रमुः R. 5, 55,27. — 4) *in Unordnung —, in Verwirrung gerathen:* यथा न विभ्रमेत्सेना तथा नीतिर्विधीयताम् MBh. 4,1495. व्यभ्रमत्त रणे योधाः कालस्येव युगक्षये 8,3888. विबभ्राम मतिः Hariv. 1339. विभ्रान्तमनस् MBh. 1, 6624. अनेकचित्तविभ्रान्त Bhag. 16, 16. विभ्रान्तचित्तनयन R. Gorr. 2,11,11. त्रासविभ्रान्तमत्तद्विरेफ Varâh. Bṛh. S. 12,6. विभ्रान्ते जने Kath. 22, 135. 39,45. Vâju-P. bei Muir, ST. I, 30, N. 55. Mârk. P. 106, 46. गर्भाधिवासपूर्वकमरणान्तकदुःखचक्रविभ्रान्त Verz. d. Oxf. H. 238,b,1. — Vgl. विभ्रम, विभ्रान्ति. — caus. *verwirren:* किं वो विभ्राम्यते मतिः Mârk. P. 76,35.

— सम् *in Verwirrung gerathen, irre werden:* पारावारज्ञास्तु न संभ्रमन्ति Spr. 513. संभ्रान्त *verwirrt, aufgeregt, bestürzt* MBh. 3,2149. R. 1,28, 6. 56,15. 60,23. 65,8. 2,32,36. 40,19. 65,27. Mṛkkh. 29,17. 58,23. Çâk. 12,17. 18,8. Mâlav. 46,10. Kathâs. 7,86. 18,225. 28,180. 33,203. 39, 151. 42,158. 45,301. 50,57. Bhâg. P. 8,7,18. °मनस् MBh. 3,12088. R. 1,20,6 (21,5 Gorr.). अनाकुलाविह्वला च सुसंभ्रान्ता च मे गतिः etwa so v. a. *ein schön belebter Gang* R. 6,23,16. Vgl. संभ्रम u. s. w. — caus. pass. *irre werden, verzweifeln an Etwas* (abl.): स्वकार्यकुशलाभ्यां ते संभ्राम्यन्ते कृ नैपुणात् MBh. 12,5787.

— उपसम् 1) *auffahren, aufspringen:* शयनादुपसंभ्रान्त उच्यैः प्रति तं ततः MBh. 12,5366. — 2) partic. °भ्रान्त *aufgeregt, verwirrt* R. 4,1,18.

भ्रमँ (von भ्रम्) m. gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. 1) *das Umherstreichen, Umherwandern;* = भ्रमण H. an. 2,330. Med. m. 20. Kathâs. 27,46. 49, 229. पुर° *das Durchstreichen, Durchwandern der Stadt* 27,48. स्वैरोद्यान° 39,171. *das Hinundhergehen, Sich-hinundher-Bewegen:* नेत्र° Râǵa-Tar. 5,363. — 2) *Drehung* AK. 3,3,9. H. 1519. स्यादावर्तो ऽम्भसां भ्रमः AK. 1,2,3,6. Trik. 1,2,10. H. 1076. Halâj. 3, 46. शङ्कू यथादिग्भ्रमसंस्थितौ *nach der Drehung, Richtung* Sûrjas. 7,16. करवेष्टं भीमसेनो भ्रमं दृष्ट्वा व्यमोचयत् so v. a. *schwingend* MBh. 7,1154. — 3) *wirbelnde Flamme, Lohe:* तव भ्रमास आशुया पतन्ति ṚV. 4,4,2. अध भ्रमस्त उर्विया वि भाति 6,6,4. अग्नेरिव भ्रमाः 9, 22, 2. — 4) *Strudel:* तीर्णाः क्लेशमहोर्मयः परिहृता भीमा ममत्वभ्रमाः Prab. 103, 11. — 5) *Quelle, Fontaine* AK. 1, 2,3,7. Trik. 3,3,300. H. 1088. H. an. Med. उदक° *eine Rinne, in der das Spülicht abfliesst,* Vjutp. 215. — 6) *Drehscheibe* Trik. H. 909. H. an. Med. चक्रभ्रम (v. l. °भ्रमि) dass. Ragh. 6,32. Sâṁkhjak. 67 (°भ्रमि Lassen). — 7) *Schwindel* Suçr. 1, 32,4. 90,20. 94,20. 156,8. 165,21. 245,15. 258,18. 332,2. Vâgbh. 1,7,73. 11,6. Çârṅg. Saṁh. 1,7,25. Verz. d. Oxf. H. 316,a,5 v. u. Verz. d. B. H. No. 955. Spr. 1365. — 8) *Verwirrung:* चित्त° Spr. 2213. मति° Çâk. 137. प्रज्ञाश्रुतिमति° Kâm. Nîtis. 14,60. — 9) *Irrthum, Wahn* AK. 1,1,4,13. Trik. H. 1374. H. an. Med. को ऽयं ते मनसि भ्रमः Râǵa-Tar. 3,421. को ऽयं ते ज्ञातो ऽकाण्डे बत भ्रमः Kathâs. 22,236. Hariv. 15787. वेधा द्वेधा भ्रमं चक्रे कान्तासु कनकेषु च Spr. 2895. °भञ्जन Pañkat. 1,4,79. Râǵa-Tar. 2,115. Gît. 2, 10. 5,18 (भ्रमात् *im Irrthum, aus Versehen*). पुंसो ऽभ्रमाय Bhâg. P. 3,11,15. 33, 27. 4,7,39. Nîlak. 190. Bhâshâp. 133. Ashṭâv. 1,12. 13,3,2. 18,1. भ्रमभूतमिदं सर्वम् *dies Alles ist ein Wahn* 70. भ्रमं निश्चित्य *seines Irrthums gewahr werden* Hit. ed. Johns. 2608. Kull. zu M. 1, 71. 8, 249. Schol. zu Kap. 1, 19. Schol. bei Wilson, Sâṁkhjak. S. 31. भ्राम्यते पवित्रालम्बं मनो दोषेण योगिनः ॥ समन्ताचार विधेशाद्भ्रमः स परिकीर्तितः । Mârk. P. 40,11. fg. 7. भ्रमेण भ्राम्यते योगी Verz. d. Oxf. H. 30, b, 24. fg. सादृश्य° Bhâg. P. 7,15,61. अभाव° Kusum. 40,2. स्थाणु° *der Irrthum, dass es ein Pfosten sei,* Spr. 593. पानीयकुम्भ° 4159. मणिभ्रमाद्दक्षिकणां गृह्णन् *im Wahn, dass es ein Edelstein sei,* Râǵa-Tar. 4,299. वत्सेशालोकनभ्रमात् *weil er irrthümlich V. zu sehen glaubte* Kathâs. 33,174. चक्रुः सकौतुकापातविमानस्थाप्सरोभ्रमम् *sie bewirkten den Irrthum, dass es Apsaras seien,* 18,13. 31,25.

भ्रमण (von भ्रम् simpl. und caus.) 1) n. a) *das Umherstreichen, Umherwandern* H. an. 2,330. Med. m. 20. ग्रीष्मे Cit. beim Schol zu Çâk. 20,9. Vikr. 23,11. Spr. 1753. 2506. Kâm. Nîtis. 14,24 (pl.). Hit. ed. Johns. 1788. Kull. zu M. 4, 177. 10, 52. अरे चेतोमीन भ्रमणमधुना यौवनजले त्यज Spr. 211. असंख्ययोनि° *durch unzählige Geburtsstätten* Pañkar. 2, 4,17. *das Wanken, Wackeln, Unstätigkeit:* पादस्य Suçr. 1,348,13. 365, 15. — b) *das Umhergehenlassen:* पटह° *der Trommel* so v. a. *das Zusammenrufen des Volkes durch Trommelschlag* Kathâs. 26,92. Vgl. भ्रम् caus. 1. am Ende. — c) *Drehung, Umdrehung, Umlauf —, Bahn* (eines Planeten): चक्र° Kap. 3, 82. Pañkat. 257, 23 (nach der richtigen Lesart). मन्दर° MBh. 1, 1124. Verz. d. Oxf. H. 251, b, 13. Schol. zu Naish. 22, 53. भानाम् Sûrjas. 12, 30. 14, 15. काल° 13, 16. Varâh. Bṛh. S. 2, c. Mârk. P. 106, 45. fg. अल्पभ्रमणाश्रित (भ्रमण = मण्डल Schol.) Sûrjas. 12,76. 80. 82. fg. — d) *Schwindel* Vet. in LA. (II) 13,20. Sâh. D. 177. — 2) f. ई a) = अधीशितुः क्रीडा H. an. 3, 247. क्रीडायामधीशितुः Med. n. 69. *a sort of game, performed by women for the amusement of a lover or husband* Wilson; genauer: *Spiel u. s. w. des Liebsten* oder *Umherschreiten des Liebsten im Spiele.* — b) *Blutegel* H. an. Med. — c) Bez. einer der 5 Dhâraṇâ (s. u. धारणा 3, c), *die bewegende, die des Windes* Verz. d. Oxf. H. 237, a, 6.

भ्रमणीय (von भ्रम्) adj. *zu durchstreichen, zu durchwandern:* °या मही मया Kathâs. 25,3.

भ्रमत्कुटी (भ्रमत्, partic. praes. von भ्रम्, + कुटी) f. *Sonnenschirm* Trik. 2,10,12. — Vgl. डङ्गमकुटी.

भ्रमत्व (von भ्रम) n. *das Irrthumsein* Kusum. 17, 10.

भ्रमरँ (von भ्रम्) Uṇâdis. 3, 132. 1) m. a) *Biene* AK. 2,5,29. Trik. 2,5, 35. 3,3,365. H. 1212. Med. r. 192. Halâj. 2, 100. सर्वथा संहतैरेव दुर्बलैर्बलवानपि । अमित्रः शक्यते हन्तुं मधुहा भ्रमरैरिव ॥ MBh. 3, 1333. °पङ्क्यः Ârġ. 7,23. R. 3,79,17. भ्रमरो यं दंशेत् Suçr. 1,112,6. 2,258,6. 287, 20. Ragh. 3, 8. Çâk. 11,18. 115. 147. Vid. 285. घनिसुन्दर Pañkar. 1,7,3. नेत्रभ्रमरौ: Hariv. 4746. Ragh. 7,11. भ्रमरी f. Râǵan. im ÇKDr. Ragh. 10, 58. Mâlav. 60. °निकर Pañkar. 3,12,5. °जं मधु Vâkasp. beim Schol. zu H. 1214. — b) *Mädchenjäger* Trik. 3, 3, 365. Med. Hâr. 264. — c) *ein junger Mensch* (वटु) Hâr. 260. — d) *Drehscheibe* Hâr. 260. — e) *eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,a,30. 202,a,10. — f) N. pr. eines Mannes MBh. 3,15598. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = भ्रमरच्छल्ली Râǵan. im ÇKDr. — 4) f. ई a) *Biene* s. u. 1, a. — b) N. zweier Pflanzen: = जतुका und पुत्रदात्री Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमरक (von भ्रमर) 1) m. *Biene* H. an. 4, 24. Med. k. 204. — 2) *Haarlocke auf der Stirn,* m. AK. 2,6,2,47. H. 569. H. an. Med. n. Halâj. 2, 376. — 3) n. *Brummkreisel* Schol. zu Naish. 22, 53. m. *Spielball* H. an.

Med. — 4) m. *Strudel* Viçva im ÇKDr.

भ्रमरकरण्डक (भ्र° + क°) m. *ein Körbchen mit Bienen*, welches Diebe mit sich führen um mit Hilfe jener Thierchen, die sie entschlüpfen lassen, ein Licht auszulöschen, Daçak. 71,3.

भ्रमरकीट (भ्र° + कीट) m. *ein best. Insect* (*Vespa solitaria* Wils.): जीवन्मुक्तिस्तु तद्विद्वान्सर्वोपाधिगुणांस्त्यजेत् । सच्चिदानन्दधर्मत्वाद्भजेद्भ्रमरकीटवत् ॥ Âtmab. im ÇKDr.

भ्रमरकुण्ड (भ्र° + कु°) N. pr. eines heiligen Badeplatzes auf dem Berge Nîla Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,24. 149,*a*,42.

भ्रमरच्छल्ली (भ्रमर + छ°) f. *eine best. Schlingpflanze*, = भृङ्गमूलिका, भृङ्गाह्वा, भ्रमरा Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमरपद (भ्र° + पद) n. *Bienenfuss*, Bez. *eines best. Metrums*, *4 Mal* —◡◡ —◡— ◡◡◡◡◡◡◡◡◡◡——— Colebr. Misc. Ess. II, 162 (XIII, 7).

भ्रमरप्रिय (भ्र° + प्रिय) m. *eine von Bienen geliebte* Kadamba-*Art* (धाराकदम्ब) Ratnam. im ÇKDr.

भ्रमरमारी (भ्र° + मा°) f. *eine best.* (in Mâlava wachsende), *Bienen den Tod bringende Blume*; = भृङ्गमारी, भृङ्गारि, भ्रमरारि Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमरविलसित (भ्र° + वि°) adj. *von Bienen umschwärmt*: वल्ली Ḱhandom. 32. पद्म Ind. St. 8,375. n. *das Umherfliegen der Bienen* ebend. f. आ und n. *ein best. Metrum*, *4 Mal* ————, ◡◡◡◡◡— Ḱhandom. und Ind. St. a. a. O. Colebr. Misc. Ess. II, 110. 160 (VI, 7).

भ्रमरातिथि (भ्रमर + अ°) m. *Michelia Champaka Lin.* (*der Bienen Gastfreund*) Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमरानन्द (भ्रमर + आ°) m. *die Wonne der Bienen*, N. verschiedener Pflanzen: *Mimusops Elengi*, *Gaertnera racemosa* (भ्रमरानन्दा f. u. अतिमुक्तक), *rothblühender Kugelamaranth* (रक्ताम्लान) Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमराम्बाक्षेत्र (भ्रमर - अम्बा + क्षेत्र) n. N. pr. *eines der* Durgâ (vgl. भ्रामरी und अम्बा) *geheiligten Gebietes*: °माहात्म्य Mack. Coll. I, 79.

भ्रमरारि (भ्रमर + अ°) m. = भ्रमरमारी Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

भ्रमरालक (भ्रमर + अ°) m. *Haarlocke auf der Stirn* H. 569.

भ्रमरावली (भ्रमर + आ°) f. *Bienenzug*, Bez. *eines best. Metrums*, *4 Mal* ◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡— Colebr. Misc. Ess. II, 161 (X, 13).

भ्रमराष्टक (भ्रमर + अ°) n. *die acht Verse über die Biene*, Titel einer in Haeb. Anth. S. 240. fg. herausgegebenen Sammlung.

भ्रमरेष्ट (भ्रमर + इष्ट) 1) m. *eine Art Bignonia*. — 2) f. आ *a*) *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* — *b*) = भूमिजम्बू Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमरोत्सवा (भ्रमर + उत्सव) f. *Gaertnera racemosa* (माधवी) Râǵan. im ÇKDr.

भ्रमात्र *eine best. grosse Zahl* Vjutp. 180. 182. Mél. asiat. IV, 639.

भ्रमाय् (von भ्रमन्त्, partic. praes. von भ्रम्), °यते wohl *anfangen sich zu drehen* u. s. w. gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12.

भ्रमासक्त (भ्रम *Drehscheibe* + आ°) m. *Schwertfeger* H. 916.

भ्रमि (von भ्रम्) f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,120. 1) *Drehung* (intrans.) AK. 3,3,9. H. 1519. Uttararâmaḱ. 51,4. Naish. 22,53. स्वयं° (vielleicht von भ्रमिन्) *von selbst sich drehend* Bhâg. P. 6,5,8. संवत्सर° Beiw. der Sonne, *die in einem Jahre ihren Umlauf vollbringt*, Mârk. P. 77,42. concret *sich drehend*: कालचक्रं भ्रमिः Bhâg. P. 6,5,19. अजरान्त° 3,21,18. Nach Bhar. zu AK. auch भ्रमी ÇKDr. — 2) *Drehscheibe* Trik. 3,3,205. Çabdar. im ÇKDr. भ्रमिमारोप्य Hariv. 590. Mârk. P. 106,40. Bhav. P. und Kâçîkh. 17,117 bei Aufrecht, Uṇâdis. S. 232, N. 1. भ्रमिं कृत्वा Verz. d. Oxf. H. 39,*a*, N. 3. चक्रभ्रमि dass. Ragh. ed. Calc. 6,32. Sâṁkhjak. 67 (°भ्रम Wilson). — 3) *Strudel* Wils. — 4) *kreisförmige Aufstellung der Truppen*, *ein von Truppen gebildeter Kreis* Pâdma-P., Pâtâlakh. 61 im ÇKDr. — 5) *Irrthum* Çabdar. bei Wils. — 6) N. pr. einer Tochter Çiçumâra's und Gattin Dhruva's Bhâg. P. 4,10,1. 13,11. — Vgl. भृमि.

भ्रमिन् (wie eben) adj. P. 3,2,141. *sich drehend*, *wirbelnd*: पवन Bhaṭṭ. 7,5.

भ्रश् s. भ्रंश्.

भ्रशिमन् m. nom. abstr. zu भृश gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

भ्रशिष्ठ und भ्रशीयंस् s. u. भृश.

भ्रष्ट s. u. भ्रंश्.

भ्रष्टक (von भ्रष्ट) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu P. 2,4,69. भ्रष्टककपिष्ठलाः gaṇa तिककितवादि zu 68.

भ्रष्टगुद (भ्रष्ट + गुद) adj. *mit prolapsus ani behaftet* Suçr. 2,48,7.

भ्रष्टव्य partic. fut. pass. von भ्रस्ज् Sch. zu P. 6,4,47. 8,2,36.

भ्रष्ट्र (von भ्रस्ज्) *Röstpfanne* Kauç. 47. 49. 69. — Vgl. भ्राष्ट्र.

भ्रस्पथु m. falsche Schreibart für भ्रंशथु Çârṅg. Saṁh. 1,7,84.

1. भ्राज्, भ्राजते Naigh. 1,16. Dhâtup. 6,22. 19,75. seltener act.; बभ्राजे und भ्रेजे, बभ्राजिरे und भ्रेजिरे P. 6,4,125. बभ्राज; भ्राजिष्यते; अभ्राजिष्ट (Bhaṭṭ. 15,24), ved. अभ्राजि, अभ्राट्; भ्राज्यासम्; *glühen*, *strahlen*, *funkeln*, *schimmern*, *glänzen*: अग्नेर्भ्राजन्ते अर्चयः RV. 1,44,12. 50,2. 66,6. 4,6,5. 5,10,5. 8,44,17. 10,140,1. गिरिर्भ्राजिर्न भ्राजते तुजा शवः 1,56,3. उषा भ्राजन्ती 162,15. 5,54,6. नैतावदन्ये मरुतो यथेमे भ्राजन्ते रुक्मैरायुधैस्तनूभिः 7,57,3. 63,4. भ्राजन्ते सूर्या इव 8,34,17. 9,5,10. 17,5. 10,20,3. 88,16. 123,2. VS. 4,32. ब्रह्म भ्राजत् AV. 11,5,24. केतवः 13,2,1. 17,1,20. 19,27,6. 5,1,1. 13,1,24. 2,4. 10. 36. 3,16. भ्राजन्त इव हि सिकताः Çat. Br. 3,5,1,36. 11,4,3,1. अग्निमथ्यः पुरो दीप्यमाना भ्राजमाना अतिष्ठन् Ait. Br. 2,11. यथैव बिम्बं मृदयोपलिप्तं तेजोमयं भ्राजते तत्सुधातम् Çvetâçv. Up. 2,14. Muṇḍ. Up. 1,2,5. भ्राजते सदः MBh. 2,1285. अतीव भ्राजसे सुभ्रु प्रभेवेन्दोरनुत्तमा 4,389. 8,2181. 13,5976. वृत्तेनाभिजनेन च । भ्राजसे विद्यया चैव तपसा च दमेन च 1,3257. Hariv. 3646. R. 2,65,23. 52,23. 3,61,43. तदेवाद्य शरीरात्ते वक्त्रं न भ्राजते 6,95,25. पुस्तकप्रत्ययाधीतम् — भ्राजते न सभामध्ये जारगर्भ इव स्त्रियाः *hat kein Ansehen* Spr. 4562. भ्राजमान MBh. 2,81. 3,2182. 2284. 2999. 4,282. R. 2,94,21. भ्राजिष्यते 3,49,15. भ्रेजिरे Bhaṭṭ. 14,78. भ्राजति MBh. 4,219. 6,5210. R. 2,97,20. बभ्राज Bhâg. P. 3,23,38. बभ्राजतुः (so die ed. Bomb. und Hiḍ. 4,40) MBh. 1,6022. भ्राजत्कौस्तुभ Paṅḱav. 3,11,19. Bhâg. P. 3,28,14. 9,24,64.

— caus. भ्राजयति; aor. अबभ्राजत् (Bhaṭṭ. 15,83) und अबिभ्रजत् (Bhaṭṭ. 15,93) P. 7,4,3. Schol. zu 94. Vop. 18,3. *strahlen* —, *glänzen machen*: भ्राजयन्तीं वनोद्देशं नीलाभ्रमिव विद्युतम् MBh. 3,15579. तच्छिरः — भ्राजयत्तं (so die ed. Bomb.) रणोद्देशं बालसूर्यसमप्रभम् 7,4063. भ्राजयन्दिशः 12,7530. तत्प्रभाभ्राजितोदग्ररत्नस्तम्भ Kathâs. 45,312.

— परि *rundherum Glanz verbreiten*: उद्धूतेन च वस्त्रेण तस्याः पीतेन रावणः । अधिकं परिबभ्राज गिरिर्दीप्त इवाग्निना ॥ R. 3,58,20.

— प्र *strahlen*: प्रभ्राजमानां हरिणीं पुरं हिरण्ययीम् AV. 10,2,33.

— वि 1) *strahlen, funkeln, glänzen:* वि ये भ्राजन्त ऋष्टिभिः RV. 1,85, 4. 5,61,12. 62,7. चमसाः 4, 33, 6. रुक्मासः 8,20,11. वीव भ्राजन्त ऋष्टय उप स्रक्तेषु बप्सतः 7, 55, 2. सविता 63, 3. AV. 13, 2, 33. अग्निर्वि भ्राजते घृतैः RV. 8,43,22. VS. 15, 52. TBr. 3,1,2,8. Çat. Br. 2, 3, 1, 5. यत्र विभ्राजते लोके स्वभासा सूर्यमण्डलम् MBh. 14, 493. न स्म विभ्राजते देवी R. 2, 65, 18. 3, 21, 17. MBh. 4, 191. Hariv. 13088. व्यभ्राजेताम् MBh. 6, 1714. 7, 5599. विभ्राजमान 1, 6542. 3, 1552. 15579. R. 3, 9, 3. 52, 21. Bhâg. P. 9,10,21. विभ्राजन्ति MBh. 8, 2178. R. 4,43,52. व्यभ्राजत् MBh. 1, 3508. विभ्राजत् Bhâg. P. 3, 15, 16. 23, 36. विबभ्राज R. 1, 28, 37. — 2) *durchstrahlen:* विभ्राजं ज्योतिषा स्वरगच्छो रोचनं दिवः RV. 8,87,3. AV. 13, 2, 45. — Vgl. विभ्राज्. — caus. *strahlen —, glänzen machen:* सर्वा विभ्राजयन्दिशः MBh. 5, 2216. Bhâg. P. 4, 12, 19. विभ्राजित MBh. 1, 2864. 7, 8091. Hariv. 1250. Bhâg. P. 4,25,47. 8,12,20.

2. भ्राज् (= 1. भ्राज्), nom. भ्राट् P. 8, 2, 36. Vop. 3, 77. 78. f. *Glanz, Schimmer* RV. 9,98,3. VS. 4, 17. — Vgl. देव°, न°, सु°.

भ्राज (von 1. भ्राज्) 1) adj. *schimmernd, funkelnd* RV. 10, 170, 3. VS. 4, 27. AV. 2, 11, 8. सूर्याय त्वा भ्राजाय VS. 8, 40. — 2) m. *a)* Bez. *einer der 7 Sonnen* Taitt. Âr. 1, 1 in Ind. St. 5,22, N. VP. 632, N. 6. *eines best. Feuers* Hariv. 10467. — *b)* N. pr. eines Soma-hütenden Gandharva Sâj. zu Ait. Br. 1, 27. — *c)* pl. Titel einer in Çloka abgefassten und dem Kâtjâjana zugeschriebenen Schrift Mahâbh. ed. Ball. S. 23. fg. Shadguruç. in Verz. d. B. H. 13, 4 v. u., wo भ्राजनाम्नां für भ्राजनाम्नां zu lesen ist. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 228. सूर्यस्य भ्राजभ्राजम् desgl. ebend. — Vgl. सु°.

भ्राजक (vom caus. von 1. भ्राज्) adj. so heisst das Feuer im menschlichen Leibe (oder die Galle), insofern es der Haut *Glanz verleiht:* यत्तु त्वचि पित्तं तस्मिन्भ्राजको ऽग्निरिति संज्ञा Suçr. 1,78,11. Çârṅg. Saṁh. 1,5,10. त्वकस्थं पित्तं भ्राजकं भ्राजनात्त्वचः Vâgbh. 1, 12, 14. n. *Galle* Çabdak. im ÇKDr.

भ्राजज्जन्मन् (भ्राजत्, partic. von 1. भ्राज्, + ज°) adj. *eine schimmernde Geburtsstätte* oder *Heimath habend:* die Marut RV. 6,66,10.

भ्राजथु (von 1. भ्राज्) m. *Glanz, Schimmer;* davon adj. भ्राजथुमत् *glänzend, schön:* स्त्री Bhaṭṭ. 7, 65.

भ्राजदृष्टि (भ्राजत् + ऋ°) adj. *funkelnde Schwerter* oder *Speere tragend:* die Marut RV. 1,31,1. 64,11. 87,3. 168,4. 2,34,5. 5,55,1. 6, 66,11. 10,78,7.

भ्राजन (vom caus. von 1. भ्राज्) n. *das Glänzendmachen* Vâgbh. 1,12,14.

भ्राजस् (von 1. भ्राज्) n. *das Funkeln, Schimmern:* अग्निर्न ये भ्राजसा रुक्मवक्षसः RV. 10,78,2. VS. 35,3. TS. 3,3,1,2. TBr. 3,11,1,21. सूर्ये भ्राजः Çat. Br. 4,5,4,5. 12. VS. 15,4. — Vgl. अग्नि°, शुचि°.

भ्राजस्वत् (von भ्राजस्) adj. 1) *funkelnd, schimmernd* TS. 2,3,8,1. 3, 3,1,2. Nir. 3,15. — 2) *das Wort* भ्राजस् *enthaltend* Kâṭh. 22,12.

भ्राजस्विन् (wie eben) adj. = भ्राजस्वत् 1. TS. 3,3,1,2. Çâṅkh. Çr. 10,4,19.

भ्राजिन् (von 1. भ्राज्) adj. *glänzend, strahlend:* कुवलयदलभ्राजिकर्णा Megh. 45, v. l. (bei Schütz).

भ्राजिर (wie eben) m. pl. N. einer Klasse von Göttern unter dem Manu Bhautja VP. 269. Mârk. P. 100,29.

भ्राजिष्ठ (von 1. भ्राज् mit dem suff. des superl.) 1) adj. *in hohem Grade schimmernd, — funkelnd* VS. 8, 40. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ghṛtapṛshṭha Bhâg. P. 5,20,21.

भ्राजिष्णु (von 1. भ्राज्) adj. *glänzend, strahlend* P. 3,2,138, Sch. Vop. 26,142. AK. 2,6,3,2. लोहितचन्दन P., Sch. सभा MBh. 2,313. कुण्डल 3,16487. 15,882. आदित्य 18,5. 4,600. 7,4698. 12,6155. Suçr. 2,316,17. Ragh. 16,69. Bhâg. P. 2,9,12. 3,23,41. 4,9,20. Vishṇu MBh. 13,6965. Hariv. 2503. Çiva Çiv.

भ्राजिष्णुता (von भ्राजिष्णु) f. *Glanz, strahlendes Aussehen* Suçr. 1,313, 4. 355,5. 2,286,16.

भ्राजिष्मत् (von भ्राजिस्) adj. *glänzend, strahlend* MBh. 6,137 (भ्राजिष्मती mit der ed. Bomb. zu lesen). 12,3764.

भ्राजिस् (von 1. भ्राज्) f. = भ्राजस्; vgl. भ्राजिष्मत्.

भ्राजोभ्रादृत्य (!) m. pl. N. pr. eines Geschlechts Saṁsk. K. 184, *b*, 8.

भ्रातर् (von 1. भर्) m. *Bruder* Uṇâdis. 2, 96. H. 550. Halâj. 2, 353. Decl. Vop. 3,65. — RV. 1,164,1. 4,3,13. 5,34,4. 60, 5. 85,7. 6,59,2. 10, 10,11. AV. 1,14,2. 2,13,5. मा भ्राता भ्रातरं द्विक्षत् 3,30,2. Çat. Br. 12, 5,2,15. 9,2,1. अग्नेस्त्रयो ज्यायांसो भ्रातर आसन् TS. 6,2,8,4. Âçv. Gṛhj. 1,7, 8. Kâtj. Çr. 22,11,12.14. विभ्रयाद्वेच्छतः सर्वान् ज्येष्ठो भ्राता यथा पिता। भ्राता शक्तः कनिष्ठो वा शक्त्यपेक्षा कुले स्थितिः॥ Nârada in Dâj. 37. पितेव पालयेत्पुत्रान् ज्येष्ठो भ्रातृन्यवीयसः M. 9,108. 2,132. 225. fg. 3,11. Hit. 2,20. N. 7,7. 13,15. MBh. 3,11525. R. 1,1,25. 35. Spr. 2631. Vet. in LA. (II) 26,20. भ्रातृभगिन्यौ AK. 2, 6, 1, 36. Häufig Bez. *eines nahe Befreundeten, eines Wesensähnlichen* oder überhaupt trauliche Anrede: अग्ने भ्रातः RV. 1,161,1. भ्रातरो मरुतस्तव (इन्द्र) 170,2. 3,53, 5. 4,1,2. 6,51,5. 8,43,16. AV. 4,4,5. 5,22,12. Pañkat. 11,23. Hit. 37, 14. भ्रातश्चातक Spr. 3503. Megh. 92. Git. 6, 12 (= पथिक Schol.). Spr. 770. 775. 1257. 3246, v. l. भ्रातरौ du. *Bruder und Schwester* P. 1,2,68. AK. 2,6,1,36. H. 561. पितृव्यपुत्रभ्रातरः *Söhne des Oheims und zugleich Brüder* so v. a. *Vetter* Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51. भ्रातर् erhält am Ende eines adj. comp. angeblich (vgl. 1. भ्रातृक) kein suff. क, wenn des Bruders ehrenvoll gedacht wird, P. 5,4,157. सु°, प्रशस्त°, aber मूर्खभ्रातृक Schol. — Vgl. अ°, राज°, कृत°.

भ्रातुर्जाया (भ्रातुर्, gen. von भ्रातर्, + जा°) f. *des Bruders Frau* H. 514. Die Scholien sagen ausdrücklich, dass die Verbindung ein comp. sei.

भ्रातुष्पुत्र (भ्रातुर् + पुत्र) m. *des Bruders Sohn* gaṇa कस्कादि zu P. 8, 3, 48.

1. भ्रातृक (von भ्रातर्) am Ende eines adj. comp. (f. आ): अ° *keinen Bruder habend* Jâgñ. 2,134. रामे सभ्रातृके Râma *mit seinem Bruder* R. 2,87,10. Râga-Tar. 6,334. इमां तथागतभ्रातृकाम् Mâlav. 67,19.—Vgl. अ°.

2. भ्रातृक (wie eben) adj. f. ई *vom Bruder kommend* P. 4,3,78, Sch. und Vârtt. 22 zu P. 4,2,104.

भ्रातृज (भ्रातर् + 1. ज) m. *des Bruders Sohn* AK. 2,6,1,36. 3,4,24, 148. H. an. 3,498. Halâj. 2,351.

भ्रातृजाया (भ्रातर् + जा°) f. *des Bruders Frau* AK. 2,6,1,30. Megh. 10 (uneig.).

भ्रातृत्व (von भ्रातर्) n. *Bruderschaft* RV. 8,20,22. 72,8. नाहं वेद भ्रातृत्वं नो स्वसृत्वम् 10,108,10. Hariv. 7173. Mârk. P. 105,5.

भ्रातृद्वितीया (भ्रातर् + द्वि°) f. *der zweite Tag in der lichten Hälfte des*

Monats Kârttika, *an dem man die Brüder und andere Verwandte bewirthet,* Nirṇajasindhu im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,41. 284,*a*,2 v. u.

भ्रातृपत्नी (भ्रातर् + प°) f. *des Bruders Frau* Çabdar. im ÇKDr.

भ्रातृपुत्र (भ्रातर् + पुत्र) m. *des Bruders Sohn* Halâj. 2, 351. Çabdar. im ÇKDr.

भ्रातृमत् (von भ्रातर्) adj. *einen Bruder* oder *Brüder habend;* f. भ्रातृमती Jâǵń. 1, 53. Bhâg. P. **4**,**1**,2.

भ्रातृवधू (भ्रातर् + वधू) f. *des Bruders Frau* Halâj. 2,349.

भ्रातृवल (von भ्रातर्) adj. *einen Bruder* oder *Brüder habend* P. **5**,2, 112, Vârtt., Sch.

भ्रातृव्य (wie eben) m. 1) (Vaters-) *Bruderssohn, Vetter* P. **4**,**1**, 144 (perisp.). AK. **3**,4,**24**,148. H. 543. an. 3,498. Halâj. 2, 351. AV. 5,22, 12. भ्रातृव्या मे सबन्धवः 10,3,9. Râǵa-Tar. 8,2842. — 2) *der feindliche Vetter* (gewöhnlich mit einem Beiw., z. B. अप्रिय, द्विषत्), *Nebenbuhler, Gegner* P. **4**,**1**,145. AK. H. an. Halâj. 2,301. भ्रातृव्या हि द्विविधा द्विषन्तो ऽद्विषन्तश्च Schol. zu Çat. Br. **14**,5,**2**,1. अप्रियो भ्रातृव्यः AV. 8,10,18. 33. 10,6,1. 15,1,8. VS. 1,17. तं प्रहरति द्विषते भ्रातृव्याय वधम् Ait. Br. 3,7. द्विषन्पाप्मा भ्रा° (vgl. Pat. zu P. **4**,1,145) 39.2,31. **4**,**1**. 8,26. TS. 3,5,**9**,2. 5,1,**9**,4. आपो वा अग्नेर्भ्रातृव्याः 6,**2**,1. TBr. **1**,2,**6**,7. Çat. Br. 1,1,**1**,21. 2,**1**,7. 6,**1**,2. **10**,6,**2**,10. **11**,1,**2**,6. **14**,4,**1**,8. 5,**2**,1. Taitt. Up. 3,10,4. प्रति प्रियो भ्रातृव्यं रिच्यते Pańkav. Br. 12,13,2. भ्रातृव्यायानृतं वदेत् Kâth. 27,8. °जन्मन् Çat. Br. 1,6,**4**,18. °देवत्य 2,3,**2**,6. °लोक **4**,3,**2**,6. बहु° Kâth. 10,7. अ° Ait. Br. 4,2. कथम् — ग्रहे भ्रातृव्यवद्भ्रातुः कुर्यां कर्म विगर्हितम् R. Gorr. 2,113,4. Bhâg. P. **5**,11,17.

भ्रातृव्यक्षयण (भ्रा° + क्ष°) adj. *Nebenbuhler verderbend* AV. 2,18,1.

भ्रातृव्यघ्नी (भ्र° + घ्नी) adj. f. *Nebenbuhler niederschlagend* AV. **10**,9,1.

भ्रातृव्यचातन (भ्रा° + चा°) adj. *Nebenbuhler verscheuchend* AV. 2,18,1.

भ्रातृव्यवत् (von भ्रातृव्य) adj. *Nebenbuhler habend* Ait. Br. 3,7. TS. **2**,4,**2**,3. 5,**4**,2. 5,2,**6**,3. Çat. Br. **12**,7,**2**,4. Kâtj. Çr. **22**,2,10. **23**,**1**,16. Kâth. **10**,7.

भ्रातृव्यहन् (भ्रा° + हन्) adj. *Nebenbuhler niederschlagend* TS. **1**,3, **2**,1. Ait. Br. 4,2.

भ्रातृश्वशुर (भ्रातर् + श्व°) m. *des Gatten ältester Bruder* Çabdar. im ÇKDr.

भ्रातृसिंह (भ्रातर् + सिंह) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7, 104.

भ्रात्र (von भ्रातर्) n. *Bruderschaft* gaṇa युवादि zu P. **5**,**1**,130. Ṛv. **2**, 1,9. शिवा नः सख्या सन्तु भ्रात्राग्ने देवेषु युष्मे **4**,10,8. 23,6. 25,2.

भ्रात्रीय (wie eben) m. (*Vaters-*) *Bruderssohn* P. **4**,1,144. AK. **2**,**6**,**1**, 36. H. 543. Halâj. 2, 351.

भ्रात्र्य (wie eben) n. = भ्रात्र MBh. 12,148.

भ्रान्त (von भ्रम्) 1) adj. s. u. भ्रम्. — 2) m. *a*) *ein brünstiger Elephant.* — *b*) *eine Art Stechapfel* (राजधुस्तूरक) Râǵan. im ÇKDr.

भ्रान्ति (wie eben) f. 1) *das Umherfliegen* u. s. w., *Unstätigkeit;* = अनवस्थिति H. an. 2,182. = भ्रमण Med. t. 39. fg. मानसस्य Spr. 1756. विद्युद्भ्रान्ति *das Zucken der Blitze* Varâh. Bṛh. S. 27,7. महावाताहतभ्रान्तिमेघमाला *das Fliegen —, Treiben der Wolken* Kâm. Nîtis. 3,11. — 2) *Drehung, Umdrehung* H. 1519. चक्र° Vikr. 4. — 3) *Verwirrung:* चित्त° Kâç. zu P. **2**,**3**,51. — 4) *Ungewissheit, Unsicherheit, Zweifel* Halâj. 4,6. Kathâs. 45, 55. Kull. zu M. 8,187. किं ते वक्त्रं चलदलकचितं किं वा पद्मं भ्रमरविलसितम्। इत्येवं मे जनयति मनसि भ्रान्तिं कान्ते परिसरसरसि॥ Ind. St. 8,375. — 5) *Wahn, Irrthum* AK. **1**,**1**,**4**,13. H. 1374. H. an. Med. Mṛkkh. 119,20. Kathâs. 17,112. 26,80. Spr. 585. 636. 2671. Bhâg. P. **4**,19,25. Pańkar. **2**,**1**,47. 3,59. Mârk. P. 85,32. Nîlak. 15. 253. Jogas. 1,30. Bâlab. 8. Schol. bei Wilson, Sâńkhjak. S. 75. Kuvalaj. 22, *b*. Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,7. °ज्ञान Nîlak. 165. 253. °नाशन Beiw. Çiva's Çiv. ब्राह्मण° *der Irrthum, es seien* Brâhmaṇa, Kumârila bei Müller, SL. 182. Spr. 822. 1741. Kâvjâd. 3, 8. Kathâs. 42,123. Râǵa-Tar. **4**,327 (परिहासहरिभ्रान्त्या zu lesen). Uttararâmak. 22,4. Pańkat. 50, 10. Kull. zu M. 7, 83. 8,264. — Vgl. द्विभ्रान्ति, मति°.

भ्रान्तिमत् (von भ्रान्ति) adj. 1) *sich drehend:* वारियन्त्र Mâlat. 33. — 2) *in einem Wahn befangen:* स्वपति° (das suff. मत् ist an das comp. स्वपति-भ्रान्ति getreten) *in dem Wahn stehend, es sei ihr Gemahl,* Prâjaçkittend. 39,*a*,4. — 3) Bez. der Redefigur, *welche einen Wahn schildert:* भ्रान्तिमदलंकारे भ्रान्त्या विषयविरोधनम् Pratâpar. 78,*b*,3. कविसंमतसादृश्याद्विषये ऽपि हितात्मनि। आरोप्यमाणानुभवो यत्र स भ्रान्तिमान्मतः॥ 80,*b*,4. Sâh. D. 681. als Beispiel wird ebend. Spr. 2213 gegeben.

भ्रान्तिहर (भ्रा° + हर) 1) adj. *den Wahn benehmend.* — 2) *Rathgeber eines Fürsten, Minister* Çabdar. im ÇKDr.

भ्राम (von भ्रम्) m. = भ्रम gaṇa ज्वलादि zu P. **3**, **1**, 140. *das Umherstreichen, Unstätigkeit:* गणयति गुणग्रामं भ्रामं भ्रमादपि नेहते (मनः) Gît. 2,10. = विस्मरण oder क्रोध die Scholien.

भ्रामक (vom caus. von भ्रम् und von भ्रम) 1) adj. f. भ्रामिका *betrüglich, trügerisch, falsch:* दृष्टि Schol. zu R. bei Gorresio I, cxxxi. — 2) m. *a*) *Magnet* (*das Eisen hinundher bewegend;* vgl. u. भ्रम् am Ende) H. an 3,76. fg. Med. k. 132. Halâj. 2,14. — *b*) *Sonnenblume* H. an. Med. — 3) *Betrüger* diess. — 4) *Schakal* diess. — 3) f. भ्रामका *eine best. Pflanze* (vulg. लघुधापटी) Dhanv. in Nigh. Pr.

भ्रामण (vom caus. von भ्रम्) 1) n. *das Schwingen, Drehen:* यष्टिका° Suçr. **1**,171,21. आत्मभ्रूलस्य Mârk. P. 84, 24. °यन्त्र zur Erkl. von भ्रमि *Drehscheibe* Schol. zu Hariv. 590. — 2) f. ई *die Verwirrerin,* N. pr. einer Unholdin Mârk. P. 51,5. 39. 99.

भ्रामर (von भ्रमर) 1) adj. *zur Biene in Beziehung stehend:* रूप *Bienengestalt* Mârk. P. 91,47. n. (sc. मधु) *Bienenhonig* (verschieden von माक्षिक u. s. w.) P. **4**,3,119. H. an. 3,584. Med. r. 192. Vâkasp. beim Schol. zu H. 1214. Suçr. **1**,185,1. 5. — 2) *Magnet* (vgl. भ्रामक), m. Med. n. H. an. — 3) n. *Rundtanz* Çabdam. im ÇKDr. — 4) n. *Dorf* Çabdârthak. bei Wilson. — 5) n. *Fallsucht* (*Drehsucht*) Wilson; vgl. भ्रामरिन्. — 6) f. ई Bein. der Durgâ Trik. **1**,**1**,53. H. ç. 48. यदारुणाख्यस्त्रैलोक्ये महाबाधां करिष्यति। तदाहं भ्रामरं रूपं कृत्वासंख्येयषट्पदम्॥ त्रैलोक्यस्य हितार्थाय वधिष्यामि महासुरम्। भ्रामरीति च मां लोकास्तदा स्तोष्यन्ति सर्वतः॥ Mârk. P. 91, 47. fg. Nach Wilson auch *eine* Joginî oder *eine Dienerin der* Durgâ.

भ्रामरिन् (von भ्रामर) adj. *mit der Drehsucht —, mit der Fallsucht behaftet* M. 3,161.

भ्रामिन् (von भ्रम्) adj. *verwirrt:* धनलवमधुपानभ्रामिसर्वेन्द्रिय Spr. 1934, v. l. für भ्रान्त.

भ्राश्, भ्राशते *flammen, leuchten* Naigh. 1,16. Dhâtup. 19,76. P. **3**,**1**,70.

Vop. 8, 67. भ्राश्यति Naigh. भ्राश्यते P. Vop. बभ्राशे und भ्रेशे, बभ्राशिरे und भ्रेशिरे P. 6,4,125. Vop. 8,127. — caus. aor. अबभ्राशत् und अबिभ्रशत् Vop. 18, 3. — Vgl. भ्लाश्.

भ्राश्य (vom caus. von भ्रंश्) adj. *abzubrechen, abzuschlagen* RV. 10,116,5.

1. भ्राष्ट्र (von भ्रज्ज्) Uṇâdis. 4,159. m. = भ्रष्ट्र *Röstpfanne* AK. 2, 9, 30. H. 1020. Halâj. 2,158. Nir. 5,12. Spr. 2576. P. 6,2,82. Schol. zu 4, 2, 16. Schol. zu Kâtj. Çr. 398,9. Vâgbh. 1,6,42. Nach Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. n. *Röstpfanne* und *Licht* ÇKDr.

2. भ्राष्ट्र (von 1. भ्राष्ट्र) adj. f. ई *auf der Röstpfanne geröstet:* यवाः P. 4, 2, 16, Sch.

भ्राष्ट्रक = 1. भ्राष्ट्र Spr. 2576, v. l.

भ्राष्ट्रकि oder भ्राष्ट्रकृत् m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55, 38.

भ्राष्ट्रज (1. भ्राष्ट्र + 1. ज) adj. *aus der Röstpfanne hervorgegangen* P. 6,2,82. f. आ *Pfannkuchen aus Reismehl* Dravjaratnâkara in Nigh. Pr.

भ्राष्ट्रमिन्ध (भ्राष्ट्रम्, acc. von 1. भ्राष्ट्र + इन्ध) adj. *die Röstpfanne erhitzend, Röster* P. 6,3,70, Vârtt. 6.

भ्राष्ट्रव्रतिन् (von 1. भ्राष्ट्र + व्रत) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55, 38.

भ्राष्ट्रेय (von 1. भ्राष्ट्र) m. pl. N. pr. eines Geschlechts Saṁsk. K. 184, *a*, 7.

भ्रास् v. l. für भ्राश् Vop. in Dhâtup. 19, 76. caus. aor. अबभ्रासत् und अबिभ्रसत् Vop. 18, 3.

भ्रात्रेय m. pl. N. pr. eines Geschlechts Saṁsk. K. 184, *a*, 7 (neben भ्राष्ट्रेय).

भ्री, भ्रीणाति = क्रुध्यति *zürnen* (vgl. भृणीय्) Naigh. 2,12. *sich fürchten* (vgl. भी) Dhâtup. 31, 34. *tragen* (vgl. भर्) nach Andern; *versehren:* मा नो वधैर्वरुण ये त इष्टावेनः कृण्वन्तमसुर भ्रीणन्ति RV. 2, 28, 7.

भ्रुकुंश (H.) und भ्रुकुंस m. = भ्रू° P. 6, 3, 61, Vârtt. 2. 3. AK. 1, 1, 7, 11. H. 329.

भ्रुकुटि und भ्रुकुटी f. = भ्रूकुटि *das Verziehen der Brauen* P. 6, 3, 71, Vârtt. 2. 3. AK. 1, 1, 7, 37. H. 579. Halâj. 4, 94. Siddh. K. 248, *a*, 3. भ्रुकुटीसंहतभ्रुवम् adj. MBh. 3, 15703. ये च वीतभया नित्यं हरस्य भ्रुकुटीसहाः 10, 291. सस्वेदा भ्रुकुटी चोग्रा ललाटे समवर्तत 4, 466. भ्रुकुटीपुटसूचितं (भ्रकुटी° ed. Bomb.) मुखम् R. 2, 96, 42. °संहित (मुख) 23, 3. °भीकरमुख LA. (II) 91, 8. क्रोधान्धकारविकटभ्रुकुटीतरंगभीमस्य Prab. 74, 4. भ्रुकुटीकुटिलानन Bhâg. P. 9, 4, 43. भूपाल° Spr. 920. कोपो यत्र भ्रुकुटिरचना 752. Megh. 51. भ्रुकुटीकटाक्षकुटिलं मुखम् Spr. 2079. बद्ध्वा च भ्रुकुटिं वक्त्रे क्रोधस्य प्रतिलक्षणाम् MBh. 7, 762. R. 2, 23, 2. 6, 82, 180. 100, 11. Spr. 4317. बालभ्रुकुटिविन्धेन वदनेन Râǵa-Tar. 5, 344. निबध्य भ्रुकुटीं वामाम् Hariv. 7066. अन्योऽन्यं भ्रुकुटीकृतौ MBh. 1, 7725. त्रिशिखां भ्रुकुटीं (भ्रुकुटिं ed. Bomb.) कृत्वा 6274. 2, 1484 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Hariv. 12782. — Vgl. भृकुटि und भ्रकुटि.

1. भ्रुकुटीमुख (भ्रु° + मुख) n. *ein Gesicht mit verzogenen Brauen:* संहत° adj. MBh. 3, 11187. दुष्प्रेक्ष्य° (°भृकुटीमुख ed. Bomb.) adj. Bhâg. P. 7, 2, 3.

2. भ्रुकुटीमुख (wie eben) 1) adj. *derjenige, auf dessen Gesicht die Brauen verzogen sind*, R. Gorr. 2, 50, 2. Spr. 4240. — 2) m. *eine Schlangenart* Suçr. 2, 265, 9.

भ्रुड्, भ्रुडति *verhüllen* Dhâtup. 28, 99. *sammeln* Vop. bei West.

भ्रुभङ्ग m. = भ्रूभङ्ग Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2, 68.

भ्रुव = भ्रू am Ende eines adj. comp.: सुनासाक्षिभ्रुवाणि (मुखानि) MBh. 3, 2197. चलद्भ्रुवम् (वदनम्) 11148.

भ्रू (viell. von भ्रम्) Uṇâdis. 2, 68. f. Decl. P. 6, 4, 77. Vop. 3, 80. fgg. *Braue* AK. 2, 6, 2, 43. 3, 3, 13, 52. H. 579. अधि भ्रुवोः किरते रेणुमृञ्जन् RV. 4, 38, 7. भ्रुवि केसराणि VS. 19, 91. 25, 1. Çat. Br. 3, 2, 1, 29. 12, 9, 1, 5. 14, 9, 4, 5. Kâtj. Çr. 7, 3, 31. Suçr. 1, 17, 12. 65, 20. 115, 9. 124, 11. भ्रुवोर्मध्यम् Verz. d. Oxf. H. 103, *a*, 30. Halâj. 2, 365. N. 17, 5. भ्रूमध्य VS. Prât. 1, 30. Varâh. Bṛh. S. 50, 11. Verz. d. Oxf. H. 149, *b*, 38. Weber, Râmat. Up. 349. भ्रुवोर्घ्राणस्य यः संधिः 344. 348. fg. भ्रूचातुर्य Spr. 2081. भ्रुवौ च भ्रुग्नौ (wohl भुग्ने zu lesen) 4036. भेदाद्भ्रुवोः (vgl. भ्रूभेद) Çâk. 119. भ्रूरस्याः कार्मुकायते Spr. 427. भ्रूचापवल्लीं सुमुखी यावन्नयति वक्रताम् 2082. भ्रूचापे निहितः कटाक्षविशिखः Git. 3, 14. भ्रूमण्डल Bhâg. P. 3, 28, 32. भ्रूलता Megh. 48. चले भ्रूलते Spr. 472. सभ्रूलताक्षेपकटाक्षवीक्षणा Varâh. Bṛh. S. 12, 9. Daçak. in Benf. Chr. 190, 15. Verz. d. Oxf. H. 88, *a*, 21. मुखानि — नर्तितभ्रूलतानि Spr. 665. उन्नमितैकभ्रूलतमाननमस्याः Çâk. 63. विस्फुरद्भ्रूविटपेन Bhâg. P. 3, 2, 18. Am Ende eines adj. comp.: विवर्तितभ्रूः f. Çâk. 23. वामभ्रुवाम् f. Spr. 546. असितभ्रुवः f. Çiç. 9, 71. नतभ्रूः f. Vikr. 95. संनतभ्रुः m. (richtiger °भ्रूः ed. Bomb.) MBh. 2, 2164. उन्नितभ्रुः m. (°भ्रूः ed. Bomb.) 3, 11187. लम्बभ्रूः m. 7, 7895. मुखेन वलितभ्रुणा Kathâs. 17, 128. भङ्गुरभ्रुणि मुखे 21, 9. — Vgl. अग्रेभ्रू (viell. *sich zuerst drehend*), सुभ्रू, भ्रैवेय.

भ्रूकुंश (H.) und भ्रूकुंस m. *ein Schauspieler in weiblichem Anzuge* P. 6, 3, 61, Vârtt. 2. AK. 1, 1, 7, 11. H. 329. — Vgl. भृ°, भ्र°, भ्रु°.

भ्रूकुटि und भ्रूकुटि (भ्रू + कु°) f. *das Verziehen der Brauen* P. 6, 3, 61, Vârtt. 2. AK. 1, 1, 7, 37. H. 579. भ्रूकुटीकुटिलं मुखम् R. Gorr. 2, 20, 3. बद्ध्वा भ्रूकुटीम् 2. 3, 54, 1. संहृत्य भ्रूकुटीम् 35, 76. कुर्वन्भ्रूकुटीम् (भ्रु° ed. Bomb.) MBh. 1, 4601. कृत्वा भ्रूकुटीं वक्त्रे R. 6, 86, 46. त्रिशिखां (so die ed. Bomb.) भ्रूकुटीं (भ्रु° ed. Bomb.) कृत्वा MBh. 13, 862. भ्रूकुटीमुखं कार R. 4, 33, 40. भ्रूकुटीमुख adj. Kathâs. 24, 87. — Vgl. भृ°, भ्र°, भ्रु°.

भ्रूक्षेप (भ्रू + क्षेप) m. dass. MBh. 3, 1823. R. 5, 63, 10 (pl.). Kumâras. 3, 60. भ्रूक्षेपजिह्मानि विलोचनानि Ṛt. 6, 11. सभ्रूक्षेपम् adv. Mṛkkh. 27, 10. Vgl. भ्रूलताक्षेप Varâh. Bṛh. S. 12, 9.

भ्रूघ्राण (भ्रू + घ्राण) n. *die Wurzel* — wohl so v. a. *die untere Seite der Brauen* gaṇa कर्णादि zu P. 5, 2, 24.

भ्रूण्, भ्रूणयते (आशायाम्, आशंसायाम्, शङ्कायाम्, विशङ्कायाम्) Dhâtup. 33, 17.

भ्रूण (von 1. भर्) m. 1) *Embryo* AK. 2, 6, 1, 39. 3, 4, 13, 48. 22, 138. H. 540. an. 2, 150. Med. ṇ. 23. Halâj. 2, 344. RV. 10, 155, 2. *Kind, Knabe* AK. 3, 4, 13, 48. H. an. Med. *eine schwangere Frau* H. an. Halâj. 5, 23. — 2) *ein schriftkundiger Brahmane* (श्रोत्रियद्विज) H. an. Çaṅk. in Ind. St. 1, 410, N. तस्य साधोरपापस्य भ्रूणस्य (श्रोत्रियस्य गर्भस्य सत इति वा Schol.) ब्रह्मवादिनः। कथं वधं यथा बभ्रोर्मन्यते संमतो भवान् ॥ Bhâg. P. 9, 9, 31. Diese Bedeutung beruht ohne Zweifel auf einem Missverständniss eines comp. wie भ्रूणघ्न u. s. w.; vgl. u. भ्रूणहत्या. — भ्रूण könnte aus भ्रूण entstanden sein.

भ्रूणघ्न (भ्रूण + घ्न) m. *Tödter einer Leibesfrucht* M. 4, 208. Pañkar. 1, 10, 77.

भ्रूणाहति (भ्रूणा + हृ°) f. *Tödtung einer Leibesfrucht* MBH. 12, 13872.

भ्रूणाहत्या (भ्रूणा + हृ°) f. dass. P. 3,1,108, Vârtt., Sch. TBR. 3,8,20, 1. NIR. 6, 27. TAITT. ÂR. 2,7,3. 8, 3. ÇÂÑKH. ÇR. 16,18,19. KAUSH. UP. 3,1. JÂǴN. 1,64. MBH. 1,4732. 13,1560. 3092. R. 2,74,4 (= शाखामध्येतृब्रह्महत्या Schol.). WEBER, RÂMAT. UP. 333.

भ्रूणाहन् (भ्रूणा + हन्) m. *Tödter eines Leibesfrucht* P. 3,2,87. 6,1,67, Sch. AV. 6,112,3. 113,2. TBR. 3,9,15,3. ÇAT. BR. 14,7,1,22. TAITT. ÂR. 2,8,2. 10,1,15. KÂṬH. 31,7. M. 8,317. 11,248. MBH. 1,3456. fg. 12,5969. R. 2,72,45 (74,50 GORR.). भ्रू° ÇAT. BR. 14,7,1,22. — Vgl. भ्रौणघ्न, भ्रौणाहत्य.

भ्रूभङ्ग (भ्रू + भङ्ग) m. *das Verziehen der Brauen* UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 2, 68. MÂLAV. 67. भ्रूभङ्गे रचिते Spr. 2083. RÂǴA-TAR. 5,398. 6,258. KÂVJÂD. 2,243. BHÂG. P. 9,4,53. PRAB. 67,8. SÂH. D. 184. सुभ्रूभङ्गैः (सभ्रू° v. l.) वदनकमलैः Spr. 771. सभ्रूभङ्गमिव मुखम् MEGH. 25. 72. KATHÂS. 44, 53. सभ्रूभङ्गम् adv. ÇÂK. 16,17. तरंगभ्रूभङ्गा (नदी) VIKR. 115.

भ्रूभेद (भ्रू + भेद) m. dass. RAGH. 13, 36. Spr. 2084. सभ्रूभेदम् adv. ÇÂK. 16, 17, v. l.

भ्रूभेदिन् (von भ्रूभेद) adj. *von einem Verziehen der Brauen begleitet:* कोप KUMÂRAS. 6,45.

भ्रूविकार (भ्रू + वि°) m. *das Verziehen der Brauen* H. 579. MEGH. 16. नयनभ्रूविकारैः R. 1,9,18 (14 GORR.).

भ्रूविक्षेप (भ्रू + वि°) m. dass. Spr. 292.

भ्रूविचेष्टित (भ्रू + वि°) n. dass.: नयनभ्रूविचेष्टितैः R. 1,9,48 (47 GORR.).

भ्रूविलास (भ्रू + वि°) m. *das Spiel —, Verziehen der Brauen* MEGH. 16, v. l. 93. 102. Spr. 778. 3555. सभ्रूविलासम् adv. KATHÂS. 47,112.

भ्रेज्, भ्रेजते *glänzen, strahlen* DHÂTUP. 6,21. — Vgl. भ्राज्.

भ्रेष्, भ्रेषति, °ते DHÂTUP. 21,20 (गतौ; भये *sich fürchten* VOP.). *wanken, schwanken, fehltreten:* नू चित्स भ्रेषते जनो न रेषन्मनो यो अस्य घोरमाविवासात् ṚV. 7,20,6. यथैकपात्पुरुषो यन्नेकतश्चक्रो वा रथो वर्तमानो भ्रेषन्नेति AIT. BR. 5,33. स बिभ्रेष (धैर्यादित्यर्थः Schol.) BHAṬṬ. 14,87. भ्रेषति *zürnen* NAIGH. 2,12. — Vgl. भ्रंश्.

भ्रेष (von भ्रेष्) m. *das Schwanken, Fehltritt; Verfehlung;* = भ्रंशो यथोचितात् AK. 2,8,1,23. H. 1517. यज्ञस्य भ्रेषमनु यजमानो भ्रेषन्नेति AIT. 5,33. यो भ्रेषं न्येति स दीयते TS. 7,3,1,1. KÂṬH. 20,8. ईश्वरो यजमानं भ्रेषो ऽन्वेतोः ÇÂÑKH. BR. 11,8. 27,1. यावन्तो भ्रेषमापद्येरन् LÂṬJ. 9,12,12. Schol. zu KÂṬJ. ÇR. 1053,12. 1054,21. क्रत्वङ्गभ्रेषप्रायश्चित्त PRÂJAÇKITTEND. 1,4. *Verlust, das Abhandenkommen* JÂǴN. 2,66.

भ्रैङ्गरिक m. VJUTP. 96 neben सूपकार. Sollte vielleicht भ्रैङ्गारिक, eine fehlerhafte Ableitung von भृङ्गार (भिङ्गार) gemeint sein?

भ्रौणघ्न adj. (f. ई) von भ्रूणाहन् P. 6,4,135, Sch.

भ्रौणाहत्य (von भ्रूणाहन्) n. = भ्रूणाहत्या *Tödtung einer Leibesfrucht* P. 6,4,174.

भ्रौवेय m. metron. von भ्रू P. 4,1,125.

भ्लक्ष्, भ्लक्षति, °ते v. l. für भक्ष् *essen* DHÂTUP. 21,27. — Vgl. भ्रक्ष्.

भ्लाश्, भ्लाशते = भ्राश् DHÂTUP. 19,77. P. 3,1,70. VOP. 8,67. भ्लाश्यते NAIGH. 1,16. P. VOP. बभ्लाशे und भ्लेशे, बभ्लाशिरे und भ्लेशिरे P. 6,4,125. VOP. 8,127.

भ्लास् v. l. für भ्लाश् VOP. in DHÂTUP. 19,77.

भ्लेष् = भ्रेष् DHÂTUP. 21,20, v. l.

म

1. म Stamm der 1sten Person sg. माम् ṚV. 7,50,1. 8,63,14. Çâñkh. Çr. 15,24,7. मया ṚV. 10,125,4. Ait. Br. 7,17. मह्यम् ṚV. 10,48,3. 128,4. Çat. Br. 2,2,4,16. Ait. Br. 3,49. मत् ṚV. 2,28,5. 10,86,6. Çat. Br. 2,3,4,26. Kâtj. Çr. 3,6,12. वरं च मत्कंचन वृणीष्व Bhâg. P. 4,20, 16. मम ṚV. 10,48,3. Çâñkh. Çr. 12,24,8. अहं मम und ममाहम् *das Ich und das Mein:* अतो गृहक्षेत्रसुताप्तवित्तैर्जनस्य मोहो ऽयमहं ममेति Bhâg. P. 5,5,8. असमारोपिताहंममाभिमानत्वात् 30. संन्यस्याहंममात्मताम् 7,12,24. ममाहमिति देहादौ हित्वामिथ्यार्थधीर्मतिम् 6,2,38. 7,1, 23; vgl. ममता, ममत्व. मयि ṚV. 10,48,3. Çat. Br. 4,5,4,3. मा (ṚV. 1, 158,5. 10,119,4. Çat. Br. 14,4,1,30) und मे dat. und gen. (ṚV. 7,76,2. 8,3,22.4,21.10,48,5) sind tonlos und erscheinen demnach nie am Anfange eines Satzes oder Verses; vgl. VS. Prât. 2,3.4. P. 8,1,22. fgg. und Böhtl. Chrest. 446. Am Anf. eines comp. मत्, z. B. मत्संमित Çat. Br. 6,2,1, 25. मत्कृते, मद्विहीना N. 10,11. मत्समत्वम् 12,10.11. मद्वचस् 8,18. Die Composita aus der ältesten Sprache sind weiter unten besonders aufgeführt. Vgl. मत्तस्.

2. म 1) m. Trik. 3,5,4. a) *Zeit.* — b) *Gift* Med. m. 1. — c) *eine magische Formel* Viçva bei Wilson. — d) abgekürzte Bez. *für die 4te Note der Tonleiter* (vollständig मध्यम) Çabdârthak. bei Wilson. Verz. d. Oxf. H. 200,b,8. — e) *der Mond* Trik. 1,1,85. Ekâksharak. im ÇKDr. — f) Brahman Ekâksharak. — g) Vishṇu Med. — h) Çiva Trik. 1,1,47. H. an. 1,10. Med. Ekâksharak. — i) Jama Med. — 2) f. मा a) *Mutter.* — b) *Maass* Ekâksharak. im ÇKDr. — c) *Licht* Ekâksharak. bei Wils. — d) *Kenntniss, Wissenschaft* ebend. मा विद्या च हरे प्रोक्ता तस्या ईशो यतो भवान्। तस्मान्माधवनामासि Hariv. 14952. — e) *das Binden, Fesseln* Ekâksharak. bei Wils. — f) *Tod.* — g) *Leibesmitte eines Frauenzimmers* Çabdârthak. bei Wilson. — h) Lakshmî AK. 1,1,1,23. Trik. 1,1,41. H. 226. H. an. Med. Halâj. 1,31. — 3) n. a) *Glück, Wohlfahrt* Ekâksharak. bei Wils. — b) *Wasser* Çabdârthak. bei Wilson.

मंह्, मंहते Dhâtup. 16,33 (वृद्धौ; vgl. मह्). *hingeben, schenken* Naigh. 3,20. भूरा मघा मंहते ṚV. 9,1,10. 1,11,3. नित्याद्रायो अमंहत Vâlakh. 8,2. 2,1. पुरू चिन्मंहसे वसु 4,31,8. 8,5,38. जायेव पत्यावधि शेव मंहसे 9,82,4. 10,62,6. Çat. Br. 13,5,4,4. Mit दानाय *zum Geschenk geben* ṚV. 6,45,32. यः सहस्रं शताश्वं सद्यो दानाय मंहते 10,62,8. 8,50,8. यस्मै त्वं वसो दानाय मंहसे Vâlakh. 4,6.

— caus. मंहयति, मामहे, मामहानं (ममहे u. s. w. Padap.; vgl. ṚV. Prât. 9,17. Gleichlautende Formen s. auch unter मह्, महयति); dass.: अधा नो द्युम्ना सुक्षत्र मंहय ṚV. 5,38,1. दिद्युं यदस्य समिथेषु मंहयम् 10, 48,9. सत्पतिर्मामहे मे गावा 5,27,1. 8,1,32. 2,42. दाशद्दाशुषे सुकृते मामहस्व 10,122,3. मित्रस्तन्नो वरुणो मामहन्त शर्म 7,52,2. 1,94,16. 117, 17. 8,12,6. मामहान (oder ममहान) उक्थपात्रम् P. 6,1,7, Vârtt. 4, Schol. *sprechen* oder *leuchten* Dhâtup. 33,124.

— वि *austheilen:* (इन्द्रम्) अर्यो गयं मंहमानं वि दाशुषे ṚV. 8,24,22. जरितृभ्यो विमंहते 45,12.

मंहना (instr. eines vorauszusetzenden, auf मंह् zurückgehenden nom. मंहन् oder मंहन; vgl. बर्हणा, मज्मना, मेहना) adv. *gern, leicht, bald, prompte* (nach Sâj. so v. a. दान oder महत्त्व oder ähnlich): त्वं महाँ इन्द्र तुभ्यं ह क्षा अनु क्षत्रं मंहना मन्यत द्यौः *gestanden gern dir die Herrschaft zu* ṚV. 4,17,1. 3,31,17. ददतारत्न इव मंहना 5,61,10. पूर्वहूतौ मंहना दर्शता भूः *obwohl eine Göttin hast du doch beim Frühopfer alsbald dich gezeigt* 6,64,5. विश्वे यद्वां मंहना मन्दमानाः क्षत्रं देवासो अदधुः 67,5. इच्छन्ती या कृणोषि मंहना महि प्रख्यै देवि स्वर्दृशे 7,81,4. 8,26, 24. (धावति) इन्दुरिन्द्राय मंहना 9,37,6. 70,2. Verstümmelt scheint die Stelle ṚV. 5,16,4 zu sein. Den substantivischen Gebrauch zeigt noch der vollständige Ausdruck: दत्रस्य मंहना *bereitwillig* ṚV. 5,18,2. क्रत्वा दत्रस्य मंहना 10,2, wo man die Wahl hat दत्रस्य zu क्रत्वा oder zu मंहना zu ziehen.

मंहनीय adj. zur Erkl. von महत् und मेहना, aber im Sinne von पूजनीय (vgl. मह्, महयति) Nir. 3,13. 4,4 (12,6 ist interpolirt aus 4,4).

मंहनेष्ठा (मंहने + स्था) adj. in der Stelle: कृष्णा यदस्य पितरा मंहनेष्ठाः पर्षत्पक्थे अहन्ना सप्त होतॄन् ṚV. 10,61,1.

मंहयद्रयि (मंहयत्, partic. praes. vom caus. von मंह्, + र°) adj. *Güter spendend* ṚV. 9,52,5. 67,1.

मंहयु (vom caus. von मंह्) adj. *freigebig:* क्रीळुर्मखो न मंहयुः पवित्रं

सोम गच्छसि RV. 9,20,7.

मंहिष्ठ (von मंह् mit dem suff. des superl.) adj. *im höchsten Maasse hingebend, — freigebig, — bereitwillig; überaus reichlich* RV. 1,30,1. 51,1. 57,1. 61,3. मंहिष्ठास्ते सधमादः स्याम 121,15. 147,2. कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदन्धसः 4,31, 2. 41,7. मंहिष्ठं मघोनाम् 5,39,4. 6, 68,2. 8,1,30. — 6,44,4. 8,8,5. 1,2. 4,18. 15,10. 16,1. 19,36. 22,12. 23,23. रथं हिरण्ययं ददन्मंहिष्ठः 46,24. 77,6. 81,1. 86,13. 92,8. 9,1,3. 102,6. 10,33,4. ऊति 104,5. 143,6. 172,2. ÇÂÑKH. ÇR. 18,15,4. — Vgl. मंहीयंस्.

मंहिष्ठराति (मं° + रा°) adj. *bereitwilligst* — oder *reichlichst gebend:* इन्द्रं तमच्छ मंहिष्ठरातिं स हि पप्रिरन्धसः RV. 1,52,3.

मंहीयंस् (von मंह् mit dem suff. des compar.) adj. *reichlicher gebend:* भूरिदावभ्यश्चिन्मंहीयान् RV. 9,66,17. — Vgl. मंहिष्ठ.

मक् indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37.

मक m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31.

मंकक m. *ein best. Thier*, oder adj. etwa *blökend* (von मा, मिमाति): अरायान्वस्तवासिनो (°शिनो) दुर्गन्धींल्लोहितास्यान्मककान्नाशयामसि AV. 8,6,12.

मकत् schmeichelndes demin. von मत्: मकत्पितृक PAT. zu P. 1,1,29.

मकदत्त (मक + दत्त) m. N. pr. eines Mannes HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 12.

मकमकाय् (onomatop.), °यते *quaken* (vom Frosche) Spr. 1160.

मकंर (auch मकंर nach ÇÂNT. 3,8) 1) m. *a) ein best. Meerthier* (das auch an's Land kommen soll), viell. *Delphin* AK. 1,2,3,20. TRIK. 1,2,22. 3,3, 367. H. 1351. MED. r. 200. HÂR. 187. HALÂJ. 3,38. नाक्रो मकरः कुलीपयः VS. 24,35. मकराश्चात्र दृश्यन्ते जले मग्ना इवाद्रयः MBH. 3,12082. विशीर्यन्तीं नावमिवार्णवान्ते रत्नाभिपूर्णां मकरस्य पृष्ठे 15713. झषाणां मकरश्चास्मि (sagt Kṛshṇa) BHAG. 10,31. वडिशामिषमादाय वधार्थं मकरो यथा R. 3, 57,7. SUÇR. 1,206,17. VÂGBH. 1,6,54. प्रसह्य मणिमुद्धरेन्मकरवक्त्रदंष्ट्राङ्कुरात् Spr. 1876. जघान मकरो वेलातटे पिङ्गलम् 3253. BHÂG. P. 3,10, 22. BURN. Intr. 376, N. 1. LALIT. ed. Calc. 383,9. 432,4. PAÑKAT. 51,9. 205,7. 206,1. 2. das Attribut des Liebesgottes (vgl. मकरकेतन u. s. w.) H. 229. MBH. 3,693. Z. d. d. m. G. 14,269. des 9ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 47. als Zierath auf Thoren BHÂG. P. 4,9,54. an Ohrgehängen (vgl. *e*): मणिमयमकरमनोहरकुण्डल GÎT. 2,7. Vgl. करि° HALÂJ. 3,38. — *b) ein best. Insect* oder *ein anderes kleines Thier* SUÇR. 2,288,2. — *c) der Steinbock im Thierkreise* (oder überh. *der 10te Bogen von 30° in einem Kreise*) TRIK. 3,3,367. H. 116, Sch. MED. SÛRJAS. 1,58. 2,40. 49. 14,9. VARÂH. BṚH. S. 3,4. 40,7. Ind. St. 2,278. 280. 282. WEBER, ǴJOT. 102. BHÂG. P. 5,21,3. Verz. d. Oxf. H. 294,*b*,29. मृगाननो स्यान्मकरः ÇAIPATI in Z. f. d. K. d. M. 3,389. Ind. St. 2,415. WILSON, Sel. Works II,159. मकरसंक्रान्तिदानप्रयोग Verz. d. B. H. No. 1257. — *d) eine Truppenaufstellung in Form eines* Makara M. 7,187. अरालन्मकरं व्यूहम् (मकरव्यूहम् ed. Bomb.) MBH. 6,3059. व्यूहं व्यूह महाबाहो मकरम् 3280. 8,413. मकरो (माकरो die neuere Ausg.) रचितो व्यूहः HARIV. 8057. KÂM. NÎTIS. 18,48. 19,48. fg. — *e) ein Ohrring in Form eines* Makara (vgl. मकरकुण्डल): अनिमिषोन्मकरौ च कर्णौ BHÂG. P. 5,2,13. — *f) die Hände in Form eines* Makara *zusammengelegt* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,34. 202,*a*,15. — *g) einer der neun Schätze des* Kuvera TRIK. 1,1,79. H. 193. MED. Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,5 v. u. *einer der acht Schätze, die zur Zauberkunst* Padminî *in Beziehung stehen*, MÂRK. P. 68,5. 16. — *h)* Bez. *eines über Waffen gesprochenen Zauberspruchs* R. GORR. 1,31,7. — *i)* N. pr. eines Berges BHÂG. P. 5, 16,28. — 2) f. ई *a) das Weibchen des Seeungeheuers* Makara PAÑKAT. 206,14. — *b)* N. pr. eines Flusses MBH. 6,331 (VP. 183). — Vgl. माकर.

मकरकुण्डल (म° + कु°) n. *ein Ohrring in Form eines* Makara BHÂG. P. 3,28,29. 6,4,38. 8,15,9. PAÑKAR. 3,11,19.

मकरकेतन (म° + के°) m. *der Liebesgott* (*dessen Attribut der* Makara *ist*) Spr. 2877.

मकरकेतु (म° + केतु) m. dass. H. 229, Sch. HARIV. 10882. ad ÇÂK. 54. VIKR. 21. Spr. 5328. HIT. 28,3.

मकरकेतुमत् (wie eben) m. dass. MBH. 3,727. HARIV. 10639.

मकरदंष्ट्रा (म° + दं°) f. N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 12,79.

मकरध्वज (म° + ध्वज) m. 1) *der Liebesgott* (vgl. मकरकेतन u. s. w.) AK. 1,1,1,21. H. 229, Sch. HALÂJ. 1,32. माता मकरध्वजस्य (श्रीः) MBH. 13,509. Spr. 1637. 3249. VARÂH. BṚH. S. 24,32. KAURAP. 42. BHÂG. P. 3, 28,32. 5,25,5. KÂVJÂD. 2,118. PAÑKAT. 44,1. SÂH. D. 17,18. fg. — 2) *eine best. Aufstellung der Truppen* KÂM. NÎTIS. 19,40. — 3) *ein best. medicinisches Präparat* (रससिन्दूरविशेष) ÇKDR.

मकरन्द 1) m. *a) Blumensaft* AK. 2,4,1,17. H. 1127. HALÂJ. 2,33. RAGH. 4,88. VṚDDHA-ǨÂN. 15,15. Spr. 433. 3529. GÎT. 7,42. BHÂG. P. 3, 15,43. PAÑKAR. 1,6,15. PRAB. 79,16. DHÛRTAS. in LA. 69,4. Verz. d. Oxf. H. 37,*b*,5. 243,*a*, No. 601. Uneig.: न्याय° Titel einer Schrift HALL 155. न्यायमकरन्दविवृति und न्यायमकरन्दविवेचनी Titel eines Commentars zu jener Schrift ebend. — *b) eine Art Jasmin* RÂǴAN. im ÇKDR. — *c)* N. pr. eines Mannes KATHÂS. 48,79. MÂLATÎM. 11,4. HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 31. eines Astronomen Ind. St. 2,251. fg. Verz. d. B. H. No. 864. — *d)* abgekürzter Titel einer Schrift, vollständig कुसुमाञ्जलि° Verz. d. Oxf. H. 243,*a*, No. 601. vollständig सुपद्म° COLEBR. Misc. Ess. I,47. — 2) n. *Staubfaden*, insbes. *der Lotusblüthe* RÂǴAN. im ÇKDR. m. WILSON nach derselben Aut. Letzterer giebt dem m. noch folgende Bedd. ohne Angabe einer Aut.: *der indische Kuckuck* (कोकिल); *Biene; eine wohlriechende Mango-Art*. — Vgl. मरन्द.

मकरन्दवत् (von मकरन्द) 1) adj. *reich an Blumensaft*. — 2) f. °वती *die Blüthe der Bignonia suaveolens* ÇABDAK. im ÇKDR.

मकरन्दशर्मन् (म° + श°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. No. 778.

मकरन्दिका (von मकरन्द) f. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑ — — — — — —, ⏑⏑⏑⏑ —, ⏑ — ⏑⏑ — — COLEBR. Misc. Ess. II,163 (XIV,7).

मकरपाटक (म° + पा°) m. N. pr. eines Dorfes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 30.

मकरविभूषणकेतन (म° - वि° + के°) m. = मकरकेतन *der Liebesgott* HARIV. 9449.

मकरसप्तमी (म° + स°) f. Bez. *eines best. siebenten Tages in einer best. Monatshälfte* WILSON, Sel. Works II,210; vgl. माकरी सप्तमी 195.

मकराकर (मकर + आ°) m. *das Meer* (*Behälter der* Makara) H. 1074. KATHÂS. 43,137.

मकराकार (मकर + आ°) m. *eine Varietät der Caesalpina Banducella* (षड्ग्रन्थ) Çabdak. im ÇKDr.

मकराक्ष (मकर + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Rakshas, eines Sohnes des Khara, R. 6,48,17. 35,13.

मकराङ्क (मकर + अङ्क) m. 1) *das Meer* Aǵajapâla im ÇKDr. — 2) *der Liebesgott* Trik. 1,1,38. Aǵajap.

मकरानन (मकर + आ°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâdi beim Schol. zu H. 210.

मकरायणी adj. von मकर gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

मकरालय (मकर + आ°) m. *Aufenthaltsort der* Makara, Beiw. des Meeres R. 6,108,15. *das Meer* Trik. 1, 2, 8. H. 1074, Sch. Med. r. 198. MBh. 4,1625. 14,2206. R. 5,94,18. Spr. 1684. 5317. Bez. *der Zahl vier* Ind. St. 8, 351, 7.

मकरावास (मकर + आ°) m. *die Behausung der* Makara, *das Meer* H. an. 3,589. MBh. 6,539. 7,400.

मकराश्व (मकर + अश्व) m. Bein. Varuṇa's (*dessen Pferd der* Makara *ist*) Çabdârthak. bei Wilson.

मकरिन् (von मकर) m. *das Meer* (*reich an* Makara) ÇKDr. Wilson.

मकरीपत्त्र (म° *Weibchen des* Makara + पत्त्र) n. *das auf dem Gesicht* (der Lakshmî) *aufgetragene Zeichen einer* Makarî Spr. 1326. — Vgl. पत्त्रभङ्ग.

मकरीप्रस्थ (म° + प्रस्थ) m. N. pr. einer Stadt gaṇa कर्क्यादि zu P. 6, 2, 87.

मकरीलेखा (म° + ले°) f. = मकरीपत्त्र Spr. 1326, v. l. — Vgl. पत्त्रलेखा.

मकष्टु m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123.

मकार (म + 1. कार) m. 1) *der Buchstab* म Çânkh. Br. 11, 5. 14, 3. AV. Prât. 1, 67. 2, 25. 31. M. 2, 76. Verz. d. Oxf. H. 97, *a*, 37. 104, *b*, 36. 226, *b*, 6. Ind. St. 8, 22, N. मद्यं मांसं च मत्स्यं (sic) च मुद्रा मैथुनमेव च । मकारपञ्चकं चैव महापातकनाशनम् ॥ Çjâmâr. bei Wilson, Sel. Works 1,256; vgl. पञ्चतत्त्व 2. und पञ्चमकार. — 2) *Molossus*: °विपुला *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 344, 3.

मकुआणा m. N. pr. eines Königsgeschlechts Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 5; vgl. चाहुआणा ebend. 3.

मकुट n. = मुकुट AK. 2, 6, 3, 3. H. 650, Sch. Nach ÇKDr. liest der Text des AK. मुकुट und मकुट ist eine von Bharata aus Dvirûpak. angeführte v. l.

मकुति entweder m. oder f. *ein Edict an die* Çûdra (शूद्रशासन) Trik. 2,2,1.

मकुर m. Uṇâdis. 1, 41. 1) *Spiegel* H. 684. an. 3,596. Med. r. 204. — 2) *das Stäbchen —, die Schiene des Töpfers* (कुलालदण्ड) H. an. Med. — 3) *Mimusops Elengi*, = वकुल Med. fälschlich चकुल H. an. — 4) *Knospe* H. an. — Vgl. मुकुर, मकुल.

मकुराणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 1.

मकुल m. n. 1) *Mimusops Elengi*. — 2) *Knospe* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मकुर, मुकुल.

मकुष्ट m. = मकुष्ठ Bhâvapr. im ÇKDr. मकुष्टक m. dass. Râmâçr. zu AK. bei Wils. H. 1174. Râǵan. im ÇKDr.

मकुष्ठ 1) adj. = मन्थर Med. th. 16. — 2) m. *eine Bohnenart* Med. Suçr. 1, 73, 8. 197, 13. मकुष्ठक m. dass. AK. 2, 9, 17. Suçr. 1, 197, 20. Vgl. मुकुष्ठ, मयुष्ठक, मयष्टक.

मकूलक m. *eine best. Pflanze*, = मुकूलक AK. 2,4,5,9. Nach ÇKDr. eine von Ramân. zu AK. erwähnte Lesart.

मकेरुक m. *ein best. parasitischer Wurm* Çârṅg. Saṁh. 1,7,10.

मक्क्, मक्कते *gehen, sich bewegen* Vop. in Dhâtup. 4, 28. — Vgl. मस्क्, मस्क्.

मक्कल्ल m. *ein gefährlicher Unterleibsabscess bei Wöchnerinnen* Suçr. 1,120,12. 278,13. समन्तादाध्मानमुदरे मूत्रासङ्गश्च भवतीति मक्कल्लललणम् 370,21. (प्रसूतानाम्) रक्ताढं विद्रधिं विद्यात्कुत्ते मक्कल्लसंज्ञितम् 281,20. Çârṅg. Saṁh. 1, 7, 104. सूताया हृच्छिरोवस्तिशूलं मक्कल्लसंज्ञितम् Kakrapâṇidatta im ÇKDr.

मक्कुल m. *rothe Kreide*, = शिलाजतु Çabdar. im ÇKDr.

मक्कोल m. *Kreide* Trik. 2,3,7. Vjutp. 138.

मक्ष्, मक्षति *ansammeln, häufen; zürnen* Dhâtup. 17,12, v. l. — Vgl. मन्न्.

मक्ष 1) m. *Fliege*: मधो न मक्षः सवनानि गच्छथः ṚV. 4,45,4. 7,32,2. AV. 9,1,17. f. आ dass. ṚV. 10,40,6. नील°, मधु° unbestimmt ob masc. oder fem. Kauç. 93.117. Vgl. मक्षिका. — 2) *das Verstecken der eigenen Gebrechen* Hâr. 160; fehlerhaft für म्रक्ष.

मक्षवीर्य (मक्ष + वीर्य) m. *Buchanania latifolia* Râǵan. im ÇKDr.

मक्षिक (von मक्ष) Uṇâdis. 4, 153 (unbestimmt ob m. oder f.). m. *Fliege, Biene*: यूकामक्षिकमत्कुणम् M. 1, 40. 45. f. आ dass. Vop. 4, 15. Trik. 2,5,32. H. 1214. Hâr. 123. उत स्या वां मधुमन्मक्षिकारपत् ṚV. 1,119,9. यदस्य क्रविषो मक्षिकाश 162,9. AV. 11,1,2. 9,10. Çat. Br. 14, 6, 2, 2. यथा मक्षिका मधुकरराजानमुत्क्रामन्तं सर्वा एवोत्क्रामन्ते तस्मिंश्च प्रतिष्ठमाने सर्वा एव प्रतिष्ठन्ते (so ist zu lesen) Praçnop. 2,4. M. 5,133. मक्षिकाद्यादंशस्तत्र MBh. 3, 9972. मक्षिकाणां च संघाता अनुधावन्ति कौरवान् 4,4851. लीढं मधिव मक्षिकाः (समासिश्चन्ति) 13,2171. वज्रं यथा मक्षिकया निगीर्णम् (ज्ञातं न गच्छति) R. 3,53,59. Suçr. 1,45,3. 186,2. 2,15,3. 290, 17. मक्षिकोपसर्पणा 1,273,3. °शकृत् 2,493,16. परीताङ्गं मक्षिकाभिः Kathâs. 40,29. Spr. 888. मक्षिकायां विषं शिरः 4099. आयर्य मधु दानभोगरहितं नष्टं चिरात्संचितं निर्वाणादपि पाणिपादयुगलं घर्षन्त्यहो मक्षिकाः 4210. मक्षिका व्रणमिच्छन्ति 4680. मक्षिकेव गरुत्मतः (नानुवर्त्मार्हति) Bhâg. P. 5, 14, 41. 5, 30. Mârk. P. 15, 19. नीला AK. 2,5,26. नील° Suçr. 1,113,6. — Vgl. धेनु°, निर्मक्षिक, मधु°, वन°, माक्षिक.

मक्षिकामल (म° + मल) n. *Wachs* Râǵan. im ÇKDr.

मक्षीका f. = मक्षिका Râǵan. im ÇKDr.

मक्षु (von मंक्; vgl. मङ्, मंहना) 1) adj. nur im instr. pl. मक्षुभिः परिदीयथः ṚV. 8,26,6, der aber wie andere instr. pl., z. B. भद्रेभिः, adverbial = मक्षु zu fassen ist, und im superl. मक्षूतम *promptissimus*: विप्रस्य स्तुवतो मक्षूतमस्य रातिषु ṚV. 8,19,12. मक्षूतमेभिरहभिः *nächster Tage* 9,55,3. Sonst nur मक्षु adv. *prompte, alsbald, bald, mox* Naigh. 2,15. in den Texten überall मक्षू ṚV. Prât. 7,2. P. 6,3,133. ṚV. 1,39, 7. प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् 58,9. मक्षू वाजं भरति 4,16,16. 21,8. 43, 3. 6,66,5. 7,56,15. 8,27,10. 31,15. सनेम वाजं मक्षू चिद्यन्तः 50,4. 70, 9. 77,2. ताभिर्नो मक्षू तूयमश्विना गतम् 22,10. 9,88,7. 10,22,14. 61,9. 147,4. मक्षू मक्षू कृणुहि गोजितो नः 3,31,20. — 2) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 1,391; vgl. माक्षव्य, मङ्कु.

मन्तुंगमं (मन्तुं ऽगम) adj. f. आ nach Sâj. so v. a. शीघ्रं गच्छन्, wobei eine Bildung nach Lautanalogie (अरंगम, तुरंगम) angenommen werden muss; regelmässig hiesse es vielmehr *promptum* (sc. deorum cultorem) *adiens*, wie युधिंगम u. a. मन्तुंगमाभिंरूतिभिः RV. 8,22,16.

मन्तूयुं (von मन्तु) adj. *eilig:* मन्तूयुभिर्नरा हयेभिरश्विना यातम् RV. 7,74,4.

मख्, मंखति *gehen, sich bewegen* Dhâtup. 5,18. — Vgl. मङ्ख्.

मखं (von मख् = मक्ष्, मक्ष्यति) 1) adj. *munter, lustig, ausgelassen:* मखस्यं ते (इन्द्रस्य) तविषस्य प्र जूतिमियर्मि RV. 3,34,2. 1,6,8. Savitar 6,71,1. Pûshan 1,138,1. die Marut 64,11. 6,66,9. — 1,119,3. क्रीळुर्मखो न मंहयुः पवित्रं सोम गच्छसि 9,20,7. स्वपस्यतें मखः 10,11,6. आ नो वायो महे तने याहि मखाय पाजसे *zu munterer Kraft* 8,46,25. Vishṇu: अग्निरिन्द्रः सोमो मखो विष्णुर्विश्वे देवाः Çat. Br. 14,1,1,1. स उ एव मखः स विष्णुः 13. अग्निरिन्द्रो वायुर्मखः Pañkav. Br. 7,5,6. — 2) m. *a) Freudenbezeugung, Feier, Preis:* रथेना पाहि दावने वायो मखस्य दावने RV. 1,134,1. आ नो मखस्य दावने ऽश्वैर्हिरण्यपाणिभिः। देवास उप गन्तन 8,7,27. प्र ते यच्छामि मधुमन्मखाय Çâṅkh. Gṛhj. 1,24. — *b) Opfer* überh. Naigh. 3,17. AK. 2,7,13. 3,4,25,169. H. 820. Halâj. 2, 259. यज्ञो वै मखः Çat. Br. 6,5,2,1. 14,1,2,9. Pañkav. Br. 7,5,6. TS. 3,2,4,1. अग्निष्टोमादिकान्मखान् M. 2,143. 4,24. सौमिकैर्मखैः 26. द्रुपदस्य महामखे MBh. 1,6323. 13,332. 3,11001 (S. 569). 15597. यस्मिन्नेवात्मतीर्थे न पशवः प्राप्नुयुर्मखम् 12,9434. 9436. fg. मखैर्विपुलदक्षिणैः 13,1097. सत्रादिभिर्मखैः 1811. विप्राः सोममखे स्थिताः (विप्रा मखमुखे die ältere Ausg.) Hariv. 2457. 12223. °शतपरिपूतं गोत्रम् Mṛkkh. 159,2. Ragh. 3, 39. अकिंचनत्वं मखजम् Ragh. 5,16. सो ऽपीन्द्रस्याक्रोन्मखम् Bhâg. P. 9, 13,2. इष्टिपशुसोममुखैर्मखैः Prab. 107,3. नानासु यजन्मखेषु (so ist zu lesen) Pañkar. 3,1,13. मखे व्रती H. 817. — *c)* Bez. *eines unholden mythischen Wesens,* wie nach folgenden Stellen zu vermuthen ist: त्वं मखस्य दोधतः शिरो ऽव त्वचो भरः RV. 10,171,2. अप घ्नानमराधसं हता मखं न भृगवः 9,101,13. Daran schliesst sich die Erwähnung von Makha's Haupte in Opfersprüchen, ein Ausdruck, der schon für die Brâhmaṇa-Schriften unverständlich ist: मखस्य वामद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे VS. 37,7. 11,57. TS. 1, 1,8,1. नमो ऽग्नये मखघ्ने मखस्य मा यशो ऽर्यादित्याहवनीयमुपतिष्ठते यज्ञो वै मखः 3,2,4,1. मखस्य स्वेवैतत्सौम्यस्य शिरः Çat. Br. 14,1,2,17. — Vgl. अदुर्मख, सुमख, मक्ष्.

मखक्रिया (मख + क्रि°) f. *Opferhandlung* H. 834.

मखत्रातर् (मख + त्रातर्) m. *Behüter des Opfers* (des Viçvâmitra), Bein. Râma's (des Sohnes des Daçaratha) Çabdar. im ÇKDr.

मखद्विष् (मख + द्विष्) m. *ein Feind der Opfer, ein Unhold, ein Rakshas* Ragh. 3,45. 11,27.

मखद्वेषिन् (मख + द्वे°) m. *Feind des Opfers* (des Daksha), Bein. Çiva's Çiv.

मखमय (von मख) adj. *das Opfer enthaltend, — darstellend* Bhâg. P. 2,7,11.

मखवत्तु adj. zur Erkl. von मघवत्, so v. a. Makha's *Genosse* Çat. Br. 14,1,1,13. m. *Opferer* Hariv. 12223.

मखवह्नि (मख + व°) m. *Opferfeuer* Gaṭâdh. im ÇKDr.

मखवेदी (मख + वे°) f. *Opferstätte* R. 3,32,31.

मखस् (von मख् = मक्ष्) s. मखा°.

मखस्य् (von मख), मखस्यति, °ते *lustig —, guter Laune sein:* सजान मर्या युर्वभिर्मखस्यन् RV. 3,31,7. न त्वा शतं च न ह्रुतो राधो दित्सन्तमा मिनन्। यत्पुनानो मखस्यसे 9,61,27. वाचस्पतिर्मखस्यते 101,5.

मखस्युं (von मखस्य्) adj. *lustig, ausgelassen:* प्रसवे त उदीरते तिस्रो वाचो मखस्युवः RV. 9,50,2. 64,26. त्वं जघन्थ नमुचिं मखस्युम् 10,73,7.

मखस्वामिन् (मख + स्वा°) m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 379,b, N. 398. मघ° v. l. Ind. St. 1,53.

मखहंन् (मख + हन्) m. *Tödter des* Makha; so heissen Agni, Indra, Rudra TS. 3,2,4,1.2.

मखांशभाज् (मख - अंश + 4. भाज्) adj. *einen Antheil am Opfer habend,* m. *ein Gott* Ragh. 3,44.

मखाग्नि (मख + अ°) m. *Opferfeuer* Trik. 3,3,366.

मखानल (मख + अ°) m. dass. Trik. 2,7,6.

मखान्न (मख + अन्न) m. *Opferspeise,* Bez. *des Samens von Euryola ferox Salisb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

मखालय (मख + आ°) m. *Opferhaus* Verz. d. Oxf. H. 9,b,27.

मखासुहृद् (मख + अ°) m. *der Feind des Opfers* (des Daksha), Bein. Çiva's H. 200.

मख्य Pañkar. 3,1,13 fehlerhaft für मख.

मग m. *ein Magier, ein Priester der Sonne* Varâh. Bṛh. S. 60,19. Bhavishja-P. in Verz. d. Oxf. H. 31,b. fgg. Reinaud, Mém. sur l'Inde 392. fgg. Weber, Indische Skizzen 104. fgg. pl. auch Bez. eines zum grössten Theil aus Brahmanen bestehenden Landes in Çâkadvîpa Verz. d. Oxf. H. 33,a,14. 15. Weber vermuthet a. a. O., dass auch MBh. 6,436. fg. मगाः st. मृगाः zu lesen sei; die ed. Bomb. hat aber मङ्गाः.

मगदिन् gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80. — Vgl. मागद्य.

मगंध 1) m. *a)* pl. N. pr. eines Volkes und des von ihm bewohnten Landes (das südliche Bihâr) Trik. 2,1,11. H. 960. LIA. (II) 166. fgg. Hiouen-thsang I,409. fgg. II,1. fgg. P. 4,1,170. 2,81. Schol. zu 1,2,51. AV. 5,22,14. इक्ष्विजनाश्च मगधाः MBh. 8,2105. Hariv. 12831. R. 1,34,9 (35,8 Gorr.). Varâh. Bṛh. S. 4,22.26. 5,79. 14,6. 16,1. Kathâs. 29,71. Mârk. P. 57,44. 58,12. Verz. d. Oxf. H. 304,a, N. 1. 339,a,31. Wassiljew 18 u. s. w. Colebr. Alg. 3. Lalit. ed. Calc. 22,6. 309,6. Kshitiç. 25,1. 41,2. 56,15. unter den म्लेच्छप्राया जनपदाः Prab. 87,18. °देश Hit. 17,13. 49,9. Vet. in LA. (II) 16,1. Verz. d. Oxf. H. 352,b,9. °पुरी Lalit. ed. Calc. 305,11. °लिपि 143,17. °वंशजा Ragh. 1,31. °प्रतिष्ठ 6, 21. sg. *das Land der* Magadha MBh. 12,2234. Padma-P. in Verz. d. Oxf. H. 12,a,15. — *b) ein in der Genealogie seines Fürsten bewanderter Sänger* AK. 2,8,2,65. H. 795. — 2) f. आ *langer Pfeffer* Suçr. 2,340,8. 378,3. 519,10. — Vgl. मागध u. s. w.

मगधीय adj. von मगध gaṇa गहादि zu P. 4,2,138.

मगधेश्वर (मगध + ई°) m. *Fürst der* Magadha: Paraṁtapa Ragh. 6,20. Ǵarâsaṁdha, einer der 9 Gegner Kṛshṇa's, H. 699. N. pr. eines Fürsten von Magadha Vet. in LA. (II) 16,1.

मगधोद्भव (मगध + उ°) 1) adj. *in* Magadha *geboren, dort wachsend.* — 2) f. आ *langer Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 2,326,4. 448,21. 519,11.

मगध्य् (von मगध), मगध्यति *umgeben* (परिवेष्टने) gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27.

मगन्द m. so v. a. कुसीदिन् *Wucherer* Nir. 6,32.

मगल m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,37.

मगव *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 180. 182. Mél. asiat. 4, 640.

मगस m. pl. Bez. *der Kriegerkaste* in Çâkadvîpa Bhavishja-P. in Verz. d. Oxf. H. 33,a,14. fg. मशक MBh. 6,436. fg.

मगु m. = मग Verz. d. Oxf. H. 33,a,35. 37. 39. b,9. 10.

मगुन्दी f. N. pr. Töchter der Magundî heissen Unholdinnen AV. 2,14,2.

मग्न 1) partic. adj. s. मज्ज्. — 2) m. N. pr. eines Berges Schiefner, Lebensb. 322 (92).

मघ (von मंह्) 1) n. a) *Gabe, Geschenk, Lohn* Naigh. 2, 10. Nir. 5, 16. इन्द्रो मघानि दयते विषह्य RV. 7,21,7. 26,4. 27,5. गव्यो पृच्छतो अश्व्यो मघानि 67,9. यदी वाजस्य गोमतः स्तोतृभ्यो मंहते मघम् 1,11,3. 4,17,8. 9,1,10. 1,104,5. दाता यो वनिता मघम् 3,13,3. 19,1. 5,30,12. 32,12. 10,147,3. VS. 20,67. — b) *eine best. Blume* Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. a) *eine best. Arzenei* Dhar. bei Wils., f. आ ÇKDr. nach ders. Aut. — b) N. pr. eines Dvîpa Med. gh. 3. eines Landes (मगनामकम्लेच्छानां स्थानम्) Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. आ a) N. eines Nakshatra (des 10ten), pl. H. 111. AV. 14, 1, 13. 19,7, 2. TS. 4, 4, 10, 1. TBr. 3,1,1,8 in Z. f. d. K. d. M. 7,268. Maitrjup. 6, 15. Weber, Nax. II, 303. 371. 387. M. 3,273. Jâgn. 1, 260. MBh. 1, 7653. 6, 81. 13, 3263. 4251. fg. R. 1,71,24. Suçr. 1, 106,7. Sûrjas. 9, 13. Varâh. Brh. S. 6,8. 13,3. Mârk. P. 32,35. Râga-Tar. 1,56. मघाविषयगः सोमः MBh. 6,637. Bhâg. P. 5,23,6. °राकासमागमे 7, 14, 22. sg. Med. Jâgn. 1,80. Hariv. 7735. 7955 (als Gattin Soma's). Varâh. Brh. S. 6,9. 9,28. Verz. d. Oxf. H. 24, b, 22. Malamâsat. im ÇKDr. Weber, Gjot. 95. Nax. 371. 385. कृत्तिकामघयोः MBh. 3, 8029. — b) Çiva's *Gemahlin* H. ç. 50. — c) *eine best. Arzenei* Dhar. im ÇKDr.; vgl. 2, a. — 4) f. ई *eine best. Kornart* Med. — Vgl. अकृतमघ, अश्वा°, कन्वा°, गो°, चित्रा°, इया°, तुवी°, पुनर्मघ, शता°, सहस्रा°, माघ.

मघत्ति (मघ + त्ति von 1. दा; vgl. भगत्ति) f. *das Geben und Empfangen von Geschenken* (धनदान, धनलाभ Sâj.) RV. 8,24,10. यस्ते रेवाँ अदाशुरिः प्रममर्ष मघत्तये 45,15. उद्दू षु णो वसो महे मृशस्व शूर राधसे। उद्दू षु मह्यै मघवन्मघत्तय 59, 9. समर्यो चर्षणिभ्य आ पुरु शस्त मघत्तये 4,37,8. यच्चिद्धि ते गणा इमे छदयन्ति मघत्तये 5,79,5. 10,156,2.

मघदेय (मघ + देय) n. *das Geben von Geschenken:* ये राया मघदेयं जुनन्ति RV. 7,67,9. आ च्यावय मघदेयाय शूरम् 10,42,2.

मघरव (मघ + रव) m. N. pr. eines Nishâda Verz. d. Oxf. H. 154, b, 7.

मघव m. = मघवन् Bein. Indra's: मिषतो भगवस्य तु Bhavishja-P. bei Aufrecht im Index zu den Unâdis.

मघवत्त्व (von मघवत्) n. *Freigebigkeit:* नहि नु ते महिमनः समस्य न मघवन्मघवत्त्वस्य विद्म RV. 6,27,3.

मघवन् und °वत् (von मघ), proparoxyt. in der späteren Sprache Unâdis. 1,158. oxyt. Siddh. K. 21, b, 1. fg. In den vedischen Schriften erscheinen folgende Formen: nom. °वा (°वान् RV. 4,16,1. AV. 6,58,1. TS. Çat. Br.), voc. मघवन्, °वानम्, मघोनस् (P. 6,4,133), °वाना, मघोनोस्, °वानः, मघोनाम्, °वद्भिस्, °वद्भ्यस्, मघोनाम्, °वत्सु; f. मघोनी; nach P. 6,4,128 und Vop. 3,114—117 sind alle Casus von beiden Formen vorhanden und das f. lautet auch मघवती (Vop. 4,12). 1) adj. *freigebig, gabenreich; Spender*, namentlich Bez. *des Veranstalters eines Opfers* als *Lohnherrn* oder *Miethers, von welchem Priester und Sänger belohnt werden:* मंहिष्ठं मघोनाम् RV. 5,39,4. 42,8. 6,27,8. 68,2. 7,32, 7. 8,1,30. 2,33. 34. 19,34. मघैर्मघोनो अति शूर दाशसि 24,2. भवं मघवा राधसो महः 9,31,3. 96,11. 97,55. 10,27,4. मघोनो रक्ष तन्वश्च *schütze die Lohnherren und uns* 1,31,12. 2,6,4. 27,17. म°, स्तोतारः 5,64,4. म°, ऋषयः 65,6. गृणात्, मघवानः 1,58,9. 73,5. अस्मासु रायो मघवत्सु च स्युः 123,13. 136,7. 5,18,5. 6,23,10. 46,9. 7,7,7. 12,2. 16,7. 8,5,12. 9, 63,6. यदीशीयामृतानामुत वा मर्त्यानाम्। जीवेदिन्मघवा मम 10,33,8. 81, 6. So heisst vornämlich Indra RV. 3,30,3. 4,16,1. 19. उत स्मा हि त्वामाहुरिन्मघवानं शचीपते 31,7. 42,5. 7,26,1. 27,4. 28,5. TS. 4,4,8, 1. Çat. Br. 14,4,1,13. Kenop. 24. Kaush. Up. 2,11. die Açvin RV. 1,184, 5. 3,58,5. 8,26,7. Ushas 1,48,8. 113,5. 4,51,3. 5,79,4. 6,65,3. 6. 7, 2,6. andere Götter 4,28,5. 5,86,3. 6,58,4. 7,48,1. 58,6. 8,33,1. der Wagen der Açvin 1,157,3. — 2) m. a) in der nachvedischen Sprache ein Name Indra's: मघवा AK. 1,1,1,36. H. 174. Halâj. 1,52. N. 2,14. Arg. 11,4. Ragh. 1,26. Vikr. 86,19. मघवान् H. 171. MBh. 3,1809. R. 1, 5,11. Bhaṭṭ. 18,19. मघवन् voc. N. 2,15. Ragh. 3,46. मघवता Hariv. 251. Vikr. 88,21. मघोनम् Kumâras. 3,1. Çâk. 185. Megh. 6. Varâh. Brh. S. 35,7. मघवतम् Çâk. 95,12. मघोनि Bhâg. P. 5,15,10. मघवन्तः nom. pl. Mârk. P. 79,6. im comp.: मघवन्मुक्तकुलिश Spr. 2744. मघवन्नगर Râga-Tar. 4,10. Sammler von Purâṇa Verz. d. Oxf. H. 80, a, 11. — b) N. pr. eines Dânava Hariv. 198. — c) N. pr. des 3ten Kakravartin in Bhârata H. 692. — Vgl. मघो°, माघवत, माघवन.

मघस्वामिन् s. मख°.

मघात्रयोदशी (म° + त्र°) f. *der 13te Tag in der dunklen Hälfte des Monats* Bhâdra As. Res. III, 292.

मघाभव (म° + भव) m. *der Planet Venus* H. 119. Hâr. 36.

मघाभू (म° + 2. भू) m. dass. Trik. 1,1,92.

मघोप्रस्थ (म°? + प्रस्थ) m. N. pr. einer Stadt gaṇa कर्क्यादि zu P. 6, 2, 87.

मङ्क्, मङ्क्ते *schmücken* Dhâtup. 4,15. *gehen, sich bewegen* v. l. ममङ्क्रे Bhaṭṭ. 14,10 von den Scholl. durch शोभते स्म und प्रययुः erklärt; der erste Schol. liest ममङ्गिरे.

मङ्कणक m. N. pr. eines Rshi MBh. 3,6086. 9,2185. fgg. 2224. fgg. 2244. Kathâs. 32,100. N. pr. eines Jaksha MBh. 3,5079. मचक्रुक ed. Bomb.

मङ्कि m. N. pr. eines Mannes MBh. 12,6589. fgg. Verz. d. Oxf. H. 5, b, 21.

मङ्किल m. *Waldbrand* Wilson.

मङ्कु adj. *schwankend:* स सोमातिपूतो मङ्कुरिव चचार Çat. Br. 5,5,4, 11; vgl. वङ्कु. दुर्मङ्कु adj. *keine Reue empfindend* Vjutp. 70. 191.

मङ्कुर m. = मुकुर *Spiegel* Bhar. zu AK. 2,6,3,41. ÇKDr.

मङ्क्तृ nom. ag. von मङ्क्ष् P. 7,1,60, Sch. मङ्क्तव्य partic. fut. pass. ebend.

मङ्क्ष्ण n. *Beinharnisch* Hâr. 198. — Vgl. मङ्क्षुणा, मत्कुणा.

मङ्क्षु 1) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = मक्षु *alsbald, sogleich* AK. 3,5,2. H. 1530. an. 7,49. Med. avj. 78. Halâj. 4,12. तस्मादहरहर्चिं मङ्क्षु मलिते कुरु Kathâs. 4,117. 43,38. Çatr. 14,56 (vom folgenden zu trennen). Çiç. 5,37 (Kuvalaj. 151, a). Nach Med. und H. an. auch भृशार्थे

sehr; nach H. an. auch तत्त्वे *in Wahrheit, wirklich.* — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105; vgl. माङ्कव्य, मन्तु.

मङ्ख्, मँङ्खति *gehen, sich bewegen* DHÂTUP. 5, 19. — Vgl. मख्.

मङ्ख m. 1) = मगध 1, *b.* H. 795, Sch. — 2) N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 8,997.

मङ्खक m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 8,3455.

मङ्खना f. N. pr. eines Frauenzimmers RÂGA-TAR. 7,105.

मङ्खुणा n. = मङ्खणा TRIK. 2,8,49.

मङ्ग्, मँङ्गते *gehen, sich bewegen* DHÂTUP. 5,40. — Vgl. मङ्क्.

— प्र s. प्रमङ्गन.

मङ्ग 1) = मङ्गिनीशिरस् *Vordertheil eines Schiffes,* m. H. 878. m. n. VAIG. beim Schol. zu H. m. = पुलिन्द *Mast* oder *Ribbe eines Schiffes* HALÂJ. 3,50. Vgl. मण्ड 7. — 2) m. pl. N. eines zum grössten Theil aus Brahmanen bestehenden Landes in Çâkadvîpa MBH. 6,436 (nach der Lesart der ed. Bomb.); vgl. मग und मृग (Lesart der ed. Calc.).

मङ्गलँ UṆÂDIS. 5,70. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. SIDDH. K. 250, *b*,8. 1) n. *a*) *Glück, Heil, Segen;* = कल्याण, शुभ u. s. w. AK. 1,1,4,3. TRIK. 3,3,404. H. 86. an. 3,676. MED. l. 119. HALÂJ. 1,122. Verz. d. Oxf. H. 24, *b*, 26. मङ्गलेप्सा ÇAT. BR. 13,8,1,16. मङ्गलार्थम् M. 5, 152. मङ्गलाय च लोकानां क्षेमाय च भवाय च BHÂG. P. 1,14,35. यथा चाहं समानीता सुदेवेनाशु बान्धवान्। तेनैव मङ्गलेनाशु सुदेवो यातु माचिरम्॥ MBH. 3,2760. यन्मङ्गलं सहस्राक्षे सर्वदेवनमस्कृते। वृत्रनाशे समभवत्तत्ते भवतु मङ्गलम्॥ R. 2,25,30. fgg. (24 fg. GORR.). मङ्गलेच्छु Spr. 3660. कृतागसोऽपि यद्राजन्मङ्गलानि समीहसे BHÂG. P. 9,5,14. विधेहि विघ्नाधिप मङ्गलानि TRIK. 1,1,1. लक्षणं चरितं चापि गवां यच्चापि मङ्गलम् MBH. 4,70. श्रीर्मङ्गलात्प्रभवति Spr. 5087. (नामधेयम्) जगत्प्रथममङ्गलम् RAGH. 10,68. लोकमङ्गलम्। यत्कृतः कृष्णसंप्रश्नः BHÂG. P. 1,2,5. मङ्गलानां च मङ्गलम् (पञ्चरात्रम्) PAṄKAR. 2,1,9. कवचं च ददौ तस्मै जगन्मङ्गलमङ्गलम् 1,4,23. 81. तज्जन्मचरितं नृणां सर्वमङ्गलमङ्गलम् Verz. d. Oxf. H. 25, *b*, 12. मनुर्विख्यातमङ्गलः BHÂG. P. 3,21,25. मङ्गल्यं मङ्गलार्हं च मङ्गलं मङ्गलालयम् (विष्णुम्) PAṄKAR. 1,1,6. 2,1,8. Verz. d. Oxf. H. 20, *a*, 4 v. u. मङ्गल्यं मङ्गलं विष्णुं वरेण्यमनघं शुचिम् MBH. 1,24. अ° adj. *unheilvoll, Unheil bringend:* यदा न कुरुते भावं सर्वभूतेष्वमङ्गलम् Spr. 4807. RAGH. 12,43. (कृकलासः) दृष्टो ऽप्यमङ्गलः ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 299. पौलोमीमङ्गला भव *habe das Glück der* Paulomî ÇÂK. 187, v. l. क्रोरङ्कुतवीर्यस्य कथा लोकसुमङ्गलाः BHÂG. P. 2,8,2. दिष्ट्या (स्वस्ति) स्यान्मङ्गलादिषु HALÂJ. 5,86. 106. — *b*) *Alles was zum Glück, zu einem glücklichen Ausgang einer Sache verhilft, ein gutes Omen für das Gelingen einer Sache ist: Glückwunsch, ein glückbringendes Gebet, ein solcher Anzug, Schmuck* oder *anderer Gegenstand; eine bei einem wichtigen Ereigniss stattfindende Feier, eine feierliche Cerimonie;* = सर्वार्थरक्षण MED. मघासु हन्यन्ते गावः फल्गुनीषु व्युह्यत (AV. 14,1,13) इति विज्ञायते मङ्गलं च KAUÇ. 75 in Ind. St. 5,378. (नृपतिः) प्राविशन्नगरीं श्रीमानर्चितः सर्वमङ्गलैः R. 1,18,18. पुरोधसा वसिष्ठेन मङ्गलैरभिमन्त्रितः 24,2. वास्तुसंशमनीयानि मङ्गलानि प्रवर्तयन् 2,56,27. सूतमागधाः। तुष्टुवुर्वाग्विशेषज्ञाः स्तवैर्मङ्गलसंहितैः (मङ्गलसंस्तवैः ed. Bomb.) 81,1. मङ्गलाशीःप्रणामैः VARÂH. BṚH. S. 43,59. आशीर्मङ्गलैः RÂGA-TAR. 5,482. आश्वास्य तामाशीर्वादैः समङ्गलैः N. 18,19. मङ्गलैः स्तुतिभिश्चापि विजयप्रतिसंहितैः। चारणैः स्तूयमानौ तौ जग्मतुः परमया मुदा॥ MBH. 1,7655. मङ्गलाद्यप्रयोग 2,243. सूतमागधवन्दिभ्यो बोधितो स्तुतिमङ्गलैः HARIV. 5964. Spr. 4578. इदं विविक्तं ज्ञातव्यं पवित्रं मङ्गलं परम् BHÂG. P. 4,24,31. गायति मङ्गलानि Schol. zu GAIM. 1,31. प्रगेतनानि मङ्गलान्यनुष्ठाय DAÇAK. in BENF. Chr. 188,22. प्रमुदितपिककण्ठप्रोच्छलन्मङ्गलश्रीः (वसन्तः) DHÛRTAS. in LA. 69, 9. प्रवासं यदि मे याति भर्ता कार्येण केनचित्। मङ्गलैर्बहुभिर्युक्ता भवामि नियता तदा॥ *mit Amuleten* u. s. w. MBH. 13,5873. बहवः संप्रदृश्यन्ते तुल्यनक्षत्रमङ्गलाः। महत्तु फलवैषम्यं दृश्यते कर्मसंसिषु॥ 3,13862. °हस्तो जनः (= मन्त्रादिवित्पुरोहितादिः Schol.) 2,235. पौरैर्मङ्गलपाणिभिः R. 1,77,7. मङ्गलैरभिषिञ्चस्व (= अभिषेकसाधनैः Schol.) 2,23,30. तथैव पुण्यतीर्थेभ्यो मृदापो मङ्गलानि च R. GORR. 2,12,8. 6,97,20. VARÂH. BṚH. S. 43,12. 48,42. SUÇR. 1,21,19. 30,5. 70,21. उदकपूर्णघटादिमङ्गलोपेतः Verz. d. Oxf. H. 268, *a*, 25. संभृतानि विजयप्रयाणमङ्गलानि PRAB. 78,7. मङ्गलानि क्रमेच्छ मा Ind. St. 5,333,1. मम युद्धायोत्थितस्य सर्वं मङ्गलादि सज्जं क्रियताम्। इत्युक्ते कृतमङ्गलविधिः u. s. w. PAṄKAT. ed. orn. 57,11. यत्रैव प्रभवेद्वत्स तन्नामगुणकीर्तनम्। तत्र सर्वाणि तीर्थानि पुण्यानि मङ्गलानि च॥ PAṄKAR. 1,10,69. विप्रा मङ्गलपूजिताः (मङ्गल = दक्षिणा Schol.) BHÂG. P. 5,4,7. मङ्गलालंकृता MÂLAV. 13. सितांशुका मङ्गलमात्रभूषणा VIKR. 53. यमेव दिवसं राजा चक्रे गोदानमङ्गलम् (so ist zu lesen) *Feier* R. GORR. 1,75,1. निरानन्दा निरुत्साहा निर्वषट्कारमङ्गला (पुरी) 2,59,17. मङ्गलं चापरं नास्ति यदस्माद् (पुष्यस्नानात्) अतिरिच्यते VARÂH. BṚH. S. 48,84. तूर्यस्वने मूर्छति मङ्गलार्थे RAGH. 6,9. जन्मदिनेषु पुण्यदिनेषु चोत्सवोत्तरो मङ्गलविधिः DAÇAK. in BENF. Chr. 180,5. विवाह° KATHÂS. 32,3. SOM. NALA 42. उद्वाह° KATHÂS. 44,114. संध्यामङ्गलदीपिका *eine zur Abendfeier dienende Lampe* VIKR. 43. उपस्पृश्य जलं शुचि। चकार माता रामस्य मङ्गलानि so v. a. *sprach den Segen über ihn* R. 2,25,1. स्वैरेवावयवैः प्रियस्य विशतस्तन्व्या कृतं मङ्गलम् *bereitete einen feierlichen Empfang* Spr. 1168. कृतमङ्गल adj. f. आ *der ein Gebet gesprochen hat, über den ein Gebet gesprochen worden ist, zu einem bevorstehenden Unternehmen mit glückverheissenden Gegenständen angethan* ÇÂṄKH. GṚHJ. 1,12. SUÇR. 2,165,6. KATHÂS. 42,83. MÂRK. P. 21,62. PRAB. 78,17. कृतबलिमङ्गलस्वस्तिवाचन SUÇR. 1,15,6. अश्रूरचितमङ्गल KATHÂS. 43,235. die acht *glückverheissenden Dinge* an den Füssen Buddha's Lot. de la b. l. 647. WILSON, Sel. Works II, 15. — *c*) *hergebrachte Sitte:* यथामङ्गलं वा सर्वेषाम् PÂR. GṚHJ. 2,1 in Z. d. d. m. G. 7,532. यद्दिष्टं मङ्गलं कुले M. 2,34. — *d*) *ein gutes Werk:* अनसूया दया क्षान्तिरनायासं च (lies अनायासश्च *Unermüdlichkeit;* vgl. MBH. 5,1166. fg.) मङ्गलम्। अकार्पण्यं तथा शौचमस्पृहा च sind die acht आत्मगुणाः Verz. d. Oxf. H. 30, *b*, 13. अहो आचरितं किं मे मङ्गलम् BHÂG. P. 4,22,7. — 2) adj. = मङ्गल्य *heilbringend:* मङ्गलं महतां जन्म BHÂG. P. 6,18,77. मङ्गलानां und अमङ्गलानां कर्मणाम् 4,6,45. मङ्गल voc. (रुद्र) ebend. तं क्षणं मङ्गलं मन्ये PAṄKAR. 2,2,27. तद्दिनं सफलं मन्ये सर्वमङ्गलम् 1,10,71. Statt मङ्गलान्यपक्षिणः MBH. 7,2932 liest die ed. Bomb. richtiger मङ्गल्यान्य°. — 3) m. *a*) N. des Agni beim Sîmanta GṚHJASAṀGR. 1,3. — *b*) *der Planet Mars* TRIK. 1,1,92. 3,3,404. H. 116. H. an. MED. Verz. d. Oxf. H. 24, *b*, 28. °शान्ति 86, *b*, 42. Verz. d. B. H. No. 1268. °पूजा 1270. °व्रत ebend. — *c*) N. pr. eines Fürsten aus Manu's Geschlecht Verz. d. Oxf. H. 24, *b*, 29. eines Buddha LALIT. ed. Calc. 5,15. eines Dichters Verz. d. Tüb. H. 13, 6.

eines Anführers der Kâlukja Hall in Journ. of the Am. S. 6, 520, p. — 4) f. श्रा a) *weissblühende* Dûrvâ H. an. Med. *blaublühende* Dûrvâ und *Gelbwurz* Râǵan. im ÇKDr. *eine Art* Karañga Çabdak. im ÇKDr. — b) Bein. der Umâ Med. N. der Dâkshâjaṇî in Gajâ Verz. d. Oxf. H. 39, b, 8. — c) N. pr. der Mutter des 5ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 39. — d) *eine treue Gattin* Çabdar. im ÇKDr. — 5) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4, 1, 41. — 6) n. N. pr. der Hauptstadt von Udjâna LIA. III, 138. Hiouen-thsang I, 132. II, 314. fg. — Vgl. श्रङ्गमङ्गल, कौतुक° (auch MBh. 1, 7349), जय°, पान°, बिल्व°, संध्यामङ्गलग्रन्थि, सन्मङ्गल, सर्वमङ्गला, सु°, माङ्गलिक, माङ्गल्य.

मङ्गलकरण (म° + 2. क°) n. *das Sprechen eines Gebets vor dem Beginn eines Unternehmens* Madhus. in Ind. St. 1, 21, 22.

मङ्गलकारक (म° + 1. का°) adj. *glückbringend*: तत्र स्म दध्मुः शतशः शङ्खान् °कान् MBh. 2, 1925.

मङ्गलकुठारमिश्र (म° - कु° + मिश्र) m. N. pr. eines Thürstehers Verz. d. Oxf. H. 139, a, 22.

मङ्गलक्षौम (म° + क्षौम) n. *ein festliches Linnengewand*, du. Ragh. 12, 8.

मङ्गलचण्डिका und °चण्डी (म° + च°) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 23, a, 34. b, 1. 24, b, 26. fgg. Wilson, Sel. Works I, 246. Nach ÇKDr. = दुर्गा.

मङ्गलच्छाय (मङ्गल + छाया) m. *Ficus infectoria Willd.* (प्लक्ष) Râǵan. im ÇKDr.

मङ्गलगिरि (म° + गि°) m. N. pr. eines *Berges*: °माहात्म्य Titel einer Schrift Mack. Coll. 1, 79.

मङ्गलतूर्य (म° + तूर्य) n. *ein bei festlichen Gelegenheiten gebrauchtes musikalisches Instrument*: निनदत्सु °तूर्येषु Pańkat. 158, 5. °निस्वनाः Ragh. 3, 19. — Vgl. मङ्गलातोद्य.

मङ्गलदेवता (म° + दे°) f. *Schutzgottheit*; s. ब्रह्म°.

मङ्गलध्वनि (म° + ध्व°) m. *ein glückverheissender Laut* H. ç. 108.

मङ्गलपत्त्र (म° + पत्त्र) n. *ein als Amulet dienendes Blatt* Çâk. 49, 16. — Vgl. मङ्गलपात्र.

मङ्गलपाठक (म° + पा°) n. *Segensprecher, Glückwünscher von Profession* H. 794. Halâj. 2, 280. Daçak. in Benf. Chr. 201, 10. कल्याणि (wohl कल्याणि zu lesen wegen des folgenden ते) ते ऽस्तु सुप्रातमनघे वीरसूर्भव । इति प्रबोधयामासुः पाठैर्मङ्गलपाठकाः ॥ Pârçvanâthak. bei Aufrecht, Halâj. Ind. Venîsañh. 2, b, 9.

मङ्गलपात्र (म° + पात्र) n. *ein glückverheissendes Gefäss* oder *ein glückbringende Gegenstände enthaltendes Gefäss* Çâk. 49, 16, v. l. für मङ्गलपत्त्र bei Monier Williams.

मङ्गलपुर (म° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 155, b, 8. — Vgl. मङ्गल 6.

मङ्गलपुष्प (म° + पुष्प) n. *eine glückbringende Blume*; davon adj. °मय (f. ई) *daraus gebildet*: स्रज् Ragh. 6, 84.

मङ्गलप्रतिसर (म° + प्र°) m. *Amuletschnur* Daçak. in Benf. Chr. 201, 5.

मङ्गलप्रद (म° + प्रद) 1) adj. *Glück bringend* Verz. d. Oxf. H. 20, a, 3 v. u. — 2) f. श्रा *Gelbwurz* Çabdârthak. bei Wilson.

मङ्गलप्रस्थ (म° + प्रस्थ) m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5, 19, 16. VP. 180, N. 8.

मङ्गलवचस् (म° + व°) n. *Glück wünschende Worte, Glückwunsch*: ऊचिवैति मङ्गलवचः Kaurap. 11.

मङ्गलवत् (von मङ्गल) 1) adj. *gesegnet*. — 2) f. °वती N. pr. einer Tochter Tumburu's Kathâs. 45, 177.

मङ्गलवाद (म° + वाद) m. *Glückwunsch*; Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 245, a, No. 612. Hall 41.

मङ्गलवादिन् (म° + वा°) adj. *einen Glückwunsch sprechend* R. Gorr. 2, 17, 9.

मङ्गलवाद्य (म° + वाद्य) n. *ein bei feierlichen Gelegenheiten gespieltes musikalisches Instrument* Vid. 336; vgl. u. मङ्गलातोद्य.

मङ्गलवार (म° *Mars* + वार) m. *Dienstag* Haught.

मङ्गलवृषभ (म° + वृ°) m. *ein alles Gute versprechender —, ein stattlicher Stier* Pańkat. 8, 15 (ed. orn. 4, 7).

मङ्गलशंसन (म° + शं°) n. *das Sprechen eines Glückwunsches* H. 272.

मङ्गलशब्द (म° + शब्द) m. *Glückwunsch* Varâh. Brh. S. 48, 49.

मङ्गलसामन् (म° + सा°) n. *ein glückverkündendes* Sâman Trik. 3, 3, 195.

मङ्गलस्नान (म° + स्नान) n. *eine feierliche Abwaschung* H. ç. 109.

मङ्गलागुरु (मङ्गल + श्र°) n. *eine besondere Art Agallochum* Râǵan. im ÇKDr.

मङ्गलाचरण (मङ्गल + श्रा°) n. *Gebet um glückliches Gelingen einer Sache* Sâh. D. 1, 5. Prajogaratna, Sañsk. K. und Prâjaçkittend. am Anf. Verz. d. Oxf. H. 223, b, 26.

मङ्गलाचार (मङ्गल + श्रा°) m. *das Hersagen eines Gebetes und die Beobachtung anderer glückverheissender Cerimonien*: °युक्त M. 4, 145. fg. °संपन्न MBh. 13, 1573. Kull. erklärt: श्रभिप्रेतार्थसिद्धिर्मङ्गलम् । तद्धेतुत्वेन गोरोचनादिधारणमपि मङ्गलम् । गुरुसेवादिकमाचारस्तत्रोद्युक्तः.

मङ्गलातोद्य (मङ्गल + श्रा°) n. *eine bei feierlichen Gelegenheiten geschlagene Trommel*: मङ्गलातोद्यवाद्यनिर्ह्रादनिर्भरा (पुरी) Vid. 336. — Vgl. मङ्गलतूर्य.

मङ्गलादेशवृत्त (मङ्गल - श्रा° + वृत्त) m. *ein Glückwünscher von Profession* M. 9, 258.

1. मङ्गलायन (मङ्गल + श्र°) n. *der Weg zum Heil*: परम° Bhâg. P. 5, 3, 11. परममहा° 6, 17.

2. मङ्गलायन (wie eben) adj. *den Weg des Heils wandelnd* Bhâg. P. 4, 22, 7.

मङ्गलारम्भ (मङ्गल + श्रा°) adj. *Glückliches unternehmend, dessen Unternehmungen glücklich ausfallen*, Beiw. Gaṇeça's Pańkar. 1, 7, 86.

मङ्गलालम्भन (मङ्गल + श्रा°) n. *das Berühren glückbringender Gegenstände* MBh. 5, 1502. 12, 1904.

मङ्गलावट (मङ्गल + श्र° oder मङ्गला + वट) n. N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 77, b, 17.

मङ्गलावास (मङ्गल + श्रा°) m. *Tempel*: श्रनङ्ग° Vid. 9.

1. मङ्गलाव्रत (म° + व्रत) n. *das Gelübde der* Umâ Verz. d. Oxf. H. 70, b, 28.

2. मङ्गलाव्रत (wie eben) adj. *für* Umâ *lebend*, Bein. Çiva's Çiv.

मङ्गलाशास्त्र (म° + शास्त्र) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 239, a, 10.

मङ्गलाह्निक (मङ्गल + श्रा°) n. *eine zum Gelingen einer Sache täglich vollbrachte religiöse Handlung* H. ç. 108.

मङ्गलिक (von मङ्गल) adj. so scheinen die Lieder des 18ten Kâṇḍa

des AV. bezeichnet zu werden AV. 19,23,28.

मङ्गलीय (wie eben) adj. = मङ्गल्य *glückbringend* MBh. 3,8320.

मङ्गलेश्वरतीर्थ (मङ्गल-ई° + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,33.

मङ्गल्य (von मङ्गल) 1) adj. f. आ *Glück bringend, — verheissend;* = शिवकर Med. j. 99. fg. = मङ्गले साधु Dhar. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,70. = रुचिर H. an. 3,500. मृगपक्षिणः MBh. 5,2943. 7,2932 (nach der Lesart der ed. Bomb.). मङ्गल्यं ब्राह्मणस्य (नामधेयं) स्यात् M. 2,31. 33. वाचः Gobh. 2,7,13. तूर्याणि MBh. 7,2487 (मा° ed. Calc.). गीतानि 2488. Pańkar. 3,9,14. कन्याः R. Gorr. 2,12,12. मङ्गल 6,97,20. विष्णु MBh. 1,24. Pańkar. 1,1,6. दुर्गा MBh. 4,179. सर्वमङ्गलमङ्गल्या (गौरी) Uǵǵval. am Schluss der Uṇâdis. शिव Çiv. °माल्यपुष्पाणि Kathâs. 34, 110. दामन् H. 1008. °दधिपात्र Râǵa-Tar. 3,225. Suçr. 1,177,3. पुराण Verz. d. Oxf. H. 20,*a*,4 v. u. Pańkar. 2,1,8. °प्रुतं शङ्खं च प्रावन् Verz. d. Oxf. H. 268,*a*,28. त्रिलोकी° Uttararâmak. 77, 3. n. = मङ्गल *ein glückbringendes Gebet:* तस्माद्दृष्टं मङ्गल्यं वक्तव्यं पण्डितैः सदा Mârk. P. 51,12. मङ्गल्यानि वाचयन्ति Kauç. 43. *glückbringende Dinge* Varâh. Bṛh. S. 48,41. Suçr. 2,551,8. = पूर्णकुम्भादि Subhûtikandra bei Uǵǵval. — 2) m. *a)* N. verschiedener Pflanzen: *Linsen* H. an. Med. Dhar. a. a. O. Suçr. 1,73,8. 197,13. *Ficus religiosa Lin., Aegle Marmelos Corr.* (statt विश्व ist bei H. बिल्व zu lesen) und = त्रायमाणा H. an. Med. *Kokosnusspalme, Feronia elephantum Corr., eine Art* Karańga (रीठाकरञ्ज) und = जीवक Râǵan. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Nâgarâǵa Vjutp. 86. — 3) f. आ *a)* N. verschiedener Pflanzen: *eine überaus wohlriechende Sandelart* AK. 2,6,3,28. H. 640. Dhar. *Anethum Sowa Roxb.* H. an. Med. Ratnam. 115. Dhar. *Mimosa Suma* (शमी) *Roxb.,* = श्वेतवचा und अधःपुष्पी H. an. Med. = प्रियङ्गु und शङ्खपुष्पी H. an. = वचा Dhar. Râǵan. im ÇKDr. = माषपर्णी, जीवन्ती, ऋद्धि und हरिद्रा Râǵan. = दूर्वा Ratnam. im ÇKDr. — *b) ein best. gelbes Pigment* (रोचना) H. an. Med. *ein best. Parfum,* = चीडा Râǵan. — *c)* Bein. der Durgâ (vgl. u. 1.) Devî-P. 44 im ÇKDr. — 4) n. *saure Milch* H. ç. 99. H. an. Med. *Sandelholz, eine Art Agollochum, Gold, Mennig* Râǵan. im ÇKDr.

मङ्गल्यक (von मङ्गल्य) m. *Linsen, Cicer Lens* AK. 2,9,17. H. 1170. Halâj. 2,426.

मङ्गल्यकुसुमा (म° + कुसुम) f. *eine best. Pflanze,* = शङ्खपुष्पी Bhâvapr. im ÇKDr.

मङ्गल्यदण्ड (म° + द°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1430.

मङ्गल्यनामधेया (म° + नामधेय) f. *eine best. Pflanze,* = जीवन्ती Gaṇâdh. im ÇKDr.

मङ्गल्यवस्तु (म° + वस्तु) n. *ein glückbringendes Ding:* सज्जीकृतेषु दर्पणादिषु मङ्गल्यवस्तुषु Pańkat. 158,1. fg.

मङ्गिनी (von मङ्ग) f. *Boot, Schiff* H. 876. 878. Halâj. 3,50.

मङ्गुष m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151. — Vgl. माङ्गुष्य.

मङ्घ्, मँङ्घति *schmücken* Dhâtup. 5,56. मँङ्घते *gehen, sich bewegen; sich auf den Weg machen; eilen; beginnen; tadeln; betrügen* 4,37.

मच्, मँचते = कल्कन Dhâtup. 6,12. Dieses कल्कन wird durch दम्भ, शाठ्य und चूर्णीकरण (vgl. कल्क) erklärt; die Bed. कत्थन bei Stâmin beruht wohl auf einem verlesenen कल्कन. Durgâd. im ÇKDr. giebt als Beispiel: मचते तण्डुलं शिला *der Stein zermalmt das Reiskorn.* — Vgl. मञ्च्.

मचक्रचातनी (v. l. मेचक°) f. *eine best. Pflanze* (nach einer Glosse = पटोली) Çâńkh. Gṛhj. 1,23.

मचक्रुक m. N. pr. eines Jaksha und der von ihm gehüteten heiligen Stätte, des Einganges nach Kurukshetra, MBh. 3,5079 (मङ्कणक ed. Calc.). 7070. 7078. 9,3032 (st. तुमचक्रकस्य liest die ed. Bomb. wie 3,7078 च मचक्रुकस्य).

मचर्चिका f. am Ende eines comp. so v. a. *Prachtstück* (गो° *eine prachtvolle Kuh*) gaṇa मतल्लिकादि im Gaṇaratnam. zu P. 2,1,66. AK. 1,1,4,5. H. 1441.

मच्छ (aus मत्स्य) m. *Fisch* H. 1343, Sch. Çabdar. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 16,*a*,25.

मज् s. निर्मज्.

मजमुदार = مجموعه دار *Aufseher über die Urkunden* Kshitîç. 12,2.

मज्जिक m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — Vgl. माज्जिक.

मज्ज्, मँज्जति ved., मज्जति Dhâtup. 28,122 (मस्ज्). erhält keinen Bindevocal इ Kâr. 2 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. ममज्ज, मङ्क्ष्यति (मज्जिष्यति ep.) P. 7,1,60. Vop. 11,4. 13,4. (मा) मज्जीम् MBh., अमाङ्क्षीत् Bhaṭṭ.; hier und da auch med.; मङ्क्त्वा und मक्त्वा P. 6,4,32. मङ्क्तुम् 7,1,60. मज्जितुम् MBh. 1,5299. partic. मग्न; *untersinken, versinken, untergehen:* मज्जान्यविचेतसः RV. 9,64,21. Kaush. Up. 1,4. Kathop. 2,3. नाप्सु मज्जन्ति तत्त्वतः R. 1,1,89. 39,21. प्लवन्ते धर्मलघवो लोके ऽम्भसि यथा प्लवाः। मज्जन्ति पापगुरवः शस्त्रं स्कन्नमिवोदके ॥ Spr. 1929. 2324, v. l. Kathâs. 36,83. 46,139. पारावर्णं नौरिव मज्जतो ऽप्सु Bhâg. P. 8,17,28. नावं मज्जन्तीम् Kauç. 49. कृमिभूतः श्वविष्ठायां पितृभिः सह मज्जति M. 10,91. ममज्जेव मही तस्य भूरिभारावपीडिता MBh. 1,3717. महीं मज्जन्तीमिव 3,10517. ताम्रपात्रमधश्छिद्रं न्यस्तं कुण्डे ऽमलाम्भसि। षष्टिर्मज्जत्यहोरात्रे Sûrjas. 13,23. तदस्य जैत्राभरणम् — सलिले ममज्ज Ragh. 16,72. दुर्योधनः पार्थजले पुरा नौरिव मज्जति MBh. 4,1652. मा मज्जीः शोकसागरे 2,2103. 5,4193. शोकसागरमतोऽन्यं सर्वे ते ज्ञातयो गताः। तान्मज्जमानानेकस्त्वं समुद्धर Hariv. 10303. तस्माद्दौर्घान्मकृतो मज्जत्तं मां विशेषतः। त्रातुमर्हसि MBh. 3,12754. एष त्वदीयवदनाम्बुजकण्ठचेता दीनो यतिः सपदि मज्जति काममिन्धौ Dhûrtas. in LA. 85,3. मया तमसि मज्जता Vikr. 133. यथा दुश्चरितं सर्वं वेदे त्रिवृति मज्जति M. 11,263. कृच्छ्रे स नरके मज्जेदगाधे विपुले ह्रदे MBh. 3,2251. मज्जत्येको हि निरये Spr. 3821. सो ऽसंवृतं नाम तमः (acc. st. loc.) सह तेनैव मज्जति M. 4,81. भ्रतपास्त्वनधीयानः प्रतिग्रहरुचिर्द्विजः। अम्भस्यश्मप्लवेनेव सह तेनैव मज्जति ॥ so v. a. *fährt zur Hölle* 190. पाण्डवेषु यथान्यायमन्येषु च कुरूद्वह। वर्तमानो न मज्जेस्त्वं तथा कृत्यं समाचर ॥ *untergehen, zu Grunde gehen* MBh. 1,5631. यावन्ति तस्या (गोः) रोमाणि तावद्वर्षाणि मज्जति 13,3609. *untertauchen* (intrans.), *in's Wasser gehen, — sich stürzen, sich hineinbegeben in:* ज्ञायापत्नी स्नातो ऽमज्जन्नी *ohne unterzutauchen* Kâtj. Çr. 5,5,31. Shaḍv. Br. 5,7. जगाम गङ्गामभितो मज्जितुम् *um sich zu baden* MBh. 1,5299. यो वा मज्जत्यप्सु Suçr. 1,267,11. गृह्य हस्ते तथा नार्यो युक्ता मज्जंस्तथापि च (so die neuere Ausg.) Hariv. 8355. R. Gorr. 2,45,6. नदीजले Mârk. P. 22,15. Ragh.

15,101. Spr. 2976. Dhûrtas. in LA. 74,4 (wo, wie schon Lassen vermuthete, मज्ज्ञात् st. मज्जत् zu lesen ist). मज्जन्न विध्याम्बुधौ Spr. 2641. मज्जामम्भसि *man stürze sich in's Wasser* 2085. यमुनाम्भस्यमज्जत (den Tod suchend) MBh. 2,605. एवंप्रायेषसारेषु (भोगेषु) धीमान्को नाम मज्जति Kathâs. 4,133. मग्न *untergetaucht, in's Wasser gegangen:* अप्सु Kâtj. Çr. 20,8,16. Kap. 3,54. Spr. 2976. *untergesunken, versunken:* जले मग्ना इवाद्रयः Arg. 6,4. उद्धर्तुं भुवनमिदं भवाब्धिमग्नम् LA. (II) 92,21. पङ्के मुद्गस्तरे Hit. I,4. पङ्क° M. 11,112. Spr. 3151. शोकपङ्कार्णवान्मग्नां घोरां दुस्तर माम् MBh. 5,7009. अगाधे रागसागरे Daçak. in Benf. Chr. 197,6. अज्ञानतमसि Nir. 14,7. अन्यासु चैव मग्नानामापत्सु Mârk. P. 19,26. अरुहे तु मग्नौ (= दुःखमग्नौ Schol.) शोचामि *in's Unglück gerathen* R. 2,74,19. Hariv. 3982 (im vorherg. Çloka ist mit der neueren Ausg. व्याघ्रे st. मग्ने zu lesen). 10520 (die neuere Ausg. भग्न). मग्नचन्द्रमिव (नष्ट st. मग्न ed. Bomb. 4,17,3) व्योम *untergegangen* R. 4,16,3. बिलमग्नाविवोरगौ *hineingeschlüpft* Ragh. 12,5. रिपुमग्नशल्य *eingedrungen* 16,37. न शशाक ततो वर्तुं दृशं मग्नामिवात्र सः R. 3,52,19. सा तु मत्वा स्थदुं (स्थगुं die neuere Ausg.) मग्नम् *eingefallen, eingedrückt* Hariv. 4493. स्तनौ च विरलौ पीनौ समौ मे मग्नचूचुकौ। मग्ना चोत्सङ्गिनी नाभिः R. 6,23,13. नासिका Suçr. 1,115,6.

— caus. *untertauchen* (trans.), *eintauchen, versenken, untergehen lassen* Çat. Br. 4,2,5,10. Pańkav. Br. 12,3,14. स्थालीम् Kâtj. Çr. 5,5,30. 10,9,3. Çâńkh. Grhj. 5,2. Nir. 9,4. सलिले पुरा। आत्मानं मज्जयन् श्रीमान्विपाशः पुनरुत्थितः MBh. 13,192. Verz. d. Oxf. H. 253, *a*, 20. जातं जातं सा पुत्रम् — गङ्गास्रोतस्यमज्जयत् *ersäufen* MBh. 1,3908. मनांसि पाण्डुपुत्राणां मज्जयत्यप्लवानिव 5,2759. अणुनापि प्रविश्यारिं छिद्रेण बलवत्तराम्। निःशेषं मज्जयेद्राष्ट्रं पानपात्रमिवोदकम्॥ Spr. 46. ज्ञातयस्तारयन्तीह ज्ञातयो मज्जयन्ति च 4085. अष्टौ दंष्ट्राः — देव्हेषु मज्जयिष्यामि स्निग्धेषु पिशितेषु च MBh. 1,5935. तयोर्मर्मसु मर्मज्ञो मज्जयन्निव तान् शरान् R. 6,20,16. पापे त्मानं मज्जयिष्यन्त्यमत्यात् (so die ed. Bomb.) MBh. 7, 2116. यथा न भूय आत्मानमन्धे तमसि मज्जये Bhâg. P. 6,2,35. *überschwemmen:* आपो भूत्वा मज्जयते च सर्वम् MBh. 13,7388. अमज्जयच्छोकसागरः R. 2,77,13. रथान् — मज्जयन् — बाणैः MBh. 8,1220. Statt मज्जयामास 3,10756 ist सज्ज° zu lesen, welche Lesart Nilak. anführt.

— अव *unter's Wasser drücken:* विगाहस्व सीते मन्दाकिनीमिमाम्। कमलान्यवमज्जन्ती पुष्कराणि च R. 2,95,14.

— आ, partic. आमग्न *ganz versunken:* विस्तारि रत्नार्णवामग्नलोकत्रय Prab. 81,12.

— उद् 1) *auftauchen, emportauchen* TBr. 1,1,3,6. अवतीर्य वापीं न्यमज्जन्न पुनरुदमज्जत् MBh. 3, 13163. उन्मज्ज्योन्मज्ज्य सहसा निमज्ज्य च पुनः Hariv. 16096. fg. R. Gorr. 2,71,12. Ragh. 5,43. 16,79. Kathâs. 26,87. Vid. 239 (उन्मज्ज्य). Spr. 2976. उन्मङ्क्ष्यामि Daçak. 139,12. शैलानाम् — उन्मज्जताम् Çâk. 167. उदमज्जि (pass. impers.) कैटभजितः शयनात् — तुहिनांशुतिना Çiç. 9,30. उन्मग्न *aufgetaucht* Bhâg. P. 6,4,4. Râga-Tar. 1, 129. रसातलादिवोन्मग्नं शेषम् Ragh. 12,70. Sâh. D. 168. — 2) *untertauchen:* सकृदुन्मज्ज्य Âçv. Grhj. 4,4,10. — caus. *versinken machen, untergehen lassen:* यमिद्धो न दहत्यग्निरापो नोन्मज्जयन्ति (= ऊर्ध्वं नयन्ति Kull.) च — स ज्ञेयः शपथे शुचिः M. 8,115. — Vgl. उन्मज्जन.

— समुद् *untertauchen:* स त्रिवेलं समुन्मज्ज्य द्वादशाहेन शुध्यते MBh. 13, 6234.

— उप *untertauchen, versinken:* अथ: प्रगाह्य सशिरस्कावनुपमज्जन्तौ स्नातः पत्नी यजमानश्च Âpastamba beim Schol. zu Kâtj. Çr. 5,5,31. उपमङ्क्ष्यति स्या सलिलस्य मध्ये Çat. Br. 13,7,1,15. Lâtj. 4,4,10. med. Çâńkh. Çr. 16,16,8.

— नि 1) *versinken, untersinken:* प्लवं निमज्जति Shadv. Br. 5,7 in Ind. St. 1,40,16. यथा प्लवेनौपलेन निमज्जत्युदके तरन्। तथा निमज्जतो ऽधस्तादज्ञौ दातृप्रतीच्छकौ॥ M. 4,194. Arg. 8,28. MBh. 3,12888. Suçr. 1,118, 10. Spr. 2324. 2658. 4022. Kathâs. 36,83. Bhâg. P. 8,24,32. दस्युव्यालाग्निशस्त्रादिभयेषब्धौ निमज्जताम् (partic.) Mârk. P. 19,25. शोके मुङ्क्ष्वाविरतं न्यमाङ्क्षीत् Bhatt. 3,30. निमङ्क्ष्ये ऽहं सलिलस्य मध्ये Ait. Br. 8,21. निमज्जमानम् — तमोमये ह्रदे Sâv. 6,43. MBh. 7,1441. *untertauchen* Pâr. Grhj. 3,10. Çâńkh. Çr. 4,15,4. Suçr. 2,362,1. M. 5,73. अवतीर्य वापीं न्यमज्जन्न पुनरुदमज्जत् MBh. 3,13163. Hariv. 16096. Pańkat. 256,7. निमज्जतश्च मत्स्यादान् (पक्षिणः) M. 5,13. अम्भस्यस्या (so die ed. Bomb.) निमज्जेयम् *sich in's Wasser stürzen* MBh. 1,6747. fg. 2,607 (न्यमज्जत mit der ed. Bomb. zu lesen). Bhatt. 15,31. सरसि निमग्नस्य चिरम् *er blieb lange unter dem Wasser* Mârk. P. 17,17. न्यमज्जन्नपते गिरिः *versank* (in die Erde) Hariv. 7554. सो (शरः) ऽस्य काये न्यमज्जत *eindringen in* MBh. 6,1702. तस्मिन् (तुहिने) न्यमज्जन् शालयः *verschwanden unter dem Schnee* Râga-Tar. 2,19. अहि *zieht sich in seine Höhle zurück* Suçr. 1,116,12. तृतीयमेतद्बालस्य ललाटस्थं तु लोचनम्। निमज्जिष्यति *wird verschwinden* MBh. 2,1504. 1511. गुणावत्यल्पदोषः स्यान्निर्गुणे तु निमज्जति 13,4414. एको हि दोषो गुणसंनिपाते निमज्जतीन्दोः किरणेष्विवाङ्कः Kumâras. 1,3 (Spr. 565). निमग्न *untergetaucht, unter's Wasser gegangen, in's Wasser gefallen, versunken* R. Gorr. 2,71,12. Mṛkkh. 144,9. प्लव Adbh. Br. in Ind. St. 1,40,16. कथं नु तं कारं विस्तृयासि निमग्नमम्भसि (अङ्गुलीय) Çâk. 140. ग्रामे प्रवृद्धाम्बुनिमग्ने Râga-Tar. 5,85. पङ्के निमग्ने करिणि Spr. 4006. Hit. 12, 2. 41, 15. यस्मिन् (शोकसागरे) बत निमग्नो ऽहम् R. 2,59,32. तीव्रेण भक्तियोगेन निमग्नः (कृष्णाङ्घ्रिसुधायाम्) Bhâg. P. 3,2,4. अस्माकं तु निसर्गसुन्दर चिराच्चेतो निमग्नं त्वयि लङ्घानन्दनिधौ Kusum. 65,4. Çvetâçv. Up. 4,7. सवेदिकश्चैत्य (so die ed. Bomb.) इवातिमात्रः सुपुष्पितो भूमितले निमग्नः MBh. 8,4712. वल्मीकायनिमग्नमूर्तिं Çâk. 170. छुरिकया तीक्ष्णया निमग्नया *eingedrungen* Kathâs. 42,47. वलसि निमग्नकुचद्वितयेन *versunken in* Çiç. 9,74. अतिधवलोत्तरच्छद° Daçak. in Benf. Chr. 199,6. अस्तनिमग्नसूर्य *untergegangen* Ragh. 16,11. Git. 1,7. भवता शान्तनोर्वंशो निमग्नः पुनरुद्धृतः MBh. 5, 924. संग्रामे भीष्ममासाद्य व्यादितास्यमिवान्तकम्। निमग्नाः परलोकाय *eingegangen zur anderen Welt* 6,4321. *eingesunken, vertieft* Suçr. 2, 311,15. °नाभि Vikr. 80. °मध्या 129. — 2) *versenken, zu Fall bringen, stürzen* (trans.): मा निमज्जीः पितामहान् MBh. 1,4156. 5,4493. — Vgl. निमग्नक fgg. — caus. *untertauchen* (trans.), *in's Wasser gehen lassen:* अग्निं वाहारयेदेनमप्सु चैनं निमज्जयेत् M. 8,114. *in's Wasser werfen, ersäufen:* निमज्जित MBh. 3,10612. fg. *in's Meer der Schlacht tauchen, in's Treffen führen:* कृपान्नागपदातींश्च रथांश्च तरसा बहून्। निमज्जयन्तं (विमज्ज° ed. Calc.) समरे परवीरापकारिणाम् 6,538. कृपान्नागान्पदातींश्च रथांश्च तरसा बहून्। न्यमज्जयत संग्रामे परवीरान्महारथान्॥ Hariv. 13548.

— उपनि (*daneben*) *untertauchen* TBr. 1,1,3,6.

— विनि *untertauchen, baden:* सलिले विनिमग्नश्च: Bhâg. P. 4,15,11.

— संनि *untersinken, versinken:* संनिमज्जज्जगदिदं गम्भीरे कालसागरे — न कश्चिदवबुध्यते Spr. 5159. (पृथिवीम्) भारार्तामप्रहृष्टां च दुःखितां संनिमज्जतीम् MBh. 12,7614.

— निस् 1) *versinken:* आनाभि निरमज्जंश्च रथचक्राणि शोणिते (so die ed. Bomb.) MBh. 7,6241. स पीडितो गिरिस्तेन निर्ममज्ज समन्ततः Hariv. 5548. निर्मग्न *versunken* Sâh. D. 168 (Gegens. उन्मग्न). स्तनावालोक्य तन्वङ्ग्याः शिरः कम्पयते युवा। तयोरन्तरनिर्मग्नां दृष्टिमुत्पाटयन्निव ॥ Daçak. 182,15. fg. — 2) *überschwemmen:* सकृद्वैवेदं सर्वं समुद्रो निर्मज्यात् Çat. Br. 7,1,1,14.

— प्र *tauchen in, sich stürzen in* (loc.): ह्रदं प्रामज्जत् Kâth. in Ind. St. 3,479,4. प्रमग्न P. 8,4,29, Sch.

— वि *untertauchen, sich hineinbegeben in:* विमज्जिष्यामि सलिले सगणो द्रोणिगोष्पदे MBh. 7,9223. Wohl fehlerhaft für नि°. — caus. *tauchen in, führen in* MBh. 6,538; s. u. dem caus. von नि.

— सम्, partic. संमग्न *versunken:* शोणित° MBh. 8,3726. शोकसागर° R. Gorr. 2,7,2.

मज्ज (von मज्ज्) adj. *untertauchend;* s. उद°.

मज्जकृत् (मज्जन् + कृत्) n. *Knochen* H. 625.

मज्जन् (मैज्जन् Uṇâdis. 1,158) m. *Mark* (des Knochens, Pflanzenstengels, der Frucht) AK. 2,4,1,12. H. 619. 628. 1121. Halâj. 2, 58. 5, 67. निर्मज्जानं न पर्वणो जभार R. 10,68,3. AV. 4,12,4. नास्यास्थीनि भिन्द्यान्न मज्ज्ञो निर्धयेत् 9,5,23. 11,8,11. VS. 19, 82. 20,13. TS. 7,2,10,4. TBr. 2,3,6,2. unter den द्वादश नृणां मलाः M. 5,135. मज्ज्ञैको (अञ्जलिः im ganzen Körper) ऽर्धं तु मस्तके Jâǵn. 3, 106. einer der fünf Bestandtheile des Körpers Ait. Br. 2, 14. Çat. Br. 6,1,2,17. 13,4,4,8. Khând. Up. 2, 19,1. संवत्सरं मज्ज्ञो (d. i. मज्ज्ञो) नाश्नीयात्तद्व्रतं मज्ज्ञो (d. i. मज्ज्ञो) नाश्नीयादिति वा 2 (nach dem Schol. acc. pl., eher gen. sg.). M. 3,182. In der späteren Medicin dasjenige Element (धातु) des Leibes, welches aus den Knochen sich bildet und seinerseits den Samen erzeugt, Suçr. 1,44,2. मज्जा प्रीतिं स्नेहं बलं शुक्रपुष्टिं पूरणमस्थ्नां करोति 48,11. मज्जक्षय 49, 5. 50,5. 126,21. Çârṅg. Saṁh. 3,1,1. pl. AV. 1,11,4. न मे सीदन्ति मज्जानो न ममोद्विजते मनः MBh. 5,2779. acht AV. 2, 12,7. Çat. Br. 12, 7, 1, 9. 10,2,6,18. 5,4,12. 12,3,2,3. अन्तरे मज्जानो बाह्यान्यस्थीनि 13, 4, 4, 9. बिल्वफल° Suçr. 1,29,7. मदन° 159,7. 167,12. 215,11.15.18. 226,6. भल्लातक° 2,51,19. 329,15. 340,8. बदरस्य 349,16. — Vgl. मज्जस्, मज्जा.

1. मज्जन (von मज्ज्) 1) m. *der Taucher*, Bez. eines gespenstischen Wesens: मज्जनोन्मज्जनौ Hariv. 9558. Hariv. Langl. I, 513. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Çiva Vjâḍi zu H. 210. — 2) n. P. 6, 4, 32, Sch. *a*) *das Untertauchen, Eintauchen, Bad* Nir. 9, 5. Kâtj. Çr. 19, 5, 14. Pâr. Gṛhj. 2,4. °गत MBh. 1,4208. Ragh. 16, 57. Bhâg. P. 8,2,8. Kathâs. 10, 69. करि° *das Baden der Elephanten* H. an. 3, 211. Med. n. 59. Trik. 3,3,132 (मज्ञन gedr.). जाह्नवीमज्जनप्रीतिं न जानन्ति महास्थिताः Râǵa-Tar. 3,47. संसारार्णव° Spr. 477. सलिलमज्जनाकुल *das Versinken, Untersinken* 960. अ° Kathâs. 46, 143. निरये *das zur-Hölle-Fahren* MBh. 12,11302. — *b*) *das Ueberschwemmen, Ueberschütten:* कर्णो ब्रह्मास्त्रेण धनंजयम्। अभ्यवर्षत्पुनर्यत्नमकरोद्रथमज्जने (रथमर्दने ed. Bomb.) MBh. 8,4768.

2. मज्जन n. = मज्जन् Çabdak. im ÇKDr.

मज्जन्वत् (von मज्जन्) adj. *markig* (Gegens. अमज्जक) TS. 7,5,12,1.

मज्जयितर् (vom caus. von मज्ज्) nom. ag. *der sinken macht* Çat. Br. 4,2,5,10.

मज्जल m. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Skanda MBh. 9,2572. मज्जान ed. Bomb.; vgl. मज्जन.

मज्जस् n. = मज्जन् *Mark* Suçr. 2,84,16.

मज्जसमुद्भव (मज्जन् + स°) n. *männlicher Same* H. 629.

मज्जा f. *Mark* H. 628, Sch. Çat. Br. 14, 6, 9, 32. Maitrjup. 3, 4. Hariv. 13944. °सार Ind. St. 2,286 (15). — Vgl. निर्मज्ज.

मज्जाद (म° + द) m. *eine Art Bdellium* (भूमिज्जगुग्गुलु) Râǵan. im ÇKDr.

मज्जान m. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Skanda MBh. 9,2572 (मज्जल ed. Calc.).

मज्जामेह (म° + मेह) m. *Markharnen*, N. einer Krankheit Wise 361. Çârṅg. Saṁh. 1,7,43.

मज्जारजस् (म° + र°) n. 1) *a hell.* — 2) *Bdellium* Wilson.

मज्जारस (म° + रस) m. *männlicher Same* Râǵan. im ÇKDr.

मज्जासार (म° + सार) n. *Muskatnuss* Râǵan. im ÇKDr.

मज्जि in der Form मज्जयः Kâtj. Çr. 13,2,19 fehlerhaft für मतयः, wie ebend. जन्तुः st. चन्तुः.

मज्जिका f. *the female of the Indian crane* Wilson.

मज्जूक (von मज्ज्) adj. *häufig untertauchend*, zur Etym. von मण्डूक Nir. 9, 5.

मज्जूषा f. = मञ्जूषा Râjam. zu AK. 2,10,30. ÇKDr.

मज्मना instr. adv. (vgl. बर्हणा, मंहना) *insgesammt, insgemein, überhaupt, miteinander;* = बल Naigh. 2, 9. दृळ्हा चिद्विश्वा भुवनानि पार्थिवा प्र च्यावयन्ति दिव्यानि मज्मना R.V. 1,64,3. विश्वा भुवनानि मज्मना (अवर्धत) 2,17,4. यदिमानि चक्रथुर्विश्वा जातानि भुवनस्य मज्मना 7,82,5. 1,143,4. योऽहानि विश्वा जाताभि मज्मना 8,77,4. स मज्मना जनिम मानुषाणाममर्त्येन नाम्नाति प्र सर्स्रे *das ganze Menschengeschlecht zusammen* 6,18,7. 9,110,9. प्र रिरिचे मज्मना दिव इन्द्रः पृथिव्याः Indra *ist grösser als Himmel und Erde zusammen* 3, 46,3. 1, 143,2. 10,29, 6. 1,51,10. स इन्महानि समिथानि मज्मना कृणोति युध्म ओजसा जनेभ्यः *die grossen Kämpfe insgesammt besteht er für die Menschen* 55,5. न किष्टान्मज्मना *gar Niemand* 84,6. 112,3.4.17. 130,4. त्वं तान्सं च प्रति चासि मज्मना *alle zusammen* 2,1,15. 22,2. 1,141,6. 8,92,2. Die Stelle वोचेयं ते नाभिं भुवनस्याधि मज्मनि AV. 13,1,14 ist, wie auch das Metrum zeigt, verstümmelt, und es mag ursprünglich ebenfalls मज्मना daselbst gestanden haben.

मञ्ज s. खर°.

मञ्च्, मञ्चते 1) = मच्, मुच् Dhâtup. 6,12, v.l. — 2) = धारण (धृति), उच्छ्राय, पूजन (अर्च), auch दीप्ति (भास्) ebend. 6,13. — 3) = गति ebend. 7,15, v. l.

मञ्च m. 1) *Schaugerüste:* मञ्चांश्च कारयामासुस्तत्र जानपदा जनाः। विपुलानुच्छ्रयोपेतान् MBh. 1,5323. आरुरुक्षुर्मञ्चान्मेरुं देवगिरिं यथा 5327. उपोपविष्टा मञ्चेषु द्रष्टुकामाः स्वयंवरम् 6959. Hariv. 4527. °वाटाः 4528. 4533. मञ्चागारैः 4645. मञ्चारोहणा 4530. 4646. मञ्चान्निष्क्रम्य 4768. 9114.

मञ्चप्रोच्छ्रयैस्तैस्तु सर्वतः समलंकृताः। राज सुभृशं यत्रः कल्पवृक्षैरिवोच्छ्रितैः॥ R. Gorr. 1,13,27. स तत्र मञ्चेषु मनोज्ञवेषान्सिंहासनस्थानुपचारवत्सु — अपश्यत् — नरलोकपालान् Ragh. 6,1. कृतेन सोपानपथेन मञ्चम् — आरुरोह 3. मञ्चान्तरराजमार्ग 10. °स्थं मधुसूदनम् Pańkar. 2,7, 15. मञ्चाभिपातितम् 3,14,67. = कर्णावेश Plattform auf einem Palaste Hâr. 132. Vgl. Wilson in VP. S. 552. fgg. — 2) Ruhebett AK. 2,6,3,39. H. 683. Schol. zu Ragh. ed. Calc. 6,1. Ânandal. 8 in Haeb. Anth. 247. Sitz, Thron Vjutp. 194.

मञ्चक m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. Plattform auf einem Palaste Trik. 2,2,8. प्रासादे मञ्चके स्थानं यः पश्यति स मुच्यते wer in der Plattform auf einem Palaste (nichts weiter) als einen Platz sieht MBh. 12,10641. — 2) m. Ruhebett H. 683. Kathâs. 27,91. वृद्धो ऽन्धः पतिरेष मञ्चकगतः Sâh. D. 65,7. — 3) n. Gestell überh., für das Feuer Schol. zu Taitt. Âr. 1,22,9. — 4) f. मञ्चिका a) = आसन्दी Sessel Schol. zu Kâtj. Çr. 671,2. — b) ein Trog —, eine Mulde auf Füssen: उदक° Suçr. 1,171,19.

मञ्चकाश्रय (मञ्चक + आ°) m. Bettwanze Râgan. im ÇKDr.

मञ्चकासुर (मञ्चक + अ°) m. N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 78,b,43.

मञ्चमण्डप (म° + म°) m. ein auf Pfosten stehendes Wachhaus Hâr. 223.

मञ्चाख्य m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 371,b, No. 248.

मञ्चुका s. मदन°.

मञ्ज्, मञ्जयति abwischen; tönen Vop. in Dhâtup. 32,106.

मञ्ज n. 1) Blüthenstrauss, eine dichtblumige Rispe Trik. 2,4,5. Çabdar. im ÇKDr. — 2) ein best. Baum, = तिलक Çabdar. — 3) Perle Çabdar. — Vgl. देव°, मञ्जरि, मञ्जा, मञ्जि.

मञ्जरि und °री f. 1) Blüthenstrauss, eine dichtblumige Rispe; = वल्लरि AK. 2,4,1,13. Trik. 2,4,5. H. 1122. H. an. 3,593. Med. r. 204 (auch m.). Halâj. 2,30. Çabdar. im ÇKDr. गुल्मैर्मञ्जरीजालधारिभिः MBh. 2,355. Hariv. 12659. चित्रमञ्जरिधारिणः (द्रुमाः) MBh. 3,11703. पुष्पमञ्जरिधारिणीः (लताः) Hariv. 12672. R. 2,48,11 (45,12 Gorr.). जालकं मञ्जरीणाम् — धारयन्ति द्रुमाः 6,15,7. सहकारान् — मञ्जरीभिर्विराजितान् MBh. 3,11592. Kumâras. 4,38. Spr. 3790. मञ्जरी माकन्देषु पिकाङ्गनाभिरधुना सोत्कण्ठमालोक्यते 1769. परिचुम्बति संविश्य भ्रमरश्चूतमञ्जरीम् R. 3,79,17. Vikr. 26. Spr. 4975. Ind. St. 8,349, 4 v. u. व्याधूयन्ते निचुलतरुभिर्मञ्जरीचामराणि Vikr. 76. शैवलमञ्जरीणां जालानि Ragh. 5,46. सदृशकान्तिरलक्ष्यत मञ्जरी तिलकजालकजालकमौक्तिकैः 9,43. अर्जुनस्य 16,51. प्रियालद्रुममञ्जरीणां रजःकणैः Kumâras. 3,31. ककुभद्रुममञ्जरीभिः Rt. 2,21. आम्रमञ्जर्या मञ्जरीभिः Pańkar. 3,14,17. माधवी Kathâs. 45,336. कमल° Spr. 3757. सर्वं त्वं मञ्जरीभिः प्रवरो वनानाम् Ghat. 16. या सन्मार्गतोरणेषु विहत्संगतिमञ्जरी Kathâs. 17,113. वाग्देवीश्रुतिपारिजातकुसुमस्पर्धाकरी मञ्जरी (mit Anspielung auf den Titel des Buches रसमञ्जरी) Verz. d. Oxf. H. 213,b, No. 507. Blüthenknöspchen: अत्रोद्याने मया दृष्टा वल्लरी (der Arm) पञ्चपल्लवा (Finger)। पल्लवे पल्लवे ताम्रा यस्यां कुसुममञ्जरी (Fingernagel)॥ Spr. 3427. अकस्मादेव ते चण्डि स्फुरिताधरपल्लवम्। मुखं मुक्तारुचो धत्ते घर्माम्भःकणमञ्जरीः॥ Kâvjâd. 2,71. मञ्जरीकृत्य घर्माम्भः 72. In der Bed. Blüthenstrauss häufig am Ende von Büchertiteln. — 2) nebeneinander laufende Streifen, — Reihen: कपोलतले चकास्ति कान्तस्वहस्तलिखिता मम मञ्जरी Sâh. D. 56,14. स्फुरतु कुचकुम्भयोरुपरि मणिमञ्जरी रञ्जयतु तव हृदयदेशम् Gît. 10,6. रुचिमञ्जरीभिः 11,12. सकलसामन्तचक्रचूडामणिमरीचिमञ्जरीनीराजितचरणकमलेन Prab. 2,3. मरीचिमञ्जर्यः = किरणपरंपराः Schol. Daçak. in Benf. Chr. 199,1, wo vielleicht °किरणमञ्जरी zu lesen ist. — 3) ein best. Baum, = तिलक H. an. Med. Çabdar. निर्गते मञ्जरीकुञ्जादपश्यत् — कन्ये Râga-Tar. 1,207. मञ्जरी = लता Schlingpflanze Çabdar. = तुलसी Basilienkraut Râgan. im ÇKDr. — 4) N. zweier Metra: a) 4 Mal ◡◡—◡—, ◡◡◡—◡——◡— Colebr. Misc. Ess. II, 161 (IX, 12). — b) 12, 8, 16 und 20 Silben Colebr. Misc. Ess. II, 165. Ind. St. St. 8,349 (wo 16 st. 19 und कामिनी st. कामिनीनां zu lesen ist). — 5) abgekürzter Titel der Schrift न्यायसिद्धान्तमञ्जरी. °प्रकाश und °सार Titel von Commentaren zu jener Schrift Hall 25. — 6) Perle: °री H. an. Med. Çabdar. — Vgl. मञ्जर, मञ्जा, मञ्जि, अङ्गारमञ्जरी, अनेकार्थध्वनि°, अशोक°, उदक°, कर्पूर° (auch N. pr. der Tochter eines Flamingo Hit. 98, 6), काम°, खर°, छन्दो°, तर्कभाषासार° (u. तर्कभाषा), तीक्ष्ण°, त्रिदश°, धातु°, नीति°, पठ°, पत्त्र°, पद°, पाठ°, प्रदीप°, प्रवर°, प्रेत°, बक°, भाषा°, मणि°, मदन°, रस°, राग°.

मञ्जरिका (von मञ्जरी) f. 1) = मञ्जरी Blüthenstrauss in कटु° (vgl. खरमञ्जरी) und पुष्प°. — 2) N. pr. einer Fürstin Râga-Tar. 4,399.

मञ्जरित (wie eben) adj. mit einem Blüthenstrauss —, mit einer dichtblumigen Rispe versehen gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. पल्लव Spr. 988.

मञ्जरीनम्र (म° Blüthenstrauss + नम्र) m. Calamus Rotang Râgan. im ÇKDr.

मञ्जा f. 1) = मञ्जर, मञ्जरि, मञ्जि Blüthenstrauss, eine dichtblumige Rispe H. 1122. — 2) = अजा Ziege H. 1275.

मञ्जि P. 8,3,97. f. = मञ्जा, मञ्जर, मञ्जरि Blüthenstrauss, eine dichtblumige Rispe Trik. 2,4,5. — Vgl. अङ्गारमञ्जी.

मञ्जिका f. Hure Hâr. 144.

मञ्जिफला (म° + फल) f. Musa sapientum Trik. 2,4,27.

मञ्जिमन् m. (n. Wils.) nom. abstr. von मञ्जु Wilson.

मञ्जिष्ठ P. 8,3,97, Sch. (P. selbst hat wohl मञ्जिष्ठा gemeint). adj. f. आ hellroth (von der Farbe des indischen Krapps): नीललोहितमञ्जिष्ठा विसृजन्नर्चिषः पृथक् (विभावसुः) MBh. 16,44. Wohl fehlerhaft für माञ्जिष्ठ.

मञ्जिष्ठा f. indischer Krapp, Rubia Munjista Roxb. AK. 2,4,3,9. Trik. 3,3,119. Ratnam. 28. Kauç. 38 (°ष्ठी Hdschr.). Suçr. 1,38,9. 55,7. 145,21. 2,25,1. 150,16. 151,2. मञ्जिष्ठाभ die Farbe des indischen Krapps habend 429,11. Varâh. Bṛh. S. 43,44. Wird P. 8,3,97 in मञ्जि + स्थ zerlegt, ist aber eher als superl. von मञ्जु zu fassen. — Vgl. माञ्जिष्ठ.

मञ्जिष्ठामेह (म° + मेह) m. Bez. einer Harnkrankheit, wobei der Urin hellroth gefärbt ist, Suçr. 1,272,7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,43. °मेहिन् adj. an dieser Krankheit leidend Suçr. 2,78,9.

मञ्जिष्ठाराग (म° + राग) m. 1) die Farbe des indischen Krapps: °वर्णाभिः (धातुभिः) Hariv. 11698. — 2) eine Zuneigung, die wie die Farbe des indischen Krapps reizend und zugleich dauerhaft ist: नीलीकुसुम्भमञ्जिष्ठाः पूर्वरागो ऽपि च त्रिधा मञ्जिष्ठारागमाहुस्तं (प्रेम) यन्नापैत्यति शोभते Sâh. D. 217.

मञ्जीर 1) m. n. Fussschmuck, Fussring (bei Weibern) AK. 2,6,3,11. H. 666. Halâj. 2,406. मणिनिर्माण° Pańkar. 1,11,14. 12,23. °क्वणित

Ind. St. 8,369, 5. Brahmavaiv. P. 2,13. Mâlatîm. 15,13. पत्नेन प्रतिपादिता मुखरयोर्मञ्जीरयोर्मूकता Sâh. D. 47,4. शिञ्जानमञ्जुमञ्जीरा Râǵa-Tar. 1,247. शिञ्जानमञ्जुमञ्जीरम् (so ist mit der v. l. zu lesen) adv. Gît. 11,23. मुखरमधीरं त्यज मञ्जीरं रिपुमिव केलिसुलोलम् 5,11. मुखरितमणिमञ्जीरम् adv. 11,3. H. ç. 134 ist wohl मञ्जीरं st. मन्दीरं zu lesen. — 2) n. *der Pfosten, um den sich der Strick des Butterstössels windet*, H. 1023. — 3) *ein best. Metrum, 4 Mal* – – – – – – – – ⏑⏑ – – – – ⏑⏑ – – – – Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XIII, 15). — 4) (wohl f. आ) N. pr. eines Flusses LIA. (II) I, 210.

मञ्जीरक (von मञ्जीर) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — Vgl. माञ्जीरक.

मञ्जील m. *ein hauptsächlich von Wäschern bewohntes Dorf* Çabdârthak. bei Wilson.

मञ्जु gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. adj. *schön, lieblich, reizend* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,38. AK. 3,2,2. H. 1444. Halâj. 4,4. °मञ्जीर Râǵa-Tar. 1, 247. Gît. 11,23. °वञ्जुलल्लताकुञ्ज 7,11. मञ्जुतरकुञ्ज 11,14. °लकुच Viçvagunâdarça in Journ. asiat. IVe s. XI,533. °नेत्र Dhûrtas. in LA. 91, 14. °स्वरैर्मधुकरैः MBh. 3,11581. °स्वना Vikr. 60,12. अव्यक्तमञ्जुवचनैः पृथुकैः Pañkat. 3,5,22. °वाच् (शुक) Ragh. 5,74. °गुञ्ज Spr. 433. कोकिलानामिव मञ्जु गुञ्जितम् 1357. °गिरः शुकाः Kâvjâd. 2,9. adv.: मञ्जु गुञ्जन्तु भृङ्गाः Verz. d. Oxf. H. 130, b, 17. °गुञ्जत्समीरम् Spr. 778. °शिञ्जत्पतङ्गिभिः Bhâg. P. 3,23,15. — Vielleicht aus मनोज्ञ entstanden.

मञ्जुकुल (मञ्जु + कुल) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 77.

मञ्जुकेशिन् (von मञ्जु + केश) m. *der Schönhaarige*, Bein. Kṛshṇa's Halâj. 1,21.

मञ्जुगमन (मञ्जु + ग°) 1) adj. *einen schönen Gang habend.* — 2) f. आ *Gans, Flamingo* Râǵan. im ÇKDr.

मञ्जुगर्त (मञ्जु = मञ्जुश्री + गर्त) nach einem Schol. Bez. von Nepal Wilson, Sel. Works II, 17.

मञ्जुगीति (मञ्जु + गी°) f. *ein aus 29+30 Moren bestehendes Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 154, b, 10.

मञ्जुघोष (मञ्जु + घोष) 1) m. = मञ्जुश्री Trik. 1,1,20. Burn. Intr. 537. Lot. de la b. l. 301. 498. 509. N. einer Gottheit bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 96, b, 2. °मन्त्राः 94, a, 3. — 2) f. आ N. pr. einer Apsaras Halâj. 1, 88. Verz. d. Oxf. H. 184, a, 27.

मञ्जुदेव (मञ्जु + देव) m. = मञ्जुश्री Burn. in Lot. de la b. l. 509. Wilson, Sel. Works II, 15. 17.

मञ्जुनाथ (मञ्जु + नाथ) m. desgl. Burn. in Lot. de la b. l. 509. Wilson, Sel. Works II, 13. fgg. 24.

मञ्जुनाशी f. 1) *ein schönes Weib.* — 2) Indra's *Gattin.* — 3) Bein. der Durgâ Çabdârthak. bei Wilson. — Wird in मञ्जु + नाश zerlegt; vielleicht fehlerhaft für °नारी.

मञ्जुपत्तन (मञ्जु + प°) n. N. pr. einer von Mañǵuçrî erbauten *Stadt* Burnouf in Lot. de la b. l. 504. fgg. °पट्टन Wilson, Sel. Works II, 27.

मञ्जुपाठक (मञ्जु + पा°) m. *Papagei* Râǵan. im ÇKDr.

मञ्जुप्राण (मञ्जु + प्राण) m. Bein. Brahman's Gatâdh. im ÇKDr.

मञ्जुभद्र (मञ्जु + भद्र) m. = मञ्जुश्री Trik. 1,1,20.

मञ्जुभाषिन् (मञ्जु + भा°) 1) adj. *lieblich redend*, f. Kathâs. 44,48. कोकिला° *wie ein* Kokila-*Weibchen* Ragh. 12,39. — 2) f. °णी *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑–⏑– ⏑⏑⏑ –⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. II, 161 (VIII, 5). 165 (VI, 16). 130. Khandom. 59. Ind. St. 8, 386.

मञ्जुल (von मञ्जु) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. 1) adj. *schön, reizend, lieblich* AK. 3,2,2. H. 1444. an. 3,675. fg. Med. l. 121. Hâr. 252. Halâj. 4,4. °वञ्जुल Gît. 1,42. 11,2. °कुच Viçvagunâdarça in Journ. asiat. IVe s. XI, 533. °रोमराजि Pañkat. 3,5,12. कूजितं राजहंसानां वर्धते मदमञ्जुलम् Kâvjâd. 2,334. — 2) m. *eine Art Wasserhuhn* (दात्यूह, जलरङ्क, जलरङ्कु) H. an. Med. Hâr. R. 4,50,13. 51,38. — 3) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 6,341 (VP. 184). — 4) n. a) *Laube* (कुञ्ज) H. an. Med. masc. Hâr. — b) *Quelle* (जलाञ्चल) Med. masc. Hâr. — c) *die Frucht der Ficus oppositifolia* ÇKDr. u. अञ्जीर. — d) *Vallisneria octandra* Viçva bei Wilson; = शवलः (nicht शैवल) *Buntheit* oder *bunt* ÇKDr. nach ders. Aut.

मञ्जुलिका (von मञ्जुल) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 14,68.

मञ्जुवादिन् (मञ्जु + वा°) 1) adj. *lieblich redend.* — 2) f. °नी a) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑–⏑––⏑ ⏑⏑–⏑–⏑– Ind. St. 8,386. — b) N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 194,15.

मञ्जुश्री (मञ्जु + श्री) m. N. pr. eines der gefeiertsten Bodhisattva bei den Buddhisten des Nordens Trik. 1,1,20. Burn. Intr. 112. fgg. 290. 535. Lot. de la b. l. 2. 15. 158. fg. 167. fg. 301. 498. fgg. Wassiljew 28. 125. Schiefner, Lebensb. 255 (25). Köppen I,101 u. s. w. °परिपृच्छा Titel einer buddh. Schrift Wassiljew 222. 227. °विक्रीडित n. desgl. 162. 327. °मूलतन्त्र n. desgl. Burn. Intr. 540. °पर्वत m. N. pr. eines *Berges* Lot. de la b. l. 504.

मञ्जुषा = मञ्जूषा Çabdar. im ÇKDr.

मञ्जुसौरभ (मञ्जु + सौ°) n. *ein best. Metrum, 2 Mal* ⏑⏑⏑ ⏑–⏑⏑–⏑ –⏑⏑–, ⏑⏑⏑– ⏑–⏑⏑⏑–⏑––⏑– Colebr. Misc. Ess. II, 163 (VI, 16).

मञ्जुस्वर (मञ्जु + स्वर) m. N. pr. = मञ्जुघोष, मञ्जुश्री Burn. in Lot. de la b. l. 509.

मञ्जूपक m. Bez. *einer himmlischen Blume* Vjutp. 142. Lot. de la b. l. 4. 219. — Vgl. महा° und मञ्जूषा.

मञ्जूषा f. Uṇâdis. 4,77. 1) *Kiste, Korb* AK. 2,10,30. H. 1015. Halâj. 2,157. जातमात्रं च तं गर्भम् — मञ्जूषायां समाधाय — सुपिधानायामसंज्ञन्यामवासृजत् MBh. 3,17131. मञ्जूषामष्टचक्रस्थाम् R. 1,67,4. आयसी 5. मञ्जूषां तामपावृत्य 13 (69, 4. 5. 14 Gorr.). Kathâs. 4,48. 15,38. Bhâg. P. 9, 23, 12. Schol. zu Kâtj. Çr. 1035, 4. काष्ठ° Z. d. d. m. G. 14, 571, 6. Am Ende von Büchertiteln; s. धातुन्याय°, वैयाकरणसिद्धान्त°. — 2) abgekürzter Titel der Schrift वैयाकरणसिद्धान्त° Verz. d. Oxf. H. 177, b, No. 403. Z. d. d. m. G. 7, 168. °कुञ्चिका Titel eines Commentars zu der oben genannten Schrift Verz. d. Oxf. H. 178, a, No. 404. मञ्जूषा oder जगदीशतोषिणी ist auch der Titel eines Commentars zur जागदीशी Hall 35. — 3) = मञ्जिष्ठा *Rubia Munjista Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — 4) *Stein* Uṇâdik. im ÇKDr.

मटची f. viell. *Hagel:* °हतेषु कुरुषु Khând. Up. 1,10,1. मटच्यो ऽशनयः Çañk., मटच्यो मर्दनहेतवो ऽशनयः पाषाणवृष्टयो वा Ânandagiri, = रक्तवर्णाक्षुद्रपक्षीविशेषः (sic)। इति गोविन्दभाष्यधृतच्छान्दोग्यः ÇKDr. — Vgl. मटती.

मटती f. *Hagel* Wilson.

मटामटाय् (onomatop.) °यति P. 8,1,12, Vārtt. 6, Sch. — Vgl. पटापटाय् u. पटत्.

मटुतचाण्डी (म° + च°) f. N. pr. einer Rākshasī Lot. de la b. l. 240.

मटस्फटि m. *beginnender Hochmuth* (दर्पारम्भ) Gaṭādh. im ÇKDr.

मट्क m. 1) *Gipfel eines Dachs* ÇKDr. Wilson. — 2) = मडक *Eleusine coracana* Wilson.

मट्मट् m. *eine Art von Unholden* AV. 8,6,15.

मठ्, मठति Dhātup. 9,47 मदनिवासयोः; Vop. liest मर्द् st. मद्, Andere fügen noch गतौ hinzu. — Vgl. मार्.

मठ m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. m. Siddh. K. 250,a,4. 1) m. *Hütte*, insbes. *die einsam stehende Hütte eines Einsiedlers* oder *Schülers, Zelle; Zellengebäude, Kloster, Klosterschule, Collegium* AK. 2,2,7. H. 994. Med. m. 39. Halāj. 2,143. (श्वपचानां निवेशनम्) सर्पनिर्मोकमालाभिः कृतचिह्नकुटीमठम् MBh. 12,5348. निवेशं कारयामासुर्यादवाः सर्व एव हि। स्वं स्वं यथासुखं राजन्प्रगृह्णीतकुटीमठम्॥ Hariv. 15857. ततो दृष्ट्वाश्रमपदं व्यपविद्धबृसीमठम् MBh. 3,16069. Prab. 106,12. Pańkat. 33,5. 116,18. 22. 117,1. Verz. d. Oxf. H. 234,a,12. °प्रतिष्ठातत्त्व 290,b, No. 700. Gild. Bibl. 465. 485. व्रतिनाम् H. an. 3,461. तत्र च प्रविवेशैकं मठमार्यैरधिष्ठितम् Vid. 250. 38. Kathās. 24,218. Spr. 1441. मठेनाद्भुतभूमिकेन Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 20. विप्र° Vid. 37. पाशुपतानाम् Rāǵa-Tar. 3,460. पैतृके स्थण्डिले कृतः। छात्राणामार्यदेश्यानां तेन विद्यार्थिनां मठः 6,87. 308. 8,437. विद्या° *Klosterschule* Pańkat. 244,22. f. मठी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *Zelle*: एको दण्डको नाम भौतिकः स्वमठार्थं स्थूणानयनाय वने गतः Verz. d. Oxf. H. 156,a,13. *Kloster*: भौतिक° Z. d. d. m. G. 14,569,10. Vgl. ब्रह्म°, काष्ठमठी. — 2) *ein von Ochsen gezogener Wagen* Hār. 149.

मठर Uṇādis. 5,39. 1) adj. kann in einem comp. (Karmadhāraja) die Stelle wechseln gaṇa कडारादि zu P. 2,2,38. = शौण्ड Uǵǵval. viell. *auf Etwas* (loc.) *bestehend*: अमात्यदत्तवैमत्यैः स्वशाठ्यं (स्वशाठ्ये?) मठरैः (°ये। द्विजैः Rāǵa-Tar. 8,2838. — 2) m. N. pr. eines Mannes (eines Muni Uǵǵval.) gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. nach Uǵǵval. auch im gaṇa गर्गादि zu 104. H. 103, Sch. Vgl. माठर, माठरायण, माठर्य.

मठाधिपति (मठ + अ°) m. *Vorsteher eines Klosters, einer Klosterschule* Rāǵa-Tar. 6,88.

मठायतन (मठ + आ°) n. *Kloster* Pańkat. 32,22. 116,16.

मठिका (von मठ) f. *Hütte, Zelle* Kathās. 15,31. 32,133. Rāǵa-Tar. 4,71. Daçak. 95,8. Verz. d. Oxf. H. 155,b,24.

मठोशीलोठिका f. wohl N. pr. eines Frauenzimmers: °मठ Rāǵa-Tar. 8,437.

मडक m. 1) *Eleusine coracana* (vgl. मट्क) Gaṭādh. im ÇKDr. — 2) pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 6,2083. माहृताः ed. Bomb.

मंडारकन्थ (म° + क°) n. gaṇa चिह्णादि zu P. 6,2,125. मन्दार° v. l.

मडवराज्य (म° + रा°) n. N. pr. eines Gebiets in Kāçmīra Rāǵa-Tar. 3,484. 5,84. 302. 446. 7,1240. 1252. 8,41. 2837.

मडार gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80. — Vgl. माडार्य.

मडुचन्द्र (मडु + च°) m. N. pr. eines Mannes Rāǵa-Tar. 8,3416.

मड्डु m. *eine Art Trommel* AK. 1,1,7,8. °क m. dass. Trik. 1,1,120. P. 4,4,56. — Vgl. माड्डुक, माड्डुकिक.

मण्, मणति *einen best. Laut von sich geben* Dhātup. 13,5. मणित n. *unarticulirte Töne, die man* (*das Weib* nach dem Schol. zu Çiç.) *beim Beischlaf von sich giebt*; Trik. 3,2,14. H. 1408. Halāj. 2,414. Çiç. 10, 75. 76. Nalod. 2,60.

मण (aus dem arab. من) *ein best. Gewicht für Korn* Colebr. Alg. 3.

मणि (मणी Uǵǵval. zu Uṇādis. 4,117) m. Siddh. K. 250,a,4. m. f. (letzteres nicht zu belegen) 251,a,12. Trik. 3,5,16. 1) *Perle* (d. h. *Kügelchen*), *perlenähnlich gefasster und aufgehängter Gegenstand von anderen Stoffen, als Zierat oder Amulet getragen; am Leib getragenes Kleinod, Edelstein, Juwel* überh. AK. 2,9,94 (m. f.). Trik. 2,9,27. 3,3,135 (m. f.). H. 1063. an. 2,150. fg. Med. n. 23 (m. f.). Halāj. 2,21. हिरण्येन मणिना शुम्भमानाः RV. 1,33,8. मणिं हिरण्यं पृथिवी ददातु मे AV. 12,1,44. मणौ सूत्रमोतम् Pańkav. Br. 20,16,6. Çat. Br. 12,3,4,2. TS. 7,3,14,1. Ait. Br. 4,6. अभीवर्तो मणिः AV. 1,29,1. 2,4,1. 2. 8,5,1. fgg. 10,6,2. 4. सौवर्ण *Goldperle* Kātj. Çr. 20,5,16. 7,1. त्रातुष Gobh. 3,8,6. Âçv. Gṛhj. 3,8,1. 21. Çāṅkh. Gṛhj. 3,1. Adbh. Br. bei Weber, Omina 316. 325. लोह° Khând. Up. 6,1,5. लोम° Kauç. 13. यव° 19. आञ्जन° 58. मद्गुघ° 76. 79. नै° 52. 16. 28. कांसं वा मणिं (= आदित्यमणिं Durga; *jeder als Brennglas brauchbare Krystall* kann gemeint sein) वा परिमृज्य Nir. 7, 23. — M. 4,250. मणीनाम् — भस्मनाद्भिर्मृदा चैव शुद्धिरुक्ता मनीषिभिः 5, 111. भूमिवज्रमणीनाम् 11,57. मणीनामपवेधे 9,286. मणिमुक्ताप्रबालानि 329. 11,167. 12,61. Jogas. 1,41. Kap. 2,35. मणिमुक्तादिद्रव्याणाम् Verz. d. Oxf. H. 94,b,4. 282,a,28. सुवर्णरजतमणिमुक्ताः Suçr. 1,5,2. 21,17. dient zum Klären des Wassers 171,18. 228,6. मयि सर्वमिदं प्रोतं सूत्रे मणिगणा इव Bhag. 7,7. कौस्तुभस्तु मणिर्दिव्यः MBh. 1,1147. Halāj. 1, 27. R. 1,3,30. 3,52,24. मणौ वा लोष्टे वा Spr. 309. मणिना भूषितः सर्पः 1180. मणिर्लुठति पादेषु काचः शिरसि धार्यते। यथैवास्ते तथैवास्तां काचः काचः मणिर्मणिः॥ 2086. मणिः शाणोल्लीढः — तनिमा शोभते 2087. रणान्मणिमेखल 2833. मणिभिरनतिप्रौढवंशप्रकाशैः Megh. 77. °प्रकाराः Rt. 1,2. मणौ वज्रसमुत्कीर्णे सूत्रस्येवास्ति मे गतिः Ragh. 1,4. मणिराकरोद्भवः प्रयुक्तसंस्कार इवाधिकं बभौ 3,18. रथं मणिगणार्पितम् Bhâg. P. 3,21,52. बाष्पाम्भोभिः दलितमणयः श्वेपाः कङ्कणानाम् Prab. 113,1. Lalit. ed. Calc. 94,11. 140,11. मणिमल्लौषधैरेव (so ist wohl zu lesen) देहरता भवेत् LA. (II) 91,6. विवर्णमणीकृत (कनकवलय) Çâk. 61. दीप्रं मणिमम्बरस्य von der Sonne Naish. 22, 50. खग° *ein Juwel von Vogel* Spr. 514. Auch मणी in der Stelle कङ्कणमणीशल्पाकदर्वीच bei Uǵǵval. a. a. O. — 2) *Magnet* Kap. 1,97. Nilak. 215. — 3) *glans penis* (wegen der Aehnlichkeit mit einem durchbohrten Knopfe) Trik. 3,3,135. H. an. Med. Suçr. 1,296,16. 297,3. 2,524,15. — 4) *Klitoris* H. 611. Çabdar. im ÇKDr. — 5) *Wamme am Halse der Ziege* Trik. H. an. Med. Vgl. मणिक 2. — 6) = मणिबन्ध *Handgelenk* H. 591. — 7) *Wassertopf*, = अलिञ्जर H. an. Med. मन्दः मणिरलिञ्जरः Hār. 192. Hierher vielleicht: मणीवोष्ट्रस्य (oder मणी वो°; so der Schol.) लम्बेते प्रियौ वत्सतरौ मम MBh. 12, 6597; vgl. Kâç. und Siddh. K. zu P. 1,1,11. Vgl. मणिक 1. — 8) N. pr. eines Nāga MBh. 1,2160 (मणिः स्कन्धः ed. Bomb.). 5,3626. Hariv. 230. VP. 149, N. 16. Cit. beim Schol. zu H. 1311. Vgl. मणिनाग. — 9) Maṇi und Sumaṇi Nn. pr. zweier Gefährten des Skanda, welche ihm Soma

übergiebt, MBh. 9,2534. — 10) N. pr. eines alten Weisen MBh. 2,442. eines Sohnes des Jujudhâna Hariv. 9207 (तूणि ed. Calc.); vgl. भूमि 2. — 11) Titel eines Werkes Hall 25. 57. 58. Abkürzung von तत्त्वचिन्तामणि 28. Titel einer Sammlung von Beschwörungsformeln Wassiljew 198. Vgl. °कार 2. und °कृत्. — Vgl. काच°, चिन्ता°, चूडा°, जतु°, देव°, निशा°, नील°, नृ°, पर्ण°, पीत°, मल्हा°, शिरो°, सित°, सु°.

मणिक³ (von मणि) m. gaṇa स्थूलादि zu P. 5,4,3. gaṇa यावादि zu 29. gaṇa चतुर्वर्णादि zu 5,1,124, Vârtt. 1. 1) *ein grosser Wassertopf* AK. 2,9,31 (n.). H. 1022. Halâj. 2,162. Âçv. Gṛhj. 2,9,3. 4,6,4. उदकुम्भो मणिक आसिञ्चेत् Gobh. 3,9,6. 7. 4,1,26. Çâṅkh. Gṛhj. 2,14. Pâr. Gṛhj. 2,9. अवटे मिनोति मणिकम् 5. Adbh. Br. bei Weber, Omina 316. विवृद्धमूषिका रथ्या विभिन्नमणिकास्तथा MBh. 16,37. Schol. zu Kâtj. Çr. 728,2. — 2) nach Sâj. *kugelförmige Fleischbildungen an der Schulter des Thieres:* स्कन्ध्या मणिकास्तिस्रश्च कीकसाः Ait. Br. 7,1. Vielleicht *das muldenförmig ausgehöhlte Schulterbein.* — Vgl. माणिक्य.

मणिकण्ठ (म° + क°) m. 1) *der blaue Holzheher* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) N. pr. eines Nâga Vjutp. 87.

मणिकण्ठक (wie eben) m. *Hahn* H. ç. 191.

मणिकर्ण (म° + कर्ण) 1) adj. *eine Perle —, ein Kügelchen* (zum Abzeichen) *am Ohre habend* (Vieh) P. 6,3,115. — 2) m. संज्ञायाम् oxyt. P. 6,2,113, Sch. N. eines Çiva-Liṅga in Kâmarûpa Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr. — 3) f. ई = मणिकर्णिका Weber, Râmat. Up. 332, N. 2.

मणिकर्णिका (von मणिकर्णी) f. 1) N. pr. eines heiligen Teiches in Benares Verz. d. Oxf. H. 69,*b*,25 (Verz. d. B. H. No. 490). 73,*b*,17. 75,*b*,24. 251,*b*,2. Daçak. 114,4. °महिमन् oder °स्तोत्र von Gaṅgâdhara Haeb. Anth. 471. fgg. °स्तोत्र Çaṁkarâkârja zugeschrieben Verz. d. B. H. No. 1341. मणिकर्णिकी Weber, Râmat. Up. 332. — 2) N. pr. einer Tochter des Kaṇḍaghosha Daçak. 127,11.

मणिकर्णीश्वर (मणिकर्णी + ई°) m. N. eines Çiva-Liṅga in Benares Kâçîkh. 100 im ÇKDr.

मणिकर्णेश्वर (मणिकर्ण + ई°) m. N. eines Çiva-Liṅga in Kâmarûpa Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr.

मणिकाच (म° + काच?) m. *der mit Federn versehene Theil eines Pfeiles* Çabdârthak. bei Wilson.

मणिकानन (म° + का°) n. *Hals* (*ein Wald von Juwelen*) Çabdar. im ÇKDr.

मणिकार³ (म° + 1. कार) m. 1) *Juwelier* H. 910. Halâj. 2,433. Vjutp. 96. VS. 30,7. R. 2,83,12 (90,12 Gorr.). Colebr. Misc. Ess. II, 180. — 2) *der Verfasser der* Maṇi *genannten Schrift* (s. मणि 11.) Verz. d. Oxf. H. 243,*a*, No. 601. Nach ÇKDr. = न्यायचिन्तामणिकार.

मणिकुट्टिका (म° + कु°, f. von कुट्टक) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2638.

मणिकुसुम (म° + कु°) m. N. pr. eines Gina Wilson, Sel. Works II, 13.

मणिकूट (म° + कूट) m. N. pr. eines *Berges* Bhâg. P. 5,20,4. in Kâmarûpa Kâlikâ-P. 80. fg. im ÇKDr.

मणिकृत् (म° + कृत्) m. = मणिकार 2. Verz. d. Oxf. H. 226,*b*, No. 555.

मणिकेतु (म° + केतु) m. Bez. *eines best. Kometen* oder *Meteors* Varâh. Bṛh. S. 11,44.

मणिगुणनिकर (म° - गुण + नि°) m. *eine Menge von Perlenschnüren* Ind. St. 8,390. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑⏑⏑⏑ – Colebr. Misc. Ess. II, 161 (X, 3). Khandom. 73. Ind. St. 8,390.

मणिग्रीव³ (म° + ग्रीवा) 1) adj. *dessen Nacken mit Perlen* (*angereihten Kügelchen* oder dergl.) *geschmückt ist* ṚV. 1,122,14. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Kuvera Çabdar. im ÇKDr.

मणिचूड (म° + चूडा) m. N. pr. eines Vidjâdhara Çatr. 2,602. = रत्नचूड N. pr. eines Fürsten von Sâketanagara Wilson, Sel. Works II, 16. N. pr. eines Nâga Vjutp. 87.

मणिच्छिद्रा (मणि + छिद्र) f. N. *zweier Heilkräuter* (*deren Oeffnung ein Juwel enthält*), = मेदा (bei Wilson durch *marrow* wiedergegeben, was auf einer Verwechselung mit मेदस् beruht) H. an. 4,275. Med. r. 292.

मणिजला (म° + जल) f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,433.

मणित s. u. मण्.

मणितारक (म° + तार *Augenstern*) m. *der indische Kranich* Râgan. im ÇKDr.

मणित्थ m. N. pr. eines Astronomen Verz. d. B. H. No. 857. 863. Verz. d. Oxf. H. 329,*a*, No. 779. fg. 336,*b*, No. 791. Ind. St. 2,274. fgg.

मणिदण्ड (म° + द°) adj. *einen mit Juwelen verzierten Stiel habend:* व्यजन R. Gorr. 2,12,9.

मणिदत्त (म° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 153,*a*,14.

मणिदर (म° + दर) m. N. pr. eines Anführers der Jaksha Kathâs. 49,191.

मणिदर्पण (म° + द°) m. 1) *ein mit Juwelen verzierter* oder *aus Juwelen bestehender Spiegel:* भूभुजावासनिवासिन्या जयश्रियः । चत्वारो ऽम्बुधयो ऽभूवन्विलासमणिदर्पणाः ॥ Râga-Tar. 4,589. — 2) Titel eines über Musik handelnden Buches Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 479.

मणिदीधिति (म° + 2. दी°) f. Titel einer Schrift, eine Abkürzung von अनुमान° Verz. d. B. H. No. 650. fgg. °गूढार्थप्रकाशिका f. Titel eines Commentars zu dieser Schrift Hall 37.

मणिदीप (म° + दीप) m. *eine Lampe, in der Juwelen die Stelle des brennenden Dochtes vertreten,* Râga-Tar. 3,298. °क m. dass. 4,15. — Vgl. मणिप्रदीप und रत्नदीप.

मणिदोष (म° + 1. दोष) m. *Fehler in einem Juwel* Trik. 3,3,446. Halâj. 5,22.

मणिद्वीप (म° + द्वीप) m. 1) *Juweleninsel*, Bez. einer mythischen Insel im Nektarmeere Anandal. 8 in Haeb. Anth. 247. — 2) *die Haube der Schlange* Ananta Çabdârthak. bei Wilson.

मणिधनु (म° + 1. धनु) m. 1) *Regenbogen* Adbh. Br. in Ind. St. 1,40, 3 v. u. — 2) N. pr. eines Fürsten VP. 480, °धान im Ind., °धान्य Vâju-P. ebend. N. 73.

मणिधनुस् (म° + 1. ध°) n. = मणिधनु 1. Çabdârthak. bei Wils. Pâr. Gṛhj. 2,7.

मणिधान s. मणिधनु 2.

मणिनाग (म° + नाग) 1) m. N. pr. eines *Schlangendämons* MBh. 1,1551. 2,806. Hariv. Langl. I, 507. Vgl. मणि 8. — 2) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,8084.

मणिपद्म (म° + प°) m. N. pr. eines Bodhisattva Wilson, Sel.

Works II, 356.

मणिपर्वत (म° + प°) m. *Juwelenberg*, N. pr. eines mythischen Berges HARIV. 9029. ed. LANGL. I, 518. 526.

मणिपाली (म° + पा°) f. *Perlenhüterin, Aufseherin über Juwelen* gaṇa रेवत्यादि zu P. 4,1,146. gaṇa महिष्यादि zu 4,4,48. — Vgl. माणिपाल, माणिपालिक.

मणिपुच्छी (von म° + पुच्छ) f. *Juwelen am Schwanze habend* P. 4,1, 55, Vârtt. 2. — Vgl. मणिवाल.

मणिपुर n. = मणिपूर 1. Verz. d. B. H. 434 (XXXIV). HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 51.

मणिपुष्पक (von मणि + पुष्प) m. N. pr. der Muschel Sahadeva's BHAG. 1, 16.

मणिपूर (म° + पूर) 1) n. N. pr. einer in Kaliṅga an der Meeresküste gelegenen Stadt, der Residenz des Babhruvâhana, MBH. 1, 7824. 7883. °पुर 17,28. RÂGA-TAR. 2,94. °पूरेश्वर MBH. 1,7826. 14,2303 (मणिपुरेश्वर TROYER in RÂGA-TAR. I, 570). °पति 2301. BHÂG. P. 9,22, 31. — 2) n. Bez. *eines mystischen Kreises am Nabel* PAÑKAR. 1,3,70. 2,8,6. 12.14. Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,10.21.37.44. ÂNANDAL. 9 in HAEB. Anth. 247. m. *Nabel* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 3) m. *eine Art Frauenjacke (mit Juwelen reich verziert)* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

मणिपूरक n. = मणिपूर 2. Verz. d. Oxf. H. 149, *b*, 32.

मणिप्रदीप (म° + प्र°) m. = मणिदीप BHÂG. P. 4,9,62.

मणिप्रभा (म° + प्र°) f. 1) *ein best. Metrum*, *a*: – – ⏑ – – – ⏑⏑ – ⏑ – – –, *b. c. d*: ⏑ – ⏑ – – – ⏑⏑ – ⏑ – – – HALL in Journ. of the Am. Or. S. 6, 514. — 2) N. pr. eines Sees Verz. d. Oxf. H. 18,*a*,41.

मणिबन्ध (म° + ब°) m. 1) *das Befestigen —, Anlegen von Juwelen*: उपनतमणिबन्धे मूर्ध्नि RAGH. 12,102. — 2) *Handgelenk (der Platz, an dem Juwelen angelegt werden)* AK. 2, 6, 2, 32. H. 590. fg. HALÂJ. 2, 378. 5,7. SUÇR. 1, 125, 21. 126, 3. 338, 11. 345, 9. 349, 3. GÂRUḌA-P. 66 im ÇKDR. Verz. d. Oxf. H. 251, *a*, 46. — 3) *ein best. Metrum*, 4 *Mal* – ⏑⏑ – ⏑ – ⏑⏑ – COLEBR. Misc. Ess. II, 159 (IV, 11). Vgl. मणिमध्य. — 4) N. *einer Mischlingskaste* COLEBR. Misc. Ess. II, 180. 183 (मा°). f. ई s. u. गोप 1.

मणिबन्धन (म° + ब°) n. 1) *Perlenschnur, Perlenschmuck*: सा गदा शकलीभूता विशीर्णमणिबन्धना MBH. 14,2455. — 2) *Handgelenk* SUÇR. 1,352,12 (fehlt im Berliner Mspt.). ÇÂK. 61. ÇÂK. CH. 60,1. VARÂH. BṚH. S. 52, 5. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 571,8.

मणिबीज (म° + बीज) m. *Granatbaum* RÂGAN. im ÇKDR.

मणिभद्र (म° + भद्र) m. N. pr. 1) eines Fürsten der Jaksha MBH. 2, 397. 3,2529. 14,1918. KATHÂS. 13,165. DAÇAK. 117,11. PAÑKAR. 1,7,62 (मान° gedr.). = पूर्णभद्र TRIK. 1,1,19. WASSILJEW 198. — 2) eines Çreshṭhin PAÑKAT. 234,6. — Vgl. माणिभद्र.

मणिभद्रक (म° + भ°) m. 1) pl. N. pr. eines Geschlechts MBH. 6,2099. पाणिभद्रक ed. Bomb. — 2) N. pr. eines Schlangendämons Verz. d. Oxf. H. 31, *a*, 38.

मणिभव (म° + भव) m. N. pr. eines der 5 Dhjâni-Buddha WILSON, Sel. Works II, 12.

मणिभित्ति (म° + भि°) f. N. pr. des Palastes des Schlangendämons Çesha (*dessen Wände aus Juwelen bestehen*) ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

मणिभू (म° + 2. भू) f. *ein mit Juwelen ausgelegter Fussboden* BHAR. zu AK.; s. u. कुट्टिम und vgl. मणिमयभुव: MEGH. 65.

मणिभूमि (म° + भू°) f. dass. (कुट्टिम) ÇABDAR. im ÇKDR. *Fundgrube von Juwelen* WILSON, = रत्नस्य खनि: ÇKDR. Vgl. मणिमयी भूमि: MBH. 13,3822. MÂRK. P. 59,20.

मणिभूमिका (म° + भू°) f. *ein mit Juwelen ausgelegter* oder *belegter Fussboden*: °कर्मन् Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 3. = कृत्रिमपुत्रिकानिर्माण *das Verfertigen von Puppen* Schol.

मणिमञ्जरी (म° + म°) f. 1) *Reihen von Perlen* GIT. 10, 6. — 2) *ein best. Metrum*, 4 *Mal* ⏑ – – – – ⏑⏑⏑⏑⏑ – – ⏑ – ⏑⏑ – ⏑ – COLEBR. Misc. Ess. II, 163 (XIV, 10; st. *j* ist 2 *j* zu lesen).

मणिमण्डप (म° + म°) m. *Krystallhalle, eine Halle auf krystallenen Säulen* RUDRAJÂMALA im ÇKDR. PAÑKAR. 3, 15, 2. Çesha's *Residenz* und *der Palast* Nairṛta's, *Welthüters des Südwestens*, ÇABDÂRTHAK. bei WILS. °माहात्म्य (Manimantapa gedr.) MACK. Coll. I, 79.

मणिमध्य (म° + म°) n. *ein best. Metrum*, 4 *Mal* – ⏑⏑ – –, – ⏑⏑ – ÇRUT. 17. KHANDOM. 21. Nach COLEBR. Misc. Ess. II, 159 (IV, 11) = मणिबन्ध d. i. 4 *Mal* – ⏑⏑ – ⏑ – ⏑⏑ –.

मणिमत् (von मणि) 1) adj. *mit Juwelen verziert*: किरीट BHÂG. P. 3, 15, 41. — 2) m. N. pr. *a*) eines Jaksha MBH. 1, 454. 457. eines Dieners des Çiva BHÂG. P. 4, 4, 4. 5, 17. eines Rakshas MBH. 3, 11720. eines Nâga 2, 361. 807. — *b*) eines Fürsten (= वृत्र in einer früheren Geburt) MBH. 1, 2680. 6987. 2, 1085. 5, 83. 7, 1116. — *c*) eines Berges MBH. 7, 2843. R. 4,43,23. VARÂH. BṚH. S. 14, 20. eines Wallfahrtsortes MBH. 3,5043. — 3) f. °मती N. pr. *a*) einer Stadt der Daitja MBH. 3, 8543. HARIV. 220. — *b*) eines Flusses WILSON, Sel. Works II, 32.

मणिमन्थ (म° + म°) 1) m. N. pr. eines Berges MBH. 13,1328. BHAR. zu AK. 2,9,42. — 2) n. = माणिमन्थ *Steinsalz* RÂGAN. im ÇKDR.

मणिमय (von मणि) adj. f. ई *aus Juwelen gebildet*, — *bestehend, krystallen* MBH. 6,237. 7,4622. 13,3822. HARIV. 5188. R. 5, 14, 47. 6, 93, 6. SUÇR. 1, 171, 9. MṚKKH. 83, 3. 84, 19. MEGH. 65. KATHÂS. 23, 45. 26, 210. 34,145. 258. GIT. 2, 7. 7,26. BHÂG. P. 1,15,14. MÂRK. P. 59, 20. PRAB. 71, 3. BHÂSHÂP. 75.

मणिमहेश (म° + म°) N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 30.

मणिमाला (म° + मा°) f. 1) *Perlenschnur, Perlenschmuck* H. an. 4, 295. MED. l. 160. KHANDOM. 53. — 2) *perlenähnliche Spuren vom Bisse Liebender* H. an. MED. — 3) *Glanz, Schönheit* (दीप्ति) ÇABDAM. im ÇKDR. — 4) Bein. der Lakshmî ÇABDAR. im ÇKDR. — 5) *ein best. Metrum*, 4 *Mal* – – ⏑⏑ – –, – – ⏑⏑ – – COLEBR. Misc. Ess. II, 160 (VII, 19). KHANDOM. 53. Ind. St. 8, 382. fg.

मणिमिश्र (म° + मिश्र) m. N. pr. eines Autors HALL 28.

मणिमुक्ता (म° + मु°) f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 84, *a*, 6.

मणिमेघ (म° + मेघ) m. N. pr. eines Berges MÂRK. P. 58, 34.

मणिरत (म° + रत) m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers WASSILJEW 219. Es könnte auch मणिरथ oder मनोरथ gemeint sein.

मणिरत्न (म° + रत्न) n. *Juwel* VJUTP. 93. HARIV. 2496. R. 1, 45, 39.

मणिरत्नमय (vom vorherg.) adj. f. ई *aus Juwelen gebildet*, — *beste-*

hend, krystallen: स्थूणा MBh. 4,1765.

मणिरत्नमाला (म° + मा°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 398, b, No. 151.

मणिरत्नवत् (von मणिरत्न) adj. Edelsteine enthaltend: गिरि MBh. 6,465.

मणिरथ s. u. मणिरत.

1. मणिराग (म° + राग) m. die Farbe der Edelsteine Varâh. Bṛh. S. 15, 12. 16,18. Verz. d. Oxf. H. 217, a, 12.

2. मणिराग (wie eben) 1) adj. die Farbe eines Edelsteines habend. — 2) m. ein best. Metrum, 4 Mal —◡◡◡◡—◡◡◡— Ind. St. 8, 371. — 3) n. Zinnober (हिङ्गुल) Râǵan. im ÇKDr.

मणिराज (म° + राज) m. der Fürst unter den Juwelen, wohl der Diamant Pańkar. 1,7,49. 11,24. — Vgl. मणीन्द्र.

मणिराम (म° + राम) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 1031. eines Scholiasten am Anfange dieses Jahrh. Verz. d. Oxf. H. 130, b, 39. 131, a, 5.

मणिरूप्य s. माणिरूप्यक.

मणिल (von मणि) adj. gana सिध्मादि zu P. 5,2,97. mit Zäpfchen (an der Wamme) versehen TS. Comm. 2,187,4.

मणिलिङ्गेश्वर (म° - लिङ्ग - ई°) m. N. pr. eines der 8 Vîtarâga Wilson, Sel. Works II, 32.

मणिव (von मणि) P. 5,2,109, Vârtt. 1. 1) adj. अ° im Gegens. zu सुमणि, viell. Nichts von Juwelen habend Çâṅkh. Çr. 12,21,1. 2. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons Siddh. K. 96, b, 11.

मणिवाल (म° + वाल) adj. nach Mahîdh. = मणिशृङ्गवाल, मणिवर्णकेश; eher, im Gegens. zu शुङ्गवाल, das Thier, an dessen Schwanzhaaren sich Kügelchen (Kothklümpchen) gebildet haben, VS. 24, 3.

मणिवाहन (म° + वा°) m. Bein. Kuçâmba's (Kuça's) MBh. 1,2363. Hariv. 1806.

मणिशर s. मणिसर.

मणिशृङ्ग (म° + शृङ्ग) m. wohl N. der Sonne: छायापत्नीसहायो वै मणिशृङ्ग इवोच्छ्रितः (इवोत्थितः die neuere Ausg.) । भूत्वा यज्ञवराहो ऽसौ ह्यगाधः (युगपत् die neuere Ausg.) प्राविशद्धरुः ॥ Hariv. 12367.

मणिशैल (म° + शैल) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,4.

मणिश्याम (म° + श्याम) adj. blau wie ein Edelstein (Sapphir; मणि = इन्द्रनील Schol.) MBh. 6,4861.

मणिसर (म° + सर) m. Perlenschnur, Perlenschmuck Git. 7, 24 (मणिशर gedr., vom Schol. aber durch मुक्ताहार erklärt; ÇKDr. wie wir). मुक्ता° dass. Uttararâmak. 13,9.

मणिसार (म° + सार) Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 18.

मणिसूत्र (म° + सूत्र) n. Perlenschnur Ind. St. 2,2, N. 4.

मणिसोपान (म° + सो°) n. eine aus Edelsteinen gebildete oder eine krystallene Treppe Hariv. 8966; vgl. वापी स्फटिकसोपाना MBh. 14,1728. चित्रस्फटिकसोपाना 2,89. रत्नसोपानवापी Kathâs. 26,283. सद्रत्नसोपाना 28,54. मणिसोपान (sic.) m. a staff or stick set with jewels Wilson nach Çabdârthak.

मणिस्कन्ध m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1, 2160. In der neueren Ausg. sind es zwei Namen: मणि und स्कन्ध.

मणिस्तम्भ (म° + स्तम्भ) m. ein krystallener Pfosten Bhâg. P. 3,23,13.

मणिस्रज् (म° + स्रज्°) f. Juwelenkranz Pańkar. 1,11,29.

मणिहर्म्य (म° + ह°) n. Juwelenpalast, Krystallpalast, N. eines Palastes Vikr. 38,11.

मणीचक 1) m. Eisvogel Hâr. 88. — 2) n. ein best. Edelstein (s. चन्द्रकान्त) Trik. 2,9,32.

मणीन्द्र (मणि + इ°) m. der Fürst unter den Juwelen, wohl der Diamant: मणीन्द्रैरिन्द्रनीलैश्च पद्मरागैः Pańkar. 1,7,33. — Vgl. मणिराज.

मणीय् (von मणि), °यते zu einem Juwel werden: यन्मध्ये पतितो नीचः काचो ऽप्युच्चैर्मणीयते Verz. d. Oxf. H. 120, a, 23.

मणीवक n. Blume H. 1125.

मणीवती (f. vom sonst nicht gebräuchlichen मणीवत्; vgl. मणिमत्) f. N. pr. gana शरादि zu P. 6,3,120.

मणीश्वरतीर्थ (मणि - ई + तीर्थ) n. N. pr. eines heiligen Badeplatzes Verz. d. Oxf. H. 66, a, 34.

मण्ट् in der Stelle मण्टयेदिव TBr. 2, 3, 9, 9. मटि उन्माद इति धातुः Comm.; vgl. मठ्.

मण्टपी f. eine best. Gemüsepflanze, = तुद्रोपोदकी Râǵan. im ÇKDr.

मणिट m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57, 38. Wohl fehlerhaft für माणिट.

मण्ठ्, मण्ठते शोके; Vop. आध्याने) Dhâtup. 8,10.

मण्ठ m. eine Art Gebäck Râǵan. im ÇKDr.

मण्ठक eine best. Sangweise Verz. d. Oxf. H. 87, a, 8. — Vgl. प्रति° und मण्डक.

मण्ड्, मण्डति schmücken Dhâtup. 9, 36. मण्डते bekleiden; vertheilen 8,19. मण्डयति schmücken 32,49 (auch कर्पे). Nir. 9,5. P. 3,2,151. कुसुमावचयं कुर्वन्नात्मानं मण्डयति Mṛkkh. 127,7. दन्तता भद्रता u. s. w. मण्डयत्यनुजीविनम् Spr. 1092. Daçak. 2,23. मण्डयतीव देवेन्द्रो विश्वमेवं नभो मेघैः Hariv. 3803. Bhâg. P. 9,20,8. Bhaṭṭ. 10,23. मण्डयां चक्रिरे तद्वै परं स्वर्गवत् MBh. 1,7572. med. sich schmücken P. 3,1,87, Vârtt. 10, Sch. कतीह मण्डयमानाः (ताच्छील्ये) P. 3,2,129, Sch. मण्डित geschmückt AK. 2,6,3,1. किरीटापीडमुकुटैरङ्गदैरपि (so die neuere Ausg.) मण्डिताः Hariv. 8063. MBh. 3,2670 (अ°). Bhâg. P. 7,11,26. Kaurap. 46. दण्डकमण्डलुमण्डितहस्त Dhûrtas. in LA. 70,1. मालाजालैस्त्रिलतैश्च मालतीनां च मण्डितम् (रथम्) Pańkar. 1,12,21. Prab. 21,5. प्रहरणत्र° MBh. 14, 1430. पुलिन° R. 1,36,4. 38,10. वदरीषण्ड° Bhâg. P. 1,7,3. Pańkat. 51,15. 235,16. Vet. in LA. (II) 5,6. ad 4,5. Bhaṭṭ. 10,23.

— परि, partic. °मण्डित rund herum geschmückt: उद्यानान् — वेदिकापरिमण्डितान् R. 2,80,12.

— प्रति, partic. °मण्डित ausgeschmückt: सुवर्णरूप्य° (सिंहासन) Saddh. P. 4,11, b.

मण्ड Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,113. m. Siddh. K. 249, b, 1 v. u. m. n. 251, b, 1. gana अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) die schmackhafte obere Schicht bei flüssigen Speisen und Getränken, = सर्वसाग्र AK. 2, 9, 49. H. 396. = सार das Beste Trik. 3,3,115. H. an. 2,126. Med. ḍ. 21. a) m. (auch n. nach Med.) die von gekochten Körnern abgegossene Brühe, Schleim Trik. 2,9,15. 3,3,115. H. an. Med. Hâr. 157. तण्डुलानां सुसिद्धानां चतुर्दशगुणे जले । द्रवः सिक्थैर्विरहितो मण्ड इत्यभिधीयते Bhâvapr. im ÇKDr. Nir. 9,5. Suçr. 1,56,18. तत्राछाचुतरो मण्डः 179,16. ताज° 229,

6. Çârṅg. Saṁh. 2,2,115. fgg. नीवारौदन° Uttararâmaé. 70,6. बाष्य° = यवभृष्ट° Râǵav. im ÇKDr. मण्डे भक्तसमुद्भवे AK. 2,9,49. भक्तोत्थ H. 396; vgl. भक्त°. — b) m. n. *die obenauf schwimmenden fettesten Theile der Milch und Butter; Rahm;* = मस्तु Trik. 3,3,115. H. an. Med. घृतात्परं मण्डमिवातिसूक्ष्मं ज्ञात्वा शिवं सर्वभूतेषु गूढम् Çvetâçv. Up. 4,16. यो घृतार्थी खरीक्षीरं मथेत् — विष्ठां तत्रानुपश्येत न मण्डं न च वै घृतम् ॥ MBh. 12,11773. fg. घृतात्सारं यथा मण्डस्तथैतत्सारमुद्धृतम् 13,1128. घृत° Suçr. 1,303,5. 2,2,20. 40,13. 193,14. सर्पिर्मण्ड 1,181,10. दाधिके मण्डे *saurer Rahm* H. 396. मण्डं दधिभवं मस्तु AK. 2,9,54. दधि° MBh. 6, 443. 12,10317. Hariv. 3396. Bhâg. P. 5,1,34. 20,24. 30. — c) *die obenauf schwimmenden geistigsten Theile von gebrannten Getränken:* वारुणीमण्डमत्ताः (वारुणीपानमत्ताः die neuere Ausg.) Hariv. 8433. पीतमण्डां सुरामिव (मण्ड = सुरासारांश Schol.; vgl. हृतसारां सुरामिव R. 2, 61,18) R. 2,36,12. मद्य° H. 905. सुरा° AK. 2,10,43. — 2) m. *Ricinus communis* AK. 2,4,2,32. Trik. 3,3,115. H. an. Med. — 3) m. *eine best. Gemüsepflanze* H. an. Med. — 4) m. *Schmuck* H. an.; vgl. मण्ड्. — 5) m. *Frosch* (vgl. मण्डूक) ÇKDr. — 6) f. आ a) *Myrobalanenbaum* (आमलकी) H. an. Med. Hâr. 92. Viçva bei Uǵǵval. — b) *Branntwein* Hâr. 63. — 7) n. etwa *Ruder:* नौमण्डे (du.) Çat. Br. 2,3,3,15; vgl. मङ्. — Vgl. अ°, घृत°, बोधि°, भूमि°, मुखमण्डी.

मण्डक (von मण्ड) 1) am Ende eines adj. comp. *Schleim:* प्रियमण्डिका (पुत्रमण्डिका ed. Bomb.) *Freundin von Schleim* Hariv. 9541. — 2) m. *eine Art Gebäck* Bhâvapr. im ÇKDr. Çuk. Pet. Hdschr. 13,a,3. Pańkat. 245,24, wo, wie schon Benfey bemerkt hat, दत्ताः zu lesen ist. — 3) m. *eine best. Sangweise* (vgl. मण्ठक): जयप्रियः कलापश्च कमलः सुन्दरस्तथा । मङ्गलो वल्लभश्चेति मण्डकाः षट्कीर्तिताः ॥ Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — 4) m. pl. N. pr. *eines Volkes* VP. 187. 193, N. 13. मन्दक MBh.; vgl. मणिडक. — Vgl. मुखमण्डिका.

मण्डकर्ण (म° + कर्ण) m. N. pr. *eines Mannes;* vgl. माण्डकर्णि.

मण्डचित्र (म° + चि°) m. N. pr. *eines Mannes,* pl. *sein Geschlecht* Saṁsk. K. 184,b,3.

मण्डन (von मण्ड्) 1) adj. oxyt. *schmückend, mit dem Schmücken sich abgebend* P. 3,2,151. AK. 3,1,29. H. 389. H. an. 3,398. Med. n. 105. स्त्रीणां मण्डलमण्डनः *der Frauen Kreis schmückend* Bhâg. P. 3,2,34. — 2) m. N. pr. *eines Mannes* Z. d. d. m. G. II, 340 (No. 176. fg.). Verz. d. Oxf. H. 218,a, N. 2. = मण्डनमिश्र 253,a,32. 254,a,6. b,27. 255,a,15. 256,a,5 u. s. w. 258,b,1. Hall 44. 59 u. s. w. भट्टश्री° Verz. d. B. H. No. 586. — 3) n. a) *das Schmücken; Schmuck* AK. 2,6,3,3. H. 636. H. an. Med. Halâj. 2,384. °काल Ragh. 13,16. संमार्जनोपलेपनमण्डनादिकं कर्म Pańkat. 116,21. मण्डनं च विविक्तं माल्यधारणमेव च Hariv. 7792. प्रत्यादिष्टविशेषमण्डनविधि Çâk. 133. कुरुते मण्डनम् *sie schmückt sich* Sâh. D. 120. क्रियतां कथमन्त्यमण्डनं परलोकान्तरितस्य ते मया Kumâras. 4,22. कृतान्त्यमण्डना Ragh. 8,70. तस्याश्चक्रुरुद्वाहमण्डनम् *sie schmückten sie zur Hochzeit* Kathâs. 32,117. प्रकृष्टस्नान° Vid. 298. Suçr. 1, 192,4. मण्डनार्हाममण्डिताम् MBh. 3,2670. स्रग्गन्धबलिमण्डनैः Bhâg. P. 6,18,52. °प्रिय Spr. 1625. प्रियमण्डना Çâk. 84. किं मधुराणां मण्डनं नाकृतीनाम् 19. Spr. 1631. Ragh. 19,30. नागानां मौलिमण्डनम् *Kopfschmuck* Pańkar. 1,11,38. 21. दिनमणिमण्डल° adj. Gît. 1,18. खण्डेन्दु° Bein. Çiva's Râǵa-Tar. 1,280. Vgl. गज्ञ°, प्रासादमण्डना, विदग्धमुख°. — b) *Titel eines Werkes* Hall 197.

मण्डनकवि (म° + क°) m. N. pr. *eines Mannes* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 50. *the learned* Maṇḍana Hall.

मण्डनमिश्र (म° + मिश्र) m. N. pr. *eines Autors, der auch* सुरेश्वराचार्य *und* विश्वरूपाचार्य *genannt wird,* Verz. d. Oxf. H. 226,b, No. 555. 240,a, No. 582. 244,a, No. 606. 247,b, No. 624. 251,b,17. fg. 255,b,23. Hall 18 u. s. w.

मण्डप Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,145. 1) adj. (मण्ड + 1. प) *Reisschleim —, Rahm oder die Blume vom Weine schlürfend* Pańkar. 4,8,41; vgl. Uǵǵval. — 2) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,13. *eine offene Halle, Pavillon, Tempel;* = जनाश्रय AK. 2,2,8. H. 1003. Halâj. 2, 143. = देवादिदत्तवेश्मन् Çabdar. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 43,a,10. 281,b,23. Verz. d. B. H. 189,3. 4. Pańkar. 3,7,8. 9,10. Burn. Intr. 175. अष्टस्तम्भमण्डपात् । बहिर्द्वारर्गलात् (also auch zum Verschliessen) Râǵa-Tar. 6,96. राजमार्गासन्नश्रेष्ठिगृहद्वारि रचितमण्डपवेदिकायाम् Pańkat. 129,17. Schol. zu Kâtj. Çr. 696,2 v. u. हविर्धान° 694,3 v. u. अभिषेक° Pańkar. 3,9,13. आस्थान° Hariv. 14438. अधिकरण° Mṛkkh. 138,4. सभा° Vjutp. 131. पत्नीर्तिवतति: सर्वं व्याप ब्रह्माण्डमण्डपम् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,503, Çl. 10. त्रैलोक्यमण्डपस्तम्भाश्चत्वारो हरिबाहवः Verz. d. Oxf. H. 77,a, No. 131. रत्नोज्ज्वलमक्तिमण्डा° Weber, Râmat. Up. 283,4. रत्नोज्ज्वलित° 324, N. पट° *Zelt* Ragh. 5,73. तरु° *ein natürlicher, aus Bäumen gebildeter Pavillon, Laube* Kathâs. 20, 55. माधवी° Megh. 76. द्राक्षा° Verz. d. Oxf. H. 17,b,30. Auch मण्डपी f.: शिवस्य वृषमण्डप्यां बुधैर्गोपुटिकं स्मृतम् Trik. 2,2,9. मण्डपकुण्डसिद्धि Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1088. Vgl. कुक्कुट°, केलि°, गर्भ°, स्नान°, निर्वाण°, भूमिमण्डपभूषणा, मञ्च°, मणि°, लता°. — 3) m. N. pr. *eines Mannes* Verz. d. Oxf. H. 28,a, No. 71. — 4) f. आ *eine best. Hülsenfrucht,* = निष्पावी Râǵan. im ÇKDr.

मण्डपक्षेत्र (म° + क्षेत्र) n. N. pr. *eines heiligen Gebietes* Kathâs. 39,38.

मण्डपिका (von मण्डप) f. *ein kleiner Pavillon:* कल्पपादपमध्यस्थक्षेम° Pańkar. 4,6,10. भाण्डपूर्णकुम्भकार° *Schuppen* Hit. 115,1.9. पुष्प° *Blumenlaube* Z. d. d. m. G. 6,96.

मण्डपूल *Stiefel mit Schäften* Vjutp. 208. पूल ist ein *Schnürstiefel.*

मण्डमय (von मण्ड) adj. *aus Rahm —, aus den fettesten Theilen der Milch gebildet:* श्रोतुमिच्छामि तज्ज्ञानं घृतं मण्डमयं यथा MBh. 12,11791.

मण्डयन्त (von मण्ड्) Uṇâdis. 3,128. Vop. 26,165. 1) m. *Schmuck* Uǵǵval. *Schauspieler; eine Versammlung von Frauen; Speise* ÇKDr. angeblich nach Uṇâdivr. in Siddh. K. — 2) f. ई *Frauenzimmer* Trik. 2,6,1.

मण्डर gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. f. ई *eine Art Grille* Hâr. 203. — Vgl. माण्डरिक.

मँण्डल (माण्डल Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,106. मण्डल gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97) 1) adj. f. आ *rund* Varâh. Bṛh. S. 4,15. 33,27. — 2) subst. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. m. f. (ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41) und n. Trik. 3,5,24. am Ende eines adj. comp. f. आ. a) n. *Scheibe,* insbes. *die Sonnenscheibe; jedes Rund, Kreis, Umkreis, Ring;* = बिम्ब AK. 1, 1,2,17 (m. f. n.). Trik. 3,3,405. fg. H. 107. an. 3,674. Med. l. 120. fg. (m. f. n.). Halâj. 1,44. Viçva bei Uǵǵval. = चक्रवाल AK. 1,1,3,7. =

चक्र Trik. 3,2,29. — Çat. Br. 4,1,1,25. 7,4,1,17. 8,5,3,7. रश्मिभिर्हि मण्डलं पृश्नि 9,2,3,14. आ मण्डलदर्शनात् Âçv. Gṛhj. 3,7,6. 4. Maitrjup. 6,16. सूर्य° 30. MBh. 3,16902. 4,312. R. 1,65,34. Spr. 900. Sûrjas. 12, 17. 14,24. Kathâs. 48,5. Gît. 1,18. Râǵa-Tar. 4,401. अर्क°, चन्द्र° Varâh. Bṛh. S. 3,8. 46,86. Sûrjas. 2,9. 4,1. 10,15. 11,17. अकलुषेन्दुमण्डला विभावरी Mâlav. 74. Kathâs. 16,77. Pańkat. 161,18. Prasańgâbh. 15,a. आदर्श° *Spiegelscheibe* Kir. 5,41. des Auges Çat. Br. 12, 2,4,15. दृष्टि° Suçr. 1,118,10. पोत्र° (beim Eber) Ṛt. 1,17. फण° Ragh. 12,98. गण्ड° Vet. in LA. (II) 13,13. स्तन° Ṛt. 1,8. Spr. 161. 2833. 3350. Çiç. 9,66. Halâj. 2,387. जटा° R. 2,22,13. Çâk. 170. मौलि° (beim Schakal) Pańkat. 230,18. अश्म° Kauç. 53. केश° 36. अकुण्ठ° (चक्र) MBh. 1, 1178. रथान्मण्डलचक्रान् R. 2,70,29. आबद्धमण्डलं नागम् Som. Nala 106. सुरगृहाः — स्पृष्टप्राकारमण्डलाः Râǵa-Tar. 6,307. दुहित्रा — स्फुरत्प्रभामण्डलया Kumâras. 1,24. Kathâs. 21,18. छाया° Ragh. 4,5. गगन° Prab. 21,12. तमः° Spr. 4000. भू° Bhâg. P. 3,28,32. दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य Lalit. ed. Calc. 16,3. असंख्येया हि रामस्य सायकाश्चापमण्डलात्। विनिष्पेतुः so v. a. *vom gespannten Bogen* R. 3,31,19; vgl. मण्डलकार्मुक, मण्डलीकार् und मण्डलीभू. दग्धास्थिस्थान° R. Schl. 2,77,8. संसार° Tattvas. 46. दंश° *eine runde Bisswunde* Suçr. 2,279, 10. मण्डलेष्टका TS. 5,3,9,2. *ein rundes Mal* Lâṭj. 9,9,4. *eine runde von Fingernägeln herrührende Wunde* oder *Verletzung* Çabdam. im ÇKDr. मण्डलात्प्रक्रमणम् *aus dem Kreise* Kâtj. Çr. 16,7,30. 17,1,5. °प्रवेश Çâńkh. Gṛhj. 5,2,3. Sûrjas. 3,1. 6,2. 3. 21. 22. 11,1. 13,15. मण्डलेन *im Kreise* Kâm. Nîtis. 16,7. Megh. 37. H. 281. चेरतुश्चरितं चित्रं मण्डलैः सव्यदक्षिणैः R. 6,79,54. मण्डलान्याचरल्लघु (so die ed. Bomb.) MBh. 6, 2567. तथैव चरतो मार्गान्मण्डलानि च सर्वशः (so die ed. Bomb.) 7, 595. तौ वृषाविव नर्दन्तौ मण्डलानि विचेरतुः 596. fg. 608. 9,3267. fg. 3272. Bhâg. P. 5,23,2. दक्षिणं मण्डलं राजन्धार्तराष्ट्रो ऽभ्यवर्तत MBh. 9,3199. fg. ततः सव्यं दक्षिणं च मण्डलं स (मण्डलानि ed. Calc.) परिभ्रमन् Hariv. 4297. सव्यं मण्डलमाश्रित्य बलदेवस्तु दक्षिणम्। प्राक्रोशतां ततो ऽन्योऽन्यम् 5107. सव्यं मण्डलमागमत् 13215. fg. गरुत्मण्डलवर्तनैः Bhâg. P. 7,11,26. चकार मण्डलं तत्र विबुधानां प्रदक्षिणम् *er umwandelte die Götter von links nach rechts* (der Schol. lasst विबुधानाम् von मण्डलम् abhängen, welches er durch समुदायम् erklart) MBh. 1,7700. 7702. मण्डलमाबध्नन्तो मृगा विहंगा वा Varâh. Bṛh. S. 46,67. प्रतिलोममण्डलचराः श्येनाद्याः 69. चतुर्मण्डलावस्थानं सिंहस्य Pańkat. 9,14. द्वितीयमण्डलभागिन् 16,2. मण्डलमालिख्य Weber, Râmat. Up. 314. Varâh. Bṛh. S. 48,24. Kathâs. 20,51. 110. 37,62. 38,59. 64. Z. d. d. m. G. 9,675. Râǵa-Tar. 2,102. कुट्टिन्या च मण्डलं कृत्वा तत्र गणेशादिगौरवं दर्शयित्वा Hit. ed. Johns. 1257 (ed. Schl. 59,22). रक्तपुष्पैर्मण्डलं कृत्वा Vet. in LA. (II) 10, 20. Verz. d. B. H. No. 920. Verz. d. Oxf. H. 95,b,40. Burn. Intr. 523. 557. Wassiljew 184. *Bahn* (eines Himmelskörpers) Sûrjas. 12,76. 80. fem.: दिङ्मण्डली Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 34. भूतकारमण्डलीं कृत्वा Mârk. 31,12. वातस्य मण्डली *Wirbelwind* Halâj. 1,77. — b) n. *ein Hof um die Sonne oder den Mond* AK. 1,1,2,34. Trik. 3,3,405. fg. H. 101. H. an. Med. Halâj. 1,41. Viçva a. a. O. परिवेषमण्डलगतो रविरेतनयः Varâh. Bṛh. S. 34,12. पद्मादिषु मण्डलस्थेषु 17. परिवेषो हिममण्डलः 10. — c) n. *ein kreisförmiger Verband* Suçr. 1, 65,17. 66,1. — d) n. sg. und pl. *ein best. Hautausschlag mit runden Flecken* H. 467. H. an. Med. Viçva a. a. O. Suçr. 1,31,17. 92,15. 267, 15. 2,62,17. 65,16. — e) m. *eine kreisförmige Aufstellung der Truppen* H. 747, Sch. मण्डलः स महाव्यूहो दुर्भेद्यो ऽमित्रघातिनाम् MBh. 6,3551. fg. Kâm. Nîtis. 19,41. 53. °व्यूह 50. neutr.: तिर्यग्वृत्तिश्च दण्डः स्याद्भोगो ऽन्वावृत्तिरेव च। मण्डलं सर्वतोवृत्तिः पृथग्वृत्तिरसंहतः॥ Kâm. Nîtis. bei Bhar. zu AK. ÇKDr.; vgl. 19,43 in der gedr. Ausg. und die Scholien dazu, wo मण्डलः gedruckt ist. — f) n. *eine best. Stellung beim Schiessen* H. 777. Dhanurveda beim Schol. मण्डलाकारभ्यां पादाभ्यां मण्डलं स्थानमीरितम् Çabdar. im ÇKDr. — g) n. *Kreis* so v. a. *District, Gebiet, Reich, Land;* = देश Trik. H. 947. H. an. Med. Viçva a. a. O. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (57). Râǵa-Tar. 2,7. 5,262. Spr. 1314. ख्यातः क्ष्मातलमण्डलेषु Dhûrtas. in LA. 68,14. येनेष्टं राजसूयेन मण्डलस्येश्वरश्च यः। शास्ति यश्चाज्ञया राज्ञः स सम्राट् AK. 2,8,1,3. सर्वमण्डलस्येशः H. 691. अखिलं चारिमण्डलम् Ragh. 4,4. रक्त° *vom Reiche —, von den Unterthanen geliebt* (zugleich *eine rothe Scheibe habend*) Spr. 3650. अखण्डमण्डला adj. Râǵa-Tar. 6,260. व्यजयच्छोक्रिते चैव मण्डलैर्दशभिः (= तुद्रराष्ट्रैः Schol.) सह MBh. 2,1025. Râǵa-Tar. 4,177. मण्डलं भारताख्यं Verz. d. Oxf. H. 259,a,5. काश्मीराख्यं मण्डलम् 6. काश्मीरा इति मण्डलम् Râǵa-Tar. 1,27. काश्मीर° MBh. 3,10545. 13,1695. मथुरा° Verz. d. Oxf. H. 128,b,33. मालव° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 21. Hall ebend. 7,37. fem.: ब्रह्माण्डो मण्डलीमात्रं किं लोभाय मनस्विनः Spr. 1993. — h) n. *der Kreis der näheren und entfernteren Nachbarn eines Fürsten, deren politische Beziehungen zu einander und zu ihm er auf eine für ihn vortheilhafte Weise zu regeln und zu unterhalten bestrebt sein muss;* es werden vier, sechs, zehn und auch zwölf solcher Fürsten angenommen; = द्वादश राजानः, द्वादशराजक H. an. Med. Viçva a. a. O. अरिर्मित्रमुदासीनो ऽनन्तरस्तत्परः परः। क्रमशो मण्डलं चिन्त्यं सामादिभिरुपायैः Jâǵń. 1,344. M. 7,154. 156. 207. मण्डलानि च बुध्येथाः परेषामात्मनस्तथा। उदासीनगणानां च मध्यस्थानां च॥ MBh. 15,214. 218. Kâm. Nîtis. 8,1. fgg. 17. 20. fgg. 85. fg. अष्टोत्तरशतं लेतन्मण्डलं कवयो विदुः 27. Vgl. u. प्रकृति 4. — i) n. *Kreis* so v. a. *Gesellschaft, Gruppe, Schaar, Menge, Gesammtheit;* = गण, निवह, संघात, कदम्बक Trik. H. 1411. H. an. Med. (m. f. n.). Halâj. 4,2. Viçva a. a. O. मण्डलैः (= सैन्यैः Schol.) प्रचरिष्यन्ति देशे देशे पृथक्पृथक् Hariv. 11199. धूर्त° *Spielerkreis* Jâǵń. 2,201. द्यूत° *der Kreis, in dem gespielt wird, Spielerkreis* MBh. 2,2615. मुनि° Hariv. 2860. यदु° 10345. द्विज° 11277. कापिलम् MBh. 12,7891. सचिव° R. 2,101,14. सखी° Gît. 8,11. स्त्रीणां मण्डलमण्डनः Bhâg. P. 3,2,34. राज° Mârk. P. 124,9. 125,23. मूर्ख° Pańkat. III,224. सार्थ° MBh. 3,2546. प्रकृति° R. 2,115,15. Kâm. Nîtis. 8,25. मधुव्रत° *Bienenschwarm* Gît. 2,1. आश्रम° MBh. 3,2464. 2498. Bhâg. P. 3,4,21. तापसाश्रम° R. 3,6,1. स्तूपमण्डलैः Râǵa-Tar. 1,102. रथ° MBh. 7,1172. भरणीपूर्वं मण्डलमृक्षचतुष्कम् Varâh. Bṛh. S. 9,10. 20. 32, 8. 16. 23. असह्यवातोद्धतरेणुमण्डला (मही) Ṛt. 1,10. फेन° Kâm. Nîtis. 7,19. मल्ल° *der ganze Umfang, Gesammtheit* 11,67. स्वरित° Schol. zu AV. 3,55 Einl. masc.: अथोदतिष्ठन्गर्तेभ्यो घोरा भ्रमरमण्डलाः Râǵa-Tar. 3,400. fem.: मुण्डमण्डली Spr. 2738, v. l. पण्डित° Verz. d. B. H. 159,4 v. u. Verz. d. Oxf. H. 241,a, No. 591. —

k) n. *Abtheilung des* Ṛgveda, deren es zehn giebt, ṚV. Prât. 4, 40. Bṛhadd. in Ind. St. 1,111. fg. Karaṇavjûha ebend. 3,254. — *l*) n. *ein best. Opfer* Viçva a. a. O. — *m*) n. *ein best. Parfum*, = व्याघ्रनख Çabdak. im ÇKDr. — *n*) m. *Hund* Trik. H. an. Med. Hâr. 78. Viçva. — *o*) m. *eine Schlangenart* H. an. — *p*) f. ई *Panicum Dactylon* (s. दूर्वा) Hâr. 93. — Vgl. आदर्श°, कृष्ण°, चन्द्र°, चित्र°, तेजो°, त्रि°, परि°, प्र°, प्रति°, प्रभा°, बोधि°, भ°, भू°, भृगु°, मही°, रक्त°, श्वेत°, सु°, माण्डलिक.

मण्डलक (von मण्डल) 1) n. *a*) *Scheibe* Med. k. 207. *Kreis* Jâǵn. 1, 297. मणिमण्डलकैश्चित्रम् (पानम्) MBh. 13, 5275. — *b*) *ein Hautausschlag mit runden Flecken* AK. 2,6,2,5. H. 467, Sch. Med. — *c*) *eine kreisförmige Aufstellung der Truppen* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — *d*) *Spiegel* Med. — *e*) *Gruppe*: लतामण्डलकेषु MBh. 3, 11583. — 2) m. *Hund* Dhar. im ÇKDr.

मण्डलकराजन् (म° + रा°) m. *der Fürst eines kleinen Landes* Vjutp. 94.

मण्डलकार्मुक (म° + का°) adj. *dessen Bogen die Kreisform hat* d. h. *gespannt ist* MBh. 6, 2527. Vgl. चापमण्डल (R. 3,31,19), मण्डलीकर् und मण्डलीभू.

मण्डलचिह्न (म° + चिह्न) n. *das Zeichen eines Kreises* Verz. d. Oxf. H. 249, *a*, 5.

मण्डलनृत्य (म° + नृ°) n. *Rundtanz* Çabdam. im ÇKDr. मण्डली° n. dass. Hâr. 49.

मण्डलपत्त्रिका (von म° + पत्त्र) f. *eine rothblühende* Punarnavâ Râǵan. im ÇKDr.

मण्डलपुच्छक (von म° + पुच्छ) m. *ein best. Insect* Suçr. 2,288, 14.

मण्डलब्राह्मण (म° + ब्रा°) n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

मण्डलभाग (म° + भाग) m. *Theil eines Kreises* Weber, Ǵjot. 76.

मण्डलवट (म° + वट) m. *ein einen Kreis bildender Feigenbaum* Pańkat. 24,17 (ed. orn. 21,9). ed. orn. 5,7. — Vgl. मण्डलिन् 2,*e*.

मण्डलवर्तिन् (म° + व°) m. *Gebieter über eine Provinz, — ein kleines Reich* Bhâg. P. 6,3,6. — Vgl. चक्रवर्तिन्.

मण्डलवर्ष (म° + वर्ष) n. wohl *Landregen* Varâh. Bṛh. S. 5,77.

मण्डलशस् (von मण्डल) adv. *in Kreisen*: चर् MBh. 1,200 (मण्डलेभ्यः ed. Bomb.). 209.

मण्डलाग्र (मण्डल + अग्र) 1) adj. *dessen Spitze rund ausläuft*: करवीरपत्त्रमूलाग्रमण्डलाग्राः (खड्गाः) Varâh. Bṛh. S. 50,7. — 2) m. *ein krummer Säbel* AK. 2, 8, 2, 57. H. 782. Râǵa-Tar. 4, 156. मण्डलाग्रोग्रधारेव Pârçvanâthak. 3, 171 (nach Aufrecht). n. Halâj. 2,317. — 3) n. (sc. शस्त्र) *ein abgerundetes chirurgisches Messer* Suçr. 1,26,11. 14. 2,92, 20. 93, 10. 129,16. 334,20. 336,5.

मण्डलाधिप (मण्डल + अ°) m. *der Fürst eines Landes* Kâm. Nîtis. 8,1.

मण्डलाधीश (मण्डल + अ°) m. dass. H. 690. Pańkar. 4,8,41.

मण्डलाय् (von मण्डल), °यते *sich ringeln*: °यमान Ratnâv. 11,3 v. u. °यित partic. = वर्तुल Çabdar. im ÇKDr.

मण्डलित (wie eben) adj. *geringelt*: °हस्तकाण्ड (हस्तिन्) Daçak. 115, 7.

मण्डलिन् (wie eben) 1) adj. *a*) *einen Kreis —, einen Ring bildend*: उरोमण्डलिनौ (स्तनौ) *den Brustkasten einfassend* Kathâs. 45, 235. वाताः *wirbelnde Winde* R. 6,90,19. — *b*) *mit runden Flecken gezeichnet*, eine Klasse von Schlangen MBh. 2,363. Suçr. 2,263,1. 3. 265,11. 266, 8. Verz. d. Oxf. H. 309, *a*, 12. m. = गोनाशसर्प (d. i. गोनास°) Râǵan. im ÇKDr. — *c*) *ein Reich besitzend, — beherrschend*: राजन् Lalit. ed. Calc. 16,10. 16. Lot. de la b. l. 4. 13. 307. m. *Gebieter über eine Provinz* Wilson nach Çabdârthak. — 2) m. *a*) *Schlange* (*geringelt*) Trik. 1,2,5. Varâh. Bṛh. S. 5,4. — *b*) *Iltis* H. 1302. Halâj. 2,81. — *c*) *Katze* Çabdam. im ÇKDr. — *d*) *Hund* Çabdârthak. bei Wilson. — *e*) *der indische Feigenbaum* (vgl. मण्डलवट) Râǵan. im ÇKDr. — *f*) *die Sonne* Çabdârthak. bei Wilson.

मण्डलीकर् (मण्डल + 1. कर्) *rund machen*; partic. °कृत *in die Kreisform gebracht*, von einem Bogen so v. a. *gespannt* MBh. 1,5291. 6,4546. 7,5004. Hariv. 13802. R. 3,31,15.

मण्डलीनृत्य n. s. मण्डलनृत्य.

मण्डलीभू (मण्डल + 1. भू) *rund werden, sich ründen, ein Rund bilden*: संमूर्छिता रवीन्द्वोः किरणाः पवनेन मण्डलीभूताः । नानावर्णाकृतयस्तन्वभ्रे व्योम्नि परिवेषाः ॥ Varâh. Bṛh. S. 35,1. मण्डलीभूताः पावकेनेव कुञ्जराः MBh. 7,933. ततस्तन्मण्डलीभूतं छान्दसं तेज उत्तमम् Mârk. P. 102,13. °भूतं धनुः so v. a. *ein gespannter Bogen* MBh. 6,5029. 7,5005.

मण्डलेश (मण्डल + ईश) m. *der Beherrscher eines Landes* Trik. 2,8,1. Davon nom. abstr. °त्व n. Râǵa-Tar. 6,73.

मण्डलेश्वर (मण्डल + ई°) m. dass. AK. 2,8,1,2. Halâj. 2,267. Z. f. d. K. d. M. 5,465. गोपीदृङ्मण्डलेश्वर Pańkar. 4,8,99.

मण्डव्यपुर् Z. d. d. m. G. 14,573,2 Druckfehler für मा°.

मण्डहारक (म° + हा°) m. *Branntweinbrenner* AK. 2,10,10. H. 901.

मण्डिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 3,15243. पुण्डिक ed. Bomb. — Vgl. मण्डक.

मण्डित 1) partic. adj. *geschmückt* s. u. मण्ड्. — 2) m. bei den Ǵaina N. pr. eines der 11 Gaṇâdhipa H. 32. ein Vâsishṭha Schol. Wilson, Sel. Works I, 299. fg.

मण्डितपुत्र m. = मण्डित 2. H. 32, Sch.

मण्डु m. N. pr. eines Ṛshi gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,5. Saṁsk. K. 184,*a*,1. मण्डोर्जामदग्न्यस्य साम Ind. St. 3,228,*a*. — Vgl. माण्डव्य.

मण्डुक s. पङ्क°.

मण्डूक Uṇâdis. 4,42. 1) m. *a*) *Frosch* Naigh. 5,3. Nir. 9,5. AK. 1,2,3,24. H. 1354. an. 3,80. Med. k. 136. Halâj. 3,40. 5,70. ṚV. 7,103,1. fgg. 10,166,5. AV. 7,112,2. VS. 24,36. TS. 5,4,4,3. Çat. Br. 9,1,2,20. fgg. Kâṭh. 21,7. Pańkav. Br. 12,4,16. M. 4,126. 11,131. Suçr. 2,290,6. °कुल Ṛt. 1,19. निपानमिव मण्डूकाः — सोद्योगं नरमायान्ति विवशाः सर्वसंपदः Spr. 1585. मुक्तमण्डूककण्ठा (उर्वी) Varâh. Bṛh. S. 27,6. 28,4. Kathâs. 30,131. 133. 135. °प्लुति *Froschsprung* in übertragener Bed. so v. a. *das Ueberspringen mehrerer* Sûtra Schol. zu P. 1,4,47. Siddh. K. zu P. 5,1,117. Ind. St. 8,376. Schol. zu Upal. 8,9. Schol. zu Kâtj. Çr. 2,6,9. °शायिन् *wie ein Frosch liegend* MBh. 12,11271. °योगशयन 13,6544. °योगनियत 6514. °गतिलालस Pańkar. 4,8,95. Am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 7,6902. मण्डूकी f. *Froschweibchen* Nir. 9,7. ṚV. 10,16,14. AV. 18,3,60. VS. 17,6. समुद्र° Suçr. 2,13,7. 336,15. 367,4. — *b*) *eine Art von Pferden* MBh. 2,1043. — *c*) *Calosan-*

thes indica H. an. Med. — *d)* N. pr. eines Ṛshi Med. P. 4,1,119. Ind. St. 2,34. 105. — *e)* N. pr. eines Nâga Vjutp. 87. — *f)* = गाढवेतस् Çabdar. im ÇKDr. wohl eine verfehlte Paraphrase von गूढवर्चस् *Frosch.* — 2) f. ग्रा = मञ्जिष्ठा *Rubia Munjista Roxb.* Çabdam. im ÇKDr. — 3) f. ई *a) Froschweibchen;* s. u. 1, *a.* — *b)* N. verschiedener Pflanzen: *Hydrocotyle asiatica Lin.* Ratnam. 223. *Polanisia icosandra Wright. Am.* und *Clerodendrum Siphonanthus* Râǵan. im ÇKDr. = मण्डूकपर्णी H. an. Med. *eine best. Staude,* vulg. खुलकुडी Ratnam. im ÇKDr. — *c) ein freches Weib* Çabdar. im ÇKDr. — 4) n. *eine Art coitus* Viçva im ÇKDr. — Vgl. ग्रब्धिमण्डूकी, ब्रह्म°, माण्डूक, माण्डूकि, माण्डूकेय.

मण्डूकपर्ण (म° + पर्ण) 1) m. N. verschiedener Pflanzen: *Calosanthes indica* AK. 2,4,2,37. H. an. 3,15. Med. n. 115. = रलक (es ist wohl ग्ररलुक gemeint, dieses ist aber wieder *Calosanthes indica*) und कपीतन H. an. — 2) f. ई *Rubia Munjista Roxb.* AK. 2,4,3,9. H. an. Med. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* H. an. Med. *Polanisia icosandra Wright. Am.* Râǵan. im ÇKDr. *Hydrocotile asiatica Lin.* Ratnam. 223. = खुलकुडि vulg. Ratnam. im ÇKDr. — Suçr. 1,73,9. 157,13. 221,3. 10. 228,17. 238,15.

मण्डूकपर्णिका f. = मण्डूकपर्णी = vulg. खुलकुडि Râǵav. im ÇKDr.

मण्डूकमातर् (म° + मा°) f. *Clerodendrum Siphonanthus* Râǵan. im ÇKDr.

मण्डूकसरस् (von म° + सरस्) n. *Froschteich* P. 5,4,94, Sch. Vop. 6,45. 51.

मण्डूर n. *Eisenrost* AK. 2,9,99. H. 1038. Suçr. 2,468,9.

मण्डूरधाणिक adj. f. ई ein Schimpfwort; wenn die Bed. von धाणिका oben richtig vermuthet ist, so v. a. *cunni robigine* (i. e. *squalore*) *obsiti:* यद्ध प्राचीरजगन्तोरो मण्डूरधाणिकीः Ṛv. 10,155,4.

मण्डोदक (मण्ड + उ°) n. 1) *Hefe* Suçr. 1,163,16. 2,73,17. 541,5. — 2) = ग्रालिम्पन, ग्रातर्पण, ग्रादीपन *das Aufputzen von Mauern, Fluren u. s. w. bei festlichen Gelegenheiten* Trik. 2,9,13. Med. k. 206. — 3) = चित्तराग *Aufregung des Gemüths* Med. k. 206. st. dessen चित्रराग (= विचित्रवर्ण) ÇKDr. nach ders. Aut.; *variegated colour* Wilson.

मण्यालोक = ग्रालोक Titel einer Schrift Hall 38. °कण्टकोद्धार m. Titel eines Commentars zu jener Schrift 39.

मत् abl. von 1. म und zugleich Stellvertreter des einfachen Stammes am Anfange von compp. Die indischen Grammatiker schreiben मद्; vgl. P. 7,2,86. 98 und त्वत्.

मत 1) partic. s. u. मन्. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. Langl. II,162. मन die gedruckten Texte.

मतकि von मत gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80.

मतङ्ग m. 1) *Elephant* Çabdar. im ÇKDr. °राज् MBh. 1,5885. Çrut. 37, v. l. Vgl. मतङ्गज und मातङ्ग. — 2) *Wolke* Uṇâdik. im ÇKDr. — 3) N. pr. eines Muni ebend. MBh. 1,2925. 2927. 2,340. 3,8079. 8159. 12,10875. 13,198. fg. 1872. fgg. R. 3,76,17. 26. Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,17. pl. *sein Geschlecht* 19,*b*,1. मतङ्गशापादवलेपमूलादवाप्तवानस्मि मतङ्गजत्वम् Ragh. 5,53. ऋष्यमूकपर्वते मतङ्गस्याश्रमपदम् Uttararâmaḱ. 14,7. °यज्ञाग्नि Mahâvîraḱ. 92,1 v. u. पुण्ये मतङ्गयज्ञाग्नौ सख्यं निर्वृत्तमावयोः 93,2. N. pr. eines Dânava Hariv. 13092.

मतङ्गज (म° + 1. ज) m. *Elephant* AK. 2,8,2,2. H. 1217. Kâm. Nîtis. 15,7. Mâlav. 32,6. Kir. 5,47. Ragh. 12,73. Davon nom. abstr. °त्व n. 5,53.

मतङ्गतीर्थ (म° + तीर्थ) n. N. pr. *eines heiligen Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,40.

मतङ्गवापी (म° + वापी) f. N. pr. eines heiligen *Teiches* MBh. 13,1718.

मतङ्गहृतक (म° + हृ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 350,*a*,15.

मतल्लिका f. 1) am Ende eines comp. so v. a. *Prachtstück* (गो° *eine prachtvolle Kuh*) gaṇa मतल्लिकादि im Gaṇaratnam. zu P. 2,1,66. AK. 1,1,4,5. H. 1440. — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡–◡ –◡– ◡– Colebr. Misc. Ess. II,159 (III,5).

मतवचस् (मत + व°) adj. *des* (Gebets-) *Wortes gedenkend:* die Açvin Ṛv. 1,46,5. — Vgl. मातवचस.

मतवत् (von मत) adj. *ein Ziel im Auge habend:* ग्रपं मतवां छकुनो यथा हितोऽव्ये ससार् पवमान ऊर्मिणा Ṛv. 9,86,13.

मतस्न n. du. *ein best. Eingeweide der Brusthöhle* Ṛv. 10,163,3. AV. 10,9,16. VS. 19,85. 25,8. 39,8. = हृदयोभयपार्श्वस्थे ग्रस्थिनी Mahîdh. Vgl. Ind. St. 9,248.

मताक्ष (मत + 1. ग्रक्ष) adj. *würfelkundig,* insbes. von Çakuni gebraucht, MBh. 2,2004. 2171. 3,14764. 4,23. 5,35. 4365.

मति (von मन्) 1) f. oxyt. im Mantra, sonst parox. nach P. 3,3,94. 96. oxyt. und parox. im Çat. Br. Am Ende von Personennamen Wassiljew 267. *a) Andacht, Gebet, Verehrung; andächtiges Lied* oder *Spruch* Ṛv. 1,82,2. 165,4. 2,18,1. 3,39,1. इमा हि त्वां मतय स्तोमतष्टा हवन्ते 43,2. ग्रशंसिषं मतिभिर्विप्र उक्थैः 4,3,16. इयं वां ग्रस्मत्प्रति हर्यते मतिः 5,57,1. घृतं न शुचि मतयः पवन्ते 6,10,2. इन्द्राय स्तोत्रं मतिभिरवाचि 34,5. जनितारं मतीनाम् 69,2. 7,10,3. त्वां वर्धन्ति मतिभिर्वसिष्ठाः 12,3. 37,2. 8,6,39. ग्रादीं हंसो यथा गणं विश्वस्यावीवशन्मतिम् 9,32,3. 43,1. उप मा मतिरस्थित वाश्रा पुत्रमिव प्रियम् 10,119,4. VS. 29,1. Nir. 4,19. — *b) Gedanke, Vorhaben, Absicht, Sinn:* कया मती कुत एतास एते Ṛv. 1,165,1. प्र स्वां मतिमतिरच्छाशदानः 33,13. सीषधः सोत नो मतिम् 2,24,1. 5,58,5. मनीषिणः सं भरध्वं मनीषां यथा यथा मतयः सन्ति नृणाम् 10,111,1. कण्वास इन्द्र ते मतिं विश्वे वर्धन्ति पौंस्यम्। उत शविष्ठ वृष्ण्यम् 8,6,31. VS. 13,58. तदहं हयमेधेन यजेयमिति मे मतिः R. 1,11,8. 39,24. पुनः प्रवर्ततां द्यूतमिति मे निश्चिता मतिः MBh. 3,3035. हार्दात्तस्य मतिर्जाता व्याख्यातुं पितरं स्वकम् R. 1,9,27. 30. सवत्सधेनुहरणे जाता मतिरर्जुने Spr. 2631. दिव्यभक्ष्योपभोगानां नाभवद्भक्षणे मतिः *dachte nicht daran* R. Gorr. 2,100,58. यदि ते श्रवणे मतिः *wenn du es hören willst* Hariv. 4564. कामे मतिस्त्यज्यताम् *Gedanken an* Spr. 2894. धर्मे *Sinn für* 4713. ग्रविनये Vet. in LA. (II) 30,4. तद्वर्णगुणनिर्मितमति adj. *Verlangen danach* Bhâg. P. 5,14,7. नरकाय मतिस्ते चेत् *steht dein Sinn nach der Hölle* Spr. 1441. मतिं कर् *seinen Sinn auf Jmd* oder *Etwas richten, gedenken, beschliessen:* हरिवीरमुख्ये R. 5,44,10. तपसे R. Schl. 2,28,24. गमनाय 1,9,55 (54 Gorr.). ग्रधर्मे मत्प्राणहरणे Kathâs. 34,22. यष्टव्ये R. 1,8,3. प्रतिकार्ये विप्रस्य MBh. 1,6259. ग्रमृतानयनार्थम् R. 3,39,35. पतिशुश्रूषणं प्रति Mârk. P. 16,62. विमुच्यतामेष वनवासकृता मतिः R. 2,28,5. mit einem inf. Kathâs. 5,44. 30,88. ohne Ergänzung *sich dazu entschliessen* R. 1,48,19 (49,19 Gorr.). मतिं धा, ग्राधा, समाधा *beschliessen:* शीघ्रं गमनाय मतिं दधुः R. 1,9,40. दधतुर्गमने मतिम् R.

Gorr. 2,55,1. गमने मतिमाधत्त पुत्रस्यानयने तदा 1,18, 9 (7 Schl.). मदनार्चनाहितमतिः Dhûrtas. in LA. 83,10. ब्राह्मणः स्यामिति मतिं समाधाय R. Gorr. 1,58,4. मतिं धर् sich mit einem Gedanken tragen: दधे मतिं विनाशाय राज्ञः MBh. 6,4100. युद्धे मतिमधारयम्। वधाय शाल्वराजस्य सौभस्य च निपातने 3,875. मतिमास्थाय सुदृढाम् einen festen Entschluss fassend Spr. 3516. क्रूरां मतिं समास्थाय MBh. 1,7663. निवर्तय मतिं नीच परदाराभिमर्शनात् gieb den Gedanken auf R. 3,56,15. विनिर्वृत्तमतिर्युद्धाद्बभूव Mârk. P. 134,58. स्थिर° festen Sinnes Bhag. 12,19. आर्य° Sâmkhjak. 71. युद्ध° Spr. 484. अयुद्ध° an keinen Kampf mehr denkend Mârk. P. 134,59. मत्या absichtlich, wissentlich, अ° unabsichtlich, ohne es zu wollen M. 5,19. 4,222. Pańkar. 3,4,21. मति = इच्छा Trik. 3,3,178. H. an. 2,186. Med. t. 43. Siddh. K. zu P. 3,2,188; vgl. u. e. — c) Meinung, Ansicht; Denkweise: आचार्य° Lâtj. 3,6,21. मत्या nach Gutdünken Kâtj. Çr. 4,8,19. 12,15. 17. 5,6,15. या मतिः सा गतिर्भवेत् Ashtâv. 1,11. 18,91. ध्रुवमत्र जलस्थानं महच्चेति मतिर्मम MBh. 1,5898. Bhag. 18,78. Daç. 2,60. Sâmkhjak. 61. Spr. 811. 2498. Hit. 45,8. कुरवो वै विनङ्क्ष्यन्ति नचिरेणैव मे मतिः (ohne इति!) MBh. 1,7487. अपत्यमत्या in der Meinung, dass es dein Kind sei, Bhâg. P. 3,1,13. तेषां मतिरियं राजन्नासीत्तत्र विनिश्चये MBh. 3,5427. हिताहितेषु भावेषु विपरीतमतिः Jâgń. 3,153. मतिर्दोलायते नूनं सतामपि खलोक्तिभिः Spr. 2089. 3732. न शूद्राय मतिं दद्यात् M. 4,80. धर्माख्याने श्मशाने च रोगिणां या मतिर्भवेत्। सा सर्वदैव तिष्ठेच्चेत्को न मुच्येत बन्धनात्॥ Spr. 4254. नीतिमार्गानुसृत्यादेरर्थनिर्धारणं मतिः eine gewonnene Ueberzeugung Sâh. D. 191. तत्त्वमार्गानुसंधानादर्थनिर्धारणं मतिः Pratâpar. 54,a,5. — d) das Denken, Vorstellen; Einsicht, Verstand; = बुद्धि, धी, प्रज्ञा u. s. w. AK. 1,1,4,10. H. 308. H. an. Med. Halâj. 2,179. Ait. Up. 5,2. Tattvas. 8. VP. 14, N. 22. दर्शन, श्रवण, मति, विज्ञान Çat. Br. 14,5,4,5. 6,5,1. 7,1,28. Çâṅkh. Grhj. 4,9. Khând. Up. 7,18. Kathop. 2,9. मतिरागामिका H. 309, Randgl. मत्या परीक्ष्य मेधावी बुद्ध्या संपाद्य चासकृत् Spr. 4682. तस्यापि चलिता मतिः 3592. हीयते हि मतिस्तात हीनैः सह समागमात् 3385. उत्पन्नेषु च कार्येषु मतिर्यस्य न हीयते so v. a. wer den Kopf nicht verliert 457. °हीन einfältig 241. मतिरेव बलाद्गरीयसी 2088. क्व सूर्यप्रभवो वंशः क्व चाल्पविषया मतिः Ragh. 1,2. स्मराकुलित° Hit. 39,20. विपुल° Varâh. Brh. S. 51,44. त्वन्मतिः केवला तावत्परिपालयितुं प्रजाः Çâk. 159. — e) Achtung P. 3,2,188. = इच्छा nach Siddh. K. मतिः = आर्यम् Agajapâla im ÇKDr. respect, reverence Wilson. — f) Erinnerung (स्मृति) Med. — g) die Meinung person. Hariv. 7740. 14035. mit einer der Mütter der 5 Pâṇḍu-Söhne identificirt als सुबलात्मजा MBh. 1,2794. eine Tochter Daksha's und Gattin Soma's 2579. Hariv. 12452. Gattin des Viveka, des Verstandes, Prab. 13,9. 12. — h) concret sinnig, verständig, aufmerksam Naigh. 3,15. अग्निं होतारं परिभूतमं मतिम् ṚV. 10,91,8. उत स्या नो दिवा मतिरदितिरूत्या गमत् 8,18,7. VS. 4,25. — i) ein best. Gemüse Agajapâla im ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Prinzen Lot. de la b. l. 12. — Vgl. अ°, चोदयन्मति, दुर्मति, पाप°, पुष्टि° (so auch die ed. Bomb.), पूत°, बाल°, बृहन्मति, ब्रह्म°, मन्द°, महा°, सु°, मात्य.

मतिकर्मन् (म° + क°) n. eine Sache der Einsicht, — des Verstandes: मतिकर्मसु निश्चितः Kâm. Nîtis. 5,5.

मतिगति (म° + ग°) f. Gedankengang, Denkweise: सचिव° Spr. 1314.

मतिगर्भ (म° + गर्भ) adj. klug, verständig: गिर् Çiç. 9,62.

मतिचित्र (म° + चित्र) m. Bein. Açvaghosha's Wassiljew 75.

मतिदर्शन (म° + द°) n. das Erkennen fremder Gedanken, — Absichten: न ते ऽस्ति तुल्यो मतिदर्शनेषु R. 5,43,5.

मतिदा (म° + दा, f. v. 1. द) f. N. zweier Pflanzen (Einsicht verleihend): Cardiospermum Halicacabum und = शिमृडीक्षुप (शिम्बीडी u. बल्या) Râgan. im ÇKDr.

मतिध्वज (म° + ध्वज) m. N. pr. eines Neffen des Saskjapaṇḍita Köppen II, 97. 137.

मतिनार m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,3703. fg. 3778. fgg. Hariv. 1715. Vgl. VP. 447, N. 9. LIA. I, Anh. xx. fg.

मतिनिर्णय (म° + नि°) m. Titel eines künstlichen Gedichts Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,41. Ramân. zu AK. 1,1,1,38 (nach Aufrecht).

मतिनिश्चय (म° + नि°) m. eine feststehende Meinung AK. 3,4,21,211.

मतिपूर्व (von म° + पूर्व) adj. beabsichtigt, °पूर्वम् adv. absichtlich, wissentlich M. 11,146. अमतिपूर्वक adj. nicht beabsichtigt: द्विजातीनां वधे ह्यमतिपूर्वके Bhavishja-P. bei Kull. zu M. 11,74. मतिपूर्वकम् adv. absichtlich, wissentlich M. 4,166.

मतिभद्रगणि (म°-भद्र + ग°) m. N. pr. eines Gelehrten Hall 166.

मतिभेद (म° + भेद) m. Wechsel der Meinung, — der Ansicht MBh. 3,2803.

मतिभ्रम (म° + भ्रम) m. das Irresein, Wirrsein Çabdar. im ÇKDr. Çâk. 137. Çârṅg. Saṁh. 1,7,71. प्रज्ञाश्रुति° Kâm. Nîtis. 14,60.

मतिभ्रान्ति (म° + भ्रा°) f. dass. Çabdar. im ÇKDr.

मतिमत् (von मति) 1) adj. klug, verständig Halâj. 2,178. MBh. 3,15710. Spr. 213. 811. 1507. 2288. 3309. 3627. 4074. 5275. Ragh. 5,66. Varâh. Lagh. 2,17. Kathâs. 15,63. 39,31. Vid. 175. Râǵa-Tar. 2,65. 5,78. Mârk. P. 26,13. 99,25. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ǵanameǵaja Hariv. 1815.

मतिमुकुर (म° + मु°) m. Titel einer medicinischen Schrift Verz. d. B. H. No. 941.

मतिल m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 952.

मतिवर्धन (म° + व°) m. N. pr. eines Scholiasten aus dem Ende des 17. Jahrh. n. Chr. Verz. d. Oxf. H. 379, a, No. 390. Der Name steht nicht sicher. °गणि ebend. 114, a, No. 177.

मतिविद् (म° + विद्) adj. die Andacht — oder die Absicht kennend Ait. Br. 7,34. TS. 3,2,5,2. प्र देवाय मतीविदे VS. 22,12. VS. Prât. 3,96.

मतिविभ्रंश (म° + वि°) m. Verrücktheit des Verstandes, Wahnsinn Râgan. im ÇKDr. (°विभ्रंस geschrieben).

मतिविभ्रम (म° + वि°) m. Geistesverwirrung R. 2,53,9.

मतिशालिन् (म° + शा°) adj. klug, verständig Spr. 3353.

मतिष्ठ superl. und मतीयंस् compar. zu मतिमत् Vop. 7,54.

मतीकर् (मत्य + 1. कर्); davon दुर्मतीकृत, सुमतीकृत schlecht —, gut geeggt oder gewalzt Ait. Br. 3,38. Hiernach ist das u. दुर्मतीकृत nach Vorgang des Comm. Gesagte zu berichtigen.

मतीयंस् s. मतिष्ठ; मतीविद् s. मतिविद्.

मतीश्वर (मति + ई°) m. der Klügste unter den Klugen: विश्वकर्मन् Hariv. 6524.

मतुँथ (von मन्) m. nach Naigh. 3,15 so v. a. मेधाविन्. पदं यदस्य मतुथा अजीजनन् RV. 9,71,5.

मतुल bei den Buddhisten *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 180. Mél. asiat. 4,640.

मतोत्तर (मत + उ°) n. und °तन्त्र N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,9. 38 (तत्त्वोत्तर v. l.).

1. मत्क (von मद्) adj. *mein* Bhatt. 8,16.

2. मत्क m. = मत्कुण *Wanze* Çabdam. im ÇKDr.

मत्कुण 1) m. *a*) *Wanze* Trik. 3,3,136. H. 1209. an. 3,218. Med. ṇ. 71. M. 1,40. 45. Suçr. 1,103,14. °गन्ध 375,10. Spr. 301. 1514. Çiç. 14, 68. Bhâg. P. 3,31,27. 5,26,17. Vgl. अण°. — *b*) *ein bartloser Mann* Trik. H. an. Med. — *c*) *ein Elephant ohne Fangzähne* H. 1219. H. an. Med. — *d*) *ein Elephant von kleiner Statur* H. 1219. — *e*) *Büffel* Çabdârthak. bei Wilson. — *f*) *Kokosnuss* H. an. Med. — 2) f. आ *a*) *pudendum muliebre sine pube* Çabdar. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Flusses VP. 185, N. 80. — 3) n. *Beinharnisch* H. 768; vgl. मङ्गुण, मङ्कुण.

मत्कुणारि (मत्कुण + अ°) m. *Hanf* (*Wanzenfeind*) Çabdam. im ÇKDr.

मत्कुणिका (von मत्कुण) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2637. मत्कुलिका ed. Bomb.

मत्कुलिका s. मत्कुणिका.

मँत्कृत (मद् + कृत) adj. *von mir gethan* RV. 2,28,9. शाप MBh. 3,2613.

मत्त 1) partic. adj. s. u. 1. मद्. — 2) m. *a*) *Büffel*. — *b*) *der indische Kuckuck*. — *c*) *Stechapfel* Râgan. im ÇKDr. — *d*) N. pr. eines Râkshasa R. 6,75,6. 10. — 3) f. आ *a*) *ein berauschendes Getränk* Râgan. im ÇKDr. — *b*) *ein best. Metrum, 4 Mal* ————, ⏑⏑⏑⏑—— Colebr. Misc. Ess. II, 159 (V, 4). Ind. St. 8,370. Khandom. 24.

मत्तक (von मत्त) 1) adj. *einen kleinen Wahn habend, ein wenig übermüthig* Hariv. 15652. — 2) m. N. pr. eines Brahmanen Râga-Tar. 6, 339. 347. möglicher Weise ist सुमनोमत्तक als ein Name zu fassen.

मत्तकाल (मत्त + काल) m. N. pr. eines Fürsten von Lâṭa Daçak. 24,4.

मत्तकाशिनी (मत्त + का°) adj. f. *wie berauscht erscheinend*, von reizenden Frauen gebraucht, insbes. in der Anrede AK. 2,6,1,4. Halâj. 2, 334. MBh. 1,6554. 3,17118. Hariv. 9964. R. 5,18,37. 6,7,48. Daçak. 101, 1. °कामिनी Bhar. zu AK. ÇKDr.

मत्तकीश m. *Elephant* Çabdam. im ÇKDr.

मत्तगामिनी (मत्त + गा°) adj. f. *wie berauscht einherschreitend*, von reizenden Frauen gebraucht H. 507, Sch.

मत्तनाग (मत्त + नाग) m. 1) *ein brünstiger Elephant*. — 2) N. pr. eines Autors Hall in der Einl. zu Vâsav. 46.

मत्तमयूर (मत्त + म°) 1) m. *ein freudetrunkener Pfau* Ind. St. 8,385. Khandom. 57. — 2) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* ————, —⏑⏑——⏑⏑ —— Colebr. Misc. Ess. II, 161 (VIII, 3). Ind. St. 8,385. Khandom. 57.

मत्तमयूरक (wie eben) adj. *sich wie ein ausgelassener Pfau betragend*; m. Bez. eines Kriegerstammes: तत्र युद्धं महच्चासीच्छूरैर्मत्तमयूरकैः MBh. 2,1187. मत्तमयूरसंज्ञैः क्षत्रियैः Schol. Vgl. Lassen in Z. f. d. K. d. M. 3, 185. 188. fg.

मत्तमातङ्गलीलाकर ([मत्त - मा°] - लीला + 1. कर) *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 164.

मत्तर compar. von मद् P. 7,2,98, Sch.

मत्तवारण (मत्त + वा°) 1) m. *ein brünstiger Elephant* H. an. 5,14. fg. Med. ṇ. 114. — 2) m. n. *ein um das Haus eines Vornehmen gezogenes Gitter* oder *eine solche Hecke* (*Abwehr gegen Betrunkene* oder *brünstige Elephanten*); = अपाश्रय H. 1012. H. an. Halâj. 2,334. = प्रासादवीथीनां कुण्डवृत्तवृतिः Med. = प्रासादवीथीवरण्ड (°वियी° gedr.) H. an. *Thürmchen, Pavillon*; = निर्यूह Vaig. bei Mallin. zu Çiç. 3,55. अम्बिकायाश्चैत्ये ऽसौ मत्तवारणमाश्रितः Çatr. 2,200. — 3) n. *gestampfte Betelnüsse* Çabdam. im ÇKDr.

मत्तविलासिनी (मत्त + वि°) f. *ein best. Metrum, 4 Mal* —⏑⏑—⏑⏑ —⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑—⏑— Ind. St. 8,401.

मँत्तस् (von मद्) adv. abl. = मद् *von mir* u. s. w. AV. 6,20,1. Ashtâv. 2,10. शरणमिच्छति R. 1,62,10. सलिलमाप्नुयुः 19. अश्रद्दधाना गृह्णाण N. 20,21. MBh. 3,11931. यावन्मत्तो ऽभिकाङ्क्षति R. Gorr. 2,32,18. तां कथां शृणु Kathâs. 2,25. पुत्रं जनयिष्यसि R. 1,46,6. नायं मत्तो जीवितुमर्हति MBh. 3,15783. मत्तो न दोषमाशङ्के (so die ed. Bomb.) R. 2,90,15. परम् Ragh. 1,66.

मत्ताक्रीडा (मत्त + आ°) f. *ein best. Metrum, 4 Mal* ————————, ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑— (auch mit Cäsur nach der 5ten Kürze) Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XVIII, 2). Ind. St. 8,402. Khandom. 117.

मत्तालम्ब (मत्त + आ°) m. *Gitter* oder *Hecke um das Haus eines Vornehmen* H. 1012.

मत्तेभगमना (मत्त - इभ + गमन) adj. f. *den Gang eines brünstigen Elephanten habend* H. 506.

मत्तेभविक्रीडित (मत्त - इभ + वि°) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑—— ⏑⏑—⏑—⏑⏑⏑———⏑——⏑— Ind. St. 8,400.

मत्य n. 1) *Egge* oder *Walze*: यथा वै मत्यमेवं यज्ञस्य विष्णुः Ait. Br. 3, 38. यज्ञाग्रेव प्रभिन्नाय मत्यमन्ववास्यति शान्त्यै *er wendet die Egge* (*die Walze*) *an bei dem* (durch den Pflug) *aufgerissenen Opfer* (resp. Feld) *zur Befriedigung* (d. i. gleichsam zur Schliessung der Wunden) TS. 6, 6,7,4. Kâth. 29,4. — 2) *Kolben* (viell. *mit Zähnen*): तृणाँ द्रुवान्मत्यं भवस्व AV. 8,8,11. मा नो ऽभि स्रा मत्यं देवहेतिम् 11,2,19. — 3) *das Eggen* oder *Walzen* (समीकृत) H. 892. Wilson und ÇKDr. identificiren dieses Wort fälschlich mit dem vorangehenden Artikel वण्ड *Griff einer Sichel*. — Vgl. मतीकर, मदि und मदिका. Nach P. 4,4,97 (vgl. 6,1,213) ist मँत्य = मतस्य (= ज्ञानस्य Schol.) करणम्; nach Wilson *the means of acquiring knowledge; the exercise or application of knowledge*. Am Ende eines comp. (von मति); s. ऐक°, विचित्र°.

मत्स m. = मत्स्य *Fisch* Uṇâdik. im ÇKDr. *König der* Matsja MBh. 4,145 (मत्स्य ed. Bomb.). मत्सी s. u. मत्स्य.

मँत्सखि (मद् + स°) m. *mein Genosse* oder *Freund* RV. 10,86,1.

मत्सगण्ड m. *ein best. Fischgericht* Çabdak. im ÇKDr. °गण्ठ Wilson nach ders. Aut. — Vgl. मत्स्यघण्ट.

मत्सरँ (von 1. मद्) Uṇâdis. 3,73. 1) adj. *a*) *ergötzend, erheiternd, berauschend*: इन्दव: RV. 1,14,4. 15,1. सोमासः 137,1. 9,13,8. मदः 1,175, 1. 2. 2,41,14. अन्धांसि 7,73,4. 9,17,3. 21,1. 26,6. 27,5. 30,6. 107,14. 10,30,9. subst. *Ergötzer* so v. a. Soma 6,17,4. 9,46,4. 69,6. AV. 4,25,6. — *b*) *selbstsüchtig, eigennützig; neidisch, missgünstig* AK. 3,4,25,174. H. an. 3,586. Med. r. 194. Viçva bei Uģǵval. R. 3,35,65. Spr. 2226. °मनस् 1186.

v. l. क्रतुषु Uttararâmak. 100,17. = कृपण AK. H. an. Med. Viçva, = क्रतु AK. 3,4,9,38. H. an. 2,83. Med. t. 4. 5. — 2) m. a) *Neid, Missgunst, Eifersucht* AK. 3,4,25,174. H. an. 3,586. Med. r. 194. Viçva a. a. O. Nir. 14,7. Çâñkh. Çr. 17,17,2. Jâǵn. 1,267. Indr. 4,8. MBh. 1,2263. 5,1644. Spr. 660. 1988. 4461 (auch MBh. 3,13988). Kâm. Nitis. 5,18. Vid. 337. मत्सरं ययुः Kathâs. 39,23. 46,57. Mârk. P. 49,14. Çiç. 9,63. Bhâg. P. 1,18,29. पाण्डवेषु MBh. 7,4490. 14,1004. निसर्गसिद्धो नारीणां सपत्नीषु हि मत्सरः Kathâs. 42, 65. अन्योऽन्य° Kâm. Nitis. 8,81. अवनिपति° 3,38. दुर्जना गुणमत्सराः Kathâs. 24,203. अमत्सराशया 16,114. Mehrere Stellen könnten auch zu b. gehören. — b) *Unwille* H. an. Med. Viçva. MBh. 14,119. Ragh. 3, 60. निन्दन्ति मां सदा लोका धिगस्तु मम जीवनम्। इत्यात्मनि भवेद्यस्तु धिक्कारः स च मत्सरः॥ Krijâjogas. 19 im ÇKDr. यद्यद्याचते विप्रेभ्यस्तत्तद्द्यादमत्सरः so v. a. *gern* M. 3,231. गोषु तिष्ठन्तीष्वनुतिष्ठेत्तु व्रजन्तीष्वनुव्रजेत्। आसीनासु तथासीनो नियतो वीतमत्सरः॥ 11,111. so v. a. *Feindschaft:* विरोधिसत्त्वोज्झित° (तपोवन) Kumâras. 5,17. — c) *das Versessensein auf* (loc.): अर्थेषु MBh. 2,2058. युद्धमत्सरवेगितम् (युद्धाय समुपस्थितम् die neuere Ausg.) Hariv. 2502. — 3) f. आ *Fliege* H. an. Med. Viçva; m. nach Trik. 3,3,366. — Vgl. निर्मत्सर, वि°, स°.

मत्सरवत् adj. = मत्सर 1, a: स इन्द्राय पवसे मत्सरवान् RV. 9,97,32.

मत्सरिन् adj. 1) dass.: इषमूर्जं च पिन्वस इन्द्राय मत्सरिन्तमः RV. 9,63, 2. 67,2. 76,5. — 2) *neidisch* H. 380. Halâj. 2,191. M. 2,201. MBh. 4, 929. Suçr. 1,332,21. Ragh. 18,18. Spr. 311. मनस् 1186. Çiç. 2,115. पर-गुण° Mṛkkh. 149,9. परवृद्धिमत्सरि मनो हि मानिनाम् Sâh. D. 72,17. — 3) *versessen auf* (loc.): विषयेष्वमत्सरो R. 5,76,24.

मत्स्य (von 1. मद्) Uṇâdis. 4,2 (oxyt. nach 104). m. 1) *Fisch* (*der Muntere*) AK. 1,2,3,17. H. 1343. an. 2,375. Med. j. 44. Halâj. 3,35. 38. मत्स्यं न दीन उदनि क्षियन्तम् RV. 10,68,8. AV. 11,2,25. VS. 24,34. TS. 2,6,6,1. Çat. Br. 1,8,1,1. महा° 14,7,1,18. Pâr. Gṛhj. 1,19. M. 1, 39. 44. 4,250. 5,15. 7,20. 8,95. °मांस 3,268. MBh. 3,12751. Suçr. 1,107, 6. 204,10. 206,5. सिरा मत्स्यवत्परिवर्तन्ते 362,11. मत्स्यो मत्स्यं समादत्ते Spr. 2094. 2329. 2922. °गुणाः Verz. d. B. H. No. 986. Verz. d. Oxf. H. 86,a,18. 281,b,21. Vet. in LA. (II) 5,5. Dhûrtas. 79,15. बहुमत्स्या adj. P. 4,1,28, Sch. मत्स्यावतार Verz. d. Oxf. H. 14,a,4. 129,a,17. Weber, Râmat. Up. 351. °प्रादुर्भाव Verz. d. Oxf. H. 83,a,23. मात्स्यं (पुराणं) मत्स्येन यत्प्रोक्तं मनवे 65,b,2. *Fischfigur* Sûrjas. 3,4. 41. 6,15. 10,12. Siddhântaçir. 3,45. वंशविनिर्मित° Varâh. Bṛh. S. 44,4. °ध्वजाः Ragh. 7, 37. Personificirt: मत्स्यः सांमदो राजा Çat. Br. 13,4,3,12. Çâñkh. Çr. 16, 2,23. Âçv. Çr. 10,7. f. मत्सी P. 6,4,149. gaṇa गौरादि zu 4,1,41. Vârtt. 2 zu 63. Vop. 4,12. MBh. 1,2390. 2392. Spr. 4166. मत्स्या Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,104. — 2) *ein best. Fisch* H. an. — 3) du. *die Fische im Thierkreise* Ind. St. 2,415. Ǵjotist. im ÇKDr. Hierher vielleicht मत्स्य nach gaṇa देवपथादि zu P. 5,3,100. — 4) *eine best. Lichterscheinung* Varâh. Bṛh. S. 30,8. — 5) pl. N. pr. eines Volkes P. 4,2,81, Sch. Med. LIA. (II) I,158, N. RV. 7,18,6. Kaush. Up. 4,1. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. No. 366. कुरुक्षेत्रं च मत्स्याश्च पञ्चालाः शूरसेनकाः। एष ब्रह्मर्षिदेशो वै M. 2,19. कुरुक्षेत्रांश्च मत्स्यांश्च पञ्चालान् शूरसेनकान्। दीर्घाल्लघूंश्चैव नरानग्रानीकेषु योधयेत्॥ 7,193. MBh. 1,6085. 4,11. 8,2098. 14, 2023 (°पतिः). Weber, Nax. II, 392. Varâh. Bṛh. S. 4,24. 5,37. 38. 14, 2. 16,22. 32,11. Bhâg. P. 1,10,34. Mârk. P. 58,7. 16. Verz. d. Oxf. H. 26,a,36. °देश 352,b,14. मत्स्यार्घ 339,b,1. वीर° R. 2,71,5. अपर° MBh. 2,1108. — 6) *ein Fürst der* Matsja, wie insbes. Virâṭa genannt wird, H. an. (wo विराटाभिख्य° zu lesen ist). MBh. 4,16. 18. 145 (मत्स ed. Calc.). Hariv. 1806 (die neuere Ausg. liest: मत्स्यः काली च सप्तमः). Bhâg. P. 1,10,10. 9,22,6. Verz. d. Oxf. H. 80,b,39. Wurde der Sage nach mit seiner Schwester मत्स्या (= सत्यवती) im Bauche der in einen Fisch verwandelten Apsaras Adrikâ, die den Samen des Königs Vasu Uparikara verschluckt hatte, von Fischern gefunden, MBh. 1,2393. 2396. Matsja (वात्स्य VP.) ein Schüler des Devamitra Çâkalja Verz. d. Oxf. H. 54,b,35. — Vgl. कुब्ज°, कुब्जमत्सी, निर्मत्स्य, पाक°, प्रति°, फलमत्स्या, बहुमत्स्य, मात्स्य, मात्स्यिक, मात्स्येय.

मत्स्यक m. demin. von मत्स्य *Fisch* MBh. 3,12781.

मत्स्यकरण्डिका (म° + क°) f. *Fischkorb, Fischkasten, Fischbehälter* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मत्स्यगन्ध (म° + ग°) 1) adj. f. आ *Fischgeruch habend*, Beiw. und Bein. der Satjavatî, der Mutter Vjâsa's, MBh. 1,2398. Verz. d. Oxf. H. 80,b,39. Verz. d. B. H. 140,a (II,1). — 2) m. pl. N. pr. eines Geschlechts Saṁsk. K. 185,b,8. — 3) f. आ *eine best. Wasserpflanze*, = लाङ्गली, जलपिप्पली Ǵaṭâdh. und Râǵan. im ÇKDr.

मत्स्यघण्ट m. *ein best. Fischgericht* Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. मत्सगण्ट.

मत्स्यघात (म° + घात) m. *Tödtung von Fischen* d. i. *Fischerhandwerk* M. 10,48.

मत्स्यघातिन् (म° + घा°) m. *Tödter von Fischen* d. i. *Fischer* MBh. 1, 2395. 2398. Spr. 1543.

मत्स्यजाल (म° + जाल) n. *Fischnetz* H. 929.

मत्स्यजीवत् (म° + जी°, partic. von जीव्) m. *Fischer* (*vom Fischfang lebend*) Pańkat. 77,10. 15. जीविन् v. l.

मत्स्यजीविन् (म° + जी°) m. dass. MBh. 1,2390. Pańkat. 77,18. — Vgl. मत्स्योपजीविन्.

मत्स्यण्डिका f. *eingedickter Saft vom Zuckerrohr* Suçr. 1,187,18. 188, 1. Râǵav. im ÇKDr. मत्स्यण्डी f. dass. AK. 2,9,43. H. 403. Halâj. 2,169. Bhâvapr. im ÇKDr. so ist wohl st. मत्स्याण्डी Pańkar. 3,13,14 zu lesen.

मत्स्यद्वादशी (म° + द्वा°) f. Bez. *des zwölften Tages in der — Hälfte des Monats* Mârgaçira Verz. d. Oxf. H. 58,a,25. °द्वादशिका f. dass. Verz. d. B. H. No. 486.

मत्स्यद्वीप (म° + द्वीप) m. N. pr. eines Dvîpa VP. 175, N. 3.

मत्स्यधानी (म° + धा°) f. *Fischbehälter* AK. 1,2,3,16.

मत्स्यनाथ (म° + नाथ) m. N. pr. eines Mannes (= मत्स्येन्द्र): °नाथोदितमासनम् Verz. d. Oxf. H. 234,a,19.

मत्स्यनारी (म° + नारी) f. *halb Fisch, halb Weib*, Bein. der Satjavatî Verz. d. Oxf. H. 12,a,24.

मत्स्यनाशक (म° + ना°) m. *Meeradler* Bhûripr. im ÇKDr.

मत्स्यनाशन (म° + ना°) m. dass. Trik. 2,5,24. H. 1335.

मत्स्यपित्ता (म° + पित्त) f. *eine best. Pflanze*, = कटुरोहिणी u. s. w. AK. 2,4,3,4. — Vgl. मत्स्यविन्ना.

मत्स्यपुराण (म° + पु°) n. *das über* Vishṇu's Avatâra *als Fisch handelnde* Purâṇa VP. Einl. LI fgg. Verz. d. Oxf. H. 38,b, No. 95. 347,

a, No. 813. fg. 84,a,47. 101,b,41. 279,a,5. 341,a, No. 798. Verz. d. B. H. No. 1075. 1227. 1250.

मत्स्यबन्ध (म° + ब°) m. *Fischer* MBh. 12,4893. Varâh. Bṛh. S. 15,22.

मत्स्यबन्धन (म° + ब°) 1) n. *Angel* Halâj. 4,79. — 2) f. ई *Fischkorb* H. 929. Halâj. 2,439.

मत्स्यबन्धिन् (म° + ब°) 1) m. *Fischer* Halâj. 2,439. Pańkat. 247,8. ed. orn. 41,9. — 2) f. °नी *Fischkorb* Halâj. 2,439, v. l. für बन्धनी.

मत्स्यमाधव (म° + मा°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,b,16.

मत्स्यरङ्क (म° + रङ्क) m. *Eisvogel* Bhûripr. im ÇKDr. °रङ्ग m. dass. Hâr. 88.

मत्स्यराज (म° + राज) m. 1) *der König der Fische, Cyprinus Rohita* Trik. 1,2,16. H. 1346. Hâr. 188. — 2) *der Fürst der* Matsja MBh. 2,1106. Spr. 2639.

मत्स्यविद् (म° + विद्) adj. *fischkundig* Çâṅkh. Çr. 16,2,24.

मत्स्यविन्ना (म° + वि°) f. *eine best. Pflanze,* = कटुका ÇKDr. nach dem Vaidjaka. — Vgl. मत्स्यपित्ता.

मत्स्यवेधन (म° + वे°) 1) n. *Angel* AK. 1,2,3,16. H. 929. f. ई dass. Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. ई *Seerabe* Gaṭâdh. im ÇKDr.

मत्स्यसगन्धिन् (म° + स°) adj. *Fischgeruch habend* MBh. 1,2396.

मत्स्यसंघात (म° + सं°) m. *Fischbrut* Halâj. 3,39.

मत्स्यसंतानिक (von म° + संतान) m. *ein best. Fischgericht.* Çabdak. im ÇKDr.

मत्स्यसूक्त (म° + सूक्त) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,b,1. 104,a,11. 279,a,6. Vgl. u. गोमीन.

मत्स्यहन् (म° + हन्) m. *Fischtödter* d. i. *Fischer* Çat. Br. 13,4,3,12.

मत्स्याक्षक (von मत्स्य + अक्ष *Auge*) m. *eine* Soma-*Pflanze* Suçr. 1,378,13. मत्स्याक्षका f. dass. Ratnâkara in Nigh. Pr. मत्स्याक्षी f. dass. AK. 2,4,5,3. मत्स्याक्षी und मत्स्याक्षिका = गण्डदूर्वा Râgan. मत्स्याक्षी = हिलमोचिका *Hingcha repens Roxb.* Trik. 2,4,31. Ratnam. im ÇKDr.

मत्स्याङ्गी f. Trik. 2,4,31 Druckfehler (s. d. Corrigg.) für मत्स्याक्षी.

मत्स्याद् (मत्स्य + 2. अद्) adj. *sich von Fischen nährend* AK. 3,4,29,221.

मत्स्याद (मत्स्य + आद) adj. dass. M. 5,13—15. Pańkat. 50,14.

मत्स्यादनी (मत्स्य + अदन) f. *eine best. Pflanze,* = जलपिप्पली Râgan. im ÇKDr.

मत्स्याशन (मत्स्य + अ°) m. *Eisvogel* Trik. 2,5,27.

मत्स्यासुर (मत्स्य + अ°) m. N. pr. eines Asura: °शैलवध Verz. d. Oxf. H. 78,b,45.

मत्स्येन्द्र (मत्स्य + इ°) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 233,b,35. 38. 234,a,15. 236,a,4. 256,a,10. Verz. d. B. H. No. 647. Hall 16. Wilson, Sel. Works I, 214. 218. °नाथ II, 30.

मत्स्येश्वरतीर्थ (मत्स्य - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,38.

मत्स्योदरिन् (von मत्स्य + उदर) m. N. pr. des Bruders der Matsjodarî Verz. d. Oxf. H. 80,b,39.

मत्स्योदरी (wie eben) f. 1) Bein. der Satjavatî, die aus dem *Bauche* der in einen *Fisch* verwandelten Apsaras Adrikâ geschnitten wurde (vgl. u. मत्स्य 6.), H. ç. 152 (मत्सो°). Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines heiligen Badeplatzes in Benares: °माहात्म्य Verz. d. B. H. No. 494.

मत्स्योदरीय adj. *zum Bauch* (उदर) *eines Fisches* (मत्स्य) *in Beziehung stehend,* oder m. *ein Sohn der* Matsjodarî, Bein. Vjâsa's Spr. 803.

मत्स्योपजीविन् (मत्स्य + उ°) m. *Fischer* MBh. 12,4900. R. Gorr. 2,90,17. — Vgl. मत्स्यजीवत्, मत्स्यजीविन्.

1. मथ्, मन्थ्, मथति (प्रमथते MBh. 7,1351. प्रमथसे 8,786. निर्मथामहे Hariv. 12169. निर्मथध्वम् Bhâg. P. 8,6,23. निर्मन्थध्वम् ed. B.) Dhâtup. 20,18 (विलोडने). मन्थति 3,5 (विलोडने; Vop. कुन्थे गाहे). 9 (हिंसासंक्लेशयोः). मथ्नाति (मथ्नीत med. ved., मथ्नध्वम्) 31,40 (विलोडने). मथायति ved. (vgl. Benf. Gr. § 805, viii); ममन्थ und ममाथ, ममन्थुस् und ममथुस् Vop. 8,39. 40. ved. मेथुस्, मेथिरे; मन्थिष्यति, मथिष्यति und °ते; अमन्थीत्, ved. अमन्थिष्टाम्, मथीत्; मथ्यात् Vop. 8,40. मथित्वा und मन्थित्वा P. 1,2,33. pass. मथ्यते, मथित; *mit Kraft umdrehen, umrühren:* 1) अग्निम् *Feuer erzeugen durch Reibung eines Holzes im andern* (vgl. मन्थन) ṚV. 1,71,4. 127,7. 148,1. 3,23,2. 29,1. 5. 6. 5,11,6. इममु त्यमथर्ववदग्निं मन्थन्ति वेधसः 6,15,17. सहसा यो मथितो जायते नृभिः पृथिव्या अधि सानवि 48,5. पर्यद्रेः 1,93,6. देवेभ्यो मथितं परि 3,9,5. गुहा सन्तं मातरिश्वा मथायति 1,141,3. Çat. Br. 2,1,4,8. 9. 5,1,19. VS. 5,2. Ait. Br. 1,15. यदेनं द्वाभ्यां बाहुभ्यां द्वाभ्यामरणीभ्यां मन्थन्ति 3,4. 40. शमीगर्भादग्निं मन्थति TBr. 1,1,9,1. Kauç. 16. 70. Kâtj. Çr. 12,2,4. Lâṭj. 4,9,16. 10,1. अश्वत्थादरणीं कृत्वा मथित्वाग्निं यथाविधि Hariv. 1408. मथिताग्निम् (so die neuere Ausg.) ebend. यस्य स्वरूपं कवयो विपश्चितो गुणेषु दारुष्विव जातवेदसम्। मथ्नन्ति मथ्ना Bhâg. P. 5,18,36. 7,1,9. *reiben* (das Reibholz): विधिना मन्त्रयुक्तेन हुतापि मथितापि च। प्रयच्छति फलं भूमिररणीव हुताशनम्॥ Spr. 2812. वाग्दुरुक्तम् — मम मथ्नाति हृदयमग्निकाम इवारणिम् MBh. 1,3330. मथ्यमानेव (so die ed. Bomb. und Brâhmaṇ. 1,5) दुःखेन हृदयेन 6113. मां मथ्नातीव मन्मथः 6555. मथ्नन्तीव (so die ed. Bomb.) मनांसि नः Bhâg. P. 8,9,3. wie durch Reiben von Hölzern Feuer, so wird durch Reiben des Schenkels oder der Hand Nachkommenschaft erzeugt: ततोऽस्य सव्यमूरुं ते ममन्थुः — तस्मिंस्तु मथ्यमाने वै राज्ञ ऊरौ विजज्ञिवान्। ह्रस्वोऽतिमात्रः पुरुषः Hariv. 307. fg. VP. 1,13,18 bei Muir, ST. 1,63. Bhâg. P. 4,14,43. देहं ममन्थुः स्म निमेः कुमारः समजायत 9,13,12. प्रजार्थमृषयोऽथास्य ममन्थुर्दक्षिणं करम् Hariv. 75. Bhâg. P. 4,13,19. 15,1. — 2) *quirlen, rühren* (Milch zu Butter): दुग्धं मथितमाज्यं भवति TS. 2,2,10,2. Çat. Br. 5,3,2,6. Kâtj. Çr. 5,8,18. दध्नः मथ्यमानस्य Khând. Up. 6,6,1. न मथ्येरंश्च गर्गराः (*die Gefässe, in denen die Milch gerührt wird*) MBh. 12,2557. 2783. न गर्गरो मथ्यति 13204. Hariv. 3936. मथ्यतां कलशोदधिः। भविष्यत्यमृतं तत्र मथ्यमाने महोदधौ MBh. 1,1110. मथ्नध्वमुदधिम् 1111. देवा मथितुमारब्धाः समुद्रम् 1124. समुद्रस्येव मथ्यतः 8223. Hariv. 12170. R. 1,45,19. 6,16,52. Ragh. 16,79. Kâm. Nîtis. 17,18. Kathâs. 19,105. 22,186. ममन्थुः 46,220. 222. Spr. 3160. Bhâg. P. 8,7,16. जलधिर्मन्थे pass. Bhaṭṭ. 2,39. mit dopp. acc.: सुधां क्षीरनिधिं मथ्नाति Siddh. K. zu P. 1,4,51. Vop. 5,6. *rühren, vermengen:* पात्रे तलेन मथ्नीयादनुलिप्तं शनैः शनैः Suçr. 2,221,3. 6. — 3) *schütteln* so v. a. *zerzausen, hart mitnehmen, aufreiben, klein machen:* अविं वृकं इव मथ्नीत AV. 5,8,4. निवातकवचा मथ्यमाना मया युधि Arǵ. 9,3. ममन्थ च महाकायान्दानवान्वानराधिपः। युगान्तवातः सहसा प्रवृद्धः क्षितिजानिव॥ R. 6,76,2. Hariv. 11491. स्वल्पाः प्रजा मथ्नन्तः Spr. 726. व्याधिभिर्मथ्यमानानाम् 5044. एकोऽपि सिंहः साहस्रं यूथं मथ्नाति

दन्तिन: Kâm. Nîtis. 9,57. Pańkat. 162, 18. अमन्थीच्च परानीकम् Bhatt. 15, 46. 17,41. रथं ममन्थ सहसा शाखिना 14, 36. मथितैराश्रमै: MBh. 1,7669. गोपैर्मथितपादपम् (काननम्) Hariv. 3483. बाणैश्च मथितोरस: (व्यथितो° die neuere Ausg.) 12546. R. 6,17,8. शिशिरमथितां पद्मिनीम् Megh. 81. शिरो दासस्य नमुचेर्मथायन् so v. a. *abreissen, ablösen* Ṛv. 5,30,8. 6,20,6. अपातयत्तं धडमस्य मथ्य MBh. 4,1669. 6,1840. मथित *ausgerenkt:* अस्थि Suçr. 1,67,8. Nach H. an. 3,285 ist मथित = व्यालोडित und निघृष्ट, nach Med. t. 141. fg. = आलोडित und घृष्ट.

— caus. मन्थयति (Milch) *ausrühren lassen* Lâtj. 8,5,3.

— अधि, partic. अधिमन्थित (caus. - Form) *aufgerüttelt* d. h. *in einen Zustand der Reizung versetzt* (zur Erkl. von अधिमन्थ): पित्तेनाद्ध्यधिमन्थितम् Suçr. 2,313, 18. 314, 1. 5. — Vgl. अधिमन्थ fg.

— अभि *umdrehen* (bei der Feuerreibung): अथेत्यभ्यमन्थत्स मुखाच्च योनेर्हस्ताभ्यां चाग्निमसृजत Çat. Br. 14,4,2,11. Lâtj. 3,5,5. Kauç. 69. Khând. Up. 2,12,1. अरणीं ब्राह्मणीं विद्धि गुरुरस्योत्तरारणि: । तप:श्रुते ऽभिमथ्नीतो ज्ञानाग्निर्जायते तत: ॥ MBh. 14,924. *Feuer erzeugen durch Reibung:* अग्निर्यत्राभिमथ्यते Çvetâçv. Up. 2,6. — Vgl. अभिमन्थ.

— अव *rühren, stochern* (mit einem spitzen Werkzeuge in einer kranken Stelle) Suçr. 2,28,11. — Vgl. अवमन्थ.

— आ *in eine heftige Bewegung versetzen:* ह्रदयान्याममन्थेव जनस्य गुणवत्तया R. 2,26,2. *quirlen:* आमथ्य (आमन्थ्य ed. Bomb.) मतिमन्थेन ज्ञानोदधिमनुत्तमम् MBh. 12,13315.

— उद् 1) *aufrütteln, aufschütteln, aufrühren, erregen:* उन्ममाथ महार्णवम् MBh. 3,14227. अमरदानवयूथपानामुन्मथ्नताममृतलब्धये (sc. क्षीरोदधिम्) Bhâg. P. 2,7,13. तद्वात उन्मथायति AV. 20,132, 4. Pâr. Gṛhj. 1,9. तमुन्मथ्य सुशर्माथ युवतीमिव कामुक: *durchschütteln* MBh. 4,1075. अश्वमायान्तमुन्मथ्य *hart mitnehmen, mit Schlägen begegnen* 14, 2177. 2179. तां निष्क्रामन्तीं सुरालयात् । उन्मथ्य सहसा कृष्ण: स्वं निनाय रथोत्तमम् ॥ *mit Gewalt* Hariv. 6622. R. 4,45,11. *aufschütteln* so v. a. *aufregen:* अशरीरनिशातशरोन्मथितप्रमदाशतकोटिभि: Pańkar. 3,12,5. शोकोन्मथितचित्तात्मन् MBh. 3,2340. कर्षोन्मथितचित्तात्मन् 4,739. मदोन्मथितचेतस् Bhâg. P. 1,15,23. मन्मथोन्मथितेन्द्रिया 3,14,29. गिर: श्रुताया: पुष्पिण्या मधुगन्धेन भूरिणा । मन्त्रा चोन्मथितात्मान: संमुह्यन्तु हरद्विष: ॥ 4,2,25. *aufreiben, tödten, zu Nichte machen:* उन्मथ्य बलं परेषाम् Prab. 73,13. सुनाभोन्मथित (= हत Schol.) Bhâg. P. 3,3,6. मीमांसाकृतमुन्ममाथ सहसा हस्ती मुनिं जैमिनिम् Spr. 3253. मेध्यांश्चान्यान्वनेचरान् । बाणैरुन्मथ्य MBh. 3,1961. गुहप्रहरणोन्मथितनितम्बकुञ्ज *zu Nichte gemacht* Bhâg. P. 5,20,19. तत्सङ्गोन्मथितज्ञान 4,26,18. स्वं चैवोन्मथितं यश: R. Gorr. 2,61,18. विकल्पनिद्रामुन्मथ्य Prab. 116,18. *ausreissen, entwurzeln:* आचालयेयुरचलानुन्मथेयुर्महाद्रुमान् R. Gorr. 1,20,14. 5,5,19. सो ऽशेत कृत्स्नेन हत: परासुर्वातेनेवोन्मथित: कर्णिकार: MBh. 5,673. *abschlagen, abreissen:* कोपाच्छिर: सर्पविषाग्निकल्पै: शरोत्तमैरुन्मथितास्मि 3,10267. (भल्लेन) उन्ममाथ शिर: कायाद्द्रुमसेनस्य 7,7631. *abreiben:* कण्डूयमानेन कटं कदाचिद्वन्यद्विपेनोन्मथिता त्वगस्य Ragh. 2,37. — 2) *mengen:* सफेनपूयरुधिरोन्मथित Suçr. 1,84,15. शर्करोन्मथित 294,21. — Vgl. उन्मथन, उन्मन्थ, उन्माथ fg. — caus. *in heftige Bewegung versetzen, erregen:* वनकुञ्जरसंघृष्टहरिचन्दनवायुना । अधि (= अधिकं Schol.) पुण्यजनस्त्रीणां मुहुरुन्मथयन्मन: ॥ Bhâg. P. 4,6,30.

— प्रोद् s. प्रोन्माथिन्.

— समुद् 1) *niedermachen, niederschiessen, abschiessen:* कुञ्जरकेतनम् । क्षुरप्रेण समुन्मथ्य MBh. 7,1892. समुन्मथितकेतन 8,623. — 2) *aufrühren, erregen:* समुन्मथितवेग R. 5,5,20.

— उप *einrühren, umrühren:* वायुरस्मा उपामन्थत् Ṛv. 10,136, 7. TBr. 1,6,8, 4. 5. Çat. Br. 2,6,1, 6. उपमन्थनीभ्याम् Kauç. 27. 28. 43. पालाश्या दर्व्या मन्थमुपमथ्य 82. सर्वौषधस्य मन्थं दधिमधुनोरुपमथ्य Khând. Up. 5,2,4. — Vgl. उपमन्थनी fg.

— नि *niedermachen, tödten:* द्विजगणसिद्धगणान्निमथ्य संख्ये R. 3,54,28.

— निस् 1) *durch Reiben herauslocken* (das Feuer), *aus Etwas Etwas ausreiben* (mit dopp. acc.) Ṛv. 3,23,1. 29,12. त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत 6,16,3. हिरण्ययी अरणी यं निर्मन्थतो अश्विना (गर्भम्) 10,184,3. युवं शक्रा मायाविना समीची निरमन्थतम् 24,4. Çat. Br. 2,6,2,19. 12,4,3,3. 5,1,3. Kâtj. Çr. 5,3,1. 6,10,12. स (अग्नि:) एव खलु दारुभ्यो यदा निर्मथ्य दीप्यते Spr. 3385. निर्मथिष्यामि पावकम् R. 3,73,35. *herausquirlen:* पयस्यन्तर्हितं सर्पिर्यद्वन्निर्मथ्यते खजै: । शुक्रं निर्मथ्यते तद्वद्देहसंकल्पजै: खजै: ॥ MBh. 12,7784. तस्माद्वयं पयोमध्ये ओषधीर्निर्मथामहे । मन्दरेण विशालेन Hariv. 12169. तानि (दशनामसहस्राणि) निर्मथ्य मनसा दध्नो घृतमिवोद्धृतम् MBh. 13,1127. *herausschütteln, herauszerren:* तस्यास्यादमृतं निरमथ्नात् Kâṭh. 37,14. प्रात: प्रात: (पेटिकां) समुद्घाट्य निर्मथिष्यन्ति तं मुनिम् Bṛhadd. bei Sâj. zu Ṛv. 5,78. *quirlen:* अप्सु निर्मथ्यमानासु R. Gorr. 1,46,22. अमृतस्यार्थे निर्मथिष्यामहे जलम् MBh. 1,1120. निर्मथ्यतो देवमहासुरौघैर्यथार्णवस्य 6,3529. 7,9208. Bhâg. P. 8,5,10. निर्मथ्यम् 6,23. 7,9.16. Prab. 79,7. अस्या नूनं विशालाक्ष्या: सदेवासुरमानुषम् । लोकं निर्मथ्य धात्रेदं रूपमाविष्कृतं कृतम् MBh. 1,6547. — 2) *wegwischen:* वक्त्रेण निर्मथितचूर्णमन:शिलेन Mṛkkh. 11,17. — 3) *zermalmen, zerbrechen, zu Nichte machen:* तस्य निर्मथितस्त्वंसो हेमचित्रं च वर्म वै Hariv. 13269. निर्मथ्येशो रथस्य R. 6,69,46. 5,37,42. अनिर्मथ्यापकारिणाम् Râǵa-Tar. 4,569. निर्मथिताशेषकषाय Bhâg. P. 1,15,29. — 4) *erschüttern, in heftige Bewegung versetzen,* bildlich: चित्तं हि निर्मथ्य करोति मां वशे MBh. 4,380. — 5) *hart mitnehmen, mit Schlägen begegnen:* निर्मथ्यमाना: (संमथ्यमाना: ed. Bomb.) क्रुद्धेन भीमसेनेन दन्तिन: । सहसा प्राद्रवन्क्लिष्टा मृद्नन्तस्तव वाहिनीम् ॥ MBh. 6,2770. Hariv. 5046. निर्मथ्यापहृतां सुरै: *mit Gewalt* Kathâs. 42,18. — Vgl. निर्मथ fgg., निर्मन्थ fgg., निर्माथिन्.

— विनिस् *herausquirlen* Suçr. 2,221,12.

— संनिस् dass.: वेदेभ्यो दधिसिन्धुभ्यश्चतुर्भ्यश्चतुर्भ्य: सुमनोहरम् । तज्ज्ञानमन्थदण्डेन संनिर्मथ्य नवं नवम् ॥ Pańkar. 1,1,10.

— प्र 1) *quirlen:* समुद्र: प्रमथ्यमानो गिरिणेव भूय: Ragh. 13,14. 3,59. — 2) *wegzerren, losreissen, abreissen, abschlagen:* शयन उपबद्धमुरणं प्रमेथु: Çat. Br. 11,5,1,2. 3. प्रमथितवर्मभूषणा: MBh. 7,1449. (तेषाम्) प्रममाथोत्तमाङ्गानि — शरै: 1,8258. खड्गेन चाहम् — कायाच्छिरस्तस्य बलात्प्रमथ्य 3,10267. 9,1560. R. 3,35,17. Bhâg. P. 6,11,18. *ausreissen:* चक्षु: Pańkav. Br. 7,7,15. — 3) *Jmd* (acc.) *stark zusetzen, Jmd hart mitnehmen, bezwingen* MBh. 1,194. प्रामथत् 2,1029. 3,12110. 16435. मन्ये शरै: शरीराणि शत्रूणां प्रमथिष्यति (so die ed. Bomb.) 6,1999. 7,247. 1351. 2694. 4192. 8,359. 690. 786. Hariv. 11938. 13724. R. Gorr. 2,106,29. 3,32,25. 5,33,46. 40,13. 6,72,40. Mâlat. 62,2. Bhâg. P. 1,10,

29. 5,18,39. मया प्रमथितः सद्यः सोमं पास्यसि वै मखे so v. a. *von mir gezwungen* MBH. 13,7312. प्रमथ्यैनां हरिष्यन्ति *gewaltsam* 1,6159. 3,11091 (S. 572). (मनोरथः) क्षिप्रं प्रसाध्यतामद्य प्रमथ्य स्वेन तेजसा R. 3,25,23. 75,74. *zu Grunde richten, verwüsten:* ते धर्ममर्थं कामं च प्रमथ्नन्ति नरं च तम् MBH. 5,2604. प्रामथ्नंश्चास्तिनपुरं वाताः 3002. वृक्षान्प्रमथ्य वात्युग्रा वाताः 6,106. — Vgl. प्रमथ fgg., प्रमन्थ, प्रमाथ fg. — caus. *Jmd stark zusetzen, Jmd hart mitnehmen:* तैश्च वृत्रं समाश्रित्य जगत्सर्वं प्रमाथितम् MBH. 3,8769. कच्चिन्न पापैः — प्रमाथिता द्रौपदी 15677. प्रमथितपुरःसर *niedergemacht, getödtet* KÂM. NÎTIS. 13,78.

— अभिप्र caus. *verrühren lassen:* खलीनाभिप्रमन्थयेत् SUÇR. 2,528,7.

— संप्र 1) *ausreissen:* अक्षीणि R. 5,3,17. — 2) *Jmd stark zusetzen, Jmd hart mitnehmen* MBH. 5,1882. 7,5546. कृष्णां संप्रमथ्य वा *gewaltsam* R. 5,22,4. 17. *in heftige Bewegung versetzen, aufregen:* संप्रमथ्येन्द्रियग्रामम् MBH. 1,4876. 7143.

— वि med. *auseinander zerren, in Stücke reissen, zerschlagen:* ईश्वरा एनं नि वा रोद्धोर्वि वा मथितोः AIT. BR. 1,10. यज्ञं देवा विमेथिरे स एभ्यो विहृतो न प्रबभूव 1,18. यथा सेलगा वा पापकृतो वा पशुं विमथ्नीरन् 7,1. TS. 3,1,3,2. 5,4,3. एतत्पितृणामसुररक्षसानि न विमथ्नते ÇAT. BR. 2,4,2,14. 5,1,12. 13. 2,24. 26. 3,8,3,36. 14,6,9,26. KÂTH. 25,2. 32,6. act.: पाण्डवपराविमथ्नन् *verhauen, zersprengen* Verz. d. Oxf. H. 258,*a*,34. विमथ्य MBH. 12,2546. अवदाने नष्टे दुष्टे विमथिते वा ÇÂṄKH. ÇR. 13,3,2. गदाविमथितैर्गात्रैः MBH. 6,4377. चक्रैर्विमथितैः 7,4826. रथैर्विमथिताः 8,449. 11,330. R. GORR. 2,106,29. 5,40,14. तथा विमथितं तेन व्यङ्गं (so die ed. Bomb.) तव बलं महत् *zersprengt* MBH. 7,1578. पुरं त्वया विमथितम् *zerstört* 3,12258. इन्द्रियं विमथितुम् *die Sinne verwirren* BHÂG. P. 1,11,37. — Vgl. विमाथ, विमाथिन्.

— अभिवि *zerreiben, zerbröckeln:* उल्मुकादङ्गारमादाय तमरण्योरभिविमथ्नीयात् ÇAT. BR. 12,4,3,3.

— सम् *zerhauen, zerschlagen, heftig schlagen:* तं संमथितसर्वाङ्गं मांसपिण्डोपमं कृतम् (so die ed. Bomb.) MBH. 4,780. संमथ्यमानाः (निर्म° ed. Calc.) क्रुद्धेन भीमसेनेन दन्तिनः। सहसा प्राद्रवन् 6,2770.

2. मथ् (= 1. मथ्), मथि, मन्था und मन्थन्; m. sg. nom. मन्थास्, acc. मन्थानम्, instr. मथा; du. मन्थानौ, मथिभ्याम्; pl. nom. मन्थानस्, acc. मथस् u. s. w. P. 7,1,85. fgg. 6,1,199. VOP. 3,119. fgg. Die Grammatiker stellen मथिन् (vgl. auch UṆÂDIS. 4,11) als Thema auf; vgl. 2. मथि. *Rührstock, Butterstössel:* मन्थाः H. 1023. HALÂJ. 2,121. नेत्रं मथो गुणो H. an. 2,435. पयोधरादेव मथः NAISH. 22,44. मन्थानः m. pl. AK. 2,9,74. den acc. मन्थानम् haben wir zu मन्थान gestellt. Nach UGGVAL. auch = वज्र *Donnerkeil* und वात *Wind*. मथ् in adj. Bed. s. u. मधुमथ्.

मथ (von 1. मथ्) m. = माथ gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140.

मथक (wie eben) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63, v. l. für मन्थक.

मथन् (wie eben) *Reibholz zur Erzeugung von Feuer:* यस्य स्वरूपं कवयो विपश्चितो गुणेषु दारुष्विव जातवेदसम्। मथ्नन्ति मथ्ना मनसा BHÂG. P. 5,18,36. 4,2,25.

मथन (wie eben) 1) nom. ag. f. ई *stark zusetzend, hart mitnehmend, Vernichter:* भूतानाम् MBH. 9,2571. am Ende eines comp. H. 11. केशि° GÎT. 2,11. मधु° 11,2. DHÛRTAS. in LA. 71,6. निशुम्भशुम्भमथनी HARIV. 10249. H. 205. मुण्डमथनी MÂRK. P. 91,19. गृहतरुतोरण° (अनिल) VARÂH. BṚH. S. 30,6. दुर्मात्सर्यमदाभिमान° Spr. 2046. अस्त्र Bez. *einer best. Waffe* HARIV. 12732. R. 1,29,11. 56,10. Vgl. अरिष्ट°, पुर°, मनो°. — 2) m. *Premna spinosa*, deren Holz zur Erzeugung von Feuer *gerieben* wird, RÂGAN. im ÇKDR. — 3) n. *a) das Reiben* BHÂG. P. 9,13,3. — *b) das Quirlen* R. 1,45,19. Spr. 767. क्षीरोद° 1867. MBH. 1,366. R. 1,45,18. PAṄKAR. 2,3,61. Schol. zu NAISH. 22,44. *das Herausquirlen:* अमृत° BHÂG. P. 8,7 in der Unterschr. — *c) hartes Mitnehmen, das Vernichten:* अमित्र° R. 2,23,32. दक्षमख° Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,5. — Vgl. मन्थन.

मथनाचल (मथन + अ°) m. *der Berg, den die Götter und* Dânava *beim Quirlen des Milchmeeres als Butterstössel gebrauchten, der Berg* Mandara BHÂG. P. 1,3,16. — Vgl. मन्थशैल u. s. w.

मथव्य adj. in der Stelle मथव्यान्स्तोकान् AV. 2,35,2 fehlerhaft für मधव्यान्.

मथा indecl. eine Nidhana-*Formel* LÂṬJ. 7,10,10. 11.

मथात n. N. eines Sâman Ind. St. 3,212,*a*,12. — Vgl. ममाथ.

1. मथि (von 1. मथ्) 1) adj. am Ende eines comp. im Veda P. 3,2,27. Vgl. उरा°, वस्त्र°, हविर्मथि. — 2) m. *Rührstock* s. 2. मथ्.

2. मथि f. in der Stelle त्वामिद्व तमसे समंश्वयुर्गव्युरग्रे मथीनाम् VÂLAKH. 5,8 wohl fehlerhaft für मतीनाम्.

मथित 1) partic. adj. s. u. 1. मथ्. — 2) m. N. pr. eines Abkömmlings Jama's und angeblichen Verfassers von ṚV. 10,19. — 3) n. *Buttermilch ohne Wasserzusatz* AK. 2,9,53. H. 409. an. 3,285. MED. t. 141. fg. HALÂJ. 2,120. KAUÇ. 25. 35. 39. MBH. 8,2044. VARÂH. BṚH. S. 50,25. 26. यत्तु सस्नेहमजलं मथितं घोलमुच्यते SUÇR. 1,179,6.

मथिन् s. 2. मथ्.

मथीन्, °नति künstliches Denominativ von मथिन् SIDDH. K. zu P. 6,4,15.

मथुरा f. UṆÂDIS. 1,39. N. pr. einer, der Sage nach, von Çatrughna gegründeten, an der Jamunâ gelegenen Stadt, die bei Brahmanen (als Kṛshṇa's Stadt) und bei Buddhisten im Rufe grosser Heiligkeit steht, gaṇa वराणादि zu P. 4,2,82. TRIK. 2,1,15. H. 978. an. 3,588. HIOUEN-THSANG I,207. fgg. LIA. (II) I,158. AV. PARIÇ. in Verz. d. B. H. 93. R. ebend. 123,*a* (67). HARIV. 1967. 3095. 4973. 5244. 6387. पूर्वं मथुरायाः पाटलिपुत्रम् BALLANT., MAHÂBH. 650. RAGH. 6,48. 15,28. VARÂH. BṚH. S. 4,26. 16,17. KATHÂS. 10,105. 12,78. 15,84. 34,68. 37,106. VP. 90. 385. BHÂG. P. 9,11,14. RÂGA-TAR. 1,59. 4,512. PAṄKAT. 8,14. ed. orn. 4,24. PAṄKAR. 1,7,77. 80. fg. 4,1,4. Verz. d. B. H. No. 1205. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,14. 60,*b*,14. 69,*a*,26. °मण्डल 128,*b*,33. 148,*b*,40. fg. 149,*b*,5. 301,*a*,7 v. u. 339,*b*,1. 345,*b*,21. शूरसेनका मथुरादेशाः KULL. zu M. 2,19. VOP. 5,2. LALIT. ed. Calc. 23,19. BURN. Intr. 146. 377. WASSILJEW 41 u. s. w. °गुह्यवर्णन Verz. d. B. H. 143,3. °माहात्म्य 142,1 v. u. Verz. d. Oxf. H. 61,*b*, No. 108. Verz. d. Pet. H. No. 32. WILSON, Sel. Works I,167. °तीर्थमाहात्म्य Verz. d. B. H. 144,14. zwei andere Städte desselben Namens LIA. I,650. fg. — Vgl. माथुर, मधुरा.

मथुरानाथ (म° + नाथ) 1) m. *a)* Bein. Kṛshṇa's PAṄKAR. 4,1,26. — *b)* N. pr. verschiedener Männer HALL 29 u. s. w. Verz. d. B. H. No. 535. 670. fg. Verz. d. Oxf. H. 218, N. 3. 241, No. 590. fg. — 2) f. ई Titel einer

von Mathurânâtha verfassten Schrift Hall 29.

मथुरासेतु (म° + सेतु) m. Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 55.

मथुरेश (मथुरा + ईश) m. 1) Bein. Kṛshṇa's Çabdar. im ÇKDr. — 2) N. pr. des Autors der Çabdaratnâvalî Verz. d. Oxf. H. 192, b, No. 439.

मथूरा f. = मथुरा Dvirûpak. im ÇKDr.

मथ्र (von 1. मथ्) adj. agitatus: मथ्रा रजांसि ṚV. 1, 181, 5. Nach Sâj. = प्रमाथनेन लोडनेन, also instr. von मथन्.

मथ्य (wie eben) adj. zerrend: आशवो मथ्या नेमिं नि वावृतुः ṚV. 8,46,23.

मथ्य (wie eben) adj. auszureiben: उल्मुकमथ्यं aus einem Feuerbrande zu reiben Çat. Br. 12, 4, 3, 3. auszuquirlen, was ausgequirlt wird: अमृतं सिन्धुमथ्यम् Bhâg. P. 8,12,47. = सिन्धोर्मथनेन जातम् Schol. — Vgl. मन्थ्य.

1. मद्, मन्द्, मदति, मदेमहि Naigh. 3,19. ममत्सि, ममाड्ढि, ममत्तु (P. 6, 1, 192), ममत्तन, ममदस्, ममदन्; später (schon in den Brâhmaṇa) माद्यति Dhâtup. 26,99 (हर्षे). P. 7, 3, 74. मत्सि, मत्स्व, मत्सत्, मत्सति (ṚV. 8, 83,7), मत्सथ, अमत्सुस्, अमत्सत 3. pl., अमत्त, (अनु) अमादिषुस्, partic. मत्त P. 8, 2, 57. Vop. 26, 88. 89; मन्दति, मन्दते (Dhâtup. 2, 12), अमन्दत, अमन्दीत्, मन्दिषत् (Schol. zu P. 3, 1, 34. 4,7. 94. 97), अमन्दिषुस्, (प्र) ममन्दत्, (अभिप्र) मन्दुस्, मन्दिष्ट, अमन्दिषाताम्, मन्दध्यै; मन्दते = ज्वलति Naigh. 1, 16. = अर्चति 3, 14. स्तुतिमोदस्वप्नगतिषु Dhâtup. 2, 12. nach Andern auch कान्तौ und जाड्ये. 1) act., selten med. (von मन्द् dagegen nur med.) sich freuen, fröhlich sein, sich ergötzen, schwelgen in, sich wohlbefinden bei, sich gütlich thun an oder in Etwas (instr., gen., loc., selten acc.); sich in Etwas berauschen: रयिं येन वयं मदेम ṚV. 7, 1, 24. 4, 42, 10. राया मदेम तन्वा३ तना च 6, 49, 13. इषा 7, 64, 3. अनमीवास इळया मदन्तः 3, 59, 3. दिवस्पृथिव्योरवसा मदेम 5, 49, 5. यदिषो मदथो गृहे 8, 26, 17. सुम्नेष्विद्वो अन्तमा मदेम 6, 52, 14. मदन्तो गीर्भिरध्वरे सुते सचा 3, 53, 10. प्रियास इत्ते नरो मदेम शरणे 7, 19, 8. मदेम शतहिमाः सुवीराः glücklich sein 6, 4, 8. क्षपो मदेम शरदश्च पूर्वीः viele Tage und Jahre lang 4, 16, 19. ममड्ढि सोममिन्द्र 10, 96, 13. 59, 2. ये अंद्रोघमनुष्वधं श्रवो मदन्ति यज्ञियाः 5, 52, 1. किमु नो ममत्सि warum wirst du nicht heiter? 4, 21, 9. ममदश्च सोमैः 7, 24, 1. (आपः) यासु देवा ऊर्जं मदन्ति 7, 49, 4. मत्स्यन्धसः 1, 9, 1. मा ते रसस्य मत्सत द्वयाविनः 9, 85, 1. सुतेषु Vâlakh. 6, 1. आदस्य रसे देवा अमत्सत 9, 14, 3. मत्स्यपायि ते मदः 1, 175, 1. पोत्रादमत्त 2, 37, 4. यस्येन्द्रो वृत्रहत्ये ममाद 6, 47, 2. शुनहोत्रेषु मत्स्व 2, 41, 17. विवस्वतो मती 8, 6, 39. अन्धसः 4, 32, 14. Vâlakh. 6, 1. VS. 8, 5. Çâṅkh. Çr. 8, 8, 1. — माद्यन्ति देवताः Ait. Br. 3, 38. 6, 11. अमाद्यदिन्द्रः सोमेनातृप्यन्ब्राह्मणा धनैः Çat. Br. 13, 5, 4, 18. अमाद्यदिन्द्रः सोमेन दक्षिणाभिर्द्विजातयः MBh. 1, 4688 = 3, 8331 = 12, 928 = Bhâg. P. 9, 2, 28 = Mârk. P. 130, 16. मघोनि माद्यत्युरुसोमपीथे Bhâg. P. 5, 15, 10. दृष्ट्वा माद्यति मोदते ऽभिरमते प्रस्तौति विद्वानपि प्रत्यक्षाशुचिपुत्रिकां स्त्रियम् Spr. 635. Râga-Tar. 5, 338. दशरूपानुकारेण यस्य माद्यन्ति भावकाः Daçar. 1, 2. गायन्माद्यन् Bhâg. P. 1, 6, 39. मृत्युर्माद्यति मूर्ध्नि Prab. 77, 7. (विषदर्शनात्) सुव्यक्तं माद्यति क्रौञ्चः Kâm. Nîtis. 7, 12. माद्यन्तः कलयन्तु चूतशिखरे केलीपिकाः पञ्चमम् Sâh. D. 79, 15. विदलत्कुन्दमाद्यद्विरेफ Spr. 1928. येन माद्येन्न तत्पिबेत् berauscht werden 3367. अमद्यमाद्यन्मातङ्ग Kâm. Nîtis. 16, 33. न च माद्येद्विषयोपभोगरागात् 7, 35. अमन्दमाद्यद्वदना frohlockend Çrut. (Br.) 22. — उक्थेभिर्ये मन्दाना चिदा गिरा। आङ्गूषैराविवासतः ṚV. 7, 94, 11. अपां प्रसर्गे यदमन्दिषाताम् 103, 4. मधः 2, 19, 2. स मन्दस्वा ह्यनु जोषम् 6, 23, 8. अन्धसः 43, 4. मन्दमानः freudig 6, 67, 5. 1, 51, 11. 122, 13. अस्मिन्नो अद्य सवने मन्दध्यै 4, 16, 2. Vâlakh. 4, 2. 8, 7, 14. — 2) namentlich zur Bezeichnung des Freudenlebens der Götter und Seligen: selig sein: यत्र देवासो मदन्ति ṚV. 8, 29, 7. 3, 6, 8. यत्र देवयवो मदन्ति 1, 154, 5. (पितरः) यमेन ये सधमादं मदन्ति 10, 14, 10. 17, 8. यत्र देवैः सधमादं मदेम TBr. 3, 1, 1, 10 in Z. f. d. K. d. M. 7, 269. यद्वा शक्र परावति समुद्रे अधि मन्दसे ṚV. 8, 12, 17. — 3) das Wallen des Wassers wird als Lustigkeit bezeichnet: अपामूर्मिर्मदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते lustig wie die Wasserwelle ṚV. 8, 14, 10. मदन्तीभिर्मार्जयन्ते निर्ह्यग्निः शीतेन वार्यति kochendes Wasser TS. 6, 2, 2, 7. मदन्त्याप: Çat. Br. 3, 4, 3, 22. 10. 11. Kâtj. Çr. 8, 1, 10. 2, 4. 7, 19. Kauç. 103. Ind. St. 9, 215. आपो देव्य स्रपीणां विश्वधात्र्यो दिव्य मदन्त्यो याः शंकरा धर्मधात्र्यः (so die neuere Ausg.) Hariv. 7794. — 4) schlafen (nach Mahîdh.): अग्ने त्वं सु जागृहि वयं सु मन्दिषीमहि VS. 4, 14. es würde genügen: wir wollen es uns behaglich machen. — 5) trans. erfreuen, ergötzen, erheitern; berauschen: स त्वामदद्वृषा मदः ṚV. 1, 80, 2. 84, 5. सोम इन्द्रं ममाद 7, 26, 1. 2. मत्सि देवान् 9, 94, 5. 4, 31, 2. स ईं ममाद महि कर्म कर्तवे der Soma hat Indra begeistert zu der grossen That 2, 22, 1. सुतास्त्वा ममत्तु 3, 51, 11. 7, 22, 2. 9, 96. 21. 10, 116, 3. यन्मा सोमासो ममदन् 4, 42, 6. 8, 84, 7. 1, 122, 3. पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा 7, 22, 1. 8, 1, 15. 6, 17, 3. 1, 134, 2. अमन्दन्मा स्तोमः 165, 11. अवीवृधद्वो अमृता अमन्दीत् 8, 69, 10. Vâlakh. 2, 2. युवतिर्ममन्दुषी ṚV. 5, 61, 9. — 6) partic. मत्त freudig erregt, ausgelassen vor Freude AK. 3, 2, 52. MBh. 8, 2043. berauscht, trunken (eig. und übertr.) AK. 3, 1, 23. 3, 4, 18, 114. H. 436. 510. Halâj. 2, 231. 334. AV. 6, 20, 1. M. 3, 34. 4, 207. 8, 67. 163. 9, 78. 11, 96. Jâgn. 1, 162. 2, 32. MBh. 2, 2159. 14, 1759. fg. R. 3, 55, 36. Spr. 1117. 2090. 2618. 4681. Kâm. Nîtis. 10, 34. Kathâs. 28, 122. मत्तो ऽहं किल विललाप P. 3, 2, 115, Vârtt. 1, Sch. वरप्रदानमत्तौ तावौरसेन बलेन च। धनरत्नमदाभ्यां च सुरापानमदेन च॥ सर्वैरेतैर्मदैर्मत्तौ MBh. 1, 7724. fg. ऐश्वर्यमदमत्तांश्च मत्तान्मद्यमदेन च 12, 12550. पुंस्कोकिलश्चूतरसेन मत्तः प्रियामुखं चुम्बति Ṛt. 6, 14. प्रोत्फुल्लमालतीमकरन्दसान्द्रामोदमत्तमधुकर Dhûrtas. in LA. 69, 4. ऐश्वर्य° Çâk. 66, 4. अर्थ° Daçak. in Benf. Chr. 193, 20. प्रभा° (चन्द्र) Spr. 3866. विद्युत्कान्तिसमस्तकान्तिकलनामत्तास्तदा तोयदाः Varâh. Bṛh. S. 27, 7. berauscht, freudig erregt (von Thieren aller Art während der Brunstzeit), brünstig: नाकालमत्ताः खगपन्नगाश्च मृगद्विपाः शैलमृगाश्च लोके Spr. 4379. क्रौञ्च R. 1, 2, 15. बर्हिण MBh. 1, 7588. कोकिल Pañkar. 1, 7, 29. सारंग Daç. 1, 17. यस्यां मत्ता निशि श्वानः श्वनिशं श्वनिशा च सा Trik. 1, 1, 105. insbes. von Elephanten AK. 2, 8, 2, 4. 3, 4, 18, 112. H. 1220. Halâj. 2, 65. MBh. 1, 6005. 7671. 12, 4259. नित्य° R. 1, 6, 24. 3, 52, 46. Spr. 1233. 1638. 2091—2093. Ragh. 12, 93.

— caus. मादयति, मादयते (तृप्तियोगे Dhâtup. 33, 31), मदयति (हर्षग्लेपनयोः Dhâtup. 19, 54. गर्वे ग्लेपने Vop. मदयति [berauscht] नोचं संपत्तिः। मदयति [versetzt in Noth] शत्रुं प्रारः Durgâd. im ÇKDr.), मन्दयति; अमीमदन्त, मादयध्यै ṚV. 1, 167, 1. 6, 19, 6. 22, 3. 60, 13. 1) act. ergötzen, erheitern, berauschen: ते त्वा मदा मादयन्तु ṚV. 7, 23, 5. 9, 84, 3. 80, 5. तान्ह राजा मदयां चकार Ait. Br. 6, 1. पवस्व सोम मन्दयन्निन्द्राय मधुमत्तमः ṚV. 9, 67, 16. इमं कामं मन्दया गोभिरश्वैः erfreue, befriedige 3, 30, 20. दिग्धविद्धामिव मादय berausche, betäube Çat. Br. 14, 9, 4, 8. उताहो त्वां स्तुतयो मादयन्ति MBh. 3, 10678. गन्धेन मादयतीति गन्धमादनम् Mallin.

zu Kumâras. 6,46. अमदयत्सहकारलता मनः Ragh. 9,29. 41. Mâlav. 20. मनः प्रह्लादयन्तीभिर्मदयन्तीभिरप्यलम् (v. l. मन्दय°) Spr. 2102. 3194. जागर्ति मदयन् (कामः) Prab. 6,4. Bhaṭṭ. 10, 27. 12, 87. med. des Metrums wegen: (मद्यम्) विनोत्येन्द्रियचेतांसि वीर्यं मदयते ऽचिरात् Suçr. 1,192,1. Vgl. मदयन्ती. — 2) med. a) *sich ergötzen, fröhlich sein, sich wohlbefinden, sich behagen lassen:* सवने मादयस्व RV. 7,29,2. 38, 8. 39,5. त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते 1,59,1. 184,2. मादयस्व सुते सचा 81, 8. यज्ञे बर्हिषि 101, 9. 10. अन्धसः 85,6. हविषा 10,14,4. (चमसे) देवा अमृता मादयन्ते 16,8. अतन्नमीमदन्त ह्वि 1,82,2. VS. 2,31. 7,5. 20,46. Kauç. 6. 72. 88. मनो मादयते यस्य शास्त्राभ्यासरसायनात् Durgâd. im ÇKDr. — b) *ein Leben der Freude führen, selig sein:* ये मद्यन्ति दिवः स्वधया मादयन्ते RV. 10,15,14. 1,108,12. स्वर्गे उ त्वमपि मादयासे 10,95,18. 1,101, 8. यद्वा प्रस्रवणे दिवो मादयासे स्वर्णरे 8,54, 2. TBr. 3,1,1,15 in Z. f. d. K. d. M. 7,270. यत्र पितरो मादयन्ते Bhâg. P. 5,2,21. — Vgl. मन्दय्.

— अनु *mit Freudenbezeugung empfangen* oder *begleiten, zujubeln, zujauchzen;* mit dem acc.: (सविता) रश्मिभिर्मदयन्ननुमद्यमानः RV. 7, 63,3. 10,98,8. जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु 6,75,18. त्वां शर्धो मदत्यनु मारुतम् 8, 15, 9. 9,8,4. 5,36,2. 6,18,14. 7,18,12. अनु हि त्वा सुतं सोम मदामसि 9,110, 2. ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः 3,47,4. 1,103,7. 162,7. 4, 17, 5. 38, 3. तं नो देवा अनुमदन्तु यज्ञम् TBr. 3,1,1,14 in Z. f. d. K. d. M. 7,270. अमन्दन्निन्द्रमनु दातिवाराः RV. 3,51,9. VS. 6,20. 27,8. Çat. Br. 2, 5,4, 6. 1,4, 2,7. partic.: विप्रानुमदित TS. 2,5,9,1. Âçv. Çr. 1,3. Statt अनुमत्त Daçak. in Benf. Chr. 200,14 ist einfach अनुन्मत्त zu lesen. — Vgl. अनुमाद्य.

— अभि 1) *heiter —, lustig sein:* वृत्रे वा यत्स्वर्षधि शूर मन्दसे RV. 10, 50,2. अभिमाद्यमिव हि सुरां पीत्वा वदन्ति Çat. Br. 1,6,3,4. 5,5,4,5. — 2) *ergötzen, erheitern:* यदी सुतास इन्दवो ऽभि प्रियममन्दिषुः Vâlakh. 2, 3. — Vgl. अभिमाद्यत्क.

— अव, अवमदन् Kâṭh. 25, 7 in Ind. St. 3, 467, 8 wohl fehlerhaft für अनुमदन्.

— उद् 1) *von Sinnen kommen, verwirrt werden, den Verstand verlieren:* गन्धर्वाप्सरसो वा एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यति TS. 3,4,8,4. उद्वा माद्येयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन् 7,3,10,4. ईश्वरो वा एष दिशो ऽनून्मदितोः TBr. 1,8,3,1. 6,3,6. 7,1,1. Çat. Br. 5,3,1,2. Pañkav. Br. 18,10,10. यः पश्यति नरो देवान् जाग्रद्वा शयितो ऽपि वा। उन्माद्यति स तु क्षिप्रं तं तु देवग्रहं विदुः॥ MBh. 3,14501. fgg. Kathâs. 15, 65. उन्मत्त *von Sinnen seiend, gestört, verrückt* (auch uneig.) AK. 2,6,2,11. H. an. 3,254. Med. t. 101. Ait. Br. 2, 7. M. 3, 161. 8,67. 163. 205. 9,79. 201. 230. Jâgn. 2,32. MBh. 3,2106. 2272. 2354. 2514. 2578. 15416. 15419. 16862. R. 2,75,30. Spr. 476. 1117. 2900. 3534. 3795. 4681. Varâh. Bṛh. S. 27,7. 46, 97. Vid. 178. Kathâs. 12, 51. 60. Râga-Tar. 5,81. Daçak. in Benf. Chr. 200, 14. Kaurap. 3. उन्मत्ता विलपन्तीं माम् MBh. 3,2422. R. 3,35,8. *betrunken, berauscht, von einem Wahn ergriffen:* मदिरोन्मत्त, मोहमदिरोन्मत्त Maitrjup. 4, 2. Spr. 339. महासुराः VP. bei Muir, ST. IV, 218. Spr. 3246, v. l. बलोन्मत्त R. 1,54,10. सिंहो मदोन्मत्तः Spr. 2440. 4312. विभवोन्मत्तचित्त 1224. त्वदाश्रयोन्मत्तेन समुद्रेण Pañkat. 84, 9. उन्मत्तचण्डश्वापदकुलसंकुलगिरिगह्वराणि *wüthend* Uttararâmak. 32, 17. उन्मत्ता गौरिवान्धा अोः क्वचिद्देवावतिष्ठते MBh. 5,1511. यौवनोन्मत्तनयनाः (योषितः) *aufgeregt* R. 1,9,7. — 2) *erheitern, ergötzen:* उद्वां सुतासो रभसा अमन्दिषुः RV. 1,82,6. 2,33,6. उद्वां मन्दन्तु स्तोमाः 8,53,1. 9,81,1. — Vgl. उन्मत्त fgg., उन्मद, उन्मदिष्णु, उन्माद fgg. — caus. *aufregen, in Ekstase versetzen; verwirrt machen, von Sinnen bringen, verrückt machen:* उन्मदिता मौनेयेन वाताँ आ तस्थिमा वयम् RV. 10,136,3. अद्यापि मे हृदयमुन्मदयन्ति Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,29. उन्मादयन्ति TS. 3,4,8,4 (s. oben u. 1.). रूपेण चोन्मादयतीव माम् MBh. 4,379. R. 3,23,24. Daçak. 61, 9. 78,15. 88,7. Vgl. अनुन्मादित.

— प्रोद् *anfangen toll —, wüthend zu werden:* प्रोन्माद्यद्विन्ध्यगन्धद्विप Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 32.

— उप *aufmuntern, Muth einsprechen:* तमुपमदन्ति वीर्यवान्वै त्वमस्यलं वै त्वमेतस्मा असीति Çat. Br. 1,4,2,1. — Vgl. उपमाद.

— परि s. परिमाद fg.

— प्र 1) *sich ergötzen:* मध्वो वो नाम मारुतं यजत्राः प्र यज्ञेषु शवसा मदन्ति RV. 7,57,1. *heiter sein, frohlocken:* स प्र ममन्दत्त्वाया शतक्रतो 8, 50,9. यां त्वा जनो भूमिरिति प्र मन्दते निर्ऋतिं त्वाहं परि वेद *freudig nennt* (möglicher Weise zu 2. *fälschlich nennt*) VS. 12, 64. प्रमत्त *aufgeregt, brünstig:* वनगज Pañkat. 80, 6. *geil* M. 4,40. *berauscht, trunken:* कथां प्रमत्तः प्रथमं कृतामिव (न स्मरति) Çâk. 76. — 2) *achtlos sein, sich gleichgiltig abwenden von* (abl. P. 1,4,24, Vârtt. Vop. 5,20), *nicht achten auf* (loc.), *sich eine Unachtsamkeit zu Schulden kommen lassen:* मा जीवेभ्यः प्र मदो मानु गाः पितृन् AV. 8,1,7. प्र ये गृहादममदुस्त्वाया RV. 7,18,21. प्रमाद्यति Çat. Br. 11,3,1,7. मा प्रमदत 13,4,2,17. धर्मात्प्रमाद्यति P. 1,4,24, Vârtt., Sch. स्वाध्यायान्मा प्रमदः Taitt. Up. 1,11,1. 2, 5. एतेभ्यश्चैव मान्धातः सततं मा प्रमादिथाः MBh. 12,3456. Bhaṭṭ. 18, 8. त्रिष्वप्रमाद्यन्नेतेषु M. 2,232 (MBh. 12, 3996). तस्माद्धर्मार्थयोर्नित्यं न प्रमाद्यन्ति पण्डिताः MBh. 3,1291. कार्ये Spr. 4809. गुणिनां हिते Bhaṭṭ. 17, 39. वालं प्रमाद्यन्तम् Kathop. 2, 6. MBh. 8,1875 (wo त्वं mit der ed. Bomb. zu lesen ist). 12,3409. 3412. Spr. 3513. 4578. Bhaṭṭ. 5,8. मा प्रमादीः MBh. 2,2488. प्रमाद्यसे किम् 8,679. अप्रमादम् *eifrig* Kauç. 98. अग्नित्रेता त्रयी विद्या यज्ञाश्च सहदक्षिणाः। सर्व एव प्रमाद्यन्ति (*gerathen in Verwirrung*) यदा राजा प्रमाद्यति MBh. 12,3410. प्रमत्त *sorglos, achtlos, fahrlässig* Âçv. Gṛhj. 1,6,7. Ind. St. 2,312. M. 3, 34. 9, 78 (= द्यूतादिप्रमादवत् Kull.). MBh. 3,2941. 14,1760. R. Gorr. 1, 25, 13. Ragh. 19, 48. Spr. 1117. 2090. 2257, v. l. 2720. चौराः प्रमत्ते जीवन्ति 3067. 3298. 4681. Kâm. Nîtis. 10,34. Daçak. in Benf. Chr. 196,21. Bhaṭṭ. 7,18. °मनस् MBh. 5,7223. °चित्त Spr. 4336. मृग Bhâg. P. 5, 2,7. विधेः *nicht achtend auf, vernachlässigend* Vop. 5,20. स्वाधिकार° Megh. 1. अप्रमत्त (s. auch bes.) Khând. Up. 1,3,12. Kathop. 6,11. Jâgn. 3, 59. MBh. 12,3457. R. 6,7,3. Spr. 1300. 4578. Kathâs. 45,149. स्वकर्मणि MBh. 2,1467. याने शय्यासने पाने भोज्ये वस्त्रे विभूषणे। सर्वत्रैवाप्रमत्तः स्यात् Kâm. Nîtis. 7,9. अप्रमत्तेन ते (= त्वया) भाव्यं सदा प्रति पुरंदरम् MBh. 13,2270. — 3) *über Etwas* (loc.) *seine Pflicht vergessen, sich in Bezug auf Etwas gehen lassen:* अतो ऽर्थान्न प्रमाद्यन्ति प्रमदासु विपश्चितः M. 2,213. पानस्त्रीद्यूतगोष्ठीषु राजानम् — प्रमाद्यन्तम् Spr. 1767. प्रमत्तं ग्राम्यधर्मेषु MBh. 3,16201. प्रमत्तः कामभोगेषु R. 3,37,2 (33,2 ed. Bomb.). — Vgl. 1. प्रमद, प्रमदक, प्रमदितव्य fg., प्रमाद, प्रमादिका fg., प्रमन्द्. — caus. 1) *Etwas verscherzen:* प्रमादितां कीर्तिमिव R. 5,21,10. — 2) med. *sich ergötzen, sich gütlich thun an:* प्र चर्षणी मादयेथां सुतस्य RV. 1,109,5. Wegen RV. 4,

29,3 vgl. 1. प्रदिश्. प्र सुमतिं सवितर्वाय ऊतये महस्वन्तं मत्सरं मादयाथः AV. 4,25,6, wo man मादयेथे oder मादयेथाम् erwartet hätte. — Vgl. प्रमन्दनी.

— अभिप्र 1) *ergötzen, erfreuen:* श्वित्यञ्चो मा धियंजिन्वासो अभि हि प्रमन्दुः RV. 7,33,1. यं विप्रा उक्थवाहसो ऽभिप्रमन्दुरायवः 8,12,13. med.: त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे अध्वरेषु 5,4,1. कया त्वं न ऊत्याभि प्र मन्दसे वृषन् 8,82,19. — 2) *verwirren, betäuben, confundere* (vgl. प्र 2. und वि): अभि प्र मन्द पुरुदत्र मायाः RV. 6,18,9.

— विप्र, partic. in der uns unverständlichen Stelle: निर्वर्त्य तत्र वत्सलोद्यतविप्रमत्तवीवाहमङ्गलविधिम् KATHÂS. 34,255.

— संप्र, partic. संप्रमत्त 1) *brünstig:* नाग HARIV. 4093. *versessen auf* (inf.): यतस्त्वमन्नैर्देवितुं संप्रमत्तः MBH. 8,3509; vielleicht nur Druckfehler für संप्रवृत्तः, wie die ed. Bomb. liest. — 2) *sorglos, achtlos* MBH. 2,1467.

— वि 1) *verworren werden, aus der richtigen Verfassung kommen:* असुरा प्रातःसवनमवालिह्यमाद्यन् AIT. BR. 2,22. विमत्त ebend. *brünstig:* मतङ्गज KIR. 5,47. — 2) *irre machen, aus der Lage bringen:* असुरान्व्यमदन् ÇÂÑKH. BR. 22,6. यजमानाः पाप्मानं विमदन्ति ebend. — caus. *confundere:* वि तं ईर्ष्यामिमोमदम् AV. 7,74,3. विमदित KÂTH. 29,1 = विमत्त AIT. BR. 2,22.

— सम् 1) *sich mit andern ergötzen:* यः सुषाणेभिर्मदति सं ह वीरैः RV. 4,29,2. — 2) *mit Etwas* d. h. *an Etwas sich ergötzen:* समन्धसा ममदः पृष्ठ्येन RV. 4,20,4. रायस्पोषेण समिषा मदेम VS. 4,1. med.: यद्वा मरुत्सु मन्दसे समिन्दुभिः RV. 8,12,16. तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति 10,82,2. संमत्त *aufgeregt, hingerissen von, berauscht* (in übertr. Bed.) MBH. 14,1760. तस्य दूपेण 1,7727. 13,2263. काम° 1,7722. अतमद° 3,2263. युद्ध° 1,1369. HARIV. 4348. मत्तार° Verz. d. Oxf. H. 253,b,20. *brünstig* (Elephant): (तम्) अभ्यद्रवत संमत्तो (संमतो ed. Bomb.) वने मत्तमिव द्विपम् MBH. 6,5428. — Vgl. संमद, संमाद. — caus. *in heitere Stimmung versetzen; betrunken machen:* देविकाश्च देवीश्चोभयीर्यज्ञे सममादयम् AIT. BR. 3,48. med. *begeistert* oder *betrunken sein:* समेव तृतीयसवने मादयन्ते 6,11.

2. मद्, मन्द्, मदति (s. उपनि), ममत्तन, ममन्धि, अममन्; *zögern, zuwarten, stillstehen:* मो षु प्र सेधीर्मुहुरिन्ममन्धि RV. 10,27,20. अयेडु प्राणीदममन्निमाहा 32,8. यदिद्वातो जुहोतन यद्यश्रातो ममत्तन 179,1. — Vgl. मन्द्.

— नि s. निमद *langsame und deutliche Aussprache.* — caus. निमादयति = अक्षरं स्पष्टमुच्चारयति SÂJ. bei WEST.

— उपनि *zum Stillstehen bringen, zurückhalten:* पशवो वसु तानेतद्देवा अतिष्ठमानांस्त्वष्टारमब्रुवन्नुपनिमदेति यदाह देव त्वष्टर्वसु रमेति ÇAT. BR. 3,7,3,11. इदमेवैतद्देवः सिक्तमुपनिमदति 4,3,3,4. अन्नमपचिक्रमिषदुपनिमदति 6,9,5.

मँद (von 1. मद्) 1) m. P. 3,3,67 (oxyt. nach gaṇa पचादि zu P. 3,1,134). = माद AK. 3,3,12. a) *Heiterkeit, gute Laune, Begeisterung, Aufgeregtheit, Rausch, Betrunkenheit;* = हर्ष AK. 3,4,16,94. H. an. 2,231. MED. d. 12. = मुन्मोदसंभेद, क्षैव्य H. 312. H. an. = मदनीयं द्रव्यम् NIR. 4,8. गोदा इद्रेवतो मदः RV. 1,4,2. 81,1. सुतस्य मदे अहिमिन्द्रो जघान 2,15,1. ददे वो मद्दिं तृतीयं सवनं मदाय 4,34,4. क्रत्वे दक्षाय बृहते मदाय 5,43,5. 6,40,2. 7,82,3. 8,15,4. 46,8. अन्धसः 14. 10,104,2. मदं च मदनं च विवर्धयन्ति Spr. 31. मदाय सोमो मदाय सुरा ÇAT. BR. 12,7,3,12. ÇÂÑKH. ÇR. 8,25,1. TATTVAS. 20. SUÇR. 1,45,14. चिरेण श्लैष्मिके पुंसि पानतो जायते मदः 192,2. 2,477,16. ÇÂRÑG. SAṀH. 1,7,26. संमोहानन्दसंभेदो मदो मद्योपयोगजः SÂH. D. 174. M. 7,47. °मोहित 11,96. JÂGN. 2,214. मदेन विनयः (हतः) Spr. 648 (vgl. क्रीर्मद्यादिनश्यति 1260). 3002. मदिरामदान्ध BHÂG. P. 3,28,37. पान° KÂM. NÎTIS. 14,63. सुरापान° MÂRK. P. 115,5. क्रियतामस्य मद्रापनयनम् PRAB. 62,4. KÂVJÂD. 2,89. BHÂG. P. 1,17,39. तमन्तमदसंमत्तम् *Würfelrausch, Würfelfieber* MBH. 3,2263. *Liebesrausch, Geilheit, Brunst:* काम वेद ते नाम मदो नामासि Ind. St. 5,305. °विह्वलिता R. 1,9,15. °विह्वला 25.37. अभिनवमदलीलालालसं सुन्दरीणां यौवनम् Spr. 685. मदेन नारी (अलंक्रियते) 3040. (नितम्बिनी) सुरेव मदकारणम् 4097. उन्नद्ध° adj. BHÂG. P. 4,27,4. आतपात्तसंधुक्षितमदा परभृता VIKR. 59,2. परभृतस्य मदाकुलस्य ṚT. 6,32. मदरक्तस्य हंसस्य कोकिलस्य शिखण्डिनः Spr. 4683. गोपत्तिमदवृद्धि VARÂH. BṚH. S. 46,85. अन्तर्मदावस्थ इव द्विपेन्द्रः RAGH. 2,7. मदोन्मत्तस्य कुञ्जरस्य Spr. 2096. °वीर्य PAÑKAT. 87,16. मदा° (मातङ्ग) Spr. 1324, v. l. नागो °पटुः (= प्रवृत्तमदः Schol.) MBH. 12,4297. *Hochmuthsrausch, Hochmuth, Uebermuth, Dünkel;* = गर्व, अहंकार TRIK. 3,3,209. fg. H. an. MED. HALÂJ. 4,37. मदो विकारः सौभाग्ययौवनाद्यवलेपः SÂH. D. 145. BHAG. 18,35. KÂM. NÎTIS. 10,3 (ebend. 6 ist wohl दमेन st. मदेन zu lesen). धनवानिति हि मदस्ते Spr. 1292. दुर्मात्सर्यमदाभिमानमथन 2046. सतां वचनमादिष्टं मदेन न करोति यः 3116. मदादिनाशनं शास्त्रं मन्दानां कुरुते मदम् 4684. ज्ञानं सतां मानमदादिनाशनं केषांचिदेतन्मदमानकारणम् 4089. सा श्रीर्या न मदं करोति 3223. मदोद्धतस्य नृपतेः 2095. मदोन्मत्तस्य भूपस्य 2096. 4312. मदोर्जित RÂGA-TAR. 5,214. KATHÂS. 42,10. 46,64. युक्तमदा adj. MÂLAV. 34,3. कतिपयपुरस्वाम्ये पुंसां क एष मदज्वरः Spr. 2829. श्रुतधनकुलकर्मणां मदैः BHÂG. P. 4,31,21. विद्यामदो धनमदस्तृतीयो ऽभिजनो मदः। मदा एते ऽवलिप्तानामेत एव सतां दमाः॥ Spr. 2798. धनमदोद्धताः KATHÂS. 18,129. श्री° BHÂG. P. 6,7,9. PAÑKAT. 202,25. मत्तं राज्यमदेन HARIV. 5154. यौवन° Spr. 3036. KATHÂS. 18,277. शास्त्रविद्या° 27,141. धनात्मत्वमदाभ्यां च सुरापानमदेन च॥ सर्वैरेतैर्मदैर्मत्तो MBH. 1,7724. fg. ऐश्वर्यमदमत्तांश्च मत्तान्मद्यमदेन च 12,12550. ऐश्वर्यमदपापिष्ठा मदाः पानमदादयः Spr. 3854. — b) *erheiternder —, begeisternder —, berauschender Trank;* = मद्य H. an. RV. 1,20,5. 80,2. वृष्णो मदस्य तमीशिषे 2,16,6. 4,17,6. 26,6. इन्द्राह्रं पीतिमुत वो मदं धुः 33,11. सं मदा अग्मता वः 34,1. 2. सं मदेभिरिन्द्रियेभिः पिबध्वम् 35,9. सोमः सुतः स इन्द्र ते ऽस्ति मदः 6,44,1. ÇÂÑKH. ÇR. 9,5,3. मदानां पतिः RV. 8,82,31. °तीव LA. (II) 87,6. अस्पृष्ट° Spr. 3553. *Honigseim:* मदगुरुपक्षैः — अलिवृन्दैः RAGH. 12,102. — c) *Brunstsaft eines Elephanten* AH. 2,8,3,5. TRIK. H. 1223. H. an. MED. HALÂJ. 2,62.65. त्रिःप्रस्रुतमद (मतङ्गराज्) MBH. 1,5885. °प्रस्रवण 3,2538. स्रवन्मद इव द्विपः R. GORR. 2,103,13. RAGH. 4,23. वनगजमदैः MEGH. 20. VARÂH. BṚH. S. 50,20. अलिकुलैर्मदाशनैः BHÂG. P. 8,2,22. कुम्भभित्तिच्युतमदमदिरा PRAB. 78,13. °प्रसेक R. 6,93,19. bei einem geilen Weibe Spr. 133. — d) *der männliche Same* TRIK. H. an. MED. — e) *Moschus* TRIK. H. an. MED.; vgl. कस्तूरिकामद TRIK. 3,3,288. MED. bh. 6 und मृगमद. — f) *ein schönes Ding,* = कल्याणवस्तु DHAR. im ÇKDR. — g) *Fluss* ebend. — h) der personif. *Rausch* ist ein Ungeheuer, welches Kjavana schafft um Indra zu zwingen, der es nicht zugeben

wollte, dass die Açvin am Soma-Trank Theil nahmen, MBh. 3,10389. fgg. 13,7317. fgg. Als Indra nachgegeben hatte: ततः प्रत्याहरत्कर्म मदं च व्यभजन्मुनिः (च्यवनः)॥ श्रतेषु मृगयायां च पाने स्त्रीषु च 7322. fgg. als Sohn Brahman's VP. 50, N. 2. — i) N. pr. eines Dânava Hariv. 202. 2288. 14290. eines Dieners des Çiva Bhâg. P. 4,4,4. — k) गृत्समदस्य मदः N. eines Sâman Ind. St. 3, 215, a. — 2) f. ई = चषकवस्तु H. an. = कृषकवस्तु Dhar. im ÇKDr. — Vgl. इं°, उकथा°, कुम्भि°, गृत्स°, त्रि°, दुर्मद, धन°, निर्मद, पान°, 2. प्र°, मधु°, मृग°, रतिमदा, विश्रमदा, समद.

मदकट m. = षण्ड im ÇKDr. beruht auf einer falschen Lesart H. 1259.

मदकर (मद + 1. कर) adj. *berauschend* Suçr. 1,215,12.

मदकरिन् (मद + क°) m. *ein brünstiger Elephant* Râga-Tar. 1,369.

मदकल (मद + कल) adj. 1) *in Folge des Liebesrausches sanft klingend:* शब्दान्खगमुखेरितान् MBh. 3, 11565. कूजितं सारसानाम् Megh. 32. °कोकिलकूजित Vikr. 119. *im Liebesrausch sanfte Töne von sich gebend* H. an. 4,293. fg. Med. l. 159. Çabdar. im ÇKDr. °युवति Vikr. 109. — 2) *im Beginn der Brunst befindlich* oder *brünstig* überh. (Elephant) AK. 2, 8, 2, 3. H. 1221. H. an. Med.; vgl. मदोत्कट.

मदकारिन् (मद + 1. का°) adj. *berauschend:* बुद्धिं लुम्पति यद्द्रव्यं मदकारि तदुच्यते Çârṅg. Saṁh. 1,4,22.

मदकृत् (मद + कृत्) adj. dass. Suçr. 1,185,4. 190,10.

मदकोहल (मद + को°) m. *ein freigelassener Bulle* H. 1259.

मदगन्ध (मद + ग°) 1) m. *eine best. Pflanze*, = सप्तच्छदा. — 2) f. आ a) *ein berauschendes Getränk.* — b) *Linum usitatissimum* oder eher *Hanf;* = अतसी Râgan. im ÇKDr.

मदगमन (मद + ग°) m. *Büffel* Râgan. bei Wilson.

मदघ्नी (मद + घ्नी) f. *eine best. Gemüsepflanze*, = पूतकी Gaṭâdh. im ÇKDr.

मदच्युत् (मद + 1. च्युत्) adj. 1) *in Aufregung sich bewegend, ausgelassen, lustig; taumelnd, vom* Soma *begeistert* (Sâj. gewöhnlich मदस्य च्यावयितर् *Uebermuth dämpfend*): Indra Ṛv. 1,51,2. 8,1,21. Rosse 1,81,3. 126,2. सप्ती चिद्धा मदच्युता मिथुना वहतो रथम् 8,33,18. 34,9. die Açvin 35,19. — 8,63,13. — 2) *heiter* so v. a. *ergötzlich, erfreuend, begeisternd:* रयि Ṛv. 8,7,13. विष्णुर्यद्वावद्वृषणं मदच्युतम् *den* Soma 1, 85,7. 8,12,3. 32,1. प्र णो धन्वन्त्विन्दवो मदच्युतः 79,2. 108,11. 10,30,9. — 3) *Brunstsaft träufelnd* Bhâg. P. 8,2,22.

मदच्युत (मद + च्युत) adj. *vor Freude —, im Rausche taumelnd:* परि ष्य सुवानो अक्षा इन्दुरव्ये मदच्युतः Ṛv. 9,98,3.

मदजल (मद + जल) n. *Brunstsaft* (beim Elephanten) Spr. 5155.

मददिन् gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80. — Vgl. माद्य.

मदद्विप (मद + द्विप) m. *ein brünstiger Elephant* H. an. 4,293.

मदधार (मद + 1. धार) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 2,1083.

मदन (vom caus. von 1. मद्), proparox. संज्ञायाम् gaṇa नन्द्यादि zu P. 3, 1, 134. 1) adj. zur Erklärung von मन्दू Nir. 11, 28. 29. — 2) m. a) *Geschlechtsliebe, das Gefühl der Wollust; der Liebesgott* AK. 1,1,1,20. Trik. 3,3,252. H. 227. an. 3,397 (wo स्मरे st. उस्मरे zu lesen ist). Med. n. 103. Halâj. 1,32. नैव त्वां मदनो जह्यान्मृते ऽपि (जह्यादमृते die neuere Ausg.) मयि मामकः Hariv. 7086. Ṛt. 1,2. Çâk. 26. 44. 65. MBh. 3,1829. 10324. हतमपि निहन्त्येव मदनः Spr. 729. 2461. Kathâs. 43, 268. सुकन्या सह विजृम्भते °बाधा Vikr. 41,15. Çâk. 32, 5. Sâh. D. 99. मदनेन विमोहितः R. 1,63,7. मदनातुरा Ragh. 12,32. Vet. in LA. (II) 16,14. °क्लिष्टा Çâk. 58. मदनोत्सुक Vikr. 22, 8. °वह्निशिखावली Spr. 117. °शिखिपीडा 2840. ज्वाल चाग्निमदनः (= मदनाग्निः Schol.) MBh. 4,396. शृङ्गारैकरसः स्वयं नु मदनः Vikr. 9. Mṛkkh. 59,14. Ragh. 5, 63. Kumâras. 3, 22. Varâh. Bṛh. S. 19,18. Mârk. P. 21,20. समदना Mṛkkh. 86,19. अ° Bein. Çiva's Bhâg. P. 1,11,37. — b) *eine Art von Umarmung*, die im Kâmaçâstra nach ÇKDr. folgendermaassen beschrieben wird: नायको नायिकायाः कण्ठे हस्तं दत्त्वा द्वितीयहस्तं तस्या मध्यदेशे दत्त्वा यदाश्लिषति. — c) *der Frühling* H. an. Med. — d) *Biene* Gaṭâdh. im ÇKDr. — e) *Wachs* Trik. H. an. Med. Hierher viell. °पट्टिका Verz. d. Oxf. H. 151, a, 3. fgg. — f) N. verschiedener Pflanzen: *Vanguiera spinosa Roxb.* (vgl. मदनकण्टक) AK. 2,4,2,33. Ratnam. 29. Suçr. 1,137, 9. 138, 21. 144,12. 158,8. 159,7. 367,14. मदनफलं वामयति 2, 559,1. 280,17. = तरुभिद्, द्रुभिद् Trik. Med. = राठ (?) H. an. *Stechapfel* AK. 2, 4, 2, 58. Trik. H. an. Med. *Phaseolus radiatus* H. 1171. *Acacia Catechu Willd.* Çabdak. im ÇKDr. = मङ्कोठ d. i. wohl अङ्कोठ *Alangium hexapetalum; Mimusops Elengi* Râgan. im ÇKDr. — g) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. B. H. 117 (lxx). Verz. d. Oxf. H. 124, a, 50. 127, a, No. 228. 150, b, 32. 275, a, 17. 276, a, 15. 323, a, No. 765. Hall in der Einl. zu Vâsavad. S. 7. Râga-Tar. 7, 301. 580. 888. 924. 1130. 1206. 1213. Çuk. in LA. (II) 32,9. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,29, 3. 33, 8. Wilson, Sel. Works I, 211 (wohl fehlerhaft für दमन; vgl. die Note ebend.). Vgl. भट्ट°, मदननृप, मदनपाल, मदनराज. — 3) f. आ *ein berauschendes Getränk* H. 903. — 4) f. ई a) dass. Hâr. 63. — b) *Moschus.* — c) *eine best. Pflanze*, = अतिमुक्तक Râgan. im ÇKDr. — 5) n. (sc. अस्त्र) Bez. *einer mythischen Waffe* (*die Berauschende*) R. 1, 29, 16 (30,15 Gorr.). — Vgl. उन्मदन.

मदनक m. *Artemisia indica* Ratnam. im ÇKDr. Ein verschriebenes दमनक.

मदनकण्टक (म° + क°) m. = मदन *Vanguiera spinosa Roxb.* Trik. 3,3,5. H. an. 3,11. Med. k. 50.

मदनकाकुरव (म° + काकु-रव) m. *Taube* Râgan. bei Wils. °काकूरव ÇKDr. nach ders. Aut., unter पारावत aber richtig.

मदनगृह (म° + गृह) n. *des Liebesgottes Wohnung*, Bez. *eines best.* Prâkrit-*Metrums, 4 Mal 40 Moren* Colebr. Misc. Ess. II, 157, a, 41.

मदनगोपाल (म° + गो°) m. 1) Bein. Kṛshṇa's Padma-P., Pâtâlakh. 9 im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Mannes (abgekürzt auch गोपाल) Verz. d. Oxf. H. 227, a, No. 557.

मदनचतुर्दशी (म° + च°) f. *der 14te, dem Liebesgott geweihte Tag in der lichten Hälfte des Monats* Kaitra Tithit. im ÇKDr. As. Res. III, 277.

मदनत्रयोदशी (म° + त्र°) f. *der 13te, dem Liebesgott geweihte Tag in der lichten Hälfte des Monats* Kaitra Tithit. im ÇKDr. As. Res. III, 277.

मदनदमन (म° + द°) m. *der Ueberwältiger des Liebesgottes*, Bein. Çiva's Daçak. 116,13.

मदनदहन (म° + द°) m. *der Verbrenner des Liebesgottes*, Bein. Çiva's oder Rudra's; Bez. *der Zahl eilf* Ind. St. 8,205. 405.

मदनद्वादशी (म° + द्वा°) f. *der 12te, dem Liebesgott geweihte Tag in der lichten Hälfte des Monats* Kaitra Verz. d. Oxf. H. 34, *b*, 19. 39, *a*, 13.

मदननालिका (म° + ना°) f. *ein untreues Weib* H. ç. 111.

मदननृप (म° + नृप) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 514, *c*. — Vgl. मदनपाल, मदनराज.

मदनपक्षिन् (म° + प°) m. *die Predigerkrähe* Çabdak. im ÇKDr. u. कञ्जल.

मदनपाठक (म° + पा°) m. *der indische Kuckuck* Râgan. im ÇKDr.

मदनपारिजात (म° + पा°) m. Titel einer Schrift Colebr. Misc. Ess. I, 118 (°परिजात). Verz. d. Oxf. H. 274, *b*, No. 651. fg. 279, *a*, 6. 292, *a*, 49. Verz. d. B. H. No. 140. 1403. मदनाख्यं पारिजातम् 1025.

मदनपाल (म° + पाल) oder abgekürzt मदन m. N. pr. eines Fürsten, dem verschiedene Schriften zugeschrieben werden, unter andern auch der Madanavinoda (Nigh. Pr. Einl.) Colebr. Misc. Ess. II, 286. Verz. d. Oxf. H. 185, *b*, 39. 274, *b*, No. 651. fg. 275, *b*, No. 653. 279, *a*, 7. 311, *b*, 35. Râga-Tar. 7, 535. 575. fg. — Vgl. मदननृप, मदनराज.

मदनभवन (म° + भ°) n. *das Haus der Liebe (Ehe)* in der Astrol., = जन्मलग्नावधि सप्तमस्थानं तत्तु जायास्थानम् ÇKDr. u. मदनालय mit folgendem Belege aus der Dîpikâ: सूर्याद्युच्चान्क्रियवृषमृगस्त्रीकुलीरान्त्यजूके दिग्वह्नीन्द्रद्वयतिथिशरान्सप्तविंशांश्च विंशान्। अंशानेतान्वदति यवनश्चात्यतुङ्गान्सुतुङ्गान् तानेवांशान्मदनभवनेष्वाह नीचान्सुनीचान्॥

मदनमञ्चुका (म + म°?) f. N. pr. einer Tochter des Madanavega und der Kalingasenâ, nach der der 6te Lambaka im Kathâsaritsâgara benannt worden ist, Kathâs. 34, 95. 1, 5.

मदनमञ्जरी (म° + म°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. S. 37. Sâh. D. 46, 5. einer Predigerkrähe Vet. in LA. (II) 16, 3.

मदनमहोत्सव (म° + म°) m. *ein zu Ehren des Liebesgottes gefeiertes grosses Fest* Verz. d. B. H. 136, *a* (130). Verz. d. Oxf. H. 35, *a*, 11.

मदनमालिनी (म° + मा°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. S. 37.

मदनमिश्र (म° + मिश्र) m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works I, 200.

मदनमोदक (म° + मो°) *ein best. medicinisches Pulver* Verz. d. B. H. No. 993.

मदनमोहन (म° + मो°) m. *der Verwirrer des Liebesgottes*, Bein. Krshna's Padma-P., Pâtâlakh. 9 im ÇKDr.

मदनरत्न (म° + रत्न) n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 140. 1025. 1176. 1178. 1403. Verz. d. Oxf. H. 279, *a*, 8. 281, *a*, No. 659. 295, *a*, No. 713. 341, *b*, N. °प्रदीप desgl. 515, *a*. Verz. d. B. H. No. 1222.

मदनराज (म° + राज) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7, 263. — Vgl. मदननृप, मदनपाल.

मदनरिपु (म° + रिपु) m. *der Feind des Liebesgottes*, Bein. Çiva's Spr. 3106.

मदनरेखा (म° + रे°) f. N. pr. der angeblichen Mutter des Vikramâditja LIA. II, 801.

मदनललिता (म° + ल°) adj. f. *im Gefühl der Liebe tändelnd* Khandom. 84. subst. *ein best. Metrum, 4 Mal* – – – –, ◡◡◡◡◡ –, – – ◡◡◡ – ebend. Colebr. Misc. Ess. 162 (XI, 8).

मदनलेखा (म° + ले°) f. N. pr. einer Tochter Pratâpamukha's, Fürsten von Vârânasî, Kathâs. 25, 162. 167.

मदनविनोद (म° + वि°) m. Titel einer Schrift des Madananrpa oder Madanapâla Nigh. Pr. Einl. Verz. d. Oxf. H. 514, *c*.

मदनवेग (म° + वेग) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 30, 2. 33, 167.

मदनशलाका (म° + श°) f. 1) *eine Drosselart, Turdus Salica* (सारिका) Trik. 2, 5, 22. Med. k. 234. — *b) das Weibchen des indischen Kuckucks* Çabdar. im ÇKDr. — *c) ein Aphrodisiacum* Med.

मदनसारिका (म° + सा°) f. = सारिका *Turdus Salica* Gatâdh. im ÇKDr.

मदनसिंह (म° + सिंह) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 10. des Verfassers des Madanaratnadîpa Verz. d. B. H. No. 1222. Verz. d. Oxf. H. 515, *a*.

मदनसेना (म° + से°) f. N. pr. einer Tochter Vîrabhata's, Fürsten von Tâmralipti, Kathâs. 44, 42. 46, 15. 47, 119.

मदनहरा (म° + ह°) f. *ein best.* Prâkrit-*Metrum*, = मदनगृह Colebr. Misc. Ess. II, 157, *a*, 41. हरा ist im Prâkrit = गृह.

मदनाग्रक (von मदन + अग्र) m. *eine best. Getreideart, Paspalum scrobiculatum Lin.* (कोद्रव) Râgan. im ÇKDr.

मदनाङ्कुश (मदन + अ°) m. 1) *penis* Trik. 2, 6, 23. — 2) *Fingernagel* ÇKDr. (nach कामाङ्कुश gebildet).

मदनाचार्य (मदन + आ°) m. N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. B. H. No. 1006.

मदनादित्य (मदन + आ°) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 6, 133.

मदनान्तक (मदन + अ°) m. *der Vernichter des Liebesgottes*, Bein. Çiva's Spr. 976.

मदनाय् (von मदन), °यते *dem Liebesgott gleichen* Hariv. 12007.

मदनायुध (मदन + आ°) n. *die weibliche Scham* Çabdak. im ÇKDr.

मदनायुष (मदन + आयुस्) m. *ein best. Strauch*, = कामवृद्धि Râgan. im ÇKDr.

मदनालय (मदन + आ°) m. 1) *die weibliche Scham*. — 2) *Lotus*. — 3) *Fürst* Çabdârthak. bei Wilson. — 4) = मदनभवन ÇKDr.

मदनावस्थ (मदन + अवस्था) adj. *verliebt* Çâk. Ch. 43, 5 v. u.

मदनावस्था (wie eben) f. *Getrenntsein der Geliebten* Wilson nach Dhar. Genauer *Verliebtheit*.

मदनिका (von मदन) f. N. pr. eines Frauenzimmers Mrkkh. 27, 5.

मदनीय (vom caus. von 1. मद्) adj. *berauschend:* मद्य Rv. 5, 10. zur Erkl. von मद्य Nir. 5, 1. मदनीयं स्तोत्रम् zur Erkl. von मद् 4, 8.

मदनेच्छाफल (मदन - इच्छा + फल) m. *eine Mango-Art*, = ब्रह्मरसाल Râgan. im ÇKDr.

मदनोत्सव (मदन + उ°) m. *das im Frühling gefeierte Fest des Liebesgottes* Hâr. 119. *ein best. Spiel* Verz. d. Oxf. H. 218, *a*, 3.

मदनोत्सवा (wie eben) f. *eine Buhldirne im Himmel* Çabdar. im ÇKDr.

मदनोद्यान (मदन + उ°) n. *der Lustgarten des Liebesgottes*, N. eines Gartens Mâlatîm. 11, 5.

मदपति (मद् + प°) m. *Herr des Freudentrankes* Rv. 6, 69, 3.

मदप्रयोग (मद् + प्र°) m. *das Hervorquellen des Brunstsaftes beim Elephanten* Trik. 2, 8, 36.

मदभञ्जिन् (मद् + भ° von 1. भञ्ज्) 1) adj. *den Rauch brechend*, — *auf-*

hebend. — 2) f. ई *Asparagus racemosus Willd.* ÇABDAK. im ÇKDR.

मदमत्ता (मद + म°) f. *ein best. Metrum, 4 Mal* —◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡◡—— COLEBR. Misc. Ess. II, 163 (XVIII, 4).

मदमुच् (मद + 2. मुच्) adj. *Brunstsaft entlassend, brünstig:* वारणा UTTARARÂMAK. 48, 12.

मदयत्तिका (von मदयत्ती) f. 1) *arabischer Jasmin* ÇABDAR. im ÇKDR. SUÇR. 2, 68, 9. 153, 8. 249, 8. — 2) N. pr. eines Frauenzimmers MÂLATÎM. 63, 2.

मदयत्ती (vom caus. von 1. मद्) f. 1) *arabischer Jasmin* RÂGAN. im ÇKDR. *wilder Jasmin* (वनमल्लिका) RATNAM. im ÇKDR. — SUÇR. 2, 25, 16. — 2) N. pr. der Gattin Kalmâshapâda's (Mitrasaha's, Saudâsa's) MBH. 1, 4736. 6910. 13, 6262. 14, 1680. 1695. VP. 381. BHÂG. P. 9, 9, 18. 24.

मदयितर् (wie eben) nom. ag. *Ergötzer, Berauscher:* किसलयप्रसवो ऽपि विलासिनां मदयिता दयिताश्रवणार्पितः RAGH. 9, 31.

मदयितु (wie eben) UṆÂDIS. 3, 29. VOP. 26, 166. 1) *der Liebesgott.* — 2) *ein Branntweinbrenner* ÇABDAR. im ÇKDR. — 3) *ein berauschendes Getränk,* m. UGGVAL. n. MED. n. 199. — 4) *ein Betrunkener* MED. — 5) *Wolke* TRIK. 1, 1, 82.

मदराग (मद + राग) m. 1) *der Liebesgott.* — 2) *Hahn* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

मदरुद्रदत्त (मद - रुद्र + दत्त) m. N. pr. eines Autors Ind. St. 1, 471, 11.

मदर्पितपुर (मत् + अ° - पुर) n. N. pr. einer *Stadt* RÂGA-TAR. 7, 967. मदर्पत° TROYER mit Erwähnung einer Lesart पदर्दिकपुर.

मदलेखा (मद + ले°) f. 1) *eine durch Brunstsaft gebildete Linie* KHANDOM. 14. — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* — — — ◡◡ — — ÇRUT. 9. Ind. St. 8, 366. COLEBR. Misc. Ess. II, 159 (II, 2). KHANDOM. 14. — 3) N. pr. eines Frauenzimmers KÂD. in Z. d. d. m. G. 7, 585.

मदवारि (मद + वा°) n. *Brunstsaft* Spr. 812.

मदविक्लिष्ट (मद + वि°) adj. *brünstig* (von einem Elephanten) ÇABDAK. im ÇKDR.

मदवृद्ध (मद + वृद्ध) adj. *durch* Soma *begeistert* RV. 1, 52, 3.

मदवृन्द (मद + वृन्द) m. *Elephant* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

मदशाक (मद + शाक) m. *Basella cordifolia Lam.* RÂGAN. im ÇKDR.

मदशौण्डक (मद + शौ°) n. *Muskatnuss* H. ç. 130 (°शौण्डक geschr.).

मदसार (मद + सार) m. *die Baumwollenstaude* RÂGAN. im ÇKDR.

मदस्थल n. = मदस्थान ÇABDAR. im ÇKDR.

मदस्थान (मद + स्थान) n. *Weinhaus, Schenke* AK. 2, 10, 41. TRIK. 2, 10, 17. H. 906.

मदहस्तिनी (मद + ह°) f. *eine* Karañga-*Art* (महाकरञ्ज) RÂGAN. im ÇKDR.

मदहेतु (मद + हेतु) m. *Grislea tomentosa Roxb.* ÇKDR. nach dem VAIDJAKA.

मदाघ (मद + अघ) m. N. pr. eines Mannes gaṇa उपकादि zu P. 2, 4, 69. pl. *seine Nachkommen* ebend.

मदाढ्य (मद + आ°) 1) adj. *reich an Wein.* — 2) m. *die Weinpalme* RÂGAN. im ÇKDR. — 3) f. आ *eine rothblühende Barleria* ÇABDAK. im ÇKDR.

मदातङ्क (मद + आ°) m. = मदात्यय RÂGAN. im ÇKDR.

मदात्मानन्द (मद - आत्मन् + आ°) m. N. pr. eines Autors Ind. St. 1, 470.

मदात्यय (मद + अ°) m. *krankhafter Zustand in Folge von Trunkenheit* SUÇR. 1, 173, 2. ÇÂRÑG. SAṂH. 1, 7, 27. Verz. d. B. H. No. 934. 955. 966. Verz. d. Oxf. H. 305, b, 6 v. u. 306, b, 29. 313, a, 10. 337, a, No. 849. fg. — Vgl. पानात्यय.

मदान्ध (मद + अ°) 1) adj. *in Folge eines Rausches blind* so v. a. *berauscht; vor Brunst —, vor Hochmuth blind* BHÂG. P. 5, 24, 16. मदिरा° 3, 28, 37. अकें द्विप इव मदान्धः समभवम् Spr. 2347. °बुद्धि (eines Elephanten) 4173. रागमद° 2594. — 2) f. आ *ein best. Metrum, 4 Mal* — — — ◡◡◡◡◡◡◡ — — — COLEBR. Misc. Ess. II, 160 (VI, 22, wo zu lesen ist: SD2TS).

मदामद (von 1. मद् mit Redupl.) adj. *in steter Aufregung seiend:* आसीनो दूरं व्रजति शयानो याति सर्वतः। कस्तं मदामदं देवं (आत्मानं) मदन्यो ज्ञातुमर्हति KATHOP. 2, 21. ÇAṂK.: समदो ऽमदश्च सहर्षो ऽहर्षश्च; vgl. jedoch घनाघन, 1. चराचर, चलाचल, पतापत.

मदाम्नात (मद + आ°) m. *eine auf einem Elephanten stehende Pauke* HÂR. 204. Vgl. Spr. 2088.

मदाम्बर (मद + अ°) m. Indra's *Elephant* TRIK. 1, 1, 61. H. ç. 33.

मदार UṆÂDIS. 3, 134. m. 1) *Schwein* UGGVAL. — 2) *Elephant* VIÇVA im ÇKDR. *ein brünstiger Elephant* UṆÂDIK. im ÇKDR. — 3) = धूर्त VIÇVA; wohl *Stechapfel,* nach WILSON *Betrüger.* — 4) *Liebhaber, ein Verliebter* (कामुक). — 5) *ein best. Parfum.* — 6) N. pr. eines Fürsten UṆÂDIK.

मदार्भ m. *ein best. Fisch* TRIK. 1, 2, 17. — Vgl. मद्गोन्मद.

मदालस (मद + अ°) 1) adj. f. आ *träge in Folge eines Rausches:* (अलिः) कमलिनीमकरन्दमदालसः VRDDHA-KÂN. 15, 15. RT. 6, 12 (vgl. मदिरालसा 11). — 2) f. आ a) N. pr. einer Tochter des Gandharva Viçvâvasu, die der Daitja Pâtâlaketu raubte und die später die Gattin Kuvalajâçva's wurde, MÂRK. P. 21, 28. 61. 22, 16. 25. 23, 64. 24, 28. Spr. 1240. — b) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 266, b, 43. 270, b, 24. 279, a, 12.

मदालापिन् (मद + आ°) m. *der indische Kuckuck* ÇABDAM. im ÇKDR.

मदावत् (von मद) adj. *berauscht:* वि ते मदं मदावति शरमिव पातयामसि AV. 4, 7, 4.

मदावस्था (मद + अ°) f. *Brunst:* कामकारिणो मदावस्थेव देहिनी KATHÂS. 38, 116.

मदाह्व (मद + आह्वा) m. *Moschus* TRIK. 2, 6, 38.

मदि und मदिका f. *eine Art Egge* oder *Walze:* एकविंशतिशल्यस्तु विडकः परिकीर्तितः। नवहस्ता तु मदिका प्रशस्ता कृषिकर्मसु KRSHISAṂGRAHA 9, 14. अथ मदिकादानम्। बीजस्य वपनं कृत्वा मदिकां तत्र दापयेत्। विना मदिप्रदानेन समजन्म न जायते ॥ 18, 8. — Vgl. मतीकर und मत्य.

मदिन् (von 1. मद्) adj. *erfreuend, lieblich; berauschend* (vgl. मन्दिन्); superl. मदितम VS. PRÂT. 3, 142. सोम RV. 8, 1, 19. 53, 11. 1, 91, 17. सखा स्वादुर्मदितमः 10, 136, 6. रथ 8, 13, 23. VS. 6, 27. 8, 48. compar.: एडु मधो मदितरं सिञ्च वाध्वर्यो अन्धसः RV. 8, 24, 16.

मदिर (wie eben) UṆÂDIS. 1, 52. 1) adj. so v. a. मदिन्. अर्चन्त्यर्कं मदिरस्य पीतये RV. 1, 166, 7. सोम 2, 14, 9. 9, 85, 7. मधु 5, 61, 11. 8, 21, 5. 38, 3. 10, 112, 6. अंशु 6, 17, 11. 20, 6. VÂLAKH. 5, 4. अन्धांसि 6, 69, 7. 10, 94, 4. von Augen: मदिरायतनयना ad ÇÂK. 54. मदिरेक्षणावल्लभा 26, v. l. मदिरेक्षणा 67. VIKR. 32. Spr. 3082. BHÂG. P. 4, 28, 34. MÂRK. P. 21, 23. 62, 8. 75, 58. Vgl. मदिरात. — 2) m. *eine rothblühende* Khadira-*Art* ÇABDAK. im ÇKDR. — 3) f. आ a) *ein geistiges Getränk* AK. 2, 10, 40. H. 902.

Halâj. 2,174. मदिरोन्मत्त Maitrjup. 4,2. M. 11,148. MBh. 1,5826. गन्धेन ज्ञाता (*wohlriechend, aromatisch*) मदिरेव 4,379. Hariv. 5413. fg. °वंशग 8350. Suçr. 2, 342, 2. 448,14. मदिरामयपीडित 487,12. Kathâs. 14,30. Prâjaçkittend. 19, *a*, 3. मदिरोत्कट R. 4,24,39. 5,25,41. °मदान्ध Bhâg. P. 3,28, 37. Prab. 60,7. 62,3. कुम्भभित्तिच्युतमदमदिरामत्तभृङ्गाः 78,13. वदन° Megh. 76. मोहमदिरोन्मत्त Maitrjup. 4,2. पीत्वा मोहमयीं प्रमादमदिरामुन्मत्तभूतं जगत् Spr. 339. — *b*) *eine brünstige Bachstelze* (मत्तखञ्जन) Çabdar. im ÇKDr. *Bachstelze* überh. Wilson nach derselben Aut. — *c*) *ein best. Metrum, 4 Mal* —⏑⏑—⏑⏑⏑⏑—⏑⏑⏑—⏑⏑⏑⏑—⏑⏑⏑— Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XVII, 2). Khandom. 115. — *d*) N. pr. einer der Gemahlinnen des Vasudeva Hariv. 1947. VP. 439. Bhâg. P. 9,24, 44.47. Bein. der Durgâ Hariv. 10245. N. pr. der Mutter der Kâdambarî Kâd. in Z. d. d. m. G. 7, 585.

मदिराक्ष (मदिर + अक्ष) 1) adj. *liebliche —, berauschende Augen habend;* f. ई Vikr. 105. Kâvjâd. 3,79. Udbhaṭa im ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines jüngern Bruders des Çatânîka MBh. 4,1012. 1057.

मदिरागृह (म° + गृह) n. *Weinhaus, Schenke* AK. 2,2,7. H. 1001.

मदिरावती (von मदिरा) f. Titel des 13ten Lambaka im Kathâsaritsâgara Kathâs. 1,8.

मदिराश्व (मदिर + अश्व) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 5, 2237. 5907. 13,6268. ein Sohn Daçâçva's und Enkel Ikshvâku's 91. fg.

मदिरासख (मदिरा + सखि) m. *der Mangobaum* Gaṭâdh. im ÇKDr.

मदिरासव (मदिर + आ°) m. *ein berauschendes Getränk* R. 5,14,24.

मदिष्ठ 1) adj. superl. zu मदिर. मदांसः ṚV. 4,17,6. 6,47,2. स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया 9,1,1. AV. 4,24,3. Pañkav. Br. 8,4,6. — 2) f. आ *ein berauschendes Getränk* H. 902. Halâj. 2,174.

मदिष्णु (von 1. मद्) adj. zur Erkl. von मन्दु Nir. 4,12.

मदीणु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,6.

मदीय (von मत्) adj. *mein, der meinige* MBh. 1,8472. 3, 2622. 11985. Hariv. 7090. Çâk. 139. 34,7. 65,3. Ragh. 2,45. 65. Megh. 94. Kathâs. 28,90. युवयोर्यन्मदीयं तन्मामकं युवयोः स्वकम् Mârk. P. 23,83. Pañkar. 3,9,8. Pañkat. 189,25. 191,10. Vet. in LA. (II) 10,17. 31,13. Dhûrtas. 79,17.

मदुघ m. N. *einer Honigpflanze* oder *eines Süssholzes:* मधोरस्मि मधुतरो मदुघान्मधुमत्तरः AV. 1,34,4. आञ्जनस्य मदुघस्य कुष्ठस्य नलदस्य च 6,102,3. Kauç. 35 (मधुघ). 38. °मणि 76. 79. Ind. St. 5,386. 404.

मदेरघु (मदे, loc. von मद, + रघु) adj. *in der Begeisterung flink, — eilig:* प्र यो वां मित्रावरुणाजिरो दूतो अद्रवत्। अयःशीर्षा मदेरघुः ṚV. 8,90,3. मदकरे धने गन्ता Sâj.

मदेरु adj. in der Stelle: उदन्यजेव जेमना मदेरू ṚV. 10,106,6. बलातिशयेन मत्तौ स्तुत्यौ वा Sâj.

मदोत्कट (मद + उ°) 1) adj. *aufgeregt, in Wuth seiend* R. 5, 39, 28. सिंहा इव मदोत्कटाः 6,73,7. Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,26. *berauscht* R. 5, 60,9. *am Anfange der Brunst stehend, brünstig* überh. (von Elephanten) AK. 2,8,2,3. H. 1221. Hâr. 49. MBh. 3, 2539. — 2) m. *a*) *Taube* Çabdârthak. bei Wilson. — *b*) N. pr. eines Löwen Pañkat. 68,11 (Hit. 121,10). — 3) f. आ *a*) *ein berauschendes Getränk* Râgan. im ÇKDr. — *b*) N. der Dâkshâjaṇî in Kaitraratha Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,34.

मदोदग्र (मद + उ°) adj. f. आ *aufgeregt, wüthend:* ककुद्मन्तः Ragh. 4, 22. नारी *ein von Hochmuth beseeltes Weib* Çabdam. im ÇKDr.

मदोद्धत (मद + उ°) adj. *berauscht* Gaṭâdh. im ÇKDr. *von Hochmuth aufgeblasen* Spr. 2095.

मदोन्मत्त (मद + उ°) adj. *brünstig; von Hochmuth berauscht* Spr. 2096. 2440. 4312.

मदोल्लापिन् (मद + उ°) m. *der indische Kuckuck* H. ç. 188.

मद्गु (von मस्ज्) Uṇâdis. 1,7. gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7,3,53. m. n. Siddh. K. 248,*b*,12. 1) m. *ein best. Wasservogel* AK. 2,5,34. H. 1323. Halâj. 2,95. निमज्ज्य ये मत्स्यान्खादन्ति तान्मद्गुप्रभृतीन् Kull. zu M. 5,13. VS. 24, 22. 34. Khând. Up. 4,8,1. 2. Maitrjup. 6,34. M. 12,63. MBh. 3,11579. 10,269. Suçr. 1,205,13. Mârk. P. 15,16. Brahma-P. in LA. (II) 49,9. — 2) m. *ein best. im Laube lebendes Thier* (पर्णमृग) Suçr. 1,202,17. — 3) m. *eine Schlangenart* (मालुधान) Siddham. in Nigh. Pr. — 4) m. *ein best. Fisch* Nîlak. zu MBh. 13,2583. — 5) m. *Galeere, eine Art Kriegsschiff* Daçak. 148,18. — 6) m. *eine best. Mischlingskaste* M. 10,48. चञ्चुमद्गुश्च वैदेहकवन्दिस्त्रियोर्ब्राह्मणेन जातौ बोधायनेनोक्तौ बोद्धव्यौ Kull. — 7) m. N. pr. eines Sohnes des Çvaphalka Hariv. 1917. 2083. — Vgl. उप°, काक°, जल°.

मद्गुर (wie eben) Uṇâdis. 1,42. m. 1) *ein best. Fisch, Macropteronatus Magur Ham.* AK. 1,2,3,19. H. 1347. Hâr. 186. Halâj. 3,37. श्रमणो गौतमः श्यामको बत भोः श्रमणो गौतमो मद्गुरच्छविः Lalit. ed. Calc. 320,7. 321,14. °प्रिया *das Weibchen dieses Fisches* H. 1347. — 2) *Taucher, Perlenfischer* (eine Mischlingskaste): निषादो मद्गुरं सूते दाशं नावोपजीवनम् MBh. 13,2583. तस्य दाशा जले मग्ना मद्गुरा नाम विश्रुताः। ये हरन्ति सदा शङ्खान्समुद्रादरचारिणः॥ Hariv. 5234. मद्गून्मीनविशेषान्याति आदत्ते तं मद्गुरम् Nîlak. zu MBh. 13,2583. — Vgl. कर्ण°.

मद्गुरक m. = मद्गुर 1. Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. ग्राममद्गुरिका und ग्राम्य°.

मद्गुरसी f. *ein best. Fisch,* = ग्राम्यमद्गुरिका Çabdar. im ÇKDr.

मद्भू (मत् + 1. भू), मद्भवति *ich werden* Pat. zu P. 1,4,108.

मद्य्, मद्यति denom. von मत् P. 7,2,98, Sch.

मद्य (von 1. मद्) P. 3,1,100. Vop. 26,15. 1) adj. *erfreuend, erheiternd, lieblich; berauschend:* अन्धः ṚV. 2,14,1. 7,92,1. सोम 6,68,10. मद 9, 6,2. 23,4. 86,35. रस 9,38,5. पिपीळे अंशुर्मद्यो न सिन्धुः 4,22,8. 8,2,25. उत वां विक्षु मद्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवीः 1,153,4. — 2) n. *ein berauschendes Getränk* AK. 2,10,40. 3,4,23,105. Trik. 2,10,14. H. 902. Halâj. 2,175. M. 5,56. 123. 8,329. 9,84. 264. 10,89. 11,67. मद्यानुगभोजनम् 70. 95. 97. Jâǵn. 3,40. MBh. 12,12550. Suçr. 1,63,6. 145,13. 188,12. 190,16. 2,355,18. 459,12. Çârṅg. Saṁh. 1,4,21. Ragh. 7,46. Spr. 1260. 2898. 3355, v. l. 4955. Kâm. Nîtis. 7,20. 16,33. Varâh. Bṛh. S. 46,27. Kathâs. 13,142. 33,93. 36,92. 39,207. Mârk. P. 18,28. Verz. d. Oxf. H. 195,*b*,34. 276,*b*,6. 313,*a*,11. fg. Sâh. D. 174. पनसादिजन्यं मदकारणं द्रवद्रव्यं मद्यमिति माधवः Prâjaçkittend. 67,*b*,8.

मद्यकीट (मद्य 2. + कीट) m. *Essigthierchen* H. 1356.

मद्यद्रुम (मद्य + द्रुम) m. *ein best. Baum,* = माड Râgan. im ÇKDr.

मद्यप (मद्य + 1. प) 1) adj. *berauschende Getränke trinkend, Trunkenbold* Khând. Up. 5,11,5. Suçr. 1,63,6. M. 3,159. °स्त्री 11,66. °देवताः Râga-Tar. 2,103. Spr. 627. 3795. Kathâs. 13,140. मद्यपा f. M. 9,80.

मद्यपाः किं न जल्पन्ति *Trunkenbolde, Betrunkene* Spr. 615. 390. 2704. Prasaṅgâbh. 16, *b*. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12940.

मद्यपङ्क (मद्य + पङ्क) m. *Maische* H. 904.

मद्यपान (मद्य + 1. पान) n. *der Genuss berauschender Getränke* MBh. 5, 1078. Suçr. 1, 174, 10. Weber, Râmat. Up. 355. Pańkat. 35, 15. 218, 12. Verz. d. Oxf. H. 91, *b*, 20. *ein berauschendes Getränk*: ततः सह तया नार्या मद्यपानमथापिबत् Mârk. P. 17, 22.

मद्यपाशन (मद्यप + अ°) n. *der Imbiss eines Säufers* H. 907. fälschlich मद्यपासन Wilson und ÇKDr. nach ders. Aut.

मद्यपीत adj. = पीतमद्य gaṇa आहिताग्न्यादि zu P. 2, 2, 37.

मद्यपुष्पा (मद्य + पुष्प) f. *Grislea tomentosa Roxb.* Râgan. im ÇKDr. °पुष्पी Wilson nach ders. Aut.

मद्यबीज (मद्य + बीज) n. *Weinhefe* H. 905.

मद्यभाजन (मद्य + भा°) n. *ein Gefäss, aus dem berauschende Getränke getrunken werden*, Hâr. 170.

मद्यभाण्ड (मद्य + भा°) n. *ein Gefäss für berauschende Getränke* M. 11, 147. Pańkat. 36, 16.

मद्यमण्ड s. u. मण्ड 1, *c*.

मद्यवासिनी (मद्य + वा°) f. *Grislea tomentosa Roxb.* Ratnam. 164. Râgan. im ÇKDr. — Vgl. मद्यपुष्पा.

मद्यसंधान (मद्य + सं°) n. *das Branntweinbrennen* H. 905.

मद्यामोद (मद्य + आ°) m. *Mimusops Elengi* Râgan. im ÇKDr.

मद्यासक्तक m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8, 276. Vielleicht fehlerhaft für मद्यासक्तक.

मद्र (von 1. मद्) Uṇâdis. 2, 13. 1) n. *Freude* H. 86. mit dat. oder gen. beim Wunsche P. 2, 3, 73. मद्रं देवदत्ताय oder °दत्तस्य Sch. masc. Uģģval. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Lassen in Z. f. d. K. d. M. 3, 212. fgg. Çat. Br. 14, 6, 3, 1. 7, 1. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92 (50). P. 4, 2, 108. 131. MBh. 3, 16620. Hariv. 784. Varâh. Bṛh. S. 4, 22. 14, 22. 32, 19. Weber, Nax. II, 392. शाकलं नाम मद्रेषु बभूव नगरं पुरा Kathâs. 44, 17. VP. 177. Mârk. P. 57, 44. 58, 45. मद्राणां समृद्धिः सुमद्रम् Vop. 6, 61. स्त्रीणां मद्रस्त्रियो मलम् MBh. 8, 2093. मद्रभुजिङ्गाः (मद्रकलिङ्गाः ed. Bomb.) 6, 349 (VP. 187). मद्रेश (so ed. Bomb. st. मद्रज) 7, 1602. Varâh. Bṛh. S. 14, 33. मद्रेश्वर Hariv. 5083. °राज 4968. 6702. Mârk. P. 132, 46. °मण्डल Râga-Tar. 8, 1533. °वाणिजाः *Kaufleute, die nach* Madra *gehen*, P. 6, 2, 13, Sch. °मविध, °सनीड, °समर्याद, °सवेश, °सदेश 23, Sch. उत्तरमद्राः Ait. Br. 8, 14; vgl. पौर्वमद्र. मद्र sg. *das Land der* Madra Uģģval. MBh. 8, 2086. *ein Fürst der* Madra Hariv. 5013. 5494. °सुता *eine Tochter des Königs der* Madra, Pâṇḍu's zweite Gemahlin, Çabdar. im ÇKDr. मद्री *eine Fürstin der* Madra P. 4, 1, 177, Sch. Madra ein Sohn Çivi's, der Urahn des Volkes, VP. 444. Bhâg. P. 9, 23, 3. — 3) f. आ *a*) N. pr. einer Tochter Raudrâçva's Hariv. 1661, wo die neuere Ausg. wie Langlois भद्रा शूद्रा च मद्रा liest. — *b*) N. pr. eines Flusses VP. 185, N. 80. — *c*) eine Personification der ersten Mûrkhanâ im Gândhâra-Grâma As. Res. 9, 469. — 4) f. ई s. u. 2. — Vgl. मद्रक, माद्र.

मद्रक (von मद्र) P. 4, 2, 131. 1) adj. = माद्रो भक्तिरस्य P. 4, 3, 100, Sch. f. मद्रिका in °भार्य, °कल्प, °मानिन् 6, 3, 37, Sch. — 2) m. pl. N. eines verachteten Volkes, = मद्र MBh. 2, 119. 6, 2097. 7, 692. 8, 1836. fgg. 2108. 12, 2429. 7559 (im Dakshiṇâpatha; ÇKDr. u. दक्षिणापथजन्मा liest मद्रपैः). Hariv. 1680. Mârk. P. 57, 36. Varâh. Bṛh. S. 14, 27. °पति 11, 59. मद्रकाधम MBh. 8, 1868. sg. *ein Fürst der* Madra und *ein Bewohner von* Madra MBh. 1, 2696. मित्रध्रुङ्मद्रको (so die ed. Bomb.) नित्यं यो नो द्वेष्टि स मद्रकः। मद्रके संगतं नास्ति क्षुद्रवाक्ये नराधमे ॥ 8, 1838. fgg. पृथिव्यां सर्वदेशानां मद्रको मलमुच्यते 2109. ein Sohn Çivi's und Urahn des Volkes Hariv. 1680. — 3) n. *a*) Bez. *eines best. Gesanges* Jâģń. 3, 113. अपरकं गायति मद्रकाणि Sâj. bei Muir, ST. 3, 64; vgl. u. अपरक 1, wo मङ्गलानि st. मद्रकाणि gelesen wird. — *b*) *ein best. Metrum, 4 Mal* —◡◡—◡—◡◡◡—, ◡—◡◡◡—◡—◡◡◡— Ind. St. 8, 401. °गीतिभिः ebend.

मद्रकार (मद्र + 1. कार) adj. *Freude bereitend* P. 3, 2, 44. Vop. 26, 58.

मद्रकूल (मद्र + कूल) gaṇa धूमादि zu P. 4, 2, 127. — Vgl. माद्रकूलक.

मद्रंकर (मद्रम्, acc. von मद्र, + 1. कर) adj. = मद्रकार P. 3, 2, 44. Vop. 26, 58. Trik. 3, 1, 1.

मद्रगार m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 4, 372. °गारि Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56, 7.

मद्रनगर (मद्र + न°) n. *die Stadt der* Madra (उत्तरदेशे) P. 7, 3, 24, Sch. — Vgl. माद्रनगर.

मद्रनाभ (मद्र + नाभ) m. *eine best. Mischlingskaste* MBh. 13, 2585.

मद्रप (मद्र + 2. प) m. *Beherrscher der* Madra MBh. 1, 4432. 8, 1866; vgl. u. मद्रक 2.

मद्राकर (मद्र + 1. कर), °करोति *scheeren* P. 5, 4, 67. Vop. 7, 91. — Vgl. भद्राकर.

मद्रावल s. मुद्रावल.

मद्राय (von मद्र), °यति, °यते *frohwerden* gaṇa लोहितादि zu P. 3, 1, 13.

मद्राश्म (मद्र + अश्म) n. P. 6, 2, 91. मद्राश्मार्म n. ebend.

मद्र्यक् (von मद्र्यञ्च्) adv. *auf mich zu, zu mir her*: स्तुतः श्रवस्यन्नवसोप मद्रिग्युक्त्वा हरी वृषणा याह्यर्वाङ् ṚV. 1, 177, 1. 3. 6, 31, 5. — Vgl. त्वद्रिक्.

मद्रिका (von मद्रिका), °यते P. 6, 3, 37, Sch.

मद्रुकस्थली (म° + स्थ°) f. gaṇa धूमादि zu P. 4, 2, 127. — Vgl. माद्रुकस्थलक.

मद्गुरकन्थ (मद्गुर? + कन्था) n. gaṇa चिह्णादि zu P. 6, 2, 125.

मद्र्यञ्च् (मत् + अञ्च्) adj. *gegen mich gewandt*: वर्ध्रतु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे मद्र्यञ्चम् ṚV. 7, 24, 3. adv.: आ तू न इन्द्र मद्र्यग्घुवानः (याहि) 3, 41, 1. nom. sg. nach Sâj. — Vgl. मद्रिक्.

मद्र्यद्रिक् adv. so v. a. मद्रिक्, mit doppeltem Suffix. आभिर्याहि तूयमा मद्र्यद्रिक् ṚV. 6, 22, 11.

मद्वत् (von मत्) adv. *wie ich* Kathâs. 34, 228. *wie mir* 21, 25.

मदन (von 1. मद्) Uṇâdis. 4, 112. adj. *der Freude* —, *dem Rausche hingegeben*: इन्द्राय मदने सुतं परि ष्टोभन्तु नो गिरः ṚV. 8, 81, 19. *erfreuend, berauschend*: इन्द्राय मद्वा मद्यो मदः सुतः 9, 86, 35. = शिव Uģģval.

मद्वत् adj. 1) so v. a. मदन *erfreuend, berauschend* (nach dem Comm.): सवन Çâṅkh. Br. 16, 1. 2. — 2) *eine Form* oder *Ableitung des Zeitworts* 1. मद् *enthaltend* Ait. Br. 3, 29. 38. 4, 4. 6, 9. 11. Çat. Br. 4, 3, 2, 10. 11. Pańkav. Br. 8, 4, 5.

मद्वर्गीण, मद्वर्गीय und मद्वर्ग्य (von मत् + वर्ग) adj. *zu meiner Schaar* —, *zu meiner Partei gehörig* Siddh. K. im ÇKDr.

मद्विध (मत् + विधा) adj. *einer von meines Gleichen* MBh. 1,5957. 5, 7089. 13,4654. Daç. 1,26. R. 2,31,22. fg. 3,49,53. Çâk. 54. Ragh. 2,57. Bhâg. P. 9,19,2. Mârk. P. 66,19. 75,56. 120,7.

मधव्य (von मधु) 1) adj. *zum* Soma-*Genuss geeignet, — berechtigt* u. s. w.: राष्ट्र TBr. 1,7,5,5. मधव्यौ स्तोकावप तौ रराध TS. 3,2,8,2. हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णं ददाति मधव्यो ऽसानीति 5,7,1,3. 2,9,3. यन्मधुनो मधव्यं परमं रूपं तेनाहं परमो मधव्यो ऽन्नादो ऽसानि Pâr. Grhj. 1,3. तनू P. 4,4,129. *aus* Soma u. s. w. *bestehend* 139. स्तोमाः Schol. = मधस्मिन्ननन्तरम् 128, Vârtt. 1. — 2) m. = माधव *der zweite Frühlings-Monat* P. 4,4,129. — Vgl. अ°.

मधु (von 1. मद्) Uṇâdis. 1,19. gen. n. in der älteren Sprache मधस्, मधोस् (P. 7,1,77, Vârtt., Sch. 3,1,85, Kâr., Sch.) und मधुनस्, instr. मध्वा, dat. मधुने ṚV. 4,45,3. loc. मधौ. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4, 31. Siddh. K. 248,b,12. 1) adj. f. मध्वी und मधू (P. 4,1,71, Vârtt. AV. 7, 56,2) *süss, lieblich schmeckend; lieblich, angenehm* Çabdar. im ÇKDr. घृत ṚV. 3,1,8. 4,42,3. अन्धस् 34,2. पितु 1,187,2. ओषधीः 90,6. 8. घर्म VS. 38,10. छन्दस् ṚV. 6,11,3. वचन 39,1; vgl. TS. 3,3,2,2. मधुस्तनूः P. 4, 4,129, Sch. unter den Beiww. Çiva's MBh. 13,1187 (= वसन्त Schol.). — 2) n. *Süssigkeit, süsser Trank und Speise, Meth* u. s. w. ṚV. 1,154,4. 2, 37,5. मधु संभृतमुस्रियायाम् 3,39,6. 5,43,1. पृणक्तु मध्वा समिमा वचांसि 4,38,10. मधु नो द्यावापृथिवी मिमिक्षताम् 6,70,5. 10,12,4. 40,6. AV. 6,69,1. 9,1,22. यासामाषाढा मधु भक्षयन्ति ता न आपः शं स्योना भवन्तु TBr. 3,1,2,4. 13 in Z. f. d. K. d. M. 7,271. 274. Insbesondere: *a*) Soma: सोम्यं मधु ṚV. 1,19,9. 2,36,4. 4,26,5. 10,94,9. अस्य मन्दानो मध्वः 2, 19,2. 34,5. सधमादे मधूनाम् 3,43,3. 4,18,13. अग्रं मधूनाम् 46,1. 47,1. 7,91,5. 92,2. मदिरं मधु 5,61,11. सुषुता मधूनि 7,67,4. गोश्रीते मधौ मदिरे 8,21,5. गोऋजीका मधूनि 3,58,4. मध्वो रसः 5,43,4. — *b*) *Milch* (H. ç. 98. an. 2,244. fg.) und *Erzeugnisse von Milch, Butter, Schmalz* ṚV. 1,117,6. सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि 177,3. 7,24,2. 3,8,1. VS. 6,2. गावो दुदुह्रे वज्रिणे मधु 8,58,6. स्तनं न मध्वः पीपयन्त वाजैः 1,169,4. 8,7,10. Çâṅkh. Çr. 5,10,18. 7,10,12. यासामूधर्मध्वः पूर्णं घृतस्य च Âçv. Grhj. 2,10,6. — *c*) *Honig* AK. 2,9,108. 3,4,12,105. H. 1214. H. an. Med. dh. 11. Halâj. 2,466. Verz. d. Oxf. H. 182,a,30. fg. In der alten Sprache selten sicher nachzuweisen, da Erwähnungen wie ṚV. 4,45,4. 7,32,2 (vgl. Homer's Ilias 16,641. fgg.) und 8,24,20 ebensowohl auf *Milch* wie auf jede andere *Süssigkeit* zu beziehen sind. मधु सारघम् ṚV. 8,4, 8. AV. 9,1,17. 19. etwa auch TS. 7,5,10,1. यथा मधु मधुकृतो निर्धयेयुः Çat. Br. 1,6,2,1. 2. 11,5,4,18. 14,5,5,1. चरन्वै मधु विन्दति Ait. Br. 7,15. 8,5. 20. Lâṭj. 5,12,21. 8,11,24. Âçv. Grhj. 1,15,1. 3,3,3. Kauç. 7.94. Khând. Up. 6,9,1. देव° 3,1,1. (यदा) मधूनि वा निलीयन्ते (स्वगृहे) Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,40. प्राशनं चास्य हिरण्यमधुसर्पिषाम् M. 2,29. पयो दधि घृतं मधु 107. 3,226. 2,177. 3,272. fgg. 4,39. 247. 8,328. Jâǵn. 1,33. मधुसर्पिषी = सर्पिर्मधुनी gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,4,14. gaṇa राजदन्तादि zu 2, 2,31. मधूनां भक्षणम् R. 1,3,31. 53,2. मधूनि मधुकरीभिः (so die ed. Bomb.) संभृतानि नगे नगे 2,56,8. बिन्दुर्मध्वाभो रुचिरप्रभः MBh. 12,13474. °पिङ्ग 3,17002. °पीतक 5,2472. °पिङ्गल R. 5,60,14. °निभेक्षणा Hariv. 11951. °निभनयन Varâh. Lagh. 2,17 in Ind. St. 2,287. मधु वै माध्विको लब्धा प्रपातं नैव बुध्यते MBh. 2,2098. 3,14761. 5,2044. 2476. 7,1992. 5464. 11,38. 12,11524. °प्रपात 3100. यथाहृत्य महावृक्षमपहृत्य ततो मधु। अप्राश्य च निधनं गच्छेत्कर्मेदं नस्तथोपमम् 286. Suçr. 1,184,15. acht Arten Honig 185,1. 2. Vâkasp. zu H. 1214. °वर्ग Verz. d. B. H. No. 941. 953. 986. Verz. d. Oxf. H. 311,b,14. berauschend: भक्षयन्तः सुगन्धीनि मधूनि रसवन्ति च। जग्मुः प्रहर्षं ते सर्वे बभूवुश्च मदोत्कटाः॥ R. 5, 60,9. — मधु तिष्ठति जिह्वाग्रे हृदये तु हलाहलम् Spr. 1182. मधु तिष्ठति वाचि योषितां हृदि हालाहलमेव केवलम् 2097. अनृतमयवाङ्मधुभिः Çâk. 68,13. मधुवत् = मध्विव Spr. 2835. = मधुनेव MBh. 2,2099. — *d*) *Blumensaft* AK. 3,4,12,105. H. 1126. H. an. Med. Halâj. 2,33. Verz. d. Oxf. H. a. a. O. Haṭṭak. bei Uǵǵval. यथा मधु समादत्ते रक्षन्पुष्पाणि षट्पदः Spr. 2317. 4539. 4687. Çâk. 146. Kumâras. 3,32. °गृध्र (अलि) Spr. 3282. इह प्रभिन्नकमलोदरे मधूनि मधुकरः पिबति Sâh. D. 10,8. — *e*) *ein süsses berauschendes Getränk* AK. 2,10,41. 3,4,12,105. Trik. 2,10,14. H. 902. H. an. Med. Halâj. 2,175. Verz. d. Oxf. H. a. a. O. Haṭṭak. a. a. O. मधूनि च सुगन्धीनि पीत्वा R. 1,9,39. 35. 38. Ragh. 4,65. Ṛt. 1,3. Megh. 67 (wo मधु र° zu lesen ist). 93. Spr. 94 (*Honig* oder *Wein*). 1779. 1934. Varâh. Bṛh. S. 19,18. Kaurap. 9. — *f*) *Wasser* Naigh. 1,12. H. an. — 3) m. *a*) N. *des ersten* (*Frühlings-*) *Monats des Jahres* P. 4,4,128, Vârtt. 2. AK. 1,1,3,15. Trik. 3,3,220. H. 153. H. an. Med. Halâj. 1,114. Verz. d. Oxf. H. a. a. O. Haṭṭak. a. a. O. Çat. Br. 4,3,1,14. VS. 7,30. 13,25. 22,31. Weber, Nax. 2,350. fgg. 359. 366. Ind. St. 5,297. Suçr. 1,19,9. Ragh. 11,7. Ṛt. 6,24. Sûrjas. 1,48. Varâh. Bṛh. S. 46,85. Pańkar. 1,10,46. VP. 225. Schol. zu P. 4,3,20. °मासमहोत्सव Kathâs. 10, 87. — *b*) *Frühling* H. 229 (Kâma's *Freund*). Trik. H. an. Med. Ragh. 9,24. 26. 35 (St. und der Schol. in der Calc. Ausg. *Wein*). Kumâras. 3, 10. Mâlav. 76. Spr. 1719. 2099. 2629. 3186. 3713. 4688. Varâh. Bṛh. S. 3,23. 19,18. Kathâs. 4,29. मधुना मत्तः पिकः Sâh. D. 17,20. Ueberall könnte auch der *Frühlingsmonat* gemeint sein. — *c*) = मधूक, मधुद्रुम *Bassia latifolia* Trik. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. a. a. O. *Jonesia Asoka* H. an. *Süssholz* Çabdar. im ÇKDr. — *d*) angeblich so v. a. इन्द्रिय. मधुरिन्द्रियनामेति ततो मधुनिषूदनः Hariv. 14949. — *e*) N. pr. α) eines Asura Trik. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. a. a. O. Haṭṭak. a. a. O. gewöhnlich in Verbindung mit कैटभ erwähnt; Beide sind Feinde des Vishṇu und werden von diesem getödtet. MBh. 3,498. 13532. 13562. 5,4414. 6,3025. 12,7531. 8265. 13474. Hariv. 2710. 2924. 11461. fgg. 11940. fgg. 14361. Mârk. P. 81,50. fgg. Verz. d. Oxf. H. 23,b,N. 7. 80,a,30. 81,a,13. Verz. d. B. H. No. 540. Râǵa-Tar. 1,262. unter den 23 Feinden des Vishṇu H. 219. unter den 9 Feinden desselben 699. derselbe oder ein anderer Asura Madhu ist Vater des Râkshasa Lavaṇa, den Çatrughna erschlug; er bewohnte Madhuvana, wo Çatrughna die Stadt Mathurâ oder Madhurâ gründete. Hariv. 2342. 3061. 5143. fgg. VP. 385. Bhâg. P. 9,11,14. मधोर्वनम् 1,10,26. 4,9,1; vgl. 2. मधुवन 2. — β) eines Mannes P. 4,1,106. (als Monatsname) eines Sohnes des 3ten Manu Hariv. 424. — γ) eines der 7 Weisen unter dem Manu Kâkshusha Mârk. P. 76,54. — δ) verschiedener Fürsten: eines Sohnes des Vṛsha Hariv. 1897. fg. VP. 418. des Devakshatra Hariv. 1996. fg. VP. 422. Bhâg. P. 9,24,5. des Bindumant von der Saraghâ (*Biene*) 5,15,13. Arǵuna's (Kârtavîrja's) 9,23,26. VP. 417. pl. *das Ge-*

schlecht des Madhu: = यादवाः MBh. 2,888. °प्रवीर 5,40. = माथुराः (Schol.) 3,12589. Hariv. 1996. Bhâg. P. 1,11,12 (beherrschen Dvârakâ). अपससार कुरून्मधून् (= मथुराम् Schol.) 9. Vgl. मधुपति, माधव. — ε) eines Sohnes des Bhaṭṭanârâjana Kshitîç. 5,8. Madhu = Madhva = Ânandatîrtha (fälschlich Anantatîrtha Colebr. Misc. Ess. I,334) Hall 94 u. s. w. — ζ) eines Berges Mârk. P. 55,9. — 4) f. *eine best. Pflanze*, = जीवा, जीवन्ती AK. 2,4,5,7. H. an. Med. — 5) n. a) *Süssigkeit* u. s. w. s. u. 2. — b) N. eines Brâhmaṇa Çat. Br. 4,1,5,18. 14,1,4,13. 5,5,16. — c) *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡ Colebr. Misc. Ess. II,158 (II,4). — Vgl. त्रि°, प्रिय°, माधव, माधवक, माधव्य, माध्वी.

मधुक (von मधु) 1) am Ende eines adj. comp. = मधु gaṇa उरआदि zu P. 5,4,151. — 2) adj. oxyt. gaṇa कुमुदादि 1. zu P. 4,2,80. *die Farbe des Honigs habend:* °लोचन (Çiva) MBh. 13,1187. Nîlak.: मधुकः कोयष्टिकाख्यः पक्षी तद्वल्लोचने यस्य। मधेव मधुकं तोद्वं तद्वत्पिङ्गनेत्र इति वा. — 3) m. a) *ein best. Baum* R. 2,94,9 (103,9 Gorr. मधूक ed. Bomb.). 3,17,7. Varâh. Bṛh. S. 51,17. Bhâg. P. 4,6,18. 8,2,11. Hiouen-thsang I,91. = मधूक *Bassia latifolia* Bhar. zu AK. bei Wils. Ratnam. 212. = अशोक Verz. d. Oxf. H. 60,b,17. Verz. d. B. H. 143, 3 (wo demnach मधुककाष्ठार्चास्थापनम् zu lesen ist). = वह्नि H. an. 3,79. fgg. = वह्नयसार Med. k. 135. = वन्दिभेद Viçva im ÇKDr.; vielleicht fehlerhaft für वह्निभेद; *a bard, a panegyrist, one who recites the lineage and praises of sovereigns in their presence* Wils. — b) *ein best. Vogel* Med. Viçva. = श्रीवद् H. an. = कोयष्टिक Nîlak. zu MBh. 13,1187. — c) *Süssholz* Viçva; vgl. 5,a. — d) proparox. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 11,7,2,8. 14,9,3,17. 18. Bṛhadd. 1,5. — 4) f. आ *eine best. Pflanze*, = वह्निभेद Trik. 3,3,36. *Menispermum glabrum* Med. *Glycyrrhiza glabra* Râǵan. bei Wils. *eine schwarze Art Panicum* H. 1177. — 5) n. a) *Süssholz* AK. 2,4,3,28. H. an. Med. Halâj. 2,460. Ratnam. 57. Suçr. 1,34,1. 139,15. 140,2. 10. 16. 21. 141,9. 14. 21. 2,360,2. Vgl. 3,c. — b) *Zinn* H. ç. 160. H. an. Med. Halâj. 2,17.

मधुकण्ठ (मधु + क°) m. *der indische Kuckuck* (कोकिल) Trik. 2,5,19. H. ç. 189. Hâr. 88.

मधुकर (मधु + 1. कर) m. 1) *Biene (Honigbereiter)* AK. 2,5,29. Halâj. 2,100. Hariv. 12015. R. ed. Bomb. 6,16,13. 14. Ragh. 9,33. Çâk. 22. Vikr. 105. Megh. 48. Spr. 1127. 3520. °गण 4685. °श्रेणि Megh. 36. Varâh. Bṛh. S. 24,14. सर्वतः सारमादत्ते यथा मधुकरो बुधः Bhâg. P. 4,18,2. Prab. 96,18. मधुकरान्योक्तयः Verz. d. Oxf. H. 123,a,15. Dhûrtas. in LA. 69,4. °करी f. 73,15. Çâk. 146. Spr. 1127, v. l. Bhâg. P. 5,2,6. मधुकरराजन् *Bienenkönig* d. i. *Bienenkönigin* Praçnop. 2,4. — 2) *Mädchenjäger* (कामिन्) Dhar. im ÇKDr. — 3) *Eclipta prostrata Lin.* (भृङ्गराजवृत्त) Çabdam. im ÇKDr. *Asparagus racemosus Willd.* Wilson nach derselben Aut. *a fruit, the round sweet lime* Wilson nach Râǵan. — Vgl. भृङ्ग, भ्रमर und माधुक.

मधुकरसाह (म° + साह = شاه) m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 295,a, No. 713.

मधुकरसाहि (wie eben) m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 29.

मधुकराय् (von मधुकर), °यते *Bienen darstellen:* निशाचरपाकमलयुगलमिलन्मधुकरायमाणाञ्चकपक्ष (मधुकरायमान gedr.) Daçak. 17,10.

मधुकरि oder मधुकरिन् m. *Biene* R. 2,56,8 fehlerhaft für °करी, wie die ed. Bomb. liest.

मधुकरिका (von मधुकरी) f. N. pr. eines Frauenzimmers Mâlav. 26,8.

मधुकर्कटिका (मधु + क°) f. *eine Art* Madhuraǵambîra Çabdaķ. im ÇKDr. = मधुखर्जूरिका Râǵan. im ÇKDr. = मधुरा Med. r. 195. fg.

मधुकर्कटी (मधु + क°) f. = मधुबीजपूर Râǵan. im ÇKDr.

मधुकर्ण (मधु + कर्ण) gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80. — Vgl. माधुकर्णिक.

मधुकशा (मधु + क°) f. so v. a. मधुमती कशा ṚV. 1,22,3. 157,4 und मधोः कशा AV. 9,1,5. Diese den Açvin zugeschriebene *Geissel*, mit welcher sie das Opfer *süss* machen sollen, wird in AV. 9,1,1. fgg. überschwänglich geschildert als aus Himmel, Erde, Luft, Meer u. s. w. geboren; eine Tochter der Winde u. a. Die Comm. geben keinen Aufschluss. Vielleicht dass *ein mit Riemen versehenes Werkzeug zum Schlagen der Milch* so bezeichnet wurde, also eig. *Milchpeitsche;* in der Folge ein Bild des Segens und Ueberflusses. AV. 9,1,1—4. यस्य ब्रह्म मुखमाज्ञिर्जिह्वा मधुकशामुत 10,7,19. देवावश्विनौ मधुकशयाक्तेमं यज्ञं मिमिक्षतम् Pańkav. Br. 21,10,12. Kâtj. Çr. 23,3,1.

मधुकाण्ड (मधु + का°) n. Bez. *des 1sten* Kâṇḍa (Adhj. 1. 2.) *der* Bṛhadâranjakopanishad Weber, Lit. 122.

मधुकार (मधु + 1. कार) m. *Biene* Spr. 4686. °कारी f. R. ed. Bomb. 2,56,8 (मधुकरि oder °करिन् Schl.). — Vgl. मधुकर.

मधुकुक्कुटिका (ÇKDr.) und मधुकुक्कुटी (मधु + कु°) f. *eine Art Citronenbaum mit übelriechenden Blüthen* (s. पूतिपुष्पिका) Ratnam. 67. मधुकुक्कुटिका *eine best. Pflanze*, = मधुरा H. an. 3,589. st. dessen मधुकर्कटिका Med. r. 196.

मधुकुम्भा (मधु + कुम्भ) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2637.

मधुकुल्या (मधु + कु°) f. 1) *ein Bach voll Honig, Honig in Strömen:* घृतकुल्या मधुकुल्याः पितृन्स्वधा अभिवहन्ति Çat. Br. 11,5,6,4. — 2) N. pr. eines Flusses in Kuçadvîpa Bhâg. P. 5,20,16.

मधुकृत् (मधु + कृत्) adj. *Süssigkeit bereitend;* m. *Biene* H. 1212. TS. 1,5,6,5. 4,2,9,6. TBr. 3,10,10,1. Çat. Br. 1,6,2,1. 2. Khând. Up. 3,1,2. 6,9,1.

मधुकेशट (मधु + के°) m. *Biene* Trik. 2,5,36.

मधुकोश (मधु + कोश) m. *Bienenstock* H. an. 3,179. °कोष Med. ḍ. 27. Çabdaķ. im ÇKDr.

मधुक्रम (मधु + क्रम) m. 1) pl. *Zechgelage* AK. 2,10,41. H. 906. — 2) *Bienenstock* Çabdaķ. im ÇKDr.

मधुक्षीर (मधु + क्षीर) m. *Phoenix silvestris* Hâr. 182.

मधुखर्जूरिका und °खर्जूरी (मधु + ख°) f. *eine Dattelart* Râǵan. im ÇKDr.

मधुगन्धिक (von मधु + गन्ध) adj. *süss duftend* Suçr. 1,163,9.

मधुगायन (मधु + गा°) m. *der indische Kuckuck* Râǵan. im ÇKDr.

मधुगुञ्जन (मधु + गु°) m. *Hyperanthera Moringa Vahl.* Çabdam. im ÇKDr.

मधुग्रह (मधु + ग्रह) m. *Honiglibation* (beim Vâǵapeja) Çat. Br. 5,1,2,19. 5,28. Kâtj. Çr. 14,2,9. 4,15.

मधुघ s. मदुघ.

मधुघोष (मधु + घोष) m. *der indische Kuckuck* H. ç. 189. Çabdam. im ÇKDr.

मधुच्छत्रा (मधु + छत्र) f. *eine best. Staude*, = मयूरशिखा Bhâvapr. im

ÇKDr. मरुच्छदा unter मयूरशिखा.

मधुच्छन्द m. spätere Form für मधुच्छन्दस् Hariv. 1462. MBh. 13,249. einer der 7 Weisen 12,8899. — Vgl. मधुस्यन्द.

मधुच्छन्दस् (मधु + छ°; vgl. ṚV. 6,11,3) m. N. pr. des mittleren (51sten) von Viçvâmitra's 101 Söhnen Ait. Br. 7, 18. Çâñkh. Çr. 15, 26, 1. fgg. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57, 3. Bhâg. P. 9, 16, 29. 33. Liedverfasser von ṚV. 1, 1—10. 9, 1. pl. Bez. *aller Söhne des* Viçvâmitra Bhâg. P. 9, 16, 29. — Vgl. माधुच्छन्दस.

मधुच्युत् (मधु + च्युत्) adj. *Honig —, Süssigkeit träufelnd:* पादपाः R. Gorr. 2,100,18. 62. 6,109,16. 111,21. Uttararâmać. 53,12. Bhâg. P. 4, 19, 8. लोकाः MBh. 1, 3659. वचन Bhâg. P. 1, 19, 22. 4, 12, 28, v. l. — Vgl. मधुश्चुत्.

मधुच्युत adj. dass.: द्रुमाः R. 2, 91, 64 (मधुश्चुत् ed. Bomb.). 4, 44, 96. वाच् Bhâg. P. 4,12, 28 (मधुच्युत् v. l.). — Vgl. मधुश्च्युत.

मधुज (मधु + 1. ज) 1) adj. f. आ *aus Honig gewonnen:* शर्करा Dravjaguna. — 2) f. आ a) *Honigzucker* Trik. 2,9,12. — b) *die Erde* Çabdać. im ÇKDr. — 3) n. *Wachs* Râgan. im ÇKDr.

मधुजम्बीर (मधु + ज°) m. *eine Citronenart* Râgan. im ÇKDr.

मधुजम्भ m. und मधुजम्मल m. dass. ebend. u. मधुजम्बीर.

मधुजात (मधु + जात) adj. *aus Honig entsprungen* AV. 1, 34, 1. 7, 56, 2.

मधुजित् (मधु + जित्) m. *Besieger des* Daitja Madhu, *Bein.* Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr.

मधुजिह्व (मधु + जिह्वा) adj. *Honig auf der Zunge führend, dulciloquus* ṚV. 1,13,3. 44,6. 60, 3. 9,73,4. 85,10. VS. 1, 16. Çat. Br. 1,1,4,18.

मधुतृण (मधु + तृण) n. *Zuckerrohr* Trik. 2, 4, 39. Hâr. 100. m. Ratnam. 84. Râgan. im ÇKDr.

मधुत्रय (मधु + त्रय) n. *die drei süssen Sachen* d. i. सिता, माक्षिक und सर्पिस् Râgan. im ÇKDr.

मधुत्व (von मधु) n. *Süsse* Maitrjup. 6, 22.

मधुदीप (मधु *Frühling* + दीप) m. *der Liebesgott* Trik. 1, 1, 38. H. 227.

मधुदुघ (मधु + दुघ) adj. *Süssigkeit milchend* ṚV. 6, 70, 1. 5.

मधुदूत 1) m. *der Bote* (दूत) *des Frühlings: der Mangobaum* Trik. 2,4,9. Vgl. वसन्तद्रु. — 2) f. ई *die Botin des Frühlings: Bignonia suaveolens* Bhâvapr. im ÇKDr.

मधुदोघ (मधु + दोघ) m. *Melkung von Süssigkeit:* या (वाचः) एतद्दुह्रे मधुदोघमूधः ṚV. 7, 101, 1. adj. nach Sâj.

मधुदोह (मधु + दोह) m. dass.: मधुदोहं दुदोहाग्रे भ्रमरा इव पादपम् Spr. 2098. Könnte wie मधुदोघम् u. d. vorherg. Art. auch als adv. (absolut.) aufgefasst werden.

मधुद्र (मधु + द्र *eilend nach* von 1. द्रा) m. 1) *Biene* Trik. 2, 5, 36. Med. r. 201. — 2) *Mädchenjäger* Med.

मधुद्रव (मधु + द्रव) m. *eine rothblühende Hyperanthera Moringa* Çabdar. im ÇKDr.

मधुद्रुम (मधु + द्रुम) m. *Bassia latifolia* (s. मधूक) AK. 2, 4, 2, 8. H. 1141. Hâr. 96. Ratnam. 212. *der Mangobaum* Trik. 2, 4, 8.

मधुद्विष् (मधु + 2. द्विष्) m. *der Gegner des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's LA. (II) 92, 6. Çiç. 15, 1. Bhâg. P. 3, 7, 19.

मधुधा (मधु + 2. धा) adj. *Süsses spendend:* (उषाः) ऊर्ध्वं मधुधा दिवि पाजो अश्रेत् ṚV. 3, 61, 5.

मधुधातु (मधु + धातु) m. *eine Art Schwefelkies* (s. माक्षिक) Râgan. im ÇKDr.

मधुधार (मधु + 1. धारा) adj. *Süssigkeit in Strahlen ausgiessend:* अवत ṚV. 2, 24, 4.

मधुधारा (wie eben) f. 1) *Honigstrom* Bhâg. P. 5, 16, 23. अविदितगुणापि सुकवेर्भणितिः कर्णेषु वमति मधुधाराम् Spr. 247. — 2) N. pr. eines mythischen Flusses Hariv. 12421.

मधुधूलि (मधु + धू°) f. *Sandzucker* H. 403.

मधुधेनु (मधु + धेनु) f. *in der Form einer milchenden Kuh den Brahmanen dargebrachter Honig* Verz. d. Oxf. H. 35, b, 38. 59, a, 23. Vgl. u. धेनु 1. am Ende.

मधुनाडी (मधु + ना°) f. 1) *Honigzelle* Khând. Up. 3, 1, 2. — 2) Bez. *der Lieder* ṚV. 3, 54. 55 in Çâñkh. Çr. 15, 3, 1.

मधुनालिकेरक (मधु + ना°) m. *eine Art Kokosnuss* Râgan. im ÇKDr.

मधुनिसूदन (मधु + नि°) m. *der Vernichter des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's: मधुरिन्द्रियनामेति ततो मधुनिषूदनः (so beide Ausgg.) Hariv. 14949.

मधुनिहन्तर् (मधु + नि°) m. dass. Hariv. 12016.

मधुनी (von मधु) f. *eine best. Staude,* vulg. माकडल्हाता und माकडचाउली Ratnam. im ÇKDr.

मधुनेतर् (मधु + ने°) m. *Biene* Çabdać. im ÇKDr.

मधुंतम ein dem मदिंतम nachgebildeter superl. von मधु VS. Prât. 3, 142, Sch. VS. 8, 48.

मधुप (मधु + 1. प) 1) adj. *Süssigkeit schlürfend* ṚV. 1, 34, 10. 180, 2. 4, 45, 3. 5, 32, 8. मधुपैः खगैः so v. a. *Bienen* R. Gorr. 2, 56, 11. Vgl. मधुपा. — 2) m. *Biene* AK. 2, 5, 29. H. 1213, Sch. Halâj. 2, 100. Spr. 1370. 2140. 3224. 4728. Çâk. 147, v. l. Râga-Tar. 3, 407. °रुतैः Prab. 80, 3. मधुपावली 79, 15. ध्वनति मधुपसमूहे Gît. 5, 4.

मधुपटल (मधु + प°) m. *Bienenstock* Nîlak. zu MBh. 3, 1333.

मधुपति (मधु + प°) m. *das Haupt des* Madhu-*Geschlechts,* Bein. Kṛshṇa's Bhâg. P. 1, 8, 42. 10, 18.

मधुपर्क (मधु + पर्क) 1) m. (n. H.) *Honigmischung* oder *Honigspende, ein Gastgericht, welches gewöhnlich aus saurer Milch mit Honig oder Butter bestand; die darnach benannte Empfangsceremonie* H. 833. Âçv. Gṛhj. 1, 24, 1. 7. 33. Gṛhjasamgr. 2, 71. fgg. Pâr. Gṛhj. 1, 3. Kauç. 90. fgg. Gobh. 4, 10, 12. Lâtj. 1, 2, 1. 2. Çâñkh. Çr. 3, 12, 6. 4, 21, 6. Nir. 1, 16. M. 3, 119. fg. 5, 41. MBh. 1, 4428. 2, 148. 3, 2053. 5, 1207. 7001. 13, 2730. 4672. Varâh. Bṛh. S. 46, 16. Naish. 16, 13. Verz. d. Oxf. H. 60, b, 35. 85, b, 18. 103, b, 24. — 2) N. pr. eines der Söhne des Garuḍa MBh. 5, 3599.

मधुपर्किक (von मधुपर्क) adj. *die Honigspende darreichend:* पठन्ति पाणिस्वनिका मागधा मधुपर्किकाः। वैतालिकाश्च सूताश्च तुष्टुवुः पुरुषर्षभम्॥ MBh. 7, 2912. = माङ्गल्योपस्थापकाः oder मधुपर्कसमये पठन्तः Schol.

मधुपर्क्य (wie eben) adj. *der Honigspende würdig* gaṇa दण्डादि zu P. 5, 1, 66.

मधुपर्णिका (von मधु + पर्ण) f. *Gmelina arborea Roxb.* AK. 2, 4, 2, 16. *Indigofera tinctoria* 2, 13. *Lycopodium imbricatum Roxb.* Çabdać. im ÇKDr. *Cocculus cordifolius DC.* (गुडूची) und = सुदर्शना (als davon ver-

schieden) Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 1,377,17.

मधुपर्णी (wie eben) f. *Cocculus cordifolius DC.* AK. 2,4,3,1. Ratnam. 13. *Gmelina arborea Roxb.* und *Indigofera tinctoria* Med. n. 105. *Granatbaum* Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 1,60,6.

मधुपा (मधु + 2. पा) adj. = मधुप; davon superl. °तम Ṛv. 8,22,17.

मधुपाणि (मधु + पा°) adj. *Süssigkeit in der Hand haltend* Ṛv. 10,41,3.

मधुपायिन् (मधु + पा°) m. *Biene* AK. 2,5,29.

मधुपाल (मधु + पाल) m. *Honighüter* (im Madhuvana) R. 5,60,10.

मधुपालिका (मधु + पा°) f. *Gmelina arborea Roxb.* Çabdam. im ÇKDr.

मधुपिङ्गाक्ष (मधु - पिङ्ग + अक्ष) 1) adj. *honiggelbe Augen habend* Varâh. Lagh. 2,13 in Ind. St. 2,286. — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,42.

मधुपीलु (मधु + पीलु) m. *ein best. Baum, eine Pîlu-Art* Râǵan. im ÇKDr.

मधुपुर (मधु + पुर) n. *die Stadt des* Daitja Madhu Hariv. 5156. N. pr. einer Stadt in Uttarâpatha Pańkat. 259,23. f. ई *die Stadt der* Madhu d. i. Mathurâ Çabdâr. im ÇKDr. Bhâg. P. 7,14,31.

मधुपुष्प (मधु + पु°) 1) m. *Bassia latifolia* Hâr. 96. Ratnam. 212. *Acacia Sirissa* (शिरीष), *Jonesia Asoca* und *Mimusops Elengi* Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ *Croton polyandrum Roxb.* oder *Cr. Tiglium Lin.* und *Tiaridium indicum Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

मधुपू (मधु + 2. पू) adj. *in Süssigkeit sich läuternd* AV. 18,3,37.

मधुपृच् (मधु + पृच्) adj. *Süssigkeit spendend:* Agni Ṛv. 2,10,6. die Wasser AV. 3,13,5.

मधुपृष्ठ (मधु + पृष्ठ) adj. *dessen Rücken* oder *Oberfläche aus Süssigkeit (Milch) besteht;* vom Soma gesagt: मधुपृष्ठं घोरमयासमश्वं रथे युञ्जन्त्युरुचक्र ऋष्वम् Ṛv. 9,89,4.

मधुपेय (मधु + पेय) 1) adj. *süss zu trinken:* स्वादू रसो मधुपेयो वराय Ṛv. 6,44,21. — 2) n. *das Trinken einer Süssigkeit* (*des* Soma u. s. w.) Ṛv. 1,34,11. इमे हि वां मधुपेयाय सोमाः 4,14,4. 10,41,3.

मधुप्रतीक (मधु + प्र°) adj. *einen süssen Mund* oder *Süssigkeit im Munde habend:* घृतेनाग्निः समज्यते मधुप्रतीक आहुतः Ṛv. 10,118,4. सिद्धयो मधुप्रतीकाः Bez. *best. übernatürlicher Kräfte und Eigenschaften bei einem* Jogin Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,26.

मधुप्रिय (मधु + प्रिय) 1) adj. *Honig —, Blumensaft liebend:* मधुकर Hariv. 12015. — 2) m. *a) eine best. Pflanze,* = भूमिजम्बु Râǵan. im ÇKDr. — *b)* Bein. Balabhadra's Trik. 1,1,37.

मधुप्सरस् (मधु + प्स°) adj. *nach Süssigkeit lüstern* Ṛv. 4,33,3.

मधुफल (मधु + फल) m. *eine Kokosnussart* und *Flacourtia sapida Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

मधुफलिका (wie eben) f. *eine Dattelart* (मधुखर्जूरिका) Râǵan. im ÇKDr.

मधुबकुला (मधु + ब°) f. *Gaertnera racemosa Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

मधुबीज (मधु + बीज) m. *Granatbaum* Râǵan. im ÇKDr.

मधुबीजपूर (मधु + बी°) m. *eine Citronenart* Râǵan. im ÇKDr.

मधुब्राह्मण (मधु + ब्रा°) n. N. eines Brâhmaṇa (einer Geheimlehre) Ind. St. 1,290. — Vgl. मधु 5,*b* und मधुविद्या.

मधुभद्र (मधु + भद्र) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2969.

मधुभाग (मधु + भाग) adj. *dessen Loos Süssigkeit ist* AV. 6,116,1.

मधुभाव (मधु + भाव) m. *ein best.* Prâkrit-*Metrum, 4 Mal 8 Moren* Colebr. Misc. Ess. II,156 (III,29).

मधुभिद् (मधु + 2. भिद्) m. *der Erleger des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr. Spr. 767. Bhâg. P. 4,29,40.

मधुभुज् (मधु + 4. भुज्) adj. *Süssigkeiten —, Freuden geniessend* Bhâg. P. 4,27,18.

मधुमत्त m. oder °मत्ता f. (मधु + म°) *Biene* Kauç. 93.

मधुमत्तिका (मधु + म°) f. dass. AK. 2,5,26. H. 1213. Halâj. 2,101. Kauç. 118.

मधुमज्जन् (मधु + म°) m. *ein best. Baum,* = आखोट Râǵan. im ÇKDr.

मधुमत्त (मधु + मत्त) 1) adj. *von Wein berauscht; vom Frühling berauscht, durch ihn aufgeregt:* विहंगमाः Hariv. 12015. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,360 (VP. 191). मधुमत् ed. Bomb.

मधुमथ् (मधु + 2. मथ्) m. *der Vernichter des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's: मधुमन्मधुमन्मथसंनिभः Ragh. 9,48. मधुमसुरं मथ्नातीति मधुमत् Schol. in der ed. Calc.

मधुमथन (मधु + म°) m. dass. H. 221, Sch. Halâj. 1,22. Gît. 11,2. Bhâg. P. 6,9,38. Dhûrtas. in LA. 71,6. Khandom. 12.

मधुमद (मधु + मद) m. *Weinrausch* Ragh. 4,61. Spr. 229. °क्षीबा 3327.

मधुमत् (von मधु) P. 4,2,86. gaṇa यवादि zu P. 8,2,9. 1) adj. *a) süss, Süssigkeit enthaltend; lieblich, angenehm:* ऊर्मि Ṛv. 7,47,1. 2. 69,3. पद्म 1,13,2. 142,2. सुत 7,90,1. सोम 8,9,4. द्रप्स 5,63,4. हविस् 7,102,3. घर्म 1,180,4. ओषधीः 4,57,3. मधुमतीरपो दाः 10,30,4. तस्मै वृष्टिर्मधुमत्पिन्वते दिवः 5,63,1. मधुमद्वा सिन्धवो दुह्रे 69,2. TBr. 3,1,1,7. 2,2 in Z. f. d. K. d. M. 7,267. 271. लोकाः AV. 9,1,23. VS. 1,21. 7,2. 11,38. 29,1. Çat. Br. 12,8,2,15. TS. 3,3,2,2. Kauç. 74. 91. गङ्गा MBh. 13,1842. जिह्वा Ṛv. 3,57,5. गिरः 8,3,5. वचस् 8,11. 5,11,5. Kâtj. Çr. 9,8,16. जिह्वा मे मधुमत्तमा (भूयात्) Taitt. Up. 1,4,1. *mit Honig gemischt:* गव्य Kumâras. 7,72. *honigreich, mit Blumensaft reichlich versehen:* नवकुसुमत्ति Khandom. 12. — *b) das Wort* मधु *enthaltend* Çat. Br. 4,1,3,17. 14,9,3,12. Âçv. Gṛhj. 4,7,26. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,360 ed. Bomb. (मधुमत्त ed. Calc.). sg. N. pr. eines Landes gaṇa कच्छादि zu P. 4,2,133 und gaṇa सिन्ध्वादि zu 3,93. — 3) f. °मती *a) Gmelina arborea Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — *b)* Bez. *einer best. Stufe —, eines best. Grades* (भूमिका) *im* Joga Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,42. Bez. *eines best. übernatürlichen Vermögens eines* Jogin Prab. 100,19 (wo विद्यया in einer Hdschr. fehlt). 102,19. तथा मधुमती सिद्धिर्जायते नात्र संशयः। देवचेटीशतशतं तस्य वश्या भवन्ति हि॥ स्वर्गे मर्त्ये च पाताले स यत्र गन्तुमिच्छति। तत्रैव चेटिकाः सर्वा नयन्ति नात्र संशयः॥ Kṛkalâsadîpikâ 3 im ÇKDr. — *c) ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑ — Colebr. Misc. Ess. II,159 (II,4). Ind. St. 8,367. Khandom. 12. — *d)* N. pr. eines Flusses Hariv. Langl. I,509. Mâlatîm. 145,5. दृषद्वतीशतद्रुविपाशावितस्ताशरावतीमरुद्वृधासिक्नीमधुमतीपयस्विन्यादिषु देवनदीषु स्नानं त्रिंशद्योजनागतस्याब्दसमम् Prâjaçkittend. 11,*b*. °संगमेश्वरतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,9. Râǵa-Tar. 7,1181. 1196. 8,2810. 2984. — *e)* N. pr. einer Stadt in Saurâshṭra Çatr. 14,125. Daçak. 158,5. — *f)* N. pr. einer Tochter des Daitja Madhu und Gattin des Harjaçva Hariv. 5143. einer Dienerin der Lakshmî (?) Pańkar. 2,4,44. — Vgl. माधुमत, माधुमतक.

मधुमत्त wohl N. pr. einer Stadt: °निवेशन Verz. d. Oxf. H. 345,*b*,25.

मधुमन्थ (मधु + म°) m. *ein mit Honig angerührtes Getränk* Âçv. Gṛhj. 2,5,2. 4. Kauç. 29. 35. 66. 83. Lâṭj. 1,2,7.

मधुमय (von मधु) adj. *honigsüss* (in übertr. Bed.) Spr. 1218. घृतमधुमयश्लक्ष्णवचोविषेण 2934.

मधुमल्ली (मधु + म°) f. *Jasminum grandiflorum* Çabdam. im ÇKDr.

मधुमस्तक (मधु + म°) n. *eine Art süssen Gebäcks* Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 1,234,12. 2,381,2.

मधुमाधव (मधु + मा°) m. du. oder n. sg. *die beiden Frühlingsmonate:* मधुमाधवौ वसन्तः Suçr. 1,19,9. Ragh. 11,7. (आहृत्) वसन्तो मधुमाधवम् (°वौ ed. Bomb.) Bhâg. P. 8,8,11. मधुमाधवे loc. Varâh. Bṛh. S. 46,85. काले कदाचिन्मधुमाधवे so v. a. *im Frühling* MBh. 1,4867. °मासे Pañkar. 1,10,46.

मधुमाधवी (मधु + मा°) f. 1) *eine honigreiche Frühlingsblume* oder *eine best. Blume:* अनुविकासन्मधुमाधवीनां गन्धेन Bhâg. P. 3,15,17. मधु मकरन्दः तद्युक्ता माधव्यो वासन्त्यो लताः । यद्वा अनुविकासन्मधवः प्रसरन्मकरन्दाः माधव्यो मधुकालीनाः सुमनसः Schol. — 2) *ein best. berauschendes Getränk:* पिबन्त्यो मधुमाधवीम् (= मधुवृक्षजमाधवीं Schol.) MBh. 1,3361. कथं हि पीत्वा माध्वीकं (= मधुपुष्पजं मद्यं Schol.) पीत्वा च मधुमाधवीम् (= तीक्ष्णां सुराम् Schol.) 3,16040. — 3) *ein best. Metrum, 4 Mal* — — ◡ — ◡◡◡ — ◡◡ — — — — (nach Khandom. Cäsur nach der 8ten Silbe) Colebr. Misc. Ess. II,161 (IX,4). Ind. St. 8,389. — 4) Titel eines Commentars zum Amarakoça Colebr. Misc. Ess. II,55, N. Verz. d. Oxf. H. 72,*b*,8.

मधुमाध्वीक n. = मधु und माध्वीक *ein berauschendes Getränk* Bhar. zu AK. 2,10,41. ÇKDr. *ein best. berauschendes Getränk* (vgl. मधुमाधवी) Hariv. 10053.

मधुमारक (मधु + मा°) m. *Biene* Râǵan. im ÇKDr.

मधुमालपत्त्रिका f. *ein best. kleiner Strauch,* = चिविल्लिका Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

मधुमिश्र (मधु + मिश्र) 1) adj. *mit Honig* (oder *süsser Milch*) *gemischt:* दधि TS. 5,4,5,2. Kauç. 17. 19. 22. Lâṭj. 8,11,25. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,12.

मधुमुरनरकविनाशन m. *der Vernichter der* Daitja Madhu, Mura und Naraka, Bein. Vishṇu's (Kṛshṇa's) Gît. 1,20.

मधुमूल (मधु + मूल) n. *die essbare Wurzel von Amorphophallus campanulatus Bl.* Çabdar. im ÇKDr.

मधुमेह (मधु + मेह) m. *Honigharnen, Diabetes* Suçr. 1,90,18. 174,18. 2,82,17. Verz. d. Oxf. H. 313,*b*,22. 357,*a*, No. 849. fg.; vgl. Çârṅg. Saṁh. 1,7,43. Davon nom. abstr. °त्व n. Suçr. 1,274,21.

मधुमेहिन् (मधु + मे° oder von मधुमेह) adj. *an Diabetes leidend* Suçr. 1,67,15. 274,13. 2,80,20.

मधुयष्टि (मधु + य°) f. *Zuckerrohr* Çabdar. im ÇKDr. = तिक्तपर्वन् H. an. 4,174. Hâr. 245. °यष्टी f. = मधुयष्टिका Çabdar. im ÇKDr.

मधुयष्टिका f. = यष्टिमधुका *Süssholz* AK. 2,4,3,28. Ratnam. 57.

मधुर (von मधु) 1) adj. f. आ P. 5,2,107. Vop. 7,32. fg. *a*) *süss* AK. 1,1,4,18. 3,4,16,97. 25,193. Trik. 3,3,365. H. 1388. an. 3,587. fg. Med. r. 195. fg. मधुरास्वाद Âçv. Gṛhj. 2,8,6. भोजन VS. Prât. 1,25. मधूनि R. 1,9,35. Suçr. 1,19,13. 75,6. 176,6. शर्करामधु° 2,39,4. 77,16. रस Varâh. Bṛh. S. 16,25. Suçr. 1,155,9. 169,17. 2,545,18. fgg. मधुरौषध 118,8. 136,1.3. मधुरान्न 1,176,5. Tarkasaṁgr. 13. गवां पयः Spr. 1404. मधुरः सुधावदधरः 2100. 2477. 3079. 3712. Bhâg. P. 3,26,42. Prab. 60,6. °विपाक Suçr. 1,180,4. 182,2. 188,6. — *b*) *süss* so v. a. *lieblich, reizend* AK. 3,4,25,193. H. 1445. H. an. Med. Halâj. 4,4. आकृति Çâk. 19. Pañkar. 4,1,21. रूप Kathâs. 43,71. धात्री Varâh. Bṛh. S. 48,17. दर्शन Çâk. 9,1. Kâm. Nîtis. 4,19. दृष्टि Cit. beim Schol. zu Çâk. 35. °गात्री Daçak. in Benf. Chr. 201,13. °प्रियदर्शन (Çiva) Çiv. Insbes. von Lauten und Worten AK. 1,1,5,19. 3,2. H. 1409. Halâj. 1,140. fg. M. 2,159. N. 12,21. MBh. 1,6008. 5,7003. 13,298. 13,2839 (सु°). R. 1,4,6. 9,32 (सु°). 57,4. 63,14. 18. Daç. 2,31. Ragh. 9,71. Megh. 83. Çâk. 99. 68,13, v. l. Spr. 1428. 2209. 3077. 3381. 3478. यथा मधुरमुग्रं वा शृणोति लभते ऽपि वा 4959. Pañkat. 248,11. Varâh. Lagh. 2,17 in Ind. St. 2,287. ललितमधुरा वाक्प्रत्यक्षे परोक्षविभीषणा Vet. in LA. (II) 30,5. वसन्तम् — कोकिलालापमधुरम् Brahma-P. ebend. 52,21. स्वामी वाङ्मधुरो विषहृदयो मया ज्ञातः Hit. 74,20. यस्य घ्राणाग्रे नदतो मृदङ्गौ नन्दोपनन्दौ मधुरौ *lieblich tönend* MBh. 3,15700. केकासु मधुराश्चापि तत्र शुश्राव *lieblich schreiend* 13,2839. मधुरम् adv. *lieblich:* एते रुवन्ति मधुरं सारसाः MBh. 1,2898. R. Einl. 1,4,17. Megh. 9. 57. वक्तारो मधुरम् Suçr. 1,107,15. सुमधुरम् Brahma-P. in LA. (II) 52,3. मधुरभाषिणी N. 11,31. R. 1,9,24. °राविन् Varâh. Bṛh. S. 32,21. मधुरेण *auf freundliche Weise, mit lieben Worten:* मधुरेणैव तौ मल्लौ (मन्दौ die neuere Ausg.) स्वयमेवानयाम्य वै Hariv. 4220. इदंमधुर (dafür इदंमधु TS. 7,5,10,1) *ein Lied, das die Worte* इदंमधु *zum Refrain hat,* Kâṭh. 34,5. — 2) m. *a*) *ein best. Heilmittel* (जीवक); *eine Art Zucker* (गुड); *rothes Zuckerrohr* (रक्तेक्षु); *eine Mango-Art* (राजाम्र); *eine rothblühende Moringa* (रक्तशिग्रु); *Reis* Râǵan. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge des Skanda MBh. 9,2573. N. pr. eines Gandharva Lot. de la b. l. 3. N. pr. eines Mannes, zu schliessen aus माधुरी वृत्तिः P. 4,3,108, Sch. — 3) f. आ *a*) N. verschiedener Pflanzen: *Anethum Sowa Roxb.* AK. 2,4,5,17. H. an. Med. *Anethum Panmorium Roxb.* H. an. Med. Ratnam. 115. = मेदा (was Wilson durch *marrow* [मेदस्] wiedergiebt) *eine best. Heilpflanze;* = मधूलि, मधूली H. an. Med.; = मधुकुक्कुटिका H. an. = मधुकर्कटिका Med.; *Süssholz* H. an. Med. = काकोली, शतावरी, बृहज्जीवन्ती und पालङ्क्यशाक Râǵan. im ÇKDr. — *b*) *saurer Reisschleim* Trik. 2,9,11. H. ç. 100. — *c*) N. pr. einer Stadt, = मथुरा, मधूपघ्न H. 978. H. an. Med. MBh. 12,3737 (मथुरा ed. Bomb.). मधुरेश्वर Uttararâmak. 131,11. शूरसेनेषु Daçak. 161,14. P. 1,4,89, Sch. — *d*) N. pr. der Schutzgottheit im Geschlecht des Vandhula Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,5. — 4) f. ई *ein best. musikalisches Instrument* Tithjâdit.; s. u. कच्छक 1. — 5) n. *a*) *Syrup* Râǵan. bei Wilson. — *b*) *Gift* Trik. 3,3,365. H. an. Med. — *c*) *Zinn* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. त्रि°, माधुर, माधुर्य.

मधुरक (von मधुर) 1) adj. *süss:* रस Râǵav. im ÇKDr. u. मधुर. — 2) m. *ein best. Heilkraut,* = जीवक AK. 2,4,5,8. — 3) f. मधुरिका *Anethum Panmorium Roxb.* AK. 2,4,3,23. Suçr. 2,498,19. — 4) (wohl n.) *der Same von Anethum Panmorium Roxb.* Suçr. 2,41,20. 374,10. 378,7. 393,3. Çârṅg. Saṁh. 3,6,19.

मधुरकण्टक (म° + क°) m. *ein best. Fisch* Çabdar. im ÇKDr.

मधुरजम्बीर (म° + ज°) m. *eine Citronenart*, = मधुजम्बीर Râǵan. im ÇKDr.

मधुरता (von मधुर) f. *Süsse:* यत्रार्पितो ऽपि मधुरतां न ज्ञहाति कीतुः Spr. 4056. *Lieblichkeit:* वाग्विषयोः Sâh. D. 95. मुखे d. i. *in Worten* Spr. 4262. *Liebenswürdigkeit* 2992.

मधुरत्रय (म° + त्रय) n. *die drei süssen Sachen: Zucker, Honig und Butter* Râǵan. im ÇKDr.

मधुरत्व (von मधुर) n. *Süsse* Suçr. 1,187,20. न निम्बवृत्तो मधुरत्वमेति Spr. 4301. *Lieblichkeit* (der Stimme, der Rede) H. 68. स्वर° Spr. 2657.

मधुरत्वच (म° + त्वच्) m. *Grislea tomentosa Roxb.* Trik. 2,4,12.

मधुरनिर्घोष (म° + नि°) m. N. pr. eines bösen Dämons Lalit. ed. Calc. 388,9.

मधुरनिस्वन (म° + नि°) adj. *eine süsse, liebliche Stimme habend;* f. आ Trik. 2,6,3.

मधुरफल (म° + फल) m. *eine Art Judendorn* (राजबदर) Râǵan. im ÇKDr.

मधुरवल्ली (म° + व°) f. *eine Citronenart* (मधुबीजपूर) Râǵan. im ÇKDr.

मधुरवाच् (म° + वाच्) adj. *süsse, freundliche Worte im Munde führend* Halâj. 2,210.

1. मधुरस (मधु + रस) m. *Honigsaft:* द्रुमान्मधुरसाकुलान् R. 5,60,7. *Süsse:* वाचि योषिताम् Spr. 2097, v. l.

2. मधुरस (wie eben) 1) adj. *süss.* — 2) m. *Zuckerrohr* Çabdam. im ÇKDr. *die Weinpalme* Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ *Sanseviera Roxburghiana Schult.* AK. 2,4,3,2. H. an. 4,331. Med. s. 59. Ratnam. 32. Suçr. 1,139,4. *Weinstock, Weintraube* AK. 2,4,3,26. H. an. Med. *eine Art Asclepias* H. an. Med. *Gmelina arborea Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

मधुरस्रवा (म° + स्रव) f. *eine Art Dattelbaum* Râǵan. im ÇKDr.

मधुरस्वर (म° + स्वर) 1) adj. *einen süssen (lieblichen) Laut von sich gebend:* मृगद्विजाः MBh. 3,12042. Varâh. Brh. S. 30,7. *süss (lieblich) tönend:* वाक्य R. 1,29,1. °स्वरम् adv.: गायतोः 4,28. 9,22. — 2) m. N. pr. eines Gandharva Lot. de la b. l. 3.

1. मधुराक्षर (मधुर + अ°) n. pl. *süsse —, freundliche Worte:* सुदर्शनमाहूय मधुराक्षरैः सबहुमानमब्रवीत् Pańkat. ed. orn. 55,22.

2. मधुराक्षर (wie eben) adj. f. आ *süss tönend:* वाणीं मधुरां मधुराक्षराम् R. 1,43,22. आलापाः Spr. 1546. °रम् adv.: कूजन्तं राम रामेति मधुरं मधुराक्षरम् R. Einl.

मधुरानिरुद्ध (मधुर + अ°) n. Titel eines Schauspiels Verz. d. Oxf. H. 142,*a*, No. 290.

मधुराम्लक (मधुर + अम्ल) m. *Spondias mangifera* Çabdak. im ÇKDr.

मधुराम्लफल (म° + फल) m. *ein best. Baum,* = आर Ratnam. im ÇKDr. (fälschlich मधुराम्र° gedr.).

मधुरालापा (मधुर + आलाप) m. *eine Drosselart, Turdus Salica* (सारिका) Râǵan. im ÇKDr. Çabdârthak. bei Wilson.

मधुरालाबुनी f. *eine Gurkenart,* = राजालाबु Râǵan. im ÇKDr.

मधुरावट्ट m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,767.

मधुराष्टक (मधुर + अ°) n. eine Sammlung von *acht* Versen, in denen verschiedene Attribute Krshna's stets mit dem Worte मधुर bezeichnet werden, Hall 147.

मधुरित (von मधुर) adj. *versüsst* Pańkar. 1,6,38. वचस् 14,82.

मधुरिपु (मधु + रिपु) m. *der Feind des* Daitja Madhu, Bein. Vishnu's oder Krshna's AK. 1,1,1,15.

मधुरिमन् (von मधुर) m. *Süsse* gana दृढादि zu P. 5,1,123. मधुरिम्णो विषस्य Râǵa-Tar. 8,566. मधुरिमणि (so ist zu lesen) Haeb. Anth. 431, Çl. 5.

मधुरिल (wie eben) gana काशादि zu P. 4,2,80.

मधुरुह् (मधु + रुह्) m. N. pr. eines Sohnes des Ghrtaprshtha Bhâg. P. 5,20,21.

मधुरेणु (मधु + रेणु) m. *ein best. Baum,* = कट्भी Râǵan. im ÇKDr.

मधूदक (मधुर + उ°) m. (sc. समुद्र) *das Meer mit süssem Wasser,* N. eines der 7 grossen Meere, Gatâdh. im ÇKDr.

मधुल (von मधु) 1) adj. = मधुर *süss* RV. 1,191,10. मधु मे मधुला करः AV. 5,15,1. Kauç. 29. — 2) n. *ein berauschendes Getränk* Çabdak. im ÇKDr.

मधुलग्न (मधु + लग्न) m. *eine rothblühende Moringa* (रक्तशोभाञ्जन) Ratnam. im ÇKDr.

मधुलता (मधु + ल°) f. *eine best. Grasart* (भूली) Râǵan. im ÇKDr.

मधुलिका (von मधुल) f. 1) *schwarzer Senf* Râǵan. im ÇKDr. — 2) N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2637.

मधुलिह् (मधु + 2. लिह्) m. (nom. °लिट्) *Biene* AK. 2,5,29. H. 1213, Sch. Ragh. 9,32. Vikr. 130. Haeb. Anth. 528,1. Bhâg. P. 6,3,33. Kuvalaj. 151,*b*.

मधुलेहिन् (मधु + ले°) m. dass. Çabdar. im ÇKDr.

मधुलोलुप (मधु + लो°) m. dass. Râǵan. im ÇKDr.

मधुवचस् (मधु + व°) adj. *süss redend* RV. 4,6,5. 5,43,2. 7,7,4.

मधुवटी (मधु + व°) f. N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 3,6064.

1. मधुवन (मधु + वन) m. *der indische Kuckuck* Çabdak. im ÇKDr.

2. मधुवन (wie eben) n. 1) N. *des honigreichen Waldes* des Affen Sugrîva MBh. 3,16223. R. 4,9,56. °वनागमन 5,59 in der Unterschr. °विध्वंसन 60 in der Unterschr. °विलोडन Verz. d. Oxf. H. 344,*b*,2. — 2) *der Wald des* Daitja Madhu an der Jamunâ, wo Çatrughna, nachdem er den Râkshasa Lavana, einen Sohn des Madhu, erschlagen hatte, die Stadt Mathurâ (Madhurâ) gründete, Hariv. 2342. 3063. 5150. VP. 90. Bhâg. P. 4,8,42. 9,4,30. 11,14. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*, N. 3; vgl. मधोर्वनम् Bhâg. P. 1,10,26. 4,9,1.

मधुवर्ण (मधु + वर्ण) 1) adj. *honigfarbig* oder überh. *von lieblichem Ansehen* (मनोहरवर्ण Sâj.): घृतमुंतता मधुवर्णमर्चते RV. 1,87,2. der Wagen der Açvin 5,77,3. die Açvin 8,26,6. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Skanda MBh. 9,2574.

मधुवल्ली (मधु + व°) f. *Süssholz,* = यष्टीमधु und क्लीतनक (als verschieden von jenem) Râǵan. im ÇKDr.

मधुवातीय adj. *mit* मधु वाताः (RV. 1,90,6—8) *beginnend* Çâńkh. Grhj. 4,1.

मधुवार (मधु + वार) m. pl. *Zechgelage* AK. 2,10,41. H. 906.

मधुवाहन (मधु + वा°) adj. *Süssigkeit (Honig, Milch) führend:* der Wagen der Açvin RV. 1,34,2. 157,3. 10,41,2.

मधुवाहिन् (मधु + वा°) 1) adj. dass.: नदी Hariv. 12016. — 2) f. °नी N. pr. eines Flusses MBh. 6,334 (VP. 183). अम्बुवाहिनी ed. Bomb.; vgl. VP. 183, N. 49.

मधुविद्या (मधु + वि°) f. *die Lehre von der Süssigkeit,* Bez. einer best.

Lehre Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 265 (vgl. मधुकाण्ड). Schol. zu SV. bei Benf. Uebers. S. 221, N. 3. छन्दोगा मधुविद्यायाम् Verz. d. Oxf. H. 270, *a*,39. Colebr. Misc. Ess. I, 326, N. Ind. St. 1, 290. — Vgl. मधुब्राह्मण.

मधुविद्विष् (मधु + वि°) m. *der Feind des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's VP. bei Muir, ST. III, 20.

मधुविला f. Bein. des Flusses Samaṅgâ MBh. 3, 10692. Vielleicht ein unregelmässiges adj. von मधु mit suff. इल (*reich an Süssigkeit*); oder ist etwa मधुरिला zu lesen?

मधुवृध् (मधु + वृध्) adj. *reich an Süssigkeit:* उताधि वस्ते सुभगा मधुवृधम् etwa so v. a. *die Wolke* ṚV. 10,75, 8.

मधुवर्ष (मधु + वृष) adj. *Süssigkeit träufelnd* TBr. 3,10,10,1.

मधुव्रत (मधु + व्रत) 1. adj. *mit Süssigkeit beschäftigt* ṚV. 6,70,5. — 2) m. *Biene* AK. 2,5,29. Halâj. 2,100. Spr. 1690. 2835. 4341. Git. 2,1. Sâh. D. 8,11. °वरूथ Bhâg. P. 3,28,28. °पति *Bienenkönig* d. i. *Bienenkönigin* 16,20.

मधुशर्करा (मधु + श°) f. *Honigzucker* Râgan. im ÇKDr. Suçr. 1,188,5.

मधुशाख (मधु + शाखा) 1) adj. *süsse Zweige habend* VS. 28,20. — 2) m. *Bassia latifolia* Çabdak. im ÇKDr.

मधुशिग्रु (मधु + शिग्रु) m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* (*rubriflora*) AK. 2,4,2,12. Suçr. 1,137,14. 157,10. 217,5. 218,17. 223,9. 2, 284,3.

मधुशिष्ट (मधु + शिष्ट) n. *Wachs* R. 5,60,10. — Vgl. मधुशेष, मधूच्छिष्ट.

मधुशुक्त s. शुक्त.

मधुशेष (मधु + शेष) n. *Wachs* Râgan. im ÇKDr.

मधुश्चुत् (मधु + श्चुत्) adj. *Süssigkeit träufelnd, überfluthend von Süssigkeit* ṚV. 4,57,2. 6,70,5. 7,49,3. कोश 9,12,6. 23,4. सोम 50,3. 53,4. वीरुध् AV. 7,56,2. VS. 17,3 (so zu lesen). 21,42. Çat. Br. 4,2,1,23. Çâṅkh. Br. 13,6. Kauç. 82. TS. 5,6,1,1. R. ed. Bomb. 2,91,69. लोकाः R. Gorr. 2,66,45. मधुश्चुन्निधन n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 228, *a*. Pañkav. Br. 13,11,16. 18. — Vgl. मधुच्युत्.

मधुश्चुत adj. dass.: मधुश्चुतानामग्रपास्त्वम् so v. a. *du trinkst das Oberste von Allem, was Süssigkeit enthält*, MBh. 12,10436. Nilak.: मधुश्चुतानां स्वर्गादिसुखाढ्यस्थानानामग्रे पूर्वं पातीति प्रथमस्तकः आपन्नत्रातेत्यर्थः. — Vgl. मधुच्युत.

मधुश्रव s. मधुस्रव.

मधुश्री (मधु + श्री) f. *Frühlingspracht* (personif.) Vikr. 26. Kumâras. 3,30.

मधुश्रेणी (मधु + श्रे°) f. *Sanseviera Roxburghiana Schult.* AK. 2,4,3,2.

मधुश्वासा (मधु + श्वास) f. *eine best. Pflanze*, = जीवन्ती Râgan. im ÇKDr.

मधुषुत् (मधु + सुत्) adj. *Süssigkeit erzeugend:* ग्रावन् ṚV. 4,3,3. 10, 64,15. 100,8. *süssen Geschmack erweckend* (Sâj.): सोम 3,58,9.

मधुष्ठान (मधु + स्थान) n. ved. = मधुस्थान P. 8,3,106, Sch.

मधुष्ठील (wohl मधु + अष्ठीला) m. *Bassia latifolia* AK. 2,4,2,8. H. 1141. — Vgl. मधष्ठीला.

मधुष्यन्द s. मधुस्यन्द.

मधुस् (मधुस् Uṇâdis. 2,117) n. so v. a. मधु *Süssigkeit:* मधुषा सं यौति TS. 2,4,9,3. 5,4,5,2. तस्मान्मधुषि प्रजननमिवास्ति तस्मान्मधुषा न प्रचरन्ति TBr. 3,3,4,1. = पवित्रद्रव्य Uǵǵval.

मधुसख (मधु + सखि) m. *der Freund des Lenzes* d. i. *der Liebesgott* H. 9, Sch. Halâj. 1,32.

मधुसंकाश (मधु + सं°) adj. *süssblickend, lieblich erscheinend:* अक्ष्यौ AV. 7,36,1.

मधुसंभव (मधु + सं°) adj. *woraus Honig —, Süssigkeit hervorgeht* Lalit. 363. Man hätte die Bed. *aus Honig hervorgegangen* erwartet.

मधुसहाय (मधु + स°) m. *der Gefährte des Lenzes*, Bein. *des Liebesgottes* Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,13.

मधुसात् (von मधु) adv. *zu Honig:* मधुसाद्भूत *zu Honig geworden* Wilson.

मधुसारथि (मधु + सा°) m. *der Liebesgott* (*den Lenz zum Wagenlenker habend*) Trik. 1,1,37. H. 227.

मधुसिक्थक (मधु + सि°) m. *ein best. Gift* H. 1198.

मधुसुहृद् (मधु + सु°) m. *der Freund des Lenzes, der Liebesgott* H. 229, Sch.

मधुसूदन (मधु + सू°) gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. Vop. 26,29. 1) m. *a*) *Biene* (*Honigvertilgerin*) Trik. 2,5,35. 3,3,253. H. an. 5,30. Med. n. 242. — *b*) *Vernichter des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's oder Kṛshṇa's Trik. 3,3,253. H. an. Med. Weber, Lit. 160. Ind. St. 2,8. Bhag. 1, 35. 2,1. 4. 6,33. 8,2. MBh. 2,889. 5,2563. 6,3027. R. 1,31,10. Spr. 976, v. l. Pañkat. 1,3,64. 5,18. Râga-Tar. 3,263. Verz. d. Oxf. H. 9,*b*,13. मधुसूदनायतन Prab. 112,19. — *c*) N. pr. eines Gelehrten (vgl. °सरस्वती) Colebr. Misc. Ess. I, 337. II, 46. 49. Bhag. Einl. XVI. fgg. Verz. d. Oxf. H. 38, *a*, 3. 142,*b*, No. 291. Hall 39. °गुरु Verz. d. B. H. No. 109. — 2) f. ई *Beta bengalensis* H. 1186.

मधुसूदनसरस्वती (म° + स°) m. N. pr. eines Autors Ind. St. 1, 1. fgg. Verz. d. B. H. No. 626. fgg. Verz. d. Oxf. H. 38,*b*,10. 226,*b*, No. 555. Bhag. Einl. XVI. fgg. Bhâg. P. Einl. I, lxiv. Hall 90 u. s. w.

मधुसेन (मधु + सेना) m. N. pr. eines Fürsten von Madhupura Pañkat. 259,23.

मधुस्कन्द (मधु + स्कन्द) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. 66,*a*,43.

मधुस्तोक s. स्तोक.

मधुस्थान (मधु + स्थान) n. = मधुष्ठान P. 8,3,106, Sch. *Bienenstock*, s. चषाल 2.

मधुस्य् (von मधु), °स्यति *nach Honig u. s. w. Verlangen haben* Siddh. K. zu P. 7,1,51. — Vgl. मध्वस्य्.

मधुस्यन्द (मधु + स्यन्द) m. N. pr. eines der Söhne des Viçvâmitra R. Gorr. 1,58,5. मधुष्यन्द ed. Schl. 57,3. मधुछन्द ed. Bomb. 57,4. — Ind. St. 2,119. — Vgl. मधुच्छन्दस्.

मधुस्रव (मधु + स्रव) 1) adj. *Süssigkeit träufelnd:* फल MBh. 3,11035 (°स्रवैः mit der ed. Bomb. zu lesen). 11055. — 2) m. *Bassia latifolia* und *Sanseviera zeylanica Willd.* Râgan. im ÇKDr. — 3) f. आ *a*) N. verschiedener Pflanzen: = जीवन्ती H. 1185. Çabdak. *Sanseviera Roxburghiana Schult.* und = हंसपदी Râgan. im ÇKDr. *Süssholz* Gaṭâdh. ebend. — *b*) Bez. *des 3ten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Çrâvaṇa Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,7. — *c*) N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 46, *b*, N. 3 (°श्रवा gedr.). — 4) n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,7020.

मधुस्रवस् (मधु + स्र°) m. *Bassia latifolia* Gaṭâdh. im ÇKDr.

मधुस्वर (मधु + स्वर) m. *der indische Kuckuck* Çabdar. im ÇKDr.

मधुहन् (मधु + हन्) m. 1) *Honigsammler* (eig. *Honigvernichter*): सर्वथा संहतैरेव दुर्बलैर्बलवानपि । अमित्रः शक्यते हन्तुं मधुहा भ्रमरैरिव ॥

MBh. 3,1333. Nilak.: मधुहा मधर्थं गतः श्राक्रोड् गतौ इत्यस्य रूपम्. — 2) *ein best. Raubvogel* Vágbh. 1,6,51. — 3) *der Tödter des* Daitja Madhu, Bein. Vishṇu's oder Kṛshṇa's MBh. 3,12571. 5,2563. Bhâg. P. 6,8, 19. Pańkar. 4,1,26.

मधुहन्तर् (मधु + हन्°) m. *der Tödter des* Daitja Madhu, Bein. Râma's als einer Incarnation Vishṇu's R. 1,76,17 (77,49 Gorr.).

मधुहस्त्य (von मधु + हस्त) adj. *Süssigkeit in der Hand haltend* ṚV. 5,5,2.

मधूक (von मधु) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. 1) m. *Biene* Çâṅkh. Gṛhj. 5, 10. — 2) m. *Bassia latifolia* AK. 2,4,2,8. H. 1141. Hâr. 96. Alle Theile des Baumes sind officinell; aus den Blüthen (neutr.), welche auch gegessen werden, wird Arak destillirt; die Samen enthalten reichlich Oel; vgl. As. Res. I, 300. fgg. Çâṅkh. Gṛhj. 1,12. 4,17. Ind. St. 5,308. MBh. 3,935. Hariv. 12681. R. 2,94,9 (nach der ed. Bomb.). R. Gorr. 2,55,7. 3,19,22. 76,3. Suçr. 1,6,17. 141,13. 145,8. 157,1. 159,16. 183,11. 2, 26,17. 106,12. 131,12. मधूको मधुरे श्रेष्ठः 136,2. °सार 329,14. °पुष्प MBh. 13,666. Suçr. 1,140,16. 190,13. 213,8. 16. 2,472,1. °रस 367,17. मधुपर्णी मधूकं च मधुकं मधुना सह । लेपः स्राविणि दातव्यः 1,60,5. °माला Ragh. 6,25. पाण्डुमधूकदाम्ना Kumâras. 7,14. Varâh. Bṛh. S. 29,4. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,13. °चक्रविर्गण्ड: Gît. 10,14. °व्रत Verz. d. Oxf. H. 63,*b*,32. Vgl. जल°. — 3) n. *Süssholz* Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 2,425,11. — Vgl. माधूक.

मधूच्छिष्ट (मधु + उ°) n. *Wachs* AK. 2,9,108. H. 1214. Halâj. 2,400. Jâǵń. 3,37. Suçr. 1,29,7. 38,8. 101,14. 2,125,5. 131,14. 151,9. 176,13. Varâh. Bṛh. S. 16,25. Kumâras. 7,18. Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,26. समधूच्छिष्टमुद्राः MBh. 3,16327. 5,5248. °स्थिता (मञ्जूषा) so v. a. *auswendig mit Wachs bestrichen* 3,17132. — Vgl. मधुशिष्ट, मधुशेष.

मधूत्थ (मधु + उत्थ) 1) adj. *aus Honig bereitet*: मद्य Prâjaçkittend. 67,9,*b*. Vgl. मध्वासव. — 2) n. *Wachs* Râǵan. in Nigh. Pr. Bala beim Schol. zu Naish. 3,123. Naish. 3,123.

मधूत्थित (मधु + उ°) n. *Wachs* Râǵan. im ÇKDr.

मधूत्सव (मधु + उ°) m. *das Frühlingsfest am Vollmondstage im Monat* Kaitra Trik. 1,1,108. Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Çâk. Ch. 118,6 (वसन्तोत्सव die andere Rec.).

मधूदक (मधु + उ°) n. *Honigwasser*: सुरा कृशानां स्थूलानामनुपानं मधूदकम् Suçr. 1,237,16.

मधूद्यान (मधु + उ°) n. *Frühlingsgarten* Kathâs. 55,112. 67,48.

मधूपघ्न (मधु + उ°) n. N. pr. einer Stadt, = Mathurâ oder Madhurâ Trik. 2,1,15. H. 978. Ragh. 15,15. m. Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मधूयु (von मधु) adj. *nach Süssigkeit begierig* ṚV. 5,73,8. 74,9.

मधूल (von मधु) 1) m. *eine Bassia-Art* Ratnam. 213. = जलजगिरिजमधूकवृत्तौ Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. ई *a) Süssholz.* — *b) eine Citronenart.* — *c) der Mangobaum* Râǵan. im ÇKDr. — *d) eine best. Heilpflanze,* = मधुरा H. an. 3,588 (मधूलि). Med. r. 196. — *e) eine best. Körnerfrucht* Suçr. 1,197,9.

मधूलक (von मधूल) 1) adj. *süss* H. 1388. — 2) m. *Wasser-Bassia* AK. 2,4,2,8. Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 3) f. मधूलिका *a) eine Bienenart* Suçr. 2,290,17. — *b)* N. verschiedener Pflanzen: *Sanseviera zeylanica* Roxb. AK. 2,4,3,2. *Wasser-Bassia* Dhanv. in Nigh. Pr. Suçr. 1,189,10. 157,3. *eine best. Körnerfrucht* (vulg. पाथरीगोधूमी) Nigh. Pr. zu den कुधान्य gezählt Suçr. 1,196,21; vgl. गोलोमिका. *Süssholz* Dhanv. in Nigh. Pr. *eine Citronenart* (मधूली) Suçr. 2,374,13. Nicht genauer zu bestimmen 2,32,2. 220,14. 392,7. — 4) n. *Honigseim* (?) oder überh. *Süssigkeit*: जिह्वाया अग्रे मधु मे जिह्वामूले मधूलकम् AV. 1,34,2.

मध्य (मध्यँ Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,111) 1) subst. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. *a)* n. *Mitte* H. 1460. an. 2,375. Med. j. 43. Halâj. 5,65. 85. वृश्च मध्यं प्रत्यग्रं प्रणीहि ṚV. 3,30,17. 6,43,2. 8,40,3. 10,55,3. TS. 7,2,10,1. मध्ये दिवः ṚV. 1,105,10. 5,47,3. नि षत्सि मध्य आ बर्हिः 3, 14,2. 5,1,6. अह्नाम् 7,41,4. 10,138,3. ततो ह मान उदियाय मध्यात् 7, 33,13. 49,1. Çat. Br. 3,7,1,12. 13,2,9,4. 4,1,6. Ait. Br. 2,18. VS. 12, 65. 15,51. मध्यात्पूर्वार्धाच्च हविषो ऽवद्यति Âçv. Gṛhj. 1,10,19. 20. 24, 19. Kâtj. Çr. 4,8,5. 14,13. Kauç. 50. 85. 86. गृह° Kâtj. Çr. 6,7,6. वेदि° 22,6,15. विषुवन्मध्यो नवरात्रः 24,3,20. 4,4. मध्यं समेत्य Âçv. Gṛhj. 2, 7,7. 4,8,43. अन्त, मध्य, अन्त Khând. Up. 6,13,2. मूल, मध्य, अन्त M. 11, 234. पूर्व, मध्य, उत्तर 2,49. ऊर्ध्वम्, मूलतम्, मध्ये Sâṁkhjak. 54. आदिमध्यावसानेषु Çrut. (Br.) 4. हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यं यत्प्राग्विनशनादपि M. 2, 21. AK. 2,1,8. H. 948. भ्रुवोः AK. 2,6,2,43. H. 580. Halâj. 2,365. भ्रू° VS. Prât. 1,30. दन्तयोरुभयोः Halâj. 2,63. AK. 2,7,50. 2,8,2,5. फल्गुसैन्यं च यत्किंचिन्मध्ये व्यूहस्य कारयेत् *in's Centrum* Spr. 3552. मध्ये वाह्नः *um Mittagszeit* 1883. निशायाः Kathâs. 33,13. वास्तुमध्ये M. 3, 89. गुह्य° H. 611. कंधरा° 587. मध्यं नभसो गतमादित्यम् M. 4,37. MBh. 13,4971. mit Auslassung von नभसम्: मध्यं गतमिवादित्यं प्रतपन्तम् 6, 4880. प्राप्ते मध्यं दिनेश्वरे R. 1,46,16. मध्यं जगामेव मनसा दैन्यहर्षयोः *ein Zustand zwischen Traurigkeit und Freude* 2,23,1. बिल्व° *das Innere* Suçr. 2,220,12. आमाशय° 434,8. 439,14. 476,2. मध्यम् acc. *mitten in, hinein in*: मध्यमग्नेः प्रविश्य MBh. 3,2610. मध्यमामिषगृध्राणां कुञ्जराणाम् — नेष्यामि त्वाम् 4,1251. नगरमध्यं गच्छति *in die Stadt* Pańkat. 10,5. जनमध्यं विवेश *mitten unter die Leute* MBh. 3,2513. मध्येन *dazwischen* Varâh. Bṛh. S. 8,15. *innerhalb, mitten durch*: मध्येनात्मा दिवस्य वायुर्भवति Çat. Br. 9,3,1,5. प्रागात्पुनर्महाबाहुरुराचार्यस्य रथं प्रति । पश्यतां सर्वसैन्यानां मध्येन MBh. 6,1578. येषां (देशानां) भागीरथी गङ्गा मध्येनैति 13,1784. प्रावर्तत ततो घोरा शोणितौघतरंगिणी । नदी मध्येन सैन्यानाम् Hariv. 13471. तन्मध्येन ययुः *durch den Fluss* Mârk. P. 23,92. die Ergänzung im acc.: जग्मुर्नदीं मध्येन R. 2,68,12. मध्येन कुरुजाङ्गलम् 13. ययुर्मध्येन बाह्लीकान्सुदामानं च पर्वतम् 18 (70,18 Gorr.). स तानि द्रुमजालानि — मध्येन जगाम 99,13. सागरम् 5,6,1. 55,11. राघवपुरीम् 6, 82,89. मध्यात् *aus, ex*: सूतिकागारमध्यात् — हृतो ऽसि Hariv. 9233. फलमध्यादन्तमेकं भूमौ निपतितम् Vet. in LA. (II) 2,8. अतो युष्माभिः — गङ्गाप्रवाहमध्यात् — साकर्षणीया Z. d. d. m. G. 14,571,14. Kathâs. 72,58. द्वापञ्चाशतो मध्यात् Râǵa-Tar. 1,19. 20. एका स्त्री तासां मध्यात् *von diesen* Vid. 292. Pańkat. 55,3. 70,4. 253,14. मध्ये *inmitten, dazwischen* M. 1,13. MBh. 3,2609. Megh. 18. Vid. 80. von der Zeit Spr. 5181. mit einer Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend *mitten in, in, zwischen, unter*: समुद्र° *mitten im Meere* Vid. 226. तरुषण्ड° Pańkat. 10,4. Megh. 77. सभा° *in einer Hütte* MBh. 3,2353. *im Hause* 16658. नगरस्य *in der Stadt* Pańkat. 127,21. गङ्गा° वाह्यते Z. d. d. m. G. 14,571,7. काष्ठम-

कूषा° निधा *in einen Korb* 6. गृह° *in's Haus* Vet. in LA. (II) 14, 13. 18, 8. केश° *im Haar* Halâj. 2, 397. भ्रुवोः *zwischen den Brauen* (d. i. dort wo sie zusammenstossen) MBh. 3, 2698. Varâh. Bṛh. S. 30, 11. परिणाहवतोः पयोधरयोः *zwischen* Vikr. 6. इति° AV. Prât. 4, 117. सेनयोरुभयोर्मध्ये स्थापय रथं मे Bhag. 1, 21. द्वयोस्त्रयाणां पञ्चानां (ग्रामाणां) मध्ये गुल्ममधिष्ठितम् M. 7, 114. सभा° *in der Gesellschaft* Spr. 155. 2170. 5033. विदुषाम् *inmitten von Gelehrten* R. 1, 8, 6. Spr. 3351. Çâk. 110. ग्रासां राम सपत्नीनां वस्तुं मध्ये न मे तमम् R. 2, 24, 17. सखी° MBh. 3, 2083. ऋषि° R. 1, 8, 28. 60, 1. 21. R. Gorr. 2, 38, 38. देवानां मानुषं मध्ये यत्सा पतिमविन्दत *in Gegenwart von Göttern* MBh. 3, 2244. स जहार तयोर्मध्ये मैथिलीम् Ragh. 12, 29. सामादीनामुपायानां मध्ये कस्यात्र विषयः *unter* Pańkat. 227, 22. तासां मध्य एकः Vet. in LA. (II) 11, 1. 14, 1. 29, 1. ग्रचाम् Schol. zu P. 1, 1, 47. 73. मध्ये विन्ध्यान्तः *mitten im* Vindhja Kathâs. 4, 1. In Verbindung mit कार्: मध्ये कृत्वा oder °कृत्य P. 1, 4, 76. Vop. 15, 5: *in die Mitte thun* so v. a. *zum Vermittler machen:* व्रतं चास्य (शूद्रस्य) प्रायश्चित्तरूपं साक्षान्नोपदिशेत् । किं तु ब्राह्मणं मध्ये कृत्वा तदुपदेशव्यवधानात् Kull. zu M. 4, 80. so v. a. *zum Gegenstand der Behandlung wählen:* विरचितपदं वीरप्रीत्या सुरोपमसूरिभिश्चरितमुभयोर्मध्येकृत्य (so ist zu schreiben) स्थितं क्रथकैशिकान् so v. a. *bei der Besprechung der* Krathakaiçika, *in Bezug auf sie* Mâlav. 77. मध्ये wird mit seiner Ergänzung zu einem adv. comp. verbunden P. 2, 1, 18; vgl. weiter unten मध्येगङ्गम् u. s. w. — *b)* m. n. *die Mitte des Leibes* AK. 2, 6, 2, 30. H. 607. H. an. Med. Halâj. 2, 362. तस्मान्मध्ये योनिर्धृता Ait. Br. 3, 35. 6, 9. ग्रर्धास्थे मध्यमेधताम् VS. 23, 26. मध्यं प्रति परार्धे रिष्टः Çat. Br. 8, 2, 4, 19. पाण्यङ्घ्रिमध्येषु दृष्टः Vet. in LA. (II) 13, 16. त्रिवलीदामचित्रेण मध्येन *Unterleib* MBh. 3, 1825. Spr. 2878. Kumâras. 1, 39. कश्चं तु मध्यमस्थानाम् AK. 2, 8, 2, 15. उरः काक्षे च पत्नी च मध्यं पृष्ठं प्रतिग्रहः । कोटी च व्यूहशास्त्रज्ञैः सप्ताङ्गो व्यूह (häufig in Vogelgestalt) इष्यते Kâm. Nîtis. 19, 30. Insbes. *die Taille eines Frauenzimmers* Çat. Br. 1, 2, 5, 16. Kâtj. Çr. 5, 4, 14. Çâk. 58 (m.). मध्ये क्षामा Megh. 80. Spr. 505. 1167 (m.). 1606. 2101. स्वल्पक 2597. 3424 (m.). 5298. Bhâg. P. 5, 12, 5. मुष्टिमेय Kathâs. 55, 49. Am Ende eines adj. comp. f. ग्रा: कृशवेदि° Kaurap. 46. वेदिविलग्न° Kumâras. 1, 39. वेदी° MBh. 2, 2178. तनु° 3, 2147. निमग्न° Vikr. 129. सु° Mârk. P. 22, 5. Brahma-P. in LA. (II) 50, 5. *Rumpf* Suçr. 1, 337, 4. — *c) the middle term, or the mean of the progression* Colebr. Alg. 52. — *d)* n. *eine best. grosse Zahl, zehntausend Billionen* H. 874. Colebr. Alg. 4. zwischen कोटि und परार्ध MBh. 2, 2144. ग्रर्बुदैरर्बुदशतैर्मध्यैरन्तैश्च R. 4, 38, 55. Schol.: मध्यैः = मध्यदेशस्थैः, ग्रन्तैः = देशप्रान्तस्थैः. — *e) Ende, Pause* Trik. 3, 2, 29. — 2) adj. f. ग्रा *a)* in der älteren Sprache = *medius* in Verbindungen wie *in medio foro* d. i. *in medio fori:* मध्ये दुरोणे *mitten in der Heimath* ṚV. 1, 69, 4. समुद्रे 7, 68, 7. प्र यत्समुद्रमीरयाव मध्यम् 88, 3. ग्रङ्गुष्ठमात्रः पुरुषो मध्य ग्रात्मनि तिष्ठति Kaṭhop. 4, 12. मध्ये मार्गे Itih. bei Sâj. zu ṚV. 1, 125, 1. मध्ये उग्रौ N. (Bruce) 14, 2. VS. Prât. 1, 79. 84. मध्येभबन्धन *mitten um den Elephanten* AK. 3, 4, 24, 160. mit seinem subst. componirt P. 2, 1, 58. — *b) der mittlere; in der Mitte befindlich:* मध्यो देशः (vgl. मध्यदेश) Varâh. Bṛh. S. 17, 19. मुक्तागुणमिव भुवः स्थूलमध्येन्द्रनीलम् Megh. 47. — *c) in der Mitte befindlich* so v. a. *mittlerer Art, mittelmässig;* = सांप्रतिक P. 4, 3, 9. = न्याय्य AK. 3, 4, 24, 163. H. an. Med. स्वर् Lâṭj. 2, 2, 7. 3, 1, 13. मृदुर्मध्यस्तीक्ष्णः Suçr. 1, 32, 6. वयस् 129, 4. कुष्माण्डं बालं मध्यं पक्वम् 216, 8. मन्दमध्यमक्षाविषाः 2, 292, 19. 293, 1. ग्रग्र्य, मध्य, जघन्य M. 12, 30. नीचाः, मध्याः, उत्तमजनाः Spr. 1913. उत्तमाधममध्यानि बुद्ध्वा कार्याणि पार्थिवः । उत्तमाधममध्येषु पुरुषेषु नियोजयेत् ॥ Matsja-P. 89 im ÇKDr. Çuk. in LA. (II) 35, 1. बुद्धिग्रष्ठानि कर्माणि बाहुमध्यानि भारत । तानि जङ्घाजघन्यानि भारप्रत्यवराणि च ॥ Spr. 4638. विलम्बित, द्रुत, मध्य AK. 1, 1, 2, 9. H. 292. Daçak. 144, 15. (स्वराः) मन्द्रमध्यताराः स्युरुरःकण्ठशिरोभवाः H. 1402. Verz. d. Oxf. H. 200, *b*, 3. मन्द्र, मध्य, उत्तम Ind. St. 8, 262. मुग्धा, मध्या (*a young woman, a girl arrived at puberty* Wils. nach Çabdar.), प्रगल्भा (प्रौढा) नायिका Sâh. D. 100. 103. Pratâpar. 6, *a*, 9. यव *von mittlerer Grösse* M. 8, 134. Jâǵn. 1, 362. दारु Siddh. K. zu P. 4, 3, 9. मध्यवेगेन या गतिः H. 1248. Sûrjas. 1, 53. 70. 2, 44. 47. Siddhântaçir. 4. Weber, Nax. 1, 310. सस्यानि Varâh. Bṛh. S. 5, 85. 8, 15. 16. 24, 33. Mârk. P. 21, 100. मध्या वृत्तिः *die Mittelstrasse* Spr. 2252. मीमांसक *gemässigt* P. 4, 3, 9, Sch. Nach P. 4, 3, 9 ist मध्य in dieser Bed. oxyt. — *d) zwischen zwei feindlichen Parteien stehend, unbetheiligt, neutral:* मध्योदासीनचरितज्ञान Kâm. Nîtis. 13, 49. — *e) der niedrigste, schlechteste* (ग्रधम) Med. — Die folgenden Substantiva sind substantivirte Adjectiva: 3) m. = ग्रहस्फुटसाधकाङ्कविशेषः । स च ग्रहर्गणात्तदेशान्तरादिसंस्कारर्क्षिताङ्करूपग्रहः ÇKDr. nach dem Ǵjotisha. — 4) f. ग्रा *a)* (sc. ग्रङ्गुलि) *der Mittelfinger* H. 593. — *b)* (auch n.) *ein Metrum von 4 Mal 3 Silben* Colebr. Misc. Ess. II, 158. Ind. St. 8, 113. 283. 284. — 5) wohl n. N. pr. eines zwischen Sindhu und Hindusthâna aufgeführten Landes Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 33. — Vgl. निर्मध्य, पिपीलिक°, भुज°, वि° und मध्या.

मध्यकुरु (मध्य + कुरु) wohl m. pl. N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 23.

मध्यकौमुदी (म° + कौ°) f. = मध्यसिद्धान्तकौमुदी Colebr. Misc. Ess. II, 14. 41. Hall 27.

मध्यक्षामा (म° + क्षा°) adj. f. *in der Mitte schlank;* subst. *ein best. Metrum, 4 Mal* – – – –, ⏑⏑⏑⏑⏑⏑ – – – – Colebr. Misc. Ess. II, 161 (IX, 10). °क्षमा gedr.

मध्यग (मध्य + 1. ग) adj. f. ग्रा *sich befindend in, auf, unter:* ग्रन्येषां चैव शूराणां मध्यगास्तनया मम । यदुरुव्यत संग्रामे MBh. 6, 3935. गुणिगोष्ठीषु Râǵa-Tar. 3, 146. मासौ — क्षयमासस्य मध्यगौ *enthalten in* Weber, Ǵjot. 103. Gewöhnlich in comp. mit seiner Ergänzung: गङ्गासलिल° R. Gorr. 2, 52, 15. ग्रम्बु° Vid. 239. लङ्काशोकाब्धि° Mârk. P. 23, 8. ब्रह्माण्ड° Spr. 584. 2270. केश° H. 651. क्षार° AK. 2, 6, 3, 4. उत्फुल्लपुष्पकानन° Kathâs. 28, 56. 20, 51. 55. 34, 127. विपणि° (मत्स्य) *auf dem Markte befindlich* 5, 16. मार्ग° *auf dem Wege stehend* Râǵa-Tar. 1, 131. सवाष्पमृग° *weilend unter* Kathâs. 8, 29. Râǵa-Tar. 4, 560. 666. बहु° *Vielen angehörend* M. 9, 199.

मध्यगत (म° + गत) adj. *inmitten seiend, sich befindend zwischen, unter* Sûrjas. 1, 57 (= मध्यम Schol.). भोगयोगेन मालिन्यं नेतुं मध्यगतो ऽपि सः । न शक्यते स्म पङ्केन प्रतिमेन्दुरिवामलः ॥ Râǵa-Tar. 1, 278. पद्युदक्कराति मध्यगतो वा Varâh. Bṛh. S. 47, 18. गुरु° *dessen mittlere* (Silbe) *lang ist* Çrut. (Br.) 3. die Ergänzung im gen.: वृष्ण्यन्धकानाम्

MBh. 5,1885. पत्न्योः R. 4,43,44. शुचौ चतुर्णां ज्वलतां शुचिस्मिता ह-विर्भुजां मध्यगता Kumâras. 5,20. im comp. vorangehend: दिनक्षपा° (संध्या) Ragh. 2,20. भ्रूयुग° Weber, Râmat. Up. 349. शिशु° Hariv. 9171 (nach der Lesart der neueren Ausg.).

मध्यगन्ध (म° + ग°) m. *der Mangobaum* Çabdak. im ÇKDr.

मध्यचारिन् (मध्य + चा°) adj. *einhergehend zwischen, unter* (gen.). ज्योतिषां °री (विधुः) Spr. 3227.

मध्यजिह्व (म° + जिह्वा) n. *die Mitte der Zunge* AV. Prât. 1,21.

मध्यज्या (म° + 3. ज्या) f. *Meridian-Sinus* Sûrjas. 5,5. 6. 12.

मध्यतःकारिन् (मध्यतस् + का°) m. Bez. *der vier Hauptpriester* Hotar, Adhvarju, Brahman *und* Udgâtar Lâtj. 8,11,20. 9,1,9. 9,8. 11,3. Schol. zu Kâtj. Çr. 770,5. 772,4.

मध्यतमस् (म° + त°) n. *eine ringförmige Finsterniss* Varâh. Bṛh. S. 5,43; vgl. 51. fg.

मध्यतस् (von मध्य) adv. gaṇa आद्यादि zu P. 5,4,44, Vârtt. *aus der Mitte, mitten, in der Mitte:* ओजिष्ठं ते मध्यतो मेद उद्भृतम् RV. 3,21,5. 8,2,9. Ait. Br. 3,10. 4,23. 8,22 (*Mittags* Sâj.). — VS. 22,43. मध्यतो ऽन्नमशितं धिनोति TBr. 1,2,6,2. अयं यो मध्यतो रसः 2,7,1,7. TS. 5, 2,8,7. 6,2,5,4. कृ Çat. Br. 1,6,1,11. 17. 3,2,1,10. 14,8,6,2. 9,4,3. Çâñkh. Çr. 14,27,10. RV. Prât. 16,39. पुरस्तात्, म°, पश्चात् TBr. 3,1, 1,6 in Z. f. d. K. d. M. 7,267. मुखतस्, म°, अन्ततस् Taitt. Up. 3, 10, 1. आद्यन्तयोस्, म° Bhâg. P. 7,9,30. (ददौ) अन्येभ्यो ऽवान्तरदिशः कश्यपाय च मध्यतः (मध्यमाम् ed. Bomb.) 9,16,22. वारि° *aus dem Wasser* Vid. 231. ब्रह्मावर्तः सरस्वत्या दृषद्वत्याश्च मध्यतः *zwischen* H. 949. पाण्डवानां पञ्चानां मध्यतः स्थिता MBh. 1,5894. R. 1,45,31. अङ्गुष्ठाङ्गुलि° H. 617. प्राच्यां म° *im Osten vom Hauptmeridian* Sûrjas. 1,63.

मध्यता (wie eben) f. *Mittelmässigkeit* Spr. 1979.

मध्यतापिनी (म° + ता°) f. Titel einer Upanishad Verz. d. B. H. No. 368. Weber, Râmat. Up. 272.

मध्यदिन *Mittagszeit* H. 139, v. l. Râǵa-Tar. 1,204 und VP. 98, N. 1 (personif.) fehlerhaft für मध्यंदिन.

1. मध्यदेश (म° + देश) m. 1) *der mittlere Raum* Lâtj. 2,6,7. Kauç. 3. 90. — 2) = मध्यं नभसः *Meridian:* °गते रवौ MBh. 12,13412. — 3) *die Mitte des Leibes:* मध्यदेशे नरानन्यांश्चिच्छेदान्यांश्च कर्षतः MBh. 10,435. Ṛt. 2,26 (*Unterleib*). *Taille* Spr. 2402. नतमध्यदेशा Suçr. 2,483,6. — 4) *das Mittelland*, das Land zwischen dem Himâlaja im N., dem Vindhja im S., Vinaçana im W. und Prajâga im O., M. 2,21. AK. 2,1,7. Trik. 2,1,7. H. 951. LIA. (II) I, 119. fg. MBh. 2,1276. 13,3397. Hariv. 634. R. 6,82,89. Varâh. Bṛh. S. 5,30. 8,46. 10,5. 17,20. Kathâs. 32,106. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,12. 149,*a*,43. 352,*b*,11. Hiouen-thsang I, 168.

2. मध्यदेश (wie eben) adj. *mittelländisch, aus dem Mittellande stammend, dort wohnend:* °परित्रातो दस्युभावं गतः कथम् MBh. 12,6310. उदीच्याः, °देशाः, प्राच्याः Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,10. Vielleicht fehlerhaft für मध्यदेश्य.

मध्यदेशीय (von मध्यदेश) adj. dass.: ब्राह्मण MBh. 12,6294. Râǵa-Tar. 6,300, wo wohl °शीयोडुसंश्रयः zu lesen ist.

मध्यदेश्य (wie eben) adj. f. आ dass.: जनपदाः Mârk. P. 57,33. जनाः Vâmana-P. 13 im ÇKDr. स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,17.

मध्यदेह (म° + देह) m. *die Mitte des Leibes* Suçr. 2,555,3.

मध्यनिहित (म° + नि°) adj. *hineingesteckt* Pañkat. 10,7.

1. मध्यंदिन (मध्यम्, nom. von मध्य, + दिन) 1) m. (n. H.) *Mittagszeit* H. 139. उद्यन्त्सूर्यः, संगवः, मध्यंदिनः, अपराह्णः, अस्तंयन् AV. 9,6,46. Çat. Br. 2,2,3,9. Pañkav. Br. 15,9,16. mit दिवः verbunden RV. 8,1, 29. 13,13. 27,19. — 8,27,21. 5,69,3. 76,3. TS. 6,2,5,4. पुरा मध्यंदिनात् RV. 4,28,3. °दिनं परि 10,151,5. प्रतीचीनं मध्यंदिनात्प्राचीनमपराह्णात् TBr. 1,5,3,2. Khând. Up. 2,9,6. 14,1. M. 4,131. 7,151. 11,218. °गते सूर्ये MBh. 3,12609. 6,3173. Hariv. 15904. °दिनार्कसंतप्त Spr. 4689. Bhâg. P. 8,18,6. °समये Pañkat. 82,1. *Mittag* kurz gesagt für *Mittagsspende* (सवन) Ait. Br. 3,10. Lâtj. 8,10,5. 9,7,13. 10,14,3. 8. Çâñkh. Br. 29,8. Çr. 11,15,5. *die personific. Mittagszeit* (n.) ist ein Sohn Pushpârṇa's von der Prabhâ Bhâg. P. 4,13,13. Vgl. अति°. — 2) m. *Bassia latifolia* Râǵan. im ÇKDr. — 3) m. N. pr. eines Schülers des Jâǵñavalkja Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,33. Colebr. Misc. Ess. I,17. 54. — Vgl. मा°, माध्यंदिनि.

2. मध्यंदिन adj. = मा° H. 1460, Sch. Halâj. 4,90.

मध्यंदिनीय (von 1. मध्यंदिन) adj. *mittäglich* Lâtj. 6,9,15.

मध्यपतित (म° + प°) adj. *dazwischen liegend* P. 1,1,71, Sch.

मध्यपात (म° + पात) m. *Verkehr, Umgang* Râǵa-Tar. 4,670.

मध्यभक्त (म° + भक्त) adj. heisst die Arzenei, *welche in der Mitte der Mahlzeit genommen wird*, Suçr. 2,555,1.

मध्यभाग (म° + भाग) m. *der mittlere Theil:* मेखला मध्यभागो ऽद्रेः H. 1033. कौशाम्बी नाम तत्रास्ति मध्यभागे महापुरी so v. a. *darin, in diesem Lande* Kathâs. 9,5. °स्थे तरोर्महति कोटरे so v. a. *im Innern des Baumes, im Baume* 33,108. *die Mitte des Leibes, Taille:* स्तनभरविनमन्मध्यभागास्तरुण्यः Spr. 3080.

मध्यभाव (म° + भाव) m. *eine mittlere Entfernung* Spr. 67.

मध्यमँ (von मध्य) 1) adj. P. 4,3,8. Vop. 7,111. am Anf. eines comp. P. 2,1,58. f. आ gaṇa अजादि zu 4,1,4. *a*) *medius* (in der Bed. wie मध्य 2,*a*.): मध्यमे गुल्मे *in der* (*die*) *Mitte des Soldatentrupps* R. 6,9,18. 12,20. इलावृत *die Mitte von* Il. Mârk. P. 60,7. °कक्ष्या MBh. 3,2868. रात्रि *Mitternacht* Halâj. 1,109. — *b*) *der mittlere* so v. a. *in der Mitte befindlich* Trik. 3,3,301. H. 1460. an. 3,470. Med. m. 49. Halâj. 4,90. उत्तम, अवम, म° RV. 1,24,15. परम, म°, अन्तम 27,5. 108,9. 10. 4,25,8. 5,60,6. चरम, म° 8,50,15. भ्रातृ 1,164,1. पूर्व्य, म°, नूतन 3,32,13. 6,21,5. VS. 16,32. Kâtj. Çr. 4,1,22. 5,10,9. 17,5,2. 7,6. 16,7,22. Âçv. Gṛhj. 2,8,15. 3,5,20. Kauç. 21. 48. 77. मध्यमेनाङ्गुष्ठपर्वणा Çâñkh. Çr. 14,16, 3. ज्येष्ठ, म°, कनिष्ठ 72,1. 15,20,7. von Dingen des *mittleren Weltgebietes*, das zwischen Himmel und Erde liegt, RV. 7,32,16. 8,41,2 (Comm.). इमं लोकम्, मध्यमम्, ब्रह्मलोकम् M. 2,233. पितुः पदं मध्यमम् Vikr. 19. क्रान्तं येन (चन्द्रेण) मध्यमं धाम विष्णोः ad Çâk. 78. — Nir. 2,8. अग्नि 7,16. °धर्म 23. 10,2. 12,26. मध्यमैः स्पर्शवर्गैः RV. Prât. 5,21. पिण्ड M. 3,262. पुत्र Kathop. 1,5. Ind. St. 1,391. R. 1,61,19. 20. ज्येष्ठा, मध्यमा, यवीयसी MBh. 5,5952. भ्रातृ M. 9,112. ज्येष्ठ, अनुज, मध्यम, कनीयंस् MBh. 1,8450. पाण्डव 5,2038. पूर्व, म°, उत्तर Verz. d. Oxf. H. 315,*a*, No. 748. LA. (II) 88,13. प्रथम, म°, अन्त्य Verz. d. B. H. 100,14. देश (vgl. मध्यदेश) Varâh. Bṛh. S. 18,4. *zum Meridian gehörig* Sûrjas. 13,14. *zur Mitte einer Fin-*

sterniss in Beziehung stehend 6,8. — c) *der mittlere* so v. a. *von mittlerer Beschaffenheit, Stärke, Grösse u. s. w.:* स्थविष्ठ, म°, अणिष्ठ Khând. Up. 6,5,1. TS. 2,5,5,2. Kâtj. Çr. 25,4,40. वाच् Ait. Br. 3,24. Âçv. Çr. 4,8. मन्द्र, म°, तार (उत्तम) und द्रुत, म°, विलम्बित Ind. St. 4,105. fgg. 269. 8,263. Ṛv. Prât. 13,17. 18. Âçv. Çr. 5,12. Çâṅkh. Çr. 1,4,7. 14, 25. Weber, Ǵjot. 83. अधमा, म°, अग्र्या M. 12,41. उत्तम, म°, अधम 3. Spr. 1077. 2376. उत्तम, म°, कनीयंस् Pańkat. 16,7. मुख्य (महत्), म°, जघन्य MBh. 2,176. fg. R. Gorr. 2,109,20. उत्तम, म°, जघन्य M. 12,43. 46. नीचाः, म°, उत्तमाः Spr. 1979. श्रेष्ठा, म°, अधमा (नायिका) Cit. beim Schol. zu Çâk. 9,6. प्रथम, म°, उत्तम M. 8,138. मूढतमाः, बुद्धैः परं गताः, मध्यमो जनः Spr. 4888. सत्पुरुषाः, मध्यमाः, मानुषराक्षसाः 576, v. l. साहस, दण्ड, दम M. 8,120. 263. 276. 9,241. 284. 287. Jâǵn. 1,365. °परिमाण Nîlak. 120. मध्यमायुस् Suçr. 1,124,15. °निष्पावा 2,175,14. मृदु, म°, खर 176,12. °वीर्य 295,9. Çârṅg. Saṁh. 3,1,8. 4,8. 9. °पूरुष Spr. 4391. सुखं च दुःखं च 4836. धन M. 9,113. जव MBh. 7,4890. °मान Weber, Ǵjot. 98. °गति Verz. d. Oxf. H. 325,*b*. 326,*a*, No. 770. AK. 3,4,24,150. ह्रास 1,1,3,35. °शक्ति Ragh. 17,58. °वृष्टि Varâh. Bṛh. S. 8,49. Sûrjas. 1,56. Varâh. Laghuǵ. 2,16 in Ind. St. 2,286. °यौवना Schol. zu Çiç. 8, 36. कैशिकी, मध्यमारभटी Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,35. fg. Pratâpar. 11,*a*, 1. 2. परा, पश्यन्ती, म°, वैखरी (अवस्था) Weber, Râmat. Up. 335. fg. Alaṁkârakaustubha im ÇKDr. — d) *zwischen zwei feindlichen Parteien stehend, unbetheiligt, neutral:* म°, विजिगीषु, उदासीन, शत्रु M. 7,155. MBh. 2,159. Ragh. 13,7. Kâm. Nîtis. 8,16. 21. fg. 33. 55. 11,19. — 2) m. *a)* = मध्यदेश AK. 2,1,7. H. 951. H. an. Med. — *b)* Bez. *der mittleren* d. i. *4ten* (*5ten* AK.) *Note* AK. 1,1,7,1. Trik. 3,3,301. H. 1401. H. an. Med. MBh. 12,6859. 14,1419. Ind. St. 4,105. 139. fg. 351. 8,259. fg. 269. Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,17. As. Res. 3,68. 9,456. fgg. *die mittlere der drei musikalischen Scalas:* षड्जमध्यमगान्धारग्रामत्रयविशारदाः Mârk. P. 106, 58. As. Res. 9,459. fgg. *ein best.* Râga Dhar. im ÇKDr. — c) मध्यम oder vollständig °पुरुष *die 2te Person* Nir. 7,2. P. 1,4,101. 105. — *d) Gouverneur einer Provinz* H. 690. Halâj. 2,267. — *e) eine Gazellenart* Dhar. im ÇKDr. — *f)* N. *des 18ten* Kalpa (s. कल्प 2,*d*) Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,2. Nach der gleichnamigen Note (s. *b.*) benannt. — 3) m. n. *die Mitte des Leibes, Taille* AK. 2,6,2,30. H. 607. H. an. Med. Halâj. 2,362. तनुमध्यमा MBh. 3,2777. 4,255. R. 1,9,22. चारुमध्यमा 52. सुमध्यमा MBh. 1,2081. 2099. R. 3,52,49. Çrut. 31. Brahma-P. in LA. (II) 53,10. 57,18. Kathâs. 59,5. — 4) f. आ *a) der Mittelfinger* AK. 2,6,2,33. H. 593. H. an. Med. Halâj. 2,383. त्रिवृत्प्रजननमुपस्थो योनिर्मध्यमा TBr. 3,11,9,6. Kauç. 36. Suçr. 1,125,13. 2,55,14. — *b) ein mannbares Frauenzimmer* AK. 2,6, 1,8. H. 511. H. an. Med. — *c)* = कर्णिका *Samenkapsel der Lotusblüthe* H. an. Med. *a central blossom* Wilson. — *d) ein Metrum von 4 Mal drei Silben* Med. — 5) n. *a) Mitte:* मिथोऽवगृह्ययोर्मध्यमेन *zwischen* AV. Prât. 4,42. — *b)* N. des 12ten Kâṇḍa im Çatapathabrâhmaṇa Weber, Lit. 114. fg. des 14ten (in der Kâṇva-Schule) Verz. d. Oxf. H. 5,*a*, No. 116. fg. — Vgl. अ°, यव°, सिलिक°, मध्य, माध्यम, माध्यमिनेय.

मध्यमक (von मध्यम) adj. f. °मिका *a) der mittlere* Mṛkkh. 49,19. — *gemeinsam:* मध्यमकं हि यजमानस्य पत्नीनां च द्रव्यम् Schol. zu Kâtj. Çr. 981,8. — 2) f. °मिका *a) ein mannbares Frauenzimmer* Çabdar. im ÇKDr. — *b)* Titel des 2ten (ursprünglich *mittleren*) Grantha des Kâṭhaka Ind. St. 1,69. 3,454.

मध्यमकवृत्ति und मध्यमिकवृत्ति (म° + वृ°) f. Titel einer Schrift Burn. Intr. 559. 562.

मध्यमकालंकार (मध्यमक + अ°) m. Titel einer buddh. Schrift Wassiljew 275.

मध्यमकालोक (मध्यमक + आ°) m. desgl. Wassiljew 295.

मध्यमकेय (von मध्यमक) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1190.

मध्यमखण्ड (म° + ख°) n. *das mittlere Glied in einer algebraischen Gleichung* Colebr. Alg. 187.

मध्यमजात (म° + जात) adj. *in der Mitte geboren, der mittlere:* सुत MBh. 1,8452.

मध्यमटीका (म° + टी°) f. Titel einer Schrift des Kumârila Hall 170.

मध्यमनोरमा (म° + म°) f. Titel einer grammatischen Schrift, einer Verkürzung der Manoramâ, Colebr. Misc. Ess. II, 41. fg.

मध्यमन्दिर (म° + म°) 1) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 247, *a*,28. — 2) n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 139.

मध्यमपद (म° + पद) n. *das zu ergänzende Mittelglied in einem zweitheiligen Compositum;* so erklärt z. B. der Schol. zu Amar. 6 हसितपठितम् durch हसितकारिपठितम् und nennt jene Zusammensetzung मध्यमपदलोपी समासः.

मध्यमयान (म° + यान) n. *die mittlere Ueberfahrt, der mittlere Weg zum Heil* (bei den Buddhisten) Köppen I, 418. — Vgl. महायान und हीनयान.

मध्यमरात्र (म° + रात्रि) m. *Mitternacht* Ait. Br. 4,5. Kauç. 84. — Vgl. मध्यरात्र.

मध्यमलोक (म° + लोक) m. *die mittlere* (zwischen Himmel und Unterwelt gelegene) *Welt, die Erde* Trik. 2,1,1. °पाल *Beschützer der mittleren Welt, König* Vikr. 86,8. Ragh. 2,16. मध्यमलोकेन्दु *der Mond der mittleren Welt* so v. a. *König* Râǵa-Tar. 3,53. मध्यमो लोकः M. 2,233 ist *die zwischen der Erde und dem* Brahmaloka *gelegene Welt.* — Vgl. मध्यलोक.

मध्यमवयसँ (म° + वयस्) n. *das mittlere Alter* Çat. Br. 12,9,1,8.

मध्यमवयस्क (wie eben) adj. *von mittlerem Alter* Wilson.

मध्यमवाँह् (म° + वाह्) adj. nach Sâj. *mit mittlerer Geschwindigkeit fahrend:* मा वां रथो मध्यमवाकृते भूत् Ṛv. 2,29,4. vielleicht *mit dem mittleren* d. h. *einem einzigen zwischen den Lannen gehenden Rosse fahrend.*

मध्यमशीँ (म° + शी) m. etwa *intercessor;* andere Erkl. s. bei Mahîdh. zu VS. 12,86. ततो यक्ष्मं वि बाधस्व उग्रो मध्यमशीरिव Ṛv. 10,97, 12. AV. 4,9,4.

मध्यमस्थ (म° + स्थ) adj. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. — Vgl. मध्यस्थ und माध्यमस्थ्य.

मध्यमस्थाँ (म° + 2. स्था) adj. *in der Mitte stehend, den Mittelpunkt* (einer Gemeinschaft) *bildend:* सजातानाम् VS. 27,5.

मध्यमस्थेँय n. nom. abstr. dazu: रय्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्थेयाय TS. 4,4,5,1.

मध्यमागम (मध्यम + आ°) m. *der mittlere* Âgama, Bez. einer der 4 Âgama bei den Buddhisten Wassiljew 115. fg. 150.

मध्यमाङ्गिरस m. *der mittlere* (मध्यम) Aṅgiras (Gesetzgeber), *der A.*

von mittlerem Umfange Verz. d. Oxf. H. 356, *a*, 10. Ind. St. 1, 234.

मध्यमाङ्गुलि (मध्यम + अ°) f. *der Mittelfinger* H. 599. — Vgl. मध्याङ्गुलि.

मध्यमात्रेय m. *der mittlere* (मध्यम) Âtreja (Gesetzgeber), *der Â. von mittlerem Umfange* Verz. d. B. H. No. 941.

मध्यमादि (मध्यम + आ°) f. Bez. *einer best. musikalischen Scala* As. Res. 3, 77.

मध्यमाहरण (मध्यम + आ°) n. *die Elimination des mittlern Gliedes in einer algebraischen Gleichung* Colebr. Alg. 187. 207. 324. Misc. Ess. II, 426.

मध्यमिक (von मध्यम) m. pl. N. einer buddhistischen Schule Burn. Intr. 445. 447. 449. 507. 511. 560. Wassiljew 132 u. s. w.

मध्यमिकावृत्ति s. मध्यमकावृत्ति.

मध्यमीय (von मध्यम) adj. *der mittlere* Kâr. 2 zu P. 4, 3, 60. gaṇa गहादि zu 4, 2, 138 (vgl. Vârtt.). H. 1460. Halâj. 4, 90.

मध्यमेश्वर (मध्यम + ई°) m. N. eines in Benares verehrten Liṅga des Çiva Kûrma-P. 31 im ÇKDr.

मध्ययोगिन् (von मध्य + योग) adj. *mitten in der Conjunction seiend, vollkommen gedeckt* (von Sternbildern): (ऋक्षाणि) अनागतानि (उडुपतिना), मध्ययोगीनि, अतीतानि Varâh. Bṛh. S. 4, 7.

मध्यरात्र (म° + रात्रि) m. *Mitternacht* P. 5, 4, 87. Çâṅkh. Br. 17, 8. Kauç. 139. TS. 6, 2, 5, 4. M. 4, 109. MBh. 15, 203. Verz. d. Oxf. H. 123, *a*, 16. °रात्रि (loc. °रात्रौ) 94, *b*, 30. — Vgl. मध्यमरात्र.

मध्यरेखा (म° + रेखा) f. *die mittlere Linie*, so heisst die Linie, welche man sich von Laṅkâ, Uģģajinî, Kurukshetra und andern Orten nach dem Meru gezogen denkt, Siddhântaçir. 4, 24.

मध्यलग्न (म° + ल°) n. *der Punkt, in dem sich die Ekliptik und ein Meridian schneiden*, Sûrjas. 3, 48. 5, 1. 8. 9. Siddhântaçir. 7, 26.

मध्यलीला (म° + ली°) f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 153.

मध्यलोक (म° + लोक) m. *die mittlere Welt, die Erde* H. ç. 156 (°लोका). °लोकेश m. *Herr der Erde* so v. a. *König* H. 689. — Vgl. मध्यमलोक.

मध्यवयस् (म° + व°) adj. *von mittlerem Alter*: शिशुर्मध्यवयास्तथा (शिशुमध्यगतस्तदा die neuere Ausg.) Hariv. 9171.

मध्यवर्तिन् (म° + व°) adj. am Ende eines comp. *sich befindend in, zwischen, unter*: ख° (सूर्य) Verz. d. Oxf. H. 249, *a*, 43. भुजपञ्जर° Spr. 2092. देशेषु विन्ध्याद्रिहिमवन्मध्यवर्तिषु Kathâs. 18, 61. वयस्या° 28, 98.

मध्यवल्ली (म° + व°) f. wohl N. einer (*der mittleren*) Vallî der Taittirîjopanishad Verz. d. B. H. No. 368.

मध्यविदारण (म° + वि°) n. Bez. *einer der zehn Weisen, auf welche eine Finsterniss endet*, Varâh. Bṛh. S. 5, 89; vgl. 81.

मध्यवृत्त (म° + वृत्त) n. *Nabel* Çabdârthak. bei Wilson.

मध्यशरीर (म° + श°) adj. *von mittlerer Körperfülle* Suçr. 1, 53, 15. 18.

मध्यशायिन् (मध्य + शा°) adj. *drinnen liegend*: (मृद्भाण्डे) तस्मिन्पिधानमुद्धृत्य सापश्यन्मध्यशायिनम्। बालम् Râģa-Tar. 5, 75.

मध्यसिद्धान्तकौमुदी f. *die* Siddhântakaumudî *von mittlerem Umfange*, Titel einer Verkürzung der Siddh., Verz. d. B. H. No. 752. fg. Verz. d. Oxf. H. 165, *b*. 166, *a*.

मध्यसूत्र (म° + सूत्र) n. *Hauptmeridian* Sûrjas. 1, 62.

मध्यस्थ (म° + स्थ) adj. f. आ 1) = निसृष्ट Trik. 3, 1, 16. *in der Mitte* d. h. *im Luftraum befindlich* Çâṅkh. Br. 5, 4. *in der Mitte befindlich überh.*: राजदन्तौ H. 584. Spr. 472. *drinnen* (im Hause u. s. w.) *seiend* Z. d. d. m. G. 14, 572, 19. Kathâs. 10, 191. Pañkat. 191, 10. *sich befindend in, unter, zwischen*; die Ergänzung im gen.: तस्य (मण्डलस्य) मध्यस्थ आत्मा दीप इवाचलः Jâģ́n. 3, 109. करेणवोरिव °स्थः श्रीमान्पौरंदरो गजः MBh. 1, 4477. हिरण्मयीनां °स्थं कदलीनाम् 3, 11150. im comp. vorangehend: कदलीखण्ड° 11137. fg. शोकसागर° 4, 556. चिन्तासागर° R. 1, 9, 44. ग्रीष्मे पञ्चाग्निमध्यस्थः Jâģ́n. 3, 52. अङ्गारराशि° Mârk. P. 14, 60. कल्पपादपमध्यस्थमण्डपिका Pañkar. 4, 6, 10. श्यामा यौवनमध्यस्था Utpala beim Schol. zu Çiç. 8, 36. *zwischen Jmd stehend* so v. a. *den Vermittler machend*: प्रतिभूर्धनिकाधमर्णयोर्मध्यस्थः P. 3, 2, 179, Sch. — *b*) *in der Mitte stehend* so v. a. *von mittlerer Beschaffenheit, mittlerer Art, mittelmässig* MBh. 4, 966. सत्पुरुषाः, मध्यस्थाः, मानुषराक्षसाः Spr. 576, v. l. im 4ten Th. — *c*) *in der Mitte stehend* so v. a. *gleichgültig zusehend, unbetheiligt, gleichgültig, zwischen zwei Parteien stehend, unparteiisch, neutral*; = साक्षिन् H. ç. 153. अभ्याघातेषु M. 9, 272. न मध्यस्थः क्वचित्कालः Spr. 4276. Bhâg. P. 10, 78, 17. विपदापन्नं मध्यस्थं सुहृदं तथा Spr. 4749. केचिदेव सुसंरब्धा मध्यस्थास्तत्परे ऽभवन् MBh. 2, 1592. मध्यस्थः सततं भीष्मो द्रोणपुत्रो मयि स्थितः 1, 5691. 13, 1681. Jâģ́n. 2, 44. Spr. 472. धर्म R. 3, 41, 18. कालः सर्वस्य मध्यस्थः प्रियस्यैवाप्रियस्य च 4, 18, 29. Spr. 3562. 4224. Çâk. 63, 19. Mâlav. 9, 2. 13, 19. Dhûrtas. in LA. 92, 4. सुहृद्, मित्र, अरि, उदासीन, मध्यस्थ, द्वेष्य, बन्धु Bhag. 6, 9. MBh. 13, 4313. 15, 214. Spr. 1664. 5055. Bhâg. P. 6, 16, 5. Beiw. Çiva's Çiv. — *d*) *in der Mitte stehend* so v. a. *Keinem angehörend* oder *beiden Theilen angehörig*: °स्थान *ein neutraler Boden* Dhûrtas. in LA. 92, 3. eine Statue Râģa-Tar. 4, 323. 325. — Vgl. माध्यस्थ, माध्यस्थ्य.

मध्यस्थता (von मध्यस्थ) f. *Gleichgiltigkeit* MBh. 6, 3924 (ed. Bomb.). 7, 9219. Hariv. 11176. त्यक्त्वा रोषं मध्यस्थतां व्रज R. 3, 41, 32. अननयं प्रति प्रियतमो मध्यस्थतामेष्यति Spr. 28. *Unparteilichkeit*: सर्वः स्वार्थपरो लोकः कुतो मध्यस्थता क्वचित् Kâm. Nîtis. 8, 71.

मध्यस्थल (म° + स्थल) n. *die Mitte des Leibes, Taille* Wilson, = कटिदेश *Hüfte* ÇKDr. mit folgendem Beleg aus Udbhaṭa: कुचौ मरिचसंनिभौ मृडमध्यमध्यस्थली अहो तिमिरमञ्जरीसदृचरी नरीनृत्यते (°मञ्जरी स° नरी नृ° gedr.).

मध्यस्थान (म° + स्थान) n. *der mittlere Raum* d. i. *der Luftraum*: °देवता Nir. 7, 23. 10, 1. 11, 13. 22.

मध्यस्थित (म° + स्थित) adj. *befindlich zwischen* (gen.) Kathâs. 18, 27. Davon nom. abstr. °ता *Gleichgiltigkeit* MBh. 6, 3924. मध्यस्थता ed. Bomb.

मध्यस्वरित (म° + स्व°) adj. *den* Svarita-*Accent auf der mittleren Silbe habend* Schol. zu VS. Prât. 2, 1.

मध्याक्षरविस्तरलिपि (मध्य - अ° - वि° + लि°) f. *eine best. Schriftart* Lalit. ed. Calc. 144, 1.

मध्या (von मध्य) praep. (alter instr.) *zwischen* (mit gen.) Nir. 4, 11. मध्या कर्तोर्विततं सं जभार RV. 1, 115, 4. 2, 38, 4. मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः 1, 89, 9.

मध्याङ्गुलि (मध्य + अ°) f. *Mittelfinger* Trik. 3, 3, 8. °ली Halâj. 2, 381. — Vgl. मध्यमाङ्गुलि.

मध्यान्तविभागशास्त्र (मध्य - अन्त - वि° - शास्त्र) n. Titel einer buddhistischen Schrift Hiouen-thsang I, 269; so im Index, im Text °विभङ्ग°.

मध्यान्तिक (von मध्य + अन्त) m. N. pr. eines buddhistischen Arhant's Hiouen-thsang I, 149. 168. Wassiljew 35. 39. 45. 225. Schiefner, Lebensb. 290 (60). Köppen I, 145. 189. fgg.

मध्याम्लकेसर (मध्य - अ° + के°) *Citrone* Ratnâkara in Nigh. Pr.

मध्यायु (मध्यऽयु Padap.) adj. nach Sâj. अस्माकं प्रियं यशसा च मध्ये ऽवस्थितिं कामयमानाः; vielleicht *Vermittler* oder *Vermittlung suchend:* मित्रायुवो न पूर्पतिं सुशिष्टौ मध्यायुव उप शिक्षन्ति यज्ञैः RV. 1, 173, 10.

मध्यार्जुन (मध्य + अ°) N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, 5. °तीर्थ 84, *a*, 1.

मध्यावर्ष (मध्य + वर्ष) n. *die Mitte der Regenzeit* Çâṅkh. Br. 1, 3. Çr. 3, 5, 5. 7. Grhj. 3, 13. 5, 10. Âçv. Çr. 2, 5, 9. Pâr. Grhj. 3, 3.

मध्यास्थि (मध्य + अ°) *Grewia asiatica Lin.* Dhanv. in Nigh. Pr.

मध्याहारिणीलिपि f. *eine best. Schriftart* Lalit. 122. अध्याहारिणि° ed. Calc. 144, 9.

मध्याह्न (मध्य + अ°) m. *Mittag* P. 2, 4, 29. AK. 1, 1, 3, 3. H. 139. M. 7, 216. Hariv. 7071. R. 1, 62, 1. Suçr. 1, 21, 5. Mṛkkh. 119, 19. Mâlav. 24, 2. Varâh. Bṛh. S. 39, 3. Kathâs. 42, 98. 70, 59. Dhûrtas. 73, 18. LA. (II) 5, 2. 9, 10. 14, 5. 87, 17. °काल Kathâs. 69, 150. °वेला Pañkat. 10, 5. °समय 55, 3. 81, 19. °सवन Kathâs. 69, 167. °कृत्य Verz. d. Oxf. H. 85, *a*, 38. °स्नानविधि, °संध्योपासन Verz. d. B. H. 1022. °संध्याविधि 1053.

मध्येगङ्गम् (मध्ये, loc. von मध्य, + गङ्गा) adv. *in der (die)* Gaṅgâ P. 2, 1, 18, Sch.

मध्येगुरु (म° + गुरु) adj. P. 6, 3, 11. wohl *in der Mitte eine lange Silbe enthaltend;* vgl. अन्तेगुरु.

मध्येज्योतिस् (म° + ज्यो°) adj.; so heisst die Trishṭubh, *in welcher ein* Pada *von 8 zwischen zweien von 12 Silben steht,* RV. Prât. 16, 46. Verz. d. B. H. 100, 14. Ind. St. 8, 250. fgg. = पिपीलिकमध्या 90.

मध्येनगरम् (म° + नगर) adv. *innerhalb einer Stadt* Râǵa-Tar. 3, 361.

मध्येनदि (म° + नदी) adv. *im Fluss, in den Fluss* Kathâs. 72, 344.

मध्येपृष्ठम् (म° + पृष्ठ) adv. *auf dem Rücken:* कमठपतिना म° स (शेषः) सदा च धार्यते Spr. 2763.

मध्येमध्यमाङ्गुलिकर्पूरम् (म° + म° - कर्पूर) adv. *zwischen Mittelfinger und Ellbogen* H. 599.

मध्येमार्गम् (म° + मार्ग) adv. *auf dem Wege* Vid. 186.

मध्येवारि (म° + वा°) adv. *in's —, unter's Wasser* Vid. 234.

मध्येविन्ध्याटवि (म° + विन्ध्याटवी) adv. *in den Wäldern des* Vindhja-*Gebirges* Kâçikh. 12, 16 (s. u. पक्कण).

मध्येसभम् (म° + सभा) adv. *in der Versammlung, in der Gesellschaft, vor Allen* Râǵa-Tar. 3, 334. Naish. 6, 76.

मध्योदात्त (मध्य + उ°) adj. *auf der mittleren Silbe den* Udâtta *habend* VS. Prât. 1, 149. Ind. St. 4, 152. 366. fg. Schol. zu P. 6, 1, 194.

मध्व m. N. pr. des Gründers der Secte Mâdhva Wilson, Sel. Works I, 140. 149. °गुरु Verz. d. Oxf. H. 285, *b*, No. 669. मध्वाचार्य Wilson, Sel. Works I, 29. 34. 139. fgg. 167. Mack. Coll. I, 13. Verz. d. B. H. No. 1045. Burnouf in Bhâg. P. I, lxii, N. Sein eigentlicher Name ist Ânandatîrtha Bhagavatpâda Hall 94 u. s. w.

मध्वक (von मधु) m. *Biene* Adbh. Br. 6, 5 in Ind St. 1, 40.

मध्वक्ष (मधु + 3. अक्ष) adj. *honiggelbe Augen habend* MBh. 5, 2038. Agni 3, 14216.

मध्वगुरु s. u. मध्व.

मध्वद् (मधु + 2. अद्) adj. *Süsses essend* RV. 1, 164, 22. Kathop. 4, 5.

मध्वमुखभङ्ग (मध्व + मुख-भङ्ग) m. *das Zerschlagen des Gesichts des* Madhwa, Titel einer Schrift Hall 114.

मध्वमुखमर्दन (मध्व + मुख - म°) n. dass. ebend.

मध्वर्णस् (मधु + अ°) adj. *süsse Wellen führend:* नदी RV. 1, 62, 6.

मध्वल m. = मधुवार *Zecherei* Çabdak. im ÇKDr.

मध्वविध्वंसन (मध्व + वि°) n. *das Zerschmettern des* Madhva, Titel einer Schrift Hall 114.

मध्वशास्त्र (मध्व + शा°) n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 620.

मध्वष्ठीला (मधु + अ°) f. *Honigklumpen* Kâṭh. 37, 14 in Ind. St. 3, 466. — Vgl. मधुष्ठील.

मध्वस्य् (von मधु), °स्यति *nach Honig u. s. w. Verlangen haben* Siddh. K. zu P. 7, 1, 51. — Vgl. मधुस्य्.

मध्वाचार्य s. u. मध्व.

मध्वाचार्यविजय (म° + वि°) m. Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 95.

मध्वाधार (मधु + आ°) m. *Wachs* Bhâvapr. in Nigh. Pr.

मध्वापात (मधु + आ°) m. *das Stürzen auf Honig:* °तो विषास्वादः sprichwörtlich so v. a. *nach Honig greifen und Gift zu schmecken bekommen* M. 11, 9. Hiernach ist आपात 1. zu streichen.

मध्वाम्र (मधु + आम्र) m. *eine Mango-Art,* = बहुरसाल Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

मध्वालु (मधु + आ°) n. *ein Gewächs mit süsser Knolle* (*Caladium*) Râǵan. im ÇKDr. °क n. dass. Trik. 2, 4, 34. Çabdak. im ÇKDr. Suçr. 1, 225, 3.

मध्वावास (मधु + आ°) m. *der Mangobaum* Râǵan. in Nigh. Pr.

मध्वाशिन् (मधु + आ°) adj. *Süssigkeit geniessend* Kâtj. Çr. 5, 2, 21.

मध्वासव (मधु + आ°) m. *ein aus Honig bereitetes berauschendes Getränk* AK. 2, 10, 41. Trik. 2, 10, 15. H. 904. Halâj. 2, 174. °क्षीव MBh. 5, 2327. R. 5, 12, 42. Suçr. 1, 190, 8.

मध्वासवनिक (von मधु + आसवन) m. *ein Bereiter berauschender Getränke* Çabdam. im ÇKDr.

मध्वाहुति (मधु + आ°) f. *eine aus Süssigkeiten bestehende Opfergabe:* ये °त्या जुह्वति वै द्विजेभ्यः MBh. 13, 4863.

मध्विजा f. *ein berauschendes Getränk* ÇKDr. und Wilson nach H. 903, wo die Calc. Ausg. fehlerhaft कापिशमध्विजा st. कापिशमब्धिजा (कापिश n. und अ° f.) liest.

मन्, मनुते Dhâtup. 30, 9. मन्वते (RV. 10, 2, 5), मन्वहे, मन्महे (Naigh. 3, 19), मनवते, मनवै, मनुताम्, मन्वान, अमन्महि, अमन्वत, मन्वत und मन्वत 3. pl.; मन्यते Dhâtup. 26, 67. Naigh. 2, 6 (कान्तिकर्मन्). 3, 14 (अर्चतिकर्मन्). ep. auch act.; मनति Vop. in Dhâtup. 34, 36. ved. मने, मनामहे (Naigh. 3, 19), मनान, मनन्त; मंसि, मंससे, मंसते, अमंस्त, अमंस्थास् (P. 8, 2, 26 Sch.), मंस्थास्, अमंसत 3. sg.; मंसन्ते, मंसीमहि, मंसीष्ठास्, मंसीष्ट, (अनु) अमंसाताम् 3. du., (अनु) मंसीरत 3. pl.; मंसै, मसीय (wegen des Metrums); मंस्यते (Kâr. 4. 8 aus Siddh. K. zu P. 7, 2, 10), मंस्यति ep., मनिष्ये ved.; मेने, मेनिरे; °मन्य und °मत्य; मन्तवे, मन्तवै; partic. मत; Ausfall des न P. 6, 4, 37. fg. — 1) *meinen, glauben, sich einbilden, sich vorstellen, vermuthen, dafürhalten:* यत्र मंरा इति मन्यसे RV. 8, 82, 5. य

धो चिन्मन्यसे रुद्रा 5,56,2. अकुत्तदिति मन्यते 10,146,4. पश्यन्मन्ये मनसा चक्षसा तान् 130,6. ÇAT. BR. 1,6,2,3. 11,4,4,9. न वै तथाभूयथामसि 4,6,9,5. स मेने न वदिष्य इति 14,7,1,1.20. मन्येत यत्र इदमिति ÂÇV. GRHJ. 1,1,4. — यदि नान्यथा मन्यसे HIT. 21,22. मन्यते पापकं कृत्वा न कश्चिद्वेत्ति मामिति Spr. 2124. 2126. नियोज्यमिति मेनिरे MBH. 5,6024. R. 1,9,36. DAÇ. 2,14. KATHÂS. 13,99. तन्मन्ये नार्थकामौ धर्मस्य शततमीमपि कलां स्पृशत इति DAÇAK. in BENF. Chr. 182,15. PAÑKAT. 18,17. संशोयमिति मन्वानः MÂRK. P. 77,24. एको ऽहमस्मीत्यात्मानं यत्त्वं कल्याण मन्यसे *wenn du von dir glaubst* Spr. 563. कृतमित्येव तत्कार्यं मेनिरे MBH. 1,7709. तत्किं मन्यसे राजपुत्रि मृषोद्यं तदिति UTTARARÂMAK. 81,2. मन्ये gaṇa चादि zu P. 1,4,57. eingeschoben oder vorgesetzt ohne Einfluss auf die Construction (also auch ohne इति): नूनं मन्ये न दोषो ऽस्ति नैषधस्य MBH. 3,2288. R. 1,57,8. Spr. 30. 294. 783. 1823. 2959. 3189. 4237. VID. 272. DHÛRTAS. in LA. 72, 13. 83, 10. 92,1. ironisch P. 1,4,106. 8, 1,46 (Einfluss auf den Ton des nachfolgenden fut.). एहि मन्ये ओदनं भोक्ष्यसे भुक्तः सो ऽतिथिभिः Schol. अहं तव प्रिया मन्ये येनैवं त्वं प्रभाषसे R. 3,51,25. — हन्ता चेन्मन्यते हन्तुम् KATHOP. 2,19. प्राप्तकालममन्यत *er glaubte, dass die Zeit gekommen sei*, MBH. 3, 2206. 2261. संतानं मेनिरे *glaubten an, erwarteten* R. 1,15,24. शरीरत्यागमात्रेण शुद्धिलाभममन्यत RAGH. 12,10. ध्रुवमिद्वापि यथार्थनाम्नः सिद्धिं न मन्यते MÂLAV. 47,22. पतपातमत्र देवी मन्यते *vermuthet* 12,3. KATHÂS. 37,11. संवर्तकममंसत BHÂG. P. 1,7,31. प्रायोपासनया शान्तिं मन्वानः BHATT. 7,73. किं बहु मन्यसे so v. a. *wozu stellst du grosse Betrachtungen an?* MBH. 13,44; vgl. भाषसे किं बहु 47. — 2) *halten für Etwas* (acc.): अवद्यमिव मन्यमाना RV. 4,18,5. 2,3. ये त्वा देवोस्रिकं मन्यमानाः 1,190,5. 6,18,4. अधा मन्ये बृहदसुर्यमस्य 30,2. अग्नेरनीकं वरुणस्य मंसि 7,88,2. ÇAT. BR. 1,5, 3,7. 6,2,11. मरिष्यन्तं चेद्यज्ञमानं मन्येत 12,5,2,1. चिरं तन्मेने यद्वासः पर्यधास्यत *es schien ihm zu lange das Gewand zuvor umzunehmen* 11,5, 1,4. AIT. BR. 3,27. 36. 48. न ते कुशलं मेनिरे 7,18. KATHOP. 2,13. M. 4, 248. 7,170.171.173. 9,61. BHAG. 2,26. MBH. 1,5971. 5996. 6034. 6040. 2,1987. 3,2345. 2789. 5,5425. अस्य दुःखस्य चोत्पत्तिं (so die ed. Bomb.) भीष्ममेवेह मन्यते 6079. तमेकं द्विरदं संख्ये मेनिरे शतशो द्विपान् 7,1173. नाहि तुल्यं बलं मन्ये मम राज्ञा R. 1,54,11. 55,20. 61,20. Spr. 69. 1995. 2125. 2820. 4385. 5382. ÇÂK. 104,9. MEGH. 81. RAGH. 1,32. 67. 3,65. 12, 16. 52. KATHÂS. 4,45. 32,69. 37,214. VID. 76. BHÂG. P. 3,23,30. BRAHMA-P. in LA. (II) 56,13. न (sc. किंचित्) सुतान्मन्यते परम् R. 2,74,22. नेत्रज्ञं त्वां तात मन्याम सर्वे MBH. 1,3612. मन्यन्ति 3,13414. Spr. 2932. मन्यामः MÂRK. P. 69, 55. अमन्यत् 21,99. मनुते BHÂG. P. 1,7,5. 4,27,4. Spr. 2357. अमनुत (so ist mit der ed. Calc. st. अनुमत zu lesen) RÂGA-TAR. 2,168. मन्वहे KATHÂS. 45,367. मन्वान MBH. 3,12069. 12087. KATHÂS. 19,38. BHATT. 6,87. अमंस्त RAGH. 3,27. 6,84. KUMÂRAS. 5,18. यं (so mit der ed. Bomb. zu lesen) पुंसां त्रिषु लोकेषु सर्वशूरममंस्महि MBH. 7,6537. मा मंस्थाः RÂGA-TAR. 3,243. BHÂG. P. 1,8,16. BHATT. 9,117. मंस्यसे BHAG. 2, 35. त्वं पौरजनवद्यालानयोध्यामिव पर्वतम्। मन्यस्व वनिते नित्यं सरयूवदिमां नदीम्॥ R. 2,95,15. भैषज्यमिव मन्यते Spr. 1742. ÇÂK. 107. RAGH. 3,9. सुखवन्मन्यते *er hält es für ein Glück* BHÂG. P. 3,30,10. हारमुदारं सा मनुते कृशतनुरिव भारम् (= भारमिव) GÎT. 4,11. st. des praed. im acc. ein adv.: यत्रैतदन्यत्रास्मन्मन्यासि ÇAT. BR. 14,6,9,26. पृथगात्मानं प्रेरितारं च मत्वा ÇVETÂÇV. UP. 1,6. तत्तथा मत्वा KATHÂS. 40,23. हतो ऽस्मि यदि मामेवं भगवानपि मन्यते R. 2,90,15. मेने जन्म निजं पुनः 29,174. न मामर्हसि — अन्यथा मन्तुम् (ध्यातुम् MBH. 3,1857) *für Jemand anders halten, verkennen* INDR. 5,41. mit बहु *für viel halten, hochhalten, zu schätzen wissen* (zahlreiche Belege u. बहु): स्वान्पुत्रान्गर्हयामास बहु मेने च पाण्डवान् MBH. 8,82. HARIV. 6999. 7270. KUMÂRAS. 6,20. KATHÂS. 21,67. कथं हि भरतोच्छिष्टां श्रियं स बहु मंस्यते R. GORR. 2,62,24. RÂGA-TAR. 5,276. बहु मनुते GÎT. 5,9. बहुमन्य MBH. 3,1814. mit लघु *gering halten, — anschlagen*: प्रथमोपकृतं मरुत्वतः प्रतिपत्त्या लघु मन्यते ÇÂK. 160. पर्यङ्कं चास्तरणम् u. s. w. तृणमिव लघु मन्यते Spr. 1738. mit साधु *für gut halten, gutheissen, billigen, loben*: इमं निष्फलमारम्भम् — कः साधु मन्येत R. GORR. 2,65,27. 3,70,14. RÂGA-TAR. 4,497. आ परितोषाद्विदुषां न साधु मन्ये प्रयोगविज्ञानम् ÇÂK. 2. न साधु मेने ताः सर्वा भूतले यावतीः पुरः। कामान्कामयमानो ऽसौ तस्य तस्योपपत्तये *für gut —, für entsprechend haltend* BHÂG. P. 4,25,12. त्वामुदरं साधु मन्ये Spr. 1088. साधुमता (= कल्याणवता, also instr. von साधुमत् Schol.) सताम् MBH. 5,7467. कृषिं साध्विति मन्यते M. 10,84. नवद्वारं द्विहस्ताङ्घ्रिं तत्रामनुत साध्विति BHÂG. P. 4,29,4. mit असाधु *missbilligen* 7, 8, 27. Das Prädicat kann, wenn eine Geringachtung ausgedrückt werden soll, auch im dat. stehen nach P. 2,3,17 nebst Vârtt. VOP. 5,19. लक्ष्मीं तृणाय मन्यते Spr. 305. VET. in LA. (II) 9,19. BHATT. 2,36. त्रैलोक्यराज्यमपि न तृणाय मन्ये Spr. 406. KATHÂS. 45,90. acc. 64,113. — 3) *sich halten für* (nom.); *gehalten werden, gelten für, erscheinen, scheinen*: अमर्मणो मन्यमानस्य मर्म RV. 3,32,4. अप्रतिर्मन्यमानः 5,32,3. महतो मन्यमानान् 1,178,5. 4, 29,2. 2,11,2. 8,98,4. स्वयं चित्स मन्यते दाशुरिर्जनो यत्रा सोमस्य तृम्पसि 4,12. 1,129,5. 136,7. 10,8,9. गिरयश्चिन्नि जिहते पर्शानासो मन्यमानाः *als Tiefen erscheinend* 8,7,34. 3,62,1. सुवीरस्ते जनिता मन्यत द्यौः 4,17,4. दुरोषासो अमन्महि 8,1,13.14. 45,19. 1,175,5. ÇAT. BR. 4, 5,3,9. यमनन्यागामिष्यन्मन्येत 12,4,1,19. 14,4,2,20. 3,25. 9,2,15. सर्पा जीर्यन्तो ऽमन्यन्त TS. 1,5,4,1. पराभविष्यन्तो मन्यामहे 2,5,1,4. KHÂND. UP. 8,8,5. सो ऽसुरान्सृष्ट्वा पितेवामन्यत TBR. 2,3,8,2. PAÑKAV. BR. 8,9, 21. येन तमसा प्रावृतो मन्यते AIT. BR. 3,19. 1,1,2,31. पण्डिता (so die Scholien) मन्यमानाः KATHOP. 2,5. MUND. UP. 1,2,8 (nach der Lesart der Scholien). जात्यन्ध इव मन्येत *er erscheine wie blind geboren, thue, als wenn er blind sei*, MBH. 4,102. येन स्वैरपि मन्यन्ते जीवन्तो ऽपि मृताः *gehalten werden für* Spr. 1258. Statt des nom. hier und da auch der acc.: हतश्चेन्मन्यते हतम् KATHOP. 2,19. पण्डितं मन्यमानाः 5. MUND. UP. 1,2, 8 (die Scholien an beiden Stellen पण्डिताः). MBH. 13,1543. — 4) *meinen* so v. a. *für gut finden, billigen*: कथं वा गौतमी मन्यते ÇÂK. 56,3. यथा भवान्मन्यते 101,19. VIKR. 12,9. यदि मन्यसे MBH. 3,2299. 2331. 2688. मन्यसे यदि 2772. 3025. किं वा मन्यत पुत्रकाः (die ed. Bomb. मन्यध्वम् bei einer auch sonst abweichenden Lesart) 1, 8370. तथेति तदमन्यत KATHÂS. 27,149. 28,34. SÂH. D. 11,14. *Jmd* (acc.) *beistimmen* MBH. 14, 799. — 5) *denken an* so v. a. *mit Sinn und Herz zugewandt sein, ehren, schätzen* (स्तु SÂJ.): अग्निं तं मन्ये यो वसुः RV. 5,6,1. 9,1. 1,127,1. यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानो ऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि 5,4,10. मन्ये त्वा यज्ञियं यज्ञियानाम् 8,85,4. 10,7,3. अमन्यमानाँ अभि मन्यमानैः (nämlich अभवः oder ähnlich) 1,33,9. शंसन्ति के चिन्निविदो मनानाः *andächtig* 6,67,10. नेन्द्रं

देवमंमंसत 10,86,1. यथा त्वदन्यं पुरुषं न सा मंस्यति कर्हिचित् MBh. 3, 2092. मंस्यते मां यथा नृपम् 4,32. तं मन्यन्ते महेशानम् Verz. d. Oxf. H. 69,a,1. न मंस्यते जनार्दनम् Vop. 25,12. निकटस्थं गरीयांसमपि लोको न मन्यते Spr. 1571. मन्यामहे मलयमेव 681. अश्वयश्चैव देवाश्च सत्यमेव हि मेनिरे 3815. मन्यध्वे पत्युरस्यैव चेष्टितम् Râǵa-Tar. 4,311. एवमेव नरव्याघ्रः परलीढं (so die ed. Bomb.) न मन्यते so v. a. *verschmähen* R. 2, 61,16. शठस्तु समयं प्राप्य नोपकारं हि मन्यते *achtet für Nichts* Spr. 5051. — 6) *im Sinne haben, wollen, wünschen, das Absehen haben auf:* यमग्ने त्वं चिन्मन्यसे रयिं तमा भर *welchen du selbst willst* ṚV. 5,20,1. 39,2. 10,21,4. मन्ये वां जातवेदसा यजध्यै 7,2,7. नहि ग्रभायारणः सुशेवो ऽन्योदर्यो मनसा मन्तवा उ 4,8. उत मन्ये पितुरद्रुहो मनो ह्वयामि: 1,159,2. देवमूतये अमन्महि 5,22,3. नू चिन्नु ते मन्यमानस्य दस्मोदश्नुवन्ति महिमानम् *wenn du es darauf absiehst* 7,22,8. अदेवेन मनसा यो रिषण्यति शासामुग्रो मन्यमानो जिघांसति *eum vindex acerrimus animadvertens interimit* 2,23,12. (अश्वान्) यानन्यान्मन्यसे राजन्ब्रूहि तान्योजयामि ते MBh. 3, 2788. यौवराज्यममन्यत R. 2,1,26. mit gen. *begehren:* सुवितस्य मनामहे (वनामहे SV.) ṚV. 9,41,2. — 7) *gedenken* (im Gebet u. s. w.), *erwähnen, meminisse, commemorare; erdenken, ersinnen:* कस्य नूनं मनामहे देवस्य नाम ṚV. 1,24,1. 8,11,5. अमन्महि महतो नाम भद्रम् 4,39,4. अग्ने स्तोमम् 5,13,2. रातहव्यस्य सुष्टुतिं स्तोमैर्मनामहे 66,3. 10,35,8. साम 8, 29,10. 79,3. वृत्रेषु शूरा मंसन्त उग्राः 7,34,3. 66,12. महतामधा महो दिवि क्षमा च मन्महे 5,52,3. किं स्विद्वक्ष्यामि किमु नू मनिष्ये 6,9,6. 10, 97,1. 52,1. तदस्य वाचः प्रथमं मसीय 53,4. धियम् VS. 4,11. mit gen.: यत्र यज्ञस्य मन्वते मर्त्यासः ṚV. 10,2,5. 12,6. अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य AV. 4, 23,1. — 8) *Etwas* (acc. gen. in der älteren Sprache) *wahrnehmen, innewerden, erkennen; wissen, begreifen:* पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितं जगत् ṚV. 6,47,29. 1,30,21. इन्द्रियाणां पृथग्भावमुदयास्तमयौ च यत् । पृथगुत्पद्यमानानां मत्वा धीरो न शोचति ॥ Kaṭhop. 6,6. पृथिवी रत्नसंपूर्णा नालमेकस्य तत्सर्वमिति मत्वा *zur Einsicht gelangen* Spr. 1820. दोषान्सर्वांश्च मत्वा *erkennen* 2672. वर्षेणैवागतं विप्रं स हि मत्वा *erfahren* R. 1,9,66 (65 Gorr.). Hariv. 6944. मत्वा (= ज्ञात्वा Schol.) देवं धनपतिसखं यत्र साक्षाद्वसन्तम् *wissend, dass* Megh. 72. तदु ह न मेने गार्ग्यः *das wusste G. nicht* Çat. Br. 14,5,1,16. 6,9,28. पश्यन्, शृण्वन्, मन्वानः 4,2,17. 5,4,15. 7, 1,28. Khând. Up. 7,18. 8,12,5. Taitt. Up. 2,7. Cit. in Vedântas. (Allah.) No. 111. — 9) *zudenken* so v. a. *schenken, verehren:* यः सहस्रं सहस्राणां कन्या हेमविभूषिताः — ब्राह्मणेभ्यो ह्यमन्यत MBh. 7,2250. 2265. 2317. — 10) partic. मत a) *erscheinend als, geltend —, angesehen werdend für:* स वै स्पर्शगुणो मतः M. 1,76. इन्द्रियं करणं मतम् Bhâshâp. 57. इमे ऽनिटो मताः Kâr. 7 aus Kâç. zu P. 7,2,10. Cit. beim Schol. zu Çak. 98. मगधाः कीकटा मताः Trik. 2,1,11. 8,20. 3,1,23. 3,194. अङ्गारितं पलाशानां कलिकोद्गमने मतम् 2,2. 3,293. एवं योगो यमाद्यैरङ्गैरष्टभिः स मतो ऽष्टधा H. 85. Sâh. D. 8. Vop. 5,7. 8,103. यदि सौधपतिर्भद्रे नियोक्तव्यो मतस्तव *dir erscheint* MBh. 5,6034. यज्ञगोप्ता स मे मतः R. 1,70,4. अहिंस्यस्तव चेन्मतो ऽहम् Ragh. 2,57. 14,40. Kâr. zu P. 5,2,45. तस्मान्मे नैव दोषो मतस्तव MBh. 13,40. न चान्यदत्रौषधमस्ति मे मतम् so v. a. *nach meiner Meinung giebt es nicht* 4,380. mit श्रेणि u. s. w. (als praed.) componirt gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. davor ein fem.-suff. verkürzt 6,3,43. fgg. ब्राह्मणिमता Schol. बहु° *hoch gehalten, geachtet;* s. u. बहु Belege.

— b) *gut befunden, gebilligt:* मतं मे ऽमुकपुत्रस्य यदत्रोपरि लेखितम् Jâǵn. 2,86. स्थाप्यो नृपमते पदे R. 2,52,31. Kâm. Nîtis. 4,67. Spr. 1984. — c) *geachtet, geehrt, gern gesehen von* (gen.) P. 3,2,188. राज्ञाम् Schol. 2,2, 12, Sch. 3,67, Sch. Ragh. 2,16. 8,8. Kâm. Nîtis. 14,39. Kir. 5,27. भुवनाधिपत्यभोगादयः कृपणलोकमता भवन्ति *hoch angeschlagen* Spr. 1012. = संमत Med. t. 43. = संमित (wohl संमत) und अर्चित H. an. 2,185. — d) *gewollt, beabsichtigt:* आसितं भाषितं चैव मतं यच्चाप्यनुष्ठितम् R. 1,3,4. दीयतामस्य यन्मतम् 65,16. — e) *begriffen, verstanden, erkannt;* = ज्ञात Med. Kenop. 12. Vgl. मताक्ष. — f) n. α) *Meinung, Ansicht* Spr. 3820. Kâm. Nîtis. 1,8. 5,25. Varâh. Bṛh. S. 21,5. वसिष्ठस्य मते R. 1,72,9. सगरस्य मते स्थितः 40,6. 73,32. केषांचित्तु मते Râǵa-Tar. 4,369. Siddh. K. zu P. 1,2,6. Mârk. P. 18,33. सतां मतमतिक्रम्य यो ऽसतां वर्तते मते *Rath* Spr. 3117. मतानि मन्त्रिणाम् Kâm. Nîtis. 11,75. MBh. 1,6168. ये मे मतमिदं नित्यमनुतिष्ठन्ति मानवाः *Lehre* Bhag. 3,31. 18,6. LA. (II) 90,14. 91, 5. Pańkat. 253,12. वैखानसमते स्थितः M. 6,21. — β) *Gutheissung, Billigung, Einwilligung* AK. 3,5,12. H. 1540. — γ) *Absicht* H. 1383. MBh. 3,1788. 2759. Bhâg. P. 1,7,32. — Vgl. अमत (अमत Kâm. Nîtis. 13,67 fehlerhaft für अभृत; vgl. 75). — 11) partic. मनित *gekannt, verstanden* AK. 3,2,57. H. 1496. Was bedeutet aber diese Form Pańkar. 3,12,10? — Vgl. म्ना.

— caus. मानयति (wohl denom. von मान *Ehre*) *ehren, Ehre erzeigen* (mit acc.) Dhâtup. 34,36. मानयामास पौरजानपदान् MBh. 1,4467. 3,922. 2424. 5,5806. 13,1878. 2492. 4712. 6769. Hariv. 6608. R. 1,38,8. 41,16. R. Gorr. 2,4,6. 4,8,58. 5,7,48. Kumâras. 6,15. Spr. 1051. 3484. हन्ति मानयन्नपि दुर्जनः 3315. Kathâs. 44,126. 50,60. Bhaṭṭ. 19,24. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,6. वस्त्राभरणैर्भूयं महार्हैस्तममानयत् Kathâs. 38,31. 49,204. 66,133. मानयान MBh. 3,13111. मानयस्व 5,7313. मानयतश्च ते वाक्यम् R. 1,14,15. मायाम् — उरु मानयानः Bhâg. P. 3,1,16. बहु मानयन् 5,17. 15,19. बहु मानयेथाः Mârk. P. 25,15. साधु मानयेत् Bhâg. P. 7,7,32. मान्यमान MBh. 13,2034. मानित 4,94. 13,4712. R. 1,17,17. 5,7,55. 6,107,5. Ragh. 2,64. Bhâg. P. 1,4,28. Mârk. P. 70, 17. अ° MBh. 4,94. Kâm. Nîtis. 13,67. 74. आचार्यता मानिता MBh. 5, 7146. वाक्य 1,3526. मनागमानितगुणा Spr. 1885. मानित n. *Ehrenerweisung:* मानिते तव राजेन्द्र सर्वेषां मानितं भवेत् Hariv. 6210 (fehlt in der neueren Ausg.) — मानयते स्तम्भे Dhâtup. 33,35. गर्वके Vop. — Vgl. मानन, माननीय, मान्य.

— desid. मीमांसते Dhâtup. 23,3. P. 3,1,6. *überlegen, bedenken, erwägen, prüfen* Vop. 8,103. 119. Siddh. K. zu P. 3,1,6. पश्यन्त्यस्याश्रितं पृथिव्यां पृथङ्नरो बहुधा मीमांसमानाः AV. 9,1,3. तां देवा अमीमांसन्त वशेयाउमवशेति 12,4,42. TS. 7,5,7,1. Kâṭh. 36,14. 37,1. गव्यं मीमांसमानाः पृच्छन्ति सन्ति तत्राषाढ इति Ait. Br. 4,27. मीमांसां चक्रुः को न आत्मा किं ब्रह्मेति Khând. Up. 5,11,1. मीमांसित्वोभयम् M. 4,224 (= MBh. 12, 9453). Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 319. Bhâg. P. 7,8,20. act.: इति मीमांसतस्तस्य ब्रह्मणः सह सूनुभिः 3,13,23. pass. मीमांस्यते Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 318. एतद्विदितं मीमांसितम् Çat. Br. 14,4,2,29. अमीमांसितकर्मणाम् Bhâg. P. 6,5,37. *in Frage stellen, bezweifeln:* तत्सर्वमेव पुत्रस्ते न मीमांसेत कर्हिचित् MBh. 1,3878. mit loc. der Sache, in Beziehung auf welche die Befähigung oder Zulassung einer Person fraglich ist: यं पात्रे वा तल्पे वा मीमांसेरन् TS. 6,2,6,4. Kâṭh. 25,3. Pańkav. Br. 23,4,2. आ-

स्रुणां पात्रे न मीमांसेत Kâṭh. 27,2. विवाहे मीमांस्यमानाः Âçv. Çr. 11,2. मीमांसित *derjenige, gegen welchen man Bedenken hat:* न द्विषतो ऽन्नमश्नीयान्न मीमांसितस्य न मीमांसमानस्य *eines Zweifelhaften und eines Unentschiedenen* AV. 9,6,24. — Vgl. मीमांसा, मीमांस्य.

— desid. vom desid. मीमांसिषते P. 3,1,7, Vârtt. 3, Sch. 1,3,62, Sch.

— अति 1) *geringschätzen, verschmähen:* नहि त्वा पूषन्नतिमन्य आघृणे न ते सख्यमपह्नुवे ṚV. 1,138,4. किं नो भ्रातरगस्त्य सखा सन्नति मन्यसे 170,3. 6,52,2. 10,91,2. यज्ञम् TS. 6,3,4,8. Ait. Br. 4,28. न तृचं न चतुर्ऋचमतिमन्येत निविदानम् *man halte nicht für zu klein* 3,11. वरुणं पितरं विद्ययातिमेने *hielt* V. *für geringer an Wissen als sich* Çat. Br. 11,6,1,1. — 2) *sich überheben* Çat. Br. 5,1,1,1. — caus. अतिमानित *in hohem Grade geehrt* Mârk. P. 66,20.

— अधि *hochhalten, hochachten:* कृष्णाङ्घ्रिसेवामधिमन्यमानः Bhâg. P. 1,19,5. अप्सरसम् 5,2,21. नैवात्मलाभादधिमन्यते परम् 18,20.

— अनु 1) *zustimmen, einwilligen, billigen; günstig gestimmt sein, begünstigen, favere:* विश्वे देवा अन्वमन्यन्त हृद्भिः ṚV. 1,116,17. 6,72,3. तं नो देवा अनु मंसीरत क्रतुम् 10,37,5. AV. 8,2,21. सीता विश्वैर्देवैरनुमता VS. 20,70. 34,8. 38,13. TS. 3,1,4,1. Pañkav. Br. 21,10,18. अनुमते ऽभिमते वा Âçv. Gṛhj. 4,7,28. यदि कन्यानुमन्यते *wenn sie einwilligt* M. 9,97. MBh. 2,1714. 13,3609. एवमेवानुमंस्येरन् 14,800. Hariv. 6985. राजाङ्गुल्यानुमन्यते Mâlav. 69,22. अनुमन्य Kathâs. 30,78. अनुमन्य स तस्याश्च स्वयंवरकृते *in Betreff* Som. Nala 21. Daçak. in Benf. Chr. 191,11. यथा वाप्यनुमन्यसे *wie du beliebst* R. 6,95,53. तद्भवाननुमन्यताम् Jâgñ. 3,334. Suçr. 1,16,15. MBh. 1,5583. 5743. R. 2,2,13. तस्य साध्वनुमन्यन्त — भरतस्य वचः श्रुत्वा 105,11. R. Gorr. 2,99,22. 5,18,35. तत्र नाहमनुमन्तुमुत्सहे मोघवृत्ति कलभस्य चेष्टितम् Ragh. 11,39. Spr. 1934. Kathâs. 44,85. 45,358. 46,206. 49,77. 235. तदनुमन्महि Bhâg. P. 3,16,25. तत्तथेत्यन्वमंसत 8,9,13. Mârk. P. 23,114. die Ergänzung im infin.: नानुमेने महाबाहुस्तां नेतुं विजनं वनम् R. 2,29,21. Râga-Tar. 2,116. द्वारे नियुक्तपुरुषानुमतप्रवेशः *erlaubt, gestattet* Mâlav. 11,7. अनुसूययापि मदीयस्तेनो ऽनुमतः *gebilligt* Çâk. 34,7, v. l. अस्यानुमते *Einwilligung, Erlaubniss* Vikr. 58. MBh. 3,279. Hariv. 6578. अनुमतप्रद Râga-Tar. 5,429. अविचारानुमतेन तेन Daçak. in Benf. Chr. 188,13. पर्षदो ऽनुमतं व्रतम् *anerkannt, genehmigt* Jâgñ. 3,301. *gutheissen* so v. a. *sich hingeben einer Sache, befolgen:* धर्मार्थावभिमंतव्य संरम्भं यो ऽनुमन्यते MBh. 5,4288. विधिमिममनुमन्य Varâh. Bṛh. S. 43,68. अनुमतमुनिशासन Daçak. in Benf. Chr. 184,3. वृष्टिं च कार्यकलनानुमतां करोति *gern gesehen, erwünscht* Varâh. Bṛh. S. 5,72. *anerkennen, ratum ducere; Jmd* (dat.) *Etwas* (acc.) *gewähren:* तुभ्यं कृत्ना अनु नत्रं मंह्ना मन्यत द्यौः ṚV. 4,17,1. 5,46,4. 6,52,1. अनु तन्नो जास्पतिर्मंसीष्ट रत्नं देवस्य सवितुरियानः 7,38,6. मन्यंतामनु (मे) तपस्तपस्यतिः VS. 5,6. अनु नो ऽद्यानुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम् 34,9. *zugeben* 23,31. TBr. 1,7,2,1. 3,7,5,2. 10,9,6. अदितिरियमेवास्मै राज्यमनुमन्यते TS. 2,3,1,2. Çat. Br. 1,9,1,19. सा ऽस्मै प्रीतो ऽनुमन्यते 4,3,4,11. 5,3,5,31. *nachgeben:* अरातीवा चिदनु नो मंसते ṚV. 8,31,11. को नाम तवानुमंस्यते। अलक्तकाङ्कानि पदानि पादयोर्विकीर्णकेशासु परेतभूमिषु *zugeben, gestatten* Kumâras. 5,68. निष्कृतिं च न तस्यापि अनुमन्यन्ति कर्हिचित् (so die ed. Bomb.) MBh. 13,6036. स्ववर्षं कर्मक्षेत्रमनुमन्यमानः so v. a. *als das wahre Gebiet für Werke anerkennend* Bhâg. P. 5,4,8. कैलासनाथोद्वहनाय भूयः पुष्पं दिवः पुष्पकमन्वमंस्त *gewährte* Ragh. 14,20. Bhâg. P. 7,8,43. तस्मै कन्या द्वादशेमा दत्तस्ता अन्वमन्यत so v. a. *gab* Hariv. 11523. — 2) *Jmd Erlaubniss geben, gestatten;* mit acc. der Person: अन्वेनं माता मन्यताम् Ait. Br. 2,6. VS. 6,9. इन्द्रो वृत्राय वज्रमुद्यच्छत्तं द्यावापृथिवी नान्वमन्येताम् *das erlaubten ihm Himmel und Erde nicht* TBr. 2,7,3,2. MBh. 1,3202. 4890. Râga-Tar. 6,195. Kathâs. 17,139. 32,196. मा मानुमन्यस्व वनं व्रजन्तम् R. 2,21,61. अनुमन्यस्व मां देवि गमिष्यन्तमितो वनम् 45. राजन्यान्स्वपुरनिवृत्तये ऽनुमेने Ragh. 4,87. अनुमेने वनाय तम् Mârk. P. 76,38. अनुमत *die Erlaubniss habend* Çâñkh. Çr. 16,10,15. Ragh. 7,64. 9,49. Kathâs. 43,233. *Jmd zulassen, anerkennen* Kumâras. 1,60. कलिङ्गसेनामपि यत्सपत्नीमनुमन्यते Kathâs. 33,14. उभयानुमतः साक्षी Jâgñ. 2,72. कृताभिमर्शामनुमन्यमानः सुताम् so v. a. *nachsehen, verzeihen* Çâk. 116. — 3) mit न *zurückstossen, Nichts wissen wollen von:* इमां स्वसारं च यवीयसीं मे कुमुद्वतीं नार्हसि नानुमन्तुम् Ragh. 16,85. भर्तारं नानुमन्यन्ते विनिपातगतं स्त्रियः Spr. 3643. *sich um Etwas nicht kümmern, sich aus Etwas Nichts machen:* न निन्दामनुमन्यते Kâm. Nîtis. 5,38. — Vgl. अनुमत (wo fernere Belege für 1. u. 2. zu finden sind), °मति, °मनन, °मन्तर्. — caus. 1) *Jmd* (acc.) *um Erlaubniss bitten* MBh. 6,1549. fg. 1595. 1597 (अनुमानये त्वाम् st. अनुमानयित्वा ed. Bomb.). 14,2109. R. 1,1,67 (wo अनुमान्य st. अवमान्य zu lesen ist; vgl. Schlegel's Uebers.). 2,2,8. 110,23. 4,61,38. insbes. *Jmd um Erlaubniss bitten fortzugehen, sich verabschieden bei* (acc.) MBh. 3,278. Hariv. 6564. 6568. R. Gorr. 2,26,1. 6,97,23. 106,20. Bhâg. P. 3,16,28. Mârk. P. 16,90. Vgl. das caus. von 1. ज्ञा mit अनु. — 2) *um Etwas* (acc.) *bitten* Jâgñ. 1,240. — 3) *ehren, ehrenvoll aufnehmen:* संपूज्य गरुडं वासुदेवो ऽनुमान्य च Hariv. 9040. Prab. 97,10. — 4) *Etwas berücksichtigen, in Anschlag bringen:* त्वदागमननुमान्य Daçak. in Benf. Chr. 188,1. — desid. *erschliessen, folgern:* मनसैव पुरे देवः पूर्वरूपं विपश्यति। अनुमीमांसते ऽपूर्वं मनसा भगवानजः॥ Bhâg. P. 6,1,48. अनु अनन्तरमपूर्वं रूपं मीमांसते यद्यस्यानुरूपं तद्विचारयति Schol.

— समनु *beistimmen, erlauben* (von Mehreren gesagt): ज्ञातिभिः सर्वैस्तत्समनुमतमालभन्ते *wenn er die Zustimmung aller Verwandten hat* Ait. Br. 2,6. *anerkennen:* जलान्नायुधयन्त्राढ्यं धीरैर्योधैरधिष्ठितम्। गुप्तिप्रधानमाचार्या दुर्गं समनुमेनिरे॥ *haben als wahre Festung anerkannt* Kâm. Nîtis. 4,60.

— अप caus. *Jmd missachten, Geringachtung gegen Jmd an den Tag legen:* भक्तं शक्तं कुलीनं च न भृत्यमपमानयेत् Spr. 2003. Kull. zu M. 8,282. °मानित Çâñkh. Gṛhj. 2,16. R. 4,8,30. Mârk. P. 125,27. Pañkat. 29,18 (25,25 ed. orn.). — Vgl. अपमान fg.

— अभि 1) *Absicht haben auf, begehren, Verlangen haben nach* (acc.): मर्यो न योषामभि मन्यमानः ṚV. 4,20,5. कस्तौ विद्वाँ अभि मन्याते अन्धाम् 10,27,11. 86,9. न त्वेव ज्यायसीं वृत्तिमभिमन्येत कर्हिचित् M. 10,95. सख्यं तदेव भवतु शश्वद्यदभिमन्यसे MBh. 1,6353. न पश्यन्ति ऽभिमन्यन्ते सुधामपि R. 2,61,13. °मन्तुम् 18. 88,20 (96,23 Gorr.). अधिकं यो ऽभिमन्येत Bhâg. P. 7,14,8. कच्चिन्न परदारान्वा राजपुत्रो ऽभिमन्यते R. 2,72,45. MBh. 4,412. *gern haben, mögen:* धार्मिकं पालनपरं सम्यक्परपुरंजयम्। राजानमभिमन्यन्ते प्रजापतिमिव प्रजाः॥ Spr. 1329. भर्तारं नाभिमन्यन्ते विनिपातगतं स्त्रियः 3643, v. l. अभिमत *gewünscht, gern gesehen, lieb,*

genehm: यद्वाभिमतमत्यर्थम् Mârk. P. 24,4. Kathâs. 7,55. Hit. 25,15. अभिमतार्थसिद्धि Prab 61,11. °सिद्धि Spr. 189. अभिमताप्ति Varâh. Brh. S. 51,44. Râga-Tar. 2,170. त्वत्तो लभन्ते ऽभिमतां सिद्धिम् (so v. a. अभिमतसिद्धिम्) Pañkar. 4,2,9. कदैतत्संपूर्णं मम हृदयवृत्तेरभिमतं भविष्यति *Wunsch* Spr. 4185. नान्यस्माद्देशतो ऽभिमतं भवेत् *wünschest du nicht Etwas aus einem andern Lande?* Râga-Tar. 3,367. कृशताभिमता देहे पीनता न तु शोकतः *gern gesehen* Spr. 2735. इन्द्रियार्थाः R. 1,9,4. यो निवेशस्त्वभिमतो भरतस्य 2,80,16. वराः Bhâg. P. 1,11,23. °देश Hit. 17,3. वस्तु Sâh. D. 55,1. कालामभिमतरसाम् Megh. 50. यद्येवमभिमतम् *wenn es dir so beliebt* Pañkat. 15,23. यद्येतदभिमतं भवताम् Hit. 67,20, v. l. परमभिमतं नः Mâlav. 14,19. तेन श्रोणीमभिमतां स्त्री सौम्ये प्रतिपद्यते Hariv. 7898. सतां चाभिमतां सदा (गिरम्) MBh. 4,914. अनभिमत *Unangenehmes, Widerwärtiges* Hit. 9,8. compar.: परार्थश्चेत्स्वार्थादभिमततरः Spr. 4513. °मोद Rt. 5,15. *gern gesehen, geliebt, lieb;* von Personen: सुताः सतामभिमताः Spr. 1039. तदभिमत 3196. सततमभिमता ब्राह्मणाः सन्तु सन्तः 3997. अभिमतेन सख्या Kumâras. 3,23. ad Çâk. 54. या यस्याभिमता Kathâs. 5,52. 23,93. 30,73. Bhâg. P. 4,24,54. Çuk. in LA. (II) 37, 8. Vgl. यथाभिमत. — 2) *böse Absichten gegen Jmd* oder *Etwas* (acc.) *haben, Jmd Etwas anzuthun suchen, nachstellen, bedrohen;* auch geradezu für *tödten:* परि वृङ्धि हरसा माभि मंस्थाः VS. 11,41. यो ब्राह्मणस्य तद्धनमभि नारद मन्यते *der dem Brahmanen diesen Besitz zu beschädigen sucht* AV. 5,19,9. मा त्वा क्रव्यादभि मंस्त 8,1,12. असिना माभि मंस्थाः *beschädige nicht* 9,5,4. नास्य रुद्रः प्रजां पशूनभिमन्यते TBr. 1,5,6,7. TS. 1,6,2,4. 3,1,9,6. Çat. Br. 3,6,2,20. 10,6,5,5. स हैनमीश्वरः सपुत्रं सपशुमभिमन्तोः 12,5,1,16. Pañkav. Br. 21,14,13. विश्वरूपं त्वाष्ट्रमभ्यमंस्त *hatte getödtet* Ait. Br. 7,28. स्थानं चतुरत्नमभिमन्यस्व *bringe um* Kâtj. Çr. 20,1,38. — यो ऽयमेको ऽभिमनुते (= हिनस्ति Schol.) सर्वान् लोके धनुर्भृतः *bedroht* MBh. 3,1388. नाभिमन्येत कं च न (so die ed. Bomb.) Spr. 3410. Bhâg. P. 3,24,56. — 3) *zugeben, freistellen:* अभिमते ऽनुमते वा (*wenn sie es angenommen oder ihm überlassen haben* Stenz.) Âçv. Grhj. 4,7,28. लोकवृद्धतमे कृष्णे यो ऽर्हणां नाभिमन्यते *nicht zulässt* MBh. 2,1374. विवास्यमानानस्थाने नगरे यो ऽभिमन्यते *der es zugiebt, dass sie verbannt werden,* 1,5743. साभिमता तस्य रिपो वृत्तिः सनातनी Spr. 3433. आत्मानमङ्ग शिरसा हरये ऽभिमेने (= अङ्गीकृतवान् Schol.) *zur Verfügung stellen* Bhâg. P. 2,7,18. — 4) *dafür halten, meinen, sich einbilden:* वयं कृतार्था इत्यभिमन्यन्ति बालाः Mund. Up. 1,2,9. अहं कर्तास्मीत्यबुधो ऽभिमन्यते Tattvas. 20. Bhâg. P. 3,27,2. Schol. zu Kap. 1,65. तथा स्वयमेवाभिमन्यते Prab. 71,8. *glauben an, annehmen, voraussetzen:* अवध्यतां तपोवीर्याद्भवान्यदभिमन्यते । आत्मनः सासुरैर्देवैः R. 5,47,28. *halten für* (acc.): अपुत्तमरुगाजबलमात्मानमभिमन्यमानः Bhâg. P. 5,24,16. Bhatt. 5,71. न कस्यचित्कश्चिदिह स्वभावाद्भवत्युदारो ऽभिमतः खलो वा Spr. 1346. statt des einfachen praed. der instr. eines davon gebildeten nom. abstr.: तयोः काव्यस्वत्वरूपत्वेनाभिमतयोः शब्दार्थयोः Sâh. D. 4, 5. Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 289. — Vgl. अभिमन्तर fgg., अभिमाति, अभिमातिन्, अभिमान fgg. — caus. अभिमानयति P. 3,1,6, Sch.

— अव 1) *Jmd missachten, gering achten, seine Geringachtung gegen Jmd an den Tag legen:* नावमन्येत वै भूष्णुः कृशानपि कदा च न M. 4, 135. fg. Spr. 82. 3069. 3411. 3702. 3955. 4237. नात्मानमवमन्येत पूर्वाभिरसमृद्धिभिः 4385. MBh. 1,5971. fg. 6544. 8443. 3,1068. 4,99. 113. 445. 5,7431. R. 1,34,18. 2,35,8 (मावमंस्थाः ed. Bomb.). 3,49,53. Vikr. 30. Mârk. P. 61,37. Pañkat. ed. orn. 8,22 (Hit. 53,11). Bhatt. 8,81. मावमधम् (मावमन्थम् ein Schol.) 12,25. 15,66. act. MBh. 3,14503. 4,444. 8, 1356. R. 2,39,31. Spr. 1557. 2523. अवमत्य Kumâras. 5,53. Bhâg. P. 3,30, 16. अवमन्य MBh. 5,7533. 16,73. 75. अवमत AK. 3,2,56. सुखं ह्यवमतः शेते सुखं च प्रतिबुध्यते Spr. 5188. 930. M. 7,150. *Etwas gering achten, nicht beachten, verschmähen:* अवमत्यास्य तद्वाक्यम् MBh. 3,15637. Kâm. Nîtis. 11,75. Bhatt. 15,14. यो ऽवमन्येत ते मूले M. 2,11. तां (मह्रीं) भुङ्क्ष्व कुन्तीसुत मावमंस्थाः MBh. 12,892. यो न कामयते किंचिन्न किंचिदवमन्यते 14,1324. R. 2,61,15. Spr. 4793. अवमेने स्रजं दत्तां प्रभान्याभरणानि च Mârk. P. 69,11. सज्जनावमतं दुःखमिदं प्राप्तं स्वकर्मजम् *verabscheut* Daç. 2,12. — 2) pass. *gering geachtet werden:* नृपेणावमतो यस्तु स सर्वैरवमन्यते Spr. 930. — Vgl. अवमति fgg., अवमान, अवमानिन्. — caus. *Jmd missachten, geringachten, seine Geringachtung gegen Jmd an den Tag legen:* या चैनं नावमानयेत् M. 2,50. अवमानित AK. 3,2,56. H. 1479. M. 4,136. (त्वया) देवाश्चाप्यवमानिताः MBh. 3,16335. न व्ययेभ्यो ऽवमानितः 4,120. Kâm. Nîtis. 17,23. Kathâs. 6,132. 25,1. 49,57. निद्रा क्वाप्यवमानितेव दयिता संत्यज्य दूरं गता Râga-Tar. 3,181. Sâh. D. 118. *nicht beachtet:* दोहृद Suçr. 1,319,13. — Vgl. अवमानन, अवमान्य (könnte auch auf's simpl. zurückgeführt werden).

— अभ्यव *missachten, verschmähen:* यस्ताम् (भिक्षाम्) अभ्यवमन्यते M. 4, 249.

— आ *hinverlangen zu Jmd:* आ मन्येथामा गतं कच्चिदेवैः RV. 3,58,4. जुहुराणा चिदश्विना मन्येथाम् 8,26,5.

— उप s. उपमाति und उपमीमांसा.

— परि *übersehen, vernachlässigen:* नहि वश्चरमं चन वसिष्ठः परिमंसते RV. 7,59,3. — Vgl. परिमत्.

— प्र *ersinnen, aussprechen:* प्र मन्महे शवसानाय शूषमाङ्गूषं गिर्वणसे अङ्गिरस्वत् RV. 1,62,1. — Vgl. प्रमति.

— अभिप्र *halten für:* भूमिरिति त्वाभिप्रमन्वते जनाः (anders VS.) AV. 6,84,1.

— प्रति *erwiedern, Jmd* (acc.) *Etwas* (acc.) *entgegenhalten:* एतत्त्वात्र प्रतिमन्वानो अस्मि VS. 23,52. तदु ह शौनकः कापेयः प्रतिमन्वानः (= मनसालोचयन् Çañk.) प्रत्येयाय Khând. Up. 4,3,7. — caus. *Jmd ehren:* प्रतिमान्य धनंजयम् MBh. 3,1712. R. 3,53,27. Spr. 2230. Kâm. Nîtis. 17, 31. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,10. *Etwas in Ehren halten* Varâh. Brh. S. 50,6. *gut —, mit Beifall aufnehmen:* पूर्वं तु बालाः समुदाहरन्ति (समुदावहन्ति die neuere Ausg.) । वृद्धाश्च पश्चात्प्रतिमानयन्ति स्थानेषु नित्यं प्रतिमानयन्ति ॥ Hariv. 8467. प्रोच्यमाणो हलधरः संबन्धं प्रतिमानयन् MBh. 1,8015. तत्प्रतिमान्यतां प्रथमः सुकृतप्रणयः Mrkkh. 175,4. *beachten, berücksichtigen:* न ज्येष्ठता न राजत्वं देवानां प्रतिमानितम् Hariv. 7310.

— वि *unterscheiden* (?): वर्कस्य नीथा वि पणेश्च मन्महे RV. 10,92,3. विमत *uneins:* विमतानां संमत्यर्थे Âçv. Çr. 2,11. 3,13. 6,6. *missachtet, beleidigt* Bhâg. P. 6,6,43. — caus. *entehren, mit Geringachtung behandeln:* विमानित MBh. 1,1257. 5,2041. 12,4158. 13,6284. R. Gorr. 2, 9,7. 6,82,111. Mrkkh. 19,14. स्त्रीभिर्विमानितानां कापुरुषाणां विवर्धते

मदन: 116,2. Kâm. Nîtis. 13,67. 74. 17,33. Spr. 2139. 2516. 4533. Kathâs. 49,153. Râġa-Tar. 4,569. Bhâg. P. 4,4,7. Mârk. P. 62,17. 70,17. अश्रद्धामिव विमानिताम् R. 5,21,10. — Vgl. विमान्य.

— सम् 1) *meinen, wähnen:* प्राप्तेयं देवकन्येति दृष्ट्वा संमेनिरे जनाः MBh. 3,16642. 7,3514. संमत n. *Meinung* 12,5048. संमते सार्थवाहस्य *nach dem Dafürhalten von* 3,2536. 7,1455. मम संमतेन dass. Hit. 48,1. 132,21. — 2) *halten für* (acc.): शताद्विशिष्टं यं युद्धे सममन्यत MBh. 7,359. R. 3,52,2. न भार्या मम संमता (त्वम्) 2,41,7. स तातस्य तथाम्बायाः कुलीन इति संमतः Kathâs. 30,24. Sâh. D. 205. Bhâg. P. 6,10,33. राजानं मानुषं प्राज्ञैर्देवं संमतो मम *ich halte ihn für einen Gott* R. 2,102,4. — 3) *gedenken, beabsichtigen:* सममन्यत मे पतिम्। अभिषेचयितुं राजा R. 3,53,4. — 4) *Jmd schätzen, ehren:* को वा समयभेत्तारं बुधः संमन्तुमर्हति MBh. 9,3595. R. 2,38,15. शास्त्राणि वदतो विप्रान्संमन्यामि यथासुखम् MBh. 13,2168. सममंस्त बन्धून् Bhaṭṭ. 1,2. 6,65. संमत *geschätzt, geachtet von, in Ehren stehend bei* (gen.) M. 3,39. 7,140. MBh. 3,1807. 15616. 4,96. 13,497. R. 1,39,23. 2,27,21. 32,19. Ragh. 1,28. Spr. 299. 3193. Râġa-Tar. 6,297. Bhâg. P. 4,9,66. 11,12. 9,9,31. परम° R. 1,2,24. सर्व° 7,7. Kâm. Nîtis. 5,24. 12,29. सु° MBh. 5,7383. अ° H. 491. Kumâras. 3,5. Râġa-Tar. 3,284. गजस्कन्धे ऽश्वपृष्ठे च रथ्याचर्यासु संमतः *für sein Reiten* u. s. w. R. 1,19,19. रूप° *wegen der Schönheit* 16,15. सर्वलक्षणा° MBh. 7,2142. संमतानस्थान् *in Ruf stehend* R. 2,40,17. 68,10. रथमिन्द्रस्य संमतम् MBh. 3,1724. — 5) *Etwas billigen, anerkennen, gutheissen;* संमत *anerkannt* Bhâg. P. 2,1,22. साधुजनस्य *von* Kâm. Nîtis. 10,40. 19,24. Hit. 15,13. 115,17. युष्माकं यदि संमतम् *wenn es euch recht ist* Spr. 974. Schol. zu Ġaim. 1,5. विदितेयं च ते शल्य मर्यादा साधुसंमता MBh. 1,4437. प्राप्ते मुहूर्ते साधुसंमते 4442. 6167. 13,4445. R. 1,42,17. 44,54. 69,12. 2,49,15. Kâm. Nîtis. 4,63. 10,14. 16,1. Nîlak. 39. बहुयोगग्रन्थ° so v. a. *übereinstimmend mit* Bhâg. P. 5,10,16. Pańkar. 1,1,16. असंमतादायिन् *ohne Einwilligung* (des Besitzers) *nehmend* MBh. 12,5969. — 6) *Jmd* (acc.) *bevollmächtigen, die Erlaubniss zu Etwas geben:* विक्रीणीते परस्य स्वं यो ऽस्वामी स्वाम्यसंमतः M. 8,197. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,29,2. 33,7. — संमत fehlerhaft für संगत MBh. 4,695 und Kâm. Nîtis. 5,75 (die ed. Bomb. des MBh. und die Scholien zu Kâm. Nîtis. haben die richtige Lesart), für संमित (so die ed. Calc. und Bomb.) MBh. in Benf. Chr. 32,5. Vgl. संमति, संमान. — caus. 1) *Jmd ehren, Jmd Ehre erweisen:* साधून्संमानयेद्राजा विपरीतांश्च घातयेत् Jâġn. 1,337. MBh. 3,15609. 5,7075. 15,74. R. 2,16,14. Spr. 2516. 2612, v. l. शत्रोः संमानितो ऽपि सन् 4564. Kathâs. 9,81. 13,4. 14,58. 19,88. 29,178. 38,155. 44,86. 48,136. Som. Nala 99. Râġa-Tar. 1,212. 2,165. Mârk. P. 16,51. 129,7. स्वागतेन 69,44. पट्टबन्धादिना Kathâs. 14,33. वस्त्राभरणैश्च 34,119. Pańkat. 29,16. स्नानभोजनपानाच्छादनादिना 128,20. विभवैः Spr. 1903. — 2) *Etwas beachten:* उत्पातानसंमान्य Bhaṭṭ. 15,28. — 3) *Jmd* (gen.) *Etwas versichern:* मया हि सर्वथा स्त्रीणां माहात्म्यं वरवर्णिनि। पतिव्रतानामाराध्यमिति संमानयामि ते॥ Mârk. P. 16,76. — Vgl. संमानन.

— अनुसम् *billigen, gutheissen:* वचः श्रुत्वा भवद्यामनुसंमतम् MBh. 7,7740.

— अभिसम्, partic. °मत *geehrt, geschätzt:* वृद्धाभि° Spr. 2619. सर्वलोकाभि° Mârk. P. 75,10.

मन m. 1) *Nardostachys Jatamansi Dec.* Çabdak. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9252. मत Langl.

मनआप (मनस् + आप) adj. *herzgewinnend, reizend, schön* Trik. 3,1,13. मनाप im Pâli häufig.

मनऋङ्ग adj.: मनऋङ्गा मनन्याइ न जग्मी R̥V. 10,106,8.

मनःकान्त s. u. मनस्कान्त.

मनःक्षेप (मनस् + क्षेप) m. *Geistesverwirrung:* मनःक्षेपस्त्वपस्मारो ग्रहाद्यावेशनादिजः Sâh. D. 180.

मनःपति (मनस् + प°) m. *Herr des Herzens,* Beiw. Vishṇu's Pańkar. 4,3,26.

मनःपूत (मनस् + पूत) adj. *der Gesinnung nach rein:* °पूतं समाचरेत् Spr. 1232.

मनःप्रसाद (मनस् + प्र°) m. *Heiterkeit des Sinnes* Bhag. 17,16. MBh. 3,11885. Kâm. Nîtis. 11,62. Sâh. D. 72,8; vgl. प्रसादो मनसः Suçr. 1,46,6.

मनःप्रीति (मनस् + प्री°) f. *Herzensfreude* Kathâs. 45,318; vgl. मनसः प्रीतिः Spr. 2478.

मनन (von 1. मन्) 1) adj. parox. *bedächtig, sorgsam:* आदिद्वावानं मननां अगृभ्णात R̥V. 9,70,3. — 2) n. nom. act. zur Erkl. von मन्मन् Nir. 8,6. 10,42. मनुर्मननात् 12,33. मननान्मुनिरेवासि Hariv. 14955. मननात्त्राणनान्मन्त्रः (त्राणान!) Weber, Râmat. 288. = बुद्धि Râġan. im ÇKDr. *das Denken, Nachdenken, Betrachten im Geiste* Colebr. Misc. Ess. I, 409. Nîlak. 26. Vedântas. (Allah.) No. 113. 122. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 137. 327. Schol. zu Kap. 1,60. 70—72. ईश्वर° *das Denken an* Kusum. 64,14. Bhâg. P. 5,8,28.

मनना (von मनन) instr. adv. *bedächtig:* मनना वच्यमानाः R̥V. 3,6,1.

मननीय (von मन्) adj. bei der Erkl. von मन्मन्. मननीयैः स्तोमैः Nir. 10,5.

मनन्य adj. s. unter मनऋङ्ग.

1. मनश्चित् (मनस् + 1. चित्) adj. so v. a. मनसा चितः Çat. Br. 10,5,3,3.

2. मनश्चित् (मनस् + 2. oder 5. चित्) adj. *denkend* Naigh. 3,15. R̥V. 9,11,8.

मनःशिक्षा (मनस् + शि°) f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works I, 167 (°शीक्षा gedr.).

मनःशिला (मनस् + शि°) f. *Realgar, rother Arsenik* AK. 2,3,8. 9,108. H. 1059. Suçr. 1,5,2. 51,1. 132,16. सुराष्ट्रजा 2,9,10. 298,4. 347,8. (व्यालान्) °समायुक्तान् (मनःशिला इव शिलाः संयुक्ता धातु° ed. Bomb.) MBh. 7,2379. (गणाः) °विच्छुरिताः Kumâras. 1,56. °गुहाः MBh. 3,11617. °शिलोच्चय R. 2,96,18 (°गिरि 105,17 Gorr.). °शिलायास्तिलकः 24. 5,37,5. 6,96,3. Varâh. Bṛh. S. 44,9. °शुद्धि Verz. d. Oxf. H. 320,*b*, No. 760. शिलाश्च समनःशिलाः R. 4,44,63. भ्रङ्गीव टङ्कच्छिन्नमनःशिलः Ragh. 12,80. Auch °शिल aus metrischen Rücksichten: टङ्कैर्मनःशिलगुहेव विदार्यमाणा Mṛkkh. 10,11. — Vgl. मनोगुप्ता, मनोज्ञा, मनोह्वा, मानःशिल.

मनःशीघ्र (मनस् + शीघ्र) adj. *gedankenschnell:* वातपत्त्रविमानक Kathâs. 43,136. — Vgl. मनोजव u. s. w.

मनस् (von मन्) n. 1) *Sinn,* als weite Bezeichnung für *geistiges Vermögen, sowohl das Empfinden und Vorstellen als das Wollen einschliessend;* = चित्त, चेतस्, हृदय, अन्तःकरण u. s. w. AK. 1,1,4,9. Trik. 1,1,114. H. 1369. Med. s. 29. Halâj. 2,379. मनोनेत्रादि धीन्द्रियम् AK. 1,1,4,17. = मनीषा Med. मा ते मनो विषद्र्यगिव चारीत् R̥V. 7,25,1. 6,9,6. आ ते मनो ववृत्याम मघाय 7,27,5. गृभीतं ते मन इन्द्र 24,2. म-

नो घोरम् des Indra 20,6. स्थिरं मनश्चकृषे 5,30,4. पुरुत्रा चिद्धि ते मनः 8,1,7. सोमकामं हि ते मनः 8,50,2. मनो दानाय चोदयन् 88,4. आ ते वत्सो मनो यमत् 11,7. मनो भिया मे वेपते 5,36,3. यो वां हविष्मान्मनसा ददाश herzlich 1,157,6. उद्धर्षय सत्वनां मनांसि 10,103,10. मनसा मोदमानः innerlich mich freuend VS. 3,41. 4,17. मनसा प्रीतः Ait. Br. 7,16. असुराणां मनांसि समगृह्णन् Kâth. 12,2. TS. 2,3,9,2. यथा यथा मनस्तस्य दुष्कृतं कर्म गर्हति। तथा तथा शरीरं तत्तेनाधर्मेण मुच्यते ॥ das Herz, Gewissen Spr. 4789. यस्मिन्कर्मण्यस्य कृते मनसः स्याद्लाघवम् das Herz keine Erleichterung fühlt M. 11, 233. शरैर्मन्मथचोदितैः। अतिविद्धेन मनसा MBh. 3,1819. विलासवत्यो मनसि प्रसङ्गिनाम्। अनङ्गदीपनमाशु कुर्वते Ṛt. 1,12. मनःशृङ्गारसंकल्पात्मानो योनिः (कामस्य) H. 229. प्रहृष्टेन मनसा MBh. 3,2602. 2710. R. 1,64,9. प्रहृष्ट° adj. Hit. 16,11. प्रीत° adj. R. 1,1,65. 4,15. शङ्कित° adj. Pañkat. 104,16. स्थिर° adj. 107,11. उत्सिक्त° adj. M. 8,71. विषयासक्त° adj. Çuk. in LA. (II) 32,11. अकारणाद्वेषि मनो ऽस्ति यस्य Spr. 1587. सख्यास्तव मयि मनः संभृतस्नेहम् Megh. 92. यत्र वास्य रमेन्मनः M. 2,223. Spr. 2972. मनस्तेषु प्रवर्तताम् MBh. 3,2165. महतां मनो नातिविशश्वास Ragh. 12,101. न मे सीदन्ति मज्जानो न ममोद्विपते मनः MBh. 5,2779. ममापि व्यथते मनः 3,2675. व्यदीर्यत मनो दुःखात् 2773. मनसश्च महाज्वरः Vid. 52. बाले ऽस्मिन्नौरस इव पुत्रे स्निह्यति मे मनः Çâk. 102,7. 15,11. 34. यदार्यमस्यामभिलाषि मे मनः Spr. 273. मनो हि मम तां गतम् MBh. 3,2241. तस्यां तस्य सुरूपायां तरुण्यां च मनो ययौ Kathâs. 32,148. कामानामपि दातारं कर्तारं मनसां प्रियम् MBh. 13,2228. मनः प्रह्लादयन्तीभिः (स्त्रीभिः) Spr. 2102. सर्वस्य लोकस्य मन आददे (मनो ऽग्रहीत् v. l.) Ragh. 4,8. ममापि हरते मनः R. 3,38,18. MBh. 13,1393 (wo दृष्ट्वैव zu lesen ist). Spr. 931. चेतोबुद्धिमनोहरैः MBh. 3,1787. विविशुः प्रत्येकं सतां मनः Ragh. 12,9. Fünf Sinne mit मनस् als sechstem AV. 19,9,5. als fünfter neben den प्राणाः Çat. Br. 8,4,3,5. 7,5,2,6. उद्बवर्हात्मनश्चैव मनः सदसदात्मकम्। मनसश्चाप्यहंकारमभिमन्तारमीश्वरम् ॥ M. 1,14. 2,92. शरीरं चैव वाचं च बुद्धीन्द्रियमनांसि च। नियम्य 192. 12,4. इन्द्रियेभ्यः परा ह्यर्था अर्थेभ्यश्च परं मनः। मनसश्च परा बुद्धिर्बुद्धेरात्मा महान्परः ॥ Kaṭhop. 3,10. इन्द्रियाणि मनो बुद्धिः Bhag. 3,40. 42. आत्मा बुद्ध्या समर्थ्यार्थान्मनो युङ्क्ते विवक्षया। मनो कायाग्निमाहन्ति स प्रेरयति मारुतम् ॥ Çikshâ 2,8 in Ind. St. 4,106. Gespräch mit den fünf Sinnen MBh. 14,668. fgg. कुरु तनुबुद्धिमनस्सु वितृष्णाम् Spr. 4732. Burn. Intr. 251. 501. 635. अथ सृष्ट्या मनश्चक्रे ब्रह्माहंकारमूर्तिभृत्। मनसश्चन्द्रमा जज्ञे Sûrjas. 12,22. हृदयं निरभिद्यत हृदयान्मनो मनसश्चन्द्रमाः Ait. Up. 1,4. मनसीन्दुं निवेशयेत् M. 12,121. Bhâg. P. 2,1,34; vgl. Weber, Râmat. Up. 287 und मनसिज 2. Gern verbunden mit हृद् (हृदय) Herz und Sinn: (स्तोमः) हृदा तष्टो मनसा Ṛv. 1,171,2. उत हृदोत मनसा जुषाणः 7,98,2. हृदे मनसे जुष्टाः 4,37,2. 58,6. इच्छामीद्धृदा मनसा चिदिन्द्रम् 6,28,5. मनो हृदयं च 10,10,13. Çat. Br. 8,5,4,3. Çâñkh. Çr. 4,10,1. ह्लादयत्सर्वगात्राणि मनांसि हृदयानि च R. 1,4,30. तपत्यादित्यवच्चैष (राजा) चक्षूंषि च मनांसि च Augen und Herzen M. 7,6. जहार सर्वभूतानां चक्षूंषि च मनांसि च MBh. 1,7695. मुष्णन्ती प्रभया राज्ञां चक्षूंषि च मनांसि च 3,2198. मनोनयननन्दन 9920. das geistige Vermögen, das mit dem Tode aus dem Körper entflieht: Geist, Seele (das Thier hat nicht मनस्, sondern असु Ait. Br. 2,6). Ṛv. 10,57,3. आ त एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे 4. 59,5. VS. 4,15. पुनरेहि वाचस्पते देवेन मनसा सह AV. 1,1,2. TS. 6,6,7,2. मनस्, शरीर Ait. Br. 3,8. Çat. Br. 14,6,2,13. मनस्तनूषु बिभ्रतः VS. 3,56. गतमनस् TS. 6,6,7,2. Âçv. Gṛhj. 3,6,8. एषा मनो मे प्रसभं शरीरात् — कर्षति Vikr. 19. Es lassen sich folgende Modificationen der Bedeutung unterscheiden, wobei aber zu bemerken ist, dass die psychologische Bestimmtheit der zur Erklärung zu Hilfe genommenen Begriffe dem Worte ebenso fehlt, wie dem deutschen *Sinn*, und dass dieses letztere in der Regel ausreicht: a) *das Denken, Vorstellen; Verstand, Geist:* तं त्वा जुहोमि मनसा *in Gedanken* (nicht in Wirklichkeit) Ṛv. 10,17,12. आत्मानं ते मनसारादजानाम् 1,163,6. TS. 2,5,11,5. गायत्रं गायेत् Lâṭj. 1,8,14. Kâtj. Çr. 6,1,36. 12,4,16. मनसानिष्टचिन्तनम् M. 12,5. तानेव शरणं देवान् जग्मतुर्मनसा तदा MBh. 3,2224. R. 1,2,2. 2,8,3. द्वारकामेति Vop. 5,19. न चैनमभ्यभाषन्त मनोभिस्त्वभ्यपूजयन् MBh. 3,2150. न मनसा मन्तवा उ *es ist nicht einmal daran zu denken* Ṛv. 7,4,8. (गिरिम्) अगम्यं मनसापि MBh. 1,1106. 7022. Ragh. 2,27. Kumâras. 3,51. Hit. 48,22. तस्मादस्य वधं राजा मनसापि न चिन्तयेत् M. 8,381. 4,109. MBh. 3,2399. Spr. 2105. मनसो जवीयान् *schneller als der Gedanke* Ṛv. 1,183,1. 9,97,28. 10,39,12. मनो जविष्ठं पतयत्स्वन्तः 6,9,5. 1,71,9. VS. 9,7. AV. 1,11,6. TS. 7,3,1,4. मनश्चिन्मे हृद आ प्रत्यवोचत् *mein Verstand sagte meinem Herzen* Ṛv. 8,89,5. अभि क्रत्वा मनसा दीध्यानाः 4,33,9. 36,2. 5,81,1. मनसा ध्यायेत् Çat. Br. 3,9,4,17. 12,9,1,13. Âçv. Gṛhj. 2,3,6. एवं संचिन्त्य मनसा M. 11,231. मनसा समचिन्तयत् MBh. 3,2878. इति निश्चित्य मनसा 2779. R. 1,57,9. विगणय्य ज्ञात्वा मनसा MBh. 3,2877. कार्यं प्रतिपेदे तन्मनसा 5,6044. R. 4,28,15. येन तमसा प्रावृतो मन्येत तन्मनसा गच्छेत् *das stelle er sich vor* Ait. Br. 3,19. यदि त्वमत्र मनसा जगन्थ VS. 23,49. यन्मनसा पतयते TS. 6,1,7,3. मनस्, चक्षुस् Ṛv. 3,37,2. 10,130,6. VS. 18,58. मनस्, वाच् (वचस्) 6,15. 11,66. Ait. Br. 2,5. 5,23. Çat. Br. 1,4,4,1. fgg. MBh. 3,2206. 2208. यस्य वाङ्मनसी शुद्धे सम्यग्गुप्ते च सर्वदा M. 2,160. यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा वदति TS. 5,1,3,3. मनसा चिन्तितं कर्म वचसा न प्रकाशयेत् Spr. 2103. मनस्, वाच् (वचस्, वचन), कर्मन् M. 2,236. Spr. 2104. 2107. 2445. मनस्, वाच् (वचस्), देह (काय, मूर्ति) M. 1,104. 5,165. fg. 9,29. 12,3. 8. Spr. 2106. Madhus. in Ind. St. 1,23,10. M. 11,231. 241. मनसि कर् (vgl. मनसिकार) P. 1,4,75. Vop. 15,5. Ait. Br. 7,2. Daç. 2,8. Lot. de la b. l. 413. तत्संदेशान्मनसि निहितात् so v. a. *dem Geiste eingeprägt* Megh. 97. इदं तु मे मनसि वर्तते Çâk. 25,22. 33,12. Pañkar. 1,7,7. मनः कर्, प्रकर्, मनो धा, विधा, धर्, निवेशय्, बन्ध् *seine Gedanken auf Etwas oder Jmd richten, denken an:* नाधर्मे कुरुते मनः M. 12,118. MBh. 3,15799. पापे R. 2,54,29. शोके MBh. 3,2630. R. Gorr. 2,19,21. विषादे Spr. 1472. कल्याणे 2320. प्रीतौ 3592. अभावे 4662. आहारे वा विहारे वा R. 2,41,13. Spr. 2569. R. Gorr. 2,8,23. स च नास्मासु कृतवान्मनो वीर कथं च न MBh. 1,7859. mit dat.: वधाय देवशत्रूणाम् R. 1,14,34. mit प्रति Hariv. 4078. तदा वै विपरीतेषु मनः प्रकुरुते नरः R. 3,62,21. धर्मे R. ed. Bomb. 6,6,9. तस्य विनाशाय M. 7,12. इत्येव च मनो दधे MBh. 5,5949. धर्मे M. 12,23. निवेशाय MBh. 3,2535. गमनाय R. Gorr. 1,9,32. युद्धाय 4,10,15. यष्टुम् 1,11,1. 2,35,49. त्यक्तुं शरीरं व्यधित स्वयं मनः Verz. d. Oxf. H. 257,a,1. मनो दधे राजसूयाय MBh. 2,541. मन्दरं पर्वतं गन्तुम् Hariv. 8261. 14812. इन्द्रियाणि तु संहृत्य मन आत्मनि धारयेत् MBh. 14,548. Bhâg. P. 2,1,18. न सीदन्नपि धर्मेण मनो ऽधर्मे नि-

वेशयेत् Spr. 4364. M. 6, 35. 36. अतो ऽभिलाषे प्रथमं तथाविधे मनो बबन्ध Ragh. 3, 4. मनः समाधा so v. a. *sich fassen* R. 5, 43, 1. अन्यत्र° Çat. Br. 14, 4, 3, 8. 9. स्वस्थे तु भर्तृमनसि *Verstand* Çâk. 191, v. l. — b) *das Erdenken, Ersinnen, Nachdenken:* यो वां गर्तं मनसा तक्षदेतम् RV. 7, 64, 4. य इन्द्राय वचोयुजा ततक्षुर्मनसा हरी 1, 20, 2. 3, 60, 2. यत्र धीरा मनसा वाचमक्रत 10, 71, 2. स्वेनैव धीरो मनसा यदग्रभीत् 1, 145, 2. 5, 42, 4. Vielleicht auch objectiv *das Ersonnene, Erfindung* (= स्तोत्र Sâj.): श्येनाँ इव ध्रजतो अन्तरिक्षे केन महा मनसा रीरमाम RV. 1, 165, 2 (oder zu d; vgl. 6, 40, 4, wenn nicht etwa महा नमसा zu setzen ist wie 6, 52, 17. 7, 12, 1). दृशेम कस्य मनसा यज्ञस्य। कदु वोच इदं नमः 8, 73, 5. — c) *Wunsch, Wille, Geneigtheit:* रथो मनसा युक्तः RV. 7, 69, 2. 2, 40, 3. 6, 49, 5. आ स्मा कामं जरितुरा मनः पृण 8, 24, 6. दानाय मनः सोमपावन्नस्तु ते 1, 55, 7. विद्मा हि ते यथा मनो ऽस्मभ्यमिन्न दित्ससि 170, 3. यमैच्छाम मनसा 10, 53, 1. तदसदेव सन्मनो ऽकुरुत स्यामिति *beschloss* TBr. 2, 2, 9, 1. मनसा यदि मन्यसे so v. a. *wenn du Willens bist* MBh. 3, 2171. मनोरमेति विख्याता सा हि तैर्मनसा कृता 9, 2210. मनसा विहिते (रथे) 5, 7130. (ह्रदम्, नदीम्) मनसात्येति *vermöge des blossen Willens* Kaush. Up. 1, 4. मनश्चक्रे भरद्वाजो भरतस्य so v. a. *wurde ihm geneigt, fühlte sich zu ihm hingezogen* R. Gorr. 2, 99, 31. Am Ende eines adj. comp. nach einem nom. act. *den Wunsch habend, beabsichtigend:* स्वकन्याप्रदान° Itih. bei Sâj. zu RV. 1, 125, 1. nach einem infin. mit abgeworfener Flexionsendung P. 6, 1, 144, Vârtt. 3. Vop. 6, 72. द्रष्टु° Vikr. 36. Kâm. Nîtis. 15, 61. Pañkat. 12, 19. 77, 2. — d) *Lust, Verlangen, Streben, Trieb:* सोमो अस्त्वरं मनसे युवभ्याम् RV. 1, 108, 2. ते पितो देवानां मनो हितम् 187, 6. आ यो हि शश्वत्तमा ययाथेन्द्र महा मनसा सोमपेयम् 6, 40, 4. मनः पश्चादनु यच्छति रश्मयः μένος ἵππων 75, 6. AV. 1, 26, 2. इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा संग्रामं जयति *Feuer* TS. 2, 2, 8, 2. अजितमनस् Kâth. 10, 10. राज्ये निर्जितवर्माख्ये कर्तुं तस्या मनो ऽभवत् Râga-Tar. 5, 251. न परिहार्ये वस्तुनि पौरवाणां मनः प्रवर्तते Çâk. 25, 8. यदेषां सर्वकृत्येषु मनो न प्रतिहन्यते R. 2, 52, 24. मनोहत्य पयो पिबति *bis das Verlangen gestillt ist* P. 1, 4, 66, Sch.; vgl. Vop. 8, 21. — e) *Gesinnung, Stimmung:* अरक्षसा मनसा तज्जुषेत RV. 2, 10, 5. अद्वेष 23, 12. भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये 26, 2. 8, 19, 20. 45, 36. हविष्मता मनसा यज्ञियेन 7, 67, 1. 7. पाक 104, 8. 1, 93, 8. 2, 32, 2. संसृष्टं मनो अस्तु वः TBr. 1, 2, 1, 17. देवासश्चिन्मनसा सं हि जग्मुः *wurden einmüthig* RV. 3, 1, 3. 1, 164, 8. VS. 12, 58. इदं तदस्य मनसा शिवेन सोमं भक्षयामि *mit Vergunst desselben* Ait. Br. 7, 33. मनो वै देवा मनुष्यस्याजानन्ति Çat. Br. 2, 1, 4, 1. आकारैरिङ्गितैर्गत्या u. s. w. गृह्यते ऽन्तर्गतं मनः Spr. 310. 2754. साधोः प्रकुपितस्यापि मनो नायाति विक्रियाम् 3234. फलेन मनसा वाचा दृष्ट्या चैनं प्रकर्षयेत् 712. चतुर्दृश्यान्मनो दृष्याद्वाचं दृष्याच्च सूनृताम् MBh. 13, 349. — 2) in den philosophischen Systemen *das Organ des Erkennens, Erkenntnissvermögen als die Thätigkeit Vorstellungen zu verbinden und zu sondern;* es ist nicht Seele selbst, sondern deren Werkzeug und gilt, ausser dem Njâja, für vergänglich. Nîlak. 11. महदाख्यमाद्यं कार्यं तन्मनः Kap. 1, 72. 2, 26. Tattvas. 8. Kan. 1, 1, 5. 8, 1, 2. सुखदुःखाद्युपलब्धिसाधनमिन्द्रियं मनः Tarkas. 12. युगपज्ज्ञानानुत्पत्तिर्मनसो लिङ्गम् Got. 1, 16. Sâñkhjak. 27. मनो नाम संकल्पविकल्पात्मिकान्तःकरणवृत्तिः Vedântas. (Allah.) No. 47. Verz. d. Oxf. H. 225, a, 2 v. u. Suçr. 1, 310, 12. 311, 5. — 3) मनसो दोहः N. eines Sâman Ind. St. 3, 228, a. — 4) N. des 26ten Kalpa (s. कल्प 2, d.) Verz. d. Oxf. H. 52, a, 3. — 5) *der See* Mânasa Bhâg. P. 4, 24, 20. — Vgl. अ°, अन्य°, अरमणस्, उन्मनस्, एक°, गूर्त°, दुर्मनस्, निर्मनस्, नृ°, पुरु°, प्र°, प्रमणस्, बृहन्मनस्, बोधिन्मनस्, भद्र°, महा°, मृत°, वृष°, वि°, स°, सु°, हृत°.

मनस 1) m. oxyt. nach Sâj. N. pr. eines Ṛshi RV. 5, 44, 10. — 2) n. = मनस् am Ende eines comp.: वाङ्मनसे *Wort und Gedanke* P. 5, 4, 77. अवाङ्मनसगोचर Vedântas. (Allah.) No. 2. Am Ende eines adj. comp.: सन्मनसः Pâr. Gṛhj. 1, 4, 11. मनसम् am Ende eines adv. comp. gaṇa शरदादि zu P. 5, 4, 107. Vop. 6, 62. प्रमत्तमनसः MBh. 5, 7222 (Benf. Chr. 35, 6) ist gen. und प्रवासोत्सुकमनसा Vikr. 61, 7 instr. von °मनस् (in Benfey's Dict. als Nominative gefasst). — 3) f. आ N. pr. einer Göttin, einer Partikel der Prakṛti; sie ist eine Tochter Kaçjapa's, Schwester Ananta's, Gattin Ġaratkâru's, Mutter Âstîka's, und schützt die Menschen vor Schlangengift (vgl. विषहरी). Verz. d. Oxf. H. 23, a, 32. 24, b, 40. fgg. Pañkar. 1, 10, 93. 11, 38. Wilson, Sel. Works I, 246. °विजया Verz. d. Oxf. H. 27, a, 10.

मनसस्पति (म°, gen. von मनस्, + प°) m. *der Genius des geistigen Vermögens und Lebens des Menschen:* Soma RV. 9, 11, 8. 28, 1. VS. 2, 21. 8, 21. RV. 10, 164, 1. TBr. 3, 7, 4, 1. Taitt. Up. 1, 6, 2. Çat. Br. 1, 8, 1, 14. Âçv. Çr. 1, 7. Kauç. 117.

मनसागुप्ता (म°, instr. von मनस्, + गु°) f. संज्ञायाम् P. 6, 3, 4, Sch.

मनसाज्ञायिन् (मनसा + ज्ञा°) adj. *mit dem Geiste wahrnehmend* P. 6, 3, 5.

मनसादत्ता (म° + द°) f. संज्ञायाम् P. 6, 3, 4, Sch.

मनसादेवी f. = मनसा (s. u. मनस 3.) Trik. 2, 8, 21.

मनसापञ्चमी (म° + प°) f. *der der Göttin* Manasâ *geweihte fünfte Tag in der dunklen Hälfte des Monats* Âshâḍha As. Res. III, 287.

मनसाराम (म° + राम) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122, a. 14. 15.

मनसिकार (nom. act. von मनसि कर्) m. *Beherzigung* Lois. zu AK. 1, 1, 4, 11. Burnouf in Lot. de la b. l. 413.

मनसिज (म°, loc. von मनस्, + 1. ज) m. 1) *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* AK. 1, 1, 1, 21. Halâj. 1, 32. अकृतार्थे ऽपि मनसिजे रतिमुभयप्रार्थना कुरुते Çâk. 34. समस्तापः कामं मनसिजनिदाघप्रसरयोर्न तु ग्रीष्मस्यैवं सुभगमपराद्धं युवतिषु 57. 135. Vikr. 12. Spr. 2475. °तरु (vgl. कामतरु) Ragh. 18, 51. Mâlav. 59. — 2) *der Mond* (vgl. Sp. 519, Z. 35. fgg.) Weber, Râmat. Up. 286.

मनसिन् (von मनस्) adj. *Sinn —, Geist habend* (Gegens. अमनस्) TS. 7, 5, 12, 1.

मनसिशय (म° + शय) m. = मनसिज 1. H. 227, Sch. Halâj. 1, 33. Spr. 1403.

मनस्क (von मनस्) 1) n. oxyt. demin.: अदो यत्ते हृदि श्रितं मनस्कं पतयिष्णुकम्। ततस्त ईर्ष्यां मुञ्चामि AV. 6, 18, 3. — 2) am Ende eines adj. comp.: तन्मनस्क *seiner gedenkend* Mârk. P. 93, 8. गत° *gedenkend*, mit loc. Ragh. 9, 67; vgl. अ°.

मनस्कान्त (म° + कान्त) adj. *dem Herzen lieb, angenehm* Suçr. 1, 124, 1. सर्वभूतमनःकान्त (vgl. die Scholien zu P. 8, 3, 46 am Ende) MBh. 7, 2245.

मनस्कार (von मनस् + 1. कर्) m. *volles Bewusstsein, Vollgefühl* AK. 1, 1, 4, 11.

मनस्ताप (म° + ताप) m. *Herzeleid, Herzenskummer* MBh. 1,504. R. 2,22,10. Spr. 213. Sâh. D. 200. मनस्तापं न कुर्वीत आपदं प्राप्य पार्थिवः Gâruḍa-P. 111 im ÇKDr. ब्राह्मणेन यदा दैवाच्छिन्नं यज्ञोपवीतकम्। मनस्तापेन शुद्धिः स्यादापस्तम्बो ऽब्रवीन्मुनिः॥ Prâjaçkittat. im ÇKDr. *Reue* MBh. 11,40. — Vgl. मनःसंताप.

मनस्ताल (म° + ताल) m. N. pr. des Löwen der Durgâ Trik. 1,1,54. H. 205.

मनस्तोका (म° + तोका) f. Bein. der Durgâ H. ç. 52.

मनस्पाप (म° + पाप) AV. Prât. 2,79 (nicht als comp. gefasst). AV. 6,45,1.

मनस्मय (von मनस्) adj. *geistig* (Gegens. zu *materiell*): अनस् RV. 10,85,12.

मनस्य् (wie eben), °स्यति und °ते gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. 1) *im Sinne haben*: यद्दीधिषे मनस्यसि मन्दानः प्रेदियक्षसि RV. 8,45,31. न वा उ मां वृजने वारयन्ते न पर्वतासो यदहं मनस्ये 10,27,5. स यदा मनसा मनस्यति मन्त्रानधीयीयेत्यथाधीते Khând. Up. 7,3,1. — 2) *denken, überlegen* Nir. 3,7. TBr. 2,3,8,3.

— अभि *wünschen* oder *billigen*: यावद्दाताभिमनस्येत तन्नास्ति वदेत् AV. 11,3,25.

मनस्यु (von मनस्य्) 1) adj. etwa *wünschend, begehrend* RV. 10,171,3. — 2) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Pravîra, MBh. 1.3696. fg. Hariv. 1656. VP. 447. eines Sohnes des Mahânta 165.

मनस्वत् (von मनस्) adj. 1) *sinnvoll* oder *muthvoll*: यो (इन्द्रः) जात एव प्रथमो मनस्वान्देवो देवान्क्रतुना पर्यभूषत् RV. 2,12,1. als stehendes Beiwort des Indra neben मन्युमत् TS. 2,1,2,1. 2,8,2. Kâth. 10,8. अन्नवत्, प्राणवत्, मनस्वत्, विज्ञानवत्, आनन्दवत् Kaush. Up. 6,13. — 2) *das Wort* मनस् *enthaltend* TS. 5,1,2,4. Kâth. 12,2.

मनस्विन् (wie eben) 1) adj. *sinnvoll, verständig*; von Personen TBr. 2,3,8,3. Kâth. 10,8. 12,2. मनो ह्येदं मनस्विनं भूयिष्ठं वनीवाह्यते Çat. Br. 1,4,3,6. 10,3,3,3. MBh. 2,2408. 3,11689. Draup. 7,16. Sund. 1,29. R. 1,1,14. 57,14. 2,31,23. 3,55,34. Ragh. 1,32. Kumâras. 3,32. Mâlav. 19. Spr. 708. 756. 1040. 2108—2110. 2478. 2651. 3254. 3616. 3806. 3955. Kathâs. 33,15. 75. Bhâg. P. 3,23,28. Mârk. P. 69,14. मनस्विप्रशंसा Verz. d. Oxf. 123,a,17. दक्षिणो ऽर्धो मनस्वितरः *verständiger* so v. a. *geschickter* Kâth. 20,9. — 2) m. a) *das fabelhafte Thier* Çarabha Râgan. im ÇKDr.; vgl. महामनस्. — b) N. pr. eines Schlangendämons Lalit. ed. Calc. 268,7. Lot. de la b. l. 3. — 3) f. °नी a) N. pr. der Mutter des Mondes (vgl. मनसिज 2.) MBh. 1,2583. — b) Bein. der Durgâ ÇKDr. u. दुर्गा. — c) N. pr. der Gattin Mṛkaṇḍu's Mârk. P. 52,17. VP. 82, N. 1.

मनःसंकल्प (मनस् + सं°) m. *Herzenswunsch*: °रूपाणि (वासांसि) R. 4,44,98.

मनःसङ्ग (मनस् + सङ्ग) m. *beständiges Denken an den Geliebten*: मनःसङ्गः प्रियतमे नित्यं चित्तस्य विभ्रमः Pratâpar. 57,a,6.

मनःसद् (मनस् + सद्) adj. *im Sinne sitzend* VS. 9,2.

मनःसंताप (मनस् + सं°) m. *Herzeleid, Herzenskummer* Çâk. 94,14. — Vgl. मनस्ताप.

मनःसारमय (von मनस् + सार) adj. *den Kern des Sinnes, des Herzens bildend* Hariv. 12433. Die neuere Ausg. hat eine abweichende Lesart.

मनःसिल und °सिला = मनःशिल, °शिला Bharata im Dvirûpak. Wilson.

मनःसुख (मनस् + सुख) adj. *den Sinnen angenehm, wohlschmeckend* Suçr. 2,522,11.

मनःस्थ (मनस् + स्थ) adj. f. आ *im Herzen wohnend* R. 4,29,3. Udbhaṭa im ÇKDr.

मनःस्थिरीकरण (मनस् + स्थि°) n. *Stärkung —, Kräftigung des Sinnes*: °प्रभाव Verz. d. Oxf. H. 123,a,16.

मनहंस *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. II,161. fg. (X,14). Vielleicht aus मनोहंस zu erklären.

1. मना (von मन्) 1) *Ergebenheit, Anhänglichkeit, studium*: प्र मन्दयुर्मना गूर्त होता RV. 1,173,2. धीरासः पुष्टिमवहन्मनायै (gen.) 4,33,2. आ यस्मिन्मना हवींष्यग्नावरिष्टरथ स्कभ्नाति शूषैः 10,6,3. — 2) *Ueberlegung*: चिदसि मनासि धीरसि VS. 4,19. — 3) *Eifer, Eifersucht*: मा नो अस्यै बभ्रुः सुशिप्रो रीरधन्मनायै RV. 2,33,5. मनायै तन्तुं प्रथमं नश्येरन्या अतन्वत (पश्येदन्या अ° die Hdschr.) Kauç. 107.

2. मना (vielleicht von मा) f. *ein best. Geräthe* oder *Gewicht (Gold-)*: आ नो भर व्यञ्जनं गामश्वमभ्यञ्जनम्। सचा मना हिरण्यया RV. 8,67,2.

मनाक् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. 1) *ein wenig, etwas, in geringem Maasse* AK. 3,5,8. Trik. 3,4,1. H. 1536. Halâj. 5,96. = अल्प und मन्द H. an. 7,18. Med. avj. 11. Mṛkkh. 172,25. पात्रे दानं मनागपि *eine noch so geringe Gabe* Spr. 947. स (हासः) मनाक्स्मितम् AK. 1,1,7,34. कालं मनाक् *eine kurze Zeit* Kathâs. 34,248. प्रापोत्पत्तिं मनाक्कृतः Râǵa-Tar. 5,69. 1,361. Spr. 2111. AK. 3,4,25,175. Pratâpar. 56,a,9. Kathâs. 9,32. 14,5. 24,227. 26,17. 40,2. Bhâg. P. 1,10,35. 3,15,28. Mârk. P. 69,32. Ind. St. 1,120,1. Sâh. D. 40,11. H. 1240. fg. Pańkat. ed. orn. 53,3. Prab. 77,10. शतं व्यतीयुः शरदः कामलालसयोर्मनाक् *in einer kurzen Zeit* Bhâg. P. 3,23,46. न मनागप्यकम्पत *nicht im Geringsten, durchaus nicht* R. 6,80,11. Spr. 1255. 2113. 2586. Kathâs. 1,10. 39,118. Râǵa-Tar. 5,184. Gît. 3,12. Daçak. 168,7. Bhâg. P. 3,19,16. 4,28,62. 5,10,13. 9,4,68. Müller, SL. 96. Çatr. 10,80. 197. Prab. 15,7. Spr. 2976. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 25. मनागपि पथि प्रस्थातुमक्षमः *durchaus unfähig* Gît. 7,11. मनागमानितगुणा Spr. 1885. — 2) *bloss, nur*, μόνον: अन्यन्मनाक्क्लेशाय Kathâs. 69,43. — Vgl. *min-or, min-imus*, мьнии; das adj. wird wohl मनाच् gelautet haben.

मनाका f. *das Weibchen eines Elephanten* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,14.

मनाक्कर n. *eine Art Agollochum* Çabdak. im ÇKDr. Zerlegt sich scheinbar in मनाक् + कर.

मनाज्य n. N. eines Sâman Ind. St. 3,228,a. गोतमस्य मनाज्यम् desgl. 215,b.

मनानक् adv. wohl so v. a. मनाक् *ein wenig*: मनानग्रेतो जहतुर्वियन्ता RV. 10,61,6.

मनाय् (von 1. मना), °यति *eifrig —, anhänglich sein*: यज्ञस्व वीर प्र विहि मनायतः RV. 2,26,2. viell. *beherzigen, gedenken*: तत्सु ते मनायति तकत्सु ते मनायति 1,133,4.

मनायी (von मनु) f. Manu's *Gattin* P. 4,1,38. Vop. 4,25. Gaṭâdh. im

ÇKDr. — Vgl. मनावी.

मनायु (von मनाय्) adj. *eifrig, anhänglich; begehrend, bittend:* विश्वस्य वाचमविदन्मनायोः ṚV. 1,92,9. प्रति मनायोरुचथानि हर्यन् 4,24,7. 25,2. प्रियः सुकृत्प्रिय इन्द्रे मनायुः 5.

मनावसु (1. म° + वसु) adj. = स्तुतिधन Sâj.; von den Açvin gesagt etwa so v. a. *reich an Anhänglichkeit* ṚV. 5,74,1.

मनावी (von मनु) f. Manu's *Gattin*, oxyt. Çat. Br. 1,1,4,16. parox. P. 4,1,38. — Vop. 4,26. Kâth. 30,1 in Ind. St. 3,462.

मनिङ्गा f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,342 (VP. 184). अनङ्गा ed. Bomb.

मनीक n. *Augensalbe* Uṇâdik. im ÇKDr.

मनीकार् (von मनस् + 1. कार्), °करोति Vop. 7,84.

मनीमुषग्राम (म° + ग्राम) m. N. pr. eines *Dorfes* Râga-Tar. 8,1013.

मनीवक m. N. pr. eines Sohnes des Bhavja, Sohnes des Prijavrata, und eines nach ihm benannten Varsha Mârk. P. 53,21. fg.

मनीषा (von मन्) f. gaṇa शकन्ध्वादि zu P. 6,1,94, Vârtt. 2. Vop. 2, 13. 1) *Nachdenken, Verstand, Bedacht* Nir. 9,10. Ait. Up. 5,2. AK. 1, 1,4,10. H. 308. Halâj. 2,179. ṚV. 1,54,8. 94,1. 126,1. या नु दंधृषान्कृणवै मनीषा 165,10. हृदा मनसा मनीषा 61,2. हृदा मनीषा मनसाभिकृप्तः Kathop. 6,9. Çvetâçv. Up. 3,13 (wo मन्वीशो steht; vgl. jedoch Ind. St. 1,427). 4,17. विपन्यवो दीध्यतो मनीषा 2,20,1. पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा 3,8,5. प्राञ्चो मुतानो अधरे मनीषा 57,4. 6,67,2. कथा ते एतदहमा चिकेतं गृत्समस्य पाकस्तवसो मनीषाम् 10,28,5. इन्द्रं नि चिक्युः कवयो मनीषा 124,9. लोम वि चिन्वन्तु मनीषया *mit Verständniss* VS. 23,36. परो मनीषया *über das Begreifen, über alle Vorstellung* ṚV. 5, 17,2. 8,61,3. — Mahânâr. Up. in Ind. St. 2,98. वेद्मि ते हृदयस्थितम्। मनीषया MBh. 3,1434. (वनम्) मनीषया ससर्ज 13,2824. मनीषया निर्मलया विलोकितम् Kâm. Nîtis. 15,58. अतः साधो ऽत्र यत्सारं समुद्धृत्य मनीषया Bhâg. P. 1,1,11. 2,1,36. तथा तद्विषयां धेहि मनीषां मयि 9,27. Vgl. कुमनीष. — 2) *Aeusserung des Nachdenkens und der Weisheit in Spruch, Gebet, Gedicht* u. s. w. Nir. 2,25. ṚV. 1,110,6. बृहती मनीषा वसुयुरंके 3,33,5. अभि तष्टेव दीधया मनीषाम् 38,1. अग्निर्नक्ष्यं प्रेर्डवोचन्मनीषाम् 4,5,3. 6,1. वि पाक्यग्ने गृणाति मनीषाम् 11,2. 3. 41,8. 5,11,5. अर्चन्तो मनीषाम् 7,22,4. 24,2. 34,1. 85,1. 9,68,8. नव्यसी 10,4,6. 111,1. — 3) *Bitte, Begehren:* उत प्रजाभ्यो ऽविदो मनीषाम् *erfülltest den Wunsch* ṚV. 5,83,10. अयं मनीषामुशतीमजीगः 6,47,3.

मनीषिका (von मनीषा) f. *Einsicht, Verstand:* आर्यमनीषिकया Bhâg. P. 5,13,26. स्वमनीषिकया *nach eigenem Verstande, — Gutdünken* Devarâga bei Roth, Nir. LI.

मनीषित (wie eben) adj. *gewünscht:* ब्रूयश्चैनं भद्रे यत्ते कार्यं मनीषितम् MBh. 5,6056. 7017. 13,307. 4882. मनीषितानामर्थानां प्राप्तिः Hariv. 7597. Çatr. 14,108. मनीषिताः सन्ति गृहे ऽपि देवताः Kumâras. 5,4. n. *Wunsch, Verlangen:* तत्तस्य दद्याच्च रविर्मनीषितम् MBh. 3,205. 5,1096. मनीषितेन स तरुकल्पो भविष्यति Hariv. 7681. Ragh. 5,33. Kathâs. 25,195. 32,130. 137. 71,210. Bhâg. P. 2,9,21. 4,21,20. Vâju-P. bei Muir, ST. 1,30, N. 55. यथामनीषितम् *nach Wunsch* Hariv. 14138.

मनीषिन् (wie eben) adj. 1) *nachdenkend, verständig, weise* Naigh. 3,15. AK. 2,7,5. H. 341. Halâj. 2,177. ṚV. 2,21,5. ब्राह्मणा 1,164,45. 9,72,6. die Marut 5,57,2. Indra AV. 8,5,3. ऋषि 8. VS. 19,80. 34,2. Soma ṚV. 2,19,1. 9,96,8. — Kathop. 3,4. M. 1,17. 2,14. 89. 190. 3, 182. Bhag. 2,51. MBh. 3,15708. 12,13619. 15,1040. R. 2,47,3. Ragh. 1,11. 25. 3,44. Kumâras. 1,28. 5,39. Spr. 641. 1964. 2295. 2689. 2843. 4516. Mârk. P. 18,57. Schol. zu AV. Prât. 4,35. S. 261 (I, 1) Çrut. 24 (wo मनीषिणा instr. und विपरीतपूर्वा Name des Metrums ist). Vgl. कु°. — 2) *Andacht darbringend, betend, lobend* ṚV. 1,182,1. 3,10,1. भूरि मनीषी ह्वयते त्वामित् 7,22,6. 8,5,16. 14,2. 43,19. 44,19. 9,64,13. 10, 63,17. अर्वं विशत मतिभिर्मनीषिणः 64,15.

मनु (von मन्) Uṇâdis. 1,11. 3 Mal oxytonirt in der Verbindung मनावधि ṚV. 8,61,2. 9,63,8. 65,16. 1) m. *a) Mensch* Çabdar. im ÇKDr. sg. coll. *Menschheit:* मनोर्विश्वस्य घेदिमे राय ईशते ṚV. 8,47,4. मृत्युर्बन्धवो मनवः स्मसि 18,22. 27,14. 21. प्रजा मनूनाम् 1,96,2. मनु, जन 130,5. 2, 19,4. प्रारोचयन्मनवे केतुमह्नाम् 3,34,4. मनोर्यज्ञियाः (देवाः) 10,36,10. 46,9. 51,5. अविन्दज्ज्योतिर्मनवे हविष्मते 43,8. येन ज्योतींष्यायवे मनवे च विवेदिथ 8,15,5. 4,26,4. इन्द्रो अपो मनवे सस्रुतस्कः 28,1. VS. 15,49. Taitt. Âr. 1,4,3. देवेद्ध, मन्विद्ध Ait. Br. 2,34. *Mann* ṚV. 10,62,8. ग्रामणीर्मा रिषन्मनुः 11. Im Gegensatz zu dämonischen Wesen: मनवे शासदव्रतान्त्वचं कृष्णामरन्धयत् 1,130,8. कृता दस्योर्मनो वृधः 8,87,6. 9, 92,5. ये मनुं चक्रुरुपरं दसाय 6,21,11. die Ṛbhu heissen *Menschensöhne:* मनोर्नपातः 3,60,3. — *b)* Manu, *der Mensch im ausgezeichneten Sinne, Vater der Menschen* ṚV. 1,80,16. यानि मनुरवृणीता पिता नः 2,33,13. 8,52,1. 10,100,5. AV. 14,2,41. ग्रामणी TBr. 1,1,4,8 (vgl. ṚV. 10,62, 11). TS. 1,5,1,3. 7,5,15,3. von Pragâpati zum König gesalbt Ait. Br. 8,7. Varuṇa, Pragâpati, Manu TBr. 2,2,5,3. मनुः प्रजातिं भूमानमगच्छत् Pañkav. Br. 13,3,15. मनुर्मनुष्यांश्च तथा जनयामास R. 3,20, 30. erster Opferer: नि त्वामग्ने मनुर्दधे ज्योतिर्जनाय शश्वते ṚV. 1,36,19 (vgl. 5,21,1). 7,2,3. येभ्यो होत्रां प्रथमामायेजे मनुः समिद्धाग्निः 10,63,7. 53,6. 69,3. यथापवथा मनवे वयोधाः 9,96,12. यामथर्वा मनुष्पिता दध्यङ्घियमत्नत 1,80,16. TS. 5,4,10,5. Erfinder religiöser Cerimonien TBr. 1,5,6,3. TS. 1,7,1,3. 2,5,9,1. 6,7,1. 3,3,2,1. 5,4,10,5. 6,6,6,1. Kâth. 8,15. Çat. Br. 1,1,4,14. fgg. 4,2,5. 5,1,7. 6,2,5,3. Manu und die Fluth 1,8,1,1. fgg. मनुरेवोदशिष्यत Kâth. 11,2. Matsjop. 1. fgg. मनोरवसर्पणम् Çat. Br. 1,8,1,8. Neben andern Ṛshi genannt: Kaṇva, Atri, Manu ṚV. 1,139,9. Çâju, Atri, Manu 112,6. अहं मनुरभवं सूर्यश्चाहं कक्षीवाँ ऋषिरस्मि (sagt Indra; nach Sâj. so v. a. प्रजापति) 4,26,1. याभिर्मनुं शूरमिषा समावतम् 1,112,18. vertheilt seine Habe an seine Söhne, unter denen Nâbhânedishṭha ist, Ait. Br. 5,14. TS. 3,1,9,4. seine Nachkommenschaft die Viçve devâḥ u. s. w. Hariv. 12478. fgg. (पातु) बलमिन्द्रो बलपतिर्मनुर्मन्ये मतिं तथा Suçr. 1,17,4. Manu wird zu den göttlichen Wesen des oberen Gebietes gezählt Naigh. 5,6. Nir. 12,33. heisst Pragâpati (= मन्वन्तरकारिन् Schol.) VS. 11,66. मनोरश्वासि 37,12; vgl. Çat. Br. 14,1,3,25. Es werden Manu's mit vielerlei patronymischen Bezeichnungen genannt: α) Sâm̃varaṇa oder Sâm̃varaṇi; Indra trinkt bei ihm Soma Vâlakh. 3,1. Liedverfasser von ṚV. 9,101. — β) Vivasvant oder Vaivasvata: यथा मनौ विवस्वति सोमं शक्रापिबः सुतम् Vâlakh. 4,1. AV. 8,10,24. मनोर्वैवस्वतस्य मनुष्या विशः Âçv. Çr. 10,7. Çat. Br. 13,4,3,3. er ist Sohn des Âditja und eines der Saraṇjû gleichenden Weibes oder

weiblichen Trugbildes (तत्सवर्णां छायाप्रभवां कृत्वा Durga) Nir. 12,10. Liedverfasser von RV. 8,27,31. विवस्वत्, मनु, इत्वाकु Bhag. 4,1. R. 1,70,20. Hariv. 2953. Ragh. 1,11. Verz. d. Oxf. H. 41,b,40. 52,a,12. 56,b,3. Bruder Jama's MBh. 1,3137. fgg. मनवे सूर्यपुत्राय 12,6187. baut Ajodhjâ R. 1,5,6. erster König 6,4. Ragh. 4,7. Râǵa-Tar. 4, 640. Ilâ (s. u. इडा 6.) ist eine Tochter des Manu Âditja MBh. 13, 6831. Manu unter den 12 Âditja Hariv. 11549. — γ) Vâsishtha, Liedverfasser von RV. 9,97. — δ) Tâpasa, Liedverfasser von RV. 10,83. 84. — ε) Âpsava, Liedverfasser von RV. 9,106. — ζ) Svâjambhuva Nir. 3,4. Gatte der Çatarûpâ Hariv. 57. VP. 51. Bhâg. P. 3,12,52. 13, 6. angeblicher Verfasser eines Gesetzbuchs M. 1,61.63.102-6,54.8,124. 9,158. Jâǵn. 1,4. eines Kalpasûtra Hall 164. er heisst auch Hairanjagarbha oder *Sohn* Hiranjagarbha's M. 3,194. Hariv. 12440. Prâḱetasa MBh. 12,2089. Praǵâpati M. 10,78. 12,123. In der späteren Chronologie eröffnet M. Svâjambhuva die Reihe der Manu, von denen jeder einer bestimmten grossen Zeitperiode (s. मन्वन्तर) vorsteht und in dieser als Schöpfer und Erhalter der Geschöpfe auftritt. Die ältere Zeit kennt nur sieben solcher Manu M. 1,63. MBh. 13,991. es sind dies: Svâjambhuva, Svâroḱisha, Auttami (später auch Uttama genannt), Tâmasa (vgl. oben तापस u. δ), Raivata, Ḱâkshusha und Vaivasvata (s. oben u. β) M. 1,61. fg. Später werden noch sieben zukünftige Manu angereiht Sûrjas. 1,19.22.45. VP. 23. Verz. d. Oxf. H. 23,a,27. 53,b,41. ihre Namen lauten: Sâvarni (Sâvarna die neuere Ausg.), Bhautja, Rauḱja und vier Merusâvarna Hariv. 409. fgg. Sâvarni, Dakshasâvarni, Brahmasâvarni, Dharmasâvarni, Rudrasâvarni, Rauḱja und Bhautja VP. 259. fgg. statt der beiden letzten Devasâvarni und Indrasâvarni Bhâg. P. 8,13, 1. fgg. Daher ist मनवः eine Bez. für die Zahl *vierzehn* Sûrjas. 1,43. 2,34. 8,2. vor dem Manvantara des Svâjambhuva noch zwei Hariv. 51. fgg. (52 liest die neuere Ausg. द्वितीयमापवस्यैवं). Svâjambhuva's Periode währt 71 Juga 57. vier Manu (vom Scholiasten anders erklärt) Bhag. 10,6. Manu unter den Rudra VP. 59, N. 4. Bhâg. P. 3,12,12. ein Agni MBh. 3,14180. mit Vishnu identificirt (vgl. मनुश्रेष्ठ) Trik. 1,1,32 (ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut. *ein best.* Ǵina). Sohn Kṛçâçva's Bhâg. P. 6,6,20. Astronom Ind. St. 2,247. Verz. d. B. H. No. 862. — c) = मननशक्ति (Comm.) TBr. 2,3,8,3. *Gedanke* (मनस् VS. 9,7) Kâth. 13,14. 14,6. TS. 1,7,7,2. TBr. 1,3,5,3. Nir. 1,5. pl. *die Geisteskräfte* (= अन्तःकरणानि Schol.) Bhâg. P. 6,4,25. — d) = मन्त्र *Spruch, Gebet, Zauberformel* Ǵatâdh. im ÇKDr. Weber, Râmat. Up. 308. 316. 344. 354. Pańḱar. 1,9,9. 11,27. 3,3,2.8. Verz. d. B. H. No. 1314. Verz. d. Oxf. H. 93,b,1. 98,a,10. fgg. 99,b,2. 105,a,10. b,36. Pratâpar. 61,a (s. u. प्रतीति 2.). मनु MBh. 1,52 von einigen Erklärern, aber wohl mit Unrecht, in dieser Bedeutung aufgefasst. — 2) adj. so v. a. *verständig* (nach Comm.) VS. 15,49. Çat. Br. 8,6,3,18. — 3) f. a) Manu's *Gattin* AK. 3,6,5,38. P. 4,1,38, Sch. — b) *Trigonella corniculata Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. वृद्धमनु, वृद्ध°, मनुस्.

मनुकुलादित्य (मनु-कुल + आ°) m. N. pr. eines Fürsten Hall 90.

मनुग (मनु + 1. ग) m. N. pr. eines der 7 Söhne des Djutimant Mârk. P. 53,23.

मनुज (मनु + 1. ज) m. *Mensch (von Manu stammend)* AK. 2,6,1,1.3,4,28,216. H. 337. Halâj. 2,176. N. 12,86. 20,29. Spr. 2518. 3311. LA. (II) 86,18. मनुजोत्तम Indr. 5,22. °जा f. *ein menschliches Weib* Ǵatâdh. bei Wils. (°जी ÇKDr. nach ders. Aut.). विद्याधराणां नारीषु साध्वीषु मनुजासु च Hariv. 10252. — Vgl. निर्मनुज.

मनुजपति (म° + प°) m. *Herr der Menschen, Fürst, König* R. Gorr. 2,68,56. Ragh. 16,87. Varâh. Brh. S. 4,9. 5,64.

मनुजलोक (म° + लोक) m. *die Welt der Menschen, die Erde* MBh. 13,340.

मनुजात (मनु + जात) 1) adj. *von Menschen* oder *von Manu stammend*: अभि त्वा मनुजातेन दधामि मम वाससा AV. 7,37,1; vgl. 14,2,41. — 2) m. *Mensch*: यदेव मनुजातस्य धातारो विदधुः पुरा MBh. 12,8208.

मनुजात्मज (मनुज + आ°) m. *Menschensohn* so v. a. *Mann*; °जा f. *Weib* MBh. 3,2531.

मनुजाधिप (मनुज + अ°) m. *Fürst, König* N. 14,5. R. 1,17,4. Varâh. Brh. S. 34,21.

मनुजाधिपति (मनुज + अ°) m. dass. N. 12,92. Varâh. Brh. S. 48,1.

मनुजीकर् (मनुज + 1. कर्) *in einen Menschen verwandeln*: कृता Kathâs. 52,176.

मनुजेन्द्र (मनुज + इन्द्र) m. *Fürst, König* N. 1,2. Varâh. Brh. S. 15,10. मनुजेन्द्रपुत्री (so ist zu lesen) Kathâs. 29,198.

मनुजेश्वर (मनुज + ई°) m. dass. Varâh. Brh. S. 16,24. 46,18.

मनुज्येष्ठ (मनु + ज्येष्ठ) m. *Schwert* H. ç. 144. मनुर्ज्येष्ठः *der älteste Mensch* unter den Namen für *Strafe* (दण्ड) MBh. 12,4430.

मनुतन्तु (मनु + त°) m. N. pr. eines Mannes Âçv. Çr. 12,14. — Vgl. मानुतन्तव्य.

मनुत्व (von मनु) n. *die Würde eines* Manu Bhâg. P. 8,24,11.

मनुप्रीत (मनु + प्रीत) adj. *von Menschen geliebt* oder *den Menschen geneigt* RV. 10,63,1.

मनुभू (मनु + 2. भू) m. = मनुज *Mensch* Çabdak. im ÇKDr.

मनुयुग (मनु + युग) n. *die Periode eines* Manu = 72 Mahâjuga = 311040000 *Jahre* Colebr. Misc. Ess. II, 414.

मनुराज् (मनु + राज्) m. Bein. Kuvera's Trik. 1,1,78.

मनुर्हित (मनुस् + हित) adj. *menschenfreundlich, gut für die Menschen*: होतर् (Agni) RV. 6,16,9. 3,2,15. 8,19,21. 24. 34,8. 1,13,4. 14,11. रेतस् 6,70,2. अपि 10,26,5. शं योर्यत्ते मनुर्हितं तदीमहे 1,106,5.

मनुवत् (von मनु) adv. *wie Menschen, wie es Menschen ziemt* u. s. w.: त्वाहूतासो मनुवद्वदेम RV. 2,10,6.

मनुवृत (मनु + वृत) adj. *von Menschen gewählt*: होता °वृतः, देववृतः Ait. Br. 2,34.

मनुश्रेष्ठ (मनु + श्रेष्ठ) m. *der Beste unter den Menschen*, Bein. Vishnu's Pańḱar. 4,3,91.

मनुष (von मनुस्) m. *Mensch*: इळामकृण्वन्मनुषस्य शासनीम् RV. 1, 31,11. इषं दुहन्ता मनुषाय 117,21. स्वधर् 10,11,5. मनुषी s. u. मनुष्य.

मनुषेन्द्र Kathâs. 29,198 fehlerhaft für मनुजेन्द्र.

मनुष्य (von मनुस्) Çânt. 4,8. 1) adj. *menschlich* RV. 1,59,4. युग 92,11. वसु *für Menschen tauglich* 2,23,9. दैव्याः शमितार उत मनुष्याः Ait. Br. 2,6. Çat. Br. 1,8,1,27. इन्द्रैन्द्र मनुष्याः३ः परेहि (wohl विशः) AV. 3,4,6.

menschenfreundlich, vom Wagen der Açvin ṚV. 2,18,1. 3,1,10. — 2) m. *a*) *Mensch* P. 4,1,161. AK. 2,6,1,1. H. 337. Halâj. 2,176. ṚV. 1,164,45. 6,47,16. 7,89,5. इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः 3,4,8. यं त्वा देवापिर्मनुष्यः समीधे 10,98,8. VS. 6,6. 8,38. 60. TBr. 2,3,8,3. °गन्ध Ait. Br. 3,30. देवाः, मनुष्याः, पितरः Çat. Br. 1,2,5,17. 7,2,1. 3,6,2,26. 7,4,2,40. देवमनुष्याः Çat. Br. 6,4,4,22. 3,1,17. मनुष्यायुषे 7,3,1,10. °रूप 6,7,1,3. °चित्त 11,8,3,9. — 13,6,2,20. 14,4,2,20. fgg. Âçv. Gṛhj. 2,1,10. 3,9,1. Kauç. 63. 82. 106. M. 1,39. 43. 81. 3,117. 7,8. N. 12,97. Suçr. 1,4,19. 118,14. 130,12. Ragh. 2,33. 3,54. वनचरमनुष्याणाम् Pañkat. 255,17. °जाति Spr. 2112. मनुष्यादिस्तेयप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 282,*a*,30. Vgl. अ°, दुर्मनुष्य, निर्मनुष्य. — *b*) *Mann* (Gegens. स्त्री, अबला) M. 11,163. Mârk. P. 125,29. — *c*) *eine Klasse von Manen, die menschlichen Väter, welche das* Piṇḍa-*Opfer empfangen*, TBr. 1,3,10,9; vgl. ṚV. 4,1,13. — 3) f. मनुषी *ein menschliches Weib* gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Vârtt. 2 zu P. 4,1,63. Çabdar. bei Wilson (मनुष्यी ÇKDr. nach ders. Aut.). — Vgl. महा°, मानुष्यक.

मनुष्यकार (म° + 1. कार) m. *die That eines Menschen, menschliche Anstrengung* MBh. 5,961. — Vgl. पुरुषकार 1.

मनुष्यकिल्बिष (म° + कि°) n. *ein Vergehen gegen Menschen* Çat. Br. 12,9,2,2.

मनुष्यकृत (म° + कृत) adj. *gegen Menschen begangen:* एनस् VS. 8,13.

मनुष्यगन्धर्व (म° + ग°) m. pl. *die menschlichen* Gandharva (stehen unter den देवगन्धर्वाः) Taitt. Up. 2,8. Ind. St. 2,230.

मनुष्यचर (म° + चर) adj. *mit Menschen verkehrend* TS. 6,4,9,1.

मनुष्यच्छन्दस् (म° + छन्दस्) n. *Metrum der Menschen* TS. 5,4,8,6. Kâṭh. 21,11. Ind. St. 8,75.

मनुष्यजा (म° + 1. जा) adj. *von Menschen geboren* ṚV. 10,85,40.

मनुष्यत् adv. = मनुषत् AV. Prât. 4,65. AV. 5,12,8 (vgl. Whitney zu AV. Prât.).

मनुष्यता (von मनुष्य) f. *das Menschsein:* °तामेत्य *Mensch werdend* R. 1,14,47. °तां यातः Mârk. P. 26,29. *das Mannsein:* स्वतन्त्रता मनुष्याणां परतन्त्रा सदाबला । नरो ऽपि परतन्त्रो यस्तस्य कीदृङ्मनुष्यता ॥ 125,29.

मनुष्यत्रा (wie eben) adv. *unter Menschen, zu Menschen* u. s. w. P. 5,4,56. Çat. Br. 1,9,1,27.

मनुष्यत्व (wie eben) n. *das Menschsein, Menschlichkeit* TBr. 2,3,8,3. यान्ति °त्वम् *werden Menschen* M. 12,40. Kathâs. 7,11. Nîlak. 17. Muir, ST. 4,221.

मनुष्यदेव (म° + देव) m. *ein Gott unter den Menschen:* 1) *ein Brahmane* Çat. Br. 2,2,2,6. 4,3,4,4. — 2) *Fürst, König* Ragh. 2,52.

मनुष्यधर्मन् (म° + ध°) m. Bein. Kuvera's AK. 1,1,1,64. Halâj. 1,78.

मनुष्ययज्ञ (म° + यज्ञ) m. *Opfer an Menschen* d. i. *Mildthätigkeit, Gastfreundschaft*, eines der 5 Mahâjagña Çat. Br. 11,5,6,1.2. यन्मनुष्येभ्यो ददाति तन्मनुष्ययज्ञः Âçv. Gṛhj. 3,1,3. Verz. d. Oxf. H. 265,*a*, 4. 267,*b*,41. 44. 277,*a*, No. 654. आतिथ्यस्य मनुष्ययज्ञत्वं कात्यायनेनोक्तम् 267,*b*,42. — Vgl. नृयज्ञ.

मनुष्यरथ (म° + रथ) m. *Wagen der Menschen* TS. 5,4,10,1. Ait. Br. 2,37.

मनुष्यराज (म° + राज) m. *ein menschlicher König* VS. 24,30. Ait. Br. 1,15. Kâṭh. 24,7. °राजन् m. dass. Ait. Br. 8,26. Pañkav. Br. 18,10,5.

मनुष्यलोक (म° + लोक) m. *Menschenwelt* VS. 30,12. TBr. 2,1,8,1. TS. 6,1,1,1. 6,4,1. Çat. Br. 1,8,3,14. 3,7,1,25. 7,3,1,10. Âçv. Gṛhj. 4,4,2. 4. Çâṅk. 99,7. Spr. 3016. Kathâs. 46,240. 52,409.

मनुष्यविश् (म° + विश्) f. *Menschenvolk* Ait. Br. 1,9. °विश n. dass. TS. 5,4,7,7. 6,1,5,3. °विशा f. dass. Kâṭh. 11,6. 23,8.

मनुष्यसभा (म° + स°) f. *eine Versammlung von Menschen* Çabdârthak. bei Wilson.

मनुष्यसव (म° + सव) m. *Menschenlibation:* यो वै सोमेन सूयते स देवसवः । यः पशुना सूयते स देवसवः । य इष्ट्या सूयते स मनुष्यसवः TBr. 2,7,5,1. Kâṭh. 37,4.

मनुष्येन्द्र (मनुष्य + इन्द्र) m. *der Beste der Menschen* (nicht *Fürst*), in der Anrede N. 22,6.

मनुष्येश्वर (मनुष्य + ई°) m. *Fürst, König* Ragh. 2,2.

मनुषत् (von मनुस्) adv. P. 1,4,18, Vârtt. 2. *als Mensch* oder *Menschen, wie Menschen, wie bei —, wie unter —, wie für Menschen:* मनुषदिन्द्र सवनं जुषाणः पिब ṚV. 3,32,5. 2,5,2. यज्ञो यथा मनुषत्प्रदिवो दधिषे 4,34,3. 37,3. मनुषत्त्वा नि धीमहि मनुषत्समिधीमहि । अग्ने मनुषदङ्गिरो देवान्देवयते यज 5,21,1. 1,44,11. 105,13. 6,68,1. 7,2,3. मनुषदग्न इह यक्षि देवान् 11,3. 8,27,7. 43,27. 10,61,15. 70,18. 110,8. Die Comm. gewöhnlich *wie* Manu: भृगुवत्, म°, अङ्गिरस्वत् ṚV. 8,43,13; vgl. 1,31,17. *wie bei* Manu (nach Auffassung des Brâhmaṇa) Çat. Br. 1,5,1,7. Kâtj. Çr. 3,2,7.

मनुस् (von मन्) m. = मनु *Mensch, Mann* Nir. 8,5. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,116 (oxyt.). ṚV. 1,26,4. 36,7. 52,8. 130,9. मनुषो न योषा 167,3. 175,3. 189,7. 2,2,6. 10,1. 18,2. 20,6. 3,2,1. 3,2. मनुषो जनस्य 6. 26,2. 60,6. स चेतयन्मनुषः 4,1,9. 2,1. होतारमग्निं मनुषो नि षेदुः 6,11. 37,1. 5,5,7. 29,1. 3. 7. 6,4,1. 10,2. मनुषो विशः 14,2. 15,4. 7,8,2. 9,4. 70,2. 73,2. मनुषे दशस्या 99,3. 100,4. 8,23,13. 76,2. 9,72,4. 74,5. 10,11,5. 21,7. 25,8. 63,6. दुर्हणो मनुषे 99,7. 110,1. अयत्यं मनुषः Vâlakh. 1,8. 2,8. VS. 20,42. — Vgl. मानुष.

मनुसंहिता (मनु + सं°) f. Manu's *Gesetzsammlung* M. ed. Calc.

मनुसव m. so v. a. मनुष्यसव; vom Brâhmaṇa gedeutet als Manu's *Libation* TS. 7,5,15,3.

मनोगत (मनस् + गत) adj. *im Herzen ruhend, — verborgen:* कामाः Bhag. 2,55. आधिक्लेतु Çâk. 59. n. *das im Herzen Ruhende, Gedanke, Meinung; Wunsch, Verlangen* MBh. 1,3688. 9,2483. 2485. Hit. 73,16. मनोगतं वीर यत्ते तद्ब्रूहि वितराम्यहम् MBh. 3,11981. fg. 5,7043. 7,6337. Kumâras. 5,51. Kathâs. 55,85. Bhâg. P. 9,18,28. Mârk. P. 22,14.

1. मनोगति (मनस् + ग°) f. *Herzenswunsch:* परित्यजामि त्वां काम हित्वा सर्वमनोगतीः MBh. 12,6627. = मनसो वृत्तीः Nîlak.

2. मनोगति (wie eben) adj. *der da hingehen kann wohin er will* R. 3,53,31.

मनोगवी (मनस् + ग°) f. *Wunsch* Çabdârthak. bei Wilson.

मनोगुप्ता (मनस् + गु°) f. = मनःशिला *rother Arsenik* AK. 2,9,108. H. 1059.

मनोग्रहण (मनस् + ग्र°) n. *das Ergreifen —, Gefangennehmen des Sinnes* TS. 2,3,9,2; vgl. मनोगृहीत Kâṭh. 12,2.

मनोग्राहिन् (मनस् + ग्रा°) adj. *den Sinn gefangen nehmend, — hinreissend* MBh. 13,1403. सर्वभूत° R. 5,44,8.

मनोग्राह्य (मनस् + ग्राह्य) 1) adj. *mit dem Sinne zu fassen:* सुखं दुःखमिच्छा द्वेषो मतिः कृतिः Bhāshāp. 56. — 2) *den Sinn gefangen nehmend, — hinreissend:* शब्दाः MBh. 7,3015.

मनोज (मनस् + 1. ज) m. = मनसिज *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* Spr. 2628. 505.

मनोजन्मन् (मनस् + ज°) m. *der Liebesgott* Trik. 1,1,39.

1. मनोजव (मनस् + जव) m. *Eile —, Raschheit des Gedankens* ṚV. 10,71,7. Çat. Br. 2,4,2,2. क्रतुषु क्रतुर्मनोजवः प्रविष्टः 3,3,4,7.7,1,27.

2. मनोजव (wie eben) 1) adj. f. आ a) *gedankenschnell:* die Rosse der Açvin ṚV. 6,62,3. तुरग MBh. 1,1148. 3,2290. Kām. Nītis. 16,8. Mārk. P. 21,8. विमानं हंसयुक्तम् MBh. 13,869. स्यन्दन R. 2,82,25. गति R. Gorr. 1,77,48. ग्रहस्तु विक्रान्तेन यथाकामं मनोजवा MBh. 1,6059. 6071. 2,146. 5,1772. Bhāg. P. 8,21,8. 9,5,6. Çiva Çiv. °जवम् adv. R. 1,76,15. — b) *dem Vater ähnlich* AK. 3,1,13. H. 488, Sch.; vgl. मनोजवस. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Anila (*Windes*) MBh. 1,2589. Harīv. 156. VP. 120. — b) eines Sohnes des Rudra Īçāna VP. 59. Mārk. P. 52,11. — c) Indra's im 6ten Manvantara VP. 263. Mārk. P. 76,53. — d) eines Sohnes des Medhātithi und eines nach ihm benannten Varsha Bhāg. P. 5,20,25. — e) eines fabelhaften Rosses Hall in der Einl. zu Vāsavad. 40. — 3) f. आ a) N. einer der sieben Flammenzungen Muṇḍ. Up. 1,2,4. Gṛhjasaṁgr. 1,14. Mārk. P. 99,54. — b) *eine best. Pflanze,* = अग्निजिह्वा Gaṭādh. im ÇKDr. — c) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2634 (महाजवा ed. Calc.). — 4) wohl n. N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,6063.

मनोजवस् (मनस् + ज°) adj. *gedankenschnell:* रथ ṚV. 1,117,15. 5,77,3. 6,63,7. 7,68,3. Vogel 4,26,5. 8,89,8. TS. 2,4,7,1. der Wind TBr. 2,7,7,6. — ṚV. 1,163,9. 8,22,16. Bez. des Jama (nach Mahīdh.) VS. 5,11. — Çat. Br. 10,6,3,2.

मनोजवस (wie eben) adj. *dem Vater ähnlich* H. 488. — Vgl. 2. मनोजव 1,b.

मनोजविन् (मनस् + ज° oder von 1. मनोजव) adj. *gedankenschnell;* davon nom. abstr. °जवित्व n. Verz. d. Oxf. H. 231,b,23.

मनोजवृद्धि (म° + वृ°) m. *ein best. Strauch,* = कामवृद्धि Rāgan.

मनोजात (मनस् + जात) adj. *im Sinn geboren, geistentsprungen* VS. 4,11. Çat. Br. 3,2,2,13.

मनोजिघ्र (मनस् + जि°) adj. *Jmdes Gedanken witternd, — errathend* Sāh. D. 45,7.

मनोजू (मनस् + 2. जू) adj. *gedankenschnell* ṚV. 1,23,3. die Marut 85,4. Wagen 1,119,1. Rosse 181,2. 186,5. 6,22,6. 10,81,7.

मनोज्ञ (मनस् + 1. ज्ञ) 1) adj. f. आ *dem Sinn entsprechend, schön, reizend* AK. 3,2,2. 3,4,19,134. Trik. 3,1,13. H. 1445. P. 5,1,133. पेयानि MBh. 4,403. अशन Suçr. 1,241,10. गायन्ति सुकुमाराणि मनोज्ञानि R. 1,9,48. रूप 52.36,14. 2,56,13,a. 32. पल्लव Ragh. 3,7. वेष 6,1. वस्त्र Ṛt. 3,1. 6,25. Çāk. 19. Spr. 620. 2391. Varāh. Bṛh. S. 48,5. Mārk. P. 63,1. Brahma-P. in LA. (II) 52,4. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 33. मुक्ताविज्ञान° *gefallend* Çrut. 38. अ° Āçv. Gṛhj. 3,6,5.7. 10,9. Verhalten eines fem. vor मनोज्ञा in einem adj. comp. gaṇa प्रियादि zu P. 6,3,34. Vop. 6,13. — 2) m. N. pr. eines Gandharva Lot. de la b. l. 3. — 3) f. आ a) = मनःशिला *rother Arsenik* Ratnam. im ÇKDr. Suçr. 2,332,5. — b) N. verschiedener Pflanzen: = बन्ध्याकर्कोटकी, आवर्तकी, स्थूलजीरक und जाती Rāgan. im ÇKDr. — c) *ein berauschendes Getränk* Rāgan. — d) *Königstochter* Gaṭādh. im ÇKDr. — 4) n. *das Holz der Pinus longifolia* Ratnam. 144. — Vgl. मानोज्ञक.

मनोज्ञघोष (म° + घोष) m. N. pr. eines Mannes, Vie de Hiouen-thsang 74.

मनोज्ञता (von मनोज्ञ) f. *reizendes Wesen, Schönheit* Spr. 5020.

मनोज्ञशब्दाभिगर्जित (म°-शब्द + अ°) m. N. eines Kalpa Lot. de la b. l. 131.

मनोज्ञस्वर (म° + स्वर) m. N. pr. eines Gandharva Lot. de la b. l. 3.

मनोतर् und मनोतृ (von मन्, मनु-ते) = मन्तर्, welches erst in den Brāhmaṇa auftritt und selten ist. 1) *Ersinner, Erfinder:* त्वं प्रज्ञस्य वचसो मनोता ṚV. 2,9,4. त्वं ह्यग्ने प्रथमो मनोतास्या धियो अभवो दस्म होता 6,1,1. असर्जि वक्वा रथ्ये यथाजौ धिया मनोता प्रथमो मनीषी 9,91,1. — 2) *Walter, Schalter;* die Açvin heissen: मनोतारा (= मन्तारौ, दातारौ Sāj.) रयीणाम् ṚV. 8,8,12. ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना सहसो या मनोता (für das fem.) TS. 4,4,12,5.

मनोता (nom. des vorigen, als fem. gefasst) f. 1) *das Lied* ṚV. 6,1, *welches das Wort* मनोता (s. मनोतर्) *enthält* und beim Thieropfer gebraucht wird: मनोतामन्वाह Çāṅkh. Br. 10,6. °सूक्त Çr. 5,19,14. 6,11,16. मनोतादीलान्तं पशुकर्म 8,1,9. 14,10,21. Āçv. Çr. 3,1.4. 5,17. — 2) *die Gottheit, für welche das unter Aufsagung jenes Liedes Dargebrachte bestimmt ist;* nach Auffassung der Brāhmaṇa Agni (resp. Vāk und Go). TS. 6,3,10,3. Ait. Br. 2,10. Çat. Br. 3,8,3,14. 4,5,2,8. Çāṅkh. Br. 10,6. Kātj. Çr. 6,8,9. 8,8,40.

मनोदण्ड s. u. दण्ड 12. am Ende.

मनोदाहिन् (मनस् + दा°) m. *der Liebesgott* H. ç. 78.

मनोदुष्ट (मनस् + दुष्ट) adj. *durch schlechte Gedanken verunreinigt* M. 5,108.

मनोधातु (मनस् + धातु) s. Burn. Intr. 449. Lot. de la b. l. 513. Vie de Hiouen-thsang 345.

मनोधृत् (मनस् + धृत्) adj. *besonnen, verständig:* मनोधृतः सुकृतस्तक्षत द्याम् ṚV. 3,38,2.

मनोऽनवस्थान (मनस् + अन°) n. *Unaufmerksamkeit, Zerstreutheit* Sāṁkhjak. 7.

मनोनाश (मनस् + 1. नाश) m. *das Verschwinden des Sinnes* Verz. d. B. H. No. 645. — Vgl. मनोलय.

मनोऽनुग (मनस् + अ°) 1) adj. f. आ *dem Sinne zusagend, erfreulich, angenehm* MBh. 6,491 (wo mit der ed. Bomb. °गम् zu lesen ist). Harīv. 1506. प्रियमावेदयिष्यामि भवतो यन्मनोऽनुगम् 9844. 9956. Verz. d. Oxf. H. 33,a,22. — 2) m. N. pr. einer Gegend MBh. 6,462. — Vgl. हृदयानुग.

मनोऽपहारिन् (मनस् + अ°) adj. *den Sinn mit sich fortreissend, herzraubend, erfreulich:* वाच् Spr. 4467 (Conj.).

मनोभव (मनस् + भव) 1) adj. *im Sinne —, im Geiste entstanden, ein Gebilde der Phantasie seiend* Bhāg. P. 5,15,24. — 2) m. *Liebe* (Gegen-

satz क्रोध) MBh. 12,6507. *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* Halâj. 1,33. Ragh. 7,19. 12,33. Kathâs. 31,53. Mârk. P. 18,41. MBh. 1,7143. Kumâras. 3,27. 5,1. Ragh. 16,51. Spr. 2583. 3349. Kathâs. 1,41. 17,73. Bhâg. P. 4,25,30. Pańkat. 128,5. Am Ende eines adj. comp. f. आ Sâh. D. 41,8.

मनोऽभिप्राय (मनस् + अ°) m. *Herzenswunsch:* °ग *erwünscht, angenehm:* अन्न MBh. 7,2174.

मनोऽभिराम (मनस् + अ°) 1) adj. f. आ *den Sinn —, das Herz erfreuend* Ragh. 1,39. Pańkar. 1,11,34. सु° R. 5,11,20. — 2) N. pr. des Ortes, an dem der Buddha Tamâlapattrakandanagandha (Mahâmaudgaljâjana) erscheinen wird, Lot. de la b. l. 94.

मनोभू (मनस् + 2. भू) m. *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* Çabdar. im ÇKDr. Spr. 211. Kathâs. 1,1. 3,62. 20,71. 37,208. 58,98. 71,246. Râga-Tar. 4,21. Sâh. D. 78,11.

मनोभृत् (मनस् + भृत्) adj. *den Geist tragend, — erhaltend* Çat. Br. 8,1,3,6.7.

मनोमथन (मनस् + म°) m. *der Erschütterer des Herzens, der Liebesgott* Pańkar. 4,8,110.

मनोमय (von मनस्) adj. f. ई *aus Geist bestehend, geistig* Çat. Br. 10,5,3,3. 6,3,2. 14,4,3,10. 8,6,1. Khând. Up. 3,14,2. Mund. Up. 2,2,7. Taitt. Up. 1,6,1. 2,3. Maitrjup. 2,6. Ind. St. 1,301. Bhâg. P. 2,2,30. 3,1,34. Vedântas. (Allah.) No. 51. सिद्धि Verz. d. Oxf. H. 99,a,10. पञ्चाभ्यन्तराञ्छत्रून्विजित्य मनोमयान् so v. a. *die Sinne* Spr. 2266.

मनोमुषि (मनस् + मु°) adj. *den Sinn —, den Verstand raubend* (Krankheit oder Dämon): °गृहीत Çat. Br. 1,4,3,16.

मनोमुह् (मनस् + 2. मुह्) adj. *sinnverwirrend* AV. 2,2,5.

मनोयायिन् (मनस् + या°) adj. *nach Belieben gehend, der dahin geht wohin er* oder *man will* Pańkar. 2,3,100. रथ 1,7,45. 11,14. 12,18. Davon nom. abstr. °यायित्व n. 8,24. 2,4,57. 8,3.

मनोयुज् (मनस् + 2. युज्) adj. 1) *durch* oder *nach dem blossen Willen* (ohne Handanlegung) *sich anspannend* oder *schirrend:* Rosse RV. 1,14,6. 51,10. वहन्तु त्वा मनोयुजो युक्तासो नवतिर्नव 4,48,4. 5,75,6. Wagen 8,5,2. — 2) *dem Sinne* oder *Verständniss sich fügend, — angemessen; verständig:* ऋतादियर्मि ते धियं मनोयुजम् RV. 8,13,26. 9,100,3. यं याचाम्यहं वाचा सरस्वत्या मनोयुजा AV. 5,7,5. 10,8. ये देवा मनोजाता मनोयुजो दक्षक्रतवः VS. 4,11.

मनोयोनि (मनस् + यो°) m. *der Liebesgott* H. 229, Sch.

मनोरञ्जन (मनस् + र°) 1) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,a,13. — 2) Titel eines Commentars zur Lîlâvatî Colebr. Misc. Ess. II, 453.

मनोरत m. N. pr. eines buddhistischen Patriarchen Lia. II, Anh. viii. Wohl fehlerhaft für °रथ.

मनोरथ (मनस् + रथ, nom. act. von रम्; vgl. मनोरम) 1) m. a) *Wunsch* (*Herzensfreude*) AK. 1,1,7,27. H. 430. Halâj. 2,380. चिराभिलषितो वीर ममाप्येष मनोरथः MBh. 3,1851. अभिप्रार्थितमनोरथसाधनकृत् Suçr. 1,78,10. R. 2,52,51. मनोरथानामपथभूमिः Çâk. 97,9. एते मनोरथानामतटप्रपाताः 137. मनोरथाय नाशंसे so v. a. *ich kann nicht hoffen einen Wunsch erfüllt zu sehen* 172. Ragh. 12,59. Spr. 397. उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः 470. 3247. लब्धावकाशो मे मनोरथः Çâk. 15,10. °सिद्धि Hit. 21,13. सिद्धं मनोरथैः so v. a. *alle Wünsche sind erfüllt* Kathâs. 57,154. पूरयति मनोरथान् Spr. 587. Çâk. 106,3. Ragh. 2,72. Kathâs. 43,238. LA. (II) 87,14.22. मनोरथं प्रस्नवतां यथा नाम्नां शताष्टकम् Pańkar. 4,1,6. इमं प्राप्स्ये मनोरथम् Bhag. 16,13. प्राप्तमनोरथा R. Gorr. 2,42,2. MBh. 1,1223. Kathâs. 34,74. कृत° adj. *dessen Wunsch erfüllt ist* R. 5,50,1. भग्नमनोरथा *deren Wunsch vereitelt ist* Kumâras. 5,1. स्वमनोरथमासन्नं मत्वा *der Erfüllung nahe* Kathâs. 31,73. °दायक 22,18. अभूत्संपादितस्वादुफलो मे °थः Çâk. 108,15. विलम्बितफलैः कालं स निनाय °थैः Ragh. 1,33. अस्य विवाहादिमनोरथैः। आसन्नफलसंपत्तिकान्तैः कालं निनाय तम् Kathâs. 27,9. अलब्धफलनीरसं मम विधाय तस्मिञ्जने समागममनोरथम् Vikr. 30. वत्संगममनोरथा Mârk. P. 127,37. °प्रियतमा Çâk. 33,2. °रथेन संप्राप्तम् MBh. 3,1820. °कृतो भर्ता Hariv. 10074. Spr. 1307. °द्रुम Mâlav. 46 (Vikr. 13,20 ist mit Cowell zu lesen अङ्को दुर्लभाभिलाषी मदनः). — b) N. pr. verschiedener Männer Râga-Tar. 4,496. 670. 7,1703. eines buddhistischen Lehrers (vgl. मणिरत) Burn. Intr. 567. मनोर्हित Hiouen-thsang 1,105. 115. — 2) f. आ = मनोरथप्रभा Kathâs. 59,113.

मनोरथतीर्थ (म° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 65,b,41.

मनोरथतृतीया (म° + तृ°) f. Bez. *des dritten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Kaitra Verz. d. Oxf. H. 71,b,29 (Verz. d. B. H. 147,a,1). 284,b,2. — Vgl. मन्वन्तरा.

मनोरथद्वादशी (म° + द्वा°) f. Bez. *des zwölften Tages in einer bestimmten Monatshälfte* Verz. d. B. H. 135,b,15. Verz. d. Oxf. H. 34,b,16. — Vgl. मन्वन्तरा.

मनोरथप्रभा (म° + प्र°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 59,87. 106. — Vgl. मनोरथा.

मनोरथसिद्ध (म° + सिद्ध) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 71,71. Wohl fehlerhaft für °सिद्धि.

1. मनोरथसिद्धि (म° + सि°) f. *Erfüllung eines Wunsches* Kathâs. 71,238.

2. मनोरथसिद्धि (wie eben) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 71,181. 237. समनोरथसिद्धिक adj. 247. — Vgl. मनोरथसिद्ध.

मनोरम (मनस् + रम) 1) adj. f. आ *den Sinn erfreuend, reizend, schön* AK. 3,2,2. H. 1444. Maitrjup. 4,2. MBh. 1,1024. 3,1843. 4,24. 14,1926. R. 1,2,38.45. Suçr. 1,240,18. Spr. 1324. Çâk. 138. Rt. 1,3. Kâm. Nitis. 14,28. Kathâs. 4,29. Mârk. P. 98,1. Pańkar. 1,11,25. Brahma-P. in LA. 49,15. Pańkat. 127,24. अति° Mârk. P. 97,19. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons Ind. St. 3,483. fg. Die Form des Wortes steht nicht sicher. — 3) f. आ a) *ein best. Pigment,* = गोरोचना Râgan. im ÇKDr. — b) *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡◡—◡—◡—◡— Colebr. Misc. Ess. II, 159 (V, 7). Ind. St. 8,370. Khandom. 26. — c) N. pr. einer buddhistischen Göttin Trik. 1,1,17. einer Apsaras Vjâdi zu H. 183. MBh. 1,2558. 4818. Hariv. 12472 (मनोवती Langl.). der Gattin Kârtavîrja's Verz. d. Oxf. H. 26,a,33. Dhruvasamdhi's 81,b,8. einer Tochter des Vidjâdhara Indîvara, Gattin des Svarokis und Mutter Vigaja's, Mârk. P. 63,13. 66,6. — d) N. pr. eines Flusses MBh. 9,2189. 2210. — e) Titel verschiedener Schriften Colebr. Misc. Ess. II, 45. 48.

Verz. d. Oxf. H. 178, *b*, No. 405. 108, *a*, 28. 404, *b*, No. 35. Verz. d. B. H. No. 1336. = प्रौढ° Colebr. Misc. Ess. II, 38. 41. Vgl. प्राकृत°.

मनोर्हित s. मनोरथ am Ende.

मनोलय (मनस् + लय) m. *das Verschwinden des Sinnes* Verz. d. B. H. No. 640 = Verz. d. Oxf. H. 233, *a*, 7. — Vgl. मनोनाश.

मनोवती (f. von मनोवत् und dieses von मनस्) f. N. pr. eines Frauenzimmers Hariv. 8694. einer Apsaras Hariv. Langl. 2, 376 (मनोरमा der gedr. Text). einer Tochter des Vidjâdhara Kitrâṅgada Kathâs. 22, 136. des Asurapati Sumâja 45, 330. fg. 47, 104. 119.

मनोऽवलम्बिका (मनस् + अ°) f. Titel eines Buchs der Kaitanja-Schule Verz. d. Tüb. H. 16.

मनोवात (मनस् + वात) adj. *vom Sinne begehrt, angenehm, erwünscht* RV. 3, 38, 2.

मनोविद् (मनस् + विद्) m. *Kenner des Geistes*, deren 500 im Gefolge des Gina Mahâvîra waren, Wilson, Sel. Works I, 304.

मनोविनयन (मनस् + वि°) n. *das Züchtigen des Sinnes*: त्रिजगन्मनो° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 503, Çl. 7.

मनोविरुद्ध (मनस् + वि°) adj. *unfasslich, unbegreiflich;* m. pl. Bez. einer Gruppe göttlicher Wesen MBh. 13, 1372. — Vgl. वाचाविरुद्ध.

मनोवृत्ति (मनस् + वृ°) f. *die Thätigkeit des Geistes* Çaṁk. zu Khând. Up. S. 7. अहो चेष्टाप्रतिरूपिका कामिनो मनोवृत्तिः Çâk. 16, 13. इदानीमस्माकं जठरकमठीपृष्ठकठिना मनोवृत्तिः Spr. 814.

मनोवेदशिरस् (मनस् - वेद - शि°) n. pl. N. eines Spruches: अपेच्छाकुनसूक्तं वा मनोवेदशिरांसि च Varâh. Bṛh. S. 46, 73.

मनोहत (मनस् + हत) adj. *in seinen Erwartungen getäuscht* AK. 3, 1, 41. H. 439.

मनोहन् (मनस् + 2. हन्) adj. *geisttödtend:* पिशाच AV. 5, 29, 10. *ein verderblicher* Agni 16, 1, 3. Pâr. Gṛhj. 2, 6.

मनोहर (मनस् + हर) 1) adj. f. आ *das Herz fortreissend, reizend, ansprechend, schön* H. 1444. Halâj. 4, 4. स्त्रीणां सुखोद्यमक्रूरं विस्पष्टार्थं मनोहरम् । नामधेयं स्यात् M. 2, 33. स्तनयः Ak. 4, 9. N. 12, 27. Hariv. 4016 (f. ई in beiden Ausgaben). 8938. R. 2, 56, 12 (चित्रकूटं म° zu lesen; चित्रकूटं मनोरमम् ed. Bomb.). R. Gorr. 1, 66, 12. Suçr. 1, 22, 10. Vikr. 9. Spr. 1552. 1738. 2192. Mârk. P. 112, 3. Brahma-P. in LA. (II) 49, 5. गोपीरब्रवीच्च मनोहरम् Vop. 5, 6. इति मेधातिथिमतं तन्न मनोहरम् *ansprechend, zusagend* Kull. zu M. 1, 103. 5, 16. सर्वश्रुति° R. 1, 3, 7. ज्ञान° AK. 1, 1, 4, 19. गाम्भीर्य° Ragh. 3, 32. Çâk. 138, v. l. Spr. 2629. Vikr. 119. Kumâras. 3, 39. Brahma-P. in LA. (II) 52, 21. अव्याज° Çâk. 17. अति° R. 1, 9, 55. Pańkar. 1, 3, 4. सु° MBh. 1, 1106. 13, 1839. Indr. 5, 18. Hid. 3, 15. Pańkat. Pr. 3. Brahma-P. in LA. (II) 49, 7. चेतोबुद्धि° d. i. चेतोहर, बुद्धि°, मनो° MBh. 3, 1787. compar. मनोहरतर und davon nom. abstr. °त्व n. *grössere Schönheit* Mâlatîm. 35, 3. — 2) m. *a*) *eine Jasmin-Art* (कुन्द) Râgan. im ÇKDr. — *b*) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279, *a*, 12. vollständig दैवज्ञ° 292, *a*, 31. Vgl. बुध°. — 3) f. आ *a*) Bez. zweier *Jasmin-Arten:* जाती und स्वर्णयूथी Râgan. im ÇKDr. — *b*) N. pr. einer Apsaras MBh. 13, 1425. der Gattin des Varkasvin und Mutter des Çiçira u. s. w. 1, 2586. Gattin Dhara's und Mutter des Çiçira u. s. w. Hariv. 155. — 4) n. *Gold* Râgan. im ÇKDr.

मनोहरवीरेश्वर (म° + वी°) m. N. pr. eines Lehrers Hall 70.

मनोहरशर्मन् (म° + श°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, No. 835.

मनोहरसिंह (म° + सिंह) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 8.

मनोहर्तर् (मनस् + ह°) m. *Herzensräuber:* तमान्वेष्ये नरं यस्ते मनोहर्ता तमादिश Bhâg. P. 10, 62, 18.

मनोहारिन् (मनस् + हा°) adj. = मनोहर Svâmin zu AK. 3, 2, 2. ÇKDr. N. 13, 3. R. 3, 21, 27. Spr. 394. 1084. 3124. 3127. Kâm. Nîtis. 11, 37. Pańkar. 3, 5, 31. 4, 8, 40. Kathâs. 67, 33.

मनोहारी (मनस् + हा°) f. *ein untreues Weib* H. ç. 111.

मनोह्लाद (मनस् + ह्लाद) m. *Herzensfreude* R. 2, 56, 26.

मनोह्लादिन् (मनस् + ह्ला°) adj. *das Herz erfreuend, ansprechend, schön:* राजमन्दिर Kâm. Nîtis. 16, 5 (मनो ह्लादि gedr.).

मनोह्वा (मनस् + आह्वा) f. *rother Arsenik* AK. 2, 9, 108. H. 1060. — Vgl. मनःशिला, मनोगुप्ता u. s. w.

मन्तर् (von मन्) nom. ag. *Denker* Uggval. zu Uṇâdis. 2, 95. Çat. Br. 14, 6, 5, 1. 7, 31. 8, 11. न मन्तुर्मतेर्विपरिलोपो विद्यते 7, 1, 28. Kaush. Up. 3, 8. MBh. 14, 620.

मन्तव्य (wie eben) adj. 1) *zu denken* Çat. Br. 14, 7, 1, 28. Nir. 3, 3. Praçnop. 4, 8. MBh. 14, 619. 621. बलवानित्येवं न मन्तव्यम् 5, 3509. Hit. 113, 16, v. l. Muir, ST. 4, 220. तयोर्विवादो मन्तव्यः Spr. 1266. — 2) *anzusehen —, zu halten für:* सो ऽस्य दोषो न मन्तव्यः Spr. 521. Kathâs. 15, 143. 42, 169. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 300. Verz. d. Oxf. H. 11, *b*, 15 v. u. Sâh. D. 70, 10. Pańkat. 146, 18. ed. orn. 39, 1. नान्यथा देव मन्तव्यम् Kathâs. 44, 122. Uttararâmak. 81, 3. नावां दोषेण मन्तव्यौ (गन्तव्यौ ed. Bomb.) *man darf uns nicht eines Fehlers zeihen* MBh. 13, 65. 68. — 3) *anzunehmen, zu statuiren:* स च हेतुर्न मन्तव्यः MBh. 5, 617. ज्ञातः पुत्रो ऽनुज्ञातश्च अतिज्ञातस्तथैव च । अपज्ञातश्च लोके ऽस्मिन्मन्तव्याः शास्त्रवेदिभिः ॥ Spr. 957. Kusum. 31, 2. — 4) *zu beachten, gut zu heissen* Hit. 120, 6, v. l. für अनुमन्तव्य. — Vgl. बहु°.

मन्ति (von मन्) f. nom. act. gaṇa तन्त्यादि zu P. 6, 4, 39. — Vgl. मति.

मन्तु (wie eben) ved., मन्तु Uṇâdis. 1, 73. m. 1) *Berather; Walter, Lenker, arbiter* (vgl. मनोतर्): विश्वस्य स्थातुर्जगतश्च मन्तवः RV. 10, 63, 8. श्लोकयन्त्रासो रभसस्य मन्तवः 9, 73, 6. f.: माता यन्मन्तुर्यूथस्य पूर्व्या 10, 32, 4. — 2) *Rathschlag, Rath; das Walten:* युवोरच्छिद्रा मन्तवो ह सर्गाः *eure Rathschläge* (βουλαί) *sind ein ununterbrochener Strom* RV. 1, 152, 1. पुरुमन्तु πολύβουλος: die Açvin 158, 1. त्रिमन्तु *dreifachen Rath habend* (त्रयाणां मन्ता Sâj.) oder N. pr. 112, 4. — 3) infin. zu मन्; s. das. — 4) *Vergehen*, = अपराध (vgl. मन्तूय्) AK. 2, 8, 1, 26. H. 744. Med. t. 43. Halâj. 4, 64. = मानग्रन्थि Hâr. 168. — 5) *Mensch* Med. — 6) = प्रजापति Med. *König* Wilson. — Vgl. अ°, दुर्मन्तु, सु°, मातव्य.

मन्तुमत् (von मन्तु) adj. (nur im voc. °मस्) *rathreich, waltend* (= ज्ञानवत् Sâj.): Pûshan RV. 1, 42, 5. 6, 56, 4. Indra 10, 134, 6.

मन्तूय् (wie eben), °यति (nach Kandra auch °यते) *sich vergehen gegen* (अपराधे); nach Andern *zornig werden* (रोषे) gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3, 1, 27. वल्गूयन्तीं विलोक्य त्वां स्त्री न मन्तूयतीह का *sich ärgern* oder *eifersüchtig werden* Bhaṭṭ. 5, 73. मन्तूयिष्यति 16, 31.

मन्त्र॑ (von मन्) m. gaṇa वृषादि zu P. 6,1,203. Siddh. K. 250,b, ult. neutr. MBh. 3,10409; dagegen ist 13,7082 mit der ed. Bomb. इमं (st. इदं) मन्त्रं zu lesen und Kām. Nītis. 5,43 mit der v. l. मर्माणि st. मन्त्राणि. Am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Spruch, Gedicht, Lied als Erzeugniss des Geistes:* कीरिश्चिन्मन्त्रं मनसा वनोषि तम् ṚV. 1,31,13. मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् 40,5. हृदा यत्तष्टान्मन्त्राँ अशंसन् 67,4. 74,1. 152,2. 2,35,2. 6,50,14. 7,7,6. 32,13. 10,14,4. 50,4. 6. 88,14. 115,7. AV. 15,2,1. 19,54,3. TS. 1,5,4,1. 5,1. — 2) übliche Bez. *der vedischen Lieder und Sprüche* Sāj. ṚV. Comm. I, S. 22. = वेदभेद, वेदविशेष, वेदांश AK. 3,4,25,169. H. an. 2,445. Med. r. 75. = ऋगादिगुह्योक्ति Vaiǵ. beim Schol. zu Kir. 4,32. Ait. Br. 5,14. 23. 6,1. Çat. Br. 1,4,4,6. 11,2,1,6. Çāṅkh. Br. 26,3. 5. Nir. 7,1. °दृष्टि 3. 4. आम्नायः पुनर्मन्त्राश्च ब्राह्मणानि च Kauç. 1. मन्त्रोक्त 8. 19. 23. °वर्ण Kātj. Çr. 1,4,12. 6,3,23. °वचन 1,7,9. मन्त्रेण, तूष्णीम् Āçv. Gṛhj. 1,3,3. 21,1. मन्त्रविदो मन्त्रान् जपेयुः 2,3,10. मन्त्राः श्लोकाश्च ṚV. Prāt. 16,5. M. 2,16. 3,137. 5,36. 86. 8,226. 9,18. 65. 10,127. 11,226. 256. MBh. 3,11101. Bhag. 9,16. °कोविद R. 1,60,9. Suçr. 1,111,11. Vikr. 87,10. Brahma-P. in LA. (II) 52,19. मन्त्रे P. 2,4,80. 3,2,71. 3,96. 6,3,131. मन्त्रेषु 4,141. होममन्त्रेषु M. 2,105. बलिमन्त्रैः Jāǵñ. 1,285. वेद° Pañkat. 189,24. मन्त्रवेदशास्त्रपाठेषु Lalit. ed. Calc. 43,20. 313,6. गीर्भिः परममन्त्राभिस्तुष्टुवुश्च गदाधरम् Hariv. 2500. — 3) *magische Besprechung, Zauberspruch;* = देवादिसाधन H. an. Med. = तन्त्र Halāj. 5,84. मन्त्रो गुरुः पुनरस्तु सो अस्मै ṚV. 1,147,4. मन्त्रैर्विषापहैः M. 7,217. Kathās. 49,42. रसमन्त्रविशारद Suçr. 1,122,12. 158,19. Āçv. Çr. 4,13. Ragh. 1,61. अस्त्रं प्रयोगसंहारविभक्तमन्त्रम् 5,57. अस्त्र° 59. °प्रयुक्त (अस्त्र) 12,99. शिक्षिततन्मन्त्रा Kathās. 37,120. Weber, Rāmat. Up. 282 u.s.w. °ग्रहणमात्रेण Pañkar. 1,2,17. 20. 9,22. मन्त्रौषधरुद्धवीर्य Ragh. 2,32. Kathās. 9,77. मणिमन्त्रौषधैः LA. (II) 91,6. Spr. 584. 2119. षडक्षर 3063. Weber, Rāmat. Up. 289. अमन्त्रतन्त्रं वशीकरणम् Spr. 3196. Vet. in LA. (II) 14,14. Çuk. ebend. 33,13. Verz. d. Oxf. H. 93,a,40. 94,a,1. 21. 98,b,14. 100,a,35. 101,a,30. 105,a,7. Burn. Intr. 121. fg. 540. Lot. de la b. l. 238. fgg. वशीकरण° P. 4,4,96, Sch. सा देवकलशेनाथ दत्तमन्त्रा Rāǵa-Tar. 6,330. — 4) *Verabredung, Berathung, Entschliessung; Rath, geheimer Plan;* = गुप्तिवाद, गुप्तवाद, गुह्यवाद, रहस्यालोचन AK. H. 741. H. an. Med. स्वैर्मन्त्रैरनृतुपाः *nach eigenem Rath auch ausser der Zeit* (kommt er) *zum Trinken* ṚV. 3,53,8. न नो मन्त्रा अनुदितास एते 10,95,1. समानो मन्त्रः समितिः समानी 191,3. शक्तयस्तिस्रः प्रभावोत्साहमन्त्रजाः AK. 2,8,1,19. H. 735. (ब्राह्मणेन) मन्त्रयेत्परमं मन्त्रं राजा षाड्गुण्यसंयुतम् M. 7,58. MBh. 1,5569. 2,163. 5,7461. R. 5,81,18. Spr. 4853. पापान्मन्त्रान्कुरवो मन्त्रयन्ति MBh. 2,2396. मन्त्रैर्मन्त्रयन्तः Bhāg. P. 8,5,17. आत्मनाद्वितीयेन मन्त्रः कार्यो महीभृता Spr. 3062. मन्त्रं सुरक्षितं कुर्यात् Jāǵñ. 1,343. एवं मन्त्रं विदधुर्मिथः Kathās. 24,84. निश्चित्य मन्त्रिभिर्मन्त्रनिश्चयम् R. 1,8,22. तैर्मन्त्रिभिर्मन्त्रहिते निविष्टैः 7,18. अन्तःपुरचरैः सार्धं यो न मन्त्रं समाचरेत् Spr. 115. 2120. यस्य मन्त्रं न जानन्ति समागम्य पृथग्जनाः M. 7,148. °काले 149. मन्त्रे (so die ed. Bomb.) सुव्याहृतानि च MBh. 5,5831. उत्तम, मध्यम, अधम R. 5,77,13. fgg. किं मन्त्रेण विना राज्यम् Kathās. 33,181. °संवरण R. 1,7,9. R. Gorr. 2,72,11. संवृत° Ragh. 1,20. °गुप्ति Kām. Nītis. 4,31 (Spr. 3321). भिन्दन्त्यवमता मन्त्रं तैर्यग्योनास्तथैव च M. 7,150. तथा मन्त्रो न भिद्यते Spr. 3871. भिन्न° R. 4,55,9. षट्कर्णा, चतुष्कर्णा, द्विकर्णा Spr. 3061. 3062. पञ्चविध Pañkat. 92,3. पञ्चाङ्ग Kām. Nītis. 11,56. द्वादशेति मनुः प्राह षोडशेति बृहस्पतिः । उशना विंशतिरिति मन्त्रिणां मन्त्रमण्डलम् ॥ 67. स च तान्मन्त्रमब्रवीत् MBh. 4,88. स्त्री° *geheimer Plan* N. 21,19. Spr. 379. 4691. तस्मान्नाशय युक्त्यैनमिति मन्त्रे मयोदिते Kathās. 4,120. त्वन्मदीयो मन्त्रः कर्तव्यः *du musst meinen Rath befolgen* Pañkat. 81,19. भद्रोऽयं त्वया दृष्टो मन्त्रः *du hast einen guten Plan ausgedacht* 146,17. Hit. 54,14. — Vgl. अ°, आकृष्टि°, अधमन्त्र, कु°, चक्षुर्मन्त्र, दुर्मन्त्र, निर्मन्त्र, प्रतिमन्त्रम्, बीजमन्त्र, बुद्ध°, बृहन्मन्त्र, महा°, मोह°, विष°, सत्य°, मान्त्र, मान्त्रिक.

मन्त्रकरण (म° + 2. क°) n. *das Hersagen eines heiligen Spruches* P. 1,3,25. Vop. 23,10, Sch. *die vedischen Sprüche:* सग्राम्यारण्यकं तत्स्यात्समन्त्रकरणं तथा Verz. d. Oxf. H. 56,a,12.

मन्त्रकार (म° + 1. कार) m. *Liederdichter* P. 3,2,23.

मन्त्रकुशल (म° + कु°) adj. *rathserfahren* Hariv. 5850 (wo mit der neueren Ausg. मन्त्राय मन्त्रकुशलाः zu lesen ist). R. 2,59,20. Spr. 2117.

मन्त्रकृ॑त् (म° + कृत्) P. 3,2,89. nom. ag. 1) *Liederdichter* ṚV. 9,114,2. Ait. Br. 6,1. Kātj. Çr. 3,2,8. Pañkav. Br. 13,3,24. ऋषयः Āçv. Çr. 8,14. Taitt. Ār. 4,1,1. Hariv. 459. — 2) *einen heiligen Spruch hersagend* Bhāg. P. 5,23,8. — 3) *Rathgeber* Ragh. 1,61. 5,4. 15,31. — 4) *ein Abgesandter* (= दौत्यकर्तृ Schol.) Bhāg. P. 3,1,2.

मन्त्रकोष (म° + कोष) m. *Spruchschatz*, Titel eines Buchs Verz. d. Oxf. H. 101,b,41. 104,a,12.

मन्त्रगण्डक (म° + ग°) m. = विद्या *Wissenschaft* Hār. 196; vgl. गण्डक 1, e.

मन्त्रगुप्त (म° + गुप्त) m. N. pr. eines Mannes Kathās. 69,47. Daçak. 167. fgg.

मन्त्रगूढ (म° + गूढ) m. *Späher* Çabdar. im ÇKDr.

मन्त्रगृह (म° + गृह) n. *Berathungsgemach* MBh. 15,191. 193.

मन्त्रचूडामणि (म° + चू°) m. Titel eines Buchs Verz. d. Oxf. H. 95,b,1.

मन्त्रजल (म° + जल) n. *durch Besprechung geheiligtes Wasser* Bhāg. P. 9,6,27. — Vgl. मन्त्रतोय, मन्त्रोदक.

मन्त्रजिह्व (म° + जिह्वा) m. *Feuer* H. 1099. Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 2,107. अमृतं नाम यत्सन्तो मन्त्रजिह्वेषु जुह्वति Çiç. 2,107.

मन्त्रज्ञ (म° + ज्ञ) 1) adj. a) *die heiligen Sprüche kennend* Varāh. Bṛh. S. 15,1. Bhāg. P. 9,4,12. अ° M. 3,129. — b) *rathserfahren* M. 8,1. R. 1,7,4. 6,14,2. — 2) m. *Späher* Halāj. 2,270; vgl. मन्त्रविद्.

मन्त्रज्योतिस् (म° + ज्यो°) f. Titel einer Schrift Ind. St. 3,270.

मन्त्रण (von मन्त्रय्) n. *das Berathen, Berathung* MBh. 1,202. 2,38 und 4,1 in den Unterschriften der Adhjâja. R. Gorr. 1,4,13. 14. 104. 106. 2,109,65. Mârk. P. 50,87. मन्त्रणा f. dass. Pañkar. 1,14,96. 104. 107. 2,1,42. मन्त्रणार्ह gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90. davon °र्हीय ebend.

मन्त्रतन्त्रनेत्र (म°-त° + नेत्र) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 341,b, N.

मन्त्रतन्त्रप्रकाश (म°-त° + प्र°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 104,a,12.

मन्त्रतस् (von मन्त्र) adv. *von Seiten der heiligen Sprüche:* यानि (कुलानि) हीनानि मन्त्रतः M. 3,65. मन्त्रतस्तु समृद्धानि 66. *den heiligen Sprüchen gemäss:* पशुं मां मन्त्रतः प्रोह्य R. Gorr. 1,64,22.

मन्त्रतोय (म° + तोय) n. *mit einem Zauberspruch besprochenes Wasser* Kathâs. 68,51. — Vgl. मन्त्रजल, मन्त्रोदक.

मन्त्रद (म° + 1. द) adj. 1) *die heiligen Sprüche lehrend* M. 2,153. — 2) *Rath ertheilend:* दुष्ट° Mârk. P. 118,51.

मन्त्रदर्शिन् (म° + द°) adj. *die vedischen Sprüche kennend* M. 3,212.

मन्त्रदातर् (म° + 1. दा°) nom. ag. = मन्त्रद 1. Brahmavaiv. P. im ÇKDr.

मन्त्रदीधिति (म° + 2. दी°) m. *Feuer* Trik. 1,1,66.

मन्त्रदीपक oder vielmehr aufgelöst मन्त्राणां दीपकम् Titel einer Schrift Ind. St. 3,270.

मन्त्रदृश् (म° + दृश्) adj. 1) *Sprüche schauend, — erfindend, Liederdichter* Bhâg. P. 8,23,29. 9,16,35. *die heiligen Sprüche kennend* 4,10. — 2) *rathskundig, Rathgeber* Bhâg. P. 3,1,10.

मन्त्रदेवता (म° + दे°) f. *die in einem heiligen Spruche angerufene Gottheit:* °सिद्धिकरणी Madhus. in Ind. St. 1,21,3 v. u.

मन्त्रदेवप्रकाशिका (म°-देव + प्र°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,2. 104,*a*,13. 108,*a*,29.

मन्त्रद्रुम (म° + द्रुम) m. N. pr. des Indra im 6ten Manvantara Bhâg. P. 8,5,8.

मन्त्रधर (म° + धर) m. *Rathhalter, Rathgeber:* राज° Hariv. 4137.

मन्त्रधारिन् (म° + धा°) m. dass. MBh. 5,926. 2967. 7,365.

मन्त्रपति (म° + प°) m. *Herr —, Eigenthümer eines Spruches* Taitt. Âr. 4,1,1.

मन्त्रपत्त्र (म° + पत्त्र) n. *ein mit einem heiligen Spruche beschriebenes Blatt* Vikr. 32,16.

मन्त्रपारायण (म° + पा°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 108,*a*,28.

मन्त्रपूत (म° + पूत) adj. *durch einen Spruch gereinigt:* जल Itih. bei Sâj. zu ṚV. 1,125,1. ब्रह्माणी° (तोय) Mârk. P. 89,36.

मन्त्रपूतात्मन् (म° + आत्मन्) m. Bein. Garuḍa's Dhar. im ÇKDr.

मन्त्रप्रकाश (म° + प्र°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 273,*b*,42.

मन्त्रप्रयोग (म° + प्र°) m. *Zaubermittel:* द्वौ स्तो मन्त्रप्रयोगौ मे Kathâs. 37,110. विविधैर्मन्त्रप्रयोगैर्विषम् (शक्यं वारयितुम्) Spr. 2929.

मन्त्रप्रश्नकाण्ड (म°-प्रश्न + का°) n. Titel einer vedischen Schrift Verz. d. Oxf. H. 384,*a*, No. 468. Ind. St. 3,387.

मन्त्रबीज (म° + बीज) n. 1) *das Samenkorn* (d. i. *die erste Silbe*) *eines Zauberspruchs* Weber, Râmat. Up. 336. — 2) *die als Same* (*zarter Keim*) *gedachte Berathung* Spr. 2113. Kâm. Nitis. 11,53.

मन्त्रभाष्य (म° + भा°) n. Titel von Uaṭa's *Commentar* zur VS. Verz. d. Oxf. H. 405,*a*, No. 2. 297,*a*,31.

मन्त्रभेद (म° + भेद) m. 1) *Verrath einer Berathung, — eines gefassten Plans* MBh. 5,1482. Spr. 2114. 3367. Kathâs. 7,74. 71,204. 239. Hit. 71,17. — 2) pl. *Zaubersprüche verschiedener Art* Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,29.

मन्त्रमय (von मन्त्र) adj. *aus Zaubersprüchen bestehend* MBh. 7,3475.

मन्त्रमहोदधि (म° + म°) m. *der Ocean der Sprüche,* Titel einer Schrift des Mahîdhara, Verz. d. Oxf. H. 99,*a*, No. 154. Wilson, Sel. Works I, 250. II, 219.

मन्त्रमुक्तावली (म° + मु°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,13. 110,*b*,8. 292,*a*,50. 341,*a*,37.

मन्त्रमूर्ति (म° + मू°) adj. *dessen Körper aus Sprüchen besteht, mit Sprüchen versehen ist,* Beiw. Çiva's MBh. 1,1154. schlechtweg मन्त्र wird er 12,10364 genannt.

मन्त्रमूल (म° + मूल) 1) adj. f. आ *in der Berathung wurzelnd:* राज्य Spr. 4692. राजता Kathâs. 42,45; vgl. मन्त्रो मूलं राज्यस्य चोच्यते 62,16. — 2) n. *Zauberei:* °रति Spr. 4822. अमन्त्रमूलं वशीकरणम् 3196, v. l.

मन्त्रय् (von मन्त्र), °यते Dhâtup. 33,6. °येथे, °येते P. 3,4,95, Sch. häufig auch act. 1) *sprechen, reden:* मन्त्रयन्ते दिवो अमुष्य पृष्ठे विश्वविदं वाचम् ṚV. 1,164,10. — 2) *rathschlagen* Dhâtup. Naigh. 3,14. ते व्युत्क्रम्यामन्त्रयन्त Ait. Br. 1,24. मन्त्रयीत द्विजैः सह MBh. 1,5611. कच्चिन्मन्त्रयसे नैकः कच्चिन्न बहुभिः सह 2,163. 3,11309. अमन्त्रयत मन्त्रिभिः 15221. 14,799. R. 2,78,14. R. Gorr. 2,34,5. Kathâs. 12,158. 27,159. Brahma-P. in LA. (II) 50,1. Pańkat. 173,20. परस्परं मन्त्रयेते ed. orn. 28,8. 56,9. °यां चक्रतुः Çat. Br. 14,6,2,14. मन्त्रयेत्सह मन्त्रिभिः M. 7,146. Spr. 833. MBh. 1,5718. मन्त्रिभिर्मन्त्रयिष्यति । यथा जयद्रथं पार्थो न हन्यादिति 7,2796. R. 1,63,17. 6,84,36. 86,13. Spr. 2076. Pańkat. 9,20. 69,7. 85,22. Hit. 64,6. मन्त्रैर्मन्त्रयन्तः Bhâg. P. 8,5,17. नहि स्त्रीभिः सह मन्त्रयितुं युज्यते Pańkat. 250,18. Hit. 93,21. मन्त्रयित्वा MBh. 1,7652. R. 2,55,12. 59,21. 3,46,16. Z. d. d. m. G. 14,572,3. मम हृदयेन सह मन्त्रयित्वा Pańkat. ed. orn. 22,4. भवद्भिः सह मन्त्र्यताम् R. 5,81,16. मया न मन्त्रकुशलैर्वृद्धैः सह सुमन्त्रितम् R. 2,59,20. Spr. 3278. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,17. कर्णदुर्योधनादीनां दुष्टं विज्ञाय मन्त्रितम् MBh. 1,510. mit dem dat. der Sache: यज्ञोपघाताय ततः सो ऽमन्त्रयत राजभिः MBh. 2,1412. ते मन्त्रयितुं समारब्धास्तत्रासीना दिवौकसः । अमृताय 1,1108. मन्त्रिभिर्मन्त्रितं सार्धं त्वया — पुरस्यास्याविनाशाय 5,7470. mit einem inf.: अवतर्तुं मह्यां सर्वे मन्त्रयामासुरञ्जसा so v. a. *beschlossen* 3,15938. — 3) *Etwas berathen, besprechen; Jmd Etwas rathen,* mit acc. der Sache: न मन्त्रयीत गुह्यानि MBh. 3,11309. मन्त्रयेते ध्रुवं किंचिदभिषेचनसंहितम् R. 2,16,15. Kathâs. 27,153. Prab. 83,12. सर्वेषां तु विशिष्टेन ब्राह्मणेन विपश्चिता । मन्त्रयेत्परमं मन्त्रं राजा M. 7,58. MBh. 1,5569. 2,2396. 5,7461. छद्मद्यूतम् 1,146. रहस्यानि 8074. ह्वंहम् (= रहस्यम्) P. 8,1,15, Sch. यद्धितम् MBh. 3,15222. तासां प्रदानम् R. 1,34,36 (35,34 Gorr.). R. Gorr. 2,13,13. Prab. 99,2. मन्त्रयितुं हितम् R. Gorr. 2,82,8. एतन्मन्त्रयित्वा Hit. 129,13. मन्त्र्यतां मन्त्रः सुविनिश्चयलक्षणः R. 5,81,18. आपत्प्रपन्नस्य च मोक्षणार्थं यन्मन्त्र्यते ऽसौ परमो हि मन्त्रः Spr. 62. यस्य कृत्यं न जानन्ति मन्त्रं वा मन्त्रितं परे 4853. MBh. 2,163. 13,2424. Kathâs. 30,24. पाण्डवानयने तावन्मन्त्रयध्वं हितं मम *rathet mir* MBh. 3,290. एतन्मे मन्त्रय हितं यदि श्रेयः प्रपश्यसि 6,1573. अहो न भवद्भ्यां मन्त्रितं सम्यगेतत् Pańkat. 78,7. — 4) *Jmd berathen, Jmd einen Rath ertheilen;* mit acc. der Person: मन्त्रये नापि मातरम् R. 2,75,2. विदुरमन्त्रित MBh. 1,5646. — 5) *mit einem Spruch besprechen:* महाबाणं राक्षसेन्द्रेण मन्त्रितम् R. 6,70,21. शरैर्दिव्यास्त्रमन्त्रितैः MBh. 7,6161. नरसिंहसमुद्भूतं कीलकं मन्त्रमन्त्रितम् Verz. d. Oxf. H. 93,*b*, Anm. — Vgl. दुर्मन्त्रित, मन्त्रण.

— अनु 1) *anfügen, aussprechen bei Gelegenheit von oder in Beziehung auf Etwas; nachrufen, prosequi verbis;* gebraucht vom Aufsagen gewisser liturgischer Formeln, welche angefügt werden. Ait. Br. 2,21. श्रोत्रः सह श्रोत्र इति वषट्कारमनुमन्त्रयते 3,8. Âçv. Çr. 1,5. सोदयन्तां देवाः सर्वेण स्वस्त्ययनेनान्वमन्त्रयन्त प्रेति चेति चेति *die Götter begleiteten sie mit dem vollen Reisewunsche* pra *und* â Ait. Br. 3,26.

4,20. मह्यो त्रीणामित्यनुमन्त्र्य *indem er dem Weggehenden das Lied* mahī *u. s. w. nachruft* Âçv. Gṛhj. 3,10,7. आश्रावयिष्यन्तम् Çr. 1,3. निपतान् 2,7. पृथिवी प्रतिगृह्णात्वित्यानीतास्वनुमन्त्रयेत 5,13. तं देवा अन्वमन्त्रयन्त्ता नः शृणु Çat. Br. 1,5,2,6. 6,1,5. 8,2,4. प्रच्यवमानम् 3,6,4,13. पिन्वमानम् 14,2,2,27. 9,4,5. उत्क्रोशमाणाम् Âçv. Gṛhj. 2,8,16. 10,5. तं दह्यमानमनुमन्त्रयते प्रेहि u. s. w. 4,4,6. 3,25. 7,11. Kauç. 58. 64. 65. 77. 80. 82. Kaush. Up. 2,15. तथानुमन्त्रितास्तेन *mit diesen Worten von ihm entlassen* MBh. 3,39. रथमारोप्य कृष्णेन यत्र कर्णो ऽनुमन्त्रितः (= उपज्ञापितः Schol.) so v. a. *ermahnt* 1,511. — 2) *mit einem Spruche besprechen* (vgl. u. अभि), *einsegnen*: शुनःशेपं पशुं यूपे निबवन्धानुमन्त्रितम् R. Gorr. 1,64,24. पाणींस्तान् जगृहुस्तदा । चत्वारस्ते चतसृणां शतानन्दानुमन्त्रिताः 75,24. विसृष्टश्च वामदेवानुमन्त्रितो मेध्यो ऽश्वः Uttararâmak. 29,1 v. u. कुम्भैर्माङ्गल्यैश्चानुमन्त्रितैः (अभिमन्त्रितैः ed. Bomb.) MBh. 8,387. अस्त्रम् — त्वद्वधायानुमन्त्रितम् (अभिमन्त्रितम् ed. Schl.) R. Gorr. 2,105,49. MBh. 3,879. 1647. 11960. 12175. शरैरस्त्रानुमन्त्रितैः (अभिमन्त्रितैः Draup. 8,54) 15769. 16381. 5,7174. 8,4721. — 3) *Jmd um Erlaubniss bitten* (sich entfernen zu dürfen): सुदेष्णामनुमन्त्र्य MBh. 4,384. Bhâg. P. 6,19,3 (= पृष्ट्वा Schol.). — 4) *Jmd die Erlaubniss ertheilen*: ब्रह्मणा चानुमन्त्रितः Bhâg. P. 4,7,16. — Vgl. अनुमन्त्रण.

— अभि *anreden, sprechen zu, mit einem Spruche besprechen, — weihen* Ait. Br. 5,27. 8,6. तं प्रजापतिरेतयर्चाभ्यमन्त्रयत 12. 20. समानं मन्त्रमभि मन्त्रये वः ṚV. 10,191,3. TS. 1,6,8,3. Çat. Br. 1,7,1,16. पशून् 6,3,2,1. 14,9,4,6. 27. Kâtj. Çr. 2,4,21. Âçv. Gṛhj. 1,3,4. Kauç. 3. 12. 17. शालां संप्रोक्ष्याभिमन्त्र्याभि निगद्य 66. 136. Suçr. 1,158,18 fg. 372,1. Mârk. P. 99,11. शुद्धश्चेदग्ने मां तुलामित्यभिमन्त्रयेत् Jâgn. 2,102. यन्मे ऽद्य रेत इत्याभ्यां स्कन्नं रेतो ऽभिमन्त्रयेत् 3,278. पिण्डान्गायत्र्या चाभिमन्त्रयेत् 326. पिण्डमभिमन्त्र्य Varâh. Bṛh. S. 44,19. 22. पानीयैरभिमन्त्रितैः MBh. 7,2919. 8,387 (ed. Calc. अनुमन्त्रित). स्रजश्च विविधाकारा जयार्थमभिमन्त्रिताः Hariv. 13729. Mârk. P. 61,15. Verz. d. Oxf. H. 93,b,N. (ग्रामफलम्) हृदयेनाभिमन्त्र्य MBh. 2,705. पशुरसौ यो ऽभिमन्त्र्य क्रतौ हतः AK. 2,7,25. H. 829. अस्त्रं वायव्यमभिमन्त्र्य MBh. 1,8248. 3,683. 7,6253. 9407. Hariv. 10761. अस्त्रम् — त्वद्वधायाभिमन्त्रितम् (अनुमन्त्रितम् ed. Gorr.) R. 2,96,50. Kathâs. 50,89. Bhâg. P. 5,9,17. एषा मुष्टिरिषीकाणां मयास्त्रेणाभिमन्त्रिता MBh. 1,5160. R. 2,96,44. शरैरस्त्राभिमन्त्रितैः (v. l. अनुमन्त्रितैः) Draup. 8,54. Hariv. 6776. R. 6,36,65. (रामम्) वसिष्ठेन मङ्गलैरभिमन्त्रितम् so v. a. *begrüsst* R. 1,24,2. आशीर्भिश्चाभिमन्त्रितः Bhâg. P. 4,9,45. भरतम् — आतिथ्येनाभ्यमन्त्रयत् (न्यमन्त्रयत् ed. Schl.) so v. a. *bot ihm Gastfreundschaft an* R. Gorr. 2,100,1. ततो ऽहं मीमांसामभिमन्त्र्य (आमन्त्र्य v. l.) प्रस्थिता *Lebewohl sagend* Prab. 111,4. — Vgl. अभिमन्त्रण.

— आ *Jmd anreden, fragend* oder *auffordernd zu Etwas* (dat.) *ansprechen*: आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत TBr. 2,3,11,1. तस्मै ह स्मामन्त्र्यमाणो न प्रतिशृणोति Çat. Br. 1,4,1,10. 12,6,1,41. 5,2,1,10. 4,4,9. 7,2,1,11. 14,4,2,1. नामभिः 5,1,15. Pañkav. Br. 13,3,24. स ह ससत्रिण आमन्त्रयां चक्रे Çat. Br. 11,8,1,1. 5. Kâtj. Çr. 2,2,9. 4,4,19. 11,1,19. 19,1,18. Âçv. Çr. 1,1. प्रातरनुवाकाय 4,13. पशुपुरोडाशाय Çâñkh. Çr. 5,19,1. 13,1. Khând. Up. 4,4,1. Kaush. Up. 4,19. Bhaṭṭ. 9,98. 19,7. काङ्क्षितस्यास्य ते सिद्धये R. Gorr. 1,61,3. अहमामन्त्रये सर्वान्महर्षीन् — यज्ञसाह्यकरान् *ich will sie auffordern, dass sie dir Beistand leisten*, R. Schl. 1,59,3. आमन्त्रयध्वं राष्ट्रेषु ब्राह्मणान्भूमिपानथ । विशश्च मान्यान् शूद्रांश्च सर्वानानयतेति च ॥ *auffordern, einladen* MBh. 2,1244. P. 2,1,8, Sch. M. 3,191. Pañkat. 26,20. कुमारकेणानेन जृम्भकास्त्रमामन्त्रितम् *herbeigerufen* Uttararâmak. 96,6. आमन्त्रित *gebeten* Bhâg. P. 3,3,6. पुत्रमामन्त्रयामास Ait. Br. 7,14. 17. MBh. 4,64. Verz. d. Oxf. H. 94,b,35. अन्यतरं पुरुषमामन्त्रयेत् गच्छ त्वं भोः Saddh. P. 4,17,a. श्रूयतामिति चामन्त्र्य प्रहृष्टो वाक्यमब्रवीत् R. 1,1,8. Mârk. P. 75,33. 51. आमन्त्रये त्वां भगवन्सुखमभ्युषितो ऽस्मि निशाम् so v. a. *ich begrüsse dich* R. 3,17,2. 1. MBh. 3,16172. आहूता मन्त्रिताः (entweder zu verbinden oder eine Elision anzunehmen) 12,10282. Insbes. *Jmd* (acc.) *Lebewohl sagen, sich bei Jmd verabschieden*: ब्रह्मचारी प्रवत्स्यन्नाचार्यमामन्त्रयेत Çâñkh. Gṛhj. 2,18. R. 2,92,7. 3,55,43. act. MBh. 2,2560. 3,16735. R. 2,39,38 (38,47 Gorr.). आमन्त्रयितुम् 112,31. Râga-Tar. 1,373. आमन्त्र्य MBh. 1,8066. 2,40. 2562. 3,2243. 2295. 3030. 5,5988. R. 2,31,32. Kumâras. 6,94. Vid. 50. Kathâs. 29,22. 30,77. 43,234. 49,35. 50,154. Bhâg. P. 1,6,38. आमन्त्रयित्वा MBh. 3,1737. आमन्त्रित Kathâs. 4,131. — Vgl. आमन्त्रण fgg.

— उपा *Jmd anreden, auffordern zu* (loc. oder dat.): तां वाता वाढमित्युपामन्त्र्य Bhâg. P. 1,8,45. श्रूयतामित्युपामन्त्र्य तमृषिं प्रत्यभाषत R. Gorr. 1,1,8. 27,15. 3,4,5. उपामन्त्रित 1,61,11. Bhâg. P. 8,9,8. यौवराज्याभिषेके च त्वामुपामन्त्र्य R. Gorr. 2,20,17. इत्युपामन्त्रितो राज्ञा गुणानुकथने हरेः Bhâg. P. 2,4,11. 8,27. अवनितलपरिपालनाय 5,1,6. *Jmd Lebewohl sagen, sich bei Jmd verabschieden*: मामुपामन्त्र्य MBh. 5,7338. राज्ञां (gen.!) चैद्यमुपामन्त्र्य वैदर्भाभ्यां (dat.!) विशेषतः Hariv. 6114.

— समा *Jmd* (acc.) *Lebewohl sagen*: युधिष्ठिरं समामन्त्र्य MBh. 2,42. *anrufen, herbeirufen* Verz. d. Oxf. H. 94,b,42.

— उप *herzurufen, zusichrufen*: ते रक्षांस्युपामन्त्रयन्त तान्यब्रुवन् TS. 2,4,1,1. अन्नाद्येन देवा अग्निमुपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमम् *durch* (das *Versprechen von*) *Speise bewogen die Götter* Agni *zum Kommen* 2,6,6,5. 6,1,3,1. 2,7,1. Çat. Br. 1,8,3,13. स्त्री पुंसोपमन्त्रिता 3,2,1,19. 12,4,1,6. 14,9,1,5. 4,7. Khând. Up. 2,13,1. 5,8,1. Çâñkh. Çr. 15,25,3. Kaush. Up. 2,1. R. Gorr. 2,61,6. मैथुनायोपमन्त्रिता *aufgefordert zu* Hariv. 629. राजा रहसि दुष्टे (so der Comm.) हि दर्शनायोपमन्त्रयेत् *fordere auf zu erscheinen* Kâm. Nîtis. 6,11. तस्मिन्कृते तदा देवी कीचकेनोपमन्त्रिता *angegangen, gebeten, beredet* MBh. 4,439. 531. प्रियामनुगतः कामी वचोभिरुपमन्त्रयन् (= प्रसादयन् Schol.) *beredend, zu gewinnen suchend* Bhâg. P. 9,18,35. भोजनेनोपमन्त्र्य so v. a. *Speise anbietend* MBh. 13,6463. उपमन्त्रित *angeredet* Daçak. in Benf. Chr. 197,10. उपमन्त्र्य Benf. Chr. 45,11 (= MBh. 5,7338) fehlerhaft für उपामन्त्र्य. — Vgl. उपमन्त्रण fg.

— अभ्युप act. *mit einem Spruche besprechen* MBh. 8,4720.

— नि *Jmd einladen*, med. M. 3,187. Jâgn. 1,225. MBh. 1,2944. 4,2340. 5,3467. R. 1,12,18 (17 Gorr.). 52,18. Ragh. 11,32. act.: वने MBh. 3,15305. 12,9821 (प्रत्युक्ता mit der ed. Bomb. zu lesen). श्राद्धेषु 13,4301. R. Gorr. 1,53,18. 3,52,52. Kathâs. 45,222. निमन्त्र्य Râga-Tar. 1,66. निमन्त्र्यताम् Hariv. 4536. स यागोत्सवमाहात्म्यं द्रष्टुं हृष्टो न्यमन्त्र्यत Râga-Tar. 1,334. निमन्त्रितो द्विजः पित्र्ये M. 3,188. 189. पुष्पं दातुम् Hariv. 7153. 7704. 7707. 11039. Ragh. 15,59. Spr. 2699. Kathâs. 39,151. Râga-Tar. 3,445. राजभवने 4,13. Pañkat. 243,21. अन्यत्रभोजने Prâ-

JAÇKITTEND. 16,*b*,2.3. mit instr. der Sache *Jmd mit Etwas einladen* so v. a. *Jmd Etwas anbieten:* गुरुमर्थेन निमन्त्र्य ÂÇV. GṚHJ. 3,9,4. न्यमन्त्रयत संतुष्टो द्विजश्चैनं वरैस्त्रिभिः MBH. 13,7190. मूलैश्च फलैश्च R. GORR. 2,54,19. अयाचमानान् — सर्वोपायैर्निमन्त्रयेत् MBH. 13,3014. आतिथ्येन R. 2,91,1. BHÂG. P. 9,4,45 (निमन्त्र्य). लक्ष्म्या RAGH. 12,15. भुवा RÂGA-TAR. 2,151. स्त्रैश्च मांसैर्निमन्त्रितः R. 5,91,4 = PAÑKAT. III,139. विवाहेन *zur Hochzeit eingeladen* PAÑKAR. 1,3,3. — Vgl. निमन्त्रक fgg.

— अभिनि *auffordern:* प्रतिग्रहार्थं विधिवच्छ्रीमानभ्यनिमन्त्रयत् HARIV. 7687. statt des anstössigen अभ्य° liest die neuere Ausg. भक्तया न्यमन्त्रयत्, was keinen Sinn giebt und auch das Metrum stört.

— उपनि *einladen:* संभाराः संभ्रियन्तां वै रामश्चोपनिमन्त्र्यताम् MBH. 3,15959 (*consecrare, inaugurare* WEST.). mit instr. der Sache *Jmd mit Etwas einladen* so v. a. *Jmd Etwas anbieten:* ब्राह्मणो गुणवान्कश्चिद्धनेनोपनिमन्त्र्यताम् । विचित्रवीर्यक्षेत्रेषु यः समुत्पादयेत्प्रजाः ॥ MBH. 1,4224. वन्येनोपनिमन्त्र्य R. 3,52,51. — Vgl. उपनिमन्त्रण.

— संनि *Jmd einladen;* act. MBH. 3,2112. यज्ञे 12,9821.

— परि *mit einem Spruche besprechen:* ब्रह्मास्त्रपरिमन्त्रितैः सायकैः MBH. 3,12120. 7,7421.

— प्रति 1) *zurufen* LÂṬJ. 1,1,10. आह्वियमाणाम् 2,10,5. दुन्दुभीन् 4,2,3. KAUÇ. 66. 68. 90. 92. — 2) *mit einem Spruche besprechen:* शरैः — दिव्यास्त्रप्रतिमन्त्रितैः MBH. 3,16305. 7,6158. 6875. 8,4799. — Vgl. प्रतिमन्त्रण.

— सम् *rathschlagen:* ततः संमन्त्रयामास मन्त्रिभिः MBH. 5,7439. मिथः संमन्त्रयामासुः R. 1,60,4. संमन्त्र्य MBH. 13,3874. 4,15.308. सह मन्त्रिभिः 5,6075. R. 1,8,3. 3,53,4. KATHÂS. 10,65. 27,117. 34,106. 39,24. 42,94. 44,182. 46,220. SOM. NALA 24. RÂGA-TAR. 4,685. संमन्त्रयिता HARIV. 8833. मम हृदयेन समं संमन्त्र्येदमभिहितम् (sc. त्वया) PAÑKAT. 25,14. *eine Meinung äussern:* एवं संमन्त्रयन्नेव सक्रोधो रावणं प्रति R. 6,14,9. *berathen:* ततः संमन्त्रयामासुर्वृष्णयो (समन्त्रयामासुर्वृ° ed. Calc.) मन्त्रमुत्तमं HARIV. 6395. कार्यम् MBH. 12,3182. एवं सर्वमिदं राज्ञा सह संमन्त्र्य मन्त्रिभिः M. 7,216. R. 2,112,17. KATHÂS. 43,172. इति संमन्त्रिते सम्यक्कार्ये 10,106. — 2) *begrüssen:* पूर्वमेव तु संमन्त्र्य पार्थो द्रोणमथाब्रवीत् MBH. 1,5454. 2,898. — Vgl. संमन्त्रणीय.

मन्त्रयन्त्र (म° + य°) n. *ein Diagramm mit einem Zauberspruche:* °क्रियादिकान् PAÑKAR. 3,1,1. °विधि 8. statt dessen मन्त्रतन्त्रविधि 9. मन्त्रयन्त्रप्रकाश Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,3.

मन्त्रयितव्य (von मन्त्रय्) adj. n. impers. *zu rathschlagen* MBH. 12,3180.

मन्त्रयुक्ति (म° + यु°) f. *Zaubermittel:* °द्वय KATHÂS. 37,113. — Vgl. मन्त्रप्रयोग.

मन्त्रयोग (म° + योग) m. *Anwendung eines Spruches:* स्तोतव्या मन्त्रयोगेन सत्या देवी सरस्वती VARÂH. BṚH. S. 26,2. vielleicht so v. a. *Zauberei* Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,17.

मन्त्ररहस्यप्रकाशिका (म°-र° + प्र°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 300, *a*, No. 734.

मन्त्रराज (म° + राज) m. *der Fürst unter den Sprüchen,* Bez. eines bestimmten Zauberspruchs WEBER, RÂMAT. UP. 311. fg. 336. 354. PAÑKAR. 1,4,20. 2,3,104.

मन्त्रवत् (von मन्त्र) adv. 1) *den heiligen Sprüchen gemäss, unter Hersagen heiliger Sprüche:* गृह्णीतान्यानि मन्त्रवत् M. 2,64. मन्त्रवच्च यथान्यायं यज्ञो ऽसौ संप्रवर्तते R. 1,32,10. 60,9. 2,106,24. MBH. 1,6134. Vgl. मन्त्रतस्. — 2) *nach allen Regeln der Berathung:* मन्त्रित MBH. 13,2424.

मन्त्रवत् (wie eben) adj. *mit Sprüchen* oder *Liedern verbunden:* कर्मन् ÇÂÑKH. ÇR. 4,6,11. KÂTJ. ÇR. 8,5,40. PÂR. GṚHJ. 2,17. प्राशन M. 2,29. चरवः JÂGN. 1,298. अस्त्र *besprochen* RAGH. 3,31. 11,21.

मन्त्रवर्ण (म° + वर्ण) m. *der Inhalt eines Spruches* oder *Liedes* GOBH. 3,4,8. KÂTJ. ÇR. 1,4,12. 6,3,23. 9,11,14. pl. *die einzelnen Buchstaben eines Spruches* PAÑKAR. 3,1,10.

मन्त्रवादिन् (म° + वा°) m. *Hersager von Zaubersprüchen, Besprecher* PAÑKAT. 43,10. 210,17. VET. in LA. (II) 13,4.5.

मन्त्रविद् (म° + विद्) 1) adj. *a*) *spruchkundig* ÂÇV. GṚHJ. 2,3,10. KHÂND. UP. 7,1,3. M. 3,131.217. अ° 133. KAUÇ. 73. *Zaubersprüche kennend* DAÇAK. in BENF. Chr. 187,9. °वित्तम Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,9. — *b*) *rathskundig* MBH. 5,7461. — 2) m. *Späher* H. 733; vgl. मन्त्रज्ञ.

मन्त्रविद्या (म° + वि°) f. *Zauberkunst:* कामस्येव जगन्मोहमन्त्रविद्या शरीरिणी KATHÂS. 33,59.

मन्त्रशास्त्र (म° + शास्त्र) n. *Zauberlehre,* Titel einer Schrift, COLEBR. Misc. Ess. I, 21. Verz. d. Oxf. H. 279, *a*, 13.

मन्त्रश्रुति (म° + श्रु°) f. *eine abgelauschte Berathung* KATHÂS. 49,106.

मन्त्रश्रुत्य (म° + श्रु°) n. *Folgsamkeit, Gehorsam:* नकिर्देवा मिनीमसि नकिरा योपयामसि । मन्त्रश्रुत्यं चरामसि ṚV. 10,134,7.

मन्त्रसंस्कार (म° + सं°) m. *eine durch Sprüche vollzogene Weihe* (= विवाह KULL.): °कृत्पतिः so v. a. *ein eingesegneter, geweihter Gatte* M. 5,153.

मन्त्रसंस्क्रिया (म° + सं°) f. *Zaubercerimonie* Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,16; vgl. मन्त्राणां दश संस्काराः 93,*a*,40. 98,*b*,14.

मन्त्रसंहिता (म° + सं°) f. *die Sammlung der vedischen Hymnen* Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144. Ind. St. 1,470.

मन्त्रसाधन (म° + सा°) n. *Zauberhandlung* VET. in LA. (II) 3,10. Z. d. d. m. G. 14,571,11. 572,13. Verz. d. B. H. No. 904. तीव्र° VID. 94.

मन्त्रसाध्य (म° + सा°) adj. *dem man mit Zaubersprüchen beikommen kann* und zugleich *dem mit Rath zu helfen ist* Spr. 2074. *was durch einen Zauberspruch erreicht werden kann;* davon nom. abstr. °त्व n. WEBER, RÂMAT. UP. 329,3. *mit Hilfe einer Berathung zu erreichen* KATHÂS. 62,16.

मन्त्रसिद्ध (म° + सिद्ध) adj. *dem durch einen Zauberspruch geholfen worden ist* WEBER, RÂMAT. UP. 345.

मन्त्रसिद्धि (म° + सि°) f. 1) *die Wirkung eines Zauberspruchs* RÂGA-TAR. 3,467. Verz. d. Oxf. H. 94, *a*, 20. °लक्षण 89,*a*,11. Vgl. नानामन्त्रौघसिद्धिमत् *im Besitz einer grossen Menge von wirksamen Zaubersprüchen seiend* KATHÂS. 70,55. — 2) *die Wirkung —, Erfüllung einer Berathung* Spr. 3041.

मन्त्रसूत्र (म° + सूत्र) n. *ein an einer Schnur befestigter Zauberspruch:* मां बद्धमन्त्रसूत्रं गले KATHÂS. 37,116.

मन्त्रस्पृश् adj. = मन्त्रेण स्पृशति P. 3,2,58, Sch.

मन्त्राराधन (मन्त्र + आ°) n. *das Zugewinnensuchen durch Zaubersprüche, das Beschwören* Spr. 439. Anders u. आराधन.

मन्त्रार्थदीप (मन्त्र - अर्थ + दीप) m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. 159,20 = Verz. d. Oxf. H. 261, *a*, 26.

मन्त्रार्षाध्याय (मन्त्र - आर्ष + अ°) m. *das Kapitel über die vedischen* Ṛshi, *eine* Ṛshjanukramaṇî *zum* Kâṭhaka-Jagurveda, Verz. d. B. H. No. 142.

मन्त्रावली (मन्त्र + आ°) f. *eine Reihe von Sprüchen* Gît. 5,7.

मन्त्रि m. = मन्त्रिन् *Rathgeber eines Fürsten:* मन्त्रीन् R. 2,112,30.

1. मन्त्रिक m. Vet. in LA. (II) 13,21 fehlerhaft für मान्त्रिक.

2. मन्त्रिक (von मन्त्रिन्) am Ende eines adj. comp.: राजा समन्त्रिकः *der König mit seinen Rathgebern* Kathâs. 21,142. 33,201. 58,22. 66,183.

मन्त्रिका (von मन्त्र) f. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

मन्त्रिता (von मन्त्रिन्) f. *das Amt —, der Beruf eines fürstlichen Rathgebers* Kathâs. 2,2. 4,118. 10,174. 15,10. 42,111.

मन्त्रित्व (wie eben) n. dass. Kathâs. 4,117. 34,114. 59,64. 60,254. Râǵa-Tar. 6,117. Pańkat. 92,2. Hit. 54,14.

मन्त्रिन् (von मन्त्र) gaṇa ग्राह्यादि zu P. 3,1,134 (von मन्त्रय्). 1) adj. *verständig, klug* (Mahîdh.) oder *beredt* VS. 16,19. — 2) adj. *einen Zauberspruch* oder *Zaubersprüche kennend; Beschwörer, Besprecher* Pańkar. 3,1,19. 2,17. Weber, Râmat. Up. 288. 291. 308. 310. Verz. d. Oxf. H. 98, *a*, 26. चटुलत्वनितानागिग्रस्तं त्यजन्ति हि मन्त्रिणः Spr. 142. — 3) m. *Rathgeber eines Fürsten, Minister* AK. 2,8,1,4. 3,4,22,208. Trik. 2,8,24. H. 719. Halâj. 2,271. M. 7,146. 216. 8,1. Jâǵn. 1,311. N. 7,10. R. 1,1, 73. 7,1. 8,22. 53,6. 58,11. Ragh. 8,17. Spr. 852. 1215. 2115. fgg. स्मृतिस्तत्परतार्थेषु वितर्को ज्ञाननिश्चयः । दृढता मन्त्रगुप्तिश्च मन्त्रिसंपत्प्रकीर्तिता ॥ 3321 (Kâm. Nîtis. 4,31). Kâm. Nîtis. 8,1. 11,67. Sâh. D. 80. Vid. 26. Vet. in LA. (II) 1,13. 4,22. दुर्गाध्यक्षो बलाध्यक्षो धनाध्यक्षश्च भूपतिः । दूतः पुराधा दैवज्ञो गिपको मन्त्रिणो मताः ॥ ad Hit. III, 53. मन्त्रिवत् adv. Râǵa-Tar. 5,389. प्रधानमन्त्र *der erste Minister* R. Gorr. 2,115,19. Hit. 49,18. 112,19. Vet. in LA. (II) 29,12. Vgl. दुर्मन्त्रिन्, महा°, मुख्य°.

मन्त्रिपति (मन्त्रिन् + प°) m. *der erste Minister* R. 1,70,11.

मन्त्रिप्रधान (मन्त्रिन् + प्र°) dass. Kathâs. 42,84.

मन्त्रिमुख्य (मन्त्रिन् + मु°) m. dass. Kathâs. 53,239.

मन्त्रिवर (मन्त्रिन् + वर) m. dass. Kathâs. 60,255.

मन्त्रिश्रेष्ठ (मन्त्रिन् + श्रे°) m. dass. R. 1,70,10.

मन्त्रिपिक m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 16,11.

मन्त्रोदक (मन्त्र + उ°) adj. *durch einen Spruch geheiligtes Wasser* R. 1,73,27. — Vgl. मन्त्रतोय.

मन्थ् s. 1. मथ्.

मन्थ (von मन्थ्) gaṇa उञ्छादि zu P. 6,1,160. parox. am Ende eines Dvigu P. 6,2,122. 1) m. *a*) nom. act. α) *das Umrühren, Umschütteln;* zur Erkl. von सु Vop. 12, Anf. *das Quirlen:* दुग्धाब्धि° Spr. 1636. Ragh. 10,3. Kathâs. 11,80. 46,223. Uttararâmak. 127,18. — β) *das Tödten* Trik. 2,8,59. — *b*) *ein Getränk, in welches ein anderer Stoff eingerührt ist, Rührtrank;* gewöhnlich *geröstetes Gerstenmehl in Milch verrührt;* = सात्त्व H. an. 2,218. fg. Med. th. 11. Trik. 3,3,199 (fälschlich सातर st. सात्त्व). मन्थास्ते इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति भावयुः ṚV. 10,86,15. AV. 2,29,6. 5,29,7. 10,6,2. 18,4,42. 20,127,9. TS. 1,8,5,1. TBr. 3, 12,5,9. Çat. Br. 2,6,1,6. तं सक्तुभिः श्रीणाति तदेनं मन्थं करोति 4,2, 1,2. 14,9,3,1. fgg. Khând. Up. 5,2,4. fgg. Kâtj. Çr. 5,8,12. 10,2,12. Lâtj. 1,2,7. 8. Kauç. 7. 27. 28. 43. 80. 82. Gṛhjasaṁgr. 2,78. Besondere Arten: उद° P. 6,3,60. Çâṅkh. Gṛhj. 3,2. MBh. 13,3277. Suçr. 2,552, 16. = उदक° P. 6,3,60. दधि° Kauç. 40; vgl. 19. Âçv. Gṛhj. 2,5,2. माष° Kauç. 70. 71. मधु° Âçv. Gṛhj. 2,5,2. 4. Lâtj. 1,2,7. सक्तवः सर्पिषाभ्यक्ताः शीतवारिपरिप्लुताः । नातिद्रवा नातिसान्द्रा मन्थ इत्युपदिश्यते ॥ Suçr. 1,233,12. 2,49,21. मन्थो ऽपि फाण्टभेदः स्यात् Çârṅg. Saṁh. 2,3,5. — *c*) *Rührlöffel* Âçv. Gṛhj. 3,10,11. 12. Kauç. 23. 28. — *d*) *Butterstössel* P. 7,2,18. AK. 2,9,74. Trik. 2,9,22. 3,3,199. H. 1023. Halâj. 2,121. आमथ्य मतिमन्थेन ज्ञानोदधिमनुत्तमम् MBh. 12,13315. मथित्वा ज्ञानमन्थेन वेदागममहार्णवम् Kulârṇava 2,10 bei Aufrecht, Halâj. Ind. Hierher wohl वैशाखो मन्थः P. 5,1,110. — *e*) *eine Art Gazelle* Shaḍv. Br. 6,8 in Ind. St. 1,40. मन्घ der Text, मन्थ der Schol. — *f*) *die Sonne* Trik. 3,3,199. H. an. Med. *Strahl* (अंशु) Çabdar. im ÇKDr. — *g*) *eine best. Augenkrankheit* H. an. Viçva im ÇKDr. *Augenschmalz* Dhar. im ÇKDr. — 2) n. *ein best. Werkzeug zum Reiben des Feuers:* अरणीसहितं मन्थम् MBh. 3,17228 (st. घर्षमाणस्य ist mit der ed. Bomb. घ° zu lesen). अन्यमन्थकृत् Kâtj. Karmapr. bei Kuhn, Herabk. d. F. 72 (13). — Vgl. अग्नि°, तेजो°, मणि°, मान्थ्य.

मन्थक (wie eben) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63. मथक v. l.

मन्थज (म° + 1. ज) n. *Butter* Hâr. 60.

मन्थदण्ड (म° + द°) *Butterstössel* Pańkar. 1,1,10. °क dass. AK. 2, 9,74. m. H. 1023.

मन्थन् s. 2. मथ्.

मन्थन (von मन्थ्) 1) adj. *ausreibend* (Feuer): अग्निमन्थनौ बाहू Nir. 3, 14. — 2) m. *Butterstössel* Çabdar. im ÇKDr. मन्थनावर्त Hariv. 4424, wofür aber die neuere Ausg. richtiger मन्थानावर्त liest. — 3) f. ई *Butterfass* AK. 2,9,75. Halâj. 2,162. Vgl. मन्थिनी. — 4) n. *a*) *das Ausreiben des Feuers mit Hölzern;* das Verfahren wird beschrieben beim Schol. zu Kâtj. Çr. 362. 366. Karmapradîpa 1,7,1. fgg. (bei Kuhn, Herabk. d. F. 71). अग्नेः Khând. Up. 1,3,5. अग्नि° Kâtj. Çr. 4,8,21. 5,1,27. 6,3, 26. Çâṅkh. Çr. 3,19,14. अरणि = मन्थनदारुविशेष Mallin. zu Kumâras. 6,28. — *b*) *das Rütteln, Umschütteln* Suçr. 1,85,8. *das Quirlen* (der Milch beim Buttern) 179,4. अम्बुधेः Spr. 838. MBh. 1,1141. *das Herausquirlen:* अमृत° MBh. 1,17 in der Unterschr. des Adhj. — *c*) (vielleicht m.) *ein Werkzeug zum Reiben des Feuers* Schol. zu Kâtj. Çr. 431,15. — Vgl. मथन.

मन्थनघटी (म° + घ°) f. *ein Geschirr, in dem Butter geschlagen wird; Butterfass* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मन्थपर्वत (म° + प°) m. *der Berg* Mandara, *der bei der Quirlung des Milchmeers als Butterstössel diente*, H. an. 3,587. — Vgl. मन्थशैल, मन्थाचल, मन्थाद्रि.

मन्थर (verwandt mit मन्द्) 1) adj. f. आ (ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41). *a*) *langsam, schleppend, träge;* = मन्द, मन्दगामिन् AK. 2,8,2,40. Trik. 3,3,366. H. 495. an. 3,590. Med. r. 199. Halâj. 2,232. adj. und adv. (°रम्): दत्ते सालसमन्थरं भुवि पदम् Sâh. D. 40,9. पदमथ मन्मथमन्थरं जगाम 56,9. °गामिन् Râǵa-Tar. 4,450. 8,3311. मन्मथमन्थरं जगाम Çiç.

7,18. °चलडुण्डुमात्रम् 5,62. दरमन्थरचरणविहारम् Gît. 11,3. कुलवधूरतिमन्दाक्षमन्थरा Schol. bei Wilson, Sâṁkhjak. S. 174. पृथुविशिष्टनितम्बमन्थरा Pańkar. 3,5,23. लज्जामन्थरतारक (चक्षुस्) Spr. 2463. सलज्जा मन्थरमारभताभिधातुम् Daçak. in Benf. Chr. 182,2. मन्मथमन्थरभाषिन् Çiç. 6,40. सार्थकानर्थकपदं ब्रुवती मन्थराक्षरम् Sâh. D. 69,13. अनवसितार्थमन्थरस्य वचसश्चारुता Mâlatîm. 130,1. langsam in Etwas, träge zu Etwas (geht im comp. voran): पयौ गमनमन्थरः Pańkar. 1,3,61. प्रसव° (अशोक) Mâlav. 63,19. प्रणय° (post voluptatem perceptam languidus St., प्रणयेन प्रीत्या अन्यकामिनीगतेनेति शेषः Schol. in der ed. Calc.) Ragh. 19,21; vgl. im Prâkrit पच्चक्खिणाण° Çâk. 56,21. परिश्राद° Çâk. Ch. 63,16. — b) träge von Geist, einfältig Çabdar. im ÇKDr. °कौलिक (मन्थरक ist zugleich sein Name) Spr. 2435. — c) krumm, gebogen, verwachsen; = वक्र, कुब्ज Trik. H. 1429. H. an. Med. Vgl. मन्थरा und मन्थरक 4. — d) breit, weit; = पृथु H. an. Med. — 2) m. a) = कोष Schatz Med. = केश Haupthaar H. an. = कोप Zorn Ağaja im ÇKDr. (diese drei Bedeutungen gehen sicher auf eine einzige zurück); Frucht; Hinderniss Med. Butterstössel H. an. Med. Späher H. an. Viçva im ÇKDr. der Monat Vaiçâkha (vgl. मन्थ 1, d. am Ende) Ağaja bei Wils.; Gazelle (vgl. मन्थ 1, e.); Festung; der Berg Mandara (vgl. मन्थपर्वत) Wilson angeblich nach AK. — b) N. pr. einer Schildkröte Hit. 26,13. — 3) f. आ N. pr. einer buckligen Magd der Kaikejî, die ihre Herrin gegen Râma aufhetzte; nach dem MBh. die zur Erde herabgestiegene Gandharvî Dundubhî, nach dem R. eine Tochter Virokana's, MBh. 3,15938. 15943. 15960. fgg. R. 1,27,19. 2,7,1. fgg. (6,1. fgg. Gorr.). 77,13 (10 Gorr.). 78,17.25. — 4) n. = कुसुम्भी (f.!) H. an. Med. Safflor Wils. — Vgl. परि°.

मन्थरक (von मन्थर) m. N. pr. 1) eines Mannes Kathâs. 72,289. — 2) einer Schildkröte (der Langsamen) Kathâs. 61,79. 83. Pańkat. 114,9. — 3) eines einfältigen Webers Pańkat. 249, 22. — 4) eines buckligen Mannes Pańkat. 261,12.

मन्थरता (wie eben) f. Langsamkeit: गतेः Kathâs. 55,201.

मन्थरु m. der durch den Fliegenwedel erzeugte Wind Trik. 2,8,32. — Vgl. कुठरु.

मन्थरेषण (मन्थर + ई°) m. N. pr. eines Mannes, pl. seine Nachkommen P. 2,4,66, Sch.

मन्थशैल (म° + शैल) m. = मन्थपर्वत Med. r. 197. Ğaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. मन्थाचल, मन्थाद्रि.

मन्था (von मन्थ्) f. 1) Quirl: यत्र मन्थां विबध्नते RV. 1,28,4. Das m. मन्था s. u. 2. मथ्. — 2) = मेथिका Trigonella Foenum graecum Lin. Râğan. im ÇKDr.

मन्थाचल (मन्थ + अ°) m. = मन्थपर्वत Spr. 1239. Prab. 81,14.

मन्थाद्रि (मन्थ + अ°) m. dass. Kathâs. 31,25. Râğa-Tar. 8,2933.

मन्थान (von मन्थ्) m. 1) Schüttler, Beiw. Çiva's MBh. 13,1243. = विश्वविलोडनसमर्थ Schol. Vgl. मन्थानभैरव. — 2) Butterstössel AK. 2,9,74. Trik. 2,9,22. 3,3,199. H. 1023. Halâj. 2,121. मन्थानः पर्वतोत्तमः R. 1,45,28. °वलयोद्धारैः Hariv. 3396. मन्थानावर्तपूर्णेषु (so die neuere Ausg.) गर्गरेषु 4424. मन्थानं (vgl. 2. मथ्) मन्दरं कृत्वा 4603. MBh. 1,1124. R. 1,45,19 (46,21 Gorr.). — 3) ein best. Metrum, 4 Mal — — ⏑ — ⏑⏑ Colebr. Misc. Ess. II, 159 (I, 8).

मन्थानक (von मन्थान) m. ein best. Gras, = दृढमूल, तृणाङ्घ्रिप; हरित Râğan. im ÇKDr.

मन्थानभैरव (म° + भै°) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. B. H. No. 647. Verz. d. Oxf. H. 233,b,40. Wilson, Sel. Works I, 214. Hall 16. fg.

मन्थावल (von मन्थ) m. eine Schlangenart; nach Sâj. best. Thiere, welche sich von den Aesten der Bäume, mit dem Kopfe nach dem Boden, herabhängen lassen, Ait. Br. 3,26.

मन्थितर् (von मन्थ्) nom. ag. Rührer, Schüttler AV. 8,8,1.

मन्थिन् (wie eben oder von मन्थ) 1) adj. erschütternd, aufregend: (ज्वलनानि) मन्थीनि चेतसाम् Bhaṭṭ. 6,74. — 2) m. a) der Soma-Saft, welchem Mehl beigerührt ist: गवाशिरं मन्थिनमिन्द्र शुक्रं पिबा सोमम् RV. 3,32,2. शुक्रा गृभ्णीत मन्थिना (du.)। गोभिः श्रीणीत मत्सरम् 9,46,4. VS. 7,18. मन्थी सक्तुश्रीः 8,57. 13,57. 18,19. TS. 3,1,6,3. °पात्र 6,4,10,1. 7,2,2,3. Ait. Br. 3,1. Çat. Br. 4,2,1,1. 2. 5,4,4,21. Kâtj. Çr. 9,6,13. 14. 10,1. 2. 13. 22,5,25. Accent eines auf मन्थिन् ausgehenden copul. comp. P. 6,2,142. — b) der männliche Same (nicht penis): ऊर्ध्व° adj. = ऊर्ध्वरेतस् Bhâg. P. 5,3,20. Diese Bedeutung ist wohl aus der häufigen Verbindung von मन्थिन् (in der Bed. a.) mit शुक्र (auch = रेतस्) gefolgert worden. — 3) f. °नी a) Butterfass H. 1022. Halâj. 2,162, v. l.; vgl. मन्थनी. — b) N. pr. einer der Mütter im Gefolge des Skanda (die Schüttlerin) MBh. 9,2647.

मन्थिप (मन्थिन् + 1. प) adj. den Rühr-Soma trinkend VS. 7,17. TBr. 1,1,1,2. Kâṭh. 27,8.

मन्थिवत् oder मन्थीवत् (von मन्थिन्) adj. mit Rühr-Soma verbunden Kâtj. Çr. 10,2,3.

मन्थिशोचिस् (मन्थिन् + शो°) adj. wie Rühr-Soma glänzend VS. 7,18.

मन्थीवत् s. मन्थिवत्.

मन्थु m. N. pr. eines Sohnes des Vîravrata und älteren Bruders des Pramanthu Bhâg. P. 5,15,13.

मन्थोदक (मन्थ + उ°) m. das Milchmeer Çabdârthak. bei Wilson. Es ist wohl मण्डोदक gemeint.

मन्थ्य (von मन्थ्) adj. zu reiben: Feuer TS. 6,3,5,2. — Vgl. मथ्य.

मन्द् s. 1. und 2. मद्.

मन्द (von 2. मद्, मन्द्) 1) adj. f. आ; Çat. Br. 13,7,1,15 nur durch Entstellung; vgl. Ait. Br. 8,21. a) langsam, schleppend, träge; = आलस्य, अलस, अतीक्ष्ण AK. 2,10,19. 3,4,16,97. H. 384. an. 2,232. fg. Med. d. 13. Halâj. 2,232. = स्वैर (self-willed Wils.) AK. 3,4,25,194. Trik. 3,3,209. H. an. Med. Halâj. 5,47. °विचेष्टित Suçr. 1,41,19. गति Sûrjas. 2,12. 13. Kumâras. 1,11. Spr. 622. 2081. 3424. स्पन्द Spr. 4821. ग्रह Planet Sûrjas. 7,2. von Personen Hariv. 4220 (मन्दौ st. मत्तौ die neuere Ausg.). Spr. 5300. Bhâg. P. 1,1,10. 16,10. क्रियासु AK. 3,1,17. H. 353. Halâj. 2,227. मनसिज° träge in der Liebe Gît. 6,1. मन्दम् adv.: प्रवाहयेत् Suçr. 2,214,8. या Çâk. 35. ध्यानमन्दं परिक्रम्य 80,15. ववल्गुः R. 5,13,41. मन्दचारिन् Sûrjas. 1,58. मन्दानुसारिन् Suçr. 2,133,11. मन्दं मुञ्चितपांसवः (पयोबिन्दवः) allmählich Spr. 2121. मन्दमिवालोक्य gleichsam träge Kathâs. 32,156. मन्दमन्दम् ganz langsam, — gemächlich: प्र-

ब्रत्य: Ṛt. 5,14. ad Çâk. 14. शोकाश्च मनसो मे ऽद्य मन्दमन्दमपैति च R.3, 78,9. मन्दं मन्दं नुदति पवनश्चानुकूलो यथा त्वाम् Megh. 9. मन्दं मन्दं प्रतिगच्छति Pańkat. 21,9. 55,5. 90,21. Hit. 30,3. 68,3. 73,1. ed. Johns. 990. मन्दं मन्दं रचयति पदम् Spr. 1215. — b) schwach, schwächlich, gering AK. 3,4,16,97. H. an. Med. Bogen (Gegens. क्रूर) Z. d. d. m. G. 9,672. °रश्मि (सूर्य, चन्द्र) MBh. 7,6410. Hariv. 10911. R. 2,62,19. 5,19,35. Suçr. 1,20,12. मन्दोष्मता 61,17. 2,292,19. 293,1. अनिल MBh. 2,90. R. 3,78,8. 5,13,41. Varâh. Bṛh. S. 21,24. Spr. 4039. 4693. Prab. 73,9. 96,19. °वृष्टि Varâh. Bṛh. S. 5,55. °क्राम Pańkar. 3,11,4. °प्राण MBh. 3,866. °वीर्य R. 3,54,19. °शिशिर 78,8. मन्दोत्सुक Çâk. 18,22. मन्दोत्साह 23,12. मन्दच्छाय Megh. 78. °प्रेमन् Spr. 4590. फलं मन्दम् Siddh. K. zu P. 7,2,28. मन्दाचारगृहेषु Mârk. P. 51,97. मन्दमन्दातप Megh. 107. अग्नि schwache (Gegens. तीक्ष्ण) Verdauung Suçr. 1,128,4. 12. गिर् eine schwache —, leise Stimme MBh. 13,34. मन्दमिदं वचनमब्रवीत् R. 2,29,1. भयविक्लवया वाचा मन्दयाश्लक्ष्णयाब्रवीत् (so die ed. Bomb.) 34,5. अमन्दं समुपेप्सुभिः nicht Geringes, Grosses, Bedeutendes Spr. 914. अमन्दरस reichlich Râǵa-Tar. 1,24. Spr. 3141 (सदामन्द° zu lesen). मन्दम् adv. schwach, wenig: मन्दं प्रख्यायमानेन रूपेण MBh. 3,2661. 15602. उच्छ्वसन् R. 4,21,1. Varâh. Bṛh. S. 19,21. मारुतो सुमुखो ववौ Hariv. 12688. मन्दविरिक्त Suçr. 2,354,19. मत्तेव मन्दं प्रोवाच mit schwacher Stimme R. 3,55,36. प्राह मन्दतरम् Muir, ST. 4,330. कूजति मन्दमन्दम् Spr. 371. Sâh. D. 59,3. मन्दं मन्दमुवाच ह R. 1,76,12. मन्दं मन्दं शब्दमकरोत् Pańkat. 173,1. — c) schwach so v. a. nachsichtig: मन्दा मृदुषु — तीक्ष्णेष्वाशीविषोपमा: MBh. 13,347. — d) schwach von Verstande, einfältig, dumm AK. 3,4,16,97. 18,116. H. 352. H. an. Med. Halâj. 2,181. Kathop. 2,2. Bhag. 3,29. MBh. 3,343. 2643. 2646. 4,1246. 5,6006. 12,306. 13,4813. R. 3,45,12. Ragh. 1,3. Kumâras. 5,75. Spr. 1654. 1896. 2122. 4393. 4648. Kathâs. 61,289. Muir, ST. 4,310, N. 275. Schol. zu Kap. 1,71. zu Kâtj. Çr. 151,13. Nîlak. 34. अ° klug LA. (II.) 88,3. Pańkar. 1,10,92 (wo wohl तथामन्दा zu lesen ist). — e) unglücklich AK. 3,4,16,97. H. an. Med. zur Erkl. von कृपण Med. n. 44. MBh. 1,1905. Hariv. 4836 (संदीपो die neuere Ausg.). — f) krank H. an. Med. शरीरे मन्दे (v. l. für त्वामे) स्यात्सति दूषितालिङ्गनसुखे Spr. 2963. — g) schlecht, böse (von Menschen gesagt) H. an. Mârk. P. 110,40. — h) dem Trunke ergeben H. an. — i) = मन्द्र H. 1409, Sch. — 2) m. a) der Planet Saturn Trik. 1,1,94. 3,3,209. H. 121. H. an. Med. Hâr. 12. Verz. d. Oxf. H. 184, b, 9. Sûrjas. 12, 31. 78. Varâh. Bṛh. S. 17,26. Laghuǵ. 2,1. 7. Spr. 2354. Z. f. d. K. d. M. 4,318. — b) die obere Absis einer Planetenbahn Sûrjas. 1,41. 42. 2,47. 50. — c) Bein. Jama's Trik. 1,1,72. — d) eine Elephantenart Trik. 3, 3,209. H. 1218. H. an. Med. Halâj. 2,60; vgl. मन्द्र, भद्रमन्द und मृगमन्द. — e) das Ende der Welt (प्रलय) Aǵaja im ÇKDr. — 3) f. मन्दा gaṇa अजादि zu P. 4,1,4. a) Topf, Fass Hâr. 192. मेला° (मेलानन्दा ÇKDr. nach ders. Aut.) Dintenfass 48. — b) in der Astr. eine best. Conjunction, eig. adj. f. (sc. संक्रान्ति) Tithjâdit. im ÇKDr. — c) N. der Dâkshâjaṇî (हिमवत: पृष्ठे) Verz. d. Oxf. H. 39, b, 1, v. l. für नन्दा. — Vgl. अ°, परि°, पिचु°, मान्द, मान्द्य.

मन्दक 1) adj. (von मन्द) einfältig, dumm MBh. 3,1394 = 5,4464 = 12,277. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,351; vgl. माण्डक 4.

मन्दकर्णि m. N. pr. eines Muni R. Gorr. 1,4,47. 3,15,11. 12. माण्डकर्णि ed. Bomb., शातकर्णि Ragh.

1. मन्दकर्मन् (म° + क°) n. das Verfahren bei der Gleichung der Absis Sûrjas. 2,48.

2. मन्दकर्मन् (wie eben) adj. der wenig zu thun hat, unthätig Suçr. 1,239,17.

मन्दकारिन् (म° + का°) adj. thöricht zu Werke gehend: पाताले तु प्रवेष्टव्यं न त्वया (गरुड) मन्दकारिणा Kathâs. 22,206.

मन्दग (मन्द + 1. ग) 1) adj. f. आ langsam sich bewegend, — fliessend: मन्दगानि शनिश्चानिवृषकुंसगजास्त्रियः Kavikalpal. im ÇKDr. नदी Suçr. 1,172,12. — 2) m. a) der Planet Saturn Ind. St. 2,261. — b) pl. Bez. der Çûdra in Çâkadvîpa MBh. 6,436. 439. VP. 2,4,25. 26 bei Muir, ST. 1,193 (VP. 200). Verz. d. Oxf. H. 33, a, 14. 16. b, 28. — 3) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 6,340 (VP. 184 als adj. gefasst). Mârk. P. 57,29.

मन्दगति (म° + ग°) adj. einen langsamen Gang habend, sich langsam bewegend Hit. 85,16. 127,5. ग्रह Ind. St. 2,268. Davon nom abstr. °त्व n. Pańkat. 142,11.

मन्दगामिन् (म° + गा°) adj. langsam gehend AK. 2,8,2,40. H. 495.

मन्दचेतस् (म° + चे°) adj. wenig Bewusstsein habend, geistesabwesend, gestört: शितिरभ्यर्दितो रामो मन्दचेता इवाभवत् MBh. 5,7159.

मन्दजननी (म° + ज°) f. Saturns Mutter (Sûrja's Gattin) Trik. 1,1,100.

मन्दजरस् (म° + ज°) adj. langsam alternd Vâgbh. 1,7,75.

मन्दजात (म° + जात) adj. langsam entstanden Suçr. 1,178,18.

मन्दट m. der Korallenbaum Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मन्दार.

मन्दता (von मन्द) f. 1) Trägheit, unter den पाशवा गुणाः Suçr. 1,336, 8. — 2) Schwächlichkeit, Mattigkeit: रविकराणाम् Sûrjas. 12,46. Wenigkeit, Unbedeutendheit: वक्तोत्रयोर्मन्दता दूरं यात्युदरम् Sâh. D. 40,4. — 3) Einfältigkeit, Dummheit: अ° Spr. 2122.

मन्दत्व (wie eben) n. Geringheit, Unbedeutendheit, Schwäche: मन्दत्वमापन्न: — दु:खवेग: Spr. 3527. अग्ने: Schwäche der Verdauung Suçr. 1,149,9.

मन्दद्वीर (मन्दत्, partic. von 1. मद्, मन्द् + वीर) adj. Männer ergötzend Ṛv. 8,58,1. — Vgl. मन्दयत्सख.

मन्दधी (म° + 2. धी) adj. geringe Einsicht besitzend, einfältig, dumm Kâm. Nîtis. 14,52. Mârk. P. 113,36. Schol. zu VS. Prât. 2,14.

मन्दन (von 1. मद्, मन्द्) Uṇâdis. 2,81. 1) adj. lustig (vgl. मदयन्ती: unter मद्): ज्ञानपं ज्योतिर्मन्दनो अवीवशन्नः कृण्वानो न निर्णिजम् Ṛv. 9,107,26. TS. 3,3,3,1. so v. a. मन्द्र Nir. 6,23. — 2) m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja Wilson, Sel. Works I, 202. °मिश्र 50. Wohl fehlerhaft für मण्डन. — 3) n. Preis, Lob Uǵǵval.

मन्दनाग (म° + नाग) m. N. pr. eines Mannes, = Vâtsjâjana Trik. 2,7,23. Die richtigere Form ist wohl मल्लनाग; vgl. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 11.

मन्दपरिधि (म° + प°) m. Epicykel der Absis Sûrjas. 2,34. 49.

मन्दपाल (म° + पाल) m. N. pr. eines Ṛshi M. 9,23. MBh. 1,404. 8335. fgg.

मन्दप्रज्ञ (म° + प्रज्ञा) adj. geringen Verstand besitzend, dumm MBh. 3,2645. Bhâg. P. 1,16,10.

1. मन्दफल (म° + फल) n. Gleichung der Absis Sûrjas. 2,44.

2. मन्दफल (wie eben) adj. f. आ *wenig Früchte tragend:* पृथ्वी Vet. in LA. (II) 30,8. *einen geringen Erfolg —, eine geringe Wirkung habend* Varâh. Bṛh. S. 21,9.

मन्दबुद्धि (म° + बु°) adj. *wenig Verstand besitzend* Kathâs. 32, 93. 60,187. 61,10. 238. 64,31. 65,175.

मन्दभागिन् (म° + भा°) adj. *unglücklich* Mâlav. 67,5. Uttararâmak. 61,13. मन्दभाइणी im Prâkrit Çâk. Ch. 163,9.

1. मन्दभाग्य (म° + भा°) n. *Missgeschick* MBh. 3, 2569.

2. मन्दभाग्य (wie eben) adj. f. आ *unglücklich, elend* (von Personen) R. 6,7,18. Vikr. 32, 8. Spr. 229. 1530. Kathâs. 10,154. 71,37. Bhâg. P. 1,1,10. Mârk. P. 62,8. Prab. 89,17. Hit. 73,10. 114,12. 123,14. Davon nom. abstr. °ता f. Pańkat. 227,20.

मन्दभाज् (म° + 4. भाज्) adj. dass. MBh. 3,1947. सु° 1,5903.

मन्दभाषिणी (म° + भा°) f. *ein best. Metrum*, = मञ्जुभाषिणी Ind. St. 8,386.

मन्दमति (म° + म°) 1) adj. *eine geringe Einsicht besitzend, dumm* Pańkat. 229, 12. Hit. 129,18. Muir, ST. 4, 310, N. 275. सु° Bhâg. P. 1, 1,10. अ° Prab. 70,18. — 2) m. N. pr. eines Wageners Hit. 86,3. eines Löwen Pańkat. ed. orn. 44,10.

मन्दमेधस् (म° + मे°) adj. *eine geringe Einsicht besitzend* Vop. 6,27.

मन्दय् (von मन्द्), °दयति *schwächen:* नाहि शक्ष्यामि राजन्मन्दयितुं क्षुधाम् so v. a. *den Hunger stillen* MBh. 13,2055.

मन्दयत्सख (मन्दयत्, partic. vom caus. von 1. मद्, मन्द्, + सखि) adj. *die Freunde erheiternd* ṚV. 1,4,7. — Vgl. मन्दद्वीर.

मन्दयन्ती (vom caus. von 1. मद्, मन्द्) m. Bein. der Durgâ H. ç. 57. Vielleicht fehlerhaft für नन्दयन्ती.

मन्दयु (wie eben) adj. *lustig, froh:* प्र मन्दयुर्मनां गूर्त होता ṚV. 1,173,2.

मन्दर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. n. (auch in der neueren Ausg.!) Siddh. K. 249,b,1. 1) m. a) N. pr. eines heiligen Berges, des Sitzes verschiedener Götter, der bei der Quirlung (vgl. 1. मथ्) des Oceans als Butterstössel diente, H. 1030. an. 3,587. Med. r. 197. LIA. I, 550. fg. Anh. L. MBh. 1, 7576. 3,1734. 10824. 11844. 14536. 16873. 5, 289. 353. 3809. 3832. 7,2848. 2852 (महा°). 13, 1434. 7658. Hariv. 2404. 5296. 8261. fgg. 9288. 11448. 12004. 12156. 12417. R. 2,58,8. 4,33,36. 37, 2 (v. l. मन्दार). 40,28. 5, 11,5. 6,4,40. 36, 90. Siddhântaçir. 3,32. Bhâg. P. 5,16,12. 17. 7, 3, 2. Mârk. P. 54,19. 20. 55,5. 57,12. Brahma-P. in LA. (II) 54, 16 (wo मन्दरद्रोण्यां *in einem Thale des* M. zu lesen ist). Verz. d. Oxf. H. 39,a,34. 70,a,34. 72,a,12. 150,a,12. 153,b,20. Prab. 105,8. 112,18. Hit. 67,17. Burn. Intr. 430. — MBh. 1,1112. fgg. मन्थानं मन्दरं कृत्वा 1124. 4, 191. Hariv. 1873. fg. 4603. 7183. fgg. R. 1, 45,19 (46,21 Gorr.). 5,24,26. Ragh. 4,27. Kathâs. 1,16. 19,105. 46,220. Git. 1,23. Kir. 5,30. VP. 75. Bhâg. P. 3,28,27. 8,5,10. Râǵa-Tar. 8,2845. 3049. ein Heiligthum der Sonne Reinaud, Mém. sur l'Inde 99. °वासिनी Beiw. der Durgâ MBh. 6,796. मन्दरावासा desgl. H. ç. 54. Hariv. 10246. मन्दर = स्वर्ग *Himmel* Trik. 1,1,4. H. an. Vgl. मेरु°. — b) *ein Perlenschmuck von 8 Schnüren* H. 660. *von 16 Schnüren* Cit. beim Schol. zu H. 661. — c) *Paradiesbaum*, N. eines der 5 Bäume in Indra's Himmel, = मन्दार H. an. Med. Pańkar. 3,7,38. richtig मन्दार 39. — d) *Spiegel* Çabdar. im ÇKDr. — e) *ein best. Metrum, 4 Mal* — ⏑⏑ Colebr. Misc. Ess. II, 158 (III, 7). — f) N. pr. eines Sohnes des Hiranjakaçipu MBh. 13, 663. मन्दार ed. Bomb. — g) N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 74,b,25. — 2) adj. a) = मन्द् *langsam* u. s. w. — b) = बहुल *dicht, dick* H. an. Med.

मन्दरकन्द n. v. l. für मडरकन्द Siddh. K. 240,a,16.

मन्दरहरिण (म° + ह°) m. N. pr. eines der 8 Upadvîpa in Ǵambudvîpa Bhâg. P. 5,19,30. मन्दहार VP. 175, N. 3.

मन्दवाहिनी (म° + वा°) f. N. pr. eines Flusses (*langsam fliessend*) MBh. 6,341 (VP. 184). Mârk. P. 57,29.

मन्दविष (म° + विष) 1) adj. *wenig Gift enthaltend:* मन्दमध्यमहाविषाः Suçr. 2,292, 19. — 2) m. N. pr. einer Schlange Pańkat. 197,18. Hit. 123,11.

मन्दविसर्प (म° + वि°) m. N. pr. einer Schlange (*langsam kriechend*) Hit. 123,11, v. l. für मन्दविष.

मन्दविसर्पिन् (म° + वि°) 1) adj. *langsam kriechend*. — 2) f. °णी N. pr. einer Laus Kathâs. 60,127. Pańkat. 60,24. Spr. 1514.

मन्दसान (von 1. मद्, मन्द्) Uṇâdis. 2,87. adj. *sich ergötzend; heiter, fröhlich; begeistert, berauscht:* मन्दसानः सुतं पिब ṚV. 1,10,11. 100,14. 2,11,3. 15. 17. येन शत्रून्मन्दसानो निजूर्वाः 30,5. 4,17,3. (आ) इन्द्र याहि हरिभिर्मन्दसानः 29,1. 35,6. (पिबतम्) अस्मिन्यज्ञे मन्दसाना 50,10. 6,26, 6. मन्दसाना मनुषो दुरोणे 8,76,2. 10,28,7. Nach Uǵǵval. m. *Feuer; Leben;* nach Uṇâdik. im ÇKDr. *Schlaf*. Ueber die Form des Wortes vgl. Aufrecht in Z. f. d. W. d. S. 2,150.

मन्दसानु m. *Schlaf; Leben* nach Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. ÇKDr. Fehlerhaft für मन्दसान.

मन्दहार s. u. मन्दरहरिण.

मन्दाक n. *Strom, Strömung* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,13. *das Preisen* Uṇâdik. im ÇKDr. Ein zur Erklärung von मन्दाकिनी gebildetes Wort.

मन्दाकिनी f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,13. 1) N. pr. eines Armes der Gaṅgâ, der durch das Thal von Kedâranâtha im Himâlaja herabfliesst, und auch eines Flusses im Innern von Indien, Muir, ST. 1,187. 2,429. LIA. I, Anh. xlvii. = वियद्गङ्गा *Gaṅgâ des Luftraums* und स्वर्णदी *Himmelsfluss* AK. 1,1,1,44. = गङ्गा H. 1081. Halâj. 3,51. — MBh. 3,8201. 5,3832. 6,342. 344 (VP. 184). 12,12623. 13,1412. 4860. fg. 7648. Hariv. 8956. R. 2,92,11. 95,1. fgg. R. Gorr. 2,101,12. 3,10,18. 4,44,94. 6,108,42. Ragh. 13,48. Kumâras. 1,29. Varâh. Bṛh. S. 16,10. Kathâs. 72,260. Git. 7,42. Uttararâmak. 116,17. Bhâg. P. 5,19,18. Mârk. P. 57,21. Verz. d. Oxf. H. 46,b, N. 3. Prâjaçkittend. 11,b,6. Burn. Intr. 330. Schiefner, Lebensb. 292 (62). देवतानां यथा विष्णुः पूज्ञनीयो मुनीश्वरैः । तथा मन्दाकिनी पूज्या नदीनां भुवनत्रये ॥ Spr. 4211. स्वर्गे मन्दाकिनीतटे Pańkar. 1,1,40. wohl स्वर्गम° zu lesen, wie 9,36. 15,4. 5. — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑ — ⏑ — — ⏑ — Khandom. 49. mit Caesur nach der 7ten Silbe Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VII, 10). — 3) in der Astr. *eine best. Conjunction* Tithjâdit. im ÇKDr.

मन्दाक्रान्ता (मन्द + आ°) adj. f. *langsam herankommend;* subst. *ein best. Metrum, 4 Mal* — — — —, ⏑⏑⏑⏑⏑ —, — ⏑ — ⏑ — — Colebr. Misc. Ess. II, 162 (XII, 5). Çrut. 42. Ind. St. 8,395. Khandom. 92. — Vgl. भाराक्रान्ता.

मन्दाक्ष (मन्द् + अक्ष *Auge*) 1) adj. *ein mattes Auge habend* R. 4,21,1. — 2) n. *Verlegenheit, Schamgefühl* AK. 1,1,7,23. H. 311 (fehlerhaft मन्दास्य beim Schol.). Hâr. 153. Halâj. 2, 412. कुलवधूरतिमन्दाक्षमन्थरा Schol. bei Wilson, Sâṁkhjak. S. 174. Vgl. मन्दास्य.

1. मन्दाग्नि (मन्द् + अ°) m. *Verdauungsschwäche* Suçr. 1,174,17. 210, 9. 252,13. Verz. d. B. H. No. 963.

2. मन्दाग्नि (wie eben) adj. *an Verdauungsschwäche leidend* Kathâs. 54,174. Mârk. P. 15,39. — Vgl. मन्दानल.

मन्दात्मन् (मन्द् + आ°) adj. *einfältig, dumm* (von Personen) MBh. 3, 2647. 4,427. 5,7526. R. 3,46,20.

मन्दादर (मन्द् + आ°) adj. *wenig Rücksicht auf Etwas* (loc.) *nehmend, wenig besorgt um:* ममाह्वारदाने Hit. 50,7. 58,13.

मन्दानल (मन्द् + अ°) adj. *an Verdauungsschwäche leidend;* davon nom. abstr. °त्व n. *Verdauungsschwäche* Kull. zu M. 11, 51. 132. — Vgl. मन्दाग्नि.

मन्दाय् (von मन्द्), °यति und °यते gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12 und gaṇa लोहितादि zu 13. 1) *zögern:* मन्दायमाना Vikr. 56. मन्दायन्ते न खलु सुहृदामभ्युपेतार्थकृत्याः Megh. 39. — 2) *schwach —, matt werden:* दिशि मन्दायते तेजो दक्षिणस्यां रवेरपि Ragh. 4,49.

मन्दायुस् (मन्द् + आ°) adj. *ein kurzes Leben habend, nicht lange lebend* Bhâg. P. 1,16,10.

मन्दार Uṇâdis. 3,134. m. n. Siddh. K. 249,*b*, 4. 1) m. *a) Korallenbaum, Erythrina indica;* zugleich als einer der 5 himmlischen Bäume betrachtet, AK. 1,1,1,45. 2,4,2,6. H. 179. 1141. an. 3,590. fg. Med. r. 197. fg. Halâj. 1,135. 2,45. MBh. 2,389. 3,172 (दिव्य°). 11573. 13,1443. Hariv. 7026. 7168. Ragh. 6,23. Kumâras. 5,80. 6,5. Megh. 68. 73. Çâk. 161. 100,16. Vikr. 6. 127. Spr. 1928. Kathâs. 34,231. Gît. 9,11. 11,34. Bhâg. P. 3,15,19. 8,2,10. Pañkar. 1,6,17. 10,48. 12,20. 3,5,10. 7,39. Çatr. 1,40. Verz. d. B. H. 144,10. Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,19. 20. 24. Ind. St. 2,262. *eine weisse Varietät der Calotropis gigantea R. Br.* AK. 2,4, 2,61. H. an. Med. *Stechapfel* (धूर्त) Med. — *b) der Himmel* (vgl. मन्दर) Verz. d. Oxf. H. 190, *a*, 18. — *c) Elephant* (vgl. मन्द्, मन्द्र) Med. — *d)* N. pr. eines Sohnes des Hiraṇjakaçipu MBh. 13,663 (मन्दर ed. Calc.). eines Vidjâdhara Mârk. P. 63,14. 64,2. — *e)* N. pr. einer Einsiedelei Verz. d. Oxf. H. 60, *a*, 41. eines Berges R. 4,37,2, v. l. für मन्दर. — 2) f. ई *eine best. Pflanze* Suçr. 2,116,19. — Vgl. कृत°, मान्दार, मान्दार्य.

मन्दारक (von मन्दार) 1) m. *Erythrina indica* Pañkar. 1,6,22. — 2) f. मन्दारिका N. pr. eines Frauenzimmers Mâlatîm. 21,17.

मन्दारकदिन (म° + दिन) n. Bez. eines bestimmten *Tages* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,24.

मन्दारमाला (म° + मा°) f. 1) *ein Kranz von* Mandâra-*Blumen* Çâk. 161. — 2) N. pr. eines himmlischen Weibes, einer Tochter Vasu's, Kathâs. 45,353.

मन्दारव m. = मन्दार 1. Burn. Intr. 178. 535 (मान्दारव). Lot. de la b. l. 306. Lalit. 8. 246. मान्दार ed. Calc. — Vgl. मन्दारु.

मन्दारवती (f. von मन्दारवत् und dieses von मन्दार) f. N. pr. eines Frauenzimmers Vet. in LA. (II) 12,19. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,11.

मन्दारषष्ठी (म° + ष°) f. *der 6te Tag in der lichten Hälfte des Monats* Mâgha Wilson, Sel. Works II, 194. Verz. d. B. H. 135, *a*, 8 = Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 40.

मन्दारसप्तमी (म° + स°) f. Bez. *eines bestimmten 7ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 41, *a*, 19.

मन्दारिता f. nom. abstr. von मन्दारि (मन्द् + अरि) und von मन्दारिन् (adj. von मन्दार) Nalod. 2,22.

मन्दारु m. = मन्दार 1. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,134. — Vgl. मान्दारव.

मन्दास्य n. *Verlegenheit, Schamgefühl* Çabdar. im ÇKDr. Fehlerhaft für मन्दाक्ष.

मन्दिकुकुर m. *ein best. Fisch* Bhûripr. im ÇKDr. मद्गिकुकुट v. l.

मन्दितमानिन् R. Gorr. 2,7,3 fehlerhaft für पण्डितमानिन्.

मन्दिन् (von 1. मद्, मन्द्) adj. 1) *ergötzend, erheiternd, begeisternd:* der Soma RV. 1,121,8. 134,2. 2,11,11. 9,58,1. मन्दी मदाय तोशते 107, 9. 10,28,3. 94,4. मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणे 1,9,3. Wenn ebend. 2 im Text steht मन्दिमिन्द्राय मन्दिने। चक्रिं विश्वानि चक्रये, so ist daraus nicht eine Form मन्दि zu schliessen, sondern eine ungenaue Wiedergabe der Aussprache, durch welche नम् von मन्दिनम् mit dem folgenden इ verschmolzen wurde, anzunehmen. — 2) *sich freuend, fröhlich, begeistert* Naigh. 4,1. Nir. 4,24. RV. 1,9,2. 101,1. 10,96,6. वज्र 1, 121,12. 4,45,4. अन्न घेन्मन्दी मघोनः 8,2,33.

मन्दिनिस्पृश् (मन्दिन् + नि°) adj. *nach* Soma *lüstern* RV. 4,45,4.

मन्दिमन् m. nom. abstr. von मन्द gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

मन्दिर Uṇâdis. 1,152. 1) n. *Behausung, Gemach, Haus, Wohnung, Burg, Palast, Tempel;* = गृह, अगार AK. 2,2,4. 3,4,25,186. H. 990. an. 3,589. Med. r. 198. Halâj. 2,136. = नगर AK. 3,4,25,186. H. an. Med. — Indr. 5, 52. Varâh. Bṛh. S. 4, 2. 46,71. (धार्यते) सुप्तमौरिव मन्दिरम् Spr. 122. 176. नित्योत्सवैर्मन्दिरम् (भाति) 1518. पितृ° 5373. Kathâs. 4,28. 29,51. 36,51. Mârk. P. 16,53. Pañkar. 1,7,55. Vet. in LA. (II) 28, 13. Verz. d. Oxf. H. 93, *b*, N. Bhatt. 8,96. दुहितुर्मन्दिरात् *Gemach* Vid. 129. Kathâs. 3,73. 42,183. 189. *Burg* Hariv. 6506. Ragh. 12,83. Kumâras. 7,55. महेन्द्र° Vikr. 35,2. Vid. 171. 178. Kathâs. 4,71. 28,7. 45. 29,14. 44,114. 46,243. नृप° H. 992. Râǵa-Tar. 1,368. यम° Hariv. 5955. विष्णु° *Tempel* Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,31. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 507, Çl. 27. Bhâg. P. 9, 4, 18. Theil eines आयतन 3,1,23. मृगेन्द्र° *die Behausung eines Löwen* Spr. 4009. अवस्कर° *Abtritt* Râǵa-Tar. 5, 406. Am Ende eines adj. comp.: क्षीराब्धि° *im Milchmeer wohnend* Pañkar. 4,3,30. Nach Bhar. zu AK. auch masc. ÇKDr. मन्दिरा f. Viçva bei Uǵǵval. स्मरभूपतिसौन्दर्यमन्दिरेव Kathâs. 4,7. *Palast* 26,283. = मन्दुरा *Stall* Bhar. im Dvirûpak. Wilson. Vgl. अर्णव°, केलि°, जलयन्त्र°, जीव°, पितृ°, प्रतिमन्दिरम्, बलि°, राज°, सुर°. — 2) m. *a) das Meer* H. an. Med. — *b) Kniekehle* H. 614. — *c)* N. pr. eines Gandharva Gaṭâdh. bei Wilson.

मन्दिरपशु (म° + पशु) m. *Katze (Hausthier)* Çabdak. im ÇKDr.

मन्दिरमणि (म° + म°) m. Bein. Çiva's H. ç. 42.

मन्दिष्ठ (von 1. मद्, मन्द् mit dem suff. des superl.) adj. *am meisten ergötzend* RV. 8,2,9.

मन्दीकर् (मन्द् + 1. कर्), °करोति *schwächen, verringern:* मया रश्मिसंयमनाद्रथस्य °कृतो वेगः Çâk. 5,13. इत्थं रतेः किमपि भूतमदृश्यरूपं

°चकार मरणाव्यवसायबुद्धिम् Kumâras. 4,45. राज्यविभ्रंशदुःखं °चक्रुः Râǵa-Tar. 1,375. यो (शोकानलः) विवेकजलधरशतैरपि न °क्रियते Prab. 82,13.

मन्दीभू (मन्द + 1. भू), °भवति *schwach —, matt werden; sich verringern:* दिवसस्याष्टमे भागे °भूते दिवाकरे Cit. aus der Smṛti beim Schol. zu H. 141. MBh. 7,3666. °भूते समाजे 1,5372.

मन्दीर 1) m. wohl N. pr. eines Mannes: न वै गावो मन्दीरस्य गङ्गाया उदकं पपुः Kâtj. Çr. 13,3,21. — 2) n. fehlerhaft für मञ्जीर H. ç. 134.

मन्दु (von 1. मद्, मन्द्) adj. *fröhlich, begeistert* Naigh. 4,1. Nir. 4,12. इन्द्रेण सं हि दृक्षसे संजग्मानो अबिभ्युषा। मन्दू समानवर्चसा (nach Padap. du., nach Nir. du. oder instr. sg.) Ṛv. 1,6,7. मन्दू हितप्रयसा विक्षु यज्यू 10,61,15.

मन्दुरा Uṇâdis. 1,39. f. 1) *Pferdestall* AK. 2,2,6. H. 998. Med. r. 201. Halâj. 2,141. Ragh. 16,41. Pańkat. in Ind. St. 3,370,14 (die Stelle scheint verdorben zu sein). — 2) *Matratze* Med.

मन्देह m. pl. 1) *eine Art von* Râkshasa R. 4,40,42. — 2) Bez. *der* Çûdra *in* Kuçadvîpa VP. 2,4,15 bei Muir, ST. 1,192, N. 13 (S. 199 bei Wilson).

मन्दोच्च (मन्द + उ°) m. *die obere Absis einer Planetenbahn* Sûrjas. 1,54. 57. 2,1. 10. 29.

मन्दोदरी (मन्द + उदर) f. N. pr. 1) *der ältesten Gemahlin* Râvaṇa's, einer Tochter Maja's, MBh. 3,16181. R. 5,14,30. 24,36. 56,87. 6,33,8. 95,2. Kathâs. 45,144. Bhâg. P. 9,10,24. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 3. Verz. d. B. H. No. 943. 1209. Verz. d. Oxf. H. 139, *b*, 12. मन्दोदरीश m. Bein. Râvaṇa's Trik. 2,8,6. °सुत m. *der Sohn der* M. d. i. Indraǵit H. 7.6. Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) einer der Mütter im Gefolge des Skanda MBh. 9,2635. — 3) der Mutter des Lexicographen Gaṭâdhara Verz. d. Oxf. H. 189, *b*, No. 434.

मन्दोष्ण (मन्द + उ°) adj. *lauwarm* AK. 1,1,2,36. H. 1386.

मन्द्र (von 1. मद्, मन्द्) Uṇâdis. 2,13. 1) adj. f. आ *a) lieblich klingend, — redend, wohllautend* Naigh. 1,11. होतर् Ṛv. 1,26,7. 36,5. 7,8,2. 9,1. 2. 10,5. compar. 3,7,9. superl. 4,22,1. Agni 1,144,7. 3,1,17. 5,11,3. 6,39,1. 7,7,1. अग्निर्मन्द्रो मधुवचा ऋतावा 4 (vgl. मन्द्रजिह्व). जिह्वा 5,26,1. 6,16,2. 7,16,9. जुहू 1,76,5. वाच् 8,89,11. Çâṅkh. Gṛhj. 1,24. हृदयः Ṛv. 1,100,16. 3,45,1. धारा 9,6,1. 107,8. die Marut 1,166,11. — *b) angenehm, lieblich:* अति यो मन्द्रो यज्ञथाय देवः Ṛv. 2,28,1. मद 4,26,6. VS. 27,15. AV. 12,1,57. अग्निं मन्द्रं पुरुप्रियं ह्वइन्मन्द्रेभिरीमहे *mit frohem Herzen* Ṛv. 8,43,31. Soma 9,65,29. 67,1. 68,6. तं नाकं चित्रशोचिषं मन्द्रं परो मनीषया 5,17,2. Arjaman 6,48,14. — *c) dumpf, tief,* von der Stimme und anderen Lauten, AK. 1,1,7,2. H. 1402. 1409. Halâj. 1,140. मन्द्रया वाचा प्रातःसवनं शंसेत्, बलीयस्या, बलिष्ठतमया Ait. Br. 3,44. Çâṅkh. Çr. 1,14,24. 8,14,1. °स्वर Lâṭj. 1,11,26. Prajogar. 3, *b*, 1. Âçv. Gṛhj. 2,15. मन्द्रेण 4,13. 5,1. drei Sthâna: मन्द्र, मध्यम, उत्तम Ṛv. Prât. 13,17. Ind. St. 4,105. fg. 8,261. fgg. मन्द्र, मध्य, तार (नाद) Verz. d. Oxf. H. 200, *b*, 3. °ध्वनित्याजितयामतूर्य (अर्णव) Ragh. 6,56. °स्निग्धैर्ध्वनिभिः Megh. 97 (vgl. Schütz's Uebers.). °कण्ठगर्जितेन Vikr. 65,11. °स्वनैः Varâh. Bṛh. S. 12,6. 21,16. 24,1. 19. °ध्वानघन Prab. 73,9. adv.: तालीषु तारं विटपेषु मन्द्रं शिलासु रूक्षं सलिलेषु चण्डम्। संगीतवीणा इव ताड्यमानास्तालानुसारेण पतन्ति धाराः॥ Mṛkkh. 92,13. उत्तरमन्द्रा f. heisst *eine best. Laute* (Comm.) oder *eine Weise* Çat. Br. 13,4,2,8. Kâtj. Çr. 20,2,7. 3,5. — 2) m. *a) eine Art Trommel* Trik. 1,1,120. — *b) eine Elephantenart* H. 1218, v. l. R. 1,6,24. Vgl. मन्द, भद्र° (unter भद्रमन्द), भद्रमन्द्रमृग, मृगमन्द्र. — Vgl. अति°, आ°, पुरु°, मान्द्र.

मन्द्रजिह्व (म° + जिह्वा) adj. *eine liebliche Stimme führend:* होतर् Ṛv. 1,142,8. 5,25,2. Agni 4,11,5. TS. 1,6,2,2. Bṛhaspati Ṛv. 1,190,1. 4,50,1. Savitar 6,71,4.

मन्द्रय (von मन्द्र), °यते = अर्चति Naigh. 3,14.

मन्द्रयु (von मन्द्रय्) adj. *froh* oder *lieblich klingend:* प्र वो धियो मन्द्रयुवो विपन्युवः पनस्युवः संवसनेष्वक्रमुः Ṛv. 9,86,17.

मन्द्राजनी (मन्द्र + अ°) adj. f. *liebliche Töne aussendend; die Zunge;* = वाच् Naigh. 1,11. उपो मतिः पृच्यते सिच्यते मधु मन्द्राजनी चोदते अन्तरासनि Ṛv. 9,69,2.

मन्ध m. *eine Gazellenart* Shaḍv. Br. 6,8 in Ind. St. 1,40. मन्थ Comm.

मन्धातर् (मन् = मनस् + धा°) m. 1) so v. a. मेधाविन् Naigh. 3,15. *der Sinnige, Denker;* auch so v. a. *der Andächtige, Fromme:* मन्धातुर्दस्युहन्तममग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम् Ṛv. 8,39,8. एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नवीयो मन्धातृवदङ्गिरस्वदवाचि 40,12. (अग्ने) मन्धातासि द्रविणोदा ऋतावा 10,2,2. मन्धातारं क्षैत्रपत्येष्वावतम् 1,112,13. Sâj. meist als N. pr.; vgl. मान्धातर्. — 2) N. pr. eines Mannes Âçv. Çr. 12,10.

मन्मथ (von मन्थ्) 1) m. *a) Geschlechtsliebe, der Liebesgott* AK. 1,1,1,20. Trik. 3,3,199. H. 227. Med. th. 22. Halâj. 1,32. मां मथ्नातीव मन्मथः MBh. 1,6555. Indr. 5,3. Hiḍ. 4,32. मानसं कामिनीनां तुदति कामचापो मन्मथोद्दीपनाय Ṛt. 6,27. अभ्युपशान्त° 1,1. जनस्य चित्तं क्रियते समन्मथम् *verliebt* 5. प्रबोध्यते सुप्त इवाद्य मन्मथः 8. परोक्षमन्मथो जनः *Nichts von Liebe wissend* Çâk. 51. मदालोकसंजातमन्मथा Kathâs. 37,101. 66,40. मयूरीं मन्मथाविष्टाम् R. 3,79,15. साक्षादिव स्थितं मूर्त्या मन्मथं रूपसंपदा MBh. 3,2132. Megh. 72. Spr. 2518. 3713. Brahma-P. in LA. (II) 53, 22. Vet. ebend. 19,9. Pańkat. 216,17. Verz. d. Oxf. H. 97, *b*, 6. °मतनिबर्हण 250, *b*, 33. साक्षान्मन्मथमन्मथः *ein den Liebesgott aufregender Liebesgott* Bhâg. P. 10,32,2. — *b) Feronia elephantum* Corr. AK. 2,4,2,1. Trik. Med. — *c)* Bez. *des 29ten (5ten) Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,38. Verz. d. Oxf. H. 331, *b*, No. 782. Journ. of the Am. Or. S. 6,180. — *d)* N. pr. eines Arztes, vollständig श्रीनरवैद्य° (!) Verz. d. B. H. No. 950. — 2) f. आ N. der Dâkshâjaṇî auf dem Hemakûṭa Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 32. — Vgl. मान्मथ.

मन्मथकर (म° + 1. कर) m. Bez. eines Wesens im Gefolge des Skanda (*der Liebeerzeuger*) MBh. 9,2574.

मन्मथलेख (म° + लेख) m. *Liebesbrief* Çâk. 74. Verz. d. Oxf. H. 145, *a*, 38.

मन्मथानन्द (मन्मथ + आ°) m. *eine Mangoart* (महाराजचूत) Râǵan. im ÇKDr.

मन्मथालय (मन्मथ + आ°) m. *der Mangobaum* Râǵan. im ÇKDr.

मन्मथिन् (von मन्मथ) adj. *verliebt* Wilson.

मन्मथेश्वरतीर्थ (मन्मथ-ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *b*, 12.

मन्मन् (von मन्) n. 1) *Sinn, Gedanke, Verständniss; geistige Thätig-*

keit überh. Nir. 10,42. यस्मिन्देवा मन्मनि संचरन्त्यपीच्ये RV. 10,12,8. युवं विप्रस्य मन्मनामिरज्यथः 1,151, 6. भरन्ति वां मन्मना संयता गिरः 8. उप प्रागात्सुमन्मे ऽधायि मन्म देवानामाशाः *mein Sinn war wohl darauf gerichtet* 162,7. 165,13. तन्नो रास्व भूरि मन्म 4,11,2. प्रणेतारो यजमानस्य मन्म 7,57,2. 87,3. — 2) *Ausdruck des Sinnes: das ersonnene Gebet, Gedicht; Wunsch, Bitte* Nir. 10, 5. स्तोम, म°, सूक्त RV. 8,44,2. ब्रह्म गिर उक्था च मन्म 6,38,4. अग्ने मन्मानि तुभ्यं कं घृतं न जुह्व आसनि 8,39,3. तज्जुषस्व जरितुर्घोषि मन्म 6,5,6. प्र वरुणाय मन्म नु प्रियमर्च 68,9. 1,140,11. मन्म शंसि 2,4,8. 19,8. 4,6,1. 5,12,1. प्राग्नये मन्म धीतिं भरध्वम् 7,13,1. मन्मनः पूर्व्यस्तुतिः 94,1. प्रत्नेन मन्मना 8, 44, 12. 65, 6. 9,42, 2. पितॄणाम् 8,41, 2. 10,57,3. Vâlakh. 4,9. RV. 10,4,1. 36,5. 66, 2. 8,44,26. 63,1. तत्सु नो मन्म साधय 6,56,4. — Vgl. दुर्मन्मन्, विप्र°, सत्य°, सु°.

मन्मन m. 1) *vertrauliches Flüstern*, = गद्गदध्वनि Trik. 1,1,118. = दंपत्योर्जल्पितं मन्द्रम् Hâr. 20. सुरते कर्णमूले तु निजदेशीयभाषया। दंपत्योः कथनं यत्तु मन्मनं तं विदुर्बुधाः ॥ Cit. beim Schol. zu Kâvjâd. 3,11. = कर्णमूले गुप्तालापः ebend. — 2) *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* H. ç. 78 (मनमन gegen das Metrum). Schol. zu Kâvjâd. 3,11.

मन्मय (von मन्) adj. *aus mir hervorgegangen, — hervorgehend* Bhag. 4,10. Hariv. 9776. Linga-P. bei Muir, ST. IV,325,2 v. u.

मन्मशस् (von मन्मन्) adv. *jeder nach seinem Sinne:* यदिन्द्र मन्मशस्त्वा नाना हवन्त ऊतये RV. 8,15,12.

मन्मसाधन (मन्मन् + सा°) adj. *Sinn — oder Wunsch erfüllend* RV. 1,96,6. यो वां कविर्होता यजति मन्मसाधनः *der eurem Sinne gerecht wird* 151,7.

मन्य (von मन्) adj. am Ende eines comp. *sich haltend für; gehalten werdend für, erscheinend wie, geltend für* P. 3,2,83. Vop. 26,52. Anfügung P. 6,3,68, Sch. — Vgl. कालिंमन्या, गां°, जं°, ब्रह्मन्य (P. 6,3, 68, Sch.), दिवा°, दोषा°, धन्यं°, नरं°, पण्डितं°, पुनर्मन्य, भुवं°, लेखाभ्रु°, श्रि°, श्रियं°, श्रीमन्मन्य, सुभगं°, सुस्थितं°, सुस्थिरं°, स्त्रियं°, स्त्री°.

मन्यन्ती (partic. praes. f. von मन्) f. N. einer Tochter des Agni Manju MBh. 3,14151.

मन्या (मन्या P. 3,3,99): f. Vop. 26,186. *Nacken, Nackenmuskel, Musculus cucullaris s. trapezius;* pl. AV. 6,25,1. VS. 25, 2. du. H. 587. Suçr. 1,288,14. 346,14. मन्युर्मन्ये ममास्तम्भीत् Bhatt. 6,30. sg. AK. 2,6,2,16. Halâj. 2,361. Suçr. 2, 377,3. °गत 34,13. 314,20. °ग्रह 1,256,2. Çârng. Saṁh. 2,9, 4. Suçr. 2,207, 12. H. 1108. विवृद्धमन्युप्रतिपूर्णमन्याः adj. Bhatt. 3,28.

मन्याका f. = मन्या Çabdar. im ÇKDr.

मन्यास्तम्भ (म° + स्त°) m. *Steifheit des Nackens* Suçr. 1,55,3. 156, 13. 255,13. 2,42,20. 268,18. 313,17. Çârng. Saṁh. 1,7,70.

मन्यु (von मन्) Unâdis. 3,20. m. f. Siddh. K. 251,*a*, 4 v. u. m. 1) *Muth* (als Seelenstimmung); *Sinn* Naigh. 2,13. सं मन्युं मर्त्येष्वा चिकेत RV. 7,61, 1. 8,67, 6. ये तवाश्वासो देव साधवः। अरं वहन्ति मन्यवे *deinem Sinne gemäss* 6,16, 43. इषा मन्दस्वादु ते ऽरं वराय मन्यवे 8,71, 3. 73, 4. शाहूषाणेन मन्युना 1, 101, 2. TS. 2,1,3, 2. 2,8, 3. *Muth* des Rosses VS. 39, 8. पशूनाम् TBr. 1, 7, 9, 4. Çat. Br. 12, 7, 2, 8. — 2) *heftiger Muth, Eifer; Unmuth, Zorn, Grimm, Wuth;* = क्रुध्, कोप AK. 3,4,24,155. H. 299. an. 2, 376. Med. j. 44. Halâj. 5,60. मन्युं रिरिक्षतः RV. 7,36, 4. 60,11. 86, 6. pl. 56,22. सं यत्त इन्द्र मन्यवः सं चक्राणि दधन्विरे *ardores* 4,31,6. रेजन्भूमिर्भियसा स्वस्य मन्योः 4,7,2. 10. बाधसे जनान्वृषभेव (°भ इव) मन्युना 6,46,4. वभञ्ज मन्युमोजसा 8,4, 5. 6,4. 13. 19,15. 48, 8. पौरुषेय 60, 2. उग्रस्य चिन्मन्यवे ना नमन्ते *dem Unmuthe des Starken* 10, 34,8. नि वो नु मन्युर्विशतामरातिः 14. AV. 1,10, 2. अनुह्वाय तपसा मन्युना चोत दूरादव भिन्द्दस्त्येनम् 5,18, 9. VS. 16, 1. 18, 4. 20, 6. TS. 1,5, 3, 2. मन्युस्तन्मन्युमृच्छति (so mit der ed. Calc. zu lesen) *das ist: Wuth tritt der Wuth entgegen (Nothhilfe)* M. 8,351. तो मन्युराविशत् MBh. 1, 7727. 3,2300. प्रदीप्तेव च मन्युना 2374. प्रजज्वालेव मन्युना 2397. °परीत 2612. R. 1,9,69. काममन्युभिः 2,22,23. शक्यो ऽस्य मन्युर्भवता विनेतुम् Ragh. 2, 49. °प्रतिक्रिया Kathâs. 42,75. Spr. 2841. Uttararâmak. 65, 4. मन्युमस्यां स्वभार्यायां मा कृथाः Kathâs. 66, 57. सहधर्मचारिणीं प्रति न त्वया मन्युः कार्यः Çâk. 111,13. Pankat. 59,16. Am Ende eines adj. comp.: वीतमन्युर्माभि Kathop. 1,10. आगत° M. 2,152. बाङ्कप्रतिष्ठम्भविवृद्ध° Ragh. 2,32. दृढ° 11, 46. स° (f.) R. 1, 37, 22. मन्यु = अहंकार Çabdar. im ÇKDr. — 3) *Herzeleid, Kummer, Betrübniss;* = शोक AK. 1, 1, 7, 25. Med. = दैन्य AK. 3, 4, 24, 155. H. an. Med. Halâj. मन्युनाविष्टा MBh. 5, 5996. मन्युं करेन्द्र धात्र्याः Varâh. Bṛh. S. 32, 6. Kathâs. 6,131. Uttararâmak. 73,14. °वेग Bhatt. 3,49. वीत° adj. MBh. 1, 6114. स° 3, 15670. — 4) *Opfer* H. 820. H. an. Med. Halâj. Diese Bedeutung beruht auf einer falschen Deutung von शतमन्यु (vgl. शतक्रतु). — 5) *der Unmuth, Zorn, Grimm* personificirt Naigh. 5,4. Nir. 10,29. RV. 10, 83. 84. Çat. Br. 9, 1, 1, 6. 14. Taitt. Âr. 10,31. Gobh. 1, 4, 17. zugleich Verfasser zweier Lieder des RV., Sohn des Tapas (Vasishtha) RV. Anukr. Ind. St. 3,228, *a.* = Çiva Bhâg. P. 3,14,34. 4,5,5. N. eines Rudra 3,12,12. als Agni: यः प्रशान्तेषु भूतेषु मन्युर्भवति पावकः MBh. 3,14151; vgl. भानुमत् 2. — 6) N. pr. eines Fürsten (भवन्मन्यु VP.), eines Sohnes des Vitatha, Bhâg. P. 9,21,1. — Vgl. अनुत्त°, अभि°, अहि°, उप°, तुवि°, नि°, निर्मन्यु, परि°, प्र°, प्राचा°, भवन्मन्यु, शत°, स°.

मन्युदेव (म° + देव) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 280,*b*,7.

मन्युमत् (von मन्यु) 1) adj. *muthig, eifrig; grimmig, zornig, aufgebracht:* Indra RV. 4,30,7. TS. 2,1,3,1. 2,8,1. Kâṭh. 10,8. 13,4. तद्दामस्तु सहसे मन्युमच्छ्वः RV. 7,104,3. AV. 7,22,2. MBh. 1,8027. यन्मां प्रति स °मान् R. Gorr. 2,81,15. 4,9,21. परम° MBh. 3,2301. *auffahrend, heftig* 5,4495. — 2) Bez. *des als Grimm, Zorn erscheinenden* Agni: यः प्रशान्तेषु भूतेषु मन्युर्भवति दारुणः। अग्निः स मन्युमान्नाम द्वितीयो भानुतः सुतः ॥ MBh. 3,14187; vgl. u. भानु am Ende.

मन्युमय (wie eben) adj. f. ई *aus Zorn gebildet, — bestehend, den Zorn darstellend* MBh. 1,108 = 5,860. Bhâg. P. 4,17,28.

मन्युमी (म° + मी) adj. (feindlichen) *Muth* oder *Grimm vernichtend:* स मन्युमीः समदनस्य कर्तास्माकेभिर्नृभिः सूर्यं सनत् RV. 1,100, 6. ब्रह्मद्विषस्तपनो मन्युमीरसि 2,23, 4. *im Grimm vernichtend, zornwüthig:* इन्द्रो मन्युं मन्युम्यो मिमाय 7,18,16.

मन्युशमन (म° + श°) adj. *zorndämpfend, besänftigend* AV. 6,43,1.

मन्युषाविन् (म° + सा°) adj. *im Zorn (bösen Muth)* Soma *bereitend* RV. 8,32,21.

मन्युसूक्त (म° + सूक्त) n. *die* Manju-*Hymnen*, wohl Bez. von ṚV. 10,83. 84. Verz. d. Oxf. H. 405, *b*, No. 11.

मन्यूय् (von मन्यु) s. अप्रतिमन्यूयमान.

मन्वन्तर (मनु + अ°) 1) n. *eine* Manu-*Periode, ein Zeitraum von 71 göttlichen* Juga, *dem ein besonderer* Manu *mit seinen Göttern und seinen sieben Weisen vorsteht.* Sechs solcher Manvantara sind verflossen, im gegenwärtigen 7ten herrscht Manu Vaivasvata und sieben fernere Manu werden für die nächstfolgenden sieben Manvantara mit Namen aufgeführt; vgl. u. मनु 1, *b*, ζ. Vierzehn Manvantara bilden erst einen Tag Brahman's. AK. 1,1,3,22. H. 160. 252. M. 1,79. असंख्यानि 80. Jâǵn. 3,173. MBh. 3,186. Hariv. 406. fgg. 500. fgg. 517. 11323. Sûrjas. 1,18. 14,21. Uttararâmak. 14,1. Râǵa-Tar. 1,25. 26. VP. 24. 259. fgg. Bhâg. P. 7,10,10. 8,13. 14. Ind. St. 1,18, 6. °सहस्राणि Weber, Râmat. Up. 344. Verz. d. Oxf. H. 7, *b*, 1 v. u. 8, *a*, 15. 31 (Verz. d. B. H. 128, *b*). 12, *b*, 15. 21, *b*, N. 2. 39, *a*, 17. 40, *a*, 11. 56, *a*, 27. 29. 57, *a*, 1. 83, *a*, 14. 85, *a*, 5. 87, *a*, 43. masc. Bhâg. P. 6, 1, 3. — 2) f. आ Bez. mehrerer Festtage: *des 10ten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Âshâḍha, *des 8ten in der dunklen Hälfte des* Ash. und *des 5ten in der lichten Hälfte des* Bhâdra, As. Res. III, 286. 287. 290.

मन्वर्थमुक्तावली (मनु-अर्थ + मु°) f. Titel von Kullûkabhaṭṭa's Commentar zu Manu's Gesetzbuch Verz. d. Oxf. H. 279, *b*, 10.

मन्विद्ध (मनु + इद्ध) adj. *von Menschen entzündet* Ait. Br. 2,34. Çat. Br. 1,4,1,5. TBr. 3,5,3,1.

मन्वीश m. Çvetâçv. 3,13 von Çaṁk. durch ज्ञानेश erklärt; es ist aber मनीषा (= मनीषया) wie 4,17 zu lesen; vgl. Ind. St. 1, 427.

मयष्ठ, मयष्टक und मयुष्टक (auch H. 1174, v. l.) m. = मकुष्टक, मयुष्टक *eine Bohnenart* Bhar. zu AK. 2,9,17 im ÇKDr. मयुष्ठक Colebr. und Lois. im Text.

मफिर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 9.

मभ्, मभति *gehen, sich bewegen* Dhâtup. 15, 50.

मम gen. von 1. म; vgl. अ°, निर्मम, ममक, मामक, मामकीन.

ममक adj. nach Sâj. so v. a. मदीय *mein:* पितुर्यत्पुत्रो ममकस्य जायते ṚV. 1,31,11. ओमानं शंयोर्ममकाय सूनवे शर्म वहतम् 34,6. — Vgl. P. 4, 3,3 und मामक.

ममकार (मम + 1. कार) m. *das Beziehen der Dinge auf sich, das Hängen an Etwas, das Interesse für Etwas* (loc.): °कारो मृगात्तीषु क इवायं सचेतसाम्। स्वदेहे ऽनुपपन्नो ऽपि यः सो ऽन्यत्र कथं मतः॥ Spr. 2127. Kusum. 12,7. 8.

ममकृत्य (मम + कृत्य) n. dass.; so ist vielleicht für मतकृत्य Vaǵrasûki S. 226, Çl. 46 zu lesen.

ममत् adv. *modo — modo;* nach Sâj. = माद्यत्, प्रमत्त. ममच्चन त्वा युवतिः परास ममच्चन त्वा कुपवा जगार। ममच्चिदापः शिशवे ममृड्युर्ममच्चिदिन्द्रः सहसोदतिष्ठत्॥ ṚV. 4,18,8. 9.

ममता (von मम) f. 1) *das Gefühl für Mein; das Hängen an Etwas, Interesse für* (loc.); *Selbstsucht:* द्रव्येषु MBh. 12,380 = 14,337. Bhâg. P. 2,4,2. Mârk. P. 43,57. 76,38. 81,40. Prab. 93,3. °शून्य *in keiner näheren Beziehung zu uns stehend, für den wir kein Interesse haben* Spr. 2190. 648. = गर्व *Hochmuth* H. 317. ममतायुक्त adj. = कृपण Çabdam. im ÇKDr. — 2) N. pr. der Gattin Utathja's und Mutter des Dirghatamas MBh. 1,4179. fgg. Bhâg. P. 9,20,37. hierher nach Sâj.: स्तोमं यमस्मै ममतेव शूषं घृतं न शुचि मतयः पवन्ते ṚV. 6,10,2.

ममत्व (wie eben) n. = ममता 1. MBh. 5,761. 1896. ममत्वं न प्रजानीयुर्यदि दण्डो न पालयेत् 12,461. 2554. लब्ध्वापि पृथिवीं कृत्स्नां सहस्थावरजङ्गमाम्। ममत्वं यस्य नैव स्यात्किं तया स करिष्यति॥ 14,336. अदन्नन्नान्यथो ऽविद्वान्ममत्वेनोपपद्यते (so die ed. Bomb.) 736. ममत्वं तत्र मे *Interesse* Hariv. 8646. नृदे ऽपि नूनं शरणं प्रपन्ने ममत्वमुच्चैःशिरसां सतीव Kumâras. 1,12. Spr. 3929. ममत्वं हि न कर्तव्यमैश्वर्ये वा धने ऽपि वा *man soll nicht an ihnen hängen* 4694. Kathâs. 28,44. Bhâg. P. 4,27,10. Mârk. P. 23,82. 83. 81,11. 30. 121,17. 21. रागद्वेषममत्वकर्षितधियः *Selbstsucht* Dhûrtas. in LA. 85,11. Prab. 93,7. 12. कथं तस्य करिष्यामि ममत्वं जगतीगतम् so v. a. *wie sollte ich den beneiden, da mein Selbstgefühl auf die ganze Welt gerichtet ist?* Mârk. P. 118,42.

ममसत्य (मम + स°) n. *Streit über Mein und Dein:* त्वां जना ममसत्येष्विन्द्र संतस्थाना वि ह्वयन्ते समीके ṚV. 10,42,4. Nach Devarâǵa weil die Streitenden sagen मम सत्यं जय इति, richtiger Substantivbildung aus ममास्ति oder ममास्तु.

ममाय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,212, *a*, 12. Auch मयात ebend.

ममापतॉल Uṇâdis. 5,50. m. = विषय Uǵǵval.

ममाय् (von मम), °यते *Jmd* (acc.) *beneiden:* प्रकृतौ च विकारे च न मे प्रीतिर्न च द्विषे। द्वेष्टारं च न पश्यामि यो मामद्य ममायते॥ MBh. 12,8051. Schol.: मम द्वेष्टारमहं न पश्यामि यश्च ममायते ममेव आचरति पुत्रमित्रादिरात्मीयस्तं च न पश्यामि.

मम्ब्, मम्बति *gehen, sich bewegen* Vop. bei West., Dhâtup. 11,35.

मम्म m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 4,678. 697. fg. 703. °स्वामिन् N. eines von ihm errichteten Heiligthums 698.

मम्मक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,785.

मम्मट m. N. pr. des Autors des Kâvjaprakâça und der Saṁgîtaratnamâlâ Verz. d. Oxf. H. 201, *a*, 36. Eine Contraction von महिमभट्ट nach Aufrecht a. a. O. 246, *a*, N. 1. मम्मटभट्ट Verz. d. B. H. 228, 1.

मम्रि (von मर्) adj. s. अ°.

मय्, मयते *gehen, sich bewegen* Dhâtup. 14,4.

1. मय (von मा *bilden*) 1) suff. in der Bed. *daraus gebildet* u. s. w., f. ई (in späteren Schriften bisweilen auch आ) P. 4,3,82. 143. 4,138. 5,2, 47. 4,21. Vop. 7,72. — 2) m. Vop. 26,171. N. pr. eines Asura, eines vollendeten Werkmeisters und Kenners aller Zauberkünste, Trik. 3,3,318. Med. j. 43. MBh. 1,133. 2278. 8323. 8328. 2,1. fgg. 5,3568. 6, 4605. 7,7879. 8,1406. fgg. 12,8261. 13,2250. Hariv. 203. 2420. fgg. 2603. fgg. 9143. 12974. fgg. 13178. 13218. 13316. fgg. 13952. 14020. fgg. R. 3,60,21. 4,34,29. 44,37. 6,80,2. 32. 95,36. Kathâs. 3,47. 28,100. 29,12. fgg. 34,148. 43,22. 44,26. fgg. 188. 45,2. fgg. Râǵa-Tar. 3,357. Bhâg. P. 1,15,8. 2,7,31. 4,18,20. 5,24,16. 28. 7,10,52. 8,10,22. Mârk. P. 68,8. VP. 148, N. 11. Verz. d. Oxf. H. 41, *b*, 2. fgg. Lehrer der Astronomie Sûrjas. 1,2. 4. 7. 12,1. 10. 14,24. fgg. Varâh. Bṛh. S. 24,2. Verz. d. B. H. No. 837. 865. 939. der Kriegskunst Kâm. Nîtis. 8,20. 23. — Verz. d. Oxf. H. 341, *b*, N. Nach Weber = Ptolemaios Ind. St. 2,243. Lit. 225. fg. — 3) f. आ *ärztliche Behandlung* Çabdak. im ÇKDr.

2. मय m. *Ross* VS. 22,19. f. ई Schol. zu LÂṬJ. 2,7,26. मय m. *Kameel* AK. 2,9,75. TRIK. 3,3,318. H. 1254. MED. j. 43. HALÂJ. 2,125. *Maulthier* MED. — Wohl von मा, मिमाति.

मयक्षेत्र (1. मय 2. + क्षेत्र) n. N. pr. eines *Gebiets:* °माहात्म्य Titel einer Schrift MACK. Coll. I, 80.

मयग्राम (मय + ग्राम) m. N. pr. eines *Dorfes* RÂGA-TAR. 8,736.

मयट m. = प्रसाद् (wohl प्रासाद्) UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,81. = तृणाहर्म्य HÂR. 223.

मयंद so v. a. मयोद् nach MAHÎDH. VS. 18,9. Gegen die Erklärung des Schol. spricht schon die Betonung.

मयष्ठक m. = मकुष्ठक *eine Bohnenart* BHAR. zu AK. 2,9,17. ÇKDR.

मयस् n. *Labung, Erquickung; Ergötzen, Freude* NAIGH. 3,6. मयं इवापो न तृष्यते बभूथ RV. 1,175,6. 31,7. 93,1. सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् 89,3. 114,2. 186,5. 5,46,4. 8,18,7. 10,64,1. 95,1. पूणान्नित्पृणाते मयः 7, 32,8. 81,3. दूणाशं यो न ते मयः *der dir nicht angenehm ist* 1,176,8. मयो दधे मेधिरः 3,1,3. 8,39,4. मयो नो भूतोतिभिर्मयोभुवः 20,24. 49,6. भास्वन्तं चक्षुषे चक्षुषे मयः 10,37,8. मयः पतिभ्यो जनयः परिष्वजे 40,10. VS. 7,47. शं च मे मयश्च मे 18,8. 34,9. यद्वै शिवं तन्मयः TBR. 2,2,5,5.

मयसरस् (1. मय 2. + स°) n. N. pr. eines *Teiches* Verz. d. Oxf. H. 73,*a*,18.

मयस्कर (मयस् + 1. कर) adj. *Freude machend* VS. 16,41.

मयाराम (मय + आ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,14.

मयिवसु (म°, loc. von 1. म, + वसु) adj. *in mir gut* in einer Formel AIT. BR. 2,26. TS. 3,2,10,2.

मयु (von मा, मिमाति) UṆÂDIS. 1,7. m. 1) *ein* Kimpurusha AK. 1,1, 1,66. H. 194. an. 2,376. HALÂJ. 1,82. मयुं पशुं मेधमग्ने जुषस्व, मयुं ते शुगृच्छतु VS. 13,47. 24,31. ÇAT. BR. 7,5,2,22. TS. 5,5,12,1. Ind. St. 9, 246. °राज m. *Fürst der* Kimp., Bein. Kuvera's, ÇABDAR. im ÇKDR.; vgl. मायुराज. — 2) *Gazelle* H. an.

मयुष्टक m. = मकुष्ठक *eine Bohnenart* H. 1174. Schol. zu AK. 2,9, 17. ÇKDR.

मयूक m. = मयूर H. ç. 188.

मयूख (von मि, मिनोति) UṆÂDIS. 5,25. m. 1) *Pflock*, namentlich *zum Aufspannen eines Gewebes, einer Haut u. s. w.:* दाधर्थ पृथिवीमभितो मयूखैः RV. 7,99,3. इमे मयूखा उप सेदुरू सदः 10,130,2. मयूखं बाहतो धारणाय निहन्यात् AIT. BR. 5,15. आश्वत्थान्मयूखान्सप्त मध्यमेषायामुपहन्यात् TS. 2,3,1,5. KÂṬH. 11,6. 26,6. PAÑKAV. BR. 10,5,6. ÂÇV. ÇR. 9, 9. KÂTJ. ÇR. 26,2,10.15. 5,8. 6,26. 7,26. KAUÇ. 40. स्थूणामयूखं n. ÇAT. BR. 14,3,1,22. तन्त्रमेक्या क्रामं वयतः षण्मयूखम् AV. 10,7,42. TBR. 2,5,5,3. पञ्च° KAUÇ. 107. = कील AGAJA im ÇKDR. *Zeiger einer Sonnenuhr* WILSON nach ders. Aut. — 2) *Strahl* NAIGH. 1,5. AK. 1,1,2,34. 3,4,2,19. H. 100. an. 3,113. MED. kh. 10. HALÂJ. 1,39. सूर्यस्य MAITRJUP. 6,26. 35 (n.?). ÇÂK. 86. ṚT. 1,13. Spr. 2067. ÇIÇ. 4,56. संध्या° PRAB. 81,10. KIR. 5,8. शशिनः Spr. 2852. ÇÂK. 54. ad 78. ग्रहाणाम् VARÂH. BṚH. S. 20,4. मणि° KIR. 5,5. रत्नदीपमाला° KAURAP. 18. *Glanz* AK. 3,4,2,19. H. an. MED. अन्धकारं गिरिगह्वराणां दंष्ट्रामयूखैः शकलानि कुर्वन् RAGH. 2,46. ṚT. 6,29. *Flamme* AK. H. an. MED. Vgl. उन्मयूख, शीत°. — 3) Bez. *eines* Agni: ये अप्स्वन्तरग्नय प्रविष्टा गोह्य उपगोह्यो मयूषो मनोहा PÂR. GṚHJ. 2,6. Scheint entstellt zu sein; vgl. गृह्योपगृह्यो मयोभूः ÇÂÑKH. GṚHJ. 5,2. — 4) abgekürzter Titel einer Schrift: इति मयूखे PRÂJAÇKITTEND. 32,*b*,4. — Hier und da fälschlich मयूष geschrieben.

मयूखमाला (म° + मा°) f. Titel einer Schrift COLEBR. Misc. Ess. I, 299. HALL 176. °मालिका desgl. ebend.

मयूखवन्त् (von मयूख) adj. *strahlenreich* VARÂH. BṚH. S. 47,7.

मयूखादित्य (मयूख + आ°) m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 70, *b*,6. 28. Verz. d. B. H. 146,*b*,6.

मयूखिन् (von मयूख) adj. *strahlend* MBH. 7,8141.

मयूर (von मा, मिमाति) UṆÂDIS. 1,68 (proparox.; vgl. jedoch P. 4,2, 44, Sch.). gaṇa पृषोदरादि zu P. 6,3,109. 1) m. *a*) *Pfau* AK. 2,5,30. TRIK. 2,5,26. H. 1319. an. 3,593. MED. r. 200. HALÂJ. 2,86. VS. 24,23. 27. LÂṬJ. 8,12,6. Ind. St. 4,108. 8,267. HARIV. 10775. fg. R. 3,79,15.16. SUÇR. 1,74,18. 114,10. 201,1. 228,13. RAGH. 3,56. ṚT. 1,13. ÇÂK. 105,1. ad 78. Spr. 2504. WEBER, GJOT. 21. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,38. 92,*b*,40. 123,*a*,18. वरमद्य कपोतो न श्वो मयूरः 216,*a*,41. °पिच्छ ÇÂRṄG. SAMH. 3,9,10. °छत्र Verz. d. B. H. No. 434 (LXI). °चित्रक n. Titel des 47ten Adhjâja in VARÂH. BṚH. S.; vgl. बर्हिचित्रक 47,2. °राज HIOUEN-THSANG I, 138. मयूरी f. *Pfauhenne* RV. 1,191,14. AV. 7, 56,7. R. 3,79,15. KATHÂS. 29,180. UTTARARÂMAK. 41,8. P. 1,2,67, Sch. मयूरत्व n. nom. abstr. KATHÂS. 71,277. 301. मयूरीभू 284. — *b*) *Hahnenkamm, Celosia cristata* AK. 2,4,3,30. H. an. MED. *Achyranthes aspera* (s. अपामार्ग) H. an. MED. — SUÇR. 2,134,21. — *c*) *ein best. zur Bestimmung der Zeit dienendes Instrument* SÛRJAS. 13,21. — *d*) N. pr. eines Asura MBH. 1,2671. eines Dichters HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. S. 7. 8. 21. 49. Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,1. 50. 142,*a*,13. 150,*b*,32. 258,*b*,15. 348,*b*, No. 819. Vaters eines Çaṅku 125,*a*,4. — *e*) N. pr. eines Berges MÂRK. P. 55,13. — 2) f. ई *a*) *Pfauhenne;* s. u. 1, *a*. — *b*) *ein best. Gemüse, Basella rubra u. s. w.* WILSON nach ÇABDÂRTHAK. — 3) n. (sc. आसन) *a*) *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,19. — *b*) N. pr. einer Stadt HIOUEN-THSANG I, 230. — Vgl. मत्तमयूर fg., महामयूरी, मायूर, मायूरिक.

मयूरक (von मयूर) 1) m. *Pfau* VIÇVA im ÇKDR. — 2) m. *Achyranthes aspera* (s. अपामार्ग) AK. 2,4,3,7. TRIK. 3,3,37. H. an. 4,27. MED. k. 208. *Celosia cristata* VIÇVA a. a. O. — SUÇR. 1,133,4. 138,12. 2,38,12. — 3) *blauer Vitriol*, n. AK. 2,9,101. H. 1052. H. an. MED. masc. VIÇVA. — 4) m. N. pr. eines Dichters, = मयूर HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. S. 12. — 5) f. मयूरिका *a*) *ein best. giftiges Insect* SUÇR. 2,287,13. — *b*) *eine best. Staude*, = अम्बष्ठा RÂGAN. im ÇKDR.; vgl. पूति°.

मयूरकर्ण (म° + कर्ण) m. *Pfauenohr*, N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu P. 2,4, 69. — Vgl. मायूरकर्ण.

मयूरकेतु (म° *Pfau* + केतु) m. Bein. Skanda's MBH. 3,14630.

मयूरगति (म° + ग°) f. *Pfauengang*, Bez. *eines best. Metrums*, 4 Mal —◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—— Ind. St. 8,402.

मयूरग्रीवक (म° + ग्रीवा) n. *blauer Vitriol* RÂGAN. im ÇKDR.

मयूरघृत (म° + घृत) n. *Pfauenschmalz*, Bez. *eines best. Medicaments* ÇÂRṄG. SAMH. 2,9,14.

मयूरचटक (म° + च°) m. *Haushahn* H. ç. 190. HÂR. 90.

मयूरचूड (म° + चूडा) 1) n. *ein best. Parfum*, = स्थौणेयक Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ *Celosia cristata* ÇKDr. nach dem Vaidjaka.

मयूरजङ्घ (म° + जङ्घा) m. *Bignonia indica* Râǵan. im ÇKDr.

मयूरतुत्थ (म° + तु°) n. *blauer Vitriol* Râǵan. im ÇKDr.

मयूरपदक (म° + प°) n. Bez. *einer einer Pfauenspur gleichenden Verwundung mit den Fingernägeln* Çabdam. im ÇKDr.

मयूरपुर (म° + पुर) n. *Pfauenburg*, N. pr. eines Hügels: °माहात्म्य Mack. Coll. I, 79.

मयूरबिद्ला (म° + बि°) f. *eine best. Staude*, = अम्बष्ठा ÇKDr. nach dem Vaidjaka (°विद्ला geschr.).

मयूररथ (म° + रथ) adj. *auf einem Pfau reitend*; m. Bein. Skanda's H. 208, Sch.

मयूररोमन् (म° + रो°) adj. *pfauenhaarig*: Indra's Rosse Ṛv. 3,45,1.

मयूरवर्मन् (म° + व°) m. N. pr. eines Fürsten: °चरित्र Titel einer Schrift Mack. Coll. I, 95.

मयूरव्यंसक (म° + व्यं°) m. P. 2,1,72. = धूर्तमयूर Schol.

मयूरशतक (म° + श°) m. Majûra's *Centurie*, Titel eines aus 100 Çloka bestehenden Gedichts auf die Sonne; daher auch सूर्यशतक genannt. Verz. d. Oxf. H. 348,*b*, No. 819.

मयूरशर्मन् (म° + श°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 212, *a*, No. 500.

मयूरशिखा (म° + शि°) f. *eine best. Staude* Râǵan. im ÇKDr.

मयूरशेप्य (म°+शे°) adj. *pfauenschwänzig*: Indra's Rosse Ṛv. 8,1,25.

मयूरसारिन् (म° + सा°) adj. *wie ein Pfau einherschreitend*; f. °सारिणी *ein best. Metrum, 4 Mal* —◡—◡—◡—◡— Colebr. Misc. Ess. II, 159 (V, 3). Ind. St. 8,370 (hier fälschlich eine Kürze am Ende).

मयूरारि (मयूर + अ°) m. *Chamäleon, Eidechse* Çabdârthak. bei Wilson.

मयूराष्टक (मयूर + अ°) n. Majûra's *Octade*, Titel eines aus 8 Çloka bestehenden Gedichts Majûra's, in der er die Reize seiner Tochter schildert, Hall in der Einl. zu Vâsavad. S. 8.

मयूरिकाबन्ध (म° + ब°) m. Bez. *eines Art Knotens*: °बन्धं (adv.) बद्धः P. 2,4,42, Sch.

मयूरेश (मयूर + ईश) m. N. pr. einer Person: °विवाहवर्णन Verz. d. Oxf. H. 79, *a*, 13.

मयूरेश्वर (मयूर + ई°) n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 70, *b*, 44.

मयेश्वर (मय + ई°) m. = मय 2. Kathâs. 59,29.

मयोभव (मयस् + भव) 1) adj. = मयोभू VS. 16,41. — 2) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,18.

मयोभू (मयस् + 2. भू), °भु adj. *labend, erquickend, ergötzend, wohlthuend* Nir. 9, 27. 14, 25. भेषज Ṛv. 1,89,4. 2,33,13. 10,186,1. पितु 1, 187,3. सिन्धवः 125,4. रयि 4,11,4. 3,16,6. ऊतयः 1,91,9. 117,19. अर्वसो यद्दय आ चिन्मयोभु 2,27,5. 5,42,2.18. स्तन 1,169,49. पर्जन्यो न ओषधीभिर्मयोभुः 6,52,6. वृषभः 7,101,5. Soma 9,78,4. वात 10,169,1. आपो हि ष्ठा मयोभुवः 9,1. भिषज् 39,5. die Açvin und andere Götter 1, 13,9. 92,18. 138,1. 5,42,1. 58,2. 7,40,6. 8,75,1. 20,24. VS. 11,15. Çat. Br. 1,9,1,7. Âçv. Gṛhj. 2,10,6. शंभुमयोभू Bez. zweier Lieder, welche diese Worte enthalten (AV. 1, 5. 6), Kauç. 9. 18. 19. 43

मय्य m. N. pr. eines Brahmanen Râǵa-Tar. 7,374.

1. मर् *sterben*; act.: ved. मरति P. 3,1,85, Sch. मराति, मराम, अमरत् (P. 3,1,59); ममार, मरिष्यति P. 1, 3, 61. Vop. 13, 7. अद्या ममार स ह्यः समान Ṛv. 10,55,5. सो चिन्नु न मराति नो वयं मराम 1, 191, 10. partic. perf. *moribundus*: रयिं न कश्चिन्ममृवाँ अवाहाः Ṛv. 1,116,3. ऊर्ध्वास्तस्थुर्ममृषीः प्रायवे पुनः 140,8. 10,39,9. अप्स्वेव मरिष्यति Çat. Br. 4, 5, 2,14. 6,2,1,37. उत्तो जीविष्यं इतो मरिष्यन् 8, 7, 2,11. 10,4,2,10. 12, 5,2,1. Kaush. Up. 3,3. मा मर् Spr. 4937. ममार नृपः MBh. 1,6537. R. 1,28, 26 (29,15 Gorr.). मरिष्यन्ति MBh. 1,6141. 6161. 14,845. R. 2,69,17. Spr. 2129, v. l. 3930. Kathâs. 49,57. 72,125. Mârk. P. 110,17. Vet. in LA. (II) 6,6. मर्तासि Bhatt. 8,95. med.: मरते ved., अमृत P. 1,3,61. Vop. 13, 7. त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे Ṛv. 1,91,6. मा मृधाः 10,95,15. Çat. Br. 11,5,1,5. Bhâg. P. 9,14,36. यन्न मरा इति मन्यसे Ṛv. 8, 82, 5. नह्यस्या अपरं चन जरसा मरते पतिः 10,86,11. अङ्गिरमृत AV. 10,4,26. Âçv. Gṛhj. 1,20,7. मम्रिरे Bhâg. P. 6,18,71. मरिष्ये MBh. 2,1770. मृषीष्ट P. 1,3,61. Vop. 13, 7. pass. in derselben Bed.: म्रियते Dhâtup. 28,110 (6te Kl.). P. 1,3,61. Vop. 13,7. न वा उ एतन्म्रियसे न रिष्यसि Ṛv. 1,162,21. Ait. Br. 8,28. Çat. Br. 10,4,3,1. 11,5,3,8. 14,6,2,12. म्रियमाणः पाप्मनो विजहाति 7,1,8. पुरायुषो म्रियते 2, 1, 3, 4. 5, 3, 5, 29. 13, 8, 1, 1. Khând. Up. 5,10,8. M. 7,133. 9,69. 97. 211. स ग्रासान्म्रियते Suçr. 1,110,16. ज्वरेण म्रियते नरः 120,17. Bhag. 2, 20. MBh. 1, 7281. 3, 2570. 6, 391. 12, 5729. R. 3,50,21. Spr. 514. 1454. म्रियते पिपासया चातकः 1694. 2110. Weber, Râmat. Up. 345. Ind. St. 1,20,15. Bhaṭṭ. 8,37. 17,18. न म्रियेरन् Spr. 4333. म्रियति, म्रियन्ति MBh. 3,13867. 6,391. 12,5729. Hariv. 6061. म्रियेयम् MBh. 1, 6189. म्रियेयुः Spr. 4332. pass. impers.: अमारि Bhaṭṭ. 15,85. मम्रे 14,42. infin. मर्तुम् R. Gorr. 2, 68,37. Kathâs. 13, 98. 70,63. Râǵa-Tar. 6, 99.186. — partic. मृत Uṇâdis. 3,88. 1) adj. *gestorben, verstorben, todt, todtenähnlich, erstarrt* AK. 2,8,2,86. 3,4,14,62. H. 374. Med. t. 46. Halâj. 3,7. व्युच्छन्ती जीवमुदीरयन्त्युषा मृतं कं चन बोधयन्ती Ṛv. 1,113,8. मृता वा एषा त्वगमेध्या यत्केशश्मश्रु TS. 6, 1, 1, 2. Çat. Br. 14, 7,2,10. — 4,3,2,3. 12,5,1,4. 14, 6, 2,13. Çâṅkh. Çr. 13,2,1. 5,7. M. 3, 173. fg. 5,45. 92. प्रसुप्तं वा मृतं वा MBh. 5,7264. Spr. 2239. fgg. 2383. 4740. fg. 5041. R. 1,1,34. Râǵa-Tar. 4,637. °वस्त्रभृत् *die Kleider eines Verstorbenen* M. 10, 35. 52. मृताशौच Verz. d. Oxf. H. 277, *a*, No. 654 (96). °संजीवनमन्त्रविधि 44, *b*, 24. °वत्सा 316, *b*, 15. मृतप्रजा M. 9, 81. जीवन्मृतः Bhâg. P. 5,10,8. मृतोत्थितः 6,18,75. मृतं शरीरम् Spr. 2238. पशु M. 8,232. 234. Jâǵn. 2,164. Hit. 23,10. Vet. in LA. (II) 9,14. तमात्मानं मृतवत्संदर्श्य Hit. 23, 7. 17,18. संज्ञा *geschwundenes Bewusstsein* (in Folge des Todes) MBh. 7, 2014. 2020. मृताम्भोजा वापी R. 5, 36,12. मृतो दरिद्रः पुरुषो मृतं मैथुनमप्रजम्। मृतमश्रोत्रियं श्राद्धं मृतो यज्ञस्त्वदक्षिणः ॥ *todt, vergeblich* Spr. 2244. — 2) n. *a*) *Tod* H. an. 2, 188. Med. t. 46. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,88. सर्वैः सह मृतं श्रेयो न च मे जीवितं क्षमम् MBh. 1, 6142. 13,11. R. Gorr. 2,29, 7. 68, 29. मृतेभ्यः प्रमृतं यान्ति so v. a. *aus einem Tode in den andern* Spr. 4199. — *b*) *das Betteln, erbettelte Speise* AK. 2,9,3. H. 866. H. an. Med. Viçva a. a. O. M. 4,4. 5. — Vgl. अमृत.

— caus. मारयति *Jmd* (acc.) *tödten, zum Tode führen, sterben lassen, den Tod herbeiführen* Nir. 11,6. Çat. Br. 2,3,3,8. जहि मारय 3, 8,1,15. 11,8,4,2. Pankav. Br. 14,4,7. MBh. 1,7276. 7,2113. 8,4890 (= 9,1057).

HARIV. 684. R. 5, 1, 18. SUÇR. 1, 348, 1. MṚKKH. 128, 22. Spr. 2961. KÂM. NÎTIS. 7, 51. KATHÂS. 33, 118. 49, 57. मारयन्मृत्युनात्तकम् BHÂG. P. 3, 29, 45 (= 4, 11, 19). MÂRK. P. 105, 13. शस्त्रेण PAÑKAT. 34, 15. GHAṬ. 7. BHAṬṬ. 16, 22. पापं यातनाभिर्मीमरत् RÂGA-TAR. 8, 998. (तम्) पश्चमारममारयत् MBH. 1, 6036. 3, 448. 4, 775. 10, 337. BHÂG. P. 4, 13, 41. मारयते MBH. 13, 1926. मार्यते HIT. 40, 18. मार्यमाण MBH. 1, 6037. मारित MÂRK. P. 105, 14. 19. PAÑKAT. 229, 22.

— desid. मुमूर्षति P. 7, 1, 102. *dem Tode entgegengehen, im Begriff stehen zu sterben, zu sterben beabsichtigen* NIR. 9, 26. KÂTJ. ÇR. 22, 6, 19. अभोजनेन तत ऊर्ध्वं मुमूर्षेत् LÂṬJ. 8, 8, 40. मुखाद्रुधिरमत्यर्थमुद्गाम मुमूर्षतः HARIV. 4737. R. 6, 15, 27. R. ed. Bomb. 6, 46, 39. वित्तहेतोर्मुमूर्षसि KATHÂS. 33, 141. RÂGA-TAR. 5, 13. आ मुमूर्षति PAT. zu P. 3, 1, 7. — Vgl. मुमूर्षा, मुमूर्षु.

— अनु *nach Jmd* (acc.) *sterben, Jmd im Tode folgen:* व्रतमेव कृतमनुम्रियते (nach dem Comm. hier nur mimisch zu verstehen) TBR. 1, 4, 4, 2. यह्या नानुम्रिये R. GORR. 2, 68, 32. 37. मामेवानुमरिष्यति R. SCHL. 2, 12, 84. 4, 55, 20. BHÂG. P. 9, 8, 3. अनुमृत mit act. Bed. RAGH. 8, 57. mit passiver Bed. 84. Vgl. अनुमरण. — desid. *Jmd im Tode zu folgen beabsichtigen* RÂGA-TAR. 6, 195.

— अभि *Jmd* (acc.) *durch den Tod berühren, — afficiren* (*beflecken*): इन्द्रो वृत्रमहन्सो ऽपो ऽभ्यम्रियत TS. 6, 4, 2, 3. TBR. 3, 2, 5, 1. यद्देवास्या अभिमृतममेध्यम् KÂTH. 25, 6. गुरुणाभिमृताः ÂÇV. GṚHJ. 4, 6, 1. — Vgl. अभिमार.

— आ s. अनामृत, welches aber, in Abweichung vom Comm., zu bedeuten scheint: *nicht vom Tode berührt*, gleichsam *nicht bestorben.*

— उप caus. so v. a. *in's Wasser werfen* (Comm.), *untertauchen* ÇAT. BR. 2, 5, 2, 46. 4, 4, 5, 22. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 727, 23. 728, 22. Vgl. उपमारण.

— परि *um Jmd* (acc.) *her sterben:* त एवैनं परिम्रियते KAUSH. UP. 2, 13. TAITT. UP. 3, 10, 4 (पर्येनं zu lesen). तं ह पञ्च राजानः परिमम्रुः AIT. BR. 8, 28. — Vgl. परिमर.

— प्र s. प्रमृत, प्रमर und प्रमार. — caus. *zum Tode führen* ÇAT. BR. 2, 3, 3, 8.

2. मृ, मृणाति (हिंसायाम्) DHÂTUP. 31, 22. 26. *zermalmen, zerschlagen* (vgl. मर्द्): मृणीहि विश्वा पात्राणि *zerdrücken* AV. 6, 142, 1. मूर्ण *zermalmt, zerbrochen:* मूर्णा मृगस्य दन्ताः 4, 3, 6. मूर्ण = मूत *gebunden* RÂJAM. zu AK. 3, 2, 44. ÇKDR. — Vgl. मर्ण.

— आ s. आमरीतर्, आमुर् fg.

— उप pass. *aufgerieben werden:* ते ऽस्य गृहाः पशव उपमूर्यमाणा ईयुः ÇAT. BR. 1, 7, 3, 21. 4, 12.

— परि; hierher dürfte gezogen werden परिमूर्णि (गौः) so v. a. *aufgerieben, decrepita* ÇAT. BR. 5, 3, 1, 13. KÂTJ. ÇR. 15, 3, 34. = वृद्धा Schol.

— प्र *zermalmen, zerstören:* प्र मृणीहि ṚV. 4, 4, 5. त्वया प्रमूर्णं मृदितमग्निर्दहतु दुश्चितम् AV. 12, 5, 61.

— अभिप्र s. अभिप्रमुर्.

मर (von 1. मृ) m. v. l. für मद im gaṇa पचादि zu P. 3, 1, 134. *Tod; die Welt des Sterbens* so v. a. *die Erde* AIT. UP. 1, 2. मराः HARIV. 8464 fehlerhaft für नराः, wie die neuere Ausg. hat. — Vgl. अ°, दुर्मर, नृ°.

मरक (wie eben) m. 1) *Seuche* TRIK. 2, 8, 60. H. 325. SUÇR. 1, 21, 12. KÂM. NÎTIS. 13, 20. VARÂH. BṚH. S. 5, 27. 58. 6, 9. 8, 47. 11, 12. 29. 30. 35, 4. 46, 40. जन° 78, 24 = 93, 5. Vgl. मारक, मारि. — 2) pl. N. pr. eines Volkes MÂRK. P. 58, 51.

मरकत n. *Smaragd* AK. 2, 9, 92. H. 1064. HALÂJ. 2, 20. R. 2, 94, 5 (103, 5 GORR.). ṚT. 3, 21. °शिला MEGH. 74. °मणि VARÂH. BṚH. S. in Verz. d. B. H. 249 (84). PAÑKAR. 3, 7, 31. PRAB. 101, 17. °सदृशानि शस्पाग्राणि PAÑKAT. 9, 6. 68, 23. BHÂG. P. 4, 25, 15. हरिन्मरकत 8, 2, 4. °श्याम 6, 3. 16, 35. महा° masc. 10, 33, 7. adj. 4, 9, 62 (महामारकत ed. Bomb.). — Vgl. मारकत.

मरकतपत्री (म° + पत्र) f. *eine best. Schlingpflanze,* = पाची RÂGAN. im ÇKDR.

मरकतमय (von मरकत) adj. *smaragden:* मेदिनीषु ÇIÇ. 4, 56.

मरक्त n. = मरकत ÇABDAR. im ÇKDR.

मरण (von 1. मृ) n. 1) *das Sterben, Tod* AK. 2, 8, 2, 85. HALÂJ. 3, 6. गृहपति° ÂÇV. ÇR. 12, 6. KÂTJ. ÇR. 24, 6, 16. जन° 25, 4, 24. 7, 5. 9. 13, 37. 14, 19. जनने मरणे KAUÇ. 141. NIR. 3, 15. KHÂND. UP. 3, 17, 5. KAṬHOP. 1, 25. M. 5, 77. 79. 8, 103. BHAG. 2, 34. MBH. 1, 4318. 6032. 3, 2342. 13, 70. R. 1, 1, 88. 3, 12. 2, 72, 18. मृत्युं मरणधर्मेण योजयेयम् 3, 29, 18. SUÇR. 1, 18, 19. 34, 17. 45, 21. 102, 12. 109, 17. SÂMKHJAK. 18. 55. Spr. 159. 311. 446. 452. 1581. 2061. 2646. 2742. 3791. 4697. VARÂH. BṚH. S. 11, 59. 46, 33. KATHÂS. 36, 80. MÂRK. P. 16, 43. KAURAP. 49. PAÑKAT. 128, 7. SÂH. D. 64, 4 (°गर्वा म° zu trennen). VET. in LA. (II) 8, 8. 28, 3. तत्रियः शस्त्रमरणाः *durch Waffen den Tod findend* MBH. 2, 657. *das Ersterben:* विद्युतः, वृष्टेः AIT. BR. 8, 28. Vgl. काम्य°, धी°, सह°, आमरणात्. — 2) *ein best. Gift,* = वत्सनाभ RÂGAN. im ÇKDR.; wohl fehlerhaft für मारण, wie u. वत्सनाभ gelesen wird. — 3) *Zuflucht;* wohl nur fehlerhaft für शरण BHÂG. P. 4, 24, 56, obgleich drei uns zu Gebote stehende Ausgaben so lesen.

मरणधर्मन् (म° + ध°) adj. *sterblich* KATHÂS. 56, 263.

मरणात्मक (मरण + आत्मन्) adj. f. °त्मिका *den Tod bringend* VET. in LA. (II) 13, 8, wo °त्मिकाः zu lesen ist.

मरणान्त (मरण + अन्त) adj. *mit dem Tode endend, dessen Ausgang der Tod ist:* जीवित Spr. 3217. — Vgl. आ°.

मरणान्तिक (wie eben) adj. dass.: रोग MBH. 14, 466. — Vgl. आ°

मरत (von 1. मृ) UṆÂDIS. 3, 110. m. *Tod* UGGVAL.

मरन्द m. = मकरन्द *Blumensaft* H. 1127.

मरन्दौकस् (मरन्द + ओ°) n. *Blume* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON, मरन्दौकस in der ersten Auflage.

मराकाली f. *eine best. Pflanze,* = वृश्चिकाली RATNAM. im ÇKDR.

मराय 1) m. N. eines Ekâha ÂÇV. ÇR. 9, 8. ÇÂÑKH. ÇR. 14, 39, 1. — 2) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 228, *a*.

मरायिन् in der Stelle: यस्येक्ष्वाकुरुप व्रते रेवान्मराय्येधते ṚV. 10, 60, 4. Vielleicht N. pr.

मरायु adj. nach SÂJ. *sterblich* (von 1. मृ) ṚV. 10, 106, 6. 7. NIR. 13, 5. Vgl. दुर्मरायु, welches auch TBR. 3, 7, 6, 7. 9 erscheint und hier vom Comm. durch दुर्मरणहेतु oder दुर्मरणेच्छु erklärt wird.

मरार m. *Kornkammer* GAṬÂDH. im ÇKDR.

मराराम (मर + आ°) m. N. pr. eines Daitja KATHÂS. 47, 20?.

मराल 1) adj. *weich, sanft* TRIK. 3, 1, 26. — 2) m. *Flamingo* GAṬÂDH. im ÇKDR. BALA beim Schol. zu NAISH. 6, 72. Spr. 660. GÎT. 11, 3. NAISH.

6,72. *Gans* H. ç. 192. Bala a. a. O. *eine Entenart* (कारण्डव) Sârasv. im ÇKDr. — *b*) *Pferd.* — *c*) *ein Wald von Granatbäumen.* — *d*) *Bösewicht.* — *e*) *Wolke.* — *f*) *Lampenruss* Sârasv. im ÇKDr. — *g*) *eine best. Verbindung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,34. 202,*b*,18.

मरालक (von मराल) m. 1) *eine Art Ente* oder *Gans*, = कलहंस Râgan. im ÇKDr. — *b*) *eine best. Verbindung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202, *a*, 16.

मरिच 1) m. *Pfefferstaude;* n. *Pfeffer* H. 419. Halâj. 2, 461. मरिचोद्भ्रान्तहारीत Ragh. 4, 46 (मारीच ed. Calc.). °द्रुप (मरीच° die neuere Ausg.) Hariv. 5367. गुल्मांश्च मरिचस्य R. 3,39,22. स्थालपथं मरिचम् P. 5,1,77, Vârtt. 3. Suçr. 1, 139, 3. पिप्पलीमरिचशृङ्गवेराणि त्रिकटुकम् 142,11. 145,5. 161,10. 217,3. 231,11. 2,338,17. Varâh. Bṛh. S. 51,15. Kathâs. 13,124. fgg. Sâh. D. 27,18. n. = कक्कोलक ÇKDr.; vgl. मारिच. — 2) m. *ein best. Baum*, = मरुव Râgan. im ÇKDr. — 3) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,401. — Vgl. मारिचिक.

मरिचपत्त्रक (म° + पत्त्र) m. *Pinus longifolia* (सरल) Râgan. im ÇKDr.

मरिन् s. कार°.

मरिमन् (von 1. मर्) Uṇâdis. 4,148. *Tod* Uggval.

मरिष्णु (wie eben) adj. s. अ°.

मरीच 1) = मरिच 1. n. AK. 2,9,36. H. ç. 100. °द्रुप Hariv. 5367 (nach der Lesart der neueren Ausg.). — 2) m. N. pr. des Vaters des Kaçjapa Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,1. eines Sohnes des Sunda VP. 147, N. 1; fehlerhaft für मारीच.

मरीचि (मरीचि Uṇâdis. 4,70) m. f. Siddh. K. 251,*a*,12. Trik. 3,5,16. 1) m. (dieses nur im Taitt. Âr. zu belegen) und f. *Lichtatom* (den Luftraum füllend und unterschieden von den Strahlen; vgl. Weber in Ind. St. 9,9); später *Lichtstrahl* AK. 1,1,2,35. H. 99. an. 3,140. Med. k. 16. Halâj. 1,39. यत्ते मरीचीः प्रवतो मनो जगाम दूरकम् Ṛv. 10,57, 12. मरीचीनां पदमिच्छन्ति वेधसः 177,1. सूर्यस्य रश्मीननु याः संचरन्ति मरीचीर्वा या अनुसंचरन्ति AV. 4,38,5. 5,21,10. मरीचीर्धूमान्प्र विश 6, 113,2. VS. 18,39. 25,9. Çat. Br. 5,3,4,21. fgg. 6,1,2,2. 10,5,4,2. 11, 6,2,6. 8,1,2. ज्योतिः, अर्चिः, मरीचयः (Comm.: सर्वत्रप्रसृतप्रभाद्रव्य), उदाराः TBr. 2,2,9,2. वायुर्न्यवर्तयत स मरीचिभिरपुष्यत् 3,2,2. आपो मरीचीः प्रवहन्तु नो धियः Âçv. Gṛhj. 2,4,14. Kâtj. Çr. 25,4,44. Ait. Up. 1,2. यथा गार्ग्य मरीचयो ऽर्कस्यास्तं गच्छतः सर्वा एतस्मिंस्तेजोमण्डल एकीभवन्ति Praçnop. 4,2. Maitrjup. 6,31. Taitt. Âr. 1,1,2.2,1. मरीचयः स्वायंभुवाः (vgl. u. 2.) । ये शरीराण्यकल्पयन् 27,2. अर्कमरीचयः Ragh. 13, 4. Ṛt. 1,16. Mârk. P. 109,63. Çâk. 86, v. l. शशाङ्क° Vikr. 47. सप्तमरीचिरूपैः Varâh. Bṛh. S. 43,37. °विकच (कौस्तुभ) MBh. 1,1147. मुकुटरत्न° Ragh. 9,13. Prab. 2,3. मरीची f.: यथा मरीच्यः सहिताश्चरन्ति सर्वत्र तिष्ठन्ति च दृश्यमानाः MBh. 12,9102. मरीच्य इव निष्पेतुरग्नेः R. 1,56,18 (57,18 Gorr.). मरीचिमिव सोमस्य सौम्यां स्त्रीविग्रहां भुवि so v. a. *Mondschein* Hariv. 6615. — 2) = मरीचिका *Luftspiegelung:* स्वच्छन्दोच्छलदुद्दाममज्जामरुमरीचिभिः Kathâs. 25,9.57,91. — 3) m. N. pr. eines Pragâpati, eines Sohnes des Svajambhû (vgl. u. 1. मरीचयः स्वायंभुवाः), des Brahman oder des Manu Hairaṇjagarbha, eines der 7 Weisen und Vaters Kaçjapa's, AK. 1,1,2,28. Trik. 3,3,77. H. 124. H. an. Med. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 91,1 v. u. M. 1,35. 58. 3,194. MBh. 1,2518. fg. 2598. Hariv. 41. 413. 11519. 11523. 12440. 13206. 14071. 14149. R. 1,70,19. 2,110,5 (119,5 Gorr.). 3,20,8. Çâk. 168. 186. Varâh. Bṛh. S. 13,5. VP. 49. 54. Kathâs. 59,53. Bhâg. P. 3,12,22. 24. 4,29,43. 9,1, 10. Mârk. P. 104,3. Verz. d. Oxf. H. 42,*a*,33. 82,*b*,28. 310,*a*,23. मरीचिर्मरुतामस्मि (sagt Kṛshṇa) Bhag. 10,21. Vater des Paurṇamâsa VP. 82. Mârk. P. 52,19. Gesetzgeber Ind. St. 1,233. fg. Verz. d. B. H. No. 1166. Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,9. 270,*b*,27. 279,*a*,11. 356,*a*,22. Astronom Ind. St. 2,247. Verz. d. B. H. No. 862. — 4) m. N. pr. eines Daitja Hariv. 198. eines Maharshi Daçak. in Benf. Chr. 179,7. eines Fürsten, eines Sohnes des Samrâg und Vaters Bindumant's, Bhâg. P. 5,15,13. eines Grosssohnes des Tîrthaṃkara Ṛshabha Wilson, Sel. Works I, 291. eines Schülers des Çaṃkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,2. — 5) m. *Geizhals* (कृपण) H. an. — 6) f. N. pr. einer Apsaras MBh. 1,4818. Hariv. 14162. — 7) Titel eines Commentars zum Siddhântaçiromaṇi Colebr. Misc. Ess. II, 324. — Vgl. मारीच, मारीचि; über die Etym. des Wortes s. u. मरुत्.

मरीचिक (von मरीचि) 1) m. N. einer Welt bei den Buddhisten Burn. Intr. 271. Schiefner, Lebensb. 302 (72). — 2) f. आ *Luftspiegelung, vorgespiegeltes Wasser in der Wüste* AK. 1,1,2,37. H. 101. नहि मोहयति प्राज्ञं लक्ष्मीर्मरुमरीचिका Kathâs. 4,134. °वितीर्णार्णोविभ्रमे वालुकाम्बुधौ Râga-Tar. 4,172. मध्याह्नार्कमरीचिकास्विव पयःपूरः Prab. 1,5. Çântiç. (s. u. प्रत्याशा).

मरीचिगर्भ (म° + गर्भ) adj. *Lichtatome im Innern bergend;* m. pl. 1) N. einer Welt Hariv. 988. — 2) eine Klasse von Göttern unter Manu Dakshasâvarṇi VP. 268.

मरीचितोय (म° + तोय) n. *vorgespiegeltes Wasser* (vgl. मरीचिका) Bhâg. P. 5,14,10.

मरीचिन् (von मरीचि) adj. *strahlenreich;* m. *die Sonne* MBh. 5,1335.

मरीचिप (म° + 1. प) adj. *Lichtatome schlürfend, von diesen sich nährend:* देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्यः VS. 7,3. आदित्यस्य वै रश्मयो देवा मरीचिपाः TS. 6,4,5,5; daher so v. a. *Strahl* Naigh. 1,5. m. pl. Bez. eines mythischen Ṛshi-Geschlechts MBh. 1,1398. 7683. 2,437. 3,174. 7, 8728. 12,6143. 13,647. 5604. 14,2851. R. 3,39,30. 4,40,60.

मरीचिपत्तन (म° + प°) n. N. pr. einer *Stadt* R. 4,43,8. — Vgl. मरुचीपट्टन.

मरीचिमत् (von मरीचि) 1) adj. *mit Strahlen versehen:* शर (so ed. Bomb.) *Pfeile als Strahlen habend* MBh. 6,1899. — 2) m. *die Sonne* Kathâs. 21,12.

मरीचिमालिन् (von म° + माला) adj. *strahlenumkränzt*, von der Sonne Hit. 17,21.

मरीमृज adj. vom intens. von मर्ज् P. 1,1,4, Sch.

मरीमृश (vom intens. von मर्श्) adj. *betastend* AV. 8,6,17.

मरीयमि f. *Maria:* °पुत्र *Christus* Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,39.

मरीस s. अवि°.

मरु Uṇâdis. 1,7. m. 1) *Wüste, Sandöde* AK. 2,1,5. 3,4,25,165. H. 940. an. 2,446. Med. r. 76. Halâj. 2,3. 5,52. अदृश्या गच्छ भीरु त्वं सरस्वति मरून्प्रति MBh. 13,7258. तोयमिच्छामि यत्रेष्टं मरुष्वेतद्धि दुर्लभम् 14,1599. मरौ 1601. 1624. प्रायेण नद्यो मरुषु सतिक्ताः Suçr. 1,172,13.

ग्रनूपरममरुवारिक्तिम् Gobh. 4,7,5. Ragh. 4,31. °मार्ग Spr. 3851. Kâm. Nîtis. 15,40 (मरु° zu lesen). °मरीचिका Kathâs.4,134. °मरीचय: 23,9. 57,91. ग्राकृत्रीमकृानप्रीतिं न ग्रानन्ति मरुस्थिता: Râǵa-Tar.3,47.4,297. Spr.2774. — 2) *die Kasteiung der Wüste, das Nicht-Trinken:* मरुं साधयत: MBh. 13,2939. 6549 (संसाध्यं st. संसेव्य ed. Bomb.). Hariv. 1213. — 3) *Berg, Fels* AK. 3,4,23,165. H. an. Med. Halâj. 5,52. °प्रपात MBh. 5,2472. मरुत्प्रपतन (sic) Mârk. P. 40,3. — 4) *eine best. Pflanze,* = मरुवक Bhâvapr. im ÇKDr. — 5) pl. N. pr. eines Landes (Marwar) und der Bewohner desselben: मरवस्तु दशेरका: (vgl. मरुभू, मरुभूमि) H. 957. तेषां मरव उत्करा: Taitt. Âr. 5,1,1. मरुंश्चानुमरुंश्चैव ग्रूराभीरालयाश्च ये R. 4, 43,19. Varâh. Brh. S. 16,38. 14,2. Wassiljew 49. 52. 57. 79. °देश Schol. zu Kâtj. Çr. 436,13. Statt मुरुम् (so auch die ed. Bomb.) MBh. 2,578 wollen Lassen (Z. f. d. K. d. M. 2,25) und Weber (Ind. St. 5,152) मरुम् lesen; vgl. u. 6. — 6) N. pr. eines Daitja (neben नरक wie MBh. 2,578; vgl. u. 5.) MBh. 12,12956 (मुरु ed. Bomb.). eines Vasu Hariv. 11538 (धर die neuere Ausg. und Langl., was richtiger ist). N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Çîghra (Çîghraga), Hariv. 829. fg. R. 1,70, 40 (72,29 Gorr.). 2,110,32. VP. 387. Bhâg. P. 9,12,5. fgg. eines Sohnes des Harjaçva R. 1,71,9 (73,8 Gorr.). VP. 390. Bhâg. P. 9,13,15. 16.

मरुक m. *Pfau* H. ç. 187. — Vgl. मद्रक.

मरुकच्छ (मरु + कच्छ) N. pr. eines Landes: °निवासिन: MBh. 2,1830. Varâh. Brh. S. 4,22. Verz. d. Oxf. H. 339, b, 40. LIA. (II) I, 352, N. 2.

मरुकुत्स desgl. Varâh. Brh. S. 14,23.

मरुचीपट्टन (°पत्तन v. l.) N. pr. einer *Stadt* (पट्टन) Varâh. Brh. S. 14, 15. — Vgl. मरीचिपत्तन.

मरुच्छदा s. मधुच्छदा.

मरुज (मरु + 1. ज) 1) m. *ein best. Parfum* (नखी) Çabdak. im ÇKDr. *ein der Mimosa Catechu verwandter Baum* Râǵan. in Nigh. Pr. — 2) f. ग्रा *eine best. Pflanze* = मृगेर्वारु Râǵan. im ÇKDr. = गोडशेंदराणी Nigh. Pr.

मरुजाता (मरु + जा°) f. = लघुकुलिरी *Carpopogon pruriens* oder *eine nahe verwandte Pflanze,* Nigh. Pr.

मरुटा f. = मरुण्डा Çabdar. im ÇKDr.

मरुण्ड 1) m. N. pr. eines Fürsten von Kanjakubǵa Verz. d. Oxf. H. 152, a, N. 3. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 54. — 2) f. ग्रा *eine Frau mit hoher Stirn* Trik. 2,6,2. Hâr. 130; vgl. मरुटा.

मरुत् Uṇâdis. 1, 96. 1) m. a) pl. gaṇa पर्श्वादि zu P. 5,3,117. N. *der Götter der Winde,* meist Indra's Gefährten; vgl. die Lieder RV. 1,85. fgg. 165. 2,34. 5,52. fgg. 7,58. 59. 8,20. AV. 4,27. VS. 7,36. 12,70. Ihr Gespann sind die Pṛshatî (s. d. und पृषदश्व); sie heissen पृश्निमातर: RV. 1,23,10 u. sonst. 5,52,16. auch Söhne Rudra's 2,34,2. 5,3, 3. 6,50,4. sie nennen sich Indra's Brüder 1,170,2. इन्द्रामरुत: 2,29,3. drei mal sechszig Marut 8,85,8. मरुतो देवानां विश: TS. 2,2,5,7. sieben Schaaren (गण) ebend. und 11,1. TBr. 2,7,2,2. Çat. Br. 4,3,3,6. 5,2, 17. 2,5,1,12. 2,10. 3,3. 20. 13,4,2,16. देवानां भूयिष्ठा: Pańkav. Br. 21, 14,3. Âçv. Grhj. 2,4,14. Kauç. 97. 128. haben ihren Sitz im Norden VS. 9,35. Soma an ihrer Spitze Khând. Up. 3,9,1. zu den Götterschaaren des mittleren Gebiets gezählt Naigh. 5,5. Nir. 11,13. वसव:, रुद्रा:, ग्रादित्या:, मरुत:, साध्या: Khând. Br. in Ind. St. 1,258. M. 3,88. 11,221. MBh. 3,1768. Bhag. 11,6. 22. Hariv. 441. 11050. 12112. 13162. 14077. 14171. मरुदुत्पत्ति Verz. d. Oxf. H. 12, b, 48. 46, b, 31. 83, a, 12. Kinder der Diti und sieben oder sieben mal sieben an der Zahl R. 1,47,3. Hariv. 249. fgg. VP. 152. Bhâg. P. 6,18,18. Verz. d. Oxf. H. 39, a, 16. Kinder der Marutvatî (vgl. मरुत्वत्) VP. 120. Hariv. 11548 (die Lesart der neueren Ausg. s. u. मरुवत् 2, b.). सप्तानां मरुतां लोकान् MBh. 13,5315. शक्रो ऽसि मरुताम् 916. 14,1176. भर्ता मरुताम् = इन्द्र: Vikr. 36. मरीचिर्मरुतामस्मि (sagt Kṛshṇa) Bhag. 10,21. मरुतां छन्दांसि Ind. St. 8,76. die Gottheiten des Nakshatra Mârgaçîrsha Weber, Nax. II, 370. 379. मरुतामर्का:, कालकाकन्द:, ध्याङ्क्षिदि, घेनु, प्रक्रीड: oder संक्रीड: oder निक्रीड:, प्रेङ्ख:, संस्तोभ: und सवेशीयम् Namen von Sâman Ind. St. 3,228. Wie Indra als Lieblingsgott des arischen Volkes allmählich in den Vordergrund tritt, so auch seine Gefährten, die Marut, und zwar in dem Grade, dass schliesslich मरुत: gleichbedeutend mit देवा: wird. AK. 3, 4,14,61. H. 89. Med. t. 142. Halâj. 1,4. मरुतां पश्यतां तस्य शिरांसि पतितान्यपि Ragh. 12,101. Lot. de la b. l. 8. Lalit. ed. Calc. 111,17. वायुमरुल्लिपि *die Schrift der Windgötter* 144,4. — b) sg. *der Gott des Windes:* Vater Hanumant's Râǵa-Tar. 8,3260. Regent des Nordostens AK. 1,1,2,4. Halâj. 1,100. — c) *Wind* AK. 1,1,1,58. 3,4,14,61. H. 1106. Med. Halâj. 1,75. Sûrjas. 2,3. Çâk. 58. Megh. 34. Ragh. 2,10. मरुतो वत्रु: 3,14. सुरभिर्मरुत् Kathâs. 45,3. प्रालेय° Spr. 1914. Mârk. P. 128, 33. fgg. Prab. 79,17. कतरस्मिन्मरुतां पथि वर्तामहे Çâk. 98,15. Ragh. 10, 47. मरुत: पञ्च शरीरगोचरान् *Winde im Körper* 8,19. मरुत्पित्तज्वरचिकित्सा Verz. d. B. H. No. 949. *Luft:* धूमज्योति:सलिलमरुतां संनिपात: (मेघ:) Megh. 5. Bhâshâp. 2. Verz. d. Oxf. H. 226, a, No. 534, Çl. 4. *Athem:* योगिनो जितमरुन्मनस: Bhâg. P. 3,32,10. — d) N. pr. eines Sâdhja Hariv. 11536; die neuere Ausg. hat eine andere Lesart. — e) Bein. des Fürsten Bṛhadratha Maitrjup. 2,1. 6,30. — f) = ऋत्विज् Naigh. 3,18. — g) *eine best. Pflanze,* = मरुवक Bhâvapr. im ÇKDr. — h) fehlerhaft für मरु Mârk. P. 40,3. — 2) f. *Trigonella corniculata Lin.* (पृक्का) Çabdar. im ÇKDr. — 3) n. *eine best. wohlriechende Pflanze,* = ग्रन्थिपर्ण Med.; vgl. AK. 2,4,4,21. — 4) indecl. P. 1,4,57, Vârtt. 1 in der Calc. Ausg. — Etymologie der Grammatiker Nir. 11,13; vgl. Hariv. 249. fgg. R. 1, 46,20. VP. 152. Zur Form des Wortes ist ausser गरुत् und गर्मुत् auch परुत् (in परुच्छेप) zu vergleichen. Die Ableitung Neuerer von मर् *sterben* ist unvereinbar mit dem Bilde, welches der Veda von den Marut giebt; auch ist das zu Hilfe genommene मरु in der alten Sprache nicht nachweisbar. Dagegen würde eine im Sanskrit nicht mehr vorhandene Wurzel MAR *schimmern,* welche man zu μαρμαίρω u. s. w. annimmt, gut passen, und wären in diesem Falle die in Naigh. 1,2. 3, 7 für मरुत् aufgestellten Bedeutungen *Gold* und *Schönheit* oder *Schmuck* bemerkenswerth. Indessen ist zu erinnern, dass auch गर्मुत् *Gold* bedeuten soll, und leicht eine Verwechselung stattgefunden haben könnte. An dieselbe Wurzel schliesst sich auch मरीचि. — Vgl. मारुत, मारुति.

मरुत m. 1) *Wind* Vjâḍi bei Bhar. zu AK. 1,1,1,58. ÇKDr. Vikramâditjakoça bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,96. दाक्षिणात्य° Kavirâǵa ebend. मुख° Çâk. Ch. 63,7 (wohl fehlerhaft für मारुत). — 2) *ein Gott* Vjâḍi a. a. O. — 3) *Bignonia suaveolens Roxb.* (घण्टापाटलि) Çabdak. im ÇKDr.

— 4) N. pr. = मरुत्त MBh. 5, 2946 (hier viell. pl. *die* Marut). ein Sohn Karaṁdhama's 12, 8602. Çineju's Hariv. 1975 (ed. Calc. मरुत्त). Çighra's VP. 387, N. 28 (मरु andere Autt.).

मरुत्कर (मरुत् *Wind, Blähung* + 1. कर) m. *eine Bohnenart, Dolichos Catjang* Çabdak. im ÇKDr.

मरुत्कर्मन् (म° + क°) m. *das Furzen, Blähung* Verz. d. Oxf. H. 60, *a*, 1.

मरुत्क्रिया (म° + क्रिया) f. dass. ÇKDr.

मरुत्त (von मरुत्) m. P. 5, 2, 122, Vârtt. 11. Vop. 7, 32. fg. N. pr. verschiedener Fürsten: mit dem patr. Âvikshita Ait. Br. 8, 21. Çat. Br. 13, 5, 4, 6. Çâṅkh. Çr. 16, 9, 14. 16. Maitrjup. 1, 4. MBh. 14, 61. fgg. Hariv. 1831 (मरुत्त die neuere Ausg.). VP. 352. fg. Bhâg. P. 9, 2, 26. fgg. Mârk. P. 128, 36. ein Sohn Karaṁdhama's (ein anderer Karaṁdhama ist Vater des Avikshit) Hariv. 1831. VP. 442. Bhâg. P. 9, 23, 17. Çineju's Hariv. 1975. fg. (मरुत्त die neuere Ausg.). — MBh. 1, 225. 5, 3842. 12, 1798. 14, 226. fgg. Mârk. P. 27, 16. Verz. d. Oxf. H. 13, *a*, 21. fgg. 345, *a*, 42 (fälschlich मरुत्तम Verz. d. B. H. 122). — Nach Wilson auch *Wind, Sturm.*

मरुत्तक m. *eine best. Pflanze,* = मरुवक Bhâvapr. im ÇKDr.

मरुत्तम (superl. von मरुत्) adj. *ganz den* Marut *gleichend:* die Açvin Ṛv. 1, 182, 2. — Verz. d. B. H. 122 fehlerhaft für मरुत्त.

मरुत्पति (म° + प°) m. *der Fürst der* Marut, Beiw. und Bein. Indra's MBh. 1, 3120. 6631. 12, 1798. R. 4, 28, 4. Bhâg. P. 3, 19, 25. 6, 7, 29.

मरुत्पथ (म° + पथ) m. *der Luftraum* H. 163.

मरुत्पाल (म° + पाल) m. Bein. Indra's Çabdârthak. bei Wilson.

मरुत्पुत्र (म° + पुत्र) m. *der Sohn des Windgottes,* Bein. Bhîma's H. 707.

मरुत्प्लव (म° + प्लव) m. *Löwe (schnell wie der Wind springend)* Trik. 2, 5, 2.

मरुत्फल (म° + फल) n. *Hagel (Frucht der* Marut) Çabdam. im ÇKDr.

मरुत्मत् angeblich die richtige Form für मरुत्वत् gaṇa यवादि zu P. 8, 2, 9; vgl. jedoch die Scholien zu 10.

मरुत्वतीय (von मरुत्वत्) adj. P. 4, 2, 32. *auf den* Indra Marutvant *bezüglich, ihm gehörig* u. s. w.; insbes. *a*) Graha, bei der Mittagsspende VS. 18, 20. मरुत्वतीयेन प्रचरेण चरन्तीन्द्रमरुत्व इह पाहि सोमं (P. 8, 3, 1, Sch.) होता यदिन्द्रं मरुत्वन्तं सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिरिति भक्षयित्वेतत्पात्रं मरुत्वतीयं शस्त्रं शंसेत् Âçv. Çr. 5, 14. Çat. Br. 4, 3, 3, 2. Çâṅkh. Br. 15, 1. Kâtj. Çr. 10, 1, 14. 3, 3. und *b*) Çastra, das nach dem Genuss jenes Graha recitirt wird, Ait. Br. 3, 14. 17. 8, 1. 2, 31. Âçv. Çr. 7, 3. Çat. Br. 13, 5, 1, 19. Çâṅkh. Br. 15, 1. 2. 19, 8. 24, 5. Çr. 10, 2, 4. 3, 9. 11. 11, 2, 4. — VS. 5, 12. प्रगाथ Ait. Br. 3, 19.

मरुत्वत्य adj. dass. P. 4, 2, 32.

मरुत्वत् (von मरुत्) P. 8, 2, 10, Sch. gaṇa मधादि zu P. 4, 2, 86. 1) adj. *a*) *von den* Marut *begleitet:* Indra Ṛv. 1, 101, 8. 3, 4, 6. 47, 1. 4, 21, 3. 6, 47, 5. 8, 52, 10. VS. 7, 35. Çat. Br. 4, 3, 3, 10. Vâju Ṛv. 1, 142, 12. Vishṇu 5, 87, 1. आपः 1, 80, 4. Sarasvatî 2, 30, 8. तं वां मरुत्वती परि भुवद्वाणी सयावरी 7, 31, 8. उतो मरुत्वतीर्विशो अभि प्रयः 8, 13, 28. 35, 13. 9, 107, 25. 10, 84, 1. 98, 1. Agni Ait. Br. 7, 9. — *b*) *das Wort* मरुत् *enthaltend* TBr. 1, 4, 5, 2. Çat. Br. 2, 5, 2, 26. — 2) m. *a*) ein N. Indra's AK. 1, 1, 1, 36. H. 174. Halâj. 1, 54. MBh. 3, 12003. Çâk. 160. Vikr. 15. Ragh. 3, 4. — *b*) N. pr. eines Sohnes des Dharma von der Marutvatî: मरुत्वांश्च जयन्तश्च मरुत्वत्यां बभूवतुः Bhâg. P. 6, 6, 8; vgl. मरुत्वत्यां पुरा धर्माज्जज्ञे पुत्रद्वयं शुभम् Hariv. 11548 (nach der Lesart der neueren Ausg.). pl. *eine Klasse von Göttern* (wohl = मरुतः) MBh. 2, 289. R. 6, 87, 5. Kinder des Dharma MBh. 12, 7540. von der Marutvatî Hariv. 147. 11544. Kinder Manu's von der Marutvatî 12479. — *c*) Bein. Hanumant's Çabdar. im ÇKDr.; vgl. मारुति. — *d*) *Wolke* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) f. °वती N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Dharma's (Manu's) und Mutter der Marutvant (des Marutvant und Gajanta, der Marut) Hariv. 145. 147. 11544. 11548 (vgl. u. 2, *b*). 12449. 12479. VP. 119. fg. Bhâg. P. 6, 6, 4. 8.

मरुत्सख (म° + सखि) adj. *den Wind zum Genossen habend:* मेघाः Ragh. 11, 3. m. Bein. *des Feuers* (vgl. वायुसख) 2, 10. Indra's Dhar. im ÇKDr.

मरुत्सखि (wie eben) adj. (nur nom. °सखा m. und f.) *die* Marut *zu Genossen habend:* Indra Ṛv. 8, 65, 2. Çâṅkh. Çr. 8, 16, 2. 3. अग्ने याहि मरुत्सखा Ṛv. 8, 92, 14. Sarasvatî 7, 96, 2. — 10, 86, 9.

मरुत्सहाय (म° + स°) adj. *den Wind zum Genossen habend,* vom Feuer Varâh. Bṛh. S. 32, 13.

मरुत्सुत (म° + सुत) m. *der Sohn des Gottes des Windes,* Bein. Hanumant's Bhâg. P. 9, 10, 19.

मरुत्स्तोत्र (म° + स्तोत्र) adj. Ṛv. 1, 101, 11. Nach Sâj. so v. a. मरुद्भिः सह स्तोत्रं यस्य; eher wohl मरुतः स्तोतारो यस्य.

मरुत्स्तोम (म° + स्तोम) m. *ein* Stoma *der* Marut TBr. 2, 7, 10, 1. N. eines Ekâha, Kâtj. Çr. 22, 11, 12. Pañkav. Br. 17, 1, 3. 19, 14, 1. Lâtj. 9, 4, 25. Maç. in Verz. d. B. H. 73, 1.

मरुदान्दोल (मरुत् + आ°) m. *eine Art Fächer* Çabdam. im ÇKDr.

मरुदिष्ट (मरुत् + इष्ट) m. *Bdellium* (गुग्गुलु) Râgan. im ÇKDr.

मरुदेव (wohl मरुत् + 2. देव) 1) m. *a*) N. pr. eines Fürsten VP. 463. Bhâg. P. 9, 12, 11. Vater des Arhant Ṛshabha Çatr. 3, 7. — *b*) N. pr. eines Berges Çatr. 1, 353 (मारु° v. l); vgl. शृङ्गे श्रीमरुदेवायाः 500. 8, 699 (S. 23 bei Weber). — 2) f. आ N. pr. der Gemahlin Marudeva's und Mutter Ṛshabha's H. 39. °देवी Çatr. 3, 7. 8. मेरु heisst VP. 163 die Mutter eines Ṛshabha. Vgl. u. 1, *b*.

मरुदेश (मरु + देश) m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 27. 339, *b*, 25.

1. मरुद्गण (मरुत् + गण) m. *die Schaar der* Marut, — *der Götter:* ब्रह्मेन्द्रादिमरुद्गणान् Spr. 1995. R. 1, 63, 28. स° adj. (f. आ) MBh. 3, 2357. 16608. Hariv. 11849. R. 1, 65, 19.

2. मरुद्गण (wie eben) 1) adj. *mit* oder *unter der Schaar der* Marut *befindlich:* Indra Ṛv. 6, 52, 11. 8, 78, 2. Soma 9, 66, 26. — 1, 23, 8. मरुद्गणे वृजने मन्म धीमहि 10, 66, 2. — 2) N. pr. eines Tîrtha MBh. 13, 1725.

मरुद्ध्वज (मरुत् + ध्वज) n. *in der Luft herumfliegende Baumwollenflocken* Hâr. 23. मरुध्वज gedr., ÇKDr. und Wilson wie wir.

मरुद्वृद्ध (मरुत् + वृद्ध) m. 1) *ein best. Opfergefäss.* — 2) m. *eine Abtheilung des* Sâmaveda. — 3) Bein. Vishṇu's Çabdârthak. bei Wilson.

मरुद्वा f. *eine best. Staude,* = ताम्रमूला Ratnam. im ÇKDr. Wohl

fehlerhaft für मन्द्रद्वा.

मरुद्रथ (मरुत् + रथ) m. 1) *Pferd* Trik. 2, 8, 41. H. ç. 178. — 2) *ein Wagen, in dem Idole herumgefahren werden*, H. 752.

मरुद्रुम (मरु + द्रुम) m. *eine übelriechende Mimosa-Art* (विट्खदिर) Ratnam. im ÇKDr.

मरुद्वर्त्मन् (मरुत् + व°) m. *der Luftraum* Trik. 1, 1, 81. Halâj. 1, 137.

मरुद्वाह् (मरुत् + वाह्) m. 1) *Rauch* Trik. 1, 1, 70. Hâr. 109. — 2) *Feuer* Çabdam. im ÇKDr.

मरुद्विधा f. Colebr. Misc. Ess. I, 137 fehlerhaft für मरुद्वृधा.

मरुद्विप (मरु + द्विप) m. *Kameel* Trik. 2, 9, 23.

मरुद्वता f. N. pr. eines Flusses, = कावेरी Çabdârthak. bei Wilson. Fehlerhaft für मरुद्वृधा.

मरुद्वृद्धा f. N. pr. eines Flusses, = मरुद्वृधा Bhâg. P. 5, 19, 18.

मरुद्वृध (मरुत् + वृध) P. 6, 2, 106, Vârtt. 2. 1) adj. *des Windes* oder *der* Marut *froh*: शं नः शोचा मरुद्वृधो ऽग्ने सहस्रसातमः ṚV. 3, 13, 6. Çâṅkh. Çr. 8, 16, 2. 3. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses im Pendshab, Roth, Zur L. u. G. des W. 138. fg. ṚV. 10, 75, 5. Prâjaçkittend. 11, b, 4. nach Nir. 9, 26 Beiw. von Flüssen überh.; vgl. मरुद्विधा, मरुद्वता, मरुद्वृद्धा.

मरुद्वेग (मरुत् + वेग) m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 47, 28.

मरुधन्व m. = मरुधन्वन् 1. Bhâg. P. 1, 10, 35.

मरुधन्वन् (मरु + 2. ध°) m. 1) *Wüstenei, Sandöde*: °धन्वानम् MBh. 7, 3781. °धन्वनि Bhâg. P. 6, 8, 36. °धन्वसु (समेषु und रम्येषु) MBh. 1, 6653. 3, 242. 13491. 13530. 14, 1542. Hariv. 678. Mârk. P. 49, 35 (°धन्वषु gedr.). — 2) N. pr. des Vaters der Gattin des Vidjâdhara Indîvara Mârk. P. 63, 13.

मरुधर (मरु + धर) m. N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 352, b, 2 v. u.

मरुन्ध N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 250, b, 30.

मरुन्नामन् (मरुत् + नामन्) adj. *Namen der* Marut *enthaltend* Kâṭh. 21, 10.

मरुन्माला (मरुत् + मा°) f. *Trigonella corniculata Lin.* AK. 2, 4, 4, 21.

मरुपथ (मरु + पथ) m. *Wüstenei, Sandöde*: प्राडुर्भवन्ति सुस्वादा नद्यो मरुपथेष्वपि Râga-Tar. 4, 233.

मरुप्रिय (मरु + प्रिय) m. *Kameel* H. 1253.

मरुभव (मरु + भव) N. pr. einer Oertlichkeit Varâh. Bṛh. S. 5, 68.

मरुभू (मरु + 2. भू) f. pl. N. pr. eines Landes, = दाशेरकाः Trik. 2, 1, 9. — Vgl. मरु 5. und मरुभूमि.

मरुभूति (मरु + भू°) m. N. pr. eines Sohnes des Jaugaṁdharâjaṇa Kathâs. 23, 55. 51, 203. 55, 3. °क 34, 114. 55, 2. 11. 58, 107.

मरुभूमि (मरु + भू°) f. 1) *Wüstenei, Sandöde* Kathâs. 72, 180. Davon nom. abstr. °त्व n. 377. — 2) N. pr. eines Landes, Marwar, MBh. 2, 1187. 3, 15365. 5, 599. R. 4, 43, 24. — Vgl. मरु 5. und मरुभू.

मरुभूरुह् (मरु + भू°) m. *Capparis aphylla Roxb.* (करीर) Bhâvapr. im ÇKDr.

मरुमही (मरु + म°) f. *Wüstenei, Sandöde* Râga-Tar. 4, 294.

मरुल m. *eine Entenart* H. 1341. — Vgl. मराल.

मरुल्लोक (मरुत् + लोक) m. *die Welt der* Marut VP. 48, N. 10.

मरुव m. = मरुवक *eine Art Ocimum* Râgan. im ÇKDr.

मरुवक m. 1) N. verschiedener Pflanzen: *Vangueria spinosa Roxb.* AK. 2, 4, 2, 33. H. an. 4, 26. Med. k. 206. *Majoran* oder *eine ähnliche Pflanze* AK. 2, 4, 2, 59. H. an. *eine best. Blume* H. an. Med. = तिलक Ratnam. im ÇKDr. = खरपत्र *eine Art Ocimum* ebend. — 2) *Tiger*. — 3) Râhu. — 4) = भयानक (adj. *schrecklich*; m. *Tiger*; Râhu) Gaṭâdh. im ÇKDr. — 5) *Kranich* Wilson.

मरुसंभव (मरु + सं°) 1) n. *eine Art Rettig* (चाणाक्यमूलक). — 2) f. आ N. zweier Pflanzen: = महेन्द्रवारुणी und तुरुडुरालभा Râgan. im ÇKDr.

मरुस्थल (मरु + स्थल) n. *Wüstenei, Sandöde* Spr. 2386. Kâm. Nîtis. 13, 16. Hit. 80, 7. Verz. d. Oxf. H. 123, a, 19. °स्थली f. dass. Spr. 2128. Kathâs. 63, 78.

मरुस्था (मरु + स्था f. von स्थ) f. *eine best. Pflanze*, = तुरुडुरालभा Râgan. im ÇKDr. — Vgl. मरुसंभवा.

मरूक Uṇâdis. 4, 39. m. *eine Hirschart* (मृग) Uǵǵval. *Pfau* (vgl. मरुक) und *Curcuma Zerumbet Roxb.* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. ÇKDr.

मरूद्भवा (मरु + उद्भव) f. N. verschiedener Pflanzen: *die Baumwollenstaude; Alhagi Maurorum; eine Mimosa-Art* (तुरुखदिर) Râgan. im ÇKDr. *Gurke* Wilson nach ders. Aut. — Vgl. मरुद्भवा.

मरूभू (मरु + 1. भू) *zu einer Wüstenei —, zu einer Sandöde werden*: °भूत Kathâs. 72, 374.

मरोलि m. *das Seeungeheuer* Makara Trik. 1, 2, 22. °क m. dass. Çabdar. im ÇKDr.

मर्क् eine zur Erklärung von मर्कट erfundene Sautra-Wurzel in der Bed. *gehen, kriechen*.

1. मर्क m. etwa *das Hinsterben, Erlöschen*: सूर्यस्य मर्क उपरो बभूवान् ṚV. 10, 27, 20. Ist die Bedeutung richtig vermuthet, so ist die Ableitung von मर्च् nicht zulässig; es kann aber ein Zusammenhang mit мрькати, мрькнжти *obscurari*, мракъ *caligo* angenommen werden; vgl. übrigens auch mahrka im Zend.

2. मर्क (von मर्च्) m. Uṇâdis. 3, 43. P. 1, 1, 58, Vârtt. 2, Sch. 1) N. des Purohita der Asura, nach den Scholien eines Sohnes des Çukra: मर्काय त्वा (गृह्णामि) VS. 7, 16. अपमृष्टो मर्कः 17. बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणाम् TS. 6, 4, 10, 1. TBr. 1, 1, 1, 5. Çat. Br. 4, 2, 1, 4. — 2) *ein Dämon bestimmter Kinderkrankheiten* Pâr. Gṛhj. 1, 16. — 3) N. pr. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18, b, 36. — 4) = शरीरवायु *der Wind im Körper* Uǵǵval.; daraus machen Wilson und ÇKDr. zwei Bedeutungen: *Körper* und *Wind*.

3. मर्क m. = मर्कट *Affe* Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 3, 21, 44. 7, 14, 9. Pañkar. 1, 7, 28.

मर्कक m. = मर्कट *Ardea Argala* Çabdar. im ÇKDr. *Spinne* Çabdârthak. bei Wilson.

मर्कट (मर्कट Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 81) 1) m. α) *Affe* AK. 2, 5, 3. H. 1291. an. 3, 167. Med. ṭ. 32. Halâj. 2, 77. 5, 70. VS. 24, 30. त्रयः पशूनां हस्तादानाः पुरुषो हस्ती मर्कटः TS. 6, 4, 5, 7. Kauç. 95. Taitt. Âr. 3, 11, 32. M. 12, 67. Suçr. 2, 246, 7. °लोचन adj. Bhâg. P. 4, 2, 12. 8, 2, 21. Pañkat. 118, 12. Spr. 2704, v. l. Hit. 59, 20, v. l. Vet. in LA. (II) 2, 7. Schol zu Pañkav. Br. 23, 13, 2. Kathâs. 37, 88. 89. 72, 121. 139. °कर्ण, °क्रोड, °दन्त, °नास adjj. *affenähnliche Ohren u. s. w. habend* Vjutp. 205. मर्कटीभूत Kathâs. 37, 90. f. ई *Aeffin* Z. d. d. m. G. 14, 572, 18. — b) *einbest. Vogel* Shaḍv. Br. in Ind. St. 1, 39, 3. *Ardea Argala, der Adjutant* Trik. 2, 5, 16. — c) *Spinne* Trik. 2, 5, 28.

H. an. Med. Halâj. 2,101. — *d) ein best. Gift* H. 1197. — *e) eine Art coitus* (स्त्रीकरणान्तर) H. an. — *f)* N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,12. — 2) f. ई *a) Aeffin*, s. u. 1, *a.* — *b)* N. verschiedener Pflanzen: *Guilandina Bonduc Lin.* AK. 2, 4, 2, 29. H. an. Med. *Carpopogon pruriens* AK. 2, 4, 3, 5. Trik. 3, 3, 101. H. an. Med. *Achyranthes aspera* (अपामार्ग) und = अजमोदा Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 2, 387,1. 390, 17. — Vgl. मार्कट, मार्कटि.

मर्कटक (von मर्कट) m. 1) *Affe* Med. k. 207. Halâj. 2, 76. मर्कटिका f. *Aeffin* Z. d. d. m. G. 14,572,7. — 2) *Spinne* AK. 2, 5, 13. H. 1210. Med. — 3) *ein best. Fisch* Çabdar. im ÇKDr. — 4) *eine best. Körnerfrucht* Med. वर्ज्या मर्कटकाः श्राद्धे राजमाषास्तथाणवः Mârk. P. 32,11. 49,72. — 5) *ein* Daitja Çabdar.

मर्कटतिन्दुक (म° + ति°) m. *eine Art Ebenholz* (कुपीलु) Bhavâpr. im ÇKDr.

मर्कटपिप्पली (म° + पि°) f. *Achyranthes aspera* (अपामार्ग) Râǵan. im ÇKDr.

मर्कटप्रिय (म° + प्रिय) m. = क्षीरवृक्ष Çabdam. im ÇKDr. *Mimosa Kauki* Wilson nach ders. Aut.

मर्कटवास (म° + वास) m. *Spinngewebe* Çabdar. im ÇKDr.

मर्कटशीर्ष (म° + शीर्ष) n. *Mennig* Ratnam. im ÇKDr.

मर्कटह्रद (म° + ह्रद) m. *Affenteich*, N. pr. eines Teiches in der Nähe von Vaiçâli Hiouen-thsang I, 387. Burn. Intr. 74. Schiefner, Lebensb. 268 (38).

मर्कटास्य (मर्कट + आ°) n. *Kupfer* H. 1040.

मर्कटीव्रत (म° + व्रत) n. Bez. einer best. *Begehung* Verz. d. B. H. 135, *a.*

मर्कटेन्दु m. *eine Art Ebenholz* (काकतिन्दुक) Çabdak. im ÇKDr. Wohl aus मर्कटतिन्दु entstanden.

मर्कर 1) m. *Eclipta prostrata Lin.* Çabdar. im ÇKDr.; vgl. मार्कर. — 2) f. आ *a) Höhle* (दरी); *Bresche* (सुरङ्गा). — *b) Geschirr, Gefäss* (भाण्ड). — *c) ein unfruchtbares Weib* Viçva im ÇKDr.

मर्च्, मर्चयति *gefährden; bedrohen, einschüchtern* (Sâj.); *versehren, beeinträchtigen:* यो नो अरातिवो मर्चयति द्वयेन Ṛv. 1, 147, 4. 2, 23, 7. यत्क्षुरेण मर्चयता सुतेजसा वप्ता वपसि केशश्मश्रु AV. 8, 2, 17. Âçv. Gṛhj. 1, 17, 16. Pâr. Gṛhj. 2, 1 in Z. d. d. m. G. 7, 533 (मर्चयता st. मज्जयता zu lesen). देवो देवान्मर्चयसि AV. 13, 1, 40. मर्चयतेर्मर्कः P. 1, 1, 58, Vârtt. 2, Sch. — मर्च्, मर्चयति v. l. für मार्ज् (शब्दार्थे) Dhâtup. 32, 106. मर्च् (ग्रहणे) eine Sautra-Wurzel Uṇâdis. 3, 43. — Vgl. मृच्, अमृक्त.

मर्छ्, मृच्छते *vergehen, zu Grunde gehen* Kaush. Up. 2, 12. 13. अभिमर्छति MBh. 12, 2939 fehlerhaft für अभिगच्छति, wie die ed. Bomb. liest.

1. मर्ज्, मृजति, °ते ved.; मार्ष्टि, मार्ज्मि Dhâtup. 24, 58. P. 7, 2, 114. 8, 2, 36. Vop. 3, 77. fg. 9, 25. मृष्टस्, मार्जन्ति, मृजन्ति ebend., मृष्टात् P. 7, 1, 35, Sch. अमार्ट् P. 8, 2, 24, Sch.; मार्जति Dhâtup. 34, 41. संमार्जताम् (MBh. 2, 2186), मार्जस्व (MBh. 4, 722); मर्जयति, °ते ved.; मार्जयति Dhâtup. 34, 41. °ते (die Brâhmaṇa); ममार्ज, ममार्जुस् und ममृजुस्, ved. मामृजे (ममृजे Padap.); अमीमृजत् und अममार्जत् P. 7, 4, 7, Sch.; अमार्जीत्, अमार्जिषम्, ved. अमृक्षत; ved. मृक्ष्यते, प्रमार्क्ष्यते (Pâr. Gṛhj.); मार्ष्टा; pass. मृज्यते; मार्ष्टुम्, मार्जयितुम् und मार्जितुम्; vereinzelt stehen die nasalirten Formen मृञ्जत 3. pl. Ṛv. 9, 24, 1. 65, 26, wofür SV. वृञ्जते liest, und निमृञ्ज्यात् Çat. Br. 14, 9, 4, 5. 1) *abreiben, abwischen; reinigen, putzen, blank —, glatt machen* (z. B. das Ross); *herausputzen* so v. a. *zurechtmachen* überh.; med. *sich abreiben, sich reinigen* u. s. w.: नित्यं मृजन्ति वाजिनं घृतेन Ṛv. 5, 1, 7. अग्निमत्यं न मर्जयन्त नरः 7, 3, 5. 1, 60, 5. हरिर्वाजाय मृज्यते 9, 3, 3. 26, 1. 46, 6. 68, 6. मर्यो न शुभ्रः तन्वं मृजानः 96, 20. यः शुभ्रो न मामृजे युवा 14, 5. 2, 5. 107, 11. शिशुं मृजन्त्यायवो न वासे 5, 43, 14. स्वश्वास्त्वा (अग्निं) मर्जयेम (vgl. u. सम्) 4, 4, 8. मदम् 9, 99, 3. 3, 46, 5. मृज्यसे सोम सातये 9, 56, 3. तवं श्रिये मरुतो मर्जयन्त 5, 3, 3. 7, 39, 3. मदन्तीभिर्मार्जयन्ते TS. 6, 2, 2, 7. 1, 7, 1, 5. 2, 2, 10, 2. 6, 8, 3. Çat. Br. 1, 8, 1, 43. 3, 8, 2, 30. 12, 8, 1, 22. 14, 2, 2, 43. Kâtj. Çr. 6, 6, 28. 19, 3, 27. Kauç. 6. Âçv. Çr. 1, 8. 3, 5. Lâṭj. 4, 11, 7. — ललाटं चाप्यमार्जयत् *er wischte sich die Stirn ab* MBh. 5, 5588. होतारो यज्ञपात्राणि पवित्रैर्ममृजुस्तदा R. Gorr. 2, 83, 34. अमार्जीद्धिक्षतामरम् Bhaṭṭ. 15, 111. लुलुः खड्गान्ममार्जुश्च ममृजुश्च परश्वधान् 14, 92. द्विजोच्छिष्टं न मार्जयेत् *abwischen, wegkehren* Jâǵn. 1, 256. अश्रु दुःखाभिभूताया मम मार्जस्व MBh. 4, 722. स्वेदं ममार्ज तरुपल्लवैः Brahma-P. in LA. (II) 58, 1. न तां (रेखां) मार्जयितुं शक्तः Spr. 2810. मार्जितुम् 1688. मार्जयति 5300. Naish. 22, 54. मोहं मार्जय *wische ab* so v. a. *befreie dich von* Spr. 2256. वृत्रहत्यां क्व मार्क्ष्यहम् Bhâg. P. 6, 13, 5. मृजामि तदघम् 9, 9, 5. 4, 28, 35. st. पाणिना स ममार्ज ताम् R. 1, 46, 7 *er streichelte* liest die ed. Bomb. पा° संममार्ज ताम्. partic. *a)* मृष्ट *gereinigt, geputzt, blank gemacht; rein, blank* AK. 3, 2, 5. H. 1437. अत्यो न मृष्टः Ṛv. 9, 82, 2. दैत्येन्द्रम् — मातृमृष्टमलंकृतम् Bhâg. P. 7, 5, 19. 4, 21, 4. R. ed. Bomb. 1, 6, 10. मृष्टाभरणवाससाम् MBh. 13, 2220. R. 1, 6, 13. R. Gorr. 1, 6, 12. रथमृष्टैः MBh. 5, 3053. °कुण्डल Bhâg. P. 4, 21, 4. सुमृष्टमणिकुण्डला MBh. 1, 3295. 4, 541. R. 1, 13, 19. 5, 16, 39. शरच्छशिकरैर्मृष्टं मानयन्रजनीमुखम् Bhâg. P. 3, 2, 34. मदाश्रयकथा मृष्टाः (acc.) शृण्वन्ति कथयन्ति च 25, 23. यत्रेज्यन्ते कथा मृष्टाः 4, 30, 35. °यशस् 6, 9, 44. काश्मीरजै रश्मिभिरोपसंध्यैर्मृष्टम् (अङ्गम्) *bestrichen* Naish. 22, 56. मृष्टानुलेपनाः *aufgestrichen* R. Gorr. 2, 90, 31. ताम्रमृष्टानुलेपिनः R. Schl. 2, 83, 17. *sauber —, lecker zubereitet, lecker, wohlschmeckend* (vgl. मिष्ट): अन्नानि R. 2, 24, 3. Varâh. Bṛh. S. 16, 28. मांसानि Hariv. 8441 (im folgenden Çloka liest die neuere Ausg. पिष्टेन समारिचेन st. मृष्टेन च मा°). R. 2, 91, 65. Pańkat. 208, 18. यथा समुद्रो नृपते पूर्णो मृष्टस्य वारिणः (so die ed. Bomb.) । ब्राह्मणैरभिशस्तः सन्बभूव लवणोदकः ॥ MBh. 13, 7219. °सलिलामापगाम् (स्वादु st. मृष्ट MBh. 3, 2436) N. (Bopp) 12, 36. Hariv. 8415. Bhâg. P. 5, 16, 14. मृष्टं भुञ्जीत नाहितम् MBh. 12, 2708. सु° Spr. 2247. Pańkat. 113, 8. अमृष्टभुज् R. 1, 6, 8 (16 Gorr.). मृष्टगन्धपवन so v. a. *ein schön duftender Wind* Varâh. Bṛh. S. 44, 24. — *b)* मार्जित *gereinigt, rein, blank:* अ° *ungewaschen* (eine Person) MBh. 3, 2577. तत्पादशौचसलिलैर्मार्जितालकबन्धनः Bhâg. P. 4, 22, 5. दत्तचतुष्किका Râǵa-Tar. 5, 369. मार्जिते *nach geschehener Reinigung* Kâtj. Çr. 6, 7, 29. 9, 7. चन्दनैः सितैः । मार्जितम् *bestrichen* Pańkar. 1, 7, 38. उदात्तविवेकमार्जिततमःस्तोमव्यलीक *abgewischt, entfernt* Prab. 97, 1. — *c)* मृजित *abgewischt, entfernt:* अमृजितकषाय Bhâg. P. 5, 24, 26. मृजितपथरुज 9, 10, 4. — 2) med. *Etwas* (Unreines, eine Schuld) *von sich auf einen Andern* (loc.) *abstreifen:* तृते देवा अमृजतैतदेनस्तृत एनन्मनुष्येषु ममृजे AV. 6, 113, 1. कस्मिन्निदं मृज्यामहे TBr. 3, 2, 8, 9. 11. तं संग्राममेतास्मिन्वा एतौ मृजाते TS. 2, 2, 6, 1. Çat. Br. 1, 2, 3, 3. 4. Pańkav. Br. 17, 1, 16. Kâtj. Çr. 22, 4, 24. act.: अन्नादे भ्रूणहा मार्ष्टि

पत्यौ भार्यापचारिणी । गुरौ शिष्यश्च याज्यश्च स्तेनो राजनि किल्बिषम् ॥ M. 8, 317. von Jmd (nicht von sich) auf Jmd abstreifen: चित्रगुप्तो ममार्जाघं (sc. तस्य) भूर्जे Kathâs. 72, 360. — 3) मार्ष्टि = गतिकर्मन् Naigh. 2, 14. zur Erkl. von मृग Nir. 13, 3.

— intens. मर्मृज्यते, मर्मृज्यमान (P. 7, 4, 91, Vârtt.), मर्मृजानः, मरीमृज्यते (Ait. Br.), मर्मार्ष्टि (Vop. 20, 22), मर्मृजतम् nom. pl., मर्मृज्म (so ist wohl auch P. 7, 4, 65 st. मर्मृज्य zu lesen), मर्मृजत und °जन्त, मर्मृजिता (Vop.); wiederholt abreiben, — putzen u. s. w.; med. sich reinigen u. s. w. wie der einfache Stamm: मर्मृज्मा ते तन्वं१ भूरि कृत्वः ṚV. 3, 18, 4. इममिन्द्रं मर्मृजन्त वाजिनम् 1, 135, 4. गिरस्ते मर्मृज्यन्ते 9, 2, 7. देवस्य मर्मृजतश्चारु चक्षुः 4, 2, 19. 15, 6. 2, 35, 4. ते मर्मृजत ददृवांसो अद्रिम् 4, 1, 14. मर्मृज्यन्ते दिवः शिशुम् 9, 33, 5. यदी मर्मृज्यते धियः 47, 4. 62, 13. 64, 17. 91, 2. 8, 92, 7. AV. 4, 8, 7. TBr. 1, 2, 1, 27. चक्षुषी मरीमृज्येत Ait. Br. 3, 19. — Vgl. मर्मृजेन्य.

— अनु entlang —, glattstreichen, glätten: अनु नो मार्ष्टु तन्वो३ यद्विरिष्टम् AV. 6, 53, 3. VS. 2, 24. त्रिरेनामनुलोमामनुमार्ष्टि Çat. Br. 14, 9, 4, 20. Kâtj. Çr. 2, 6, 32. Gobh. 1, 7, 27. Kauç. 1. 67. आप्लाव्यानुमृजेत् Âçv. Çr. 6, 9. लोमान्यनुमार्ष्टि P. 3, 1, 25, Sch. Vop. 21, 17. Suçr. 1, 42, 12. 2, 29, 2. 7. गाण्डीवं चानुमृज्य MBh. 8, 4537. जिह्वामुद्धर सर्वेषां (so v. a. bringe sie zum Schweigen) परिमृज्यानुमृज्य च 12, 3042. — intens.: बाहू यदग्ने अनुमर्मृजानो न्यङ्ङुत्तानामन्वेषि भूमिम् die Arme wiederholt hinstreckend ṚV. 10, 142, 5.

— अप abstreifen, abwischen AV. 18, 4, 49. त्वया तदपमार्गापं मृज्महे 7, 65, 2. Lâṭj. 2, 12, 12. VS. 7, 12. 17. यूपशकलेनापमार्ष्ट्यपमृष्टः शण्ड इति Çat. Br. 4, 2, 1, 14. 5, 2, 4, 14. 13, 8, 4, 4. Kâtj. Çr. 9, 6, 3. 21, 4, 23. Kauç. 46. अपमृज्यान्न चास्नातो गात्राण्यम्बरपाणिभिः Mârk. P. 34, 52. एनो हिजानामपमृज्यते M. 2, 27. Etwas von sich auf einen Andern (loc.) abstreifen: दुष्कृतं चात्मनो मर्षी रुष्यत्येवापमार्ष्टि वै Spr. 3586. — Vgl. अपमार्जन.

— अभि 1) abwischen: मुखमश्रुपरिक्लिन्नं वस्त्रान्तेनाभ्यमार्जयत् R. 4, 6, 16. व्रणमभिमृज्य प्रक्षाल्य Suçr. 1, 16, 6. अभिमृष्ट gereinigt als Erkl. von प्रमृष्ट beim Schol. zu MBh. 2, 656. — 2) bestreichen, salben: अस्य तैलेनाङ्गानि सर्वाण्येवाभ्यमृक्षत MBh. 13, 1486; vgl. तेनोच्छिष्टेन गात्राणि शिरश्चैवाभ्यमृक्षयम् (म्रक्षयति oder मृक्षयति salben Dhâtup. 32, 119) 7426. — अभ्यमृज्यत Çat. Br. 14, 1, 1, 12 fehlerhaft für अभ्यसृज्यत.

— अव streichen, wischen: अवाञ्चं ग्रहमवमार्ष्टि Çat. Br. 4, 1, 2, 22. 5, 5, 6. Kauç. 31. Âçv. Çr. 2, 3. धनुर्ज्यामवमृज्य (vgl. u. परि) MBh. 1, 5487. 7, 654. लेपमवमार्ष्टि abwischen, wegwischen TBr. Comm. 2, 384, 8. pass. in der Bed. des med.: स्नात्वा च नावमृज्येत गात्राणि er wische sich den Körper nicht ab MBh. 13, 5006. — Vgl. अवमार्जन.

— आ abwischen, wegwischen: विवर्णमामृज्य मुखं करेण MBh. 2, 2224. आमृज्य वक्त्रो हरिचन्दनाङ्कम् Çâk. 161, v. l. कृच्छ्रेण संस्तभ्य शुचः पाणिनामृज्य नेत्रयोः sich die Thränen aus den Augen wischend Bhâg. P. 1, 15, 3. नरा मय्यामृजन्त्यघम् (die Gaṅgâ spricht) 9, 9, 5. आमृष्ट s. u. मर्श् mit आ. — intens. glätten: वासोवायो ऽवीनामा वासांसि मर्मृजत् ṚV. 10, 26, 6.

— अपा s. अपामार्ग fg.

— व्या abwischen, wegwischen: व्यामृष्टतिलकाः काश्चित् R. 5, 13, 34.

— उद् 1) hinausstreichen, aufwärtsstreichen, abwischen, ausputzen; med. sich abwischen u. s. w.: यौ ते मातोन्ममार्ज जातायाः पतिवेदनौ AV. 8, 6, 1. स ललाटादुदमृष्ट er wischte sich den Schweiss von der Stirn TBr. 2, 1, 2, 1. दक्षिणतः केशा उन्मृष्टाः hinausgestrichen 2. Kauç. 38. 124. Çat. Br. 2, 2, 4, 4. ऊर्ध्वं ग्रहमुन्मार्ष्टि aufwärtsstreichen 4, 1, 1, 24. 2, 22. Kâtj. Çr. 9, 4, 37. Çâṅkh. Çr. 4, 4, 3, 5. उन्मार्ष्टि स्वाङ्गम् Suçr. 1, 109, 12. त्रिः प्राश्यापो द्विरुन्मृज्य so v. a. sich den Mund abwischend (spülend St.) Jâǵn. 1, 20. उन्मृष्ट verwischt, abgewischt: लेख्य 2, 91. कुशलवोन्मृष्टगर्भक्लेद Ragh. 15, 32. अङ्गराग Spr. 43. उन्मार्जित gereinigt, blank gemacht Prab. 81, 12. 10, v. l. — 2) med. davontragen, empfangen (vgl. einstreichen, herausschlagen und ähnliche Bilder; vgl. auch u. नि): कृशनावतो अत्यान्कक्षीवन्त उदमृक्षत पज्राः ṚV. 1, 126, 4. उद्राधो गव्यं मृजे 5, 52, 17. स्तोमं चेमं प्रथमः सूरिरुन्मृजे 10, 167, 4. तस्य ते भक्षीय तस्य त इदमुन्मृजे TS. 3, 2, 3, 1. वयं उन्मृजानाः AV. 18, 3, 73. — Vgl. उन्मार्जन, उन्मृजावमृजा.

— समुद् ausfegen: वेदेन पुरोडाशान्समुन्मार्ष्टि Kâṭh. 32, 6.

— उप streichen, bestreichen, wischen TBr. 2, 1, 1, 4. Çat. Br. 2, 3, 1, 18. 19. नीचा पाणिना मध्यमे परिधौ प्रत्यगुपमार्ष्टि 4, 1, 2, 23. वेदेन 14, 2, 1, 16. स्रुचम् Kâtj. Çr. 4, 14, 20. 9, 4, 38. Çâṅkh. Çr. 2, 9, 10.

— नि 1) reiben an, streichen, schmieren an (loc.), abwischen; med. sich abwischen, — abreiben: न्यु शीर्षाणि मृढ्वम् TS. 1, 6, 3, 1. रेतो गर्दभे न्यमार्ट् (vgl. aber auch 2.) 7, 1, 1, 2. परिधौ निमार्ष्टि 6, 4, 3, 4. Çat. Br. 11, 5, 3, 4. 7. अन्तरेण भ्रुवौ निमृज्यात् (sic) 14, 9, 4, 5. स कृत्वा न्यमृष्ट 2, 2, 4, 10. 6, 1, 36. 6, 6, 3, 1. 14, 1, 2, 5. Kâtj. Çr. 4, 14, 20. 5, 9, 20. नुरतेजो निमृजेत् Âçv. Gṛhj. 1, 17, 16. Kauç. 42. 50. 52. 54. 71. 86. प्रदेशिन्याः पर्वणी उत्तमे अङ्गुष्ठयोरभ्यात्मं निमार्ष्टि Âçv. Çr. 1, 7. 2, 3. 6. Gobh. 2, 7, 19. तं हस्तं निमृज्यात् abwischen M. 3, 216. सा (स्वर्धुनी) पतती निमार्ष्टि लोकत्रयम् reinigen Bhâg. P. 8, 21, 4. नि भगाहं त्वयि मृजे ich reinige mich an dir Taitt. Up. 1, 4, 3. भस्म गृहीत्वा निमृज्य अङ्गानि संस्पृशेत् aufschmieren, auftragen Muir, ST. 4, 300, 11. — 2) Jmd (loc.) Etwas zuwenden, zuführen, hingeben; med. an sich nehmen, einziehen (vgl. u. उद्): न्यमृक्षाम योषणां न मर्यै ṚV. 10, 39, 14. त्वां देवा मंक्षुणाप्याय वावृधुराज्यमग्ने निमृजानो अधरे 122, 7. यज्ञे जनित्वी तन्वो३ नि मामृजुः 65, 7. 66, 9. नि राधो अश्व्यं मृजे 5, 52, 17. जनीरिव पतिरेकः समानो नि मामृजे पुर इन्द्रः सु सर्वाः 7, 26, 3. — In der Stelle अंसेष्वेषां नि मिमृक्षुर्ऋष्टयः ṚV. 1, 64, 4 ist zu ändern मिमिक्षुः (von म्यक्ष्). — Vgl. निमृग्र.

— निस् abwischen, auswischen, austilgen: नी रपांसि मृक्षतम् ṚV. 1, 34, 11. 157, 4. गोष्ठं मा निर्मृक्षतम् TS. 1, 1, 10, 1. 13, 1. पशूनस्य निर्मृज्युः Kâṭh. 29, 3. दर्भैः स्रुचम् Kauç. 3. 23. जिह्वां निर्मृजानः sich abwischend 25. दक्षिणं हस्तं निर्मार्जयति 80. स्वर्ग यतः पितुर्हस्तं निर्मृड्ढि दक्षिणम् AV. 18, 4, 56. निर्ममार्ज च गात्राणि गलत्स्वेदजलानि वै Brahma-P. in LA. (II) 58, 3. रुधिरं हस्तैर्मुखान्निर्मृज्य तस्य हि MBh. 10, 487. निर्मृष्टराग Spr. 1627. — Vgl. 1. निर्मार्ग, निर्मार्गुक fg.

— परा abwischen, reinwaschen: मुखमस्य परामृज्य जलक्लिन्नेन पाणिना R. 4, 6, 1.

— परि rings abwischen, reiben, putzen; zurichten: क्षिपो मृजन्ति परि (könnte auch zu आवृतम् gehören) गोभिरावृतम् ṚV. 9, 86, 27. तं गृहीत्वा परिमार्ष्टि नेद्यवश्चोतदिति Çat. Br. 4, 1, 1, 17. 2, 17. 11, 5, 3, 4. 7. Kâtj. Çr. 9, 4, 29. 5, 25. द्विः परिमृजीत Gobh. 1, 2, 8. लेपान् Âçv. Çr. 8, 14. Kauç. 73. 133. कंसं वा मणिं वा परिमृज्य poliren Nir. 7, 23. — विस्फार्य च धनूंष्यन्ये ज्याः परे परिमृज्य च (vgl. u. अव) abwischend MBh. 7, 3089.

येन (पाणिना) मां रजसा ध्वस्तमभीह्णां परिमार्जति R. 2,72,31 (74,32 Gorr.). चनुषी परिमार्जन्ती so v. a. *sich die Thränen aus den Augen wischend* MBh. 3,584. R. 5,36,40. परिमृज्य द्विरास्यान्तं खानि मूर्धानमेव च Mārk. P. 34,67. भुक्त्वा चान्नं तथैव त्रिर्द्विः पुनः परिमार्जयेत् *sich den Mund reinwischen* MBh. 13,5010. पीत्वापः परिमृज्य च R. 2, 91,11 (100,10 Gorr.). 52. परिमृष्टपरिच्छदा *geputzt, gereinigt* Bhāg. P. 7,11,26. गोमयाम्भःपरिमृजितनिवाह Prab. 24,4. शरान् — कर्मारपरिमार्जितान् *aufgeputzt, geglättet* MBh. 6,5186. 5259. 7,880. दर्पणान्परिमृष्टान् R. 2,91,69 (100,70 Gorr.). Varāh. Bṛh. S. 4,30. नन्वेष सत्त्वं परिमार्ष्टुमर्हति *reinigen, läutern* Bhāg. P. 1,10,23. कृपणानाथवृद्धानां यदाश्रु परिमार्जति *abwischen, wegwischen* MBh. 12,3440. R. Gorr. 2, 84,24. हरिणापि हरेणापि ब्रह्मणा त्रिदशैरपि। ललाटलिखिता रेखा न शक्या परिमार्जितुम् *sogar* Vishṇu, *sogar* Çiva u. s. w. *vermögen nicht die auf die Stirn geschriebene Schrift abzuwischen* (so ist zu übersetzen) Spr. 5392. निन्दा च परिमार्जिता (मया) *abwaschen* so v. a. *abstreifen, entfernen* R. 6, 100, 15. वाच्यं त्यागेन पत्न्याः परिमार्ष्टुमैच्छत् Ragh. 14, 35. कथमेकपदे सर्वमौचित्यं परिमार्जतु Rāǵa-Tar. 3,313. त्वदवलोकपरिमृष्टाशयमलाः Bhāg. P. 6, 16, 45. *streichen, über Etwas hinfahren* (vgl. मर्श्): उपविष्टस्य पृष्ठं ते पाणिना परिमार्जतु MBh. 5, 4228. ततो ऽस्य पाणिना — जलशीतेन — उरो मुखं च शनकैः पर्यमार्जत 15,127. जिह्वामुद्धृत्य सर्वेषां परिमृज्यानुमृज्य च *streicheln* 12,3042. In der Stelle कः पतिदेवतामन्यः परिमार्ष्टुमुत्सहेत *Gewalt anthun* Çāk. 83,7 ist mit einer Hdschr. (s. bei Monier Williams) परामर्ष्टुम् zu lesen; so steht auch Çāk. Ch. 125, 3. st. परिमृज्यन्ते Spr. 3453 ist wohl परिमृच्यन्ते zu lesen. Vgl. परिमार्दृण, परिमार्ज fg., परिमृज fgg. — intens. *umherstreichen an*: कविर्बुध्नं परि मर्मृज्यते धीः ṚV. 1,95,8.

— प्र *wischen, abwischen, reinigen*: त्रुम् Kauç. 53. 7. वाससाङ्गानि 76. स्थालीम् Çat. Br. 3,2,2,21. Kāṭh. 31,10. Kātj. Çr. 17,3,13. प्रमृष्ट (Gegens. सलेप) 7,5,17. 9,4,42. Çāṅkh. Gṛhj. 1,7. स मे मुखं प्रमार्दयते Pār. Gṛhj. 2,6. त्रिराचामेदपः पूर्वं द्विः प्रमृज्यात्ततो मुखम् M. 2,60 = 5,139. प्रमृजेत् Suçr. 1,370,10. प्रमृज्य वदनं तस्याः पाणिनाश्रुसमाकुलम् MBh. 4, 692. R. Gorr. 2,123,11. 6,21,32. 101,4. Bhāg. P. 6,15,9. Suçr. 2,47,7. प्रमार्जतीव गात्राणि मम MBh. 13,722. जलक्लिन्नेन पाणिना — सुग्रीवस्य शुभे नेत्रे प्रममार्ज R. 6,21,32. 5,33,14. Mṛkkh. 36,15. Ragh. 11,63. त्वदङ्गनिस्यन्दजलेन लोचने प्रमृज्य *abwaschend* Ragh. 3, 41. प्रामृजन्नवङ्गसंहतीः *reinigen, putzen* Bhaṭṭ. 17, 55. R. Gorr. 2,83,34. प्रमृष्टाकारभूमिक Kathās. 43,64. प्रोन्नतानां प्रमृष्टानां राज्ञां पशुपतेर्गृहे। पद्मानामिव MBh. 2,656. प्रमृष्टमणिकुण्डलाः *blank gemacht* MBh. 3,2194. पार्श्वे प्रमृष्टे इव *wie polirt, geglättet* Spr. 1167. प्रमार्जमानः (so die ed. Bomb. und Indr. 2,24) शनकैर्बाहू चास्यायतौ *streichen, hinfahren über* MBh. 3, 1778. प्रमृज्याङ्गानि पाणिना 16849 (विमृज्य ed. Calc., प्रमृज्य Sāv. 5, 102). दृनं प्रमार्जन्ती वीजयन्ती च मूर्छितम् R. Gorr. 2, 61, 2. काञ्चनस्य च शैलस्य सूर्यस्येव महात्मनः। प्रमृष्टा तेजसा पूर्वा संध्या रक्ता प्रकाशते॥ *bestrichen* 4, 40, 62. लीलयाल्पं यथा गात्रात्प्रमृज्यात्तु रजः पुमान् *wegwischen, abstreifen* MBh. 12,10037 = 11534. पाणिभिः — प्रममार्जू रजः पृष्ठाद्रामस्य R. 2,104,17. अलशल्यानि पाणिभिः प्रमार्जयेत् Suçr. 1, 100, 4. प्रमृज्य रुधिरं करात् MBh. 14,2165. प्रमृज्याश्रूणि नेत्राभ्याम् (विमृज्य Sāv. 5, 96) 3, 16843. Hariv. 7090. मातुः प्रमार्जाश्रु MBh. 5,5452. प्रमृजाश्रु स्वकानाम् Bhāg. P. 3,18,12. अश्रूणि प्रमृज्य *sich die Thränen abwischend* Mṛkkh. 93,23. Ragh. 14,71. Çāk. 49,20. 184. *abwischen* so v. a. *entfernen, verscheuchen, wegschaffen*: आक्रोशं मम मातुश्च प्रमार्ज R. 2,106,28. संप्राप्तमवमानं यस्तेजसा न प्रमार्जति 6,100,6. तदा शुचस्ते प्रमृजामि Bhāg. P. 1, 7,16. प्रमृजे सुहृच्छुचः 18,4. स्वभावो यो यस्य न स शक्यः प्रमार्जितुम् R. 3,56,17. न शक्यन्ते धैर्यगुणाः प्रमार्ष्टुम् Spr. 591. आत्मरजः Bhāg. P. 6,3,33. ममाभीष्टं प्रमार्ष्टुम् so v. a. *vereiteln* Rāǵa-Tar. 3,48. प्रमार्ष्टि दुःखमालोकम् Bhaṭṭ. 18,28. येन — अयशः प्रमृष्टम् *abgewaschen* Ragh. 6, 41. शरत्प्रमृष्टाम्बुधरोपरोध *verscheucht* 44. 16, 52. प्रमृष्टवैराग्य (प्रसृष्ट° die neuere Ausg.) so v. a. *aufgegeben* Hariv. 4382. वषट्कार मा मां प्रमृक्तो माकं त्वा प्रमृक्तम् *wegschaffen, vertilgen* Ait. Br. 3, 8. मन्युरेव प्रमृष्टे (प्रसृष्टो die neuere Ausg.) किं भवेत् Hariv. 7133. — Vgl. प्रमार्जक fg.

— विप्र *reinwischen*: धनम् — सूक्ष्मैर्वस्त्रैर्विप्रमृज्य MBh. 7,76.

— संप्र dass.: मुद्राङ्कितं वत्तः — संप्रमार्ष्टुम् Spr. 1015. *abwaschen* in übertr. Bed.: आत्मनश्चायशो लोके युगपत्संप्रमार्जितम् R. 6, 103, 15.

— प्रति *glattstreichen* Çat. Br. 1,2,5,18. 2,6,1,12. *abwaschen* in übertr. Bed.: धर्षणां प्रतिमार्जता R. 6,100,12. धर्षणा प्रतिमार्जिता 3.

— वि 1) *ausputzen, ausreiben, reinigen; reiben, streichen* überh.: मुखं विमृष्टे Çat. Br. 3,8,5,5. TBr. 1,7,1,4. मुखं विमार्ष्टि Kauç. 6. 10. 19. 46. Çāṅkh. Çr. 4,11,15. तां (पृथिवीं) विश्वकर्मा भूत्वा व्यमार्ट् *trockenreiben, abtrocknen* TS. 7,1,5,1. बाहू Çat. Br. 5,3,5,28. Kātj. Çr. 15,5,18. 16,2,24. Kauç. 14. Āçv. Çr. 6,12. — चारुमुखं विमृज्य (विमृष्य MBh. 3, 15682. विमृश्य ed. Bomb.) *wischend* Draup. 6,17. विमृज्य नयने साम्रे R. 3,27,6. अम्बुबिन्दुभिर्विमृज्यमानाः *reinigen* Bhāg. P. 3,13,43. अविमृष्ट (= अनुज्ज्वल Schol.) वस्त्रम् *gereinigt, blank, glänzend* 4,26,25. विमृज्याङ्गानि (प्रमृज्य ed. Calc. und Sāv. 5,102) *streichen, hinfahren über, streicheln* MBh. 3,16849. R. Gorr. 2,9,6. *abwischen, wegwischen*: विमृज्याश्रूणि (प्र° MBh. 3,16843) नेत्राभ्याम् Sāv. 5, 96. Mṛkkh. 98, 10. — 2) *einreiben*: आज्यलेपेन चनुषी विमृजीत Çāṅkh. Gṛhj. 1, 16. विमार्जीत Lāṭj. 2,10,11. Çāṅkh. Çr. 8,4,7. Kauç. 25. किंचिन्मधूच्छिष्टविमृष्टराग (अधरोष्ठ) *bestrichen* (*purgatus* St.) Kumāras. 7,18.

— अनुवि *einreiben*: अभिषेकं कृत्त्वविषाणायानुविमृष्टे Çat. Br. 5, 4,2, 4. 5. आज्यलेपेनाङ्गान्यनुविमृज्य Çāṅkh. Gṛhj. 1,21. Kaush. Up. 2,3. 4.

— अभिवि dass.: व्रीहियवैः शकृत्पिण्डमभिविमृज्य Kauç. 69.

— सम् *reiben, putzen, reinigen; zubereiten*; von der Behandlung des Soma ṚV. 9,64,23. मृजन्ति त्वा समग्रुवः 66,9. 96,2. समु प्रियो मृज्यते सानो अव्ये 97,3. von der Behandlung des Feuers durch Anschüren, Entfernen der Asche u. s. w.: सं सानु मार्ज्मि दिधिषामि बिल्मैः 2, 35, 12. VS. 2,7. अग्निमग्नीत्संमृड्ढि Çat. Br. 1,4,1,13. 2,5,2,30. असंमृष्टं भवति *das* संमार्जन *ist noch nicht gemacht* 19. Kātj. Çr. 5,5,6. 8,2,30. TBr. 3,3,1, 3. सं मातृभिर्मर्जयसि स्व आ दमे ṚV. 9, 111, 2. भोजायाश्वं सं मृजन्त्याशुम् 10,107,10. — VS. 1,29. स्रुचः *abwaschen* Çat. Br. 1,3,1,1. fgg. 2;5,21. Kātj. Çr. 4,10,5. 14,7. वेदेन वेदिं संमार्ष्टि *fegen* Kāṭh. 32, 6. पवित्रेण द्रोणकलशम् Lāṭj. 1,10,17. 18. 12,21. द्वारबाहू 2,3,9. परिधीन् TS. 2,5, 11,5. TBr. 3,3,1,2. संमार्जतां वेश्म MBh. 2, 2186. संमार्जन् जठरेणोर्वीम् 3,11953. हरिसद्मनि — संमार्जतीव Bhāg. P. 3,15,21. संमार्ज्य Mṛkkh. 136, 5. चीवरं संमार्जयति Vop. 21,17. (स्थानम्) सिक्तसंमृष्टशोभितम् (so die ed. Bomb.) MBh. 5,7524. सिक्तसंमृष्टरथ्या (नगरी) R. Gorr. 2, 4, 18. Bhaṭṭ. 5,90. असंमृष्टामलाम्बर Spr. 3531. संमार्जित (उद्यान) MBh. 1, 5004. सं-

मार्जिततला भूमिः Hariv. 3552. Varâh. Bṛh. S. 43,25. Bhâg. P. 1,11,15. संवत्यौष्ठाधरौ वारद्वयमङ्गुष्ठमूलेन संमृज्यात् *abwaschen, reinwaschen* Kull. zu M. 2,60. यच्छ्रद्धया श्रुतवत्या च भक्त्या संमृज्यमाने हृदये *gereinigt —, geläutert werden* Bhâg. P. 3,5,41. संमृष्ट = शोधित *durchgeseiht* AK. 2,9,46. H. 414. *wegkehren:* रथ्यारजःपुञ्जं समार्जत्ती Râga-Tar. 5,74. *verscheuchen, entfernen:* द्रोहसंभावनापापं शङ्कत्यागेन मत्त्रिणा। स्वस्य संमार्जितं तेन राजमातुश्च साध्वसम्॥ 6,207. *streichen, streicheln:* पाणिना संममार्ज (स ममार्ज ed. Schl.) ताम् R. ed. Bomb. 1,46,7. — Vgl. असंमृष्ट, संमार्जन, सुसंमृष्ट.

2. मर्ज्, मर्जति und मृञ्जति v. l. für मुज्, मुञ्ज् *einen best. Laut von sich geben* Dhâtup. 7,76. 77. — Vgl. मार्ज्.

मर्ज (von 1. मर्ज्) Uṇâdis. 1,83. 1) m. a) *Wäscher* H. an. 2,74. Med. ǵ. 13. — b) = पीठमर्द Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. *das Reinigen, Waschen* H. an. Med.

मर्ज्य (wie eben) adj. *zu reinigen, zu putzen, zu bereiten:* Soma Ṛv. 9,15,7. 34,4. एतं मृजत्ति मर्ज्यं पवमानं दश क्षिपः 46,6. 63,20. 107,13.

मर्ड्, मृळति (Dhâtup. 28,38), मृळ; मृळयति, मृळयत्, मृळयत्ती Ṛv. 5,41,18. med. मृडसे nur Kâṭh. 37,13. मृडयते Bhâg. P.; मृड्णाति (unbelegt) Dhâtup. 31,44. मृण्डयति (unbelegt und überhaupt nicht sicher stehend) 32,117. मृडित्वा P. 1,2,7. Vop. 26,204. *gnädig sein, verzeihen, verschonen:* मृळा नो रुद्र Ṛv. 1,114,2. त्मने तोकाय तनयाय मृळ 6.17, 1. 2,29,4. 4,43,2. आदित्यासो भवता मृळयत्तः 1,107,1. 136,1. यो मृळयाति चक्रुषे चिदागः 7,87,7. तस्मै पावक मृळय 1,12,9. मृळा सुक्षत्र मृळय 7,89,1. 8,6,25. मा तत्कारिन्द्र मृळय 45,31. 82,28. बृहस्पतिर्व उभया न मृळात् 10,108,6. Çat. Br. 5,4,1,12. 9,1,1,39. Kauç. 72. *Jmd gnädig behandeln, erfreuen, beglücken:* लोकं मृडयति कुले कुले Bhâg. P. 1,3,28. नो मृडयन् 3,15,15. मृडयते 9,22.

— अभि *gnädig sein* u. s. w.: अधा पितेव सूनवे मृळा नो अभि चिद्धात् Ṛv. 10,25,3.

मर्डितर् (von मर्ड्) nom. ag. *Einer der Gnade übt, Erbarmer:* न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डिता Ṛv. 1,84,19. 8,55,13. 4,17,17. न देवेषु विविदे मर्डितारम् 18,13. 8,69,1. 10,34,3. 64,2. 117,2.

मर्ण् (hervorgegangen aus 2. मर्), मृणाति Dhâtup. 28,41 (हिंसायाम्). 1) *zermalmen, zerschlagen:* सनादग्ने मृणासि यातुधानान् Ṛv. 10,87,19. रुजन्मृणन्प्रमृणन्प्रेहि शत्रून् 84,3. निर्धारादेवाँ अमृणादयास्यः 138,4. अनासो दस्यूँरमृणो वधेन 5,29,10. AV. 3,1,2. — 2) *dreschen:* कृषत्तः, वपत्तः, लुनत्तः, मृणात्तः Çat. Br. 1,6,1,3. — caus. wie 1: अमीमृणन्वसवो नाथिता इमे AV. 3,1,2. — Vgl. 2. मर्.

— आ s. अनामृण.

— नि *niederschmettern:* अवाधयाममृणातं नि शत्रून् Ṛv. 4,28,4.

— प्र *zermalmen, zerstören:* प्र ते वज्रः प्रमृणन्नेतु शत्रून् Ṛv. 3,30,6. 7,104,22. 4,16,12. 6,44,17. 10,84,3. 103,6. — Vgl. प्रमृण.

— वि dass.: लोष्टं विमृणन् Kâṭh. 23,6. मृणामुष्य द्विपदश्चतुष्पदः 37,13.

— सम् dass.: समिन्द्र गर्दभं मृण Ṛv. 1,29,5. पिशाचम् 133,5. गरीयांसि प्राञ्चं यज्ञं संमृणेयुः Kâṭh. 29,7; vgl. सेश्वरा यज्ञं प्रत्यञ्चं संमर्दितोः TS. 6,6,1,6.

मर्त (von 1. मर्) Uṇâdis. 3,86. P. 5,4,36, Vârtt. 8. Kâç. zu P. 5,4,30. *ein Sterblicher, Mensch* Naigh. 2,3. Im Ṛv. sehr häufig; in der VS. nur vier Mal VS. Prât. 4,159. in der nachvedischen Literatur vielleicht nur fehlerhaft für मर्त्य. Ṛv. 1,5,10. 67,1. 136,5. 3,1,17. 6,1,9. 2,4. एवो देवत्रा दयसे हि मर्तान् 7,23,5. 28,1. 8,1,22. 4,4. मर्ता अमर्त्यस्य ते भूरि नाम मनामहे 5. Çâñkh. Br. 11,4 (v. l. मर्त्य). Mârk. P. 100,18. 103,15. *die Welt der Sterblichen, die Erde* (vgl. मर्त्य) Uǵǵval. — Vgl. अ°.

मर्तभोजन (मर्त + भो°) n. *Speise des Sterblichen, Menschennahrung* Ṛv. 1,81,6. 114,6. 7,16,4. आ नृभ्यो मर्तभोजनं सुवानः 38,2. 45,3. 81,5.

मर्तव्य (von 1. मर्) n. *moriendum:* विप्रयैव समं कामं मर्तव्यं ब्रह्मवादिना। आपद्यपि हि घोरायां न त्वेनामिरिणे वपेत्॥ M. 2,113. MBh. 5, 4634. 7265. 13,334. R. 6,91,7. Spr. 2129. Kathâs. 72,223. सर्वेणावश्यमर्तव्यं जानता MBh. 7,3308. यो ऽहम् — मर्तव्ये सति जीवामि so v. a. *während ich doch sterben müsste* 14,2016. मर्तव्ये कृतनिश्चया R. 4,20,2. 5,37,12.

मर्त्य (wie eben) 1) m. = मर्त VS. Prât. 4,159. P. 5,4,36, Vârtt. 8. Kâç. zu P. 5,4,30. *ein Sterblicher, Mensch* Naigh. 2,3. AK. 2,6,1,1. H. 337. 132. Halâj. 2,176. नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः Ṛv. 1,19, 2. 2,7,2. 4,1,1. जहि वर्धवनुषो मर्त्यस्य 22,9. 5,2,6. 7,3,1. स मन्युं मर्त्येष्वा चिकेत 61,1. 8,23,15. उशत्ति घा ते अमृतास एतदेकस्य चित्त्यजसं मर्त्यस्य 10,10,3. VS. 3,48. M. 1,84. 5,97. Indr. 1,31. MBh. 1,2321. 3, 2166. 2368. 2529. 10536. Spr. 1363. 2375. 2877. 2924. 3016. 3219. 4791. Vid. 287. °संघाः Varâh. Bṛh. S. 19,7. वीर्याणि — अतिमर्त्यानि *übermenschlich* Bhâg. P. 1,1,20. — 2) adj. *sterblich:* मर्त्या ह वा अग्रे देवा आसुः Çat. Br. 11,1,2,12. 2,2,2,8. प्रजापतेरर्धमेव मर्त्यमासीदर्धममृतम् 10,1,3,2. 4,1. fgg. 4,2,21. 3,1.2. शरीर 13,5,1,14. 7,1,15. 14,5,3,2. Ait. Br. 6,12. Kauç. 97. 106. — 3) m. *die Welt der Sterblichen, die Erde* Trik. 2,1,1. स्वर्गे मर्त्ये च पाताले Kṛkalâsadîpikâ 3 im ÇKDr. (s. u. मधुमती *b.*). — 4) n. *das Sterbliche, der Körper* Bhâg. P. 3,33,32. — Vgl. अ°, मार्त्य.

मर्त्यकृत (म° + कृत) adj. *von Menschen gethan* VS. 3,48. 8,27.

मर्त्यता (von मर्त्य) f. *Sterblichkeit:* मर्त्यता चैव भूतानाममरत्वं दिवौकसाम् MBh. 3,519. *das Menschsein, der menschliche Zustand:* °तां प्राप्तः *Mensch geworden* Kathâs. 2,21. 65,232.

मर्त्यत्रा (wie eben) adv. *unter Menschen* P. 5,4,56. Ṛv. 1,123,3. 169, 2. नकिरापिर्ददृशे मर्त्यत्रा 6,44,10. 62,8. पूर्वेवत्रा वसवो मर्त्यत्रा 7,52,1.

मर्त्यत्व (wie eben) n. *das Menschsein, der menschliche Zustand* Kathâs. 45,21. °त्वमागतः *Mensch geworden* 5,130. 32,137. 65,253.

मर्त्यत्वन (wie eben) n. *die Weise der Menschen* Ṛv. 8,81,13.

मर्त्यधर्म (म° + धर्म) m. *das Gesetz der Sterblichen, Sterblichkeit* MBh. 7,4121. pl. *die für die Menschen geltenden Gesetze, — Bedingungen:* °धर्मानुपाश्रिताः (देवाः) Kathâs. 56,270.

मर्त्यधर्मन् (म° + ध°) adj. *sterblich* MBh. 2,2374.

मर्त्यभाव (म° + भाव) m. *der menschliche Zustand, Menschennatur* Kathâs. 5,140. 34,28. Râga-Tar. 3,431.

मर्त्यभुवन (म° + भु°) n. *die Welt der Sterblichen, die Erde* Çâk. 167, v. l.

मर्त्यमहित (म° + म°) adj. *von den Sterblichen geehrt,* m. *ein Gott* H. ç. 3.

मर्त्यमुख (म° + मुख) m. *ein* Kiṁnara, *ein* Jaksha Çabdârthak. bei Wils.

मर्त्यलोक (म° + लोक) m. *die Welt der Sterblichen, die Erde* Kathop. 1,25. Bhag. 9,21. Spr. 2523. Kathâs. 34,42. 42,205. 211. 49,194. 51,38.

52,174. 191. 402. 65,60. 243. Bhâg. P. 3,4,26.

मर्त्येषित (मर्त्य + इ°) adj. *von Menschen gesandt* RV. 1,39,8.

मर्द्, मर्द्दति (लेदे) Dhâtup. 31,43. मर्द्दति Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). 19 (वधकर्मन्). MBh. 5,4639 u. s. w. मर्दते 13,3310. अभिमर्द्दताम् Hariv. 5019. पर्यमर्दत MBh. 3,556. ममर्द, ममृडुस् und ममर्डुस्, ममृदे (MBh. 2,2937. 4,467. 8,692); अमर्दीत्; मृदित्वा P. 1,2,7. Vop. 26,204. मर्दितुम्; pass. मृद्यते, मृदित. 1) *heftig drücken, — andrücken; zerdrücken, zerstampfen, hart mitnehmen, aufreiben, verwüsten:* वत्सस्यानीय वेगेन ममर्दतं विचेतसम् MBh. 4,768. तस्योरसि मुहुःखार्ता मृदितक्लिन्नलोचना: Hariv. 5695. तां च हृदयसि गोविन्द पुत्रैरमृदितस्तनीम् 4395. भार्या परेण मृदिताम् (beim Beischlaf) 11247. सुरतमृदिता बालवनिता Spr. 2087. अग्रतस्ते गमिष्यामि मृद्गन्ती कुशकण्टकान् R. 2,27,7. यो नडूलानीव गजः परेषां बलान्यमृद्गात् Ragh. 18,4. पापा गुणोन्नतम् । मृद्गन्ति कण्टकोन्प्राप्तुं करभा इव केतकम् ॥ Spr. 1204. पर्वताग्राणि MBh. 3,12378. (दन्तिनः) मृद्गतः स्वान्यनीकानि 6,4705. अपि पञ्चशतं शूरा मृद्गन्ति (मृदन्ति ed. Calc.) महतीं चमूम् 151 (Spr. 3272). (अश्वेण) तेनाश्वेनातुरो ऽमृद्गात् 1,4120. अमित्रान् 3,1349. 5,4639. 13,3310. Bhatt. 15,35. रथान्सारथिभिः सार्धं ध्वजांश्चैव ममर्द च Hariv. 9333. वन्या गजवरास्तत्र ममृडुर्मनुजान्बहून् MBh. 1,2844. (नागाः) ते तं ममर्डुः 3,2542. ममृडुस्तस्य नगरम् 1,5448. 8,692. लङ्कां स्वेनानीकेन मर्दितुम् R. 6,2,32. महानप्येककोवृक्षः — शक्यो वातेन सस्कन्धो मर्दितुं तरसा Spr. 2149. ये — तस्करैश्चापि मृद्यन्ते MBh. 12,717. भूतैर्भूतानि मृद्यन्ते अमूर्तो मृद्यते कथम् Mârk. P. 26,22. मृदितं AV. 11,10,26. रथ *zerbrochen* Çat. Br. 12,5,1,5. कमलम्लानः *zerdrückt* R. 2,94,24. व्रीहि *zerrieben* Jâgn. 2,107. हस्तियूथेन *zertreten* u. s. w. MBh. 3,2570. 17326. Hariv. 9934. मृदितासुर Kathâs. 37,44. पुरं ते मृदितं मया *verwüstet* MBh. 1,5504. — 2) *reiben:* यत्स पुष्पाण्युपादाय हस्ताभ्यां ममृदे शनैः MBh. 2,2937. fg. नेत्रम् Suçr. 2,359,3. 318,3. मन्माषयवगोधूमगोमयमृदितायां त्वचि 1,97,16. मृदितपद्मलरजकाङ्ग (वायु) *sich reibend an* Çiç. 4,61. हस्तेन ममृदे चैव ललाटम् *er rieb sich den Schweiss von der Stirn* MBh. 4,467. *sich reiben an* in der Astr. so v. a. *ein Sternbild berühren, durch ein Sternbild durchgehen* Varâh. Brh. S. 7,2. मृदित्वेवेन्द्रगोचरम् *sich gleichsam reibend an* so v. a. *wetteifernd* Bhatt. 7,95. — 3) *wegreiben, abwischen, vernichten:* कपोले पत्त्राली करतलनिरोधेन मृदिता Spr. 597. मृदितकषाय Khând. Up. 7,26,2. Bhâg. P. 5,7,6. ज्योतिर्मृद्गाति देहिनाम् Suçr. 1,261,13. — मृद्गन्ति Kâtj. Çr. 22,3,45 und मृदन्ति beim Schol. zu Çâñkh. Çr. 14,40,14 fehlerhaft für मृद्गन्ति; मृद्गमाना: MBh. 6,4701 fehlerhaft für मृद्गतश्च (so die ed. Bomb.); मर्दन् 14,228 fehlerhaft für नर्दन् (so die ed. Bomb.).

— caus. मर्दयति 1) *stark drücken; zerdrücken, zerbrechen, zerstampfen, bedrängen, aufreiben, hart mitnehmen, quälen, plagen:* परिजनैर्मर्द्यमानोदरः — ववाम तत् Kathâs. 54,184. मर्दयामास तोरणम् R. 1,1,72. अमीमृदत्सर्वथा ते ऽद्य कर्णो ह्यस्त्रैरस्त्रम् MBh. 8,4566. लाङ्गूलहस्ताभ्यां चरणाभ्यां च मर्दिता । बभूवाशोकवनिका ॥ R. 5,16,22. एष पार्थो महाराज मर्दयेत्सुमहाचमूः MBh. 7,7657. सिंहव्याघ्रमृगांश्चैव मर्दयानः 3,11106. गाङ्गेयं मर्दयन्तं क्षितिः (so die ed. Bomb.) शरैः 6,3888. Kâm. Nîtis. 18,61. महोरगाः समुत्पेतुर्दन्दशूकाः सवृश्चिकाः । सिंहव्याघ्रवराहाश्च मर्दयन्तो महागजान् ॥ Bhâg. P. 8,10,46. वचोभिः परुषैरिन्द्रं मर्दयन्तो ऽस्य मर्मसु 11,20. स पूर्वमतिविद्धश्च भृशं पश्चात्सुमर्दितः (पश्चाच्च पीडितः ed. Bomb.) MBh. 7,9328. मर्दिताश्चासुरैः सुराः 13,804. — 2) *reiben:* मर्दयन्त्यस्तत्प्रत्यङ्गम् Kathâs. 4,54. स्तनान् TBr. Comm. 2,402,7. स्वेदितो मर्दितश्चैव रज्जुभिः परिवेष्टितः । मुक्तो द्वादशभिर्वर्षैः श्वपुच्छः प्रकृतिं गतः ॥ Spr. 3342. — 3) *zerstampfen lassen* Schol. zu Kâtj. Çr. 1000,1. — 4) मर्दित (ein verlesenes संदित) = ग्रन्थित Bhar. zu AK. 3,2,35. ÇKDr.

— desid. *zu zerdrücken —, zu zermalmen im Sinne haben:* मिमर्दिषन्तः MBh. 8,882.

— intens. *zermalmen:* स्वा तं मर्मर्तु (nach Sâj. von 1. मर्) दुच्छुना हरस्वती RV. 2,23,6. — Die Form अमरीमृत्स्यत Çat. Br. 4,5,1,10 ist eine falsche Bildung und etwa aus अमरीमृत्स्त oder अमरीमृशत entstellt.

— अति caus. *hart bedrängen, — mitnehmen:* एते द्रवन्ति स्म रथाश्वनागाः पदातिसंघानतिमर्दयन्तः MBh. 8,3846.

— अप s. अपमर्द.

— अभि *zerstampfen, zertreten, zerbrechen, zerstören, aufreiben, hart mitnehmen:* शार्दूलस्य गुहां शून्यां नीचः क्रोष्टाभिमर्दति Spr. 1998. उत्तरनगरद्वारमेते — आरुह्य चाभिमर्द्दताम् Hariv. 5019. अन्योऽन्यमभिमृद्गन्ति नगराणि (sc. कृत्रिमाणि Schol.) युयुत्सवः (शिशवः) MBh. 6,77. न शक्या यज्ञमध्यस्था वेदी — चाण्डालेनाभिमर्दितुम् R. 3,62,24. Hariv. 5512 (अवमर्दितुम् die neuere Ausg.). अन्योऽन्यमभिमर्दन्तः स्पर्धमानाः परस्परम् MBh. 6,2738. in der Astr. so v. a. *bekämpfen, in Opposition treten* Varâh. Brh. S. 7,7. — Vgl. अभिमर्द fgg.

— अव 1) dass.: दक्षिणं नगरद्वारमवामृद्गात् MBh. 3,16346. दिव्यैर्हयैरवमृद्नन्वीघान् 5,1848. तुरगान्गजाः । स्वपादैरवमृद्गन्ति 6,1780. 1783. 14,228. अवमृद्नन् राष्ट्राणि पार्थिवानां ध्वजोत्तमः 2134. Hariv. 9121. गिरेः सानूनि — वारणैरवमृद्यन्ते मामकैः R. 2,93,8 (102,10 Gorr.). Hariv. 5512 (अभिमर्दितुम् st. अव° ed. Calc.). तांश्च (शत्रून्) सर्वानवामृद्गाद्रामः MBh. 3,10203. — 2) *reiben:* अवमृद्गादङ्गुष्ठमङ्गुष्ठेन MBh. 4,468. — अवमर्दतः MBh. 7,1831 fehlerhaft für अपि मर्दतः, wie die ed. Bomb. liest. Vgl. अवमर्द fgg. — caus. *zerbrechen, zerstören:* सो ऽयं शूलो ऽवमर्दितः R. 6,95,38. द्वारका चावमर्दिता MBh. 3,874. अवमर्दितचित्तम् (so ist zu lesen) Saddh. P. 4,24,6 übersetzt Burnouf durch *dont l'esprit est suffisamment fait.*

— आ *zerreiben:* केशरस्य च पुष्पाणि करेणामृद्य R. 2,96,20 (105,19 Gorr.). *zerreiben* so v. a. *mengen* Suçr. 1,161,16. — Vgl. आमर्द fg.

— अभ्या s. अभ्यामर्द.

— व्या *einreiben:* शचीव्यामृदितानुलेपने — पुरंदरोरसि Hariv. 7210 = 7294.

— उद् *einreiben:* सर्वसुरभ्युन्मृदित Kâtj. Çr. 19,4,14. *zerreiben, mengen:* दध्नोन्मृद्य 10,9,31. med. *sich abreiben:* उन्मृद्गीत Lâtj. 9,2,18. Vgl. उन्मर्दन. — caus. *reiben, frottiren:* स्वेदितोन्मर्दित Suçr. 1,57,20.

— उप 1) in der Astr. *sich reiben an* so v. a. *durchgehen:* आश्विनवारुणमूलान्युपमृद्नन्रेवतीं च चन्द्रसुतः Varâh. Brh. S. 7,6. — 2) *bei Seite schaffen, vernichten:* यामिकाननुपमृद्य Naish. 5,110. अनुपमृद्य मृत्पिण्डादिकम् Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 29. मृदादिकारणं नोपमृद्यते 30. — Vgl. उपमर्द fg. — caus. *zerstören, verwüsten:* (पुरी) कालकन्योपमर्दिता Bhâg. P. 4,28,10. *bei Seite schaffen, vernichten, aufheben:* परिभाषामुपमर्द्य Schol. zu RV. Prât. 6,4. Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 78. उपमर्दितत्व Çañk. zu Khând. Up. S. 6.

— नि 1) *zermalmen, zerbrechen:* कूबरं न्यमृणात् Kâth. 10,5 in Ind.

St. 3,478. — 2) *wegreiben, abstreifen* ÇAT. BR. 3,8,1,8.

— परा *zerstampfen, zertreten:* परामृद्नात्कुमारं द्विजपुंगवः MBH. 7,643.

— परि 1) dass.: मूर्धाभिषिक्तस्य शिरः पादेन परिमृद्नता (वृकोदरेण) MBH. 10,61. परिमृदितमृणालीदुर्बलान्यङ्गकानि *zerrieben* UTTARARÂMAK. 11,13. अनर्थकमनायुष्यं गोविषाणस्य भक्षणम्। दन्ताश्च परिमृद्यन्ते (so ist wohl st. परिमृज्यन्ते zu lesen) रसश्चापि न लभ्यते ॥ *zerrieben —, abgenutzt werden* Spr. 3453. — 2) *reiben, streichen:* भीमस्य पादौ कृत्वा तु स्व उत्सङ्गे — पर्यमर्दत मृदुपाणिना MBH. 3,556. अश्रूणि परिमृद्नतौ *sich die Thränen aus den Augen wischend* R. 2,77,26. — 3) *übertreffen:* त्रिवे लक्ष्याभिहरणे u. s. w. धार्तराष्ट्रान्भीमसेनः सर्वान्स परिमर्दति MBH. 1, 4979. — Vgl. परिमर्द.

— प्र *zerstampfen, zertreten, zerbrechen, hart mitnehmen, aufreiben, verwüsten:* काञ्चनानि प्रमृद्नन्तस्तोरणानि प्लवंगमाः R. 6,17,11. प्रामृद्यन्त महाद्रुमाः MBH. 3,11676. कुञ्जरानश्वान्प्रमर्दतः (कुञ्जरं वा प्रमर्दितुम् ed. Bomb.) 4,1305. (गजः) प्रमृद्य तरसा पादातान्वाजिनस्तथा 6,4711. fg. 8,552. प्रमर्दन्ति 12,10314. प्रामर्दत (प्रावर्तत die neuere Ausg.) HARIV. 13349. तत्रैवान्यां चमूं भूयः प्रामर्दत (संममर्द die neuere Ausg.) 13805. सुरसैन्यं प्रमर्दन्तः 16313. MBH. 7,1414. प्रमृद्य पुरराष्ट्राणि 1,4467. प्रमर्दते LALIT. ed. Calc. 400,6. — SUÇR. 1,109,10. 2,181,5. — caus. *zerdrücken, zertreten:* तत्रैव दिव्या विविधोत्तमस्रजः पृथक्प्रकीर्णा मनुजैः प्रमर्दिताः R. GORR. 2,100,77.

— संप्र *zerstampfen, zertreten, aufreiben, hart mitnehmen:* संप्रमृद्य मरुत्सैन्यम् MBH. 7,4806.

— प्रति dass.: एवं ते बहुधा राजन्प्रत्यमृद्नन्परस्परम् MBH. 6,4713.

— वि *zerdrücken, zerreiben, zermalmen, verwüsten:* न मृल्लोष्टं विमृद्नीयात् M. 4,70. स्यान्स्यन्दनान्विमृद्नन्तः प्राद्रवन्कुञ्जरास्तत्र MBH. 6,2778. 4713. विमर्दन्ति 12,10314. विमर्दन्तम् 8,2255. HARIV. 5500. विमृद्य SUÇR. 1,161,14. राष्ट्रम् MBH. 1,5504. विमृदित *zerdrückt, zerrieben* JÂGN. 2,103. R. 2,88,8 (96,14 GORR.). SUÇR. 1,158,16. 2,439,1. °घन *zerbrochen* R. 5, 22,20. *reiben:* देहं विमृद्नीयात् SUÇR. 2,139,3. °मृद्य 55,13. °मृदित ÇÂRṄG. SAṂH. 3,2,20. Vgl. विमर्द fgg. — caus. *zerdrücken, zerreiben:* इदमस्य विमर्दितम् R. 2,88,2. विमर्दितमृणालवलयानि ÇÂK. 66, v. l. भूमेः सुरेतरवरूथविमर्दितायाः *zerstampft* BHÂG. P. 2,7,26. छत्त्रं विमर्दितम् *zerbrochen* R. 3,72,19. *reiben:* विमर्दयेत् SUÇR. 2,5,20. स्नेहविमर्दित *eingerieben* 197,16.

— सम् *zerdrücken, zerreiben, zermalmen:* सेश्वरा पुरस्तात्प्रत्यञ्चं यज्ञं संमर्दितोः TS. 6,6,4,6. संमृध्नन्ति (lies संमृद्नन्ति) KAUÇ. 27. 36. रथिनः — संमृद्नन्ति स्म सायकाः MBH. 7,498. संममर्द 5,670. सेनाम् 6,3680. HARIV. 13805 (प्रामर्दत die ältere, संममर्द die neuere Ausg.). केचित्संमृदिता रथैः 12547. Statt संमर्दमानाः MBH. 8,4195 liest die ed. Bomb. besser संनर्दमानाः. Vgl. संमर्द fgg. — caus. dass.: तिलान्गृहस्थितानुष्णोदकेन संमर्द्य PAṄKAT. 121,13. संमर्दयानः स्वबलं वायुर्वृक्षानिवौजसा MBH. 6,4281.

मर्द (von मर्द्) 1) nom. ag. am Ende eines comp. *zerdrückend, zerreibend, zermalmend, vernichtend, zu Grunde richtend.* — 2) m. nom. act. *ein heftiger Druck, starke Reibung:* सोऽहास्मि (Varuṇa spricht) विपुलं मर्दं मन्दरभ्रमणात् MBH. 1,1121. ग्रह° = ग्रहयुद्ध *Planetenkampf* BHÂG. P. 1,14,17. अङ्ग° *Gliederreissen* SUÇR. 1,34,17. 50,8. 90,11. 14. — Vgl. अङ्ग°, अरि°, कठ°, कर°, काक°, कास°, चक्र°, पाणि°, पिचु°, पीठ°.

मर्दक (wie eben) nom. ag. am Ende eines comp. = मर्द 1: मेढ्राक्ष° so v. a. *Schmerzen verursachend* SUÇR. 2,463,7. — Vgl. अङ्ग°, काक°, कास°, चक्र°, ताल°.

मर्दन (wie eben) 1) nom. ag. (f. ई) dass.: दितिजसंघानाम् MBH. 13,971. अरि° 1,2487. 3,11944. 12039. 15679. 13,796. 798. N. 12,77. शत्रु° KATHÂS. 42,125. सर्वक्षत्रिय° MBH. 1,5125. क्षत्रिय° 7,3652. 5060. अमित्रबल° R. 2,93,23 (102,25 GORR.). देवदानव° 4,61,46. दैत्यदानव° N. 4,11. वीर° BHÂG. P. 8,11,10. पर° 12. कालिय° PAṄKAR. 3,14,35. कुल° KATHÂS. 70,104. राज्ञं चन्द्रार्कमर्दनम् *angreifend, plagend, quälend* MBH. 1, 2539. (ग्रहम्) अर्केन्दुमर्दनम् 2676. समिति° *im Kampfe die Feinde hart mitnehmend* 9,3063. समर° 13,1195. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara KATHÂS. 48,78. — 3) n. *das Zerdrücken, Zerreiben, Vernichten; Drücken, Reiben;* = प्रैष AK. 3,4,29,221. कण्टकानाम् P. 3,3,116, Sch. दुर्गकण्टकमर्दनैः (so ist zu lesen) Spr. 4463, v. l. इक्षुदण्डास्तिलाः शूद्राः कान्ता काञ्चनमेदिनी। चन्दनं ताम्बूलं मर्दनं गुणवर्धनम् ॥ VṚDDHA-KÂN. 9,13. खल = धान्यादिमर्दनस्थान KULL. zu M. 11,17. यवखल = यवमर्दन Schol. zu ÇÂṄKH. ÇR. 14,40,15. तेषाम् — आमीद्विषूणामिव मर्दनम् BHÂG. P. 3,4, 2. GÎT. 2,6. अरि° KATHÂS. 30,87. पराष्ट्राणाम् *das Verwüsten* MBH. 12,2463. हिम° *das Vernichten —, Auflösen des Schnees* BHÂG. P. 3,26, 40. in der Astr. *Reibung* so v. a. *Kampf, Opposition* (der Planeten) VARÂH. BṚH. S. 5,49. 16,40. 17,3. *das Reiben, Frottiren; Einreiben, Einsalben* AK. 3,3,22. Spr. 775. Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,8. केश° 217,*a*,14. तैलादिना शिरःसक्तिदेहमर्दनम् KULL. zu M. 2,178. अभ्यङ्ग° PAṄKAT. 238, 7. तैलकज्जलमर्दनैः KATHÂS. 4,57. — Vgl. अरि°, अक्षिमर्दनी, काममर्दन, कास°, ग्रह°, पांसु°, मधुमुख°.

मर्दल m. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,108. *eine Art Trommel* AK. 1,1,7,8. TRIK. 1,1,120. H. 1408. MBH. 8,2042. ṚT. 2,1. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 13, 3,18. zu KAP. 1,109. वीर° H. an. 4,131. वीरमर्दनक (d. i. °मर्दलक) MED. th. 26. — Vgl. गुरु°, ताल° (u. तालमर्दक).

मर्दितव्य (von मर्द्) adj. *zu zerdrücken, zu zermalmen, zu verwüsten:* नगर MBH. 3,11327.

मर्दिन् (wie eben) adj. *zerdrückend, zerstampfend, vernichtend:* लोष्ट° M. 4,71 = MBH. 12,7044 = 13,4968. रिपु° HARIV. 16092. निशुम्भमर्दिनी H. 205, v. l. महिषमर्दिनी Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,2. 94,*a*,32. *b*,31. 44. — Vgl. अङ्ग°, तुर°, नगर°, प्राकार°.

मर्ध्, मर्धति, °ते DHÂTUP. 21,10 (उन्दने); मर्धिषत्, मृध्यास्; *überdrüssig werden, vernachlässigen, vergessen, im Stiche lassen, missachten;* mit acc.: न मर्धन्ति स्वतवसो हविष्कृतम् ṚV. 1,166,2. अर्कैः कृणुध्व हरिवो न मर्धीः 7,25,4. नू चिन्नो मर्धिषद्गिरः 32,5. नहि वः ऊतिः पृतनासु मर्धति 59,4. 73,4. 74,3. न सुष्विमिन्द्रो ऽवसे मृधाति 6,29,3. 60,4. 3,54,14. भगो मे अग्ने सख्ये न मृध्याः 21. मा नो मर्धीरा भरा दद्धि तन्नः 4,20,10. न राधसा मर्धिषन्नः 8,70,4. ÇÂṄKH. GṚHJ. 3,8. med.: तं गोपयस्व तं मा मृधस्व 2,18. — In der Stelle अष्टी न इन्द्रो हविषा मृधाति ÂÇV. ÇR. 2,10 könnte man etwa मृडाति vermuthen. — Vgl. अमर्धत्.

— परि *lässig werden:* नकिर्हि दानं परिमर्धिषत्त्वे *denn bei dir lässt das Geben nicht nach* ṚV. 8,50,6.

मर्व्, मर्वति *gehen, sich bewegen* DHÂTUP. 11,25.

मर्मकील (मर्मन् + कील) m. *Gatte* GAṬÂDH. im ÇKDR.

मर्मग (मर्मन् + 1. ग) adj. f. आ *in die Gelenke dringend, überaus schmerz-*

haft, heftig verletzend: वाच् MBh. 5,871.

मर्मघ्न (मर्मन् + घ्न) adj. f. ई *die Gelenke verletzend, überaus schmerzhaft, stark verletzend:* वाच् Hariv. 4246.

मर्मचर n. = हृद् H. ç. 124. Wohl fehlerhaft.

मर्मच्छिद् (मर्मन् + 2. छिद्) adj. *die Gelenke durchschneidend, überaus schmerzhaft, stark verletzend:* वेदना: Spr. 3739. हृदये वागसिस्तीक्ष्णो मर्मच्छित् Kâm. Nîtis. 14,10.

मर्मच्छेद (मर्मन् + छेद) m. *das Durchschneiden der Gelenke, die Verursachung eines heftigen Schmerzes:* (परिग्रहाः) दधति विरहे मर्मच्छेदम् Prab. 92,12.

मर्मज्ञ (मर्मन् + ज्ञ) adj. 1) *die verwundbaren —, die schwachen Stellen kennend* (eig. und übertr.) MBh. 7,1558. R. 6,78,22. भृत्य Spr. 1044. पर° 2007. — 2) *mit dem Kern einer Sache vertraut:* देशाध्यकर्म° Râǵa-Tar. 8,707. *eine tiefe Einsicht habend, überaus klug* Hit. 92,5.

मर्मत्र (मर्मन् + त्र) *Panzer* R. ed. Ser. 2,67,61 (nach Benfey). — Vgl. मर्मावरण.

मर्मन् n. AK. 3,6,3,30. *membrum, Gelenk, offene Stelle des Körpers, welche der tödtlichen Verwundung besonders ausgesetzt ist;* = जीवस्थान Halâj. 2,374. *vital part* Wise 69. fgg. übertr. *die schwache, leicht verwundbare Seite eines Menschen, die er geheim zu halten sucht:* वृत्रस्य चिद्विदद्येन मर्म ṚV. 1,61,6. 3,32,4. 5,32,5. मर्माणि ते वर्मणा छादयामि 6,75,18. नि धर्वी वृत्रस्य मर्मणि वज्रमिन्द्रो अपीपतत् 8,89,7. 10,87,15. Kâth. 36,8. Kauç. 13. 39. 47. Man zählt deren 107 Nir. 9,28. 14,7. Jâǵn. 3,102. Suçr. 2,337,17. 344,14. 1,97,11. 337,13. 349,16. °घात Çârṅg. Saṁh. 1,7,28. मर्मविभाग Verz. d. Oxf. H. 305, *a*, 1 v. u. 311, *a*, 5 v. u. मर्मसंधिषु (Dvaṁdva) Dhûrtas. in LA. (II) 13,15. विनिर्भिन्नाग्र्यकङ्कबाणाङ्गवाजिगजमर्मसु R. 2,23,37. मर्मण्यभिकृते (so die ed. Bomb.) मयि 63,37. तेन मर्मणि निर्विद्धः शरेण 3,50,19. विव्याध दशभिर्बाणै राघवं सर्वमर्मसु 6,80,10. 11. नैष मूर्ध्नि प्रभो वध्यो दृष्ट हि मर्मसु 92,41. Kathâs. 11,70. बाण उद्धृतो मर्मतः R. 2,64,16. नाराचेन — भृशं मर्मण्यताडयत् MBh. 6,3417. यथा तुदसि मर्माणि वाक्छरैरिह नो भृशम् 2,2530. तवैव मर्म भेत्स्यति (बाणः) भिन्नमर्मा मरिष्यसि 14,845. 480. Spr. 1543. Daçak. in Benf. Chr. 201,2. शरीरं त्यजते जन्तुश्छिद्यमानेषु मर्मसु MBh. 14,470. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 9. यथा हि शैशिरः कालो गवां मर्माणि कृन्तति। तथा पाण्डुसुतानां वै भीष्मो मर्माणि कृन्तति॥ MBh. 6,5522. कृन्तन्ति देहिनां मर्म शस्त्राणीव वचांसि च Spr. 1038. मर्म निकृन्तति R. 4,21,6. Spr. 4459 (मर्माणि). मर्माण्युत्कृत्य R. 5,8,11. मर्म मे निशितः शरो रुणद्धि 2,63,43. बाणाद्यथित° 23. मर्मव्यथा Git. 3,14. बाणाभिहत° R. 2,63,49. मर्माण्यस्थीनि हृदयं तथासून्रूक्षा वाचो निर्दहन्तीव पुंसाम् Spr. 4698. दहति मर्म (शोकज्वरः) 2872. मर्माणि च वितस्त्यैति Bhaṭṭ. 16,15. आयुर्मर्माणि रुन्तति Spr. 1586. स्वहृदयमर्मणि वर्म करोति Git. 4,3. अन्तर्मर्माणि सीव्यति Uttararâmaḱ.. 97,14. दुरुक्तैर्मर्म पस्पृशुः Bhâg. P. 3,4,1. न कंचिन्मर्मणि स्पृशेत् Jâǵn. 1,153. Kûrmap., Uparibhâga 15 im ÇKDr. परस्य नामर्मसु ते (वाक्सायकाः) पतन्ति Spr. 2767. छिद्रं मर्म च वीर्यं च सर्वं वेत्ति निजो रिपुः 924. परस्परस्य मर्माणि ये न रक्षन्ति जन्तवः 1706. आघट्टयति मर्माणि Kâm. Nîtis. 5,43, v. l. — Vgl. अ°, अघो°, शिरो° und पर्वन्.

मर्मपारग (मर्मन् + पा°) adj. *mit dem innersten Kern einer Sache vertraut:* धर्मागम° Naish. 2,9.

मर्मभेद (मर्मन् + भेद) m. *das Treffen der empfindlichen, leicht verwundbaren Stellen eines Menschen* (in übertr. Bed.) Mârk. P. 50,70. *Kernschuss* Vjutp. 120.

मर्मभेदन (मर्मन् + भे°) m. *Pfeil* H. ç. 141.

मर्मभेदिन् (मर्मन् + भे°) 1) adj. *die empfindlichen —, leicht verwundbaren Stellen eines Menschen treffend* (eig. und übertr.): बाण MBh. 3,708. 5,7156. R. 3,31,28. 6,30,26. Dhûrtas. in LA. 73,11. गाढशोकप्रहाराः Spr. 5. सेवकाः Râǵa-Tar. 3,140. — 2) m. *Pfeil* MBh. 1,5485. 7,1558.

मर्ममय (von मर्मन्) adj. *aus den schwachen und daher geheim zu haltenden Seiten eines Menschen bestehend, diese betreffend:* आलापाः Pańkat. 184,22.

मर्मर (onomatop.) 1) adj. *rauschend:* मर्मरः पवनोद्धूतराजतालीवनध्वनिः Ragh. ed. Calc. 4,56. वनस्थलीर्मर्मरपत्रमोक्षाः Kumâras. 3,31. भूर्जत्वक्परिरोधमर्मरमरुत् Râǵa-Tar. 2,165. निवसनैः *Kleider* Ragh. 19,41. m. *eine Art Kleid* (वसनान्तर, वस्त्रभेद) H. an. 3,592. Med. r. 203. — 2) m. *das Rauschen* AK. 1,1,6,2. H. 1405. H. an. Med. Hâr. 131. Halâj. 1,151. अम्बुराशेस्तीरेषु तालीवनमर्मरेषु (könnte auch hier adj. sein) Ragh. 6,57. — 3) f. ई *Pinus Deodora Roxb.* H. an. Med.

मर्मरक (von मर्मर) adj. f. मर्मरिका in Verbindung mit सिरा Bez. *einer Ader im Ohrläppchen* Suçr. 1,55,1. 3.

मर्मराज (मर्मन् + राज) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,708.

मर्मराय् (von मर्मर), °यते *rauschen* Schol. zu Ragh. ed. Calc. 4,56.

मर्मरीक m. *ein niedriger Mensch* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,20.

मर्मरीभू (मर्मर + 1. भू) *zu rauschen anfangen;* °भूत *rauschend:* भूर्जेषु °भूताः मरुतः Ragh. 4,73.

मर्मविद् (मर्मन् + विद्) adj. *die schwachen Seiten —, die verborgenen Seiten der Menschen kennend* Trik. 2,7,5. पर° Kathâs. 62,90.

मर्मविदारण (मर्मन् + वि°) adj. *die Gelenke —, die tödtlichen Stellen des Körpers zerreissend, tödtlich verwundend:* शत्रु° (खड्ग) R. 2,23,5.

मर्मविभेदिन् (मर्मन् + वि°) adj. = मर्मभेदिन्. पर° (बाण) R. 6,36,47.

मर्मवेगिता Kâm. Nîtis. 19,7 wohl fehlerhaft für °वेदिता.

मर्मवेदिन् (मर्मन् + वे°) f. = मर्मविद् Gaṭâdh. im ÇKDr. Davon nom. abstr. °वेदिता Kâm. Nîtis. 19,7 (°वेगिता gedr.).

मर्मवेधिन् (मर्मन् + वे°) adj. *die empfindliche Seite eines Menschen treffend, stark verletzend:* अमर्मवेधिता (nom. abstr. von अ°) वाचः H. 69.

मर्मस्पृश् (मर्मन् + स्पृश्) adj. *die Gelenke —, die empfindlichen Seiten eines Menschen berührend, stark verletzend* AK. 3,2,33. H. 501. मार्गण Spr. 2297.

मर्मातिग (मर्मन् + अ°) adj. *tief in die Gelenke —, in die empfindlichen Stellen des Körpers eindringend, starke Schmerzen bereitend:* शर R. 4,8,2. शोक MBh. 13,1685.

मर्मावरण (मर्मन् + आ°) n. *Panzer:* °भेदिन् (शर) MBh. 6,5578. Vielleicht ist R. 3,32,30 st. छिन्नवर्मावरणाः zu lesen छिन्नमर्मावरणाः; die ed. Bomb. (3,26,32) hat भिन्नवर्मभरणाः. — Vgl. मर्मत्र.

मर्माविध् (मर्मन् + विध्) adj. P. 6,3,116, Sch. *gefährliche Stellen durchbohrend* AV. 11,10,26. Bhaṭṭ. 5,52.

मर्मार्विन् (von मर्मन्) ved. adj. P. 5,2,122, Vârtt. 2.

मर्मिक (von मर्मन्) adj. = मर्मविद् Gaṭâdh. im ÇKDr.

मर्मृज़ेन्य (vom intens. von 1. मर्ज्) adj. *fleissig zu putzen:* वाजिन् ṚV. 2,10,1.

मर्मृत्यु angeblich eine Zusammensetzung mit doppeltem Accente gaṇa वनस्पत्यादि zu P. 6,2,140.

मर्य P. 3,1,123. m. 1) *Mann*, namentlich *ein junger Mann;* daher auch so v. a. *Geliebter, Freier* (vgl. *mas, maritus*) Naigh. 2,3. Nir. 3,15. 4,2. मर्यायेव कन्या शश्वचै ते ṚV. 3,33,10. मर्यो न योषामभि मन्यमानः 4,20,5. 5,61,4. मर्य इव युवतिभिः समर्षति 9,86,16. 93,2. 10,30,5. 39,14. 40,2. 43,1. 1,173,2. सनान् मर्या युवभिर्मखस्यन् 3,31,7. मर्यो न शुभ्रस्तन्वं मृजानः 9,96,20. 1,77,3. 10,78,1. die Marut 77,2,3. Rudra's Leute 1,64,2. 7,56,1. auch दिवो मर्याः 3,54,13. 5,59,6. pl. *Leute*, häufig in der Anrede, VS. Prât. 2,16. को नु मर्या अमिथितः ṚV. 8,45,37. 1,6,3. VS. 10,9. Pañkav. Br. 4,10,1. 7,4,3. 5,15. 6,4.5. 8,1. — Çat. Br. 14,9,4,4. — 2) *Hengst* ṚV. 7,56,16. मर्यं न वाजिनं हितम् 8,43,25. अत्यो न क्रंदो हरिरा सृजानो मर्यो देव धन्व पस्त्यावान् *ein im Stalle gehaltener* (also wohlgepflegter und feurigerer) *Hengst* (wonach u. पस्त्यावन्त् zu verbessern) 9,97,18. Diese Bed. ist wohl auch 1,91,13 anzunehmen. — 3) = मय *Kameel* H. 1254, Sch.

मर्यक (von मर्य) m. *Männchen:* के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिः *wer hat meinen Kühen ihr Männchen* d. h. *den Stier geraubt* ṚV. 5,2,5. = मर्त्यसंघं राज्यम् Sâj.

मर्यतस् (wie eben) adv. *von oder unter den jungen Männern* oder *Freiern* ṚV. 10,27,2.

मर्यश्री (मर्य + श्री) adj. *den Schmuck eines Freiers tragend, geputzt:* मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निः ṚV. 2,10,5.

मर्या f. = मर्यादा Râjam. zu AK. im ÇKDr.

मर्यादा f. 1) *Marke, Merkzeichen, Grenzzeichen, Grenze* (Nir. 1,7. 4,2. AK. 3,4,23,56. Trik. 3,3,210. H. 962. an. 3,337. Med. d. 37. Halâj. 2,104); *die Grenze —, die Schranken des Meeres, Meeresküste* (H. 1077. Halâj. 3,32); *die sittlichen Schranken, festgesetzte Ordnung* überh. (AK. 2,8,1,26. 3,4,13,105. Trik. H. 744. H. an. Med.). का मर्यादा वयुना कद्ध वाममच्छा गमेम रघवो न वाजम् ṚV. 4,5,13. सप्त मर्यादाः कवयस्ततक्षुस्तासामेकामिदभ्यंहुरो गात् 10,5,6. कोसलविदेहानाम् Çat. Br. 1,4,1,17. मर्यादाया लोष्टमाहृत्य 13,8,4,12. Kâtj. Çr. 21,4,25. मर्यादे (voc.) पुत्रमा धेहि Bez. *eines Amuletringes* AV. 6,81,2. °भेदक *Zerstörer der Grenzzeichen* M. 9,291. मर्यादायाः प्रभेदे Jâgñ. 2,155. मर्यादां पुनरागमन् (so die neuere Ausg.) Hariv. 3749. मर्यादाया धावनम् zur Erkl. von आजेः सरणम् *das Rennen nach einem Ziele* Çaṁk. zu Khând. Up. S. 44. मर्यादाधावन Comm. zu TBr. 1,123,18. सरितां च पतिः सत्यां मर्यादां स्थापितः पुरा R. Gorr. 2,11,5. प्रलये भिन्नमर्यादा भवन्ति किल सागराः Spr. 4388. Prab. 5,2. नासापुट° *Scheidewand* Suçr. 1,126,7. 326,14. आङ् मर्यादाभिविध्योः d. i. *in der Bedeutung von bis mit Ausschluss des Grenzpunktes und mit Einschluss des Gr.* P. 1,4,89. 2,1,13. 8,1,15. Kâr. zu P. 1,1,14. षण्मासमर्यादया *innerhalb von sechs Monaten* Varâh. Bṛh. S. 4,24. मर्यादायां स्थितो धर्मः MBh. 13,1555. धर्ममर्यादां रक्षन् *die Schranken des Gesetzes beobachtend* Kathâs. 32,316. न धस्ता लोक° LA. (II) 87,8. मर्यादामनुचिन्तयन् *bedenkend die Grenzen des Anstandes* MBh. 4,102. अनर्थित्वान्मनुष्याणां भयात्परिजनस्य च। मर्यादायाममर्यादाः स्त्रियस्तिष्ठन्ति सर्वदा ॥ Spr. 87. मर्यादासु न तिष्ठन्ति (योषितः) MBh. 13,2212. अनपेक्षितमर्याद (नृप) M. 8,309. व्यतिक्रमेत्। कृच्छ्रेष्वपि न मर्यादाम् Spr. 3193. समतिक्रान्तमर्याद MBh. 4,103. अतिक्रान्तकुलमर्यादा adj. Hit. 28,14. यदा चैतां मया प्रोक्तां मर्यादां लङ्घयिष्यसि Hariv. 14324. Spr. 4201. अस्माभिर्भिद्यमानं तु मर्यादासेतुबन्धनम्। भेत्स्यत्यशङ्किता दैत्याः Hariv. 7261. भिन्नमर्याद MBh. 7,2603. 14,1007. R. 6,88,14. Uttararâmaé. 102,14. संभिन्नमर्यादा adj. R. 2,49,5. असंभिन्नार्यमर्याद MBh. 15,383. Spr. 5088. सुधा मर्यादा कृता 648. अमर्यादेन कामेन घोरेणाभिपरिप्लुतः *grenzenlos* MBh. 4,431. तादृशं त्वममर्यादं कर्म कर्तुं चिकीर्षसि R. 2,35,11. अहो दुर्मर्यादता दुरात्मनां पौराणाम् Uttararâmaé. 88,6. सुकृता स्थापिता तेन सरित्स व्यालदिक्कटे। आसंसारं स्थिरा मारमर्यादा झषपक्षिणाम् *eine genau bestimmte Verordnung über das Tödten von Fischen und Vögeln* Râga-Tar. 5,119. चकार चैव मर्यादामिमां स्त्रीपुंसयोर्भुवि so v. a. *er setzte diese genau bestimmte Ordnung in dem Verhältniss zwischen Mann und Weib auf Erden fest* MBh. 1,4730. 4725. मर्यादा स्थापिता 4723. स्थिता 4731. नैगमों कुरु मर्यादाम् LA. (II) 88,21. इति शास्त्र° *so lautet die Bestimmung des Gesetzbuchs* Kull. zu M. 5,129. 8,200. 9,283. लङ्घितशास्त्रमर्याद ders. zu 8,309. यदि ते रोचते सख्यं बाहुरेष प्रसारितः। गृह्यतां पाणिना पाणिर्मर्यादा बध्यतां स्थिरा ॥ so v. a. *es werde ein festes Bündniss geschlossen* R. 4,4,13. अग्निसाक्षिकमर्यादो भर्ता *ein Gatte, der in Gegenwart des Feuers das Ehebündniss geschlossen hat*, Spr. 1487, v. l. समर्यादमिदं वद्तु *mit aller Bestimmtheit, ganz genau* 2177. masc. in einer vermuthlich verdorbenen Stelle: ज्येष्ठं मर्यादमह्वयन्स्वस्तये AV. 5,1,8. Vgl. अमर्याद, निर्मर्याद. — 2) N. pr. der Gattin Avâkina's, einer Tochter eines Fürsten von Vidarbha, MBh. 1,3771. der Gattin Devâtithi's, einer Tochter eines Fürsten von Videha, 3776.

मर्यादागिरि (म° + गि°) m. *ein die Grenze bildender Berg* Bhâg. P. 5,16,6. 8. वर्ष° 20,26.

मर्यादाचल (मर्यादा + अ°) m. dass. Bhâg. P. 5,20,30.

मर्यादापर्वत (म° + प°) m. dass. Mârk. P. 54,26 (मर्यादप° gedr.).

मर्यादासिन्धु (म° + सि°) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 274,a, No. 649.

मर्यादिन् (von मर्यादा) adj. 1) *Grenznachbar* Nir. 4,2. — 2) *sich innerhalb der Schranken haltend* (eig. und übertr.): समुद्र इव मर्यादी Vet. in LA. (II) 1,15. zur Erkl. von कृतघ्न Med. n. 4. am Ende eines adj. comp. भिन्न° *der die gesetzlichen Schranken überschreitet* Mârk. P. S. 660, Z. 6.

मर्यादीकर् (मर्यादा + 1. कर्) *zur Grenze machen, reichen bis* (acc.) P. 5,2,8, Sch.

मर्व्, मर्वति *füllen* Dhâtup. 15,69. auch *gehen, sich bewegen* Vop. मर्वयति *einen best. Laut von sich geben*, v. l. für मार्ज् Dhâtup. 32,106.

मर्श्, मृशति Dhâtup. 28,131 (आमर्शने); अमृक्षत्, अमार्क्षीत् und अम्राक्षीत् P. 3,1,44, Vârtt. Vop. 8,76. fg. 13,4. ममर्श; मर्त्स्यति Kâr. 5 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. hier und da auch med.; inf. मर्ष्टुम्; partic. pass. मृष्ट (विमृशित Bhâg. P.); häufig fälschlicher Weise mit ष geschrieben. 1) *mulcere, anfassen, berühren:* विश्वं मृशन्तीमभिरूपां विराजं पश्यन्ति त्वे न त्वे पश्यन्त्येनाम् AV. 8,9,9. — 2) *mit dem geistigen Organ berühren, betrachten, überlegen:* एवं मृशन्त ऋषयः Bhâg. P. 4,14,38. —

intens. *packen, fassen:* अयेनरं विश्वे देवा अमर्मृशन्त (so lässt sich vermuthen st. °मृत्स्यन्त) Çat. Br. 4,3,1,10.

— अति absolut. *übergreifend:* अतिमर्शमेव विहरेत्तथैव प्रगाथाः कल्पन्ते Ait. Br. 6,28. — Man streiche hiernach den Art. अतिमर्श.

— व्यति absolut. dass.: व्यतिमर्शं वा विहरेत्पूर्वस्य प्रथमामुत्तरस्य द्वितीययोत्तरस्य प्रथमां पूर्वस्य द्वितीयया Âçv. Çr. 8,2.

— अनु 1) *derb anfassen, packen:* अनु मृक्षीष्ट तन्वं बृहद्भिः R̥V. 1,147,4. बृहस्पतिरनुमृश्या वलस्याभ्रमिव वात आ चक्र आ गाः 10,68,5. नभ्यां अनुमृश्य योनिमाच्छिनत्ति TS. 6,1,3,6. अनुमर्शं गर्भमिष्टवै ब्रूयात् Çat. Br. 4,5,2,1. Kâtj. Çr. 25,10,2. — 2) *in Betracht ziehen, berücksichtigen:* भद्र हृदयमप्येनदनुमृश्योद्धरस्व (so die ed. Bomb.) मे R. 2,11,9. — caus. *betasten:* आनयाचैनमनुमर्शयन्ति Kâṭh. 25,9.

— अप s. अपमर्श.

— अभि *berühren, anfassen, in Berührung bringen:* अग्निर्नाभिमृशे तन्वाऽ जर्भुराणः R̥V. 2,10,5. ध्रुवं ध्रुवेण हविषाभि सोमं मृशामसि 10,173,6. AV. 3,24,6. Ait. Br. 2,21. 3,27. 8,10. TBr. 3,11,9,9. TS. 3,1,6,1. 5,3,2,1. तमद्भिरभिमृशति Çat. Br. 1,2,2,11. 5,4,1. वेदिम् 2,5,3,6. 3,2,1,5. उपस्थम् 14,9,4,8. 5,4,1,5. Kâtj. Çr. 2,3,18. 9,5,11. पाणिना Gobh. 2,3,19. Âçv. Çr. 1,11. 2,3. 4,5. Gr̥hj. 1,10,10. 15,3. 2,6,1. 7. Kauç. 33. 49. 61. 93. हृदयमभिमृशेत् Kaush. Up. 2,10. अभिमृषन् Pańkar. 3,8,13. पदाभिमृष्ट Suçr. 2,263,6. वचसाभिमृष्टः, भोगी यथा पादतलाभिमृष्टः MBh. 4,2106. वृत्रगदाभिमृष्ट *berührt, getroffen* Bhâg. P. 6,11,11. अपत्यमभिमृष्टजम् MBh. 2,2422 nach dem Schol. so v. a. परैरभिमृष्टेभ्यो दारेभ्यो जातमपत्यम्; *berührt* so v. a. *angetrieben, aufgefordert* Bhâg. P. 7,8,49. med. *anfassen, berühren* R̥V. 1,145,4. शिरस्यस्य चरणात्वभिमृशमानः Maitrjup. 1,2. *an sich berühren:* प्राणान् Lâṭj. 2,5,6. 11,21. नाभिहृदये Âçv. Çr. 5,6. Kauç. 70. Vgl. अभिमर्श fgg. — caus. *berühren lassen* Çâṅkh. Çr. 16,18,22. — intens. *greifen* so v. a. *verlangen nach* (acc.): अभि प्रियाणि मर्मृशत्पराणि कवीँरिच्छामि संदृशे सुमेधाः R̥V. 3,38,2. Ait. Br. 6,20.

— प्रत्यभि *berühren, anfassen:* प्रत्यभिमृशेरन्मुखम् Gobh. 3,8,18. अप्रत्यभिमृष्ट Ait. Br. 7,33. — Vgl. प्रत्यभिमर्श.

— अव 1) *berühren, anfassen:* इदं यत्कृष्णः शकुनिरवामृक्षन्निर्ऋते मुखेन AV. 7,64,2. TS. 3,2,6,2. Çat. Br. 1,3,3,19. नेन्नाष्ट्रा रक्षांस्यवमृशान् 7,1,20. Kâtj. Çr. 8,1,25. 10,8,7. Lâṭj. 2,11,7. med. Kâtj. Çr. 8,5,13. absol. Çat. Br. 1,2,5,24. 26. 3,1,8. तद्धावमृश्य न विवेद *darnach tastend* Khând. Up. 6,13,1. Vgl. अनवमर्शम्, अवमर्श, अवमृश्य. — 2) *bedenken, erwägen* Bhâg. P. 2,7,36. — caus. 1) *berühren lassen* Çat. Br. 3,5,4,14. — 2) *betasten* so v. a. *stören, unterbrechen:* रुद्रावमर्शित (यज्ञ) Bhâg. P. 4,7,48.

— अन्वव *berühren, anfassen* Gobh. 2,6,3. 10,23.

— प्रत्यव 1) *anfassen* Kâṭh. 13,4. — 2) *Betrachtungen anstellen:* एवं प्रत्यवमृश्य Bhâg. P. 3,27,16. प्रत्यवामृशम् (so ist mit den Hdschrr. zu lesen) Daçak. 68,15. — Vgl. प्रत्यवमर्श fg.

— समव *anfassen* Çat. Br. 3,4,2,13. 4,4,3,13. Çâṅkh. Çr. 5,8,2. Schol. zu Kâtj. Çr. 8,1,25.

— आ *berühren:* (ताम्) आमृशन्मृगधरो ऽग्रकरैः Çiç. 9,34. अनामृष्टं रवेः करैः MBh. 3,11040. शरासनज्यां मुहुराममर्श (*consideravit* St.) Kumâras. 3,64. कीचकेन पदामृष्टा (richtiger परामृष्टा ed. Bomb.) MBh. 4,527. आमृष्टवक्षोहरिचन्दनाङ्का मन्दारमाला Çâk. 161. अलमस्मि नवेनापसर्तुमनामृष्ट एवैभिः *nicht gepackt, nicht festgenommen* Daçak. in Benf. Chr. 200,1. आमृष्टं नः परैः पदम् *angegriffen* Kumâras. 2,31. नीवारपाकादि कडङ्गरीयैरामृश्यते जानपदैर्न कच्चित् *berührt werden* so v. a. *genossen werden* Ragh. 5,9. — caus. *Betrachtungen anstellen, überlegen:* इत्यामर्श्य Çatr. 14,199.

— उद् *heraufnehmen, aufrütteln, in Bewegung bringen:* अश्मम् Çat. Br. 6,3,3,12. med. *herausgreifen, erheben:* उद्दू षु णो वसो महे मृशस्व शूर राधसे R̥V. 8,59,9. — Vgl. उन्मृश्य.

— परा 1) *berühren, anfassen, ergreifen, packen:* निक्षिप्तमेतद्भुवि पन्नगास्तु रत्नं समासाद्य परामृशेयुः*) MBh. 14,1684. 2223. भित्तिं परामृश्य Mr̥kkh. 47,5. 83,20. परामृशन्हर्षजडेन पाणिना तदीयमङ्गम् Ragh. 3,68. Çâk. 67,19. Uttararâmak. 19,3. Kathâs. 13,150. Pańkat. ed. orn. 51,23. परामृष्टं धनुः MBh. 13,1576. क्लेशकर्मविपाकाशयैरपरामृष्टः Kusum. 3,11. विगन्धेनापरामृष्टम् *nicht in Berührung gekommen* Suçr. 1,136,13. ग्रहम् *anfassen* Çâṅkh. Çr. 18,21,8. शयनम् Kauç. 17. विश्वामित्रं परामर्ष्टुमभ्यधावन् *ergreifen, packen* R. 3,42,39. माम् — सूतपुत्रः परामृशत् MBh. 4,673. 738. 5,5983. Mr̥kkh. 15,6. दृष्ट्वा सीतां परामृष्टाम् R. 3,58,15. 17. MBh. 4,527 (पदामृष्टा ed. Calc.). राजरोषपरामृष्टा न तिष्ठत्यपराधिनः R. 6,5,10. इत्येनां दक्षिणे पाणौ सूतपुत्रः परामृशत् MBh. 4,456. केशपक्षे 461. 1114. 1272. मूर्धजेषु परामृष्टः Hariv. 4762. परामृश्य पाञ्चाल्या मूर्धजानिमान् MBh. 2,2374. शिरसस्तत्र कृष्णेन परामृष्टस्य पाणिना Hariv. 4763. गदां तस्य परामृश्य MBh. 4,1108. 9,1857. धनुर्दिव्यम् 6,2828. वारिसमापूर्णं भृङ्गारम् Hariv. 14245. Bhaṭṭ. 12,16. परामृष्ट *angefasst, hart behandelt* AV. 12,5,24. हस्तिहस्तपरामृष्टां व्याकुलामिव पद्मिनीम् MBh. 3,2669. वेदीमिव परामृष्टाम् *betastet* so v. a. *entweiht* R. 5,21,13. *anrühren ein Weib* so v. a. *ihr Gewalt anthun, entehren* MBh. 3,11476. 16152. R. 3,56,14 (ed. Bomb. 50,6 richtig परामृशेत्). 5,36,17. Bhaṭṭ. 17,38. परामर्ष्टुम् Çâk. Ch. 125,3 (vgl. u. मर्ष् mit परि). परामृष्टा MBh. 5,7055. Hariv. 11264. R. 4,13,46. Daçak. in Benf. Chr. 199,11. — 2) *Etwas berühren* so v. a. *sich beziehen auf, deuten auf, Etwas meinen* Nîlak. 8. Müller, SL. 87. Çaṁk. zu Br̥h. Âr. Up. S. 30. 93. pass. *gemeint sein* 217. Schol. zu P. 6,2,43. Schol. zu H. 87. परामृष्यते Kull. zu M. 1,18. 12,87. — Vgl. परामर्श fgg.

— अनुपरा *packen:* योनिम् Çat. Br. 5,5,3,6; vgl. u. अनु.

— उपपरा *dreist anfassen:* उपोप मे परा मृश मा मे दभ्राणि मन्यथाः R̥V. 1,126,7.

— प्रतिपरा dass. Çat. Br. 3,2,1,28.

— परि 1) *betasten, berühren:* अन्ये जायां परि मृशन्त्यस्य R̥V. 10,34,4. परिव्ययणाम् Çat. Br. 3,7,1,13. Kâtj. Çr. 6,3,5. TS. 6,3,4,3. स्नेहात्परिममर्श ताम् R. 2,10,25 (9,5 Gorr.). 26. शिखरशतैः परिमृष्टदेवलोकम् (महेन्द्रम्) Bhaṭṭ. 10,45. पर्यमृषत् (= पस्पर्श Schol.) Hariv. 2923. पवनैः परिमृश्यमानः *befächelt* Suçr. 2,484,18. *anfassen, ergreifen:* खड्गं परिमृशन् (so ist zu lesen) R. 2,23,5. यदा धृते परिघं पर्यमृक्षः MBh. 3,1369. — 2) *mit dem geistigen Organ* (चेतसा) *befühlen* so v. a. *untersuchen, be-*

---

*) Die ed. Bomb. des MBh. hat überall richtig श st. ष.

trachten, erwägen: परि विश्वानि चेतसा मृशसे पवसे मती RV. 9,20,3. ये वां दंसांस्यश्विना विप्रासः परिमामृशुः 8,9,3. तत्स्वयं परिमृश्यताम् MBh. 12,6645. वाक्यं तत्परिमृश्य R. 1,2,20. 3,73,59. दुःपरिमृष्ट Suçr. 1,30,20. Jmd untersuchen so v. a. befragen: यावदन्योऽन्यं विप्राः परिमृशन्ति ते Kathâs. 24,221. — 3) finden, wahrnehmen: स तन्निकेतं परिमृश्य शून्यम् Bhâg. P. 8,19,11. — Vgl. परिमर्श. — intens. umfassen, umspannen: विश्वा जातान्येषां परि धामानि मर्मृशत् RV. 8,41,7. परि दिव्यानि मर्मृशद्विश्वानि सोम पार्थिवा वसूनि 9,14,8.

— प्र anfassen, betasten: नेदेनं नाष्ट्रा रक्षांसि प्रमृशान् (vgl. u. अनु) Çat. Br. 1,2,2,13. 3,3,1,6. AV. 8,6,6. प्रमृष्ट berührt v. l. für आमृष्ट Çâk. 161. — Vgl. प्रमृश.

— अभिप्र raffen, fassen: आ नो भर दक्षिणेनाभि सव्येन प्र मृश RV. 8,70,6. मा नो मृचा रिपूणां वृजिनानामविष्यवः। देवा अभि प्र मृक्षत 36,9. दृळ्हा चिदर्यः प्र मृशाभ्या भर 21,16. — intens.: यत्सीं महीमवनिं प्राभि मर्मृशदभिश्वसन्स्तनयन्नेति नानदत् RV. 1,140,5.

— प्रति antasten: यस्तं गर्भं प्रतिमृशात् AV. 8,6,18. — Vgl. प्रतिमर्श.

— वि 1) befühlen, streicheln: चारुमुखं विमृश्य (so die ed. Bomb.; विमृज्य Draup. 6,17) MBh. 3,15682. पांसुगुण्ठितसर्वाङ्गीं विममर्श च पाणिना R. 2,20,32. — 2) mit dem geistigen Organ befühlen so v. a. untersuchen, betrachten, erwägen, überlegen (mit und ohne obj.): मनसा विमृष्टम् RV. 10,88,16. ऋतस्य योनिं विमृशन्त आसते 65,7. वि रोदसी अमृशद्विश्वरूपम् (vgl. aber die v. l. TBr. 2,5,2,2) AV. 13,1,8. विमृशन् MBh. 1,4625. 2,644. 664*). नारदवचः 3,16753. 4,1270. R. 2,28,25. Spr. 925. 1484. 2994. 4821. Kathâs. 12,83. 33,20. 34,242. 45,210. Bhâg. P. 1,17,20. 7,9,39. Bhatt. 3,7. विमृश त्वं स्वयं बुद्ध्या R. 4,6,11. एको ऽर्थं विमृशत्येको धर्मस्य कुरुते मतिम् 5,77,10. विममर्श MBh. 3,7011. Kathâs. 39,29. मनसा 40,29. अन्तः 43,207. 45,101. विममृशुर्धिया Bhâg. P. 6,3,10. सर्वो विमृशते जन्तुः कृच्छ्रस्थो धर्मदर्शनम् MBh. 9,1875. धर्मं विमृशमानानाम् Spr. 2020. विममृशे MBh. 2,547. 3,15477. 5,3514. 12,6373. 18,68. विममृषे Mârk. P. 127,15. साधु तावद्विमृश्यताम् MBh. 12,4146. R. 3,73,59. विमृश्य Bhag. 18,63. MBh. 3,15477 (विमृज्य ed. Calc.). 16649. 13,281. Kumâras. 6,87. Kathâs. 33,99. Pańkat. 129,13. Hit. 31,21. 39,9. 43,6. 59,19. 65,20. 73,21. 89,1. Prab. 62,1. 109,6. Bhatt. 12,24. विमृश्य Suçr. 1,100,17. Mârk. P. 22,27. 69,41. Râǵa-Tar. 4,459. विमृश्यकारिन् Spr. 3226. अविमृश्य ohne weiter nachzudenken MBh. 13,7426. Pańkat. 238,25. अविमृश्यकारिन् Mṛkkh. 133,7. इति विमृष्टं भवति Khând. Up. 1,1,4. विमृशिताध्यात्मपदवि Bhâg. P. 4,7,42. mit einem inf. sich bedenken Etwas zu thun, Anstand nehmen Spr. 1575. इमं मां च शास्त्रे प्रयोगे च विमृशतु prüfen, examiniren Mâlav. 11,23. एवं विमृश्य विविधैः कारणैर्नलनीश्च ताम् MBh. 3,2680. विमृशन्ति (so die neuere Ausg.) स्म तं (कृतं) देवा (देवं die neuere Ausg.) दिव्याभिरुपपत्तिभिः Hariv. 2836. बलं तावद्विमृश्यताम् (so die neuere Ausg.) 5439 = 4980 (विमृष्यताम् die ältere, विमृग्यताम् die neuere Ausg.). Eine wirkliche Verwechselung mit मर्ष् liegt in folgenden Stellen vor: आर्यबुद्धिस्त्वं यः स्वर्गमुत्तममनुत्तमम्। संप्राप्तं बहुमन्तव्यं विमृष्यस्यबुधो यथा (विमृशसि ed. Bomb., शुभमशुभं वेति विचारयसि Schol.) MBh. 3,15441. इति यावद्विमृष्यति (am Ende eines Çloka) Kathâs. 45,187. — Vgl. विमर्श fgg. — caus. betrachten, überlegen, erwägen Spr. 2018. Pańkat. 21,8. अथो विहायेममम् च लोकं विमर्शितौ (sc. लोकौ) हेयतया पुरस्तात् die er schon vorher in Bezug auf das Verlassen betrachtet hatte so v. a. die zu verlassen er schon vorher gedacht hatte Bhâg. P. 1,19,5.

— अनुवि nachdenken, überlegen, erwägen: °मृश्य Daçak. in Benf. Chr. 181,15.

— प्रवि dass.: °मृश्य (so die ed. Bomb. und Draup. 6,7) MBh. 3,15673. वाक्यं तत्प्रविमृष्य च R. Gorr. 1,2,19.

— संवि dass.: °मृश्य Kathâs. 32,12.

— सम् act. med. anfassen, berühren TBr. 2,1,3,6. 5,10. Çat. Br. 1,3,1,21. हवींषि 2,6,1,17. Kâtj. Çr. 6,9,1. 2,6,27. 3,2,14. रश्मीन् Âçv. Gṛhj. 2,6,4. प्राणान् (vgl. u. अभि) TS. 2,6,8,7. Çâñkh. Çr. 2,17,1. Gobh. 2,8,13. अध्वर्युर्यजमानश्च संमृशेते fassen sich an Çat. Br. 3,5,4,16. 17. Kâtj. Çr. 8,5,14.

मर्श (von मर्श्) m. Bez. eines Niesemittels Çârñg. Saṁh. 3,5,18. 19. — Vgl. प्रतिमर्श.

मर्शन (wie eben) n. 1) das Berühren: परदार° (°मर्षण ed. Calc.) MBh. 3,17447. — 2) das Prüfen, Untersuchen Bhâg. P. 3,32,34. = मीमांसा Schol.

मर्ष्, मृष्यति, °ते Dhâtup. 26,55 (तितिक्षायाम्); मर्षति, °ते 17,57 (सेचने und सहने); dieses nicht zu belegen, dagegen मृषस्व Bhâg. P. 3,18,6; ममर्ष und häufiger ममृषे; मृषन्त ved.; मृषित्वा und मर्षित्वा P. 1,2,25. Vop. 26,205. Vgl. मर्श्, welches häufig unrichtiger Weise mit ष geschrieben wird. 1) vergessen, vernachlässigen, sich aus dem Sinne schlagen: न मृष्यते प्रथमं नापरं वचः RV. 1,145,2. न ते भोजस्य सख्यं मृषन्त 7,18,21. न मृष्यन्ते युवतयो ऽवाता वि यत्पयो विश्वजिन्वा भरन्ते 6,67,7. — 2) geduldig ertragen: अमृष्यमाणा Çat. Br. 12,5,1,11. MBh. 4,459. R. 1,1,81. 2,109,30. सिंहनादस्वनं श्रुत्वा नामृष्यत्पाकशासनिः MBh. 1,5477. तांस्तथा सत्ववीर्यौजःसंपन्नान्पौरसंमतान्। नामृष्यन् (so die ed. Bomb.) कुरवो दृष्ट्वा पाण्डवान् 2237. लोको न मृष्यति Uttararâmak. 55,10. आविक्षितस्य तु बलं न मृष्ये वज्रं चास्मै प्रहरिष्यामि घोरम् 14,256. Bhâg. P. 9,13,21. सो ऽहं भीष्मस्य वचस्तद्वै न मृष्यामीह MBh. 3,15225. पितुर्वधममृष्यन् 14,837. 1803. Hariv. 5286. R. 3,10,19. Bhâg. P. 4,2,8. 8,26. 10,10. तोदं मृषन् Bhâg. P. 3,18,6. नामृष्यत वचो ऽस्य तत् MBh. 1,5135. 2,1372. 3,2266. 4,464. 7,273. Spr. 4913. ममृषे R. 5,23,29. Ragh. 9,62. Bhâg. P. 4,19,2. मुहूर्तं मृष्यताम् (pass. impers.) gedulde dich einen Augenblick R. 4,10,10. 16,43. तावद्राज्यं पितृतः प्राप्तान्धृतराष्ट्रो न मृष्यते er leidet es nicht, er kann es nicht ruhig ansehen, dass sie die Herrschaft vom Vater erlangten, MBh. 1,5742. त्रियज्ञशतयज्वानं वासवस्त्वां न मृष्यति Hariv. 11249. मृष्यन्ति ये चोपपतिम् geduldig ertragen, sich gefallen lassen M. 4,217. ममर्ष राक्षसान्यक्षिणः R. 1,1,74. राजपुत्रानिमान्बालान्धृतराष्ट्रो न मृष्यते er mag sie nicht MBh. 1,5747. 13,2228. Hariv. 4939. 6449. R. 3,1,19. न मृष्यति मां जीवितुं वसन्तबन्धुः er duldet es nicht, dass ich lebe, Daçak. in Benf. Chr. 199,10. अमर्षत् MBh. 7,5381 fehlerhaft für अमर्षात्, wie die ed. Bomb. liest. — caus. मर्षयति, °ते Dhâtup. 34,42 (तितिक्षायाम्); partic. मर्षित P. 1,2,20. Vop. 26,104. dulden, ertragen: दुःखं सुमहन्मर्षयाम्यहम् MBh. 2,1571. दीपं चा-

*) Die ed. Bomb. hier und in der Folge überall richtig श.

पि न मर्षयेत् Mṛkkh. 48,25. *nachsehen, entschuldigen, ruhig hinnehmen, verzeihen:* इमामग्ने शरणिं मीमृषो नः ṚV. 1,31,16. यः क्षिप्तो मर्षयति M. 8,313. स्पृष्टो वा मर्षयेत्तथा 358. न वयं मर्षयेमहि MBh. 2,2372. स तैरभिहतः संख्ये नामर्षयत 3,706. Bhâg. P. 4,5,11. मर्षय मर्षय Mṛkkh. 18,6. 125,12. तन्नामर्षयत (so die ed. Bomb.) MBh. 13,7434. एकापराधं मे मर्षयस्व Hariv. 7129. R. 4,58,3. 6,12,1. नैवंविधमसत्कारं राघवो मर्षयिष्यति R. 2,61,19. 4,15,2. Spr. 758. 1323. एतान्यमर्षस्थानानि मर्षितानि त्वया MBh. 7,9092. 8421. विप्रियं तव मर्षितम् Bhâg. P. 6,5, 42. साक्ष्ये वर्तमानं तु यो मर्षयति पार्थिवः so v. a. *gewähren lassen* M. 8,346. तांस्तत्र निवसतः पाण्डवान्बाल्यात्प्रभृति दुर्योधनो नामर्षयत् *er konnte es nicht ruhig ansehen, dass sie dort wohnten,* MBh. 1,3820. अहं तं मर्षयिष्यामि किमर्थं स्त्रीजितं हरिम् Hariv. 7332. कथं ते सूतपुत्रेण वध्यमानां प्रियां सतीम्। मर्षयन्ति यथा क्लीबाः *leiden, dass sie* MBh. 4,479. R. 5,27,25. दासीनां रावणस्याहं मर्षयामि न दुर्बला so v. a. *ich kann das nicht von ihnen ertragen* 6,98,30. Construction von न मर्षयामि (मर्षये) *ich leide nicht, dass* P. 3,3,145. fgg. Vârtt. zu 147. Vop. 25,11. fgg. अमर्षित *ungehalten* (MBh. 4,757. 7,456. R. 2,22,1. R. Gorr. 2,6,9. 4,9,13. 5,39,31. Kathâs. 47,71. Bhâg. P. 1,7,51. धर्षणामर्षित R. 6,90,12. अमर्षिततर 28,6) ist auf अमर्ष zurückzuführen. Vgl. दुर्मर्षित. — intens. *ertragen, gestatten:* मामृषदेव बर्हिः Kauç. 3. 137.

— अप, partic. °मृषित (वाक्य) P. 1,2,20, Sch. Vop. 26,104.

— अपि *vergessen, vernachlässigen:* एतद्वचो जरितुर्मापि मृष्ठाः ṚV. 3, 33,8. न ते गिरो अपि मृष्ये तुरस्य 7,22,5. न तं पूषापि मृष्यते 6,54,4.

— आ *geduldig ertragen:* अनामृष्य ततः क्षेपम् MBh. 12,12324. आमृष्यते P. 1,3,82, Sch. — caus. dass.: नैतदामर्षयाम्यहम् MBh. 7,454. 456. R. Gorr. 2,24,11. 58,32. अनामर्षयमाण 4,12,38. पुनस्त्वागमने शक्तिं शीघ्रं नामर्षयाम्यहम् so v. a. *ich vermag nicht* 5,1,60.

— पर्या *Jmd* (acc.) *Widerstand leisten:* सैन्धवं येन (धनुषा) राजानं पर्यामृषतवानघ (पर्यामृषत चानघः ed. Calc.) MBh. 4,164.

— उप caus. *geduldig ertragen, ruhig hinnehmen, nachsehen:* तच्च तस्योपमर्षितम् MBh. 5,2819. येन धर्मसुते दृष्टा (so die ed. Bomb.) न सा श्रीरुपमर्षिता so v. a. *gegönnt* 2813.

— परि act. P. 1,3,82. Vop. 22,1. *ungehalten sein auf Jmd* (dat.): मघोने परिमृष्यन्तम् (= असूयन्तम् Schol.) Bhaṭṭ. 8,52.

— प्र *vergessen, vernachlässigen:* मा नो अग्ने सख्या पित्र्याणि प्र मर्षिष्ठाः ṚV. 1,71,10. न तत्ते अग्ने प्रमृषे निवर्तनम् 3,9,2. act. mit dat. der Sache: यस्तै रेवाँ अदाशुरिः प्रममर्ष मघत्तये 8,45,15. — Vgl. अप्रमृष्य.

— वि s. u. मर्श् mit वि.

मर्ष (von मर्ष्) m. *geduldiges Ertragen* Halâj. 4,40. ईषन्मर्ष Vop. 26, 199. — Vgl. अ°, दुर्मर्ष.

मर्षण (wie oben) 1) adj. *vergebend:* अघौघ° Bhâg. P. 4,7,61. — 2) n. *geduldiges Ertragen:* धर्षणा° R. 4,15,3. ब्राह्मणानाममर्षणात् *das Ungehaltensein auf Brahmanen* MBh. 13,2159. = ब्राह्मणकोपासहनात् Nîlak. ईषन्मर्षण Vop. 26,199. — Vgl. अ° (adj. auch R. 2,26,8), अघ°, दुर्मर्षण. — Vgl. मर्शन.

मर्षणीय (wie eben) adj. *geduldig zu ertragen, nachzusehen, zu verzeihen:* मर्षणीयं च मे तस्य चेष्टितम् R. 5,63,26. नहि मे मर्षणीयो ऽयमर्जुनस्य व्यतिक्रमः MBh. 1,7961. 7,70 (मर्ष° zu lesen st. ऽमर्ष°) = 8, 1730. Prab. 55,2. न मर्षणीयाः संग्रामे विश्रमन्तः श्रमान्विताः *haben keinen Anspruch auf Nachsicht* MBh. 7,8420.

मर्षिन् (wie eben) adj. *geduldig, langmüthig, nachsichtig* AK. 3,4,14, 83 Spr. 3586. अ° (s. auch bes.) MBh. 4,1876. Kathâs. 50,8. अत्यमर्षिन् Bhâg. P. 3,1,37. अमर्षित्व (= अपराधिषु क्षान्तिः Schol.!) Kâm. Nîtis. 8,10.

मर्षिका f. *ein best. Metrum* ṚV. Prât. 17,12; vgl. Ind. St. 8,113.

मल्, मलते *halten* Dhâtup. 14,22. मलयति Vop. zu Dhâtup. 35,84. — Vgl. मल्ल्.

1. मल (मल Ujjval. zu Uṇâdis. 1,109) 1) n., in der späteren Sprache auch m., *Schmutz, Unrath* (in der physischen und in der moralischen Welt); = किट्ट, विष्, पाप AK. 2,6,2,16. 3,4,26,199. H. 631. an. 2,505. Med. l. 43. Halâj. 3,15. Viçva bei Ujjval. a. a. O. स्विन्नः स्नात्वा मलादिव AV. 6,115,3. 7,89,3. आपः प्र मलं वहन्तु 10,5,24. Ait. Br. 7,13. TS. 7,2,10,3. मलपङ्कानुलिप्ताङ्गी MBh. 3,2667. मलदिग्धाङ्गी 3001. वपुर्मलसमाचितम् 2701. मलेन संवृतः 2699. सुस्नातं पुरुषं मलवर्जितम् Spr. 5276. प्रस्वेदमलसंश्लिष्ट Vet. in LA. (II) 23,15. Daçak. in Benf. Chr. 184,9. मलोपहतप्रसादे दर्पणतले Çâk. 191. Schol. zu Kâtj. Çr. 15, 10,3. 19,2,7. 25,5,9. Suçr. 1,20,6. 92,18. 145,14. 247,21. नेत्रयोर्मलम् AK. 2,6,2,18. जिह्वा°, दन्त Trik. 2,6,19. दह्यन्ते ध्मायमानानां धातूनां हि यथा मलाः M. 6,71. लोहानां मलनिचयः Varâh. Bṛh. S. 28,5. AK. 2, 9,99. अनाम्नायमला वेदा ब्राह्मणस्यानृतं मलम्। मलं पृथिव्या वाल्हीकाः पुरुषस्यानृतं मलम्॥ कौतूहलमला साध्वी विप्रवासमलाः स्त्रियः॥ सुवर्णस्य मलं रूप्यं रूप्यस्यापि मलं त्रपु। ज्ञेयं त्रपुमलं सीसं सीसस्यापि मलं मलम्॥ MBh. 5,1524. fgg. मानुषाणां मलं म्लेच्छाः 8,2095. मद्रके संगतं नास्ति मद्रको हि सदा मलः 1845. अन्नं शस्त्रविक्रयिणो मलम् M. 4,220. सुरा वै मलमन्नानां पाप्मा च मलमुच्यते 11,93. नैशमेनो व्यपोहति, मलं हन्ति दिवा कृतम् 2,102. 11,101. 107. R. 1,26,18. 20. विनिर्धुताशेषमनो° Bhâg. P. 4,21,31. मानसो मलः Prâjaçkittat. (s. u. नैर्मल्य). In der Medicin *Ausscheidungen* überh., namentlich *diejenigen der* Dhâtu, nämlich aus Chylus *Phlegma*, aus Blut *Galle*, aus Fleisch *die Secretionen der Ohren, Nase* u. s. w. (मलः खेषु), aus Fett *Schweiss*, aus Knochen *Nägel* und *Haare*, aus Gehirn und Mark *Augenbutter* und *Fettigkeit der Haut*, Suçr. 1,248,2. eine Ausscheidung aus dem Samen wird nicht angenommen; Çârṅg. Saṃh. 1,5,5 setzt dafür पिटिका: an (यौवनोद्भवपिटिकाः). Suçr. 1,48, 1. 91,1. 337,10. Vâgbh. 1,11,23. fgg. zwölf Unreinigkeiten des Körpers: वसा शुक्रमसृङ्मज्जा मूत्रविट्कर्णविण्नखाः। श्लेष्माश्रु दूषिका स्वेदो द्वादशैते नृणां मलाः॥ M. 5,135. 134. देहाच्च मलाश्च्युताः 132. त्रिमलं शरीरम् Garbhop. in Ind. St. 2,66. निरोधानां (so die ed. Bomb.) निर्गमनं मलानां च पृथक्पृथक् MBh. 14,573. — 2) n. *Messing* H. 1049. *ein best. Metall*, geringer als सीस, MBh. 5,1526 (s. oben u. 1.). — 3) m. n. *Kampher* Çabdak. im ÇKDr. — 4) m. n. *Ossa Sepiae* Ratnam. im ÇKDr. — 5) adj. *schmutzig* so v. a. *geizig* H. an. Med. Viçva a. a. O. *ungläubig, gottlos;* = देवादिपूजायामश्रद्धः H. 858. — 6) f. आ = अमला *Flacourtia cataphracta Roxb.* Çabdak. im ÇKDr. — Vielleicht von म्ला (vgl. म्लान). Vgl. अ°, कांस्य°, निर्मल, नासिका°, वक्त्र°, वि°.

2. मल n. viell. *gegerbtes Leder, ledernes Gewand:* मुनयो वातरशनाः पिशङ्गा वसते मला ṚV. 10,136,2. — Vgl. मलग.

मलक 1) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 57,33. Vgl. मलज, मलद्, मलय 2. — 2) f. मलिका v. l. für मसिका ÇKDr. u. dem letzten Worte.

मलकर्षण (1. मल + क°) adj. *den Schmutz wegschaffend:* स्नान Verz. d. Oxf. H. 267,*b*,24.

मलकूट (1. मल + कूट) N. pr. eines Landes Hiouen-thsang 2,121. 399.

मलकोष्ठक (1. मल + कोष्ठ) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,519. 590 (°कोष्टक gedr.). — Vgl. मल्लकोष्टक.

मलगे m. etwa *Walker, Wäscher* (vgl. 2. मल): दृतां त्वचं लोहिनीं तां नुदस्व ग्रावा शुम्भाति मलग इव वस्त्रा AV. 12,3,21.

मलग्रन्थि (1. मल + ग्र°) Vop. 26,48.

मलघ्न (1. मल + घ्न) 1) adj. *Schmutz entfernend.* — 2) m. *die Wurzelknolle von Salmalia malarabarica* (शाल्मली). Vgl. मलहन्तृ. — 3) f. ई *ein best. Strauch,* = नागदमनी Râǵan. im ÇKDr.

मलज (1. मल + 1. ज) 1) adj. *aus Schmutz entstanden.* — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,357 (VP. 190). R. 1,26,17. 22 (27,16. 21. 23 Gorr.). Vgl. मलक, मलद्, मलय 2. — 3) n. *Eiter* Çabdar. im ÇKDr.

मलत्व (von 1. मल) n. *das Schmutzsein* Ragh. 14,40.

मलद् 1) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1082. 7,183. VP. 190, N. 70. Vgl. मलक, मलज, मलय 2. — 2) f. आ N. pr. einer Tochter Raudrâçva's Hariv. 1661. मलंदा die neuere Ausg.

मलदूषित (1. मल + दू°) adj. *besudelt, schmutzig* AK. 3,2,4.

मलद्राविन् (1. मल + द्रा°) 1) adj. *den Unrath auflösend.* — 2) m. *Croton Jamalgota Hamilt.* (जयपाल) Râǵan. im ÇKDr.

मलधात्री (1. मल + धा°) f. *Schmutzwärterin* d. i. *eine Wärterin, die den Schmutz eines Kindes zu entfernen hat,* Vjutp. 219.

मलधारिन् (1. मल + धा°) m. *ein religiöser Bettler,* insbes. *von der* Ǵaina-*Secte* Halâj. 2,190.

मलन 1) m. *Zelt.* — 2) n. = मर्दन *das Zerdrücken, Zerreiben* Med. n. 104.

मलंदा f. s. u. मलदा.

मलपङ्किन् (von 1. मल + पङ्क) adj. *mit Schmutz bedeckt, schmutzig;* von Personen MBh. 3,2959. 10352. 5,7347. 14,1602. Mârk. P. 129,34. 135,10.

मलपू (1. मल + 2. पू) f. *Ficus oppositifolia* AK. 2,4,2,42. Suçr. 2,63, 4. 66,13. Nach Med. r. 70 = क्षीर und विदारी (oder ist etwa क्षीरविदार्यो st. °विदार्यो: zu lesen?); nach ders. Aut. n. (wohl मलपु) = शृङ्गी und नल. — Vgl. मलयू.

मलप्रालदेश m. N. pr. eines *Landes;* davon adj. °देशीय Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,5.

मलबार *Malabar* Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,24. °देश 352,*b*,20.

मलभुज् (1. मल + 4. भुज्) 1) adj. *Unrath fressend.* — 2) m. *Krähe* Çabdar. im ÇKDr.

मलभेदिनी (1. मल + भे°) f. *eine best. Pflanze,* = कटुका Râǵan. im ÇKDr.

मलमल्लक (1. मल + म°) n. *ein um die Schamtheile geschlagenes Tuch* Daçak. 68,8. = कौपीन Vaiǵ. bei Wilson ebend. N. 3.

मलमास (1. मल + मास) m. *Schaltmonat* d. i. *ein eingeschalteter 13ter Monat* Weber, Ǵjot. 98. fg. 104. Nax. 2,284. 336. Vṛddhamanu und Bṛhasp. bei Aufrecht, Halâj. S. 235, N. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,39. 272,*b*, No. 644. 273,*b*,33. 286,*a*, No. 670. °व्रत 285,*a*,26. Verz. d. B. H. No. 1194. ملماسه Albyrouny bei Reinaud, Mém. sur l'Inde 352 (fälschlich durch मूलमास wiedergegeben). °तत्त्व m. Titel einer Schrift Gild. Bibl. 465. 472. Verz. d. Oxf. H. 289,*b*, No. 693. — Vgl. मलिम्लुच.

मलय proparox. Unâdis. 4,99. parox. Çânt. 3,4. m. n. Siddh. K. 249,*a*,1 v. u. 1) m. N. pr. eines Gebirges in Malabar, der Heimath des Sandelbaumes, Trik. 2,3,3. 4. H. 1029. an. 3,499. Med. j. 98. Hiouen-thsang II, 122. MBh. 2,412. 7,2098. Hariv. 12397. 12837. R. 2,91,24. Suçr. 1, 172. 7. 2,169,1. 173,13. Ragh. 4,51. 9,25. Varâh. Bṛh. S. 14,11. Siddhântaçir. 3,42. 12,2. VP. 174. Bhâg. P. 5,19,16. Mârk. P. 57,10. विना मलयमन्यत्र चन्दनं न विवर्धते Spr. 2615. मलयस्य वायुभिः 2099. °मरुतां व्राताः (so richtig) 2130. °वात Vikr. 25. Çuk. in LA. (II) 32,15. मलयानिल Trik. 1,1,77. Kathâs. 55,109. 71,198. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,353 (मलज ed. Bomb.) = VP. 188. R. 4,40,25. °नरपति Mudrâr. 18,16. = शैलांशदेश H. an. = शैलाङ्गे देशः Med. N. pr. eines Upadvipa Çabdam. im ÇKDr. — 3) m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3599 (मालय ed. Bomb.). eines Sohnes des Ṛshabha Bhâg. P. 5,4,10. — 4) m. *Garten* H. an. Med. N. pr. eines Hains der Götter (नन्दनवन) Dhar. im ÇKDr. — 5) f. आ *a) Ipomoea Turpethum R. Br.* H. an. Med. — *b)* N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. 37. — Vgl. मालय.

मलयकेतु (म° + केतु) m. N. pr. eines Fürsten Mudrâr. 7,3 v. u.

मलयगन्धिनी (म° + ग°) f. N. pr. einer Vidjâdharî Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,35. einer Gefährtin der Umâ Çabdam. im ÇKDr.

मलयगिरि (म° + गि°) m. 1) *das* Malaja-*Gebirge in* Malabar Daçak. 117,12. auf Ceylon Burn. Intr. 514. — 2) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 396,*b*, No. 124. fg. Verz. d. B. H. No. 1356.

मलयज (म° + 1. ज) 1) adj. *am* Malaja-*Gebirge gewachsen;* m. *Sandelbaum,* m. n. *Sandelholz, Sandel* AK. 2,6,3,32. H. 641. Halâj. 2,389. Ratnam. 137. वल्लैर्मलयजैः MBh. 1,1309. *Sandel* Suçr. 2,484,10. Varâh. Bṛh. S. 51,19. Vikr. 51. °रजस् Spr. 3268. 3322. मलयजालेप Spr. आकारो im 4ten Th. — 2) n. Bez. Râhu's Grahajaǵnat. im ÇKDr.

मलयदेश (म° + देश) m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*, 16. Ind. St. 1, 393, N. 1.

मलयद्रुम (म° + द्रुम) m. *Sandelbaum* Ragh. 12,32.

मलयध्वज (म° + ध्वज) m. N. pr. eines Fürsten der Pâṇḍja MBh. 8,789. 809. Bhâg. P. 4,28,29. 33. LIA. I, 472. 570.

मलयपर्वत (म° + प°) m. *das* Malaja-*Gebirge* Trik. 3,3,117. Kathâs. 69,1. Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,35.

मलयप्रभ (म° + प्रभा) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 72,218.

मलयभूभृत् (म° + भू°) m. *das* Malaja-*Gebirge* Kathâs. 68,68.

मलयभूमि (म° + भू°) f. N. pr. eines Gebiets im Himâlaja LIA. (II) I,75.

मलयमालिन् (von म° + माला) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 72, 284. 291.

मलयवती (f. von मलयवत् und dieses von मलय) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 22,51. Nâgânanda 8,1. 12,2. 3. — Vgl. मलयावती.

मलयवासिनी (म° + वा°) m. *Bewohnerin des* Malaja-*Gebirges,* Bein. der Durgâ, H. ç. 54. Hariv. 10245.

मलयाचल (मलय + अ°) m. *das* Malaja-*Gebirge* Çabdar. im ÇKDr.

SUÇR. 2,485,18. KATHÂS. 22,45. 36,131. 68,71. Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,10. 338,*b*,33. 339,*b*,45.

मलयाद्रि (मलय + अ°) m. dass. RAGH. 4, 46. MÂRK. P. 57, 28. 58, 21. BRAHMA-P. in LA. (II) 52,22.

मलयावती (von मलय) f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 350,*a*,10. — Vgl. मलयवती.

मलयू f. = मलपू *Ficus oppositifolia* H. 1133. ÇABDAR. im ÇKDR.

मलयोद्भव (मलय + उ°) n. *Sandel* RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. मलयज.

मलर् *eine best. grosse Zahl* (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 4, 640.

मलवद्देश (म° + देश) m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,12.

मलवत् (1. von मल) adj. *schmutzig:* शीर्णमलवद्वासस् adj. M. 4,34. मलवद्वासस् adj. f. *menstruirend* TS. 2,5,1,5. — Vgl. मलोद्वासस्.

मलवाहिन् (1. मल + वा°) adj. *Schmutz führend* Spr. 2364.

मलविनाशिनी (1. मल + वि°) f. *eine best. Pflanze (Schmutz wegschaffend),* = शङ्खपुष्पी RÂǴAN. im ÇKDR. °विलाशिनी gedr., aber u. शङ्खपुष्पी richtig.

मलविशोधन (1. मल + वि°) adj. *den Schmutz wegwaschend* R. 1,26,19.

मलविसर्जन (1. मल + वि°) n. *das Wegschaffen des Schmutzes, das Reinigen* (eines Tempels) WILSON, Sel. Works I, 148.

मलहन्तृ (1. मल + हृ°) m. *die Wurzelknolle von Salmalia malabarica* RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. मलघ्न.

मलहा (1. मल + हृ von हन्) f. N. pr. einer Tochter Raudrâçva's HARIV. 1661.

मलहारक (1. मल + हा°) adj. *den Schmutz —, die Sünde fortnehmend:* तमाङ्कः सर्वलोकस्य समग्रमलहारकम् M. 8,308.

मलाकर्षिन् (1. मल + आ°) m. *Feger, Auskehrer* ÇABDAM. im ÇKDR.

मलाका f. 1) *Botin, Liebesbotin.* — 2) *ein verliebtes Frauenzimmer* (कामिनी). — 3) *Elephantenweibchen* UṆÂDIVR. im SAṄKSHIPTAS. ÇKDR.

मलापकर्षण (1. मल + अ°) n. *das Wegschaffen des Schmutzes, — der Sünde* ÇKDR. und WILSON.

मलापहा (1. मल + अ°) f. N. pr. eines Flusses RÂǴAN. im ÇKDR.

मलाभ (1. मल + आभा) adj. *schmutzig aussehend* ÇÂRṄG. SAṂH. 1,7,99.

मलावह (1. मल + आ°) adj. *Verunreinigung herbeiführend* M. 11,70. Verz. d. Oxf. H. 266,*a*,5.

मलारि (1. मल + अ°) m. *eine Art Natrum* (s. सर्वक्षार) RÂǴAN. im ÇKDR.

मलाशय (1. मल + आ°) m. *Unterleib* ÇÂRṄG. SAṂH. 1,5,9.

मलि (von मल्) f. *das Besitzen* WILSON.

मलिक = ملك *König* Verz. d. Oxf. H. 350,*b*, No. 826. 351,*b*,1.

मलिन॑ (von 1. मल) 1) adj. f. आ P. 5,2,114. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 2,49. *a*) *schmutzig, unrein* (eig. und übertr.) AK. 3, 2, 4. TRIK. 3, 3, 251 (दूषिते st. भूषिते zu lesen). H. 1435. an. 3,397. fg. MED. n. 104. HALÂJ. 4, 42. von Personen JÂǴN. 1,70. MBH. 3,2338. 2423. 2514. 2662. PAṄKAT. III, 178. दीर्घाघ° KATHÂS. 10,166. वस्त्र Spr. 5176, v. l. MEGH. 84. MBH. 4,245 (मु°). SUÇR. 1,105,6. वसावशेष° (अस्थिक) Spr. 3335. °दर्पण KAP. 4, 30. क्लिमांशोर्लक्ष्म ÇÂK. 19. स्विन्नाङ्गुलिविनिवेश 142. आशादशकममलिनम् Spr. 1753. f. *menstruirend* MED. मलिना PRÂJAÇKITTEND. 39,*a*,1. मलिनी AK. 2,6,1,20. H. 535. H. an. — किमिति मुधा मलिनं यशः क्रियेत so v. a. *beflecken* Spr. 2369. कः कुर्वीत शिरःप्रणाममलिनं मानम् 3254. नीचावमानमलिनो यो भुङ्क्ते संपदं पुमान् 4479. नृपश्री RÂǴA-TAR. 4, 373. मलिनाचरितं कर्म *von einem Befleckten, Unreinen* (eig. und übertr.) KÂVJÂD. 2, 178. कृपण Spr. 1227. खल 4962. °चेतस् KAP. 4,29. अन्तर्मलिनचेतस् PAṄKAR. 1, 2, 38. मलिनात्मन् Spr. 2864. °मनस् 4998. अमलिनधी 1802. परसात्कृतापि कुरुते मलिनम् *Schmutziges, Gemeines* 931. 1922. अतिमलिने कर्तव्ये भवति खलानामतीव निपुणा धीः 57. प्रायः समासन्नविपत्तिकाले धियो ऽपि पुंसां मलिना भवन्ति so v. a. *sich verfinstern* 283. लघवः प्रकटीभवन्ति मलिनाश्रयतः *schmutzig, finster* (= निकृष्ट MALLIN.) ÇIÇ. 9, 23. — *b*) *von unbestimmter dunkler Farbe, dunkelgrau, schwarz;* = असित, कृष्ण TRIK. MED. H. an. LAGHUǴ. 1,6 in Ind. St. 2,278. चञ्चुचरणौ: AK. 2, 5,24. H. 1326. HALÂJ. 2,97. नागयूथमलिनानि तमांसि ÇIÇ. 9,18. मकरोरगवत् RÂǴA-TAR. 4,373. कृपण Spr. 1227. गणिकाकटाक्षाः 4962. मकरालय 5317. आर्द्रतमालपत्त्र° MṚKKH. 84, 8. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Taṃsu (अनिल andere Autt.) VP. 448, N. 12. — 3) n. *a*) *Buttermilch* (घोल) ÇABDAK. im ÇKDR. — *b*) *Borax* RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. मालिन्य.

मलिनता (von मलिन) f. *Schmutzigkeit, Unreinlichkeit* SÂH. D. 172. वसन° Spr. 4462.

मलिनत्व (wie eben) n. *Schwärze:* अङ्गारः शतधा धौतो मलिनत्वं न मुञ्चति Spr. 5355. *Schwärze, Bosheit:* खलानाम् 2815.

मलिनमुख (म° + मुख) 1) adj. *a*) *ein schmutziges —, finsteres Gesicht habend; gemein, niederträchtig* (क्रूर, खल). — 2) m. *a*) *Feuer.* — *b*) *eine Affenart* (गोलाङ्गूल) H. an. 5, 8. MED. kh. 18. — *c*) *ein Verstorbener, Geist, Gespenst* (प्रेत) H. an.

मलिनय् (von मलिन), °यति *besudeln, beschmutzen, beflecken* (eig. und übertr.) RAGH. 5, 73. KUVALAJ. 131, *a*. ÇÂK. 117, v. l. मलिनित RÂǴA-TAR. 1, 142.

मलिनाम्बु (मलिन + अम्बु) n. *Dinte* H. 484.

मलिनास्य (मलिन + आस्य) adj. *ein schmutziges Gesicht habend; gemein, niederträchtig* ÇABDAM. im ÇKDR.

मलिनिमन् (von मलिन) m. *Schwärze:* सलिलमुचाम् Spr. 2815.

मलिनीकर् (मलिन + 1. कर्) *besudeln, beschmutzen, beflecken:* °कुरुते धूमः सर्वथा विमलाम्बरम् Spr. 1190. येनास्मि °कृता (durch Beischlaf) HARIV. 4618. निशच्छायामलिनीकृतदिङ्मुख *verdunkelt, verfinstert* KATHÂS. 66, 25.

मलिनीकरण (vom vorherg.) n. *das Besudeln, Beflecken, Unreinmachen; eine unreinmachende Handlung* (wie das Trinken von berauschenden Getränken zum Essen, Blumendiebstahl, läppisches Wesen) PRÂJAÇKITTEND. 3, *a*, 9. Verz. d. Oxf. H. 269, *b*, 29.

मलिनीकरणीय (vom vorherg.) adj. *was eine Verunreinigung zu bewirken geeignet ist* M. 11, 125.

मलिनीभू (मलिन + 1. भू) *schmutzig werden:* तदङ्गसङ्गात् °भवन्ति ÇÂK. 176.

मलिम्लु॑ m. *Räuber,* nach MAHÎDH. *ein solcher, der in die Wohnungen einbricht,* VS. 11, 78. ये जनेषु मलिम्लव स्तेनासस्तस्करा वने 79. °सेना *Räuberbande* TS. 6, 3, 2, 6. — Scheint eine Verstümmelung von मलिम्लुच zu sein.

मलिम्लुच् (vom intens. von म्लुच्) s. देव°.

मलिम्लुच॑ (wie eben) m. 1) (*der sich versteckt, im Dunkeln sein Wesen*

treibt) Dieb, Räuber Naigh. 3,24. AK. 2,10,25. Trik. 3,3,77. H. 382. an. 4,52. Med. k. 21. Halâj. 2,183. Râga-Tar. 7,581. — 2) Bez. eines Dämons AV. 8,6,2. Pâr. Grhj. 1,16. — 3) *ein Brahmane, der die fünf grossen Opfer unterlässt*, H. 858. — 4) *Schaltmonat, ein eingeschalteter 13ter Monat* Med. Kâth. 35,10. 38,14. Çâṅkh. Çr. 6,12,15. Lâtj. 2,3,6 (vgl. VS. 22,30, wo daneben दिवा पतयत्). Weber, Gjot. 100. 102. Nax. 2,350. °तन्त्र Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 289, *b*, No. 693. Gild. Bibl. 472. Vgl. मलमास. — 5) *Feuer* Trik. Med. — 6) *Wind* H. an. Çabdam. im ÇKDr. — 7) *Mücke, Stechfliege.* — 8) *Frost* (eher *Schnee*) Çabdârthak. bei Wilson.

मलिष्ठ (von मल) adj. *überaus schmutzig; f.* आ *menstruirend* Trik. 2,6,6. — Vgl. मलीयंस्.

मलीमसँ P. 5,2,114. 1) adj. f. आ *schmutzig, unrein* (eig. und übertr.), *von schmutzig grauer Farbe* AK. 3,2,4. H. 1435. an. 4,330. Med. s. 58. Halâj. 4,42. Çâk. 61, v. l. चित्रं नृपद्विपाः पूतमूर्तयः कीर्तिनिर्झराः। भवन्ति व्यसनासक्तिपांसुस्नानमलीमसाः॥ Spr. 4050. क्षालयितुं क्षमेत कः क्षपातमस्काण्डमलीमसं नभः Çiç. 1,38. प्राज्यचिताधूम° Kathâs. 25,180. अञ्जन Spr. 619. धूमाद्राढमलीमसात् 4267. अलि Naish. 2,92. किं प्राणिरूपक्रोशमलीमसैः Ragh. 2,53. पयः प्रचेर्दर्शयितार ईश्वरा मलीमसामाददते न पद्धतिम् 3,46. अकीर्ति° Kathâs. 49,55. असारे संसारे सर्वदुःखमलीमसे Verz. d. Oxf. H. 90, *b*, 22. — 2) m. *a) Eisen.* — *b) schwarzer Eisenvitriol* H. an. Med. — Vgl. मल und मांस.

मलीयंस् (von मल) adj. *überaus schmutzig* Wilson. — Vgl. मलिष्ठ.

मलुक m. *Bauch* H. ç. 125. Wohl fehlerhaft.

मलुद und मलुम *best. grosse Zahlen* (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 4,639.

मलूक m. *eine Art Wurm* Uṇâdik. im ÇKDr.

मलोद्वासँस् (1. मल - उद् - वा°) adj. f. *die ihre schmutzige Wäsche* (nach der Menstruation) *abgelegt hat* Çat. Br. 14,9,4,7. — Vgl. उन्मलवासस् (in den Nachträgen), मलवद्वासस् (unter मलवत्).

मल्मलाभँवत् (म° + भ°, partic. von 1. भू) adj. *blitzend, blinkend* (*knisternd* nach dem Comm.) Naigh. 1,17. TS. 1,4,34,1.

मल्ल्, मँल्लते *halten* Dhâtup. 14,23. — Vgl. मल्.

मल्ल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. 1) m. AK. 3,6,2,21. *a*) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1077. 1086 (दक्षिण°). 4,12. 6,354 (VP. 188). Hariv. 12832 (पल्लाः ed. Calc.). Varâh. Brh. S. 5,38. 41. Mârk. P. 57,44. Siddh. K. zu P. 5,3,114 (v. l. für भल्लाः). Lalit. ed. Calc. 277,7. Burn. Intr. 87. Lot. de la b. l. 486. fg. Schiefner, Lebensb. 291 (61). Hiouen-thsang I, 342. LIA. I, 549. Köppen I, 116. fg. — *b) ein Ringer von Profession*, = बलिन् H. an. 2,505. = बलीयंस् Trik. 3,3,405. Med. l. 44. MBh. 2,102. 4,339. fgg. 14,2039. Hariv. 4212. 4491. Varâh. Brh. S. 15,19. Kathâs. 25,121. 124. Bhâg. P. 2,7,34. Râga-Tar. 7,1514. मल्लारि (मल्लादि die ältere Ausg.), °भावन, °प्रिय, मल्ला° Beinn. Kṛshṇa's Hariv. 10407. eine Mischlingskaste M. 10,22. 12,45. Verz. d. Oxf. H. 21, *b*, 26. — *c*) N. pr. verschiedener Männer Râga-Tar. 7,585. fg. 1184. 1480. fgg. 8, 1418. Bein. Nârâjaṇa's Verz. d. Oxf. H. 148, *a*, 10. N. pr. des 21ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî H. 56. — *d) Trinkgefäss, Gefäss* überh. (पात्र). — *e) ein best. Fisch* Trik. H. an. Med. — *f) Wange* (कपोल) H. an. Med. — *g*) = कपालिन् Trik. — *h) Ueberbleibsel von einem Opfer* Wilson. — 2) f. आ *a) Weib.* — *b) arabischer Jasmin* (vgl. मल्लिका). — *c*) = पत्त्रवल्ली Çabdar. im ÇKDr. — *d*) N. pr. zweier Frauenzimmer Râga-Tar. 8,620. 1917. — 3) adj. *gut, vorzüglich* Çabdârthak. bei Wilson. मल्लम् (sic) = भद्रम्, शिवम् Trik. 1,1,113. — Vgl. कल्याण°, काष्ठ°, त्रि°, दुर्मल्ल, प्रतिमल्ल, भट्ट°, भरत°, भुवनमल्लवीर, माणिक्य°, लाडन°, लाक्षि°, हस्ति°.

मल्लक m. f. AK. 3,6,5,37. 1) m. *a) Zahn* H. 584. — *b) Lampengestell; Lampe; ein aus einer Kokosnuss verfertigtes Geschirr* Mathureça zu AK. im ÇKDr. — *c*) pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,43. — *d*) N. pr. eines Brahmanen Râga-Tar. 8,2320. — 2) f. मँल्लिका Çânt. 2,20. *a) Jasminum Zambac*, sowohl die Pflanze als auch die Blüthe, P. 4,3, 166, Vârtt. 2, Sch. Uggval. zu Uṇâdis. 2,32. 4,117. AK. 2,4,2,50. H. 1148. an. 3,81. Med. k. 136. fg. Halâj. 2,51. MBh. 2,2178. 4,261. Hariv. 12678. R. 3,79,32. Suçr. 1,223,18. Ragh. 16,47. Spr. 849. 1370. 2130. Siddhântaçir. 12,2. Râga-Tar. 2,167. Paṅkar. 1,3,59. Bhâg. P. 4,6,16. Kâvjâd. 2,215. Am Ende eines adj. comp. Ragh. 16,50. माल्यामुत्फुल्लमल्लिकाम् Bhâg. P. 8,8,44. — *b) ein irdenes Trinkgeschirr von best. Form* H. 1024. H. an. Med. Halâj. 2,161. im Prâkrit Mṛkkh. 126,9 v. l. — *c*) = मल्लक *b.* Mathureça zu AK. ÇKDr. Vgl. मल्लिकाक्ष्द्. — *d) ein best. Fisch* H. an. Med. — *e*) N. zweier Metra: α) *4 Mal* ⏑–⏑–⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. II, 159 (III, 6). — β) *4 Mal* ⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑– ⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XVIII, 6). — Vgl. क्रोडमल्लक, कस्तूरीमल्लिका, कृष्ण°, गिरि°, त्रिपुर°, नव° (auch Ragh. 9,41. Ṛt. 6,6), नील°, भद्र°, मल°, माल्ल.

मल्लकोष्ट m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,649. 841. 878. 899. 1043. 1053. 1055. 1062. 1070. 1110. 1123. 1126. 2007. 3416. °कोष्टक 648. 652. 851. Vielleicht fehlerhaft für °कोष्ठ, °कोष्ठक. — Vgl. मलकोष्ठ.

मल्लघटी (म° + घ°) f. *eine Art Pantomime* (नाट्यविशेष Schol. S. 519) Vikr. 62,19. 64,15.

मल्लज (मल्ल + 1. ज) n. *schwarzer Pfeffer* Gatâdh. im ÇKDr.

मल्लतूर्य (मल्ल + तूर्य) n. *eine Art Trommel, die während des Kampfes zwischen Ringern gerührt wird*, Trik. 1,1,123 (s. Corrigg.).

मल्लदेव (मल्ल + देव) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 590. 956. Verz. d. Oxf. H. 315, *b*, No. 749.

मल्लद्वादशी (मल्ल + द्वा°) f. Bez. *des zwölften Tages in der — Hälfte eines best. Monats* Verz. d. B. H. 135, *b* (70). Verz. d. Oxf. H. 34, *b*, 12.

मल्लनाग (मल्ल + नाग) m. 1) ein anderer N. für Vâtsjâjana, den Verfasser des Kâmasûtra, H. 853. an. 4,50. Med. g. 56. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 11. Verz. d. Oxf. H. 218, *a*, 8. — 2) Indra's *Elephant* H. an. Med. — 3) *Briefträger* Çabdar. im ÇKDr.

मल्लपुर (मल्ल + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 184, *b*, 13. — Vgl. मल्लापुर.

मल्लभू (मल्ल + भू°) f. *Kampfplatz für Ringer* Trik. 2,8,58.

मल्लभूमि (मल्ल + भू°) f. dass. Çabdar. im ÇKDr. Nach ÇKDr. auch N. pr. eines *Landes*.

मल्लयात्रा (मल्ल + या°) f. *ein Aufzug von Ringern* Hâr. 159.

मल्लयुद्ध (मल्ल + युद्ध) n. *Faustkampf* Çabdar. im ÇKDr. °युद्धं मया सार्धं कुरु MBh. 7,5799. मल्लशिलायुद्ध *ein Kampf mit Steinen zwischen Rin-*

gern Verz. d. B. H. No. 566. Verz. d. Oxf. H. 147,*a*.

मल्लराष्ट्र (मल्ल + राष्ट्र) n. N. pr. eines *Reiches* MBH. 6,352 (VP. 188).

मल्लव m. pl. N. pr. eines Volkes MBH. 6, 370 (VP. 193). बल्लव ed. Bomb.

मल्लवास्तु (मल्ल + वा°) n. N. pr. einer Oertlichkeit (प्राग्देशे) P. 4,2, 120, Sch. — Vgl. माल्लवास्तव.

मल्लानकग्राम (म° + ग्राम) m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,34.

मल्लापुर (म° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt:* °माहात्म्य Titel einer Schrift MACK. Coll. I, 80. Verz. d. Oxf. H. 30,*a*, 9. — Vgl. मल्लपुर.

मल्लार 1) m. Bez. *eines der 6 musikalischen* Râga SAṂGÎTADÂM. im ÇKDR. — 2) f. ई Bez. *einer* Râgiṇî, Gemahlin des Râga Vasanta, ebend. des Râga Megha As. Res. III, 78. 80. 82. — 3) °री N. eines Scholiasten (m.) des Grahalâghava und des von ihm verfassten Commentars (f.) GILD. Bibl. 514.

मल्लारि (मल्ल + अरि) m. *des Ringers* und *des* Asura Malla (s. मल्लासुर) *Feind*, Bein. Kṛshṇa's HARIV. 10407. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,26. fg. °माहात्म्य 30,*a*,10. Verz. d. Kop. H. 4,*b*.

मल्लार्जुन (मल्ल + अ°) m. N. pr. eines Fürsten RÂGA-TAR. 8,1934 u. s. w.

मल्लासुर (मल्ल + अ°) m. N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,28.

मल्लि 1) m. N. pr. des 19ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 28. 49. — 2) f. मल्लि und मल्ली = मल्लिका *Jasminum Zambac* UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,117. ÇABDAR. im ÇKDR. मल्ली GIT. 1,35. नवमल्ली DHÛRT. S. 69,7 = नवमल्लिका. Vgl. भूरि°, मधु°, रङ्ग°.

मल्लिक m. 1) *eine Art Gans mit dunkelgefärbten* (मलिन) *Beinen und eben solchem Schnabel* AK. 2,5,24. TRIK. 3,3,37 (vgl. Corrigg.). H. an. 3,81. MED. k. 136. HALÂJ. 2, 97. — 2) *Weberschiff.* — 3) *der Monat* Mâgha ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — Vgl. भारत°.

मल्लिकपूर्व (म° + पूर्व) adj. *das Wort* मल्लिक *vor sich habend:* अर्जुन = मल्लिकार्जुन Verz. d. B. H. No. 1242.

मल्लिका s. u. मल्लक.

मल्लिकाक्ष (मल्लिका + अक्ष) 1) adj. Bez. *einer Gattung von Pferden* (mit weissen Flecken an den Augen) H. ç. 179. HALÂJ. 2,283. MBH. 7, 955. 973. HARIV. 13626. = निर्मलेक्षण NÎLAK. — 2) m. *eine Art Gans* (vgl. मल्लिक) H. 1326. SUÇR. 1,205,13.

मल्लिकाख्य (मल्लिका + आख्या) 1) m. *eine Art Gans* BHAR. zu AK. 2,5,24 (wo sowohl मल्लिकाख्य als auch मल्लिक als Namen dieses Vogels gefasst werden können). UTTARARÂMAK. 14,13. MÂLATIM. 147,18. — 2) f. आ *eine Art Jasmin* (त्रिपुरमालीपुष्प) RATNAM. im ÇKDR.

मल्लिकागन्ध (म° + ग°) n. *eine Art Agollochum* RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. मल्लिगन्धि.

मल्लिकाछद (म° + 5. छद) *Lampenschirm* H. an. 4, 2. °छदन dass. TRIK. 3,3,4. MED. k. 175.

मल्लिकापुष्प (म° + पुष्प) m. *Citrus decumana Lin.* H. 1149. *Wrightia antidysenterica R. Br.* RÂGAN. im ÇKDR.

मल्लिकार्जुन m. *eine Form* Çiva's, n. Bez. *eines ihm geweihten* Liṅga *auf dem* Çrîçaila VÂSAVAD. 87,2. WILSON, Sel. Works I,223. II,220. fg. Verz. d. Oxf. H. 64, *a*, 6. 32. 196, *b*, 22. 251, *b*, 8. 256, *a*, 26. WOLLHEIM, Myth. 80. fg. MACK. Coll. I, 350. Nach मल्लिकपूर्व, vorausgesetzt dass dieses richtig ist, in मल्लिक (nicht मल्लिका) + अर्जुन zu zerlegen.

मल्लिकार्जुनशृङ्ग (म° + शृङ्ग) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,2.

मल्लिगन्धि (म° + ग°) adj. *nach Jasminum Zambac riechend:* अगुरु AK. 2,6,3,28. H. 640. n. *eine Art Agollochum* ÇABDAK. im ÇKDR.

मल्लिनाथ (म° + नाथ) m. N. pr. eines Dichters und berühmten Scholiasten, Erklärers des Raghuvaṃsa, Kumârasambhava, Meghadûta, Çiçupâlavadha und Kirâtârgunîja, STENZLER, De lexicogr. sanscr. principiis 19. Verz. d. Oxf. H. 113,*a*,16. fgg. 126,*a*,3. 150,*b*,32. HALL 27.

मल्लिनी f. *Gaertnera racemosa* RÂGAN. im ÇKDR. u. अतिमुक्तक.

मल्लिपत्त्र (म° + पत्त्र) n. *Pilz* TRIK. 2,4,30.

मल्लिभूषणादेव (म°-भू° + देव) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 180,*b*,32.

मल्लिवार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,14.

मल्ली s. u. मल्लि.

मल्लीकर m. *Dieb* ÇABDAR. im ÇKDR.

मल्लु m. *Bär* ÇABDAK. im ÇKDR. — Vgl. भल्ल u. s. w.

मल्लूर UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,90. Wohl fehlerhaft für मण्डूर, wie AUFRECHT vermuthet.

मल्व adj. *unbesonnen, thöricht, läppisch:* मल्वो यो मह्यं क्रुध्यति AV. 4,36,10. अन्नं यो ब्रह्मणां मल्वः स्वाद्वद्मीति मन्यते 5,18,7. 12,1,48. — Vgl. माल्व्य.

मल्ह adj. f. आ *mit Zäpfchen an der Wamme versehen:* Kuh und Ziege TS. 1,8,19,1. 2,1,2,4. KÂTH. 13,1. ÇAT. BR. 5,5,4,1. KÂTJ. ÇR. 15,10,5.

मल्हण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 187, *b*, 31. eines Dichters KAURAP. 14 in Journ. asiat. IVe s. 11, 472. — Vgl. मह्लण.

मव्, मवति *binden* DHÂTUP. 15,90. (तम्) मेवुर्वरत्राशृङ्खलादिभिः BHATT. 9, 90. मेङ्कः v. l. मूत *gebunden* P. 6,4,20. AK. 3,2,44. मवित SVÂMIN zu AK. im ÇKDR. — Vgl. मू, मव्य्.

— intens. मम्मव्यते, मामव्यते VOP. 20,8. 9. मामोति, मामवीति u. s. w. SIDDH. K. zu P. 6,4,20.

मवर *eine best. grosse Zahl* (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 4, 637.

मव्य्, मव्यति *binden* (vgl. मव्) DHÂTUP. 15,1. मव्यिता P. 6,4,49, Sch.

मश्, मशति *summen* (auch *zürnen* VOP.) DHÂTUP. 17,75. — Vgl. मिश्.

मश m. 1) *Gesumme* (von मश्). — 2) *Zorn* (von मश्). — 3) = मशक *Mücke* WILSON.

मशक (hier und da fälschlich मसक) m. 1) *Stechfliege, Mücke* TRIK. 2, 5,36. H. an. 3,79. MED. k. 135. AV. 4,36,9. अर्भस्य तृप्रदंशिनो मशकस्यारसं विषम् 7,56,3. 11,3,5. VS. 24,29. 25,3. ÇAT. BR. 14,4,1,24. KHÂND. UP. 6,9,3. KAUÇ. 30. M. 1,40.45. MBH. 7,4944. R. 2,25,16. 28,21. SUÇR. 1,67,5. 2,290,20. Spr. 1521. 1808. सर्वे खलस्य चरितं मशकः करोति 1884. तुदन्त्यामत्वचं दंशा मशका मत्कुणादयः BHÂG. P. 3,31, 27. मशकोडुम्बरौ (so die ed. Bomb.) वापि संप्रयुक्तौ यथा सदा। अन्योऽन्यमेतौ स्यातां च संप्रयोगस्तथा तयोः॥ MBH. 12,7104. 9022. मशकोडुम्बरे यद्वदन्यत्वं तद्वदेतयोः 11488. अन्यच्च मशकं विद्यादन्यच्चोडुम्बरं तथा (so die ed. Bomb.) 11667. मशकोडुम्बरे (so die ed. Bomb.) चैकत्वं पृथक्त्वमपि दृश्यते 14,1345. ब्रह्माण्डोडुम्बरान्तर्मशकवदपरे ह्यत्तवो ज्ञात-

नष्टाः Spr. 956. उडुम्बरमशकाः gaṇa पात्रेसमितादि zu P. 2,1,48 und युक्तारोह्यादि zu 6,2,81. — 2) *eine best. Hautkrankheit: schwärzliche, einer Bohne* (माष) *ähnliche Knoten* H. an. Med. Suçr. 1,31,18. 90,13. 292,11. 296,4. 326,6. 2,120,9. Çârṅg. Saṁh. 1,7,56. Varâh. Bṛh. S. 52, 10. — 3) *Schlauch* Schol. zu Kâtj. Çr. 873,3 v. u. — 4) N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Gârgja, Verfassers eines Kalpasûtra, Lâṭj. 7,9,14. Anupada 9,9. Ind. St. 4,373. Verz. d. B. H. No. 297. 324. Weber, Lit. 73. — Colebr. Misc. Ess. I, 298. — 5) pl. N. pr. des von Kshatrija bewohnten Gebietes in Çâkadvîpa (vgl. मगस) MBh. 6, 436. fg. — Vgl. हस्ति°, माशकीय.

मशककुटि und °कुटी (म° + कु°) f. *ein Wedel* (?) *zum Verscheuchen der Mücken* Vjutp. 208. — Vgl. डङ्गमकुटी.

मशकजम्भन (म° + ज°) adj. f. ई *Mücken vertreibend:* वीरुध् AV. 7,56,2.

मशकवरण (म° + व°) *ein Wedel zum Verscheuchen der Mücken* Vjutp. 208.

मशकहरी (म° + ह°) f. *ein Bettvorhang zum Schutz gegen Mücken* H. an. 3,39. Med. k. 86. — Vgl. मशहरी.

मशकावती (von मशक *Mücke*) f. N. pr. einer Oertlichkeit (oder eines Flusses) P. 4,2,85, Sch.

मशकिन् (von मशक *Mücke*) m. *Ficus glomerata* (vgl. u. मशक 1.) H. 1132.

मशच्छद् (मश, wohl = मशक, + छद्) m. *Andropogon serratus* Ratnam. 62.

मशशार m. N. pr. eines Mannes ṚV. 1,122,15.

मशहरी f. = मशकहरी Gaṭâdh. im ÇKDr.

मशुन m. *Hund* Çabdam. im ÇKDr.

मशुलबार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,41.

मष्, मषति *Leid zufügen* (हिंसायाम्) Dhâtup. 17,41.

मष in der Stelle: गोः कृष्णस्य शुक्लकृष्णानि लोहितानि च रोमाणि मषं (मृष्टानि eine Glosse; vgl. मष्मषा) कारयित्वा Çâṅkh. Gṛhj. 1,24.

मषि und मषी s. u. मसि, मसी.

मषराण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,17. 35.

मषुराण desgl. ebend. 339,*a*,12.

मष्क् s. मस्क्.

मष्णार N. pr. eines Landstrichs Ait. Br. 8,23. Bhâg. P. 9,20,28.

मष्मषा (onomatop.) adv. mit कर् *zu Staub zerreiben, zermalmen:* सर्वान्नि मष्मषाकरं दृषदा खल्वाँ इव AV. 5,23,8. Eine Nebenform ist मस्मसा VS. 11,80, wie einige Hdschrr., VS. Prât. 5,37, Mahîdh. und gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61 haben; es ist also diese Lesart st. भस्मसा in den Text zu setzen.

1. मस्, मस्यति *messen* (परिमाणे; v. l. परिणामे) Dhâtup. 26,112.

2. मस् = मास् in चन्द्र°.

मस (von 1. मस्) m. *Maass; Gewicht* Wilson.

मसक s. मशक.

मसन n. 1) (von मस्) *das Messen.* — 2) *Leidzufügung* (vgl. मष्) Wilson. — 3) *eine best. Pflanze,* = सोमराजी Çabdak. im ÇKDr.

मसमसा (onomatop.) adv. neben मस्मसा gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61.

मसरा f. = मसूर *Linse* Gaṭâdh. im ÇKDr.

मसार 1) m. *Sapphir* Hâr. 145. Çabdar. im ÇKDr. *Smaragd* Nîlak. (an einer Stelle auch *Sapphir*). मसारगल्वर्कमय MBh. 12,1585. Hariv. 8361. R. 5,9,18. मसारगल्वर्कनिभ 3,48,12. मसारगल्वार्ककूटान् (मसारगल्वर्ककूटानि die neuere Ausg.) Hariv. 6917. मसारगल्वर्कसुवर्णरूप्यैः (सुसार° ed. Calc.) MBh. 7,672. Nîlak. erklärt an einer Stelle (zu 7,672) गल्वर्क durch पद्मराग, in der Regel aber löst er das Wort in गल्व (= चन्द्रकान्त) und अर्क (= सूर्यकान्त) auf; zu Hariv. 6917 lässt er auch गल्व = चन्द्रकान्त sein. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,9.

मसारक m. = मसार 1. Çabdar. im ÇKDr.

मसि m. f. und मसी f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117. AK. 3,6,1,10. Trik. 3,5,16. Siddh. K. 251,*a*,12. Häufig auch mit ष geschrieben. 1) *Schwärze aus gebrannten Knochen* u. s. w., *Beinschwarz;* mit Wasser vermischt als *Dinte* gebraucht, Trik. 1,1,127. 2,8,27. H. 484. Çabdar. im ÇKDr. हस्तिदन्तमसी *Elfenbeinschwärze* Suçr. 2,13,9. Çârṅg. Saṁh. 3,11,20 (मषी). गोदन्तस्य Suçr. 2,338,16. ऋष्यचर्म° 500,12. aus Schlangen, Schildkröten u. s. w. 66,17. 108,6. कुडुविषाणमषी Varâh. Bṛh. S. 50,25. मषीलिप्त Kathâs. 4,69. 70. कोपेन चास्या वदनं मसीवर्णमभूत् Mârk. P. 87,4. धनमदमषीम्लानवक्त्र (v. l. मसी) Prab. 92,18. मानम्लानमसी Spr. 3739. मसिपिण्ड Lalit. ed. Calc. 139,17. आत्मशोणितैः — मष्यभावाच्च लिलेख Kathâs. 8,3. Vgl. कालमसी, जलमसि. — 2) मसी f. *der Stil von Nyctanthes arbor tristis* Çabdar. im ÇKDr.; vgl. मसिका.

मसिक m. *das Loch einer Schlange* Çabdârthak. bei Wilson.

मसिका f. *Nyctanthes arbor tristis* Çabdar. im ÇKDr. मल्लिका v. l. — Vgl. मसी 2.

मसिकूपी (म° + कू°) f. *Dintenfass* H. 484 (mit ष).

मसिजल (म° + जल) n. *Dinte* ÇKDr. angeblich nach Trik. — Vgl. मसीजल.

मसिधान (म° + धान) n. *Dintenfass* H. 484 (mit ष). Çabdar. im ÇKDr. °धानी f. Hâr. 48.

मसिन adj. = सुपिष्ट *fein zerstampft, — zermahlen* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,49. n. = सपिण्डक Uṇâdik. im ÇKDr.

मसिपण्य (म° + प°) m. *Schreiber* Trik. 2,8,26.

मसिपथ (म° + पथ) m. *Schreibstift* Wilson.

मसिप्रसू (म° + प्रसू) f. *Dintenfass* Hâr. 48. *Schreibstift* ÇKDr. ohne Ang. einer best. Aut.

मसिमणि (म° + म°) f. *Dintenfass* Trik. 2,8,27. Hâr. 48. 212.

मसिवर्धन (म° + व°) n. *Myrrhe* Trik. 2,9,36.

मसीजल n. = मसिजल *Dinte* Trik. 2,8,27.

मसीधनी f. = मसिधानी *Dintenfass* Trik. 2,8,27.

मसीना f. *Linum usitatissimum* Çabdak. im ÇKDr.

मसुर Uṇâdis. 1,44. 1) m. *Linse* Trik. 2,9,3. Hâr. 133. H. an. 3,591. fg. Viçva bei Uǵǵval. — 2) f. आ *a*) dass. — *b*) *Hure* H. an. Med. r. 202. Viçva a. a. O. Haṭṭakandra bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,3. — Vgl. मसूर.

मसुरकर्ण (म° + कर्ण) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — Vgl. मसूरकर्ण und मासुरकर्ण.

मसुरक्षित m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 54. Der Anfang wohl verdorben.

मसूर (मसूर Uṇâdis. 5,3) 1) m. *a*) *Linse* AK. 2,9,17. Trik. 2,9,3. H. 1170. an. 3,591. Med. r. 202. Hâr. 182. Halâj. 2,426. Viçva bei

Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,44. Haṭṭaḱandra bei dems. zu 5,3. VS. 18,12. Çat. Br. 14,9,3,22. Schol. zu Kâtj. Çr. 176,1. Suçr. 1,24,9. °दल 25,2. 73,8. 79,21. 197,13. 19. 231,20. 2,315,8. 412,1. Jama bei Kull. zu M. 5,24. Varâh. Bṛh. S. 41,2. Mârk. P. 32,11. — b) *Kopfkissen* Med. Hâr. 134. — 2) f. आ a) *Linse.* — b) *Hure* H. an. Med. Viçva und Haṭṭaḱ. — 3) f. ई a) *Blattern* Trik. 2,6,15. Med. — b) *Ipomoea Turpethum R. Br.* (त्रिवृत्); auch = रक्तत्रिवृत् Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मसुर, मासूर.

मसूरक (von मसूर) 1) m. *Kopfkissen* Trik. 2,6,41. Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. मसूरिका a) *Ausschlag* oder *Blattern, einer Linse ähnlich,* Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 1,273,13. 20. 292,11. 295,17. 2,120,7. Verz. d. B. H. No. 567. 967. 975. Verz. d. Oxf. H. 314,*a*,33. 316,*b*,11. 347,*a*, No. 849. fg. — b) *Kupplerin* Çabdam. im ÇKDr. — c) *ein Bettvorhang zum Schutz gegen Mücken* (vgl. मशकहरी): दंशांश्च मशकांश्चैव वर्षाकाले निवारयेत्। मसूरिकाभिः प्रावृत्य मञ्चशायिनमच्युतम्॥ Krijâjogas. 12 im ÇKDr. — 3) n. *ein best. Schmuck an* Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,43.

मसूरकर्ण (म° + कर्ण) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu P. 2,4,69. — Vgl. मसुरकर्ण.

मसूरविदला (म° + विदल) f. *Ipomoea Turpethum R. Br.* AK. 2,4,3,27. *Ichnocarpus frutescens R. Br.* Ratnam. 27. Die Samen haben Aehnlichkeit mit einer *gespaltenen Linse.* In der Stelle मसूरविदलाकारलूताक्लिन्नकलेवरः Râǵa-Tar. 6,187 ist मसूरविदल wohl *eine gespaltene Linse.* Ueberall मसूर्वि° geschr.

मसूरसंघाराम (म° + सं°) m. N. pr. eines buddhistischen Klosters Hiouen-thsang I, 136.

मसूस्य n. *eine Getreideart eines nördlichen Landes* (Comm.) TBr. 3,8,11,6.

मसृण 1) adj. *weich, zart, glatt, sanft* AK. 2,9,46. 3,4,28,219 (अ°). Trik. 3,1,26. 3,136. H. 413. an. 3,219. Med. ṇ. 70. प्रियको रोमभिर्युक्तो मृदुश्चमसृणैर्घनैः Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 4,32. उपधान Spr. 2156. बाहु Uttararâmaḱ. 18,6. चन्दनपङ्क Kaurap. 8. Gît. 4,12. मण्डपं मसृणवेदिकम् Pańḱar. 3,7,5. 12,3. 4. Kathâs. 23,88. °वाणी Gît. 10,7. °रोष 1. Uttararâmaḱ. 83,5. = कर्कश (!) *hart* Trik. 3,3,136. — 2) f. आ *Linum usitatissimum* H. an. Med.

मसृणित (von मसृण) adj. *weich —, glatt gemacht* Spr. 2828. Uttararâmaḱ. 97,16.

मस्क्, मस्कते *gehen, sich bewegen* Dhâtup. 4,28. मष्क् Vop.

मस्कर m. *Bambus* P. 6,1,154. AK. 2,4,5,26. 3,4,28,216. H. 1153. Halâj. 2,49. *hohles Bambusrohr* Râǵan. im ÇKDr.

मस्करिन् (von मस्कर) m. 1) *Bettelmönch* (*mit einem Bambusrohre versehen*) P. 6,1,154. H. 810. Halâj. 2,254. Spr. 1455. Kathâs. 49,166. Bhaṭṭ. 5,63. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51. — 2) *der Mond* Çabdaḱ. im ÇKDr. — 3) N. pr. eines Mannes Vjutp. 91. Burn. Intr. 162.

मस्त n. = मस्तक *Kopf* Dvirûpak. im ÇKDr. Dhûrtas. in LA. 70,2.

मस्तक m. n. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,148. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249,*a*,1. 1) *Kopf, Schädel* AK. 2,6,2,46. H. 566. Halâj. 2,363. 5,61. M. 11,43. Jâǵń. 3,106. MBh. 5,2046. 7,4564. 12,474. 13,6109. 6149. Hariv. 4476. R. 5,17,29. Suçr. 1,126,8. 9. 337,6. Spr. 166. Kathâs. 50,22. 60,201. Mârk. P. 14,78. Pańḱat. 222,4. 246,14. Hit. 85,13. Vet. in LA. (II) 5,21. 25,22. कट° adj. *eine Matte auf dem Kopfe habend* Pańḱar. 1,6,55. 60. यस्यैव यदभिप्रेतं स एव तत्प्रलीनशाखामस्तके निक्षिप्य प्रमाणीकुर्यात् Müller, SL. 104. — 2) *Gipfel von Bergen, Bäumen,* überh. *der obere Theil eines Gegenstandes:* पर्वत° M. 4,47. Spr. 2720. 3658. तरु° Hariv. 8789. R. 5,9,9. स्कन्धः प्रकाण्डमस्तके H. 1119. *die gipfelförmigen Blattknospen verschiedener Palmarten, Palmkohl:* तालनालिकेरखर्जूरप्रभृतीनां मस्तकमज्जानः Suçr. 1,226,6. खर्जूरी° 2,393, 4. चुल्लीमस्तकमारोप्य so v. a. *auf den Heerd, auf's Feuer* Pańḱat. 262, 17. — Vielleicht verwandt mit मस्तु. Vgl. कुक्कुट°, निर्वाण°, पीत°, मधु°.

मस्तकज्वर (म° + ज्वर) m. *Kopfschmerz* Bhâg. P. 7,8,35.

मस्तकमूलक s. मस्तमूलक.

मस्तकलुङ्ग *Hirnhaut* Vjutp. 99. — Vgl. मस्तुलुङ्ग.

मस्तकशूल (म° + शूल) n. *Kopfschmerz* Spr. 252.

मस्तकस्नेह (म° + स्नेह) m. *Gehirn* H. 625. Hâr. 3,13.

मस्तकाख्य (मस्तक + आख्या) m. *Gipfel eines Baumes* Çabdaḱ. im ÇKDr.

मस्तदारु (मस्त + दारु) n. *Pinus Deodora Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

मस्तमूलक (म° + मू°) n. *Hals* Çabdaḱ. im ÇKDr. मस्तकमूलक Wilson nach ders. Aut.

मस्ति (von 1. मस्) f. *das Messen, Wägen* Wilson.

मस्तिक n. = मस्तक *Kopf* H. 567.

मस्तिष्क m. n. 1) *Gehirn* AK. 2,6,2,16. Trik. 2,6,18. H. 625. Halâj. 3,13. यदस्मं शीर्षण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते ṚV. 10,163,1. AV. 9,7,2. 10,2,8. 26. TS. 7,2,10,4. 3,16,1. TBr. 3,2,8,7. Çat. Br. 1,2,1,2. 3,8,3,11. Kâṭh. 31,7. Kâtj. Çr. 16,1,30. Hariv. 4740. R. 6,95,26. Suçr. 1,124,3. Prab. 5,7. 54,1. Vet. in LA. (II) 4,7. — 2) *ein auf das Gehirn wirkendes Mittel* Suçr. 2,42,17. 125,8. 364,11. so wohl auch zu lesen 31,9. — Hier und da fälschlich मस्तिस्क geschrieben; wohl verwandt mit मस्तक.

मस्तु Uṇâdis. 1,70. n. Siddh. K. 248,*b*,14. *saurer Rahm* (दधिमण्ड *das Obere von saurer Milch*) AK. 2,9,54. Trik. 3,2,17. 3,115. H. 396. 831. Halâj. 2,166. TS. 6,1,1,4. Çat. Br. 1,8,1,7. 3,3,3,2. Kâṭh. 36,1. Kâtj. Çr. 7,8,8. Kauç. 87. MBh. 3,13474. Suçr. 1,178,14. 19. 367,13. 2,364,5. Nach einigen Erklärern *Molken.* — Vielleicht verwandt mit मस्तक.

मस्तुलुङ्ग m. n. = मस्तिष्क *Gehirn* Trik. 2,6,18. Suçr. 1,87,16. 20. 88,1. 374,2. 2,23,16. 238,8. 429,11. Çârṅg. Saṁh. 3,8,35. Mâdhavak. (s. u. 2. कुणप 1.). °लुङ्गक m. n. H. 625; vgl. Schol. — Vgl. मस्तकलुङ्ग und मातुलुङ्ग (in Betreff der Bildung des Wortes).

मस्मसा s. u. मष्मषा.

मस्मा f. N. pr. zweier Fürstinnen Râǵa-Tar. 3,14. 4,400.

1. मह्, मंहति (nicht zu belegen) Dhâtup. 17,81 (पूजायाम्). महे MBh. 1,731. मंहयति Naigh. 3,14 (अर्चतिकर्मन्). Dhâtup. 35,15 (पूजायाम्), महयते; partic. dat. महयते; मामहस्, मामहे, मामहस्व; महित्वा MBh. 3, 13326. 1) act. *ergötzen, erfreuen; munter machen, beleben, erregen:* इन्द्रं स्तोमेभिर्महयन्त आयवः प्रियमेधासो अस्वरन् ṚV. 8,3,16. 1,52,1. 54, 2. 7,23,1. शिक्षेयमिन्महयते दिवे दिवे 32,19. सरस्वतीमिन्महया सुवृक्तिभिः 96,1. शर्मभिः 4.17,18. अर्कैः 5,31,4. 3,37,4. मा नः कामं महयन्तमा धक् *einen Wunsch, der uns Freude macht,* 1,178,1. 10,65,4 (wo

indessen महीयन्ते st. महयन्त: gestanden haben kann). मरुत इन्द्रमभितः परिचिक्रीडुर्महयन्तः Çat. Br. 2,5,3,20. आत्मानमेवेह महयन् Khând. Up. 8,8,4. महयत्येष (= पूजयति Schol.) लोकांश्च महेश्वर इति स्मृतः (so ed. Bomb.) MBh. 7,9616. यौवनानि महयसि *du erweckst Jugendkraft* Kauç. 46. Roth, Zur L. u. G. d. W. 31. आप ओषधीर्महयन्ति TBr. 3, 2, 8, 3. देवेभिर्महया गिरः Ṛv. 3,24,4. दद्धि भागं तन्वो३ येन मामहः *womit du uns erfreust* 2,17,7. Auch med.: विप्रासो अग्निं महयन्त चित्तिभिः 3,3,3. 25,5. को न्वत्र मरुतो मामहे वः 1,165,13. — 2) *verehren, feiern, hoch in Ehren halten:* गोप्तारं न निधीनां महयन्ति महेश्वरं विबुधाः Spr. 9. तौ नासत्यावश्विनौ वां महे (= पूजये Schol.) ऽहं स्रजं च यां बिभृथः पुष्करस्य MBh. 1,731. महित *geehrt, gefeiert, verehrt, hoch in Ehren gehalten, hoch in Ehren stehend bei* (gen.); von Personen und Sachen: जयश्रीविन्यस्तैर्महित इव मन्दारकुसुमैः (भुजदण्डो मुरजितः) Gît. 11,34. पुरोधस् Ragh. 11,49. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 47. अग्र्यगार Ragh. 5,25. Kir. 5,7. Ind. St. 8,383,4. Verz. d. Oxf. H. 225,*a*,35. सततं महितो (सहितो die neuere Ausg.; हितेनेष्टसुखदानेन युक्तः सहितः Schol.) Hariv. 7200. वृत्तं हि महितं सताम् Kumâras. 6,12. Kir. 5,24. राम° Bhaṭṭ. 10,2. Nalod. 4,28. Vgl. मर्त्य°. — 3) med. *sich ergötzen, sich freuen an* (instr. oder acc.): स त्वं सुप्रीतो वीतहव्ये अद्भुत प्रशस्तिभिर्महयसे दिवे दिवे Ṛv. 6,15,2. पुरोळाशमाहुतं मामहस्व नः 3,52,6. समिद्ध अग्नावधि मामहान उक्थपत्र ईड्यो गृभीतः etwa *munter, erregt* (von kochender Flüssigkeit) VS. 17,55. Hierher wäre sonach auch das unter 1. मंह् caus. aufgeführte Citat P. 6,1,7, Vârtt. 4, Sch. zu stellen, welches eine v. l. zu dieser Stelle ist. तथैवाविमना महित्वा (= पूजयित्वा Schol.) कपालमभ्युद्धार्य भोक्तुमैच्छत् MBh. 3,13326. dat. inf. महे *zur Freude, zum Ergötzen:* प्र वो महे महि नमो भरध्वम् Ṛv. 1,62,2. कृतं चिदेनः सं महे दशस्य 3,7,10. मा नः सेतुः सिषेदयं महे वृणक्तु नस्परि 8,56,8. इमानि वां भागधेयानि सिस्रत इन्द्रावरुणा प्र महे सुतेषु वाम् Vâlakh. 11,1. प्र ते महे सरस्वति भरे मतिम् TBr. 2,5,4,6 (Comm. als voc. sg.; vgl. Ṛv. 1,102,1). रातिं सत्पतिं महे (= पूजयामि Mahîdh.) सवितारमुप ह्वये VS. 22,13. — Vgl. महीय्, मख, 1. मह, महनीय, महयाय्य, मह्य, 1. 2. महस्, महाय्य, 1. महि.

— आ med. *ergötzt* oder *gefeiert werden:* बृहस्पतिर्नो मह (3. sg.) आ सखायः Ṛv. 7,97,2. = आदत्ते Sâj.

— सम् 1) *freudig anregen, anfeuern:* अग्निं समिद्धं समधराय सदमिन्मंहेम Ṛv. 7,2,3. — 2) *verherrlichen, feiern:* समु वो यज्ञं महयन्नमोभिः Ṛv. 7,42,3. 61,6. — In Betreff von सं महेम Ṛv. 1,94,1 und सं महेत 111,3 s. u. हि mit सम् und oben unter 1. अह् mit सम्.

2. मह् (= 1. मह्) subst.; davon dat. महे als infin. s. u. 1. मह् 3.

3. मह् 1) adj.; महे dat., महस् gen. abl. sg. und acc. pl., मह्ना instr.; f. मही gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41 (von मह). *a) gross; gewaltig; mächtig, reichlich:* क्षत्र Ṛv. 7,28,3. नृम्णा 30,1. अशुल्क 82,7. श्रवस् 4,23,1. ऊति 3,1,19. माया 5,85,5. 6. स्वस्ति 6,57,6. सुमति 7,24,6. सुष्टुति 2,33,8. प्रणीति 6,45,3. 4. अभिशस्ति 10,30,7. सौभग 3,16,1. राधस् 1,139,6. शवस् 6,34,2. रै 45,30. 1,127,11. शूर 155,1. वीर 6,32,1. वृत्र 8,82,7. देवाः 3,7,9. 54,8. Indra 1,53,1. 7,24,5. 31,10. Ushas 1,48,14. 4,14,3. भूमि 3,30,9. पृथिवी 1,131,1. 4. द्यौः 22,13. 100,1. रजस् 6,10. इषः 2,34,8. 3,22,4. 30,18. ऋत 2,23,17. 6,49,15. अवनि 1,140,5. 4,19,6. आपः 6,57,4. 8,3,10. 6,16. महो अर्भस्य वसुनो विभागे 7,37,3. 1,124,6. त्राता न इन्द्र एनसो महश्चित् 7,20,1. महा नमसा 6,52,17. 7,12,1. मनसा 1,165,2. 6,40,4. VS. 22,11. नव्यया महा (also fem.; möglich, dass hier मह्ना gestanden hat) गिरा Ṛv. 2,24,1. Hierher dürfte महाम् als gen. pl. zu ziehen sein: महामु एवः शवसा ववक्षिथ *der Grossen* etwa so v. a. *der Götter* Ṛv. 2,24,11. महामु एवमवसे यजध्वम् 6,29,1. महि महामनीकम् 4,5,9. 9,109,7. — *b) alt, bejahrt:* पितर् Ṛv. 1,71,5. 6,20,11. 3,48,2. मातर् 5,41,15. 47,1. 6,66,3. In beiden Verbindungen wäre aber auch die erste Bedeutung möglich. महे युवानमा दधुः 9,9,5. 1,53,10. 91,7. — 2) f. मही *a) die Erde* (vgl. उर्वी, पृथ्वी, भूमि) Naigh. 1,1. AK. 2,1,3. H. 936. an. 2,601. Med. h. 7. Halâj. 2,1. अखिला, सर्वा, कृत्स्ना M. 9,67. MBh. 3,2648. Sund. 2,9. R. 1,65,26. Vid. 337. अकम्पयन्महीम् MBh. 1,1165. 1184. महीं लवणजलं च सागरम् 1185. सागरान्ता R. 1,5,1. चतुरन्त° Çâk. 95. Sûrjas. 4,4. 6. Daçak. in Benf. Chr. 179,6. देवताभ्यां गङ्गामहीभ्याम् Uttararâmaḱ. 127,19. *Erdboden:* तिलैश्च विकिरेन्महीम् M. 3,234. शिरसा च महीं ययौ R. 1,9,67. Ṛt. 1,10. Megh. 11. स्निग्धा समा न सुषिरा च *Boden, Grund, Land* Varâh. Bṛh. S. 53,88. 97. 54,28. 54. 94. 93,10. °प्रदान Spr. 1369. M. 4,233. *Land* so v. a. *Reich* Ragh. 10,29. 12,7. *Erde* als Stoff M. 7,70. MBh. 2,1393. गन्धात्मिका Verz. d. Oxf. H. 226,*a*, No. 554. — *b) Basis eines Dreiecks* oder *einer anderen Figur* Colebr. Alg. 69. — *c)* du. *Himmel und Erde* Naigh. 3,30. Ṛv. 1,80,11. 159,1. 4,56,1. 7,53,1. 3,55,20. — *d)* nach Sâj. so v. a. लोक, also etwa *Räume:* तिस्रो महीरुपरास्तस्थुरत्यो गुहा द्वे निहिते दर्श्येका Ṛv. 3,56,2. Hierher liesse sich vielleicht ziehen 5,44,6. 8,59,4. 10,134,1. — *e) Heerschaar:* कद्व महीरधृष्टा अस्य तविषीः Ṛv. 8,55,10. सं यन्मही मिथती स्पर्धमाने तनूरुचा शूरसाता यतैते 7,93,5. समिथे महीनाम् 3,1,12. — *f) Kuh* Naigh. 2,11. Gaṭâdh. im ÇKDr.; vgl. मही गौः Ṛv. 4,41,5. 10,133,7. पृश्निर्मही 7,56,4. VS. 4,3. 8,42. 43. — *g)* pl. *Flüsse, Gewässer:* सृजो महीरिन्द्र या अपिन्वः Ṛv. 2,11,2. Vielleicht auch 5,45,3. 9,102,1. — *h) Hingtsha repens Roxb.* Trik. 2,4,31. — *i) ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑ — Colebr. Misc. Ess. II, 158 (II, 2). — *k)* N. einer neben Iḍâ und Sarasvatî, an der Stelle der Bhâratî genannten Genie, Ṛv. 1,13,9 (Sâj. zu d. St.). 9,5,8. Naigh. 1,11. — *l)* N. pr. eines Flusses Med. H. an. LIA. I, 84. Hiouen-thsang II, 3. 155. MBh. 3,14230. Hariv. 12828 (neben कालमही). Langl. I, 508. VP. 185, N. 80. Mârk. P. 57,19. — Vgl. 2. मह, महन्, महत्; 3. महस्, महा, महामह, 2. महि, महिन्, महिन, महिमन्, महिष, महिष्ठ, महीयंस्, माहेय.

1. मह (von 1. मह्) m. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. 1) *Feier, Fest* AK. 1,1,7,38. 3,4,27,211. H. 1508. an. 2,600. Med. h. 7. ये पूजयिष्यन्ति महं मम (Indra spricht) MBh. 1,2356. इन्द्र° 2361. महस्तस्य महागिरेः 14,1763. fg. Hariv. 3791 (मख die neuere Ausg.). महैः सुरेशमर्चन्ति 3806. 3864. महो ऽयं यस्य (धनुषः) वर्तते 4502. प्रीतो महेन मघवान् Varâh. Bṛh. S. 43,9. Çiç. 6,19. Nalod. 2,9. Vgl. काम°, धनुर्मह, ब्रह्म°. — 2) *Opfer* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मख und 1. महस्.

2. मह (= 3. मह्) 1) adj. *gross, reichlich* Naigh. 3,3. तमिदर्भे हविष्या समानमित्तमिन्महे वृणते Ṛv. 10,91,8. 1,146,5. वाजाः 8,81,3. देव 1,187,6. 4,58,3. Varuṇa 9,73,3. कृतानि 2,11,6. 15,1. 3,34,6. ता तू त इन्द्र महतो महानि प्रवाच्या *Grossthaten* 4,22,5. 6,72,1. वीर्याणि 3,46,1. ब-

ता ते अग्ने महतो महानि 6,5. 6,7,5. समिध 1,55,5. रथ 9,88,2. Vgl. तता°, पिता°, माता° und P. 4,2,36 nebst Vârtt. — 2) m. a) *Büffel* H. 1282. Vgl. महिष. — b) *Glanz, Licht* (तेजस्) H. an. 2,600. Med. h. 7; vgl. 3. महस्. — 3) f. आ a) *Kuh* Çabdar. im ÇKDr. H. 1265, v. l.; vgl. माहा. — b) *Ichnocarpus frutescens R. Br.* (गोपवल्ली) Çabdak. im ÇKDr.

महक m. 1) *ein ausgezeichneter Mann.* — 2) *Schildkröte.* — 3) Bein. Vishṇu's Çabdârthak. bei Wilson.

महक्क m. *ein sich weit verbreitender Wohlgeruch* Gatâdh. im ÇKDr.

महता (von 2. मह) f. *Grösse* Khând. Up. 7,6,1.

महत्कथ (महत् + कथा) adj. *von Grossen erwähnt, im Munde grosser Männer lebend* Bhâg. P. 9,7,20. महत्सु कथा यस्य सः Schol.

महत्क्षेत्र (महत् + क्षेत्र) adj. *ein grosses Gebiet einnehmend* Weber, Nax. I, 309.

महत्तत्त्व (महत् + तत्त्व) n. *das Princip* Mahant, *der Intellect:* महत्तत्त्वाद्विकुर्वाणादहंतत्त्वं व्यजायत Bhâg. P. 3,5,29. 27. Siddhântaçir. 3,1. Weber, Râmat. Up. 335. Nur an der ersten Stelle nothwendig comp. — Vgl. महातत्त्व.

महत्तर (compar. von महत्) 1) adj. *grösser, stärker:* सर्वदेवेशमीशानम्। अणीयांसमणुभ्यश्च बृहद्भ्यश्च महत्तरम् MBh. 7,9452. स्वोत्साहशक्तिमुद्वीक्ष्य विगृह्णीयान्महत्तरम् Spr. 5385. दुःख Brâhman. 1,18. दुःखं सर्वमहत्तरम् Spr. 4237. ततः कृतं दाशरथेर्महत्प्रियं महत्तरं चापि ततो मम प्रियम् R. 4,44,128. *überaus gross, — mächtig, — stark:* बलवर्ष Arǵ. 8,4. शरजाल MBh. 3,672. तमस् Kathâs. 25,134. महत्तरेण दृश्यन्ते शीलेनैव कुलस्त्रियः *überaus edel* 36,7; vgl. 29,196. — 2) m. a) *Aeltester, der Angesehenste, Oberhaupt:* ग्रामघोषमहत्तराः R. 2,83,15. स्वज्ञाति° Mṛkkh. 160,1. 8. fem.: राक्षसीनां महत्तरा R. 6,22,12. महत्तर = ग्रामकूट *Dorfältester* Hâr. 131. Trik. 2,10,1. ein Çûdra ÇKDr. und Wilson nach derselben Aut. (nach dem Ind. zum Trik. beginnt mit ग्रामकूट ein neuer Artikel). = दलाढक H. an. 4,16. Med. k. 192. fg. — b) *Höfling, Kämmerling* Kathâs. 5,34. 16,94. 97. 99. 104. 31,52. 54. 39,210. — c) N. pr. eines Sohnes des Kaçjapa (Kâçjapa ed. Bomb.) MBh. 3,14164. — 3) f. ई *eine best. Form der buddhistischen Göttin* Târâ: °तारासाधन Sâdhanamâlâtantra 54. — Hierher wohl Mo-ho-ta-lo in Vie de Hiouen-thsang 260; die chinesische Uebersetzung Ta-kouan giebt St. Julien durch *conducteur officiel*, Wassiljew durch *hoher Beamter* wieder.

महत्तरक m. = महत्तर 2, b. Kathâs. 32,18.

महत्ता (von महत्) f. *Grösse, hohe Stellung:* तत्संबन्ध° Kathâs. 25,294.

महत्त्व (wie eben) n. *Grösse*, = महन् Nir. 11,37. Bhâshâp. 57. तरंगस्य Halâj. 3,31. इन्धस्य Kâm. Nîtis. 15,15. महाभारतस्य *grosser Umfang* MBh. 1,266. बलस्य *Grösse, Stärke* Nir. 10,10. स्नेहस्य Mâlav. 32,10. रोगस्य *Heftigkeit* Suçr. 1,268,8. 291,20. *Grösse* so v. a. *hohe Stellung, hohes Ansehen:* शूद्रो ऽपि महत्त्वमीयात् R. 1,1,96. 63,19. षड्व्याघाता महत्त्वस्य Spr. 388. 862. 1030. 2141. 4870. Varâh. Bṛh. S. 5,36. Râǵa-Tar. 2,46. Bhâg. P. 1,16,30. 9,5,14.

महत्सेन (महत् + सेना) m. N. pr. eines Fürsten VP. 465, N. 16.

महदावास (महत् + आ°) m. *eine grosse —, geräumige Wohnung* R. 1,12,11.

महदाशा (महत् + 2. आशा) f. *eine grosse Erwartung:* °पूर्णामानस Daçak. 23,1 v. u.

महद्गुण (महत् + गुण) adj. *die Vorzüge grosser Männer besitzend* (महत्सु गुणा यस्य सः Schol.); davon nom. abstr. °त्व Bhâg. P. 1,18,19.

महद्बिल n. *der Luftraum* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. die richtige Form महाबिल.

महद्भय (महत् + भय) n. *grosse Gefahr, — Noth:* प्रदुद्राव महद्भयात् (रणे भयात् ed. Bomb.) MBh. 6,4564. गर्भजन्मजरामरणसंसारमहद्भयात्संतारयति Weber, Râmat. Up. 333. — Vgl. महाभय.

महद्भू (महत् + 1. भू) *gross —, voll werden:* प्रथमं कलाभवदथार्धमथो हिमदीधितिर्महदभूदुदितः Çiç. 9,29.

महद्युमन् N. pr. eines Tîrtha, nach Andern Bez. der *Sonne;* loc. °द्युम्नि MBh. 1,804. °द्युम्नि तीर्थविशेष इति प्राञ्चः। महद्युम्नि सूर्ये तत्समीपे। द्युमानित्यत्र मनिच आदिलोप आर्षः Nîlak.

महद्वत् adj. *mit dem Worte* महत् *verbunden* Ait. Br. 5,18.

महद्वारुणी (महत् + वा°) f. *eine best. Pflanze*, = महेन्द्रवारुणी Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

महद्व्यतिक्रम (महत् + व्य°) m. *ein grosses Vergehen* Bhâg. P. 9,8,11.

महन् n. *Grösse, Reichlichkeit, Macht;* nur instr. sg. und ein Mal pl.; auch adverbial *mächtig, gewaltig:* मह्ना रायः ṚV. 5,33,10. नृम्णस्य 2,12,1. दंसस्य 3,62,17. परि मह्ना रजांसि दीयथः 5,73,3. 84,1. 87,2. यस्य दिवमति मह्ना पृथिव्याः पुरुमायस्य रिरिचे महित्वम् 6,21,2. 24,3. 66,5. स मह्ना विश्वा दुरितानि साह्वान् 7,12,2. 18,8. 1,55,1. 72,9. 164,25. 166,11. 174,4. 2,3,2. 28,1. 35,2. 8,3,6. 10,55,7. Vâlakh. 7,2. अभि त्रिपृष्ठैः सवनेषु सोमैर्मदे सुशिप्रा महभिः पृणध्वम् *füllet euch tüchtig an* ṚV. 7,37,1. — Vgl. 3. मह्, महत्, 3. महस्, महा, 2. महि u. s. w.

महनीय (von 1. मह्) adj. *rühmenswerth, preiswürdig* Spr. 840. °मूर्ति 3510. °कीर्ति Ragh. 2,25. °शासन 3,69.

महन्त् (vgl. 3. मह्, 2. मह, महन्, महा u. s. w.) Uṇâdis. 2,84. 1) adj. महान्, महान्तम्, महता, महान्तौ, महान्तस्, महतस् (acc. pl.) P. 6,4,10. Vop. 3,87. 148. st. des acc. masc. महान्तम् im Epos aus metrischen Rücksichten nicht selten die neutrale Form महत्, z. B. महद्धानम् MBh. 3,2786. 11025. 16021. सुमहद्धानम् 16236. महद्धर्मम् 13,3213. विज्ञायं चात्मनो महत् 7,5650. कृत्वा वंशमिमं महत् Hariv. 5190. दोषमावहते महत् R. 6,33,30. सागरं सुमहद्दृष्ट्वा 34,14. ग्रन्थम् Muir, ST. 4,417. f. महती gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Nur als substantivirtes Adjectiv erscheint महत् am Anfange eines Compositum; in attributivem und adverbialem Verhältniss (vor Adjectiven) wird महा gebraucht; die wenigen Ausnahmen (wie महत्क्षेत्र, महदावास, महद्भय) haben wir besonders aufgeführt. *Gross, magnus* (im Raume, in der Zeit, der Zahl, der Menge, dem Grade nach); auch so v. a. *erwachsen;* = बृहत्, पृथु u. s. w. AK. 3,2,10. 3,4,25,194. H. 1430. an. 2,185. Med. t. 141. Halâj. 4,14. नमो महद्भ्यो नमो अर्भकेभ्यः ṚV. 1,27,13. 102,10. शत्रूनभि ष्याम महतो मन्यमानान् 178,5. 7,98,4. महान्महीभिरूतिभिः सरण्यन् 3,1,19. महाँ असि महिष वृष्ण्येभिः 46,2. वध 4,18,7. शुष्म 22,3. 53,1. देव 5,1,2. Çat. Br. 6,1,2,16. Çâṅkh. Br. 2,9. 6,6. 9. सौभग ṚV. 5,28,3. 59,4. रण 6,31,5. वृत्रतूर्य 34,5. पितर् 7,52,3. धन 8,57,9. रजांसि 10,111,2. 75,9. AV. 3,6,3. — प्राणभृत् *ein grosses Thier* M. 8,296. वृत्त Hit. 18,7. वेश्मन् MBh. 3,2868. अरण्य N. 12,28. R. 1,9,11. दाव MBh. 3,2608. अध्वन् *ein weiter Weg, eine weite*

Strecke Ait. Br. 4,30. Çat. Br. 14,6,11,1. Âçv. Gṛhj. 3,7,10. MBh. 3, 2786. 11025. 16021. कालेन महता Bhag. 4,2. MBh. 5,5424. R. 1,39,18. 60,10. आयुस् *langes Leben* MBh. 13,4960. कथा *lang* Çuk. in LA. (II) 36, 20. अनुकथन R. 1,1,60. महत्यपराह्णे (vgl. महानिशा, महारात्र und 4, *b.* am Ende) *ganz spät am Nachmittage* MBh. 1,7130; vgl. महति एव्व पचूसे *ganz früh am Morgen* Çâk. 20,8. सेना, बल *zahlreich* MBh. 3,3063. Ragh. 12,49. अवरोध 1,32. हिम *vieler Schnee* H. 1072. वृष्टि Varâh. Bṛh. S. 8,48. जनस्य महतो मध्ये (vgl. महाजन) *in Gegenwart vieler Menschen* R. 5,23,26. जने महति 6,101,2. जनस्तु सुमहांस्तत्र बालवृद्धः समागतः 33. अन्ववाय Hariv. 1078. पायसानि *viel, reichlich* 16111. भोजन Pañkat. 21,12. फल *grosser Lohn* Çâk. 151. MBh. 13,3227. पुण्यपण्य *hoher Preis* Spr. 2133. *gross so v. a. werthvoll* M. 3,53. महान्प्रजया पशुभिर्भवति महान्कीर्त्या *reich an* Khând. Up. 2,11,2. Taitt. Up. 3,6. समृद्धा Spr. 1129. मान° *überaus stolz* 679. श्रुति° *gross in heiligem Wissen* Çâk. 194. महद्धै भूतं स्नातको भवति *ein grosses, mächtiges Wesen* Çat. Br. 14,5,4,10. 12. Âçv. Gṛhj. 3,9,6. TBr. 3,7,10,1. Kâtj. Çr. 2, 1,18. 19. Maitrjup. 5,32. Aré. 3,20. MBh. 1,1290. 6,3014. fg. 13,3220. 3227. Hariv. 8153. भूतानि महान्ति (vgl. महाभूत) *die (fünf) groben Elemente* M. 1,18. MBh. 12,8521. 13,2231. Bhâg. P. 3,26,24. तमस् *dichte Finsterniss* MBh. 5,1551. अन्तर *ein grosser Unterschied* Spr. 2771. तेजस् Çâk. 174. उद्योत Vet. in LA. (II) 2,9. यत्न Spr. 2135. विघ्न R. 1,61,2. ब्रह्मबल 56,4. प्रिय *ein grosser Gefallen* 4,44,128. Vikr. 11,18. महदुपकृतं तपसा *Grosses* Uttararâmak. 31,1 v. u. घृतमेतत्पुराकल्पे दृष्टं वैरकरं महत् M. 9,227. बुद्धि, अभ्युदय R. 2,40,26. पिपासा Spr. 1694. Ṛt. 1,11. AK. 1,1,2,28. स्नेह Hit. 17,14. दर्प R. 1,55,19. शङ्का MBh. 3,2892. संताप R. 1,63,26. दुःख M. 8,286. MBh. 3,2622. R. 1,57,7. कृच्छ्र MBh. 3,2392. व्यसन 9,295. भय Spr. 452. उपालम्भन Çâk. 59,14. कारण *grosser Grund, grosse Veranlassung* Spr. 2009, v. l. तपस् R. 1,56,24. 62,28. प्रायश्चित्त 61,8. अपनय MBh. 7,5667. अपराध Vet. in LA. (II) 11,16. पातक Spr. 3323. 4640. किल्बिष M. 3,98. पाप Daç. 2,2. एनस् M. 2,79. 221. अंहस् Bhâg. P. 1,18,41. यशस् M. 3,66. अयशस् 8,128. शाप R. 1,64, 15. आश्चर्य N. 12,72. उपाय MBh. 3,2774. नाद, स्वन, शब्द R. 1,1,66. 9, 65. MBh. 3,2886. fg. Pañkat. 19,24. 20,2. 129,15. ed. orn. 5,5. घोषो वै महतो महान् *grösser (lauter) als gross* Lâtj. 4,2,3. वार्त्ता *eine grosse Neuigkeit* Hit. 79,16. लक्षण *gross so v. a. vielsagend, bedeutsam* MBh. 3,2797. वचस् 2128. कार्य *bedeutend, wichtig* 2281. 5,5427. कर्मन् R. 1,1, 83. 63,11. Çâk. 163. सीतायाश्चरितं महत् R. 1,4,5. स्थान *hohe Stellung* Daç. 2,47. कुल *ein grosses, vornehmes Geschlecht* M. 3,6. 7,77. अर्द्धं महान्सानि *gross, mächtig, eine hohe Stellung einnehmend* Ait. Br. 3,21. यो ऽनूचानः स नो महान् Spr. 1505. Weber, Râmat. Up. 354. अतीव्हिणीपति MBh. 3,2074. R. 1,61,5. दैवत M. 9,317. देवता Spr. 1967. वेताल Vid. 109. गृहिणी *so v. a. edle* Spr. 4554. आत्मन् *die grosse Seele so v. a. der Intellect* M. 1,15. इन्द्रियाः, अर्थाः, मनः, बुद्धिः, आत्मा महान् Kathop. 3,10. subst. *ein grosser —, ein hochstehender Mann* (Gegens. नीच, अल्प) Çâk. 101,5. ad Çâk. 78. Spr. 11. 245. 689. 908. 1477. 2131. fg. 2136. fgg. 2142. 2153. fg. 3007. 4700. मानो हि महतां धनम् Vṛddha-Kân. 8, 1. Kâm. Nîtis. 3,14. Vid. 58. Pañkat. 23,22 (Gegens. दीन). Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,19. महान्त्यष्टौ *die acht grossen Dinge, die acht Grössen* (bei einem Menschen) R. 5,32,13. उक्थ *ein best.* Uktha *von 720 Versen* (vgl. महाव्रत) Çat. Br. 2,3,2,20. 9,1,1,44. 10,1,1,1. 4. 2,1. 9. 5,2,5. 12, 3,2,14. 6,1,41. Çâñkh. Br. 11,8. गैरिकाच्य MBh. 3,10686. महती द्वादशी *Bez. eines Festes am 12ten Tage in der lichten Hälfte des* Bhâdrapada: मासि भाद्रपदे शुक्ले द्वादशी श्रवणान्विता। महती द्वादशी ज्ञेया उपवासे महाफला॥ Garuḍa-P. 141 im ÇKDr. महती पञ्चमूली (Suçr. 1,168,4) s. u. पञ्चमूल. Ein Scholiast zu Bhaṭṭ. 1,4 führt die Wörter auf, mit denen महत् angeblich nicht verbunden werde: शङ्के तैले तथा मांसे वैद्ये ज्यौतिषिके द्विजे। यात्रायां पथि निद्रायां महच्छब्दो न दीयते॥ Compar. महत्तर s. bes.; superl. महत्तम *überaus gross*: गुणाः (साध्यः) स्वमत्त्वविभवेन महत्तमेन Kathâs. 29,196; vgl. 36,7. *ein überaus grosser, hochstehender Mann* Bhâg. P. 1,18,18. fg. — 2) m. (sc. आत्मन्), selten n. (sc. तत्त्व) *der Intellect* H. an. Med. Maitrjup. 6,10. M. 12,14. 24. 50. MBh. 2,1393. 12,6777. 11231. 14,1097. 1204. Sûrjas. 12,17 (nach dem Schol.). Kap. 1,61. 71. Sâmkhjak. 3. 8. 22. 40. 56. Tattvas. 8. Nîlak. 13. Ind. St. 1, 23,17. Weber, Râmat. Up. 335. 342. Muir, ST. 4,35. fgg. Bhâg. P. 3,2,15. 26,21. Verz. d. Oxf. H. 14,*a*,1. 82,*b*,13. 225,*a*, No. 549. Vgl. महत्तत्त्व. — 3) m. *a*) *Vorsteher eines Klosters* Wilson, Sel. Works 1, 50. fgg. 57. 59. 75. 96. fg. 101. fg. 151. 157. 159. 201. 214. Vgl. महन्त. — *b*) m. *Kameel* Râǵan. im ÇKDr. — *c*) Bez. Rudra's Bhâg. P. 3,12,12. N. eines Rudra 6,6,18. — *d*) (sc. गण) Bez. *einer Klasse von Manen* Mârk. P. 96,46. — *e*) N. pr. eines Dânava Hariv. 14288. eines Fürsten 1078. — 4) f. महती *a*) *Eierpflanze* (vgl. बृहती) Râǵan. im ÇKDr. — *b*) Nârada's *siebensaitige Laute* AK. 3,4,14,72. 77. H. 289. Med. Vaić. beim Schol. zu Çiç. 1,10. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,84. Çiç. 1,10. — 4) n. *a*) *Grösse, Macht* Bhâshâp. 5. ते ह सर्वे महज्जग्मुः Ait. Br. 7,34. महन्मा गमय 8, 23. 28. Çat. Br. 14,9,2,1. Khând. Up. 5,2,4. Âçv. Gṛhj. 1,23,15. = राज्य *Herrschaft* AK. 3,4,14,81. H. an. Med. — *b*) *der grosse —, der grössere Theil, das Meiste*: दर्भाणां महदुपस्तीर्य प्राक्कूलानाम् Âçv. Gṛhj. 3,2,2. महति रात्र्याः *wenn der grössere Theil der Nacht vorüber ist* Ait. Br. 2, 15. TS. 7,5,5,1. Pañkav. Br. 9,4,1. — *c*) *der Intellect* s. u. 2. — *d*) *die heilige Weisheit* (= ब्रह्मन् n. Schol.): तपसा विन्दते महत् (श्रोत्रियः) MBh. 3,17333. 17332. — Vgl. वि°, सु°, माहत.

महन्त m. *Vorsteher eines Klosters* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,9. — Vgl. महत् 3, *a*.

महम्मदएदल m. N. pr. eines Fürsten, = محمد عديل Verz. d. Oxf. H. 351,*b*,1.

महम्मद m. N. pr. eines Fürsten, = محمد Verz. d. Oxf. H. 314,*b*, No. 746.

महयाय्य (von 1. मह्) wohl als n. zu fassen: *Ergötzung, Lustigkeit*: त्वां देवा महयाय्याय वावृधुराज्यमग्ने निमृजन्तो अध्वरे RV. 10,122,7. — Vgl. मह्य्य, महाय्य.

मह्य्य (wie eben) adj. *zu ergötzen, zu erfreuen*: आत्मैवेह मह्य्य आत्मा परिचर्यः Khând. Up. 8,8,4. = पूजनीय Çañk.

मह्र und मह्र्लोक m. N. *der vierten von den sieben aufsteigenden Welten* Bhâg. P. 2,1,28. 8,20,33. Mârk. P. 101,25. Vedântas. (Allah.) No. 70. Âruṇikop. in Ind. St. 2,178. Siddhântaçir. 3,43. VP. 213. 632. Bhâg. P. 2,5,38. Mârk. P. 46,39. Verz. d. Oxf. H. 69,*b*,12. Pañkar. 2,2,58. Entstanden aus महस् *Grösse*, welches Taitt. Up. 1,5,1. 3. fgg. als 4te Vjâ-

hṛti erscheint.

महेरणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 14.

महर्त्विज् (महा + ऋत्विज्) und महऋत्विज् (Çat. Br.) m. so heissen *die vier Hauptpriester:* Adhvarju, Brahman, Hotar *und* Udgâtar, TBr. 3,8,2,4. Çat. Br. 13,1,1,4. Çâñkh. Çr. 16,1,7. Lâṭj. 4,10,11.

1. महर्द्धि (महा + ऋद्धि) f. *eine grosse übernatürliche Kraft:* °प्राप्त N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Lot. de la b. l. 3.

2. महर्द्धि (wie eben) adj. *sehr reich* R. 1,31,6. Kathâs. 34,136. 72, 284. Râǵa-Tar. 5,33.

महर्द्धिक (wie eben) adj. *mit grosser übernatürlicher Kraft versehen* Vjutp. 9.

महर्द्धिमत् (महा + ऋ°) adj. *grossen Segen bringend* Verz. d. B. H. 13,10.

महर्लोक s. महर्.

महर्षभ (महा + ऋषभ) m. *ein grosser Stier* AV. 4,15,1.

महर्षि (महा + ऋषि) m. 1) *ein grosser* Ṛshi (s. u. ऋषि) Taitt. Âr. 1,9,6. M. 1,1. 4. 36. 3,69. महर्षिपितृदेवानाम् 4,257. 5,3. 6,32. 8,110. 11,29 (= MBh. 12,6054). Bhag. 10,2. 11,21. Indr. 5,25. N. 5,28. 9,22. R. 1,4,17. 5,21. 59,3. 63,17. Suçr. 2,377,11. Çâk. 101,7. Lalit. ed. Calc. 251,5. Weber, Ǵjot. 60. पतीन्प्रजानामसृजं महर्षीनादितो दश ॥ मरीचिमत्र्यङ्गिरसौ पुलस्त्यं पुलहं क्रतुम्। प्रचेतसं वसिष्ठं च भृगुं नारदमेव च ॥ M. 1,34. fg. भृगुर्मरीचिरत्रिश्च अङ्गिराः पुलहः क्रतुः। मनुर्दक्षो वसिष्ठश्च पुलस्त्यश्चेति ते दश ॥ ब्रह्मणो मानसा ह्येते उत्पन्नाः स्वयमीश्वराः। परत्वेनर्षयस्तस्माद्भूतास्तस्मान्महर्षयः ॥ Mâtsja-P. 120 im ÇKDr. ब्रह्मणो मानसाः पुत्रा विदिताः षण्महर्षयः। मरीचिरत्र्यङ्गिरसौ पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः ॥ MBh. 1,2518. 2565. प्रजानां पतयः सप्त सप्त चैव महर्षयः Hariv. 14146. भृगु M. 3,69. महर्षीणां भृगुरहम् (sagt Kṛshṇa) Bhag. 2,25. Vasishṭha R. 1,54,4. Ragh. 1,48. 2,45. Nârada N. 14,5. Kaṇva Çâk. 7,17. 28,13. व्यासादयः Trik. 2,7,15. Vâlmîki R. 1,2,43. Vibhâṇḍaka 9,28. unter den Beiww. Çiva's Çiv. Buddha's Vjutp. 1. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 246.

महल्ल m. *ein Eunuch im Harem eines Fürsten* H. an. 3,364. Vjutp. 97. — Vgl. महल्लक, महल्लिक.

महल्लक 1) adj. f. महल्लिका *alt, hinfällig* (von lebenden Wesen und Sachen) Vjutp. 101. 178. 203. वयं हि जीर्णा वृद्धा महल्लकाः Saddh. P. 4,4,*a*. 10,*b*. Elephant Burn. Intr. 360, N. 3. Lot. de la b. l. 367. fg. 749. fgg. Schiefner, Lebensb. 288 (58). 327 (97). Wassiljew 87. — 2) m. = महल्ल Gaṭâdh. im ÇKDr. — 3) *ein grosses Haus* Vjutp. 92. — 4) f. महल्लिका N. pr. einer Tochter Prahlâda's Kathâs. 45,232.

महल्लिक m. = महल्ल Çabdam. im ÇKDr.

महवीर्य m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,21. Wohl fehlerhaft für महावीर्य.

1. महस् (von 1. मह्) n. VS. Prât. 2,32. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. 1) *Lust, Ergötzen:* जिह्वा मे भद्रं वाङ्महः VS. 20,6. महसे वीणावादम् 30,19. महस्, आनन्द 20. 19,8. Çâñkh. Çr. 3,18,15. श्रोत्रेण मोदश्च महश्च श्रूयते TBr. 2,5,1,3. AV. 10,6,12. — 2) *Feier, Fest* AK. 3,4,30,233. H. an. 2,586. Med. s. 29. Halâj. 4,78 (es könnte auch मह gemeint sein). Rantideva bei Uǵǵval. a. a. O. Pañkar. 3,7,23. *Festgesang, die bei der Feier eines Gottes gesprochenen Worte:* हरिमर्थपदैश्च कृतप्रसराञ्जलिरास्यतोऽस्य विसरेश्च महः 8,14. — 3) *Opfer* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मख und 1. मह.

2. महस् (wie eben) adv. *gern, freudig; lustig, munter; rasch:* महो राये तमु त्वा समिधीमहि Ṛv. 8,23,16. 26. अस्माँ इहा वृणीष्व सख्याय स्वस्तये। महो राये दिवित्मते 4,31,11. Dieselbe Wortverbindung auch 5,15,5. 43,1. 6,1,2. महो वाजिनावर्वन्ता सचासनम् 8,25,24. वहस्व महः पृथुपक्षसा रथे *lenke munter die breitrückigen* (hiernach sind unter पृथुपक्षस् die Worte *eher* bis *Wagens* zu streichen) *Rosse am Wagen* 26,23. उप त्वा कामान्महः ससृज्महे 87,7. 16,3. 36,6. 46,17. आ ते मह इन्द्रोत्युग्र पताति दिद्युत् *rasch fliege herbei dein Strahl* 7,25,1. 1,155,1. महस्ते विष्णो सुमतिं भजामहे 156,3. अध त्वष्टा ते मह उग्र वज्रं सहस्रभृष्टिं ववृतत् 6,17,10. स नो मन्द्राभिरध्वरे जिह्वाभिर्यजा महः 16,2. 25,6. 29,1. 1,61,7. महः पार्थिवे सदने यतस्व 169,6. इमां ते धियं प्र भरे महो महीम् 102,1. 153,1. 2,32,1. 33,8. 34,12. 3,57,3. 4,12,2. 22,3. 7,17,7. 10,37,1. 64,6. 9. 150,4. Wenn auch manche dieser Stellen durch Formen von मह्न und मह nothdürftig sich erklären lassen, so wird doch die Vergleichung aller darthun, dass die Aufstellung dieses adv. begründet ist.

3. महस् (vgl. 3. मह् u. s. w.) n. VS. Prât. 2,32. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. 1) *Grösse, Macht, Herrlichkeit* (= तेजस् Comm.); auch pl.; der instr. pl. öfters adverbial *mächtig, gewaltig:* आ तं इन्द्र महिमानं हरयो देव ते महः। रथे वहन्तु बिभ्रतः Ṛv. 8,54,4. 2,16,2. मरुतामधा महो दिवि क्षमा च मन्महे 5,52,3. 9,31,3. वर्धन्ति विप्रा महो अस्य सादने 10,43,7. AV. 4,25,5. भर्गस्, महस्, यशस् Çat. Br. 12,3,4,6. Khând. Up. 3,13,5. Taitt. Up. 3,10,3. als 4te Vjâhṛti 1,5,1. 3. fgg. pl.: महोभिरेताँ उप यज्महे Ṛv. 1,165,5. 3,4,6. उषसो रोचमाना महोभिः 4,14,1. सत्रा महांसि चक्रिरे तनूषु 5,60,4. 7,3,7. प्र बुध्न्या व ईरते महांसि 56,14. प्र ये महोभिरोजसोत सन्ति 58,2. 88,4. त्वं नो अग्ने महोभिः पाहि 8,60,1. 2,10,3. 5,58,5. 59,6. 62,3. 9,96,21. TBr. 3,8,18,2. TS. 4,3,13,5. In der nachepischen Literatur, wo das Wort zuerst wieder erscheint, hat es die von den vedischen Commentatoren und von den einheimischen Lexicographen (AK. 3,4,30,233. H. an. 2,586. Med. s. 29 und Rantideva zu Uǵǵval. a. a. O.) angenommene Bed. तेजस् *Licht* (*Lichtstrahl* H. 100), *Glanz* und übertr. *Machtglanz:* मृगाङ्क° adj. Kathâs. 26,287. Uttararâmak. 11,3. LA. (II) 92,16. Prab. 1,8. 107,19. Verz. d. Oxf. H. 92,*a*,9. 257,*a*,11. अर्हन्मय Çatr. 1,37. महामहांसि *grosse Lichter* Spr. 468. रविमहांसि Nalod. 2,5. नैवैष राजा सहते परेषां निःसृतं महः। इतीव तच्च भूरेणुरर्कतेजस्तिरोदधे ॥ Kathâs. 19,70. Bhâg. P. 3,17,23. नरवाहनदत्तस्य महसां निधेः Kathâs. 35,105. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 27. 29. नात्रं समग्रं महः 9, Çl. 31. — 2) *Menge, Fülle, Ueberfluss:* ज्येष्ठं वो अद्य मह आ वसूनाम् Ṛv. 7,43,4. महसा सूकृतस्य *durch übermässiges Scheuchen* (*Antreiben des Rosses*) 1,162,17. मत्स्यपायि ते महः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः 175,1. 10,94,10. 154,2. स्वेन महसा यव। मृणीहि विश्वा पात्राणि AV. 6,142,1. पर्शवस्तत्र मोदन्ते महो वै नो भविष्यति 11,4,5. VS. 3,20. 18,5. महस एवान्नाद्यस्यावरुध्यै TBr. 1,2,6,6. 5,5,6. 3,10,4,2. अग्निरिदं हविरजुषतावीवृधत महो ज्यायोऽकृत Çat. Br. 1,9,1,9. 11,8,1,3. — 3) angeblich = उदक *Wasser* Naigh. 1,12. — Vgl. चित्र°, पीयूष°, मित्र°, वि°, विश्व°, सु°.

मह्नर्स Uṇâdis. 3,117. n. *Kenntniss, Wissen* (ज्ञान) Uǵǵval. *Art, Weise* (प्रकार) Uṇâdik. im ÇKDr.

महसेननरेश्वर m. N. pr. des Vaters des 8ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 36. Auffallende aber sicher stehende Form für महासेन°; मह = पृष्य Schol.

महसोण m. N. pr. eines Mannes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 544, 5.

1. मंहस्वत् (von 1. महस्) adj. *ergötzlich, erfreuend:* Soma RV. 10, 130, 4. मंहस्वन्तं मत्सरं मादयाथ: AV. 4,25,6. मदा: VS. 21,42. पवित्र TBr. 3,12,3,4.

2. महस्वत् (von 3. महस्) 1) adj. *gross, mächtig* Khând. Up. 3, 13, 5. Gâbâlop. in Ind. St. 2,99, N. 1. यत्किंच लोके भगवन्महस्वदोजःसहस्वद्बलवत्तमावत् Bhâg. P. 2,6,44. = तेजस्वत्, तेजोयुक्त Schol. — 2) m. N. pr. eines Fürsten VP. 387. Bhâg. P. 9,12,7.

मंहा adj. so v. a. महत्; von diesem Stamme nur acc. sg. मंहाम् RV. 2,11,9. 22,1. 3,2,3. शंसा महामिन्द्रम् 49,1. 4,17,8. 6,29,1. ग्राहावम् 7, 2. अद्रिम् 17,5. रयिम् 9,40,3. 65,1. 10,80,7. Am Anfange eines comp. erscheint sowohl in der älteren, als auch in der späteren Sprache regelmässig महा und nicht महत्, wenn das comp. als die Verbindung eines adj. mit seinem subst. oder eines adv. (*sehr, in hohem Grade*) mit seinem adj. aufzufassen ist, P. 2,1,61. Vop. 6,10. महावैर *grosse Feindschaft* Spr. 1620. महाग्रीव (s. bes.) *einen langen Hals habend*, महाघोर (s. bes.) *sehr furchtbar.*

महाकङ्कर (म° + क°) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 185.

महाकच्छ (म° + क° *Ufer*) m. 1) *das Meer* H. ç. 165 (wo महाकच्छो दारदो zu lesen ist). Med. kh. 6. Hâr. 56. — 2) *der Gott des Meeres*, Varuṇa Med. — 3) *Berg* Çabdar. im ÇKDr.

महाकण्टकिनी (म° + क°) f. *Cactus indicus Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

महाकथहचक्र (महा + अ°) n. Bez. *eines best. magischen Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 88,*b*,3. Vgl. अकथहचक्र *a*, 35. 93, *a*, 32. 95, *b*, 42. 96, *b*.

महाकन्द (म° + कन्द) m. N. verschiedener *Knollengewächse: Knoblauch* AK. 2,4,5,14. H. 1187. = राजालुक Hâr. 101. = मूलक Çabdar. im ÇKDr. = चाणक्यमूलक, रक्तलशुन und राजपलाण्डु Râǵan. ebend. महाकन्द im Prâkrit Dhûrtas. in LA. 78,1.

महाकन्य (म° + कन्या) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57, 5 v. u.

महाकपाल (म° + क°) m. N. pr. eines Râkshasa R. 3,29,32. eines Wesens im Gefolge des Çiva Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

महाकपि (म° + क°) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 5333. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. eine der 34 Incarnationen Buddha's ders. beim Schol. zu H. 233. Gâtakamâlâ 58.

महाकपित्थ (म° + क°) m. *Aegle Marmelos Corr.* (s. बिल्व) Trik. 2, 4,11. Ratnam. 6.

महाकपिलपञ्चरात्र (म°-क° + प°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 341, *a*, 37.

महाकपोत (म° + क°) m. *eine best. Schlangenart* Suçr. 2,265,7.

महाकपोल (म° + क°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

महाकम्बु (म° + क°) adj. *starknackig:* Çiva MBh. 13,1200.

महाकर adj. = महान्तो महत्या वा करः P. 6,3,46, Vârtt. 1. Vop. 6, 10. m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,10; da Foucaux (7, N. 2) nach der tibetischen Uebersetzung im Sanskrit महारश्मि erwartet hätte, so folgt, dass die Tibeter कर in der Bed. von *Strahl* gefasst haben.

महाकरञ्ज (म° + क°) m. *eine Art* Karańǵa (काकघ्नी u. s. w.) Râǵan. im ÇKDr.

महाकरभ (म° + क°) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 185.

महाकरम्भ (म° + क°) m. *eine best. Giftpflanze* Suçr. 2,251,16.

महाकरुण (म° + करुणा) adj. *überaus mitleidig;* davon nom. abstr. °ता f. Açokâvad. 31.

महाकरुणापुण्डरीक (म° + क°) n. Titel eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 41. Burn. Intr. 71. fg.

महाकरुणाचन्द्रि (von म° - क - चन्द्र) m. N. pr. eines Bodhisattva Lalit. ed. Calc. 2,14. महाकरुणाचन्द्रि Foucaux.

महाकर्कारु (म° + क°) m. *eine best. Pflanze* Vjutp. 143.

महाकर्ण (म° + 1. कर्ण) 1) adj. *grossohrig*, Beiw. Çiva's MBh. 12, 10350. 13,1200. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 229. — 3) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2644.

महाकर्णि (wie eben) m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,7478.

महाकर्णिकार (म° + क°) m. *Cathartocarpus* (*Cassia*) *fistula* Râǵan. im ÇKDr.

1. महाकर्मन् (म° + क°) n. *ein grosses Werk* Ait. Br. 8,23.

2. महाकर्मन् (wie eben) adj. *grosse Werke vollbringend:* Çiva MBh. 13,1147.

महाकला (म° + क°) f. *Neumondsnacht* Verz. d. Oxf. H. 287, *b*, No. 679. As. Res. 3,258.

महाकलाप m. pl. N. einer Schule Müller, SL. 373. — Vgl. महाकालाप.

महाकल्प (म° + क°) m. *ein grosser* Kalpa, *eine grosse Weltperiode* MBh. 13,5281. Bhâg. P. 7,15,69. 8,24,11. पाद्म VP. 25. Mârk. P. 46,43 (Bhâg. P. 2,10,47. 3,11,35 einfach कल्प genannt). Bei den Buddhisten Vjutp. 190. Z. f. d. K. d. M. 4, 502. Köppen 1,267. fgg. Als Beiw. Çiva's MBh. 13,1239 (= दिव्यभूषण Schol.). पञ्च° als Beiw. Vishṇu's MBh. 12,12864. पञ्च महाकल्पाः सौरशाक्तगाणेशशैववैष्णवागमाः । तत्प्रतिपाद्य (voc.) Nîlak.

महाकल्याण (म° + क°) n. *eine best. Mixtur* Suçr. 2,544,5. — Vgl. कल्याणक.

महाकवि (म° + क°) m. *ein grosser —, ein klassischer Dichter* (wie Kâlidâsa, Mâgha, Bhâravi, Çrîharsha) Ind. St. 8,195. fg. 342. 425. Z. f. d. K. d. M. 3,301. Muir, ST. 2,56. Bein. Çukra's Hall 18. — Vgl. महाकाव्य.

महाकात्यायन (म° + का°) m. N. pr. eines Schülers Buddha's Lalit. ed. Calc. 1,14. Lot. de la b. l. 1. Hiouen-thsang 2,181. Schiefner, Lebensb. 299 (69). Ind. St. 3,176. 5,95.

महाकान्त (म° + कान्त) 1) m. Bein. Çiva's (*der überaus Liebliche*) H. ç. 44. Vielleicht fehlerhaft für महाकाल. — 2) f. आ *die Erde* Çabdar.

im ÇKDr. (u. पृथिवी). H. ç. 155 (wo महाकान्ता zu verbinden ist).

महाकाय (म° + काय) 1) adj. *grossleibig* (von lebenden Wesen aller Art) Arg. 3,24. Indr. 1,6. N. 11,20. R. 3,26,23. 55,2 (महाकायशिरोधर). Vid. 235. 326. Pankat. 59,8. 170,23. Vishnu (v. l. महाकाल, महामाय) Dhjânabindûp. in Ind. St. 2,1. Çiva MBh. 13,1148. 1168. 1199. Davon nom. abstr. °त्व n. Pankat. 170, 25. — 2) m. *a*) *Elephant* H. ç. 174. — *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Trik. 1,1,50. MBh. 13,7103 (unter नन्दीश्वर ist diese Stelle zu 2. zu setzen). — *c*) N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Lot. de la b. l. 3. — 3) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2642.

महाकार (महा + आकार) adj. *gross, umfangreich* Râga-Tar. 4,506.

महाकारुण (म° + का°) Verz. d. B. No. 1365.

महाकार्त्तिकी (म° + का°) m. *die Vollmondsnacht im Monat* Kârttika, *wenn der Mond im Sternbild* Rohiṇî *steht* (रोहिणीनक्षत्रयुक्ता कार्त्तिकी पूर्णिमा ÇKDr.): प्राजापत्यं यदा ऋक्षं तथैतस्यां नराधिप। सा महाकार्त्तिकी प्रोक्ता देवानामपि दुर्लभा ॥ Pâdma-P. 2,3 im ÇKDr.

महाकाल (म° + 2. काल) 1) m. *a*) *eine Form* Çiva's und *ein dieser Form des Gottes geweihtes Heiligthum*, insbes. *ein* Liñga (neutr.) *in* Uggajinî H. an. 4,293. Med. l. 158. MBh. 12,10392. Kathâs. 11, 32. °श्मशान 12,47. 27,136. 37,4. Pankar. 1,7,66. Verz. d. Oxf. H. 89,*a*,1. 97,*a*, No. 150. 101,*a*, 31. 184,*a*, 2. Pankat. 240,11 (श्रीमहाकालदेव). Hall 166. Reinaud, Mém. sur l'Inde 291. fg. Wilson, Sel. Works 2,142. bei den Buddhisten 21. 33. Burn. Intr. 538. fg. 543. 551. Hiouen-thsang 1,43. Köppen 2,118. 298. 370. — देवं महाकालमहं गतासम् Kathâs. 48, 124. Ragh. 6,34. Megh. 35. Wilson, Sel. Works 1,223. Verz. d. B. H. No. 1242. °निवासिन् (महेश्वर) Daçak. 5,13. 27,7. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*, 18. 64,*a*,6. — महाकालसंहिता f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101, *a*, 12. *b*, 42. Verz. d. Pet. H. No. 50. महाकालतन्त्र n. desgl. Burn. Intr. 539. — *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Trik. 1, 1, 50. H. an. Med. Vjâdi beim Schol. zu H. 210. MBh. 1,2529. Hariv. 9555. 10859. गणानां कालकेयानां महाकालः कृतः प्रभुः 12502. Hariv. Langl. I,512. Kathâs. 50,147. Pankar. 1,15,7. Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,7. °गणोत्पत्ति 75,*b*,26. Davon nom. abstr. महाकालत्व n. Hariv. 10867. — *c*) Beiw. Vishṇu's Dhjânabindûp. in Ind. St. 2,1 (महाकाय und महामाय v. l.). — *d*) = विष्णुब्रह्माण्डदण्डायमानसमयः ÇKDr. mit folgendem Belege aus dem Siddhântalakshaṇa: कालो घटवान्महाकालत्वात्. — *e*) N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 53, *a*, 8. — *f*) *eine Gurkenart* (किंपाक) Trik. 3, 3, 70. H. 1141. H. an. Med. Halâj. 2,48. अन्तर्मलिनदेहेन वहिराह्लादकारिणा। महाकालफलेनेव कः खलेन न वञ्चितः॥ Spr. 3489. — *g*) eines der neun Schätze bei den Gaina H. 193, Sch. Vgl. 1. काल 2, l. — 2) f. ई *a*) *eine Form der* Durgâ H. ç. 51. MBh. 4, 195. 6, 797. Verz. d. B. H. No. 697. Verz. d. Oxf. H. 94, *a*, 11. Burn. Intr. 551. °कालयाः पूजापद्धतिम् Verz. d. Oxf. H. 96,*a*, 10. °मत n. Titel einer Schrift 109, *a*, 13. °मनु 98, *a*, 15. — *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2, 38. — *c*) N. pr. einer der 16 Vidjâdevî bei den Gaina H. 239. — *d*) N. pr. einer Göttin, welche die Befehle des 5ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî ausführt, H. 44.

महाकालपुर n. Mahâkâla's *Stadt* d. i. Uggajinî Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,32,6.

महाकालवेय und महाकालेत m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 273. — Vgl. महाकालोप.

महाकालेय (म° + 1. का°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,228.

महाकालेश्वर (महाकाल + ईश्वर) n. N. des Liñga in Uggajinî (vgl. महाकाल 1, *a*) Verz. d. Oxf. H. 64, *a*, 32. 70, *b*, 41.

महाकालोप m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,273. — Vgl. महाकलोप, महाकालवेय, महाकालेत.

महाकाव्य (म° + 2. का°) n. *ein grosses —, ein klassisches Dichtwerk* Trik. 3,2,22. Kâvjâd. 1,14. Pratâpar. 19, *a*, 3. Verz. d. Oxf. H. 211, *a*, 44. Dieses ehrenvolle Prädicat erhalten folgende sechs Dichtungen: Raghuvaṃça, Kumârasambhava, Meghadûta, Çiçupâlavadha, Kirâtârgunîja und Naishadhakarita, Colebr. Misc. Ess. 2, 84. Nach dem ÇKDr. gehört auch das Bhaṭṭikâvja hierher.

महाकाश (म° + 1. काश) m. wohl N. pr. eines Berges MBh. 6, 425. Hiernach wären auch जलद und जलधर ebend. Namen von Bergen.

महाकाशी f. N. pr. der Schutzgöttin der Matangaga Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 43. महाकोशी v. l.

महाकाश्यप (म° + का°) m. N. pr. eines Schülers Buddha's Lalit. ed. Calc. 1, 14. Burn. Intr. 158, N. 3. 182, N. 434. Lot. de la b. l. 1. Hiouen-thsang 1, 345. 2, 7. 32. Schiefner, Lebensb. 273 (43). 304 (74). Wassiljew 37. 38. 157.

महाकीटपर्वत (म° - कीट - प°) m. N. pr. eines *Berges* bei Gandhamâdana Kathinâvad. 3.

महाकुण्ड (म° + कु°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâdi beim Schol. zu H. 210.

महाकुमार (म° + कु°) m. *Erbprinz* Journ. of the Am. Or. S. 6, 518. 7, 35. fg.

महाकुमुदा f. = कुमुदा *Gmelina arborea Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

महाकुम्भी f. = कुम्भी = कट्फल *eine best. Pflanze* Râgan. im ÇKDr.

1. महाकुल (म° + कुल) n. *ein grosses* d. i. *ein edles Geschlecht* MBh. 5, 1280. fgg. R. 6, 101, 5. Spr. 384. Kathâs. 13, 195. Râga-Tar. 3, 61. Hit. 7, 21.

2. महाकुल (wie eben) adj. *aus einem grossen* d. i. *edlen Geschlecht stammend, edel* AK. 2,7,2. H. 502. Kâm. Nîtis. 19,26. सुहृद् Varâh. Bṛh. S. 17,4. Prab. 22,15 (महागुण die bessere Lesart). als Beiw. eines Bechers (nach Sâj.): न निन्दिम चमसं यः महाकुलः RV. 1,161,1. Sâj.: महाकुलोत्पन्नत्वष्टृ निर्मितत्वात्.

महाकुलीन (von 1. महाकुल) adj. f. आ *aus einem grossen* d. i. *edlen Geschlecht stammend* P. 4,1,141, Sch. M. 8,395. MBh. 5,1295. R. 2,28, 3. Ragh. 6,63. Bhaṭṭ. 5,77. — Vgl. माहाकुलीन.

महाकुलीनता (vom vorherg.) f. *edler Ursprung* Pratâpar. 2, *b*, 7.

महाकुश (म° + कुश) m. N. pr. eines Kakravartin Vjutp. 92.

महाकुष्ठ (म° + कुष्ठ) n. *grosser Aussatz*, so heissen sieben Formen des Aussatzes Wise 260. Suçr. 1,267,19. 268,1. 2,72,6.

महाकूप (म° + कूप) m. *ein tiefer Brunnen* Gatâdh. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 91, *a*, 1.

महाकूर्म (म° + कूर्म) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 6143.

1. महाकूल (म° + कूल) adj. f. आ *hohe Ufer habend* Nir. 9,26.

2. महाकूल adj. = 2. महाकुल Dvirûpak. im ÇKDr.

महाकृच्छ्र n. *grosse Busse*, als Beiw. Vishṇu's (daneben कृच्छ्र und अतिकृच्छ्र) MBh. 12,12864.

महाकृत्यापरिमल (म° - कृ° + प°) m. Bez. *eines best. Zauberspruchs* (मनु) Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,15.

महाकृष्ण (म° + कृष्ण) m. *eine best. Schlangenart* (*dunkel schwarz*) Suçr. 2,265,6. 278,4.

महाकेतु (म° + केतु) adj. *ein grosses Banner habend:* Çiva MBh. 13,1231.

महाकेश (म° + केश) adj. *starkes Haar habend:* Çiva MBh. 13,1202. °कोश v. l.

महाकोश (म° + कोश) 1) m. Bein. Çiva's (*der Grosshodige*) MBh. 13,1202 (Lesart des Scholiasten st. °केश). — 2) f. ई *a*) N. pr. eines Flusses Kumâras. 6,33. — *b*) N. pr. der Schutzgöttin der Matañgaǵa Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,43. महाकाशी v. l.

महाकोशफला (म° + को°) f. *eine best. Cucurbitacee*, = देवदाली Râǵan. im ÇKDr.

महाकोशातकी (म° + को°) f. *eine best. Pflanze*, = हस्तिघोषा Râǵan. im ÇKDr.

महाकौषीतक (म° + कौ°) n. N. eines vedischen Textes Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâñkh. Gṛhj. 4,10. 6,1. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,7. Hier und da fälschlich °कौषीतकि geschrieben.

महाकौष्ठिल (म° + कौ°) m. N. pr. eines Schülers Buddha's Lot. de la b. l. 2. Burn. Intr. 448. °कौष्ठिल्य 564.

महाक्रतु (म° + क्रतु) m. *ein grosses Opfer* (wie das Râǵasûja und das Rossopfer) MBh. 2,1598. R. 1,40,12. Ragh. 3,46. 69. — Vgl. महायज्ञ.

महाक्रम (म° + क्रम) adj. *grossschrittig;* m. Bein. Vishṇu's H. ç. 69.

महाक्रोध (म° + क्रोध) adj. *überaus zornig:* Çiva MBh. 13,1213.

महाक्ष (मह् + 3. अक्ष) adj. *grossäugig:* Çiva MBh. 13,1178.

महाक्षत्रप (म° + क्ष°) m. *Grosssatrap* Z. f. d. K. d. M. 3,162. fg. 4, 153. 165. 171. 176. 186.

महाक्षीर (म° + क्षीर) m. *Zuckerrohr* Çabdam. bei Wilson.

महाक्षोभ्य (महा + अ°) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 183.

महाखल्वल (म° + ख°) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,274. °खल्लव Müller, SL. 374.

महाख्यात (म° + ख्यात) adj. *sehr berühmt* Pañkar. 1,6,58.

महाग adj. *great, prosperous* Wilson.

महागङ्गा f. *die grosse* Gangâ, N. pr. eines Flusses MBh. 13,1708.

महागज (म° + गज) m. *ein grosser Elephant* Bhâg. P. 8,10,46. Bez. eines die Erde tragenden Elephanten (s. दिक्करिन्) R. 1,41,14. 16.

महागण (म° + गण) m. *eine grosse Schaar:* मूषिकाणाम् MBh. 5,5440. *ein grosser Haufe* Çântikalpa 24. pl. viell. *eine grosse Körperschaft:* ज्यैष्ठे नरेन्द्रद्विजराजपत्न्यः सस्यानि वृष्टिश्च महागणाश्च । प्रध्वंसमायान्ति Varâh. Bṛh. S. 5,76.

महागणपति (म° + ग°) m. *der grosse Schaarführer* d. i. Gaṇeça Jâǵn. 1,293. Hariv. 9555. Verz. d. Oxf. H. 99,*a*, No. 154. *eine Form des* Gaṇeça 249,*a*. Wilson, Sel. Works 1, 20.

महागणेश (म° + ग°) m. *der grosse Schaarführer* d. i. Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 79,*a*, 21.

महागति (म° + ग°) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 183.

1. महागद (महा + 2. अगद) m. *ein grosses Antidoton*, Bez. *einer best. Mixtur* Suçr. 2,275,11. 279,7.

2. महागद (म° + 2. गद) m. *eine schwere Krankheit* Suçr. 1,119,15. *Fieber* Râǵan. im ÇKDr.

3. महागद (म° + गदा) adj. *mit einer grossen Keule bewaffnet* Bhâg. P. 3,18,9.

महागन्ध (म° + गन्ध) 1) adj. f. आ *stark riechend, überaus wohlriechend* Hariv. 8242. fg. — 2) m. *eine Art Rohr* (जलवेतस) Çabdak. im ÇKDr. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Râǵan. ebend. — 3) f. आ *a*) *Uraria lagopodioides* und = केविकापुष्प Râǵan. im ÇKDr. — *b*) Bein. der Kâmuṇḍâ H. 206. — 4) n. *eine Art Sandel* (हरिचन्दन) und *Myrrhe* Râǵan. im ÇKDr.

महागर्य (म° + गय) adj. *einen grossen Hausstand habend:* Agni RV. 9,66,20.

महागर्त (म° + 2. गर्त) m. Bein. Çiva's Çiv.

महागर्भ (म° + गर्भ) 1) adj. *einen grossen Mutterleib habend* oder m. *ein grosser Mutterleib:* Çiva MBh. 13,1220. 1247. °परायण gleichfalls von Çiva gesagt 1198. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 14286 (nach der Lesart der neueren Ausg. und bei Langlois). महाशिरस् die ältere Ausg.

महागल (म° + गल) adj. *einen langen* oder *dicken Hals habend* Hip. 2,4.

महागव (म° + 1. गव) m. *Bos Gavaeus* Râǵan. im ÇKDr.

महागिरि (म° + गि°) m. 1) *ein grosser Berg* Lâṭj. 1,11,12. Taitt. Âr. 1,31,2. R. 1,51,22. Bhâg. P. 9,16,17. Mârk. P. 54,15. — 2) N. pr. eines Dânava Hariv. 201. — 3) N. pr. eines der sieben Daçapûrvin bei den Ǵaina H. 34.

महागीत (म° + गीत) adj. *ein grosser Sänger:* Çiva MB. 13,1230.

1. महागुण (म° + गुण) m. *Haupttugend:* त्यागः सत्यं च शौर्यं च त्रय एते महागुणाः Spr. 1068.

2. महागुण (wie eben) 1) adj. *grosse Vorzüge besitzend, ausgezeichnet:* पुत्राः Prab. 22,15, v. l. सुवृष्टे च यथा देवे (so die ed. Bomb.) सम्यक्क्षेत्रे च कर्षिते । बीजं महागुणं भूयात् MBh. 10,76. *sehr wirksam* Suçr. 2,71, 4. 7. Davon nom. abstr. °त्व n. *Besitz kräftiger Eigenschaften* 1,170,12. — 2) m. N. pr. eines Lehrers Wassiljew 226.

महागुरु (म° + गुरु) m. *eine überaus ehrwürdige Person* Âçv. Gṛhj. 4,4,17. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,15. °निपाते 294,*a*,2 (निपाते gedr.). Karmalokana und Kâlikâ-P. 54 im ÇKDr.

महागुल्मा (म° + गुल्म) f. *eine best. Pflanze*, = सोमवल्ली Râǵan. im ÇKDr.

महागुह (म° + 1. गुहा) m. *eine Gattung parasitischer Würmer* Çârñg. Saṁh. 1,7,10.

महागुहा f. = गुहा *Hemionitis cordifolia Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

महागृष्टि (म° + गृ°) f. *eine ausgewachsene Kuh* P. 6,2,38.

महागोधूम (म° + धूम) m. *grosser Waizen* (*eine best. Art Waizen*) Bhâvapr. im ÇKDr.

महागौरी (म° + गौ°) f. 1) *eine der neun Formen der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 110, *b*, No. 174. — 2) N. pr. eines Flusses MBh. 6, 341 (VP. 184). Mârk. P. 57, 25.

महाग्रन्थिक (महा + ग्रन्थि) adj. *grosse Knoten bildend* Suçr. 1, 291, 17.

महाग्रह (म° + ग्रह) m. *der grosse Planet*, Beiw. Râhu's, Hariv. 12503. *Saturn* H. ç. 14.

महाग्राम (म° + ग्राम) m. 1) *eine grosse Schaar* R̥V. 10, 78, 6. — 2) *ein grosses Dorf* Râga-Tar. 2, 133. — 3) N. pr. der alten Hauptstadt von Ceylon, erschlossen aus Μαάγραμμον des Ptolemaios und aus dem heutigen Mâgama LIA. I, 201.

महाग्रीव (म° + ग्रीवा) 1) adj. *langhälsig:* Çiva MBh. 13, 1200. — 2) m. *a) Kameel* Râgan. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 14851. — *c)* pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14, 9. Mârk. P. 58, 17.

महाग्रीविन् (wie eben) m. *Kameel* Çabdârthak. bei Wilson.

महाघट (म° + घट) m. *ein grosser Krug:* यं ज्ञात्वा मूर्खलोकाश्च प्रविशन्ति महाघटे Verz. d. Oxf. H. 89, *b*, 11. Aufrecht fasst das Wort als N. pr.

महाघस (म° + घस) m. *Vielfresser*, N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's, Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

महाघास m. = महतो महत्या वा घासः P. 6, 3, 46, Vârtt. 1. Vop. 6, 10. wohl *Gefrässigkeit* oder *Vielfresser*.

महाघूर्णा (म° + घू°) f. *Branntwein* Çabdak. im ÇKDr.

महाघृत (म° + घृत) n. *sehr lange aufbewahrtes* Ghṛta (zu Heilzwecken) Suçr. 1, 181, 17. 18.

महाघोर (म° + घोर) 1) adj. *überaus grausig:* शब्द MBh. 1, 1175. Kathâs. 4, 24. वन N. 12, 19. अस्त्र R. 1, 56, 16. राक्षस 32, 8. Vid. 262. Çiva MBh. 13, 1195. — 2) m. *eine best. Hölle* Çabdârthak. bei Wilson.

1. महाघोष 1) m. (म° + घोष) *ein lautes Geräusch* H. an. 4, 321. Med. sh. 55. — 2) f. आ (म° + घोषा) *eine best. Pflanze*, = कर्कटशृङ्गी Med. Ratnam. 45. = शृङ्गी H. an. *Boswellia thurifera Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

2. महाघोष (wie eben) 1) adj. f. आ *laut schallend:* भेरी MBh. 1, 7941. — 2) n. *Markt* H. an. 4, 321. Med. sh. 55. fg. Hâr. 70.

महाघोषस्वरराज (2. म° - स्वर + राज) m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22.

महाघोषानुगा (1. म° + अनुगा) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

महाघोषेश्वर (1. म° + ईश्वर) m. N. pr. eines Fürsten der Jaksha Vjutp. 88.

महाङ्ग (महा + 3. अङ्ग) 1) adj. *einen grossen Körper —, grosse Glieder habend:* Çiva MBh. 13, 1198. = महालिङ्ग Nîlak. — 2) m. *a) Kameel* AK. 2, 9, 75. H. 1254. — *b) eine Art Ratte* Râgan. im ÇKDr. u. महामूषिक. — *c) Asteracantha longifolia Nees.* und *Plumbago zeylanica Lin.* Râgan. im ÇKDr.

1. महाचक्र (म° + चक्र) n. *ein grosses Rad* Weber, Râmat. Up. 311. fg. आयसैश्च महाचक्रैः शुशुभे तत्पुरोत्तमम् MBh. 1, 7578.

2. महाचक्र (wie eben) m. N. pr. eines Dânava Hariv. Langl. 2, 488. महावक्त्र die beiden Ausgaben.

महाचक्रप्रवेशज्ञानमुद्रा f. Bez. einer best. Mudrâ Vjutp. 106.

महाचक्रवाड und °वाल (म° + च°) m. N. pr. eines mythischen Gebirges Vjutp. 102. Lalit. ed. Calc. 170, 19. 346, 5. Lot. de la b. l. 148. 842. fgg.

महाचञ्चु (म° + च°) f. *eine best. Gemüsepflanze* Râgan. im ÇKDr.

महाचण्ड (म° + च°) 1) m. N. pr. eines der zwei Diener Jama's Trik. 1, 1, 72. H. 186. eines Wesens im Gefolge des Çiva Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. — 2) f. आ Bein. der Kâmuṇḍâ H. ç. 60. — Vgl. चण्ड und चण्डा.

महाचतुरक (म° + च°) m. N. pr. eines Schakals Pańkat. 230, 15.

महाचपला (म° + च°) f. *ein best.* Ârjâ-*Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 154. Ind. St. 8, 296. fgg. 302. 306. fg.

महाचमू (म° + च°) f. *ein grosses Heer, eine grosse Heeresabtheilung:* सु° MBh. 7, 7657.

महाचम्पा (म° + च°) f. N. pr. eines Reiches Hiouen-thsang 2, 83.

महाचर्या (म° + च°) f. *der grosse Wandel*, so heisst *der Wandel eines* Bodhisattva: जग्राह तां °चर्याम् Kathâs. 72, 155.

महाचल (महा + अ°) m. *ein grosser Berg* R. 3, 53, 43. Mârk. P. 54, 10. 24.

महाचार्य (महा + आ°) m. *der grosse Lehrer*, Bein. Çiva's Çiv.

महाचित्ता (म° + चित्त) f. N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183.

महाचित्रपाटल (म° + चि°) *eine best. Pflanze* Vjutp. 143.

महाचीन (म° + चीन) m. pl. *die Bewohner von Gross-China*, sg. *Gross-China* Hiouen-thsang 1, 255. 2, 79. Lot. de la b. l. 502. fgg. Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 39. 339, *a*, 32. *b*, 1 v. u.

महाचुन्द (म° + चु°) m. N. pr. eines buddhistischen Bettlers Schiefner, Lebensb. 267 (37).

महाचूडा (म° + चू°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2623.

महाच्छद (म° + छद) m. *Lipeocercis serrata Trin.* Ratnam. im ÇKDr.

महाच्छाय (म° + छाया) m. *der indische Feigenbaum* Râgan. im ÇKDr.

महाच्छिद्रा (म° + छिद्र) f. *eine best. Pflanze*, = महामेदा Râgan. im ÇKDr.

1. महाज (महा + 1. अज) m. *ein grosser Bock* Çat. Br. 3, 4, 1, 2. Jâǵń. 1, 109.

2. महाज (म° + 1. ज) adj. *hochgeboren, edel* Wilson.

महाजट (म° + जटा) adj. *grosse Flechten tragend:* Çiva's MBh. 13, 1202.

महाजटा (wie eben) f. *die grosse Flechte*, d. i. Rudra's *Flechte* Râgan. im ÇKDr.

महाजत्रु (म° + जत्रु) adj. *ein grosses Schlüsselbein habend:* Çiva MBh. 13, 1224.

महाजन (म° + जन) P. 5, 1, 9, Vârtt. 9. m. sg. (pl. nur Spr. 1954). 1) *Menschenmenge, viele Menschen, die grosse Menge, das Volk:* महाजनो (= साधु ÇKDr.) येन गतः स पन्थाः MBh. 3 im ÇKDr. स यत्र तत्रापि गतः सदैव महाजनस्याधिपत्यं करोति MBh. 5, 1084. एकः पापानि कुरुते फलं भुङ्क्ते महाजनः Spr. 522. परिवादं ब्रुवाणो हि दुरात्मा वै महाजने *vor —, in Gegenwart von vielen Menschen* MBh. 12, 4224. °विरोध Spr. 888. 2147. बहवो न विरोद्धव्या दुर्जया हि महाजनाः 1954. दूरादेव महाजनस्य विहरति 3098. यो दुःखं नाभिजानाति स जल्पति महाजने। यस्तु शोचति दुःखार्तः स कथं वक्तुमुत्सहेत्॥ 4904. R. 2, 37, 17. R. Gorr.

2,33,15. °समापूर्णा 5,12,26. Kâm. Nîtis. 10,13. व्यतीतवेदार्थपथः प्रथीयसीं यथेष्टचेष्टां गमितो महाजनः (= धर्मपरो लोकः ब्राह्मणादिः Schol.) Prab. 30,12. प्रायेण वेद तदिदं न महाजनः (= मन्वादिः Schol.) Bhâg. P. 6,3,25. Mârk. P. 23,109. 41,5. Pańkat. 81,18. °समवाय 130,7. 9. °समागम 158,16. °मेला 245,4. मन्त्रिपुरोहितमहाजनैः ed. orn. 55,17. im Gegens. zum Fürsten R. 5,81,22. Çâk. 91,11, v. l. im Prâkrit. Vgl. oben Sp. 613, Z. 8. fg. — 2) *ein grosser —, bedeutender Mann, grosse Männer:* महाजनस्य संपर्कः कस्य नोन्नतिकारकः। पद्मपत्त्रस्थितं तोयं धत्ते मुक्ताफलश्रियम्॥ Spr. 2145. Kusum. 21,6. 24,14. — 3) *Kaufmann* Wilson. Diese Bed. könnte das Wort allenfalls Pańkat. ed. orn. 55,17 (s. u. 1.) haben. — Vgl. माहाजनिक.

महाजनीय adj. von महाजन in der Bed. von महाजनो यस्य P. 5,1,9, Vârtt. 10.

महाजम्बु (म° + ज°) f. *eine best. Pflanze,* = बृहत्फला Ratnam. 268. °जम्बू Râǵan. und Bhâvapr. im ÇKDr.

महाजम्भ (म° + ज°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

महाजय (म° + जय) 1) m. N. pr. eines Nâga (neben जय) MBh. 9,2554. — 2) f. आ = जया Bein. der Durgâ H. ç. 51.

महाजव (म° + जव) 1) adj. *überaus rasch:* हय N. (Bruce) 20,3. राक्षस MBh. 3,11025. Bhâg. P. 7,8,28. बाण *überaus schnell fliegend* MBh. 4,2093. — 2) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2634 (besser मनोजवा ed. Bomb.). 2640.

महाजाति (म° + जा°) f. *Gaertnera racemosa Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

महाजातीय (म° + जा°) adj. *ziemlich gross* P. 6,3,46. Vop. 6,10. 7,73.

महाजानु (म° + जानु) m. N. pr. eines Brahmanen MBh. 1,961. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

महाजाबाल (म° + जा°) m. P. 6,2,38.

महाजाली (म° + जाल) f. *eine gelbblühende* Ghoshâ AK. 2,4,4,5. Ratnam. 64. = रक्तकोशातकी Râǵan. im ÇKDr.

महाजिह्व (म° + जिह्वा) 1) *langzüngig:* Çiva MBh. 13,1202. — 2) m. N. pr. eines Daitja Hariv. 2284. 14286 (महागर्भ v. l.).

महाज्ञानगीता (म° - ज्ञान - गी°) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

महाज्ञानयुता (म° - ज्ञान + यु°) f. Bein. der Göttin Manasâ Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,39.

महाज्ञानिन् (म° + ज्ञा°) m. *ein grosser Wahrsager* Kathâs. 34,132. Bein. Çiva's Çiv.

महाज्यैष्ठी (म° + ज्यै°) f. Bez. *einer mit bestimmten Himmelserscheinungen zusammenfallenden Vollmondsnacht im Monat* Ǵjaishṭha Tithjâdit. im ÇKDr.

महाज्योतिष्मती (म° + ज्यो°) f. *eine best. Pflanze* (= वडीमालकङ्गुनी im Hindi) Râǵan. im ÇKDr.

महाज्योतिस् (म° + ज्यो°) adj. *grossen Glanz habend;* m. Bein. Çiva's Çiv.

महाज्वाल (म° + ज्वाला) 1) adj. *stark lodernd:* Çiva MBh. 13,1196. 2) m. *a) Opferfeuer* H. 836. — *b) eine best. Hölle* VP. 207. fg. — महाज्वाला f. bei Wilson und im ÇKDr. fehlerhaft für सर्वास्त्रमहाज्वाला.

महाञ्जन s. u. 1. अञ्जन 5.

महाञ्जि (महा + 1. अञ्जि) adj. *breitgefleckt* VS. 24,4.

महाटवि (महा + अटवी) m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,13.

महाटवी (wie eben) f. *ein grosser Wald* Daçak. 25,13.

महाढ्य (महा + आढ्य) 1) adj. *sehr reich* Kathâs. 25,118. — 2) m. *Nauclea Cadamba Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

महाणग्नी s. महानग्नी.

महातत्त्व (म° + त°) n. *der Intellect* Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,23. — Vgl. महत्तत्त्व.

महातत्त्वा (wie eben) f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

महातपन (म° + त°) m. *eine best. Hölle* Hiouen-thsang I,230 (hier तपन, aber im Index महा°).

महातपस् (म° + त°) 1) adj. *strenge Askese übend* M. 10,107. MBh. 1,7689. 5,6014. 7000. 7123. 7270. N. 14,5. R. 1,31,3. 52,6. 55,12. Çiva MBh. 13,1152. 1164. — 2) m. *a)* Bein. Vishṇu's H. ç. 71. — *b)* N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,2 (Verz. d. B. H. No. 485. fg.). Hit. 113,6.

महातपःसप्तमी (महा - तपस् + स°) f. *der 7te Tag* (in einer best. Hälfte eines Monats) *der strengen Kasteiung*, Bez. eines best. heiligen Tages Verz. d. B. H. 135,*a*,13.

महातमःप्रभा (महातमस् + प्र°) f. *eine best. Hölle* (*in der dichte Finsterniss die Stelle des Lichtes vertritt*) H. 1360.

महातमस् (म° + त°) n. *grosse Finsterniss* (des Geistes), Bez. einer der fünf Grade der Avidjâ Bhâg. P. 3,20,18.

महातरु (म° + 2. तरु) m. *Tithymalus antiquorum Moench.* H. 1140.

महातल (म° + तल) n. *eine best. Hölle* Çabdam. im ÇKDr. Âruṇikop. in Ind. St. 2,178. VP. 204. Bhâg. P. 2,1,26. 5,24,7. 29. Pańkar. 2,2,45. Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,46. Vedântas. (Allah.) No. 70.

महातापश्चित (म° + ता°) n. N. eines Sattra Kâtj. Çr. 24,5,6. Çâṅkh. Çr. 13,27,4. Lâṭj. 10,13,16.

महातारा (म° + ता°) f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Trik. 1,1,19.

महाताली (म° + ता°) f. *eine best. Pflanze,* = आवर्तकी Râǵan. im ÇKDr.

महातिक्त (म° + तिक्त) 1) adj. *überaus bitter.* — 2) m. *Melia sempervirens* Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ N. zweier Pflanzen: = यवतिक्ता Râǵan. ebend. = पाठा Çabdak. ebend.

महातिक्तक (म° + ति°) adj. *überaus bitter;* in Verbindung mit सर्पिस् Bez. *einer best. Mixtur* Suçr. 2,65,6.

महातिदिम (म° + ति°) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 185.

महातिथि (म° + ति°) f. *der grosse lunare Tag* d. i. *der sechste* MBh. 3,14453.

महातीक्ष्णा (म° + ती°) 1) adj. *überaus scharf.* — 2) f. आ *Tintenbaum* (s. भल्लातक) Râǵan. im ÇKDr.

महातुष्टिज्ञानमुद्रा f. Bez. einer best. Mudrâ Vjutp. 105.

महातेजस् (म° + ते°) 1) adj. *viel Feuer —, viel Glanz —, viel Würde besitzend;* von Göttern und Menschen M. 1,62. N. 12,58. MBh. 5,6040. 7204. R. 1,1,56. 2,26. 6,1. 9,70. 51,19. 54,16. 57,6. 3,53,13. 6,74,38.

Çiva MBh. 13,1170. — 2) m. a) *Feuer* Çabdak. im ÇKDr. — b) Bein. Skanda's H. 209. Halâj. 1,20. — c) N. pr. eines Kriegers Verz. d. Oxf. H. 28, a, 4. — d) N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Lot. de la b. l. 3. — 3) n. *Quecksilber* Râgan. im ÇKDr.

महातेजोगर्भ (म°-तेजस् + गर्भ) m. *eine best. Meditation* Lot. de la b. l. 269.

महातोद्य (महा + आ°) n. *eine grosse Trommel:* आहत° Kathâs. 71,76.

1. महात्मन् (महा + आ°) m. *der grosse Geist, die Weltseele:* कालः पचति भूतानि सर्वाण्येव महात्मनि (= ईश्वरे Schol.) Maitrjup. 6,15. M. 1,54 (= परमात्मन् Kull.). *der Intellect* (= महत्तत्त्व Schol.) Bhâg. P. 9,7,24.

2. महात्मन् (wie eben) 1) adj. a) *eine grosse d. i. edle Natur habend, edel, hochherzig* H. 367. Halâj. 2,201. Bein. von Göttern und Menschen M. 1,4. 41. 61. 5,1. Sund. 3,30. Brâhman. 1,29. N. 2,11. 12. 3,17. 4,6. 8,17. 11,18. MBh. 1,6017. 5,6011. R. 1,1,76. 3,8. 8,1. 51,25. 60,33. 2,45,1. Spr. 305. 364. 1336. 1735. 2107 (Gegens. दुरात्मन्). 2146. 2825. 5010. Kâm. Nîtis. 3,11. 36. Kathâs. 28,34 (voc.). 65,84. 66,168 (voc.). Brahma-P. in LA. 53,5. 56,4. Sâh. D. 2,15. Hit. I,8. Weber, Râmat. Up. 354. Çiva MBh. 13,1149. सूर्य R. 4,40,62. — b) *einen grossen Geist habend* so v. a. *hochbegabt, überaus klug:* बुद्धिर्महात्मनाम् Spr. 584. — c) *hochstehend, mächtig, gewaltig:* काल Spr. 2186. स भूमिपालाय विधातुमौषधं महात्मनो चार्हति सूरिसत्तमः Suçr. 1,248,9. महापद्म (ein Weltelephant) R. Gorr. 1,42,16. पृथिवी सर्वा खन्यते सगरात्मजैः । बहवश्च महात्मानो (= सिद्धगन्धर्वादयः Schol.) वध्यन्ते जलचारिणः ॥ R. ed. Bomb. 1,39,25. कुल *hochstehend, vornehm* Spr. 3817. Gegens. कृपण Pańkat. 24,4. — 2) m. (sc. गण) Bez. *einer Klasse von Manen* Mârk. P. 96,46. — Vgl. माहात्म्य.

महात्मवत् (von महा + आत्मन्) adj. *hochbegabt, überaus klug* Spr. 3951.

महात्म्य in der Stelle साधु पृच्छसि मां देवि श्रीशं महात्म्यमुत्तमम् Padma-P. 2,14, wo, wie schon das Metrum zeigt, श्रीशमाहात्म्यम् zu lesen ist. Auch Daçak. 8,4 ist मा° zu lesen.

1. महात्यय (महा + अ°) m. *grosses Leid* MBh. 5,6035. Nîlak. zerlegt das Wort in मह (= उद्भव, उत्सव) + अत्यय und erklärt es durch सुखनाश.

2. महात्यय (wie eben) adj. *grosses Leid verursachend* MBh. 5,7071.

1. महात्याग (म° + त्याग) m. *grosse Freigebigkeit;* davon adj. °मय *in grosser Freigebigkeit bestehend:* व्यवहार Kathâs. 23,84.

2. महात्याग (wie eben) 1) adj. *überaus freigebig.* — 2) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 74. Die Form des Wortes steht nicht sicher.

महात्यागिन् (म° + त्या°) adj. *überaus aufopfernd, — freigebig;* als Beiw. Çiva's Çiv.

महात्रिककुद् (म° + त्रि°) m. N. eines Stoma Çâṅkh. Çr. 16,29,15. °ककुभ् dass. Âçv. Çr. 10,3.

महात्रिपुरसुन्दरीकवच (म°-त्रि°-सु°-क°) n. *ein best. Zauberspruch* Verz. d. Oxf. H. 94, a, 41.

महात्रिशूल (म° + त्रि°) n. *ein grosser Dreizack* Râga-Tar. 2,133.

महादंष्ट्र (म° + दंष्ट्रा) 1) adj. *grosse Spitzzähne habend:* राक्षस R. 3, 50,20. Çiva MBh. 13, 1202. 1215. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 39,90.

1. महादण्ड (म° + द°) m. 1) *ein grosser Stab* Prab. 21,5. nach einem Schol. *ein langer Arm* (बृहद्भुजदण्ड). — 2) *eine grosse Strafe* MBh. 5,7526.

2. महादण्ड (wie eben) 1) adj. *einen langen Stab tragend.* — 2) m. N. pr. eines Schergen Jama's Bṛhaddharma-P. 56 im ÇKDr.

1. महादन्त (म° + दन्त) m. *ein grosser Zahn,* insbes. *der Fangzahn eines Elephanten* Trik. 2,8,36.

2. महादन्त (wie eben) adj. *grosse Zähne habend:* Çiva MBh. 13,1202.

महादमत्र (म° + द° von 1. दम्) n. N. eines Buchs Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,11.

महादम्भ (म° + द°) adj. *grossen Betrug übend,* Beiw. Çiva's Çiv.

महादरिद्र (म° + द°) adj. *überaus arm* Pańkar. 1,8,35.

1. महादान (म° + 1. दान) n. *eine grosse Gabe,* Bez. *bestimmter werthvoller Gaben* Halâj. 4,88. Verz. d. B. H. No. 1218. Verz. d. Oxf. H. 87, a, 38. Pańkar. 4,5,39.

2. महादान (wie eben) adj. *von grossen Gaben* (*Opfergeschenken*) *begleitet:* यज्ञ Hariv. 2318.

महादारु (म° + 2. दारु) n. = देवदारु *Pinus Deodora Roxb.* Gaṭâdh. im ÇKDr. Çârṅg. Saṃh. 2,2,25. 57.

महादिकटभी f. *eine best. Pflanze,* = श्वेतकिणिही Râgan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte; महालिकटभी v. l.; vgl. सिताभिकटभी (v. l. सितालि°) und कटभी.

महादिवाकीर्त्य (म° + दि°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,228. Ait. Br. 4,19. TBr. 1,2,4,3. Âçv. Çr. 8,6. Çâṅkh. Br. 25,4. Çr. 11,13,1. 16,14,13. Lâṭj. 4,6,23.

महादुन्दु (म° + दु°) m. *eine grosse Kriegstrommel* Çabdar. bei Wilson; महाद्वंद्व ÇKDr. nach ders. Aut.

महादुर्ग (म° + दुर्ग) n. *eine grosse Widerwärtigkeit, — Gefahr* Pańkat. 123,17.

महादूत (म° + दूत) N. eines buddhistischen Sûtra Wassiljew 318. Die Form des Wortes steht nicht sicher.

महादूषक (म° + दू°) m. *eine Getreideart* (शालि) Suçr. 1,195,8.

महादृति (म° + दृ°) m. *ein grosser Schlauch, — Balg:* महादृतिरिवाध्मातः पापो भवति नित्यदा MBh. 3,13748. महादृतिरिवाध्मातः सुकृतेनैव वर्तते 12,3555.

महादेव 1) m. (म° + देव) a) oxyt. *der grosse Gott,* insbes. Bez. eines zu dem Kreise des Rudra gehörigen Gottes und des Rudra selbst: सोमो राजा वरुणो राजा महादेव उत मृत्युरिन्द्रः AV. 5,21,11. 9,7,7. 12, 5,19. Arjaman, Varuṇa, Rudra, Mahâdeva 13,4,4. TS. 1,4,36,1. Çarva, Îçâna, Mahâdeva, Ugradeva VS. 39,8. रुद्राय महादेवाय जुष्टो वर्धस्व Âçv. Gṛhj. 4,8,9. 19. Çat. Br. 11,5,2,5. यां समां महादेवः पशून्हन्यात् Pańkav. Br. 6,9,7. 18. Kauç. 51. Taitt. Âr. 10,1.20. AV. Pariç. 42,2. Ind. St. 1,385. महादेवस्य पुत्राभ्यां भवशर्वाभ्यां नमः Çâṅkh. Çr. 4,20,1. = शिव AK. 1,1,1,28. H. 198. Halâj. 1,13. Arg. 3,7. Sund. 3,4. 28. MBh. 2,1642. 3,1625. 4,1297. 5,7392. 14,203. Hariv. 7581. 12495. R. 1,37,6. 55,12. 15. fg. 75,17 (77,20 Gorr.). 3,31,10. 35, 107. 6,74,38. 102,3. Spr. 4702. Mârk. P. 23,63. 51,56. Muir, ST. 3,161. Pańkar. 1,7,10. Weber, Râmat. Up. 359. Verz. d. Oxf. H. 23, b, 10. 40, b, 37.

101,*a*,31. 345,*a*,42. Wassiljew 42. °गृह Verz. d. Oxf. H. 268,*a*,37. *eine der 8 Formen* Rudra's oder Çiva's VP. 58. Mârk. P. 52,7. Verz. d. Oxf. H. 54,*a*,1. — *b*) Bein. Vishṇu's MBh. 5,298. Hariv. 12561. Weber, Râmat. Up. 352. — *c*) N. pr. verschiedener Männer Ind. St. 1, 80. 470. Verz. d. B. H. No. 141. 969. 1173. 1218. fg. Verz. d. Oxf. H. 124,*b*, 2. 141,*b*, 9. 239,*b*, No. 580. 244,*b*, No. 608. fg. 336,*a*, No. 790. 364,*b*, No. 68. Hall 66. 87. 182. Hiouen-thsang 1,171. 397. Wassiljew 18. 30. 57. fg. 224. 228. दीक्षित° Verz. d. B. H. No. 246. द्विवेदि° 219. 229. वेदान्ति° 636. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 18. 48. Journ. of the Am. Or. S. 6,541. °पण्डित Verz. d. B. H. No. 33. 201. पुणतामकर 664. fgg. Hall 26. 34. 47. 51. 53. °भट्ट Verz. d. B. H. No. 1027. Verz. d. Oxf. H. 262,*b*, No. 632. Hall 175. Z. d. d. m. G. 6, 14, N. 3. °भट्टदिनकर Hall 74. °सरस्वती 1. 139. °वादीन्द्र und °सर्वज्ञवादीन्द्र 67. 26. — *d*) N. pr. eines Berges Hall 196. — 2) f. महादेवी (म° + दे°) *a*) *die grosse Göttin* d. i. Pârvatî H. 204. Halâj. 1,16. MBh. 14,1184. Hariv. 9416. 9426. Kathâs. 66,39. Burn. Intr. 532. N. der Dâkshâjaṇî in Çâlagrâma Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,6. — *b*) Bein. der Lakshmî, Vishṇu's *Gemahlin*, R. 1,45,42. भूमिर्भूतिर्महादेवी दातारं कुरुते प्रियम् MBh. 13,3108. — *c*) *die erste Gemahlin eines Königs* Râǵan. im ÇKDr. MBh. 5,7395. Vid. 11. Kathâs. 5,29. 32,123. 35,23. 65,99 (राज°). 69,81. Râǵa-Tar. 3,437. 5,220. 386. Daçak. 51,17. Sâh. D. 19,2. — *d*) N. pr. verschiedener Frauenzimmer Vet. in LA. (II) 29,13. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51. गणिका Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,32. — 3) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,4. महादेवतन्त्र 32; vgl. शिवतन्त्र.

महादेवपुर (म° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Schiefner, Lebensb. 332 (102).

महादेवमणि m. *eine best. Pflanze*, = देवमणि = महामेदा Nigh. Pr.

महादेवीत्व (von महादेवी) n. *die Würde der ersten Gemahlin eines Königs* Kathâs. 34,53.

महादेवीय adj. *von* Mahâdeva *herrührend, von ihm verfasst* Verz. d. B. H. No. 1170.

महादैत्य m. *der grosse* Daitja, N. pr. eines Daitja im Manvantara des Bhautja Garuḍa-P. 78 im ÇKDr. N. pr. des Grossvaters des 2ten Kandragupta LIA. II,961.

महादैर्घतमस (म° + दै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,219,*b*.

महाद्भुत (महा + अ°) adj. *sehr wunderbar:* इतिहास MBh. 1,2321. n. *ein grosses Wunder* AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 94.

महाद्युति adj. s. u. द्युति 1.

महाद्योता (म° + द्योत) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

महाद्रावक (म° + द्रा°) m. *eine best. Mixtur* Bhaishaǵjaratnâvalî im ÇKDr. — Vgl. द्रावक 2,*d*.

महाद्रुम (म° + द्रुम) m. 1) *ein grosser Baum* Ind. St. 1,41,22. MBh. 6,428. Hariv. 12684. Spr. 921. 3528. 3758. *Ficus religiosa* Çabdak. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Sohnes des Bhavja Mârk. P. 53,21.

महाद्रोणा und °द्रोणी (म° + द्रो°) f. *eine best. Pflanze* Râǵan. im ÇKDr.

महाद्वंद्व m. s. महाडुन्दु.

1. महाधनँ (म° + धन) n. 1) *grosser Kampfpreis, grosse Beute:* अग्रे वाजस्य भजते महाधनम् (महद्धनम् SV.) RV. 9,86,12. — 2) *grosser Kampf* Naigh. 2,17. मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्क् गविष्टिषु RV. 6,59,7. 8,64,12. अस्माकं बोध्यविता महाधने 7,32,25. इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे 1,7,5. 40,8. 112,17. — 3) *grosse Reichthümer:* उपार्जित° Kathâs. 56,142. महाधनोपेत *ein sehr reicher Mann* Varâh. Bṛh. S. 68, 48. — 4) *Ackerbau* Çabdar. im ÇKDr.

2. महाधन (wie eben) 1) adj. f. आ *a*) *viel Geld kostend, kostbar, werthvoll*, = बहुमूल्य, महामूल्य AK. 2,6,3,14. H. an. 4,185. Med. n. 198. शिबिका MBh. 1,5323. सभा 2,1715. 5,7545. Hariv. 9113. मणि R. 2, 32,14. 47,19. 89,18. — *b*) *viel Geld habend, reich* R. 2,36,3. Spr. 2223. 2677. Kathâs. 6,33. 47. 10,13. 30,94. 33,71. 35,77. 65,140. 73,68. Râǵa-Tar. 6,17. Hit. 28,1. 45,6. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 22,116. Vet. in LA. (II) 17,9. — 3) n. *a*) *Gold*. — *b*) *Weihrauch*. H. an. Med. — *c*) *ein prachtvolles Gewand* H. an.

महाधनपति (1. म° + प° oder म° + धन°) m. *ein sehr reicher Mann* Kathâs. 35,77. 57,54. Vgl. धनपति *ein reicher Mann* Spr. 2519 (Bhartṛ. 3,29). 3664. 4462.

महाधनुर्धर (म° + ध°) m. *ein grosser Bogenschütze* Maitrjup. 1,14.

महाधनुष्मत् (म° + ध°) m. dass. MBh. 3,15594.

महाधनुस् (म° + 1. ध°) adj. *mit einem grossen Bogen versehen*, Beiw. Çiva's Çiv.; vgl. 1. धनुस् 7.

महाधर्म (म° + धर्म) m. N. pr. eines Fürsten der Kiṁnara Lot. de la b. l. 3.

महाधातु (म° + 1. धातु) m. 1) *Gold* Çabdak. im ÇKDr. — 2) *Lymphe* H. 620. — 3) Beiw. Çiva's MBh. 13,1231. = मेरुपर्वत Nîlak.

महाधिपति (महा + अ°) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

महाधी (म° + 2. धी) adj. *eine grosse Einsicht habend* Spr. 4074. Çrut. 33 (Br.).

महाधुरँ (म° + धुर) P. 5,4,74, Sch.

महाधृति (म° + धृ°) m. N. pr. eines Fürsten VP. 390. Bhâg. P. 9,13,16.

महाध्वनि (म° + ध्वनि) m. N. pr. eines Dânava (*der Lautstimmige*) Hariv. 14286.

महाध्वनिक (महा + अध्वन्) adj. *der die grosse Reise angetreten hat* d. i. *gestorben ist:* भृग्वग्निजलसंग्रामदेशान्तरस्थसंन्यासानशनाशनिमहाध्वनिकानामुदकक्रिया कार्या सद्यः शौचं भवति Cit. aus dem Sumantusûtra im Çuddhit. ÇKDr.

महाध्वान (म° + ध्वान) m. *ein lauter Ton* H. an. 4,143.

महानक (महा + आ°) m. *eine Art grosser Trommel* MBh. 7,1676.

महानख (म° + नख) adj. *grosse Nägel (Krallen) habend:* Çiva MBh. 13,1202.

महानगर (म° + न°) n. *eine grosse Stadt* oder N. pr. einer *Stadt* P. 6,2,89 (Accent).

महानग्नँ (म° + नग्न) 1) m. *Buhler* (*ganz nackt*) AV. 20,136,11. Çâṅkh. Çr. 12,24,14. f. ई *Buhlerin* Ait. Br. 1,27 (wo mehrere Hdschrr. °नाग्नी lesen). AV. 14,1,36. 20,136,5. fgg. Çâṅkh. Çr. 12,24,4. fg. — 2) m. *ein hoher Beamter* Vjutp. 189. Burn. Intr. 363. Lot. de la b. l. 452.

महानट (म° + नट) m. *der grosse Schauspieler*, Bein. Çiva's Trik. 1, 1,45. H. 198. Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,2.

महानद 1) m. (म° + नद) gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. *a*) *ein grosser*

Fluss, Strom Mârk. P. 57,21. — *b)* N. pr. eines best. Flusses LIA. I, 182. fgg. VP. 185, N. 80. — 2) f. ई (म° + नदी) *a) Strom* Lâṭj. 1,11,12. Maitrjup. 4,2. MBh. 6,322 u. s. w. Spr. 2147. Varâh. Bṛh. S. 79,4. Râǵa-Tar. 5,98. Bhâg. P. 5,8,1 (von Burnouf als N. pr. gefasst). 19,18. 20,4. रामायण° R. Einl. Nach Prâjaçkittend. 12,*a*,4 *ein Fluss, welcher einen Lauf von mehr als 24* Jogana *hat* und *ein sich in's Meer ergiessender.* — *b)* N. pr. verschiedener Ströme MBh. 6,433. Hariv. Langl. I,508. Varâh. Bṛh. S. 16,10. Bhâg. P. 5,19,18. Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,9. °सागरसंगम 148,*b*,31. Bez. der Gaṅgâ MBh. 5,7119. 7233. Mârk. P. 56,17. Udbhaṭa im ÇKDr. = चित्रोत्पला (vgl. चित्रोपला) Purushottamatattva ebend. — Vgl. माहानद.

महानन (महा + आ°) adj. *einen grossen Mund* oder *ein grosses Gesicht habend:* राक्षस Hip. 3,2. Çiva MBh. 13,1168.

महानन्द (महा + आ° und महा + न°) 1) m. *a) grosse Wonne* so v. a. *die letzte Befreiung der Seele* H. 74. Halâj. 1,124. — *b)* N. pr. eines Schülers Buddha's Lot. de la b. l. 2. eines Fürsten Mârk. P. 134,29. 40. fehlerhaft für महानन्दि VP. 467 (das eine Mal richtig). — *c)* N. pr. eines Flusses LIA. I, 59. — 2) f. आ *a) Branntwein* Râǵan. im ÇKDr. — *b) der 9te Tag in der lichten Hälfte des Monats* Mâgha Tithjâdit. im ÇKDr. — *c)* N. pr. eines Flusses MBh. 13,1731. सा पद्मापा विनिःसृता रामपुराख्यग्रामात्पश्चिमत उत्तरदिग्गता ÇKDr.

महानन्दि (म° + न°) m. N. pr. eines Sohnes des Nandivardhana VP. 467 (das eine Mal fälschlich °नन्द). Matsja-P. 246 im ÇKDr.

महानरक (म° + न°) m. *eine best. Hölle* M. 4,88. Jâǵn. 3,223.

महानल (म° + नल) m. *eine Rohrart, Arundo bengalensis Retz.* Râǵan. im ÇKDr.

महानवमी (म° + न°) f. P. 1,2,42, Sch. *der 9te Tag in der lichten Hälfte des Monats* Âçvina Kâlikâ-P. 69 und Tithjâdit. im ÇKDr. Verz. d. B. H. 136,*a* (133).

महानस (महा + अनस्) P. 5,4,94. Vop. 6,45. 1) n. *a) Lastwagen* Âçv. Çr. 9,9. Kâtj. Çr. 14,2,31. — *b)* n. *Küche* AK. 2,9,27. H. 998. Halâj. 2,140. Kâtj. Çr. 4,7,16. Gobh. 1,4,33. MBh. 3,203. 2941. 8486. 12352. 13809. 4,29. 241. 5,1409. 7,2360. 16,46. Suçr. 1,240,3. 2,444,6. Spr. 1170 (masc.). Kathâs. 20,201. 36,70. 49,44. 61,284. Bhâg. P. 4,5,14. Mârk. P. 51,33. 98. Pańkat. 253,14. 254,19. *Küchengeräth* Kâtj. Çr. 22, 2,27 (vgl. jedoch Lâṭj. 8,14,4, wo der Comm. die Bed. *a.* annimmt). MBh. 15,614. — 2) m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,26. — 3) f. ई *Köchin, Küchenmagd* (= महानसे परिचारिका) MBh. 5,698; wohl fehlerhaft für माहानसी. — Vgl. माहानस.

महानाग (म° + नाग) m. 1) *eine grosse Schlange* Çat. Br. 11,2,7,12. — 2) *ein grosser Elephant* Hariv. 13621. R. 1,41,18 (von einem *Weltelephanten*). °हन (sic) Beiw. Çiva's MBh. 13,1239. eines Çrâvaka Vjutp. 33.

महानाटक (म° + ना°) n. *ein grosses Schauspiel*, Bez. *einer best. Art von Schauspielen* Sâh. D. 510. Dahin gehört z. B. nach dem Schol. das Bâlarâmâjaṇa; insbes. heisst aber so das Hanumannâṭaka Gild. Bibl. 344. fgg. Verz. d. B. H. No. 555. Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,36. 142,*b*. 143. 209,*a*,10.

महानाडी (म° + ना°) f. *Sehne* (कण्डरा) Râǵan. im ÇKDr.

1. महानाद (म° + नाद) m. *lauter Ton, lautes Geschrei, — Gebrüll* u. s. w. H. an. 4,143. Med. d. 51. °नादं नदति MBh. 5,3548. 6,4746. Mârk. P. 89,19. सु° MBh. 7,5650.

2. महानाद (wie eben) 1) adj. f. आ *einen lauten Ton von sich gebend, laut tönend, — brausend, — brüllend* u. s. w.: अशनि MBh. 3,1791. लौहित्य (*l'ampio fiume* Gorr., was महानद wäre) R. 4,40,26. नदनदीपति 38. महाह्रद 44,62. — 2) m. *a) eine grosse Trommel* (काहल) Hâr. 143. — *b) Muschel* Râǵan. im ÇKDr. — *c) Regenwolke* H. an. Med. — *d) Elephant* Trik. 3,3,210. H. an. Med. — *e) Löwe* H. 1284. = शयानक H. an., wofür vielleicht भयानक *Tiger* zu lesen ist. — *f) Kameel* Râǵan. — *g) Ohr* H. 573. — *h)* Bein. Çiva's H. ç. 44. MBh. 13, 1162. — *i)* N. pr. eines Râkshasa R. 6,32,15. 19.

महानानात्व (von म° + नाना) n. Bez. *gewisser Ritualbestimmungen*, welche bei Lâṭj. von 6,1 an beschrieben werden, Lâṭj. 10,7,3.

महानाभ (म° + नाभ) m. 1) N. pr. eines Sohnes des Hiraṇjâksha Hariv. 195. VP. 147. eines andern Dânava Hariv. 199. — 2) Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruchs* R. Gorr. 1,31,7.

महानामन् (म° + ना°) 1) m. N. pr. eines Vetters Çâkjamuni's Vjutp. 32. 93. Lalit. ed. Calc. 1,8. 282,14. Lot. de la b. l. 1. Hiouen-thsang I, 364. Schiefner, Lebensb. 236 (6). Burn. Intr. 157. — 2) f. महानाम्नी (sc. ऋच्); pl. Bez. neun vedischer Verse im Metrum Çakvarî, welche mit विदा मघवन् beginnen und einen besondern Complex gebildet haben, wie die Kuntâpa und Vâlakhilja (Comm. zu Âçv. Çr. 1,1,1), in ihrem vollständigen Wortlaut aber noch nicht nachgewiesen sind. Ind. St. 8, 68. VS. 23,35. AV. 11,7,6. Ait. Br. 4,4. 5,7. 6,24. Âçv. Çr. 8,14. Çâṅkh. Br. 23,2. Gṛhj. 2,12. Çat. Br. 13,5,1,10. Shaḍv. Br. 3,11. Pańkav. Br. 13,4,1. Lâṭj. 3,5,13. 7,5,2. 5. 10,2,1. 2. Nidâna 3,13. P. 5,1,94, Vârtt. 1. 2. Verz. d. Oxf. H. 378,*a*, No. 375. fg. °व्रत n. *eine mit dem* Brahmakârin *vorgenommene Begehung, bei welcher diese Verse recitirt werden*, Saṁsk. K. 161,*a*,7. — Vgl. माहानामिक, माहानाम्निक.

महानाम्निक adj. von महानाम्नी Gobh. 3,2,1. 41. व्रतैश्चोपनिषन्महानाम्निकादिभिः Kull. zu M. 2,165.

महानारायण (म° + ना°) m. *der grosse* Nâr. d. i. Vishṇu Lalit. ed. Calc. 282,14.

महानारायणोपनिषद् (म° + ना°) f. N. einer Upanishad Ind. St. 2,78. fgg.

महानास (म° + नासा) adj. *grossnasig:* Çiva MBh. 13,1200.

महानिद्र (म° + निद्रा) adj. *dessen Schlaf fest ist* oder *lange währt, fest —, lange schlafend* R. 6,35,30.

महानिद्रा (wie eben) f. *langer Schlaf* so v. a. *Tod* Gaṭâdh. im ÇKDr.

महानिनाद (म° + नि°) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

महानिमित्त (म° + नि°) n. Wilson, Sel. Works 1,296.

महानिम्ब (म° + नि°) m. *Melia Bukayun Royle* Ratnam. 189. Suçr. 1,139,4.

महानियम m. *grosses Gelübde*, Beiw. Vishṇu's (neben यम und नियम) MBh. 12,12864.

महानियुत (म° + नि°) n. *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten)

Vjutp. 183.

महानिरय (म° + नि°) m. *eine best. Hölle* Jâǵń. 3,222.

महानिरष्ट (म° + नि°) m. *ein verschnittener Ochs:* सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा TS. 1,8,9,1. Kâth. 15,4. 9. Âçv. Çr. 9,4. Vgl. अस् mit निस्, wo zu setzen ist: *verschneiden*, *entmannen* und beizufügen Ṛv. 1,33,6. Çat. Br. 4,4,2,13. 13,4,2,5.

महानिर्वाण (म° + 1. नि°) n. *das grosse* Nirvâṇa, *das vollkommene Erlöschen der Individualität* Hiouen-thsang II, 219. °तन्त्र N. eines Tantra; s. u. गण 2. u. vgl. बृहन्निर्वाणतन्त्र.

महानिश् (म° + निश्) f. *tiefe Nacht* M. 4,129.

महानिशा (म° + नि°) f. 1) *Mitternacht* H. 145. Halâj. 1, 109. Genauer *tiefe Nacht, die Zeit nach Mitternacht* (vgl. महारात्र) Brahmavaiv. P., Tithjâdit. und Guptasâdhanatattva im ÇKDr. महानिशा द्वे घटिके रात्रौ मध्यमयामयोः Cit. beim Schol. zu Bhâg. P. 9,14, 27. — 2) Bein. der Durgâ H. ç. 59.

महानिशीथ (म° + नि°) m. pl. N. einer Ǵaina-Secte Wilson, Sel. Works I, 341.

महानीच (म° + नीच) m. *Wäscher* (*der überaus niedrig Stehende*) Çabdam. im ÇKDr.

महानील (म° + नील) 1) adj. *dunkelblau, dunkelschwarz:* घन MBh. 3,1721. शिरोरुहाः Spr. 2211. — 2) m. *a*) *eine Art Sapphir* (मणिभिद्) H. an. 4,294. Med. l. 160. Ragh. 18,41. Spr. 2211. Varâh. Bṛh. S. 80,5. Pañkar. 3,10,17. Çiç. 4,44. Unterschieden von इन्द्रनील Vie de Hiouen-thsang 253. = इन्द्रनीलविशेष Mallin. zu Çiç. 4,44. सिंहलस्याकरोद्भूता महानीलास्तु ते मता इति भगवानगस्त्यः ebend. — *b*) *eine Art Bdellion* Bhâvapr.; s. u. गुग्गुलु. — *c*) = भृङ्गराज H. an. Med. *Verbesina scandens Roxb.* (*Eclipta prostrata Lin.*) Wilson. — *d*) N. pr. eines Nâga H. 1311, Sch. H. an. Med. Hariv. 229. VP. 149, N. 16. — *e*) N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,4. — 3) f. आ *eine best. Pflanze*, = महाजम्बू Râǵan. im ÇKDr. — 4) f. ई N. zweier Pflanzen: = नीलापराजिता und बृहन्नीली Râǵan. im ÇKDr.

महानीलतन्त्र (म° + नी°) n. N. eines Tantra; s. u. कौल 1, *b*.

महानीलाभ्रजालीय् (von महानील-अभ्र + जाल), °यति *einer dichten Masse schwarzer Wolken gleichen* Gauri bei Hall in der Einl. zu Vâsavad. 56.

महानीलोपल (महानील + उ°) m. *Sapphir* R. 6,84,25.

महानुभाव (महा + अ°) adj. f. आ *in hohem Ansehen stehend. würdevoll, mächtig* (= सुकृतिन्, पुण्यवत्, धन्य, धर्मिन्, महाशय, महेच्छ Çabdar. im ÇKDr.); von Personen Bhag. 2,5. MBh. 13,4552. R. 2,18,41. 5,11,16. Çâk. 31,2. Spr. 2152. 4704. Kathâs. 45, 356. Pañkat. 186,12. Hit. 64,9, v. l. Davon nom. abstr. °त्व n. Kathâs. 17,153.

महानृत्य (म° + नृ°) adj. *ein grosser Tänzer:* Çiva MBh. 13,1230.

महानेत्र (म° + नेत्र) adj. *grossäugig:* Çiva MBh. 13,1199.

महानेमि m. *Krähe* Çabdârthak. bei Wilson.

महान्त (von महत्) 1) adj. *gross* Ind. St. 2,80, N. 3. — 2) m. N. pr. eines Fürsten VP. 165.

महान्तक (महा + 2. अन्तक) m. *ein grosser Endemacher* (*Tod*): Çiva MBh. 13,1200.

महान्धकार (महा + अ°) n. *dichte Finsterniss, vollkommene Verfinsterung des Geistes* Maitrjup. 4,2.

महान्ध्र (महा + अ°) m. N. pr. eines Volkes und des von ihm bewohnten Landes Hiouen-thsang II, 110.

महान्धक m. N. pr. eines Fürsten von Videha R. 1,71,10.11. महीधक ed. Bomb., अन्धक Gorr.

महान्याय (म° + न्याय) m. *Hauptregel* Âçv. Çr. 8,5.

महान्यास s. u. न्यास 8.

महान्वय (महा + अ°) adj. f. आ *aus einer vornehmen Familie stammend* Vid. 148. Kathâs. 52,75.

महापक्ष (म° + पक्ष) 1) adj. *eine grosse Partei —, einen grossen Anhang habend* M. 8,179. Kâm. Nîtis. 4,68. 11,70. — 2) m. *a*) *eine Entenart* (*grossflügelig*) Çabdârthak. im ÇKDr. — *b*) Bein. Garuḍa's H. ç. 78. Oder ist etwa महापक्षी (von °पक्षिन्) zu lesen? — 3) f. ई *Eule* Çabdârthak. bei Wilson.

महापगा (महा + आ°) f. *ein grosser Fluss, Strom* MBh. 6,336 ed. Bomb. Nach Wilson N. pr. eines *Flusses* VP. 183, N. 54.

महापङ्क (म° + पङ्क) m. n. *tiefer Koth* Hit. 12,2.

महापङ्क्ति (म° + प°) f. *ein best. Metrum von 48 Silben* Ṛv. Prât. 16,49.

महापञ्चमूल (Suçr. 1,238,15. 2,43,8. 123,6) s. u. पञ्चमूल.

महापञ्चविष (म° + पञ्चन्-विष) n. *die fünf grossen Gifte:* शृङ्गी च कालकूटश्च मुस्तको वत्सनाभकः । शङ्खकर्णीति योगो ऽयं महापञ्चविषाभिधः ॥ Râǵan. im ÇKDr.

महापण्डित (म° + प°) adj. *überaus gelehrt, ein grosser Gelehrter* Verz. d. B. H. No. 322. Sâdhanam. 129.

महापत्त्रा (म° + पत्त्र) f. *eine best. Pflanze*, = महाजम्बु Ratnam. 268.

महापथ (म° + पथ) 1) m. Vop. 6,69. *a*) *Hauptstrasse* (in einer Stadt), *Landstrasse* H. 987. Ait. Br. 4,17. Lâṭj. 1,1,16. Khând. Up. 8,6,2. MBh. 1,2263. 5,3349. R. 2,80,19. 114,13. Kumâras. 7,3. Verz. d. Oxf. H. 51, *a*,28. देवयाने महापथे Hariv. 16256. Beiw. Çiva's MBh. 13,1234. Am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 3,13708. Hariv. 6547. R. 1,5,8 (4 Gorr.). 2,42,23. R. Gorr. 2,48,19. — *b*) *die lange Reise* so v. a. *der Weg in's Jenseits:* °पथं या so v. a. *sterben* Kathâs. 2,43. 30,59. °गम *das Sterben* Gatâdh. im ÇKDr. — *c*) α) *die lange Reise zum Heiligthum des* Çiva *auf dem Berge* Kedâra oder *die im Geiste dahin vollbrachte Reise* d. i. *die tiefe Versenkung in* Çiva's *Wesen;* β) *die auf diesem Wege erlangte Kenntniss von* Çiva's *Wesen;* γ) *die Bergspitze, von der sich die Gläubigen, um schneller in den Himmel zu gelangen, stürzen* (vgl. LIA. I, 50); und δ) Titel des über diesen Gegenstand handelnden Buches, Verz. d. Oxf. H. 81, *b*, No. 137. — *d*) *eine best. Hölle* Jâǵń. 3,223. — 2) n. = ब्रह्मरन्ध्र Verz. d. Oxf. H. 235, *a*, 17.

महापथिक (von महापथ) adj. *der grosse Reisen unternimmt;* solche Brahmanen werden zu den ब्राह्मणचाण्डाल gerechnet MBh. 12,2874. Nîlak.: महापथिकः समुद्रे नौयानेन गच्छन् यद्वा महापथि (sic) शुल्कग्राहकः.

महापद (म° + पद) in der Stelle: अभीवृतेव ता महापदेन ध्वान्तात्प्रपित्वादुदरन्त गर्भाः Ṛv. 10,73,2.

महापदपङ्क्ति (म° + पद°) f. *ein best. Metrum von 31 Silben* Ṛv. Prât. 16,29.

महापद्म (म° + पद्म) 1) n. *weisser Lotus* Ratnam. 146. *die Figur —,*

die Form eines weissen oder *grossen Lotus:* °विमान Kathâs. 46,123. Weber, Râmat. Up. 311. fg. Mârk. P. 50,92. — 2) m. N. einer der 9 Schätze des Kuvera Trik. 1,1,79. H. 193. an. 4,217. Med. m. 62. Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,5 v. u. einer der Schätze bei den Ǵaina, in dem ein gleichnamiger Schlangendämon haust, H. 193, Sch. N. einer der 8 Schätze, die zu der Zauberkunst Padminî in Beziehung stehen, Mârk. P. 64,15. 68,5.12. — 3) *eine best. grosse Zahl* Vjutp. 186. m. H. an. Med. अयुत, प्रयुत, पद्म, खर्व, अर्बुद, शङ्ख, महापद्म (n.), निखर्व, कोटि MBh. 2,2143. °शतैः 3, 11793. = 100000 Padma R. 6,4,58 (n.). = 1/100000 Kharva 59. = लक्षकोटि Lîlâvatî im ÇKDr. — 4) *eine best. Hölle* Burn. Intr. 201. — 5) m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,8. — 6) m. N. pr. eines Schlangendämons Trik. 1,2,6. H. an. Med. Vjutp. 84. महापद्मस्त्वतिप्रख्यो दशबिन्दुमस्तकः H. 1309. Hariv. 228. 12821. VP. 149. Râǵa-Tar. 4,592. Weber, Râmat. Up. 314. im Schatze Mahâpadma H. 193, Sch. — 7) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12932. — 8) m. N. pr. des Weltelephanten im Süden MBh. 6,2866. R. 1,6,23. 41,18 (42,16 Gorr.). — 9) m. Bein. Nanda's VP. 467 (vgl. महापद्मपति). N. pr. eines Sohnes des Nanda Wassiljew 47. 49. Schiefner, Lebensb. 234 (4). — 10) n. N. pr. einer Stadt am rechten Ufer der Gaṅgâ MBh. 12,13775.

महापद्मपति (म° + पति) m. Bein. Nanda's Bhâg. P. in VP. 467, N. 18.

महापद्मसरस् (म° + स°) n. N. pr. eines *Sees* Râǵa-Tar. 5,68 (महापद्म° mit der ed. Calc. zu lesen). 103. 104. 8,3229.

महापद्मसलिल (म° + स°) n. dass. Râǵa-Tar. 5,118.

महापद्य (म° + पद्य) n. *ein klassischer Vers:* °षट्क *sechs solcher* (Kâlidâsa zugeschriebener) *Verse* zum Lobe des Königs Bhoǵa Haeb. Anth. 483. fg.

महापन्थक (म° + प°) m. N. pr. eines Schülers Buddha's Vjutp. 32. Schiefner, Lebensb. 308 (78).

महापराक्रम (म° + प°) adj. *überaus muthig* Hit. 2,2 (महावीर्यपराक्रम).

महापराह्ण (महा + अ°) m. *später Nachmittag* P. 6,2,38. — Vgl. महानिश, महानिशा, महारात्र.

महापरिनिर्वाण (म° + प°) Titel eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 91.

महापवित्र (म° + प°) adj. *überaus läuternd:* Vishṇu (neben पवित्र) MBh. 12,12864. *vor ungünstigen Einflüssen in hohem Grade schützend* Varâh. Brh. S. 81,22.

महापशु (म° + 1. पशु) m. *grosses Vieh* M. 8,324.

महापाटल (म° + पा°) *eine best. Pflanze* Vjutp. 143.

1. महापात (म° + 2. पात) m. *weiter Flug* Pańkat. II, 57.

2. महापात (wie eben) adj. *weit fliegend;* von einem Geschosse Hariv. 6901. 6908.

महापातक (म° + पा°) n. *ein schweres Verbrechen,* deren fünf namhaft gemacht werden: *Brahmanenmord, Genuss von Branntwein, Diebstahl, Unzucht mit der Frau des Lehrers* und *Umgang mit denen, die sich eines jener vier Verbrechen schuldig gemacht haben;* vgl. M. 11,54. — 245. 257. Jâǵn. 3,206. मन्ये निर्धनता प्रकाममपरं षष्ठं महापातकम् Spr. 3098. Mṛkkh. 174,10. °पञ्चक Vop. 25,17. Mârk. P. 51,57. Verz. d. Oxf. H. 74,*b*,43. 281,*b*,9. Weber, Râmat. Up. 356,5, wo vielleicht महापातकपापिष्ठैः zu lesen ist.

महापातकिन् (von महापातक) adj. *der ein schweres Verbrechen begangen hat* M. 9,235. 243. 11,107. 239. 12,54. Jâǵn. 2,73. 3,206. 227. Çând. 82. Pańkar. 1,10,76. Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,11. — Vgl. पातकिन्.

महापात्र (म° + पात्र) m. *der erste Minister* Pańkar. 1,4,62 (vgl. पात्र m. 64. 65). Sâh. D. 7,7. 8,13. 18,18.

महापाद (म° + पाद) adj. *grossfüssig:* Çiva MBh. 13,1199.

महापाप (म° + पाप) n. *ein schweres Verbrechen* Jâǵn. 3,286. Spr. 1262. Pańkar. 1,10,75.

महापाप्मन् (म° + पा°) adj. *viel Unheil anrichtend:* काम Bhag. 3,37.

महापारणिक (von महा + पारणा) m. N. pr. eines Schülers Buddha's Lalit. ed. Calc. 1,20.

महापारुषक (म° + पा°) *eine best. Pflanze* Vjutp. 142.

महापारेवत (म° + पा°) n. *ein best. Fruchtbaum,* = बृहत्पारेवत, स्वर्णपारेवत, im Hindi बडापारेवत, Râǵan. im ÇKDr.

महापार्श्व (म° + पा°) m. N. pr. eines Dânava MBh. 2,366. Hariv. 12696. eines Râkshasa R. 5,12,7. 45,10. 80,1. 6,12,17. 69,11.

महापाल (म° + पाल) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 55.

महापाश (म° + पाश) m. N. pr. eines Schergen Jama's Brhaddharma-P. 56 im ÇKDr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

महापाशुपत (म° + पा°) m. *ein grosser* (*eifriger*) *Verehrer des* Çiva-Paçupati Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,7. 69,*b*, N. 1. 242,*b*, No. 599. 276,*b*, 17. Kusum. 3,13.

महापासक m. *ein buddhistischer Laienbruder* Trik. 1,1,25. Offenbar fehlerhaft für महोपासक.

महापिण्डीतरु m. = पिण्डीतरु *ein best. Baum,* = पेडिरा im Hindi, Râǵan. im ÇKDr.

महापीलु (म° + पीलु) m. *ein best. Baum,* = बृहत्पीलु Râǵan. im ÇKDr. — °पति (?) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,38.

महापुंस (म° + पुंस = पुमंस्) m. *ein grosser Mann:* °पुंसम् acc. Çatr. 14,180.

महापुण्य (म° + पु°) 1) adj. f. आ *überaus schön, — gut, — rein, — heilig:* वृत्त Hariv. 14406. देश R. 1,40,5. गङ्गा MBh. 13,1842. ein Bodhisattva Vjutp. 21. — 2) f. आ N. pr. eines *heiligen* Flusses Verz. d. Oxf. H. 46,*b*, N. 3.

महापुत्र (म° + पुत्र) m. *Grosssohn* (?) gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. — Vgl. माहापुत्रि.

महापुमंस् (म° + पु°) m. wohl N. pr. eines Berges MBh. 6,427.

महापुर 1) n. (म° + पुर) *a*) oxyt. *eine grosse Festung* TS. 6,2,3,1. Kâth. 24,10. Ait. Br. 1,23. — *b*) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 13,1712. — 2) f. ई (म° + पुरी) *eine grosse Burg, — Stadt:* राक्षसानाम् R. 3,53,37. लङ्का 54,14.

महापुराण (म° + पु°) n. *ein grosses, —, ausführliches* Purâṇa MBh. 1,232. Bhâg. P. und Svajambhûpurâṇa in den Unterschrr.

महापुरुष (म° + पु°) m. 1) *ein grosser Mann,* eig. Spr. 2147. übertr. Mahâvîrak. 1,7. Hit. 100,15. Vjutp. 170. °लक्षणानि Burnouf in Lot. de la b. l. 553. fgg. Hiouen-thsang 1,164. Bez. *fünf grosser Herrscher, welche unter best. Constellationen geboren werden:* पञ्चमहापुरुषलक्षणम् Titel des 69ten Adhjâja in Varâh. Brh. S. Davon nom. abstr. °ता f. Bhâg. P. 5,

15,5. 6,12,20. — 2) *der grosse Geist*, Bein. Vishṇu's MBh. 12,12864. R. 6,102 in der Unterschr. Verz. d. Oxf. H. 345,b,8 (Verz. d. B. H. 122, b,37). VP. 2. Bhâg. P. 2,1. fgg. in den Unterschrr. 5,15,4. 6. 17,14. 6, 2,23. 9,9,29. °पावनकवच Verz. d. Oxf. H. 22,b,15. — Vgl. महापूरुष.

महापुरुषदन्ता (म° - पु° - दन्ता) f. *Asparagus racemosus* Ratnam. 16.

महापुरुषदन्तिका (wie eben) f. *eine best. Pflanze*, = महाशतावरी Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. पुरुषदन्तिका.

महापुष्प (म° + पु°) 1) m. *ein best. Wurm* Suçr. 2,510,3. — 2) f. आ *Clitoria Ternatea Lin.* (अपराजिता) Çabdak. im ÇKDr.

महापूजा (म° + पू°) f. *grosse Ehrenerweisung*, Bez. einer best. Cerimonie Wilson, Sel. Works 1,148. Verz. d. Oxf. H. 103,a,14.

महापूत (म° + पूत) adj. *überaus rein:* तं वैष्णवं महापूतं प्रवदन्ति Pańkar. 2,2,15.

महापूरुष m. = महापुरुष 2. Bhâg. P. 8,5,32. Pańkar. 4,3,49.

महापूर्ण (म° + पूर्ण) m. N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Lot. de la b. l. 3.

महापृष्ठ (म° + पृष्ठ) 1) adj. *einen grossen —, breiten Rücken habend* Hit. 2,4. — 2) m. *Kameel* Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. Bez. *von 6* Anuvâka *im 4ten* Ashṭaka *des* ṚV., *die zum* Açvamedha *gehören*, Ind. St. 2,17. 3,383.

महापैङ्ग्य (म° + पै°) n. N. eines vedischen Textes Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. Verz. d. B. H. 92,10.

महापैठीनसि (म° + पै°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. 92, 12. Verz. d. Oxf. H. 278,b,34.

महापोटगल (म° + पो°) m. *eine hochwachsende Schilfart* H. an. 4,299. Med. l. 164.

महाप्रकाश (म° + प्र°) m. Titel einer medicinischen Schrift (vgl. भावप्रकाश) Verz. d. B. H. No. 957.

महाप्रजापति (म° + प्र°) m. *der grosse Herr der Geschöpfe*, Beiw. Vishṇu's MBh. 12,12864.

महाप्रजापती und °प्रजावती s. u. प्रजापती und vgl. noch Lot. de la b. l. 2. 163. fg. 298.

महाप्रज्ञापारमितासूत्र (म° - प्र° - सूत्र) n. Titel eines buddhistischen Sûtra Vie de Hiouen-thsang 154.

महाप्रणाद (म° + प्र°) m. N. pr. eines Ćakravartin Vjutp. 92.

महाप्रतिभान (म° + प्र°) m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 2. 145. 162.

महाप्रतीहार (म° + प्र°) m. *Oberthürsteher* Râǵa-Tar. 4,142. 484.

महाप्रदीप (म° + प्र°) m. N. pr. eines Mannes Lalit. ed. Calc. 202,12.

महाप्रपञ्च (म° + प्र°) m. *die grosse Welt* Vedântas. (Allah.) No. 78.

महाप्रभ (म° + प्रभा) adj. *hell leuchtend, überaus glänzend:* रथ MBh. 3,1715. चक्र Hariv. 15335.

महाप्रभा (wie eben) f. *grosse Helle* Ǵagadîça im ÇKDr. °मण्डलव्यूहज्ञानमुद्रा f. Bez. einer best. Mudrâ Vjutp. 105.

महाप्रभाव (म° + प्र°) adj. f. आ *überaus mächtig, gewaltig* MBh. 7, 59. Prab. 31,6.

महाप्रभु (म° + प्रभु) m. *ein grosser —, mächtiger Herr; ein König, Fürst;* Bein. Indra's und Çiva's Çabdârthak. bei Wils. = परमेश्वर d. i. Vishṇu Haribhaktivilâsa 3 und Ćaitanjaćandrodaja im ÇKDr. *Haupt, Chef* Wilson, Sel. Works 1,167.

महाप्रलय (म° + प्र°) m. 1) *die vollkommene Vernichtung der Welt am Ende eines* Kalpa Halâj. 1,117. — 2) Titel einer Schrift (in Hindi) Wilson, Sel. Works 1,357. Verz. d. Oxf. H. 388,a, No. 526.

महाप्रवृद्ध (म° + प्र°) adj. *hoch gewachsen* u. s. w. P. 6,2,38.

1. महाप्रसाद (म° + प्र°) m. *ein grosses Gnadengeschenk* (s. प्रसाद 2.) Matsjasûkta im ÇKDr.

2. महाप्रसाद (wie eben) adj. *überaus gnädig* MBh. 13,1251.

महाप्रसुत *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 185.

महाप्रस्थान (म° + प्र°) n. s. u. प्रस्थान 1. und füge noch hinzu Ind. St. 2,76,3. Verz. d. Oxf. H. 345,b,38. °गमन Udvâhat. im ÇKDr.

महाप्रस्थानिक s. u. प्रास्थानिक, wo die Form mit kurzem Vocal vielleicht mit Unrecht für fehlerhaft erklärt worden ist. Die ed. Bomb. des MBh. hat auch 1,629. 633 महाप्रस्थानिक.

महाप्राज्ञ adj. *überaus klug, — einsichtsvoll* (von Personen) s. u. प्राज्ञ 1,a. Vgl. noch R. 1,59,6. Mârk. P. 100,13.

1. महाप्राण (म° + 1. प्राण) m. gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. 1) *starker Hauch* (der bei der Aussprache der Aspiraten und einiger anderer Laute gehört wird) P. 1,1,9, Sch. — 2) *grosse Kraft:* म° adj. *überaus kräftig:* वृत्र Bhâg. P. 6,11,6. — Vgl. माहाप्राण.

2. महाप्राण (wie eben) 1) adj. *mit starkem Hauche ausgesprochen:* der Laut ह P. 8,4,62, Sch. — 2) m. *Rabe* (*der Krächzende*) Râǵan. im ÇKDr.

महाप्रीतिवेगसंभवमुद्रा f. Bez. einer best. Mudrâ Vjutp. 105.

महाप्रीतिकर्षा (म° + प्री° - कर्षा) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

महाफणक (म° + फण) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

1. महाफल (म° + फल) n. 1) *eine grosse Frucht* Spr. 802. — 2) *grosser Lohn* M. 3,128.

2. महाफल (wie eben) 1) adj. f. आ a) *grosse Früchte habend.* — b) *grossen Lohn bringend* M. 5,56; vgl. auch u. महत् 1. gegen das Ende. Das adj. महोदय wird von den Comm. häufig durch महाफल erklärt. — 2) m. *Aegle Marmelos Corr.* Ratnam. 6. — 3) f. आ a) *die Coloquinthen-Gurke* Gaṭâdh. im ÇKDr. — b) *eine Art Speer* H. ç. 146.

महाफेणा (म° + फेण) f. *Ossa sepiae* Çabdak. im ÇKDr.

महाबन्ध (म° + ब°) m. *eine best. Stellung der Hände* oder *Füsse* (im Joga) Verz. d. Oxf. H. 235,a,21.

महाबन्ध्या (म° + ब°) adj. f. *vollkommen unfruchtbar* Pańkar. 1,8,34.

महाबभ्रु (म° + ब°) m. *ein best. höhlenbewohnendes Thier* Suçr. 1,203,2.

महाबल (म° + 1. बल) 1) adj. f. आ *überaus stark, — kräftig, — mächtig;* von Personen H. an. 4,294. Med. l. 159. N. 12,58. Hiḍ. 1,1. MBh. 1,5933. Hariv. 200. R. 1,1,34. 47. 8,11. 52,1. 13. Spr. 4704. Kathâs. 45,48. 58,5. Mârk. P. 60,15. 100,13. Hit. 59,8. 89,22. Vishṇu Pańkar. 4,3,81. Çiva Çiv. व्याघ्र MBh. 1,5575. वात Kathâs. 44,136. म° (औषधि) *überaus heilkräftig* MBh. 2,1862. — 2) m. a) *Wind* H. 1107. H. an. Halâj. 1,76. — b) *ein* Buddha Trik. 1,1,10. — c) (sc. गण) Bez. *einer Klasse von Manen* Mârk. P. 96,46. — d) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's (?) Hariv. 9555. eines Indra im Manvantara Tâmasa's

und Raukja's Mârk. P. 74, 58. 94,29. eines Schlangendämons Vjutp. 87. eines Fürsten (Vipra andere Autt.) VP. 465, N. 9. verschiedener Personen Kathâs. 10,21. Vet. in LA. (II) 29,11. Verz. d. Oxf. H. 365, *a*, No. 72. Hit. 120,7. — 3) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2627. 2644. — 4) n. *a*) *Blei* H. ç. 158. H. an. Med. — *b*) *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 185. — *c*) N. eines Liṅga (= गोकर्णेशलिङ्ग) Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,23; vgl. महाबलेश्वर.

महाबलशाक्य (म° + शा°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 78.

महाबलसूत्र (म° + सूत्र) n. Titel eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 42.

महाबला (म° + 2. ब°) f. *eine best. Pflanze*, = बलाभिद् H. an. 4, 294. fg. = अतिबला Med. l. 159. = बला *Sida cordifolia Lin.* Ratnam. 168.

महाबलात *eine best. grosse Zahl* Vjutp. 186.

महाबलेश्वर n. = महाबल 4, *b*. Verz. d. Oxf. H. 61, *a*, N.

महाबार्हत adj. von महाबृहती RV. Prât. 18,7. Ind. St. 8,26. 143. Müller, SL. 222.

महाबाहु (म° + बाहु) 1) adj. *langarmig* (vgl. दीर्घबाहु) Indr. 1, 9. Hid. 1,48. 2,19. 3,2. N. 2,11. 4,30. 12,8. 14,11. MBh. 1,5577. 5,5943. 7260. R. 1,1,11. 3,55,36. 38. Mârk. P. 74,38. 51. Beiw. Vishṇu's: बाहुभ्यां रोदसी बिभ्रन्महाबाहुरिति स्मृतः MBh. 5,2567. — 2) m. N. pr. *a*) eines der Söhne Dhṛtarâshṭra's MBh. 1,2733. 2740. 4545. 4553. — *b*) eines Dânava Hariv. 200. — *c*) eines Râkshasa R. 3,29,31. 5,80,2.

महाबिम्बर *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 185.

महाबिल (म° + बिल) n. *der Luftraum* Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,1 v. u. Gatâdh. im ÇKDr. *a water jar; the heart; the mind; a cave, a hole* Wilson. — Vgl. महद्बिल.

महाबीज (म° + बीज) adj. *samenreich:* Çiva MBh. 13,1153. — Vgl. महारेतस्.

महाबीज्य (wie eben) n. *Perinaeum* H. 613.

महाबुद्ध (म° + बुद्ध) m. *der grosse* Buddha Burn. Intr. 221. Açokâvad. 1.

महाबुद्धि (म° + बु°) 1) adj. *eine grosse Einsicht habend, überaus klug* R. 1,61,9. Pañkat. 4,23. st. °बुद्धे MBh. 5,5982 hat die ed. Bomb. richtig °युद्धे, wie schon Benfey in seiner Chr. vermuthet hatte. — 2) m. N. pr. eines Asura Kathâs. 45,383. 47,24.

महाबृहती (म° + बृ°) f. 1) *Solanum Melongena Lin.* Trik. 2, 4, 28. — 2) *ein best. Metrum: vier* Pada *zu acht und eines zu zwölf Silben* RV. Prât. 16,47. 18,7; vgl. Ind. St. 8,97. 103. 147. 243.

1. महाबोधि (म° + बो°) *die grosse Intelligenz eines* Buddha Wassiljew 42.

2. महाबोधि (wie eben) m. *ein* Buddha Trik. 1,1,9. H. 232. eine best. Incarnation Buddha's Vjâdi beim Schol. zu H. 233.

महाबोधिसंघाराम (म° + सं°) m. N. pr. eines buddhistischen Klosters Hiouen-thsang I, 487.

महाबोध्यङ्गवती (von 1. म° + अङ्ग) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 101.

महाब्रह्म und °ब्रह्मन् (म° + ब्रह्मन्) m. P. 5, 4, 105. Vop. 6, 44. 1) *ein grosser Brahmane;* nicht zu belegen, da in Benf. Chr. 20, 6 (vgl. MBh. 5, 7043) महाब्रह्मन् stillschweigend für richtiges महद्ब्रह्मन् gesetzt worden ist (महत् gehört zu कार्यम्). — 2) *der grosse* Brahman (der Gott) Wassiljew 198. Hiouen-thsang 1,477. pl. eine Klasse von Göttern bei den Buddhisten Vjutp. 82. Lalit. ed. Calc. 171,1 (°ब्रह्मन्). Lot. de la b. l. 101. fgg. Burn. Intr. 202. 609. fgg. (°ब्रह्म und °ब्रह्मन्). Köppen 1,256. 260.

महाब्राह्मण (म° + ब्रा°) 1) m. *ein grosser Brahmane* Çat. Br. 14,5, 1,19. 22. Çâk. 63,18. = निन्दितब्रह्मन् ÇKDr. angeblich nach P. (vgl. 6,2,69). *a priest who officiates at funeral ceremonies* Wils. Statt महाब्राह्मणभाग्य MBh. 3,13248 ist mit der ed. Bomb. ब्राह्मणमहाभाग्य zu lesen. — 2) n. *das grosse* Brâhmaṇa, Bez. des Pañkaviṃça-brâhmaṇa Weber, Lit. 72.

महाभट (म° + भट) m. 1) *ein grosser Krieger;* s. u. भट 1. — 2) N. pr. eines Kshatrija Kathâs. 58,5. eines Dânava 47,15.

महाभद्र (म° + भद्र) 1) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55, 19. — 2) f. आ *a*) *Gmelina arborea Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — *b*) Bein. der Gaṅgâ Çabdam. im ÇKDr. Hiouen-thsang 1,217. — 3) n. N. pr. eines Sees VP. 169. Mârk. P. 55,3. 56,17.

1. महाभय (म° + भय) n. *grosse Gefahr, — Noth* Ait. Br. 8,27. MBh. 5,1828. 1837. Râǵa-Tar. 2,26. Vet. in LA. (II) 17,16. Personif. (als m.; vgl. भय) ein Sohn des Adharma von der Nirṛti MBh. 1,2619.

2. महाभय (wie eben) adj. f. आ *mit grosser Gefahr —, mit grosser Noth verbunden; sehr gefahrvoll, — furchtbar:* युद्ध MBh. 1,1176. 1185. उल्का 3,11397.

महाभाग (म° + भाग) 1) adj. f. आ *dem ein grosser Theil, ein schönes Loos zugefallen ist; in hohem Grade ausgezeichnet, vor Andern hervorragend, überaus ausgezeichnet;* zumeist von Personen und häufig in der Anrede. M. 3,192. 9,26. N. 10,14. 24. 12,47. 93. 18,3. Indr. 1,16 (सु°). MBh. 2,473. 3,14575. 4,2. 5,6016. 7096. 7365. जन्मनैव महाभागो ब्राह्मणो नाम जायते 13,2142. Hariv. 8975. R. 1,8,19. 10,3. 57,16. 60, 24. 70,34. 2,24,32. Suçr. 1,323,3. Çâk. 107. Uttararâmak. 28,1 v. u. Vid. 120. 292. Kathâs. 10,75. 37,18. 59,85. 61,314. 64,38. 66,169. Mârk. P. 61,35. 46. 74. Brahma-P. in LA. (II) 54,17. 55,7. Pañkar. 1, 4,48. 68. 79. Prab. 55,11. सरितः (oder नागाः) Varâh. Bṛh. S. 48, 67. द्रुमाः Hariv. 8972 (दाशार्हैर्महा° die neuere Ausg.). सप्त° *siebenmal (d. i. überaus) ausgezeichnet:* Vishṇu MBh. 12,12864. सप्तभिर्गायत्र्यादिभिर्वर्णनीयाः सप्तैव महान्तो यज्ञभागा यस्य सः Nilak. — 2) f. आ N. der Dâkshâyaṇî in Mahâlaja Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,23.

महाभागवत (म° + भा°) 1) m. *ein grosser Verehrer* Bhagavant's Bhâg. P. 1,12,17. 32. — 2) n. *das grosse* Bhâgavata-Purâṇa, N. eines Upapurâṇa Ind. St. 1,469,4.

महाभागिन् (म° + भा°) adj. *überaus glücklich* Kathâs. 44,187.

महाभाग्य (nom. abstr. zu महाभाग) n. *hohe Stellung, — Bedeutung:* विश्वंभराधिपत्यं यत्तन्महाभाग्यमुच्यते Pratâpar. 3,*a*,2. °भाग्ये प्रतिष्ठिताः MBh. 13,2150. कुलस्त्रीणाम् 3,16619. ब्राह्मण° 13143. 13248 (महाब्राह्मणभाग्य ed. Calc., ब्राह्मण° ed. Bomb.). राजन्य° ebend. तपसः M. 11,244.

महाभार (म° + भार) P. 6,2,38. m. *eine grosse Bürde, — Last.*

महाभारत (म° + भा°) P. 6,2,38 (m. nach dem Schol.). adj. in Ver-

bindung mit आहव, युद्ध oder subst. mit Ergänzung eines Wortes für *Kampf: der grosse Kampf der* Bharata MBh. 5,4811. °युद्ध 14,1809. °संभारः (महाभारत आरम्भः die neuere Ausg.) संभृतो ऽग्निरिव क्रतुः Hariv. 11101. In Verbindung mit आख्यान oder n. *die grosse Erzählung vom Kampfe der* Bharata, *das grosse epische Gedicht* Mah. Âçv. Gṛhj. 3,4,4. MBh. 1,11. 265. 2203. 2206. 18,190. fg. Hariv. 19. 11093. 16231. वेदान् — °पञ्चमान् MBh. 1,2418. 12,13027. महत्वाद्भारवत्वाच्च महाभारतमुच्यते 1,266. 18,192 (wo mit der ed. Bomb. भारवत्वात् st. भारतत्वात् zu lesen ist). भरतानां महज्जन्म महाभारतमुच्यते 1,2320. — Verz. d. B. H. 13,7. Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,14. 255,*b*,12. 270,*b*,28. 279,*a*,2. VP. 275. Sâh. D. 9,11. Madhus. in Ind. St. 1,13,8. 20,25. °तात्पर्यनिर्णय Titel eines Buches Hall 162. Mack. Coll. I, 13. Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,29. °दर्पण m. desgl. Ind. St. 1,471. °व्याख्यान n. desgl. Mack. Coll. I, 60.

महाभारतिक m. wohl *ein Kenner des* Mahâbhârata Verz. d. Oxf. H. 120,*b*,4.

महाभाष्य (म° + भा°) n. oder vollständig व्याकरण° *der grosse Commentar (zur Grammatik)*, **Titel von Patañgali**'s Commentar zur Grammatik des Pâṇini, **Râǵa-Tar. 1,176. 4,487.** Prab. 86,10. Madhus. in Ind. St. 1,16,1 v. u. **Verz. d. B. H.** 14,4. No. 721. 789. Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,2. 247,*a*,19. °प्रदीप m. Titel von Kaijaṭa's *Erklärung* des Mah. Verz. d. Oxf. H. 158,*a*. °दीपिका Titel von Bhartṛihari's *Erklärung* des Mah. Verz. d. B. H. No. 720. Vgl. Ind. St. 5,2. fgg. 150. fgg. 159. fgg. 166. fgg.

महाभासुर (म° + भा°) adj. *überaus glänzend:* Vishṇu MBh. 12,12864.

महाभिक्षु (म° + भिक्षु) m. *der grosse Bettler*, Bein. Çâkjamuni's Burn. Intr. 25. 276.

महाभिजन (महा + अ°) m. *eine hohe, edle Abstammung:* °जात *von edler Abstammung* Spr. 2155.

महाभिज्ञाज्ञानाभिभू (महा - अ° - ज्ञान + अ°) m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 96. fgg.

महाभिष m. N. pr. eines Fürsten aus Ikshvâku's Geschlecht MBh. 1,3843. fgg. 3,8268. 13,7681. Bhâg. P. 9,22,12.

महाभिषव (महा + अ°) m. *die grosse Kelterung des* Soma (neben उपांश्वभिषव) Schol. zu Kâtj. Çr. 749,8. fgg. 750,5. fgg.

महाभिषेक (महा + अ°) m. *feierliche Salbung* Ait Br. 8,14. 19. Titel des 14ten Lambaka im Kathâsaritsâgara Kathâs. 1,8; vgl. Verz. d. Oxf. H. 151,*b*. Es ist demnach अनुगत Kathâs. 1,8 in act. Bed. aufzufassen und पञ्चलम्बक der Titel des 15ten Lambaka.

महाभिस्यन्दिन् (महा + अ°) adj. *in hohem Grade Feuchtigkeit erzeugend* oder *auflösend* Suçr. 1,176,2. 177,4.

महाभीत (म° + भीत) 1) adj. *in hohem Grade erschrocken* Pañkar. 1,3,37. — 2) f. आ *Mimosa pudica* Çabdak. im ÇKDr.

महाभीति (म° + भी°) f. *grosse Gefahr, — Noth* AK. 3,4,14,80.

महाभीम (म° + भीम) m. 1) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Trik. 1,1,50. — 2) Bein. Çântanus Ǵaṭâdh. im ÇKDr.; vgl. महाभीष्म.

महाभीरु (म° + भीरु) m. *eine Art Mistkäfer (sehr scheu)* H. 1208.

महाभीषणक (म° + भी°) adj. *grosse Angst erregend, überaus furchtbar:* रण MBh. 7,6239. Hariv. 5600. R. 6,16,105.

महाभीष्म (म° + भी°) m. = महाभीम 2. Trik. 2,8,10.

महाभुज (म° + भुज) adj. *langarmig* Indr. 5,55. Draup. 7,9. MBh. 5,7125. R. 3,55,4. Ragh. 1,13. Kathâs. 42,192. Râǵa-Tar. 1,87. 196. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,26, Çl. 12. Çiva Çiv.

महाभूत (म° + भूत) 1) adj. *gross seiend, gross:* ये च महाभूता भुजंगमाः MBh. 13,6164. महाभूता (= वृद्धीभूताः Schol.) भूमिकम्पे चत्वारः सागराः पृथक् । वेलामुद्वर्तयन्तीव 6,105. In dieser Bed. hätte man eher महद्भूत erwartet. — 2) m. *ein grosses Geschöpf, — Wesen:* स्थावरा जङ्गमाश्चैव महाभूतास्तथापरे so v. a. *hohe Bäume und grosse Thiere* MBh. 2,466. — 3) n. *Element (Erde, Wasser, Feuer, Luft, Aether)* Nir. 14,5. 10. Ait. Up. 5,3. Maitrjup. 3,2. M. 1,6. Bhag. 13,5. MBh. 3,13913. fg. 6,178. 12,6821. 6823. 14,983. 1092. 15,924. Suçr. 1,4,1. Sûrjas. 12,23. Ragh. 1,29. AK. 3,4,14,67. Varâh. Bṛh. S. 69,4. Bṛh. 8,21. Bhâg. P. 3,26,12. Mârk. P. 54,2. Tattvas. 15. Weber, Râmat. Up. 351,5. Madhus. in Ind. St. 1,20,1. °घटदान Verz. d. Oxf. H. 35,*b*,15 (Verz. d. B. H. 137,*a*). 43,*a*,19. Vgl. महान्ति भूतानि unter महत् 1.

महाभूमि (म° + भू°) f. *ein grosses Reich:* °भूमौ नचिकेतस्त्वमेधि Kaṭhop. 1,24. महत्यां भूमौ राजा त्वं भव Çañk.

महाभूषण (म° + भू°) n. *ein kostbarer Schmuck* Gaṇapatikh. 23 im Brahmavaiv-P. im ÇKDr. unter महाशिवः.

महाभृङ्ग (म° + भृङ्ग) m. *eine blaublühende Verbesina* (नीलभृङ्गराज) Râǵan. im ÇKDr.

महाभेरीहारक (म° - भे° - हा°) Titel eines buddh. Sûtra Wassiljew 318. 327. °परिवर्त desgl. 162.

महाभैरव (म° + भै°) 1) m. *eine Form* Çiva's oder Bhairava's Prab. 54,4. Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5. — 2) adj. f. ई *zu* Mahâbhairava *in Beziehung stehend:* विद्या Prab. 64,13. लिङ्ग Verz. d. Oxf. H. 42,*a*,13. तन्त्र 108,*b*,34. 109,*a*,22.

1. महाभोग (महा + आ°) adj. *einen grossen Umfang habend:* न्यग्रोधपादप Kathâs. 17,106. ज्योतीरसशिलातल 50,177.

2. महाभोग (म° + 1. भोग) adj. *grosse Windungen habend, grosse Ringe bildend*, von einer Schlange MBh. 1,1203. m. *eine grosse Schlange* Ashṭâv. 18,53.

3. महाभोग (म° + 2. भोग) m. *Hochgenuss* Kathâs. 29,53.

4. महाभोग (wie eben) adj. *grosse Genüsse verschaffend;* f. आ Bein. der Durgâ: महार्थसाधनी देवी महाभोगा ततः स्मृता Devî-P. 45 im ÇKDr.

महाभोज (म° + भोज) m. 1) *ein grosser Fürst:* शशविन्दुर्महायोगी महाभोजो महानभूत् Bhâg. P. 9,23,30. — 2) N. pr. eines Fürsten VP. 424. Bhâg. P. 9,24,7.

महाभोट (म° + भोट) *Gross-Tibet* Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,32. °देश 332,*b*,15.

महाभौम (म° + भौम) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,3772. fg.

महाभ्र (महा + अभ्र) n. *eine grosse* oder *dicke Wolke* Çâñkh. Gṛhj. 6,1. °कूट Verz. d. B. H. 121,5.

महामख (म° + मख) m. *ein grosses Opfer, Hauptopfer* (s. महायज्ञ) Jâǵn. 1,102. MBh. 3,14128.

महामञ्जूषक (म° + म°) m. Bez. *einer himmlischen Blume* Lot. de la b. l. 4. 219.

महामणि (म° + म°) m. *ein kostbarer Edelstein* MBh. 5, 1090. Çâk. 133. Bhâg. P. 5,9,11. 8,6,5. Beiw. Çiva's Çiv.

महामणिचूड (म° + म°) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 84.

महामण्डल (म° + म°) m. N. pr. eines Fürsten Burn. Intr. 359.

महामण्डलिक (म° + मण्डल) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 84.

महामण्डूक (म° + म°) m. *eine Froschart*, = पीतमण्डूक Râgan. im ÇKDr.

महामति (म° + म°) 1) adj. *grosse Einsicht besitzend, klug* N. 18, 3. MBh. 2,2910. 14128. 5,5979. 7067. 12,4263 (wo vielleicht महामतेः zu lesen ist; Gild. in der 2ten Ausg. von LA. fasst महामते als loc. von महामत). R. 1,8,2. 52,15. 2,23,12. Spr. 2882. Kathâs. 5,59. Mârk. P. 81,25. Gaṇeça Pańkar. 1,7,88. — 2) m. *a) der Planet Jupiter* H. ç. 13. — *b)* N. pr. eines Fürsten der Jaksha Vjutp. 88. eines Bodhisattva Burn. Intr. 515. — 3) f. °मति N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 148,*a*, No. 318. — 4) f. °मती Bez. *eines best. lunaren Tages*, personif. eine Tochter des Añgiras MBh. 3,14128.

महामत्त (म° + मत्त) adj. *in voller Brunst stehend:* द्विप R. 5,4,8.

महामत्स्य (म° + म°) m. *ein grosser Fisch* Çat. Br. 14,7,1,18. H. 1348. Halâj. 3,37. fg.

1. महामद (म° + मद) m. *heftige Brunst:* इभ° Mârk. P. 89,19.

2 महामद (wie eben) adj. *dessen Brunst heftig ist;* m. *Elephant* H. ç. 174. Hâr. 14. *ein brünstiger Elephant* Çabdar. im ÇKDr.

महामनस् (म° + म°) 1) adj. *grossgesinnt, hohen Sinnes* H. 367. Halâj. 2,200. RV. 10,103,9. N. 5,40. 7,8. 18,19 (सु°). 20,2. MBh. 1,4813. Spr. 3936. R. Gorr. 1,6,18 (अ°). 3,55,52. *stolzen Sinnes, stolz, hochfahrend* Khând. Up. 6,1,2. Spr. 3636 (nicht *grossmüthig*). — 2) m. *a) ein best. fabelhaftes Thier*, = शरभ ÇKDr. u. dem letzten Worte; vgl. मनस्विन्. — *b)* N. pr. eines Fürsten Hariv. 1672. fg. VP. 444. Bhâg. P. 9,23,2.

महामनि m. N. pr. eines Fürsten VP. 444. Wohl fehlerhaft für °मति oder °मणि; andere Autt. haben महाशाल und महाशील.

महामनुष्य (म° + म°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,3.

महामन्त्र (म° + मन्त्र) m. *ein grosser* d. i. *ein überaus wirksamer Zauberspruch* Gît. 9,11. Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,26.

महामन्त्रानुसारिणी (महामन्त्र + अ°) f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2,13. Vjutp. 24.

महामन्त्रिन् (म° + म°) m. *der oberste Rathgeber eines Fürsten* Kathâs. 31,80. 32,6. 66,120. 133. Hit. 97,16. 120,5.

महामन्दारव (म° + म°) m. *eine best. Pflanze* Vjutp. 143.

महामयूरी (म° + म°) f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2,13. — Vgl. महामायूरी.

1. महामरकत (म° + म°) m. *ein grosser Smaragd* Bhâg. P. 10,33,7.

2. महामरकत (wie eben) adj. *mit grossen Smaragden verziert* Bhâg. P. 4,9,62. °मारकत v. l.

महामलयपुर (म° - म° - पुर) n. Bez. der sieben in Felsen ausgehauenen Pagoden im Süden von Madras LIA. I, 165.

1. महामह (vgl. 3. मह् u. s. w.) 1) adj. *grossmächtig* RV. 6,24,10. 33,15. 46,10. अहमस्मि महामहः sagt Indra 10,119,12. — 2) f. आ Bez. *einer best. Constellation:* शुभयोगसमायुक्ता शनौ शतभिषा यदि । महामहेति विख्याता त्रिकोटिकुलमुद्धरेत् ॥ Skanda-P. in Tithjâdit. ÇKDr. — Zur Bildung des Wortes vgl. घनाघन, चराचर, चलाचल, पतापद, वदावद.

2. महामह (म° + 1. मह) m. *ein grosses Fest* Vjutp. 133.

1. महामहिमन् (म° + म°) m. *grosse* d. i. *wahrhafte Grösse:* प्रभवो ऽप्यप्रमत्तास्ते महामहिमशालिनः Spr. 1300.

2. महामहिमन् (wie eben) adj. *übergross, wahrhaft gross;* davon nom. abstr. °महिमत्व n.: तन्महामहिमत्वं स्याद्या पुनर्देवतात्मता Pratâpar. 3,*b*,2.

महामहिव्रत (म° + म°) adj. *grossmächtige Herrschaft ausübend* RV. 9,48,2.

महामहेश्वरायतन (म - महेश्वर - आ°) n. *eine best. Götterregion* Vjutp. 82.

महामांस (म° + मांस) n. *köstliches Fleisch*, Bez. *verschiedener Fleischarten*, insbes. *des Menschenfleisches:* गोनरेभाश्वमहिषवराहोष्ट्रारगोद्भवम् । महामांसाष्टकं देवि देवताप्रीतिकारकम् ॥ Kaulârkanadîpikâ im ÇKDr. अष्टम्यां रुधिरैर्मांसैर्महामांसैः सुगन्धिभिः । पूजयेद्बहुजातीयैर्बलिभिर्भोजनैः शिवाम् ॥ Kâlikâ-P. in Tithjâdit. ÇKDr. °भोजन Kathâs. 20,191. °विक्रय 25,182. Pańkat. 241,2. °मांसस्य पणायिता Mâlatim. 75,14.

महामात्य (महा + अ°) m. *Hauptminister eines Fürsten* Kâm. Nîtis. 14,5. Verz. d. Oxf. H. 211,*a*,25. Râga-Tar. 3,228 (pl.) und in den Unterschrr. der Tarañga.

महामात्र (म° + मात्रा) 1) adj. *dem Maasse nach gross, der grösste, beste, vorzüglichste:* Çiva MBh. 13,1199. सर्वायुध° (धनुस्) 1,8180. 4,1309. 1344. वृष्ण्यन्धक° 1,7988. देवासुर° 13,1258. शाखामृग° R. 4,25 (26 ed. Bomb.), 1. Ohne nähere Bestimmung m. *ein im Range hochstehender Mann, ein hoher Beamter des Fürsten, Minister* (= प्रधान AK. 2,8,1,5. H. 720. an. 4,275. Halâj. 2,272. = अमात्य Med. r. 291. = समृद्ध H. an. Med.) MBh. 2,1166. 6,4748. 15,1042. R. 2,36,8. 37,1. 4,25,21. Kâm. Nîtis. 8,58. 9,69. 12,44. राजपुत्राश्च महामात्रद्विरदाश्च Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,39. 217,*a*,27. Spr. 2096 (*Minister* und zugleich *Elephantenlenker*). — 2) m. *Elephantenlenker* H. 762. H. an. Med. Halâj. 2,70. M. 9,259. MBh. 4,1761. 6,2287. 3155 (wo mit der ed. Bomb. सतोमरैर्महा° zu lesen ist; man streiche also diese Stelle u. तोरण). 7,837. 4320. Hariv. 4552. 5053. 5581. 9377. 13497. 13619. Varâh. Brh. S. 9,28. 15,11. 19. Kathâs. 13,17. Spr. 2096 (zugleich *Minister*). — 3) f. ई *die Frau des Lehrers* Gatâdh. im ÇKDr. — Vgl. गणना°, धर्म°.

महामानसिका (von म° + मानसी) f. N. pr. einer der 16 Vidjâdevî bei den Gaina H. 240. °मानसी ÇKDr. und Wilson nach derselben Aut.

महामानिन् (म° + मा°) adj. *überaus stolz* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,1.

महामाय (म° + माया) 1) adj. *wobei grosser Trug angewendet wird:* अस्त्र R. 1,29 (30 Gorr.), 18. *grossen Trug anwendend, gross im Täuschen:* राक्षस R. 5,80,2. 6,33,46. Beiw. und Bein. Vishṇu's H. ç. 72. Ind. St. 2,1. Pańkar. 4,3,25. Çiva's MBh. 13,1201. °माया f. Beiw. und Bein. der Durgâ (vgl. महामाया) H. ç. 48. Wilson, Sel. Works 1,93. Kâlikâ-P. 6 im ÇKDr. °मायी f. desgl. Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Asura Kathâs. 45,225. 46,38. 47,29. — 3) f. आ N. pr. einer Gemahlin Çuddhodana's Schiefner, Lebensb. 234 (4). Burn. Intr. 383. Hiouen-thsang 1,310.

महामाया (wie eben) f. *die grosse Täuschung, die göttliche Macht der Täuschung, die die Welt als wirklich bestehend erscheinen lässt und sie also gewissermaassen schafft*, Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,29. 33. 81,*a*,23. fgg. MÂRK. P. 81,40. fgg. mit der Durgâ identificirt 58. °धर Beiw. Vishṇu's MBH. 12,12864.

महामायाशम्बर (म° + श°) n. oder °तन्त्र n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,29. 109,*a*,17.

महामायूरी (म° + मा°) f. N. pr. einer der fünf Schutzgöttinnen (महारक्षा) bei den Buddhisten: °स्तोत्र STOTRA-Sammlung No. 125. °साधन SÂDHANAM. 119. — Vgl. महामयूरी.

महामारकत (म° + मा°) adj. f. ग्रा *reichlich mit Smaragden verziert* BHÂG. P. 3,33,17. 4,9,62 (°मरकत BURN.). 7,4,9.

महामारी (म° + मा°) f. Bein. der Durgâ ÇABDAR. bei WILS. MÂRK. P. 92,7.

महामार्ग (म° + मार्ग) m. *eine grosse Strasse, Hauptstrasse* KÂM. NÎTIS. 16,4. BHÂG. P. 1,11,15. — Vgl. महापथ.

महामाल (म° + माला) adj. *einen grossen Kranz tragend:* Çiva MBH. 13,1240.

महामालिका (म° + मा°) f. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑ — ⏑ — —, ⏑ — — ⏑ — — ⏑ — — COLEBR. Misc. Ess. II, 162 (XIII, 2). Ind. St. 8, 397. 417. 423.

महामाष (म° + माष) m. *eine grosse Bohnenart* (vgl. राजमाष) ÇABDAK. im ÇKDR. SUÇR. 1,80,12.

महामाहेश्वर (म° + म°) m. *ein grosser Verehrer* Maheçvara's (Çiva's) RÂGA-TAR. 2,133.

महामीन (म° + मीन) m. *ein best. Fisch* SUÇR. 1,206,18.

1. महामुख (म° + मुख) n. 1) *ein grosser Mund* VARÂH. BRH. S. 68,54. — 2) *eine grosse Mündung:* महानदी द्वारवतीं पञ्चाशद्भिर्महामुखैः । प्रविष्टा HARIV. 8958.

2. महामुख (wie eben) 1) adj. *a*) proparox. *einen grossen Mund habend, grossmäulig* P. 6,2,168. Çiva MBH. 13,1202. — *b*) (f. ई) *eine grosse Mündung habend* KÂTJ. ÇR. 16,7,8. 18,3,5. — 2) m. *a*) *Krokodil* H. 1349. — *b*) N. pr. eines Mannes MBH. 3,15731.

महामुचिलिन्द (म° + मु°) *eine best. Pflanze* VJUTP. 142.

महामुचिलिन्दपर्वत (म° + मु°) m. N. pr. eines fabelhaften Gebirges Lot. de la b. l. 148.

महामुण्डनिका f. = महामुण्डी RÂGAN. im ÇKDR. u. महाश्रावणिका.

महामुण्डी (म° + मु°) f. *eine best. Pflanze*, = महाश्रावणिका RÂGAN. im ÇKDR. u. dem letzten Worte.

महामुद्रा (म° + मु°) f. 1) *eine best. Stellung der Hände* oder *Füsse* (beim Joga) Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,21. 236,*b*,20. — 2) *eine best. hohe Zahl* VJUTP. 185. Mél. asiat. 4,632.

महामुनि (म° + मु°) 1) m. *ein grosser* Muni MBH. 5,6081. 7036. 7, 9445. R. 1,4,19. 51,19. 59,22. BHÂG. P. 1,1,2. Agastja H. an. 4,185. fg. MED. n. 200. ÇABDAR. im ÇKDR. R. 3,49,50. Kṛpa, Kâla AGAJA im ÇKDR. Insbes. Bein. *eines* Buddha TRIK. 1,1,8. ÇABDAR. *eines* Gina: °स्वाध्याय Titel eines Werkes WILSON, Sel. Works 1,282. — 2) *Koriander*, m. *die Pflanze* H. an. RÂGAN. im ÇKDR. n. *der Same* MED. GAṬÂDH. im ÇKDR. — 3) n. *Heilkraut, Arzenei* ÇABDAR. im ÇKDR.

महामूढ (म° + मूढ) adj. *sehr dumm, ein Einfaltspinsel* KATHÂS. 61, 18. PAÑKAR. 1,2,69. PAÑKAT. 38,12.

महामूर्ख (म° + मूर्ख) m. *ein grosser Thor* PAÑKAR. 2,5,13.

महामूर्ति (म° + मू°) adj. *eine grosse Gestalt habend:* Vishṇu MBH. 12,12864.

महामूर्धन् (म° + मू°) adj. *grossköpfig:* Çiva MBH. 13,1199.

महामूल (म° + मूल) 1) *ein grosser* d. i. *ausgewachsener Rettig* (Gegens. बालमूल) VJUTP. 135. — 2) m. *eine Art Zwiebel* (राजपलाण्डु) RÂGAN. im ÇKDR.

महामूल्य (म° + मू°) 1) adj. *kostbar, werthvoll* TRIK. 3,3,73. H. an. 3,137. 4,185. 228. MED. gh. 10. n. 198. j. 125. — 2) *Rubin*, m. MED. j. 125. ÇABDÂRTHAK. bei WILS. n. H. an. 4,228. fg.

महामूषक (म° + मू°) m. *eine Rattenart* RÂGAN. im ÇKDR. u. भित्तिपातन; °मूषिक in der alphabetischen Ordnung.

महामृग (म° + मृग) m. 1) *Grosswild*, z. B. वराह, महिष, गवय VÂGBH. 1,6,52. 63. — 2) *Elephant* TRIK. 2,8,33. H. 1217. HÂR. 14. — 3) *ein fabelhaftes Thier mit acht Beinen* (s. शरभ) RÂGAN. im ÇKDR.

महामृत्यु (म° + मृ°) m. 1) *Haupttod* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 113,1. — 2) m. Bein. Çiva's ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

महामृत्युंजय (म° + मृ°) m. und °मन्त्र Bez. *eines best. an* Çiva *gerichteten Spruches* Verz. d. Oxf. H. 100,*a*,7 (°जप gedr.). Verz. d. B. H. No. 1286.

महामृध (म° + मृध) *eine grosse Schlacht* MBH. 4,1049. R. 2,61,20.

महामेघ (म° + मेघ) m. 1) *eine grosse* oder *dicke Wolke* MBH. 3,1718. 12,4282. R. 3,29,1. °स्वन adj. INDR. 1,5. °निवासिन् (Çiva) MBH. 13, 1195. — 2) Bein. Çiva's ÇKDR. nach dem MBH. — 3) N. pr. eines Mannes MBH. 7,1899. मेघवेग ed. Bomb.

महामेद m. *eine best. Heilpflanze*, = पुरोद्भव (m.) RATNAM. im ÇKDR.; पुरोद्भवा f. = महामेदा ÇKDR. nach ders. Aut. unter पुरोद्भवा. Die richtige Form ist wohl महामेदा RÂGAN. im ÇKDR. SUÇR. 1,140,8. 2,220,14.

महामेध (म° + मेध) m. *ein grosses Opfer:* सप्त मुख्यान्महामेधानाहरध्यमनुं प्रति MBH. 3,11827. = अश्वमेध NILAK.

महामेधा (म° + मे°) f. *die grosse Intelligenz*, Beiw. der Durgâ MÂRK. P. 81,58.

महामेरु (म° + मेरु) m. *der grosse* Meru TAITT. ÂR. 1,7,1. 3. Ind. St. 3,123.

महामैत्र (म° + मैत्र) m. *ein* Buddha H. 235.

महामैत्री (म° + मै°) f. *grosse Zuneigung, grosses Mitleid* VJUTP. 26.

महामैत्रीसमाधि (म° + स°) m. Bez. *einer best. Andacht* bei den Buddhisten HIOUEN-THSANG 1,487.

महामोह (म° + मोह) m. *grosse Geistesverwirrung, — Verblendung des Geistes:* °प्रलुप्तस्मृति Spr. 3719. 3179. दशविध TATTVAS. 34. SÂÑKHJAK. 48. ससर्जाग्रे ऽन्धतामिस्रमथ तामिस्रमादिकृत्। महामोहं च मोहं च तमश्चाज्ञानवृत्तयः ॥ BHÂG. P. 3,12,2. VP. 34. MÂRK. P. 47,15. °मोहा (wohl nicht adj.; vgl. महामेधा, महाविद्या, महास्मृति) f. Beiw. der Durgâ 81,58.

महामोहन (म° + मो°) adj. *in hohem Grade verwirrend:* इन्द्रियाणाम्

MBh. 5,1551.

महामौद्गल्यायन (म° + मौ°) m. N. pr. eines Schülers Buddha's Lalit. ed. Calc. 1,13. Lot. de la b. l. 62.

महाम्बुक m. Bein. Çiva's H. ç. 42. Vielleicht fehlerhaft für महाम्बुद (महा + अ°); vgl. महामेघ.

महाम्बुज (महा + अ°) n. eine best. grosse Zahl (1000,000,000,000) H. 874.

महाम्बुद s. महाम्बुक.

महाम्ल (महा + अ°) 1) adj. überaus sauer. — 2) n. die Frucht der indischen Tamarinde Ġaṭâdh. im ÇKDr.

महायक्ष (म° + यक्ष) m. 1) ein grosser Jaksha, ein Fürst der Jaksha R. 1,27,4 (vgl. यक्षपति 5). °यक्षी f. 12. — 2) N. pr. des Dieners des 2ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 41.

महायक्षसेनापति (म°-यक्ष-से°) m. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 107.

महायज्ञ (म° + यज्ञ) m. ein grosses Opfer, Hauptopfer Çat. Br. 2,4,4,14. MBh. 1,7661. Hariv. 2320. R. 1,8,27. 57,17. Spr. 4418. पञ्चैव महायज्ञाः। तान्येव महासत्त्राणि भूतयज्ञो मनुष्ययज्ञः पितृयज्ञो देवयज्ञो ब्रह्मयज्ञ इति (dieselben heissen Âçv. Gṛhj. 3,1,1 einfach यज्ञाः) Çat. Br. 11,5,6,1. TS. 2,2,3,5. 3,2,2,2. M. 1,112. 2,28. 3,69. 71. 4,22. 6,5. 11,245. Jâġṅ. 3,311. AK. 2,7,14. H. 822. Verz. d. Oxf. H. 265, a, 3. 273, b, 35. हविर्यज्ञ (Neu- und Vollmondsopfer u. s. w.), महायज्ञ (Ġjotishṭoma u. s. w.) Ait. Br. 2,7. Çâṅkh. Çr. 14,8,15. 15,11,12. Pâr. Gṛhj. 1,2. 2,9. अश्वमेधराजसूयपौण्डरीकगोसवाद्य महायज्ञक्रतवः Verz. d. Oxf. H. 266,b,41. fg. महायज्ञ und महायज्ञभागहर (nur in der ed. Bomb.) Beiww. Vishṇu's MBh. 12,12864.

महायन्त्र (म° + यन्त्र) n. ein grosses Kunstwerk: °प्रवर्तन M. 11,63.

महायशस् (म° + य°) 1) adj. eines grossen Ruhmes sich erfreuend, von Personen MBh. 3,1755. 2079. 2301. 2477. Hariv. 14169. R. 3,55,38. Çiva MBh. 13,1148. 1199. 1239. ein Bodhisattva Vjutp. 21. — 2) m. N. pr. a) des 4ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 50. — b) eines Gelehrten Verz. d. B. H. No. 322. — 3) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2646.

महायशस्क adj. = महायशस् ÇKDr. und Wilson.

महायस (महा + अयस् oder आयस) adj. mit vielem Eisen versehen: बाण MBh. 4,2093. = महाफलक mit einer grossen Spitze versehen Nîlak.

महायात्रा (म° + या°) f. Titel eines Buchs über Omina Verz. d. Oxf. H. 113,a,33.

1. महायान (म° + यान) n. das grosse Fahrzeug (Gegens. हीनयान), Bez. einer späteren durch Nâgârġuna aufgekommenen Phase der buddhistischen Lehre, die in den Mahâjânasûtra vertreten wird, Wassiljew 8 u. s. w. Burn. Intr. 14. 66. fg. 72. 102. fgg. 122. fg. 534. 541. 581. Lot. de la b. l. 61. Hiouen-thsang 2,222. Köppen 2,14. 71. Lalit. ed. Calc. 7,19. °परिग्रहक ein Anhänger des Mahâjâna Vjutp. 146. महायानोपदेश 41. °प्रसादभावन ebend. °संग्रह m. Titel eines Werkes Wassiljew 288. 314. 316. dasselbe Werk wird °संपरिग्रहशास्त्र n. genannt in Vie de Hiouen-thsang 115. 217. °योगशास्त्र n. Titel eines andern Werkes ebend. 51. महायानाभिधर्मसंगीतिशास्त्र n. desgl. ebend. 304.

2. महायान (wie eben) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara (einen grossen Wagen habend) Kathâs. 48,121.

महायानदेव (1. म° + देव) m. N. pr. eines Mannes Vie de Hiouen-thsang 223. 248.

महायानप्रभास (1. म° + प्र°) N. pr. eines Bodhisattva Daçabh. 2.

महायाम (म° + याम) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,230,b.

महायाम्य (म° + या°) adj. Beiw. Vishṇu's (neben याम्य) MBh. 12,12864. याम्य यमगण। महायाम्य चित्रगुप्तादिरूप Nîlak.

महायुग (म° + युग) n. ein grosses Juga = 4 Juga = 4,320,000 Jahre Colebr. Misc. Ess. II,414. ein Tag und eine Nacht Brahman's beträgt 2000 Mahâjuga Siddhântaçir. 7,15.

महायुत (महा + अ°) eine best. hohe Zahl Mél. asiat. 4,631.

महायुध (महा + आ°) adj. grosse Waffen tragend: Çiva MBh. 13,1215.

महायोगिन् (म° + यो°) m. 1) ein grosser Jogin: Vishṇu Dhjânabindûp. in Ind. St. 2,1. MBh. 5,2536. Çiva Çiv. — 2) Hahn H. ç. 191.

महायोगेश्वर (म° + यो°) m. ein grosser Meister im Joga: पितामहः पुलस्त्यश्च वसिष्ठः पुलहस्तथा। अङ्गिराश्च क्रतुश्चैव कश्यपश्च महानृषिः॥ एते — महायोगेश्वराः स्मृताः। MBh. 13,4393.

महायोनि (म° + यो°) f. eine übermässige Erweiterung der weiblichen Geschlechtstheile Çârṅg. Saṁh. 1,17,102. अति° Suçr. 2,397,14.

महायौधाजय (म° + यौ°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,232,b.

महाय्य (von 1. मह्) adj. zu ergötzen, zu erfreuen (= पूज्य Sâj.): तं वो महो महाय्यमिन्द्रं दानाय सक्षणिम् Ṛv. 8,59,8.

महारक्षस् (म° + र°) n. ein grosser Râkshasa Çântik. 24.

महारक्षा (म° + र°) f. eine grosse Schutzgöttin (bei den Buddhisten); es werden deren fünf aufgezählt: Mahâpratisarâ (Pratisarâ), Mahâmâjûrî (Mahâmajûrî), Mahâsahasrapramardanî (-pramardinî), Mahâçîtavatî (-çetavatî) und Mahâmantrânusâriṇî Vjutp. 24. Wilson, Sel. Works 2,13. — Vgl. पञ्चरक्ष, wofür पञ्चरक्षा zu lesen ist wie bei Wilson a. a. O.

महारक्षित (म° + र°) m. N. pr. eines Mannes Köppen 1,192.

महारजत (म° + र°) n. 1) Gold AK. 2,9,95. H. 1043. Halâj. 2,19. R. Gorr. 2,108,20. 5,40,3. Mârk. P. 60,4. — 2) Stechapfel ÇKDr.; vgl. AK. 2,4,2,58. — Vgl. महारजन.

महारजन (म° + र°) n. 1) Safflor (कुसुम्भ) AK. 2,9,107. 3,4,22,139. H. 1139. an. 3,30. Med. n. 242. Halâj. 2,465. P. 4,2,2, Vârtt. 5. °ध्र-जपटांशुक Daçak. 107,1. adj. mit Safflor gefärbt (vielleicht fehlerhaft für माहारजन): किमर्थं कौङ्कुमं वासो महारजनमेव च। नानुगृह्णामि Hariv. 7072. वाससि महारजनकौङ्कुमे 7073 (die neuere Ausg. महारजत an beiden Stellen; = महारजतेन रक्तम् = रक्तकौसुम्भम् Schol.). — 2) Gold H. an. Med. — Vgl. माहारजन.

महारण (म° + रण) m. eine grosse Schlacht MBh. 5,7084. Pratâpar. 24,b,4.

महारण्य (महा + अ°) n. ein grosser Wald AK. 2,4,1,1. 3,4,25,174. R. 3,52,46. Açokâvad. 7.

महारत्न (म° + रत्न) n. ein kostbares Juwel Kathâs. 52,378. 53,63. Saddh. P. 4,7,b. so v. a. die Perle der Perlen Spr. 4476.

महारत्नप्रतिमण्डित (म° + प्र°) m. N. eines Kalpa (einer Weltperiode) Lot. de la b. l. 42.

महारत्नमय (von महारत्न) adj. *aus kostbaren Juwelen bestehend:* नानानर्घमहारत्नमयालंकारणोज्ज्वल Kathâs. 24,148.

महारत्नवत् (wie eben) adj. *mit kostbaren Juwelen verziert:* सभा वैश्रवणी MBh. 2,386.

महारत्नवर्षा (म°-रत्न-वर्ष) f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

1. महारथ (म° + रथ) m. 1) *ein grosser Wagen* MBh. 3,1730. R. 3,55,32. — 2) oxyt. *ein grosser Kämpfer, — Kriegsheld* VS. 22,22. TS. 7,5,18,1. N. 12,31. MBh. 1,532. महारथो मगधानां विश्रुतो यो बृहद्रथः 2363. 5930. सर्वलोक° (अर्जुन) 3,1528. 11903. 5,5799. 7383. R. 2,50,12. 56,13, f. 3,53,11. Ragh. 9,1. Çiç. 3,22. Kir. 16,14. Çiva MBh. 13, 1236. महारथानां यूथस्य पतिः Kathâs. 47,23. °यूथप 26. एको दशसहस्राणि योधयेद्यस्तु धन्विनाम्। अस्त्रशस्त्रप्रवीणश्च महारथ इति स्मृतः॥ Çrîdharasv. zu Bhâg. P. im ÇKDr.; vgl. Mahîdh. zu VS. 22,22. आत्मानं सारथिं (v. l. रथिकं) चाश्वांश्चरक्षन्युध्येत यो नरः। स महारथसंज्ञः स्यादित्याहुर्नीतिकोविदाः॥ Citat bei Mallin. zu Kir. 16,14 und Çiç. 3,22. Dass das Wort in dieser Bed. nicht als adj. comp. zu fassen sei, beweist schon der Accent und der Umstand, dass auch das einfache रथ häufig in der Bed. von *Kämpfer, Held* gebraucht wird. Hiernach wird man auch 1. बृहद्रथं anders als Sâj. auffassen. — 3) N. pr. eines Râkshasa R. 3,29,30. eines Sohnes des Viçvâmitra R. 1,57,3 (महोदर Gorr.). eines Fürsten Mârk. P. 118,23. 26. = Çuddhodana in einer anderen Geburt Burn. Intr. 535. N. pr. eines Ministers des Fürsten Çaṁkaravarman Râǵa-Tar. 7,82. — 4) *Lust, Verlangen* (vgl. मनोरथ) Çabdârthak. bei Wilson.

2. महारथ (wie eben) adj. *mit grossen Wagen versehen:* बलानि Hariv. 10628.

महारथत्व n. nom. abstr. von 1. महारथ 2. MBh. 5,5823. 8,38.

महारथ्या (म° + र°) f. *eine grosse Strasse:* सुविभक्तमहारथ्य adj. (पुर) MBh. 1,7579. °रथ्या adj. (पुरी) R. 5,9,50.

महारम्भ (महा + आ°) 1) adj. *unternehmend, rührig, fleissig:* कृषीबल Kâm. Nîtis. 4,54. — 2) n. *eine Art Salz,* = गडलवण Râǵan. im ÇKDr.

महारव (म° + रव) 1) adj. *laut tönend:* दुन्दुभि Hariv. 13095. चापानि MBh. 6,3755. — 2) m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,7916. eines Daitja Hariv. 12697 (die ältere Ausg. liest महाबल st. dessen; Langlois II, 392 wie die neuere Ausg.).

महारश्मिजालावभासगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabh. 2.

1. महारस (म° + रस) m. *ein edles Mineral:* दरदः पारदः सस्यो वैक्रान्तं कान्तमभ्रकम्। मालिकं विमलश्चेति स्युरेते ऽष्टौ महारसाः॥ Râǵan. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,32. महारसाः स्युस्तत्रादावष्टौ पारदहिङ्गुले। वैक्रान्तं सस्यकं शैलं चपलं रसकोमलम्॥ अभ्रकं तुत्थकं (तुत्थकं verbessert Aufr.) कान्तं राजावर्तमथाञ्जनम्। 321,*a*, No. 761. *Quecksilber* Râǵan.

2. महारस (wie eben) 1) adj. *überaus schmackhaft:* भक्ष्याणि MBh. 3, 10041. — 2) m. *a) Zuckerrohr* Trik. 3,3,447. H. an. 4,330. Med. s. 58 (कोशकार). Hâr. 100. Ratnam. 84. — *b) Phoenix sylvestris* Trik. H. an. Med. — *c) Scirpus Kysoor Roxb.* H. an. Med. — 3) n. *saurer Reisschleim* H. 416. Gaṭâdh. im CKDr.

महारसवत् (von महा-रस *Wohlgeschmack*) adj. *sehr wohlschmeckend.* — 2) f. °वती *eine best. Speise* Z. d. d. m. G. 14,569,14.

महाराज (म° + राज) m. Vop. 6,37. 1) *ein grosser König, — Fürst* d. i. *ein regierender Fürst, Landesherr* Ait. Br. 7,34. Çat. Br. 1,6,4,21. 2,5,4,9. 14,5,1,19. fg. Çâṅkh. Br. 5,5. Maitrjup. 2,1. P. 4,2,35. 3,97. MBh. 1,531. 3, 2129. 2304. 2324. 2448. 2725. 6,426. 7,7657. R. 1,17,31. 70,16. 2,45,10. 52,31. Çâk. 80,21. fg. 100,15. Vikr. 37,9. Kathâs. 71,239. Spr. 214. 4705. Varâh. Bṛh. S. 86,2 (महाराजाधिराजक). Mârk. P. 123,6. Vet. in LA. (II) 2,14. Çuk. ebend. 37,1. Hiouen-thsang 1,250. in einer Inschr. LIA. 2, 942, N. 5. Varuṇa Gobh. 4,7,25. Kubera Taitt. Âr. 1,31,6. Vishṇu Bhâg. P. 5,19,3. महाभाष्यमहाराजसूक्तिरत्नाकर d. i. *die dem grossen Fürsten* Mahâbhâshja (Patańgali's Werk) *gehörige Edelsteingrube* Sûkti (Titel des Commentars) Verz. d. B. H. No. 721. — 2) bei den Buddhisten bilden die vier *Grosskönige* mit ihrem Gefolge (s. चतुर्महाराजकायिक) *eine best. Klasse göttlicher Wesen* Burn. Intr. 603. Lot. de la b. l. 3. 843. Wassiljew 170. 198. Schiefner, Lebensb. 258 (28). Köppen 1,250. 526. 2,261. 296. 299. — 3) Bein. Mańguçrî's Trik. 1,1,21. — 4) N. der Nachkommen des Sectenstifters Vallabhâkârja; vgl. History of the Sect of Maharajas u. s. w. London 1865. — 5) *Fingernagel* H. 594. — Vgl. माहाराजिक.

महाराजक m. = महाराजिक Râmâçr. zu AK. 1,1,1,5. ÇKDr.

महाराजद्रुम (म° + द्रुम) m. *Cathartocarpus (Cassia) fistula* Râǵan. im ÇKDr.

महाराजमिश्र (म° + मिश्र) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,11.

महाराजिक (von महाराज) m. pl. Bez. *einer Klasse von Göttern* AK. 1,1,1,5. H. ç. 4 (236 an der Zahl). Verz. d. Oxf. H. 190,*a*,27 (220 an der Zahl). sg. (neben चातुर्महाराजिक) Bein. Vishṇu's MBh. 12,12864. — Vgl. माहाराजिक.

महाराज्ञी (म° + रा°) f. *eine regierende Fürstin, Königin* Bhâg. P. 4,23,19. Beiw. der Durgâ Kathâs. 53,171.

महाराज्य (von महाराज) n. *die Würde eines regierenden Fürsten* MBh. 5,4183. 5946.

महारात्र (म° + रात्र) n. *vorgerückte Nacht, die Zeit nach Mitternacht, Ende der Nacht* Çâṅkh. Br. 2,9. 11,8. Çr. 6,2,1. 17,7,1. महारात्रे प्रातराह्नतिं कृत्वा Lâṭj. 8,3,1. Kâtj. Çr. 25,14,8. महारात्रे (= मध्यरात्रे Schol.) तमसि प्रत्युपस्थिते Bhâg. P. 9,14,27.

महारात्रि und °रात्री (म° + रा°) f. 1) dass.: अर्धरात्रात्परं यच्च मुहूर्तद्वयमुच्यते। सा महारात्रिरुद्दिष्टा तद्दत्तमक्षयं भवेत्॥ Tantra im ÇKDr.; vgl. Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,22. fg. — 2) *die grosse Nacht* so v. a. *die Nacht, in der die Welt vollständig zu Grunde geht,* Nâgoǵibhaṭṭa zu Kaṇḍî, Vidjâvinoda zu Devîm. und Brahmavaiv., Prakṛtikh. 5 im ÇKDr. Beiw. der Durgâ Mârk. P. 81,59. 91,20. — 3) *der achte Tag (die achte Nacht) in der lichten Hälfte des Monats* Âçvina Çaktisaṁgamatantra im ÇKDr.

महारामायण (म° + रा°) n. *das grosse* Râmâjaṇa Verz. d. B. H. 187, No. 642.

महाराष्ट्र (म° + राष्ट्र) 1) m. pl. *die Mahratten* Hiouen-thsang 2,149. fgg. LIA. 1,148. नैर्ऋते द्रविडानर्तमहाराष्ट्राश्च रैवतः। यवनः पह्लवः सि-

न्धुः पारसीकादयो मताः ॥ Kûrmakakra im Gjotishat. ÇKDr. Varâh. Brh. S. 10,8. Mârk. P. 57,46. 58,23. Vagrasûki 256. Verz. d. Oxf. H. 256,a, 25. °देश 352,b,18. °भाषा Schol. zu Naish. 22,47. Muir, ST. 2,54. 56. Verz. d. Oxf. H. 204,a,5. — 2) f. ई a) (sc. भाषा) *die mahrattische Sprache* Sâh. D. 173,1. Colebr. Misc. Ess. II, 68. Vararuki 12,32, v. l. — b) Bez. *verschiedener Pflanzen*, = जलपिप्पली Râgan. im ÇKDr. *ein best. Gemüse* Râgav. ebend. — 3) n. *ein best. Metrum, 4 Mal 29 Moren* Colebr. Misc. Ess. II, 90. 157. — Für 2. und 3. ist मात्रा° jedenfalls richtiger.

महाराष्ट्रक (von महाराष्ट्र) 1) m. pl. *die Mahratten* Verz. d. Oxf. H. 217,b,18. °शूरसेनभाषे Muir, ST. 2,56. — 2) adj. *mahrattisch*: °राष्ट्रिकाः स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 217,b,18.

महाराष्ट्रीय adj. *mahrattisch*: भाषा Muir, ST. 2,57. Verz. d. Oxf. H. 323,b,33.

महारिष्ट (म° + रिष्ट) m. *ein der Melia Bukayun Royle* (महानिम्ब) *verwandter Baum* Râgan. im ÇKDr.

महारुज् (म° + रुज्) adj. *schmerzhaft* Çârṅg. Saṁh. 3,1,14.

महारुज (म° + रुजा) adj. dass. Suçr. 1,256,10.

महारुद्र 1) m. (म° + रुद्र) *der grosse* Rudra, *eine Form* Çiva's Verz. d. B. H. No. 1282. fg. Verz. d. Oxf. H. 89, b, 34. — 2) f. ई *eine Form der* Durgâ Wilson, Sel. Works 2,38; wohl fehlerhaft für महारौद्री.

महारुरु (म° + रुरु) m. *eine Antilopenart* MBh. 5,2019. = महामृग Nilak.

महारूप (म° + रूप) 1) adj. *gross von Gestalt*: Çiva MBh. 13,1148. 1239. — 2) m. N. eines Kalpa (*einer Weltperiode*) Lot. de la b. l. 96. — 3) f. आ N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

महारूपक (म° + रू°) n. *eine Art Schauspiel* Trik. 3,2,22.

महारेतस् (म° + रे°) adj. *reich an Samen*: Çiva MBh. 13,1153. — Vgl. महाबीज.

महारोग (म° + रोग) m. *eine gefährliche Krankheit*: महारोगेणाभितप्तः Âçv. Çr. 2,7,17. 9,7. Nach Nârada im Çuddhit. folgende Krankheiten: उन्माद, त्वग्दोष, राजयक्ष्मन्, श्वास, मधुमेह, भगंदर, उदर und अश्मरी, ÇKDr.

महारोगिन् (von महारोग) adj. *mit einer gefährlichen Krankheit behaftet* Paṅkar. 1,8,35. Kûrma-P. im Çuddhit. ÇKDr.

महारोच (म° + रोच) *eine best. Pflanze* Vjutp. 142.

महारोमन् (म° + रो°) 1) adj. *stark behaart am Körper*: Çiva MBh. 13,1202. — 2) m. N. pr. eines Fürsten R. 1,71,11. fg. VP. 390. Bhâg. P. 9,13,17. eines buddhistischen Oberhauptes Wassiljew 74 (°रोम gedr.); vgl. महालोमन्.

महारौद्र (म° + रौद्र) 1) adj. f. आ *überaus furchtbar* MBh. 3,14480. अति° Mârk. P. 12,5. — 2) f. ई Bein. der Durgâ H. ç. 59. Verz. d. Oxf. H. 89,b,19; vgl. महारुद्री unter महारुद्र.

महारौरव (म° + रौ°) P. 6,2,38. 1) m. *eine best. Hölle* AK. 1,2,2,1. Paramahaṁsop. in Verz. d. Tüb. H. 7. M. 4,88. Bhâg. P. 5,26,7. 12. Mârk. P. 12,3. Burn. Intr. 201. Hiouen-thsang 1,230. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,232,b.

महारोहिणा (म° + रो°) m. N. pr. eines Dämons Varâh. Brh. S. 48,71.

महार्घ (महा + अर्घ) 1) adj. *kostbar, werthvoll* Trik. 3,3,73. H. an. 3, 137. Med. gh. 10. j. 125. दान MBh. 13,3155. रत्न Kathâs. 12,145. 21, 86. 35,38. 53,68. °रूप *von kostbarer d. i. prächtiger Gestalt* 48,125. — 2) m. *Perdix chinensis* (लावक) Trik. H. an. Med. gh. 10. Viçva im ÇKDr.

महार्घता (von महार्घ) f. *Kostbarkeit, hoher Werth* Varâh. Brh. S. 41, 11. करोति निर्मलाधारस्तुच्छस्यापि °ताम् Spr. 602. 2700.

महार्घ्य adj. = महार्घ Z. d. d. m. G. 14, 569, 17. Davon nom. abstr. °ता f. = महार्घता Râga-Tar. 2,135. Wohl fehlerhaft.

महार्चिस् (महा + अ°) adj. *stark flammend*: अग्नि MBh. 5,2103.

महार्णव (महा + अ°) m. 1) *Ocean* R. 2,105,24. 4,9,38. 11,11. Ragh. 12,66. Varâh. Brh. S. 2,4. 14,19.16,6. Spr. 1334. Weber, Râmat. Up. 342, N. 5. pl. शोषणं महार्णवानाम् Maitrjup. 1,4. °निपानविद् Beiw. Çiva's MBh. 13,1237. Nach ÇKDr. soll auch महार्णव im MBh. ein Beiw. Çiva's sein. — 2) pl. *die am Ocean Wohnenden*, Bez. eines best. Volkes Mârk. P. 58,32. — 3) Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 276, a, 21. 279, a, 11. 281, a, No. 659. 292, a, 50. Verz. d. B. H. 1403; vgl. कृत्य° (Verz. d. Oxf. H. 292, a, 7) und स्मृति°.

1. महार्थ (महा + अर्थ) m. *eine grosse Sache, Grosses*: °साधनी देवी Devî-P. 45; s. u. 4. महाभोग.

2. महार्थ (wie eben) 1) adj. f. आ a) *reich* Varâh. Brh. S. 68,64. — b) *bedeutsam, gewichtig*: गावो महार्थाः पुण्याश्च तारयन्ति च मानवान् MBh. 13,3803. वचन R. 5,55,25. ग्रन्थ Muir, ST. 4,417; nach dem Schol. n. = महाभाष्य (anders Muir). Davon nom. abstr. °ता f. *Inhaltsschwere*: वाचः H. 66. — 2) m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,26.

महार्थक (wie eben) adj. zur Erkl. von महामूल्य *werthvoll* H. an. 4,228.

महार्थवत् (महा + अ°) adj. *sehr bedeutungsvoll, — bedeutsam* MBh. 3,16798.

महार्द्रक (महा + 1. आ°) n. *wilder Ingwer* (वनार्द्रक) Râgav. im ÇKDr.

महार्ध (महा + अर्ध) m. *eine best. Pflanze* (महाजा vulg.) Çabdak. im ÇKDr.

महार्बुद (महा + अ°) n. *zehn* Arbuda oder *1,000,000,000* Gjotisha im ÇKDr.

महार्म (महा + अर्म) P. 6,2,90. n. Sch.

महार्ह (महा + अर्ह) 1) adj. *werthvoll, köstlich, prächtig*: आभरण MBh. 1,7647. रत्न Spr. 2585. Daçak. in Benf. Chr. 198,16. चन्दन R. Gorr. 2,61,20. शयन MBh. 1,5907. R. 2,53,5. Kumâras. 5,12. भोजन R. 1,52,22. पानानि 53,2. 4,50,34. भोगाः 1,9,68. उपचार Kathâs. 58,22. 61,225. परिकर 55,88 (सु°). वराङ्गानि महार्हाणि (= महापूजायोग्यानि Schol.) धनुषा शातयामि वः R. 1,66,10. — 2) n. *weisses Sandelholz* Râgan. im ÇKDr.

महालक्ष्मी (म° + ल°) f. 1) *die grosse* Lakshmî, Nârâjaṇa's Çakti; bisweilen auch mit der Durgâ identificirt, Wilson, Sel. Works 1,20. 38. 241. Verz. d. B. H. No. 697. 1214. Paṅkar. 1,12,55. Verz. d. Oxf. H. 19,a,33. 249,b,37. N. der Dâkshâjaṇî in Karavîra 39,b,17. = Durgâ Kathâs. 53,171. = Sarasvatî Çabdârthak. bei Wilson. °व्रत Verz. d. Oxf. H. 77,a,25. 285,a,8. °कवच 26,a,42. °मन्त्राः 93,b,6. °स्तोत्र 24,b,16. °तीर्थ 77,a,13. °रत्नकोश m. Titel eines Buches Mack. Coll. I, 137. — 2) Bez. *eines dreizehnjährigen nicht menstruirenden*

Mädchens, welches bei der Durgâ-*Feier diese Göttin darstellt*, Annadâkalpa im ÇKDr. u. कुमारी. — 3) N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 129,*a*, No. 232. Verz. d. B. H. No. 80 (vgl. S. 424,*a*). — 4) *ein best. Metrum, 4 Mal* —◡———◡———◡— Colebr. Misc. Ess. II, 159 (IV,4).

महालय (महा + आ°) 1) m. *a*) *Kloster* (विहार) H. an. 4,227. fg. Med. j. 124. *a tree, etc. sacred to a deity* Wilson. — *b*) *Wallfahrtsort.* — *c*) *die Allseele* (परमात्मन्) H. an. Med. — *d*) *ein best. Halbmonat,* = कन्यागतापरपक्ष Tithjâdit. im ÇKDr. = सौराश्विनीयकृष्णपक्ष ÇKDr. Vgl. 2. — *e*) N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,23. 53,*a*,6. eines Liñga (vielleicht n.) 42,*a*,12. 44,*a*, No. 101. — *f*) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,8. — 2) f. आ Bez. *eines best. heiligen Tages* As. Res. 3,292. Colebr. Misc. Ess. I,186.

महालस (महा + अ°) 1) adj. *überaus träge.* — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 119,*b*, No. 204. 205.

महालिकटभी f. v. l. für महादिकटभी Râǵan. im ÇKDr.

1. महालिङ्ग (म° + लिङ्ग) n. 1) *ein grosses* Liñga Râǵa-Tar. 2,133. — 2) N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,5.

2. महालिङ्ग (wie eben) adj. *ein grosses männliches Glied habend:* Çiva MBh. 13,1190.

महालीलसरस्वती (म° - लीला + स°) f. *eine Form der* Târâ (s. तारा 17,*b*) Tantrasâra im ÇKDr.

महालुगिपद्धति f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 338,*a*,9. 13. 20.

महालोध्र (म° + लोध्र) m. *eine Art von Symplocos*, beng. पाटियालोध, Ratnam. 152. °लोध Wilson nach ders. Aut.

महालोमन् m. N. pr. eines buddhistischen Oberhauptes Wassiljew 74 (°लोम gedr.). — Vgl. महारोमन्.

महालोल (म° + लोल) 1) adj. *überaus gierig.* — 2) m. *Krähe* Râǵan. im ÇKDr.

महालोह (म° + लोह) n. *Magnet* Râǵan. im ÇKDr.

महावंश्य (म° + वं°) adj. *aus einer grossen* d. i. *edlen Familie stammend* Râǵa-Tar. 5,337.

महावकाश s. अवकाश.

महावक्त्र (म° + व°) 1) adj. *einen grossen Mund habend, grossmäulig;* von einem Râkshasa MBh. 1,5932. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 14286.

महावक्षस् (म° + व°) adj. *eine grosse* d. i. *breite Brust habend:* Çiva MBh. 13,1201.

महावभ्रक (म° + वभ्र) adj. in Verbindung mit तैल Bez. *eines mit vielerlei Species gemischten Oels zu Heilzwecken* Suçr. 2,71,7.

महावटूरिन् s. वटूरिन्.

महावणिज् (म° + व°) m. *ein grosser Kaufmann* Kathâs. 37,106.

महावद (म° + वद) m. *Verkünder des Grossen* d. i. *des hauptsächlichsten vedischen Wissens:* तदाहुर्महावदाः Ait. Br. 5,33. ब्रह्मवादिनः। महान्तं प्रौढं वेदं वदन्ति। स्तुतिस्तेषां प्रशंसार्था Sâj.

महावध (म° + वध) adj. *der ein gewaltiges Geschoss führt* Ṛv. 5,34,2. 83,2.

1. महावन (म° + वन) n. 1) *ein grosser Wald* Gaṭâdh. im ÇKDr. N. 12,98. MBh. 5,2322 (wo mit der ed. Bomb. छिन्नं st. छन्नं zu lesen ist). R. 3,55,48. 5,12,25. — 2) n. N. pr. eines in einem *grossen Walde* gelegenen buddhistischen Klosters in Udjâna Burn. Intr. 396. Hiouen-thsang 1,136 (°संघाराम). Köppen 1,146. N. pr. eines *Waldes* in Vṛndâvana ÇKDr.

2. महावन (wie eben) adj. *einen grossen Wald habend* Vop. 6,10.

महावप (म° + वपा) m. *eine best. Pflanze,* = महामेद Çabdaḱ. im ÇKDr.

महावरा (म° + व°) f. Dûrvâ-*Gras* Çabdar. im ÇKDr.

महावराह (म° + व°) m. 1) *ein grosser Eber*, Bez. Vishṇu's in seiner Verkörperung als *Eber* ÇKDr. nach dem MBh. — 2) N. pr. eines Fürsten Kathâs. 52,92. 97. 124.

महावरोह (महा + अ°) m. *Ficus infectoria Willd.* Râǵan. im ÇKDr.

महावल्ली (म° + व°) f. 1) *eine grosse Schlingpflanze:* सेयं नीतिमहावल्ली किं नाम न फलेत्फलम् Kathâs. 33,85. — 2) *Gaertnera racemosa* Çabdaḱ. im ÇKDr.

महावस (म° + वसा) m. *Delphinus gangeticus* H. 1350.

महावसु (म° + वसु) adj. *grosses Gut besitzend:* Indra-Varuṇa Ṛv. 7,82,2.

महावस्तु (म° + व°) Titel eines Buches Burn. Intr. 14. 452. 537. Lot. de la b. l. 349. Wassiljew 264.

महावाक्य (म° + वाक्य) n. 1) *eine grosse Menge von Sätzen, ein grosses Gefüge einzelner Sätze, ein literarisches Product* (wie das Mahâbhârata, Râmâjaṇa, Raghuvamça) Sâh. D. 9,4. 10. Davon nom. abstr. °त्व n. 7. — 2) *ein grosser Satz, — Gedanke;* Bez. von zwölf *Aussprüchen* der Upanishad's (तत्त्वमसि, अहं ब्रह्मास्मि, ब्रह्मैवेदं सर्वम् u. s. w.), insbes. aber der mystisch gedeuteten *Silben* तत्त्वम्, Verz. d. B. H. 181, No. 618. Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,23. Vedântas. (Allah.) No. 35. 78. Banerjea 376. °विवेक Verz. d. B. H. No. 631. Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,11. द्वादशमहावाक्यनिर्णय Hall 138. °विचार ebend. महावाक्यार्थ 142. महावाक्यार्थप्रबोध 137. महावाक्यार्थविचार 138. °रहस्य 142. °विवरण 138. °मुक्तावली Weber, Lit. 149. महावाक्य auch N. einer Upanishad Ind. St. 3,326.

महावात (म° + वात) m. *Sturmwind* Kâm. Nîtis. 3,11.

महावातव्याधि (म° + वा°) m. *eine grosse Nervenkrankheit* Suçr. 2,37,7.

महावात्सप्र (म° + वा°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,234,*a*. *b*.

महावादिन् (म° + वा°) m. *ein Meister in gelehrtem Streite* Hiouen-thsang 1,453.

महावामदेव्य (म° + वा°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,234,*b*.

महावायु (म° + वायु) m. *Sturmwind:* प्राणादिस्तु महावायुपर्यन्तो विषयो (त्वचः) मतः *vom* (schwachen) *Athemzuge bis zum Sturmwinde* Bhâshâp. 43.

महावाराह (म° + वा°) Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,29.

महावारुणी (म° + वा°) f. Bez. *eines best. Tages:* वारुणेन समायुक्ता मधौ कृष्णा त्रयोदशी। गङ्गायां यदि लभ्यते सूर्यग्रहशतैः समा ॥ शनिवारसमायुक्ता सा महावारुणी स्मृता। गङ्गायां यदि लभ्यते कोटिसूर्यग्रहैः समा ॥ Skanda-P. im Tithjâdit. ÇKDr.

महावार्त्तिक (म° + वा°) n. *das grosse* Vârttika, Bez. von Kâtjâjana's Vârttika zu den Sûtra des Pâṇini, Verz. d. B. H. 14,1. P.

4, 2, 65, Vârtt., Sch. — Vgl. माहावार्त्तिक.

महावार्षिका (म° + वा°) f. *eine best. Pflanze* Vjutp. 142.

महावालभिद् (म° + वा°) adj. Bez. eines Çastra Âçv. Çr. 7,2,16. 8,2.

महावाहन (म° + वा°) *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4, 631.

महाविक्रम (म° + वि°) 1) adj. *überaus muthig.* — 2) m. N. pr. *a)* eines Löwen Hit. 58,2. — *b)* eines Schlangendämons Vjutp. 87.

महाविक्रमिन् (म° + वि°) m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 2.

महाविघ्न (म° + विघ्न) m. *ein grosses Hinderniss* R. 1,63,8.

महाविज्ञ (म° + विज्ञ) adj. *überaus verständig* Açokâvad. 2. 20.

महाविदेह (म° + वि°) 1) N. pr. eines heiligen Gebiets: क्षेत्रं महाविदेहाख्यम् Çatr. 1,163. °खण्डाख्: 275. Wilson, Sel. Works 1, 292. 309. — 2) adj. f. आ, in Verbindung mit वृत्ति im Joga Bez. *eines best. Verhaltens des* Manas: शरीराद्बहिर्या मनसः शरीरनैरपेक्ष्येण वृत्तिः सा महाविदेहा नाम निर्गतशरीराहंकारदार्ढ्यद्वारेणोच्यते (वि-देह) Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,46. fgg.

महाविद्या (म° + वि°) f. *eine Form der* Durgâ H. ç. 50. Mârk. P. 81,58. 91,20. Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,22.

महाविद्युत्प्रभ (म°-वि-प्रभा) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

महाविद्येश्वरी (महाविद्या + ई°) f. N. pr. einer Göttin, wohl *eine Form der* Durgâ, Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,27.

महाविपुला (म° + वि°) f. *ein best.* Ârjâ-*Metrum* Ind. St. 8, 297. fgg. 306. fg.

महाविभाषाशास्त्र (म°-वि°-शा°) n. Titel eines Buches Hiouen-thsang 1, 276.

महाविभूत (म° + वि°) *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4, 632.

महाविभूति (म° + वि°) adj. *eine grosse Macht besitzend:* Vishṇu MBh. 12,12864.

महाविवाह (म° + वि°) *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4, 631.

महाविशिष्ट (म° + वि°) adj. angeblich unregelmässig für महद्विशिष्ट P. 6,3,46, Vârtt. 1. Vop. 6,10. wohl *überaus ausgezeichnet.*

1. महाविष (म° + विष) n. *ein best. unter den* कन्दविषाणि *aufgeführtes Gift* Suçr. 2,252,7. 253,11.

2. महाविष (wie eben) 1) adj. *überaus giftig:* कृष्णसर्प R. 3, 53, 55. वृश्चिक Suçr. 2,292,19. — 2) m. *Coluber Naga* (कालसर्प) Trik. 1,2,3. Gatâdh. im ÇKDr.

महाविषुव (म° + वि°) n. Bez. *eines unter bestimmten Verhältnissen eintretenden Aequinoctium* Çabdar. und Gjotishat. im ÇKDr. VP. 225 (°विषुभ).

महाविष्णु (म° + वि°) m. *der grosse* Vishṇu Weber, Râmat. Up. 286. 350. 352. Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,33. Verz. d. Pet. H. No. 6.

महाविहार (म° + वि°) m. *ein grosses buddhistisches Kloster* und N. eines best. *Klosters* auf Ceylon Köppen 1,380. °वासिन् m. pl. N. einer buddhistischen Schule Burn. Intr. 447. Lot. de la b. l. 358. Wassiljew 78. Hiouen-thsang 2,141. Köppen 1,153.

महावीचि (म° + वी°) m. *eine best. Hölle* M. 4,89.

महावीत (महा + आ°) m. N. pr. eines Sohnes des Savana Mârk. P. 53,19. महावीर VP.

महावीर (म° + वीर) 1) m. *a) ein grosser Held* H. an. 4,274. Med. r. 290. RV. 1,32, 6. Vid. 115. Tantrasâra im ÇKDr. Beiw. Vishṇu's Çabdârthak. bei Wils. Dhjânabindûp. in Ind. St. 2, 3. *Bogenschütze* Çabdar. im ÇKDr. — *b) ein grosser irdener Topf, der über Feuer gesetzt werden kann,* namentlich beim Pravargja gebraucht, Çabdârthak. bei Wils. Eine Etymologie aus Bed. 1. wird versucht Çat. Br. 14,1,1,11. — VS. 19,14. Çat. Br. 14,1,2,9. 17. 3,1. 13. 4,16. 2,2,13. 40. Çâṅkh. Br. 8, 3. 7. Pañkav. Br. 9,10,1. Kâtj. Çr. 26,1,16. 2,10. 19. Çâṅkh. Çr. 5,9,31. 12,2. Âçv. Çr. 4, 7, 4. — *c) Opferfeuer* Trik. 2,7, 6. 3,3,366. H. 836. H. an. Med. ein अग्निनामन् Bhâg. P. 5,1,25. Çabdârthak. bei Wilson. — *d) Donnerkeil.* — *e) Löwe.* — *f) ein weisses Pferd* H. an. Med. — *g) der indische Kuckuck* (कोकिल) H. an. = संचान Med. — *h) der Vogel* Garuḍa H. an. Med. — *i) eine best. Pflanze,* = एकवीर Râgan. im ÇKDr. — *k)* = ज्ञाटक (vgl. ज्ञाट u. पार्थर 4.) H. an. — *l)* N. pr. eines Fürsten MBh. 1,2696. eines Sohnes des Bṛhadratha R. 1,71,7 (महावीर्य Gorr.). des Prijavrata Bhâg. P. 5, 1, 25. 26. des Savana VP. 200 (महावीत Mârk. P.). N. pr. des letzten (24ten) Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 30. H. an. Verz. d. Oxf. H. 186, *b*, 18. Colebr. Misc. Ess. 2,315. fgg. Verz. d. B. H. No. 1356. Wilson, Sel. Works 1, 225. 281. 285. fgg. 328. 330. 335. 337. fg. 341. 343. Hall 166. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = क्षीरकाकोली Ratnam. im ÇKDr.

महावीरचरित (म° + च°) n. *das Leben eines grossen Helden* (Râma's), Titel eines Dramas von Bhavabhûti, Mahâvirak. 1, 11. °चरित्र Wilson, Th. of the H. II, 323.

महावीरचरित्र (म° + च°) n. 1) Mahâvîra's (des Arhant's) *Leben,* Titel eines Buches Wilson, Sel. Works 1, 283. 291. 338. — 2) = महावीरचरित (s. d.).

महावीर्य (म° + वीर्य) 1) adj. *gewaltig* Çat. Br. 1,4,2,3. 5,1,9. 3,2,1, 27. 5,2,2,15. Hid. 2,2 (°पराक्रम). Sund. 1, 3. MBh. 5,6070. 7251. R. 1, 1,10. 54,15. 3,53,12. Mârk. P. 110, 13. Brahman Çabdar. im ÇKDr. Çiva Çiv. *sehr kräftig:* मधु Mârk. P. 49,31. क्षारज्ञ Suçr. 2,71, 4. — 2) m. *a) eine best. essbare Knolle* (वाराहीकन्द) Râgan. im ÇKDr. — *b)* N. pr. α) eines Indra im Manvantara Tâmasa's Mârk. P. 74, 58. Raukja's 94, 29. — β) eines Buddha Trik. 1, 1, 17. — γ) eines Fürsten, eines Sohnes Bṛhadratha's, R. Gorr. 1,73,6 (महावीर Schl.). Bṛhaduktha's VP. 390. — δ) eines Fürsten, eines Sohnes Bhavanmanju's, VP. 450. Manju's Bhâg. P. 9, 21,1. 19. — ε) eines buddhistischen Bhikshu Wassiljew 50. — 3) f. आ *a) die wilde Baumwollenstaude* Çabdar. im ÇKDr. = महाशतावरी ebend. — *b)* Bein. der Saṁgñâ, der Gemahlin des Sonnengottes, Trik. 1,1,101.

महावृत्त (म° + वृत्त) m. 1) *ein grosser Baum* AV. 4, 37,4. Pañkav. Br. 7,6,15. 14,1,12. Lâtj. 1,1,16. Gobh. 2,4,2. 4,5,16. Kauç. 77. Spr. 1189. 3293. — 2) *eine Euphorbia* Halâj. 2, 42. Suçr. 1,144,19. 168, 7. °क्षीर 370,12. 2,87,6. 284,2. 367,13.

महावृद्ध (म° + वृद्ध) adj. *hochbetagt* R. 5,55,23.

महावृन्द (म° + वृन्द) n. *eine best. hohe Zahl,* = 100,000 Vṛnda R. 6,4,57.

महावृषँ (म° + वृष) m. 1) *ein grosser Stier* Râǵa-Tar. 2,133. — 2) pl. N. pr. eines Volkes AV. 5,22,4. 5. Khând. Up. 4,2,5.

1. महावेग (म° + वेग) m. *grosse Geschwindigkeit:* °लब्धस्थाम (ल° + स्थामन्) m. N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Vjutp. 88.

2. महावेग (wie eben) 1) adj. *überaus flink, — rasch* MBh. 1,6018. 5, 2023. वाणा 7156. Çiva 13,1182. *stark tobend:* समुद्र R. 2,80,4. — 2) m. *a) Affe* Çabdârthak. bei Wilson. — *b) der Vogel* Garuḍa H. ç. 78. — 3) f. श्रा N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2634.

महावेगवती (म° + वे°) m. *eine best. Pflanze* Suçr. 2,170,3.

महावेदि (म° + वे°) f. *die grosse* Vedi Lâṭj. 5,7,9. Kâtj. Çr. 17,2,7.

महावेध (म° + वेध) m. Bez. *einer best. Stellung der Hände oder Füsse* (beim Joga) Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,21.

महावैपुल्य (म° + वै°) n. *grosser Umfang:* °निचय Lalit. ed. Calc. 5,1. °सूत्र Bez. best. buddhistischer Sûtra Burn. Intr. 54. 102. fgg.

महावैराज (म° + वै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,238,*a*.

महावैलस्थ s. वैलस्थानक.

महैँविश्वदेव (म° + वै°) P. 6,2,39. adj. Bez. eines Graha VS. 18,20. Çat. Br. 4,4,1,11. Kâtj. Çr. 10,6,2.

महावैश्वानरव्रत (म° + वै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,238,*b*.

महावैश्वामित्र (म° + वै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,238,*b*. Pańkav. Br. 13,6,11. 12.

महावैष्टम्भ (म° + वै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,239,*a*.

महाव्याधि (म° + व्या°) m. *eine schwere Krankheit* Suçr. 1,119,5. 2,174,18. 497,8.

महाव्याहृति s. व्याहृति.

महाव्युत्पत्ति (म° + व्यु°) f. Titel eines sanskritisch-tibetischen Wörterbuchs Wassiljew 227.

महाव्यूह (म° + व्यूह) m. 1) Bez. eines Samâdhi Vjutp. 20. Lalit. ed. Calc. 68,15. — 2) N. pr. eines Devaputra (*Göttersohnes*) Lalit. ed. Calc. 346,11.

महाव्रण (म° + व्रण) n. *eine böse Wunde* Vârâhîtantra in Tithjâdit. ÇKDr.

1. महाव्रतँ (म° + व्रत) n. 1) *eine grosse Pflicht, Grundpflicht* Jogas. 2, 31. deren fünf bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,317. *ein grosses Gelübde:* न त्वेव दूषयिष्यामि शस्त्रग्रहमहाव्रतम् Sâh. D. 69,8. — 2) *eine grosse Begehung:* तावत्परिमाणा° Bhavadevabh. महाव्रतं महापुण्यं शंकराद्यैरनुष्ठितम् । कर्तव्यं सुरराजेन्द्र देवीभक्तिसमन्वितैः ॥ Devî-P. in Tithjâdit. परिपूर्णां कुरुष्वेदं मांघस्नानं महाव्रतम् Padma-P. in Malamâsat. ÇKDr. — 3) Bez. *eines* Sâman oder Stotra, *das am vorletzten Tage des* Gavâmajana *zu singen ist,* daher auch Bez. dieses *Tages* selbst und seiner *Cerimonie,* welche z. B. Çâñkh. Çr. 17. 18 und Br. 31. 32 sowie Kâtj. Çr. 13,2,20 — 3,23 geschildert wird. AV. 11,7,6. Ait. Br. 4,14. 5,28. TBr. 1,2,3,4. 6,1. TS. 7,3,3,2. Çat. Br. 4,6,3,3. 9,5,2,12. 10,1, 1,5. 2,1. 5,3. 12,1,3,3. 3,1,9. Pańkav. Br. 5,1,1. 2,1. 4,10,1. 20,16,2. Âçv. Çr. 7,2,10. 8,13. 10,2. 3. 4. Maçaka in Verz. d. B. H. 72 (II, 10). Die Comm. erklären öfters महदुक्थ्यम् durch महाव्रतम् und umgekehrt, womit *das auf das* Stotra *folgende* Çastra gemeint ist; z. B. zu Çâñkh. Br. 11,8. Çr. 16,20,10; vgl. Sâj. zu Çat. Br. 10,1,1,1. — 4) = पाशुपतव्रत *die Regeln der* Pâçupata Schol. zu Prab. 20,11. Wilson in Daçak. 198, N. 1. — Vgl. माहाव्रत.

2. महाव्रत (wie eben) adj. (f. श्रा) 1) zur Erkl. von महिव्रत Nir. 13,17. — 2) *der grosse Pflichten —, ein grosses Gelübde übernommen hat* Sûrj. 1,13 (सु°). MBh. 3,14131. 14455. 5,7009 (wo वाग्य mit der ed. Bomb. zu lesen ist). 7020. 7281 (wo °व्रतः mit der ed. Bomb. zu lesen ist, wie schon Benfey vermuthet hat). 7,57. 13,2845. Hariv. 10276. R. 1,51,25. 65,4. Varâh. Brh. S. 24,8. — 3) *die Regeln der* Pâçupata *befolgend, ein* Pâçupata: °वेषभृत् Kathâs. 64,67.

महाव्रतँवत् (von 1. महाव्रत) adj. *mit dem* Mahâvrata (Bed. 3.) *verbunden* TS. 7,1,10,4. 2,2,2. Schol. zu Kâtj. Çr. 23,4,27.

महाव्रतिक (wie eben) adj. 1) *zum* Mahâvrata (Bed. 3.) *in Beziehung stehend* Çâñkh. Çr. 16,14,2. 18,20,8. — 2) *die Regeln der* Pâçupata *befolgend, ein* Pâçupata Kathâs. 37,54. 66. °वेष 69,53. 70,2.

महाव्रतिन् (wie eben) 1) adj. *die Regeln der* Pâçupata *befolgend, ein* Pâçupata Kathâs. 37,59. 63. Râǵa-Tar. 1,17. °व्रतिवेष Daçak. 198,1. — 2) m. Bein. Çiva's H. 197. — 3) = शौटिङ्ग Trik. 2,7,14. nach dem Ind. = उरस्कट.

महाव्रतँीय (wie eben) adj. *zum* Mahâvrata (Bed. 3.) *in Beziehung stehend:* ग्रहन् Ait. Br. 4,14. 22. Çâñkh. Br. 19,3. 9. 25,7. Kâṭh. 33,8. ग्रह Çat. Br. 4,6,4,1. 10,4,1,15.

महैँव्रात (म° + व्रात) adj. *von einer grossen Schaar begleitet:* Indra ṚV. 3,30,3.

महैँव्रीहि (म° + व्री°) P. 6,2,38. m. *grosser Reis* Çabdârthak. bei Wils. व्रीहि, महा°, प्रियङ्गु, यव Ait. Br. 8,16. Kauç. 54. Vâgbh. 1,6,3.

महाशकुनि (म° + श°) m. N. pr. eines Kakravartin Vjutp. 92.

महाशक्ति (म° + श°) adj. *überaus mächtig:* Çiva Çiv. Bein. Kârttikeja's Çabdam. im ÇKDr.

महाशक्य Râǵa-Tar. 1,141 fehlerhaft für °शाक्य.

महाशङ्कु (म° + शङ्कु) m. *der Sinus der Sonnenhöhe* Siddhântaçir. 252. 254. 257. 259.

महाशङ्ख (म° + शङ्ख) 1) m. *eine grosse Muschel* MBh. 2,65. Bhag. 1, 15. — 2) m. *Schläfebein* Muṇḍamâlâtantra im Tantrasâra ÇKDr. *Stirnbein,* m. Med. kh. 16. n. Trik. 2,6,29. m. *Menschenknochen* H. an. 4, 44. Med. — 3) m. *eine best. hohe Zahl* H. an. Med. = 10 Nikharva ÇKDr. — 4) m. *ein best. Schatz* H. an. Viçva im ÇKDr. — 5) m. N. pr. eines Schlangendämons Bhâg. P. 5,24,31.

महाशङ्खमय (von महाशङ्ख) adj. f. ई *aus Schläfebeinen gebildet:* माला Muṇḍamâlâtantra im Tantrasâra ÇKDr.

महाशठ (म° + शठ) m. *eine Art Stechapfel* (राजधत्तूर) Râǵan. im ÇKDr.

महाशणपुष्पिका (म° + श°) f. *eine best. Pflanze* Râǵan. im ÇKDr.

महाशता f. *eine best. Pflanze,* = महाशतावरी Râǵan. im ÇKDr.

महाशतावरी (म° + श°) f. *eine best. Pflanze* Râǵan. im ÇKDr.

महाशन (महा + 2. श्रशन) adj. f. श्रा *viel essend, gefrässig, ein starker Esser* Nir. 2,27. MBh. 3,13238. 14720. Spr. 3360. Suçr. 2,447,21. Varâh. Brh. S. 78,17. काम Bhag. 3,37.

1. महाशब्द (म° + शब्द) m. 1) *laute Töne, lautes Schreien* u. s. w. H. an. 4,321. MBh. 6,105. — 2) *das Wort* महा MBh. 12,6823. प्राव्

टाले विशेषेण श्राश्विने ह्यष्टमीषु च। महाशब्दो नवम्यां तु (vgl. महानवमी) लोके ख्यातिं गमिष्यति ॥ Tithjâdit. im ÇKDr. u. महानवमी. — 3) *eine mit* महा *beginnende Würde, ein solches Amt:* श्रवाप्तपञ्च° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,1. 3. तस्य पञ्च महाशब्दान् ह्यागानुत्पलको ऽग्रहीत्। अन्ये जगृह्हिरे ऽन्यानि कर्मस्थानानि मातुलाः ॥ Râga-Tar. 4,679; vgl. 142 und Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6,540. fg.

2. महाशब्द (wie eben) adj. f. श्रा *überaus laut* Kathâs 67,59.

महाशंभु (म° + शंभु) m. *der grosse* Çiva: °शक्ति Verz. d. Oxf. H. 249,b,34.

1. महाशय (महा + श्रा°) m. *der grosse* (Wasser-) *Behälter, das Meer* Trik. 1,2,8. H. ç. 166.

2. महाशय (wie eben) adj. *hochgesinnt, edel;* von Personen AK. 3,1, 3. H. 367. Ashtâv. 3,10. 17,5. 12. 18,28. Spr. 3510. Vid. 59. 134. Kathâs. 39,231. 45,82. 46,231. 72,128. Râga-Tar. 3,148. Hit. 120,15. 18.

महाशयन (म° + श°) n. *ein hohes Lager:* °विरति Vjutp. 202.

महाशय्या (म° + श°) f. *ein hohes* oder *prächtiges —, ein fürstliches Ruhebett* H. 716. Spr. 2156.

महाशर (म° + शर) m. *eine best. Rohrart* (स्थूलशर) Râgan. im ÇKDr.

महाशल्क (म° + श°) m. *eine Art Seekrabbe* Hâr. 187. M. 3, 272. Jâǵn. 1, 259.

महाशस्त्र (म° + शस्त्र) n. *eine grosse* d. i. *mächtige Waffe* MBh. 5,7102.

महाशाक (म° + शाक) n. *ein best. Gemüse* Jâǵn. 1,259.

महाशाक्य (म° + शा°) m. *ein grosser* Çâkja Lalit. ed. Calc. 135,13 (महासाल v. l.). Râga-Tar. 1,141. °शक्य beide Ausgg.

महाशाख (म° + शाखा) 1) adj. *grosse Zweige habend.* — 2) f. श्रा *Uraria lagopodioides DC.* Râgan. im ÇKDr.

महाशाखा (wie eben) f. *eine grosse* (*richtige*) *traditionelle Recension eines vedischen Textes* Ind. St. 3,396.

महाशाङ्खायन (म° + शा°) n. N. eines Textes AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,8 (°सांख्यायन geschr.).

महाशान्ति (म° + शा°) f. Bez. *einer beschwichtigenden* (*Unheil abwendenden*) *Begehung und Recitation* Çâñkh. Grhj. 5,11. Kauç. 39. 43. 44. 46. Varâh. Brh. S. 46,81 (pl.). Verz. d. B. H. 136,a (139). No. 1249.

महाशाल (म° + शाला) m. 1) *ein grosses Haus habend, ein grosser Hausherr* (महागृहस्थ Çaṁk.): प्राचीनशाल श्रौपमन्यवः सत्ययज्ञः पौलुषिरिन्द्रद्युम्नो भाल्लवेयो जनः शार्कराक्ष्यो बुडिल श्राश्वतराश्विस्ते हैते महाशाला महाश्रोत्रियाः u. s. w. Khând. Up. 5,11,1. Ǵâbâla Çat. Br. 10,3, 3,1. 6,1,1. Çaunaka Mund. Up. 1,1,3. Statt महाशाक्य in der Stelle नैगमक्षत्रियब्राह्मणगृहपतिमहाशाक्यकुलेषु Lalit. ed. Calc. 134,12. fg. hat Foucaux (S. 113) महासाल vor sich gehabt. महासालकुल bedeutet nach der tibetischen Uebersetzung *ein einem grossen* Sâla-*Baum gleichendes Geschlecht:* क्षत्रिय°, ब्राह्मण°, गृहपति° Vjutp. 98. — 2) N. pr. eines Sohnes des Ǵanameǵaja Hariv. 1671. fg.; vgl. महाशील.

महाशालि (म° + शा°) m. *grosser Reis* H. 1169. Halâj. 2,425. Râgan. im ÇKDr. Suçr. 1,195,7. — Vgl. महाव्रीहि.

महाशालीन (म° + शा°) adj. *überaus bescheiden* Bhâg. P. 5,4,12.

महाशाल्वण (म° + शा°) n. *grosse Fomentation*, Bez. *eines best. Heilmittels* Çârṅg. Saṁh. 3,2,17.

1. महाशासन (म° + शा°) n. *grosse Herrschaft* Spr. 1995, v. l.

2. महाशासन (wie eben) adj. *grosse Herrschaft ausübend, eine grosse Macht habend* (?) Dhûrtas. in LA. 67,10.

महाशिरस् (म° + शि°) 1) adj. *grossköpfig.* — 2) m. a) *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,10. — b) *eine Eidechsenart* Suçr. 2,289,17. — c) N. pr. eines Mannes MBh. 2,105. eines Dânava 366. Statt विद्रावणमहाशिराः (sg.!) Hariv. 200 liest die neuere Ausg. °महासुरो.

महाशिरःसमुद्भव (म° - शिरस् + स°) m. N. pr. des 6ten schwarzen Vâsudeva (bei den Ǵaina) H. 696.

महाशिरोधर (म° + शिरोधरा) adj. *einen langen* oder *dicken Hals habend* R. 3,55,2 (महाकायशिरा°).

महाशिला (म° + शि°) f. *eine best. Waffe* H. ç. 149. H. 787, Sch.

महाशिव (म° + शिव) m. *der grosse* Çiva Pańkar. 4,3,76. Brahmavaiv. P., Ganapatikh. 29 im ÇKDr.

महाशीतवती (म° + शी°) f. N. pr. einer der fünf grossen Schutzgöttinnen (s. महारत्ना) bei den Buddhisten Vjutp. 24. °शीतवती Wilson, Sel. Works 2,13.

महाशीता (म° + शी°) f. *eine best. Pflanze*, = शतमूली Çabdar. im ÇKDr.

महाशीर्ष (म° + शीर्ष) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâdi beim Schol. zu H. 210.

महाशील (म° + शील) m. N. pr. eines Sohnes des Ǵanameǵaja Bhâg. P. 9,23,2. — Vgl. महाशाल 2.

महाशुक्ति (म° + शु°) f. *Perlenmuschel* Râgan. im ÇKDr.

महाशुक्ला (म° + शु°) f. Bein. der Sarasvatî Bhûripr. im ÇKDr.

महाशुभ्र (म° + शुभ्र) n. *Silber* Râgan. im ÇKDr.

महाशूद्र (म° + शूद्र) m. *ein* Çûdra *höheren Ranges, ein höherer Diener:* दासः पादौ प्रक्षालयति महाशूद्र उपासते Kauç. 17. *Kuhhirt* Halâj. 2,432. P. 4,1,4, Vârtt. 1, Sch. °शूद्री f. P. 4,1,4, Vârtt. 1. *Kuhhirtin* oder *die Frau eines Kuhhirten* AK. 2,6,1,13. H. 522. °शूद्रा f. = महती शूद्रा P. 4,1,4, Vârtt. 2, Sch.

महाशून्य (म° + शून्य) n. *die grosse Leere*, Bez. *eines best. geistigen Zustandes beim* Jogin Verz. d. Oxf. H. 235,b,36.

महाशून्यता (म° + शू°) f. *die grosse Leere*, Bez. einer der 18 Leeren bei den Buddhisten, Vjutp. 29.

महाशैतवती s. महाशीतवती.

महाशैरीष (म° + शै°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,a.

महाशैल (म° + शैल) m. 1) *ein grosser Fels, — Berg* Spr. 3188. — 2) N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 55,7. Verz. d. Oxf. H. 83,a, No. 141.

महाशोण m. *der grosse* (महा) Çoṇa, N. pr. eines Flusses MBh. 2,794.

महाशोणडी (म° + शो°) f. *eine best. Pflanze*, = श्वेतकिणिही Râgan. im ÇKDr.

महाशौषिर (म° + शौ°) m. *Scorbut des Mundes* Wise 305. Suçr. 1, 303,10. 304,3.

महाश्मन् (महा + 2. श्र°) m. *Edelstein* Kir. 5,8.

महाश्मशान (म° + श्म°) n. *die grosse Leichenstätte*, Bein. der Stadt Benares, Çabdârthak. bei Wils. Kâçikh. im ÇKDr.

महाश्यामा (म° + श्या°) f. *Ichnocarpus frutescens R. Br.* Ratnam. im ÇKDr. Suçr. 1,139,18. *Dalbergia Sissoo Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

महाश्रम (महा + श्रा°) m. *die grosse Einsiedelei*, N. pr. eines heiligen

Badeplatzes MBH. 13,1704.

महाश्रमण (म° + श्र°) m. *der grosse religiöse Bettler*, Bein. Çâkjamuni's, TRIK. 1,1,11. BURN. Intr. 25.

महाश्रावक (म° + श्रा°) m. *ein grosser* Çrâvaka, — *Schüler* (Çâkjamuni's) LALIT. ed. Calc. 7,6. BURN. Intr. 296. WILSON, Sel. Works 2,342. KÖPPEN 1,100. 420.

महाश्रावणिका (म° + श्रा°) f. *eine best. Pflanze*, = मुण्डी, महामुण्डी u. s. w. RÂGAN. im ÇKDR.

महाश्रावणी (म° + श्रा°) f. *eine best. Pflanze*, viell. *Sphaeranthus indicus Roxb.* SUÇR. 2,170,3. 172,8.

महाश्री (म° + श्री) f. N. pr. einer buddhistischen Göttin TRIK. 1,1, 17. Bein. der Lakshmî WILSON.

महाश्रुति (म° + श्रु°) m. N. pr. eines Gandharva HARIV. 14156.

महाश्व (महा + अश्व) m. N. pr. eines Mannes MBH. 2,330.

महाश्वशाला (महा + अ°) f. *Obermarstall, Obermarstallamt* RÂGA-TAR. 4,142.

महाश्वास (म° + श्वास) m. *eine best. Form des Asthma* WISE 317. SUÇR. 2,497,7. ÇÂRÑG. SAMH. 1,7,17.

महाश्वेत (म° + श्वेत) 1) adj. *blendend weiss*. — 2) f. °श्वेता a) N. verschiedener Pflanzen: *Batatas paniculata Chois.* AK. 2,4,3,29. *Clitoria Ternatea Lin.* RATNAM. 240. = श्वेतकिणिही RÂGAN. im ÇKDR. = महाशणपुष्पिका ebend. u. diesem Worte. — SUÇR. 1,138,13. — b) *weisser Zucker* TRIK. 2,9,12. — c) Bein. der Sarasvatî TRIK. 1,1,27. — d) Bein. der Durgâ DEVÎ-P. 45 im ÇKDR. — e) N. pr. eines Frauenzimmers KÂD. in Z. d. d. m. G. 7,584.

महाश्वेतघण्टी (म° + श्वे°) f. *eine best. Pflanze*, = महाशणपुष्पिका RÂGAN. im ÇKDR. u. dem letzten Worte.

महाषष्ठी (म° + ष°) f. *eine Form der* Durgâ JOGINÎTANTRA im ÇKDR.

महाषोढान्यास (म° - षो° - न्यास) m. Bez. *einer best. Stellung der Hände und Füsse* (bei den Kaulika) Verz. d. Oxf. H. 91,a,34.

महाष्टमी (महा + अ°) f. Bez. *des achten Tages in der lichten Hälfte des Monats* Âçvina Verz. d. Oxf. H. 283,a,9. KÂLIKÂ-P. 59.60 im ÇKDR. °संधिपूजा As. Res. 3,261.

महासंहिता und महासंकट s. u. संहिता und संकट.

महासंज्ञा (म° + सं°) f. *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4,632 (महासज्ञा und सज्ञा blosse Druckfehler).

महासती (म° + स°, f. von सत्) adj. f. *überaus tugendhaft*, — *treu*; *eine überaus treue Frau, ein weibliches Muster ehelicher Treue* Spr. 3494. PAÑKAT. 38,12 (ed. orn. 34,20). 186,13. HIT. 65,1. 5. — Vgl. महासाध्वी.

महासतोबृहती (म° + स°) f. *ein best. Metrum* RV. PRÂT. 16,50. 18, 7. Ind. St. 8,104. 132. 143.

महासतोमुखा f. desgl. RV. PRÂT. 18,14.

महासत्ता (म° + स°) f. *absolutes Sein* WEBER, RÂMAT. UP. 336,2.

महासत्त्र (म° + सत्त्र) n. *eine grosse Somaopferfeier* ÇAT. BR. 11,5,6, 1. KÂTJ. ÇR. 24,5,15.

1. महासत्त्व (म° + स°) m. *ein grosses Geschöpf*, — *lebendes Wesen* MBH. 1,2629. °वध R. 1,40,25 (41,27 GORR.).

2. महासत्त्व (wie eben) 1) adj. *ein grosses* d. i. *edles Wesen habend*, *edel* (von Personen): को हि नाम महासत्त्वः पूर्वमाधर्षितः परैः । दीनं वचनमादद्यात् R. 5,85,16. MBH. 3,14339. KATHÂS. 37,75. 45,408. 56,165 320. 342. 61,312. 65,10. 13. 45. 72,224. SOM. NALA 83. MÂRK. P. 60,15 Verz. d. Oxf. H. 52,b,21. PAÑKAT. ed. orn. 56,9 (°सत्ति°). 64,1. HIT. 100, 12. SÂH. D. 66. महासत्त्वो कर्षशोकाद्यनभिभूतस्वभावः 32,21. Bei den Buddhisten stehendes Beiwort von बोधिसत्त्व BURN. Intr. 465. 477. Nach BURNOUF *grand être* oder *grande créature*. = बुद्ध H. ç. 80. — 2) m. a) Bein. Kuvera's H. ç. 38; vgl. महासत्र. — b) N. Çâkjamuni's als Thronerben BURN. Intr. 535. HIOUEN-THSANG 1,164.

महासत्य (म° + सत्य) m. Bein. Jama's H. ç. 35.

महासन (महा + 1. आ°) n. *ein prächtiger Sitz* MBH. 1,6964. KATHÂS. 17,108.

महासंधिविग्रह (म° - सं° + वि°) m. *das Amt eines ersten Ministers des Friedens und des Krieges* RÂGA-TAR. 4,142. — Vgl. महासांधिविग्रहिक.

महासत्र m. Bein. Kuvera's ÇABDAM. im ÇKDR. — Vgl. 2. महासत्त्व 2, a.

महासप्तमी (म° + स°) f. Bez. *eines best. siebenten Tages* WILSON, Sel. Works 2,197.

महासफर (म° + स°) m. *ein best. Fisch* BHÂVAPR. im ÇKDR.

महासमङ्गा (म° + स°) m. *eine best. Pflanze* (कागहिया im Hindî) RÂGAN. im ÇKDR.

महासमय (म° + स°) Titel eines buddhistischen Sûtra WASSILJEW 162. 188. 204.

महासमाप्त (म° + स°) *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4,632.

महासमुद्र (म° + स°) m. *der Ocean* VARÂH. BRH. 27,22.

महासंभव (म° + सं°) m. Bez. einer Welt Lot. de la b. l. 227.

महासंमत (म° + सं°) adj. *hochgeehrt*; m. N. pr. des ersten Königs der jetzigen Weltperiode bei den Buddhisten VJUTP. 92. WASSILJEW 9. CSOMA in LALIT. 411. KÖPPEN 1,76.270. LIA. I,478. eines Turushka-Fürsten WASSILJEW 52.

महासंमतीय (von महासंमत) m. pl. N. einer buddhistischen Schule WASSILJEW 267. fg. 270.

महासंमोहन (म° + सं°) adj. *den Geist überaus verwirrend*; n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,a,3. 31.

महासरस्वती f. *die grosse* (महा) Sarasvatî Verz. d. B. H. No. 697. °स्तोत्र 1344. °साधन SÂDHANAM. 96.

महासरोज (म° + स°) n. *eine best. grosse Zahl*, = महाम्बुज H. 874, Sch.

महासर्ग (म° + सर्ग) m. *eine grosse, vollkommen neue Schöpfung* (nach einem Weltuntergange) COLEBR. Misc. Ess. I,241.

महासर्ज (म° + सर्ज) m. *Terminalia tomentosa W. u. A.* und *Artocarpus integrifolia Lin.* RÂGAN. im ÇKDR.

महासर्प (म° + सर्प) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,b.

महासह (म° + सह) 1) m. *Trapa bispinosa Lin.* RÂGAN. im ÇKDR. — 2) f. °सहा *Kugelamaranth* (*Gomphraena globosa Lin.*) AK. 2,4,2,54. MED. h. 34. *Glycine debilis Lin.* AK. 2,4,5,4. MED. RATNAM. 52. — SUÇR. 1, 137,5. 376,5. 461,7.

महासत्त्वप्रमर्दनी (म° - स° + प्र°) f. N. pr. einer der fünf grossen Schutzgöttinnen bei den Buddhisten VJUTP. 24. SÂDHANAM 119. °प्रम-

र्दिनी Wilson, Sel. Works 2, 13. °प्रमर्दन n. N. eines buddhistischen Sûtra Vjutp. 42.

महासागरप्रभागम्भीरधर m. N. pr. eines Fürsten der Garuḍa Vjutp. 88.

महासांख्यायन (म° + सां°) Verz. d. B. H. 92,8 fehlerhaft für °शाङ्खायन.

महासांघिक (म° + सां°) m. pl. N. einer buddhistischen Schule Burn. Intr. 446. 452. Lot. de la b. l. 357. Wassiljew 38 u. s. w. Hiouen-thsang 1,132. 2,37. 192. Vie de Hiouen-thsang 69. 86. 94. 158. Köppen 1,152. 156. 182. Häufig fälschlich °संघिक geschrieben.

महासाधनभाग (म° + सा°) m. *die oberste Vollziehungsbehörde* Râǵa-Tar. 4,143.

महासाधु (म° + सा°) adj. *überaus gut* Açokâvad. 6. 8. °साध्वी f. = महासती Kathâs. 51,83. Spr. 3998.

महासांतपन (म° + सां°) m. *eine best. Kasteiung* Jâǵn. 3, 316. Verz. d. Oxf. H. 283, *a*, 13.

महासांधिविग्रहिक (म° + सां°) m. *der oberste Minister des Friedens und des Krieges* Journ. of the Am. Or. S. 7,46. — Vgl. महासंधिविग्रह.

महासामन् (म° + सा°) n. *ein grosses* Sâman Ind. St. 3,222, *b*.

महासामन्त (म° + सा°) m. *ein grosser Markgraf* (?) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539, 1. 3. *great realm* Hall.

महासाम्राज (म° + सा°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,243, *b*.

महासार (म° + सार) 1) adj. *stark, kräftig:* कार्मुक R. 2,100, 19. प्रसव Mâlav. 14. — 2) m. *ein der Acacia Catechu Willd. verwandter Baum* Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. N. pr. einer Stadt Hiouen-thsang 1,381; die Form des Wortes steht nicht sicher.

महासारथि (म° + सा°) m. *der grosse Wagenlenker* (des Sonnengottes), Bein. Aruṇa's H. ç. 9.

महासाल s. u. महाशाल.

महासावितस (म° + सा°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 244, *a*.

महासाहसिक (म° + सा°) m. *Räuber:* चाटतस्करदुर्वृत्तमहासाहसि-कादिभिः । पीड्यमानाः प्रजाः Spr. 907.

महासाहसिकता (म° + सा°) f. *grosse Energie:* °साहसिकतया *mit dem grössten Nachdruck, auf ganz entschiedene Weise* Pańkat. 129, 22.

महासिंह (म° + सिंह) m. 1) *ein grosser Löwe* R. 2,97, 6. Mârk. P. 87, 19. — 2) *ein fabelhaftes Thier mit acht Beinen* (शरभ) Râǵan. im ÇKDr. — 3) N. pr. zweier Fürsten (beider Väter heissen Ǵagatsiṁha) Verz. d. Oxf. H. 285, *b*, 3. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 6.

महासिंहतेजस् (म° + ते°) m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5, 15.

महासिद्ध (म° + सिद्ध) m. *ein ganz vollendeter* Jogin, *ein Heiliger* Wilson, Sel. Works 1,214.

महासिद्धान्त (म° + सि°) m. Titel von Ârjabhaṭṭa's *Astronomie* Verz. d. Oxf. H. 326, *a*. द्वादशमहासिद्धान्तनिरूपण n. Titel eines philosophischen Werkes Hall 138.

महासिद्धि (म° + सि°) f. *eine grosse Zauberkraft* Spr. 4265. deren acht Prab. 61, 15. Vet. in LA. (II) 3, 11. Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 38; vgl. H. 202.

महासुख (म° + सुख) 1) m. *ein* Buddha Trik. 1, 1, 8. — 2) n. *grosser Genuss*, euphem. so v. a. *Beischlaf* Trik. 2, 7, 32.

महासुगन्ध (म° + सु°) 1) adj. *überaus wohlriechend.* — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = गन्धनाकुली Râǵan. im ÇKDr. = सर्पाक्षी Nigh. Pr. — Suçr. 2, 381, 7. — 3) n. *wohlriechende Salbe* Dhanv. beim Schol. zu H. 638.

महासुगन्धि (म° + सु°) m. N. *eines best. Antidoton* Suçr. 2,298, 15. 286, 13.

महासुदर्शन (म° + सु°) m. N. pr. eines Ḱakravartin Vjutp. 92.

महासुपर्ण (म° + सु°) m. *ein grosser Vogel* Çat. Br. 12,2,3,7.

महासुर (महा + अ°) 1) m. *a*) *ein grosser* Asura Sund. 4,10. Hariv. 201. 202. 2280. R. 3,18,40. 4,9,66. Verz. d. B. H. 12. Mârk. P. 85,4. — *b*) N. pr. eines Dânava Hariv. 200 (nach der Lesart der neueren Ausg.; s. u. महाशिरस् 2, *c*.) — 2) f. ई *eine grosse Unholdin,* Bein. der Durgâ (neben महादेवी) Mârk. P. 81, 58.

महासुहय (म° + सु°) m. *ein stolzes Ross* Çat. Br. 14,9,3,13.

1. महासूक्त (म° + सूक्त) n. *ein grosses Lied* Ait. Br. 6, 25 (wo ṚV. 10,96 so heisst). pl. *die grossen Lieder des 10ten Buchs des* ṚV. (nämlich 1—128), Roth, Zur L. u. G. d. W. 27.

2. महासूक्त (wie eben) m. *Verfasser der grossen Lieder* (von ṚV. 10) Âçv. Gṛhj. 3,4,2. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. Verz. d. B. H. 92,3. Ind. St. 1, 115,4. 390,2.

महासूक्ष्म (म° + सू°) 1) adj. *überaus fein.* — 2) f. आ *Sand* Râǵan. im ÇKDr.

महासूचि (म° + सू°) in Verbindung mit व्यूह Bez. *einer best. Art der Truppenaufstellung in einer Schlacht* Kathâs. 47, 40.

महासूत m. *Kriegstrommel* Wilson.

महासेतु (म° + सेतु) m. *die grosse Brücke,* Bez. *bestimmter heiliger Silben, die vor einer mystischen Formel ausgesprochen werden,* Verz. d. Oxf. H. 102, *b*, 37.

महासेन (म° + सेना) 1) adj. *ein grosses Heer habend* H. an. 4, 185. Med. n. 199. ṚV. 7,34,19 (nach Sâj.). MBh. 5,7420. — 2) m. *a*) Bein. Skanda's AK. 1,1,1,34. H. 208. H. an. Med. Halâj. 1,20. Taitt. Âr. 10,1,6. MBh. 2,467. 1486. 3,8203. 14339. 14350. 9,2681. fg. 12,12957. Vikr. 161. Liṅga-P. bei Muir, ST. 3,161. Vâsavad. 14. Çiva so genannt MBh. 13,1186. — *b*) N. pr. verschiedener Fürsten Kathâs. 11,34. 15, 11. 49,5. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

महासेननरेश्वर m. = महासेन° H. 36, v. l.

महासेना (म° + से°) f. *ein grosses Heer* Vâsavad. 14.

महासेनाव्यूहपराक्रम m. N. pr. eines Fürsten der Jaksha Vjutp. 88.

महासोम (म° + सोम) m. *eine best. Art der* Soma-*Pflanze* Suçr. 2,164,16.

महास्कन्ध (म° + स्क°) 1) adj. *grosse —, hohe Schultern habend:* महापृष्ठगलस्कन्ध Hid. 2,4. — 2) f. आ *Eugenia Jambolana Lam.* (*einen starken Stamm habend*) Râǵan. im ÇKDr.

महास्कन्धिन् (von महा + स्कन्ध) m. *ein best. fabelhaftes Thier mit acht Beinen* Râǵan. im ÇKDr. u. शरभ.

महास्तूप (म° + स्तूप) m. *ein grosser* Stûpa, N. eines best. grossen Reliquientempels der Buddhisten Wassiljew 44. Köppen 1,503. 536. fg.

महास्तोम (म° + स्तोम) adj. *mit einem grossen* Stoma *versehen:* अहन् Ait. Br. 6,19.

महास्त्र (महा + अ°) n. *ein grosses* d. i. *mächtiges Geschoss* MBh. 5, 7331. Kathâs. 39,58.

महास्थली (म° + स्थ°) f. *die Erde* H. ç. 156. Çabdam. im ÇKDr.

महास्थविर (म° + स्थ°) m. *ein Allerältester unter den buddhistischen* Bhikshu: °निकाय Ind. St. 3,186.

महास्थान (म° + स्थान) n. *ein hoher Platz, eine hohe Stellung:* स्वायंभुवं °स्थानं गच्छति MBh. 13,3366. महत्स्थानम् ed. Bomb. °प्राप्त m. N. pr. eines Bodhisattva Burn. Intr. 101. Lot. de la b. l. 301. महास्थामप्राप्त 2. 227. fgg. Vjutp. 21.

महास्थामप्राप्त s. u. महास्थान.

महास्थाल (म° + स्थाल) *eine best. Pflanze* Vjutp. 142.

महास्नायु (म° + स्नायु) m. *eine grosse Arterie* H. 631. Halâj. 3,12.

महास्पद (महा + आ°) adj. *gewaltig:* चक्र Hariv. 15339.

महास्मृति (म° + स्मृ°) f. *die grosse profane Ueberlieferung* MBh. 12, 7359. Beiw. der Durgâ Mârk. P. 81,58. Davon adj. °मय (f. आ) *jene Ueberlieferung in sich enthaltend:* महाव्याहृतयः Hariv. 12434.

महास्रग्विन् (म° + स्र°) adj. *einen grossen Kranz tragend:* Çiva ÇKDr. nach dem MBh. — Vgl. महामाल.

1. महास्वन (म° + स्वन) m. *ein lauter Ton, lautes Getön* u. s. w. Med. d. 51.

2. महास्वन (wie eben) 1) adj. f. आ *laut tönend, — schallend, — schreiend* u. s. w.: शङ्ख Arg. 6,12. शक्ति R. 6,80,32. पाण्डव MBh. 5, 2022. नाद *laut* N. 21,5. — 2) m. a) *eine Art Trommel,* = महातूर्य Trik. 1,1,123. — b) N. pr. eines Asura Hariv. 2284.

महास्वर (म° + स्वर) adj. *laut tönend:* रथ R. 3,55,32.

महास्वाद (महा + आ°) adj. *schmackvoll, geschmackvoll* Spr. 3519.

महाहंस (म° + हंस) m. *der grosse* Haṁsa (s. d.), Bein. Vishṇu's H. ç. 72. MBh. 12,12864. Bhâg. P. 6,5,28. Pańkar. 4, 3, 7.

महाहनु (म° + हनु) 1) adj. *mit grossen Kinnladen versehen:* पिशाच Hariv. 14577. शार्दूल N. 12,22. Çiva MBh. 13,1149. 1200. — 2) m. N. pr. a) eines Schlangendämons MBh. 1,2151. 2158. — b) eines Dânava Hariv. 12938. — c) eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 14851.

महाहय (म° + हय) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,23,21.

महाहर्म्य (म° + ह°) n. *Prachtgebäude* Râga-Tar. 2,133.

महाहव (महा + आ°) m. *ein grosser Kampf* Arg. 8,2. MBh. 4,2007. 5,7081. 7191. 14,1772.

महाहविस् (म° + ह°) 1) n. *das Hauptopfer der* Sâkamedha (s. u. d. W.) *genannten Feier* Çat. Br. 2,5,3,20. 4,1. 11,5,2,9. Kâtj. Çr. 5, 2, 8. 7, 5. 11, 28. Çâṅkh. Çr. 3, 15, 17. fgg. — 2) n. *geklärte Butter* Mârk. P. 32,33. Çiva so genannt im MBh. nach ÇKDr.; हविस् heisst er 13,1196. — 3) adj. *zum Opfer* Mahâhavis *in Beziehung stehend* Çâṅkh. Çr. 10,18,5. Taitt. Âr. 3,5,1.

महाहस्त (म° + हस्त) adj. *grosshändig:* Çiva MBh. 13,1199.

महाहस्तिन् (wie eben) adj. dass. R̥V. 8,70,1.

महाहास (म° + हास) m. *lautes Lachen* Çabdar. im ÇKDr.

महाहि (महा + अहि) m. *eine grosse Schlange* Çat. Br. 11, 5, 5, 8. Kathâs. 65,88. °शयन हरेः Spr. 245. °वलया (Durgâ) Mârk. P. 88,15.

महाहिगन्धा (म° + गन्ध) f. *eine best. Pflanze,* = गन्धनाकुली Râgan. im ÇKDr.

महाह्रिमवत् (म° + ह्रि°) m. N. pr. eines Berges H. 947, Sch. Çatr. 1,293.

महाहेतु (म° + हेतु) *eine best. hohe Zahl* Mél. as. 4, 631.

महाहेमवत् s. हेमवत्.

महैहेलिहिल P. 6,2,38. m. Sch.

महाह्न (महा + अह्न) m. *vorgerückter Tag, Nachmittag* Çâṅkh. Br. 2, 9. — Vgl. महानिशा, महारात्र.

महाह्रद (म° + ह्रद) m. 1) *ein grosser Teich* M. 11,263. R. 4,44,62. Ashṭâv. 18, 60. Tarkasaṁgr. 37. 39. — 2) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 13,1705. 1734. 4888. eines mythischen Teiches Siddhântaçir. 3,35. — 3) Bein. Çiva's Çiv. — Vgl. तीर्थ°.

महाह्रस्व (म° + ह्र°) 1) adj. *überaus kurz, — niedrig.* — 2) f. आ *Mucuna pruritus Hook.* Çabdam. im ÇKDr.

1. महि (von 1. मह्), dat. महये als inf. zu 1. मह् anzusehen; = महे (s. u. 1. मह् 3.) *zur Freude, zum Ergötzen:* ते नो रासन्तां महये सुमित्र्याः R̥V. 10,65,3.

2. महि (vgl. 3. मह्) 1) adj. nur in dieser Form als nom. und acc. sg. n. und im comp.; = महत् Nir. 11,9. प्र वो महे महि नमो भरध्वम् R̥V. 1, 62,2. पौंस्य 155,3. कर्मन् 2,24,14. एनस् 12,10. महि तत्ते महित्वनम् 23, 4. द्रविणा 3,1,22. ज्योतिस् 4,16,4. इदं वो महि तृतीयं सवनं मदाय 34,4. शर्मन् 5,83,5. रत्न 6,19,10. AV. 13,2,3. VS. 10,4. — 2) adv. *gross, hoch; sehr, viel* R̥V. 1, 130, 7. 135, 9. प्र सा क्षितिरसुर या महि प्रिया 151,4. वयं पुरा महि च नो अनु द्यून् 167,10. महि चिद्वावृधानम् 4,3,14. 36,5. 5,60,3. महि महे विधेम नमोभिः 6,1,10. 4,7. महि चिन्मन्यमानम् 19,12. 7,81,1. 97,3. भूरि दावने, महि दावने 8,46,25. महि मन्द्रानमन्धसः 10,167,2. AV. 4,22,3. VS. 8,62. महि महाः Çâṅkh. Çr. 8, 21,3. — 3) m. n. *Grösse:* ईश्वरस्य महि Bhâg. P. 7,9,12. श्वेताद्रिर्हरन्भगवतो महिम् 8,8,4. महिना hierher oder zu महिमन् 10,54. अविकुण्ठमहिम् 3,31,14 Druckfehler für °महिमानम्. — 4) m. = महत् *der Intellect:* विज्ञानशक्तिं महिमामनन्ति Bhâg. P. 2,1,35. — 5) f. = मही *die Erde* Çabdam. im ÇKDr.

महिका f. = मिहिका *Schnee* Râmâçr. zu AK. 1,1,2,20. Wils. Nach ÇKDr. Lesart des Textes. *Nebel* Vjutp. 37.

महिकेरु (म° + केरु) adj. nach Sâj. so v. a. प्रौढकर्मन्, eher *hoch preisend, viel lobend* (केरु von 2. कर्) oder N. pr.: महिकेरव ऊतये प्रियमेधा अहूषत R̥V. 1,45,4.

महिक्षत्र (म° + क्षत्र) adj. *grosse Herrschaft innehabend* R̥V. 5,68,1; vgl. 7,30,1.

महित 1) partic. *geehrt, gefeiert* u. s. w. s. u. 1. मह् 2. — 2) m. a) (sc. गण) Bez. *einer Klasse von Manen* Mârk. P. 96,46. — b) N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 4,16. 6,20. — 3) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 6,328 (VP. 182). अहिता ed. Bomb. — 4) n. Çiva's *Dreizack* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. माहित, माहित्य.

1. महिता s. u. महित 3.

2. महिता (von महि oder महिन्) f. *Grösse* Bhâg. P. 1,15,19. — Vgl. महित्व.

3. महिता f. nom. abstr. von 2. महिन् Nalod. 4,28.

महित्री die Anfangssilben von R̥V. 10,185 im gaṇa विमुक्तादि zu

P. 5,2,61. — Vgl. माहित्र.

महित्वँ (von महि oder महिन्) n. *Grösse, Fülle, Macht:* महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे RV. 1,8,5. 52,13. तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वम् 115,4. 164,25. महि वो महित्वम् 2,27,8. उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा 5,2,9. 58,2. न ते महित्वमन्वश्नुवन्ति 7,99,1. या वीर्याणि प्रथमानि कर्त्वा महित्वेभिर्यतमानौ समीयतुः 10,113,7. VS. 23,3. ÇÂÑKH. ÇR. 2,4,3. द्वैपायनादनवरो महित्वे तस्य देहजः BHÂG. P. 3,20,3. 6,3,34. 15,28. Spr. 1030.

महित्वनँ n. dass.; instr. °ना auch adv.: तद्वः सुजाता मरुतो महित्वनम् RV. 1,166,12. महि तत्ते महित्वनम् 2,23,4. 4,36,3. 53,5. 5,54,5. 81,3. रयिं दाशान्महित्वना 6,16,20. 8,24,13. 57,2. 9,100,9. TBR. 2,4,8,6.

महिदत्त (मही + दत्त; vgl. P. 6,3,63) m. N. pr. eines Mannes HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 12.

महिदास (मही + दास; vgl. P. 6,3,63) m. N. pr. eines Sohnes der Itarâ (Aitareja) KHÂND. UP. 3,16,7. SARVASÂROP. in Ind. St. 1,389. SÂJ. in der Einl. zu AIT. BR. °बुध (lies °भट्ट) N. pr. eines Scholiasten, = महीधर Verz. d. B. H. No. 542. महीदासभट्ट Verz. d. Oxf. H. 172,b,21.

1. महिन् adj. gaṇa प्रेतादि zu P. 4,2,80. = महत् *gross, gewaltig, umfänglich* NIR. 11,37. प्र या भूमिं प्रवत्वति मह्ना जिनोषि महिनि RV. 5,84,1. ये के च ज्मा महिनो अहिमाया दिवो जज्ञिरे अपां सधस्थे (देवाः) 6,52,15. उरुव्यचसे महिने सुवृक्तिमिन्द्राय ब्रह्म जनयन्त विप्राः 7,31,11. 1,160,2. superl. महिन्तम 10,115,6.

2. महिन् (von 1. मह्) adj. *Feste feiernd* NALOD. 2,64. भवन *ein Haus, in dem Feste gefeiert werden*, 5. — Vgl. 3. महिला.

महिन adj. f. आ = 1. महिन् RV. 6,26,8. 33,5. 61,13. 68,8. महिन UṆÂDIS. 2,56. n. *Herrschaft* (राज्य) UǴǴVAL. — Vgl. माहिन.

महिनस m. *eine Form* Rudra's BHÂG. P. 3,12,12.

महिन्धक m. 1) *Ratze.* — 2) *Ichneumon.* — 3) *Strick am Schulterjoch, an dem die Last befestigt wird,* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

महिप m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 964.

महिमघ (म° + मघ) adj. *grosse Spenden* oder *Schätze habend* RV. 1,122,8.

महिमन् (von 3. मह् oder महि) m. gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122. 1) *Grösse, Fülle, Majestät; Macht, Würde, Energie;* concret *Grösse* so v. a. *ein mächtiges Wesen:* नास्य ते महिमानं परि ष्टः RV. 1,61,8. 164,50. महतां महिमा सत्यो अस्ति 167,7. 2,35,9. 4,16,5. 6,27,3. स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु 75,1. 6. 7,21,6. 33,8. 75,1. 99,2. नकी न्वस्य महिमानमिन्द्रियं स्वर्गृणन्त आनशुः 8,3,13. 90,11. 10,90,3. 75,1. प्र या महिम्ना महिनासु चेकिते 6,61,13. महान्तौ अस्यां महिमानौ अन्तः AV. 3,10,4. जज्ञान गर्भे महिमानमिन्द्रम् (ebenso TS.) 12. VS. 8,30. 18,4. 23,64. ÇAT. BR. 1,4,2,17. 2,2,4,6. 3,3,3,1. यः प्राणस्य महिमा यद्वीर्यम् 10,3,1,2. 6,4,1. शौर्य, म° 13,1,9,2. ब्राह्मणस्य 14,7,2,28. PAṄKAV. BR. 7,7,18. TBR. 1,1,5,8. 2,2,21. ज्यायान्वा अतो मम महिमा AIT. BR. 3,23. MAITRJUP. 2,3. 4,4. 6,21. BHAG. 11,41. MBH. 2,515. ASHṬÂV. 19,2. ÇÂK. 98,3. VIKR. 5. MÂLAV. 11,1. RAGH. 10,29. KUMÂRAS. 2,6. Spr. 4098. BHÂG. P. 3,12,1. 8,5,13. अधो ऽधः पश्यतः कस्य महिमा नोपजायते Spr. 83. 1049. 2706. वारिधेः 3933. UTTARARÂMAK. 31,2 v. u. धर्मस्य PRAB. 54,11. मोह° Spr. 36. भावानां स्वभावमहिमा 3719. सादृश्यातिशय° SÂH. D. 15,10. Am Ende eines adj. comp.: कंसजिन्महिमा (नृपः) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25,5. स्वात्मन्येव समाप्तहेममहिमा मेरुः Spr. 2526. अब्राह्मण्यमोघमहिमानि BHÂG. P. 1,15,16. अकृतत्याग° Spr. 9. संपूर्णपुण्य° RÂǴA-TAR. 5,24. अद्वितीयमहिमो ऽत्र° PAṄKAR. 4,3,4 wohl fehlerhaft für °महिमा. Neben dem regelmässigen instr. महिम्ना auch die Form महिना, häufig in adverbialem Sinne *mächtig, gewaltig, gewaltsam:* यान्निरुद्धत्रो महिना पर्यतिष्ठत् RV. 1,32,8. 33,9. प्र यद्वद्वेथे महिना रथस्य 180,9. शीर्षाणि द्यो महिना प्रत्यमुञ्चत 2,17,2. 3,30,13. अभि यो महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः 59,7. 6,8,2. 68,9. 7,21,4. धीरा न्वस्य महिना जनूंषि 86,1. दत्तस्य 60,10. 8,57,3. अयं वज्रं महिना दाशुषे वम् 10,28,7. 119,8. एतावती महिना सं बभूव 125,8. — 2) *Grösse* so v. a. *die Zauberkraft sich beliebig gross zu machen* H. 202. PAṄKAR. 1,1,49. 2,8,2. Verz. d. Oxf. H. 51,a,15. 231,b,8. VET. in LA. (II) 3,12. — 3) महिम्नः स्तवः (स्तुतिः, स्तोत्रम्) *das Lob der Majestät* (Çiva's), Titel eines Gedichts von Pushpadanta in 34 Strophen, GILD. Bibl. 289. fg. Verz. d. B. H. No. 1345. Verz. d. Oxf. H. 108,a,30. 131,a, No. 237. Verz. d. Tüb. H. 16. Verz. d. Kop. H. 100,a. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,48. 99. — 4) Bez. zweier Graha beim Açvamedha ÇAT. BR. 10,6,4,1. 13,2,11,1. 5,2,23. KÂTJ. ÇR. 20,5,2. ÇÂÑKH. ÇR. 16,7,1. 12. — 5) N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 6,212. 215. 220. 225. 229. — Vgl. देवी°, महा°.

महिमत् (von महि) adj. *viel, reichlich:* यद्यद्गृहे वरं किंचिद्यदस्ति महिमद्वसु MBH. 18,225. यद्यदस्ति महद्वसु ed. Bomb.

महिमभट्ट (महिमन् + भ°) m. N. pr. eines Autors SÂH. D. 124,5. Verz. d. Oxf. H. 246,a, No. 619.

महिमसुन्दर (महिमन् + सु°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 114,a, No. 177.

महिमा f. = महिमन् *Grösse* u. s. w. R. 1,38,14.

महिमावत् (von महिमन् oder महिमा) m. (sc. गण) Bez. *einer Klasse von Manen* MÂRK. P. 96,46.

महिमार m. N. pr. eines Fürsten HARIV. 1058.

महिर m. = मिहिर *die Sonne* TRIK. 1,1,99. — Vgl. माहिर.

महिरकुल (म° + कुल) m. N. pr. eines Fürsten HIOUEN-THSANG 1,190. — Vgl. मिहिरकुल und Ind. St. 3,190.

महिला f. UṆÂDIS. 1,55. 1) *Frau, Weib* AK. 2,6,1,2. TRIK. 3,3,223. H. 504. an. 3,677. MED. l. 122. HALÂJ. 2,327. Spr. 1065. SÂH. D. 71. im Prâkrit ÇÂK. CH. 105,9. = मदमत्ता स्त्री ÇABDAR. im ÇKDR. Vgl. महेला. — 2) *eine best. wohlriechende Pflanze* AK. 2,4,2,35. H. an. MED. = रेणुका RÂGAN. im ÇKDR.

महिलाह्वया (महिला + आ°) f. = महिला 2. AK. 2,4,2,35.

महिलारोप्य n. N. pr. einer Stadt im Süden PAṄKAT. ed. orn. 3,10. Vgl. मिहिला°, wofür PAṄKAT. 3,9. 6,4. 104,5. 106,22. 116,15 und 148,4 einige Hdschrr. महिला° lesen.

महिवृध् (म° + वृध्) adj. nach SÂJ. = महतां धनानां वर्धयिता; etwa *hoch sich freuend:* प्र वो महे महिवृधे भरध्वम् RV. 7,31,10. महेवृधे SV.

महिव्रत (म° + व्रत) adj. *gewaltig* oder *weit herrschend* NIR. 3,17. RV. 1,45,3. अयं य उर्व्या महिना महिव्रतः क्रत्वा विभाति शोचिषा 6, 68,9. 9,97,7. 100,9. 10,115,3. आदित्य AV. 13,2,1. — Vgl. महाव्रत.

महिषँ (vgl. 3. मह् u. s. w.) UṆÂDIS. 1,46. 1) adj. f. महिषी *gewaltig*

Naigh. 3,3. Nir. 7,26. पर्जन्यः पिता महिषस्य पर्णिनः Ṛv. 9,82,3. महिषः सुपर्णः *die Sonne* AV. 13,2,32. 33. 42. fgg. महिषो मृगः *das gewaltige Thier* heisst der *Büffel* (vgl. मृगो हस्ती *Elephant*) Ṛv. 8,58,15. 9,92,6. 96,6. 10,123,4. महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते 5,25,7. Sâj. zu der St. richtig; andere Erklärungen s. in den Scholien zu VS. 26,12. TS. 1,1,14,4. — Indra Ṛv. 2,22,1. 3,46,2. 4,18,11. 10,128,8. Agni 10,8,1. 140,6. VS. 12,105 (Mahîdh.). Varuṇa Ṛv. 10,65,8. Soma 9,73,2. 86,40. 96,18. 19. 97,41. 113,3. प्राएवतु विश्वे महिषा असूराः 7,44,5. 9,97,57. अग्निमपामुपस्थे महिषा अवर्धन् 10,45,3. 6,8,4. महिषस्य तन्यतोः 10,66,10. AV. 2,35,4. so v. a. ऋत्विजः (nach Mahîdh.) VS. 19,32. — 2) m. a) *Büffel* AK. 2,5,4. Trik. 2,5,4. H. 1281. Halâj. 2,72. सहस्रं महिषाँ अघः Ṛv. 8,12,8. 66,10. 5,29,7. 8. 6,67,11. 10,28,10. तिग्मे शिशानो महिषो न शृङ्गे 9,87,7. 10,189,2. VS. 24,28. M. 3,270. 11,68. N. 12,5. Daç. 1,20. R. 2,25,17. 97,6. Suçr. 1,46,20. 109,20. 193,4. 204,10. Çâk. 39. Varâh. Bṛh. S. 24,15. 57,7. 58,57 (°ग *reitend auf*). 68,31. 104. 86,28. 87,6. 95,35. 104,41. Bṛh. 7,5. Spr. 2191. Kathâs. 62,212. fg. 68,45. fg. Bhâg. P. 3,10,20. Verz. d. B. H. No. 936. H. 47. — b) pl. N. pr. eines Volkes Hariv. 782 (माहिषक die neuere Ausg.). Varâh. Bṛh. S. 9,10. — c) N. pr. eines Asura, den die Durgâ erschlug, MBh. 3,14596. 9,2692. Bhâg. P. 6,18,15. 8,10,31. Mârk. P. 82,1. 2. 39. 83,20 (in *Büffel*-Gestalt). Verz. d. Oxf. H. 46, *b*, 10. 12. 59, *a*, 12. Verz. d. B. No. 479. 485. 540. Prab. 75,6. Durgâ führt die Beinamen: °घ्नी Durgotsavapaddh. und Devî-P. im ÇKDr. °मथनी H. 205. °मर्दिनी v. l. Çabdar. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 94, *b*, 44. महिषासुरघातिनी Hariv. 9428. महिषासुरार्दिनी 10274 (महिषासुरापहा die neuere Ausg.), महिषासुरसूदनी Kathâs. 37,46. महिषासुरघातिने । पार्वतीपादपद्माय Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. II, 252. महिषमर्दिनीमन्त्रः Verz. d. Oxf. H. 93, *b*, 2. महिषमर्दिनीस्तोत्र und °कवच 94, *a*, 32. महिषमर्दिनीतन्त्र 104, *a*, 14. महिषमर्दिनी so v. a. °मन्त्र 94, *b*, 31. — d) N. pr. eines Sâdhja Hariv. 11536. — e) N. pr. eines Mannes (neben Âtreja und Vararuki) Müller, SL. 137. — 2) f. महिषी a) oxyt. *Büffelkuh* Çânt. 3,19. H. an. 3,740. Med. sh. 42. Kâṭh. 25,6. Shaḍv. Br. 5,7. 11. M. 9,48. 55. Jâgñ. 2,159. MBh. 14,2542. Ṛt. 1,21. Varâh. Bṛh. S. 9,40. 92,3. 104,63. Bṛh. 8,18. Kathâs. 49,203. Spr. 1790. Pañkat. 252,16. Verz. d. B. H. 136, *b* (153). No. 897. Verz. d. Oxf. H. 35, *a*, 36. — b) proparox. *die Gewaltige*, Bez. *ausgezeichneter Frauen*, namentlich *der ersten Gemahlin eines Fürsten* Çânt. 3,19. AK. 2,6,1,5. Trik. 3,3,439. H. 520. H. an. Med. Halâj. 2,325. महिषी जजान Ṛv. 5,2,2. वधूरियं पतिमिच्छन्त्येति य ईं वहाते महिषीमिषिराम् 37,3. TS. 1,8,9,1. यैव प्रथमा वित्ता सा महिषी Çat. Br. 6,5,3,1. 7,5,1,6. 13,2,6,4. 4,1,8. 5,2,2. 5. Pañkav. Br. 19,1,4. Kâtj. Çr. 16,3,21. पञ्चानां पाण्डुपुत्राणां महिषी Draup. 4,6. Spr. 2631. Sâv. 1,18. MBh. 1,2304. 3897. 3,2078. 2495. 4,433. R. 1,57,2. 2,92,20. Ragh. 1,48. 2,25. 3,9. Varâh. Bṛh. S. 16,34. 43,63. 78,1. राज° 53,6. Itih. bei Sâj. zu Ṛv. 1,125,1. Kathâs. 65,111. Pañkat. 27,6. Râga-Tar. 4,38. सर्वा महिष्यः *alle Gemahlinnen des Fürsten* R. 2,41,7. R. Gorr. 2,80,24. सप्त नरेन्द्रमहिष्यः Varâh. Bṛh. S. 49,2. ज्येष्ठा श्रेष्ठा च या राज्ञो महिषीणाम् Bhâg. P. 6,14,28. 13. दशरथमहिष्यः so v. a. °महिषी Uttararâmak. 117,14. अग्र° Vjutp. 99. R. 3,53,34. 5,22,16. Mârk. P. 76,24. Z. d. d. m. G. 14,572,23. Daçak. 4,15. अग्र्य° Kathâs. 30,65. समुद्र° Bein. der Gañgâ Matsjop. 18. समुद्रस्य म° der Jamunâ Hariv. 3631. महिषी vom *Weibchen* eines Vogels Bhâg. P. 7,2,52. — In der Stelle महिषीव वि जायते SV. II, 9,2,4,1 vielleicht verdorben aus महिषेव d. h. महिष इव *gewaltig tritt er in's Leben.* — c) angeblich *ein liederliches Weib* und *das Geld, welches man aus der Prostitution seines Weibes löst;* vgl. u. माहिषिक. — d) *ein best. Heilkraut* H. an. Med. — Vgl. ग्राम्यमहिषी (*eine zahme Büffelkuh* zu lesen), धूम°, पञ्चमहिष, माहिष.

महिषक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. (nach der Lesart der ed. Bomb.) 6,366. 13,2104. Varâh. Bṛh. S. 17,26 (माहिष v. l.). — Vgl. माहिषक.

महिषकन्द (म° + क°) m. *ein best. Knollengewächs* (महाकन्दविशेष) Râgan. im ÇKDr.

महिषत्व (von महिष) n. *das Büffelsein, der Zustand eines Büffels* Kathâs. 68,51.

महिषध्वज (म° + ध्वज) m. Bein. Jama's Trik. 1,1,71. H. 185.

महिषपाल (म° + पाल) m. *Büffelhirt* Kathâs. 68,39. 46. °पालक m. dass. 41. Râga-Tar. 6,318. — Vgl. महिषीपाल.

महिषवाहन (म° + वा°) m. Bein. Jama's Hâr. 37. Çabdar. im ÇKDr.

महिषाक्ष (महिष + 3. अक्ष) m. *eine Art Bdellion* Halâj. 2,465. Ratnam. 42. Râgan. im ÇKDr. Auch °क m. ebend. — Vgl. u. गुग्गुलु 1.

महिषानना (महिष *Büffel* + आ°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2643.

महिषार्दन (महिष + अ°) m. Bein. Skanda's MBh. 3,14630.

महिषासुर s. u. महिष 2, c.

महिषासुरसंभव (म° + सं°) m. *eine Art Bdellion* Râgan. im ÇKDr.

महिषीकन्द m. = महिषकन्द Râgan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

महिषीपाल (म° + पाल) m. *Hüter von Büffelkühen* Hâr. 134. — Vgl. महिषपाल.

महिषीप्रिया (म° *Büffelkuh* + प्रि°) f. *eine Art Gras* (भूली) Râgan. im ÇKDr.

महिषीभाव (म° + भाव) m. *der Zustand einer Büffelkuh* Kathâs. 68,48.

महिष्ठ (superl. zu महत्; vgl. महीयंस्) adj. *der grösste:* महतां महिष्ठः Bhâg. P. 3,14,47. महिष्ठो च महीयसाम् 6,15,10.

महिष्मत् P. 4,2,87, Vârtt. (von महिष). 1) adj. *reich an Büffeln:* देशः P. 4,2,87, Vârtt., Sch. — 2) m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1846. fg. VP. 416. Bhâg. P. 9,23,22. — 3) f. °मती Bez. *eines best. lunaren Tages*, personif. eine Tochter des Añgiras MBh. 3,14127. — Vgl. माहिष्मती.

महिष्वणि (म° + स्वनि) adj. *geräuschvoll:* यज्ञं महिष्वणीनां सुम्नं तुविष्वणीनां प्राध्वरे Ṛv. 8,46,18.

महिष्वन्त nach Sâj. so v. a. हविस्; eher adj. (zu भोजन) so v. a. *ergötzend, erquickend* (von महिस् und dieses von 1. मह्): चित्रं ह यद्वां भोजनं न्वस्ति न्यत्रये महिष्वन्तं युयोतम् Ṛv. 7,68,5.

मही s. u. 3. मह.

महीकम्प (म° + कम्प) m. *Erdbeben* Varâh. Bṛh. S. 3,10.

महीकर (महत् + 1. कर) *gross machen, erhöhen:* सर्वात्मकतया प्राणं स्तुवन्महीकरोति उपास्यत्वाय Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 107.

महीक्षित् (म° + क्षित्) m. *Beherrscher der Erde, Fürst, König* AK. 2,8,1,1. H. 690. M. 7,89. N. 2,19. Ragh. 1,11. 85. 19,20. Varâh. Brh. S. 63,3. Vid. 334. Kathâs. 53,49. 56,92. Mârk. P. 122,9.

महीचन्द्र (म°+च°) m. N. pr. eines Fürsten Colebr. Misc. Ess. II, 286.

महीचर (म° + चर) adj. *auf der Erde wandelnd, — gehend* (Gegens. अन्तरीक्षग) MBh. 5,2459.

महीचारिन् (म° + चा°) adj. dass.: Çiva MBh. 13,1174.

महीज (म° + 1. ज) 1) adj. *auf der Erde geboren*, als Beiw. von Pferden neben नदीज und सिन्धुज wohl so v. a. *aus der Steppe stammend* MBh. 6,3973. — 2) m. *a) Pflanze, Baum* MBh. 5,1295. 12,7370. Spr. 665, v. l. — *b) der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varâh. Brh. S. 6, 10. 103, 8. 104, 17. Brh. 13, 7. Samajapradîpa im ÇKDr. — 3) n. *frischer Ingwer* Râǵan. im ÇKDr.

महीतट (म° + तट) N. pr. einer Oertlichkeit Varâh. Brh. S. 16, 32. Verz. d. Oxf. H. 339,b,15.

महीतपत्तन (?) n. N. pr. einer *Stadt* (पत्तन) Verz. d. Oxf. H. 133,b, No. 245.

महीतल (म° + तल) n. *Erdboden* M. 4,168. 11,207. MBh. 3,2337. 2542. R. 1,2,14. 40,17. 41,13. 42,21. 3,52,36. Ragh. 2,50. Bhâg. P. 2, 1,27. Mârk. P. 20,8.

महीदासभट्ट s. u. महिदास.

महीधर (म° + धर) 1) adj. *die Erde tragend*: नाग Hariv. 11556. गज Çatr. 14,20. — 2) m. *a) Berg* H. 1027, Sch. MBh. 1,1132. 3,2442. 8518. 5,55. R. 2,48,13. 6,36,11. Ragh. 6,52. Kumâras. 6,89. Spr. 5179. Vrddha-Kân. 15,19. Verz. d. Oxf. H. 255,b,18. — *b)* Bein. Vishṇu's H. 217, Sch. Verz. d. Oxf. H. 185,a,5. — *c)* N. pr. eines Devaputra Lalit. Calc. 346,10. — *d)* N. pr. eines Fürsten Kathâs. 7,103. eines Kaufmanns 67,44. eines Sûtradhâra Journ. of the Am. Or. S. 6,533. verschiedener Scholiasten (unter Anderen eines der VS.) u. s. w. Gild. . 80. Verz. d. B. H. No. 542. 640. Verz. d. Oxf. H. 99,a, No. 154. 90,b, No. 155. 172,b, No. 382. 232,b, No. 563. 357,a, No. 848. Hall 122. — Vgl. महीध्र.

महीधरदत्त (म° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 50.

महीध्र (म° + ध्र) gaṇa मूलविभुजादि zu P. 3,2,5, Vârtt. 2. 1) *Berg* AK. 2,3,1. H. 1027, Sch. MBh. 5,7216. Ragh. 3,60. 13,7. Spr. 2982. Bhâg. P. 2,7,32. Bez. *der Zahl sieben* (vgl. कुलपर्वत) Sûrjas. 2,25. — 2) *Träger* so v. a. *Erhalter der Erde*, Bein. Vishṇu's Bhâg. P. 3,13,27. — Vgl. महीधर.

महीध्रक (von महीध्र) m. N. pr. eines Fürsten R. ed. Bomb. 1,71,10. fg. — Vgl. महान्धक.

महीन (मही + इन) m. *Herr der Erde, Fürst, König* Ragh. 9,5.

महीनाथ (म° + नाथ) m. *Gebieter der Erde, Fürst, König* Spr. 168.

महीप (म° + 2. प) m. 1) *Beschützer der Erde, Fürst, König* MBh. 1, 3974. 7,82. Spr. 2516. — 2) N. pr. eines Lexicographen Verz. d. Oxf. H. 351,b, No. 832. 352,a,22. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 45.

महीपतन (म° + प°) n. *das zur-Erde-Fallen, eine demüthige Verneigung bis zur Erde*: शिरोभिः — °पांसुलैः R. 2,45,27 (43,30 Gorr.).

महीपति (म° + प°) m. *Herr der Erde, Fürst, König* M. 7,46. 138. 140. 182. 8,352. N. 1,3. 21. Bhag. 1,21. R. 1,1,21. 6,26. Ragh. 6,12. Spr. 1709. 2157. Varâh. Brh. 11,1. Vid. 1. Râǵa-Tar. 5,83. Davon nom. abstr. °त्व n. MBh. 5,15.

महीपाल (म° + पाल) m. 1) *Hüter der Erde, Fürst, König* MBh. 1, 2486. 3974. 3,2111. fg. 2191. विद्र्भेषु 2476. 2869. R. 1,8,16. 2,23,30. Ragh. 2,34. Varâh. Brh. S. 68,15. Râǵa-Tar. 5,215. Vet. in LA. (II) 25, 8. °पुत्र *Prinz* Mârk. P. 135,16. — 2) N. pr. verschiedener Fürsten Wassiljew 54 fg. Çatr. 2,22. Kathâs. 56,7. fgg. °देव Colebr. Misc. Ess. II, 280. Verz. d. Oxf. H. 140,a, No. 282.

महीपुत्र (म° + पुत्र) m. *Sohn der Erde* Hariv. 12857. *der Planet Mars* Jâǵn. 1,295.

महीप्रकम्प (म° + प्र°) m. *Erdbeben* Varâh. Brh. S. 24,25.

महीप्ररोह (म° + प्र°) m. *Baum* MBh. 1,7178. — Vgl. महीज, महीरुह्, महीरुह u. s. w.

महीप्राचीर (म° + प्रा°) n. *Meer* Trik. 1,2,9. Hâr. 56.

महीप्रावर (म° + प्रा°) m. dass. H. ç. 166.

महीभट्ट (म° + भ°) m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. II, 44.

महीभर्तर् (म° + भ°) m. *Träger —, Erhalter der Erde, Fürst, König* Spr. 2035. Râǵa-Tar. 1,129. 3,205. 5,30.

महीभार (म° + भार) m. *eine Last für die Erde* Pańkar. 3,10,21.

महीभुज् (म° + 4. भुज्) m. *Geniesser der Erde, — des Landes, Fürst, König* AK. 2,8,1,30. Kathâs. 27,130. 52,371. 61,36. Spr. 2158, v. l. 3062, v. l. 3506. Mârk. P. 27,12. Hit. III, 99.

महीभृत् (म° + भृत्) m. *Träger —, Erhalter der Erde*: 1) *Berg* N. 12, 53. Kumâras. 1,27. Kir. 5,1. Halâj. 2,56. — 2) *Fürst, König* R. 3,56, 14. Spr. 560. 2158. 3062. Kathâs. 17,42. 33,63. 39,42. 51,174. 59,167.

महीमघवन् (म° + म°) m. *ein* Indra *der Erde* so v. a. *Fürst, König* Râǵa-Tar. 4,106. — Vgl. महीमहेन्द्र.

महीमण्डल (म° + म°) n. *der Umkreis der Erde* Sûrjas. 12,84. *die ganze Erde*: सप्तसागरपर्यन्तं °लम् Daçak. 32,9.

महीमय (von मही) adj. f. ई *irden* Jâǵn. 1,187. MBh. 1,5243. Mârk. P. 93,7. Schol. zu Kâtj. Çr. 202,7. नौ so v. a. *die Erde als Schiff* Bhâg. P. 1,3,15.

महीमहेन्द्र (म° + म°) m. *ein grosser* Indra *der Erde* so v. a. *Fürst, König* Râǵa-Tar. 2,63.

महीमृग (म° + मृग) m. *eine irdische Gazelle* (Gegens. तारामृग) R. 3,49,45.

महीय् (zu 1. मह्), महीयते gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27 (पूजायाम्; nach Andern auch वृद्धौ). Vop. 21,13. 1) *fröhlich —, ausgelassen —, übermüthig —, selig sein*: जनो यः कश्चिद्हविर्महीयते RV. 1,182,3. 4, 30,9. 5,56,9. 9,12,4. 113,6. वेधा अजस्य वीरिणीन्द्रपत्नी महीयते 10, 86,10. 146,2. ग्रावाण उपरेष्वा महीयते सजोषसः 175,3. नास्य श्रेतः कृष्णकर्णौ धुरि युक्तौ महीयते AV. 5,17,15. Çat. Br. 11,8,1,3. Pańkav. Br. 7,5,1. यस्यां दिशि महीयसे (so die Ausg.) ततो नो मह आ वह TBr. 3, 10,4,2. Khând. Up. 8,2,1. fgg. स्वप्ने महीयमानः 10,1. देवा अमहीयन्त Kenop. 14. एतदालम्बनं ज्ञात्वा ब्रह्मलोके महीयते Kathop. 2,17. M. 4,260. 6, 32. MBh. 3,6027. स्वर्गे M. 5,155. 8,313. MBh. 13,3001. R. 1,1,95. Spr. 2919, v. l. 3821. तत्र ब्रह्मा स्वयं नित्यं देवैः सह महीयते MBh. 3,7040. 13,2994.

3603. महिम्नि स्वे महीयते Bhâg. P. 1,3,34. 5,24,28. — 2) *sich hoch erheben:* रामस्य महात्मनो गृहं महीयमानम् R. Gorr. 2,12,37. — 3) *gedeihen:* आदित्येन वाव सर्वे लोका महीयन्ते Taitt. Up. 1,5,2. चन्द्रमसा सर्वाणि ज्योतींषि ebend. ब्रह्मणा सर्वे वेदाः, अन्नेन सर्वे प्राणाः 3. — 4) *hoch in Ehren stehen bei* (gen.): सरस्वती श्रुतिमहतां महीयताम् Çâk. 194. सत्त्वाभिजनसंपन्नः सानुक्रोशो जितेन्द्रियः। कृतज्ञः सत्यवादी च राजा लोके महीयते ॥ Spr. 2121. — 5) *hoch in Ehren halten:* महीय्यमाना भवतातिमात्रं भूमिः Bhaṭṭ. 2, 38. — Beim Gebrauch des Wortes in den vier letzten Bedeutungen hat man offenbar an einen Zusammenhang desselben mit महत् gedacht. — Vgl. अमहीयमान (auch Pańkav. Br. 7,5,1).

महीयंस् (compar. zu महत्; vgl. महिष्ठ) adj. *major, grösser, mächtiger* u. s. w.; *recht gross* u. s. w.: अणोरणीयान्महतो महीयानात्मा Kathop. 2,20. Çvetâçv. Up. 3,20. R. 6,82,44. महतो महीयसे Bhâg. P. 1,6,26. 4,4,26. राजर्षिषु निषणेषु महीयःसु महर्षिषु MBh. 5,4040. Spr. 1049. 2700. 4923. Çâk. 194, v. l. Kâm. Nîtis. 12,11. अर्थ 14,17. 16,38. Pańkar. 3,7,1. 4,3,91. 201. महीयसी ब्रह्मोर्मी वितारणा Bhâg. P. 1,13,21. °हास *sehr lautes Lachen* H. 297.

महीयव gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. — Vgl. माहीयव.

महीयव Müller, SL. 383 fehlerhaft für आमहीयव.

महीया (von महीय्) f. *Lustigkeit* TS. 7,5,10,1.

महीयु (wie eben) adj. *fröhlich, lustig* Ṛ V. 9,65,1. प्रक्रा वेयत्यसुराय निर्णिजं विपामग्रे महीयुवः 99,1. Vgl. अमहीयु Ṛshi zu Ṛ V. 9,61 und आमहीयव.

महीये Ṛ V. 1,113,6 = मह्यै.

महीरजस् (म° + र°) n. *Erdstaub, Staubkorn* Mârk. P. 49,37.

महीरण (म° + रण) m. N. pr. eines Sohnes des Dharma von der Viçvâ Hariv. 11542.

महीरत (म° + रत) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 40,b,21. ब्रह्मीनर v. l.

महीरन्ध्र (म° + र°) n. *ein Loch in der Erde* Mârk. P. 116,27.

महीरुह् (म° + रुह्) m. *Pflanze, Baum* H. 21. Spr. 1689. Kir. 5,10. — Vgl. कारुप°.

महीरुह (म° + रुह) m. 1) dass. AK. 2,4,1,5. H. 1114, Sch. MBh. 5, 1865. R. 2,80,13. 6,15,17. Suçr. 2,110,13. Spr. 1689, v. l. 5125. Daçak. 27,4 v. u. 31,3 v. u. Bhâshâp. 1. — 2) *Theca grandis Lin.* Râǵan. im ÇKDr. Diese Bed. käme eher महावृत्त zu.

महीलता (म° + ल°) f. *Regenwurm* AK. 1,2,2,21.

महीला f. = महिला, महेला *Weib* Colebr. zu AK. 2,6,1,2.

महीशासक (म° + शा°) m. pl. N. einer buddhistischen Schule Vjutp. 210. Burn. Intr. 446. 633. Lot. de la b. l. 357. Wassiljew 89 u. s. w. Vie de Hiouen-thsang 85. 113. 295. Hiouen-thsang 1,132. °विनय 431.

महीश्वर (मही + ई°) m. *Herr der Erde, Fürst, König* Verz. d. Oxf. H. 261,b,9.

महीसंगम (म° + सं°) N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 149,a,16.

महीसुत (म° + सुत) m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* AK. 1, 1,2,27. Varâh. Bṛh. S. 104,14. 15. 18. Bṛh. 2,5.

महीसुर (म° + सुर) m. *ein Gott auf Erden* d. i. *ein Brahmane* Daçak. 23,2 v. u. 24,4.

महीसूनु (म° + सूनु) m. = महीसुत Verz. d. Oxf. H. 184,b, No. 419.

महेच्छ (महा + इच्छा) adj. *nach Grossem strebend, ehrgeizig* AK. 3,1, 3. H. 367. Halâj. 2,200. Spr. 2799. Varâh. Bṛh. S. 16,38.

महेत्थ N. pr. eines Landes MBh. 2,1188.

महेनदि voc. von महिनदी Ṛ V. 8,63,15. — Vgl. महेमते.

महेन्द्र (महा + इ°) 1) m. a) oxyt. *der grosse* Indra AK. 3,4,1,10. Trik. 1,1,57. 3,3,366. H. an. 3,593. Med. r. 201. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,a,29. VS. 7,39. यन्महानिन्द्रो ऽभवत्तन्महेन्द्रस्य महेन्द्रत्वम् Ait. Br. 3,21. Çat. Br. 1,6,4,21. 2,5,4,9. 4,3,3,17. TS. 1,6,2,4. 2,5, 4,4. 6,5,5,3. TBr. 3,5,7,6. Âçv. Gṛhj. 1,10,4. M. 7,7. N. 3,5. MBh. 1, 7705. Hariv. 4020. R. 1,1,43. 16,11. 47,11. 6,81,21. Suçr. 2,172,16. Çâk. 94,20. Ragh. 13,20. Spr. 3772. Kâm. Nîtis. 4,21. Varâh. Bṛh. S. 46, 81. 48,2. 58,42. Kathâs. 19,93. 72,225. 228. Bhâg. P. 6,13,6. 9,8,11. Verz. d. Oxf. H. 27,a,14. °महोत्सव Verz. d. B. H. 136,a (134). °केतु, °ध्वज Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 44,14. 33,24. Mahendra *ein best. Stern* VP. 241. Vishṇu so genannt R. 6,102,16. ÇKDr. nach dem MBh. Çiva Çiv. — b) *Oberhaupt:* सर्वदेवानाम् (Indra) N. 4,11. — c) N. pr. eines jüngeren Bruders (nach Andern eines Sohnes) des Açoka Wassiljew 41. 45. 46. Hiouen-thsang 1,423. 2,121. 140. Vie de Hiouen-thsang 198. Köppen 1,176. 180. 197. 515. eines andern Fürsten LIA. II, 400. 954. fg. — d) N. pr. eines Gebirges Trik. 2,3,4. 3,3,366. H. an. Med. LIA. I, 562. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93. MBh. 1,2459. 5120. 7824. 3,8158. 5,353. 13,7657. 14,1174. Hariv. 2322. 5295. 12395 (शैलेन्द्रं zu lesen). R. 1,75,8. 76,15. 4,37,2. 62,22. 5,4,3. Suçr. 2,169,1. Ragh. 6,54. 72. Varâh. Bṛh. S. 14,11. 16,10. Siddhântaçir. 3,42. Kathâs. 19,92. VP. 174. Bhâg. P. 5,19,16. 7,14,32. 9,16,26. Mârk. P. 57,10. 29. 58,21. Muir, ST. 2,446. Verz. d. Oxf. H. 82,a,19. N. pr. eines Ortes 339,a,41. — e) *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 185. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 6,330 (VP. 183). — 3) f. ई *eine best. Pflanze*, = महेन्द्रवारुणी Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte. — Vgl. मही°, माहेन्द्र.

महेन्द्रकदली (म° + क°) f. *eine Pisang-Art* Râǵan. im ÇKDr.

महेन्द्रगुप्त (म° + गुप्त) m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 401. fg. 964. 971.

महेन्द्रचाप (म° + चाप) m. *Regenbogen* Hariv. 12703. Mṛkkh. 92,9. Spr. 5036. — Vgl. इन्द्रचाप.

महेन्द्रत्व (von महेन्द्र) n. *der Name —, die Würde des grossen* Indra Ait. Br. 3,21. MBh. 13,2183.

महेन्द्रनगरी (म° + न°) f. *des grossen* Indra *Stadt* d. i. Amarâvatî Çabdar. im ÇKDr.

महेन्द्रपाल (म° + पाल) m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 401.

महेन्द्रमन्त्रिन् (म° + म°) m. *des grossen* Indra *Rathgeber*, Bez. *des Planeten Jupiter* (बृहस्पति) Varâh. Bṛh. S. 10,19.

महेन्द्रवर्मन् (म° + व°) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 3,20. 11,33.

महेन्द्रवारुणी (म° + वा°) f. *eine best. Pflanze* Râǵan. im ÇKDr.

महेन्द्रसिंह (म° + सिंह) m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 402.

महेन्द्राणी (महा + इ° oder von महेन्द्र) f. *die grosse Gattin* Indra's oder *die Gattin des grossen* Indra d. i. Çakî Çabdar. im ÇKDr. MBh. 3,1677. 5,547. Fälschlich मा° H. ç. 32.

महेन्द्रिय adj. *dem grossen* Indra *geweiht, gehörig* u. s. w. P. 4,2,29.

र्हविस् Sch.

मर्हेन्द्रीय adj. dass. P. 4,2,29. ग्रह् Kâth. 28,3.

मर्हेमते (voc. von मर्हिमति) adj. *grossgesinnt:* Indra Ṛv. 8,13,11. 34,7. Vâlakh. 1,7. — Vgl. मर्हेनदि.

मर्हेरणा m. *Boswellia thurifera Roxb.* AK. 2,4,4,12. मर्हेरुणा Bhar. zu AK. ÇKDr.

मर्हेला f. = मर्हिला *Weib, Frau* Çabdar. im ÇKDr. Damajantîk. bei Uģģval. zu Uṇâdis. 1,55. Nalod. 2,59. °पाद् adj. gaṇa र्हस्त्यादि zu P. 5,4,138. Auch मर्हेलिका f. Çabdar. im ÇKDr.

मर्हेवृध् adj. v. l. des SV. I,4,1,4,6; s. मर्हिवृध्.

मर्हेश (मर्हा + ईश) m. 1) *der grosse Herr, Gott* Wilson, Sel. Works 1,244. Bein. Çiva's Spr. 4710. Muir, ST. 2,446. °लिङ्ग Kshitîç. 25,16. °नेत्र Bez. *der Zahl drei* Çrut. 36. — b) N. pr. einer buddhistischen Gottheit Wilson, Sel. Works 2,17. — c) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 189,*b*, No. 433. 201,*b*, No. 481. 261,*a*, 13 (Verz. d. B. H. 159,4). Hall 66. 202. — Vgl. मार्हेश.

मर्हेशबन्धु (म° + ब°) m. *Aegle Marmelos Corr.* Çabdaḱ. im ÇKDr.

मर्हेशाख्य (मर्हेश + श्राख्या) adj. *ein grosser Herr heissend, vornehm* Vjutp. 148. Burn. Intr. 239, N. 1.

मर्हेशान 1) m. (मर्हा + ईº) *der grosse Herr,* Bein. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,9. — 2) f. ई (मर्हा + ई°) *die grosse Frau,* Bein. der Pârvatî Pańkar. 4,4,2. Verz. d. Oxf. H. 93,*a*.5. Dampatîç. 44.

मर्हेशितर् (मर्हा + ई°) m. *der grosse Herr,* Bein. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 29,*b*,2.

मर्हेश्वर 1) m. (मर्हा + ई°) a) *der grosse Herr, Oberherr, Haupt* Med. r. 292. तमीश्वराणां परमं मर्हेश्वरम् Çvetâçv. Up. 6,7. त्रिदशानाम् (Indra) MBh. 1,8261. लोक° Bein. Kṛshṇa's Bhag. 10,3. सर्वलोक° desgl. 5,29. Çiva's R. 1,37,13. देवासुर° (Çiva) MBh. 13,1260. Ohne Ergänzung pl. Bez. der Welthüter Indra, Jama, Agni und Varuṇa N. 3,8. 4, 23. 5,21. sg. *Gott* (im Gegens. zu प्रकृति) Çvetâçv. Up. 4,10. Ind. St. 2, 92. Muir, ST. 3,5. 71. 222. Insbes. Bein. Çiva's AK. 1,1,1,25. 3,4,9, 37. H. 198. Med. AV. Pariç. 42,3. Ind. St. 4,359. MBh. 1,1154. 7701. 12,12957. 14,141. Hariv. 7586. R. 1,37,27. 44,5. 76,17. 5,5,7. Ragh. 3,49. Spr. 9. 2159. Kathâs. 69,37. VP. 65. 66. Mârk. P. 51,56. Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,6. 76,*a*,6. 103,*a*,31. Lalit. ed. Calc. 340,1 v. u. Wassiljew 198. 214. Hiouen-thsang 1,124. 237. 264. 354. 2,157. 178. °लिङ्ग Kshitîç. 26,4. Bez. Vishṇu's Weber, Râmat. Up. 352. Spr. 4512 (?). — b) N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 3,16. 4,15. 6,19. 7,12. Lot. de la b. l. 3. eines Jaksha Burn. Intr. 256. — c) N. pr. verschiedener Männer Siddhântaçir. 13,61. Verz. d. B. H. No. 687. 843. Verz. d. Oxf. H. 327,*a*, No. 774. Verz. d. B. H. No. 802. 820. 967. H. 528, Randgl. Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,2. 150,*b*,33. 185,*b*,40. 187,*b*,15. 37. 207,*b*, No. 488. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 18. 46. 54. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 32. °तीर्थ Ind. St. 1,468. °न्यायालंकार Gild. Bibl. 339. °वैद्य Colebr. Misc. Ess. II, 58. — 2) f. ई (मर्हा + ई°) a) *die grosse Frau,* Bein. der Durgâ Tantrasâra im ÇKDr. Bez. der Dâkshâjaṇî in Mahâkâla Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,18. — b) *eine Art Messing,* = ब्रह्मरीति H. 1048. = राजरीति Râǵan. im ÇKDr. — c) *Clitoria Ternatea Lin.* Çabdaḱ. im ÇKDr. — Vgl. भूतमर्हेश्वर, मार्हेश्वर.

मर्हेश्वरकरच्युता (म° - 1. कर + च्युता) f. *die der Hand Çiva's Entfallene,* Bez. des Flusses Karatojâ Çabdârthak. bei Wilson.

मर्हेश्वरसिद्धान्त (म° + सि°) m. = पशुपतिशास्त्र (s. u. पशुपति 1.) Colebr. Misc. Ess. I,406.

1. मर्हेषु (मर्हा + इषु) m. *ein grosser Pfeil* Mârk. P. 88,30.

2. मर्हेषु (wie eben) adj. *mit einem grossen Pfeil versehen* P. 6,2,107, Sch.

मर्हेषास (मर्हा + इ°) m. *ein grosser Bogenschütze* P. 6,2,38. MBh. 5,2004. 2248. 2269. Bhag. 1,4. R. 1,1,12. 5,36,48. Weber, Râmat. Up. 296. Çiva Çiv. superl. °तम MBh. 7,9404.

मर्हेकोद्दिष्ट (मर्हा + ए°) n. Bez. *einer best. Todtenfeier* Verz. d. Oxf. H. 294,*a*,17.

मर्हेतरेय (मर्हा + ऐ°) n. Titel eines vedischen Textes Âçv. Gṛhj. 3, 4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. 6,1.

मर्हेरण्ड (मर्हा + ए°) m. *eine Ricinus-Art* (स्थूलैरण्ड) Râǵan. im ÇKDr.

मर्हेला (मर्हा + ए°) f. *grosse Kardamomen* Râǵan. im ÇKDr.

मर्हेश्वर्य (मर्हा + ऐ°) n. *grosse Macht* Pańkar. 1,7,95.

मर्होतॅ (मर्हा + उत्तन्) m. *ein grosser, ausgewachsener Stier* P. 5,4, 77. Vop. 6,41. AK. 2,9,61. H. 1258. Halâj. 2,110. Çat. Br. 3,4,1,2. Jâǵń. 1,109. 2,163. Hariv. 9581. Ragh. 4,22. 6,72. Vikr. 85,8. Kathâs. 60,66. Çiç. 5,63. Davon nom. abstr. °ता f. Ragh. 3,32.

मर्होटिका f. und मर्होटी f. *Eierpflanze* Râǵan. im ÇKDr.

मर्होल्का (मर्हा + उ°) f. *Blitz* Çabdârthak. bei Wilson.

मर्होत्पल (मर्हा + उ°) 1) n. *Lotus, Nelumbium speciosum* AK. 1,2, 3,38. H. 1161. Halâj. 3,57. Spr. 4574. — 2) f. आ N. der Dâkshâjaṇî in Kamalâksha Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,8.

मर्होत्सङ्ग (मर्हा + उ°) *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 135.

मर्होत्सव (मर्हा + उ°) m. 1) *ein grosses Fest* N. 26,32. Vid. 54. Verz. d. B. H. No. 1181. मर्हेन्द्र° 136,*a* (134). शतक्रतोः Kathâs. 27,59. कृष्णरास° Pańkar. 1,11,1. परिरम्भमर्हा° Prab. 58,4. Am Ende eines adj. comp.: विलम्बितवत्सेशपाणिग्रहमर्होत्सवा Kathâs. 33,2. संज्ञातमनोमर्होत्सवा Bhâg. P. 1,11,32. Davon adj. °मय *aus grossen Festen bestehend, grosse Feste feiernd:* °मयं स्वपुरं चकार Kathâs. 56,414. — 2) *der Liebesgott* H. ç. 77. — Vgl. मदन°.

मर्होत्साह (मर्हा + उ°) adj. *grosse Energie —, grosse Ausdauer besitzend* AK. 3,1,3. Halâj. 2,200. Jâǵń. 1,308. MBh. 5,2018. 2023. 7484. R. 4,16,13. 5,41,15. Kâm. Nîtis. 16,30. Spr. 2882. Çiva Çiv. Bei der Uebersetzung von Spr. 2500 ist ज्ञात्यादि° als abl. von °मर्होत्साह m. gefasst worden; man könnte aber auch °मर्होत्साहा न° vermuthen. Derselbe Spr. lautet Çuk. ed. Bomb. 23: ये च मर्त्या मर्होत्साहा नोपगच्छन्ति पार्थिवम्। तेषामामरणं भिन्नं प्रायश्चित्तं विनिर्दिशेत्॥ मर्हामर्होत्साह 4te Râǵa-Tar. 132. Die Bed. *a king, possessing all the appendages and powers of monarchy* für das m. bei Wilson beruht auf folgendem unvollständigen Çloka in Çabdam., der im ÇKDr. angeführt wird: संपन्नस्तु प्रकृतिभिर्मर्होत्साहः कृतश्रमः; die fehlende 2te Hälfte lautet: नेतुमेषणशीलश्च विजिगीषुरिति स्मृतः; vgl. Kâm. Nîtis. 8,6.

मर्होदधि (मर्हा + उ°) m. *Meer, Ocean* Sund. 2,12. R. 1,1,77. Spr. 2302. 2360. 2527. Ragh. 3,17. Varâh. Bṛh. S. 12,3. Prab. 20,11. deren

vier R. 6,96,4. — Vgl. महा°.

महोदधिज (म° + 1. ज) m. *Muschel* MBH. 4,1790.

1. महोदय (महा + उ°) m. *grosses Glück, grosser Segen:* उत्पन्नपश्चात्तापस्य बुद्धिर्भवति यादृशी। तादृशी यदि पूर्वं स्यात्कस्य न स्यान्महोदयः॥ VṚDDHA-KĀN. 14,7. RAGH. 8,16. पारमेष्ठ्य° BHĀG. P. 3,16,15. गृहात् — महोदयोदयात् 4,13,47. कृते राज्यमहोदये (vielleicht राज्ये zu lesen) KĀM. NĪTIS. 14,50. प्रनष्टस्य यथा लाभो यथा हर्षमहोदयः R. 1,20,17. हर्षो म° ed. Bomb.; der Schol. महः पुत्रजन्माख्युत्सवः तस्माडुदयो यस्य स हर्षः. = आधिपत्य *Oberherrschaft* MED. j. 125. = अपवर्ग, मुक्ति *die letzte Befreiung der Seele* H. 75. an. 4,228. MED. = स्वामिन् (स्वामि vielleicht nur Druckfehler für स्वाम्य) *Herr, Besitzer* H. an.

2. महोदय (wie eben) 1) adj. *grosses Glück verleihend, sehr segensreich:* लोकाः Spr. 1366. 5170. R. 3,8,20. 6,8,33. राज्य M. 7,55. HARIV. 12212. वनवास R. 2,22,29. वृत्त HARIV. 7670. वचन R. 5,91,13. यशस् 2,21,62. कल्याणं सुमहोदयम् KĀM. NĪTIS. 5,49. — 2) m. *a) saure Milch mit Honig* H. 833. — *b)* N. pr. eines Mannes MBH. 13,7678 (महोदर्य ed. Bomb.). eines Vâsishṭha R. 1,59,11. 15. 20. eines Thorstehers, der ein nach ihm benanntes Heiligthum Mahodajasvâmin gründete, RĀGA-TAR. 5,28. — *c)* N. pr. eines Berges R. 4,37,8. — 3) m. (MED. j. 125), f. आ (HALĀJ. 2,132) und n. (H. 973. H. an.) N. pr. einer Stadt (= कान्यकुब्ज): कुशनाभस्तु धर्मात्मा पुरं चक्रे महोदयम् R. 1,34,6 (35,5 GORR.). Verz. d. Oxf. H. 9,*a*,24. — 4) f. आ *a) Uraria logopodioides DC.* RĀGAN. im ÇKDR. — *b)* N. eines Saales in der Mondwelt KĀD. in Z. d. d. m. G. 7,587.

1. महोदर (महा + उ°) n. *ein starker Leib, Wasserbauch, Bauchwassersucht:* जात° BHĀG. P. 9,7,16.

2. महोदर (wie eben) 1) adj. f. ई *dickbäuchig* R. 3,23,15. व्याघ्र PAÑKAR. 1,3,68. — 2) m. N. pr. *a)* eines Schlangendämons MBH. 1,1561. — *b)* eines Dânava MBH. 1,2533. वृकोदर ed. Bomb. — *c)* eines Râkshasa R. 5,45,10. 80,1. 6,12,17. 35,11. — *d)* eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBH. 1,2732. 4546. 6,3901. 3903. — *e)* eines Sohnes des Viçvâmitra R. GORR. 1,58,5. महारथ SCHL. — 3) f. ई *Asparagus racemosus Willd.* RĀGAN. im ÇKDR.

महोदरमुख (महा + उदर - मुख) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ KATHĀS. 52,246.

महोदरेश्वर (महोदर + ई°) n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,42.

महोदर्य m. N. pr. eines Mannes MBH. ed. Bomb. 13,7678. महोदय ed. Calc.

महोद्यम (महा + उ°) adj. *sich stark anstrengend, arbeitsam, fleissig* AK. 3,1,3. Spr. 1657. *beflissen, eifrig mit Etwas beschäftigt;* die Ergänzung ein infin. RĀGA-TAR. 5,136. ein nom. act. im dat. Spr. 4172.

महोद्योग (महा + उ°) adj. *arbeitsam, fleissig* HALĀJ. 2,200.

महोन्नत (महा + उ°) 1) adj. *überaus hoch:* विन्ध्यशिखर Spr. 3684. — 2) m. *Weinpalme* BHĀVAPR. im ÇKDR.

महोन्नति (महा + उ°) f. *hohe Stellung, hoher Rang:* भूयात्ते मह्दैश्वर्यं पुत्रादीनां महोन्नतिः UDBHAṬA im ÇKDR.

महोन्मद (महा + उ°) m. *ein best. Fisch* (फलइ vulg.) ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. मदार्मद.

महोन्मान (महा + उ°) adj. *umfänglich* oder *gewichtig* AV. 5,7,9.

महोपनिषद् (महा + उ°) f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,302. 2,5. fgg. Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,30. 252,*a*,7. 394,*b*,18. SARVADARÇANASAÑGR. 69,8. HALL 163. °दीपिका Ind. St. 1,470.

महोपनिषद (wie eben) n. *eine grosse Geheimlehre* MAHĀNĀR. UP. in Ind. St. 2,100.

महोपमा (महा + उ°) f. N. pr. eines Flusses MBH. 6,336 (VP. 183). महापगा ed. Bomb.

महोपाध्याय (महा + उ°) m. *ein grosser Lehrer*, Beiw. Vidjânâtha's im PRATĀPAR., Bhâravi's in den Unterschrr. von KIR. 4. fgg. महा° BHĀSHĀP. am Schluss.

महोपासक s. महापासक.

महोरग (महा + उ°) 1) m. *eine grosse Schlange, ein grosser Schlangendämon* VJUTP. 84. °दृष्ट MAITRJUP. 4,2. BHĀG. P. 8,10,46. महर्षीणां च संघेषु राजर्षिप्रवरेषु च। सिद्धचारणयक्षेषु महोरगगणेषु च॥ उपविष्टेषु सर्वेषु INDR. 5,25. MBH. 12,6932. R. 1,56,15. RAGH. 12,98. Lot. de la b. l. 4. LALIT. ed. Calc. 43,16. 141,19. 183,6. 184,15. °लिपि 144,3. महोरगेन्द्र 148,15. Bei den Gaina bilden die Mahoraga eine Klasse der Vjantara H. 91. — 2) n. *die Wurzel der Tabernaemontana coronaria* RATNAM. 81.

महोरस्क (महा + उरस्) adj. *weitbrüstig* R. 1,1,12. 3,53,45. 6,9,11. MBH. 5,1853. Çiva 13,1201.

महोल्का (महा + उ°) f. 1) *ein grosses Meteor* M. 4,103. R. 3,24,18. — 2) *ein grosser Feuerbrand* MBH. 5,7210. R. 3,75,51.

महोविशीय n. in Verbindung mit प्रजापतेः N. eines Sâman Ind. St. 3,224,*b*.

महोष्ठ (महा + ओष्ठ) adj. *grosslippig:* Çiva MBH. 13,1200.

महौघ (महा + ओघ) m. N. pr. eines Sohnes der Tvashṭar KATHĀS. 48,96.

महौजस् (महा + ओ°) 1) adj. *voller Lebenskraft, überaus kräftig, — mächtig:* नृपाः R. 1,53,19. लोकपालाः N. 5,34. 6,1. मनवः M. 1,61. महान्तेजाश्च एव च 12,18. 1,19. रत्नम् R. 3,28,21. क्ष्मापाः Spr. 4666. Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,2. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBH. 1,2688. pl. N. eines Geschlechts oder einer Völkerschaft 5,2731.

महौजस (wie eben) n. Vishṇu's *Diskus* ÇABDĀRTHAK. bei WILSON.

महौजस्क adj. = महौजस् VJUTP. 9. 22. 148.

महौद्वाहि (महा + औ°) m. N. pr. eines vedischen Lehrers ĀÇV. GṚHJ. 3,4,4.

महौषध (महा + औ°) n. 1) *ein überaus wirksames Heilmittel* Spr. 3. 1111 (सु°). KATHĀS. 66,39. PAÑKAR. 3,9,15. — 2) Bez. *bestimmter wirksamer Heilmittel: getrockneter Ingwer* AK. 2,6,38. TRIK. 3,3,221. H. 420. an. 4,152. MED. dh. 47. HALĀJ. 2,460. Hierher vielleicht SUÇR. 1,131,13. 161,8. 2,77,12. 135,1. 191,17. 251,2. 3. 323,7. 326,2. 431,7. 20. PAÑKAR. 3,9,15. *Allium ascalonicum* AK. 2,4,5,13. TRIK. H. 1186. H. an. MED. *Birke* AK. 2,4,3,18. TRIK. H. an. MED. *langer Pfeffer* ÇABDAK. im ÇKDR. = भूम्याङ्कुल्य, वाराहीकन्द und वत्सनाभ RĀGAN. ebend.

महौषधि und °धी (महा + ओ°) f. 1) *eine grosse* d. i. *überaus wirksame Heilpflanze* MBH. 3,16470. HARIV. 13098. R. 6,82,39. SUÇR. 2,

170,4. Ragh. 12,61. 78. Spr. 5, v. l. 4777. Kir. 5,33. Kathâs. 28,169. 39,90. 45,4. 117. Schol. zu Kap. 1,1. सहदेवी तथा व्याघ्री बला चातिबला तथा। शङ्खपुष्पी तथा सिंही अष्टमी च सुवर्चला॥ महौषध्यष्टकं प्रोक्तं महास्नाने नियोजयेत्॥ Matsja-P. im ÇKDr. पृश्निपर्णी श्यामलता भृङ्गराजः शतावरी। गुडूची सहदेवा च महौषधिगणाः स्मृतः Çabdak. ebend. Bez. Çiva's Çiv. — 2) Bez. *bestimmter Heilpflanzen:* a) °धि Durvâ-Gras und *Mimosa pudica* Çabdak. im ÇKDr. — b) °धी *Hingtsha repens Roxb.* Trik. 2,4,31. = श्वेतकण्टकारी, ब्राह्मी, कटुका und अतिविषा Râǵan. im ÇKDr. *getrockneter Ingwer* H. 420, v. l. für महौषध.

मह्न s. पुरु°.

मह्मदखान m. N. pr. محمد خان Verz. d. B. H. No. 566.

मह्मन् in der Stelle: येषां पुरुत्रा विजयस्य मह्मनि चतुष्पादो द्विपदो यन्ति यामम् AV. 10,2,6. Schwerlich richtig.

मह्य m. N. pr. eines Sohnes des Vivasvant MBh. 1,43 (पुत्रा st. पुरा ed. Bomb.). सह्य Nîlak. mit Erwähnung der v. l.

मह्युत्तर (मह्य + उ°) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,358 (VP. 190). समन्तर ed. Bomb. ब्रह्मोत्तर Mârk. P.

मह्लण m. N. pr. eines Fürsten, der ein nach ihm benanntes Heiligthum मह्लणस्वामिन् gründete, Râǵa-Tar. 4,4. Vgl. die richtigere Form मल्हण.

मह्लणपुर (म° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Râǵa-Tar. 4,483. Vielleicht मह्लण°, oder richtiger मल्हण° zu lesen.

1. मा adv. und conj. *nicht*, zumeist in verbietenden Sätzen, aber auch bei Wünschen und Voraussetzungen (s. u. 2.); *damit nicht*, Nir. 1,5. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. AK. 3,5,11. H. 1539. an. 1,10. Med. avj. 49 (वारणे विकल्पे च). Ein folgendes छ wird nach मा verdoppelt (मा च्छिदत्) P. 6,1,74. 1) mit conj. (aor. ohne Augment in der späteren Sprache) P. 3,3,175. 6,4,74. Vop. 25,27. मा नो वधीरिन्द्र मा परा दाः ṚV. 1,104,8. 7,1,11. 19. 21. 22. 4,6. मा ते भूम पराददे 19,7. 21,5. मा तत्कर्म यज्ञपथे 52,2. Ait. Br. 3,33. Çat. Br. 11,5,4,5. 14,5,1,2. 9,1,10. मा दिवा स्वाप्सीः Kauç. 56. Kaush. Up. 4,3. fgg. मो देवानां तनुच्छेदि Çâṅkh. Çr. 10,18,5. मा दाः M. 2,114. 4,225. 8,15 (वधीत् zu lesen). ad 3.259 (vgl. ad Jâǵn. 1,245). N. 12,52. 14,3. Hit. 3,7. 10. MBh. 3,15681. 15797. 5,6032 (न ed. Calc., मा ed. Bomb.). 7290. 12,6732. Daç. 1,48. 2.35 (मा मा गमः). R. 1,64,5. 2,25,15. Spr. 2176. 2406. 3702. 3966. Ragh. 1,37. 3,50. Megh. 95. 108. 111. 113. Çâk. 35. 8,9. 29,7. Vikr. 110. Vid. 120. 167. 205. 266. Kathâs. 38,16. LA. (II) 92,4. मा न सावीः Bhaṭṭ. 9,50. 15,12. *damit nicht:* मा वनं छिन्धि सव्याघ्रं मा व्याघ्रा नीनशन्वनात् Spr. 4716. उत्तरत्र गतिसंज्ञैव यथा स्यात् उपसर्गसंज्ञा मा भूत् P. 1,4,60, Sch. यथा मा dass.: यथा मा वो मृत्युः परिव्यथा इति Praçnop. 6,6. कथं मा भूत् = कथं न स्यात् Kathâs. 42,114. कथं कमलनालस्य मा भूवन्भङ्गुरा गुणाः Spr. 121 (नाभूवन् schlechtere Lesart). मापगाः शौद्रान्यायात् Çâṅkh. Çr. 15,24,10 fehlerhaft für नापगाः, wie Ait. Br. 7,17 hat. Mit conj. imperf.: मा चैनमभिभाषथाः R. 2,9,19. Bisweilen mit aor. indic.: तन्मे मा व्यनशत् Kauç. 56. मा वः क्षेत्रे परबीजान्यवाप्सुः ved. Citat beim Schol. zu P. 6,4,75. मा व्यगमत् M. 3,259 (विगमत् v. l.) = Jâǵn. 1,245. मा त्वां कालो ऽत्यगादयम् MBh. 1,6196. 3,15689. 5,5984. मास्मत्सकाशे परुषाण्यवोचः 3,15689. मा निषाद प्रतिष्ठां त्वमगमः R. 1,2,18 (17 Gorr.) = Uttararâmaḱ. 27,16. In Verbindung mit अर्हसि st. न aus metrischen Rücksichten: क्लैव्यं मा गन्तुमर्हसि R. Gorr. 2,116,5. — 2) mit imperat. P. 3,3,175, Sch. Vop. 25,27. न वा उ मा सुनोतेति सोमम् ṚV. 2,30,7. मा स्रेधत सोमिनः 7,32,9. 59,10. 4,5,2. 8,1,1. MBh. 1,6029. मा पितः क्रन्द मा मातर्मा स्वसः 6201. 5,7115 (मा मा). 7292. Hariv. 7909. Spr. 990. 1112. 4707. 4716. Vet. in LA. (II) 18,7. Çuk. ebend. 36,5. रिपुरयं मा कस्यचिज्जायताम् *möge dieser Feind Niemand erstehen* Spr. 1789. युष्माकमस्तु तविषी पनीयसी मा मर्त्यस्य मायिनः ṚV. 1,39,2. गच्छ वा मा वा निवृत्तो ऽस्म्यद्य याचनात् *du magst gehen oder nicht*, d. i. *gleichviel, ob du gehst oder nicht*, MBh. 14,127. विषं भवतु मा वास्तु Spr. 1613. सन्तु मा सन्तु वा, देहि मा देहि वा, निर्यातु मा यातु वा 5337. — 3) mit potent.: मा शब्दः सुखसुप्तानां भ्रातॄणां मे भवेत् MBh. 1,6003. 3,15688. 16889. R. 1,9,69. R. Gorr. 2,107,17. मासमीक्ष्य (ना° v. l.) परं स्थानं पूर्वमायतनं त्यजेत् Spr. 905. सपत्नीश्चाधितिष्ठेयं पश्येयं चैव मा यमम् *auch wünschte ich nicht* Jama *zu schauen* Hariv. 7944. मा तावद्भूमौ पतच्छब्दमुत्पादयेत् (सलिलम्) *das auf den Boden fallende (Wasser) darf aber kein Geräusch verursachen* Mṛḱḱh. 48,18. मा नाम वैक्लव्यादकार्यं कुर्यात् *ach wenn er doch nichts Ungebührliches thäte!* 54,24. Mit potent. aor. im Veda: मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ṚV. 7,59,2. तं शल्यः प्राह मा कर्णो गृह्णोथाः (wohl गृह्णीथाः zu lesen trotz der Uebereinstimmung beider Ausgg.) पार्थिवोत्तमम् MBh. 8,2353. — 4) mit precat.: मास्य धर्मे मनो भूयात् R. ed. Bomb. 2,75,42. — 5) mit fut. Vop. 25,27. *damit nicht:* समं वर्तस्व भार्यासु मा त्वां शप्स्ये MBh. 9,2025. 8,2353. 13,493. मा स्मैव त्वं पुनरागाः कथंचिद्रक्ष्यतिं परिदातुं महत्ते। मा त्वां धक्ष्ये चक्षुषा 14,237. R. Gorr. 2,65,39. Pańḱat. 237,24 (wo यद् st. यदि mit der v. l. zu lesen ist, wie schon Benfey bemerkt hat). — 6) mit einem partic. praes. P. 3,2,120, Vârtt. 6. मा जीवन्यः u. s. w. *derjenige soll (verdient) nicht zu leben, der* u. s. w. Spr. 2161. — 7) elliptisch ohne Verbum: मा प्रातृद *nicht so, o* Prâtṛda! Çat. Br. 14,8,12,2. मैवम् MBh. 3,15637. Kathâs. 47,101 (R. 2,37,16 ist नैवं mit der ed. Bomb. zu lesen). मा मा Spr. 1885. 3160. Ragh. 15,84. Kathâs. 49,37. मा मैवम् Çâk. 18,18. 97,9. Vikr. 12,1. Hit. 15,8. 71,17. मा मा मानद माति मामलमिति Spr. 830. मा तावत् Çâk. 66,22. 78,15. 93,5. Mâlav. 3,12. मा ते विचारणा (sc. भूत्) MBh. 7,2082. Bhâg. P. 5,18,10. मा शब्द (शब्दम् die neuere Ausg., wozu der Schol. कुरुत ergänzt) इति सर्वत्र प्रचक्रामाथ तां सभाम् *mit den Worten: keinen Lärm gemacht!* Hariv. 2911. मा शब्द इत्येवं ब्रुवतः 5004; vgl. माशब्दिक. अपि पदशब्द इव मा नाम रक्षिणः *wären es doch nicht Wächter!* Mṛḱḱh. 50,12. — 8) मो (मा उ) *und nicht:* मा मघोनः परि ख्यतं मो अस्माकमृषीणाम् ṚV. 5,65,6. अरातीवा मा नस्तारीन्मो च नः किं चनाममत् 9,114,4. 8,92,13. 5,31,13. मो षु 1,38,6. 173,12. 3,53,2. 7,32,1. 59,5. 89,1. 8,2,20. — 9) मा स्म = मा AK. 3,5,11. H. 1539. mit aor. oder imperf. conj. P. 3,3,176. Vop. 25,26. mit aor. conj.: क्लैव्यं मा स्म गमः Bhag. 2,3. N. 14,22. MBh. 5,7293. 7299. 14,237. R. 2,25,18 (च st. स्म ed. Bomb.). Spr. 2164. 2866. 5389. Megh. 28. 38. Çâk. 93. Vid. 204. Kathâs. 14,24. 38,60. नीचैर्भूत्वानुयास्यामो मा स्म नो भरता नशन् *damit nicht* MBh. 5,2736. mit potent.: मा स्मैनं प्रत्युदीक्षेथाः R. 2,9,19. मा स्म सीमन्तिनी काचिज्जनयेत्पुत्रमीदृशम् *möchte nicht* Spr. 1599. — Vgl. न.

2. मा (bildet Formen auch aus मी), मिमाति, मिमन्ति; मिमीते Dhâtup. 25,6 (शब्दे). P. 7,4,76. Vop. 10,4.12. अमीमेत्, मिमाय; मीमयति Nir. 2,6. 9. मीमेति Dhâtup. 13,25 (शब्दे v. l.); *blöken, brüllen* (namentlich von Kühen und Kälbern) ṚV. 1,38,8. 164,9. मिमाति मायुम् 29. 3,53,15. 55,13. गावो मिमन्ति धेनवः 9,33,4. 69,4. वृत्ते वृत्ते नियता मीमयद्गौः 10, 27,22. मिमाति वह्निरेतशः 9,64,19. — मेम्यत् partic. intens. *blökend* vom Bock ṚV. 1,162,2. — Vgl. 2. मय, मयु, मयूर.

— अनु *blöken zu, — hin, — auf:* गौरमीमेदनु वत्सं मिषन्तम् ṚV. 1, 164,28.

— आ *anblöken:* वत्स ईमेनास्तरुणा आमिमीयात् Kâṭh. 19,13.

— परिणि, °मिमीते P. 8,4,17, Sch.

— प्रणि, °मिमीते P. 8,4,17, Sch. Vop. 8,22. 10,12.

— वि *brüllen, schreien* (?): जीवं रुदन्ति वि मयन्ते अध्वरे ṚV. 10,40,10. वि नयन्त्यध्वरम् liest AV. 14,1,46.

3. मा, माति Dhâtup. 24,54. मिमीते 25,6. P. 6,1,190. 4,113. 7,4,76. मिमीमहे, मीमहे (s. u. अनु und उप), मिमते (P. 6,4,112, Sch.), मिमीमहि, अमिमीत, अमिमत (P. 6,4,112, Sch.), मिमाथाम्, मिमान; auch act. मिमीर्हि, मिमीतम्, मिमीमस्, मिमेत् Çâñkh. Br. 10,1. मायते Dhâtup. 26,33. ममे, ममाते, ममिरे, ममौ, मातुम्, (वि)मिमे; मासाते, अमासि; मेयात् P. 6, 4,67. Vop. 8,85. 9,16. मातुम्, मित्वा Siddh. K. 212,b,5. °माय P. 6,4,69. pass. मीयते, अमायि, मित (s. bes.). 1) *messen, abmessen, ausmessen* Dhâtup. यस्य प्रिये ममतुर्यज्ञियस्य न रोदसी महिमानं ममाते ṚV. 3,32,7. अमिमीत परिमाणं पृथिव्याः 8,42,1. (यूपः) मीयमानः सुमितो 3,8,3. AV. 11,1,6. यक्रान्सोमस्य मिमते द्वादश ṚV. 10,114,5. Çat. Br. 3,3,2,9. 4,4, 2,7. कस्तं मातुमर्हेत् Çâñkh. Br. 11,7. इमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै। शते शरत्सु नो पुरा AV. 18,2,38. 45. VS. 17,81. हस्ते हिरण्यं कृत्वा मिमीते Kâṭh. 24,5. रज्जुम् Kâtj. Çr. 16,8,1. वेदिम् 19,2,1. 21,3, 28. शीर्ष्णा होता मिमीते Çâñkh. Çr. 17,10,10. अङ्गुलिभिः Çat. Br. 10, 2,1,2. TS. 6,1,9,2. 4. कृत्रिमं च तथा दुर्गं मित्वात्मनो ऽङ्गुलैः Mârk. P. 49,36. मातुमशक्यः (यशोराशिः) Spr. 3671. मीयन्तां राजमार्गाः Hariv. 6501. अमायि मुनिना पुरा पुनरमायि मर्यादया (अम्बुधिः) *wurde durch Grenzen abgesteckt* Spr. 3523. *durchmessen* (eine Bahn): अध्वनः ṚV. 1,146,3. 6,62,2. योजनानि 10,78,7. VS. 9,13. यावन्मिमीते भुवनानि शंभुः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 31. — 2) *abmessen gegen, vergleichen mit* (instr.): यथा तदीयैर्नयनैः — अमिमीत लोचने Kumâras. 5,15. — 3) *dem Maasse entsprechen, Raum finden in, hineingehen in* (loc.): माति मातुमशक्यो ऽपि यशोराशिर्यदत्र (भुवनत्रितयोदरे) ते Spr. 3671. न ममौ तत्र (कमण्डलौ, कूपे) Verz. d. Oxf. H. 16,a,23. 24. अचला निखिलाखिला नृपाला हृदयेशस्य ममुः करे Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 38. तनौ ममुस्तत्र न — मुदः Çiç. 1,23. *gross genug sein für:* गृह्णीत यद्यदुपबन्धममुष्य माता शुल्वं सुतस्य न तु तत्तदमुष्य माति Bhâg. P. 2,7,30. पश्यन्ममोचितां भार्यां न माति स्म मुदा क्वचित् so v. a. *er wusste nicht wohin vor Freude* Kathâs. 22,131. Vgl. u. सम् 3. — 4) *zumessen, zutheilen, gewähren:* यो मे सहस्रममिमीत सवान् ṚV. 1,126,1. रयिम् 4, 44,6. स्वस्ति 5,51,11. — 5) *zurichten, zubereiten; bilden, verfertigen; bauen, machen:* अह्ना मिमानो अक्तुभिः ṚV. 1,50,7. 159,4. अक्षरेण मिमते सप्त वाणीः 164,24. आयुधा 5,2,3. 6,47,3. वेदिम् 10,61,2. यज्ञम् 8, 13,20. 10,110,7. स धाम पूर्व्यं ममे 41,10. 9,83,3. मित्वा शिशुं जज्ञतुर्वर्धयन्ती 10,5,3. VS. 20,42. 29,7. act.: मिमीहि श्लोकमास्ये ṚV. 1,38,14. राये च नो मिमीतं वाजवत्यै *verhelfet uns zu* 120,9. — 6) *entfalten, zeigen:* ओजो मिमानः ṚV. 2,17,2. 5,31,7. 7,82,6. 10,84,2. श्रियः 3,1,5. *an Jmd zeigen:* तस्मिन्निमाथामभिभूत्योजः 4,41,4. — 7) *sich entfalten, sich bilden:* मातरिश्वा यदमिमीत मातरि ṚV. 3,29,11. — 8) *folgern, schliessen:* पूर्वभावो हि हेतुत्वं मीयते येन केनचित् Kusum. 18,22. 23,16. — 9) मिमीहि = याच्ञाकर्मन् Naigh. 3,19. — Vgl. 1. मय, मातर्, मात्र, मान, मित, मिति, मेय und 1. मि.

— caus. मापयति, अमीमपत् P. 7,4,58, Sch. 93, Vârtt. 2, Sch. *messen —, bauen lassen; messen, abmessen; bauen, herrichten:* प्रादेशेन Çâñkh. Gṛhj. 1,8. तं देशं मापयामासुर्यज्ञायतनकारणात् *massen aus* MBh. 1,2024. मेदिनीम् 5319. यज्ञवाटम् 14,2521. एतेन (यज्ञोपवीतेन) मापयति भित्तिषु कर्ममार्गम् Mṛcch. 48,3. 7. मापयानानदीजलम् (परिमाणं परीक्षमाणान् Nîlak.) MBh. 1,5842. आवसथान्मापयां चक्रे *bauen lassen* Khând. Up. 4, 1,1. सभाम् Âçv. Gṛhj. 2,7,10. 8,9. MBh. 2,20. शिविरम् 5,5175. (तैः) गृहाणि मापितान्यभूवन् Lalit. ed. Calc. 68,13. — Vgl. मापन, मापना.

— desid. मित्सति und °ते P. 7,4,54. 58. Vop. 19,9. 12.

— intens. मेमीयते P. 6,4,66. Vop. 20,1. 4.

— अनु 1) *im Maasse nachstehen, nicht gleichkommen:* अनु ते द्यौर्बृहती वीर्यं ममे ṚV. 1,57,5. अनु देवा ममिरे वीर्यं ते 163,8. देवाश्चित्ते असुर्याय पूर्वे ऽनु क्षत्राय ममिरे सहांसि *ihre Kraft kommt deiner Herrschermacht nicht gleich* 7,21,7. — 2) *sich über Etwas oder Jmd eine Vorstellung bilden; aus Etwas* (abl. instr.) *schliessen auf, erschliessen, folgern:* यथा कालो ऽनुमीयते। भूतभव्यभवच्छब्दः Bhâg. P. 2,8,12. एवं कालो ऽप्यनुमितः सौक्ष्म्ये स्थौल्ये च 3,11,3. अमुष्य वयं कथमनुमिमीमहि *wie sollen wir uns dieses denken?* 5,22,1. वपुर्ह्यनुमिमीमस्ते मेघस्येव सविद्युतः so v. a. *wir stellen uns deinen Körper wie eine von Blitzen durchzuckte Wolke vor* MBh. 12,1851. तद्वैव ते ऽनुमीयन्ते (°मार्यन्ते ed. Bomb.) कुणपे कृमयो (so die ed. Bomb.) यथा *man betrachtet sie wie Würmer in einem Leichname* 4872. तदेतद्दोषेण प्रोक्तं विस्तरेणानुमीयते so v. a. *daraus macht man sich einen Schluss* 8819. दृष्ट्वा भवन्तं न शक्नुमो ऽनुमातुम् *wir können uns keine Vorstellung über dich machen, wir können nicht errathen, wer du bist* 5,1262. नाप्यनुमातुं शक्यते Verz. d. Oxf. H. 264,a, 29. धूमादग्निमनुमाय *aus Rauch auf Feuer schliessend* Tarkas. 32. अतिमतिं त्वां हि वाक्यैरनुमिमीमहे *aus den Reden schliessen wir, dass du hohen Verstandes bist,* MBh. 3,12470. अलिङ्गां प्रकृतिं त्वाहुर्लिङ्गैरनुमिमीमहे 12,11309. पुर्या वैधव्यशंसीनि कारणैरनुमीमहे Hariv. 4256. अतिदेवैरमानुष्यैः कर्मभिः सो ऽनुमीयते 4148. Maitrjup. 6,1. संभाव्यमस्मिन्कर्मेदमुत्साहाच्चानुमीयते MBh. 1,7043. Suçr. 1,147,20. 246,15. Kumâras. 2,25. मानस्वरूपाभिन्नत्वं तेषां केनानुमीयते Spr. 2139. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 28. Bhâg. P. 6,1,46. Kir. 5,47. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 5. P. 6,3,80, Sch. अन्वमीयत शुद्धेति शान्तेन वपुषैव सा Ragh. 15,77. 17, 11. अनुमीयमान Kull. zu M. 1,21. अनुमातव्य Schol. zu Kap. 1,137. अनुमित *gefolgert, geschlossen* Varâh. Bṛh. S. 51,36. Kusum. 60,10. तेजोविशेषानुमित *gefolgert aus* Ragh. 2,7. 68. 5,12. Kumâras. 3,60. Prab. 79,5. LA. (II) 86,9. — अनुमीय MBh. 3,286 fehlerhaft für अनुनीय, wie die ed. Bomb. hat. — Vgl. अनुमा, अनुमान, अनुमिति, अनुमेय (auch Kumâras. 1,37. Bhâshâp. 49).

— अप *abmessen:* नवारत्नीनपमाय AV. 19,37,6.

— अभि *darauf messen* Çat. Br. 3,9,4,8. Kâtj. Çr. 10,1,5.

— अव *abmessen:* अवमाय TS. 6,2,4,5.

— उद्, partic. उन्मित *messend, ein best. Maass habend:* °वस्तु Med. th. 9. कर्षोन्मित *einen K. messend* Suçr. 1,161,7. 2,80,15. तत्तडुन्मित H. 601. — Vgl. उन्मा, उन्मान, उन्मिति, उन्मेय.

— उप 1) act. °मासि, °माहि, °मिमीहि, med. °मास्व *zutheilen, verleihen:* वाजान् RV. 1,92,7. 4,22,10. 7,19,11. 26,5. 9,76,3. 10,28,12. वसूनि 1,84,20. 8,60,9. इषः 9,72,9. रयिम् 93,5. — 2) med. *vergleichen:* उपरिष्टाडुपाचारस्तस्य येनोपमिमीते Nir. 1,4. 3,13. उपमीमहे Spr. 2896 nebst Note. न पूर्णचन्द्रेण मुखं नयने वा कुशेशये: । उत्सहामोपमातुम् (उत्सहे नोप° die neuere Ausg.) Hariv. 8626. उपमितुम् Kaurap. 43. सहस्त्रांशेण राज्ञा हि सर्व एवोपमीयते MBh. 12,3447. Spr. 948. 4153. उपमित *verglichen* P. 2,1,56. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 62. स्तनौ मांसग्रन्थी कनककलशावित्युपमितौ Spr. 3297. — 3) pass. *zu Passe kommen, von Nutzen sein:* तेजसा सह जातानां वयः कुत्रोपमीयते Spr. 1962, v. l. — Vgl. 2. उपमा, उपमान, उपमिति (das Beispiel Bhartr. 3,17 = Spr. 3297 ist zu streichen; vgl. u. 2. am Ende), उपमेय (auch Megh. 53).

— नि 1) *das Maass bestimmen:* निमित zur Erkl. von निघ P. 3,3, 87. चक्षुर्निमित *nach dem Augenmaass bestimmt* TBr. 1,1,4,1. दुर्निमित *schlecht gemessen, unregelmässig:* पद Ragh. 7,10 = Kumâras. 7, 61. — 2) *anbilden:* नि मायिनो ममिरे रूपमस्मिन् RV. 3,38,7. — 3) *veranlassen:* यो वः शापो मयैव निमितः (= निर्मितः Schol.) Bhâg. P. 3,16,26. — Vgl. निमान, निमेय.

— परिणि, °मिमीते P. 8,4,17, Sch.

— प्रणि, °मिमीते P. 8,4,17, Sch. °माति Vop. 8,22. 9,16.

— निस् 1) *herausbilden, herstellen, machen aus* (abl.), *verfertigen, bauen, schaffen, bilden* überh.: तामात्मनो ऽधि निर्मिमीते TBr. 1,1,10, 4. प्रजापतिरात्मनं उत्तवशी निरमिमीत TS. 2,1,4,4. 5,3,5,4. Ait. Br. 4,23. इन्द्रो वा एताभिर्महानात्मानं निरमिमीत 5,7. Çat. Br. 1,1,2,7. 7, 4,9. 2,2,2,8. 14,6,9,23. 7,1,10. निर्मीयन्ते ऽन्तरिक्षे भूतानि Nir. 2,8. देवनिर्मित Âçv. Gṛhj. 4,7,11. — ताभ्यां स शकलाभ्यां च दिवं भूमिं च निर्ममे M. 1,13. कुम्भं निर्माति चक्रेण कुम्भकारो मृदा (मृदो?) भुवि Brahmavaiv. P. bei Bohlen zu Bhartr. 2,93. वाराणसीम् — निर्ममे MBh. 13, 1955. Ragh. 15,28. Râǵa-Tar. 1,98. 5,120. यथान्यायं निर्ममिरे द्वाराण्यायतनानि च Hariv. 6508. निर्माय यज्ञायतनम् MBh. 1,2026. Prab. 16,7. नगरम् — निरमीयत Râǵa-Tar. 1,86. निर्ममे (pass.) 5,425. ब्राह्मणाग्रपतिभ्यां च निर्मितं यन्निवेशनम् MBh. 13,5073. नगरी मनुना निर्मिता R. 1,5,6. Sûrjas. 12,37. Vid. 251. मुनिनिर्मितमहापथ R. 2,80,19. Spr. 4483. लौहभारसहस्त्रेण (instr.!) निर्मिता (शक्तिः) Bhaṭṭ. 15,54. बिल्वन्यग्रोधतिन्दुकभल्लातकनिर्मितं सर्वागारम् Suçr. 1,367,21. Varâh. Bṛh. S. 44,12. 79,5. 11. 38. स्नायु° (पाश) Hit. 21,21. तत्र तैरेव निर्मितनीडक्रोडे 80,14. सर्वभूतानि निर्ममे M. 1,16. Sûrjas. 12,26. निर्ममे योषितं दिव्याम् MBh. 1,7690. Vṛddha-Kâṇ. 10,17. Mârk. P. 77,11. Bhâg. P. 2,4,23. यस्मादेषां सुरेन्द्राणां मात्राभ्यो निर्मितो नृपः M. 7,5. मांसमूत्रपुरीषास्थिनिर्मिते च कलेवरे Spr. 2160. कथं नु — निर्मातुं प्रभवेन्मनोहरमिदं रूपं पुराणो मुनिः Vikr. 9. मायेयं निरमायि मयेदृशी Râǵa-Tar. 3,56. देवनिर्मितं देशम् M. 2,17. P. 4,4,13. Draup. 1,10. MBh. 1,7693. 7697. R. 1,1,26. Spr. 1970. Brahma-P. in LA. (II) 56,22. सर्वेषां तु स नामानि कर्माणि च पृथक्पृथक् । वेदशब्देभ्य एवादौ पृथक्संस्थाश्च निर्ममे ॥ M. 1,21. MBh. 12,8536. कामं कामं पुरुषो निर्मिमाणः Kathop. 5,8. निर्मिमीते चित्रम् *ein Bild malen* Daçak. 101,4. Çâk. 144. शलाकाञ्जननिर्मितेव Kumâras. 1,48. कोशं विश्वप्रकाशाख्यं निरमात् *verfasste* Verz. d. Oxf. H. 188,*b*,13. ग्रन्थो निरमायि 212,*a*,13. नाटकं निर्माय Prab. 2,18. धर्मम् — प्राकप्रजापतिनिर्मितम् *festgesetzt, bestimmt* M. 9,46. बाह्युद्धमिदं रङ्गे सप्राश्निकमकातरम् । क्रियाबलसमाज्ञातमशस्त्रं निर्मितं पुरा ॥ Hariv. 4697. कृतान्तविहितं कर्म यद्दैवेत्पूर्वनिर्मितम् Spr. 717. सा (वृत्तिः) हि धात्रैव निर्मिता 2889. विनाशकालः — दैवनिर्मितः 4808. भावी चक्रवर्ती निर्मितः *bestimmt zu* Kathâs. 44,87. निर्मातु मर्मव्यथाम् *hervorbringen, bewirken* Git. 3,14. धर्षणाम् — परनिर्मिताम् Spr. 1323. Pańkat. 138,5. त्वया मत्कुलतन्तयो निर्मितः 257,8. Bhâg. P. 5,14,7. तां (नीतिं) चेच्छक्नोषि निर्मातुम् *an den Tag legen* MBh. 12,3904. अतिरात्रौ च निर्मितौ so v. a. *begangen, gefeiert* R. ed. Bomb. 1,14,42. बंह्रीयसीं लघिष्ठां वा गिरं निर्मान्ति वाग्मिनः so v. a. *sprechen wie es ihnen gefällt* Cit. bei Kull. zu M. 5,64. — 2) निर्मित so v. a. निरूढ oder स्वतन्त्र vom Opferthier: पशवः सौम्याश्च निर्मिताश्च निर्मित ऐन्द्राग्नः Âçv. Çr. 3,8,3. 4. — Vgl. निर्मा, निर्माण, निर्मातर्, निर्मिति. — caus. *verfertigen —, bauen —, schaffen —, bilden lassen:* रत्नावल्याख्यया वधा विहारं निरमापयत् Râǵa-Tar. 3, 476. ब्रह्मा निर्मापयामास दिव्यनारीं तिलोत्तमाम् Kathâs. 15,136.

— अभिनिस् *bilden, verfertigen, bauen, schaffen:* चैत्यः पूर्वकालाभिनिर्मितः R. 3,76,30. (हिमाचलम्) अभिनिर्मितं प्रतिनिधिं जगतामिव शंभुना Kir. 5,3. प्रबोधचन्द्रोदयं नाम नाटकमभिनिर्माय *verfassen* Prab. 2,18, v. l.

— परिनिस् 1) *abgrenzen, abstecken:* (यज्ञभूमिः) याज्ञकैः परिनिर्मिता R. Gorr. 1,13,2. — 2) *festsetzen, bestimmen:* प्रलयं न विज्ञानन्ति आत्मनः परिनिर्मिताम् MBh. 12,13018.

— प्रतिनिस् *bilden, verfertigen:* ईशानहेतोः प्रतिनिर्मितां तां (शक्तिम्) त्वष्ट्रा MBh. 9,908.

— विनिस् *bilden, verfertigen, bauen, schaffen:* तिलं तिलं समानीय रत्नानां यद्विनिर्मिता (अप्सराः) MBh. 1,7696. अस्त्रं ब्रह्मविनिर्मितम् R. 3,50,18. वंशविनिर्मित *aus Bambusrohr verfertigt* Varâh. Bṛh. S. 44,4. 49,4. 79,12. विहारं विनिर्ममे Râǵa-Tar. 1,106. 5,23. 157. Kathâs. 71,68. Pańkar. 1,11,14. वज्रेण (instr.!) किं विनिर्ममे (pass.) । मनो मे Bhaṭṭ. 14,56. Naish. 22,48. 57 (°माति). चिह्नभूतो विभूत्यर्थमयं (पिङ्गः) धात्रा विनिर्मितः MBh. 3,2700. स्वकल्पनाविनिर्मितपदार्थ Prab. 27,7. धनदविनिर्मित (सरस्) Pańkat. 256,6. उद्याने देवीविनिर्मिते *angelegt* Kathâs. 8,12. देव्या तस्या भर्ता विनिर्मितः *bestimmt als* Hariv. 10033. Kathâs. 34,222. तेषामामरणं भित्ता प्रायश्चित्तं विनिर्मितम् Spr. 2500. विधात्रा विनिर्मितम् — विभूषणं मौनमपण्डितानाम् 3340. उद्गात्रे च तथोदीची दक्षिणैषा विनिर्मिता R. 1,13,48 (40 Gorr.). अतिरात्रे विनिर्मिते (अतिरात्रौ च निर्मितौ ed. Bomb.) so v. a. *begangen, gefeiert* 45. — Vgl. विनिर्माण, विनिर्मातर्, विनिर्मिति.

— संनिस् *zusammenbilden, zusammensetzen aus* (abl.): सर्वेभ्यो वा एष छन्दोभ्यः संनिर्मितः Ait. Br. 4,3,4.

— परि (*ringsum*) *messen:* परि यो रश्मिना दिवो ऽन्तान्ममे पृथिव्याः RV. 8,25,18. शम्यया परिमिमीते TS. 6,2,? 1. सप्तविंशतिसंख्या परि-

मीयते ऽनेनेति मासशब्दो योज्ञनीयः *durchmessen, erfüllen* Weber, Nax. 2,281, N. शक्तिर्न मे काचिदिहास्ति वक्तुं गुणान्सर्वान्परिमातुं तथैव *bemessen, ermessen* MBh. 13,1855. fg. Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,11. एतावानिति कृष्णस्य प्रभावः परिमीयते Spr. 2444. partic. परिमित *bemessen, umschrieben, begrenzt* Trik. 3,1,7. चत्वारि वाक्परिमिता पदानि Ṛv. 1,164,45. TBr. 1,1,4,1. TS. 2,5,11,2. 3,1,7,3. 6,1,1,6. परिमितं स्तुवत्यपरिमितमनुशंसति परिमितं वै भूतमपरिमितं भव्यम् Ait. Br. 4,6. तस्यैतत्परिमितं रूपं यदन्तर्वेद्यथैष भूमापरिमितो यो बहिर्वेदि 8,5. Çat. Br. 1,3,2,12. 4,4,7. 13,1,3,2. 14,1,2,18. आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितम् *der Menschen Leben ist auf hundert abgemessen* (d. i. *geht nicht darüber*) Spr. 378. वपुःपरिमित (क्लीव) 4087. त्यागे वा पौरुषे वापि तस्य नाभूत्परिमितेच्छता Râǵa-Tar. 3,254. यथा कुलालः परिमितैर्मृत्पिण्डैः परिमितानेव घटान्करोति Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 14. Sâh. D. 28,14. *beschränkt* so v. a. *gering, wenig:* परिमितायुम् *kurzlebig* R. 3,55,20. अथ वा फाल्गुनस्यैष भारः परिमितो रणे MBh. 6,4922. परिमिताहार *wenig Nahrung zu sich nehmend* 1,4623. Sâv. 1,5. °कथा adj. Megh. 81. परिमिताभरणा Mâlav. 43. Pańkat. 188,12. परिमितत्व n. *Beschränktheit, Begrenztheit* Schol. zu Kap. 1,130. — Vgl. परिमाण, परिमिति, परिमेय, अपरिमित.

— प्र 1) *messen:* त्रीणि पदानि प्रमाय Kauç. 50. Çâṅkh. Çr. 17,10,4. चमसं पूर्णमङ्गुलिपर्वणा मौल्येन सर्वतः प्रमितम् Kâtj. Çr. 22,8,6. प्रमीयमाणमामं च पच्यमानं तथैव च MBh. 2,1901. प्रमित am Ende eines comp. *so und so viel messend, — gross* u. s. w.: करवीरकमुपन्यसेदङ्गुलप्रमितम् Varâh. Bṛh. S. 58,13. 69,13. अध्यर्धहस्तप्रमितो दण्डः 72,3. मासप्रमितः प्रतिपच्चन्द्रमाः so v. a. *einmal im Monat vorkommend* P. 2,1,28, Sch. *abgemessen* so v. a. *mässig, gering, wenig:* प्रमिताक्षराणि वदन् Varâh. Bṛh. S. 104,37. Kathâs. 27,92. — 2) *bilden, schaffen:* प्रमिमाण MBh. 7,9457. viell. *zurechtmachen:* स मृज्यमानो दशभिः सुकर्मभिः प्र मध्यमासु मातृषु प्रमे (loc. infin.) सचा Ṛv. 9,70,4. — 3) *sich eine richtige Vorstellung bilden über* (acc.): अनेनैव प्रमीयते हि कालः Maitrjup. 6,11. तदशक्यो ऽयमर्थः प्रमातुम् Hit. 74,7. न प्रमातुं महाबाहुः शक्यो ऽयं मधुसूदनः Hariv. 9169. प्रत्यक्षप्रमित Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 226. — Vgl. प्रमा, प्रमाण, प्रमातर्, प्रमिताक्षरा, प्रमिति, प्रमेय.

— प्रति *nachbilden, nachahmen:* गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कम् Ṛv. 1,164,24. 10,13,3. न वः प्रतिमै (dat. inf.) सुकृतानि 3,60,4. VS. 20,37. Kauç. 20. partic. प्रतिमित *wiedergespiegelt, sich abspiegelnd* Kathâs. 23,42. Râǵa-Tar. 5,482. — Vgl. प्रतिमा, प्रतिमान, प्रतिमेय.

— वि 1) *ausmessen, durchmessen; durchlaufen:* यो अन्तरिक्षं विममे वरीयः Ṛv. 2,12,2. 1,154,1. 6,49,13. 5,81,3. मानेनेव वि यो ममे पृथिवीं सूर्येण 85,5. 55,2. वैश्वानरस्य विमितानि चक्षसा सानूनि दिवः 6,7,6. 7,8,2. 9,102,3. पुरुषमात्रेण विमिमीते TS. 5,2,5,1. 6,6,4,1. Çat. Br. 3,5,1,24. 6,3,1,18. 10,2,3,1. Kauç. 50. अध्वानो विमिताः Pańkav. Br. 16,13,12. क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेन Ṛv. 1,110,5. — भौमान्रेणून्स विममे *durchzählen, zählen* Bhâg. P. 8,5,6. 23,29. 2,7,40. अविमितविक्रम *ungemessen, unermesslich* 5,25,12. — 2) *anordnen, fertigmachen, festsetzen:* सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञम् Ṛv. 10,110,11. 114,6. यज्ञस्य मात्रां वि मिमीत उ त्वः 71,11. 1,186,4. ऋतस्य धाम वि मिमे पुरूणि 10,124,3. बृहच्छरीरो विमिमान ऋक्वभिर्युवा कुमारः प्रत्येत्याहवम् 1,155,6. — Vgl. विमान und u. 1. मि mit वि.

— सम् 1) *messen:* सं मात्राभिर्ममिरे येमुरुर्वी Ṛv. 3,38,3. पदानि त्रीणि — संमितानि पदा मम Bhâg. P. 8,19,16. संमित *gemessen* so v. a. *genau so viel messend, gerade so gross, — viel* 24,23. मा दीर्घं त्वम कालं त्वं मासमर्धं च संमितम् *so viel und nicht mehr* MBh. 4,657. अद्रोहः सर्वभूतेषु संतोषः शीलमार्जवम्। तपो दमश्च सत्यं च प्रदानं चेति संमितम्॥ 14,2809. viell. *symmetrisch* Pańkar. 1,7,58,*d.* — 2) *nach dem Maasse* (eines Andern) *machen, gleichmachen* (an Grösse, Zahl u. s. w.), *nachbilden:* नवं प्राणान्नवभिः सं मिमीते AV. 5,28,1. TS. 6,6,4,6. Çat. Br. 3,6,1,6. 7,13. 13,3,2,8. *vergleichen:* न वै नृभिर्नरदेवं पराख्यं संमातुमर्हसि Bhâg. P. 1,18,42. संमित *gleichgemacht, angemessen, entsprechend, gleich lang, — breit, — hoch, — viel:* अग्निं लोकेन संमितम् AV. 3,29,3. त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन 12,3,20. 28. 33. TS. 5,1,6,4. 6,1,4,1. यजमानेन संमितौडुम्बरी भवति यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति 2,10,3. पाणी धारयन्हृदयसंमितौ *in der Höhe der Brust* Âçv. Çr. 1,1,23. आस्य°, प्राण° *in der Höhe des Mundes, der Nase* 7,6. Çat. Br. 3,2,1,34. Kâtj. Çr. 7,4,1. 8,8,8. Çâṅkh. Gṛhj. 2,1. यज्ञ° Çat. Br. 1,2,5,5. पुरुष° 14. छन्दः° 3,5,2,9. संवत्सर° 1,2,17. 11,5,4,6. साम संमितमृचा Nir. 7,12. तिसृभिर्हि साम संमितम् Ait. Br. 3,23. VS. 17,81. आत्म° (सामन्) Khând. Up. 2,10,1. — यो बाल एव समरे संमितः सव्यसाचिना *gleichkommend* MBh. 8,157. दैवैर्न संमितावेतौ 13,7307. वेदेन 1293. R. 1,1,94. वेद° MBh. 13,3138. Sûrjas. 14,27. अमृतास्वाद° (कथा) MBh. 1,3758. काल° (शर) 5,7185. 7222. शूद्र° 13,6209. अमृत° (अन्न) Ragh. 3,16. सुवर्णस्तेय° Jâǵń. 3,230. अवदान° (सत्क्रिया) *entsprechend* ad Çâk. 160. धर्म° (धर्मसंहित MBh. 3,16798.) Sâv. 5,50. क्षेत्रभू° (वृषाः) Râǵa-Tar. 4,347. अपथ्यं पथ्यसंमितम् (°संनिभम् ed. Bomb.) *aussehend wie* R. 2,109,2. पुण्य° *geltend für* R. Gorr. 2,79,12. ललाट° (दण्ड) *bis zur Stirn reichend* M. 2,46. नगर° (ग्राम) *von der Grösse einer Stadt* MBh. 3,2657. शिख्यण्ड° Jâǵń. 3,324. काराग्र° (मध्य) *von der Dicke* MBh. 4,394. योजनायुत° (so ist zu lesen) *von der Länge* Pańkar. 1,11,17. Kâm. Nîtis. 14,29. Sûrjas. 6,3. हस्तत्रयसंमिते *in einer Entfernung von drei* Hasta Varâh. Bṛh. S. 54,75. पदहस्तसंख्यया संमितानि — अङ्गुलानि 53,65. दिनानि पशुरोमभिः संमितानि *gleich an Zahl* Jâǵń. 1,180. लोम° (वत्सरान्) 1,205. जगत्यक्षर° Kâm. Nîtis. 8,34. सा वै शतसहस्रस्य संमिता wohl *hunderttausend — wiegend* MBh. 2,64. सहस्र° so v. a. *tausend an Zahl* Hariv. 13622. तुलया संमितः *dem Gewicht nach gleich* zur Erkl. von तुल्य P. 4,4,91. ब्रह्मघ्नो पापसंमितः *in der Sünde Brahmanenmördern gleichkommend* so v. a. *der eine eben so grosse Sünde wie Brahmanenmörder begangen hat* Bhaṭṭ. 6,126. Vgl. संमित. — 3) *Platz finden, hineingehen in* (loc.): मृणालसूत्रमपि ते न संमाति स्तनान्तरे Spr. 2402. pass. dass.: न कृत्स्नः पुत्तिकाशरीरे संमीयेत Nîlak. 121. Vgl. simpl. 3. — 4) act. *zutheilen, gewähren:* अस्मद्र्यक्सं मिमीहि श्रवांसि Ṛv. 3,54,22. 5,4,2. दैवैर्वो मिमीहि सं जरित्रे 3,1,15. — 5) संमित *versehen mit* (instr.): सप्तभिर्द्वारैः Pańkar. 1,7,58. सुपुण्यजल° MBh. 1,1232. बुद्धि° N. (Bopp) 25,9 (बुद्धिसंमत MBh. 3,3018, aber die ed. Bomb. °संमित). द्वादशस्कन्ध° (भागवत) *aus zwölf* Sk. *bestehend* Pańkar. 2,7,28. मृत्यु° (°संधित ed. Bomb.) so v. a. *dem Tode geweiht* MBh. 5,2462. — Vgl. असंमित, द्विरेफगणसंमिता und संमिति.

4. मा (= 3. मा) f. 1) *Maass* Ekâksharak. im ÇKDr. in der Formel: मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दः VP. 14,18. — 2) *ein best. Metrum* Ṛv. Prât. 17,11. Ind. St. 8,111. 285. 392. — Vgl. 2. म 2.

5. मा (मे), मयते *tauschen* Dhâtup. 22,65. absol. °मित्य und °माय P. 6,4,70. 3,4,19. Vop. 26,216. — desid. मित्सते P. 7,4,54. 58.

— अप *abwechseln:* °मित्य याचते oder याचित्वापमयते *er bettelt abwechselnd* P. 3,3,19, Sch. °माय 6,4,70, Sch. Vop. 26,216. — Vgl. अपमित्यक. — desid. °मित्सते P. 7,4,54, Sch.

— नि *vertauschen gegen* (instr.): पक्केनामस्य नियमं न प्रशंसन्ति साधवः। निमयेत्पक्कमांसेन भोजनार्थाय MBh. 12,2923. fg. नरपशुना न निमीयते गजेन्द्रः Spr. 870. — Vgl. निमय, निमातव्य.

— परिणि, °मयते P. 8,4,17, Sch.

— प्रणि, °मयते ebend.

— विनि s. विनिमय.

6. मा s. u. 1. und 2. मि.

माउय (माउणाय v. l.) N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,4.

मांश्चतु (मंश्चतु Padap. und Ṛv. Prât. 4,35) adj. scheint eine Farbe zu sein, etwa *falb*, als Bez. Mitra's oder der Sonne, sowie des Rosses: ब्रध्नं मांश्चतोर्वरुणस्य बभ्रुम् Ṛv. 7,44,3. pl. f. मांश्चत्वः Naigh. 1,14 unter den Namen des *Pferdes*.

1. मांश्चत्व adj. *gelblich:* मांश्चत्व इन्दो सरसि प्र धन्व Ṛv. 9,97,52.

2. मांश्चत्व in der Stelle: मक्षीमे अस्य वृषनाम शूषे मांश्चत्वे वा पृशने वा वधत्रे Ṛv. 9,97,54.

मांस् n. = मांस *Fleisch;* von diesem Stamme sollen alle Casus mit Ausnahme des nom. und acc. sg. und du. gebildet werden können: मांसा instr., मांसि nom. acc. pl., मान्भ्याम् u. s. w. P. 6,1,63, Vârtt. 1. Vgl. मांस्पचन, मांस्पाक und 1. मास्.

मांस Uṇâdis. 3,64. n. AK. 3,6,3,22. m. n. Siddh. K. 249,*b*,7. 1) n. (sg. und pl.) *Fleisch*, MACO AK. 2,6,2,14. Trik. 2,6,17. H. 619. 622. Med. s. 7. Hâr. 53. Halâj. 2,168. 3,9. मांसमेकः पिंशति Ṛv. 1,161,10. AV. 10,2,1. 11,3,7. VS. 19,81. 20,13. Ait. Br. 2,9. TBr. 1,1,9,8. 3,3,9,7. Çat. Br. 2,2,2,13. 3,1,3,4. 7,5,2,45. अन्तराण्यस्थीनि बाह्यानि मांसानि 9,2,3,46. मांसानि कृश्यतः कृश्यन्ति 11,1,6,34. मांसमैथुने वर्जयेत् Kâtj. Çr. 2,1,8. मांसाशन Çâṅkh. Çr. 3,13,47. °चरु Gobh. 4,1,4. Âçv. Gṛhj. 1,24,33. 2,5,2. M. 2,177. 3,182. 257. N. 23,9. Suçr. 1,127,2. 200,3. 299,14. Spr. 2160. मांसशोणितम् *Fleisch und Blut* gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. मांसं भुक्तं भुक्तम् *Fleisch essen ist wahres Essen* Prasaṅgâbh. 14,*b*. Hit. 17,16. स्वमांसं परमांसेन यो वर्धयितुमिच्छति M. 5,52. अकार्यमिव पश्यामः स्वमांसमिव (अमांसमिव ed. Bomb.) भोजने R. 1,62,14. मानुष° Hiḍ. 2,2.7. अ° M. 10,106. R. 1,59,19. °विक्रय Çuk. in LA. (II) 34,17. मांसानि M. 3,227. 5,7. 53. 11,155. Sund. 1,9. MBh. 1,5580. R. 5,91,4. 6,75,20. Hit. 35,8. 11. °धरा कला Suçr. 1,326,19. मां स भक्षयितामुत्र यस्य मांसमिहाद्म्यहम्। एतन्मांसस्य मांसत्वं प्रवदन्ति मनीषिणः॥ M. 5,55. MBh. 13,5714. Auch vom *Fleische der Fische* gebraucht: मत्स्य° M. 3,268. Jâǵn. 1,257. Kathâs. 60,87. 236. Mârk. P. 15,22. Pańkat. 98,21. vom *Fleische des Obstes:* चूतफले परिपक्वे केशरमांसास्थिमज्जानः Suçr. 1,324,15. Vgl. अ°, अधि°, दृत्त°, निर्मांस, नृ°, पृष्ठ°, मत्स्य°, वृथा°, स°. — 2) m. *a*) Bez. *einer Mischlingskaste* MBh. 13,2584. = मांसविक्रेतर् *Fleischverkäufer* Nilak. Vgl. मांसच्छेद, °च्छेदिन्. — *b*) *Wurm*. — *c*) *Zeit* Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. ई = जटामांसी *Nardostachys Jatamansi Dec.* Med. Ratnam. 70. Suçr. 1,139,8. 374,9. 2,20,18. 24,5. 95,1. Varâh. Bṛh. S. 16,25. 77,9. 24. = कक्कोली Med. = मांसच्छदा Râǵan. im ÇKDr.; vgl. अभ्र°, आकाश°, गन्ध° (गन्धमांसि Varâh. Bṛh. S. 51,15) und पिशिता.

मांसकच्छप (मांस + क°) m. *fleischiger Abscess am Gaumen* Suçr. 1,306,2.

मांसकन्दी (मांस + कन्द) f. *Fleischknoten, knotige Anschwellung* Suçr. 1,16,4. 92,5. 15. 2,107,1.

मांसकाम (मांस + काम) adj. *gern Fleisch essend* P. 3,2,1, Vârtt. 6, Sch.

मांसकारिन् (मांस + 1. का°) adj. *Fleisch bereitend;* n. *Blut* H. 622.

मांसच्छदा (मांस + छद *Blatt*) f. *eine best. Pflanze* Râǵan. im ÇKDr.

मांसच्छेद (मांस + छेद) m. *Fleischhauer*, Bez. *einer Mischlingskaste;* f. ई Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,30. — Vgl. मांस 2, *a*.

मांसच्छेदिन् (मांस + छे°) m. dass.: कर्मकाराच्च चाण्डाल्यां मांसच्छेदी बभूव ह Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,30.

मांसज (मांस + 1. ज) n. *Fett* (*aus Fleisch sich bildend*) H. 624.

मांसतान (मांस + तान) m. *Polyp in der Kehle* Suçr. 1,306,16. 308,17. 2,132,15.

मांसतेजस् (मांस + ते°) n. *Fett* H. 624. — Vgl. मांसज.

मांसत्व (von मांस) n. *das Fleischsein, die etymologische Bedeutung von* मांस M. 5,55. MBh. 13,5714.

मांसदलन (मांस + द°) m. *Amoora Rohitaka W. u. A.* Çabdak. im ÇKDr.

मांसद्राविन् (मांस + द्रा°) m. *eine Art Sauerampfer, Rumex vesicarius* Râǵan. im ÇKDr.

मांसनिर्यास (मांस + नि°) m. *Haar am Körper* H. ç. 128.

मांसन्वन्त् (von मांसन् = मांस) adj. *fleischig* (Gegens. अमांसक) TS. 7,5,12,2.

मांसप (मांस + 1. प) 1) adj. *an Fleisch saugend*, Beiw. eines Piçâka Hariv. 14691. 14775. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12938.

मांसपचन n. = मांस्पचन Vop. 6,72.

मांसपाक (मांस + 2. पाक) m. gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7,3,53. = मांस्पाक Vop. 6,72. *eine best. Krankheit des männlichen Gliedes, bei der dasselbe zerstört wird*, Suçr. 1,298,9. 299,15. 67,17. Çârṅg. Saṁh. 1,7,63.

मांसपित्त (मांस + पित्त) n. *Knochen* H. 626.

मांसपेशी (मांस + पे°) f. 1) *ein Stück Fleisch* Gobh. 4,2,9. Ind. St. 1,40. MBh. 1,4494. 3,13293. — 2) Bez. *des Foetus vom 8ten bis zum 14ten Tage:* बुद्बुदः सप्तरात्रेण मांसपेशी भवेत्ततः। द्विसप्ताहाद्भवेत्पेशी रक्तमांसचिता दृढा॥ Sukhabodha im ÇKDr. — 3) *Muskel* Bhâvapr. im ÇKDr. — Vgl. पेशी.

मांसफला (मांस + फल) f. *die Eierpflanze, Solanum Melongena Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मांसलफला.

मांसभक्त (मांस + भक्त) 1) adj. *Fleisch essend* P. 3,2,1, Vârtt. 6, Sch. Spr. 4706. अ° Kathâs. 7,37. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12938.

मांसभिक्षा (मांस + भि°) f. *Bitte um Fleisch* oder *Fleischgabe:* ये चार्वतो मांसभिक्षामुपासते *die sich bemühen vom Fleische des Rosses zu erhalten* Ṛv. 1,162,12.

मांसभेत्तर् s. u. भेत्तर्.

मांसमय (von मांस) adj. f. ई *aus Fleisch bestehend:* देह Verz. d. Oxf.

H. 224,*a*,11. पेशी so v. a. *ein Stück Fleisch* MBH. 1,4495.

मांसमासा f. *eine best. Pflanze*, = माषपर्णी RÂǴAN. im ÇKDR. मांसमाषा unter माषपर्णी.

मांसयोनि (मांस + यो°) adj. *vom Fleische geboren;* m. so v. a. *ein Wesen mit Fleisch und Blut:* प्रवर्षतः शरव्रातानर्जुनस्य शितान्बहून्। अप्यर्णावा विशुष्येयुः किं पुनर्मांसयोनयः॥ MBH. 5,2131.

मांसरस (मांस + रस) m. *Fleischbrühe* SUÇR. 2,26,15. 220,19.

मांसरोहिणी (मांस° + रो°) f. *eine best. wohlriechende Pflanze* RÂǴAN. im ÇKDR. Auch °रोही f. ebend.

मांसल (von मांस) adj. gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. VOP. 7,32. fg. 1) *fleischig* AK. 2,6,1,44. H. 449. SUÇR. 1,125, 2. 326,11. 359,13. VARÂH. BṚH. S. 68,17. 26. 28. 51. 59. DAÇAK. 154,2. रक्त° *aus Fleisch und Blut bestehend* SUÇR. 1,234,9. — 2) *kräftig, stark* (von einem Tone u. s. w.): धनिश्च माङ्गल्यमृदङ्गमांसलः UTTARARÂMAḰ. 114,3. श्रोत्राः समासभूयस्त्वं मांसलं पटुडम्बरम् KÂVJAḰANDRIKÂ im ÇKDR.

मांसलता (मांस + ल°) f. *Runzel* Schol. zu BHARTṚ. (lith. Ausg.) 3,14 (Spr. 1948).

मांसलफला (मां° + फल) f. *Solanum Melongena Lin.* RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. मांसफला.

मांसविक्रय (मांस + वि°) m. *Fleischverkauf* ÇUK. in LA. (II) 34,17.

मांसविक्रयिन् (मांस + वि°) nom. ag. *Fleischverkäufer* HALÂJ. 2,440. M. 3,152. मांसविक्रेतर् dass. Schol. zu MBH. 13,2584.

मांसशील (मांस + शील) adj. *an Fleischnahrung gewöhnt* P. 3,2,1, Vârtt. 6, Sch.

मांससंघात (मांस + सं°) m. *Fleischanschwellung* SUÇR. 1,306,3. 10.

1. मांससार (मांस + सार) m. *Fett* RÂǴAN. im ÇKDR.

2. मांससार (wie eben) adj. *bei dem unter den sieben Bestandtheilen des Körpers* (सार, धातु) *das Fleisch vorwaltet* VARÂH. BṚH. S. 68,100. शोणित° 69,28.

मांसस्नेह (मांस° + स्नेह) m. *Fett* RÂǴAN. im ÇKDR.

मांसहासा (मांस + हास) f. *Haut* ÇABDAR. im ÇKDR.

मांसाद् (मांस + 2. अद्) adj. *Fleisch essend (fressend)*: पशु AK. 3,4,21,45.

मांसाद (मांस + अद oder आद) adj. dass. PAŃḰAT. 60,5. 8. BHAṬṬ. 16,29. Vgl. सर्वमांसाद *alles mögliche Fleisch essend* M. 5,15. मानुषमांसाद *Menschenfleisch essend* HIḌ. 2,2.

मांसादिन् (मांस + आ°) adj. *Fleisch essend* HALÂJ. 2,196.

मांसार्बुद (मांस + अ°) m. *eine best. Krankheit des männlichen Gliedes* SUÇR. 1,298,9. 299,13. 300,1.

मांसाशन (मांस + 2. अ°) n. *Fleischspeise, der Genuss von Fleisch* M. 5,73. PAŃḰAT. 60,7.

मांसाशिन् (मांस + आ°) adj. *Fleisch geniessend, von Fleisch sich nährend* R. 6,75,20. PAŃḰAT. 59,10. अ° ÇAT. BR. 14,1,1,29. मांसाशित n. *die Eigenschaft Fleisch zu fressen* SUÇR. 1,206,21.

मांसाष्टका (मांस + अ°) f. Bez. *des achten Tages in der dunklen Hälfte im Monat* Mâgha, an dem den Manen *Fleisch* dargebracht wird, ÇKDR. As. Res. 3,271 (*in der lichten Hälfte*). WILSON, Sel. Works 2,181. fg. (मांसाष्टक).

मांसिक adj. = मांसाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. = मांसं नियुक्तं दीयते ऽस्मै KÂÇ. und SIDDH. K. zu P. 4,4,67. m. *Fleischer, Fleischverkäufer* AK. 2,10,14. H. 930.

मांसिका (von मांसी) f. *Nardostachys Jatamansi Dec.* H. an. 3,282 (मासिका gedr.).

मांसिनी (von मांसिन् und dieses von मांस) f. dass. RÂǴAN. im ÇKDR.

मांसीय् (von मांस), °यति *Fleisch zu essen verlangen:* मांसीयन्ति ह वै जुह्वतो यजमानस्याग्नयः ÇAT. BR. 11,7,1,2.

मांसेपाद् adj. in der Stelle: त्वष्ट्रे मांसेपादमालभेत पशुकामो मिथुनो वा एष मांसेपात् KÂṬH. 13,6.

मांसेष्टा (मांस + इ°) f. *ein best. seines Fleisches wegen geschätzter Vogel* (वल्गुला) RÂǴAN. im ÇKDR.

मांसोन्नति (मांस + उ°) f. *Erhebung des Fleisches* SUÇR. 1,92,15.

मांसोपजीविन् (मांस + उ°) m. *Fleischhändler* R. GORR. 2,90,21.

मांसौदन (मांस + ओ°) m. *gekochter Reis mit Fleisch* ÇAT. BR. 11,5,7, 5. 14,9,4,17. P. 4,4,67. gaṇa गुडादि zu 103 und संतापादि zu 5,1,101. SUÇR. 1,323,21. KATHÂS. 54,180 (मांसोदन).

मांसौदनिक adj. (f. ई) von मांसौदन P. 4,4,67. gaṇa गुडादि zu 103 und संतापादि zu 5,1,101.

मांस्पचन (मांस् = मांस + प°) adj. (f. ई) VS. PRÂT. 4,40. 5,43. Kâr. zu P. 6,1,144. VOP. 6,72. *zum Kochen des Fleisches dienend:* उखा ṚV. 1,162,13; vgl. P. 6,1,63, Vârtt. 1, Sch.

मांस्पाक (मांस् = मांस + पाक) m. Kâr. zu P. 6,1,144. VOP. 6,72. — Vgl. मांसपाक.

मांस्पृष्ट adj. nach dem Comm. zusammengerückt aus माम् und स्पृष्ट ÇAT. BR. 14,7,2,11.

माकन्द 1) m. *der Mangobaum* TRIK. 3,3,210. H. 1133, Sch. H. an. 3,337. MED. d. 38. Spr. 1769. GÎT. 12,29. KUVALAJ. 151,*b*,7. — 2) f. ई *a) Myrobolanenbaum, Myrobolane* TRIK. H. an. MED. — *b)* Bez. *einer anderen Pflanze* (= माद्राणी und माकुनी im Hindi) RÂǴAN. im ÇKDR. — *c) gelber Sandel* ÇABDAM. im ÇKDR. — *d)* N. pr. einer Stadt an der Gaṅgâ H. an. MED. MBH. 1,5512. 5,934. 2595. P. 4,2,123, Sch.

माकन्दक 1) adj. von माकन्दी *d.* P. 4,2,123, Sch. — 2) f. माकन्दिका f. N. pr. einer Stadt, = माकन्दी KATHÂS. 15,30.

माकन्दिक m. N. pr. eines Mannes BURN. Intr. 138, N. 2.

माकर 1) adj. f. ई *zum Meerthier* Makara *in Beziehung stehend:* व्यूह *eine best. Art der Truppenaufstellung* HARIV. 8057 (मकर die ältere Ausg.). आसन *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1. आकर *Fundgrube von* Makara so v. a. *das Meer* NALOD. 3,45. माकरी सप्तमी = मकरसप्तमी Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Mâgha TITHJÂDIT. im ÇKDR. WILSON, Sel. Works 2,195. fg. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes VARÂH. BṚH. S. 14,18.

माकरन्द (von मकरन्द) adj. *von Blumensaft herrührend:* बिन्दवः UTTARARÂMAḰ. 113,1 v. u.

माकलि m. 1) *der Mond.* — 2) N. pr. von Indra's Wagenlenker (vgl. मातलि) ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

माकष्टेय patron. von मकष्टु gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

माकारध्यान n. Bez. *einer best. Vertiefung des Geistes* (ध्यान) Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,5. माकार bezeichnet viell. *das Adverb* मा.

माकिम् gaṇa चादि zu P. 1,4,57. — Vgl. माकीम् und नकिम्.

मा॑किस् (1. मा + किस्) adv. VS. Prât. 3,72. 5,37. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. ne: अग्ने माकिर्नो दुरितार्य धायीः RV. 1,147,5. यो नो दूरे अघशंसो यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दधर्षीत् 4,4,3. 6,54,7. 71,3. 75,10. अग्ने माकिष्टे देवस्य रातिमदेवो युयोत 8,60,8. 9,85,8. 10,11,9. माकिर्न एना सख्या वि यौषुः 23,7. 100,7. nequis: आ तू भर माकिरेतत्परि ष्ठात् 3, 36,9. माकिरेना पथा गात् 8,5,39. माकिस्तोकस्य नो रिषत् 56,11. — Vgl. नकिस् und माकीम्.

माकी॑ du. f. nach Sâj. = निर्मात्री भूतजातस्य und angeblich von Himmel und Erde gebraucht: उत सु त्ये पयोवृधा माकी रणस्य नप्त्या। जनित्वनाय मामहे RV. 8,2,42.

मा॑कीन adj. meinig (von 1. म) nach Sâj.: आ प्र यात मरुतो विष्णो अश्विना पूषन्माकीनया धिया RV. 8,27,8.

मा॑कीम् adv. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. so v. a. माकिम्. माकीं ब्रह्मद्विषो वनः RV. 8,45,23. माकिर्नेशन्माकीं रिषन्माकीं सं शारि केवटे 6, 54,7. — Vgl. नकीम्.

माकुलि m. eine Schlangenart Suçr. 2,266,2.

माकोट N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 39,b,5.

माक्तव्य m. patron. von मक्तु, N. pr. eines Lehrers Ait. Âr. in Ind. St. 1,391. 2,212. — Vgl. माङ्कव्य.

माक्षि॑क (von मक्षिका) P. 4,3,105, Vârtt. 2. 1) adj. von der Biene kommend: अ° (मधु) Mârk. P. 49,31. n. (sc. मधु) Bienenhonig P. 4,3, 117, Sch. AK. 2,9,108. H. 1214 (vgl. Vâkasp. beim Schol.). Halâj. 2, 466. Suçr. 1,162,16. 165,19. 185,1. 7. 237,7. 2,328,2. 448,20. Varâh. Bṛh. S. 15,9. — 2) adj. in Verbindung mit धातु oder subst. n. ein best. (honigähnliches) Mineral, Schwefelkies Râgav. im ÇKDr. H. 1054. Verz. d. Oxf. H. 320,b, No. 760. मधुपीतक° MBh. 5,2472. स्वर्ण°, रौप्य° ÇKDr.; vgl. तार°, धातु°, पीतु°. — Vgl. माक्षीक.

माक्षिकज (मा° + 1. ज) n. Wachs Râgan. im ÇKDr.

माक्षिकफल (मा° + फल) m. eine Art Kokosnuss (मधुनालिकेरिक) Râgan. im ÇKDr.

माक्षिकस्वामिन् (मा° + स्वा°) m. N. pr. eines Ortes Râga-Tar. 4,88.

माक्षिकाश्रय (माक्षिक + आ°) n. Wachs Râgan. im ÇKDr.

माक्षीक (= माक्षिक) 1) n. Honig Râgan. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 66,5. — 2) °धातु Schwefelkies Varâh. Bṛh. S. 76,3.

माक्षीकशर्करा (मा° + श°) f. gereinigter Zucker (सिताखण्ड) Râgan. im ÇKDr.

मा॑गव्य adj. von मगदिन् gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80.

मागध॑ 1) adj. f. ई zu den Magadha in Beziehung stehend, von dorther stammend, dort befindlich, dort gebräuchlich u. s. w., magadhisch Trik. 3,3,220. fg. H. an. 3,347. Medh. dh. 34. Maass AV. Pariç. 35,3. क्रोश Lalit. ed. Calc. 170,4. वन Verz. d. Oxf. H. 39,b,11. भाषा oder मागधी f. die Sprache von Magadha H. an. Vararuki 11,1. Sâh. D. bei Muir, ST. 2,61. Verz. d. Oxf. H. 179,b,3. 181,a,23. b,1. Colebr. Misc. Ess. II, 1. 2. रीति Verz. d. Oxf. H. 208,a,33. — 2) m. a) ein Fürst der Magadha P. 4,1,170. MBh. 14,2448. fg. Hariv. 4955. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. — b) pl. N. pr. eines Volkes, = मगधाः H. 960, v. l. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93,24. मागधानां वरिष्ठं जरासंधम् MBh. 1,153. 6, 253 (VP. 188. ed. Bomb. des MBh. म°). 8,2084. 13,2441. R. 4,40,25. Weber, Nax. 2,392. °राज Lalit. ed. Calc. 301,12. — Colebr. Misc. Ess. II, 179. Verz. d. Oxf. H. 338,b,23. 339,a,46. b,37. — c) Bez. einer Mischlingskaste, der Sohn einer Kshatrijâ und eines Vaiçja (schimpfliche Bez.) AK. 2,10,2. H. 898. H. an. Med. VS. 30,5. 22. AV. 15,2,1. 2. M. 10,11. 17. 26. Jâgn. 1, 94. MBh. 13,2573. 2622. Colebr. Misc. Ess. II, 182. मागधानां वणिक्पथः M. 10,47. Lobsänger eines Fürsten (häufig neben सूत und वन्दिन्) AK. 2,8,2,65. Trik. H. 795. H. an. Med. Halâj. 2,280. प्रबोध्यते °सूतपूगैः MBh. 3,14750. 12,2233. fg. 15,624. Hariv. 325. 327. R. 1,5,18. 19,13. 2,26,12. 65,2. Kathâs. 14,21. 38,7. VP. 102. Bhâg. P. 10,5,15. Verz. d. Oxf. H. 12,a,14. 56,a, N. — d) pl. Bez. der Kriegerkaste in Çâkadvîpa VP. 200 (Muir, ST. 1,193). — e) N. pr. eines der 7 Weisen im 14ten Manvantara Hariv. Langl. I,42 (भार्गव der Text). Bhâg. P. 1, 13,35. N. pr. eines Sohnes des Jadu Hariv. 5206. 5215 (nach der Lesart der neueren Ausg., माधव die ältere). — f) weisser Kümmel H. an. Med. — 3) f. आ a) eine Princessin der Magadha: तासां तु मागधा देवी तप्तचामीकरप्रभा। वृन्दावनेश्वरी राधा नाम्ना धात्वर्थकारणात्॥ Pâdma-P., Pâtâlakh. 9 im ÇKDr. — b) langer Pfeffer Ratnam. 46. — 4) f. ई a) eine Princessin der Magadha MBh. 1,3794. 11,714 (pl.). Ragh. 1,57. 3,5. 23. °पति 19. — b) die Tochter einer Kshatrijâ und eines Vaiçja MBh. 13,2584. — c) die Sprache der Magadha; s. u. 1. — d) N. pr. eines Flusses (= शोण Schol.) R. 1,34,10 (35,9 Gorr.). Vgl. सुमागधी. — e) Jasminum auriculatum AK. 2,4,2,51. Trik. H. 1148. H. an. Med. Halâj. 2,50. — f) langer Pfeffer AK. 2,4,3,15. Trik. H. 421. H. an. Med. Halâj. 2,459. Ratnam. 46. weisser Kümmel 100. Anis oder Dill Nigh. Pr. eine Art Kardamomen Çabdak. im ÇKDr. — Suçr. 2,67,13. 333,12. 417,13. 420,15. pl. 62,10. समागधः पुटपाकः 342,6. — g) Zucker Gatâdh. im ÇKDr. — h) ein best. Metrum Varâh. Bṛh. S. 104,54. — Vgl. माधव°.

मागधक 1) m. pl. N. pr. eines Volkes, die Magadha Lalit. ed. Calc. 297,1. — 2) f. मागधिका langer Pfeffer Nigh. Pr. Suçr. 2,104,17. 110, 6. 227,19. 326,2. 448,19. वामयेन्मागधिकोदकेन 449,15. pl. 340,10. — Çârṅg. Saṁh. 3,6,25.

मागधदेशीय adj. aus dem Lande (देश) der Magadha stammend Kâtj. Çr. 22,4,22. Lâtj. 8,6,28.

मागधपुर (मा° + पुर) n. die Stadt der Magadha, N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 250,b,35.

मागधिक m. ein Fürst der Magadha Varâh. Bṛh. S. 14,32.

मार्घ॑ 1) adj. f. ई zum Sternbild Maghâ in Beziehung stehend: अमावास्या Çâṅkh. Çr. 15,12,7. पौर्णमासी 3,18,20. MBh. 14,2517. — 2) m. a) (sc. मास) der Monat Mâgha, der mit dem Wintersolstitium beginnt, AK. 1,1,3,13. 15. H. 153. Çat. Br. 13,8,1,4. Çâṅkh. Br. 19,2. 3. Gṛhj. 4,6. Kauç. 83. 141. M. 4,96. Suçr. 1,19,7. पौषमाघौ हेमन्तः 20,4. Varâh. Bṛh. S. 7,17. 8,27. 21,10. Râga-Tar. 2,141. Pañkat. 169,6. Hiouen-thsang 1,64. Verz. d. Oxf. H. 15, No. 57. 35,a,2. 46,b,4. 71,a,8. 284,b. °माहात्म्य Verz. d. B. H. No. 457. — b) m. N. pr. eines Dichters, Verfassers des Çiçupâlavadha, Gild. Bibl. 234. Ind. St. 8,196. 415. 421. 423. fg. Verz. d. Oxf. H. 124,b,4. 150,b,33. 163,a,6. 198,b, No.

468. 209,a,11. °काव्य 113,b,34. — 3) f. ई a) (sc. तिथि) *der Vollmondstag im Monat* Mâgha Kâtj. Çr. 13,1,7. 15,1,6. Gobh. 4,4,11. MBh. 13, 1723. 4552. Hariv. 7906. R. Gorr. 2,79,12. Pańkar. 2,7,38. — b) *Hingtsha repens* Ratnam. bei Wilson.

माघचैतन्य (माघ + चै°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 519, a.

माघपाक्षिक (von माघ + पक्ष) adj. f. ई *zu einer der zwei Hälften des Monats* Mâgha *gehörig:* द्वादशी MBh. 14,2513. माघमासिकी ed. Bomb.

माघमा f. *Krebsweibchen:* (बाणाः) कृन्तन्ति मम गात्राणि माघमाः (= कर्कटीं Schol.) सेगवा (= कर्कटापत्यम् Schol.) इव MBh. 6,5632 (माघमासे गवा इव ed. Calc.; man streiche demnach 1. गव 2.). कुक्षी खादन्ति मांसानि माघमा सेगवा (so die ed. Bomb.) इव 12, 5222. — Vgl. कुलीराङ्ग.

माघवत॑ (von मघवत्) adj. (f. ई) Indra *gehörig* P. 6,4,128, Sch. °चाप so v. a. *Regenbogen* Uttararâmać. 95,12. f. ई (sc. दिश्) *Osten* Râgan. im ÇKDr..

माघव॑न (von मघवन्) adj. (f. ई) dass. P. 6,4,128, Sch. Vop. 7,19. ककुभ् Çiç. 9,25.

मा॑घोन (wie eben) 1) n. *Freigebigkeit:* यस्यं मन्दानो ग्रन्धसो माघोनं दधिषे शर्वः RV. 6,43,4. माघोने यज्ञं जनयन्त सूरयः 10,66,2. ग्राविर्भूम्नमहि माघोनमेषाम् 107,1. यदिन्द्र राधो ग्रस्ति ते माघोनं मघवत्तम Vâlakh. 6,5. — 2) f. ई (sc. दिश्) *Osten* Râgan. im ÇKDr.

माघ्य (von माघ) n. *die Blüthe von Jasminum multiflorum* oder *pubescens* AK. 2,4,2,53.

माङ्क्, माङ्क्षति *wünschen, verlangen* Dhâtup. 17,18. — Vgl. काङ्क्.

मा॑ङ्क्व्य m. patron. von मङ्कु gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Dazu f. माङ्क्व्यायणी gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

माङ्गल (von मङ्गल) n. Bez. *gewisser Verse in einem den* Açvin *geweihten liturgischen Abschnitte* Âçv. Çr. 4,15,7.

माङ्गलिक (wie eben) adj. *glückverheissend:* ग्र° MBh. 6,5216. ग्रमङ्गलिक ed. Bomb.

माङ्गलिका (f. zu einem nicht belegbaren माङ्गलक) f. N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 87,6.

माङ्गल्य (von मङ्गल) 1) adj. = मङ्गल्य *Glück bringend, — verheissend:* इतिहासपुराणानि Âçv. Gṛhj. 4,6,6. मृगद्विजाः MBh. 8,4417. 13,1129. एतत्कल्याणकं नाम सर्पिर्माङ्गल्यमुत्तमम् Suçr. 2,419,5. Ragh. 16,87. Çâk. 80. Pańkar. 2,4,29. Schol. zu Kâtj. Çr. 336,1. माङ्गल्याशीर्वादादि 628,17. — 2) m. *Aegle Marmelos Corr.* Ratnam. 6 (ग्रतिमङ्गल्य ÇKDr.). — 3) n. *ein glückverheissendes Ding, Amulet* u. s. w.: °दान Ind. St. 5, 312, N. *Segensspruch:* माङ्गल्यमकरोत् MBh. 1,1371. *eine glückverheissende —, festliche Cerimonie:* °पौष्टिकासक्त Varâh. Bṛh. S. 16,23. माङ्गल्येषु विवाहेषु कन्यासंवरणेषु च । दश मासाः प्रशस्यन्ते चैत्रपौषविवर्जिताः ॥ Râgamârtaṇḍa im Udvâhat. ÇKDr. ग्रधिमासे दिनपाते धनुषि रवौ भानुलङ्घिते मासि । चक्रिणि सुप्ते कुर्यान्न माङ्गल्यं विवाहं च ॥ Balmaparâkrama im Mâlamâsat. ÇKDr.; vgl. das Citat aus Vṛddhamanu und Bṛhaspati bei Aufrecht, Halâj. S. 235. °मृदङ्ग *eine bei festlichen Gelegenheiten geschlagene Trommel* Uttararâmać. 114,3. *Glück, Segen* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,70.

माङ्गल्यार्हा (माङ्गल्य + ग्र°) f. *eine best. Pflanze,* = त्रायमाणा Râǵan. im ÇKDr.

माङ्कुष्य॑ m. patron. von मङ्कुष gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

माच m. *Weg* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. माठ, माठ्य, माथ.

माचल m. 1) *Dieb, Räuber;* = वन्दीकार Trik. 2,10,8. = वन्दिचौर H. an. 3,677. fg. Med. l. 123. Hâr. 146. angeblich = वन्दिन् (oder वन्दी) und चौर Çabdar. im ÇKDr. — 2) = ग्राह् *Krokodil* u. s. w. H. an. Med. = ग्रह् Çabdar. — 3) *Krankheit* H. an. Med. Çabdar. — Vgl. करि° und गज°, die beide den *Löwen* bezeichnen.

माचाकीय m. N. pr. eines Grammatikers Taitt. Prât. 1,10 bei Roth, Zur L. u. G. d. W. 71.

माचाल s. पर्ण°.

माचिका f. 1) = मक्षिका (und auch daraus entstanden) *Fliege* Trik. 2,5,33. Vgl. गृह°. — 2) *eine best. Pflanze,* = ग्रम्बष्ठा Râǵan. im ÇKDr. Vgl. काक°.

माचिरम् (1. मा + चि°) adv. *schnell, alsbald* in befehlenden Sätzen (fast immer am Ende eines Çloka); nach einem imperat.: व्रज नैषध माचिरम् MBh. 3,2143. 2760. 11014. 12794. 16846. 5,7029. 7479. R. 1, 9,34. 12,25. 3,30,15. 51,12. Mârk. P. 115,2. vor einem aor. ohne Augment: माचिरं कृथाः MBh. 1,5995. Aus metrischen Rücksichten ungenau für नचिरम् in folgenden Stellen: प्राणांस्त्यक्तुमिच्छामि माचिरम् MBh. 1,218. R. 3,33,25. प्रव्रजिष्यामि माचिरम् (चिरं विलम्बो मास्त्वित्यर्थः Schol.) 2,22,14. Wenn in Spr. 4300 माचिरं तस्य जीवनम् richtig sein sollte, so müsste man übersetzen: *dessen Leben soll nicht lange währen.* — Vgl. नचिर.

माची in काक° und धाङ्क्ष°; vgl. माचिका 2.

माचीपत्त्र (मा° + पत्त्र) n. *ein best. Heilkraut,* = सुरपर्णा Râǵan. im ÇKDr.

माजल m. *der blaue Holzhäher* Çabdać. im ÇKDr.

माजलपुर m. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 386, a, No. 505.

माजिक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1819. 1903. 1932. 1943. 1948. 2011.

माजिरक॑ m. patron. von मजिरक gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

माजीत N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 338,b,44. माजुत 339,b,34. माजत a,45.

माञ्जिष्ठ (von मञ्जिष्ठा) adj. *krapproth* H. 1395. Halâj. 4,48. Âçv. Gṛhj. 1,19,11. R. 2,94,5 (103,5 Gorr.). Spr. 3359. Varâh. Bṛh. S. 10,11. 12, 19. 30,12. 14 (मञ्जिष्ठाभ wohl vorzuziehen). Tattvas. 12. Kâçikh. 13,84 (bei Aufrecht, Halâj. Ind.).

माञ्जिष्ठक adj. dass. R. 5,7,63.

माञ्जिष्ठिक adj. dass. Uttararâmać. 82,9.

माञ्जीरक॑ m. patron. von मञ्जीरक gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

माटाक्ष m. *ein best. Baum* Bhûripr. im ÇKDr.

माटिघाटि N. pr. einer Stadt Kshitiç. 18,10. 32,15 (माटी° und माटि°). 33,2. 42,19.

माठ und माठ्य m. *Weg* Çabdar. bei Wilson. — Vgl. माथ, माच.

मा॑ठर 1) m. a) patron. von मठर gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. N. pr. eines Mannes H. an. 3,594. Kauç. 138. Hariv. Langl. I, 513. Sańsk. K. 186,a,5. Burn. Intr. 456. Wassiljew 51. Schiefner, Lebensb. 255 (25; hier falschlich माथर). Hit. 128,3, v. l. = Vjâsa Trik. 2,7,20. H. 846.

H. an. Med. r. 205. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Sonne (= काल Vyâḍi beim Schol. zu H. 103) AK. 1,1,2,33. H. 103. H. an. Med. MBh. 3,198. माठरस्य वनम् 8335. समाठरमतोषयत् 12,10754. Nîlak.: पारिपार्श्विकेन सहितं समाठरं सूर्यम्. Die Bed. *distiller* bei Wilson (शौण्ड im ÇKDr.) beruht auf einer Verwechselung mit मठर. — b) pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,37. — 2) f. ई N. pr. eines Frauenzimmers: काश्यपीबालाक्यामाठरीपुत्र Çat. Br. 14,9,4,31. — Vgl. अग्नि°.

मौठरक adj. von माठर gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

माठरायणि m. patron. von माठर gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

मौठर्य m. patron. von मठर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,39.

माठव्य m. N. pr. eines Brahmanen Çâk. 23,12.

माठी f. *Harnisch, Rüstung* H. 766. Halâj. 2,304.

माड्, मौडति und °ते *messen* v. l. für माह् Dhâtup. 21,29.

माड m. 1) *Maass, Quantität* (vgl. माड्) Wilson. — 2) *ein best. Baum* (wohl aus मद्य entstanden), = मद्यद्रुम; auch माडाद्रुम Râǵan. im ÇKDr.

माडव m. *eine best. Mischlingskaste*, v. l. für मातर् im Brahmavaiv. P. ÇKDr.; vgl. u. भड.

मौडार्य adj. von मडार gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80.

माडि m. *Palast* Çabdârthak. bei Wilson.

माड्डुक (von मड्डुक) m. *Trommelschläger* P. 4,4,56.

माड्डुकिक m. dass. ebend.

माढि f. AK. 3,6,1,8. 1) = दलस्नसा *Ader eines Blattes* H. 1124. = पत्त्रशिरा (s. d.) H. an. 2,130. Hâr. 150. Halâj. 4,98. = पत्त्रपङ्गु (°पङ्गा, wofür wohl °भङ्गा, loc. von °भङ्गि, zu lesen ist; °भङ्ग ÇKDr. nach derselben Aut. und nach Çabdar.; vgl. u. पत्त्रशिरा) Med. ḍh. 2. — 2) *Verehrung* (als nom. act. von 1. मह्) H. an. — 3) *Niedergeschlagenheit, Traurigkeit*; = दैन्य H. an. = दैन्यस्य प्रकाशनम् Med. *poverty, indigence; anger, passion* Wilson nach Çabdârthak. — 4) = दन्तभेद Bhar. zu AK. ÇKDr. *Backenzahn* Wilson; vgl. माढी. — 5) *the hem or border of a garment* Bhar. zu AK. bei Wilson. — 6) N. pr. einer Gegend Ratnak. im ÇKDr.

माढी f. = दन्तशिरा Çabdar. im ÇKDr.

माण m. *eine best. Pflanze*, = माणक ÇKDr. u. dem letzten Worte.

माणक m. *Arum indicum* Râǵan. bei Wils. Ratnam. im ÇKDr. (मानक unter स्थलपद्म). *die Knolle von Arum indicum* Râǵav. ebend. Suçr. 1, 225,19.21. Was bedeutet aber das Wort in der Stelle: पर्जन्याय धरित्रीणां दद्याच्च माणके त्रयम्। वायवे च प्रतिदिशं दिग्भ्यः प्राच्यादितः क्रमात्॥ Mârk. P. 34,98? — माणकीव्रत (?) Verz. d. B. B. H. No. 1187. — Vgl. मानक.

माणव m. 1) *Junge, Bube, Bursch*; insbes. *ein Brahmanenknabe*: अपत्ये कुत्सिते मूढे मनोरौत्सर्गिकः स्मृतः। नकारस्य च मूर्धन्यस्तेन सिध्यति माणवः॥ Kâr. zu P. 4,1,161. P. 4,2,42. 5,1,11. 6,2,69. gaṇa ब्राह्मणादि zu 5,1,124. AK. 3,3,41. Hiouen-thsang 2,54. — 2) *ein Perlenschmuck von 16 Schnüren* H. 660. Vgl. अर्ध°. — 3) Bez. *einer der 9 Schätze bei den Ǵaina* H. 193, Sch. — Vgl. दण्ड° (R. 2,32,18 hat die ed. Bomb. richtig °माणवाः; der Schol. erklärt das Wort durch दण्डप्रधाना माणवा उपकुर्वाणब्रह्मचारिणः. Das Wort bedeutet also hier wie P. 4,3,130 *Brahmanenschüler, bei denen der Stock noch die Hauptrolle spielt*), भिक्षा°, स्वप्न°.

माणवक (von माणव) 1) m. *a)* = माणव 1. AK. 2,6,1,42. Trik. 3,3,37 (= बाल, कुपुरुष, वटु). H. 813. an. 4,27. Med. k. 208 (= बाल, कुपुरुष). Halâj. 2,347. Gobh. 2,10,4. 14,31. Khandom. 16. Sâh. D. 15,11. P. 3,4,72, Sch. Schol. zu VS. Prât. 1,28. Der König nennt den Vidûshaka so Çâk. 93,2. Vikr. 44,12. शार्यातक° Kâth. Anukr. in Ind. St. 3,460. माधव्य° (der Vidûshaka) Çâk. Ch. 140,13. मायामाणवकं हरिम् *durch einen Zauber als Knabe (Zwerg) erscheinend* Bhâg. P. 8,18,24. 19,32. — *b) ein Perlenschmuck von einer bestimmten Zahl von Schnüren* AK. 2,6,3,7. Trik. H. an. Med. Halâj. 2,407. *von 16 Schnüren* Varâh. Bṛh. S. 81, 33. *von 20 Schnüren* Bhar. zu AK. ÇKDr. *von 48 Schnüren* H. 661, Sch. — 2) f. माणविका *ein junges Mädchen, Dirne* P. 3,4,72, Sch. — 3) n. *ein best. Metrum* (Abkürzung von माणवकक्रीड): *4 Mal* —◡◡— —◡◡— Colebr. Misc. Ess. II, 159 (III, 3). Çrut. 12, v. l. Ind. St. 8,367. Khandom. 16. — Vgl. स्वप्न°.

माणवकक्रीड (मा° + क्रीडा) n. *Knabenspiel*, Bez. *eines best. Metrums: 4 Mal* —◡◡— —◡◡— Çrut. 12 (माणवकाक्रीड Br.). °क्रीडा f. Colebr. Misc. Ess. II, 119. 159 (III, 3). °क्रीडनक n. und °क्रीडितक n. Ind. St. 8, 367.

मौणवीन (von माणव) adj. *für Knaben geeignet* P. 5,1,11.

मौणव्य (wie eben) n. *eine Menge —, eine Gesellschaft von Knaben* P. 4,2,42. gaṇa ब्राह्मणादि zu 5,1,124. AK. 3,3,41. H. 1419.

माणाह्ल m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,27.

माणिका f. *ein best. Gewicht*, = 2 Kuḍava = 1 Çarâva = 8 Pala Çabdam. im ÇKDr. Çârṅg. Saṁh. 1, 1, 19. — Vgl. मानिका unter मानक.

माणिकाम्बू f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 161, *a*, No. 355. °कांवा Verz. d. B. H. No. 738.

मौणिक्य 1) n. AK. 3, 6, 3, 31. = मणिक gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1, 124, Vârtt. 1. = मणि H. 1063, Sch. *Rubin*: पक्वदाडिमबीजाभं माणिक्यं शिखरं विदुः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117. Kull. zu M. 9,286. Spr. 626. 3021. 3683. Vṛddha-Kâṇ. 16, 10. Ânandal. 42. 64. 73. Weber, Nax. 2, 391, N. 1. Kathâs. 26,44. Pańkar. 1,1,73. 7,49. 4,1,34. Pańkat. 207,23. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 543, 7. Vgl. रङ्ग°. — 2) f. आ *eine kleine Hauseidechse* H. 1298. — 3) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,180.

माणिक्यचन्द्र (मा° + च°) m. N. pr. eines Fürsten von Tîrabhukti Colebr. Misc. Ess. II, 1.

माणिक्यमय (von माणिक्य) adj. *aus Rubinen gemacht, — bestehend*: कृत्रिम° *aus falschen Rubinen* — Kathâs. 24,133. 163. गरुड° vielleicht *smaragden* (vgl. गरुडाश्मन्) 23,41.

माणिक्यमल्ल (मा° + मल्ल) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 352,*b*, No. 835.

माणिक्यमिश्र (मा° + मिश्र) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,11.

माणिक्यराय (मा° + राय) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 368,23.

माणिक्यसूरि (मा° + सू°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 211,*a*,8. 399,*b*, No. 168.

माणिचर m. nach dem Comm. *der Schutzgeist des Streitwagens* Pâr.

Gṛhj. 3,14.

माणिपार् m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,4 v. u.

माणिपाल adj. = मणिपाल्या धर्म्यम् gaṇa मह्विष्यादि zu P. 4,4,148.

माणिपालिक m. metron. von मणिपाली gaṇa रेवत्यादि zu P. 4,1,146.

माणिबन्ध n. = माणिमन्थ Svâmin zu AK. 2,9,42. ÇKDr. H. 942, Sch.

माणिभद्र = मणिभद्र 1. MBh. 12,9769. 13,1413. मणिभद्र die ed. Bomb. — Vgl. माणिवर्.

माणिमत्त n. = माणिमन्थ H. 942, Sch.

माणिमन्थ (von मणिमन्थ 1.) n. eine Art Steinsalz AK. 2,9,42. H. 942. Hâr. 53. Halâj. 2,459.

मौणिरूप्यक (von मणि + रूप्य) adj. P. 4,2,104, Vârtt. 9, Sch.

माणिवर् m. = मणिभद्र 1. MBh. 3,10824.

मौणिट m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,5,5,22. 7,3,28. Verz. d. Oxf. H. 18,b,4. pl. *seine Nachkommen* 19,a,11. — Vgl. मणिट, मेण्ठ.

माण्ड m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 318,a,24.26.

माण्डकर्णि (patron. von मण्डकर्णि) m. N. pr. eines Muni R. ed. Bomb. 3,11,11. fg. मन्दकर्णि Gorr., शातकर्णि Ragh.

माण्डप adj. von मण्डप 2.: द्वार् Verz. d. Oxf. H. 259,a,7.

माण्डरिक adj. von मण्डर gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108.

माण्डलिक (von मण्डल) adj. gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. = मण्डलं रक्षति Uggval. zu Uṇâdis. 1,106. *eine Provinz beherrschend*, m. *Kreisfürst, Gaugraf* Varâh. Bṛh. S. 4,15. 46,11. 48,47. 69,23. Bṛh. 18, 13. Kâm. Nîtis. 8,54 (मण्डलिन् Schol.). पृथङ्माण्डलिक adj. pl. *je für sich ein kleines Reich beherrschend* MBh. 9,1301.

माण्डव (von मण्डु) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,229,a. Lâṭj. 3,6,33.

माण्डवी (von माण्डव्य) f. N. pr. einer Tochter Kuçadhvaǵa's und Gemahlin Bharata's R. 1,73,29 (75,21 Gorr.). N. der Dâkshâjaṇî in Mâṇḍavja Verz. d. Oxf. H. 39,b,20. वात्सीमाण्डवीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,30.

मौण्डव्य (von मण्डु) 1) m. patron. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 10,6,5,9. Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. 6,1. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,5. MBh. 1,4302. 4306. fgg. 5,7355. 12,1598. 9916. 13,1343. R. Gorr. 1,4,3. Varâh. Bṛh. S. 104,3. Bhaṭṭotp. zu Bṛh. 11,6. Ind. St. 8,170. 300. 406. fgg. Bhâg. P. 3,5,20. Mârk. P. 16,27. fg. Verz. d. Oxf. H. 34,a,8. 279,a,13. 341,b, No. 799. °श्रुति Schol. zu Vedântas. 97,2 v. u. माण्डव्याः *die Nachkommen des* Mâṇḍavja Saṁsk. K. 183,b,9. Vgl. अणी°, der auch schlechtweg माण्डव्य genannt wird. — 2) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Varâh. Bṛh. S. 14,2. 22. 27. Mârk. P. 58,38. 46. — 3) N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 39,b,20.

माण्डव्यपुर (मा° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* an der Godâ Verz. d. Oxf. H. 153,b,10 (Z. d. d. m. G. 14,573,2).

माण्डव्यायन m. patron. von माण्डव्य Weber, Nax. 2,392,4. माण्डव्यायनी f. zu माण्डव्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

माण्डव्येश्वर (माण्डव्य + ई°) n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71, a,42. °तीर्थ n. N. pr. eines Wallfahrtsortes 67,a,40.

माण्डूक m. patron. von मण्डूक P. 4,1,119.19. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,253. f. ई in मौण्डूकीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14, 9,4,32. माण्डूकीशिक्षा Roth, Zur L. u. G. d. W. 55. — Vgl. ब्रह्ममाण्डूकी.

माण्डूकायन m. pl. N. einer Schule Ind. St. 2,104. माण्डूकायनी f. zu माण्डूक P. 4,1,19. मौण्डूकायनीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,32.

मौण्डूकायनि (von माण्डूक) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 10,6,5,9.

मौण्डूकि m. patron. von मण्डूक P. 4,1,119.

माण्डूकेय 1) m. desgl. ebend. Ind. St. 1,391. N. pr. eines Lehrers Çâṅkh. Gṛhj. 1,8.9.24. 2,12. 4,5. VP. 277. सावर्णिमाण्डूकेयौ gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37. pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K. 183,b,9. — 2) n. *der Text* oder *die Lehre des* Mâṇḍûkeja Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10.

माण्डूकेयीय adj. *zu* Mâṇḍûkeja *in Beziehung stehend:* अध्याय Ind. St. 1,391.

माण्डूक्य wohl adj. von माण्डूक in माण्डूक्योपनिषद् (herausgegeben in der Bibl. Ind.) und °श्रुति Ind. St. 2,102.

1. मात (partic.?) in देवमात.

2. मात = 1. मातर् *Mutter* am Ende eines adj. comp. nach einem N. pr. Pat. zu P. 6,1,14. कारीषगन्ध्या°, कारीषगन्धी° Siddh. K. ebend. Nach Vârtt. 4 zu P. 7,3,107 bloss im voc. sg. gebräuchlich.

3. मात metron. (f. ई) von मति. वाङ्माती TS. 4,3,3,3, wofür मात्या VS. 13,58.

मातङ्ग (von मतङ्ग) 1) m. *a) Elephant* AK. 3,4,3,22. H. 1217. an. 3,129. Med. g. 45. Halâj. 2,59. Draup. 8,29. MBh. 1,2630. R. 1,6,24. 16,25. 3,30,27. Ragh. 13,11. Kathâs. 55,107. Mârk. P. 50,85. Râǵa-Tar. 4,147. Spr. 2529. 4030. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,7, Çl. 21. मातङ्गी f. *die Urmutter der Elephanten* MBh. 1,2625. 2630. R. 3,20,23. 25. 27. — *b)* am Ende eines comp. als Bez. *des Besten in seiner Art:* वलाहकमातङ्गाः werden die Saṁvartaka genannten Wolken angeredet Hariv. 3894. — *c) Ficus religiosa* Mathureça zu AK. ÇKDr. — *d)* Bez. *des 24ten astronomischen* Joga As. Res. 9,366. — *e) ein* Kâṇḍâla, *ein Mann niedrigsten Standes, eine Art* Kirâta (Mathureça zu AK. ÇKDr.) AK. 2,10,20. H. 933. H. an. Med. Halâj. 2,443. Daçak. 117,2. Lalit. ed. Calc. 22,15. °पति Kathâs. 71,11. 73,2. °राज 71,14. मातङ्गी f. Burn. Intr. 205. 394. als solche *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 91,b,34. °मन्त्र 93,b,33. 106,a,11. — *f)* N. pr. des Dieners des 7ten und auch des 24ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 42. 43. eines Pratjekabuddha Lalit. ed. Calc. 20,6. eines Autors Ind. St. 8,267. Verz. d. Oxf. H. 113,b, N. — *g)* N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 86. — 2) f. ई N. pr. der Gattin Vasishṭha's Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. दण्ड°, मत्तमातङ्गलीलाकर्.

मातङ्गज adj. *vom Elephanten kommend:* चर्मन् Suçr. 2,66,15. Zu zerlegen in मातङ्ग + 1. ज oder von मतङ्गज abzuleiten.

मातङ्गदिवाकर (मा° + दि°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,b,5.20.

मातङ्गमकर (मा° + म°) m. *ein best. grosses Seeungeheuer* Râǵan. im ÇKDr.; vgl. मातङ्गनक्र *ein elephantengrosses Krokodil* Ragh. 13,11.

मातङ्गसूत्र (मा° + सूत्र) n. Titel eines buddhistischen Sûtra Hiouen-thsang 1,75.

मातय्, °यति künstliches denom. von 1. मातर्; अममातत् = मातर-

माव्यत् P. 7,4,2, Sch.

1. मातर् (von 3. मा) f. Uṇâdis. 2,96. Çânt. 1,2, Sch. Decl. P. 6,4,11. Vop. 3,65. (*Bildnerin d. i. des Kindes im Mutterleibe*) *Mutter* *) (AK. 2,6,1, 29. Trik. 3,3,177. H. 537. an. 2,186. Med. t. 44. Halâj. 2,349), auch *Mutterthier:* पितरं च दृशेयं मातरं च ṚV. 1,24,1. पितुः पयः प्रति गृभ्णाति माता 7,101,3. पृश्निं वोचत मातरम् 5,52,16. क्रोळयो न मातरं तुदन्तः 10,94,14. 75,4. वत्सो मातृर्जनयत स्वधाभिः 1,95,4. VS. 8,29. 51. Çat. Br. 1,7,1,3.4. अन्वेनं माता मन्यतामनु पिता Ait. Br. 2,6. अनु त्वा माता पितरो मदन्तु VS. 6,20. गावो घृतस्य मातरः Kâtj. Çr. 13,3,21. पशवो मातर्यपि मिथुनं चरन्ति Çâṅkh. Çr. 15,17,16. 17. P. 8,1,15, Sch. Spr. 337. — M. 2,50. 133. 144. MBh. 1,5874. N. 16,31. राज° 13,24. सहस्रं तु पितॄन्माता गौरवेणातिरिच्यते Spr. 3804. 1120. fg. तत्र यद्ब्रह्मजन्मास्य मौञ्जीबन्धनचिह्नितम्। तत्रास्य माता सावित्री पिता त्वाचार्य उच्यते॥ M. 2,170. पिता वै गार्हपत्यो ऽग्निर्माताग्निर्दक्षिणः स्मृतः 231. Ragh. 2,36. Am Ende eines adj. comp.: कुन्ती° *die* Kuntî *zur Mutter habend d. i. ein Sohn der* Kuntî MBh. 1,8065. देवकी° 7,726. 14,411. कैकेयी° R. 6,82,131. कारीषगन्ध्या° oder कारीषगन्धी° Pat. zu P. 6,1,14. मातरा पितरा *Mutter und Vater* Siddh. K. zu P. 6,3,33. ṚV. 4,6,7. VS. 9,19. पितरा मातरा ved. P. 6,3,33. मातरा *beide Eltern:* वत्समिव मातरा संरिहाणा ṚV. 3,33,3. 7,2,5. Im Besondern ist zu erwähnen: *a) Mutter Erde* (मातर् = पृथिवी u. s. w. Trik. H. an. Med.) ṚV. 1,89,4. 5,42,16. 6,51,5. 10,62,5; vgl. यद्वा त्वेषा मातुरस्या उपस्थे 3,8,1. Çat. Br. 5,2,1,18. 4,3,20. मातर्मेदिनि Spr. 2163; vgl. माता पृथिव्या मूर्तिः M. 2,225. *Himmel und Erde* heissen *Vater und Mutter* oder मातरा ṚV. 10,64,14. 9,85,12. 1,159,3. — *b) Nacht* und Ushas sind ऋतस्य मातरा ṚV. 1,142, 7. Ushas गवां माता 4,52,2. 3. 5,45,2. 7,77,2. — *c) die Kuh* ist लोकस्य माता MBh. 12,5517. मातर् = गो AK. 2,9,66. Trik. H. an. Med. स त्वमेकान्तरां तस्या मदीयां वत्स मातरम् (मातृतुल्यां धेनुम् Schol.)। आराधय Ragh. ed. Calc. 1,82. — *d) die Gewässer:* जायमानो वना त्वं यन्मातॄरजगन्नपः ṚV. 3,9,2. unter den Namen für *Fluss* Naigh. 1,13; vgl. मातृतम. सप्तमातर् heissen die *Flüsse*, gleichsam aus *sieben Müttern* (*Eutern* oder *Brüsten*) *strömend* ṚV. 1,34,8. eben so *die reichliche* Dakshiṇâ: दक्षिणां दुहते सप्तमातरम् 10,107,4. — *e)* Agni's *Mütter* oder *Eltern* (du. und pl.) sind *die Hölzer:* यदी मातरो जनयन्त वह्निम् ṚV. 3,31,2. सुजातं मातृषु 23,3. 9,70,4. 2,11,8. जायमानो मातरा गर्भो अत्ति 10,79,4. असंमृष्टो जायसे मात्रोः शुचिः 5,11,3. शेषे वनेषु मात्रोः 8,49,15. 7,7,3. 3,5,7. 9,9,3. Auch mit adj. im masc., weil *Vater und Mutter* verstanden sind: उभा तंरेते अभि मातरा शिशुम् ṚV. 1,140,3; vgl. तं त्वाजनन्त मातरः कविं देवासो अङ्गिरः 8,91,17 (eigentlich *Väter*). Agni heisst द्विमातर् (vgl. द्विजन्मन्): याभिः परिज्मा तनयस्य मज्मना द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति 112,4. 3,55,6. द्विमाता होता विदथेषु सम्राट् 7. auch त्रिमातर्: उत त्रिमाता विदथेषु सम्राट् 56,5. — *f) die göttlichen Mütter* sind *die personificirten Energien verschiedener Götter:* देवतानां च मातरः R. Gorr. 1,14,4. सर्वभूतगणाश्चैव मातरो विविधास्तथा MBh. 13,874. सप्तमातृगणाः 9,2478. त्वमपि गच्छ चतुष्पथे मातृभ्यो बलिमुपहर Mṛkkh. 8,22. fg. 9,6. मातॄणां गणमानर्चुः पराशरकुलोद्भवाः Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 21. 58, *a*, 12. Lalit. ed. Calc. 313, 9. Varâh. Bṛh. S. 60, 19. ब्राह्मीत्याद्यास्तु मातरः AK. 1,1,1,31. Trik. 3,3,177. H. an. Med. ब्राह्म्याद्या मातरः सप्त H. 201. Halâj. 1, 17. Diese *sieben Mütter* sind: Brâhmî (Brahmâṇî), Mâheçvarî, Kaumârî, Vaishṇavî, Vârâhî, Indrâṇî (Aindrî, Mâhendrî) und Kâmuṇḍâ Saṁsk. K. 30, *b*, 5. Comm. zu Bhuvaneçvarîstotra bei Aufrecht, Halâj. 308. Mit. 142, 9. fgg. Verz. d. Oxf. H. 184, *a*, 4. 5. 191, *a*, 15. 16 (Raudrî und Kauverî st. Mâheçvarî und Kâmuṇḍâ). H. 201, Sch. (Siddhî st. Indrâṇî). *acht Mütter:* Brâhmî, Mâheçvarî, Raudrî, Vârâhî, Vaishṇavî, Kaumârî, Karmamuṇḍâ und Kâlasaṁkarshiṇî Verz. d. Oxf. H. 184, *a*, 9. 10. Bhar. zu AK. (Aindrî, Kâmuṇḍâ und Karkikâ st. Raudrî, Karmamuṇḍâ und Kâlasaṁkarshiṇî). *neun Mütter:* Brahmâṇî, Vaishṇavî, Raudrî, Vârâhî, Nârasiṁhikâ, Kaumârî, Mâhendrî, Kâmuṇḍâ und Kaṇḍikâ Kâçikh. 83, 33 bei Aufrecht, Halâj. 308. मातरश्चण्डिकाद्याः Pañkat. Pr. 1. गौर्याद्याः Med. Deren sind *sechszehn:* Gaurî, Padmâ, Çakî, Medhâ, Sâvitrî, Vigajâ, Gajâ, Devasenâ, Svadhâ, Svâhâ (diese heissen मातरो लोकमातरः), Çânti, Pushṭi, Dhṛti, Tushṭi, Âtmadevatâ und Kuladevatâ Bahvṛkagṛhjapaddhati im Çrâddhat. ÇKDr. Saṁsk. K. 24, *a*, 3. 30, *a*, 4. 5. Die 13 Gattinnen Kaçjapa's heissen लोकानां मातरः Bhâg. P. 6,6,24. fg. *die göttlichen Mütter* stehen in nächster Beziehung zu Çiva (wie schon aus ihrer Stellung im AK., bei H. und Halâj. hervorgeht) und seinem Mythenkreise: रुद्रांश्च सह मातृभिः Varâh. Bṛh. S. 48, 26. (शंकरः) मातृभिश्चाप्यनुद्रुतः Kathâs. 47, 46. 56,76. fgg. यातुधानप्रमथप्रेतमातृपिशाचविप्रग्रहघोरदृष्टीन् Bhâg. P. 6,8,23. 2,10,38. Kârttikeja, dem ursprünglich nur *sieben Mütter* (vgl. MBh. 3,14369) beigelegt werden, hat deren später eine zahllose Menge (MBh. 9,2620. fgg. Hariv. 9535. fgg.). Jene sieben verdrängen die älteren Mütter aus ihrer Stellung; sie sprechen zu Kârttikeja MBh. 3,14467. fgg.: वयं सर्वस्य लोकस्य मातरः कविभिः स्तुताः। इच्छामो मातरस्तुभ्यं भवितुं पूजयस्व नः। —। यास्तु मातरः पूर्वं लोकस्यास्य प्रकल्पिताः। अस्माकं तु भवेत्स्थानं तासां चैव न तद्भवेत्। भवेम पूज्या लोकस्य न ताः पूज्याः सुरर्षभ। —। इच्छाम तासां मातॄणां प्रजा भोक्तुं प्रयच्छ नः u. s. w. Vishṇu wird Pañkar. 4,3,64 मातृचक्रप्रमथन *Vernichter der (bösen, menschenfeindlichen) Mütter* und महामातृगणेश्वर *Führer der grossen* (d. i. *alten, guten*) *Mütter* genannt. — *g)* Bein. der Lakshmî ÇKDr. und Wilson nach H. 226, wo aber nach dem Schol. मा ता zu trennen ist. मातर्लक्ष्मि Spr. 2164. Bein. der Durgâ H. an. N. der Dâkshâjaṇî in Siddhapura (Siddhavana v. l.) und Kâjâvarohaṇa Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 25. 28. — *h) die acht menschlichen Mütter, weiblichen Manen* (vgl. पितरः) sind: *Mutter, Grossmutter, Ahne; Grossmutter, Ahne* und *Urahne der Mutter; Vatersschwester* und *Mutterschwester* Saṁsk. K. 24, *a*, 5. Weber, Omina 352. Nax. 2,392. मातृश्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 382, *a*, No. 450. — *i)* auf den Namen *Mutter* haben auch andere nahestehende weibliche Verwandte und ehrwürdige Personen Anspruch: मातृष्वसा मातुलानी पितृव्यस्त्री पितृष्वसा। श्वश्रूः पूर्व-

*) पितर् und मातर् sind zwar urindogermanisch, aber schwerlich die ältesten Namen für *Vater* und *Mutter*. Diese werden प und मा oder ähnlich (vgl. तत und नना) gelautet haben, und diese Naturlaute mögen in einer späteren, schon reflectirenden Periode der Sprache bei der Bildung von पितर् und मातर् maassgebend gewesen sein.

ज्ञपत्नी च मातृतुल्याः प्रकीर्त्तिताः ॥ Dâjabh. im ÇKDr. स्तनदात्री गर्भधात्री भक्तदात्री गुरुप्रिया । अभीष्टदेवपत्नी च पितुः पत्नी च कन्यका ॥ सगर्भजा या भगिनी पुत्रपत्नी प्रियाप्रसूः । मातुर्माता पितुर्माता सोदरस्य प्रिया तथा ॥ मातुः पितुश्च भगिनी मातुलानी तथैव च । जनानां वेदविहिता मातरः षोडश स्मृताः ॥ Brahmavaiv. P. (गणपतिखण्डे कार्त्तिकेयसंवादे १५ अध्यायः) im ÇKDr. — k) mit मातर् redet man in vertraulicher Sprache auch nicht verwandte *ältere Frauen* an; so Spr. 630. Vid. 187. Vet. in LA. 9,3. Kaurap. 96 in Journ. asiat. IVe s. XI,485. मातरित्येव शब्देन यां च संभाषते (संभाष्यते gedr.) नरः । सा मातृतुल्या सत्येन धर्मः साक्षी सतामपि ॥ Brahmavaiv. P., Brahmakh. 10 im ÇKDr. — Die Lexicographen kennen noch folgende Bedeutungen: विभूति Çabdar., रेवती Ágajap., आखुकर्णी, इन्द्रवारुणी, महाश्रावणी, जटामांसी (lauter Pflanzennamen) Râgan. im ÇKDr. Die Bed. *a female of the Brahman tribe, or the wife of a Brahman* bei Wilson beruht auf Missverständniss von ब्राह्मण्यादि (wofür ब्रह्माण्यादि zu lesen ist) in Med.; für die Bed. *space, ether* ebend. wird keine Autorität angeführt; sie wird aber von den Etymologen zur Erklärung von मातरिश्वन् angenommen. — Vgl. अद्रि°, उग्र°, गन्ध°, गो°, जगन्मातर्, त्रि°, नाग°, पृश्नि°, भद्र°, भाग°, भूत°, मण्डूक°, मातृ°, मुक्ता°, रुद्र°, वि°, वेद°.

2. मा॑तर् (wie eben) nom. ag. 1) *Messer* d. i. *metitor:* चन्द्रो माता zur Erkl. von चन्द्रमास् Nir. 11,5. स माता॑ पूर्व्यं पदम् *der da durchmisst* RV. 8,81,4; vgl. 10. Hierher zieht Sâj. auch अस्येदु मातुः सवनेषु सद्यो महः पितुं पपिवान् RV. 1,61,7 so v. a. *das weltschaffende (erhaltende) Opfer.* Benfey übersetzt *Zimmerer;* es kann aber wohl von Vṛtra's *Mutter* die Rede sein. Die Bed. *Zimmermann* hat wohl das Wort als Bez. *einer Mischlingskaste* Verz. d. Oxf. H. 21,b,26; vgl. u. भड (es ist wohl मातारं st. मातरं zu lesen oder माउवं mit der v. l.). — 2) = ज्ञातर् *Kenner* Verz. d. Oxf. H. 239,a,28. — 3) N. pr. eines Autors (?) Bṛhadd. 6,22 in Ind. St. 1,105. Bei Müller, SL. 219 stillschweigend in मात्रिन् verändert. — Vgl. ज्ञा°, धान्य°, सु°.

मातरपितरौ m. du. = मातरा पितरा (s. u. मातर्) *Vater und Mutter, die Eltern* P. 6,3,32. AK. 2,6,1,37. H. 560.

मा॑तरिपुरुष (म°, loc. von 1. मातर्, + पु°) m. *ein Mann der Mutter gegenüber, ein feiger Prahler* gaṇa पात्रेसमितादि zu P. 2,1,48 und युक्तारोह्यादि zu 6,2,81. — Vgl. पितरिशूर.

मातरिश्व m. N. pr. verstümmelt aus मातरिश्वन् Çâṅkh. Çr. 16,11,26; vgl. Vâlakh. 4,2.

मा॑तरिश्वक adj. *das Wort* मातरिश्वन् *enthaltend* gaṇa गोषदादि zu P. 5,2,62.

मात॑रि॒श्वन् (oxyt. nach Uṇâdis. 1,158) 1) m. a) N. eines göttlichen Wesens, welches als Bote des Vivasvant den vorher verborgenen Agni zu den Bhṛgu vom Himmel herabbringt, RV. 1,93,6. 31,3. 60,1. 71,4. 141,3. स जायमानः परमे व्योमन्याविरग्निरभवन्मातरिश्वने 143,2. 148,1. 3,2,13. यदी भृगुभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं हव्यवाहं समीधे 5,10. 9,5. 6,8,4. 10,46,9. — b) Geheimname des Agni selbst RV. 1, 96,4. 164,46. (उच्यते) मातरिश्वा यदमिमीत मातरि 3,29,11. तं प्रथमग्निमवसे हवामहे वैश्वानरं मातरिश्वानमुक्थ्यम् 26,2. 10,88,19. auch wohl 85,47. 109,1. 114,1. AV. 10,8,39. 40. — c) N. des *Windes*, später die gewöhnliche, jedoch im RV. nicht mit Sicherheit zu belegende Bedeutung. मातरिश्वा वायुर्मातर्यन्तरिक्षे श्वसिति मातर्याश्वनितीति वा Nir. 7,26. AK. 1,1,1,57. H. 1107. Halâj. 1,76. तुभ्यं वातः पवतां मातरिश्वा AV. 8,1,5. 10,7,2. 9,26. प्राणमाहुर्मातरिश्वानं वातो ह प्राण उच्यते 11, 4,15. 5,13. यस्यां वातो मातरिश्वेयते 12,1,51. 19,27,4. VS. 11,39. 1,2. TS. 1,1,3,1. 4,4,12,5. 5,6,8,6. Ait. Br. 2,38. मातरिश्वेव भूत्वा दक्षिणातो वाति TBr. 2,3,9,5. Z. f. d. K. d. M. 7,269. Kâth. 31,2. Kauç. 98. 135. Praçnop. 2,11. Kenop. 21. MBh. 1,4609. 4,1982. 5,7127. पुरूरवस ऐलस्य संवादं मातरिश्वनः 12,2750. 14,228. R. 5,3,11. Suçr. 1,254,20. 2,11,17. Mârk. P. 17,25. 99,3. Kir. 5,36. Daçak. in Benf. Chr. 200,12. als Sohn Garuḍa's gefasst MBh. 5,3592. als Çiva Çiv. — d) N. pr. eines Ṛshi Vâlakh. 4,2. गोत्रा शिक्षन्दधीचे मातरिश्वने RV. 10,48,2. vielleicht auch 105,6. — 2) f. स्वसारो मातरिश्वरीः RV. 10,120,9. स्वसारो मातरिश्वरी v. l. des AV.

मातलि m. N. pr. von Indra's Wagenlenker AK. 1,1,1,41. Trik. 1, 1,59. H. 176. Halâj. 1,61. N. 19,25. MBh. 3,11904. 5,3511. fgg. Hariv. 8872 (मातलिं सूतम् die neuere Ausg.). 13127. Çâk. 94,20. Kathâs. 9,13. °सारथि Bein. Indra's Ragh. 3,67.

मा॑तली m. (nur im nom. sg. und zwar ohne Casuszeichen wie पथी) N. eines göttlichen Wesens in der Umgebung Jama's und der Väter: मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिरृक्वभिर्वावृधानः RV. 10,14,3. यन्मातली रथक्रीतममृतं वेद भेषजम् AV. 11,6,23. Zweifelhaft ob hiermit zusammengehörig: माया ह जज्ञे मायाया मायाया मातली परि AV. 8,9,5. Wegen der Betonung kann nicht मातलिन् als Thema angenommen werden. — मातली f. bei Wilson in der 2ten Aufl. Druckfehler für माताली.

मातलीय adj. Mâtali *betreffend:* उपाख्यान MBh. 1,331; vgl. 5, Adhj. 96—104.

मातवचस m. patron. von मतवचस् Âçv. Çr. 12,11.

माता f. = 1. मातर् *Mutter:* विश्वेश्वरीं विश्वमातां चण्डिकां प्रणमाम्यहम् Durgâstava in Çivarah. ÇKDr. — Vgl. काक°.

मातापितर् (मा°, nom. von 1. मातर्, + पि°) m. du. °रौ *Mutter und Vater, die Eltern* Sch. zu P. 6,3,25. 32. Vop. 6,5. AK. 2,6,1,37. H. 560 Kâtj. Çr. 15,4,16. Çâṅkh. Gṛhj. 1,25. Âçv. Gṛhj. 1,15,8. M. 3,157. 4, 180. 5,62. 9,133. 171. 174. 197. Vishṇu in Dâjabh. 272,19. Spr. 2408. R. 2,111,9. Daç. 1,31. Kathâs. 56,140. 187. मातापितृसहस्राणि Spr. 4709. Sâṁkhjak. 39.

मातापुत्र (मा° + पुत्र) m. du. *Mutter und Sohn* P. 6,3,25, Sch. R. 1,47,10.

1. माताम॑ह (माता, nom. von 1. मातर्, + 2. मह) m. *mütterlicher Grossvater* P. 4,2,36, Vârtt. 2. AK. 2,6,1,33. H. 557. M. 3,148. 9,132. 136. R. 2,67,6. 107,3. 6,11,9. Vikr. 101. Kathâs. 42,84. 67,51. Mârk. P. 30,21. Râga-Tar. 4,8. Pańkar. 1,9,24. °मही f. *mütterliche Grossmutter* P. 4,2,36, Vârtt. 3. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. M. 9,193. Râga-Tar. 5,289. °महौ du. *die Grosseltern mütterlicher Seits* Pâr. Gṛhj. 3, 10. pl. *der Vater, Grossvater und die Ahnen der Mutter* H. 359. Jâǵn. 1, 228. Kûrma-P. in Çuddhit. ÇKDr. °श्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 284,a,6 v. u. — Vgl. प्र°.

2. मातामह (vom vorherg.) adj. f. ई *zum Vater der Mutter in Bezie-*

hung stehend, ihm gehörig u. s. w.: यज्ञ Hariv. 12215. कुल R. Gorr. 2, 74,7. तनु Agni-P. im ÇKDr.

मातामहीय adj. dass. Schol. zu Hariv. 12215.

माताली f. *der Mutter* (1. मातर्) *Freundin* (आली) Çabdam. im ÇKDr. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson nach ders. Aut.; मातली in der 2ten Aufl.

माति (von 3. मा) f. 1) *Maass.* — 2) *richtige Erkenntniss,* = अवच्छेद Med. t. 44. — Vgl. 1. मिति.

मातुर् am Ende einiger compp. von 1. मातर् *Mutter* P. 4,1,115. — Vgl. आष्ट°, द्वै°, भाद्र°, षाएमातुर्, सां°.

1. मातुल (von 1. मातर् mit Wandelung des र् in ल) 1) m. *a) Mutterbruder* P. 4,2,36, Vârtt. 1. AK. 2,6,1,31. Trik. 2,6,9. H. 552. an. 3, 677. Med. l. 122. Âçv. Gṛhj. 1,24,4. M. 2,130. 3,119.148. 4,179.183. 5,81. Bhag. 1,26. MBh. 6,1758. 7,7607. Hariv. 8100. R. 1,42,16. 62,3. Spr. 3764. Kathâs. 6,21. 44,59. Mârk. P. 31,24. Râga-Tar. 3,115. 5, 292. Verz. d. Oxf. H. 268,*b*,29. Die Mäuse nennen die Katze मातुल MBh. 5,5428. 5439. 5441. der Schakal den Esel Spr. 3231. der Esel den Schakal Pańkat. 215,10. — *b)* Bez. *des Sonnenjahres* Weber, Nax. 2, 281. — *c) Stechapfel* (der Baum; vgl. मातुलपुत्रक) AK. 2,4,2,58. Trik. 3,3,404. H. an. Med. = मदनद्रुम H. an. Med. (wo मदन st. मद zu lesen ist). *eine Art Getraide* diess. — *d) eine Schlangenart* (vgl. मातुलाहि) H. an. — 2) f. आ *die Frau des Mutterbruders* Vop. 4,24. — 3) f. ई *a)* dass. P. 4,1,49, Vârtt. 4. Vop. 4,24. AK. 2,6,1,30. H. 523. — *b) Hanf* Çabdak. im ÇKDr.

2. मातुल (von 1. मातुल) adj. *dem Mutterbruder gehörig, an ihm sich befindend* u. s. w.: गुणाः Spr. 3767 (Conj.).

1. मातुलक (wie eben) m. 1) *Mutterbruder* (zärtlicher als मातुल) Pańkat. 52,11, wo der Kranich des Krebses *Mutterbruder* genannt wird. — 2) *Stechapfel* Râgan. im ÇKDr.

2. मातुलक (wie eben) adj. *vom Mutterbruder kommend* u. s. w. P. 4, 2,104, Vârtt. 21, Sch.

मातुलङ्ग wohl nur fehlerhaft für मातुलुङ्ग Suçr. 2,414,19. Hariv. 8443. °लिङ्ग die neuere Ausg. मातुलिङ्गानि = रुइकानि (wohl रुचकानि gemeint) Schol.

मातुलपुत्रक (1. मा° + पु°) m. 1) *ein Söhnchen des Mutterbruders* H. an. 6,1. Med. k. 235. — 2) *Stechapfel* (die Frucht) AK. 2,4,2,58. H. an. Med.

मातुलानी (von 1. मातुल) f. 1) *die Frau des Mutterbruders* P. 4,1,49. Vop. 4,24. AK. 2,6,1,30. Trik. 3,3,253. H. 523. an. 4,186. fg. Med. n. 200. M. 2,131. Jâgń. 3,232. Bhâg. P. 1,14,27. — 2) *Hanf* oder *Crotolaria juncea Lin.* AK. 2,9,20. Trik. H. 1179. H. an. Med. *eine Erbsenart* (कलाय) H. an. (कलाप gedr.) und Med. *Fennich* Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. मातुली unter 1. मातुल.

मातुलाहि (1. मातुल + अहि) m. *eine Schlangenart* AK. 1,2,1,6.

मातुलि m. = मातलि Wilson ohne Ang. einer Aut.

मातुलिङ्ग = मातुलुङ्ग (und wohl auch daraus wegen des unverständlichen लुङ्ग verdreht) H. 1150, Sch. Hariv. 8443 (in der neueren Ausg.).

मातुलुङ्ग 1) m. *Citronenbaum* (n. *Citrone*) H. 1150. Ratnam. 66. Suçr. 1,131,13. 137,4. 210,4. 228,15. मातुलुङ्गासव 238,10. °रस 2,9,12. 346, 12. — 174,17. Kathâs. 53,27. 35,3. °फल 33. — 2) f. ई *eine andere Species des Citronenbaums* H. an 3,146. Med. ǵ. 24. Ratnam. 67 (ÇKDr. und Wilson मातुलुङ्गा nach ders Aut.). Suçr. 1,145,7.11. मातुलुङ्गा बीजानि 2,462,14. 473,16. — Vgl. मातुलङ्ग, मातुलिङ्ग und मस्तुलुङ्ग (in Betreff der Schlusssilben).

मातुलुङ्गक 1) m. = मातुलुङ्ग AK. 2,4,2,59. — 2) f. °लुङ्गिका *der wilde Citronenbaum* Râgan. im ÇKDr.

मातुलेय (von 1. मातुल) m. *ein Sohn des Mutterbruders* Bhâg. P. 1, 9,20. 7,15,76.

मातुल्य (wie eben) wohl n. *das Haus des Mutterbruders:* बाल एव हि मातुल्यं (मातुलं wäre gegen das Metrum) भरतो नायितस्त्वया R. Gorr. 2,7,24.

मातुःषसर् und मातुःस्वसर् (मातुर्, gen. von 1. मातर्, + स्व°) f. *Mutterschwester* P. 6,3,24. 8,3,85. — Vgl. मातृषसर्.

मातृक (von 1. मातर्) 1) adj. proparox. *von der Mutter kommend, mütterlich* Sch. zu P. 4,3,78. 7,3,51. अलंकार M. 9,72. रिक्थ 192. धन Dâjabh. 127,4. अन्वय MBh. 6,4043. 4046. Spr. 2171. Ragh. 11,64.90. तिस्रः पूर्व्याः पितुः पत्ने तिस्रः पूर्व्याश्च मातृके Saṁsk. K. 24,*a*,2. न पित्र्यमनुवर्तन्ते मातृकं द्विपदाः *die Natur der Mutter* R. 3,22,32. — 2) m. *Mutterbruder* R. Gorr. 1,1,36. — 3) f. आ *a) Mutter* H. an. 3,81. Med. k. 138. Spr. 2946. Kathâs. 45,176. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): मृतमातृक Kathâs. 65,2. अन्यमातृका 67,77. मोचिता यत्समातृकाः *mitsammt der Mutter* Bhâg. P. 1,13,7. कारीषगन्ध्यामातृक oder कारीषगन्धी° Pat. zu P. 6,1,14. *Mutter* so v. a. *Ausgangspunkt, Ursprung:* सर्वेषामेव काम्यानां (wohl काव्यानां) मातृका वृत्तयः स्मृताः Bhar. Nâṭjaç. 18,4. — *b) eine göttliche Mutter* (s. u. 1. मातर् *f.*) Med. Wilson, Sel. Works 2,33. Verz. d. Oxf. H. 23,*a*, N. 2. °पूजन Saṁsk. K. 30, *b*,4. 24,*a*,1. — *c) Amme* H. an. Med. (धात्रिका st. धातृका zu lesen). — *d) Grossmutter* Vaiǵ. bei Wilson, Daçak. 62, N. न मातुर्मातृकाया वा शासनातिवृत्तिः Daçak. 62,8. — *e)* Bez. *von acht Gefässen* (सिरा) *auf beiden Seiten des Nackens* (wohl nach den *acht göttlichen Müttern* so genannt) Suçr. 1,345,11.15. 350,8. — *f)* Bez. *der in Diagramme u. s. w. geschriebenen Buchstaben, denen eine magische Kraft beigelegt wird;* coll. auch *die Gesammtheit solcher Buchstaben, das in solcher Weise angewandte Alphabet.* Ursprünglich hiessen so (nach den *16 göttlichen Müttern*) wohl nur *die 14 Vocale mit dem* Anusvâra *und dem* Visarga. = स्वर् H. an. = वर्णसमाम्नाय und वर्णमाला H. an. Med. — Pańkar. 3,15,18. Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,2. °वर्णा 5.7. मातृकार्णा dass. 149,*b*, 30. 39. 42. चतुर्मातृकासंयुतं वं शं षं सं इति क्रमात् 27. Ind. St. 9, 113. °न्यास Wilson, Sel. Works 2,213. पञ्चाशन्मातृकान्यास Weber, Râmat. Up. 310. यन्त्र°, धारणा° Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,16. °यन्त्र 95,*b*, 46. °मन्त्र Schol. zu Pańkav. Br. 20,14,3. °निघण्ट Verz. d. B. H. No. 911. — *g) ein in der Erde steckender Holzpflock, der* Indra's *Bannerstock stützt,* Varâh. Bṛh. S. 43,58.66. — *h)* = करण H. an. — *i)* bei den Buddhisten Bez. des Abhidharmapiṭaka Burn. Intr. 46. 48. 317, N. 2. Schiefner, Lebensb. 307 (77). °धर् Vjutp. 124. — *k)* N. pr. der Gattin Arjaman's Bhâg. P. 6,6,40. — Vgl. अग्रमातृका, देवमातृक, नदी°, बीजमातृका.

मातृकच्छिद् (1. मातर् - 3. क *Kopf* + छिद्) m. Bein. Paraçurâma's ÇKDr. und Wilson. Man hätte eher °छिद् erwartet.

मातृकामय (von मातृका) adj. f. ई *aus mystischen Buchstaben bestehend* Pańkar. 3,15,58.

मातृकार्णव (मातृका 2, *f.* + अ°) m. Titel einer Tantra-Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,3.

मातृकाहृदय (मा° + हृ°) n. desgl. ebend. 108,*b*,25.

मातृकेशट (1. मातर् + के°) m. *Mutterbruder* Trik. 2,6,9.

मातृगण (1. मातर् + गण) m. *die Schaar der (göttlichen) Mütter:* Colebr. Misc. Ess. I,314. MBh. 3,14467. Varâh. Bṛh. S. 58,56. Prajogaratna 2,*b*,7. pl. MBh. 3,14369. 9,2619. सप्तमातृगणाश्चैव समाजग्मुः 2478. महामातृगणेश्वर m. Beiw. Vishṇu's Pańkar. 4,3,64.

मातृगन्धिनी (1. मातर् + ग°) adj. *nur den Geruch (den Namen) einer Mutter habend* so v. a. *Rabenmutter* R. Gorr. 2,75,12.

मातृगर्भ (1. मातर् + गर्भ) m. *Mutterleib:* °स्थ Açokâvad. 27.

मातृगामिन् (1. मातर् + गा°) adj. *der mit der Mutter Unzucht getrieben hat* Pańkar. 1,6,50.

मातृगुप्त (1. मातर् + गुप्त) m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 3,129. 159. 191. 210. LIA. I,712. II,398. 413.

मातृग्राम (1. मातर् + ग्राम) m. 1) *der Complex der Mütter* so v. a. *das weibliche Geschlecht, die Weiber* Lot. de la b. l. 393. — 2) N. pr. eines *Dorfes* Râǵa-Tar. 8,2877.

मातृघात (1. मातर् + घात) m. *Muttermörder* Vjutp. 66. °घातक m. dass. 203.

मातृघातिन् (1. मातर् + घा°) m. dass. Pańkar. 1,6,51.

मातृघातुक (1. मातर् + घा°) m. dass.; Bein. Indra's Çabdârthak. bei Wilson.

मातृघ्न (1. मातर् + घ्न) m. *Muttermörder* Varâh. Bṛh. S. 68,79. Weber, Râmat. Up. 362.

मातृचक्र (1. मातर् + चक्र) n. 1) *ein mystischer Kreis mit den göttlichen Müttern* Râǵa-Tar. 1,122. 337. 350. 3,99. 5,55. — 2) *der Kreis* — d. i. *die Schaar der göttlichen Mütter:* मह्न्नारायणीमुख्यं मातृचक्रं समागतम् Kathâs. 56,76. °प्रमथन Beiw. Vishṇu's Pańkar. 4,3,64.

मातृचेट (1. मातर् + चेट) m. N. pr. eines Mannes Mél. asiat. 2,168.

मातृतम (von 1. मातर्) adj. *mütterlichst*, von Gewässern: न मा गरन्नद्यो मातृतमाः RV. 1,158,5. अच्छा सिन्धुं मातृतमामयासम् 3,33,3. (आपः) यूयं हि ष्ठा भिषजो मातृतमाः 6,50,7. VS. 10,7.

मातृतस् (wie eben) adv. *von Mutterseite* Âçv. Çr. 9,3. Gṛhj. 1,5,1. 23,1. M. 9,125. स्व° 123. fg.

मातृतीर्थ (1. मातर् + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,6028. Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,28. 36. 67,*a*,38.

मातृदत्त (1. मातर् + दत्त) 1) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 33,151. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 33,71.

मातृदत्तीय (von मातृदत्त) Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,14.

मातृदेव s. u. देव 2,*f*.

मातृनन्दन (1. मातर् + न°) m. *Erfreuer der Mütter*, Bein. Kârttikeja's Varâha-P. im ÇKDr.

मातृनामन् (1. मातर् + नामन्) n. (sc. सूक्त) Bez. *einer Klasse von Sprüchen im* AV., und m. N. des angeblichen *Verfassers* und der angeblichen *Gottheit* derselben. मातृनामगणस्य मातृनामा ऋषिर्मातृनामा देवता AV. Anukr. Einl. दिव्यो गन्धर्व (AV. 2,2,1) इमं मे अग्ने (6,111,1) यौ ते मातेति (8,6,1) मातृनामानि Kauç. 8. 26. 94. fgg. 101. 114. 136. Weber, Omina 349. 353.

मातृपालित (1. मातर् + पा°) m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,15.

मातृपूजन (1. मातर् + पू°) n. *das Verehren der (göttlichen) Mütter* Saṁsk. K. 23,*b*,10. °पूजा f. dass. Weber, Omina 352.

मातृबन्धु (1. मातर् + बन्धु) m. *ein Verwandter von Mutterseite* Mit. im ÇKDr. — Vgl. मातृबान्धव.

मातृबन्धू (wie eben) adj. f. so v. a. *nur den Namen einer Mutter führend, Rabenmutter* Mahâvîrak. 65,15.

मातृबान्धव (1. मातर् + बा°) m. *ein Verwandter von Mutterseite:* मातुः पितृष्वसुः पुत्रा मातुर्मातृष्वसुः सुताः । मातुर्मातुलपुत्राश्च विज्ञेया मातृबान्धवाः ॥ Udvâhat. im ÇKDr.

मातृभेदतन्त्र (1. मातर् - भेद + तन्त्र) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,42.

मातृभोगीण adj. von 1. मातर् + 2. भोग P. 5,1,9, Sch. — Vgl. पितृभोगीण.

मातृमण्डल (1. मातर् + म°) n. *die Schaar der (göttlichen) Mütter:* °विद् *ein Priester derselben* Varâh. Bṛh. S. 60,19. अरुन्धतीं ध्रुवं चैव विष्णोस्त्रीणि पदानि च । आसन्नमृत्युर्नो पश्येच्चतुर्थं मातृमण्डलम् ॥ अरुन्धती भवेज्जिह्वा ध्रुवो नासाग्रमुच्यते । विष्णोः पदानि भ्रूमध्ये नेत्रयोर्मातृमण्डलम् ॥ Kâçîkh. 42 (12,13. fg. unter ध्रुव:) im ÇKDr. Wie wir die Deutung von अरुन्धती, ध्रुव und विष्णोस्त्रीणि पदानि verwerfen, so auch die von मातृमण्डल, welches wohl auch eine *Sterngruppe* bezeichnen wird.

मातृमत् (von 1. मातर्) adj. *von einer Mutter begleitet, eine Mutter habend* AV. 12,1,60. Çat. Br. 14,6,10,2. fg.

मातृमातर् (1. मातर् + मा°) f. *die Mutter der Mütter*, Bein. der Pârvatî H. 203.

मातृमुख (1. मातर् + मुख) adj. *dumm, einfältig* (eig. *der Mutter Gesicht habend*) Trik. 3,1,18. H. 352. Halâj. 2,222.

मातृमृष्ट (1. मातर् + मृष्ट von 1. मर्ज्) adj. *von der Mutter geputzt* RV. 1,123,11.

मातृमोदक (1. मातर् + मो°) Titel von Uvaṭa's Commentar zu VS. Prât. Ind. St. 4,95.

मातृयज्ञ (1. मातर् + यज्ञ) m. *Opfer an die Mütter* Saṁsk. K. 23,*b*,10.

मातृयाग (1. मातर् + याग) m. dass. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10.

मातृवत् (von 1. मातर्) adv. = मातरीव M. 2,133. Spr. 2173. = मातरमिव v. l.

मातृवत्सल (1. मातर् + व°) adj. *zärtlich gegen seine Mutter (Mütter)*, Bein. Kârttikeja's MBh. 3,14633.

मातृवध (1. मातर् + वध) m. *Muttermord* Kaush. Up. 3,1. Weber, Râmat. Up. 356. 359.

मातृवर्तिन् (1. मातर् + व°) adj. *sich gut gegen die Mutter benehmend;* m. N. pr. eines Jägers Hariv. 1206.

मातृवाहिन् (1. मातर् + वा°) adj. *seine Mutter tragend;* f. °नी *ein*

best. Vogel (वल्गुला) Râǵan. im ÇKDr.

मातृशासित (1. मातर् + शा°) adj. *dumm, einfältig* (eig. *von der Mutter geleitet, — erzogen*) H. 352. Halâj. 2,181.

मातृष्वसर् (1. मातर् + स्व°) f. *Mutterschwester* P. 4,1,134. 6,3,24. 8,3,84. Vop. 7,1. 9. AK. 2,6,1,25. M. 2,131. N. 17,21. Varâh. Bṛh. 4,5. Bhâg. P. 4,3,10. 4,8. Verz. d. Oxf. H. 216,b,1 v. u. Fälschlich °स्वसर् Kathâs. 27,104. Vgl. u. मातृबान्धव.

मातृष्वसेयं (von मातृष्वसर्) m. *der Mutterschwester Sohn* P. 4,1,134. AK. 2,6,1,25. H. 545. R. 1,45 (46 Gorr.), 16. f. ई *der Mutterschwester Tochter* MBh. 3,14261 (°स्वसेया ed. Calc.).

मातृष्वस्रीयं (wie eben) m. dass. P. 4,1,134. Vop. 7,1. 9. AK. 2,6,1,25. H. 545.

मातृसिंही (1. मातर् + सिं°) f. *Justicia Gendarussa Lin.* Çabdar. im ÇKDr.

मातृहन् (1. मातर् + हन्) m. *Muttermörder* P. 3,2,88, Sch. (angeblich vedisch).

मात्यं (von मति) ved. P. 4,1,85, Vârtt. 1. metron. (f. ग्रा) VS. 13,58. — Vgl. मात.

मात्र (von 3. मा) 1) n. eine spätere aus dem f. hervorgegangene Form, die (mit Ausnahme von Bhâg. P. 5,11,9) nur am Ende eines comp.*) erscheint; der Ton des vorangehenden Wortes ist auch der des comp. nach P. 6,2,14. *a*) *Maass* (nicht selten in dieser Bed. entbehrlich; daher मात्रं स्वार्थे H. an. 2,447), α) im Raume: *Höhe, Tiefe, Breite, Länge, Entfernung*: मुखमात्रे धारयन् *in der Höhe des Mundes* Kâtj. Çr. 4,14, 12. तालमात्रमथोत्प्लुत्य R. 3,50,19. ग्रङ्गुलमात्रमप्युत्कूर्दनशक्तिर्मम नास्ति Pańkat. 124,16. युगमात्रोदिते (युग = हस्तचतुष्क Schol.) सूर्ये MBh. 3, 16723. हस्तमात्रोच्छ्रित Varâh. Bṛh. S. 88,16. नरमात्रे *in einer Tiefe von einem* Nara 54,39. हस्तमात्रे *in einer Entfernung von einem* Hasta 84. नाभि° Gobh. 4,5,22. इषु° Kâth. 12,3. Âçv. Gṛhj. 1,3,1. क्रोशमात्रावस्थित Hit. 121,5. रेखामात्रमपि तुषादा मनोर्वर्त्मनः परम्। न व्यतीयुः प्रजास्तस्य *nicht eine Linie breit* Ragh. 1,17. *Quantum, Menge*: को ऽपि बलिमात्रमपि न प्रयच्छति Pańkat. 114,5. द्रव्याणां बिल्वमात्रं तु द्रवाणां कुडवो मतः Suçr. 2,350,15. यवमात्रेण *in der Grösse eines Gerstenkorns* 56,1. यात्रामात्रं च भुञ्जीत *so viel als zum Lebensunterhalt erforderlich ist* MBh. 14,1290. तस्य भूयोमात्रमिव भुक्त्वा *ein grösseres Quantum* Kauç. 91. ग्रर्थ° *eine Summe Geldes* Pańkat. 132,25. — β) in der Zeit: *Dauer*: माममात्रे Lâtj. 8,11,13. एकाहमात्रे Duûrtas. in LA. 68,13. तत्रावसं वर्षसहस्रमात्रम् MBh. 1,3591. fg. वर्षमात्रम् *ein Jahr hindurch* Kathâs. 38,48. वर्षमात्रेण *binnen eines Jahres* Pańkat. 134,15. याममात्रं सहेया: Megh. 93. वाक्कृतमात्रमुपेक्षेत Suçr. 2,47,7. नणमात्रं स्थित्वा Vikr. 7,1. Ragh. 1,73. नणमात्रात् Spr. 3642. निमिषमात्रात् Ragh. 3,61. नणमात्रेण R. 4,38,36. कश्चिद्गर्भे च म्रियते कश्चिद्भूमिष्ठमात्रतः *nachdem er die Erde betritt* d. i. *nachdem er geboren wird* d. i. *sogleich nach der Geburt* Pańkar. 1,3,21. — γ) der Zahl nach: ज्ञघान शतमात्रं च योधानाम् so v. a. *Hundert* oder *gegen Hundert* Kathâs. 49,150. — *b*) *das volle Maass*: α) *nur so viel als das vorangehende Wort besagt*, = ग्रवधारण, ग्रवधृति AK. 3,4,25,179. fg. H. an. Med. r. 76. धर्ममात्रेषु Kâtj. Çr. 1,8,7. धर्ममात्रत्व n. nom. abstr. 4,12,16. 8,2,19. रतिमात्रं फलं तस्य *nichts als Lust, nur Lust, blosse Lust* M. 11,5. ग्रर्थवादमात्रं पशुवचनम् Kâtj. Çr. 25,9,11. Nir. 7,13. छद्ममात्रं कृता शिखा MBh. 5,5445. Spr. 1993. परिज्ञनो निजदेहमात्रम् 2043. 2307. Sâṁkhjak. 28. Varâh. Bṛh. S. 75,1. Pańkat. 4,17. Schol. zu P. 3,3,96. 4,1,7. ग्रौत्सुक्यमात्रमवसादयति प्रतिष्ठा Spr. 582. Çâk. 103. Spr. 2999. Hit. 40,3. (तान्) वाङ्मात्रेणापि नार्चयेत् M. 4,30. MBh. 3,15650. Spr. 3219. ज्ञलमात्रेण वर्तयन् MBh. 3,2306. Spr. 964. 2172. 2979. Ragh. 12,10. Megh. 50. Kathâs. 71, 232. Pańkar. 1,12,12. ग्रस्य जीवितमात्रेण प्रियं कुरुत R. 1,62,10. श्रुतमात्रेण *durch blosses Hören* Çrut. 1. न शब्दमात्राद्भेतव्यम् Pańkat. 20,20. ग्रभियुक्तमात्रात् *nach dem blossen Angriffe, sobald der Angriff erfolgt ist* Prab. 28,10. ग्रविद्विषाणमात्रात् Lâtj. 1,11,14. संख्यामात्रे (ग्रादिष्टे) दक्षिणा गावः *wenn nur eine Zahl bezeichnet ist, so sind Rinder das gemeinte Opfergeschenk*, 8,1,2. कल्पमात्रे Pâr. Gṛhj. 2,6. ग्रन्थमात्रे *nur in Büchern* Ind. St. 5,159. गुरूणां नाममात्रे ऽपि गृह्णीते Spr. 872. Bhâshâp. 157. Sch. zu P. 1,1,19. 2,3,46. ज्ञातमात्रे *für das blosse Erfahren* MBh. 3,2658. भुक्तमात्रे *wenn man nichts anderes als gegessen hat* so v. a. *unmittelbar nach dem Essen* M. 4,121. Das comp. als erstes Glied eines anderen comp.: सावित्रीमात्रसार M. 2,118. यात्रामात्रप्रसिद्ध्यर्थम् 4,3. ज्ञातिमात्रोपजीविन् 8,20. 12,114. H. 855. MBh. 3,2851. Ragh. 2,50. Megh. 87. Çâk. 105,8. Spr. 71. Varâh. Bṛh. S.86,10. ग्रभियाचितमात्रदीक्षितः *nur dadurch, dass er darum gebeten hat*, Bṛh. 15,2. Râǵa-Tar. 5,18. Pańkat. 128,21. Daçak. in Benf. Chr. 180,8. 181,4. 182,5. Vedântas. (Allah.) No. 7. Zum Ueberfluss wird hinter मात्र bisweilen noch एक hinzugefügt: प्रणिपातमात्रैकशरणा Spr. 1720. Kathâs. 36,45. Dhûrtas. 71,5. Nicht selten nimmt मात्र das Geschlecht und die Zahl des im comp. vorangehenden Wortes an: इन्द्रो ऽपि तां नापहरेत्कथंचिन्मनुष्यमात्रः कृपणः कुतो ऽन्यः *einer, der Nichts als Mensch ist*, d. i. *ein einfacher Mensch* MBh. 3,15652. पदातिमात्रः *ein einfacher Fusssoldat* Râǵa-Tar. 5,424; vgl. कथं मानुषमात्रेण हतस्त्वम् Hariv. 4806 und टिट्टिभमात्रेण Spr. 26, wo das Geschlecht nicht zu erkennen ist. Besonders gern verbindet sich मात्र adjectivisch (f. ग्रा) mit einem partic. praet.: ग्राघ्रातमात्राच्छुक्रात् *nur —, kaum gerochen* Çaunaka in Z. f. vgl. Spr. 1,442. ज्येष्ठेन ज्ञातमात्रेण पुत्री भवति मानवः M. 9,106. MBh. 1, 1178. 7652. 3,2400. 12242. R. 1,34,50. 38,24. 2,52,45. पीतमात्रेव वारुणी 6,10,9. Suçr. 2,344,1. Çâk. 31,2, v. l. Spr. 959. Varâh. Bṛh. S. 98,13. Kathâs. 56,366. 66,79. Râǵa-Tar. 5,58. Pańkat. 48,8. Daçak. in Benf. Chr. 186,18. Vet. in LA. (II) 9,14. ध्यातमात्रोपगामिन् *erscheinend, sobald man an ihn denkt*, Vid. 42. 279. 312. Kathâs. 5,45. 56,268. — β) *Alles was das vorangehende Wort besagt*, = कार्त्स्न्य AK. H. an. Med. राजानं राजमात्रं वा *einen wirklichen König oder jeden, der* राजन् *heisst*, d. i. *einen* Kshatrija *überhaupt* Çâṅkh. Çr. 17,5,3. देवयजन° *Alles was Opfergrund heissen kann* Kâtj. Çr. 7,1,14. Lâtj. 1,1,18. 19. कृष्टमात्र *gepflügt, gleichviel ob gut oder schlecht*, Kâtj. Çr. 17,3,5. भयमात्रम् *eine Gefahr irgend einer Art, eine Gefahr überhaupt* Varâh.

*) ग्रापन्नं चैव मात्रं हि पुनः पश्यति निर्मलः Kâṇ. 70 bei Weber ist ohne Zweifel verdorben; man könnte ग्रापन्नं हि दिवारात्रं पुनः u. s. w. vermuthen.

Bṛh. S. 95,45. जीवमात्रं न हिंसेत *man thue keinem lebenden Wesen ein Leid an* Bhar. zu AK. im ÇKDr. उपयमनं विवाहः । स्वीकारमात्रमित्यन्ये *nach Andern alles was* स्वीकार *bedeutet*, स्वीकार *überhaupt* Siddh. K. zu P. 1,4,77. प्रमाणमियत्तापरिच्छेदमात्रं न पुनरायाम एव Sch. zu P. 6,2,4. न तु स्त्रीलिङ्गशब्दमात्रस्य *jedes Femininum* 1,2,48. 4,2,39. 5,3,69. द्वारमात्रे ऽपि गोपुरम् Gopura *bedeutet auch Thor im Allgemeinen* AK. 3,4,25,184. Trik. 2,8,48. 3,3,154. 182. — c) *ein kleiner Theil, Atom* Halâj. 4, 3. शब्द° Bhâg. P. 3,26,32. मात्राणि 5,11,9. *molécule élémentaire* Burnouf. — 2) मात्रा f. Uṇâdis. 4,167. a) *Maass; Maassstab* AK. H. an. Med. सं मात्राभिर्ममिरे येमुरुर्वीम् ṚV. 3,38,3. प्र मात्राभी रिरिचे 46,3. परो मात्रया तन्वा वृधान 7,99,1. पृथिव्या वा मात्रया वि श्रयध्वम् *thut euch auf, so weit die Erde ist*, 10,70,5. दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथस्व VS. 11,29. 13,10. 23,47. 48. AV. 3,24,6. 8,9,5. 11,1,6. TBr. 1,4,10,5. 5,10,2. प्र परमेष्ठिनो मात्रामाप्नोति 2,2,9,10. 3,9,12,2. TS. 2,2,6,3. 7,1,6,7. यावानेव यज्ञो यावत्यस्य मात्रा Çat. Br. 1,2,5,13. 14. वेदेः 3,5,1,6. 26. तस्यैषावमा मात्रा यदङ्गुलयः 10,2,1,2. 13,3,6,5. तं संवत्सरं सर्वमात्राभिः स्तौति *mit allen Zahlenverhältnissen* Nir. 4,27. मा तन्तुश्छेदि वयतो धियं मे मा मात्रा शार्यपसः पुर ऋतोः *nicht reisse der Faden, nicht breche der Maassstab vor der Zeit* ṚV. 2,28,5. तत्संवत्सरस्य मात्रामशयत *ein Jahr lang* Khând. Up. 3,19,1. आश्चोतनानां सर्वेषां मात्रा स्याद्वाक्शतं हितम् *Zeitmaass, Dauer* Çârṅg. Saṃh. 3,13,5. इमां मात्रां मिमीमहे *Lebensmaass* AV. 18,2,38. अमासि मात्रां स्वरगाम् *mein Maass ist voll: ich gehe zum Himmelslicht* 45. — प्रतीच्छ देहि किं भूमिं का मात्रा (wohl कां मात्रां zu lesen) भोः पदत्रयम् *wie viel* (*Erde*) Hariv. 14238. प्रस्थमात्राधान्यम् (wohl प्रस्थमात्रं धा° zu lesen) Daçak. 155,4. मात्रागुरु परिहरेदाहारं द्रव्यतश्च यः *Nahrung, welche vermöge ihres Quantums oder dem Stoffe nach schwer ist*, Suçr. 1,244,14. मात्राप्रमाणं निर्दिष्टं सुखं यावद्विजीर्यति *das richtige Quantum ist so viel als leicht verdaut wird* Vâgbh. 1,8,2. अमितमात्राणाः सकृत्क्रीतान्यवानावपति Kauç. 27. तस्य मात्रा न विद्यते Spr. 3775. 4071. °त्रय adj. *dreifach, in dreifacher Zahl vorhanden* Mârk. P. 23,35. 37. भूयस्या मात्रया *in stärkerem Maasse* Lalit. ed. Calc. 406,12. 414,14. कामं स्त्रियं निषेवेत पानं वा साधुमात्रया *in gehörigem Maasse, mässig* Kâm. Nitis. 14, 65. रात्रीति कियती मात्रा (vgl. कियन्मात्र) धीमताम् so v. a. *was hat der zu bedeuten?* Spr. 3201. का मात्रा समुद्रस्य यो मम प्रसूतिं दूषयिष्यति Pańkat. 74,24. Am Ende eines adj. comp. (f. ई, selten आ) mit dem Ton auf der Endsilbe *so und so lang, — hoch, — breit, — dick, — tief, — weit, — gross, — viel* P. 4,1,15. 5,2,37 (nach Vârtt. 7 *das ungefähre Maass* bezeichnend). Vop. 7,92. H. 601. प्रादेश° Ait. Br. 8,5. त्रिपद° Âçv. Çr. 4,4,2. 8,20. अङ्गुष्ठपर्व° Kâtj. Çr. 1,9,6. वाङ्क° 3,37. 5,3,33. 8,5,31. Khând. Up. 6,7,3. Arć. 8,1. Hariv. 12686. R. 3,67,18. 4,40,43. Spr. 800. 1899. 3347. Suçr. 2,350,14. Varâh. Bṛh. S. 54,66. 79,33. धाराभिरतमात्राभिः MBh. 3,12135. एतन्मात्र Kâm. Nitis. 8,86. एतावन्मात्र *tantus* Çat. Br. 1,6,1,4. 3,6,1,6. 7,1,3. MBh. 13,7615. Sâh. D. 18,15. Pańkat. 108,14. किं° Sûrjas. 12,7. कियन्मात्र (s. auch u. कियत् 2.) Kathâs. 65,139. किंचिन्मात्र *ein Weniges* Pańkat. 96,5. यन्मात्र Varâh. Bṛh. S. 69,28. हस्तमात्रा प्रतिमा 58,49. यावन्मात्रापि सत्क्रिया Râǵa-Tar. 3,304. Nach Zahlwörtern: गव्यूतिषु त्रिमात्रासु (= त्रिसंख्यासु, तिसृषु Schol.) MBh. 7,3100. मासेषु पञ्चमात्रेषु Kathâs. 40,59. पञ्च° *ungefähr fünf* P. 5,2,37, Vârtt. 7. — b) *Maasseinheit, Maassfuss:* अङ्गुलमेकं भवति मात्रा Varâh. Bṛh. S. 58,2. *das Grundmaass der Zeit*, etwa *Moment* (im populären Gebrauch und nicht mathematisch bestimmt) Suçr. 2,218,9. Çârṅg. Saṃh. 3,5,17. 11,101. 106. संवत्सर, ऋतु, अर्धमास, अहोरात्र, कला, काष्ठा, मात्रा, मुहूर्त, लव, क्षण MBh. 13,7385. Daher auch *die metrische Einheit, die Zeitdauer eines kurzen Vocals;* = अक्षरावयव H. an. Med. मात्रा ह्रस्वः — द्वे दीर्घस्तिस्रः प्लुत उच्यते स्वरः ṚV. Prât. 1,6. 13,18. 20. VS. Prât. 1,56. AV. Prât. 1,38. Taitt. Up. 1,2,1. Varâh. Bṛh. S. 104,50. Bṛh. 26,15. मात्रार्ध AV. Prât. 1,17. 50. अर्ध° ṚV. Prât. 3,2. VS. Prât. 1,59. — AV. 9,10, 19. Am Ende eines adj. comp.: एकमात्र, द्वि°, त्रि°, अर्ध° Upal. 1,8.fgg. Praçnop. 5,3. fgg. Çrut. 3. Mârk. P. 81,54. 55. चतुर्मात्र P. 8,2,106, Sch. अमात्रस्वरो ह्रस्वः VS. Prât. 1,55. drei *Zeitmaasse* in der Musik Pańkat. V, 43. — c) *ein kleiner Theil, Partikel, Atom;* = अल्प, स्वल्प AK. 3,2,11. 3,4,25,179. fg. H. 1427. H. an. Med. Nir. 11,12. P. 2,1,9. लोकस्य न वीवतो मात्रामपादाय Çat. Br. 14,7,1,10. 31. 2,5. पुरोडाश° Kâtj. Çr. 9, 11,25. 10,3,11. Çâṅkh. Gṛhj. 4,15. Praçnop. 4,8. यद्यास्य लभमहि न लभेमहि धनमात्राम् *ein wenig Geld* Khând. Up. 1,10,6. धर्ममात्रां चरन्तः MBh. 5,876. उपाधि° Kauç. 68. भेषज° Suçr. 1,129,12. प्रातः प्रातर्मात्रां पाययेत *etwas davon* 2,30,18. पितृभ्यस्त्वल्पिकां मात्रां समादाय M. 3, 219. Ragh. 3,11. M. 1,16. 19. 27. 7,4. 5. पञ्चभ्य एव मात्राभ्यः *die fünf Elemente* 12,16. Bhâg. P. 2,5,25. 3,6,4. 5. 11,27. मात्रेन्द्रियाणि nach dem Schol. n.) 3,5,3. मात्रया *in kleinen Partien, in kleinem Maasse, mässig* Daçak. 155,6. Suçr. 1,244,15. 2,60,17. 146,10. 344,17. अमात्रया *unmässig, in hohem Grade*, z. B. zürnen Kathâs. 28,112. Hierher vielleicht मात्रायाम् gaṇa चादि zu P. 1,4,57. — d) *das volle Maass, nur so viel als das vorangehende Wort besagt* (vgl. 1, b, α): वाङ्मात्रामधुर *nur in Worten* Hariv. 7125. Am Ende eines adj. comp.: प्राणयात्रिकमात्रः स्यात् *er besitze nur so viel als zur Erhaltung des Lebens erforderlich ist* M. 6,57 = MBh. 12,9976. मासान् षड्ग्रासमात्रान् Varâh. Bṛh. S. 76, 4. प्राणधारणमात्रामशनक्रियां कुर्वः Pańkat. 236,22. बिन्दुद्विबिन्दुमात्रौ स्वरौ Vop. 1,17. 2,19. 7,82. वयस्यामापवचसां वीचिकामात्रताम् nom. abstr.) LA. (II) 86,16. — e) *das richtige Maass, — Verhältniss, Ordnung:* मात्रे नु ते सुमिते इन्द्र पूर्वी द्यौर्मज्मना पृथिवी काव्येन ṚV. 10,29,6. यज्ञस्य मात्रां वि मिमीत उ त्वः 71,11. यज्ञस्य मात्रां (= यावत्स्वम् Schol.) वेद Khând. Up. 2,24,16. — f) *Materie, die sinnliche Welt:* चक्षुरायत्ता हि पुरुषस्य महती मात्रा चक्षुषा ह्ययं मात्राश्चरति Maitrjup. 6,6. स्पर्शाः Bhag. 2,14. Bhâg. P. 1,6,35. आद्यः शरीरं स्वमिन्द्रियाणि कृपानभोगून्मन इन्द्रियेशम् । वर्त्मानि मात्रा 7,15,41. न मात्रामनुरुध्यन्ते भोगत्ते विषया अनयेति मात्रा वृद्धिः Schol.) MBh. 12,9718. — g) *Habe, Gut, Besitz, Geld;* = द्रव्य, वित्त H. an. Med. मात्राभिरल्पलब्धाभिर्वा त्यागं समाश्रिताः MBh. 12,9740. प्राणयात्रिकमात्रः स्यान्मात्रालाभिवनादनः मात्रा = आहारपूर्ति Schol.) 9976. प्राणयात्रिकमात्रः स्यान्मात्रासङ्गादिनिर्गतः (दण्डकमण्डलुमात्रास्वपि इदमशोभनं त्यजामि इदं रुचिरं गृह्णामि इत्यादिप्रसङ्गं न कुर्यात् Kull.) M. 6,57. मात्रां कलत्ररादवतार्य *seine Habe, sein Geld* Pańkat. 34,20. 13. 265,5. ed. orn. 29,7. लघुमात्रः परिव्रजेत् MBh. 14,1298. Dieselbe Bed. hat द्रव्यमात्रा Pańkat. 226,14; vgl. auch अर्ध-

मात्रा und वित्तमात्रा. Nach AK. 3, 4, 25, 179. H. an. Med. Halâj. 5, 10 und Vaiǵ. bei Wilson, Daçak. 198, N. ist मात्रा auch = परिच्छद *Hausgeräthe;* diese Bed. ist wohl anzunehmen in der Stelle: नागारे नासने नान्ने नाम्बरे च त्रिदण्डके। स्वमात्रायां न (सङ्गं कुर्यात्) Verz. d. Oxf. H. 269, *a*, 40. Daçak. 198, 14 (pl.). Bhatt. 5, 62 und vielleicht auch M. 6, 57 (s. oben). — *h*) *Ohrenschmuck* H. an. Med. *Schmuck* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 167. — Vgl. अमात्र, अति°, अर्ति° (u. अर्ति), अर्धमात्र, °मात्रा (auch Kathâs. 33, 142), अणीमात्रा, इयुमात्र, तन्मात्र, तावन्मात्र, तुवि°, परो°, पुरुष°, प्र°, वाङ्क°, वीड°, भूतमात्रा, महामात्र, यन्मात्र, यावन्मात्र, वित्तमात्रा.

मात्रक (von मात्र, मात्रा) am Ende eines comp. (f. मात्रिका) 1) n. = मात्र 1, *a*: गत्वा गव्यूतिमात्रकम् *eine Strecke von* R. Gorr. 1, 79, 27. Kathâs. 39, 125. — 2) n. = मात्र 1, *b*, α: मन्त्रब्राह्मणमात्रकात् *aus den blossen Hymnen und* Brâhmaṇa Kumârila bei Müller, SL. 187. जात° adj. *kaum —, eben geboren* Kathâs. 50, 185. Am Ende eines adj. comp.: मीनालन्मणमात्रकात्परिज्ञनादन्यो न चानुव्रजेत् *nur aus* S. *und* L. *bestehend* Mahâvîraḱ. 65, 14. स्तन्यत्यागमात्रके वयसि *im Alter, da man eben die Muttermilch aufgegeben hat,* d. i. *unmittelbar nach der Entwöhnung* Uttararâmaḱ. 26, 10. — 3) n. = मात्र 1, *b*, β: भिन्ना स्याद्ग्रासमात्रकम् Bhikshâ *bedeutet Bissen überhaupt, — schlechtweg* H. 813. घेनुर्गोमात्रके H. an. 2, 272. ज्ञेयो ज्ञेतव्यमात्रके AK. 2, 8, 2, 42. 2, 9, 82. H. 793. 871. — 4) = मात्रा, *a*; am Ende eines adj. comp.: *so und so gross, — lang* u. s. w.: अङ्गुष्ठ° MBh. 3, 2616. R. 5, 6, 25. त्रिदशगोप° Ragh. 11. 12. नेत्रे योजनमात्रके H. 58. छाया° *so lange dauernd wie der Schatten* Kâm. Nîtis. 3, 10. — 5) °मात्रिका f. = मात्रा *b*: अर्धमात्रिका *eine halbe Mora* RV. Prât. 13, 20. अर्धमात्रक adj. *eine halbe Mora enthaltend* Çrut. 3.

मात्राछन्दस् (मा° + छ°) n. *ein nur nach der Zahl der Moren gemessenes Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 78. 153. Ind. St. 8, 288. 307. fgg. — Vgl. मात्रावृत्त.

मात्राभस्त्रा (मा° + भ°) f. *Geldbeutel* Pańkat. 265, 8. 12.

मात्रावत् (von मात्रा) adj. *ein gegebenes Maass haltend* Kâtj. Çr. 1, 9, 7. 8. 2. 24. मुखं शीर्यति मात्रावत् Suçr. 1, 242, 5.

मात्रावस्ति (मा° + व°) m. *ein best. öliges Klystier:* अनुवासनभेदश्च मात्रावस्तिरुदीरितः। पलद्वयं तस्य मात्रा तस्मादर्धापि वा भवेत्॥ Çârṅg. Saṁh. 3, 5, 2.

मात्रावृत्त (मा° + वृत्त) n. = मात्राछन्दस् Colebr. Misc. Ess. II, 153. 155. Verz. d. B. H. No. 1353. Verz. d. Oxf. H. 179, *a*, No. 457.

मात्राशित (मात्रा + अ°) n. *mässiges Essen;* davon मात्राशितीय adj. *darüber handelnd* Vâgbh. 1, 8, 1.

मात्राशिन् (मात्रा + अ°) adj. *mässig essend* Vâgbh. 1, 8, 1.

मात्रासमक (मा° + स°) n. *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 86. 155. Ind. St. 8, 314. fgg. 317. fg.

मात्रिक (von मात्रा) adj. 1) am Ende eines comp.: भृगमात्रिकान्, wofür भृग° (vielleicht auch मृगमात्रकान् zu lesen ist, *Antilopen überhaupt, alle Arten von Antilopen* Suçr. 2, 412, 4. — 2) *eine Mora enthaltend:* अकारस्य मात्रिकस्य द्विमात्रिकस्य त्रिमात्रिकस्य Schol. zu VS. Prât. 1, 72. पणमात्रिका अकाराः Kâç. zu P. 8, 4, 68. — Vgl. अणुमात्रिक.

मात्रीकृ (1. मातर् + 1. कर्), °करोति *zur Mutter machen* P. 7, 4, 27, Sch. Vop. 7, 83.

मात्रीय् (von 1. मातर्), °यति, °यते *sich eine Mutter wünschen* P. 7, 4, 27, Sch.

मात्सर adj. = मत्सर 1, *b*. Çabdârthak. bei Wilson.

मात्सरिक (von मत्सर m. oder मात्सर्य) adj. *Neid —, Missgunst verrathend:* वचस् Kâm. Nîtis. 8, 80.

मात्सर्य (von मत्सर) n. 1) *Neid, Missgunst* Maitrjup. 3, 5. MBh. 3, 494. 15413. Suçr. 1, 4, 10. 192, 8. Kâm. Nîtis. 4, 18. Spr. 109, v. l. 2177. fg. Kathâs. 55, 83. Kir. 3, 53. Bhâg. P. 3, 29, 8. Sâh. D. 199. Prab. 9, 3. Verz. d. Oxf. H. 261, *b*, 12. मात्सर्यं कर् *Missgunst an den Tag legen* MBh. 13, 391. अ° 5, 1640. — 2) *Unwille, Unzufriedenheit:* अहो वस्तुनि मात्सर्यमहो भक्तिरवस्तुनि Kathâs. 21, 49. — Vgl. दुर्मात्सर्य.

मात्सिक s. मात्स्यिक.

मात्स्यं (von मत्स्य) 1) adj. *vom Fisch herrührend, ihm eigen, ihn betreffend* Çâṅkh. Gṛhj. 1, 27. मांस Jâǵń. 1, 257. रूप *Fischgestalt* Bhâg. P. 1, 3, 15. 5, 18, 24. 8, 24, 2. आसन Verz. d. Oxf. H. 11, *a*, N. 1. न्याय Spr. 1707. पुराण Mârk. P. S. 659, Çl. 4. Madhus. in Ind. St. 1, 18, 10. Verz. d. Oxf. H. 8, *a*, 3. 59, *a*, 40. 65, *b*, 2. 79, *b*, 31. °कल्प 65, *b*, 29. — 2) m. *a*) *ein Fürst der* Matsja Çat. Br. 13, 5, 4, 9. MBh. 5, 1846. Hariv. 9146. — *b*) N. pr. eines opferkundigen Ṛshi TBr. 1, 5, 2, 1. MBh. 12, 10875. Vâju-P. in VP. 277, N. 8 (मत्स्य v. l., वात्स्य VP.). Saṁsk. K. 184, *a*, 10; vgl. auch AV. 19, 39, 9.

मात्स्यक = मात्स्य adj.: पुराण MBh. 3, 12802. — Vgl. पौराण°.

मात्स्यगन्ध (von मत्स्य°) m. pl. N. pr. eines Geschlechts Ind. St. 3, 460. — Vgl. मत्स्यगन्ध.

मात्स्यिकं (von मत्स्य) m. *Fischer* P. 4, 4, 35. Fälschlich मात्सिक P. 1, 1, 68, Vârtt. 4, Sch.

मात्स्येय (wie eben) m. pl. *das Volk der* Matsja MBh. 5, 663.

माथ m. 1) (nom. act. von 1. मथ्) = मथ gaṇa ज्वलादि zu P. 3, 1, 140. = मन्थन Çabdar. im ÇKDr. *das Aufreiben, Zunichtemachen:* कर्ममाथकृत् (आदिनाथ) Çatr. 2, 1. — 2) *Weg* Trik. 2, 1, 19. Ǵaṭâdh. bei Wilson; vgl. माठ.

माथवं m. patron.: विदेघो माथवः Çat. Br. 1, 4, 1, 10. 17. — Vgl. माधव.

माथितिक adj. von मथित P. 5, 3, 83, Vârtt. 7 und 7, 3, 50, Vârtt. 2.

माथुर 1) adj. f. ई *aus* Mathurâ *kommend, dort geboren, zu* M. *in Beziehung stehend* Sch. zu P. 4, 2, 109. 3, 25. Vop. 7, 15. वणिक्पुत्र Kathâs. 36, 73. 37, 100. नरेन्द्र *Fürst von* Hariv. 4277. 6304. भूमि 6390. प्रादुर्भाव (कृष्णस्य) 6989. कल्प 2339. 11047. subst. *ein Bewohner von* Mathurâ, du. Hariv. 5306. pl.: राजेन्द्रं माथुराणाम् (मधु° die neuere Ausg.) 6313. Kathâs. 12, 179. 184. Mârk. P. 58, 7. Verz. d. Oxf. H. 62, *b*, 12. मधूनाम् = माथुराणाम् Schol. zu MBh. 3, 12589. माथुरान् शूरसेनांश्च विषयान्बुभुजे पुरा *das Gebiet von* Mathurâ Bhâg. P. 10, 1, 27. — *b*) *zu* Mathura (N. pr. eines Mannes) *in Beziehung stehend:* वंश Verz. d. Oxf. H. 143, *a*, No. 292. 398, *b*, No. 152. *von* Mathura (= Madhura) *verfasst:* वृत्ति (v. l. माधुरी) Pat. in Ind. St. 5, 69. von Mathuranâtha *verfasst:* टिप्पनी Verz. d. Oxf. H. 241, *b*, No. 591. — 2) m. N. pr. *a*) eines Sohnes des Ḱitragupta Verz. d. Oxf. H. 341, *b*, No. 799. — *b*)

des Inhabers eines Spielhauses Mṛkkh. 29,25.

माथुरक m. pl. *die Bewohner von* Mathurâ Verz. d. Oxf. H. 14,3.

माथुरदेश्य (von मा° + देश) adj. f. आ *aus der Gegend von* Mathurâ *stammend*: गा MBh. 1,8006.

माद (von 1. मद्) m. = मद AK. 3,3,12. *Freude* Bhar. zu AK. *Trunkenheit, Berauschtheit, Betäubung* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. गन्ध°.

मादक (vom caus. von 1. मद्) 1) adj. *berauschend, betäubend;* davon nom. abstr. °त्व n. Kâm. Nîtis. 7,17. — 2) m. *eine Hühnerart* (दात्यूह) Çabdam. im ÇKDr.

मौदव्य adj. von मददिन् gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80.

मादन (vom caus. von 1. मद्) 1) adj. *a) ergötzend*: प्र व इन्द्राय मादनं हर्यश्वाय गायत RV. 7,31,1. — *b) berauschend* Suçr. 1,148,6. — 2) m. *a) der Liebesgott.* — *b) Vanguiera spinosa Roxb.* — *c) Stechapfel* ÇKDr. — Vgl. मदन. — 3) f. ई N. zweier Pflanzen, = माकन्दी Râǵan. im ÇKDr. = विजया Bhâvapr. ebend. — 4) n. *a) das Berauschen;* s. मादनीय. — *b) Gewürznelken* Çabdar. im ÇKDr. — *c)* (sc. अस्त्र) Bez. einer mythischen Waffe (*die Betäubende*) R. 1,36,7. R. ed. Bomb. 1,27,16 (मदन die beiden anderen Ausgg.). — Vgl. इन्द्र°, गन्ध°, देव°, नृ°.

मादनीय (von मादन) adj. *berauschend*: पानानि MBh. 7,2312. Liest man पानानि mit der ed. Bomb., so ist मादनीय als n. (*ein berauschendes Getränk*) aufzufassen.

मादयितृ (vom caus. von 1. मद्) adj. *berauschend*: सुत RV. 9,101,1.

मादयिष्णु (wie eben) adj. dass. RV. 1,14,4. 8,71,2. AV. 7,77,3.

मादानन्द (माद + आ°) m. N. pr. Verz. d. Oxf. H. 378,*a*,14. Vielleicht fehlerhaft.

मादायन m. patron. von मद; pl. Saṁsk. K. 185,*b*,2.

मादिन् (vom caus. von 1. मद् oder von माद) adj. *berauschend, betäubend*; s. गन्धमादिनी.

मादुघ adj. *zu der* Madugha *genannten Pflanze in Beziehung stehend*: मन्त्र Ind. St. 5,404.

मादुर्गा f. N. pr. eines Dorfes Kshitiç. 24,5 (माद° Druckfehler). 27,2.

मादुष ein zu etymologischen Zwecken gebildetes Wort Ait. Br. 3,33.

मादृश् (1. म + दृश्) adj. (nom. मादृक्) *mir ähnlich, Einer von meines Gleichen* MBh. 7,4242 (मादृशो ed. Bomb.). Mṛkkh. 64,15. 130,22. Kathâs. 72,70. Râǵa-Tar. 3,313. fg. Bhâg. P. 5,10,26. Çuk. in LA. (II) 35,5.

मादृश (1. म + दृश) adj. f. ई dass. MBh. 1,2933. 3,521. 15603. 7,4226. Kathâs. 2,28. 21,136. 22,84. 31,35. 39,163. 46,179. 65,155. 72,127. Uttararâmak. 32,13.

माद्य Daçak. 63,13 fehlerhaft für मान्द्य, wie schon Benfey vermuthet hat.

माद्रक m. *ein Fürst der* Madra Inschr. in Journ. of the As. Soc. of Beng. 6,977,7. f. माद्रिका *ein zum Volke der* Madra *gehöriges Frauenzimmer* MBh. 8,1853. 1855. richtiger मद्रिका ed. Bomb.

माद्रकूलक adj. von मद्रकूल gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

माद्रनगर adj. von मद्रनगर P. 7,3,24, Sch.

माद्रवती f. *eine Princessin der* Madra: Gattin Parikshit's MBh. 1,3837. Pâṇḍu's (vgl. माद्री): °सुत Bez. Sahadeva's und Nakula's 2,1176. 2550. 3,15732.

माद्रिनन्दन (मा° = माद्री [aus metrischen Rücksichten; vgl. übrigens P. 6,3,63] + न°) m. *ein Sohn der* Mâdrî, Bez. Sahadeva's und Nakula's MBh. 2,1116. 9,764. कौन्तेयान्माद्रिनन्दनान् (pl. ungenau st. du.) 3,19.

माद्री f. 1) *eine Prinzessin der* Madra: *a)* Gattin Pâṇḍu's und Mutter Sahadeva's und Nakula's MBh. 1,2794. 3811. 3816. fgg. 4430. 2,1163. 3,11907. 15607. Hariv. 3011. 4057. Kathâs. 21,21. VP. 437. 459. °पति = पाण्डु Trik. 2,8,13. — *b)* Gattin Sahadeva's (विजया mit Namen) MBh. 1,3832. — *c)* Gattin Kroshṭu's Hariv. 1906. fgg. 2040. fg. — *d)* Gattin Kṛshṇa's Hariv. 9180. VP. 578. — 2) *eine best. Pflanze,* = अतिविषा Râǵan. im ÇKDr.

मौद्रुकस्थलक adj. von मद्रुकस्थली gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

माद्रेय m. 1) *ein Sohn der* Mâdrî, metron. Sahadeva's und Nakula's H. ç. 138. MBh. 2,1155. 2611. 8,908. 9,768. — 2) pl. N. pr. eines Volkes AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93,27. MBh. 6,346 (VP. 185).

माधव (von मधु) 1) adj. f. ई (aber माधवा [= मधव्या, मधु] तनूः P. 4,4,129, Sch.) *a) zum Frühling in Beziehung stehend*: अहन् *an einem Frühlingstage* Hariv. 12013. लक्ष्मी *Frühlingspracht* Vikr. 23. मञ्जरी Kathâs. 45,336. — *b) den Nachkommen des* Madhu, *den* Jâdava *eigen, bei ihnen sich findend*: लक्ष्मी so v. a. *das Glück der* Jâdava Hariv. 9597. — 2) m. *a)* proparox. Bez. *des zweiten Frühlingsmonates* P. 4,4,129. AK. 1,1,3,16. Trik. 3,3,420. H. 153. an. 3,708. fg. Med. v. 47. Halâj. 1,114. VS. 7,30. 13,25. 22,31. TS. 4,4,12,1. Çat. Br. 4,3,1,14. R. 3,79,34. 6,32,25. Suçr. 1,19,9. Ragh. 11,7. Varâh. Bṛh. S. 46,85 (मधुमाधवे). VP. 225. Mârk. P. 114,27. Pańkar. 1,10,46. — *b) Frühling* H. an. Med. R. 1,64,6. Mâlav. 40. °श्री 83. Kumâras. 4,28. Pańkar. 1,7,29 (wohl माधवे सुमनोक्रम् st. माधवेषु मनो° zu lesen). — *c) Bassia latifolia* und *eine best. Hülsenfrucht* (कृष्णमुद्ग) Râǵan. im ÇKDr. — *d) ein Sohn* oder *Nachkomme* Madhu's, *ein Mann aus* Jadu's *Geschlecht* (ein Sohn Jadu's heisst Mâdhava Hariv. 5206. 5215. मागध die neuere Ausg.) P. 4,1,106, Sch. Med. माधवाः = यादवाः = वृष्णयः Hariv. 1898. VP. 418. Bhâg. P. 9,23,29. sg. patron. Kṛshṇa's (Vishṇu's) AK. 1,1,1,13. Trik. H. 215. H. an. Med. Bhag. 1,14. 37. MBh. 5,2563. 13,599. R. 1,41,2. Gît. 1,1. Bhâg. P. 6,8,19. Pańkar. 4,3,30. Paraçurâma (als Vishṇu's Incarnation) so genannt MBh. 9,2725. माधवोत्तम 2726. auf Çiva übertragen Çiv. — *e)* als Bein. Indra's wohl nur eine Verwechselung mit वासव Spr. 2367. 3637, v. l. — *f)* N. pr. eines Sohnes des 3ten Manu (hier als Monatsname) Hariv. 424. eines der sieben Weisen unter Manu Bhautja Mârk. P. 100,31. eines andern alten Weisen Verz. d. Oxf. H. 268,*a*,35. N. pr. verschiedener anderer Männer Hiouen-thsang I, 442. fg. Kathâs. 24,81. fg. 27,88. Hit. 128,3. Mâlatîm. 11.12. Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,20. 219,*a*, No. 523. 248,*a*,29. 264,*a*,8. 295,*a*, No. 713. 312,*a*, No. 745. 332,*b*, No. 784. 357,*b*, No. 851. 379,*a*, No. 388. Ind. St. 4,174. Med. Anh. 4. Siddh. K. zu P. 1,2,6. 3,1,82. 5,1,126. 7,2,18. Sch. zu 5,2,139. Hall 119. 173. Haeb. Anth. 373. — 3) f. ई *a) Honigzucker* H. an. Med. — *b) ein berauschendes Getränk* (*aus Honig*) Trik. 2,10,15. H. an. Med. — *c) Gaertnera racemosa* (*die Frühlingsblume*; vgl. वासन्ती) H. 1147. H. an. Med. Halâj. 2,53. Megh. 76. Vikr. 23 (v. l.). Bhâg. P. 4,6,16. 8,2,18. Pańkar. 2,4,43. लता माधवी (so ist wohl zu schreiben) Çâk. 58. *eine Art Panicum* H. 1177.

Basilienkraut Çabdam. im ÇKDr. = मिसि Med. — *d*) *Kupplerin* H. an. Med. — *e*) *Gedeihen des Hausviehes* (गोमक्ष्यादिसंपत्तौ) Med. — *f*) *ein Frauenzimmer aus* Madhu's oder Jadu's *Geschlecht:* Anantâ (Gattin Ġanameġaja's) MBh. 1,3765. Sampriјâ (Gattin Vidûratha's) 3793. Kuntî 5824. — *g*) N. der Dâkshâjaṇî in Çrîçaila Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 3. = Durgâ Çabdar. im ÇKDr. — *h*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2625. — *i*) N. pr. einer Tochter Jajâti's MBh. 5,3930. — *k*) Titel eines Commentars (wohl nach dem Verfasser Mâdhava so genannt) zum AK. Colebr. Misc. Ess. II, 55. — 4) n. *Süsse* Wilson. — Vgl. नीलमाधव, बिन्दु°, मत्स्य°; मधुमाधव und मधुमाधवी (in der 2ten Bed. auch MBh. 4,454).

माँधवक = मधुना कृत (संज्ञायाम्) gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118. 1) m. *ein aus Honig bereitetes berauschendes Getränk* AK. 2,10,41. H. 904. Halâj. 2,174. — 2) f. माधविका *a*) = माधवी *Gaertnera racemosa* Bhar. zu AK. ÇKDr. Gît. 1,32. — *b*) *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡ — — Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XIX, 5). मधाविका gedr. — *c*) N. pr. eines Frauenzimmers Mâlav. 49,9.

माधवकर (मा° + 1. कर) m. N. pr. eines medicinischen Autors Verz. d. Kop. H. 104, *a*, No. XXVII. Vgl. माधवनिदान und unter अक्रम.

माधवकालनिर्णय (मा° + का°) m. Titel eines von Mâdhavâkârja (Mâdhava) verfassten Buches Verz. d. Oxf. H. 286, *a*, 7.

माधवगुप्त (मा° + गुप्त) m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51.

माधवचरित (मा° + च°) n. Titel eines Buches Verz. d. Tüb. H. 16.

माधवदेव (मा° + देव) m. N. pr. zweier Männer Hall 23. 24. 66. 67. 77. Colebr. Misc. Ess. I, 263. 279.

माधवनिदान (मा° + नि°) n. Titel eines Buches des Mâdhava, = रुग्विनिश्चय Verz. d. Oxf. H. 357, *b*, No. 851. — Vgl. माधवकर.

माधवपण्डित (मा° + प°) m. N. pr. eines Mannes Hall 106.

माधवप्राची (मा° + प्रा°) f. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 18.

माधवभट्ट (मा° + भट्ट) m. N. pr. verschiedener Männer (auch = माधवाचार्य) Hall 170. 175. 176. Verz. d. Oxf. H. 185, *b*, 40. Ind. St. 1, 392. 2,292.

माधवभिक्षु (मा° + भिक्षु) m. N. pr. eines Mannes, = माधवाश्रम Hall 103.

माधवमागध (मा° + मा°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, *b*, 5.

माधवयतीन्द्र (मा° + य°) m. N. pr. eines Mannes, = माधवसरस्वती Hall 75.

माधवयोगिन् (मा° + यो°) m. N. pr. eines Mannes Hall 179.

माधवरामानन्दसरस्वती (मा° - राम - आ° - स°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 395, *b*, No. 120.

माधववल्ली (मा° + व°) f. = माधवी *Gaertnera racemosa* Kathâs. 43,218.

माधवसरस्वती (मा° + स°) m. N. pr. eines Mannes Hall 75. 156. Verz. d. Tüb. H. 13. Burnouf in der Einl. zu Bhâg. P. I, lxvi.

माधवसिंह (मा° + सिंह) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4, Çl. 2.

माधवसेन (मा° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Mâlav. 8,17. 67,15.

माधवसेनाराजन् (मा° - से° + रा°) m. N. pr. eines Fürsten Daçak. 78,15.

माधवसोमयाजिन् (मा° + सो°) m. N. pr. eines Mannes, = माधवाचार्य Hall 186.

माधवाचार्य (माधव + आ°) m. N. pr. eines berühmten Gelehrten, Bruders des Sâjaṇâkârja, Verz. d. Oxf. H. 182, *b* u. s. w. Häufig auch schlechtweg माधव genannt.

माधवानन्दकाव्य (माधव - आ° + का°) n. Titel eines *Gedichts* Verz. d. Oxf. H. 295, *b*, No. 717.

माधवानल (माधव + अ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 157, *b*, No. 339. माधवानलाख्यान n. ebend. °नाटिका Verz. d. Pet. H. No. 75.

माधवाश्रम (माधव + आ°) m. N. pr. eines Mannes Hall 103.

माधवीय adj. *zu* Mâdhava (oder Mâdhavâkârja) *in Beziehung stehend, ihm gehörig, — gewidmet, von ihm verfasst:* अवस्था Mâlatîm. 151, 5. Hall 174. Verz. d. B. H. No. 140. 1176. वृत्ति Colebr. Misc. Ess. II, 9. 38. 43. 48. Verz. d. B H. No. 789. Verz. d. Oxf. H. 167, *b*, No. 372. पराशरस्मृतिव्याख्या 263, *b*, No. 636. fg. संक्षेपशंकरजय 254, *b*, 25. प्रायश्चित्त Mack. Coll. I, 27.

माधवीलता f. = माधवी, लता *Gaertnera racemosa* AK. 2,4,2,52. Pańkar. 1,3,59. Bhavishjottara-P. 113 bei Aufrecht, Halâj. 308.

माधवीवन (मा° + वन) n. N. pr. eines *Hains:* °माहात्म्य Mack. Coll. I, 80.

माधवेन्द्रपुरी (माधव - इन्द्र + पु°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13; vgl. यादवेन्द्रपुरी ebend.

माधवेष्टा (माधव + इ°) f. 1) *ein best. Knollengewächs* (वाराहीकन्द) Râǵan. im ÇKDr. — 2) Bein. der Durgâ Wilson.

माधवोचित (माधव + उ°) n. *ein best. Parfum,* = कक्कोलक Râǵan. im ÇKDr.

माधवोद्भव (माधव + उ°) m. *eine best. Pflanze,* = राजादनी Râǵan. im ÇKDr.

माँधव्य m. patron. von मधु P. 4,1,106.

माधुक adj. 1) *vom Baume* Madhuka *kommend:* इध्म TS. 3,4,8,3. — 2) *Meth bereitend* (= मद्यकर Nîlak.), Beiw. von मैरेयक (einer Mischlingskaste) MBh. 13,2582. Bez. *einer best. Mischlingskaste* Ǵatâdh. im ÇKDr.; vgl. माधूक 2.

माधुकर (von मधुकर) 1) adj. *von der Biene* (*von Bienenhonig*) *herkommend:* मद्य Prâjaçkittend. 67, *b*, 9. — 2) f. ई *das Einsammeln von Almosen nach Art der Biene, indem man von Haus zu Haus geht,* Molesw.; vgl. माधूकर.

माधुकर्णिक adj. (f. ई) von मधुकर्णी gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80.

माँधुकि m. patron. von मधुक Çat. Br. 2,1,4,27.

माधुच्छन्दस adj. *zu* Madhukkhandas *in Beziehung stehend, ihn betreffend, von ihm herrührend:* प्रउग Çat. Br. 13,5,1,8. Âçv. Çr. 5, 10,9. Çâńkh. Çr. 10,1,9. 2,3. 11,10,4. n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 229, *a*. m. patron. Âçv. Çr. 12,4. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,2. des Aghamarshaṇa und Ġetar RV. Anukr.

माधुपर्किक adj. f. ई *zum* Madhuparka *in Beziehung stehend, bei dieser Cerimonie gereicht, — geschenkt:* गावौ Çâńkh. Gṛhj. 1,12. धन

M. 9, 206.

माधुमतँ adj. 1) *aus* Madhumant *stammend* gaṇa कच्छादि zu P. 4, 2,133 und gaṇa सिन्ध्वादि zu 3,93. m. pl. *die Bewohner von* Kaçmira H. 958. — 2) *zum Fluss* Madhumatî *gehörig* u. s. w.: जल *Wasser aus diesem Fluss* Râgan. im ÇKDr. u. मधुमती.

माँधुमतक adj. von मधुमत् gaṇa कच्छादि zu P. 4, 2, 134.

माधुर (von मधुर) 1) adj. f. ई *von* Madhura *verfasst:* वृत्ति P. 4,3, 108, Sch. Vgl. माथुर. — 2) f. ई a) *Süsse:* बिम्बाधर° Gît. 3, 15. — b) *Meth* Bhûripr. im ÇKDr. Spr. 2477. — 3) n. *die Blüthe von Jasminum Zambac* Trik. 3,3,365.

माँधुर्य (wie eben) n. gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. 1) *Süsse* Suçr. 1,34, 14. 15. 180, 2. 289, 1. 2,10, 1. 2. माधुर्यं मधुबिन्दुना रचयितुं क्षाराम्बुधेरीहते Spr. 2920. 3741. 4966. Bâlab. 44. Vet. in LA. (II) 19, 4. — 2) *Lieblichkeit, Reiz, Anmuth; Freundlichkeit, Liebenswürdigkeit:* गीतस्य शोकानां च R. 1,4,16. Çikshâ 32 in Ind. St. 4,270. रूपे गीते च Ragh. 15,65. Kathâs. 35,138. Pańkar. 1,11,3. Brahma-P. in LA. (II) 52,18. चित्तद्रवीभावमयो ह्लादो माधुर्यमुच्यते Sâh. D. 606. Verz. d. Oxf. H. 207,a,28. fg. 214,a,16. रूपयौवनमाधुर्यं स्त्रीणां बलमनुत्तमम् Spr. 4633. Mârk. P. 61,38. अभूषणो ऽपि रम्यत्वं माधुर्यमिति कथ्यते Pratâpar. 55,b,1. संभोगे विप्रलम्भे ऽधिको माधुर्यं परिकीर्तितम् Sâh. D. 92. 89. सर्वावस्थाविशेषेषु माधुर्यं रमणीयता 132. अश्लिष्टाक्षरमाधुर्यरम्याः Jâǵn. 3, 313. सूनृतालापमाधुर्यैः (copulat. comp.) MBh. 3, 1823. Hariv. 8202. R. 1, 6, 13. Spr. 232. 2179. Ragh. 18, 12. H. 309. Daçak. in Benf. Chr. 180, 14. शान्ति, दास्य, साख्य, वात्सल्य, माधुर्य (der Gottheit gegenüber) Wilson, Sel. Works 1, 164. In der Rhetorik *das abgesonderte Hervortreten der einzelnen Wörter im Satze* (Gegens. श्लेष): या पृथक्पदता वाक्ये तन्माधुर्यं प्रकीर्त्यते Pratâpar. 68,a,5.

माधूक (von मधूक) adj. 1) *aus der Bassia latifolia bereitet* P. 4,3,137, Sch. मद्य Pulastja bei Kull. zu M. 11,95. — 2) als Beiw. von मैत्रेयक (einer Mischlingskaste) nach Kull. so v. a. मधुरभाषिन् *süss —, freundlich redend:* मैत्रेयकं तु वैदेहो माधूकं संप्रसूयते। नॄन्प्रशंसत्यजस्रं यो घण्टाताडो ऽरुणोदये ॥ M. 10,33. Vgl. माधुक 2.

माधूकर adj. *nach Art der Bienen* (मधुकर) *eingesammelt:* माधूकरमसंकॢप्तं प्राक्प्रणीतमयाचितम्। तात्कालिकं चोपपन्नं भैक्ष्यं पञ्चविधं स्मृतम्॥ परमहंसः समाचरेत् Verz. d. Oxf. H. 269,b,8. मनःसंकल्परहितांस्त्रीन्गृहान्पञ्च सप्त वा। मधुवदाहरणं (wohl मधुवदाहरं zu lesen) यत्तु माधूकरमिति स्मृतम् ॥ ebend. N. 1.

माँधूची du. scheint माघी nachgebildet zu sein und wie dieses die Açvin zu bezeichnen VS. 37, 18; vgl. Mahîdh. zu d. St. und Weber, Nax. 2, 351. fg.

माधूल m. patron. von मधूल; pl. Saṁsk. K. 185,a,11.

माँध्यंदिन (von मध्यंदिन) 1) adj. f. ई *mittäglich* gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. Kâr. 3 zu P. 4,3,60 (oxyt.). H. 1460. सवन RV. 3,28,4. 32,1. 52,5. 4, 35,7. Ait. Br. 2, 32. 7, 32. TS. 2, 2, 9, 6. Çat. Br. 2,4,4,12. Khând. Up. 2,24,1. R. 1,13,6. Kathâs. 45, 386. पवमान Çat. Br. 4,3, 3,4. 13,5,1,1. Kâtj. Çr. 9,6,19. Çâñkh. Çr. 5, 10, 35. 14, 27, 9. 28, 6. ग्रह: Âçv. Çr. 5,5,19. °युग Çikshâ 10 in Ind. St. 4,107. — 2) m. pl. N. zweier Schulen: a) eines Zweiges der Vâgasanejin, Ind. St. 3,262. 269. 4,273. Müller, SL. 372. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 539, 9. °गृह्य Ind. St. 5, 337. — b) von °कौथुमानुग Verz. d. B. H. No. 80. 81.

Astronomen, die den Anfang der Planetenbewegungen in den *Mittag* setzen, Colebr. Misc. Ess. II, 427. — 3) m. pl. N. eines Geschlechts Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58, 9. — 4) n. (sc. तीर्थ) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 62,a,41; vgl. माध्यंदिनीयक.

माध्यंदिनशाखा f. *die Schule der* Mâdhjaṁdina Verz. d. B. H. No. 268. Davon adj. °शाखीय Ind. St. 4,65. Verz. d. Oxf. H. 395, a, No. 113.

माध्यंदिनायन (wohl patron. von मध्यंदिन) m. N. pr. eines Lehrers Bṛh. Âr. Up. 4,6,2.

माध्यंदिनि (wie eben) m. N. pr. eines Grammatikers: व्याघ्रपदां वरिष्ठः Kâr. zu P. 7,1,94.

माध्यंदिनीय (von माध्यंदिन) adj. 1) *beim Mittagsopfer üblich* Kâtj. Çr. 14,2,18. 26. 15,4,5. — 2) *zur Schule der* Mâdhjaṁdina *gehörig:* Nârâjaṇa Verz. d. B. H. No. 879. वाजसनेयसंहिता, शतपथब्राह्मण.

माध्यंदिनीयक n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 62,a,39. 41 — Vgl. माध्यंदिन 3.

माध्यंदिनेय m. pl. v. l. für माध्यंदिन Müller, SL. 372.

माध्यमँ (von मध्यम) adj. *zur Mitte in Beziehung stehend* Kâr. 2 zu P. 4,3,60. H. 1460. pl. so heissen *die* Ṛshi *derjenigen Theile der* RV.-Saṁhitâ, *welche die Mitte des Buchs* (Maṇḍala 2—7) *bilden*, Âçv. Gṛhj. 3,4,2. Çâñkh. Br. 12, 3. Gṛhj. 4,10. Ind. St. 1, 115. 389. N. eines Geschlechts Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,28 (माध्यय gedr.).

माध्यमक (von मध्यम) adj. = माध्यमिक, f. माध्यमिका Nir. 10,46. 12, 5. 10. Bez. *des mittleren Abschnitts* im Kâṭhaka Weber, Lit. 87.

माध्यमकेय m. pl. v. l. für मध्यमकेय MBh. 2, 1190; vgl. Kern in der Einl. zu seiner Ausg. der Varâh. Bṛh. S. S. 38.

माँध्यमस्थ्य n. nom. abstr. von मध्यमस्थ gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1, 124. — Vgl. माध्यस्थ्य.

माध्यमिक (von मध्यम) 1) adj. *auf die Mitte* (*das Luftreich*) *bezüglich, dazu gehörig* Nir. 5,3. देवगण 6,15. 7,26. 8,14. 10,9. 11,18. — 2) m. pl. a) N. einer buddhistischen Schule Madhus. in Ind. St. 1, 13, 19. Schol. zu Vedântas. 99,2. Vgl. मध्यमिक. — b) N. pr. eines Volkes im *Mittellande:* अरुणद्यवनो माध्यमिकान् Pat. bei Gold. Mân. 230. Varâh. Bṛh. S. 14,2. Verz. d. Oxf. H. 258, b, 17. Vgl. Weber in Ind. St. 5, 151. fgg. und Kern in der Vorrede zu seiner Ausg. der Varâh. Bṛh. S. S. 38.

माध्यमिनेयँ m. metron. von मध्यमा gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4,1,126. Vop. 7,7.

माध्यस्थ (von मध्यस्थ) 1) adj. *Gleichgiltigkeit —, Unbetheiligtheit verrathend:* वचस् Kâm. Nîtis. 8,80. — 2) n. *Gleichgiltigkeit* M. 4,257. Kumâras. 1,53. Kâm. Nîtis. 5,39.

माध्यस्थ्य (wie eben) n. *Gleichgiltigkeit, Unbetheiligtheit, Neutralität* Sâṁkhjak. 19. Tattvas. 29. Dhûrtas. 92, 3.

माध्याह्निक (von मध्याह्न) adj. f. ई *mittäglich:* स्नान Verz. d. Oxf. H. 276,b,43. क्रिया Mârk. P. 668, 7.

1. माँध (von मधु) 1) adj. *süss;* nur f. माधी im Gebrauch P. 6,4,175. माधीर्नः सन्त्वोषधीः Çat. Br. 14,9,3,11. TS. 3,3,3,1. Kauç. 91. माध्या गिरा Bhâg. P. 3,9,25. — 2) f. माधी a) *ein best. geistiges Getränk* Trik. 2,10,14. Hâr. 63. गौडी पैष्टी च माधी च विज्ञेया त्रिविधा सुरा M. 11,94. Gṛhjasaṁgr. 2,26. Prâjaçkittend. 68,a,2. Kull. zu M. 9,235. — b) =

माधवी *Gaertnera racemosa* PAṄKAR. 3,5,1. — c) *ein best. Fisch*, = मधुरकण्टक ÇABDAR. im ÇKDR.

2. माध्व m. *ein Anhänger des* Madhva WILSON, Sel. Works 1,128. 142. 144. 147. fg. 150. 179. BURNOUF, BHÂG. P. I, LXII. Verz. d. Oxf. H. 177,*b*,6. °भट्टारक 13. Was soll aber das f. माध्वी in der Stelle: श्रीमाध्वीरुद्रसनका वैष्णवाः क्षितिपावनाः WILSON, Sel. Works 1,34?

माध्वक n. = माधवक *ein aus Honig bereitetes berauschendes Getränk* BHÂNUDÎKSH. zu AK. 2,10,41. ÇKDR.

माध्वसिद्धान्तसार (2. माध्व-सि° + सार) Titel eines Buches MACK. Coll. I, 13.

माध्विक (von मधु) m. *Honigsammler* MBH. 2,2098.

माध्वी (wie eben) du. *Süsses besitzend oder liebend;* so heissen die beiden Açvin RV. 1,184,4. मध्वा माध्वी मधु वां प्रुषायन् 4,43,5. 7,71,2. वृष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा VS. 7,11. 37,18. AV. 7,73,4. TS. 1,4,48,1. WEBER, Nax. 2,351. fg. Geht vielleicht auf ein Thema माध्वि zurück.

माध्वीक (von मधु) n. *ein best. berauschendes Getränk* AK. 2,10,41. TRIK. 2,10,14. H. 903. HALÂJ. 2,175. MBH. 3,16040. 8,4237. HARIV. 8419. R. 5,14,44. SUÇR. 1,84,19. 377,4. 2,79,6. 425,20. 448,14. VARÂH. BṚH. S. 51,5. GÎT. 12,29. PAṄKAR. 2,4,21. 31. KUSUM. 1,8. — Vgl. मधु°, welches auch BHAṬṬ. 14,94 erscheint, wo aber der eine Scholiast मधु मार्द्वीकम् liest.

माध्वीकफल (मा° + फल) m. *eine Art Kokosnuss*, = मधुनालिकेरिक (sic) RÂGAN. im ÇKDR.

माध्वीमधुरा (माध्वी *ein berauschendes Getränk* + म°) f. *eine Dattelart*, = मधुरखर्जूरिका (= मधुखर्जूरिका) RÂGAN. im ÇKDR.

मान्, मानति *ehren* DHÂTUP. 34,36. — Vgl. मन्.

1. मान (von मन्) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. SIDDH. K. 249,*a*,9. 1) *Meinung, Vorstellung:* मानोत्पत्तेराधारवर्जितानुत्पन्नान्दृष्ट्वा TATTVAS. 45. आत्ममाने *die Meinung über sich selbst, das Sichhalten für Etwas* P. 3,2,83. अहं° adj. *ein Bewusstsein von seinem Ich habend* MÂRK. P. 47,20. Hierher vielleicht मान m. = ग्रह H. an. 2,278. MED. n. 14. *taking, seizing* WILSON. — 2) m. *eine hohe Meinung von sich, Selbstgefühl, Hochmuth, Stolz* AK. 1,1,7,22. H. 317. H. an. MED. HALÂJ. 4, 37. यो न मानमुपागाः KAUSH. UP. 1,1. M. 4,163. SUÇR. 1,312,21. मानोन्नतेन मूर्ध्ना RAGH. 16,81. Spr. 54. 278. 962. 1152. 2181. 2184. fg. 2594. मानमुऽकृत 3346. 3955. 4089. VARÂH. BṚH. S. 75,6. KATHÂS. 55,107. 111. 58,101. निगूढ° adj. SÂH. D. 66. मानाग्निहोत्र, °मौन, मानेनाधीतम्, °यज्ञ Spr. 892. — 3) m. und ausnahmsweise n. *Ansehen, die Achtung —, die Ehre, die man bei seinen Mitbürgern geniesst:* आत्मनश्चैव भद्रं ते कुरु मानं कुलस्य च MBH. 4,723. यशोमानौ वर्धयन्पाण्डवानाम् 5,671. °वर्धन M. 9,115. स्थानमानप्रभावतः MBH. 3,1842. न वै मानं च मौनं च सहितौ वसतः सदा। अयं हि लोको मानस्य असौ मौनस्य तद्विदुः (so die ed. Bomb.) ‖ 5,1618. मानापमानयोः BHAG. 6,7. Spr. 2414. मानो हि महतां धनम् (vgl. मानधन) VṚDDHA-KÂṆ. 8,1. °स्वरूपाभिज्ञ Spr. 2139. मानमुद्वहतः पुंसः 2180. माने म्लायिनि 2183. कः कुर्वीत शिरःप्रणाममलिनं मानम् 3254. सेवेव मानमखिलम् (हरति) 3294. 4478. तुल्य° adj. KÂM. NÎTIS. 17,34. मानोन्मुक्त VARÂH. BṚH. S. 15,21. 53,68. 78,10. 104,7. fgg. BṚH. 8,11. 16. °विक्रयिन् KATHÂS. 43,88. RÂGA-TAR. 3,132. PAṄKAR. 1, 14,113 (n.). अभग्नमानम् adv. Spr. 2273. — 4) m. *Achtungsbezeugung, Ehrenerweisung:* मानार्ह M. 2,137. गुरुवन्मानमर्हति 208. MBH. 13,2192. Spr. 4997. नृपमानभाज् M. 2,139. सदानमानसत्कारान् JÂGÑ. 1,338. Spr. 1278. 1393. 1936. 3332, v. l. RÂGA-TAR. 5,132. ÇUK. in LA. (II) 37, 4. KÂM. NÎTIS. 10,3. 10. VARÂH. BṚH. S. 74,4. न मानमान्यो मुदमाददीत न संतापं प्राप्नुयाच्चावमानात् MBH. 1,3624. मानं कुरुष्व — ब्राह्मणस्य 5,7306. प्रभुकृतान्मानात् Spr. 4786. सर्वेषां मानमादधे BHÂG. P. 1,11,22. मानापमाननिपुणा VIKR. 88. नश्यति नापि मानः Spr. 1372. मानो जने पण्डिते 2179. 3806. राज्ञा तुष्टेऽपि भृत्यानां मानमात्रं प्रयच्छति 2612. मानपुरःसरमुवाच PAṄKAT. 16,4. — 5) m. *auf gekränktem Ehrgefühl beruhender Unmuth, Groll in Folge von Eifersucht* (insbes. beim Weibe), *das Schmollen* H. 507. मानः कोपः स तु द्वेधा प्रणयेर्ष्यासमुद्भवः SÂH. D. 218. fg. स्त्रीणामीर्ष्याकृतो मानः कोपोऽन्यासङ्गिनि प्रिये DAÇAR. 4,53. fg.; vgl. MALLIN. zu KIR. 9,36 und ÇIÇ. 9,84. VIKR. 37,8. Spr. 28. मानः किमिति सरले प्रेयसि कृतः 98. 396. मानः समाधीयताम् 962. 1779. 1916. मानं धत्स्व 2215. 2628. °व्याधि 2834. मानं मा कुरु तन्वङ्गि ज्ञात्वा यौवनमस्थिरम् SÂH. D. 232,1. DAÇAR. 2,46. GÎT. 9,2. ÇIÇ. 9,36. 84. 87. अम्लानमाना adj. f. Spr. 3744. — 6) *Absicht, Wille:* ये मानं मेऽनुगृह्णन्तो वीरवन्तमकर्त मा AIT. BR. 7,18. — 7) m. Bez. *des 10ten astrologischen Hauses* VARÂH. BṚH. 1, 15. — WILSON hat noch folgende Bedeutungen ohne Angabe einer Autorität: *a blockhead; an agent; a barbarian.* — Vgl. निर्मान, बहु°.

2. मान (von 3. मा) 1) m. *Bau, Gebäude; Wohnung:* बृहन्तं मानं वरुण स्वधावः सहस्रद्वारं जगमा गृहं ते RV. 7,88,5. मानस्य पत्नी *die Genie des Baues* AV. 3,12,5. 9,3,6. Hierher vielleicht auch die Stellen: दिवो मानं नोत्सदन् RV. 8,52,1. अर्या मानस्य स क्षयः 7. 9,73,6. Vgl. देव° (n.). — 2) n. VOP. 26,171. *a*) nom. act. α) *das Messen, Messung* KÂTJ. ÇR. 16,7,28. सूत्रहस्तास्ततो मानं चक्रुः HARIV. 6504. ऋषेर्मानं करिष्यामि वज्रं यस्यास्थिसंभवम्। वज्रस्य च करिष्यामि तथैव च शतक्रतो ‖ MBH. 1,1514. मानेन रक्ष्यते धान्यम् Spr. 3135. कूटतुला° PAṄKAT. 7,16. पूर्णापूर्णे माने Spr. 1815. °व्यवहार BHÂSHÂP. 108. कृत्वा दिनक्षपामानम् SÛRJAS. 7,7. कालस्य क्रियया मानं तालः H. 292. Vgl. u. कालक्रिया 1. — β) *das Machen;* hierher zieht NIR. 2,22 die Stelle देवानां माने प्रथमा अतिष्ठन् RV. 10,27,23, welche zu 1. gehören könnte. — *b*) *Maass* (ganz allgemein); *Maassstab* AK. 2,9,85. 3,4,15,90. 16,96. 22,8. TRIK. 3,3,251. H. 883. an. 2,278. MED. n. 14. HALÂJ. 5,19. सद्मेव प्राचो वि मिमाय मानैः RV. 2,15,3. मानेनेव तस्थिवाँ अन्तरिक्षे वि यो ममे पृथिवीं सूर्येण 5,85,5. KAUÇ. 85. NIR. 11,5. यथा लोके मानेन प्रस्थादिभिर्धान्यानि मीयन्ते TATTVAS. 50. TARKAS. 15. SUÇR. 2,175,17. तुला° M. 8,403. °योगांश्च जानीयात्तुलायोगांश्च सर्वशः 9,330. तुलाशासनमानानां कूटकृत् JÂGÑ. 2,240. SÛRJAS. 3,21. 4,3. 10. 20. 26. 6,20. 7,14. 11,14. 14,3 (wo मानं st. वामं zu lesen ist). 11. नृ° *Mannshöhe* AK. 2,6,2,38. H. 600. भूगोलस्य, दिवः *Umfang* Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,36. अङ्गुलमानाज्ज्ञेयो व्रणोऽशुभः VARÂH. BṚH. S. 50,1. अन्तर° *Unterschied in der Dimension* 53,14. 15. मानाधिक *zu gross* 79. द्वार° 56,16. 29. 58,17. 68,105. *Gewicht* 68,1. 107. BṚH. 27,19. मानगोचराध्याय Verz. d. Oxf. H. 336,*b*,11. मानाध्याय 327,*a*, No. 773. °निरूपण 281,*a*, No. 659. °परिभाषा 311,*b*,16. VOP. 5,12. 7,92. तत्सत्त्व° RÂGA-TAR. 4,65. सावनं वापि सौर्यं च चान्द्रं नाक्षत्रमेव च। चत्वार्येतानि मानानि यैर्युगं प्रविभज्यते ‖ GARGA bei WEBER, GJOT. 40. VARÂH.

Bṛh. S. 2,c,4 (S. 4, Z. 4). Reinaud, Mém. sur l'Inde 353. ब्राह्मं दिव्यं तथा पित्र्यं प्राजापत्यं गुरोस्तथा। सौरं च सावनं चान्द्रमार्क्षं मानानि वै नव॥ Sûrjas. 14,1.12. तारका° *Dauer nach den Gestirnen gerechnet* Varâh. Bṛh. S. 98,2. Am Ende eines adj. comp. (f. ई): पदं तिर्यङ्मानी Schol. zu Kâtj. Çr. 5,3,33. शतमान *hundertfach:* इन्द्रस्य रूपं शतमानमायुः VS. 19,93. Vgl. ऊर्ध्व°, कूट°, गिरि°, कुन्द°, मास°. — c) *ein best. Gewicht,* = कृष्णल oder रक्तिका *ein* Gungâ-*Korn* Schol. zu Kâtj. Çr. und TS. (हिरण्यम्) शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः अथो खलु यावतीः समा ऋष्यन्मन्येत तावन्मानम् TS. 2,3,11,5. nach dem Comm. 100 Mâna = 5 Pala (an einer Stelle auch Paṇa). 3,2,6,3. 6,6,10, 2. TBr. 1,3,7,7. 7,6,2. Vgl. auch शतमान. *A measure, the fourth or eighth part of a* Khârî Wilson mit Berufung auf Med., wo aber प्रस्थादि so v. a. *Maass* bedeutet. — d) *Bild, Erscheinung, species:* प्र यदित्था परावतः शोचिर्न मानमस्यथ *wenn ihr aus weiter Ferne wie einen Strahl euer Bild* (hierher) *werfet* ṚV. 1,39,1. यस्यानाप्तः शवसो मानमुक्थं परिभुजद्रोदसी विश्वतः सीम् 100,14. — e) = उपमान (Schol.) *Aehnlichkeit:* या बिभर्ति कलवल्लकीगुणस्वानमानम् Çiç. 4,57. — f) *Beweis,* = प्रमाण Trik. H. an. Med. न तावदन्तःकरणमिन्द्रियमित्यत्र मानमस्ति Nilak. 227. Kusum. 16,15. 30,16. 38,5. — Statt मान Pañkat. 89,17 ist vielleicht प्रतिमान *Bild* zu lesen.

3. मान m. wenn auf 3. मा zurückgehend, etwa so v. a. *praeparatum:* यं ते श्येनश्चारुमवृकं पदाभरदरुणं मानमन्धसः *das röthliche Gebräu des Krautes* d. h. *den* Soma ṚV. 10,144,5.

4. मान m. N. pr. des Vaters von Agastja, der मानस्य सूनुः heisst ṚV. 1,189,8. सूनोर्मानेनाश्विना गृणाना वाजं विप्राय भुरणा रदन्ता। अगस्त्ये u. s. w. 117,11, wo सूनोः zu वाजं zu ziehen ist. Agastja selbst hiesse so, wenn man der Legende glaubt, in der Stelle: ततो ह मान उदियाय मध्यात्ततो जातमृषिमाहुर्वसिष्ठम् 7,33,13. Die Erklärer verstehen den ersten Pâda von Agastja, deuten aber मान der Sage wegen *so gross wie ein Jochzapfen* (शम्या). Bhadd. bei Sâj. ebend. 11. pl. *das Geschlecht des* Mâna ṚV. 1,169,8. 171,5. एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्याम मानाः 182,8. 184,5. Vgl. auch 2. मान्य. Es fällt auf, dass Sâj. in Stellen aus Liedern des Agastja das Wort appellativisch zu deuten sucht, während er Mânja als patr. des Agastja aus Bṛhadd. kennt.

मानक 1) am Ende eines adj. comp. = 2. मान *Maass:* द्वात्रिंशद्धस्त° Verz. d. Oxf. H. 89,a,30. — 2) m. n. = माणक *Arum indicum* Çabdak., Ratnam. und Bhâvapr. im ÇKDr. — 3) Trik. 3,3,278 bei der Erklärung von रूप wohl fehlerhaft für नाणक. — 4) f. मानिका a) *ein berauschendes Getränk* Çabdar. im ÇKDr. — b) = माणिका *ein best. Gewicht* Siddh. K. 249,b,11. Vaidjakaparibhâshâ im ÇKDr. = 2 Añgali = 8 Pala Verz. d. Oxf. H. 307,b,9. पाणि° = कर्ष 5. — Vgl. देवमानक.

1. मानकलह (1. मान + क°) m. *Rivalitätsstreit, Eifersüchteleien:* मुक्तमानकलह adj. Kathâs. 53,11.

2. मानकलह (wie eben) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 58,45.

मानकलि (1. मान + कलि) m. *gegenseitiger Groll* Spr. 530.

मानकृत् (1. मान + कृत्) adj. *Andere ehrend, Andern Achtung bezeugend* MBh. 5,1090. 7,1996.

मानक्षति (1. मान + क्ष°) f. *Ehrenverletzung, Ehrenkränkung* Râga-Tar. 5,234.

मानग्रन्थि (1. मान + ग्र°) m. dass. Hâr. 168.

मानतस् (von 1. मान) adv. *ehrenhalber* MBh. 14,2671.

मानतुङ्ग (1. मान + तुङ्ग) m. N. pr. eines Autors: °तुङ्गाचार्य Hall in der Einl. zu Vâsav. 8. °सूरि 49.

मानद (1. मान + 1. द) 1) adj. *Andern Ehre erweisend, Andern Achtung bezeugend;* in der Anrede Indr. 5,44. MBh. 3,2163. 2332. 16799. 5,7262. R. 1,18,20. 20,18. 2,34,24. 97,28. Spr. 830. 1078. मानदायाः gen. sg. f. Bhâg. P. 3,23,6. द्विजैकमानदः Pañkar. 4,3,36. — 2) m. a) pl. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 57,43; vgl. मालद. — b) mystische Bez. *des Buchstabens* आ Weber, Râmat. Up. 318. am Ende eines adj. comp. f. आ 317. — 3) f. आ Bez. *der zweiten* Kalâ *des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 18,b,24. — 4) n. (sc. अस्त्र) Bez. *einer best. mythischen Waffe* R. ed. Bomb. 1,27,20 (मानव Schl.).

मानदण्ड (2. मान + द°) m. *Messstock:* (हिमालयः) पृथिव्या इव मानदण्डः Kumâras. 1,1.

मानधन (1. मान + धन) adj. *dessen Reichthum die Ehre bildet* Ragh. 5,3. Prab. 13,11.

मानधानिका (मान + धा°) f. = कर्कटी Çabdam. im ÇKDr. *Gurke* Wils.

मानन (vom caus. von मन्) 1) adj. *ehrend, als Ehrenbezeugung dienend:* मांसं माननं वा मानसं वा Nir. 4,3. य एव मान्यो भवति तदर्थमेतत्संस्क्रियते Durga. — 2) f. आ *das Ehren, Bezeugen der Achtung:* द्विजातीनाम् MBh. 12,12840. 13,3871. 3874. Spr. 4714. अग्निनोर्माननार्थम् R. 5,58,14. समानन adj. = पूज्य Nalod. 2,23. — 3) n. dass.; s. अमानन (auch Spr. 3415).

माननीय (wie eben) adj. *zu ehren, verdienend geehrt zu werden von* (gen.); von Personen R. 1,14,10. Ragh. 1,11. Kumâras. 1,18. Mârk. P. 23,96. Râga-Tar. 5,337.

मानपर (1. मान + पर) 1) adj. f. आ *überaus stolz* Çiç. 9,57. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 43,69.

मानपरिखण्डन (1. मान + प°) n. *Verlust der Ehre* Spr. 4971.

मानप्राण (1. मान + प्राण) adj. *dem die Ehre so viel wie das Leben gilt* Kathâs. 39,163.

मानभङ्ग (1. मान + भङ्ग) m. *Verlust —, Kränkung der Ehre* Spr. 4971. 5118. 5223.

मानमनोहर (1. मान + म°) Titel eines Buchs Hall 164. Muir, ST. 3, 202. Verz. d. Oxf. H. 247,a,30. °कार m. *der Verfasser desselben* d. i. Vâgîçvara 245,b, No. 615.

मानमय m. Bez. *eines best. Gegenstandes des Genusses:* तदागताभिर्नवराहृतास्तु कृष्णेप्सया मानमयास्तथैव Hariv. 8455. Nilak.: ताम्बूलयोगाः गर्वाङ्कुरा (मान = गर्व) आहृताः वयमेताभ्यो ऽधिका इति स्वगुणा आविष्कृता इत्यर्थः.

मानमहत् (1. मान + म°) adj. *überaus stolz* Spr. 791.

मानंपच (मानम्, acc. von 2. मान, + पच) adj. beim Schol. zu Vop. 26, 55. Ohne Zweifel ein verfehltes Beispiel, da im Sûtra मान nicht das Wort मान, sondern *Wörter für bestimmte Maasse* bezeichnet.

मानयितर् (vom caus. von मन्) nom. ag. *Ehrer, Andern Achtung bezeugend* MBh. 3,1810. 12,3479 (दामन् ebend. bedeutet *freigebig;* ge-

hört also zu 1. दामन्, nicht zu 4. दामन्). गुह्णाम् Suçr. 1,334,7. Varâh. Brh. S. 95,61. मान्य° MBh. 3,15394. Hariv. 7326. Mârk. P. 20,20.

मानयितव्य (wie eben) adj. *zu ehren, geehrt zu werden verdienend* MBh. 12, 3979.

मानरन्ध्रा (2. मान + रन्ध्र) f. *eine Art Wasseruhr, ein Gefäss mit einer Oeffnung im Boden, das in's Wasser gestellt sich allmählich füllt und zum Messen der Zeit dient*, Trik. 1,1,121. °रन्ध्री Wilson.

मानवँ (von मनु) Vop. 7, 32. fg. 1) adj. f. ई *vom Menschen* oder *von* Manu *stammend, demselben eigen* u. s. w., *menschlich;* m. *Mensch* (AK. 2,6,1,1. 3,4,29,220. H. 337. Halâj. 2, 176), °वी *Menschentochter, ein menschliches Weib* (Çabdar. im ÇKDr.): मा नः पथः पित्र्यान्मानवादधि दूरं नैष्ट परावतः so v. a. *nicht ab vom Pfade der Vorväter in die Fremde* RV. 8,30,3. वि यो रत्ना भजति मानवेभ्यः 4,54,1. पर्शुर्मानवी 10,86,23. AV. 12,1,2. मानवोः पञ्च कृष्टयः 3,24,3. पञ्च मानवाः Ait. Br. 8, 23. Çat. Br. 13,5,4,14. सप्त 23. मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह मानव्यो हि प्रजाः TS. 5.1,5,6. 1,5,1,3. 6,1. Âçv. Çr. 1, 3, 5. मानवी ऋचौ TS. 2,2, 10,2. मानव्यः सामिधेन्यः Kâtj. Çr. 24,2,8. ग्रावर्त Khând. Up. 4,15,6. पुरुषो ऽमानवः 5. 5,10,2. रोदसी *den Menschen gewogen* RV. 9,98,9. — वंश Manu's *Geschlecht* MBh. 2,803. Bhâg. P. 9,1,7. राजर्षिवंश Uttararâmak. 39,4. अस्त्र R. 1,56,7. R. Gorr. 1,30,20. पत्न Hariv. 509. वर्ष Verz. d. Oxf. H. 41, *a*, N. 1. Varâh. Brh. S. 54, 99. °सूत्र, °कल्पसूत्र (auch schlechtweg मानव n.) Ind. St. 1,69. 470. 5,9. fgg. 14. fgg. Çaṁk. zu Brh. Âr. Up. S. 257. शास्त्र M. 12,107. 126. धर्म Parâç. 1,24 bei Stenzler, Jâǵn. S. VII. उपपुराण Madhus. in Ind. St. 1,18,15. Verz. d. Oxf. H. 65, *b*,12.80,*a*,4. °शुल्वभाष्य Ind. St. 1,470. — क्रिया नासीच्च मानवी *menschlich* MBh. 3,11237. मनोर्वंशो मानवानां ततो ऽयं प्रथितो ऽभवत्। ब्रह्मक्षत्रादयस्तस्मान्मनोर्जातास्तु मानवाः॥ *Menschenkinder* 1,3138. fg. धर्ममनुतिष्ठन्ति मानवः *Mensch* M. 2,9. 20. 3,140. 5,35. MBh. 5,6008. R. 1,8, 8. Suçr. 1, 69, 20. 114, 14. 254,11. Spr. 244. 2318. 2690. 3054. Varâh. Brh. S. 68,5. 20. 112. Mârk. P. 17, 12. Weber, Râmat. Up. 290. Çuk. in LA. (II) 35,20. कपट° Bhâg. P. 1,1,20. *Mann* M. 9,96. Spr. 1303. 3304. pl. *Unterthanen* M. 9,246. 309. Spr. 2608. m. sg. *Knabe* Çabdar. im ÇKDr.; fehlerhaft für माणव. — 2) m. patron. Verz. d. B. H. 60,6. Nâbhânedishṭha Ait. Br. 5,14 (vgl. RV. 10,62,1). Çârjâta 4,32. Çat. Br. 4,1,5,2. Çarjâti Bhâg. P. 9,3,1. Kakshus und Nahusha RV. Anukr. Bhṛgu M. 5,3.12,2. Sudjumna Bhâg. P. 9,1,36. Karûsha 2,16. मानवी 3,21,5. Devahûti 23,4. 6. Iḍâ TS. 2,6,7,3. Çat. Br. 1,8,1,26. मानवी (मनोरपत्यम् Schol.) MBh. 3,16637 fehlerhaft für मालवी, wie Sâv. 1,19 hat. — 3) m. pl. N. einer Schule des schwarzen Jaǵus Ind. St. 3,258. — 4) f. ई *a) Menschentochter, menschliches Weib*, Manu's *Tochter* s. u. 1. 2. — *b)* N. pr. einer Göttin, die die Befehle des 11ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî ausführt, H. 45. — *c)* N. pr. einer der 14 Vidjâdevî H. 240. — 5) n. *a)* = मानवसूत्र s. u. 1. — *b)* N. eines Sâman Ind. St. 3,229,*a*. Paṅkav. Br. 13,3,14. 15. Çâṅkh. Çr. 12,9,17. Lâṭj. 3,4,15. — *c) eine best. Busse:* मानवं त्रैमासिकं कुर्यात् Prâjaçkittend. 38,*a*,1. Citat bei Kull. zu M. 11,146; vgl. मानवीय. — *d) Manneslänge* (als best. Maass) Varâh. Brh. S. 54,71. fg. 83.

मानवदेव (मा° + देव) m. *der Gott unter den Menschen, König, Fürst* Ragh. 14,32.

मानवत् (von 1. मान) adj. = मानिन् Med. n. 107. 1) *Ehren geniessend* Taitt. Up. 3,10,3. 7. — 2) f. *grollend* (in Folge verletzten Stolzes oder aus Eifersucht) Kathâs. 1,25. Çiç. 9,84. मानवतीजन Spr. 1779.

मानवपति (मा° + प°) m. *Herr der Menschen, Fürst, König* Varâh. Brh. S. 11,6.

मानवर्जक (1. मान + व°) m. N. pr. eines Volkes MBh. 6,357 (VP. 190). — Vgl. मानवर्तिक, मानवल्लक.

मानवर्जित (1. मान + व°) adj. *der Ehre baar* Dhar. im ÇKDr. तस्मात्त्वं नर्तनः पार्थ स्त्रीमध्ये मानवर्जितः MBh. 3,1866. अद्ध्येणाहृतं क्वापि कदाचिन्मानवर्जितम्। भुञ्जे *der Ehre baar* so v. a. *meine Ehre verletzend* (*tantôt la nourriture m'est abandonnée par l'orgueil* Burn.) Bhâg. P. 7,13,38.

मानवर्तिक m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,43. मानवर्जक MBh. गवर्तिल v. l. im Mârk. P.; vgl. VP. II, 157. — Vgl. मालवर्ति.

मानवल्लक m. pl. v. l. für मानवर्जक VP. 190, N. 71.

मानवस्य् (von मानव), partic. मानवस्यँत् *nach Menschenweise thuend* (*Menschen* d. h. *Priester wünschend* Sâj.): मुमुक्ष्वोऽ मनवे मानवस्यते (उप युञ्जते) d. h. *die Flammenrosse lassen sich schirren von dem Menschen, der doch dazu nur menschliche Kräfte verwenden kann*, RV. 1,140,4.

मानवाचल (मानव + अ°) m. N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 58,11.

मानवाद्य (मानव + आ°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,229,*a*.

मानवीय 1) adj. *von* Manu *stammend:* °संहिता Kull. zu M. 1,4. — 2) n. *eine best. Busse* (vgl. मानव 5, *c*.) Kull. zu M. 11,146.

मानवेन्द्र (मानव + इन्द्र) m. *Fürst der Menschen, König* R. 1,5,6. Varâh. Brh. S. 20,2. 68,103.

मानवेय adj. *von* Manu *stammend:* °पाठक्रम Verz. d. Oxf. H. 263, *b*, No. 635. m. patron. Hariv. 640.

मानवोत्तर (मानव + उ°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,229,*a*.

मानवौघ (मानव + ओघ) adj. in Verbindung mit गुरु Bez. *einer Klasse von Autoren bestimmter mystischer Gebete* (neben दिव्यौघ und सिद्धौघ) Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,29. 33. *b*,1. 4. 8. 13.

मानँव्य 1) m. patron. von मनु gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. °सगोत्र Ind. St. 3,485. — 2) n. *eine Menge von Knaben* Bhar. zu AK. 3,3,11. ÇKDr.; fehlerhaft für माणव्य.

मानव्यायनँी f. zum patron. मानव्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

मानःशिल (von मनःशिला) adj. *aus Realgar bestehend:* गिरि MBh. 6, 445. रजस् 12,9998.

1. मानसँ (von मनस्) 1) adj. f. ई (आ MBh. 14,442) *dem Sinn —, dem Geist entsprungen, — angehörig, geistig* (Gegens. शारीर) VS. 13,55. पुरुष Çat. Br. 14,5,5,7. 9,1,18. Jâǵn. 3,194. Taitt. Âr. 10,79. 80. Nir. 4,3 (*beseelt*). 14,9. MBh. 15,938. व्याधि Suçr. 1,1,9. 4,9. 69,6. Spr. 4945. Vikr. 30. Tattvas. 50. दुःख MBh. 3,71. fg. Spr. 4575. व्यथा AK. 1,1,7,28. H. 1371. पीडा Halâj. 2,380. वेदनाः MBh. 14,442. प्रीति P. 3,3,116, Sch. नृणां सिद्धिः Mârk. P. 56,23. 25. विकार AK. 1,1,7,21. Halâj. 1,90. संकल्पः कर्म मानसम् Nîlak. 46. AK. 1,1,4,11. Halâj. 4, 88. M. 12,5. 8. कर्मदोष 9. धर्म MBh. 13,364. अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यमकल्पता। एतानि मानसान्याहुर्व्रतानि तु धराधरे॥ Varâha-P. im

ÇKDr. u. मानसव्रतं. चिन्ता Verz. d. Oxf. H. 217,a,16. बुद्धि R. 3,4,9. मनस् Ind. St. 2,97. लोकाः Hariv. 998. Verz. d. Oxf. H. 40,a,4. ब्रह्मणो मानसाः पुत्राः MBh. 1,2518. 12,13079. Bhag. 10,6. Ind. St. 2, 97, N. 1. Hariv. 41. 12438. 12441. R. 1, 34, 45. Kathâs. 59, 95. VP. 1, 7, 1 bei Muir, ST. 1,25. कन्या Hariv. 998. Kumâras. 1, 18. प्रिया Kaush. Up. 1,3. देव MBh. 12,6775. ऊचुः प्राञ्जलयः सर्वे ब्रह्माणमिव मानसाः (sc. सुताः oder ऋषयः) Hariv. 14031. 11879. *im Sinn —, in Gedanken ausgeführt,* z. B. *ein stilles* Stotra: मानसेन स्तुवते Âçv. Çr. 8,13. Lâṭj. 3,8,1. 4, 7,15. Çâñkh. Çr. 10,12,3. जप M. 2,85. MBh. 12,12787. Verz. d. Oxf. H. 102,b,34. भक्त Âçv. Çr. 8,13. मानसा मे भविष्यथम् so v. a. *dem Geiste gegenwärtig* R. 1,29,25. 30,12. कैश्चैराभरणैश्चित्रैर्मानसैः wohl so v. a. *wie sie der Geist nur immer sich vorstellen kann, alle erdenkliche* 5,45,3. मानसैर्विश्वकर्मणा अव्यक्तेन मनसा चिन्तेन मनीषया वा निर्मितैः Schol. — 2) m. a) *eine Form* Vishṇu's VP. 265. — b) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2146. 2157. — c) pl. *eine best. Klasse von Manen* (als Söhne Vasishṭha's angesehen) Verz. d. Oxf. H. 39,b,42. — d) Bez. *einer Art von Asketen:* योगिमानसहंसविप्राणाम् Weber, Râmat. Up. 362. मानस könnte übrigens auch als adj. zu हंस gehören; vgl. 2. मानस. — e) pl. Bez. der Vaiçja in Çâkadvîpa MBh. 6,436. 438. VP. 200 (Muir, ST. 1,193). Verz. d. Oxf. H. 33,a,14. 15. — f) N. pr. eines Sohnes des Vapushmant Mârk. P. 53,27. — 3) f. ई N. pr. einer der 16 Vidjâdevî H. 240. Vgl. महामानसिका. — 4) n. a) = मनस् *das geistige Vermögen, Sinn, Geist, Gemüth, Herz* gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. AK. 1, 1,2,9. Trik. 3,3,447. H. 1369. an. 3,753. Med. s. 30. Halâj. 2,379. Ind. St. 2,97. Suçr. 1,175,5. Bhâshâp. 33. Bâlab. 1. Pañkar. 1,7,8. Spr. 2389. यस्य तुष्टं न मानसम् 1291. °तुष्टये 4721. यस्यार्तपरित्राणे न मानसम् Mârk. P. 15,61. चक्रुस्ते न यज्ञेषु मानसम् VP. 1,6,29 bei Muir, ST. 1,23. काव्यममलधियो मानसं संविदध्युः so v. a. *guter Dinge sein* Spr. 3080. Häufig am Ende eines adj. comp. अशान्त° Kathop. 2,24. क्रोधसंदीप्त° Hit. 1,48. मुदित° MBh. 1,5572. दीन° 3,2779. दुष्ट° 15581. विस्मित° R. 1,9,23. 56,24. 65,14. ब्राह्मण्ये धृतमानसः R. Gorr. 1,57,25. Ṛt. 1, 10. Spr. 2563. AK. 3,1,7. Varâh. Bṛh. 20,2. Kathâs. 70,69. Râga-Tar. 3,22. f. आ MBh. 1,4401. 3,1820. 2550. 5,6074. 7,30. R. 2,60,7. 5,49, 22. Çâk. 76. Kumâras. 5,3. Spr. 1235. 1394. Kathâs. 39, 85. 59, 130. Vid. 124. Pañkat. 184,6. III,180. Vgl. पूर्णमानस. — b) N. pr. eines heiligen Sees und Wallfahrtsortes auf dem Kailâsa, der Heimath (des Brüteplatzes) der wilden Gänse oder Schwäne, Trik. H. an. Med. MBh. 2,1041. fg. 8,3048. 12,5647 (m., पुंस्त्वमार्षम् Schol.). 13215. Hariv. 1014. 1292. 8793. 12833. कैलासशिखरे राम मनसा निर्मितं सरः। ब्रह्मणा प्रागिदं यस्मात्तदभून्मानसं सरः॥ R. 1,26,8 (27,7 Gorr.). Ragh. 6,26. Vikr. 93. 94. Megh. 11. 63. 74. Siddhântaçir. 3,35. Lalit. 317. Kathâs. 46,87. 56,208. 69,131. 72,37. 43. 55. Spr. 4306. VP. 169. Mârk. P. 55,3. Çuk. in LA. (II) 33,2. Ghaṭ. 9. Verz. d. Oxf. H. 39,a,33. 149,a,40. तीर्थ MBh. 3, 10547. 13,4887. Verz. d. Oxf. H. 5,b,29. 69,a,24. मानसं तीर्थम् bedeutet auch den *geistigen Badeplatz, das Bad der Seele:* अगाधे विमले शुद्धे सत्यतोये धृतिह्रदे। स्नातव्यं मानसे तीर्थे सत्यमालम्ब्य शाश्वतम्॥ MBh. 13,5351. मनसा च प्रदीप्तेन ब्रह्मज्ञानजलेन च। स्नाति यो मानसे तीर्थे तत्स्नानं तत्त्वदर्शिनाम्॥ 5361. ein Lehrer so genannt Verz. d. Oxf. H. 245,b,7. Vgl. उत्तरमानस (auch MBh. 12,5646. Râga-Tar. 3,448), मानसोत्तर und तुरुष्कमानस. — c) *eine Art Salz* Schol. zu Kâtj. Çr. 176,6.

2. मानस (von 1. मानस 4,b.) adj. *den See* Mânasa *bewohnend:* तद्वायसं तीर्थमुशन्ति मानसा (auch = सत्त्वप्रधाने मनसि वर्तमानाः nach dem Schol.) न यत्र हंसा (auch = यतयः nach dem Schol.) निरमन्त्युशिक्क्षयाः Bhâg. P. 1,5,10. — Vgl. 1. मानस 2,d.

मानसचारिन् (1. मा° + चा°) adj. *den See* Mânasa *besuchend;* m. *Gans, Schwan* Hariv. 1237.

मानसत्व (von 1. मानस) n. *eine Ausführung in Gedanken* Schol. zu Pañkav. Br. 7,1,5.

मानसनयन (1. मा° + न°) n. *das Geleite zum See* Mânasa (in übertragener Bed.), Titel einer Schrift: °प्रसादनी f. Titel eines Commentars zu jener Schrift Verz. d. Oxf. H. 245,a, No. 615.

मानसरुज् (1. मा° + रुज्) f. *Seelenkrankheit* Varâh. Bṛh. 17,5.

मानसवेग (1. मा° + वेग) adj. *geschwind wie der Geist (Gedanke)*; m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 34,219. 105,66.

मानसशुच् (1. मा° + शुच्) f. *Seelenleiden* Varâh. Bṛh. 8,15.

मानससंताप (1. मा° + सं°) m. *Herzeleid, Herzenskummer* Çâk. 95,14, v.l.

मानसायन m. patron. von मनस् gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

मानसार (1. मान + सार) m. N. pr. eines Fürsten von Mâlava Daçak. 32,7.

मानसालय (1. मानस + आ°) m. *Gans, Schwan* (*am See* Mânasa *wohnend*) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. मानसौकस्.

मानसिंह (1. मान + सिंह) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 368,19. Verz. d. Oxf. H. 285,b,2. Kshitîç. 13,12. 15. Auch einfach सिंह genannt 16,1.

मानसिक (von मनस् oder 1. मानस) adj. *geistig,* Bein. Vishṇu's MBh. 12,12864. = मनउपाधिक Schol.

मानसिका s. महा°.

मानसूत्र (2. मान + सूत्र) n. *Messschnur* (vgl. प्रमाणसूत्र) Daçak. 71,2. *eine um den Leib getragene Schnur von Gold oder anderem Stoffe* Dhanañgaja im ÇKDr.

मानसोत्तर (1. मानस + उ°) m. N. pr. eines Gebirges VP. 200. 218. Bhâg. P. 5,20,30. 35. 21,7. 13. — Vgl. उत्तरमानस.

मानसोल्लास (1. मानस + उ°) m. Titel einer Schrift Hall 18. 110. Verz. d. Oxf. H. 108,a,30. 292,a,51. गोविन्द° 14. °प्रबन्ध Titel eines Commentars zu jenem Werke Verz. d. Tüb. H. 16. °वृत्तान्त desgl. Verz. d. B. H. No. 616. °वृत्तान्तविलास desgl. Hall 110.

मानसौकस् (1. मानस + ओ°) adj. *am See* Mânasa *wohnend:* हंसाः MBh. 8,1894. m. *Gans* AK. 2,5,23. H. 1325. Halâj. 2,96. Râga-Tar. 3,448.

मानस्कृत m. nach Mahîdh. = पूजाया अभिमानस्य वा कर्ता, nach dem Comm. zu TBr. = मनसैव लावण्यं योजयिता मनस्कृता (lies मनस्कृत्!) तस्य पुत्रं मानस्कृतम्. VS. 30,14.

मानस्थली (मान + स्थ°) f. gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. Davon adj. मानस्थलक ebend.

मानस्य m. patron. von मनस् gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

मानघ्न् (1. मान + घ्न्) adj. *den Hochmuth vernichtend:* मानघ्ना भव शत्रूणाम् Mârk. P. 132,41.

मानाङ्क m. N. pr. des Verfassers des Vṛndâvana Haeb. Anth. 462. Wohl fehlerhaft für मालाङ्क.

मानाङ्कलमक्तातन्त्र (2. मान - अ° + म°) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,15.

मानानन्द (1. मान + आ°) m. N. pr. eines Autors eines Durgâmantra Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,19.

मौनायन m. patron. von मन (v. l. für मनस्) gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

मौनाय्य m. metron. von मनायी gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

मानाय्यायनी f. zu मानाय्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

मानामक्त (1. मान + आ°) adj. *hochmüthig* Varâh. Bṛh. 19,8.

मानिक von मानिन् in पण्डित°.

मानिका s. u. मानक; मानित u. dem caus. von मन्.

मानितसेन (म° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 55.

मानिता (von मानिन्) f. am Ende eines comp. 1) *das Voraussetzen bei sich:* अज्ञाने ज्ञानमानिता MBh. 14,1000. — 2) *das Ehren:* मान्य° Spr. 3988.

मानित्व (wie eben) n. 1) am Ende eines comp. *das Voraussetzen bei sich:* अकृते कृतमानित्वम् MBh. 14,1000. — 2) am Ende eines comp. *das Sichhalten für:* पुरुष° MBh. 1,1685. — 3) *Hochmuth:* अ° *Bescheidenheit* Bhag. 13,7. Kaush. Up. Einl. 2,15. — 4) *das Geehrtwerden:* ये न मानित्वमिच्छन्ति मानयन्ति च ये परान् MBh. 12,4071.

मानिन् (von मन् und 1. मान) 1) adj. *a) meinend, der Meinung seiend:* अयं लोको नास्ति पर इति मानी Kathop. 2,6. — *b) annehmend, ansehend —, haltend für;* am Ende eines comp. P. 6,3,36. Vop. 6,11.12. पूर्वनिमित्त° Ṛv. Prât. 11,7. दर्शनीय° = दर्शनीयां मन्यते P. 6,3,36, Sch. मद्रिका° 37, Sch. पञ्चमी° 38, Sch. — *c) bei sich voraussetzend, zu haben meinend;* am Ende eines comp.: शौटीर्य° R. 3,59,8. अज्ञाने ज्ञानमानिनः Mârk. P. 47,20. Pañkar. 4,3,198. अधर्मे धर्ममानिनः Bhâg. P. 4,14,23. दुःखे च सुखमानिनः 3,10,24. धाम° 11,38. आश्रय° Kâm. Nîtis. 8,60. अक्षमः क्षमतामानी Spr. 3378. Vgl. मानिता 1. und मानित्व 1. — *d) sich haltend für,* am Ende eines comp. P. 3,2,83. अतिवादि° MBh. 3,10652. अनूचान° Khând. Up. 6,1,2. स्तेनमस्तेनमानिनम् M. 8,197. ईश° Bhâg. P. 9,4,44. कृतार्थ° Vid. 12. Kathâs. 22,95. दृढ° Hariv. 8435. धृष्ट° R. 2,96,43. पटु° Spr. 5110. पण्डित° (s. auch bes.) MBh. 1,1599. Spr. 5204. पुरुष° MBh. 3,367. 5,6094. R. 2,109,4. प्राज्ञ° (s. auch bes.) R. 2,70,10 (f.). प्राज्ञं° Kathâs. 62,171 wohl fehlerhaft. शूर° MBh. 4,899. 17,67. Spr. 3517, v. l. सुभग° R. 2,92,25 (f.). Daçak. in Benf. Chr. 193,12. दीर्घकेशमानिनी ad P. 6,3,40. कठीमानिनी ad 41. ब्राह्मणमानिनी Vop. 6,14. *erscheinend, geltend für:* दर्शनीयमानी चैत्रो मैत्रस्य Sch. zu P. 3,2,82.83. तन्मानिन् AV. Prât. 4,29. Vgl. मानित्व 2. und नरमानिनी. — *e) ehrend, hoch in Ehren haltend:* मधुमानिनीनाम् so v. a. *der Gattinnen* Madhu's Bhâg. P. 1,16,36. Vgl. मानिता 2. — *f)* = मानवत् Med. n. 107. *eine hohe Meinung von sich habend, hochmüthig, stolz* MBh. 2,1405. 5,2546. 7,1816. 13,6505. Hariv. 13773. R. 1,6,10. परवृद्धिमत्सरि मनो हि मानिनाम् Çiç. 15,1. Spr. 2226. 2808. Kâm. Nîtis. 17,23. 33. Kathâs. 5,91. 11,82. 38,5. 55,107 (f.). 73,23. Mârk. P. 123, 22. सदा मानी कुरून्प्रति MBh. 1,5536. 2,2456. मानिनो धनतो नराः (पापतो रताः ed. Bomb.) *stolz auf ihren Besitz* 13,6699. अति° R. 3,24,17. R. ed. Bomb. 3,33,16. Mârk. P. 125,12. अ° *bescheiden* MBh. 13,6461.14, 534. मानिन् *auf seine Ehre haltend, stolz* (in guter Bed.) Spr. 661. 1630. 1785. 3646 (der Löwe). 4348. 5177. 5223. Kathâs. 54,141. 65,94. Râga-Tar. 4,182. 670. 6,204. मानिनो मानयेः Bhaṭṭ. 19,24. *hoch in Ehren stehend, hochgeachtet:* तेषां मां मानिनीं भार्यां सूतपुत्रः पदावधीत् MBh. 4,473. fgg. Varâh. Bṛh. S. 17,25. 101,10 (= Bṛh. 16,10). Bṛh. 12,11. रण° *im Kampfe* MBh. 7,6832. मानिनी Kumâras. 5,53. Ragh. 13,38. Megh. 96. Kathâs. 10,34. Bhâg. P. 3,14,18. Mârk. P. 72,19. 109,10. 11. 124, 23. 127,4. An mehreren Stellen kann über die Färbung der Bedeutung gestritten werden. — *g)* adj. f. *grollend, schmollend* (mit dem Geliebten) AK. 2,6,1,3, v. l. H. 507, Sch. Vikr. 118. Spr. 1219. 3160. Kir. 9,36. Prab. 17,12. Gît. 9,2. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,19. 129,*b*,38. — 2) m. *Löwe* Râgan. im ÇKDr. — 3) f. मानिनी *a) eine best. wohlriechende Pflanze,* = पाली (d. i. प्रियङ्गु) Med. — *b)* N. pr. einer Tochter Vidûrastha's und Gattin Râgjavardhana's Mârk. P. 109,10. — *c) ein best. Metrum* Wilson; fehlerhaft für मालिनी.

मानिन्ध m. N. pr. eines Astronomen Z. f. d. K. d. M. 4,324. मनिन्ध 313; vgl. Ind. St. 2,251. — Vgl. मणित्थ.

मौनुतन्तव्य (von मनुतन्तु) m. patron. des Aikâdaçâksha Ait. Br. 5,30. शैमिपौ Çat. Br. 13,5,3,2. Gobh. 1,6,1. — Vgl. मारुतन्तव्य.

मौनुष (von मनुस्) VS. Prât. 2,39. in den Brâhmaṇa oxyt. 1) adj. f. ई *a) menschlich:* विश् Ṛv. 1,72,8. 2,4,3. क्षय 1,123,1. जन 48,11. कृष्टि 59,5. प्रजा VS. 11,45. होतृ Ṛv. 1,153,3. धी 2,2,9. युग 2.1,103,4. सवन 131,1. व्रत 5,66,2. 6,12,2. यज्ञ 7,2,7. जनुस् 4,1. TS. 1,6,8,2. Ait. Br. 7,18. 8,11. Çat. Br. 1,5,1,13. 8,3,21. 13,8,4,7. 14,3,1,9. Âçv. Gṛhj. 1,14,7. वित्त Khând. Up. 5,3,6. आनन्द Taitt. Up. 2,8. समाज्ञाः 3,10,2. ऋग्वेदो देवदैवत्यो यजुर्वेदस्तु मानुषः । सामवेदः स्मृतः पित्र्यः M. 4,124. लोक Bhag. 4,12. अहोरात्राणि Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 21. क्रियाः MBh. 13,4773. आपद् Ragh. 1,60. आसुरी मानुषी दैवी चिकित्सा सा त्रिधा मता (daher f. *a branch of medicine, the administering of drugs and herbs* bei Wilson) Çabdak. im ÇKDr. सर्ग Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,17. भोगाः R. 3,53,3. देह Bhâg. P. 10,33,37. रूप MBh. 1,5946. 3,2584. तनु Bhag. 9,11. Ragh. 16,22. LA. (II) 87,20. Verz. d. Oxf. H. 233,*b*,24. वाच् Daç. 1,24. गिर् MBh. 3,2097. गन्ध 1,5933. मूत्र Suçr. 1,194,8. गार्ग्यभार्या Hariv. 1961. नारी R. 3,54,17. कन्या Muir, ST. 4, 319, N. 284. कर्मन् MBh. 13,314. अहोरात्रे मानुषदैविके M. 1,65. विधाने दैवमानुषे 7,205. MBh. 3,2925. 2928. 13,297 (दैव° ed. Bomb.). — *b) menschlich* so v. a. *menschenfreundlich* Nir. 14,37. Indra Ṛv. 2,11,10. Agni 3,9,6. Âpas 6,50,7. 9,63,7. Ushas 7,75,2. Marut AV. 7,78,3 (TS. v. l.). — 2) m. *a) Mensch* P. 4,1,161 (proparox.). AK. 2,6,1,1. H. 337. Halâj. 2,176. Ṛv. 1,25,15. 37,7. 84,2. यज्ञियाः, मानुषाः 4,1,20. देवाः, मानुषाः 54,3. जनिम मानुषाणाम् 6,18,7. 10,13,2. यदमानुषीषु मानुषो निषेवे 95,8. VS. 6,8. पञ्च मानुषाः Ṛv. 8,9,2. — Çat. Br. 3,6,3, 21. 9,5,1,54. M. 9,284. 10,86. MBh. 1,5937. fg. 3,2085. 2098. 2244. R. 1,15,1. Çâk. 104,14. Spr. 2182. Vid. 164. Pañkat. 61,10. Hit. 10,20. Am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 43,17 (अमानुषा क्ष्मा). — *b)* Bez. *der Zodiakalbilder Zwillinge, Jungfrau und Wage* (nebst ihren Unterabtheilungen, den नवांश) Varâh. Bṛh. S. 100,2; vgl. Laghuǵ. 1,11—13 in Ind. St.

2,280. — 3) f. ई *ein menschliches Weib* P. 4,1,113. MBh. 3,2475. Çāk. 25. Kathās. 30, 4. 42, 25. Mārk. P. 128, 8. — 4) n. a) *Menschenweise, —art; —stand, Menschheit:* यस्य द्यावो न विचरन्ति मानुषा *dessen Tage nicht vergehen nach Menschenweise* ṚV. 1,51,1. मानुषाद्दैव्यमुपैमि TBr. 1,2,1,15. इदं मानुषं सर्वेषां भूतानां मधु Çat. Br. 14,5,5,13. Ait. Br. 3,33. कर्मणा लभते यस्माद्देवत्वं मानुषादपि । पुनश्चैव च्युतः स्वर्गान्मानुष्यमनुवर्तते ॥ Suçr. 2,400,2. *menschliches Thun, — Handeln* Taitt. Up. 1,9. दैवे च मानुषे (= पौरुषे) चैव संयुक्तं लोककारणम् MBh. 5,2826. दैवं हि मानुषोपेतं भृशं सिध्यति 7471. R. 2,23,19. — b) N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,36. — Vgl. अ°, अति° (auch MBh. 5,7346), धूर्तमानुषा, निर्मानुष, राज°, वि°, सत्र°.

मानुषक (von मानुष) adj. *menschlich:* तपोमूलमिदं सर्वं दैवमानुषकं सुखम् MBh. 11,234.

मानुषता (wie eben) f. *das Menschsein, Menschenstand:* °तां गम् *Mensch werden* MBh. 13,858. R. 1,14,41.

मानुषत्व (wie eben) n. dass.: तौ सखायौ पुरा ह्यास्तां मानुषत्वे MBh. 13, 411. Kathās. 45,341. *das Mannsein, Mannheit* Mārk. P. 125,28.

मानुषप्रधन (मा° + प्र°) adj. *für die Menschen kämpfend:* die Marut ṚV. 1,52,9.

मानुषराक्षस (मा° + रा°) m. *ein Unhold in Menschengestalt, ein wahrer Teufel* Spr. 576. °राक्षसी f. Kathās. 63,35.

मानुषलौकिक (von मा° + लोक) adj. *der Welt der Menschen* d. i. *den Menschen eigen, menschlich:* अहोरात्रे MBh. 12,8492. — Vgl. जीवलौकिक.

मानुषिबुद्ध (मा° = मानुष + बुद्ध) m. *ein menschlicher* Buddha (Gegens. ध्यानिबुद्ध) Burn. Intr. 116. Köppen 2,26.

मानुषीभू (मानुष + 1. भू) *Mensch werden:* °भूत Kathās. 36,125. 37,157.

मानुष्य (von मनुष्य) 1) n. *das Menschsein, Menschenstand, Menschennatur:* सर्वं पुरुषकारेण मानुष्याद्देवतां गताः MBh. 13,308. 6676. 15, 859. Hariv. 3979. 7255. Suçr. 2,400,3. Spr. 217. मानुष्ये कदलीस्तम्भनिःसारे 4712. 4713. Kathās. 27,71. Bhāg. P. 4,23,28. VP. bei Muir, ST. 1, 189. Mārk. P. 55,23. 57,63. LA. (II) 87,14. — 2) adj. *menschlich* Sāṁkhjak. 53. MBh. 1,5936. N. (Bopp) 19,28 (MBh. 3,2798). R. 1,34,15. अ° MBh. 14,266. Nur an der ersten Stelle wird die Form des Wortes durch das Metrum gestützt, an allen übrigen hat die v. l. die für das adj. gangbare Form मानुष.

मानुष्यक (wie eben) P. 4,2,39. Vârtt. zu P. 6,4,151. 1) adj. *menschlich:* काम Çat. Br. 14,7,1,32. कर्मन् MBh. 5,2789. 4509. स्नेह 17, 104. यत्न Hariv. 3218. भाव R. Gorr. 1,35,14. Verz. d. Oxf. H. 324, *a*,5. — 2) n. *das Menschsein, Menschenstand, Menschennatur* Tattvas. 45. *eine Menge von Menschen* P. 4,2,39, Sch. AK. 3,3,42. H. 1416.

मानोज्ञक (von मनोज्ञ) n. *Schönheit* P. 5,1,133.

मानोन्नति (1. मान + उ°) f. *hohes Ansehen, grosse Ehren* Spr. 955.

मानोन्माद (1. मान + उ°) m. *an Wahnsinn grenzender Hochmuth* Spr. 323.

मानोन्मानिका (von 2. मान + उन्मान) f. gaṇa शाकपार्थिवादि in Siddh. K. zu P. 2,1,69.

मान्तव्य m. patron. von मन्तु gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Dazu f. मान्तव्यायनी gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

मान्त्र (von मन्त्र) adj. *den vedischen Sprüchen eigen:* स्वर Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 120.

मान्त्रवर्णिक (von मन्त्रवर्ण) adj. *in dem Wortlaut der* Veda-*Lieder enthalten* Bâdar. 1,1,15.

मान्त्रिक (von मन्त्र) m. *Hersager eines Spruchs* oder *eines Zauberspruchs* Wilson, Sel. Works 1,252. Râga-Tar. 1, 234. 4, 593. 5, 102. Verz. d. Oxf. H. 258, *b*, 35. Vet. in LA. (II) 13,21, wo मन्त्रिक fehlerhaft ist.

मान्त्रित m. pl. *die Nachkommen des* Mântritja gaṇa कण्वादि zu P. 4, 2, 111.

मान्त्रित्य m. patron. von मन्त्रित gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

मान्थ्, मान्थति = मन्थ् = 1. मथ् Vop. in Dhâtup. 3,9.

मान्थरेषणि m. patron. von मन्थरेषण, zu schliessen aus den Scholien zu P. 2,4,66.

मान्थर्य (von मन्थर) n. *Schwäche:* बोद्धबुद्धि° *des Verstandes* Schol. zu Kâvjâd. 3, 149.

मान्थाल m. *ein best. Thier,* nach Mahîdh. *eine Mausart* VS. 24, 38. — Vgl. मन्थावल.

मान्थ्य adj. von मन्थ gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

1. मान्द (von einem auf 1. मन्द् zurückgehenden मन्द) adj. *erfreuend,* Bez. des Wassers in einigen Formeln VS. 10,4. TS. 2,4,7,2. 9,3. 3,3, 3,1. 4,1. Kâth. 30,6.

2. मान्द (von मन्द) 1) adj. *zur oberen Absis einer Planetenbahn in Beziehung stehend* Sûrjas. 2,39. 43—45. 56. 3,20. — 2) n. oxyt. = मान्द्य gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

मान्दार m. *ein best. Baum,* = मन्दार Lalit. ed. Calc. 6,14. 318,16. — Vgl. मन्दारव.

मान्दारव m. dass. Burn. Intr. 535. — Vgl. मन्दारव.

मान्दार्य (von मन्दार) gaṇa प्रगद्यादि zu P. 4,2,80 (proparox.). इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ṚV. 1,165,15. Vermuthlich N. pr. eines Mannes, anders Sâj. und Mahîdh. zu VS. 34,48.

मान्द्य (von मन्द) n. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5, 1, 128. 1) *Langsamkeit, Trägheit* (Gegens. शैघ्र्य) Bhâg. P. 5,21,3. 22,7. गोः Sâh. D. 14,15. प्रवचने Spr. 647. — 2) *Schwäche:* वाचोः Pańkar. 1,7,4. *der Sinne* Vedântas. (Allah.) No. 144. Bâlab. 3. बुद्धि° *des Verstandes* Siddh. K. zu P. 2,2,11. Daçak. 65,13 (°माद्य gedr.). Vgl. अग्नि°. — 3) *Krankheit* H. 462. Halâj. 2,445. चकार सः । मान्द्यमल्पतराहारकृशीकृततनुर्मृषा ॥ *er stellte sich krank* Kathâs. 24,135. 65,16. °व्याज 24,167. 32,154. 63, 102. 71,95.

मान्द्र adj. von मन्द्र gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,4,62.

मान्धातर् m. N. pr. eines alten Fürsten, eines Sohnes des Juvanâçva, Trik. 2,8,3. H. 700. Verfasser von ṚV. 10,134. Âçv. Çr. 12,12. MBh. 2,319. 3,10423. fgg. मामयं धास्यतीत्येवं भाषिते चैव वज्रिणा । मान्धातेति च नामास्य चक्रुः सेन्द्रा दिवौकसः 10453. 7,2272. fgg. 12, 974. 2397. fgg. 4474. fgg. 13,860. 3668. Hariv. 710. fgg. 1716. R. 1,70,25. 2, 110,13 (119,13 Gorr.). Spr. 2186. VP. 363. Bhâg. P. 9,6,34. 7,1. Râga-Tar. 4,640. 5,122. 8,3432. Verz. d. Oxf. H. 13, *a*, 25. 31. 76, *b*, 12. मान्धातृसूत्र Burn. Intr. 74. 89. Lot. de la b. l. 833. fg. Schiefner, Lebensb.

232 (2; hier मन्धातर्). N. pr. eines späteren Fürsten Verz. d. Oxf. H. 148,*a*,10. — Vgl. मन्धातर्.

मान्धातापुर (मा°, nom. von मान्धातर् + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 382,*a*, No. 449. मान्धात्तात्रिपुर Verz. d. B. H. No. 1242.

मान्धात्र adj. Mândhâtar *betreffend:* मान्धात्रोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,24 (मान्धातोपा° gedr.). m. patron. von मान्धातर् Âçv. Çr. 12, 12. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,8 (मान्धात gedr.).

मान्ध्योद m. patron. Saṁsk. K. 184,*a*,10. Offenbar eine falsche Form.

मान्मथ (von मन्मथ) adj. *zur Geschlechtsliebe in Beziehung stehend, sie betreffend, durch sie hervorgerufen:* विधि Mâlatîm. 35, 5. विकार Spr. 422. Prab. 41,4. आचार्यक Sâh. D. 54,10.

1. मान्य 1) adj. (vom caus. von मन्) *zu ehren, ehrenwerth, in Ehren stehend* Gatâdh. im ÇKDr. von Personen M. 2,139. Jâgń. 1,35. Sâv. 1, 37. MBh. 5,7298. Hariv. 7326. R. 1,17,26 (15 Gorr.). 4,40,25. Ragh. 4, 7. 13,63. Spr. 1051. 1421. 3988. Varâh. Bṛh. S. 5,42. 74,4. Kathâs. 24, 191. 34,138. 49,7. 52,75. 68,33. Râga-Tar. 2,171. Mârk. P. 18, 9. Sâh. D. 18,14. मया चैव भवद्विधा मान्य एव नराधिपः MBh. 15, 32. सर्वेषामेव नो मान्यः 1, 857. Jâgń. 1,111. Ragh. 2, 44. Cit. beim Schol. zu Çâk. 51, 16. Kathâs. 62,41. Dhûrtas. in LA. 90,15. लोक° Z. d. d. m. G. 14,569, 12. भूपसंमान° Spr. 1420, v. l. न मानमान्यो मुदमाददीत न संतापं प्राप्नुयाच्चावमानात् MBh. 1, 3624. वित्तं बन्धुर्वयः कर्म विद्या भवति पञ्चमी। एतानि मान्यस्थानानि गरीयो यद्यदुत्तरम्॥ Spr. 4993. — 2) f. आ *Trigonella corniculata Lin.* Çabdam. im ÇKDr.; fehlerhaft für माल्या.

2. मान्य॑ (von 4. मान) m. patron. Ṛv. 1,165,14. 15. 177,5. 184,4. Maitrâvaruṇi, Liedverfasser von Ṛv. 8,56. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,11.

मान्यत्व (von 1. मान्य) n. *das in Ehren-Stehen bei* (gen.): जनस्य Varâh. Bṛh. S. 85,4.

मान्यमान॑ patronymisch aus मन्यमान (partic. von मन्) gebildet (Sâj.): देवकं चिन्मान्यमानं जघन्थ etwa *das Göttchen, den Stölzling, hast du erschlagen* Ṛv. 7,18,20.

मान्यव adj. auf Manju *bezüglich:* मन्त्र Nir. 1,17.

मान्यवती N. pr. einer Princessin Mârk. P. 123,17. Vielleicht fehlerhaft für माल्यवती.

मापत्य (1. मा + अपत्यम् *bei Leibe kein Kind*) n. (sic) Bez. des *Liebesgottes* Halâj. 1,34.

मापन (vom caus. von 3. मा) 1) m. *Wage* Çabdar. im ÇKDr. (तुलः wohl nur ein Druckfehler für तुला). — 2) f. आ *Messung, Ausmessung* MBh. 1,2030.

मापय् s. das caus. von 3. मा und 2. मि.

मावर् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,10.

माम (von मम) adj. nur im voc. sg. m. so v. a. *Onkel* (so reden Krebse, Fische und Schildkröten den Kranich an und der Schakal den Esel) zu belegen Pańkat. 50,12. 16. 51,13. 23. 52,3. 98,13. 21. 214,23. 215,3. 7.

मामक॑ (wie eben oder von ममक) 1) adj. *a) mein, der Meinige* P. 4, 3,3. Vop. 7,22. H. an. 3,83. Med. k. 137. Ṛv. 10,17,14. 103,10. 159,1. VS. 19,46. Bhag. 1,1. 15,12. MBh. 1,167. 2,583. 3,12935. 13513. 4,314. 12,2890. Hariv. 7086. R. 1,22,13. 60,27. 2,31,35. 34,10. 6,36,42. Râga-Tar. 3,270. Kathâs. 10,185. 52,245. 56,55. Bhâg. P. 3,24,4. Mârk. P. 23,83. f. मामिका P. 7,3,44, Vârtt. 1. Pat. zu P. 4,1,30 (मामका beim Schol. zu P. 4,1,30 fehlerhaft). MBh. 4,1622. 7,3057. R. 2,105,2. 3, 23,22. मामकी ved. P. 4,1,30. Kâç. zu P. 1,1,19. Bhag. 9,7 (die meisten Autt. मामिका). R. 6,112,5. Kathâs. 32,148. — *b) selbstsüchtig, geizig* Çabdam. im ÇKDr. — 2) m. *ein Oheim von mütterlicher Seite* H. an. Med. k. 137. °तनय 235. — 3) f. मामकी N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2,35. fg.; vgl. मामुखी. — Vgl. ज्योतय°.

मा॑मकीन (wie eben) adj. *mein* P. 4,3,3. Vop. 7,22. Mâlatîm. 49,19. Kathâs. 32,146. 196.

मामते॑य (von ममता) m. metron. des Dîrghatamas Ṛv. 1,147,3. 152, 6. 158,6. Ait. Br. 8,23. Bhâg. P. 9,20,25 (सामतेय v. l.).

मामनसायनि m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,9 v. u. Wohl fehlerhaft.

मामल्लदेवी (मा° + दे°) f. N. pr. der Mutter Çrîharsha's Hall 160. Einl. zu Vâsavad. 18. Verz. d. Oxf. H. 118,*b*, No. 200.

मामिडि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 196,*b*,22.

मामुखी f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2, 12. — Vgl. मामकी.

मामुदगजनवी m. = محمود غزنوی Kshitîç. 6,19.

मांपश्य॑ (माम्, acc. von 1. म, + प°) adj. *mich ansehend* so v. a. *deine Blicke auf mich ziehend* AV. 7,38,1.

माय (von 3. मा) 1) adj. *a)* nom. ag. am Ende eines comp. P. 3,2,2. धान्य° *Korn messend* Sch. — *b) Trugbilder schaffend* (= मायाविन् Schol.), Beiw. Vishṇu's MBh. 13,909. — 2) m. *a)* = पीताम्बर H. an. 2,376. Med. j. 45. *Gaukler, Taschenspieler.* — *b) ein* Asura Med. ऽम्बरे H. an. kann Druckfehler für ऽसुरे sein. — 3) f. माया॑ Uṇâdis. 4,109. Çânt. 1,5, Sch. *a) Kunst, ausserordentliches Vermögen, Wunderkraft* (diese Bedeutungen nur in der älteren Sprache); *Kunstgriff, List, Anschlag, Trug, Gaukelei; ein künstliches Gebilde, Trugbild, Blendwerk, Täuschung;* = प्रज्ञा, प्रज्ञान Naigh. 3,9. Nir. 7,27. 12,17. = बुद्धि Trik. 3,3,318. H. an. Med. = शाम्बरी (fälschlich als *a female juggler* von Wilson gefasst) AK. 2,10,11. Trik. H. 925. H. an. Med. Halâj. 4, 55. = कूट AK. 3,4, 9, 39. = शाठ्य H. 377. = दम्भ H. an. = दुत्रोपाय H. 738. मायाभिरिन्द्र मायिनमवातिरः Ṛv. 1,11, 7. 32,4. 80,7. 2,11,10. अस्तभ्नान्मायया द्यामवस्रसः 17,5. या वां माया अभिद्रुहे 27,16. 3,27,7. 60,1. मही मित्रस्य वरुणस्य माया 61,7. 4,30,12. 21. प्रादेवीर्मायाः संहते 5,2,9. असुरस्य 63,3. 78,6. 85,5. 6. न तस्य मायया चन रिपुरीशीत मर्त्यः 8,23,15. त्वष्टा माया वेदपसाम पस्तमः 10,53,9. यां मायाभिरन्वचरन्मनीषिणः AV. 12,1,8. 13,2,3. 8,10,22. VS. 13,44. 23,52. 30,7. देवा असुरानुपासचन्तेतेव युद्धेनेतेव मायया Ait. Br. 6,36. 8,23. यज्ञस्य TBr. 3,10, 9,2. Çat. Br. 2,4,2,5. कां चिन्मायां कुर्यात् 13,4,3,11. 11,1,6,12. तामिन्द्रः कया चन मायया हन्तुं नाशंसत Pańkav. Br. 13,6,9. न येषु जिह्ममनृतं न माया च Praçnop. 1,16. — मायाः कृण्वानस्तन्वं परि स्वाम् Ṛv. 3,53,8. 6,47,18. अधेन्वा चरति मायया 10,71,5. आसुरी माया स्वधया कृतासि VS. 11,69. त एते माये असृजन्त *zwei Trugbilder* Çat. Br. 3,2,4,1. इन्द्रस्य माया N. eines Sâman Ind. St. 3,208,*a*. — चौरिकानृतमायाभिर्धर्मश्चापैति पादशः M. 1,82. समाहृत्य तु तद्वित्तं यावदर्थममायया *ohne Trug,*

ehrlich 2,51. अमाययैव वर्तेत न कथं च न मायया । बुध्येतारिप्रयुक्तां च मायाम् ॥ 7,104. सेवेतामायया गुरुम् MBh. 13,7595. न मायया हर्तुमिहार्हसि द्रुमं सुपुष्पमेवास्तु धिगस्तु जिह्मताम् Hariv. 7335. 9212. Spr. 1822. 2187. fg. 4850. Z. d. d. m. G. 14,570,9.13. Kâm. Nîtis. 5,19. 17,3. 52. fgg. Spr. 109. 392. Varâh. Bṛh. S. 104,61. Kathâs. 25,274. 28,137. यो मायां कुरुते मूढः प्राणत्यागे धनादिषु so v. a. *wer bei Todesgefahr sein Geld und Anderes auf eine listige Weise zu retten sucht* Spr. 2549. प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय संभवाम्यात्ममायया *Trugbild* Bhag. 4,6. दैवी ह्येषा गुणमयी मम (Kṛshṇa spricht) माया दुरत्यया 7,14. माययापहृतज्ञानाः 15. भ्रामयन्सर्वभूतानि यन्त्रारूढानि मायया 18,61. पुरा विकुरुते मायाम् MBh. 1,6029. 7631. 3,2557. अग्निर्हि प्रमदा दीप्तो मायाश्च मयजा विभो 13,2250. R. 5,78,11 (pl.). येन (मयपुत्रेण बलेन) ह वा इह सृष्टाः षण्णवतिर्मायाः याः काश्चनाद्यापि मायाविनो धारयन्ति Bhâg. P. 5,24,16. Çâk. 137. Ragh. 2,62. निदधे रावणः सीतां मयो मायामिवासुरः R. 3,60,21. मायां भूमिगतामिव Hariv. 6614. °दर्शन Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,17. मायां मोहिनीं समुपाश्रितः MBh. 1,1156. अप्सरा देवकन्या वा माया 3,15580. तामापतन्तीं मायाम् Hariv. 9377. सैंही, सिंह° *ein Trugbild in der Gestalt eines Löwen* 9378. fgg. Verz. d. Oxf. H. 59,*b*,19. fgg. °मृग *ein Trugbild von einer Gazelle, keine wirkliche Gazelle* R. 3,49,21. 50,9. 6,82,105. °गज Kathâs. 12,18. °वत्सेशरूपिन् 33,202. °कनकमञ्जरी 71,168. °किरात Bhâg. P. 3,1,38. 6,18,7. 7,2,7. 8,18,24. 19,32. 24,1. Verz. d. Oxf. H. 28,*b*,24. °विवरमन्दिर Kathâs. 29,14. °रावण so v. a. Râvaṇa *in einer trügerischen (anderen) Gestalt* Verz. d. Oxf. H. 143,*b*, No. 295. मायां तु प्रकृतिं विद्यान्मायिनं तु महेश्वरम् Çvetâçv. Up. 4,10. Nîlak. 40. तथा च प्रपञ्चस्य परिणाम्युपादानं माया न ब्रह्मेति सिद्धान्तः 180. ब्रह्मशक्तिर्माया Çaṇḍ. 86. Wilson, Sel. Works 1,243. Verz. d. Oxf. H. 81,*a*,16. 149,*b*,40. 238,*b*,4. Ind. St. 1,23. 2,12. Prab. 9,10. 11,9. Bhâg. P. in VP. 21, N. 1. शिव° Spr. 2277. राममाये Weber, Râmat. Up. 308. mit der Durgâ (die Identificirung mit der Lakshmî bei Wilson und im ÇKDr. beruht auf einer falschen Lesart H. 226; vgl. jedoch °पति) identificirt Hariv. 10238. देवीं मायां (= दुर्गा Schol.) तु श्रीकामः (यजेत्) Bhâg. P. 2,3,3. Pañkar. 1,3,41. Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,14. Verfasserin von Zaubersprüchen 101,*a*,33. Personificirt als Tochter Anṛta's und der Nirṛti (Nikṛti) und als Mutter Mṛtju's Mârk. P. 50,30. VP. 56. als Tochter Adharma's Bhâg. P. in VP. 55, N. 14. Nach H. an. soll माया auch = कृपा *Mitleid* sein. — *b*) angeblicher Name der Mutter Çâkjamuni's H. 237, Sch. Hiouen-thsang 1, 325. 343. Vie de Hiouen-thsang 110. 127. Schiefner, Lebensb. 234 (4.). Vgl. °देवी. — *c*) mystische Bezeichnung bestimmter Buchstaben Verz. d. Oxf. H. 97,*a*,38. fg. — *d*) N. zweier Metra: α) *4 Mal* – – – –, – ⏑ ⏑ – – – ⏑ ⏑ – – Colebr. Misc. Ess. II,161 (VII,3). — β) *a, d:* ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ – –; *b, c:* – – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ – – Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — *e*) N. pr. einer Stadt (vgl. मायापुरी) Verz. d. Oxf. H. 69,*a*,27. — Vgl. अमाय, अहि°, उरि°, देवमाया (auch Hariv. 9211), निर्माय (*der Wunderkraft baar* TS. 6,5,1,2), पुरु°, प्रतिमाया, बहुमाय, भूरि°, महामाय, महामाया, सुमाय.

मायण m. N. pr. des Vaters von Mâdhava und Sâjaṇa Verz. d. Oxf. H. 167,*b*,27. 264,*a*,13.

मायव (von मयु oder मायु) m. patron. ṚV. 10,93,15.

मायवत् adj. = मायावत् Ait. Br. 8,23. Çat. Br. 13,5,4,12. Aus metrischen Rücksichten verkürzt.

मायाकापालिक (मा° + का°) n. Titel eines Schauspiels (संलापक) Sâh. D. 204,1.

मायाकार (मा° + 1. कार) m. *Gaukler, Taschenspieler* AK. 2,10,11. H. 925. Halâj. 2,434, wo मायाकारस्तु वि° मायिकः zu lesen ist.

मायाकृत् m. = मायाकार Çabdar. im ÇKDr.

मायाचण (मा° + चण) adj. *bekannt durch seine Gaukeleien* Bhaṭṭ. 2,32.

मायाचार (माया + आ°) adj. *mit List —, mit Trug zu Werke gehend* (Gegens. साध्वाचार) Spr. 4850.

मायाजीविन् (मा° + जी°) m. = मायाकार H. 925, v. l.

मायातन्त्र (मा° + त°) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,4. 101,*b*,43.

मायाति m. = नरबलि *Menschenopfer* ÇKDr. nach dem Brahmavaiv. P., Prakṛtikh. 16.

मायात्मक (माया + आत्मन्) adj. (f. मायात्मिका) *dessen Wesen Täuschung ist* Wilson, Sel. Works 1,244.

मायाद m. *Krokodil* Trik. 1,2,23.

मायादेवी (मा° + दे°) f. N. pr. 1) der Mutter Çâkjamuni's Burn. Intr. 535. Lalit. ed. Calc. 28,20. 45,18. 63,13. 68,16 (°देवीम्). 17 (°देव्याः). Schiefner, Lebensb. 234 (4.). मायाया देव्याः H. 237, Sch. मायादेवीसुत m. Bez. Çâkjamuni's AK. 1,1,1,10. — 2) der Gattin Pradjumna's (vorher Çambara's) VP. 575. fg.; vgl. मायावती.

मायाधर (मा° + धर) 1) adj. *mit Gaukeleien —, mit Zauberkünsten vertraut* R. 3,44,26. 49,17. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Asura Kathâs. 17,19.

मायापटु (मा° + पटु) adj. = मायाधर Varâh. Bṛh. S. 15,20. Bṛh. 14,4. H. 1218.

मायापति (मा° + प°) m. *ein Meister in der Täuschung* oder *Gatte der personif. Täuschung:* Vishṇu Pañkar. 4,3,18.

मायापुरी (मा° + पु°) f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,6. — Vgl. माया.

मायाफल (मा° + फल) n. *Gallapfel* Râgan. im ÇKDr.

मायाभ्युदयन (माया + अ°) m. N. pr. eines Kâjastha Râga-Tar. 8,1819.

मायामय (von माया) adj. f. ई *auf Täuschung beruhend, ein Blendwerk bildend, hingezaubert, keine Wirklichkeit habend* Colebr. Misc. Ess. I, 375. Maitrjup. 4,2. MBh. 3,673. 1720. 9,584. Hariv. 8014. fg. R. 1,15,9. 49,16 (50,15 Gorr.). 3,49,31. 55,31. 6,7,7. 82,68. R. ed. Bomb. 1,27,19. Spr. 4707. Bhâg. P. 2,2,2. 3,13,25. Mârk. P. 24,33. Weber, Râmat. Up. 206. Bhaṭṭ. 17,107.

मायायन्त्र (मा° + य°) n. *Zauberwerk:* पित्रा च शिक्षितास्मीह मायायन्त्राण्यनेकशः Kathâs. 29,17. °विद् 43,37. मयप्रणीतदार्वादिमायायन्त्रविचक्षणा 22. °विमान *Zauberwagen* 31,56. 37. °करण्डिका 29,37. स्वमायायन्त्रपुत्रिकाः 18; vgl. noch न्यस्तदारुमयानेकमायासयन्त्रपुत्रिका 1.

मायारसिक s. मायावसिक.

मायावचन (मा° + व°) n. *eine gleissnerische Rede* Pañkat. 33,7.

मायावटु (मा° + वटु) m. N. pr. eines Fürsten der Çavara Kathâs. 71,4. 289. fg. 72,403.

मायावन्त् (von माया) 1) adj. P. 5,2,121. *zauberkräftig; Trug anwendend:* नि मायावानब्रह्मा दस्युरर्त ṚV. 4,16,9. राक्षसाः R. 6,84,35. Vgl. मायवन्त्. *reich an Zauberkünsten:* चरित्राणि Schol. zu Bhâg. P. 3,13,47. — 2) m. Bein. Kaṁsa's Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. °वती *a)* N. pr. der Gattin Pradjumna's (vorher Çambara's) Gaṭâdh. im ÇKDr. Hariv. 9213. fgg. VP. 575. fg. Vgl. मायादेवी. — *b)* N. pr. der Frau eines Vidjâdhara Kathâs. 13,35. — *c)* N. pr. einer Prinzessin Kathâs. 112,112. — *d)* N. einer personificirten Zauberkunst Kathâs. 42,38. — *e)* N. pr. einer Verfasserin von Zaubersprüchen Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,33.

मायावसिक adj. = परप्रतारक Çabdam. im ÇKDr. Wohl fehlerhaft für मायारसिक (मा° + र°) *der eine Lust daran hat Trug anzuwenden.*

मायावाद (मा° + वाद) m. *die Lehre von der Täuschung*, Bez. des Buddhismus Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, N. °संदूषणी f. Titel einer polemischen Schrift gegen die adualistische Vedânta-Lehre Hall 160.

मायाविद् (मा° + विद्) adj. *in Zauberkünsten erfahren* MBh. 1,7638.

मायाविन् (von माया) 1) adj. P. 5,2,121. Vop. 7,29. *zauberkräftig; Trug anwendend, Andere täuschend, — hintergehend;* von Personen Halâj. 2,194. वृत्र ṚV. 2,11,9. 9,83,3. die Açvin 10,24,4. MBh. 3,11683. 13366. 5,1224. 13,1214 (Çiva). 2289 (Indra). R. 1,1,51. 3,49,47. 4,8,36 (Gorr. als N. pr.). 9,10. 6,7,5. 19,64. Ragh. 10,46. Spr. 257. Kir. 1,30. Mârk. P. 22,7. Pańkat. ed. orn. 56,2. पुरुषोत्तम Wilson, Sel. Works 1,243. *in Täuschung bestehend, ein Blendwerk bildend:* ब्रह्म Nîlak. 158. m. *Zauberer, Gaukler, Taschenspieler:* नटाश्च नर्तकाश्चैव मल्ला मायाविनस्तथा। शोभयेयुः पुरवरं मोदयेयुश्च सर्वशः॥ MBh. 12,2655. Bhâg. P. 5,24,16. Kusum. 23,7. — 2) m. *Katze* Râgan. im ÇKDr.

मायासुत m. *der Sohn* (सुत) *der* Mâjâ d. i. Çâkjamuni H. 237.

मायिक (von माया) 1) adj. gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. *in Täuschung bestehend, ein Blendwerk bildend:* जगत् Kusum. 19,14. Kap. 3,26. Pańkar. 2,7,53. *Trug anwendend, Andere täuschend* Halâj. 2,194. m. *Gaukler, Taschenspieler* 434 (wo मायिकः st. मालिकः zu lesen ist). — 2) n. *Gallapfel* Râgan. im ÇKDr. मायिका f. v. l. ebend.

मायिकभैरव (मा° + भै°) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,32.

मायिन् (von माया) 1) adj. gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. *kunstreich, wunderkräftig; listig, Trug anwendend* H. 377. Halâj. 2,194. ṚV. 1,32,4. मर्त्य 39,2. मृग 80,7. नि मायिनो ममिरे रूपमस्मिन् 3,38,7. 9. 5,48,1. 3. Soma 7,82,8. नि मायिनस्तपुषा रक्षसो दह 8,23,14. 1,11,7. स चिन्नु त्वश्नो मायी विभाय AV. 5,11,4. die Marut 5,58,2. die Açvin 6,63,5. Varuṇa 6,48,14. 7,28,4. 10,99,10. Indra 8,65,1. मायां तु प्रकृतिं विद्यान्मायिनं तु महेश्वरम् Çvetâçv. Up. 4,10. 9, Verz. d. Oxf. H. 222,*a*,34. fg. Kṛshṇa Pańkar. 4,1,28. — Kumâras. 2,46. Spr. 1556, v. l. Kir. 1,30. Kathâs. 71,149. Pańkar. 2,1,47. अ° MBh. 3,1357. *in der Gewalt der* Mâjâ *stehend:* पुरुष (*die Seele*) Bhâg. P. 2,5,19. m. *Gaukler, Taschenspieler, Zauberer* Kathâs. 38,62. nach Çabdârthak. bei Wilson Bein. von Brahman, Çiva, Agni und Kâma. n. *Zauberhaftes, Zauberkunst:* कथनीय° Bhâg. P. 3,13,47. कथनीयानि मायीनि मायावन्ति चरित्राणि यस्य Schol. Statt मायिनां चैव Pańkar. 1,12,7 ist wohl गायनानां च (गायनानाश्च v. l.) zu lesen; मायिसमो Padma-P. 16,29 ist wohl auch verdorben. Vgl. दुर्मायिन्. — 2) n. *Gallapfel* Râgan. im ÇKDr. u. मायाफल; auch मायिफल n. ebend.

1. मायु (von 2. मा) m. 1) *das Blöken, Brüllen;* von Kühen, Schafen, Ziegen Naigh. 1,11. Nir. 2,9. ṚV. 1,164,28. 7,103,2. 10,95,3. Kâtj. Çr. 25,9,12. Kauç. 44. 93. 96. vom Affen (wenn पुरुष = किंपुरुष ist) AV. 6,38,4. 19,49,4 (wo ब्रध्नं in क्रन्द्यं zu ändern ist nach TBr. 2,7,7,1). — 2) *Blöker, Brüller*, Bez. *eines best. Thieres* oder Beiw. des किंपुरुष Çâṅkh. Çr. 16,3,14. 12,13. Ind. St. 9,246. — Vgl. घन°, ऊर्ध्व°, गो° und मयु.

2. मायु (von 3. मा) adj. so v. a. आदित्य nach Nir. 2,9. 11,42. त्रयः सुपर्णा उपरस्य मायू नाकस्य पृष्ठे अधि विष्टपि श्रिताः AV. 18,4,4 scheint entstellt zu sein; ein du., wie Padap. das Wort auffasst, ist nicht begreiflich. — Vgl. दुर्मायु.

3. मायु Uṇâdis. 1,1. m. *Galle* AK. 2,6,2,13. H. 462. Hâr. 141. Halâj. 2,450. n. Trik. 2,6,17.

मायुक adj. = ह्रस्व Naigh. 3,2. — Vgl. प्रमायुक.

मायुराज m. N. pr. eines Sohnes Kuvera's Trik. 1,1,80. Vgl. मयुराज (u. मयु), als Bein. Kuvera's.

मायूक adj. *brüllend:* गोर्मायूकस्य Ind. St. 3,459. Vielleicht fehlerhaft für मायुक = 1. मायु *Brüller.*

मायूर (von मयूर) 1) adj. f. ई *dem Pfau eigen, von ihm kommend* P. 4,3,154, Sch. गुणा MBh. 12,4364. पर्णा 9817. Pańkar. 3,11,4. मांस MBh. 13,5047. R. 2,91,65 (100,63 Gorr.). Suçr. 2,251,2. *aus Pfauenfedern gemacht* Varâh. Bṛh. S. 43,44. 73,5. *von Pfauen gezogen* (oder *aus Pfauenfedern gemacht*): रथ Hariv. 11032. *Pfauen lieb* Mâlav. 20. — 2) f. ई *eine best. Pflanze*, = यज्ञमोदा Râgan. im ÇKDr. — 3) n. *Taubenschwarm* P. 4,2,44, Sch. AK. 2,5,43. H. 1415. — Vgl. महामायूरी.

मायूरक (wie eben) m. *Pfauenfänger* R. 2,83,14. = लोलामयूरग्राहिन् oder मयूरपिच्छैश्छत्त्रादिव्यञ्जनकारी Schol. — Vgl. मायूरिक.

मायूरकर्णि m. patron. von मयूरकर्ण gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

मायूरकल्प (मा° + कल्प) m. N. einer *Weltperiode* Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,28.

मायूराज m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,6. — Vgl. मायुराज.

मायूरिक (von मयूर) m. *Pfauenjäger, Pfauenfänger* P. 4,4,35, Sch. R. Gorr. 2,90,13. — Vgl. मायूरक.

मायेय adj. von माया gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97.

मायोभव (von मयोभू) n. *Wohlsein, Ergötzung* Pâr. Gṛhj. 1,8. richtiger °भव्य Âçv. Gṛhj. 1,7,19.

माय्य s. पुरु°.

मार (von 1. मर्) 1) adj. (f. ई) am Ende eines comp. *tödtend, vernichtend.* — 2) m. *a) Tod, Pestilenz* H. an. 2,446. Med. r. 77. जनमारकृत् Varâh. Bṛh. S. 3,31. जनमारावृष्टिद 5,23. जन° *Pestilenz* AV. Pariç. 74,84. — *b) Tödtung* H. 372. Vop. 18,22. जिनस्येव मारविद्वेषिणः प्रभोः Râga-Tar. 3,7. अ° 57. 256. अशेषप्राणिनामासीदमारो दश वत्सरान् 5,64. 119. बस्तमारविपन्ना (vgl. पशुमार) *gestorben wie ein Bock, den man abthut*, d. i. *plötzlichen* oder *krampfhaften Todes gestorben* Suçr. 1,279,8; vgl. 118,16. — *c) Hinderniss* Trik. 3,3,367. H. an. Med. Vâsavad. 14. — *d) der Liebesgott, Geschlechtsliebe* AK. 1,1,1,20. Trik. H. 227.

H. an. Med. Halâj. 1,32. Hariv. 14912. fgg. Kathâs. 7,62. 36,88.92. 66, 90. Gît. 3,14. Vâsavad. 14. Nalod. 1,17. 3,35. °शक्ति Pañkar. 3,15,71. मारः कामाधिपतिः Lalit. ed. Calc. 148,15. °वल्ली Kathâs. 72,286. माराङ्क Gît. 12,12. Bei den Buddhisten ist Mâra (auch pl.) *der Versucher, der Teufel;* er erhält das Beiwort पापीयंस् Lalit. ed. Calc. 327,2. 375, 8. 10. 397,8.9 (मारपापीयंस्). 404,5. Burn. Intr. 76. fg. 133. 398. Lot. de la b. l. 8. 90. 385. Schiefner, Lebensb. 244. (14.) fg. 296 (66). Hiouen-thsang 1,374. 473. 2,22. Köppen 1,74 u.s.w. °वधूभिः, °वीरैः Verz. d. Oxf. H. 349, *b*, No. 821. °चमू Vjutp. 171. vier Arten desselben Vjâḍi zu H. 235. — *e*) *Stechapfel* Çabdak. im ÇKDr. — 2) f. ई *Pestilenz* H. an. Med. 4te Râga-Tar. 117. 120. जनमारिमय *pestilenzartig* d. h. *Pestilenz bedeutend* AV. Pariç. 74,98. Personif. als *Todesgöttin:* के लोका इह युष्माकमुपर्यद्य पतिष्यति । सर्वसंहारिणी मारी Kathâs. 12,178. 183. fg. मारी मम गृहे भार्या प्रविष्टा 17,90. mit der Durgâ identificirt Trik. 1,1,53. H. ç. 60. H. an. Med. मारी त्रिशूलेन जघान चान्यान्खट्वाङ्गपातैरपरांश्च कौशिकी Vâmana-P. 52 im ÇKDr. — Vgl. अघ°, अज°, अश्व°, अहि°, क्षुधा°, खड्गि°, तृष्णा°, देवपुत्र°, धुन्धु°, नघ°, पशु° (पशुमारेण auch MBh. 10,531. पशुमारम् auch 1,775. 10,337), शिशु°, भूतमारी, भृङ्ग°, भ्रमर°, महा°.

मारक (vom caus. von 1. मर्) 1) adj. (f. मारिका) am Ende eines comp. *tödtend:* एकादशमारिका Kathâs. 66,77.97. त्रि° 80. दश° 89.95. — 2) m. *a*) *Seuche, Pestilenz* Trik. 2,8,60. *der Todesgott* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 316. zu Khând. Up. S. 50. — *b*) *Falke* Hâr. 86. — Vgl. अश्व°, पशु°, मधु°.

मारकत (von मरकत) adj. f. ई *smaragden* Spr. 628. Bhâg. P. 3,15,20. 9,11,32. Pañkar. 3,12,10. धातु so v. a. *Smaragd* MBh. 3,14221. Davon °त्व n. *smaragdene Farbe:* मुक्तायाः Râgav. im ÇKDr. u. मुक्ता. — Vgl. महा°.

मारकायिक (von मार + काय) adj. *zum Gefolge* Mâra's (*des Versuchers*) *gehörig* Lalit. ed. Calc. 373,13. Lot. de la b. l. 277. — Vgl. कायिक 3.

मारजित् (मार + जित्) m. Mâra's *Besieger*, Beiw. und Bein. eines Buddha AK. 1,1,1,8. H. 233. Halâj. 1,85. Vjutp. 2.

मारण (vom caus. von 1. मर्) 1) n. *a*) *das Tödten* AK. 2,8,2,83. 3,4,18,121. Trik. 2,8,59. Halâj. 2,322. तावत्कृत्वो ह मारणम् — प्राप्नोति so v. a. *so oft tödtet man ihn* M. 5,38. मनुष्य° 8,296. Hariv. 691. Kâm. Nîtis. 14,23. Weber, Râmat. Up. 296. — *b*) *eine die Vernichtung eines Feindes bezweckende Zaubercerimonie* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,9. 27. 33. 35. 98,*a*,5. 6. 100,*a*,40. तापज्वरादि° 98,*a*,2. न शस्तं मारणं कर्म Pañkar. 3,14,71. °कर्मन् Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,25. 31. ग्रहमारणकर्मन् Weber, Râmat. Up. 314. °कृत्य Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,17. — *c*) (sc. अस्त्र) Bez. *einer best. mythischen Waffe* (*die Tödtende*) R. 1,29,19. — *d*) Bez. *eines best. Processes bei der Darstellung von Metallen* Verz. d. B. H. No. 965. fg. 969. Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,17. 320,*b*, No. 760. 321,*b*, No. 763. — *e*) *ein best. Gift;* s. u. मरण 2. — 2) f. ई Bez. *einer der* 9 Samidh (*die Tödtende*) Gṛhjasaṁgr. 1,27.

मारदाकार m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Tüb. H. 13.

मारप m. N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. II, 257.

मारबीज (मार + बीज) n. Bez. *einer best. Zauberformel* Pañkar. 3, 15, 35. 54.

मारव (von मरु) 1) adj. f. ई *eine Wüstenei bildend, in einer Wüste liegend:* स्थल Nalod. 1,41. वीथी 3,35. — 2) f. Bez. *einer best. musicalischen Scala* As. Res. 3,78.

मारवत् (von मार) adj. *von Geschlechtsliebe erfüllt* Nalod. 1,41.

मारवराज्य Râga-Tar. 2,15 fehlerhaft für मडवराज्य.

मारात्मक (मार + आत्मन्) adj. *mordsüchtig* Hit. 10,18.

माराभिभु (मार + अ°) adj. Mâra's *Meister werdend*, Beiw. eines Buddha Vjutp. 2.

मारि (von 1. मर्) f. 1) *Seuche, Pestilenz* Trik. 2,8,60. H. 60. 325. *das Tödten* Med. r. 78. — 2) *Regen* (वर्ष) Med. *ruin* in beiden Ausgaben bei Wilson Druckfehler für *rain*.

मारिच (von मरिच) adj. *aus Pfeffer gemacht:* चूर्ण so v. a. *gestossener Pfeffer* Hariv. 8442.

मारिचिक (wie eben) adj. *mit Pfeffer zubereitet, gepfeffert* P. 4,4,3, Sch.

मारिन् (von 1. मर् oder मार) adj. am Ende eines comp. *sterbend* und *tödtend;* s. पूर्व°, युव°, जन्तु°.

मारिव्यसनवारक (मा° - व्य° + वा°) adj. *Pestilenz und Noth abwehrend;* m. Bein. Kumârapâla's H. 713.

मारिष 1) m. *a*) *ein ehrenwerther Mann* AK. 1,1,1,14. H. 333, Sch. H. an. 3,740. Med. sh. 43. Halâj. 1,99. In der Anrede Sâh. D. 171,18. MBh. 1,7971. 4,1830. 6,355. 7,3604. 3967. 8,1873. Vikr. 3,6. Mâlav. 3,6. Uttararâmak. 2,18. Mâlatîm. 2,8. Kaitanjak. 3,12. Bhâg. P. 6,12.24. 9,24,7. nom. 1,14,26. 8,18,18. Vgl. मार्ष. — *b*) *ein best. Gemüse* H. an. Med. Vgl. अल्प°, मार्षिक. — *c*) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,368 (fehlt VP. 193; vielleicht hat Wilson eine Lesart vor Augen gehabt, wo मारिष als voc. stand). — 2) f. आ N. pr. *a*) der Mutter Daksha's Trik. 1,1,96. H. an. Med. (दत्ताम्बायां st. दत्तात्मायां zu lesen). Hariv. 96. VP. 113. fgg. Bhâg. P. 4,30,48. Brahma-P. in LA. (II) 58,7. — *b*) der Gattin Çûra's VP. 436. Bhâg. P. 9,24,26. — *c*) eines Flusses MBh. 6,343 (VP. 184).

मारीच 1) adj. *zu* Marîki *in Beziehung stehend:* उपपुराण Madhus. in Ind. St. 1,18,20. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,10. — 2) m. *a*) *ein Sohn* Marîki's P. 4,1,122, Sch. patron. des Kaçjapa H. an. 3,141. ṚV. Anukr. MBh. 7,2445. 12,7538. 13,4124. Hariv. 2319. R. 1,31,14. Çâk. 100,8. 108,18. 109,1. Bhâg. P. 3,14,7. 6,18,43. 8,17,18. Mârk. P. 79,3. — *b*) N. pr. eines Râkshasa H. an. Med. k. 17. MBh. 3,11200. 16000. fgg. Hariv. 218. R. 1,1,48. 3,20 (म° gedr.). 22,18. 26,26. 27,8. 3,39,40. 48,2.8. Bhâg. P. 9,10,5. — *c*) *ein königlicher Elephant*, = याजकद्विप H. an. = याजकगज Hâr. 49. = राजहस्तिन् Gaṭâdh. im ÇKDr. याजकद्विज *Opferpriester* in Med. wohl nur fehlerhaft für °द्विप; याजकब्राह्मण ÇKDr. nach ders. Aut. — *d*) *eine best. Pflanze*, = कङ्कोल Trik. 3,3, 77. H. an. Med. — 3) f. *a*) N. pr. einer Göttin Med. der Mutter Çâkjamuni's Trik. 1,1,13 (= मायादेवी Ind.). eine जिनशक्ति (?) Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. मरीचि Wilson, Sel. Works 1,13. — *b*) N. pr. einer Apsaras (vgl. मरीचि 6.) Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. — 4) n. *a*) *ein Wald von Pfefferstauden* (मरीच) Ragh. ed. Calc. 4,46. — *b*) Titel eines Commentars zum Siddhântaçiromaṇi Colebr. Misc. Ess. II, 454. मरीचि 324. मारीचि 394. 396. fg. — Vgl. मरीच 2.

मौरीचि m. metron. von मरीची gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. pl. मारिचयः (sic) Verz. d. B. H. 58, 22. मारीचि fehlerhaft für मरीचि (so die neuere Ausg.) Hariv. 12944. — Vgl. u. मारीच 3, b.

मारीच्य m. patron. von मरीचि, als Beiw. der अग्निष्वात्ताः MBh. 3,195.

मारीमृत (मा° + मृत) Gespenst: °दर्शन Varâh. Bṛh. S. 87,33.

मारीय (von मार) adj. dem Liebesgott gehörig: °मोहनास्त्र Kathâs. 37,24.

मौरुक (von 1. मरु) adj. umkommend: अप्सु TS. 2,5,1,6.

मारुण्ड m. 1) Schlangenei. — 2) Kuhfladen (गोमयमण्डल, welches Wilson hier durch a place spread with cowdung wiedergiebt). — 3) Weg H. an. 3,184. Med. ḍ. 35.

मारुत 1) adj. (f. ई) proparox.; in VS., in den Brâhmaṇa und später oxyt. P. 5,4,36, Vârtt. 7. gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. den Marut gehörig, auf sie bezüglich u. s. w.: गण ṚV. 1,14,3. 5,52,13.14. विशः 8,12,19. शर्धस् 1,37,1.5. 106,1. 2,11,14. VS. 18,45. TBr. 2,7,2,2. Çat. Br. 2,5,1,12. 2,10. पशु 3,9,1,17. 11,5,2,3. सूक्त Çâṅkh. Çr. 11,15,10. Kauç. 40. ऋच् Bṛhadd. in Ind. St. 1,107. स्थान Mârk. P. 49,78. zum Winde in Beziehung stehend, aus ihm hervorgegangen: प्राणात्मन् Hariv. 2191. प्रविश्य सर्वभूतानि यथा चरति मारुतः। तथा चारैः प्रवेष्टव्यं व्रतमेतद्धि मारुतम्॥ M. 9,306. Spr. 1869. — 2) m. a) Bez. Vishṇu's ṚV. 1,156,4. Rudra's Varâh. Bṛh. S. 99,5. — b) ein Sohn der Marut VS. 5,27 (Vâju nach Mahîdh., मरुत्पुत्रो द्युताननामको देवः Comm. zu TS.). Ûrdhvanabhas 6,16. TS. 6,2,10,4. 3,9,6. Pañkav. Br. 6,4,2. 17,1,7. Çâṅkh. Çr. 13,12,5. Djutâna Ind. St. 3,459. Nitâna 478. — c) Wind (= मरुत्) gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. AK. 1,1,1,58. 3,4,1,5. H. 1107. Halâj. 1,75. Kauç. 141. M. 9,306. R. 1,34,18. Spr. 1869. 2189. मारुते वाति वा भृशम् M. 4,122. 11,113. Jâǵñ. 1,194. 197. मनोमारुतरंहस् Arǵ. 4,37. MBh. 1,5886. Suçr. 1,130,16. Spr. 2716. Ragh. 2,12. 34. 4,55. Ṛt. 1,19. Kâm. Nîtis. 16,32. Varâh. Bṛh. S. 59,3. 86,59. 89,4. der Gott des Windes M. 11,121. चन्द्रार्कमारुताः MBh. 13,308. Hauch Çikshâ in Ind. St. 4,106. श्वासमारुतैः Kathâs. 46,71. पुष्कर° aus dem Rüssel eines Elephanten Varâh. Bṛh. S. 67,7. Wind im Körper (medic.) Suçr. 1,152,14. 2,442,2. 3. °रोग 1,161,2. °कोपन 193,19. Varâh. Bṛh. 2, 9. Am Ende eines adj. comp. f. आ: निशा सुखशीतमारुता MBh. 5,7246. शिशिरीकृत° Hariv. 6544. मुक्त° (गिरिगुहा) R. 4,25,14. — d) pl. die Marut (Kinder der Diti) MBh. 12,12417. R. 1,47,4. sg. N. eines der Marut Mit. 142,13. ein Fürst der Marut (Volk?) gaṇa पर्श्वादि zu P. 5,3,117. — e) N. des Agni: अग्निस्तु मारुतो नाम गर्भाधाने विधीयते Gṛhjasaṅgr. 1, 2. — f) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2083 (nach der Lesart der ed. Bomb., मउक ed. Calc.). — 3) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. 21 (vgl. 55). — 4) f. ई (sc. दिश् oder विदिश्) Nordwest Varâh. Bṛh. S. 53,118. 95,23. — 5) n. a) (sc. ऋत oder नक्षत्र) das Sternbild Svâti Ind. St. 5,297. — b) N. eines Sâman Ind. St. 3, 229,a. Lâṭj. 7,1,1. — Vgl. अति°, ऊर्ध्व°, दीर्घ°, पश्चान्मारुत, पुरो°, सु°.

मारुततत्त्वज्ञ MBh. 13,253 (in beiden Ausgg.) fehlerhaft für मानुततत्त्वज्ञ.

मारुतमय (von मारुत) adj. aus Wind bestehend, das Wesen der Luft (als eines der fünf Elemente) habend Kuvalaj. 166, a.

मारुतसूनु (मा° + सू°) m. der Sohn des Windes d. i. Hanumant R. 5,42,18.

मारुतात्मज (मारुत + आ°) m. ein Sohn des Windes, Bez. 1) des Feuers R. 5,50,14. — 2) Hanumant's Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मारुतापह (मारुत + अ°) 1) adj. den Wind (im Körper) vertreibend. — 2) m. Capparis trifoliata Roxb. Râǵan. im ÇKDr.

मारुताशन (मारुत + अ°) 1) adj. von blosser Luft sich nährend MBh. 5,3726. — 2) m. a) Schlange ÇKDr. (nach der Analogie von पवनाशन). — b) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2564. N. pr. eines Dânava Hariv. 12940.

मारुताश्व (मारुत + अश्व) adj. windschnelle(?) Pferde habend (nach Sâj. patron. von मरुताश्व) ṚV. 5,33,9.

मारुति (von मरुत् oder मारुत) m. patron. des Djutâna (vgl. मारुत 2, b.) ṚV. Anukr. des Bhima Ǵaṭâdh. im ÇKDr. MBh. 7,4071. Râǵa-Tar. 8,471. des Hanumant H. 705. Çabdar. im ÇKDr. R. 5,6,24. 7,22. 6,36,91. 82,64. 108,18. Ragh. 12,60. Vid. 244. — Vgl. अग्नि° (wohl fehlerhaft für आग्निमारुति).

मारुतेश्वरतीर्थ (मारुत - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,10.

मारुदेव s. u. मरुदेव 1, b.

मारुध N. pr. eines Ortes MBh. 2,1118.

मारुवार N. pr. eines Landes Verz. d. B. H. 368,13.

मार्क m. = मार्कव ÇKDr. (Suppl.) angeblich nach Ratnam.

मार्कट (von मर्कट) adj. f. ई äffisch: आकृति Affengestalt Kathâs. 37,241.

मार्कटपिपीलिका (मा° + पि°) f. eine kleine schwarze Ameise Çabdârthak. bei Wilson.

मार्कटि m. patron. von मर्कट Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,12.

मार्कण्ड 1) m. = मार्कण्डेय Çabdar. im ÇKDr. Hariv. 14352. मार्कण्डादिसाधित (हठयोग) Verz. d. Oxf. H. 123,a, 1 v. u. — 2) adj. von Mârkaṇḍa verfasst: पुराण Verz. d. Oxf. H. 65,a,36.

मार्कण्डीय (von मार्कण्ड) n. ein best. Strauch, = भूम्याहुल्य Râǵan. im ÇKDr.

मार्कण्डेय 1) m. oxyt. patron. von मृकण्डु (Einige nennen diesen auch मृकण्ड) gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. N. pr. eines alten Weisen MBh. 2,110. 3,12598. fgg. Hariv. 882. 885. 10655. 11366. fgg. R. 1,69,4. 2, 67,2. Suçr. 1,324,11. Varâh. Bṛh. S. 48,64. VP. 82. Bhâg. P. 4,1,45. Mârk. P. 1,1. Verz. d. Oxf. H. 8,a,43. 10,a,5. 34,a,8. 82,b,31. 356,a, 23. Pañkar. 1,4,33. °समास्यापर्वन् MBh. I, S. 636. fgg. मार्कण्डेयस्य तीर्थम् MBh. 3,8058. °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 77,b,14. °पुराण Mârk. P. 137,7. Verz. d. Oxf. H. 267,a,7. °कवीन्द्र Verfasser des Prâkṛtasarvasva 181,a, No. 412. pl. die Nachkommen des Mârk. Saṁsk. K. 183,b,9. — 2) adj. von Mârkaṇḍeja verkündet, — verfasst: धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,b,18. पुराण 8,a,2. 59,a,38. 79,b,32. VP. 284. Mârk. P. S. 659,4. Madhus. in Ind. St. 1,18. — 3) n. = मार्कण्डेयस्य तीर्थम् Tîthjâdit. im ÇKDr. u. पञ्चतीर्थी.

मार्कण्डेश्वरतीर्थ (मार्कण्ड - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,8. 10. 19. 67,a,13. 17. b,9.

मार्कर m. fehlerhaft für मार्कव Bhar. zu AK. 2,4,5,17. ÇKDr. Med. ǵ. 35. — Vgl. मर्कर.

मार्कव m. Eclipta prostrata Lin. AK. 2,4,5,17. H. 1187. an. 2,40.

4,56. Suçr. 2,54,17. 104,13. 115,8. 120,2. 132,6. 308,9.

1. मार्ग्, मार्गति (Dhâtup. 34,39), °ते und मार्गयति (Dhâtup.); 1) *suchen, aufsuchen:* मार्गत वाजिनम् MBh. 3,8862. 2524. 11201. R. 2,99,3. 4,49,7. शूरं कृतज्ञं दृढसौहृदं च लक्ष्मीः स्वयं मार्गति Spr. 460. मार्गिष्यन् R. 5,12,1. मार्गधम् 4,40,18. मार्गमाणा MBh. 1, 3306. 3, 2593. 8751. 4, 871. R. 1,1,53. 40,15. मार्गितुम् 4,49,27. मार्गित AK. 3,2,54. H. 1491. Hariv. 2800 (nach der Lesart der neueren Ausg.; s. u. मार्गितव्य). — 2) *durchsuchen:* मार्गतु वसुधामिमाम् Hariv. 10314. R. 4,40,21. 49,28. मार्गधम् MBh. bei Lassen, De Pent. 28. Hariv. 10320. पुनर्मार्गामहे शैलान् R. 4,49,19. मार्गमाणा 1,61,10. मार्गित्वा 43.25. 50,7. मार्गित Hariv. 10349. R. 4,49,4. 5,14,63. — 3) *Etwas suchen* so v. a. *in den Besitz von Etwas zu gelangen suchen, zu erlangen streben, einer Sache nachgehen, trachten nach* (acc.): न च तुष्यति लब्धेन भूय एव च मार्गति MBh. 12,6612. प्रयत्नं कृतवन्तो ऽपि दृश्यन्ते ह्यफला नराः । मार्गन्त्याय-शतैरर्थानमार्गंश्चापरः सुखी ॥ 13,7602. Bhâg. P. 3,5,40. आत्मोत्कर्षं न मार्गेत परेषां परिनिन्दया । स्वगुणैरेव मार्गेत विप्रकर्षं पृथग्जनात् ॥ Spr. 3704. विचित्राणि मार्गमाणा योषा Varâh. Bṛh. 27,29. मार्गित (महार्हत) Saddh. P. 4,7,b. *zu erstehen —, zu kaufen suchen:* मार्गति स्म च मूल्येन तान्वस्त्रमल्लिकान्क्रयान् Kathâs. 43,79. — 4) *Etwas* (acc.) *von Jmd* (abl.) *verlangen, fordern, sich erbitten:* न वृत्तिं परतो मार्गेत् MBh. 12,10771. Vid. 315. Kathâs. 39,66. वरं वरेण्यो नृपतेरमार्गीत् Bhaṭṭ. 1,12. शतं सहस्राणां पदानां मार्गतां भवान् Hariv. 14233. Mṛkkh. 107,13. मार्गयितुम् Kathâs. 60,240. मार्गित Jâǵn. 2,66. *ein Mädchen zur Ehe verlangen:* कन्यां स्वभागिनेयाय मार्गयिष्यति तत्समाम् Çatr. 14,146. पद्मावतीम् — तन्मल्लिमार्गिताम् Kathâs. 16,59. Z. d. d. m. G. 14,570,7. Mit doppeltem acc.: यावत्पार्थेयं तं स मार्गति Kathâs. 61,306. Çatr. 14,177. — Ein aus मृगय् hervorgegangener Verbalstamm.

— अनु *durchsuchen:* कृत्स्नां पृथिवीमनुमार्गत R. Gorr. 1,41,15.

— परि 1) *suchen:* ते पद्मानन्तरान् (पद्मा° ed. Calc.) वृक्षान्वल्मीकान्विषमाणि च । पाणिभिः परिमार्गन्तो भीता वायोर्निलिल्यिरे ॥ MBh. 3,10975. राजानं परिमार्गता 9,1702. 13,3463. R. 4,49,11. 5,9,33. °मार्गितुम् 14, 61. fg. MBh. 4, 896. सर्वतः परिमार्गन्तो यथा दृश्येत जानकी R. 4, 43, 67. — 2) *durchsuchen* R. 4,44,11. — 3) *zu erlangen streben, trachten nach:* शरीरक्लेशसंभूतं स धर्मं परिमार्गति R. Gorr. 2,108,30 (°मार्गति 100,32 Schl.). — 4) *bitten um:* जीवितं परिमार्गति MBh. 3, 14948. — Vgl. परिमार्ग fgg.

— संपरि s. संपरिमार्गणा.

2. मार्ग्, मार्गयति = संस्कारे und गतौ, eine aus Missverständniss der Worte वन मार्गसंस्कारगत्योः Dhâtup. 32,74 entstandene Wurzel.

1. मार्ग (von मार्ग्) m. *das Suchen* Trik. 3,3,66. H. an. 2,42. Med. g. 15. Halâj. 5,21.

2. मार्ग (von मृग) 1) adj. *vom Wild —, von der Gazelle kommend:* मांस R. 2,91,65 (100,63 Gorr.). Suçr. 1,323,13. Varâh. Bṛh. S. 53,19. Mârk. P. 15,22. 32,17. तेषां काममारण्यं भुञ्जीत नैवारं श्यामाकं मार्गम् Lâṭj. 8,2,9 (Ind. St. 1,50). — 2) m. *a) Moschus* (vgl. मृगमद) H. an. 2,42. Med. g. 15. — *b) der Monat* Mârgaçîrsha AK. 1,1,3,14. 3,4,30,234. Trik. 3,3,66. H. 155. 152, Sch. H. an. Med. Râǵa-Tar. 7,724. — *c) das Sternbild* Mṛgaçiras H. 109. H. an. — *d) (Fährte —, Wechsel des Wildes) Pfad, Weg, Bahn* AK. 2,1,15. 3,4,13,99. Trik. 2,1,19. 3,3,66. H. 983. H. an. Med. Halâj. 2,105. अनभिज्ञा च मार्गाणाम् MBh. 3,2650. Megh. 13. 21. 68. वापी चास्मिन्मरकतशिलाबद्धसोपानमार्गा 74. अथ ज्ञायते तस्य गमनागमनमार्गः Pańkat. 122,6. येन तस्याः — उन्नीयते मार्गः *der Weg, den sie gegangen ist,* Vikr. 57,12. मार्गे *am Wege* M. 9,288. *unterweges* Kathâs. 39,173. 61,145. अर्धमार्गे Vikr. 3. मध्ये मार्गे Itih. bei Sâj. zu ṚV. 1,125,1. अस्मिन्मार्गे Çâk. 90. भगिन्यास्ते मार्गमादेशय 52,4. शाद्वलच्छन्नमार्गासु (वनराजिषु) Hariv. 3606. आसिक्तमार्गा (पुरी) Bhâg. P. 9,11,26. संशोध्य त्रिविधं मार्गम् M. 7,185. विशुद्ध° Kâm. Nîtis. 15,5. मार्गा नष्टा वनोद्भवाः MBh. 3,2541. भ्रष्टमार्ग R. 4,15,29. Kathâs. 10,70. दुर्ग Kâm. Nîtis. 15, 44. भूमिर्दुर्गमार्गा *schwer zu passiren* R. 5,41,40. दुर्गम° adj. *unwegsam* Spr. 1446 (die Uebersetzung darnach zu verbessern). भूमी रुद्धमार्गा Hariv. 13652. Megh. 100. मार्गं संरुध्य MBh. 3,2541. आवर्जितलतावृन्तं मार्गं चक्रे 1,5883. ह्रदयम् । वाणेन मकरकेतोः कृतमार्गम् Vikr. 21. मार्गं दा *Jmd* (gen.) *den Weg geben* so v. a. *Jmd aus dem Wege gehen, freien Durchgang gewähren* MBh. 13,6700 (यच्छन्ति st. ददति ed. Bomb.). Megh. 46. R. 5,94,8. मार्गानुसारात् Kathâs. 62,36. यथावदालोकितमार्गचारिन् Kâm. Nîtis. 15,59. रथेन ययौ मार्गम् Ragh. 2,72. M. 7,187. यथादिष्टेन मार्गेण प्रययौ Kathâs. 40,88. Pańkat. 98,22. ततो निजमार्गे गतः *darauf ging er seiner Wege* Vet. in LA. (II) 2,5. मार्गे प्रचलितः *er machte sich auf den Weg* 4,11. अयं मार्गो विदर्भेषु *der Weg nach* Kathâs. 56,314. Vid. 286. अग्निशरणमार्गमादेशय Çâk. 61,15. 72,12. Vikr. 19,18. निजनगरमार्गे प्रचलितः Vet. in LA. (II) 17,14. मरु° *ein Weg durch die Wüste* Spr. 3831. मार्गवर्त्मसु *auf Wegen und Stegen* Indr. 5,26 (अग्निसोमार्कवर्त्मसु MBh. 3,1842). जालमार्गप्रविष्ट so v. a. *durch das Fenster* Megh. 90. द्वारमार्गेण *durch die Thür* Kathâs. 61,69. विपणीमार्गेण *über den Marktplatz hin* 43,10. वीथीमार्गेण *der Strasse entlang* Pańkat. 129,14. *Weg* so v. a. *Reise, Fussreise* Varâh. Bṛh. S. 68,3. °विघ्न 104,9. °क्लेश 30. *Bahn der Gestirne, des Windes* Sûrjas. 1,25. 6,18. 20. 7,24. Varâh. Bṛh. S. 6,13. 9,6. 47,1. मार्गमेतद्संबाधमादित्यः परिवर्तते MBh. 3,11874. 11878 (auch hier n.). पश्चमेन तु मार्गेण स गतो हरिपुंगवः R. 6,82,63. वायोरिमं परिवहस्य वदन्ति मार्गम् Çâk. 165. अम्बरचर° *der Pfad der Vögel* so v. a. *der Luftraum* Spr. 1938. द्युमार्गेण ततार स अम्बुधिम् so v. a. *durch die Luft* Vid. 321. हल° *der Weg des Pfluges, Furche* Hariv. 5774. नदी° *der Weg eines Flusses, das Flussbett* Spr. 3233. *Weg, Durchgang, Kanal* (im Körper): मार्गावरोध Suçr. 1,90,12. °विशोधन 156,2. 179,10. 2,38,4. मूत्र° 56,15. 183,13. आकारनिःसरण° Spr. 2281, v. l. कान्यवतिष्ठद्धाराणि मार्गायावरजन्मनाम् so v. a. *um ihnen den Weg zu eröffnen* Bhâg. P. 3,20,1. श्रोत्रमार्गं गतः *zu Ohren gekommen* Spr. 401. मदनमायकाः प्रविश्य श्रुतिमार्गेण राज्ञस्तस्यालगन्हृदि so v. a. *dadurch, dass man ihm von ihr erzählte,* Kathâs. 51,122. श्रुतिमार्गप्रविष्ट 31,3. भवन्तः शशकपिञ्जलमार्गेण यास्यन्ति *es wird euch eben so ergehen wie* Pańkat. 167,22. तेन यायात्सतां मार्गम् *den Pfad der Guten* M. 4,178. पितृपैतामहे मार्गे MBh. 1,6156. कुल°, शास्त्र° Spr. 705. *Weg zur Erkenntniss u. s. w.* Verz. d. Oxf. H. 253, b, 17. संपदाम् *zum Glück* Spr. 356. मार्गो ऽयं धर्मस्याष्टविधः स्मृतः Spr. 416. धर्म° Pańkat. 186,20. तनयं मार्गे प्रवृत्तः संनियोजय Mârk. P. 26,27. कर्म° 28. शान्ति° Ragh. 7,68. विचार° Kumâras. 5,42. ज्ञान° Spr. 986. सन्मुक्ति° 2279. निवृत्तो ऽहं

नरकपातमार्गात् Pańkat. 166,19. इमं नृपो विग्रहमार्गमास्थितः *Weg* so v. a. *Mittel* Kâm. Nitis. 10,41. योगिन्या मन्त्रमार्गो ऽयं नास्माकं विषयः पुनः Kathâs. 37,191. वैराग्यमार्गेण *vermittelst* Varâh. Brh. S. 74,5. Ueber die Bedeutung des Wortes मार्ग bei den Buddhisten s. Lot. de la b. l. 318. fgg. Köppen 1,222. 224. 398. fgg. 408. 436. Hiouen-thsang 1,443. Burn. Intr. 291. — e) *Darmkanal, After* Trik. 2,6,20; vgl. आकारनिःसरणमार्ग Spr. 2281, v. l. — f) *Art, Weise, Verfahrungsart, Art und Weise der Erscheinung* Maitrjup. 6,10. स्मृत्याचारव्यपेतेन मार्गेण Jâǵń. 2,5. मार्गो ऽयमुचितः Spr. 881. इति धैर्यस्य मार्गो ऽयं न तारुण्यस्य सङ्गिनः Kathâs. 27,183. तथा मय्यपि मार्गो ऽस्य ज्ञातिसिद्धः क्व गच्छति 39,108. पाशव Vet. in LA. 20,18. स किं मार्गो यस्मिन्न भवति परानुग्रहरसः *die rechte Weise* Spr. 2845. नैव नो नैषीरमार्गेण नृशंसवत् *auf eine unredliche Weise* MBh. 2,2035. मल्लमार्गश्च दूषितः *der gute Brauch —, die alte Sitte der Ringer* Hariv. 4710. युद्ध° sg. und pl. *die verschiedenen Arten des Kampfes* Kâm. Nitis. 13,41. MBh. 3,16412. Hariv. 3737. fg. 5010. सर्वयुद्धेषु मार्गज्ञः 10214. सर्वसंग्राममार्गज्ञ ebend. so v. a. *Manoeuvre:* कृत्वा धनुषि ते मार्गान्रथचर्यासु चासकृत् । गजपृष्ठे ऽश्वपृष्ठे च नियुद्धे च MBh. 1,5340. चचार समरे मार्गान्बाणैः (u. चर् 3. falsch übersetzt) R. 3,34,4. स तेन (निस्त्रिंशेन) विचरन्मार्गान् (u. चर् mit वि 11. falsch übersetzt) Hariv. 11047 (S. 791). चरत्नस्तस्य मार्गांश्च धनुर्मार्गांश्च शिक्षया MBh. 7,3091. असिमार्गान्विविधान्विचेरुः 3589. 1,5341. रथमार्गान्विचित्रांस्ते विचरन्तः (u. चर् mit वि 11. dieses und das folgende Beispiel unrichtig aufgefasst) 3,12233 (Arǵ. 10,37). मार्गान्बहुविधांस्तत्र विचेरुः (कृपाः) 12110 (Arǵ. 7,8). तस्य लाघवमार्गस्थं चापम् 6,2686. Vgl. इति प्रकारान्द्वात्रिंशद्विचरन् Hariv. 11048 (S. 791). — g) *Rechtsfall:* अष्टादशसु मार्गेषु निबद्धानि (कार्याणि) M. 8,3. 9,250. — h) *Stil, Schreibart* Kâvjâd. 1,40. Verz. d. Oxf. H. 204,a,16. 208,a,32. काव्य° Sâh. D. 18,13. वाचां विचित्रमार्गाणाम् Kâvjâd. 1,9. — i) *edler Tanz* d. i. *Pantomime* Daçar. 1,9. — k) *edler Gesang* (im Gegens. zum *vulgären*): गीतं द्वेधा मार्गो देशी मार्गः स यो विरञ्च्याद्यैः । अन्विष्टो भरताद्यैः शंभोरग्रे प्रयोक्तव्यः ॥ Verz. d. Oxf. H. 200,a, No. 475. 200,b, No. 476. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37. — l) in der Dramat. *das Zeigen des Weges zu Etwas, Mittheilung wie Etwas zu Stande kommen oder sich ereignen soll* (तत्त्वार्थकीर्तन) Daçar. 1,35. Pratâpar. 21,b,7. 36,a,1. — m) (*in geometry*) *a section* Wilson. — Vgl. इन्द्र°, उन्मार्ग, कर्म°, जम्बू°, जल°, त्रि°, देव°, नक्षत्र°, नरेन्द्र° (Ragh. 6,67 = राजमार्ग), 2. निर्मार्ग, पुर°, प्रतिमार्गम्, बहुमार्गी, बुद्धमार्ग, भक्तिमार्गनिरूपण, महामार्ग, मुद्रा°, यन्त्र°, राज°, लोक°, वि°, वृथा°.

मार्गक (von 2. मार्ग) m. *der Monat* Mârgaçîrsha Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. प्रति°.

मार्गण (von 1. मार्ग्) 1) nom. ag. *verlangend, fordernd:* मार्गणैः (*Pfeile*) ततमार्गणैः MBh. 6,5561. *ein Bettelnder, Bettler* AK. 3,1,49. H. 388. an. 3,219. Med. ṇ. 71. — 2) m. a) *Pfeil* AK. 2,8,2,55. H. 778. H. an. Med. Halâj. 2,311. MBh. 4,1703. 5,2087. 7215. 6,5561. R. 3,25,5. 6,65,21. 67,33. 68,22. 70,31. 77,14. Ragh. 9,22. 65. ed. Calc. 3,53. Spr. 2297. स° adj. MBh. 3,8486. 10963. Hariv. 12531. समार्गणगुणं धनुः MBh. 3,16208. — b) Bez. *der Zahl fünf* (wegen der *fünf Pfeile* des Liebesgottes) Sûrjas. 1,30. — 3) n. a) *das Suchen* AK. 3,3,30. H. an. Med. पुण्यश्लोकस्य MBh. 3,2726. fg. Hariv. 10314. R. Gorr. 1,4,77. 78. मानुष्ये कदलीस्तम्भनिःसारे सारमार्गणम् । यः करोति Spr. 4712. मत्स्यमार्गणशील Comm. zu TBr. 3,4,1,12. कार्य° *das Suchen —, das Ausforschen einer Sache* Daçar. 1,46. — b) *das Bitten, Betteln* H. an. Med. auch मार्गणा f. H. ç. 94. मार्गण n. = प्रणय Gaṭâdh. im ÇKDr. *affection, affectionate solicitation or inquiry* Wilson; प्रणय wird auch als Synonym von याच्ञा aufgeführt. — Vgl. अण°, नष्ट°.

मार्गणक (von मार्गण) m. *ein Bittender, Bettler* Halâj. 2,204.

मार्गणता (wie eben) f. *das Pfeilsein:* °तां गतः *zum Pfeil geworden* Vikr. 144.

मार्गणप्रिया (मा° + प्रि°) f. N. pr. einer Tochter der Prâdhâ MBh. 1,2553.

मार्गतोरण (2. मार्ग + तो°) *ein über einen Weg errichteter Ehrenbogen* Ragh. 11,6.

मार्गदायिनी (2. मार्ग + दा°) f. *die aus dem Wege Gehende,* N. der Dâkshâjaṇî in Kedâra Verz. d. Oxf. H. 39,b,1.

मार्गद्रुम (2. मार्ग + द्रुम) m. *ein am Wege stehender Baum* Kathâs. 106,2.

मार्गधेनु (2. मार्ग + धेनु) m. (nach ÇKDr. und Wilson) *ein* Jogana (urspr. wohl Bez. *des eine Kuh darstellenden Meilensteins*) Hâr. 197. Çabdam. im ÇKDr. °धेनुक n. dass. Trik. 2,1,17.

मार्गप (2. मार्ग + 2. प) m. *Wegemeister,* Bez. eines best. Amtes 4te Râǵa-Tar. 37. 110. 135. — Vgl. मार्गेश und अध्वप, अध्वपति, अध्वाधिप, अध्वेश in den Nachträgen.

मार्गपति m. dass. 4te Râǵa-Tar. 43. 86. 144. महा° 92.

मार्गपथ (2. मार्ग + पथ) m. *Bahn:* सूर्य° R. 3,61,9.

मार्गपाली (2. मार्ग + पा°) f. *Hüterin der Wege,* Bez. einer best. Göttin Pâdma-P., Uttarakh., Kârttikam. 124 im ÇKDr.

मार्गबन्धन (2. मार्ग + ब°) n. *das Versperren des Weges* Kâm. Nitis. 18,62.

मार्गमर्षि m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,256. मार्दमर्षि ed. Bomb.

मार्गमित्र m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,6 (pl.).

मार्गपथ (?) m. patron.; pl. Saṁsk. K. 185,a,1.

मार्गरक्षक (2. मार्ग + र°) m. *Wegehüter* R. 2,82,19. °रक्षक ed. Bomb.

मार्गरोधिन् (2. मार्ग + रो°) adj. *den Weg versperrend* Kathâs. 46,199.

मार्गव m. *eine best. Mischlingskaste:* निषादो मार्गवं सूते दाशं नौकर्मजीविनम् । कैवर्तमिति यं प्राहुरार्यावर्तनिवासिनः ॥ M. 10,34. — Vgl. मार्गार, 2. मार्दव.

मार्गवटी (2. मार्ग + व°) f. Bez. *einer Schutzgöttin auf Reisen* Verz. d. Oxf. H. 18,b, N. 9.

मार्गवशानुग (2. मार्ग - वश + अ°) adj. f. आ *dem Wege entlang gehend, am Wege liegend:* पश्यन्वनानि चित्राणि पर्वतांश्चाभ्रसंनिभान् । सरांसि सरितश्चैव पथि मार्गवशानुगाः ॥ R. 3,16,2.

मार्गवशायात (2. मार्ग - वश + आ°) adj. dass.: प्राप स च क्रमात् । मध्ये मार्गवशायातं नगरं पौण्ड्रवर्धनम् Vid. 186. Man streiche demnach den Artikel मध्येमार्गम्.

मार्गवेय m. patron. oder metron. eines Râma Ait. Br. 7,27.

मार्गशाखिन् (2. मार्ग + शा°) m. *ein am Wege stehender Baum* Ragh. 1,45.

मार्गशिर m. *der Monat* Mârgaçîrsha Çabdar. im ÇKDr. Varâh.

Bṛh. S. 21,6. Bhâg. P. 6,19,2. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*,4.

मार्गशिरस् m. dass. Weber, Nax. 2,346,4.

मार्गशीर्ष 1) adj. f. ई *unter dem Sternbilde* Mṛgaçiras *geboren* P. 4, 3,37, Sch. — 2) m. (mit und ohne मास) Bez. *des Monats, in welchem der Vollmond im Sternbilde* Mṛgaçiras *steht, der zehnte* (später *der erste*) *Monat im Jahr* AK. 1,1,3,14. H. 152. Kauç. 141. M. 7,182. मासानां मार्गशीर्षो ऽहम् (Kṛshṇa spricht) Bhag. 10,35. कार्त्तिकमार्गशीर्षौ शरत् Suçr. 1,20,3. MBh. 13,5149. Varâh. Bṛh. S. 21,19. Weber, Gjot. 101. Verz. d. Oxf. H. 68,*b*,11. 69,*b*, No. 2. 70,*b*,12. 284,*b*,14. 42. 285,*a*,10. Râga-Tar. 6,312. 7,714. — 3) f. ई (mit und ohne पौर्णमासी) *der Tag, an welchem der Vollmond im Sternbild* Mṛgaçiras *steht*, Âçv. Gṛhj. 2,3,1. Pâr. Gṛhj. 3,2. MBh. 3,8484. 12,3691. As. Res. 3,268. °शीर्षा (v. l. °शीर्षो) H. 150.

मार्गशीर्षक m. = मार्गशीर्ष 2. Verz. d. Oxf. H. 68,*b*,9.

मार्गशोधक (2. मार्ग + शो°) m. *Wegereiniger* R. 2,82,19.

मार्गहर्म्य (2. मार्ग + ह°) n. *ein an der Landstrasse stehender Palast* Kathâs. 30,1.

मार्गागत (2. मार्ग + आ°) adj. *von der Reise kommend, ein Reisender, Wanderer* Kathâs. 64,68.

मार्गायात (2. मार्ग + आ°) adj. dass. Kathâs. 33,32.

मार्गारि m. VS. 30,16. TBr. 3,4,1,12. nach Mahîdh. patron. von मृगारि, nach dem Comm. zu TBr. *der mit den Händen Fische zu fangen pflegt.* — Vgl. मार्गव und मृगारि.

मार्गिक (von मृग) m. *Jäger* P. 4,4,35. Nach ÇKDr. (angeblich nach Siddh. K.) und Wilson auch *Wanderer* (von 2. मार्ग).

मार्गितव्य (von मार्ग्) adj. *zu suchen* Hariv. 3486. R. 3,78,16. 4,40,23. 41,12. *zu durchsuchen* 20. Hariv. 10320. *wonach man zu streben hat:* ज्ञान MBh. 12,11816. Statt मार्गितव्यस्य Hariv. 2800 liest die neuere Ausg. मार्गितस्यैव (auch वेद st. देव).

मार्गिन् (von 2. मार्ग) m. *Wegereiniger, Wegehüter* oder *Wegweiser* R. 2,80 (87 Gorr.), 2.

मार्गीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,229,*a*. Pañkav. Br. 14,9,11. 20,3,3. Lâṭj. 6,11,2. मार्गीयवाद्य n. desgl. Ind. St. 3,229,*a*.

मार्गेश (2. मार्ग + ईश) m. = मार्गप 4te Râga-Tar. 36. 42. 62. 85. 87. 90. 91. 93. 153.

मार्गोपदिश् (2. मार्ग + उ°) m. *Wegweiser, Führer* Kâm. Nîtis. 15,55.

मार्ग्य (von मर्ज्) adj. = मृज्य P. 3,1,113. Vop. 26,19. *wegzuwischen, zu entfernen:* मन्युस्तस्य त्वया मार्ग्यः Bhaṭṭ. 6,56.

मार्ज्, मार्जयति *einen best. Laut von sich geben* Dhâtup. 32,106. — Vgl. 1. u. 2. मर्ज्, मार्जन 3,*b*. und मृज्.

मार्ज (von 1. मर्ज्) 1) nom. ag. *a*) *reinigend, putzend* in अस्त्र° und शस्त्र°; vgl. धाव. *Wäscher* Çabdar. im ÇKDr. — *b*) Bein. Vishṇu's H. 216. — 2) m. *Reinigung* Bhar. zu AK. ÇKDr.

मार्जक (wie eben) 1) nom. ag. *reinigend, putzend;* s. केश°. — 2) vielleicht = मार्जन *Symplocos racemosa Roxb.:* पिचव्यूषं समार्जकम् Suçr. 2,461,3.

मार्जन (wie eben) 1) nom. ag. (f. ई) *abwischend, reinigend, putzend; Wäscher* u. s. w.: ग्रामस्य मार्जनि (als Schimpfwort) Lâṭj. 4,3,11. Vgl. केश°, गात्रमार्जनी. — 2) m. *Symplocos racemosa Roxb.* AK. 2,4,2,13. H. 1159. an. 3,398. Med. n. 105. Ratnam. 151. — 3) f. आ *a*) *Waschung, Reinigung* AK. 2,6,3,22. H. 636. — *b*) *der Laut einer Trommel* (vgl. मार्ज्) H. an. Mâlav. 20. — 4) f. ई *a*) *Besen* oder *Bürste* Çabdârthak. bei Wilson. Spr. 3395. Kathâs. 27,91. नमामि शीतलां देवीम् — मार्जनीकलशोपेताम् Skanda-P., Çîtalâstotra im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Çabdârthak. bei Wilson. — 5) n. *das Abwischen, Abreiben, Reinigen, Fegen* H. an. Med. Âçv. Çr. 2,19,13. 3,5,3. 4,2,6. परिस्तरणीरञ्जलिमन्तर्धायाप आसेचयन्ते तन्मार्जनम् 1,8,2. Gṛhj. 3,5,10. Çâñkh. Çr. 1,12,7. Kâtj. Çr. 4,2,40. 5,6,28. 26,7,57. यज्ञपात्राणां पाणिना M. 5,116. 122. Jâgn. 1,22. 185. 188. MBh. 13,5808. Spr. 2782. Bhâg. P. 9,4,18. अश्रु° Kathâs. 71,193. द्विजोच्छिष्ट° *das Wegkehren* Jâgn. 1,209.

मार्जार (wie eben) Uṇâdis. 3,137. 1) m. *Katze* (*die sich putzende*) AK. 2,5,6. H. 1301. an. 3,594. Med. r. 205. Halâj. 2,81. M. 4,126. 11,131. MBh. 5,5422. 9,2582 (wo die ed. Bomb. शश st. दंश liest). 12,4937. R. Gorr. 2,125,2. Varâh. Bṛh. S. 28,5. 61,6. 15. 68,64. 86,65. 97,2. Spr. 40. 1166. 1170. 2190. fg. 4503. Kathâs. 17,140. 33,107. 65,158. 160. Verz. d. Oxf. H. 92,*b*,33. 281,*b*,19. सारमेयमार्जाराणाम् (स्वाभाविकं वैरं कथमपि न गच्छति) Pañkat. 110,23. Hit. 18,10. 17. 58,11. °मूषिकम् P. 2,4,9, Sch. °लिङ्गिन् M. 4,197. मार्जार = अरण्य° (Pañkat. 165,14) *eine wilde Katze* MBh. 3,12244. 13,639. R. 4,1,17. 26,2. Suçr. 1,202,9. 333,18. *Zibethkatze* H. an. Med. = रक्तचित्रक Râgan. im ÇKDr. — 2) f. ई *a*) *Katze* (*das Mutterthier*) Mârk. P. 76,6. 9. 11. Râga-Tar. 8,2412. Citat bei Uggval. zu Uṇâdis. 3,137. *Zibethkatze* Râgan. im ÇKDr. — *b*) *Moschus* Râgan. — Vgl. गन्ध°, जल°.

मार्जारक (von मार्जार) m. 1) *Katze* MBh. 1,8427. — 2) *Pfau* (nach seinem *katzenähnlichen* Geschrei) Trik. 2,5,27.

मार्जारकण्ठ (मा° + क°) m. *Pfau* (*die Kehle* d. i. *das Geschrei der Katze habend*) H. ç. 187 (मार्यार°). Çabdar. im ÇKDr.

मार्जारकर्णिका (मा° + कर्ण) f. *die Katzenohrige*, Bein. der Kâmuṇḍâ H. 620. °कर्णी desgl. Trik. 1,1,63.

मार्जारगन्धा (मा° + गन्ध) f. *eine Art* Mudgaparṇî Ratnam. im ÇKDr. °गन्धिका f. = Mudgaparṇî Râgan. im ÇKDr.

मार्जारि m. N. pr. eines Sohnes des Sahadeva Bhâg. P. 9,22,44.

मार्जारीय (von 1. मर्ज्) m. 1) = मार्जार *Katze.* — 2) *ein* Çûdra. — 3) = कायशोधन, das wegen des Geschlechts von मार्जारीय wohl als nom. ag. *den Körper reinigend* gefasst werden muss, Med. j. 126. — Vgl. मार्जालीय.

मार्जाल m. = मार्जार *Katze* Çabdârthak. bei Wilson.

मार्जालीय (von 1. मर्ज्) Uṇâdis. 1,115 (oxyt.). 1) adj. *der sich gern reinigen lässt, Reinigung liebend*, Beiw. Çiva's MBh. 3,1628; nach Nîlak. = किरात oder शुद्धदेह. — 2) m. (nämlich धिष्ण्य) *ein Erdwurf rechts von der* Vedi, *auf welchem die Opfergefässe gereinigt werden*, Kâtj. Çr. 8,6,22. 9,14,7. VS. 5,32. Çat. Br. 3,5,2,4. 6,2,21. TBr. 1,4,6,6. TS. 5,4,11,4. 6,3,1,3. 7,5,10,1. Lâṭj. 2,7,9. 4,3,5. 10,11,10. — 3) m. N. des 17ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,2. — 4) m. = मार्जारीय in allen drei Bedd. H. an. 4,229. Viçva beim Schol. zu MBh. 3,1628.

मार्जाल्य (wie eben) adj. *der sich gern reinigen lässt, Reinigung liebend:* मार्जाल्यो मृज्यते स्वे दमूनाः Ṛv. 5,1,8.

मार्जित (partic. von 1. मर्ज्) 1) adj. s. u. 1. मर्ज्. — 2) f. आ *gekäste Milch mit Zucker und Gewürz* AK. 2,9,44. H. 403. HÂR. 194. यथा च गुडद्ध्योरेकीभावे मार्जितेत्यपत्तिः Schol. zu VS. PRÂT. 1,126. Nach dem Schol. zu H. auch m.

मार्डाकव m. patron. von मृडाकु gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

मार्डाकवायन m. patron. von मार्डाकव gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

मार्डीक (von मृडीक) n. *Erbarmen, Gnade:* मार्डीकमिन्द्रावरुणा नि यच्छतम् ṚV. 7,82,8. मार्डीकमस्मे सुवितं च नव्यम् 91,2. कस्ते देवो अधि मार्डीक आसीत् 4,18,12. 1,79,2. pl. 8,7,30.

मार्डीर्य m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* SAṂSK. K. 186,a,10.

मार्तण्ड (jüngere Form von मार्ताण्ड) m. 1) *der Vogel am Himmel* (vgl. खग), *die Sonne, der Sonnengott* AK. 1,1,2,31. TRIK. 3,3,115. H. 95. an. 3,185. MED. ḍ. 35. HALÂJ. 1,35. MBH. 1,3137. 3,192. 1675. 13, 7096. HARIV. 546. न खल्वयं मृतो ऽण्डस्थ इति स्नेहादभाषत । अज्ञानात्काश्यपस्तस्मान्मार्तण्ड इति चोच्यते ॥ 549. R. 5,3,49. Spr. 4689. UTTARARÂMAK. 104,2. VARÂH. BṚH. 1,11. मृते ऽण्ड एष एतस्मिन्यदभूत्ततो मार्तण्ड इति व्यपदेशः BHÂG. P. 5,20,44. MÂRK. P. 77,1. 101,11. 105,19. PAṄKAR. 1,7,50. Verz. d. Oxf. H. 53,a,29. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,4. RÂGA-TAR. 5,153. °प्रतिमा 1,299. 7,716. ohne प्रतिमा dass. 723. 3,462. 8,3396. — 2) pl. *die* Âditja; daher Bez. *der Zahl zwölf* ÇRUT. 43. — 3) *Eber* TRIK. H. an. MED. — Vgl. कुन्दो°, प्रमेयकमल°, प्रौढप्रताप°, मुहूर्त°, राज°.

मार्तण्डतिलकस्वामिन् (मा° - ति° + स्वा°) m. N. pr. eines Lehrers HALL. 5. 9. 21. 87.

मार्तण्डवल्लभा (मा° + व°) f. *die Geliebte der Sonne*, Bez. der *Polanisia icosandra Wight.* RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. अर्ककान्ता, आदित्यभक्ता u. s. w.

मार्तवत्स (von मृतवत्सा) n. *Todtgeburt* AV. 8,6,26.

मार्ताण्ड (von मृताण्ड) m. 1) *Vogel:* विश्वो मार्ताण्डो व्रजमा पशुर्गात् ṚV. 2,38,8. पर्रा मार्ताण्डमास्यत् 10,72,8. 9. ÇAT. BR. 3,1,3,2. PAṄKAV. BR. 24,12,6. — 2) *der Vogel am Himmel, die Sonne* H. 95. *eine Statue des Sonnengottes* RÂGA-TAR. 8,3382. 3389; wohl nur fehlerhaft, nicht archaistisch für मार्तण्ड.

मार्त्तिक (von मृत्तिका) 1) adj. *aus Lehm gemacht, thönern* P. 4,3,134, Sch. KÂTJ. ÇR. 2,3,5. — 2) m. *ein bes. irdenes Gefäss* (शराव) TRIK. 2,9, 8. ÇABDAR. im ÇKDR.

मार्त्तिकावत (von मृत्तिकावती) N. pr. eines Landes MBH. 3,791. einer Stadt 16,245. m. pl. N. pr. eines Volkes 7,2436. VARÂH. BṚH. S. 16,26. eines fürstlichen Geschlechts: भोजा मार्त्तिकावताः HARIV. 2014. VP. 424. m. sg. Bez. des Fürsten des Landes HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 53.

मार्त्तिकावतक adj. *zum Lande* Mârttikâvata *in Beziehung stehend:* नृप MBH. 3,629. 11076 (S. 572). भोज 7,1892 (°वतिक ed. Calc., °वतक ed. Bomb.).

मार्त्य (von मर्त्य) adj. n. *körperlich, das Körperliche* BHÂG. P. 3,33,32.

मार्त्यव (von मृत्यु) m. patron. des Antaka AV. 8,10,23. f. ई KAUÇ. 56; vgl. u. मार्त्युंजय.

मार्त्युंजय patron. von मृत्युंजय, f. ई: मार्त्युंजय्यै (मार्त्तुंजयि die Hdschr.) वा मार्त्यव्यै (मार्तव्यै die Hdschr.) परिददामि KAUÇ. 56.

मार्त्स्न (von मृत्स्ना) adj. f. आ *fein zerreiben:* मृद् ÇAT. BR. 14,3,2,21. — Vgl. सु°.

मार्दङ्ग n. *Stadt* HÂR. 143. Nach ÇKDR. und WILSON m. = मार्दङ्गिक.

मार्दङ्गिक (von मृदङ्ग) m. *Trommelschläger* P. 4,4,55, Sch. AK. 2,10, 13. H. 924. R. 2,91,47. °पाणविकम् (von पणव) P. 2,4,2, Sch.

मार्दमर्षि s. मार्गमर्षि.

1. मार्दव (von मृदु) m. patron. gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

2. मार्दव m. Bez. *einer best. Mischlingskaste* GAṬÂDH. im ÇKDR. — Vielleicht fehlerhaft für मार्गव.

3. मार्दव (von मृदु) n. gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122. *Weichheit, Geschmeidigkeit, Sanftheit, Gelindigkeit* JÂGN. 3,77. त्वदङ्ग° Spr. 1080. KUMÂRAS. 5,18. °युक्तः पन्थाः R. 2,55,9. केशानाम् SUÇR. 2,137,19. व्रणो याति मार्दवम् 14,8. 183,11. 1,67,5. 151,18. 155,4. °कर 182,3. 239,3. °कृत् 2,408,1. स्रोतो° VÂGBH. 1,6,28. des Tones VS. PRÂT. 1,31. ÇIKSHÂ 29. वाचाम् Spr. 2696. *Sanftmuth, Milde, Gutmüthigkeit* BHAG. 16,2. MBH. 2,260. 5,67. fgg. 7479. 13,27. 6374 (am Ende eines adj. comp. f. आ). R. 2,52,16. 4,36,21. Spr. 2635 (सु°). सर्वभूतानाम् *gegen alle Geschöpfe* 4714. VARÂH. BṚH. S. 15,10. BṚH. 21,4. BHÂG. P. 1,16,28. PRATÂPAR. 23, a,9. अपि मार्दवभावेन गात्रं संलीय बुद्धिमान् । अग्निर्नाशयते नित्यं यथा वल्ली महाद्रुमम् ॥ Spr. 3528. *Weichheit* und zugleich *Milde* Spr. 4112. RAGH. 8,43. — Vgl. अनु°.

मार्दवायन m. patron. von 1. मार्दव gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

मार्दवीकर् (3. मार्दव + 1. कर्) adj. *weich —, nachsichtig machen:* °कृता so v. a. *nachsichtig gegen sich selbst —, lass geworden* MBH. 12,13851.

मार्देय m. = मृदोरपत्यम् SIDDH. K. 239,a,9. °पुर n. N. pr. einer *Stadt* P. 6,2,101.

मार्द्वीक (von मृद्वीका) adj. *aus Trauben bereitet:* मद्य SUÇR. 1,188,17. 21. 233,21. 2,60,1. मधु BHAṬṬ. 14,94, v. l. n. *Wein* H. 903, v. l.

मार्ष m. 1) *ein ehrenwerther Mann* BHARATA beim Schol. zu VIKR. 3, 6. H. 333. in der Anrede LALIT. ed. Calc. 255,1. SADDH. P. 4,14,b. — 2) *ein best. Gemüse* BHAR. zu AK. ÇKDR. — Vgl. मारिष.

मार्षिक m. *ein best. Gemüse* = मारिष RÂGAN. im ÇKDR.

मार्ष्टव्य (von 1. मर्ज्) adj. Schol. zu P. 7,2,114. 8,2,36. *zu reinigen, zu kehren* KULL. zu M. 3,265.

मार्ष्टि (wie eben) 1) f. *Waschung, Reinigung* AK. 2,6,2,22. H. 636. *das Einsalben mit Oel* HALÂJ. 2,385. ÂHNIKAT. im ÇKDR. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Sâraṇa VP. 439.

मार्ष्टिमत् (von मार्ष्टि) m. N. pr. eines Sohnes des Sâraṇa VP. 439.

माल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. 1) m. a) pl. N. pr. eines Volkes (= म्लेच्छजाति H. 934. HALÂJ. 2,444) MBH. 6,347 (VP. 185). sg. N. pr. einer Gegend MEGH. 16. = शात्यत्तर MED. l. 44. = जन H. an. 2,505. VIÇVA bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 2,28. — b) Bein. Vishṇu's: मां लक्ष्मीं लातीति मालो विष्णुः ॥ तमततीति मालती (!) BHAR. zu AK. ÇKDR. — 2) n. a) *Feld* MED. (lies मालं क्षेत्रे). VIÇVA a. a. O. उत्पलमालानि MBH. 3,433. सवृत्तमालाकुला (भूमि) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27, 19 शैवाल° Spr. 2520 (die Aenderung in जाल war nicht nothwendig). — b) *Wald* H. an. *ein Wald im Bereich eines Dorfes* (ग्रामान्तराटवी) H. 963. — c) *Betrug, Hinterlist* (कपट) H. an. — d) = माला in मालभ-

ञ्जिका und मालभारिन्. — माल LA. 38,14 wohl fehlerhaft.

मालक m. und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31, v. l. 1) m. *a) Melia sempervirens Roxb.* AK. 2,4,2,42. Ratnâk. in Nigh. Pr. — *b) ein Wald im Bereich eines Dorfes* (vgl. माल 2, *b.*) H. 963, Sch. — 2) f. मालका = मालिका *Kranz* Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. मालकी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 4) f. मालिका *a)* = माला *Kranz* H. an. 3,82. Med. k. 138. नयनोत्पल° Kathâs. 28,79. पृथिवीमौलि° 67,36. मौलिमण्डन° (so ist zu lesen) 73,21. विधात्रा रचिता रेखा ललाटे ऽत्तरमालिका Spr. 2810. — *b) Halsband* H. an. Med. हेममालिक adj. Hariv. 5660. — *c) Reihe, eine in Reihen geordnete Menge:* वल्ली मुण्ड° *ein grosser Trupp von Kahlköpfen* Spr. 2738. नवमेघ° *Reihen neuer Wolken* 3928. एकात्तर° *eine Sammlung einsilbiger Wörter*, Titel eines Wörterbuchs Verz. d. B. H. No. 808. — *d) eine Jasminart* (सप्तला) Med. *Linum usitatissimum* Çabdać. im ÇKDr. Vgl. नव°. — *e) ein best. Vogel* (vgl. मालिक) H. an. — *f) ein berauschendes Getränk* Trik. 2,10,14. Hâr. 63. — *g) Tochter* Med. — *h)* N. pr. eines Flusses H. an. Med. — Vgl. नव°, मक्का°, वन्दन°, सुख°. — 4) n. *a) Kranz, Ring* Suçr. 2,263,12. — *b) Hibiscus mutabilis* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मालकौश m. = कौशिक *ein best.* Râga (musik.) ÇKDr. nach dem Saṁgîtaçâstra.

मालचक्रक (माल + च°) n. *Hüftgelenk* Çabdać. im ÇKDr.

मालति f. = मालती 1. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,59. Gît. 1,32, v. l.

मालतिका (von मालती) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2622.

मालती f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,110. 4,59. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. 1) *Jasminum grandiflorum Lin.* (*die Pflanze und die Blüthe*), mit weissen sehr wohlriechenden Blüthen, die sich gegen Abend öffnen, AK. 2,4,2,53. H. 1147. an. 3,286. Halâj. 2,50. R. 3,79,32. Suçr. 1, 25,8. 94,3. 142,20. 223,28. 2,119,18. 419,3. Megh. 96. Rt. 2,25. Siddhântaçir. 12,2.5. Varâh. Bṛh. S. 104,14. Spr. 708, v. l. 849. 1080. 2027. 2192. 2839. 3661. Vid. 105. Pańkar. 1,3,59. 5,4. die Blume der Blumen Cit. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,110. Dhûrtas. in LA. 69,4. Sâh. D. 5,1. नव° Rt. 3,18. Çâk. 41, v. l. — 2) = विशल्या *eine best. Pflanze* H. an. — 3) *Knospe, Blüthe* Çabdar. bei Wils. — 4) = काचमाली (wohl = काचमल; vgl. मालतीतारक, मालतीतीरज). — 5) *Jungfrau.* — 6) *Mondschein.* — 7) *Nacht* H. an. — 8) N. verschiedener Metra: *a) 4 Mal* ⏑–⏑⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. II,159 (I,10). — *b) 4 Mal* ⏑⏑⏑ ⏑–⏑⏑–⏑–⏑–– (nach Colebr. Cäsur nach der 5ten Silbe) Colebr. Misc. Ess. II,160 (VII,22). Ind. St. 8,382. fg. Ḱhandom. 52. — *c) 4 Mal* ––⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–– Colebr. Misc. Ess. II,163 (XVIII,4). — 9) N. pr. eines Flusses H. an. Varâh. Bṛh. S. 16,10. — 10) N. pr. eines Frauenzimmers Mâlatîm. 27,5 u. s. w. — 11) Titel eines Commentars zum Meghadûta von Kaljâṇamalla Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,2. — Vgl. गन्ध°, सु°.

मालतीतारक (मा° + ता°) m. wohl = मालतीतीरज *Borax* Suçr. 2,341,15.

मालतीतीरज (मा° - तीर + 1. ज) m. *Borax* (*am Ufer der* Mâlatî *vorkommend*) H. 944.

मालतीतीरसंभव (मा° - तीर + सं°) n. *weisser Borax* Râǵan. im ÇKDr.

मालतीपत्त्रिका (मा° + पत्त्र) f. = जातिपत्त्री *die äussere Haut der Muskatnuss* Râǵan. im ÇKDr.

मालतीफल (मा° + फल) n. *Muskatnuss* Râǵan. im ÇKDr.

मालतीमाधव n. Mâlatî *und* Mâdhava (Namen der Heldin und des Helden im Stück), Titel eines Dramas von Bhavabhûti, Mâlatîm. 4, 2. Sâh. D. 33,10.

मालतीमाला (मा° + मा°) f. 1) *ein Kranz von Jasminblüthen* Dhûrtas. in LA. 67,14. — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal eilf Längen* Colebr. Misc. Ess. II,160 (VI,20). — 3) Titel eines Wörterbuchs Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,16.

मालद m. pl. N. pr. eines Volkes, v. l. für मानद Mârk. P. in VP. II,157.

मालभञ्जिका (माल = माला + भ°) f. *das Kranzbrechen*, Bez. *eines Spiels* P. 3,3,109, Sch.

मालभारिन् (माल = माला + भा°) adj. *einen Kranz tragend* P. 6,3, 65. उत्पल° Sch. मल्लिका° Kâvjâd. 2,215 (°माल्य° Kuvalaj. 169,*b*).

मालय् (denom. von माला), °यति; अममालत् = मालामाख्यत् P. 7, 4,2, Sch.

मालय 1) adj. *vom Gebirge* Malaja *kommend:* अनिल Nalod. 2,37. — 2) m. *a) Sandelholz* Trik. 2,6,39. Hâr. 103. — *b)* N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3599 (ed. Bomb., मलय ed. Calc.). — 3) n. *Karavanserai* Sâh. D. 47,16 (auch die ältere Ausg. liest so, nicht etwa आलय).

मालव 1) m. pl. N. pr. eines Volkes, sg. N. des Landes Hiouen-thsang 2,155. fgg. LIA. I, 115. fgg. मालवाः Trik. 2,1,9. H. 956. P. 5,3,114, 114, Sch. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93. MBh. 2,1189. 1871. 3,1991. 6,370 (VP. 193). 3853. 4808. Hariv. 8019. 8099. 12832. Varâh. Bṛh. S. 14,27. 16,26. 32,19. 69,11. VP. 177. Mârk. P. 58,45. Prab. 88,1. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51. von der Mâlavî, Gemahlin Açvapati's, abgeleitet MBh. 3,16807. sg. Kathâs. 10,6. 21,106. 58,81. fg. 62,172. 65, 65. Wassiljew 44. 45. 52. 54. 56. मालवस्यार्घ Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,2. °स्त्री Kathâs. 24,86. मालवोद्भवा 58,80. °देश 53,89. °विषय Hit. 113, 10. °मण्डलाधिपति Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 21. मालवाधीश Daçak. 32,7. Râǵa-Tar. 7,190. मालवेन्द्र Verz. d. B. H. No. 822. Verz. d. Oxf. H. 211,*a*,25. — 2) adj. *zu den* Mâlava *in Beziehung stehend:* नृपति *Fürst der* Mâlava Varâh. Bṛh. S. 4,24. m. dass. MBh. 7,8708. 9400. Hariv. 5016. 5496. 5498. Daçak. 96,3. मालवी f. *eine Prinzessin der* Mâlava P. 5,3,114, Sch. Gattin Açvapati's und Ahnfrau der Mâlava Sâv. 1,19 (fälschlich मानवी MBh. 3,16637). MBh. 3, 16807. — 3) m. N. eines Râga (musik.) As. Res. 3,73. Hârîta und Saṅgîtad. im ÇKDr. Gît. S. VIII und 2. — 4) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 3,483. — 5) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 13,7651. — 6) f. ई *a) eine Prinzessin der* Mâlava; s. u. 2. — *b) ein best.* Prâkrit-*Metrum:* 16+12+16+12 *Moren* Colebr. Misc. Ess. II,157(*b*,49).

मालवक 1) adj. (mit dem Ton auf der ersten Silbe) = मालवो भक्तिरस्य P. 4,2,104, Vârtt. 25, Sch. — 2) m. *das Land der* Mâlava Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,512, 1 v. u. Schol. zu Kâtj. Çr. 8,4,5. Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,27. 339,*b*,8. 40. — 3) मालविका *a) Ipomoea Turpethum R. Br.* Râǵan. im ÇKDr. — *b)* f. N. pr. eines Frauenzim-

mers Mâlav. 20,3 u. s. w.

मालवगुप्त (मा° + गुप्त) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 135,*b*, No. 255 (hier मालगुप्ताचार्य, im Index मालव°).

मालवरुद्र (मा° + रुद्र) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,7.

मालवर्ति m. N. pr. eines Volkes VP. II, 157. — Vgl. मानवर्तिक.

मालवश्री (मा° + श्री) f. *eine best. musikalische Scala* As. Res. 3,78.

मालवानक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,357 (VP. II, 178). मालवा नराः ed. Bomb.

मालविकाग्निमित्र n. Mâlavikâ und Agnimitra (Namen der Heldin und des Helden im Stück), Titel eines dem Kâlidâsa zugeschriebenen Dramas, Mâlav. 3,10. Sâh. D. 199,4.

मालवीय adj. *aus* Mâlava *stammend:* राजसेवकाः Kathâs. 20,166.

मालव्य m. 1) *ein Fürst der* Mâlava P. 5,3,114, Sch. — 2) Bez. *eines der fünf ausserordentlichen Menschen* (महापुरुष), *welche unter best. Constellationen geboren werden*, Varâh. Bṛh. S. 69,2. 7. 10. 12. 33. — 3) °देश N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,19.

मालसी f. *eine best. Pflanze* (vulg. केशपुष्ट) Çabdak. im ÇKDr.

मालहायन (?) m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,32.

माला f. Uṇâdis. 2,28. 1) *Kranz* AK. 2,6,3,36. H. 651. an. 2,506. Med. l. 44. Halâj. 2,397. Âçv. Gṛhj. 3,8,17.18. Gobh. 3,5,10. Kauç. 36.38. MBh. 3,16125. fg. नलद° (solche Compp. haben nach gaṇa घोषादि zu P. 6,2,85 den Ton auf der ersten Silbe) Âçv. Çr. 6.10. मन्दार° Çâk. 161. वकुल° Ṛt. 2,25. सुवर्णचम्पक° Schol. zu Kaurap. 1. °दामन् R. 2,33,2. पृथुतरगुणमाल adj. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 16. लावण्यमाला 506, Çl. 24. ग्राबद्धमाल adj. Megh. 9. नवदलमाल (तमाल) Gît. 1,29. प्रतिमूर्याणां माला Varâh. Bṛh. S. 37,2. — 2) *Rosenkranz* Verz. d. Oxf. H. 93,*a*,36. fgg. 102,*a*,30. शुद्धस्फटिक° Pańkar. 1, 7,83. — 3) *Halsband:* रत्नमालालंकृतकण्ठ Pańkat. 255,19. 25. धृतकनकमाल (अन्) Spr. 2822. महाशङ्खमयी (s. u. महाशङ्खमय). नाराचमालां (रौद्रचापप्रमुक्तां) रामस्य ललाटे प्रत्यमुञ्चत R. 6,79,61. — 4) *Reihe, Streif* H. 1423. H. an. उपपद्म° Suçr. 2,338,3. तडिन्माला Spr. 993. विद्युन्मालाकुल (नभस्) Varâh. Bṛh. S. 25,5. ज्वाला° Mârk. P. 21,86. समुद्रं प्रचलदूर्मिमालाकुलम् Spr. 1876. किं मालाः कुमुदस्य Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 2. अलि° Mâlatîm. 1,7. मेघानाम् Kâvjâd. 2,118. मेघ° MBh. 3,16126 (*ein Kranz von Wolken*). Kâm. Nîtis. 3,11. H. 165. Halâj. 1,59. छत्रमालाः (so die ed. Bomb.) MBh. 7,1573. ष्ठीवनं श्मश्रुमालासु Râǵa-Tar. 6,157. ग्राबद्धमाल adj. (zugleich *Kranz*) Megh. 9. नाम्नां माला (vgl. नाममाला) *eine in Reihen geordnete Sammlung von Wörtern, Wörterbuch* (mit Ausschluss der Wurzeln) H. 1. क्रम° Bez. *einer best. Lese-* oder *Schreibweise* Ind. St. 3,269. माला schlechtweg Verz. d. B. H. No. 368. — 5) *Trigonella corniculata Lin.* Med.; vgl. महन्माला. — 6) N. verschiedener Metra: *a*) *a*,*b*: ‒ ‒ ‒ ‒ ◡◡◡◡◡◡ ‒; *c*, *d*: ◡ ‒ ◡ ‒ ◡◡◡◡ ‒ ◡ ‒ ‒ Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — *b*) *4 Mal* ◡◡◡◡◡◡, ◡◡◡◡◡◡◡◡ ‒ Colebr. Misc. Ess. II, 161 (X, 2). Ind. St. 8,390; vgl. स्रज्. — *c*) *ein* Prâkrit-*Metrum von* 45 × 2 und 45 + 27 *Moren* Colebr. Misc. Ess. II, 156 (25). — 7) N. pr. eines Flusses MBh. 2,795. Lassen (Z. f. d. K. d. M. 2,23) und Muir (ST. 2,423) fassen मालां चर्मण्वतीम् als einen Fluss auf. — 8) Titel eines Wörterbuchs (vgl. नाम°) H. 170, Sch. — Vgl. अन्तमाल, अन्तमाला (auch AV. Pariç. 43,4,11. R. 6,82,84), काञ्चन°, कारण°, केतुमाल, गण्डमाला, चन्द्र°, जप°, दीप°, नक्षत्र° (Z. 4 lies 105,13 st. 106,9), नर°, नाम°, पत्त्रमाल, पुष्पमाला, प्रति°, प्रमाण°, भक्त°, मणि°, मन्दार°, मयूख°, महन्माला, महामाल, मालतीमाला, मुण्ड°, रत्न°, वन°, वन्दन°, वर्ण°, वाक्य°, हंस°, हेम°.

मालाकण्ठ (मा° + क°) m. *Achyranthes aspera* (s. अपामार्ग) Râǵan. im ÇKDr.

मालाकन्द (मा° + क°) m. *ein best. Knollengewächs* Râǵan. im ÇKDr.

मालाकर (मा° + 1. कर) m. = मालाकार Gaṭâdh. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

मालाका f. = मालिका Çabdar. im ÇKDr.

मालाकार (मा° + 1. कार) m. *Kranzwinder, Gärtner* AK. 2,10,5. H. 900. MBh. 2,2109. Hariv. 4480. R. Gorr. 2,90,20. Spr. 440. 1936. 4560. 4715. Varâh. Bṛh. S. 10,9. 86,32. Sâh. D. 35,11. Merutantra 5 im ÇKDr. (Suppl.). °कारी f. *Kranzwinderin* Varâh. Bṛh. S. 78,9. Vet. in LA. (II) 19,11. Die *Gärtner* als Mischlingskaste: तैलिकां कर्मकाराच्च मालाकारस्य संभवः Parâçarapaddh. im ÇKDr. Colebr. Misc. Ess. II, 182. ein Sohn Viçvakarman's von einer Çudrâ Brahmavaiv. P. im ÇKDr. von Ghṛtâkî Verz. d. Oxf. H. 21,*b*, N. 3. Vgl. u. कुम्भकार. मालाकार Halâj. 2,434 schlechte Lesart für मायाकार.

मालाकुटदत्ती (मा° - कुट - दत्त) f. N. pr. einer Râkshasî Lot. de la b. l. 240.

मालागुण (मा° + गुण) m. *Kranzschnur, Halsschnur:* °परिक्षिप्त so v. a. *mannbar geworden* Vjutp. 219.

मालागुणा (wie eben) f. (sc. लूता) *eine best. giftige Spinne* Suçr. 2, 296,17. 299,12.

मालाग्रन्थि (मा° + ग्र°) m. = मालादूर्वा Râǵan. im ÇKDr.

मालाङ्क (माला + अङ्क) m. N. pr. eines Fürsten, Verfassers eines Commentars zum Mâlatîmâdhava, Verz. d. Oxf. H. 136, *a*, No. 259. Verfassers des Vṛndâvana Ind. St. 1,473; vgl. मानाङ्क.

मालातृण (मा° + तृण) n. *Andropogon Schoenanthus Lin.* Râǵan. im ÇKDr. °तृणक n. dass. AK. 2,4,5,32.

मालादीपक (मा° + दी°) n. *eine best. Redefigur, eine verkettete Klimax* Kâvjâd. 2,108. Kâvjapr. 154. Sâh. D. 729. Kuvalaj. 112,*b*. यदा तु पूर्वपूर्वस्य संभवेदुत्तरोत्तरम् । प्रत्युत्कर्षावहत्वं तन्मालादीपकमुच्यते ॥ Pratâpar. 103,*b*,1. Beispiel: भाग्यभूमा महीं प्रातः काकतीन्द्रभुजं मही । भुजः प्रतापमतुलं प्रतापश्च जगत्त्रयम् ॥ Vgl. noch Spr. 4156 und 5074.

मालादूर्वा (मा° + दू°) f. *eine Art* Dûrvâ-*Gras* Râǵan. im ÇKDr.

मालाधर (मा° + धर) 1) adj. *einen Kranz tragend.* — 2) m. N. pr. *a*) einer Klasse göttlicher Wesen Vjutp. 83; vgl. Burn. Intr. 600. — *b*) eines Mannes Kathâs. 72,278. — 3) f. ई N. pr. einer Râkshasî Lot. de la b. l. 240. — 4) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡◡◡◡ ‒ ◡ ‒ ◡◡◡ ‒ ◡ ‒ ‒ ◡ ‒ Colebr. Misc. Ess. II, 162 (XII, 11); vgl. वन°.

मालाप्रस्थ (मा° + प्रस्थ) m. N. pr. einer Stadt P. 6,2,88. Davon adj. मालाप्रस्थक 4,2,122, Sch.

मालाफल (मा° + फल) n. *der zu Rosenkränzen gebrauchte Same von Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* Çabdârthak. bei Wilson.

मालामनु (मा° + मनु) m. = मालामन्त्र Weber, Râmat. Up. 308. fg.

मालामन्त्र (मा° + मन्त्र) m. *ein in Kranzform geschriebener Spruch* Weber, Râmat. Up. 317. fgg. Bhag. ed. Schl. S. 290. fg.

मालामय (माला) adj. *aus Reihen —, Schichten bestehend:* कुएठाश्म° (अचल) Spr. 4267.

मालायन m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,4.

मालारिष्ट (wohl माला + अ°) f. *eine best. Pflanze,* = पाची Râǵan. im ÇKDr.

मालालिका (माला + अ°) f. *Trigonella corniculata Lin.* Râǵan. im ÇKDr. Auch मालाली f. ebend.

मालावत n. *der Wohnort der* Mâlâvant P. 4,2,72, Sch.

मालावत् (von माला) 1) adj. *mit einem Kranze versehen, bekränzt* Schol. zu R. 2,56,6. m. viell. *Gärtner:* मालावतां निवासो मालावतम् P. 4,2,72, Sch. — 2) f. °वती N. pr. der Gattin Upabarhaṇa's Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,32. fgg. *b*,18. Kuçadhvaǵa's 24,*a*,10.

मालि (Nebenform von मालिन्) 1) adj. am Ende eines comp. *bekränzt:* किरीट° Arǵ. 1,4. °मालिन् v. l. कर्काणां हेममालीनाम् (°मालानाम् ed. Bomb.) MBh. 13,4921. — 2) m. = मालिन् m. N. pr. eines Sohnes des Râkshasa Sukeça R. 7,5,6. — Vgl. सुमालि (= सुमालिन्).

मालिक (von माला) m. 1) *Kranzwinder, Gärtner* Vop. 23,22. AK. 2,10,5. Trik. 2,10,1. H. 900. Spr. 909. Râǵa-Tar. 6,19. Pańkat. 156,20. — 2) *ein best. Vogel* (vgl. मालिका) Med. k. 138. fg. — 3) *Färber* Çabdar. im ÇKDr. — मालिक Halâj. 2,434 schlechte Lesart für मायिक.

मालिका s. u. मालक.

मालित (von माला) adj. am Ende eines comp. *bekränzt, umgeben von* LA. (II) ad 4,5.

मालिन् (wie eben) 1) adj. *bekränzt* gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116 und सुखादि zu 131 (निन्दे). स्वैः पुष्पैः किंशुकान्पश्य मालिनः R. 2,56,6. Çiva (vgl. अस्तमालिन्) MBh. 13,1175. मालिनी Varâh. Bṛh. S. 104,24. Khandom. 74. Häufig am Ende eines comp. *mit einem Kranze* oder *Halsbande von — versehen, bekränzt mit, umgeben von, durchzogen von* H. 7. शमीसुमनो° Âçv. Gṛhj. 4,6,4. हेम° MBh. 3,16110. 7,999. R. 3,50,20. काञ्चन° 6,80,21. विस्फुलिङ्ग° Varâh. Bṛh. S. 33,28. तालक° Bhâg. P. 8,20,17. फलवत्पूग° (वेलातट) Ragh. 4,44. चम्पक° (चम्पा) R. 1,17,35. समुद्र° (पृथिवी) 40,14. सस्य° (नदी) 34,10. Schol. zu Kâtj. Çr. 22,3,41. खलमालिनीमुर्वराम् Pâr. Gṛhj. 2,17. प्रोत्तुङ्गवप्रप्राकार° (पुरी) Mârk. P. 66,9. विद्युन्माली पर्जन्यः Spr. 4425. आत्ममालिनी Hariv. 11069. सूच्छ्रितध्वज° (पुरी) R. 2,43,10. MBh. 3,3014. कल्लोल° (नदी) Kathâs. 65,8. नगर° (धरा) Johns. Sel. 4,19. उदयाचलमौलि° *den Berg des Aufgangs* (der Sonne) *zum Kopfkranz habend* Mârk. P. 107,6. — 2) m. *a) Kranzwinder, Gärtner* Colebr. Misc. Ess. II, 182. Vgl. मालिनी *a*. — *b)* N. pr. eines Sohnes des Râkshasa Sukeça (vgl. मालि) R. 7,6,7. Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,11. Bhâg. P. 8,10,56. — 3) f. मालिनी *a) die Frau eines Kranzwinders, — Gärtners* Med. n. 106. स्त्रियो धूर्ता च मालिनी Spr. 1445, v. l. (Th. III, S. 371). — *b)* N. zweier Pflanzen, = अग्निशिखा und दुरालभा Çabdaṕ. im ÇKDr. — *c)* N. pr. einer himmlischen Jungfrau: अलम्बुषा मिश्रकेशी पुण्डरीकाथ मालिनी । इन्द्राणी वारुणी वा MBh. 4,259. Kathâs. 45,352. — *d)* N. pr. einer göttlichen Mutter Med. einer der sieben Mütter Skanda's MBh. 3,14396. — *e)* Bein. der Durgâ H. an. 3,399. Med. — *f)* N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39. — *g)* Bez. *eines siebenjährigen Mädchens, das bei der Feier der* Durgâ *diese Göttin darstellt,* Annadâkalpa im ÇKDr. u. कुमारी. — *h)* N. pr. einer Râkshasî, der Mutter Vibhîshaṇa's, MBh. 3,15893. 15896. — *i)* der angenommene Name der Draupadî beim Fürsten Virâṭa MBh. 4,264. — *k)* N. pr. der Gattin Çvetakarṇa's, einer Tochter Sukâru's, Hariv. 11069. 11071. der Gattin Prijavrata's Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,24. Ruki's und Mutter des Manu Raukja Mârk. P. 98,5. der Gattin Prasenaǵit's Schiefner, Lebensb. 282 (52). — *l)* N. pr. verschiedener Flüsse MBh. 1,2864. Çâk. 7,10. 144. 103,4 ed. Will. = गङ्गा H. an. = मन्दाकिनी und नदीभिद् Med. — *m)* N. pr. einer Stadt, = चम्पा Trik. 2,1,16. 3,3. 252. H. 976. H. an. Med. MBh. 12,134. Hariv. 1699. — *n)* N. verschiedener Metra Trik. 3,3,252. H. an. Med. α) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑ — — Ind. St. 8,366. — β) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑—⏑— Ind. St. 8,385. — γ) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑ ⏑——, —⏑—⏑⏑— Çrut. 38. Colebr. Misc. Ess. II, 161 (X, 4; am Ende lies S st. 8). Ind. St. 8,391. Varâh. Bṛh. S. 104,24. Khandom. 74. — Vgl. नवमालिनी. — *o)* die Personification *einer best. musikalischen Weise* As. Res. 3,70. — Vgl. अंशुमालिन् (विप्रस्फता तीक्ष्णतरांशुमालिना Ṛt. 1,18), अस्त°, उल्का°, ऊर्मि°, कपाल°, किरीट° (unter किरीट), गाढ°, गन्धमालिनी, चक्रिमालिन्, पद्म°, पुरमालिनी, पुष्करमालिन्, बभ्रु°, मदनमालिनी, मरीचिमालिन्, मलय°, मुण्डमालिनी, वनमालिन्, वीचि°.

मालिनीतन्त्र (मा° + त°) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 97,*a*, 24. 109,*a*,2. 30.

मालिनीविजय (मा° + वि°) m. Titel eines Werkes Hall 197. 199. Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,4. 101,*b*,43.

मालिन्ध्य m. N. pr. eines Berges Varâh. Bṛh. S. 14,11.

मालिन्य (von मलिन) 1) oxyt. adj. gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80. — 2) n. *das Beflecktsein, Unreinheit, Trübung; Schwärze:* भोगयोगेन मालिन्यं नेतुं मध्यगतो ऽपि सन् । न शक्यते स्म पङ्केन प्रतिमेन्दुरिवामलः ॥ Râǵa-Tar. 1,278. तस्याभिजनमालिन्यं स्वच्छैश्चक्रे तद्गुणैः 4,40. मालिन्यमब्जाशशिनोर्मधुलिट्कलङ्कौ धत्तः Kuvalaj. 151,*b*,7. बाल्यशाल्यादिचिन्ता तु तस्याभूत्पूर्णसंपदः । इन्दोः कलङ्कलेखेव हृदि मालिन्यदायिनी ॥ Kathâs. 10,182. प्रावृषेण्यस्य Spr. 1915.

मालीय् (von माला), °यति *sich einen Kranz wünschen* P. 7,4,33, Sch.

मालीय (wie eben) adj. *zu einem Kranze bestimmt, — sich eignend* P. 1,1,73, Sch.

मालु 1) m. *a) eine best. Mischlingskaste* Brahmavaiv. P. in Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,26. माल्ल ÇKDr. nach ders. Aut. — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. — 2) f. *a)* parox. *eine best. Schlingpflanze* (पत्रवल्ली, पत्रलता) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,5. H. an. 2,506. Med. l. 45. °लता Lalit. ed. Calc. 207,5. मारुतलता 259,2 (der Herausgeber vermuthet gewiss richtig मालुलता; मालुन Foucaux 203). — *b) Frauenzimmer* H. an. Med.

मालुक in कृष्ण° wohl fehlerhaft für मालूक.

मालुद् *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 181. fg. Mél.

as. 4, 639, Anm.

मालुधान (मालु + धान) 1) m. *eine Art Schlange* AK. 1,2,1,6. H. an. 4,186. Med. n. 201. Hâr. 241. — 2) f. ई *eine best. Schlingpflanze* H. an. Med.

मालूक m. *Ocimum sanctum Lin.* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. कृष्णमालुक.

मालूर m. *Aegle Marmelos Corr.* (s. बिल्व) AK. 2,4,2,12. Trik. 3,3, 321. H. 1135. Halâj. 2,39. Ratnam. 6. im Prâkrit Dhûrtas. in LA. 86,6. *Feronia elephantum Corr.* Râgan. im ÇKDr.

मालेया (von माला) f. *grosse Kardamomen* Ratnam. 117.

मालोपमा (माला + उ°) f. *Kettengleichniss, eine best. Redefigur;* Beispiel: पुष्यातप इवाह्नीव पूषा व्योम्नीव वासरः। विक्रमस्त्वय्यधाल्लक्ष्मीम् *wie der Sonne die Hitze, wie dem Tage die Sonne und wie dem Himmel der Tag, so hat dir Tapferkeit Glanz verliehen,* Kâvjâd. 2,42.

माल्य 1) m. patron. Pańkav. Br. 13,4,11. pl. Saṁsk. K. 185,*b*,4. — 2) f. (von माला) *Trigonella corniculata Lin.* Çabdam. im ÇKDr. — 3) n. (von माला) *Kranz* AK. 2,6,3,36. H. 651. an. 2,376. Med. j. 44. Halâj. 2,397. Âçv. Gṛhj. 4,7,17. Kauç. 92. Kaush. Up. 1,4. M. 2,177. 4,72. Jâǵn. 1,211. Bhag. 11,11. MBh. 1,7714. 3,2114. 11999. 4,76. 13,5037 (रक्त°). 6842. Hariv. 4480. fg. R. 1,5,15. 9,15. 58,10. 62,19. 2,25,24. 26. 6,37,23. 112,84. Suçr. 1,168,14. 271,11. 2,387,18. Mṛkkh. 15,5. Kumâras. 7,19. Spr. 3719. 4419. Varâh. Bṛh. S. 43,56. 78,21. 101,8. Bṛh. 16,8. 27,14. Kathâs. 19,99. 50,152. Pańkar. 1,5,4. मालती° Pańkat. 199,19. Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,22. °ग्रथन 217,*a*,4. °दामन् (vgl. स्रग्दामन् MBh. 1,5974. मालादामन् R. 2,33,2) MBh. 1,2354. 6962. *Blume* H. an. Med. Vgl. गन्ध° (welches wohl immer als copul. comp. aufzufassen ist; vgl. noch Pańkat. 182,10), निर्माल्य (in der Bed. 3. ursprünglich *das Ablegen der Kränze*), प्रिय°.

माल्यगुणाय् (von माल्य + गुण), °यते *zur Schnur eines Kranzes werden, als solche erscheinen:* तस्य व्यालो °यते Spr. 2765.

माल्यजीवक (मा° + जी°) m. *Kranzwinder, Kranzverkäufer* Hariv. 4481.

माल्यपिण्डक (मा° + पि°) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5,3629.

माल्यपुष्प (मा° + पु°) m. *eine Art Hanf* (शण) Râgan. im ÇKDr.

माल्यपुष्पिका (wie eben) f. *eine best. Pflanze,* = शणपुष्पी Râgan. im ÇKDr.

माल्यवत् (von माल्य) 1) adj. *bekränzt, mit Kränzen geschmückt:* शिरोरुहाः MBh. 1,6468. 4,749. सभा 5,2. — 2) m. N. pr. *a*) eines Râkshasa, eines Sohnes des Sukeça, R. 6,11,9. 33,9. 7,5,6. 6,7. Bhâg. P. 8,10,56. — *b*) eines Dieners im Gefolge Çiva's Kathâs. 1,57. 7,40. 111. — *c*) eines Berges AK. 2,3,3. Trik. 2,3,3. H. 1029. 1538, Sch. MBh. 3,11560. 16118. 6,203. 14,1174. R. 4,27,1. 38,11. 6,108,25. Ragh. 13, 26. Varâh. Bṛh. S. 14,5. Siddhântaçir. 3,28. fgg. VP. 169. Bhâg. P. 5,16, 10. 17,7. — 3) f. °वती N. pr. eines Flusses R. 2,56,33.

माल्यवृत्ति (मा° + वृ°) m. *Kranzwinder, Kranzverkäufer* Hariv. 4479.

माल्यापण (माल्य + आ°) m. *ein Markt, auf dem Kränze verkauft werden,* Vjutp. 130. R. 2,71,37. MBh. 2,821 (भद्य°). Hariv. 4478. प्रभूतमाल्यापणवत् *stattliche Kränze zum Verkauf habend* 4479.

माल्ल von मल्ल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. m. *eine best. Mischlingskaste* Brahmavaiv. P. im ÇKDr.; vgl. मालु.

माल्लवास्तव adj. von मल्लवास्तु P. 4,2,120, Sch.

माल्लवी f. = मल्लयात्रा *ein Aufzug von Ringern* Hâr. 159.

माल्व्य (von मल्व) n. *Unbesonnenheit, Albernheit* (Gegens. धैर्य) Kâth. 12,12.

मावत् (von 1. म mit Dehnung des Auslauts) adj. *mir ähnlich, einer von meines Gleichen* P. 5,2,39, Vârtt. Ṛv. 1,8,9. 17,2. 142,2. 4,16,16. 6,65,4. मुशक्तिरिन्मघवन्तुभ्यं मावते देष्णम् 7,32,21. यद्दित्ससि स्तुवते मावते वसु 8,77,3. चर्कृत्य इन्द्रो मावते नरे 10,50,2.

माविलम्बम् (1. मा + विलम्ब) adv. *unverzüglich* Pańkat. 107,25 (richtige Lesart mehrerer Hdschrr.).

माविल्ल m. N. pr. eines Sohnes des Vasu, Fürsten der Ḱedi, MBh. 1,2364. 2,1272.

माविल्लक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 7,692 (मावेलक ed. Calc.). 768. 3255. 8,138 (मावेल्लवक ed. Calc.).

माशकीया bei Müller, SL. 142 und मशकीय im Index fehlerhaft für माचाकीय.

माशब्दिक (von मा शब्दः *keinen Lärm gemacht;* vgl. u. 1. मा 7.) adj. *Ruhe gebietend* P. 4,4,1, Vârtt. 1 (in der neuen Ausg. der Siddh. K. wird richtig मा शब्दः कारीति d. i. कारि इति gelesen) Trik. 3,1,18.

माष m. Schol. zu Çânt. 2,4. 23. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. m. 1) *Bohne* (sg. *die Pflanze,* pl. *die Kerne* P. 4,3,166, Vârtt. 1, Sch.); im späteren Gebrauch ist darunter *Phaseolus radiatus Roxb.* verstanden, die geschätzteste Hülsenfrucht mit kleinen schwarz und grau gefleckten Kernen, AK. 2,9,7. 24. Trik. 2,9,5. 3,3,439. H. 1171. 1181. an. 2,568. Med. sh. 21. AV. 6,140,2. पिष्ट 12,2,53. VS. 18,12. एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै माषा अमेध्यं पुरुषशीर्षम् TS. 5,1, 8,1. माषतिलौ 7,2,10,2. Çat. Br. 14,9,3,22. 1,1,1,10. Kâth. 12,7. न माषाणामश्नीयात् 32,7. 37,1. Kauç. 1. °मन्थ 70. °पिष्ट 71. Kâtj. Çr. 10, 2,12. Schol. zu 1,6,8. Âçv. Gṛhj. 1,13,2. 17,2. M. 3,267. 9,39. °राशि MBh. 3,16357. °पुष्प 7,978. °वर्ण 999. Suçr. 1,70,5. °सूप 74,16. 111, 10. Varâh. Bṛh. S. 15,14. 25,3. 51,31. 55,16. 21. 25. 76,4. 8. 79,33. 87, 22. 95,21. Dhûrtas. in LA. 79,14. °तैल *ein öliges Präparat aus Bohnen* Çârṅg. Saṁh. 2,9,22. अकृष्टा माषाः d. h. *wildwachsende Bohnen* heisst ein Ṛshigaṇa als Verfasser von Ṛv. 9,86,1—10. Ṛv. Anukr. Kinder der Surabhi Hariv. 11533. — 2) *ein best. Gewicht* (*ein best. Geldwerth*) Trik. 3,3,439. H. an. Med. माषो विंशतिमो भागः पणस्य परिकीर्तितः Nârada in Mit. 246,14. = 5 Kṛshṇala = $^1/_{16}$ Suvarṇa M. 8,134. Jâǵn. 1,362. गुञ्जाभिर्दशभिर्माषः शाणो माषचतुष्टयम् Vaidjakaparibhâshâ im ÇKDr. M. 8,319. Jâǵn. 2,159. Çulvapariç. 7,27 bei Weber, Ǵjot. 83, N. 1. Çârṅg. Saṁh. 1,1,16. 24. Prâjaçkittend. 6,*a*,9. त्रप्य° Jâǵn. 1,363. स्वर्ण° Bhâg. P. 3,11,9. — 3) *ein bohnenähnlicher Hautausschlag* H. an. Med. — 4) *Thor, Dummkopf* Trik. 3,3,439. H. an. Med. — Vgl. नील°, पूति°, मल्ला°, राज°, आर्द्रमाषा (lies माष st. मा°).

माषक 1) m. *Böhnchen:* शिरीष° Suçr. 2,247,20. — 2) proparox. m. n. *ein best. Gewicht* (*ein best. Geldwerth*) gaṇa स्थूलादि zu P. 5,4,3. = Guńǵâ H. 883. = 7 oder 8 Guńǵâ Bhâvapr. im ÇKDr. पलं तु लो-

किर्कैर्मनैः साष्टरक्तिद्विमाषकम् Tithjâdit. im ÇKDr. = $1/_{64}$ Pala Weber, Gjot. 82. = $1/_{16}$ Karsha Lîlâv. im ÇKDr. द्वे कृष्णले समधृते विज्ञेयो रौप्यमाषकः M. 8,135. द्वादश धान्यमाषा मध्यमाः सुवर्णमाषकः । ते षोडश सुवर्णम् Suçr. 2,175,13. माष = 6 Raktikâ Çârṅg. Saṁh. 1,1,14. = $1/_4$ Çâṇa 16. = $1/_{16}$ Dharaṇa Schol. zu Kâtj. Çr. 20,1,6 (Handschr.). Schol. zu Çat. Br. 14,7,1,22. = 80 Kapardaka Vjutp. 217. M. 8,298. 392. दाप्यो हिरण्यं चैव माषकम् 393. दद्यात् — सैसकं चैकमाषकम् 11, 133. Suçr. 2,272,14 (n.). Varâh. Bṛh. S. 81,9. fg. 82,8. fg. Burn. Intr. 243. रूप्य° Prâjaçkittend. 6,a,8. पञ्चमाषक (so ist zu lesen mit der v. l.) adj. (दण्ड) M. 8, 298. — Vgl. आद्य°, दृषद्°.

माषपर्णी (माष + पर्ण) f. *Glycine debilis Lin.* AK. 2,4,5,4. Ratnam. 52. = पृश्निपर्णी Schol. zu Kâtj. Çr. 25,7,17. — Suçr. 1,140,8. Varâh. Bṛh. S. 54,88, wo °पर्णी Druckfehler für °पर्णी- ist.

माषवर्धक (माष + व°) m. *Goldschmied* Çabdam. im ÇKDr.

माषशरावि m. patron. (wohl von माषशराविन्) Lâtj. 4,6,21.

माषशराविन् (माष + श°) m. N. pr. eines Mannes; so ist wohl im gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96 st. माष । शराविन् zu lesen; vgl. माषशरावि.

माषशस् (von माष) adv. Mâsha-*weise* Siddh. K. im ÇKDr.

माषाद् (माष + अद्) oder आद्) m. *Schildkröte* (*Bohnen fressend*) Çabdar. im ÇKDr.

माषाश (माष + आश) m. *Pferd* (*Bohnen fressend*) H. ç. 177.

माषि m. patron. von माष gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96; vgl. माषशराविन्.

माषिक (von माष) adj. f. ई *einen* Mâsha *werth* u. s. w. gaṇa निष्कादि zu P. 5,1,20. = माषैः क्रीतम् 37, Vârtt. 4, Schol. पञ्च° M. 8,298 schlechte Lesart für पञ्चमाषक.

माषीण (wie eben) adj. *mit Bohnen besäet;* n. *ein Bohnenfeld* P. 5,2,4. AK. 2,9,7. H. 967. Halâj. 2,8. — Vgl. माष्य.

माषोण und माषोन (माष + ऊन) adj. *woran ein* Mâsha *fehlt* gaṇa गिरिनद्यादि zu P. 8,4,10, Vârtt.

माष्य (von माष) 1) *für Bohnen geeignet* P. 5,1,7. = माषीण 2,4. AK. 2,9,7. H. 967. Halâj. 2,8. — 2) am Ende eines comp. nach Zahlwörtern *so und so viel* Mâsha *werth* u. s. w. P. 5,1,34. द्वि°, अध्यर्ध° Sch.

1. मास् n. = मांस *Fleisch:* यत्संवत्सममृभवो मा अपिंशन् Ṛv. 4,33,4. त्री यच्छता महिषाणामघो माः 5,29,8.

2. मास् (von 3. मा) m. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. 227. nach P. 6,1,63 und Vop. 3,39 in allen Casus im Gebrauch, mit Ausnahme des nom. aller drei Zahlen und des acc. sg. und du.; bei den Lexicographen und bei Garga auch der nom. sg.; माद्भिस् ved., माभिस् in der späteren Sprache P. 7,4,48, Vârtt. 1. 1) *Mond* Trik. 1,1,85. 3,3,447. H. ç. 10. an. 1,16. Med. s. 6. Hâr. 13. Utpalinîkoça bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. सूर्ये ज्योतिरदधुर्मास्यक्तून् Ṛv. 10,12,7. — 2) *Monat* Trik. 3,3,447. H. 152, Randgl. H. an. Med. Utpalinîk. a. a. O. वेद मासो धृतव्रतो द्वादश Ṛv. 1,25,8. 4,18,4. 5,45,7. 11. 7,91,2. माद्भिः शरद्भिः 2,24,5. मासि मासि 10,52,3. समानां मास आकृतिः 85,5. मासो विधानम् 138,6. TBr. 1,4, 9,1. दृशसु मासु (sic) TS. 7,5,2,2. मास्सु Pañkav. Br. 4,4,1. Lâtj. 10,6, 1. मासि AV. 8,10,19. Çat. Br. 2,4,2,2. Âçv. Gṛhj. 2,5,10. Lâtj. 10,11, 5. M. 2,34. 6,15. 7,138. 182. 8,245. MBh. 13,5380. AK. 3,4,5,30. Mârk. P. 114,27. Trik. 3,3,107. स आर्तो माः Garga bei Weber, Nax. 2,281. — Vgl. पुष्प, पूर्ण°.

1. मास (= 2. मास्) m. n. Siddh. K. 249,b,7. Trik. 3,5,11. 14. Zu belegen nur m. 1) *Mond;* nur in der Verbindung सूर्यामासा Ṛv. 8,83,2. 10,64,3. 68,10. 92,12. 93,5. Könnte auch zu 2. मास् gestellt werden. — 2) *Monat* AK. 1,1,3,12. Trik. 1,1,109. H. 152. Hâr. 28. Halâj. 1,113. Ṛv. 3,31,9. 32,9. 5,78,9. वर्धान्मासाः शरदो द्याव इन्द्रम् 6,38,4. 7,61,4. 66,11. 10,89,13 (?). यस्मान्मासा निर्मितास्त्रिंशदराः AV. 4,35,4. 13,2,12. त्रयोदशं मासं वो निर्मिमीते 3,8. Ait. Br. 1,12. 4,16. TS. 1,6,5,2. Çat. Br. 1,7,2,24. 4,3,1,5. यानि पञ्चविंशत्स त्रयोदशो मासः 9,1,1,43. 14,9, 1,18. °भाज् 10,4,4,4. °लोक 3,19. मासे *nach Ablauf eines Monats* Kâtj. Çr. 4,10,7. 13,2,3. 16. M. 1,66. 2,79. 3,250. Arǵ. 3,15. MBh. 3,3030. 10669. Suçr. 1,19,6. Megh. 2. 85. 109. Spr. 1074. Sûrjas. 1,12. 13. 35. 2, 68. 12,5. Vid. 115. 140. Brahma-P. in LA. (II) 54,11. 56,10. Hit. 35,8. माष° Pañkat. 169,6. °पाक adj. *in einem Monate Folgen zeigend* (von Naturerscheinungen) Varâh. Bṛh. S. 97,14. °फल dass. 13. मासार्ध Halâj. 5,63. Am Ende eines adj. comp. f. ई: एकमासी *in einem Monate vorkommend* MBh. 6,99. — 3) Bez. *der Zahl zwölf* Sûrjas. 8,6. Ind. St. 8,167. — Vgl. अर्ध°, गर्भ°, पुष्प°, पूर्ण°, प्रतिमासम्, मलमास.

2. मास m. falsche Schreibart für माष Bhar. zu AK. ÇKDr.

मासक = 1. मास *Monat:* रविमासकाः Sûrjas. 1,39. वर्षैस्त्रिभिः सार्धषण्मासकैः (kein adj. comp.) Çatr. 14,101. — Vgl. चातुर्मासक.

मासकालिक (von 1. मास + काल) adj. *für den Zeitraum eines Monats geltend:* वेतन *Monatslohn* MBh. 2,2080.

मासचारिक (1. मास + चारिक von चारिन्) adj. *einen Monat lang einer Sache obliegend:* आर्यः सूर्यरथं वोढुं गतो ऽसौ मासचारिकः MBh. 12,13829.

मासजात (मास + जात) adj. *einen Monat alt* Sch. zu P. 2,2,5. 6,2,170. 2,2,36, Vârtt. 1 und 4,1,52, Vârtt. 4.

मासज्ञ (1. मास + ज्ञ) adj. *die Monate kennend;* m. *eine Hühnerart* (दात्यूह) Çabdar. im ÇKDr.

मासतम (von 1. मास) adj. *monatlich* P. 5,2,57. Vop. 7,39. — Vgl. अर्ध°, संवत्सरतम.

मासताल in der unter ताल 3 angeführten Stelle von Nîlak. folgendermaassen erklärt: मासेन तालो ध्वनिपरिच्छेदो यासां ताभिराकृतिभिरुपलक्षिता इति योज्यम् । महतो हि कांस्यादिभाजनस्य सकृदाहतस्य चिरकालानुवर्ती ध्वनिरिति प्रसिद्धम् । पूर्वे तु मासशब्देन द्वादशसंख्या तालशब्देन मध्यमाङ्गुष्ठप्रमाणं चोक्त्वा द्वादशतालप्रमाणाभिरिति व्याचक्षते ॥

मासदेय (1. मास + देय) adj. *binnen eines Monats zu entrichten:* ऋण P. 2,1,43, Sch.

मासधा (von 1. मास) adv. *monatweise* Ait. Br. 3,41.

मासन n. *Vernonia anthelminthica Willd.* Çabdak. im ÇKDr. Als n. wohl *der Same dieser Pflanze.*

मासपूर्व (1. मास + पूर्व) adj. (nicht mit pronom. decl.) *um einen Monat früher* P. 1,1,30, Sch.

मासप्रवेश (1. मास + प्र°) m. *der Eintritt eines Monats* Verz. d. B. H. 876. मासप्रवेशानयन n. 881. als Titel einer astron. Schrift Ind. St. 2,245.

मासमान (1. मास + 2. मान) m. *Jahr* Trik. 1,1,110. Hâr. 28.

मांसर n. *ein besonderes gegohrenes Gericht, eine Mischung der Brühe*

von gekochtem Reis und Hirse mit zerriebener Hefe, Gräsern u. s. w. Die Bereitung lehren Kâtj. Çr. 19,1,20. 21 und Mahîdh. zu VS. 19,1. — VS. 19,14. 82. 20,68. m. *Mehl von leichtgerösteter Gerste mit saurer Milch oder Buttermilch vermengt und mit Gras bedeckt* Sâj. zu TBr. II, 652. 670. *Reisschleim* AK. 2,9,49. H. 396.

मासवर्त्तिका (1. मास + व°) f. *eine Art Bachstelze* (सर्षपी) Çabdam. im ÇKDr.

मासलं (von 1. मास) v. l. für मांसल gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. m. *Jahr* H. ç. 25.

मासशम् (wie eben) adv. *monatweise* Ait. Br. 4,16. Çat. Br. 1,7,2,24. Kâtj. Çr. 17,7,14. 24,5,8. MBh. 13,5659.

माससंचयिक (von 1. मास + संचय) adj. *Vorräthe für einen Monat habend* M. 6,18.

माससतोम (1. मास + स्तोम) m. N. eines Ekâha Çâṅkh. Çr. 14,76,1.

मासाधिप (1. मास + ग्र°) m. *der Regent* (ein Planet) *eines Monats* Verz. d. Oxf. H. 31,b,N. 3. Vgl. मासानामधिपाः Sûrjas. 12,79.

मासाधिपति (1. मास + ग्र°) m. dass. Varâh. Bṛh. 4,16.

मासानुमासिक (von 1. मास + ग्रनुमास) adj. *allmonatlich erfolgend* M. 3,122.

मासान्त (1. मास + ग्रन्त) m. *Ende eines Monats* Lâtj. 4,8,14. पत्तान्ते, मासान्ते Samajapradîpa im ÇKDr.

मासापवर्ग (1. मास + ग्र°) adj. *höchstens einen Monat dauernd* Kâtj. Çr. 23,1,1. Çâṅkh. Çr. 16,20,8. Lâtj. 9,5,1.

मासावधिक (1. मास + ग्रवधि) adj. *spätestens nach einem Monat erfolgend* Daçak. in Benf. Chr. 188,24.

मासाहार (1. मास + ग्रा°) adj. *ein Mal im Monat Speise zu sich nehmend* R. 1,43,14.

मांसिक (von 1. मास) adj. f. ई P. 4,3,11, Sch. 2,104, Vârtt. 14, Sch. 1) am Ende eines comp. *zum Monat — in Beziehung stehend:* द्वादशी माघमासिकी *der 12te Tag im Monat* Mâgha MBh. ed. Bomb. 14,2513 (माघपात्तिकी ed. Calc.). — 2) *monatlich, jeden Monat erfolgend:* शूद्राणां मासिकं कार्यं वपनं न्यायवर्तिनाम् M. 5,140. पितॄणां मासिकं श्राद्धमन्वाहार्यं विदुर्बुधाः 3,123. n. = मासिकं श्राद्धम् AK. 2,7,31. Verz. d. Oxf. H. 277,b,3. मासिकान्नं तु यो ऽश्नीयात् M. 11,157. षाण्मासिकप्रसव *alle sechs Monate geschehend* Pañkat. 252,14. देया *jeden Monat gegeben werdend* M. 7,126. षाण्मासिक ग्राच्छादः *alle sechs Monate* d. i. *zwei Mal im Jahre verabfolgt werdend* ebend. — 3) *einen Monat während, — vorhaltend:* व्याधि Sch. zu P. 5,1,80. 93. चान्द्रायण 93, Sch. ब्रह्मचर्य 94, Sch. तपस् Çatr. 14,180. °संचय MBh. 12,8891. ग्रष्टमासिकी तृप्तिः MBh. 13,4246. Mârk. P. 32,4. 5. ग्रष्टमासिकी नदी *ein Fluss, der acht Monate hindurch Wasser hat,* MBh. 5,7363. मासिको ब्रह्मचारी *einen Monat lang* Brahmak. *seiend* P. 5,1,94, Sch. — 4) *innerhalb eines Monats —, nach einem Monat erfolgend,* = मासेन निर्वृत्तम् P. 5,1,79, Sch. = मासे कार्यम्, दीयते 96, Sch. पाक Varâh. Bṛh. S. 97,1. उत्सव P. 5,1,80, Sch. पट, प्रासाद *fertig werdend, herzustellen* 93, Sch. ऋणम् *nach einem Monat zu entrichten* 4,3,47, Sch. — 5) *auf einen Monat in Dienst genommen:* ग्रध्यापक, कर्मकर P. 5,1,80, Sch. in Comp. mit dem Lohne 4,116, Vârtt. 4. पञ्चक°, षट्°, दश° Sch. — 6) *einem Monat geweiht:* हविस् = मासो देवतास्य P. 4,2,34, Sch. — Vgl. ग्रर्ध°.

मांसीन (wie eben) adj. *einen Monat alt* P. 5,1,81. *monatlich* Gobh. 4,4,3.

मासुरकर्णि m. patron. von मसुरकर्ण gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

मासुरी f. *Bart* H. 583.

मासूर adj. (f. ई) = मसूरस्यावयवो विकारो वा gaṇa विल्वादि zu P. 4,3,136. *linsenförmig:* धारा Suçr. 1,27,18. ग्रर्धमासूरी ebend.

मासोपवास (1. मास + उ°) m. *Fasten einen Monat hindurch* Verz. d. Oxf. H. 10,b,12. 283,a,15. 285,a,28.

मासोपवासिनी (1. मास + उ°) f. *ein Frauenzimmer, das einen Monat hindurch fastet,* Trik. 2,7,11. so v. a. *Kupplerin* Çuk. in LA. (II) 36,15 (Spr. 3986). 37,3.

मांस्य (von 1. मास) adj. *einen Monat alt* P. 5,1,81. in Comp. mit einem Zahlworte 82. द्वि° Sch. पञ्च° 6,2,29, Sch. बहु° 30, Sch. — Vgl. दश°, 1. पञ्च°, प्रति° (die ed. Bomb. des MBh. richtig प्रतिमत्स्य), षाण्मास्य.

माह्, मांहति, °ते *messen* Dhâtup. 21,29.

माहकस्थली (मा° + स्थ°) f. N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. Davon adj. मांहकस्थलक ebend.

माहकि (wohl patron. von महक) m. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,24. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,382. — Vgl. कुन्दोग°.

1. मांहत adj. von महत् gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86.

2. माहतं n. nom. abstr. von महत् gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

माहन m. *ein Brahmane* Çabdârthak. bei Wilson.

माहनीय Sâj. zu ṚV. 5,33,9 fehlerhaft für महनीय.

माहा f. *Kuh* H. 1265. — Vgl. महा, मही, माहेयी.

मांहाकुल (von 1. महाकुल) adj. *aus vornehmem Geschlecht stammend* P. 4,1,141. Nach indischer Auffassung dieses und das folgende Wort patron. von 2. महाकुल.

मांहाकुलीन (wie eben) adj. dass. P. 4,1,141.

माहाचमस्य m. patron. von महा-चमस Taitt. Up. 1,5,1.

मांहाचित्ति adj. von महा-चित्त gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

मांहाजनिक adj. = महाजनाय हितम् P. 5,1,9, Vârtt. 9.

मांहाजनीन adj. = महाजने साधुः gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4,4,99.

माहात्मिक (von महात्मन्) adj. *einem Hochstehenden eigen u. s. w., hoch, hehr:* राज्ञो माहात्मिके स्थाने M. 5,94.

माहात्म्य (wie eben) n. *hohes Wesen, hoher Sinn, Grösse, Majestät, Macht, Würde* AK. 3,4,2,27. हरिश्चन्द्रस्य MBh. 2,488. Bhag. 11,2. R. 2,44,8. 72,43. 6,36,68. Hariv. 3749. Spr. 3326. 5202. Varâh. Bṛh. 8, 16. Kathâs. 52,381. 66,65. Râǵa-Tar. 5,24. Mârk. P. 16,51. 108,29. LA. (II) 58,9. Pañkat. 48,18. fg. ed. orn. 58,18. Prab. 103,9. Nilak. 71. स्थापिता सत्सु माहात्म्यं शङ्किता रिपवः कृताः Hariv. 4858. इत्येतद्देवाय मे प्रोक्तं माहात्म्यम् MBh. 13,2701. हिमवतः Kathâs. 1,14. दहनस्य Spr. 36, v. l. वसुंधरायाः Uttararâmak. 74,11. खड्ग° Kathâs. 42,162. काण्ठस्थसूत्र° 37,128. 43,65. तपसः 40,103. 72,276. स्वसत्त्व° 187. शीलस्य 36,132. दानस्य Spr. 1746. स्वमति° Râǵa-Tar. 4,528. माघ° Verz. d. B. H. No. 457. am Ende eines adj. comp. f. ग्रा Râǵa-Tar. 3,391. — Vgl. देवी°, भावनारायण°, महात्म्य.

मांहानद adj. (f. ई) von महानद gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86.

माहानस adj. (f. ई) von महानस gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. — Vgl. महानस 3.

माहानामन (von महानाम्नी) adj. Ait. Br. 6,24.

माहानामिक (wie eben) adj. = माहानाम्निक Haradatta beim Schol. zu P. 5,1,94, Vârtt. 1.

माहानाम्निक (wie eben) adj. = महानाम्न्यो ब्रह्मचर्यमस्य, महानाम्नीश्चरति oder तासां व्रतं चरति P. 5,1,94, Vârtt. 1. 2 und Pat. — Vgl. महानाम्निक.

माहापुत्रि adj. von महापुत्र gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

माहाप्राण adj. von 1. महाप्राण gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86.

माहाभाग्य n. = महाभाग्य Nir. 7,4. 5. 23. महा° 13,1 (v. l. मा°).

माहारजन (von महारजन) adj. f. ई mit Safran gefärbt P. 4,2,2, Vârtt. 5. oxyt.: वासस् Çat. Br. 14,5,3,10.

माहाराजिक (von महाराज) adj. f. ई dem regierenden Fürsten zugethan, ihn verehrend P. 4,2,35. 3,97.

माहाराज्य (wie eben) n. die Würde eines regierenden Fürsten Ait. Br. 8,6. 12. 15.

माहाराष्ट्र (von महाराष्ट्र) adj. f. ई mahrattisch; subst. f. die mahrattische Sprache Verz. d. Oxf. H. 181,a,39. Vararuki 12,32. Stenzler in Mṛkkh. Einl. V. भाषया माहाराष्ट्र्या (!) Vṛddha-Kâṇ. Einl. — Vgl. महाराष्ट्र.

माहावार्त्तिक adj. mit (Kâtjâjana's) Mahâvârttika vertraut P. 4,2,65, Vârtt., Sch.

माहाव्रती (von 1. महाव्रत) f. die Lehre der Pâçupata Prab. 20,11. = पाशुपतशास्त्रसंहिति Schol. I, = यज्ञमीमांसा Schol. II.

माहाव्रतीय bei Weber, Nax. 2,282. 345 fehlerhaft für महा°, wie die v. l. hat.

माहिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,354 (VP. 188; माहिष v. l.).

माहिकीप्रस्थ adj. (f. ई) von महिकीप्रस्थ oder मा°; N. pr. eines Dorfes bei den Völkern des Nordens, P. 4,2,110, Sch.

माहित m. pl.; pl. zu माहित्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

माहित्थि (patron.) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 6,2,2,10. 8,6,1,16. fgg. 9,5,1,57. 10,6,5,9.

माहित्य m. patron. von महित gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

माहित्र n. (sc. सूक्त) Bez. des Liedes Ṛv. 10,185, das mit den Worten महि त्रीणाम् beginnt, gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. M. 11,249.

माहिन (von 1. मह्) adj. f. आ fröhlich, freudig, lustig, erregt; ergötzlich, erfreuend; = महत् Naigh. 3,3. Indra Ṛv. 1,56,6. 61,1. कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको यासि 165,3. 2,19,3. Ushas 5,45,8. Pûshan 10,26,1. 9. — 1,180,5. धेनू 3,6,4. गिर् 7,5. यत्ते माहिनं दत्रमस्ति 36,9. श्रवस् 4,17,20. उक्थैरिन्द्रस्य माहिनं वयो वर्धन्ति सोमिनः 8,31,1. 1,151,9. स नो वस्व उप मास्यूर्जो नपान्माहिनस्य 8,60,9. 9,82,2. माहिन Uṇâdis. 2,56. n. Herrschaft Uǵǵval. — Vgl. महिन.

माहिनावत् (von माहिन) adj. in Erregung befindlich: इन्द्र एषा दंहिता माहिनावानुद्गोत्राणि ससृजे दंसनावान् Ṛv. 3,39,4. 56,3.

माहिर m. Bein. Indra's Trik. 1,1,58. मिहिर H. ç. 31.

माहिष (von महिष und महिषी) 1) adj. f. ई dem Büffel —, der Büffelkuh eigen, von ihnen kommend P. 4,4,48. रूप R. 4,9,60. Mârk. P. 83,20. वपुस् Kâçikh. 72,22. वेष 27 (bei Aufrecht, Halâj. Ind.). मांस MBh. 13,4247. शृङ्ग AK. 2,9,100. Halâj. 4,79. रक्त Verz. d. Oxf. H. 103,b,8. Varâh. Bṛh. S. 55,30. क्षीर M. 5,9. Jama bei Kull. zu M. 5,8. Spr. 1388. Mârk. P. 32,18. Suçr. 1,174,20. 176,2. घृत 180,19. Schol. zu Kâtj. Çr. 150,13. दधि Spr. 655. पञ्च° (गृह; vgl. पञ्चमहिष) Mârk. P. 50,85. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 17,26, v. l. VP. 188, N. 54. sg. N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 339,b,16; vgl. महिष 2,b und माहिषक.

माहिषक (von माहिष) 1) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,366 (VP. 192). 8,2066. 13,2104. 14,2476. Hariv. 782 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Mârk. P. 57,46. Die Bomb. Ausg. des MBh. liest 6,366 und 13,2104 महिषकाः. — 2) m. Büffelhirt; s. u. माहिषिक.

माहिषस्थली (मा° + स्थ°) f. N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. Davon adj. माहिषस्थलक ebend.

माहिषिक (von महिष) m. Büffelhirt, der von Büffelzucht lebt M. 3,166. VP. 209, N. 7. In der neuen Ausg. des VP. II,219 setzt Hall stillschweigend die falsche Form माहिषक, die auch ÇKDr. u. पर्वकारी hat, dagegen माहिषिक in der alphabetischen Ordnung. Für माहिषिक spricht औरभ्रिक. माहिषिक soll auch den Liebhaber eines liederlichen Weibes oder den, der von der Prostitution seines Weibes lebt, bezeichnen: महिषीत्युच्यते नारी या च स्याद्व्यभिचारिणी । तां दुष्टां कामयति यः स वै माहिषिकः स्मृतः ॥ Kâçikh. im ÇKDr. महिषीत्युच्यते नार्या भगेनोपार्जितं धनम् । उपजीवति यस्तस्याः स वै माहिषिकः स्मृतः ॥ Çrîdharasv. zu VP. 2,6,15. ÇKDr.

माहिषिका f. N. pr. eines Flusses R. 4,40,21. °की 41,16.

माहिष्मती (f. von माहिष्मत und dieses von महिष्मन्त्) f. N. pr. einer Stadt gaṇa कच्छ्यादि zu P. 4,2,95. MBh. 2,1124. 1130. 5,592. 13,89. 7187. Hariv. 1807 (von Mahishmant gegründet). 5224 (von Mukukunda gegründet). Ragh. 6,43. Verz. d. Oxf. H. 225,b,24. VP. bei Muir, ST. 2,437. fg. Bhâg. P. 9,15,22. 26. 16,17. Daçak. 194,17. 196,6.

माहिष्मतेयक adj. von माहिष्मती gaṇa कच्छ्यादि zu P. 4,2,95.

माहिष्य (von महिष) m. eine best. Mischlingskaste, der Sohn eines Kshatrija und einer Vaiçjâ AK. 2,10,3. H. 896. Jâǵn. 1,92. नृत्यगीतनक्षत्रजीवनं सस्यरक्षा च माहिष्याणाम् Uçanas bei Kull. zu M. 10,6. Colebr. Misc. Ess. II,181.

माहीन m. vielleicht patron.: आ जनं त्वेषसंदृशं माहीनानामुपस्तुतम् । अगन्म बिभ्रतो नमः Ṛv. 10,60,1.

माहोपल adj. mit den Worten महोपल (?) beginnend gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61.

माहुरदत्त N. pr. eines Ortes Verz. d. Oxf. H. 149,b,7.

माहुल m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,23. fg.

माहेन्द्र (von महेन्द्र) 1) adj. f. ई auf den grossen Indra bezüglich, ihm gehörig u. s. w. P. 4,2,29. ऐन्द्रं वा माहेन्द्रं वा पुरोडाशम् Ait. Br. 7,4. उद्धार TS. 6,5,5,3. VS. 24,17. ग्रह Çat. Br. 4,3,3,15. 5,4,8. Kâtj. Çr. 10,3,10. Ait. Br. 3,21. Kâtj. Çr. 4,2,10. 5,11,28. प्रग्रह (v. l. ग्रह) MBh. 5,4562. वारणेन्द्र Bhâg. P. 5,25,7. कवच R. 6,86,25. तनुच्छद Ragh. 12,86. अस्त्र MBh. 7,6958. Bhaṭṭ. 15,93. धनुस् so v. a. Regenbogen MBh. 5,5353. Hariv. 7477. Mṛkkh. 85,15. Râǵa-Tar. 2,13. अम्भस् Regenwasser Kumâras. 7,84. Suçr. 1,238,18. दिश् so v. a. Osten MBh. 7,8408. आशा

Râǵa-Tar. 4,239. *östlich, in östlicher Richtung laufend:* शिरा *Wasserader* Varâh. Bṛh. S. 54, 36. — 2) m. *a)* = शुभदाद्विशेष ÇKDr. nach dem Sârasaṁgraha. — *b)* patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59, 18. — 3) f. ई *a)* (sc. दिश्) *Osten* Varâh. Bṛh. S. 28, 15. — *b)* (sc. ऋच्) *ein den* Indra *verherrlichendes Lied:* महेन्द्रं च माहेन्द्रीभिः समर्चयेत् Varâh. Bṛh. S. 46,81. — *c)* Indra's *Energie* Çabdar. im ÇKDr. unter den sieben göttlichen Müttern Mit. 142,10. pl. unter den Müttern Skanda's MBh. 9,2655. — *d) Kuh* Râǵan. im ÇKDr.; vgl. माहेयी.

माहेन्द्रज्ञ (मा° + 1. ज्ञ) m. pl. *eine best. Klasse von Göttern* (bei den Ǵaina) H. 93.

माहेन्द्रवाणी (मा° + वा°) f. N. pr. eines Flusses MBh. 13,7654.

माहेय (von मही) 1) adj. f. ई gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97. *irden:* कुम्भ MBh. 8,387. — 2) m. *a) Sohn der Erde* Vop. 7,1. 5. *der Planet Mars* H. 116, Sch. Varâh. Bṛh. 4,18. 15,1. — *b)* pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,356 (VP. 190). — *c) Koralle* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) f. ई *Kuh* AK. 2,9,66. H. 1265. Halâj. 2,113. MBh. 4,512.

माहेल m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 60,4 v. u.

माहेश (von महेश) 1) m. unter den Mânavaugha Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,9. Wohl fehlerhaft für माहेशी. — 2) f. ई Bein. der Durgâ Devî-P. 45 im ÇKDr.

माहेश्वर (von महेश्वर) 1) adj. f. ई *auf den grossen Herrn* (Çiva) *bezüglich, ihm gehörig* u. s. w.: पद MBh. 13,815. चाप Hariv. 2330. तनु Mârk. P. 109,71. पर्षद् Râǵa-Tar. 2,127. युग Hariv. 3019. कल्प (s. u. कल्प 2,*d.*). ज्वर Hariv. 9556. धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,15. योग 52, *b*,4. स्तोत्र Hariv. 14860. यज्ञ R. 4,37,31. वेदाङ्ग Ind. St. 1,17,1. उपपुराण 18,18. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,9. 65,*b*,13. 80,*a*,6. तन्त्र 104,*a*,16. शाकुनशास्त्रसार Verz. d. B. H. No. 897. धारा N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,8095. °पद desgl. 8097. °पुर desgl. 8107. माहेश्वरे पुरे Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,20. — 2) adj. *Çiva verehrend;* m. *ein Verehrer des* Çiva: जनाः Hariv. 14844. Kathâs. 25,230. Colebr. Misc. Ess. I, 406. fgg. Banerjea 270. Râǵa-Tar. 1,154. परम° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,2. Davon nom. abstr. माहेश्वरता Râǵa-Tar. 1,135. 3,453. Vgl. महामाहेश्वर. — 3) f. ई *a)* Maheçvara's *Energie* Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5. unter den sieben göttlichen Müttern 184,*a*,4. Mit. 142,10. H. 201, Sch. Çabdar. im ÇKDr. = Durgâ ebend. MBh. 14,1184. Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,12. °तन्त्र 108,*b*,36. 109,*a*,25. — *b)* N. pr. eines Flusses Çatr. 1,54. — *c) eine best. Schlingpflanze,* = यवतिक्ता Râǵan. im ÇKDr.

1. मि, मिनोति und मिनुते Dhâtup. 27,4 (प्रक्षेपणे); मिमाय, मिम्युस्; अमासीत्, अमास्त Vop. 12,1. माता, °माय P. 6,1,50. Vop. 12,1. 26, 212 (auch °मीय); pass. मीयते, partic. मित; 1) *in den Boden einsenken, befestigen; gründen, aufrichten; errichten, bauen:* अत्रा यमः सादना ते मिनोतु *dort baue* Indra *dir Häuser* ṚV. 10,18,13. 20,5. यस्यां मीयन्ते स्वरवः पृथिव्याम् AV. 12,1,13. मिता इव स्वरवो ऽध्वरेषु ṚV. 4,51,2. VS. 5,27. TS. 5,5,2,1. शालाम् Çat. Br. 3,1,1,6. 7. 6,1,2. 26. 7,1,7. यूपम् 8. Kâtj. Çr. 6,3,8. 16,8,22. Kauç. 43. सद्म मिता ṚV. 1,173,3. मिनेषु यज्ञागारेषु Çâṅkh. Çr. 5,14,1. — 2) = 3. मा *messen:* पञ्चाशत्पलमाढकमनेन मिनुयाज्जलं पतितम् Varâh. Bṛh. S. 23,2. — 3) *ermessen, erkennen, wahrnehmen:* सुषुप्तस्थानः प्राज्ञो मकारस्तृतीया मात्रा मितेरपीतेर्वा मिनोति (= जानाति Çaṅk.) ह वा इदं सर्वमपीतिश्च भवति य एवं वेद Mâṇḍ. Up. 11. मित्रं मिन्देर्नन्दतेः प्रीयतेर्वा संत्रायतेर्मिनुतेर्मोदतेर्वा MBh. 8,1992. मिनुते मानं करोति सर्वं हितमस्य संगृह्णातीति वा Nîlak. — Vgl. मयूख.

— desid. मित्सति, °ते P. 7,4,54. 58. Vop. 19,9. 12.

— अप s. अपमित्य.

— उद् *aufrecht einsenken, aufrichten:* यूपम् Ait. Br. 2,2.

— उप *daneben stecken, anstecken:* मेथीम् Kâṭh. 25,8. — Vgl. उपमित्.

— नि 1) *einsenken, befestigen; errichten, erbauen:* यूपम् Ait. Br. 2,1. शालाम् AV. 3,12,1. 9,3,11. स्थूणाम् Çat. Br. 14,1,3,7. यान्वो नरो देवयन्तो निमिम्युः ṚV. 3,8,6. 7. 30,4. भद्रे क्षेत्रे निमिता तिल्विले वा 5,62,7. Âçv. Gṛhj. 2,8,16. Kauç. 40. चात्वाले रथचक्रं निमितं रोहति *in der Grube* (auf einen Pflock) *befestigt* TBr. 1,3,6,1. — 2) vielleicht *ermessen, erkennen, wahrnehmen* AV. 4,16,5, wenn man die später vorkommende Bed. (vgl. u. d. einf. Wurzel 3. und u. प्र 2.) hier annehmen darf; sonst wäre नि चिनोति (2. चि) zu vermuthen.

— प्रणि Vop. 26,212.

— परि *rings bestecken, umlegen:* यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति TS. 5,2,6,2. 3. Kâṭh. 20,4. — Vgl. परिमित्.

— प्र Vop. 26,212. 1) *errichten, erbauen:* विभुप्रमित n. Brahman's *Halle* Kaush. Up. 1,3. Vgl. प्रभुविमित u. वि. — 2) *ermessen, erkennen, wahrnehmen:* पुण्यवन्तः प्रमिण्वन्ति योगिवद्रससंततिम् Sâh. D. 23,21. एकीकृतं सर्वमिदं प्रमाय पङ्केन तुल्यं नलिनीभवेन Suçr. 2,151,21.

— प्रति s. प्रतिमित्.

— वि *einsenken, befestigen; bauen, errichten:* यत्सीं वरिष्ठे बृहती विमिन्वन् ṚV. 4,56,1. 3,31,12. सद्मेव प्राचो वि मिमाय मानैः 2,15,3. Çat. Br. 5,4,4,21. प्रासादान् Çâṅkh. Çr. 16,18,13. स्थूणा 17,5,5. med.: इमां विमिन्वे अमृतस्य शाखाम् Çâṅkh. Gṛhj. 3,2. विमित n. *eine auf Pfosten ruhende* (viereckige) *Hütte* Çat. Br. 3,1,1,6. Kâtj. Çr. 7,1,19. 15,7,14. 22,2,27. Kauç. 34. प्रभु° Brahman's *Halle* (vgl. विभुप्रमित u. प्र) Khând. Up. 8,5,3. Vgl. दीक्षितविमित (auch TS. 6,2,5,5).

— सम् *gleichzeitig* oder *zusammen befestigen, — errichten, bauen:* यूपम् Çat. Br. 3,7,2,3. सदस् 4,6,2,8. सदोहविर्धाने TS. 2,5,5,5. सप्तदश दुन्दुभीन् Çat. Br. 5,1,5,6. अग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयेन संमिनुयात् TS. 6,3,4,5. Çâṅkh. Gṛhj. 3,3.

2. मि, मी, मिनाति ved. Naigh. 2,19. P. 7,3,81. मीनाति und मीनीते Dhâtup. 31,4. मिनाति Naigh. 2,19. Bhâg. P. (s. u. प्र); मीयते (मीयते Çat. Br.) Dhâtup. 26,28. मिमय, मिमाय (मीमाय AV.; vgl. AV. Prât. 4, 96.), (प्र) मिम्ये; अमासीत्, अमास्त Vop. 12,1. 16,1. मेष्ट, मेष्टास्, अमेषत, मेष्महि, अमायि, (प्र) मेष्यसे, माता (P. 6,1,50); (आ, उद्) मिमीयात्, (प्र) मिमीतस्; inf. प्रमियम् ṚV. 4,55,7. प्रमिये 54,4. प्रमेतोस्; °माय P. 6, 1,50. Vop. 12,1. 26,212 (auch °मीय); partic. (प्र)मीत. 1) *mindern, aufheben* ṚV. 1,71,10. मिनाति श्रियं जरिमा तनूनाम् 179,1. 2,13,3. पृञ्चन्ति सोमं न मिनन्ति बप्सतः 10,94,13. अमिनादायुर्दस्योः 3,49,2. मायाः 1, 117,3. मन्युन् 7,18,6. med. pass. *sich mindern, vergehen, verloren gehen:* तावन्मे चक्षुर्मा मेष्ट AV. 12,1,33. यन्मे ऽमायि तन्मे पुनराप्यायय Çat. Br. 1,5,1,20. 2,6,1,3. 4,2,1,11. 6,5,4,14. 14,7,2,27. तस्यै द्वे अक्षरे अमीयेताम् TS. 6,1,6,2. TBr. 3,2,2,5. तस्य मे तत्र न लोम चनामीयत,

न ह वै तस्य केन चन कर्मणा लोको मीयते Kaush. Up. 3,1. य ओकुना ईळितुर्वर्णनानामु दूवा मिनान्तो अकृणोदिदं नः: *seine Schönheit schwinden lassend* ṚV. 5,42,13. — 2) *verfehlen* (die Richtung): प्रजानतीव न दिशो मिनाति ṚV. 1,124,3. 5,80,4. दिशः सूर्यो न मिनाति प्रदिष्टाः 3,30,12. उद्यो यत्र मिनतीर्नस्तेन्ने *die verirrte, am falschen Orte befindliche Heerde* 10,108,11. — 3) *übertreten, verletzen; vereiteln, verändern* Naigh. 2,19. तस्य व्रतानि न मिनन्ति धीराः ṚV. 7,31,11. 47,3. यस्य व्रतं न मीयते 2,8,3. 38,7. 10,111,4. न मे दासो नार्यो महित्वा व्रतं मीमाय यदहं धरिष्ये AV. 5,11,3. स्वराज्यम् ṚV. 5,82,2. 8,82,11. ऋतस्य योषा न मिनाति धाम 1,123,9. 6,21,3. 67,9. देवो देवानां न मिनामि धाम 10,48,11. 89,8. नकिर्देवा मिनीमसि नकिरा योपयामसि मन्त्रश्रुत्यं चरामसि 134,7. — Vgl. अमीतवर्ण.

— caus. मापयति, अमीमपत् P. 7,4,93, Vârtt. 2. Statt स मापितः Bhâg. P. 7,8,51 ist समापित (caus. von आप् mit सम् in der Bed. *umbringen, tödten*; vgl. Kathâs. 48,67) zu lesen.

— desid. मित्सति, °ते P. 7,4,54. 58. Vop. 19,9. 12.

— आ 1) *stören, vereiteln*: नकिरिन्द्रस्तमा मिनत् ṚV. 7,32,5. 8,28,4. 9,61,27. यानि दाधार नकिरा मिनाति 6,30,2. 4,30,23. व्रतानि 5,69,4. — 2) (heimlich) *beseitigen, verschwinden machen* (beim falschen Spiel): श्वघ्नीव कृत्नुर्विज आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः ṚV. 1,92,10. स अर्यः पुष्टीर्विज इवा मिनाति 2,12,5. दिवीव ज्योतिः स्वमा मिमीयाः (scheint 3. pers. zu sein) *am Himmel verdrängt er dessen eigenen Glanz* 10,56,2. द्यावा वर्णं चरत आमिनाने *sich gegenseitig entziehend, vertauschend* 1,113,2. ebenso intens.: नक्तोषासा वर्णमामेम्याने 96,5. med. *sich entziehen, sich davonmachen, verschwinden*: आ ते सुपर्णा अमिनन्तँ एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम् ṚV. 1,79,2. — 3) *bei Seite schieben* (die Thür): वत्स ईमिनास्तकृणा आ मिमीयात् TBr. 3,6,13,1; vgl. übrigens मीव् mit आ.

— उद् *verschwinden*: सूर्यस्य चक्षुर्मुहुरुन्मिमीयात् ṚV. 10,10,9. अथ यत्रैतदस्माच्छरीरादुत्क्रामत्यथैतैरेव रश्मिभिरूर्ध्वमाक्रमते स ओमिति वा होद्वा मीयते Khând. Up. 8,6,5.

— प्र, प्र मिनन्ति AV. Prât. 3,86. °मीणाति u. s. w. P. 8,4,15. Vop. 8,22. 16,1. 1) *vereiteln, aufheben; zerstören, vernichten*: मायिनां मायाः ṚV. 1,32,4. 3,34,3. प्रमिनती मनुष्या युगानि 1,92,11. 5,7,4. 43,5. यः समानं न प्रमिनाति धाम *ändern, wechseln* 7,63,3. मन्युं रिरिक्षतः 36,4. अनृता 84,4. 4,54,4. मा मातरं प्र मिनीज्जनित्रीम् (daraus verdorben प्रमिणामि जनित्रीम् P. 3,1,78, Vârtt., Sch.) AV. 6,110,3. (यः) असुरान् — रन्नस्तमस्कान्प्रमिणोति *vernichtet* Bhâg. P. 7,1,11. med. *zu Nichte werden, vergehen* so v. a. *sterben, umkommen*: मा प्र मेष्टाः AV. 8,1,5. स ईश्वरः प्रमेतोः TBr. 1,3,10,10. पिता प्रमीयमाणः 2. येषां दीक्षितानां प्रमीयेत *aus deren Mitte Jemand hinscheidet* 4,6,5. TS. 6,2,8,4. यस्य गावो वा पुरुषा वा प्रमीयेरन् 2,2,2,4. यद्वा अयोनौ रेतः सिच्यते प्र वै तन्मीयते *geht zu Grunde* Çat. Br. 4,1,2,10. Pañkav. Br. 6,6,15. Kâth. 10,6. 25,7 (Ind. St. 3,467,2). 37,5. Âçv. Çr. 3,10,10. नास्य प्रजा पुरा कालात्प्रमीयते Kaush. Up. S. 137 (13). गजवाजिमुख्या वाप्रमीयाः (*welche nicht zu Grunde gehen dürften*) प्रमीयन्ते (यदि) Shaḍv. Br. 6,3 in Ind. St. 1,40,1. M. 9,247. MBh. 5,388. 13,4236. 4531. R. 2,75,28. प्रमीयमान MBh. 12,5664. प्रमीयमाणा 6885. प्रमिम्ये Râǵa-Tar. 8,448. प्रमीत *gestorben, todt* AK. 2,8,2,86. H. 373. an. 3,277. Med. t. 126. Halâj. 3,7. जीवन्प्रमीतः Kâth. 11,5. 8. गर्दभे पुरायुषः प्रमीते TS. 5,1,5,7. असंस्कृत° M. 3,245. °पतिका 9,68. 167. MBh. 9,3018. 14,2324. प्रमीत *geschlachtet* AK. 2,7,26. H. an. 3,277. Med. t. 126. — 2) *verfehlen, versäumen* (Weg, Zeit), *vergessen; vernachlässigen, übertreten*: क्रतुं नरो न प्र मिनन्त्येते ṚV. 7,103,9. मित्रस्य धामिम् 4,55,7. भागधेयम् 3,28,4. न संस्कृतं प्र मिमीतो गमिष्ठा 5,76,2. संगिरम् 9,86,16. राजा न मित्रं प्र मिनाति धीरः 97,30. व्रतम् 2,24,12. 8,48,9. 10,2,4. 10,5. Çat. Br. 3,2,2,19. वरुणस्य धाम ṚV. 4,5,4. या स्तोतृभ्यो विभावर्युच्छन्ती न प्रमीयसे 5,79,10. प्र व एको मिमय भूर्यागः *verschulden* 2,29,15. — 3) *verschwinden machen, beseitigen*: सूर्यस्य चक्षुः प्र मिनन्ति वृष्टिभिः ṚV. 5,59,5. so v. a. *hinter sich lassen*: न ये वातस्य प्रमिनन्त्यभ्वम् 1,24,6. प्रमिणत्तम् (= अभिभवत्तम् Sch.) द्विषन्मतीः *übertreffend* Bhatt. 9,97. — Vgl. प्रमय fg., प्रमातव्य, प्रमायु fg., प्रमीति, अप्रमीय (*der nicht zu Grunde gehen dürfte*). — caus. *vernichten; tödten*: प्रामापयद्याद्दस्योः Nir. 3,9. इदं सर्वं चराचरम्। संजीवयति चाजस्रं प्रमापयति चाव्ययः॥ M. 1,57. स चेत्तु पथि संरुद्धः पशुभिर्वा रथेन वा। प्रमापयेत्प्राणभृतः 8,295. प्रमाप्याकामतो द्विजम् 11,89. 129. Jâǵñ. 3,268. पुत्रं प्रमाप्य (प्रमाद्य ed. Bomb.) MBh. 3,13322. प्रमापयति (आत्मना हन्ति ed. Bomb.) चात्मानम् 11,630. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 299. प्रमापित Râǵa-Tar. 8,2180. (ताम्) गोभिः प्रमापयेत् *die lasse er durch Stiere tödten* Jâǵñ. 2,279. — Vgl. प्रमापणा fg.

3. मि, मी. Die Erklärer nehmen eine solche Wurzel an, welche *gehen* (मी, मयति und मायैयति in dieser Bed. Dhâtup. 34,18. *meinen* Vop.) oder dergl. bedeutet. Wir finden मिनाति (sic) Naigh. 2,14 als गतिकर्मन्; मिनोति Nir. 7,29 so v. a. अयति; संमिन्वानो (nämlich उदकेन Durga) द्रवति 10,21 bei der Etym. von मित्र = *sich verbindend mit, zusammen gehend*; मीयते (s. u. 2. मि mit उद्) = प्रमीयते = गच्छति Çaṁk. zu Khând. Up. 8,6,5. Die Textstelle इमे एवैतदनुमत्स्यत आ च परा च मेष्यन् Ait. Br. 4,20 wird von Sâj. erklärt: आगमिष्यन्नपि पुनरपि परावृत्य गमिष्यन्नपि *wenn er her und wieder hinzugehen im Begriff ist.* Hier ist eine Entstellung aus एष्यन् möglich. आमिमीयात् (s. u. 2. मि mit आ) erklärt der Comm. zu TBr. 3,6,13,1 durch प्रविशेत्. वि मयन्ते s. u. 2. मा mit वि.

1. मिक्ष्, मिमिक्ष् wohl eine desid.-Bildung von der in मिश्र, मिश्ल erhaltenen Wurzel मिश्; von den Commentatoren auf मिह् zurückgeführt. Nachzuweisen sind nur die Formen मिमिक्षति u. s. w. und perf. मिमिक्षुस्, मिमिक्षतुस्, मिमिक्षे; *mischen, zusammenrühren, schmackhaft zubereiten*: मध्वा यज्ञं मिमिक्षति ṚV. 1,142,3. 157,4. 22,3. 13. 34,3. 47,4. 9,107,6. मधु नो द्यावापृथिवी मिमिक्षताम् 6,70,5. मिमिक्षुर्यमद्रय इन्द्र तुभ्यम् *den* Soma 10,104,2. VS. 8,32. Pañkav. Br. 21,10,12. Kâtj. Çr. 23,3,1. med. *sich mischen* oder *gemischt werden*: घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिः ṚV. 2,3,11. — Vgl. मिमिक्ष fg. und मेक्षण. — caus. मेक्षयति *umrühren, mengen* Çat. Br. 4,3,5,16. 18.

— आ s. आमिक्षा.

— सम् = simpl.: यद्वा यज्ञं मनवे संमिमिक्षतुः (nämlich मधुकशया; vgl. ṚV. 1,22,3. 157,4) ṚV. 8,10,2.

2. मिक्ष् s. म्यक्ष्.

मिघ् = मिह् nur in निमेघमान *Nass (auch Samen) entlassend:* नि-मेघमानो मघवन्दिवेदिव ओजिष्ठं दधिषे शवः RV. 8,4,10. निमेघमाना अत्येन पाजसा 2,23,13. — Vgl. मेघ.

मिङ्गिल in der Stelle: तिमिमिङ्गिल° Suçr. 1,206,17 wohl nur Druckfehler für तिमिङ्गिल.

मिचिता f. N. pr. eines Flusses, v. l. für निश्चिता VP. 182, N. 17.

मिच्छक (?) m. N. pr. eines buddhistischen Patriarchen Lia. II, Anh. iv.

मिछ्, मिच्छति (उत्क्लेशे; बाधे Vop.) Dhâtup. 28,16.

मिञ्ज्, मिञ्जयति *sprechen* oder *leuchten* Dhâtup. 33,83. Wird von Einigen ausgelassen.

मिञ्जिकामिञ्जिक (मिञ्जिका + मिञ्जिक) n. sg. N. pr. eines aus Rudra's Samen stammenden Paares MBh. 3,14523. 14528.

मिणिमिण (onomatop.) adj. *undeutlich durch die Nase sprechend* (wie bei Wolfsrachen, Hasenscharte u. dgl.) Suçr. 1,89,11. 257,8. 319,14 (मिन्मिन Berl. Hdschr.). Davon nom. abstr. °त्व n. Çârṅg. Saṁh. 1,7,70.

मित् (von 1. मि) f. *ein aufgestellter Pfosten, Säule* RV. 10,18,12. — Vgl. गर्त°, उप°, प्रति°.

1. मित (partic. von 3. मा) 1) adj. Vop. 26,119. P. 7,4,40. श्रेणि u.s.w. werden mit मित componirt gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. Accent eines auf मित ausgehenden comp. P. 6,2,170. a) *abgemessen, begrenzt, messend, ein bestimmtes Maass habend:* मिता भूः पत्यापाम् *das Meer begrenzt die Erde* Spr. 461, v. l. अनराणि तु षट्त्रिंशद्गायत्री ब्रह्मणो मिता *misst —, besteht aus 34 Silben* RV. Prât. 16,7. मानान्तरार्धेन मितां शलाकाम् *im Maasse gleichkommend* Sûrjas. 6,20. (मन्वन्तरैः) एभिर्मितः कल्पो युगसहस्रपर्ययः Bhâg. P. 8,13,37. उच्छ्रायाद्द्विगुणमितां त्यक्त्वा भूमिम् *zweimal so viel* Varâh. Brh. S. 53,76. हस्तमितं खात्वा श्वभ्रम् 92. द्व्यङ्गुलमितोऽन्तिकोशः 58.11. पर्वमित (छिद्र) 79,34. अब्दैस्तारकामितैः *in so viel Jahren als das Maass der Sterne angiebt* 98,3. कुण्ड° P. 6,2,170, Sch. सहस्रमितमस्तक so v. a. *tausend* Pañkar. 2,2,41. मितैस्तस्माच्छतगुणैस्तत्र सुन्दरमन्दिरैः *hundert Mal so viel* 1,7,55. वस्वष्टाष्टमिते शाके *im Jahre 888 der Çâka-Aera* Bhaṭṭotp. zu Varâh. Brh. am Ende. भेदैरब्धिमितैः so v. a. *sieben* Z. f. d. K. d. M. 4,324. अलयं तृणारत्नं सिद्धिमितं तव *einer Zauberkraft gleichkommend* Kathâs. 46,78. — b) *abgemessen* so v. a. *mässig, kärglich, wenig:* मितं ददाति हि पिता मितं माता मितं सुतः। अमितस्य हि दातारं भर्तारं का न पूजयेत्॥ Spr. 2195. मितं भुङ्क्ते संविभज्याश्रितेभ्यो मितं स्वपित्यमितं कर्म कृत्वा 4717. चतुर्थकालमश्नीयादक्षारलवणं मितम् M. 11,109. तुरगैर्मितैः Râga-Tar. 5,453. मितपुण्यता 1,158. अवकाश Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 44. पृष्टः सत्यं मितं ब्रूते *in wenigen Worten* Spr. 2544. गिरः Ragh. 9,44. मितैर्वचोभिः Verz. d. Oxf. H. 213,b, No. 508. मितां मुग्धबोधस्य टीकाम् *gedrängt, kurz* 174,b, No. 395. गोपालगोपीस्तद्वक्त्रे विनीलमितलोचनाः wohl *klein* Pañkar. 3,7,33. — c) *ermessen, erkannt, erforscht:* अमेयो मितलोकस्त्वम् Ragh. 10,18. — 2) m. Bez. eines best. göttlichen Wesens (neben संमित) Jâǵn. 1,284. — Vgl. अ° (*unermesslich, unberechenbar gross, unendlich —, sehr viel:* अमितात्मन् MBh. 3,11924. बल Hariv. 13974. Varâh. Brh. S. 54,13. 70,6. 81,29. 104,41. अमितं कर्म कृत्वा Spr. 4717. *ohne bestimmtes Maass* Varâh. Brh. S. 53,16. अमितत्व n. *Unermesslichkeit* Hariv. 13976), 1. सु°.

2. मित partic. von 1. मि s. das. und vgl. 2. सुमित.

मितंगम (मितम्, adv. von 1. मित, + गम) adj. f. आ *gemessenen Schrittes gehend:* °गमः, °गमा हस्तिनी P. 3,2,38, Vârtt. 1, Sch. m. f. *Elephant* ÇKDr. und Wilson.

मितज्ञु (2. मित + ज्ञु) adj. *der wohlgefügte —, feste Knie hat:* स वज्रिभिर्ऋक्वभिर्गोषु शश्वन्मितज्ञुभिः पुरुकृत्वा जिगाय RV. 6,32,3. मितज्ञुभिर्नमस्यैरियाना 7,95,4. अनमीवास इळया मदन्तो मितज्ञवो वरिमन्ना पृथिव्याः 3,59,3.

मितद्रु (2. मित + 2. द्रु *Läufer* so v. a. *Fuss, Bein*) Uṇâdis. 1,35 (oxyt.). P. 3,2,180, Vârtt. (= मितं द्रवति). 1) adj. *der feste Beine hat, ein tüchtiger Läufer* Nir. 12,44. परि त्मना मितद्रुरेति होता RV. 4,6,5. त्मना देवेषु विविदे मितद्रुः 7,7,1. वाजिनः 38,7. 10,64,6. भवन्ति सत्या समिथा मितद्रौ 9,94,4. — 2) m. *Meer* Trik. 1,2,8. H. 1073.

मितधज (1. मित + ध्वज) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,13,19.20.

मितभाषितर् (1. मित + भा°) nom. ag. *wenig sprechend* MBh. 4,165.

मितभाषिन् (1. मित + भा°) 1) adj. *wenig sprechend* Ragh. 1,7. — 2) f. °भाषिणी Titel zweier (*kurzer*) Commentare Hall 75. Colebr. Misc. Ess. II, 452.

मितभुक्त (1. मित + भुक्त) adj. *mässig essend, mässig im Essen* Spr. 4019.

मितभुज् (1. मित + 4. भुज्) adj. dass. M. 11,75. Jâǵn. 3,204.

मितमति (1. मति + म°) adj. *einen beschränkten Verstand habend* Spr. 2887. Verz. d. Oxf. H. 212,a,13.

मितमेध (2. मित + मेधा) adj. *festwurzelnde Kraft habend:* ऊतयः Vâlakh. 5,5.

मितंपच (मितम्, acc. von 1. मित, + पच) adj. f. आ P. 3,2,34. Vop. 26,55. 1) *wenig kochend, mässig gross* (ein Kochgeschirr): स्थाली Daçak. 155,11. — 2) *karg, geizig* AK. 3,1,48. H. 367. Halâj. 2,192. Spr. 2338. अ° Bhaṭṭ. 6,97. Vgl. किंपच, किंपचान, बकपाचक.

मितराविन् (मित + रा°) adj. zur Erklärung von मरुत् Nir. 11,13. Durga erläutert: मितं नाम प्रश्लिष्टं (also 2. मित) यथा तेषां योगपं रवितुं तथा रवन्ति; nach Andern aber ist अमितराविन् *ohne Maass brüllend* zu lesen.

मितरोचिन् (मित + रो°) adj. zur Erklärung von मरुत् Nir. 11,13.

मितवाच् (1. मित + वाच्) adj. *wenig redend* Wilson.

मितशायिन् (1. मित + शा°) adj. *mässig schlafend* Mârk. P. 95,1.

मिताक्षर (1. मित + अक्षर) 1) adj. a) *in gebundener Rede abgefasst, metrisch:* ग्रन्थ Nir. 1,9. RV. Prât. 12,9. An beiden Stellen auch अ°. — b) *kurz und bündig* (von Reden): मिताक्षरं चिरव्यवस्थापितवागभाषत Kumâras. 5,63. — 2) f. आ Titel verschiedener *kurz gefasster* Commentare Verz. d. Oxf. H. 163,a, N. 1. 390,a, No. 29. 273,a, No. 647. 275,a,38. 279,a,15. Stenzler in der Vorrede zu Jâǵn. V. fg. Verz. d. B. H. No. 1025. 1028. 1170. Hall 94. 171. 174. 175. 192. Gild. Bibl. 510. fg. °कार Verz. d. Oxf. H. 277,a,12. °व्याख्यान 113,b,35. 262,b, No. 632. मिताक्षरायाः सिद्धान्तसंग्रहः 263,b, No. 635. Vgl. ऋजु°.

1. मितार्थ (1. मित + अर्थ) m. *Gemessenes, Wohlerwogenes:* °भाषिन् Sâh. D. 88.

2. मितार्थ (wie eben) adj. *gemessen —, vorsichtig zu Werke gehend;* Bez. einer Art von Abgesandten (दूत) Kâm. Nîtis. 12,3. Sâh. D. 86. मितार्थक m. dass.: मितार्थभाषी कार्यस्य सिद्धिकारी मितार्थकः 88.

मिताशन (1. मित + अ°) adj. *mässig —, wenig essend* Jâġṅ. 3,54.

1. मिताहार (1. मित + आ°) m. *mässiges Essen* Daçak. in Benf. Chr. 180,4. Verz. d. Oxf. H. 237,*a*, No. 568.

2. मिताहार (wie eben) adj. *wenig Speise zu sich nehmend* MBh. 3, 10898. Vgl. परिमिताहार MBh. 1,4623. Sâv. 1,5.

1. मिति (von 3. मा) f. 1) *Maass, Gewicht, Werth;* = ऐयत्य H. an. 2, 186. = मान ebend. und Çabdar. im ÇKDr. Colebr. Alg. 139. Çârṅg. Saṁh. 3,11,55. Varâh. Bṛh. S. 69,25. — 2) *richtige Erkenntniss,* = विज्ञान und अवच्छेद Çabdar. मितिः सम्यक्परिच्छित्तिः Kusum. 46,4. Mâṇḍ. Up. 11 (hier mit 1. मि in Zusammenhang gebracht). — Vgl. माति.

2. मिति (von 1. मि) f. *das Einsenken, Aufrichtung:* स्वर्त्रूणाम् ṚV. 7, 35,7. — Vgl. सु°.

मितोक्ति (1. मित + उ°) f. *weniges Reden* Verz. d. Oxf. H. 237,*a*, No. 568.

मित्र् (von मित्र), मित्रति *sich als Freund benehmen:* मित्रत्यन्यो ऽन्यम् Çatr. 14, 82.

मित्र (von मिथ् mit suff. त्र, also ursprünglich मित्त्र; vgl. noch मेदिन्) Uṇâdis. 4,163. Accent eines auf मित्र ausgehenden Namens P. 6,2,165. 1) m. *a) Gefährte, Freund:* (अग्निः) मर्तेषु मित्रः ṚV. 1,67,1. प्रिय 75,4. 6,48, 1. सुधित 4,6,7. 5,3,2. शेव 1,58,6. 156,1. 170,5. 2,4,1. 3. रासि क्षयं रासि मित्रमस्मे 11,14. 8,31,14. 5,52,14. 10,12,5. 89,8. न मित्रं नेयते वशम् AV. 5,19,15. 11,9,2. Taitt. Âr. 10,80 (anschliessend an ṚV. 5,52,14). Kâṭh. 27,4. Spr. 2272. An den beiden letzten Stellen masc. wegen Wortspiels. — *b)* N. eines Âditja, welcher gewöhnlich mit Varuṇa zusammen angerufen wird, zu denen häufig als dritter Arjaman kommt. Ueber Wesen und Attribute des Gottes vgl. Roth in Z. d. d. m. G. 6,70 und J. Muir, J. A. S. n. s. I, 77. fgg. und die Lieder ṚV. 3, 59. 5, 64—72. 6,67. 7,60. fgg. 8,25. — Naigh. 5,4. Nir. 10,21. Aditi heisst seine Mutter ṚV. 8,47,9. अह्वर्वै मित्रो रात्रिर्वरुणः Ait. Br. 4,10. TBr. 1,7,10,1. Pañkav. Br. 25,10,10. मित्रावरुणा ṚV. 6, 11,1. 7,41,1. VS. 10,1. उद्त्यच्चक्षुर्महि मित्रयोराँ एति प्रियं वरुणयोः ṚV. 6,51,1. Çat. Br. 1,8,1, 7. 27. 2,4,4,18. Âçv. Gṛhj. 3,10,11. मित्रावरुणौ R. 3,78,31. Mârk. P. 111,9. मित्रावरुणयोर्लोकाः MBh. 3,8113. अगस्त्यश्च वसिष्ठश्च मित्रावरुणयोर्ऋषी Bhâg. P. 6,18,5. मित्रावरुणयोरयनम् N. einer Feier Âçv. Çr. 12,6. Pañkav. Br. 25,10,9. Çâṅkh. Çr. 13,29,26. 14,70,1. 72,1. मित्रावरुणयोरिष्टिः Bhâg. P. 9,1,13. Mârk. P. 111,7. मित्रावरुणयोः संयोजनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,229,*b*. Mitra heisst पूतदक्ष ṚV. 1,2,7. मीळ्हुष् 4,3,5. सत्यराधस् 5,40,7. रेवत् 8,47,9. यातयज्जन 3,59,5. प्रियतमो नृणाम् 7,62,4. शुचि TBr. 1,7,4,3. सत्यानामधिपतिः TS. 3,4,5,1. 1,8, 10,2. TBr. 3,11,4,1. Çat. Br. 5,3,3,8. Kâtj. Çr. 15,4,12. मित्रो मित्रियोद्रुत न उरुष्येत् (अंहसः) ṚV. 4,55,5. जनं न मित्रो यतति ब्रुवाणः 7,36, 2. महान्मित्रो न दर्शतः 9,2,6. VS. 11,53. die Sonne heisst *Auge des* Mitra-Varuṇa ṚV. 7,61,1. 63,1. 10,37,1; vgl. VS. 5,34. Çâṅkh. Çr. 4,7,5. न वै मित्रः कं चन हिनस्ति न मित्रं कश्चन हिनस्ति Çat. Br. 5,3, 2,7; vgl. 4,1,4,8. °गुप्त 6,5,4,14. 11,4,3,3.11. Çâṅkh. Çr. 10,15,9. Âçv. Gṛhj. 2,9,5. — MBh. 1,2523. 4823. Hariv. 176. 593. 11549. 12456. 12911. 13143. 14166. VP. 122. Bhâg. P. 2,5,30 (vgl. Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,25). 6,6,37. Weber, Râmat. Up. 304. 313. Varâh. Bṛh. S. 53,47. 98,4. Gottheit des Sternbildes Anurâdhâ TBr. in Z. f. d. K. d. M. 7, 270. Weber, Nax. 2,300. 374. Ġjot. 32. fg. 94. पायुर्ध्यात्ममित्याङ्र्यथातत्त्वार्थदर्शिनः । विसर्गमधिभूतं च मित्रस्तत्राधिदैवतम् ॥ MBh. 12, 11608. Suçr. 1,311,7. M. 12,121. Bhâg. P. 2,6,8. 10,27. 3,6,20. Mitra Vater des Utsarga (*der Entleerung*) 6,18,5. मित्रौ = मित्रावरुणौ 2, 1,32. neutr. MBh. 14,631 (in beiden Ausgg.) und Suçr. 1,311,7. — *c) die Sonne* AK. 1,1,2,31. 3,4,25,169. H. 96. an. 2,448. Med. r. 78. Halâj. 1,37. स्वस्ति मित्रः सहादित्यैः R. Gorr. 2,25,22. Spr. 1663. 1879. 2272. An den drei letzten Stellen zugleich *Freund.* — *d)* N. pr. eines Marut's Hariv. 11545. — *e)* N. pr. eines Sohnes des Vasishṭha Bhâg. P. 4,1,41. — 2) f. आ N. pr. *a)* einer Apsaras MBh. 13,1424. चित्रा ed. Bomb. — *b)* der Mutter Maitreja's und der Maitrejî Çaṁk. zu Khând. Up. S. 91. Bhâg. P. 3,4,36. Ind. St. 1,38. = सुमित्रा (die Mutter Çatrughna's) Çabdar. im ÇKDr. मित्री Wilson nach ders. Aut. — 3) n. *a) Freundschaft:* मित्रं कृणुध्वं खलु मृळता नः ṚV. 10,34,14. आ च गच्छान्मित्रमेना दधाम 108,3. — *b) Freund* Siddh. K. 249,*b*,2. AK. 2,8,1, 12. Trik. 3,5,8. H. 730. H. an. Med. Halâj. 2,273. विश्वस्य ह वै मित्रं विश्वामित्र आस Ait. Br. 6,20. 8,27. पत्नी हि सर्वस्य मित्रम् TS. 6,2,9, 2. 4,8,1. मित्राएयेवास्मै कल्पयति TBr. 1,7,8,7. 2,2,7,2. एतं वै संयतयोर्मित्रमागच्छति स जयति Çat. Br. 1,5,3,17. 4,1,4,8. 5,3,5,13. 11, 4,3,20. Pâr. Gṛhj. 2,7. Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,40. M. 3,138. 144. 4,253. MBh. 1,5916. नास्ति भार्यासमं मित्रं नरस्यार्तस्य भेषजम् 3,2326. 2629. मित्रं मिन्देर्नन्दतेः प्रीयतेर्वा मंत्रायतेर्मिनुतेर्मेदतेर्वा 8,1992. R. 1,52,9. 2, 68,1. अमित्रो मित्ररूपेण भ्रातुस्त्वमसि 3,51,9. Megh. 17. 97. Kâm. Nîtis. 4,68. Varâh. Bṛh. S. 78,6. 87,13. 89,11. °वरण *das Wählen von Freunden* 99,6. औरसं कृतसंबन्धं तथा वंशक्रमागतम् । रक्षितं व्यसनेभ्यश्च मित्रं ज्ञेयं चतुर्विधम् ॥ Spr. 583. कर्तव्यानि च मित्राणि दुर्बलानि बलीनि च 608. 2201. न कश्चित्कस्यचिन्मित्रं न कश्चित्कस्यचिद्रिपुः । कारणादेव जायन्ते मित्राणि रिपवस्तथा ॥ 1344. न मातरि न दारेषु न सोदर्ये न चात्मजे । विश्रम्भस्तादृशः पुंसां यादृङ्मित्रे निरन्तरे ॥ 1432. माता मित्रं पिता चेति स्वभावात्त्रितयं हितम् 2166. 5116. स्वभावजं तु यन्मित्रम् 5349. Kathâs. 4,55. Vet. in LA. (II) 6,3. 9,5. Hit. 17,17. सुहृन्मित्रं न लभते MBh. 5, 1005. स° 7449. In der Politik heisst *der unmittelbar an den benachbarten Fürsten gränzende Fürst — der Freund* AK. 2,8,1,9. H. 732. M. 7,158. 164. fgg. 177. 180. 186. 206. fgg. Die Reihenfolge ist: अरि, मित्र, अरिमित्र, मित्रमित्र, अरिमित्रमित्र Kâm. Nîtis. 8,16. मित्रामात्यसहायाः Spr. 2204. 4722. Auf Planeten übertragen Varâh. Bṛh. 2,16. fgg. 8,10. 9,8. 10,4. — *c)* Bez. *einer Art des Fechtens* Hariv. 15978, v. l. für भिन्न. — Vgl. अ°, अग्नि° (N. pr. eines Mannes Ind. St. 4,374), कु°, छाग°, दास°, दुर्मित्र, द्रोघ°, धन°, पुरु°, पुष्प°, पूष°, प्रति° (fehlerhaft für प्रत्यमित्र, wie die ed. Bomb. hat), बहु° (*viele Freunde habend* Varâh. Bṛh. S. 101,10 = Bṛh. 16,10), बुद्ध°, ब्रह्म°, भानु°, भूमि°, मार्ग°, मूल°, वत्स°, वरुण°, विश्वा°, विष्णु°, श्राद्ध°, साध°, सिन्धु°, सु°, सुधा°, सोम°, मैत्र, मैत्रि, मैत्रेय, मैत्र्य.

मित्रक (von मित्र) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,34. — °मित्रकाः Bhâg. P. 2,5,30 und Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,25 ist in मित्र + क (= प्रजापति) zu zerlegen.

मित्रकरण (मित्र + 2. क°) n. *das sich-zum-Freunde-Machen* P. 1,3, 25, Vârtt. 1.

मित्रकर्मन् (मित्र + क°) n. *Freundschaftsdienst* Kâm. Nîtis. 13, 39.

मित्रकाम (मित्र + काम) adj. *sich Freunde wünschend* Mârk. P. 72, 8.

मित्रकार्य (मित्र + कार्य) n. *die Sache des Freundes, Freundschaftsdienst* Spr. 4914. MBh. 8, 3794. R. 6, 107, 12.

मित्रकृत् (मित्र + कृत्) m. N. pr. eines der Söhne des 12ten Manu Hariv. 484.

मित्रकृति (मित्र + 2. कृति) f. *Freundesdienst* (nach Sâj.) in der Stelle: तं (अग्निं) यद्धोरसंस्पर्शं सन्तं मित्रकृत्येवोपासते तदस्य मैत्रं रूपम् Ait. Br. 3, 4. Man könnte aber auch मित्रकृत्य wie हस्तगृह्य, पादगृह्य, मिथस्पृध्य als absolut. auffassen.

मित्रकृत्य (मित्र + कृत्य) n. *die Sache des Freundes, Freundschaftsdienst* Ragh. 19, 31. Pañkat. 212, 3.

मित्रकौस्तुभ (मित्र + कौ°) m. N. pr. eines Mannes: °वध Verz. d. Oxf. H. 79, *a*, 6.

मित्रक्रु oder °क्रू m. oder f. wohl Bez. *unholder Wesen:* मित्रक्रुवो यच्छसने न गावः पृथिव्या आपृगमुया शयन्ते ṚV. 10, 89, 14.

मित्रगुप्त (मित्र + गुप्त) 1) adj. *von* Mitra *gehütet* Çat. Br. 6, 5, 4, 14. — 2) m. N. pr. eines Mannes Daçak. 141. fgg.

मित्रघ्न (मित्र + घ्न) 1) m. N. pr. eines Râkshasa R. 6, 18, 11. 34. — 2) f. घ्ना N. pr. eines Flusses Hariv. 9516. चित्रघ्नी die neuere Ausg.

मित्रज्ञ (मित्र + ज्ञ) m. N. pr. eines unholden Wesens, das Opfer bestiehlt, MBh. 3, 14167.

मित्रता (von मित्र) f. *das Verhältniss eines Freundes, Freundschaft* MBh. 3, 15439. पण्डितैः सह मित्रताम् — कुर्वाणः Spr. 707. Kathâs. 24, 169. मित्रतायाः फलत्रयम् Spr. 293. स भवान्मित्रतामद्य संप्राप्तो मम *du bist jetzt mein Freund geworden* MBh. 14, 1702. मित्रतां याति Spr. 644. 1746. 3560. एति 4719. आगात् Kathâs. 64, 110. — Vgl. मित्रत्व.

मित्रत्व (wie eben) n. dass. TS. 6, 2, 9, 2. Pañkat. 87, 23. Spr. 644. भवद्भिः सह Hit. 38, 17. मित्रत्वमुपागतः *Freund geworden* Spr. 1463. अरयोऽपि हि मित्रत्वं यान्ति Kâm. Nîtis. 13, 37. एतस्याथ मित्रत्वम् — आगमत् Kathâs. 10, 19. आनयन्ती मित्रत्वम् — शत्रून् Spr. 4722. अपापबुद्धिं कृतवान्मित्रत्वाय Kathâs. 38, 153. तस्य धूर्ताः समाश्रित्य मित्रत्वे (lies °त्वं) बहवो ऽमिलन् 61, 18. — Vgl. पाप°.

मित्रदेव (मित्र + देव) m. N. pr. eines Mannes MBh. 8, 1078. eines der Söhne des 12ten Manu Hariv. 484.

मित्रद्रुह् (मित्र + 2. द्रुह्) adj. P. 3, 2, 61, Sch. *der dem Freunde zu schaden sucht, Verräther eines Freundes, bundesbrüchig* TBr. 1, 7, 1, 7. M. 3, 160. 8, 89. Jâǵn. 1, 223. MBh. 5, 715. 13, 3568. 4278. R. 1, 26, 18 (27, 17 Gorr.). R. Gorr. 2, 79, 19. Spr. 2198. Bhâg. P. 6, 2, 9. — Vgl. im Zend mithradruǵ.

मित्रद्रोह (मित्र + द्रोह) m. *am Freunde geübter Verrath, Bundesbruch* Bhag. 1, 38. MBh. 6, 869. 14, 261. R. 2, 75, 32. Kathâs. 5, 94. 63, 118. Pañkat. 66, 5.

मित्रद्रोहिन् (मित्र + द्रो°) adj. = मित्रद्रुह् Spr. 2199. Kathâs. 5, 87. Pañkar. 1, 6, 45.

मित्रद्विष् (मित्र + 2. द्विष्) adj. *den Freund anfeindend, ihm zu schaden trachtend* P. 3, 2, 61, Sch.

मित्रधर्मन् (मित्र + ध°) m. N. pr. eines unholden Wesens, das Opfer bestiehlt, MBh. 3, 14167.

मित्रधा (von मित्र) adv. *freundlich:* मित्रेणाग्ने मित्रधा (मित्रधेये VS. 27, 5) यतस्व AV. 2, 6, 4. Schwerlich richtig.

मित्रधित (मित्र + धित) n. *Freundschaftsbund:* यथो यथा मित्रधितानि संदधुः ṚV. 10, 100, 4.

मित्रधिति (मित्र + धि°) f. dass. ṚV. 1, 120, 9.

मित्रधेय (मित्र + धेय) n. dass. P. 5, 4, 36, Vârtt. 3. VS. 27, 5. °धेयं कृ Çat. Br. 3, 3, 4, 24. 8, 5, 4. 5, 2, 1, 18. 12, 9, 2, 6.

मित्रपति (मित्र + प°) m. *Herr der Freunde* oder *der Freundschaft* ṚV. 1, 170, 5.

मित्रपद (मित्र + पद) n. Mitra's *Stätte*, N. pr. eines Ortes, Reinaud, Mém. sur l'Inde 99.

मित्रबाहु (मित्र + बाहु) m. N. pr. eines der Söhne des 12ten Manu Hariv. 485 (°वाह die ältere Ausg.). Kṛshṇa's 9186.

मित्रभ (मित्र + 1. भ) n. 1) *ein befreundetes Gestirn, — Haus* Varâh. Bṛh. 21, 1. — 2) Mitra's Nakshatra, Anurâdhâ Varâh. Bṛh. S. 71, 10. Çatr. 14, 7.

मित्रभानु (मित्र + भानु) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 13, 7680.

मित्रभाव (मित्र + भाव) m. *des Verhältniss eines Freundes, Freundschaft:* यो मित्रभावेन वर्तते Spr. 4754. मित्रभावादिदं ब्रूहि Hariv. 15657. fg. Varâh. Bṛh. S. 9, 39. Kathâs. 12, 49.

मित्रभू (मित्र + 2. भू) m. N. pr. eines Mannes P. 3, 2, 179, Sch. Ind. St. 4, 374.

मित्रभृत् (मित्र + भृत्) adj. *den Freund hegend, — erhaltend* TS. 2, 4, 2, 2.

मित्रभेद (मित्र + भेद) m. *Entzweiung von Freunden, Freundschaftsbruch:* °कारी (गिर्) MBh. 13, 6646. Kâm. Nîtis. 8, 79. Varâh. Bṛh. S. 9, 16. Hit. 65, 21. Titel des 1ten Buches im Pañkatantra Pañkat. 5, 10 (ed. orn. 2, 15).

मित्रमहस् (मित्र + 3. म°) adj. etwa *eine Fülle von Freunden habend, reich an Freunden;* nur ṚV. 6, 3, 6 im nom. sg., sonst überall voc.: Agni 1, 44, 12 58, 8. 2, 1, 5. 6, 2, 11. 5, 4. 8, 19, 25. 44, 14. 49, 7. 10, 110, 1. Sûrja 1, 50, 11. 10, 37, 7. Nach Sâj. = मित्राणां पूजकः, अनुकूलदीप्तिमन्, हितकारितेजस् u. s. w.

मित्रमिश्र (मित्र + मिश्र) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 295, *a*, No. 713. Ind. St. 1, 467.

मित्रय् denom. von मित्र; vgl. मित्रयु.

मित्रयज्ञ (मित्र + यज्ञ) m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184, *b*, 1.

मित्रयु (von मित्रय्) Schol. zu P. 3, 2, 170. 7, 4, 35. 1) adj. *freundschaftlich gesinnt* Trik. 3, 1, 15 (vgl. die Corrigg.). H. 489. m. *Freund* Çabdârthak. bei Wils. = लोकयात्राभिज्ञ *Lebensklugheit besitzend* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 38. — 2) m. N. pr. eines Lehrers VP. 283. Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 55, *b*, 41. Âgneja-P. bei Burnouf, Bhâg. P. I, xxxix. eines Sohnes des Divodâsa Hariv. 1789. pl. N. eines Geschlechts, pl. zu मैत्रेय gaṇa यस्कादि zu P. 2, 4, 63. मित्रयुवः Âçv. Çr. 12, 10. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 60, 26. — Vgl. मित्रायु, मैत्रेय, मैत्रेयिका.

मित्रयुज् (मित्र + 2. युज्) 1) adj. *sich dem Freunde* oder *den Freund sich beigesellend* ṚV. 1, 186, 8. — 2) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K. 185, *b*, 5.

मित्रयुद्ध (मित्र + युद्ध) n. *ein Streit zwischen Freunden* Trik. 3,2,10.

मित्रलाभ (मित्र + लाभ) m. *Gewinnung von Freunden* Varâh. Brh. S. 8,6. Titel des ersten Buches im Hitopadeça Hit. 8,19. 45,1. Pr. 8.

मित्रवत्सल (मित्र + व°) adj. *freundschaftlich gesinnt* Trik. 3,1,15. H. 489.

मित्रवन n. Mitra's *Wald* (वन), N. pr. eines *Waldes* Reinaud, Mém. sur l'Inde 392.

मित्रवत् (von मित्र) 1) adj. *Freunde habend* MBh. 1,7388. 5,1491. Spr. 2201. 2203. 3652 (neben ससुहृद्). — 2) m. N. pr. a) eines unholden Wesens, das Opfer bestiehlt, MBh. 3,14167. — b) eines Sohnes des 12ten Manu Hariv. 484. Mârk. P. 94,26. — c) eines Sohnes Krshna's Hariv. 9186. — 3) f. °वती N. pr. einer Tochter Krshna's Hariv. 9186.

मित्रवर्चस् (मित्र + व°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 4,372.

मित्रवर्ध (मित्र + व°) gana धूमादि zu P. 4,2,127. °वर्ध्र v. l. — Vgl. मैत्रवर्धक.

मित्रवर्धन (मित्र + व°) 1) adj. *die Freunde beglückend* AV. 4,8,2. 6. — 2) m. N. pr. eines unholden Wesens, das Opfer bestiehlt, MBh. 3,14167.

मित्रवर्ध्र (मित्र + व°) v. l. im gana धूमादि zu P. 4,2,127.

मित्रवर्मन् (मित्र + व°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 8,175. 1078. Vgl. ग्र° Daçak. 196,8. 10.

मित्रवाह् (मित्र + वाह्) m. N. pr. eines Sohnes des 12ten Manu Hariv. 485. मित्रबाहु die neuere Ausg. und Langl.

मित्रविद् (मित्र + विद्) m. v. l. für मन्त्रविद् *Späher* H. 733, Sch.

मित्रविन्द (मित्र + विन्द) 1) adj. *Freunde gewinnend*, Bez. eines Agni MBh. 3,14174. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des 12ten Manu Mârk. P. 94,26. — b) eines Sohnes Krshna's Hariv. 9186. — c) eines Lehrers Ind. St. 4,372. — 3) f. आ a) oxyt. Bez. einer Ishti Çat. Br. 11,4,3, 20. Çâñkh. Çr. 3,7,1. Kâtj. Çr. 5,12,1. Schol. 110,19. 111,15. Mârk. P. 51,48. 72,8. — b) N. pr. einer Gattin Krshna's Hariv. 6701. 8986. 9180. VP. 578. Pañkar. 3,7,31. 15,10.

मित्रवैर (मित्र + वैर) n. *Zwiespalt unter Freunden* Varâh. Brh. S. 53,117.

मित्रशर्मन् (मित्र + श°) m. N. pr. verschiedener Männer Râga-Tar. 4,137. 209. 391. 583. Hall 173. Pañkat. 169,5.

मित्रशिस् (मित्र + शिस् von शास्; vgl. आशिस्) adj. Kâç. zu P. 6,4,34. Vop. 26,69.

मित्रसप्तमी (मित्र + स°) f. Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Mârgaçîrsha Bhavishja-P. in Samvatsarakaumudî im ÇKDr.

मित्रसंप्राप्ति (मित्र + सं°) f. *Gewinnung von Freunden*, Titel des 2ten Buches im Pañkatantra Pañkat. 5,10 (ed. orn. 2,15).

मित्रसह (मित्र + सह) adj. *nachsichtig gegen seine Freunde*; m. N. pr. 1) eines Fürsten, der auch den Namen Kalmâshapâda führt, MBh. 1,6720. 12,8604 (wo mit der ed. Bomb. मदयन्ती st. दमयन्ती zu lesen ist). 13,6262. 14,1690. Hariv. 817. VP. 380. Bhâg. P. 9,9,18. 36. Verz. d. Oxf. H. 10,a,11. 74,a,21. Vgl. ग्र°. — 2) eines Brahmanen Hariv. 15390. 15396.

मित्रसाह (मित्र + साह) adj. *nachsichtig gegen seine Freunde* MBh. 1, 3690. Vielleicht ऽमित्र° zu lesen.

मित्रसाह्वया (मित्र + सा°) f. N. pr. eines göttlichen Wesens: गौरी विद्याथ गान्धारी केशिनी मि° । सावित्र्या सह सर्वास्ताः पार्वत्या यान्ति पृष्ठतः ॥ MBh. 3,14562.

मित्रसेन (मित्र + सेना) m. N. pr. 1) eines Sohnes des 12ten Manu Hariv. 484. — 2) eines Grosssohnes des Krshna Hariv. Langl. II,158. — 3) eines Buddhisten Vie de Hiouen-thsang 109. — 4) eines Fürsten der Dravida Verz. d. Oxf. H. 15,b, N. 2.

मित्रहन् (मित्र + 2. हन्) adj. *einen Freund mordend*: भो भो मित्रहन्पापेति MBh. 9,2437 ed. Bomb. मित्रहन् ed. Calc. mit Weglassung eines भो.

मित्रह्रु (मित्र + ह्रु) adj. = मित्रं ह्रुयति Vop. 26,72.

मित्राख्य (मित्र + आख्या) adj. *nach* Mitra *benannt*: आग्नेयं मित्राख्यं पर्व Varâh. Brh. S. 5,22.

मित्रातिथि (मित्र + अ°) m. N. pr. eines Mannes RV. 10,33,7.

मित्रानुग्रहण (मित्र + अ°) n. *das Beglücken der Freunde* Maitrjup. 3,5.

मित्राभिद्रोह (मित्र + अ°) m. = मित्रद्रोह R. 1,26,20 (27,19 Gorr.). Vgl. मित्राणां चाभिद्रोहः Spr. 1338.

मित्राय् denom. von मित्र; vgl. मित्रय् und मित्रायु.

मित्रायु (von मित्राय्) 1) adj. (Padap. मित्रयु) *Freundschaft suchend* RV. 1,173,10. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Divodâsa VP. 454. Bhâg. P. 9,22,1. मित्रेयु ed. Bomb. — b) eines Lehrers Burnouf, Bhâg. P. I,xxxviii. — Vgl. मित्रयु.

मित्रावरुण 1) m. du. s. u. मित्र 1,b. — 2) m. sg. Hariv. 11361 fehlerhaft für मैत्रावरुण (Bez. eines Rtvig); die neuere Ausg. liest तन्मित्रं वरुणं स्पृष्ट्वा. Vgl. मित्रावरुणीय.

मित्रावरुणवत् adj. *von* Mitra-Varuna *begleitet* RV. 8,35,13.

मित्रावरुणीय n. *das Amt des* Rtvig Mitrâvaruna (fehlerhaft für मैत्रावरुण) P. 5,1,135, Sch. — Vgl. die richtige Form मैत्रा°.

मित्रावसु (मित्र + वसु) m. N. pr. eines Sohnes Viçvâvasu's, Königs der Siddha, Kathâs. 22,47. 50. 55. Nâgân. 11,24. 22,17.

मित्रिन् (von मित्र) adj. *befreundet* RV. 1,178,4. 8,35,12. AV. 11,11,21.

मित्रिय (wie eben) adj. *freundlich, vom Freunde kommend, auf ihn sich beziehend* u. s. w.: मित्रो मित्रियादुत न उरुष्येत् (अंहसः) RV. 4,55,5. AV. 2,28,1. अघोरेण चक्षुषा मित्रियेण 7,60,1. — Vgl. दुर्मित्रिय, सु° und मित्र्य.

मित्रीकर् (मित्र + 1. कर्) *sich Jmd* (acc.) *zum Freunde machen*: °करोति P. 1,3,25, Vârtt. 1, Sch. °कुर्वीत Kâm. Nîtis. 8,54. °कर्तुम् RV. Anukr. bei Rosen zu RV. 1,6,5. °कृत Kathâs. 16,69.

मित्रीय् (von मित्र) *Jmd sich zum Freunde zu machen suchen*: (ताम्) अपुग्भिः पणयो मित्रीयन्तः प्रोचुः RV. Anukr. bei Sâj. zu RV. 1,6,5. Bhatt. 6,100.

मित्रेयु m. N. pr. eines Sohnes des Divodâsa Bhâg. P. 9,22,1, v. l. für मित्रायु.

मित्रेरु adj. nach Sâj. *den Freund* (मित्र) *störend* (ईर्): ज्ञघन्वाँ इन्द्र मित्रेरूँ चोदप्रवृद्धो हरिवो अदाश्रून् RV. 1,174,6. Im Padap. nicht zerlegt; एरु (vgl. एलु) könnte suff. sein und das Wort *einen schlechten, falschen Freund* bezeichnen.

मित्रेश्वर (मित्र + ई°) in Verbindung mit हर N. einer von Mitraçarman errichteten Statue des Çiva Râga-Tar. 4,209.

मित्रोदय (मित्र + उ°) m. 1) *eines Freundes Wohlergehen* Spr. 1663.

— 2) *der Sonne Aufgang* Spr. 1663. — 3) Titel eines juristischen Werkes (vollständig वीर°) Verz. d. Oxf. H. 295,*a*, No. 713.

मित्र्य adj. = मित्रिय. अर्यम्यं मित्र्यं वा सखायम् RV. 5,85,7. Kâtj. Çr. 15,5,30. parox. gaṇa दिगादि zu P. 4,3,54. हूतो ऽन्येव (ऽन्य इव) मित्र्यः RV. 2,6,7. unbestimmt ob parox. oder perisp. Çat. Br. 5,3,5,13. Am Ende eines parox. comp. *zu den Freuden des und des gehörig* gaṇa वर्ग्यादि zu P. 6,2,131.

मिथ्, मेथति und मेथते; मिमेथ; 1) *sich zu Jmd gesellen:* मिथिला (ein Hirsch zu einer Hirschkuh) Bhâg. P. 4,29,53. — 2) (*auf einen Nebenbuhler stossen*) *hart an einander kommen, zanken, gegenreden, Jmd* (acc.) *Vorwürfe machen, altercari* Nir. 4,2. सं यन्मही मिथती स्पर्धमाने तनूरुचा शूरसाता यतैते RV. 7,93,5. 6,25,2.9. न मेथेते न तस्थतुः *gerathen nicht in Streit* 1,113,3. न पूषणं मेथामसि 42,10. न मा मिमेथ न जिहीळ एषा 10,34,2. मेथतावन्योऽन्यं वनुतः Nir. 7,29. Vgl. अमिथित. — मिथ्, मेथति, °ते v. l. für मिद्, मिध् in der Bed. von मेधा *begreifen* (मेथति मेथते शास्त्रार्थं शिष्यः। धारयतीतित्यर्थः Durgâd. im ÇKDr.) und हिंसा *Jmd ein Leid anthun* Dhâtup. 21,7. मेथ्, मेथति v. l. für मेध् *zusammentreffen* ebend. Vop. Nach Kavikalpadruma im ÇKDr. hat मेथ्, मेथति, °ते die Bedd. सङ्ग, वध und मेधा; Beispiel: मेथति मेथते धीरो गुणिना सङ्गत (sic) इत्यर्थः Durgâd. ebend. — Vgl. मिल्.

— अभि *Jmd* (acc.) *zornig —, beschimpfend anreden* Çat. Br. 13,5,2,3. fgg. Âçv. Çr. 10,8. Çâṅkh. Çr. 16,3,35. — Vgl. अभिमेथिका.

— प्रत्यभि *mit Schimpfreden antworten* Çat. Br. 13,5,2,3. Âçv. Çr. 10,8. — Vgl. प्रत्यभिमेथन.

मिथत्या (von मिथ्) adv. instr. *abwechselnd* oder *wetteifernd:* शत्रोर्मिथत्या कृणवन्वि नृम्णम् RV. 7,48,3. मिथति = हिंसा Sây.

मिथस् (wie eben) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. 1) *zusammen, gemeinschaftlich, zu einander, gegenseitig, unter einander; wechselsweise, abwechselnd, alternatim;* = अन्योऽन्यम्, परस्परम् AK. 3,4,22,17. H. 1535. an. 7,51. Med. avj. 82. Halâj. 4,35. ते अङ्ग विद्रे मिथो ऽनित्रम् RV. 7,56,2.3. न यतन्ते मिथस्ते 76,5. 4,24,3.4. 56,6. 8,20,21. 61,14. 10,65,2. यात्सूर्यामासा मिथ उच्चरातः 68,10. अर्था न उभयेषाममृत मर्त्यानाम्। मिथः सन्तु प्रशस्तयः 1,26,9. 119,3. 144,3. AV. 1,28,4. 5,17,7. मिथो विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् 6,32,3. ते देवा मिथो विप्रिया आसन् TS. 6,2,2,1. यस्य गार्हपत्याहवनीयौ मिथः संसृज्येयाताम् Ait. Br. 7,6. °संबद्ध Kâtj. Çr. 1,3,3. Lâtj. 2,3,14. 5,3. मिथः समयं कृत्वा Âçv. Gṛhj. 1,6,5. MBh. 1,1899. Çâk. 65,3. कामान्माता पिता चैनं यदुत्पादयतो मिथः M. 2,147. यद्वयोरनयोर्वित्थ कार्ये ऽस्मिन् चेष्टितं मिथः 8,80. चरन्तीनां मिथो वने 236. Kathâs. 17,151. 24,189. सखीभ्यां मिथः प्रस्थाने Çâk. 26,16. संभाषते M. 8,55. संजल्पतुः R. 1,74,20. भाषणम् AK. 1,1,5,17. Halâj. 1,150. मिथः सखीजनवचः Spr. 3981. Kathâs. 28,123. 32,91. मन्त्रयमाणौ 27,153. R. 1,60,4. प्रोचुः Pańkat. 64,6. 125,10. 169,13. R. 2, 23,23 (20,26 Gorr.). Spr. 365. मिथः साकाङ्क्षता (वाचः) H. 67. व्यवहारो मिथस्तेषाम् M. 10,53. मिथः संबद्धरागयोः Sâh. D. 77,16. मिथोऽवग्रहयोः AV. Prât. 4,42. तद्दर्शादयं मिथः सवर्णा स्यात् P. 1,1,9, Sch. एकब्रह्मव्रताचाराः मिथः सब्रह्मचारिणः AK. 2,7,11. H. 80. सिञ्चतीर्मिथः Bhâg. P. 9,18,8. मिथो विवदमानयोः M. 8,109. 178. 390. 9,250. आहतेषु मिथो ऽन्योऽन्यं जिघांसन्तो महीक्षितः 7,89. आवयोश्च मिथो भेदे प्रयतिष्यन्ति (so die ed. Bomb.) MBh. 3,14417. वैमत्येन मिथस्तेषाम् Râga-Tar. 5,462. विभिन्नैः Vid. 62. H. 317. वियोजयिष्यामि Pańkat. 42,22. ग्रहमर्द मिथो दिवि Bhâg. P. 1,14,17. 8,8,38. मिथो ऽर्थे वः साधयिष्ये स्वमायया so v. a. *dadurch, dass ich sie unter einander entzweie* (= परस्परं कलहोत्पादनेन Schol.) 37. न मिथो न स्वतः स्युः *nicht einer durch den andern und auch nicht durch sich selbst* 5,11,11. — 2) *unter einander* so v. a. *unter vier Augen, im Geheimen* H. an. Med. मिथो दायः कृतो येन गृहीतो मिथ एव वा। मिथ एव प्रदातव्यः M. 8,195. 9,70. R. 2,34,30. 75,27. Ragh. 13,1. 19,36. Kumâras. 6,1. Daçak. 81,5, wo पार्थिवं मिथो zu lesen ist, wie schon Benfey gesehen hat.

मिथस्तुर् (मिथस् + 2. तुर्) adj. *auf einander folgend, sich gegenseitig ablösend:* मिथस्तुरा विचरन्ती (Tag und Nacht) RV. 6,49,3. मिथस्तुरं ऊतयो यस्य पूर्वीः 7,26,4. 10,76,6.

मिथस्पृध्य (मिथस् + स्पृ°) adj. *unter sich wetteifernd:* विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वो मिथस्पृध्येव तविषाण्याहिता RV. 1,166,9. Padap. löst auf °स्पृध्या, besser wäre wohl ein absol. °स्पृध्य (wie पादगृह्य u. s. w.) anzunehmen.

मिथि m. N. pr. eines Sohnes des Nimi und Fürsten von Mithilâ R. 1,71,4 (73,3 Gorr.). VP. 389.

मिथित m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 185,*a*,9.

मिथिल Uṇâdis. 1,58. 1) m. *a*) pl. N. pr. eines Volkes; wohl *die Bewohner von* Mithilâ, MBh. 3,15243. Varâh. Bṛh. S. 10,14. 14,6. — *b*) N. pr. eines Fürsten, Gründers der Stadt Mithilâ, = मिथि Bhâg. P. 9,13,13. — c) fehlerhaft für मैथिल *Fürst von* Mithilâ Hariv. 2113; die neuere Ausg. richtig मै°. — 2) f. आ N. pr. der Hauptstadt der Videha und Residenz des Königs Ġanaka; nach den Purâṇa gegründet von Mithi oder Mithila, Trik. 2,1,15. H. 975. Halâj. 2,132. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). Jâǵń. 1,2. MBh. 1,4452. 2,795. 3,13695. Ġanaka ruft aus: अनन्तं बत मे वित्तं यस्य मे नास्ति किं च न। मिथिलायां प्रदीप्तायां न मे दह्यति किं च न ॥ Spr. 3448 (vgl. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 249). Hariv. 2113. R. 1,33,15. 48,8. Verz. d. Oxf. H. 345,*b*, 16. Ragh. 11,32. Bhavishja-P. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 80,*a*, 43. Bhâg. P. 9,13,13. Verz. d. B. H. No. 1356. Daçak. 95,8. Lalit. ed. Calc. 24,12 (Residenz des Königs Sumitra). मिथिलाधिपति d. i. Ġanaka R. 1,12, 20. 65,37. 2,30,3. मिथिलोपवन Weber, Râmat. Up. 331. — Vgl. मैथिल.

मिथु (von मिथ्) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. im Text des RV. मिथू, nach Padap. und Prât. मिथु; (eigentlich *verwechselt*) *falsch, verkehrt:* मा ते गात्राण्यसिना मिथू कः RV. 1,162,20. स यो न मुहे न मिथू जनो भूत् 6,18,8. रथो मिथूकृतः 10,102,1. अनाज्ञातं यदाज्ञातं यज्ञस्य क्रियते मिथु *was unwissentlich oder wissentlich falsch gemacht wird* TBr. 3,7,11,5. Kâṭh. 36,5. — Vgl. मिथुस्.

मिथुन (von मिथ्) Nir. 7,29. Uṇâdis. 3,55 (proparox.). 1) adj. f. आ *gepaart, ein Paar bildend;* m. *Paar* (*ein männliches und ein weibliches Individuum*), *Paar* überh.; gewöhnlich im du., später meist n. Siddh. K. 249,*a*,8. AK. 2,5,38. Trik. 3,3,253. H. 538. an. 3,400. Med. n. 107. Halâj. 4,15. पुत्रा मिथुनासः *Kinderpaare* (*aus Söhnen und Töchtern*) RV. 1,164,11. 131,3. 144,4. यत्सम्यञ्चा मिथुनावभ्यजाव 179,3. पृक्षासो अस्मिन्मिथुना अधि त्रयः 4,45,1. मिथुना या किमीदिना 7,104,23. 10,87,

24. सप्ती मिथुना ein Rossepaar 8,33,18. गोपा मिथुना die Açvin 10,40, 12. 10, 9. अर्जाहुं द्वा मिथुना सेरण्यू 17,2; nach Nir. 12,10 nicht *zwei Paare*, sondern *zwei ein Paar bildende* (*Knabe und Mädchen*). यमौ मिथुनौ ebend. यदा चेरिष्णू मिथुनावभूताम् RV. 10,88,11. 99,5. 87,13. Khând. Up. 1,1,6. सर्पन्ति यं मिथुनासो निकामाः RV. 9,97,37. मिथुनानां विसर्गादि *der Söhne und Töchter* Nir. 3,4. जायन्ते मिथुनाः प्रजाः Mârk. P. 49, 22 = Vâju-P. bei Muir, ST. 1,29. समिथुनविविधविहंगकलाशया: Bhâg. P. 5,24,10. प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते TBr. 1,1,4,8. मिथुनौ गावौ 2,11. TS. 1,8,2,2. गोमिथुनौ *ein Paar* Çânkh. Çr. 3,14,17. दासमिथुनौ Lâtj. 8,4,14. मिथुनानि सूक्तानि शस्यन्ते Ait. Br. 4,21. तिस्रस्त्रिवृद्भिर्मिथुनाः प्रजात्यै *gepaart* TBr. 1,2,2,8. मिथुना एते अर्का गृह्यन्ते 2,4. TS. 2,5,8,4. कुम्भाश्च कुम्भीश्च मिथुनानि भवन्ति मिथुनस्य प्रजात्यै *sind paarweise, damit fruchtbare Paarung zustandekomme*, 5,6,2,3. Çat. Br. 2,5,2,16. 10, 1,2,7. 13,1,8,7. स्तोमौ Pañkav. Br. 24,14,6. Kauç. 51. मिथुनं क्लोकश्चैका च Çat. Br. 1,5,4,7. 9,4,2,2. दैवं मिथुनं यन्मित्रावरुणौ 5,4,54. Khând. Up. 1,1,5. 6. Brâhman. 2,10. MBh. 3,2229. 2945. Daç. 1,30. 2,55. Varâh. Brh. S. 88,37. Brh. 4,14 (*Zwillingspaar*). अमर° Megh. 18. नागासुर° Bhâg. P. 5,24,9. मेष° Kâtj. Çr. 5,3,6. 5,2. गो° Gobh. 3,1,5. Açv. Grhj. 1,6,4. M. 3,29. 53. क्रौञ्चयोः R. 1,2,12.18 (= Uttararâmač. 27,17). मिथुनानां सहस्रम् Mârk. P. 49,3. 4. 6. 8. 10 (= Vâju-P. bei Muir, ST. 1,28). Spr. 365. तमसो मिथुनं (*der andere Theil, Complement*) सत्त्वं सत्त्वस्य मिथुनं रजः। रजसश्चापि सत्त्वं स्यात्सत्त्वस्य मिथुनं तमः॥ MBh. 14, 992. रजसो मिथुनं सत्त्वं सत्त्वस्य मिथुनं रजः। उभयोः सत्त्वरजसोर्मिथुनं तम उच्यते॥ Cit. bei Gaudap. zu Sâmkhjak. 12. MBh. 14,523. Ausnahmsweise m. sg.: मिथुनं नृणाम्। परिवर्तताम् MBh. 13,2360. अ° adj. *nicht Paare (von beiden Geschlechtern) bildend* Âçv. Grhj. 4,2,2. 5,3. अन्योऽन्य° adj. *paarweise lebend* Hariv. 3623. Am Ende eines adj. comp. f. आ Çâk. 144. Spr. 477. — 2) n. *Paarung, Begattung* Ait. Br. 1,1. दैव° 22. स्त्र्यत्र विहरति पुमानत्र समस्यति तन्मिथुनम् 35. 3,47. द्वंद्वं वै मिथुनम् *zu Zweien findet Paarung statt* 50. 6,3. TBr. 1,6,3,1. तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्रभूयासम् TS. 1,6,4,4. Khând. Up. 2,13,1. 2. पुष्टिं मिथुनं ऽपश्यन् 2,1,9,5. Çat. Br. 1,1,1,18. 9,2,5. तिर इव वै मिथुनेन चर्यते 9. जायापती मिथुनं चरन्तौ 4,6,7,9. 10. 11,5,4,16. मिथुनं संभू 6,1,2,1. मिथुनमुपेयात् 2,2,39. Kâtj. Çr. 13, 3, 9. ब्राह्मणं ब्राह्मणीं चैव मिथुनायोपसंगतौ MBh. 1,6897. मिथुनं समेति Varâh. Brh. 4,2. माता पुत्रेण मिथुनं गच्छति beim Vieh P. 8,1,15, Sch. आत्म° adj. *mit sich selbst sich paarend* Khând. Up. 7,25,2. *Paarung* im weitesten Sinne: अन्योऽन्याभिभवाश्रयजननमिथुनवृत्तयः Sâmkhjak. 12. — 3) n. *die Zwillinge im Thierkreise* oder überh. *der 3te Bogen von 30° in einem Kreise* Trik. H. 116, Sch. (m.). H. an. Med. Sûrjas. 8,10. 12,64. 14,5. Varâh. Brh. S. 5,37. 41,3. 100,1. 102,2. Brh. 1,10. 11,10. 18,2. 15. 27,8. Mârk. P. 58, 75. Verz. d. Oxf. H. 46,a,34. 340,a,6. Çrîpati in Z. f. d. K. d. M. 3,389. متن bei Albyrouny bei Reinaud, Mém. sur l'Inde 364. Vgl. नृ°. — 4) *eine mit einer Präposition verbundene Wurzel* Siddh. K. zu P. 7,4,48. — 5) Bez. *bestimmter Statuetten (Pendants) am Eingange eines Tempels* Varâh. Brh. S. 56,18. — Vgl. मैथुन.

मिथुनत्वँ (von मिथुन) n. *das Gepaartsein, Bildung eines Paares* AV. 8,9,10. TBr. 1,1,9,4. 2,1,2,12. 3,3,4,6. TS. 2,6,6,3. देवानां पत्नीरग्निति मिथुनत्वाय 10,3. 3,5,2,4. प्रवाह्यनुवासीत्याह मिथुनत्वाय 2,3. 7,5, 8,3. Çat. Br. 13,1,6,1. Çamk. zu Khând. Up. S. 17.

मिथुनभाव (मि° + भाव) m. dass. Schol. zu Kap. 1,141.

मिथुनव्रतिन् (मि° + व्रत) adj. *dem Beischlaf huldigend, ihn vollführend* Bhâg. P. 9,6,51. — Vgl. मैथुनधर्मिन्.

मिथुनाय् (von मिथुन), °यते *sich paaren, — begatten:* आचतुरं हीमे पशवो द्वंद्वं मिथुनायन्ते P. 8,1,15, Sch.

मिथुनी (wie eben) adv. mit कर् *Paarung zu Stande bringen:* मिथुनी एव तेन करोति TS. 3,4,9,1. Çat. Br. 2,4,4,24. 3,2,1,2. mit अस् und भू *sich paaren, sich begatten:* मिथुन्येनया स्याम् Çat. Br. 1,7, 4,1. 2,1,1,5. 2,4,15. 3,2,1,25. प्रजा मिथुनी ॥ २ ॥ भवन्तीर्न प्राजायन्त TS. 5,3,6,3. यदा हि नग्न ऊरुर्भवत्यथ मिथुनी भवतो ऽथ रेतः सिच्यते 6, 5,8,6. Çat. Br. 10,5,2,11. Khând. Up. 2,13,2. °भूय Bhâg. P. 4,29,54. *sich paarweise stellen:* °भूय गायन्तः 3,20,46. ततो ऽधस्ताद्वितले हरः — भवान्या सह °भूयास्ते (°भूत आस्ते ed. Bomb.) *vereint mit* 5,24,17.

मिथुनीभाव (von मि° + 1. भू) m. *Begattung* Bhâg. P. 5,14,30. पुंसः स्त्रिया 5,8.

मिथुनेचर (मि°, loc. von मिथुन, + चर) adj. *paarweise lebend*, m. *der Vogel* Kakravâka: (नदीम्) अन्योऽन्यमिथुनैश्चैव सेवितां मिथुनेचरैः Hariv. 3623.

मिथुयाँ adv. = मिथु *verkehrt, falsch, unrichtig:* न तत्त्विरं मिथुया धारयन्तम् RV. 7,104,13. मिथुया चरन्तम् AV. 4,29,7. मा देवानां मिथुया कर्म भागम् 39,9. — Vgl. मिथ्या.

मिथुस् adv. dass.: मिथुश्चरन्तम् (मिथुया AV.) TS. 4,7,15,2. ममेदमिष्टं न मिथुर्भवाति *missrathen, fehlschlagen* TBr. 3,7,5,12.

मिथूकृत s. u. मिथु.

मिथूदृश् (मिथु + दृश्) adj. *abwechselnd sichtbar, — erscheinend:* Morgen und Nacht RV. 2,31,5. नि बोधया मिथूदृशा सस्तामबुध्यमाने (यमदूत्यौ Sâj.) 1,29,3.

मिथो adv. (neben मिथस्) gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37.

मिथोअवद्यप (मिथस् + अ°-2.प) adj. *gegenseitig Mangel* oder *Noth von sich abwendend:* बृहस्पतिर्मिथोअवद्यपेभिरुदुस्त्रिया असृजत स्वयुग्भिः RV. 10,67,8.

मिथोयोध (मिथस् + योध) m. *das unter-sich-Handgemeinwerden* AV. 12,5,24.

मिथ्या (jüngere Form von मिथुया) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. Einfluss auf den Ton eines verbi finiti P. 8,1,69, Sch. = मृषा, अनृतम् u. s. w. AK. 3,5,15. H 1534. H. 265, Sch. Halâj. 1,144. *verkehrt, falsch, unrichtig;* in Verbindung mit कर् gaṇa साक्षादादि zu P. 1,4,74. Çat. Br. 1,9,2,4. 2,3,4,18. 20. 3,4,3,19. मिथ्याकृत 2,2,19. 24. 3,2,13. पुत्रा होते न शक्यन्ते मिथ्याकर्तुम् so v. a. *leugnen, in Abrede stellen* (एते पुत्रा न भवन्तीति वक्तुं न शक्यन्ते Nilak.) MBh. 13,2623. mit dem caus. med. von कर् (ein Wort) *zu wiederholten Malen falsch aussprechen* P. 1,3,71. Vop. 23,54. act. *einmal falsch aussprechen* ebend. चिकित्सकानां सर्वेषां मिथ्या प्रचरताम् *falsch verfahrend* M. 9,284. Jâgń. 2,242. मणौ महानील इति प्रभावादल्पप्रमाणे ऽपि यथा न मिथ्या। शब्दो महाराज इति प्रतीतस्तथैव तस्मिन्युयुजे ऽर्भके ऽपि॥ Ragh. 18,41. Spr. 1894. तव तन्वङ्गि मिथ्यैव रूढमङ्गेषु मार्दवम् 4112. Gegens. सम्यक् Suçr. 1,

149,5.6. मिथ्योपयोजित 113,10. मिथ्यैव व्यसनं वदन्ति मृगयाम् Çâk. 38. कथम् — मयि मिथ्या प्रवर्तसे *ungebührlich* MBh. 3,2414. Spr. 3908. *falsch* so v. a. *nicht der Wahrheit gemäss, unwahr, lügnerisch:* मिथ्याभिशप्ता Prab. 23,15. Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,27. शंसा H. 270. विनीत: M. 4,196. AK. 2,7,52. गोप्रदानेन मिथ्या च ब्राह्मणेभ्यो मक्तामखे d. i. *das Versprechen, aber nicht das wirkliche Schenken* MBh. 13,332. न तन्मिथ्या — भविष्यति so v. a. *das wird wohl wahr sein* 5,7414. एवमेव — नात्र मिथ्यास्ति किंचित् 13,2247. सत्यं ते प्रतिजानामि नात्र मिथ्या कथं च न 14,1670. mit वद्, वच्, ब्रू *eine falsche Aussage thun, lügen, vorgeben* M. 8,59. Çâk. 125. Ragh. 17,42. Kathâs. 23,8. 27,186. 39,208. 49,101. Pañkat. 9,1. Schol. zu Kâtj. Çr. 5,5,9. नैव ज्ञातु भवेन्मिथ्या (वाक्यम्) *sich als unwahr erweisen* Sâv. 6,14. MBh. 3,2548. ब्रह्म स्वमायावशान्मिथ्यैव जगदाकारेण कल्पते so v. a. *scheinbar* Madhus. in Ind. St. 1,23,22. °मनोरम Maitrjup. 4,2. *ohne wahren Zweck, für Nichts und wieder Nichts:* °प्रयुक्त (मन्त्र) Çikshâ in Nir. Einl. XIX. यदहंकारमाश्रित्य न योत्स्य इति मन्यसे। मिथ्यैव व्यवसायस्ते प्रकृतिस्त्वां नियोक्ष्यति Bhag. 18,59. Kathâs. 30,107. 49,100. Bhaṭṭ. 8,44. Substantivirt und personificirt ist Mithjâ die Gattin Adharma's Brahmavaiv. P., Prakṛtikh. 1 und Kalki-P. 1 im ÇKDr. — Vgl. अ°.

मिथ्याकर्मन् (मि° + क°) n. *Verfehlung* Çat. Br. 3,2,2,23.

मिथ्याकोप (मि° + कोप) m. *ira simulata* Vet. in LA. (II) 7,17.

मिथ्याक्रय (मि° + क्रय) m. *ein falscher Preis* Spr. 1815. Pañkat. 7,16.

मिथ्याग्रह (मिथ्या + ग्रह oder आग्रह) m. *zweckloses Bestehen auf Etwas, unnütze Hartnäckigkeit* Pañkat. 206,11.

मिथ्याचर्या (मि° + च°) f. *Heuchelei* Halâj. 4,55.

1. मिथ्याचार (मिथ्या + आ°) m. *unrichtiges Verhalten, — Verfahren:* सूतिकाया: Suçr. 1,370,5. 2,314,7. 394,12. 396,8. Çârṅg. Saṃh. 3,1,22.

2. मिथ्याचार (wie eben) adj. *verkehrt verfahrend* Bhag. 3,6. = कपटाचार, दाम्भिक Çrîdharasv. zu d. St. im ÇKDr. *simulator sanctitatis* Schl.

मिथ्याजल्पित (मि° + ज°) n. *verkehrtes —, falsches Gerede* Pañkat. 133,4.

मिथ्याज्ञान (मि° + ज्ञान) n. *falsche Auffassung, Irrthum* Tarkas. 32. विपर्ययो मिथ्याज्ञानमतद्रूपप्रतिष्ठम् Jogas. 1,8. Nîlak. 10. 13. 32. 89. Spr. 732. Kâç. zu P. 2,3,51. Weber, Râmat. Up. 355.

मिथ्यात्व (von मिथ्या) n. 1) *das Falschsein, Unrealität* Nîlak. 171. Schol. zu Kap. 1,41. जगन्मिथ्यात्व Verz. d. B. H. 187,13. Vjutp. 55. 158. — 2) *Verblendung*, die niedrigste von den 14 Stufen, die nach dem Glauben der Gaina zur Erlösung führen, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,9. Çatr. 14,341. H. 73.

मिथ्यात्विन् (von मिथ्यात्व) adj. *sich im Zustande der Verblendung* (vgl. मिथ्यात्व 2.) *befindend* Çatr. 14,175. 224. 232.

मिथ्यादर्शन (मि° + द°) n. 1) *eine falsche Erscheinung* Maitrjup. 4,2. — 2) *Irrlehre* Vjutp. 65.

मिथ्यादृष्टि (मि° + दृ°) f. *Irrlehre* AK. 1,1,4,13. Vjutp. 54. 59. Prab. 37,7.9. u. s. w.

मिथ्याध्यवसिति (मिथ्या + अ°) f. *vergebliches Bemühen*, Bez. einer best. Redefigur: *Ausdruck der Unmöglichkeit einer Sache dadurch, dass für die Wirklichkeit derselben ein anderes Unmögliches vorausgesetzt wird*, z. B. वेश्यां वशयेत्खस्रजं वहन् *nur wer einen Luftkranz trägt, kann eine Hure an sich fesseln*, Kuvalaj. 128,*a*.

मिथ्यानिरसन (मि° + नि°) n. = शपथ Bhar. zu AK. im ÇKDr.

मिथ्यापण्डित (मि° + प°) adj. f. आ *nur scheinbar unterrichtet, — klug* Kathâs. 6,126.

मिथ्यापुरुष (मि° + पु°) m. *nur dem Scheine nach ein Mann* Verz. d. B. H. 194,1.26 (Verz. d. Oxf. H. 354,*a*,39).

मिथ्याप्रतिज्ञ (मि° + प्रतिज्ञा) adj. *wortbrüchig* Hariv. 3955. R. 1,23,3. 76,14.

मिथ्याप्रवादिन् (मि° + प्र°) adj. *unwahr sprechend, lügnerisch* Pañkar. 1,6,49.

मिथ्याप्रवृत्ति (मि° + प्र°) f. *falsche Function* (der Sinne) Colebr. Misc. Ess. I, 382.

मिथ्याफल (मि° + फल) n. *ein vorgespiegelter —, eitler Vortheil, — Lohn* Spr. 3305. P. 1,3,69, Sch.

मिथ्याभिधान (मिथ्या + अ°) n. *eine falsche, unwahre Aeusserung, — Aussage* MBh. 13,328.

मिथ्याभियोग (मिथ्या + अ°) m. *eine falsche Forderung, — Beschuldigung* AK. 1,1,5,11. H. 268.

मिथ्याभिशंसन (मिथ्या + अ°) n. *eine falsche Beschuldigung* AK. 1,1,5,11. Jâgñ. 2,289. Dieser und der vorangehende Artikel werden im AK. unterschieden.

मिथ्याभिशस्ति (मिथ्या + अ°) f. dass. Hariv. 2089.

मिथ्याभिशाप (मिथ्या + अ°) m. 1) dass. Hariv. 2090. — 2) *eine falsche Voraussagung:* शुक्लपक्षे चतुर्थ्यन्ते सिंहे चन्द्रस्य दर्शनम्। मिथ्याभिशापं कुरुते न पश्येत्तत्र तं ततः॥ Bhogarâga in Tithjâdit. ÇKDr.

मिथ्यामति (मि° + म°) f. *Irrthum* AK. 1,1,4,13. H. 1374.

मिथ्यामान (मि° + 1. मान) m. *falscher Stolz* Vjutp. 58.

मिथ्यायोग (मि° + योग) m. *falscher Gebrauch, falsche Anwendung* Çârṅg. Saṃh. 1,7,112. Vâgbh. 1,12,45. 47. 49. 53.

मिथ्यावाक्य (मि° + वा°) n. *eine unwahre Rede, Lüge* R. 3,13,4.6.

मिथ्यावाच् (मि° + वाच्) adj. *dessen Worte unwahr sind, lügend* Sâh. D. 72.

1. मिथ्यावाद (मि° + वाद) m. *eine unwahre Rede, Lüge* MBh. 4,2342. Pañkat. ed. orn. 43,3.

2. मिथ्यावाद (wie eben) adj. *unwahr redend, lügnerisch* Spr. 2553.

मिथ्यावादिन् (मि° + वा°) adj. dass. M. 8,400. R. 2,52,57. 4,34,19. Spr. 1617. Pañkat. 52,14. 100,21.

मिथ्याव्यापार (मि° + व्या°) m. *eine falsche Beschäftigung, eine Beschäftigung mit Sachen, die Einen nicht angehen*, Pañkat. 9,24.

मिथ्यासाक्षिन् (मि° + सा°) m. *ein falscher Zeuge:* °साक्षिप्रदातर् *falsche Zeugen vorführend* Pañkar. 1,6,47.

मिथ्याहार (मिथ्या + आ°) m. *verkehrte Nahrung, falsche Diät* Suçr. 1,89,13. 2,37,19. Çârṅg. Saṃh. 3,1,7.

मिथ्योत्तर (मिथ्या + उ°) n. *eine unwahre Antwort* (vor Gericht) ÇKDr. und Wilson.

मिथ्योपचार (मिथ्या + उ°) m. 1) *eine erheuchelte Dienstleistung, — Freundlichkeit* Spr. 3077. — 2) *falsche Behandlung* Suçr. 2,350,7.

1. मिद्, मेँद्यति DHÂTUP. 26,133 (स्नेहने). P. 7,3,82. VOP. 11,3. 5. मेदैताम् RV. 10,93,11. 1) *fett werden:* मेद्यन्तु ते वह्नयः RV. 2,37,3. न मेद्यतो ऽनुमेद्यति न कृश्यतो ऽनुकृश्यति TBR. 1,2,6,3. गर्दभो ऽत्यन्यान्पशून्मेद्यति TS. 5,1,5,5. ÇAT. BR. 2,4,2,6. 11,1,6,34. अमिदत् und अमेदिष्ट gaṇa द्युतादि P. 1,3,91. 3,1,55. मेँदते DHÂTUP. 18,3. मिद्यते pass. impers. P. 7,3,82, Sch. partic. मिन्न P. 7,2,16. VOP. 26,88. 89. 108. impers. मिन्नम् und मेदितम् 104. 109. P. 7,2,17. Vgl. मेदस्. — 2) *sich zu Jmd hingezogen fühlen* (vgl. स्निह्): मित्रं मिन्देर्नन्दतेः प्रीयतेर्वा संत्रायतेर्मिनुतेर्मोदतेर्वा MBH. 8,1992. मिन्दयति मेदयति वा स्नेहार्थान्मिन्देर्मिदेर्वा NILAK. मिन्दैयति oder मेदैयति = स्नेहने DHÂTUP. 32,8.

— caus. *fett machen* NIR. 10,21. यूयं गावो मेदयथा कृशम् RV. 6,28,6. PAÑKAV. BR. 5,2,12.

— अनु *nach Jmd* (acc.) *fett werden* TBR. 1,2,6,3; s. u. dem simpl. 1.

— प्र *anfangen fett zu werden* u. s. w.; partic. प्रमिन्न und प्रमेदित P. 1,2,19. 7,2,17. VOP. 26,109. प्रमेदिताः सपुत्रास्ते *angefangen habend Gefühle der Zuneigung zu zeigen* BHATT. 9,17. = स्निग्धीभवितुमारब्धाः, भार्यादीन्प्रति स्नेहं कर्तुमारब्धवन्तः, स्निग्धा भवितुमारब्धाः oder प्रीता भवितुमारब्धाः die Scholien.

2. मिद् und मेद्, मेँदति, °ते (मेधाहिंसयोः) DHÂTUP. 21,7. मेदते शास्त्रार्थं शिष्यो धारयतीत्यर्थः DURGÂD. im ÇKDR. — Vgl. मिथ्, मिध्.

मिद्ध n. = चित्ताभिसंतेप, निद्रा (auch TRIK. 3,2,220; vgl. die Corrigg. VJUTP. 59) und लसित (oder अलसित) H. an. 2,245. = चित्ताभिसंतेप (so auch TRIK.), आलस्य und वित्त MED. dh. 12. *sloth, indolence; sleepines, torpor; dullness, heaviness of spirits or intellect* WILSON nach ÇABDÂRTHAK.

मिध् und मेध्, मेँधति, °ते (मेधाहिंसयोः) DHÂTUP. 21,7. मेध्, मेँधति, °ते (संगमे) ebend. — Vgl. मिथ् und 2. मिद्. Für ein caus. मेधयति stellt BENFEY unter मिध् die Bed. *to further* auf, unter मेध् *to cause to understand, to know;* an beiden Stellen verweist er auf MBH. 13,7510, wo aber einfach समेधयति st. स मेधयति zu lesen ist; vgl. u. एध् mit सम् caus. bei uns und bei BENFEY, wo die Form zum 3ten Mal an richtiger Stelle und mit richtiger Bed. verzeichnet ist.

मिन्द् s. u. 1. मिद् 2.

मिन्दा f. *ein körperlicher Fehler, Mangel, menda:* यन्मे आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्: TS. 3,2,5,4.

मिन्मिन adj. = मिणिमण MÂDHAVAKÂRA im ÇKDR.

मिन्व्, मिँन्वति (सेचने, v. l. सेवने) = पिन्व् DHÂTUP. 15,80. — Vgl. निन्व्, सिन्व्.

मिमङ्क्षा (vom desid. von मस्ज्) f. *das Verlangen in's Wasser zu gehen, — sich zu baden* WILSON.

मिमङ्क्षु (wie eben) adj. *in's Wasser zu gehen im Begriff stehend* ÇIÇ. 5,37.

मिमत m. N. pr. eines Mannes P. 4,1,150. — Vgl. मैमत.

मिमन्थिषा (vom desid. von मन्थ्) f. *das Verlangen Jmd zu schütteln, zu zerzausen, hart mitzunehmen* u. s. w. WILSON.

मिमन्थिषु (wie eben) adj. *Jmd zu schütteln* u. s. w. *im Begriff stehend* WILSON.

मिमर्दयिषु (vom desid. des caus. von मर्द्) adj. *zu zerdrücken, — zu zermalmen im Begriff stehend* MBH. 8,866. संमिमर्दिषु ed. Bomb.

मिमर्दिषु (vom desid. von मर्द्) adj. dass. MBH. 5,2743.

मिमिक्षे (von 1. मिक्ष्) adj. *gemischt:* मिमिक्षं इन्द्रे न्ययामि सोमं: RV. 6,34,4.

मिमिक्षुँ (wie eben) adj. *gemischt* oder *sich mengend:* गोभिर्मिमिक्षुं (सोमं) दधिरे सुपारमिन्द्रं ज्यैष्ठ्याय धायसे गृणानाः RV. 3,50,3.

मियत् s. म्यक्.

मियेध m. *die den Göttern vorgesetzte Speise, Opfermahl,* vielleicht besonders *das Opferfleisch* oder auch ganz gleichbedeutend mit मेध; = यज्ञ Comm. अयं यज्ञो देवया अयं मियेध इमा ब्रह्माण्ययमिन्द्र सोमः RV. 1,177,4. अग्निं होतारं प्र वृणे मियेधे 3,19,1. 5. यज्ञो हि त इन्द्र वर्धनो भूदुत प्रियः सुतसोमो मियेधः 32,12. 6,51,12. 7,1,17. मियेधो देवेभ्यो देवतमः सुषूदत् 10,70,2. SÂJ. sieht das Wort als eine durch Einschiebung eines Vocals aus मेध entstandene Form an. Es steht, wie auch मियेध्य, stets am Ende eines Pâda, könnte also eine durch den Einfluss des Metrums entstandene, eben so gut aber eine dadurch erhaltene Form sein; es entspricht genau dem zend. mjazda. — Vgl. मेध.

मियेध्य (von मियेध) adj. *an der Opferspeise betheiligt, dieselbe empfangend* u. s. w.: Agni RV. 1,26,1. 36,9. 44,5.

मिरफ *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) VJUTP. 182. Mél. as. 4,640, Anm.

मिराखान m. N. pr. eines *Chan's* Verz. d. Oxf. H. 318,b,3.

मिरिका f. *eine best. Pflanze* (neben इरिका, wie für इमिका zu lesen ist) P. 8,4,6, Sch. in der ed. Calc.

मिर्मिर (von मिर् = मिष्) adj. *blinzelnd* (Comm.): परिस्रज्जी (*glatzköpfig* nach dem Comm., wonach u. d. W. zu verbessern ist) होता भवत्यरुणो मिर्मिरस्त्रिशुक्रः TBR. 2,7,1,2. 3,4,1,17. अतिमिर्मिर, अतिमेमिष 19. KÂTH. 37,7.

मिल्, मिलैति, °ते (nicht zu belegen) DHÂTUP. 28,71. 135. *sich vereinigen mit, sich zu Jmd gesellen, Jmd begegnen, sich einstellen bei, sich einfinden bei, zusammenkommen mit* (mit gen. instr. oder loc. der Person, und auch mit सह); *sich zusammenfinden, zusammenkommen, zusammentreffen, sich vereinigen:* न मिलति खलु यस्या वल्लभो दैवयोगात् VET. in LA. (II) 20,15. बहवो राजानस्ते मिलन्ति KATHÂS. 19,53. 32,45. एवं देव क्ष्माभृतामेकवीरा भृत्याः केचित्पुण्ययोगान्मिलन्ति 53,195. 61,18. अमिलच्च तयोर्मार्गे 64,128. पितुर्मिलित्वा Z. d. d. m. G. 14,572,24. तस्यैको ऽमिलितो ऽभवत् KATHÂS. 52,820. 64,110. ततो विद्याधरेन्द्रेण मिलिष्यामः सुमेरुणा 45,7. मिलित्वाक्रमेभिः सर्वैरिहागतः 51,218. PAÑKAT. 220,13. मिल सैन्ये मे सकैतैः खेचरेश्वरैः KATHÂS. 46,158. मिलित्वा सह कूर्मेण 61,83. क्रमेण गच्छन्मिलितः स महाव्रतिकैः सह 37,54. 70,180. अधुना चायमपि हृतसर्वस्वो ऽस्मासु मिलितः HIT. 65,17. तन्मध्ये मिलितो ऽभवम् KATHÂS. 25,275. ये चान्ये सुहृदः समृद्धिसमये द्रव्याभिलाषाकुलास्ते सर्वत्र मिलन्ति *die gesellen sich überall (zu uns)* Spr. 2200. याताः किं न मिलन्ति *treffen diejenigen, die verreisten, mit den Ihrigen nicht wieder zusammen?* 2463. KATHÂS. 72,399. नागरिकः किं मिलितः Spr. 2990. एका तु मिलिता नासीत् *hatte sich nicht eingestellt* KATHÂS. 39,11. 43,201. 56,211. 328. 59,145. 67,105. DHÛRTAS. in LA. 96,6. PAÑKAT. 229, 11. HIT. 38,9. स पात्रिसमितो ऽन्यत्र भोजनान्मिलितो न यः TRIK. 3,1,28. मिलद्व्याध adj. *zu dem sich Jäger gesellt haben* so v. a. *von Jägern umgeben* KATHÂS. 21,11. तत्र मिलन्ति स्म विटाः 6,58. 37,34. 39,10. 47,96. 51,176. 61,137. तत्रामिलद्दलम् RÂGA-TAR. 5,465. मिमिलुः Verz. d. Oxf.

H. 117, *b*, 4. नम्रीकृताखिलमिलद्रिपुचक्रवाल *zusammengetreten, vereinigt* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 505, Çl. 17. Râǵa-Tar. 2, 167. प्रभूतनात्रियैर्मिलित्वा वासुदेवो गरुडश्च निपातितः Pańkat. 48, 14. 53, 20. 170, 13. Kathâs. 15, 101. 42, 94. Hit. 20, 14, v. l. 38, 12. 40, 22. 67, 19. 79, 8. भूयाँश्लोको मिलितः Verz. d. Oxf. H. 155, *b*, 26. संकेतमिलितैश्चान्यैः Kathâs. 12, 22. 27, 60. 182. 200. 34, 123. 39, 12. 42, 86. 47, 86. 120. 54, 147. 194. 64, 41. Râǵa-Tar. 3, 235. 5, 341. 6, 204. Pańkat. ed. orn. 49, 16. मिलितालिकुलाकुला Kathâs. 38, 116. Gît. 1, 30. 11, 28. *feindlich zusammenstossen:* क्रमाच्च द्वंद्वयुद्धेन मिलितौ द्वावुभावपि Kathâs. 49, 88. 47, 77. *zusammenstossen, zusammenkommen, sich verbinden* von Unbelebtem: मिलद्भ्रू adj. Kathâs. 20, 108. पञ्चभिर्मिलितैः (Finger) 5, 11. Dhûrtas. in LA. 66, 5. विभावानुभावव्यभिचारिभिर्मिलितैः Sâh. D. 27, 20. 31, 1. Vedântas. (Allah.) No. 48. P. 8, 4, 2, Sch. मिलित्वा चतुर्दश विद्याः so v. a. *im Ganzen* Madhus. in Ind. St. 1, 13, 9. नलप्रणालीमिलदम्बुजान्तीसंवादपीयूष *sich einstellend, eintretend* Naish. 6, 3. मिलत् und मिलित *verbunden mit:* परिमलमिलत्पुष्पशयने Spr. 592. तरुणीकुचयुक्परिरम्भमिलन्मसृणारुणावतम् Pańkar. 3, 12, 14. नवनीतमिलितपायस 11, 9. चरणमिलितायां भूमौ *mit Fussspuren versehen* Pańkat. 122, 11. यतस्तदुक्तं सर्वं मिलितम् *eingetroffen* so v. a. *in Erfüllung gegangen* Verz. d. Oxf. H. 156, *a*, 21. — Diese im Epos und auch bei Kâlidâsa, wie es scheint, noch nicht vorkommende Wurzel (im Dhâtup. kann sie später eingefügt worden sein) ist wohl aus मिथ् hervorgegangen. Vgl. मिलन, मेल, 1. मेलक, मेलन und मील् 4.

— caus. *Jmd mit Jmd* (gen.) *zusammenführen, zusammenkommen lassen:* तान्मेलयिष्याम्यहं तव Kathâs. 46, 50. इत्युपायाः प्रियो ऽक्रैव मेलितश्चित्रलेखया 31, 33. तातस्ततो मेलयित्वास्मान् 39, 105. मेलयामास सौगतान् Verz. d. Oxf. H. 254, *a*, 11.

— परि, partic. °मिलित *verbunden mit* (instr.) Çiç. 11, 21.

— सम् *zusammenkommen, sich einfinden, sich zu Jmd gesellen:* संमिलत्सिद्धसंघात Kathâs. 22, 175. संमिल्य Açokâvad. 9. 14. संमिलिता भवत zur Erklärung von संनिहिता भवत Schol. zu Çâk. 17, 20. तत्र संमिलितश्चैष द्वितीयो ब्राह्मणः सखा Kathâs. 27, 189. तेन तथा कृतं यथा तस्य प्रचुरा उष्ट्राः करभाश्च संमिलिताः *dass viele alte und junge Kameele bei ihm sich einfanden* d. i. *in seinen Besitz kamen* Pańkat. 229, 5. — Vgl. संमेलन.

मिलन (von मिल्) n. *das Zusammentreffen, Begegnung* Spr. 721. व्यालनिलयमिलनेन गरलमिव कलयति मलयसमीरम् so v. a. *Berührung* Gît. 4, 2.

मिला s. दुर्मिला.

मिलिन् (von मिल्) adj. *verbunden —, versehen mit;* s. ज्योतिर्मिलिन्, vgl. aber auch नीलमीलिक.

मिलिन्दक m. *eine Art Schlange* Suçr. 2, 265, 12.

मिलीमिलिन् adj. als Beiw. Çiva's MBh. 12, 10419. Nach dem Schol. giebt es einen an Çiva gerichteten Mantra, der aus folgenden 18 Silben besteht: श्रों रुद्र चीलि चीलि चिलि चिलि मिलि मिलि श्रों स्वाहा.

मिल्ला f. N. pr. eines Frauenzimmers Râǵa-Tar. 8, 1071.

1. मिश्र् *mischen* in मिश्र, मिश्ल, 1. मिल्.

2. मिश्, मेशति *summen* (auch *zürnen*) Dhâtup. 17, 74. — Vgl. मश्.

मिशर् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 16. — Vgl. मिसर्.

मिशि und मिशी f. = मिसि *Anethum Panmori Roxb.* und *An. Sowa Roxb.* Bhar. zu AK. 2, 4, 3, 23. 5, 17. ÇKDr. = मांसी und मिसी *Nardostachys Jatamansi Dec.* Çabdar. im ÇKDr.

मिश्रुष N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 37.

मिश्र॑ (von 1. मिश्र्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2, 13. 1) adj. f. आ *a) vermischt, vermengt; gemischt* so v. a. *mannichfaltig, vielartig* H. 1469. कर्पूरागरुकक्कोलकस्तूरीचन्दनद्रवैः । स्याद्यक्षकर्दमो मिश्रैः 638. fg. वचांसि मिश्रा कृणवावहै नु so v. a. *sich unterreden* ṚV. 10, 95, 1. बह्नु वै गार्हपत्यस्यान्ते मिश्रमिव चर्यते TS. 1, 7, 6, 4. यदि मिश्रमिव चरेत् 3, 3, 8, 4. 6, 3, 11, 6. Çat. Br. 3, 6, 1, 23. 4, 3, 5, 1. Kâtj. Çr. 19, 2, 23. पृथक्पृथग्वा मिश्रौ वा विवाहौ पूर्वचोदितौ । गान्धर्वो राक्षसश्चैव धर्म्यौ क्षत्रस्य तौ स्मृतौ ॥ M. 3, 26. MBh. 1, 2966. 12, 11438. 13, 2413. अनिष्टमिष्टं मिश्रं च त्रिविधं कर्मणः फलम् Bhag. 18, 12. एभिर्लक्षणैर्विपरीतैरुत्पाद्यमिश्रैर्मध्यमायुर्भवति Suçr. 1, 124, 15. 252, 4. Kâm. Nîtis. 15, 39. 40. Varâh. Bṛh. S. 7, 9. 14. 30, 4. 61, 19. 69, 9. 96, 9. Bṛh. 8, 7. 19. Râǵa-Tar. 6, 117. Mârk. P. 68, 46. पद्यं गद्यं च मिश्रं च Kâvjâd. 1, 11. 31. 32. H. 1. 19. Weber, Nax. 2, 385. Ind. St. 8, 312. 426. fgg. Verz. d. Oxf. H. 175, *a*, 12 Bhâg. P. 2, 10, 40. प्रख्यात, उत्पाद्य, मिश्र (वस्तु) Pratâpar. 20, *a*, 4. °नाममाला *gemischt, mannichfaltig* Verz. d. Oxf. H. 210, *b*, 40. °प्रकरण 335, *a*, No. 787. मिश्रैर्मूलैः *verschlungen* Varâh. Bṛh. S. 55, 13. Râǵa-Tar. 5, 37. *vermischt —, vermengt mit, begleitet von, versehen mit;* die Ergänzung im instr. M. 3, 273. ऐङ्गुदं बदरैर्मिश्रं (so die ed. Bomb.) पिण्याकम् R. 2, 103, 29. विषेणेवामृतं मिश्रम् 5, 35, 2. 6, 16, 6. मिश्रा देवेभिराद्यम् VS. 17, 65. आज्येन मिश्राकृतिः Çat. Br. 1, 6, 1, 21. AV. 12, 3, 41. 44. MBh. 7, 8774. न्यायैर्मिश्रानपवादान् ṚV. Prât. 1, 13. न मिश्रः स्यात्पापकृद्भिः कथंचित् *nie und nimmer geselle man sich zu Bösen* Spr. 3645. तया (गङ्गया) चाप्यभवन्मिश्रो गर्भं चास्या दधे तदा (पावकः) *er vermischte sich mit ihr* MBh. 13, 4071. statt des blossen instr. der instr. mit समम् Spr. 2842. gen. statt instr.: तत्र सौगन्धिकानां च पुष्पाणां पुण्यगन्धिनाम् । उह्यमानो मिश्रेण वायुना पुण्यगन्धिना ॥ MBh. 3, 1757. प्रवर्तते यत्र रजस्तमस्तयोः सत्त्वं च मिश्रं न च कालविक्रमः Bhâg. P. 2, 9, 10. Gewöhnlich geht die Ergänzung im comp. voran und der Ton ruht auf der letzten Silbe desselben P. 2, 1, 31. 6, 2, 154. मधु° TS. 5, 2, 8, 6. 5, 2. रेतो° Ait. Br. 6, 27. लोहित° Çat. Br. 12, 7, 3, 4. दधि° Kâtj. Çr. 5, 4, 26. Jâǵń. 1, 249. जलमिश्रेण वायुना MBh. 3, 11003. Hariv. 16205. Spr. 1914. Pańkat. 9, 4. Çâk. 155. करकामिश्रं ददात्यम्भः Varâh. Bṛh. S. 21, 33. 78, 22. कण्टकि° (द्रुम) 95, 37. शल्लकीबदरी° (कानन) R. 2, 55, 8. तीर्थाश्रमगिरिसरिद्भिः कान्तारमिश्राः (दण्डकारण्यभागाः) Uttararâmak. 32, 8. मौलरक्षोहरिमिश्रसैन्य Ragh. 14, 10. रत्न° (स्वर्णलक्ष) Kathâs. 35, 25. परमस्तम्भसोपानैर्वज्रमिश्रैः Pańkar. 1, 7, 56. अव्यञ्जनमिश्रशुद्धकेवलस्वर Schol. zu AV. Prât. 4, 113. दशरात्रमिश्रं मासम् Lâṭj. 4, 7, 11. 8, 6, 12. तौ खलु जायन्मिश्रावेवैतां रात्रिं चिकीर्षेयातामितिहासमिश्रेण वा केनचिद्वा Gobh. 1, 6, 6. Kauç. 10. 11. 17. 18. Nir. 4, 6. Ait. Up. 5, 3. प्रयाणाद्यनिमिश्रतूर्य Ragh. 16, 32. मधुरोक्तिप्रेमसंमान° (दान) Spr. 187. पार्थिवत्वमखिलमिश्रया चेष्टया Râǵa-Tar. 6, 117. ब्राह्मणमिश्रो राजा soll nach dem Schol. zu P. 6, 2, 154 = ब्राह्मणैः सह संहित ऐकार्थ्यमापन्नो राजा sein. Ausnahmsweise geht मिश्र voran, wodurch ein adj. comp. gebildet wird: पर्जन्यो मिश्रवातः *Regen von*

Wind begleitet MBH. 7,887. महामेघाविवोदीर्णौ मिश्रवातौ 3492. Vgl. अ°, उन्मिश्र, वि°, व्या°, सं°, समुन्मिश्र, तिल°, पन्मिश्र, पाद°. — *b)* wie शल्लकीबदरीमिश्रं काननम् (R. 2,55,8) *ein mit* Çall. *und* Bad. *vermischter Wald* so v. bedeutet als *ein Wald, der ausser* Çall. und Bad. *noch andere weniger nennenswerthe Bäume enthält*, so ist मरीचिमिश्रा ऋषयः BHÂG. P. 1,6,31 so v. a. Ṛshi's *mit* Mariki *an der Spitze* und मरीचिमिश्राः ohne subst. 6,13,21 so v. a. Mariki *und die Uebrigen*, Mar. *nebst Genossen*. शार्ङ्गरवमिश्राः ÇÂK. 48, 21. 52, 1. In Verbindung mit ehrenden Beiwörtern so v. a. unser *u. s. w. u. s. w.*: आर्यमिश्राः (s. d.), भावमिश्र (s. d.), आर्यविदग्धमिश्राः *Hochgeehrte, Gelehrte u. s. w. u. s. w.* VIKR. 3,12. MÂLATÎM. 2,16.17, v. l. Häufig auch im sg. am Ende und am Anfange von Personennamen, insbes. von Gelehrten, als Ehrenbezeichnung. Dies ist das मिश्र प्रशंसावचन im gaṇa मतल्लिकादि zu P. 2,1,66. Vgl. असज्जाति°, कृष्ण°, केशव°, देव°, धीरेश°, बृहस्पति°, भवदेव°, भाव°, भास्कर°, मणि°, मण्डन°, मदन°, मधु°, महाराज°, मित्र°, मिसरू°, मोहनदास°, हरि°, हर्ष° u. s. w. — *c)* = मिश्रक *mischend*: धान्य° *Korn mischend* d. i. *verfälschend* JÂGN. 3,211. — 2) m. *a)* Bez. *einer Art von Elephanten* H. 1218. — *b)* Abkürzung für verschiedene auf मिश्र ausgehende Personennamen, = असज्जातिमिश्र DHÛRTAS. in LA. 95, 9. = मण्डनमिश्र Verz. d. Oxf. H. 240,*a*, No. 582. Auch volles N. pr. verschiedener Männer Ind. St. 2, 251. HALL 83. Verz. d. Oxf. H. 291,*b*, 3 v. u. श्री° Verz. d. B. H. No. 938. मिश्राः und मिश्र 823. — 3) n. *eine Art Rettig* (चाणक्यमूलक) RÂGAN. im ÇKDR.

मिश्रक 1) adj. (von मिश्र) *vermischt, miscellan* SUÇR. 1,8,17. 9,20. 131,12. °चिकित्सित 2,149,8. VARÂH. BṚH. S. 86 in der Unterschr. Verz. d. B. H. 258,26. No. 873. 896. 979. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,20. 195,*a*,31. 320,*b*,5. 324,*a*,32. 336,*b*,14. *gemischt, nicht rein*: शुद्धकं मिश्रकं चेति द्विविधं वङ्गमुच्यते 320,*b*,5. गुणस्थान Bez. der 3ten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der Gaina zur Erlösung führen, 397,*a*,10. — 2) nom. ag. (von मिश्रय्) *Mischer, Verfälscher von Korn* u. s. w. M. 11, 50. — 3) n. *a) Steppensalz* RÂGAN. im ÇKDR. — *b)* N. pr. eines Tîrtha MBH. 3,6061. fg. तत्र तीर्थानि राजेन्द्र मिश्रितानि महात्मना 6061. — *c)* N. pr. eines Götterhains (vgl. मिश्रकावण) TRIK. 1, 1, 65. Verz. d. Oxf. H. 191, *a*, 38.

मिश्रकावण (मिश्रक + वन) n. P. 8,4,4 und gaṇa कोटरादि zu P. 6, 3,117. N. von Indra's Lusthaine Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,38. fälschlich °वन TRIK. 1,1,61. VJUTP. 103. LALIT. ed. Calc. 49,1. 94,5.

मिश्रकेशव (मिश्र + के°) m. N. pr. eines Autors, = केशवदास Verz. d. Oxf. H. 398,*b*, No. 152.

मिश्रकेशी (मिश्र + केश) f. N. pr. einer Apsaras MBH. 1,2557. 3698. 4817. 4,259. HARIV. 8452. 12471. 14162. R. 2,91,17.45. ÇÂK. 79,1, v. l. BHÂG. P. 9,24,42. BRAHMA-P. in LA. (II) 50,19.

मिश्रचतुर्भुज (मिश्र + च°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 2,245. 417.

मिश्रज (मिश्र + 1. ज) m. *Maulthier* (*von gemischten Eltern geboren*) RÂGAN. im ÇKDR.

मिश्रजाति (मिश्र + जा°) adj. *von gemischter Herkunft, dessen Eltern zu verschiedenen Kasten gehören* H. 893.

मिश्रण (von मिश्रय्) n. 1) *das Mischen, Mischung* KÂTJ. ÇR. 5,10,11. DHÂTUP. 24,23. Schol. bei WILSON, SÂṄKHJAK. S. 43. अ° SÂH. D. 15, 9. एतैः सह (so die v. l.) वाङ्मिश्रणम् so v. a. *Unterhaltung* PRAB. 20,19. — 2) *Addition* COLEBR. Alg. 5.

मिश्रता (von मिश्र) f. *das Vermischtsein, Vermischung* MBH. 12,11438. R. GORR. 1,38,14.

1. मिश्रधान्य (मिश्र + धा°) n. *vermischte Körnerfrucht*: व्रीहियवगोधूमोपवाकतिलप्रियङ्गुश्यामाका इति मिश्रधान्यानि KAUÇ. 8. — Vgl. मैश्रधान्य.

2. मिश्रधान्य (wie eben) adj. *aus verschiedenen Körnern gemischt*: यां ते चक्रुरामे पात्रे यां चक्रुर्मिश्रधान्ये AV. 5,31,1.

मिश्रपुष्पा (मिश्र + पुष्प) f. *Trigonella Foenum graecum* (मेथिका) RÂGAN. im ÇKDR.

मिश्रभाव (मिश्र + भाव) m. N. pr. eines Mannes, = भावमिश्र und भाव Verz. d. Oxf. H. 309,*b*, No. 743. Verz. d. Kop. H. 105,*a*.

मिश्रय् (von मिश्र), °यति 1) *mischen, vermengen, vermischen mit* (instr.) P. 3,1,21. DHÂTUP. 35,67. KÂTJ. ÇR. 10,4,7. MBH. 1,3223. 5724. HARIV. 7805. 7864. अश्वानन्तसवर्णांश्च (so die neuere Ausg.; vgl. u. व्या) हंसवर्णैः सुवाजिभिः (so die neuere Ausg.) । मिश्रयन्समरे 13301. वाचं न मिश्रयति यद्यपि मे वचोभिः ÇÂK. 30. partic. मिश्रित *gemischt, vermischt mit* MBH. 3,6061. SUÇR. 2,437,13. कल्कलं तैलमिश्रितम् KATHÂS. 4,47. 39,12. PAṄKAT. 215,2. तदस्तु भुक्तं विप्रेण कृष्णनैवेद्यमिश्रितम् PAṄKAR. 1,2,74. ते ऽपि सर्वे नियोक्तव्या मिश्रिता वेदपारगैः MBH. 3,13368. 7,3594. R. 1, 54,20. BHÂG. P. 6,9,39. आलापो ऽपि न मिश्रितः Spr. 524, v. l. *durcheinander gemischt*, von einem Geschmacke VARÂH. BṚH. S. 2,14. मिश्रिता (संक्रान्तिः) चैव विज्ञेया मिश्रितर्क्षैस्तु संक्रमे TITHJÂDIT. im ÇKDR. — 2) *addiren* SÛRJAS. 2,15. 3,16.

— व्यति *vermischen mit, mischen unter* (instr.): हयानश्वैर्द्रोणस्य व्यत्यमिश्रयत् MBH. 7,3593.

— अनु *untermischen*: विनेदुश्चक्रवाकाश्च वायसैरनुमिश्रिताः R. 6,75,38.

— व्या *vermengen mit, mischen unter*: अश्वानन्तसवर्णांश्च हंसवर्णैर्हयोत्तमैः । व्यामिश्रयद्रणे MBH. 7,5440. 8773, wo mit der ed. Bomb. ऽथ तस्याश्वान् st. रथस्याश्वान् zu lesen ist.

— वि *unter einander mengen*: वायुभूतः स वस्त्राणि सर्वाण्येव व्यमिश्रयत् MBH. 1,3282. partic. °मिश्रित *vermengt, untermischt mit, begleitet von*: घ्राणेन ऽस्य वसागन्धं सर्पिर्जतुविमिश्रितम् MBH. 1, 5781. गिरिप्रस्रवणैर्यद्वद्वैरिकादिविमिश्रितैः (so die ed. Bomb.) 6,3441. क्षीरवृक्षप्रबालैश्च पद्मोत्पलविमिश्रितैः R. GORR. 2,12,7. 6,113,18. MBH. 4, 294. 13,4738. सशिखिचातकदर्दुरनिःस्वनैर्यदि विमिश्रितमन्द्रपटुस्वनाः (सलिलदाः) VARÂH. BṚH. S. 24,19. R. 5,13,1. (सभाम्) षड्जोद्गीतमधुरां (°निनदां die neuere Ausg.) सामगीतविमिश्रिताम् gehört dem Sinne nach zu उद्गीत oder निनद HARIV. 14058. एतस्मिन्नन्तरे शब्दो भेरीशङ्खविमिश्रितः । राघवस्याभवत्सैन्ये R. 6,10,35. तेषां तत्र कथा दिव्या धर्मिष्ठाश्चाभवन्नृप । ऋषीणां च पुराणानां देवासुरविमिश्रिताः so v. a. *Geschichten von alten Weisen und von Göttern und Dämonen* (*vom Kampfe der Götter mit den Dämonen*) MBH. 15,779.

— सम्, partic. °मिश्रित *vermengt, untermischt mit* (instr.) MBH. 7, 7309. — Vgl. संमिश्रण.

— प्रतिसम्, partic. °मिश्रित *mit einem Andern verbunden, an etwas*

Anderes gebunden: ज्ञीव MBH. 12,7973. ज्ञीवे च प्रतिसंयुक्ते ed. Bomb.

मिश्रलटकन (मिश्र + ल°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 309,*b*, No. 743. Verz. d. Kop. H. 105,*a*.

मिश्रवर्ण (मिश्र + वर्ण) 1) adj. *eine gemischte Farbe habend.* — 2) n. *eine schwarze Art Aloeholz* (कृष्णागुरु) RÂGAN. im ÇKDR.

मिश्रवर्णफला (मि° + फल) f. *Solanum Melongena* RÂGAN. im ÇKDR.

मिश्रव्यवहार (मिश्र + व्य°) m. *investigation of mixture, ascertainment of composition, as principal and interest joined, and so forth* COLEBR. Alg. 39; vgl. SIDDHÂNTAÇIR. 13,7.

मिश्रशब्द (मिश्र + श°) m. *Maulthier* RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. मिश्रज्ञ.

मिश्रिन् (von मिश्र) m. N. pr. eines Schlangendämons MB... 16,119.

मिश्रीकरण (von मिश्र + 1. कर्) n. *Ingredienz, Zuthat zu einer Speise, Würze* P. 2,1,35.

मिश्रीभाव (von मिश्रीभू) m. *Vermischung* (intrans.): शोणितशुक्र° GAUDAP. zu SÂMKHJAK. 39. यद्यपि श्रुतिस्मृतिविहितो धर्मस्तथापि °भावाद्विशुद्धियुक्तः ders. zu 2.

मिश्रीभू (मिश्र + 1. भू), °भवति *sich vermischen, sich verschlingen:* अङ्कितनयाद्देहेन मिश्रीभवत् — वपुः स्थाणोः RÂGA-TAR. 4,1. तया मिश्रीबभूव (*geschlechtlich*) सः HARIV. 11237. मिश्रभवच्चक्षुषोः (दंपत्योः) *deren Blicke zusammentreffen* Spr. 530. °भूत VJUTP. 122.

मिश्रेया f. = मिशि, मिसि *Anethum Panmori Roxb.* oder *eine andere Anisart* AK. 2,4,2,24. H. an. 3,589. MED. r. 195.

मिश्ल = मिश्र in आ°, नि°, सं°.

1. मिष्, मिषति DHÂTUP. 28,60. die einfache Wurzel nur im partic. praes. zu belegen. 1) *die Augen aufschlagen, — offen haben* NIR. 3,16. गौरमीमेदनु वत्सं मिषन्तम् RV. 1,164,28. विश्वस्य मिषतो वशी 10,190, 2. AV. 10,8,30. आत्मा वा इदमेक एवाग्र आसीत्। नान्यत्किं चन मिषत् AIT. UP. 1,1 (= व्यापारवदितरद्वा ÇAMK.). TS. 6,3,5,1. मिषतो बन्धुवर्गस्य महतीं श्रियं त्यक्त्वास्माल्लोकादमुं लोकं प्रयाताः so v. a. *im Angesicht —, vor den Augen der Angehörigen* MAITRJUP. 1,4. MBH. 1,545. 7179. 8159. 2,2535. 3,10464. 5,5650. 5957. 6,2473. 14,322. HARIV. 11011. R. 5,38,33. 6,72,3. KUMÂRAS. 2,46. BHÂG. P. 1,12,11. 3,3,3. 15, 29. 19,9. 4,22,48. 5,14,3. 29. An allen eben angeführten Stellen die Construction mit dem gen. absol. पश्यन्तं जनो ऽयं हि मिषन्न पश्यति BHÂG. P. 5,18,3. हित्वा मिषन्तं पितरं सन्नवाचम् 4,8,14. उस्रां पुष्टां मिषतीं (= पश्यन्तीं सर्वज्ञाम् NILAK.) गङ्गाम् MBH. 13,1853. Die Erklärer geben das partic. regelmässig durch पश्यन्त् wieder; vgl. auch NIR. 3,16 und मेष. — 2) *wetteifern* (स्पर्धायाम्) DHÂTUP.

— उद् 1) *die Augen aufschlagen:* उन्मिमेष तदा मुनिः BHÂG. P. 9,8, 10. उन्मिषन् BHAG. 5,9. उन्मिषन्निमिषंश्चैव (निमिषं चैव ed. Bomb.; wegen des sg. vgl. den vorangehenden Çloka) चिन्तयन्तः पुनः पुनः MBH. 13,1275. ईषदुन्मिषमाणा: 9,3280. उन्मिष्य KATHÂS. 45,201. इतिहासपुराणानामुन्मेषं (= उपबृंहणाम् NILÂK.) निर्मितं च यत् absol. so v. a. *in einem Augenblick* MBH. 1,63. — 2) *sich öffnen* (von den Augen): उन्मिषन्नेत्रयुग्मेन HARIV. 15689. प्रलयान्तोन्मिषिते लोचने KUMÂRAS. 4,2. उन्मिषित n. *das Oeffnen der Augen* RAGH. 5,68. व्यलोकयन्नुन्मिषितैस्तडिन्मयैः — तपाः KUMÂRAS. 5,25. *sich öffnen* (von Knospen): उन्मिषित *aufgeblüht* H. 1128. HALÂJ. 2,32. *sich öffnen* (vom Gesicht) so v. a. *sich zum Lächeln verziehen:* मन्दमुन्मिषिताननः (उन्मथित die neuere Ausg.) HARIV. 15766. — 3) *erglänzen, aufstrahlen:* स्तोकोन्मिषत्तेजसः — वह्निकणस्य Spr. 4159. उन्मिषद्भूषणा DAÇAK. in BENF. Chr. 186,16. BHÂG. P. 2,9,11. — 4) *erblühen* so v. a. *sich entfalten, sich erheben, entstehen:* उन्मिषति नूतनयौवने ऽस्मिन् KATHÂS. 24,228. बुद्धिर्यदुन्मिषति Verz. d. Oxf. H. 132,*a*, No. 241. सौधोन्मिषज्ज्वालवर्षा (पुरी) RÂGA-TAR. 2,119. उन्मिषद्रोमहर्ष 3,41. उन्मिषत्तोष 257. — Vgl. उन्मिष, उन्मेष fg.

— प्रत्युद् *sich erheben* oder *erglänzen:* प्रत्युन्मिषति — अरुणार्चिषि DAÇAK. in BENF. Chr. 184,4.

— समुद् *sich erheben aus:* स्वयंभूर्यत्र हुतभुग्भुवो गर्भात्समुन्मिषन् RÂGA-TAR. 1,34.

— नि *das Augenlied schliessen, einnicken:* यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव RV. 10,121,1. AV. 10,8,2. 11.9,2,23. ÇAT. BR. 11,2,6,2. न नि मिषति सुरणो दिवे दिवे RV. 3,29,15. 8,25,9. अस्य स्पशो न नि मिषन्ति भूर्णयः 9,73,4. 10,10,8. ÇAT. BR. 3,9,3,11. एजत्प्राणन्निमिषच्च MUND. UP. 2,2,1. मत्स्यः सुप्तो न निमिषति MBH. 3,10649 = 17346. उन्मिषन्निमिषंश्चैव 13,1275. KÂVJAPR. 154,10. अनिमिषिताभ्यां लोचनाभ्याम् *mit sich nicht schliessenden Augen* DAÇAK. 8,2. Vgl. अनिमिषन्त् fg., निमिष् fg., निमेष fg., निमेषण. — caus. *das Augenlied schliessen:* न्यमीमिषद्। KENOP. 29.

2. मिष्, मेषति *besprengen, befeuchten* (सेचने) DHÂTUP. 17,48.

1. मिष (von 1. मिष्) *Wetteifer*, m. MED. sh. 21. n. H. an. 2,568. Nach SIDDH. K. 249,*b*,6 ist मिष (ohne Angabe einer Bedeutung) m. und n.

2. मिष n. *Betrug, Täuschung, falscher Schein* TRIK. 1,1,129. H. 378. an. 2,568. MED. sh. 21. HALÂJ. 4,24. मिषं कृत्वा तदेवास्फुटया गिरा *eine Täuschung bewirkend* KATHÂS. 64,125. तस्मात्सत्त्वातिरेकस्ते मिषादेवं परीक्षितः RÂGA-TAR. 1,145. In der Regel im abl. मिषात् oder adv. मिषतस् und zwar in comp. *a*) mit dem *was die Täuschung verursacht:* (दीपकाः) कज्जलोद्गारमिषतो निःश्वासानमुचन्निव *indem der aufsteigende Russ diese Täuschung hervorbrachte* KATHÂS. 43,149. यन्मिषादुत्तरहरिद्भारान्यमिवान्तकम् *in dessen die Täuschung bewirkenden Person die nördliche Himmelsgegend gleichsam einen zweiten Todesgott* (der der südlichen angehört) *besass* RÂGA-TAR. 1,290. संततधान्तमिषतः — आशाअवकाशिरे नीलनिचोलाच्छादिता इव 3,169. इन्दुतपनौ — श्रोत्रद्वये धारयन् — मण्डनकुण्डलद्वयमिषात् 4,719. मुक्तं कलङ्ककलया शकलं सुधांशोः। कन्दावदाततरदन्तमिषाद्दधानः (द्विपास्यः) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 5 (missverstanden von HALL). — *b*) mit dem *was simulirt wird, blosser Schein ist:* स एवार्यपुत्रः सूदमिषं श्रितः *er hat um zu täuschen die Gestalt eines Kochs angenommen* KATHÂS. 56,364. प्रलापिद्वचोमिषात् 25,202. अतिकारुण्यमिषतस्तवायं पार्थिवीपते। कश्चिन्मतिविपर्यासप्रकारो हृदि रोहति ॥ RÂGA-TAR. 3,42. शंभोरदृणोरश्रुमिषेण गच्छति बाह्लिगङ्गातरंगावलिः RASATAR. 5,13 bei AUFRECHT, HALÂJ. S. 310 u. मिष. शारदादर्शनमिषात् *unter dem Vorwande* RÂGA-TAR. 4,325. KATHÂS. 49,205. — Wohl verwandt mit मृषा.

मिषमिषाय् (onomatop.), °यते *knistern:* स्थलजं (चामरं) सुखदक्षं हि दाहे मिषमिषायते। जलजं वह्निदुर्दक्ष्यं महान्तं धूममुद्गिरेत् ॥ BHOGARÂGA im ÇKDR. u. चामर.

मिषि f. = मिसि BHAR. zu AK. ÇABDAR. und ÇABDAK. im ÇKDR. RATNAM. 115.

मिषिका (von मिषि) f. *Nardostachys Jatamansi Dec.* ÇABDAR. im ÇKDR.

मिष्ट adj. *schmackhaft, lecker; n. ein leckeres Gericht, Leckerbissen:* मिष्टः पटुश्च मधुरमह्लो ऽन्नं पच्यते रसः ÇÂRṄG. SAṂH. 1,2,13. सो ऽहं वागग्रमिष्टानां (°मृष्टानां ed. Bomb.) रसानामवलेहकः MBH. 13,2173. कृष्णैर्मिष्टैर्ह्रितैस्तथा (अन्नपानैः) SUÇR. 1,117,3. °भोजन KATHÂS. 63,63. VARÂH. BṚH. S. 89,1.17. पयस् *Wasser* 54,104. रक्त PAṄKAT. 61,13. मोदक PAṄKAR. 1,3,47. द्रव्य 10,17. अन्नम् R. 1,19,22 (23 GORR.). VARÂH. BṚH. S. 71,11. VP. II, 331. मिष्टं कदन्नं वा BHÂG. P. 5,9,9. मिष्टान्न HALÂJ. 2,166. MBH. 13,3223. Spr. 3864. 5224 (मिष्टान्नपाने). KATHÂS. 61,200. VP. II, 218. MÂRK. P. 14,84. PAṄKAR. 2,4,31. Verz. d. Oxf. H. 237,*a*, No. 568. PAṄKAT. 119,7. मिष्टाशा *das Verlangen nach einem Leckerbissen* Spr. 4075. °भुज् MBH. 3,8451. असंविभज्य क्षुद्राणां या गतिर्मिष्टमश्नताम् 7,2600. R. GORR. 2,79,23. R. in LA. (II) 59,5. यथा तेजस्विनां सूर्यो मिष्टानाममृतं यथा PAṄKAR. 1,1,70. 6,52. MÂRK. P. 137,5. °वाक्य *eine süsse Rede führend* VARÂH. BṚH. S. 104,24, v. l. — मिष्ट ist aus मृष्ट (vgl. 1. मर्ज् 1, *a*) entstanden und wechselt mit diesem in Hdschrr. und Ausgg. überaus häufig.

मिष्टकर्तर् (मिष्ट + क°) nom. ag. *Bereiter schmackhafter Speisen:* शीघ्रयानेषु कुशलो मिष्टकर्ता च भोजने MBH. 3,2749.

मिष्टपाचक (मिष्ट + पा°) adj. *schmackhafte Speisen kochend* Spr. 1787.

मिस्, मिँस्यति NAIGH. 2,14 unter den Verben der *Bewegung*.

मिसर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*, 17. — Vgl. मिशर.

मिसरु desgl. ebend. 339,*a*,6.

मिसरुमिश्र m. N. pr. eines Mannes ebend. 296,*a*, No. 718.

मिसि f. *Anethum Sowa Roxb.* und *Anethum Panmori Roxb.* AK. 2,4,5,17. H. an. 2,586. MED. s. 7. SUÇR. 2,222,5. 223,1. *Nardostachys Jatamansi Dec.* AK. 2,4,2,23 (मिशी COLEBR. und LOIS.). 4,22 (मिसी). H. an. MED. = अजमोदा H. an. MED. = उशीरी RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. मिशि, मिषि.

1. मिह्, मेँहति DHÂTUP. 23,23. मेहते (aus metrischen Rücksichten); मिमेह; अमिक्षत् VOP. 8,80. मेक्ष्यँति, मेढा KÂR. 6 aus SIDDH. K. zu P. 7,2,10. 1) *mingere, seichen* (सेचने DHÂTUP.): मेहयाम्यूर्ध्वस्तिष्ठन् AV. 7,102,1. 12,5,22. ÇAT. BR. 3,2,2,20. यन्मेहति तद्वर्षति 10,6,4,1. TS. 7,1,19,3. KÂTJ. ÇR. 7,4,36. NIR. 2,21. अत्यं न मिहे (infin.) वि नयन्ति ṚV. 1,64,6. वृषं मेहन्तमिव बिभ्यतम् BHÂG. P. 1,17,2. कृच्छ्रेण बह्व मेहन्तम् SUÇR. 1,121,6. मिमेह रक्तं हस्त्यश्वम् (nom.) BHAṬṬ. 14,100. प्रति गां प्रति वातं च प्रज्ञा नश्यति मेहतः (gen. partic.) M. 4,52. MBH. 12,7055 (मेहेत). न तु मेहेन्नदीछायावर्त्मगोष्ठाम्बुभस्मसु । न प्रत्यग्न्यर्कगोसोमसंध्याम्बुस्त्रीद्विजन्मनः ॥ JÂGṄ. 1,134. ये मेहन्ति च पन्थानम् *auf den Weg* MBH. 13,5030. त्रिस्थानं मेहते यश्च VARÂH. BṚH. S. 61,5. ब्राह्मणानिलगोसूर्यान्न मेहेत कदा च न *in der Richtung von* MÂRK. P. 34,37. — 2) *Samen entlassen:* न खादन्ति न मेहन्ति (= रेतःसेकं मैथुनं कुर्वन्ति Schol.) किं ग्रामे पशवो ऽपरे BHÂG. P. 2,3,18. — 3) मिँमिढि = याञ्चाकर्मन् NAIGH. 3,19; vgl. u. सम्. — मीढ und मीढुस् s. bes.

— caus. मेहयति *seichen lassen* ṚV. 10,102,5.

— अति MBH. 13,5979 fehlerhaft für प्रति.

— अभि *beharnen:* पुरुषं वाभिमेहतः (gen. partic.) JÂGṄ. 2,293. — Vgl. अभिमिह्य.

— अव *seichen:* °मेहति BHÂG. P. 5,5,32.34. *harnen auf, seichen in der Richtung von* (acc.): ध्रुवम् ÇAT. BR. 4,2,4,8. आपो ऽनवमेहनीयाः GOBH. 3,3,13. नैरो हितमवं मेहन्ति पेरंवः ṚV. 9,74,4. गोब्राह्मणार्कमार्गास्तु ये ऽवमेहन्ति मानवाः MÂRK. P. 14,67.

— उप caus. *benetzen:* स उत्तमश्लोकपदाब्जविष्टरं प्रेमाश्रुलेशैरुपमेहयन्मुहुः BHÂG. P. 6,16,32.

— नि *seichen:* गौर्यत्राधिष्कन्ना न्यमेहत् TS. 2,2,8,2. intens. निमेमिहत्यः ÇAT. BR. 9,1,2,29.

— परि *beharnen:* °मीढ PÂR. GṚHJ. 3,7. — Vgl. परिमेह.

— प्र *seichen:* पास्तिघ्रन्त्यः प्रमेहन्ति यथैवोष्ट्रदशेरकाः MBH. 8,1852. प्रमीढ = मूत्रित (*geseicht*) und घन (*compact* u. s. w.) MED. ḍh. 8. — Vgl. प्रमेह.

— प्रति *harnen gegen* (acc.): प्रतिमेहन्ति ये सूर्यम् MBH. 13,5979 (अति° ed. Calc.). 5983. सूर्यं च प्रतिमेहतु 4514. 4578. R. 2,75,21 (79,4 GORR.).

— सम् hierher ziehen die Comm. die Form मिमिक्ष्व, wie sie auch die unter 1. मिक्ष् angeführten von मिह् ableiten. सं नो राया मिमिक्ष्वा समिळाभिरा *überschütte uns* ṚV. 1,48,16. Vgl. मिमिढि unter d. simpl.

2. मिह् (= मिह्) f. *Nebel, Dunst; wässeriger Niederschlag:* मिहं वसान उप हीमदुंद्रोत् ṚV. 2,30,3. मिहं न सूरो अति निष्टतन्युः 1,141,13. पतन्ति मिहं स्तनयन्त्यभ्रा 79,2. वर्षन्ति मरुतो मिहम् 8,7,4. मिहं न वातो वि हं वाति भूम 10,31,9. मिहः प्र तम्रा अवपत्तमांसि 73,5. 1,32,13. 38,7. 3,31,20. मिहो नपात् heisst *der Dämon des Nebels* ṚV. 1,37,11. 5,32,4.

मिहिका (von 1. मिह्) f. *Nebel, Schnee* AK. 1,1,2,20. H. 1072. HALÂJ. 3,28. ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. कार° und महिका.

मिहिर UṆÂDIS. 1,52. m. 1) = مهر *die Sonne* AK. 1,1,2,31. TRIK. 1,1,99. H. 97. an. 3,595. MED. r. 205. HALÂJ. 1,36. MBH. 3,191. Spr. 3894. KATHÂS. 29,199. GÎT. 11,28. MÂRK. P. 107,7. BHAVISHJA-P. in Verz. d. Oxf. H. 32,*b*,38. — 2) *Greis* MED. ÇABDAR. im ÇKDR. बुद्ध st. वृद्ध H. an. — 3) *Wolke* (von मिह्) H. an. — 4) *Wind.* — 5) *der Mond* RATNAM. im ÇKDR. — 6) N. pr. als Abkürzung für वराहमिहिर Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,16. — Vgl. पद्म°.

मिहिरकुल (मि° *die Sonne* + कुल) m. N. pr. eines Fürsten RÂGA-TAR. 1,289; vgl. LIA. I, 711. Ind. St. 3,190.

मिहिरदत्त (मि° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 4,80.

मिहिरपुर (मि° + पुर) n. N. pr. einer von Mihirakula erbauten *Stadt* RÂGA-TAR. 1,306.

मिहिररति (मि° + र°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,2.

मिहिराण m. Bein. Çiva's TRIK. 1,1,46. मिहराण H. ç. 40. — Vgl. मीढुस्.

मिहिरेश्वर (मिहिर + ई°) m. N. eines von Mihirakula erbauten Heiligthums RÂGA-TAR. 1,306.

मिहिलारोप्य n. N. pr. einer Stadt im Süden PAṄKAT. 3,9. 6,4. 104,5. 106,22. 116,15. 148,4. — Vgl. महिलारोप्य.

1. मी s. 2. मा und 2. 3. मि.

2. मी (= 2. मि, मी) adj. in मन्यु°.

मीडम् adv. *leise:* मीडं वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्यजुषा क्रियत उच्चैर्ऋचा च साम्ना च क्रियते KÂṬH. 29,2.

मीढ 1) partic. (von 1. मिह्) *geseicht, beharnt* AK. 3,2,46. H. 1495. — 2) मीढ, मीळ्हं n. *Kampf, Wettkampf* NAIGH. 2,17. ṚV. 1,100,11.

बार्धमि जनान्वृषभेव मन्युना घृषौ मीळ्हे ऋचीषम 6,46,4. असर्जि कलशाँ अभि मीळ्हे सप्तिर्न वाजयुः 9,106,12. 107,11. = धन Naigh. 2,10. Der Form nach zu मिह् gehörig. — Vgl. अन्न°, देव°, हि°, पुरु°, सु°, स्व-मीळ्ह.

मीढुष (von मीढ्वंस्) m. N. pr. eines Sohnes des Indra von der Paulomî Bhâg. P. 6,18,6. — Vgl. देव°.

मीढुष्टम s. u. मीढ्वंस्.

मीढ्वंस् (nach den Grammatikern partic. perf. von 1. मिह्) P. 6,1,12. Vop. 26,135. मीढ्वांसम्, मीढुषे, मीळ्हुषे, voc. ved. मीढ्वस् P. 8,3,1, Sch. 1) adj. a) etwa *spendend, freigebig:* (अग्निः) मीढ्वाँ अस्माकं बभूयात् RV. 1,27,2. प्रति प्र याहीन्द्र मीळ्हुषो नॄन् 169,6. 173,12. यथा नो मीढ्वान्स्तवते सखा तव 2,24,1. 8,23,14. आदित्य AV. 13,2,1. Unter den Göttern führen dieses Beiwort vorzugsweise Rudra (Çiva) RV. 1,114,3. 122,1. 2,33,14. MBh. 3,1628. 7,9524. 14,195. Hariv. 14880. Bhâg. P. 3,14,34. 4,7,7. 24,43. 8,7,45. superl. मीळ्हुष्टम, मीढुष्टम RV. 1,43,1. VS. 16,11. 29. Bhâg. P. 4,7,6. Agni RV. 2,8,1. 3,16,3. 4,5,1. auch Varuṇa 1,36,6. 7,86,7. 88,1. Mitra 4,3,5. Vishṇu 1,55,4. 7,40,5. Parǵanja 102,1. Indra TBr. 3,1,2,2. — b) *gut befruchtend* (= रेतःसेक्तृ Schol.), von einem Bocke Bhâg. P. 9,19,5. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Daksha Bhâg. P. 9,2,19.

मीन Uṇâdis. 3,3. 1) m. a) *Fisch* AK. 1,2,2,17. Trik. 1,2,16. 3,3,251. H. 1343. an. 2,279. Med. n. 15. Halâj. 3,35. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,3. M. 11,68. MBh. 1,2388. 3,12248. R. 1,44,23. 2,40,34. 3,68,7. 5,28,13. Suçr. 2,2,20. 364,2. Ragh. 1,73. Ṛt. 1,20. Megh. 93. Spr. 699. 973. 2234. 4723. Varâh. Bṛh. S. 87,7. Kathâs. 60,85. केशव धृतमीनशरीर Gît. 1,5. Bhâg. P. 3,2,8. °पुच्छ Varâh. Bṛh. S. 68,45. °युग *zwei in einander geschlungene Fische* (eine bekannte Figur) 44. °द्वय Bhâg. P. 3,28,30. Der *Fisch* ist Kâma's Attribut H. 229. Am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 6,4715. 16,140. Hariv. 13815. Râǵa-Tar. 5,94. — b) sg. *die Fische im Thierkreise* Trik. 3,3,251. H. 116, Sch. H. an. Med. Viçva a. a. O. Weber, Nax. 2,338. Ǵjot. 21. R. 1,19,8 (18,15 ed. Bomb.). Varâh. Bṛh. 4,18. 23,1. 26,6. 27,35. Mârk. P. 58,79. Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,32. अन्योऽन्यपुच्छाभिमुखौ हि मीनौ मत्स्यद्वयम् Çrîpati in Z. f. d. K. d. M. 3,389. °युग Varâh. Bṛh. 26,6. — c) N. pr. eines Joga-Lehrers (= मीननाथ) Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,34. 233,*b*,39 (Verz. d. B. H. No. 647. Hall 16). — 2) f. आ N. pr. einer Tochter der Ushâ und Gemahlin Kaçjapa's Vahni-P. im ÇKDr. — Vgl. नड°, नल°, नेत्रमीना, महामीन, मैनाल, मैनिक.

मीनकेतन (मीन + के°) m. Bein. *des Liebesgottes* AK. 1,1,1,20. H. 229, Sch.

मीनगन्धा (मीन + गन्ध) f. Bein. der Satjavatî Verz. d. Oxf. H. 80,*b*,39. — Vgl. मत्स्यगन्धा.

मीनगोधिका (मीन + गो°) f. *Teich* Trik. 1,2,28.

मीनघातिन् (मीन + घा°) m. 1) *Fischtödter, Fischer* ÇKDr. — 2) *Kranich* Râǵan. im ÇKDr. मीनाघातिन् Wilson nach ders. Aut.

मीननाथ (मीन + नाथ) m. N. pr. eines Joga-Lehrers Hall 15. Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,1. 236,*a*,24. Verz. d. Tüb. H. 20.

मीननेत्रा (मीन + नेत्र) f. *eine Art* Dûrvâ-*Gras* (गण्डदूर्वा) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. नेत्रमीना.

मीनर (von मीन) gaṇa अश्मादि zu P. 4,2,80. m. *ein best. Meerthier,* = मकर Trik. 1,2,22.

मीनरङ्क (मीन + रङ्क) m. *Eisvogel* Trik. 2,5,27.

मीनरथ (मीन + रथ) m. N. pr. eines Fürsten VP. 390.

मीनराज (मीन + राज) m. 1) *der König der Fische* Bhâg. P. 9,6,40. — 2) N. pr. eines Astrologen Verz. d. Oxf. H. 329,*b*,10.

मीनराजजातक (मी° + जा°) n. Titel eines astrologischen Werkes des Javaneçvara Verz. d. Oxf. H. 329,*a*, No. 781.

मीनवत् (von मीन) adj. *reich an Fischen:* पुष्करिण्यः MBh. 3,12720.

मीनाक्ष (मीन + अक्ष *Auge*) 1) m. N. pr. eines Daitja Hariv. 12933. व्याघ्राक्ष die neuere Ausg. — 2) f. आ a) *eine* Soma-*Pflanze* und *eine Art* Dûrvâ-*Gras* Râǵan. im ÇKDr. Vgl. मत्स्याक्षी. — b) N. pr. einer Tochter Kuvera's ÇKDr. nach den Purâṇa.

मीनाघातिन् s. मीनघातिन्.

मीनाण्डी (मीन + अण्ड) f. *Sandzucker* Râǵan. im ÇKDr.

मीनाम्रीण m. 1) = दर्दुराम्र (wohl die richtige Form für दर्दराम्र) *eine Art Brühe.* — 2) *Bachstelze* Med. ṇ. 105. — H. an. 4,85. fg. liest मीनाम्बीण und दर्शरात्र st. दर्दुराम्र.

मीनालय (मीन + आ°) m. *das Meer* Dhanaṁǵaja im ÇKDr.

मीम्, मीमति *gehen, sich bewegen* (*einen best. Laut von sich geben* v. l.) Dhâtup. 13,25. — Vgl. 2. मा.

मीमांसक m. 1) (vom desid. von मन्) nom. ag. *Erwäger, Prüfer;* s. काव्य°. — 2) मैं° (von मीमांसा) *ein Anhänger des* Mîmâṁsâ-*Systems* gaṇa क्रमादि zu P. 4,2,61. Taitt. Prât. in Ind. St. 4,251. Madhus. ebend. 1,23,16. Verz. d. B. H. 160. No. 1178. Verz. d. Oxf. H. 163,*a*,8. 242,*b*, No. 599. Muir, ST. 3,56. 101. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 8. Schol. zu Kâtj. Çr. 124,1 v. u. जरन्मीमांसक Sâh. D. 26,3. °दुर्दुरूढ P. 2,1,53, Sch.

मीमांसन (vom desid. von मन्) nom. ag. *Erwäger, Prüfer* P. 3,2,149, Sch.

मीमांसा (wie eben) f. 1) *Reflexion, Ueberlegung, Ansicht; Abwägung, Erörterung, Beanstandung* Çat. Br. 1,3,5,12. सा एषा मीमांसैवेतरं तु क्रियते 4,1,1,16. 2,1,7. 5,2,8. चितिपुरीषाणाम् 8,7,1,12. 14,4,2,30. 11,2,1,4. TBr. 3,3,4,6. 8,5. सैषा मीमांसाग्निहोत्र एव संपन्ना 10,9,2. Çâṅkh. Br. 26,2. Taitt. Âr. 1,12,5. सैषानन्दस्य मीमांसा भवति Taitt. Up. 2,8. Burn. Intr. 625. काल° Verz. d. B. H. No. 873. Vgl. दूतक°. — 2) *die Erörterung des heiligen Textes,* Bez. eines philosophischen Systems, das sich in die पूर्व° oder कर्म° und in die उत्तर°, ब्रह्म° (s. bes.), शारीरकमीमांसा oder वेदान्त spaltet; als Gründer der ersten wird Ǵaimini, als Gründer der zweiten Bâdarâjaṇa genannt. H. 251. 253. Halâj. 1,10. Ind. St. 1,13. 19. 281. 301. 2,56. 3,260. fg. gaṇa क्रमादि zu P. 4,2,61. °कृतवाक्यज्ञैः Hariv. 14062 (der ganze halbe Çloka fehlt in der neueren Ausg.). Kâm. Nîtis. 2,13. VP. 284. Prab. 86,12. Dhûrtas. in LA. 67,9. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,48. °कृत् Bez. Ǵaimini's Spr. 3253. Die folgenden Compp. sind Titel von Mîmâṁsâ-Schriften: °कौतूहलवृत्ति Hall 182. °कौस्तुभ 180. Colebr. Misc. Ess. I,299. Verz. d. Oxf. H. 353,*a*, No. 836. °ज्ञीवरता Hall 195. °तत्त्वचन्द्रिका 193. °त-

न्यवार्त्तिक Verz. d. Oxf. H. 219, a, No. 520. °नयविवेक (fälschlich °न्याय-विवेक Colebr. Misc. Ess. I, 299) Hall 179. °नयविवेकदीपिका und °नयविवेकशङ्कादीपिका 180. °नयविवेकालंकार 179. °न्यायप्रकाश 185. Verz. d. Oxf. H. 219, b, No. 524. °परिभाषा Hall 186. °बालप्रकाश 183. °भाष्य Colebr. Misc. Ess. I, 334. Verz. d. Oxf. H. 219, b, No. 525. °भाष्यवार्त्तिक Hall 170. °भाष्यविवरण Verz. d. Oxf. H. 219, b, No. 525. मीमांसार्थप्रदीप Hall 189. °वार्त्तिक 170. °विधिभूषण 194. °शास्त्रसर्वस्व 182. 207. °श्लोकवार्त्तिक 164. 171. °सर्वस्व 207. °सारसंग्रह 184. °सूत्र 169. °सूत्रदीधिति 182. 207. °स्तवक 188.

मीमांसाशिरोमणि (मी° + शि°) m. Bein. eines Nîlakaṇṭha Hall 192.

मीमांस्य (vom desid. von मन्) adj. *einer Abwägung bedürfend, zu beanstanden* Gobh. 1,2,13. Kenop. 9. Suçr. 2,10,21. Hârita bei Kull. zu M. 5,127. अ° M. 2,10. विष्णोरमीमांस्यभागमात्मानम् R. ed. Bomb. 6, 59, 110. 120.

मीर Uṇâdis. 2,25. m. *das Meer* Uǵǵval. *ein best. Theil eines Berges* (पर्वतैकदेश); *Grenze; Getränk* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas.

मीरमीरा f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 194, a, 8.

मील्, मीलति Dhâtup. 15,10. मिमील; अमीलीत् P. 7,2,2. 1) *die Augen schliessen* Dhâtup. Gît. 10,16. मीलित *der die Augen geschlossen hat, schlummerig:* यश्चतुरध्यशेत स चन्द्रमास्तस्मात्स मीलिततरः Çat. Br. 7,1,2,7. प्रजा तस्य मीलितेव भवति Pańćav. Br. 18,4,4. 7,9,21. — 2) *sich schliessen* (von den Augen): तस्य मिमीलतुर्नेत्रे Bhaṭṭ. 14,54. मीलदृशा Bhâg. P. 3,2,5. नेत्रेण मीलद्विवरेण (= अच्छिद्रेण Nîlak.) केवलं धन्यो ऽक्रमेवेति तदा व्यचिन्तयम् Hariv. 15776. मीलित (könnte auch zum caus. gehören) *geschlossen:* अर्धमीलितलोचना Kathâs. 20,50. 38,65. 62,51. Bhâg. P. 1,18,25. Vet. in LA. (II) 10,9. Sâh. D. 69,14. अमीलितदृश् Bhâg. P. 3,8,10. *geschlossen* so v. a. *noch nicht aufgeblüht* H. 1129. — 3) *verschwinden;* मीलित *verschwunden, zu sein aufgehört:* मीलितधियाम् (नृणाम्) Bhâg. P. 2,7,36. यादवीक्ष्मितैः सार्धं योधानां मीलितं यशः Râǵa-Tar. 1,60. — 4) = मिल् *sich zusammenthun, — verbinden:* मीलन्मेघ° (नीलमेघ° v. l.) *sich zusammenziehend* Uttararâmaé. 96,16. मध्यात्पृकेन तुङ्गेन मीलिताः (मिलिताः wäre nicht gegen das Versmaass) पूर्वमब्धिणाः Râǵa-Tar. 6,334. चतुस्त्रिंशच्च मीलिताः *zusammengenommen, im Ganzen* H. 64. — Vgl. मिष्.

— caus. मीलयति, aor. अमिमीलत् und अमीमिलत् P. 7,4,3. Vop. 18,3. *schliessen* (die Augen, die Blüthen): अमीलयदृशौ Bhâg. P. 3,20, 40. न मीलयति पद्मानि — त्वन्मुखेन्दुः Spr. 4330. मासानेतान्गमय चतुरो लोचने मीलयित्वा so v. a. *mögen dir die vier Monate so rasch vergehen wie ein Augenblick* Megh. 109. Spr. 634. Kuvalaj. 179, b.

— अनु caus. *schliessen* (die Augen): अनुमील्यैव नयने कृतार्थो ऽस्मीत्यमन्यत Hariv. 14712. अनुमित्यैव die neuere Ausg.; man könnte अनुन्मील्यैव vermuthen.

— अभि in der Stelle शस्त्रपाताभिमीलितेक्षणाम् Râǵa-Tar. 5,348, wie Benfey für शस्त्रपातभीमीर्मिलि° bei Troyer und शस्त्रपातभीमीलि° in der Calc. Ausg. nicht mit Glück geändert hat. Die Lesart der Calc. Ausg. ist die allein richtige: *der aus Furcht vor — die Augen geschlossen hatte.*

— आ caus. (die Augen) *schliessen* (nicht *halb schliessen*): नेत्रे चामीलयन् Kâvjâd. 2,11. समाधियोगेनामीलितनयननलिनमुकुलयुगलमीयद्विकचय्य Bhâg. P. 5,2,5. R. Gorr. 2,3,32. 38,3. Spr. 365. 3267. Daçak. in Benf. Chr. 199,4. — Vgl. आमीलन.

— व्या caus. dass.: व्यामील्य नेत्रे स्थितः Spr. 2671.

— उद् 1) *die Augen öffnen:* उन्मीलन्ति निमीलन्ति (दैवतप्रतिमाः) Shaḍv. Br. 6,10 in Ind. St. 1,41,10. Hariv. 12800. घण्टाघनपताकाभिरुन्मीलन्तीमिव श्रियम् R. 5,9,21. किंचिदुन्मीलितानां वधूनाम् *die Augen ein wenig öffnend* Spr. 492. Mit Hinzufügung von *Auge:* उदमीलीच्च (v. l. अमीमिलच्च) लोचने Bhaṭṭ. 15,102. *sich öffnen* (vom Auge): उन्मीलिष्यति चक्षुर्मे वृथा 16,8. — 2) *zum Vorschein kommen, sich zeigen:* उन्मीलन्त्रिवली Spr. 477. उन्मीलन्मधुगन्ध Gît. 1,36. प्रालम्बोन्मीलन्मनोहरकुन्तलैः (= लम्बमान Schol.) Uttararâmaé. 10,6. उन्मीलत्पुलक 97, 19. खं वायुर्ज्वलनो जलं क्षितिरिति त्रैलोक्यमुन्मीलति Prab. 1,6. उन्मीलन्नखाङ्कावलि 40,4. — Vgl. उन्मील fgg. — caus. 1) *öffnen* (die Augen, Blüthen): क्रोधान्नोन्मीलयति लोचने MBh. 2,2630. R. 4,20,21. Vikr. 5. Kaurap. 6. Varâh. Bṛh. S. 44,1. कुमुदं निशासु । उन्मीलयत्यलिनिलीनदलं सुपद्म वापी विलोचनमिवासिततारकान्तम् 12,10. Bhâg. P. 3,8,4. ईषदुन्मील्य लोचने MBh. 3,11155. Bhâg. P. 1,18,39. उन्मीलितापि दृष्टिर्निमीलितेवान्धकारेण Mṛćkh. 14,14. अज्ञानान्धस्य लोकस्य ज्ञानाञ्जनशलाकया। चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै पाणिनये नमः ॥ P. Einl. 3. उन्मीलित *aufgeblüht* Halâj. 2,32. Sâh. D. 5,1. Verz. d. Oxf. H. 252, b, 33. — 2) *entfalten, zum Vorschein bringen, an den Tag legen:* हृदि च मोहमुन्मीलयति Prab. 90,4. त्वयाद्य साधुतोन्मीलिता Daçak. in Benf. Chr. 187,23.

— प्रोद् 1) *die Augen öffnen:* केचित्तु प्रोदमीलिषुः Bhaṭṭ. 15,108. *sich öffnen, aufblühen:* प्रोन्मीलन्नवमल्लिका Prab. 7,6. 96,19. — 2) *zum Vorschein kommen, sich zeigen:* प्रोन्मीलदानन्द Verz. d. Oxf. H. 37, a, No. 90, Z. 6. — caus. 1) *öffnen* (die Augen): नेत्रे प्रोन्मील्य Kathâs. 68, 12. — 2) *entfalten, zum Vorschein bringen, an den Tag legen:* प्रोन्मीलितविवेक Verz. d. Oxf. H. 37, b, 5.

— समुद् *zum Vorschein kommen, sich zeigen:* धाम्नि समुन्मीलति Spr. 343. शीलं समुन्मीलति 2765. समुन्मीलदानन्द Prab. 1,11. — caus. 1) *öffnen* (die Augen): समुन्मील्य च लोचने MBh. 13,7727. R. Gorr. 2,63,2. — 2) *entfalten, zum Vorschein bringen, an den Tag bringen:* विकारश्चैतन्यं भ्रमयति समुन्मीलयति च Uttararâmaé. 17,5, v. l. समुन्मीलित Prab. 2,10.

— नि 1) *die Augen schliessen:* उन्मीलन्ति निमीलन्ति (दैवतप्रतिमाः) Shaḍv. Br. 6,10 in Ind. St. 1,41,10. Hariv. 12800. यदा स्वपिति (स देवः) शान्तात्मा तदा सर्वं निमीलति M. 1,52. Spr. 1447. निमिमील नरोत्तमप्रिया हृतचन्द्रा तमसेव कौमुदी Ragh. 8,37. निमीलित *die Augen geschlossen habend:* °ते भूतपतौ MBh. 13,6366. Ragh. 1,68. 12,65. Kathâs. 14,28. Bhâg. P. 1,10,21. गोधा° *nach Art der Eidechsen* MBh. 12,3743. रजो° *in Folge von* Ragh. 9,74. — 2) *sich schliessen,* von Blüthen: निमीलद्भिः पङ्कजैः Spr. 2839. द्विषन्नपयशःपुञ्जपुण्डरीकैर्निमीलितम् (impers.) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 6. निमीलितानामिव पङ्कजानाम् Ragh. 7,61. (हृदयम्) जाग्रतो विकसति स्वपतश्च निमीलति Suçr. 1,329,10. — 3) *verschwinden* Prab. 1,7. निमीलदर्ककान्ति Râǵa-Tar. 5,481. द्यौर्निमीलितनक्षत्रा Hariv. 2660. — Vgl. निमी-

लन fgg. — caus. 1) *schliessen* (die Augen, Augenlieder, Blüthen): नि-मीलयत नेत्राणि R. 4,52,23. fg. Rt. 6,26. Mârk. P. 77,3. निमीलयामि नयने (so v. a. *ich will geduldig warten*) यावन्न शून्या दिशः Spr. 634. न्यमिमीलदब्जनयनं नलिनी Çiç. 9,11. न्यमीलयत लोचने MBh. 3,400. 5,4431. 7,9355. निमीलयस्व नयने 13,4787. निमील्य नेत्रे Kumâras. 5, 57. Verz. d. Oxf. H. 257,a,5. वर्त्म यत्र निमील्यते Suçr. 2,309,12. लीलापद्मं न्यमीलयत् Kâvjâd. 2,261. उन्मीलितापि दृष्टिर्निमीलितेवान्धकारेण Mrkkh. 14,14. 48,23. निमीलितात् Suçr. 1,255,8. R. 4,52,23. Vikr. 7,5. Kumâras. 3,36. Mârk. P. 62,30. Pankar. 1,6,7. Pankat. 81, 20. 25. 165,16. Hit. 42,8. 91,17. ह्रीनिमीलितमुखी: (°दृशः ed. Calc.) Ragh. 19,28. नलिनीवधूभिर्निमीलितान्यम्बुरुहेक्षणानि Spr. 3966. — 2) *die Augen schliessen*: देवी न्यमीलयत् MBh. 1,4278. 3,11272. 4,841. 7,8388. Bhâg. P. 3,8,10. — 3) *Jmd die Augen schliessen heissen*: कालेनैते प्रवध्य निमीलिताः Spr. 776.

— विनि *sich schliessen* oder caus. *schliessen* (die Augen): °मीलितेक्षण Kathâs. 103,209. Bhatt. 11,9.

— संनि *schliessen* (die Augen): यं त्वं दृष्ट्वा चक्षुषी संन्यमीलः MBh. 14,251.

— प्र *die Augen schliessen* Gît. 4,19. प्रमीलित *geschlossene Augen habend* MBh. 5,2749. — Vgl. प्रमीला fg.

— सम् 1) *die Augen schliessen*: संमील्य पद्वर्वना पर्यसर्पत RV. 1,161, 12. वाग्यतः संमील्यासीत Çânkh. Br. 27,6. Pankav. Br. 7,7,15. Âçv. Çr. 8,14. Grhj. 3,2,2. संमीलते, संमीलिताय *der die Augen geschlossen hat* TS. 7,1,19,2. — 2) *sich schliessen*, von Blüthen: संमीलन्ति न तावद्गन्धकोषाः Çâk. Ch. 45,4. हृदि संमीलिते (Gegens. विबुद्धे) रात्रौ प्रसुप्तस्य Suçr. 1,248,6. — Vgl. संमीलन. — caus. 1) *schliessen* (die Augen u. s. w.): संमील्य नेत्रे Kathâs. 27,127. उपान्तसंमीलितलोचन Ragh. 3,26. Kâm. Nîtis. 18,66. अक्षिपक्ष्माणि चाप्यस्याः संमील्यन्ते Suçr. 1,321,19. — 2) *die Augen schliessen*: संमीलयन्तः Ragh. 13,10. — 3) *die Augen schliessen heissen*, *Jmd den Garaus machen*: मनसिजं संमीलयंस्तेजसा Sâh. D. 18,20. विकारश्चैतन्यं भ्रमयति च संमीलयति च Uttararâmak. 17,5.

मीलन (von मील्) n. 1) *das Schliessen der Augen*: शेषेषधस्य (so ist zu lesen) केकस्य कालयोगं स मीलने। यावत्प्रतीक्षते Kathâs. 41,14. — 2) *das Sichschliessen* (der Augen, Blüthen): दृशोः Ratir. bei Mallin. zu Kir. 9,50. Sâh. D. 178. त्रिभुवनाम्भोजबोधमीलनहेतु (बोध *das Aufblühen*) Verz. d. Oxf. H. 76,a, No. 130. — 3) *ein verdecktes, nur angedeutetes Gleichniss* (vgl. मीलित): मीलनं वस्तुना यत्र वस्त्वन्तरनिगूहनम् Pratâpar. 88,a,7. — Vgl. अ°.

मीलिका in नीलमीलिका; vgl. ज्योतिर्मिलिन्.

मीलित (partic. von मील्) 1) adj. s. u. मील् simpl. und caus. — 2) n. in der Rhetorik *das verdeckte* d. h. *unentwickelte, in einem andern Begriff enthaltene, nur angedeutete Gleichniss*: मीलितं यदि सादृश्याद्भेद एव न लक्ष्यते Kuvalaj. 142,a. z. B.: मल्लिकामाल्यभारिण्यः सर्वाङ्गीणार्द्रचन्दनाः क्षौमवत्यो न लक्ष्यन्ते ज्योत्स्नायामभिसारिकाः *man sieht sie nicht im Mondschein* so v. a. *sie sind so weissglänzend wie der Mond.* Verz. d. Oxf. H. 208,b,8. — Vgl. उन्मीलित.

1. मीव्, मीवति; partic. मूत in काममूत; *movere*.

— आ *schieben, drängen, aufdrücken*: (द्वारः) आ कुमारेण मीविताः *geöffnet, bewegt* TBr. 2,6,10,1. v. l. VS. 28,13; vgl. auch TBr. 3,6, 13,1. आमीवत् *öffnend* Çat. Br. 13,8,1,7. — Vgl. आमावत्क.

— नि *zudrängen, niederdrücken*: वेदे त्वाहं निमीवन्तीं नितुदन्तीमराते AV. 5,7,7.

— प्र *hinschieben zu, drängen, bewegen*: पद्भ्यस्तेन प्रमीवेत् TS. 2,6, 9,2. तं स्तोत्राय प्रमीवति Çat. Br. 5,2,2,19. 4,4,25.

— प्रति *zurückschieben, zurückdrängen*: पश्चाद्धातं प्रतिमीवति पुरोवातं जनयति TS. 2,4,9,1. *zudrücken, zuschliessen* Çat. Br. 13,8,1,9.

2. मीव्, मीवति = पीव् (स्थौल्ये) Dhâtup. 15,56.

मीवग *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 179. Mél. as. 4,637.

मीवरं Unâdis. 3,1. adj. *Andern Leid zufügend* (हिंस्र) Uǵǵval. *ehrwürdig* (पूज्य); m. *Heeresanführer* (सेनानी) Unâdivr. im Samkshiptas. ÇKDr.

मीवा f. Unâdis. 1,154. *Eingeweidewurm* Uǵǵval. auch *Wind* (als f.!) nach Einigen Un. in Siddh. K.; मीवन् m. Wilson und ÇKDr. nach ders. Aut.

मु m. 1) *Band* (vgl. मव्) Ekâksharak. im ÇKDr. Çabdârthak. bei Wilson. — 2) Bein. Çiva's Haddak. im ÇKDr. — 3) *die letzte Befreiung der Seele.* — 4) *Scheiterhaufen.* — 5) *die rothbraune Farbe* Çabdârthak. bei Wilson.

मुंसल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,2 v. u.

मुकन्दक m. fehlerhaft für मुकुन्दक *Zwiebel* Bhar. zu AK. 2,4,5,13. ÇKDr.

मुकय m. मुकयी f. P. 4,1,63, Vârtt. 2. gana गौरादि zu P. 4,1,41.

मुकारिणा = مقارنة Ind. St. 2,263. मुकाविला = مقابلة ebend.

मुकु m. = मुक्ति Haddak. im ÇKDr. Ein zur Erklärung von मुकुन्द erfundenes Wort; Andere nehmen zu dem Endzweck ein indecl. मुकुम् an: मुकुमव्ययं (अव्यय gedr.) मात्तं च निर्वाणमोक्षवाचकम्। तद्ददाति च यो देवो मुकुन्दस्तेन कीर्तितः॥ मुकुं भक्तिरसप्रेमवचनं वेदसंमतम्। यस्तद्दाति विप्रेभ्यो मुकुन्दस्तेन कीर्तितः॥ Brahmavaiv. P., Çrîkrshnaǵanmakh. 110 im ÇKDr.

मुकुट n. Siddh. K. 249,a,3. 1) *Diadem*, n. AK. 2,6,3,3 (vgl. u. मकुट). H. 650. Halâj. 2,410. MBh. 1,1421. 6592. Spr. 548. m. MBh. 3,11587. 8,4913. Hariv. 4763. — MBh. 3,12234. 14402. 4,190. 2132. 5,4049. 13, 846. 899. Hariv. 3753. 4895. 6307. R. 1,45,41. 6,77,29. Ragh. 9,13. Spr. 2206. Varâh. Brh. S. 12,1. 44,25. 58,47. Brh. 12,17. Kathâs. 45,152. 50,207. Gît. 7,42. Pankar. 1,11,10. Pankat. 3,10. 223,2. Vet. in LA. (II) 10,8. Dhûrtas. in LA. 66,17. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 538,1. Nach Vjutp. 139 ist मुकुट *ein mondförmiges*, किरीट *ein spitz zulaufendes* und मौलि *ein dreispitziges Diadem.* — 2) m. pl. N. pr. eines Stammes oder einer Völkerschaft: मुकुटानां विगाहनः (कुलपांसनः) MBh. 5,2732. — 3) m. N. pr. eines Mannes, Abkürzung von Râjamukuta, Verz. d. Oxf. H. 182,b,43. — 4) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2641. — 5) f. ई = मुचुटी *Schnippchen* Çabdar. im ÇKDr. — 6) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,b,33 (der letzte Buchstabe scheint द zu sein, aber im Index मुकुटतीर्थ). — Vgl. त्रि°, प्रताप° (auch Kathâs. 25,122. 268), राय°, वज्र°.

मुकुटिन् (von मुकुट) adj. *mit einem Diadem geschmückt* MBh. 7,4571. 9,2596. 13,2276. Hariv. 2297. 14304. अ° R. 1,6,9 (11 Gorr.).

मुकुटेकार्षापण (मु°, loc. von मुकुट, + का°) n. Bez. *einer best. für das*

Diadem des Fürsten erhobenen Abgabe, eines solchen Tributs (im Lande der östlichen Völker) Schol. zu P. 6,2,65. 3,10.

मुकुटेश्वर 1) m. (मुकुट + ई°) N. pr. eines Fürsten Hall 28. — 2) f. ई (मुकुट + ई°) N. der Dâkshâjaṇî in Mâkoṭa (Mukuṭa) Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,6.

मुकुटेश्वरीतीर्थ (मु° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,15.

मुकुट्ट m. pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 2,590. मुकुट्ट ed. Bomb.

मुकुण्टी f. *eine Art Waffe* H. ç. 149. Vielleicht fehlerhaft für मुकुण्ठी.

मुकुद s. मुकुट 6.

मुकुन्द mit कृत u. s. w. componirt gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2,1,59. m. 1) Bein. Vishṇu's H. 215. an. 3,338. Med. d. 38. Halâj. 1,21. Verz. d. Oxf. H. 183,*b*,37. MBh. 13,7004. Bhâg. P. 1,5,19. 4,9,36. 8,8,23. 9,4,19. 25. Pańkar. 1,3,64. 3,2,6. 4,3,35. Verz. d. B. H. No. 880 (Verz. d. Oxf. H. 334,*a*,11). Vop. 24,5. 26,130. auf Çiva übertragen Çiv. — 2) Bez. *eines best. Schatzes* Trik. 1,1,79. H. 193. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 184,*a*,41. Mârk. P. 68,5. 24. — 3) *ein best. Edelstein* Med. — 4) *Quecksilber* H. an. — 5) *das Harz der Boswellia thurifera Roxb.* AK. 2,4,4,9. Med. — 6) *eine Art Trommel* oder *Pauke* Vjutp. 120. — 7) N. pr. verschiedener Gelehrten, = गोविन्द Verz. d. B. H. 14. वाराह्लतात्रिकमुकुन्द No. 880 (Verz. d. Oxf. H. 334,*a*,3). °पण्डित 666 (Verz. d. Oxf. H. 244,*b*, No. 608). Hall 26. 47. 53. — 8) N. pr. eines Berges VP. 169. — Vgl. मौकुन्द.

मुकुन्दक m. 1) *eine zu den* Kudhânja *gerechnete Körnerfrucht* Bhâvapr. im ÇKDr. Suçr. 1,73,4. 195,15. 197,1. 10. — 2) = मुकन्दक *Zwiebel* Bhar. zu AK. 2,4,5,13. ÇKDr.

मुकुन्ददेव (मु° + देव) m. N. pr. verschiedener Fürsten von Orissa Verz. d. Oxf. H. 181,*b*,10. = वीर° 6.

मुकुन्दप्रिय (मु° + प्रिय) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. 145, N. 2 (Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,44).

मुकुन्दभट्ट (मु° + भट्ट) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Tüb. H. 13. °गाडगिल Hall 69. 70. 76.

मुकुन्दमाला (मु° + मा°) f. Titel eines an Mukunda (Vishṇu) gerichteten Gebetes in 22 Versen Haeb. Anth. 515. fgg.

मुकुन्दमिश्र (मु° + मिश्र) m. N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,19.

मुकुन्दमुनि oder मुकुन्दराज (मु° + मु°, राज) m. N. pr. eines Mannes Hall 100. 111. Verz. d. B. H. No. 1365.

मुकुन्दराम (मु° + राम) m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 44.

मुकुन्दु m. = मुकुन्द *das Harz der Boswellia thurifera Roxb.* Mathurân. zu AK. 2,4,4,9. ÇKDr.

मुकुम् s. u. मुकु.

मुकुर m. = मकुर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,41. 1) *Spiegel* AK. 2,6,3,41. H. 684, Sch. an. 3,596. Med. r. 204. Hâr. 222. Halâj. 2,400. Spr. 4021. Çiç. 9,73. Naish. 22,43. Vgl. कर्ण°, मति°. — 2) *das Stäbchen —, die Schiene des Töpfers.* — 3) *Mimusops Elengi* H. an. (lies वकुल st. चकुल) und Med. *Jasminum Zambac* Viçva im ÇKDr. = कुलवृक्ष (wohl nur fehlerhaft für वकुल°) Çabdar. ebend. — 4) = मुकुल *Knospe* H. an. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. गण्डस्थली° Pańkar. 3,5,9.

मुकुरित adj. wohl = मुकुलित gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

मुकुल m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,15. 1) m. n. *Knospe* AK. 2,4,1,16. H. 1126. Halâj. 2,31. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. Suçr. 1,44,14. 134,1. Ragh. 9,27. 15,99. Megh. 74. Mâlav. 52. 80. Spr. 148. 1741. 2517. Bhâg. P. 5,2,5. आविर्भूतप्रथममुकुलाः (adj. f.) कदलीः Megh. 21. Uneig.: दन्त° Çâk. 176. Uttararâmaḱ. 10,7. हस्त *eine aus den zusammengelegten Händen gebildete Knospe* Nalod. 1,38. m. *eine aus einer Hand durch Zusammenbringen der Finger gebildete Knospe* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,30. 202,*a*,4. — 2) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* — — — ⏑⏑ — Ind. St. 8,366. — 3) m. n. *Leib, Körper.* — 4) m. n. *Seele* Dhar. im ÇKDr. — 5) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,253. eines Fürsten 1,288. — Vgl. प्रतिमुकुलम्, मकुल.

मुकुलय् (von मुकुल), °यति *schliessen:* दृशौ मुकुलयन्वातः Spr. 738. — Vgl. मुकुलित.

मुकुलाग्र (मुकुल + अग्र) n. Bez. *eines best. chirurgischen Instruments mit einer knospenähnlichen Spitze* Suçr. 1,25,2.

मुकुलित (von मुकुल) adj. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. 1) *mit Knospen versehen* R. 5,9,8. Spr. 185. Git. 1,33. — 2) *knospenartig geschlossen:* मुकुलिताञ्जलिपुटा Daçak. 29,14. दरमुकुलितनयनसरोज Git. 2,17. मुकुलिताक्षी Kumâras. 3,76. Vikr. 47,19. Mâlav. 33. Varâh. Bṛh. S. 3,14. 94,12. Sâh. D. 63,13. बाल लीलामुकुलितममी सुन्दरा दृष्टिपाताः किं क्षिप्यन्ते Spr. 1966. इति प्रायो भावाः स्फुरदवधिमुद्रामुकुलिताः *verschlossen* 461.

मुकुलिन् (wie oben) adj. *mit Knospen versehen* Mâlatîm. 51,8.

मुकुलीकर् (मुकुल + 1. कर्) *knospenartig schliessen:* अग्रहस्ते मुकुलीकृताङ्गुलौ Kumâras. 5,63. मुकुलीकृतहस्ताब्जा LA. (II) 86,10. °कृतैरीक्षणैः Spr. 236.

मुकुलीभाव (von मुकुल + 1. भू) m. *das Sichschliessen, das Geschlossensein* (von Blüthen); zur Erkl. von अविकाशभाव Mallin. zu Kumâras. 3,29.

मुकुष्ठ 1) adj. = मन्थर H. an. 3,176. — 2) m. *eine Bohnenart* H. an. Vjutp. 133. — Vgl. मकुष्ठ.

मुकुष्ठक m. = मुकुष्ठ 2. Râmâçr. zu AK. 2,9,17. Wilson.

मुकूलक m. = मकूलक Râmâçr. zu AK. 2,4,5,9. ÇKDr.

मुक्त (partic. von 1. मुच्) 1) adj. s. u. मुच्. — 2) m. N. pr. *a*) eines der sieben Weisen unter Manu Bhautja Mârk. P. 100,31. — *b*) eines Kochs Râǵa-Tar. 7,1635. 1650. 1652. 1654. 1674. 1713. fg. — 3) f. आ *a*) *Perle* (die von der Perlenmuschel *Abgelöste, Befreite*) AK. 2,9,93. H. 1068. an. 2,187. Halâj. 3,42. मणिमुक्ताप्रवालानाम् M. 9,329. 11,167. 12,61. MBh. 8,4913. fg. Suçr. 1,5,2. 228,5. Ragh. 4,50. 16,69. Megh. 105. Spr. 3350. 4925. Varâh. Bṛh. S. 53,101. 80,5. 81,13. fgg. 104,61. Bṛh. 2,2. Kathâs. 21,98. Pańkar. 1,1,73. °भरणाव्रत Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,47. °शुद्धि AK. 3,4,25,168. Vgl. मणि°, शङ्ख° und मौक्तिक. — *b*) *Hure* H. an. — *c*) *eine best. Pflanze,* = रास्ना Ratnam. im ÇKDr.

मुक्तक (von मुक्त) 1) adj. *abgelöst, für sich bestehend, selbständig:* मुक्तकः श्लोक एवैकश्चमत्कारक्षमः सताम् Âgneja-P. beim Schol. zu Kâvjâd. 1,13. — 2) n. *a*) *Wurfgeschoss* Çabdârthak. bei Wilson. — *b*) *ein abge-*

löster, für sich bestehender, dem Sinne nach abgeschlossener Çloka Kâvjâd. 1,13. Sâh. D. 558. — c) *einfache Prosa ohne zusammengesetzte Wörter* Colebr. Misc. Ess. II,133. Sâh. D. 566. — d) अथ मुक्तकानि Hariv. 8411 fehlerhaft für अतिमुक्तकानि (wie die neuere Ausg. hat), wohl *die Blüthen von Dalbergia ougeinensis.*

मुक्तकच्छ (मुक्त + कच्छ) adj. *den Saum des Obergewandes hängen lassend, nicht aufschürzend;* m. Bez. *der Buddhisten* Colebr. Misc. Ess. I, 390.

मुक्तकञ्चुक (मुक्त° + क°) adj. von einer Schlange, *die ihre Haut abgeworfen —, sich gehäutet hat* AK. 1,2,1,6.

मुक्तकण्ठ s. u. कण्ठ 1. am Ende und vgl. noch मुक्तमण्डूककण्ठा (उर्वी) *erfüllt von aus voller Kehle quakenden Fröschen* Varâh. Bṛh. S. 27,6.

मुक्तकेश (मुक्त + केश) adj. f. आ und ई *aufgelöstes —, hängendes Haar habend* M. 7,91. 8,314. MBh. 3,2577. 5,1547. Hariv. 781. R. 3, 32, 31. Bhâg. P. 3,33,29. 9,8,6. Pańkat. 36,16. Vet. in LA. (II) 25,10.

मुक्तचक्षुस् (मुक्त + च°) m. *Löwe (Blicke schiessend)* Çabdam. im ÇKDr.

मुक्तचेतस् (मुक्त + चे°) adj. *dessen Geist erlöst ist* Ashṭâv. 17,10.

मुक्तता (von मुक्त) adj. *das Erlöstsein, Erlösung von allen weltlichen Banden* MBh. 12,12637. Ashṭâv. 18,14.

मुक्तनिर्मोक (मुक्त + नि°) adj. = मुक्तकञ्चुक H. 1312.

मुक्तबन्धन (मुक्त + ब°) adj. *von den Banden befreit* Ashṭâv. 18,21.

मुक्तबुद्धि (मुक्त + बु°) adj. *dessen Geist erlöst ist* Ashṭâv. 18,53.

मुक्तमूर्धज (मुक्त + मू°) adj. f. आ = मुक्तकेश MBh. 1,958. R. 2,69,8 (71,11 Gorr.). Bhâg. P. 3,19,20.

मुक्तवसन (मुक्त° + व°) adj. *der die Kleider abgelegt hat, nackt einhergehend;* m. Bez. *der* Gaina Colebr. Misc. Ess. I, 380. — Vgl. मुक्ताम्बर.

मुक्तव्यापार (मुक्त + व्या°) adj. *der sein Amt aufgegeben hat:* मन्त्रिन् Med. r. 283.

मुक्तसंशय (मुक्त + सं°) adj. *frei von Zweifel, keinem Zweifel unterliegend, sicher stehend:* अकचस्वरौ तु कर्तव्यौ प्रत्यङ्गं मुक्तसंशयौ Pat. zu P. 1,1,29. Kâr. 5 aus Kâç. zu P. 7,2,10.

मुक्तस्वामिन् (मुक्त + स्वा°) m. N. einer Statue Râǵa-Tar. 4,188.

मुक्तहस्त (मुक्त + हस्त) adj. f. आ *eine offene Hand habend, freigebig:* कोटिष्वपि Spr. 2262. व्यये चामुक्तहस्तया *nicht verschwenderisch* 5140.

मुक्ताकण (मु° + कण) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 5,34.

मुक्ताकलाप (मु° + क°) m. *ein aus Perlenschnüren bestehender Schmuck* H. 658. Kaurap. 23. Kumâras. 1,43. °कलापीकृत 3,53.

मुक्ताकार (मुक्ता + आ°) adj. *das Aussehen einer Perle habend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 3152.

मुक्ताकेशव (मु° + के°) m. N. einer Statue des Kṛshṇa Râǵa-Tar. 4,196. 201.

मुक्तागार (मुक्ता + अ° oder आ°) n. *Perlenmuschel* Çabdaк. im ÇKDr.

मुक्तागुण (मु° + गुण) m. 1) *Perlenschnur* Megh. 47. — 2) *der Vorzug —, die Vorzüglichkeit einer Perle, das klare Wasser einer Perle* Halâj. 5,12. Ragh. 16,18.

मुक्ताजाल (मु° + जाल) n. *Perlenschmuck* MBh. 13,1444. R. 4,51,7. Megh. 64. 68. 94. Spr. 3003. Davon adj. °मय f. ई *aus Perlen bestehend* MBh. 3,13158. — Vgl. मुक्ताफलजाल.

मुक्तात्मन् (मुक्त + आ°) adj. *befreit, erlöst* Ashṭâv. 18,39. Colebr. Misc. Ess. I, 382.

मुक्तादामन् (मु° + 4. दा°) m. *Perlenschnur* Vjutp. 141. Bhâg. P. 1,10, 17. Verz. d. B. H. No. 932.

मुक्तापीड (मुक्ता + आ°) m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 4,42. Reinaud, Mém. sur l'Inde 189. fg. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,7.

मुक्तापुर (मु° + पुर) n. N. pr. einer mythischen *Stadt* im Himâlaja Kathâs. 42,198. 217.

मुक्तापुष्प (मु° + पुष्प) m. *Jasminum multiflorum* oder *pubescens* Râǵan. im ÇKDr.

मुक्ताप्रसू (मु° + प्रसू) f. *Perlenmuschel* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मुक्तामातृ, मौक्तिकप्रसवा.

मुक्ताप्रालम्ब (मु° + प्रा°) m. *Perlenschnur, Perlenschmuck* H. 658. °प्रलम्ब Wilson nach ders. Aut.

मुक्ताफल (मु° + फल) 1) n. *a*) *Perle* H. 1068. an. 4,296. Med. l. 161. Ragh. 6,28. 16,62. 67. Kumâras. 1,5. Varâh. Bṛh. S. 44,27. 73,2. 81,1. 30. Spr. 548. 3018. 3152, v. l. 3976. 4349. Prab. 81,16. Kaurap. 12. Pańkat. 50,9. °परीक्षा Titel des 81ten Adhj. in Varâh. Bṛh. S. Davon nom. abstr. °फलता Spr. 1758. — *b*) *eine best. Blume* Vjutp. 142. — *c*) *die Frucht der Pflanze* Lavali. — *d*) *Kampher* H. an. Med. — *e*) Titel eines Werkes des Vopadeva Verz. d. Oxf. H. 38,*a*,5. 7. Burnouf in Bhâg. P. I, lxvii. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Çavara Kathâs. 55,230. — Vgl. स्मृति°.

मुक्ताफलजाल (मु° + जाल) n. = मुक्ताजाल Kumâras. 7,89.

मुक्ताफललता (मु° + लता) f. *Perlenschnur:* स्वच्छ° Mârk. P. 23,102. — Vgl. मुक्तालता.

मुक्तामणि (मु° + म°) m. *Perle* Shaḍv. Br. 6,6 in Ind. St. 1,40. Suçr. 1,171,18. 2,101,2. Kathâs. 22,216. Spr. 3325. 3918. Die umgekehrte Verbindung (s. u. मणि) bezeichnet *Edelsteine und Perlen.* — Vgl. मुक्तारत्न.

मुक्तामय (von मुक्ता) adj. f. ई *aus Perlen gebildet, — bestehend:* माला MBh. 3,9956. यष्टि Ragh. 13,54.

मुक्तामातृ (मु° + 1. मा°) f. *Perlenmuschel* Râǵan. im ÇKDr. u. शुक्ति. — Vgl. मुक्ताप्रसू.

मुक्ताम्बर (मुक्त + अ°) adj. *der die Kleider abgelegt hat, nackt einhergehend;* m. Bez. *der* Gaina Colebr. Misc. Ess. I, 380. — Vgl. मुक्तवसन.

मुक्तारत्न (मु° + रत्न) n. *Perle* Spr. 3331. — Vgl. मुक्तामणि, मौक्तिकरत्न.

मुक्तालता (मु° + ल°) f. 1) *Perlenschnur* H. 658. Vgl. मुक्ताफललता. — 2) N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 59,24. 169.

मुक्तावली (मुक्ता + आ°) f. 1) *Perlenschnur* AK. 2,6,2,6. H. 658. Vjutp. 138. R. Gorr. 2,125,7. Ragh. 13,48. Vikr. 153. Spr. 886. Kathâs. 69,39. Prab. 80,8. Kaurap. 17. — 2) voller oder abgekürzter Titel verschiedener Werke, insbes. Commentare Sâh. D. 209,9. eines Wörterbuchs Verz. d. Oxf. H. 135,*b*, No. 255. eines Commentars zum Meghadûta 125,*b*, No. 218. = न्यायसिद्धान्त° oder सिद्धान्त° Hall 73. महावाक्य° Weber, Lit. 149. °प्रकाश Verz. d. Oxf. H. 131, *a*, 4. 239, *b*, No. 580. Hall 74. °किरण Verz. d. Oxf. H. 239,*b*, No. 580. Hall 74. °दीपिका Hall 74. Vgl. ज्ञान°, प्रयोग°, बीज°, भक्ति°, मल्ल°, मन्वर्थ°, सिद्धान्त° und रत्नावली.

मुक्ताशुक्ति (मु° + शु°) f. *Perlenmuschel* PAÑKAR. 1,7,49 (°सुक्ति gedr.). — Vgl. मौक्तिकशुक्ति.

1. मुक्तासन (मुक्त + 1. आ°) n. *die Art und Weise, wie die Erlösten sitzen;* = सिद्धासन Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,22.

2. मुक्तासन (wie eben) adj. f. आ *den Sitz verlassen habend, vom Sitze aufgestanden* oder *aufstehend* ÇÂK. 63,16. प्रयत्न° RAGH. 3,11.

मुक्तासेन (मु° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara KATHÂS. 42,198. 218.

मुक्तास्फोट (मु° + स्फोट) m. *Perlenmuschel* AK. 1,2,3,23. TRIK. 3,3, 186. H. 1204. HALÂJ. 3,42. f. आ dass. RÂǴAN. im ÇKDR.

मुक्तास्रज् (मु° + स्रज्) f. *Perlenschnur* H. 658.

मुक्ताहार (मु° + हार) m. dass. MBH. 3,11091. R. GORR. 2,8,54 (9, 47 SCHL.). 12,33. KATHÂS. 22,76. AÇOKÂVAD. 29. °लता dass. Spr. 2207.

मुक्ति (von 1. मुच् act. und pass.) f. 1) = मोचन, मोक्षण, विसर्ग H. an. 2,187. MED. t. 44. HALÂJ. 5,49. *Befreiung* ÇAT. BR. 14,6,1,5. KATHÂS. 28,171. 72,57. शेषाणां मन्त्रिणां सैन्यं प्राप मुक्तिं संकटात् RÂǴA-TAR. 6, 352. PAÑKAT. 106,1. 110,1. वयं तन्मुक्तये प्रवृत्ताः PRAB. 14,6. Spr. 191, v. l. मातुर्दासत्वमुक्तिं कद्रूमयाचत *Befreiung aus der Knechtschaft* KATHÂS. 22,185. शाप° *vom Fluch* 34,139. *Befreiung* so v. a. *Erlösung von den weltlichen Banden, Seligkeit* AK. 1,1,4,15. H. 75. H. an. MED. HALÂJ. 1,124. COLEBR. Misc. Ess. I,121. 369. 376. 401. Spr. 2279. 4608. 4724. तदा मुक्तिर्यदा चित्तं न वाञ्छति न शोचति । न मुञ्चति न गृह्णाति न हृष्यति न शोचति ॥ ASHṬÂV. 8,2. KATHÂS. 72,317. WEBER, RÂMAT. UP. 345. Z. d. d. m. G. 14,576,7. PRAB. 80,7. Verz. d. Oxf. H. 57,*b*,27. जीवन्मुक्ति COLEBR. Misc. Ess. I, 376. — 2) *das Abwerfen, Aufgeben:* देह° KATHÂS. 5,140. 72,90. संसर्गमुक्तिः खले Spr. 2773. *das Abtragen* (einer Schuld): ऋण° TRIK. 2,9,2 (vgl. ऋणस्य मोक्षकारः SUÇR. 1,317,17). — 3) *das Lösen, Ablösen* so v. a. *Abschiessen, Werfen, Schleudern:* बाण° H. 780. HALÂJ. 2, 315. जल° HARIV. 8433. — 4) N. pr. eines göttlichen Wesens, der Gattin Satja's, Verz. d. Oxf. H. 23,*b*,6.

मुक्तिका (von मुक्ति) f. N. einer Upanishad Ind. St. 3,324. fg.

मुक्तिक्षेत्र (मु° + क्षेत्र) n. 1) *ein Ort, an dem man zur Seligkeit gelangt:* तत्र पृथिव्यां परमं मुक्तिक्षेत्रं वाराणसी नाम नगरी PRAB. 19,7. — 2) N. pr. eines best. heiligen Ortes Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,40. Verz. d. B. H. 144,10. °माहात्म्य MACK. Coll. I,80.

मुक्तिग्रन्थ (मु° + ग्रन्थ) m. *ein Buch, das die Seligkeit zu erlangen lehrt:* °संचय TRÔGOBINDÛP. in Ind. St. 2,64.

मुक्तिचिन्तामणिमाहात्म्य (मु° - चि° - मा°) m. Titel einer Schrift MACK. Coll. I,81.

मुक्तिपति (मु° + प°) m. *Herr der Seligkeit* BHÂG. P. 4,9,29.

मुक्तिपुर (मु° + पुर) n. N. pr. eines Dvîpa KATHÂS. 51,120. 124. 129.

मुक्तिमण्डप (मु° + म°) m. N. pr. eines *Tempels* Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,13.

मुक्तिमती (f. von मुक्तिमत् und dieses von मुक्ति) f. N. pr. eines Flusses MBH. 6,342 (VP. 184). भुक्तिमती ed. Bomb. शुक्तिमती MATSJA-P.

मुक्तिमुक्त (मु° + मुक्त) m. *Weihrauch* RATNAM. 42.

मुक्तिवाद (मु° + वाद) m. Titel einer Schrift HALL 49. °विचार m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 243,*b*, No. 603.

मुक्तिसेन (मु° + सेना) m. N. pr. eines Mannes WASSILJEW 268.

मुक्तेश्वर (मुक्त + ई°) n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,22. 36.

मुक्षीजा f. *Schlinge, Netz* NIR. 5,19. ṚV. 1,125,2.

मुख UṆÂDIS. 5,20. ÇÂNT. 1,6. m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. n. AK. 3,6,3,22. Am Ende eines adj. comp. f. आ und ई, in gewissen Fällen aber nur आ P. 4,1,54. 58. VOP. 4,17. Accent eines auf मुख ausgehenden adj. comp. P. 6,2,167. fgg. 177, Vârtt. in der ed. Calc. 1) *Mund, Maul, Rachen* AK. 2,6,2,40. H. 572. an. 2,24. MED. kh. 3. HALÂJ. 2,363. सुरभि नो मुखा करत् ṚV. 4,39,6. 6,75,15. 8,43,10. अपि नह्यतं मुखम् AV. 6,50,1. VS. 23,23. AIT. BR. 1, 25. 2,15. ṚV. PRÂT. 14,2. VS. PRÂT. 1,74. AV. PRÂT. 1,18. P. 1,1,8. M. 1,31. 87. 92. 2,60. MBH. 3,2838. 2944. ṚT. 1,3. Spr. 2212. VARÂH. BṚH. S. 106,5 = BṚH. 28,8. इत्यावेद्य प्रतीहारमुखेन VID. 8. दूतमुखैः — अयाचत KATHÂS. 56,84. 257. PAÑKAT. 46,22. दूतमुखा हि राजानः सर्व एव 161,20. VET. in LA. (II) 21,5. मुखस्य शोधनम् Verz. d. Oxf. H. 102,*a*,31. °परीक्षा Verz. d. B. H. No. 983. मुखनासिकम् AV. PRÂT. 1,27. मांस° adj. *Fleisch im Munde habend* KAUÇ. 93. अग्निमुखा देवाः Agni *zum Munde habend* ÇAT. BR. 7,1,2,4. सिंहस्य Spr. 470. मृगस्य ÇÂK. 7. अश्वस्य PAÑKAT. 258,16. फणिनः Spr. 2210. मत्स्यस्य SÛRJAS. 6,15. अलि° VARÂH. BṚH. S. 40,7. शिलीमुखमुखोद्धृतैः — शंकुतैः PAÑKAR. 3,5,2. मृत्योर्विवृतं मुखम् VID. 256. कृतवक्त्र° MEGH. 44. धूमः श्याममुखः KATHÂS. 59, 31. घन° Spr. 4992. चतुर्द्वारमुखी (अयोध्या) RAGH. 15,60. एकोनविंशति° adj. MÂṆḌ. UP. 3. — 2) *Gesicht, Schnauze eines Thieres* ÇAÑKH. GṚHJ. 1, 12,5. ÂÇV. GṚHJ. 3,6,7. 4,7,22. M. 2,192. MBH. 1,7703. fg. 3,1778. 2197. DAÇ. 2,66. SUÇR. 1,126,6. MEGH. 25. 27. 49. 82. 104. ṚT. 1,9. Spr. 423. मुखचन्द्र 865. 990. 2208. fg. 2211. उपानन्मुखभङ्ग 4002. VARÂH. BṚH. S. 53,51. 58,4. 68,55. VET. in LA. (II) 4,13. 7,21. मुखगतं श्मश्रु HALÂJ. 2,369. °धावन BHÂVAPR. im ÇKDR. अग्रप्रकारमुखानुग (छिद्र) M. 8,239. JÂǴN. 1,207. VARÂH. BṚH. 66,1. H. 1236. HALÂJ. 5,46. मृगपतिमुखम् SUÇR. 1,24,2. Am Ende eines adj. comp.; das vorangehende Wort *a*) ein attributives adj.: नियमक्षाममुखी ÇÂK. 180. आपाण्डु° KATHÂS. 9,45. रुधिराप्लुत° PAÑKAT. 238,23. परिवृत्तार्ध° VIKR. 17. प्रसन्न° VARÂH. BṚH. S. 58,32. कमलोदरद्युति° 48. 104,39. 105,10. — *b*) das, womit das Gesicht verglichen wird: सकलेन्दुमुखी VIKR. 28. R. 3,58,4. ÇRUT. 25. अज°, अश्व°, गो°, शूकर° *das Gesicht eines Bockes* u. s. w. *habend* R. 5,17,31. VARÂH. BṚH. S. 61,15. BṚH. 27,2. — *c*) das, was sich auf dem Gesichte zeigt: अश्रु° (s. auch bes.) R. 5,26,19. बाष्प° 4,61,2. क्रोध° Spr. 4144. भृकुटी° SUND. 4,14. भ्रूकुटी° KATHÂS. 24,87; vgl. भ्रूकुटीमुख n. *ein Gesicht mit verzogenen Brauen* R. 4,33,40. — *d*) das, wohin das Gesicht gerichtet ist: भगवन्मुखी MBH. 7,2084. HARIV. 3917. अवनी° R. 4,57,2. उभयतो° JÂǴN. 1,206. पितृदिङ्मुख 3,3. SÛRJAS. 6,20. 22. 10,8.10. VARÂH. BṚH. S. 89,4. fg. यथासुख° *richtend das Gesicht wohin es ihm bequem ist* M. 4,51. अधोमुखमुखी = अधोमुखी R. 5,26,20. 6,7,12. सर्वमुखत्व ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 20. Auf diesen Gebrauch des Wortes in adj. compp., die auch mit leblosen Gegenständen, wo also an kein Gesicht mehr gedacht wird, verbunden werden, ist zurückzuführen die Bedeutung — 3) *Richtung:* आशा° = दिङ्मुख (s. d.) *Himmelsrichtung* MṚKKH. 85,2. अन्तर्मुखम् *nach innen* SÛRJAS. 10,12. अपकृष्यन्ते स्वदिङ्मुखम् 2,2. प्राङ्मुखं कर्षति ग्रहम् 4. प्राङ्मुखं यान्ति यद्ग्रहाः 5.

— 4) *Schnauze* (eines Gefässes) Kâtj. Çr. 9,13,14. — 5) *Oeffnung, Eingang, Ausgang;* = निःसरण AK. 2,2,18. H. 982. H. an. Med. Halâj. 2,134. कोटर° Çâk. 14. दरी° (zugleich *Mund*) Kumâras. 1,8. गुहा° MBh. 3,16118. Kathâs. 55,203. बिल° 56,225. संधि° Mṛkkh. 48,11. ततो त्रणमुखैश्चैव सुस्राव रुधिरं बहु Hariv. 11959. विन्ध्याटवीमुखे *am Eingange des Waldes* Mudrâr. 11,15. तत्तु (देवकुलं) चैत्यं विना मुखम् Hâr. 198. स्वर्गस्य *Eingang zum Himmel* MBh. 5,4341. नरकपुर° Spr. 392. नदी° *Mündung eines Flusses* Ragh. 3,28. Am Ende eines adj. comp.: दीर्घमुखा शाला P. 6,2,167, Sch. सहस्र° (बिल) *tausend Aus-* oder *Eingänge habend* Pańkat. 107,2. शत° (बिल) Spr. 89. Kathâs. 61,69. Hit. 14,18, v. l. विवेकभ्रष्टानां भवति विनिपातः शतमुखः *aus hundert Oeffnungen erfolgend* so v. a. *plötzlich, jäh* Spr. 2982. — 6) *Vordertheil, Spitze:* पृथु° adj. *breites Vordertheil habend* Kâtj. Çr. 7,4,8. सेना° TBr. 3,8,22,1. श्राजिं यतामभिसृष्टानां वायुर्मुखं प्रथमः प्रत्यपद्यत Vâju *kam zuerst an die Spitze der Laufenden* d. h. *gewann den Vorsprung* (Sâj. *an das Ziel*) Ait. Br. 2,25. ध्वजिनीमुखे MBh. 3,15723. R. 2,98,25. 6,29,29. मुखमासीत्तु सैन्यस्य हनूमान् MBh. 3,16284. सोमे ऽग्रं मुखमभिपर्याहरदनुष्टुभम् Ait. Br. 3,13. हल° R. 5,19,4. Halâj. 5,46. शल्यानाम् VS. 16,13. 53. वज्रस्य TS. 7,4,2,1. शरैर्दीप्तमुखैः MBh. 3,11960. R. 6,79,69. 73. fg. Ragh. 3,59. 12,96. 98. Halâj. 2,314. मृगपक्षिणां मुखैर्मुखानि यस्त्राणां सदृशानि Suçr. 1,24,2. 25,1. fgg. स्तनद्वय° *Brustwarze* Hariv. 2902. श्रानीलमुखं स्तनद्वयम् Ragh. 3,8. श्रङ्गुली° *Fingerspitze* H. 144. Çiç. 9,64. *Schneide:* कुठारस्य Spr. 5258. *Oberfläche:* विषकुम्भं पयोमुखम् Spr. 1729. वाद्यभाण्ड° *die obere Seite* (der Trommel) AK. 3, 4,25,188. मृदङ्गो मुखलेपेन करोति मधुरध्वनिम् Spr. 748. — 7) *das Haupt, der Beste, Vorzüglichste,* = श्रेष्ठ H. an. = प्रधान Çabdar. im ÇKDr. श्रग्निर्मुखं प्रथमो देवतानाम् Ait. Br. 1,4. मुखमसि मुखं भूयासम् 2,22. 7,16. Çat. Br. 12,5,2,10. मुखमहं श्रेष्ठः समानानां भूयासम् Kauç. 90. राज्ञ° TBr. 3,8,22,1. श्रग्निहोत्रमुखा वेदा गायत्री छन्दसां मुखम्। राजा मुखं मनुष्याणां नदीनां सागरो मुखम्॥ नक्षत्राणां मुखं चन्द्र श्रादित्यस्तेजसां मुखम्। पर्वतानां मुखं मेरुर्गरुडः पततां मुखम्॥ MBh. 2,1395. M. 2,81. स हि राज्यस्य सर्वस्य मुखमेको भविष्यति R. 2,53,12. तत्रं ब्रह्ममुखम् (adj.) 1,6,16. ज्ञायते सर्वविद्यानां मुखं व्याकरणम् Kathâs. 6,144. 4,22. Am Ende eines adj. comp.: प्रजापतिमुखाभिर्देवताभिः Çat. Br. 13,1,8,2. — 8) *Anfang, Beginn;* = प्रारम्भ H. an. Med. यज्ञानाम् VS. 29,6. यज्ञ° Ait. Br. 1,8. Çat. Br. 1,1,2,3. सवन° Lâtj. 1,9,4. स्वाध्यायस्य Ṛv. Prât. 15,4. संवत्सरस्य TS. 7,4,8,2. Çâṅkh. Br. 4,4. 5,1. ऋतु° Spr. 5414. Pańkav. Br. 21,15,2. सुरभिमास° ad Çâk. 135. नगद्रा° R. 2,50,7. H. 144. निशा° MBh. 1,703. Kathâs. 72,26. Spr. 3807. Ghaṭ. 2. Pańkat. 29,16. 85,6. श्रह्नः Pańkar. 3,11,2. श्रहर्मुखे Verz. d. Oxf. H. 237,*a*, No. 568. दिन° Ragh. 9,25. दिवस° 5,76. कौमुदी° 3,1. तेजःपरिहानमुखात् Varâh. Bṛh. S. 47,21. ब्रह्मणैव मुखेन *mit dem* Brahman *voran* Khând. Up. 3,10,1. 3. Am Ende eines adj. comp. — *zum Anfang habend, damit beginnend* Ṛv. Prât. 18,7. महासतोमुखा 14. गगने भवन्मुखे Spr. 3882. Sâh. D. 23,12. परिणाममुखमिदमृतोः (vielleicht ist सुखम् st. मुखम् zu lesen) — यौवनम् Mâlav. 79. (महारथाः) जयद्रथमुखाः Gajadratha *und Andere,* Gajadr. *u. s. w.* MBh. 1,532. 3,1997. 4,85. गङ्गामुखीभिः (°मुखाभिः die neuere Ausg.) सरिद्भिः Hariv. 2967. R. 4,48,1. Ragh. 8,21. Kathâs. 44,130. 72,396. ग्रामाः — जयस्थलमुखाः (जयस्थल N. pr. eines Grâma) Râga-Tar. 5,121. इष्टिपशुसोममुखैर्मखैः Prab. 107,3. AK. 1,1, 1,47. 2,28. 2,38. Trik. 1,2,36. 3,1,24. H. 183. 1200. Zum Ueberfluss noch श्रादि hinzugefügt: भूपालमन्त्रिसेनापतिमुखादयः Kathâs. 66,43. In der Math. *the first term, the initial quantity of the progression* Colebr. Alg. 52. — 9) *Anfang* so v. a. *Anlass, Veranlassung:* विनाश° MBh. 3,16008. श्रनयस्यास्य तु मुखं भीष्मः शान्तनवो मम 5,6008. धैर्यं च विशते योधान्विजयस्य मुखं च तत् 12,3766. तावुभौ वृष्णिनाशस्य मुखमास्ताम् 16, 156. In der Dramatik *der erste Anlass der Handlung* Daçar. 1,23. Pratâpar. 21,*a*,1. Hierher vielleicht die Bed. संध्यन्तर und नाटकादेः शब्दः (woraus Çabdar. nach ÇKDr. zwei Bedeutungen: नाटक und शब्द macht) Med. — 10) *Mittel,* = उपाय H. an. Med. उपन्यासमुखेन *vermittelst* Çaṅk. bei Wind. Samkara 94. — 11) *the side opposite to the base; the summit* Colebr. Alg. 72. — 12) = वेद Çabdar. im ÇKDr. — 13) m. *Artocarpus Locucha* (s. लकुच) *Roxb.* Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. श्र°, श्रन्तर°, श्रन्न°, श्रधो° (in der ersten Bed. auch Pańkat. 84,8), श्रभि°, श्रयो°, श्रवाङ्मुख (auch Varâh. Bṛh. S. 53,51. 110), श्रश्रु°, श्रश्व°, श्राटी°, उदङ्मुख, उन्मुख, उल्का°, ऊर्ध्व° (auch Varâh. Bṛh. S. 95,11), ऋतु°, एक°, कङ्क°, कथा°, काल°, कालिका°, क्रव्य°, गो°, गौर°, चतुर्मुख, ज्ञाति°, ज्योतिर्मुख, ज्वाला°, दक्षिणा° (auch MBh. 17,43), दधि°, दश°, दिङ्मुख, दिवस°, दुर्मुख, नन्दी°, नव°, नान्दी°, निशा°, पद्ममुखी, पराङ्मुख, पुण्डरीकमुखी, पुरुषमुख, पूर्ण°, पूर्वपश्चान्मुख, प्र°, प्रति°, प्रत्यङ्मुख, प्राङ्मुख (auch Sûrjas. 4,9. 6,9), फणि°, बहिर्मुख, बहु°, भद्र°, भाग°, मर्त्य°, मलिन°, महा°, मातृ°, म्लेच्छ°, यज्ञ°, रथ°, वडवा°, वलि°, वली°, वि°, विश्वतो°, शङ्ख°, शत°, शिली°, षण्मुख, सं°, सर्वतो°, सु°, सूची°, सेना°, स्तन°, स्वस्ति°, मुख्य, मौख.

मुखखुर (मुख + खुर) m. *Zahn* H. ç. 121.

मुखगन्धक (von मुख + गन्ध) m. *Zwiebel* Râgan. im ÇKDr.

मुखघण्टा (मुख + घ°) f. Bez. *eines best. mit dem Munde hervorgebrachten Tones,* = हुलहुली Trik. 2,7,29. Hâr. 177.

मुखचपल (मुख + च) 1) adj. *geschwätzig, schwatzhaft;* davon nom. abstr. °त्व n. Varâh. Bṛh. S. 104,2. — 2) f. श्रा *ein best.* Ârjâ-*Metrum* Colebr. Misc. Ess. II,154,*a*. Ind. St. 8,296. fgg.

मुखचपेटिका (मुख + च°) f. *Ohrfeige;* s. दुर्जन°.

मुखचीरी (मुख + ची°) f. *Zunge* Çabdam. im ÇKDr.

मुखज (मुख + 1. ज) 1) adj. *aus dem* oder *im Munde entstanden.* — 2) m. *a) ein Brahmane* (*der aus* Brahman's *Munde Entstandene;* vgl. M. 1,31) Çabdârthak. bei Wils. — *b) Zahn* Wilson.

मुखजाहं (मुख + जाह) n. = मुखस्य मूलम् *Schlundkopf* gaṇa कर्णादि zu P. 5,2,24.

मुखण्डी f. *eine Art Waffe* Halâj. 2,321. मुखुण्डी H. 787, Sch.

1. मुखतस् (von मुख) adv. *vom Munde her, am Munde, mittelst des Mundes, vorn, an der Spitze, von vorn:* मुखतः पाटयामास शस्त्रेण निशितेन च — भुजंगम् MBh. 3,2389. श्रग्नाग्नं मुखतो मेध्यम् Jâǵń. 1,194. Ṛv. 1,162,2. मुखत एवास्मै ब्रह्म संश्यति TBr. 1,7,2,2. संवत्सरस्य 1,2,8. मुखतः प्रातरनुवाके न्यूङ्खयति मुखतो वै प्रजा श्रन्नमदन्ति मुखत एव तदन्नाद्यस्य यजमानं दधाति Ait. Br. 5,3. मुखतो ऽस्य यज्ञः कल्पते TS. 1,6,8,2. 5,1,8, 3. 5,2,3. 7,2,2,2. Çat. Br. 1,4,1,37. 11,5,4,17. 12,5,2,10. 13,4,1,12.

RV. Prât. 17,25. मुखतःकृत्य, मुखतः कृत्वा, मुखतःकारम् P. 3,4,61, Sch.

2. मुखतस् (मुख + तस् nom. ag.) adj. = मुखे तस्यति P. 3,4,61, Sch.

मुखतीय (von 1. मुखतस्) adj. *am Munde —, vorn befindlich* gaṇa गहादि zu P. 4,2,138. Kâr. 2 zu P. 4,3,60. — Vgl. पार्श्वतीय.

मुखदघ्न (मुख + दघ्न) adj. *bis an den Mund reichend* Çat. Br. 9,1,2,13. 13,8,2,11.

मुखदूषण (मुख + दू°) m. *Zwiebel* Râǵan. im ÇKDr.

मुखदूषिका (मुख + दू°) f. *das Gesicht verunstaltender Ausschlag bei jungen Leuten* Bhâvapr. im ÇKDr. Çârṅg. Saṁh. 1,7,65. — Vgl. यौवनपिडका.

मुखधौता (मुख + धौ°) f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Çabdak. im ÇKDr.

मुखनिरीक्षक (मुख + नि°) adj. *träge, faul (die Gesichter betrachtend)* Çabdar. im ÇKDr.

मुखनिवासिनी (मुख + नि°) f. *die im Munde Wohnende*, Bein. der Sarasvatî Çabdârthak. bei Wilson.

मुखपट (मुख + पट) m. *Schleier* Megh. 63. — Vgl. वक्त्रपट.

मुखपाक (मुख + 2. पाक) m. *Entzündung des Mundes* Suçr. 1,309,3. 156,4. Çârṅg. Saṁh. 1,7,80. 108.

मुखपिण्ड (मुख + पि°) *ein in den Mund gesteckter Bissen* Spr. 748.

मुखपूरण (मुख + पू°) n. *ein Mundvoll Wasser u. s. w.* Hâr. 206. Halâj. 4,100.

मुखप्रिय (मुख + प्रिय) 1) adj. *im Munde angenehm* Suçr. 1,190,7. — 2) m. *Orange* Bhâvapr. im ÇKDr.

मुखबन्धन (मुख + ब°) n. 1) *Deckel* AK. 1,2,2,26. H. 1092. — 2) *Einleitung, Vorwort* Khandom. im ÇKDr.

मुखभूषण (मुख + भू°) n. *Schmuck des Mundes* oder *Gesichts*: 1) *Betel* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) *Zinn* (!) H. ç. 160.

मुखभेद (मुख + भेद) m. *das Verziehen des Gesichts* MBh. 9,2786.

मुखमण्डनक (मुख + मण्डन) m. *ein best. Baum*, = तिलक Râǵan. im ÇKDr.

मुखमण्डल (मुख + म°) n. *Gesicht* Vjutp. 99.

मुखमण्डिका (मुख + मण्ड) f. *eine best. Krankheit* und *die Genie derselben* Suçr. 2,392,2.16. दैत्यानां या दितिर्माता तामाहुर्मुखमण्डिकाम् । अत्यर्थं शिशुमांसेन संप्रहृष्टा दुरासदा ॥ MBh. 3,14483. °मण्डिनिका Çârṅg. Saṁh. 1,7,109. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,27. °मण्डी unter den Müttern Skanda's Hariv. 9542.

मुखमण्डिनिका s. u. मुखमण्डिका.

मुखमाधुर्य (मुख + मा°) n. *eine best. Schleimkrankheit* Çârṅg. Saṁh. 1,7,72.

मुखमोद (मुख + मोद) m. *Hyperanthera Moringa Vahl.* Râǵan. im ÇKDr.

मुखंपच (मुखम्, acc. von मुख, + पच) m. *Bettler* Hâr. 38.

मुखयन्त्रण (मुख + य°) n. *Gebiss am Pferdezaum* H. 1250.

मुखर (von मुख) P. 5,2,107, Vârtt. 1. Kâç. zu P. 4,1,79. 1) adj. f. आ *geschwätzig*, = दुर्मुख AK. 3,1,36. H. 351. Halâj. 2,222. = तुण्डिल Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,55. (विद्या:) एका भार्या (सरस्वती) प्रकृतिमुखरा Spr. 543. मूर्खमुखरैः Prab. 106,13. अति° Spr. 4733. von Vögeln und Bienen: नानामुखरद्विजालिपरिगीत Kathâs. 71,70.99. von klingenden Schmucksachen: नूपुराणि Mṛkkh. 15,3. Mâlav. 32. शृङ्खल Ragh. 5,72. यत्नेन प्रतिपादिता मुखरयोर्मञ्जीरयोर्मूकता Sâh. D. 47,4. वाचं परं चरणपञ्जरतित्तिरीणां ब्रह्मन्नरूपमुखरां शृणवाम तुभ्यम् Bhâg. P. 5,2,10. Am Ende eines comp. *beredt in, sich auslassend in, sich ergiessend in, erhallend von*: इत्युत्पन्नविकल्पजल्पमुखरैः — जनैः Spr. 889. श्रुतिमुखरसीमा हरिकथा 4105. लब्धाभीष्टस्तुतिमुखरवैतालिकरवः Kathâs. 44,185. सुरदानवखेचरेषु पुण्याह्वघोषमुखरेषु 50,206. इत्याद्याक्रन्दमुखराः पौराः 72,178. आत्तपत्त्रजालरमुखरमुखान् Spr. 1434. श्रुतिमुखरमुखान् 2701. स्तुतिमुखरमुखश्री Kathâs. 2,81. धिक्कारमुखरतामैत्रैर्वदनैः 45,394. अवर्णमुखरा गिरः *in Vorwürfen sich ergiessend* Râǵa-Tar. 6,144. तोयोत्सर्गस्तनित° (मेघ) Megh. 38. पुष्पकचन्द्रशालाः क्षणं प्रतिश्रुन्मुखराः करोति Ragh. 13,40. लताकुञ्जे गुञ्जन्मधुव्रतमण्डलीमुखरशिखरे Gît. 2,1. 11,20. Dhûrtas. in LA. 69,5. Prab. 79,15. गोदावरीमुखरकन्दर Uttararâmak. 12,4. Çatr. 1,41. Prab. 79,11. Vgl. उन्मुखर, मौखर्य. — 2) m. *a) Krähe.* — *b) Muschel* Râǵan. im ÇKDr. — *c) Anführer, Rädelsführer* Spr. 1364. — *d)* N. pr. α) eines Schlangendämons MBh. 5,3632. — β) eines Schelmen Verz. d. Oxf. H. 139,*a*,19. — 3) f. ई *Gebiss am Pferdezaum* Schol. zu Kâtj. Çr. 14,3,9. — Vgl. मौखर, मौखरि.

मुखरक (von मुखर) 1) m. N. pr. eines Schelmen Kathâs. 73,75. — 2) f. मुखरिका *a)* = मुखरी *Gebiss am Pferdezaum* Schol. zu Kâtj. Çr. 16,2,4. — *b) Gerede, Geschwätz*: सुललितमुखरिकामृत Bhâg. P. 5,25,7.

मुखरता (wie eben) f. *Geschwätzigkeit, Schwatzhaftigkeit* Spr. 934. Kir. 5,16.

मुखरय् (wie eben), °यति *ertönen machen*: स्वर्गे किं वैष चक्रं मुखरयति दिशां दुन्दुभीनां निनादः Nâgân. 54,9. मुखरय मणिरसनागुणमनुगुणकण्ठनिनादम् Gît. 12,7. मुखरितरसन 7,16. मुखरितमणिमञ्जीर 11,3. संचरदधरसुधामधुरध्वनिमुखरितमोहनवंश 2,2. आकर्ण्य तन्मुखरिताखिलदिग्विभागम् Kathâs. 16,121. तस्मिन्मद्धन्मुखरिता मधुभिच्चरित्रपीयूषशेषसरितः परितः स्रवन्ति Bhâg. P. 4,29,40. मुखरितमाशीर्मङ्गलैरङ्गनानाम् — राजधाम Râǵa-Tar. 5,482. Mâlatîm. 1,7. Pańkar. 3,5,2.

मुखराग (मुख + राग) m. *Gesichtsfarbe* Ragh. 12,8. तच्छ्रुत्वैवाविभिन्नेन मुखरागेण Kathâs. 33,8.

मुखरीकर् (मुखर + 1. कर्) *ertönen machen*: °कृतदिङ्मुखा (कीर्ति) Kathâs. 19,111.

मुखरुज् (मुख + रुज्) f. *Mundkrankheit* Varâh. Bṛh. S. 5,82.

मुखरोग (मुख + रोग) m. dass. Suçr. 1,302,7. 2,125,4. Verz. d. B. H. No. 934. 996. Verz. d. Oxf. H. 308,*b*,9. 10. 314,*a*,40. 357,*a*,2 v. u. Varâh. Bṛh. S. 5,83. 6,4. Mârk. P. 15,35. Davon adj. °रोगिक *auf die Mundkrankheit bezüglich* Suçr. 1,9,5. °रोगिन् *mundkrank* 19.

मुखलाङ्गल (मुख + ला°) adj. *Schwein (den Mund als Pflug gebrauchend)* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मुखलेप (मुख + लेप) m. 1) *das Bestreichen des Mundes* und zugleich *der oberen Seite einer Trommel* Spr. 748. — 2) *eine best. Schleimkrankheit* Çârṅg. Saṁh. 1,7,72; vgl. आस्योपलेप Suçr. 2,235,7.

मुखवत् (von मुख) adj. *mit einem Munde versehen* Maitrjup. 6,5.

मुखवल्लभ (मुख + व°) m. *Granatbaum* Çabdam. im ÇKDr.

मुखवाटिका (मुख + वा°) f. *eine best. Pflanze*, = अम्बष्ठा Râǵan. im ÇKDr.

मुखवाद्य (मुख + वा°) n. 1) *Blasinstrument* Trik. 1,1,123. — 2) *eine*

(beim Çiva-Kultus) *mit dem Munde veranstaltete Musik* (शिवपूजान्ते वमिति शब्देन गालवाद्यम् ÇKDr.). Liṅgârkanatantra im ÇKDr.

मुखवास (मुख + वास) m. *ein Parfum für den Mund, um den Athem wohlriechend zu machen*, Pañkar. 3,6,19. Pañkat. ed. orn. 52,25. Verz. d. B. H. No. 1006. *wohlriechendes Gras* (गन्धतृण) Râgan. im ÇKDr.

मुखवासन (मुख + वा°) m. dass. AK. 1,1,4,20. H. 1391.

मुखविपुला (मुख + वि°) f. *ein best. Ârjâ-Metrum* Ind. St. 8,297. fgg.

मुखविलुण्ठिका (मुख° + वि°) f. *Ziege* Çabdar. im ÇKDr.

मुखविवाक (मुख + वि°) m. Verz. d. Oxf. H. 339,b,21.

मुखविष्ठा (मुख + वि°) f. *eine Art Schabe* H. 1337.

मुखशफ (मुख + शफ) adj. *ein loses Maul habend, Lästermaul* Çabdam. im ÇKDr.

मुखशुद्धि (मुख + शु°) f. *Reinigung des Mundes* Tithjâdit. im ÇKDr.

मुखशोधन (मुख + शो°) 1) adj. a) *den Mund reinigend.* — b) *scharf, beissend* (vom Geschmack) H. 1389. — 2) n. a) *das Reinigen des Mundes* Verz. d. Oxf. H. 103,a,1; vgl. मुखस्य शोधनम् 102,a,31. — b) *Zimmet* Râgan. im ÇKDr.

मुखशोधिन् (मुख + शो°) 1) adj. *den Mund reinigend.* — 2) m. *Citrone, Citronenbaum* Râgan. im ÇKDr.

मुखशोष (मुख + शोष) m. *Trockenheit des Mundes* Suçr. 1,219,9. Çârṅg. Saṁh. 1,7,71. 3,10,12. Davon °शोषिन् adj. *damit behaftet* Suçr. 1,231,14.

मुखश्री (मुख + श्री) f. *Schönheit des Gesichts, ein schönes Gesicht* Bhâg. P. 7,9,11.

मुखंष्ठील adj. = मुखशफ Çabdam. im ÇKDr. Fehlerhaft für मुखाष्ठील.

मुखसंभव (मुख + सं°) m. *der aus* (Brahman's) *Munde Entstandene, ein Brahmane* H. 812. — Vgl. मुखज.

मुखसुख (मुख + सुख) m. *Erleichterung der Aussprache* P. 3,3,57, Sch.

मुखसुर (मुख + सुरा) n. *Lippennektar* Trik. 2,10,16.

मुखस्राव (मुख + स्राव) m. *Speichelfluss* Çârṅg. Saṁh. 1,7,108. *Speichel* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. मुखास्राव.

मुखाकार (मुख + आ°) m. *Miene* R. 5,24,11.

मुखाग्नि (मुख + अ°) m. *Waldbrand* Çabdam. im ÇKDr. *a sort of goblin with a face of fire; fire put into the mouth of the corpse at the time of lighting the funeral pile; a sacrificial or consecrated fire* Wilson. — Vgl. मुखार्चिस् und मुखोल्का.

मुखाग्र (मुख + अग्र) n. *Spitze des Mundes, — Maules* und *Spitze* überh.: मुखाग्रे क्रोडहलयोः पोत्रम् AK. 3,4,25,182.

मुखानिल (मुख + अ°) m. *mit dem Munde erzeugter Wind* Kathâs. 60,207.

मुखामय (मुख + आ°) m. *Mundkrankheit* Râgan. im ÇKDr.

मुखार्चिस् (मुख + अ°) n. *heisser Athem* (?): उद्दास्य मुखार्चिरास्ये Pañkar. 3,9,3. — Vgl. मुखाग्नि.

मुखार्जक m. *eine best. Pflanze*, = अर्जक Râgan. im ÇKDr.

मुखासव (मुख + आ°) m. *Lippennektar* Ragh. 19,12.

मुखास्त्र (मुख + अस्त्र) n. *Krebs* Trik. 1,2,21.

मुखास्राव (मुख + आ°) m. = मुखस्राव *Speichelfluss* Suçr. 2,235,7.

मुखीभू (मुख + 1. भू), °भूय गतः P. 3,4,61, Sch.

मुखीय (von मुख) am Ende eines comp. *an der Spitze —, am Eingang* u. s. w. *befindlich:* सवन° Kâtj. Çr. 22,9,4. 24,3,15. शाला° Âçv. Çr. 4,10,6. Çâñkh. Çr. 6,12,26. उक्थ्य° 11,4,3. 21. सूक्त° Âçv. Çr. 9,5.

मुखुण्डी s. मुखण्डी.

मुखुली f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Lalit. 72. उत्खली ed. Calc. 75,16.

मुखेभव (मुखे, loc. von मुख, + भव) adj. f. आ *im Munde sich bildend* Schol. zu Ṛv. Prât. 6,9.

मुखोत्कीर्ण (मुख + उ°) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 3,384. मुखो° ed. Tr. 382, aber in der Uebersetzung wieder मुखो°.

मुखोल्का (मुख + उ°) f. = मुखाग्नि *Waldbrand* Çabdam. im ÇKDr.

मुख्य (von मुख) Aussprache VS. Prât. 4,164. 1) adj. a) *in* oder *am Munde* oder *Gesichte befindlich* gaṇa दिगादि zu P. 4,3,54. AV. 6,43,3. Çat. Br. 10,6,1,11. प्राण Lâtj. 2,5,6. Ṛv. Prât. 6,9. विप्रुषः *aus dem Munde kommend* M. 5,141. — b) *an der Spitze —, am Anfange befindlich; der erste, vornehmste, hauptsächlich, principalis, ursprünglich* (Gegens. गौण, प्रतिनिधि); *der beste, vorzüglichste, vorzüglich* gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103 (oxyt., was aber durch die accentuirten Texte nicht bestätigt wird). AK. 3,2,7. 3,4,1,16. H. 1438. Halâj. 4,5. Ṛv. Prât. 2,29. 15,9. TBr. 1,1,2,1. TS. 2,6,2,5. आर्ति Çat. Br. 1,6,1,16. मुख्यौ वा आवां यज्ञस्य स्वो यावधर्यू 4,1,3,16. 13,1,8,2. Ait. Br. 3,13. वत्सतरी Çâñkh. Gṛhj. 3,13. मुख्यो यज्ञक्रतुर्यदग्निष्टोमः Çr. 16,20,13. धन Âçv. Çr. 3,13,18. मु°, द्वितीय u. s. w. 9,4. मु°, मध्य, अवर Kauç. 15. Khând. Up. 1,2,7. M. 3,200. 8,210. 323. 10,60. Draup. 4,3. MBh. 3,2167. 2898. R. 1,9,33. 2,32,5. Spr. 4726. Suçr. 2,347,11. Varâh. Bṛh. S. 48,77. Kathâs. 33,132. अङ्गं मुख्यमङ्गं मुख्यमित्यासीदाग्रहस्तयोः 63,176. Bhâg. P. 4,25,49. Paramah. Up. in Verz. d. Tüb. H. 7,15. fg. मुख्यानुयायिन् AK. 3,4,13,101. Halâj. 2,334. Weber, Râmat. Up. 327, 2. 343, 2 v. u. Vop. S. 176. सर्ग Bhâg. P. 3,10,18. Mârk. P. 47,17. 33. Verz. d. Oxf. H. 82,b,4. मुख्यः स्यात्प्रथमः कल्पः AK. 2,7,39. गौणमुख्ययोर्मुख्ये कार्यसंप्रत्ययो भवति Cit. bei Pat. zu P. 1,4,108. 8,3,82. Sâh. D. 15,6. Weber, Ǵjot. 69. 75. Verz. d. Oxf. H. 267,b,22. fg. Vop. 6,15. 24,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 1,4,15. 6,16. 2,1,1. Schol. zu Naish. 22,53. As. Res. 3,258. Am Ende eines comp. मुख्य *der Vorzüglichste unter* — gaṇa वर्ग्यादि zu P. 6,2,131. द्विजाति° M. 3,286. अमात्य° 7,141. Bhag. 11,26. आवरणमुख्यानि MBh. 1,1158. 5,7279. R. 1,34,9. इमान्यासनमुख्यानि 72,15. 2,26,14. Varâh. Bṛh. S. 35,8. Kathâs. 52,300. 55,237. 57,56. Bhâg. P. 3,1,23. Daçak. in Benf. Chr. 183,14. Pañkat. 158,2. द्विजमुख्यतम Mṛkkh. 1,13. Ausnahmsweise und aus metrischen Rücksichten steht मुख्य in der Bed. von मुख = आदि am Ende eines adj. comp.: नारायणीमुख्यं मातृचक्रम् Kathâs. 56,76. Bhâg. P. 8,12,10. Weber, Râmat. Up. 327,1. तुरप्रतद्दलार्धेन्दुतीरीमुख्यास्तु तद्विदः H. 780. — 2) m. a) *Anführer:* अनेकमुख्यं बलम् Kâm. Nitis. 15,17. 13,77. दण्ड° (vgl. दण्डमुख) 17,49. — b) N. eines Genius, der einem Theile des (astrologisch) in 81 oder 63 Fächer (पद) getheilten Hausplanes vorsteht, Varâh. Bṛh. S. 53,45. 63. — c) pl. Bez. einer Klasse von Göttern unter Manu Sâvarṇi VP. 267. Mârk. P. 80,5. 9. — Vgl. गण°, फलमुख्या, मन्त्रिमुख्य, वारमुख्या.

मुख्यतम् (von मुख्य) adv. *vorzugsweise* Schol. zu Kap. 1,103.

मुख्यता (wie eben) f. *die erste Stelle, der oberste Rang, Vorrang* JÂǴÑ. 1,264. येनाविशति मुख्यताम् BHÂG. P. 4,22,33. गदापरिघयुद्धेषु सर्वास्त्रेषु च तावुभौ। अचिरान्मुख्यतां प्राप्तौ सर्वलोके धनुष्मताम्॥ HARIV. 4929. KATHÂS. 52,263. केवलानुमानस्य मुख्यतया Schol. zu KAP. 1,61. लेभे तद्रूपामुख्यताम् BHÂG. P. 6,18,17.

मुख्यत्व (wie eben) n. dass.: मद्दत्त्वमृषिमुख्यत्वं ददामि तव R. 1,63,19. VOP. 6,16.

मुख्यनृप (मु° + नृप) m. = मुख्यराज् MED. bh. 5.

मुख्यमन्त्रिन् (मु° + म°) m. *der erste Minister* HIT. 83,18. Davon nom. abstr. °मन्त्रिता f. RÂǴA-TAR. 5,424. — Vgl. मन्त्रिमुख्य.

मुख्यराज् (मु° + राज्) m. *Oberfürst, regierender Fürst* TRIK. 3,3,288. °राजन् H. an. 2,311.

मुख्यशस् (von मुख्य) adv. *vor Allem, zunächst* MBH. 3,2292.

1. मुख्यार्थ (मुख्य + अ°) m. *Hauptbedeutung, die ursprüngliche Bedeutung* (eines Wortes) ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 201. SÂH. D. 13. Davon nom. abstr. °त्व n. 11,15. 16.

2. मुख्यार्थ (wie eben) adj. *die ursprüngliche Bedeutung habend, in der ursprünglichen Bedeutung gebraucht* SIDDH. K. zu P. 4,2,60.

मुगदस N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,10.

मुगदमु desgl. ebend. 339,*b*,34.

मुगस्थान desgl. ebend. 340,*a*,10.

मुगूह m. *eine Hühnerart* (दात्यूह) BHÛRIPR. im ÇKDR.

मुग्ध s. u. मुह्.

मुग्धता (von मुग्ध) f. *schlichte Einfalt, Naivetät* Spr. 2215.

मुग्धत्व (wie eben) n. *Anmuth:* मुग्धत्वस्य च यौवनस्य च सखे मध्ये मधुश्रीः स्थिता VIKR. 20.

मुग्धदृश् (मु° + दृश्) f. *eine Schönäugige* Spr. 2709.

मुग्धधी (मु° + 2. धी) adj. *dumm, einfältig, Einfaltspinsel* KATHÂS. 61,244.

मुग्धबुद्धि (मु° + बु°) adj. dass. KATHÂS. 61,2.

मुग्धबोध (मु° + बोध) n. (sc. व्याकरण) *Einfältige aufklärend*, Titel einer von Vopadeva verfassten Grammatik VOP. Einl. GILD. Bibl. 382. fg. 594. Verz. d. Oxf. H. 161,*b*,12. °कार 113,*b*,3. °प्रदीप m. Titel eines Commentars zu jener Grammatik 161,*b*,15. °सुबोधिनी f. desgl. 290,*a*,12. °परिशिष्ट n. *Nachträge zum* Mugdhabodha COLEBR. Misc. Ess. II, 46.

मुग्धबोधिनी (मु° + बो°) f. (sc. टीका) *Einfältige aufklärend*, Titel eines Commentars des Bharatamalla zum Amarakosha (COLEBR. Misc. Ess. II, 56) und des Bharatamallika (wohl identisch mit dem Vorangehenden) zum Bhaṭṭikâvja (GILD. Bibl. 229).

मुग्धभाव (मु° + भाव) m. *einfältiges Wesen, Unerfahrenheit* BHÂG. P. 5,8,10. 9,3,4.

मुग्धवत् (von मुग्ध) partic. *verwirrt, keine richtige Einsicht habend:* सर्वार्थेषु MBH. 4,677.

मुग्धाक्षी (मुग्ध + अक्ष *Auge*) f. *eine Schönäugige* Spr. 342. 1084. KATHÂS. 46,192.

मुग्धाग्रणी (मुग्ध + अ°) m. *der Dümmste unter den Dummen* KATHÂS. 65,180.

मुग्धाचक्र (मु° + चक्र) n. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,34.

मुङ्ग m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 7,590.

मुङ्गट m. desgl. ebend. 8,1092.

1. मुच्, मुञ्चति, °ते DHÂTUP. 28,136. P. 7,1,59. VOP. 11,4. ved. मुचन्ति und अमुग्धम्, मुञ्चातु Ind. St. 5,340. 363. अमुचत् und अमुक्त VOP. 13,1. मुचत्, मौक् 2. p. VS. 1,25. मुञ्चत 3. pl. मोक्षीम् HARIV. 7082. मुक्षीय; मुमोच, मुमुच्महे, मुमुचे, मुमुचानः; मोक्ष्यति und °ते, मोक्ता KÂR. 2 aus SIDDH. K. zu P. 7,2,10. ved. मुमोक्तु, मुमुग्धि, अमुमुक्तन्, मुमोचत 2. pl., मुमोचति ṚV. 8,18,12. मुमोचतम् 75,1. 4. *losmachen, freimachen, befreien; loslassen, fahren lassen;* med. pass. *sich losmachen, entrinnen* ṚV. 1,24,12. अवनीः 61,10. सिन्धून् 93,5. वर्तिकाम् 116,14. अत्रीसादत्रिम् 117,3. ज्ञरसः 7,71,5. यथा निदो मुञ्चथ वन्दितारम् 2,34,15. आपो योक्त्राणि मुञ्चत 3,33,13. 6,74,3. मृत्योर्मुक्षीय 7,59,12. 8,24,27. बन्धात् 40,8. 9,29,5. मा ते कृत्या मुञ्चन्त दैव्यायाः 10,87,19. KAUÇ. 39. द्रुपदादिव मुमुचानः (vgl. UṆÂDIS. 2,91) VS. 20,20. अपो मुञ्चामि *ich lasse Wasser* 4,13. अमुच्यत ṚV. 8,58,13. स पाडुरस्य निर्णिजो न मुच्यते 10,27,24. VS. 12,98. स न दह्यते ऽथ मुच्यते KHÂND. UP. 6,16,2. मुच्याध्वै (मुच्येध्वम् BṚH. ÂR. UP. 3,8,12) ÇAT. BR. 14,6,8,12. अमोचि शुक्रो रजसः परस्तात् *ist ausgefahren* AV. 13,2,8. — अमुञ्चद्दनुषस्तस्य ज्याम् MBH. 4,161. मुञ्चेमां भद्र नावं त्वम् R. GORR. 2,52,13. VID. 238. मोक्ष्यध्वे स्वर्गवन्दीनां वेणीबन्धान् RAGH. 10,48. मुक्तबन्धन Spr. 2472. ÇÂK. 75,10, v. l. निजां मुक्त्वा शिखाम् KATHÂS. 5,118. वस्त्रान्तं शठ मुञ्च मुञ्च Spr. 688. तेन हि मुच्यन्तामभीषवः *lass die Zügel schiessen* ÇÂK. 5,15, v. l. मुक्तेषु रश्मिषु 8. मुक्तशृङ्गार *ausgezogen, abgelegt* PAṄKAT. 36,17. उष्णीषं मुमुचे BHAṬṬ. 14,95 soll nach einem Schol. so v. a. उ° परिदधे *anlegen* bedeuten. तल्पे मुक्तैरवयवैरशायिषि *mit aufgelösten* d. i. *erschlafften Gliedern* DAÇAK. in BENF. Chr. 190,19. कण्ठम् *die Kehle lösen* so v. a. *seine Stimme erheben:* कण्ठं मुञ्चति च बर्हिणः MṚKKH. 83,6; vgl. मुक्तकण्ठ. प्राणान् *Jmdes Lebensgeister lösen* so v. a. *Jmd das Leben nehmen:* एष मे मुञ्चतु प्राणान्यदि पापं चराम्यहम् MBH. 3,2982. fgg. पदात्पदममुञ्चन्ती *den Fuss nicht von der Stelle lösend* d. i. *bewegend* VID. 277. वीथीभिर्मुक्तमार्गः *den Weg frei machen* so v. a. *aus dem Wege gehen* MEGH. 46, v. l. (für दत्त). मुञ्च मुञ्चस्व मैथिलीम् *lass los* MBH. 3,16047. 10403. 15167. 15793. त्वं सह प्राणैर्मुञ्चेथाश्चैव मां युधि R. 3,62,5. आर्यं सचिवं मुञ्चति यदि पूज्यः संयतं मम श्यालम्। मोक्ता माधवसेनं ततो ऽहमपि बन्धनात्सद्यः॥ MÂLAV. 7. ÇÂK. 40,9. VID. 184. KATHÂS. 22,194. 25,109. अदण्ड्यो मुच्यते राज्ञा M. 8,202. MBH. 3,15794. तन्मुच्यतां पञ्जरबन्धनादयं पक्षी PAṄKAT. 192,15. मुक्त *freigelassen* TRIK. 3,3,177. MBH. 3,15795. Spr. 1819. VID. 267. KATHÂS. 4,38. VET. in LA. (II) 22,11. दर्शितानि कलत्राणि गृहे मुक्तमशङ्कितम् adv. Spr. 4186. वनाय — धेनुमृषेर्मुमोच *entliess die Kuh in den Wald* RAGH. 2,1. मुमोच कामचराय तम् VID. 330. मुञ्च नः साधयामः Spr. 366. कूपादाकृष्य मार्गे मुक्ता VET. in LA. (II) 17,20. PAṄKAT. 128,25. यद्येतेभ्यो मुच्यसे *wenn du dich von ihnen befreist* MBH. 3,15715. मुच्यते किल्बिषात् M. 11,90. 79. 194. 227. 239. BHAG. 4,16. मृत्युपाशात्त्वं सपुत्रा मोक्ष्यसे MBH. 1,5641. RAGH. 1,72. तदा पितॄणां मुमुचे स बन्धनात् 3,20. 12,23. येन (औषधेन) मुच्यामहे रोगात् KATHÂS. 66,32. नहि योगं प्रपश्यामि येन मुच्येयमापदः MBH. 1,

6127. 8150. 3,2613. 6003. मुच्यतु नरकात् Mârk. P. 15,76. तस्मान्मुक्ता वयं दारुणात् MBh. 1,5918. शापान्मुक्तः 3,2386. Çâk. 111,7. यदि धर्मान्न मुच्यते *wenn er nicht der Tugend verlustig geht* Spr. 2988. Statt des abl. der instr.: मुच्यते पातकैः सर्वैः M. 11,258. fg. Spr. 3223. 4788. fg. Kathâs. 49,228. स शस्त्रवर्मणामोचि चित्तं धैर्येण नो पुरः Râga-Tar. 3, 406. Mârk. P. 79,13. वामश्चास्याः (ऊरुः) कररुहपदैर्मुच्यमानो मदीयैः *frei von* Megh. 94. मुच्यन्ति बन्धनैः MBh. 13,1079. स मुच्यते सर्वकिल्बिषैः 1864. मुक्तो ऽहं सर्वकिल्बिषैः 3,4040. मुक्तमिदं तमसा मनः Çâk. 135. Ragh. 4,15. क्लेशादिभिः Schol. zu Kap. 1,94. (गुणैः) एतैर्मुक्तो महीपालः *ermangelnd* Spr. 3125. Statt des abl. der gen.: नहि मे मोक्ष्यते जीवन् *er wird mir nicht lebend entrinnen* MBh. 3,15757. 16048. नहि ते मुच्येद्रक्तो ऽप्याततायिनः 1695. मुक्त am Ende eines comp. *befreit von, ermangelnd* P. 2,1,38. योनि° Çvetâçv. Up. 1,7. घनमुक्त इवोडुराट् R. 5, 76,20. विवेक° Spr. 2726. कलङ्क° 3882. वध° Kathâs. 28,150. रोग° 29,173. रोध° (प्रवहण) Vid. 236. काठिन्य° (उरस्) Çâk. 58. उभयोर्हस्तयोर्मुक्तं यदन्नमुपनीयते so v. a. *eine Speise, die man nicht mit beiden Händen hält*, M. 3,225. pass. ohne nähere Bestimmung *befreit —, erlöst werden von der Sünde, von den Banden der Welt*: राज्ञा भवत्यनेनास्तु मुच्यन्ते च सभासदः *sind von aller Sünde frei* M. 8,19. ज्ञपित्वा पौरुषं सूक्तं मुच्यते गुरुतल्पगः 11,251. यदङ्गा कुरुते पापम् — संध्यां मुच्यति पश्चिमाम् MBh. 1,656. तस्मान्न बध्यते नापि मुच्यते नापि संसरति पुरुषः। संसरति बध्यते मुच्यते च नानाश्रया प्रकृतिः॥ Sâṁkhjak. 62. मुक्त *erlöst von der Sünde, von den Banden der Welt* Trik. 3,3,177. M. 6,44. अभिपूजितलाभैश्च यतिर्मुक्तो ऽपि बध्यते 58. Bhag. 5,28. Weber, Râmat. Up. 338. 345. 357. 359. Spr. 3350 (zugleich *Perle*); vgl. जीवन्मुक्त (auch Pańkar. 1,10,83). *verlassen* (einen Platz): न मुञ्चति च तं देशं नायको यत्र दृश्यते Sâh. D. 60,4. ad Çâk. 78. Spr. 2216. तलं यस्य न मुञ्चति। अत्यन्तशीतलच्छाया स छायातरुरुच्यते Cit. beim Schol. zu Çâk. 86. पलितशारशिखण्डबन्धस्पृष्टमुक्तभूमि adj. Daçak. in Benf. Chr. 180,1. मुञ्च शय्याम् Ragh. 5,66. इहैव प्रियापरिभुक्तमुक्ते लतावलये Çâk. 41,17. मुक्तासन 63,16. Ragh. 3,11. मुक्तरोधोनितम्ब Megh. 42. तत्क्षणं सूर्यमुक्ता दिक् Trik. 1,1,95. मुक्ता (दिश्) *verlassen* heisst in der Auguralkunde *diejenige Weltgegend, welche die Sonne so eben verlassen hat;* steht z. B. die Sonne im Süden, so heisst der Süden प्राप्तार्का und Südost मुक्ता, Varâh. Bṛh. S. 86,12. *Jmd* oder *Etwas fahren lassen, im Stich lassen, aufgeben, abschütteln:* कदाचित्तं न मुञ्चन्ति — सेवकाः Spr. 654. तमेव व्रज मा मुचः Bhaṭṭ. 4,29. मुक्त्वा हरिहरादीन् Kathâs. 72,327. Nalod. 3,12. Spr. 1443, v. l. 2614. 2899. Çâk. 115, v. l. कलत्रान्मात्रां न मुञ्चति Pańkat. 34,13. 32,25. मुक्ताग्निम् Jâǵń. 2,107. आसेवितं वर्षपूगान्षड्वर्गं विषमेषु सः। तृणेन मुमुचे नीड ज्ञातपक्ष इव द्विजः Bhâg. P. 9,19, 24. चिन्तौ परिष्वज्य विचेतनं पतिं प्रिया हि या मुञ्चति देहमात्मनः Spr. 911. R. 1,25,14. मुञ्चेत्प्राणान्भयादियम् Vid. 121. Uttararâmak. 20,10. Pańkat. 57,17. धनानि Spr. 1991. पथ्यमन्नम् 4497. सौहार्दम् 5349. स्वचापसौन्दर्यमदम् (कामः) Kumâras. 1,48. भोगम् Vid. 308. भक्षणम् Kathâs. 22,229. तच्चिन्ताम् 34,29. विलम्बम् Gît. 11,5. राज्ञो मौनममुञ्चत Kathâs. 69,79. 162. Naish. 22,53. Bhaṭṭ. 6,24. तेन हि मुच्यतां विषादः Vikr. 5, 16. त्वया तु — क्रोधो ऽद्यापि न मुच्यते Kathâs. 33,50. Hit. 57,20, v. l. मोक्ष्यसे शोकजं दुःखं निर्मोकमिव पन्नगी R. 6,9,36. कदाचिन्मुञ्चेयं मदनशिखिपीडापरिभवम् Spr. 2840. दुःखं मोक्ष्ये कदाहम् 3313. Bhaṭṭ. 6,62. मुक्तशेषविरोध adj. Ragh. 10,13. मुक्तनिद्र so v. a. *erwacht* Kathâs. 10, 72. मुक्तमानकलह adj. 55,111. मुक्तव्यापद् adj. Hit. 44,6. मुक्तोदर so v. a. *von der Wassersucht befreit* Bhâg. P. 9,7,20. कथमपि दैववशादमुक्तजीवितः Pańkat. 174,25. भीर्मुच्यत — त्वाम् Nalod. 4,7. तदपि न मुञ्चत्याशावायुः (sc. नरः) Spr. 4181. मुक्तमारुता (गुहा) so v. a. *frei von Wind* R. 4,25,14. *fahren lassen* so v. a. *hingeben, verleihen:* मुञ्चसि सत्फलानि Râga-Tar. 3,252. *verlassen, aufgeben* so v. a. *bei Seite lassen;* मुक्त्वा *mit Ausnahme von* (acc.), *ausser* Spr. 664. 976, v. l. 1549. वायुं मुक्त्वा नान्यस्य प्रवेशो ऽस्ति Pańkat. 44,11. युद्धं मुक्त्वा मे नान्यदस्ति श्रेयस्करम् 73,19. 86,19 (wo त्वां मु° zu lesen ist). *Etwas fahren lassen* so v. a. *aus sich entlassen, von sich geben; werfen, schleudern, abschiessen:* तावद्भिः पृथिवी ज्ञेया यावद्गर्भं न मुञ्चति Jâǵń. 1,207. Râga-Tar. 4,129. मुखेन गरलं मुञ्चन् (फणी) Spr. 2210. लीलमुक्ताः Kir. 5,38. चिरसंनियतं वाष्पं मुमोचाग्निमिवारणिः R. 2,30,23. मुमोच वाष्पं शनकैः MBh. 1,6180. अश्रूणि मुमुचे 8447. Hariv. 7081. R. 2,37,15. Megh. 12. Kathâs. 10,178. 32, 162. Daçak. in Benf. Chr. 185,10. श्लेष्माश्रु बान्धवैर्मुक्तम् Spr. 3056. मुमुचे भूरि रक्तम् MBh. 5,7215. शकृन्मूत्रं च मुञ्चानाः 3,11115. अप्सु श्लेष्म पुरीषं च मूत्रं च मुञ्चताम् 7,2597. नागाः शिरोभिर्जलसंततिम्। मुमुचुः 1, 8154. Kathâs. 19,97. सकृत्पीडितं वत्सं मुञ्चेद्द्रुतं पयः Spr. 2220. अमलं पयः — मुमुचुर्भिन्नवद्भनाः Bhaṭṭ. 7,2. विद्युच्छटां दृष्टिभिर्मुञ्चतीम् Prab. 65,11. गन्धं मुञ्चति मेदिनी Hariv. 7062. 4585. मुञ्चत्सु निःश्वासानपि मन्त्रिषु Kathâs. 72,168. Pańkat. ed. orn. 50,4. क्व हेति सहसा मुक्तः शब्दः MBh. 3,2219. मयूराश्च वाचो मुञ्चन्ति दारुणाः 6,62. त्वां (मेघं) मुक्तध्वनिम् Megh. 55. फूत्कारं मुक्तवान् Vid. 86. 96. 336. Kathâs. 18,154. 25,110. सिंहनादं मुमोच Pańkat. 57,14. Bhaṭṭ. 7,57. मुक्त्वा हासम् *ein Gelächter erhebend* R. Gorr. 1,35,15. मुमुचुः खधूपान् so v. a. *aufsteigen lassen* Bhaṭṭ. 3,5. वर्णोदकैः काञ्चनशृङ्गमुक्तैः *geschleudert* Ragh. 16,70. मुञ्चतः पुष्पवृन्दम् — चूतवृक्षान् Ṛt. 6,28. दृष्टेन पुष्पं मुञ्चत्या तया Kathâs. 7,68. Megh. 85. देवाश्च पुष्पवर्षं च मुमुचुश्च समन्ततः Mârk. P. 66,27. Ragh. 2, 60. 12,94. बाणमयं वर्षम् — मुमोच — यथा वर्षं सहस्रदृक् MBh. 3,670. बाणा मुक्ताः शिलास्विव MBh. 1,7667. बाणान् — मुमोच तनये मम 3,763. 4,2065. 5,7554. Kathâs. 47,81. सा नीलोत्पलमयमिवापाङ्गदामाङ्गे मम मुञ्चती Daçak. in Benf. Chr. 184,21. गन्धर्वाय मुमोच ह। प्रदीप्तमस्त्रमाग्नेयम् MBh. 1,6466. 5,7236. वज्रं मोक्ष्यते ते (*auf dich*) महेन्द्रः 14,263. R. 1,76,6. स तामविभ्रमद्भीमां (शक्तिं) वानरेन्द्रस्य चामुचत् Bhaṭṭ. 15,53. मुमोच वज्रम् — त्रिशिरसं प्रति MBh. 5,251. 14,844. चक्रं मुमोच 1,1179. 5296. 3,14609. 5,7191. 7288. 6,2537. R. 1,54,23. 55,21. 3,30,18. Spr. 519. 2579. 3168. Kathâs. 67,59. बालेन — मुक्तं रौप्यं लसड्डिम्बम् Naish. 22,53. मघवन्मुक्तकुलिशप्रहार Spr. 2744. पादप्रहारस्तया मुक्तः *einen Fussstoss versetzen* Pańkat. 233,1. चतुर्विधं तच्च (अस्त्रम्)। मुक्तामुक्तममुक्तं करमुक्तं यन्त्रमुक्तं च॥ शक्त्यादि पाणिमुक्तं स्यादमुक्तं छुरिकादिकम्। मुक्तामुक्तं तु यष्ट्यादि यन्त्रमुक्तं शरादिकम्॥ Halâj. 2,307. fg. H. 774. Madhus. in Ind. St. 1,21. आत्मानं मुच् *sich stürzen von* (abl.): आकाशादात्मानं मुक्तवान् R. 4,60,19. स मेरुकूटादात्मानं मुमोच MBh. 1,6740. गिरिवरतटान्मुक्तश्चात्मा Spr. 2741. मुक्त *abgelöst, herabgefallen:* तृणाग्रजफलानीव मुक्तानि शिखरात्तरोः Hariv. 8093. Vgl. अमुक्त.

— caus. मोचयति (auch med.) 1) = simpl. *losmachen, freimachen,*

befreien Dhâtup. 33,69. यो मोचयति संरुद्धमिदं प्रवक्तणं मम Vid. 228. 230. एतेन (यज्ञोपवीतेन) मोचयति भूषणसंप्रयोगम् Mṛkkh. 48,4. मोच्यन्तां पक्ष्ममार्गाः so v. a. *öffnen* Prab. 26,6. आधिः — यदि न मोच्यते *einlösen* Jâgn. 2,58. मोचयित्वा तानश्वान् *abspannen* MBh. 3,2884. R. 2,50,17. किं न मोचयते रामम् *befreien* R. 2,78,3. R. Gorr. 2,77,20. MBh. 7, 3604. Mṛkkh. 33,24. Vikr. 13,10. Mâlav. 75. Kathâs. 9,58. 78. 48,126. Bhâg. P. 6,2,37. 8,1,31. Mârk. P. 116,60. Pańkat. 192,16. Hit. 43,13. Daçak. in Benf. Chr. 197,24. मृगं बन्धनान्मोचयित्वा Hit. 23,11. Ind. St. 3,373,6. (नौः) मोचयिष्यति वः सर्वानस्माद्देशात् MBh. 1,5850. स कृच्छ्रान्मोचयात्मानम् 6191. अहं त्वां सर्वपापेभ्यो मोचयिष्यामि (मोक्षयिष्यामि v. l.) Bhag. 18,66. मोचयेदेनसः पितॄन् M. 3,37. R. 2,111,32. 3,53,16. Mâlav. 58,9 (संकटादात्मानं मोचयावहे zu lesen). किमयं पापस्तिर्यक्त्वान्मोचितस्त्वया Kathâs. 37,159. 71,301. विप्रं मृत्योरमूमुचन् Bhâg. P. 6,2,20. Pańkat. 242,24. Daçak. in Benf. Chr. 192,18. सेयम् — न्याय्या मया मोचयितुं भवत्तः Ragh. 2,55. Kathâs. 32,172. द्रोणेन (*von* Droṇa) मोचयामास पाञ्चाल्यम् MBh. 7,3605. (गर्दभः) शस्यक्षेत्रे मोचितः *er liess den Esel los, liess ihn frei einhergehen auf* Hit. ed. Johns. 1706. *Etwas fahren lassen* so v. a. *verausgaben, vergeben:* तपसा द्रव्यमासाद्य मोचयेत्साधितेन यः Mârk. P. 121,3. — 2) *Jmd veranlassen aufzugeben, — fahren zu lassen, — zu entlassen, — von sich zu geben:* त्वामप्यस्रं ज्ञलत्वमयं मोचयिष्यत्यवश्यम् Megh. 91. वाजिनः — आयूंषि — अमोचयत् Bhaṭṭ. 9,67. — 3) *erfreuen* Dhâtup.

— desid. 1) मुमुक्षति, °ते a) act. *frei zu machen im Begriff stehen:* मुमुक्षति वत्सं कृष्णः P. 7,4,57, Sch. *fahren zu lassen —, aufzugeben im Begriff stehen:* प्राणान्कस्मान्मुमुक्षसि Kathâs. 73,18. *zu schleudern im Begriff stehen:* वज्रं मुमुक्षन्निव वज्रपाणिः Ragh. 2,42. — b) med. *sich zu befreien gewillt sein:* मुमुक्षते वत्सः P. 7,4,57, Sch. Vop. 19,13. मुमुक्षमाणा उत या मुमुचे RV. 10,111,9. यत् — न मुमुक्षेय बन्धनात् Bhâg. P. 3,23, 57. act.: गतिस्त्वं मुमुक्षताम् MBh. 3,167. — 2) मोक्षते a) *sich zu lösen suchen, — wünschen, Rettung suchen* P. 7,4,57. Vop. 19,13. मोक्षते वत्सः स्वयमेव P., Sch. त एनं बद्धा मोक्षमाणा अवगमयन्ति Kâth. 11,6. — b) *sich befreien von* (acc.): मोक्षिष्ये मनसो ज्वरम् MBh. 15,115.

— desid. vom caus. *zu befreien (von den Banden der Welt) gewillt sein:* यं तु मुमोचयिष्यन्ति (देवाः) Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 234. — Vgl. मुमोचयिषु.

— अति pass. *vermeiden, entgehen;* mit acc.: सर्वान्पाशान्सर्वान्स्थाणून्मृत्योरतिमुच्य Ait. Br. 3,14. रक्षांस्यतिमोदयामहे Çat. Br. 3,4,2,8. निधाय वासो ऽतिमुच्यते 5,2,2,5. मृत्यून् 4,1,1. 14,4,1,13. 6,1,5. TS. 6,6, 9,2. Çâṅkh. Br. 13,3. 15,5. Kenop. 2. — desid. med. *sich retten vor* (acc.): यथाग्निं प्रदाव्यमतिमोक्षमाणाः Çâṅkh. Br. 16,7.

— अधि, partic. in श्रद्धाधिमुक्त *voller Vertrauen* Burn. Intr. 268, N. 1. Vgl. अधिमुक्ति.

— अभि *loslassen:* नाधर्मः कारणापेक्षी कर्तारमभिमुञ्चति MBh. 12,10949. *schleudern, abschiessen:* अभ्यमुञ्चन्त — शरवर्षाणि 7,3967.

— अव *ablösen* AV. 8,2,2. *abspannen:* रुथ्यांस्तानवमुच्य MBh. 3,2870. *loslassen, fahren lassen* Varâh. Bṛh. S. 51,27. *ablösen, ausziehen:* चित्रान्संनाहानवमुञ्चन्तु चैषां वासांसि दिव्यानि च भानुमन्ति MBh. 2,2520. आशीविषस्य क्रुद्धस्य पाणिमुग्रम्य दक्षिणम्। अवमुच्य प्रदेशिन्या दंष्ट्रामादातुमिच्छसि ॥ 4,1543. med. *von sich abstreifen, ablegen:* मृत्योः पड्वीशमवमुञ्चमानः AV. 8,1,4. सुखं सुदुःखान्यवमुच्य शेते जीर्णां त्वचं सर्प इवावमुच्य Spr. 4703. मेखलाम् Gobh. 3,4,17. अवमुच्य किरीटम् MBh. 2,895. भूषणान्युत्तरीयाणि वेष्टनान्यवमुच्य 11,801. (स्यमन्तकम्) स्वकण्ठादवमुच्य Hariv. 2049. R. 2,9,47 (8,54 Gorr.). 6,112,91.

— व्यव *von sich ablösen, ablegen:* पादुके व्यवमुच्य R. 2,112,22.

— आ 1) *anlegen* (Anderen oder sich ein Kleidungsstück, einen Schmuck): मातलिस्तस्य माहेन्द्रमामुमोच तनुच्छदम् Ragh. 12,86. आमुञ्चतीवाभरणं द्वितीयं ते 13,21. नूपुरयुगलमामुच्य Mâlav. 37,19. आमुच्यमानाभरणा Kumâras. 7,21. आमुञ्चन्तो (partic.) च वर्माणि MBh. 1,4095. आमुच्य कम्बूपरिहाटके शुभे 4,301. कवचान्यामुच्य शरीरेषु 1027. 14, 1687. आमुच्याथ वर्म Hariv. 13118. आमुमुचे किरीटं मालां च ebend. und 13087. आमुञ्चद्वर्म Bhaṭṭ. 17,6. आमुक्त *angelegt* AK. 2,8,2,33. H. 765. Halâj. 4,62. °कवच MBh. 1,2783. 5,2005. आमुक्ताभरणा Ragh. 17,25. 16,74. Râġa-Tar. 3,241. MBh. 14,1688. °चित्राङ्ककौतुक (कर) Kumâras. 5,66. °त्राणपट्ट Râġa-Tar. 4,454. °हारमुकुट Kathâs. 45,152. अनामुक्ता (रत्न) Spr. 94, v. l. *bekleidet, geschmückt mit:* भ्राजत्कौस्तुभामुक्तकंधर Bhâg. P. 3,28,14. आमुक्तमिव पाषण्डम् 4,19,12. nach dem Schol. *in ein Ketzergewand gehüllt* (also आमुक्त in transit. Bed.). — 2) *ablegen* (ein Kleidungsstück): सुप्ताः सवसनाः काश्चित्काश्चिदामुक्तवाससः R. 5,13,35. — 3) *befreien, loslassen:* आमुक्ताः (आसक्ताः liest der Schol.) Spr. 3738. *schleudern, werfen:* ऐरावतः — सलिलम् — मेघेष्वामुञ्चते MBh. 3,3553. आमोक्ष्यन्ति त्वयि मधुकरश्रेणिदीर्घान्कटाक्षान् Megh. 36. — Vgl. आमोचन.

— पर्या *rund herum ablösen und abnehmen:* घटं पर्यामुञ्चति (von der Töpferscheibe) Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 67.

— व्या *entlassen, von sich lassen:* व्यामुञ्चेत्पवनमथ मार्गेण क्रमशः Pańkar. 3,1,19.

— उद् *auflösen, losmachen:* उदुत्तमं मुमुग्धि नः पाशम् RV. 1,25,21. AV. 3,11,8. 6,112,2. 8,7,10. med. 2,10,6. Çat. Br. 6,7,3,8. उदमुच्ये *ich habe mich losgemacht* AV. 14,1,57. लेखमुन्मुच्य *aufmachen, erbrechen* Râġa-Tar. 3,235. *ausziehen, ablegen:* मेखलाम् Pâr. Gṛhj. 2,6. कृष्णाजिनम् Ait. Br. 1,3. विभूषणान्युन्मुमुचुः Bhaṭṭ. 3,22. उन्मुच्य Daçak. in Benf. Chr. 187, 2. उन्मुक्तपुष्पचापो मनोभवः Kathâs. 52,201. भावमासुरमुन्मुच्य Bhâg. P. 7,6,24. ऋणमुन्मुच्य देवानामृषीणां च *die Schuld abtragen* MBh. 13,2200. *Jmd befreien* R. 1,1,74. 6,84,26. Kathâs. 58,102. बन्धनात् Pańkat. 38, 24. पाशात् 192,6. स्वस्त्येव क्षेतोन्मुच्यते *kommt los, ist gerettet* Ait. Br. 2,7. 3,14. *verlassen:* रथमुन्मुच्य Kathâs. 52,197. Hariv. 12023 (?). *entlassen, von sich geben, ausstossen:* सिंहनादं वदनोन्मुक्ताः — स्तनयः Hariv. 11962. 12264. आर्तनादो हि यः पौरैरुन्मुक्तः R. 2,52,40. *schleudern:* न चक्रमुन्मुञ्चति मानुषे हरिः Spr. 5266. उन्मुक्त am Ende eines comp. *frei von, ermangelnd:* मणिनोन्मुक्त Varâh. Bṛh. S. 15,21. प्रभञ्जनोन्मुक्ता संध्या 30,20. — Vgl. उन्मुच, उन्मोचन. — caus. *lösen, aufbinden:* उन्मोचनीया वेणी Megh. 89, v. l. *ablösen, abnehmen:* तेषामुन्मोच्य चतुर्णां शीर्षपट्टकान् Kathâs. 13,190. *Jmd befreien* MBh. 12,5664. R. Gorr. 1,1, 79. Kathâs. 22,195. बन्धनात् 67,46. Pańkat. 37,20. 257,22. न विक्रमो न चाप्यर्थो न मित्रं न सुहृज्जनः। तथोन्मोचयते दुःखाद्यथात्मा स्थिरसंयमः ॥ MBh. 11,185.

— उप med. *sich Etwas anziehen,* z. B. Schuhe: उपानहौ TBr. 1,7,

9,4. TS. 5,4,4,4. Kauç. 18. Kâtj. Çr. 15,6,24. — Vgl. यथोपमुक्तम्.

— निस् 1) *lösen; befreien:* जटा निर्मुच्य Bhâg. P. 9,10,47. अमुञ्चतं व-र्तिकामंहसो निः RV. 1,118,8. 3,31,8. विश्वं जीवं तमसो निरमोचि 10, 107,1. पाशान् VS. 5,39. Bhâg. P. 6,2,20. यथाहिस्त्वचो निर्मुच्यते *sich losmacht* Çat. Br. 2,3,1,6. 3,6,3,19. प्राणैरहानि द्वित्राणि न यदा निर-मुच्यत *des Lebens verlustig gehen* Râga-Tar. 6,105. निर्मा मुञ्चामि शप-थात् Lâtj. 2,2,11. निर्मुक्त *abgelöst:* दृशनैर्मूलनिर्मुक्तैः Hariv. 4309. ad Çâk. 19. *befreit, entkommen:* दैवात्तेनापि निर्मुक्ता *von ihm befreit, ihm entkommen* Kathâs. 4,40. MBh. 1,6189. पिच्यादृणादनिर्मुक्त इदानीमस्मि 4660. क्लेशात् 6197. कार्यकारणकर्म° *frei von* Maitrjup. 6,7. द्वन्द्वमोह° Bhag. 7,28. हिम° Ragh. 1,46. व्रीडानिगड° Râga-Tar. 1,254. तरंगाव-ली° (अमृतसागरात्मभू) Spr. 2976. पुरुष° *der Männer ermangelnd* R. 4, 44,108. निर्मुक्त = निष्परिग्रह *aller Habe entbehrend, Nichts besitzend* H. an. 3,271. = निःसङ्ग *an Nichts hängend* Med. t. 117. — 2) pass. mit Ergänzung von त्वचस् *sich von seiner* (alten) *Haut befreien, sich häuten* (von einer Schlange): निर्मुच्यमान इव जीर्णतनुर्भुजंगः Mṛkkh. 46, 14. निर्मुक्त *sich* (vor Kurzem) *gehäutet habend* AK. 1,2,1,6. H. 1312. an. 3,271. Med. t. 117. निर्मुक्तानां पन्नगानाम् MBh. 5,7212. 7,576. 4880. 5603. R. 2,43,2. 4,2,15. 5,5,22. — 3) *fahrenlassen, aufgeben:* तेन नि-रमुच्यत जीवितम् Râga-Tar. 5,125. निर्मुक्त am Anfange eines adj. comp. *aufgegeben, verloren, verschwunden, nicht daseiend:* सिद्धैर्निर्मुक्तकल्म-षैः MBh. 13,760. °सङ्ग Spr. 3788. °देह 3803. °चापला Kathâs. 24,20. °शशिभास्कर Bhâg. P. 3,11,28. — 4) *schleudern:* निर्मुक्तो बाणः MBh. 4,1515. ब्रह्मदण्डः Bhâg. P. 9,4,14. — Vgl. निर्मुक्ति, निर्मोक fg., निर्मो-चन. — caus. *Jmd befreien:* पापात् Hariv. 14777. — desid. s. निर्मोक्ष.

— अधिनिस् pass. *sich befreien von:* पाप्मनः Pańkav. Br. 17,1,9. 2,2.

— अभिनिस्, partic. अभिनिर्मुक्त M. 2,221. AK. 2,7,54. H. 860. Kull. zu M. 2,220 fehlerhaft für अभिनिम्रुक्त.

— विनिस् 1) pass. *sich losmachen, sich befreien von:* यथा पादोदरस्त्वचा विनिर्मुच्यते Praçnop. 5,5. ये तु तत्र विनिर्मुक्ताः सार्थात्केचिदविक्षताः so v. a. *mit heiler Haut davongekommen* (सार्थात् gehört zu ये) MBh. 3,2552. ब्रह्मतेजोविनिर्मुक्त *glücklich entkommen* Bhâg. P. 1,8,17. दोषैः *frei von* Suçr. 1,26,3. सर्वेभ्यो ऽपि विनिर्मुक्तं कुरु (माम्) Pańkar. 2,4,18. सर्वद्वंद्व° M. 6,81. जन्मबन्ध° Bhag. 2,51. सर्वव्याधि° MBh. 3,6027. मेघलेखा° (शशिमण्डल) 4,498. 13,878. Kathâs. 16,105. Varâh. Bṛh. S. 48,87. 55, 1. Nîlak. 40. Verz. d. Oxf. H. 20,*a*,8 v. u. P. 3,4,77, Sch. — 2) *fahren lassen, aufgeben:* विनिर्मुच्य कलेवरम् Hariv. 6488. — 3) *schleudern:* रामचापविनिर्मुक्तैः सायकैः R. 3,31,22. (मुष्टिः) यस्ते मूर्ध्नि विनिर्मुक्तः प्रा-णानपहरिष्यति 4,15,22.

— परि 1) *lösen, ablösen, abnehmen:* पुरुषं परिमुक्तबन्धनं करोति Çâk. 75,10. तथा संनहनान्येषां परिमुच्य समन्ततः (von einem Baume) MBh. 4,1320. *befreien:* मुञ्चामि त्वा वैश्वानरादर्णवान्महतस्परि AV. 1,10,4. med. pass. *sich ablösen —, sich befreien von:* त्वं त्रेधा यत्पित्रोर्मुच्यसे परि RV. 1,31,4. शोणाश्वाः पर्यमुच्यत रथबन्धात् MBh. 7,8787. कलुषेणाद्य महता मेदिनी परिमुच्यताम् R. 2,97,27 (106,24 Gorr.). पापेभ्यः परिमु-च्यते MBh. 13,5551. कष्टात्संसारात् 14,455. ऋषिदेवमनुष्याणां (sc. ऋणा-त्) परिमुक्तो ऽस्मि धर्मतः 1,4659. मेघोपरोधपरिमुक्तशशाङ्कवक्त्रा Rt. 3,7. राहूपरागपरिमुक्तमिवेन्दुबिम्बम् Kaurap. 10. *frei —, erlöst werden* (von den Banden der Welt) Kauç. 139. Maitrjup. 6,34. परिमुच्यन्ति सर्वे Muṇḍ. Up. 3,2,6. — 2) *verlassen, aufgeben, fahren lassen:* द्विजातीन् — न श-शाक — परिमोक्तुं रथेन सः so v. a. *sich trennen von* R. 2,45,19. परिमु-च्य ताम् (तरिम्) Prab. 102,15. परिमुक्तसङ्ग Bhâg. P. 2,7,10. pass. in derselben Bed. wohl fehlerhaft: यश्चाग्नीन्परिमुच्येत so v. a. *vernachläs-sigen* MBh. 12,1213. यश्चाग्नीनपविध्येत ed. Bomb. *entlassen, von sich geben:* तेजोमयं तु यच्चक्रं तज्ज्वालाः परिमुञ्चति Kathâs. 29,45. — desid. s. परिमोक्ष.

— विपरि pass. *sich befreien von:* पापाद्विपरिमुच्यते MBh. 12,5657.

— प्र *auflösen, aufknüpfen, aufbinden, ablösen* Kâtj. Çr. 3,8,1. 2. 8, 4,20. 16,3,15. धन्वनो ज्याम् VS. 16,9. अभिनहनम् Khând. Up. 6,14,2. Çat. Br. 3,2,4,14. कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत् RV. 1,24,9. *Jmd befreien von:* पाशात् 6,74,4. 10,85,24. 161,1. सर्वाभ्यो देवताभ्यो यजमानं प्रमुञ्चति Ait. Br. 2,9. भीमं समरात्प्रमोक्तुम् MBh. 8,3532. *frei lassen, laufen las-sen:* अबन्ध्यं यश्च बध्नाति बन्ध्यं यश्च प्रमुञ्चति Jâǵń. 2,243. अश्वं राये प्र मु-ञ्चता सुदासः RV. 3,53,11. *Jmd im Stich lassen:* सीता त्वया प्रमुक्ता R. 3, 65,10. *Etwas fahren lassen, aufgeben:* नीचानर्थसमाचारं सज्जं कर्म प्रमु-ञ्च तु R. 2,104,6. प्रमुक्तशुभ्रास्तरणाम्बरस्रक् R. Gorr. 2,76,32. MBh. 6, 1846. *von sich abschütteln:* सर्वं पापं प्रमोक्ष्यसि MBh. 3,10819. *entlassen:* रेतः AV. 2,34,2. R. Gorr. 1,38,20. धूमं प्रमुमुचे विन्ध्यः MBh. 1,7628. हाहाकारं प्रमुञ्चतः 3,2542. वीणाः प्रमुमुचुः स्वरान् R. 2,91,26. *schleu-dern, abschiessen:* भीष्मेण महास्त्राणि प्रमुञ्चता MBh. 5,7331. 8,1975. 4069 (प्रमुञ्चमानः). Kathâs. 50,55. नाराचमालाम् — रौद्रचापप्रमुक्ताम् R. 6,79,62. अस्मद्बाहुप्रमुक्तैः — मूलपरिघमुद्गरैः 3,26,15. नुत्तं प्रमुक्तम् *mit Heftigkeit ausgestossen* Varâh. Bṛh. S. 68,63. *verscheuchen:* वर्त्रिम् RV. 1,116,10. जराम् 140,8. प्रमुञ्चन्मानुषीभियः VS. 27,7. प्रमुञ्चमानो दुरि-तानि विश्वा TBr. 3,1,1,4 in Z. f. d. K. d. M. 7,267. *frei machen* so v. a. *verleihen, schenken:* अयं वः — दृष्टीः प्रमोदयति MBh. 1,6825. अत्र ते ऽहं प्रमोदयामि मालां कुब्जे हिरण्मयीम् R. 2,9,39. — pass. *sich auflö-sen, sich ablösen:* पाश एकः प्रमुच्यते MBh. 2,2325. प्र वनस्पतीनां फ-लानि मुच्यन्ते *fallen ab* Çat. Br. 1,5,4,5. यथाम्रं वोदुम्बरं वा पिप्पलं वा बन्धनात्प्रमुच्येत 14,7,1,41. *sich auflösen* so v. a. *nachlassen, aufhören:* यदा सर्वे प्रमुच्यन्ते कामा ये ऽस्य हृदि श्रिताः 7,2,9 = Kathop. 6,14. *sich befreien von:* कर्मबन्धात् Bhâg. P. 7,10,13. पापात् Spr. 3967. MBh. 1, 254. अधर्म्यादयशस्याच्च कर्मणः 5,4135. गोहत्यायाः Hariv. 14382. उपस-र्गात् Mârk. P. 40,6. रोगात् Pańkar. 1,8,35. चन्द्र इव राहोर्मुखात्प्रमुच्य (mit passiver Bed.) Khând. Up. 8,13. मृत्युमुखात्प्रमुक्तम् Kathop. 1,11. नरकात् Mârk. P. 15,14. सर्वपापैः प्रमुच्यते M. 4,181. 11,262. MBh. 3, 5072. R. 1,1,94 (104 Gorr.). यद्रात्रौ कुरुते पापम् — महाभारतमाख्याय पूर्वां संध्यां प्रमुच्यते (sc. तस्मात्) MBh. 1,657. लग्नगर्भा प्रमुच्येत *sich von der Leibesfrucht befreien* Hariv. 14383. सद्यो गर्भात्प्रमुच्येत d. e neuere Ausg. — Vgl. प्रमुक्ति, प्रमुच fg., प्रमोक्तव्य, प्रमोचन. — caus. *auflösen:* वेणीम् Hârita bei Mallin. zu Ragh. 14,12. *Jmd befreien* MBh. 8,1744. पापात् 13,3112. — desid. *aufzugeben —, fahren zu lassen im Begriff stehen:* आसीदभ्यधिका चापि श्रीः श्रियं प्रमुमुक्षतः। निर्वाणकाले दीपस्य वर्तीमिव दिधक्षतः॥ MBh. 4,715. fg. Vgl. प्रमोक्ष.

— अनुप्र (*nacheinander*) *loslassen:* यत्सोममनु प्रमुचो बद्धधानाः RV. 4,22,7.

— परिप्र med. *sich losmachen von:* प्र मुञ्चस्व परि कुत्सादिहा गहि

ṚV. 10,38,5.

— प्रतिप्र *zulassen zu* (das Kalb zur Mutter) Çat. Br. 11,1,4,1.

— विप्र *ablösen, abnehmen:* सेनाङ्गान्विप्रमुच्य MBh. 6,5767. *Jmd befreien:* नानृषीन्विप्रमुच्य R. 3,39,37. *schleudern, abschiessen:* विप्रमोक्ष्याम्यहं बाणानृषाविगजमर्मसु R. Gorr. 2,20,42. इषाविप्रमुक्ताः शराः 3,62,7. *verschenken:* विप्रमुक्तभय (तालवन) so v. a. *frei von Gefahren* Hariv. 3725. pass. *sich befreien:* किल्बिषाद्विप्रमोक्ष्यसे MBh. 3,11800. 13,3600 (besser तपोन विप्रमुच्येत ed. Bomb.). Mârk. P. 101,7. दास्याद्दो विप्रमुच्येयम् MBh. 1,1318. 5879. 13,3535. 4185 (विप्रमोक्ष्यसि am Ende eines Çloka ohne Noth). रक्षसा विप्रमुक्तः 1,6772. गुणविप्रमुक्ता *frei von* Bhâg. P. 7,9,18.

— संप्र *vollständig lösen* Çâṅkh. Br. 18,7. Çr. 15,27,14. संप्रमुच्य mit passiver Bed. *sich befreiend von* Çat. Br. 14,7,1,41.

— प्रति 1) *Jmd* (dat. loc. gen.) *Etwas anziehen, anhängen; befestigen, anbinden an:* निष्कम् AV. 5,14,3. स्रजम् 8,6,26. पाशान् Ait. Br. 4,10. तस्य शृङ्गे नावः पाशं प्रतिमुमोच Çat. Br. 1,8,1,5. 3,7,1,12. Kâtj. Çr. 2,7,2. सहस्रं वारुणान्पाशानात्मनि प्रतिमुञ्चति MBh. 2,2323. अद्य कीर्तिमयीं मालां प्रतिमोक्ष्याम्यहं त्वयि 9,3146. ते R. Gorr. 2,8,45. गां पाशेन प्रतिमुच्य स्थूणायां बद्धा Kâtj. Çr. 26,5,3. मृत्युपाशैः प्रतिमुक्तस्य *gebunden* Bhâg. P. 3,18,10. प्रतिमुच्य काञ्चनतन्तु कृते परिगृह्य वाससा MBh. 4,215. med.: अद्य कीर्तिमयीं मालां प्रतिमोक्ष्ये तव MBh. 9,1922. नाराचमालां रामस्य ललाटे प्रत्यमुञ्चत R. 6,79,61. प्रतिमुक्त *angezogen, befestigt* u. s. w. AK. 2,8,2,33. H. 765. (अञ्जनम्) तद्विलोचनेषु प्रतिमुक्तमासाम् *aufgetragen* (= प्रतिदत्तम् Schol. in der ed. Calc.) Ragh. 16,59. *Jmd Etwas anhängen* so v. a. *anthun:* अवर्तिमेवास्मिन्पाप्मानं प्रतिमुञ्चति TBr. 1,4,2,2. AV. 9,2,2. Çat. Br. 12,4,1,9. तदस्मदश्विना युवमप्रिये प्रतिमुञ्चतम् Kauç. 58. वैरं येषां ग्रीवायां प्रतिमोक्ष्यन्ति संयुगे MBh. 8,4198. med., in der späteren Sprache auch act., *sich anziehen, anlegen; annehmen* (eine Gestalt) u. s. w.: द्रुहः पाशान्प्रति स मुचीष्ट ṚV. 7,59,8. द्रापिं प्रति मुञ्चते 4,53,2. 9,100,9. अत्कान् 5,55,6. 81,2. मणिम् AV. 10,6,6. 19,49,8. 10,6,30 (act. aber मे dabei). रूपाणि VS. 2,30. वर्णम् TS. 2,5,1,6. केतुम् 4,3,11,2. 5,1,10,3. कृष्णाजिनम् Çâṅkh. Çr. 3,11,14. शीर्षणि यो मस्तिना प्रत्यमुञ्चत *nahm auf den Kopf* ṚV. 2,17,2. य उष्णीं प्रतिमुञ्चते TS. 5,2,1,3. कवचं शरीरे प्रत्यमुञ्चत MBh. 4,1219. कर्णयोः प्रतिमुच्याहं कुण्डले 53. 296. कवचानि प्रतिमुञ्चतु — गात्रेषु 1022. इन्द्रदत्तामिमां मालां सुग्रीवः प्रतिमुञ्चतु R. 4,16,51. — 2) *Jmd freilassen, entlassen:* महाक्रतोरमुं तुरंगं प्रतिमोक्तुमर्हसि Ragh. 3,46. गृहीतप्रतिमुक्त 4,43. अयमास इति क्षिप्रं प्रतिमुक्तः तमाभुजा Râǵa-Tar. 4,556. Kathâs. 44,60. 84,63. *Etwas fahren lassen, aufgeben:* क्षणमपि प्रतिमुक्तशष्पकवलं निद्रायते गोकुलम् Mṛkkh. 116,10. प्राप्तमर्थं तु यो मालोच्छात्रनैः प्रतिमुञ्चति Spr. 1898. *abtragen* (eine Schuld) MBh. 6,5083. med. *sich befreien von:* किल्बिषात्प्रतिमुच्यते M. 10,118. भयात् 13,1659. नरकात्प्रतिमुक्तः Mârk. P. 15,1. *befreien* (?): तिर्यग्योनौ गतांश्चैव (so die neuere Ausg., कर्मभिर्निरयागमैः।) तानपि प्रतिमुच्येत ब्रह्मयुक्तेन चेतसा॥ Hariv. 11619. — 3) *schleudern:* तस्माद्बाणान्प्रति शरान्प्रतिमोक्ष्याम्यहं शितान् MBh. 14,847. 850. 856. 862. कृपेण शरवर्षाणि प्रतिमुक्तानि संयुगे 8,2613. श्लेष्ममूत्रपुरीषाणि युष्मासु प्रतिमोक्ष्यति 12,10196. अद्येमं संयतं क्रोधममत्कारं च — प्रतिमोक्ष्यामि योधेषु कक्षेष्विव हुताशनम् R. Gorr. 2,106,25. कतरो मेनिं प्रति तं मुचाते ṚV. 10,27,11. — Vgl. प्रतिमोचन. — caus. *befreien, erretten:* अस्मांस्त्वं प्रतिमोचय MBh. 1,5812. त्वदर्थमेतद्विनिपात्यमानं देहं त्वयैव प्रतिमोचितं मे Mṛkkh. 172,15. — desid. s. प्रतिमोक्ष.

— संप्रति *binden, fesseln:* वरुणपाशैश्च संप्रतिमुक्तः Bhâg. P. 5,24,23.

— वि *ablösen, losbinden, befreien;* med. *an sich* oder *für sich Etwas ablösen,* z. B. *die eigenen* (Pferde) *abspannen:* वि मुमोक्तु पाशान् ṚV. 1,24,13. अश्वान् 104,1. मुच 177,4. मुञ्च 10,160,1. 2,38,3. 5,62,1. अस्मन्मुञ्चता व्यंहः 4,12,6. 7,91,5. वि सूर्यो मध्ये अमुचद्रथम् 10,138,3. वि मुचध्वमश्वान् 1,171,1. VS. 9,12. 12,73. Çat. Br. 3,4,1,5. न श्राम्यन्ति न वि मुचन्ति (सिन्धवः) so v. a. *lassen nicht ab, ruhen nicht* ṚV. 2,28,4. मारे अस्मद्वि मुमुचः so v. a. *devertere* 3,41,8. Çat. Br. 6,7,4,9. 8,1,12. वि षू मुञ्चा सुषुवुषो मनीषाम् *entbinde* ṚV. 10,94,14. VS. 12,61. Ait. Br. 6,23. वि पाशो मुमुचे *die Fessel löste sich* 7,16. युक्त, विमुक्त *ledig* 1,14. दुन्दुभीन् *abspannen* TBr. 1,3,6,9. Çat. Br. 1,8,2,9. 3,26. वेदम् Çâṅkh. Çr. 1,15,9. छदिस् Lâṭj. 1,2,22. इतो विमुच्यमानः *sich befreiend von* Çat. Br. 14,6,11,1. 7,2,11. — विमुच्य वेणीम् MBh. 4,301. विमुक्तकेश Bhâg. P. 1,15,10. विमुच्य वाहान् *abspannend* MBh. 3,15609. 10,2. रथाद्विमुच्य अश्वान्कयान् R. 2,45,33. तेन हि विमुच्यन्तामभीषवः *schiessen lassen* Çâk. 5,15. विमुक्तप्रग्रहा वाजिनः Bhaṭṭ. 7,50. विमुक्तकण्ठम् (vgl. मुक्तकण्ठ) adv. *mit gelöster Kehle, aus vollem Halse* (schreien) Spr. 1335. 1098. न विमोक्ष्यामि दंशनम् *ablegen* MBh. 1,564. 8,2848. कवचम् 7,8431 (med.). वासांसि गुरूणि Ṛt. 1,7. आभरणानि MBh. 1,4095. R. 5,68,30. ततो विमुक्ता सशरं शरासनं महेन्द्रदत्तं कवचं च काञ्चनम् 6,95,65. विमुच्य नावम् MBh. 3,10077. विमुक्ते प्रवहणे *frei — flott gemacht* Vid. 231. महर्षींश्च विमुच्य तान् *befreien* R. 3,39,34. अवध्यः बध्यतां को ऽद्य बध्यः को वा विमुच्यताम् *frei geben, laufen lassen* R. Gorr. 2,9,11. MBh. 3,2623. 2851. Kumâras. 4,31. Ragh. ed. Calc. 2,45. Pańkat. 41,22. गर्भः स प्रसवमानो विमुच्यते *löst sich ab, geht ab* Suçr. 1,317,5. स्तेनः स्तेयाद्विमुच्यते *befreit sich von dem Verbrechen des Diebstahls* M. 8,316. शूद्रो दास्याद्विमुच्यते 414. कृच्छ्राद्दाहात् Spr. 4298. भयात् MBh. 2,882 (विमुच्येयम्). 13,363. Kathâs. 1,60. 69,107. न निष्क्रयविसर्गाभ्यां भर्तुर्भार्या विमुच्यते *sich der Gewalt des Mannes entziehen* M. 9,46. तस्य देहाद्विमुक्तस्य 6,40. सर्वपापेभ्यः MBh. 3,2493. अग्रात् (सूर्यमण्डल) 4,312. वनादितः *entkommen* 148. नरकात् Mârk. P. 15,6. धनत्यागात् *der nicht in den Fall kommt Reichthümer zu verschenken* MBh. 12,6573. st. des abl. auch der instr.: महतो ऽप्येनसो मासाद्वचेवाहिर्विमुच्यते M. 2,79. पाशैर्विमुक्तः MBh. 1,6750. 3,2618. 13,3728. R. 4,29,1. Kâm. Nîtis. 15,1. Varâh. Bṛh. S. 8,30. प्राणैः Spr. 944. 2532. Kathâs. 28,126. Pańkat. 69,2. 222,18. येन येन विमुच्यन्ते प्रजाः स्निग्धेन बन्धुना *verlustig gehen* Çâk. 150, v. l. Vikr. 129. Spr. 4711. विमुक्ता मणिभिर्जात्यैर्नवां मुक्तावलीमिव R. Gorr. 2,125,7. न मे जीवन्विमोक्ष्यसे *du wirst mir nicht lebendig entkommen* MBh. 3,1580. 15169. विषविमुक्तात्मन् *befreit vom Gift* 2839. Ragh. 2,59. 13,37. Spr. 3540. Varâh. Bṛh. S. 38,8. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 301. Bhâg. P. 9,11,20. Ohne Ergänzung: देवकन्या मृगी भूत्वा मुनिं सूप विमोक्ष्यसे (sc. मृगीभावात्) MBh. 3,10004. sc. पापात् M. 11,80. 82. Spr. 3679. कलिकलुषाणि यानि लोके मयि निपतन्तु विमुच्यतां तु लोकः Kumârila bei Müller, SL. 80. यावन्न विमोक्ष्ये Khând.

Up. 6,14,2. त्रिमुक्तश्च विमुच्यते Vedântas. (Allah.) No. 150. पत्तेरिव विमुक्तस्य R. Gorr. 2,16,45. विमुक्तैर्मलैर्विभिः *frei von allen Leidenschaften* 4,32,18. विमुक्त so v. a. वचा वि° *sich vor Kurzem gehäutet habend* (von Schlangen) MBh. 8,740. *verlassen* (einen Ort): मृगेन्द्राश्च — व्यमुञ्चन्त गुहा भयात् MBh. 3,12381. Hariv. 1578 (निवत्स्यामि st. विमोक्ष्यामि die neuere Ausg.). Ragh. 16,46. Kathâs. 54,55. Uttararâmak. 51,19. *Jmd oder Etwas fahren lassen, im Stich lassen, aufgeben:* विमुञ्चति न पुण्यात्मा शरण्यः शरणागतान् MBh. 13,7527. Spr. 4665. (तम्) विमुञ्चति श्रीः Vṛddha-Kâṇ. 15,4. Som. Nala 81. Uttararâmak. 2,13. त्वद्विमुक्ता Mârk. P. 61,67. प्राणान्विमोक्ष्यति *den Geist aufgeben* MBh. 3,315. तनुम् 16,118. Kathâs. 7,112. संज्ञाम् *die Besinnung verlieren* Hariv. 16279. अन्या वाचो विमुञ्चथ *aufgeben, vermeiden* Muṇḍ. Up. 2,2,5. यथा स्वप्नं भयं शोकं विषादं मदमेव च। न विमुञ्चति दुर्मेधाः Bhag. 18,35. 53. Hariv. 9849. रोषम् R. 6,95,65. Spr. 661. 1965. 3655. 3872. Kathâs. 33,33. Mârk. P. 110,41. विमुच्यतामेषा वनवासकृता मतिः R. 2,28,5. 3,28,4. विमुक्तधर्म adj. R. 3,51,33. Kumâras. 1,54. Varâh. Bṛh. S. 44,7. *fahren lassen* so v. a. *gelangen lassen zu* (loc.), *verleihen:* पात्रेषु सा (लक्ष्मीः) विमुक्ता Spr. 2486. *erlassen, verzeihen:* अघम् Bhâg. P. 3,1,37. दोषम् Gît. 2,10. *Etwas fahren lassen so v. a. aus sich entlassen, von sich geben; werfen, schleudern, abschiessen:* अत्रैव गर्भं विमुञ्च Pańkat. 75,9. विमोक्ष्यति विषं क्रुद्धाः कौरवेयेषु MBh. 3,313. न ते क्रोधं विमुञ्चन्ति R. 3,42,11. घोरं कोपं विमोक्ष्यामि ससैन्ये त्वयि 6,1,35. *einen verschlungenen* (ग्रस्तम्) d. i. *verfinsterten Himmelskörper von sich geben d. i. ihn von der Verfinsterung befreien* Sûrjas. 6,18.23. मूर्तिम् *eine Gestalt annehmen* M. 1,56. उष्णमश्रु विमुञ्चतः R. 2,59,5. Ragh. 8,25. शकृन्मूत्रम् Bhâg. P. 3, 20,20. पुण्या वाचः MBh. 1,5711. 5,7297. घोरान्नादान् 3,2545. R. 6,84,1. Râǵa-Tar. 5,408. अहं जलं विमुञ्चामि *ich sende den Regen* MBh. 1,3317. व्यमुञ्चच्छरवर्षाणि सतोय इव तोयदः 4,1089. R. 6,80,13. तज्जलम् — विमुञ्चति — मेघैः शक्रो भृत्यैरिवेश्वरः Hariv. 3801. सुरविमुक्तं पुष्पवर्षम् Ragh. 12,102. विमुञ्चन्तौ महाशरान् MBh. 4,1866. 3,12099. पुरेषास्त्रं व्यमुञ्चत Bhâg. P. 7,10,56. गदां विमोक्ष्यामि पुरंदरोरसि Hariv. 7210 = 7294. आत्मानं गङ्गादेव्यां विमुञ्चति *stürzt sich* Uttararâmak. 121,3. — Vgl. अविमुक्त (vgl. Weber, Râmat. Up. 329), अविमोक्य, विमोक्त, विमोक्तव्य, विमोचन. — caus. *ablösen, abspannen:* विमोचयन्ती शाखासु वल्कलमसक्तमपि द्रुमाणाम् Çâk. 45. यानम् Kauç. 42.77. *Jmd befreien* M. 11,112. MBh. 12,4782. Sâṁkhjak. 63. Ragh. ed. Calc. 3,20. Bhâg. P. 1, 8,23. 6,2,31. 7,6,9 (विमोचितुम्). Spr. 608. संशयात् Jâǵn. 2,101. दुःखात् MBh. 3,2435. शापात् 9,2412 (विमोचयामहे). वधात् Kathâs. 20,20. विमोचितासुरगणा Beiw. Çiva's Çiv. *von sich abhalten:* शरान् R. 5,42,11. — desid. *im Begriff stehen zu befreien:* विमुमुक्षितलिङ्गक (s. u. कुलिशनायक). med. *sich zu befreien wünschen:* नैतान्विहाय कृपणान्विमुमुक्ष एकः Bhâg. P. 7,9,44.

— प्रवि *Jmd entlassen:* वेतालं प्रविमुच्य Vid. 103. *Etwas loslassen, fahren lassen, aufgeben:* प्रविमुच्य शाखाम् MBh. 3,15602. शरीरम् Kathâs. 36,111. Mârk. P. 109,31. pass. *sich befreien von:* दुःस्वप्नात्प्रविमुच्यते Suçr. 1,111,16.

— सम् *entlassen, von sich geben:* नेत्रोद्भवं संमुमुचुः — वारि MBh. 3,10236. — caus. *Jmd befreien:* संमोचितः सत्यवता त्वयाहं शापात् Ragh. 5,56.

2\. मुच् (= 1. मुच्) nom. ag. am Ende eines comp. *Jmd befreiend von:* अंहो° (s. bes.), आगो°, एनो° TS. 7,5,22,1. दोष° Çatr. 14,55. सर्वदोष° 10. *entlassend, von sich gebend, schleudernd:* अमफेन° (तुरंगम) Ragh. 9,72. स्वेद° (पयोधरयुग) Spr. 1168. सान्द्रानन्दमहारसद्रवमुचो येषां फलश्रेणयः Pańkar. 3,13,1. जललव° (मेघ) Megh. 21. प्रालेयशीकार° (तुहिनांशुभासः) Spr. 3349. विष° (वाच्) 5283. अशनि° (मेघ) MBh. 1, 8247. 7,1640. वन° (इन्द्र) Ragh. 9,18. वारिमुचो न प्रभूतवारिमुचः Varâh. Bṛh. S. 3,16. 24,19. पुष्पवृष्टि° Mârk. P. 128,25. Kathâs. 56,164. शरवृष्टि° (धनुस्) Ragh. 9,12. सायक° MBh. 7,7401. गिरयः — नानायुधमुचः Bhâg. P. 3,19,20. — Vgl. अ°, जल°, तोय°, पयो°, पर्ण°, मद°, वारि°.

3\. मुच्, मोचते = मच् Dhâtup. 6,12, v. l.

मुच (von 1. मुच्) s. नख° und अमुची.

मुचक m. *Gummilack* Çabdârthak. bei Wilson.

मुचकुन्द Pańkar. 4,3,145 fehlerhaft für मुचुकुन्द.

मुचि m. N. pr. eines Kakravartin Vjutp. 92.

मुचिरं (von 1. मुच्) Uṇâdis. 1,52. adj. *freigebig* Trik. 3,1,5. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,52. Vgl. मुक्तहस्त. m. *Tugend* (धर्म); *Wind; Gottheit* Uṇâdivṛ. in Saṁkshiptas. ÇKDr.

मुचिलिन्द m. 1) *eine best. Blume* Vjutp. 142. — 2) N. pr. a) eines Schlangendämons Lalit. 354. fg. Hiouen-thsang 1,348. 478. — b) eines Kakravartin Vjutp. 92. — Vgl. महा°.

मुचिलिन्दपर्वत (मु° + प°) m. N. pr. eines mythischen Gebirges Lot. de la b. l. 148. 842. — Vgl. महा°.

मुचुकुन्द m. 1) *Pterospermum suberifolium Willd.* H. an. 4,143. Med. d. 52. Vjutp. 142. R. 3,17,11. 79,35. Suçr. 2,106,13. — 2) N. pr. eines alten Fürsten (Muni H. an.) MBh. 2,232. 3,8507. 5,4467. 4469. 12,1810. fgg. 5464. fg. 13,3689. 5663. Bhâg. P. 2,7,44. eines Sohnes des Mândhâtar, der sich als Lohn für die Hilfe, die er den Göttern bei Besiegung der Asura geleistet hatte, einen festen Schlaf erbeten hatte, aus dem ihn Niemand erwecken durfte. Als Kṛshṇa erschien, liess er ihn durch Kâlajavana wecken, wobei dieser das Leben verlor. Med. Hariv. 714. 6464. fgg. VP. 363. 566. fg. 569. Bhâg. P. 9,6,38. Verz. d. Oxf. H. 14,a,19. 268,a,35. °प्रसादक Beiw. Kṛshṇa's Pańkar. 4,1,21. विनिद्रमुचकुन्दैकब्रह्मास्त्रयुवनाश्वहृत् (sic) desgl. 3,145. eines Sohnes des Jadu Hariv. 5206. 5211. 5218. Vaters der Kandrabhâgâ Verz. d. B. H. No. 1202. N. pr. eines Dichters aus Kaçmîra Verz. d. Oxf. H. 150, b,34. eines Daitja H. an.

मुचुटी f. 1) *eine chirurgische Zange* Vâgbh. 1,25,8. — 2) *Faust* H. 597. — 3) = मुकुटी *Schnippchen* Çabdar. im ÇKDr.; vgl. पुच्छटि.

मुछ्, मुच्छति v. l. für युछ् Dhâtup. 7,35.

मुज्, मोजति und मुञ्ज्, मुञ्जति *einen best. Ton von sich geben* Dhâtup. 7,76. 77. nach Vop. मोजयति und मुञ्जयति (मृजाधन्योः).

1\. मुञ्च् s. 1. मुच्.

2\. मुञ्च्, मुञ्चति = मञ्च्, मुञ्च्, म्लुञ्च् *gehen, sich bewegen* Vop. in Dhâtup. 7,16.

3\. मुञ्च्, मुञ्चते = मच्, 3. मुच् (कल्कने) Dhâtup. 6,12.

मुञ्चक m. *ein best. Baum* (मुष्ककवृक्ष) Râǵan. im ÇKDr. *the testicle* Wilson, was auf einer Verwechselung von मुष्कक mit मुष्क beruht.

मुञ्ज् s. मुज्.

मुञ्ज m. Siddh. K. 249, b, 2 v. u. 1) *Schilfgras*, namentlich *die Blattscheide;* im Besondern heisst so das zu Flechtwerk vielfach gebrauchte *Saccharum Munja Roxb.*, das bis zu 10 Fuss hoch wird, Nir. 9, 8. H. 1192. Halâj. 2, 36. AV. 1, 2, 4. पर्येषीकां मुञ्जाद्विवृह्येत् Çat. Br. 4, 3, 3, 16. Çâñkh. Br. 18, 7. Kathop. 6, 17. स मुञ्जं प्राविशत्तस्मात्स सुषिरः Çat. Br. 6, 3, 1, 26. 6, 1, 23. 2, 15. 16. आसन्दी मुञ्जविवायना 12, 8, 3, 16. °वल्श 3, 2, 1, 13. °कुलाय 6, 6, 1, 23. TS. 5, 1, 9, 5. 10, 5. Kâtj. Çr. 2, 7, 1. 16, 2, 4. 26, 2, 10. 3, 3. 5, 15. Çâñkh. Çr. 17, 4, 5. M. 2, 43. MBh. 1, 5782. मुञ्जवल्ल्जर्जरीभूता वरूत्रस्तत्र पादपाः 3, 434. 12, 3241. इषीका वा यथा मुञ्जे पृथक्च सह चैव च। तथैव सहितावेतावन्योऽन्यस्मिन्प्रतिष्ठितौ 9022. 11666. 14, 553. fg. Suçr. 1, 344, 3. °वलय 171, 19. °धारिन् Hariv. 13236. Lalit. ed. Calc. 209, 12. 312, 13. Vop. 26, 20. °वासस् adj. Beiw. Çiva's MBh. 7, 9527. °मेखलिन् Bein. Vishṇu's und Çiva's Hariv. 10688. Die Bed. *Pfeil* bei Wilson (nach Çabdar.) beruht vielleicht auf einer falschen Auffassung von शर्, wodurch Ratnam. nach ÇKDr. मुञ्ज wiedergiebt. Vgl. भद्र°, मौञ्ज. — 2) N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4, 1, 99 (मुञ्च Druckfehler). mit dem patron. Sâmaçravasa Shaḍv. Br. 4, 1 in Ind. St. 1, 39, 3. eines Brahmanen MBh. 3, 986. eines Dichters und Fürsten von Dhârâ Daçar. 4, 80. S. 186, 3. Verz. d. Oxf. H. 121, a, No. 212. 124, a, 48. 209, a, 22. Colebr. Misc. Ess. II, 53. 462. LIA. 3, 843. Wilson, Sel. Works 1, 330. eines Fürsten von Kampâ Ind. St. 8, 193. fg. 293. fg. 359. fg. 387. 403. 421. — Verz. d. B. H. No. 166. दासशर्मा मुञ्जसूनुः 107. Vgl. मौञ्जायन.

मुञ्जक s. मौञ्जक.

मुञ्जकेतु (मु° + केतु) m. N. pr. eines Mannes MBh. 2, 116.

मुञ्जकेश, °केश und °केशिन् (मु° + केश) Çânt. 4, 4. 1) adj. *dessen Haare Schilfgras gleichen*, Beiw. Çiva's MBh. 12, 10385. Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 183, b, 37. Pañkar. 4, 3, 49. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1, 2662. 5, 77 (in LIA. I, 741, N. 1 fälschlich in मुञ्जक + ईश zerlegt). eines Lehrers VP. 283. Verz. d. Oxf. H. 55, b, 37. eines Schülers des Vigitâsu Kathâs. 69, 172. 175.

मुञ्जकेशवत् adj. = मुञ्जकेश, Bein. Kṛshṇa's MBh. 12, 13271.

मुञ्जकेशिन् 1) adj. dass., Bein. Vishṇu's Trik. 1, 1, 30. H. 217. — 2) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59, 1 (मौञ्ज°).

मुञ्जग्राम (मु° + ग्राम) m. N. pr. eines *Dorfes* MBh. 2, 1118. रम्यग्राम ed. Bomb.

मुञ्जनेजन (मु° + ने°) adj. *vom Schilf gereinigt* ṚV. 1, 161, 8. = मुञ्जतृणेन शोधितः, अग्रगततृणा Sâj.

मुञ्जंधय (मुञ्जम्, acc. von मुञ्ज, + धय) adj. f. ई *an Schilfgras saugend* Vop. 26, 53.

मुञ्जपृष्ठ (मु° + पृष्ठ) m. N. pr. einer Oertlichkeit auf dem Himâlaja MBh. 12, 4470. 4472.

मुञ्जमय (von मुञ्ज) adj. f. ई *aus* Muńga-*Gras gemacht* Kull. zu M. 2, 42.

मुञ्जर n. *Lotuswurzel* (शालूक) Çabdam. im ÇKDr.

मुञ्जवट (मु° + वट) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 3, 5092. 8210. — Vgl. मुञ्जावट.

मुञ्जवत् (von मुञ्ज) 1) adj. *schilfbewachsen*, zur Erkl. von मूजवत् Nir. 9, 8. — 2) m. a) Bez. *einer Gattung der* Soma-*Pflanze*, deren es angeblich 20 giebt, Suçr. 2, 164, 13. 168, 15. 169, 7. Offenbar aus मौजवत und मूजवत् falsch abgeleitet. — b) N. pr. eines Berges im Himâlaja MBh. 10, 785. 14, 180. Siddh. K. zu P. 4, 4, 110. — Vgl. मौञ्जवत und मूजवत्.

मुञ्जात m. *eine best. Pflanze* Suçr. 2, 101, 19.

मुञ्जातक m. *ein best. Baum* MBh. 3, 11568. Suçr. 1, 146, 4. *eine Art Gemüse* (पुष्पशाकभेद) Râǵan. im ÇKDr. = मुञ्ज Wilson.

मुञ्जादित्य (मुञ्ज + आ°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 882.

मुञ्जाद्रि (मुञ्ज + अ°) m. N. pr. eines *Berges* Varâh. Bṛh. S. 14, 31.

मुञ्जाल m. N. pr. eines Astronomen Siddhântaçir. 6, 18. Colebr. Misc. Ess. II, 461.

मुञ्जावट (मुञ्ज + अ°) N. pr. einer Oertlichkeit, = मुञ्जपृष्ठ MBh. 12, 4473. — Vgl. मुञ्जवट.

मुञ्जीकर् (मुञ्ज + 1. कर्) *zu* Muńga-*Gras machen* d. i. *zu Fasern zerschlagen:* यदा वृक्षाः सर्व एव निपातिताः। मुञ्जीकृताः शतशः MBh. 3, 11512; vgl. मुञ्जवल्ल्जर्जरीभूताः पादपाः 434.

मुट्, मुटति (आक्षेपप्रमर्दनयोः) Dhâtup. 28, 81. मोटति (प्रमर्दने) 9, 38. मोटयति (संचूर्णने) 32, 72. *knicken, zerknicken; brechen.* — Vgl. मोटक, मोटन.

— अव, davon अवमोटन adj. (f. ई) *Reissen verursachend;* s. u. खह्ना 2.

— उद् *abreissen:* करिपोतकस्तरुलतामुन्मोटते Spr. 566 (Conj.).

— परि dass.; vgl. परिमोटन.

— प्रति caus. *Jmd* (acc.) *den Garaus machen:* स मे संसाररिपुं प्रतिमोटयतु Khandom. 37.

मुट s. निर्मुट.

मुड्, मोडति (प्रमर्दने) v. l. für मुट् Dhâtup. 9, 38.

मुण्, मुणति (प्रतिज्ञाने) Dhâtup. 28, 44.

मुण्ट्, मुण्टति (प्रमर्दने) v. l. für मुट् Dhâtup. 9, 38.

मुण्ठ्, मुण्ठते (पलायने, v. l. पालने) Dhâtup. 8, 12.

मुण्ड्, मुण्डति (प्रमर्दने) v. l. für मुट् Dhâtup. 9, 38. (खण्डने) 40. (मार्जने, v. l. मग्ने und मुण्डने; vgl. मुण्डय्) 8, 22.

मुण्ड 1) adj. f. आ a) *kahl geschoren*, m. *ein Mann mit kahl rasirtem Kopfe* AK. 2, 6, 1, 48. Trik. 3, 3, 116. H. 458. an. 2, 126. Med. ḍ. 22. Gâbâlop. in Ind. St. 2, 76. P. 3, 1, 21. Vârtt. 2 zu P. 3, 1, 8. M. 2, 219. 8, 93. Jâǵń. 1, 271. Verz. d. B. H. No. 936. MBh. 1, 4598. 3, 16016. मुण्डार्धमुण्डान् 7, 3883. काम्बोजाः 4728. 4730. 13, 5865 (f.). 16, 34. Hariv. 4238. R. 6, 11, 43. भगवः Gṛhjasaṁgr. 2, 52. Verz. d. Oxf. H. 268, b, 19. Suçr. 1, 109, 4. 2, 391, 1. Kâm. Nîtis. 7, 46. Spr. 2738. Schol. zu P. 1, 3, 68 und 6, 1, 56. zu Kâtj. Çr. 25, 11, 20. Çiva MBh. 12, 10366. 14, 194. Mit कृत u. s. w. componirt gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2, 1, 59. — b) *keine Hörner habend:* Kühe Varâh. Bṛh. S. 61, 3. Ziegen 65, 4. 11. — c) *der Spitze —, der Krone beraubt* (von Bäumen): मुण्डतालवनानीव चकार स रथव्रजान् MBh. 6, 4815. 5441. = स्थाणुवृक्ष ÇKDr. ohne Angabe einer Aut. — d) *keine Spitze habend, stumpf:* पेनोदयवती (so ist zu trennen) वादे मुण्डमुद्गरिका जिता Kathâs. 72, 97. — 2) m. n. AK. 3, 6, 4, 34 (m. Siddh. K. 249, b, 1 v. u.). *Kopf* Trik. (hier wohl मूर्धन्यस्त्री zu lesen). H. 566. H. an. Med. Halâj. 2, 363. पलितं मुण्डम् Spr. 3391. स्वमुण्डहीन, करि° (Gaṇeça) 4710. Râǵa-Tar. 2, 86. 3, 50. 5, 58. मुण्डित° Prab. 20, 15. 54, 8.

Daçak. in Benf. Chr. 183,6. LA. (II) ad 4,5. — 3) m. *a*) = मुण्डक *Barbier* Gaṭâdh. im ÇKDr. — *b*) pl. N. pr. einer Völkerschaft (vielleicht die Kâmbog'a) MBh. 6,2410. — *c*) N. pr. eines Fürsten Burn. Intr. 358. pl. N. einer Dynastie VP. 474. — *d*) N. pr. eines Daitja Trik. H. an. Med. Hariv. 12934. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*,27. Mârk. P. 87,1. 16. 20. fgg. 88,1. °मथना (sic) Beiw. der Durgâ 91,19. — *e*) Bein. Râhu's Trik. H. an. Med. — 4) f. आ (*eine kahl geschorene*) *Bettlerin* H. 532. Halâj. 2,332. — *b*) *eine best. Pflanze*, = मुण्डीरिका Med. — 5) f. ई *a*) *eine best. Pflanze*, = महाश्रावणिका Râǵan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte (Suppl.) — *b*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2635. — 6) n. *a*) *Kopf* s. u. 2. — *b*) *Eisen* (vgl. मुण्डलोह, मुण्डायस). — *c*) *Myrrhe* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. उरु°, कम्बोज°, गन्ध°, चण्डमुण्डा, दण्डिमुण्ड, पीत°, यवन°, रुरु°, मैण्ड्य.

मुण्डक 1) m. *a*) (von मुण्ड) *Baumstamm, Balken* (*ein der Aeste beraubter Baum*) Vjâsa in Z. d. d. m. G. 9,665. — *b*) (von मुण्डय्) *Barbier* H. 923. — 2) f. मुण्डिका *eine best. Pflanze*; s. u. 2. पद्मामृत. — 3) n. *a*) *Kopf* H. 566, v. l. — *b*) Bez. der *Abschnitte* in der Muṇḍakopanishad.

मुण्डकोपनिषद् (मुण्डक + उ°) f. Titel einer bekannten Upanishad. मुण्डकोपनिषद्दीपिका f. Titel eines Commentars dazu Verz. d. Oxf. H. 390,*b*, No. 35.

मुण्डचणक (मु° + च°) m. *eine Erbsenart* (कलाय) Râǵan. im ÇKDr.

मुण्डधान्य (मु° + धा°) n. *eine Art Korn, Getreide ohne Grannen*; so ist vielleicht Suçr. 2,510,6 statt मूढधान्य zu lesen. Vgl. मुण्डशालि.

मुण्डन (von मुण्डय्) n. 1) *das Kahlscheeren des Kopfes* H. 923. an. 3,400. Med. n. 108. Halâj. 4,36. दण्ड एव हि राजेन्द्र तत्रधर्मो न मुण्डनम् MBh. 12,697. ज्ञानेन मुक्तिर्न तु मुण्डनेन Spr. 4174. प्रयागे मुण्डनं चैव पर्ं निर्वाणकारणम् Pańkar. 2,7,14. P. 5,4,67, Sch. शिरसः MBh. 3,13484. शिरसो मुण्डनं दण्डस्तस्य (ब्राह्मणस्य) Mit. 47,16. Verz. d. Oxf. H. 32,*b*, 20. — 2) *das Schützen, Behüten* (vgl. मुण्ठ्) H. an. Med.

मुण्डनक (von मुण्डन) 1) m. *eine Art Reis*, = मुण्डशालि Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte. — 2) f. मुण्डनिका s. महा° und vgl. मुण्डिनिका unter मुण्डितिका.

मुण्डपृष्ठ (मु° + पृष्ठ) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 68,*a*, 6.

मुण्डफल (मु° + फल) m. *Kokosnussbaum* Çabdar. im ÇKDr.

मुण्डमाला (मु° + मा°) f. und vollständig °तन्त्र n. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,4. 101,*b*,44. 103,*a*,19. 104,*a*,17. Verz. d. B. H. No. 1057.

मुण्डमालिनी (मु° + मा°) f. *eine Form der* Durgâ Wilson, Sel. Works 2,184.

मुण्डय् (von मुण्ड), °यति *kahl scheeren* (den Kopf) P. 3,1,21. Vârtt. 2 zu P. 3,1,8. अर्धं शकानां शिरसो मुण्डयित्वा व्यसर्जयत्। यवनानां शिरः सर्वं काम्बोजानां तथैव च॥ Hariv. 780. यदि शिरो मुण्डयित्वा (*sich den Kopf kahl scheeren*) मम पादयोर्निपतसि Pańkat. 223,8. मुण्डित *kahl geschoren* AK. 2,6,1,48. 3,2,35. Trik. 3,3,116. H. 458. an. 2,126. Med. d. 22. नापितवधूर्मुण्डिता Hit. ed. Johns. 1375. Spr. 3303. शिरो ऽपर्वणि मुण्डितम् 1332. °मूर्धन् Kathâs. 44,59. मूर्धानं चार्धमुण्डितम् Râǵa-Tar. 4,179. °मुण्ड Prab. 20,15. 54,8.

मुण्डलोह (मु° + लोह) n. *Eisen*; s. u. अष्टलोहक und vgl. मुण्डायस, मुण्डित.

मुण्डवेदाङ्ग (मु° + वे°) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2158.

मुण्डशालि (मु° + शा°) m. *eine Art Reis* Râǵan. im ÇKDr.

मुण्डाख्या (मुण्ड + आ°) f. *eine best. Pflanze*, = महाश्रावणिका Râǵan. im ÇKDr.

मुण्डायस (मुण्ड + अयस्) n. *Eisen* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मुण्डलोह, मुण्डित.

मुण्डार n. N. pr. eines Ortes, wo der Sonnengott verehrt wurde, Verz. d. Oxf. H. 31,*b*, N. 6.

मुण्डासन (मुण्ड + आ°) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,9.

मुण्डित 1) adj. *kahl geschoren* s. u. मुण्डय्. — 2) n. *Eisen* Râǵan. im ÇKDr.; vgl. मुण्डलोह, मुण्डायस.

मुण्डितिका (von मुण्डित) f. *eine best. Pflanze*, vulgo मुण्डिरी oder मुण्डीरी Ratnam. 39. मुण्डिनिका (vgl. मुण्डनिका unter मुण्डनक) Nigh. Pr.

मुण्डिन् (von मुण्ड) 1) adj. = मुण्ड *a*) *kahl geschoren* MBh. 13,973. Hariv. 14532. Kâm. Nîtis. 2,24. Wilson, Sel. Works 1,188. Çiva MBh. 13,609. 1171. — *b*) *hornlos*: मृग Bhâvapr. im ÇKDr. u. जाङ्गल. — 2) m. *Barbier* AK. 2,10,10.

मुण्डिनिका s. मुण्डितिका.

मुण्डिभ m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 13,3,5,4. TBr. 3,9,15,3. angeblicher Verfasser von VS. 23,9 (Appendix LIII).

मुण्डीरिका f. *eine best. Pflanze*, = मुण्डा Med. d. 22. fg. = मुण्डितिका Gaṭâdh. im ÇKDr.

मुण्डीरी f. *eine best. Pflanze*, = श्रमणा, प्रव्रजिता Trik. 3,3,141. H. an. 4,115. Med. t. 211.

मुण्डीश्वरतीर्थ (मुण्डिन् - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,7. — Vgl. दण्डिमुण्डीश्वर unter दण्डिमुण्ड.

मुण्डेश्वरतीर्थ (मुण्ड - ई° + तीर्थ) n. desgl. Verz. d. Oxf. H. 66,*a*, 29.

मुत्कल m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,218.

मुत्खलिन् m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 346,9.

मुत्य n. *Perle* Çabdârthak. bei Wilson.

मुथशिल = مثصل in der Astrol. N. *des 5ten* Joga Ind. St. 2,268. Davon adj. मुथशिलित und मुथशिलिन् ebend.

1. मुद्, मोदते Dhâtup. 2,15. मुमुदे, अमोदिष्ट, (अनु) मुदीमहि ved., मोदिष्ये; aus metrischen Rücksichten bisweilen auch act. *lustig* —, *fröhlich sein, sich freuen* (vgl. 1. मद्, मन्द्): तासामध्वर्युरागतौ यवो वृष्टीव मोदते RV. 2,5,6. Çat. Br. 3,6,1,10. RV. 5,47,6. 9,71,3. मुमोद गर्भो वृषभः ककुद्मान् 10,8,2. याभिः सोमो मोदते कर्षते च 30,5. 85,42. VS. 3, 41. ओषधीभिर्हेदं सर्वं मोदते Çat. Br. 9,4,1,7. स्त्रीभिः सह मोदमानः 14,7,1,14. Çâṅkhj. Gṛhj. 1,22. Kauç. 40. मोदमानस्तिष्ठति Khând. Up. 6,11,1. Kathop. 1,12. देववद्दिवि मोदते M. 2,232. MBh. 1,1050. 3,8044. Râǵa-Tar. 6,209. Bhâg. P. 3,14,50. माद्यति मोदते ऽभिरमते Spr. 635. 3015. 3843. 3997. मुमुदे तत्पुरं परया मुदा MBh. 1,6630. 3,16707. R. Gorr. 1,35,50. fg. 46,35. Kathâs. 27,131. 29,174. 36,135. 45,114. LA. (II) 88,4. Mârk. P. 135,4. मुमुदिरे R. 1,10,33. अमोदिष्ट Bhaṭṭ. 15,97. मोदिष्ये Bhag. 16,15. MBh. 1,5945. 2,505. विलसद्विस्मयमोदमानचित्ताः Kathâs. 3,79. वृषतया सह मोदते M. 3,191. MBh. 3,2605. Spr. 2919. पुत्रपौत्रैश्च मोदस्व *erfreue dich an* Mârk. P. 132,41. तस्मिन्न मोदामहे

Spr. 5283. मोदन्ति MBh. 3,7000. मोदेत् 8042. 5,28. मोदसि 12,11. मोदन्ति Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,540, Çl. 3. अमोदन् R. 2, 48, 3. मुमोद 1,46,17. R. Gorr. 1,46,34. मुदित *erfreut, froh* MBh. 3, 2230. 2234. 3004. 3066. 5,6076. 7517. R. 1,65,20. R. Gorr. 1,46,35. Ragh. 12,7. 14,29. Varâh. Bṛh. S. 5,44.98. Kathâs. 46,211. 60,254. Brahma-P. in LA. (II) 54,6. 55,17. Verz. d. Oxf. H. 129,*b*,19. °मानस MBh. 1,5572. Pańkar. 3,11,21. कोशलो नाम मुदितः स्फीतो जनपदो महान् R. 1,5,5 (1 Gorr.). 2,53,11. Hariv. 3060. सर्वैः सुमुदिता गुणैः *sich gar sehr erfreuend an* so v. a. *besitzend* 9951. In comp. mit dem, woran man sich erfreut: स्वधृतिवनितासङ्ग° Spr. 2156. जलदनिनद° 2281. Varâh. Bṛh. S. 8,36. 18,2. वारिधाराप्रमुदितमुदिता (उर्वी) 27,6. ध्वस्ताशेषतमःप्रमोद° Spr. 757, v. l. 2526, v. l. — मुदिता (vgl. प्रमोदिता u. प्र caus.) f. *Freude* Mathureça zu AK. ÇKDr. Jogas. 1,33. 3,24 (Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,23. 25). Prab. 68,11. मुदित n. Bez. *einer Art von Umarmung* oder *Verschlingung der Geliebten* ÇKDr. nach dem Kâmaçâstra. मुदित fehlerhaft für नुदित (so die ed. Bomb.) MBh. 3,12225. für सूदित (so die ed. Bomb.) 5,7184.

— caus. *Jmd erfreuen:* शोभयेयुः पुरवरं मोदयेयुश्च सर्वशः MBh. 12, 2655. मोदयध्वं रघूत्तमम् Bhaṭṭ. 7,101.

— अनु *in die Freude eines Andern einstimmen* R. 2,69,6. मुदितामनुमोदते Bhâg. P. 4,25,61. अनु स्तोमं मुदीमहि *wir stimmen jubelnd ein in* Ṛv. 8,1,14. *Jmd zujubeln:* तं मण्डूका अन्वमोदन्त Nir. 9,6. *Jmd seinen Beifall bezeugen, Jmd aufmuntern:* के चैनमन्वमोदन्त के चैनं प्रत्यषेधयन् MBh. 2,1787. *sich freuen über Jmd* oder *Etwas* (acc.): यं प्रजा अन्वमोदन्त पिता पुत्रानिवौरसान् 7,2224. संपदमनुनन्दन्ति विपदं नानुमोदन्ति Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 48. ब्राह्मणास्ते ऽन्वमोदन्त शिवेन कुशलेन च MBh. 3,11535. *sich über Etwas freuen* so v. a. *sich mit Etwas einverstanden erklären, Etwas gutheissen:* विवादांश्चान्वमोदत 1,137. वाचं ताम् 1198. सैरिन्ध्याः सूतपुत्रेण सह दाहम् 4,800. Kathâs. 43,72. Bhâg. P. 1,19,19. 3,19,37. यूयं तदनुमोदध्वम् — कर्तुः शास्तुरनुज्ञातुस्तुल्यं यत्प्रेत्य तत्फलम् 4,21,25. 7,14,6. 8,6,24. 7,41. 9,23,37. अखादन्ननुमोदंश्च MBh. 13,5634. यो ऽनुमोदति हन्तव्यं (हन्यतम् ed. Bomb.) सो ऽपि दोषेण लिप्यते *wer es gut heisst, dass* (ein lebendes Wesen) *getödtet wird,* ebend. Bhâg. P. 2,7,53. ये चान्वमोदंस्तदवाच्यतां द्विजाः 4,2,20. — caus. *erfreuen:* मधुधाराः सुपार्श्वशिखरात्पतन्त्यः — इलावृतमनुमोदयन्ति Bhâg. P. 5,16,23. अनुमोदित *erfreut:* सामोदैरनुमोदिता मृगमदैरानन्दिता Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,5. *gewonnen, günstig gestimmt:* एवं निधिपतिः श्रीमान्देवतैरनुमोदितः Hariv. 6277. *Jmdes* (instr. oder im comp. vorangehend) *Zustimmung —, Einwilligung habend:* विभावर्याः कलावत्याः स्निग्धदृष्ट्यानुमोदितः Mârk. P. 64,18. गान्धर्वेण विवाहेन बह्व्यो राजर्षिकन्यकाः। श्रूयन्ते परिणीतास्ताः पितृभिश्चानुमोदिताः ॥ Çâk. 71, v. l. Kathâs. 44,91. Bhâg. P. 1,5,25. 8,21,32. वासुदेवानुमोदितः 1,9,49. 4,1,2. 9,10,29. 10, 33,39. *mit Beifall aufgenommen, mit Freude begrüsst, gutgeheissen:* उच्चैःप्रमोदमनुमोदितदर्शनः Spr. 3686. त्वया चैव नरश्रेष्ठ तन्मे प्रीत्यानुमोदितम् MBh. 5,7458. 9,3034. Jogas. 2,34. Uttararâmaḱ. 29,10. Prab. 102,2. 110,7.

— अभ्यनु caus. *Jmd seine Zustimmung geben:* आमन्त्र्य प्रययौ राजा तैश्चैवाभ्यनुमोदितः MBh. 1,4447. *zu Etwas seine Zustimmung geben:* अन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम् Inschr. in Colebr. Misc. Ess. II, 311, 9.

— अभि s. अभीमोदमुद्.

— आ s. आमोद; davon adj. आमोदित (wohl nicht partic. des caus.) *mit Wohlgeruch erfüllt, wohlriechend gemacht:* तदन्तरे सुन्दरे चामोदिते पुष्पवायुना Pańkar. 1,10,41. पुष्पासवामोदितवक्त्रपङ्कजा Ṛt. 5,5. Bhâg. P. 8,9,16. Prab. 19,12. = संतुष्ट und अभिनन्दित die Scholien.

— उद्, partic. उन्मुदित *frohlockend* Bhâg. P. 4,26,24.

— संपरि *weit und breit frohlocken:* हृष्टाः संपरिमोदध्वं देवेभ्यस्त्यक्ष्यतां भयम् Hariv. 13758.

— प्र *lustig werden, sich freuen, jubeln:* पशवस्तत्प्र मोदन्ते महो वै नो भविष्यति AV. 11,4,5. ताः सर्वा देवताः प्रामोदन्त मामभिप्रत्यपादीति Ait. Br. 2,18. MBh. 12,6393. 13,3315. 14,1188. R. 5,3,66. Kathâs. 56,32. Bhâg. P. 5,13,7. प्रमुमुदे R. Gorr. 2,5,9. प्रमुमोद R. Schl. 1,1,84. 44,61 (45,55 Gorr.). उच्चैःप्रमोदम् absol. Spr. 3686. जनैः प्रमुदितं (impers.) धाराधरे वर्षति 1972. प्रमुदित *ausgelassen, erfreut, froh* AK. 3,2,52. VS. 19,11. MBh. 1,5364. 7648. 7650. R. 1,1,87.90. 9,39 (38 Gorr.). 2,30,46. 52,79. Ragh. 6,86. Kathâs. 13,139. 25,294. Varâh. Bṛh. S. 5, 45. 8,9. 18,2. Bhâg. P. 3,16,28. 8,18,26. °पिक Dhûrtas. in LA. 69,9. °हृदय Gît. 5,15. °मनस् Pańkat. 48,24. तद्दर्शन° Bhâg. P. 9,20,10. Pańkat. 238,22. n. *Lustigkeit, frohe Laune:* वारिधाराप्रमुदितमुदिता (उर्वी) Varâh. Bṛh. S. 27,6. प्रमुदितवति राष्ट्रे Kathâs. 6,165. In der Stelle शरवर्षैः — अस्त्रप्रमुदितैः Arǵ. 10,39 liest die ed. Calc. u. Bomb. des MBh. 3,12235 प्रचुदितैः (!) st. प्रमु°. Vgl. प्रमुद्, प्रमुदिता, प्रमोद, प्रमोदन, प्रमोदमान. — caus. *erfreuen:* यदि हि स्त्री न रोचेत पुमांसं न प्रमोदयेत् M. 3,61 (= MBh. 13,2437). MBh. 3,10077. Hariv. 14744. प्रमोदमाना und प्रमोदिता f. Bez. *zweier der acht Vollkommenheiten* (सिद्धि) *im* Sâṁkhja Tattvas. 41. Vgl. प्रमोदक, प्रमोदन, प्रमोदित, प्रमोदिन्.

— अनुप्र caus. *Jmd* (acc.) *seine Einwilligung, die Erlaubniss geben:* आहारमनुगच्छेच्चागच्छेच्चानुप्रमोदितः Mârk. P. 31,59.

— संप्र s. संप्रमोद.

— प्रति *entgegenjubeln, zujauchzen, mit Freude auf Jmd* oder *Etwas zugehen* oder *Etwas entgegennehmen:* प्रतीदं विश्वं मोदते Ṛv. 5,83,9. 10,97,3. घृतानि प्रति मोदसे 118,2. VS. 11,47. 20,46. विश्वा भूतानि प्रतिमोदमानः TBr. 3,1,2,10 in Z. f. d. K. d. M. 7,273. 3,1,1,2 ebend. 266. तं प्रजाः प्रतिमोदन्त्यः सर्वाः प्रत्युद्गतास्तदा MBh. 1,6781. mit gen.: तस्यैव लोके प्रतिमोदतीह यो यस्यानुषक्तः Maitrjup. 4,6. — caus. *erheitern, lustig machen:* प्रमोदयिष्यामहे Çat. Br. 3,2,4,6. — desid. vom caus. *erheitern wollen:* प्रमुमोदयिषति Çat. Br. 3,3,4,18.

— सम् s. संमोद fgg.

2. मुद् (= 1. मुद्) f. 1) *Lust, Fröhlichkeit, Freude* AK. 1,1,4,2. H. 312. 316. Halâj. 1,123. Ṛv. 1,145,4. युष्माकं स्मा रथाँ अनु मुदे दधे 5, 53,5. 8,39,7. यत्रानन्दाश्च मोदाश्च मुदः प्रमुद आसते 9,113,11. Çat. Br. 9,4,1,7. 14,7,1,11. अप्सरसो मुदो नाम VS. 18,38. परां मुदमभिगम्य MBh. 1,1188. मुदं परमिकां लेभे 4858. 3,1876. 3006. मुदं परमिकां प्राप्ताः 1,7602. 12,10449. परां मुदमवाप 3,2807. पितुर्मुदं तेन ततान Ragh. 3,25. विषादे कर्तव्ये विदधति जडाः प्रत्युत मुदम् (तस्मिन्) Spr. 193. मुदं विषादः — हन्ति 2217. Varâh. Bṛh. S. 89,10. तौ जग्मतुः परया मुदा MBh. 1,7655. R. 1,4,22. Spr. 4729. Varâh. Bṛh. S. 88,36. Mârk. P. 116,43.

लिङ्गैर्मुदः Ragh. 7,27. स श्रीपार्श्वो मुदे ऽस्तु वः Çatr. 1,4. Kir. 5,25. Spr. 2579. तेषां न भिन्ना मुदः (v. l. मुदा) 2526. कस्य न हृदये मुदः पदं दधाति 3786. द्विपरणमुदा Git. 11,34. क्रीडामुदो यातनाः 9,10. मदमुदामुदितम् *der Liebesgenüsse Anfang* Varâh. Bṛh. S. 77,37. मुद्गाज् 18,6. Personificirt ist die Mud eine Tochter der Tushṭi Bhâg. P. 4,1,50. — 2) *ein best. Heilkraut*, = वृद्धि Râǵan. im ÇKDr. — 3) *Weib* Çabdârthak. bei Wils.; beruht vielleicht auf Missverständniss, da स्त्री oder स्त्रियाम् einfach das Geschlecht des Wortes bezeichnen kann.

3. मुद्, मोदँयति *mischen* (संसर्गे) Dhâtup. 33,66. मोदयति सक्तून्घृतेन Mâdhava bei West. मोदयति घृतेनान्नं लोकः Durgâd. im ÇKDr.

मुदकर m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,42.

मुदर s. मुडर.

मुदा f. Nebenform von 2. मुद् *Lust, Freude* Çabdar. im ÇKDr. तेषां न भिन्ना मुदा Spr. 2526, v. l. Varâh. Bṛh. S. 104,5. प्रीतिहर्षमुदायुताः MBh. 5,6061. मुदायुतः 7226. मुदायुक्तः 12,4283. मुदान्वितः R. 1,4,20. Pańkat. 159,20.

मुदावत् (von मुदा) 1) adj. *erfreut, froh:* नातिमुदावती Mârk. P. 69,12. — 2) f. °वती N. pr. einer Tochter des Fürsten Vidûratha Mârk. P. 116,30. 33. 51.

मुदावसु (मु° + वसु) m. N. pr. eines Sohnes des Pragâti Mârk. P. 118,22.

मुदितभद्र (मु° + भद्र) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 74.

मुदिरँ (von 1. मुद्) Uṇâdis. 1,52. m. 1) *Wolke* AK. 1,1,2,9. H. 164. an. 3,596. Med. r. 206. Viçvapr. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,52. Git. 2,3. — 2) *Liebhaber* H. an. Med. Viçvapr. — 3) *Frosch* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. ÇKDr.

मुदी f. *Mondschein* Çabdârthak. bei Wilson.

मुद्गँ Uṇâdis. 1,127. m. 1) *Phaseolus Mungo Lin.* (*die Pflanze* und *die Bohnen*) Nir. 9,24. P. 4,3,166, Vârtt. 1, Sch. Trik. 2,9,2. H. 1172. Halâj. 2,7. VS. 18,12. मुद्गौदन Çâṅkh. Gṛhj. 1,22. Pâr. Gṛhj. 1,15. M. 9,39. Hariv. 16205. Suçr. 1,53,1. 79,21. 149,12. 157,21. 197,13. 17. Varâh. Bṛh. S. 5,75. 15,14. 25,2. 29,5. 55,16. मुद्गाभ *die Farbe der Mudga-Bohnen habend* 53,123. 54,107. मुद्गा अपि हि षष्टिरात्रेण पच्यन्ते P. 5,1, 90, Vârtt., Sch. Verz. d. B. H. No. 987. Dhûrtas. in LA. 79,15. Schol. zu Kâtj. Çr. 102,8. 176,4. 648,7. Vgl. अरण्य°, कृष्ण°, पीत°, वन°, आरण्यमुद्गा, काक°, वन°, मौद्ग, मौद्गिक, मौद्गीन. — 2) *a cover, as a lid or cloth* Wilson. — 3) *Seerabe* ÇKDr. nach H.; falsche Lesart für मद्गु (vgl. H. 1323).

मुद्गगिरि (मुद्ग + गि°) m. N. pr. einer Stadt Burn. Intr. 181, N. 3.

मुद्गप m. N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. II, 257.

मुद्गपर्णी (मुद्ग + पर्ण) f. *Phaseolus trilobus* AK. 2,4,4,1. Ratnam. 53. Suçr. 1,140,8. 2,483,20.

मुद्गभुज् (मुद्ग + 4. भुज्) m. *Pferd* (*Mudga-Bohnen fressend*) Trik. 2,8, 41. Gaṭâdh. im ÇKDr.

मुद्गभोजिन् (मुद्ग + भो°) m. dass. Râǵan. im ÇKDr.

मुद्गमोदक (मुद्ग + मो°) m. *eine Art Gebäck* Bhâvapr. im ÇKDr.

मुद्गर 1) m. *Hammer, eine hammerähnliche Waffe* AK. 2,8,2,59. H. 786. an. 3,595. Med. r. 206. Hâr. 167. Halâj. 2,320. Gaṭâdh. im ÇKDr. Suçr. 1,25,11. 101,10. पावको लोहसंसर्गान्मुद्गरैरभिहन्यते Spr. 5118. Schol. zu Kâtj. Çr. 868,14. शूलमुद्गरहस्ता (सेना) MBh. 1,7654. 3,12201. 13,5490. Ragh. 12,73. काल° R. 3,54,10. Vgl. कूट°, मोह°. — 2) m. *Knospe* (कोरक) H. an. — 3) *eine Art Jasmin*, m. Râǵan. im ÇKDr. n. (wohl *die Blüthe*) Med. — 4) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1, 2151. — 5) n. *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1.

मुद्गरक (von मुद्गर) 1) am Ende eines adj. comp. *Hammer:* मुण्डमुद्गरिका Kathâs. 72,97 (vgl. u. मुण्ड 1, *d*). — 2) m. *Averrhoa Carambola Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. फलमुद्गरिका.

मुद्गरगोमिन् (मु° + गो°) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 49. 201.

मुद्गरपर्णक (मु° + पर्ण) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5, 3629 (ed. Bomb.; मुद्गर° fälschlich ed. Calc.).

मुद्गरपिण्डक (मु° + पि) m. desgl. MBh. 1,1554.

मुद्गल (wohl von मुद्ग) 1) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Bhârmjaçva (später vielfach entstellt), angeblichen Verfassers von ṚV. 10, 102. Nir. 9,23. 24. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,127. AV. 4,29,6. Âçv. Çr. 12, 12. Ind. St. 3,460. Bṛhadd. ebend. 1,105. MBh. 3,10093. 15407. fgg. 12, 8606. Hariv. 1779. 1781. VP. 454. Bhâg. P. 9,21,31. 33. fg. Verz. d. Oxf. H. 5,*b*,13. 18,*b*,10. 19,*a*,13. 270,*b*,30. ein Schüler Çâkalja's VP. 277. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,34. ein Sohn Viçvâmitra's MBh. 13,250. Hariv. 1462. °पुराण Mack. Coll. I, 50. °पुत्र Hiouen-thsang I, 208. 284. pl. *das Geschlecht des* Mudgala TBr. 2,5,8,5. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,23. 61,36. काण्वमुद्गलाः Hariv. 1782. sg. N. pr. verschiedener Männer aus späterer Zeit Verz. d. B. H. No. 965. Verz. d. Oxf. H. 200,*a*, No. 475. Hall 25. 26. 140. 205. Nigh. Pr. S. 1. Vgl. मौद्गल्य. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 7,397. Çatr. 14,166. fg. — 3) n. *a*) *ein best. Gras*, = रोहिष Râǵan. im ÇKDr. — *b*) Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

मुद्गलानी f. *die Gattin* Mudgala's P. 4,1,49, Vârtt. 3. रथीरभून्मुद्गलानी गविष्टौ ṚV. 10,102,2.

मुद्गवत् (von मुद्ग) adj. zur Erklärung von मुद्गल Nir. 9,24.

मुद्गष्ट m. *eine Bohnenart*, = मकुष्ठक u. s. w. Çabdar. im ÇKDr. मुद्गष्ट Wilson nach ders. Aut. मुद्गष्टक m. ÇKDr. angeblich nach AK.; मुद्गष्टक Colebr. und Lois. zu AK. 2,9,17.

मुद्गार्द्रकवट (मुद्ग - आर्द्रक - वट) m. *eine Art Gebäck* Bhâvapr. im ÇKDr. मुद्गार्द्रवट am Anfange des Art.

मुद्र astr. Ind. St. 2,276.

मुद्रँ (von 1. मुद्) adj. *lustig, fröhlich* AV. 18,3,19.

मुद्रण (von मुद्रय्) n. *das Versiegeln, Schliessen;* = आस्फोटन Dhar. im ÇKDr. u. dem letzten Worte. असहृदयानां मुखमुद्रणाय *um ihnen den Mund zu stopfen* Sâh. D. 24,19.

मुद्रय् (von मुद्रा) *siegeln, stempeln:* ततस्तं (कुम्भं) मुद्रयित्वा Hariv. 6454. 6458. नीचैषूपकृतं राजन्वालुकासु मुद्रितम् *das Eindrücken eines Siegels in Sand* Spr. 246. *drucken:* मुद्रितुमारब्धः auf dem Titel von Naish. मुद्रितँ gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. *gesiegelt, gestempelt, mit einem Abdruck von Etwas versehen:* अङ्गुलीयक° (पेटिका) Daçak. in Benf. Chr. 197,3. सुपरीक्षित° (प्रसाधनादि) Kâm. Nîtis. 7,28. लेख्य 12,47, v. l. Verz. d. B. H. No. 903. °पांसवः — पयोबिन्दवः Spr. 2121. काश्मीर° (उरस्) Git. 1,25. सिन्दूरेण मुद्रितः (भुजदण्डः) 11,34. so v. a. *gedruckt* auf Titeln

in Indien erschienener Bücher. *Geschlossen:* निद्रा° (लोचन) Kathâs. 63,195. von einer Blüthe H. 1129. im Prâkrit: ता सुमुद्दिदमुद्दो कोद्दि (vgl. मुद्रणा) Vikr. 43,3. In Verbindung mit कर *Hand* Pankar. 3,1,17. 7,30 wohl so v. a. *in eine best. Form gebracht* (vgl. मुद्रा 8.).

— उद् *entsiegeln, öffnen, entfesseln, befreien* (in übertr. Bed.)· मन्त्रोन्मुद्रितया गिरा Kathâs. 17,126. उन्मुद्रितः — रसक्रमः 14,62.

— वि *verschliessen, verkorken:* ग्रास्यं घटस्य Çârñg. Saṁh. 3,2,15.

मुद्रा (wohl von मुद्) f. Uṇâdis. 2,13. 1) *Siegelring, Siegel* (sowohl *das Petschaft* als auch *der Abdruck*) Trik. 2,8,29. MBh. 1,5164. इमां मुद्रां त्वदङ्गुलौ निवेशयता मया Çâk. 84,14. °स्थानं परामृश्य 67,19. Mâlav. 49, 11. Râga-Tar. 4,416.fg. स्वमुद्रोपरिचिह्नित Jâgn. 1,318. मुद्रां दत्त्वा *ein Siegel auflegen* Z. d. d. m. G. 14,572,7. मुद्रया सह गच्छन्तु राज्ञो ये गन्तुमोप्सवः । न चामुद्रः प्रवेष्टव्यो द्वारपालस्य पश्यतः ॥ Hariv. 14461. न चामुद्रो ऽभिनिर्याति न चामुद्रः प्रवेश्यते । वृष्ण्यन्धकपुरे (so die ed. Bomb.) MBh. 3,654. इति प्रायो भावाः स्फुरदवधिमुद्रामुकुलिताः Spr. 461. स्त्रीमुद्रा कषकेतनस्य 3305. *Type, Holztype:* लेखन्या लिखितं विप्रैर्मुद्राभिरङ्कितं च यत् । शिल्पादिनिर्मितं यच्च पाठ्यं धार्यं च सर्वदा ॥ Khadgamâlâtantra im ÇKDr. unter मुद्रालिपि. — 2) *Ring* überh., z. B. an einem chirurgischen Instrumente Vâgbh. 25,22. — 3) *Abdruck* überh.: तस्मिंस्तीर्थे पद्मलक्षणलक्षिताः । ग्रद्यापि मुद्रा दृश्यन्ते MBh. 3,8008. जानुमुद्राद्वयं तस्या दृषद्यद्यापि दृश्यते Râga-Tar. 1,336. ग्रश्वपद° Mahîdh. zu VS. 11,23. केयूरमुद्रा गले Spr. 2662. Varâh. Bṛh. S. 23,3. — 4) *eine geprägte Münze* ÇKDr. Molesw. — 5) *Abbild, Zeichen;* insbes. *ein auf den Körper aufgetragenes Zeichen eines göttlichen Attributes* u. s. w.: माद्यं मांसं च मत्स्यं (sic) च मुद्रा मैथुनमेव च । मकारपञ्चकं चैव महापातकनाशनम् ॥ Wilson, Sel. Works I, 256 (Wilson fasst das Wort hier in der Bed. 8.). पद्ममुद्रापदाम्बुज Bhâg. P. 3,24,17. बन्धमुद्राभिधानाय *ein Zeichen der Gefangenschaft, — Knechtschaft* Râga-Tar. 4,179. — 6) *Verschluss:* ग्रोष्ठ° so v. a. *geschlossene Lippen* Uttararâmak. 114,9. nach dem Schol. = ग्रोष्ठस्याकृतिः; vgl. *a person as to shape and bulk; a figure or form* bei Molesw. — 7) *Mysterium:* इयं तु शांभवी मुद्रा गुप्ता कुलवधूरिव Verz. d. Oxf. H. 92,*a*,20. — 8) allgemeine Bez. für *Fingerstellungen* oder *Fingerverschlingungen bei religiösen Vertiefungen* Vjutp. 120. Verz. d. Oxf. H. 70,*a*,27. 94,*b*,8. 235,*a*,20. 24. 236,*b*,20. Wassiljew 143. Köppen 1, 508. ज्ञानमयी Weber, Ramât. Up. 300. bei der Behandlung eines Kranken mit Magie: मुद्रातन्त्रमन्त्रध्यानादिभिश्चोपक्रम्य Daçak. 73,4. Vgl. u. कूर्म 3. — 9) in der Rhetorik *der schlichte Abdruck der Wirklichkeit in Worten, das Nennen eines Dinges bei seinem wahren Namen:* सूच्यार्थसूचनं मुद्रा प्रकृतार्थपरैः पदैः । नितम्बगुर्वी तरुणी दृग्युग्मविपुला च सा ॥ Kuvalaj. 164, *a* (137, *b*). Verz. d. Oxf. H. 208, *a*, 36. — Vgl. ग्रङ्गुलि°, उन्मुद्र, तर्कमुद्रा, दिवस°, दुर्योधनवीर्यज्ञान°, नागमुद्र, नाममुद्रा, पाद°, प्रति°, बहिर्मुद्रा, महा°, विमुद्र, स°.

मुद्राक्षर (मुद्रा + ग्रक्षर) n. *Type* auf dem Titel der Calc. Ausg. des Pâṇini.

मुद्राङ्क (मुद्रा + ग्रङ्क) adj. *Jmdes Siegel tragend, gestempelt, gezeichnet mit:* नरेन्द्राङ्कि° (पट) Râga-Tar. 1,295. तन्मुद्राङ्क 4,418.

मुद्राङ्कित (मुद्रा + ग्र°) adj. dass.: कमलाकपोलमकरीमुद्राङ्कितोरःस्थल Spr. 1326, v. l. im ÇKDr. सिन्दूर° Git. 4,23. कामस्य मद्मुद्राङ्कितामिव (स्तनौ) Kathâs. 34,32. सौन्दर्य° Çârñg. Paddh. Pet. Hdschr. 50,*b* (73,*b*).

मुद्राबल (मु° + बल) n. *eine best. hohe Zahl* Vjutp. 184. Lalit. ed. Calc. 169,2.

मुद्रामार्ग (मु° + मार्ग) m. = ब्रह्मरन्ध्र Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,18.

मुद्रायन्त्र (मु° + य°) n. *Buchdruckerpresse* und मुद्रायन्त्रालय (°ग्रालय) *Buchdruckerei* auf den Titeln in Indien erschienener Bücher.

मुद्राराक्षस (मु° + रा°) n. *der Râkshasa und der Siegelring*, Titel eines Dramas Gild. Bibl. 303. fgg. 337. Sâh. D. 132,3.

मुद्रालिपि (मु° + लि°) f. *Druck, Holzdruck:* मुद्रालिपिः शिल्पलिपिर्लिपिर्लेखनिसंभवा (so u. मुद्रा) । गुण्डिकाघुणसंभूता लिपयः पञ्चधा स्मृताः ॥ Vârâhîtantra im ÇKDr.

मुद्रिका (von मुद्रा) f. 1) *Siegelring* Vjutp. 139. MBh. 1,5157. 5163. 5166. — 2) Bez. *eines best. chirurgischen Instruments* Wise 169 und Abbildung; Suçr. 1,26,12. 27,11. Vâgbh. 26,14. — 3) *eine geprägte Münze:* सौवर्णीं राजतीं ताम्रीमायसीं वा सुशोभिताम् । सलिलेन सकृद्धौतां प्रक्षिपेत्तत्र मुद्रिकाम् ॥ Mit. im ÇKDr. हैममुद्रिक adj. Vop. 6,14. — 4) *Fingerstellung, Fingerverschlingung* (vgl. मुद्रा 8.) Pankar. 3,8,21. — Vgl. ग्रङ्गुलि°.

मुधा (von 1. मुह्) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *umsonst, vergebens, für Nichts und wieder Nichts* AK. 3,5,4. H. 1516 (nach dem Schol. auch adj. मुध). 1534. Halâj. 4,75. मुधा ज्ञानं मुधा वृत्तं मुधा सेवा मुधा श्रमः MBh. 14,1045. Çâk. 172, v. l. Mâlav. 52. Spr. 2369. 2580. Kathâs. 43,207. यत्किंचिदपि संवीक्ष्य कुरुते हसितं मुधा (*with delight* Ballant.) Sâh. D. 59,18. *irriger Weise* (dieses könnte die urspr. Bed. sein): रात्रिः सैव पुनः स एव दिवसो मत्वा मुधा जन्तवः Spr. 2626, v. l.

मुँनि (von मन् nach Uṇâdis. 4,122) m. f. (मुनि und मुनी gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45) AK. 3,6,5,38. Trik. 3,5,16. 1) m. *a*) etwa *Drang, Andrang:* शुभ्रो वः शुष्मः क्रुध्मी मनांसि धुनिर्मुनिरिव शर्धस्य धृष्णोः *frisch ist der Hauch, zornig der Muth, wie ein tosender Drang der verwegenen Schaar* (der Winde) ṚV. 7,56,8. Es ist nicht möglich hier mit Sâj. die Bed. *Asket* festzuhalten. — *b*) (*der von innerem Drang Getriebene*) *ein Begeisterter, Verzückter.* Zu dieser Auffassung passt, was von Verzückung und Vergöttlichung der Muni ṚV. 10,136,2.4. देवेषितो मुनिः 5 gesagt und was vom Muni Aitaça Ait. Br. 6,33 erzählt wird, den sein Sohn für verrückt hält. इन्द्रो मुनीनां सखा ṚV. 8,17,14. मुनेर्देवस्य मूलेन सर्वा विध्यामि ता ग्रहम् AV. 7,74,1. Çat. Br. 9,5,2,15. Später bezeichnet das Wort jeden *ausgezeichneten Weisen, Seher, Asketen* überh., insbes. *den, welcher das Gelübde des Schweigens angenommen hat* (vgl. मौन), AK. 2,7,41. Trik. 3,3,252. H. 76. an. 2,279. Med. n. 15. Halâj. 2,189. 257. Viçva beim Schol. zu Vâsavad. 19. Accent eines auf मुनि ausgehenden comp. gaṇa घोषादि zu P. 6,2,85. — Çat. Br. 14,6,4,1. 7,2,25. Taitt. Âr. 2,20. पान्तु त्वा मुनयो ब्राह्म्या दिव्या राजर्षयस्तथा Suçr. 1,16,20. एवमाचारतो दृष्ट्वा धर्मस्य मुनयो गतिम् । सर्वस्य तपसो मूलमाचारं जगृहुः परम् ॥ M. 1,110. R. 1,4,14. Ragh. 3,49. नगान्यक्षान्सुरान्पितॄन् । गन्धर्वाप्सरसश्चैव मुनीन्सिद्धांश्च Varâh. Bṛh. S. 48,25. देवमुनिसिद्धचारणैः 74, 19. मुनिमितान्यवलोक्य 68,117. Spr. 3019. Vet. in LA. (II) 20,20. मरीच्यादीन्मुनीन् M. 1,58. भृगु 59. मुनीनामप्यहं व्यासः (sagt Kṛshṇa) Bhag. 10,37. वसिष्ठाद्यैर्मुनिभिः Weber, Râmat. Up. 327. R. 1,52,3. Ragh. 1, 94. 2,55. दत्ताद्या मुनिसत्तमाः VP. bei Muir, ST. 1,27. वाल्मीकेर्मुनिसिंहस्य R. Einl. Narasakha Vikr. 3. Sârasvata Varâh. Bṛh. S. 54,99.

Bharata gemeint Sâh. D. 137,6. Vjâsa Kir. 5,49. पुण्यः शब्दो मुनिरिति मुक्तः केवलं राजपूर्वः (मुनि = ऋषि, da das Wort राजर्षि gemeint ist) Çâk. 47. एको ऽहमस्मीत्यात्मानं यत्त्वं कल्याण मन्यसे । नित्यं स्थितस्ते हृद्येष पुण्यापेक्षिता मुनिः (d. i. *das Gewissen*) Spr. 563. द्विमुनि, त्रिमुनि व्याकरणस्य P. 2,1,19, Sch. °त्रय d. i. Pâṇini, Kâtjâjana und Patańǵali Verz. d. Oxf. H. 182,*b*,14. — दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः । वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ Bhag. 2,56. मुनिवेष R. 1,4,2. M. 6,25. 41. 43. प्रव्रजितो मुनिः 8,407. मुनिवरमपि नार्यः कामयन्ते वसन्ते Ṛt. 6,30. °श्रेष्ठाः Brahma-P. in LA. (II) 48,12. Spr. 954. 2218. fg. आश्रमेषु मुनीनाम् MBh. 1,7665. Çâk. 62,23. AK. 2,2,6. Halâj. 2,143. Bhar. beim Schol. zu Çâk. 52,3. Pańkat. 34,13. वार्द्धके मुनिवृत्तीनाम् Ragh. 1,8. °कन्या 51. °कुमार Çâk. 104,5. Vgl. महा°. — *c) die* Muni *am Himmel, die sieben* Muni oder schlechtweg *die* Muni (vgl. ऋषि 1,*c*) Bez. *der sieben Sterne des grossen Bären:* अन्तरिक्षगतांश्चैव मुनीन्देवांश्च M. 7,29. MBh. 13,1370. Varâh. Bṛh. S. 11,34. 13,1. आसन्मघासु मुनयः शासति पृथ्वीं युधिष्ठिरे नृपतौ 3 (= Râǵa-Tar. 1,56). 47, 12. Bhâg. P. 4,12,34. Daher Bez. *der Zahl sieben* Çrut. 43. fg. Sûrjas. 2,18. fg. 12,88. Varâh. Laghuǵ. 1,10 in Ind. St. 2,279. — *d)* Bein. eines Buddha oder Arhant AK. 1,1,1,9. Trik. H. an. Med. Lalit. ed. Calc. 3,20. Wassiljew 11. Vgl. शाक्य°. — *e)* N. pr. eines Sohnes des Kuru MBh. 1,3740. des Djutimant Mârk. P. 53,23. = मुनिसुव्रत H. 49. Statt जित्वामुं मुनिभूभुजम् Râǵa-Tar. 3,332 ist wohl mit der ed. Calc. जित्वा मुम्मुनि° zu lesen. — *f)* N. verschiedener Pflanzen: *Agati grandiflora Desv.* (अगस्ति, अगस्त्य; von Wilson hier als N. pr. des Ṛshi aufgefasst) H. an. Med. Viçva a. a. O. *Buchanania latifolia Roxb.* und *Butea frondosa Roxb.* H. an. (पालाश in der Bed. von पलाश) und Viçva (किंशुक). *Terminalia Catappa* und *der Mangobaum* Viçva. *Artemisia indica* Râǵan. im ÇKDr. — Vâsavad. 19,2. — 2) f. *a) eine Frau als* Muni: मुनिरियं ब्राह्मणी oder मुनी Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,122. — *b)* N. pr. einer Tochter Daksha's und Gattin Kaçjapa's, die als Mutter einer Klasse von Gandharva und Apsaras (vgl. मौनेय) erscheint, MBh. 1,2520. Hariv. 171. 234. 11521 (die neuere Ausg. मुनिः st. खसा). 11553. 12447. VP. 122. Bhâg. P. 6,6,25. 27. Mârk. P. 104,6. Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,584. — Vgl. मौन, मौनिक.

मुनिक m. N. pr. eines Mannes VP. 466, N. 1.

मुनिकेश (मु° + केश) adj. *langes Haar tragend wie ein* Muni AV. 8,6,17; vgl. केशिन् Ṛv. 10,136,1.

मुनिखर्जूरिका (मु° + ख°) f. *eine Dattelart* Râǵan. im ÇKDr.

मुनिचित (मु° + चित) gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. — Vgl. मौनिचिति.

मुनिच्छद (मु° *sieben* + छद *Blatt*) m. *eine best. Pflanze*, = सप्तच्छद Râǵan. im ÇKDr.

मुनितरु (मु° + तरु) m. *Agati grandiflora Desv.* Ratnam. im ÇKDr.

मुनिदेश (मु° + देश) m. N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 6,463. fg.

मुनिद्रुम (मु° + द्रुम) m. *Agati grandiflora* Trik. 2,4,29. Bala beim Schol. zu Naish. 1,96. *Calosanthes indica Bl.* Ratnam. 4.

मुनिनिर्मित (मु° + नि°) m. *eine best. Pflanze*, = डिण्डिश Bhâvapr. im ÇKDr.

मुनिपदी (मु° + पद) f. gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

मुनिपरंपरा (मु° + प°) f. *eine ununterbrochene Ueberlieferung* Varâh. Bṛh. S. 53,1.

मुनिपित्तल (मु° + पि°) n. *Kupfer* Trik. 2,9,32.

मुनिपुत्र (मु° + पुत्र) m. *Artemisia indica* Bhâvapr. im ÇKDr.

मुनिपुत्रक (मु° + पु°) m. *Bachstelze* Trik. 2,5,15.

मुनिपुष्पक (मु° + पु°) n. *die Blüthe von Agati grandiflora Desv.* Ekâdaçîtattva im ÇKDr.

मुनिपूग (मु° + पूग) m. *Areca triandra Roxb.* Trik. 2,4,41.

मुनिभेषज (मु° + भे°) n. 1) *das Fasten.* — 2) *Agati grandiflora Desv.* (nicht der Heilige Agastja, wie Wilson angiebt). — 3) *Terminalia Chebula* oder *citrina* Trik. 3,3,86. fg. H. an. 5,12. Med. ǵ. 37.

मुनिमरण (मु° + म°) n. N. pr. einer Oertlichkeit Pańkav. Br. 14,4,7.

मुनिवन (मु° + वन) n. *ein von Asketen bewohnter Wald* Ragh. 3,70.

मुनिवीर्य (मु° + वीर्य) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4356.

मुनिव्रत (मु° + व्रत) adj. *das Gelübde des Asketen* d. i. *des Schweigens beobachtend* Spr. 5210.

मुनिश (von मुनि) adj. *voller Asketen* gaṇa लोमादि zu P. 5,2,100.

मुनिसत्त्र (मु° + सत्त्र) n. N. einer fortgesetzten Ishṭi-Feier Çâńkh. Çr. 14,6,9.

मुनिसुव्रत (मु° + सु°) m. N. pr. des 12ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 51. des 20ten der gegenwärtigen Avasarpiṇî 28. 29. 35. einfach मुनि genannt 49.

मुनिस्थल (मु° + स्थल) gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80. — Vgl. मौनिस्थलिक.

मुनिस्थान (मु° + स्थान) n. *Aufenthaltsort von Asketen* H. 1001; vgl. मुनीनां स्थानम् Halâj. 2,143.

मुनिहत (मु° + हत) m. Bein. des Fürsten Pushpamitra Burn. Intr. 432.

मुनीन्द्र (मुनि + इ°) m. 1) *ein Fürst unter den Weisen, — Asketen, ein grosser Weiser, — Asket* Kathâs. 72,145. 309. °संवाद Verz. d. B. H. No. 550 (Verz. d. Oxf. H. 137,*a*). Bein. eines Buddha AK. 1,1,1,9. H. 235. Bez. Çâkjamuni's Trik. 1,1,1. Bharata's Sâh. D. 93,13. Çiva's Vet. in LA. (II) 11,11. — 2) N. pr. eines Dânava Hariv. 14285.

मुनीन्द्रता (von मुनीन्द्र) f. *die Würde eines grossen* Muni Kathâs. 72,147. 149.

मुनीमुष N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 8,1135.

मुनीवर्ती (von मुनि mit suff. वत्) f. N. pr. gaṇa शरादि zu P. 6,3,120. Schol. zu P. 6,1,221. 8,2,11.

मुनीवह (मुनि + वह) P. 6,3,121, Sch.

मुनीश (मुनि + ईश) m. *ein Fürst unter den Weisen, — Asketen, ein grosser Weiser, — Asket:* Vâlmîki R. Einl. Çâkjamuni Lalit. ed. Calc. 3,21.

मुनीश्वर (मुनि + ई°) m. 1) dass.: देवतानां यथा विष्णुः पूजनीयो मुनीश्वरैः Spr. 4211. Beiw. Vishṇu's Pańkar. 4,3,52. 84. Buddha's Açokâvad. 1. — 2) N. pr. eines Commentators des Siddhântaçiromaṇi Colebr. Misc. Ess. II, 220. 224. 323. fg. u. s. w.

मुन्थहा und मुन्था astrol. Ind. St. 2,274. fg. 250.

मुन्नभट् (मुन्न + भट्) m. N. pr. eines Mannes Hall 111.

मुन्यन्न (मुनि + अ॰) n. *die Speise der Asketen* M. 3,257. 272. 5,54. 6,5. 11. 15. Bhâg. P. 7,15,7. 11. Ueberall pl.

मुन्ययन (मुनि + अ॰) n. N. einer fortgesetzten täglichen Ishṭi-Feier Çâṅkh. Çr. 3,11,10.

मुन्यालयतीर्थ (मुनि-आ॰ + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,8.

मुमुक्षा (vom desid. von 1. मुच्) f. *das Verlangen nach Befreiung, — Erlösung* MBh. 1,8239. Kathâs. 27,40. Mârk. P. 37,24. fg. Prab. 100,5. mit einem ablat.: लिङ्गाद्सतः Bhâg. P. 3,19,28.

मुमुक्षु (wie eben) adj. 1) *Jmd* (acc.) *von Etwas* (abl.) *zu befreien wünschend:* (प्रकृतीः) क्लेशान्मुमुक्षुः परजात् (*von Feinden herrührend*) MBh. 2,1737. — 2) *frei zu werden begierig, nach Erlösung trachtend* H. 75. RV. 1,140,4. Çvetâçv. Up. 6,18. Amṛtabindûp. in Ind. St. 2,61, N. 2 (vgl. Schol. zu Kap. 1,58). Bhag. 4,15. Kumâras. 2,51. Vikr. 1. Spr. 5364. Kathâs. 66,13. ॰शीलं तमा 16. 17. VP. bei Muir, ST. 4,32. Nîlak. 70. Vedântas. (Allah.) No. 14. Weber, Râmat. Up. 354 (wo देवा st. वेदा zu lesen ist). Hall 111. ॰व्यवहार Verz. d. Oxf. H. 354,*a*,20 (Verz. d. B. H. No. 643. Ind. St. 1,468). — 3) *fahren zu lassen —, aufzugeben wünschend;* mit einem acc.: मर्त्यभावम् Kathâs. 5,140. मानुषीं तनुम् 22,163. — 4) *zu entlassen —, von sich zu geben beabsichtigend:* (नागाः) तेजो घोरं मुमुक्षवः MBh. 7,9414. *abzuschiessen im Begriff stehend:* मृगेषु शरान् Ragh. 9,58.

मुमुक्षुता (von मुमुक्षु) f. *das Verlangen nach Befreiung, — Erlösung* Verz. d. Oxf. H. 223,*b*,37. मुमुक्षुत्व n. dass. Vedântas. (Allah.) No. 9.

मुमुचान Uṇâdis. 2,91. m. *Wolke* Uṇâdivṛ. im Saṅkshiptas. ÇKDr. Vgl. u. 1. मुच्.

मुमुचु (von 1. मुच्) m. N. pr. eines Ṛshi (neben उन्मुचु und प्रमुचु) MBh. 13,7665. Hariv. 9575. Verz. d. Oxf. H. 345,*a*,31.

मुमुषिषु (vom desid. von 1. मुष्) adj. *zu rauben —, zu stehlen beabsichtigend:* ॰वत् adv. *wie ein Dieb* Bhaṭṭ. 7,99.

मुमूर्षा (vom desid. von 1. मर्) f. *das Verlangen zu sterben, das im-Begriff-Sein zu sterben* MBh. 2,1899. 8,255. R. 6,82,7. Bhaṭṭ. 5,57.

मुमूर्षु (wie eben) adj. *zu sterben verlangend, im Begriff stehend zu sterben, moribundus* MBh. 1,953. 1800. 2,2095. 3,14769. 15699. 5,2117. 6,5673. 14,2255. R. 6,16,62. Suçr. 1,102,18. 103,13. Kathâs. 15,14. 17,78. 29,157. 69,126. 73,15. Râga-Tar. 5,14. 218. 411. Bhâg. P. 7,8, 12. Mârk. P. 125,51 (f.). Weber, Râmat. Up. 332. 345. Hit. 64,8. 81,12. ॰वत् adv. MBh. 1,4606.

मुमोचयिषु (vom desid. des caus. von 1. मुच्) adj. *Jmd* (acc.) *zu befreien beabsichtigend* MBh. 1,8241. R. 5,73,66 (f.). 6,80,26.

मुम्मडिदेव (मु॰ + देव) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 192,28.

मुम्मुनि m. N. pr. eines Mannes: जिला मुम्मुनिभूभुजम् (जिलामुं मुनि॰ Tr.) Râga-Tar. ed. Calc. 3,334. 8,2180.

1. मुर् *aufreiben;* die reduplic. Form मुमुरत् liesse sich zu 2. मर् ziehen: स्वैः ष एवैर्मुमुरत्पोष्यं रयिम् *durch eigene Schuld zerstört er blühenden Besitz* RV. 8,86,3.

2. मुर्, मुरति *umfangen* Dhâtup. 28,53. मुरति वृन्तं लता Durgâd. im ÇKDr.

3. मुर् in der Stelle: न यं दुध्रा वरन्ते न स्थिरा मुरः RV. 8,55,2. Nach Sâj. *Sterblicher,* nach Benfey *Mauer.*

4. मुर् nom. ag. von मुर्छ्; nom. sg. मूर्, du. मुरौ P. 6,4,21, Sch. Vop. 26,76.

5. मुर् nom. ag. von मुर्व्; nom. sg. मूर्, du. मुरौ Durgâd. im ÇKDr. u. मुर्व्.

मुर 1) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151. N. eines von Kṛshṇa erschlagenen Daitja H. 220. Med. r. 78. MBh. 5,1890. 5357. 7,386. Hariv. 8395 (wo mit der neueren Ausg. मुरस्या॰ st. परस्या॰ zu lesen ist). Bhâg. P. 3,3,11. Vgl. मधुमुरनरकविनाशन, मुरु, मौर्य. — 2) f. आ *a*) *eine best. wohlriechende Pflanze* (nach dem Daitja benannt; vgl. 2. दैत्य 2,*a*.) AK. 2,4,4,11. Med. r. 69. 78. — *b*) angeblich N. pr. der Gattin Nanda's und Mutter Kandragupta's (vgl. मौर्य) VP. 469, N. 21. — 3) n. *das Umfangen* (vgl. 2. मुर्) Mathur. zu AK. ÇKDr.

मुरगण्ड m. *Ausschlag im Gesicht,* = वरण्ड Gaṭâdh. im ÇKDr. मुरमण्ड bei Wilson nach ders. Aut., aber in der ersten Auflage zwischen मुर und मुरज stehend, so dass an einen Druckfehler gedacht werden kann.

मुरङ्गी s. मुरुङ्गी.

मुरची f. von Mallin. angeführte v. l. für मुरला Ragh. 4,55.

मुरज 1) m. *eine Art Trommel, Tambourin* AK. 1,1,7,4. 5. H. 287. 293. Halâj. 1,97. MBh. 5,4790. 13,5194. Hariv. 8056. 8688. R. 2,39, 40 (38,50 Gorr.). Kumâras. 6,40. Megh. 57. प्रकृत॰ 65. Mâlav. 21. Brahmasiddh. bei Weber, Nax. 2,391. Varâh. Bṛh. S. 69,22. Kathâs. 2,34. Paṅkar. 1,11,2 (मुरुज gedr.). Am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 9,2674. — 2) f. आ *a*) *eine grosse Trommel.* — *b*) N. pr. der Gattin Kuvera's Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. मौरजिक.

मुरजक (von मुरज) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Kathâs. 20,175.

मुरजफल (मु॰ + फल) m. *Artocarpus integrifolia* Trik. 2,4,16.

मुरजित् m. *Besieger* (जित्) Mura's, Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Gît. 11,34. Prasaṅgâbh. 15,*b*.

मुरण्ड m. pl. N. pr. eines Volkes, = लम्पाकाः H. 960. — Vgl. मुरुण्ड.

मुरद्विष् m. Mura's *Feind* (2. द्विष्), Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12,12.

मुरन्दला f. N. pr. eines Flusses, = मुरला Trik. 1,2,31.

मुरभिद् m. Mura's *Zerspalter* (2. भिद्), Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 255,*a*,29.

मुरमण्ड s. मुरगण्ड.

मुरमर्दन m. Mura's *Zermalmer* (मर्दन), Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 183,*b*,37.

मुररिपु m. Mura's *Feind* (रिपु), Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 4,26,24. Vop. 5,26.

मुरल 1) m. *a*) *ein best. Flussfisch* Suçr. 1,206,6. 14. — *b*) pl. N. pr. eines Volkes Kathâs. 19,96. Wilson, Hindu Th. II, 361. मुरलेश (Vîrasena) Daçak. 193,10. sg. *ein Fürst der* Murala Inschr. in Journ.

of the Am. Or. S. 6,504, Çl. 12. मुरलाः = केरलाः Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6,527 angeblich nach dem Schol. zu H. 961. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses im Lande der Kerala Ragh. 4,55. Uttararâmak. 37,2. fgg. = मुरन्दला Trik. 1,2,31. — 3) f. ई Flöte Çabdar. im ÇKDr.

मुरलिका f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. 37.

मुरलीधर (मु° + धर) m. *der Flötenträger*, Bein. Kṛshṇa's Çabdar. im ÇKDr.

मुरवार m. N. pr. eines Fürsten der Turushka Kathâs. 37,37. fg.

मुरवैरिन् m. Mura's *Feind* (वै°), Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Gît. 10,9. Spr. 3523. Verz. d. Oxf. H. 240,*a*, No. 582.

मुरसिदाबाद N. pr. einer Stadt, = مرشد اباد Kshitîç. 27,20. 46,17. 47,6. 52,14. 55,9. 59,1.

मुरहन् m. Mura's *Tödter*, Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's ÇKDr. angeblich nach H.

मुराद् m. N. pr. eines Mannes, = مراد Kshitîç. 18,15.

मुरारि (मुर + अरि) m. 1) Mura's *Feind*, Bein. Kṛshṇa's oder Vishṇu's Vop. 2,1. H. 221, Sch. Halâj. 1,21. Verz. d. Oxf. H. 185,*a*,3. Kathâs. 18,21. Spr. 543. Gît. 1,37. Bhâg. P. 3,7,14. Pańkar. 4,1,29. — 2) N. pr. des Verfassers des Murârinâṭaka oder Anargharâghava Verz. d. B. H. No. 550. fg. Verz. d. Oxf. H. 137,*a*, No. 263. 124,*b*,7. 163,*a*, 8. Spr. 1239. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,171. 5,19. Siddh. K. zu P. 3,2,26. N. pr. eines Scholiasten der Kâtantra-Grammatik Colebr. Misc. Ess. II, 45.

मुरारिगुप्त (मु° 1. + गुप्त) m. N. pr. eines Schülers des Kaitanja Wilson, Sel. Works 1,152.

मुरारिनाटक n. Titel eines *Dramas* (नाटक) *des* Murâri, = Anargharâghava Mack. Coll. I,110. Verz. d. B. H. No. 551. Wilson, Hindu Th. 2,375. fgg.

मुरारिभट्ट (मु° 1. + भट्ट) m. N. pr. eines Lehrers Hall 24.

मुरारिमिश्र (मु° 1. + मिश्र) m. N. pr. eines Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,29. = मुरारि (Verfasser des Murârinâṭaka) Mack. Coll. I,110.

मुरारिविजय (मु° 1. + वि°) Titel eines Dramas (नाटक) Ind. St. 1,466.

मुरु m. 1) N. pr. eines Landes MBh. 2,578 (so in beiden Ausgg.). Lassen (Z. f. d. K. d. M. 2,25 und LIA. I,551, N. 2) und Weber (Ind. St. 5,152) wollen hier मरुं st. मुरुं lesen. Vgl. मुरुदेश. — 2) N. pr. eines Daitja, den Kṛshṇa *erschlug* (vgl. मुर), MBh. 12,12956 (मरु ed. Calc., मुरु ed. Bomb.). Hariv. 6805. 6837. 6840. 6843. 9125. VP. 582 (मुर im Ind.). Vgl. मौरव. — 3) angeblich *eine best. Pflanze* (zur Erklärung von मौर्वी) Schol. zu Pâr. Gṛhj. 2,5.

मुरुङ्गी f. *Moringa pterygosperma Gaertn.* Suçr. 1,148,7. 11. 2,48,17. 364,20. auch मुरङ्गी 87,19. 96,15. 135,1. 276,1. Ainslie 1,175.

मुरुज Pańkar. 1,11,2 fehlerhaft für मुरज.

मुरुण्ड m. N. pr. eines Fürsten Hall in der Einl. zu Vâsavad. 54. pl. N. pr. eines Volkes Z. f. d. K. d. M. 3,165. 4,104. LIA. II,956. Vgl. मरुण्ड (auch N. einer Dynastie [मत्रुण्ड gedr.] VP. 475, N. 64. Μαρουνδαι ein Volk bei Ptolem.; s. LIA. II,879) und मुरण्ड. मुरुण्टक (?) m. pl. N. einer buddhistischen Schule Wassiljew 230.

मुरुण्डक m. N. pr. eines Berges in Udjâna Târan. 46. 313.

मुरुताणदेश m. N. pr. eines *Landes* (देश) Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,20.

मुरुदेश m. N. pr. eines *Landes* (देश) Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,19. — Vgl. मुरु 1. und मरुदेश.

मुर्छ् s. मूर्छ्.

मुर्मिणी f. *Kohlenbecken* Çabdak. im ÇKDr.

मुर्मुर (onomatop.) 1) m. *a*) *Hülsenfeuer, brennende Hülsen* Trik. 1,1, 69. H. an. 3,597. Med. r. 207. Vaiǵ. beim Schol. zu Çiç. 6,6. स्मरङ्गनाशन° Çiç. 6,6. — *b*) *der Liebesgott.* — *c*) N. eines Sonnenrosses H. an. Med. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 3,14232.

मुर्व्, मूर्वति *binden, knüpfen* Dhâtup. 15,66. — Vgl. मूर्वा.

मुर्वामय s. मूर्वामय.

मुल्, मोलयति *pflanzen* (रोपणे) Dhâtup. 32,63, v. l. für मूल्. मोलयति वृन्तं लोकाः; nach Anderen *wachsen* (रोहणे, जन्मनि) Durgâd. im ÇKDr.

मुलालिन् m. oder °ली f. wohl *eine essbare Lotusart* AV. 4,34,5.

मुशटी, मुशल, मुशलिका, मुशलिन् s. मुसटी, मुसल, मुसलिका, मुसलिन्. मुशलह und मुसलह astrol. = مصالحة Ind. St. 2,264.

1. मुष्, मुष्णाति Dhâtup. 31,58. hier und da मुषति aus metrischen Rücksichten, मोषति Dhâtup. 17,25, v. l. ved. मोषथ, मुषायति; मुमोष; अमोषीत् Sch. zu P. 7,2,4. 8,2,28. मुषित्वा P. 1,2,8. Vop. 19, 16. 26,207. partic. मुषित (= मूषित AK. 3,2,37. H. 1483) und मुष्ट (selten); *rauben, berauben, plündern;* mit 2 acc. (Siddh. K. zu P. 1, 4,51. Vop. 5,6) *Jmd einer Sache berauben; an sich reissen; stehlen, bestehlen:* यद्दुर्मुष्णीतमवसं पणिं गाः Ṛv. 1,93,4. मुषायद्विष्णुः पचतं सहीयान् 61,7. 131,4. मुषाय सूर्यं चक्रमीशान ओजसा 175,4. 6,31,3. 2,20,5. 4,30,4. 5,44,4. मोषथा वृत्तं कपनेव 54,6. उपेद्दाति न स्वं मुषायति *er nimmt ihm nicht das Seine, sondern giebt noch dazu* 6,28,2. इन्दुरमुष्णादशिवस्य मायाः 44,22. क्रिमेव पर्णा मुषिता वनानि 10,68,10.99,5.7,99,1. VS. 16,21. नग्न इव मुषित इव (vgl. नग्नमुषित) *ausgeplündert, ausgezogen* Çat. Br. 1,2,2,16. — मुष्णतामिव चौराणाम् Varâh. Bṛh. S. 74,15. धर्मवैतंसिकाः क्षुद्रा मुष्णन्ति ध्वजिनो जगत् MBh. 12,5894. नानाचौरगणा मुषन्ति (sic) पृथिवीम् LA. (II) 30,1 (Lesart der Hdschr.). स्त्रियः स्वप्रेषु मुष्णन्ती *bestehlend* MBh. 16,57. Mṛkkh. 61,2. Kathâs. 54,92. मुषित्वा धनदम् Bhaṭṭ. 7,97. Kathâs. 72,114. बालिशो हि विषयेन्द्रियचौरैर्मुष्यते स्वभवने च वने च Spr. 5229. (अन्नः) मुष्यते धूर्तचेटकैः Kathâs. 34,202. अश्वाभिमन्योस्तनयं ज्ञातं च मृतमेव च। मुषिता इव वार्ष्णेय द्रोणपुत्रेण पाण्डवाः MBh. 14, 1970. मुषिताः स्मः Kathâs. 10,117. 24,83. 36,75. 54,92. 62,206. 69,126. 71,232. Daçak. in Benf. Chr. 194,1. Pańkat. ed. orn. 31,13 (मुष्टो ऽस्मि Pańkat. 35,10). मुषित so v. a. *hintergangen* Bhâg. P. 1,13,35. 15,13. Pańkar. 4,3,199. मुमोष नृपमन्दिरम् *plündern* Râǵa-Tar. 5,268. 168. तथैवानुनिशं कोशममुष्णात्स च भूपतेः *bestehlen* Kathâs. 43,28. मुष्यमाणो — राजगञ्जे 30. मुषितः कोशः Kâm. Nîtis. 13,66. मुषाण रत्नानि *stehlen* Çiç. 1,51. Daçak. in Benf. Chr. 189,22. तद्गृहात्स्वर्णसंचयम्। सर्वं मुषित्वा Kathâs. 13,95. मुषिताशेषकोशा 103. 52,297. एकं नाम जडात्मकस्य मुषितं लावण्यमिन्दोस्तथा Spr. 3825. मुष्टमर्थम् Çâk. 116. Mit 2 acc.: देवदत्तं शतं मुष्णाति Siddh. K. zu P. 1,4,51. Vop. 5,6. Daçak. in Benf. Chr. 191,16. *berauben, bestehlen, rauben, stehlen* in übertr. Bed. so v. a. *ravir, Jmd fortreissen, hinreissen:* तन्मुखामोदमुषितः Bhâg. P. 9,14,25. महता भयेन मुषितः Hit. 42,12. मुष्णन्दृष्टीः क्षत्रियाणां मध्याह्न इव भास्करः so v. a. *blenden* MBh. 1,6815. R. 2,16,28 (13,23 Gorr.). तेजसा

तस्य दिव्येन चनूंषि मुषितानि वः MBh. 1,6824. मुष्णन्ती प्रभया राज्ञां चनूंषि च मनांसि च 3,2198. दैवं हि प्रज्ञां मुष्णाति चक्षुस्तेज इवापतत् *das Schicksal raubt ja* (dem Menschen) *den Verstand, wie ein plötzlich erscheinendes Licht die Sehkraft* Spr. 4219. मायया मुषितचेतसः Bhâg. P. 8,12,10. मुष्णन्नित्रियतेजांसि नक्षत्राणामिवांशुमान् MBh. 7,6569. अथ चन्द्रप्रभां मुष्णन्नादित्यस्य पुरःसरः । अरुणो ऽभ्युदयं चक्रे 8458. (बलम्) मुष्णच्च तां सहस्रांशोर्गगने विपुलां प्रभाम् R. 4,39,8. सैन्यरेणुमुषितार्कदीधिति Ragh. 11,51. मुष्णन्तमिव (= खण्डयन्तमिव Schol.) तेजांसि Bhaṭṭ. 9,92. प्रत्ययः स्त्रीषु मुष्णाति विमर्शं विदुषामपि Kathâs. 20,124. 54,2. पानमदेन मुषितस्मृतिः 56,289. मारमुषितत्रपा 66,90. Bhâg. P. 3,18,2. मुष्णन् प्रियमशोकानां रक्तैः पल्लवाम्बरैः । गीतैर्वराङ्गनानां च कोकिलभ्रमरध्वनिम् ॥ so v. a. *übertreffend* Kathâs. 55,113. वामपादाम्बुजाग्रेण मुष्णता पल्लवच्छविम् Pañkar. 3,15,8. मुषित = हृत und खण्डित (vgl. 4. मुष्) H. an. 3, 286 (हत fehlerhaft für हृत). Med. t. 143. — Vgl. मूष्.

— desid. मुमुषिषति P. 1,2,8. Vop. 19,16. — Vgl. मुमुषिषु.

— अव *wegnehmen* Kâṭh. 23,5.

— आ *an sich reissen, wegnehmen:* आमुष्या सोमंमपिबच्चमू सुतम् ṚV. 3, 48,4. 8,4,4. Ait. Br. 7,27. अग्नेरंद्यत्पणिभ्य गा अमुष्णात् ṚV. 10,67,6. — Vgl. आमोष fg.

— उद्, partic. उन्मुषित *gestohlen* Varâh. Bṛh. S. 51,28.

— निस् *entziehen, ausziehen:* वासः Kauç. 54.

— परि *rauben, berauben* (mit 2 acc.): नैनान्यमः परि मुष्णाति रेतः AV. 4,34,4. सोमंमाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात् TS. 6,1,6,5. Çat. Br. 3,2,4,2. परिमुष्णन्ति शास्त्राणि धर्मस्य परिपन्थिनः MBh. 12,5431. अन्योऽन्यं परिमुष्णन्तः 3,13030. हस्तो हस्तं परिमुषेत् 13047. 12,2562 (hier wohl auch हस्तो हस्तं zu lesen). दस्युभिः परिमुष्यताम् (partic. pass.) — प्रजानाम् 360. — Vgl. परिमोष fgg.

— प्र *rauben, wegnehmen:* मा न आयुः प्र (आयुष्प्र nach AV. Prât. 2, 76) मोषीः ṚV. 1,24,11. Pâr. Gṛhj. 2,1. मा नः प्रिया भोजनानि प्र मोषीः ṚV. 1,104,8. प्रात्र भेदं सर्वताता मुषायत् 7,18,19. चक्षुः Çat. Br. 14,1,2, 16. परात्मीयविवेकं च प्रामुष्णात्कपिरक्षसाम् Bhaṭṭ. 17,60. व्रीडाप्रमुषितलज्जावलोक Bhâg. P. 5,1,29. नारायणपादपङ्कजस्मृतिः प्रमुष्टातिशयेन्द्रियोत्सवात् 19,22. प्रमुषितेन्द्रिय *fortgerissen* 8,12,27. तापेन दह्यमानो ऽन्तर्मूकः प्रमुषितो यथा so v. a. *ausser sich* Kathâs. 7,66. Vgl. प्रमुषिता.

— संप्र, चित्तसंप्रमुषित *hingerissen* Vjutp. 25.

— वि *rauben, wegnehmen:* प्रकाश्य तदृष्टिविमुष्टरोचिषः Bhâg. P. 7, 8,32. नूनं विमुष्टमतयस्तव मायया ते 4,9,9. विमुषयन् partic. dass. Çatr. 14,343.

2. मुष् (= 1. मुष्) am Ende eines comp. (nom. मुट्) *raubend, wegnehmend:* अग्र॰ Bhâg. P. 4,19,36. धान्य॰ (काक) Varâh. Bṛh. S. 95,11. चतुर्मुष् MBh. 12,12705. यशो॰ 2,2138 = 5,789. धृति॰ Spr. 962. 3168. घनतिमिरमुषि ज्योतिषि so v. a. *vernichtend* Çiç. 4,67. द्वैत॰ Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,5. मधुकरश्री॰ so v. a. *übertreffend* Megh. 48. Ṛt. 6,18. Varâh. Bṛh. S. 28,14. शशिकरमुषः सौधशिखराः Prab. 79,12. Vgl. दृष्टि॰, नेत्र॰ (nicht sowohl *fesselnd* als vielmehr *blendend*), यज्ञ॰. Râǵa-Tar. 5,168 will Benfey मुषे st. मुखे lesen und jenes als nom act. fassen, was aber auch Schwierigkeiten macht.

3. मुष्, मोषति = मष् Dhâtup. 17,41, v. l.

4. मुष्, मुष्यति = मुस् (खण्डने) Dhâtup. 26,111, v. l. Hierher ziehen die Scholiasten den aor. in der Stelle राघवस्यामुषः कान्ताम् Bhaṭṭ. 15, 15. Der eine Schol. erklärt die Form durch खण्डितवानसि, der andere durch अपहृतवान् *geraubt* (s. 1. मुष्).

मुषक m. = मूषक *Maus* Wilson.

मुषल s. मुसल.

मुषा f. = मूषा *Schmelztiegel* Râjam. zu AK. 2,10,33. ÇKDr.

मुषि (von 1. मुष्) adj. *raubend* in मनो॰.

मुषितक (von मुषित, partic. von 1. मुष्) n. *gestohlenes Gut* Daçak. 74,16.

मुषीवन् (von 1. मुष्) m. *Räuber, Dieb* Naigh. 3,24. ṚV. 1,42,3.

मुष्क (demin. von मुष् = मूष् *Maus; also eig. Mäuschen*) Uṇâdis. 3,41. m. 1) *Hode* AK. 2,6,2,27. H. 612. an. 2,13. Med. k. 30. Halâj. 2,368. P. 5,2,107. किमु त्वावान्मुष्कयोर्बद्ध आसते ṚV. 10,38,5. AV. 4,37,1. 6,127, 2. Çat. Br. 14,9,4,3. अस्त॰ Suçr. 1,118,17. ॰शोफ 290,8. 2,249,3. ॰स्रोतस् *vas deferens* oder *funiculus* 57,12. इन्द्रो मुष्कवियोगं मेषवृषणावं चावाप MBh. 12,13205. Varâh. Bṛh. S. 66,2. 70,24. Bṛh. 3,3. ॰द्वयं लम्बमानम् Hit. 49,14. ॰देशे 34,21. सर्वमुष्क heisst Indra ṚV. 6,46,3. 8,19,32. समुष्कचतुष्क MBh. 12,12706; nach Nîlak. kann hier मुष्क auch = बाहु sein, wobei er sich auf die oben angeführte Stelle ṚV. 10,38,5 beruft. — 2) *die weibliche Scham*, du.: अमुष्या अधि मुष्कयोः AV. 6,138,4. 5. 8,6,5. मुष्काविदस्या एजतः VS. 23, 28. TS. 2,4,6,5. 6. पर्वन्पर्वन्मुष्कान्कृत्वा — शेपांस्यकुरुत Çâñkh. Br. 23,4. — 3) *ein best. Baum*, = मुष्कक (मोक्ष, मोक्षक) H. an. Med. — 4) *ein fleischiger —, starker Mann* (मांसल). — 5) *Dieb* (vgl. मुष्) H. an. — 6) *Menge, Masse* H. an. Med. (st. संहति ist wie bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3, 41 संघाते zu lesen). — Vgl. ऋजु॰, कुम्भ॰.

मुष्कक m. *ein best. Baum*, dessen Asche als cauterium gebraucht wird, vulgo घण्टापाटलि, AK. 2,4,2,20. Ratnam. 222. Suçr. 2,36,10. 69,20. 77,15. 209,9. असित॰ 1,32,7. 146,6. 223,12. काल॰ Ratnam. 222.

मुष्ककच्छू (मु॰ + क॰) f. *Ausschlag am Hodensack* Suçr. 2,123,2.

मुष्कभार (मु॰ + भार) adj. *testiculatus* ṚV. 10,102,4.

मुष्कर 1) adj. (von मुष्क) *testiculatus* P. 5,2,107. H. 457 (= प्रलम्बाण्ड). TS. 5,5,1,1. TBr. 1,8,2,2. Çat. Br. 3,7,2,8. 5,1,3,7.10. — 2) m. wie es scheint *ein best. kleines Thier* oder *Insect:* निर्बलासं बलासिनः क्षिणोमि मुष्करं यथा AV. 6,14,2. Darf man क्षिणोमि in अक्ष्णोमि ändern, so bleibt मुष्कर in der Bed. *testiculatus*.

मुष्कवत् (von मुष्क) adj. *testiculatus*, Bein. Indra's als Liedverfassers von ṚV. 10,38 (vgl. daselbst v. 5). ṚV. Anukr.

मुष्कशून्य (मु॰ + शू॰) m. *ein Verschnittener, Eunuch* Çabdam. im ÇKDr.

मुष्काबर्ह (मुष्क + आ॰) m. *Verschneider* AV. 3,9,2.

मुष्टामुष्टि adv. = मुष्टीमुष्टि Vop. 6,33.

मुष्टि m. f. Trik. 3,5,16. Siddh. K. 251,*a*,12. 1) *die geschlossene —, geballte Hand, Faust* H. 597. Med. t. 24. fg. Halâj. 2,368. 382. (दुन्दुभे) इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीळयस्व ṚV. 6,47,30. गभे मुष्टिमतंसयत् VS. 23,24. यन्नं मुष्ट्योः कुरुते Ait. Br. 1,3. ॰करण *das Ballen der Hand* Kâtj. Çr. 7, 4,4. ॰विसर्ग 17. Çâñkh. Çr. 1,10,5. 4,3,6. मुष्टिप्रसृताञ्जलयः Kauç. 61. 67. यथा वै द्वे वामलके द्वे वा कोले द्वौ वाक्षौ मुष्टिरनुभवति Khând. Up. 7,

3,1. परिघैरायसैस्तीक्ष्णैः संनिकर्षे च मुष्टिभिः। निघ्नतां समरे ऽन्योऽन्यम् MBh. 1,1174. 3,1606. 2559. 11974. वज्रकल्पेन मुष्टिना Hariv. 3777. 16022. 16024. fg. R. 6,36,42. 45. Suçr. 1,101,21. कृतान्तस्य Ragh. 15,21. Spr. 2097. 3282. Kathâs. 57,166. Vid. 81. निष्कनिष्ठेन मुष्टिना AK. 2, 6,2,37. दृढं मुष्टिम् MBh. 4,1976. दुर्भङ्ग॰ Hariv. 1138. बालस्ताम्रतलं मुष्टिं कृत्वा चास्ये निधाय च MBh. 2,719. सुबद्धेन मुष्टिना वज्रकल्पेन Hariv. 3779. R. 4,15,21. AK. 2,6,2,37 (f.). धनुर्मध्ये बद्ध्वा मुष्टिम् R. 1,28,5. चापे च बद्धमुष्टित्वं न दाने धीरचेतसः Kathâs. 55,31. दृढतरनिबद्ध॰ (कृपाण) Spr. 1227. मुष्टिं कृत्वा Hariv. 16021. गूढाङ्गुष्ठकृत॰ *mit eingekniffenem Daumen* Suçr. 1,359,5. व्यवच्छिन्नेन मुष्टिना R. 3,50,17. मुष्टिमुद्यम्य 5,25,30. R. 6,36,44. Mârk. P. 90,15. 16. मुष्टिं प्रगृह्य Hariv. 16020. कण्ठे मुष्ट्या गृहीतः Kathâs. 26,257. आकाशं मुष्टिभिर्घ्नतः MBh. 5,1334. मध्येन मुष्टिमेयेन *eine Taille, die man mit der Hand umfassen kann*, Kathâs. 55,49. दानवो मुष्टिनैकेन — निपातितः *mit einem Faustschlage* Hariv. 9102. 4739. ॰न्यास Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,22. — 2) *Handvoll, manipulus*: दर्भ॰ Çat. Br. 9,2,1,1. Kâtj. Çr. 6,2,12. 18,3,5. TBr. 3,2, 2,6. 10,11,4. Âçv. Gṛhj. 1,10,6. कुश॰ Kâtj. Çr. 1,3,23. MBh. 1,5160 (f.). 3,1398. 2933. 9,2976. 13,3441. Ragh. 19,57. Kumâras. 7,69. Megh. 69. Çâk. 89. AK. 3,4,25,171. H. 835. Spr. 769. 4417. Kathâs. 28,165. fg. 61,42. 71,266. Prab. 21,5. Pańkat. 215,1. R. 3,4,13 (2,118,29 ed. Bomb.). कच्चिल्लवं (= सस्यच्छेदनकालम् Schol.) च मुष्टिं (= सस्यगोपनकालम्, दुर्भिक्षम् Schol.) परराष्ट्रे परंतप। अविहाय महाराज निहंसि समरे रिपून्॥ *nicht das Geringste, keine Handvoll dalassend* MBh. 2,198. — 3) *Handvoll* als *ein best. Maass* = पल Med. (falschlich फल gedr.). Çârṅg. Saṁh. 1,1,18. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,2. 7. अष्टमुष्टिर्भवेत्कुञ्चिः कुञ्चयो ऽष्टौ च पुष्कलम् Citat bei Kull. zu M. 7,126. — 4) *Griff* (eines Schwertes u. s. w.) AK. 2,8,2,58 (bis). H. 782. 784. 892. Med. Halâj. 2,318. दृढतरनिबद्ध॰ (कृपाण) Spr. 1227. हस्तस्थया लीलावज्रमुष्ट्या खनन्दितम् Kathâs. 35,42. — 5) aus VS. 23,24 schliesst Mahîdh. irrig die Bed. *penis*. — मुष्टि könnte auf 1. मुष् zurückgeführt werden: *die zum Packen und Festhalten der Beute geschlossene Hand*. — Vgl. केश॰, गाढ॰ (*vollkommen geballte Hand*: ॰वर्चस् so v. a. *zum Knäuel geballt* Suçr. 2,383,3), अ॰, दृढ॰ (nom. abstr. zu Bed. 1. ॰ता f. MBh. 1,5342), बद्ध॰, वज्र॰, विष॰, मौष्ट्य.

मुष्टिक (von मुष्टि) 1) m. *a*) *eine best. Handstellung* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,27. 202,*a*,5. — *b*) pl. Bez. eines verachteten Stammes R. 2,59, 19. = डोम्बाः Schol. Vgl. मूचीप, मूतिब. — *c*) *Goldschmied* H. 908. Halâj. 2,433. — *d*) N. pr. eines Asura Hariv. 2361. 3116. 4539. fgg. 4742. 5877. VP. 557. fg. Kathâs. 47,12. Pańkar. 4,1,28. ॰घ्न Beiw. Vishṇu's 3,129. — 2) f. आ in अक्षरमुष्टिकाकथन (= अङ्गुलिविन्यासविशेषेण सूचनम्) *Fingersprache* Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,14. — 3) wohl n. *Faustkampf* MBh. 2,909.

मुष्टिकस्वस्तिक (मु॰ + स्व॰) m. *eine best. Stellung der Hände beim Tanze* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,27.

मुष्टिकान्तक m. *der Vernichter* (अन्तक) Mushṭika's, Bein. Baladeva's Çabdar. im ÇKDr.

मुष्टिदेश (मु॰ + देश) m. *die Stelle des Bogens, die man mit der Hand umfasst, die Mitte des Bogens* Hariv. 4517.

मुष्टिद्यूत (मु॰ + द्यूत) n. *ein best. Spiel*, = पुरमुट्ठेला in der Volkssprache Çabdam. im ÇKDr. *das Spiel paar oder unpaar* Wilson.

मुष्टिंधम (मुष्टिम्, acc. von मुष्टि, + धम) adj. f. ई *in die Faust blasend* P. 3,2,30. Vop. 26,54.

मुष्टिंधय (मुष्टिम् + धय) adj. *an der Faust saugend* P. 3,2,30. Vop. 26,54. Welche Bed. hat aber das Wort in der folgenden Stelle: क्षेमे शंकरसद्गुरोर्गुणगणा दिग्जालकूलंकषाः कालोन्मीलितमालतीपरिमलावष्टम्भमुष्टिंधयाः Verz. d. Oxf. H. 252,*b*,33? m. *Knabe* Trik. 2,6,8.

मुष्टिबन्ध (मु॰ + ब॰) m. 1) *das Ballen der Hand* AK. 3,3,14. *das Schliessen der Hand beim Fassen* Vjutp. 120. — 2) *Handvoll*: मूलकादीनां परिमितो मुष्टिबन्धः P. 3,3,66, Sch.

मुष्टिमुख (मु॰ + मुख) adj. *ein faustähnliches Gesicht habend* P. 6,2,168.

मुष्टियुद्ध (मु॰ + युद्ध) n. *Faustkampf* MBh. 7,1399. Hariv. 16023.

मुष्टिहत्या (मु॰ + हृ॰) f. *Handgemenge*: नि येन मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहे Ṛv. 1,8,2.

मुष्टिहन् (मु॰ + हन्) adj. *im Handgemenge kämpfend* (der Gemeine im Gegensatz zum *Wagenkämpfer*): युष्मेदेति मुष्टिहा बाहुजूतः Ṛv. 5, 58,4. त्वां चेष्टे मुष्टिहा गोषु युध्यन् 6,26,2. 8,20,20. AV. 5,22,4.

मुष्टीकर् (मुष्टि + 1. कर्) *die Hand ballen*: मुष्टीकरोति यज्ञस्य धृत्यै TS. 5,2,1,7. Çat. Br. 3,1,3,25.

मुष्टीमुष्टि (मुष्टि + मु॰) adv. *Faust gegen Faust, im Handgemenge* Vop. 6,33. — Vgl. मुष्टामुष्टि.

मुष्ठक m. *schwarzer Senf* Ratnam. im ÇKDr. व्यष्टक v. l. ÇKDr. u. राजसर्षप.

मुस्, मुस्यति (खण्डने) Dhâtup. 26,111. — Vgl. 4. मुष्.

मुसटी f. *eine weisse Varietät von Panicum italicum* H. 1177. मुशटी v. l.

मुसल (oxyt. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,108) VS. Prât. 3,80. gaṇa सवनादि zu P. 8,3,110. Häufig fehlerhaft mit ष und श (vgl. Uǵǵval. a. a. O.) geschrieben. 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,14. Siddh. K. 250,*b*,8. *a*) *Mörselkolben, Stössel* AK. 2,9,25. H. 1017. an. 3,678. Med. l. 123. Viçva bei Uǵǵval. AV. 10,9,26. 11,3,3. 12,3,13. TS. 1,6,8,3. Çat. Br. 12,5,2,7. Kâtj. Çr. 3,7,19. 17,5,3. 20,1,40. Kauç. 29. 61. 81. 87. Âçv. Gṛhj. 4,3,14. Kâṇ. 5,1,2. 3. Hariv. 2204 (मुवल die ältere Ausg.). Prab. 21,12. सन्नमुसले *wenn der Mörserkolben ruht* M. 6,56. MBh. 12,8831. उलूखलमुसल und मुसलोलूखल s. u. उलूखल 1. गृहीत्वा ग्रन्थिमुशलं (?) मूढो भित्तुरवादयत् Kathâs. 65,135. st. dessen einfach ग्रन्थि 136. — *b*) *Keule* H. 225. M. 8,315. 11,110. Jâǵn. 3,257. MBh. 3,12093. 12201. Hariv. 5115 (m.). R. Gorr. 1,41,21. Varâh. Bṛh. S. 19,3. 69,17. VP. 607. Bhâg. P. 4,10,25 (m.). Mârk. P. 116,18 (n.). काल॰ R. Gorr. 1, 30,13. कङ्काल॰ R. Schl. 1,29,13. 56,11 (कङ्काल, मुसल ed. Bomb. an beiden Stellen). दत्तमुषलप्रहारैः (महागजस्य) Pańkat. 69,1. चक्रमुषलो नाम संग्रामः *mit Diskus und Keule ausgeführt* Hariv. 5346. Am Ende eines adj. comp. f. आ Hariv. 15827. — *c*) *ein best. chirurgisches Instrument* Suçr. 2,29,5. 15. — *d*) *eine best. Constellation* Varâh. Bṛh. 12,1. 11. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,252 (मुसल्ल ed. Bomb.). — 3) f. ई *a*) *Curculigo orchioides* AK. 2,4,4,7. H. an. Med. Viçva a. a. O. *Salvinia cucullata Roxb.* H. an. Med. Viçva. — *b*) *Hauseidechse* AK. 2,5,

12. H. 1297. H. an. Med. Viçva. — Vgl. कन्दर्पमुसल, मौसल, मौसल्य.

मुसलक (von मुसल) 1) m. N. pr. eines Berges Burn. Intr. 267. — 2) f. °लिका *Hauseidechse* Halâj. 2,79 (mit श).

मुसलामुसलि॑ (मुसल + मुसल) adv. *Keule gegen Keule* (im Kampfe) P. 5,4,127, Sch. (mit ष).

मुसलायुध (मुसल + आ°) adj. *eine Keule zur Waffe habend*, m. Bein. Baladeva's MBh. 9,2834 (mit स ed. Bomb.).

मुसलित॑ adj. von मुसल gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

मुसलिन् (von मुसल) adj. *mit einer Keule bewaffnet*: Çiva MBh. 7, 9455. 13,745. m. Bein. Baladeva's AK. 1,1,1,19. H. 224. Halâj. 1, 28. Pañkar. 3,2,5.

मुसलीभू (मुसल + 1. भू) *zu einer Keule werden*: तृणां च °भूतमपि तत्र व्यदृश्यत MBh. 16,95.

मुसली॑य (von मुसल) adj. *mit der Keule todtgeschlagen zu werden verdienend* gaṇa अपूपादि zu P. 5,1,4.

मुसल्य॑ (wie eben) adj. dass. gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66. AK. 3,1,45.

मुसल्हक् s. मुशल्हक्.

मुसारगल्व *Koralle* Vjutp. 138. Burn. Lot. de la b. l. 319. Hiouen-thsang I, 482. nach einer mongolischen Erklärung *weisse Koralle.* — Vgl. u. मसार.

मुस्त्, मुस्तयति *sammeln* Dhâtup. 32,87.

मुस्त m. n. Trik. 3,5,12. Siddh. K. 251,*a*,15. *Cyperus rotundus Lin.*, m. Hâr. 183. f. आ = मुस्तक AK. 2,4,5,25. H. 1193. Ratnam. 95. Suçr. 1, 163,2. 165,15. 2,40,12. 114,3. 326,2. 375,6. 416,19. Ragh. 9, 59. 15,19. Çâk. 39. Varâh. Brh. S. 77,9.23.29. n. Suçr. 2,220,10. unbestimmt ob m. oder n. 1,137,11. 2,285,20. 415,9. AK. 3,4,25,190. ob m. oder f. Varâh. Brh. S. 77,11. ob m. f. oder n. 54,121. Das n. wird wohl *die Wurzel des Grases* bezeichnen. — Vgl. कैवर्त°, तुङ्ग°, नगर°, नागर°, पिण्ड°, भद्र°.

मुस्तक m. f. (आ) und n. Trik. 3,5,22. m. n. = मुस्ता AK. 2,4,5,25. m. H. 1193, Sch. Halâj. 2,467. n. Ratnam. 95. unbestimmt ob m. oder n. Suçr. 2,252,6. 417,11. ob m. f. oder n. 540,4. Varâh. Brh. S. 77,10. m. *ein best. vegetabilisches Gift* H. 1199. — Vgl. कैवर्त°, कैवर्ति°, भद्र°.

मुस्तगिरि m. N. pr. eines *Berges* (गिरि) Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,19.

मुस्ताद् (मुस्त + अद् oder आद्) m. *Schwein, Eber* (Musta-*Gras fressend*) Gaṭâdh. im ÇKDr.

मुस्ताभ (मुस्त + आभा) n. *eine Cyperus-Art* (कोपाटि मुथा) Ratnam. 96.

मुस्तु m. f. = मुष्टि *Faust* H. 597.

मुस्र॑ n. = अश्रु *Thräne* Uġġval. zu Uṇâdis. 2,13. = मुसल ÇKDr. angeblich nach Uṇâdivr. in Siddh. K.

1. मुह्, मु॑ह्यति Dhâtup. 26,89. मुमोह, अमुहत् gaṇa पुषादि zu P. 3, 1,55. मोहिष्यति und मोक्ष्यति (West.); मोहिता, मोग्धा und मोढा gaṇa रधादि zu P. 7,2,45. 8,2,33. Vop. 3,101. 11,4. मुहे॑ dat. inf. ṚV. 6,18,8. *irrewerden, die Richtung —, den Faden —, die Besinnung verlieren, in Verlegenheit kommen, sich nicht zu helfen wissen, fehlen* (Gegens. प्रज्ञा); *in Unordnung kommen, fehlschlagen, missrathen* (Gegens. कल्प्): मुह्यन्त्वन्ये अभितो जनास इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु ṚV. 10,81,6. AV. 6,67,1. 11,9,13. द्वितीयमहरागत्य मुह्यन्ति, ततो वै ते प्र यज्ञमजानन् Ait. Br. 4,32. 3,11. 5,14. Çat. Br. 11,5,5,7. TS. 6,6,5,4. सर्वमेव कल्पते न मुह्यति Çat. Br. 1,5,2,15. 3,2,2,2. मोहिष्यति राष्ट्रम् 2,4,2,10. समाने वृक्षे पुरुषो निमग्नो ऽनीशया शोचति मुह्यमानः Çvetâçv. Up. 4,7. M. 7,25. Bhag. 2,13. 5,15. MBh. 1,143. 12,8199. अत्र नो मुह्यतां राजन्संशयं छेत्तुमर्हसि 13,2614. कथं नु चीरं बध्नन्ति मुनयो वनवासिनः। इति ह्यकुशला सीता सा मुमोह मुहुर्मुहुः ॥ R. 2,37,12. स मुह्यत्यातुरं प्राप्य Suçr. 1,12,4. आपत्सु च न मुह्यन्ति Spr. 1540. 1834. 2284. 2556. 5160. 5264. अन्तकाले हि भूतानि मुह्यन्ति R. 2,106,12. मुह्यति निद्रया हरिः Spr. 5403. Kathâs. 73,76. Bhâg. P. 1,1,1. Bhaṭṭ. 1,20. 6,21. 15,16. स मुमोह पपात च MBh. 3,709. 5,7186. 7220. R. 1,21,21. संज्ञा मुमोह सहसा वरदानेन तस्य हि MBh. 3,12391. med.: मा सूतपुत्र मुह्यस्व 4,425. अकृता ते मतिस्तात पुनर्बाल्येन (vgl. पुनर्बाल) मुह्यसे (am Ende eines Çloka!) 14,34. स्वकार्ये मुह्यते सर्वः Hariv. 9972. मुह्यते खलु मे भावः R. 2,88,5. partic. 1) मुग्ध॑ *a*) *verirrt*: अन्तेत्रविद्यथा मुग्धो भुवनान्यदीधयुः ṚV. 5,40,5. Ait. Br. 1,8. अङ्के मुग्धायै, मुग्धायै वैनंशिनायै *verirrt, verloren gegangen* VS. 9,20. 18,28. — *b*) *verwirrt* AV. 7,5,5. मनसिजेन विद्धः संदिग्धफलेन पत्त्रिणातिमुग्धः कथं कथमप्यपासरत् Daçak. in Benf. Chr. 197,2. Vgl. मुग्धवत्. — *c*) *dumm, thöricht, einfältig*; von Personen H. an. 2,246. Med. dh. 13. Viçva im ÇKDr. Vaiġ. beim Schol. zu Çiç. 1,47. मुग्धा अविद्वांसः Çat. Br. 14,9,2,11. Spr. 2213. 3842. Kathâs. 6, 53. 61,2. 179. 183. 188. 191. 204. Râġa-Tar. 5,463. Pañkat. 166,25. In Comp. mit dem, wobei man seine Dummheit an den Tag gelegt hat: केश°, तैल°, अस्थि°, अपूपक°, मक्षिक° Kathâs. 61,188. 193. 203. 62,204. 212. Vgl. मुग्धधी fgg., मुग्धाग्रणी. — *d*) *einfältig* so v. a. *unerfahren, unschuldig, naiv* (von jungen Mädchen und Frauen); *durch jugendliche Naivetät reizend; jung* (Vaiġ.); *reizend, hold* (H. an. Med. Viçva und Vaiġ.): मुग्धा मध्या प्रगल्भा Sâh. D. 98. प्रथमावतीर्णयौवनमदनविकारा रतौ वामा। कथिता मृदुश्च माने समधिकलज्जावती मुग्धा ॥ 99. 58,22. (कः) अयमाचरत्यविनयं मुग्धासु तपस्विकन्यासु Çâk. 24. °वधू Ragh. 9,44. Megh. 14. Spr. 3081. °कान्तास्तन (der Schol. verbindet मुग्ध mit स्तन und erklärt es durch नव) Çiç. 1,47. मुग्धा subst. Spr. 4727. मुग्धे voc. 501. 2214. fg. 4728. Kathâs. 36,73. मुग्धतरस्तरुणीजनः (= अत्यन्तकाममोहित Schol.) Çiç. 9,55. मुग्धस्वभावा Pañkat. 44,19. मुग्धामज्ञातरसां कलिकामकाले व्यर्थं कदर्थयसि किं नवमल्लिकायाः *jung* und *unschuldig* Spr. 135. मुग्धहरिणी 573. °मृग 2784. °गण्डफलकैः Çiç. 9,47. Râġa-Tar. 1,373. °विलोकित Çâk. 36. मुग्धालोक (मुख) Uttararâmak. 10,7. स्त्रीणामलीकमुग्धं हि वचः को मन्यते मृषा Kathâs. 14,42. Vgl. मुग्धता, मुग्धत्व, °दृश्, °भाव, मुग्धाक्षी. — Vgl. मौग्ध्य. — 2) मूढ *a*) *verirrt* Âçv. Gṛhj. 3,7,9 (मुळ्ह). *aus der Richtung gekommen, aus der Art geschlagen*: महार्णवे नौरिव वातमूढा R. 5,28,8. न मे मूढा दिशः so v. a. *ich kann mich noch in den Weltgegenden zurechtfinden* MBh. 3,11498. वात Suçr. 2,206,8. besonders von der Leibesfrucht, *welche auf unrechte Weise sich zur Geburt stellt*, Suçr. 2,91,12. 92,16. Daher मूढगर्भ m. geradezu *schwierige Geburt* 1,35,18. 119, 14. °निदान 277,9. 19. 278,12. Verz. d. B. H. No. 941. — *b*) *verwirrt, nicht wissend, was man thut* oder *thun soll, kein klares Bewusstsein von Etwas habend, unsicher in* (loc.) AV. 6,67,2. 11,10,21. वित्तमोहेन Kaṭhop. 2, 6. ह्रीमूढा Megh. 69. विषमस्थेन मूढेन परिभ्रष्टसुखेन MBh. 3,2753. मूढेन मांसलुब्धेन यदस्थिशल्यमश्नेन सहाभ्यवहृतम् Suçr. 1,266,14. Çâk. 125.

Çâk. Ch. 63, 6. Spr. 2324. Râǵa-Tar. 5, 198. Çuk. in LA. (II) 37, 18. अर्थेषु मूढाः Spr. 4780. Pañkat. 243, 18 (wo wohl चतुर्थो ऽर्थेषु मूढः zu lesen ist). व्यायच्छमानयोर्मूढा भेदे सदृशयोस्तयोः Bhatt. 6, 119. die Ergänzung im comp. vorangehend: प्रतिपत्ति° Çiç. 9, 77. इतिकर्तव्यता° Hit. 43, 10. विचार° Ragh. 2, 47. Hit. 136, 10. Vgl. अग्नि°, दिङ्मूढ. — c) *besinnungslos, ohnmächtig;* = मूर्छित AK. 3, 4, 14, 85. H. an. 3, 287. Med. t. 143. = विचेष्ट Trik. 3, 3, 118. = तन्द्रित H. an. 2, 130. Med. dh. 3 (तन्त्रित gedruckt). — d) *dumm, thöricht, einfältig* AK. 3, 1, 48. 3, 4, 26, 97. Trik. H. 352. H. an. Med. Halâj. 2, 181. M. 3, 249. 7, 30. MBh. 3, 2250. 3050. 15698. 5, 6004. fg. (मूढवत्). R. 1, 55, 27. 60, 17. 3, 55, 20. Kumâras. 6, 55. Vikr. 32, 15. Spr. 590. 1527. 1835. 2564. 2846. 3022. 3636. 4559. 4567. 4732. 5106. 5356. Varâh. Brh. 21, 2. Vid. 70. 110. Kathâs. 3, 52. 39, 192. 49, 12. 152. महा° 61, 18. Pañkat. 38, 12. मूढतम Spr. 1695. 4888. — e) *Verwirrung hervorrufend, verwirrend:* विशेषाः शान्ता घोराश्च मूढाश्च (= मोहजनकाः Gaudap.) Sâmkhjak. 38. VP. bei Muir, ST. 4, 34. नास्ति विशेषः शान्तघोरमूढत्वादिरूपो यत्र Schol. zu Kap. 3, 1. — f) Bez. einer Stufe im Joga: व्युत्थानं क्षिप्तमूढविक्षिप्ताख्यं भूमित्रयम् Verz. d. Oxf. H. 229, *a*, 41. — g) m. pl. Bez. der *Elemente* im Sâmkhja Tattvas. 16. — h) त्रिमूढ und त्रिमूढक n. *eine best. Art der Posse* Bhâr. Nâtjaç. 18, 118. 125. — मूढ wohl fehlerhaft für मूत Suçr. 1, 158, 13, für मुण्ड 2, 510, 6. Vgl. महामूढ, मौढ्य.

— caus. *irre machen, verwirren, des klaren Bewusstseins berauben, bethören; in Unordnung bringen:* मोहयति, अमू मुहत्, मोमुहत् Ṛv. 10, 162, 6. चित्तानि AV. 3, 2, 2. आशाणि 9, 8, 17. यज्ञम् Çat. Br. 3, 2, 3, 1. 14, 5, 4, 13. प्राणोदानौ 4, 1, 2, 19. 8, 4, 4, 2. 11, 5, 5, 13. 13, 2, 1, 7. मा देवानां मोमुहद्भागधेयम् Âçv. Çr. 8, 14. Kâth. 23, 8. तां ते संपदं मोहयन्ति Çâñkh. Br. 23, 4. Kauç. 125. — स तु तं पितरं दृष्ट्वा मोहयामास मायया MBh. 1, 3995. शरजालेन महता मोहयन्कौरवीं चमूम् 5457. 3, 2794. 12153. 12990. 4, 266. 13, 534. R. 6, 7, 6. Spr. 933. 3596. Kathâs. 37, 58. 39, 168. 72, 342. Râǵa-Tar. 3, 437. Mârk. P. 81, 66. व्यामिश्रेणेव वाक्येन बुद्धिं मोहयसीव मे Bhag. 3, 2. मुनीनां मोहयन्मनः Pañkar. 1, 14, 56. med. Mârk. P. 51, 77. मोहित MBh. 1, 1153. 3, 2287. fg. 2360. 13, 534. Daç. 1, 12. R. 3, 49, 30. Spr. 1752. किं कर्म किमकर्मेति कवयो ऽप्यत्र मोहिताः Bhag. 4, 16. ब्रह्मणः पदे Hariv. 11610. दुःखेन MBh. 3, 2774. राज्यलोभेन R. 2, 72, 14. मद° M. 11, 96. विश्वामित्रास्त्र° R. 1, 55, 1. काम° MBh. 1, 7728. R. 1, 1, 44. 2, 18. 3, 55, 22. लोभ° Spr. 3280. दुहितृस्नेह° Kathâs. 44, 110. श्रम° MBh. 3, 2961. 15685. Râǵa-Tar. 5, 352. 374. यथाध्वानं मोहयन्ते भयाय *den Weg verirren so v. a. auf einen Abweg führen* MBh. 5, 1776.

— intens. *in grosser Verwirrung sein:* मोमुह्यमाना MBh. 3, 402. 4, 801. — Vgl. मोमुघ.

— व्यति, partic. °मूढ *überaus verwirrt:* इन्द्रियैर्व्यतिमूढात्मा Hariv. 11610.

— अनु *nach —, mit Jmd verwirrt werden, — die klare Einsicht verlieren:* मुह्यन्तं चानुमुह्यामि दुर्योधनमचेतनम् MBh. 1, 143.

— अभि *ohnmächtig werden* Suçr. 2, 475, 9.

— व्या, partic. °मूढ *verwirrt, bethört, irre geleitet* Râǵa-Tar. 3, 165. 4, 609. Vgl. व्यामोह. — caus. *verwirren, bethören, irre leiten, behexen:* व्योमहयन्त मां तत्र निपतन्त्यो (धाराः) ऽनिशं भुवि MBh. 3, 12138. 8, 1197. Schol. zu Bhatt. 8, 63. °मोह्य Kull. zu M. 2, 213. 9, 290. घनान्धकारव्यामोहित Pañkat. 129, 8. कृतकवचनव्यामोहितचित्त 199, 1. ed. orn. 41, 18.

— उद्, partic. उन्मुग्ध *irre geworden* Siddh. K. zu P. 1, 1, 28. — Vgl. उन्मुह्.

— निस् caus. *verwirren:* अथो प्राणान्प्राणिनामन्तकाले कामक्रोधौ प्राप्य (= प्रापय्य Schol.) निर्मोह्य हन्ति MBh. 12, 9223.

— विनिस् in विनिर्मूढप्रतिज्ञ Mârk. P. 132, 34, wo aber वि° in वि + निर्मूढ *haud irritus* zu zerlegen ist.

— परि *irre —, verwirrt werden, irren, fehl gehen* (in übertr. Bed.): इदं तु चिन्तयन्नेवं परिमुह्यामि केवलम् MBh. 4, 1404. 14, 40. med.: स्वभावमेके कवयो वदन्ति कालं तथान्ये परिमुह्यमानाः Çvetâçv. Up. 6, 1. तत्र मे बुद्धिरत्रैव विषये (so die ed. Bomb. st. विमर्षे) परिमुह्यते (am Ende eines Çloka!) MBh. 13, 5682. R. 4, 16, 50. partic. °मूढ *verwirrt:* तव स्पर्शे स्पर्शे मम हि परिमूढेन्द्रियगणः Uttararâmak. 17, 4. Vgl. परिमोहिन्. — caus. med. P. 1, 3, 89. Vop. 23, 58. *verwirren* Bhatt. 8, 63. act.: राजानं परिमोह्य R. Gorr. 2, 8, 52. कर्माणि Kauç. 135. किं नु स्विदेतत्पततीति सर्वे वितर्कयन्तः परिमोहिताः स्मः MBh. 1, 3571. 12, 450. °मानसा R. 3, 66, 15. तत्र संवत्सरं पूर्णं बभ्राम परिमोहिता । गङ्गा शिरसि देवस्य विसृता वेगवाहिनी ॥ R. Gorr. 1, 45, 8. स्मृतिमन्तो ऽत्र चत्वारस्त्रयस्तु परिमोहिताः *kein klares Bewusstsein habend* Hariv. 1253. Vgl. परिमोहन.

— प्र *verwirrt werden, das klare Bewusstsein verlieren:* अन्यामन्यां धनावस्थां प्राप्य वैशेषिकीं नराः । असंतुष्टाः प्रमुह्यन्ति संतोषं यान्ति पण्डिताः ॥ Spr. 3502. *ohnmächtig werden* Suçr. 1, 255, 10. MBh. 1, 996. partic. 1) °मुग्ध a) *kein klares Bewusstsein habend, ohnmächtig* Uttararâmak. 122, 3. Mâlatîm. 149, 7. — b) *überaus reizend* (vgl. मुग्ध) Pañkar. 3, 10, 17. — 2) °मूढ *verwirrt, kein klares Bewusstsein habend* MBh. 13, 3083. अस्त्रतेजः° Hariv. 10708. MBh. 1, 6467. 3, 15680. Uttararâmak. 118, 7. °संज्ञ R. 2, 85, 19. प्रमूढो ऽभूत्प्रजासर्गे MBh. 3, 12801. *bethört, thöricht* Mund. Up. 1, 2, 10. Spr. 1495. प्रमूढं भुवनं भृशम् *aus seinen Fugen gekommen* MBh. 3, 14573. Vgl. प्रमोह. — caus. *verwirren, des klaren Bewusstseins berauben* MBh. 3, 14573. °मोहित 15687. 6, 2535. Vgl. प्रमोहन fg.

— विप्र caus. *in Verwirrung bringen:* ततः सर्वा दिशो राजन्सायकैर्विप्रमोहयन् MBh. 8, 3162. °मोहित *verwirrt, kein klares Bewusstsein habend* 1, 5978.

— संप्र *in Verwirrung gerathen* MBh. 5, 2612. 12, 2440. तस्यात्मा संप्रमुह्येत *sich verfinstern* Spr. 5183. partic. °मूढ *verwirrt, in Verwirrung gerathen* MBh. 5, 1869. ततः सर्वं भवति संप्रमूढम् 12, 2786. Vgl. संप्रमोह. — caus. *Jmd verwirren, des klaren Bewusstseins berauben* MBh. 13, 3083. R. 3, 63, 9.

— प्रति caus. *verwirren* AV. 3, 2, 5 (प्रतिलोभयन्ती Ṛv.).

— वि *in Verwirrung gerathen, das klare Bewusstsein verlieren:* कथमेतद्विमुह्यामः सदेवासुरमानवम् । जगद्भूतमात्मा च कथं तस्मिन्वदस्व नः ॥ Jâǵñ. 3, 118. Bhag. 2, 72. R. 2, 23, 12. यावदेव मे चेतो न विमुह्यति R. Gorr. 2, 3, 20. 3, 68, 55. Suçr. 2, 464, 4 (*ohnmächtig werden*). मुनयो ऽपि विमुह्यन्ति Kathâs. 20, 134. Bhâg. P. 1, 10, 10. भवान्कल्पविकल्पेषु न विमुह्यति कर्हिचित् 2, 9, 36. 5, 13, 7. Verz. d. Oxf. H. 29, *a*, 24.

med. R. 1,9,39. त्वं तु मोहादिमुह्यसे (am Ende eines Çloka!) 3,62,13. Bhâg. P. 8,12,43. विमुह्यमान MBh. 1,7095. partic. °मुग्ध Hit. ed. Müll. 91,9 (nach Benfey). °मूढ MBh. 3,12219. 7,4907. 13,4077. Kathâs. 24, 223. Uttararâmaé. 78,9. ऐश्वर्य° Râǵa-Tar. 3,162. इन्द्रियार्थ° (मनस्) Maitrjup. 6,34. कर्तव्य° nicht wissend was zu thun Kathâs. 7,65. °संज्ञ MBh. 3,11389. R. 2,78,26. विमूढात्मन् Bhag. 3,6.27. °चेतस् Jaǵnad. 1,43. Mârk. P. 25,16. °धी Râǵa-Tar. 6,193. thöricht, einfältig Spr. 2976. अ° Bez. einer Art von Ṛshi MBh. 1,7683 (विमूढ Sund. 3,5). Vgl. विमोह. — caus. verwirren, des klaren Bewusstseins berauben, bethören, irre leiten Bhag. 3,40. MBh. 3,12218. R. 1,28,14. Kathâs. 5,2. 22,198. 39,105. 46,200. Spr. 2760. Râǵa-Tar. 4,559. Bhâg. P. 1,8,31. Bhaṭṭ. 15,98. med. Arǵ. 8,7 (व्यामोहयत्त MBh. 3,12138). °मोहित R. 1,63,7. Kathâs. 3,58. 25,274. 37,214. 42,168. Râǵa-Tar. 1,49. 3,312. 4,562. Kaurap. 35. Bhâg. P. 2,5,13. 3,3,25. Brahma-P. in LA. (II) 53, 15. Pańkar. 4,3,209. Bhaṭṭ. 8,48. Vgl. विमोहन.

— सम् in Verwirrung gerathen, das klare Bewusstsein verlieren MBh. 3,10987. 7,861. 8,911 (संमुमुहे). R. 5,61,16. Bhâg. P. 1,10,28. 11,37. 18,2. 3,20,31. 8,9,18. ततो दिशः संमुमुहुः परेषाम् die Weltgegenden verwirrten sich für die Feinde MBh. 3,15694. partic. 1) संमुग्ध verirrt: अ° Çâṅkh. Br. 23,5. verwirrt, nicht im Klaren über Etwas seiend Uttararâmaé. 126,19. verworren, nicht klar erkannt Nîlak. 46. संमुग्धम् adv. auf verstohlene Weise (= अव्यक्तम् Schol.) Gît. 3,16. — 2) संमूढ verwirrt, kein klares Bewusstsein habend, nicht klar sehend R. 1,65,14. 74,14. शोक° 2,40,2. काम° MBh. 4,663. प्रकृतेर्गुणसंमूढाः Bhag. 3,29. °चेतस् Spr. 1786. धर्मसंमूढचेतस् nicht klar sehend in Bezug auf Bhag. 2,7. thöricht, einfältig: ये बालादपि संमूढाः thörichter als ein Kind sogar Spr. 2515. 4712. gestört Suçr. 1,298,19. असंमूढ nicht verwirrt, das volle Bewusstsein habend, eine klare Einsicht in Etwas habend MBh. 3,12271. 4,120. अर्थेषु 2,207. ग्रीष्मान्ते वायुसंमूढा (°संगूढा die neuere Ausg.) घना इव सविद्युतः so v. a. auseinander gerissen Hariv. 12011. संमूढा f. Bez. einer Art von Räthsel Verz. d. Oxf. H. 204,a,29. Vgl. संमूढपिडका, संमोह. — caus. verwirren, des klaren Bewusstseins berauben, bethören, irre leiten MBh. 1,3995. 2,1949. 4,1784. R. 6,10,9. Spr. 3194. Vid. 150. Kathâs. 33,202. 39,194. 71,232. Verz. d. Oxf. H. 56,b,23. Prab. 12,2. तया संमोह्यते जगत् Mârk. P. 81,41. संमोहित R. Gorr. 2, 116,35. Gît. 12,11. Bhâg. P. 1,7,5. 8,12,13. 10,1,25. अपानवैगुण्यसंमोहितं गर्भम् auf einen falschen Weg gebracht Suçr. 1,277,18. Vgl. संमोहन.

— अभिसम्, partic. °मूढ in Verwirrung gerathen MBh. 3,12219.

— विसम्, partic. °मूढ dass. Hariv. 4764.

2. मुह् (= 1. मुह्) nom. ag. (nom. मुग् und मुड्) P. 8,2,33, Schol. Vop. 3,101. verwirrend in मनो°.

मुहरपर्णक MBh. 5,3629 fehlerhaft für मुद्गरपर्णक.

मुहिर (von 1. मुह्) Uṇâdis. 1,52. m. 1) Dummkopf. Vgl. मुहेर. — 2) der Liebesgott (Verwirrer, Bethörer) H. an. 3,595. Med. r. 206. Uǵǵval.

मुहु (wie eben) adv. = मुहुस् plötzlich, augenblicklich, im Nu: यथा कृणोति मुहु का चिदृष्वः ṚV. 4,20,9. तद्यन्मुहु (oxyt.) त्रायते तस्मान्मुहूर्ताः Çat. Br. 10,4,2,18.

मुहुके (von मुहु) n. Augenblick: तिग्मा यदन्तरशनिः पताति कस्मिं चिच्छूर मुहुके जनानाम् ṚV. 4,16,17. यो अस्य घृष्वं मुहुकैरियर्ति वातो न जूत स्तनयद्भिरभ्रैः 17,12. — Vgl. मुहूर्त.

मुहुर्गिर् (मुहुस् + 3. गिर्) adj. plötzlich verschlingend (सर्वदा गीयमानः Sâj.): (अग्निः) एवेन सद्यः पर्येति पार्थिवं मुहुर्गी रेतो वृषभः कनिक्रदद्दधद्रेतः कनिक्रदत् ṚV. 1,128,3.

मुहुर्भाषा (मुहुस् + भा°) f. Wiederholung des Gesagten AK. 1,1,5,16. Halâj. 1,150.

मुहुर्भुज् (मुहुस् + 4. भुज्) m. Pferd (beständig fressend) H. ç. 177.

मुहुर्वचस् (मुहुस् + व°) n. = मुहुर्भाषा H. 274.

मुहुश्चारिन् (मुहुस् + चा°) adj. sich wiederholend Suçr. 1,250,1.

मुहुस् (von 1. मुह्) adv. Nir. 2,25. Uṇâdis. 2,121. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. 1) (in verwirrender d. i. überraschender Weise) plötzlich, augenblicklich, im Nu Nir. 2,25. öfters mit nachgesetztem आ. दाता वसु मुहुरा दाशुषे भूत् ṚV. 7,20,2. जुजुर्वा यो मुहुरा युवा भूत् 2,4,5. 5, 54,3. 8,1,1. ये वा वर्धन्ति मुहुरा गृणन्ति उप 10,32,2. 171,3. AV. 11,5,6. 12,2,38. — 2) für einen Augenblick, eine Weile: किं मुहुश्चिद्वि दीधयः ṚV. 8,21,6. मुहुरिन्न्वमन्धि 10,27,20. सूर्यस्य चक्षुर्मुहुरुन्मिमीयात् 10,9. मुहुरुत्पतते बाला मुहुः पतति विह्वला। मुहुरालीयते भीता मुहुः क्रोशति रोदिति॥ bald — bald MBh. 3,2375. अन्तर्हितो मुहुर्भूत्वा पुनः संदर्शयत्यपि। ददृशे मुहुरासन्ने मुहुर्दूराद्दृश्यत॥ R. 3,50,10. — 3) मुहुर्मुहुः jeden Augenblick, wiederholt MBh. 3,1780. 2260. R. 1,2,42. 9,48. 55,25. Ṛt. 6,9. Varâh. Bṛh. S. 76,5. 89,16. 18. 93,14. 95,27. Hit. 21, 20. das einfache मुहुस् dass. AK. 3,5,1. H. 1531. Halâj. 4,39. 5,90. Pańkav. Br. 24,18,5. MBh. 3,2358. 2380. R. 1,2,31. Suçr. 2,372,15. Megh. 103. Ṛt. 1,13. Çâk. 7. 39. 47. 61. Vikr. 6. Varâh. Bṛh. S. 94,13. 95,41. 104,5. Spr. 1246. 2220. fg. AK. 2,8,2,18. Daçar. 1,33. Bhâg. P. 8,8,46. — 4) dagegen (vgl. पुनर्): सान्तात्प्रियामुपगतामपहाय पूर्वं चित्रार्पितां मुहुरिमां बहु मन्यमानः Çâk. 143. — Vgl. प्रति°.

मुहुस्काम (मु° + काम) adj. f. आ immer und immer wieder nach Etwas verlangend P. 8,3,41, Vârtt. 1, Sch.

मुहूर्त (von मुहुस्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,89. Schol. zu P. 6,2,2. m. Siddh. K. 249,b,15. m. n. Trik. 3,5,14. 1) m. n. a) Augenblick Nir. 2, 25. त्रिर्यद्दिवः परि मुहूर्तमागात् ṚV. 3,53,8. 33,5. Çat. Br. 1,8,2,17. 2,3,2,5. 4,2,21. 11,8,2,5. Kâtj. Çr. 4,15,33. 6,5,23. मुहूर्तमेव तृप्तिश्च भवेद्भ्रातुर्मुमैव च MBh. 1,5945. मुहूर्तमिव संचिन्त्य 7687. 3,2368. 2705. 2822. 5,4507. 7552. 7,7174. R. 1,2,20. 55,24. 3,51,12. Spr. 4731. Megh. 19. मुहूर्तात् nach einem Augenblick, alsbald MBh. 3,16754. 5,7221. 15, 1055. R. 1,2,4 (मुहूर्तात् st. मुहूर्तम् v. l.). 2,39,9. मुहूर्तादेव ददृशे मुहूर्तान्न प्रकाशते 3,50,6. Kumâras. 7,50. परं मुहूर्तात् Vikr. 40,4. मुहूर्तेन in einem Augenblick MBh. 3,12252. R. 1,53,7. nach einer Weile 2,63,1. मुहूर्ताभ्युदिते (so die neuere Ausg.) रवौ Hariv. 8890. नवाम्बुदानीकमुहूर्तलाञ्छने धनुषि Ragh. 3,53. मुहूर्तरमणीय, °सुख P. 6,2,2, Sch. — b) ein best. Zeitabschnitt, ein Dreissigstel des Tages, Stunde (von 48 Minuten nach unserer Zeitrechnung) AK. 1,1,3,11. H. 137. TBr. 3, 10,9,7. 12,9,6. Çat. Br. 10,4,2,18. 25. 27. 2,20. 12,3,2,5. 10,4,4,4. Gopatha-Br. bei Colebr. Misc. Ess. I, 91. Weber, Ǵjot. 79. 104. 109. M. 1,64. Hiouen-thsang 1,61. Suçr. 1,6,13. 19,5. 170,5. 2,218,11. Varâh. Bṛh. S. 96,1. 6. 99,3. VP. 22. Bhâg. P. 3,11,8. त्रिमुहूर्तोदिते रात्रौ Ha-

riv. 8890. मुहूर्तं तथा वेलां दिवसं च MBh. 3,16753. रात्रिम्, दिवसम्, मुहूर्तम्, तणाम् R. 6,92,35. तणा लवा मुहूर्ताश्च दिवा रात्रिश्च Hariv. 14079. पुण्ये तीर्थे मुहूर्ते वा नक्षत्रे वा गुणान्विते M. 2,30. शुभे मुहूर्ते संप्राप्ते Varâh. Brh. S. 48,45. MBh. 1,6443. 5,125. Ueber die 30 Namen der Muhûrta s. TBr. 3,10,1,1. 9,7. Z. d. d. m. G. 9,139. fg. रौद्र Garga bei Weber, Gjot. 27. MBh. 1,6028. 3,14268. ब्राह्म M. 4,92. Jâgn. 1,115. Ragh. 5,36. Mârk. P. 34,17. Verz. d. B. H. No. 1195. मैत्र R. Gorr. 2,97,27. Kumâras. 7,6. विन्द R. 3,73,16. विजयाभिध Verz. d. B. H. No. 1194. sechszehn mit Namen aufgeführt No. 912. alle dreissig Verz. d. Oxf. H. 332,*a*. Personif.: मुहूर्ता येष्टिकाः Kaush. Up. 1,3. 4. als Kinder der Muhûrtâ Hariv. 148. 12480. VP. 120. — 2) f. आ N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Dharma's (Manu's) und Mutter der Muhûrta (Mauhûrtika) Hariv. 146. 148 (मुहूर्तायाः st. मुहूर्तास्तु die neuere Ausg.). 12450. 12480. VP. 119. fg. Bhâg. P. 6,6,4. 9. — Die Bed. *Astrolog* für das m. bei Wilson beruht auf einem Druckfehler Trik. 2,8,25. Vgl. दुर्मुहूर्त, प्रतिमुहूर्तम्, मौहूर्त, मौहूर्तिक.

मुहूर्तक (von मुहूर्त) 1) *Augenblick:* तिष्ठ तावन्मुहूर्तकम् MBh. 1,5290. 6,3359. 7,8388. Mârk. P. 15,48. — 2) *Stunde:* ब्राह्म्य Pańkat. 3,14,3.

मुहूर्तकल्पद्रुम (मु° + क°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 336,*a*, No. 790.

मुहूर्तगणपति (मु° + ग°) m. desgl. Mack. Coll. I, 126.

मुहूर्तचिन्तामणि (मु° + चि°) m. desgl. Verz. d. B. H. No. 877. Verz. d. Oxf. H. 335,*b*, No. 788. 336,*a*, No. 790.

मुहूर्तज (मुहूर्ता mit Kürzung des Auslauts + 1. ज) m. pl. *Kinder der* Muhûrtâ Hariv. 148. 12480. — Vgl. मौहूर्तिक.

मुहूर्ततत्त्व (मु° + त°) n. Titel eines Buches Ind. St. 2,253. °टीका Verz. d. Oxf. H. 336,*a*, No. 790.

मुहूर्तदीपक (मु° + दी°) m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 336,*a*, No. 790.

मुहूर्तदीपिका (मु° + दी°) f. desgl. ebend. 279,*a*,17.

मुहूर्तमार्तण्ड (मु° + मा°) m. desgl. ebend. 335,*a*, No. 787. 336,*a*, No. 790. Verz. d. B. H. No. 879. Mack. Coll. I,126.

मुहूर्तवल्लभा (मु° + व°) f. Titel eines Commentars zum eben genannten Werke Verz. d. B. H. No. 879.

मुहूर्तस्तोम (मु° + स्तोम) m. pl. N. eines Ekâha Çâńkh. Çr. 14,30,7.

मुहेर m. = मुहिर *Dummkopf* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,62.

1. मू, मवते *binden* Dhâtup. 22,71. caus. aor. अमीमवत्, desid. vom caus. मिमावयिषति P. 7,4,80, Sch. — Vgl. मव्, मव्य्, मूत.

2. मू (von मव्) wohl nom. ag. P. 6,4,20, Sch. Vop. 26,75. f. *das Binden* ÇKDr. nach Siddh. K.

मूक (von 1. मू; मूकं Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,41) 1) adj. f. आ *a*) *stumm* AK. 3,1,13. H. 349. an. 2,14. Med. k. 30. Halâj. 2,454. VS. 30,19. Çat. Br. 1,4,2,15. 11,5,4,13. Kaush. Up. 3,3. M. 7,149. 9,201. 11,52. MBh. 2,259. R. Gorr. 2,48,13. Suçr. 1,89,11. 319,14. Kâm. Nitis. 12,42. Spr. 2257. परगुणे 3447. Varâh. Brh. 20,4. Daçak. 2,42. Kathâs. 7,66. Mârk. P. 71,21. 72,22. Verz. d. B. H. 289,2. विषाद° Git. 7,12. °प्रश्न Verz. d. Oxf. H. 334,*b*,12. मूकाण्डज (कानन) Kumâras. 3,42. शब्दाः Varâh. Brh. S. 24,21. निशि स्तिमितमूकायाम् Hariv. 4130. 15230. मूकवत् Spr. 553. MBh. 3,1389. Vgl. मौक्य. — *b*) *in einem kläglichen Zustande sich befindend* (दीन) H. an. Uǵǵval. — 2) m. *a*) *Fisch* Trik. 1,2,15. H. ç. 195. — *b*) N. pr. α) eines Dânava H. an. Med. (lies दैत्य st. दैन्य). MBh. 3, 1557. VP. 147, N. 1. — β) eines Schlangendämons MBh. 1,2150. — Vgl. अनेड° (*blind* Halâj. 2,454), अध्य°, एड°, कष्ट° *taubstumm* (Halâj.), मौक, मौक्य.

मूकता (von मूक) f. *Stummheit* Suçr. 1,350,16. 2,232,2. Mârk. P. 72, 24. Mahân. 503. Gaudap. zu Sâmkhjak. 49. मुखरयोर्मञ्जीरयोः Sâh. D. 47,4.

मूकत्व (wie eben) n. dass. Tattvas. 35. Çârńg. Samh. 1,7,70. Mârk. P. 72,22. ततो ऽहं दृषमापन्ना पुनर्मूकत्वमागता R. 6,98,16. Mahân. 504. ध्यान° MBh. 7,1457. 11,5. क्वचिच्छीकारमूकत्वं कुर्वद्भिर्गगणे घनैः (°मुक्ताभं कुरुते गगनं घनैः die neuere Ausg.) Hariv. 3803.

मूकराय m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. B. H. 368,25.

मूकाम्बिका (मूक + अ°) f. vielleicht *eine Form der* Durgâ: मूकाम्बिकायाः सदनम् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,23.

मूकिमन् (von मूक) m. *Stummheit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

मूकीकार् (मूक + 1. कार्) *stumm —, verstummen machen:* °कृतविभूषणा Sâh. D. 47,7.

मूचीप m. pl. N. eines barbarischen Volksstammes Çâńkh. Çr. 15,26,6. — Vgl. मूतिब.

मूञ्जवत् m. 1) N. pr. eines Berges VS. 3,61. Nir. 9,8. Vgl. मुञ्जवत्. — 2) pl. N. pr. eines Volksstammes AV. 5,22,5. 7. 8. 14. Çat. Br. 2,6, 2,17. — Vgl. मौजवत.

मूञ्जालदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 298,8.

मूढ und मूढगर्भ s. u. 1. मुह्.

मूढचेतन (मूढ + चे°) adj. *thöricht, einfältig, dumm* Spr. 3441 (Conj.).

मूढचेतस् (मूढ + चे°) adj. dass. MBh. 1,1157. 5,1003. 1005. 6006. Spr. 3366. 3468. 3635.

मूढता (von मूढ) f. 1) *das Verwirrtsein, Mangel an klarem Bewusstsein* Mârk. P. 25,14. 18. *Mangel an richtiger Einsicht, Einfalt, Dummheit* Spr. 1105. Pańkat. 76,2. 123,13. Hit. 136,10, v. l. — 2) *das Verirrtsein, Ausartung:* मारुत° Vâgbh. 1,8,30. ग्रन्थि° *das Irren, Hinundherziehen eines Knotens* Suçr. 1,121,7.

मूढत्व (wie eben) n. 1) *das Verwirrtsein, Mangel an klarem Bewusstsein* Kâm. Nitis. 13,90. *Einfalt, Dummheit* Maitrjup. 3,5. Kathâs. 24, 160. 61,247. Pańkat. 228,3. — 2) *das Verwirren* Schol. zu Kap. 3,1.

मूढधान्य Suçr. 2,510,6 vielleicht fehlerhaft für मुण्ड°.

मूढधी (मूढ + 2. धी) adj. *thöricht, einfältig, dumm* Spr. 1594. 4481. Kathâs. 65,132. 202. 72,244. Kir. 1,30.

मूढप्रभु (मूढ + प्रभु) m. *ein grosser Dummkopf* Kathâs. 61,288. — Vgl. मूढेश्वर.

मूढबुद्धि (मूढ + बु°) adj. *thöricht, einfältig, dumm* Spr. 3693. Kathâs. 39,181. 40,63.

मूढमति (मूढ + म°) adj. dass. Kathâs. 61,14.

मूढरथ (मूढ + रथ) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Samsk. K. 186,*a*,7.

मूढात्मन् (मूढ + आ°) adj. *bewusstlos* Suçr. 1,115,12.

मूढेश्वर (मूढ + ई°) m. *ein grosser Dummkopf* (vgl. मूढप्रभु); N. pr. eines Asketen Verz. d. Oxf. H. 139,*a*,19.

1. मूत 1) adj. *gebunden (geflochten?)* s. u. मव्. — 2) parox. m. n. *ein geflochtener Korb:* मूतें कुलासंतति TBr. 1,6,10,5. Kâṭh. 36,14. Kâtj. Çr. 5,10,21. Schol. zu Çat. Br. 2,6,2,17 und Kâtj. Çr. 2,5,9. Lâṭj. 8, 3, 8. मूताकार adj.: वेद Schol. zu Kâtj. Çr. 55,16. 206,9. °कार्य *aus Flechtwerk bestehend* Kâtj. Çr. 1,3,23. S. 206,12. कुशमूतावबद्ध (so wohl zu lesen) Suçr. 1,158,13.

2. मूत (von मीव्) s. काममूत.

मूतक (von 1. मूत) n. *Körbchen* Çat. Br. 2,6,2,17.

मूतिब m. pl. N. pr. eines Volksstammes Ait. Br. 7,18. — Vgl. मूचीप.

मूत्र Uṇâdis. 4,162. n. *Harn* AK. 2,6,2,18. H. 633. AV. 1,3,6. 6,44, 3. 9,8,10. रेतो मूत्रं वि जहाति VS. 19,76. 84. मूत्रं करोति 22,8. Âçv. Çr. 5,11,3. Çat. Br. 12,7,1,8. Khând. Up. 6,5,2. गो° Kâtj. Çr. 25,11, 16. Kauç. 31. 36. 41. Lâṭj. 2,6,13. °पुरीष Çâṅkh. Gṛhj. 4,12. Kauç. 48. मूत्रकृतवासस् *in Harn eingeweicht* Kâtj. Çr. 4,4,30. — M. 8,375. 384. मांसमूत्रपुरीषास्थिनिर्मित (कलेवर) Spr. 2160. वस्तिपूर्णाविल्लोद्कान्मूत्रम् Suçr. 1,48,13. 193,15. मूत्राणि 3. M. 5,123. °धारा Varâh. Bṛh. S. 68,12. मूत्रपदेन प्रस्थितः P. 6,2,7, Sch. न मूत्रं पथि कुर्वीत M. 4,45. 5,138. MBh. 3,2256. मूत्रम् — समाचरेत् M. 4,151. नाप्सु मूत्रम् — समुत्सृजेत् 56. मूत्रोत्सर्गं चकार Pañkat. 121,15. °परीक्षा Verz. d. Oxf. H. 315, a, No. 748. b, No. 749. 316, a, No. 751. 317, a, No. 753. Verz. d. B. H. No. 977. 982. fg. °वर्ग 953. 984. Verz. d. Oxf. H. 311,b,13. मूत्रपुरीषम् und मूत्रशकृत् gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. मूत्रपुरीषयोः M. 6,76. Spr. 1455. मूत्रपुरीषाणि M. 11,154. मूत्रपुरीषोत्सर्ग Verz. d. B. H. No. 330. 1022. मूत्रपुरीषोच्चार Verz. d. Oxf. H. 276,b,41. मूत्रोच्चारसमुत्सर्ग M. 4,50. विण्मूत्रम् 77. 48. 109. 222. 11,150. विण्मूत्रे 4,132. विण्मूत्रोत्सर्ग 5,134. मूत्रशकृत्करोति Varâh. Bṛh. S. 93,14. शकृन्मूत्रम् 90,10. गो° M. 5,121. 11,91. 109. 12,212. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): सशब्द° Varâh. Bṛh. S. 68,10. विकीर्ण° 11. Mârk. P. 29,8. सरुधिरमूत्रता Suçr. 1,262,4. मधुरशुक्लमूत्रता 272,1. Vielleicht von मीव्. — Vgl. बद्ध°, बद्ध°, मैत्र.

मूत्रकर (मूत्र + 1. कर) adj. *Harn erzeugend* Vâgbh. 1,6,20.

मूत्रकृच्छ्र (मूत्र + कृ°) n. *Strangurie* AK. 2,6,2,7. H. 470. Suçr. 1, 138,2. 261,19. 263,9. 2,526,2. *eine Klasse von Harnkrankheiten* (acht Formen) Çârṅg. Saṁh. 1,7,41. Verz. d. Oxf. H. 313,b,13. 316,b,1. 337, a, No. 849. fg. Verz. d. B. H. No. 949. 975. Davon adj. °कृच्छ्रिन् *mit der Strangurie behaftet* Suçr. 2,526,3.

मूत्रकोश (मूत्र + कोश) m. *Scrotum* Çârṅg. Saṁh. 3,5,8.

मूत्रक्षय (मूत्र + 2. क्षय) m. *ungenügende Harnerzeugung* Suçr. 1, 49, 10. मूत्रसंक्षय dass. 2,524,20. Çârṅg. Saṁh. 1,7,40. Wise 364.

मूत्रग्रन्थि (मूत्र + ग्र°) m. *Knoten* oder *Verhärtung am Halse der Blase* Suçr. 2,525,3. Wise 364.

मूत्रघात Verz. d. Oxf. H. 337, a, No. 849. fg. vielleicht nur fehlerhaft für मूत्राघात.

मूत्रजठर (मूत्र + ज°) m. n. *Anschwellung des Unterleibes in Folge von Harnverhaltung* Suçr. 2,525,14. Çârṅg. Saṁh. 1,7,40. Wise 364.

मूत्रदोष (मूत्र + 1. दोष) m. *Harnkrankheit* Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 1, 141, 6.

मूत्रनिरोध (मूत्र + नि°) m. *Harnverhaltung* Garuḍa-P. 191 im ÇKDr.

मूत्रपतन (मूत्र + प°) m. *Zibethkatze* Râǵan. im ÇKDr.

मूत्रपुट (मूत्र + पुट) n. *Unterleib* H. 606.

मूत्रप्रसेक (मूत्र + प्र°) m. *Harnröhre* Suçr. 2,57,10.

मूत्रफला (मूत्र + फल) f. *Cucumis utilissimus Roxb.* (कर्कटी) *und eine andere Gurkenart* (त्रपुषी) Râǵan. im ÇKDr.

मूत्रमार्ग (मूत्र + मार्ग) m. *die Röhre, welche den Harn aus der Blase abführt,* Suçr. 1,25,8. 2,525,1.

मूत्रय् (von मूत्र), मूत्रयति *harnen* Dhâtup. 35,55. Vâgbh. 1,7,23. कुण्डेष्वमूत्रयन्केचित् Bhâg. P. 4,5,15. मूत्रयत्ते MBh. 5,3493. *bepissen* (mit acc.): मूत्रयत् partic. und मूत्र्य absol. Varâh. Bṛh. S. 89,1. मूत्रितं gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. = मीढ AK. 3,2,46. H. 1495. *einer der sein Wasser gelassen hat* Suçr. 2,463,15. n. *das Harnen* 148,19. Verz. d. B. B. No. 929 (278, Çl. 42); vgl. प्रवाह्मूत्रित. मूत्रापयति Vop.

— intens. मोमूत्र्यते Pat. zu P. 3,1,22. Vop. 20,1. 3.

— अव *bepissen* M. 8,282. Varâh. Bṛh. S. 89,1. °मूत्रित *bepisst* d. h. (von einem giftigen Insecte) *mit seinem Safte benetzt* Suçr. 1,155,20.

— सम् s. संमूत्रण.

मूत्रल (von मूत्र) 1) adj. *Harn treibend* Suçr. 1,186,12. 190,6. 192,12. Vâgbh. 1,6,110. — 2) f. आ *Cucumis utilissimus Roxb.* Trik. 2,4,36. *eine andere Gurkenart,* = वालुकी Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *eine Art Gurke* (त्रपुष) Çabdak. im ÇKDr.

मूत्रवह (मूत्र + वह) adj. *Harn führend* Suçr. 1,264,7. 2,57,10.

मूत्रविबन्धघ्न (मूत्र-वि° + घ्न) adj. *Harn lösend, — abführend* Suçr. 1,213,12. Vâgbh. 1,6,124.

मूत्रविष (मूत्र + विष) adj. *durch Harn giftig* Suçr. 2,251,14.

मूत्रवृद्धि (मूत्र + वृ°) f. *reichliche Harnausscheidung* Suçr. 1,24,19. 118,6.

मूत्रशुक्र (मूत्र + शुक्र) n. *eine Krankheit, bei der Samen mit Harn vermischt sich ergiesst,* Suçr. 2,525,7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,40. Wise 365.

मूत्रशूल (मूत्र + शूल) m. *Harnkolik* Suçr. 2,463,8.

मूत्रसंक्षय s. u. मूत्रक्षय.

मूत्रसङ्ग (मूत्र + सङ्ग) m. *gehemmte schmerzhafte und blutige Harnergiessung* Suçr. 2,174,19. 524,5. 18. Wise 364. °सङ्गिन् *damit behaftet* Suçr. 1,45,15.

मूत्राघात (मूत्र + आ°) m. *Harnkrankheit* überh., zwölf oder dreizehn Formen Suçr. 1,82,6. 2,523,10. Çârṅg. Saṁh. 1,7,40. Verz. d. Oxf. H. 306,a,20. 313,b,17. 316,b,2. Verz. d. B. H. No. 941. 975. Wise 364. — Vgl. मूत्रघात.

मूत्रातीत (मूत्र + अ°) m. (eig. *der die rechte Zeit zum Harnen verpasst hat*) *eine best. Art von Harnverhaltung* Suçr. 2,524,10. Çârṅg. Saṁh. 1,7,40. Wise 364.

मूत्राशय (मूत्र + आ°) m. *Harnbehälter* Suçr. 1,264,6. *Unterleib* H. 606.

मूत्रासाद m. so v. a. मूत्रौकसाद Çârṅg. Saṁh. 1,7,40.

मूत्रोत्सङ्ग m. so v. a. मूत्रसङ्ग Çârṅg. Saṁh. 1,7,40.

मूत्रौकसाद (मूत्र-ओक + साद) m. *eine Krankheit, bei welcher je nach der Störung der Harn verschiedene Farben und Eigenschaften annimmt und schmerzhaft abgeht,* Suçr. 2,525,13. 17. Wise 365.

मूत्र्य (von मूत्र) adj. *zum Harn in Beziehung stehend* Ait. Br. 1,20.

1. मूरँ adj. *stumpfsinnig, blöde, dumm:* अत्रा पुरंधिरजहादरातीर्मदे

सोमस्य मूरा अमूरः RV. 4,26,7. मूरा अमूर न वयं चिकित्वो महित्वमग्ने त्वमङ्ग वित्से 10,4,4. 46,5. मा ते अमाजुरो यथा मूरास इन्द्र सख्ये त्वावतः। नि षदाम सचा सुते 8,21,15. परेह्यस्तं नहि मूर मापः 10,95,13. मा त्वा मूरा अविष्यवो मोपहस्वान आ दभन् 8,45,23. जीर्या मूरः (= जरया मूढः Schol.) Paṅkav. Br. 25,17,3. Wird zu 2. मर् gehören: *geistig gebrochen, — stumpf.* Vgl. अमूर, das hiernach *scharfsinnig* bedeutet, und अप्रमूर, wenn dies nicht geradezu andere Aussprache für अप्रमूढ ist.

2. मूर् (von मू = मीव्) adj. *drängend, stürmisch:* सुसंमृष्टासो वृषभस्य मूराः (Indra's Rosse) RV. 3,43,6. = मारक Sâj.

3. मूर् n. = मूल *Wurzel* P. 8,2,18, Vârtt. 2. या शशाप शपनेन याघं मूरमादधे AV. 1,28,3. — Vgl. सहमूर.

मूरदेव (मूर + देव) m. = मूलदेव Kâç. zu P. 8,2,18, Vârtt. 2. Bez. *gewisser Unholde:* विग्रीवासो मूरदेवा ऋदन्तु RV. 7,104,24. आ जिह्वया मूरदेवान्रभस्व 10,87,2. 14. = मारणक्रीड Sâj. Ton wie in शिश्नदेव.

मूरू N. pr. eines Landes As. Res. 3,47. fg. Colebr. Misc. Ess. II, 29.

मूर्ख (von मूर्छ्) Uṇâdis. 5,22. gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. 1) adj. (f. आ) *stumpfsinnig, dumm, unverständig;* m. *Dummkopf, Thor* (vgl. स्तब्ध) AK. 3,1,48. 3,4,18,108. 26,207. H. 352. Halâj. 2,181. 5,56. जरंती मूर्खा TS. 7,1,6,4. M. 4,79. 12,115. Suçr. 1,94,19. Çâk. 27,5. Vikr. 33,2. Spr. 489. 628. 659. 1233. 1263. 1888. 2197. 2222. fgg. 2743. 4734. fgg. Varâh. Bṛh. S. 69,9. Bṛh. 18,7. 19,5. Kathâs. 6,80. Dhûrtas. in LA. 81,3. 86,2. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*, 20. मूर्खः परापवादेषु न च शास्त्रेषु यो ऽभवत् *unerfahren in* Kathâs. 55,30. In der Stelle क्रियाहीनस्य मूर्खस्य महारोगिणा एव च। यथेष्टाचरणस्याहुर्मरणान्तमशौचम्॥ soll मूर्ख angeblich = गायत्रीरहित oder सार्थगायत्रीरहित nach Çuddhit. im ÇKDr. sein. Am Ende eines comp. gaṇa खसूच्यादि zu P. 2,1,53. Vgl. महा° und मौर्ख्य. — 2) m. *Phaseolus radiatus Roxb.* Trik. 2,9,5.

मूर्खता (von मूर्ख) f. *Stumpfsinnigkeit, Dummheit, Thorheit* Mṛkkh. 115, 3. Spr. 73. 138. 3040. Sâh. D. 7,21. अति° Paṅkat. ed. orn. 48,12.

मूर्खत्व (wie eben) n. = मूर्खता Spr. 109. 1677. 2742. 4733. Vṛddha-Kâṇ. 2,8. Paṅkat. 127,14.

मूर्खभूय (मूर्ख + भूय) n. dass. H. 841, Sch.

मूर्खभ्रातृक s. u. भ्रातर् am Ende.

मूर्खलिका f. *ein Pfeil von der Form eines Vogelherzens* Vjutp. 141.

मूर्खिमन् (von मूर्ख) m. = मूर्खता gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

मूर्खीभू (मूर्ख + 1. भू) *dumm —, einfältig werden:* °भूत Kathâs. 4,25.

मूर्छ् (मुर्छ्), मूर्छति Dhâtup. 7,32 (मोहसमुच्छ्राययोः). P. 8,2,78. मुमूर्छ, अमूर्छीत्, मूर्छिता P. 8,2,78, Sch. मूर्त्वा P. 6,4,21. partic. मूर्त (s. bes.) P. 6,4,21. 8,2,57. Vop. 26,88. fg. मूर्छित gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. 1) *gerinnen, erstarren, fest werden:* दोषा वर्त्मस्वधिकमूर्छिताः Suçr. 2,307,14. रवेर्दीधितयो मूर्छिताः Varâh. Bṛh. S. 4,2. Vgl. मूर्त, मूर्ति, мразъ (*gelu*), мразити ся (*congelari*), ῥῖγος, *frigus*. — 2) *fest werden* so v. a. *sich bilden, entstehen* (aus einem weniger dichten Stoff): कृमयो यथात्र मूर्छन्ति मूर्छन्त्यथ मत्तिकाश्च (*generatio aequivoca*) Suçr. 2,109,4. 373, 3. — 3) *ohnmächtig* (*starr*) —, *betäubt werden* Dhâtup. Suçr. 1,38,17. 100, 18. 2,380,1. 475,8. Gît. 4,19. 11,10. Prab. 67,4. Çatr. 14,208. जह्रौ संज्ञां महाबाहुर्मुमोह च मुमूर्छ च R. 6,72,7. Kathâs. 33,65. 49,41. 69,9. 71, 253. अमूर्छीत् Bhaṭṭ. 15,55. मूर्छित *ohnmächtig, betäubt* AK. 2,6,2,12. 3,4,14,85. H. 461. an. 3,287. Med. t. 143. MBh. 1,1284. पपात भुवि मूर्छितः R. 2,34,17. R. Gorr. 2,66,18. तासां निद्रावशत्वाच्च मूर्छितानां मदेन च 5,13,62. विष° Suçr. 2,475,15. Mṛkkh. 128,23. Vikr. 54,17. 67,1. Spr. 4727. Kathâs. 10,188. 28,158. 36,25. 67,103. मूर्छितज्ञनाघातेन किं पौरुषम् Gît. 3,12. Bhâg. P. 3,30,24. 5,26,15. Paṅkar. 1,12,9. Prab. 47,6. Vet. in LA. (II) 6,3. मूर्छितं (impers.) तस्य दारैः Râga-Tar. 1,373. — 4) *fest werden, sich verdichten* so v. a. *erstarken, an Umfang gewinnen, intensiver werden, Macht bekommen, — haben* (समुच्छ्राय) Dhâtup. स्वाभाविकं विनीतत्वं तेषां विनयकर्मणा। मुमूर्छ सहजं तेजो हविषेव हविर्भुजाम् Ragh. 10,80. तमसां निशि मूर्छताम् Vikr. 48. Prab. 3,7. परितोषाय मूर्छते Kumâras. 6,59. कबन्धस्योपदेशतः। मुमूर्छ सख्यं रामस्य तेन Ragh. 12,57. मूर्छन्त्यमी विकाराः प्रायेणैश्वर्यमत्तेषु Çâk. 66,4. सैन्यघोषेण मूर्छता Kathâs. 16,2. परितो दिगन्तांस्तूर्यस्वने मूर्छति Ragh. 6,9 (der Schol. der Calc. Ausg. lässt den acc. दिगन्तान् von मूर्छति regiert sein und erklärt dieses durch व्याप्नुवति). न पादपोन्मूलनशक्ति रंहः शिलोच्चये मूर्छति मारुतस्य *Macht haben* 2,34. त एव मुक्तागुणशुद्धयो ऽपि हर्म्येषु मूर्छन्ति न चन्द्रपादाः so v. a. *sind matt* 16,18. छाया न मूर्छति मलोपहतप्रसादे दर्पणतले Çâk. 191. मूर्छित *dicht, mächtig, stark, intensiv (geworden)*, = सोच्छ्रय AK. 3,4,14,85. H. an. Med. यदिदं भारतं वर्षं यत्रेदं मूर्छितं बलम् (*Heer*) MBh. 6,309. कदम्बाः — संततासारमूर्छिताः Hariv. 4585. पाशैः प्रासैश्च (प्रासैः पाशैश्च die neuere Ausg.) मूर्छितैः 2656. पयोधिरिन्दूदयमूर्छितो यथा *mächtig angeschwollen* Sâh. D. 72,11. कालाग्निरिव मूर्छितः R. 6,75,4. तन्नादं दिक्षु मूर्छितम् so v. a. *kräftig ertönend* Kathâs. 60,21. न मूर्छितः कटुकान्याह so v. a. *aufgeregt* (nicht *wenn er unterliegt*) Spr. 4907. क्रोध° so v. a. *voller Zorn, von Zorn erfüllt* (vgl. *avoir le coeur gros de* —) MBh. 3,1864. 5,7243 (= वृद्धिं गतः Schol.). Hariv. 4734. R. 1,1,48. 60,21. 2,98,1. 6,75,10. शोक° Daç. 2,20. Hit. 123,18 (शोकेन मूर्छितः ed. Johns. 2622). Bhaṭṭ. 6,23 (= मोहं नीतः Schol.). Am Ende eines comp. überh. *verstärkt durch, erfüllt von, vereinigt mit:* त्रिफला — त्रिभागघृतमूर्छिता *versetzt mit* Suçr. 1,167,7. सहकारकुसुमकेसरनिकरभरामोदमूर्छितदिगन्त Spr. 3224. — 5) *betäuben* Kaurap. 34, wo mit Schütz ध्याने ऽपि मूर्छति zu lesen ist. — 6) *kräftig ertönen lassen:* वीणेव मधुरालापा गान्धारं साधु मूर्छती (= मूर्छयन्ती Schol.) MBh. 4,515. मूर्छित n. Bez. *einer Art von Gesang:* कलपदायत° Bhâg. P. 2,7,33. मूर्छितमालापविशेषयुक्तं गीतम् Schol. — मूर्छित Kâm. Nitis. wohl fehlerhaft für मुद्रित, wie die v. l. hat.

— caus. 1) *gerinnen machen, festwerden lassen:* दुग्धे व्रीहियवाववधाय मूर्छयित्वा *Milch gestehen lassen* Kauç. 12. 35. सो ऽद्भ्य एव पुरुषं समुद्धृत्यामूर्छयत् *formte ihn, gab ihm eine Gestalt* Ait. Up. 1,3. — 2) *betäuben:* मधुरापि मूर्छयति या विषविटपिसमाश्रिता वल्ली Spr. 5305. म्लेच्छान्मूर्छयते (dat. partic.) Gît. 1,16. — 3) *verstärken, aufregen:* तत् (धनुः) समीपे स्थितं भूयस्तेजो मूर्छयते बलात् R. 3,13,14. न मूर्छयेन्न च युद्धकेतुः (so die ed. Bomb.) *was nicht aufregt und keine Veranlassung zum Kampfe giebt* MBh. 5,684. Nilak. erklärt das Wort durch वर्धयेत् und ergänzt dazu क्रोधम्. — 4) *ertönen lassen:* देवदत्तामिमां वीणाम् — मूर्छयित्वा Bhâg. P. 1,6,33. = मूर्छनालापवतीं कृत्वा Schol.

— अभि, partic. °मूर्छित *verstärkt:* पानोष्मा पित्तरक्ताभिमूर्छितः Suçr. 2,484,6. *aufgeregt:* कन्दर्पेण MBh. 1,7794.

— अव *sich vermindern, sich legen:* कस्मादेषां कलहो नावमूर्छते MBh. 5,811.

— उद् *wieder zur Besinnung kommen* Spr. 1971.

— प्र *eine feste Gestalt annehmen* Çat. Br. 10,3,2,3. fg.

— वि, partic. 1) °मूर्त *geronnen, festgeworden:* विमूर्तं नाश्नीयात् Çâṅkh. Br. 6,7. — 2) °मूर्छित *a) zusammengeronnen:* प्रथमे मासि संक्लेदभूतो धातुविमूर्छितः (der Fötus) Jâǵn. 3,75. तैलेन *zu einer gallertartigen Masse geworden* Vâgbh. 1,7,43. — *b) voll —, ganz erfüllt von:* क्रोध° Bhâg. P. 9,18,34. पुत्रशोक° 6,5,35. — *c) voll —, stark ertönend von:* मदान्धालि° Bhâg. P. 4,6,12. मूर्छना रागगतिविशेषः, तद्व्याप्त Schol. — Vgl. विमूर्छन.

— सम् 1) *zusammengerinnen, sich zusammenballen, sich verdichten, festwerden:* °मूर्छित Suçr. 1,284,13. 287,17. शुक्रशोणितं गर्भाशयस्थमात्मप्रकृतिविकारसंमूर्छितं गर्भ इत्युच्यते 336,20. 2,221,14. कषाय Çârṅg. Saṁh. 3,6,21. रवीन्द्वोः किरणाः Varâh. Bṛh. S. 34,1. संमूर्छताम् — धाम्नाम् Kir. 5,41. Mallin. zu Çiç. 4,67 und Kir. 5,38. ववौ च तत्र सुरभिः पानमाल्यानुलेपनैः । दिव्यः संमूर्छितो गन्धो रूपवानिव मारुतः ॥ R. 5,13,8. धूपसंमूर्छित (पवन) *erfüllt von* 2,71,25. श्रोत्रेषु संमूर्छति रक्तमासां गीतानुगं वारिमृदङ्गवाद्यम् *sich verdichten* so v. a. *kräftig erschallen* Ragh. 16,64. — 2) *betäubt werden:* संमूर्छितमकाग्रह (समुद्र) R. 5,3,38. वेगसंमूर्छितलोकसंघ Verz. d. Oxf. H. 257,a,15. तस्या रूपेण सा शाला — संमूर्छितेव (वृद्धिं शोभातिशयं प्राप्तेव Nîlak.) MBh. 4,511. — Vgl. संमूर्छन. — caus. 1) *formen, gestalten:* संमूर्छितवान् zur Erklärung von अमूर्छयत् Çaṁk. zu Ait. Up. 1,3. — 2) *betäuben* Uttararâmaḱ. 35,8.

— अभिसम् *festwerden —, sich gestalten in Beziehung zu* oder *in Verbindung mit:* कर्म प्राणानभिसंमूर्छन् Çat. Br. 10,5,2,8.

मूर्छता f. *denseness* bei Benfey beruht auf einer falschen Auffassung von मूर्छताम् (gen. pl. des partic. praes. von मूर्छ्) Vikr. 48.

मूर्छन (von मूर्छ् simpl. und caus.) 1) nom. ag. *a) betäubend;* n. (sc. अस्त्र) Bez. *einer best. mythischen Waffe* R. Gorr. 1,30,17. — *b) kräftigend, befestigend:* स्मरः (ददौ) शृङ्गारनैपुण्यं वीर्यस्तम्भनमेव च । कामसंदीपनं ज्ञानं कामिनीप्रेममूर्छनम् ॥ Paṅkar. 1,11,30. — 2) n. *das Ohnmächtigwerden* Suçr. 1,94,21. 252,14. 2,345,17. f. आ dass. Ratirahasja bei Mallin. zu Kir. 9,50. — 3) n. *das Mächtigsein, Walten, Wüthen:* अवर्षं चातिवर्षं च व्याधिपावकमूर्छनम् । सर्वमेतत्तदा नासीत् *Wüthen von Krankheiten und Feuer* MBh. 2,1208. 526 (wo wohl gleichfalls अवर्षं चातिवर्षं च st. अनुकर्षं च निष्कर्षं zu lesen ist). An der ersten Stelle erklärt Nîlak. das Wort durch वृद्धि, an der zweiten durch प्रदीपन. राष्ट्रं च पीडयेत्तस्य शस्त्राग्निविषमूर्छनैः MBh. 12,2617. — 4) n. Bez. *eines best. Processes bei der Darstellung von mineralischen Producten* Verz. d. B. H. No. 967. *calcining quicksilver with sulphur, etc.* Wilson. — 5) n. (nur aus metrischen Rücksichten) und f. आ *das Schwellen —, Aufsteigen der Töne* so v. a. *Tonleiter;* = रागगतिविशेष Schol. zu Bhâg. P. 4,6,12. Hariv. 8463. तालमूर्छनकोविद (स्थान st. ताल ed. Bomb.) R. 1,4,11. Mṛkkh. 44,14. स्वयमपि कृतां मूर्छनां विस्मरन्ती so v. a. *die von ihr selbst gewählte Intonation vergessend* Megh. 84. Mârk. P. 106,58. Paṅkar. 1,11,3. 3,5,36. 12,9 (wo स्वर st. सुर zu lesen ist). Schol. zu Kâtj. Çr. 13,3,18. वीणां मूर्छनालापवतीं कृत्वा Schol. zu Bhâg. P. 1,6,33. Jeder Grâma, aus 7 Tönen bestehend, hat demnach 7 Mûrkhanâ und die 3 Grâma zusammen 21 Mûrkhanâ: गीतकानि च सप्तैव तावतीश्चापि मूर्छनाः Mârk. P. 23,51. मूर्छनास्त्वेकविंशतिः Paṅkat. V,43. Çuk. in LA. (II) 33,4, wo २१ st. ११ zu lesen ist. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): स्फुटीभवद्ग्रामविशेषमूर्छनाम् — महतीम् (d. i. नारदस्य वीणाम्) Çiç. 1,10. Vgl. As. Res. 9,467. fgg.

मूर्छा (wie eben) f. 1) *Ohnmacht, Betäubung* AK. 2,8,2,78. H. 801. Halâj. 5,53. MBh. 1,5886. R. 2,40,18. Suçr. 1,11,12. 32,4. 2,474,1. 475,4. Çârṅg. Saṁh. 1,7,24. Verz. d. B. H. No. 934. 955. 966. 972. 975. 996. Verz. d. Oxf. H. 313,a,5. 316,a, No. 751. 357,a, No. 849. fg. भूतले मूर्छया निपपात Paṅkat. 35,10 (ed. orn. 31,14). मूर्छामुपागमत् R. Gorr. 2,16,21. मूर्छामाप्नोति Bhâg. P. 3,31,6. मूर्छां प्रापुः Paṅkar. 1,10,36. 11,5. मूर्छयाभिपरीताङ्गी MBh. 6,3727. °परिप्लुत Mârk. P. 24,39. °प्रद 15,64. प्रकारमूर्छापगमे Ragh. 7,41. वर्धते सह पान्थानां मूर्छया चूतमञ्जरी Spr. 4975. Mṛkkh. 61,18. Uttararâmaḱ. 44,7. Mârk. P. 115,12. fg. Paṅkar. 3,13,22. Pratâpar. 58,a,4. Kâvjâd. 2,156. Vgl. संपूर्ण°. — 2) = मूर्छन 4. Verz. d. Oxf. H. 320,a,9. 321,b, No. 763. — 3) *Tonleiter* (s. मूर्छन 5.): क्रमात्स्वराणां सप्तानामारोहश्चावरोहणम् । सा मूर्छेत्युच्यते ग्रामस्था एताः सप्त सप्त च ॥ Çit. bei Mallin. zu Çiç. 1,10.

मूर्छाक्षेप (मूर्छा + आ°) f. in der Rhetorik *eine durch eine Ohnmacht an den Tag gelegte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei,* Kâvjâd. 2,156. Beispiel Spr. 4727.

मूर्छाखान m. N. pr. eines *Chans* Colebr. Misc. Ess. II,56. Verz. d. Oxf. H. 193,a, N. 2. — Vgl. मूशाखान.

मूर्छाल (von मूर्छा) adj. *ohnmächtig* AK. 2,6,2,12. Trik. 3,3,178. H. 461. Med. l. 46.

मूर्ण s. u. 2. मर्.

मूर्त partic. praet. pass. von मूर्छ् P. 6,4,21. 8,2,57. Vop. 26,88. fg. 1) *zusammengeronnen:* स्वयंमूर्त *von selbst geronnen* (दधि) TS. 1,8,9,2. — 2) *festgeworden, gestaltet, körperhaft, substantiell, verkörpert;* = घन AK. 3,4,18,113. = कठिन Trik. 3,3,178. Med. l. 46. = मूर्तिमत् AK. 3,2,26. Trik. H. 1449. Med. — Çat. Br. 10,5,2,3. fgg. द्वे ब्रह्मणो रूपे मूर्तं चामूर्तं च मर्त्यं चामर्त्यं च 14,5,3,1. Praçnop. 1,5. Maitrjup. 6,3. मूर्तं सत्त्वभूतम् Nir. 1,1. मूर्तमस्मिन्धीयते (सत्त्वजातम् Schol.) 7,27. Bhâshâp. 86. 157. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 16. Varâh. Bṛh. S. 5,4. Mârk. P. 23,47. यदि च घटादिवत्पुमान्मूर्तः परिच्छिन्नः स्वीक्रियते Nîlak. 119. स (कालः) स्थूलसूक्ष्मत्वान्मूर्तश्चामूर्त उच्यते Sûrjas. 1,10. प्राणादि कथितो मूर्तस्त्वव्याद्यो ऽमूर्तसंज्ञकः 11. मूर्ते च गङ्गायमुने Kumâras. 7,42. यशस् Ragh. 2,69. समरविजयलक्ष्मी 7,67. विघ्न Çâk. 32. स्कन्दप्रसाद Kathâs. 2,77. 3,62. Uttararâmaḱ. 46,7. Mârk. P. 96,28. 101,25. Prab. 21,19. अ° (s. auch bes.) MBh. 3,13936. Varâh. Bṛh. S. 5,3. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 16. Mârk. P. 23,47. Bhâshâp. 87. — 3) *ohnmächtig, betäubt* AK. 2,6,2,12. Trik. H. 461. Med. Ragh. ed. Calc. 2,69.

मूर्तत्व (von मूर्त) n. *das Gestaltetsein, Körperhaftigkeit* Kap. 1,50. 3,13. Bhâshâp. 24. अ° Mârk. P. 26,19. Vop. 4,17.

मूर्तय m. N. pr. eines Sohnes des Kuça Bhâg. P. 9,15,4. — Vgl. मूर्तिमत्, अमूर्तरजस्, मूर्तरयस्.

मूर्ति (von मूर्छ्) P. 6,4,21. 1) f. *a) ein fester Körper, feste —, mate-*

rielle Gestalt, Körper, Form, Erscheinungsform: = काठिन्य AK. 3,4,14,69. H. an. 2,187. Med. t. 45. = काय, तनु AK. 2,6,1,22. 3,4,14,69. H. 563. H. an. Med. Halâj. 2,355. Gegens. द्रव *Flüssigkeit* P. 6,1,24. Suçr. 1,313,7 (Berl. Hdschr. मूर्त). घनो मूर्तिगुणो AK. 3,4,18,113. TBr. 3,12,9,2. Praçnop. 1,5. Ait. Up. 3,2. Nir. 14,5. व्यक्तिर्गुणविशेषाश्रयो मूर्तिः Gob. 2,2,69. नहि मे तप्यमानस्य नयं यास्यन्ति मूर्तयः (= शरीरावयवाः Schol.) *die festen Bestandtheile des Körpers* R. 1,64,20. M. 12,120. असंख्या मूर्तयस्तस्य निष्पतन्ति शरीरतः 15. साक्षादिव स्थितं मूर्त्या मन्मथं रूपसंपदा MBh. 3,2131. तेषां तु सप्तानां पुरुषाणां महौजसाम्। सूक्ष्माभ्यो मूर्तिमात्राभ्यः संभवत्यव्ययाद्व्ययम्॥ M. 1,19. 55. fg. मनोवाङ्मूर्तिभिः 11,231. 241. 12,124. MBh. 3,11274. Ragh. 3,27. वल्मीकाग्रनिमग्न° adj. Çâk. 170. पूत° adj. Spr. 4050. Râǵa-Tar. 5,364. नम्र° adj. *mit gebeugtem Körper* Pańkar. 3,9,19. Varâh. Bṛh. S. 54,66. 64,1. 105,9. Bṛh. 27,6. दिव्यशरीरास्ते न च विग्रहमूर्तयः *keinen materiellen Leib besitzend* MBh. 3,15461. श्वयथुः कफरक्तमूर्तिः *gebildet aus* Suçr. 1,305,19. भूमेर्गन्धं तथा घ्राणं गौरवं मूर्तिमेव च। आत्मा गृह्णात्यतः Jâǵn. 3,78. रोष° so v. a. *der personificirte Zorn* Hariv. 15471. मूर्तिं स्त्रीरूपाम् *eine weibliche Gestalt* Pańkar. 1,14,55. बाला जगत्त्रितयमोहनदिव्यमूर्तिः Dhûrtas. in LA. 91,16. वह्नेर्यथा योनिगतस्य मूर्तिर्न दृश्यते Çvetâçv. Up. 1,13. अल्प° (द्वीप) Varâh. Bṛh. S. 84,1. 2. उडुपो ऽङ्कि दृश्यमूर्तिः Bṛh. 13,8. यजुरुदरः सामशिरा असावृङ्मूर्तिः (ब्रह्मा) Kaush. Up. 1,7. Sûrjas. 12,17. स्रोतो° Megh. 46. इन्दुमूर्तिर्द्वितीयेव (statt des einfachen इन्दु, weil von einem Weibe die Rede ist) Kathâs. 37,182. चान्द्री 59,6. ऐन्दवी 28,102. मूर्त्यन्तरपरिग्रह = भूमिका Trik. 3,3,36. प्रसन्न° so v. a. *Aussehen* Varâh. Bṛh. S. 58,44. fg. तरुण° Bṛh. 2,9. चन्दनतरोर्मङ्गनीयमूर्तेः Spr. 3510. उत्पत्तिरेव विप्रस्य मूर्तिर्धर्मस्य शाश्वती *Erscheinungsform, Manifestation* M. 1,98. आचार्यो ब्रह्मणो मूर्तिः पिता मूर्तिः प्रजापतेः। माता पृथिव्या मूर्तिस्तु भ्राता स्वो मूर्तिरात्मनः॥ 2,225. Spr. 3685. दारिद्र्यस्य परा मूर्तिस्तृष्णा न द्रविणाल्पता 1143. समस्तजगदाधारमूर्तये ब्रह्मणे Sûrjas. 1,1. वासुदेवः परं ब्रह्म तन्मूर्तिः पुरुषः परः 12,12. अथ सृष्टौ मनश्चक्रे ब्रह्माहंकारमूर्तिभृत् 22. Spr. 1152. अदृश्यरूपाः कालस्य मूर्तयो भगणाश्रिताः Sûrjas. 2,1. चतुर्मूर्ति adj. Beiw. Brahman's MBh. 3,13560. Skanda's 9,2486. Vishṇu's Ragh. 10,74. Bhâg. P. 5,17,16. मूर्ति *Gestalt* so v. a. *schöne Gestalt:* मूर्तेर्लाघवमेवैतत् — निर्धनत्वं शरीरिणाम् Spr. 2229. — b) *Bild* H. an. कात्यायनीमूर्तिसनाथं देवतागृहम् Vid. 90. अच्युतमूर्तिसेवन Dhûrtas. in LA. 76,5. ददर्श — मूर्तिं मधुद्विषः कुम्भे LA. (II) 92,5. — c) Bez. *des 1ten astrologischen Hauses*, = तनु, अङ्ग Varâh. Bṛh. S. 103,1. Bṛh. 11,8. 17. — d) N. pr. einer Tochter Daksha's und Gattin Dharma's Bhâg. P. 4,1,49. मूर्तिः सर्वगुणोत्पत्तिर्नरनारायणावृषी (असूत) 52. — 2) m. N. pr. eines Weisen unter dem 10ten Manu Bhâg. P. 8,13,22. — Vgl. अष्ट°, आपो°, तपसो°, तपो°, तेजो°, त्रि°, प्रचण्ड°, प्रति°, वक्र°, मन्त्र° (als Beiw. Çiva's auch MBh. 1,1154. Vishṇu's Bhâg. P. 4,8,58), महा°, हरदग्ध°.

मूर्तित्व (von मूर्ति) n. *das ein-Körper-Sein:* मूर्तित्वे परिकल्पितः *zu einem Körper gemacht, — erhoben* Varâh. Bṛh. 1,1. अल्प° nom abstr. von अल्पमूर्ति Sûrjas. 2,10. चतुर्मूर्तित्व von चतुर्मूर्ति MBh. 13,6393.

मूर्तिधर (मू° + धर) adj. *einen Körper habend, körperhaft, leibhaftig:* ददर्श सा। गुह्सेनं समाश्वासमिव मूर्तिधरं बर्हिः (vgl. बर्हिस् am Ende) Kathâs. 13,181. वेदाः Bhâg. P. 1,19,23.

मूर्तिप (मू° + 2. प) m. *ein das Bildniss des Gottes hütender Priester* Verz. d. Oxf. H. 43,a, N. 1.

मूर्तिभाव (मू° + भाव) m. *das Annehmen einer festen Form* Dhâtup. 28,15.

मूर्तिमत् (von मूर्ति) 1) adj. *eine feste Form —, körperliche Gestalt habend, leibhaftig* AK. 3,2,26. H. 1449. अद्रवन्मूर्तिमत्स्वाङ्गम् Kâr. zu P. 4,1,54. कन्दर्प इव रूपेण मूर्तिमानभवत्स्वयम् MBh. 3,2086. सर्वमङ्गला Hit. 100,2. प्रभु Kathâs. 9,62. Suçr. 1,113,21. 2,161,10. Çâk. 112. Uttararâmak. 9,4. Pańkar. 1,6,32. उपतस्थुर्महास्त्राणि मूर्तिमन्ति नृपात्मजम् R. 1,29,23. हृदयं स्वयमायातं वैदेह्या इव मूर्तिमत् Ragh. 12,64. ख° *Luft zum Körper habend, aus Luft gebildet* M. 2,82. विश्व° *alle Formen annehmend*, Bein. Vishṇu's MBh. 3,15808. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Kuça Hariv. 1425. Vgl. मूर्तय. — 3) n. (nach ÇKDr. und Wilson) *Körper* H. 563.

मूर्तिमय (wie eben) adj. *eine bestimmte Form habend:* जगदण्डमिदं पूर्वमासीत्सर्वं हिरण्मयम्। प्रजापतेर्मूर्तिमयम् *in* Pragâpati's *Form gekleidet* Hariv. 12327.

मूर्तिलिङ्ग (मू° + लिङ्ग) n. wohl = प्राग्ज्योतिष N. pr. der Stadt Naraka's: स (नरकः) बभौ °स्थः Hariv. 6792. दृश्यज्ञापकं सत्त्वं मूर्तिलिङ्गं तत्स्थः। प्राग्ज्योतिषपुरस्थो वा Nilak.

मूर्ध = मूर्धन् am Ende einiger adj. compp.: मणिभूषितमूर्धाय MBh. 13,895. विचित्रमणिमूर्धाय 896. — Vgl. त्रि° und द्वि°.

मूर्धक (von मूर्धन्) m. *ein* Kshatrija Çabdar. im ÇKDr.

मूर्धकर्णी f. *Regenhut, Regenschirm* ÇKDr. angeblich nach Hâr. — Vgl. das folgende Wort.

मूर्धकर्परी (मूर्धन् + कर्परी = कर्पर) f. dass. Hâr. 40.

मूर्धखोल (मूर्धन् + खोल) n. dass. Trik. 2,10,13.

मूर्धज (मूर्धन् + 1. ज) m. 1) pl. *Haupthaar* Halâj. 2,375. Ǵatâdh. im ÇKDr. Mṛkkh. 122,23. Çâk. 29. Spr. 735. Varâh. Bṛh. S. 68,82. 70,9. °रागसेवा 77,1. am Ende eines adj. comp. (f. आ) 69,38. 104,33. Bṛh. 2,10. 17,3. MBh. 1,2792. R. 1,45,41. 58,10. R. Gorr. 1,47,16. 22. 2,66,25 (wo प्रकीर्णाञ्चित° *gelockt* zu lesen ist). 6,37,61. Suçr. 2,390,3. Kumâras. 4,4. Kathâs. 21,29. Vgl. मुक्त°. — 2) N. pr. eines Fürsten (Kakravartin) Vjutp. 92. Schiefner, Lebensb. 232 (2). Vie de Hiouen-thsang 280.

मूर्धज्योतिस् (मूर्धन् + ज्यो°) n. = ब्रह्मरन्ध्र Verz. d. Oxf. H. 230,b,45.

मूर्धटक m. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 105.

मूर्धतस् (von मूर्धन्) adv. *auf dem Kopfe* AV. 10,6,31. fg.

मूर्धतैलिक (मूर्धन् + तै°, adj. von तैल) adj. in Verb. mit वस्ति Bez. *einer Gattung von Errhina* Suçr. 2,352,3.

मूर्धन् (मूर्धन् Uṇâdis. 1,158) m. *Stirn, Vorderkopf, Schädel; Kopf* überh. (AK. 2,6,2,46. H. 566. Halâj. 2,363); in ältester Zeit selten eigentlich, häufig in übertragener Bed.: *der vorderste, höchste, vorragendste Theil; Oberfläche, Höhe;* concret *der Vorderste, Erste* Nir. 9,31. यो मूर्धानं ततपते त्वाया *wer sich um deinetwillen die Stirn heiss werden lässt* RV. 4,2,6. 1,164,28. अर्बुदस्य 10,67,12. 1,54,5. बृहस्पतेः TS. 1,1,2,2. मूर्धा ह्यस्य विपतेत् *sein Schädel zerspringt* (wonach unter 1. पत् mit वि die zweite Bed., und eben so unter dem caus. zu verbessern ist)

Çat. Br. 3,6,1,23. 14,4,1,26. 6,6,1. 7,4. Khând. Up. 1,10,9. fgg. 11,4. fgg. 5,12,2. तस्य मूर्धोद्दवर्त Çat. Br. 4,4,3,4. फलेन्मूर्धा स्म ते सद्यः सहस्रधा Daç. 2,21. तिस्रः पुरस्तान्मूर्धसंह्रितास्तच्छिर: Çat. Br. 13,8,3,9. आत्मा निष्क्रामति चतुष्टो वा मूर्ध्नो वा 14,7,2,3. पाणिग्राहं मूर्धदेशे ऽवसिञ्चति Gobh. 2,2,14. 3,6. Kâty. Çr. 5,5,11. Kauç. 33. 35. 76. 78. 111. Âçv. Grhj. 1,15,9. Suçr. 1,111,5. 124,13. R. 1,44,10. 65,8. स तौ मूर्धन्युपाघ्राय 4,9. 3,18,28. मानोन्नतेनाप्यभिवन्द्य मूर्ध्ना Ragh. 16,81. आ मूर्धतः Varâh. Brh. S. 52,10. 65,5. 77,2. 88,20. Kathâs. 61,114. 132. पङ्के निमग्ने करिणि भेको भवति मूर्धगः Spr. 4006. मूर्ध्नि माल्यम् H. 651. क्रिमकारि मूर्ध्नि Naish. 22,45. तव शुश्रूषणं मूर्ध्ना करिष्यामि so v. a. *hoch in Ehren halten* R. 2,52,49. ईश्वराज्ञामादाय मूर्ध्नि Kathâs. 34,45. षष्ठो मूर्धनि (vgl. मूर्धन्य) VS. Prât. 1,67. सोदीर्णो मूर्ध्न्यभिहतो वक्त्रमापद्य मारुतः। वर्णाञ्जनयते Çikshâ 11 in Ind. St. 4,107. P. 1,1,9, Sch. AV. Prât. 1,22, Sch. Am Ende eines adj. comp.: अश्ममूर्धन् *einen steinharten Schädel habend* Ait. Br. 8,28. द्वि° *zweiköpfig* AV. 8,10,22. पूर्वोत्तरदिङ्मूर्धन् Varâh. Brh. S. 53,51. बृहन्मूर्धन् 63,2. 65,5. 68,80. Pañkat. 184,10. त्रि° N. pr. eines Râkshasa, = त्रिशिरस् Uttararâmak. 32,12. Uebertragen: दिवः RV. 1,59,2. 3,2,14. 6,7,1. 8,44,16. VS. 18,54. दिवो मूर्धानः RV. 9,69,8. पर्वतस्य 7,70,3. अध्वरस्य 1,80,19. अघ्न्यायाः 10,46,3. अदित्याः VS. 4,22. वर्षिष्ठे मूर्धन् RV. 6,45,31. रायः 1,24,5. 8,64,4. अहं केतुरहं मूर्धा 10,159,2. अहं भूयासमुत्तम आ वो मूर्धानमक्रमीम् 166,5. die Âditja sind मूर्धानः क्षितीनाम् 8,56,13. एष वै मूर्धा य एष तपति Çat. Br. 13,4,1,13. सर्वेषां भूतानां मूर्धा राजा भवति 14,3,1,2. Kaush. Up. 4,3. मूर्धा विषुवान् Çat. Br. 12,1,4,2. VS. 14,9. TS. 2,6,2,2. तस्येदु विश्वा भुवनाधि मूर्धनि वया इव रुरुहुः सप्त विस्रुहः RV. 6,7,6. पर्वतस्यास्य मूर्धनि *Gipfel* MBh. 3,12283. अद्रिमूर्धनि 12,12087. Hariv. 3877. R. Gorr. 1,69,19. 3,53,35. 6,92,33. त्वां मूर्ध्ना वक्ष्यति — आम्रकूटः Megh. 17. पादन्यासं कृत्वा क्षितिधरगुरोर्मूर्ध्नि (zugleich *Haupt*) सुमेरोः Spr. 1759. गर्गरीस्तम्भमूर्धसु Hariv. 3537. शङ्कु° Sûrjas. 7,17. 18. शिवलिङ्गस्य मूर्धनि Kathâs. 69,153. 155. 71,214. Spr. 3063. मूर्धावरण *des penis* Suçr. 2,148,2. अनुभवति हि मूर्ध्ना पादपस्तीव्रमुष्णम् Spr. 5369. तरु° Varâh. Brh. S. 88,45. वल्मीकमूर्धनि 54,77. loc. und abl. *an der Spitze von, im Anfang; vor; über:* यज्ञस्य RV. 2,3,2. VS. 20,44. भुवनस्य RV. 10,88,3. अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन् 125,7. 151,1. त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः 6,16,13. अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा MBh. 3,2073. स राजा बुद्धिसंपन्नः परेषां मूर्ध्नि वर्तते R. 4,28,15. अतीत्य हि गुणान्सर्वान्स्वभावो मूर्ध्नि वर्तते Spr. 3213. कुसुमस्तवकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः। मूर्ध्नि (zugleich *Haupt*) वा सर्वलोकस्य विशीर्यति वने वा ॥ 708. तस्यैषान्यावरोधानां मूर्ध्नि मान्या भविष्यति Kathâs. 34,138. न परं सुरलानां स सेहे मूर्धसु चोन्नतिम् *ihre Erhebung über Andere* 19,96. संग्राममूर्धनि *an der Spitze der Schlacht* MBh. 4,1215. Bhâg. P. 1,15,30. रणमूर्धनि MBh. 5,7507. R. 3,25,18. Kathâs. 48,137. समरमूर्धनि R. 1,22,5. संयुगमूर्ध्नि Ragh. 9,20. *Gipfel* als Bez. *eines best. geistigen Zustandes* (bei den Buddhisten) Wassiljew 140. In der Geometrie *Basis* (Gegens. अग्र) Colebr. Alg. 89; vielleicht ein Versehen, da मूर्धन् = अग्र und मूल der Gegensatz von diesem ist. Am Ende eines adj. comp.: ऐक°, f. °मूर्ध्नी *in eine Oberfläche* (die des Himmels) *zusammenlaufend* AV. 8,9,15; vgl. समानमूर्ध्नी Pâr. Grhj. 3,3 (wo der Schol. den Âditja als *Haupt* versteht). तिग्म° *scharfe Spitzen habend:* दिद्यवः RV. 6,46,11. त्रिमूर्धन् Agni 1,146,1. Derselbe heisst शतमूर्धन् VS. 17,71. — Vgl. द्वि°, बहु°, महा°.

मूर्धन्य (von मूर्धन्) 1) adj. Vop. 7,15. a) *auf dem Schädel, Scheitel, Kopfe befindlich:* ग्रावर्त Kauç. 124. मणि Bhâg. P. 1,7,55. Pañkar. 4,1,13. मूर्धन्यं कुरुषे सितांशुम् so v. a. *zum Kopfdiadem machen* Spr. 1079. — b) *aus dem Schädel kommend, im Schädel gebildet*, Bez. derjenigen Laute, welche die europäischen Grammatiker *cerebrale* oder *linguale* nennen: मूर्धन्यौ षकारटकारवर्गौ RV. Prât. 1,9. एषा नतिर्दन्त्यमूर्धन्यभावः 5,28. VS. Prât. 1,42. 78. 3,39. 78. AV. Prât. 1,22. 63. 2,60. Çikshâ 17. P. 8,3,55. Vop. 1,4, Sch. — c) *der oberste, vorzüglichste:* इदमेव सर्वशास्त्राणां मूर्धन्यम् Madhus. in Ind. St. 1,20,18. वीर° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,26, Çl. 12. — 2) f. आ N. pr. der Mutter des Vedaçiras VP. I,152, N.

मूर्धन्वत् (wie eben) P. 6,1,176. 1) adj. *das Wort* मूर्धन् *enthaltend* P. 4,4,127. TS. 2,6,2,2. 5,3,1,5. 8,2. Çat. Br. 1,6,2,12. 13,4,1,13. — 2) m. N. pr. a) eines Gandharva Taitt. Âr. 1,9,3. — b) eines Âñgirasa oder Vâmadevja, Verfassers von RV. 10,88 (vgl. daselbst Vers 6). RV. Anukr.

मूर्धपात (मूर्धन् + पात = विपात) m. *das Zerspringen des Schädels* (vgl. u. मूर्धन्) Weber, Gjot. 111,3.

मूर्धपिण्ड (मूर्धन् + पि°) m. *Ballen am Kopf* (des Elephanten in der Brunstzeit) Halâj. 2,61.

मूर्धपुष्प (मूर्धन् + पुष्प) m. *Mimosa Sirissa* (शिरीष) *Roxb.* Çabdam. im ÇKDr.

मूर्धरस (मूर्धन् + रस) m. *Reisschleim* Çabdak. im ÇKDr.

मूर्धवेष्टन (मूर्धन् + वे°) n. *Turban* H. 667. Halâj. 5,10.

मूर्धान्त (मूर्धन् + अन्त) m. *Scheitel:* गलान्ते (eine Schlange spricht) वेष्टयाम्येतमामूर्धान्तं महीपतिम् Kathâs. 65,119.

मूर्धाभिषिक्त (मूर्धन् + अ°) adj. *geweiht* (als Fürst), m. *ein geweihter König* AK. 3,4,14,64. H. 690. an. 5,20. Med. t. 233. Halâj. 2,266. राज्ञां मूर्धाभिषिक्तानाम् MBh. 8,1874. 4,220. Ragh. 16,81. Bhâg. P. 9,15,41. Vie de Hiouen-thsang 220. मम मूर्धाभिषिक्तस्य राजसानाम् R. Gorr. 2,53,39. Varâh. Brh. S. 6,7. *ein Mann aus der Kriegerkaste* AK. 2,8,1,1. H. an. Med. *Minister* Trik. 3,3,177. H. an. Med. = मूर्धावसिक्त Bhar. (Kshîrasv. nach Wilson) zu AK. H. 895, v. l. Jâgñ. 1,91, v. l.

मूर्धाभिषेक (मूर्धन् + अ°) m. *die Weihe zum Fürsten:* क्षणभङ्गिनि जन्तूनां स्फुरिते परिचिन्तिते। मूर्धाभिषेकः शान्तस्य रसस्यात्र विचार्यताम् ॥ Râga-Tar. 1,23.

मूर्धावसिक्त (मूर्धन् + अ°) m. Bez. einer Mischlingskaste: *der Sohn eines* Brâhmaṇa *von einer* Kshatrijâ H. 895. Jâgñ. 1,91. Kull. zu M. 11,6. हस्त्यश्वरथशिक्षा अस्त्रधारणं च मूर्धावसिक्तानाम् Uçanas ebend. Mit. (Gild. Bibl. No. 313) II,27,a,10. fg. = मूर्धाभिषिक्त *ein geweihter Fürst* H. 690, Sch.

मूर्धन् m. = मूर्धन् von Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,158 geschlossen aus den Reimen मूर्धजैवूर्धजैः, welche aber möglicher Weise ursprünglich मूर्धजैवूर्धजैः oder vielmehr मूर्द्धजैवूर्द्धजैः gelautet haben.

मूर्वा f. *Sanseviera Roxburghiana Schult., Bowstring hemp* AK. 2,4,

2,2. H. an. 2,541. Med. v. 30. Ratnam. 32. Suçr. 1,137,9. 140,5. 145,22. 163,20. Varâh. Bṛh. S. 54,87. °वन und °वण P. 8,4,6, Sch. — Vgl. मौर्व.

मूर्वामय adj. f. ई *aus* Mûrvâ *verfertigt* Kull. zu M. 2,42 (मुर्वा° gedr.).

मूर्विका f. = मूर्वा H. an. 3,169. Med. k. 53.

मूल्, मूलति *feststehen, wurzeln* (प्रतिष्ठायाम्) Dhâtup. 15,22. nach Vop. auch med. — caus. मूलयति *pflanzen* Dhâtup. 32,63. auch *wachsen* Durgâd. im ÇKDr.

— उद् (denom. von उन्मूल) *entwurzelt werden:* मन्हाद्रुमा उन्मूलन्ति Shadv. Br. in Ind. St. 1,41. उन्मूलय् s. u. d. W. und vgl. noch कति नोन्मूलितास्तुङ्गा भूभृतः (*Fürsten* und *Berge*) ककोल्वणाः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 8. Halâj. 4,27. मलयवातोन्मूलितापाण्डुपत्त्रैरुपवनसहकारैः *abgerissen* Vikr. 25.

— समुन्मूलय् s. u. उन्मूलय् mit सम् und vgl. noch समुन्मूलयितुं वृक्षान् Spr. 2142. वीरानकं समुन्मूल्य *vernichten* Râga-Tar. 5,214.

— निर्मूलय् s. u. d. W.

मूल (मूलं Uṇâdis. 4,108) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 250,a,8. Med. l. 45. Am Ende eines adj. comp. f. आ (in übertragener Bedeutung, wie es scheint, stets आ) und ई P. 4,1,64. Vop. 4,15. Am Ende eines adv. comp. °मूलम् P. 6,2,121. 1) n. *Wurzel* eig. (AK. 2,4, 1,12. 3,4,16,202. H. 1121. an. 2,506. fg. Med. l. 45. Halâj. 2,28. 5,23) und übertragen, *Grundlage* (= परिग्रह AK. 3,4,31,239), *Ausgangspunkt, Anfang* (AK. 3,4,26,202. Med. H. an., wo पार्श्वाद्ययोरुडौ zu lesen ist). त्रेधा मूलं यातुधानस्य वृश्च RV. 10,87,10. AV. 5,13,3. 14,2. 7,74,1. 19,32,3. ओषध्यास्ते मूलं मा हिंसिषम् VS. 1,25. 22,28. Çat. Br. 1,2, 5,8. 14,6,9,33. Kâtj. Çr. 7,1,19. 2,6,9. 46. पाप्मनः Çat. Br. 8,5,1, 13. मूलं वा एतद्यज्ञस्य यत्तूष्णींशंसः Ait. Br. 2,32. Çat. Br. 1,4,4, 9. fgg. शाखयो वा मूलम् *Ausgangspunkt* Âçv. Çr. 12,2. मूलफल Çâṅkh. Gṛhj. 4,7. एक° Âçv. Gṛhj. 1,22,21. अग्राणि मूलानि मध्यानि Gobh. 1,8,28. Kauç. 3. 11. 14. — रात्रौ च वृक्षमूलानि दूरतः परिवर्जयेत् M. 4,73. 6, 26. 44. 11,78. 128. MBh. 3,2373. Çâk. 179. Vikr. 41. Spr. 2231. मूलं मनुजाधिपतिः प्रजातरोः Varâh. Bṛh. S. 48,1. 55,13. 22. 76,4. 9. वृक्षाग्रमध्यमूलेषु 86,73. आमूलस्कन्धलिप्तानाम् 55,7. मूलानि च फलानि च M. 3,227. 82. 267. 4,29. 247. 5,10. 157. 6,5. 15. 7,131. 10,87. MBh. 1, 5889. 3,2307. 12,4256. 4262. R. 1,9,31. Kathâs. 9,62. Uttararâmaé. 25, 9. Brahma-P. in LA. (II) 49,8. *die Wurzel von Arum campanulatum Roxb.* Çabdaé. im ÇKDr. *die Wurzel vom langen Pfeffer* und *von Costus speciosus* oder *arabicus* Râgan. ebend. मूलं कर् *Wurzeln schlagen, festen Fuss fassen:* तालवत्कुरुते मूलं बालः शत्रुरुपेक्षितः Spr. 1022. (श्रीः) दाद्यात्तु कुरुते मूलम् 5087. यावन्न कृतमूलास्ते पाण्डवेयाः MBh. 1,7426. 2, 244. Spr. 3169. °निषेचन Bhâg. P. 4,31,14. 8,9,29. नोच्छिन्द्यादात्मनो मूलं परेषां चातितृष्णया। उच्छिन्दन्ह्यात्मनो मूलमात्मानं तांश्च पीडयेत्॥ M. 7, 139. कर्तुर्मूलानि कृन्तति Spr. 1529. 4739. R. 6,39,21. कण्टकस्य च भग्नस्य दन्तस्य चलितस्य च। अमात्यस्य च दुष्टस्य मूलादुद्धरणं वरम्॥ Spr. 386. मूलादेव हि हन्तव्यो सो ऽनर्थः Hariv. 3213. मूलेष्वपि न तिष्ठति Spr. 3165. सर्वस्य तपसो मूलमाचारं जगृहुः परम् M. 1,110. वेदो ऽखिलो धर्ममूलम् M. 2,6. 11. धर्मस्य ब्राह्मणो मूलमग्रं राजन्य उच्यते 11,83. छिन्नं मूलमनर्थानाम् MBh. 1,1615. दुःख° 6122. 7876. धर्मं अशुभं वाप्यशुभं राजमूलात् (राजमूलं adj. ed. Bomb. 50,10) प्रवर्तते R. 3,56,19. हेतुमात्रं तु रामो वै जयमूलं विभीषणः 6,95,55. भार्या मूलं त्रिवर्गस्य भार्या मूलं तु संततेः (तरिष्यतः v. l.) Spr. 230. 1933. विश्वासः संपदां मूलम् 2857. 4658. 5152. Varâh. Bṛh. S. 78,14. Uttararâmaé. 3,3. संकल्पमूलः कामः *wurzelnd in, hervorgehend aus* M. 2,3. ज्ञानमूलां क्रियाम् 4,24. MBh. 1, 1607. 13,5788. R. 2,81,6. Spr. 1293. 4261. 4981. 5152. Mârk. P. 24,22. Daçak. in Benf. Chr. 183,12. Sâh. D. 5,4. 24. मूलादारभ्य सर्वं प्राग्वृत्तान्तं न्यवेदयत् *von Anfang an* Pañkat. 49,1. आ मूलाच्छ्रोतुमिच्छामि Çâk. 14,19. Kathâs. 22,98. 25,195. 27,3. 32,130. 68,61. 71,58. 228. मूलात् *von Grund aus* (Jmd kennen lernen) Schol. zu Çâk. 11,16. आमूलमीक्षितम् *bis auf den Grund, ganz genau* Kathâs. 32,83. तत्र मूलं मृग्यम् *das Ursprüngliche, Richtige* Siddh. K. zu P. 1,2,6. — 2) n. überh. *dasjenige Ende eines Dinges, mit dem es an Etwas befestigt ist; Wurzel* (in uneigentlicher Bed.), *Fuss, Basis; der untere Theil* überh. (Gegens. अग्र): मूर्धजानाम् Varâh. Bṛh. S. 68,82. वेणी° 51,40. दन्तस्य 79,20 = Bṛh. 94,1. दन्त° (s. bes.), दंष्ट्रा° Varâh. Bṛh. S. 81,23. सविषाणां भुजं मूले खड्गेन निरकृन्तत MBh. 3,15736. बाह्वोः Varâh. Bṛh. S. 58,26. बाहु° (s. auch bes.) Spr. 777. Sâh. D. 59,11. दोर्मूल Trik. 3,3,435. H. 589. अङ्गुष्ठ°, अङ्गुलि° M. 2,59. Jâǵn. 1,19. Ragh. 7,10. AK. 2,7,50. Varâh. Bṛh. S. 68,42. 49. 70,13. 14. H. 840. हनु° VS. Prât. 1,83. AV. Prât. 1,20. कपोल° so v. a. *Backenknochen* Spr. 3235. कर्ण° (s. auch bes.) AK. 2,8, 2,6. श्रोत्र° R. 1,9,38. पुच्छ° AK. 3,4,1,6. Bhâg. P. 5,23,5. पत्त° (s. bes.). नाभी° Varâh. Bṛh. S. 50,13. शैलस्य *Fuss eines Berges* Hariv. 3953. Varâh. Bṛh. S. 54,102. Râga-Tar. 2,164. पपात (पपाता Schol.) मूलतः श्रीमान्सुपर्वा नन्दपर्वतः (*der als Berg gedachte Fürst* Nanda nach dem Schol.) Kâm. Nitis. 1,4. शूल° Râga-Tar. 2,85. वासयष्टेः Megh. 77. आश्रमतोरण° Varâh. Bṛh. S. 44,16. 43,64. 50,8. 56,25. 58,53. Kathâs. 71,60. नेत्रमूलस्रोतसम् Suçr. 2,234,5. वीणायाः *das untere* (*dem Körper näher liegende*) *Ende* H. 291. beim Sonnenschirm *der an den Ueberzug stossende Theil* Varâh. Bṛh. S. 73,2. *der äusserste Rand:* घना घनमूलाः 30,18. प्राचीमूले *am Rande des Horizonts im Osten* Megh. 87. *Grund, Boden:* मूलं याति सरोजलस्य Kuvalaj. 76,a. यातः पातालमूलम् Spr. 2462. वर्धयत्तश्च कोषमूलम् R. 1,7,7. पञ्चबुद्ध्यादिमूलाम् (?) Çvetâçv. Up. 1,5. — 3) n. *unmittelbare Nähe* Trik. 3,3,404. H. an. Med. भवन्तावपि च क्षिप्रं मम मूलमुपेष्यथः (so die ed. Bomb.; मूलम् = समीपम् Schol.) so v. a. *zu mir* R. 2,64,47. प्रयाहि — मूलं शुम्भनिशुम्भयोः Mârk. P. 86, 6. Vgl. जगाम — पादमूलं महात्मनः R. 1,54,6. — 4) n. *Grundtext, Quelle* im Gegens. zur *Glosse, Ueberarbeitung* u. s. w. Müller, SL. 104. fg. Suçr. 1,14,14. Kathâs. 1,10. — 5) n. *Kapital* Med. Spr. 3844. — 6) n. *Hauptplatz, Hauptstadt:* कृत्वा विधानं मूले (= स्वीयदुर्गराष्ट्रत्रये Kull.) तु यात्रिकं च यथाविधि M. 7,184. स गुप्तमूलप्रत्यन्तः शुद्धपार्ष्णिरयान्वितः। षड्विधं बलमादाय प्रतस्थे दिग्जिगीषया॥ Ragh. 4,26. मूलाभिरक्षा Varâh. Bṛh. S. 95,61. पार्ष्णिमूलम् MBh. 2,192. Nilak. erklärt: पार्ष्णिग्राहक आदिर्यस्य तत् द्वादशविधं मण्डलम्. — 7) n. *Quadratwurzel* Colebr. Alg. 363. Sûrjas. 2,41. 3,8. 33. 4,20. 5,6. 10,8. — 8) m. n. *das Sternbild* Mûla, *das 17te* (*19te*) Naxatra AK. 3,4,26,202. H. 113. H. an. Colebr. Misc. Ess. II, 340. Weber, Ǵjot. 95. Nax. 1,310. 2,300. 303. 374. 389. AV. 19,7,3. TBr. 3,1,2,3 in Z. f. d. K. d. M. 7,271. Jâǵn. 1,80. MBh. 13,3275. 4264. R. 5,73,57. P. 4,3,28. Suçr. 1,106,7. Sûrjas. 8,

19. 9,14. Varâh. Bṛh. S. 4,5. 6,11. 12. 7,11. 23,7. 55,31. 98,7. 15. 100,1. 101,10 (= Bṛh. 16,10). 102,5. 7. 105, 1. 6. Bhâg. P. 5,23, 6. Mârk. P. 33,13. Vet. in LA. (II) 13,11. — 9) n. *Gebüsch, Dickicht* H. an. — 10) in der Stelle अथ मूलमनाहार्यं प्रकाशक्रयशोधितः। अदण्ड्यो मुच्यते राज्ञा नाष्टिको लभते धनम्॥ M. 8,202 wird मूलम् von Kull. durch अस्वामी विक्रेता erklärt und von den Uebersetzern durch *Verkäufer* wiedergegeben. Es ist wohl विक्रयस्य aus dem Zusammenhange zu ergänzen und zu übersetzen *der Veranlasser* (des Verkaufs). — 11) n. *eine best. Stellung der Finger* (vgl. 1. मूलबन्ध): समानीय स्ववामेन मूलेन प्रोक्षणं चरेत् Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,26. ध्यात्वा मूलेन तस्मै च दद्यात्पाद्यादिकं मुद्रा Pańkar. 1,5,6. — 12) m. Bein. Sadâçiva's Verz. d. B. H. No. 1346. — 13) f. आ *a) Asparagus racemosus Willd.* Râgan. im ÇKDr. — *b) das Sternbild* Mûla Çabdar. ebend. — 14) f. ई *eine kleine Hauseidechse* Trik. 2,5,23. — 15) adj. f. आ *a) der erste* Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,5. Vielleicht ist मूलात्ततः zu lesen. — *b)* = निज *eigen* Agajapâla im ÇKDr. — Vgl. अ°, अदो°, अर्कमूला, आकाशमूली, आत्म°, उन्मूल, उपमूलम्, कृष्णमूली, त्रिक्षामूल, ज्येष्ठा°, तपो°, ताम्रमूला und °मूली, दृढमूल, निमूलम्, निर्मूल, पद्म°, पाद°, पुष्कर°, बद्ध° (auch Pańkat. 232,18. अबद्धमूलः क्षुपकः Suçr. 1,88,10), बहु°, वाङ्°, बिल्वमूला, भुग्नमूल, भूरि°, मधु°, मन्त्र°, महा°, मूलकमूला, पतोमूल, लघु°, शून्य°, स°, सरस्वती°, मौल, मौलिक, मौल्य.

मूलक (von मूल) 1) am Ende eines adj. comp. (f. मूलिका) *die und die Wurzel habend, wurzelnd in, hervorgegangen aus:* चत्वार आश्रमाः प्रोक्ताः सर्वे गार्हस्थ्यमूलकाः MBh. 14,1246. Schol. zu Gaim. 1, 4. प्रदीपस्य हि तन्मूलकदीपान्तरस्य वा Schol. zu VP. bei Muir, ST. 4,219,2. Davon nom. abstr. in अव्याप्तिमूलकत्व Z. d. d. m. G. 7,311, N. 1. — 2) adj. proparox. *unter dem Sternbilde* Mûla *geboren* P. 4,3,28. — 3) n. *Wurzel:* फलं वा मूलकं हृत्वा MBh. 13,5497. वट° Pańkar. 1,4,43. 7,68. पिप्पली° Verz. d. Oxf. H. 324,*a*,1. — 4) proparox. = मूलप्रकार gaṇa स्थूलादि zu P. 5,4,3. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. *Rettig* AK. 2,4,5, 23. H. 1190. Hâr. 101. Ratnam. 62. M. 8,341. Jâǵń. 1,287. Suçr. 1,74, 12. 13. 132,5. 148,15. 157,10. 199,9. 2,432,21. Kathâs. 20,143. 163. 165. fg. Verz. d. Oxf. H. 324,*a*,25. कालशाकम् — समूलकम् MBh. 13, 3274. Hariv. 8443. — 5) m. *ein best. vegetabilisches Gift* H. 1198. — 6) m. N. pr. eines Fursten, eines Sohnes des Açmaka, VP. 382. fg. Bhâg. P. 9,9,40. — 7) f. मूलिका *Wurzel:* प्रगुणीकृते च चक्राङ्कितसहदेवोप्रभृत्यष्टोत्तरशतमूलिकासंघाते Pańkat. 157,24. — Vgl. चाणाक्यमूलक, नेपाल°, पार्श्चीय°, पीत°, पुष्कर°, बहु°, बाल°, स°, दत्तमूलिका, धूम्र°, भूरि°, भृङ्ग°.

मूलकपर्णी (मू° + पर्णी) f. *Moringa pterygosperma Gaertn.* Ratnam. im ÇKDr.

मूलकपोतिका (मू° + पो°) f. *Rettig, Radies* Nigh. Pr. Suçr. 1,217,6. 219,2. 228,16. 2,342,21. Auch °पोती Nigh. Pr. — Vgl. मूलपोती.

मूलकमूला (मू° + मूल) f. *Lipeocercis serrata Trin.* Ratnam. im ÇKDr.

मूलकर्मन् (मूल + क°) n. *Zauberei mit Wurzeln* AK. 3,3,4. H. 1498. Halâj. 4,31, v. l. M. 9,290. 11,63. °कर्मक्रिया MBh. 12,2194. — Vgl. मूलीकर्मन् und मूलकृत्.

मूलकार (मूल + 1. कार) m. *der Verfasser eines Originalwerkes* Goilándra im Saṁkshiptas. ÇKDr.

मूलकारण (मूल + का°) n. *Grundursache, die erste Veranlassung* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 138. Verz. d. B. H. 188,32. Vid. 132.

मूलकारिका (मूल + का°) f. *Ofen* Hâr. 160.

मूलकृच्छ्र (मूल + कृ°) m. n. *eine best. Kasteiung, bei der man nur von Wurzeln sich nährt,* Mit. im ÇKDr.

मूलकृत् (मूल + कृत्) adj. *Wurzeln* (als Zaubermittel) *zurechtmachend* (vgl. AV. 6,13,3. 7,74,1): यः कृत्याकृन्मूलकृद्यातुधानः AV. 4,28,6. — Vgl. मूलिन्.

मूलकेशर (मूल + के°) m. *Citrone* Ratnam. 66.

मूलखानक (मूल + खा°) m. *Wurzelgräber* M. 8,260.

मूलग्रन्थ (मूल + ग्रन्थ) m. *Originaltext,* Bez. *der von* Çâkjamuni *selbst gesprochenen Worte* Vjutp. 178. Burn. Intr. 36. 43. 51.

मूलच्छेद (मूल + छेद) m. *das Abschneiden der Wurzeln, das Abhauen* (eines Baumes) *bei der Wurzel* Spr. 4560. Varâh. Bṛh. S. 55,5.

मूलज (मूल + 1. ज) 1) adj. *aus der Wurzel schiessend:* उत्पलादयः H. 1200. *auf Baumwurzeln sich bildend:* वल्मीक Spr. 3611. — 2) n. *frischer Ingwer* Râgan. im ÇKDr.

मूलजाति (मूल + जा°) f. *Hauptentstehungsart* H. 1201.

मूलतस् (von मूल) adv. *an der Wurzel* d. h. *an der unteren Seite* Lâṭj. 4,1,7. Kauç. 69. TBr. 3,3,1,3. ऊर्ध्वम्, मू°, मध्ये *oben, unten, in der Mitte* Sâṁkhjak. 54. आ मू° *von der Wurzel an* Ṛt. 6,16. *von Anfang an* (Jmd Etwas erzählen) Kathâs. 12,191. Vid. 130.

मूलत्रिकोण (मूल + त्रि°) n. Bez. *des 3ten astrologischen Hau·* râh. Bṛh. 22,1. Ind. St. 2,286, N. 1. Verz. d. Oxf. H. 330,*b*,1

मूलत्व (von मूल) n. *das Wurzel-Sein, das Bilden des Ausg* *tes:* प्रकृतेः Kusum. 19,19. तन्मूलत्वात्प्रजानां तु राजा स्कन्ध *der König wird als Stamm bezeichnet, weil die Unterhanen se* *zeln sind,* Kâm. Nîtis. 16,37. वेदमूलत्वनिराकरण n. *das Bestrei* *der* Veda *die Wurzel, die Quelle sei,* Müller, SL. 103. fg. °मू nom. abstr. eines adj. comp. auf मूल, z. B. अरूढमूलत्व *der Zustan* *sen, dem die Wurzeln noch nicht gewachsen sind,* Mâlav. 8.

मूलदेव (मूल + देव) m. = मूरदेव Kâç. zu P. 8,2,18, Vârtt. 2. Be Kaṁsa's (vgl. मूलभद्र) Trik. 2,8,23. Hâr. 32. N. pr. des M Sumitra, dem Sohne Agnimitra's, Hall in der Einl. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,35. Verz.

मूलद्रव्य (मूल + द्र°) n. *Kapital* H. 869. — Vgl. मूल

मूलद्वार (मूल + द्वार) n. *Hauptthür* Varâh. Bṛh. S. 53,8.

मूलद्वारवती (मूल + द्वा°) f. *das ursprüngliche —, alte* Dv. oder *der ältere Theil der Stadt* Dv. Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,18. लघुद्वारवती und मूलनगर.

मूलधन (मूल + धन) n. *Kapital* AK. 2,9,10. — Vgl. मूलद्रव्य, मूलवि

मूलधातु (मूल + धातु) m. *Lymphe* H. 620.

मूलनगर (मूल + न°) n. *Altstadt* (Gegens. *Vorstadt* शाखानगर) AK. 2,2,1

मूलनाश (मूल + नाश) m. N. pr. eines Barbiers Dhûrtas. 94,11. 95, 14. °नाशक 94,12. 14. 15. 95,1. 8. 17.

मूलनिकृन्तन (मूल + नि°) adj. f. ई *die Wurzel abhauend* so v. a. *vollständig vernichtend:* कर्म° Pańkar. 1,4,19. Verz. d. Oxf. H. 20,*b*,8.

मूलपद्म (मूल + पद्म) Verz. d. Oxf. H. 89,*a*,15.

मूलपर्णी (मूल + पर्णा) f. *eine best. Pflanze*, = मण्डूकपर्णी Ratnam. im ÇKDr.

मूलपुलिशसिद्धान्त m. *der ursprüngliche* (मूल) Siddhânta *des* Puliça Bhaṭṭotp. zu Varâh. Bṛh. S. 2; vgl. Kern in der Einl. S. 50.

मूलपाक (मूल + पाक) m. gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7,3,53.

मूलपुरुष (मूल + पु°) m. *Stammhalter* Çâk. 91,13.

मूलपुष्कर n. = पुष्करमूल Râǵan. im ÇKDr.

मूलपोती f. *eine best. Gemüsepflanze*, = पोतिका Râǵan. im ÇKDr.

मूलप्रकृति (मूल + प्र°) f. 1) *die Natur als Grundursache alles Seienden* Colebr. Misc. Ess. I, 242. Sâṁkhjak. 3. Pańkar. **1**, 1, 63. **2**, 3, 27. 6, 25. **4**,3,24. Weber, Râmat. Up. 337 (vgl. Verz. d. Oxf. H. 29,*a*,40). Verz. d. Oxf. H. 23,*a*,11. 81,*a*,16. Wilson, Sel. Works **1**,245. — 2) pl. Bez. *der bei einem Kriege zunächst in Betracht kommenden Fürsten, des* विजिगीषु, अरि, मध्यम *und* उदासीन, Kull. zu M. 7,157. Kâm. Nîtis. 8, 20; vgl. शाखाप्रकृति.

मूलप्रणिहित (मूल + प्र°) adj. vielleicht *von früher her durch Spione bekannt:* (तस्कराः) ये तत्र नोपसर्पेयुर्मूलप्रणिहिताश्च ये । तान्प्रसह्य नृपो हन्यात् M. 9,269. Kull.: ये च मूले राजनियुक्तपुराणचौरवर्गे प्रणिहिताः सावधानभूताः. Vgl. u. 1. धा mit प्रणि 6.

मूलफलद (मूल - फल + 1. द) m. *Brodfruchtbaum* Râǵan. im ÇKDr.

1. मूलबन्ध (मूल + ब°) m. *eine best. Stellung der Finger* Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,22. 236,*b*,21. — Vgl. मूल 11.

2. मूलबन्ध (wie eben) adj. wohl *Wurzeln habend, tief wurzelnd:* अघ Weber, Râmat. Up. 356. vielleicht fehlerhaft für मूलबद्ध.

मूलबर्हणा (मूल + ब°) 1) adj. f. ई *entwurzelnd* AV. **12**, 5, 33. — 2) f. ई *das* Nakshatra Mûla TBr. **1**,5,**1**,4. **2**,5. — 3) n. dass. und zugleich *das Entwurzeln* AV. **6**,110,2. 112,1.

मूलभद्र (मूल + भद्र) m. Bein. Kaṁsa's Trik. **2**, 8, 23. Hâr. 32. — Vgl. मूलदेव.

मूलभव (मूल + भव) adj. f. आ *aus Wurzeln schiessend* Suçr. **2**,171,6.

मूलभार (मूल + भार) m. *eine Last Wurzeln* gaṇa वंशादि zu P. 5, 1, 50. — Vgl. मौलभारिक.

मूलभृत्य (मूल + भृ°) m. *ein angestammter Diener* d. i. *ein Diener, dessen Vater, Grossvater u. s. w. schon Diener waren* (Gegens. आगन्तु) Spr. 2230. Hit. 70,10.

मूलमण्डल (मूल + म°) Wilson, Sel. Works **2**,37.

मूलमन्त्र (मूल + मन्त्र) m. *Grundspruch*, Bez. *eines best. Spruchs* Verz. d. B. H. 340,*a*,8. Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,33. Pańkar. **3**,8,15. Spr. 3196, v. l. — Vgl. मूलविद्या.

मूलमाधव (मूल + मा°) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,19.

मूलमित्र (मूल + मित्र) m. N. pr. eines Gobhila Ind. St. **4**,374.

मूलरस (मूल + रस) m. *Sanseviera zeylanica Willd.* Ratnam. im ÇKDr.

मूलराज (मूल + राज) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 180, *b*, 24.

मूलवचन (मूल + व°) n. *Grundworte*, *Grundtext* Verz. d. Oxf. H. 267, *b*, 32. 38.

मूलवणिग्धन (मूल + वणिज् - धन) n. *das Kapital eines Kaufmanns* AK. **3**,4,**11**,46.

मूलवत् (von मूल) adj. 1) *mit* (essbaren) *Wurzeln versehen:* देश MBh. 13,6507. फल° *reich an Früchten und Wurzeln* R. 5,73,19. — 2) vielleicht so v. a. *mit Wurzeln zaubernd* (vgl. मूलिन्): मूलो मूलवताम्- तो धूप्यते धूमकेतुना R. 5,73,57. = राक्षस Schol.; die ed. Bomb. (**6**,4,51) liest: मूलो मूलवता स्पृष्टो धू° und der Schol. erklärt मूलवता durch उच्चैर्दण्डाकारतयोत्थितेन.

मूलवाप (मूल + वाप) m. *Stecher von* (*essbaren*) *Wurzeln* R. Gorr. **2**,90,18.

मूलवारिन् (मूल + वा°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55, *b*, 7.

मूलवित्त (मूल + वित्त) n. *Kapital* Med. l. 45.

मूलविद्या (मूल + वि°) f. *Hauptspruch*, Bez. *eines best. Spruchs* (= द्वादशाक्षर Schol.) Bhâg. P. **8**,16,40. — Vgl. मूलमन्त्र.

मूलविनाशन (मूल + वि°) n. *vollständiges Zugrunderichten* R. **4**,19,11.

मूलविभुज (मूल + वि°) adj. P. 3,2,5, Vârtt. *Wurzeln niederbiegend:* रथ Schol. m. *Wagen* Wilson.

मूलविरेचन (मूल + वि°) n. *eine Laxanz aus Wurzeln* Suçr. **1**,160,15.

मूलव्यसन (मूल + व्य°) n. *die Beschäftigung —, das Handwerk dessen, von dem man abstammt*, d. i. *des Vaters:* चाण्डालेन तु सोपाको मूलव्यसनवृत्तिमान् । पुक्कस्यां जायते पापः M. 10,38. Kull.: मारणोचितापराधस्य मूलं वध्यस्तस्य व्यसनं राजादेशेन मारणम्. MBh. 13,2589 steht statt dessen चाण्डालसमवृत्तिमत्.

मूलव्रतिन् (von मूल + व्रत) adj. *sich ausschliesslich von Wurzeln nährend* Hariv. 7788.

मूलशकुन (मूल + श°) m. *der erste Vogel* (bei einem Augurium) Varâh. Bṛh. S. 95, 60.

मूलशाकट und मूलशाकिन (मूल + शा°) n. *ein mit essbaren Wurzeln bestandenes Feld* P. 5,2,29, Vârtt. 9. 10, Sch.

मूलश्रीपतितीर्थ (मूल - श्री° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, *a*, 30.

मूलस adj. von मूल gaṇa तृणादि zu P. **4**, 2, 80.

मूलसंघ (मूल + संघ) m. N. einer *Genossenschaft* oder *Secte* Verz. d. Oxf. H. 180, *b*, 28; vgl. Wilson, Sel. Works **1**,341.

मूलसर्वास्तिवाद (मूल + स°) m. pl. N. einer buddhistischen Schule Burn. Intr. 466. Lot. de la b. l. 357. Wassiljew 234. 267. °वादिन् 89.

मूलसाधन (मूल + सा°) n. *Hauptwerkzeug*, *Haupthilfsmittel:* क्रियाणां खलु धर्म्याणां सत्पत्न्यो मूलसाधनम् Kumâras. 6,13.

मूलस्थल (मूल + स्थल) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 32.

मूलस्थान (मूल + स्थान) 1) n. *a*) *Fundament* Verz. d. Oxf. H. 62, *b*, 9. — *b*) *Hauptplatz* Schol. zu Varâh. Bṛh. S. 95, 61. — *c*) *Luftraum*. — *d*) *Gott* Çabdârthak. bei Wilson. — *e*) *Multan* Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 17 (मुल°, aber im Index मूल°). Albyrouny bei Reinaud, Mém. sur l'Inde 98. *Meou-lo-san-pou-lou* d. i. मूलस्थानपुर Hiouen-thsang **2**, 173. °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha, = भास्कर Verz. d. Oxf. H. 67, *a*, 32. — 2) f. ई Bein. der Gaurî Çabdârthak. bei Wilson.

मूलस्थायिन् (मूल + स्था°) adj. *seit Anfang bestehend*, Beiw. Çiva's MBh. 12,10087. Nîlak.: मूलमधिष्ठानम् तद्वन्निर्विकारेण रूपेण तिष्ठति.

मूलस्रोतस् (मूल + स्रो°) n. *Hauptlauf eines Flusses* Râǵa-Tar. 5, 96.

मूलहर (मूल + हर) adj. *Jmd* (gen.) *die Wurzeln fortnehmend* so v. a. *vollständig zu Grunde richtend:* अधर्म M. 8, 353. अनर्थ R. Gorr. **2**, 68,

13. 6,21,15. 94,21. Mârk. P. 27,5. Davon nom. abstr. °त्व n. *vollständiger Ruin* Daçak. in Benf. Chr. 189,4.

मूलाट und मूलाटी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

मूलाधार (मूल + आ°) n. (sc. चक्र) Bez. *eines mystischen Kreises oberhalb der Geschlechtstheile* Pańkar. 1,3,70. 2,8,6. योनिशिश्नोपरि स्थाने मूलाधारस्य 12. Ânandalah. 9 in Haeb. Anth. 247. Verz. d. Oxf. H. 88, b,39. *Nabel* (nach dem Schol.) Weber, Râmat. Up. 336, N. 2.

मूलाभ (मूल + आभा) n. *Rettig* Ratnam. 62.

मूलाभिधर्मशास्त्र n. *das ursprüngliche* (मूल) Abhidharmaçâstra Vie de Hiouen-thsang 189. 211.

मूलायतन (मूल + आ°) n. *der ursprüngliche Sitz* Ragh. 3,36.

मूलाविद्याविनाशक (मूल - अ° - वि°) adj. wohl *die Unwissenheit im Grunde vernichtend* Pańkar. 4,3,54.

मूलाशिन् (मूल + आ°) adj. *von Wurzeln sich nährend* Spr. 4603.

मूलाह्व (मूल + आह्वा) n. *Rettig* Râgan. im ÇKDr.

मूलिक (von मूल) gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. adj. 1) *von Wurzeln lebend*, m. *ein Asket* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) *ursprünglich*: दृश मूलिकार्थाः Tattvas. 43. Verz. d. B. H. No. 636. — Vgl. मौलिक, मौलिक्य.

मूलिन् (wie eben) 1) adj. *a) eine Wurzel habend, Wurzelgewächs* (im Unterschied von *Knollengewächs*) Suçr. 2,172,1. ओषधि Çat. Br. 2,3,1, 10. Vgl. फल°. — *b)* = मूलकृत् AV. 5,31,12. — 2) m. *Pflanze, Baum* Çabdak. im ÇKDr.

मूलीकर्मन् n. = मूलकर्मन् Halâj. 4,31.

मूलेर Uṇâdis. 1,62. m. *König* Uǵǵval. = जटा Siddh. K. *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी, जटा) Dec. Wilson.

मूलोच्छेद (मूल + उ°) m. *vollständiges Zugrunderichten* Pańkat. ed. orn. 56,24.

मूलोत्खात (मूल + उ°) 1) adj. *mit der Wurzel ausgegraben, vollständig zu Grunde gerichtet*: तत्सर्वथा मूलोत्खाता वयं विनष्टाः स्मः Pańkat. 187,18. — 2) n. *das Ausgraben von Wurzeln* Mârk. P. 51,19.

मूलौषधि (मूल + ओ°) f. *eine best. Pflanze* R. 4,41,56.

मूल्य (von मूल) 1) adj. oxyt. gaṇa बलादि zu P. 4,2,80. *an der Wurzel befindlich* Schol. zu Kâtj. Çr. 1010,16 (vgl. मौल्य). parox. *zum Ausreissen mit der Wurzel geeignet* P. 4,4,88. = मूलेनानाम्यम् und मूलेन समः 91. — 2) n. *a) Preis, Werth einer Sache* (am Ende eines adj. comp. f. आ) AK. 2,9,80. 3,4,4,28. H. 868. an. 2,377 (lies वस्न st. वस्त्र). Med. j. 43 (lies वस्न st. प्रश्न). Halâj. 5,49. M. 8,144. 289. 322. 329. 9,100. Jâǵn. 2,226. MBh. 13,2672. fgg. Varâh. Bṛh. S. 50,6. 80,12. 16. 81,9. 11. fgg. 82,8. fgg. Bṛh. 27,19. Kathâs. 37,154. 61,6. काचमूलेन विक्रीता हन्त चिन्तामणिर्मया Spr. 937. प्राणपरित्यागमूल्येन 2490. कियता मूल्येनैतत्पुस्तकं गृहीतम् Pańkat. 127,12. Schol. zu Naish. 22,52. हीन° *ein niedriger Preis* Jâǵn. 2,168. क्रय° *Einkaufspreis* Râǵa-Tar. 5,167. das einfache मूल्य in ders. Bed. P. 5,1,47, Sch. बहुस्वर्णलक्ष° adj. Kathâs. 22, 97. °विवर्जित: *keinen Preis habend, unschätzbar* Spr. 3564. अल्प° *einen geringen Werth habend* Sâh. D. 60,9. कृत° *dessen Werth bestimmt ist, geschätzt* Jâǵn. 2,63. अ° *unschätzbar* Pańkar. 1,4,27. 7,46. 59. 11,24. 2,4,21. दातुमर्हसि मूल्येन सुतम् so v. a. *für einen bestimmten Preis abtreten, verkaufen* R. 1,61,14 (63,16 Gorr.). Kathâs. 43,80. तच्च दीनारलक्षेण मूल्येन वणिजो मया दत्तम् 57,10. दत्त्वा किंचिन्मूल्येन काञ्चनम्। कस्यापि वणिजो गेहे दिने तस्मिन्नुवास सा ॥ *etwas Gold als Bezahlung dafür gebend* 29,100. दत्तभोजन° *für das Essen bezahlend* 71, 264. मार्गति स्म च मूल्येन तान्वस्त्रसहितान्क्रयान् *suchte für Geldeswerth zu erstehen* 43,79. मूल्येनाप्रसह्य मया गृहीतं रत्नमापणे so v. a. *gekauft* 57,16. 20. मूल्यात्पञ्चसहस्री तु नीता तेन 16. — *b) Lohn, Bezahlung für geleistete Dienste* AK. 2,10,39. H. 362. H. an. (lies वेतन st. चेतन). Med. Halâj. 4,43. मूल्येन यः कर्म करोति स भृतकः Mit. 267,16. Râǵa-Tar. 5, 171. fg. Kathâs. 12,139. 57,121. — *c) Verdienst, was man sich erwirbt* Pańkat. 251,18. fg. — *d)* = मूल *Kapital* Kathâs. 6,34. 19,20. — Vgl. दुर्मूल्य, बहु° (in der Bed. *kostbar* auch Vet. in LA. [II] 2, 20), भाण्ड°, मह°.

मूल्यकरण (मूल्य + क°) n. *das Verwerthen, in-Geld-Umsetzen*: श्वानाम् Mârk. P. 8,169.

मूशाखान m. N. pr. eines *Chan's* Verz. d. Oxf. H. 193, a, N. 1. मूर्छाखान v. l.

1. मूष्, मूषति = 1. मुष् Dhâtup. 17,25. मूषित = मुषित AK. 3,2,37. H. 1483.

2. मूष् (von 1. मुष्) *Maus* Naigh. 4,1. Nir. 4,5. मूषो न शिश्ना व्यदन्ति माध्यः ṚV. 1,105,8.

मूष m. f. (आ) AK. 3,6,5,38. 1) m. (von 1. मुष्) *Ratte, Maus* Çabdar. im ÇKDr. °राज Pańkat. 190,21. मूषा f. Çabdar. मूषी *Ratte* Râgan. im ÇKDr.; vgl. गन्धमूषी. — 2) f. आ *a) Schmelztiegel* AK. 2,10,33. H. 908. Suçr. 2,355,15. Mârk. P. 14,76. Kull. zu M. 6,71. मूषोत्पादन Verz. d. Oxf. H. 321, a, No. 761. Nach Çabdar. im ÇKDr. auch m., nach Bhar. zu AK. auch मूषी. — *b) Lipeocercis serrata Trin.* Çabdak. im ÇKDr. — *c)* = गवाक्ष *rundes Fenster, Luftloch* Lîlâv. im ÇKDr.

मूषक (von 1. मूष्) 1) m. *a) Dieb* Bhâg. P. 5,14,5. Verz. d. Oxf. H. 339,b,26 (मुषक v. l.). — *b) Ratte, Maus* H. 1300. Halâj. 2,80. Jâǵn. 3, 214. R. 2,33,19. Kâm. Nîtis. 13,63. Spr. 89. 1042. Varâh. Bṛh. S. 48, 16. 53,123. 54,20. 71,7. 86,65. 95,4. 97,12. Kathâs. 33,107. 61,66. fgg. 62, 132. fg. 65,159. fg. Verz. d. B. H. 278,8 v. u. Pańkat. 211,13. °नयन adj. Varâh. Bṛh. S. 61,2. मूषकाञ्जलि Spr. 3269. निर्मूषक *frei von Mäusen* Kathâs. 43,30. Die v. l. häufig मूषिक. Vgl. महा°. — *c)* pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,366. 371 (VP. 192. fg.). — *d) ein best. Metrum* Ind. St. 8,408, N. 2. — 2) f. मूषिका *a) Ratte, Maus* Nir. 4,5. gaṇa अजादि zu P. 4,1,4. Trik. 2,5,10. Hâr. 267 (wo भवेद्दीना zu lesen ist). Çabdar. im ÇKDr. VS. 24,36. MBh. 1,5573. Suçr. 2,123,6. Spr. 2232. *das Weibchen* Kathâs. 62,125. 135. Pańkat. 190,22. Vgl. प्रति°, बाल°, मैषिकि. — *b) eine Blutegelspecies* Suçr. 1,40,20. — *c) Salvinia cucullata Roxb.* Ratnam. 36. — *d)* = मूषा *Schmelztiegel* Ramân. zu AK. ÇKDr. — 3) f. मूषका *Ratte, Maus* Çabdar. im ÇKDr.

मूषकाकर्णिका (von मू° *Maus* + कर्णी) f. *Salvinia cucullata Roxb.* Çârṅg. Saṁh. 2,2,46. °कर्णी f. Râgan. im ÇKDr.

मूषकमारी (मू° + मा°) f. dass. Râgan. im ÇKDr.

मूषकाद (मूषक + अद) m. *Mäusefresser*, N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1557. — Vgl. मूषिकाद.

मूषकाराति (मूषक + अ°) m. *der Mäuse Feind, Katze* Rāǵan. im ÇKDr. मूषिकाराति v. l.

मूषल Suçr. 1,377,5 fehlerhaft für मुसल.

मूषाकर्णी f. = मूषककर्णिका Çabdar. im ÇKDr.

मूषातुत्थ (मू° *Schmelztiegel* + तुत्थ) n. *eine Vitriolart* H. 1052.

मूषिक Uṇâdis. 2, 42. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. = मूषक *Ratte, Maus* AK. 2,5,12. 3,4,29,222. H. 1300. MBh. 1,1035. 5571. 8391. 5,5426. 5432. 13,5462. 16,37. Suçr. 1,103,14. 202,17 (unter den पर्णमृग). 2,257,15. 277,18. 19. 278,6. Spr. 608. 1628. 4723. Verz. d. Oxf. H. 92,*b*,33. Bhâg. P. 8,6,20. Mârk. P. 15,9. Pańkat. 190,19. Hit. 14,16. 27,17. 58,8. fgg. 113,6. fgg. विवृद्धमूषिका रथ्याः MBh. 16,37. Hier und da die v. l. मूषक. Vgl. गन्ध°, मह्रा°. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,366 (VP. 192; die ed. Bomb. des MBh. भूषिक). Mârk. P. 57,46. 58,16 (मृ° gedr.). LIA. 2,176. °राज्य 1,154, N. — 3) m. *Mimosa Sirissa* (शिरीष) Roxb. Çabdak. bei Wilson.

मूषिकका f. demin. von मूषिका P. 7,3,46, Sch.

मूषिककर्णी (मू° + कर्ण) f. *Salvinia cucullata* Roxb. AK. 2,4,3,6. Suçr. 2,248,16. 511,13.

मूषिकरथ (मू° + रथ) m. *Bein. Gaṇeça's* H. 207, Sch.

मूषिकस्थल (मू° + स्थल) n. wohl *Maulwurfshaufen* Mârk. P. 34,65. — Vgl. मूषिकोत्कर.

मूषिकाङ्क (मूषिक + अङ्क) m. *Bein. Gaṇeça's* Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,25. — Vgl. मूषिकरथ.

मूषिकाञ्चन m. desgl. Trik. 1,1,55.

मूषिकाद् m. = मूषकाद् MBh. 2,362. 5,3680.

मूषिकादन्त् und मूषिकादन्त (मू° + द°) adj. *Zähne einer Maus habend* P. 5,4,145, Sch.

मूषिकान्तकृत् (मूषिक + अ°) m. *Vertilger der Mäuse, die Katze* MBh. 5,5432.

मूषिकार (von मूषिका) m. *das Männchen der Maus* P. 4,1,120, Kâr., Sch.

मूषिकाराति m. = मूषकाराति Râǵan. im ÇKDr.

मूषिकाह्वय (मूषिक + आ°) m. *Salvinia cucullata* Roxb. Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

मूषिक्रिका f. = मूषिकका P. 7,3,46, Sch.

मूषिकोत्कर (मूषिक oder मूषिका + उ°) m. *Maulwurfshaufen* Mṛkkh. 47,6.

मूषिपर्णिका f. = मूषिकपर्णी Çabdar. im ÇKDr.

मूषीक m. f. (आ) = मूषिक *Ratte, Maus* Çabdar. im ÇKDr.

मूषीककर्णी f. = मूषककर्णी Çabdar. im ÇKDr.

मूषीकरण (von मूषा + 1. कर्) n. *das Schmelzen im Tiegel* Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,21.

मूष्यायण adj. = अज्ञातपितृक ÇKDr. und Wilson; fehlerhaft für आमुष्यायण.

मूसरिःफ und मूसरीफ (aus dem Arabischen) N. des 4ten Joga Ind. St. 2,268. 275.

मृकण्ड m. N. pr. = मृकण्डु Bhâg. P. 4,1,44. fg. Wilson, Sel. Works 1,12. VP. 1,152 (v. l. मृकण्डु). v. l. im gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123; vgl. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,38. मृकण्डक Çabdar. im ÇKDr.

मृकण्डु m. N. pr. eines alten Weisen, Vaters des Mârkaṇḍeja, Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,38. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. Mârk. P. 52,16. Verz. d. Oxf. H. 10,*a*,4. 18,*b*,15. 19,*a*,38. 82,*b*,31. Verz. d. B. H. No. 452. Pańkar. 1,4,33.

मृक्तवाहस् (मृक्त von मर्च् + वा°) N. pr. des Dvita, aus dem Geschlechte des Atri, ṚV. 5,18,2. ṚV. Anukr.

मृत (von मृत्) m. etwa *Striegel, Kamm* oder ähnlich: मृत्तो अश्व्यः ṚV. 8,55,3. Indra wird mit einem kratzenden Werkzeuge verglichen, das den Verschluss der Heerde aufreisst; auch कीज ebend. bezeichnet wohl ein *Geräthe*. Sâj.: शोधक, परिचरणीय oder प्रक्षालित (मृत zu 1. मर्ज् ziehend).

मृतकनाटक n. Titel eines Nâṭaka Ind. St. 1,466.

मृत्तिणी f. (wenn zu मृत्, dann so v. a. *radens, den Boden aufreissend*) etwa *Sturzbach, torrens*: ता अद्रवन्नार्ष्टिषेणेन सृष्टा देवापिना प्रेषिता मृक्षिणीषु ṚV. 10,98,6.

मृग 1) m. *a) ein Thier des Waldes, Wild;* = पशु (!) AK. 3,4,3,21. H. an. 2,42. fg. Med. g. 16. = रूप Halâj. 5,30. — ṚV. 1,173,2. 191,4. भीम 154,2. 190,3. भूर्णि 8,1,20. 5,36. गोभिर्यदीमन्ये अस्मन्मृगं न व्रा मृगयन्ते 2,6. मृगो अस्या दन्तः 6,75,11. 9,96,6. 10,86,22. वारण 8,33,8. 10,40,4. कृत्तिन् 1,64,7. 4,16,14. महिष 8,58,15. 9,92,6. 10,123,4. हिरण्येन परिवृतान्कृष्णां कुल्मादतो मृगान् (*Elephanten* nach Sâj.) Ait. Br. 8,23. Araṇjâṇi ist *Mutter des Wildes* ṚV. 10,146,6. AV. 4,3,6. 10,1,26. 12,1,48. 19,38,2. तस्मात्त इव सर्पन्ति मृगधर्मा वै यज्ञः Pańkav. Br. 6,7,10. 24,11,2. Ait. Br. 3,31. Kauç. 115. 127. पशवश्चैव मृगाश्चैव M. 12,42. पशून्, मृगान्, व्यालान् 1,39. 43. मृगपक्षिणः 5,22. 17. 23. 8,297. 12,9. 55. MBh. 1,5890. 3,2508. 15669. Spr. 1263. Varâh. Bṛh. S. 30,2. fgg. 97,7. Trik. 3,2,6. H. 931. व्यालानां मृगपक्षिणाम् Suçr. 1,24,1. मृगाणामधिपः (शार्दूलः) MBh. 3,2432. 4,51. सिंहो मृगाधिपत्ये ऽपि न मृगैः परिवार्यते Spr. 2857. आरण्यानां च सर्वेषां मृगाणां माहिषं विना। स्त्रीक्षीरं चैव वर्ज्यानि M. 5,9. मृगगर्ताश्रयाश्चराः 7,72. वने घोरे मृगव्यालनिषेविते MBh. 3,2355. 15668. श्रूयन्ते पर्णशब्दाश्च मृगाणां चरतां वने 16822. क्रव्यादांस्तु मृगान् M. 11,137. नानामृगगणाकीर्ण (आश्रमपद) R. 1,51,23. Brahma-P. in LA. (II) 49,12. यथा नयत्यसृक्पातैर्मृगस्य मृगयुः पदम् M. 8,44. 9,44. स्याच्छ्वा मृगग्रहणे शुचिः Spr. 2997. Suçr. 1,182,7. Varâh. Bṛh. S. 91,2. 107,11. वन्य° 91,1. °चेष्टित Titel des 91ten Adhj. तुद्र° R. 3,33,21. Suçr. 2,139,13. — *b) im Besonderen das Wild aus dem Antilopen- und Hirschgeschlecht, Gazelle* AK. 2,5,8. H. 1293. H. an. Med. Halâj. 2,75. मा वो मृगो न यवसे जरिता भूदजोष्यः ṚV. 1,38,5. वृको न तृष्णजं मृगम् 105,7. 9,32,4. AV. 5,21,4 (oder Bed. *a*.). TBr. 3,2,5,6. TS. 6,1,3,7. अजिनानि मृगेषु भवन्ति Çat. Br. 11,8,4,3. M. 11,68. कृष्णसार, 2,23. कृष्ण Jâǵn. 1,2. पृषत R. 2,93,17. °यूथप MBh. 1,5569. R. 3,49,21. 25. Ragh. 1,40. 50. 2,17. Çâk. 5,1. 2. 4. Varâh. Bṛh. S. 86,23. 43. 88,3. 7. 33. Verz. d. B. H. No. 897. Mârk. P. 65,20. 22. Spr. 2009. 2234. 2236. fg. चर्ममय 2303. Hit. 17,14. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92,*b*,35. हेम° Spr. 283. मृगेभम् M. 12,67. मृगदर्मम् R. 3,75,17. *Bisamthier* Megh. 53. In den Flecken des Mondes sieht der Inder eine *Gazelle* (oder einen *Hasen*) Halâj. 1,44; vgl. मृगधर u. s. w. — *c) die Gazelle am Himmel: α) das* Nakshatra Mṛgaçiras H. 109. H. an. Med. Ait. Br. 3,33 (nach Sâj.). Varâh. Bṛh. S. 71,7. 101,3 =

Bṛh. 16,3. Ind. St. 5,297. — β) *der Steinbock im Thierkreise* (oder überh. *der 10te Bogen von 30° in einem Kreise*) Sûrjas. 3,19. 12, 49. 63. 66. 13,7. Varâh. Bṛh. S. 3,2. 40,14. Bṛh. 1,6.10.12. 5,20. 8,11. 11,6. fgg. 18,3. 19,3. 25,3 u. s. w. Laghuǵ. 1,21 in Ind. St. 2, 282. Siddhântaçir. 5,15. 28. Wilson, Sel. Works 2,159. — d) *ein Elephant mit bestimmten Merkmalen* H. 1218. H. an. Med. Halâj. 2,60. Varâh. Bṛh. S. 67,3. fgg. भद्रैर्मन्द्रैर्मृगैश्चैव मातङ्गैर्दन्तहस्तिभिः R. 1,6,24. भद्रमन्द्रमृगान्वयैः (द्विपैः) R. Gorr. 1,6,26. — e) *Vogel*, namentlich *ein grosser, hochfliegender:* पर्णा मृगस्य पतरोरिवारभे RV. 1,182,7, wo der Beisatz पतरु zeigt, was die Grundbedeutung des Wortes ist. मृगाणां चरणे चरन् 10,136,6. vielleicht auch 1,145,5. 7,87,6. — f) Bez. eines von Indra bekämpften Dämons (vgl. अहि) RV. 1,80,7. 5,29,4. 32,3. यदीं मृगाय हन्तव उशना वधं यमत् 5,34,2. 8,82,14. Vgl. मृगय. — g) N. eines Genius, der eine best. Stelle in einem in 81 (eig. 63) Fächer eingetheilten Hausplane einnimmt, Varâh. Bṛh. S. 53,44. — h) Bez. *einer best. Art von Männern, deren Benehmen beim coitus dem des Rehbocks ähnlich ist:* वदति मधुरवाणीं दीर्घनेत्रो ऽतिभीरुश्चपलमतिः सुदेहः शीघ्रवेगो मृगो ऽयम्। — । मृगे तुष्टा च चित्रिणी । — । चित्रिणीमृगयोर्योनिमेढ्रकौ च तथाविधौ (d. i. चतुरङ्गुलौ) Ratim. im ÇKDr. मृगादिजातिभेदेन सुरतभेदनिरूपणम् Verz. d. Oxf. H. 218,*b*,17. — i) N. pr. des hauptsächlich von Brahmanen bewohnten Gebiets in Çakadvîpa MBh. 6,436. fg. मंग ed. Bomb.; vgl. मग. — k) = मृगनाभि, मृगमद *Moschus* Bhar. zu AK. Varâh. Bṛh. S. 77,12. 26. fg. — l) *der Monat* Mârgaçîrsha. — m) *ein best. Opfer* Aǵajapâla im ÇKDr. — n) nom. act. (vgl. मृगय्) *das Suchen* (अन्वेषण, अन्विष्टि, मार्गण) AK. 3,3,30. Trik. 3,3,66. Med. Hâr. 266. *das Bitten* H. an. Med. die Bed. *Jagd* (H. an. Viçvapr. im ÇKDr.; es kann jedoch मृगया Fehler für मृगणा sein) nehmen Bopp und Benfey Draup. 6,14 an; hier ist aber mit MBh. 3,15670 मृगैर्ना st. मृगेन (sic) zu lesen. — 2) f. ई Vop. 4,15. a) *Hirschkuh* AK. 3,4,13,53. Hariv. 4781. R. 2,24,17. 93,17 (102,19 Gorr.). Kumâras. 3, 36. Ragh. 5,7. 12,37. 13,25. Çâk. 144. Vikr. 121. Varâh. Bṛh. S. 48,13. Mârk. P. 65,21. fg. बालमृगीनेत्रे: Kathâs. 55,200. — b) N. pr. *der Urmutter der Gazellen* MBh. 1,2624. 2626. R. 3,20,22. 24. Vahni-P. im ÇKDr. — c) Bez. *einer best. Art von Frauenzimmern* (vgl. 1,*h*.) H. an. Med. Vgl. मृगीपति. — d) *ein best. Metrum, 4 Mal* —⏑— Colebr. Misc. Ess. II, 158 (III,3). Khandom. 4. — e) *Besessenheit, Fallsucht* ÇKDr. — Vgl. असितमृग, ईहा°, कष्ट°, क्रीडा°, गन्ध°, गृह°, गो°, गौडक°, गौर°, ग्राम°, चित्र°, तारा°, निशा°, पर्ण°, पुरुष°, प्रमृगम्, भद्रमृग, भद्रमन्द्र°, महा° (महामृगाः R. 2,28,8 schlechte Lesart für तथा मृगाः, wie die ed. Bomb. hat), मही°, व्याल°, शाखा°, शाला°, 2. मार्ग, मार्गिक.

मृगकानन (मृग + 1. का°) n. *ein wildreicher Wald, Wildgehege* Kathâs. 54,3. 69,86. — Vgl. मृगारण्य, मृगयावन.

मृगकायन m. patron., pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,6 v. u. Wohl fehlerhaft.

मृगक्षीर (मृग + क्षीर) n. *Gazellenmilch, Milch von einer Hirschkuh* gaṇa कुक्कुट्यादि zu P. 6,3,42, Vârtt. 1.

मृगगामिनी (मृग + गा°) f. *ein best. Heilmittel* (विडङ्ग) Râǵan. im ÇKDr.

मृगचरित s. u. मृगचारिन्.

मृगचर्मीय (von मृग + चर्मन्) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,35.

मृगचर्या (मृग + च°) f. *das Verfahren nach Art des Wildes, — der Gazellen* (als eine Art Kasteiung) MBh. 5,4068. एवं गोमृगकाकचर्यया व्रजंस्तिष्ठन्नासीनः Bhâg. P. 5,5,34.

मृगचारिन् (मृग + चा°) adj. *nach Art des Wildes* (*der Gazellen*) *verfahrend* (um sich zu kasteien) MBh. 5,4072 (f.). 13,647. Vgl. काकमृगगोचरितः पिबति खादत्यवमेहति स्म Bhâg. P. 5,5,34 und गोचारिन् (richtiger *nach Art der Kühe verfahrend;* Nîlak.: गोवन्मुखेनेव (lies मुखेनैव) चरतः हस्तव्यापारशून्याः; vgl. MBh. 1,3644).

मृगचैटक m. *a wild or pole cat* Wilson nach Çabdar. Offenbar eine falsche Form.

मृगजालिका (मृग + जा°) f. *ein Netz zum Fangen des Wildes* H. 928. Halâj. 2,442.

मृगजीवन (मृग + जी°) m. *ein Jäger von Profession* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 13,2390. 2400.

मृगणा (von मृगय्) f. *das Suchen* AK. 3,3,30.

मृगण्यु (von मृगण्य् und dieses von मृगण, मृगणा) adj. *Wild jagend* RV. 10,40,4.

मृगतीर्थ (मृग + तीर्थ) n. *Wildpfad,* so heisst *der Weg, auf welchem die Priester am Ende der* Savana *den heiligen Raum verlassen um körperliche Bedürfnisse zu befriedigen,* Âçv. Çr. 5,11,2. Lâṭj. 2,6,15.

मृगतृष् (मृग + तृष्) f. *des Wildes Durst,* Bez. *einer Luftspiegelung, bei der man Wasser zu sehen wähnt,* Çabdar. im ÇKDr.

मृगतृषा f. dass. Çabdar. im ÇKDr. Kâm. Nîtis. 3,13.

मृगतृष्णा f. dass. AK. 1,1,2,37. H. 101. Spr. 2233. 5173. Dhûrtas. in LA. 74,1. मृगतृष्णाम्भसि स्नातः Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,45.

मृगतृष्णि f. dass. Bhâg. P. 7,9,25.

मृगतृष्णिका f. dass. Bhar. zu AK. ÇKDr. Vjutp. 76. R. 5,31,40. Çâk. 143. Spr. 2661. 2976. Prab. 97,2.

मृगतोय (मृग + तोय) n. *das* (nicht vorhandene) *Wasser in einer Luftspiegelung* Nîlak. 164.

मृगत्व (von मृग) n. *das Gazelle-Sein, der Zustand einer Gazelle* R. 3, 64,21. Bhâg. P. 5,8,27. 30. Mârk. P. 74,38.

मृगदंश (मृग + दंश *beissend*) m. *Jagdhund, Hund* überh. H. 1280. Halâj. 2,126.

मृगदंशक (मृग + दं°) m. dass. AK. 2,10,22.

मृगदाव (मृग + दाव) m. *Wildpark* Lalit. ed. Calc. 20,12. 19. 331,13. Fouc. 374. Wassiljew 301. Hiouen-thsang 1,33. 355. 363. Vie de Hiouen-thsang 132. 283. Schiefner, Lebensb. 247 (17); hier fälschlich मृगाडव.

मृगदृश् (मृग + दृश्) 1) adj. f. *gazellenäugig,* subst. *ein gazellenäugiges Weib* Spr. 647. 1265. 3752. Çiç. 9,53. पुर° Râǵa-Tar. 5,481. Vgl. मृगीदृश्. — 2) m. *der Steinbock im Thierkreise* Ind. St. 2,260.

मृगद्युत् und मृगद्यू s. u. 4. द्युत् und द्यू.

मृगधर (मृग + धर) m. 1) *der Mond* Çiç. 9,34. Vgl. मृग 1,*b*. am Ende. — 2) N. pr. eines Ministers des Prasenaǵit Schiefner, Lebensb. 270 (40). °मातृ Vjutp. 94. Vgl. मृगार.

मृगधूम (मृग + धूम) N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,6071.

मृगधूर्त (मृग + धूर्त) m. *Schakal* SAṄKSHIPTAS. im ÇKDR. °क m. dass. AK. 2,5,5. H. 1290. HALÂJ. 2,74. Vgl. Spr. 1445.

मृगनाभि (मृग + ना°) m. 1) *Moschus* AK. 2,6,31. H. 644. HÂR. 103. HALÂJ. 2,389. RATNAM. 135. UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,125. ṚT. 6,12. KUMÂRAS. 1,55. RAGH. 17,24. ḰAURAP. 9. — 2) *Bisamthier:* दृषदो वासितोत्सङ्गा निषण्णमृगनाभिभिः RAGH. 4,74. निषण्णानामुपविष्टानां मृगाणां नाभिभिः कस्तूरीभिर्वासित उत्सङ्गो यासां ताः Schol. in der ed. Calc.; *quorum superficies odorata erat moscho hinnuleorum, qui ibi consederant* STENZLER. Vgl. नाभि, welches auch schon das *Bisamthier* bezeichnet.

मृगनाभिजा (मृ° + जा von 1. जा) f. *Moschus* H. 643.

मृगनाभिमय (von मृगनाभि) adj. *aus Moschus gebildet* HARIV. 7871.

मृगनेत्र (मृग + नेत्र) adj. f. आ 1) *das* Nakshatra Mṛga *zum Führer habend* P. 5,4,116, Vârtt. 2, Sch. रात्रि VOP. 6,30. MED. r. 293. BRAHMA-P. und MALAMÂSAT. im ÇKDR. — 2) f. *gazellenäugig, ein gazellenäugiges Weib* MED. r. 293. sh. 43.

मृगपति (मृग + प°) m. 1) *der Herr des Wildes*, Bez. *des Löwen* H. 1284. HALÂJ. 2,59. HARIV. 12705. Spr. 2765. VARÂH. BṚH. S. 17,24. BHÂG. P. 5,25,10. *des Tigers* MBH. 12,4277. — 2) *Rehbock:* तं मत्क्रोशयने मुक्तं नितिनादं गतायुषम्। भार्याः स्म दृष्ट्वा क्रोशन्ति मृग्यो मृगपतिं यथा॥ [H]ARIV. 4781.

[मृ]गपद n. = मृग्याः पदम् gaṇa कुक्कुट्यादि zu P. 6,3,42, Vârtt. 1.

[मृ]गपालिका (मृग + पा°) f. *Bisamthier* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

मृगपिप्लु (मृग + पिप्लु) m. *der Mond* TRIK. 1,1,85. Vgl. u. मृग 1, *b.* am Ende.

मृगप्रभु (मृग + प्रभु) m. *der Herr des Wildes*, Bez. *des Löwen* KATHÂS. 60,200.

मृगबन्धिनी (मृग + ब°) f. *ein Netz zum Fangen des Wildes* AK. 2,10,27.

मृगभक्षा (मृग + भक्ष) f. *Nardostachys Jatamansi Dec.* RÂǴAN. im ÇKDR.

मृगभोजनी (मृग + भोजन) f. *Koloquinthe* SUÇR. 2,103,21.

मृगमद (मृग + मद) m. *Moschus* AK. 2,6,3,31. H. 644. HÂR. 103. HALÂJ. 2,389. RATNAM. 135. ÇRUT. 44. KATHÂS. 22,96. 56,49. Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,5 (pl.). GÎT. 1,29. 7,22. DHÛRTAS. in LA. 92,8.

मृगमदवासा (मृ° + वास) f. *Moschusbeutel* RÂǴAN. im ÇKDR.

मृगमन्द (मृग + मन्द) 1) m. Bez. *einer Art von Elephanten* R. GORR. 1,6,27. 3,20,25. Vgl. मृगमन्द्र. — 2) f. आ N. pr. *der Urmutter der Löwen und* Sṛmara (und Ḱamara) MBH. 1,2624. 2626. R. ed. Bomb. 3, 14,21.23; vgl. मृगवती.

मृगमन्द्र (मृग + म°) m. Bez. *einer Art von Elephanten* R. ed. Bomb. 1,6,25.

मृगमय (von मृग) adj. *vom Wild kommend* NIR. 9,19.

मृगमातृका (मृग + मा°) f. *ein best. Thier* SUÇR. 1,200,9.18. *Hirschkuh* WILSON. SUÇR. 2,412,4 haben wir मृगमात्रिकान्, wofür wir früher मृगमात्रिकान् oder मृगमात्रकान् vermutheten; vielleicht dass auch hier मृगमातृकान् oder °मातृका: zu lesen ist.

मृगमास (मृग + मास) m. *der Monat* Mârgaçîrsha VARÂH. BṚH. S. 21,30.

मृगमुख (मृग + मुख) m. *der Steinbock im Thierkreise* VARÂH. BṚH. 11, 7.10. — Vgl. मृगास्य.

मृगय् (von मृग), मृगयते DHÂTUP. 35,46. aus metrischen Rücksichten auch act. 1) (dem Wilde) *nachsetzen, verfolgen, jagen:* गोभिर्यदीमन्ये अस्मन्मृगं न व्रा मृगयन्ते ṚV. 8,2,6. AV. 4,36,3. 10,5,42. (लुब्धकः) मृगयामास वै मृगम् MBH. 13,265. मृगयेयम् HARIV. 14632. युष्मद्विधान्मृगये ग्रामसिंहान् BHÂG. P. 3,18,10. रामो मृगं मृगयते वनवीथिकासु MAHÂN. im ÇKDR. — 2) *suchen:* आस्येन तु यदाहारं गोवन्मृगयते मुनिः MBH. 1,3644. 3,2517. मृगयध्वं नलम् 2655. HARIV. 4087. छिद्रं हि मृगयन्ते ऽत्र R. 1,11,16. सेवायै मृगयामहे नरमहो मूढाः Spr. 1527. 4705. BHAṬṬ. 6,98. मृगयाणा MBH. 3,2745. 5, 3464. मृगयितुम् 3,2741. मृगयामि 1,5897. मृगयिष्यन्ति 3,2596. मृगयां बभूव 10074. मृगयन् 5,3511. मृगयत R. GORR. 1,42,10. 11,21. 4,50,8. 20. Spr. 3857. BHÂG. P. 3,21,27. 4,8,23. काप्यन्या मृग्यतां त्वया Spr. 4818. BHÂG. P. 4,8,23. VIKR. 32,16. अतर्क्यश्च मुमुक्षुभिर्नियमितप्राणादिभिर्मृग्यते 1. मृगित AK. 3,2,54. H. 1491. — 3) *durchsuchen:* मृगयस्व दिशं पूर्वाम् R. 4,40,17. मार्गं मार्गं मृगयति मृगारातिरामे MAHÂN. 154. *besuchen:* नैमिषं मृगयानस्य (so beide Ausgg.) MBH. 3,8038. मृगयित्वा बहून्ग्रामान्राष्ट्राणि नगराणि च 4,865. — 4) *Etwas suchen* so v. a. *zu erlangen streben, einer Sache nachgehen, trachten nach* (acc.): यज्ञं दीक्षां तथा होमान्यज्ञान्यन्मृगयामहे MBH. 14,2876. एतावदेव मृगये MÂLAV. 95. न रत्नमन्विष्यति मृग्यते हि तत् KUMÂRAS. 5,45. ad ÇÂK. 62. य आत्मनः प्रियहिते हित्वा मृगयते श्रियम् Spr. 4750. 5059. लुब्धकाद्दीतलोभेन मृगो मृगयते वधम् 2998. भूयो मृगयेत युद्धम् HARIV. 9830. मृगयत्राणम् BHÂG. P. 3,17,20. — 5) *Etwas* (acc.) *von Jmd* (abl. gen. oder सकाशात्) *verlangen, fordern, sich erbitten:* वयो रूपं कुलं शीलं वित्तं चेति वरस्य यत्। मृग्यते Spr. 2724. हिरण्यगुप्तस्य किंचिन्मृगयितुं धनम् KATHÂS. 4,43. कीर्तिसोमतः। मृगयस्व धनं किंचित् 61,305. तत्सकाशादृणं किंचिद्दृत्वा मृगयामहे 52,299. — 55,5. 56,296. — Vgl. मार्ग्, मृग्य्.

— परि *suchen* R. 5,14,62.

— प्र s. प्रमृग्य.

— वि *suchen:* अप्रियैतैरङ्ग विमृग्यमाणाया BHÂG. P. 4,8,23. *untersuchen, prüfen:* बलं तावद्विमृग्यताम् HARIV. 4980, v. l. der neueren Ausg. für विमृष्यताम् d. i. विमृश्यताम्.

मृ॑गय m. N. pr. eines von Indra bekämpften Dämons ṚV. 4,16,13. 8,3,19. 10,49,5. — Vgl. मृग 1, *f.*

मृगय॑स् (von मृगय्) m. *Wild:* त्वया हितमप्यमप्सु भागं धन्वान्वा मृगयसो वि तस्थुः ṚV. 2,38,7.

मृगया॑ (wie eben) f. P. 3,3,101, Vârtt. *Jagd* AK. 2,10,24. H. 738. 927. HALÂJ. 2,280. H. an. 2,42 (= मृग). M. 7,47.50. R. 2,49,15. ÇÂK. 38. Spr. 2235. KÂM. NÎTIS. 14,26. KATHÂS. 21,28. 27,145. DAÇAK. 4,77. °शील MBH. 3,15573. °रस VET. in LA. (II) 5,1. °व्यसन KÂM. NÎTIS. 14, 24. °क्रीडा 28. °क्रीडन 42. °वेष ÇÂK. 24,15. राजर्षीणां च लोके ऽस्मिन्नभ्यस्या मृगया वने R. GORR. 2,46,16. मृगयां गन्तुम् MBH. 1,2334. 13,533. ययुः 3,15574. R. 1,19,23. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 24,5,21. °यान KÂM. NÎTIS. 14,41. मृगयामटते वने R. 2,97,10. चर् R. GORR. 2,91,4. 3,49,18. निर्यातः MBH. 13,546. प्रयाताः 3,15607. पर्यटिष्यामि R. 2,49,14 (46,15 GORR.). विहरन् R. GORR. 2,36,6. °विहारिन् ÇÂK. 17,21. °विहार Z. d. d. m. G. 14,574,16. मृगयायै नृपो ययौ KATHÂS. 52,125. स निरगान्मृगयायै 66,144. Personificirt im Gefolge des Revanta VARÂH. BṚH. S. 58,56.

मृगयारण्य (मृगया + अ°) f. *ein zum Jagen eingerichteter Wald, Wildgehege:* कारयेन्मृगयारण्यं क्रीडाहेतोर्मनोरमम् KÂM. NÎTIS. 14,28. — Vgl. मृगकानन.

मृगयावन (मृ° + वन) n. dass. Kathâs. 27,153.

मृगयु (von मृगय्) Uṇâdis. 1,38. VS. Prât. 5,21. 1) *Jäger* AK. 2,10,21. H. 927. an. 3,501. Med. j. 100. Halâj. 2,441. AV. 10,1,26. VS. 16,27. 30,7. TBr. 1,5,1,1. Pañkav. Br. 14,9,12. M. 4,212. 8,44. MBh. 5,2458. Kathâs. 27,151. मृगयोर्गायनं यथा (vgl. Spr. 2998) Bhâg. P. 3,31,42. 4, 13,40. 17,14. — 2) *Schakal.* — 3) Bein. Brahman's H. an. Med.

मृगरसा (मृग + रस) f. *eine best. Pflanze,* = मृगादनी, सक्देवी Râgan. im ÇKDr.

मृगराज् (मृग + राज्) m. *der König der Thiere des Waldes,* Bez. 1) *des Löwen* Çabdar. im ÇKDr. R. 6,79,22. Kathâs. 60,93. Çiç. 9,18. Bhâg. P. 3,13,31. *der Löwe im Thierkreise* Ind. St. 2,259. — 2) *des Tigers* N. 12,26.

मृगराज (मृग + राज) m. *der König der Thiere,* Bez. 1) *des Löwen* Çabdam. im ÇKDr. Ragh. 6,3. Spr. 2091. Kathâs. 60,19.142. Verz. d. Oxf. H. 238, *b*, 10. auch wohl MBh. 3,12369. R. Gorr. 2,12,4. 4,26,25. 6,35,9. *der Löwe im Thierkreise* Varâh. Bṛh. S. 27,14. — 2) *des Tigers* MBh. 1,5577. 5585. 5589. — 3) *des Mondes;* s. u. मृगराजलक्ष्मन्.

मृगराजधारिन् (मृ° + धा°) m. wohl *der Mond* Vikr. 70,14. *der Löwengestaltete* (d. i. *der Löwe im Thierkreise*) Bollensen, *some holy sage in the form of a deer* Cowell.

मृगराजलक्ष्मन् (मृ° + ल°) adj. *den Löwen* (oder *den Mond*) *zum Zeichen habend* so v. a. *diesen Beinamen führend* (vgl. श्रीकण्ठपदलाञ्छनो भवभूतिः Uttararâmak. 1,10): कवेर्मृगराजलक्ष्मणो भट्टनारायणस्य Veṇîsaṁh. in Verz. d. Oxf. H. 145, *b*, 25. = सिंहचिह्न Gagaddh.; मृगराजश्चन्द्रः स एव चिह्नं यस्य। कविचन्द्रस्येति यावत्। इन्द्र इति कश्चित्। यद्वा सिंहसदृशस्य। यद्वा पशुपतिप्रधानस्य eine Randglosse. — Vgl. मृगराजधारिन्.

मृगराटिका (मृग + रा°?) f. *eine best. officinelle Pflanze,* = जीवन्ती Râgan. im ÇKDr.

मृगरिपु (मृग + रिपु) m. *des Wildes Feind, der Löwe* Halâj. 2,59.

मृगरोमज (मृग - रोमन् + 1. ज) adj. *wollen* AK. 2,6,3,13. H. 670.

मृगलाञ्छन (मृग + ला°) m. *der Mond* H. 105, Sch. Çabdar. im ÇKDr. मअलञ्छण im Prâkrit Vikr. 43,11. Dhûrtas. in LA. 91,8.

मृगलाञ्छनज (मृ° + 1. ज) m. *der Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Merkur* Varâh. Bṛh. S. 19,12.

मृगलेखा (मृग + ले°) f. *der als Gazelle erscheinende Streifen im Monde* Ragh. 8,42.

मृगलोचना (मृग + लोचन) f. *eine Gazellenäugige* H. an. 3,741.

मृगव *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 181. Mél. as. 4, 637, N.

मृगवती (f. von °वत् und dieses von मृग) f. N. pr. *der Urmutter der Bären und* Sṛmara R. 3,20,22.24. — Vgl. मृगमन्दा und मृगावती.

मृगवधाजीव (मृग - वध + आ°) m. *Jäger* AK. 2,10,21. Hâr. 27. °जीविन् H. 927.

मृगवन (मृग + वन) n. *ein wildreicher Wald, Wildgehege:* °तीर्थ N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 65, *b*, 41.

मृगवल्लभ (मृग + व°) m. *eine best. Grasart, eine Lieblingsspeise der Gazellen;* = कुन्दुर Râgan. im ÇKDr.

मृगवाहन (मृग + वा°) m. *der Gott des Windes, Wind* Gatâdh. im ÇKDr.

मृगवीथी (मृग + वी°) f. *Gazellenbahn,* Bez. *desjenigen Theils der Mondbahn, welcher die Sternbilder* Çravaṇâ, Çatabhishag´ *und* Pûrvabhadrapadâ *umfasst,* VP. 226, N. Vgl. मृगाख्या वीथी Varâh. Bṛh. S. 9,1.3, *welche drei Sternbilder von* Maitra *an umfasst.*

मृगवैणिक (मृग + वै°?) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11, *a*, N. 1.

मृगव्य (von मृगय्) n. *Jagd* AK. 2,10,24. H. 927. 1281. Halâj. 2,127. 280. Râga-Tar. 6,158. मृगव्यमचरद्वने Mârk. P. 127,1. मृगव्यामगमत् 112, 1 fehlerhaft entweder für मृगयाम° oder मृगव्यम°.

मृगव्याध (मृग + व्याध) m. 1) *Jäger* MBh. 3,2387. 2389. Spr. 4846. Râga-Tar. 5,196. — 2) *der Stern Sirius* Ait. Br. 3,33. Sûrjas. 8,10. 9, 12. — 3) Bein. Çiva's MBh. 14,197. — 4) N. pr. eines der 11 Rudra MBh. 1,2566. 4825. Hariv. 11531. 13187. 13631. 13637. 13640. fg. 14169. VP. 121.

मृगव्याधीय adj. von मृगव्याध Verz. d. Oxf. H. 354, *a*, 40.

मृगशायिका (मृग + शा°) f. *die Art und Weise des Liegens der Gazellen:* शयीत °काम् *liege ruhig wie eine Gazelle* Spr. 3496.

मृगशाव (मृग + शाव) m. *das Junge einer Gazelle:* °शावाक्षी MBh. 3, 2391. R. 3,79,13. Spr. 2831. 3118. °शावक am Ende eines adj. comp. Varâh. Bṛh. S. 48,13.

मृगशिर n. *das* Nakshatra Mṛgaçiras, Weber, Nax. 2,370. G´jot. 38. °शिरा f. Çabdar. im ÇKDr.

मृगशिरस् (मृग + शि°) 1) n. N. *des 5ten* (später *des 5ten*) Nakshatra AK. 1,1,2,24. H. 109. AV. 19,7,2. Âçv. Çr. 2,1,10. Kâtj. Çr. 4,7,2. Çâñkhj. Gṛhj. 1,26. Pâr. Gṛhj. 1,4. 3,2. Varâh. Bṛh. S. 10,5. 15,3. 32, 8. 98,12. 15. 100,1. 102,1. fg. 105,4. Nach Râjam. zu AK. auch masc. ÇKDr. — 2) adj. *a*) *unter dem* Nakshatra Mṛgaçiras *geboren* P. 4, 3,37, Sch. — *b*) (हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 202, *b*, 11. — Vgl. मार्गशिर fgg.

मृगशीर्ष 1) n. *das Sternbild* Mṛgaçiras AK. 1,1,2,24. H. 109. Çat. Br. 2,1,2,8. TS. 4,4,10,1. TBr. 3,1,1,3. TBr. Comm. 1,204,6 v. u. Bhâg. P. 5,23,6. Nach Bhar. zu AK. auch m. und f. (आ) ÇKDr. — 2) adj. *a*) *unter dem* Naxatra Mṛgaçiras *geboren:* मृगशीर्षाख्या (v. l. मार्ग° und मार्गशिराख्या) गर्भाः Varâh. Bṛh. S. 21,9. — *b*) (मास) *der Monat* Mârgaçîrsha Varâh. Bṛh. S. 105,14. — *c*) (हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 202, *b*, 3.

मृगशीर्षक adj. (हस्त) = मृगशीर्ष 2, *c*. Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 29. 202, *a*, 10.

मृगशीर्षन् m. *das Sternbild* Mṛgaçiras Bhar. zu AK. ÇKDr.

मृगशृङ्गव्रतिन् (मृग - शृङ्ग + व्रत) m. pl. N. einer Secte Vjutp. 91.

मृगश्रेष्ठ (मृग + श्रेष्ठ) adj. *der Beste unter den Thieren des Waldes,* Bez. *des Tigers* MBh. 3,2435.

मृगसक्थ n. = मृगस्य सक्थि P. 5,4,98. Vop. 6,43. 51.

मृगसत्त्र (मृग + स°) n. N. einer 19tägigen *Feier* Pañkav. Br. 23,13,4.

मृगहन् (मृग + हन्) m. *Jäger* MBh. 5,2460. Bhâg. P. 6,18,57.

मृगाक्षी (मृग + 3. अक्ष) 1) *eine Gazellenäugige* H. 506. an. 3,741. Med. sh. 43. Megh. 93. Spr. 2127. 2485. 5000. — 2) *Koloquinthe* H. an. Med. — 3) = त्रियामा H. an.

मृगाखर (मृग + आ°) m. *Lager —, Aufenthalt des Wildes* TS. 7,5,21,

1. TBr. 3,9,17,3.

मृगाख्य (मृग + आख्या) adj. f. आ *nach der Gazelle benannt:* वीथी s. u. मृगवीथी.

मृगाङ्क (मृग + अङ्क) m. 1) *der Mond* AK. 1,1,2,16. 3,4,18,114. Halâj. 1,43. Mṛkkh. 46,15. Varâh. Bṛh. 25,3. Râga-Tar. 2,12. — 2) *Kampher* (wie alle Synonyme des *Mondes;* vgl. AK. 2,6,3,32) ÇKDr. — 3) *Wind* Viçva im ÇKDr.; vgl. मृगवाहन. — 4) N. eines Schwertes Kathâs. 10, 45. मृगाङ्कक 73 wohl fehlerhaft für मृगाङ्कक. — 5) N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52.

मृगाङ्कदत्त (मृ° + दत्त) m. N. pr. 1) eines Sohnes des Amaradatta, Fürsten von Ajodhjâ, Kathâs. 69,17. fgg. Davon adj. °दत्तीय *ihn betreffend:* कथा 12. — 2) des Vaters des Aruṇadatta Verz. d. B. H. No. 932. Verz. d. Oxf. H. 303,*b*, N. 2.

मृगाङ्करस (मृ° + रस) m. Bez. *eines best. Receptes* Verz. d. B. H. No. 993.

मृगाङ्कलेखा (मृ° + ले°) f. N. pr. der Tochter eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 65,219. fgg.

मृगाङ्कवती (von मृगाङ्कवत् und dieses von मृगाङ्क) f. N. pr. zweier Fürstinnen Kathâs. 10,89. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,32.

मृगाङ्कक s. u. मृगाङ्क 4.

मृगाङ्गना (मृग + अ°) f. *Hirschkuh* Kumâras. 1,47.

मृगाजीव (मृग + आ°) m. 1) *Jäger.* — 2) *Hyäne* Çabdârthak. bei Wilson.

मृगाटवी (मृग + अ°) f. = मृगकानन, मृगवन Kâm. Nîtis. 7,36.

मृगाण्डजा (मृग - अण्ड + जा von 1. जा) f. *Moschus* Râgan. im ÇKDr.

मृगाद् (मृग + 2. अद्) P. 3,2,68, Sch. *Tiger* Çabdârthak. bei Wilson.

मृगादन (मृग + अ°) 1) m. *Hyäne* AK. 2,5,1. H. 1285. *Jagdleopard* Akjuta zu AK. ÇKDr. — 2) f. ई *Koloquinthe* Ratnam. 15. Suçr. 2,25,16. 276,3. 385,16. = इन्द्रवारुणी, मृगेर्वारु (als verschieden vom vorhergehenden) und सहदेवी Râgan. im ÇKDr.

मृगाधिप (मृग + अ°) m. *der Fürst der Thiere des Waldes* d. i. *der Löwe* Hariv. 12706. Ṛt. 1,14. Kathâs. 23,46. 60,68. 108. 148. 254. Râga-Tar. 4,449. Pańkat. 31,2.

मृगाधिपत्य (मृग + आ°) n. *die Herrschaft über die Thiere des Waldes* Spr. 2837.

मृगाधिराज (मृग + अ°) m. = मृगाधिप Ragh. 2,41.

मृगान्तक (मृग + अ°) m. *Jagdleopard* Râgan. im ÇKDr.

मृगार 1) m. N. pr. des Verfassers von AV. 4,23—29. Anukr. eines Ministers des Prasenagit Burn. Intr. 260. vgl. मृगधर. — 2) = मृगारसूक्त Kauç. 27. — Vgl. मार्गार.

मृगारसूक्त (मृ° + सूक्त) n. Bez. von AV. 4,23—29. Kauç. 9. AV. Pariç. 34,26.

मृगाराति (मृग + अ°) m. 1) *der Gazellen Feind, — Verfolger:* राम Mahân. 154. — 2) *Löwe* Kathâs. 70,122. — 3) *Hund* Çabdam. im ÇKDr.

मृगारि (मृग + अरि) m. *der Feind des Wildes:* 1) *Löwe* H. 1284. Med. r. 207. *Tiger* Halâj. 2,71. Med. Kathâs. 21,15. — 2) *Hund.* — 3) *eine rothblühende Moringa* (रक्तशिग्रु) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. मार्गार.

मृगारेष्टि (मृगार + 1. इष्टि) f. Bez. von TS. 4,7,15 (Ind. St. 3,395) und wohl auch AV. 4,23—29. Anukr. (मृगाविमंज्ञकानि Hdschr.).

मृगावती (von मृग mit suff. वत् + ई) f. N. der Dâkshâjaṇî an der Jamunâ Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,17. N. pr. verschiedener Princessinnen Kathâs. 9,29. fgg. 30,44. fgg. Râga-Tar. 5,283. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12,12. °चरित्र n. Titel eines Buches Wilson, Sel. Works 1,283.

मृगाविध् m. *Jäger* Gatâdh. im ÇKDr. Vielleicht मृग + विध् (nicht आविध्) mit Dehnung des Auslautes wie in मर्माविध्.

मृगास्य (मृग + आ°) adj. *das Gesicht —, den Kopf einer Gazelle habend:* मकर Varâh. Bṛh. 1,5. m. *der Steinbock im Thierkreise* Ind. St. 2,260. — Vgl. मृगमुख.

मृगी s. u. मृग.

मृगीकुण्ड (मृ° + कु°) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,20.

मृगीत्व (von मृगी) f. *der Zustand einer Hirschkuh* Mârk. P. 74,40.

मृगीदृश् (मृ° + दृश्) f. *eine Gazellenäugige* Spr. 1836. Râga-Tar. 5, 357. Ind. St. 5,297.

मृगीपति m. *der Gatte* (पति) *der* Mṛgî *genannten Frauen*, Beiw. Kṛshṇa's Pańkar. 4,8,47.

मृगीलोचना (मृ° + लोचन) adj. f. *gazellenäugig* Khandom. 4.

मृगु f. angeblich N. pr. der Mutter des Râma Mârgaveja Sâj. zu Ait. Br. 7,27.

मृगेक्षण (मृग + ई°) n. *ein Gazellenauge* Spr. 3555.

मृगेक्षणा (wie eben) f. 1) *eine Gazellenäugige* Varâh. Bṛh. S. 48,14. — 2) *Koloquinthe* Râgan. im ÇKDr.

मृगेन्द्र (मृग + इ°) 1) m. *der Fürst der Thiere des Waldes:* *a) Löwe* AK. 2,5,1. Bhag. 10,30. Hariv. 12724. fg. R. Gorr. 2,20,3. Ragh. 2, 30. 43. Ṛt. 1,27. Kâm. Nîtis. 10,34. Kathâs. 19,63. 60,115. Bhâg. P. 1,12,22. 4,6,20. °शाव Râga-Tar. 3,112. चक्रवर्म° 5,332. कुमारिल° LA. (II) 92,17. — *b) der Löwe im Thierkreise* Varâh. Bṛh. 11,8. — *c) Tiger* MBh. 3,2434. — 2) m. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑ — ⏑ Colebr. Misc. Ess. II,158 (III,6). — 3) m. N. pr. eines Autors Hall 163. — 4) wohl n. Titel von Mṛgendra's Werke (zum Çaivadarçana gehörig) Hall 163. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,31.

मृगेन्द्रचटक (मृ° *Löwe* + च°) m. *Falke* Hâr. 86.

मृगेन्द्रता (von मृगेन्द्र) f. *das Herrsein —, die Herrschaft über die Thiere des Waldes* Spr. 1544.

मृगेन्द्रमुख (मृ° + मुख) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑ — ⏑⏑ — ⏑ —⏑—— Colebr. Misc. Ess. II, 161 (VIII,11).

मृगेन्द्राणी (von मृगेन्द्र) f. *Gendarussa* (अटरूषक) *vulgaris Nees.* Râgan. im ÇKDr.; so u. वासक, aber fälschlich मृगेन्द्राशी in der alphabetischen Ordnung. — Vgl. सिंही.

मृगेन्द्रासन (मृगेन्द्र + 2. आ°) n. *Thron* H. 61. — Vgl. सिंहासन.

मृगेन्द्रास्य (मृगेन्द्र + आ°) adj. *ein Löwengesicht habend*, Bein. Çiva's Çiv.

मृगेर्वारु (मृग + इ°) 1) *Koloquinthe* Ratnam. 15. Suçr. 1,144,14. मृगे° (vgl. एर्वारु) 2,387,16. मृगेर्वारुक 1,24,7. — 2) *a white deer* Wils.; मृगेर्वारुक *ein best. zu den Höhlenbewohnern gezähltes Thier* (man streiche demnach den Artikel इर्वारुक) Suçr. 1,202,9.

मृगेश्वर (मृग + ई°) m. *der Herr der Thiere des Waldes* d. i. *Löwe* Varâh. Bṛh. S. 62,1. *der Löwe im Thierkreise* Varâh. Bṛh. 27,15.

मृगेष्ट (मृग + 1. इष्ट) m. *eine Art Jasmin* Râǵan. im ÇKDr.

मृगैर्वारु und °क s. u. मृगेर्वारु.

मृगोत्तम (मृग + उ°) 1) m. *eine überaus schöne Gazelle* R. 3, 49, 54. 51, 22. — 2) n. *Gazellenkopf* d. i. *das* Nakshatra Mṛgaçiras MBh. 13, 4257; vgl. das folg. Wort.

मृगोत्तमाङ्ग (मृग + उ°) n. *das* Nakshatra Mṛgaçiras Weber, Nax. 2, 295.

मृग्य् (von मृग), मृग्यति Siddh. K. im gaṇa काण्ड्वादि zu P. 3, 1, 27; vgl. Dhâtup. 26, 137. *jagen:* मृग्यन् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 11, Çl. 40. *suchen:* मृग्यन्तः पदवीं तथाप्यकरुणा व्याधा न मुञ्चन्ति माम् Cit. im ÇKDr. मृग्यति धनं लोकः *zu erlangen suchen, trachten nach* Dhâtup. a. a. O. — Vgl. मृगय्.

मृग्य (von मृगय्) adj. *zu suchen* R. 4, 28, 25. Bhâg. P. 4, 8, 22. 7, 7, 23. Bhaṭṭ. 7, 42. Pańkar. 4, 3, 28. प्रत्युदाहरणं मृग्यम् *ein Gegenbeispiel muss man ausfindig zu machen suchen* Schol. zu Ṛv. Prât. 4, 41. तत्र मूलं मृग्यम् Siddh. K. zu P. 1, 2, 6. अ° *wonach man nicht trachten soll* Kumâras. 5, 41.

मृच् (von मर्च्) f. *Drohung* oder *Versehrung* Ṛv. 8, 56, 9. *Fanggarn* Sâj.

मृचय (wie eben) adj. etwa *dem Verderben unterliegend, hinfällig, vergänglich:* विश्वस्य देवो मृचयस्य जन्मनो न या रोषाति न ग्रभत् Ait. Br. 4, 10. vom Brâhmaṇa selbst auf मर्चयति zurückgeführt; dieses soll nach Sâj. *gehen* bedeuten, also *gehend, sich bewegend.* मृशयस्य st. dessen Çâṅkh. Çr. 9, 20, 27.

मृच्चय (मृद् + 1. चय) m. *Erdhaufe* Schol. zu Kâtj. Çr. 16, 2, 3. zur Erklärung von चरु Nir. 6, 11.

मृच्छकटिका (मृद् + शक°) f. *ein irdenes Wägelchen* Mṛkkh. 95, 24. n. Titel eines darnach benannten Dramas (प्रकरण) 1, 10. fem. in den Unterschrr. der Acte.

मृच्छिलामय (von मृद् + शिला) adj. *aus Thon oder Stein gebildet:* नह्यम्मयानि तीर्थानि न देवा मृच्छिलामयाः Pańkar. 1, 6, 33.

मृज m. *eine Art Trommel* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. 2. मर्ज्, मार्ज् und मार्जन 3, *b*.

मृजा (von 1. मर्ज्) f. P. 3, 3, 104. 1) *Reinigung, Waschung* AK. 2, 6, 3, 22. H. 636. *Reinheit, Reinlichkeit:* मृजया दृश्यते रूपम् Spr. 3134. बहुपत्या मृजाहीनाः (प्रजाहीनाः die neuere Ausg.) कुललक्षणवर्जिताः । एवं भविष्यन्ति तदा मनुष्याः कालकारिताः ॥ Hariv. 11209. °विहीनां दीनाङ्गीं मण्डनार्हाममण्डिताम् R. 5, 21, 5. मृजोपेता Pańkar. 3, 2, 9. मृजान्वयाः (= शुद्ध्यनुगताः Schol.) शस्यविशेषपङ्क्तीः Bhaṭṭ. 2, 13. — 2) *reine Haut, guter Teint:* रूपं विलासं गन्धं च मृजां (मज्जु die neuere Ausg.) भाषामथार्यताम् । तासां यादवनारीणां स्पृहयन्त्यसुरस्त्रियः ॥ Hariv. 8760. °वर्णबलप्रद Suçr. 2, 138, 8. 139, 5. *Teint* (छाया) überh. Varâh. Bṛh. S. 68, 1. in der Unterschr. nach 94.

मृजानगर n. N. pr. einer *Stadt* Kshitîç. 27, 20.

मृजावत् (von मृजा) adj. *sauber —, rein am Körper* MBh. 1, 7422. 12, 4360. 13, 5161. शिरस् Bhaṭṭ. 5, 62.

मृज्य (von 1. मर्ज्) adj. = मार्ग्य P. 3, 1, 113. Vop. 26, 19. *wegzuwischen, zu entfernen:* मृज्यः शोकश्च तेन ते Bhaṭṭ. 6, 56.

1. मृड (von मर्ड्) 1) adj. *Erbarmen übend, gnädig* Kâṭh. 37, 13. Âçv. Gṛhj. 4, 8, 19. — 2) m. *a)* ein Name des Agni: पूर्णाहुत्यां मृडो नाम Gṛhjasaṁgr. 1, 9. — *b)* Bein. Çiva's P. 4, 1, 49. Vop. 4, 23. AK. 1, 1, 1, 26. H. 197. Halâj. 1, 13. Hariv. 7448. Bhâg. P. 4, 2, 8. 3, 10. 7, 9. Çiv. — 3) f. आ und ई Bein. der Pârvatî ÇKDr. angeblich nach Halâj.; vgl. मृडानी.

2. मृड am Ende eines comp. wohl Bez. *eines kleinen Gewichts Goldes:* उपचायमृडं (उपचाय्यपृड P. 3, 1, 123 nebst Vârtt.) हिरण्यम् Kâṭh. 11, 1 अष्टामृडं हि° 13, 10, womit zu vgl. ist अष्टाप्रुड्ढिरण्यम् *Gold im Gewicht von 8 Tropfen* (?) TS. 3, 4, 1, 4.

मृडङ्कण Uṇâdis. 4, 24. m. *Kind, Knabe* Uǵǵval.

मृडन (von मर्ड्) n. *das Begnaden, Beglücken, Erfreuen:* मृडनाय हि लोकस्य व्यक्तिस्ते (महेश्वर) ऽव्यक्तकर्मणः Bhâg. P. 8, 7, 35.

मृडय (wie eben) adj. in अमृडयँ *unbarmherzig* TS. 3, 4, 3, 2.

मृळयत्तम (superl. von मृळयत्, partic. praes. von मर्ड्) adj. *überaus gnädig* Ṛv. 5, 73, 9.

मृळयाकु (von मर्ड्) adj. *Erbarmen übend, gnädig, beglückend:* क्व१स्य ते रुद्र मृळयाकुर्हस्तः Ṛv. 2, 33, 7. 8, 68, 7.

मृडाकु (wie eben) m. N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4, 1, 104. — Vgl. मार्डाकव.

मृडानी (von मृड) m. *die Gattin* Mṛḍa's d. i. Pârvatî P. 4, 1, 49. Vop. 4, 23. AK. 1, 1, 1, 33. H. 203. Halâj. 1, 15. Kathâs. 42, 60. °पति Gît. 12, 14 (मृदानी° gedr.). Prab. 56, 7. °तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 316, *b*, 21.

मृडितर् nom. ag. = मर्डितर् AV. 10, 1, 22. 12, 3, 9.

मृळीक (von मर्ड्; मृडीक Uṇâdis. 4, 24; मृडीक Siddh. K.) 1) n. *Gnade, Erbarmen, gütige Gesinnung* Ṛv. 1, 25, 3. 5. अग्ने मृळीकं वरुणे सचा विदः 4, 1, 3. 5. 7, 86, 2. मृळीके अस्य सुमतौ स्याम 8, 48, 12. मृळीकाय न आ गहि 10, 150, 1. — 2) m. *a)* N. pr. eines Vâsishṭha, Liedverfassers von Ṛv. 9, 97, 25—27. 10, 150. — *b)* मृडीक Bein. Çiva's Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 24. Nach Padman. *Gazelle* (मृग mit मृड verwechselt); *Fisch.* — Vgl. सुमृडीक und मार्डीक.

मृणाल Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 117. 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2, 4, 31. Siddh. K. 250, *a*, 8. m. f. (ई) und n. Trik. 3, 5, 24. f. ई AK. 3, 6, 1, 7. *die essbare röhrige an den Knoten mit Fasern besetzte Wurzel der Lotusarten,* = बिस (was nicht richtig ist) AK. 1, 2, 3, 41. H. 1165. Med. l. 124. Halâj. 3, 60. = पद्ममूल Uǵǵval. बिसमृणालयोः कमलकुमुदवदन्तरभेदो ज्ञेयः Nîlak. zu MBh. 13, 4554. केचिद्बिसान्यखनंस्तत्र राजन्नन्ये मृणालान्यखनंस्तत्र विप्राः MBh. 13, 4554. R. 6, 96, 3. समृणाल इव ह्रदः 4, 14, 4. बिसमृणाल° Suçr. 1, 80, 13. 225, 2. यथा बिसमृणालानि विवर्धन्ते समन्ततः । भूमौ पङ्कोदकस्थानि तथा मांसे सिरादयः ॥ 326, 21. यथा स्वभावतः खानि मृणालेषु बिसेषु च । धमनीनां तथा खानि 365, 7. 2, 38, 7. मृणालासव 1, 138, 9. 2, 20, 19. पद्मोत्पल° 113, 18. 208, 7. 433, 17. 424, 2. येनाकारि मृणालपत्रमशनम् Spr. 2506. समुद्धृताशेषमृणालजालक (सरस्) Ṛt. 1, 20. कर्षति खण्डिताग्रात्सूत्रं मृणालादिव राजहंसी Vikr. 19. Çâk. 145. Spr. 2920. भङ्गेऽपि हि मृणालानामनुबध्नन्ति तन्तवः 3314. 2402. Mṛkkh. 91, 2. सच्छिद्र Kathâs. 72, 25. °हारा 55, 62. मृणालाङ्गद 33, 166. शिथिलितमृणालैकवलय Çâk. 37. गोक्षीरकुन्देन्दुमृणालरजतप्रभ MBh. 3, 807. कुमुदमृणालहारगौर Varâh. Bṛh. S. 4, 31. 11, 49. 58, 36. 68, 46. °धवल Bhâg. P. 1, 17, 2. Pańkat. 32, 8. बाहू द्वौ च मृणालम् Spr. 1970. Kâvjâd. 2, 337. °कोमल (गात्र) Vikr. 54. Dhûrtas. in LA. 84, 18. Nirgends m., das f. in folgenden Stellen: मल-

पङ्कानुलिप्तां मृणालीमिव चोद्धृताम् MBH. 3,2667. 2670. R. 5,19,16. परिमृदितमृणालीदुर्बलान्यङ्गकानि UTTARARÂMAK. 11,13. GAUḌAP. zu SÂṄKHJAK. 23. Nach RÂGAÇEKHARA im ÇKDR. bezeichnet das f. *eine kleinere Wurzel.* — 2) n. *die Wurzel von Andropogon muricatus* MED. RATNAM. 120; vgl. अ°.

मृणालक (von मृणाल) 1) = मृणाल 1. am Ende eines adj. comp.: उग्र° KATHÂS. 55,218. — 2) f. मृणालिका a) = मृणाल 1.: °पेलव KUMÂRAS. 5,29. — b) N. pr. eines Frauenzimmers HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 37.

मृणालवत् (wie eben) adj. *mit der Wurzel des Lotus versehen:* नलिनीदलपत्त्राणि ÇÂK. 31,7.

मृणालिन् (wie eben) m. *Lotus* ÇKDR. WILSON; °लि॑नी f. gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. H. 1160. = पुटकिनी HÂR. 165. = पद्मिनी GAṬÂDH. im ÇKDR. *Lotuspflanze, eine Gruppe von Lotuspflanzen* RAGH. 16,7.

मृणमय s. मृन्मय.

मृत s. u. 1. मर्. Nachzutragen für das n. wäre noch: पृष्ठिरित्युच्यते चान्नं वेदा आपो मृतं (ऽमृतं?) तथा MBH. 12,13173. = चैत्य *Grabmal* TRIK. 3,3,348. MED. r. 37.

मृतक (von मृत) 1) m. n. *ein Verstorbener, Leichnam* H. 565 (n.). MBH. 13,413. 6234. 6237. BHÂG. P. 1,15,6. 5,1,39. 26,30. 6,15,1. 9,9,32. Verz. d. Oxf. H. 33,b,16. VET. in LA. (II) 4,2. 21,3. — 2) n. *Todesfall:* सूतके मृतके चैव BṚHASP. beim Schol. zu KÂTJ. ÇR. 423, N. 3. Verz. d. Oxf. H. 281,b,45. KULL. zu M. 5,79. मृतकाग्निहोत्र Schol. zu KÂTJ. ÇR. 402, N. 5.

मृतकान्तक (मृतक + अ°) m. *Schakal* HÂR. 78.

मृतगृह (मृत + गृह) n. *Grabmahl* VJUTP. 165.

मृतण्ड m. N. pr. des Vaters der Sonne BHAR. zu AK. ÇKDR. *die Sonne* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — Vgl. मृताण्ड und मार्तण्ड.

मृतप (मृत + 2. प) m. *Leichenwächter* MBH. 13,2583 (= श्मशानाधिकारिन् Schol.). R. 1,59,18 (61,19 GORR. = शववस्त्रादिहारिन् Schol. in der ed. Bomb.). चाण्डालमृतपाः P. 2,4,10, Sch.

मृतपा (मृत + 4. पा) m. dass.; N. pr. eines Asura MBH. 1,2669.

मृत॑भ्रज् (मृत + 2. भ्रज्) adj. *dessen Erectionsfähigkeit erloschen ist* AV. 4,4,1.

मृतमत्त (मृत + मत्त) m. *Schakal* TRIK. 2,5,7. °मत्तक dass. ÇABDAR. im ÇKDR.

मृत॑मनस् (मृत + म°) adj. *bewusstlos* AV. 6,18,2.

मृत॑वत्सा (मृत + वत्स) adj. f. *deren Leibesfrucht* oder *Neugeborenes wegstirbt* AV. 8,6,9. Verz. d. Oxf. H. 316,b,15. °वत्सिका dass.: गर्भः संजातमात्राद्वा पञ्चान्मासाच्च वत्सरात्। म्रियते द्वित्रिवर्षाद्वा यस्याः सा मृतवत्सिका ॥ Cit. im ÇKDR. — Vgl. मार्तवत्स.

मृतवार्षिक (मृत + वा°) *die Zeit des kurzen Regens* (währt 24 Stunden) VJUTP. 215. steht zwischen वार्षिक (währt 1 Monat) und दीर्घवार्षिक (währt 3 Monate weniger 24 Stunden).

मृतशब्द (मृत + श°) m. *Gerücht vom Tode (einer Person)* AIT. BR. 7,9.

मृतसंस्कार (मृत + सं°) m. *Leichenbegängniss* AK. 3,4,18,121.

मृतसंजीवन (मृत + सं°) 1) adj. *Todte belebend:* रस Verz. d. B. H. No. 972. °जीवनौषध KATHÂS. 17,15. 69,137. °मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 44,b,24. — 2) f. ई *das Aufleben eines Todten:* °कर Verz. d. Oxf. H. 7,b,14. — 3) n. *das Aufleben* oder *Beleben eines Todten* MÂRK. P. 24,42. अथामृत° (!) Verz. d. B. H. No. 1004.

मृतसंजीविन् (मृत + सं°) 1) adj. *Todte belebend:* °संजीविनी विद्या Verz. d. B. H. No. 904. — 2) f. a) *Todtenbelebung*, Bez. eines best. Receptes Verz. d. B. H. No. 963. — b) *ein best. Strauch*, = गोरक्षदुग्धा RÂGAN. im ÇKDR. अ° unter dem letzten Worte. — c) Titel eines Commentars zu Piṅgala's Khandaḥçâstra Verz. d. B. H. No. 384. COLEBR. Misc. Ess. II, 64.

मृतसूतक (मृत + सू°) n. *die Geburt eines todten Kindes* MAITRJUP. 6, 9. VARÂH. BṚH. S. 98,14.

मृतस्नात (मृत + स्नात) adj. *der sich nach einem Todesfall* oder *Leichenbegängniss abgewaschen hat* AK. 3,1,19.

मृतस्नान (मृत + स्नान) n. *Abwaschung nach einem Todesfall* oder *Leichenbegängniss* H. 375. HALÂJ. 3,17.

मृतस्वमोक्तर् (मृत - स्व + मो°) m. Bein. Kumârapâla's (*der Verstorbenen Vermögen fahren lassend, nicht nehmend*) H. 713.

मृतहार (मृत + हार) m. *Leichenträger* MÂRK. P. 35,36.

मृतहारिन् (मृत + हा°) m. dass. ebend. 28.

मृताङ्ग (मृत + अङ्ग) *Leichnam* JÂGN. 2,303.

मृताङ्गार (मृत + अ°) m. N. pr. eines Mannes DHÛRTAS. in LA. 75, 11 u. s. w.

मृताण्ड (मृत + अ°) n. *ein (scheinbar) todtes —, lebloses Ei* (im Gegensatz zu den *lebenden Eiern* d. i. *Testikeln der Thiere*); davon मार्ताण्ड *Vogel (aus solchem Ei entstanden)*. m. *die Sonne* (vgl. मृतण्ड) ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

मृतामद n. *blauer Vitriol* ÇABDAK. im ÇKDR.

मृतालक n. *eine best. Lehmart* AK. 2,4,4,19. — Vgl. मृत्ताल, मृत्तालक.

मृताशन (मृत + अ°) adj. *vom Leichnam zehrend*, zur Erkl. von दृशीमस्थ H. an. 4,134.

मृताह्न und मृताहम् (मृत + अ°) n. *Todestag:* मृताह्नि MÂRK. P. 30, 8. 19. 35,44. मृताहम् BHÂG. P. 7,14,26.

मृति (von 1. मर्) f. *Tod* TRIK. 3,3,355. H. 323. an. 4,220. MED. j. 116. ÇRUT. (BR.) 5. VARÂH. BṚH. S. 51,29. 90,12. Spr. 1439. BHÂG. P. 6,14,53. 16,57. SÂH. D. 77,21. °भावचित्ता Verz. d. B. H. No. 878. °रेखा DAÇAK. 7,13.

मृतिमन् (von मृत) m. *Sterblichkeit:* तस्य यन्मृतिमासीत्तदपाकृन्तत् (Gegens. जीवम्) KÂṬH. 11,6.

मृतोद्भव m. *Meer* DHAR. bei WILSON. Wohl fehlerhaft für अमृतोद्भव *aus dem das* Amṛta *entstand.*

मृत्कण (मृद् + कण) *ein Klümpchen Erde, — Lehm* Spr. 441. Davon nom. abstr. °ता f.: मेरुर्मृत्कणताम् — आयाति यस्येच्छया 3572.

मृत्कर (मृद् + 1. कर) m. *Töpfer* TRIK. 2,10,1.

मृत्कांस्य (मृद् + कां°) n. *ein irdenes Geschirr* TRIK. 2,9,8 (°कांश्य gedr.).

मृत्किरा (मृद् + किरा *ausstreuend*) f. *eine Art Grille* TRIK. 1,2,25.

मृत्खलिनी (मृद् + ख°) f. *ein best. Pflanze*, = चर्मकशा ÇABDAK. im ÇKDR.

मृत्ताल n. = मृतालक ÇABDAR. im ÇKDR. मृत्तालक n. dass. BHAR. zu AK. = सौराष्ट्रमृत्तिका RÂGAN. im ÇKDR.

मृ॑त्तिका (von मृद्) f. *Erde, Lehm, Thon* P. 5,4,39. AK. 2,1,4. H. 940. HALÂJ. 2,4. VS. 18,13. AIT. BR. 3,34. TAITT. ÂR. 10,1,8. 9. KHÂND. UP. 6, 1,4 (= VEDÂNTAS. Allah. No. 121). M. 2,182. MBH. 1,5724. SUÇR. 2,36,

1. Varâh. Bṛh. S. 54,39. 55,25. Kathâs. 37,91. 39,131. Bhâg. P. 5,16, 21. कृष्ण° Suçr. 2,248,13. 261,3. Verkürzt aus metrischen Rücksichten: सुधामृत्तिकलेपन MBh. 5,7477 (Benf. Chr. 57,3 fälschlich मृत्तिका gedr.). Am Ende eines adj. comp.: अपास्तमृत्तिक Kathâs. 37,88. Nach dem Schol. zu H. 1056 und nach Râǵan. im ÇKDr. bezeichnet मृत्तिका *auch eine best. wohlriechende Erdart.* — Vgl. धवल°, नील°, पाण्डुमृत्तिक, पूति°, मार्त्तिक.

मृत्तिकावती (von मृत्तिका) f. N. pr. einer Stadt MBh. 3,15245. Hariv. 1983. VP. 424. — Vgl. मार्त्तिकावत.

मृत्पच s. मृत्पव.

मृत्पात्र (मृद् + पात्र) n. *Thongefäss* Kâṭh. 31,2.

मृत्पिण्ड (मृद् + पि°) m. *Lehmkloss* Çat. Br. 6,4,2,1. 5,2,1. 14,1,2, 8. Kâtj. Çr. 16,2,2. Khând. Up. 6,1,4. Suçr. 1,376,8. Spr. 2245. यथा मृत्पिण्डतः कर्ता कुरुते यद्यदिच्छति 2318.

मृत्फली (von मृद् + फल) f. *Costus speciosus* oder *arabicus* Hâr. 153. Der nom. °फली kann auch auf °फलिन् m. zurückgehen.

मृत्पव m. *Töpfer* Maitrjup. 2,6. 3,3. Ohne Zweifel fehlerhaft für मृत्पच (मृद् + पच), wie Weber vermuthet.

मृत्यु (von 1. मर्) Uṇâdis. 3,21. m. (nach AK. auch f.; s. u. 2 am Ende) 1) *Tod* Naigh. 5,5. Nir. 11,6. AK. 2,8,2,85. Trik. 2,8,60. H. 323. Halâj. 3,6. 5,83. Med. j. 45. ṚV. 7,59,12. देवेभ्यः कमवृणीत मृत्युम् 10,13,4. परं मृत्यो अनु परेहि पन्थाम् 18,1. 2. अति मृत्युमेति VS. 24, 37. न मृत्यवे ऽवं तस्थे कदा चन ṚV. 10,48,5. 60,5. मृत्योरबिभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः TS. 1,5,9,4. TBr. 1,5,9,6. Ait. Br. 3,8. सर्वान्पाशान्सर्वान्स्थाणून्मृत्योरतिमुच्य 14. Çat. Br. 2,3,3,9.10. मृत्यवे ह्येतं नयन्ति 3,8,1,10. पाप्मा 8,4,2,1. 3,1. 4,2. आत्मानं मृत्यो स्पृत्वामृतं कुरुते 12,9,1,7. 10,1,3,1. 4,3,3. 5,2,4. मृत्युनैवेदमावृतमासीदशनायया 6,5,1. 14,6,1,5. मिथो भिन्दाना उपयन्तु मृत्युम् Âçv. Gṛhj. 3,10,11. यश्चान्येन मृत्युना म्रियते Pańkav. Br. 21,14,9. Kauç. 15.74. Feuer ist *Tod* Çat. Br. 2,2,4,7. 14,6,2,10. TS. 5,4,4,4. मृत्युना स विमुध्यति M. 11, 103. 12,80. MBh. 1,7639. मृत्युमृच्छति 3,2166. नाकाले विहितो मृत्युर्मर्त्यानाम् 2368. 12211. 12,4270. Suçr. 1,3,20. 4,11. 72,9. 89,21. व्याधितो मृत्युमृच्छति 110,20. Ragh. 12,13. यत्रास्ति विषसंसर्गो ऽमृतं तदपि मृत्यवे Spr. 104. 3173. जातस्य मृत्युर्नियतो ध्रुवं जन्म मृतस्य च 961. 4385. 4742. 5041. Varâh. Bṛh. S. 8,35 (°कर). 36,4. °शान्ति Kathâs. 41, 13. Weber, Râmat. Up. 333. °काले Spr. 3027. प्रत्यासन्न° adj. Pańkat. 10,9. अनल° *durch Feuer verursachter Tod* Varâh. Bṛh. S. 89,3. शस्त्र° 53,102. जल° adj. *im Wasser seinen Tod findend* 68,9. स्त्री° adj. *durch sein Weib den Tod findend* 61. pl. ṚV. 10,117,1. Çat. Br. 5,4,1,1. 13, 3,5,1. 2. es giebt 101 Arten des Todes, hundert durch Krankheit und Zufall (अपमृत्यु Schol. zu Kâtj. Çr. 113,1), eine natürliche und gewünschte durch Alter (जरा; vgl. Çat. Br. 12,4,1,1). ते कृण्वत जरसमायुरस्मै शतमन्यान्परि वृणक्तु मृत्यून् AV. 1,30,3. ये मृत्यव एकशतम् 8,2, 27. तुभ्यमेव जरिमन्वर्धतामयं मेममन्ये मृत्यवो हिंसिषुः शतं ये 2,28,1. 3, 11,5. 11,6,16. Kauç. 97. एकोत्तरं मृत्युशतमथर्वाणः प्रचक्षते । तत्रैकः कालसंज्ञस्तु शेषास्त्वागन्तवः स्मृताः Suçr. 1,122,10. दोषागन्तुजमृत्यवः 12. एते प्रयत्नतो रक्ष्याः स्कन्धावारस्य मृत्यवः Kâm. Nitis. 16,39. — 2) persönlich gefasst: Rachen *des Todes, des Todesgottes* Çâṅkh. Br. 14, 2. R. 5,1,29. Vid. 256. — मृत्योर्वा गृहमेतत् Spr. 4744. गृहीत इव केशेषु मृत्युना धर्ममाचरेत् 32. यस्य प्रसादे पद्मा श्रीर्विजयश्च पराक्रमे । मृत्युश्च वसति क्रोधे सर्वतेजोमयो हि सः ॥ 2438. मृत्युः शरीरगोप्तारम् — हसन्त्यत्र: 4743. तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ṚV. 10,165,4. Kâṭh. 13,2. Jama und Mṛtju Çâṅkh. Çr. 6,3,2. Çat. Br. 14,4,2,23. Bhâg. P. 2,6, 8. कृतान्तकालमृत्युकिंकरवर्णन Verz. d. B. H. 143,8. fg. = यम H. 184. Med. = दैव Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,21. Genealogie des Mṛtju Kauç. 135. Weber, Omina 408. मृत्युं मरणधर्मेण योजयेयं रुषान्वितः R. 3,29,18. (अग्राह्) मृत्युर्देवः परश्वधम् MBh. 1,8267. उद्यतदण्ड 8,2414. Spr. 2246. °दण्ड R. 5,78,13. Kathâs. 72,337. fg. °दैवत Weber, Ǵjot. 35. सर्वमृत्यु, मृत्यु und मृत्युनिवर्तक Beiww. Vishṇu's Pańkar. 4,3,71. ein Sohn des Adharma von der Nirṛti MBh. 1,2619. Brahman's VP. 50, N. der Mâjâ 56. Mârk. P. 50,30. fg. Kali's Bhâg. P. in VP. 56, N. 14. जातो मृत्युसुतायां वै सुनीथायां प्रजापतिः Hariv. 293. VP. bei Muir, ST. 1,62. Mṛtju Prâdhvaṁsana Çat. Br. 14,5,5,22. 7,3,28. Sâmparâjaṇa Ind. St. 3,459. Lehrer 4,374. Vjâsa im 6ten Dvâpara VP. 272. Verz. d. Oxf. H. 52,a,36. 80,a,11. unter den 11 Rudra VP. 121, N. 17. Ausnahmsweise f. MBh. 7,2074. fgg. 12,9182. 9185. Vgl. मृत्युकन्या. — 3) N. eines Ekâha (neben Antaka) Çâṅkh. Çr. 14,22,4. — 4) Bez. *des 8ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. S. 104,22. Bṛh. 6,5. 9,3. 7. °गृह 25,1. Laghuǵ. 1,18 in Ind. St. 2,281. Verz. d. Oxf. H. 330,b,8. fg. N. *des 17ten astrologischen* Joga As. Res. 9,366. Verz. d. Oxf. H. 86,a,42. 97, b,27. — 5) *der Liebesgott* (vgl. मार) H. ç. 77. — 6) मृत्योर्हरः und मृत्योर्विकर्णभासे Namen von Sâman Ind. St. 3,229,b. — Vgl. अ°, अप°, पुनर्मृत्यु, महा°, विष°, मार्त्यव.

मृत्युक (von मृत्यु) am Ende eines adj. comp.: स्वच्छन्द° *den Tod in seiner Gewalt habend* MBh. 2,1347; vgl. छन्दमृत्यु 12,1820. Bhâg. P. 1,9,29.

मृत्युकन्या (मृ° + क°) f. *die Todesgöttin* (vgl. मृत्यु 2 am Ende) Verz. d. Oxf. H. 22,a,37. ब्रह्मणो ऽन्ते मृत्युकन्या प्रनष्टा जलबिन्दुवत् । संहर्त्री सर्वलोकानां ब्रह्मादीनां नराधिप ॥ Brahmavaiv. P., Prakṛtikh. 51 im ÇKDr. u. मृत्युंजय.

मृत्युजित् (मृ° + जित्) m. *Besieger des Todes*, N. pr. eines Autors und Titel des von ihm verfassten Werkes Hall 197. °जिद्दारक ebend. Amṛteça 198.

मृत्युंजय (मृत्युम्, acc. von मृत्यु + जय) 1) adj. *den Tod überwindend;* in Verbindung mit मन्त्र oder mit Ergänzung desselben Bez. *des Verses* ṚV. 7,59,12. Upal. S. 56. Verz. d. B. H. No. 1287. fgg. Verz. d. Oxf. H. 44,b,22. 45,a,30. 75,b,31. ज्ञान Pańkar. 2,2,21. 3,82. — 2) m. Bein. Çiva's AK. 1,1,1,27. H. 196. Prasaṅgâbh. 15,b. Verz. d. Oxf. H. 89,b, 35. 96,b,7. 253,a,17. Pańkar. 1,1,45. 3,39. 13,26. 2,2,22. — 3) m. N. pr. eines Autors Hall 197. — Vgl. महा° und मार्त्युंजय.

मृत्युंजयतीर्थ (मृ° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,b,24.

मृत्युतीर्थ (मृ° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,b,18.

मृत्युतूर्य (मृ° + तू°) n. *eine bei Leichenbegängnissen gerührte Trommel* Râǵa-Tar. 3,400.

मृत्युदूत (मृ° + दूत) m. *Todesbote* AV. 8,8,11.

मृत्युद्वार (मृ° + द्वार) n. *das zum Tode führende Thor:* अपावृत R. 3, 43,40. 4,5,22. Hit. 31,22.

मृत्युनाशक (मृ° + ना°) m. *Quecksilber (den Tod entfernend)* RÂGAN. im ÇKDR.

मृत्युनाशन (मृ° + ना°) n. *ein Unsterblichkeitstrank* KATHÂS. 41,59.

मृत्युपथ (मृ° + पथ) m. *ein zum Tode führender Pfad* R. 6,36,118. RÂGA-TAR. 6,313. BHÂG. P. 9,8,13.

मृत्युपा (मृ° + 2. पा) adj. *den Tod schlürfend*, Beiw. Çiva's MBH. 12, 10436.

मृत्युपाश (मृ° + पाश) m. *Fessel des Todes*, deren 101 angenommen werden KAUÇ. 97. tausend und mehr TBR. 3,10,8,2. KAUÇ. 135. — AV. 8,2,2. 8,10. 16. 17,1,30. KATHOP. 1,18. ÇVETÂÇV. UP. 4,15. ÂÇV. GRHJ. 1,13 (S. 48 bei STENZLER). PÂR. GRHJ. 1,5. MBH. 12,347. R. GORR. 2, 114,5. 3,29,24. SUÇR. 1,131,10. BHÂG. P. 3,18,10.

मृत्युपुष्प (मृ° + पुष्प) m. *Zuckerrohr* RATNAM. 84. So genannt, weil die Pflanze *nach der Blüthe abstirbt.*

मृत्युफल (मृ° + फल) 1) m. *eine Gurkenart*, = महाकाल H. an. 4,296. = महाकालफल MED. l. 161. — 2) f. *Musa sapientum*, °ला MED. HÂR. 105. °ली H. an. Vgl. यथा च वेणुः कदली नलो वा फलत्यभावाय न भूतयेत्मनः MBH. 3,15647.

मृत्युबन्धु (मृ° + ब°) m. *Todesgenosse:* die Menschen RV. 8,18,22. 10,95,18. Jama ist ihr Herr TS. 5,1,8,2.

मृत्युबीज (मृ° + बीज) m. *Bambusrohr* TRIK. 2,4,38. HÂR. 108. Vgl. die u. मृत्युफल 2. citirte Stelle aus MBH.

मृत्युभङ्गुरक (मृ° + भ°) m. *eine bei Leichenbegängnissen gerührte Trommel* TRIK. 1,1,122.

मृत्युभय (मृ° + भय) n. *Todesgefahr* VARÂH. BRH. S. 89,16. 95,35. *Todesfurcht* KATHÂS. 27,39.

मृत्युभृत्य (मृ° + भृ°) m. *ein Diener des Todes*, bildliche Bez. einer *Krankheit* RÂGAN. im ÇKDR.

मृत्युमत् (von मृत्यु) adj. *mit dem Tode behaftet, dem Tode unterworfen* PRAÇNOP. 5,6. so v. a. *todt* MED. t. 46.

मृत्युमार (मृ° + मार) m. N. eines der 4 Mâra (*Teufel*) bei den Buddhisten VJÂDI beim Schol. zu H. 235.

मृत्युराज् (मृ° + राज्) m. *der Gott des Todes* MBH. 12,347.

मृत्युरूपिन् (von मृ° + रूप) adj. *die Gestalt des Todes habend;* f. °रूपिणी mystische Bez. *des Buchstabens* श WEBER, RÂMAT. UP. 317. fg.

मृत्युलङ्गलोपनिषद् (मृ°-लङ्गल + उ°) f. Titel einer Upanishad Verz. d. Oxf. H. 390,*b*, No. 35. Ind. St. 2,394. 9,21. fgg.

मृत्युलोक (मृ° + लोक) m. *die Welt des Todes*, die fünfte unter sieben Welträumen ÇÂNKH. BR. 20,1. so v. a. Jama's *Behausung, die Welt der Todten:* अस्मिन्नद्य यास्यति मृत्युलोकं संक्षाल्यमानो मम बाणजालैः R. 6,36,72. 99,50. MBH. 6,2315. Verz. d. Oxf. H. 82,*a*, N.

मृत्युवञ्चन (मृ° + व°) m. 1) Bein. Çiva's (*den Tod anführend*). — 2) *Rabe.* — 3) *Aegle Marmelos Corr.* H. an. 5,30. MED. n. 243.

मृत्युसंजीवन (मृ° + सं°) adj. *vom Tode belebend, wieder lebendig machend;* f. °ई (wohl mit Ergänzung von विद्या) Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,12. fg. — Vgl. मृतसंजीवन.

मृत्युसात् (von मृत्यु) adv. *in die Gewalt des Todes;* in Verbindung mit कर् *Jmd dem Tode überliefern* MBH. 7,1254.

मृत्युसुत (मृ° + सुत) m. *Sohn des Todes*, pl. Bez. *einer Art von* Ketu VARÂH. BRH. S. 11,12.

मृत्युसूति (मृ° + सू°) f. *Krebsweibchen* (*beim Gebären den Tod findend;* vgl. die u. मृत्युफल 2. citirte Stelle aus MBH.) ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

मृत्युसेना (मृ° + से°) f. *das Heer des Todesgottes* Spr. 4331.

मृत्सा (von मृद्) f. *schöne Erde, guter Lehm* P. 5,4,40. AK. 2,1,4. H. 940. HALÂJ. 2,4. *Erde, Lehm* (मृत्तिका) und = वासो (काशो?) H. an. 2, 586. *eine wohlriechende Erdart* H. 1056, Sch. मृत्सः (wohl मृत्सा zu lesen) कोद्यां (lies काद्यां *eine wohlriechende Erdart*) श्रेष्ठमृदि MED. s. 8.

मृत्स्न (wie eben) 1) m. oder n. *Staub, Pulver* SUÇR. 1,272,14. 2,92,8. मृदु° *aus weichen* oder *zarten Theilchen* (*Atomen*) *bestehend* 1,50,20. — 2) f. °स्ना *schöne Erde, guter Lehm* P. 5,4,40. AK. 2,1,4. H. 940. an. 2,279. MED. n. 16. HALÂJ. 2,4. *eine wohlriechende Erdart* AK. 2,4,4,19. H. an. (lies तुवर्यपि) und MED. (lies °तुवर्य्यां: st. °तुवर्य्यां:). *Lehm* überh. BHÂG. P. 8,6,10. गङ्गातटोद्भवां मृत्स्नाम् KÂÇIKH. 28,98 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. — Vgl. मातृस्न.

मृत्स्नाभाण्डक (मृ° + भा°) n. *ein bes. irdenes Gefäss*, = उष्ट्रिका TRIK. 2,9,7.

मृद् (von मर्द्) f. *Erde, Lehm, Thon* AK. 2,1,4. H. 940. HALÂJ. 2,4. VS. 11,55. TS. 5,7,9,2. ÇAT. BR. 6,1,1,13. 2,34. 3,3. 3,1,22. 32. 3,1. 6,4,9. 7,1,15. KÂTJ. ÇR. 16,1,20. 5,2. MAITRJUP. 6,27. M. 4,39. 5,105. 108. 111. 125. fg. 134. 8,327. JÂGN. 1,17 (pl.). 3,37. Spr. 3029. 5206. SUÇR. 1,5,2. 97,16. ÇÂK. 105,1. VARÂH. BRH. S. 54,7. fgg. 55,28. 60,9 (pl.). 68,3. 95,13. KATHÂS. 39,138. PANKAR. 2,6,29. Verz. d. Oxf. H. 272,*b*, No. 644. काच ist मृद्भेद AK. 3,4,5,29. *ein Erd-, Lehmklumpen* (vgl. मृल्लोष्ट) M. 5,136. MÂRK. P. 34,66. *eine wohlriechende Erdart* RÂGAN. im ÇKDR. तदाननं मृत्सुरभि RAGH. 3,33. — Vgl. पाण्डु°.

मृदङ्कुर m. *Columba Hariala* H. 1341. मृदङ्कुर v. l.

मृदङ्ग UGGVAL. zu UṆÂDIS. 1,120. 1) m. SIDDH. K. 250,*a*,4. *a*) *eine Art Trommel* AK. 1,1,7,5. H. 293. an. 3,129. MED. g. 45. HALÂJ. 1,97. MBH. 3,15700. HARIV. 15834. R. 1,5,19. 2,103,48. 6,19,14. SUÇR. 1,334,3. MÂLAV. 17,16. Spr. 2399. 4897. WEBER, Nax. 2,391. VARÂH. BRH. S. 4, 19. 68,95. MÂRK. P. 106,61. PANKAT. 20,7. माङ्गल्य° UTTARARÂMAK. 114, 3. Vgl. मार्दङ्ग, मार्दङ्गिक. — *b*) *Lärm, Geräusch* (घोष) H. an. MED. — *c*) *Bambusrohr* ÇABDAM. im ÇKDR. — 2) f. °ई *eine best. Pflanze*, = घोषातकी RATNAM. 65.

मृदङ्गक (von मृदङ्ग) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* — — ◡ — ◡◡◡ — ◡◡ — ◡ — ◡ — Ind. St. 8,392.

मृदङ्गफल (मृ° + फल) m. *Brodfruchtbaum* ÇABDAR. im ÇKDR.

मृदङ्गफलिनी (wie eben) f. = मृदङ्गी RÂGAN. im ÇKDR.

मृदर m. *Krankheit; Höhle* UGGVAL. zu UṆÂDIS. 5,41. adj. *sportive, sporting; passing quickly away, transient* WILSON. — Vgl. मृडुर.

मृदव (von मृदु) n. in der Dramatik *Hervorhebung der Vorzüge an dem Tadelnswerthen und umgekehrt* BHAR. NÂTJAÇ. 18,105. 114. DAÇAR. 3,11. 18. PRATÂPAR. 28,*a*,2.

मृदा f. = मृद् DVIRÛPAK. im ÇKDR. यथैव बिम्बं मृदयोपलिप्तं तेजोमयं भ्राजते तत्सुधातम् ÇVETÂÇV. UP. 2,14.

मृदाकर m. *Donnerkeil* ÇABDAM. im ÇKDR.

मृदानी s. मृडानी.

मृदाह्वया (मृद् + आह्वय) f. *eine wohlriechende Erdart* H. 1056.

मृदि s. मार्दव.

मृदित (partic. von मर्द्) 1) adj. s. u. मर्द्. — 2) n. *eine best. Krankheit des männlichen Gliedes* Suçr. 1,298,7. 18. 2,124,2.

मृदिनी (von मृद्) f. *gute Erde, guter Boden* Çabdak. im ÇKDr.

मृदु (von मर्द्) Uṇâdis. 1,29. 1) adj., f. मृदु und मृद्वी P. 4,1,44. Vop. 4,16. compar. म्रदीयंस्, superl. म्रदिष्ठ P. 6,4,161. Vop. 7,59. *weich, zart, geschmeidig* (Gegens. कठिन, स्थिर, खर, क्रूर, तीक्ष्ण, दारुण, परुष); = कोमल und अतीक्ष्ण (तीक्ष्ण H. an.) AK. 3,2,27. 3,4,16,97. H. 1387. an. 2,233. Med. d. 14. (मृदम्) हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा VS. 11,55. मृद्विव छन्दः शिथिरम् Ait. Br. 6,16. Çat. Br. 3,2,1,11. सीसं मृदु 5,4,1,10. दधि Kâth. 73,3. तृण Gobh. 4,7. शाद्वल Jâǵn. 3,7. Varâh. Bṛh. S. 54,47. Kathâs. 60,15. अयस् Spr. 3185. सलिल 2248. 2719. मोदक 2247. चर्मन् Suçr. 1,29,8. पट 66,7. °कोल, °मुख 26,1. 117,17. 127,3. °मांस 2,11,15. शय्या 35,7. 80,4. स्नेह 176,12. कोष्ठ 187,1. 190,8. 308,18. भूमि 1,134,19. Varâh. Bṛh. S. 55,2. कुशेशयरोमृदुरेणुः पन्थाः Çâk. 86. मर्मन् Daç. 1,43. मृगशरीर Çâk. 10. अङ्ग Ragh. 8,56. °गात्र Vjutp. 11. मृदुतलौ चरणौ Varâh. Bṛh. S. 68,2. 70,2. 61,10. 62,1. 68,7. 70,5. शिरीषमृद्वी (सीता) Mahân. 104 (Sâh. D. p. 65). Mârk. P. 21,18. Haar MBh. 3,1822. R. 6,23,14. Varâh. Bṛh. S. 68,57. 81. 70,9. अथ वा मृदु वस्तु हिंसितुं मृदुनैवारभते प्रजान्तकः Ragh. 8,45. मृदिष्ठात्पुरोळाशस्य (so die Ausg. und die Hdschrr.) *aus dem weichsten Theile des* Pur. Âçv. Çr. 5,17,5. मृदुहृदय *weichherzig* Çat. Br. 1,6,2,10. मनस् Mârk. P. 100,8. कृपामृदुमनस् Ragh. 9,57. *weich, mild* von Personen AV. 3,25,4 (f. मृदु so v. a. *zärtlich*). M. 4,246. 7,140. MBh. 3,1064. प्रसह्यकारिणः केचित्कार्यासमृद्वो ऽपरे 13,2093. 3026. R. 2,21,11. 45,8. Spr. 2250. fgg. 3923. 4503. 4662. 4745. fg. कान्ता मृदुः 5224. Varâh. Bṛh. S. 8,8. Bṛh. 24,12. Hit. 81,22. मृदुपरुषगुणौ *Milde und Strenge* Spr. 1314. कर्मन् 3873. Kâm. Nîtis. 7,22. अभ्युपाय MBh. 1,5685. *mild* so v. a. *schwach, mässig:* क्षार Suçr. 1,32,6. क्रिया 58,21. 129,15. अग्नि 2,32,4. 180,1. रश्मयः Maitrjup. 6,30 (S. 163). अमृदुमयूख Varâh. Bṛh. S. 24,22. पवन Vikr. 85. Ragh. 11,76. MBh. 14,1416. पार्थस्य मृदुयुद्धताम् 6,2572. 2591 (mit der ed. Bomb. °युद्धतां zu lesen). °कोप Varâh. Bṛh. S. 68,111. °संचरत्कार Spr. 1709. °प्रयत्नावच्छार्या AV. Prât. 1,29, Sch. मृदुमध्याधिमात्रत्व Jogas. 1,22. 2,34. *schwach, keinen Widerstand zu leisten vermögend:* य ईनं हन्ति मृदुं मन्यमानः AV. 5,18,5. नमयन्मृदून्। उन्मूलयंश्च कठिनान्पादपान्वायुरिव हनुमान् Kathâs. 19,89. ततस्ते मृद्वो ऽभूवन्गान्धर्वाः शरपीडिताः MBh. 3,14900. *zart, mild* vom Laut, Ton, von der Stimme, Rede Çâṅkh. Çr. 17, 3,17. Khând. Up. 2,22,1. VP. Prât. 1,125 (मृदुतर Schol.). Varâh. Bṛh. S. 74,18. °वाच् Nir. 6,31. M. 9,335. Varâh. Bṛh. 2,8. Laghuǵ. 2,14 in Ind. St. 2,286. वाग्भिर्मृद्वीभिः R. 4,2,2. adv. in °भाषिणी Vikr. 88. Varâh. Bṛh. S. 86,9. 63,3. आसिति मृदु सुदीर्घम् 94,12. स्वनसि मृदु Çâk. 22. *sanft* vom Gange: °गामिनी MBh. 3,16746. Sâv. 5,105 (गङ्ग st. मृदु MBh. 3,16853). Mârk. P. 16,25. °गति (वात) Çuk. ed. Bomb. 4. मृदु (Synonym सौम्य) *sanft* als Gesammtname für die Nakshatra Anurâdhâ, Kitrâ, Revatî und Mṛgaçiras Varâh. Bṛh. S. 55,31. 60,21; vgl. Weber, Ǵjot. 36. Nax. 2,384. fg. — 2) m. *a) der Planet Saturn* (vgl. मन्द) Varâh. Bṛh. 4,22. 14,4. — *b)* N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. eines Fürsten VP. 462. — 3) f. ई *Weinstock mit röthlichen Trauben* Râǵan. im ÇKDr. Vgl. मृद्वीका. — 4) n. *Milde:* मृदुक्रूरे M. 1,29. अलं चाहं मृदवे दारुणाय च MBh. 3,938. मृदुना दारुणं हन्ति मृदुना हन्त्यदारुणम् 3,1059. Spr. 950. 2249. 4288. 4994. m.: चन्दनस्य मृदुः P. 2,2,8, Vârtt. 3, Sch. — Vgl. 1. 3. मार्दव.

मृदुक (von मृदु) adj. *weich:* वस्त्राणि Saddh. P. 4,19,b. मृदुकम् adv. *zart, leise:* अपघाट्टिलां मृदुकं वादयिष्यति Lâṭj. 4,2,9.

मृदुकृष्णायस (मृदु + कृ°) n. *Blei* (शीषक d. i. सीसक) Râǵan. im ÇKDr.

मृदुकोष्ठ (मृदु + कोष्ठ) adj. *leicht zu Stuhl gehend* Wilson; vgl. मृदौ कोष्ठे Suçr. 1,146,16.

मृदुक्रिया (मृदु + क्रि°) f. *das Erweichen:* शकृतः Suçr. 2,23,3.

मृदुगण (मृदु + गण) m. = मृदुवर्ग Ǵjotist. im ÇKDr.

मृदुगन्धिक (मृदु + ग°) m. *eine best. Pflanze* Vjutp. 142.

मृदुगमन (मृदु + गमन) adj. *einen sanften Gang habend;* f. आ *das Weibchen der Gans* oder *des Schwans* Râǵan. im ÇKDr.

मृदुचर्मिन् m. *eine Art Birke,* = चर्मिन् Râǵan. im ÇKDr.

मृदुचाप (मृदु + चाप) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 2285. 14287.

मृदुच्छद (मृदु + छद) m. *eine Art Birke* (भूर्ज) H. 1144. *eine im Gebirge wachsende* Pîlu-*Art* Gaṭâdh. im ÇKDr. = कुक्कुरद्रु und शीताल Râǵan. ebend.

मृदुजातीय (मृदु + जा°) adj. *ziemlich weich* u. s. w. P. 6,1,217, Sch. AV. Prât. 4,28, Sch.

मृदुता (von मृदु) f. *Weichheit, Milde, Schwäche:* मृदुतां व्रज् u. s. w. *milde, schwach werden:* यदि पूर्वोपकारैर्मे न क्रोधो मृदुतां व्रजेत् R. 6,5,11. Suçr. 2,463,21. Ragh. 5,54. Spr. 3508. Varâh. Bṛh. S. 46,5.

मृदुताल (मृदु + ताल) m. *ein best. Baum,* = शीताल Râǵan. im ÇKDr.

मृदुतीक्ष्ण (मृदु + ती°) adj. *zugleich milde und scharf:* मृदुतीक्ष्णतरं यदुच्यते तदिदं मन्मथ दृश्यते त्वयि Mâlav. 37. collect. Bez. *der beiden* Nakshatra Kṛttikâ *und* Viçâkhâ: हौतभुजं सविशाखं मृदुतीक्ष्णम् Varâh. Bṛh. S. 98,11.

मृदुत्व (von मृदु) n. *Weichheit, Zartheit, Milde* Suçr. 1,152,21. 236,4. Varâh. Bṛh. S. 72,2. मृदुत्वं च तनुत्वं च विक्लवत्वं तथैव च। स्त्रीगुणा ऋषिभिः प्रोक्ताः MBh. 13,541. Râǵa-Tar. 3,496. Mârk. P. 15,55. 68,32. भास्करस्य R. 3,22,24. दोषाणां गुणत्वप्रतिपादनं मृदुत्वम् Pratâpar. 23,b,6.

मृदुत्वच् oder °त्वच (मृदु + त्वच्) m. *eine Art Birke* (भूर्ज) AK. 2,4,2,26.

मृदुत्वक n. *Gold* Çabdak. im ÇKDr.

मृदुपत्त्र (मृदु + पत्त्र) m. *Rohrschilf* (नल) Râǵan. im ÇKDr.

मृदुपर्वक (मृदु + पर्वन्) m. *Rohr* (वेत्र) Râǵan. im ÇKDr. °पर्वन् Wilson.

मृदुपीठक (मृदु + पी°?) m. *eine Art Wels* (पाठीन) H. ç. 195.

मृदुपुष्प (मृदु + पुष्प) m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Buch.* Hâr. 94. Ratnam. 159.

मृदुपूर्व (मृदु + पूर्व) adj. f. आ *zart:* वाच् MBh. 3,2395. °पूर्वम् adv. *auf eine zarte Weise* 2891. Johns. Sel. 56,153. R. 2,1,8.

मृदुप्रिय (मृदु + प्रिय) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 2285. 14287.

मृदुफल (मृदु + फल) m. N. verschiedener Pflanzen: = विकङ्कत, विकण्टक und मधुनालिकेरिक Râǵan. im ÇKDr.

मृदुर (von मृदु) m. N. pr. eines Sohnes des Çvaphalka VP. 435. Bhâg. P. 9,24,15. Hariv. 1917 (मुदर die ältere Ausg.). 2083 (मुदर die

ältere, मदुर die neuere Ausg., मृदुर Langl.). 5085 (मृदर die ältere Ausg.). 6628 (मृदर beide Ausgg., मृदुर Langl.).

मृदुरस्वन s. u. भिदुरस्वन.

मृदुरोमवत् (von मृदु + रोमन्) m. = मृदुलोमक Çabdârthak. bei Wilson.

मृदुल (von मृदु) 1) adj. *weich, zart, mild* gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. AK. 3,2,27. H. 1387. कलेवर Gît. 11,26. अङ्घ्री Kuvalaj. 39,*b*,5. मातृवियोगदुःखादतिमृदुलतया (v. l. °मृदुतया) Prab. 37,6. — 2) n. *Amyris Agollocha* (अगुरु) H. ç. 129.

मृदुलोमक (von मृदु + लोमन्) m. *Hase* H. 1295. — Vgl. मृदुरोमवत्.

मृदुवर्ग (मृदु + वर्ग) m. *die Gruppe der* मृदु *genannten* Nakshatra (s. u. मृदु 1. am Ende): मृदुवर्गस्त्वनुराधाचित्रापौष्णैन्दवानि Varâh. Bṛh. S. 98,10.

मृदुविद् (मृदु + विद्) m. N. pr. eines Sohnes des Çvaphalka Bhâg. P. 9,24,15.

मृदुस्पर्श (मृदु + स्पर्श) adj. f. आ *weich —, sanft bei der Berührung, weich, sanft*: शय्या Spr. 1930. क्विमृदुस्पर्शे देशे MBh. 3,11037.

मृदू (von मृदु) adv. mit अस् *weich werden* P. 7,4,26, Sch. — Vgl. मृदूभाव.

मृदूत्पल (मृदु + उ°) n. *Nymphaea cyanea Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

मृदूभाव (von मृदू + 1. भू) m. *das Weichwerden* Nir. 5,15.

मृद्ग (मृद् + 1. ग) 1) adj. *in Erde —, in Lehm steckend*: अम्भोरुह Spr. 3190 (Conj.). — 2) m. *ein best. Fisch* Uṇâdivṛ. in Saṁkshiptas. ÇKDr.

मृद्घट (मृद् + घट) m. *ein irdener Krug* Spr. 2253.

मृद्भाण्ड (मृद् + भा°) n. *Thongefäss* Halâj. 5,4. Suçr. 1,136,9.

मृद्वङ्ग (मृदु + 3. अङ्ग) 1) adj. *zart gebaut*: स्त्री M. 3,10. — 2) n. *Zinn* (*weich*) Trik. 2,9,34. H. 1042.

मृद्ववग्रह (मृदु + अ°) adj. *wobei die Trennung der Elemente eines Compositums leicht angedeutet wird* ṚV. Prât. 15,10.

मृद्वी s. u. मृदु.

मृद्वीका (von मृद्वी) f. *Weinstock* und *Weintraube* AK. 2,4,2,26. H. 1156. Halâj. 2,38. Suçr. 1,140,9. मृद्वीकेक्षुरसासव 190,12. 231,18. 233,19. 2,78,5. 460,17. °रस Çârṅg. Saṁh. 3,4,15. Vâgbh. 1,9,27. Varâh. Bṛh. S. 55,10. = कपिलद्राक्षा Râgan. im ÇKDr. — Vgl. पृथु° und मार्द्वीक.

मृध् (von मर्ध्) f. 1) नि दुर्योणे कुयवाचं मृधि श्रेत् ṚV. 1,174,7 nach Sâj. *er verderbte im Kampfe den K. in seiner Behausung* (oder *für den* Durjoṇa oder Durjavan). — 2) concret: *Verächter; Gegner, Feind* überh.; pl. ṚV. 1,131,6. 138,2. कृतं मृधः 182,4. 2,22,3. अभिदिप्स्वोई मृधः 23,13. 28,7. 3,47,2. 5,30,7. 6,53,4. 60,5. 8,45,40. 50,13. 9,4,3. 40,1. 61,25. VS. 5,37. 11,18.72. TS. 2,2,2,4. इन्द्रं मृधो ऽभि प्रावेपन्त 5,2,1. AV. 5,20,12. 6,2,2. 8,5,8. 13,1,5. 27. 18,2,59. Çat. Br. 4,6,2,4. 9,5,2,5. Çâṅkh. Br. 4,1. द्विषश्च मृधश्च Pañkav. Br. 15,4,3. — Vgl. विमृध्, विमृध.

मृध (wie eben) n. *Kampf, Schlacht* AK. 2,8,2,72. H. 796. Halâj. 2, 298. पुनश्चावर्तत मृधं परेषां लोमकर्षणम् Hariv. 10698. R. 1,32,8. मृधे MBh. 1,5992. 8296. 3,2481. 4,1345. 5,7034. 15,795. R. 6,20,15. Ragh. 13,65. Bhâg. P. 1,8,24. मृधेषु R. 2,40,6 (39,11 Gorr.). महामृधे MBh. 1,389. 3,12101. 4,1049. R. 2,61,20. Kathâs. 46,145. m. oder मृधस् n.: व्याघ्रादिलायामिव शुष्मिणोर्मृधः Bhâg. P. 3,18,19.

मृधस् (wie eben) n. (oder als adv. aufzufassen wie तिरस्) *Gleichgiltigkeit, Geringschätzung*: मृधस्कर् *geringachten, verschmähen*: अयं सुतः सुमख मा मृधस्कः ṚV. 2,18,4. अग्ने मा नो देवताता मृधस्कः 7,43,3. = संग्राम Naigh. 2,17 und oft bei Comm.; vgl. u. मृध am Ende.

मृधा = मृषा Râmas. zu AK. ÇKDr.

मृध्र (von मर्ध्) 1) adj. *Verächter, Feind*: अन्मृध्राण्यप द्विषो दहन्रक्षांसि विश्वहा ṚV. 8,43,26. — 2) n. pl. *Verachtung, Schmähung*: पुराग्ने दुरितेभ्यः पुरा मृध्रेभ्यः कवे। प्र ण आयुर्वसो तिर 44,30. — Vgl. अमृध्र.

मृध्रवाच् (मृध्र + वाच्) adj. *verächtliche Reden führend, schmähend* Nir. 6,31. ṚV. 1,174,2. नि दुर्योणे आवृणङ्मृध्रवाचः 5,29,10. 32,8. ब्रेष्मं पूरुं विदथे मृध्रवाचम् 7,18,13. 10,23,5.

मृन्मय (von मृद्) adj. f. ई *aus Erde, Lehm, Thon bestehend, — gemacht* gaṇa शरादि zu P. 4,3,144. गृह *das Grab* ṚV. 7,89,1. योनि VS. 11,59. पात्र TBr. 1,4,1,3. 4. 2,2,9,6. 3,2,3,11. इष्टका Çat. Br. 6,1,2,30. 12,5,2,14. 14,2,2,53. Âçv. Gṛhj. 4,7,10. न मृन्मये (sc. पात्रे) ऽश्नीयान्न पिबेत् Gobh. 3,2,43. M. 5,122. fg. 6,54. 7,132. 8,327. MBh. 3,16670. Suçr. 1,99,10. 170,9. Ragh. 5,2. Çâk. 105,1, v. l. Spr. 1350. Varâh. Bṛh. S. 44,21. 60,4. °लाभ *eines aus Thon gemachten Gegenstandes* 87,12. Bhâg. P. 6,16,22. Verz. d. B. H. 143,4. अ° Kâtj. Çr. 4,2,34. 7,4,33. 8,2,1. अमृन्मयपायिन् Çat. Br. 14,1,1,30. Hier und da fälschlich मृण्मय geschrieben, z. B. Kâṭh. 12,2. Âçv. Çr. 3,14,12 (Hdschrr. richtig). Khând. Up. 6,1,4. Hariv. 7879 (die neuere Ausg. richtig). Suçr. 1,240,15. Vedântas. (Allah.) No. 124.

मृन्मरु (मृद् + मरु) m. *Stein, Fels* (?) Trik. 2,3,5.

मृन्मान (मृद् + मान) zur Erklärung von कूप H. an. 2,294. Med. p. 3.

मृल्लोष्ट (मृद् + लोष्ट) n. *Erd-, Lehmklumpen* M. 4,70. Verz. d. Oxf. H. 282,*a*,2.

मृशय s. मृचय.

मृशाखान v. l. für मूशाखान Verz. d. Oxf. H. 193,*a*, N. 1.

मृषा (von मर्ष् Bed. 1.) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. 1) *umsonst, fruchtlos, vergebens*; = वृथा Râmas. zu AK. 3,5,4. ÇKDr. न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवाः ṚV. 1,179,3. यामस्यन्ति शरव्यांई न सा मृषा AV. 5,18,9. मृषैव ते संगरः कश्यपाय *eitel ist deine Zusage* Çat. Br. 13,7,1,15. Kaush. Up. 4,19. Çâk. Ch. 109,1 (वृथा die andere Rec.). Spr. 2394 (könnte auch zu 2. gehören). Kathâs. 27,22. 32,49. 41,31. — 2) *irrig, falsch, unrichtig, nicht der Wahrheit gemäss, unwahr, lügnerisch* AK. 3,5,15. H. 1534. 265, Sch. Halâj. 1,144. यदपि मृषा चरामसि (ṚV. v. l.) AV. 6,45,3. सर्वे किं पश्यन्ति मृषा Kathâs. 62,67. यदि ह वै मृषा वदति सत्यं हैवास्योदितं भवति Çâṅkh. Br. 2,8. Kâṭh. 27,1. मृषेमे वदन्ति सत्यमु ते वदन्ति Nir. 1,5. साक्ष्येषु वदतां मृषा M. 8,71. 89. 263. दूषयन् Jâgñ. 1,66. यं पराजयसे मृषा 2,75. 3,285. fgg. MBh. 2,2317. 2319. 4,112. 12,1051. 1063. 13,1031. Mṛkkh. 85,25. 149,11. Kathâs. 3,43. 17, 127. 32,192. 33,41. 39,205. 42,90. 49,121. 72,264. Mârk. P. 62,29. Prab. 27,9. मृषैव तत् M. 3,53. Spr. 3825. Kathâs. 42,26. 46,184. Brahma-P. in LA. (II) 56,3. Nîlak. 59. स्त्रीणामलीकमुग्धं हि वचः को मन्यते मृषा *für falsch halten* Kathâs. 14,42. Râga-Tar. 1,49. वर्जनीयं मृषा बुधैः *müssen die Unwahrheit vermeiden* MBh. 13,6650. मृषा कोपं कृत्वा *Zorn simulirend* Kathâs. 32,7. 39,25. निद्राति स्म मृषैव सः 45,199. मृषा — अकारोच्चिरम् *verstellter Weise, ohne dass ein eigentlicher Grund dazu da*

war 33,126. — 3) personificirt als Gattin Adharma's Bhâg. P. 4,8,2. — Vgl. अ° (auch Bhâg. P. 1,1,1).

मृषाज्ञान (मृ° + ज्ञान) n. *falsches Wissen, Unwissenheit, Dummheit* Kathâs. 62,192 (pl.).

मृषात्व (von मृषा) n. *Unrichtigkeit, Falschheit* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 31.

मृषादान (मृ° + दान) n. *das Betrügen beim Geben, — Schenken, ein leeres Versprechen, dass man Etwas schenken wolle*, MBh. 14,1028.

मृषादृष्टि (मृ° + दृ°) adj. *eine falsche Ansicht —, eine falsche Meinung habend:* भ्रातृहेति मृषादृष्टिः Bhâg. P. 7,10,15.

मृषाध्यायिन् (मृषा + अ°) m. *eine Kranichart, Ardea nivea* Râǵan. im ÇKDr. Er gilt für einen *frommen Heuchler*, daher seine Namen तापस, दाम्भिक, तीर्थसेविन्.

मृषानुशासिन् (मृषा + अ°) adj. *auf ungerechte Weise strafend* MBh. 3,12839.

मृषाभाषिन् (मृ° + भा°) adj. *unwahr redend, Lügner* Spr. 1536.

मृषार्थक (von मृषा + अर्थ) adj. *unwahr, absurd* AK. 1,1,5,21.

मृषालक m. *der Mangobaum* Çabdak. im ÇKDr.

मृषावाच् (मृ° + वाच्) f. *unwahre Rede, Spottrede, Ironie* Mahân. 385.

1. मृषावाद (मृ° + वाद) m. *unwahre Rede, Lüge* Gaṭâdh. im ÇKDr. MBh. 1,3338. 3,12839. 12,524. 5942. 13,2210. 2424. 14,1028. *Spottrede, Ironie* Spr. 69.

2. मृषावाद (wie eben) adj. *unwahr redend, Lügner* R. 3,67,22.

मृषावादिन् (मृ° + वा°) adj. dass. Çabdam. im ÇKDr. R. 3,17,29.

मृषिक s. u. मूषिक 2.

1. मृषोद्य (मृषा + 1. उद्य) n. *Unwahrheit, Lüge* P. 3,1,114. Vop. 26, 22. Uttararâmak. 81,2. Bhaṭṭ. 5,60.

2. मृषोद्य (wie eben) adj. *unwahr redend, Lügner* Çabdam. im ÇKDr.

1. मृष्ट (partic. von 1. मर्ज्) 1) adj. s. u. 1. मर्ज्. Nachgetragen könnte noch werden मृष्टमन्नम् *leckere Speise* Varâh. Bṛh. S. 85, 9. °गन्ध wohl *ein angenehmer* oder *appetitlicher Geruch* Suçr. 1,116,19. मृष्टवाक्य (मिष्ट° v. l.) *süsse Rede führend* Varâh. Bṛh. S. 104,24. मृष्टतम *überaus lecker, — wohlschmeckend* Suçr. 1,234,15. मृष्टलुञ्चित *ausgerissen* (eine Wurzel z. B.) *und gewaschen* gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. — 2) n. *Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr.

2. मृष्ट partic. von मर्ष्; s. das.

मृष्टवत् (von 1. मृष्ट) adj. *eine Form von* 1. मर्ज् *enthaltend:* ऋच् Çaṅkh. Çr. 7,15,7.

मृष्टि (von 1. मर्ज्) f. *Reinigung, saubere Zubereitung* Kâṭh. 32, 5. so v. a. *Leckermahl* M. 3,255. = अन्नादेः संस्कारविशेषः Kull.

मृष्टेरुक adj. 1) *leckere Speisen geniessend, Leckermaul* (vgl. मिष्ट). — 2) *Gäste nicht mögend* (*der die Leckerbissen allein geniessen will*). — 3) *freigebig* H. an. 4,28. Med. k. 209.

मेक (onomatop.) m. *Bock* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मु°.

मेकल 1) m. *a)* pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,348 (VP. 186). 7,122. 13,2158. Hariv. 11201. R. 4,41,14. Varâh. Bṛh. S. 5,39. 73. 14,7. 16,2. मेकलालयी (!) AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93,21. Mârk. P. 58,14, wo मेकलाम्बष्ठाः zu lesen ist. Statt मेलक MBh. 6,2103. 3855 hat die ed. Bomb. richtig मेकल. — *b)* N. pr. eines Berges VP. 186, N. 18. °प्रभवश्चैव शोणः Hariv. 12827. R. 4,40,20. Vgl. मेकलाद्रि, मेकलकन्यका u. s. w. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses, = मेकलकन्यका VP. 186, N. 18.

मेकलकन्यका (मे° + क°) f. Bein. des Flusses Narmadâ AK. 1,2,3, 31. °तट Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,37.

मेकलकन्या (मे° + क°) f. dass. H. 1083, Sch. Halâj. 3,52.

मेकलाद्रि (मेकल + अ°) m. *der Berg* Mekala: °जा Bein. des Flusses Narmadâ H. 1083.

मेक्षण (von मिक्ष्) n. *hölzerner Rührstab, Rührlöffel zum Umrühren und Ausheben* (अवदान) *kleiner Theile des* चरु *dienend, einen* Prâdeça *lang*, TBr. 1,3,10,4. 3,7,4,9. Âçv. Çr. 2,6,4,12. 14. Çat. Br. 2,4,2,13 und Schol. zu 3,2,3,21. Kâtj. Çr. 7,5,16. 4,1,7 und Schol. Çaṅkh. Çr. 4,3,14. 4,2. Gobh. 1,5,21. 4,1,5. Gṛhjasaṁgr. 1,83. 101. 2,6. 8. — Vgl. नेत्रण.

मेखल 1) m. oder n. *Gurt, Gürtel:* श्रोणीसूत्रेण महता मेखलेन सुसंवृतः R. 5,24,26. — 2) f. मेखला *a)* dass. AV. 6,133,1. ब्रह्मचारी समिधा मेखलया श्रमेण लोकांस्तपसा पिपर्ति 11,5,4. संतरां मेखलां समार्यच्छते *er zieht seinen Gurt fester an* TS. 6,2,2,7. शर्मणी 1,3,3.5. Çat. Br. 3,2,1,10. 6,2,2,39. 4,4,5,2. Kâṭh. 23,4. 24,9. Kâtj. Çr. 7,3,26. 4,5.9. 8,2,4. 10,8,12. मेखलां बध्नीते Pâr. Gṛhj. 2,2.6. Gobh. 2,10,32. Kauç. 47. 57. Der Gürtel des Brahmanen ist von Muṅǵa, der des Kshatrija eine Bogensehne, der des Vaiçja aus Wolle oder Flachs (Hanf), Âçv. Gṛhj. 1,19,12. Çaṅkh. Gṛhj. 2,1. M. 2,42. मेखलामाबध्य दण्डं प्रदाय ब्रह्मचर्यमादिशेत् Âçv. Gṛhj. 1,22,1. M. 2,64. 174. 11,151. Uttararâmak. 82,9. बद्धमेखल Kauç. 56. समेखला adj. Verz. d. Oxf. H. 120, *a*, 21. मेखला so v. a. मेखलाबन्ध (vgl. चूडा u. s. w.) *das Anlegen des Gürtels, die dabei stattfindende Cerimonie* Varâh. Bṛh. S. 98,16. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,2. *Frauengürtel* AK. 2,6,3,10. H. 664. an. 3,679. Med. l. 125. Halâj. 2,405. °दामभिः R. 2,78,7. विलास° Ragh. 8,63. Mâlav. 55. Sâh. D. 47,3. °मणि Kâm. Nîtis. 7,53. मेखलोत्थझंकार Spr. 573. नितम्बबिम्बैः सुदुकूलमेखलैः Ṛt. 1,4. नितम्बदेशाश्च सहेममेखलाः 6. Spr. 2833. *Pferdegurt* Kathâs. 18,88. *Gürtel in übertragener Bed.:* मही सागरमेखला *meerumgürtet* MBh. 13,113. Kathâs. 21,22. Râǵa-Tar. 1,115. रत्नानुविद्धार्णवमेखलाया दिशः Ragh. 6,63. सुमहाशालमेखला (पुरी) R. 1,5, 12. (नद्यः) शफरीकृतमेखलाः Varâh. Bṛh. S. 56,6. वापीजलानां मणिमेखलानाम् Ṛt. 6,3. ग्रामः समस्तनिम्नमेखलावलयपर्यन्तः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 543,12. — *b) Schwertriemen, Wehrgehenk:* त्सरुः खड्गादिमुष्टौ स्यान्मेखला तन्निबन्धनम् AK. 2,8,2,58. = खड्गबन्ध H. an. Med. — *c)* Bez. *der um den Altar gezogenen Stricke:* बिभिदुर्वेदिमेखलाः Bhâg. P. 4,5,15. = सीमासूत्राणि Schol. — *d) Gürtelgegend, Hüfte* Halâj. 5,38. — *e) Abhang, Thalwand eines Berges* (vgl. नितम्ब) Trik. 3, 3,404. H. 1033. H. an. Med. Megh. 12. — *f) Hemionitis cordifolia Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — *g)* N. pr. einer Oertlichkeit Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53; vgl. jedoch Kâm. Nîtis. 7,53. मेखलामुष्टाः Mârk. P. 58, 14 fehlerhaft für मेकलाम्बष्ठाः; vgl. Varâh. Bṛh. S. 14,7, wo eine Hdschr. मेखल st. मेकल hat. — *h)* Bein. des Flusses Narmadâ (vgl. मेकला) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. क्रोष्टुकमेखला, ब्रह्ममेखल.

मेखलकन्यका = मेकलकन्यका Bhar. zu AK. ÇKDr.

मेखलापद (मे° + पद) n. *Gürtelgegend, Hüfte* Kathâs. 5,32.

मेखलाल adj. als Beiw. Rudra's Hariv. 7437. = मेखलयालंकृत: Schol.

मेखलावत् (von मेखला) adj. *mit einem Gurt* oder *Reif versehen* Kâtj. Çr. 26,1,16.

मेखलाविन् (wie eben) ved. adj. *einen Gürtel tragend* P. 5,2,122, Vârtt. 1. AV. Prât. 4,18, Sch.

मैखलिक (wie eben) adj. dass. gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116.

मेखलिन् (wie eben) adj. dass. ebend. Çâñkh. Grhj. 2,1. मेखली (von Benfey als adv. gefasst) कृत: MBh. 13,973. Kâm. Nîtis. 2,24. Çiva Çiv. m. *ein Brahmanenschüler:* मेखलिनां (मेखलीनाम् ed. Bomb.; ब्रह्मचारिणां दीर्घ आर्ष: Schol.) महासंघ: कौशल्यां समुपस्थित: R. 2,32,21. Am Ende eines comp.: मौर्वी° MBh. 7,695. मुञ्ज° Hariv. 10688. लीलानटनविलसन्मेखली सव्यसाची *mit einem Frauengürtel, der u. s. w., versehen* Spr. 2396.

मेघ् s. मिघ्.

मेघ (von मिघ् = मिह्) gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7,3,53. 1) m. *a) Wolke* Naigh. 1,10. AK. 1,1,28. Trik. 3,3,72. H. 164. an. 2,54. Med. gh. 4. Halâj. 1,58. वृषा वां मेघो वृषणा पीपाय RV. 1,181,8 (es könnte aber in dieser einzigen Ṛgveda-Stelle das Wort auch als adj. zu वृषा gefasst werden). AV. 4,15,7. fgg. यद्य ते स्युर्यन्मेघ: स्यात् *wenn trübes Wetter ist* Çat. Br. 3,2,2,5. सार्वभौमं मेघं वर्षन्तम् 12,3,2,6. M. 1,38. Suçr. 1,112,15. Megh. 2. Varâh. Bṛh. S. 81,24. Pañkar. 3,2,9 (wo wohl मेघ: zu lesen ist). मेघावतत *wolkenbedeckt* Suçr. 1,20,7. प्रविरल° 9. मेघाच्छादिते गगणे Pañkat. 169,6. यथा मेघस्य नदतो गम्भीरं जलदागमे MBh. 3,2855. °गम्भीरनिस्वन 12,4280. मेघवद्विननाद 5,7225. °दुन्दुभिराविणी R. 1,54,7. मेघानां माला Kâvjâd. 2,118. °माला MBh. 3,16126. Kâm. Nîtis. 3,11. AK. 1,1,2,9. H. 165. Halâj. 1,59. °वृन्दानि MBh. 5,7111. विगलितमेघवर्चसम् 1,1182. नीलमेघनिभ 6011. कालमेघमिवोच्छ्रितम् LA. (II) ad 4,5. जलागमे द्यौरिव जातमेघा MBh. 6,2655. रजो° *Staubwolke* 9,1243. R. 1,28,14. पुष्पमेघीकृत *in eine Blumenwolke verwandelt* Megh. 44. *Masse, Menge* in गृह°. — *b) Cyperus rotundus Lin.* AK. 2,4,5,25. Trik. H. 1193. H. an. Med. — *c)* N. eines der 6 musikalischen Râga As. Res. 3,73. 80. — *d) ein* Râkshasa (N. pr.?) Çabdar. im ÇKDr. — *e)* N. pr. *α)* des Vaters des 5ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 36. — *β)* eines Dichters Hall in der Einl. zu Vâsavad. 20. मेघ Verz. d. Oxf. H. 124,*a*, 8.19. — *γ)* eines Berges (vgl. मेघगिरि, मेघपर्वत, मेघसख) Hariv. 12848. — 2) n. *Talk* H. 1051, Sch. — Vgl. घर्ममेघा, निर्मेघ, नृ°, मणि°, महा°, मैघ.

मेघकफ (मेघ + कफ) m. *Hagel* H. ç. 28. Hâr. 58. — Vgl. घनकफ.

मेघकाल (मेघ + काल) m. *die Regenzeit* H. 157. Gatâdh. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 95,58.

मेघकूटाभिगर्जितेश्वर (मेघ-कूट-अ° + ईश्वर) m. N. pr. eines Bodhisattva Lalit. ed. Calc. 367,2.

मेघगर्जन (मेघ + ग°) n. *das Donnern, Donner* Wilson.

मेघगिरि (मेघ + गि°) m. N. pr. eines *Berges:* महा° Hariv. 12846. — Vgl. मेघपर्वत.

मेघंकर (मेघम्, acc. von मेघ, + 1. कर) adj. *Wolken erzeugend* P. 3,2,43. Vop. 26,57. ऋतु Bhatt. 6,104.

मेघचिन्तक (मेघ + चि°) m. *der Vogel* Kâtaka Çabdak. im ÇKDr.

मेघज (मेघ + 1. ज) adj. *aus der Wolke kommend:* अम्बु *Regen* Jaǵnad. (Lois.) 1,16.

मेघजाल (मेघ + जाल) n. 1) *Wolkenmasse, dichtes Gewölk* AK. 3,4,2,15. — 2) *Talk* Çabdak. im ÇKDr.

मेघजीवक (मेघ + जी°) m. *der Vogel* Kâtaka Râǵan. bei Wils. °जीवन m. ÇKDr. nach derselben Aut.

मेघज्योतिस् (मेघ + ज्यो°) *Wetterleuchten* oder *Blitz* AK. 1,1,2,11.

मेघडम्बर (मेघ + ड°) m. *Donner* Spr. 37. — Vgl. मेघाडम्बर.

मेघतरु (मेघ + तरु) m. *Wolkenbaum*, Bez. *einer best. Wolkenbildung* Varâh. Bṛh. S. 47,23.

मेघतिमिर (मेघ + ति°) n. *Dunkelheit in Folge eines bewölkten Himmels, trübes Wetter* Halâj. 1,59.

मेघत्व (von मेघ) n. *das Wolke-Sein:* कृतं हविस्त्वव्यमलमेघत्वमुपगच्छति *wird zu einer reinen (lichten) Wolke* Mârk. P. 99,30.

मेघदीप (मेघ + दीप) m. *Blitz* Çabdam. im ÇKDr.

मेघदुन्दुभि (मेघ + दु°) m. N. pr. eines Asura Bhâg. P. 8,10,21.

मेघदुन्दुभिस्वरराज (मेघ-दु°-स्वर + राज) m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 257.

मेघदूत (मेघ + दूत) m. *die Wolke als Bote*, Titel eines dem Kâlidâsa zugeschriebenen Gedichts, Gild. Bibl. 245 u. s. w. Sâh. D. 209, 6.

मेघदूतपादसमस्या (मे°-पाद्-स°) f. Titel eines Buches, Wilson, Sel. Works 1,283.

मेघद्वार (मेघ + द्वार) n. *Himmel* Verz. d. Oxf. H. 184,*a*, 1 v. u. Çabdârthak. bei Wilson.

1. मेघनाद (मेघ + नाद) m. *Donner* H. an. 4,144. MBh. 3,2859. R. 1,9,65.

2. मेघनाद (wie eben) 1) adj. *donnerähnliche Töne hervorbringend, laut schallend, — tönend, — brüllend:* रथ R. 2,16,28. सैन्य Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 26. — 2) m. *a)* Bein. Varuṇa's Trik. 1,1,75. H. 188. an. 4,144. Med. d. 52. — *b)* N. pr. *α)* eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 5,2564. — *β)* eines Dânava Hariv. 12959; vgl. मेघनादिन्. — *γ)* eines Sohnes des Râvaṇa, der später den Namen Indraǵit erhielt, Trik. 2,8,6. H. 706. H. an. Med. R. 1,3,34. 6,108,9. Ragh. 12,76. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 26. °जित् Bein. Lakshmaṇa's Trik. 2,8,5. — *δ)* eines Menschen Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,588. — *ε)* eines Frosches Pañkat. 81,13. 17. — *c) Amaranthus polygonoides Roxb.* H. 1184. — *d) Butea frondosa* Çabdak. im ÇKDr.

मेघनादतीर्थ (मे° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*, 12. fg.

मेघनादानुलासक (1. मेघनाद + अ°) m. *Pfau* H. ç. 187. Râǵan. im ÇKDr. °लासिन् m. dass. AK. 2,5,30.

मेघनादिन् (मेघ + ना°) 1) adj. *a) donnerähnliche Töne hervorbringend, laut schallend, — tönend, — brüllend:* रथ R. Gorr. 2,13,23. m. mit Ergänzung von रथ MBh. 3,11921. — *b) beim Erscheinen von Wolken* (freudige) *Töne von sich gebend* Hariv. 4009. — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12935. — Vgl. 2. मेघनाद.

मेघनामन् (मेघ + ना°) m. *Cyperus rotundus Lin.* AK. 2,4,5,25. H. 1193.

1. मेघनिर्घोष (मेघ + नि°) m. *Donner* AK. 1,1,2,10. °गाम्भीर्य H. 65, v. l.

2. मेघनिर्घोष (wie eben) adj. *donnerähnliche Töne hervorbringend, laut schallend, — tönend, — brüllend* MBh. 3,2862; vgl. मेघदुन्दुभिनिर्घोष 1,8036.

मेघपर्वत (मेघ + प°) m. N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 55,13. — Vgl. मेघगिरि.

मेघपाली (मेघ + पा°) f. N. pr.: °तृतीयाव्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,24.

1. मेघपुष्प (मेघ + पु°) n. (*Wolkenblüthe*) *Wasser* AK. 1,2,3,5. H. 1069. an. 4,210. Med. p. 28. Hâr. 237. Halâj. 3,26. *Hagel* H. an. Med. Hâr. = नादेय (*Flusswasser* ÇKDr. Wils.) Med. Hâr. = नाद H. an.

2. मेघपुष्प (wie eben) m. N. pr. eines der 4 Pferde Vishṇu's oder Kṛshṇa's (Indra's ÇKDr. nach Çabdar.; beruht wohl auf einer falschen Auffassung von हरि) Trik. 1,1,34. Med. p. 28. MBh. 4,1414. 7, 2812. Hariv. 9720.

मेघपृष्ठ (मेघ + पृष्ठ) m. N. pr. eines Sohnes des Ghṛtapṛshṭha Bhâg. P. 5,20,21.

मेघप्रदीप (मेघ + प्र°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,33.

मेघप्रवाह (मेघ + प्र°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2566.

मेघप्रसव (मेघ + 3. प्र°) m. *Wasser* Râǵan. im ÇKDr.

मेघबद्ध (मेघ + बद्ध) m. Bez. *eines best. Receptes* (रस) Verz. d. B. H. No. 998.

मेघबल (मेघ + बल) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 69,19.

मेघभगीरथठक्कुर (मेघ - भ° - ठ°) m. N. pr. eines Autors Hall 66.

मेघभूति (मेघ + भू°) m. *Donnerkeil* Çabdar. im ÇKDr.

मेघमञ्जरी (मेघ + म°) f. N. pr. einer Tochter des Fürsten Viǵajapâla Râǵa-Tar. 8,206.

मेघमठ (मेघ + मठ) m. N. pr. eines von Meghavâhana errichteten und nach ihm benannten *Klosters* oder *Collegiums* Râǵa-Tar. 3,8.

मेघमय (von मेघ) adj. *aus Wolken gebildet*: त्यक्त्वा मेघमयं वासः (चन्द्रः) so v. a. *sich der Wolkenhülle entledigend* Hariv. 3836.

मेघमाल (मेघ + माला) adj. *wolkenumkränzt*: 1) m. N. pr. *a*) eines Berges Bhâg. P. 5,20,4. — *b*) eines Râkshasa R. 3,29,31. — *c*) eines Sohnes des Kalki von der Ramâ Kalki-P. 31 im ÇKDr. — 2) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2648.

मेघमाला (wie eben) f. 1) *ein Kranz —, Reihen von Wolken*; s. u. मेघ 1,*a*. — 2) Titel eines astrologischen Buches, welches über die Bedeutung der täglich aufsteigenden *Wolken* handelt, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*, No. 128.

मेघमालिन् (मेघ + मा°) adj. *wolkenumkränzt*; m. N. pr. 1) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2549. — 2) eines Asura Çatr. 14,14. — 3) eines Fürsten Kathâs. 71,72.

मेघय् (von मेघ), मेघयति *trübes Wetter machen*: अभ्रयन्ती मेघयन्ती वर्षयन्ती TS. 4,4,5,1. als N. pr. einer der 7 Kṛttikâ TS. Comm. II, 425. TBr. 3,1,4,1. Vgl. Weber, Nax. 2,301. 368. — Vgl. मेघाय्.

मेघयोनि (मेघ + यो°) m. *Rauch* (*die Geburtsstätte der Wolke*, vgl. u. धूम) Çabdar. im ÇKDr.

1. मेघरव (मेघ + रव) m. *Donner*: नादो मेघरवोपमः Hariv. 6316. महामेघरवोपमः MBh. 3,1716.

2. मेघरव (wie eben) adj. *wie eine Wolke donnernd*; f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2648.

मेघराग s. u. मेघ 1,*c*.

मेघराज (मेघ + राज) m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 367,1.

मेघराजी (मेघ + रा°) f. *Wolkenstreif* Mâlav. 56.

मेघराव (मेघ + राव) m. *ein best. Wasservogel* Suçr. 1,205,14.

मेघरेखा (मेघ + रे°) f. *Wolkenstreif* Varâh. Bṛh. S. 47,19.

मेघलेखा (मेघ + ले°) f. dass. MBh. 4,498.

मेघवन (मेघ + वन) N. pr. eines nach Meghavâhana benannten Agrahâra Râǵa-Tar. 3,8.

मेघवत् (von मेघ) 1) adj. *in Wolken gehüllt, mit Wolken bezogen*: दिश् Lalit. ed. Calc. 367,1. — 2) m. N. pr. eines Berges Varâh. Bṛh. S. 14,20.

मेघवपुस् (मेघ + व°) n. *eine geformte Wolkenmasse*: °प्राख्यं स्यन्दनम् MBh. 2,1619.

मेघवर्ण (मेघ + वर्ण) 1) adj. *wolkenfarbig*: उत्तरीय MBh. 3,1831. — 2) m. N. pr. *a*) eines Mannes Verz. d. B. H. 112,7 v. u. Verz. d. Oxf. H. 4,*b*,12. — *b*) einer Krähe Pańkat. 148,6. Hit. 112,10. — 3) f. आ *die Indigopflanze* Çabdak. im ÇKDr.

मेघवर्त्मन् (मेघ + व°) n. *der Luftraum* Trik. 1,1,81. H. 163, Sch.

मेघवह्नि (मेघ + व°) m. *Wetterleuchten, Blitz* H. 1101. Halâj. 1,70.

मेघवासस् (मेघ + वा°) adj. *in Wolken gekleidet*; m. N. pr. eines Daitja MBh. 2,367. Hariv. 12697.

मेघवाहन (मेघ + वा°) adj. *auf Wolken fahrend*; m. 1) Bein. Indra's AK. 1,1,1,39. H. 171. Halâj. 1,54. Çiç. 13,18. — 2) N. pr. eines Fürsten MBh. 2,577. von Kaçmîra Râǵa-Tar. 2,146. 3,2. 31. 5,64. LIA. 2,763. fgg. 891. fgg. Anh. XXIII. — 3) N. des 22ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,3.

मेघवाहिन् (मेघ + वा°) adj. *auf einer Wolke fahrend*; f. °वाहिनी N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2635 nach der Lesart der ed. Bomb.; मेष° ed. Calc.

मेघवितान (मेघ + वि°) 1) m. *eine ausgebreitete Wolkenmasse, ein stark bezogener Himmel* Varâh. Bṛh. S. 104,46. neutr. v. l. — 2) n. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ — — Ind. St. 8,371.

मेघविस्फूर्जित (मेघ + वि°) 1) n. *das Tosen der Wolken, Donnern; Donner*: निशा नृत्यद्दिद्युद्विलसितलसन्मेघविस्फूर्जिताः Ḱhandom. 103. — 2) f. आ (sc. वृत्ति) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑ — — — — — — , ⏑⏑⏑⏑⏑ — , — ⏑ — — ⏑ — — Ind. St. 8, 399. n. Colebr. Misc. Ess. II, 163 (XIV,2). — Ḱhandom. 103.

मेघवेग (मेघ + वेग) m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,1899, ed. Bomb. st. महामेघ der ed. Calc.

मेघवेश्मन् (मेघ + वे°) n. *der Luftraum* Ǵatâdh. im ÇKDr.

मेघसख (मेघ + सख = सखि) m. N. pr. eines Berges Hariv. 12850.

मेघसंदेश (मेघ + सं°) m. = मेघदूत Verz. d. Kop. H. 13,*b*, No. XXII.

मेघसंधि (मेघ + सं°) m. N. pr. eines Königs von Magadha MBh. 14, 2438. fgg. 1,6988 (मेष° ed. Calc.).

मेघसंभव (मेघ + सं°) m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

मेघसार (मेघ + सार) m. *eine Art Kampher* (चीनकर्पूर) Râǵan. im ÇKDr.

मेघसुहृद् (मेघ + सु°) m. *Pfau* H. 1319.

मेघस्तनित (मेघ + स्त°) n. *Donner*: °निर्घोष (मेघ) MBh. 1,1300.

मेघस्तनितोद्भव (मेघस्तनित + उ°) m. *Asteracantha longifolia Nees.* Râǵan. im ÇKDr.

मेघस्वन (मेघ + स्वन) adj. *wie eine Wolke donnernd:* मह्रा° MBh. 3, 1718. f. श्रा N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's 9,2626.

मेघस्वर (मेघ + स्वर) m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,20. Lot. de la b. l. 113. °राज m. desgl. ebend.

मेघस्वाति (मेघ + स्वा°) m. N. pr. eines Fürsten VP. 472.

मेघह्नुत् MBh. 5,3597 fehlerhaft für मेषह्नुत्.

मेघह्राद (मेघ + ह्राद) adj. *wie eine Wolke donnernd, — brüllend:* महेश MBh. 9,556.

मेघात्त m. N. pr. eines Fürsten der Perser Mudrâr. 19,1. Die richtige Lesart ist wohl मेघाख्य, wie Lassen (LIA. 2,206) vermuthet und wie die Pariser Hdschr. auch lesen soll.

मेघाख्य (मेघ + श्राख्या) 1) m. = मेघात्त Mudrâr. 121,5. im Prâkrit मेह्राक्खो 110, 8. — 2) n. *a) Cyperus rotundus Lin.* Ratnam. im ÇKDr. — *b) Talk* H. 1051.

मेघागम (मेघ + श्रा°) m. *die Regenzeit* H. 157. Çabdar. im ÇKDr.

मेघाटोप (मेघ + श्रा°) m. *eine dicke Wolke* Kathâs. 36,84.

मेघाडम्बर (मेघ + श्रा°) m. *Donner* Verz. d. Oxf. H. 129, *a*, No. 233, Çl. 1. — Vgl. मेघडम्बर.

मेघानन्दा (मेघ + श्रानन्द) f. *eine Kranichart* (बलाका) Râǵan. im ÇKDr.

मेघानन्दिन् (मेघ + श्रा°) m. *Pfau* Râǵan. im ÇKDr.

मेघान्त (मेघ + श्रन्त) m. *der Herbst* (शरद्) Râǵan. im ÇKDr.

मेघाय् (von मेघ), °यँते = मेघं करोति P. 3,1,17. *wolkicht werden:* मेघायँमान, मेघायिष्यँन्त्, मेँघित TS. 7,5,11,1. — Vgl. मेघय्.

मेघारि (मेघ + श्ररि) m. *Wind* H. ç. 171.

मेघावली (मेघ + श्रा°) f. N. pr. einer Fürstin Râǵa-Tar. 4,688, wo mit der ed. Calc. °ली st. °ला zu lesen ist.

मेघास्थि (मेघ + श्र°) n. *Hagel* Trik. 1,1,83. H. ç. 28. Hâr. 58.

मेघास्पद (मेघ + श्रा°) n. *der Luftraum* Dhanańǵaja im ÇKDr.

मेघेश्वरतीर्थ (मेघ - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *a*, 42.

मेघोदक (मेघ + उ°) n. *Regen* Spr. 1308.

मेघोदय (मेघ + उ°) m. *ein heraufziehendes Gewölk* N. (Bopp) 21,7, v. l. Vikr. 61,1.

मेघोदर bei Wilson und im ÇKDr. beruht auf einem blossen Druckfehler in der Calc. Ausg. des H. 36.

मेँघ्य (von मेघ) adj. *in der Wolke befindlich* gaṇa दिगादि zu P. 4,3, 54. मेघ्याँय च विद्युत्याँय च VS. 16,38 (vgl. P. 4,4,110, Sch.). perisp. TS. 4,5,7,2. Am Ende eines comp. वर्ग्यादि zu P. 6,2,131. मेघ्यँ = मेघमर्हति gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66. = मेघ इव gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103.

मेङ्गनाथ (मेङ्ग + नाथ) m. N. pr. eines Geschlechts (?): °ज्ञान Verz. d. Oxf. H. 200, *a*, No. 475. °भट्ट N. pr. eines Mannes Hall 194.

मेच m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, *a*, 8. 19. Die richtige Lesart ist wohl मेघ; vgl. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 20.

मेँचक Uṇâdis. 5,37. 1) adj. f. श्रा *dunkelblau, dunkelfarbig;* m. *dunkelblaue Farbe, Schwärze* AK. 1,1,4,23. 2,9,43. 3,4,14,85. H. 1397. Durga beim Schol. zu H. 1397. H. an. 3,83. Med. k. 139. fg. Halâj. 4,49. MBh. 12,10410. Suçr. 1,274,17. 2,293,3. Mṛkkh. 84,24. Megh. 60. Kâm. Nîtis. 7,17. Spr. 4811. Varâh. Bṛh. S. 21,15. 34,3. 54,107. Uttararâmak. 111,1. Çiç. 6,26. — 2) m. *a) das Auge im Pfauenschweife* AK. 2,5,31. Trik. 3,3,36. H. 1320. H. an. (lies °चन्द्रके). Med. Halâj. 2,87. Hierher ziehen Wilson und Benfey Mâlat. 90,6, was aber wohl nicht richtig ist. — *b) Brustwarze* H. ç. 124. — *c) Rauch.* — *d) Wolke.* — *e) Moringa pterygosperma Gaertn.* Çabdar. im ÇKDr. — *f) ein best. Edelstein* Vjutp. 138. — 3) n. *a) Finsterniss* H. an. Med. — *b) Antimonium* Med.

मेचकचातनी s. मचक°.

मेचकापगा (मेचक + श्रा°) f. *der dunkelblaue Fluss*, Bein. der Jamunâ Çabdârthak. bei Wilson.

मेचकाभिधा (मेचक + श्र°) f. *eine best. Schlingpflanze,* = पातालगरुडी Râǵan. im ÇKDr.

मेचुरुदि (!) N. pr. einer Oertlichkeit Schiefner, Lebensb. 287 (57).

मेट्, मेँटति (उन्मादे) Dhâtup. 9,5. — Vgl. मेड्, म्रेट्, म्रेड्, म्लेट्.

मेटुला f. *Myrobalanenbaum* (श्रामलकी) Çabdak. im ÇKDr.

मेठ m. 1) *Elephantenaufseher* Trik. 2,4,49; vgl. मेएठ. — 2) *Widder* Çabdârthak. bei Wilson; vgl. मेढ़.

मेठि und मेठी s. u. मेथि.

मेड्, मेँडते = मेट् Dhâtup. 9,5, v. l. (Vop.).

मेँडि, मर्डि m. *das Knistern, Sprühen, Rauschen* (von Feuer, Wind u. s. w.): मेँडिं मदँन्तं पित्रोरुपस्थे तं रोँदसी पिपृतं सत्यवाचँम् RV. 3,26, 9. वातँस्य मेँडिं संचते निर्जूँर्वन् 4,7,11. ये ते श्रग्ने मेडयो य इन्दवः TS. 5, 7,8,1. साम्नो मेडि: *das Klingen* AV. 11,7,5.

मेडु m. मेडवः v. l. für मेडयः Kâth. 40,5.

मेढी s. मेथी.

मेँढ़ (von 1. मिह्) 1) n. (m. nach den Lexicographen) *das männliche Glied* P. 3,2,182. AK. 2,6,2,27 (ed. Calc. n.). Trik. 3,3,267. H. 610. Halâj. 2,359. AV. 7,95,3. VS. 6,14. Kâtj. Çr. 6,6,3. Pańkav. Br. 17, 4,1. Lâtj. 8,6,3. Kauç. 44. M. 8,282. MBh. 12,11555. Suçr. 1,90,15. 118, 17. 124,11. 273,6. 338,8. 342,11. 2,55,15. Varâh. Bṛh. S. 52,6. 53,54. 58,16. 67,3. 68,7. 70,24. 93,2. Bṛh. 3,3. Bhâg. P. 2,1,32. 4,29,14 (*vulva* Burn.). 8,5, 39 (°तस्). Mârk. P. 59,11. m. vielleicht bei Kâtj. in Dâjabh. 163,4 (wenn क्लीन: richtig ist, muss मेढ़श्रो° gelesen werden). °ज Bein. Çiva's MBh. 13,1174. °चर्मन् *Vorhaut* Suçr. 1,296,14. Vgl. नीचा°. — 2) m. *Widder* (vgl. मीढुंस् 1, *b.*) AK. 2,9,77; vgl. मेएढ, मेएढक, मेएढ़, मेष.

मेढ़क m. 1) मेढ़ 1; s. u. मृग 1, *h.* — 2) = मेढ़ 2. Trik. 3,3,431.

मेढ़शृङ्गी f. = मेषशृङ्गी Ratnam. 71.

मेएठ m. 1) = मेठ *Elephantenaufseher* Hâr. 140. — 2) N. pr. eines Dichters, = भर्तृमेएठ Râǵa-Tar. 3,260. Verz. d. Oxf. H. 124, *b*, 9. H. 222, Sch., wo vielleicht मेएठादेः zu lesen ist.

मेएड m. dass. Trik. 2,8,49.

मेएढ m. = मेढ़ *Widder* Halâj. 2,124.

मेएढक m. 1) dass. H. 1276. — 2) N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 190. 193. fg.

मेएढ़ m. = मेएढ Colebr. und Lois. zu AK. 2,9,77.

मेँतर् (von 1. मि) nom. ag. *der (eine Säule) aufrichtet:* मेँतेव धूमं स्तभायदुप द्याम् RV. 4,6,2. मेता f. = स्थूणा Sâj.

मेतार्य m. N. pr. eines der 11 Gaṇâdhipa bei den Ǵaina H. 32 (vgl.

Schol.). Wilson, Sel. Works 1,299.301. fg. मेवार्य Colebr. Misc. Ess. II,216.

मेथ् s. मिथ्.

मेथ, f. मेथी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41; vgl. मेथि.

मेथि (vielleicht von 1. मि) 1) m. *Pfeiler, Pfosten:* इमं मेथिमभिसंविशध्वं तनूपानं त्रिवरूथमोजसे AV. 8,5,20. *Pfosten in der Mitte der Tenne, an welchen die Ochsen gebunden werden,* H. 894. मेथी Schol. zu Kâty. Çr. 1001,8. मेधि H. 894. °रोपण Kṛshisaṁgraha 19,17. fgg. मेधी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. मेधीभूत so v. a. *ein festes Centrum seiend, um welches alles Andere sich dreht, sich richtet:* अद्य नेच्छसि राजानं धर्मपुत्रं युधिष्ठिरम्। मेधीभूतः (मेठी° ed. Bomb.) स्वयं राज्यं प्रतिगृह्णीष्व MBh. 14,15. मेठि (v. l. मेटि, मेढी, मेथि, मेधि) Halâj. 2,423. मेठी Schol. zu Pañkav. Br. 16,13,8. मेठीभूतस्तु (ध्रुवः) वै सर्वान्वायुपाशैर्नियन्त्रितान्। आकल्पं तत्पदे तिष्ठन्भ्रामयन् ज्योतिषां गणान्॥ Kâçikh. 21,80 bei Aufrecht, Halâj. Ind. मेढी Bhâg. P. 4,9,20 (मेटी ed. Bomb., मेढी Schol.). 12,38. मेढीस्तम्भ 5,23,2. मेढीभूत *ein solcher Pfosten* (bildlich) *seiend* MBh. 3,361. 5,1332. Verz. d. Oxf. H. 41,a, N. 2. मेथी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *ein Pfosten zum Anbinden des Viehes* Pañkav. Br. 13,9,17. *Stütze um die Deichsel des Wagens zu tragen* Schol. zu Kâty. Çr. 183,3 v. u. शं मेथिर्भवतु शं युगस्य तृद्म AV. 14,1,40. TS. 6,2,9,4. Kâṭh. 25,8. Ait. Br. 1,29. Çat. Br. 3,5,3,21. Âçv. Çr. 4,9,6. TS. Comm. 1,427,5.9. Vgl. मेधि. — 2) f. मेथी = मेथिका Râgan. im ÇKDr.

मेथिका f. = मेथी, मेथिनी *Trigonella Foenum graecum* Râgan. im ÇKDr.

मेथिनी f. dass. ebend.

मेथिष्ठ (मेथि + स्थ) adj. *um den Pfosten stehend* (an welchen das Vieh angebunden wird): मेथिष्ठाः पिन्वमाना इह मां गोपतिमभि संविशन्तु TS. 2,7,16,3.

मेद् s. 1. und 2. मिद्.

मेद gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. 1) m. *a)* = मेदस् *Fett* Çabdak. im ÇKDr. मेदमांसास्थिसंकुला R. 4,44,65. Kâm. Nîtis. 14,25. अस्थिमेदामिष° (अस्थिमेदोमिष° die neuere Ausg.; bei der ersten Lesart kann eine auch sonst vorkommende Contraction von मेदस्° angenommen werden) Hariv. 13136. मेदच्छेद Çâk. 38, v. l. wohl nur Druckfehler für मेदश्छेद. — *b) eine best. Pflanze,* = अलम्बुषा Râgan. im ÇKDr. — *c) eine best. Mischlingskaste* Gaṭâdh. im ÇKDr. M. 10,36. मेदान्ध्रचुञ्चुमद्गूनामारण्यपशुहिंसनम् 48. MBh. 13,1552. मेदा गोमहिष्यादीनां मृतानां मांसमश्नतः Schol. Colebr. Misc. Ess. II, 184, wo मेदभिल्ल zu trennen ist; vgl. u. भिल्ल 1. मेदान्ध्रः (als zwei Wörter मेदा ऽन्ध्रः zu fassen) = वर्णसंकरजातिविशेषः Gaṭâdh. im ÇKDr. — *d)* N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2152. — 2) f. आ *eine dem Ingwer ähnliche Wurzel* Ratnam. im ÇKDr. H. an. 3,588. Med. r. 196. Suçr. 1,140,8. 2,101,9. 206,12. 220,14. 223,9. 418,11. — 3) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — Vgl. अरिमेद, असि°, गो°, दैत्यमेदज, पूतिमेद, महामेद, °मेदा.

मेदःपुच्छ und °क (मेदस् + पुच्छ) m. *das fettschwänzige Schaf* Suçr. 1,203,15.21.

मेदक m. *zur Destillation bestimmte geistige Flüssigkeit* AK. 2,10,42. H. 904. — Vgl. अरि°, अहि°, गो°.

मेदज m. *eine Art Bdellium* (भूमिजगुग्गुलु) Râgan. im ÇKDr.

मेदन (vom caus. von 1. मिद्) n. *Mastung:* घृतमन्नं घृतम्वस्य मेदनम् ṚV. 10,69,2.

मेदपाट N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,27. 339,b,39 (°पट; im Index aber °पाट). — Vgl. मेह्पाट.

मेदपाठ m. N. eines Zweiges des Vatsa-Geschlechts Hall 136.

मेदस् (von 1. मिद्) n. 1) *Fett* Nir. 4,3. AK. 2,6,2,15. H. 619. 624. Halâj. 3,13. ṚV. 3,21,1.2.4. श्रोत्रिष्ठं ते मध्यतो मेद उद्भृतम् 5. सं प्रोर्णुष्व पीवसा मेदसा च 10,16,7. AV. 4,27,5. VS. 21,40.43. मेदसः कुल्या उप तान्स्रवन्तु 35,20. 39,10. मेदस्तस् *vom Fett an* 21,60. 28,23. Nir. 4,3. — TS. 6,3,11,1.5. TBr. 2,8,4,4. Çat. Br. 3,8,2,26. 4,5. मेदआहुति 11,5,6,7. तर्हि नैषधीषु पय आसीन्न मांसे मेदः Pañkav. Br. 24,18,3. Kauç. 11.26. मेदोऽसृङ्मांसमज्जास्थि वदन्त्यन्ये मनीषिणः M. 3,182. Jâgñ. 1,44. MBh. 1,4797. 8149. 3,12250. R. 3,75,52. Hariv. 394. 2938. 11993. मेदश्छेदकृशोदरं वपुः Çâk. 38. Pañkat. I,121. Naish. 1,41 (pl.). einer der Grundstoffe des Körpers (धातु, सार), der sich im Fleische bildet, Wise 51. मांसान्मेदः प्रजायते मेदसो ऽस्थि Suçr. 1,44,1. 48,9. 49,4. 127,1. मेदोघ्न 187,12. 31,15. मेदोधरा कला 327,6. Jâgñ. 3,106. Varâh. Bṛh. S. 68,96. मेदोदोष *Fettleibigkeit* Çârṅg. Saṁh. 1,7,46. मेदस् allein dass. Verz. d. Oxf. H. 313,b,24. मेदोरोग 316,b,3. Vgl. अमेदस्क (auch TS. 6,3,11,5), वर्ष°, वृष°. — 2) mystische Bez. *des Buchstabens* व Weber, Râmat. 317. fg.

मेदस्कृत् (मे° + कृत्) n. *Fleisch* H. 623.

मेदस्तेजस् (मे° + ते°) n. *Knochen* H. 625.

मेदस्पिण्ड (मे° + पि°) m. *ein Klumpen Fett* gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48.

मेदस्वत् (von मेदस्) adj. *fett* AV. 6,114,3. TS. 6,3,11,5.

मेदस्विन् (wie eben) adj. *fettleibig* Suçr. 2,223,21. 508,1.

मेदःसार (मेदस् + सार) 1) adj. *bei dem unter den sieben Bestandtheilen des Körpers* (सार, धातु) *das Fett vorwaltet* Varâh. Laghuǵ. 2,17 in Ind. St. 2,287. मज्जामेदःसाराः Bṛh. S. 68,98. — 2) f. आ = मेदा Râgan. im ÇKDr.

मेदिन् 1) adj. *Genosse, Theilhaber, Verbündeter:* स्याम ते जयतः शक्र मेदिनः ṚV. 10,38,2. 84,6. इन्द्रेण मेदी AV. 3,6,2. इन्द्र मेद्यहं तव 5,8,9. 6,65,3. 104,3. यावत्ते ऽभि विपश्यामि भूमे सूर्येण मेदिना 12,1,33. TBr. 2,4,5,7 (= मेदस्वत् Comm.). नेदस्य निर्दह्यमानस्य मेद्यसानि Çat. Br. 9,5,1,62. इहा यन्तु मेदिनीर्वर्चसो मम AV. 8,7,7. 10,6,20. Wohl verwandt mit मित्र. Vgl. इन्द्र°. — 2) f. मेदिनी *a) die Erde* AK. 2,1,3. Trik. 2,1,2 H. 937. Halâj. 2,1. अदितिः सर्वभूतानां माता मेदिनी महता मही Taitt. Âr. 10,28. MBh. 3,2859. Suçr. 1,114,1. मधुकैटभयोः कृत्स्ना मेदसाभिपरिप्लुता। तेनेयं मेदिनी देवी प्रोच्यते ब्रह्मवादिभिः॥ Hariv. 394. fg. 2938. fg. 11993. fg. Ragh. 1,65. Çâk. 167. Vid. 22. Verz. d. Oxf. H. 103,a,27. *Erdboden:* व्यसुः पपात मेदिन्याम् MBh. 3,2400. *Boden:* मरकतमय° Çiç. 4,56. गज° *für Elephanten geeigneter Boden* Kâm. Nîtis. 19,14. *Land:* समुद्रान्ते च मेदिनी (अल्पेनैव विनश्यति) Spr. 3554. मेदिनीं दानवपते देहि मे विक्रमत्रयम् Johns. Sel. 95,67. *Land, Reich:* राजा राज्यपरिभ्रष्टः पुनर्लब्धा च मेदिनीम् MBh. 3,2677. Spr. 1942. *Platz, Stelle:* युद्ध° *Kampfplatz* Hariv. 13669. R. 6,19,16. Benfey vermuthet, dass मेदिनी aus मृदिनी entstanden sei. — *b) Gmelina arborea Roxb.* — *c)* = मेदा Râgan. im ÇKDr. — *d)* Titel eines Wörterbuchs Gild. Bibl. 395. Mallin. zu Çiç. 2,65 und 14,29. Verz. d. Oxf. H. 182,b,43. 195,b,7. °कोष 162,b,21. °कार

72,*b*,15. 194,*a*,14. 196,*a*,21. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,101. Auch मेदिनि mit verkürztem Auslaut: °कोष Verz. d. Oxf. H. 192,*a*,17. °कार Med. Anh. 6.

मेदिनि s. u. मेदिन् 2,*d*.

मेदिनीज (मे° + 1. ज) m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varâh. Bṛh. S. 6,13.

मेदिनीद्रव (मे° + द्रव) m. *Staub* Trik. 2,8,57.

मेदिनीपति (मे° + प°) m. *Herr der Erde, — des Landes, Fürst, König* Râǵa-Tar. 4,95. Verz. d. Oxf. H. 347,*b*,15.

मेदिनीश (मेदिनी + ईश) 1) m. dass. Çârṅg. Paddh. 46,*a*,2. (66,*a*,11. fg.). — 2) n. (sc. तन्त्र) N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,13.

मेदुर (von 1. मिद्) 1) adj. P. 3,2,161. Vop. 26,151. *a*) *fett:* वराह Çat. Br. 5,4,3,18. मांस Suçr. 1,49,4. — *b*) *dicht, dick:* मुदिर *Wolke* Gît. 2,3. mit einer Ergänzung im instr. oder im comp. vorangehend *dick —, voll —, erfüllt von:* मेघैर्मेदुरमम्बरम् Gît. 1,1. मेघमेदुरान्धकार Uttararâmaḱ. 103,9. पर्यन्तप्रतिरोधिमेदुरचय Mâlat. 77,9. मकरन्दसुन्दरगलन्मन्दाकिनीमेदुरं श्रीगोविन्दारविन्दम् *ganz bedeckt* Gît. 7,42. प्रकृष्टप्रमोदमेदुराङ्ग Z. d. d. m. G. 14,572,11. = सान्द्रस्निग्ध AK. 3,1,30. H. 476. — 2) f. आ *eine best. Arzeneipflanze* Râǵan. im ÇKDr.

मेदुरित (von मेदुर) adj. *dicht —, dick geworden:* सततमभिष्यन्दमानमेघमेदुरितनीलिमा Uttararâmaḱ. 12,4. fg. मेघस्येव मेदुरितो निविडः स्निग्धो वा नीलिमा यस्य सः Schol. in der neuen Ausg.; es ist vielmehr zu erklären: मेघैर्मेदुरितो u. s. w.

मेदोगण्ड (मेदस् + ग°) m. *eine Species des Kropfes* Çârṅg. Saṁh. 1,7,79.

मेदोग्रन्थि (मेदस् + ग्र°) m. *Fettknoten* Suçr. 2,21,17.

मेदोज (मेदस् + 1. ज) n. *Knochen* H. 626. Çabdaḱ. bei Wils. Râǵan. im ÇKDr.

मेदोद्भवा (मेदस् + उद्भव) f. = मेदा Râǵan. im ÇKDr.

मेदोवती (von मेदोवत् und dieses von मेदस्) f. dass. ebend.

मेद्य (von मेदस्) adj. 1) *fett:* मांसं भृशमेद्यं त्यजेत् Vâgbh. 1,6,69. — 2) *dick, consistent* (Gegens. द्रव *flüssig*) Suçr. 1,271,16.

मेध् s. मिध्.

मेध (vgl. 1. मिद्, मेदस्) m. 1) *Fleischsaft, Fettbrühe; kräftiger Saft* oder *Brühe* überh., *kräftiger Trank:* मेधं शृतपाकं पचन्तु ṚV. 1,162,10. स्थाल्यामेतं मेधं श्रोतयेयुः Çat. Br. 4,5,2,6. मेधं अपयन्ति 7. 5,5,4,33. यद्वपया चरन्ति, देवतामेतेन मेधेन प्रीणाति 3,8,2,29. मेधस्रावणम् Kâtj. Çr. 25,10,6. अग्निं मेधेषु प्रथममुप ब्रुवते ṚV. 1,77,3. मेधस्य सोम्यस्य 8,19,2. मेधं जुषन्त वह्नयः 1,3,9. इन्द्रमिद्विमहीनां मेधे वृणीत मर्त्यः 8,6,44. — 2) *Saft und Kraft*, bes. *des Opferthiers: das was in ihm wesentlich und werthvoll ist:* पुरुषं वै देवाः पशुमालभन्त तस्मादालब्धान्मेध उदक्रामत्सो ऽश्वं प्राविशत्तस्मादश्वो मेध्यो ऽभवदथैनमुत्क्रान्तमेधमत्यार्जन्त Ait. Br. 2,8. सर्वेषां वा एष पशूनां मेधेन यजते यः पुरोडाशेन यजते 9. Çat. Br. 1,2,3,6. तमुभयं मेधमात्मन्धत्ते 2,5,2,4. 3,8,2,17. पशावेव स मध्यतो मेधो धीयते 9,4,2,15. पुरोडाशस्य 11,1,2,2. सप्त मेधान्पशवो पर्यगृह्णन् AV. 12,3,16. शुंगु मेधो नोपानमत् TS. 5,2,6,4. — 3) *Opferthier, Thieropfer;* = यज्ञ Naigh. 3,17. Med. dh 13. Gaṭâdh. im ÇKDr. = क्रतु H. an. 2,246. उपनयत मेधपतिभ्यो मेधम् Ait. Br. 2,6. मेदो वै मेधस्तदेनं मेधमुपनयति Çat. Br. 3,8,4,5. पुरस्तात्प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुपतिष्ठन्ते TS. 5,2,8,7. पृश्निर्यो भूत्वा मेधमुपैति 6,1,1,2. अग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त 3,5,1. सर्वान्मेधानालभते ये के च प्राणिनः Çâṅkh. Çr. 16,15,13. अश्वं मेधाय प्रोक्षितम् VS. 22,19. 13,47. पितृय Ind. St. 3,392. fg. त्रीन्मेधानाहरिष्यति MBh. 1,4798. 5,3195. 4648. गवांमेधस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति 3,8040. 13,5231. मेधार्हं zur Erkl. von मेध्य Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 18, 37. Vgl. अश्व°, गृह°, गो°, तुरग°, तुरंग°, नर°, 1. नृ°, पितृ°, पुरुष°, प्रिय°, प्रेत°, महा°, वाजि°, हय°. — 4) N. pr. des angeblichen Verfassers von VS. 33,92. vielleicht N. pr. Vâlakh. 2,10 (vgl. 1,10). N. pr. eines Sohnes des Prijavrata VP. 162 (an der ersten Stelle in der neuen Ausg. मेधस्). — मेधं nom. ag. gaṇa पचादि zu P. 3,1,134.

मेधज (मेध + 1. ज) adj. *aus dem Opfer hervorgegangen*, Beiw. Vishṇu's MBh. 13 7029.

मेधपति ṚV. und मे° TBr. (मेध + प°) m. *Herr des Thieropfers:* Rudra ṚV. 1,43,4. उपनयत मेध्या दुरः। आशासाना मेधपतिभ्यां मेधम् TBr. 3,3,6,1. पशुर्वै मेधो यजमानो मेधपतिः Ait. Br. 2,6. अथो खल्वाहुर्यस्यै वाव कस्यै च देवतायै पशुरालभ्यते सैव मेधपतिरिति ebend. Çâṅkh. Br. 10,4. Kâth. 16,21.

मेधयु (von मेध) adj. *saftvoll, kraftvoll* (= संग्रामेच्छु [vgl. मेध] oder यज्ञक्रमणेच्छु Sâj.): पद्भिर्गृध्यन्तं मेधयुं न शूरम् ṚV. 4,38,3.

1. मेधस् 1) n. so v. a. मेध *Opfer:* तन्मेधो देवा दधिरे Çat. Br. 2,5,2,4. अन्नमेव मेधसा समर्धयति 13,3,6,1. 2. Çâṅkh. Çr. 7,5,23. — 2) m. (vgl. मेध 4.) N. pr. eines Sohnes des Manu Svâjambhuva Hariv. 415. Matsja-P. 9 im ÇKDr. des Prijavrata VP. II,100 (मेध Wilson).

2. मेधस् = मेधा *Einsicht, Verstand* am Ende eines adj. comp. P. 5,4,122. Vop. 26,7. अकुण्ठ° Bhâg. P. 1,19,31. 9,11,7. कृत° 3,21,14. आत्म° *eine Einsicht in den* Âtman *besitzend* (= ब्रह्मविद् Schol.) 4,22.41. सर्वभूतात्म° *eine Einsicht in das Wesen aller Geschöpfe verschaffend* 31,2. — Vgl. अ°, अल्प° (auch Bhag. 7,23), दुर्मेधस् (auch Bhag. 18,35), पुरु°, मन्द°, स°, सत्य°, सु°, हरि°.

मेधस m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,5.

मेधसाति (मेध + सा°) f. etwa *Andachtsäusserung, Gottesdienst;* nach den Comm. *das Empfangen* oder *Geben des Opfers* (यज्ञ). ṚV. 1,129,1. स धीभिरस्तु सनिता मेधसाता सो अर्वता 4,37,6. 7,66,8. मेधसाता सनिष्यवः 94,6. कार्वो वावशुर्धिया विप्रासो मेधसातये 8,3,18. गमद्वा वाजसातये गमदा मेधसातये 8,40,2. 58,1. यं त्वं विप्र मेधसातावग्ने हिनोषि धनाय 60,5. सहस्रसां मेधसातौ 92,3. 10,64,6. 147,3. Auffallend ist das Fehlen des Wortes im Naigh.; wir fassen मेधं = मेधा.

मेधा f. gaṇa भिदादि zu P. 3,3,104. Vop. 4,1. 1) *Lebensfrische, Kraft, vigor; Vermögen, Tüchtigkeit:* सदसस्पतिं सनिं मेधामयासिषम् *opes et vires* ṚV. 1,18,6. (दात) सनिं मेधामरिष्टं दुष्टरं सहः 2,34,7. दद्दृचा सनिं यते दद्न्मेधामृतायते 5,27,4. 9,32,6. आ प्यायस्मान्सखीन्सन्या मेधया VS. 5,7. 12,7. सनो मेधां सना स्वः ṚV. 9,9,9. — 2) *Geisteskraft*, namentlich *a*) (*die festhaltende Kraft desselben;* श्रुतग्रन्थतदर्थयोर्धारणाशक्तिः Comm., धीर्धारणावती AK. 1,1,4,11. H. 309) *Verstand, Gedächtniss; b*) pl. *die Erzeugnisse des Verstandes: Erkenntnisse, Gedanken, sententiae;* später *c*) *Einsicht, Weisheit* überh.; = शेमुषी u. s. w. H. an. 2,246. Med. sh. 13. Halâj. 2,179. मेधा कालत्रयात्मिका Randgl. zu H. 309. ये हरी मेधयोक्था मदन्त इन्द्राय चक्रुः ṚV. 4,33,10. आ यद्वस्या-

दुवसे न कारुरस्मा चक्रे मान्यस्य मेधा 1,165,14. यां वां होत्रां परिह्निनामि मेधया 7,104,6. प्र मेधां गिरं भरे 5,42,13. मेधामभि प्रयांसि च 9,107,25. ग्रहमिद्धि पितुष्परि मेधामृतस्य जग्रभ 8,6,10. न त्वदन्यः कवितरो न मेधया धीरतरः AV. 5,11,4. 6,108,1—5. 19,40,2. 3. स्तोतुर्मेधा असृतत VÂLAKH. 4,9. ऊर्धा भवन्ति पितरेव मेधाः (wo मेधाः zu vermuthen ist; vgl. 1,119,2) ṚV. 3,58,2. तं वेधां मेधयाह्यन्पवमानमधि द्यवि 9,26, 3. राज्ञो मेधाभिरीयते पवमानो मनावधि 65,16. यं मेधा नोपनमेत् (hierher oder unter Vergleichung von TS. 5,2,6,4 zu 1.) TS. 3,4,9,5. वाच्, मनस्, चक्षुस्, मेधा ÇAT. BR. 11,5,6,3. मेधा, मनस् VS. 4,7. 11,66. 32,14.15. 30,6. TAITT. ÂR. 10,42. fg. AIT. UP. 5,2 (प्रज्ञान). नायमात्मा प्रवचनेन लभ्यो न मेधया न बहुना श्रुतेन KATHOP. 2,23 = MUṆḌ. UP. 3,2,3. श्रद्धा मेधा KAUÇ. 74. Ind. St. 2, 98. PÂR. GṚHJ. 2, 6. 10. ÇÂṄKH. GṚHJ. 2, 7. 10. श्रद्धामेधे und मेधातपसी gaṇa दधिपयग्रादि zu P. 2,4,14. तपोमेधान्वित MBH. 2,2601. यशोमेधासमन्वित M. 3, 263. JÂGN. 3,174. BHAG. 10.34. अष्टगुणाश्रया MBH. 3,1808. 1254. तानि (इन्द्रियाणि) सर्वाणि संधाय मनःषष्ठानि मेधया 12,9042. यच्च भाषन्ति संतुष्टास्तच्च गृह्णामि मेधया 13,2172. 17,90. अतीवामानुषी HARIV. 4911. मेधायुष्काम SUÇR. 2, 160, 3. ओजस्तेजोमेधोष्मकृत् 1,48,5. स्मृतिमतिमेधाकान्ति° 180,11. मेधामार्दवमांसस्थैर्यकर 182,3. वपुर्मेधाबलबुद्धिविवर्धन 378,17. मेधाग्निबलशुक्रकृत् VÂGBH. 1,6,58. मेधानलकर 60. VARÂH. BṚH. S. 68,22. तेजोबलवर्णमेधासंवर्धन DAÇAK. in BENF. Chr. 180, 4. Vgl. दुर्मेध, निर्मेध, 2. नृमेध, पुरु°, मित°, महामेधा. — 3) *die Einsicht* personificirt Ind. St. 3,229,*b*. MBH. 2,300. HARIV. 7740. 9498. 14036. R. GORR. 2, 25, 26. PAÑKAR. 3, 2, 3. als Gattin Dharma's und Tochter Daksha's MBH. 1,2578. HARIV. 12452. VP. 54. BHÂG. P. 4,1,49. 51. MÂRK. P. 50, 20. 26. eine Form der Dâkshâjaṇî in Kâçmîra Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 27. der Sarasvatî WILSON, Sel. Works 2, 190. — 4) mystische Bez. *des Buchstabens* घ WEBER, RÂMAT. UP. 317. fg. — Nach den Comm. *a*) *Gedächtniss* (vgl. auch NIR. 3, 19). *b*) *Einsicht*. — *c*) *Opfer*. — *d*) = धन NAIGH. 3,19; wohl wegen der Verbindung mit सनि (vgl. u. 1.).

मेधाकार (मे° + 1. कार) adj. *Geisteskraft* oder *Einsicht weckend*: मेधाकारं विदथस्य प्रसाधनम् (ग्रग्निम्) ṚV. 10,91,8.

मेधाकृत् (मे° + कृत्) adj. dass.; m. *eine best Gemüsepflanze*, = सितावर RÂGAN. im ÇKDR.

मेधाचक्र (मे° + चक्र) m. N. pr. eines Fürsten RÂGA-TAR. 8,1405.

मेधाजनन (मे° + ज°) 1) adj. *Einsicht erzeugend*: तीर्थवंशानुकीर्तन MBH. 3, 8244. — 2) N. einer Cerimonie und des dazu gehörigen Spruchs, wodurch bei dem Neugeborenen *geistige und leibliche Fähigkeit erzeugt werden soll*, ÂÇV. GṚHJ. 1,15,2. GOBH. 2,7,20. ÇÂṄKH. GṚHJ. 1, 24. PÂR. GṚHJ. 1,16. Verz. d. B. H. No. 321. SAṂSK. K. 149. Ebenso beim Jüngling ÂÇV. GṚHJ. 1,22,20. 26. KAUÇ. 10. 57.

मेधाजित् (मे° + जित्) m. Bein. Kâtjâjana's TRIK. 2,7,25. H. 852.

मेधातिथि (मेध + ग्र°) m. 1) N. pr. eines Kâṇva ṚV. 8,8,20. Verfasser von ṚV. 1, 12—23. 8, 1 u. s. w. Die Legende über denselben Ind. St. 9, 38. fgg. — AV. 4,29,6. ÇAT. BR. 3,3,4,18. LÂṬJ. 1,3,1. PAÑKAV. BR. 14,6, 6. 15,10,1. SHAḌV. BR. 1,1. HARIV. 1718. VP. 448. 452. BHÂG. P. 9,20,7. Vaters des Kaṇva MBH. 12,7593. R. in Verz. d. B. H. 122,4 (Verz. d. Oxf. H. 345,*a*, 30). — MBH. 2,298. 12,8900. 9525. BHÂG. P. 1,19,10. Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,13. 264,*a*,5. eines Sohnes des Manu Svâjambhuva HARIV. 415. eines der 7 Weisen unter Manu Sâvarṇa 467. eines Sohnes des Prijavrata VP. 162. 197. BHÂG. P. 5,1,25. 34. 20,25. MÂRK. P. 53,15. 17. Verz. d. Oxf. H. 60,*b*,29. — 2) N. pr. eines Gelehrten HALL 177. eines Scholiasten des Manu Verz. d. B. H. No. 1010. Verz. d. Oxf. H. 265,*a*,1. 270,*b*,31. 273,*a*, No. 647. 277,*a*, 12. 279,*a*, 17. 356,*a*, 23. — 3) N. pr. eines Flusses MBH. 3,14230. — 4) *Papagei* H. ç. 194; vgl. मेधाविन्. — Vgl. ज्योतिर्मेधातिथि in den Nachträgen, मेध्यातिथि und मैधातिथ.

मेधाय् (von मेधा), °यति *schnell fassen, — begreifen* (ग्राशुग्रहणे) gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27.

मेधारुद्र (मे° + रुद्र) m. Bein. Kâlidâsa's TRIK. 2,7,26.

मेधावत् (von मेधा) 1) adj. *einsichtig, verständig, weise* P. 5,2,121, Sch. — 2) °वती f. *eine best. Pflanze*, = महाज्योतिष्मती RÂGAN. im ÇKDR.

मेधावर (मे° + वर) m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 48,55.

मेधाविक (wohl von मेधाविन्) n. N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBH. 3,8197.

मेधाविता (von मेधाविन्) f. *Klugheit, Gescheidtheit* VARÂH. BṚH. 8,13.

मेधाविन् (von मेधा) 1) adj. *mit Geisteskraft ausgerüstet, verständig, weise* P. 5,2,121. VOP. 7, 29. NAIGH. 3,15. TRIK. 3,1,7. H. 341. MED. n. 201. HALÂJ. 2,178. यामृषयो भूतकृतो मेधां मेधाविनो विदुः AV. 6,108, 4. VS. 32,14. ÇAT. BR. 14,7,1,41. PÂR. GṚHJ. 2,4. KAUÇ. 89. KHÂND. UP. 6,14,2. BHAG. 18,10. MBH. 12,6524. 9930. R. 1,4,4. Spr. 145. 1174. 1539. 2255. 2916. 2987. 4747. MÂLAV. 7,11 (f.). VARÂH. BṚH. S. 68,36. BṚH. 17, 6. Vgl. दुर्मेधाविन्, मैधाव, मैधावक. — 2) m. *a*) *Papagei* (vgl. मेधातिथि) TRIK. 2,5,17. H. 1335, Sch. MED. — *b*) *ein berauschendes Getränk* RÂGAN. im ÇRDR. मेधावी vielleicht nur fehlerhaft für माधवी. — *c*) N. pr. eines Brahmanen MBH. 12, 6524. 9930. eines Fürsten, Sohnes des Sunaja (Sutapas) und Vaters des Nṛpaṃǵaja (Puraṃǵaja), VP. 462. Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,16. fg. eines Sohnes des Bhavja und eines nach ihm benannten Varsha MÂRK. P. 53,21. fg. Bein. Vjâḍis TRIK. 2,7,25. — 3) f. °नी Bein. der Gemahlin Brahman's MED.

मेधासूक्त (मे° + सूक्त) n. Bez. *eines best*. Veda-*Liedes*, wohl das Lied, aus welchem die Worte in ÂÇV. GṚHJ. 1,15,2 entlehnt sind, und welches in den Handschriften zwischen ṚV. 10,151 und 152 eingeschoben ist, Verz. d. Oxf. H. 398,*b*, No. 144.

मेधि und मेधी s. u. मेथि.

मेधिर (von मेधा) adj. = मेधाविन् P. 5,2,109, Vârtt. 3. VOP. 7,32. fg. TRIK. 3,1,7. Varuṇa ṚV. 1,25,20. Agni 31,2. 105,14. 142,11. 3,1,3. 21,4. द्योतनो ऽस्त्वेवेषु मेधिरः 8,29,2. 10,100,6. Indra 1,61,4. वेदा विश्वस्य मेधिरः 6,42,3. Soma 9,68,4. उवाच मे वरुणो मेधिराय त्रिः सप्त नामाघ्न्या बिभर्ति 7,87,4. यथाङ्गवत्स मेधिराः 8,42,6. मनीषिणो मेधिरासो विपश्चितः 43,19. (ईड़े) इन्द्रो वृधामिन्द्र इन्मेधिराणाम् 10,89,10. 1,11,7. ÇÂṄKH. ÇR. 3,18,16.

मेधिष्ठ und मेधीयंस् (von मेधा) adj. superl. und compar. zu मेधाविन्.

1. मेध्य (von मेध) 1) adj. *a*) *saftig, kräftig; frisch, unversehrt*: ग्रग्ने विवृश्चिनं मेध्यमयक्ष्मं कृणु जीवतु AV. 5,29,13. 18,4,51. fg. — *b*) *zum Opfer geeignet, opferrein; rein so v. a. durch die Berührung, durch den Ge-*

nuss nicht verunreinigend AK. 3, 2, 5. 3, 4, 5, 30. H. 1435. Med. j. 46. Halâj. 1, 132. VS. 29, 3 (oder zu *a.*). (मेधः) अश्वं प्राविशत्तस्मादश्वो मेध्यो ऽभवत् Ait. Br. 2, 8. 7, 14. तस्माद्वाजपेययाजी पूतो मेध्यो दक्षिण्यः TBr. 1, 3, 2, 7. तनु 3, 7, 3, 5. इरः 6, 6, 1. Ait. Br. 2, 6. TS. 2, 5, 6, 4. 5, 1, 8, 1. ऊर्ध्वं वै पुरुषस्य नाभ्यै मेध्यम् 6, 1, 3, 4. Çat. Br. 1, 1, 1, 1. 3, 11. 6, 7, 1, 10. 9, 2, 1, 12. 13, 5, 4, 4. 6, 2, 1. M. 5, 54. 129. 132. fg. 6, 5. 11. 13. 11, 153. Jâǵn. 1, 194. Spr. 3296. MBh. 2, 1568. 3, 16693. 13, 1133. 14, 2087. R. 2, 55, 32. R. Gorr. 2, 52, 38. Suçr. 1, 166, 12. 172, 20. 187, 19. 193, 13. 2, 442, 5. Vâgbh. 1, 6, 124. Ragh. 1, 84. 3, 31. 13, 3. 14, 81. Kâm. Nîtis. 19, 32. Uttararâmaḱ. 29, 1 v. u. Bhâg. P. 3, 1, 19. Brahma-P. in LA. (II) 49, 8. मेध्यतर M. 1, 92. 6, 12. मेध्यतम 1, 92. Vgl. अ°. — 2) m. *a) Ziege, Bock.* — *b) Acacia Catechu Willd.* — *c) Gerste* Râǵan. im ÇKDr. — *d)* N. pr. eines Mannes Vâlakh. 4, 2. Verfasser von 5. 9. 10. ein Tvâshṭra oder Kâṇva Ind. St. 3, 229, *b.* — 3) f. आ *a)* Bez. verschiedener für *rein geltender Pflanzen:* = रक्तवचा Med. = केतकी, ज्योतिष्मती, शङ्खपुष्पी, ब्राह्मी, श्वेतवचा, शमी und मण्डूकी Râǵan. im ÇKDr. — *b) ein best. Pigment* (रोचना) Med. — *c)* Bez. *einer best. Ader* Pańkar. 2, 8, 8. 15. — *d)* N. pr. eines Flusses MBh. 3, 14230; vgl. ब्रह्म°.

2. मैध्य (von मेधा) adj. gaṇa गवादि zu P. 5, 1, 2. = मेधायां भवः gaṇa दिगादि zu P. 4, 3, 54. = मेधिर. कवि RV. 5, 1, 12. तेन रोहान्त्व्रुक्मैर्मेध्यासः AV. 4, 14, 1. VS. 13, 51. मेध्य = मेधामर्हति gaṇa दण्डादि zu P. 5, 1, 66. °मैध्य am Ende eines comp. gaṇa वर्ग्यादि zu 6, 2, 131. In den verschiedenen gaṇa's bei P. ist मेधा wohl nur Fehler für मेध; das Fehlen des gangbaren मेध्य = मेधार्ह ist gar zu auffällig.

मेध्यता (von 1. मेध्य) f. *Reinheit* (in rituellem Sinne) Mârk. P. 35, 9. 12.

मेध्यत्व (wie eben) n. dass. TBr. 1, 3, 6, 8. 6, 4, 4. 2, 1, 3, 4. TS. 5, 2, 4, 4. सर्व° (स्त्रीणाम्) Spr. 3296.

मेध्यमन्दिर (1. मेध्य + म°) m. N. pr. eines Mannes Hall 162.

मैध्यातिथि (1. मेध्य + अ°) m. N. pr. eines Ṛshi, eines Kâṇva, Verfassers von ṚV. 8, 1. 9, 41—43. ṚV. 1, 36, 10. 11. 17. 8, 1, 30. 2, 40. 33, 4. 9, 43, 3. Vâlakh. 1, 9. 3, 1. Vgl. Sâj. zu ṚV. 8, 1, मेधातिथि und मैध्यातिथ.

मेन s. u. मेना.

मैनका (von मेना) f. Kâç. zu P. 6, 4, 120. N. pr. der Tochter des Vṛshaṇaçva Shaḍv. Br. 1, 1. einer Apsaras Halâj. 1, 88. Vjâḍi beim Schol. zu H. 183 (fälschlich मेनिका). MBh. 1, 943. 2915. fgg. 4820. 5, 3975. Hariv. 1783. 8453. 9446. 12474. 14165. R. 1, 63, 4. fgg. Çâk. 83, 7. 111, 4. Vikr. 6, 15. fgg. Kathâs. 28, 87. Bhâg. P. 9, 20, 13. Mârk. P. 106, 59. Brahma-P. in LA. (II) 50, 17. Çiç. 9, 86.

मेनकात्मजा f. *die Tochter* (आत्मजा) *der* Menakâ d. i. Pârvatî Halâj. 1, 16. Verz. d. Oxf. H. 184, *a*, 16.

मेनकाप्राणेश (मे° + प्रा°) m. *der Gatte der* Menakâ, *der* Himavant H. 1027.

मेनकाहित (मे° + हित) n. Titel eines Râsaka Sâh. D. 203, 17.

मैना 1) f. *a) Weib* Naigh. 3, 29. Nir. 3, 21. भगो न मेने परमे व्योमन्धारयद्रोदसी ṚV. 1, 62, 7. मेने इव तन्वा३ शुम्भमाने 2, 39, 2. उभे भद्रे जोषयेते न मेने 1, 95, 6. *das weibliche Thier:* मेनामश्वस्य 121, 2. गोः 10, 111, 3. Vgl. अमेन. — *b)* wie andere Namen für *Weib* auch so v. a. वाच् Naigh. 1, 11, wozu Devarâǵa ṚV. 10, 111, 3 citirt und Mâdhava's Erklärung *Donnerton.* — *c)* nach den Comm. N. pr. eines Weibes, der Tochter des Vṛshaṇaçva ṚV. 1, 51, 3. die Legende s. bei Sâj. zu d. St. Çat. Br. 3, 3, 4, 18. Taitt. Âr. 1, 12, 3. Lâṭj. 1, 3, 17. N. pr. der Gattin des Himavant Hariv. 941. 943. 1551. R. 1, 36, 14 (37, 15 Gorr.). Kumâras. 1, 18. 5, 3. 5. VP. 84. 85, N. 11. Bhâg. P. 4, 7, 58. Mârk. P. 52, 13. 31. Pańkar. 2, 6, 19. Verz. d. Oxf. H. 39, *a*, 29. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 506, Çl. 22. — *d)* N. pr. eines Flusses MBh. 6, 331 (VP. 183). — 2) m. Bein. des Vṛshaṇaçva (Vaters der Menâ) Shaḍv. Br. 1, 1. — मेन Wilson, Sel. Works 1, 214 fehlerhaft für मीन.

मेनाजा f. *Tochter* (जा) *der* Menâ d. i. Pârvatî H. 204.

मेनाद (मे + नाद) adj. *mä schreiend;* m. 1) *Ziege, Bock* Trik. 2, 9, 25. 3, 3, 211. H. an. 3, 338. Med. d. 39. — 2) *Katze* Trik. 3, 3, 211. H. an. Med. Hâr. 83. — 3) *Pfau* Trik. H. an. Med.

मेनाधव m. *der Gatte* (धव) *der* Menâ, *der* Himavant Trik. 2, 3, 1.

मेनि P. 3, 2, 171, Vârtt. 2, Sch. f. 1) *Angriffswaffe: Wurf-* oder *Schleudergeschoss;* = वज्र Naigh. 2, 20. कतरो मेनिं प्रति तं मुचाते ṚV. 10, 27, 11. हेत्या हेतिरसि मेन्या मेनिरसि AV. 2, 11, 1. 5, 6, 9. 10 (vgl. TBr. 2, 4, 2, 1). तं स्तृषीय ब्रह्मणा कर्मणा मेन्या 10, 5, 15. मेनिः शतवधा 12, 5, 16. 23. मेनिः शरव्या भव 59. यज्ञ° (= आयुध Comm.) Çat. Br. 11, 2, 3, 24. वरुणमेनिमुत्सृजति TS. 5, 1, 5, 3. 6, 1. Kâṭh. 19, 5. fgg. पञ्च° adj.: अग्निर्वा एष वैश्वानरः पञ्चमेनिर्यत्पुरोहितः (= शक्ति Sâj.) Ait. Br. 8, 24. 25. Vgl. अ°. — 2) v. l. für मेना Naigh. 1, 11.

मेनिला f. N. pr. einer Prinzessin Râǵa-Tar. 8, 3481. 3495. 3498.

मेनुल m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59, 11.

मेन्धिका und मेन्धी f. *Lawsonia alba Lam.* Çabdârthak. bei Wilson.

मेप्, मेपति (गतौ; सेवने?) Dhâtup. 10, 9.

मेब्, मेबते = मेव् Dhâtup. 10, 11, v. l.

मेम *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 181. Mél. as. 4, 637.

मेमिष (vom intens. von मिष्) adj. in अतिमेमिष *die Augen aufreissend, stier blickend* (Comm.) TBr. 3, 4, 1, 19.

मेय (von 3. मा) adj. P. 3, 1, 129, Sch. 1) *messbar, gemessen werdend:* मध्येन मुष्टिमेयेन so v. a. *mit einer Hand zu umspannen* Kathâs. 5, 49. धरिम° M. 8, 321. ज्ञातरूपं द्रोणमेयमकार्षुः पुञ्जशो नृपाः MBh. 2, 1860. अ° (s. auch bes.) *unermesslich:* बाणसंघाः MBh. 8, 1975. Kathâs. 46, 43. अमेयात्मन् 3, 3064. 5, 7245. — 2) *ermessbar, erkennbar* Prab. 112, 4. Sâh. D. 23, 9.

मेरक 1) m. N. pr. eines Feindes des Vishṇu H. 699. — 2) *ein mit Baumrinde gepolsterter Sitz* Vjutp. 212.

मेरु Uṇâdis. 4, 101. 1) m. N. pr. eines mythischen Berges aus Gold, der im Mittelpunkte Ǵambudvîpa's liegen soll und um den man sogar die Gestirne kreisen lässt, AK. 1, 1, 1, 45. H. 1031. Hâr. 26. Halâj. 1, 135. fg. मेरुः शिखरिणामहम् sagt Kṛshṇa Bhag. 10, 23. MBh. 1, 1098. fgg. 6740. 3, 11852. fgg. 6, 204. fgg. Hariv. 390. 2405. 2906. 8976. 9500. 11447. 11622. 12378. 12849. R. 1, 1, 32. न ह्यहाति (वैदेही पतिं) रता धर्मे मेरुमर्कप्रभा यथा 2, 40, 24. 73, 13. Ragh. 1, 14. Spr. 2355. 2386. 2526. 3572. Sûrjas. 12, 34. 37. 41. 43. 44. 48. 67. 69. 72. 13, 4. Kir. 5, 1. VP. 163. 166. fgg. Bhâg. P. 4, 1, 44. 5, 2, 22. 20, 2. 30. 35. 21, 7. 13. 22, 1. 2. 11. Mârk. P. 54, 9. 14. Verz. d. Oxf. H. 48, *a*, 40. Pańkar. 2, 2, 54. Çuk.

in LA. (II) 33,1. सौवर्णो मेरुः unter den Dingen, von denen man keine Erfahrung hat, Tattvas. 49. ميرو bei Albyrouny bei Reinaud, Mém. sur l'Inde 340. Lalit. ed. Calc. 137,15. 138,1. 147, 2 v. u. 175, 3. 318, 11. 340, 6. 352, 6. Burn. Intr. 599. Lot. de la b. l. 148. 216 (pl.). 842. fgg. Vgl. ज्ञान°, महा° (auch MBh. 3,11852. 11854. Hariv. 9737. 12025), सु° und मैरव. — *b)* Bez. *einer best. Gattung von Tempeln* (प्रासाद) Varâh. Bṛh. S. 56,17. षडश्रिर्मेरुर्द्वादशभौमो विचित्रकुहरश्च 20. — *c)* N. des Palastes der Gândhârî, einer der Gemahlinnen Kṛshṇa's Hariv. 8982. — *d)* Bez. *des über die andern herüberragenden Kügelchens in einem Rosenkranze:* मालामेकैकमादाय सूत्रे संपादयेत्सुधीः। मुखे मुखं तु संयोज्य पुच्छे पुच्छं तु योजयेत्॥ गोपुच्छसदृशी कार्याथ वा सर्पाकृतिर्भवेत्। तत्सजातीयमेकार्न्तं मेरुत्वेनाग्रतो न्यसेत्॥ Utpattitantra 60 im ÇKDr. — *e)* Bez. *der bei bestimmten Fingerstellungen über die andern herüberragenden Fingergelenke:* तिस्रो ऽङ्गुल्यस्त्रिपर्वाणो मध्यमा चैकपर्विका। पर्वद्वयं मध्यमाया मेरुत्वेनोपकल्पयेत्॥ — पर्वद्वयमनामाया परिवर्तेन वै क्रमात्। पर्वद्वयं मध्यमायास्तर्जन्येकं समाहरेत्॥ पर्वद्वयं तु तर्जन्या मेरुं तद्विद्धि पार्वति। — अनामामध्यमायाश्च मूलाग्रं तु द्वयं द्वयम्। कनिष्ठायाश्च तर्जन्यास्त्रयं पर्व सुरेश्वरि॥ अनामामध्यमायाश्च मेरुः स्याद्वितयं शुभम्। — अङ्गुल्यग्रेषु यज्जप्तं यज्जप्तं मेरुलङ्घने। पर्वसंधिषु यज्जप्तं तत्सर्वं निष्फलं भवेत्॥ (vgl. Spr. 3392, wo मेरु in dieser Bed. aufzufassen ist) Tantras. im ÇKDr. — *f)* N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,1418. eines Kakravartin Vjutp. 92. — 2) f. N. pr. der Gattin Nâbhi's und Mutter Ṛshabha's VP. 163; vgl. मेरुदेवी und u. मरुदेव 2.

मेरुक 1) m. *Weihrauch* Çabdak. im ÇKDr. — 2) N. pr. einer Gegend im N. O. von Madhjadeça Varâh. Bṛh. S. 14, 29.

मेरुकल्प (मेरु + क°) m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

मेरुकूट (मेरु + कूट) 1) m. n. *der Gipfel des* Meru MBh. 1, 6740. — 2) m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113; vgl. मेरुतुङ्ग.

मेरुट *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 180. Mél. as. 4, 640.

मेरुण्डा f. *eine best. Göttin* H. an. 3, 184 fehlerhaft für भेरुण्डा (st. भेरुण्डा ist भेरुण्डा zu lesen).

मेरुतन्त्र (मेरु + त°) n. Titel eines Tantra; s. u. गन्धाष्टक und मालाकार.

मेरुतुङ्ग (मेरु + तुङ्ग) m. N. pr. eines Gaina Verz. d. B. H. No. 964. — Vgl. मेरुकूट 2.

मेरुडु *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 182. Mél. as. 4, 640.

मेरुदुहितर् (मेरु + दु°) f. Meru's *Tochter* P. 6,3,70, Vârtt. 10. Bhâg. P. 5,2,22. — Vgl. मेरुपुत्री.

मेरुदृश्वन् (मेरु + दृ°) adj. *der den* Meru *gesehen —, besucht hat* P. 3,2,94, Sch.

मेरुदेवी (मेरु + दे°) f. N. pr. einer Tochter Meru's, Gattin Nâbhi's und Mutter Ṛshabha's (einer Erscheinung Vishṇu's) Bhâg. P. 1,3,13. 5,2,22. 3,1. 20. 4,5. — Vgl. मेरु 2. und u. मरुदेव 2.

मेरुधामन् (मेरु + 1. धा°) adj. *dessen Wohnstätte der* Meru *ist*, Beiw. Çiva's MBh. 13, 1204.

मेरुनन्द (मेरु + न°) m. N. pr. eines Sohnes des Svarokis Mârk. P. 66, 5. 6.

मेरुपुत्री (मेरु + पु°) f. *eine Tochter des* Meru P. 6,3,70, Vârtt. 10.

मेरुपृष्ठ (मेरु + पृष्ठ) n. 1) *die Höhe —, der Gipfel des* Meru Hariv. 12009. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,17. — 2) *der Himmel* H. ç. 1.

मेरुप्रभ (मेरु + प्रभा) adj. *wie der* Meru *leuchtend:* वन N. pr. eines Waldes Hariv. 8953. Man streiche demnach den Artikel प्रभवन.

मेरुप्रस्तार (मेरु + प्र°) m. Bez. *einer best. veranschaulichenden Darstellung aller möglichen Combinationen eines Metrums in Gestalt eines* Meru-*Berges* Ind. St. 8,192. 452—455.

मेरुबलप्रमर्दिन् (मेरु - बल + प्र°) m. N. pr. eines Fürsten der Jaksha Vjutp. 88.

मेरुभूत (मेरु + भूत) m. N. pr. eines Volkes MBh. 6,355 (VP. 189).

मेरुमन्दर (मेरु + म°) m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5, 16, 12. VP. 168, N. 6.

मेरुयन्त्र (मेरु + य°) n. *Spindel* Colebr. Alg. 290.

मेरुवर्धन (मेरु + व°) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 5,266. 469. errichtet ein nach ihm श्रीमेरुवर्धनस्वामिन् benanntes Heiligthum 266.

मेरुवर्ष (मेरु + वर्ष) n. N. eines Varsha Mârk. P. 60, 7.

मेरुव्रज (मेरु + व्रज) n. N. pr. einer Stadt MBh. 12, 6360.

मेरुशिखरधरकुमारभूत m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22.

मेरुश्रीगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabhûm. 2.

मेरुसावर्ण (मेरु + सा°) m. allgemeiner Name für die 4 letzten unter den 14 Manu Hariv. 411. 466 (wo mit der neueren Ausg. प्रथमे मेरुसावर्णे zu lesen ist). °सावर्णि VP. 268, N. 8. Davon nom. abstr. °सावर्णिता (°सावर्णता die neuere Ausg.) Hariv. 449.

मेरुसंभव m. N. pr. eines Fürsten der Kumbhâṇḍa Vjutp. 89.

मेर्वद्रिकर्णिका (मेरु - अद्रि + क° *Samenkapsel des Lotus*) f. *die Erde* H. ç. 155.

मेल (von मिल्) 1) m. *Zusammenkunft, Verkehr:* तत्त्वा यथा तेन रात्रौ मेलः (शशंस सः) Kathâs. 71, 300. ज्ञातिभिश्च समं मेलं कुर्वाणो न विनश्यति Spr. 707. — 2) f. आ *a) Zusammenkunft, Versammlung, Gesellschaft* H. an. 2, 507. Med. l. 45. Wilson, Sel. Works 1,18. 97. 105. 173. 323. 2, 164. fg. 220. fg. मद्यपान° Pańkat. 245, 4. — *b) Tonleiter:* मेलानां विवेकः (*de scalarum variationibus* Aufrecht) Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,13. — *c) eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 180. — S. मेला auch bes.

1. मेलक (wie eben) m. *das Zusammentreffen, Zusammenkunft* AK. 3, 3, 29. H. 1508. an. 2, 507. Med. l. 45. बह्वमान्यमेलके Kull. zu M. 2, 136. 8, 24. लोकमेलकेषु Pańkat. ed. orn. 49,17. Dhûrtas. in LA. 66,15. मेलकं कर् *sich versammeln* Hit. 20, 17. 72, 17. ed. Johns. 1423. ग्रह° *Conjunction der Planeten* Sûrjas. 8, 14. Verz. d. Oxf. H. 336,*b*,6 (vgl. मेलापक). — Vgl. तार°, चक्र° und नटक° unter नटक.

2. मेलक MBh. 6, 2103. 3855 fehlerhaft für मेकल, wie die ed. Bomb. hat. Ist etwa auch Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,32 मेकल st. मेलक zu lesen?

मेलकलवण n. *eine Art Salz*, = मृत्तिकालवण Râgan. im ÇKDr. und in Nigh. Pr. — Vgl. तारमेलक und तारमृत्तिका.

मेलन (von 1. मिल्) n. *das Zusammentreffen, Zusammenkommen, Zusammenstossen, Zusammenkunft, Vereinigung:* आदिदेशैकत्र राज्ञीनां मेलनम् Kathâs. 39,10. सुरासुरसैन्य° Verz. d. Oxf. H. 116,*b*,29. पूर्वोक्तविधित्रय° Madhus. in Ind. St. 1,14,21. Kuvalaj. 151,*b*,8.

मेला f. 1) *Schwärze zum Schreiben, Dinte* Trik. 2,8,27. Med. l. 45. Hâr. 212. — 2) *Augensalbe* H. an. 2,507. — 3) *die Indigopflanze* (नीली) AK. 2,4,2,13, v. l. = महानीली Râǵan. im ÇKDr. — Nach Benfey aus dem griechischen μέλας; vgl. मेला auch unter मेल.

मेलानन्द् m. *Dintenfass* Hâr. 212. auch f. °आ Çabdar. im ÇKDr. Wohl fehlerhaft für मेलामन्दा.

मेलानन्दाय्, (von मेलानन्द्), °यते *zum Dintenfass werden:* (यदि) सागरो मेलानन्दायते Vâsavad. 239,1.

मेलान्धु (मेला + अ°) *Dintenfass* Trik. 2,8,27. Wohl m., nicht f., wie Wilson (nach Çabdar.) und ÇKDr. (nach Ǵaṭâdh.) angeben. °क Vjutp. 208.

मेलापक (vom caus. von मिल्) m. *Vereinigung, Zusammenführung:* संसर्गश्च मेलापकः (मेलायक die Hdschr.) Karka zu Kâtj. Çr. 4,2,6 (nicht gedruckt). *Conjunction* (der Planeten) Verz. d. B. H. No. 873. मेलक st. dessen Verz. d. Oxf. H. 336,*b*,6. — °स्थान n. Saṁpuṭodbhava 59.

मेलामन्दा (मे° + म°) f. *Dintenfass* Hâr. 48.

मेलाम्बु m. dass. Çabdar. im ÇKDr. Offenbar nur ein verlesenes मेलान्धु.

मेलु *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Vjutp. 182.

मेलुद् desgl. Vjutp. 180. Mél. as. 4,640, wo so zu lesen ist.

मेव्, मेवते (सेवने) Dhâtup. 14,34.

मेवार्य s. मेतार्य.

मेशिका und मेशी in काल° = °मेषिका, °मेषी.

मेशी f. Bez. *des Wassers* in einer formelhaften Aufzählung TS. 3,2,2,1. मेषी v. l.

मेष (von मिष्) Nir. 3,16. gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. Sch. zu 3,19. 1) m. *a) Schafbock, Widder, Schaf* (Nir. 3,16. AK. 2,9,77. 3,4,12,52. 23,209. Trik. 2,9,23. 3,3,439. H. 1276. an. 2,568. Med. sh. 21. Halâj. 2,124); in der älteren Sprache auch *das Vliess des Schafes* und *was daraus gemacht ist* (vgl. мѣхъ *pellis, saccus* und litth. maíszas *saccus*). ṚV. 1,43,6. Rudra so genannt 51,1. 52,1. — 116,16. 8,2,40. 86,12. पीवानं मेषमपचन्त वीराः 10,27,17. 91,14. 106,5. AV. 6,49,2. VS. 3,59. 19,90. आरण्य 24,30. TS. 7,4,12,1. Çat. Br. 2,5,2,15. 3,3,4,18. 12,7,1,3. Kâtj. Çr. 5,3,6. Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,38. M. 11,136. R. Gorr. 1,50,6. Spr. 2191. 2340. रक्ष्यमाणा न वर्धन्ते मेषा (v. l. für मृगा) गोमायुना 5377. Varâh. Bṛh. S. 61,16. 86,80. °चर्मन् Râǵa-Tar. 5,325. °युद्ध Pańkat. 253,13. Verz. d. B. H. No. 897. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92, *b*,36. °कुक्कुटलावकयुद्धविधि 217,*a*,13. मेषाननो ग्रहः *widderköpfig* Suçr. 2,394,5. मेषास्य Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,25. — *b) der Widder im Thierkreise* (oder überh. *der erste Bogen von 30° in einem Kreise*) AK. 1,1,2,29. 3,4,28,216. Trik. 3,3,439. H. 116. H. an. Med. Baudhâjana bei Weber, Nax. 2,358. Sûrjas. 1,57. 3,18. 42. 12,45. 48. 57. 67. 13,6. 14,10. Varâh. Bṛh. S. 5,35. 102,1. 7. Bṛh. 1,4. 5,20. 11,9. 20,1. 25,4. 27,1. Laghuǵ. 1,12. 20 in Ind. St. 2,280. 282. Bhâg. P. 5,21,4. Mârk. P. 58, 75. 79. Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,32. 339,*b*,30. मेषादिषु (!) च मासेषु 10,*a*, N. 1. — *c) ein best. Heilmittel* Med. — *d)* मेषस्य पुष्पाणि Suçr. 2,342, 11; vgl. मेषपुष्पा und मेषकुसुम. — *e)* Bez. *eines best. Dämons, durch welchen Kinder besessen werden:* कुमारपितृमेषाय Suçr. 2,393,12. कुमार = स्कन्द, पितृ ebenfalls ein Graha (vgl. Verz. d. Oxf. H. 307, *b*,26) und zu मेष vgl. नैगमेष und मेषानन und मेषास्य oben u. 1,*a*. am Ende. Es kann aber कुमारपितृमेष auch als N. eines Dämons aufgefasst werden. — 2) f. °आ *eine Art Kardamomen* (त्रुटि) Çabdak. im ÇKDr. — 3) f. मेषी *a) Schafmutter* (auch in der abgeleiteten Bed. wie masc.) Trik. 2,9,24. H. 1277. ṚV. 1,43,6. सूज्ञानमति मेष्यः 9,8,5. 86,47. 107,11. VS. 3,59. 24,1. TBr. 1,6,4,4. Kauç. 127. — *b) Nardostachys Jatamansi* Dec. und *Dalbergia ougeinensis* Roxb. Râǵan. im ÇKDr.; vgl. कालमेषी. — *c)* v. l. für मेशी TS. 3,2,2,1.

मेषक (von मेष) 1) m. *eine best. Gemüsepflanze* (जीवशाक) Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. मेषिका *Schafmutter* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. कालमेषिका.

मेषकम्बल (मेष + क°) m. *ein als Ueberwurf dienendes Schafsfell oder eine wollene Decke* AK. 2,9,107.

मेषकुसुम (मेष + कु°) m. *Cassia Tora* Lin. Madana in Nigh. Pr. — Vgl. मेषाक्षिकुसुम.

मेषपुष्पा (मेष + पुष्प) f. *eine best. Pflanze,* = लघुमेषशृङ्गी Madana in Nigh. Pr.

मेषलोचन (मेष + लो°) m. *Cassia Tora* Lin. Bhâvapr. im ÇKDr.

मेषवल्ली (मेष + व°) f. *Odina pinnata* (अजशृङ्गी) Bhâvapr. im ÇKDr.

मेषवाहिन् (मेष + वा°) adj. *auf einem Widder reitend;* f. °वाहिनी N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2635. मेघ° ed. Bomb.

मेषविषाणिका (मेष + विषाण) f. = मेषशृङ्गी Ratnam. im ÇKDr.

मेषशृङ्ग (मेष + शृङ्ग) m. *ein best. Baum,* der MBh. 14,1172 zu den द्रुमाणां राजानः gezählt wird. Suçr. 1,46,15. 2,23,5. 347,4. 356,11. *eine best. Giftpflanze* H. 1197. f. ई *Odina pennata* Lin. (अजशृङ्गी) Ratnam. 21. Suçr. 1,145,7. 11. 16. 137,14. 138,3. 2,379,9. 322,21.

मेषसंधि MBh. 1,6988 fehlerhaft für मेघ°.

मेषहृत् (मेष + हृत्) m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5, 3597 nach der Lesart der ed. Bomb.; मेघ° ed. Calc.

मेषाक्षिकुसुम (मेष - अक्षि *Auge* + कु°) m. *Cassia Tora* Lin. Ratnam. im ÇKDr.

मेषाण्ड (मेष + अ°) adj. *die Hoden eines Widders habend;* m. Bein. Indra's Çabdârthak. bei Wilson; vgl. R. 1,48.49.

मेषाल्ली f. *eine best. Pflanze,* = अजाल्ली, छगलाल्ली, वस्ताल्ली Râǵan. im ÇKDr.

मेषालु (मेष + आलु) m. *eine best. Pflanze,* = वर्वरा Râǵan. im ÇKDr.

मेषाह्वय (मेष + आ°) m. *Cassia Tora* Lin. Râǵan. im ÇKDr.

मेषूरण n. μεσουράνημα, Bez. *des 10ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. 1,17. 5,9. 11,11. 18. Verz. d. B. H. No. 880. Ind. St. 2,254. 276. 8,203.

मेह (von 1. मिह्) m. n. Siddh. K. 251,*b*,5. m. 1) *Urin* H. 633. नाग्नौ मेहं (*Urin* oder *das Urinlassen*) कुर्वीत Mârk. P. 34,34. अमेह m. *Harnverhaltung* TS. 6,2,9,4. Kâṭh. 25,8. Pańkav. Br. 5,10,2. मेहतम् M. 4, 52 ist gen. partic. praes., nicht adv. von मेह, wie Benfey annimmt. — 2) *krankhafter Harnfluss,* so v. a. प्रमेह AK. 2,6,2,7. H. 470, Sch. Suçr. 1,9,4. 193,16. 214,15. 263,12. Verz. d. B. H. No. 949. 966. Vgl. इक्षु°, उदक°, क्षार°, तैक्ष्ण°, भस्म°, मज्जा°, मञ्जिष्ठा°, मधु°, शुक्र° und मैहिक. — 3) = मेष *Widder* Çabdak. im ÇKDr.

मेहघ्नी (मेह 2. + घ्नी) f. *Gelbwurz* Ratnam. im ÇKDr.

मेहत्नू f. N. pr. eines Flusses R̥V. 10,75,6.

मेहन (von 1. मिह्) 1) n. *a) das männliche Glied* AK. 2,6,2,27. H. 610. an. 3,400. Med. n. 108. Halâj. 2,359. R̥V. 10,163,5. MBh. 6,70.9, 2599. 12,9892. Suçr. 1,125,6. 19. 262,3. Varâh. Bṛh. S. 51,9. अयेनिा मुखादौ मेहनं प्रवेशयेत् Vivâdak. 50,17. — *b) der Kanal des Harns:* प्र ते भिनद्मि मेहनम् AV. 1,3,7. 11,5. — *c) Urin* H. an. Med. Suçr. 1,118, 17. Vâgbh. 1,7,69. — 2) m. *ein best. Baum,* = मुष्कक Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. श्रा = महिला ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. (इति केचित्).

मेहना (wie eben) adv. (eigentlich *in Strömen*) *reichlich:* यदिन्द्र चित्र मेहनास्ति त्वादातमद्रिवः (राधः) R̥V. 5,39,1; vgl. Nir. 4,4. श्रुष्मासो ये ते श्रद्रिवो मेहना केतसापः 38,3. गां भजत मेहनाश्वं भजत मेहना 8,4,21. 32,12.

मेहनावत् (मेहना ऽवत् Padap.) adj. *reichlich spendend* R̥V. 2,24,10. 3,49,3.

मेहपाट N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,39. — Vgl. मेदपाट.

मेहिन् (von 1. मिह् oder मेह) am Ende eines comp. *harnend* und *an einer best. Harnkrankheit leidend;* vgl. इक्षु°, उदक°, तार°, तैाद्र°, गोक्षे°, चिर°, नील°, पिष्ट°, फेन°, मञ्जिष्ठा°, मधु°.

मैघ (von मेघ) adj. f. ई *von der Wolke stammend* VS. 23,35.

मैत्र (von मित्र) 1) adj. f. ई *a) vom Freunde kommend:* धन M. 9,206. Jâǵn. 2,118. — *b) die Gefühle eines Freundes habend, — verrathend, wohlwollend, liebevoll:* मैत्रो ब्राह्मण उच्यते M. 2,87. 6,8. 11,35. Bhag. 12,13. MBh. 1,3840. fg. 7865. 3,10420. 5,2449. 13,1564. ब्राह्मणो दारुणो नास्ति मैत्रो ब्राह्मण उच्यते 1877. 6657. 14,1253. Kâm. Nîtis. 4,29. 15,28. Bhâg. P. 3,27,8. Mârk. P. 20,20. मैत्रेणेत्तस्व चक्षुषा R. 1,32,17 (53,17 Gorr.). 2,92,7. कथा R. Gorr. 2,1,6. मैत्रीं बुद्धिं समास्थाय MBh. 3,8480. ऋतं मैत्रं तु भाषन्ते ये नराः स्वर्गगामिनः 13,6646. — *c) dem* Mitra *gehörig* u. s. w. VS. 24,8. Ait. Br. 5,26. मैत्रं वा श्रहः । वारुणी रात्रिः TBr. 1,7,10,1. मैत्रेणा (हविषा) कृपन्ते 8,4,2. TS. 5,1,2,3. Çat. Br. 3,2,1,18. 5,3,2,5. fgg. Kâtj. Çr. 5,12,6. 25,2,3. पायुनोत्क्रममाणास्तु (so die ed. Bomb.) मैत्रं स्थानमवाप्नुयात् MBh. 12,11705. मुहूर्त R. Gorr. 2,97,27. Kumâras. 7,6. Verz. d. B. H. No. 912. — 2) m. *a) ein Brahmane (der Wohlwollende;* vgl. u. 1, *b.)* Trik. 2,7,3. H. 813. — *b) eine best. Mischlingskaste* M. 10,23; vgl. मैत्रेयक. — *c)* (sc. संधि) Bez. *eines best. auf Zuneigung gegründeten Bündnisses* Spr. 3820. 4511. — *d)* Bez. des 12ten astrologischen Joga As. Res. 9,366. — *e) After* (vgl. 3, *d.)* Kull. zu M. 12,72. — *f)* N. pr. eines gangbaren Mannsnamens, der wie चैत्र dem lateinischen Cajus entspricht: चैत्रो मैत्रात्पूर्वदेशे P. 2,3,29, Sch. 1,3,27, Vârtt., Sch. Gaudap. zu Sâṁkhjak. 7. Kusum. 15,11. — *g)* N. pr. eines Lehrers (मौद VP.) Verz. d. Oxf. H. 55,*b*, N. 1. — 2) f. ई (nach indischer Auffassung f. zu मैत्र्य) *a) Wohlwollen, freundschaftliche Gesinnung, ein freundschaftliches Verhältniss, Freundschaft* AK. 3,6,6,39. H. 731. Halâj. 4,21. MBh. 13,6659. दया मैत्री च भूतेषु Spr. 1512. 2833. 4198. Kâm. Nîtis. 1,22. 3,22. 4,38. Jogas. 1,33. 3,24 (Verz. d. Oxf. H. 230,*b*). Lot. de la b. l. 300. श्र° MBh. 14,1000. नैषां दारेषु कुर्वीत मैत्रीम् MBh. 4,100. श्रवलिप्तेषु मूर्खेषु u. s. w. न मैत्रीमाचरेद्बुधः 5,1495. Mârk. P. 50,65 (wo मैत्री गृहे zu schreiben ist). यदि मैत्री स्थिता त्वयि *wenn du freundschaftliche Gesinnung hegst* R. 6,10,8. खलसज्जनानाम् Spr. 382. 790. 1260. 2409. 3143. 4451. 5147. Varâh. Bṛh. S. 78,7. Kathâs. 61,74. Prab. 97,9. नाविनीतैश्च पण्डितः । गच्छेन्मैत्रीम् Mârk. P. 34,87. तत्क्रियतां मया सह मैत्री Pańkat. 110,1. 3. 248,2. Hit. 17,6. 8. 18,2, v. l. pl. Spr. 345. Bhâg. P. 1,19,16. *innige Verbindung* (mit Unbelebtem): कमलामोद° Megh. 32. या पदानां पदान्येऽन्यमैत्री शय्येति कथ्यते Pratâpar. 11,*b*,9. — *b) das Wohlwollen* personificirt MBh. 3,199. शुभामैत्र्यौ निग्रहानुग्रहकर्त्र्यौ देवते Schol. Prab. 65,3 u. s. w. eine Tochter Daksha's und Gattin Dharma's Bhâg. P. 4,1,49. — *c) das* Naxatra Anurâdhâ H. 113. — 3) n. *a) Freundschaft:* मैत्रेणान्नमद्याम् Çat. Br. 2,3,2,12. Kâtj. Çr. 4,15,19. M. 8,118. 120. Spr. 789 (Conj.). नास्ति मैत्रं नरेन्द्रैश्च नास्ति मैत्रं खलैः सह । नास्ति मैत्रमबोधैश्च 4450. सुकरं सर्वथा मैत्रं दुष्करं प्रतिपालनम् 5234. सतां साप्तपदं मैत्रम् Brahma-P. in LA. (II) 57,12. Pańkat. II, 47. Vop. 23,11. Am Ende eines adj. comp.: श्रारोपितमैत्रां ताम् (स्वभर्तरि) Mârk. P. 72,13. — *b) das unter* Mitra *stehende* Nakshatra Anurâdhâ Weber, Ǵjot. 35. R. 6,86,43. Sûrjas. 8,18. 9,14. Varâh. Bṛh. S. 7,12. 9,3. 32,16. 47,18. 98,16. Mârk. P. 58,33. Ind. St. 5,297. °नक्षत्र MBh. 9,1982. °भ Ǵatâdh. im ÇKDr. — *c) das am frühen Morgen an* Mitra *gerichtete Gebet:* कृत° adj. Bhâg. P. 1,13,29. Könnte auch zu *d.* gehören, aber der Schol. erklärt das Wort durch मित्रदैवत्यं संध्यावन्दनम्. — *d) das unter* Mitra (vgl. मित्र 1, *b.* am Ende) *stehende Geschäft der Ausleerung:* मैत्रं कृ *seine Nothdurft verrichten* M. 4,152. Verz. d. Oxf. H. 85, *a*,30. Âhnikâćârat. und Râǵav. im ÇKDr. — *e)* = मैत्रसूत्र Ind. St. 1,69. — *f)* im Veda angeblich = मित्र *Freund* P. 5,4,36, Vârtt. 4, Sch. — Vgl. दुर्मैत्र, महामैत्र und °मैत्री.

मैत्रक (von मैत्र) n. *Freundschaft* Uttararâmak. 97,11.

मैत्रकन्यक (मैत्र + कन्यका) m. N. pr. eines Mannes Burn. Intr. 131. fg.

मैत्रता (von मैत्र adj.) f. *Wohlwollen* Hârîta bei Kull. zu M. 2,6. Im Gegens. zu शत्रुत्व Spr. 4970 fehlerhaft für मित्रता.

मैत्रवर्धक adj. von मित्रवर्ध gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. °वर्धक (von मित्रवर्ध) v. l.

मैत्रशाखा (मैत्र + शा°) f. N. einer *Schule* Verz. d. Oxf. H. 270,*b*,31.

मैत्रसूत्र (मैत्र + सूत्र) n. Titel eines Sûtra Ind. St. 1,69.

मैत्रान्तज्योतिक (मैत्र - श्रन्त + ज्योतिस्) m. Bez. *eines best. Gespenstes* M. 12,72. मित्रदेवताकत्वान्मैत्रः पायुस्तद्देवान्तं कर्मेन्द्रियं तत्र ज्योतिर्यस्य सः Kull.

मैत्राबार्हस्पत्य adj. *dem* Mitra *und* Bṛhaspati *gehörig* TBr. 1,7,2,7. Çat. Br. 5,3,2,4. Kâtj. Çr. 15,3,40.

मैत्रायण 1) m. *a)* oxyt. patron. von मित्र gaṇa नडादि zu P. 4,1,89. Fehlerhaft für मैत्रेय in der Stelle: दिवोदासस्य दायादो ब्रह्मर्षिर्मित्रयुर्नृपः । मैत्रायणो (मैत्रेयो ऽस्य die neuere Ausg.) ततः सोमो मैत्रेयास्तु ततः स्मृताः ॥ Hariv. 1789. — *b)* pl. N. einer Schule (nach Maitri benannt): मैत्रायणानामुपनिषत् Maitrjup. Einl. °गृह्यपद्धति Verz. d. Oxf. H. 400, *b*, No. 182. — 2) f. ई N. pr. der Mutter Pûrṇa's, der मैत्रायणीपुत्र genannt wird, Burn. Intr. 478. Lot. de la b. l. 489. Lalit. ed. Calc. 1,16. N. pr. einer Lehrerin Colebr. Misc. Ess. I, 144. °शाखा Verz. d. Oxf. H. 400,*b*, No. 182. Ind. St. 1,470. 5,14. °परिशिष्ट (vgl. u. मैत्रायणीय) Verz. d. B. H. No. 1173. 1176. — 3) n. (मैत्र + श्रयन) *wohlwollendes Verfahren, Wohlwollen:* न हिंस्यात्सर्वभूतानि मैत्रायणगतश्चरेत् Spr. 4370. MBh.

12,6961. Nilak. erklärt: मैत्रं मित्रभावस्तद्देवायनं मार्गस्तद्गतश्चरेत्; मित्रः सूर्यस्तस्येदं मैत्रं तदयनं गमनं तच्च मैत्रायणं तत्र गतः सूर्यवत्प्रत्यक्षे विभिन्नमार्गः.

मैत्रायणक adj. von मैत्रायण gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

मैत्रायणि Titel einer Upanishad Ind. St. 3, 325. Vielleicht fehlerhaft für °णी.

मैत्रायणीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 257. fg. Colebr. Misc. Ess. I, 17. Roth in der Einl. zu Nir. XXIII. °परिशिष्ट (vgl. u. मैत्रायण 2.) Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,18.

मैत्रायण्य m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,2.

मैत्रावरुण P. 7,3,23, Sch. 1) adj. f. ई *von* Mitra *und* Varuṇa *herstammend, denselben gehörig* u. s. w.: वर्ष AV. 5,19,15. VS. 18,19. 24,2. शस्त्र Ait. Br. 3, 2. 6, 4. 6. ग्रह 2, 26. Çat. Br. 4,2,3,12. पशुपुरोडाश Ait. Br. 3,47. Taitt. Br. 1,5,4,2. आमिक्षा TS. 2,5,4,4. Çat. Br. 4,2,3,12. — 2) m. *a*) patron. nach der Legende Ṛv. 7,33,11. Âçv. Çr. 12,15. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,10. 11. des Agastja Çabdar. im ÇKDr. des Vâlmîki H. 846. Halâj. 2,257. इडासि मैत्रावरुणी Çat. Br. 14,9,4,27; vgl. 1,8,1,8. — *b*) Bez. *eines der fungirenden Priester* (ऋत्विज्), *des ersten Gehilfen des* Hotar; auch Praçâstar genannt, Âçv. Çr. 4,1,6. Ait. Br. 2, 5. 6, 1. मैत्रावरुणं (शस्त्रं) मैत्रावरुणः प्रातःसवने शंसति 4. प्रणेता वा एष होत्रकाणां यन्मैत्रावरुणः 6. TBr. 1,8,2,4. TS. 6,1,4,2. Çat. Br. 11,5,5,10. 12,1,1,6. Kâtj. Çr. 6,4,4. 7,1,6. °श्रुति Verz. d. Oxf. H. 270,*b*,31. Hiervon ein gleichlautendes adj.: यन्मैत्रावरुणो ऽनुशंसति तेन मैत्रावरुणम् Pañkav. Br. 7,8, 6. — Vgl. कोकिल° und मित्रावरुण.

मैत्रावरुणि m. *der Sohn des* Mitra *und* Varuṇa, patron. Mânja's (Agastja's) Ṛv. Anukr. AK. 1,1,2,22. H. 123. MBh. 3,8776. 12,13216. 13,4771. Vasishṭha's Ṛv. Anukr. MBh. 1,6801. 9,2386. 12,11222. Vâlmîki's H. 846, Sch. Uttararâmak. 6,1 (nicht Vasishṭha's, wie Wilson meint).

मैत्रावरुणीय adj. *zum* Ṛtviǵ Maitrâvaruṇa *in Beziehung stehend* Çâñkh. Br. 30, 3. Schol. zu Kâtj. Çr. 8,6,22. n. *sein Amt* Siddh. K. zu P. 5,1,135. — Vgl. मित्रावरुणीय.

मैत्रि m. N. pr. eines Lehrers Maitrjup. 2, 2. Nach dem Schol. = मैत्रेय und metron. von मित्रा. Nach ihm ist die Maitrjupanishad benannt.

मैत्रिक (von मित्र oder मैत्र) am Ende eines adj. *Freundschaftsdienst:* छिन्नमूर्धापदेशार्कितनूनकृत° Pañkar. 4,3,120.

मैत्रिन् (von मैत्र) adj. *Gefühle der Freundschaft habend, Freund:* स एव बन्धुः स पिता स मैत्री जननी च सा (sic) । स च भ्राता पतिः पुत्रो यः कृष्णवर्त्म दर्शयेत् ॥ Pañkar. 2,8,24. fg.

मैत्रीनाथ (मै° + नाथ) m. N. pr. eines Autors Burn. Intr. 542.

मैत्रीबल (मै° + बल) 1) adj. *dessen Macht im Wohlwollen besteht;* m. Bein. *eines* Buddha Trik. 1,1,8. — 2) m. N. pr. eines Fürsten, eine Incarnation Çâkjamuni's, Hiouen-thsang 1,140. 2,100. Vjâḍi beim Schol. zu H. 233, wo मैत्रीबल° zu lesen ist.

मैत्रीभाव m. = मैत्री *Freundschaft:* चत्वारो ब्राह्मणपुत्राः । परं मैत्रीभावमुपागताः Pañkat. 243,13. Verz. d. B. H. No. 903.

मैत्रेय 1) adj. *a*) (von मैत्री) *von Wohlwollen erfüllt,* neben करुणान्वित als Beiw. der Sonne MBh. 3,157. मित्रेषु सर्वभूताभयप्रदेषु साधुः Schol.; vgl. मित्रयु. — *b*) wohl *von* Maitri *herrührend:* मैत्रेयी (उपनिषद्) Ind. St. 3,325. — 2) m. *a*) proparox. patron. von मित्रयु P. 6,4,174. 7,3,2. gaṇa गृष्ट्यादि zu P. 4,1,136. Hariv. 1789 (मैत्रेयो ऽस्य st. मैत्रायणः die neuere Ausg.). Kausharava Ait. Br. 8,28. Bhâg. P. 1,13,1. 19,10. 3,1,1. fgg. Glâva Khând. Up. 1,12,1 (nach dem Schol. metron. von मित्रा). — MBh. 2,105. 3,349. fgg. 9,3357. 13,5795. fgg. VP. 3. Verz. d. B. H. No. 1113. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,N. 5. 310,*a*,25. pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,6. Hariv. 1789. Saṁsk. K. 185,*b*,4. f. ई Gattin des Jâǵnavalkja Çat. Br. 14,5,4,1. Ahaljâ Shaḍv. Br. 1,1. Sulabhâ Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâñkh. Gṛhj. 4,10. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,6. — Weber, Nax. 2,392. — *b*) N. pr. eines Bodhisattva und zukünftigen Buddha's Trik. 1, 1, 24. Lalit. ed. Calc. 2,9. 5,6. fgg. Lot. de la b. l. 302. fg. Wassiljew 126. 130. 157. 178. — *c*) N. pr. des Vidûshaka in Mṛkkh. 6,2. — *d*) N. pr. eines Grammatikers, = मैत्रेयरक्षित Colebr. Misc. Ess. II, 59. Verz. d. Oxf. H. 182,*b*,43. — *e*) = मैत्रेयक Kull. zu M. 10,33.

मैत्रेयक 1) m. (von मैत्रेय) *eine best. Mischlingskaste* M. 10,33. मैरेयक MBh.; vgl. मैत्र. — 2) f. मैत्रेयिका *a*) *die Abstammung von* Mitraju (vgl. P. 5,1,134): मैत्रेयिकया श्लाघते P. 7,3,2, Sch. — *b*) *ein Kampf zwischen Freunden* (मित्रयुद्ध) Trik. 3,2,10.

मैत्रेयरक्षित (मै° + र°) m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. II, 9. 43. 55. West. Radices, Einl. II. fg. Vgl. मैत्रेयो रक्षितः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,38.

मैत्रेयवन (मै° + वन) n. N. pr. einer Gegend (eines *Waldes*) Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,18.

मैत्रेयसूत्र (मै° + सूत्र) n. Titel eines Sûtra Verz. d. Oxf. H. 270,*a*,19.

मैत्र्य (von मित्र) n. *Freundschaft* AK. 3,6,6,39. Vid. 274. Kathâs. 65,171. साप्तपद Pañkat. IV, 70. 210,20. Hit. 17,6. 25,15, v. l.

मैथिल adj. f. ई *zu* Mithilâ *in Beziehung stehend:* Sprache Colebr. Misc. Ess. II, 27. Brahmanen 179. Vaǵrasûkî 256. राजन् MBh. 12,3666. R. Gorr. 1,75,13. 3,14,24. Lalit. ed. Calc. 24,13. Uttararâmak. 86,7. m. *ein Fürst von* Mithilâ MBh. 12,3664. fg. Hariv. 2113 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 1,33,6 (34,6 Gorr.). 3,53,2. Ragh. 11,32. 48. pl. Bhâg. P. 9,13,27. VP. 467, N. 17. als Autoren Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,5. 279,*a*,19. *das Volk von* Mithilâ Mârk. P. 58,12. f. ई Bein. der Sîtâ, Tochter Ǵanaka's, Königs von Mithilâ, Trik. 2,8,4. H. 703. R. 1,1,52. 77,28. R. Gorr. 2,104,1. 3,49,55. Megh. 98. Ragh. 12,29. 15,37. Weber, Râmat. Up. 299.

मैथिलवाचस्पति (मै° + वा°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,20.

मैथिलश्रीदत्त (मै° + श्री°) m. desgl. ebend.

मैथिलिक m. pl. *die Bewohner von* Mithilâ; s. u. गौड 1, *d*.

मैथिलेय m. metron. von मैथिली Ragh. 15,31. 63. 16,42.

मैथुन (von मिथुन) 1) adj. f. ई *a*) *gepaart, ein Paar verschiedenen Geschlechts bildend:* गान्धर्व्यः Bhâg. P. 4,27,14. — *b*) *verschwägert:* संयुक्तं मैथुनं वा Pâr. Gṛhj. 3,10. — *c*) *zur Begattung in Beziehung stehend:* स्पर्शाः *die Gefühle der Wollust beim Beischlaf* Kathop. 4,3. स्त्रीणां भोगे च मैथुने M. 8,100. दारकर्मणि मैथुने *das mit der Begattung in Zusam-*

menhang stehende Heirathen, dieselbe bezweckend 3,5. न चैषां मैथुनो धर्मो बभूव so v. a. *bei ihnen fand keine Begattung statt* MBH. 12,7255. 7257. °वासस् *ein Kleidungsstück, welches man beim Beischlaf anhat*, M. 4,116. — 2) n. *Paarung, Begattung* NIR. 8,10. AK. 1,1,5,15. 3,4,18, 124. 6,1,4. H. 538. an. 3,401. MED. n. 108. HALÂJ. 5,52. ÂÇV. GṚHJ. 3, 9,6. ÇAT. BR. 10,4,4,4. KÂTJ. ÇR. 2,1,8. 25,4,27. MAITRJUP. 3,4. M. 5, 56. MBH. 4,832. 13,1499. SUÇR. 1,72,9. Spr. 379. 409. क्रयक्रीत 1743. मृतं मैथुनमप्रजम् 2244. 5275. WILSON, Sel. Works 1,256. Verz. d. B. H. No. 903. °ज्वर MBH. 13,1516. °नं चर् KAUÇ. 141. °या MBH. 13,4521. °गम् 4570. °गत *im Beischlaf begriffen* 1,3812. °गमन SUÇR. 1,317,4. मैथुनमेति VARÂH. BṚH. S. 45,12. य आस्ते °नम् Verz. d. Oxf. H. 91,b,23. मैथुनायोपचक्रतुः R. 1,37,5. मैथुनायोपजग्मतुः R. GORR. 1,38,7. विदग्धमैथुनोपगमन SUÇR. 1, 80, 5. यत्र मैथुनैरेधिरे प्रजाः BHÂG. P. 3,21,1. त एनं लोलुपतया मैथुनायाभिपेदिरे 20, 23. मैथुनं तु समासेव्य पुंसि योषिति वा M. 11, 174. 67. मैथुनाभिघात, अति° SUÇR. 1,263,6. 290,12. ÇÂṄKH. SAṂH. 1,6,12. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): संवृत° HARIV. 1365. स्पृष्टमैथुना M. 8,205. संसृष्ट° JÂGN. 1,135. अकृतपूरुषान्तर° KULL. zu M. 5,160. मैथुन = संगति, संगत, संबन्ध *Vereinigung, Verbindung* AK. 3,4,18,124. H. an. MED. HALÂJ.

मैथुनधर्मिन् (मै° + ध°) adj. *der Begattung fröhnend, sich begattend* BHÂG. P. 9,6,40.

मैथुनिक adj. = मैथुनिन् am Ende eines comp.: श्राद्ध° MBH. 7,304; vgl. श्राद्धदिने मैथुनप्रायश्चित्तम् Verz. d. Oxf. H. 282,a,43. fg.

मैथुनिका (von मैथुन) f. *Verschwägerung* P. 4,3,125.

मैथुनिन् (wie eben) 1) adj. *den Beischlaf vollziehend* M. 5,144. संध्या° MÂRK. P. 51,101. Vgl. दिवा°. — 2) m. *Ardea sibirica* (vgl. कामिन्) H. ç. 193.

मैथुन्य (wie eben) adj. *die Begattung zum Zweck habend*: गान्धर्वो विवाहः M. 3,32. BHÂG. P. 5,5,7.

मैधातिथ adj. *zu* Medhâtithi *in Beziehung stehend* ÇÂṄKH. ÇR. 11, 7,2. NIR. 8,22. n. N. eines Sâman Ind. St. 3,230,a. PAṄKAV. BR. 14, 6,6. LÂṬJ. 7,4,1.

मैधावं (von मेधाविन्) m. *der Sohn eines weisen Mannes* P. 6,4,164, Sch.

मैधावक (wie eben) n. *Klugheit, Weisheit* gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133.

मैध्यातिथ (von मेध्यातिथि) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,230,b.

मैनाकं m. 1) N. pr. eines Berges; nach der Sage ein Sohn Himavant's von der Menâ (Menakâ), der, als Indra alle Berge der Flügel beraubte, allein die seinigen behielt, TRIK. 2,3,2. H. 1028. TAITT. ÂR. 1,31,2 (मैनागं v. l.). AV. PARIÇ. in Verz. d. B. H. 93,10 v. u. MBH. 2,59. 66. 3,399. 8364. 10820. 11057. 11540. 6,237. 13,1745. HARIV. 941. fg. 9500. 11621. 12398. 12600. R. 1,3,27. 4,44,37. 5,49,27. 6,86,44. KUMÂRAS. 1,20. KATHÂS. 54,16. BHÂG. P. 5,19,16. MÂRK. P. 52,13. 57,13. VP. 85, N. 11. 180, N. 3. °स्वसर् f. Beiw. der Pârvatî H. 204. — 2) N. pr. eines Daitja HARIV. 12933, nach der Lesart der neueren Ausg. und bei LANGLOIS; व्याघ्राक्ष die ältere Ausg.

मैनागं s. u. मैनाक 1.

मैनालं (von मीन) m. *Fischer* (Comm.) VS. 30,16.

मैनिकं (wie eben) m. dass. P. 4,4,35, Sch.

मैनेय m. pl. N. pr. einer Völkerschaft: अतिक्रम्य मल्लान्मैनेयानामनुवैनेये निर्गमे षट्सु योजनेषु LALIT. ed. Calc. 277,7.

मैन्द m. N. pr. eines Affen MBH. 2,1122. 3,16115. 16287. R. 1,16,15. 4,25, 33. 39, 30. 6,4, 6. 24, 35. WEBER, RÂMAT. UP. 306. von Kṛshṇa besiegt H. 220. HARIV. 2360. 9802. °मर्दन Bein. Vishṇu's oder Kṛshṇa's H. 221, Sch. °हन् desgl. ÇKDR. und WILSON angeblich nach H.

मैमतं m. patron. von मिमत P. 4,1,150.

मैमतायनं m. desgl. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

मैमतायनि m. desgl. P. 4,1,150.

मैरव adj. f. ई *zum Berge* Meru *gehörig*: रत्नस्थली PRAB. 101,9.

मैरावण m. N. pr. eines Asura: °चरित्र MACK. Coll. I,97; vgl. 218. 329. Ueberall मैरावन.

मैरेय m. n. (die Lexicographen kennen nur das n.) *ein aus Zucker und andern Stoffen bereitetes berauschendes Getränk* AK. 2,10,42. TRIK. 2,10,4. H. 904. HALÂJ. 2,175. P. 6,2,70. MBH. 4,2364. 14,2682. 15,21. HARIV. 8419. R. 1,53,2 (m. pl.). 2,91,15. 65. 4,33,8 (pl.). SUÇR. 1,70,10. 190,11 (m.). 2,77,3. 99,16. VÂGBH. 1,7,40. RÂGA-TAR. 4,434. 5,368. BHÂG. P. 3,4,2. Verz. d. Oxf. H. 91,b,4. मैरेयं धातकीपुष्पगुडधान्याम्लसंस्कृतम् (°धानाम्लसंहितम् ÇKDR.) MÂDHAVA bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. गुडमैरेयः P. 6,2,70, Sch. मधु° ebend. BHÂG. P. 6,1,59.

मैरेयक m. 1) dass. MBH. 7,2310. मैरेयकापूपान् ed. Bomb. — 2) *eine best. Mischlingskaste* MBH. 13,2582. मैत्रेयक M.

मैलन्द m. *Biene* ÇKDR. mit Anführung einer Stelle aus Vararuḱi's PATTRAKAUMUDÎ.

मैश्रधान्य (von 1. मिश्रधान्य) n. *ein aus mancherlei Körnerfrüchten gemischtes Gericht* KAUÇ. 11. 19. 22. 24. 46. 133.

मैहिक (von मेह) adj. *den krankhaften Harnfluss betreffend* SUÇR. 1,9,15.

मोक (von 1. मुच्) 1) n. *ein abgezogenes Fell*: कदलीमृगमोकानि MBH. 2,1743. = अजिन Schol. Vgl. निर्मोक. — 2) f. मोकी *Nacht* NAIGH. 1,7. अनु व्रतं सवितुर्मोक्यागात् ṚV. 2,38,3.

मोकलिन् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,b,4.

मोक्तर् (von 1. मुच्) nom. ag. *der da löst, abträgt* (eine Schuld): भवत्यृणस्य मोक्तारः सत्पुत्राः पुत्रिणो हिताः SUÇR. 1,317,17. — Vgl. मृतस्व°.

मोक्तव्य (wie eben) adj. 1) *zu befreien, frei zu lassen*: न शत्रुर्वशमापन्नो मोक्तव्यो बध्यतां गतः MBH. 5,1426. KATHÂS. 56,48. MÂLAV. 9. — 2) *fahren zu lassen, herauszugeben, auszuliefern*: उपस्थितस्त्वक्तव्य आधिः JÂGN. 2,62. *zu erlassen, worauf man zu verzichten hat*: तेनार्धवृद्धिर्मोक्तव्यः M. 8,150. — 3) *zu schleudern*: महाकायसमं ते मोक्तव्यो ऽत्र भवेच्छरः MBH. 1,5290. अयुध्यति न मोक्तव्या सा (गदा) 7,3311. न मोक्तव्यं त्वयास्त्रं पितरं प्रति MÂRK. P. 132,30.

मोक्ष् 1) मोक्षते s. u. dem desid. von 1. मुच्. — 2) मोक्षयति, °ते s. u. मोक्षय्.

मोक्ष (von मोक्ष् 1.) m. 1) *das Freiwerden, Befreiung*: स समर्थो ऽपि मोक्षाय (*sich zu befreien*) शिष्यान्सर्वानचोदयत्। यात्कं कृत्वा मोक्षयध्वं माम् MBH. 1,5301. 5,5957. पञ्जरस्थाः शुकादयः। लब्धमोक्षाः RAGH. 17,20. जनन्या राक्षसेन्द्रो ऽद्य मोक्षार्थं तव याचितः R. 6,10,27. MÂLAV. 49,12. बद्धस्य VARÂH. BṚH. S. 98,14. भूपतेर्बन्धनान्मोक्षे RÂGA-TAR. 4,580. PAṄKAT. 109,11. ताभ्यो मोक्षस्तव यदि — न स्यात् MEGH. 62. निरयात् BHÂG. P. 1,8,49. यत्नं चाप्यकरोद्राजन्मोक्षार्थं तस्य पत्मणः (gen. st. abl.) MBH. 9,2031. बन्धन° VARÂH. BṚH. S. 48,81. PAṄKAT. 109,9. जरामरण° BHÂG.

7,29. सर्वाकुशल° M. 11,221. व्याधि° Suçr. 1,71,11. ऋण° Hâr. 157. देह° Kathâs. 5,132. मीन° 7,27. मन्यु° Spr. 752. — 2) *Befreiung von allen Banden der Welt, Erlösung* AK. 1,1,4,16. Trik. 1,1,133. H. 75. an. 2,569. Med. sh. 22. Halâj. 1,124. संसारमोक्षस्थितिबन्धहेतुः Çvetâçv. Up. 6,16. Maitrjup. 6,20. 34. M. 1,114. 6,35. fgg. Bhag. 5,28. 18,30. MBh. 1,6125. Kaṇ. 5,2,18. Nîlak. 31. fgg. Kap. 1,5. 7. 2,2. 7. Bâdar. 1,1. Tattvas. 8. 48. धर्मार्थकाममोक्षाणाम् Ragh. 10,85. Spr. 1318. fgg. Varâh. Bṛh. 25,15. Brahma-P. in LA. (II) 48,13. Weber, Râmat. Up. 327. fg. 349. °कर् 320. Spr. 223. Dhûrtas. in LA. 83,15. °पद्वी 85,9. Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,6. 228,*a*, N. °योग 17,*a*,37. मोक्ष = मृति *Tod* H. an. — 3) Bez. *bestimmter zur Erlösung führender Gesänge* Jâǵn. 3,114. — 4) in der Astr. *Befreiung des verdunkelten* (*verschlungenen*) *Gestirns, Ende einer Finsterniss* Sûrjas. 4,14. 16. 5,14. 16. 6,4. 7. 18. 22. Varâh. Bṛh. S. 2,*c*. 5,81. fgg. — 5) *das Sichablösen, Abfallen, Herabfallen:* गर्भ° *Geburt des Fötus* Varâh. Bṛh. 5,17. वनस्थलीमर्मरपत्त्रमोक्षाः Kumâras. 3,31. अम्बुनिवह° *ein Erguss* Varâh. Bṛh. S. 9,29. — 6) *das Lösen:* अबलावेणीमोक्षोत्सुक Megh. 97. प्रश्न° *Lösung einer Frage* Kathâs. 5,53. — 7) *das Fliessenlassen:* अश्रु° *das Vergiessen von Thränen* Mârk. P. 109,13. रक्त° *das Blutlassen* Suçr. 1,331,10. — 8) *das Ausstossen:* शाप° *eines Fluchs* R. 1,49,3 (50,3 Gorr.). *das Schleudern, Abschiessen, Werfen;* = मोचन H. an. Med. नारायणास्त्रस्य MBh. 1,345. शर° R. 1,76,16. Bhâg. P. 8,11,22. मय्येव योग्यस्तव बाणमोक्षः ad Çâk. 54. अपाङ्ग° Bhâg. P. 2,1,31. *das Streuen, Ausstreuen:* लाज° Kumâras. 7,80. Kathâs. 50,138. 140. — 9) *ein best. Baum* H. an. 2,569. Halâj. 5,26. = मुष्कक AK. 2,4,2,20. H. an. 2,13. Med. — Vgl. निर्मोक्ष, परि°, प्र°, प्रति°, सिरा°, मौक्ष, मौक्षिक.

मोक्षक 1) am Ende eines adj. comp. = मोक्ष 2. AK. 2,7,57. H. 1382. — 2) m. *ein best. Baum,* = मोक्ष 9. Med. k. 30. Râǵan. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 54,113. Suçr. 2,258,16. 469,1. स्रोत° 36,20. — 3) nom. ag. (von मोक्षय्) *der da ablöst, abbindet, frei macht:* असंधितानां संधाता (अश्वादीनां Schol.) संधितानां च मोक्षकः M. 8,342.

मोक्षण (von मोक्षय्) 1) adj. *befreiend, erlösend* Verz. d. Oxf. H. 89,*a*,25. — 2) n. *a*) *das Lösen:* पाश° Pańkat. 143,6. ग्रन्थि° Kull. zu M. 9,277. — *b*) *das Befreien, Erretten:* शत्रोः Spr. 2736. Mṛkkh. 165,19. जातवेदसः (abl.) MBh. 15,1035. *das Freilassen, Laufenlassen* (eines Verbrechers) M. 9,249. — *c*) *das Fahrenlassen, Aufgeben:* प्राण° Pańkat. 110,9. *das im-Stich-Lassen:* कोषस्य Spr. 59, v. l. — *d*) *das Fliessenlassen:* रक्त° *das Blutlassen* Suçr. 1,46,8. 322,3. 2,25,8. Mâlav. 62. सिराणाम् Suçr. 2,325,3.

मोक्षणीय (wie eben) adj. *fahren zu lassen, aufzugeben, zu vernachlässigen:* पापा बुद्धिरियं राज्ञो दैवेनापि कृता यदि । तथापि मोक्षणीयो ऽर्थो नैव बुद्धिमतां भवेत् ॥ R. Gorr. 2,20,19. अ° *unvermeidlich:* अमोक्षणीयं दैवं हि भावि मत्वा MBh. 1,6409.

मोक्षतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. 66,*b*,32. 67,*a*,12. 70,*a*,6. 73,*b*,29.

मोक्षदा (मोक्ष + दा von 1. दा) f. N. pr. einer frommen Büsserin Kathâs. 37,238.

मोक्षदेव (मोक्ष + देव) m. Bein. des Hiouen-thsang, den ihm die Anhänger des Hînajâna gaben, Vie de Hiouen-thsang 248.

मोक्षद्वार (मोक्ष + द्वार) n. *das Thor zur Erlösung,* Beiw. der Sonne MBh. 3,156.

मोक्षधर्म (मोक्ष + धर्म) m. *Bestimmungen in Betreff der Erlösung:* °प्रवर्तक MBh. 12,13080. °पर्वन् oder kurzweg मोक्षधर्म Titel einer *Abtheilung* des 12ten Buches im Mahâbhârata (von Adhjâja 174 bis zum Schlusse). मोक्षधर्मार्थदीपिका Titel eines Commentars dazu Verz. d. B. H. 106.

मोक्षपुरी (मोक्ष + पु°) f. *die Stadt der Erlösung,* Bein. der Stadt Kâńkî Verz. d. Oxf. H. 221,*a*, No. 534.

मोक्षमहापरिषद् (मोक्ष + म° - प°) f. *die grosse Versammlung der Erlösung,* Bez. *der grossen Kirchenversammlungen bei den Buddhisten* Hiouen-thsang 1, 38. 41. 252. Vie de Hiouen-thsang 113. 205. Köppen 1,580. 2,115.

मोक्षमार्ग (मोक्ष + मार्ग) m. *der Weg zur Erlösung,* Titel eines Ǵaina-Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

मोक्षय् (von मोक्ष), मोक्षयति Dhâtup. 33, 57. 1) *auflösen, aufbinden* Suçr. 1,18,3. *ablösen, herausziehen:* उल्मुकं गार्हपत्यात् Ait. Br. 7,7. — 2) *Jmd befreien von, aus* (abl.) Jâǵn. 2,300. सर्वपापेभ्यः Bhag. 18,66, v. l. MBh. 1,396. सर्पसत्त्रात् 1915. शापात् 2084. जन्मतो मानुषात् 3917. रात्तसात् 5958. 7878. 3,2390. 4,1087. 16,116. Mârk. P. 66,14. Weber, Râmat. Up. 345. med.: मोक्षयध्वम् MBh. 1,5301. R. Gorr. 1,64,10. 11. मोक्षित MBh. 1,7879. Hariv. 9059 (मोक्षितं st. मोक्षितुं die neuere Ausg.). Mit. 268, 2. *befreien, erlösen* in philos. Sinne Hariv. 14349. fgg. आत्मानं मोक्षयन्तः *sich befreiend, zur Erlösung gelangend* Verz. d. Oxf. H. 269,*a*, 26. 37. — 3) *Etwas von Jmd befreien* so v. a. *Jmd* (abl.) *Etwas entwinden:* क्रीडावृत्तः स शच्येति (d. i. शच्याः इति) व्यपदेशेन मोक्षितः । महेन्द्रेण महाबाहो पारिजातस्ततः (so die neuere Ausg.; ततः = रुद्रात्) पुरा ॥ Hariv. 7187. — 4) *fliessen lassen:* शोणितम् *Blut lassen* Suçr. 1,46,2. — 5) *schleudern, werfen* Dhâtup.

— आ s. आमोक्षण.

— परि *Jmd befreien* MBh. 4,843. Spr. 608, v. l. (Th. I, S. 320). — Vgl. परिमोक्षण.

— प्र s. प्रमोक्षण.

— संप्र med. *frei machen für sich, sich sichern:* एवं सर्वं विदित्वा वै यस्तत्त्वमनुवर्तते। संप्रमोक्षयते सर्वान्पन्थानः (= पथः) MBh. 11, 124. अन्यान्गतिमार्गान्मोक्षयते किं तु ऊर्ध्वमार्गमेव प्रापयति Nîlak.

— प्रति s. प्रतिमोक्षण.

— वि *Jmd befreien* MBh. 1,7880. 13,186. 14,2421. — Vgl. विमोक्षण, विमोक्षिन्.

— सम् dass. MBh. 8,1951.

मोक्षलक्ष्मीविलास (मोक्ष - ल° - वि°) m. N. pr. eines Tempels Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,27.

मोक्षवत् (von मोक्ष) adj. *mit der Erlösung —, mit der Seligkeit verbunden* Mârk. P. 23,31.

मोक्षविंशक (मोक्ष + विं°) n. *die zwanzig Sprüche der Erlösung,* Bez. der Verse Hariv. 14348. fgg. 14346 (मोक्ष° die ältere Ausg.). °स्तोत्र Verz. d. B. H. No. 431.

मोक्षशास्त्र (मोक्ष + शास्त्र) n. *die Lehre von der Erlösung:* पैप्पलाद् Ind. St. 2,71.

मोक्षसाधन (मोक्ष + सा°) n. *Mittel zur Erlösung* Ind. St. 2,95. — Vgl. मोक्षोपाय.

मोक्षाय् (von मोक्ष), °यते *zur Erlösung werden:* मोक्षायते च संसारः कुलधर्मे Verz. d. Oxf. H. 91,*a*,22.

मोक्षिन् (von मोक्ष 1.) adj. *nach der Erlösung strebend* MBh. 1,305. 3,11128. 5,1312. 12,525. 11976. Mârk. P. 106,53. Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,4 *erlöst* Weber, Râmat. Up. 329. 332, wo ग्रमृतो भूला मोक्षी भवति zu lesen ist.

मोक्षोपाय (मोक्ष + उ°) m. *Mittel zur Erlösung* H. 77. Hariv. 14343. Verz. d. Oxf. H. 27,*b*, No. 70. 354,*a*,18. *a sage, a saint, a devotee* Wilson angeblich nach H. 77.

मोक्ष्य (von मोक्षय्) adj. *zu befreien, zu retten* Hariv. 9398.

मोग m. *Wasserpocken* Hâr. 142.

मोघ (von 1. मुह्) 1) adj. f. ग्रा *eitel, zwecklos, fruchtlos, vergeblich* AK. 3,2,31. H. 1516. an. 2,54. Med. gh. 4. Halâj. 4,75. यच्चिकेतं सत्यमित्तन्न मोघम् Ṛv. 10,55,6. यद्दुलूको वदति मोघमेतत् *hat Nichts zu bedeuten* 165,4. मोघमन्नं विन्दते ग्रप्रचेताः 117,6 (vgl. MBh. 5,387). Çat. Br. 3,5,4,3. मोघस्त एष कश्यपायास संगरः Ait. Br. 8,21. मोघं स्कन्दितमार्षभम् M. 9,50. मोघाशा मोघकर्माणो मोघज्ञानाः Bhag. 9,12. MBh. 1,2381. बाणा 14,2445. R. 1,76,8. 6,80,35. R. Gorr. 2,74,29. 85,16. °संकल्प 5,15,21. Hariv. 10761. Spr. 801. 1372. 4768. मोघाः क्रियाः सर्वा भवन्त्येव गतायुषः Suçr. 1,117,12. Ragh. 11,39. 14,65. Megh. 6. Kathâs. 18,126. 35,86. 36,134. 49,196. Râǵa-Tar. 3,466. Bhâg. P. 3, 14,14. 7,13,29. मोघम् adv.: यदि मोघं देवाँ ग्रप्यूहे Ṛv. 7,104,4. Çat. Br. 3,2,4,6. मोघं पार्थ स जीवति Bhag. 3,16. R. Gorr. 1,77,42. Spr. 3699. मोघहासिन् *ohne Grund lachend* Ind. St. 3,466. मोघ = हीन Med. = दीन H. an. Vgl. ग्रमोघ, wo noch hinzugefügt werden könnte ग्रमोघातिथि *ein Gast, der nicht vergeblich kommt*, MBh. 7,2759. — 2) m. *Einfriedigung, Hecke, Zaun* Çabdam. im ÇKDr.; vgl. मोघोलि. — 3) f. ग्रा *Bignonia suaveolens* AK. 2,4,2,35. H. an. Med. *eine best. Pflanze, deren Same gegen Eingeweidewürmer gebraucht wird* (विडङ्ग), Çabdam. im ÇKDr.; vgl. ग्रमोघा.

मोघता (von मोघ) f. *das Eitelsein, Vergeblichsein:* नहि दिव्यानां वीर्यं भवति मोघताम् Kathâs. 69,100.

मोघपुष्पा (मोघ + पुष्प *menses*) adj. f. *unfruchtbar* Râǵan. im ÇKDr.

मोघी (von मोघ) adv. mit कर् *machen, dass Etwas vergeblich ist, vereiteln* Megh. 41. Kumâras. 3,9. mit भू *zwecklos —, vergeblich werden:* स दृष्ट्वा बाणवर्षं मोघीभूतम् *vereitelt* MBh. 3,1588.

मोघोलि m. = मोघ 2. Hâr. 98.

मोच m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* H. an. 2,59. Med. k. 8. MBh. 3,11568. Wohl auch *Musa sapientum* Suçr. 2,175,2. Hiouen-thsang 1, 92. 187 (hier könnte auch मोचा gemeint sein). f. ग्रा = कदली, रम्भा *Musa sapientum* AK. 2,4,4,1. Trik. 3,3,77. H. 1136. H. an. Med. Halâj. 2,37. neben कदली Pańkar. 3,13,11. *die Baumwollenstaude* AK. 2,4,2,27. Trik. H. an. Med. *die Indigopflanze* Râǵan. im ÇKDr. f. ई *Hingtscha repens* Ratnam. im ÇKDr. n. *Banane (die Frucht)* AK. 3,6,2, 30, v. l. Vjutp. 1,6,120. — Vgl. पर्वतमोचा, हिलमोची, मौच.

मोचक 1) adj. (vom caus. von 1. मुच्) *a) befreiend, erlösend* Med. k. 140. भवबन्धैक° Pańkar. 4,3,20. — *b)* = विरागिन् *der alle Leidenschaften aufgegeben hat* H. an. 3,84. Med. — 2) m. = मोच *Moringa pterygosperma Gaertn.* AK. 2,4,2,11. H. 1134. H. an. Med. *Musa sapientum* H. an. Med.; vgl. क्षीर°. = मोक्ष (d. i. मुष्कक) H. an. = मुष्कक Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. मोचिका *eine best. Pflanze*, wohl *Musa sapientum;* s. u. क्षार 2, *a*. am Ende und vgl. हिल°.

मोचन (vom caus. von 1. मुच्) 1) adj. f. ई *a) befreiend von:* निखिलाघ° Bhâg. P. 6,13,23. भव° Gît. 1,21. — *b) schleudernd:* रतिनायकसायकमोचने लोचने Gît. 12,19. नीलनलिनश्रीमोचनं लोचनम् 10,14. — 2) f. ई *eine best. Pflanze*, = कण्टकारी Gaṭâdh. im ÇKDr. मोचिनी Wilson in der 2ten Aufl. — 3) n. nom. act. zur Erklärung von मुक्षीजा, मुष्टि, मूल Nir. 5,19. 6,1. 3. *a) das Lösen, Abspannen:* रथ° MBh. 5,3013. — *b) das Befreien, Freilassen, Loslassen* Daçak. in Benf. Chr. 198,10. Çuk. in LA. (II) 33,14. (डिम्बम्) भ्रमणार्थं करात्कृतमोचनम् Schol. zu Naish. 22,53. ऋण° *das Befreien von einer Schuld, das Abtragen einer Schuld für Jmd* Mit. 268,9. *das Loswerden einer Schuld;* s. ऋणमोचनतीर्थ in den Nachträgen. — *c) das Entlassen, Fliessenlassen:* इन्द्रिय° *(des Samens)* Gobh. 3,1,12. — Vgl. कपाल°, गर्भ°, चीर° (in den Nachträgen), पिशाच°.

मोचनपट्टक (मो° + प°) *Filter* Vjutp. 209.

मोचनिका (von मोचनी) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 10, 140. — Vgl. बन्ध°.

मोचनिर्यास (मोच + नि°) m. = मोचरस Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten W.

मोचनीय (vom caus. von 1. मुच्) adj. *freizulassen, loszulassen* Pańkat. 262,5.

मोचयितर् (wie eben) nom. ag. *der da befreit, — freilässt* Kull. zu M. 8,342.

मोचयितव्य (wie eben) adj. *zu befreien* Mâlav. 9,1 (मोक्तव्य v. l.). *vermittelst Jmd* (instr.) *von Jmd* (instr.) *in Freiheit gesetzt werden könnend* 4 (मोचितव्य v. l.).

मोचरस (मोच + रस) m. *das Harz der Gossampinus Rumphii Sch. & Endl.* Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 1,141,7. 2,78,19. 439,7. Çârṅg. Saṁh. 2, 1,24. 2,40.

मोचसार (मोच + सार) m. dass. Râǵan. im ÇKDr. u. मोचरस.

मोचस्राव und मोचस्रुत् m. dass. ebend.

मोचाट (von मोच) m. 1) *das Mark der Banane*, = कदलीगर्भ H. an. 3,169. *Kern der Banane*, = रम्भास्थि Med. ṭ. 53. — 2) *Nigella indica Roxb.* — 3) *Sandel* H. an. Med.

मोचि s. हिल°.

मोचिक m. *Gerber, Schuhmacher* Vjutp. 97.

मोचितव्य s. u. मोचयितव्य.

मोचिन् (von 1. मुच्) adj. *befreiend;* s. बन्धमोचिनी. मोचिनी bei Wilson fehlerhaft für मोचनी.

मोच्य (wie eben) adj. 1) *frei zu lassen* Jâǵn. 2,163. ग्र° Ragh. 3,65. — 2) *herauszugeben, zurückzugeben:* ग्राधि Jâǵn. 2,64.

मोञ्जकेशिन् s. u. मुञ्ज°.

मोटक (von मुट्) 1) m. n. *Kügelchen, Pille;* m. Verz. d. B. H. 283,13 v. u. मोटकं नेत्ररोगाणाम् *eine Pille gegen Augenübel* Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,21. Vgl. मोदक. — 2) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13. — 3) f. ई N. einer Râgiṇî ÇKDr. und Wilson angeblich nach Halâj. — 4) n. *ein geknicktes, zusammengelegtes Blatt:* द्विगुणभुग्नदर्भमोटकं पितृब्राह्मणवामपार्श्वे दद्यात् Çrâddhaprajogatantra im ÇKDr. = पितृदानार्थद्विगुणभुग्नकुशत्रयम् ÇKDr. Vgl. u. नीवि 1. am Ende.

मोटन (wie eben) 1) adj. *zerknickend, zerbrechend, Jmd den Garaus machend;* s. गज°. — 2) m. *Wind* Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *das Knicken, Brechen* Schol. zu Kâtj. Çr. 7,3,21. 26,3,3. सस्यमोटन Ind. St. 1,255, N. 3. गल° *das Brechen —, Umdrehen des Genicks* Çuk. in LA. (II) 36, 5. ohne गल dass. oder überh. *das Garausmachen:* वसन्तसेनामोटनो नाम अष्टमो ऽङ्कः Mṛkkh. 135, 5. Vgl. अङ्गुलि°, welches wohl *das Knacken mit den Fingern* bezeichnet.

मोटनक (von मोटन) n. 1) *das Garausmachen:* रङ्गे खलु मल्लकलाकुशलश्चाणूरमल्लभटमोटनकम्। यः केलिलवेन चकार Khandom. 37. — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* — — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ebend. und Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VI, 19).

मोटा f. *Sida cordifolia* Râǵan. im ÇKDr.

मोटि s. कर्ण°.

मोट्टायित n. *das Sichoffenbaren der Zuneigung in Abwesenheit des Geliebten bei Gegenständen oder Anlässen, die an ihn erinnern,* Bharata bei Hall, Einl. zu Daçar. S. 20 und beim Schol. zu Nalod. 2,55. Daçar. 2,37. Sâh. D. 141. 125. इष्टस्य कथादौ भावसूचनम् Pratâpar. 56, *a*, 4. H. 508.

मोठ m. N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 327,*b*, No. 775.

मोठक m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,5.

मोण m. 1) *getrocknetes Obst.* — 2) *eine Art Fliege* (नक्रमक्षिका). — 3) *Schlangenkorb* H. an. 2,151. Med. ṇ. 24. — Aus नक्रमक्षिका macht ÇKDr. fälschlich zwei Bedeutungen.

मोणाक Med. k. 96 zur Erklärung von डिम्बिका.

मोतीराम m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,10.

मोद (von 1. मुद्) 1) m. a) *Lust, Fröhlichkeit* Çabdar. im ÇKDr. यत्रानन्दाश्च मोदाश्च मुदः प्रमुद आसते Ṛv. 9,113,11. AV. 11,7,26. 8,24. TBr. 2,4,6,5. VS. 18,5. 20,6. अपाम् TS. 7,1,14,1. प्रियम्, मोदः, प्रमोदः, आनन्दः Taitt. Up. 2,5. Ṛt. 5,15. Gît. 12,9. Prab. 12,2. Bhâg. P. 3,19,34 Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,3. यत्रानन्दाश्च मोदाश्च Uttararâmak. 31,17. मोदाः, प्रमोदाः Verz. d. B. H. No. 1145. — b) *Wohlgeruch:* मोदप्रमोदयोः Bhâg. P. 2,6,2; vgl. आमोद. — c) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55,*b*, 31. — 2) f. मोदा = अजमोदा Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. अजमोदा, अति°, अलि°, कटुमोद, जल°, वस्तमोदा, मुखमोद, मैद.

मोदक (wie eben) 1) adj. = हर्षुक H. an. 3,84. Med. k. 141. eher *froh, heiter* als *erfreuend,* wie Wilson hat; die transitive Bed. क्रव्यादगण° MBh. 7,1576 nach der Lesart der Bomb. Ausg. — 2) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249,*a*,1. AK. 3,6,4,33. *kleines rundes Confect;* auch *Arzeneistoffe in Form süsser Pasten* oder *Pillen,* H. ç. 96. H. an. Med. Ǵâǵṅ. 1,288. MBh. 7,2309. 12,1410. 13,2771. 14,1890. Hariv. 16197. R. 1,9,35 (34 Gorr.). R. Gorr. 1,9,37. 6,97,19. 112,38. Suçr. 1, 107,6. 161,18. 165,12. 234,13. Çârṅg. Saṃh. 2,7,1. Vikr. 45,13. Spr. 2247. 4419. Varâh. Bṛh. S. 59,8. 89,1. Kathâs. 6,115. 65,186. 191. Mârk. P. 50, 92. Pańkar. 1, 3, 47. 10, 16 (nur hier n.). Verz. d. Oxf. H. 155, *b*, 43. 46. आशामोदकैरियं तृप्तिर्मूर्खाणाम् Prab. 29,1. P. 1, 4, 33, Sch. Vgl. मोटक. — 3) m. *eine best. Mischlingskaste, der Sohn eines* Kshatrija *und einer* Çûdrâ Râǵan. nach der Smṛti. — 4) wohl n. *ein best. Metrum, 4 Mal* — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡ Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VII, 29). — 5) f. ई N. einer mythischen Keule R. 1,29,8. कौमोदकी R. Gorr. 1, 30,9. — Vgl. आस्य° (in den Nachträgen), खण्ड°, डिण्डिर°, मदन°, मातृ°, मुख°, मुद्ग°, 2. मैदक, मैदकिक.

मोदककार (मो° + 1. कार) m. *Zuckerbäcker* R. Gorr. 2,90,20.

मोदकमय (von मोदक) adj. *zumeist aus Confect bestehend* P. 5,4,22, Sch.

मोदकिका (von मोदक) f. am Ende eines comp. nach Zahlwörtern. द्विमोदकिकां ददाति *er giebt immer zu zwei Confecten* P. 5,4,1, Vârtt., Sch.

मोदन (vom caus. von 1. मुद्) 1) adj. zur Erklärung von मन्द Nir. 6, 23. *erfreuend:* वृकगृध्रशृगालानां तुमुले मोदने ऽहनि MBh. 9,1257. 11, 434. R. 6,18,58. in comp. mit dem obj.: क्रव्यादगण° MBh. 7,1576 (°मोदक ed. Bomb.). 6443. Hariv. 9443. R. 3,43,16. Verz. d. Oxf. H. 38, *a*,2. — 2) n. a) *das Erfreuen* Dhâtup. 33,69. — b) = उच्छिष्ट° *Wachs* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. गन्ध°, मैदनिक, मैदनेयक.

मोदनीय (wie eben) adj. *das worüber man sich freuen muss, erfreulich* Kaṭhop. 2,13.

मोदमोदिनी (मोद + मो°) f. *Eugenia Jambolana* (जम्बु) *Lam.* (*durch Wohlgeruch erfreuend*) Râǵan. im ÇKDr.

मोदयन्तिका = मोदयन्ती Çabdar. im ÇKDr.

मोदयन्ती (partic. praes. f. von 1. मुद् im caus.) f. *Ptychotis Ajowan Dec.* Ratnam. im ÇKDr. Suçr. 2,152,9.

मोदाकिन् m. wohl N. pr. eines Berges MBh. 6,427. मै° ed. Bomb.

मोदाढ्य (मोद + आढ्य) m. *der Mangobaum* Râǵan. im ÇKDr.

मोदागिरि (मो° + गि°) m. N. pr. eines Reiches MBh. 2,1095.

मोदाख्या (मोद + आ°) f. = अजमोदा Râǵan. im ÇKDr.

मोदापुर (मो° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* MBh. 2,1020.

मोदायनि m. patron. von मोद Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,29.

मोदिन् (von 1. मुद् oder मोद) 1) adj. a) *sich freuend, froh, heiter:* तत्रानन्दी मोदी भवति Maitrjup. 6,33. — b) *erfreuend:* गृध्रगोमायु° MBh. 6,2520. — 2) f. °नी a) Bez. verschiedener Pflanzen: = अजमोदा, मल्लिका, यूथिका, वृत्तमल्लिका Râǵan. im ÇKDr. — b) *Moschus.* — c) *ein berauschendes Getränk* ebend. — Vgl. गीतमोदिन्, घन°, मोदमोदिनी.

मोमुघ (vom intens. vom 1. मुह्) adj. *irre, toll* Çat. Br. 1,4,3,16.

मोरट 1) m. a) *eine best. Pflanze mit süssem Milchsaft,* = क्षीरमोरट Râǵan. im ÇKDr. verschieden davon Ratnam. 236. — Suçr. 1,137,14. 2,53,8. — b) *die Milch einer Kuh, die vor Kurzem gekalbt hat,* = गोर्नवं क्षीरम् Trik. = सप्तरात्रात्परं क्षीरम् H. an. 3,168.fg. Med. ṭ. 53. Suçr. 1,179,18. Nach den Lexicographen n. — 2) f. आ = मूर्वा *Sanseviera Roxburghiana Schult.* AK. 2,4,3,2. H. an. Med. Suçr. 1,137,20. — 3) n. a) *die Wurzel des Zuckerrohrs* AK. 2,9,110. Trik. 3,3,101. H. 1194. H. an. Med. — b) *die Blüthe von Alangium hexapetalum* Trik. Med. *die Wurzel dieser Pflanze* H. an. — Vgl. क्षीरमोरट (auch Suçr. 2,300,2).

मोरटक n. *die Wurzel des Zuckerrohrs* Râǵan. im ÇKDr.

मोराक m. N. pr. eines Ministers des Königs Pravarasena, der einen nach ihm benannten *Tempel* मोराकभवन erbaute, Râǵa-Tar. 3,356.

मोरिका f. N. pr. einer Dichterin Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,10. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 21. 55.

मोरी N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,3.

मोर्वणी in °कर m. Bein. Naraharidîkshita's Verz. d. Oxf. H. 138,*b*,N.

मोष (von 1. मुष्) m. 1) *Räuber, Dieb:* ब्रह्मि व्यलीकं स्वयमात्ममोषम् *ein Dieb an seiner eigenen Person* (vgl. Spr. 2545) Bhâg. P. 5,11,17. दृष्टिमोषे प्रदोषे Gît. 11,1. — 2) *Raub, Beraubung, Diebstahl:* पथि मोषाभिदर्शने (मोष = चौर Kull.) M. 9,274. Varâh. Brh. S. 86,67. °कृत् *Diebstahl verursachend* d. i. *verheissend, ankündigend* 63. 96,6. (ताम्) मोषाय डिम्बः को ऽप्यन्वगाद्रुतम् Kathâs. 13,96. न पुष्पमोषमर्हत्युद्यानलता Mrkkh. 13,1. गृहे पर्यन्तस्थे द्रविणकणमोषे श्रुतवता स्ववेश्मन्यारता क्रियते Spr. 881. नगर° *Beraubung, Plünderung der Stadt* Daçak. in Benf. Chr. 186,16. — 3) *geraubtes —, gestohlenes Gut* M. 9,278. — Vgl. वाम°.

मोषक (wie eben) m. *Räuber, Dieb* AK. 2,10,25. Med. k. 103.

मोषण (wie eben) 1) adj. *raubend, entziehend:* आत्मानुस्मृति° Bhâg. P. 5,24,22. — 2) n. *das Entreissen* Nir. 6,1. 3. *das Berauben, Bestehlen:* कायस्थ Spr. 59, v. l. (Th. 2, S. 323). *das Unterschlagen:* शुल्क° Kull. zu M. 8,400.

मोषयितृ (vom caus. von 1. मुष्) m. 1) *ein Brahmane.* — 2) *der indische Kuckuck* (कोकिल) Çabdârthak. bei Wilson.

मोषा (von 1. मुष्) f *Raub, Diebstahl* Wilson.

मोष्टृ (wie eben) m. *Räuber, Dieb* Çabdârthak. bei Wilson.

मोह (von 1. मुह्) m. 1) *Verlust der Besinnung, Mangel an klarem Bewusstsein, das Irrewerden, Irresein, Verblendung des Geistes, Irrthum* Trik. 3,3,459. H. 320. an. 2,601. Med. h. 7. Halâj. 5,53. AV. 8,8,9. न वा अरे ऽहं मोहं ब्रवीमि Çat. Br. 14,5,4,14. 6,4,1. 7,3,14. 15. यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि *in Irrthum verfallen* Bhag. 4,35. मत्प्रसादात्प्रज्ञासर्गे न च मोहं गमिष्यति MBh. 3,12799. Spr. 2853. भिषग्मोहमुपैति *irrt sich* Suçr. 1,62,9. Spr. 2687. मोहेन हि समाविष्टः 4748. M. 12, 29. Jâǵn. 2,214. केनापि योषिन्मोहाय निर्मिता *um Einem den Geist zu verwirren* Brahma-P. in LA. (II) 56,22. स्मृतिभिन्नमोहतमसो मे Çâk. 181. मोहस्तत्र न कार्यस्ते *lass dich dadurch nicht irre machen* Kathâs. 42, 21. तथापि मोहो यत्रेदृक् 49,221. 56,276. मोहात् *aus Mangel an klarem Bewusstsein, aus Unverstand* M. 3,15. 52. 97. 140. 7,111. 8,118. 120. 174. 9,68. 87. 11,46. 90. MBh. 3,15714. 5,7432. Ragh. 1,2. Çâk. 79,16. 84,20. Spr. 33. 1727. 2554. 3361. 4203. Weber, Râmat. Up. 356. Daçak. in Benf. Chr. 192,13. चित्त° *Geistesverwirrung* Daç. 2,67. बुद्धि° dass. R. 2,73,20. R. Gorr. 2,20,13. दिङ्मोह *das Irrewerden in den Weltgegenden* Kâm. Nîtis. 14,24. Kathâs. 18,97. स्तोत्र° Kâtj. Çr. 25,4,23. वित्त° *eine durch Reichthum hervorgerufene Verfinsterung des Geistes* Kathop. 2,6. काम° R. 1,63,12. 64,1. लोभ° Kathâs. 13,336. चित्ता° Spr. 4031. In der Philosophie *eine anhaltende Verfinsterung des Geistes, die Einen verhindert die Wahrheit zu erkennen,* Jogas. 2,34. Tattvas. 25. 34. भेदः मोहस्य च दशविधः Sâmkhjak. 48. Spr. 2163. 2256. Bhâg. P. 3,12,2. 20,18. VP. 34, N. 2. Mârk. P. 47,15. Weber, Râmat. Up. 338. Burn. Intr. 543. *krankhafte, bis an Bewusstlosigkeit grenzende und in diese übergehende Trübung des Geistes; Betäubung, Ohnmacht* AK. 2, 8,2,78. Trik. H. 801. H. an. Med. Halâj. मोहो विचित्तता भीतिदुःखावेशानुचिन्तनैः । तत्राज्ञानभ्रमाघातघूर्णनादर्शनादयः ॥ Daçar. 4,24. Sâh. D. 177. Kumâras. 3,73. राज्ञः शोकं विलापं च मोहं मरणमेव च R. 1,3,12. मोहमेतौ प्रकाश्येते धातरि 6,21,29. Mrkkh. 53,22. ताप, उन्माद, मोह Spr. 3320. Vikr. 8. स मोहमगमद्राजा प्रहारवरपीडितः MBh. 3,15781. Rt. 6,26. Çâk. 92,11. Vikr. 84,10. Dhûrtas. in LA. 95,16. am Ende eines adj. comp. f. आ Kaurap. 47. Personificirt ist मोह ein Sohn Brahman's VP. 50, N. 2. मोह = आश्चर्य *Staunen, Wunder* H. ç. 88. — 2) = मोहन *eine die Verwirrung eines Feindes bezweckende Zauberhandlung* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,11. — Vgl. दुर्मोह, निर्मोह, पुरी°, महा°.

मोहचूडोत्तर (मोह - चूडा - उ°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,*a*,21.

मोहन (von 1. मुह्, simpl. und caus.) 1) adj. f. ई *irre führend, verwirrend, bethörend, betäubend* MBh. 12,9118. मधुरिपुरूप Gît. 2,9. स्त्री Bhâg. P. 1,3,17. मुखं मोहनमात्मनः Spr. 4804. निद्रा च सर्वभूतानां मोहनी (मोहिनी die neuere Ausg.) Hariv. 3290. MBh. 3,12156. बुद्धि° Bhâg. P. 1,14,10. सकलेन्द्रिय° Uttararâmak. 17,10. त्रैलोक्य° R. 1,45, 46. 56,17. Dhûrtas. in LA. 91,16. विश्व° Pankar. 4,3,24. दुष्ट° 156. अस्त्र Hariv. 10617. R. 1,29,15. 56,7. मोहनी नाम माया MBh. 14,2385. Hariv. 9380. — 2) m. *a) Stechapfel* Râǵan. im ÇKDr. — *b)* N. eines der fünf Pfeile des Liebesgottes Trik. 1,1,40. Vet. in LA. (II) 3,19; vgl. मारीयमोहनास्त्र Kathâs. 37,24. कामस्येव जगज्जैत्रमोहनास्त्राधिदेवताम् 71,132. — *c)* N. pr. zweier Männer Kathâs. 47,61. Çuk. in LA. (II) 37,2. — 3) f. आ *die Blüthe einer Jasminart* (त्रिपुरमालीपुष्प) und *Trigonella corniculata Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — 4) f. ई *a) Basella cordifolia Lam.* Râǵan. im ÇKDr. = वटपत्त्री (वटपत्त्रा ist = त्रिपुरमाली = मोहना) Bhâvapr. ebend. — *b)* Bez. *eines best. Zauberspruchs* (विद्या) Kathâs. 46,110. मोहनीपरिवर्तन्यौ विद्ये 118.121. — *c)* N. einer Unholdin, einer Tochter des Garbhahantar, Mârk. P. 51,76. — *d)* N. pr. einer Apsaras Pankar. 1,10,88. Verz. d. Oxf. H. 83,*b*,24. — 5) n. *a) das Sichirren, das Bethörtsein, Verwirrtsein* Nir. 6,1. 3. तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मोहनं सर्वदेहिनाम् Bhag. 14,8. मुनिमनसामपि मोहनकारिणि Gît. 1,32. — *b) Betäubung* so v. a. *das Betäubtsein* Suçr. 1,365,14. — *c) Betäubung* euphemistisch für *Beischlaf* H. 536. Halâj. 2,414. स्पृष्टा तेन तथैव जातपुलका प्राप्ता पुनर्मोहनम् Sâh. D. 43,2. Ragh. 19,9. Çiç. 6, 76. 10,85. — *d) das Irremachen, Irreführen, Verwirren:* मोहनार्थं तु पौराणां सूतं रामो ऽब्रवीद्वचः । उदङ्मुखः प्रयाहि त्वम् R. 2,46,30. Gît. 9,11. Mârk. P. 51,77. — *e) eine die Verwirrung eines Feindes bezweckende Zaubercerimonie* und *der dazu verwandte Spruch* Verz. d. Oxf. H. 97, *b*,9. 98,*a*,3. 5. so heissen *die Lieder* AV. 3,1.2 (vgl. daselbst 1,6. 2,3) Kauç. 14. *Mittel zu verwirren* überh.: अनेकानि मोहनानि Daçak. 70, N. 2. — *f)* N. pr. einer Stadt MBh. 3,15246. — Vgl. कूट°, मदन°, महा°.

मोहनक (von मोहन) 1) m. Bez. *des Monats* Kaitra H. ç. 22 (मोहनिक). — 2) f. मोहनिका *eine best. Pflanze* Suçr. 2,163,14; vgl. पद्ममोहनिका.

मोहनदास (मो° + दास) und °मिश्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 142, *b*. 143, *a*. Verz. d. B. H. No. 555. Hall 99. Journ. of the Am. Or. S. 6, 524.

मोहनभोग (मो° + भोग) m. Bez. *eines best. süssen Gerichts*, = समिताशर्काराघृतादियुक्तमिष्टान्नविशेषः Pâkarâǵ. im ÇKDr.

मोहनवल्लिका (मो° + व°) f. *eine best. Pflanze* Suçr. 2, 536, 14. °वल्ली Hṛdajad. in Nigh. Pr.

मोहनिद्रा (मोह + नि°) f. *ein Schlaf im Irrthum* so v. a. *eine unbesonnene Zuversicht* Spr. 2652.

मोहनीय (von मोहन) adj. 1) *auf Irrthum —, auf einer Verirrung des Geistes beruhend, daraus hervorgegangen:* प्रयोगैः शुभैः — व्यामिश्रैः — मोहनीयैः (= तामसैः Schol.) MBh. 3, 13873. Colebr. Misc. Ess. I, 384. Wilson, Sel. Works 1, 317. — 2) *verwirrend:* तुमुले संविमर्दे सुदारुणे — मोहनीये MBh. 6, 3787. 7, 6146.

मोहमन्त्र (मोह + मन्त्र) m. *ein Zauberspruch, mit dem man Jmd bethört, verwirrt*, Kathâs. 11, 4. 70, 69. Vgl. कामस्येव जगन्मोहमन्त्रविद्या शरीरिणी 33, 59 und लक्ष्मीरभसाकर्षणसिद्धमहामोहमन्त्रव 18, 406.

मोहमय (von मोह) adj. f. ई *in Verblendung des Geistes —, in Irrthum bestehend:* प्रमादमदिरा Spr. 339.

मोहमुद्गर (मोह + मु°) m. *der Hammer gegen die Verblendung des Geistes*, Titel zweier Schriften Gild. Bibl. 294. fgg. Hall 103.

मोहयितर् (vom caus. von 1. मुह्) nom. ag. *Verwirrer:* यो मुह्यतो मोहयिता MBh. 5, 896.

मोहरात्रि (मोह + रा°) f. *die Nacht der Verwirrung*, Bez. *der Nacht beim Weltuntergange* Brahmavaiv. P., Prakṛtikh. 51 im ÇKDr.

मोहवत् (von मोह) adj. *im Irrthum befangen* MBh. 5, 1591. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 18.

मोहशास्त्र (मोह + शास्त्र) n. *Irrlehre:* चकार मोहशास्त्राणि केशवोऽपि शिवेरितः। कापालं नाकुलं वामं भैरवं पूर्वपश्चिमम्॥ पञ्चरात्रं पाशुपतं तथान्यानि सहस्रशः। Kûrma-P. 14 im ÇKDr.

मोहशूलोत्तर (मोह - शूल - उ°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 341, *a*, 38.

मोहिन् (von 1. मुह्) 1) adj. *verwirrend:* प्रकृति Bhag. 9, 12. माया MBh. 1, 1156. 6042. R. 1, 45, 47. Mârk. P. 11, 19. Kathâs. 72, 286. निद्रा च सर्वभूतानां मोहिनी (so die neuere Ausg.) Hariv. 3290. माया मायिनामपि मोहिनी Bhâg. P. 3, 6, 39. मुनिमानस° Kathâs. 28, 101. जगत्त्रितय° 30, 8. — 2) f. °नी *a) die Blüthe einer Jasminart* (त्रिपुरमालीपुष्प) Ratnam. im ÇKDr. — *b)* N. pr. einer Apsaras Verz. d. Oxf. H. 26, *b*, 49. 27, *a*, 1. 2. 101, *b*, 7. 153, *b*, 43. Pańkar. 1, 14, 48. — Vgl. गन्धमोहिनी.

मौहुक (wie eben) adj. *in Verwirrung gerathend* TS. 6, 4, 2, 3.

मोहोपमा (मोह + उ°) f. *Irrthum-Gleichniss*, Bez. *einer rhetorischen Figur, in der man Jmd das Verglichene mit dem, womit es verglichen wird, verwechseln lässt;* Beispiel: शशीत्युत्प्रेक्ष्य तन्वङ्गि त्वन्मुखं त्वन्मुखाशया। इन्दुमप्यनुधावामि *indem ich, o Schlankgliederige, dein Antlitz für den Mond halte, laufe ich aus Verlangen nach deinem Antlitz sogar dem Monde nach*, Kâvjâd. 2, 25.

मौक m. patron. von मूक Âçv. Çr. 12, 10.

मौकलि m. *Rabe* Halâj. 2, 91. — Vgl. मौकुलि.

मौकुन्द adj. *zu* Mukunda d. i. Vishṇu *in Beziehung stehend* Pańkar. 3, 14, 6.

मौकुलि m. *Krähe* H. 1322. Uttararâmaḱ. 36, 12. — Vgl. मौद्गलि (wohl die richtige Form).

मौक्तिक (von मुक्ता) n. eigentlich collect. *Perlen*, dann aber auch *die einzelne Perle* AK. 2, 6, 3, 6. 2, 9, 93. Trik. 2, 9, 33. H. 657. 1068. Halâj. 3, 42. MBh. 2, 1102. 8, 812. Hariv. 5236. 14876. R. 5, 9, 12. Mṛkkh. 91, 8. Ragh. 9, 43. 19, 45. Varâh. Bṛh. S. 29, 6. 9. 54, 110. 107, 10. Weber, Nax. 2, 391. Spr. 123. मौक्तिकं न गजे गजे 3021. 3152. 4009. Kathâs. 42, 3. भिन्नेभमौक्तिकापूर्णपाणिः सिंहः Râǵa-Tar. 4, 176. Kaurap. 16. Bhâg. P. 4, 21, 1. Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 11. 339, *a*, 38. °मारणा 320, *b*, No. 760. हस्तिमस्तकदन्तौ तु दंष्ट्रा शुनवराहयोः। मेघो भुजंगमो वेणुमत्स्यौ मौक्तिकयोनयः॥ Cit. beim Schol. zu H. 1068. masc. MBh. 9, 3493. am Ende eines adj. comp.: प्रोक्ता नक्षत्रमाला च सप्तविंशतिमौक्तिका Halâj. 2, 408.

मौक्तिकगुम्फिका (मौ° + गु°) f. *Perlenaufreiherin* Kâçikh. 43, 9 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 741.

मौक्तिकतण्डुल (मौ° + त°) m. *weisser* Jâvanâla Râǵan. im ÇKDr.

मौक्तिकदामन् (मौ° + 4. दामन्) n. 1) *Perlenschnur.* — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑ Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VII, 28). Ind. St. 8, 383.

मौक्तिकप्रसवा (मौ° + 3. प्रसव) f. *Perlenmuschel* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मुक्ताप्रसू.

मौक्तिकमाला (मौ° + मा°) f. 1) *ein Halsschmuck aus Perlen.* — 2) *ein best. Metrum, 4 Mal* –⏑⏑––, ⏑⏑⏑⏑–– Colebr. Misc. Ess. II, 160 (VI, 14). Ind. St. 8, 377.

मौक्तिकरत्न (मौ° + रत्न) n. *Perle;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 3490. — Vgl. मुक्तारत्न, मुक्तामणि.

मौक्तिकशुक्ति (मौ° + शु°) f. *Perlenmuschel* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मुक्ताशुक्ति.

मौक्तिकावलि (मौक्तिक + आ°) f. *Perlenschnur:* लम्नगत Kir. 12, 41. — Vgl. मुक्तावली.

मौक्य (von मूक) n. *Stummheit* gaṇa दृढादि zu P. 5, 1, 123. M. 11, 51.

मौक्ष (von मोक्ष) n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 230, *b*. Lâṭj. 3, 6, 22. 23.

मौक्षिक (wie eben) adj. *zur Befreiung eines verfinsterten Gestirns —, zum Ende einer Finsterniss in Beziehung stehend* Sûrjas. 4, 21. 5, 15. 6, 5. 6. 14.

मौख (von मुख) adj. *zum Munde in Beziehung stehend;* subst. *ein zum Munde in Beziehung stehender Makel* Prâjaçkittav. im ÇKDr. योनैः श्रौतैश्च मौखैश्च शुद्धानाम् Hariv. 6997. मौखैः (आर्त्विज्यसंबन्धैः Schol.) die neuere Ausg.

मौखर (von मुखर) adj. Bez. eines Geschlechts Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. मौखरि m. patron. ebend. 53.

मौखर्य (wie eben) 1) n. *Geschwätzigkeit* Çabdârthak. bei Wils. Pańkar. 1, 14, 107. — 2) f. र्यी fem. zum patron. मौखरि P. 4, 1, 79, Sch.

मौखिक adj. von मुख ÇKDr.

मौख्य (von मुख) n. *Vorrang* u. s. w. Wilson. Statt ग्राममौख्येन दण्डनायकेन Hit. 66, 6 ist mit der v. l. ग्रामस्य द° zu lesen.

मौग्ध Sâh. D. 125 und Uttararâmaḱ. 83, 6 (die neuere Ausg. 107, 6

मौग्ध्य) fehlerhaft für मौग्ध्य.

मौग्ध्य (von मुग्ध) n. *Einfalt, Unschuld, Unerfahrenheit, reizende Naivetät* KATHÂS. 20,57. Spr. 3244. UTTARARÂMAÉ. 107,6 (neuere Ausg.). अज्ञानादिव या पृच्छा प्रतीतस्यापि वस्तुनः । वक्राभस्य पुरः प्रोक्तं मौग्ध्यं तत्तत्त्ववेदिभिः ॥ SÂH. D. 148. *silliness* BALLANTYNE.

मौच (von मोच) n. *Banane (die Frucht)* SUÇR. 1,212,19. 213,6.

मौजवतँ (von मूजवत्) 1) adj. *vom Berge* Mûgavant *kommend:* सोम RV. 10,34,1. NIR. 9,8. — 2) m. angeblich patron. des Aksha, Verfassers von RV. 10,34. — Vgl. मौञ्जवत.

मौञ्जँ (von मुञ्ज) 1) adj. f. ई *aus* Muñga-*Gras gemacht* P. 4,3,151, Sch. विवयन AIT. BR. 8,5. TBR. 3,8,1,1. TS. 5,1,10,5. योक्त्र ÇAT. BR. 6,4,2,7. 7,2,2,3. 14,1,2,15. वेद 2,1,16. मेखला ÂÇV. GṚHJ. 1,19,12. ÇÂÑKH. GṚHJ. 2,1. M. 2,42. MBH. 14,1264. BHÂG. P. 8,18,24. पाश KAUÇ. 14. 21. 32. 46. Muñga-*ähnlich* RV. 1,191,3. Vgl. भाद्र°. — 2) f. ई (sc. मेखला) *ein aus* Muñga-*Gras gemachter Gürtel* R. 1,4,19. KUMÂRAS. 5,10. °धर MBH. 10,276. °बन्धन M. 2,170. Verz. d. B. H. No. 862. °निबन्धन M. 2,27. मौञ्जिबन्धन (aus metrischen Rücksichten) 169. 171. JÂGN. 1,39.

मौञ्जक pl. Muñga-*Halme* VARÂH. BṚH. S. 54,103. मुञ्जक eine Hdschr.

मौञ्जकायन m. patron. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 57,3 v. u.

मौञ्जवत ved. adj. *vom Berge* Muñgavant *kommend:* सोमस्य मौञ्जवतस्य भक्षः (RV. 10,34,1, wo aber मौजवतस्य gelesen wird) SIDDH. K. zu P. 4,4,110.

मौञ्जायनँ (von मुञ्ज) m. patron. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. N. pr. eines Mannes MBH. 2,108. pl. N. pr. eines kriegerischen Stammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116. Schol. zu 6,1,164. मौञ्जायनी f. *eine Fürstin der* Mauñgâjana gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4,1,73.

मौञ्जायनीय m. *ein Fürst der* Mauñgâjana gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

मौञ्जिन् (von मौञ्जी) adj. *mit einem Gürtel von* Muñga-*Gras umgürtet* HARIV. 14205. नाग° *eine Schlange als Gürtel tragend* MBH. 13,746.

मौञ्जीतृणाह्य (मौ°-तृण + आह्य) m. Muñga-*Gras* RÂGAN. im ÇKDR.

मौञ्जीपत्त्रा (मौ° + पत्त्र) f. *Eleusine indica Gaertn.* (s. वल्वज) RÂGAN. im ÇKDR.

मौञ्जीय adj. *aus* Muñga-*Gras gemacht* (vgl. मौञ्ज): मेखला BHAVISHJA-P. bei KULL. zu M. 2,25.

मौढ्य (von मूढ) 1) m. oxyt. patron. gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 55,9 (fälschlich मौढ्य). — 2) n. *Einfalt, Dummheit, Unverstand* H. 320. HALÂJ. 5,53. MBH. 9,232. HARIV. 15815. KÂM. NÎTIS. 12,30. Spr. 4749 (Conj.). KUVALAJ. 126, *b*. BHÂG. P. 3,29,22. 10,33,31. MÂRK. P. 93,7.

मौण्डिनिकाय (मौण्डि von मुण्ड + नि°) m. N. pr. P. 6,2,94, Sch.; vgl. Ind. St. 5,141.

मौण्ड्य (von मुण्ड) n. *das kahl-Geschorensein des Kopfes* M. 8,370. 375. 379. 384. MBH. 12,297. 11898. 13,6527. R. 5,48,6. SUÇR. 1,110,11.

मौत्र (von मूत्र) n. *Beize:* अमौत्रधौत KÂTJ. ÇR. 7,2,18. PÂR. GṚHJ. 2,6.

मौदँ (wohl von मोद) m. pl. N. einer Schule P. 4,2,66, Sch. मौदपैप्पलादाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37. sg. *ein Mann aus dieser Schule* Ind. St. 1,296; vgl. auch 3,278.

1. मौदक n. *die von den* Mauda (nicht Mudaka, wie GOLD. annimmt) *angenommene Textesrecension* PAT. bei GOLD. MÂNAV. 147. 146.

2. मौदक (von मोदक) adj. f. ई *Confect betreffend, darüber handelnd* कथा Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,35.

मौदकिकँ (wie eben) 1) adj. *zumeist aus Confect bestehend* P. 5,4,22, Sch. — 2) m. *Confecthändler* P. 4,4,51, Sch.

मौदनिक adj. (f. आ und ई) von मोदन gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

मौदनेयक adj. von मोदन gaṇa कत्र्यादि zu P. 4,2,95.

मौदमानिक adj. (f. आ und ई) von मोदमान (partic. praes. von 1. मुद्) gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

मौदक्रायन m. pl. N. pr. eines Geschlechts SAÑSK. K. 186,*a*,11.

मौदाकिन् s. मौ°.

मौद्ग (von मुद्ग) 1) adj. *fabaceus* P. 4,4,25. gaṇa बिल्वादि zu 3,136. चरु 151, Sch. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 102,8. 319,13. यूष SUÇR. 2,480,9. सूप P. 4,3,143, Sch. ओदन 4,25, Sch. — 2) m. N. pr. eines Lehrers VP. 282; vgl. Verz. d. Oxf. H. 55,*b*, N. 1.

मौद्गलँ m. pl., pl. zu मौद्गल्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111. SAÑSK. K. 184,*b*,4. °पुराण Ind. St. 1,469; vgl. मुद्गलपुराण u. मुद्गल 1. मौद्गल Verz. d. B. H. 56,24 fehlerhaft für मौद्गल्य.

मौद्गलि (von मुद्गल) m. *Krähe* TRIK. 2,5,20. HÂR. 84. — Vgl. मौकुलि.

मौद्गल्य 1) adj. *von* Mudgala *stammend:* गोत्र Mudgala's *Geschlecht* BHÂG. P. 9,21,33. Verz. d. Oxf. H. 137,*a*, N. 1. m. patron. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. ÂÇV. ÇR. 12,12. des Nâka ÇAT. BR. 12,5,2,1. 14,9,4,4. TAITT. UP. 1,9,1. des Çatabalâksha NIR. 11,6. des Lâñgalâjana AIT. BR. 5,3. — MBH. 1,2049. 3,15446 (= मुद्गल). 13,6265. HARIV. 1781. fg. R. 2,67,2. N. eines Kämmerers MÂLAV. 12,7. 19,7. 71,16. pl. (vgl. मौद्गल) HARIV. 1769 (nach der Lesart der neueren Ausg.). VP. 454. — 2) m. *eine best. Mischlingskaste* MBH. 13,2571.

मौद्गल्यायन (patron. von मौद्गल्य) m. N. pr. eines Schülers Çâkjamuni's LALIT. ed. Calc. 1,13. Lot. de la b. l. 1. 490. BURN. Intr. 181. fg. 269. 312. 390. fg. 448. 564. WASSILJEW 21 u. s. w.

मौद्गल्यीय adj. von मौद्गल्य gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80.

मौद्गिक (von मुद्ग) adj. = मुद्गैः क्रीतम् P. 5,1,37, Vârtt. 4, Sch.

मौद्गीन (wie eben) adj. *mit Phaseolus Mungo besäet* (ein Feld) P. 5, 2,1, Sch. AK. 2,9,8. H. 966. HALÂJ. 2,7.

मौनँ (von मुनि) 1) m. patron. gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. ÂÇV. ÇR. 12,10. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 55,9. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 32 (fälschlich मौन्यान्वये, *in the family of* Maunin [!] HALL). कस्यैष मौनः (der Schol. ergänzt धर्मः) MBH. 5,1621. SAÑSK. K. 185,*a*,10. des Anîkin ÇÂÑKH. BR. 23,5. pl. N. einer Dynastie VP. 475. — 2) f. ई Bez. *des 15ten Tages in der dunklen Hälfte des* Phâlguna, *an dem man unter Beobachtung des Schweigens eine Abwaschung vornimmt*, As. Res. 3,276. — 3) n. *a) der Stand des* Muni ÇAT. BR. 14,6,4,1 (auch अमौनँ). न वै मानं च मौनं च सहितौ वसतः सदा । अयं हि लोको मानस्य असौ मौनस्य तद्विदुः (so die ed. Bomb.) MBH. 5,1618. 1621. fg. — *b) das Schweigen* UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,122. AK. 2,7,35. 3,5,9. H. 77. 1528. HALÂJ. 5,97. KHÂND. UP. 8,5,2. मौनात्सत्यं विशिष्यते M. 2,83. मौनं चै-

वास्मि गुह्यानाम् sagt Kṛshṇa Bhag. 10,38. धनं लभेत दानेन मौनेनाज्ञाम् MBh. 13,357. मौनेन विद्वानुत याति मौनम् 5,1621. मौनं वर्षसहस्रस्य कृत्वा व्रतमनुत्तमम् R. 1,65,2. 7. ज्ञाने मौनम् Ragh. 1,22. चिन्ता° Vikr. 130. मौनं सर्वार्थसाधनम् Spr. 324. 752. 2257. वरं मौनं कार्यं न च वचनमुक्तं यदनृतम् 2750. विभूषणं मौनमपण्डितानाम् 3340. 4051. Kathâs. 28, 166. LA. (II) 90,10. Brahma-P. ebend. 49,10. मौनं समाचर Spr. 579. °धारिणी Kathâs. 17,93. मौनं विधाय 12,158. मुक्तमौन adj. 40,17. राज्ञो मौनममुञ्चतः 69,79. कृतमौनव 7,23. °त्याग Verz. d. Oxf. H. 60,a,3. भद्रे कृतं कृतं मौनं कोकिलैर्जलदागमे Spr. 2014. मौनं गता शिवा Varâh. Bṛh. S. 90,11. मौनं भजन्ते रसनाकलापाः Ragh. 16,65.

मौनभट्ट (मौन + भट्ट) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 137,a, No. 262.

मौनमन्त्रावबोध (मौन - मन्त्र + अ°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 384,a, No. 473.

1. मौनव्रत (मौन + व्रत) n. *das Gelübde des Schweigens* MBh. 1,1674. R. 1,65,7.

2. मौनव्रत (wie eben) adj. f. आ *das Gelübde des Schweigens beobachtend, der sich vorgenommen hat nicht zu sprechen:* भवता मौनव्रतेन स्थातव्यम् Pańkat. 76,20. 94,8.

मौनव्रतिन् adj. dass. Mârk. P. 135,12.

मौनिक adj. = मुनिरिव gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108.

मौनिचिति adj. von मुनिचित gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

मौनित्व (von मौनिन्) n. *das Schweigen:* दीक्षां गतो ह्येष मुनिर्मौनित्वं च गमिष्यति R. 1,32,4. बलं मूर्खाणां मौनित्वम् Spr. 1192.

मौनिन् (von मौन) adj. *Stillschweigen beobachtend, nicht sprechend* Bhag. 12,19. मौनिनः कलहो नास्ति Spr. 1677. मौनी पादप्रहारे ऽपि न नमी नीच एव सः 2238. वक 4131. Kathâs. 24,100. Râǵa-Tar. 2,162. Mârk. P. 23,114. 75,39. 52. 109,51. 113,16. Vet. in LA. (II) 10,9. Verz. d. Oxf. H. 33,a,38. Am Ende von Personennamen: गोपीनाथ°, कृष्ण° Journ. of the Am. Or. S. 6,534. m. = मुनि Gaṭâdh. im ÇKDr.

मौनिस्थलिक adj. von मुनिस्थल gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80.

मौनेय (von मुनि) 1) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,262. 265. — 2) metron. von Muni, Bez. einer Klasse von Gandharva und Apsaras MBh. 1,2552. 8,4424. Hariv. 12473. VP. 370 (wo Wilson sie falschlich auf den Muni Kaçjapa zurückführt). Fälschlich मौलेया Mârk. P. 61,35. 46. — 3) n. proparox. *der Zustand eines* Muni ṚV. 10,136,3.

मौन्द m. N. pr. v. l. für मोद, मौद्र Verz. d. Oxf. H. 55,b, N. 1.

मौन्य Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 32 fehlerhaft für मौन; s. u. मौन 1.

मौरजिक (von मुरज) m. *Trommelschläger* AK. 2,10,3. H. 924.

मौरव adj. *vom* Daitja Muru *herrührend:* पाशाः MBh. 3,488. 5,5357. Hariv. 6833. 9132. Während Nîlak. im Hariv. das Wort ganz richtig auffasst, erklärt er es im MBh. durch आत्मतत्तिमय mit Hinzufügung folgender Etymologie: मुर वेष्टने अस्मादौणादिके उकप्रत्यये तद्धितः। मौर्वीशब्दो ऽप्यत एव मध्यमस्वरलोपेन निष्पन्नः.

मौर्ख्य (von मूर्ख) n. *Dummheit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. H. 312. R. 2,36,22 (ed. Bomb. richtig मौर्ख्य, Schl. मौर्ख). 3,37,10. Suçr. 1,336, 10. Spr. 4967. Kathâs. 2,52. 6,131. 30,99. 62,225. Râǵa-Tar. 5,389. Dhûrtas. in LA. 77,1. Kull. zu M. 9,87.

मौर्य m. patron. von मुर gaṇa कण्वादि zu P. 4,1,151. metron. von मुरा VP. 469, N. 21. N. einer mit Kandragupta beginnenden Dynastie LIA. II,196. fgg. Pat. bei Gold. Mânav. 229,a. Ind. St. 5,148. fgg. Burn. Intr. 373. fg. 432. VP. 468. fgg. Bhâg. P. 12,1,11. fgg. (vgl. Lot. de la b. l. 778). Hall in Vâsavad. 53.

मौर्यदत्त (मौर्य + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Daçak. in Benf. Chr. 193,17.

मौर्यपुत्र (मौर्य + पुत्र) m. N. pr. eines der 11 Gaṇâdhipa bei den Gaina H. 32. Wilson, Sel. Works 1,299. 301.

मौर्व (von मूर्वा) 1) adj. f. ई *aus der Sanseviera Roxburghiana Schult. gemacht, von ihr kommend, zu ihr gehörend:* मेखला Kauç. 57. Pâr. Gṛhj. 2,4. M. 2,42. MBh. 13,1611. भस्मन्, काण्ड P. 4,3,135, Sch. — 2) f. ई a) *ein aus* Mûrvâ *gemachter Gürtel:* °मेखलिन् MBh. 7,695. — b) *Bogensehne* AK. 2,8,2,53. 3,4,12,49. H. 776. Halâj. 2,309. MBh. 1,7200. 3,15655. 4,166. R. 1,67,17. Ragh. 1,19. 18,47. Kumâras. 3,55. Çâk. 13. Am Ende eines adj. comp. मौर्विक Kathâs. 55,108. — c) *in der Geometrie Sehne, Sinus* Colebr. Alg. 89. Sûrjas. 5,5.

मौर्विका (von मौर्वी) f. in der Geometrie *Sehne, Sinus* Sûrjas. 3,14. 27.

मौल (von मूल) adj. f. आ 1) *von Alters her bestehend, altherkömmlich:* व्यवहारस्तु वेदात्मा वेदप्रत्यय उच्यते। मौलश्च नरशार्दूल शास्त्रोक्तश्च तथापरः॥ MBh. 12,4459. — 2) *von Alters her in einem Lande lebend, eingeboren* M. 8,62. 259. — 3) *von Alters her —, von Vater und Grossvater her ein Amt bekleidend, — im Dienste eines Fürsten stehend* (als Krieger): सचिव, मन्त्रिन् M. 7,54. Jâǵń. 1,311. Ragh. 19,57. Spr. 5339. MBh. 12,3144. भिन्ना हि सेना नृपते दुःसंधेया भवत्युत। मौला हि पुरुषव्याघ्र किमु नानासमुत्थिताः॥ MBh. 5,5827. आददीत बलं राजा मौलं (= धनबलं Schol.) मित्रबलं तथा 15,241. Kâm. Nîtis. 13,70. 83. 16,5. 6. 18,3. 4. 10. 12. 15. m. so v. a. मौलमन्त्रिन् Ragh. 12,12. 14,10. Daçak. 194,13. — 4) पार्थिवा मौलाः = मूलप्रकृतयः Kâm. Nîtis. 8,34. unter den 12 मौला राजानः oder प्रकृतयः sind die शाखाप्रकृतयः mit eingeschlossen; so ebend. 25 und 26.

मौलभारिक (von मूलभार) adj. *eine Last Wurzeln tragend, — fahrend* gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50.

मौलि m. Trik. 3,5,2. Siddh. K. 249,b,14. 1) m. *Kopf* H. 566. an. 2, 507. Halâj. 2,363. °कम्प Çârṅg. Saṁh. 1,6,22. किंचित्सव्यापवृत्तेन मौलिना हेमचूलिना Hariv. 4440. तद्यथा शारदं वर्षं गोवृषः शीघ्रमागतम्। अपारयन्वारयितुं प्रतिगृह्णाति मौलितः॥ 13826. कृत्तकिरीटि° adj. R. 6, 36,117. Spr. 2277. भगवदाज्ञां मौलौ निधाय Hit. 72,19. Dhûrtas. in LA. 66,4. °मुकुट 67,3. भामण्डलं चारु च मौलिपृष्ठे *auf dem Scheitel* H. 59. — 2) m. f. *Diadem* AK. 3,4,26,195. H. 651. H. an. Med. l. 46. Vjutp. 139 (vgl. u. मुकुट). बद्ध° adj. MBh. 3,16754. एवमुक्त्वा तु वामेन पादेन मौलिमुपास्पृशत्। शिरश्च राज्ञसिंहस्य पादेन समलोडयत्॥ 9,3313. fg. इयं च ते मया मौलिरुद्धृता वरुणालयात् Hariv. 5434. चिक्षेप खगतो मौलिं विद्युत् शिरसि कृष्टवत् 5447. 5449. 5451. °मणि Vikr. 60. Ragh. 13,59. Kumâras. 2,26. 5,79. 80. क्षितितलविन्यस्तमौलिमण्डल adj. Pańkat. 230,18. Mârk. P. 84,10. H. 6. — 3) m. f. = चूडा *ein Büschel von Haaren auf dem Scheitel des Kopfes, der bei der Tonsur des Kindes stehen bleibt,* AK. H. an. Med. = धम्मिल, केशाः संयताः *geflochtenes und auf dem Kopfe*

zusammengelegtes Haar AK. H. ç. 117. H. an. Med. — 4) m. *Jonesia Asoka* Trik. 3,3,405. H. an. Med. — 5) m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,38. — 6) m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 59,14. — 7) f. *Erde* Med. l. 46. मौली Wilson angeblich nach ders. Aut. — Vgl. अर्धेन्दु°, इन्दु°, चक्र°, निशाकरकला°, वि°.

मौलिक (von मूल) 1) adj. *a) Wurzeln tragend* u. s. w. gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50. m. *Wurzelgräber* oder *Wurzelhändler*: °भिषजाम् Varâh. Bṛh. S. 9,32. — *b) ursprünglich*: मौलिकार्था: Sâmkhjaprav. Einl. 27. 28. — *c) niedrig stehend, von niederer Herkunft* (Gegens. कुलीन) Colebr. Misc. Ess. II,190. Kuladîpikâ und Kulâkârjakârikâ im ÇKDr. Vgl. स-न्मौलिक. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,48. — Vgl. मूलिक.

मौलिक्य n. nom. abstr. von मूलिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

मौलिन् (von मौलि) 1) adj. *a)* am Ende eines comp. *zum Kopf —, zu oberst habend*: शकटं चक्रमौलिनम् *mit den Rädern nach oben gerichtet* Hariv. 3415. — *b) mit einem Diadem geschmückt* MBh. 1,7647. 2,368. Çiva Çiv. संमोह° Maitrjup. 6,28. — 2) m. Mârk. P. 112,9 fehlerhaft für मौनिन् *ein* Muni, *der das Gelübde des Schweigens beobachtet.*

मौलिमण्डन (मौ° + म°) n. *Kopfschmuck*: नागानाम् Pañkar. 1,11,38. नागेन्द्र° 21. °मालिका f. *ein auf dem Scheitel getragener Kranz*: अस्त्य-स्या वसुधावधा मौलिमण्डनमालिका (°मन्दन° gedr.)। त्रिगर्ता नाम न-गरी सुमनोगुणगुम्फिता ॥ Kathâs. 73,21.

मौलिमाला (मौ° + मा°) f. *ein auf dem Scheitel getragener Kranz*: त्रिस्रोतसं त्र्यम्बकमौलिमालाम् Ragh. 13,51. मौलिमालां हिमगिरेर्नगरीं पुष्करावतीम् Kathâs. 37,82. °पराग 56,322. क्षितिपाल° Prab. 2,14 (= मुकुटश्रेणि der eine, = मौलिश्रेणि der andere Schol.).

मौलिमालिका f. dass.: लम्पेति नगरी पृथिवी° Kathâs. 67,36.

मौलिमालिन् adj. *mit einem Kranze auf dem Scheitel geschmückt*: उद-याचल° *den Berg* Udaja *zu einem solchen Kranze habend* (die Sonne) Mârk. P. 107,6.

मौलेय 1) (von मूल) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1871. विन्ध्य-मौलेया: vielleicht *die am Fusse des V. wohnenden Völkerschaften* Mârk. P. 57,47. — 2) मौलेया Mârk. P. 61,35. 46 fehlerhaft für मौनेया.

मौल्य (von मूल) 1) adj. *an der Wurzel befindlich*: अङ्गुलिपर्वन् Kâtj. Çr. 22,8,16. — 2) n. wohl fehlerhaft für मूल्य *Preis* Vet. in LA. (II) 2,21. बहु° (°मूल्य ed. Bomb.) *kostbar* MBh. 16,195.

मौशल und मौषल s. मौसल.

मौषिकि m. metron. von मूषिका gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. f. °की in मौषिकीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,30.

मौष्टा (von मुष्टि) f. *Faustkampf* AK. 3,6,1,5.

मौष्टिक (von मुष्टि) m. *Schelm, Betrüger* Vjutp. 97.

मौसल (von मुसल) 1) adj. *a) keulenförmig* (Comm.) Âçv. Çr. 9,7,6. अस्त्र R. Gorr. 1,30,18. गङ्गायां मौपलं (= मुषलवत् ÇKDr.) स्नानं महा-पातकनाशनम् Bhavishja-P. in Prâjaçkittat. ÇKDr. — *b) mit Keulen ausgeführt*: आहव, संग्राम, युद्ध MBh. 17,1. Hariv. 5648. 8930. subst. mit Ergänzung von आहव u. s. w. MBh. 16,133. — *c) auf den Kampf mit Keulen bezüglich, denselben beschreibend*: पर्वन् Titel des 16ten Parvan im Mahâbhârata MBh. 1,356. — *d)* Bez. eines Madhuparka, der aus सुरा und आज्य besteht, Kauç. 92. — 2) m. pl., pl. zum patron. मौसल्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111. Samsk. K. 185,a,11. — Hier und da fälschlich मौशल und मौषल geschrieben.

मौसल्य m. patron. von मुसल gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

मौसुल m. *ein Moslim* Verz. d. B. H. 166.

मौहूर्त (von मुहूर्त) m. *ein Stundenkundiger, Astrolog* gaṇa ऋगयनादि zu P. 4,3,73. AK. 2,8,1,14. Trik. 2,8,25. H. 482, Sch. MBh. 12,4454. P. 1,3,50, Sch.

मौहूर्तिक (wie eben) 1) adj. *a) einen Augenblick während, momentan*: समागम Bhâg. P. 5,13,22. — *b) zu einer bestimmten Stunde in Beziehung stehend*: दोष Bhâg. P. 3,14,37. अभिजिन्नाम योगो मौहूर्तिक: (मुहूर्त: = प्रभद: काल: Schol.) 18,27. — 2) m. *a) Astrolog* AK. 2,8,1,14. H. 482. Halâj. 2,248. Kathâs. 22,133. 34,247. 52,146. Prab. 78,8. Hit. 94,9. — *b)* N. einer Klasse göttlicher Wesen, Kinder der Muhûrtâ, Bhâg. P. 6,6,9; vgl. u. मुहूर्त 1, *b.* am Ende. — Vgl. ऊर्ध्व°.

म्न in चर्मम्न *Gerber*; vgl. म्ना.

म्ना, मनति (अभ्यासे) Dhâtup. 22,31. P. 7,3,78. Vop. 8,70. 87. Ursprünglich identisch mit मन्.

— अनु med. *anerkennen*: महाँ उतासि यस्य ते ऽनु स्वधावरी सह:। मम्नाते इन्द्र रोदसी Ṛv. 7,31,7. Richtiger zu मन् mit अनु.

— आ *erwähnen, anführen, erwähnen als, annehmen —, ansehen für* Çâñkh. Çr. 15,15,10. Lâṭj. 10,6,11. 7,5. Kaṭhop. 2,15. सो ऽन्तुहोत्क-क्षवर्त्मानमामनन्मल्लमुत्तमम् so v. a. *hersagend* Bhaṭṭ. 17,30. त्वामामनन्ति प्रकृतिं पुरुषार्थप्रवर्तिनीम् Kumâras. 2,13. 5,81. 6,31. Mâlav. 4. Kâm. Nîtis. 8,24. Bhâg. P. 2,1,35. 2,18. 6,45. 3,1,34. 5,11,1. Kusum. 3,1. Bhaṭṭ. 18,5. pass. आम्नायते Sâj. in der Einl. zu Ṛv. 1,105. आम्नात Nir. 7,23. Kâtj. Çr. 1,8,16. Kauç. 119. Spr. 448. मयैवोभयमाम्नातं परिपाल्य-नुशासनम् Bhâg. P. 1,7,53. 9,26. आम्नातास्ते त्रय: (निमेषा:) क्षण: 3,11,7. 5,22,4. Sâj. bei Muir, ST. 4,12. यद्ब्रह्म सम्यगाम्नातम् *überliefert, gelehrt* Kumâras. 6,16. अनाम्नात Kâtj. Çr. 8,5,41. 9,6,2. 16,7,16. M. 12,108. — Vgl. आम्नान fg., मदाम्नात.

— प्रत्या *nachsagen*: प्रत्याम्नायुस्तं पुनरेव सर्वे Ṛv. Prât. 15,9. — Vgl. प्रत्याम्नातव्य fgg.

— समा *erwähnen, aufführen, aufzählen; annehmen* Nir. 1,1. इमं ग्रन्थं समाम्नासिषु: 20. वृत्रहा पुरंदर इति तान्यप्येके समामनन्ति 7,13. Âçv. Çr. 8,13,32. Gṛhj. 1,23,4. Çâñkh. Çr. 6,6,39. 1,19. सदस्यं सप्तदशं कौषीत-किन: समामनन्ति Verz. d. Oxf. H. 267,a,26. Uttararâmak. 71,12. Bhâg. P. 5,21,13. 22,7. समाम्नात MBh. 13,7092. Sâj. zu Ṛv. 1,52,5. लघूनि वै समाम्नाता दश पञ्च च नाडिका Bhâg. P. 3,11,8. am Ende eines comp. *angeführt, erwähnt als* gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. med. *hersagen*: उप-वसथ्ये ऽहनि न समामनेरन् Lâṭj. 2,5,28. — Vgl. समाम्नाय.

— परि *hintansetzen, übersehen, vergessen*; mit acc.: नूचिद्धि परिम-म्नाथे अस्मान् Ṛv. 7,93,6. परि चिन्मर्तो द्रविणं ममन्यात् 10,31,2. Richtiger zu मन् mit परि.

म्यत्त्, म्यत्तति (Naigh. 2,14), मिम्यत्त, मिमित्ततुस्, मिमित्तुस्, मिमित्तिरे, अम्यक् 3. sg. aor., मिमित्तत्; *festsitzen, haften in* oder *an* (loc.); *sich befinden, vorhanden sein*: सुष्ठामा रथ: सुयमा हरी ते मिम्यत्त (= संहतो भवति Sâj.) वज्रो नृपते गभस्तौ Ṛv. 10,44,2. अम्यक् (= प्राप्नोति Sâj.) सा तं इन्द्र ऋष्टिरस्मे 1,169,3; vgl. Nir. 1,15. 6,15. मिम्यत्त (= संगताभूत्

Sâj.) येषु सुधिता घृताची हिरण्यनिर्णिगुपरा न ऋष्टिः Ṛv. 1,167,3. मिम्यक्ष (= पुनः पुनरेकतां गच्छति Durga) येषु रोदसी नु देवी 6,50,5. साधारण्येव मरुतो मिमिक्षुः (so v. a. संमिमिक्षुः) 1,167,4. pass.: अम्यक्षि (अप्राप्ति Comm. zu TS.) सद्म सदने पृथिव्याः *es steht ein Bau auf der Erde Grund* 6,11,5.

— अप *fernhalten:* अपो सु म्यक्ष वरुण भियसं मत् Ṛv. 2,28,6.

— आ *gehalten werden, sich befinden:* आ यस्मिन्हस्ते नर्या मिमिक्षुः *in dessen Hand Männergaben liegen* Ṛv. 6,29,2. नर्याः Padap., नर्यो क्षिता रायः Sâj., wir nehmen n. pl. an; vgl. 1,72,1. 3,34,5. 7,45,1. Dunkel ist uns: श्रिये ते पादा दुव आ मिमिक्षुः Ṛv. 6,29,3.

— नि *halten:* नि वज्रमिन्द्रो हरिवान्मिमिक्षन्समन्धसा मदेषु वा उवोच Ṛv. 7,20,4. उभा ते बाहू वृषणा नि या वज्रं मिमिक्षतुः 8,50,18. med.: इन्द्रे नि रूपा हरिता मिमिक्षिरे Indra *hat an sich* 10,96,3.

— सम् *zusammenhalten, sich zusammenthun:* समान्या मरुतः सं मिमिक्षुः Ṛv. 1,165,1. स्वया मत्या मरुतः सं मिमिक्षुः 5,58,5. med.: श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे (= संगच्छन्ते Durga) 1,87,6.

म्रक्ष् (vgl. 1. मर्श्), मृक्षति, म्रक्षति Dhâtup. 17,12 (संघाते). *striegeln, reiben:* स्तुकाविनां मृक्षा शीर्षा चतुर्णाम् *striegle die Hälse des mähnigen Viergespanns* Ṛv. 8,63,13. Sâj. liest वृक्षा; in den Zusammenhang würde besser passen, wenn मृक्षा als 1. imperat. für मृक्षाणि gefasst werden dürfte, wie ähnliche Formen im Zend. पांसुना च म्रक्षन्ति *bestreichen* Lalit. ed. Calc. 325,14. पार्श्वानि चान्ये शकलानि तत्र दृढः पशूनां घृतम्रक्षितानि (च घृतोक्षितानि die neuere Ausg.) Hariv. 8442. Vgl. मृक्ष.

— caus. म्रक्षयति und मृक्षयति Dhâtup. 32,119 (म्रक्षणे d. i. स्नेहने; auch म्लेच्छने und संघाते). *bestreichen:* क्वथितेन रसेन लोहपात्राणि म्रक्षयित्वा क्षेपयति Burn. Intr. 363, N. 2. Schol. zu Kâtj. Çr. 578,1. 9. 583,2 v. u. 591,13. 640,1.

— अभि *einreiben, salben:* अथास्य तैलेनाङ्गानि सर्वाण्येवाभ्यम्रक्षत (wohl nicht zu 1. मर्श्) MBh. 13,1486. caus. dass.: तेनोच्छिष्टेन गात्राणि शिरश्चैवाभ्यम्रक्षयम् 7426.

— नि *sich reiben:* अंसेष्वेषां नि मिमृक्षुर्ऋष्टयः Ṛv. 1,64,4.

— सम् *einreiben:* संम्रक्षित Suçr. 2,67,11.

म्रक्ष 1) adj. (von म्रक्ष्) *zerreibend* in तुवि°. — 2) m. *das Verstecken der eigenen Gebrechen* Trik. 1,1,131; vgl. म्रक्ष.

म्रक्षकृत्वन् (म्रक्ष + कृ°) adj. *zerreibend, zerstörend:* Indra Ṛv. 8,50,10. = वधकर्तृ Sâj.

म्रक्षण (von म्रक्ष्) n. 1) *das Einreiben, Salben* Dhâtup. 29,21. 32,119. — 2) *Einreibemittel, Salbe, Oel* H. 416. Suçr. 2,66,20. पाद° Saddh. P. 4,38,*b*.

म्रद्, म्रदते = मर्द् *reiben* Dhâtup. 19,5.

— प्र *aufreiben:* नेत्पशून्प्रम्रदे (infin.) करवामहे Çat. Br. 4,4,3,11.

— वि *mürbe machen:* पणेश्चिद्वि म्रदा मनः Ṛv. 6,53,3.

म्रद (von म्रद्) in ऊर्णम्रद (unter ऊर्णम्रदस्).

म्रदय् (von मृदु; vgl. P. 6,4,155, Vârtt. und Pat.), म्रदयति *glätten:* यज्ञमेव तन्म्रदयति TS. 6,1,4,4. अमम्रदत् P. 7,4,95. Vop. 18,2.

म्रदस् (von म्रद्) in ऊर्णम्रदस्.

म्रदिमन् (von मृदु) m. *Weichheit, Milde, Sanftmuth* P. 6,4,161, Sch. Spr. 1045. Râģa-Tar. 8,566.

म्रदिष्ठ superl. und म्रदीयंस् compar. zu मृदु P. 6,4,161, Sch. Vop. 7, 59. (स्वरितम्) पूर्वं पूर्वं दृढतरं म्रदीयो यथाद्युत्तरम् AV. Prât. 3,54, Sch.

म्रातन n. *Cyperus rotundus* Çabdak. im ÇKDr.

म्रित्, म्रित्यति *zerfallen, sich auflösen:* (गर्भः) अपास्यन्म्रित्येत् Çat. Br. 3,2,1,31.

— निस् *dissolvi;* davon निर्म्रेतुक *zerfallend, vergehend:* यत्र वा आपो वीव वर्तन्ते तदोषधयो जायन्ते ऽथ यत्रावतिष्ठन्ते निर्म्रेतुकास्तत्र भवन्ति *wo das Wasser abfliesst, spriessen die Kräuter; wo es stehen bleibt, lösen sie sich auf, verfaulen sie,* Pañkav. Br. 13,9,16. Hiernach u. निर्म्रेतुक zu verbessern.

— वि *zerfallen, zerbröckeln:* यथामपात्रमुदक आसिक्ते विम्रित्येत् एवं क्षैव ते विम्रित्येयुः Çat. Br. 12,1,3,23. (स्थाणुः) पूयेद्वा वि वा म्रित्येत् *verfault oder geht in Stücke* 9,5,2,14.

म्रुच्, म्रोचति Dhâtup. 7,13 (गत्यर्थ). aor. अम्रुचत् und अम्रोचीत् P. 3,1, 58. Vop. 8,38. 58. — Vgl. म्लुच्.

— नि *untergehen* (von der Sonne): उद्यन्नादित्यः, निम्रोचन् AV. 2,32, 1. Ait. Br. 3,44. TS. 5,4,6,6. आदित्यः पुर उदेति पश्चान्निम्रोचति Kâṭh. 23,8. 31,15. Taitt. Âr. 5,10,4. Vgl. निम्रुक्ति, निम्रुच्.

— अभिनि *untergehen über* (acc.): यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्यो ऽभि निम्रोचति TBr. 1,4,4,1. TS. 6,4,2,1. दीक्षितं नान्यत्र दीक्षितविमितात्सूर्यो ऽभिनिम्रोचेत् Kâṭh. 23,2. सूर्याभिनिम्रुक्त *derjenige, welchen die untergehende Sonne schlafend findet,* TBr. 3,2,8,11. सुप्ते यस्मिन्नस्तमेति सुप्ते यस्मिन्नुदेति च। अंशुमानभिनिम्रुक्ताभ्युदितौ तौ यथाक्रमम्॥ Cit. in TS. Comm. I,144. fehlerhaft अभिनिर्मुक्त M. 2,221. AK. 2,7,54. H. 860. Kull. zu M. 2,220.

म्रुञ्च्, म्रुञ्चति = म्रुच् Dhâtup. 7,11.

म्रेट्, म्रेटति v. l. für म्रेड् Dhâtup. 9,4.

म्रेड्, म्रेडति (उन्मादे) Dhâtup. 9,4.

— आ caus. *wiederholen:* एतदेव यदा वाक्यमाम्रेडयति देवराट् MBh. 3, 10383. आम्रेडित *wiederholt,* n. *Wiederholung;* bei Pâṇini *das zweite Wort der Wiederholung,* AK. 1,1,5,12. H. 267. Halâj. 1,153. VS. Prât. 1,146. 4,8. 5,18. 6,3. AV. Prât. 4,40. °समास 2,62, Sch. P. 8,1,2. 6, 1,99. fg. 8,2,95. 103. 3,12.

— उपनि med. *erfreuen, beglücken* (vgl. मर्ड्): स य एतमेवं विद्वानादित्यं ब्रह्मेत्युपास्ते ऽभ्याशो ह यदेनं साधवो घोषा आ च गच्छेयुरुप च निम्रेडेरन्निम्रेडेरन् Khând. Up. 3,19,4.

म्रोक (von म्रुच्) m. N. eines verderblichen Agni AV. 5,31,9. 16,1,3.7. auch wohl 2,24,3 N. einer Flamme. — Vgl. अनुम्रोक in den Nachträgen.

म्लक्त partic. *gestohlen* Bhûripr. im ÇKDr. Sicher fehlerhaft.

म्लक्ष्, म्लक्षयति (छेदने) Dhâtup. 32,119, v. l.

म्ला, म्लायति Dhâtup. 22,8 (गात्रविनामे, कान्तिसंक्षये). म्लायते MBh. 12, 6831. Spr. 1143. म्लान्ति MBh. 3,15683. मम्लौ, मम्ले (P. 6,1,45, Sch.), अम्लासीत्; म्लायात् und म्लेयात् (vgl. P. 6,4,68); partic. म्लात (in der älteren Sprache) und म्लान (vgl. P. 8,2,43). *welken:* म्लायन्त्योषधयः Çat. Br. 1,5,4,5. 3, 6,1,10. 8,1,4,1. 7,2,14. MBh. 3,15455. R. 3,77,24. ऊष्मणो म्लायते पर्णं त्वक्फलं पुष्पमेव च। ग्लायते (म्लायते ed. Bomb.) शीर्यते चापि MBh. 12,6831. वृन्ताश्च न म्लान्ति तथैव भग्नाः 3,15683. मम्लौ Râģa-Tar. 1,62. म्लानस्रज् *verwelkt, welk* MBh. 3,2215. Spr. 440. Uttararâmak. 17,9. LA. (II) 91,22. अम्लानान्यपि तत्रासन्कुसुमानि MBh. 13,2357. Hariv.

7008. KATHÂS. 13,84. PAÑKAR. 1,7,34. 11,37. vom Gesicht, das durch Krankheit, Sorgen, Leidenschaften *ein welkes, leidendes, verstelltes Ansehen erhält:* म्लायद्वक्त्र इवावादीत् RÂGA-TAR. 4,95. म्लायतेषन्मुखेन BHÂG. P. 1,16,20. क्लिमाहृतमिवाम्भोजं पलितम्लानमाननम् KATHÂS. 40, 45. 71, 64. वक्त्रमाधिम्लानम् BHÂG. P. 6,15,9. Spr. 5293. *erschlaffen, schwach werden* überh.: पादौ ते ऽम्लास्यताम् ÇAT. BR. 10,6,1,4. बभ्रमुश्चस्खलुश्चान्ये पेतुर्मम्लुस्तथापरे MBH. 7,4568. पथि — मम्लतुर्न RAGH. 11, 9. BHATT. 14,6. म्लानक्षीणा RÂGA-TAR. 5,431. MÂRK. P. 62,16. Spr. 440. अम्लानो बलवाञ्छूरश्छायेवानुगतः सदा MBH. 4,126. अस्मिन्विवाहे मा म्लासीः so v. a. *den Kopf hängen lassen* 1,3391. म्लानेन्द्रिय Spr. 2012. म्लायते मे मनो क्लीदं मुखं च परिशुष्यति MBH. 15,120. अम्लानमनसं युधि 7,350. ऊरुरम्लानमनसश्चेकितानं कृपोत्तमाः 994. *dahinschwinden:* भ्रातृव्यो म्लायति ÇAT. BR. 10,6,2,10. म्लायति श्रीः कुलस्त्रीव गृहे बन्धक्याधिष्ठिते KATHÂS. 52,317. अम्लानलक्ष्म्या वनमालया BHÂG. P. 2,2,10. अम्लानमुखच्छाय (अम्लान gehört zu मुखच्छाया) KATHÂS. 39, 49. म्लानव्रीड v. l. für वीतव्रीड Spr. 197. अम्लानमाना 3744. — म्लातं *durch Gerben weich geworden:* चर्माणि VÂLAKH. 7,3; vgl. चर्मम्न. म्लान *schmutzig* (vgl. मल) H. 1435. HALÂJ. 4, 42. म्लानाङ्गी *eine Frau während der Regeln* TRIK. 2,6,6, Ind. *schwarz, dunkelfarbig:* घनमदमलीम्लानवक्त्र (म्लान = शुष्क Schol.) PRAB. 92,18. मानम्लानममो Spr. 3739. Vgl. अम्लातक und अम्लान; म्लान n. s. besonders.

— caus. *welk machen, die Spannkraft benehmen:* अङ्गैषा म्लापयामसि AV. 6,66,3. म्लापयामि भ्रजः शिरम् 7,90,1.

— अभि s. अनभिम्लात und अनभिम्लान (in den Nachträgen).

— आ, partic. आम्लान *welk* oder *ein wenig* (आ) *welk:* °मुखारविन्द RAGH. 16,75.

— परि *verwelken, dahinwelken:* वृक्षाः परिम्लानाः R. 2,59,8 (7 GORR.). परिम्लानाम्बुरुहमयी KATHÂS. 30,31. °मुखारविन्दा RAGH. 14, 50. BHÂG. P. 4,8,66. °मुखश्री 8,7,7. KUMÂRAS. 2,2. आलस्य ते क्षुधार्तस्य परिम्लानस्य *erschlafft* MBH. 3,2386. शीलशशिनः कान्तिः परिम्लायते *schwindet dahin* Spr. 1144. परिम्लाने माने 1720. — Vgl. अपरिम्लान, परिम्लायिन्.

— विपरि, partic. °म्लान *vollkommen verwelkt* R. 4,15,34.

— प्र *verwelken, welk werden* BHATT. 6, 13, v. l. प्रम्लाना इव च स्रजः MBH. 8,859. 11,717. R. GORR. 2,57,5. 59,8. 73,18. °बीजाङ्कुर RAGH. 7, 24. °भाव KÂM. NITIS. 7,21. प्रम्लानीभू PAÑKAR. 3,5,30. प्रम्लानवदन *das Gesicht verziehend* MBH. 7,5130. क्षुत्प्रम्लानशरीर *ausgemergelt* VARÂH. BRH. S. 3,13. *welk werden, dahinschwinden* von einem Mädchen Spr. 1971. प्रम्लान *schmutzig, verunreinigt:* दन्तिनो मदजलप्रम्लानगण्डस्थलाः 5155.

— वि *welk werden:* विम्लान *verwelkt* und zugleich *um sein Ansehen gekommen* KUSUM. 1,8. *erschlaffen:* पादौ ते व्यम्लास्येताम् KHÂND. UP. 5, 17,2. — caus. *welk machen:* विदारिकां समभ्यज्य स्विन्नां विम्लाप्य लेपयेत् SUÇR. 2,118,10.

म्लान 1) partic. s. u. म्ला. — 2) n. nom. act. *Welkheit, Abwesenheit alles Glanzes:* von Elfenbein VARÂH. BRH. S. 93,15. 94,7. In der Stelle रुध्यावमर्पणाम्लानस्तुत्पानम्लानकर्मसु । आचामेत MÂRK. P. 35,24 fehlerhaft für प्स्नान; vgl. JÂGÑ. 1,196.

म्लानता (von म्लान 1.) f. *Welkheit, Schlaffheit:* चेतसि DHÛRTAS. in LA. 72,11.

म्लानि (von म्ला) f. P. 3,3,95, Vârtt. 2. UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,51 (parox.). VOP. 26,184. *das Verwelken, Erschlaffung, Welkheit, das Hinschwinden:* पद्मं म्लानिमेष्यति KATHÂS. 13,80. SÛRJAÇ. 19 in HAEB. Anth. 200. अम्लानिमाला (अम्लान° 16,31; man könnte अम्लायि° vermuthen) KATHÂS. 9,81. न चाधश्रमसंतापडुःखैरप्यातपेन च । म्लानिं गच्छति वैदेह्याः स्वभावप्रभवं वपुः ॥ R. GORR. 2,60,14. VÂGBH. 1,7,9. 10. Spr. 294, v. l. विद्याधरा म्लानिं ययुः KATHÂS. 46,79. सा (दातृताकीर्तिः) चेन्म्लानिं गता 230. पण्डितशब्दः — तैस्तैर्दूषितैर्न तु म्लानिम् — आययौ RÂGA-TAR. 4,490. मान° 585.

म्लायिन् (wie eben) adj. *welk werdend* SUÇR. 2,317,18. *hinschwindend:* माने म्लायिनि Spr. 2183.

म्लास्नु (wie eben) adj. dass. VOP. 26,144.

म्लिक्ष्, म्लेक्ष्, म्लेच्छति DHÂTUP. 7,25. *wälschen, eine unverständliche* oder *fremde Sprache sprechen:* न ब्राह्मणो म्लेच्छेत् ÇAT. BR. 3,2,1,24. नार्या म्लेच्छन्ति भाषाभिः MBH. 2,2040. ब्राह्मणेन न म्लेच्छितवै MAHÂBHÂSHJA ed. BALL. S. 18. partic. म्लिष्ट 1) *unverständlich* P. 7,2,18. VOP. 26,111. AK. 1,1,5,22. TRIK. 3,3,101. H. 266. an. 2,96. MED. t. 24. HALÂJ. 1,141. म्लिष्टोक्ति als Bed. von नट् VOP. 8,52. अम्लिष्टनादा निरगुः BHATT. 9,17. — 2) = म्लान 1. TRIK. H. an. MED. — म्लेच्छित = म्लिष्ट P. 7,2,18, Sch. n. *eine fremde Sprache* HÂR. 215. — caus. मेच्छयति = simpl. DHÂTUP. 32,120.

म्लिच्छ् PAÑKAR. 4,3,105 wohl Druckfehler für म्लेच्छ्.

म्लुच्, म्लोचति = म्रुच् DHÂTUP. 7,14 (गत्यर्थ). aor. अम्लुचत् und अम्लोचीत् P. 3,1,58. VOP. 8,38. 58. *niedergehen, zur Rast gehen:* म्लोचन्ति ह्यन्या देवता न वायुः सैषानस्तमिता देवता ÇAT. BR. 14,4,3,33. — intens. s. मलिम्लुच् fg.

— अनु *sich aus der Ruhe* oder *Verborgenheit erheben, aufgehen:* प्रम्लोचन्ती चानुम्लोचन्ती चाप्सरसौ (VS. 15,17) अहोरात्रे तु ते ते हि प्र च म्लोचतो ऽनु च म्लोचतः ÇAT. BR. 8,6,1,18. — Vgl. अनुम्लोचा.

— अप, partic. °म्लुक्त *zurückgezogen, verborgen:* मां देवा दधिरे हव्यवाहमपम्लुक्तं बहु कृच्छ्रा चरन्तम् RV. 10,52,4.

— उप *sich zurückziehen zu, sich verbergen bei* (acc.): स तत एवौषधीनां मूलान्युपमम्लोच ÇAT. BR. 1,2,3,8.

— नि *untergehen:* उद्यन्पूर्वार्धो निम्लोचन्नुघनार्धः ÇAT. BR. 10,6,4,1. न वै तत्र न निम्लोच (lies निमिम्लोच st. न नि°) नोदियाय कदा चन KHÂND. UP. 3,11,2. 3. निम्लोचति रवौ BHÂG. P. 3,4,2. 14,8. 5,8,16. 21,9. 11. = अभिनि *untergehen über* (acc.): तं चेदभ्युदियात्सूर्यः शयानं कामचारतः । निम्लोचेद्वाप्यविज्ञानात् (das vorangehende अभि entschuldigt diesen Gebrauch) M. 2,220. — Vgl. निम्लुक्ति fgg.

— अभिनि = म्रुच् mit अभिनि M. 2,219. Cit. beim Schol. zu KÂTJ. ÇR. 25,3,24.

— प्र *niedergehen,* s. unter अनु und vgl. प्रम्लोचन्ती fg.

म्लुञ्च्, म्लुञ्चति = म्लुच् DHÂTUP. 7,12.

म्लुप् Nebenform zu म्लुच्.

— उप, partic. °म्लुप्त *verborgen, zurückgezogen:* पृथिव्यामुपम्लुप्तो ऽशयत् TBR. 3,2,9,4.

— अभिनि, partic. °म्लुप्त = अभिनिमुक्त GOBH 3,3,27.

म्लेक्ष् s. म्लिक्ष्.

म्लेच्छ (von म्लिक्ष्, म्लेक्ष्) 1) m. gaṇa उञ्छादि zu P. 6,1,160. a) *Wälscher, Barbar* H. an. 2,65. MED. kh. 5. HALÂJ. 2,444. ÇAT. BR. 3,2,1, 24. M. 7,149. 12,43. MBH. 1,3480. ससर्ज फेनतः सा गौर्म्लेच्छान्बहुविधानपि 6685. 3,2402. उत्तराश्चापरे म्लेच्छाः क्रूराः 6,372. गोयोनिप्रभवाः 7,

3379. 12,6293. Hariv. 6441. (कामदुहः) रोमकूपेषु म्लेच्छाः (संभूताः) R. 1, 55,3. Spr. 1209. Daçak. 2,42. Varâh. bei Colebr. Misc. Ess. II, 411. Râga-Tar. 1,107. 308. VP. 375. 443. 477, N. 65. 482. Verz. d. B. H. 288,4. Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,23. Ind. St. 1,13,26. Prab. 85,11. 87,19. Hiouen-thsang 1,88. Vie de Hiouen-thsang 75. 230. Wassiljew 50. 52. °जातयः AK. 2,10,21. H. 934. MBh. 1,7659. 12,6947. Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,21. °देश AK. 2,1,7. कृष्णसारस्तु चरति मृगो यत्र स्वभावतः । स ज्ञेयो यज्ञियो देशो म्लेच्छदेशस्त्वतः परः ॥ M. 2,23. °देशाः Hariv. 11453. °वाच् M. 10, 45. MBh. 1,5803. °भाषा 378. °रक्त Verz. d. B. H. No. 824. म्लेच्छ = पापरक्त *ein Mann, der Hang zum Bösen hat,* Med. — *b) das Wälschen, Unkenntniss der Sprache des Landes;* = अपभाषण Med. = अभाषण H. an. — 2) n. *Kupfer* H. 1040, Sch.; vgl. म्लेच्छमुख, म्लेच्छाख्य, म्लेच्छास्य.

म्लेच्छकन्द (म्ले° + क°) m. *Allium ascalonicum* H. 1186.

म्लेच्छन (von म्लेच्छ्) n. *das Wälschen, Sprechen einer fremden Sprache* Dhâtup. 32,119.

म्लेच्छभोजन (म्ले° + भो°) 1) m. *Weizen* Trik. 2,9,4. — 2) n. = यावक Çabdar. im ÇKDr. *halbreife Gerste* Wilson.

म्लेच्छमुख (म्ले° + मुख) n. *Kupfer* AK. 2,9,98. H. 1039.

म्लेच्छाख्य (म्लेच्छ + आख्या) n. *Kupfer* H. 1040.

म्लेच्छाश (म्लेच्छ + आश) m. *Weizen* Çabdârthak. bei Wils.

म्लेच्छास्य (म्लेच्छ + आ°) n. = म्लेच्छमुख *Kupfer* Hâr. 111.

म्लेच्छित s. u. म्लिच्छ्; davon म्लेच्छितक n. *eine verabredete, Andern unverständliche Sprache* Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,15.

म्लेट्, म्लेटति (उन्मादे) Dhâtup. 9,3. Auch म्लेड्, म्लेडति Vop.

म्लेव्, म्लेवते (सेवने) Dhâtup. 14,35.

VERBESSERUNGEN UND NACHTRÄGE

ZU

THEIL I–V.

अ

3. अ 5) अनर्चितुम् R. 2,48,10. अवर्तितुम् 111,6. — 6) scheinbar in der Stelle यद्यनुपश्येत् यद्यनानुपश्येत् Ait. Br. 7,6, wo aber zu lesen ist यद्यु नानुपश्येत्.

1. अंश von 1. अश्. *Grad* Varâh. Laghuǵ. 1,10 in Ind. St. 2,279. — 1) c) TS. 7,1,6,2. Pańkav. Br. 21,1,2. अंशं प्रास् (2. अस् mit प्र) *das Loos werfen* 14,3,13. 25,13,3. — 3) Z. 3 lies 6,4,2. 11,6,2 st. 6,2,5. 11,17,2.

1. अंशक *Grad* Varâh. Laghuǵ. 1,10. 21. 23.

अंशभाज् (1. अंश + 4. भाज्) adj. *Theil nehmend, mit Jmd theilend:* पस्याविभक्तं वसु राजन्सहायैस्तस्य दुःखे ऽप्यंशभाजः सहायाः MBh. 3,259.

अंशभू (1. अंश + 2. भू) m. *Theilhaber* TBr. 3,7,9,1.

अंशंभू m. dass. TS. 6,4,8,2.

अंशरूपा (1. अंश + रूप) f. *die Gestalt eines Theils habend, eine Form der* Mûlaprakṛti Wilson, Sel. Works 1,245.

अंशवत् adj. Bez. einer Species von Soma Suçr. 2,164,15. 167,12. Wohl verdorben aus अंशुवत् d. i. अंशुमत्.

अंशसवर्ण, Gold. liest ohne Angabe einer Autorität °सवर्णन, was richtiger zu sein scheint.

अंशांश (1. अंश + 1. अंश) m. *Theil eines Theils* Wilson, Sel. Works 1, 160. 246.

अंशिन् *einen Erbschaftsantheil empfangend;* davon nom. abstr. अंशिता f.: पुत्राणां नांशिता प्रपौत्राणामंशिता Dâjat. im ÇKDr.

अंशु 7) mit dem patron. Dhânaṁǵajja Ind. St. 4,373.

अंशुक *Kleid, Gewand* R. 5,13,56. Spr. 1452. 3807. *feiner Zeug* Suçr. 2,172,1.

अंशुधान (अंशु + धान) n. N. pr. einer Oertlichkeit (eines Grâma Schol.) R. 2,71,9.

अंशुनदी (अंशु + न°) f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 46,b, N.3.

अंशुमती 2) Suçr. 2,31,21. 433,6. 434,21.

1. अंशुमत् adj. in Verbindung mit दन्तधावन R. 2,91,68 nach dem Schol. so v. a. अग्रे कूर्चवान्.

2. अंशुमत् 1) *Sonne* R. 3,78,18. 5,85,1. Spr. 3571. — 3) m. N. pr. eines Berges R. 4,40,45. — 4) °मती f. N. pr. eines Flusses (= सूर्यतनया Schol., also die Jamunâ) R. 2,55,5.

2. अंस vgl. 2. अंश; अंसपीठ s. u. पीठ, अंसफलक u. फलक.

अंसकूट *Schulterflügel* s. u. 1. कूट 3.

अंसय् mit वि *unschädlich machen, abwehren* (= व्यर्थीकृ Schol.) auch MBh. 6,2213. 4363. fg. 7,8190. 9,3421. व्यंसित *betrogen, angeführt* Trik. 3,1,17. *enttäuscht, in seinen Erwartungen betrogen* MBh. 5, 5363. — Vgl. व्यंसक, व्यंसयितव्य.

अंसल, °भोजन Kâtj. Çr. 7,2,25. TBr. 3,4,1,17. अंत्यंसल 19.

2. अंहति Uṇâdis. 4,62.

अंहस् *Sünde* Bhâg. P. 6,3,31.

अंहस्पति m. = अंहसस्पति Weber, Ǵjot. 101. 102. 104. — Vgl. आंहस्पत्य.

अंहिति Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,62.

अंहु vgl पौंहु.

अंहोमुच् (अंहस् + 2. मुच्) 1) adj. *aus der Noth befreiend* AV. 19,42,3.4. TS. 2,2,7,4.4,2,1.2. 7,5,22,1. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Vâmadevja Ind. St. 3,200,a. गौरांगिरसस्य साम oder अंहोमुचः 216,a.

अंहोयु Z. 1 lies 5,15,3.

अक Nir. 2,14. Vielleicht zend. aka zu vergleichen.

अकच vgl. उत्कच, ऊर्ध्वकच, विकच.

अकटुक (3. अ° + क°) adj. *unverdriesslich, unverdrossen:* चरेद्धर्मानकटुकः MBh. 12,2703.

अकडम und °चक्र n. Bez. *eines best. Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 88, a,32. 93,a,32. 95,a,42.

अकथम् (3. अ + कथा) adv. *ohne Weiteres* Spr. 4061. = कथारहितम्, निर्विवादम् Schol.

अकथह und °चक्र n. Bez. *eines best. Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 88,a,35. 93,a,32. 95,b,42. 96,b. — Vgl. महाकथह.

अकम्पन (3. अ + क°) m. N. pr. eines Râkshasa R. 6,29. 30.

अकरण (3. अ + क°) adj. *kunstlos, natürlich* Spr. 4544.

अकरुण lies करुणा st. करुण.

अकर्कर m. N. pr. eines Schlangendämons (neben कर्कर) MBh. 1,1561.

अकर्ण adj. *ohrenlos* Çvetâçv. Up. 3,19.

अकर्णक adj. f. अकर्णिका dass. TS. 7,5,12,1. R. 5,17,24.

अकर्मशील (3. अ + कर्मन् - शील) adj. *unthätig, faul, träge* MBh. 13, 513. Spr. 3360. 3873.

अकलङ्क (3. अ° + क°) m. N. pr. eines Gaina Wilson, Sel. Works I, 334.

अकवच Z. 2 lies 10, 22 st. 30, 2.

अकशाय m. N. pr. eines Mannes gaṇa प्रभ्रादि zu P. 4, 1, 123. Wohl अकषाय (3. अ + क°) zu lesen.

अकाण्ड adj. *unerwartet, ohne sichtbare Veranlassung erscheinend* Kathâs. 3, 28. 26, 32. Râgа-Tar. 4, 655. °पात *unerwartetes Erscheinen:* अकाण्डपातोपनता कं न लक्ष्मीर्विमोहयेत् Kathâs. 5, 2. adv. in °ज्ञात Spr. 5 (= Hit. IV, 82). अकाण्डनिपातिन् Râgа-Tar. 4, 367.

अकाण्डे *plötzlich, ohne sichtbare Veranlassung* Kathâs. 11, 44. 22, 236. Mahâvîrak. 108, 10. Spr. 4112.

अकाम 5) lies: wenn der rephin vor r ausfällt.

अकारण, अकारणेन *ohne Grund* Jâgn. 2, 234. अकारणम् adv. dass. Vikr. 54. अकारण adj. *grundlos* R. 2, 54, 20. Spr. 1011. Pańkat. 111, 2. 151, 17. 246, 6.

अकार्य 1) b) davon superl. °तम *was durchaus nicht gethan werden darf* R. 2, 35, 6. — c) *der nicht zur Thätigkeit angetrieben werden kann;* davon nom. abstr. °त्व n. Kap. 3, 55.

अकाले, loc. अकाले TS. 2, 2, 9, 5. 6.

अकालजलद (अ° + ज°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, b, 11.

अकालजलदोदय 1) Ragh. 4, 61.

अकालभव (अ° + भव) adj. *vor der Zeit erfolgend:* मृत्यु Râgа-Tar. 4, 84.

अकालमृत्यु (अ° + मृत्यु) m. *unzeitiger Tod,* N. pr. eines Wesens im Gefolge Padmapâṇi's, Wilson, Sel. Works 2, 24.

अकालसह (3. अ + काल - सह) adj. *sich nicht lange zu halten vermögend:* दुर्ग Spr. 3369.

अकालिक (3. अ + 2. का°) adj. °कम् adv. *ohne Verzug, alsbald* MBh. 4, 908. 5, 960. अकालिकमनोहर Brahma-P. in LA. (II) 52, 21. Vielleicht ist auch MBh. 1, 4265 अकालिकं st. अकालिकः zu lesen; soll das Wort auf पुत्र bezogen werden, so hätte es die Bedeutung *keinen Zeitaufschub vertragend.*

अकिंचन adj. auch MBh. 3, 17389. 14, 2016 (f. आ). R. 2, 10, 31. Kumâras. 5, 77. Spr. 3371. fgg. 3873. — Vgl. नकिंचन.

अकिंचनत्व n. = अकिंचनता *Besitzlosigkeit, Armuth* Ragh. 5, 16. Verz. d. Oxf. H. 255, a, 26.

अकिंचन्य s. आ°.

अकीर्ति (3. अ + की°) f. *Unehre, Schande, Schmach* Spr. 3374. 5167.

अकुतश्चिद्भय (3. अ - कुतश्चित् + भय) adj. *von keiner Seite her gefährdet:* कोशला: R. 2, 50, 8.

अकुतस् (3. अ + कु°) adv. in Verbindung mit अपि *von keiner Seite her:* अकुतोऽपि भयमिति सुखेनास्ते Pańkat. 68, 25.

अकुतोभय adj. (f. आ) *von keiner Seite her —, vor Niemand sich fürchtend, dem von keiner Seite her Gefahr droht* MBh. 4, 15. R. 4, 12, 13. 46, 5. Spr. 882. 4666. Pańkat. 107, 2. *frei von aller Gefahr, vollkommen sicher:* पन्थाः R. 2, 34, 31. 46, 21. यास्यत्यद्धाकुतोभयम् (sc. पदम्) Bhâg. P. 1, 12, 28.

अकुध्यञ्च् adv. *ziellos.*

अकुल (3. अ + कुल) n. Bez. Çiva's bei den Tântrika: अकुलं शिव इत्युक्तः कुलं शक्तिः प्रकीर्तिता Verz. d. Oxf. H. 92, a, 31. कुलाष्टक, अकुलाष्टक 91, b, 35.

अकुली f. *Katze* Pańkav. Br. 7, 9, 11.

अकुशल 1) (f. आ): नहि तस्मिन्कुले ज्ञाता गच्छत्यकुशलां गतिम् R. 2, 64, 44 (= Daç. 2, 44). *unglücklich* Suçr. 2, 524, 3. — 2) a) स स्निग्धोऽकुशलान्निवारयति यः Spr. 3223. अकुशलं यो ब्राह्मणो लोहितमभ्योयात् *es bringt Unheil, wenn* Kauç. 13.

अकूपार 1) lies 5, 39, 2. — 2) a) MBh. 1, 1122. सप्ताप्यकूपाराः Spr. 2606. — b) Bhâg. P. 5, 18, 30. N. pr. einer Schildkröte MBh. 3, 13337. fg. — c) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Kâçjapa (= कच्छप *Schildkröte*) Pańkav. Br. 15, 5, 30. — 3) f. आ N. pr. einer aussätzigen Âṅgirasî Pańkav. Br. 9, 2, 14. — Vgl. आकूपार.

1. अकृत 1) c) *unausgebildet, unreif:* अकृता ते मतिस्तात पुनर्बाल्येन मुह्यसे MBh. 14, 34. von einem Menschen Suçr. 2, 152, 17. — Vgl. कृतमति.

अकृतव्रण N. pr. eines Begleiters (अनुचर) des Râma Gâmadagnja MBh. 3, 11027. fgg. (S. 570). 5, 6058. fgg. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55, b, 41.

अकृतार्थ adj. s. u. कृतार्थ. m. Bez. einer Abtheilung der Verehrer der Çakti Wilson, Sel. Works 1, 20.

अकृत्स्न so v. a. असार्वत्रिक Comm. zu Âçv. Çr. 10, 5, 19.

अकृश (3. अ + कृश) adj. *nicht mager* TS. 3, 2, 8, 5.

अकृष्टपच्य TS. 2, 4, 4, 3. 6, 1, 3, 7.

अकृष्णतेजस् (अ° + ते°) *die lichte Hälfte eines Monats* Weber, Gjot. 35, 2.

अकेश adj. f. ई R. 5, 17, 25.

अकोप (3. अ + कोप) m. N. pr. eines der Rathgeber des Fürsten Daçaratha Weber, Râmat. Up. 302. 305.

अक्का f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. B. H. No. 541.

अक्त (von अञ्ज्) Uṇâdis. 3, 89. = परिमित Uggval.

अक्त zu streichen.

अक्तु 1) ist subst. m. und scheint *Heerzeichen, Banner* zu bedeuten: *ein flammendes Zeichen* RV. 1, 143, 7. *wie ein im Gemenge der Heere dahinfahrendes* (वध्रि so v. a. भरमाण) *Banner* 3, 1, 12. *der Bratspiess stellt das Fleisch aus wie eine neue Standarte* 4, 6, 3. = प्राकार Durga zu Nir. 6, 17. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 59, 20.

अक्रतु *frei von Verlangen* Kathop. 2, 20. Çvetâçv. Up. 3, 20.

अक्रम adj. *nicht allmählich —, mit einem Male erfolgend* Verz. d. Oxf. H. 232, 11. 16.

अक्रि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 59, b, 23.

अक्रूर 2) N. pr. MBh. 3, 736. Hariv. 6626. Verz. d. Oxf. H. 27, a, 19. 301, a, 7 v. u. अक्रूरस्य तीर्थकम् Verz. d. B. H. 144, 15. — 3) mystische Bez. des Anusvâra Weber, Râmat. 317. 319.

अक्रूरेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, b, 1; vgl. अक्रूरस्य तीर्थकम् Verz. d. B. H. 144, 15.

अक्लिका vgl. क्लीतकिका.

अक्लिन्नवर्त्मन् n. *eine best. Krankheit der Augen, bei der die Augenlider kleben, wenn sie nicht mehr feucht sind,* Suçr. 2, 309, 11. — Vgl. क्लिन्नवर्त्मन्.

अक्ष् Z. 4 lies आनक्षाणो st. अनाक्षाणो. अक्ष् mit निस् bedeutet *entmannen, verschneiden;* vgl. u. महानिरष्ट.

2. अक्ष् = अक्षि *Auge* in अनक्ष्.

1. अक्ष Z. 5 lies 4,38,4; Z. 9 lies 7,109,1. *Würfel* so v. a. *Würfelspiel* Halâj. 2,233. 5,66. Bez. *der Zahl fünf* Weber, Gjot. 101.

2. अक्ष 1) R. 5,41,28. 6,86,4 (स्वक्ष). Bhâg. P. 5,21,14. °भङ्ग Gobh. 2,4,3. M. 8,291. °भेद Ind. St. 5,353. — 5) अक्षौ Pâr. Gṛhj. 2,6. Çâṅkh. Çr. 8,11,12. — 7) MBh. 3,12361. Bhâg. P. 8,2,13. — 12) n. Verz. d. Oxf. 307,b,4. — 15) = न्याय Halâj. 2,274. = आचार 5,66. — 19) streiche ṚV. 8,46,26 und füge nach R. 1,1,73 hinzu 5,42. — 20) vgl. निरक्ष. — 21) *Schlüsselbein* Çat. Br. 10,2,6,14. — 22) *Masche:* क्षुद्राक्ष (जाल) Spr. 3999. क्षुद्रेक्ष v. l.

3. अक्ष 1) n. Spr. 1604. m.: नियच्छेद्विषयेभ्यो ऽक्षान् Bhâg. P. 2,1,18.

अक्षक wohl *Schlüsselbein* Suçr. 2,29,15. 31,1.

अक्षकाम lies 2,2,5 st. 3,2,5.

अक्षचन्द्र (अक्ष + च°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 50.

अक्षचरण m. Bein. Gotama's Hall 20. Verz. d. B. H. No. 823. — Vgl. चरणाक्ष.

अक्षण adj. *unzeitig, der Zeit nicht entsprechend, unerwartet, unheilvoll* Burnouf in Lot. de la b. l. 835.

अक्षण्वत् (von 3. अ + क्ष°, partic. praes. von क्षन्) adj. *nicht verletzend* Âçv. Gṛhj. 1,17,17.

अक्षत 1) a) *unverletzt, unbeschädigt:* नासिका Pañkat. 38,17. कन्या Jâgn. 2,130. — 2) R. 2,25,28. 4,25,25. m. pl. 6,97,19. 112,38. °पात्र Pañkat. 158,4. Verz. d. Oxf. H. 85, a, 48. m. pl. *unenthülste Gerstenkörner* (so ist zu lesen st. *geröstetes Korn*) als N. eines Geschlechts, Kinder der Surabhi, Hariv. 11533.

अक्षद्यूत auch R. 5,89,11. — Vgl. आक्षद्यूतिक.

अक्षद्रुग्ध vgl. u. 1. द्रुह्.

अक्षधुर् (2. अक्ष + धुर्) du. *Zapfen der Achse* Kâtj. Çr. 8,3,32. Vop. 6,73 (sg.).

अक्षन् *Sinnesorgan* Bhâg. P. 4,29,5 (अक्षभिः). *Auge* am Ende eines adj. comp. in त्र्यक्षन् und दूर्यक्षन्.

अक्षपटल ist N. pr. einer Oertlichkeit; vgl. noch 6,267. 7,162. 1616. 1621.

अक्षपाटक vgl. आक्षपाटिक.

अक्षपाद् m. = अक्षपाद Verz. d. B. H. No. 823.

अक्षपाद m. Bein. Gotama's Hall 20. 163. Prab. 21,1. Verz. d. Oxf. H. 53,a,23. 246,b,29. 33. Verz. d. B. H. No. 664. — Vgl. आक्षपाद.

अक्षपिण्ड = अक्षपीड Nigh. Pr.

अक्षपीड m. *Chrysopogon acicularis* Suçr. 2,69,18.

अक्षभूमि (1. अक्ष + भू°) f. *Platz zum Würfelspiel* Daçak. in Benf. Chr. 185,18.

अक्षम adj. *unfähig* Spr. 3378. *missgünstig* R. 3,57,20. आलाप Verz. d. Oxf. H. 120,a,20.

अक्षमा auch Spr. 3379.

अक्षमाला *Rosenkranz* AV. Pariç. 43,4,11. R. 6,82,84. Verz. d. Oxf. H. 85,a,37. 120,a,20.

अक्षमालिका dass. Kumâras. 5,63. Kathâs. 24,102. Verz. d. B. H. No. 1288 (रुद्राक्ष°). Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

अक्षयता (von अक्षय) f. *unerschöpfbares* (geschlechtliches) *Vermögen* Suçr. 2,159,7.

अक्षयतृतीया Verz. d. Oxf. H. 34,a,33 (Verz. d. B. H. 134,b). 41,a,4. 284,b,5. 294,b,30.

अक्षयसेन (अ° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Maitrjup. in Ind. St. 2,395. उक्तसेन die gedr. Ausg. 1,4.

अक्षय्यनवमी (अ° + न°) f. Bez. *des 9ten Tages in der lichten Hälfte des* Âçvina Verz. d. Oxf. H. 285,a,17.

अक्षर Uṇâdis. 3,70. 2) d) = पुरुष Tattvas. 18. — 4) b) α) n. pl. *Schriftstück, schriftliches Document* Spr. 1846. — β)δ)ε) in der Bed. *Silbe, Vocal, Buchstab* masc. Weber, Râmat. Up. 308. 333. Spr. 2991. — δ) am Ende lies प्रत्युवाच. — ζ) *ein best. Zeitmaass,* = 1/5 Kâshṭhâ Weber, Gjot. 104. fg.

अक्षरजननी (अ° + ज°) f. *Stift, Pinsel zum Schreiben* Hâr. 48, v. l. im ÇKDr.

1. अक्षरपङ्क्ति Z. 2 lies 17,32. Vgl. noch TS. 5,3,8,2. Ind. St. 8,49 u. s. w.

अक्षरमुष्टिका (अ° + मु°) f. *Fingersprache* Verz. d. Oxf. H. 217,a,14.

अक्षरवर्जित (अ° + व°) adj. *des Lesens und Schreibens unkundig,* *неграмотный* Spr. 4706.

अक्षरव्यक्ति (अ° + व्य°) f. *deutliche Aussprache der Silben* Çikshâ in Ind. St. 4,270.

अक्षरसमयमुद्रा f. Bez. *einer best. Fingerstellung* Samputodbhava 87.

अक्षर्य n. प्राजापत्यमक्षर्यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,225,b.

अक्षसूत्र Kumâras. 5,11. Varâh. Bṛh. S. 58,38. fg.

अक्षातिवाप (1. अक्ष + अ°) m. = अक्षावाप *Würfeler* MBh. 4,2266.

अक्षारलवणाशिन् Z. 1 lies आशिन् st. अशिन्.

अक्षावाप TBr. 1,7,3,6.

अक्षि Sp. 20, Z. 6 lies 11,3,34 st. 11,4,3; Z. 7 lies 4,5,5 st. 6,5,5. — अक्षि als N. einer Upanishad Ind. St. 3,325.

अक्षिगत *vor Augen seiend* und zugleich *im Auge seiend* d. i. *ein Dorn im Auge seiend* Çiç. 9,81. in der zweiten Bed. MBh. 6,5822. Daçak. 188,1.

अक्षिगोचर (अ° + गो°) adj. *im Bereich der Augen stehend;* davon denom. °गोचरय्, °यति *Jmd* (acc.) *ansehen, des Anblicks würdigen* Verz. d. Oxf. H. 259,a,18.

अक्षित Z. 2 lies 6,76,4 st. 7,77,3. — n. *100000 Millionen* Pañkav. Br. 17,14.

अक्षिति Z. 2 lies 11,7,25 st. 11,9,25.

अक्षिपाक s. u. 2. पाक 7.

अक्षिभेषज lies पट्टिका°.

अक्षिव Z. 2 lies 2) n. st. *n*).

अक्षिसंतर्जन (अ° + सं°) Bez. *einer best. mythischen Waffe* MBh. 5,3490.

अक्षीण (3. अ + क्षीण) 1) adj. *nicht erschöpft* Çat. Br. 1,6,4,14. *nicht abnehmend* (vom Monde) 2,4,2,7. *nicht an Gewicht verlierend* Jâgn. 2,178. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,249.

अक्षीयमाण *unerschöpflich* Çat. Br. 9,1,2,19. 10,6,1,8.

अक्षीव 2) vgl. काक्षीव.

अक्षोट und v. l. अक्षोड Ragh. 4,69; vgl. आखोट, आस्फोटक.

अक्षोटमल्ल m. N. pr. eines *Ringers* Râǵa-Tar. 7,1514.

अक्षोड *Wallnussbaum* Nigh. Pr. Suçr. 1,213,18. Ragh. 4,69, v. l.

अक्षोभ्य m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 4. — n. *Unerschütterlichkeit* Tattvas. 31.

अक्षोभ्यतीर्थ m. N. pr. eines Mannes Hall 113.

अक्षोसुत्र N. pr. eines Agrahâra Râǵa-Tar. 8,900.

अक्षौहिणी vgl. MBh. 1,292.

2. अक्ष्णु Uṇâdis. 3,17. n. = अखण्ड Uǵǵval.

अक्ष्यामयिन् (अक्षि + आ°) adj. *augenkrank* Pańkav. Br. 12,5,19.

अखण्ड Spr. 1754. Weber, Râmat. Up. 350. 354. °तिथि Verz. d. Oxf. H. 283, No. 662. °द्वादशी 34,*b*,15.

अखण्डानन्दमुनि (अखण्ड-आ°+मु°) und अखण्डानुभूति (अखण्ड+अ°) m. N. pr. zweier Männer Hall 90. Verz. d. B. H. No. 622.

अखर्व *unverstümmelt.*

अखात Z. 1 lies praet. st. praes.; Z. 2 lies 5,13,1 st. 5,13,2.

अखिद्र *nicht matt, nicht kränklich, frisch* TS. 3,5,8,1. Kâth. 29,5.

अखिल Z. 2 lies धर्ममखिलम्.

2. अग 2) *b*) R. 3,22,24.

अगण्य (3. अ + ग°) adj. *nicht zu zählen* ṚV. Prât. 15,14.

अगत Sp. 24, Z. 2 lies 11,10,16 st. 11,12,16.

अगति (3. अ + ग°) f. *die Unmöglichkeit irgendwohin zu gehen, zu gelangen* (eig. und übertr.): अगतिस्तत्र रामस्य — यत्र गमिष्यामि विहायसा R. 3,44,25. 47,4. नास्त्यगतिर्मनोरथानाम् *Unmöglichkeit des Gelingens* Vikr. 26,3. Schol. zu Ǵaim. 1,17. *das Nichtbeiwohnen dem Weibe* Verz. d. Oxf. H. 272,*a*,12.

अगतिक adj. *keinen Ausweg habend, nicht wissend was zu thun* Kathâs. 24,60.

अगतीक (3. अ + गति) adj. *nicht zu gehen, nicht zu wandeln:* अगतीका गतिर्ह्येषा पापा राज्ञोपसेविनाम् MBh.12,3078. अगतीकगतिः ed. Bomb.

2. अगद m. *Arzenei* Spr. 2342. 4577. Vgl. 1. महागद.

अगम adj. *sich nicht bewegend, unbeweglich:* यत्किंचिज्जङ्गमागमम् MBh. 3,11853. *unzugänglich* (Gegens. गम्य) 8247. — m. *Baum* R. 5,16,20. Spr. 997, v. l.

अगम्यागमन Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,41. 58,*b*,14. 87,*b*,23. 266,*a*,10. 270,*a*,5. 272,*a*,12. Spr. 3721. Verz. d. B. H. No. 1016. Vgl. गत्वा — अगम्यां चैव योषितम् Weber, Râmat. Up. 356.

अगस्ति 1) pl. Âçv. Çr. 12,10. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59, 9. 61, 7.

अगस्तिसंहिता s. u. अगस्त्यसंहिता.

अगस्त्य 1) Z. 21 lies वासतीवरे. — 3) Suçr. 1,213,18.

अगस्त्यतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,22.

अगस्त्यसंहिता bildet einen Theil des Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,*b*,11. 95,*a*,16. 103,*b*,34. 252,*a*,12. 277,*b*,30. Hall 167. अगस्तिसंहिता (nicht अगस्त्य°) Verz. d. B. H. 316. — Vgl. आगस्त्यसंहिता.

अगस्त्याय्, °यते *zum* Agastja *werden* Verz. d. Oxf. H. 78,*a*, No. 133.

अगस्त्यार्घ m. *dem* Agastja (*Canopus*) *dargebrachter* Argha *bei dessen heliakischem Aufgange* (beschrieben Varâh. Brh. S. 12,13. fgg.): °विधिव्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,42.

अगात्मजा f. *die Tochter* (आत्मजा) *des Berges*, Bein. der Pârvatî Kir. 5,13.

अगुण adj. *ohne Qualitäten* Tattvas. 17. Kaṇ. 1,1,17. *der Vorzüge ermangelnd, werthlos:* वाक्य Spr. हेतुप्रमाणायुक्तं im 4ten Theile.

अगुणत्व (von अगुण) n. *Qualitätslosigkeit* Tattvas. 18.

अगुरुसार (अ° + सार) m. *eine Art Parfum*, = स्वाङ्ग Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

अगुल्ल m. N. pr. eines Mannes (neben गुल्ल) Râǵa-Tar. 7,1067.

अगोपा Z. 3 streiche ट् am Anfange.

अगोह्य Z. 3 lies 10,64,3.

अग्नि Z. 16 lies आवसथ्य. अग्नेः पुरम् N. eines Wallfahrtsortes MBh. 13,1729.

अग्निक m. 1) *eine best. Pflanze*, vermuthlich *Semecarpus Anacardium*, n. *die Acajounuss* Suçr. 1,132,7. 2,236,3. 322,20. 371,15. 517,1.10. सैन्धवाग्निकौ 375,9. n. 455,5. = 2) *eine best. Schlangenart* Suçr. 2,265,14.

अग्निकार्य n. auch *die beim Anlegen des heiligen Feuers hergesagten Gebete:* संध्याग्निकार्यादि पठित्वा Kathâs. 20,40.

अग्निकुमार m. N. pr. eines Mannes, = विट्ठलाचार्य Hall 222.

अग्निकेतु adj. *eine feurige Erscheinung bildend:* Ushas TS. 4,3,11,5.

अग्निकौतुक (अ° + कौ°) n. *eine durch Feuer hervorgebrachte absonderliche Erscheinung* Verz. d. Oxf. H. 322,*b*,15.

अग्निक्रिया *Feueranlegung, Sorge um's Feuer:* आबाल्याग्निक्रियाधूमैर्यन्मे पिङ्गलिते दृशौ Kathâs. 21,122.

अग्निगर्भ m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,12. 19,*a*,32.

अग्निगृह MBh. 13,6604.

अग्निचित् Ragh. 8,25. Verz. d. B. H. No. 226. 260. 914. 1100. आग्नेग्निचित् Çat. Br. 13,8,4,11. Kâtj. Çr. 21,4,11.

अग्निचित्या und आग्नेग्निचित्या Çat. Br. 6,6,1,1.13. आग्नेग्निचित्य adj. = अग्निचयनरहित Kâtj. Çr. 8,3,3.

अग्निजिह्वा 1) Z. 2 lies 11,9,19 st. 11,11,19. — 2) d. i. *Methonica superba* Ratnam. 38.

अग्नितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,6.12.45. *b*,34.

अग्नित्रा lies *das Feuer pflegend.*

अग्निदत्त m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 20,7. °दत्ता f. N. pr. eines Frauenzimmers 7,42.

अग्निधारा (अ° + 2. धा°) f. N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,8124.

अग्निपद m. *Ross* (nach dem Comm.) Lâtj. 4,12,9.10.

अग्निपरिक्रिया, v. l. °परिष्क्रिया.

अग्निपरीक्षा (अ° + प°) f. *Feuerprobe* (als Gottesurtheil) Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,4.

अग्निपुच्छ lies *der Schwanz des in Vogelgestalt geschichteten Feuers.*

अग्निपुर n. Agni's *Stadt*, N. pr. einer Stadt Wilson, Sel. Works 2,23.

अग्निप्रवेश (अ° + प्र°) m. *das Besteigen des Scheiterhaufens, freiwilliger Tod im Feuer* Ind. St. 2,76. R. 6,101 in der Unterschr. Kathâs. 16,116. 36,79. Mudrâr. 135,11. Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,34.

अग्निभू m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Kâçjapa Ind. St. 4,373. fg.

अग्निमारुति vgl. आग्निमारुत.

अग्निमुख 2) *d)* N. pr. einer Wanze Pañkat. 61,1. — 3) *b)* d. i. *Methonica superba* Ratnam. 38.

अग्निराजन् (अ° + रा°) adj. Agni *zum Fürsten habend*, Beiw. der Vasu Çâñkh. Çr. 4,21,8.

अग्निवर्धन adj. = अग्निवर्धक Râǵav. im ÇKDr.

अग्निवादिन् (अ° + वा°) m. *ein Verehrer des Feuers* Verz. d. Oxf. H. 248,*b*,9.

अग्निवीज (richtiger °बीज) n. mystische Bez. *des Buchstabens r* Weber, Râmat. Up. 318.

अग्निवेश MBh. 1,5107. Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,10. 121,*b*, No. 213. 310, *a*, 13. 317,*b*, N. 2. 358,*a*,2.

अग्निवैश्य fehlerhaft für °वेश्य; vgl. MBh. 1,6465. Hariv. 9575.

अग्निशरण auch MBh. 1,854.

अग्निशर्मन् Weber, Nax. 2,319.

अग्निशाला R. ed. Bomb. 6,10,16.

अग्निशेष vgl. noch Ind. St. 3,381. *Feuerrest* Spr. 508. fgg.

अग्निष्टोम Z. 2 lies eine Saṁsthâ st. einen Theil; Z. 6 lies AV. 9, 6,40. 11,7,7. 12,3,33; Z. 7 lies कान्मखान्.

अग्निष्टोमहोत्र n. Titel eines vedischen Buches Verz. d. Oxf. H. 391, *a*, No. 50; vgl. अग्निष्टोमस्य होत्रम् Verz. d. B. H. No. 121.

अग्निष्ठ 2) *b) Pfanne* oder *Kohlenbecken* R. ed. Bomb. 6,10,16 (अग्निष्ट gedr.). = महानसादि Schol.

अग्निष्ठिका (von अग्निष्ठ) f. *Feuerbecken* Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,43; vgl. die Addenda et Corrigenda.

अग्निष्वात्त auch MBh. 2,462 (°स्वात्त ed. Calc.). Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,39.

अग्निसंदीपन (अ° + सं°) adj. *die Verdauungskraft erregend* Bhâvapr. und Râǵav. im ÇKDr.

अग्निसरस् (अ° + स°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,38.

अग्निसाक्षिक auch Ragh. 11,48.

अग्निसात् (von अग्नि) adv. in Verbindung mit कर् *verbrennen* Ragh. 8,71. Mâlav. 68,22. Kathâs. 5,100. Râǵa-Tar. 5,226. Daçak. in Benf. Chr. 187,14.

अग्निस्तम्भन n. = अग्निस्तम्भ Verz. d. Oxf. H. 322,*b*,16.

अग्निस्मृति (अ° + स्मृ°) f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,30.

अग्निस्वामिन् auch Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,10.

1. अग्निहोत्र Z. 9 lies 11,7,9 st. 11,9,9.

2. अग्निहोत्र 2) दोग्ध्रीभिरग्निहोत्रीभिः Verz. d. Oxf. H. 17,*b*, 3 v. u.

अग्निहोत्रिन् auch MBh. 13,1597.

अग्निहोत्रोच्छिष्ट Z. 2 lies 2,3,1,39.

अग्नीत्य m. pl. N. pr. eines Volkes in der Tatarei Varâh. Bṛh. S. 14, 25, v. l., aber die richtige nach Kern. 'O-ki-ni Hiouen-thsang 1,1. A-ki-ni Vie de Hiouen-thsang 46.

अग्नीध्र m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,25. — Vgl. अग्नीत्य.

अग्नीश्वर (अग्नि + ई°) N. pr. eines Heiligthums: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,4.

अग्न्याधान auch Spr. 3389.

अग्न्याधेय Z. 1 lies 11,11,8 st. 11,9,8.

अग्न्युत्सादिन् (अग्नि + उ°) adj. *der das heilige Feuer ausgehen lässt* Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,1 v. u.

1. अग्र 3) अग्रम् *vor* (auf die Frage *wohin*): तैरेतन्नृपतेरग्रं स नीतो ऽभूत् *er wurde vor den König geführt* Kathâs. 26,96. अग्रे *voran* R. 3,54, 11. Pañkat. 245,13. — 4) अग्रे mit einem ablat.: अग्निहोत्रादग्रे Çat. Br. 12,6,1,41. in Verbindung mit einem absolut. *zuerst* P. 3,4,24. — 5) Z. 2 lies अग्र्यमग्रमिद्भजते व°.

2. अग्र Z. 3 Megh. 4 ist mit Wilson und Mallin. स प्रत्यग्रैः zu lesen. — m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99; vgl. 1. आग्रायण.

अग्रकर (1. अग्र + 1. u. 4. कर) m. *Fingerspitze* und zugleich *der erste Strahl* Çiç. 9,34.

अग्रग auch Spr. 2493. Râǵa-Tar. 5,196.

अग्रगण्य adj. *würdig an der Spitze von* (gen.) *gerechnet zu werden:* अनभिरूपाणाम् *zum Hässlichsten der Hässlichen gezählt zu werden verdienend* Daçak. in Benf. Chr. 184,7.

अग्रज 2) *b)* Varâh. Bṛh. S. 15,25. Daçak. 172,11.

अग्रजन्मन् *ein Brahmane* auch Ragh. 5,26.

अग्रणी m.: सताम् Spr. 794. क्षोणिभुजाम् 4068. मन्त्रकृतामृषीणाम् Ragh. 5,4. अङ्गिरसमग्रण्यमुदाहरणवस्तुषु Kumâras. 6,65. f.: सतीनामग्रणीः Spr. 4487. m. N. eines Agni MBh. 3,14198.

अग्रतस् in Verbindung mit कर् *Jmd* (acc.) *vor sich kommen lassen* Kathâs. 2,78. — *am Anfange, im Voraus* Spr. 2338.

अग्रतीर्थ (1. अग्र + तीर्थ) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,2701.

अग्रदिधिषु = अग्रे° TBr. 3,2,8,12.

अग्रद्वीप (1. अग्र + द्वीप) N. pr. einer Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 1,173.

अग्रपा (1. अग्र + 2. पा) adj. *zuerst von Etwas trinkend:* मधुश्च्युतानामग्रपास्त्वम् MBh. 12,10436. — Vgl. अग्रेपा.

अग्रपुर (1. अग्र + पुर) n. N. pr. eines Klosters in Mathurâ Wassiljew 78.

अग्रभुज् auch Varâh. Bṛh. S. 2,14: अग्रभुक्स भवेच्छ्राद्धे.

अग्रभू (1. अग्र + 2. भू) adj. *an der Spitze seiend, — stehend:* भूतानामग्रभूर्विप्रः MBh. 1,1326. — Vgl. ब्रह्माग्रभू.

अग्रयायिन् *vorangehend* so v. a. *der beste unter:* मानधनाग्र° Ragh. 5,3.

अग्रवक्त्र (अग्र + व°) n. *ein best. chirurgisches Instrument* (Wise) Suçr. 2,36,4.

अग्रवत् (von अग्र) adj. *zu oberst befindlich* TS. 2,3,1,3.

अग्रशस् (von अग्र) adv. *von Anfang an* AV. 12,4,33. 19,6,11.

अग्रसरता f. nom. abstr. von अग्रसर: आयोधनाग्रसरतां त्वयि वीर याते Ragh. 5,71.

अग्रह adj. MBh. 3,14189 erklärt Nîlak. durch मुख्य. — Râǵa-Tar. 5,441 ist आग्रह (nicht अग्रह, wie Benfey annimmt) gemeint.

अग्रहार MBh. 3,14693. 13,679. Kathâs. 7,41. 20,7. 10. 21,113. 23, 74. Râǵa-Tar. 1,90. 174. 342. 5,23. Vgl. परिहार 4. 5.

अग्रादन् erklärt der Schol. durch कटाद.

अग्रि pl.: अग्रयो धिष्ण्या ऐश्वरयः als Verfasser verschiedener Sâman Ind. St. 3,201,*b*.

अग्रिम 1) *a)* Ind. St. 8,299. अग्रिमपाश्चात्यभागयोः सूच्याः *der Spitze und des Oehres einer Nadel* Spr. 3480.

अग्रिय Z. 5 lies 11,6,3 st. 11,8,2.

अग्रु Z. 3 lies 6,60,1 st. 6,61,1.

अग्रेगू streiche Uṇ. 2,67 und setze st. dessen = सेवक Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,68.

अग्रेतन (von अग्रे) adj. *der vordere, nächstfolgende:* °सूत्रेषु Schol. zu VS. Prât. 3,21.

अग्रेदिधिषु m. MBh. 12,1211. nach dem Schol. *ein Vater, der seine jüngere Tochter vor der älteren verheirathet.*

अग्रेसर *vorangehend* Pañkat. 89,9. 18. 241,9. माधवस्य मरणाग्रेसरो भवामि *ich will dem* Mâdhava *im Tode vorangehen* Mâlatîm. 155,3.

अग्र्य adj. *der vorderste:* अग्र्यधुरायां वोढारौ so v. a. *vorn an der Deichsel* Pañkat. 8,16. प्रासादाग्र्याणि (man hätte das m. erwartet) *die schönsten Paläste* R. 3,52,38. *der frühere:* गुरूमिव कृतमग्र्यं कर्म संयाति दैवम् MBh. 13,341.

अग्र्यतपस् (अ° + त°) m. N. pr. eines Muni Kathâs. 26,57.

अघ 1) adj. nach dem Schol. = पतित *gefallen, seiner Kaste verlustig gegangen* Bhâg. P. 7,14,11. — 3) f. pl. N. eines Sternbildes: अघासु (मघासु AV.) हन्यन्ते गावो ऽर्जुन्योः पर्युह्यते RV. 10,85,13; vgl. अनघा.

अघटि m. N. pr. eines Mannes, °स्थान n. N. pr. einer Oertlichkeit Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117.

अघदेव (अघ + देव) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1307.

अघर्म (3. अ + घर्म) adj. *nicht heiss, kühl:* °धामन् *der Mond* Çiç. 9,40.

अघल Çat. Br. 12,7,3,20. Çâñkh. Br. 2,2.

अघापह (अघ + अ°) n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 148,b,32.

अघाय् mit अभि lies 7,70,3 st. 7,71,3.

अघारिन् Z. 2 lies 11,9,14 st. 11,11,14.

अघोर 1) Verz. d. Oxf. H. 88,b,27. — 2) vgl. Wilson, Sel. Works 2, 215. अघोररुद्रोत्पत्ति Verz. d. Oxf. H. 44,b,15. अघोरोत्पत्तावघोरजपः 16. °मन्त्रपूजाविधि 45,a,23. °माहात्म्य 28. अघोरास्त्र 106,a,30.

अघोरघण्ट (अ° + घण्टा) m. N. einer die Devî verehrenden Secte Wilson, Sel. Works 1,264. als N. pr. eines solchen Verehrers Mâlatîm. 80,11. 81,6. An beiden Stellen fälschlich °घण्ठ geschrieben.

अघोरशिवाचार्य (अ° - शिव + आ°) m. N. pr. eines Autors Hall 163. Verz. d. Oxf. H. 246,b, No. 622.

2. अघोष auch in Taitt. Prât.; s. Ind. St. 4,181.245.

अघोषिन् adj. = 2. अघोष RV. Prât. 12,4.

अङ्क 1) vgl. बाह्वङ्क. — 4) Z. 3 lies 7,115,1 st. 7,116,1 und 1,12,2 st. 1,12,1. — 6) Ind. St. 8,443. — 9) auch Bez. *der Zahl Eins* Ind. St. 8,208, N. — 13) vgl. Daçar. 1,8. 3,64. fg. Sâh. D. 519. Pratâpar. 24,b, 9. — 17) *ein best. Theil des Wagens,* du. TS. 1,7,3,2. TBr. 2,7,8,1.

अङ्कट vgl. त्र्यङ्कट und अङ्गट.

अङ्कति m. N. pr. eines Mannes: अङ्कतेर्वैरूपस्य साम Ind. St. 3,201,b.

अङ्कन n. *das Zeichnen, das Eindrücken* oder *Auftragen eines Zeichens auf* (gen.): वत्सानाम् MBh. 3,14823. Wilson, Sel. Works 1,147.

अङ्कपात (अङ्क + पात) m. *das Herzählen, Aufzählen* Spr. 4235. *the entering of numerals into an account* Carey bei Haughton.

अङ्कभाज् (अङ्क + 4. भाज्) adj. *in den Schooss kommend* so v. a. *zufallend:* फल Kir. 5,52.

अङ्कभृत् (अङ्क + भृत्) adj. *auf dem Schoosse haltend* Weber, Râmat. Up. 294.

अङ्कमुख (अङ्क + मुख) n. in der Dramatik *die Exposition* Sâh. D. 308.312.

अङ्कय्, partic. अङ्कित auch Râǵa-Tar. 5,230. जगच्चान्या Weber, Râmat. Up. 294. पुलकाङ्कित Pañkat. 46,8. Vgl. मुद्राङ्कित.

— उप s. उपाङ्क.

अङ्कलक्षण (अङ्क + ल°) n. *Mahl,* insbes. *ein eingebranntes Mahl beim Vieh* Çâñkh. Gṛhj. 3,10.

अङ्कलोड्य vgl. काङ्कलोड्य.

अँङ्कस् Uṇâdis. 4,215. n. = चिह्न (d. i. अङ्क) und शरीर (d. i. अङ्ग) Uǵǵval.

अङ्कावतरण n. = अङ्कावतार Gagaddhara zu Mâlatîm. bei Hall, Daçar. 14.

अङ्कावतार (अङ्क + अ°) m. in der Dramatik *Uebergang zu einem andern Acte, die Vorbereitung der Zuhörer am Schlusse eines Actes auf den folgenden Act,* wie z. B. durch die Worte des Vidûshaka Mâlav. 16,22. fgg. Daçar. 1,56. Sâh. D. 308..311. Pratâpar. 23,a,2.

अङ्कास्य (अङ्क + आस्य) n. in der Dramatik *diejenige Schlussscene eines Actes, welche, indem sie eine Unterbrechung herbeiführt, den Uebergang zum folgenden Acte vermittelt* (z. B. die Schlussscene am Ende des 2ten Acts im Mahâvîrak.), Daçar. 1,55. Sâh. D. 313.

अङ्कुक *Riegel* oder *Schlüssel* Med. k. 73. — Vgl. अङ्कुट.

अङ्कुर 1) तृणाङ्कुर Spr. 2460. कण्टकाङ्कुर 2827. अभिलाषाङ्कुरः सिक्त इवतैर्विभाषितैः । राज्ञः स्वभावलोलस्य शतशाखत्वमाययौ ॥ Râǵa-Tar. 5,376. — 6) *eine best. Frauenkrankheit;* s. u. 1. बाधक 2.

अङ्कुरण (von अङ्कुरय्) n. *das Sprossen, Aufgehen;* bildlich: विभावनं रत्यादिविशेषेणास्वादाङ्कुरणयोग्यतानयनम् Sâh. D. 27,7. fg.

अङ्कुरय् (von अङ्कुर) *aufgehen, sprossen:* वीजैरङ्कुरितम् (impers.) Spr. 1972. नयेनाङ्कुरितं शौर्यम् *an der Klugheit einen Schoss habend* so v. a. *mit Klugheit verbunden* 1439. — Vgl. अङ्कुराय्, अङ्कूरय्.

अङ्कुरवत् (wie eben) adj. *mit jungen Trieben versehen:* पादप MBh. 3,16427.

अङ्कुराय् (wie eben), °यते *aufgehen, keimen:* तुषेणापि परिभ्रष्टस्तण्डुलो नाङ्कुरायते Spr. 3095.

अङ्कुश 1) a) *ein zum Antreiben des Elephanten dienender Haken:* (मातङ्गाः) अङ्कुशाङ्गुष्ठनोदिताः MBh. 9,1005. °वारण Halâj. 2,67. bildlich: स्त्रीवाक्याङ्कुशप्रतुन्न Spr. 1025. दर्पाङ्कुश (so ist zu lesen) *ein Mittel gegen* Suçr. 2,284,18. वसिष्ठस्याङ्कुशः N. eines Sâman (= काश्यपस्य प्रतोदः) Ind. St. 3,233,a. — b) *eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,a,31. 202,a,7.

अङ्कूर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,39 (so zu lesen st. Uṇ. 1,38). Halâj. 2,30.

अङ्कूरय् = अङ्कुरय् *keimen, aufgehen:* (बीजानि) अङ्कूरयन्ति कालाच्च पुष्प्यन्ति च फलन्ति च Spr. 929.

अँङ्कूष m. *Ichneumon* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,76.

अङ्केशय (अङ्के, loc. von अङ्क, + शय) adj. *auf Jmds Schoosse liegend, — sitzend* (von Vögeln) Spr. 1307, v. l.

अङ्कोलकतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,2.

1. अङ्ग 2) अङ्ग किमस्ति कश्चिदिमदर्दका नामात्रभवतः Daçar. in Benf. Chr. 192,7. किमङ्ग *wie viel mehr* Spr. 1106.

3. अङ्ग 1) m. Weber, Râmat. Up. 361. Unter *den fünf Gliedern des Kör-*

pers sind *der Kopf, die Hände und die Füsse* gemeint Mârk. P. 11,3; vgl. उपाङ्ग. — Z. 5 lies ई st. इ. — 2) *Körper* (vgl. तनु, मूर्ति) in der Astrol. Bez. *des 1ten Hauses, des Horoskops:* °विनिश्चय *Fixirung —, Bestimmung des Horoskops* Varâh. Bṛh. S. 1,9. Vgl. — मन्दाङ्ग.

अङ्गट vgl. त्र्यङ्गट, त्र्यङ्कट.

अङ्गद 3) vgl. पादाङ्गद. — 4) अङ्गदा f. N. *der 14ten* Kalâ *des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,26.

अङ्गदिन् (von अङ्गद) adj. *ein Geschmeide am Oberarm tragend* MBh. 3,17078. Suçr. 2,170,18. काञ्चनाङ्गदिन् MBh. 12,116.

अङ्गदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 198,*b*, No. 467.

अङ्गन n. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 119,*b*,1.

अङ्गभेद Z. 2 lies 9,8,5. 22 st. 10,13,4. 22.

अङ्गमुद्रा f. Bez. *einer best. Fingerstellung* Abhidhânottarottara 98.

अङ्गमेजय (अङ्गम्, acc. von 3. अङ्ग, + ए°) adj. *den Leib bewegend;* davon °त्व n. *das Zittern des Leibes* Jogas. 1,31. — Vgl. अनङ्गमेजय.

अङ्गयष्टि (3. अङ्ग + य°) *ein schlanker Leib* Spr. 991.

अङ्गरक्षक (3. अङ्ग + र°) m. *Leibwächter* Pañkat. 156,22.

अङ्गरक्षा (3. अङ्ग + र°) f. *Leibwache* Pañkat. 258,6.

अङ्गलोद्य vgl. गलोद्य.

अँङ्गस् Uṇâdis. 4,215. n. *Vogel* Uǵǵval.

अङ्गसंस्कार, °कर्म कुर्वाणा *sich putzend, sich schmückend* Pañkat. 185,25.

अङ्गार 1) कुलाङ्गार so v. a. *Schandfleck seiner Familie* Pañkat. 211, 14. कुलाङ्गारी von einem Weibe Hariv. 9940. स्वहस्तेनाङ्गारा आकर्षिताः so v. a. *du hast das Feuer selbst angeschürt* Pañkat. 32,17. समाकृष्टा क्षेते प्रलयदहनोद्दामुरशिखाः स्वहस्तेनाङ्गाराः Spr. 98.

अङ्गारक m. N. pr. eines Asura Kathâs. 11,39. 53.

अङ्गारककर्मान्त (अङ्गारक *Kohle* + क°) m. *Kohlenbrennerei* MBh. 12, 5534. अङ्गारकर्मान्त ed. Bomb. Der Schol. erklärt °कर्मान्तम् (गत्वा) durch कर्मारगृहसमीपम्. An der entsprechenden Stelle Pañkat. III, 166 wird स गत्वाङ्गारकं नीत्वा gelesen und Benfey fasst अङ्गारक als *Kohlenhaufen*.

अङ्गारकतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,1.

अङ्गारकदिन (अ° + दिन) n. *der Tag des Mars*, Bez. *des 14ten Tages in der dunklen Hälfte des* Kaitra As. Res. 3,279. — Vgl. अङ्गारवार.

अङ्गारकारक (अ° + 1. का°) m. *Kohlenbrenner, Köhler* Spr. 4560. — Vgl. आङ्गारिक.

अङ्गारकारिन् m. dass. MBh. 2,2109.

अङ्गारकुष्ठक vgl. कुष्ठघ्न.

अङ्गारकेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,21.

अङ्गारगर्ता f. N. pr. eines Flusses: °संगममाहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,41.

अङ्गारपर्णी f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Ratnam. 37.

अङ्गारवती f. N. pr. einer Tochter des Asura Aṅgâraka Kathâs. 11,39.

अङ्गारवार (अ° + वार) *dies Martis, Dienstag* Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,40.

अङ्गारिन् adj. *so eben von der Sonne verlassen* Varâh. Bṛh. S. 86,12; vgl. अङ्गारिणी 2.

अङ्गिँन् 1) Gegens. अनङ्ग TS. 7,5,12,2. m. *ein körperhaftes —, ein lebendes Wesen* Ragh. 10,39.

अङ्गिरस् Z. 15 lies 11,6,13 st. 11,8,13. — 1) *b*) अङ्गिरसः als Bezeichnung des Atharvaveda TS. 7,5,11,2. — 2) Aṅgiras als Agni MBh. 3,14106. fgg. अङ्गिरस् = आङ्गिरस Hariv. 478.

अङ्गिरस्य m. mit dem Bein. Brahmaṇja N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3, 201, *b*.

अङ्गीकार् *einwilligen in, sich einverstanden erklären mit* (acc.) Kathâs. 13,70. 75. तद्वचनमङ्गीकृत्य *einwilligend in* so v. a. *versprechend es zu thun* Pañkat. 236,4. अङ्गीकृतमुत्सृजन् *seiner Zusage untreu werdend* Spr. 672. अभिप्रायमङ्गीकृत्य *sich zu eigen machend, annehmend* Pañkat. 168,25. so v. a. *sich Etwas gefallen lassen:* आत्मनो निरयं मूढः सो ऽङ्गीकृत्य Râǵa-Tar. 5,177. Spr. 704.

अङ्गीकरण (von अङ्गीकार्) n. *das Zustimmen, sich-einverstanden-Erklären mit:* तदेकवाक्यस्य वाक्यार्थत्वाङ्गीकरणे Vedântas. (Allah.) No. 100. *das Versprechen* Spr. 1753.

अङ्गीकार *Zustimmung, Annahme* Vedântas. (Allah.) No. 101.

अङ्गुरि Z. 1 lies 5,31,11 st. 5,3,11.

अङ्गुल 3) vgl. Ind. St. 8,432. 436. कृत्रिमं च तथा दुर्गं मित्रा मित्रात्मनो ऽङ्गुलैः Mârk. P. 49,36.

अङ्गुलि 1) वृषो ऽङ्गुलीनाम् so v. a. *Daumen* Ind. St. 4, 365. — 5) zu streichen, da an der angeführten Stelle der *Finger* gemeint ist.

अङ्गुलिका (von अङ्गुलि) f. (sc. पिपीलिका) *eine Ameisenart* Suçr. 2,290,14.

अङ्गुलिमालिन् (अ° + मा°) adj. *ein Halsband von* (abgehauenen) *Fingern tragend;* m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 154.

अङ्गुलिमोटन wohl *das Knacken mit den Fingern*.

अङ्गुलीय m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,25.

अङ्गुष्ठ 2) hierher wohl: मातङ्गाः — अङ्कुशाङ्गुष्ठनोदिताः MBh. 9,1005. — 3) vgl. Ind. St. 8,437.

अङ्गूष, st. dessen अङ्कूष Uṇâdis. 4,76.

अङ्गोष्ठा Z. 2 lies 6,14,1 st. 6,111,1.

अङ्गोषिन् vgl. आङ्गूष.

अङ्घ्रि *Fuss eines Sessels* Weber, Râmat. Up. 321. so v. a. पाद bei den Metrikern Ind. St. 8,328.

अङ्घ्रिपर्णी lies *lagopodioides*.

अच् 2) गतेषु लीलाञ्चितविभ्रमेषु *ornatus* (St.) Kumâras. 1, 34. Vielleicht लीलाचित° (vgl. u. आचित 1, *b*., चित und आचित unter 1. चि simpl. und mit आ). Statt स्वेदकणाञ्चित Amar. 78 (Spr. 962) ist wohl °कणाचित (nicht °कणाङ्कित) zu lesen und ebenso पुलकाचित st. पुलकाञ्चित Brahma-P. in LA. (II) 53,7. ad Çâk. 63 पुलकाचित neben पुलकाञ्चित. Ein पुलकाञ्च nach der Analogie von रोमाञ्च anzunehmen, wie Gildemeister will, ist nicht rathsam, da पुलक nicht = रोमन् ist. — 3) अञ्चित *kraus, lockig:* स्वसिताञ्चितमूर्धजा MBh. 1,2792. R. Gorr. 2,66, 25, wo प्रकीर्णाञ्चितमूर्धजा st. प्रकीर्णाचित° zu lesen ist.

— अधि vgl. अध्यच्.

— अनु vgl. अनूक, अन्वञ्च्.

— अप vgl. 1. अपाक, अपाच्.

— अपि vgl. अपीच्य.

— अभि vgl. 2. अभीक.

— अव, partic. अवाञ्चित *gesenkt:* आनन Sâh. D. 71,11. — Vgl. अवाच्.

— आ Z. 12 lies **11**, 10, 16 st. **11**, 12, 16.

— उद् füge 1) vor *aufheben* hinzu. intrans. *sich erheben:* उदञ्चद्रोमाञ्चम् Sâh. D. 63, 14. उदञ्चत्पञ्चमस्थान so v. a. *ertönen* Râǵa-Tar. 5, 362. trans. nach *in die Höhe ziehen* füge noch hinzu *ausschöpfen, ausleeren* und die Stellen AV. **10**, 8, 29. **14**, 1, 38. उदक्तमुदकं कूपात् auch beim Sch. zu P. **6**, 4, 30. — caus. *in die Höhe ziehen:* उदञ्चयन्तम् Daçak. 152, 5. उदञ्चित H. 1482. Halâj. 4, 83. — Streiche am Ende उदाच und setze st. dessen उदङ्क, उदच् fg.

— पर्युद् vgl. पर्युदञ्चन.

— उप vgl. उपाक.

— नि *sich senken, herabhängen:* न्यञ्चचिपिटनासिका Kathâs. 20, 108. — Streiche das Ende von «auch» an (न्यक्न gehört zu अञ्ज्) und vgl. नीक, न्यङ्क fg. und न्यच्.

— परा vgl. पराक und पराच्.

— परि vgl. पर्यङ्क.

— प्र vgl. प्राच्.

— प्रति, caus. partic. प्रत्यञ्चित *geehrt* Bhâg. P. **5**, 15, 9. — Vgl. प्रतीक, प्रत्यच्.

— वि Z. 2 lies **6**, 49, 2 st. **4**, 49, 2. — Vgl. व्यच्.

— सम् vgl. समीक, सम्यच्.

अँचक्रिवंस् (3. अ + च°) adj. *an einer* कृत्या *unschuldig* AV. **5**, 14, 9.

अचक्षुस् n. *ein böses (unglückbringendes) Auge* Halâj. 4, 87.

अचतुर auch 3. अ + 2. चतुर; vgl. आचतुर्य.

अचर्मक (3. अ + चर्मन्) adj. *hautlos* TS. **7**, 5, **12**, 2.

अचल 2) *e)* N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 12. eines Lexicographen: °कोश Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3, 68. — 3) *a)* Mṛkkh. 178, 1. — *b)* lies Bez. *einer der 9 Stufen, die ein* Bodhisattva *zu ersteigen hat, bevor er* Buddha *wird,* und füge Daçabhûmîçvara 95 hinzu. — *c)* N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2632. — *d)* N. pr. einer Râkshasî Lot. de la b. l. 240.

अचलासप्तमी f. = भास्करसप्तमी Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Âçvina Verz. d. Oxf. H. 284, *b*, 49. *des* Mâgha Wilson, Sel. Works **2**, 196.

अचलेश (अचल + ईश) m. *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 149, *b*, 9. °लिङ्ग 64, *b*, 4.

अचित् *Materie* im Gegens. zu चित् *Geist* Wilson, Sel. Works **1**, 44.

अचित्त *keinen Verstand habend, dumm* Khând. Up. **7**, 5, 2.

अचिति 1) Z. 2 lies 54 st. 55. — 2) ṚV. **4**, 2, 11.

अचिन्त्य Z. 3 lies 205 st. 105.

अचिरद्युति 2) Kir. 5, 6.

अचिरप्रभ Z. 1 lies अचिर st. अचि.

अचिराभ Z. 1 lies अचिर st. अचिरा.

अचेतन Z. 1 lies चेतन und चेतना. 1) Spr. 2336.

अचेतनता (von अचेतन) f. *Bewusstlosigkeit, Abwesenheit von Verstand:* सचेतनमचेतनतां नयामि Prab. 34, 17.

अचोदँत् (3. अ + चो°, partic. praes. von चुद्) adj. ṚV. **5**, 44, 2. = अप्रेरयितृ Sâj.

1. अच्छ 1) *rein* (vom Herzen): °हृदय adj. Spr. 5175. सुवृत्ताच्छहृदया Kathâs. 21, 98. अच्छाच्छ *vollkommen klar, — durchsichtig:* चन्द्ररस Spr. 31. — 2) *c) eine best. Pflanze,* s. u. गुन्द्र 1, *b*.

2. अच्छ vgl. VS. Prât. 3, 123.

अच्छादीक्षित m. N. pr. eines Mannes Hall 208.

2. अच्छिद्र 2) lies अच्छिद्रोक्थ adj. st. उक्था. अच्छिद्रम् adv. *ununterbrochen* Bhâg. P. **7**, 8, 28. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. **3**, 202, *a*. अच्छिद्रपर्णा zu lesen.

अच्छोद 2) Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 38. — 3) Kâd. in Z. f. d. K. d. M. **7**, 584. fgg. Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 30 (अच्छोट v. l.). Kâçîkh. 12, 64 (nach Benfey).

अच्छोदन (1. अच्छ + ओ°) m. *Reisschleim* H. ç. 94.

अच्युत 1) *b)* देवस्याच्युततेजसः MBh. **3**, 7406. — 2) *a)* MBh. **3**, 11247. Wilson, Sel. Works **2**, 163. — *b)* N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 12. — *d)* Akjuta Bhauma Bez. *eines best. Erdgenius* Âçv. Gṛhj. **2**, 1, 4.

अच्युतचरित (अ° + च°) n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 198, *b*, No. 468.

अच्युतठक्कुर (अ° + ठ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 133, *a*, 33.

अच्युतनन्दि (अ° + न°) m. N. pr. eines Fürsten LIA. II, 952.

अच्युतप्रच (अ° + प्रच) m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works **1**, 140.

अच्युताश्रम (अच्युत + आश्रम) m. N. pr. eines Autors Hall 141.

अज् (setze 1. davor); mit अभि *hintreiben* Çat. Br. **2**, 3, **3**, 16; mit उद् vgl. उदज; mit निर् lies निस्; mit प्र vgl. प्रजित, प्राजक, प्राजन, प्राजितर्.

2. अज् (= 1. अञ्ज्) adj. in पृतनाज्.

1. अज 1) *b)* vgl. नावाज. — *c)* = अज एकपात् (vgl. अजैकपाद्) Weber, Nax. **2**, 300. 331. 375. 379. Ǵjot. 94.

2. अज 1) von Çiva MBh. 13, 1042. — 2) *b)* Kaurap. 22 (nach dem Schol.). — *f)* vgl. MBh. 12, 12820. fg. — *h) die Zeit* Bhâg. P. **8**, 8, 21. — 4) n. अजमायवम् N. eines Sâman Ind. St. **3**, 202, *a*.

अजक m. N. pr. eines Asura MBh. 1, 2652.

अजकर्णक vgl. बस्तकर्ण.

अजगर 1) Kathâs. 9, 57. fg. Auch N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 78, *b*, 44.

अजगलस्तन (अज - गल + स्तन) m. *die* (zu Nichts nutzende) *Brust* (d. i. *Wamme*) *am Halse des Ziegenbocks* (*der Ziege*) Spr. 1318. अजा° 1829, v. l. Trik. 3, 3, 136, wo °स्तने (nicht स्तेने, wie die Corr. angeben) zu lesen ist. Vgl. स्तनवदवलम्बते यः कण्ठे ऽजानां मणिः स विज्ञेयः Varâh. Bṛh. S. 65, 3.

अजघन्य so v. a. *der vorzüglichste:* सर्वेषामजघन्यस्तु राम आसीज्जघन्यजः MBh. 3, 11074 (S. 572). Mit. 142, 4 = Hariv. 594.

अजर्त TS. in Ind. St. **8**, 32. अजाल Kâth. ebend.

1. अजन 2) vgl. अश्माजनी.

2. अजप 1) अजपा ब्राह्मणास्तात शूद्रा जपपरायणाः (भविष्यन्ति कलौ युगे) MBh. 3, 12837. 13, 1593. — 3) vgl. °मन्त्रसमर्पण (Hall 164) und °गायत्रीपुरश्चरणपद्धति (Hall 12) Titel von Schriften.

अजपथ P. **5**, 1, 77, Vârtt. 2.

अजपदकदण्ड (1. अज - प° + दण्ड) *eine Art Zange* Vjutp. 209.

अजमीढ MBh. 1, 3789. fg.

2. अजय 2) *b)* = अजयपाल Verz. d. Oxf. H. 182, *b*, 30. 195, *b*, 6. °कोश

Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,75.

अजयपाल m. N. pr. eines Lexicographen (= अजय) Verz. d. Oxf. H. 187,*a*, No. 427. 196,*a*, No. 454. eines Juristen 277,*b*,31.

अजमीढ m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 347,*a*,9.

अजपान s. अजोपान.

अजर्य Z. 3 lies 6 st. 16.

अजवस्त m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,23. Wohl fehlerhaft für °वस्ति.

अजवीथी Verz. d. Oxf. H. 48,*b*, 6. Varâh. Bṛh. S. 9,3, wo zur अज(वीथी) gerechnet werden Hasta, Ḱitrâ und Viçâkhâ.

अजस्त्र, adv. füge noch die Bed. *oft nacheinander, wiederholentlich* hinzu.

अजहत्स्वार्था *eine Art Ellipse, der elliptische Gebrauch eines Wortes in seiner gangbaren Bedeutung*, z. B. श्वेतो धावति st. श्वेताश्वो धा°, कुन्ताः प्रविशन्ति st. कुन्तधारिणः पुरुषाः प्र°; vgl. Sâh. D. 11,22. fgg.

अजहल्लक्षणा f. dass. Vedântas. (Allah.) No. 105.

अजाकृपणीय lies mit der ed. Calc. °कृपाणीय und in der Uebersetzung *der Scheere* st. *des Geizhalses* (?).

अजागलस्तन s. अजगलस्तन.

अजात, °लोम्नी adj. f. *noch nicht mannbar:* नाजातलोम्न्योपहासमिच्छेत् Gobh. 3,5,3. Pâr. Gṛhj. 2,7.

अजाल Kâṭh. in Ind. St. 8,22. — Vgl. अजाव.

अजामिता lies *Nicht-Gleichförmigkeit, Nicht-Ueberflüssigkeit.*

अजामित्व n. dass. TBr. 2,1,4,3.

अजामिल m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 6,1,21.

अजिज्ञासु (3. अ° + जि°) adj. *nicht forschend* Tattvas. 37.

अजित 1) Med. t. 78. — 2) *b*) अजिर st. dessen Verz. d. Oxf. H. 309, *a*,19. — *c*) Med. Spr. 4053. — अजितस्य जितिः N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*a*. — अजिता f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,38.

अजितशान्तिस्तव (अ°-शा + स्तव) m. Titel eines Buches Wilson, Sel. Works 1,283.

अजिन Uṇâdis. 2,48. 2) *ein lederner Sack, — Beutel:* °रत्न *eine Perle von einem solchen Beutel* Daçak. in Benf. Chr. 191,16; vgl. चर्मरत्नभस्त्रिका 189,2. रत्नभूता चर्मभस्त्रिका 19.

अजिनिन् (von अजिन) adj. *mit einem Fell bekleidet:* जटाजिनी MBh. 1, 4917 so v. a. जटी अजिनी च.

अजिर m. *eine Art Maus* Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,19. अजित Suçr. — *eine best. Verfluchungs-Cerimonie* Âçv. Çr. 9,7,1. — N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

अजिराधिराज Z. 2 lies 7,70,3 st. 7,71,3.

अजिह्मग 2) MBh. 16,237.

अजिह्व 1) Ṛt. 1,23 nach der richtigen Lesart.

अजीत *unversehrt* TS. 5,7,2,4. Z. 2 lies Âçv. Gṛhj. 1,13,5.

अजीतपुनर्वण्य lies *das Wiedergewinnen in unversehrter Gestalt;* = अप्राप्तप्राप्तिकरण Sâj.

अजीति *Unversehrtheit* ṚV. 9,96,4. TS. 5,7,2,3. Pâr. Gṛhj. 3,1,2.

अजुर lies अजुर् st. अजुर und 2. जुर् st. जुर.

अजुर्यमुस् ṚV. 5,6,10 nach Sâj. eine Zusammenrückung von अजुस् und यमुस्, 3. pl. von अज् und यम्.

अजूर्यत् (3. अ + जू°) adj. *nicht alternd* ṚV. 3,46,1.

अजेय m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,228.

अजैकप (= अजैकपाद् und auch daraus entstanden) *die Gottheit (der Regent) des* Naxatra Pûrvabhadrapadâ, resp. *das* Nakshatra *selbst*, Varâh. Bṛh. S. 9,34. अजैकभ v. l.

अजैकपाद् Weber, Râmat. Up. 304. 312. Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,24.

अजैकपादर्क्ष (अजैकपाद् + ऋक्ष) n. *das* Nakshatra Pûrvabhadrapadâ Varâh. Bṛh. S. 26,14.

अज्जुका Daçar. 2,65.

अज्ञता (von अज्ञ) f. *Unwissenheit* Spr. 3340.

अज्ञानबोधिनी (अ° + बो°) f. Titel einer Schrift Hall 105.

अज्मन् Sp. 76, Z. 1 lies 11,10,22 st. 10,12,22.

अज्यानि Pâr. Gṛhj. 3,1,2.

अज्येय (3. अ + ज्येय) adj. *unantastbar;* davon nom. abstr. अज्येयता f. *Unantastbarkeit* Çat. Br. 11,5,7,1.

अज्येष्ठ Z. 3 füge *nicht* vor *als* hinzu.

1. अज्र vgl. ज्रयस्.

अञ्च streiche पुलकाञ्च.

अञ्चन vgl. दामाञ्चन, मूषिकाञ्चन.

अञ्चल zur Erklärung von उपान्तभाग Mallin. zu Kumâras. 7,32. °ग्रन्थिबद्धहार Kathâs. 10,167. — Vgl. दामाञ्चल unter दामाञ्चन.

अञ्ज् Z. 1. fg. streiche «vgl. auch unten u. नि». 1) अनक्ति Çat. Br. 2,6,2,6. 3,4,3,20. — caus. 1) अनञ्जितासिता दृष्टिः Spr. 3445.

— अधि zu streichen.

— अनु *besalben* Çat. Br. 2,1,4,5. Kauç. 18.

— अभि 1) TS. 2,6,3,4. (अग्निम्) आज्यशेषेणाभ्यञ्ज्यात् Gobh. 2,4,3. अभ्यक्त Çat. Br. 7,3,2,3.

— आ vgl. स्वाक्त, 1. आज्य, आञ्जन.

— उद् *ausstellen, darbieten* ṚV. 4,6,3.

— उप *einschmieren* (die Achse) TS. 2,6,3,4. 3,1,3,1. — Vgl. उपाञ्जन.

— नि Z. 1 lies न्यञ्जन्ति. — partic. न्यक्त *inhärirend, in einem Andern enthalten* Çat. Br. 1,6,3,17. 7,1,1. 3,3,4,10. 5,2,18. — Vgl. न्यङ्.

— प्र streiche die Stelle und setze vgl. प्राञ्जन.

— वि 3) Spr. 1238. 5283. Râǵa-Tar. 5,107. व्यक्त auf अच् und अञ्ज् zurückgeführt P. 8,2,48, Vârtt. निर्देशादेवेदं व्यक्तं दीर्घस्य ग्रहणम् Pat. zu P. 8,2,46. व्यक्ते ऽपि वासरे *am hellen Tage sogar* Spr. 2905. व्यक्त behält seinen Ton in comp. mit einem adj. gaṇa विस्पष्टादि zu P. 6,2,24.

— अभिवि pass. *an den Tag treten:* आपत्स्वेव हि महतां शक्तिरभिव्यज्यते न संपत्सु Spr. 353. Vedântas. (Allah.) No. 69. अभिव्यक्त Çâk. 66, 18. Sâh. D. 77,8. P. 8,1,15, Sch. — Vgl. अभिव्यक्ति fg.

— प्रवि vgl. प्रव्यक्त.

— सम् 2) AV. 3,12,8. *verschönern* ṚV. 10,80,1. ähnlich, etwa *herausputzen* in der Stelle: मायाश्विनौ समनक्ति चर्षणी MBh. 1,726.

1. अञ्जन 5) Halâj. 5,26.

2. अञ्जन 2) तदञ्जनतापत्ति *das Annehmen der Färbung des* (Andern) Jogas. 1,41. — 3) Spr. 44. Für die Schütz'sche Auffassung (vgl. Th. 3, S. 357) spricht Pańkat. ed. orn. 3,13, wo das neutrum अञ्जनम् steht.

अञ्जनकेश (2. अ° + केश) adj. f. ई *eine Mähne so schwarz* (wohl nicht *glatt*) *wie Augensalbe habend:* अश्वतरी MBh. 1,8008.

अञ्जनगिरि m. N. pr. eines *Berges* Spr. 1479; vgl. अञ्जनपर्वत Pañkat. 120,9, अञ्जनागिरि und आञ्जनगिरि.

अञ्जननामिका Suçr. 2,307,18. 308,18.

अञ्जनपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 134,a,1.

अञ्जनागिरि vgl. अञ्जनगिरि.

अञ्जनाचल m. N. pr. eines *Berges* (अचल) R. 3,31,26. — Vgl. अञ्जनगिरि.

अञ्जनाद्रि m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 30,a,5.

अञ्जनाभ (2. अञ्जन + आभा) m. N. pr. eines Berges (*schwarz wie Augensalbe*) MBh. 13,7658.

अञ्जलि 2) = 2 Prasṛta = ½ Mânikâ Verz. d. Oxf. H. 307,b,8. — Vgl. कर्णाञ्जलि.

अञ्जलिक m. *eine Art von Pfeilen* MBh. 6,2757. 5022.

अञ्जलिपात m. = अञ्जलिकर्मन् Spr. 3013.

अ॑ञ्जसा 2) MBh. 3,1084. = आर्जवेन Schol. — 3) नहि कश्चित्प्रियः स्त्रीणामञ्जसा Spr. 4371. Kumâras. 6,22. — Vgl. आञ्जस्य.

अञ्जसा॑यन TS. 7,2,1,2. 3,9,3. 4,1,3.

अञ्जस्पा lies *alsbald trinkend* (den noch süssen Soma).

अञ्जि, f. अञ्जी॑ = मङ्गलार्थः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,139.

अञ्जिग m. N. pr. eines Dânava: अञ्जिगस्य दानवस्य साम Ind. St. 3, 202,a. — Vgl. आञ्जिक.

अञ्जिष्णु॑ m. = अञ्जिष्ठ Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,2.

अञ्जीर m. *ein best. Baum* MBh. 3,11568.

अञ्जोया॑न (अञ्जस् + यान) adj. *stracks zum Ziele führend* AV. 18,2,53. अञ्ज° und अञ्जो° die Hdschrr.

अ॑ञ्जोविरूप n. N. eines Sâman Ind. St. 3,202,a.

अट्, महीमटन् *durchstreichend* Daçak. in Benf. Chr. 179,6. भिक्षाम् *betteln gehen* Pañkar. 3,13,18.

अट, wegen पल्याट ist wohl आट (s. d.) anzunehmen.

अटन vgl. दिवाटन, नगाटन, भिक्षाटन.

अटनि Halâj. 2,310 (अटनी v. l.). स्थलनिवेशिताटनी धनुषी Ragh. 11, 14. अटनि und अटनी sind aus आर्त्नी entstanden.

अटद्रूषक Z. 5 lies अटद्रूष st. आटद्रूष.

अटवीबल (अ° + बल) n. *ein aus Waldbewohnern gebildetes Heer* Spr. 4401. — Vgl. आटविक.

2. अट्ट 1) a) नरेन्द्रमार्गाट्ट Ragh. 6,67.

अट्टहास 1) Wilson, Sel. Works 2,234. — 2) Verz. d. Oxf. H. 53,a,29. — 3) N. pr. eines Jaksha Kathâs. 73,33. — 4) N. pr. eines Berges Verz. d. Oxf. H. 53,a,30.

अट्टहासेश्वरतीर्थ (अट्टहास - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,33.

अट्टाट्टा Wilson, Sel. Works 2,232.

अट्टार vgl. आट्टार.

अठिद m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,371, v. l. der ed. Bomb. für अलिन्द.

अडुचल m. *ein best. Theil des Pfluges* Kṛshisaṅgr. 9,6.

अणक (oder आणक) m. *ein best. Vogel* Suçr. 1,201,19.

1. अणिमन् 4) Verz. d. Oxf. H. 51,a,13. 231,b,8. अणिमाद्यस्तु देवताः 19,a,20.

अणिष्ठ Z. 3 lies बहुपादानां; Z. 4 lies 31. 22. st. 29.

अणीचिन् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Mauna Çâñkh. Br. 23,5.

अणीयंस्, न किमपि सारमणीयः *auch nicht das geringste Gute* Spr. 3576.

अणु 1) oxyt. Uṇâdis. 1,8. Sp. 85, Z. 7 die neuere Ausg. liest नित्यं मनसाध्य°. यो ऽयमणु दीर्घमस्वरमाश्रावयति *schwach* Çat. Br. 11,4,2,9. अणुतर *überaus schwach:* निःश्वास Daçak. in Benf. Chr. 198,22. — 2) d) = परमाणु *Atom* Bhâshâp. 35. भूम्याद्यणुसंयोग Verz. d. Oxf. H. 251, a,28. — e) = मनु *Spruch* Weber, Râmat. Up. 274. 295. 318. 320.

अणुक vgl. ज्वालाणुक.

अणुता Z. 2 lies त्यत्युच्चैः°.

अणुभाष्य n. Titel eines Werkes, Abkürzung von ब्रह्मसूत्राणुभाष्य; °विवरण Hall 204.

अणुमात्रा (अणु + मा°) f. *eine Viertel-Mora* VS. Prât. 4,146. AV. Prât. 3,65.

अणुवेदान्तरसप्रकरण n. Titel eines Werkes Hall 95 (अनु°, im Ind. aber अणु°). अनु° Wilson, Sel. Works 1,141.

अणुह MBh. 1,226.

अण्डक *Ei* überh.: बृहज्जगदण्डकैकतरखण्ड Çiç. 9,9.

अण्डकटाह Bhâg. P. 5,17,1.

अण्डकोष vom *Weltei* Bhâg. P. 2,8,16. 3,20,15.

अतक vgl. आतक.

अतद्गुण m. *eine Modification der Redefigur* तद्गुण. संगतान्यगुणानङ्गीकारमाहुरतद्गुणम् (अङ्गीकार = स्वीकार, vgl. u. d. W.) Kuvalaj. 141,a. सति हेतावतद्गुणास्वीकारः स्यादतद्गुणः Pratâpar. 89,a,1.

अतन्द्री füge f. nach adj. hinzu.

अतस् Z. 6. 7 Çvetâçv. Up. 1,12 und Hit. Pr. 5 (Spr. 3100) ist अतः परम् adv.; dagegen adj. R. 3,9,29: गच्छ लोकानतः परान्.

अतस 2) MBh. 13,5469.

अति 1) b) α) nachstehend: क्रोधाविष्टेषु पार्थेषु धार्तराष्ट्रेषु चाप्यति MBh. 2,2417. — 2) a) Z. 9 füge 9,1146 nach 7,2235 hinzu; ebendas. nach 3,10731 ist hinzuzufügen: मानुषानति गन्धर्वान्सर्वान्गन्धर्व लक्षये 1,6463. — c) mit folgendem abl. *über:* अति धर्माद्बलं मन्ये बलाद्धर्मः प्रवर्तते *Gewalt, meine ich, geht über Recht* MBh. 12,4840. Vielleicht fehlerhaft für अधि.

अ॑तिकल्याण (अ° + क°) adj. f. ई *unschön* Çat. Br. 11,6,1,7. 12.

अतिक्रम *das Hinüberschreiten:* अ॑नतिक्रम Çat. Br. 3,3,1,5. — *Abweichung:* यथा मूलं (*das Original*) तथैवैतन्न मनागप्यतिक्रमः Kathâs. 1, 10. — *Versehen, Missgriff, verkehrte Anwendung:* न्यायागतस्य द्रव्यस्य बोद्धव्यौ द्वावतिक्रमौ। अपात्रे प्रतिपत्तिश्च पात्रे चाप्रतिपादनम्॥ Spr. 1658. 2659. = अत्याधान Halâj. 4,69.

अतिक्रमिन्, आज्ञाति° Râǵa-Tar. 5,232.

अतिक्रान्तभावनीय (अ° + भा°) adj. Bez. *eines* Jogin *auf einer bestimmten Stufe* Verz. d. Oxf. H. 231,b,40.

अतिक्रान्तयोगिन् (अ° + यो°) adj. *mit dem* (factisch) *vorübergegangenen* (Monde) *in* (theoretische) *Conjunction tretend* Weber, Nax. 1,312;

vgl. VARÂH. BṚH. S. 4,7.

अतिग adj. (f. आ): आर्यशास्त्रातिग *überschreitend* so v. a. *zuwiderhandelnd* MBH. 3,1157. संख्यातिग *unzählbar* Spr. 1039. — Vgl. मर्मातिग, वेलातिग.

अतिगम्भीर (अ° + ग°) adj. *überaus tief, — unergründlich* (dem Character nach) DAÇAK. 2,4.

अतिगर्वित (अ° + ग°) adj. *überaus hochmüthig* HALÂJ. 2,228.

अतिगुणता f. nom. abstr. von अतिगुण Spr. 4713.

अतिग्राह्य TS. 6,6,8,1. TBR. 1,3,3,1. Schol. zu ÇAT. BR. 5,1,2,2. *im Zaum zu halten, zu bändigen:* बभूवुरनतिग्राह्या योषितश्छन्दतः किल MBH. 2,1141.

अतिग्लान m. pl. N. pr. eines Geschlechts HARIV. 1466 (nach der neueren Ausg.). अभिग्लान und अभिज्ञात v. l.

अतिघ्न्य Z. 2 lies 11,7,16 st. 11,9,16.

अतिचण्डा (अति + च°) f. N. einer der Nâjikâ der Devî Verz. d. Oxf. H. 25,b, N. 5.

अतिचन्द्र (अति + चन्द्र) m. N. pr. eines Daitja HARIV. 14285 nach der Lesart der neueren Ausg.

अतिच्छन्द (अति + छन्द) m. *Liebhaberei* MBH. 13,5802. अतिच्छेद ed. Bomb., jedoch erwähnt NILAK. auch die andere Lesart; nach ihm sollen beide Wörter = अत्यन्तमन्तरं मशकेन समुद्रशोषणमिव bedeuten.

2. अतिच्छन्दस् 1) n. त्रयोदशादीन्यतिच्छन्दांसि चाङ्कः MBH. 3,10670. Ind. St. 8,277. 278. 280.

अतिच्छेद (अति + छेद) m. *das Splitterrichten* MBH. 13,5802, v. l.; vgl. u. अतिच्छन्द.

अतितमाम् adv. *in hohem Grade* Schol. zu NAISH. 22,57. — Vgl. अतितराम्.

अतितर (von अति) adv. am Anfange eines comp. *überaus:* °सुरभि Spr. 1632.

अतितराम्, in Verbindung mit einem adj. so v. a. der compar. des adj.: नृत्यादस्याः स्थितमतितरां कान्तमृज्वायतार्धम् Spr. 2780.

अतितार Spr. 4382; vgl. u. अतिभार.

अतितीर्थ (अ° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,a,7.

अतितेजस् (अ° + ते°) adj. *eine gewaltige Kraft besitzend:* सर्प, अग्नि, सिंह, कुलपुत्र Spr. 5191.

अतिथि Z. 6 lies 10,6,4 st. 10,7,4. 6. Am Ende eines comp. *an Etwas gehend, obliegend:* अहं कदाचिद्गङ्गायास्तीरे त्रिषवणातिथिः। चराम्येकः HARIV. 9624. शरत्कालसमुल्लासिपूर्णिमाशर्वरीप्रियम्। करोति ते मुखं तन्वि चपेटापातनातिथिम्॥ *mit einer Ohrfeige bewirthen* so v. a. *abfahren lassen, verhöhnen, übertreffen* KÂVJAPR. 71,4. — Vgl. देशातिथि, पथातिथि.

अतिथिपति KÂTH. in Ind. St. 3,462. Z. 2 lies 18 st. 7,1.

अतिदत्त N. pr. eines Sohnes des Çatadhanvan HARIV. 2037. अविदात्त die neuere Ausg., अभिदात्त LANGL.

अतिदातर् (अ° + दा°) nom. ag. *gar zu freigebig* Spr. 3420.

अतिदान 2, सर्वेषामतिदानानां तिलदानं विशिष्यते MBH. 13,3322.

अतिदाह (अ° + दाह) m. *heftiges Brennen:* अनतिदाह ÇAT. BR. 6,7,1,15. 16. 26.

अतिदुर्गामनु (अ° - दु° + मनु) m. Bez. *eines best. Spruches* Verz. d. Oxf. H. 98,b,8. 106,b,35.

अतिदृश्य s. अनतिदृश्य.

अतिदेव auch die neuere Ausg. des HARIV.; vgl. देवातिदेव.

अतिदेविन् (अ° + दे°) nom. ag. *ein zu grosser d. i. überaus leidenschaftlicher Würfelspieler* MBH. 2,2004.

अतिदेश, सिद्धैरन्येभिरक्रामतिदेशः *ein analogischer Schluss auf* ÂÇV. ÇR. 9,1,2. TARKAS. 8. BHÂSHÂP. 79. PRAB. 109,16.

अतिद्रुत s. अनतिद्रुत.

अतिनिचृत् (die richtigere Form) ṚV. PRÂT. 16,13.

अतिनिर्वमुत्त s. u. निर्वमु.

अतिपक्व (अ° + पक्व) adj. अनति° *nicht sehr reif, — gesetzt* DAÇAK. in BENF. Chr. 195,13.

अतिपद्म MBH. 1,7013 v. l. für अभिपद्म.

अतिपरुष (अ° + प°) adj. *überaus heftig:* पवन Spr. 3484.

अतिपात vgl. प्राणातिपात.

अतिपातिन् Z. 2 lies 1,18,13.

अतिपाद (von 1. पद् mit अति) m. *das Zuweitgehen, Ueberschreiten* TBR. 1,2,4,2.

अतिपादनिचृत् (die richtige Lesart für °निवृत्) Ind. St. 8,146. 239. fgg. 468.

अतिपारय (von 2. पर् im caus. mit अति) adj. *übersetzend, errettend* ṚV. 6,47,7; SÂJ. fasst das Wort als Verbum fin.

अतिपूर्व (अ° + पूर्व) adj. *lange vergangen:* °कथक *von lange vergangenen Dingen erzählend* Spr. 5321, v. l.

अतिप्रवरण, die richtige Erklärung s. u. 1. प्रवरण.

अतिप्रसक्ति *zu weite Anwendbarkeit* KAP. 1,16. 53.

अतिप्राकृत (अ° + प्रा°) adj. *sehr gemein, — gewöhnlich; ein ganz ungebildeter Mensch* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 81.

अतिबल m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2546.

अतिबला 1) RAGH. 11,9.

अतिबाल (अ° + बाल) adj. f. आ *überaus jung* KATHÂS. 27,82. f. आ *eine zweijährige Kuh;* s. u. बाल Sp. 72, Z. 4.

अतिबाहु m. N. pr. eines Gandharva MBH. 1.2559.

अतिभार 1) व्यसनातिभार RAGH. 14,68. नातिभारो हि पार्थिवस्य केशवेन सहाभवत् *keine zu schwere Arbeit für* MBH. 1,2276. So könnte man auch नातिभारोऽस्ति दैवस्य (vgl. u. 3) R. 6,37,12 (Spr. 4382), न दैवस्यातिभारोऽस्ति Spr. 1401 und न कालस्यातिभारोऽस्ति R. ed. Bomb. 6,48,19 übersetzen *für das Schicksal (die Zeit) ist Nichts zu schwer* d. i. *diese vermögen Alles zu bewirken.* नास्ति वचनस्यातिभारः so v. a. *eine ausdrückliche Bestimmung (Ausnahme) ist mächtiger als jede Regel* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 4,1,30. An allen diesen Stellen aber würden wir lieber अतिभावः lesen: *kein Hinwegkommen über.* — adj. v. l. für अभिभार ÇAT. BR. 3,4,4,8.

अतिभाव vgl. was so eben u. अतिभार gesagt worden ist. Z. 4 ist नातिभावो Druckfehler für नातिभारो.

अतिभू (1. भू mit अति) adj. *Alle überragend,* Beiw. Vishṇu's MBH. 12,1509, ed. Bomb. (अभिभू ed. Calc.); nach dem Schol. = अशरीर.

अतिभूमि Spr. 3472 (pl.). UTTARARÂMAK. 64,5. MÂLAV. 32,7 im Prâkrit.

अतिमति adj. *überaus klug* MBh. 3,12470.

अतिमर्त्य (अ° + म°) adj. *übermenschlich:* वीर्याणि Bhâg. P. 1,1,20.

अतिमर्श zu streichen und मर्श् mit अति zu vergleichen.

अतिमांस (अ° + मांस) adj. *zu fleischig:* अधरोष्ठ Varâh. Brh. S. 69, 10. जङ्घा 70,17.

अतिमात्र, ह्रस्वो ऽतिमात्रः (ऽतिमात्र die neuere Ausg.; die richtige Lesart wird wohl अतिमात्रं sein) पुरुषः *ein überaus kleiner Mensch* Hariv. 308. adv.: °भासुरत्व Spr. 3406. — Z. 2 lies आत्मानमतिमात्र°.

अतिमान Spr. 3407.

अतिमानिन् R. ed. Bomb. 3, 33, 16. अनति° zur Erkl. von सधमाद् Çat. Br. 5,3,5,19.

अतिमुक्तक m. MBh. 13,2829. n. s. u. मुक्तक.

अतिमुक्ति TS. 6,6,9,2.

अतिमूढ (अ° + मूढ) adj. *überaus dumm, — einfältig* Vedântas. (Allah.) No. 37.

अतिमूर्ति lies m. st. f.

अतिमेमिष s. मेमिष.

अतिमोक्षिन् (vom desid. von 1. मुच् mit अति) adj. *sich losmachend, entrinnend:* तनू TS. 6,6,9,2. Kâth. 30,7.

अतिरक्त adj. *eine starke Neigung zu Etwas habend;* davon nom. abstr. °ता f.: ग्राम्ये Spr. 4038.

अतिरत्न (अ° + रत्न) n. *ein Juwel —, ein Edelstein ersten Ranges* Spr. 2706.

अतिरात्र 2) *a)* Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,10. 266,*b*,40. अनतिरात्र adj. Çat. Br. 5,1,3,2. — Z. 6 lies 9,6,41 st. 9,9,4; Z. 8 lies 11,7,12 st. 11,9,12.

अतिरेक 1) Ind. St. 8,120.

अतिरेखा und °लेखा f. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑⏑ ⏑⏑⏑⏑–– Ind. St. 8,391.

अतिरोगिन् adj. *schwindsüchtig* Karmaprad. beim Schol. zu Çâṅkh. Grhj. 1,1.

अतिरौद्र (अ° + रौद्र) adj. *überaus grimmig;* davon nom. abstr. °ता f. Tattvas. 20.

अतिलङ्घिन् (von लङ्घ् mit अति) adj. *überschreitend, ein Versehen machend bei:* नर्तकीरभिनयातिलङ्घिनीः Ragh. 19,14.

अतिलुब्ध (अ° + लु°) adj. *überaus gierig;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 109.

अतिवक्तर् (von वच् mit अति) nom. ag. *Jmd tadelnd, mit Worten beleidigend:* आक्रोष्टा चातिवक्ता च ब्राह्मणानाम् MBh. 13,2196.

अतिवर्तन, न दैवस्यातिभारो (wohl दैवस्यातिभावो zu lesen) ऽस्ति न चैवास्यातिवर्तनम् Spr. 1401.

अतिवर्तव्य (von वर्त् mit अति) adj. *derjenige, dem man entgehen soll, den man zu vermeiden hat, den man vernachlässigen darf:* स्नातावृती — स्त्रिया भर्ता — नातिवर्तव्यः MBh. 1,4740.

अतिवर्तिन् *überschreitend:* पदार्थेषु लोकसीमातिवर्तिषु Sâh. D. 76,4. *hinübergehend über so v. a. nicht beachtend:* प्रियतमाप्रणामाञ्जलिशपथशतातिवर्तिन् Daçak. in Benf. Chr. 194,8.

अतिवर्ष (अ° + वर्ष) n. *zu viel Regen* MBh. 2,1208.

अतिवर्षण (अ° + व°) n. dass. Spr. 3637.

अतिवाद 1) *Uebertreibung*, insbes. *der Fehler oder Vergehen eines Andern, ein liebloses und ungerechtes Urtheil über Jmd;* sg. MBh. 5, 1270. 13,5802. Spr. 3407. °बाणाः 4509. pl. MBh. 1,3319. 2,2192. Spr. 3410 (अतिवाद् ed. Bomb. des MBh.). — 2) *Zurechtweisung:* अतिवादांस्तितिक्षेथाः(?) ... दाम्येष मा धर्ममभिशङ्कियाः MBh. 3,1166.

अतिवादन in अनति° adj. *nicht lästernd* Kâth. 31,12.

अतिवादुक in अनति° adj. dass. TS. 6,4,5,2.

अतिवाप (von वप् mit अति) s. oben अतातिवाप.

अतिवाह (von वह् mit अति) n. *das Hinüberführen;* vgl. आतिवाहिक.

अतिवाहिक 1) fehlerhaft für आति°. — 2) Halâj. 3, 3. Hier und H. 1358 kann gleichfalls आतिवाहिक gemeint sein.

अतिविषम (अ° + वि°) adj. *überaus uneben, — rauh, — boshaft:* विषधरतो ऽप्यतिविषमः खलः *der Bösewicht ist fürchterlicher als die Schlange* Spr. 2860.

अतिविसारिन् (अ° + वि°) adj. *sich sehr weit verbreitend, viel umfassend:* प्रज्ञा Pañkat. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 731.

अतिवृत्त (अ° + वृत्त) adj. *längst vergangen:* °कथक Spr. 3321.

अतिवृत्ति 2) शासना° *Uebertretung, Nichtbeachtung* Daçak. in Benf. Chr. 181,3.

अतिवृद्धि = अभिष्यन्द H. an. 4,136. Med. d. 43.

अतिवेग (अ° + वेग) m. *grosse Hast* Hariv. 6872.

अतिवेलम् adv.: ते ऽतिवेलं प्रहृष्यन्ति संतापमुपयान्ति च Spr. 4887. MBh. 2,2187. 14,461. Halâj. 4,34. 5,17.

अतिव्याध्य s. अनतिव्याध्य.

अतिव्रत (अ° + व्रत) adj. *überaus fromm* Spr. 3420.

अतिशक्रशोभिन् (अ° - शक्र + शो°) adj. *schöner als — Indra's:* रागवेष Ragh. 19,30.

अतिशय 1) तरतमयोश्चातिशये VS. Prât. 5,2. आदरातिशय Çiç. 9,77. अन्योऽन्यातिशयस्तस्मिन्स्नेहशासामवर्धत *eine Liebe, bei der Eine die Andere übertraf*, Kathâs. 3,15. यथा विष्ण्वादिदृष्ट्या शिलायामतिशयः *wie ein Stein eine höhere Bedeutung gewinnt, wenn man darin Vishṇu oder einen andern Gott sieht*, TBr. Comm. II, 389,2 v. u. — *eine best. rhetorische Figur* Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,24. In der Philos. *das potentia-in-Etwas-Enthaltensein:* क्षीर एव दध्न कश्चिदतिशयो न मृत्तिकायाम्, मृत्तिकायामेव च घटस्य कश्चिदतिशयो न क्षीरे *nur in der Milch ist Dadhi potentia enthalten, nicht im Lehm; und nur im Lehm ist ein Topf potentia enthalten, nicht in der Milch*, Çaṅk. zu Brahmas. 2,1,18. Davon adj. अतिशयवत् und hiervon nom. abstr. अतिशयवत्त्व n. ebend. — 2) तथा स स्तोत्रियेण समो वातिशयो वा संपद्यते Çâṅkh. Br. 23,2.

अतिशयोक्ति (अतिशय + उ°) f. *allegorische Ausdrucksweise*, Bez. *einer best. rhetorischen Figur* Sâh. D. 693. fg. Kuvalaj. 36, *a* (48, *a*). Pratâpar. 84,*b*,6. 85,*b*,2.

अतिशर्वर Z. 3 lies 7,80,4 st. 7,81,4.

अतिशायन adj. *übertreffend*, am Ende eines comp. Bhâg. P. 9,15,25.

अतिशायिन् 1) adj. dass. Daçak. in Benf. Chr. 182,1. *steigernd:* शोभाति° Sâh. D. 631. — 2) f. °नी *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑––––⏑ ––⏑, ⏑⏑⏑⏑–– Ind. St. 8,421.

अतिशून्य (अ° + शून्य) n. *eine gesteigerte Leere*, Bez. *eines best. gei-*

stigen Zustandes beim Jogin Verz. d. Oxf. H. 235,*b*,33.

अतिशूर (अ° + शूर) m. *ein gar zu Heldenmüthiger* Spr. 3420.

अतिषङ्ग (von सञ्ज् mit अति) m. इन्द्रस्यातिषङ्गः, इन्द्रस्यातिषङ्गः पार्जन्यः und इन्द्रस्यातिषङ्गो रौद्रः Namen von Sâman Ind. St. 3,208,*a*. — Vgl. अतीषङ्ग.

अतिसक्ति (अ° + स°) f. *grosse Nähe von* und zugleich *innige Neigung zu* (instr.) Çiç. 9,7.

अतिसक्तिमत् (vom vorherg.) adj. *zu sehr hängend an:* विषयेषु Spr. 4629.

अतिसंधान Halâj. 4,63.

अतिसमीप (अ° + स°) adj. *allzu nahe;* davon nom. abstr. °ता f. *allzugrosse Nähe* Çiç. 9,81.

अतिसर्ग Z. 3 lies 5,53. MBh. 1,1075 st. 8,53.

अतिसर्जन 1) Sâj. zu Ṛv. 7,18,23.

अतिसर्पण (von सर्प् mit अति) n. *heftige Bewegung* (des Kindes im Mutterleibe): गर्भसंक्रमणे चापि मर्मणामतिसर्पणे (so die ed. Bomb.) । तादृशीमेव लभते वेदनां मानवः पुनः ॥ MBh. 14,472.

अतिसर्व *mehr als vollständig* Ait. Br. 8,7.

अतिस्तन (अ° + स्तन) adj. *von der Brust entwöhnt* Çâṅkh. Br. 13,2.

अतिस्वर und अतिस्वार्य Bez. eines Svara Ind. St. 8,261.

अतीकाश (von काश् mit अति) m. 1) *Schein:* नक्षत्राणां मातीकाशात्पाहि TS. 1,2,2,2. Kâṭh. 2,3. साती° Âçv. Gṛhj. 3,9,1. — 2) (*das Durchscheinende*) *Oeffnung, Zwischenraum* TS. 6,1,1,1. Ait. Br. 8,12.

अतीत m. N. einer Çiva'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,68. 204. 238.

अतीतवाहन (अ° + वा°) m. N. pr. eines Fürsten Târanâtha 200.

अतीन्द्रिय 1) Kap. 2,23. Spr. 3413. ज्ञान Bhâshâp. 57. लक्षणेनातीन्द्रियाणामेषां चक्षुष्मानन् so v. a. *Uebersinnliches schauend* MBh. 3,16478. Davon nom. abstr. °त्व n. Tattvas. 17.

अतीर्थ s. तीर्थ.

अतीव 1) अतीव स ज्ञायते ज्ञातिमध्ये महामणिर्जात्य इव प्रसन्नः so v. a. *den erkennt man alsbald inmitten der Verwandten* MBh. 5,1090. — 2) mit dem ablat.: बिभर्ति वेगं पवनादतीव *er besitzt eine grössere Geschwindigkeit als der Wind* Spr. 2047.

अतीषङ्ग n. N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*a*. — Vgl. अतिषङ्ग.

अतुल m. Bez. *des* Sâvana-*Jahres* (zu 360 Tagen) Weber, Nax. 2,281.

अतृप्त (3. अ + तृप्त) adj. *unersättlich;* davon °ता f. *Unersättlichkeit* Çiç. 9,64.

अतोनिमित्तम् vgl. कुतोनिमित्त.

अत्क 2) etwa auch *Schleier*. Ṛv. 10,123,7. = आयुध (nach Sâj.) 6,33,3.

अत्यंहस् (अति + अंहस् = अंहस्) m. N. pr. eines Mannes TBr. 3,10,9,3.

अत्यग्निष्टोम lies: so heisst *die zweite der sieben Grundformen* (संस्था) *des Soma-Opfers, mit 13 statt 12* Çastra; vgl. Schol. zu Kâtj. Çr. 10, 7,11. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,9. 266,*b*,39. Z. 4 ist 10,9,28 st. 10,9,27 zu lesen.

अत्यग्र (अति + अग्र) adj. *dessen Spitze übersteht* TS. 2,6,5,4.

अत्यन्त, °म् adv. *beständig, ununterbrochen:* व्यत्ययो ह्ययमत्यन्तं पक्षयोः शुक्लकृष्णयोः Spr. 3039. परोदयकारिणं धीरमत्यन्तं श्रीर्निषेवते 2738.

अत्यन्तगत *für immer fortgegangen* Ragh. 8,55.

अत्यन्तशंकरी (अ° + शं°) f. N. der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39, *b*,24 (°शांकरी, im Index aber °शं°).

अत्यन्ताभाव Tarkas. 4. 57.

अत्यम्बुपान (अति - अ° - पान) n. *zu vieles Wassertrinken* Spr. 3418.

अत्यय *das Hinübergehen:* अनत्यय Çat. Br. 13,8,4,1. 2. — Z. 18 lies अत्ययमत्ययतो. — Vgl. दुरत्यय, निरत्यय, महात्यय.

अत्यर्ध (अति + अर्ध) m. विश्वामित्रस्यात्यर्धः N. eines Sâman Ind. St. 3,237,*a*.

अत्यादर, instr. अत्यादरेण *überaus dringend:* पृष्ट Pañkat. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 731. अत्यादरपर *recht vorsichtig* Spr. 3419.

अत्याधान n. = अत्यय Halâj. 4,69. — Vgl. 1. धा mit अत्या.

अत्याप्ति lies 11,7,22 st. 11,9,22.

अत्यारोह (अति + आ°) m. *allzuhohes Steigen, das zu-hoch-hinaus-Wollen* Spr. 1759, v. l. Kathâs. 1,30.

अत्यार्य (अति + आर्य) adj. *gar zu ehrenhaft* Spr. 3420.

अत्यासन्न (अति + आ°) adj. *gar zu nahe* Spr. 67.

अत्यासारिन् (अति + आ°) adj. *übermässig zuströmend* TS. 2,6,5,4.

अत्याहित vgl. 1. धा mit अत्या.

अत्युक्त n. und अत्युक्ता f. (अति + उ°) *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 283. fg. अत्युकथा 285, N.

अत्युक्ति Prab. 24,5 (*Aufschneiderei*). Spr. 68. *eine best. rhetorische Figur* Kâvjâd. 1,92. Kuvalaj. 154,*a*.

अत्युकथा s. u. अत्युक्त.

अत्युग्र 1) उलूक Pañkat. III, 76. राक्षस Vid. 313. भय R. 3,30,6. शास्त्रधारणा MBh. 5,7301. हृदयवृत्तेरभिमतम् Spr. 4185.

अत्युच्छ्रित (अति + उ°) adj. *zu hoch gestiegen* Spr. 70.

अत्युत्सेक (अति + उ°) m. *allzugrosser Hochmuth* Spr. 3422 (Conj.).

अत्युदात्त (अति + उ°) adj. *stark hervorragend:* °गुण Spr. 3423.

अत्युष्य s. अनत्युष्य.

अत्युन्नत (अति + उ°) adj. *sehr hoch:* °स्तनभरः Spr. 3424.

अत्युन्नति (अति + उ°) f. *allzugrosse Höhe* Spr. 3425 (Conj.).

अत्येतु vgl. दुरत्येतु.

1. अत्र 2) *hier* so v. a. *hier auf Erden, hier im Leben* MBh. 3,13229. Spr. 3938. — अत्रा VS. 3,119. — Sp. 113, Z. 6 lies 112 st. 122.

2. अत्र Z. 3 lies 9,7,16 st. 9,12,16.

अत्रत्य (von 1. अत्र) adj. *hiesig, hier wohnend* Ragh. 15,72. Kathâs. 49,198. Daçak. in Benf. Chr. 186,18. Mallin. zu Kumâras. 6,44.

अत्रभवत् Hariv. 8216 (f.). Prab. 2,17, wo mit dem zweiten Schol. अत्रभवद्भिः st. तत्र° zu lesen ist.

अत्रिकाश्रम n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,28.

1. 2. अत्रिजात vgl. Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,23.

अत्रितनूभव (अ + त°) m. Atri's *Sohn* d. i. Âtreja Verz. d. Oxf. H. 323,*a*, No. 765, Çl. 4.

अत्रिन् Uṇâdis. 4,68.

अत्रिनेत्रप्रसूत (so zu lesen).

अत्रिपुत्र (अ° + पुत्र) m. Atri's *Sohn* d. i. Âtreja Verz. d. Oxf. H. 303,*a*, No. 741. fg.

अत्त्री adj. f. *essend, fressend* TS. 6,4,10,4. 5. Wohl f. zu अत्तर्.

अत्रीश्वर (अत्रि + ई°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,12.

अत्वॆक्क (3. अ + त्वच्) adj. hautlos, rindelos TS. 7,5,12,2.

अथ, अथा VS. Prât. 3,123. 3) VS. Prât. 1,17.19. — अथ = अथ वा oder MBh. 4,1969. 13,570. Spr. 3830. — 5) wenn MBh. 12,7327. — 7) b) δ) अथ वा च oder wenn MBh. 12,7328. — ε) sogar, selbst: सावमर्दं यद्वाक्यमथ वा क्लितमुच्यते। नाभिनन्देत तद्राजा मानार्थी मानवर्जितम्॥ sagt man ihm dagegen, was ihn unangenehm berührt und seine Ehre verletzt, und wäre dieses sogar heilsam, so findet der Fürst, wenn er auf Ehre hält, keinen Gefallen daran, R. ed. Bomb. 3,40,11. अथ वा = यद्यपि Schol. Kern schlägt vor अथ वाक्लितम् zu schreiben und zu übersetzen: eine Rede aber, welche frech, feindselig und unehrerbietig ist, soll ein Fürst, wenn er auf seine Ehre hält, nicht gutmüthig aufnehmen (dulden).

अथर्य, in derselben Formel steht अथर्व TBr. 1,1,10,2. Darunter wird das südliche Feuer verstanden; vgl. Schol. zu Kâtj. Çr. 357,10.12.

अथर्वण 2) Verz. d. Oxf. H. 33,b,2.

अथर्वन् 1) b) Z. 6 lies 1,83,5 st. 1,83,15; Sp. 119, Z. 4 lies 104 st. 105; Z. 18 lies 11,6,13 st. 11,8,13; Z. 20 lies 4,37,1 st. 4,37,7; Z. 28 lies 11,6,16 st. 9,8,16.

अथर्ववेदिन् m. ein Kenner —, ein Lehrer des Atharvaveda Verz. d. Oxf. H. 278,a,18.

अथर्वशिरस् auch MBh. 3,17066. 13,4298.

अथर्वशीर्ष m. = अथर्वशिरस् MBh. 13,1205.

1. अद् Z. 7 lies 3,35,7 st. 3,65,7.

— अपि abfressen Çat. Br. 14,1,1,8. — caus. mehr zu fressen geben Ait. Br. 5,27.

— नि vgl. न्याद्.

— प्रति dagegen d. h. zur Vergeltung oder Ausgleichung essen Çat. Br. 12,9,1,1. Pañkav. Br. 16,6,11.

अद्; in allen angeführten compp. (vgl. noch परपिण्डाद्, पलाद्, पृष्ठमांसाद्, मांसाद्) nimmt Benfey आद् an, was aber eher nom. act. wäre; vgl. न्याद्.

अदक्षिणाल Z. 2 lies Sattra.

अदत्त nicht gegeben heisst ein Geschenk, welches wieder zurückgenommen werden kann, Mit. 259,7.10. fg.

अदन vgl. पृष्ठमांसादन, फलादन, मृगादन.

अदत्तॆक TS. 2,6,8,5. 7,5,12,1.

2. अदर्शन, अदर्शनाद्ग्रामात् auf einem vom Dorf aus unsichtbarem Platze (अदर्शनात् = अदर्शने) Kâtj. Çr. 21,3,18.

अदर्शनपथ lies m. st. n.

2. अदस् Sp. 125, Z. 6 lies 12,1,55 st. 12,1,15.

अदॆस्त (3. अ + दस्त von दस्) adj. nicht abnehmend, unerschöpft, unversieglich TBr. 3,2,8,12. प्राणा: Kâth. 27,5. वाच् Taitt. Âr. 4,1,2.

अदायार्दं Çat. Br. 11,5,8,1. f. ई TS. 6,5,8,2.

अदारसृत् (3. अ + 1. दार - सृत्) bedeutet nicht in eine Spalte gerathend. n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 15,3,7; vgl. आदारसृत्.

1. अदिति Z. 1 streiche «von दा, ददाति» und vgl. 2. दिति.

अदितिवन (2. अ° + वन) n. N. pr. eines Waldes Verz. d. Oxf. H. 46,b, N. 3.

अदितीश्वरतीर्थ (2. अदिति - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,7.

अदीक्षितायन (अदीक्षित + अ°) n. Bez. bestimmter Opfer Weber, Nax. 2,328.

अदॆीन 1) VS. 36,24.

अदुःखनवमी (अ° + न°) f. Bez. des 9ten Tages in der lichten Hälfte des Bhâdrapada Verz. d. Oxf. H. 285,a,15.

अदॆुष्कृत् (3. अ° + दु°) adj. nicht übelthuend RV. 3,33,13.

अदुष्टत्व lies 24 st. 22.

अदृश् Spr. 4736.

अदृश्याञ्जन (अदृश्य + 2. अ°) n. eine unsichtbar machende Salbe Spr. 5217.

अदृश्यीकरण (von अदृश्य + 1. कर्) n. ein Mittel sich unsichtbar zu machen Verz. d. Oxf. H. 322,b,7; vgl. अदृश्यकरण u. अदृश्य.

अदृष्ट 1) c) ungesehen, unsichtbar so v. a. übernatürlich in den zwei ersten Stellen. In Verbindung mit फल nicht vor Augen liegend so v. a. sich erst später (nach dem Tode) zeigend, eine höhere sittliche Bedeutung habend: प्रथमा धर्मपत्नी च द्वितीया रतिवर्धिनी। दृष्टमेव फलं तत्र नादृष्टमुपजायते॥ Daksha 4,14. Als n. moralisches Verdienst: यम् (sc. अर्थम्, vgl. Gor. 1,24) अधिकृत्य प्रवर्तन्ते पुरुषास्तत्प्रयोजनम् तद्द्विविधं दृष्टादृष्टभेदात् Sarvadarçanas. 113,15. fg. Kusum. 3,4.9,4. Kan. 6,2,1.2.

अदृष्टनर् = अदृष्टपुरुष Kâm. Nîtis. 9,3.

अदृष्टपुरुष (अ° + पु°) adj. (संधि ein Bündniss) das ohne Mittelspersonen abgeschlossen wird Spr. 4157.

अदेॆव 1) b) Sp. 130, Z. 3 lies 2,41 st. 4,41. — 2) = असुर Bhâg. P. 3,20,23.

अदैॆव, नस्त्वदैवं कृतं किंचिन्नराणामिह विद्यते N. 13,18 schlechte Lesart für अदैॆवकृतं was nicht das Schicksal gemacht hat, wie beide Ausgg. des MBh. 3,2571 lesen.

अदोॆमद Z. 1 lies दोमन् st. दोम; Z. 2 lies 6,63,1 st. 7,63,1.

अदोॆमध Z. 1 lies दोमन् st. दोम.

अद्रॆ m. etwa Rohrstab, Stengel AV. 1,27,3. Statt geschmolzene Butter ist zu lesen aus Reismehl gebackener Opferkuchen.

अद्धा Ragh. 13,65. Bhâg. P. 1,6,36. 12,28. Kusum. 65,5. — Vgl. अनद्धा.

अद्धाति Z. 6 lies 11,8,7 st. 11,10,17.

अद्धापुरुष vgl. अनद्धापुरुष.

अद्धाबोधेय vgl. noch Ind. St. 3,265.

अद्भुत 2) b) Bhâg. P. 8,13,19.20. — 4) m. Bez. einer best. künstlichen Schreibart Verz. d. Oxf. H. 211,b,9. — Vgl. भुवनाद्भुत, मत्काद्भुत.

अद्भुतपुण्य (अ° + पु°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, b,13. 208,b,41.

अद्भुतसागर (अ° + सा°) m. das Meer der Wunder, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,b,33. 291,b, No. 707.

अद्भुताध्यापक (अद्भुत + अ°) m. ein Mann, der die über Wunder handelnden Bücher lehrt, Uģģval. zu Unâdis. 5,1.

1. अद्य 1) fehlerhaft für आद्य (vgl. jedoch अनद्य); vgl. Spr. 2271.

अद्यकालक s. आद्यकालक.

अद्यतन 1) am selben Tage geschehend: श्मशानयानाद्यतनाह्नवेषु Suçr. 1,7,18. heutig, jetzig Spr. 3684. jetzt lebend Râģa-Tar. 5,100.

अद्यत्व (von 2. अद्य) n. die Jetztzeit: अद्यत्वे heut zu Tage im Gegens.

zu पुराकल्पे Pat. in Ind. St. 5,163, N. 3.

अद्यश्व (अद्य + श्वस्) n. *das Heute und Morgen* Pańkav. Br. 9,4,19.

अद्याश्वं n. dass. TS. 3,1,3,2.

अद्रि 2) Bez. *der Zahl sieben* (vgl. कुलपर्वत) Weber, Gjot. 101,2.

अद्रिका MBh. 1,2388. fgg.

अद्रिबर्ह्स् s. u. बर्ह्स्.

अद्रुह्वन् so auch SV.; beide Ausgg. des ṚV. dagegen lesen अद्रुह्वाणो°, was auf अद्रुह्वाण (3. अ + द्रु°, partic. von 1. द्रुह्) mit derselben Bed. zurückgehen würde.

अद्रोघ lies *arglos, nicht übelwollend* und weiter unten *ohne Gefährde* st. *zuverlässig*. Hiernach ist auch u. अद्रोघवाच् und अद्रोघावित die Uebersetzung zu ändern.

अद्रोह्, अद्रोहो मन्त्रिणां व्रतम् Spr. 4495. अद्रोहसमयं कर् *sich verpflichten dem Andern kein Leid anzuthun, Urfehde schwören* Spr. 1378. 3433. 3434 (auch die neuere Ausg. अद्रोहं स°).

अद्वय m. Abkürzung von अद्वयानन्द् Hall 6. — n. *Nichtdualismus, Monismus* (in der Philosophie): °स्वरूपकथन Verz. d. Oxf. H. 247,*b*,2 v. u.

अद्वयतारक (अ° + ता°) N. einer Upanishad Ind. St. 3,325.

अद्वयवादिन् lies अद्वय + वा°.

अद्वयानन्द्, vollständig °भगवत्पाद् Hall 6. An der angeführten Stelle Vedântas. 1,5 (Allah. No. 2) zugleich adj. *eine Wonne über die monistische Anschauung empfindend.*

अद्विज m. *ein Brahmane, der seiner Kaste verlustig gegangen ist, weil er das heilige Feuer ausgehen liess,* Halâj. 2,249.

अद्वेषस् Z. 4 lies अद्य st. अद्य.

1. अद्वैत n. *Nichtdualismus, Monismus* (in der Philosophie) Wilson, Sel. Works 2,97.

2. अद्वैत 1) adj. Ashṭâv. 1,13. Weber, Râmat. Up. 338. — 2) m. Abkürzung von अद्वैतानन्द् Wilson, Sel. Works 1,155. 157. 167. 190.

अद्वैतचन्द्रिका (1. अ° + च°) f. Titel zweier Schriften Hall 157. fg.

अद्वैतचिन्तामणि (1. अ° + चि°) m. Titel einer Schrift Hall 79.

अद्वैतज्ञानसर्वस्व (1. अ° - ज्ञान + स°) n. desgl. Hall 111.

अद्वैतदीपिका (1. अ° + दी°) f. desgl. Hall 157. Verz. d. Oxf. H. 227, *a*,23. °विवरण Hall 158.

अद्वैतमकरन्द् (1. अ° + म°) m. desgl. Hall 102. °व्याख्या ebend.

अद्वैतरत्नरक्षण (1. अ° - रत्न + र°) n. desgl. Verz. d. Oxf. H. 226,*b*, No. 555.

अद्वैतसिद्धि (1. अ° + सि°) f. desgl. Hall 109. 157. Verz. d. Oxf. H. 226, *b*, No. 555.

अद्वैताचार्य (अद्वैत + आ°) m. N. pr. = अद्वैतानन्द् Wilson, Sel. Works 1,154.

अद्वैतानन्द् m. 1) *die Wonne über die monistische Anschauung* Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,38. Vgl. अद्वैतपरमानन्दात्मन् Weber, Râmat. Up. 350. — 2) N. pr. Hall 89. 101. Verz. d. Oxf. H. 226, *a*, No. 552. °यति Hall 109. °सरस्वती 96.

अद्वैतामृत (1. अद्वैत + अ°) n. Titel einer Schrift Hall 141.

अधःक्रिया (अधस् + क्रि°) f. *Erniedrigung, Geringschätzung* Kir. 2,47.

अधःखनन (अधस् + ख°) n. *das Untergraben* Spr. 590.

अधःपात (अधस् + पात) m. *ein Fall nach unten* (eig. und übertr.) Spr. 4202.

°अधःपातन (अधस् + पा°) n. *das Fällen* (in der Chemie) Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,18.

अधःपाद् Pańkat. 165,16 schlechte Lesart für अर्धपाद् *der halbe Fuss, Fusspitze.*

अधःप्राङ्गायिन् unregelmässige Form für अधःप्राक्शायिन्; vgl. u. प्राङ्गायत.

अधर 1) *d*) *e*) zu vereinigen, die Bed. ist *unterliegend im Process;* vgl. noch Halâj. 2,209. — 2) *b*) nach Vikr. 130 füge hinzu Kumâras. 3,9.

अधरकण्ठ m. *der untere —, hintere Theil der Kehle* AV. Prât. 1,19.

अधराच् Z. 3 lies 5,22,2 st. 5,22,1.

अधरात् (so zu lesen).

अधरीकर्, अशेषकीर्ति किल कामधेनोर्यशोभिरुच्चैरधरीचकार Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,7, Çl. 21.

अधरेण *unterhalb*, mit dem ablat.: द्वौ चास्य पिण्डावधरेण कण्ठात् MBh. 3,10053.

अधरेय zu streichen und u. 3. अय zu vergleichen.

अधरोत्तर P. 2,4,12. 1) *a*) *unterliegend und gewinnend* (im Process, im Streit): राज्ञः समक्षमेवावयोरधरोत्तरयोर्व्यक्तिर्भविष्यति *wer von uns Recht und wer Unrecht hat* Mâlav. 10,12.

अधरौष्ठ n. *Unterlippe* AV. Prât. 1,25. — Vgl. अोष्ठ.

अधर्म 1) füge noch *Schuld* hinzu. Sp. 140, Z. 4 ist अधर्मज्ञ M. 8,59 zu streichen, da dieses in 3. अ + ध° zu zerlegen ist. अधर्म personificirt Wilson, Sel. Works 1,246.

अधःशायिन् (अधस् + शा°) adj. *auf dem Erdboden schlafend* Âçv. Gṛhj. 1,8,10

अधस् 1) *a*) Z. 6 schalte Çāṅkh. Gṛhj. 1,7,6. Pâr. Gṛhj. 1,9,8. vor M. 11,224. ein. — *b*) अधः कृतस्यापि तनूनपातो नाधः शिखा याति कदाचिदेव Spr. 591. तपः शरीरैः कठिनैरुपार्जितं तपस्विनां दूरमधश्चकार सः so v. a. *übertreffen* Kumâras. 5,29. — 2) *b*) जातिर्यातु रसातलं गुणगणास्तस्याप्यधो गच्छताम् Spr. 965. — *e*) Weber, Râmat. Up. 300. 321.

अधस्तन *vorangehend* (in einem Buche) Schol. zu VS. Prât. 1,85. 4, 131. 173. 178. 194.

1. अधि 1) adv. *in hohem Grade* (= अधिकम् Schol.): अधि पुण्यजनस्त्रीणां मुक्तरुन्मथयन्मनः Bhâg. P. 4,6,30. — 2) *a*) α) पाथोनिधिर्मधि पाथो वितरसि पाथोद् Spr. 4528. *in:* ज्ञातो ऽयं मथुरामधि (vgl. अधिवेश्म) Hariv. 5883 (die neuere Ausg. hat eine ganz andere Lesart). Z. 4 ist ज्ञायेत st. ज्ञायते zu lesen. — *c*) α) योजनादधि so v. a. *ein Jogana in der Höhe* MBh. 2,619 (योजनावधि die neuere Ausg.). — γ) Z. 5 lies 11, 8,1 st. 11,10,1. — δ) धनाद्धर्मः प्रभवति शैलादधि (Conj. für अभि) नदी यथा Spr. 4390. आसुरादधि संभूता धर्मात् MBh. 13,2476. — ε) das letzte Beispiel gehört zu *d*) γ). — *d*) α) सहस्रे ऽधि *über tausend* Çat. Br. 4, 5,8,14. — *e*) mit genet. *nach* (zeitlich): जन्मनो ऽग्रे ऽधि *vor und nach der Geburt* Ait. Up. 4,3. — *f*) am Ende eines comp. *über* (der Zahl nach): सहस्राधिफलोदय Bhâg. P. 7,14,33. सहस्रगुणामधिकस्य फलस्य उदयो यस्मात्स Schol.

अधिक 1) *d*) अहो विषादप्यधिकाः स्त्रियः रक्तविमानिताः *schlimmer als Gift* Kathâs. 49,153. उदारचरितात्त्यागी याचितः कृपणो ऽधिकः *ein*

Geizhals, der um eine Gabe angesprochen wird, ist freigebiger als ein edel handelnder Mann Spr. 3785. — 2) *b*) Sâh. D. 723 nach der neuen Ausg.; Beispiel Spr. 3933. — Vgl. अभ्यधिक, उपाधिक.

अधिकमास Weber, Gjot. 47. 65. 92. 93. 109.

अधिकरण 1) सर्वदेशान्तराभिज्ञः सर्वशास्त्रविशारदः । लेखकः कथितो राज्ञः सर्वाधिकरणेषु वै ॥ so v. a. *für alle Angelegenheiten* Spr. 3209. किमधिकरणाः (adj. comp.) सन्तु च शुचः *und worauf soll die Trauer bezogen werden?* 2351. — 5) Daçak. in Benf. Chr. 180,20.

अधिकरणचन्द्रिका (अ° + च°) f. Titel einer Schrift Hall 184.

अधिकरणमाला (अ° + मा°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 291, *b*, No. 707.

अधिकरणरत्नमाला (अ° + र°) f. desgl. ebend. 252, *a*, 14. Hall 183. 186.

अधिकष्ट (1. अ° + कष्ट) n. *grosses Elend, grosser Jammer* Bhâg. P. 5,12,7.

अधिकाधिक (अधिक + अ°) adj. *immer mehr und mehr:* °वाञ्छा Spr. 1088. Râǵa-Tar. 5,264.

अधिकार 1) Z. 5 lies अविश्रामो. — 4) किमिहास्ति यतेस्तवाधिकारः *was hast du hier zu schaffen?* Verz. d. Oxf. H. 260, *a*, N., Z. 1. — Vgl. noch Burnouf in Lot. de la b. l. 312. fg.

अधिकारपुरुष (अ° + पु°) m. *ein Beamter* Ragh. 5, 63. अधिकारिपुरुष ed. Calc.

अधिकारिता (von अधिकारिन्) f. *Oberaufsicht über* (loc.): आकरेषु Jâǵn. 3,242.

अधिकारित्व (wie eben) n. dass.: गञ्जाधि° Râǵa-Tar. 5,470.

अधिकारिन् 1) *a*) अधिकारिपुरुष *ein Beamter* Ragh. ed. Calc. 5, 63. प्रतीहाराधि° Kathâs. 23,57. गञ्जाधि° Râǵa-Tar. 5,470. Vgl. धर्माधि°. — *b*) *c*) (identisch) Weber, Râmat. Up. 287. 329. Verz. d. Oxf. H. 87, *a*, 22. *b*, 11. 272, *b*, No. 644. 277, *a*, 2 v. u.

अधिकृत 2) Ragh. 7,26. — Vgl. auch u. 1. कर् mit अधि.

अधिकोक्ति (अधिक + उ°) f. *ein Ueberfluss an Worten:* किमधिकोक्तिभिः (= किं बहुना) *wozu die vielen Worte?* so v. a. *um es kurz zu sagen* Kathâs. 17,167.

अधिकोद्दिचित (अधिक + उ°) wohl Bez. *eines best. Gesangstückes* Râǵa-Tar. 5,365.

अधिक्षेप *Hohn, Spott:* अधिक्षेपापमानादेः प्रयुक्तस्य परेण यत् । प्राणात्यये ऽप्यसहनं तत्तेजः समुदाहृतम् ॥ Sâh. D. 93. Daçak. 2,12. मानक्षतिमधिक्षेपैर्वैरिणां व्यधितान्वहम् Râǵa-Tar. 5,234. °वचन Daçak. in Benf. Chr. 184,16. स ते प्रज्ञाधिक्षेपः (स्यात्) *das hiesse sich über deinen Verstand lustig machen* 188,3. साधिक्षेपं वचः MBh. 1,8116.

अधिग s. दुरधिग.

अधिगन्तव्य *zu erreichen, zu ergründen:* ऋषीणां च नदीनां च कुलानां च महात्मनाम् । प्रभवो नाधिगन्तव्यः स्त्रीणां दुश्चरितस्य च ॥ Spr. 3817. *zu studiren* M. 2,165.

अधिगम 2) Kumâras. 5,59. Ragh. 8,17. 18,49. Râǵa-Tar. 5, 45. विरहाधिगम *das Erfahren, — Erleiden* Çiç. 9,17. — Vgl. दुरधिगम.

अधिगम्य *zu studiren* MBh. 1,3839.

अधिगव Z. 3 lies 9,6,39 st. 9,8,9.

अधिगोप्तर् (von गुप् mit अधि) nom. ag. *Hüter;* s. धनाधि°.

अधिचङ्क्रम lies 11,9,16 st. 11,11,16.

अधिचर (von चर् mit अधि) adj. *überschüssig* Çâṅkh. Br. 19,2.

अधिजानु (अ° + जानु) adv. *auf das Knie:* बाहुमुपधाय Çiç. 9,54.

अधिज्य, °धन्वन् Kauç. 75. Çat. Br. 9,1,1,6. Çâṅkh. Çr. 14,22,20. Z. 3 lies 4,4,7 st. 4,7,4.

अधिदण्डनेतर् s. u. दण्डनेतर्.

अधिदेव vgl. देवाधिदेव.

अधिदेवता, चन्द्रस्य Kathâs. 7,61. हेमपीठाधि° Ragh. 4, 84. हास्यरसाधि° Mallin. zu Kumâras. 7,95.

अधिदेवन TS. 3,4,8,2.

अधिदैव Weber, Râmat. Up. 350. Das Verhältniss von अधिदैव (अधिदैवत), अधिभूत und अध्यात्म ist Folgendes: अध्यात्म ist *die Seele —, der Agens einer Thätigkeit,* अधिभूत *das Gebiet* oder *Object des Agens,* अधिदैव oder अधिदैवत *die den Agens leitende Gottheit;* so sind z. B. वाच्, *die Füsse* und *der penis* das अध्यात्मन् in Bezug auf das वक्तव्य, गन्तव्य und आनन्दयितव्य, welche das अधिभूत sind, Pṛthvî, Vishṇu und Praǵâpati das अधिदैव, Tattvas. 27.

अधिदैवत MBh. 13,1054. मीमांसाहृदयाधिदैवतेन कुमारिलस्वामिना Prab. 110, 8. Vgl. u. अधिदैव.

अधिनाथ *Oberherr:* रक्षोऽधि° = रावण Prab. 78,4. — Vgl. जनाधि°, प्राणाधि°.

अधिपति 1) mit gen. und loc. P. 2,3,39.

अधिपूरुष m. = अधिपुरुष = विराज् = मनुः स्वायंभुवः Verz. d. Oxf. H. 39, *a*, 7.

अधिपौरुष (1. अ° + पौ°) n. *die höchste Manneskraft* MBh. 13,1054.

अधिप्लवन (von प्लु mit अधि) n. *das Hinüberspringen:* पाद्योधि° Sâh. D. 40.

अधिफाणित (1. अ° + फा°) *übergossen mit verdicktem Zuckerrohrsaft* MBh. 13,3277.

अधिबल (1. अधि + बल) n. 1) *das Ueberbieten* (Rede durch Rede) Daçar. 3,16. Pratâpar. 23, *b*, 4. 39, *a*, 1. Sâh. D. 526. — 2) in der Dramatik *das Anführen —, das hinter-das-Licht-Führen Jmdes durch Verkleidung* Daçar. 1,37. Pratâpar. 21, *b*, 9; vgl. अभिबल.

अधिबाधितर् (von 1. बाध् mit अधि) nom. ag. *Belästiger, Quäler:* सर्वदेवाधि° Hariv. 6792, v. l. für अभिबाधितर्.

अधिबुभूषु (vom desid. von 1. भू mit अधि) adj. *der die Oberhand bekommen will* Âçv. Çr. 9,5,11.

अधिभूत MBh. 13,1054. Weber, Râmat. Up. 350. Vgl. u. अधिदैव.

अधिमन्थ vgl. अभिमन्थ.

अधिमात्रकारुणिक (अ° = अतिमात्र + का°) m. N. pr. eines Mahâbrahman Lot. de la b. l. 103.

अधिमासक m. = अधिमास Weber, Gjot. 95. 96. 98. Nax. 2,336.

अधिमुक्ति vgl. Lot. de la b. l. 337. fgg. 374. °चर्य *respectueux, pieux, dévot* Kow. Mong. Wört. 1136.

अधिमोक्ष m. *Neigung* Vjutp. 58.

1. अधियज्ञ MBh. 13,1055.

2. अधियज्ञ, संभाराः MBh. 2,1233.

अधिरथ 1) *a*) adj. *auf dem Wagen stehend, zu Wagen seiend;* m. *Kämpfer zu Wagen* (nicht gerade *Wagenlenker*) Bhâg. P. 3,1,40. R. 5, 82,20. — *b*) MBh. 1,2775 (°रथि ed. Calc.). 3.17153. fgg. N. pr. eines

Sohnes des Káitra, Grosssohnes des Mondes, Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,2. — 3) adj. *durch einen Wagen vermehrt* Çâṅkh. Gṛhj. 1,14,16. Pâr. Gṛhj. 1,9,5.

अधिरथि m. MBh. 1,2775 fehlerhaft für अधिरथ 1) *b*), wie die ed. Bomb. liest.

अधिरथीय (von अधिरथ); कुत्सस्याधिरथीयम् N. eines Sâman Ind. St. 3,214,*a*.

अधिराज Z. 3 lies 9,10,24 st. 9,15,24.

अधिराजता f. *die Würde eines Oberkönigs über* (gen.) Kathâs. 25,12.

अधिराज्य 1) विद्याधराधि° Kathâs. 26,104. — Vgl. आधिराज्य.

अधिरोपण, शूला° Kathâs. 24,95.

अधिरोहण 1) पृष्ठे Kathâs. 26,75. चिताधि° Ragh. 8,56.

अधिलोक (1. अ° + लोक) m. *die höchste Welt* MBh. 13,1055.

अधिवङ्ग (1. अ° + वङ्ग) n. N. pr. eines Waldes MBh. 3,8093.

अधिवत्सर (1. अ° + व°) m. Bez. *des Jupiterjahres von 361 Tagen* Weber, Nax. 2,281, N. 1, Z. 1 v. u.

अधिवपन (von वप् mit अधि) n. *das Zudecken* Z. d. d. m. G. IX, lxiv.

अधिवसति (von वस्, वसति mit अधि) f. *Wohnstätte, Wohnung* Sâh. D. 43,11.

अधिवाद (von वद् mit अधि) m. *ein Angriff in Worten* Kâṭh. 19,12 in Ind. St. 3,478.

1. अधिवास 2) मनुजेन्द्राधि° Hariv. 6369. कार्यस्वाधिवासं ते तत्र गत्वा 6371. पतत्रिणाम् R. 2,93,17. मुक्तानाम् *der Erlösten* und zugleich *der Perlen* Spr. 739. सिद्धानाम् Kathâs. 22,46. — Vgl. अधीवास.

3. अधिवास *Wohlgeruch:* (स्रजम्) अकरुत्किल तस्य वेगवानधिवासस्पृहयेव मारुतः Ragh. 8,34. वस्त्रमापस्तिलान्भूमिं गन्धो वासयते यथा। पुष्पाणामधिवासेन MBh. 3,24. (गुणदोषान्) शुभाशुभाधिवासेन (*Geruch* überh.) संसर्गः कुरुते यथा 23. वातैः प्रफुल्लसहकारकृताधिवासैः *wohlriechend gemacht* Ṛt. 6,32.

अधिवासन als Erkl. von भावना (sonst = वासना) Med. n. 101. Die Stelle Verz. d. B. H. No. 897 gehört schwerlich hierher; auch steht die Form des Wortes nicht sicher.

अधिवासन (vom caus. von वस्, वसति mit अधि) n. Bez. *bestimmter mit Götterstatuen vorgenommener Cerimonien* Verz. d. Oxf. H. 32,*b*,27. 43,*a*,4. Varâh. Bṛh. S. 60,22. °मण्डप *die Festhütte, in der diese Cerimonien vor sich gehen* 1.

अधिवासना f. *das Willfahren* Lalit. ed. Calc. 6,11.

1. अधिवासिन् (von वस्, वसति) adj. *wohnend;* s. तोयाधिवासिनी.

2. अधिवासिन् (von 3. अधिवास) adj. *von Wohlgeruch erfüllt;* davon nom. abstr. °वासिता (Conj. für °वासता) Spr. 4126.

अधिविज्ञान (1. अ° + वि°) n. *das höchste Wissen* MBh. 13,1055.

अधिवृक्षसूर्ये (1. अधि - वृक्ष + सूर्य, loc. von सूर्य) *wenn die Wipfel der Bäume von der Sonne beschienen werden* TBr. 2,2,6,4.

अधिवेदन (von विद् mit अधि) n. *das Eingehen einer zweiten Ehe bei Lebzeiten der ersten Frau;* vgl. आधिवेदनिक.

अधिवेश्म (1. अ° + वेश्मन्) adv. *im Hause* Çiç. 9,78.

अधिश्रयण 1) Sâh. D. 10,17. — Statt श्रि ist hier und unter अधिश्रपितवै श्री zu lesen. — Vgl. अवश्रयण.

अधिश्री (1. अ° + श्री) adj. *mit Herrlichkeit reich ausgestattet* Ragh. 7,26. Kumâras. 5,53.

अधिषवण्य (von अधिषवण) adj. *zur Presse gehörig;* m. du. *die beiden Theile der* Soma-*Presse* Ṛv. 1,28,2.

अधिष्ठातर् 1) Tattvas. 32. — Beiw. Çiva's MBh. 13,1040.

अधिष्ठातृत्व n. nom. abstr. von अधिष्ठातर् *Aufseher, Wächter* Kap. 1,97.

अधिष्ठान 1) füge noch *Unterlage, Grundlage, Basis* hinzu. अधिष्ठानं गिरेरस्य भवान्भवितुमर्हति (sagt man zum Schildkrötenkönig) MBh. 1, 1122. छिन्नमूले ह्यधिष्ठाने सर्वे तज्जीविनो हताः *wenn demjenigen, auf dem Alles ruht, die Wurzeln abgeschnitten werden*, 5528 = 12, 5256. पापानां विद्ध्यधिष्ठानं लोभमेव 13,13758. Kap. 1,142. 2,23. 3,11. — 3) eig. *Residenz:* पुराणाधि° Râǵa-Tar. 5,266. — 4) स्वधिष्ठान (रथ) MBh. 5, 7101. = सुचक्र Schol. — 5) *das Verweilen an einem Platze:* अन° *Abwesenheit* Spr. 3535. — 6) *das Betreten* (eines Platzes): भूम्यनधि° (v. l. भूम्यनभि°) Kâtj. Çr. 15,8,29. — 7) सर्वाधिष्ठानसन्मात्र Weber, Râmat. 338 übersetzt unser Freund durch *in allen Zuständen alleinig wesenhaft*, was schwerlich richtig sein kann. — 8) *Segen* Lot. de la b. l. 363.

अधिष्ठानवत् (von अधिष्ठान) adj. *auf fester Grundlage ruhend:* लक्ष्मी MBh. 1,8055.

अधिष्ठेय (von स्था mit अधि) adj. *zu beherrschen:* नाभूमिपतिना भूमिरधिष्ठेया कथं च न MBh. 13,3117. *was das Gebiet des* अधिष्ठातर् *bildet* Schol. zu Kap. 1,142.

अधिसामकृष्ण m. N. pr. eines Fürsten VP. 461, N. 6. अधिसीमकृष्ण und अधिसोमकृष्ण Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,6. असीमकृष्ण VP. 461.

अधिसेनापति (1. अ° + से°) m. *Oberheerführer* MBh. 2,1065.

अधिसोमकृष्ण s. u. अधिसामकृष्ण.

अधिस्पर्श m. *unvollständige Aussprache gewisser Laute* AV. Prât. 1,9. 2,24. Vgl. Whitney daselbst.

अधिहस्ति (1. अ° + हस्तिन्) adv. *auf einem Elephanten:* यातम् Ragh. 18,38.

अधीकार *Befähigung:* सखा वैश्रवणस्यासीन्मणिमान्नाम राक्षसः। श्रद्दर्शयदधीकारं पौरुषं च महाबलः॥ MBh. 3,11720. = स्वाम्य Schol.

अधीति 2) *das Studiren, Studium* Taitt. Âr. in Ind. St. 1,74.

अधीतिन् Çikshâ 41. *mit dem Studium der heiligen Schriften beschäftigt* Kumâras. 5,16.

अधीन *auf Etwas gelegen, befindlich auf:* तमपि कुरुते क्रोडाधीनम् *nimmt auf seinen Schooss* Spr. 2763. येनाबद्धेनोपनयेताचार्याधीनं तत् *dem Lehrer gehörig* Çâṅkh. Gṛhj. 2,1. अनधीन *unabhängig* Trik. 3,3,317. — Vgl. आधीन.

अधीर 1) *d*) lies 11,9,22 st. 11,11,22. — 2) *b*) vgl. Sâh. D. 102. fgg.

अधीवास m. = 1. अधिवास 2) MBh. 13,5212. 5257.

अधीश, सरिताम् d. i. *das Meer* Çiç. 9,38. सर्वविद्याधराधीश Kathâs. 19,7. Bhâg. P. 2,6,43. अक्षपटलाधीश Râǵa-Tar. 5,300. — Vgl. त्र्यधीश.

अधीशितर् (1. अधि + ई°) m. *Gebieter* so v. a. *Gatte, der Liebste* H. an. 3,217. Med. n. 69.

अ॒धृत 1) *nicht auf der Stelle —, nicht ruhig bleibend:* अश्म Çat. Br. 13,3,8,5. von einem Baume, der seine Blätter *bewegt* Kâṭh. 11,6.

अधोऽक्षज MBh. 13,659. Ragh. 10,34.

अधोऽक्षेण = अधोऽक्षम् Âçv. Çr. 8,13,25.

अधोगत (अधस् + गत) adj. *nach unten gegangen; untergegangen* und zugleich *sich verneigend* Spr. 4245.

अधोगमन (अधस् + ग°) n. *das Hinuntergehen* Râǵa-Tar. 5,310. *Senkung* Schol. zu VS. Prât. 1,31. 109.

अधोजानु streiche Çat. Br. 13,8,2,12 und lies Kâtj. Çr. 21,4,18.

अधोजिह्विका Hâr. 129.

अधोदृष्टि (अधस् + दृ°) f. *der Blick nach unten, — zur Erde* (bei den Thieren) Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,33.

अधोनयन (अधस् + न°) n. *das Herunterbringen:* अभ्यवहरणं कण्ठादधोनयनम् Mit. III, 59,*b*,7.

अधोनिलय (अधस् + नि°) m. *Unterwelt, Hölle* Spr. 2338.

अधोपहास lies *ein Spiel in den unteren Regionen* d. i. *Beischlaf.*

अधोवायु Schol. zu Kâtj. Çr. 1,8,28.

अधोऽवेक्षिन् (अधस् + अ°) adj. *nach unten —, zur Erde blickend* Spr. 373.

अध्यक्ष 1) Bhâshâp. 48. अनध्यक्ष ebend. — 2) *b*) Z. 3 lies 1,31,1 st. 1,30,1. Vgl. अश्वाध्यक्ष, कोशा°, गजा°, द्यूता°, सूदा°, आध्यक्ष्य. — Sp. 157, Z. 11 lies *c*) st. *b*). — 3) n. *Wahrnehmung* Bhâshâp. 56. 149. — 4) अध्यक्षम् adv. *vor den Augen:* गुरूणाम् *in Gegenwart von* Prab. 104, 16. समक्षम् v. l.

अध्यक्ष्णेन (1. अधि + अ°, instr. von अक्ष्ण) adv. *in die Nähe von, dicht zu — hin:* तस्यै ह्याध्यक्ष्णेन वव्राज Çat. Br. 11,5,1,4.

अध्यर्ध adj. (f. आ) Schol. zu VS. Prât. 1,73. Âçv. Çr. 1,2,20. °कारम् absol. 19.

अध्यर्धेड (अध्यर्ध + इडा) adj.: °र्धेडं सोमसाम N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*b*.

अध्यर्हणीय (1. अधि + अ°) adj. *hoch in Ehren zu halten, hoher Ehren werth:* आसन Bhâg. P. 2,9,16. = वरिष्ठ Schol.

अध्यवसान (von सा, स्यति mit अध्यव) n. *das Sichüberzeugen, Ueberzeugung, Gewinnung einer bestimmten Ansicht;* hierher die u. अध्यवसाय stehende Stelle वाक्यार्थविचारणाध्यवसाननिर्वृत्ता (so wird gelesen) हि ब्रह्मावगतिः Çaṁk. zu Brahma-S. in Wind. Sancara 108. Sâh. D. 16 (*introsusception* Ballant.). लक्षणा साध्यवसाना (13,18) oder साध्यवसानिका (13,2) *eine elliptische Ausdrucksweise, die leicht verstanden wird;* z. B. श्वेतो (d. i. अश्वः) धावति, कुन्ताः (d. i. कुन्तधारिपुरुषाः) प्रविशन्ति, कलिङ्गः (d. i. पुरुषः) युध्यति u. s. w.

अध्यवसाय = अध्यवसान Sâṁkhjak. 5. 23 (= Kap. 2,13). सो ऽध्यवसायो गवादिषु द्रव्येषु यस्मात्प्रतिपत्तिः। एवमेतन्नान्यथा Tattvas. 5. Sâh. D. 693. Kuvalaj. 58,*b*. Vop. 25,17. 23. लक्षणा साध्यवसाया (vgl. u. अध्यवसान) Pratâpar. 9,*b*,1. °भीरु *der sich scheut zu einer bestimmten Meinung, zu einem bestimmten Entschluss zu gelangen* Hit. I, 163 (Spr. 1502). Pańkat. III, 261 (Spr. 3476). 60,6. Die Stelle वाक्यार्थविचारणा° ist zu streichen; vgl. u. अध्यवसान. Am Schluss ist zu lesen संभावनमतिस्त्वध्यवसायः.

अध्यवसायिन् (wie eben) adj. *sich zu Etwas entschliessend, unternehmend:* साहसाध्यव° Spr. 3422.

अध्यवसिति (wie eben) f. = अध्यवसान; s. मिथ्या°.

अध्याण्डा Çâṅkh. Gṛhj. 1,19,1. = पर्णफलिनी Schol.

1. अध्यात्म vgl. oben u. अधिदैव.

2. अध्यात्म Nir. 2,20.

अध्यात्मचिन्तामणि m. Titel einer Schrift Hall 112. °टीका ebend.

अध्यात्मप्रदीपिका f. desgl. Hall 125.

अध्यात्ममीमांसा f. desgl. Hall 119.

अध्यात्मविद्योपदेशविधि m. desgl. Hall 105.

अध्यात्मसुधातरंगिणी f. desgl. Hall 204.

अध्यापक s. बाला°.

अध्याय Z. 2 v. u. पञ्चाध्यायी ist subst. und bedeutet *eine aus fünf* Adhj. *bestehende Sammlung.*

अध्यायिन्, अनध्यायिन् *nicht studirend* Spr. 5033. — Vgl. मृषाध्यायिन्.

अध्यारोपणा f. *Uebertragung* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 155.

अध्यास 3) *Uebertragung*, insbes. *eine unrichtige* Kap. 1,153. Verz. d. Oxf. H. 230,*a*,8. 10. Prab. 71,2. Çaṁk. zu Brahmas. S. 12. fgg. — 4) अध्यासे MBh. 13,867 fehlerhaft für अभ्यासे (अभ्याशे), wie die ed. Bomb. (अभ्याशे) hat.

अध्यासन n. *Sitz, Aufenthaltsort* Bhâg. P. 1,19,20.

अध्यासभाष्य (अ° + भा°) n. Titel einer Schrift: °व्याख्या Verz. d. Oxf. H. 178,*a*,34.

अध्यासितव्य adj. *zu übernehmen:* अत्रभवतोः — भगवत्या प्राश्निकपदमध्यासितव्यम् Mâlav. 13,14.

अध्यासिन् *bewohnend, Bewohner* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,16.

अध्याहार 2) Kuvalaj. 58,*b*. — 3) *das Aufbürden, Zuschieben:* असतो दोषस्याध्याहारो ऽभिशापः Durga zu Nir. 7,3.

अध्याहारिणिलिपि f. Bez. einer Art *Schrift* (लिपि) Lalit. ed. Calc. 144,9. मध्याहारिणी Foucaux.

अध्याहार्य adj. *zu ergänzen* Kull. zu M. 1,2.

अध्युषिताश्व VP. 386, N. 24 (अध्यू°). — Vgl. द्युषिताश्व, अभ्युत्थिताश्व.

अध्युष्ट Z. 2 lies भुजग. Das Wort ist, wie Weber richtig erkannt hat, eine verfehlte Rückübersetzung von mâgadh. अड्डुट्ठ d. i. अर्धचतुर्थ *viertehalb;* vgl. Weber, Bhag. 425.

अध्यूढ 1) *a*) vgl. 1. ऊह् mit अधि. — 4) अध्यूढ m. *ein Sohn, mit welchem die Frau schon schwanger war, als sie heirathete* (vgl. सहोढ), MBh. 13,2616. 2625. fg. 2638 (überall अध्योढ die ältere, अध्यूढ die neuere Ausg.). अध्यूढज dass. 2637. Nîlak. erklärt: अध्यूढः। यस्य माता गर्भवत्येवोढा तादृशः.

अध्येतव्य *zu studiren, zu lesen* M. 1,103. Schol. zu VS. Prât. 8,32. Kull. zu M. 1,2. Davon nom. abstr. °त्व n. *das studirt-werden-Müssen* Ind. St. 1,75,5.

अध्येय = अध्येतव्य M. 2,71. Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,42.

अध्येषणा 1) *Bitte, Aufforderung* Kull. zu M. 1,2.

अध्योढ s. oben u. अध्यूढ.

अध्वग 1) परलोकाध्वग *auf der Wanderung zur anderen Welt befindlich* Spr. 4033. — 2) *a*) *Wanderer, Spaziergänger* (hinzuzufügen) Spr. 2588.

अध्वगत् adj. *einen Weg zurücklegend, wandernd* AV. 13,1,36.

अध्वन् 1) *Weg* so v. a. *Wegemaass, Längenmaass, Länge* Ind. St. 8,

426. 432. fgg. *Reise* so v. a. *die Zeit zur Reise* (vgl. Bed. 2): दुर्मरं पुरुषेणेह मन्ये ह्यध्वन्यनागते *wenn die Zeit zum Sterben noch nicht gekommen ist* MBh. 14,2364. — Vgl. noch गताध्वन्.

अध्वन्य adj. *zur Reise geeignet:* रथ *Reisewagen* Halâj. 2,290. अनध्वन्य *unbewandert in* (loc.): काव्येषु Spr. 3447.

अध्वप m. *Wegemeister* 4te Râǵa-Tar. 39. 122. अध्वपति dass. 17. — Vgl. अध्वाधिप, मार्गप u. s. w.

अध्वयत् zu streichen.

अध्वर 2) N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. ein Sohn Soma's Ind. St. 3,459, 5. v. l. für आध्वर Verz. d. Oxf. H. 18,b,5. — 3) f. आ N. der Dâkshâjaṇî in Gaṅgâdvâra Verz. d. Oxf. H. 39,b,29.

अध्वरतन्त्र (अ° + त°) n. Titel einer Schrift des Âpastamba Verz. d. Oxf. H. 371,b, No. 248.

अध्वरहोत्र (अ° + होत्र) n. bei den Maga's entsprechend dem अग्निहोत्र der Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 33,b,21.

अध्वर्युसूत्र n. Titel eines Sûtra Weber, Nax. 2, 341.

अध्वाधिप m. = अध्वप 4te Râǵa-Tar. 79.

अध्वेश m. dass. ebend. 26. 57. 76. 83. 138.

अध्वान m. = अध्वन् *Weg, Reise:* °कर्षित: MBh. 3,13397. अध्वनि ed. Bomb.

2. अन् mit अप Z. 2 lies 11,4,14. 8 st. 11,6,14. 7.

— प्र 4) lies 1, 32, 1 st. 1, 31, 1 und 11,4,10. 7,23 st. 11,6,10. 9,23. — caus.: य: (विष्णु:) प्रजा: प्राणयति Hariv. 14996. यदि प्राणयते वायु: MBh. 12, 6883. प्राणित *am Leben erhalten* Daçak. 96, 5. *beseelt, von Verlangen erfüllt Etwas zu thun* (infin.): तदनु प्राणिता: सर्वे — आसत्राऽव्यामिषं प्राप्तुं श्येना इव ससंभ्रमा: Râǵa-Tar. 1,364.

— अनुप्र caus. s. अनुप्राणन.

— अभिप्र TBr. 1,2,1,19.

— अभिवि *behauchen:* यानसुराणां ताञ्कुक्षौ ऽमृतेनाभिव्यानीत्ते समानन् Kâth. 37,14 in Ind. St. 3,466. Çat. Br. 11,5,9,11.

— सम् TBr. 1,4,4,3. 6. Kâth. 37,14; s. u. अभिवि.

2. अन Çat. Br. 12,3,2,5.

अनक्षिक (3. अ + अक्षि) adj. *augenlos* TS. 7,5,12,1.

2. अनग्नि *des Feuers ermangelnd, wobei kein Feuer angewandt wird:* विदधे विधिमस्य नैष्ठिकम् — अनग्निम् Ragh. 8,25.

अनग्निक adj. dass.: नष्टं कृतमनग्निकम् *verloren ist das Opfer, das nicht in's Feuer fiel,* Spr. 1480.

अनघ 1) a) धर्ता — सप्त दिनानि सप्तवर्षो महीध्रमनघैककरे सलीलम् *auf einer Hand, ohne dass sie Schaden nähme, müde würde* (Schol.) Bhâg. P. 2,7,32. — 2) unter den Beinamen Skanda's MBh. 3,14632. — 3) f. आ a) pl. N. eines Nakshatra, = मघा Weber, Nax. 2,303. 371; vgl. अघा. — b) N. einer neben Sîtâ angerufenen Göttin Gobh. 4,4,23.

अनघाष्टमी Bez. *eines best. achten Tages;* das Kapitel im Purâṇa heisst °व्रत.

2. अनङ्ग 1) oxyt. *gliedlos* TS. 7,5,12,2. — 2) *Geschlechtsliebe:* तल्पे वराङ्गनानङ्गसर्वस्वम् (सारम्) Spr. 2624. अनङ्गद्वादशी und °त्रयोदशी (so ist zu lesen; vgl. Verz. d. Oxf. H. 34,b,22) Bezz. *eines best. zwölften und dreizehnten Tages;* das 83te Kapitel im Purâṇa heisst अनङ्गद्वादशीव्रत. अनङ्गदानव्रत Verz. d. Oxf. H. 41, a, 10. — 4) f. आ a) N. der Dâkshâjaṇî in Bharatâçrama Verz. d. Oxf. H. 39,b,26. — b) N. pr. eines Flusses MBh. 6,342, ed. Bomb. (मनिङ्गा ed. Calc.).

अनङ्गपुर (अ° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 152,b,28.

अनङ्गभीम (अ° + भीम) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 125,a,15.

अनङ्गमेजय zu zerlegen in 3. अ + अङ्गमेजय (s. d.).

अनङ्गरङ्ग (अ° + रङ्ग) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 218, a, No. 518.

अनङ्गसेना N. pr. der Gattin Bhartṛhari's LIA. II, 1163.

अनडुद्व्रत (अनड्वाह् + व्रत) n. N. zweier Sâman Ind. St. 3,222,a.

अनडुह् auch in cop. compp.: धेन्वनडुहो: Kâtj. Çr. 7,2,23.

अनड्वाही f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 66,a,29.

अनतिक्रमणीय adj. *den man nicht vernachlässigen darf, auf den man Rücksicht zu nehmen hat* MBh. 1,773. — Vgl. u. अतिक्रमणीय.

अनन्त 3) f) *ein best. Fisch,* = कज्जली Çabdar. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

अनन्तगण (अ° + ग°) m. N. pr. eines buddhistischen Heiligen Wilson, Sel. Works 2,13. fgg.

अनन्तचतुर्दशी (अ° + च°) f. Bez. *des 14ten Tages in der lichten Hälfte des* Bhâdra Verz. d. Oxf. H. 34,b,24. 87,b,2; vgl. As. Res. 3,290.

अनन्तता Kâvjâd. 2,120.

अनन्ततीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,22.

अनन्ततृतीया Bez. *eines best. 3ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 41,a,3. Im Bhavisjottarap. wird aber 34,a,32 आनन्तर्यतृतीया st. अनन्त° gelesen.

अनन्तनाथ m. = अनन्त 2) d) Verz. d. Oxf. H. 238,b,N.

अनन्तनारायण (अ° + ना°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 379,b, No. 394.

अनन्तपिङ्गल (अ° + पि°) m. pl. N. pr. eines Volkes R. 4,43,23, v. l.

अनन्तपुरी (अ° + पु°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 227,b,19.

अनन्तभट्ट Hall 174 u. s. w. °दीपिका 187.

अनन्तरीय *keinen Zwischenraum habend* (zwischen That und Folge, d. i. *augenblicklich bestraft werdend*), in Verbindung mit *Sünde* so v. a. *Todsünde* Wassiljew 240.

अनन्तर्हित (3. अ + अन्त°) adj. *durch keinen Zwischenraum u. s. w. getrennt, unmittelbar zusammenhängend, — folgend* Çat. Br. 1,6,3,27. 6,2,3,2. 5,3,5. 7,1,2,23. जातरूप *nicht mit andern* (Metallen) *versetzt, rein* 14,9,4,25.

अनन्तवीर्य N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 246, b, 34. Hall 162.

अनन्तव्रतकथा f. Titel einer Schrift; s. u. गुण्डिक.

अनन्तशयन (अ° + श°) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 16, b, N. 4. 248, a, 13. Vârâha-P. 203 (nach Aufrecht). °माहात्म्य Mack. Coll. I, 62. Verz. d. Oxf. H. 30,a,6.

अनन्तानन्द (अनन्त + आ°) m. N. pr. eines Schülers des Râmânanda Wilson, Sel. Works. 1,56. °गिरि N. pr. eines Schülers des Çaṃkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 248,a,3. 251,b,32 u. s. w. °रघुनाथयति Hall 134.

अनन्तेश्वर N. pr. eines Heiligthums Wilson, Sel. Works 1, 140. 149.

अनन्ध (3. अ + अन्ध) adj. *nicht blind* TBr. 2,5,1,3.

अनन्यपूर्व adj. m. *früher mit keiner Anderen vermählt* Kumâras. 6,92.

अनन्यमानसा adj. f. *an keinen Andern* (als an den Gatten) *denkend*

Kathâs. 13,195.

अनन्वय (3. अ + अन्वय) m. Bez. *einer Redefigur, in welcher ein Gegenstand mit sich selbst verglichen wird:* इन्दुरिन्दुरिव श्रीमान् so v. a. *dem Monde kommt nichts Anderes an Schönheit gleich, die Schönheit des Mondes ist einzig in ihrer Art* Kuvalaj. 10,*a* (12,*a*). Pratâpar. 78,*a*,2.

अनपग (3. अ + अपग) adj. f. आ *sich nicht fortbewegend, sich von Etwas* oder *Jmd nicht trennend* TS. 2,1,1,2. छायां स्वयुत्रसदृशीं सर्वतोऽनपगां (नयपां ed. Calc.) सदा। द्रक्ष्यसे त्वं च लोके ऽस्मिन् MBh. 12,12644.

अनपच्युत Z. 2 lies अनप°; Z. 3 lies विश्वस्यार्थिनः.

अनपस्फुर् lies *nicht ausschlagend.*

अनपाय lies *ohne Hindernisse —, glücklich von Statten gehend.*

अनपायिन् *sich nicht fortbewegend, am Platz verharrend, sich von Jmd nicht trennend, beharrlich, beständig* TBr. 2,5,1,2. Kumâras. 4,31. Ragh. 8,17. 17,46. Râga-Tar. 5,42. Bhâg. P. 4,15,3. 6. Davon nom. abstr. अनपायित्व n. Kap. 1,8. Vgl. auch u. अपायिन्.

अनपेत 3) so v. a. *unabhängig* Kan. 1,1,16. Davon nom. abstr. °त्व n. Gaim. 1,5.21. — Vgl. u. अपेक्षा.

अनप्त lies: अनप्तमप्सु — आ संज्ञ.

अनभिजित (3. अ + अभि°) adj. (*noch*) *nicht gewonnen* TS. 5,4,6,4. TBr. 1,7,3,8.

अनभिनीत (3. अ + अभि°) adj. *nicht von Gesten begleitet* Suçr. 1,13,6.

अनभिम्लात und °म्लान (3. अ + अभि°) adj. *unverwelkt;* °म्लान m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. °म्लात nach der Lesart von Uggval. zu Unâdis. 3,86. Vgl. आनभिम्लात, आनभिम्लान.

अनभ्यारूढ Z. 1 lies 11,5,23 st. 11,7,23.

अनमीव Z. 2 v. u. schalte RV. vor 10,98,3 ein.

1. अनय (3. अ + नय) m. *unkluges Benehmen, ein dummer Streich* Pankat. I,185 (Spr. 1260). अनये स्थितः (= अनीतिमान् Schol.) MBh. 5,1120. न स वेद नयानयौ Spr. 4758. R. 2,57,28. 5,24,28 (अनयेनाभिसंपन्नमर्थहीनमनुव्रते ed. Bomb. 5,22,31). Pankat. 259,16.

2. अनय (3. अ + अय) m. *Missgeschick, Unglück, Elend* M. 10,95. 102. MBh. 5,6008. इक्ष्वाकूणां कुले — संप्राप्तः सुमहानयम्। अनयो ऽनयसंपन्ने (so ist zu lesen) यत्र ते विकृता मतिः R. 2,12,18. अयानयम् Halâj. 1,126.

अनरकेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,10.

अनरण्य n. *Nicht-Oede* Ait. Br. 3,31.

अनरुस् Z. 2 lies: ते एवैतदनरुष्करोति यदद्यावानक्ति.

अनर्क Mârk. P. 16,12. fg. fehlerhaft für अलर्क.

अनर्घ vgl. u. अर्घ.

अनर्घ्य Kumâras. 1,59. Vṛddha-Kân. 16,10. Spr. 3918 (Conj.).

अनर्घ्यराघव = अनर्घ° Verz. d. Oxf. H. 137,*b*, No. 267. Sâh. D. 128,11.

1. अनर्थ 2) Spr. 3454. fg. अर्थैरनर्थप्रतिघातिभिः Daçak. in Benf. Chr. 181,1. अनुबद्धार्थानर्थसंशयान् 2. °पञ्जर Spr. 1446 (Conj.). °पण्डित *sich auf Unheil verstehend* d. i. *Unheil zu stiften verstehend* (oder zu 2. अनर्थ 3.) 2352.

2. अनर्थ 4) *bedeutungslos* AV. Prât. 4,3.

अनर्थक 1) Spr. 3452. fg. — 2) Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,14. — 3) *unglücklich* Spr. 4391.

अनर्थज्ञ (3. अ + अर्थज्ञ) adj. *den Sinn nicht kennend* Çikshâ in Ind. St. 4,270.

अनर्थत्व zu streichen; vgl. Spr. 87.

अनर्थिन् (3. अ + अर्थिन्) adj. *nicht begehrend, — verlangend;* davon nom. abstr. अनर्थित्व Spr. 87.

अनर्ह adj. *nicht befähigt, nicht im Stande seiend;* davon nom. abstr. °ता Vedântas. (Allah.) No. 110. अनर्हता Benf. Chr. 215,12.

अनल Uggval. zu Unâdis. 1,108. अनला f. N. pr. eines mythischen Wesens MBh. 1,2632. fg. R. ed. Bomb. 3,14,31. ललना Gorr.

अनलानन्द fehlerhaft für अमलानन्द, vgl. Hall 87.

अनलाय् (von अनल) *wie Feuer sich benehmen, thun als wenn man Feuer wäre:* त्वां संतापयता येन (मया) व्यामोहादनलायितम् (impers.) Kathâs. 56,409.

अनालि vgl. कुनलिन्.

अनवगत (3. अ + अव°) adj. *nicht erlangt* TS. 2,3,1,4.

अनवगाढ (3. अ + अव°) adj. *nicht tief gehend* Suçr. 1,37,3. 45,12.

अनवग्रह (3. अ + अव°) 1) *kein* Avagraha (Bed. 1.) VS. Prât. 3, 104. 4,136. 5,24. — 2) Titel einer Schrift (?) Verz. d. Oxf. H. 377,*a*,2 v. u.

अनवग्लायत् Z. 2 lies 4,4,7 st. 4,7,7.

अनवच्छित्ति (3. अ + अ°) f. *Ununterbrochenheit* TBr. 1,3,2,2.

अनवच्छिन्न (3. अ + अव°) adj. *uuunterschieden* Jogas. 2,31.

अनवच्छेद (3. अ + अव°) m. *das Nichtbestimmtsein:* कालेनानवच्छेदात् *weil ihm keine Zeitbestimmtheit zukommt* Jogas. 1,26; vgl. u. छिद् mit अव.

अनवतप्तपरिपृच्छा (अ° + प°) f. Titel eines buddhistischen Sûtra Wassiljew 327.

अनवद्य 1) °कार्य Spr. 1812.

अनवधृत (3. अ + अव°) adj. *nicht feststehend, unbestimmt* Âçv. Çr. 12,4,20. adv. Çâṅkh. Br. 16,4.

अनवनामितवैजयन्त (3. अ - अव° + वै°) N. einer buddhistischen Welt Lot. de la b. l. 131.

अनवबोध (3. अ + अव°) m. *das Nichterkennen* Tattvas. 7.

अनवरुद्ध (3. अ° + अव°) adj. *nicht erlangt* Çat. Br. 5,2,2,3.

अनवलोभन Z. 4 streiche यदि नाधीयात्.

अनवस lies अवसा st. अवस.

अनवसित 1) *keinen Halt machend:* अनवसितत्वमरिबलेषु *ungehemmtes Vorwärtsgehen* Varâh. Bṛh. S. 104,35.

अनवस्थ m. Bez. eines der 7 Ullâsa bei den Kaulika Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,41. 92,*a*,1.

अनवस्था 3) lies दृशाभाव und streiche das Eingeklammerte.

अनवस्थित 1) *unstät* Suçr. 1,362,5.

अनवस्थितत्व *Unstätigkeit* Jogas. 1,30.

अनवस्थिति *kein Stillstand, keine Ruhe* Bhâg. P. 5,14,24.

अनवानम् vgl. u. ऋगावानम्.

अनशन 2) Bhâg. P. 2,6,20. Daçak. in Benf. Chr. 181,9. pl. Râga-Tar. 5,428.

अनस् Z. 2 lies दूरादनसा.

अनसूय Z. 3 lies 71 st. 72. m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,13.

अनसूया *das Nichtmurren, Nichtungehaltensein,* insbes. *über das Glück Anderer:* अनसूयया मात्सर्यं जितम् Prab. 88,8. Spr. 3071. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,12.

अनसूयातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,12.

अनस्तमितक (von अनस्तमित) loc. *vor Sonnenuntergang* Hariv. 7850.

अनस्थि *ein knochenloses Thier:* मास्थ्यनस्थिवधप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,22.

अनस्वत्, f. अनस्वती *Wagenzug, Heereszug* Pañkav. Br. 14,3,13. wohl auch AV. 10,1,15.

अनर्क्षजात adj. *an einem unglücklichen Tage geboren* Çâñkh. Çr. 14,51, 2. 5. Davon nom. abstr. °ता f. 4.

अनड्व AV. Prât. 4,86 fehlerhaft für अनड्ह्; vgl. Lit. Centr. 1863, S. 691.

अना auch Ṛv. 8,21,13.

2. अनाकाल; da अनाकाल sicher steht und da *Unzeit* auch so v. a. *schlechte Zeit, Zeit der Noth* sein kann, so entscheiden wir uns jetzt für die Lesart अनाकालभृत. Die Stelle ist aus Nârada's Dharmaç.; in der Berliner Hdschr. desselben (13,*a*) steht अनाकाल, eben so in der vollständigen Ausg. der Mit. II,71,*a*,7 und in Vîramitrodaja 126,*a*,9.

अनाकृत *ungewartet:* आरण्या: पशवो ऽनाकृता: प्रजायन्ते Pañkav. Br. 23,13,4. 5.

अनाग adj. f. आ Bhâg. P. 4,5,9.

अनागत 1) °योगिन् *mit dem* (factisch) *noch nicht angekommenen, noch nicht erschienenen Monde in* (theoretische) *Conjunction tretend* Weber, Nax. 1,312; vgl. Varâh. Bṛh. S. 4,7: षडनागतानि (नक्षत्राणि) पौष्णात् (उडुपतिना युज्यन्ते,. Es sind also die Nakshatra Revatî, Açvinî, Bharaṇî, Kṛttikâ, Rohiṇî und Mṛgaçiras. — 2) Gegens. उपगत MBh. 1,1252. अनागते ऽह्नि श्व: AK. 3,5,22. — 3) oder *nicht erwähnt.* — 4) *noch nicht erreicht* Weber, Nax. 1,309.

अनागतविधातर् 1) MBh. 12,4889. 4908.

अनाग्नेय (3. अ + आ°) adj. *dem Agni nicht zuständig* TBr. 1,3,4,2. 3.

अनाज्ञानत् (3. अ + आ°) adj. *nicht inne werdend* AV. 6,119,3.

अनाज्ञात *unbekannt* Âçv. Gṛhj. 3,11,1. adv. *auf unbekannte —, auf unerklärliche Weise:* यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयति *der eine unbekannte langwierige Krankheit hat* TS. 2,1,6,5.

2. अनात्मन् MBh. 3,1299. Spr. 1480.

अनाथपुरी (अ° + पु°) m. N. pr. eines Autors Hall 133.

1. अनादर füge *das Leichtnehmen* hinzu; अनादरात् *ohne Weiteres* Spr. 2763.

2. अनादर Z. 2 lies 2 st. 12.

अनादरवत् (von 1. अनादर) adj. *Gleichgiltigkeit zeigend:* वचस् Kâvjâd. 2,140.

अनादराक्षेप (1. अनादर + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei, die man dadurch an den Tag legt, dass man sich zu der Sache gleichgiltig stellt,* Kâvjâd. 2,140. Beispiel Spr. 4083.

अनादि Kap. 1,27. 3,62. पुरुष Tattvas. 17.

अनादिवार्त्ता (अ° + वा°) f. *Ueberlieferung* Halâj. 1,147.

अनादेश m. *das Fehlen einer Anweisung, — einer Vorschrift;* s. u. आदेश. adj.: आकूपारमनादेशम् N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*a*.

अनाद्य Z. 2 lies 5,18,3 st. 5,18,2.

अनाद्यनन्त Kathop. 3,15.

अनाधृष्य Z. 4 lies 7,84,1 st. 7,85,1. Hinzuzufügen MBh. 1,4004. 2,810. 3,1428. 5,7134. R. 2,100,22.

अनानत m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Pârukkhepa (Pârukkhepi) Ind. St. 3,202,*b*.

अनापूयित Z. 2 lies 5 st. 8.

अनाबय lies आबयु st. आबय.

अनामय Z. 2 lies 9,8,13 st. 9,13,13.

अनामयत् lies *nicht wehthuend, nicht schmerzend;* instr. अनामयता adv. Pañkav. Br. 17,12,1.

अनामा f. = अनामिका *Ringfinger* Halâj. 2,383.

अनामृत s. 1. मर् mit आ und füge TS. 5,3,2,1. 2 hinzu.

1. अनायतन, im ersten Beispiel ist das Wort oxyt.; Z. 3 lies ऽन्यत्राग्नेरा°; Z. 4 lies 5,1,18.

2. अनायतन Z. 2 lies 11,3,49 st. 11,4,18.

1. अनायास, °फलद् *ohne Anstrengung* Weber, Râmat. Up. 355. अनायासार्थक Halâj. 4,89. *Unermüdlichkeit* Spr. 3458. 3689. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,13, wo अनायासश्च zu lesen ist.

अनारभ्यवाद् Z. 2 zu streichen und Schol. zu Kâtj. Çr. 1,3,30. 16,1, 1. und Çat. Br. 809,10 zu vergleichen.

अनारभ्याधीत auch Mahîdh. zu VS. 12,91. Schol. zu Kâtj. Çr. 1,3, 30. 7,15. Schol. zu Çat. Br. 9,4,2,27. 11,4,3,19.

अनार्त (3. अ + आर्त) adj. *gesund* Halâj. 2,225, v. l.

अनार्ति s. आर्ति.

अनालम्भुका (3. अ + आ°) adj. *nicht berührbar* (nach Comm.) TBr. 3, 7,1,9. dafür Kâṭh. 38,18 अनालम्बुका.

अनावया Z. 3 lies क्लदीवन्त: AV. 7,90,3.

अनावरण (3. अ + आवरण) adj. *unverhüllt,* Beiw. des Aethers Madhj. 38. °ज्ञानविशुद्धगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabh. 2. °स्वरमण्डलमधुरनिर्घोषगर्भ desgl. ebend.

अनावरणिन् N. einer Secte Wilson, Sel. Works 1,40. — Vgl. आवरणिन्.

अनावर्तिन् (3. अ + 1. आ°) adj. *nicht wiederkehrend:* काल Spr. अनावर्ती im 4ten Th.

अनाविल *gesund:* अपत्य Spr. 4019.

अनावृत्ति (3. अ + आ°) f. *Nichtwiederkehr* (zu einem neuen Leben) Bâdar. 4,4,22. Kap. 1,84.

1. अनाव्रस्क vgl. u. आव्रस्क. — 2. अनाव्रस्क Z. 2 lies प्रजापतौ.

अनाशक MBh. 13,2939.

अनाशन R. 2,92,20 fehlerhaft für अनशन, wie die ed. Bomb. hat.

अनाशिन् (3. अ + आशिन्) adj. *Nichts essend;* davon nom. abstr. °शित्व n. MBh. 3,13447. 13450.

अनाशीर्दा vgl. u. आशीर्दा.

अनाश्रमिन् (3. अ + आ°) adj. *zu keinem Âçrama gehörig;* davon nom. abstr. °मित्व n. Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,3.

अनाश्वंस् *nicht gespeist* TBr. 1,1,4,2.

अनासिक्त TS. 7,5,12,1.

अनाहृत 2) Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,34.

अनिकामम् (3. अ + निकाम) adv. *ungern* Çat. Br. 12,3,5,1.

अनिङ्ग AV. Prât. 4,12 und Whitney zu d. St.

अनित (3. अ + इत) adj. *nicht gegangen* ÇÂÑKH. BR. 1,4. 8,2. 18,10.

अँनिन्द्, lies अँनिन्द्रा (3. अ + नि°) f. — 11,8,22. — m. pl. N. pr. eines Volkes, v. l. für अलिन्द् VP. II, 180.

अनिन्घ्य m. N. pr. einer Einsiedelei Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,38.

अनिबद्ध *unzusammenhängend:* वचस् HALÂJ. 1,139.

अनिबाध Z. 1 lies निबाध.

अनिभृष्ट TBR. 2,4,6,12.

अनिमित्त adj. (f. आ) *wofür keine Vorzeichen da sind:* अनिमित्तं हि जीवितम् so v. a. *die Lebensdauer lässt sich ja nicht im Voraus bestimmen* Spr. 3375. so v. a. *uneigennützig:* भागवती भक्तिः BHÂG. P. 3,25,33. अनिमित्ततस् von अनिमित्त n. *das Fehlen einer Ursache.*

2. अनिमिष 2) *c)* N. eines best. Bâlagraha (*Schlaflosigkeit*) PÂR. GṚHJ. 1,16. — *d)* N. pr. eines der Söhne des Garuḍa MBH. 5,3595.

अनिमिषदृश् (2. अ° + दृश्) m. *Fisch* Spr. 4603.

2. अनिमेष 1) KATHÂS. 24,72. Davon nom. abstr. °ता f. ÇIÇ. 9,11.

अनिरुद्ध 2) *d)* N. pr. eines Autors HALL 1.6. °वृत्ति 1. °भट्ट Verz. d. Oxf. H. 291,*b*, No. 707.

अनिर्घात s. u. निर्घात.

अनिलज (अ° + 1. ज) m. *der Sohn des Windes* d. i. Hanumant WEBER, RÂMAT. UP. 326.

अनिलय s. u. निलय 1.

अनिवृत्ति (3. अ° + नि°) f. *Nichtwiederkehr*, Bez. der 9ten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der Ǵaina zur Seligkeit führen, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,13.

अनिशित TS. 4,7,15,4.

अनिःशस्त lies *nicht abgewiesen.*

अनिषव्य (von 3. अ + इषु) adj. *keinem Geschosse zugänglich;* vgl. इषव्य und निषव्य.

1. अनिष्ट 1) *a)* °वेष Spr. 3360. neben इष्ट unter den 10 Arten von Tönen MBH. 14,1420. — *b)* n. °सागर Spr. 2649.

अनिष्टृत *unhemmbar* ṚV. 8,33,9.

अनिष्पन्नम् vgl. निष्पन्न, निष्पन्नाकार.

अनीजान (3. अ + ई° von यज्) adj. *der nicht geopfert hat* AIT. BR. 3,7.

अनील m. N. pr. eines Schlangendämons: नीलानीलौ MBH. 1,1552.

1. अनीश्वर *nicht Herr über sich:* पुरुषो ऽयमनीश्वरः Spr. 4384. *nicht vermögend, — im Stande seiend* (mit inf.) RAGH. 4,69. TATTVAS. 20.

1. अनु 1) *a)* कामवृत्तो ऽन्वयं लोकः कृत्स्नः समुपवर्तते। यद्वृत्ताः सन्ति राजानस्तद्वृत्ताः सन्ति हि प्रजाः॥ R. 2,99,9. — *d)* R. 2,26,9 hat auch die ed. Bomb. richtig पुष्येण st. पुष्यो ऽनु. Hierher kann aber gestellt werden: अस्तवश्चापि तथा दिवनिशे ऽप्यनु (ऽप्युत ed. Bomb.) MBH. 12,2383. — 2) *a)* α) Z. 3 lies 10,14,2. 12 st. 10,14,2. 14; Z. 8 lies सा, स्वाति st. सि. — *c)* α) दिशो ऽनु भ्रमतः सर्वाः MBH. 4,1721. — *f)* α) यदुर्ज्येष्ठस्तव सुतो जातस्तमनु तुर्वसुः MBH. 1,3520. तदनु Spr. 1427. — γ) mit dem abl.: धृतराष्ट्रादनु MBH. 14,2060. धन्वन्तरेरनु (könnte auch gen. sein) R. GORR. 1,46,31. — *g)* शैत्यं नाम गुणास्तवैव तदनु स्वाभाविकी स्वच्छता Spr. 3020. Z. 2 lies सिञ्चति st. चिञ्चति. — *h)* Z. 4 schalte ṚV. vor 1,161,3 ein. यस्त्वां द्वेष्टि स मां द्वेष्टि यस्त्वामनु स मामनु *wer für dich ist, der ist auch für mich* MBH. 3,505.

2. अनु 2) MBH. 1,3488. fg.

अनुक 2) TS. 2,2,8,1. 5,10,1.

अनुकम्पन KATHÂS. 25,116.

अनुकम्पनीय adj. *bemitleidenswerth* ḰAURAP. 21.

अनुकम्पा R. ed. Bomb. 2,109,31 wie GORR. — Spr. 1891. सानुकम्पम् adv. DAÇAK. in BENF. Chr. 181,13.

अनुकम्पोक्ति (अनुकम्पा + उ°) f. *Beileidsbezeugung* Spr. 2887.

अनुकम्प्य 2) *derjenige, mit dem man Mitgefühl haben muss, — hat* TRIK. 3,3,158. H. an. 2,170. MED. t. 21. आत्मेव हि सो ऽनुकम्प्यः *für den muss* (der Herr) *dasselbe Gefühl haben wie für sich selbst* Spr. 3543.

अनुकार Z. 3 lies करेणानुकारेण.

अनुकरण, वेषभाषानु° Spr. 5037.

अनुकर्मन् (1. अनु + क°) m. N. pr. eines unter den Viçve Devâḥ aufgeführten göttlichen Wesens MBH. 13,4357.

अनुकर्ष 1) प्रकर्षणाकर्षणाभ्यामनुकर्षविकर्षणैः। आचकर्षतुरन्योऽन्यम् MBH. 2,915. — 2) MBH. 2,1913. 3,703. — 3) n. in der Stelle अनुकर्षं निष्कर्षं च व्याधिपावकमूर्छनम्। सर्वमेव न तत्रासीद्धर्मनित्ये युधिष्ठिरे॥ MBH. 2,526. NÎLAK.: अनुकर्षं दारिद्र्याद्राजकीयद्रव्यस्यातीवर्षस्य कालेन धारणम्. Es ist aber wohl wie 2,1208 zu lesen अवर्षं चातिवर्षं च व्याधि°.

अनुकर्षिन् adj. *nach sich ziehend* Spr. 4902, v. l. für आत्मकर्षिन्.

अनुकामिन् (von 1. अनुकाम) adj. *begierig* TS. 3,5,6,1.

अनुकामीन *nach seiner Neigung verfahrend;* davon nom. abstr. °ता f. BHAṬṬ. 5,15.

अनुकारिन् *sich richtend nach:* जन्मावध्यनुकारिणो न महतां सत्यं स्वभावाः क्वचित् Spr. 4267.

1. अनुकार्य (so zu lesen).

अनुकालम् vgl. Spr. 2076.

अनुकीर्तन *das Hersagen:* राममन्त्रानु° WEBER, RÂMAT. UP. 356 (19). मिथ्यावध्यानु° *eine Aeusserung, dass Jmd ungerechter Weise des Todes schuldig erkannt worden sei,* KATHÂS. 25,130.

अनुकूल 1) lies *Abhang* st. *Ufer.* — *a)* Z. 3 lies 5,14,13 st. 5,14,3. सागरानु° *am Meere gelegen* PRAB. 88,2. सदानुकूलेषु हि कुर्वते रतिं नृपेष्वमात्येषु च सर्वसंपदः *gut zu einander stehend* Spr. 3085. भार्या *freundlich, willig* PRASAÑGÂBH. 13,*b*. — *b)* एकायत्तो ऽनुकूलः स्यात् PRATÂPAR. 4,*b*,5. — 3) n. *eine best. rhetorische Figur, Darstellung von Unangenehmem, das zu Angenehmem führt,* SÂH. D. 713. Beispiel Spr. 696.

अनुकूलता, दहनस्य *die Geneigtheit zu brennen* BHÂSHÂP. 156.

अनुकूलन (von अनुकूलय्) n. *das Freundlichthun, Schmeicheln* (mit dem gen. des obj.) PRAB. 17,13. MED. h. 29.

अनुकूलय् (von अनुकूल), °यति *gegen Jmd* (acc.) *freundlich thun, Jmd schmeicheln* KUMÂRAS. 2,39.

अनुकूलवत् (wie eben) adj. zur Erklärung von उपग्रह H. an. 4,336.

अनुकृत्य, die angeführte Stelle ist verdorben.

अनुक्रम 2) Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,11. 32. *b*,39. 14,*b*,32. 122,*b*,14. देवता° *Verzeichniss der Götter* BHÂG. P. 2,6,25. अथात्रतत्यनुक्रमः so v. a. *Stammtafel* Spr. 3135.

अनुक्रमणिका Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,14.

अनुक्रमणी Verz. d. Oxf. H. 37,*b*, No. 92.

अनुक्री (क्री mit अनु) adj. *nachträglich gekauft* (d. h. nicht am ersten Tage in der Frühe) Lâṭj. 8,4,5. 8. Pañkav. Br. 16,14,1. Çâṅkh. Çr. 14, 42,7; vgl. Kâtj. Çr. 22,3,27. — Vgl. परिक्री, शतक्री.

अनुक्रोश MBh. 5,7060. mit gen. 1,6267. सानुक्रोशम् adv. Daçak. in Benf. Chr. 179,16. इन्द्रस्य क्रोशम् und अनुक्रोशम् Namen von Sâman Ind. St. 3,208,*a*.

अनुक्रोशवत् (von अनुक्रोश) adj. *mitleidig:* ब्राह्मणस्यार्थे MBh. 1,6268.

अनुक्रोशाक्षेप (अनुक्रोश + आ°) m. in der Rhetorik *eine durch Bedauern an den Tag gelegte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei*, Kâvjâd. 2,158. Beispiel: नाघ्रातं न कृतं कर्णे स्त्रीभिर्मधुनि नार्पितम्। तद्विषां दीर्घिकास्वेव विशीर्णं नीलमुत्पलम्॥ 157.

अनुख्याति TS. 5,1,8,6. 4,1,4. Ait. Br. 2,1.

अनुग 1) *b*) मल्लः कार्यानुगो येषां कार्ये स्वामिहितानुगम् Spr. 4691. श्रुतं प्रज्ञानुगं यस्य प्रज्ञा चैव श्रुतानुगा 5088. — 2) सानुग R. 3,55,24. समित्रः सबलानुगः (könnte auch bedeuten *mit dem Heere und dem Gefolge;* vgl. u. पदानुग) MBh. 5,7449. *Geliebter, Gatte* Halâj. 2,342. — Vgl. पदानुग, मनोऽनुग, वशानुग, हृदयानुग.

अनुगण्डिका (1. अनु + ग°) f. *Hügelkette:* तथा माल्यवतः शृङ्गे पूर्वपर्वानुगण्डिका (अनुगण्डिका = क्षुद्रपर्वतः Schol.) MBh. 6,282. अनुगन्धिका *a river of mount Mâlyavat* Gold.

अनुगति 3) *das Erlöschen* (des Feuers) Prajogar. 12,*a*,7.

अनुगन्तव्य *derjenige, dem man nachgehen, folgen muss, — darf* Jâgn. 3,26.

अनुगन्धिका s. u. अनुगण्डिका.

अनुगम 1) अर्थिनामनुगमः (बलम्) *der Bettler (Macht) ist das Nachgehen* Spr. 5304. *das Nachgehen* so v. a. *das Sichhingeben* Jogas. 1,17. — 2) *Folgerung* Bâdar. 1,1,28 und auch in der zweiten Stelle.

अनुगमन *das Erlöschen* (des Feuers) Kâtj. Çr. 25,3,15. 24.

अनुगम्य adj. *derjenige, dem man nachgehen muss, den man aufsuchen muss* MBh. 14,1306.

अनुगादिन् nom. ag. von 1. गद् mit अनु P. 5,4,13. — Vgl. आनुगादिक.

अनुगान (von 2. गा mit अनु) n. nom. act.; vgl. एकविंशत्यनुगान, चतुरनु°, दशानु°, पञ्चानु°.

अनुगामिन् 2) MBh. 5,7536.

अनुगायस् (von 2. गा mit अनु) adj. *zu besingen* (Sâj.); vielleicht *singend, klingend* Ṛv. 8,5,34.

अनुगिरम् (1. अनु + गिरि) adv. *am Berge* Ragh. 13,49.

अनुगीता (von 2. गा mit अनु) f. *Nachgesang*, Titel eines Parvan (Adhjâja 16—92) im 14ten Buche des Mahâbhârata MBh. 1,354.

अनुगुण, अनुगुणीभूत Vikr. 49 schlechte Lesart für शतगुणी°; vgl. Spr. 1403.

अनुगुणाय्, °गुणित s. u. गुणाय् mit अनु.

अनुगुणवन्त् in कुलानु° *dem Geschlecht —, der Kaste entsprechende Vorzüge besitzend* Spr. 4639.

अनुग्र adj., f. आ Bez. einer Çakti Pañkar. 3,2,30. Weber, Râmat. Up. 326.

अनुग्रह 1) füge *Gnadenbezeigung* hinzu und vgl. noch Spr. 1643. 3716 (pl.). 3784. — 2) °सर्ग *eine Schöpfung zu Gnaden* so v. a. *eine ergänzende Schöpfung* Tattvas. 45. Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,17. — 3) *Stützung, Festhaltung* Ṛv. Prât. 11,10. — 4) Bhâg. P. 7,9,48 nach dem Schol. so v. a. अहंकार oder देवतावर्ग. — 5) mystische Bez. *des Diphthongen* औ Weber, Râmat. Up. 314. fg. 318. fg. — 6) f. आ Bez. einer Çakti Weber, Râmat. Up. 326.

अनुग्रहणा vgl. मित्रानु°.

अनुग्रहीकर् (अनुग्रह + 1. कर्) *zu einer Gunstbezeigung machen:* निग्रहो ऽप्ययमनुग्रहीकृतः Ragh. 11,90.

अनुग्रामम् (1. अनु + ग्राम) adv. *Dorf für Dorf* P. 4,3,61. — Vgl. आनुग्रामिक.

अनुग्राहक (von ग्रह् mit अनु) nom. ag. *der Jmd Beistand —, Hilfe leistet, zu Jmdes Partei steht:* पार्थानुग्राहकाः Râǵa-Tar. 5,259.

अनुग्राह्य MBh. 3,348. Davon nom. abstr. °ता f.: यद्यनुग्राह्यता मयि so v. a. *wenn du (ihr) mir eine Gunst zu erzeigen gedenkst (gedenkt)* MBh. 1,277. 3,6002. 15514.

अनुचर 1) f. ई Spr. 2651. — 2) *a*) Z. 2 Çat. Br. 13,5,1,9 gehört zu *b*. पार्थस्यानुचराः *Gefolge* so v. a. *Partei* Râǵa-Tar. 5,288. अनुचरी *Begleiterin, Dienerin* Âçv. Çr. 10,8,11. Kathâs. 20,146. — *b*) lies *Folgestrophe*.

अनुचर्चित s. u. चर्च् mit अनु.

अनुचित 1) अनुचितार्थ *eine unpassende Bedeutung habend*, z. B. पशु *Opferthier* im Verse शूरा अमरतां यान्ति पशुभूता रणाध्वरे, insofern es mit dem Begriffe eines *Helden* (शूर) sich nicht verträgt, Sâh. D. 574. 213, 2. 3. Pandit 1,9.

अनुचिन्तन *das Sichbeschäftigen der Gedanken mit Etwas, das Nachdenken über* (gen.) Kap. 4,8. Vedântas. (Allah.) No. 122. Pratâpar. 52,*a*,9.

अनुच्छिष्ट *an dem kein Rest von Speisen haftet, rein;* = प्रयत Halâj. 2,247. अनुच्छिष्टस्य मलस्पर्शप्रायश्चित्तम् Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,1.

अनुज 3) *a*) hierher wohl: अग्रानुज्ञामनुज्ञां मामकर्त TS. 4,3,11,3.

अनुजन्मन् (1. अनु + ज°) m. *ein jüngerer Bruder* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 27. Vgl. u. उतथ्य.

अनुज्ञात vgl. u. ज्ञा mit अनु.

अनुजिघृक्षा (vom desid. von ग्रह् mit अनु) f. *Willfährigkeit* Sâj. zu Ait. Br. 1,6.

अनुज्ञाक्षेप (अनुज्ञा + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei, die man dadurch an den Tag legt, dass man seine Einwilligung dazu giebt*, Kâvjâd. 2,136. Beispiel Spr. 1376.

अनुज्ञातर् nom. ag. *der die Einwilligung, Erlaubniss zu Etwas giebt* Bhâg. P. 4,21,25.

अनुज्ञान n. *Einwilligung, Erlaubniss* Vasishṭha in Dattakamîm. 3,1.

अनुज्येष्ठम् adv. MBh. 1,5335. — Vgl. ज्येष्ठानुज्येष्ठता.

अनुतमाम् (superl. zu 1. अनु) adv.: अनुतमां गोपायन्ति *behüten am meisten* Çat. Br. 10,5,2,10.

अनुतर richtiger 3. अनु + तर.

अनुतर्षुल (von तर्ष् mit अनु) adj. *Durst —, Verlangen bewirkend* MBh. 12,6613.

अनुतिष्ठासु (vom desid. von स्था mit अनु) adj. *im Begriff stehend Etwas* (acc.) *auszuführen* Kull. zu M. 2,104.

अनुत्तम 1) *a*) *nicht der letzte* (im Varga) d. i. *kein Nasal* Ṛv. Prât.

12,2. AV. Prât. 1,99. 2,2. 20. Taitt. Prât. 2,9 in Ind. St. 4,123. — *b) keinen Höheren über sich habend, der höchste* u. s. w.; vgl. noch R. 3,52,22. 53,18. Daçak. in Benf. Chr. 182,24.

अनुत्तमाम्भसिका f. im Sâṁkhja einer der 9 तुष्टिविपर्यय, *Hingabe an Sinnengenuss ohne Rücksicht auf das für Andere entstehende Weh* Tattvas. 36. Ebenso scheint auch die entsprechende Species der तुष्टि zu heissen (unterschieden als सात्त्विकी) 39,18.41,12 und Gold. s. v.

अनुत्तर 1) f) *keine Antwort habend* so v. a. *wogegen man Nichts erwiedern kann:* वाक्य MBh. 2,25. so v. a. *nicht antwortend, Nichts zu erwiedern habend* 3,17241. तथामासीदनुत्तरः Kathâs. 26,189.

अनुत्तरयोग Wassiljew 185.

अनुदर्श m. *Vorstellung, Ermahnung* MBh. 1,3146.

अनुदर्शन *das Anweisen, Lehren* (vom caus.) Schol. zu AV. Prât. 1,8.

अनुदर्शिन् *erblickend, wahrnehmend* Spr. 5240.

अनुदात्त 3) adj.: उक्ति *nicht erhabene —, gewöhnliche* oder *gemeine Sprache* Daçak. 1,54. — 4) m. N. pr. eines Schlangendämons Wassiljew 265.

अनुदिनम् (1. अनु + दिन) adv. *Tag für Tag* Spr. 1785. Kir. 5,37. Kathâs. 24,231. अनुदिनसकृत्वासमानुराग 16,123.

अनुदेयी f. RV. 10,85,6 nach Sâj. = वयस्या *Gefährtin.*

अनुदेश 1) VS. Prât. 1,143.

अनुदेहम् (1. अनु + देह) adv. *im Rücken, von hinten* Çiç. 9,73.

अनुद्यूत (1. अनु + द्यूत) n. *Fortsetzung —, Wiederholung des Würfelspiels*, Bez. der Adhjâja 70—79 im 2ten Buche des Mahâbhârata MBh. 1,319.

अनुद्दात (3. अ + उ°) adj. *nicht verlöscht* TBr. 1,4,4,6.

अनुद्वेग (3. अ + उ°) m. *Sorglosigkeit* Tattvas. 37.

अनुध्या Z. 2 lies 7,114,2 st. 7,115,2.

अनुध्यान *das Gedenken, Denken an* (das obj. im comp. vorangehend) MBh. 2,2589. Kumâras. 6,21. Weber, Râmat. Up. 356 (21).

अनुध्यायिन् *nachtrachtend, nachstellend:* अनृत° TBr. 2,1,4,3.

अनुध्येय adj. *derjenige, dessen man gedenken muss*, Ragh. 17,36.

अनुनय 1) R. Gorr. 4,26,10 = R. ed. Bomb. 4,27,33. Schol.: अनुनयमनुनयवत्. — 2) a) Spr. 752. so v. a. *Schmeicheln* Hit. II,117 (Spr. 4146). सानुनयम् adv. *auf verbindliche Weise* Daçak. in Benf. Chr. 190,6.

अनुनादिन् *nachtönend, wiedertönend* Ragh. 10,36. — Vgl. कलानु°.

अनुनायन adj. *versöhnend:* कुपितानु° Kathâs. 14,89.

अनुनासिक 1) c) *durch die Nase sprechend, näselnd* Çikshâ in Ind. St. 4,268. सानुनासिकवाक्यत्व *näselnde Sprache* Suçr. 1,260,15.

अनुनासिक्य adj. = अनुनासिक, ङञणनमा अनुनासिक्याः Ind. St. 4,122.

अनुनिर्वाप्य s. u. वप् mit अनुनिस्.

अनुनिशम् (1. अनु + निशा) adv. *jede Nacht* Kâm. Nîtis. 7,56. Kathâs. 43,28.

अनुन्यास m. Titel einer grammatischen Schrift Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 151. Verz. d. Oxf. H. 161,a,14. °कार 162,a,39. Vgl. u. न्यास 8.

अनुपक्षित lies *unerschöpft.*

अनुपठितिन् vgl. पठ् mit अनु.

अनुपथ m. *ein Weg, den man nach einem Andern betritt, den ein Anderer vorher gewandelt ist:* तस्य महानुभावस्यानुपथम् — कः — उपस्रिगमिषति *auf dessen Weg* Bhâg. P. 5,24,26. Vgl. अनुवर्त्मन्. — adj. *Diener* Bhâg. P. 5,3,5.

अनुपद n. Bez. eines Upâṅga Ind. St. 3,260. fg. वसिष्ठस्यानुपदम् N. eines Sâman 233,a.

अनुपदम् 2) नास्तिकतर्कास्तेषामागमानामनुपदं प्रयाताः Prab. 88,4. तेषामार्यमनस्विनामनुपदं मत्तास्मि नार्हे यदि *in ihre Fusstapfen treten* Spr. 2631. — 4. *bei jedem Schritte* Çiç. 9,78.

अनुपद्वी (1. अनु + प°) f. *ein Pfad, den man nach einem Andern betritt, den ein Anderer vorher gewandelt ist*, Bhâg. P. 5,14,1.

अनुपदस्वत् Z. 3 lies 7,80,2 st. 7,81,2.

अनुपदासुक (3. अ + उ°) adj. *nicht ausgehend* TS. 6,1,2,8.

अनुपदिन् Çiç. 9,70.

अनुपमा f. N. pr. eines Frauenzimmers Schiefner, Lebensb. 277 (47). einer Stadt 242 (12). Wilson, Sel. Works 2,5.

अनुपरिश्रित् s. u. परिश्रित्.

अनुपलब्धि (3. अ + उ°) f. *das Nichtbegreifen* Kuvalaj. 164,a.

अनुपश्य (von पश् mit अनु) adj. *erschauend* Jogas. 2,20.

अनुपसंहारिन् (3. अ + उ°) adj. *nicht alles Andere ausschliessend* Tarkasaṁgr. 40. 41. Bhâshâp. 71. 73. Verz. d. Oxf. H. 241,b,13. 242,a, No. 593. fgg.

अनुपात 1) Spr. 2275 (Conj.).

अनुपातक Verz. d. Oxf. H. 266,a,14. 281,b,13.

अनुपालक adj. *bewahrend, hütend:* सर्वभूतानु° MBh. 1,1950. भर्तृपिण्डानु° 13,581.

अनुपालन vgl. दुरनुपालन.

अनुपाल्य adj. *zu bewahren, zu hüten, dem man treu bleiben muss:* सत्य Kathâs. 17,157.

अनुपूर्व adj. 2) Kumâras. 1,35. — अनुपूर्वम् adv. 2) अनुपूर्वापकारिन् *nach wie vor Jmd beleidigend, fortfahrend Jmd zu beleidigen* Spr. 5122.

अनुप्रदातृ (von 1. दा mit अनुप्र) nom. ag. *Ueberlasser* TS. 2,2,1,4.

अनुप्रदान vgl. RV. Prât. 13,1. AV. Prât. 1,12 (m.). Çikshâ in Ind. St. 4,107. 118. Pat. ebend. 5,163. Whitney zu AV. Prât. 1,12.

अनुप्रपाद vgl. u. 1. पद् mit अनुप्र.

अनुप्रवचन n. *das Lernen des* Veda.

अनुप्रवचनीय adj. *zum* (Unterhalt) *beim Lernen des* Veda *erforderlich* Gobh. 3,2,37. Âçv. Gṛhj. 1,22,9. 12. °होम *das Opfer, welches der Lehrer vollzieht, wenn er einen Abschnitt der* Veda-*Lesung mit dem Schüler beendet hat*, Schol. zu 9. 15.

अनुप्रवण (1. अनु + प्र°) adj. f. आ *entsprechend:* कौतूहलानु° MBh. 12,1346.

अनुप्रवेश *das Hereintreten* Ragh. 10,52. गेहानुप्रवेशम् *Haus für Haus betretend* u. s. w. sind Absolutive.

अनुप्रशमन (vom caus. von शम् mit अनुप्र) n. *das Beruhigen, Beschwichtigen:* क्रुद्धस्य किरीटिना MBh. 1,426.

अनुप्रश्न MBh. 3,12617. 14659. 12,4924.

अनुप्रसक्ति (von सञ्ज् mit अनुप्र) f. *Anschluss* Kathâs. 19,53.

अनुप्राणन (vom caus. von 2. अन् mit अनुप्र) n. *das Beleben, Verstärken* Prab. 68,2.

अनुप्रास Kâvjâd. 1,55. Verz. d. Oxf. H. 207,a,33. 208,a,40. 210,b,40.

211,*a*,38. *b*,2. Sâh. D. 633. fgg.; vgl. Pandit 1,53. fgg.

अनुप्रेषण (von 1. इष् mit अनु) n. *das Nachsenden* Schol. zu Prab. 68,2.

अनुप्लव Ragh. 13,75.

अनुबन्ध 1) *a*) *das Hängen an*: तन्वनुबन्ध Jogas. 2,9. — *c*) Spr. 2010. 3482. fg. 4532. — *e*) Vedântas. (Allah.) No. 4. — *o*) वैरानुबन्ध *das Beginnen einer Feindseligkeit* Daçak. in Benf. Chr. 195,8. — Vgl. सानुबन्ध.

अनुबन्धिन् 1) महावैरानु° Spr. 1620. पापानु° 4136. अनर्थानु° Daçak. in Benf. Chr. 193,6. अनुकूलानु° Sâh. D. 713. — 2) *sich weithin erstreckend, sich ausbreitend*: प्रवालं वीरुधाम् Kumâras. 5,34. *lange während*: यशस् Ragh. 6,77. Also auch selbständig im Gebrauch.

अनुबिम्ब (1. अनु + बि°) n. *ein entsprechendes Gegenbild*: बिम्बानुबिम्बत्व Sâh. D. 662.

अनुब्राह्मणम् adv. *laut dem* Brâhmaṇa Lâṭj. 2,10,24.

अनुभवानन्द (अनुभव + आ°) m. N. pr. eines Lehrers Hall 87. 91.

अनुभाग (1. अनु + भाग) m. 1) *ein untergeordneter —, ein kleinerer Theil*: ततो भागानुभागेन देवगन्धर्वदानवाः । अवतर्तुं मही सर्वे मत्स्यामासुरञ्जसा ॥ MBh. 3,15936. — 2) *feeling, or sensible quality* Wilson, Sel. Works 1,313; wohl fehlerhaft für अनुभाव.

अनुभाव 1) in der Rhetorik Verz. d. Oxf. H. 213,*a*, No. 506. — 2) Spr. 896 (= समुद्रपानादिप्रभाव Schol.). Ragh. 10,39. Daçak. in Benf. Chr. 196,14. — Vgl. महानुभाव.

अनुभावक Z. 1 lies adj. st. n.; अननुभावकता bedeutet *Unverständlichkeit*.

अनुभाषितर् nom. ag. *zu Jmd sprechend, sagend* Ragh. 16,86.

अनुभित्ति lies *Matte* st. *Spalte* und 16 st. 17.

अनुभूताख्या (अ° + आख्या) f. *Erzählung des Wahrgenommenen* Daçak. 1,46.

अनुभूति Bhâg. P. 7,13,44.

अनुभूतिप्रकाश Hall 116.

अनुभोग (von 3. भुज् mit अनु) m. *Genuss*: न चानुगच्छन्ति सुखानुभोगान् (सुखान्भोगान् ed. Bomb.) MBh. 3,12648.

अनुमति 1) Daçak. in Benf. Chr. 186,3.

अनुमन्तव्य adj. *anzuerkennen* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,16.

अनुमन्त्रण lies *Hintennachsagen* st. *Hersagen*.

अनुमरण Spr. 3719.

अनुमल्ल (1. अनु + मल्ल) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,27.

अनुमा Bhâshâp. 66. Daçak. 1,37.

अनुमातव्य (von 3. मा mit अनु) adj. *zu folgern, zu schliessen* Schol. zu Kap. 1,137.

अनुमान Z. 1 füge nach n. hinzu: 1) *das Schliessen*. Als Bez. *einer best. rhetorischen Figur* Sâh. D. 711. Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,10. Beispiel Spr. 2289.

अनुमानि (von मन् mit अनु) m. *Erlaubniss* TBr. 2,7,2,3. Kâth. 37,2.

अनुमानचिन्तामणि (अ° + चि°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 241,*a*, No. 587. 242,*b*, No. 598. 246,*b*, No. 621. °दीधिति ebend.

अनुमानतत्त्वचिन्तामणि (अ° - त° + चि°) m. Titel des 2ten Buches im Tattvakintâmaṇi Verz. d. Oxf. H. 240,*b*, No. 585.

अनुमानदीधिति (अ° + दी°) f. Titel eines Commentars zum eben genannten Werke Verz. d. Oxf. H. 241, *a*, No. 587. fgg. °टिप्पणी 242,*a*, No. 593. fgg.

अनुमानन (vom caus. von मन् mit अनु) n. *das Bereden, zu-gewinnen-Suchen* MBh. 5,7435.

अनुमानप्रामाण्यव्यवस्थापन (अ° - प्रा° + व्य°) n. Titel einer Schrift Hall 52. Vgl. अनुमानप्रामाण्यरहस्य Verz. d. Oxf. H. 241,*a*, No. 590.

अनुमानमयूख (अ° + म°) m. desgl. Hall 38.

अनुमानमूलटिप्पणी (अ° - मूल + टि°) f. Titel eines *Commentars* zum Anumânakintâmaṇi Verz. d. Oxf. H. 241.

अनुमानोक्ति *Logik* Halâj. 1,10.

अनुमापक (vom caus. von 3. मा mit अनु) adj. *zu einem Schluss verhelfend*: लक्षण Bhâg. P. 2,2,35.

अनुमिति Tarkas. 20. 29. 37.

अनुमितिपरामर्शकार्यकारणभावविचार m. Titel einer Schrift Hall 51. अनुमितिपरामर्शवाद desgl. ebend. अनुमितिपरामर्शविचार m. desgl. 50. 51. अनुमितिमानसवाद m. desgl. 52.

अनुमृग्य (von मृगय् mit अनु) adj. *was man sucht, wonach man trachtet* Bhâg. P. 2,4,13.

अनुमृत् (von 1. मर् mit अनु) adj. *Jmd im Tode folgend* Ragh. 8,84.

अनुमोदन (von 1. मुद् mit अनु) n. *das Sichfreuen über*: प्राप्तकार्यानु° Pratâpar. 22,*b*,3.

अनुम्रोक (von मुच् mit अनु) m. wie es scheint N. eines verderblichen Agni AV. 2,24,3. — Vgl. म्रोक.

अनुम्लोचन्ती (partic. von म्लुच् mit अनु) f. N. pr. einer Apsaras VS. 15,17. — Vgl. अनुम्लोचा.

अनुयाज, अनूयाज z. B. TS. 6,1,5,3. 4.

अनुयात्रिक vgl. आनुयात्रिक.

अनुयायिन् m. pl. *Gefolge, Dienerschaft* MBh. 5,7226. Spr. 3710. sg. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2737.

अनुयुञ्जक (von युज् mit अनु) nom. ag. *der Einem gern Etwas anhängt, Mäkler* (= स्पर्धावत् Schol.) MBh. 12,11014.

अनुयोक्तर् *ein bezahlter Lehrer* MBh. 13,1588.

अनुयोक्तव्य adj. *zu befragen*: सा त्वया नानुयोक्तव्या कासि कस्यासि चाङ्गने MBh. 1,3866.

अनुयोग *Befragung, Erkundigung nach, das Ausfragen*: यास्मि सा स्म्यनुयोगो मे न कर्तव्यः कथं च न MBh. 13,4478. वार्त्तानु° Ragh. 13,71. Daçak. in Benf. Chr. 193,2. 195,20.

अनुरक्ति lies Hit. (vgl. Spr. 2995) st. H. und füge II, 57 noch hinzu.

अनुरञ्जन *das für-Sich-Gewinnen, das Sichverpflichten*: तत्प्रियाश्च प्रवर्तन्ते सर्ववर्णानुरञ्जनैः MBh. 3,12915.

अनुरथ्या MBh. 3,655. Nîlak. erklärt den loc. pl. durch प्रतिरथ्यम्, der Schol. des R. durch रथ्यापार्श्वयोः.

अनुराग *Färbung*: तत्तद्वर्णस्वरूपानुराग Ind. St. 5,31. *Röthe* Çiç. 9,8.

अनुरागवत् *verliebt* und zugleich *roth* Çiç. 9,10.

अनुरागिन् 1) सचिवा महीपतेः Spr. 3956.

अनुराध m. pl. = अनुराधा N. eines Nakshatra Weber, Nax. 1,312. f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Schiefner, Lebensb. 270 (40).

अनुरूप 1) TS. 5,1,2,6. यो हि भृत्यो नियुक्तः सन्भर्त्रा कर्मणि दुष्करे । कुर्यात्तदनुरूपं हि *auf entsprechende Weise, wie es sich gehört* Spr. 2572.

अनुरूपक adj. *entsprechend, angemessen* KATHÂS. 25,164.

अनुरोधन Z. 1 lies *Mittel* st. *Bestreben. Rücksichtnahme, Bevorzugung* Spr. 1902.

अनुरोधिन्, पितृकार्यानु° KATHÂS. 13,30. गिरा सत्यानुरोधिन्या 17,141. Davon nom. abstr. °रोधिता f.: अहो धिक्कष्टं स्त्रीषनुरोधिताम् 20,197.

अनुरोद्धृ partic. von रुह् mit अनु; vgl. आनुरोहति.

अनुलासक und °लासिन् (von लस् mit अनु) adj. *hüpfend —, tanzend mit;* vgl. मेघानु°.

अनुलेपन auch *das Salben* Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,48. *b*,22. माल्यानुलेपनम् 103,*b*,22. — Vgl. गात्रानुलेपनी.

अनुलेपिन्, रक्तस्रगनुलेपिन् (MBH. 13,884) und अर्धस्रगनुलेपिन् (888) unter den Beiww. Çiva's doch wohl *einen rothen (halben) Kranz tragend und gesalbt.*

अनुलोम, instr. °मेन *auf glatte Weise, mit Schmeicheleien* VṚDDHA-KÂṆ. 7,10.

अनुलोमिन् m. N. pr. eines Mannes SAṂSK. K. 184,*a*,9.

अनुल्बणत्व n. = माधुर्य DAÇAR. 2,33.

अनुवंश 1) °श्लोक Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,23. — 2) *Nebengeschlecht, Seitengeschlecht* HARIV. 5165. — 3) adj. f. आ *ebenbürtig:* भार्या MBH. 13,2460.

अनुवत्सरे TBR. 1,4,10,1.2. PAṄKAV. BR. 17,13,17. KÂṬH. 13,15. 39,6. VARÂH. BṚH. S. 8,24.

अनुवन्दिन् (von वन्द् mit अनु) adj. *preisend:* मन्मथाज्ञानु° (so ist zu verbinden) KATHÂS. 11,52. Vielleicht fehlerhaft für अनुवर्तिन्.

अनुवर्तन *Folgsamkeit* Spr. 2179.

अनुवर्त्मन् (1. अनु + व°) n. *ein Weg, den man nach einem Andern betritt, den ein Anderer vorher gewandelt ist,* BHÂG. P. 5,14,41. — Vgl. oben अनुपथ.

अनुवषट्कार AIT. BR. 2,28.

अनुवाक 1) *das Nachsprechen:* °हता बुद्धिर्नैषा तत्त्वार्थदर्शिनी MBH. 3,1394. 5,4464. 12,277 (S. 375, Z. 2 v. u.).

अनुवाकानुनयविवरण (अनुवाक - अ° + वि°) n. Titel einer Schrift WILSON, Sel. Works 1,141.

अनुवाक्य (von वच् mit अनु) adj. *zu recitiren;* vgl. अरण्येऽनु°.

अनुवाच् AIT. BR. 1,16.

अनुवाचन ist *die Aufforderung zu recitiren, welche der* Adhvarju *an den* Hotar *richtet.* In den Citaten zu corrigiren 15,10,14. 12,6,10. 19,7,9.

अनुवाद 1) *Wiedererwähnung, abermalige Besprechung, das Zurückkommen auf einen schon besprochenen Gegenstand* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 25,5,5. PAṄKAV. BR. 15,5,17. KULL. zu M. 1,19. 2,53. Vgl. MÜLLER in Z. d. d. m. G. IX, L, N. — 4) एतावदनुवादपरिभाषया प्रत्युदीर्य BHÂG. P. 5,10,15.

अनुवादिन् 2) *harmonirend* überh.: तदनुवादिगुणाः RAGH. 9,33.

अनुवासन Bez. *eines best. Processes, der mit Mineralien vorgenommen wird,* Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,11.20.

अनुवासरम् (1. अनु + वासर) adv. *Tag für Tag* RAGH. 17,44.

अनुविधेय adj. *wonach man sich zu richten hat:* पदमनुविधेयं च महताम् so v. a. *auch soll man in die Fusstapfen Hochgesinnter treten* Spr. 1922.

अनुवृत्ति 1) KAṆ. 1,2,4. — SUÇR. 1,195,2 gehört zu 3): *Pflege der Gesunden.* — स्नेहानु° ist *anhaltende Freundschaft.* — 2) आत्मजवानुवृत्त्या so v. a. *vermöge —, in Folge der eigenen Geschwindigkeit* RAGH. 7,42. — 3) तवानुवृत्तिं न च कर्तुमुत्सहे KUMÂRAS. 5,65. ÇIÇ. 9,58. ज्येष्ठानु° RAGH. 13,78. लोकचित्तानु° Spr. 1215. — 4) *das Obliegen, Sichhingeben* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 146. — 5) *Wiederkehr* (eig. erste Bed.) KAP. 1,2. 3,77. वर्णानामनुवृत्तिर्या नातिदूरान्तरश्रुतिः। अनुप्रासः Citat bei GOLD. — 6) = यात्रा HALÂJ. 5,33.

अनुवेदान्तरसप्रकरण s. अणुवेदान्त°.

अनुवेश्य s. u. आनुवेश्य.

अनुवैनेय wohl adj.: अतिक्रम्य महान्मैनेयानामनुवैनेये निर्गमे LALIT. ed. Calc. 277,7.

अनुव्यञ्जन vgl. noch Lot. de la b. l. 617.

अनुव्यम् (1. अनु + वी Schol.) PAṄKAV. BR. 10,3,2.

अनुशय 1) *a)* Z. 6 lies क्रयविक्रया°. — *b) alte* oder *tief wurzelnde Feindschaft:* बद्धानुशय R. GORR. 1,2,13. वैरनिलय st. dessen die andere Rec. — *d)* über die Bed. des Wortes bei den Buddhisten s. WASSILJEW 240. 249. 254. 256.

अनुशयाक्षेप (अनुशय + आ°) m. in der Rhetorik *eine durch Reue an den Tag gelegte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei,* KÂVJÂD. 2,162. Beispiel Spr. 3604.

अनुशयिन् *hängend an:* सुखानु° JOGAS. 2,7.

अनुशाय H. an. 7,11 wohl fehlerhaft für अनुशय, wie GOLD. vermuthet.

अनुशारिवा s. कालानु°.

अनुशाल्व (1. अनु + शा°) m. N. pr. eines Daitja Verz. d. Oxf. H. 4,*b*,13.

अनुशासन, योगानु° JOGAS. 1,1.

अनुशासितर् *Lenker, Regierer:* यत्र स्त्री यत्र कितवो बालो यत्रानुशासिता। मज्जन्ति ते ऽवशा राजन्नद्यामश्मप्लवा इव ॥ MBH. 5,1440 (vgl. Spr. 2292, wo प्रशासितर् st. अनु° gelesen wird). *Unterweiser, Lehrer* 2,1947.

अनुशासिन् vgl. मृषानु°.

अनुशास्ति f. *Belehrung:* ब्राह्मणानु° KUMÂRILA bei MÜLLER SL. 80.

अनुशीलन 1) *Uebung, Studium* (= अभ्यास) Schol. zu PRAB. 93,14.

अनुशुश्रूषा (vom desid. von श्रु mit अनु) f. *Gehorsam* MBH. 14,1029.

अनुश्रव und अनुश्राव s. आनुश्रविक und आनुश्राविक.

अनुश्लोक (1. अनु + श्लोक) m. N. eines Sâman TS. 7,5,8,1.2. प्रजापतेरनुश्लोकः desgl. Ind. St. 3,224,*a*.

अनुषङ्ग 1) *Anschluss* Schol. zu VS. PRÂT. 4,173. Spr. 972, v. l. (vgl. Th. III, S. 366). 1012, v. l. KATHÂS. 22,259. °पाद Titel des 2ten Buches im Vâjupurâṇa Verz. d. Oxf. H. 50,*a*,32 (vgl. Addenda et Corrigenda). — 8) *Anhängsel, Refrain* ÇAT. BR. 8,6,2,3. पदानु° ÇÂṄKH. ÇR. 17,14,3. 18,19,10.

अनुषङ्गिन् *sich anschliessend an* (gen.), *sich ergebend aus* Spr. 1012.

अनुषत्यं (1. अनु + सत्य) nach SÂJ. *wahrhaftig, Wort haltend* ṚV. 3,26,1.

अनुषूक (von सू mit अनु) m. *Nachtrieb der Reispflanze;* vgl. आनुषूक.

अनुष्टुग् in TS. st. अनुष्टुब् (von अनुष्टुभ्) Ind. St. 8,40.

अनुष्टुप्शिरस् (अनुष्टुभ् + शि°) adj. *die* Anushṭubh *zum Kopfe habend:* प्रगाथ Ind. St. 8,100.

अनुष्टुभ् 3) Bez. *der Zahl acht* Ind. St. 8,167. — Vgl. आनुष्टुभ.

अनुष्ठान 1) *b)* Z. 4 lies अनुष्ठानै° und vgl. Spr. 2909. शास्त्रानु° *das Ob-*

liegen Râǵa-Tar. 5,374. अननुष्ठान Kap. 1,8.

अनुष्ठापन (vom caus. von स्था mit अनु) n. *das Obliegenlassen, das Ausübenlassen:* स्वाधिकारानु° Daçak. in Benf. Chr. 180, 2. एकचारिणीव्रतानु° 20.

अनुष्ठायज्ञयज्ञीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*b*.

अनुष्ठायिन् (von स्था mit अनु) adj. *obliegend, ausführend:* कुलधर्मानु° Daçak. in Benf. Chr. 181,12. मण्डलितपणव्रतानु° Verz. d. Oxf. H. 249,*a*,1.

अनुष्ठेय, superlat.: को वा स्विदिह धर्माणामनुष्ठेयतमो मतः MBh. 14,1348.

अनुष्ण 1) *a*) MBh. 1,772. *kühl, kalt* Çiç. 9,3.

अनुष्णगु adj. *kaltstrahlig* Weber, Râmat. 293.

अनुसंयान (von या mit अनुसम्) n. *das Besuchen der Reihe nach:* पुण्यतीर्थानु° MBh. 1,398.

अनुसंवत्सर, abl. sg. *nach Verlauf eines Jahres* MBh. 1,3956.

अनुसंधान 2) *das Richten der Aufmerksamkeit auf Etwas* Mallin. zu Kumâras. 3,40. 7,54. Vedântas. (Allah.) No. 47.

अनुसंधि m. *Vereinigung* Vjutp. 63.

अनुसंधेय lies *worauf man seine Aufmerksamkeit zu richten hat* und füge noch hinzu Suçr. 1,13,4. Mallin. zu Kumâras. 6,46. Schol. zu Prab. 45, Çl. 4.

अनुसरण 1) परानुसरणे ज्ञानम् Mârk. P. 19,15. कुमार्गानु° *das Betreten schlechter Wege* Spr. 4101. Hierher gehört auch das unter 3) gestellte Beispiel Megh. 82.

अनुसर्ग (1. अनु + सर्ग) m. *eine secundäre Schöpfung* Bhâg. P. 6,4,2.

अनुसर्तव्य (von सर् mit अनु) adj. *dem man nachgehen muss:* अश्वो यज्ञियः MBh. 14,2350.

अनुसर्पण n. *das Nachgehen, Suchen* Daçar. 1,30.

अनुसवनम् adv. *bei jedem* Savana TBr. 2,2,8,3. Ait. Br. 2,23. *beständig, in Einem fort* Bhâg. P. 5,4,17 (= प्रतिक्षणम् Schol.).

अनुसार 2) अभिप्रायानुसारेण *dem Wunsche gemäss* Spr. 3545.

अनुसारक *nachgehend:* धर्मानु° MBh. 2,1461.

अनुसारि s. कालानुसारि.

अनुसारिन् 1) मत्स्यमांसखण्डानुसारिणा नकुलेन Pankat. 98,23. निम्नानु° Spr. 2155. कामानु° 3907. अर्थानु° MBh. 5,4548. भाण्डानु° *am Topfe hängend* Bâdar. Com. II, 754, 9. सर्वशरीरावयवानु° *verbreitet durch* Suçr. 1,43,10. — 3) *sich richtend nach, entsprechend:* कर्मानु° Spr. 667. 2131, v. l. तद्गमनानुसारिगति *entsprechend, ähnlich* 2280. द्रवानु° *den Charakter einer Flüssigkeit habend* Suçr. 1,43,11. कलापानुसारिणः *die Anhänger der* Kalâpa-*Grammatik* Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,1.

अनुसारिवा und अनुसार्य s. कालानु°.

अनुसीतम् adv. *der Furche nach* TS. 5,2,5,5.

अनुसूया 1) Ind. St. 5,195.

अनुसेवा f. *Dienst, Aufwartung:* अनुसेवां चरन्तीमाः कुशला नृत्यसामसु। स्नातकानाममात्यानां (so die ed. Bomb.) राज्ञां च MBh. 2,2069.

अनुस्तरणी TS. 6,1,6,7. 6,3,1. 7,1,6,4.

अनुस्मृति f. *das Gedenken, Gedächtniss, Andenken:* वैष्णवी Verz. d. Oxf. H. 4,*b*, No. 33.

अनुस्यूत *durchgereiht, durchgehend* (von einem *durchgereihten* Faden); davon nom. abstr. °त्व n.: सर्वानु° Vedântas. (Allah.) No. 62.

अनुह्लाद auch MBh. 1,2643; die Bomb. Ausg. aber an beiden Stellen अनुह्राद und so auch fast alle Hdschrr. des VP.; vgl. VP. II, 30.

अनूक 1) Z. 4 lies 9,8,21 st. 9,13,21.

अनूकाश 1) füge hinzu *Beleuchtung* und TS. 5,4,1,3. किरणाः श्वेतानूकाशाः (श्वेताः प्राप्ता येषाम् Schol.) Çânkh. Br. 14,1.

अनूकाशिन् adj. *beschauend* (प्रकाशनसमर्थ Comm.) TBr. 1,1,3,4.

अनूक्य m. im Çat. Br.

अनूचान 2) °चेष्टितैः Spr. 1838.

अनूचीनत्व (von अनूचीन) n. *Aufeinanderfolge* TBr. 2,1,3,6.

1. अनूच्य vgl. अरण्येऽनूच्य.

2. अनूच्य lies *Armlehne eines Sessels.*

अनूज्ञावरी = अनु° Taitt. Âr. 5,10,9.

अनूढा an der angeführten Stelle so v. a. *Concubine.*

अनूदय s. u. अनूदर 2.

अनूदर (3. अ + उदर mit Dehnung des Anlauts aus metrischen Rücksichten) 1) adj. *bauchlos* MBh. 14,1305. — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Dhrtarâshtra MBh. 1,2734 (अनूदय ed. Bomb.). 4547.

अनूद्देश (1. अनु + उ°) m. *eine best. rhetorische Figur, eine entsprechende Anweisung für jeden einzelnen Fall* Sâh. D. 732.

अनून Z. 5 lies 7,81,3 st. 7,82,3.

अनूप 1) subst. Verz. d. Oxf. H. 323, 2 v. u. 324, *a*, 22. — 3) गङ्गानूपे तत्र तिष्ठत R. 2,84,7. गङ्गानूपो दुरत्ययः 85,4. सागरानूपवासिभिः MBh. 5,578. राष्ट्रं समुद्रानूपभूषितम् Hariv. 5160. 6363. 6410. अनूपोपवनैः 6545. — 6) N. pr. eines Rshi mit dem patron. Vâdhrjaçva Ind. St. 3,202,*b*. — 7) N. pr. eines best. *Küstenlandes:* °देश Hariv. 334. °विषय 5162. °राज Ragh. 6,37.

अनूपक s. पश्चिमानू° und सागरानू°.

अनूपज adj. *in der Nähe von Wasser wachsend* Varâh. Brh. S. 55,11.

अनूप्य AV. 19,2,2.

अनूबन्ध्य vgl. Ind. St. 9,234.

अनूराधाः N. des Nakshatra TS. 4,4,10,2. TBr. 1,5,1,3. Kâth. 8,15. 39,13. अनूराधेषु 8,15.

अनूरु 2) LA. (II) 89,12. Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,33. Sûrjaç. 51 in Haeb. Anth. 206.

अनूष्मन् (3. अ + ऊ°) adj. *nicht aspirirt* (Gegens. सोष्मन्) AV. Prât. 1,94.

अनृचम् adv. *nicht an die* Rk *sich haltend* Schol. zu Kâtj. Çr. 43,2 v. u.

अनृणता, R. 2,94,17 liest auch die Bomb. Ausg. अनृण्यता.

अनृणत्व mit dem gen. des obj. Ragh. 8,30.

अनृत 1) m. *Lügner* Spr. 3377. — 2) Z. 5 lies 1,33,2 st. 1,32,2.

अनृतदेव lies: adj. *der unwahre Götter hat.*

अनृतवादिन् (अ° + वा°) adj. *lügnerisch, Lügner* Spr. 3793.

अनृतिक adj. = अनृतिन् Spr. 3793, v. l. 5136.

अनृतुपा (अ° + 2. पा) adj. *ausser der Zeit trinkend* RV. 3,53,8.

अनृशंस *milde:* राजवृत्त R. 2,109,10.

अनेक m. sg. *Viele* Spr. 2294. अनेकाः v. l.

अनेकप 2) Ragh. 5,47.

अनेकरूप (अ° + रूप) adj. f. आ *in vielfacher Gestalt erscheinend*

Spr. 3132.

अनेकशस् *vielfach, in grosser Anzahl, — Menge, von verschiedener Art* (sowohl auf das Subject als auch auf das Object bezogen) Ṛv. Prât. 11,11. N. 23,9. Indr. 1,25. Hiḍ. 2,15. MBh. 5,7202. R. 4,47,5. Spr. 4488. पाह्यनेकशः so v. a. *vor diesem und jenem* Vop. 25,32. *zu wiederholten Malen* Pańkat. 243,7.

अनेकार्थ m. 1) *Mannichfaltigkeit, ein Verhältniss, wobei Freiheit der Wahl stattfindet* (Gegens. एकान्त *Ausschliesslichkeit*) Suçr. 2,559,2. — 2) so v. a. हैमानेकार्थ Verz. d. Oxf. H. 185,*b*,32.

अनेकार्थकोष (अ° + कोष) m. *eine Sammlung der Wörter, die mehr als eine Bedeutung haben*, Verz. d. Oxf. H. 38,*b*,16.

अनेकार्थतिलक (अ° + ति°) n. Titel eines Wörterbuchs Verz. d. Oxf. H. 352,*a*,2.

अनेकार्थसमुच्चय (अ° + स°) m. desgl. ebend. 182,*a*,16.

अनेडमूक 2) Halâj. 2,454.

अनेनस् 2) MBh. 1,3150.

अनेहस् Z. 5 lies चृता.

अनैकान्तिक s. ऐकान्तिक.

अनैपुण *Ungeschicklichkeit, Unerfahrenheit* MBh. 13,2515.

अनैश्वर्य *Nichtherrschaft* Tattvas. 7. Weber, Râmat. Up. 323. fg.

अनोकह 2) Ragh. 5,69. Mâlatîm. 145,12. Uttararâmak. 12,3.

अनोजस् (3. अ + ओ°) adj. *schwach* (Gegens. महत्) Spr. 2132.

अनोरथ (अनस् + रथ) m. pl. nach Sâj. *Last- und Streitwagen* Ait. Br. 4,6.

अनोवाँह् (अनस् + वाह्) adj. *Zugthier* TS. 5,6,21,1.

अनोवाह्य TS. 6,1,9,4. adv. *fuderweise* Kâṭh. 24,6.

अनौद्धत्य (3. अ + औ°) n. *Nicht-Hoffart* Pratâpar. 52,*a*,4.

अन्त 3) Z. 9 lies उपानीय; Z. 11 lies अन्तात् st. अन्तात्. — 9) in dem aus Trik. angeführten Beispiele bedeutet अन्त *das Innere, Inhalt:* दधि u. s. w. *enthaltend.* — 11) *100,000 Millionen* VS. 17,2. — 17) auch Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,86. im comp. जम्बूवनान्ताः (दशार्णाः) Megh. 24 erklärt Mallin. अन्त gleichfalls durch रम्य.

अन्तःकरण Kap. 1,65.

अन्तःकरणप्रबोध (अ° + प्र°) m. Titel einer Schrift Hall 149. °विवृति ebend.

अन्तःपदम् (अन्तर् + पद) adv. *innerhalb eines Wortes* Ṛv. Prât. 2,5. अन्तःपदे dass. VS. Prât. 4,2.7.116.160. AV. Prât. 1,83. 2,33. 3,59. Am Anfange eines comp. ohne Flexionszeichen VS. Prât. 4,189.

अन्तःपरिधि s. u. परिधि 9.

अन्तःपातिन् (अन्तर् + पा°) adj. *enthalten in;* s. u. पातिन् 3.

अन्तःपात्र Z. 2 lies 11,9,15 st. 11,11,15.

अन्तःपादम् (अन्तर् + पाद) adv. *innerhalb eines* Pâda Ṛv. Prât. 2,14.

अन्तःपार्श्व्य lies *an den Seiten befindlich* st. = अन्तःपर्शव्य.

अन्तःपुर 3) pl. Kathâs. 52,263. पद्मनाभस्य षोडशसहस्रान्तःपुरविहारः Daçak. in Benf. Chr. 182,9.

अन्तःपुरचर wohl einfach *Diener* und nicht *Späher.* Z. 2 lies 10 st. 6 und füge noch Spr. 115 hinzu.

अन्तःपुरीय् (von अन्तःपुर), °यति *sich wie im Gynaeceum benehmen:* °यसि रणेषु Sâh. D. 271,2 v. u.

अन्तःपूजा (अन्तर् + पू°) f. *innere* d. i. *stille Verehrung* Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,25.

अन्तःप्रज्ञ Weber, Râmat. Up. 338. 343.

2. अन्तक 2) Z. 3 lies 10,23 st. 13,2. — 4) *eine Art Fieber* Verz. d. Oxf. H. 318,*b*,1 v. u. 319,*b*, No. 758.

अन्तगत (अन्त + गत) adj. *am Ende stehend* AV. Prât. 4,112. 117. *zu Ende gegangen* Spr. 4110.

अन्तगमन Z. 2 lies प्रथमं st. प्रममं.

अन्तचार (अन्त + चार) m. *Grenzbewohner;* pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,375 (VP. 195).

अन्ततस् 1) Z. 2 lies ऽध्यन्नवन्नतो. — 5) तिले तैलं गवि क्षीरं काष्ठे पावकमन्ततः। धिया धीरो विजानीयात् MBh. 3,1228. Z. 2 lies Kauç. — 6) *wenigstens:* त्रिरात्रमन्ततः Pâr. Gṛhj. 2,1.1,9. पादमन्ततः MBh. 1,259.2318.

अन्तवाष्ट्री f. N. eines Sâman Ind. St. 3,202,*b*.

अन्तद्वीप (अन्त + द्वीप) N. pr. eines Landes nördlich von Madhjadeça Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,35. °द्वीपिन् m. *ein Bewohner dieses Landes* Varâh. Bṛh. S. 14,25.

अन्तपाल MBh. 12,679.

अन्तबल (अन्त + बल) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,43.

2. अन्तमे TS. 6,3,9,4. 4,2,3. Çat. Br. 9,5,1,63. °चारिन् Çâṅkh. Br. 2,1.

अन्तमस्था (अ° + स्था) f. *ein Metrum von 46 Silben* Ind. St. 8, 107. 111.

अन्तर् 1) *im Innern* so v. a. *im Innern des Hauses, im Frauengemach* Spr. 1579. so v. a. *im Herzen* 3268. — 2) *c)* निश्चित्य यः प्रक्रमते नान्तर्वसति कर्मणः *mitten in der Arbeit* MBh. 5,994 (S. 124).

अन्तर 1) *f)* प्रजा आत्मनो ऽन्तरतराः *ferner stehend* TS. 6,2,2,7. अन्तरा सुत्या *eine fernere, — andere* 3,5,1,15. — 2) *e)* अन्तरमन्तरम् so v. a. *Platz gemacht, lasst mich durch* Mṛkkh. 33,25. so v. a. *Stelle* (= स्थान Durga) Nir. 10,17. Vgl. कर्मान्तर, कार्यान्तर. — *f)* Bhâg. P. 4,1,9. — *o)* Z. 6 streiche das Eingeklammerte und vgl. zum Verständniss der Stelle R. 3,50,22. — *t) Untergewand* (vgl. अन्तरीय) Halâj. 5,85.

अन्तरङ्ग 1) adj. *a) das Innere —, das Wesen einer Sache betreffend, wesentlich, vor allem Andern in Betracht kommend* Paribhâshâ zu P. 7,2,98. P. 8,2,6, Vârtt. 1. 8,3,15, Vârtt. 2, Sch. Siddh. K. zu 8,3,74. Verz. d. Oxf. H. 229,*a*,31. 33. Madhus. in Ind. St. 1,20,10. मोक्षान्तरङ्गे परिव्रज्याश्रमे *zur Erlösung in nächster Beziehung stehend* Kull. zu M. 6,35. fg. Davon nom. abstr. °त्व n. P. 7,2,98, Sch. Siddh. K. zu P. 6,1, 135. — *b) Jmd nahe stehend, mit Jmd vertraut, wohl bekannt:* अन्तरङ्गाश्च चङ्गाख्या ये ऽभूवंस्तत्र मन्त्रिणः Râǵa-Tar. 7,87 (nach Troyer und Goldst. N. pr. eines Ministers!). अन्तरङ्गैरपाङ्गैः Spr. 1579. कुरङ्ग Kâlid. im ÇKDr. — 2) n. *ein innerer Körpertheil* (wie Zunge, Herz) Varâh. Bṛh. S. 51,27. *Herz:* यत्र द्रवत्यन्तरङ्गं स स्नेह इति कथ्यते Spr. 4167.

अन्तरज्ञ (अ° + ज्ञ) adj. *richtig unterscheidend:* अनन्तरज्ञ *der nicht zu unterscheiden versteht, kein Urtheil besitzend* Spr. 3805. Râǵa-Tar. 3,217.

अन्तरतस् 2) भूधरगुहान्तरतः *aus dem Innern der Berghöhlen* Çiç. 9,19.

अन्तरभावना (अ° + भा°) f. *das Finden des Sinus des Unterschiedes von Bogen* Siddhântaçir., Golâdhj. 14,23.

अन्तरवचारिन् (अ° + अव°) adj. *sich einschleicheud, eindringend* TS.

5,4,2,4. TBr. 1,6,10,1.

अन्तर 1) a) Z. 2 lies 9,8,9 st. 9,13,9; Z. 3 lies 11,8,34 st. 11,10,34. — b) Daçak. in Benf. Chr. 187,17. — f) Kathâs. 24,97. 134.

अन्तराय 2) Ragh. 5,5. Çiç. 9,87. Jogas. 1,29. 30. Wilson, Sel. Works 1,310. 317.

अन्तराल adj. (f. आ) *dazwischenliegend:* अन्तराला दिशः Halâj. 1,102. °भू *der zwischen* (gen.) — *gelegene Raum* Çiç. 9,2. n. *Zwischenraum:* बन्धनागारभित्तेर्व्योमत्रयमन्तरालमारामप्राकारस्य Daçak. in Benf. Chr. 197,17. *Zwischenzeit:* अन्तराले MBh. 13,5049.

अन्तरित m. N. pr. eines Rshi (vgl. अन्तरीक्षन्) Ind. St. 3,202,b. n. N. eines Sâman, desgl. अन्तरितस्य व्रतम् und अन्तरितस्य संसर्पम् ebend.

अन्तरितसद् Z. 2 lies 11,6,12 st. 11,8,12.

अन्तर्हित 1) a) *innerlich, das Innere:* (शुचिः) बहिष्कान्तरिते नित्यम् MBh. 13,6604. *dazwischenstehend, in der Mitte stehend* Spr. 4888, v. l. für मध्यम. — b) c) *verhüllt, verdeckt:* शार्दूलचर्मान्तरितोरुपृष्ठ Kumâras. 7, 37. वस्त्रान्तरितामिष Spr. 3662. °शशिरुचां सलिलमुचाम् 2815. पर्वतान्तरितो रविः Bhar. दैवान्तरितपौरुष *dessen menschliche Anstrengung durch das Schicksal gehemmt, gelähmt wird* Spr. 4771. 5368. — d) दूरान्तरित दूतम् *recht weit von ihm entfernt* Spr. 4310. *ausgeschlossen* TS. 1,1,8,1. सोमपीथात् *von* Ait. Br. 2,22. — 3) आ Bez. *einer Art von Räthseln* Kâvjâd. 3,102.

अन्तरीक्षन् m. N. pr. eines Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 80,a,12; vgl. oben अन्तरित.

अन्तरूप्य m. *Station* Çâñkh. Br. 8,9. Ind. St. 9,360.

अन्तरेचर (अ°, loc. von अन्तर, + चर) adj. *im Innern* (des Hauses) *sich tummelnd, dort beschäftigt* (Gegens. बहिश्चर) MBh. 4,311.

अन्तरेण 1) VS. Prât. 4,19. — 2) e) Spr. 4087. — f) mit dem gen.: उवाच चैतान्प्रतिभाष्य शक्रः संचोदयिष्यन्नहुषस्यान्तरेण MBh. 5,513. अन्तरं भेदः। बुद्धिभेदार्थमित्यर्थः Nîlak.

अन्तर्गिरि (अ° + गिरि) m. *das innerhalb des Gebirges gelegene Land,* N. pr. eines best. Landes (Gegens. बहिर्गिरि) MBh. 2,1012. °ज *ein in diesem Lande Geborener* Varâh. Brh. S. 5,42; vgl. अन्तःशैलज.

अन्तर्गिर्य (von अन्तर्गिरि) m. pl. *das innerhalb des Gebirges wohnende Volk* MBh. 6,357 (अन्तर्गिर्याः ed. Calc., °गिर्याः ed. Bomb.). Mârk. P. 57, 42. — Vgl. बहिर्गिर्य.

अन्तर्जानु, fälschlich आन्तर्जानु adj. Mârk. P. 34,27.

अन्तर्देह (अन्तर् + देह) *Eingeweide* Halâj. 5,31.

अन्तर्धन (अन्तर् + धन) n. *ein innerer Schatz* Spr. 3346.

अन्तर्धान 1) Verz. d. Oxf. H. 230,b,2. 3. °गति *das Unsichtbarwerden* Bhâg. P. 4,24,3. — 3) n. *das Bedecken* (eig. die erste Bed.) Kâtj. Çr. 3,7,11.

अन्तर्धानकट (अ° + कट) n. *Deckelgefäss* Z. d. d. m. G. IX, lxxix.

अन्तर्धि 3) *Zwischenzeit* Shadv. Br. 1,6.

अन्तर्मातृका Verz. d. Oxf. H. 93,a,45.

अन्तर्यजन (अन्तर् + य°) n. *ein inneres Opfer* Verz. d. Oxf. H. 102,b,25.

अन्तर्याग (अन्तर् + याग) m. dass. ebend. 102,a,29.

अन्तर्लापिका (अन्तर् + ला°) f. *eine Art Räthsel, das zugleich die Auflösung enthält* (Gegens. बहिर्लापिका) Molesw.

अन्तर्लोम genauer *mit den Haaren (der rauhen Seite) nach innen gekehrt.*

अन्तर्वंशिक, °सैन्य Kâm. Nîtis. 7,43 (der Text °वंशिक, der Schol. °वंशिक). — Vgl. अन्तर्वैशिक.

अन्तर्वत्, f. °वती Kâth. 8,10. °वत्नी TBr. 1,2,1,13. MBh. 1,4181. Ragh. 15,13. Râga-Tar. 5,245. — Vgl. धानान्तर्वत्.

अन्तर्वासस्, अनन्तर्वासस् adj. Bhâg. P. 9,8,6.

अन्तर्वेदि 2) f. ई MBh. 2,1307. fgg. Varâh. Brh. S. 5,65.

अन्तर्वेदिक adj. *innerhalb der* Vedi *geschehend* u. s. w. Kull. zu M. 4,227. — Vgl. आन्तर्वेदिक und बहिर्वेदिक.

अन्तर्वेध N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 338,b,23. 339,a,47. b,37 (अन्तर्वेध). °देश 352,b,10. Vgl. Антарабида bei Wassiljew 55.

अन्तर्वेश्मिक vgl. आन्तर्वेश्मिक.

अन्तर्वैशिक m. wohl nur fehlerhaft für अन्तर्वंशिक Schol. zu R. bei Gorr. VII, 341.

अन्तर्हिति (von 1. धा mit अन्तर्) f. *Verborgenheit* TBr. 1,6,1,4. 5,6.

अन्तलीला (अन्त + ली°) f. Titel eines Werkes, das die *letzten Lebensjahre* Kaitanja's behandelt, Wilson, Sel. Works 1,153. — Vgl. आदिलीला und मध्यलीला.

अन्तवास (अन्त + वास) m. pl. *Grenzbewohner*, N. pr. eines Volkes MBh. 2,1837.

अन्तविपुला (अन्त + वि°) f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,302.

अन्तश्चर (अन्तर् + चर) adj. *im Innern* d. i. *im Körper sich bewegend:* मरुतः Kumâras. 3,48.

अन्तःशैलज (अन्तर् - शैल + 1. ज) m. *ein in* Antargiri *Geborener* Varâh. Brh. S. 16,2.

अन्तःश्रि adv. vielleicht *hineinfahrend* (Gegens. बहिःश्रि), von einer best. Aussprache Çat. Br. 11,4,2,5.

अन्तःश्लेषण TS. 5,4,2,1.

अन्तसत्क्रिया (अन्त + स°) f. *Todtenfeier* Râga-Tar. 5,224.

अन्तस्था 2) a) die *Halbvocale* heissen so, weil sie zwischen den Sparça und Ûshman aufgeführt werden; vgl. Müller zu RV. Prât. 1,10. — b) Pañkav. Br. 12,13,20. = मध्ये ऽवस्थिता प्रजा Schol.

अन्तस्थाछन्दस् (d. i. अन्तःस्था°) n. *eine best. Klasse von Metren* Ind. St. 8,107. 111.

अन्तस्थीभाव (d. i. अन्तःस्थी°) m. *der Uebergang in einen Halbvocal* (अन्तःस्थ) VS. Prât. 4,47.

अन्तस्वरित (so ist zu lesen) adj. *den* Svarita *auf der Endsilbe habend* VS. Prât. 2,3.

अन्तःसार n. *innerer Saft* und zugleich *eingestecktes Geld* Spr. 1535. *innerer Gehalt* 3491.

अन्तःस्थ *im Innern steckend, versteckt* Spr. 123.

अन्ताक्षी *Antiochien* Verz. d. Oxf. H. 338,b,43. 340,a,2. 7.

अन्तावसायिन् 2) Mârk. P. 17,25. — Vgl. अन्तेऽवसायिन्.

अन्ति 1) b) TBr. 2,4,2,3. — 2) भस्मान्ति *in der Nähe von Asche* Bhâg. P. 9,8,19.

अन्तिक 1) a) पापमामरणान्तिकम् *eine Sünde, die bis zum Tode währt* d. i. *erst mit dem Tode aufhört* MBh. 3,8333. — 3) a) *in der Nähe* MBh. 12, 5202. प्राप क्रूरः शूरान्तिके पुनः *in die Nähe von, zu* Râga-Tar. 5,57. — c) Z. 3 lies 50. 52. st. 50,52.

अन्तिदेव lies: adj. *zu den Göttern sich haltend* und वृषणावन्तिदेवम्.

अन्तिषुम्ण, lies अन्तिसुम्न und 7,112,1 st. 7,113,1.

अन्तेऽवसायिन् m. *ein am Ende der Stadt* oder *des Dorfes Wohnender, ein Mann aus niedrigster Kaste* MBh. 13,1552. निषादी चापि चाण्डालात्पुत्रमन्तेऽवसायिनम्। श्मशानगोचरं सूते 2590. Bhâg. P. 7,11,30. — Vgl. अन्तावसायिन्, अन्तेवासिन्, अन्त्यावसायिन्.

अन्त्यागमन (अ° + ग°) n. *fleischlicher Umgang mit einer Frau aus der niedrigsten Kaste* Râga-Tar. 5,399.

अन्त्यानुप्रास (अन्त्य + अ°) m. *Endalliteration, eine Alliteration am Ende eines* Pada *oder* Pâda Sâh. D. 637. Pandit 1,54,b.

अन्त्यावसायिन् Suçr. 1,110,2.

अन्त्येष्टि (अन्त्य + 2. इष्टि) f. *Todtenopfer:* °कर्मन् Verz. d. Oxf. H. 91,b,13.

अन्त्र, अन्त्रापीडप्रकर्षिन् MBh. 6,2524. — Vgl. आन्त्र.

अन्त्रगुण (अ° + गुण) m. *Mastdarm* Vjutp. 100.

अन्त्रवल्लिका (अ° + व°) f. *eine best. Pflanze,* = महिषवल्ली Râgan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

अन्त्रशिला MBh. 6,337. चित्रशिला ed. Bomb.

अन्त्री vgl. छगलान्त्री, बस्तान्त्री, मेषान्त्री.

अन्दु vgl. कर्णान्दु.

अन्दुलीस *Andalusien* Verz. d. Oxf. H. 339,a,1.

अन्दोलन Râga-Tar. 1,209. 5,356. Prab. 40,6. Ueberall kann auch आन्दोलन angenommen werden.

अन्ध m. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,19,18.

अन्धक 2) b) N. pr. eines Sohnes des Vibudha R. Gorr. 1,73,9.10. Vgl. महान्धक. — 3) f. आ N. eines Nakshatra, = इन्वका Weber, Nax. 2,370.

अन्धकार adj. f. आ *dunkel:* गुहा MBh. 3,16235. — Vgl. महान्धकार.

अन्धकारक m. N. pr. eines Sohnes des Djutimant VP. 199. अर्थकारक Mârk. P.

अन्धतमस Ragh. 11,24.

अन्धतामिस्र (so zu lesen) 1) Tattvas. 34. — 2) Varâh. Bṛh. S. 2,18. Verz. d. Oxf. H. 16,b,24.

अन्धय् *blind machen:* दृशम् Çiç. 9,21.

अन्धरात्री (?) lies 19,47,8. 50,1.

2. अन्धस् *Speise:* यावतो ह्यन्धसः पिण्डानश्नाति MBh. 3,13244. Bhâg. P. 5,14,14. — Vgl. आन्धसिक.

अन्धीकर् (अन्ध + 1. कर्), °करोति *Jmd blind machen* Prab. 34,16.

अन्धीगु m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Çjâvâçvi Ind. St. 3,202,b. Pañkav. Br. 8,5,14. — Vgl. आन्धीगव.

अन्धु vgl. कर्करान्धुक, धर्मान्धु, मेलान्धु.

अन्धूकभट्ट (अन्धक°?) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 291,b, No. 707.

अन्ध्र N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,8. 16,11. 17,25. °पति 11,59. Verz. d. Oxf. H. 323,b,34. °देश 352,b,16. *eine best. Mischlingskaste* MBh. 13,2587. — Vgl. आन्ध्र, महान्ध्र.

अन्नद 3) f. आ Bez. *einer 16jährigen nicht menstruirenden Jungfrau, die bei der* Durgâ-*Feier diese Göttin vertritt,* Annadâkalpa im ÇKDr. u. कुमारी.

अन्नदाकल्प (अ° + कल्प) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101,b,26.

अन्नदातर् (अन्न + दा°) m. *Geber von Speisen, Brodherr* Spr. 4057.

अन्नपति wohl Bein. Çiva's Râga-Tar. 5,72.

अन्नपाश (अन्न + पाश) m. *Nahrung als Band, das Leib und Seele zusammenhält,* Gobh. 2,3,19 in Ind. St. 5,370,1.

अन्नपूर्ण 1) wohl *ein mit Speise gefülltes Gefäss:* °शतमाहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 14,b,31. — 2) N. einer Upanishad Ind. St. 3,326. — 3) f. आ a) Bein. der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 109,b, No. 170. °कवच, °स्तोत्र 94,a,29. °मन्त्राः 93,a,47. अन्नपूर्णादिमन्त्रप्रकाशन 99,b,25. अन्नपूर्णेश्वरी भैरवी 93,b,18. अन्नपूर्णेश्वरीमन्त्र 99,b,27. °भैरवीपूजापद्धति 96,a,4. — b) N. pr. eines Frauenzimmers (der Gatte heisst Mahâdeva d. i. Çiva) Hall 182.

अन्नमयत्व n. nom. abstr. von अन्नमय Kap. 3,15.

अन्नरक्षा (अन्न + र°) f. *Schutz der Speisen* (vor Gift) Verz. d. Oxf. H. 304,a,11.

अन्नहोम TBr. 1,3,8,1.

अन्नाकाल s. u. 2. अन्नाकाल.

अन्नाद 1) f. आ Ait. Br. 5,25. Çâñkh. Br. 27,5. Z. 4 lies 5,13,1 st. 4,13,1.

अन्नादन (अन्न + अ°) n. *das Essen von Speise* TS. 2,5,2,1.

अन्नादाय zu streichen, da an der angeführten Stelle nach den Nachforschungen Goldst. अन्नादाय (dat.) st. अन्नादायः zu lesen ist.

अन्नादितमा (superlat. von अन्नादी mit Kürzung des Auslautes) adj. f. (unter den Fingern) *am meisten essend,* Bez. *des Zeigefingers* Çat. Br. 12,2,2,5; vgl. Ind. St. 4,366 und Schol. zu Kâtj. Çr. 4,1,10.

अन्नाद्य ist genau genommen nom. abstr. zu अन्नाद; Z. 1 ist 1. आद्य st. अद्य zu lesen; Z. 2 5,10. 14,4,14 st. 6,4. 13,3,1. — अन्नाद्य M. 3,244 mit dem Schol. in अन्न + 2. आद्य = आदि zu zerlegen ist nicht die geringste Veranlassung gegeben.

अन्नीय् (von अन्न) *nach Speise Verlangen haben;* partic. dat. अन्नीयते RV. 4,2,7.

1. अन्य, नान्यच्छ्रेयः — अन्यत्र तपसः *kein anderes Heil als* Spr. 1175. रूपान्यत् *etwas Anderes als Farbe* Bhâshâp. 55. यत्र सर्वत्र आपो नाभिष्यन्देरन्नन्या वर्षाभ्यः (v. l. °रन्नवर्षाभ्यः und °रन्नन्यतो व°) *ausser in der Regenzeit* Âçv. Gṛhj. 4,5,7. अन्य wie इतर so v. a. *gewöhnlich, gemein* Spr. 132. Verz. d. Oxf. H. 207,a,14.

2. अन्य s. अन्या.

अन्यगोचरा (अ° + गो°) f. N. pr. einer der Mutter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2645.

अन्यज (अन्य + 1. ज) adj. *von einem Andern erzeugt, nicht selbstgezeugt:* नानन्यजः पितृद्वेषी Spr. 1538.

अन्यतएत lies 24,8 st. 30,19.

अन्यतर füge noch hinzu *entweder der eine oder der andere* (unter Zweien) und vgl. RV. Prât. 11,17. 23.

अन्यतरतस् = अन्यतरस्याम् VS. Prât. 5,15.

अन्यतरत्र (von अन्यतर) adv. *auf den einen oder auf den andern* (von Zweien) Kull. zu M. 3,88.

अन्यता Verz. d. Oxf. H. 231,b,27. 232,a,4.

अन्यतोदत् (अन्यतस् + द°) adj. *nur auf einer Seite bezahnt* TS. 5,5,

1,3. — Vgl. अन्यतरतोदन्त und उभयतोदन्त्.

अन्यत्र 1) गते ऽन्यत्र *wenn ein Anderer davongegangen ist* Spr. 5017. — 2) Z. 3 lies 7,111 st. 7,112. — 3) füge noch *sonst* hinzu und vgl. ṚV. Prât. 14,16. VS. Prât. 1,150.

अन्यथय् (von अन्यथा), °यति *ändern* Sâh. D. 409.

अन्यथा 1) नान्यथा तथा *so und nicht anders* Spr. 4989.

अन्यथाख्याति, bei Hall 43 °तत्व.

अन्यथाबुद्धि (अ° + बु°) f. *eine falsche —, vorgefasste Meinung* Kathâs. 60,112.

अन्यथाभाव 1) पूर्वकृतस्य हि शक्यो विधिनापि न कर्तुमन्यथाभावः *Aenderung* Kathâs. 86,45. 101,199.

अन्यथावृत्ति streiche das Zeichen °. *sich ändernd:* दुष्टे ऽपि पत्यौ साध्वीनां नान्यथावृत्ति मानसम् Kathâs. 77,39.

अन्यथासिद्धिविचार m. Titel eines Werkes Hall 43.

अन्यदीय *bei Andern vorkommend:* नहि त्वय्यन्यदीया लोभादयः Daçak. in Benf. Chr. 187,23.

अन्यनाभि Z. 2 lies 1,30,1 st. 1,29,1.

अन्यपूर्वा f. *eine Frau, die vorher mit einem Andern Umgang gepflogen hat,* Kathâs. 84,24.

अन्यभाव (अ° + भाव) m. *Veränderung* Suçr. 1,113,5. 147,7.

अन्यभृत Çikshâ in Ind. St. 4,108.

अन्ययुक्त (अन्य + युक्त) adj. *mit etwas Anderem verbunden* AV. Prât. 4,3. विष Spr. 1439.

अन्ययोग (अन्य + योग) m. *eine Verbindung mit etwas Anderem* AV. Prât. 4,116, Sch.

अन्यवादिन् Z. 3 streiche die Worte Nârada im.

अन्या, die gegebene, von Stevenson zuerst aufgestellte Erklärung wird sichergestellt durch अन्य n. *das Nichtversiegen, Unerschöpflichkeit:* सा नो भूमिर्गोष्वप्यन्ये दधातु (für गवामन्ये) AV. 12,1,4. Die versuchte Ableitung ist unhaltbar, weil या mit नि eine andere Bedeutung hat.

अन्यादृश् oder °दृश *anders als gewöhnlich seiend, aussergewöhnlich* Kathâs. 52,303. 63,114. *Andern gleich, gewöhnlich, gemein:* न तस्याश्चित्तमन्यादृक् 123,147.

अन्यार्थ n. *ein best. Fehler des Ausdrucks, der Gebrauch eines Wortes in nicht-herkömmlicher Bedeutung:* यद्रूढिप्रच्युतं नाम तदन्यार्थमुदाहृतम् Pratâpar. 61,a. 62,a. — Vgl. u. 1. परार्थ 3).

अन्यार्थवन्त् (von अन्य + अर्थ) adj. *eine andere Bedeutung habend* Sâh. D. 132,7.

अन्यून *nicht zu wenig* so v. a. *hinreichend* Spr. 367.

अन्येद्युस् Z. 3 lies 1,23,4. 7,116,2 st. 1,24,4. 7,117,2.

अन्योक्ति f. *ein anderer Ausspruch,* pl. *mannichfache Aussprüche über einen und denselben Gegenstand:* कमलान्योक्तयः। करभान्योक्तयः Verz. d. Oxf. H. 122,b,18. कोकिला° 24. गङ्गा° 27. चन्द्रा° 29 u. s. w. Nach Aufrecht ebend. 130,a,34 *sententia allegorica.*

अन्योदर्य 1) Ait. Br. 3,37.

अन्योऽन्य Z. 1 lies subst. st. adj. — 1) ततो दृष्ट्वा कृतातिथ्यमन्योऽन्यं ते वनौकसः MBh. 5,6060. — 4) MBh. 12,9023. — अन्योऽन्य n. *eine best. rhetorische Figur, bei der zwei Dinge als auf gleiche Weise auf einander einwirkend dargestellt werden,* Sâh. D. 724. Verz. d. Oxf. H. 208,b,5. Kuvalaj. 110,a (132,b). तदन्योऽन्यं मिथो यत्रोत्पाद्योत्पादकता भवेत् Pratâpar. 91,b. Beispiel Spr. 1085. — अन्योऽन्य fehlerhaft für अन्यान्य Spr. 3810.

अन्योऽन्यता (von अन्योऽन्य) f. *Gegenseitigkeit* Varâh. Bṛh. S. 19,22.

अन्योऽन्यभाव (अ° + भाव) m. *der Uebergang des Einen in den Andern, Vertauschung der Rollen* Spr. 424.

अन्वक् adv. *von hinten, hinter Jmd* (acc.) *her:* उपगम्य Çiç. 9,76. स च तम् — अन्वक् — ययौ Kathâs. 53,15.

अन्वक्तम् Âçv. Çr. 9,7,26. Çâṅkh. Çr. 3,18,19.

अन्वक्षरम् (1. अनु + अ°) adv. *nach der Ordnung der Silben:* अन्वक्षरसंधि Bez. *eines best.* Saṁdhi ṚV. Prât. 2,3. 4,36. अन्वक्षरसंधिवत्क desgl. 12.

अन्वग्भानु (अन्वञ्च् + भानु) m. N. pr. eines Sohnes des Raudrâçva MBh. 1,3698.

अन्वय 1) zu streichen, da in dem angeführten Beispiele अनु अयं aufzulösen ist. — 4) füge noch *Anschluss* hinzu und vgl. noch ṚV. Prât. 11,5. 22. Bhâg. P. 2,5,28. fg. लक्ष्मीरेवान्वयो लोके न लक्ष्म्याः परतो ऽन्वयः so v. a. *Reichthum bildet das Band im Leben, kein stärkeres Band giebt es als den Reichthum* Kâm. Nîtis. 5,61. — Vgl. अनन्वय, दुरन्वय.

अन्वयिन् (von अन्वय) adj. 1) *zur selben Familie gehörig* Râga-Tar. 5,246. — 2) am Ende eines comp. *verbunden mit, in Zusammenhang stehend mit* Bhâshâp. 73.

अन्वर्तितर् (von अर्त् mit अनु), lies वरुणो मित्र.

अन्वर्थ Weber, Râmat. Up. 288. so v. a. अन्वर्थसंज्ञ *einen Namen führend, der mit dem Wesen des Genannten übereinstimmt* (*nomen et omen*), Ragh. 4,12.

अन्ववेक्षण n. *das Sehen nach, Aufsicht über* (gen.) MBh. 2,1292.

अन्ववेक्षा Spr. 5394.

अन्ववेक्षिन् adj. *seine Aufmerksamkeit —, seine Vorsorge auf Etwas richtend;* s. weiter unten u. अवेक्षिन्.

अन्वाकृति (von 1. कर् mit अन्वा) f. *Nachbildung, bildliche Darstellung* Çâṅkh. Gṛhj. 4,19.

अन्वापदीन m. N. pr. eines Fürsten Sâh. D. 115,4. अल्लापदीन v. l.

अन्वारोह, अन्वारोहा देवाः als Verfasser von Mantra Ind. St. 3,459, 2. देवपथीयानां तारकाणामन्वारोहाणाम् ebend.

अन्वालम्भन (von लभ् mit अन्वा) n.: °शोभिता (मञ्जूषा) MBh. 3,17156. = कुङ्कुमकस्तदान Nîlak. अन्वालभन beide Ausgg., अन्वालम्भन Schol.

अन्वासन 1) *das Bedienen, Aufwarten:* भर्तुरन्वासने तिष्ठन्दृष्टिं नान्यत्र वित्तिपेत् Spr. 2022. अन्वासने = समीपस्थाने Schol. — 4) Verz. d. Oxf. H. 304,b,31. — 5) *das Sichsetzen nach einem Andern* Jâǵn. 1,109, v. l.

अन्वासेचन (von सिच् mit अन्वा) n. *das Besprengen* Kauç. 75.

अन्वाहार्य 1) m. (sc. ओदन) *die Reisspeise, welche an den* Darça-Pûrṇamâsa *den* Ṛtvig *als Opfergeschenk gegeben wird,* Comm. zu TBr. 1,66,12. Z. 3 lies अनेनेति. — 2) vgl. Verz. d. Oxf. H. 40, a, N. 1.

अन्वाहार्यपचन TBr. 1,1,8,1.

अन्वीक्षक adj. *sein Augenmerk richtend auf, besorgt um:* प्रजान्वीक्षिकया बुद्ध्या R. 7,3,4.

अन्वीता *das Schauen* Bhâg. P. 11,3,25.

अन्वीपम् adv. *dem Strom entlang* (Gegens. प्रतीपम्) TS. 6,4,2,2. Kauç. 75. Pañkav. Br. 25,10,12. Kâth. 28,1. — Vgl. आन्वीपिक.

अन्वृत्तु (1. अनु + ऋतु) adj. Bein. Indra's TS. 2,2,8,1.

अन्वेषक *suchend, forschend nach:* वृत्तान्तान्वेषक Râga-Tar. 5,54. ohne obj. Kathâs. 123,313.

अन्वेषण 1) अर्थान्वेषणा Sâh. D. 462. क्रमान्वेषणवत् 335.

अन्वेष्टव्य, संभूय च मदर्थो ऽन्वेष्टव्यः so v. a. *angelegen sein zu lassen* R. 7,44,20.

अन्वेष्य adj. *zu suchen* Kathâs. 105,32.

2. अप्, acc. pl. आपस् RV. 10,121,8. AV. 14,1,39. Ait. Br. 8,17. MBh. 3,24. Bhâg. P. 10,48,15 (anders der Schol.).

अपकर्ष, गुणापकर्ष *das Abziehen —, Abnehmen der Bogensehne* und zugleich *Abnahme von —, Mangel an Vorzügen* Kathâs. 97,6.

अपकर्षक, रसापकर्षका दोषाः Sâh. D. 572.

अपकर्षण 2) *a*) füge noch *Fortschleppen* und MBh. 3,16059 hinzu. — *d*) *das Erniedrigen* (eines Menschen) Spr. 3361.

अपकर्षिन् adj. *nach sich schleppend, — ziehend:* लाङ्गलाप° (गवेन्द्र) Spr. 870.

अपकल्मष (अप + क°) adj. *frei von Sünde* Sâh. D. 99,11.

अपकाम Z. 3 lies 9,8,8 st. 9,13,8.

अपकार 2) महते यो ऽपकाराय नरस्य प्रभवेन्नरः *wer dem Andern einen grossen Schaden zuzufügen vermag* Spr. 4701. Mâlatîm. 88,2. न स्मरामि स्वल्पमपि तवापकारं मया कृतम् *Beleidigung* Daçak. in Benf. Chr. 191,22. *Vergehen, Versehen* Pañkat. I,76 (अपचार v. l.; vgl. Spr. 1177).

1. अपक्रम m. *Weggang* Bhâg. P. 11,29,45.

2. अपक्रम (अप + क्रम) adj. *aus der Ordnung gekommen;* n. in der Rhetorik Bez. *eines best. Fehlers* Kâvjâd. 3,125. 144. Beispiel: स्थितिनिर्माणसंहारहेतवो जगतामम्मी। शंभुनारायणाम्भोजयोनयः पालयन्तु वः 145; hier verlangen स्थिति - निर्माण - संहार die entsprechende Reihenfolge नारायणाम्भोजयोनिशंभवः. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,16.

अपक्रिया 3) *eine verkehrte Weise zu verfahren* Pañkat. III,26 (unter 2. zu streichen) = Spr. 890. Çiç. 9,68.

अपक्व 3) *ungebrannt:* घट Kâm. Nîtis. 9,60. — Vgl. noch u. पक्व 7) 8).

अपक्षित 1) adj. s. u. 3. क्षि mit अप. — 3) m. N. pr. eines Mannes; vgl. आपक्षिति.

अपक्षेपण n. eine der fünf Modificationen des कर्मन्, *Bewegung nach unten* Tarkas. 3. 55. Kan. 1,1,7. — Vgl. अवक्षेपण, wie die v. l. hat.

अपग (so ist zu accentuiren), lies मन्नापगा अतः. गृहादनपगम् (अच्युतम्) Bhâg. P. 10,61,2. स्वधर्मानपग *nicht weichend von seiner Pflicht* MBh. 3,1087. स्वधर्मान् (!) अपगः अपक्राय गच्छतीति तथा द्वितीयाया अलुगार्षः Nîlak.

अपगल्भ (von गल्भ् mit अप) 1) 2) *verlegen, verzagt, unkeck;* auch TS. 2,5,1,6. 5,3.

अपगुण (अप + गुण) adj. *keine Vorzüge besitzend;* davon nom. abstr. °ता f. (Gegens. अदोषता) Sâh. D. 603.

अपग्राम (अप + ग्राम) adj. *aus der Gemeinde gestossen* Çâñkh. Çr. 16,18,21.

अपघाटिला f. *ein best. musikalisches Instrument* Lâṭj. 4,2,8. — Vgl. अवघटरिका, घाटरी.

अपचय, आयुषो ऽपचयं कृत्वा मरणायोपनेष्यति MBh. 3,1380. Sp. 279, Z. 3 lies येषां.

अपचायिन् (von 1. चि mit अप) adj. *Jmd oder Etwas eine Einbusse erleiden lassend, schmälernd, Jmdes Rechte und Ansprüche nicht anerkennend:* धर्मापचायिन् (धर्माभिशङ्किन् ed. Bomb.) MBh. 3,1157. गुरुवृद्धाप° (= गुरूणां वृद्धानां च क्षीनत्वसंपादकः Schol.) 13,6705. ज्येष्ठाप° 3, 1489 erklärt der Schol. durch ज्येष्ठपूजनशील, erwähnt aber die richtige Lesart ज्येष्ठापचायिन्, die er durch ज्येष्ठवृद्धिकरणशील erklärt. 4,595 liest die ed. Bomb. fälschlich ज्येष्ठाप° st. ज्येष्ठाप° der ed. Calc.; der Schol. erklärt ज्येष्ठपूजक. Umgekehrt ist MBh. 14,2198 statt वृद्धोपचायितात् zu lesen वृद्धापचायितात्; die ed. Bomb. hat हतो (so auch in der ed. Calc. zu lesen) वृद्धो मम पिता st. इतो वृद्धोपचायितात्.

अपचार 1) TBr. Comm. I, 182,3. — 2) MBh. 1,4402. 3,10010. 11470. 17091. राजन्प्रजासु ते कश्चिदपचारः प्रवर्तते Ragh. 15,47. Spr. 1177. — 3) *das Misslingen, Missrathen:* नापचारमगमन्क्वचित्क्रियाः सर्वत्र समपादि साधनम् Cit. bei Gold. — 4) *Hingang, Tod* Daçak. in Benf. Chr. 200,20.

अपचारिन्, स्त्री MBh. 12,1237. *abgehend von* so v. a. *untreu werdend:* योगधर्मापचारिणः (so die neuere Ausg.) Hariv. 1014.

अपचित् Z. 3 lies 7,74,1. 76,2 st. 7,75,1. 77,1.

अपचिति 3) lies *Sühne* (st. *Ausschluss*): न चेदिहैवापचितिं यथांहसः कृतस्य कुर्यान्मनउक्तिपाणिभिः Bhâg. P. bei Gold. — 4) *a*) *Vergeltung* (im Guten) TS. 5,1,2,3. 2,2,3. TBr. 3,8,2,2. इच्छन्नपचितिं कर्तुं भृगूणाम् so v. a. *die Bhrgu zu rächen wünschend* MBh. 1,6830. 846. तद्वच्छापचितिं राजन्पितुस्तस्य महात्मनः (अपचितिम् = प्रतिक्रियाम् Nîlak.) 841. न गता या प्रकृत्येन — त्वरस्यापचितिः (so die ed. Bomb.) संख्ये तां गच्छ त्वम् 3,16443. Hariv. 7968. तेनेशस्य विधोयतामपचितिः *vergilt es* (oder *ehre*) Çiva *auf diese Weise* Spr. 2894. अपचिति = पूजा AK. 2,7, 34 (lies नमस्यापचितिः). — *b*) *Vergeltung* (im Bösen), *das Sichrächen an* (gen.) Hariv. 7969. — दुःखस्यापचितिम् Spr. 4362 fehlerhaft für दुःखस्योपचितिम्; vgl. Th. III, S. 400.

अपचितिमत् TS. 5,1,2,3. 2,2,3. Çat. Br. 11,2,2,11.

अपच्छाय vgl. Spr. 3395.

अपजिहीर्षा (vom desid. von हृ mit अप) f. *das Verlangen zu rauben:* तद्राज्याप° Kathâs. 90,31.

अपजिहीर्षु (wie eben) adj. *zu rauben Willens seiend* Râga-Tar. 5,426.

अपज्ञान (von ज्ञा mit अप) n. *das Ableugnen, Verheimlichen* Halâj. 4,45.

अपज्य (अप + 3. ज्या) adj. *von der Bogensehne befreit:* चाप MBh. 1,5208.

अपज्वर (अप + ज्वर) adj. *frei von Fieber* MBh. 1,1759.

अपतानक Z. 2 lies अपतन्त्रक und vgl. दण्डापतानक.

अपतुषार (अप + तु°) adj. *frei von Nebel;* davon nom. abstr. °ता f. Ragh. 9,38.

अपत्य Z. 5 lies 7,108,1 st. 7,109,1.

अपत्यप्रत्यय (अ° + प्र°) m. *ein Patronymicum* Sâh. D. 431 (171,13).

अपत्यवत् Kathâs. 92,66.

अपत्रपा Daçak. in Benf. Chr. 184,22.

1. अपथ 1) अपथेन *nicht auf dem* (gewöhnlichen) *Wege:* प्रविष्ट Ka-

THÂS. 117,135. Füge noch *ein schlechter, — falscher Weg, Abweg* hinzu. मा भूवन्नपथहृतस्तवेन्द्रियाश्वाः KIR. 5, 50. कामिनीमप्यपथप्रपन्नाम् *an einen unrechten Ort gerathen* Spr. 2262.

अपथिन्, अपन्थानमुपेत्य BHATT. 3, 37. अपन्थानं तु गच्छन्तं सोदरो ऽपि विमुञ्चति Cit. bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,12.

1. अपद् 2) प्रायः को वा न पदमपदे (v. l. für अपथे) ऽकार्यत मया PRAB. 8,4. KATHÂS. 56,26. 114,62.

अपदश (अप + दशा) adj. *keine Verbrämung habend:* वासस् MBH. 13,5040.

अपदान्तरम् adv. *ohne Verzug, alsbald:* इदं वाक्यमपदान्तरमब्रवीत् MBH. 2,1766. 3,1414.

अपदेश *das Anzeigen, Angeben, Nennen* DAÇAK. in BENF. Chr. 193,13. *Unterweisung* KÂTJ. ÇR. 22,1,14. — 1) Z. 2 lies चापदेशात्. — 2) सापदेशम् adv. *verstellter Weise* DAÇAK. in BENF. Chr. 190,16. — 6) = व्यपदेश *Bezeichnung, Benennung* BHÂG. P. 11,28,19. VEDÂNTAS. in BENF. Chr. 204,14 fehlerhaft für व्यपदेश.

अपदेश्य *anzuzeigen, anzugeben* DAÇAK. in BENF. Chr. 193,4. 9.

अपदोष (अप + 1. दोष) adj. *fehlerlos;* davon nom. abstr. °ता f. ÇIÇ. 9,12.

अपधुरम् (von अप + धुर्) adv. *weg von —, neben den Jocharmen:* युनक्ति TBR. 1,6,5,1. अपक्रमणं प्रापयति Schol.

अपध्यान (von 1. ध्या mit अप) n. *böse Gedanken in Betreff Jmdes, mit denen man ihm Etwas anthut* oder *anzuthun beabsichtigt,* MBH. 1,8457 (अपध्याति मनसि करोति Schol.). 2,2597 (= क्रोध Schol.). 13,5458. HARIV. 9058. MÂRK. P. 8,30. 181.

अपध्वंस 1) अपध्वंसजाः (ed. Calc. fälschlich उप°) heissen MBH. 13,2617. fgg. *die Kinder gemischter Ehen, wo die Mutter einer niedrigeren Kaste als der Vater angehört.*

अपध्वस्त *von seiner Macht gestürzt* MBH. 12,4844. — Vgl. u. ध्वंस् mit अप.

1. अपनय *Vertreibung;* बुभुक्षापनय *was den Hunger vertreibt, Speise* R. 7,35,34.

2. अपनय füge noch *unkluges Benehmen* und MBH. 1,4515. 2,596. 3,12524. KÂM. NÎTIS. 1,36. KATHÂS. 49,36. 62,103 hinzu.

अपनयन adj. *wegführend, raubend:* जीवितार्थापनयनैः प्राणिभिः Spr. 4905.

अपनयिन् (von 2. अपनय) adj. *sich unklug benehmend* KATHÂS. 62,151.

अपनाभि (अप + ना°) adj. *ohne Nabel* (der Vedi) TS. 5,2,8,7.

अपनिद्र (अप + निद्रा) adj. (*wach*) *aufgeblüht* ÇIÇ. 9,30. KIR. 5,26.

अपनिधि (अप + नि°) adj. *keinen Schatz besitzend, arm* MBH. 3,13083.

अपनीत (अप + नीत) vgl. u. 1. नी 9). n. auch R. ed. Bomb. 6,95,38.

अपनुद्, शोकापनुद् auch RAGH. 14,23.

अपनेतर् (von 1. नी mit अप) nom. ag. *Verscheucher:* भयानाम् MBH. 3,13500.

अपनेतव्य adj. *fortzuführen* H. an. 4,236.

अपनोद *Vertreibung:* शोकाप° BHÂG. P. 10,39,20. *Abweisung, Zurückweisung:* अवर्णास्य RAGH. 14,39.

अपनोदन 2) *das Vertreiben, Verscheuchen:* संदेहापनोदन AV. PRÂT. 4,108, Sch.

अपपाठ *falsche Lesart* VS. PRÂT. 4,119, Sch. MÜLLER, SL. 75, N. Schol. zu MBH. ed. Bomb. 12,176,12.

अपपात्रित vgl. अवपात्रित.

अपपादत्र (अप + पा°) adj. *keine Fussbekleidung habend* RÂǴA-TAR. 5,195.

अपभय *furchtlos* AIT. BR. 5,25. ÇÂÑKH. BR. 27,5.

अपभर्णी TS. 4,4,10,3. TBR. 1,5,1,5; vgl. WEBER, Nax. 2,300. 304. 376. 390.

अपभाषण (अप + भा°) adj. *eine vom Sanskrit abweichende —, eine falsche Sprache redend,* zur Erkl. von म्लेच्छ VIÇVA bei NÎLAK. zu MBH. 8,2095.

अपभ्रंश 1) füge *Sturz, Fall* und TS. 1,5,1,2 (= देहपात Schol.). WEBER, Nax. 2,387. HARIV. 1014 hinzu. — 2) RÂǴA-TAR. 5,205. एकैकस्य हि शब्दस्य बहवो ऽपभ्रंशाः *falsche Formen* PAT. in MAHÂBH. 22. — 3) KATHÂS. 55,127. KÂVJÂD. 1,32. Verz. d. Oxf. H. 181, *a*, No. 412. 214, *a*, No. 509. WASSILJEW 226. 267. Davon nom. abstr. °ता f.: शास्त्रेषु संस्कृतादन्यदपभ्रंशतयोदितम् KÂVJÂD. 1,36. MUIR, ST. 2,57.

अपमण्डल (अप + म°) *die Ekliptik* ÂRJABHAṬA, SIDDH. 3, 1. fgg. SÛRJAS. 13,12; vgl. COLEBR. Misc. Ess. II, 473, N.

अपमर्ण n.: विष्णोरपमर्णम् N. eines Sâman Ind. St. 3,237,*a*.

अपमल (अप + मल) adj. *rein* Spr. 1753, v. l. (Th. II, S. 340).

अपमान pl. DAÇAK. in BENF. Chr. 181,1. सापमान *mit Verachtung gereicht:* °परपिण्ड Spr. 807, v. l. — Vgl. अवमान.

अपमारिन् (von 1. मर् mit अप) adj. *wegsterbend, hinsiechend* TS. 2,5,1,7.

अपमार्ग (von 1. मर्ज् mit अप) m. *das Abwischen, Putzen:* अमतङ्गवैविंदधदभ्रदशामपमार्गमोषधिपतिः (*der Mond* und zugleich *Arzt*) स्म करैः ÇIÇ. 9,36.

अपमार्जन adj. *abwischend* so v. a. *entfernend, vernichtend* BHÂG. P. 10,2,35.

अपमित्य lies n. *Schulden.*

अपमृत्यु, °त्रितय KATHÂS. 55,181. 224.

अपयातव्य, तदितो मे ऽपयातव्यम् KATHÂS. 55,72.

अपयान *das Fortgehen, sich Entfernen:* मानस्य द्रुतमपयानमास्थितस्य ÇIÇ. 9,84. नैव शक्यं विहितस्यापयानम् *es ist nicht möglich, dass das Verhängniss* (unverrichteter Sache) *davonginge* d. i. *sich nicht verwirklichte* MBH. 1,7329. अपयान (अपमान?) = उपेता NÎLAK.

अपय्यदीक्षित = अप्पयदीक्षित HALL 222.

अपर 1) *c*) दिश् MBH. 6,4801. अम्बुनिधि ÇIÇ. 9,1. अपराम्भोधि KATHÂS. 73,329. — *e*) भवत्यशुचयः स्पर्शेन यस्यापरे d. i. *rein* Spr. 3020. मक्षीयानेव नापरः d. i. *ein Geringer* 4925.

अपरगोदानीय LALIT. ed. Calc. 21,9. अपरगौडानिलिपि 144,5.

अपरतस् (von अपर) adv. *an einem andern Orte, anderswo:* क्वचित् — अपरतः UTTARARÂMAK. 32,6.

अपरत्व (3. अ + प°) n. *Nähe* TARKAS. 3. 16. KAṆ. 1,1,6. BHÂSHÂP. 120.

अपरथा (von अपर) adv. *anders* ÇIÇ. 9,67.

अपरनन्दा f. N. pr. eines Flusses: नन्दा चापरनन्दा च MBH. 13,7654.

अपरपत्तीय vgl. आपरपत्तीय.

1. अपरम् 2) भ्रमसि किमपरं शास्त्रमोहान्धकारे Spr. 3857. — 3) *westlich* (mit abl.) KÂTJ. ÇR. 3,1,15.

अपरवक्त्र n. (nicht f.) Ind. St. 8,361. — Vgl. अपवक्त्र.

अपरशैल m. pl. N. einer buddhistischen Schule WASSILJEW 78. 229. 245. 264. — Vgl. उत्तरशैल, पूर्वशैल.

अपराङ्ग (अपर + 3. अङ्ग) adj. *zu einem Andern gehörig* VS. Prât. 4,168.

अपराजित 1) a) füge *unbesiegbar, unüberwindlich* hinzu; von Personen N. 12,93. 20,28. — b) Âçv. Gṛhj. 1,7,19. — 2) g) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1558. — h) N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,15. — i) eines Wesens im Gefolge Padmapâṇi's Wilson, Sel. Works 2,24. — k) N. pr. eines zauberhaften Schwertes Kathâs. 81,108. 99,37. 115,143. — 3) a) N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,38. Bez. *eines zehnjährigen nichtmenstruirenden Mädchens, welches bei der Durgâ-Feier diese Göttin vertritt*, Annadâkalpa im ÇKDr. u. कुमारी. — c) mit Cäsur nach der 7ten Silbe Ind. St. 8,387. Khandom. 66.

अपराध Sp. 289, Z. 10 lies Çaṁk. zu Çâk. st. Çâk.

अपराधिन् füge noch hinzu: *der Jmd eine Beleidigung —, ein Leid zugefügt hat.* MBh. 3,1054. Spr. 183. Kathâs. 16,115 (wo अपराध्यस्मि zu lesen ist). 55,130. 57,134. परिहासाप° 114,68. अनप° MBh. 1,842. Davon nom. abstr. अपराधिता f. Kathâs. 72,271. 106,173.

अपरान्त 1) °समुद्र *das im Westen gelegene Meer* Verz. d. Oxf. H. 258, a,34. — 2) सापरान्तं च देवेन निर्जितं दक्षिणापथम् Kathâs. 120,76. Vgl. कुट्टापरान्त. — 3) m. *der zukünftige Tod* Verz. d. Oxf. H. 230,b,13. °ज्ञान ebend.

अपरान्तक 1) Varâh. Bṛh. S. 5,70. 14,20. Verz. d. Oxf. H. 217, b,10. अपरान्तिकाः स्त्रियः ebend.

अपरान्तिका Ind. St. 8,312. fg. — Vgl. दक्षिणान्तिका.

अपरापरण Z. 2 lies 12,5,45 st. 12,9,7.

अपरार्क auch Titel eines Werkes: °कार Verz. d. Oxf. H. 277, a,11. Vielleicht hierher अपरार्कचन्द्रिकाभ्याम् Dattakam. 25,17.

अपराह्ण, अपराह्णे भानावस्तं प्रति याते महीध्रम् MBh. 5,7216. Z. 2 lies 9,6,46 st. 9,10,5. — Vgl. महापराह्ण.

अपराह्णेतन lies *nachmittägig.*

अपरिक्रामम् (absolut.) lies adv. st. adj.

अपरिच्छद bedeutet an der angeführten Stelle *keine Habe* d. i. *kein Reisezeug —, kein Gepäck habend;* vgl. परिच्छद 2). Kull. erklärt das Wort durch दरिद्र.

अपरिमितधा (von अपरिमित) adv. *in unzählbaren (unzählbare) Theilen (Theile)* Maitrjup. 5,2. 6,26.

अपरिमितायु und नामसंगीति angeblich Namen zweier Buddha Wilson, Sel. Works 2,24; es ist aber wohl अपरिमितायूनां संगीतिः oder अपरिमितायुर्नामसंगीतिः zu lesen.

अपरुष् (अप + रुष्) adv. *frei von Zorn* Ragh. 9,8.

अपरूप *eine abnorme Gestalt, Missgestalt:* (यदा) अश्वेषु चापरूपाणि दृश्यन्ते Adbh. Br. bei Weber, Omina 330. तस्यापरूपं जायते Kâth. 22,8.

अपरोक्ष adj. auch *gegenwärtig* Daçak. in Benf. Chr. 182,24. अपरोक्षे so v. a. *in unserem Beisein* P. 3,2,119.

अपरोक्षय् (von अपरोक्ष), °यति *sich von Etwas* (acc.) *durch Augenschein überzeugen:* तदन्नमशुचि दृष्ट्वा तस्याशुचिभावमपरोक्षयामास MBh. 1,781.

अपरोक्षानुभव oder अपरोक्षानुभूति Titel einer Schrift Hall 104. Der vollständige Titel lautet अपरोक्षानुभूतिसुधार्णव Verz. d. Oxf. H. 223,b, No. 544.

अपरोद्धर् (von रुध् mit अप) nom. ag. *Abhalter* TS. 2,3,2,1.

अपर्णा 1) TS. 6,3,3,4. — 2) Ursprung des Namens Kumâras. 5,28.

अपर्तु m. *nicht die rechte Jahreszeit:* अपर्तौ सुमहद्वातवर्षम् Bhâg. P. 10,80,36. adj. *nicht der Jahreszeit entsprechend:* वर्ष 25,15.

अपलताभवन (अप + ल°) adj. f. आ *keine Lauben habend* Kir. 5,10.

अपलाप *das Absprechen, Läugnen, Verneinung* Kap. 1,113. 138. 148. Sâh. D. 124,7.

अपवक्त्र (अप + व°) n. *ein best. Metrum* Sâh. D. 568. °क्त्र 567. — Vgl. अपरवक्त्र.

1. अपवत्स (अप + व°) adj. f. आ *kalblos* MBh. 13,3361.

2. अपवत्स m. = अपांवत्स Varâh. Bṛh. S. 53,47. 49. 51.

अपवर्ग 1) अह्नापवर्गे MBh. 13,1606. fg. उपक्रमापवर्गौ Weber, Gjot. 85. 111. Vgl. पश्चादपवर्ग, मासापवर्ग. — 4) Ragh. 8,16. 23. Daçak. in Benf. Chr. 181,10. Verz. d. Oxf. H. 243,b, No. 603. °द Râga-Tar. 5,44. Z. 3 zu verbessern भोगस्वर्गा°. — Vgl. आपवर्ग्य.

अपवर्जन 2) *das Ueberlassen, Abtreten, Geben:* einer Tochter zur Ehe MBh. 1,6608.

अपवर्ण (अप + वर्ण) adj. *fehlerhaft in den Lauten* Çikshâ 17 in Ind. St. 4,268.

अपवर्तन *Umkehr, Flucht;* s. u. परिवर्त 3).

अपवर्तिका f. = नीवि *Schurz* Schol. zu Kâtj. Çr. 7,2,20. 3,27.

अपवाद 1) दोषप्रख्यापवादः स्यात् Sâh. D. 378. परापवाद Spr. 2373. शास्त्रापवाद ṚV. Prât. 14,30. — 2) ṚV. Prât. 4,7. 11,35. Ind. St. 8,222. Kumâras. 2,27. *Widerlegung* Vedântas. (Allah.) No. 92.

अपवारितम् adv. auf der Bühne so v. a. *leise zu Jmd:* भवेदपवारितम्। रहस्यं तु यदन्यस्य परावृत्य प्रकाश्यते Sâh. D. 425. — Vgl. अपवारितक, अपवार्य.

अपवाह *Abfluss:* अपवाहैतौ ऽपाम् TS. 6,6,5,4. *Wegführung:* भूतपूर्वमभूतपूर्वं वा जनपदं परदेशापवाहेन स्वदेशाभिस्यन्दवमनेन वा निवेशयेत् Kauṭilja bei Mallin. zu Kumâras. 6,37; vgl. अपवाहन. वसिष्ठस्यापवाहः oder वसिष्ठापवाहः N. einer Oertlichkeit an der Sarasvatî, der Ort, von wo dieser Fluss den Vasishṭha *wegführte* um ihn dem Zorn Viçvâmitra's zu entziehen, MBh. 9,2357. fg. 2398. — 1) = अपवाहक Ind. St. 8,405. — 2) MBh. 6,352. वारवास्यापवाहाश्च st. वारपाश्यापवाहाश्च ed. Bomb.

अपवाहक m. = अपवाह 1) Ind. St. 8,405.

अपवाहन lies *das Wegführen, Entfernen*, füge Daçak. in Benf. Chr. 181,1 hinzu, streiche das Eingeklammerte und vgl. oben अपवाह und Spr. 5361.

अपविघ्न, कच्चित्तातापविघ्नं ते *geht es ohne Hindernisse bei dir her?* MBh. 1,6875. Nîlak. ergänzt सत्त्रम्.

अपवृत्ति (von वर्त् mit अप) f. *Schluss, Ende:* अलमालापवृत्ति Verz. d. Oxf. H. 120,a,20 (Hall in der Einl. zu Vâsavad. 48). In der Stelle दरगलन्माल्यापवृत्ति (v. l. für °माल्योपवृत्ति) Prab. 40,3 erklärt der Schol. das Wort durch *Zurechtrücken.*

अपव्याख्या (अप + व्या°) f. *eine falsche Erklärung* Schol. zu Kâtj. Çr. 16,1,4 (nicht gedr.).

अपव्यापार (अप + व्या°) adj. *keine Beschäftigung habend, ausser Amt*

seiend: मन्त्रिन् H. an. 4,269.

अपशङ्क (अप + शङ्का) adj. *furchtlos;* °शङ्कम् adv. Çiç. 4,47.

अपशब्द *eine verdorbene Wortform:* भूयांसो ऽपशब्दा अल्पीयांसः शब्दाः । एकैकस्य हि शब्दस्य बहवो ऽपभ्रंशाः Pat. in Mahâbh. 22.

अपशव्य s. पशव्य.

अपशशितिलक (अप + शशिन् - ति°) adj. *ohne Mond als Stirnmahl* Kathâs. 103,214.

अपशस्त्र (अप + श°) adj. *waffenlos* Kathâs. 109,135.

1. अपशु TS. 5,2,9,4.

2. अपशु TS. 5,2,9,3.

अँपशुष्क (अप + शुष्क) adj. TS. 2,1,4,8. = अपरक्त Comm.

अपशूल (अप + शूल) adj. *keinen Spiess habend* Ragh. 15,17.

अपशोक 1) °मनस् Ragh. 8,85.

अपश्चिम *nicht der letzte:* श्रुतवताम् Ragh. 19,1. *der letzte* Çatr. 14,318.

अपश्रयिन् MBh. 3,3076 fehlerhaft für अपा°.

अपश्रुति (अप + श्रु°) adj. *wovon man das Ohr abwendet, den Ohren unangenehm* MBh. 5,871. उपश्रुति (= वार्त्ता Schol.) ed. Bomb.

2. अपस् Z. 1 v. u. lies 19,2,3 st. 19,3,3.

अपसद Mâlatîm. 83,2. गदापसद 80,21. Nach MBh. 13,2620. fgg. heissen अपसद *die Kinder aus gemischten Ehen, wenn der Vater einer niedrigeren Kaste als die Mutter angehört.*

अपसर wird auf verschiedene Weisen erklärt; vgl. Colebr. Dig. 1,492.fg.

अपसर्प Ragh. 14,31. 17,51. तयैवापसर्पभूतया Daçak. in Benf. Chr. 188,13.

अपसर्पण *das Fortgehen, Sichentfernen:* रणात् Bhâg. P. 10,76,28. 44,4. in Verbindung mit प्रति *Rückkehr nach:* उपयानापयाने च स्थानं प्रत्यपसर्पणम् । सर्वमेतद्रथस्थेन ज्ञेयं रथकुटुम्बिना ॥ R. 6,89,19.

अपसर्पिणी v. l. für अवसर्पिणी VP. II, 192.

अपसलवि vgl. अवसलवि.

अपसलैस् adv. = अपसलवि 1) Âçv. Gṛhj. 2,5,2.

अपसव्य adj. (f. आ) bedeutet auch, namentlich in der Auguralkunde, *von rechts nach links gerichtet, zur Linken stehend, nach links sich bewegend,* und die advv. अपसव्यम् und अपसव्येन *zur Linken, von rechts nach links:* सो ऽपसव्यां चमूं तस्य — चकार MBh. 3,760. अमृष्यमाणो ऽपसव्यम् 761. अपसव्यानि सर्वाणि मृगपक्षिरुतानि च 12438. उल्का चाप्यपसव्येन (= अपसव्यम्) पुरं कृत्वा व्यशीर्यत 2,2648. क्रव्यादाश्चापसव्यानि मण्डलानि प्रचक्रमुः R. 7,9,30. दक्षिणाः, अपसव्याः Varâh. Bṛh. S. 86,44. सव्यं भ्रमति देवानामपसव्यं सुरद्विषाम् Sûrjas. 12,55. अपसव्यकरण *einem Gegenstande die linke Seite zukehren* Varâh. Bṛh. S. 33,13. एतद्विपरीतं दक्षिणपार्श्वाद्वामपार्श्वगमनं यत्तदपसव्यम् Bhattotp. zu Varâh. Bṛh. S. अपसव्यो ऽप्रदक्षिण उच्यते ders. Hierher gehören auch die unter 1) stehenden Stellen Kâtj. Çr. 13,3,22 (nicht 21). 25,13,34. R. 6,90,19. 3,74,13. Der Mond heisst अपसव्य, *wenn er südlich* (von den Planeten oder Sternen) *steht,* Varâh. Bṛh. S. 18,8. अपसव्यं युद्धम् Bez. *einer der vier Arten des* ग्रहयुद्ध 17,5. Sûrjas. 7,19. उपसव्यो ग्रासः Bez. *einer der Weisen, auf welche eine Eklipse erfolgt,* Varâh. Bṛh. S. 5,43. — Vgl. असव्य.

अपसार Gegens. प्रवेश Spr. 5028.

अपसारिन् (von सर् mit अप) adj. *abnehmend, sich vermindernd:* पादापसारिणं धर्मम् MBh. 1,2416.

अपसार्य (vom caus. von सर् mit अप) adj. *fortzuschicken, zu entfernen* Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,20.

अपसिद्धान्त (अप + सि°) m. *ein Widerspruch im System* Kap. 1,50.

अपस्मय (अप + स्मय) adj. *frei von Hochmuth* Bhâg. P. 10,27,7.

अपस्मारिन् MBh. 13,1584. 5088.

अपस्मृति (अप + स्मृ°) adj. *keine Erinnerung von Etwas habend* Bhâg. P. 10,1,41. *an Etwas nicht denkend, zerstreut:* शशं चाद्दपस्मृतिः *in der Zerstreutheit* 9,6,7. *kein klares Bewusstsein habend, ausser sich* 11,7,66.

अपस्वरम् (अप + स्वर) adv. *mit entstellter Stimme:* एवं ब्रुवाणं कौन्तेयं भीमसेनमपस्वरम् MBh. 3,14934. क्रोधेन विकलवर्णं यथा स्यात्तथा Nilak.

अपह, प्रयापह Râga-Tar. 5,179 (wo °हा: zu lesen ist, wie schon Benfey in seiner Chr. geändert hat). — Vgl. क्लेशापह, तमोऽपह, मारुतापह.

अपहति, तमोऽपहत्यै Bhâg. P. 10,15,5.

अपहन्तर्, तमोऽपहन्त्री Ragh. 14,76.

अपहरण Daçak. 180,21.

अपहर्त (= अपहर्तर् und auch daraus entstanden) nom. ag. *Entwender, Vernichter:* ब्रह्मशिरोऽपहर्ताय MBh. 13,905; vgl. त्रिपुरहर्ताय 906.

अपहर्तर्, Gegens. दातर् Bhâg. P. 10,64,18. परद्रव्यापहर्ता Spr. 4507. सर्वभूताप° *Hinwegführer* R. 7,24,35. — m. N.pr. eines Schlangendämons Hariv. 14172, v. l. der neueren Ausg. (auch Langl. liest so) st. अपकुक्ष.

अपहस्त (अप + हस्त) m. *der Rücken der Hand:* सारथिं चास्य द्रवितमपहस्तेन (= हस्तपृष्ठेन Schol.) जघ्निवान् MBh. 3,545.

अपहस्तय (von अपहस्त) *Jmd mit dem Rücken der Hand fortweisen, wegjagen, verjagen:* उत्कोचादित्सया विप्रा भूयः प्रायविधायिनः । लब्धस्थैर्येण तुङ्गेन संनिपत्यापहस्तिताः ॥ Râga-Tar. 6,344. अपहस्तितबान्धवा Mâlatîm. 149,9. uneig.: अपहस्तितान्यकिसलयशोभं विलोकयाशोकम् Sarasvatîk. 2,15 und यस्माज्ज्ञान्यपहस्तितदेहात्ममानिनो ऽपि बिभियात् Schol. zu Paramârthas. bei Aufrecht, Halâj. Ind. S. 400. °हस्तितलज्ज Vikr. ed. Boll. S. 253. अपहस्तित = अवज्ञात Halâj. 4,29.

अपहार 1) कूलापहारमकरोत्स्वेन वेगेन सा सरित् *riss ein Stück Ufer mit sich fort* MBh. 9,2385. तेन कूलापहारेण मैत्रावरुणिराश्रित *auf dem abgerissenen Uferstücke* 2386. कूलोपहार fehlerhaft für कूलापहार R. 7,32,5. जयद्रथेनापहारो द्रौपद्याश्चाश्रमान्तरात् *Raub* MBh. 1,473. न्यासापहार *Veruntreuung* Spr. 1660.

अपहारण n. *das Fortführenlassen* v. l. für अपवाहन Spr. 5361.

अपहारिन् *mit sich fortreissend* so v. a. *verführerisch:* विषयाः Spr. 3978. द्यूते घोरे सर्वापहारिणि *Alle fortreissend* MBh. 2,2094. तेजोऽप°, दक्षयागाप° *Entwender, Räuber* 13,1166. ब्रह्मदायाप° Bhâg. P. 10,64,38. चौरेणात्मापहारिणा (vgl. आत्मापहारक unter अपहारक) Spr. 2545. — Vgl. भगनेत्रापहारिन्.

अपहास *spöttisches Lachen* R. 7,16,16. — Vgl. अवहास.

अपह्नव *Verhüllung, Einkleidung:* अपह्नवोत्प्रेक्षा Sâh. D. 296,2. — Vgl. अपह्नुति und निरपह्नव.

अपह्नुति 2) als Bez. *einer best. rhetorischen Figur* so v. a. *Verheimlichung, Läugnung* und auch *Verhüllung, Einkleidung* Kâvjapr. 146. Kâvjâd. 2,304. Sâh. D. 683. fg. Kuvalaj. 23,*b*. निषिध्य विषयं साम्यादन्यारोपे

अपकृति: Pratâpar. 80,b,6. Verz. d. Oxf. H. 123,a,11. 208,b,16.

अपक्रोतर् nom. ag. *Läugner:* निक्षेपस्य *der da läugnet ein Pfand empfangen zu haben* Kull. zu M. 8,190.

अपांवत्स Sûrjas. 8,21. Varâh. Bṛh. S. 25,4. — Vgl. 2. अपवत्स.

अपाकज Tarkas. 14.

अपाकरिष्णु mit acc.; lies स्वर्णमपाकरिष्णुः (Spr. 2696).

अपाङ्क्य MBh. 8,660. 13,4274.

अपाङ्ग 2) a) आयतापाङ्गी MBh. 3,16139. °दृष्टि *Seitenblick* Spr. 4337. °प्रेक्षित dass. Daçak. in Benf. Chr. 190,15. °मोक्ष dass. Bhâg. P. 10,15, 43. व्रीडितापाङ्गी (= सव्रीडकटाक्षी Schol.) 86,7. °नेत्रा adj. *zur Seite blickend* Vikr. 17.

अपाङ्गनेत्र vgl. oben u. अपाङ्ग am Ende.

अपाणि (3. अ + पा°) adj. *keine Hände habend;* davon nom. abstr. °त्व n. MBh. 12,6702.

अपात्यय m. *Verheimlichung* Halâj. 4,45.

अपात्र Verz. d. Oxf. H. 87,a,19.

अपादक (3. अ + पाद) adj. *fusslos* (Gegens. पद्वत्) TS. 7,5,12,1.

अपादातर् (von 1. दा mit अपा) nom. ag. *Wegnehmer* TBr. 1,7,2,1.

अपान 1) Z. 2 lies 5,30,15 st. 5,30,12. Am Schluss hinzuzufügen: अपानो नाम वायुर्नाभ्यधिष्ठाता Tattvas. 32. वसिष्ठस्यापानः N. eines Sâman Ind. St. 3,233,a. — 2) Spr. 4195. अपानोद्गार *Furz* 903.

अपांनप्त्रीय Kâṭh. 12,6. अपो° TS.

अपांनिधि N. eines Sâman Ind. St. 3,203,b.

अपापपुरी (अ° + पु°) f. N. pr. einer *Stadt* Wilson, Sel. Works 1,296. 303. 322. — Vgl. पापपुरी.

अपापवस्यस s. पापवस्यस.

अपामार्ग Z. 5 lies 7,65,1 st. 7,66,1.

अपामीव n. N. eines Sâman Ind. St. 3,202,b. आदित्यस्यापमीवा (sic) desgl. 205,b. इन्द्रापमीव (°वम् v. l.) desgl. 208,a.

अपांपित्त Halâj. 1,63.

अपाय 1) क्षणदापाय *Ende der Nacht* Ragh. 8,73. कल्पापाये *am Ende eines* Kalpa Râga-Tar. 5,98. *Verminderung* Ṛv. Prât. 11,34 (unter 5. zu streichen). 14,1. — 2) स्थिरापायः कायः (unter 4. zu streichen) *Verfall* Spr. 5319. करणापाय Ragh. 8,42. — 3) कुहकचकितो लोकः सत्ये ऽप्यपायमपेक्षते Spr. 3195.

1. अपार lies *diesseitige* st. *jenseitige.* Halâj. 3,45. तस्याः पारमपारं च व्रजन्ति विजयैषिणः MBh. 8,2381.

2. अपार 1) व्यसनमहार्णवादपारात् Mṛkkh. 174,6. विष्णुरपारपारः VP. 113. °कर्मन् Bhâg. P. 3,13,44. 12,12,28. अपारे भव नः पारमप्लवे भव नः प्लवः so v. a. *auf hohem Meere* MBh. 5,4559. कर्णधार इवापारे भगवान्पारदर्शकः Bhâg. P. 1,13,38. In der folgenden Stelle wohl so v. a. *auf hohem Meere befindlich:* अपाराणामिव द्वीपमगाधे गाधमिच्छताम् MBh. 7,91.

अपार्थ 2) Bhâg. P. 2,2,2. 4,12,4. 11,22,11. Verz. d. Oxf. H. 204,a,32.

अपार्थक, f. अपार्थका Kathâs. 54,210.

अपार्ध्य Ind. St. 3,458 vielleicht fehlerhaft für अपाव्य.

अपालङ्क, an der angeführten Stelle ist wohl trotz der Scholien पालङ्क anzunehmen.

अपावृत्त s. u. वर्त् mit अपा; davon °क *der den Rücken gekehrt hat, flüchtig geworden* MBh. 8,128.

अपाव्य adj. Bez. bestimmter Götter und Mantra (TS. 7,4,12,1): अपाव्यानि जुहोति । प्राणा वै देवा अपाव्याः TBr. 3,8,12,5. Kâṭh. 30,9. Nach TBr. Comm. अप + अव्य (von अव्), nach TS. 3,2,9,5 अप + आव्य. — Vgl. 2. आव्य und अपार्ध्य.

अपाश्रय 1) अन्योऽन्यापाश्रयेण *indem sie sich gegenseitig unterstützen, — helfen* Spr. 3509. अन्योऽन्यापाश्रयाः adj. *sich gegenseitig unterstützend, — helfend* MBh. 14,991. त्वमपाश्रयः *du bist die Stütze, die Zuflucht* Bhâg. P. 6,19,12. 11,11,24. 22,26. 25,26. 29. 12,4,27. ebend. 12,7,9. 19 giebt Burnouf (Bd. I, xlviii) das Wort durch *délivrance* wieder. MBh. 3,17262 liest die ed. Bomb. अपाश्रयः st. उपाश्रयः. Man streiche am Schluss die Worte «Wohl f. L. für ब्राह्मणोपाश्रय». — 3) *Kopf* (*der gestützte Theil des Körpers*) Daçak. 90,13. = मस्तक Schol.

अपाश्रयवत् (von अपाश्रय) adj. *einen Halt —, einen Beistand habend an* (instr.) MBh. 3,16111. आश्रयवत् ed. Bomb.

अपाश्रयिन् am Ende eines comp. *einen Halt an — habend:* सह्यापा° MBh. 3,3076 (ed. Calc. fälschlich अपश्र°).

अपाष्टि s. अपोऽपाष्टि.

अपाष्ठ Z. 3 lies विषम्. शता° TBr. 3,7,12,4.

अपाष्ठि = अपाष्ठ in अपाष्ठिहन् Çat. Br. 12,7,1,6. 2,5.

अपासङ्ग Kâṭh. 25,2.

अपि 2) Sp. 304, Z. 24 lies तथैव st. तैथव. — 4) Z. 11 lies वृक्षापि; Z. 28 lies सिद्धेत्. दुर्गदेशप्रविष्टो ऽपि शूरो ऽभ्येति पराभवम् । गाढपङ्कनिमग्नाङ्गो मातङ्गो ऽप्यवसीदति ॥ *sogar ein Held* Spr. 1178. अपि च — न चापि *sogar — nicht aber* so v. a. *lieber — als:* अपि चाहं प्रवेक्ष्यामि प्रदीप्तं हव्यवाहनम् । न चापि राघवादन्यं पादेनापि नरं स्पृशे ॥ R. 3,51, 29. — 7) *wenigstens, doch, tamen:* नास्मिञ्जन्मनि भूतश्चेत्त्वं वराय तमो मम । जन्मान्तरे ऽपि तत्कुर्याः कृपां रतिपते मयि Kathâs. 104,138. fg. 103, 51. 112,99. — 11) अपि नः संशयस्यान्ते मनःसंतुष्टिमावहेत् । अपि नो भागधेयानि शुभानि स्युः परंतप ॥ MBh. 1,7222. mit einem condit. Bhâg. P. 10,28,11. — अपि ist lat. *ob.*

अपिकर्ण Z. 2 lies 16 st. 6.

अपिगुण (अ° + गुण) adj. = गुणवत् *vorzüglich, vollkommen:* वैदिकानि च सर्वाणि (sc. कर्माणि) भवन्त्यपिगुणान्युत MBh. 12,2677. Gegens. विगुण 2689.

अपित्व AV. 10,8,5.

अपिधान 2) Gegens. उपस्तरण Âçv. Gṛhj. 1,24,28. Z. 3 lies 11,3,11 st. 11,3,1,11. *Deckel, Verschluss:* गुहापि° Bhâg. P. 10,37,34. 51,27. *Schloss, Riegel:* द्वारि पुरस्योद्घटितापिधाने Kumâras. 7,53.

अपिवत् (von अपि) adj. nach dem Comm. *die Forderung der Wiederholung* (पुनरपि) *enthaltend,* vielleicht *von dem «auch»* d. h. *der Zustimmung Anderer begleitet:* अपिवतीं वाचं वदति TBr. 1,3,2,5.

अपिवाप (von वप् mit अपि) m. *Zu-* oder *Ueberstreuung,* Bez. bestimm ter Puroḍâça TBr. 1,5,4,2.

अपीच्य *sehr schön, reizend;* vgl. अपीव्य.

अपीनस Verz. d. Oxf. H. 314,b,3.

अपीव्य Bhâg. P. 1,12,8. 19,28. 3,23,38. 45. 28,17. 4,15,23. 9,3,15. 10,47,2. Die ed. Bomb. liest überall अपीच्य, wie wir vermuthet hat-

ten; der Scholiast erklärt es durch *überaus schön, reizend.*

अपुत्रिक vgl. u. पुत्रक 2) *a*).

अपुत्रिय adj. *kinderlos:* तनू Çâñkh. Gṛhj. 1,18.

अपुनर्दीयमान Z. 2 lies 12,5,44 st. 12,5,5. 6.

अपुनर्भव 2) Bhâg. P. 11,20,34. 12,6,38.

अपुवाय् (viell. denom. von अपुवा), °यते *krank sein, erkranken:* यद्देवास्यापुवायते यन्मीयते TS. 6,2,2,5. 3,2,3.

अपुष्ट 3) in der Rhetorik *die Sache selbst nicht fördernd, nichtssagend, überflüssig;* z. B. das Beiwort वितत im Satze विलोक्य वितते व्योम्नि विधुं मुञ्च रुषं प्रिये. Davon nom. abstr. °ता f. und त्व n. Sâh. D. 576 nebst Schol.

अपुष्टार्थ s. unter पुष्ट 1) unter 1. पुष्.

अपूप 1) Çâñkh. Gṛhj. 3,12. Pâr. Gṛhj. 3,3. MBh. 18,267 (neben पूप) Râǵa-Tar. 6,11.

अपूपक m. = अपूप 1) MBh. 13,2771. Kathâs. 62,204. अपूपिका f. dass. 121,74.

अपूपशाला (अ° + शा°) f. *Bäckerwerkstatt* M. 9,264, wo aber auch पूपशाला angenommen werden kann; अ° Kull.

अपूरण (3. अ + पू°) adj. *unersättlich:* अनल Spr. 3400.

अपूर्ण *nicht voll,* von einem Consonanten (व्यञ्जन) gesagt Schol. zu AV. Prât. S. 261 (I,8). n. *ein best. Fehler des Satzbaues: Unterbrechung, Anakoluthon* Pratâpar. 63,*b*.

अपूर्व 1) *a*) AV. Prât. 3,57. — *b*) Kathâs. 53,186. — *c*) अ *zum vorangehenden Laut habend* P. 8,3,17.

अपूर्वकरण (अ° + क°) n. Bez. *der achten Stufe unter den vierzehn, die nach dem Glauben der* Gaina *zur Erlösung führen,* Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,12.

अपूर्वता (von अपूर्व) f. *Neuheit* Vedântas. (Allah.) No. 115. अपूर्वत्व n. dass. 118.

अपूर्ववाद (अ° + वाद) m. Titel eines Werkes: °टिप्पणी Hall 190.

अपृक्त RV. Prât. 1,19. 2,30. 8,1. 15,5. AV. Prât. 1,72. 79. 4,113.

अपेत s. u. उपेत.

अपेक्षा 1) रन्ध्रापेक्षेण मृत्युना *lauernd auf* Spr. 4818. — 2) त्वदपेक्षया *aus Rücksicht für dich* Daçak. in Benf. Chr. 187,6. स्थूलप्रपञ्चापेक्षया *in Betracht von* so v. a. *im Verhältniss —, im Vergleich zu* Vedântas. (Allah.) No. 63. °बुद्धि Bhâshâp. 106. fg. कालापेक्ष, क्रियापेक्ष, अर्थापेक्ष adjj. Verz. d. Oxf. H. 267,*a*,40. — 3) *Erwartung* Vedântas. (Allah.) No. 104. निरन्तरसुखापेक्षा हृदये यदि विद्यते *ein Verlangen nach* Spr. 1597. वीरसाचिव्यसापेक्ष *erfordernd* Kathâs. 75,35.

अपेक्षितत्व n. *das Berücksichtigtwerden* Vedântas. (Allah.) No. 113.

अपेक्षिता (von अपेक्षिन्) f. *Erwartung:* प्रयोजनापे° Kumâras. 3,1.

अपेक्षिन् 1) धर्मापे° Spr. 4201. गुणो गुणान्तरापेक्षी *sich richtend nach, voraussetzend* 863. Stelle Pańkat. III, 236. 237 (Spr. 2396. 2928) zu 2). — 2) füge *abwartend* hinzu. कालापे° Râǵa-Tar. 5,296.

अपेय *nicht trinkbar, was man nicht trinken darf* Verz. d. Oxf. H. 87, *b*,21. 272,*a*,11. 282,*a*,16. 24.

अपोदक Z. 2 lies 5,13,2. 6 st. 5,13,3. 7.

अपोनप्त्रीय Z. 2 lies 10,30 st. 7,30.

अपोम्भन (von उम्भ्, उभ् mit अप) n. *Hemmung, Fessel* TS. 2,4,13,1.

अपोह m. *das Bestreiten, Absprechen, Negiren:* इमे मनुष्या दृश्यन्ते ऊहापोहविशारदाः MBh. 13,6725. ऊहः सिद्धान्तः, अपोहः पूर्वपक्षः Nilak.

अपोहन dass.; vgl. Sâh. D. 329,9. Bhâg. P. 11,13,6.

अपोह्य *zu verscheuchen, fern zu halten:* मृत्यु Bhâg. P. 10,1,48.

अप्नस् Uṇâdis. 4,207.

अप्तु 1) nach dem Comm. *fein, dünn, zart.* TS. 6,3,2,1. 2.

अप्तोर्याम Ait. Br. 3,41. Pańkav. Br. 20,3,5. Verz. d. Oxf. H. 266,*b*, 40. °यामन् 30,*b*,10. Z. 7 आप्तोर्यामन् in der neuen Ausg. I,85; so auch Bhâg. P. nach Hall. — Vgl. आप्तोर्यामन्.

अप्पइदीक्षित m. = अप्पयदीक्षित (Verfasser des Kuvalajânanda) Hall 194.

अप्पय्यदीक्षित m. desgl. Hall 88. 128. 140. 159. 192. 208.

अप्पदीक्षित m. desgl. Hall 90. 114. 115. 153. Verz. d. Oxf. H. 213, *a*, No. 505.

अप्यय 3) कृष्ण एव हि लोकानामुत्पत्तिरपि चाप्ययः *Entstehen und Vergehen* so v. a. *Ursprung und Ende* MBh. 2,1391. Weber, Râmat. Up. 338. Bisweilen st. dessen fälschlich अव्यय, z. B. MBh. 2,1214. 12,9211. 13,7400. An den beiden ersten Stellen die ed. Bomb. richtig अप्यय. — 4) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 150,*a*, No. 319.

अप्यर्धम् vgl. अभ्यर्धस्.

अप्राख्यता s. u. प्राख्य 1). Nach dem Schol. = अप्रकीर्ति.

अप्रच्यावुक und अप्रच्युति s. u. प्र°.

2. अप्रज MBh. 1,4654. f. R. 2,20,35 (17,27 Gorr.).

1. अप्रजस् Z. 2 lies 12,5,45 st. 12,5,5,7.

2. अप्रजस् Jâǵñ. 2,144.

अप्रजस्य n. so v. a. अप्रजस्ता TS. 5,6,8,4.

अप्रज्ञ (3. अ + प्रज्ञ) adj. *nicht erkennend,* neben प्रज्ञ Weber, Râmat. Up. 338.

अप्रज्ञात s. प्रज्ञात.

अप्रति adj. Bhâg. P. 8,7,18.

अप्रतिख्यात (3. अ + प्र°) adj. *nie gesehen* TBr. 2,2,8,7. 7,13,3. Anders der Comm.

अप्रतिगृह्य Z. 2 streiche Kâty. Çr. 25,8,16.

अप्रतिद्वन्द्व Z. 4—6 streiche das Eingeklammerte und den Fragesatz, da सीतया mit अन्वितः zu construiren ist. अप्रतिद्वंद्वता s. u. प्रतिद्वंद्व.

अप्रतिधृष्य Ait. Br. 5,25. Taitt. Âr. 3,5,1. 4,9,1.

अप्रतिभा Z. 2 lies 21. fg. st. 23.

अप्रतिरूप 1) वाक्य R. 3,51,32. — 2) R. 3,52,6.

अप्रतिरूप्य MBh. 7,1487 fehlerhaft für अप्रा°.

अप्रतिष्ठ 2) Mârk. P. 12,19.

अप्रतिष्ठान lies 11,3,49 st. 11,4,2,18.

अप्रतिसंख्या s. u. प्रतिसंख्या.

अप्रतिहतगति (अ° + ग°) f. *freie Bewegung, Ungehemmtheit* Tattvas. 8.

अप्रतीत *nicht anerkannt, nicht verständlich* Sâh. D. 574. 582. 213,6 (अप्रतीतत्व). Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,14 (vgl. अप्रतीतिक u. अप्रतीति). *nicht froh, traurig* R. 2,48,18. 4,22,27.

अप्रतीतिक s. u. प्रतीति.

अप्रभुत्व n. *Unvermögen* Pańkat. 69,4.

अप्रमाण 2) Tarkas. 50. — 3) n. *keine Autorität* Çák. 121.

अप्रमादम् Z. 2 lies 12,1,7. 18 st. 12,1,4. 18.

अप्रमायुक TBr. 2,1,3,1.

अप्रमीय lies *was nicht zu Grunde gehen sollte, nicht zu Grunde zu gehen pflegt.*

अप्रमुदिता f. und अप्रमोदमाना f. Bez. zweier unter den acht Unvollkommenheiten (असिद्धि) im Sâmkhja Tattvas. 37.

अ॑प्रयावन् in der Stelle AV. 3,5,1 (vgl. AV. Prât. 4,56) wohl entstellt aus °यावम्.

अप्रयुक्त (3. अ + प्र°) adj. *ungebräuchlich* Pratâpar. 61,a,3. b,1. अप्रयुक्तता Sâh. D. 574. 581. अप्रयुक्तत्व 213,3.

अप्रयोजक (3. अ + प्र°) adj. *zwecklos, nicht hingehörig* Pratâpar. 61, a,5. 62,a,9.

अप्रस्तुतप्रशंसा s. u. प्रशंसा und vgl. noch Kâvjapr. 149. Sâh. D. 706.

अप्रस्तुतस्तुति f. = अप्रस्तुतप्रशंसा Verz. d. Oxf. H. 208,b,18.

अप्रातिरूप्य (3. अ + प्रा°) n. *Unvergleichlichkeit* MBh. 7,1487, ed. Bomb. (अप्रति° ed. Calc.).

अप्रामाण्य n. s. u. प्रामाण्य.

अप्रिय 1) Z. 2 lies 8,10,18 st. 8,10,3,1. — 2) a) vgl. u. प्रियकार.

अप्रेतराक्षसी vgl. auch प्रेतराक्षसी.

अप्लव (3. अ + प्लव) adj. *ohne Schiff* so v. a. *wo es kein Schiff giebt:* अप्लवे ऽम्भसि मग्नानाम् MBh. 2,2418. अपारे भव नः पारमप्लवे भव नः प्लवः 5,4559.

अप्वा als Devatâ Ind. St. 3,203,a. Vgl. Ind. St. 9,482.

अप्सर v. l. für अचर M. 7,72. अप्सरो Hariv. 5152 fehlerhaft für अमरो, wie die neuere Ausg. hat.

अप्सरतीर्थ wohl fehlerhaft für अप्सरस्तीर्थ Wilson, Sel. Works 2,22.

अप्सरस्, अप्सरा Verz. d. Oxf. H. 56,b,37. Z. 15 lies 2,2,5 st. 2,3,5; Z. 22 lies 6,118,1. 2 st. 16,118,1. 2. अप्सरोलोक Verz. d. Oxf. H. 13,a, 17. साप्सरस्क adj. Kathâs. 54,48. 59.65. — Vgl. आप्सरस.

अप्सरेश्वरतीर्थ (अप्सरस् oder अप्सरा-ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,b,8.

अप्सव्य Kâth. 12,6. 35,15.

अप्सस् könnte *Busen* bedeuten.

अप्सु vgl. विश्वाप्सु.

अप्सुजा॑ TS. 5,3,12,2.

अप्सुयोनि TS. 5,2,2,4. 3,12,2.

अप्सुहोम्य (अ° + हो°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,107.

अफल 1) a) *keinen Nutzen bringend, von dem oder wovon man keinen Vortheil hat* Spr. 1128. Daçak. in Benf. Chr. 185,8.

अफेन 2) Z. 2 lies अहिफेण und vgl. आफूक.

अबकाण v. l. für अवकाण.

अबल 3) b) vgl. oben u. अचल 3) b). — c) N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 73,417.

अबाध m. *das Nichtvorhandensein eines Widerspruchs* Kap. 1,79.

अबाधक, °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,b,20.

अबुद्ध *dumm, einfältig* Kap. 1,45.

अबुध Tattvas. 20.

अब्ज् (von अब्ज), अब्जति *zur Lotusblume werden:* अक्षिरब्जति Çatr. 14,81.

अब्ज 3) a) Weber, Râmat. Up. 321. 327. fg. — c) Bez. *einer best. Constellation* (= पद्म) d. i. *wenn die Planeten* (Sonne und Mond incl.) *promiscue in den 4* Kendra *stehen*, Varâh. Bṛh. 12,3.

अब्जज Bhâg. P. 10,58,37.

अब्जनाभ m. Bein. Vishṇu's Bhâg. P. 5,1,19. 10,40,28. 44,37. 11,3, 40. — Vgl. पद्मनाभ.

अब्जपाणि m. = पद्मपाणि 4) Wilson, Sel. Works 2,24. 29. fg.

अब्जभव m. Bein. Brahman's Bhâg. P. 10,60,39.

अब्जसंभव m. Bein. Brahman's MBh. 1,2077. — Vgl. पद्मसंभव.

अब्जाद् (अब्ज + अद्) adj. *von Lotusblumen sich nährend;* m. *Schwan* Varâh. Bṛh. S. 86,27.

अब्जिनी zunächst *die Lotuspflanze (an Lotusblumen reich)*; vgl. u. पद्मिनी. °दलैः Kathâs. 90,62. का स्वब्जिनी विना हंसं कश्च हंसो ऽब्जिनीं विना 101,107. वनाब्जिनी 102,10.

अब्जिनीपति Kathâs. 81,17.

अब्द 2) चतुरब्दा adj. f. AK. 2,9,69.

अब्धि 3) Bez. *der Zahl vier* (nicht *sieben*) Weber, Jyot. 101. Nax. 2, 382. Ind. St. 8,345. — 4) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 286,a, No. 670.

अब्धिकन्या (अ° + क°) f. Bein. der Lakshmî Spr. 1579.

अब्धिजीविन् (अ° + जी°) m. *Seemann, Fischer* Kathâs. 52,321.

अब्धितनय (अ° + त°) m. *ein Sohn des Meeres*, du. Bez. *der beiden* Açvin Kathâs. 54,24.

अब्बिन्दु (2. अप् + बि°) m. *Wassertropfen:* प्रीतो व्यमुञ्चदब्बिन्दून्नेत्राभ्याम् Bhâg. P. 10,80,19.

अब्रह्मण्य adj. *Brahmanen nicht hold* MBh. 3,13176. 5,469. Bhâg. P. 9,15,15.

अब्रूकृत falsche Lesart für अम्बूकृत.

अभक्त in °भक्तया Weber, Râmat. Up. 355 (10) fehlerhaft für अभक्त्या.

अभय 2) b) N. pr. eines natürlichen Sohnes des Bimbisâra Kandjur 3,57. — 3) lies *Chebula* st. *citrina* und füge Bhâg. P. 8,2,13 hinzu. — अभया auch N. der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,b,18.

अभयंकर Bhâg. P. 10,2,16. इन्द्रस्याभयंकरम् N. eines Sâman Ind. St. 3,208,a.

अभयदानसार (अ° + सार) Titel einer Schrift Hall 137.

अभयप्रद (अ° + प्रद) 1) adj. *Sicherheit gewährend* M. 4,232. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge des Padmapâṇi Wilson, Sel. Works 2,24.

अभयाकरगुप्त m. N. pr. eines Mannes Sâdhanamâlât. 185. falschlich अभयकार° Wassiljew 267.

अभव Z. 2 lies *Wohlfahrt, Heil* st. *Sein, Entstehung.*

अभवन्मतयोग oder अभवन्मतसंबन्ध (3. अ-भवत्-मत + योग oder सं°) m. in der Rhetorik *fehlerhafte Construction* Kâvjapr. 83. 89. Sâh. D. 575. Pandit I, 9. fg.

अभाग्य adj. MBh. 1,4705. 4,638. n. *Unglück* Spr. 995. Ashṭâv. 2,24.

अभार्य (3. अ + भार्या) adj. *der Gattin ermangelnd:* गृह Kathâs. 98,31.

अभास्वर s. भास्वर.

अभि Einfluss auf ein folgendes स VS. Prât. 3, 61. AV. Prât. 2, 104. der Endvocal gedehnt VS. Prât. 3,128. Accent 6,5.10. Z. 1 lies *amb-st. ob.* — 2) *a)* सख्या वक्त्रमभि प्रयच्छति परं पर्यश्रुणी लोचने Spr. 1425. — अभि fehlerhaft für अधि Spr. 4390.

अभिकाङ्क्षिन् mit dem acc. Bhâg. P. 11,7,1.

1. अभिकाम *Wunsch* Bhâg. P. 10,48,26. — Vgl. आभिकामिक.

2. अभिकाम mit acc.: मनसाप्यभिकामेन पुष्कराणि मनस्विनः। हूयन्ते सर्वपापानि MBh. 3, 4066. Das obj. im comp. vorangehend: श्रेयोऽभिकाम 13,3916.

अभिकृति *4 Mal* —◡◡—, —◡◡——, ◡◡◡◡◡◡◡, ◡◡◡◡◡◡— Ind. St. 8,403.

अभिक्रन्द (von क्रन्द् mit अभि) m. *das Anschreien, Anbrüllen:* अभिक्रन्दे नृवीराणां तदासीत्तुमुलं महत् MBh. 1, 7949. इन्द्रस्याभिक्रन्दः N. eines Sâman Ind. St. 3,235,*a*.

अभिक्रम 4) *das erste Glied der* Krama-*Lesung* RV. Prât. 11,21. द्यभिक्रम *das Anfangen mit zwei Worten* 7.

अभिक्रान्ति lies *das Sichbemächtigen, Festhalten* und füge TS. 5,1,1, 2. TBr. 1,1,6,8 hinzu.

अभिक्षत्तर् RV. 7,21,8 eher *Vorleger, Vorsetzer* (von Speisen), *Wirth*.

अभिख्या *Obhut, Aufsicht* RV. 10,112,10. — 4) लोकत्रितयाभिख्यां बभार मलयाचलः Kathâs. 90,197. — 6) Râga-Tar. 5,365.

अभिगन्तर् 3) *Nachsteller* Kâth. 25,7 in Ind. St. 3,467.

अभिगन्तव्य adj. *aufzusuchen, zu besuchen* Spr. 5141.

अभिगमन 4) *das Reinigen und Bestreichen (mit Kuhmist) des Weges zur Götterstatue*, bildet einen der 5 Theile des Upâsana bei den Râmânuǵa, Sarvadarçanas. 55, 17. fg.

अभिगम्य 1) Spr. 5003. *adeundus* Kathâs. 119,137.

अभिगर् 2) Bez. *einer beim Opfer fungirenden Person, welche einen gewissen Zuruf zu sprechen hat*, Lâṭy. 4,3,1. der Prastotar und Pratihartar TBr. Comm. 2,421.

अभिगामिन्, ऋतुकालाभि° auch Vṛddha-Kâṇ. 11,12.

अभिगुप्ति, स्वजनाभि° Bhâg. P. 10,84,18.

अभिगूर्ति lies गुरु st. गरु.

अभिगृध्र adj. *heftig nach Etwas verlangend, begierig nach:* मिथ्याभि° MBh. 4,415.

अभिगोक्ष lies *zurufend;* vgl. RV. 8,20,19.

अभिग्रह *das Anfassen;* vgl. दुरभिग्रह.

अभिग्लान m. pl. N. pr. eines Geschlechts Hariv. Langl. 1, 123. अतिग्लान und अभिज्ञात v. l.

अभिघात, प्राकाम्यमिच्छानभिघातः so v. a. *Nichthemmung, das Nichtgehemmtsein* Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,11.

अभिघार *das Besprengen* (mit geklärter Butter) Çâṅkh. Gṛhj. 1,13,6.

अभिचॅंद्य adj. *conspicuus* RV. 8,4,7.

अभिचारक adj. *auf Behexung —, auf Bezauberung bezüglich:* सर्वाभिचारक (कर्मन्) Verz. d. Oxf. H. 97, *b*, 37. मन्त्राः Varâh. Bṛh. S. 44,21. मन्त्र Bhâg. P. 12,6 27.

अभिचारिक adj. dass.: मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 105, *a*,11. — Vgl. आभिचारिक.

अभिचेष्टा (von चेष्ट् mit अभि) f. *Bemühen, Bestreben* Kap. 2,46.

अभिजन 1) vgl. महाभिजन. — 4) Bhartṛ. 2,32 (Spr. 965) könnte auch zu 1) gestellt werden.

अभिजनन n. *das Geborenwerden:* कन्याभि° Spr. 2734, v. l.

अभिजय, इन्द्रियाभिजय MBh. 3,15431.

अभिजात 1) vgl. u. जन् mit अभि. — 2) zu streichen, da das Beispiel zu 6) gehört. — 3) श्रुते ऽत्यन्तासक्तिः पुरुषमभिजातं कथयति Spr. 1859. n. *edle Abstammung:* °बल Spr. 4614. धनाभिजातवृद्धान् 2802. — 6) *reizend, lieblich:* °कण्ठो R. 5,11,23. वसन्त Mâlav. 29,13.

अभिजातता f. *Adel der Geburt* Spr. 1877.

अभिजाति Durga zu Nir. 9,4.

अभिजित् 3) सूर्ये चाभिजिति स्थिते Bhâg. P. 10, 83, 26. अहं (Kṛshṇa spricht) नक्षत्राणां तथाभिजित् 11,16,27. R. 6,112,70 gehört zu 4).

अभिजित 1) = अभिजित् 3): अभिजिति योगे MBh. 13,3278. Hariv. 3248. — 2) = अभिजित् 4): मुहूर्ते ऽभिजिति ऽष्टमे MBh. 1,4764. Hariv. 3317.

अभिज्ञ 1) अपरिचयाज्जडा अपि भवन्त्यभिज्ञा विदग्धचरितानाम् Spr 3036. रतिसुखाभिज्ञ Râǵa-Tar. 5,283. अर्थकामवार्त्तानभिज्ञा वयम् Daçak. in Benf. Chr. 182,18. नष्टं दाक्षिण्यमनभिज्ञे *der es nicht zu schätzen versteht* Spr. 1481. — 2) *b)* vgl. महाभिज्ञाज्ञानाभिभू.

अभिज्ञता f. *das Kundigsein, Kennen:* शङ्कुस्त्वनाभि° Ragh. 7,61.

अभिज्ञत्व n. dass.: मानस्वरूपाभि° Spr. 2139.

अभिज्ञान 1) füge *das Erkennen (Jmdes)* und तदभिज्ञानचिह्न Daçak. in Benf. Chr. 192,11 hinzu. — 4) Daçak. in Benf. Chr. 196, 15. °दान Verz. d. Oxf. H. 138,*a*, No. 270. °मणि 344, *b*, 4. — 5) = शकुन्तलाभिज्ञान Sâh. D. 138,13.

अभिज्ञापक (vom caus. von 1. ज्ञा mit अभि) adj. *erkennen machend, anzeigend:* वर्तमानो ऽन्ययोः कालो गुणाभिज्ञापको यथा Bhâg. P. 6,1,47.

अभिज्ञेय (von 1. ज्ञा mit अभि), अनभिज्ञेय *nicht wiederzuerkennen:* °रूपाणि द्वारकोपवनानि MBh. 3,779.

अभितश्चर (अभितस् + चर) adj. *umwandelnd;* m. pl. *Umgebung, Gefolge:* देवास्तस्याभितश्चराः (तस्य d. i. आदित्यस्य) MBh. 3,17331.17330. Spr. 1767.

अभितस् 1) अभितश्चापि गन्तव्यं मया स्वर्गम् *zum Himmel hin* MBh. 3, 14071. स सूर्यमभितो याति 1,1284. — 2) नदीयमभितः *vor uns* Spr. 477 (Bhartṛ. 1,80, das also unter 3. zu streichen ist). — 5) Kir. 5,11. पुरीं तामभितो भ्रान्त्वा *nach allen Seiten hin durchwandernd* Kathâs. 27, 47. तीर्णादोषमहं मन्ये चाभितस्त्वाम् *von allen Seiten* so v. a. *vollkommen, durchaus* MBh. 3,14077.

अभिताप *Hitze* Çiç. 9,1.

अभिताम्र, क्रोधाभिताम्राक्षे रक्ते नेत्रे बभूवतुः MBh. 2,1483.

अभितिग्मरश्मि (अ° + ति°) adv. *zur Sonne hin* Çiç. 9,11.

अभित्रिपिष्टपम् (अ° + त्रिपिष्टप) adv. *in Bezug auf den Himmel:* ईशमभित्रिपिष्टपं यामि हृद्रम् *dem Herrn über den Himmel, dem Herrn des Himmels* Hariv. 7436. त्रिवि° die neuere Ausg., स्वर्गं व्याप्य नियन्तारम् Schol.

अभिदूति, die Stelle ist aus Çiç. 9,56.

अभिदेवन (von 1. दिव् mit अभि) n. *Würfelbrett:* प्राणान्संत्यजतां (so die ed. Bomb.) युद्धे प्राणद्यूताभिदेवने MBh. 9,760.

अभिद्रुह् nom. act., dat. °द्रुहे als infin. R̥V. 2,27,16.

अभिद्रोह्, मित्राणां चानभिद्रोहः Spr. 1338.

अभिधर्मज्ञानप्रस्थान (अ° - ज्ञान + प्र°) n. Titel einer buddhistischen Schrift Hiouen-thsang 1,201.

अभिधर्मसमुच्चय (अ° + स°) m. desgl. Wassiljew 279. 289. 295.

अभिधा 2) Sâh. D. 252. 267. Râǵa-Tar. 5,380. शूरवर्माभिध adj. 22.

अभिधातव्य, प्रियमेवाभिधातव्यं नित्यं सत्सु द्विषत्सु च Spr. 1918.

अभिधान 1) füge noch *das Ausdrücken, Ausdruck* hinzu. बन्धमुद्राभिधानाय पश्चाद्वाह्ल तदाज्ञया। तुरुष्का दधते व्यक्तम् Râǵa-Tar. 4,179. — 3) *Zusammenlegung, Verknüpfung* Schol. zu VS. Prât. 4,141. अभिधानतर् (loc.) इवाभित इतरौ पश्चादुपनिदधाति *enger zusammen* (= अतिसंबन्धेन Schol.) Çâṅkh. Br. 13,5. — Vgl. आभिधानिक.

अभिधानकोष (अ° + कोष) m. *Wortschatz, Wörterbuch* Verz. d. Oxf. H. 207,a, N. 3. 217,a,17.

अभिधानचूडामणि (अ° + चू°) m. Titel eines medicinischen *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 323,a, No. 765.

अभिधानतन्त्र (अ° + तन्त्र) n. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 189,b, No. 434.

अभिधानमाला auch Titel eines best. *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 163, b, 4 v. u.

अभिधायक, सत्त्वाभिधायकं नाम R̥V. Prât. 12,8.

अभिधायिन् 1) Bhâg. P. 10,47,67. — 2) पृष्टाभि° *auf eine Frage Bescheid zu geben wissend* Varâh. Bṛh. S. 2, Abs. 3 (S. 3, Z. 2 v. u.).

अभिधित्सा (vom desid. von 1. धा mit अभि) f. *die Absicht Etwas kund zu thun, — zu erklären* Agni-P. beim Schol. zu Kâvjâd. 2, 120. Kâvjapr. 157,18.

अभिधेय 1) füge *was bezeichnet, ausgedrückt, benannt wird* und Sâh. D. 254. 120,2 hinzu.

अभिधेयत्व (von अभिधेय) n. *Benennbarkeit* Tarkas. 38.

अभिध्या Spr. 3379 (= चिन्ता Schol.). *Begehren, Verlangen*: अनभिध्या परस्वेषु 3449.

अभिध्यान auch so v. a. *Begehren, Verlangen*. Bhâg. P. 11,14,28.

अभिध्यायिन् adj. *seine Gedanken richtend auf*: सत्याभि° Mârk. P. 47,25.

अभिध्येय adj. *auf den oder worauf man seine Gedanken richten soll oder kann* Bhâg. P. 12,3,50. अनभि° MBh. 1,1395.

अभिनन्द 3) eher N. pr. des Autors. N. pr. eines Dichters Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,2. 48. 2,103. 4,117. Verz. d. Oxf. H. 123,b,14. 182,b,30. Verfassers des Jogavâsishṭhasâra Hall 121.

अभिनन्दन m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, b, 15. — Vgl. अभिनन्द.

अभिनन्दिन् füge am Anfange *seine Freude an Etwas habend* hinzu. क्रमेण सर्वे विविशुस्ततः सदो महर्षभा गोष्ठमिवाभिनन्दिनः MBh. 1,7338. द्विषद्विरस्त्वं संप्रयोगाभिनन्दी 2,2124.

अभिनय vgl. Sâh. D. 274. दक्षिणेनैव हस्तेन पुंसामभिनयो भवेत्। वामेन प्रायशः स्त्रीणामिति रीतिः पुरातनी Verz. d. Oxf. H. 86,b,22. fgg.

अभिनव 1) adj. (f. आ): कथा Kathâs. 63, 5. संधान Râǵa-Tar. 5,1. मद Spr. 82. — 2) m. N. pr. zweier Männer Râǵa-Tar. 7,93. 159.

अभिनवकालिदास m. *der moderne* Kâlidâsa, = माधवाचार्य Hall 222.

अभिनवगुप्त m. N. pr. eines Autors Hall 163. 196. 199. Verz. d. Oxf. H. 108,a,19. 113,b,12. 123,b,15. 199,b, No. 471. 212,a, No. 500. 238,a, No. 575. b,33. 246,b, No. 622. 255,b, N. 5. 258,b, 31 und N. 8. Wilson, Sel. Works 1,29. Sâh. D. 141,2.

अभिनवतामरस n. *ein best. Metrum*, = तामरस Ind. St. 8,383.

अभिनवनृसिंहभारती und अभिनवसच्चिदानन्दभारती N. pr. zweier Lehrer Wilson, Sel. Works 1,201.

अभिनासिकाविवरम् (अ° + ना° - विवर) adv. *zu den Nasenlöchern hin* Çiç. 9,52.

अभिनिधनं काण्वम् N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,203,a.

अभिनिधान 2) lies *Annäherung* (der Laute in der Aussprache, im Unterschied von *unmittelbarer Verbindung*, संयोग) und vgl. u. 1. धा mit अभिनि 2). Im AV. Prât. und Taitt. Prât. (Ind. St. 4,245) ist das Wort m.

अभिनिपात m. so v. a. अभिनिधान 2) AV. Prât. 1,43, Sch.

अभिनिर्मुक्त fehlerhaft für अभिनिम्रुक्त. Auch Bhâg. P. 11,26,8 in der Bed. *darüber untergegangen* (von der Sonne).

अभिनिर्वृत्ति (von वर्त् mit अभिनिस्) f. *das Zustandekommen, Gelingen*: अर्थाभि° MBh. 5,4548.

अभिनिलीयमानक (vom partic. von ली mit अभिनि) adj. *Angesichts des Beobachtenden in sein Nest sich legend* (ein Vogel) Varâh. Bṛh. S. 45,13.

अभिनिवेश 1) füge *Hang zu Etwas, Gefallen an* (loc.) hinzu. गृहेषु Bhâg. P. 5,1,2. 11,28,2. — 4) die vom Schol. zu Çiç. 4,55 herangezogene Stelle ist aus Jogas. 2,3. तन्वनुबन्धो ऽभिनिवेशः ebend. 9; also *Anhänglichkeit am Körper, Lebensdrang, Lebenslust*.

अभिनिवेशिन् *ernstlich wünschend, auf Etwas bestehend*: स्थानाभि° Daçak. in Benf. Chr. 190,22.

अभिनिष्यन्द (von स्यन्द् mit अभिनि) m. *das Träufeln* R. 7,23,21 (°ष्पन्द gedr.).

अभिनिह्नव (von ह्नु mit अभिनि) m. निह्नवाभिनिह्नवौ N. eines Sâman Ind. St. 3,222,a.

अभिनृम्ण (अ° + नृ°) adj. f. आ Bhâg. P. 10,62,32. = सर्वमङ्गल Schol.

अभिनेतर् (von 1. नी mit अभि) nom. ag. *Herbeibringer* R̥V. 4,20,8.

अभिनेय Verz. d. Oxf. H. 208,a,43.

अभिन्यास Verz. d. Oxf. H. 319,a,9. b, No. 758.

अभिपतन (von 1. पत् mit अभि) n. *das Herbeifliegen*: श्येनाभिपतनैरेते निपतन्ति प्रमाद्यतः Spr. 3513.

अभिपद्म (अ° + पद्म) adj. *mit rothen Flecken auf der Haut versehen*, von Elephanten MBh. 1,7013. = पद्मबिन्दुयुत Arǵunam. bei Gold., was aber nicht verstanden worden ist.

अभिपातिन् (von 1. पत् mit अभि) adj. *herbeieilend*: लोभाभि° *aus Gier* (ein Fisch) Spr. 2010. *hineilend zu* so v. a. *zu Hilfe kommend*: दीनाभि° MBh. 3,284.

अभिपाल m. = पाल *Behüter, Wächter*: बीजनेत्राभि° MBh. 13,903.

अभिपालन (von पालय् mit अभि) n. *das Hüten, Schützen*: त्रैलोक्यस्य R. 7,106,11.

अभिपूरण n. *das Füllen*: सागरस्य MBh. 3,8824.

अभिप्रदर्शन (vom caus. von दर्श् mit अभिप्र) n. *das Zeigen, Vorführen* Sâh. D. 438.

अभिप्रधर्षण (von धर्ष् mit अभिप्र) n. *Angriff, das Anthun eines Leides* MBh. 3,14937.

अभिप्रयायिन् (von या mit अभिप्र) adj. *herbeikommend* TS. 5;3,2,4. 3,2.

अभिप्रवेश (von विश् mit अभिप्र) m. *das Betreten* (einer Einsiedelei) MBh. 1,2871.

अभिप्रापण (von आप् mit अभिप्र) n. *das Erreichen:* अर्थाभि°, अर्थानभि° *das Erreichen des Sinnes* d. i. *das Soweitkommen, dass der Sinn abgeschlossen ist,* Ind. St. 8,120.

अभिप्राय 1) कर्त्रभिप्राये könnte auch als adj. comp. aufgefasst werden; dann bedeutet अभिप्राय *die Richtung zu Jmd hin.* Lies क्रियाफले. — 2) *a)* अभिप्रायं यो विदित्वा तु भर्तुः सर्वाणि कार्याणि करोत्यतन्द्रीः Spr. 3543. अभिप्रायानुसारेण 3545. सर्पाणां च खलानां च — अभिप्राया न सिध्यन्ति 3200. पापाभिप्रायक adj. R. 7,34,14. — *c) Betrachtung —, das Ansehen als* Vedântas. (Allah.) No. 23. — *d) blosser Schein:* विवृत्त्यभिप्रायेषु RV. Prât. 4,28. 14,11. *Erscheinung, Phantom:* तत्र दिव्यानभिप्रायान्ददर्श MBh. 13,2827. — *e)* in der Dramatik *die Darstellung einer Unmöglichkeit als solcher an einem Gleichnisse* Sâh. D. 434. 445, wo mit mehreren Hdschrr. अभूतार्थस्य st. अद्भुतार्थस्य zu lesen ist.

अभिप्रेप्सु mit dem acc. auch MBh. 1,1777.

अभिप्रेरण (von ईर् mit अभिप्र im caus.) n. *das in-Bewegung-Setzen:* दोलाभि° Kâvjâd. 3,182.

अभिबल n. in der Dramatik *das Anführen —, das hinter-das-Licht-Führen Jmdes durch Verkleidung:* अभिबलमभिसंधिश्छलेन यः *(the* Adhibala *[Overreaching] is an inquiry or examination by an artifice* Ballant.) Sâh. D. 375. अधिबल 365. die ältere Ausg. ein Mal (161) अधिबल, das andere Mal (163) अभिनय n., die richtige Form wird wohl अधिबल sein.

अभिबाधितर् (von बाध् mit अभि) nom. ag. *Belästiger, Quäler* Hariv. 6792. अधि° die neuere Ausg.

अभिबुद्धि (अ° + बु°) f. im Sâm̃khja *der allgemeine Intellect,* welcher unter sich begreift अध्यवसाय, अभिमान, इच्छा, कर्तव्यता, क्रिया Tattvas. 30.

अभिभर्तृ (अ° + भर्तृ) adv. *am Gatten* Çiç. 9,35. *in Gegenwart des Gatten* 77.

अभिभव 2) *a)* zu streichen und das Beispiel unter *c)* zu stellen, wo *Bedrängung, Gewaltanthuung* hinzuzufügen ist. — *c)* = अभिषङ्ग Halâj. 5,59. — *d)* = अनादर Halâj. 4,19. füge *Geringachtung* hinzu. बलवानपि निस्तेजाः कस्य नाभिभवास्पदम् Spr. 1944. — *e) das Verschwinden, Unsichtbarwerden* (Gegens. प्रादुर्भाव) Verz. d. Oxf. H. 229,*a*,39. 44. fg.

अभिभवन, सर्वमाराणाम् Lalit. ed. Calc. 6,6.

अभिभार, v. l. अतिभार.

अभिभाषण auch *das Reden, Sprechen:* सत्याभि° Kathâs. 63,83.

अभिभाषितर् nom. ag. *zu Jmd redend, redend:* स्मितपूर्वाभि° MBh. 1,5596.

अभिभाषिन् füge *zu Jmd redend, redend* hinzu. स्मितपूर्वाभि° Spr. 2769. अनभि° *nicht sprechend* MBh. 1,1697. सत्याभि° (wohl so zu lesen) Kathâs. 56,247.

अभिभु 1) adj. *überlegen, übermächtig:* °भू MBh. 1,1251. 3,12984 (अविभू ed. Bomb.). 12,1509 (अतिभू ed. Bomb.). — 2) m. *a)* °भु *ein best. Monat* Kâth. 35,10. — *b)* °भु N. pr. eines Schlangenfürsten Pâr. Gṛhj. 2,14. — *c)* °भू *ein best. Würfel* TS. 4,3,3,2. Kâth. 39,7. — Vgl. नागाभिभु, °भू, मक्षाभिज्ञाज्ञानाभिभू.

अभिमति (von मन् mit अभि) f. = अभिमान 2) Bhâg. P. 10,23,23.

अभिमन्तर् lies *der die Objecte in Beziehung zu sich bringt.*

अभिमर्श, केशाभि° *das bei-den-Haaren-Packen* Bhâg. P. 3,1,7. परदाराभि° *die Berührung eines fremden Weibes* Spr. 3452 (ed. Bomb. so). स्त्रीणां बाल्याभिमर्शात् (so die ed. Bomb.) MBh. 3,14939.

अभिमर्शक, परदाराभिमर्षक (so) R. ed. Bomb. 6,87,22.

अभिमर्शन 1) adj. (= अभिमर्शक) परदाराभिमर्षण R. 6,95,47. अङ्कभि° Bhâg. P. 10,86,43. — 2) n. तव तेनाभिमर्षणम् R. ed. Bomb. 6,113,8. दाराणाम् MBh. 2,2422. परदाराभि° 13,1469 (ed. Bomb. mit श). Spr. 1892 (mit ष). 5390.

अभिमर्शिन् in इलाभिमर्शिन् (von इला + अभिमर्श) adj. *Jmd schauend und berührend* Bhâg. P. 10,70,43.

अभिमातिषाह्य (°सह्य Padap.) n. nom. abstr. zu अभिमातिषाह् RV. 3,37,3.

अभिमान 1) Spr. 4602. Sâh. D. 471. 493. साभिमान *stolz* Râga-Tar. 5, 233. — 2) füge hinzu *das in-Beziehung-Bringen der Objecte zum Ich:* अभिमानात्मिकान्तःकरणवृत्तिरहंकारः Vedântas. (Allah.) No. 47. अभिमानलक्षणो ऽहंकारः Verz. d. Oxf. H. 225,*b*,5. विचेष्टितं साभिमानम् *egoistisch* Spr. 307. — 4) Daçak. in Benf. Chr. 182,23. विषयकारिणो गाढरूढाभिमानलीवस्वान्तःकरणकारिन् Spr. 401. — 6) *das Voraussetzen bei sich, die falsche Meinung, dass man Etwas besitze:* देहाभिमान Bâlab. 31 = Spr. 4217.

अभिमानवत् (von अभिमान) adj. *Selbstgefühl besitzend, stolz* Spr. 3546. Am Ende eines comp. *bei sich voraussetzend, zu besitzen meinend:* प्रज्ञाभि° so v. a. *sich für klug haltend* Kathâs. 61,273. विद्याभि° 66,5.

अभिमानिता (von अभिमानिन्) f. *Selbstgefühl* Spr. 2788. मानस्त्वात्माभिमानिता *eine hohe Meinung von sich* MBh. 3,17379.

अभिमानित्व (wie eben) n. *das Gelten für Etwas:* सर्वनराभि° Vedântas. (Allah.) No. 72.

अभिमानिन् (von मन् mit अभि und von अभिमान) 1) adj. *a) bei sich voraussetzend, zu besitzen meinend:* प्रज्ञाभि° Spr. 3420. 3544. तद् Bhâg. P. 10,4,22. — *b) sich haltend für, sich einbildend zu sein:* मुक्ताभि°, बद्धाभि° Ashṭâv. 1,11. — *c) geltend für, vorstellend:* नरेन्द्राभि° Daçak. in Benf. Chr. 187,12. स्थानाभिमानिनीभिर्देवताभिः Prab. 101,10. ब्राह्मणजात्यभिमानी देवः TBr. Comm. III, S. 346. fg. स्वाहाभिमानिनश्चाग्नेरात्मजांस्त्रीनजीजनत् Bhâg. P. 4,1,59. अग्न्यभिमानिनो देवान् Schol.; vgl. VP. 83, wo ein Agni Abhimânin erscheint, und अभीमानिन्. — *d) eingebildet, stolz, hochmüthig* Spr. 1556. 4380. R. 3,37,16. Kathâs. 7, 43. 10,18. रूपाभिमानिनी 52,94. 69,45. Vgl. दुरभि°. — 2) *ein best.* Agni; vgl. u. 1) *c)* und अभीमानिन्. — Vgl. मानिन्.

अभिमारुतम् (अ° + मारुत) adv. *gegen den Wind* Spr. 2811.

अभिमुख 1) *c)* füge *im Begriff stehend zu* (mit einem vorangehenden nom. act.) hinzu.

अभिमुखीभू *sich Jmd zuwenden:* विधिरभिमुखीभूतः Spr. 1281.

अभियज्ञगाथा zu streichen.

अभियाति HALÂJ. 2,300.

अभियान (von या mit अभि) n. 1) *das Herankommen.* — 2) *Angriff* MBH. 3,667. अभियाने मतिं चक्रे द्रुपदं प्रति 5,7438.

अभियायिन् *hingehend zu:* निम्नाभि° KATHÂS. 64,149.

अभियोक्तर् 1) genauer *Angreifer;* vgl. noch MBH. 12,8200.

अभियोग 1) *Anstrengung, Fleiss, Bemühung* Verz. d. Oxf. H. 207,*a*, N. 3. vielleicht *Bewerbung:* अभियोगतश्च कन्याप्रतिपत्तिः 215,*b*,36. एकपुरुषाभियोग 35.

अभियोज्य adj. *angreifbar:* सुखाभि° *leicht anzugreifen* Spr. 3158.

अभिरक्षण (von रक्ष् mit अभि) n. *das Schützen:* गुरुदाराभि° MBH. 13,2289. पेटाचर्माभि° KATHÂS. 62,200.

अभिरक्षा (wie eben) f. dass.: मूलाभि° VARÂH. BRH. S. 95,61.

अभिरति 1) पद्मसि Spr. 2825, v. l. für अभिरुचि.

अभिराधन (von राध् mit अभि) n. *das Zufriedenstellen Jmdes* (gen.) MBH. 3,17011. 17015. 17045.

1. अभिराम 1) adj. BHÂG. P. 11,30,30. — 2) m. *Gefallen an:* तपोधर्माभि° R. GORR. 2,116,5.

अभिरामपशुपति m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,15.

अभिराममणि n. Titel eines Dramas Verz. d. Oxf. H. 137,*b*. 138,*a*.

अभिरुचि lies *Gefallen an* (loc.) und füge hinzu: पिशुनवाक्येषु Spr. 2750. दांपत्ये BHÂG. P. 12,2,3. अन्नाभि° *Appetit* SUÇR. 2,136,9.

अभिरुचित m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara KATHÂS. 52,64.

अभिरूपवत् adj. = अभिरूप *schön* MBH. 3,10070.

अभिरोरुद् Z. 2 lies मांपश्य°.

अभिलङ्घन *das Uebertreten, Zuwiderhandeln:* शास्त्राभि° MBH. 13,2194. Wohl fehlerhaft für अतिलङ्घन.

अभिलङ्घिन् adj. *übertretend, zuwiderhandelnd:* गुरुशास्त्राभि° MBH. 13,4964. Wohl fehlerhaft für अतिलङ्घिन्.

अभिलषणीय (von लष् mit अभि) adj. *wonach man verlangen soll, wünschenswerth* Spr. 3935.

अभिलष्य (wie eben) adj. *zu dem* oder *wohin man sich hingezogen fühlt* Spr. 3550.

अभिवर्णन (von वर्णय् mit अभि) n. *Beschreibung, Schilderung* KATHÂS. 123,165.

अभिवर्ष m. *Regen* BHÂG. P. 12,9,11. अमृताभि° 11,19,9.

अभिवर्षण adj. *regnend:* कामाभि° BHÂG. P. 12,10,33.

अभिवर्षिन् lies *regnend* und füge BHÂG. P. 10,78,38 hinzu.

अभिवाञ्छा (von वाञ्छ् mit अभि) f. *das Verlangen nach* KATHÂS. 57,72.

अभिवाद 2) MBH. 12,9972 = Spr. 3410; die ed. Bomb. अति°.

अभिवादनीय adj. 1) *zur Begrüssung in Beziehung stehend:* नामन् *Begrüssungsname, derjenige Name, bei welchem man sich nennt, wenn man Jmd begrüsst,* ÂÇV. GRHJ. 1,15,8. GOBH. 2,10,19. — 2) *der Begrüssung würdig* MBH. 3,10035.

अभिवाद्य 1) *zu begrüssen* HALÂJ. 2,243. भवतानभिवाद्यो ऽहमभिवाद्यो भवान्मया MBH. 3,10038.

अभिवान्या f. (sc. गो) = अभिवान्यवत्सा TBR. 1,6,8,4. — Vgl. निवान्यवत्सा.

अभिवास n.: अङ्गिरसामभिवासःपरिवाससी द्वे N. zweier Sâman Ind. St. 3,201,*b*.

अभिवाह (von वह् mit अभि) m. *das Heranfliessen:* °तस् TS. 6,6,3,4.

अभिविक्रम (अ° + वि°) adj. *mit grossem Muth ausgestattet* R. 7,59,3,21.

अभिविधि, आ मर्यादायाम् ist *bis exclusive,* आ अभिविधौ *bis inclusive;* vgl. noch VOP. 2,19.

अभिविपण्यु adj. BHÂG. P. 10,87,19. Schol.: अभितो विगतव्यवहाराः पणा व्यवहार इत्यस्य रूपं पण्युरिति ऐहिकामुष्मिककर्मरहिता इत्यर्थः.

अभिविवृद्धि (von वर्ध् mit अभिवि) f. *das Gedeihen, Segen* VARÂH. BRH. S. 43,67.

अभिविशङ्किन् (von शङ्क् mit अभिवि) adj. *sich fürchtend:* सर्वतः Spr. 4521.

अभिवृत्ति (von वर्त् mit अभि) f. *das Herankommen* TBR. 1,4,6,3.

अभिवृद्धि *Wachsthum* VARÂH. BRH. S. 55,16. *Gedeihen:* यशोधर्माभि° 56,1. तत्राभि° MBH. 1,2463. राज्याभि° 6646.

अभिव्यक्ति, कुर्वत्यकाले ऽभिव्यक्तिं न कार्यापेक्षिणो बुधाः KATHÂS. 56,134. अभिव्यक्तिं स याति चेत् *wenn er sich offenbart* 64,85. SÂH. D. 96,10. 122,1.

अभिव्यञ्जक, यस्य यल्लक्षणं प्रोक्तं पुंसो वर्णाभिव्यञ्जकम् BHÂG. P. 7,11,35. 11,24,18. तस्याभिव्यञ्जकं द्रव्यम् *symbolisch bezeichnend* Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,7.

अभिव्यादान lies *das Verschlingen, Verschlucken* (eines Vocals).

अभिव्यापिन् (von आप् mit अभिवि) adj. *durchdringend* DAÇAR. 1,12.

अभिशंसिन्, मिथ्याभि° auch R. GORR. 2,109,58. BHÂG. P. 10,8,35.

अभिशङ्का 2) जलमित्यभिशङ्कया *aus Besorgniss, dass es Wasser sei* MBH. 2,1664.

अभिशङ्किन् adj. *misstrauend, kein Vertrauen setzend in, nicht glaubend an:* अन्यो ऽन्येनाभिशङ्किनः MBH. 1,1360. सर्वाभि° 3,12628. 13,2197. धर्माभि° 3,1157, v. l. 1166.

अभिशङ्क्य adj. *dem man misstraut, woran man nicht glaubt, verdächtig:* धर्मो यस्याभिशङ्क्यः स्यात् MBH. 3,1167. अनभिशङ्क्यश्च यथा माता यथा पिता *zu dem man vollkommenes Vertrauen hat* 2,190.

अभिशाप vgl. मिथ्याभिशाप.

अभिश्रुन (अ° + श्रुन) adj. °तर *im Vortheil —, in der Oberhand befindlich,* von einem Ringer TBR. 1,7,1,6.

अभिषङ्ग 1) *Berührung, Verbindung* (संसर्ग) HALÂJ. 5,59. *das Sichhingeben einer Sache* (= अभिनिवेश Schol.) BHÂG. P. 10,90,11. — 5) HALÂJ. MBH. 1,7297. 12,11002. मिथ्याभि° 13,4560. — 7) HALÂJ. MBH. 3,468 (= पराभव oder दुःख Schol.). 5,7431 (= पराभव Schol.). Man könnte noch *Demüthigung* hinzufügen.

अभिषङ्गिन् adj. (dem Feinde) *eine Niederlage beibringend, demüthigend* MBH. 4,2108. = शत्रुपराजयसमर्थ Schol.

अभिषव 1) *a*) उपांश्वभि° und महाभि° s. u. महाभिषव.

अभिषेक 3) तीर्थाभि° BHÂG. P. 10,78,17. — Vgl. महाभिषेक und मूर्धाभिषेक.

अभिषेक्तव्य adj. *zu weihen* KATHÂS. 110,67. fg.

अभिषेचन auch überh. *Besprengung, Uebergiessung:* किं तस्य पुष्करजलैरभिषेचनेन MBH. 1,655. BHÂG. P. 11,27,35.

अभिषेचनीय 1) *b*) अभिषेचनीये ऽह्नि *zur Weihe bestimmt* MBH. 2,

1307. Nach dem Schol. = अभिषेचनीय 2).

अभिषेणन, मातृगुप्ताभि° *ein Kriegszug gegen* Mâtṛgupta Râǵa-Tar. 3,281.

अभिषेणय् *Jmd* (acc.) *mit Krieg überziehen:* अपीडयन्बलं शत्रून्जिगीषुरभिषेणयेत् Spr. 3530. यमनस्य भटाः सर्वाभिसारेणाभ्यषेणयन् Pârçvanâthak. bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. सर्वाभिसार.

अभिष्टव (von स्तु mit अभि) m. *Lob, Preis* Bhâg. P. 10,14,60.

अभिष्टि vgl. उपस्ति, परिष्टि.

अभिष्ठान (von स्था mit अभि) n. *das Betreten:* अनभि° Kâtj. Çr. 15, 8,29, v. l. für अधिष्ठान.

अभिष्लात vgl. अतिग्लान und अभिग्लान.

अभिष्यन्त (vielleicht von सा, स्यति mit अभि) m. N. pr. eines Sohnes des Kuru MBh. 1,3740.

अभिष्यन्द vgl. पित्ताभि°, रक्ताभि°, वाताभि°, श्लेष्माभि°.

अभिष्यन्दिन् vgl. महाभिस्यन्दिन्.

अभिषङ्ग Kathâs. 81,77. गाढाभि° 89,67. *das Hängen an* (loc.): अभिषङ्गस्तु कामेषु महामोह इति स्मृतः MBh. 14,1018. mit instr.: स्त्रीभिः Kathâs. 66,71.

अभिसंरम्भ (von रम्भ् mit अभिसम्) m. *Wuth:* तृष्णा क्रोधो ऽभिसंरम्भो राजसास्ते गुणाः स्मृताः MBh. 14,874.

अभिसंराधन (von राध् mit अभिसम्) n. wohl *das Befriedigen, Zufriedenstellen* Bhâg. P. 5,3,8.

अभिसंश्रय *Verbindung, Zusammenhang* MBh. 1,2398.

अभिसंख्या (ख्या mit अभिसम्) f. *Zahl, Anzahl:* द्विचत्वारिंशदध्यायाः पर्वैतदभिसंख्यया MBh. 1,617.

अभिसंज्ञिका MBh. 12,9095 fehlerhaft für °संज्ञिता, wie die ed. Bomb. liest.

अभिसंज्ञित (von अ° + संज्ञा) adj. *benannt, geheissen* MBh. 12,9095 (Lesart der ed. Bomb.). R. 7,59,2,53. Verz. d. Oxf. H. 312,*a*,25.

अभिसंताप, Halâj. 2,299 wird, wie wir vermutheten, °संपात gelesen.

अभिसंदेह (von दिह् mit अभिसम्) n. *die Geschlechtstheile:* अन्योऽन्यस्याभिसंदेहे (du., *penem et vulvam*) तौ संक्रामयतां ततः MBh. 5,7494.

अभिसंदोह n. v. l. für अभिसंदेह Nilak. zu MBh. 5,7494.

अभिसंधा, सत्याभिसंध auch MBh. 2,2702. Der Schol. zu R. 1,6,5 erklärt das Wort durch प्रतिज्ञा *Versprechen.*

अभिसंधान 2) Pratâpar. 21,*b*,9. — 3) *das Zusammenhalten, Verbundensein:* यावत्प्राणाभिसंधानं तावदिच्छेच्च भोजनम् MBh. 1,3639. — 4) *eine bestimmte Absicht:* स्वभावाच्चेष्टितमनभिसंधानाद्भृत्यवत् *ohne Rücksicht auf irgend einen Vortheil* Kap. 3,61. = न स्वभोगाभिप्रायेण Schol.

अभिसंधि 1) *Absicht, Beabsichtigung:* तवाभिसंधिः सुभगे सूर्यात्पुत्रो भवेदिति MBh. 3,17083. °कृते तस्मिन्ब्राह्मणस्य वधे मया *beabsichtigt* 1,6229. यन्मया पूर्वमभिगम्य तपोधन। कृतो ऽभिसंधिर्यज्ञस्य भवतो वचनात् 14, 123. अवितथाभि° adj. Bhâg. P. 8,7,8. = संकल्प Schol. In Comm. इत्यभिसंधिः, अयमभिसंधिः, अयमत्राभिसंधिः so v. a. *dieses ist die Absicht des Autors, dieses will er sagen* Schol. zu Kap. 1,139. Dattakam. 17, 7. 27,5. 29,3. — 2) *Anführung, Betrug* Daçak. 1,37. Sâh. D. 375. *inquiry or examination* Ballant., eher *Verabredung.*

अभिसंधिन्, सत्याभिसंधिन् = सत्याभिसंध, सत्याभिसंधान *dessen Aussage, Versprechen wahr ist, seinem Worte treu bleibend* MBh. 2,2612.

अभिसमय (von 3. इ mit अभिसम्) m. *klare Erkenntniss* Wassiljew 130. 305.

अभिसंबन्ध 1) भृगूणां कौशिकानां च अभिसंबन्धकारणम् MBh. 13,2924. एकान्तराभिसंबन्धं (°बद्धं ed. Bomb.) तत्त्वम् 3,13464. — 2) Sâh. D. 695.

अभिसंबोधन n. *Erlangung der* Bodhi Buddhakar. 69.

अभिसर 1) Daçak. in Benf. Chr. 201,6. am Ende eines adj. comp. f. आ 187,1. — 2) zu streichen; vgl. अभिसार 7).

अभिसरण eig. *ein Besuch in Liebesangelegenheiten:* बृहस्पतेरुतथ्यभार्याभिसरणम् Daçak. in Benf. Chr. 182,12. Gît. 6,3. Sâh. D. 142,4.

अभिसर्ग (von सर्ज् mit अभि) m. *Schöpfung:* पूर्वाभिसर्गे *in einer früheren Weltperiode* MBh. 12,13801.

अभिसर्पण *das Aufsteigen* (des Safts im Baume) Kaṇ. 5,2,7.

अभिसार 2) Gît. 5,8. त्वरितमुपैति न कथमभिसारम् Gît. 6,6. एवं कृताभिसाराणां पुंश्चलीनाम् Sâh. D. 117. — 5) *Angriffstruppen:* अभिसारेण सर्वेण तत्र युद्धमवर्तत MBh. 3,639. ततः सर्वाभिसारेण हरीणां वानरर्षभाम्। भेदयामास लङ्कायाः प्राकारं रघुनन्दनः॥ 13,6345. यमनस्य भटाः सर्वाभिसारेणाभ्यषेणयन् Pârçvanâthak. bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. सर्वाभिसार (= सर्वौघ, सर्वसंनहन AK. 2,8,2,62. H. 789. Halâj. 2, 306). — 7) Varâh. Bṛh. S. 14,29. 32,19. — Vgl. लोहाभिसार.

अभिसारिका Daçak. 2,25. Spr. 1603. Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,14.

अभिसारिन् 1) Z. 3 füge am Schluss Vikr. 68,6 hinzu. — 2) Z. 3 lies वैराज st. विराज.

अभिस्नेह Bhâg. P. 10,29,23.

अभिस्रवत्त = अभिस्रवत् (partic. praes. von स्रु mit अभि) *strömen lassend:* शंयोरभिस्रवत्ताय MBh. 13,901.

अभिहरण MBh. 1,318. 4979.

अभिहर्तव्य adj. *herbeizubringen, was herbeigebracht wird* Schol. zu R. 2,65,10.

अभिहार 5) zu streichen, da die Hdschrr., wie Gold. gefunden hat, H. an. 4,235 चौरिकोद्यमयोरपि lesen. — Vgl. आभिहारिक.

अभिह्रुति streiche concr.: *fällend, stürzend.*

2. अभीक vgl. आभीक.

अभीक्ष्णम् adv. 1) *a*) यदभीक्ष्णं निषेवते Spr. 3877. स्त्रिया ह्यभीक्ष्णं संवासः 5085. अभीक्ष्णं दर्शनम् 3135. — *c*) *alsbald, sogleich* Spr. 2816.

अभीत, प्रहरधमभीतवत् (adv.) so v. a. *ohne Furcht* MBh. 12,3730. R. 1,2,12. Spr. 2050.

अभीपद m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Audala Ind. St. 3,203,*a*.

अभीप्सु Kathâs. 86,166.

अभीमान = अभिमान; s. निरभीमान.

अभीमानिन् m. *ein best.* Agni Mârk. P. 52,27. — Vgl. अभिमानिन्.

अभीरु 4) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,2689.

अभीवर्त 2) *b*) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,203,*a*. Desgleichen इन्द्रस्याभीवर्तः 208,*a*. जमदग्नेरभीवर्तः 217,*a*. प्रजापतेरभी° oder अभीवर्तस्याङ्गिरसस्य 224,*a*. वृषस्य ज्ञानस्याभीवर्तः 237,*b*.

अभीवृत् adj. von Sâj. angenommen ṚV. 1,35,4 *herankommend, in der Nähe befindlich.* Vgl. 10,73,2 und s. वर् mit अभि.

अभीवृत s. u. वर् mit अभि.

अभीशु 3) N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âṅgirasa Ind. St. 3, 203,*a*. — Vgl. आभीशव.

अभीषाह् m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 8,127.

अभीष्टतृतीया (अ° + तृ°) f. Bez. *des 3ten Tages in der lichten Hälfte des* Mârgaçîrsha Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,38.

अभूतार्थ (अभूत + अर्थ) m. *etwas Unmögliches* Sâh. D. 445, v. l.

अभूताहरण (अभूत + आ°) n. *das Bringen einer falschen Nachricht, das Irreleiten* Daçak. 1,35. Pratâpar. 21,*b*,7. 35,*b*,6. Sâh. D. 365.

अभूमिसाह्वय m. spielende Bez. *der Lippe* (भूमि = धरा *Erde*, also अभूमि = अधर) Kâvjâd. 3,118.

अभेद (3. अ + भेद) m. *Nichtverschiedenheit* Kap. 1,125.

अभोग्य (3. अ + भोग्य) adj. *was nicht genossen, benutzt werden kann* (vgl. भोग्य): स्नेह Megh. 111. n. im Sâmkhja Synonym von तन्मात्र Tattvas. 13. 39,4.

अभोजन pl. Kathâs. 73,217. Z. 2 lies 14,5,22 st. 14,5,20.

अभ्यग्र adj. *frisch:* शोणित Bhatt. 6,28. *schnell* Çâñkh. Çr. 8,7,20. Br. 16,7.

अभ्यङ्ग 1) तैलाभ्यङ्ग Spr. 4140. वृक्षः प्रसीदति प्रायः पादाभ्यङ्गेन न स्वयम् *das Salben der Füsse* so v. a. *das Begiessen der Wurzeln* Drshtântaç. 77 in Haeb. Anth. 224.

अभ्यञ्जक adj. *der da salbt, einreibt:* दक्षिणाभ्य° d. i. दक्षिणपादाभ्य° Kathâs. 63,165.

अभ्यंजन 1) *das Salben der Haare* neben अञ्जन *das Salben des Körpers* Bhâg. P. 7,12,12. — Vgl. u. आञ्जन.

अभ्यञ्जन्य (von अभ्यञ्जन) adj. *dem die Fussalbung zukommmt* TBr. 1,6,8,9.

अभ्यञ्ज्य adj. *zu salben, einzureiben:* पाद Kathâs. 63,165. 167

अभ्यधिक 2) स्नेह MBh. 13,574. प्रीति 579. — 3) ईप्सिताभ्यधिक *die Wünsche übertreffend* Kathâs. 53,174. In Verbindung mit einem adj. so v. a. das adj. im compar.: न तेभ्यो ऽभ्यधिकाः सत्त्वाः सन्ति Spr. 4292; vgl. oben u. अधिक.

अभ्यधिकम् MBh. 13,580.

अभ्यनुज्ञा 1) *Erlaubniss* und Daçak. in Benf. 188,7 (पितुरनभ्यनुज्ञया) hinzuzufügen. — 3) zu streichen und das Beispiel zu 1) zu stellen.

अभ्यनुज्ञान lies *Zustimmung, Erlaubniss* st. *Befehl, Aufforderung.*

अभ्यन्तर 1) *a)* अभ्यन्तरा च सर्वस्वे द्रौपदी *darin enthalten, mit einbegriffen* MBh. 2,2282. — *c)* जन Spr. 4281. यस्य मन्त्रं न जानन्ति बाह्याश्चाभ्यन्तराश्च ये *weder die Fremden noch die Eigenen* 4858. — *d) geheim:* °कलासु Daçak. in Benf. Chr. 180,9. — Vgl. आभ्यन्तर.

अभ्यन्तरदोषकृत् (अ° - 1. दोष - कृत्) m. *Einer der im Lande Aufruhr stiftet, Staatsverbrecher* Varâh. Brh. S. 48,81.

अभ्यन्तरायाम (अभ्यन्तर + आ°) m. *eine best. von Krämpfen begleitete Nervenkrankheit* Suçr. 1,254,12. — Vgl. बाह्यायाम.

अभ्यन्तरीकरण n. *das Einweihen Jmdes in Etwas* (loc.) Daçak. in Benf. Chr. 180,9.

अभ्यर्चनीय adj. = अभ्यर्च्य Spr. 1434, v. l.

अभ्यर्ण 2) आभीरवामभ्रुवामभ्यर्णे *in der Nähe, im Beisein* Gît. 1,48. तत्सरोऽभ्यर्णं प्राप्तौ Kathâs. 60,175. देवतागाराभ्यर्णवर्तिन् 67,18. कर्णाभ्यर्णविदीर्ण so v. a. *bis an's Ohr* Mâlatîm. 78,1.

अभ्यर्थना, °परैर्वाक्यैः *mit bittenden Worten* Sâh. D. 462.

अभ्यर्ध, st. dessen zu setzen अभ्यर्धस् adv. *vor Etwas* (abl.) *her* Çat. Br. 1,7,3,21. 4,2,3,7. तदस्मादभ्यर्धो ऽचरत् TBr. 2,3,3,1.

अभ्यर्हण (von अर्ह् mit अभि) n. *Ehrenbezeugung, Verehrung* Bhâg. P. 11,27,17.

अभ्यर्हणीय Spr. 761.

अभ्यलंकार m. = अलंकार *Schmuck;* am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 3,16166.

अभ्यल्प (अभि + अल्प) adj. *recht klein* Ait. Br. 3,9.

अभ्यवदान्य von 3. दा mit अभ्यव.

अभ्यवहरण *das Zusichnehmen* (von Speise und Trank): ननु च द्रवद्रव्यस्याभ्यवहरणं पानमित्युच्यते। अभ्यवहरणं च कण्ठादधोनयनम् Mit. III,59,*b*,7. भैक्षाभ्यवहरण Vishnu's Dharmaç. 28,10.

अभ्यवहार्य n. pl. *Speisen* MBh. 2,200. 3,11663.

अभ्यसनीय (von 2. अस् mit अभि) adj. *dem man obliegen soll:* शील Kathâs. 72,257.

अभ्यस्तम् vgl. unter 3. इ mit अभ्यस्तम्.

अभ्यस्य (von 2. अस् mit अभि) adj. *zu treiben, dem man obliegen soll:* राजर्षीणां च लोके ऽस्मिन्नभ्यस्या मृगया वने R. Gorr. 2,46,16.

अभ्याकर्ष (von 1. कर्ष् mit अभ्या) m. *das Ansichziehen* MBh. 1,7109.

अभ्यागमन *Herankunft:* कालाभ्या° Verz. d. Oxf. H. 345,*b*,36.

अभ्यातान TS. 3,4,6,2. Pâr. Grhj. 1,5,7. अभ्यातानानां (so ist wohl zu lesen) देवानाम् Anukr. zu Kâth. 38,12 in Ind. St. 3,459,1.

अभ्यात्म im ersten Beispiele ist gleichfalls das adv. anzunehmen.

अभ्यानन (अभि + आ°) adj. *das Gesicht Jmd zukehrend* Bhâg. P. 10,13,8.

अभ्यावृत्ति, अनभ्यावृत्त्या Spr. 2111.

अभ्यासवन्त् (von अभ्यास) adj. Bez. *eines* Jogin *auf einer bestimmten Stufe* Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,38.

अभ्यासाकूपार n. = आकूपार N. eines Sâman Ind. St. 3,203,*a*.

अभ्यासादयितव्य (vom caus. von सद् mit अभ्या) adj. *was man in die Nähe kommen lassen darf* MBh. 3,17401.

अभ्युक्षण Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,34.

अभ्युच्छ्रय (von श्रि mit अभ्युद्) m. *Höhe:* davon °वन्त् adj. *hoch:* शैलात् *höher als ein Berg* MBh. 3,11699.

अभ्युज्जयिनि adv. *nach* Uǵǵajinî *hin* Kathâs. 73,441.

अभ्युत्थान 3) अभ्युत्थानेन दैवस्य समारब्धेन कर्मणा। विधिना कर्मणा चैव स्वर्गमार्गमवाप्नुयात्॥ so v. a. *durch die Macht des Schicksals* MBh. 13,343.

अभ्युत्सेक vgl. Spr. 3422.

अभ्युदय 2) *b)* जलधराभ्युदये so v. a. *beim Eintritt der Regenzeit* Spr. 3575. — *c)* दुःखमासादितं घोरं प्राप्तश्चाभ्युदयः पुनः MBh. 3,3069. आत्मनो ऽभ्युदयाकाङ्क्षी Spr. 3694. Schol. zu VS. Prât. 1,2. मत्कथाभ्युदयाङ्कित Bhâg. P. 3,9,38. यद्यप्यभ्युदयः प्रायः प्रमाणादवधार्यते *ein glücklicher Erfolg* Spr. 2389. — *e) Vermögen, Reichthum*, franz. und engl. *fortune* Daçak. in Benf. Chr. 192,19. — Vgl. भुवनाभ्युदय.

अभ्युदयन s. मायाभ्युदयन.

अभ्युदयिन् adj. *sich erhebend:* विपदि सदाभ्युदयिन्याम् Râǵa-Tar. 5,36.

अभ्युदितशायिन् (अ° + शा°) adj. *bei Sonnenaufgang noch schlafend;* davon nom. abstr. °शायिता MBh. 13,5093.

अभ्युदितेष्टि (अभ्युदित + 2. इष्टि) f. *eine zu früh begonnene Neumonds-Ishṭi* Çâñkh. Çr. 3,2,1. Br. 4,2.3. Weber, Ǵjot. 85. 111.

अभ्युद्दृष्टेष्टि (अभ्युद्दृष्ट + 2. इष्टि) f. *eine zu spät begonnene Neumonds-Ishṭi* Çâñkh. Çr. 3,2,1. Br. 4,2.3.

अभ्युद्द्रवण (von 1. द्रु mit अभ्युद्) n. *das Hinauslaufen* TBr. Comm. 2,397,2.3. 399,1.

अभ्युन्नति vgl. Spr. 3425.

अभ्युपगन्तव्य adj. 1) impers. *zu gehen an* (dat.): तस्मादभ्युपगन्तव्यं युद्धाय MBh. 14,327. — 2) *einzuräumen, zuzugeben* Kâç. zu P. 1,2,55. Çañk. zu Bâdar. 2,3,32.

अभ्युपगम 2) Mâlav. 15,19. वेदानां ब्रह्मण्यपि प्रामाण्याभ्युपगमात् *weil man zugiebt, einräumt, anerkennt* Kull. zu M. 1,3. Sâh. D. 120,18. 293,3. °वाद *ein Streit in versöhnlichem Geiste* Sâñkhjapr. S. 5,1 v. u.

अभ्युपपत्ति 1) füge noch hinzu *das sich-Annehmen Jmdes;* subj. und obj. im gen. MBh. 1,112. subj. im comp. vorangehend 2588. obj. im comp. vorangehend: आर्ताभ्युप° Daçak. in Benf. Chr. 179,19.

अभ्युपाय 2) Daçak. in Benf. Chr. 190,3. विचित्यो ऽत्राभ्युपायः 191,12. सहायानामेष संग्रहणे ऽभ्युपायः MBh. 3,259. मासानष्टौ यथा सूर्यस्तोयं हरति रश्मिभिः । सूक्ष्मेणैवाभ्युपायेन *auf ganz feine Weise* Spr. 2193. अतीक्ष्णेनाभ्युपायेन MBh. 12,3307. अभ्युपायतस् *mit allen Mitteln, nach besten Kräften* R. 4,3,2.

अभ्युपायन Bhâg. P. 10,36,31. 41,30.

अभ्युपेत्य absolut. von 3. ई mit अभ्युप; अभ्युपेत्याशुश्रूषा *Kündigung des Dienstverhältnisses nach eingegangener Verpflichtung* Verz. d. Oxf. H. 263,a,23.

अभ्यूढि (von वह् mit अभि) f. *das Hinfahren zu* TBr. 3,3,7,5.

अभ्यूषखादिका (अ° + खा°) f. *das Essen von geröstetem Korn,* Bez. *eines best. Spiels* Verz. d. Oxf. H. 217,b,41.

अभ्यूह *das Schliessen, Folgern:* अभ्यूहो लिङ्गतो ऽनुमा Daçar. 1,37.

अभ्यूहितव्य s. u. 2. ऊह् mit अभि.

अभ्र 1) auch m.: यदभ्रः स्यात् *wenn trübes Wetter ist* TS. 3,4,3,7.8. in derselben Bed. यदभ्रं स्यात् Çâñkh. Br. 18,4. — 2) Çiç. 9,3. — 4) Verz. d. Oxf. H. 321,b,2 v. u.

अभ्रंलिह् 1) Kathâs. 73,377. 81,35.

अभ्रक Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,32. Verz. d. Oxf. H. 321,a, No. 761. °जारण 320,a,22. °मारण b, No. 760. अभ्रकाभिषेक a,21.

अभ्रगङ्गा (अभ्र + ग°) f. *die* Gaṅgâ *des Luftraums, die himmlische* Gaṅgâ Kathâs. 114,25.

अभ्रतरु (अभ्र + तरु) m. *Wolkenbaum,* Bez. *einer best. Lufterscheinung* Varâh. Bṛh. S. 30,18. — Vgl. अभ्रवृक्ष.

अभ्रपथ lies m. st. n.

अभ्रपिशाच H. 121, Sch., wo so zu lesen ist st. अत्र पि°.

अभ्रय् (von अभ्र), partic. praes. f. अभ्रयन्ती *Gewitterwolken bildend* TS. 4,4,5,1. als N. einer der 7 Kṛttikâ TS. Comm. 2,425. TBr. 3,1,4,1. Vgl. Weber, Nax. 2,301. 368.

अभ्रवृक्ष (अभ्र + वृक्ष) m. = अभ्रतरु Varâh. Bṛh. S. 30,2. — Vgl. मेघतरु.

अभ्रसनि (अभ्र + स°) adj. *Wolken verschaffend* TS. 4,4,6,1.

अभ्रातृमती, °पितृ Ind. St. 5,335,2.

अभ्रातृव्य n. N. eines Sâman Ind. St. 3,203,a. इन्द्रस्याभ्रातृव्यम् desgl. 208,a.

अभ्रि Z. 2 lies: अभ्रिभिर्गिरि°.

अभ्रिखात (so, ohne Accent) lies adj. *mit der Hacke ausgegraben.*

अभ्व Z. 11 lies 1,168,9 st. 1,169,8; Z. 12 lies 169,3 st. 3.

2. अम् *festmachen, festsetzen:* अतमंमीष, अतमामीत् TS. 2,3,5,1. — caus. Bed. 1) zu streichen und die Stellen (lies 6,57,3 st. 6,37,3) unter 2) zu stellen. — 2) ṚV. 9,114,4 (VS. 16,47). 10,59,8. AV. 6,53,3. — Vgl. अनामयत्.

— सम् 3) TS. 2,2,6,2.

2. अम vgl. तृष्टामा.

अमज्जक (3. अ + मज्जन्) adj. *marklos* TS. 7,5,12,2.

1. अमत Uṇâdis. 3,110. m. = रेणु Uǵǵval.

2. अमत *nicht gebilligt, nicht gutgeheissen:* °परार्थ in der Rhetorik *dessen zweite Bedeutung nicht gebilligt wird* Kâvjapr. 82,1 v. u. 83,1. 95,8. °परार्थता Sâh. D. 575. 223,14. Pandit 1,10.

अमत्रक n. = 2. अमत्र. दध्यमत्रक Bhâg. P. 10,9,7.

अमनस्क Abkürzung von अमनस्कयोगविवरण Hall 18. 200.

अमनस्कालय (अ° + लय) m. = शून्याशून्य, परापर Verz. d. Oxf. H. 236,a,1.

अमयाविन् beim Schol. zu AV. Prât. 4,18 fehlerhaft für आमयाविन्.

अमर 3) vgl. folgende Stelle aus dem Rudrajâmalottarakh. 56 im ÇKDr. u. पञ्चामराः. एका तु अमरा दूर्वा तस्या ग्रन्थिं समानयेत् । अन्या तु विजया देवी सिद्धिरूपा सरस्वती ॥ अन्या तु विल्वपत्रस्था (sic) शिवसंतोषकारिणी । अन्या तु योगसिद्ध्यर्थे निर्गुण्डी चामरा लता ॥ अन्या तु कालतुलसी श्रीविष्णोः प्रियतोषणी । एताः पञ्चामरा ज्ञेया योगसाधनकर्मणि ॥

अमरक m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 256,a,8.

अमरकण्टक n. N. pr. eines Gebirges Verz. d. Oxf. H. 39,b,21. 42,a,22. 65,b, N. 4. 71,b,18. °माहात्म्य 8,a,43.

अमरगुरु (अ° + गुरु) m. *der Lehrer der Götter* d. i. Bṛhaspati, *der Planet Jupiter* Varâh. Bṛh. S. 8,53.

अमरंजय (अमरम्, acc. von अमर, + जय) adj. *die Götter besiegend* Bhâg. P. 10,1,5.

अमरदत्त N. pr. eines Fürsten Kathâs. 69,15.

अमरद्विष् m. *ein Feind der Götter, ein* Asura Kathâs. 115,30.

अमरप m. = अमरपति Varâh. Bṛh. S. 5,74. 12,12. 43,8.

अमरपर्वत m. *der Götterberg,* N. pr. *eines Berges* MBh. 2,1193. Kathâs. 51,48. — Vgl. अमराद्रि.

अमरपुरी (अ° + पु°) f. *die Residenz der Götter* Pañkat. 84,17.

अमरमङ्गल (अ° + म°) m. = अमरसिंह Verz. d. Oxf. H. 188,a,29. 189,b,8.

अमरमय (von अमर) adj. *von unsterblicher Natur* Varâh. Bṛh. S. 53,3.

अमरमाला Verz. d. Oxf. H. 182,b,31. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,181. 188. 5,28. नानार्थामर° 3,43.

अमरमृगीदृश् (अ° + मृ°) f. *eine* Apsaras Kathâs. 121,112.

अमरंमन्य (अमरम्, acc. von अमर, + म°) adj. *für einen Gott geltend* Kathâs. 97,15.

अमरराज् m. = अमरराज Varâh. Bṛh. S. 43,7.

अमरलिङ्ग (अ° + लिङ्ग) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf.

H. 251,*b*,6.

अमरसरित् Spr. 4702.

अमराङ्गना (अमर + अ°) f. *eine* Apsaras Kathâs. 103,47.

अमराद्रि m. Bhâg. P. 10,59,2. — Vgl. अमरपर्वत.

अमरारि (अमर + 2. अरि) m. *ein Feind der Götter* R. 7,32,70. *ein* Asura: °पूज्य m. *der Planet Venus* Varâh. Brh. 18,15.

अमरावति = अमरावती 1) R. 7,33,4.

अमरूक m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,16. 208,*b*,43. — Vgl. अमरु.

अमरेज्य (अमर + इ°) m. Bṛhaspati, *der Planet Jupiter* Varâh. Brh. 2,13. 23,14.

अमरेन्द्रमुनि (अमर - इन्द्र + मु°) m. N. pr. eines Mannes Hall 96.

अमरेश Bein. Indra's Varâh. Brh. S. 30,33.

अमरेश्वर n. N. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,35. Wilson, Sel. Works 1,223.

अमरेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,39.

1. अमर्ष 1) तर्षामर्ष so v. a. *ein unerträglicher Durst* Spr. 1226.

2. अमर्ष 1) zu streichen, da R. 1,74,20 पितृवधामर्षी ein blosser Druckfehler für °मर्षी ist.

अमर्षित von 1. अमर्ष; vgl. u. मर्ष् caus.

अमर्षिन् (von 1. अमर्ष) MBh. 1,1736. 2007. पितृवधामर्षिन् *nicht ertragend* R. 1,74,20.

अमल 1) अमले ऽर्के *bei heller Sonne* Varâh. Brh. S. 46,44. — 4) m. (nach dem Schol.) *Bergkrystall* Bhâg. P. 10,41,21. — 5) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,17.

अमलय्, (von अमल), °यति *rein —, weiss machen* Kir. 5,44.

अमलश्रीगर्भ m. = अमलगर्भ Daçabhûm. 2.

अमलातक n. = अम्लान Râjam. zu AK. 2,4,2,54. अमलानक n. dass. Halâj. 2,52.

अमलानन्द (अमल + आ°) m. N. pr. eines Mannes mit dem Beinamen व्यासाश्रम Hall 87.

अमलोदरी (अमल + उदर) f. N. pr. einer Verfasserin von Sprüchen Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,2.

अमस्तु vgl. मस्तु.

अमह्रीयमान Pañkav. Br. 7,5,1.

अमह्रीयु (3. अ + म°) m. N. pr. eines Ṛshi, mit dem patron. Âñgirasa, Verfassers von ṚV. 9,61. Ind. St. 3,203,*a*. — Vgl. आमह्रीयव.

अमांसक (von 3. अ + मांस) adj. *fleischlos* TS. 7,5,12,2.

अमात्र *maasslos* so v. a. *kein prosodisches Zeitmaass enthaltend* Mâṇḍ. Up. 12. *das Maass von* अ *habend* VS. Prât. 1,55. Lies 3. अ + मात्रा.

1. अमानुष 1) अमानुषेभ्यो मानुषाश्च प्रधानाः *die Menschen stehen über Allem, was nicht Mensch ist*, Spr. 3376.

2. अमानुष (3. अ + मानुष *Mensch*) adj. f. आ *menschenlos:* क्ष्मा Kathâs. 43,17.

अमाय Ait. Br. 8,23.

अमायिक (3. अ + मा°) adj. *nicht in Täuschung bestehend, kein Blendwerk seiend* Kap. 3,26.

अमावसु MBh. 1,3149. Hariv. 1413. 1415 (अमा° die neuere Ausg.).

अमावस्या so Kâth. immer für अमावास्या.

1. अमावास्य 2) *a*) *Neumondstag*, deren zwei, Weber, Ǵjot. 60. fgg. Ind. St. 5,229. — *b*) Bein. der Akkhodâ Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,40.

2. अमावास्य m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Çâṇḍiljâjana Ind. St. 4,373.

अमाहक in der Stelle: शेषो नाम महानागः सर्वमन्त्रसुखावहः । स सूर्यरथमासाद्य रश्मिभिः सह वर्षति ॥ यस्तस्य पुनर्निर्मोकः स रवेस्तु अमाहकः । वन्दितव्यो मगानां तु अस्त्रमन्त्रेण नित्यशः ॥ यथा मुञ्जो द्विजानां (so verbessert Aufrecht) तु व्रतकाले प्रदीयते । अमाहकं तथा तेषां मगानां तु प्रदीयते ॥ Verz. d. Oxf. H. 33,*b*,5. fgg.

अमाहकेश्वरतीर्थ (अमाहक - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,42.

अमाहठ (1. अ° + हठ) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2157.

अमित vgl. noch u. 1. मित am Ende. m. wohl so v. a. अमिताभ 2) Wilson, Sel. Works 2,18. fg.

अमितगति N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 107,56.

अमितत्व (von अमित) n. *Unermesslichkeit* Hariv. 13976.

अमितप्रभव (अ° + प्र°) m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 316,*b*, N. 2.

अमितरुचि (अ° + रु°) m. N. pr. einer buddhistischen Gottheit Wilson, Sel. Works 2,11.

अमिताक्षर ṚV. Prât. 12,9.

अमिताशन (अमित + अ°) adj. *unmässig im Essen;* f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2625.

अमितौजस् m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Vgl. आमितौजि.

अमित्र n. *Feind* Kâm. Nîtis. 8,73 (Spr. 3558). — adj. *keinen Freund habend:* अमित्रस्य कुतः सुखम् Spr. 3608.

अमित्रघातिन् MBh. 3,2433.

अमित्रजित् Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,35.

अमित्रयु (3. अ + मि°) adj. *feindlich gesinnt* AV. 20,127,13.

अमित्रवर्मन् (अ° + व°) m. N. pr. eines Mannes Daçak. 196,8. 10.

अमित्राय्, partic. अमित्रायन्तम् AV. 7,84,2.

अमिनत् 2) *nicht fehlend, nicht aus der Ordnung kommend* ṚV. 4,56,2. 10,88,13.

अमियाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,43. अमीयाण v. l.

अमिलातक und अमिलानक n. *die Blüthe von* Amlâna (und auch daraus entstanden) Halâj. 2,52, v. l.

अमिश्र *nicht gemischt* Ind. St. 8,307.

अमिष n. = आमिष Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,47.

अमीयाण s. अमियाण.

अमीव 2) अपि स्वज्ञातिबन्धूनाममीवमनामयम् Bhâg. P. 10,39,4.

अमीवहन्, die aus dem Bhâg. P. citirte Stelle steht 10,34,15; vgl. noch 38,12.

अमुक Saddh. P. 25,*a*.*b*. °सगोत्र, °शर्मन् Gṛhjapaddh. in Ind. St. 5,370.

अमुक्त adj. *nicht frei, nicht erlöst* Tattvas. 37.

अमुक्तहस्त eher 3. अ + मु°; füge *nicht verschwenderisch* hinzu.

अमु॑ख (3. अ + मुख) adj. *mundlos* TS. 7,5,12,1.

अमुतस् *von jenem* Daçak. in Benf. Chr. 179,8.

अमुत्र 1) *dort* Daçak. in Benf. Chr. 198,14.

अमूल n. im Sâm̃khja = तन्मात्र Tattvas. 13.

अमूर *scharfsinnig;* vgl. 1. मूर.

अमूर्तरजस् Z. 2 (MBh. 12,6194) ist nach अमूर्तरयस zu setzen.

अमूर्तरयस् m. N. pr. des Vaters Gaja's MBh. 3,8528. — Vgl. अमूर्तरजस्, आमूर्तरयस, मूर्तय.

अमूष N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,8.

अमृड॑य (3. अ + मृ°) adj. *erbarmungslos, unbarmherzig* TS. 3,4,2,2.

अमृत 1) *a)* हत्वा चैनं नामृतः स्यादयं मे MBh. 13,23. — *b)* Z. 3 lies 8,48,3 st. 8,48,1. subst. *ein unsterbliches Wesen, ein Gott* Spr. 4302. — 3) *b)* λ) सर्वौषधीनाममृता (= दूर्वा Schol.) प्रधाना Spr. 5208. — *d)* Bein. der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,19. 31. — *e)* N. *der ersten* Kalâ *des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,24. — 4) *b)* Spr. 3561. 4302. 4331. — *e) ein best. Heilmittel* Çiç. 9,36. *Arzenei* überh. Wassiljew 199. — *p)* यथामृतघटं दंशाः (विशन्ति) R. 7,7,3. अमृत = क्षौद्र Schol. — *u)* सारीभिरिव नाडीभिरमृताख्याभिः Ragh. 10,59. — *v)* Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,10. — *w) ein Metrum von 4 X 54 Silben* R̥V. Prât. 17,4. Ind. St. 8,107. 111.

अमृतकुम्भ (अ° + कु°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 336,*a*, No. 790.

अमृतचन्द्रसूरि m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 269.

अमृततेजस् (अ° + ते°) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 65,242. 246.

अमृतत्व 1) *Unsterblichkeit* R̥V. Prât. 18,34. Weber, Râmat. Up. 333. 337. 352. 354. Bhâg. P. 10,82,44. — 2) *das Nektar —, Ambrosia-Sein:* कदन्नमपि मर्त्यानाममृतत्वाय कल्पते Spr. 3696.

अमृतदीधिति Kathâs. 72,176.

अमृतधारा Ind. St. 8,349. 352.

अमृतप (अ° + 1. प) adj. Amr̥ta *trinkend;* m. N. pr. eines Dânava MBh. 1,2537.

अमृतपुट (अ° + पुट) m. *eine Tüte mit* Amr̥ta und wohl auch ein anderer Name für das Metrum Çrîpuṭa (*4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑– –, –⏑– –) Ind. St. 8,379.

अमृतप्रभ m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 107,121.

अमृतप्राशन (अ° + प्रा°) adj. *sich von* Amr̥ta *nährend;* m. *ein Gott* R. 1,16,4.

अमृतभाषण (अ° + भा°) n. pl. *nektarsüsse Reden* Spr. 4243.

अमृतयोग m. N. *eines best. astr.* Joga Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,39.

अमृतवर्धन (अ° + व°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,17.

अमृतशास्त्र (अ° + शास्त्र) n. Titel eines buddhistischen Werkes Wassiljew 107.

अमृतांशु (अमृत + अंशु) m. *der Mond* Kathâs. 100,12.

अमृताय् *wie Unsterblichkeit erscheinen:* मृत्युरप्यमृतायते Spr. 5078.

अमृतायन adj. *nektarähnlich* Bhâg. P. 12,10,25.

अमृताष्टक n. *eine Verbindung von acht* (अष्टक) *Stoffen, unter denen* अमृता *vornan steht*, Bhâvapr. im ÇKDr.

अमृताष्टमीतपस् (अमृत - अ° + त°) Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283.

अमृताहरण n. Titel eines Pariçishṭa des Sâmaveda Verz. d. Oxf. H. 378,*a*,1.

अमृतिका f. N. pr. eines göttlichen Weibes, dessen Gestalt Vishṇu angenommen hatte, als er den Daitja das Amr̥ta entwand, Kathâs. 74,38.

अमृतिन् (von अमृत *Unsterblichkeit*) adj. *unsterblich* Weber, Râmat. Up. 329. 332, wo अमृती भूत्वा (= अमृतीभूय) zu trennen ist.

अमृतीकरण (von अमृत + 1. कर्) n. *das Verwandeln in* Amr̥ta Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,29.

अमृतीभू (अमृत + 1. भू), °भवति *unsterblich werden* Spr. 5161.

अमृतेश्वरलिङ्ग n. Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,51. — Vgl. u. अमृतेश.

अमे॑दस्क TS. 6,3,11,5.

अमेनि TBr. 2,4,2,1.

अमेय vgl. u. मेय.

अ॑मेह (3. अ + मेह) m. *Harnverhaltung* TS. 6,2,9,4. Kâṭh. 25,8. Pañkav. Br. 5,10,2.

अमोघ 1) अमोघातिथि *ein Gast, der nicht vergeblich kommt*, MBh. 7,2759. रश्मयः, किरणाः heissen *lange Strahlen beim Auf- und Untergange der Sonne* Varâh. Br̥h. S. 47,20. 30,11. 28,18. — 2) *d)* Bein. Skanda's MBh. 3,14632. — 3) *h)* (sc. रात्रि) *eine unfehlbar kommende* oder *eine nicht vergebliche Nacht, eine das Leben kürzende Nacht:* अमोघासु पतन्तीषु so v. a. *da die Nächte nicht vergeblich einbrechen* MBh. 12,6528. 6531 (neben रात्रयः). 9934. fg. 12061. — *i)* N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2639.

अमोघदर्श m. wohl = अमोघदर्शिन् Wassiljew 172.

अमोघदर्शन m. N. pr. eines Nâga Vjutp. 87.

अमोघपाश (अ° + पाश) m. 1) *eine nicht eitele* d. i. *sicher festhaltende Fessel* Kandjur 2,205. fgg. — 2) N. pr. eines Lokeçvara bei den Buddhisten Wilson, Sel. Works 2,23. 34. Verz. d. Oxf. H. 388,*b*,1.

अमोघवती (f. von अमोघवन्त् und dieses von अमोघ) f. N. pr. eines Flusses Wilson, Sel. Works 2,16.

अमोघवर्ष (अ° + वर्ष) m. N. pr. eines Fürsten Wilson, Sel. Works 1,279. 332.

अमोघसिद्धि (nicht °सिद्ध) Vjutp. 3. Wassiljew 187.

अमोघाक्षी (अमोघ + अक्ष *Auge*) f. N. der Dâkshâjaṇî an der Vipâçâ Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,9.

अम्नस् AV. Prât. 2,52. Kâṭh. 8,8.

अम्बन् n. *ein Versmaass von 86 Silben* Ind. St. 8,107. 111. 112.

अम्ब॑र Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. अ॑° Râjam. — 8) N. pr. einer Localität (wohl nicht *Luftraum*, wie Aufrecht das Wort hier aufzufassen scheint) Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,53. fg. — Vgl. निरम्बर, मदाम्बर.

अम्बरचर (अ° + चर) 1) adj. *in der Luft wandelnd* Kathâs. 74,27. — 2) m. *a) Vogel* Spr. 1938. — *b) ein* Vidjâdhara Kathâs. 66,191.

अम्बरनगरी (अ° + न°) f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,25.

अम्बरप्रभा (अ° + प्र°) f. N. pr. einer Prinzessin Kathâs. 110,35.

अम्बरमणि (अ° + म°) m. *die Perle am Himmel* d. i. *die Sonne* Sâh. D. 109,8.

अम्ब॑रीष 1) TS. 5,1,9,5. — 10) Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,16. Âñgirasa

Ind. St. 3,203, *b*. — 11) Bein. Gaṇeça's Kathâs. 55,165.

अम्बरीषक m. *Bratpfanne* MBh. 3,651.

अम्बष्ठ 1) Z. 8 die aus dem Bhâg. P. angeführte Stelle steht 10, 43,4 (vgl. 2); st. नो ist नौ zu lesen. — 2) *a*) lies 52 st. 51.

अम्बा 1) अम्ब voc. im Drama Sâh. D. 431 (S. 172, Z. 14). — 4) MBh. 1,4136. 5,5952. — 5) N. einer Sajuǵ TS. 4,4,5,1. Kâṭh. 40,4. als eine der 7 Kṛttikâ gefasst TBr. 3,1,4,1.

अम्बाजन्मन् (अ° + ज°) N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,6051.

अम्बाली f. *Mutter, Mütterchen* Taitt. Prât. 4,11. अम्बे अम्बाल्यम्बिके TS. 7,4,19,1. Kâṭh. Açv. 4,7.

अम्बि, auch अम्बी. वेति स्तोतव अम्ब्यम् ṚV. 8,61,5. अम्बी वै स्त्री भगानाम्नी Kâṭh. 36,14.

अम्बिक m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Drauṇa und metron. Aurâputra Anukr. zu Kâṭh. 16,7 in Ind. St. 3,460.

अम्बिका 5) Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,34. 149,*b*,10. Hierher wohl °खण्ड 84,*b*,12. — 8) MBh. 3,277. — 9) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2630. — 10) N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,1. 274,*b*, No. 651. fg. — 11) N. pr. einer Localität Wilson, Sel. Works 1,173. — 12) = शरद् Kâṭh. 30,14.

अम्बिकापति Bein. Çiva's Kathâs. 66,161.

अम्बिकावन (अ° + वन) n. N. pr. eines *Waldes* Bhâg. P. 10,34,1.

अम्बिकेय 3) MBh. 3,219. 250. An beiden Stellen mit Elision des अ nach einem vorangehenden ओ; jedoch wird, wie bekannt, im Epos auch ein langes आ in solchem Falle elidirt.

अम्बिकेश्वरतीर्थ (अम्बिका-ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,14.

अम्बु 3) *ein Metrum von 90 Silben* ṚV. Prât. 17,5. Ind. St. 8,107. 111.

अम्बुज 5) m. *Muschel* R. 7,7,10.

अम्बुजबान्धव (अ° + बा°) m. *der Freund* (*der am Tage blühenden*) *Lotusblumen* d. i. *die Sonne* Spr. 1079.

अम्बुजानना (अम्बुज *Lotus* + आनन) f. N. pr. der Schutzgottheit im Geschlecht der Ogishṭha Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,4.

अम्बुदारण्य (अम्बुद् + अ°) n. N. pr. eines *Waldes* Verz. d. Oxf. H. 76,*b*,10.

अम्बुदेव v. l. für °दैव.

अम्बुदैव (अ° + दैव) adj. *die Gewässer zur Gottheit habend;* n. das Nakshatra Pûrvâshâḍhâ Varâh. Bṛh. S. 21,28.

अम्बुधि Bez. *der Zahl vier* Ind. St. 8,345.

अम्बुनिवह (अ° + नि°) m. *Wolke* Varâh. Bṛh. S. 9,29.

अम्बुप (अम्बु + 2. प) m. *der Herr der Gewässer,* Varuṇa R. 7,3,18.

अम्बुपक्षिन् (अ° + प°) m. *Wasservogel* Kathâs. 114,34.

अम्बुपति (अ° + प°) m. *der Herr der Gewässer:* 1) Varuṇa Varâh. Bṛh. S. 53,44. — 2) *das Meer* Spr. 2004.

अम्बुमुच् (अम्बु + 2. मुच्) m. *Wolke* Spr. 1238. Kir. 5,12.

अम्बुयन्त्र (अ° + य°) n. *Wasseruhr* Varâh. Bṛh. S. 2,3.

अम्बुरुह् 1) blüht am Tage Spr. 3966. R. 4,40,42 fasst Gold. अम्बुरुह् als adj.; dagegen spricht aber wohl das danebenstehende दिव्यम्.

अम्बुरुहिणी (von अम्बुरुह्) f. *Lotuspflanze:* °पत्त्र Kathâs. 95,48.

अम्बुलीलागेह (अम्बु + ली°) n. *ein im Wasser stehendes Vergnügungshäuschen* Kathâs. 114,51.

अम्बुवाची Verz. d. Oxf. H. 23,*b*, N. 8.

अम्बुवीच (wohl अ° + वीचि) m. N. pr. eines Fürsten der Mâgadha MBh. 1,7476.

अम्बुसंप्लव (अ° + सं°) m. *Wasserfluth* Bhâg. P. 10,80,38. nach dem Schol. adj. *überschwemmt.*

अम्बूकार, °कृत Halâj. 1,142. n. *ein best. Fehler der Aussprache* ṚV. Prât. 14,2. अनम्बूकृत Lâṭj. 6,10,18. n. pl. *von Speichelfluss begleitetes Brüllen:* भल्लूकपूनाम् Uttararâmak. 33,1 v. u. (45,2) = Mâlatîm. 145,15.

अम्बेक m. N. pr. eines Scholiasten Hall 170. — Vgl. उंवेक, उम्बेक.

2. अम्भस् 1) die Stelle im VP. (Z. 8. 9) geht auf folgende Worte des TBr. 2,3,8,3 zurück: तानि वा एतानि चत्वार्यम्भांसि । देवा मनुष्याः पितरो ऽसुराः । तेषु सर्वेष्वम्भो नभ इव भवति । य एवं वेद । = जलदृसदृश Comm. — 4) *ein Metrum von 82 Silben* ṚV. Prât. 17,5. Ind. St. 8,107. 111.

अम्भोज 3) blüht am Tage Spr. 1447.

अम्भोजन्मन्, अम्भोजन्मजनि Bhâg. P. 10,13,15.

अम्भोजयोनि Kâvjâd. 3,145.

अम्भोजिनी zunächst *die Lotuspflanze* (vgl. u. पद्मिनी); in dieser Bed. an den beiden angeführten Stellen und Spr. 433.

अम्भोनिधि, Arǵ. 6,6 सर्वाम्भोनिधि in derselben Bed.

अम्भोरुह् 3) m. N. pr. eines der Söhne des Viçvâmitra MBh. 13,258.

अम्मय, तीर्थानि Bhâg. P. 10,48,31. 84,11. Pańkar. 1,6,33.

अम्रातक Varâh. Bṛh. S. 53,11.

अम्ल 1) ist ursprünglich adj.; zu der abstr. Bed. *Säure* ist रस zu ergänzen. — 2) ताम्रमम्लेन शुध्यति Spr. 4637. — Vgl. मद्याम्ल.

अम्लपनस vgl. क्षुद्राम्लपनस.

अम्लपूर vgl. पूराम्ल.

अम्लवेतस m. pl. MBh. 3,11568. Nach H. 417 (wohl n.) *Fruchtessig.*

अम्लिका vgl. फलाम्लिका.

अय 1) *Periode:* गवामय: s. u. गो 1). — 3) ṚV. 10,116,9. TS. 4,3,3, 1. 2. Sp. 392, Z. 2 lies 13,3,2,1 st. 13,3,3,1. — 4) Bez. *der Zahl vier* Weber, Ǵjot. 47. 48. auch आय ebend.

अयःकपाय s. weiter unten unter कपाय.

अयःकाय (अयस् + काय) m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 115,58.

अयद्मंकारणा so ist zu lesen st. अयद्मकारणा.

अयज्ञ TBr. 2,1,5,6.

अयति m. N. pr. eines der 6 Söhne Nahusha's MBh. 1,3155. vier andere heissen यति, ययाति, संयाति, आयाति.

अयत्न, °साध्या योषितः Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,1 v. u.

अयथ adj. *beweglich* Ind. St. 5,315.

अयथा (3. अ + य°) adv. *anders als es sein sollte* Bhâg. P. 10,87,15.

अयथाकृत (अ° + कृत) adj. *nicht recht gemacht* Varâh. Bṛh. S. 104,59.

अयथातथम् (3. अ + य°) adv. *nicht wie es sich gehört* P. 7,3,31. — Vgl. अयाथातथ्य, आयथातथ्य.

अयथादेवतम् (3. अ° + य°) adv. *nicht zutreffend der Gottheit nach* TBr. 1,1,4,8.

अयथापुरम् (3. अ + य°) adv. *nicht wie ehemals* P. 7,3,31. — Vgl. अयाथापुर्य und आयथापुर्य.

अ॑यथापूर्वम् (3. अ + य°) adv. *nicht in richtiger Folge* TBr. 1, 1, 6, 9.

अयथामात्रम् (3. अ + य°) adv. *nicht nach der Quantität* ṚV. Prât. 14,4.

अयथार्थ (3. अ + य°) adj. *unrichtig, unwahr* Çâk. 54. Tarkas. 19. 20.

अयथोक्तम् (3. अ + य°) adv. *gegen die Anweisung* ṚV. Prât. 14, 25.

अयथोचित (3. अ + य°) adj. *ungebührlich, unpassend:* °जल्पन Spr. 2898.

अयन 1) समुद्रायण und पुरुषायण sind als adj. compp. aufzufassen und gehören also zu 2) *a*). Vgl. noch प्रशमायन *wandelnd in* Bhâg. P. 1,1, 15. नैमिषायन so v. a. *sich aufhaltend in* 3,20,7. Z. 4 streiche die Worte «Das — hierher.» — 2) *b*) गवामयनम् s. auch u. गो 1). — *g*) = स्थान *Platz, Ort* Halâj. 4,77.

अयनदेवता Z. 2 lies 23 st. 31. Die ed. Bomb. liest संवृतायणवेदिकाम् und erwähnt eine Lesart संवृतायणदेवताम्.

अयनमातर् zu streichen; vgl. Hariv. 9334.

अयन्त्रणा (3. अ + यन्त्रणा) adj. *ungebunden, frei:* कथालापाः Kathâs. 54,81.

अयवत् (von अय) adj. *glücklich* Kir. 5,20.

अयवाह (oder आयवाह) m. pl. N. pr. eines Volkes, v. l. für अपवाह MBh. 6,352.

1. अयशस्, अयशस्कर *Unehre machend* Kathâs. 67,45.

अ॑यःशिप्र (अयस् + शिप्रा) adj. *eherne Kinnladen* (nach Andern *ein ehernes Visir*) *habend* ṚV. 4,37,4. — Vgl. अयोहनु, हिरण्यशिप्र, हिरिशिप्र.

अयस्, अयःसीसलोहरजतताम्रवेष्टित Kauç. 16.

अयस्तुण्ड (अ° + तु°) adj. *mit einer eisernen Spitze versehen:* शूल Hariv. 13252.

अयस्थूणा 2) Z. 1 lies शौल्बायनो.

अयस्मय 1) Bhâg. P. 10,76,7.

अयस्य fehlerhaft für अपस्य, wie die Hdschrr. nach Gold. lesen sollen.

अयातयाम 1) °यामं सर्वेभ्यो भागेभ्यो भागमुत्तमम् । देवाः संकल्पयामासुर्भयाद्रुद्रस्य शाश्वतम् ॥ MBh. 3, 11005 (S. 569). = तात्कालिक Schol. छन्दांसि Bhâg. P. 10,45,48. 80,42. = अगतसार Schol. — 2) Bhâg. P. 12, 6,72. 73. = अन्यैर्यथावद्विज्ञातानि Schol.; vgl. Muir, ST. 3,32.

अ॑यातयामत्व n. = अयातयामता TS. 2,3,6,2.

अयाथातथ्य (so zu lesen st. अयाथतथ्य) ist 3. अ + या°. Streiche «Nach dem Sch. adv.»

अयाथापुर्य ist 3. अ + या°. Streiche «adv. Sch.»

अयान vgl. आयान.

अयानय (अय + अनय) n. *Glück oder Unglück* Halâj. 1,126. अयानयं नेयः (sc. शारः) wohl so v. a. *auf gut Glück zu ziehen* P. 5,2,9.

अयासोमीय (von अया सोम, den Anfangsworten des Sâman) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,203,*b*.

अयुक्त *unverbunden:* °वर्णविधि Verz. d. Oxf. H. 181,*a*, 40. — 5) Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,16.

अयुगू f. *ein Mädchen, welches keine Geschwister hat, das einzige Kind einer Mutter ist*, Gobh. 3,5,3.

अयुज् lies = अयुङ्ग *ungerade* st. dass. Ind. St. 8,291. 307. 309. 311. fg. 339. Varâh. Bṛh. 1,7. 11.

अयुत्र 2) Âçv. Gṛhj. 1,15,7. Weber, Ǵjot. 55.

2. अयुत m. MBh. 3,801. अयुतहोमलक्षहोमविधि Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,19.

अ॑युद्ध्वी (3. अ° + यु° = युद्ध्वा) absol. *ohne zu kämpfen* ṚV. 10, 108, 5. Man streiche demnach अयुधिन्.

अयुव, streiche den Artikel und setze अयुवमारिन् s. युवमारिन्.

अयोग 5) lies कूट st. कूठ. कूट bezeichnet auch *eine best. schlechte Constellation*, die hier gemeint sein könnte. Als N. *eines best. astrol.* Joga erscheint अयोग neben शुभयोग Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,41. — 7) Bez. *der letzten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der* Ǵaina *zur Erlösung führen*, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,15.

अयोगवाह Çikshâ in Ind. St. 4,334. 361. AV. Pariç. 49,9 und Pat. ebend. 8,212.

अयोऽग्रक = अयोऽग्र H. an. 3,678.

1. अयोनि Sp. 399, Z. 1 lies 4,1,2,10 st. 4,1,2,20.

अयोनिज, अनिल so v. a. *sich aus sich selbst erzeugend* Spr. 3463.

अयोनिजतीर्थ (अ° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tirtha Verz. d. Oxf. H. 66, *b*,33. अयोनिजेश्वरतीर्थ n. desgl. ebend. 21.

अयोनिजत्व n. nom. abstr. von अयोनिज Râǵa-Tar. 5,73.

अयोऽपाष्टि, nach Aufrecht so zu lesen st. °ऽपाष्ठि.

अयोबाहु (अयस् + बाहु) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2733.

अयौक्तिक (3. अ + यौ°) adj. *unpassend, ungereimt* Kap. 1,26.

अय्याज्ञिभट्ट m. N. pr. eines Scholiasten Hall 123. Vgl. आयाज्ञिभट्ट.

अर् caus. 2) लग्नैः शङ्खनखैर्गात्रे (so die ed. Bomb.) क्रोडैश्चित्रैरिवार्पितम् so v. a. *besetzt mit* MBh. 13,2660. — 5) पृथुभुवनभरायार्पितं येन (कूर्मेण) पृष्ठम् Spr. 956. Daçak. in Benf. Chr. 201,11. तयैव बन्धक्या मद्धैरागयमर्पितम् so v. a. *beigebracht* 183,24. — Vgl. 1. आर, आरा.

— उद् 2) Z. 2 lies 1,113,17 st. 1,113,7. — caus. *aufrichten, gedeihen machen:* उन्नो वीराँ अर्पय भेषजेभिः ṚV. 2,33,4. — Vgl. उदरण, उदार.

— उप *gehen zu* ṚV. 8,5,13. — Vgl. उपार fg.

— निस् Sp. 402, Z. 3 lies von 7 zu 1.

— परि vgl. पर्यारिन्.

— प्रति caus. 4) Daçak. in Benf. Chr. 192,16. 195,15. Bhâg. P. 11, 29,38. — Vgl. प्रत्यर्पण fg.

— सम् act. 2) ṚV. 4,13,5. — med. 3) zu streichen und die Stelle unter 1) zu setzen. — caus. 2) स्वपृष्ठसमर्पितकूर्पर *mit auf den Rücken gebrachten Ellbogen* Daçak. in Benf. Chr. 200,2.

1. अर 1) षोडशार Ind. St. 8,298.

2. अर m. *Wind* H. ç. 171.

अरघट्ट *Brunnen* Râǵa-Tar. 6,48.

अरघट्टक Halâj. 3,63.

अरंगर॑ (अरम् + गर) m. AV. 20,135,3 von unbekannter Bedeutung.

अरजस् 3) *frei von Drang, Leidenschaft* (s. रजस्) MBh. 14,1283, wo die ed. Bomb. विविक्ते st. विमुक्ते liest.

अरजा f. N. pr. einer Tochter des Uçanas R. 7,80,8. fgg.

अरडु vgl. आरडव.

2. अरण n. *Zuflucht* (= शरण Schol.): अरणं तमीमहि Bhâg. P. 8,2, 32. अरणमेषमाणाः 9,4,52. 10,16,30. 60,43. 85,19. 11,26,33.

1. अरणि 1) अरणी MBh. 3,17228.

अरण्य 1) वनारण्यानि Kathâs. 93,86. Z. 2 vom Ende lies अरण्यदाद-

शीव्रत. — 3) m. (dieses hinzuzufügen) N. pr. eines Schülers des Pṛthvîdhara Verz. d. Oxf. H. 227, *b*, 15. Nach Aufrecht nur Beiname.

अरण्यषष्ठी (अ° + ष°) f. Bez. *des 6ten Tages in der lichten Hälfte des* Ǵjeshṭha Tithjâdit. im ÇKDr.

अरण्यानी 1) Kâçikh. 30,53 (nach Benfey).

अरण्येऽनुवाक्य (अ° + अनु°) adj. *im Walde herzusagen:* गण TBr. 1,7,3,3.

3. अरति f. *Trauer:* तव चाप्यरतिस्तीव्रा वर्तते तमपश्यतः MBh. 3, 10848. Kir. 5,51. Kathâs. 56,420. Bhâg. P. 10,7,2.

अरतिक adj. *der* Rati (der Gattin des Liebesgottes) *ermangelnd* Kathâs. 101,55.

अरत्नि 1) f. Bhâg. P. 10, 44, 3. — 2) पञ्चारत्न्यः, दशारत्न्यः Schol. zu P. 1,1,58, Vârtt. 1.

अरत्निन् (3. अ + र°) adj. *nicht begütert* TBr. 1,7,3,1.

अरपचन Bez. *der* Dhâraṇî *des* Mańǵuçrî Wassiljew 183.

अरपस् Z. 3 lies 2,33,6 st. 2,23,6.

अरमणस् Z. 2 lies 6,17,10.

अरमीक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 34. 340, *a*, 6.

अररु = आयुध Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,79.

अरविन्दनाभ m. Bein. Vishṇu's Bhâg. P. 3,22,21. — Vgl. पद्मनाभ.

अरसीठक्कुर m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 18 (vgl. Index).

अरा = आरा Nîlak. zu MBh. 15,19; vgl. u. आरालिक.

अराजक TBr. 1,5,9,1. n. so v. a. *Anarchie:* किमराजकमत्र वर्तते Spr. 206. अराजके Bhâg. P. 10,8,17.

अराजता f. *Königlosigkeit* Ait. Br. 1,14.

अराणि m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,257. अरालि (wohl richtiger) ed. Bomb.

अराल 1) हस्त Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 28. 202, *a*, 8. °खटकामुख (हस्त) 28. अनराल *gerade* Uttararâmaḱ. 49,4 = Mâlatîm. 153,19. — 2) *d*) N. pr. eines Mannes gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4,1,73. eines Lehrers Ind. St. 4,373.

अरालि s. अराणि.

अरालु n. vgl. weiter unten u. आरालिक.

1. अरि 2) न नाभिभङ्गे ह्यरयो वहन्ति Spr. 2420. = चक्र *Discus* Bhâg. P. 3,19,15. 5,7,7. 6,8,10. 10,66,13. 18. Weber, Râmat. Up. 327. fg. In allen Stellen, mit Ausnahme der ersten, im comp. oder im instr., so dass das Geschlecht und die Form des Wortes (ob अरि oder अरिन्) nicht erkannt werden kann. Der Schol. zu Bhâg. P. 3,19,15: अरि चक्रम्. Nach Gold. soll die Bomb. Ausg. des Trik. अरि स्मृतम् lesen und Vallabhagaṇi die Form अरिन् n., wie wir vermuthet hatten, annehmen.

2. अरि 1) m. *Feind* in astrol. Sinne: °भ *das Haus eines feindlichen Planeten* Varâh. Bṛh. S. 104,53. °गृह Bṛh. 10,4. °भांश = शत्रुनवांशक 8,6. — 3) in der Astrol. Bez. *des 6ten Hauses* Varâh. Bṛh. S. 78,25. Bṛh. 1,15. 6,6. 11. 17.

अरिजित् (2. अ° + जित्) adj. *die Feinde besiegend;* m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa von der Bhadrâ Bhâg. P. 10,61,17.

अरित्र 3) *a*) *Ruder* Halâj. 3,50. नावा स्वरित्रया MBh. 14,1393.

अरिन् (von 1. अर *Speiche*) n. *Rad* s. oben u. 1. अरि 2).

अरिमर्दन 1) adj. MBh. 1,2487. 3,11944. 12039. 15679. N. 12,77. दैत्यदानवमुख्यानामाधिपत्यारिमर्दनात् *ihre Herrschaft und sie als Feinde vernichtend* MBh. 13,796. 798. आधिपत्य हत्य जित्वा अरिमर्दनः Nîlak. — 2) m. N. pr. = Çatrughna Weber, Râmat. Up. 302.

अरिमाण N. pr. einer Oertlichkeit, v. l. für उरीमाण Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 20.

अरिमीणानीसार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 11.

अरिमेद vgl. असिमेद.

अरिष्ट 1) *d*) *Unglück bringend, — verheissend:* अरिष्टानि वयांसि *Unglücksvögel* Adbh. Br. bei Weber, Omina 325. अरिष्टो नाम हि गवामरिष्टो दारुणाकृतिः। दैत्यो वृषभरूपेण गोष्ठान्विपरिधावति ॥ Hariv. 4105. — 2) *e*) in Gestalt eines Stieres Hariv. 4099. fgg. Bhâg. P. 10,2,1. 36,1. — 3) *d*) eine Form der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 77, *a*, 16. — 4) *a*) Bhâg. P. 10,56,11. 11,30,9. als m. (!): नैवास्याग्निर्नारिष्टो (नादित्यो v. l.) न मृत्युर्न दस्यवः। प्रभवन्ति MBh. 12,6573. Bhâg. P. 10,11,26. अरिष्टाध्याय Titel des 6ten Adhjâja in Varâh. Bṛh. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 51, *a*, 27. 122, *b*, 15. 230, *b*, 4. 16. — *c*) MBh. 4,2126. = कल्याण Schol. Diese Bed. hätte als etym. allein zu rechtfertigende vorangestellt werden müssen. Die Bed. *Unheil* u. s. w. beruht vielleicht auf einer Verwechselung von अरिष्ट mit अनिष्ट. — *g*) N. eines Sâman Ind. St. 3,203, *b*.

अरिष्टका und अरिष्टिका f. *eine best. Pflanze* Varâh. Bṛh. S. 48,40, v. l. für कटुका.

अरिष्टगृह (अ° + गृह) n. *das Gemach einer Wöchnerin* Halâj. 2,344.

अरिष्टनेमि N. pr. eines Gandharva (nach dem Schol.) Bhâg. P. 12,11,42.

अरिष्टनेमिन् m. N. pr. eines Bruders des Garuḍa R. 5,2,10. = Aruṇa Schol. N. pr. eines Muni 7,90,5. — Vgl. अरिष्टनेमि am Ende.

अरिष्टिका s. अरिष्टका.

अरिसिंह (2. अरि + सिंह) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 210, *b*, No. 497.

अरिसोम m. wohl *eine bes. Art* Soma (*vom Feinde kommender* Soma Nîlak.) MBh. 14,247.

अरीति (3. अ + री°) und अरीतिक n. *ein Fehler des Ausdrucks: das Nichtstilgemässe* Pratâpar. 62, *b*, 6. 64, *b*, 2.

अरुचि *Widerwille:* अरुचिर्वस्तुवैराग्यम् Sâh. D. 222.

अरुज 1) *c*) *wohl auf:* जगत् R. 7,84,16.

अरुण 1) *a*) अरुणाः केतवः als Verfasser von Mantra Ind. St. 3,459; vgl. 386. 391, weiter unten u. 2) *i*) und u. केतु 7). — 2) *a*) Vater des Ǵaṭâju MBh. 3,16045. — *d*) Verz. d. Oxf. H. 309, *a*, 20. — *g*) Aupaveçi TS. 6,1,9,2. 4,5,1. TBr. 2,1,5,11. Vaitahavja (lies Vîtahavja st. Vîtadravja) Ind. St. 3,203, *b*. ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,90,33. des Daitja Mura 59,12. — *h*) *Röthe, rothe Farbe* Bhâg. P. 10,29,2. — *i*) Bez. *bestimmter* Ketu (77 an der Zahl) Varâh. Bṛh. S. 11,24; vgl. oben u. 1, *a*). — 3) *b*) MBh. 9,2429. fg. — 5) *c*) *Rubin* Bhâg. P. 4,25,15.

अरुणता, कुसुम्भकुसुमारुणता Çiç. 9,14.

अरुणदत्त Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,159. 4,117. 184.

अरुणस्मृति (अ° + स्मृ°) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 277, *b*, 35.

अरुणाचलस्थल (अरुण - अ° + स्थल) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 381, *b*, No. 439.

अरुणादित्य (अरुण + आ°) m. *eine der zwölf Formen der Sonne* Verz.

d. Oxf. H. 70,*b*,7. 32.

अरुणार्चिस् (अरुण + अ°) m. *die aufgehende Sonne* Daçak. in Benf. Chr. 184,5.

अरुणि m. N. pr. eines Muni Bhâg. P. 10,86,18.

अरुणिमन् (von अरुण) m. *Röthe* Sâh. D. 313,2. 337,8.

अरुणीकर् (von अरुण + 1. कर्) *röthen:* °कृत Sâh. D. 145,1. 337,6.

अरुणोदयसप्तमी (अरुण-उ° + स°) Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Mâgha ÇKDr.

अरुंतुद adj. (f. आ) urspr. *auf eine wunde Stelle schlagend, eine Wunde berührend.* नारुंतुदः स्यात् Spr. 1553. 3585. पीडा 2887. इदं पुनररुंतुदम् 4235. लगुडादयः Kathâs. 121,35.

अरुन्धती 2) R. 7,42,24. Varâh. Bṛh. S. 13,6. Kathâs. 28,191. treuen Frauen ist Arundhatî = Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,36. °व्रत 284,*b*,3. — 3) Çâñkh. Gṛhj. 1,17,2. 3. Pâr. Gṛhj. 1,9,5. Gobh. 2,3,7. 8. Lâṭj. 3,3,6. 7. Verz. d. Oxf. H. 51,*a*,28. pl. Weber, Nax. 2,303. 371. In der Verbindung «*wer die* Arundhatî *nicht sieht, ist dem Tode verfallen*» (schon bei Lâṭj.) wird in späterer Zeit Arundhatî als Bez. der *Zunge* gefasst; vgl. u. ध्रुव 2, *i*). — 4) Bez. *einer best. übernatürlichen Kraft,* = कुण्डलिनी Verz. d. Oxf. 235,*b*,26.

अरुन्धतीवट (अ° + वट) N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,8019.

अरुन्धतीसहचर (अ° + स°) m. *der Gefährte der* Ar. so v. a. Agastja (nach Aufrecht) Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,7.

अरुश n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,13.

अरुष 3) *c*) zu streichen, da आरुषी die richtige Form ist.

अरुस् 2) रक्तैः कोष्णैररुश्च्युतैः Bhaṭṭ. 9,71. Nach Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,118 *Wunde* und *Sonne.*

अरूप (3. अ + रूप) 1) *farb- und gestaltlos;* davon nom. abstr. °त्व so v. a. *Blindheit* Tattvas. 35. — 2) अरूपत्व *das Missgestaltetsein* Kathâs. 56,410.

अरे, अहह्कारे Khând. Up. 4,2,3. anders Çañk.

2. अरोग 2) f. आ N. der Dâkshâjaṇî in Vaidjanâtha Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,18. आरोग्या v. l.

अरोगत्व (von 2. अरोग) n. *Gesundheit* R. 7,36,16.

अरोग्य, आरोग्यता ed. Bomb.

अरोहिणीक adj. *der* Rohiṇî *ermangelnd* Kathâs. 101,55.

अर्क 4) R. 2,94,6 (nach dem Schol.). — 9) Bhâg. P. 10,72,37. — 10) अर्कौ = वेदभागौ प्रवर्ग्यकाण्डे Ind. St. 3,396. — 11) अग्नेः, इन्द्रस्य, गौतमस्य, दीर्घतमसः, प्रजापतेः, भरद्वाजस्य, मरुताम्, यामस्य, वसिष्ठजमदग्न्योः und स्वाशिरामर्कः und auch अर्कम् Namen von Sâman Ind. St. 3,203,*b*. — 16) N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 22,*a*, 2 v. u.; vgl. अर्कचिकित्सा.

अर्ककुण्डतीर्थ (अर्क-कु° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,11.

अर्कग्रीव (अर्क + ग्रीवा) m. N. eines Sâman Ind. St. 3,203,*b*.

अर्कचिकित्सा vgl. oben u. अर्क 16).

अर्कज adj. *von der Sonne kommend, zur Sonne in Beziehung stehend* Weber, Ǵjot. 40. fg. m. *der Planet Saturn* Varâh. Bṛh. S. 4,25. 10,3. 40,7. Bṛh. 5,4. 11,2.

अर्कतनय 1) *der Planet Saturn* Varâh. Bṛh. 2,5.

अर्कदल (अर्क + दल) m. = अर्कपत्र 1) Râǵan. im ÇKDr. u. आदित्यपत्र.

अर्कनन्दन 1) Pañkat. I,240 = Varâh. Bṛh. S. 47,14.

अर्कपर्ण m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2551.

अर्कपुत्र m. *der Sonne Sohn* d. i. *der Planet Saturn* Varâh. Bṛh. S. 10,15. 16,34. 104,43. Bṛh. 15,3.

अर्कपुष्प 1) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,203,*b*. अर्कपुष्पाद्य n. und अर्कपुष्पोत्तर n. desgl. ebend.

अर्कप्रकाश adj. (f. आ) *licht wie die Sonne* MBh. 2,313.

अर्कवत् TS. 2,2,5,3.

अर्कव्रत Z. 4 lies 9,305 st. 8,305.

अर्कशशिशत्रु m. *der Sonne und des Mondes Feind* d. i. Râhu Varâh. Bṛh. S. 16,37.

अर्कशिरस् (अर्क + शि°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,203,*b*.

अर्काश्मन् *Krystall* Halâj. 2,21.

अर्त् (ऋत्), ऋत्णोति (हिंसायाम्) Dhâtup. 27,29. Eine unsichere Wurzel.

अर्ग m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Aurava Ind. St. 3,203,*b*.

अर्गट m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,18.

अर्गल 1) *Holzpflock* Varâh. Bṛh. S. 43,58. पादमूले यत्तोरणं तत्र या मातृकाः पार्श्वस्थितानि निखातानि काष्ठानि तासां मातृकाणां तिर्यक्कृत्य यानि काष्ठानि निक्षिप्यन्ते तान्यर्गलशब्देनोच्यन्ते Schol. übertr. so v. a. *Hinderniss:* विमुक्तकर्मार्गल Bhâg. P. 12,3,44. Zu अर्गलास्तुति am Schluss vgl. अर्गलास्तोत्र Verz. d. Oxf. H. 110,*b*, No. 174. Nach ÇKDr. heisst अर्गल n. (*der Riegel*) *ein dem* Devîmâhâtmja *vorangehendes* Stotra. — 3) मांसार्गल *ein zum Maule heraushängendes Stück Fleisch:* सा हि मांसार्गलं भीष्म मुखात्संकृष्य खादतः । दन्तान्तरविलग्नं यत्तदादत्तेऽल्पचेतना ॥ MBh. 2,1548. मांसार्गलं दंष्ट्रान्तरलग्नस्य मांसस्य बहिर्निर्गमभागमुल्लोलम् Nîlak. उल्लोल bedeutet sonst *Welle* wie कल्लोल, wodurch H. an. und Med. अर्गल erklären. — 4) N. einer Hölle Verz. d. Oxf. H. 16,*b*,25.

अर्गलित, द्वार Kathâs. 71,286.

अर्घ्, अस्मद्दीपः पुनर्व्यापारो नात्राधिष्ठाने ऽर्घति (so ist zu lesen, wie schon Benfey bemerkt hat) so v. a. *bringt Nichts ein* Pañkat. 228,1

अर्घ 2) eig. *der ehrenvolle Empfang eines Gastes* (अर्घ und अर्घ्य werden beständig mit einander verwechselt). Ind. St. 5,298. 302. fg. Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,42. 103,*b*,20. Z. 3 v. u. पूर्णमञ्जलिम् zu lesen. — 3) *eine Anzahl von 20 Perlen, die zusammen ein* Dharaṇa *wiegen,* Varâh. Bṛh. S. 81,17 (die Lesart ist unsicher). — Vgl. महार्घ.

अर्घपात्र (richtiger अर्घ्यपात्र) n. *eine Schüssel, auf der die Ehrengabe gereicht wird,* Kathâs. 72,42. कपालार्घ° 99,13. आ शरीरान्मया सर्वमिदमेतस्य सांप्रतम् । अर्घपात्रीकृतम् 59,138.

अर्घेय = अर्घ्य *einen bestimmten Preis habend, schätzbar:* अनर्घेय MBh. 2,2092. 13,2689.

अर्घ्य 1) *b*) eig. *eines ehrenvollen Empfanges würdig.* Ind. St. 5,304. — 2) eig. *was bei einem ehrenvollen Empfange eines Gastes diesem gereicht wird.* Gobh. 2,3,14. Jâǵñ. 1,289, v. l. Wilson, Sel. Works 2,215. Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,3 v. u. — 3) vgl. आर्घ्य. — Vgl. महार्घ्य.

1. अर्च् 3) गुणानर्चन्ति जन्तूनां न जातिं केवलां क्वचित् Spr. 848. — 4) *schmücken* Varâh. Bṛh. S. 1,1. 43,25.

— अभि 2) Weber, Râmat. Up. 325. अभ्यर्चित Râga-Tar. 5,100. fehlerhaft für अभ्यर्थित MBh. 5,1532 (Spr. 4909).

— समभि Varâh. Bṛh. S. 88,40.

— प्र 2) Bhâg. P. 10,84,41.

— प्रति vgl. प्रत्यर्चन.

— सम् schmücken Varâh. Bṛh. S. 43,53.

अर्चक m. Verehrer Bhâg. P. 11,27,33.

अर्चन 2) विबुधार्चन Varâh. Bṛh. S. 2, Abs. 3. Weber, Râmat. Up. 321. Verz. d. Oxf. H. 105,b,2. Daçak. in Benf. Chr. 181,19. — 3) Halâj. 5,49. Verz. d. Oxf. H. 14,b,20. 103,b,25.

अर्चनमणि (अ° + म°) m. *Ehrenjuwel*, *Ehrenschmuck*: हरचूडार्चन° (der Mond) Spr. 5262.

अर्चनानस् mit dem patron. Âtreja Ind. St. 3,203,b.

अर्चनीय, त्रयाणामपि लोकानामर्चनीयो महाभुजः MBh. 2,1377.

अर्चा 1) P. 2,3,43. 5,2,101. Varâh. Bṛh. S. 46,17. अर्चां प्रयुञ्जानः MBh. 5,7466. °विधि Weber, Râmat. Up. 321. — 2) Ind. St. 5,148. Varâh. Bṛh. S. 46,8. 59,10. 97,6. Bhâg. P. 11,27,9.

अर्चि m. N. pr. eines der 12 Âditja (für अंश) bei Vinâjaka zu Çâṅkh. Br. 16,2.

अर्चिष्मत् 1) Varâh. Bṛh. S. 43,31. — 2) m. *Flamme* Varâh. Bṛh. S. 5,57.

अर्चिस् 1) पावकार्चिस् n. MBh. 7,9408. ऐन्द्रवादर्चिषः कामी शिशिरं हव्यवाहनम्। — गणपत्ययम् Spr. 3833. नीललोहितमञ्जिष्ठा विसृजन्नर्चिषः (f.) पृथक् MBh. 16,44. — Vgl. अरुणार्चिस्, महार्चिस्, सप्तार्चिस्.

अर्च्य, अर्च्यतम (अस्माकम् *von uns*) MBh. 2,1377.

1. अर्छ् 3) विश्रम्भात्कार्यमृच्छति *gelangt man zum Ziel* Spr. 2849.

— अव *zu Schaden —*, *zu Fall kommen* Çat. Br. 1,8,3,27 (s. u. अवा). 2,3,4,9. यथातो ऽनुपाहः। अवार्छत्येवमवारम् TS. 2,6,3,4.

— अवा zu streichen (vgl. u. अव).

— निस् 1) lies *dahinfahren*, *davongehen*.

— वि TS. 2,3,2,6. 5,3,2.

— सम् med. Vop. 23,14.

1. अर्ज् caus. 1) धनमर्जय Spr. 4238. धनान्यर्जयधम् 1305. क्षेमभोजनभाण्डादि भाण्डागारे यदर्जितम् 5417. क्लेशो महानर्जितः 2667. शिष्यार्जितं पापं गुरुः प्राप्नोति 4942.

— अभ्यति *hinüberschaffen in*, *übertragen auf* (acc.) Ait. Br. 5,24.

— समा, समार्जित *erworben*, *erlangt* MBh. 13,5551 wohl fehlerhaft für समर्जित.

— उप 2) अर्थमुपार्जयस्व Spr. 2165. — Vgl. उपार्जन.

4. अर्ज् Z. 1 streiche (nur im partic. praes.).

— प्र *durcheilen*: प्र ये हिता दिव ऋञ्जन्त्याताः ṚV. 3,43,6.

2. अर्जक Z. 1 lies *Ocimum*.

अर्जनीय (von 1. अर्ज्) adj. *herbeizuschaffen*, *zu erlangen* Kathâs. 96,27.

अर्जुन 1) a) und zugleich 2) e) Kathâs. 90,43. — 1) a) am Ende अर्जुनी R. 2,114,14 ist nach dem Schol. = शारदी oder शुक्लपक्षसंबन्धिनी. — 2) c) Hariv. 3453. v. l. für अञ्जन Halâj. 5,26. — g) °देव Spr. 2216, v. l. — h) zu streichen; vgl. आर्जुनायन. — 3) b) यथा हि गङ्गा सरितां वरिष्ठा तथार्जुनीनां कपिला वरिष्ठा MBh. 13,3596.

अर्जुनक m. N. pr. eines Jägers MBh. 13,18.

अर्जुनध्वज, so zu lesen.

अर्जुनपाल (अ° + पाल) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Çamîka Bhâg. P. 9,24,43.

अर्जुनपुर (अ° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 30,a,6.

अर्जुनमिश्र (अ° + मिश्र) m. N. pr. eines Scholiasten des Mahâbhârata Verz. d. Oxf. H. 2,a, No. 14. 15.

अर्जुनसिंह (अ° + सिंह) m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 13.

अर्जुनीया (von अर्जुन) f. N. pr. °दमन Verz. d. Oxf. H. 13,b,38.

अर्जुनेश्वरतीर्थ (अर्जुन - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,30.

अर्ण 2) a) *Meer*: व्यसनमुत्तर दुस्तरार्णम् Bhâg. P. 4,22,40. गुणगणार्ण 10,35,19. — c) *Buchstab*, *Silbe* Weber, Râmat. Up. 309. 311. fg. Pañkar. 3,15,57. Verz. d. Oxf. H. 149,b,30. 39. 42. — d) Ind. St. 8,408. fgg. — e) pl. N. pr. eines Volkes Bhâg. P. 10,86,20.

अर्णव 1) a) hierher vielleicht समुद्रमुदकार्णवम् Spr. 3426. उदकार्णवमित्यत्रोदकपदमधिकम् Schol. — 2) b) भवार्णव Bhâg. P. 4,22,40. neutr.: येन छिन्नं तत्तमः (so die ed. Bomb.) पार्थ घोरं यत्तत्तिष्ठत्यर्णवं तर्जयानम् MBh. 13,7362. Als Bez. *der Zahl vier* Ind. St. 8,396. Vgl. महार्णव. — c) *ein Metrum von 96 Silben* Ind. St. 8,107. *ein best.* Daṇḍaka-*Metrum* 408. fgg. — d) Verz. d. Oxf. H. 291,b, No. 707; vgl. कृत्यतत्त्वार्णव.

अर्णवनेमि (अ° + नेमि) f. *die Erde* Daçak. 101,7.

अर्णववर्णन (अ° + व°) n. *Beschreibung des Meeres*, Titel eines Werkes Hall 161.

अर्णवस (von अर्णव) *Fluth*, *Woge* TS. 4,3,1,1.

अर्णस् 2) *Wasser* auch Halâj. 3,26. — 3) *ein best. Metrum* ṚV. Prât. 17,5. *von 78 Silben* Ind. St. 8,107. 111. *ein best.* Daṇḍaka-*Metrum* 409. fg.

अर्णस (von अर्णस्) adj. *wogend*, *wallend* ṚV. 5,54,6.

अर्णोदर s. ऊर्णोदर.

अर्त् vgl. ऋतीय्. Mit अनु etwa *werben um* oder *einladen*, *einholen*: तामन्वर्तिष्ये सखिभिर्नवग्वैः AV. 14,1,16. — Vgl. अन्वर्तितर्.

— अभि Pañkav. Br. 7,8,2 (अभ्यर्तितुम्!).

अर्ति 1) मनोऽर्ति H. an. 2,239. — 2) aus आर्त्नी entstanden.

अर्तु = ऋतु *Jahreszeit* in षडर्तुकुसुम° R. 7,26,17.

अर्थ 1) कस्त्वमर्थो यत्परस्य हेतोर्मामाक्रोशसि Daçak. 80,1. अर्थेन *wegen*, mit gen.: कुण्डलयोरर्थेनाभ्यागतो ऽस्मि MBh. 1,767. तेषामर्थेन याचामि त्वाहम् 3,9939. — 3) अर्थानर्थानुबन्धसंशयविचार Verz. d. Oxf. H. 216,a,7. Daçak. in Benf. Chr. 181,1. 2. पतिं पुत्रं भ्रातरं वा घ्नन्त्यर्थे घातयन्ति च *eines Vortheils wegen* Spr. 4371. — 4) = विषय *Object der Sinne*: स्वार्थेन (सह) — इन्द्रियम् (इति) Varâh. Bṛh. S. 75,3. — 6) यो ऽभ्यर्थितः सद्भिरसज्जमानः करोत्यर्थम् *wer ihre Sache —*, *ihre Angelegenheit vollbringt* Spr. 4909. को ऽर्थस्तेषां पार्थिवोपाश्रयेण 318. — 8) अर्थात् *dem Sinne nach* so v. a. *das ist*, *nämlich*, *scilicet*: अनन्तरमधिगतं प्राप्तम् अर्थात्करणेन Çaṅk. zu Çâk. 41. Sâh. D. 332,19. शब्दकल्पद्रुमः अर्थात् एतद्देशस्थसमस्तकोषाशेषशास्त्र° ÇKDr. auf dem Titelblatte. — 10) lies *das Aufhören*, *Unterbleiben* st. *Verbot*. Als Beispiel führt Kshîrasvâmin (bei Aufrecht, Uṇâdis. Ind. u. अर्थ) मशकार्थो धूमः *Rauch zur Vertreibung der Mücken* (gehört natürlich zu 1.) an. — 13) Bez. *der Zahl fünf* Weber, Nax. 2,382.

— 14) in der Astrol. Bez. *des zweiten Hauses, des Hauses des Reichthums* (vgl. धन) VARÂH. BṚH. S. 40,6. 9. 41,9. BṚH. 4,10. 9,5.

2. अर्थकाम in der angegebenen Bed. auch MBH. 12,220. *den Vortheil Anderer wünschend, wer Andern nützen will* Spr. 4913. 5280.

अर्थकारक (अर्थ + का°) m. N. pr. eines Sohnes des Djutimant MÂRK. P. 53,23. अन्धकारक VP.

अर्थकृच्छ्र sg. R. ed. Bomb. 4,7,9.

अर्थकृत (अर्थ + कृत) adj. 1) *durch Aussicht auf Vortheil hervorgerufen, eigennützig:* मैत्री BHÂG. P. 10,47,6. — 2) *durch den Sinn bewirkt* (Gegens. शब्दकृत und देशकृत): आनन्तर्य Schol. zu VS. PRÂT. 2,18. 4,167.

अर्थगर्भवती (von अर्थ + गर्भ) adj. f. *die Bedeutung —, den Sinn potentia in sich enthaltend* WEBER, RÂMAT. UP. 335.

अर्थगृह (अर्थ + गृह) n. *Schatzkammer* HARIV. 6916.

अर्थघ्न *den Vortheil —, den Besitz beeinträchtigend:* सुख Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,24.

अर्थचिन्तक (अर्थ + चि°) adj. *an den Vortheil denkend, den Vortheil im Auge habend, ein Kenner des Nützlichen* Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,17. सर्वार्थचिन्तक *der für alle Angelegenheiten zu sorgen hat* M. 7,121.

अर्थचिन्तन (अर्थ + चि°) n. *die Sorge um die Angelegenheiten* (insbes. des Staates) SÂH. D. 35,20. 36,1.

अर्थचिन्ता (अर्थ + चि°) f. dass.: मन्त्री स्यादर्थचिन्तायाम् SÂH. D. 80.

अर्थजात n. sg. und pl. *Sachen, Gegenstände* DAÇAK. in BENF. Chr. 192,16. 195,2. ÇÂK. 90,13 (im Prâkrit). यो ह्रीमानि मया पृष्टान्यर्थजातानि न विद्यात् ÇAṄK. zu KHÂND. UP. 5,3,4. ÇÂK. 164 wird das Wort gleichfalls als n. in derselben Bed. zu fassen sein.

अर्थज्ञ *den Sinn verstehend* Spr. 4713. Davon nom. abstr. °ता ebend.

अर्थतत्त्व (अर्थ + तत्त्व) n. *das wahre Sachverhältniss:* यो ऽर्थतत्त्वमविज्ञाय क्रोधस्यैव वशं गतः Spr. 2564. *der wahre Sinn:* वेदशास्त्रार्थतत्त्वज्ञ M. 12,102. सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञ R. 1,1,16.

1. अर्थतन्त्र (अर्थ + त°) n. *das System des Vortheils, die Lehre vom Nützlichen* BHÂG. P. 10,36,29.

2. अर्थतन्त्र (wie eben) adj. *der sich vom Vortheil leiten —, bestimmen lässt* BHÂG. P. 10,2,21.

अर्थतस् *um des Vortheils willen:* अर्थतस्तु निबध्यन्ते मित्राणि रिपवस्तथा Spr. 4274. *dem Sinne nach:* ग्रन्थतश्चार्थतश्चैतत्कृत्स्नं जानाति यो द्विजः VARÂH. BṚH. S. 2,14. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 2.

अर्थदत्त (अर्थ + दत्त) m. N. pr. *reicher* Kaufleute KATHÂS. 57,89. 77,16. 84,4. 95,5. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,29.

अर्थदूषण vgl. u. दूषण 4) *a*) und KERN in Ind. St. 10,200.

अर्थदृश् (अर्थ + दृश्) f. *ein Auge —, ein Sinn für das Wahre* BHÂG. P. 10,86,21.

अर्थदोष (अर्थ + 1. दोष) m. *ein Fehler in Betreff der Bedeutung, — des Sinnes* SÂH. D. 576.

अर्थद्योतनिका (अर्थ + द्यो°) f. Titel eines Werkes HALL in DAÇAR. S. 23.

अर्थना *Bitte:* तदस्मदर्थनामेतां कुरुध्वम् *erfüllet diese unsere Bitte* KATHÂS. 73,228. अर्थना मयि भवद्भिरिवास्यै (*in Betreff ihrer*) कर्तुमर्हति मयापि भवत्सु NAISH. 5,112.

अर्थपञ्चकनिरूपण (अर्थ-प° + नि°) n. Titel einer Schrift HALL 113.

अर्थपति *ein reicher Mann, ein grosser Herr* VARÂH. BṚH. S. 5,21. — 1) PAṄKAT. I, 84 (Spr. 280) hat die v. l. एव पतिं st. अर्थपतिं; ebend. III, 89 (Spr. 792) könnte das Wort *Richter, Schiedsrichter* bedeuten; vgl. auch 167,21. — 3) DAÇAK. in BENF. Chr. 186,22. 188,18. — Vgl. आर्थपत्य.

अर्थपद (अर्थ + पद) n. R. 7,36,45. = (पाणिनि-) सूत्रार्थबोधकपदवद्वार्त्तिकम् Schol.

अर्थपूर्वक (von अर्थ + पूर्व) adj. *einen bestimmten Zweck habend:* लौकिकानामर्थपूर्वकत्वात् VS. PRÂT. 1,2.

अर्थप्रकृति (अर्थ + प्र°) f. *das zur Erreichung des Zieles zu Grunde Liegende* (प्रयोजनसिद्धिहेतु Schol.); in der Dramatik Bez. *der fünf Hauptmomente im Drama* (बीज, बिन्दु, पताका, प्रकरी und कार्य) DAÇAR. 1,17. SÂH. D. 317. 320.

अर्थप्रदीप (अर्थ + प्र°) m. *keine wirkliche Lampe, aber den Zweck derselben erfüllend,* BHÂG. P. 10,8,30.

अर्थप्रयोग Spr. 4820.

अर्थबन्ध, ललितार्थबन्धं पत्त्रे निवेशितमुदाहरणं प्रियायाः VIKR. 32.

अर्थमात्र n. *nur die Sache selbst:* °निर्भासा JOGAS. 1,43.

अर्थय् 2) act. Spr. 3593. mit doppeltem acc.: त्वाम् — तमिममर्थमर्थयते DAÇAK. in BENF. Chr. 199,15. महान्तो ह्यर्थिताः स्वल्पम् Spr. 2154.

— अभि, असन्तो ऽभ्यर्थिताः सद्भिः क्वचित्कार्ये कदाचन Spr. 3644.

— प्र 1) प्रार्थयते कः किम् KATHÂS. 41,37. भूमिः कीर्तिर्यशो लक्ष्मीः पुरुषं प्रार्थयन्ति हि Spr. 4673. भूतिं कीर्तिं यशो लक्ष्मीं पुरुषः प्रार्थयन्निह ebend. v. l. — 2) तां च प्रार्थयमानः KATHÂS. 34,17. भार्यत्वे 3. 43,82. प्रार्थयिष्यन्ति PAṄKAT. 96,4. इति प्रार्थ्य नृपम् KATHÂS. 39,229. 46,219. मयैषा — बहुशः प्रार्थिता MÂRK. P. 62,20. DAÇAK. in BENF. Chr. 197,7. — Z. 4 lies चक्रे st. चक्रे. — 3) *in Anspruch —, zu Hilfe nehmen:* निद्रौ भुजाविव प्रार्थयिष्ये ऽत्र वस्तुनि KATHÂS. 102,139. — Vgl. प्रार्थक fgg.

— प्रति Z. 1 lies प्रत्यर्थयत st. प्रार्थयत.

— सम् 2) स्वचित्तेन सह समर्थितवानेवम् PAṄKAT. ed. orn. 41,22. — 4) साधूक्तमपि तद्वाक्यं समर्थयति चान्यथा KÂM. NÎTIS. 5,44. अनेन तपसा युक्तं राजर्षिं त्वां समर्थये R. GORR. 1,59,2. इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने। सामान्यस्तृतीयः काण्डः साङ्ग एव समर्थितः॥ wohl so v. a. *geltend für* AK. am Schluss. Im letzten Beispiel ist mit der ed. Bomb. नान्यदैवात् zu lesen. — 6) संबन्धकं चैव समर्थ्य तस्मिन् MBH. 5,7462. येन मम वचनमेतं त्रयो ऽपि समर्थयन्ति so v. a. *billigen* PAṄKAT. 71,25. — 7) *inne werden, wahrnehmen, hinter Etwas kommen:* समर्थयंश्च तत्पन्तम् KÂM. NÎTIS. 5,24. शैलात्मजापि पितुरुच्छिरसो ऽभिलाषं व्यर्थं समर्थ्य ललितं वपुरात्मनश्च KUMÂRAS. 3,75. इत्यादिशास्त्रेणैव समर्थ्यते ऽशात्रयम् ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 176. — 8) *Etwas mit Etwas* (instr.) *in Verbindung setzen* SÂH. D. 709. *construiren* (in grammatischem Sinne): अन्ये तु मासमपविध्येति समर्थयन्ति KULL. zu M. 11,41. — 9) *Jmd aufrichten, aufmuntern* KATHÂS. 51,206. — 10) scheinbar *überliefern:* तैरपि स्मृतमुपलभ्यान्ये ऽपि स्मरन्तो ऽन्येभ्यस्तथैव समर्थयन्ति (lies समर्पयन्ति) KUMÂRILA bei MÜLLER, SL. 510. — In einigen Bedd. wohl denom. von समर्थ; vgl. समर्थन u. s. w.

अर्थयुक्ति (अर्थ + यु°) f. *Vortheil* Spr. 4922.

अर्थवत् 1) *a*) ṚV. PRÂT. 11,36. — *b*) KATHÂS. 73,23. — Vgl. महार्थवत्.

अर्थवर्जित (अर्थ + व°) adj. *bedeutungslos* KATHÂS. 52,380.

अर्थवर्मन् (अर्थ + व°) m. N. pr. eines *reichen* Kaufmanns Kathâs. 54, 165. 168. fgg.

अर्थवाद 1) 2) 3) *Erklärung des Zweckes* (insbes. einer Vorschrift, wobei dieselbe wohl auch empfohlen und angepriesen wird) Halâj. 1,145. Z. d. d. m. G. IX, xlix. fg. Müller, SL. 89. 342. MBh. 13,3673. fg. Verz. d. Oxf. H. 264,*b*,1. 13. 17. fg. Bhâg. P. 11,28,37. TBr. Comm. 2,401,17. Vedântas. (Allah.) No. 115. 120. Kull. zu M. 8,116. अर्थवाद zerfallt in गुणवाद, अनुवाद und भूतार्थवाद; s. u. dem letzten Worte. Die Bed. *Lob* hat das Wort Uttararâmak. 19,12 (26,9).

अर्थविनाश (अर्थ + वि°) m. *Verlust der Habe, — des Vermögens* Varâh. Bṛh. S. 5,21. 58,50.

अर्थविशेषण (अर्थ + वि°) n. in der Dramatik *eine mehrmalige Wiederholung einer Aeusserung in der Form des Tadels* Sâh. D. 490. 471.

अर्थव्यक्ति (अर्थ + व्य°) f. *Deutlichkeit —, Vollständigkeit des Ausdrucks* Sâh. D. 616. 620. Pratâpar. 67,*a*,7. 68,*a*,8. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,28. 214,*a*,16.

अर्थव्ययसह (अर्थ - व्यय + सह) adj. *verschwenderisch* Halâj. 5,46.

अर्थशास्त्र Ind. St. 3,280. MBh. 1,646. R. 5,1,82.

अर्थसंचय 2) sg. und pl. *Reichthümer* Kathâs. 51,28. 54,87. 119,46.

अर्थसाधक (अर्थ + सा°) adj. *Jmdes Sache betreibend* Bhâg. P. 10,46, 48. स्वार्थ° 64,18. 86,4.

अर्थसाधन (अर्थ + सा°) n. *das zu-Ende-Führen —, das Betreiben —, das Gelingen einer Sache* Bhâg. P. 10,49,51. Daçak. in Benf. Chr. 183, 24. प्रसिद्धिर्लोकसिद्धार्थैरुत्कृष्टैरर्थसाधनम् Sâh. D. 463. Prasiddhi *is the announcement of one, under relation to excellent and noted things or persons* Ballant. Vgl. noch अर्थस्य साधनम् Bhâg. P. 11,23,17.

अर्थसिद्ध (अर्थ + सिद्ध) m. N. Çâkjamuni's als Bodhisattva Wassiljew 187.

अर्थसिद्धि (अर्थ + सि°) f. 1) *das Gelingen einer Sache* Spr. 4836. Varâh. Bṛh. S. 86,52. 87,2. 88,16. 45. 95,41. — 2) *das in's-Reine-Kommen —, das Klarwerden des Sinnes*, Titel einer der 4 Abtheilungen in einem Werke des Amarakandra, Verz. d. Oxf. H. 210,*b*, No. 497. — 3) Bez. *einer best. magischen Kraft* ebend. 99,*a*,10.

अर्थागम, अर्थागमोपाय Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,5.

अर्थात् vgl. oben u. अर्थ 8).

अर्थात्मन् (अर्थ + आ°) m. *die wahre Bedeutung* Spr. 3563.

अर्थान्तर 1) *etwas Anderes* Sâh. D. 460. अर्थान्तरं न्यस् bedeutet in der Rhetorik *eine Erscheinung zu einer anderen in Beziehung setzen und sie dadurch zu erklären suchen*, z. B. *einen einzelnen Fall durch einen allgemeinen oder umgekehrt einen allgemeinen durch einen einzelnen; einen analogen Fall beibringen*. अर्थान्तरन्यास Kâvjâd. 2,169. Sâh. D. 709. Pratâpar. 98, *a*, 8. Kuvalaj. 122, *b* (147, *b*). Verz. d. Oxf. H. 208, *b*, 21. Mallin. zu Kir. 5, 51. — 2) अर्थान्तरं संक्रमिते वाच्ये Sâh. D. 253. 584. Schol. zu AV. Prât. 4,102.

अर्थान्तराक्षेप (अर्थान्तर + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei, die man dadurch zu erkennen giebt, dass man eine ähnliche Erscheinung bei einem andern Dinge beibringt*, Kâvjâd. 2,166.

अर्थापत्ति lies *das sich-von-selbst-Verstehen*. Bhâshâp. 142. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 4. Sâh. D. 434. 460. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 552. In der Rhetorik *eine best. Figur* Sâh. D. 737. Kuvalaj. 163,*b* (196,*a*). Pratâpar. 99,*a*,1. Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,11. Beispiel Spr. 3350.

अर्थार्थिन् (अर्थ + अ°) adj. *dem es nur um seine Sache zu thun ist, eigennützig*: अर्थार्थी जीवलोको ऽयं न कश्चित्कस्यचित्प्रियः Spr. 3910. अर्थार्थिता *das Begehren nach Geld, das Bitten um Geld*: नात्यर्थमर्थार्थितया लुब्ध उद्वेजयेज्जनम् 1526.

अर्थालंकार (अर्थ + अ°) m. in der Rhetorik *ein Schmuck der Rede in Betreff des Sinnes* (Gegens. शब्दालंकार) Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,1. 206, *b*, No. 486. 207,*a*,35. 208,*b*,1. 210,*a*,1.

अर्थावृत्ति (अर्थ + आ°) f. in der Rhetorik *eine Wiederholung in Betreff des Sinnes, Wiederkehr gleichbedeutender Wörter* Kâvjâd. 2, 116. Beispiel: विकसन्ति कदम्बानि स्फुटन्ति कुटजद्रुमाः। उन्मीलन्ति च कन्दल्यो दलन्ति ककुभानि च ॥ 117.

अर्थिक adj. (f. ई) Uggval. zu Uṇâdis. 2, 4 (angeblich nach gaṇa पर्यादि zu P. 4, 4, 10). = अर्थिन् *Etwas bedürfend, brauchend*: नार्थिको ऽर्थिनमभ्येति MBh. 1,5619. *begehrend nach*: कन्यार्थिक Spr. 2188.

अर्थिता 1) करिष्यामि तु ते ऽर्थिताम् MBh. 1,1532. पप्रच्छागमने ऽर्थिताम् 4428 (vgl. 4429). 3, 8597 (vgl. 8598). — 2) *Bitte, Gesuch* Spr. 1332. — Vgl. u. अर्थार्थिन्.

अर्थित्व *Bitte, Gesuch*: मम तावदुत्पन्नावसरमर्थित्वं श्रूयताम् Mâlav. 40,4. अहम् — अर्थित्वात्त्वामुपागतः Kathâs. 72,165.

अर्थिन् 1) *seinen Bedürfnissen* oder *Wünschen nachgehend, geschäftig, emsig* RV. 1,48,6. 105,2. सूरि 7,1,23. चतुष्पाद्: 8,27,12. 68,5. 10,26,8. श्येन 127,5. *Etwas bedürfend, brauchend*: नार्थिको ऽर्थिनमभ्येति MBh. 1,5619. mit instr.: अर्थिनश्च च राजानो हिरण्येन भवन्ति Pat. in Ind. St. 5,149. am Ende eines comp.: कन्यार्थिन् MBh. 1,4429. वित्तार्थिन् 3,8598. भर्तुर्हितार्थिना *wünschend, besorgt um* R. 3,48,15. अधिराज्यार्थिनो राजः: *strebend nach* Varâh. Bṛh. S. 48,85. 47. — 2) *ein Bedürftiger, Armer, Bettler* Spr. 2087. 4312. °वर्ग Daçak. in Benf. Chr. 186, 20. *ein Flehender, Betender* Varâh. Bṛh. S. 58,38.

अर्थोत्पाद (अर्थ + उ°) m. *Entstehung eines Sinns*; in der Rhetorik *eine künstliche Construction der Wörter, in Folge deren ein anderer Sinn herauskommt*, Verz. d. Oxf. H. 211,*b*,9. fgg.

अर्थोपक्षेपक (अर्थ + उ°) adj. *die Sache andeutend, dem Verständniss zu Hülfe kommend*; im Drama der allgemeine Name für विष्कम्भ, चूलिका, अङ्कास्य (अङ्कमुख), अङ्कावतार und प्रवेशक Daçar. 1, 52. Sâh. D. 308. 302. 305. 307.

अर्थोपक्षेपण (अर्थ + उ°) n. *das Andeuten einer Sache* Sâh. D. 136,3.

अर्थ्य 1) *b*) zu क्षेमार्थ्यः vgl. Spr. 5418. — *c*) so v. a. *interessant*: कथा Kathâs. 54,240.

अर्द् caus. 3) Bhâg. P. 10,66,39. 88,20. 11,6,14. मध्यं तत्र — पयोधरभरार्दितम् so v. a. *stark mitgenommen* Spr. 2101.

— अभि caus. dass.: तं दोर्भ्याम् — तत्राभ्यर्दयत् Bhâg. P. 10,67,24.

— प्र caus. *übermässig anstrengen* Nir. 6,32. — Vgl. प्रार्दक.

अर्दन 1) *b*) unter den Beiww. Çiva's MBh. 13,1147. कैटभार्दन Bhâg. P. 3,24,18. वृजिनार्दन *zu Nichte machend* 10,29,38. 88,27. — Vgl. म-

द्विषार्दन.

अर्दत्तु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,33.

अर्ध् 1) ये वा इह यज्ञैरार्ध्नुवंस्तेषामेतानि ज्योतींषि यान्यमूनि नक्षत्राणि Cit. beim Schol. zu AV. PRÂT. 4,102. — 3) भूतजननीमृध्नोमि MÂLATIM. 84,16.

— आ *befriedigen, erfüllen:* कामम् ṚV. 3,50,1.

— वि vgl. अव्यर्धुक.

— सम् pass. 1) क्षेत्रबीजसमायोगात्ततः सस्यं समृध्यते *gedeiht* Spr. 796. कामं कामयमानस्य यदा कामः समृध्यते *in Erfüllung geht* 3902. अर्थाः खलु समृद्धाः so v. a. *grosse Reichthümer* 3596. श्रियः समृद्धा अपि हन्ति दुर्नयः 2217. Z. 6 lies «समृध्येत» st. «समृद्धेत (lies °ध्येत)». — 2) समृद्ध *reich an:* समृद्धा गुणतः केचिद्भवन्ति धनतो ऽपरे Spr. 5178. कलागुणैः समृद्धः DAÇAK. in BENF. Chr. 184,13. *reich* (absol.): लुब्धसमृद्धपूर्णं पुरम् 185,15. — caus. *Jmd* (dat.) *Etwas* (acc.) *verleihen* BHÂG. P. 10,81,37.

1. **अर्ध** 1) °कपिशा *in's Braune spielend* Spr. 2878. Z. 7 vom Ende lies 331 st. 311. अर्धशत M. 8, 267 bedeutet auch nach KULL. *hundertundfünfzig.* अर्धसप्तशताः R. 2,34,13 ist nach dem Schol. *350*, ebend. 39,36 liest die ed. Bomb. त्रयः शतशतार्धाः, was gleichfalls *350* bedeutet. अर्धपञ्चन् in अर्धपञ्चहस्त VARÂH. BṚH. S. 73,4 soll $4^1/_2$ bezeichnen, also = अर्धपञ्चम sein. — 2) n. TRIK. 3,5,8 (lies दल st. दन). शरीरार्ध KUMÂRAS. 1, 51. मासार्ध HALÂJ. 5,63. द्रम्मार्ध, पणार्ध Ind. St. 8,292. *Mitte* WEBER, Nax. 2,354. fg. — 4) zu streichen; vgl. अर्धसम. — 5) m. *eine Anzahl von 50 Perlen, welche zusammen ein* Dharaṇa *wiegen,* VARÂH. BṚH. S. 81,17 (die Lesart ist unsicher). — Vgl. ऋधक्.

2. **अर्ध** am Ende lies अभ्यर्धस् st. अभ्यर्ध.

अर्धकर्ण? KÂṬH. in Ind. St. 3,470,2.

अर्धकील (अर्ध + कील) n. N. pr. eines Tîrtha MBH. 3,7024.

अर्धगुच्छ *eine Perlenschmuck aus 16 Schnüren* VARÂH. BṚH. S. 81,33.

अर्धचन्द्र 1) *a*) Ind. St. 8,292. — *e*) Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,27. 202,*a*,42. अर्धचन्द्रक 2. Z. 3 lies चक्रीघम°. — *f*) Bez. des Anusvâra WEBER, RÂMAT. UP. 334. — *g*) in der Astrol. Bez. *einer best. Constellation, wenn nämlich alle Planeten in den Häusern 2 bis 8, 3 bis 9, 5 bis 11, 6 bis 12, 8 bis 2, 9 bis 3, 11 bis 5 oder 12 bis 6 stehen,* VARÂH. BṚH. 12,8.

अर्धचन्द्रक 1) m. *die zum Packen halbmondförmig gebogene Hand* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,2. दत्तार्धचन्द्रक adj. *am Halse gepackt* KATHÂS. 57,118. — 2) n. *eine halbmondförmige Pfeilspitze* ÇÂRṄG. PADDH. 80,64 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. 151.

अर्धचन्द्रकुण्ड (अ° + कु°) n. *eine best. mystische Figur* Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,14.

अर्धजरतीय (von 1. अर्ध + जरत् *zur Hälfte verdaut werdend*) n. *Inconsequenz in der Argumentation* SARVADARÇANAS. 14,8.

अर्धनारीनर (अर्ध + ना° - नर) m. *halb Weib, halb Mann:* °वपुस् Verz. d. Oxf. H. 50,*a*,37.

अर्धनारीश्वर (अर्ध + नारी - ई°) m. Çiva *als Hermaphrodit* Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,47.

अर्धपाद (अर्ध + पाद) m. *der halbe Fuss* so v. a. *die Fussspitze* PAÑKAT. 165,16, v. l. für अधःपाद.

अर्धप्रहरिका f. astr. Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,43. °प्रहारिका im Index; vgl. प्रहरक.

अर्धभूमि (अर्ध + भू°) f. *die Hälfte des Landes, — Reiches* MBH. 1,7444.

अर्धभेद s. u. भेद 1).

अर्धभोगिन् (अर्ध + 2. भो°) adj. *einen halben Antheil geniessend* WEBER, Nax. 1,310.

अर्धमागधी SÂH. D. 173,3.

अर्धमाणवक m. = अर्धमाणव VARÂH. BṚH. S. 81,33.

अर्धमात्र (अर्ध + मात्रा) 1) n. *Hälfte, Mitte* VARÂH. BṚH. S. 11,34. — 2) m. wohl *der zwischen dem* म *und dem* Bindu *gehörte* Jama-*Klang* WEBER, RÂMAT. UP. 333.

अर्धमात्रा VS. PRÂT. 4,146. WEBER, RÂMAT. UP. 337. 340. 351. 362.

अर्धमात्रिक adj. = अर्धमात्र VS. PRÂT. 4,16, Sch.

अर्धमात्रिका f. *eine halbe Mora* ṚV. PRÂT. 13,20.

अर्धय् (von 1. अर्ध), अर्धयितुम् *halbiren* Ind. St. 8,444.

अर्धरेचित (1. अर्ध + रे°) adj. (sc. हस्त) Bez. *einer bestimmten Stellung der Hände beim Tanze* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,24.

अर्धलक्ष्मीहरि (अर्ध + ल° - ह°) m. *halb* Lakshmî, *halb* Vishṇu, *eine Form des* Vishṇu ÇKDR.

अर्धसम (1. अर्ध + सम) adj. *zur Hälfte gleich,* Bez. *derjenigen Metra, in denen der 1ste* Pâda *nur dem 3ten, der 2te nur dem 4ten gleich ist,* Ind. St. 8,180. 326. fgg. 358. fgg. °मुक्तावली Verz. d. B. H. No. 814.

अर्धस्थान (1. अर्ध + स्थान) n. *die Stelle wo halbirt werden soll* Ind. St. 8,446.

अर्धस्पृष्ट (1. अर्ध + स्पृष्ट) adj. *halb berührt, mit halber Thätigkeit ausgesprochen* (von den Ûshman); davon nom. abstr. °ता VS. PRÂT. 1,72, Sch.

अर्धहार *ein Perlenschmuck aus 64 Schnüren* VARÂH. BṚH. S. 81,32.

अर्धाणुमात्रा (1. अर्ध + अ°) f. *der 8te Theil einer Mora* VS. PRÂT. 1,61.

अर्धान्तरैकपदता (von अर्ध - अन्तर + एक - पद) f. *die Verstellung eines einzelnen Wortes in einen andern Vers* SÂH. D. 575. Beispiel: इन्दुर्विभाति कर्पूरगौरैर्धवलयन्करैः। जगन्मा कुरु तन्वङ्गि मानं पादानते प्रिये ॥ 221,19. fg. जगत् gehört zum 1ten Verse.

अर्धास्तमय (अर्ध + अ°) m. *halber Untergang,* von Sonne und Mond, *wenn die Hälfte der Scheibe noch über dem Horizont ist,* VARÂH. BṚH. S. 47,21.

अर्धिन् *hälftig* TS. 6,5,2,1.

अर्धीकर् (1. अर्ध + 1. कर्) *halbiren:* °कृत Ind. St. 8,440.

अर्धेन्दु 6) in der Astrol. = अर्धचन्द्र 1) *g*) VARÂH. BṚH. 12,17.

अर्धोदय lies *halber Aufgang,* von Sonne und Mond, *wenn die Hälfte der Scheibe noch unter dem Horizont ist.*

अर्घ्य vgl. अवरार्घ्य, परार्घ्य, परावरार्घ्य.

अर्पण 5) यद्दै विशुद्धभावेन सर्वार्थात्मार्पणं गुरौ BHÂG. P. 10,80,41. मय्यर्पणं च मनसः 11,19,22. मदर्पणम् = मयि अर्पणम् 21,15. 25,23. *das Darbringen* (beim Opfer) Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,22. तदर्पण adj. *diesem Alles übergebend, — übertragend* Spr. 4481. — adj. in der folgenden Stelle: ह्रीः कीर्तिः श्रीर्धृतिस्तुष्टिः सिद्धिश्चैव तदर्पणी *dieses verschaffend* MBH. 13,1007. सिद्धिर्योगपरिपाकः तदर्पणी तस्य तत्त्वस्वरूपप्रापिका NÎLAK. — Vgl. देवार्पण.

अर्पणमीमांसा (अ° + मी°) f. Titel einer Schrift HALL 191.

अर्पणीय (vom caus. von अर्) adj. *hinzugeben, zu übergeben* KATHÂS.

108, 180.

अर्बुद 2) vgl. अर्बुध. — 3) vom *Fötus* auch Wassiljew 236. — 4) Verz. d. Oxf. H. 308,*b*,36. 313,*b*,39. — 6) °पर्वत Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,5. अर्बुदाचल 149,*b*,9. — 7) N. pr. einer Gegend und deren Bewohner Varâh. Brh. S. 5,68. 16,31. 32,19. Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,27. 339,*b*,39. 340,*a*,20. Bhâg. P. 11,30,18 (= माथुर Schol.). 12,1,36. — Vgl. मांसार्बुद, महार्बुद.

अर्बुदारण्य (अर्बुद + अ°) n. N. pr. eines *Waldes* Verz. d. Oxf. H. 82,*a*,18.

अर्बुध m. = अर्बुद 2) Kâth. Anukr. 2,7 in Ind. St. 3,459.

अर्भ m. = अर्भक *Knabe, Kind* Bhâg. P. 10,68,8.

अर्म 2) m. pl. *Schutt, Trümmer, Ruinen* VS. 30,11. TBr. 3,4,1,9 (गतिविशेष Comm.). अर्मकपालै *Scherben aus Schutthaufen* u. s. w., Gegens. ग्राम्याणां पात्राणां क° TS. 5,1,6,2. Kauç. 26. अर्माः पुराणा ग्रामाः Schol. zu Kâtj. Çr. 1049,11. 12. sg. Lâtj. 10,19,9.

अर्मक 1) zu streichen; vgl. oben u. अर्म. — 2) adj. etwa *trümmerhaft* oder n. *Trümmerstätte* Ṛv. 1,133,3.

अर्मण n. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,10.

अर्यमन् 1) अर्यमेति तमाहुर्यो ददाति TBr. 1,1,2,4. — 2) स (वज्रः) दिवं समलिखत् सो ऽर्यम्णः पन्था अभवत् TBr. 1,7,6,6. ist die Gottheit des Nakshatra Uttaraphalgunî Varâh. Brh. S. 6,6. — Vgl. आर्यम्ण.

अर्यमभूति (अर्यमन् + भू°) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Kâlabava Ind. St. 4,374.

अर्यमराध (अर्यमन् + राधा) m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,374.

अर्यल m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3,473,6. °गृहपतय आरुणीहोतारः Pańkav. Br. 23,15.

1. अर्वन् 1) Halâj. 2,182. — 2) *a*) Halâj. 2,281. अर्वभिः Bhâg. P. 10,75,11. अर्वतः gen. sg. 11,20,21. — 3) *a*) Halâj. 2,285. H. ç. 178, wo पुनर्वती st. पुनरेवती zu lesen ist.

अर्वाक्तन (von अर्वाक्) adj. f. आ *diesseits gelegen, bis zu einem Andern nicht reichend* Bhâg. P. 5,3,5.

अर्वाक्स्रोतस् adj. *dessen Strömung nach unten geht*, Bez. niederer Geschöpfe und mit physischen und moralischen Uebeln behafteter Menschen MBh. 14,1039 (अवाक्स्रोतस् ed. Bomb.). VP. 36. ततो ऽर्वाक्स्रोतसः (nach Aufrecht nom. sg.) सर्गः सप्तमो मानुषः स्मृतः Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,16. — Vgl. ऊर्ध्वस्रोतस्, तिर्यक्स्रोतस्.

अर्वागति (अर्वाञ्च् + ग°) f. *der Gang nach unten (zur Hölle)* MBh. 14,490. अवागगति ed. Bomb.

अर्वाचिन् so v. a. अर्वाचीन in der Stelle अथैतान्येव पुनरर्वाचीनि भवन्ति Kaush. Âr. 2,14.

अर्वाचीन 3) *uns näher liegend*: अर्वाचीनाः *die neueren* (Grammatiker) Verz. d. Oxf. H. 162,*a*,40. — 4) बुद्धिं तस्यापकर्षन्ति सो ऽर्वाचीनानि पश्यति Spr. 2425. ed. Bomb. des MBh. an beiden Stellen अवाचीनानि, was der Schol. ein Mal durch विपरीतानि, das andere Mal durch नीचकर्माणि erklärt.

अर्वाञ्च् 2) *b*) अर्वाङ्निशीथात्परतस्त्वया सार्धं वदिष्यतः *vor oder nach Mitternacht* MBh. 2,831. Z. 8 lies 2,31 st. 1,31.

अर्वादेवी f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 110,*a*,1 v. u. °देवी im Ind.

अर्वावसु N. pr. eines Sohnes des Raibhja MBh. 2,105. 3,10704. 12,7592. 12758. 13,7108. Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,12. — Vgl. परावसु.

अर्श 2) Halâj. 2,451.

अर्शस Suçr. 2,58,7.

अर्शसान vgl. ऊर्ध्वसान.

अर्शोवर्त्मन् (अर्शस् + व°) n. *gewisse harte Anschwellungen im Augenliede*, etwa *Gerstenkorn* Suçr. 2,308,14.

1. अर्ष् am Ende streiche Verwandt mit वर्ष्.

— उद् s. उदर्ष.

2. अर्ष्, उपर्षन्ति AV. Prât. 3,47. उपार्षन्ति und प्रार्षन्ति 48, Sch.

— नि 1) statt *niederdrücken* u. s. w. lies *anfüllen, vollstopfen*.

— परि s. पर्यर्षण; — प्रति s. प्रत्यर्ष.

अर्षणी Z. 2 lies 9,8,13 st. 9,18,13.

अर्षु vgl. अह्यर्षु.

अर्दृ nom. ag. nur in der Verbindung: इष्टर्गः पूर्वो ऽर्दुः क्षीयते TBr. 1,4,6,5 (= आर्तिं गच्छन् Comm.). TS. 3,1,2,1. Ist wahrscheinlich von अर्द् abzuleiten; vgl. इष्टर्ग.

अर्ह् 1) *c*) पुरुषः पञ्चविंशतिभिरब्दैः — अर्हति मानोन्मानम् *ein Mann hat mit 25 Jahren sein volles Gewicht und seine volle Länge* Varâh. Brh. S. 68,107. — *d*) दारिद्र्यं पातकं लोके न तच्छंसितुमर्हति *verdient nicht gepriesen zu werden* MBh. 12,215. — 2) नेयमर्हति दौश्चर्यम् *ist keiner Schlechtigkeit fähig, vermag keine Schl. zu begehen* R. 6,103,20. — caus. *Jmd ehren, Ehre erweisen* Bhâg. P. 11,27,43.

— सम् caus. *Jmd ehren, Ehre erweisen* Bhâg. P. 10,53,35. 74,26. 85,37.

अर्हच्चन्द्रसूरि (अर्हत् - चन्द्र + सू°) m. N. pr. eines Autors Hall 162.

अर्हण 1) n. *a*) *das Verdienen, Werthsein* P. 3,3,111. — *b*) *Ehrenbezeugung, Verehrung* M. 3,54. अर्हसि मुहुरर्हत्तमार्हणमस्माकम् Bhâg. P. 5,3,5. — *c*) *Ehrengeschenk*: दुर्योधनं समागच्छन्नर्हणानि ततस्ततः। मणिकाञ्चनरत्नानि गोहस्त्यश्वधनानि च॥ MBh. 1,130. तमुपेयुस्तत्र तत्र पौरा अर्हणपाणयः Bhâg. P. 9,11,29. — 4) adj. *Etwas verdienend, Ansprüche habend auf*; am Ende eines comp. Bhâg. P. 10,15,5. 18,31.

अर्हणीय adj. *der Ehrenbezeugungen werth*: वार्ष्णेयं मन्यसे कस्मादर्हणीयतमं (so die ed. Bomb.) भुवि MBh. 2,1332. — Vgl. अभ्यर्हणीय.

अर्हत्त्व n. *die Würde eines* Arhant Kathâs. 72,316.

अर्हत् 1) *c*) अर्हत्तम Bhâg. P. 5,3,5. — 2) *a*) Verz. d. Oxf. H. 264,*b*,21.

अर्हन्त Bez. Gina's Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,4.

अल 1) vgl. आल 1).

अलक Uggval. zu Unâdis. 5,35. m. pl. *die Bewohner von* Alakâ (Schol.): अलकाः सह गन्धर्वैर्यक्षाश्च सह किंनरैः MBh. 3,11813. अलकनाथ *Fürst der* Alaka (N. pr. eines Volkes; vgl. 3,*c*.) Varâh. Brh. S. 11,58 (lies °नाथो). — 3) *b*) Kathâs. 41,115. — *c*) N. pr. einer Stadt in Nishadha Kathâs. 101,41. 115.

1. अलक्षण vgl. Spr. 3374.

अलक्ष्मी adj. *Unheil bringend* Çâñkh. Grhj. 1,16,4. *unglückselig*: (अरुंतुदम् u. s. w.) विद्यादलक्ष्मीतमं जनानाम् Spr. 3585.

अलक्ष्मीक adj. *wo kein Segen ist*: नालक्ष्मीके वसन्ति ते Varâh. Brh. S. 65,9.

अलक्ष्य 1) *a*) füge *unbemerkt* und Kathâs. 92,87 hinzu.

अलखान m. N. pr. eines Fürsten von Gurgara Râga-Tar. 5,149. 154.

अलंकरण 2) KATHÂS. 61,24. 75,163. ग्रीवालंकरण HALÂJ. 2,403. Am Ende eines adj. comp. f. आ KATHÂS. 75,160.

अलंकरणिन् (von अलंकरण) adj. *einen Schmuck besitzend* KATHÂS. 61,28.

अलंकार (so zu betonen) 1) WILSON, Sel. Works 1,148. — 2) TBR. 2, 3,10,2. — 3) *Redeschmuck, Redefigur:* काव्यानामलंकाराः KÂVJÂD. 1, 10. Verz. d. Oxf. H. 7,b,17. 211,a,1. शब्दार्थयोरस्थिरा ये धर्माः शोभातिशायिनः । रसादीनुपकुर्वन्तो ऽलंकारास्ते ऽङ्गदादिवत् ॥ SÂH. D. 631. Vgl. अर्थालंकार und शब्दालंकार.

अलंकारकौस्तुभ (अ° + कौ°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 209,b. 210,a.

अलंकारचन्द्रिका (अ° + च°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480. HALL 175.

अलंकारमञ्जरी (अ° + म°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 210,a, No. 495.

अलंकारमाला (अ° + मा°) f. desgl. ebend. 387,a, No. 512.

अलंकारवत्, der 9te Lambaka °वती so benannt nach einer Tochter des Vidjâdhara-Fürsten Alamkâraçîla KATHÂS. 51,22.

अलंकारविमर्शिनी (अ° + वि°) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 210,a, No. 495 (°विमर्षिणी).

अलंकारवृत्ति (अ° + वृ°) f. desgl. ebend. 207,b, No. 488. — Vgl. काव्यालंकारवृत्ति.

अलंकारशील (अ° + शील) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara KATHÂS. 51,15.

अलंकारशेखर (अ° + शे°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 206,b,17.

अलंकारसर्वस्व (अ° + स°) n. desgl. ebend. 113,b,11. 126,a,10. 210,a, No. 495.

अलंकारावतार (अलंकार + अ°) m. desgl. ebend. 246,b, No. 622. HALL 162.

अलंकारोपाध्याय (अलंकार + उ°) m. N. pr. eines Mannes WASSILJEW 290.

अलंकार्य (von 1. कर् mit अलम्) adj. *was geschmückt werden soll, — wird* SÂH. D. 263,5. °त्व n. nom. abstr. 103,12.

अलंकाल m. = अलंकार *Schmuck* NALOD. 2,52.

अलंकृति 1) KATHÂS 73,359. 75,71. — 2) KÂVJÂD. 1,19. SÂH. D. 258. नाट्यालंकृतयः 433. 471.

अलंक्रिया *Schmuck der Rede:* दोषैर्मुक्तं गुणैर्युक्तमपि येनोज्झितं वचः । स्त्रीरूपमिव नो भाति तं ब्रुवे ऽलंक्रियोच्चयम् ॥ Verz. d. Oxf. H. 214,a, No. 509.

अलज, °चित् TS. 5,4,11,1. KÂṬH. 21,4.

अलक्षम (von अलम्) adj. *gar wohl vermögend*, mit infin. BHÂG. P. 6,17,37.

अलपद्म (अल + पद्म) m. *eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,a,27. 202,a,30 und N. 1. अलपद्मक 5.

अलपल्लव (अल + प°) m. = अलपद्मक ebend. 202,a,5.

अलब्धभूमिक (3. अ - लब्ध - भूमिका) adj. *nicht Fuss gefasst habend, nicht erreicht habend;* davon nom. abstr. °त्व n. JOGAS. 1,30.

अलम्, पुरुषैरलमर्थस्ते विदितैः कुलशीलतः *in hohem Grade, gar sehr* MBH. 15,187. निष्फलत्वमलं यान्ति Spr. 3758. प्रीतिमाविष्करोत्यलम् 650. उत्तमं सुचिरं नैव विपदो ऽभिभवन्त्यलम् DṚSHṬÂNTAÇ. 79 in HAEB. Anth. 224. कामानामपि दातारम् — न मृष्यन्ति स्वभर्तारमलं स्त्रियः *können ihn durchaus nicht leiden* MBH. 13,2228. — 1) नालं सुखाय सुहृदो नालं दुःखाय शत्रवः । न च प्रज्ञालमर्थेभ्यो (अर्थानां v. l.) न सुखेभ्यो ऽप्यलं (सुखानामलं v. l.) धनम् Spr. 4434. — 7) a) *bewirken, hervorbringen:* तपस्तीर्थं जपो दानं पवित्राणीतराणि च । नालंकुर्वन्ति तां सिद्धिं या ज्ञानकलया कृता ॥ BHÂG. P. 11,19,4. — b) med. *sich schmücken* ÂÇV. GṚHJ. 1,8,10. — Z. 5 lies 11,5,1,4 st. 9,5,1,4. — अलंकृत KHÂND. UP. 8,8,2. स्वलंकृत MBH. 5,7521. — 8) mit gen.: अलं प्रजायाः PAÑKAV. BR. 18,5,9.

अलम्पट (3. अ + ल°) adj. *nicht lüstern, keusch* BHÂG. P. 3,14,48. 22,2. Die angegebene Etymologie nebst Bedeutung und Stelle zu streichen.

अलंप्रजनन (अलम् + प्र°) adj. *zeugungsfähig* ÂÇV. ÇR. 9,7,22.

अलम्बम् (3. अ + ल°) absol. *ohne sich auf Etwas zu stützen* d. i. *im Fluge, durch die Luft fliegend:* सो ऽलम्बं तीर्थमासाद्य MBH. 1,1377.

अलम्बुष 1) b) lies *eine best. Pflanze* st. *Erbrechen* und streiche das Eingeklammerte. — c) MBH. 7,4065. 4072. — 2) c) MBH. 9,2931. fgg. KATHÂS. 121,116. — d) Bez. *einer best. Ader* Verz. d. Oxf. H. 236,b,1.8.

अलम्म m. N. pr. eines Mannes PAÑKAV. BR. 13,4,11. 10,8.

अलंमनस् (अलम् + म°) adj. *befriedigt* BHÂG. P. 10,8,25.

अलर्क 1) Verz. d. Oxf. H. 309,a,18 und N. 1. — 2) MBH. 12,87. — 4) MBH. 3,957. 14,840. R. 2,12,40. MÂRK. P. 16,2. fgg. (hier fälschlich अनर्क gedr.). 26,13. 14. 23. — Vgl. दीर्घालर्क.

अलस 1) नालसाः प्राप्नुवन्त्यर्थान् Spr. 1536. अलसस्य कुतो विद्या 3608. निद्रालसेक्षणा RÂGA-TAR. 5,408. आवासः किल किंचिदेव दयितापार्श्वे विलासालसः Spr. 393. Auch = आलस्य *Schlaffheit* u. s. w.: सालसैर्दृष्टिपातैः ṚT. 6,30. — Sp. 460, Z. 1 मदालसा PRAB. 45,3 ist N. pr. — Vgl. मदालस, महालस.

अलसक Verz. d. Oxf. H. 304,a,22. 312,b,7.

अलात, अलातं तिन्दुकस्येव मुहूर्तमपि हि ज्वल । मा तुषाग्निरिवानर्चिर्धूमायस्व जिजीविषुः ॥ MBH. 5,4507. Spr. 4731. VARÂH. BṚH. S. 89,1. Z. 4 lies GAUḌAPÂDA's.

अलाताक्षी (अलात + अक्ष *Auge*) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2626.

अलाबु 1) n. *die Frucht:* मज्जन्त्यलाबूनि शिलाः प्लवन्ते MBH. 2,2496. °वीणा ÇIKSHÂ 28 in Ind. St. 4,353.

अलाबुक n. *Flaschengurke* (die Frucht) AV. 20,132,2.

अलाबुकेश्वर (अलाबुक oder °का + ई°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,b,15.

अलाव्य Z. 2 lies पवस्व st. पवस्य.

अलास्य lies *nicht tanzend* und vgl. noch न लघ्वलास्यानि गतानि हंसवत् Spr. 1357.

अलिकातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,b,18.

2. अलिङ्ग *keine Kennzeichen habend* JOGAS. 1,45. 2,19. WEBER, RÂMAT. UP. 338.

अलिन् 1) *der Scorpion im Thierkreise* VARÂH. BṚH. S. 5,40. 40,5. — 2) Spr. 4687. BHÂG. P. 10,15,6. Die *Biene* ist wie der *Scorpion* nach ihrem *Stachel* benannt.

अलिनी *Bienenschwarm* BHÂG. P. 10,54,35.

अलिन्द 1) UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,85. VARÂH. BṚH. S. 53,32. fgg. MÂLAV. 54,20 (im Prâkrit). pl. ÇIÇ. 3,48. — 2) die neuere Ausg. des VP. (II,

180) richtig अलिन्द्; vgl. अनिन्द् und अठिद्.

अलिन्दक m. = अलिन्द् 1) Halâj. 2,144.

अलिमत् (von अलिन्) adj. *mit Bienen versehen* Spr. 4061.

अलीक Uṇâdis. 4,25. 1) *b*) एवं विधान्यलीकानि धार्तराष्ट्रैः — पाण्डवेषु — प्रयुक्तानि MBh. 3,15569. कृत्वा चालीकसुप्तकम् so v. a. *sich schlafend stellend* Kathâs. 68,9. 77,57. °पण्डित *ein Afterweiser* Spr. 3328. °मन्त्रिन् Kathâs. 66,110. 124. — 2) *a*) *Stirn* (vgl. अनीक) und zugleich *Falschheit* Spr. 647. 4139.

अलूत TBr. 1,1,6,6.

अलेपक (3. अ + लेप) adj. *unbefleckt* Vedântas. (Allah.) No. 124.

अलोक्य vgl. पापलोक्य.

अलोमक TS. 2,6,5,1. 7,5,12,2.

अलोलुव, die Bomb. Ausg. von 1863 liest अलोलुप्व, was Çrîdharasv. durch अलोलुपत्व erklärt mit der Bemerkung वर्णलोप आर्षः.

अलोलुप (wohl = अ-लोलुभ) lies *frei von allen Begierden* und vgl. MBh. 13,1705. die Sonne 3,153. — m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra 1,2738.

अलोह lies 4,1,99 st. 4,2,97.

अलोहिनी 1) TS. 7,5,12,2.

अल्गौ m. du. *die Leisten, Weichen* VS. 25,6.

अल्प, अल्पया वाचा *mit schwacher Stimme* Kathâs. 62,53. °स्वर adj. 75. अल्पेन *leicht:* अल्पेनैव विनश्यन्ति Spr. 3554. *für einen geringen Preis* Daçak. in Benf. Chr. 180,18. — नाल्पीयसि निबध्नन्ति पदमुन्नतचेतसः *an etwas ganz Unbedeutendes* Spr. 4435.

अल्पक 1) *ein elender Wicht* Spr. 1696.

अल्पकण्ठ (अ° + क°) adj. *eine schwache Stimme habend* Çikshâ 32 in Ind. St. 4,270.

अल्पत्व, अल्पत्वं यस्य कोपे ऽभून्न प्रसादे Kathâs. 55,31. Bhartṛ. 3,29 (Spr. 2519) bedeutet das Wort *Kürze* (eines Tages).

अल्पदुःख (अ° + दु°) adj. *geringes Leid habend;* davon nom. abstr. °ता Arg. 10,8.

2. अल्पप्राण lies *nicht ausdauernd* st. *apathisch* und füge Suçr. 1, 86,12 hinzu. Vgl. u. 1. प्राण 3).

अल्पबहुत्व (von अल्प + बहु) n. *Geringheit und (oder) Vielheit* Wilson, Sel. Works 1,314.

अल्पय् (von अल्प), अल्पयति *verringern* Naish. 22,54. अल्पित *um seine Bedeutung gebracht* 1,15.

अल्पशःपङ्क्ति Ind. St. 8,249. Colebr. Misc. Ess. II,153.

अल्पशयु (अ° + शयु) m. *ein best. lästiges Insect* oder dergl. AV. 4,36,9.

अल्पसर्वतोभद्रमण्डल (अ° - स° + म°) n. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,44.

अल्पसार (अ° + सार) adj. *schwach:* भूतानि Spr. 3984.

अल्पाम्बुतीर्थ (अल्प - अ° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,24.

अल्पास्थि (अल्प + अ°) n. *eine best. Pflanze* (फलवृक्षविशेष), = परूष Bhâvapr. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

अल्पीभू (अल्प + 1. भू) *sich verringern:* °भवद्वन Kathâs. 52,317.

अल्लम, अल्लमः प्रभुदेवश्च Verz. d. B. H. सन्नमः und सुन्नामः प्र° Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,3. 4 und N. 2. अल्लमप्रभुदेव (als ein Name) Hall 16. 17.

अल्लापदीन (= العابدين) m. N. pr. eines Fürsten Sâh. D. 115,4, v. l. für अल्वापदीन.

अव् 1) Z. 3 lies ब्रह्मन्नविष. — 3) Z. 2 lies 1,166,8.13. st. 1,168,8.13. — 5) *beschützen, behüten* Varâh. Bṛh. 27,24. अवितास्म्यदम् Bhâg. P. 10,66,37. य इदं लीलया विश्वं सृजत्यवति हन्ति च 57,15. 74,21. सृजत्यत्यवति 60,2. सृजस्यवसि लुम्पसि 11,6,8. अविता वयं चास्मात् *geschützt vor* 10,14,48. *beherrschen* Varâh. Bṛh. S. 69,11.

— उप füge *zustimmen, einstimmen* hinzu.

1. अव adv. *herab, hinunter:* कृत्वा मुखान्यव (= अवाञ्चि Schol.) Bhâg. P. 10,29,29.

2. अव vgl. निरव.

3. अव pron. demonstr. (vgl. *ava* im Zend) nur in der Form अवोस् gen. du. und in der Verbindung अवोर्वाम् = युवोः ṚV. 6,67,11. 7,67,4. so vielleicht auch 10,132,5.

अवकर, °स्थान *der Ort wohin man den Kehricht bringt* Med. t. 16.

अवकर्त्तर् nom. ag. von 1. कर्त् mit अव; vgl. चर्मावकर्त्तर्.

अवकल्कन n. *das Mischen, Zusammenrühren* Dhâtup. 33,73. — Vgl. कल्कन.

अवका TS. 5,4,2,1. 4,3.

अवकाश *das Herableuchten:* नक्षत्राणामवकाशेन पुण्डरीकं जायते Pañkav. Br. 18,9,6. — 2) (अनयोः स्तनयोः) अवकाशो न पर्याप्तस्तव बाहुलतान्तरे *kein Platz, kein Raum für* Spr. 3451. आकाशमवकाशप्रदाने Verz. d. Oxf. H. 225, *a*, 8 v. u. तमसामवकाशाय *damit die Finsterniss Platz greifen könne* Spr. 1588. न धाम्नमत्तर्भवने ऽवकाशं करोति Varâh. Bṛh. S. 43,33. *Gelegenheit* so v. a. *Musse* 2879.

अवकिन् adj. *mit* Avakâ-*Gras bewachsen:* आपः Schol. zu Kâtj. Çr. 7,2,15.

अवकीलक (1. अव + की°) m. *Pflock, Nagel* MBh. 14,1236.

अवकुण्ठन nom. act. von कुण्ठ् mit अव Verz. d. Oxf. H. 250,*a*, N.

अवकृष्ट 1) *fortgezogen* so v. a. *entfernt:* अवकृष्टतरः स्थानादवमन्तरश्च (अभिनिधानः) AV. Prât. 1,43, Sch. — 4) Halâj. 2,182, v. l. für अपकृष्ट. सदृशं चावकृष्टं च प्राप्य कन्यापिता वरम् *niedriger stehend* (wie auch R. 4,17,47) R. 3,4,21. — Vgl. u. 1. कर्ष् mit अव.

अवक्रान्ति (von क्रम् mit अव) f. s. गर्भावक्रान्ति.

अवक्षपणा vgl. 1. क्षा mit अव.

अवक्षाम lies adj. *mager, abgemagert* und vgl. क्षाम.

अवक्षायम् s. u. 2. क्षि mit अव.

अवक्षालन (von 2. क्षल् mit अव) n. *das Abwaschen durch Eintauchung:* शिरोऽवक्षालन H. an. 2,4. Med. k. 20.

अवक्षेपणा 1) *a*) vgl. अपक्षेपणा.

अवगण MBh. 3,4057. = असहाय oder नीचसहाय Schol. Statt dessen अवगुण 13,5207.

अवगति *das Kommen auf Etwas, Erkennen, Errathen* Sâh. D. 344,12.

अवगम dass. Sâh. D. 122,16. 214,18.

अवगमयितर् (vom caus. von गम् mit अव) nom. ag. *der zu Etwas verhilft* TS. 2,3,1,1.

अवगमिन् adj. *erkennend:* तदव° Bhâg. P. 10,87,40.

अवगाढ vgl. अनवगाढ.

अवगाण m. pl. *die Afghanen* Varâh. Bṛh. S. 11, 61. 16, 38. — Vgl. वगाण.

अवगाद् vgl. अवगाह्.

अवगाह् 1) *Eintauchung* u. s. w.: स्नानपानावगाहैः MBh. 3, 10690. नीचावगाह् adj. (ह्रद *ein See*) *in dem Niedrige baden* Spr. 2779 (Conj.). सुखावगाह् adj. *wohin man leicht eindringen kann*, eig. und übertr.: (आख्यानम्) अखेदो भवति नृणां सुखावगाहं विस्तीर्णं लवणजलं यथा प्लवेन MBh. 1, 660. — 2) = जलद्रोणी *Eimer* (?) Halâj. 4, 69; vgl. अवगाद्.

अवगाहन, तीर्थानामवगाहनम् MBh. 3, 13784.

अवगाहिन् adj. *sich eintauchend in* so v. a. *hinanreichend bis an*: शिरसा व्योमपृष्ठावगाहिना Kathâs. 100, 19. *hineingehend* —, *sich einfügend in*: प्रकारतादिशून्यं हि संबन्धानवगाहि तत् Bhâshâp. 135.

अवगुण (1. अव + गुण) adj. *der Vorzüge ermangelnd* (= निर्गुण Schol.) MBh. 13, 5207. अवगण st. dessen 3, 4057.

अवगुण्ठन 1) कृतावगुण्ठनो येन (कृष्णमृगाजिनेन) *eingehüllt in* Kathâs. 73, 173. 104, 163. 194.

अवगूहन kann auch *das Umfassen, Umarmen* bedeuten; vgl. 1. गुह् mit अव.

अवगृह्य VS. Prât. 4, 187. AV. Prât. 4, 44. 117. 123. मिथोऽवगृह्ययोः 42.

अवग्रह 5) Pañkav. Br. 15, 7, 3. परस्परावग्रहनिर्विकारो Mâlav. 89. — 6) Kathâs. 60, 170. 62, 20. — Vgl. डुरवग्रह, निरवग्रह.

अवग्रहशक n. Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 377, *b*, No. 375.

अवग्राह 1) अवग्राहम् ist absolut. — 5) v. l. für अवगाह् (= जलद्रोणी) Çabdam. bei Aufrecht, Halâj. S. 140.

अवग्राहिन् (so zu lesen) adj. *trennend* Tarkas. 32.

अवघटरिका f. *ein best. musikalisches Instrument* Çâṅkh. Çr. 17, 3, 12. — Vgl. अपघाटिला und घाटरी.

अवघट्टन, जानुभिश्चाश्मनिर्घोषैः शिरोभिश्चावघट्टनैः (शिरोभ्यां चावघट्टितैः und शिरोभिश्चावघट्टितैः Hariv. 4720) *das Aneinanderstossen mit* MBh. 4, 354. परमर्मावघट्टन *das Berühren der empfindlichen Seiten eines Andern* Mârk. P. 15, 39.

अवघात 2) धान्यावघात Kathâs. 85, 23.

अवघातिन् adj. *dreschend, aushülsend*: स्थूलतुषाव° Bhâg. P. 10. 14, 4.

अवघूर्ण (von घूर्ण् mit अव) adj. *sich hinundherbewegend, wankend*: विष्टभ्य चित्तं प्रणयावघूर्णं धैर्येण Bhâg. P. 11, 29, 36.

अवघोष (von 1. घुष् mit अव) m. *Verkündigung*; s. जयावघोष.

अवघ्राण *das Riechen* Bhâg. P. 5, 14, 2. 10, 16, 36.

अवघ्रेय adj. *zu beriechen* TBr. 1, 3, 10, 7.

अवचर und अवचरण vgl. तालावचर, °चरण.

अवचायिन्, आम्राव° Kathâs. 124, 142.

अवचूड (1. अव + चूडा) m. *ein nach unten hängender Büschel eines Banners* Çiç. 5, 13; vgl. Halâj. bei Mallin. zu d. Stelle und अवचूल, उच्चूड.

अवचूरि vgl. चूर्णि 2).

अवचूर्णय्, भेर्यो दिव्यपुष्पावचूर्णिताः *bestreut mit Blumen* MBh. 2, 813.

अवचूल Halâj. 2, 303. — Vgl. अवचूड, उच्चूल.

अवचूलक lies n. st. m.

अवच्छेदक Verz. d. Oxf. H. 242, *a*, No. 593. fgg. ज्ञानावच्छेदकत्वाच्च वृत्तौ ज्ञानत्वोपचारः *since it is that to which cognition*, i. e., Brahma, *is appropriated* Nilak. 231. Sâh. D. 283, 11.

अवज्ञा, instr. अवज्ञया *geringschätzig* so v. a. *ohne Gewicht auf Etwas zu legen, ganz gleichgiltig* Kathâs. 81, 79. सावज्ञम् Sâh. D. 315, 17.

अवज्ञानगस्तोत्र (अ° - 2. ग + स्तोत्र) n. Titel eines Stotra Hall 198.

अवज्ञेय, नावज्ञेयो रिपुस्तात प्राकृतो ऽपि बुभूषता *gering zu achten* MBh. 4, 960. R. 7, 17, 45. Spr. 4282. 4438.

अवद्योतन (vom caus. von द्युत् mit अव) n. *das Beleuchten* Kâtj. Çr. 4, 10, 4. 14, 5.

अवट 1) Kathâs. 65, 82. Varâh. Bṛh. S. 55, 24. *Zahnhöhle* 66, 5. *Grube* in übertr. Bed.: यैरेव स्तुतिभिः स्वामी प्राप्यते व्यसनावटम् Mahânâṭ. 504. — Vgl. कपिलावट, मुञ्जावट.

अवटनिरोधन (अ° + नि°) m. N. einer Hölle Bhâg. P. 5, 26, 7.

अवटु 2) n. Halâj. 3, 2.

अवटोदा (अवट + उद) f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5, 19, 18.

अवतंस, कर्णावतंस Daçak. in Benf. Chr. 199, 3. काममञ्जरी नामाङ्गपुर्यवतंसस्थानीया वारयुवतिः 179, 13. fg.

अवतंसक m. Halâj. 2, 399. Titel einer buddhistischen Schrift Wassiljew 119. 130. 157. 201. 204. 222. 327.

अवतरण 2) die Stelle MBh. 12, 12965 lautet: कृत्वा भारावतरणं वसुधायाः und ist zu übersetzen: *bewirkend, dass die auf der Erde lastende Bürde hinabfuhr*, d. i. *verschwand*.

अवतरणिका bedeutet *einleitende Worte, Einleitung*; vgl. den Columnentitel am Anfange des Sâmkhjapravakana.

अवतान 2) *b*) MBh. 2, 355.

अवतार 1) मनिष पाषण्डपथावतारः *das Hinabsteigen auf den Pfad der* Pâsh. Daçak. in Benf. Chr. 185, 6. — विद्याधरावतारः सन्निसंको ज्ञातो ऽत्र कानने Kathâs. 65, 68. 66, 171. अवतारद्वादशकीर्तन (wohl °द्वादशक° zu lesen) Verz. d. Oxf. H. 302, *a*, 1. — 5) Titel eines buddhistischen Werkes Wassiljew 299.

अवतारण, भुवो भारावतारणात् *um der Erde die Last abzunehmen* Verz. d. Oxf. H. 73, *a*, 4. auch in intransit. Bed. (= अवतरण) *das sich-Hinablassen, Hinabfahren* (zur Erde): अंशावतारणं चात्र देवानां परिकीर्तितम् MBh. 1, 368. आदिवंशावतारणम् *das Erscheinen der ersten Geschlechter* 312. so heissen die Adhjâja 59—64 im 1ten Buche. Die ed. Bomb. liest 312 आदिरंशावतारणम् und die angeführten Adhjâja heissen daselbst अंशावतरण (mit kurzem अ).

अवतारवादावली (अ° - वाद - आ°) f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 38, *a*, No. 94.

अवतारिन्, मत्स्यकूर्माद्यवतारिन् *als Fisch, Schildkröte u. s. w. auf der Erde erscheinend* (Vishṇu) Weber, Râmat. Up. 351.

अवदंश, फलावदंशपूर्णाश्च चाङ्गेर्यः पानयोजिताः Hariv. 4652. फलावदंशा जम्बीराद्युपदंशाः Schol.

अवदात 4) *klar, deutlich, verständlich* Sâh. D. 124, 14. 268, 11. — Vgl. u. 7. दा mit अव.

1. अवदान 1) Bhâg. P. 11, 27, 41.

2. अवदान *eine aussergewöhnliche That* Sâh. D. 232.

अवदानीय (von 1. अवदान) adj. *was einen Abschnitt oder Theil bilden*

soll TBr. 1,3,8,4. Kâṭh. 13,5.

अवदार m. *Durchbruch:* °रमेति Varâh. Bṛh. S. 54,118.

अवदारक adj. *grabend* Med. k. 78.

अवदारण adj. *bersten machend, zertrümmernd:* परनगरावदारण (चक्र) MBh. 1,1179. n. *das Zerspalten, Zertrümmern* Sâh. D. 232.

अवदोल (von दुल् mit अव) m. *das Schaukeln* Ragh. 9,46.

अवद्य 1) *a)* °कर्मन् *eine verächtliche —, gemeine Handlung* Bhâg. P. 10, 85,48. — 2) *a)* पुराणमित्येव न साधु सर्वं न चापि काव्यं नवमित्यवद्यम् Spr. 4559. °कृत् Kathâs. 64,20. °मृष् Bhâg. P. 10,22,20. Z. 3 lies 5,53,14 st. 5,33,14. — Z. 6 des Artikels ist *b)* st. 2) und Z. 9 *c)* st. 3) zu lesen.

अवधान unter den काव्याङ्गानि Verz. d. Oxf. H. 207,*a*, No. 3. °खिन्न *aufmerkames Hinschauen* Çiç. 9,11. चौरे गते वा किमुतावधानम् (Conj.) *das Aufpassen* Spr. 1610. अवधानेन (*Andacht*) मौनेन कषायेण जटाजिनैः 3615.

अवधारण 2) सामादौ तु परिक्षीणे स्याद्दण्डेनावधारणम् so v. a. *dann bleibt nichts Anderes übrig als* Sâh. D. 220. 501.

अवधारणीय *für ausgemacht anzusehen* Hariv. 6252.

अवधार्य lies = अवधारणीय st. dass.

अवधि 2) तत्र चैवासन्वीरा मासत्रयावधि *drei Monate lang* Kathâs. 32,146.

अवधिज्ञानिन् (अ° + ज्ञा°) adj. *die Grenzen kennend*, m. pl. Bez. eines best. Gefolges des Vîra Wilson, Sel. Works 1,303.

अवधीरय्, यदा तेनावधीरितम् impers. so v. a. *als dieser nicht darauf einging* Râǵa-Tar. 1,163. मोहावधीरितार्थस्य पश्चात्तापः *vernachlässigt* Sâh. D. 481. 498. दुःखान्यपि विषमाण्यवधीर्य *nicht beachtend, muthig überwindend* Kathâs. 123,339. अवधीरितशारदारविन्दौ चरणौ ते *spotten* so v. a. *übertreffen* Sâh. D. 95,16.

अवधीरिन् (von अवधीरय्) adj. *zurückweisend* so v. a. *übertreffend:* कल्पद्रुमकिसलयावधीरिण्यरुणार्चिषि Daçak. in Benf. Chr. 184,5.

अवधूत s. u. 1. धू mit अव. °गीता f. Titel zweier Schriften Hall 124. अवधूतानुभूति f. Titel einer Schrift 125.

अवधूनन, (योधाः) चक्रुर्बाङ्कस्वनांश्चैव तथा चेलावधूननम् (चैवावधू° ed. Bomb.) MBh. 8,4380. — Vgl. आवेध.

अवधृति f. = अवधारण H. an. 7,2.9 (wo °धूति gedr. ist). *genaue Bestimmung* Verz. d. Oxf. H. 323,*b*,20.

अवध्यान (von 1. ध्या mit अव) n. *Geringachtung* Bhâg. P. 11,23,10.

अवध्यायिन् (wie eben) adj. *gering achtend*, in comp. mit dem obj. Bhâg. P. 10,44,48.

अवध्येय s. u. 1. ध्या mit अव.

अवन 4) *das Schützen, Hüten:* भवदवनाय Gît. 4,3. Bhâg. P. 10,83,4.

अवनति *Parallaxe in Breite* Sûrjas. 5,1. Varâh. Bṛh. S. 5,18.

अवनामिन् (von नम् mit अव) adj. *sich beugend, sich neigend:* पुष्पभाराव° *durch die Last der Blüthen* MBh. 1,2855. 3,11059. Hariv. 4947.

अवनि 2) Z. 4 lies ये st. या.

अवनिज (अ° + 1. ज) m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varâh. Bṛh. 1,6. 4,3.

अवनिप (अ° + 2. प) m. *Fürst, König* Varâh. Bṛh. S. 8,8. 19,17.

अवनिपालक (अ° + पा°) m. *Fürst, König* Spr. 3913.

अवनिसुत (अ° + सुत) m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varâh. Bṛh. S. 17,13. 19,9. Bṛh. 23,13.

अवनीधर (अ° + धर) m. *Träger der Erde, Berg* Verz. d. Oxf. H. 323,*b*,27.

अवनीध्र m. dass. MBh. 13,1847. fg.

अवनीपाल (अ° + पाल) m. *Fürst, König* Bhâg. P. 10,74,17.

अवनीय (von 1. नी mit अव) adj. *abzugiessen* TS. 6,5,2,3.

अवनीश (अवनि + ईश) m. *Fürst, König* Varâh. Bṛh. S. 5,27. 74,17.

अवनेग (von निज् mit अव) m. *das Abwaschen:* पादाव° Bhâg. P. 11,6,19.

अवनेजन adj. *abwaschend:* पादावनेजनवत् Bhâg. P. 10,83,12. n. *das Abwaschen:* पादाव° 75,5. 82,29. पादावनेजनीरापः *zum Abwaschen der Füsse dienend* 48,15. 80,20 (subst. ohne आपः). आपस्ते ऽङ्घ्र्यवनेजन्यः 41,15.

अवनेय (von 1. नी mit अव) adj. *abzuführen:* अरण्ये — अवनेया भविष्यसि R. 7,46,9.

अवन्त् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vaidjâni Ind. St. 3,460,7.

अवन्तक m. pl. N. einer Schule Wassiljew 79.231. — Vgl. u. आवन्तिक.

अवन्ति 1) Varâh. Bṛh. S. 5,40. 9,17. 21.

अवन्तिका Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,7. *die in* Avanti *gesprochene Sprache* Sâh. D. 173,4.

अवन्तिभूपाल (अ° + भू°) m. *der Fürst von* Avanti so v. a. Bhoǵa Verz. d. Oxf. H. 209,*a*, No. 490.

अवन्तिवती (von अवन्ति) f. N. pr. der Gattin Pâlaka's Kathâs. 112,85.

अवन्तिवर्धन (अ° + व°) m. N. pr. eines Sohnes des Pâlaka Kathâs. 112,13.

अवन्तिवर्मन् m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,19.

अवन्ती 1) Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,33. 338,*b*,28. °देश 352,*b*,12.

अवन्तीसरस् (अ° + स°) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,16.

अवन्ध्य N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,34. अवन्ध्या f. desgl. 339,*b*,46.

अवपतन (von 1. पत् mit अव) n. *das Herabfallen:* अवरावपतन *das Abgehen der Nachgeburt* Pâr. Gṛhj. 1,16.

अवपात 1) विपथावपात *das Hinabgehen auf einen Abweg, das Betreten eines Abweges* Spr. 2522.

अवपातन *das Niederwerfen* Bhâg. P. 10,44,4. In der Dramatik *eine Scene, in der eine Person erschrocken die Bühne betritt und am Schluss in froher Stimmung die Flucht ergreift*, Sâh. D. 423. 420.

अवपाद (von 1. पद् mit अव) m. *das Fallen* TBr. 1,2,4,2. 5,12,1. Kâṭh. 33,6.

अवपाशित, मृत्युपाशाव° R. 7,6,59.

अवपोथिका (von पुथ् mit अव) f. *Steine u. s. w., die man von den Mauern einer Stadt auf den Feind hinabwirft:* (पुरी) सोल्कालातावपोथिका MBh. 3,641.

अवफ zu streichen.

अवबोद्धव्य (von 1. बुध् mit अव) adj. *zu beherzigen:* इदं चैवावबोद्धव्यं वृद्धस्य मम शासनम् MBh. 2,2435.

अवबोध Bhâg. P. 10,85,10 = अध्यवसायशक्ति nach dem Schol.

अवबोधक (vom caus. von 1. बुध् mit अव) nom. ag. *Erwecker:* अखिलशक्त्यव° Bhâg. P. 10,87,14.

अवभङ्ग (von भञ्ज् mit अव) m. *das Zerbrechen:* धनुर्दण्डाव° Sâh. D.

91,11. *das Abfallen, Einfallen:* नासावभङ्ग Suçr. 2,261,18.

अवभर्जन (vom caus. von भर्ज् = 1. भ्रज्ज् mit अव) adj. *röstend* so v. a. *zu Nichte machend:* अखिलकर्मवृजिनबीजाव° Bhâg. P. 12,6,68.

अवभास 2) Sâh. D. 96,9. 116,19.

अवभासक lies *beleuchtend, erhellend* Vedântas. (Allah.) No. 149. Davon nom. abstr. °त्व n. 26.

अवभासन (von 2. भास् mit अव) n. 1) *das Erscheinen, Offenbarwerden* Sâh. D. 632. — 2) *das Beleuchten, Erhellen* Vedântas. (Allah.) No. 110.

अवभासनशिखिन् m. N. pr. eines Nâga Vjutp. 87.

अवभृति (von भर् mit अव) f. N. pr. einer Stadt Schol. zu Bhâg. P. 12,1,27. — Vgl. आवभृत्य.

अवभृथ, °स्नपन Bhâg. P. 10,75,8. — Vgl. आवभृथ, आवभृथ्य.

अवभृथसामन् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*a*.

अवभेदक adj. so v. a. अवभेदिन् von Kopfschmerz Pâr. Gṛhj. 3,6.

अवम 2) n. (sc. दिन), gew. pl. *der Unterschied zwischen einem* Kândra- (= 29 Tage, 31 Ghaṭikâ und 50 Pala) *und einem* Sâvana-*Monat* (= 30 Tage); insbes. *der zu 60* Ghaṭikâ (= *24 Stunden) angewachsene Unterschied, welcher bei der Ausgleichung abgezogen wird* (daher auch क्षयाह benannt), Siddhântaçir. (Golâdhj.) 4,12. Varâh. Bṛh. S. 2, Abs. 4. °रात्र dass. Utpala ebend. Vgl. अवमदिनक्षयोः परिभाषा Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,2.

अवमतर् Spr. 3566. 3955. द्विजानाम् MBh. 1,1705. विप्राव° Bhâg. P. 12,6,63. परचित्ताव° *der es unter seiner Würde hält sich um Andere zu bekümmern* Spr. 3229.

अवमन्तव्य M. 2,226. MBh. 5,4605. Spr. 4359.

अवमन्यक (von मन् mit अव) adj. *verachtend, gering achtend, verschmähend:* श्रेयसः MBh. 3,1176.

अवमर्द füge *Aufreibung* hinzu. अर्थावमर्द *Verschleuderung von Geld* Spr. 649. सावमर्दं वाक्यम् *eine Rede, die Einen unangenehm berührt* oder *eine widersetzliche Rede* R. ed. Bomb. 3,40,11. Bez. *einer best. Art von Eklipse* Varâh. Bṛh. S. 5,43. 48. — N. pr. einer Eule Kathâs. 62,6. 73.

अवमर्दन 1) füge *hart mitnehmend, aufreibend* hinzu. — 2) *b*) füge *hartes Mitnehmen, Aufreiben* hinzu. द्विषताम् MBh. 3,12313. — Vgl. ग्रहावमर्दन.

अवमर्दिन् fuge *hart mitnehmend, aufreibend, zerstörend* hinzu. पराष्ट्रावमर्दिन् MBh. 2,1060.

अवमर्श *Bedenken, Erwägung* Daçak. 1,22.39.

अवमर्शन n. dass. Pratâpar. 40,*b*.

अवमान füge *Schimpf, Schande* hinzu. MBh. 3,226. Spr. 2414. 3566. Am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 87,52.

अवमानन Daçak. 1,42.

अवमानिन्, परस्य Spr. 4380.

अवमान्य MBh. 1,1467.

अवमार्जन *das Abwischen, Wegkehren:* द्विजोच्छिष्टावमार्जन MBh. 3,13373.

अवमेहन (von 1. मिह् mit अव) n. *das Bepissen* Bhâg. P. 5,5,30.

अवमोचन (von मुच् mit अव) n. *Wohnort* (= वसतिभूमि Schol.) Bhâg. P. 10,5,20.

अवमोटन (von मुट् mit अव) adj. f. ई *Reissen verursachend;* s. u. खल्ल 2).

अवयवशस् (von अवयव) adv. *gliedweise:* कृत्स्नम् Bhâg. P. 3,30,28. 10,6,33.

अवयविन् Bhâg. P. 11,22,21. 12,4,25. 26.

अवयस = आवयस P. 5,4,36, Vârtt. 7.

अवर् 1) *a*) विशेषं नाधिगच्छामि निर्धनस्यावरस्य च *zwischen einem Armen und einem niedrig Stehenden* Spr. 4490. आसेवन्तावरा वृत्तीः कवयः *führten das erbärmlichste Leben* Râǵa-Tar. 5,203. — *b*) द्वादशावरान्द्वादश परान्पुनात्युभयतः *spätere* so v. a. *die noch geboren werden sollen* Âçv. Gṛhj. 1,6,1. fgg. P. 3,4,20. अवरे मकारात् nach unserer Anschauung *die dem* म *vorangehenden* (Laute) RV. Prât. 6,7. 11,26. 12,1. 13,16. 14,20. 18,22. *vorangehend* (Gegens. पर) auch Çat. Br. 4, 1,1,23. 12,2,3,6. 14,1,3,26. — 4) n. *Nachgeburt:* अवरावपतन *das Abgehen der Nachgeburt* Pâr. Gṛhj. 1,16.

अवरज 2) कन्या Bhâg. P. 10,5,29. m. *ein jüngerer Bruder* Râǵa-Tar. 5,26. mit ablat. MBh. 4,1012. f. *eine jüngere Schwester* Bhâg. P. 10,4,6.

अवरपरम् TBr. 1,7,10,5.

अवरशिला zu streichen.

अवरशैल (अ° + शैल) vgl. u. पूर्वशैल.

अवरस्पर vgl. VS. Prât. 3,50.

अवरार्ध्य 2) द्यवरार्ध्यौ रथौ *mindestens zwei Wagen* Lâṭj. 3,10,2. Çâñkh. Br. 25,15.

2. अवरोध 5) °सुन्दरी MBh. 1,1812. Râǵa-Tar. 5,357. pl. Bhâg. P. 10,71,13.

2. अवरोधन 3) pl. *die Frauen im Gynaeceum* Spr. 4077.

अवरोपण (vom caus. von रुह् mit अव) n. *das Pflanzen:* वृक्षाणाम् MBh. 13,2991.

अवरोह 1) = अपकर्ष *ein absteigendes Verhältniss, Abnahme* Sâh. D. 249,19. — 3) Pâr. Gṛhj. 1,14. = लताद्रुम *Schlingpflanze* Halâj. 2,29. — Vgl. दुरवरोह, महावरोह.

अवरोहण adj. (f. ई) *herabsteigend* Mârk. P. 10,90. 95. n. *das Herabsteigen:* पाण्डूनां गन्धमादनात् MBh. 1,462. *der Ort, an dem man absteigt,* Bhâg. P. 10,18,25.

1. अवर्ण 1) *Vorwurf, Tadel:* °मुखरा गिरः Râǵa-Tar. 6,144. °वाद Halâj. 1,148. °कारक Vjutp. 198. — 2) *der Laut* अ *oder* आ AV. Prât. 3,44. 4,56.

2. अवर्ण, एतावर्णावर्णौ (du. von एतावर्ण und von अवर्ण) von Nara und Nârâjaṇa (nach dem Schol.) *farblos* MBh. 3,8384.

अवर्ति Z. 2 lies गर्भिष्ठाकृर्विप्रासः.

अवर्ष lies n. st. m. und füge MBh. 2,1208 hinzu.

अवर्षुक TS. 6,5,6,5.

अवलगित (von लग् mit अव) n. in der Dramatik *ein Hors d'oeuvre im Prolog* Sâh. D. 293. 288. 521.

अवलग्न 2) Spr. 5328. Çiç. 9,49.

अवलत्तिका (1. अव + ल°) f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,147.

अवलम्ब 5) adj. (f. आ) *herabhängend:* मालया — कण्ठदेशे ऽवलम्बया R. 7,23,5,12. मालाम् — गुल्फदेशावलम्बाम् *herabhängend bis zu* MBh. 13,982. Hierher auch das u. 1) stehende Beispiel Megh. 71. — Vgl. निरवलम्ब.

अवलम्बन, स्वकराव° Çiç. 9,82. अखण्डवस्त्वनवलम्बनेन चित्तवृत्तेरन्यावलम्बनं विक्षेपः *das Sichhalten —, Sichheften an, das Gerichtetsein*

auf Vedântas. (Allah.) No. 137. fgg. *Halt, Stütze:* चातकस्य तु जीमूत भवानेवावलम्बनम् Spr. 1398. In der Stelle कथं पुनरिहावलम्बनं भगवत्याः संभवति Hit. 99,6 so v. a. *Festhalten* oder *Verweilen;* ed. Johns. 2094 liest aber statt dessen आवासः. adj. (f. ई) *sich an Etwas* (loc.) *lehnend* Bhâg. P. 11,8,26.

अवलम्बिका s. मनोऽवलम्बिका.

अवलम्बिन्, सुताहस्ताव° Kathâs. 93,12. करान्प्रसार्य रविणा दक्षिणाशावलम्बिना *sich lehnend an* Spr. 3870. योगीन्द्रेण — तन्नावलम्बिना LA. (II) 92,14. An den ersten Stellen *hängend habend* d. i. *behängt mit;* vgl. noch रक्तमालावलम्बिन् R. 7,23,3,4.

अवलिप्तता Spr. 954.

अवलीढा f. *Geringachtung* Halâj. 4,30. — Vgl. रीढा.

अवलीला (1. अव + ली°) f. *Scherz, Spiel:* अवलीलया *im Spiel* so v. a. *ohne alle Anstrengung, mit der grössten Leichtigkeit* Pańkar. 1,2, 17. 7,12. 9,24. 13,5.

अवलुम्पन LA. 48,4 = MBh. 1,5586. Nach Nîlak. = गात्रसंकोचन oder वर्त्मान्तरेण गमनम्; vgl. Spr. 2695.

अवलेखन 1) *das Bürsten, Kämmen* Âçv. Çr. 2,16,24.

अवलेखा f. *das Zeichnen, Malen* (= चित्रकर्मन् Schol.) Bhâg. P. 7,12,12.

अवलेप 1) 4) अनवलेप *ungesalbt* und zugleich *frei von Hochmuth* Çiç. 9,51. — 4) Spr. 3618. Bhâg. P. 10,14,10. गर्वो ऽवलेपजं वाक्यम् Sâh. D. 475. सावलेप adj. *stolz, hochmüthig:* अधिक्षेपवचनानि Daçak. in Benf. Chr. 185,19.

अवलेह *das Ablecken:* रक्ताव° Varâh. Bṛh. S. 12,6.

अवलेहक adj. *leckend an:* सो ऽहं वागग्रमिष्टानां रसानामवलेहकः MBh. 13,2173.

अवलेहन n. *das Belecken:* असिधारावलेहन Spr. 2609.

अवलेहिन् adj. *leckend, an Allem leckend, Leckermaul* MBh. 13, 519. = सृक्किणी लेलिहाना, सदा क्रुद्धा (लुब्धा?) Schol.

अवलोक, दयितावलोक Çiç. 9,71. अवलोकेषु नारीणां सहस्राणि शतानि च *waren im Angesicht, — sichtbar, — zu sehen* MBh. 1,7902. सदयावलोकैः *Blick* Bhâg. P. 10,15,8. प्रणयावलोकैः 21,11. स्मायावलोकलव 61,4.

अवलोकक mit einem acc.: आजगाम — पाण्डवानवलोककः *um sie zu sehen* MBh. 3,12604. 11055 (S. 571).

अवलोकन *das Aussehen:* मुग्धबालसिंहावलोकन adj. *das Aussehen eines — habend* Bhâg. P. 3,2,28.

अवलोकयितर् nom. ag. *Betrachter, Beschauer* Vedântas. (Allah.) No. 36.

अवलोकित 3) f. आ N. pr. *eines Frauenzimmers* Mâlatîm. 4,16. fgg.

अवलोकितव्रत (अ° + व्रत) m. N. pr. *eines Mannes* Wassiljew 274.

अवलोकिन् *blickend auf, anblickend:* वीराव° Kathâs. 72,53. 74,284. मार्गाव° 98,32. 123,83.

अवलोक्य adj. *anzusehen, worauf man sein Auge richten darf:* अवलोक्यो न चादर्शो मलिनो बुद्धिमत्तरैः MBh. 13,5001. संध्यायामनवलोक्यानि Verz. d. Oxf. H. 85,a,33.

अवलोप (von लुप् mit अव) m. *Unterbrechung, Störung* Bhâg. P. 2,7,6.

अवलोप्य (wie eben) adj. *abzureissen:* मांसान्योष्ठावलोप्यानि Bhaṭṭ. 5,14. 21,23.

अववर्तिन् (von वर्त् mit अव) adj. *wiederkehrend* TBr. 1,2,6,1.

अवश 1) स्त्री चावशा *über die der Mann keine Macht hat, ungehorsam* Spr. 2610. — 2) Bhâg. P. 11,3,7. सकलमवशं सीदति जगत् Spr. 241. *machtlos* 2865. Streiche am Ende «Statt — lesen».

अवशंगम (3. अ + व°) adj. *sich nicht fügend, keinem Einfluss — keiner Veränderung unterworfen;* n. Bez. *desjenigen* Saṁdhi, *bei dem die zusammenstossenden Laute keine Veränderung erleiden,* ṚV. Prât. 4,1.

अवशा AV. Prât. 1,97. 105.

अवशिन् (3. अ + व°) adj. *seines Willens nicht mächtig* Spr. 2641.

अवशेष n. Bhâg. P. 10,87,17. पीतावशेष adj. *bis auf einen kleinen Rest ausgetrunken* Spr. 1321. तत्र मृद्भाण्डावशेषम् (absol.) अचोरयाव *so dass nur die irdenen Geschirre nachblieben* Daçak. in Benf. Chr. 188,14.

अवशेषता f. nom. abstr. Bhâg. P. 10,87,15.

अवश्यकबृहद्वृत्त n. Titel einer Schrift der Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,286.

अवश्यम्, कृत्यावश्यकार्याणि MBh. 1,7899. 8,10. — Vgl. आवश्यक.

अवश्याय 1) *Reif, Thau.* नावश्यायो (*Thau*) ऽपि तत्राभूत्कुत एवाभ्रजातपः MBh. 12,5334. = धूमिका (*Nebel*) Schol. °बिन्दु als Bez. *eines Undinges* Vjutp. 77. °पट *eine Art Zeug* 137.

अवष्टभ्य adj. *festzuhalten, aufzuhalten* Kathâs. 64,62.

अवष्टम्भ 4) Halâj. 4,74. सौष्ठव bedeutet wohl hier *das Strotzen, Fülle,* und diese Bed. scheint अवष्टम्भ Sâh. D. 333,19 zu haben.

अवस ṚV. 6,61,1. TS. 2,2,5,5.

अवसञ्जन = निवीत Schol. zu Kâtj. Çr. 15,5,13.

अवसन्न partic. s. u. सद् mit अव. Davon nom. abstr. °ता f. *das in-die-Enge-Kommen, Verlegenheit, Rathlosigkeit* Nîlak. zu MBh. 12,1878.

अवसर 2) मुखरतावसरे हि विराजते Kir. 5,16. अलभत — अवसरम् Çiç. 9,41. न चायं गदितुमवसरः Spr. 1579. 3575. — 3) ÇKDr. giebt मन्त्रभेद durch मन्त्रविशेष wieder. — Vgl. पत्त्रावसर.

अवसर्पण, रथ्याव° *das auf-die-Strasse-Gehen* Mârk. P. 35,24; vgl. रथ्योपसर्पण Jâǵń. 1,196.

अवसर्पिणी f. *ein herabsteigendes Verhältniss, Abnahme* VP. 197.

अवसलवि = अपसलवि Gobh. 4,3,6. 8.

अवसवि adv. = अप्रदक्षिणम् Çâṅkh. Çr. 4,3,12. — Vgl. अपसव्य.

अवसा vgl. auch सा, स्यति mit अव.

अवसाद vgl. निरवसाद.

1. अवसान 1) MBh. 5,934. 2595. — 2) दिनावसाने Sâh. D. 307 so v. a. *wenn ein ganzer Tag darüber hingeht.* — 7) N. pr. *einer Oertlichkeit* gaṇa तक्षशिलादि zu P. 4,3,93. — Vgl. आवसान und गदावसान.

अवसानिका, auch die Bomb. Ausg. des R. liest सच्चावसानिकान्; der Schol. erklärt das Wort durch यागसमाप्तिप्रयोजन. Statt मावसानानिकान्स्पर्शान् ist beim Schol. zu AV. Prât. 1,8 wohl मावसानिकान्स्प° zu lesen.

अवसायिन् füge *Halt machend, sich niederlassend* hinzu und vgl. noch अन्तेऽवसायिन् und यत्रकामावसायिन्.

अवसित 1) b) Vikr. 37,9. — c) VS. Prât. 1,101. 106. 4,114. — Vgl. दुरवसित.

अवसिति (von सा, स्यति mit अव) f. *Ende, Schluss:* अथ कथमपि दी-

र्घा सा कथा चात्र तासामवसितिमुपयाता KATHÂS. 47,121. Ind. St. 8,322.

अवसेचन 1) गङ्गावसेचन *das Baden in der* Gaṅgâ MBH. 3,8231. तते दारात्रसेचनम् *das Streuen* Spr. 3965.

अवस्कन्द 1) HALÂJ. 2,297 (demnach ist 2. zu streichen). Spr. 3800. अतस्त्वं प्रति युष्माकमवस्कन्दो न भद्रकः KATHÂS. 54,212. स च दातुमवस्कन्दमैच्छत् 62,76.

अवस्कन्दन 3) *Beschuldigung* VJAVAHÂRAT. 20,5.

अवस्कन्दिन् vgl. गौरावस्कन्दिन्.

अवस्कर 3) *Abtritt:* अवस्करे चिरं स्थानं निष्कुटेषु च वर्जये MBH. 3, 14676. अपाकभोग्यः स श्वेवावस्करे तस्करैर्हृतः RÂGA-TAR. 5,412. संस्कारो ऽवस्करस्येव तिरस्कारकरो हि सः Spr. 1651 (hiernach die Uebersetzung zu ändern). °मन्दिर dass. RÂGA-TAR. 5,406.

अवस्तात् auch *diesseits, vorher.* TAITT. BR. 1,5,2,3; vgl. WEBER, Nax. 2,305. 311. 386.

अवस्तार *Streu* u. s. w.; vgl. निरवस्तार.

अवस्तु Z. 2 lies सकल st. सपाल; die Stelle steht VEDÂNTAS. (Allah.) No. 20. und अवस्तु bedeutet hier *das Unreale, Unding;* vgl. KATHÂS. 63, 190. KAP. 1,20.78. अवस्तुत्व 79.

अवस्था 2) *c)* Spr. 2711. वयोऽवस्था 3951. अवस्था allein dass. 4627. बालावस्थ adj. 5063. *Art und Weise* ṚV. PRÂT. 14,29. एतदवस्थ adj. *derartig:* चिरवियोग VIKR. 135. vier Avasthâ WEBER, RÂMAT. UP. 335. fg. चित्रपटे und परमात्मनि Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,16. fgg. drei WEBER, RÂMAT. UP. 356. BHÂG. P. 10,83,4. fünf im Verlauf der Handlung im Drama SÂH. D. 324. — *e)* in der Dramatik *ein einzelner Erfolg, der alle übrigen Erfolge nach sich zieht:* सावस्था फलयोगः स्याद्यः समग्रफलोदयः SÂH. D. 329. fg.

अवस्थान 1) तदाकाराकारितायाश्चित्तवृत्तेरवस्थानम् *das Verharren* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 124. चित्तस्योद्रिक्तसत्त्वस्यावस्थानं यितया *im Zustande* Verz. d. Oxf. H. 229,*b*,20. 25. 35. प्रायश्चिरमवस्थानं पार्थिवा न तदा क्वचित्। धारासंपातसंभूता बुद्बुदा इव दुर्दिने॥ *Bestand* RÂGA-TAR. 5,278. केचित्तं प्रत्यवस्थानं ये पुरा प्रतिजज्ञिरे *gegen ihn Stand zu halten* 6,131.

अवस्थापन (vom caus. von स्था mit अव) n. *das Ausstellen* so v. a. *das Ausbieten* (zum Verkauf): युवजनमनोरथलक्ष्यप्रभूतायाः प्रभूततमेन शुल्केनावस्थापनम् DAÇAK. in BENF. Chr. 180,14. fg.

अवस्थासंग्रह (अ° + सं°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,13.

अवस्थिति *Aufenthalt* BHÂG. P. 10,83,23. fg. °चापल *Unbeständigkeit* Spr. 2522.

अवस्पन्दित (von स्पन्द् mit अव) n. in der Dramatik *das Umdeuten der eigenen Worte* SÂH. D. 328. 521.

अवस्यु m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âtreja, Liedverfassers von ṚV. 5,31 nach Vers 10 das. Ind. St. 3,204,*a*.

अवस्वन्त् lies 3,26,6 und füge TS. 5,5,10,4 hinzu.

अवहनन 1) BHÂG. P. 10,44,15.

अवहसन (von हस् mit अव) n. *das Verlachen, Verspotten* MBH. 1,144.

अवहार 2) *das Zurückziehen der Truppen:* क्रियतामवहारो ऽस्माद्युद्धात् MBH. 1,7118. *Einstellung eines Kampfes* 5,7247. 6,2399. fg. 4885. 7,9491. *das Aufschieben:* वीणारम्भावहारं तु चक्रे स दिवसान्बहून् KATHÂS. 49,36. — 5) H. an. hat अपनेतव्य, MED. उपनेतव्यद्रव्य.

अवहारिक (von अवहार) n. *Beute:* युद्धावहारिकं यच्च पितुः स्यात् MBH. 13,2549.

अवहालिका vgl. निरवहालिका.

अवहास füge *spöttisches Lachen, Verspottung, Spott* hinzu. दुर्योधनस्यावहासो भीमेन च सभातले MBH. 1,411. नामर्षयत्ततस्तेषामवहासम् 2, 1670. 1700. R. 6,18,8. KATHÂS. 124,150.

अवहास्य, अवहास्या भविष्यन्ति ब्राह्मणाः सर्वराजसु MBH. 1,7039. Davon nom. abstr. °ता f. 3,17193. KATHÂS. 63,190.

अवहित्थ 1) m. *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*, 19. — 2) n. *Verstellung* HALÂJ. 4,87. f. आ DAÇAR. 2,18. SÂH. D. 228. 95, 12. PRATÂPAR. 54, *a*, 2.

अवहित्थक m. *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,33.

अवहेला, instr. अवहेलया *mit geringschätziger Behandlung* so v. a. *mit der grössten Leichtigkeit, ohne alle Anstrengung* KATHÂS. 43,228. 48,66. 49,27. 50,84. 58,112. 74,27. 78,22. 85. लुलाव च करं तस्य — एकेनापि प्रहारेण बिसकाण्डावहेलया *mit solcher Leichtigkeit, wie man einen Lotusstengel abhaut,* 52,121. सावहेलम् adv. *geringschätzig* so v. a. *leichthin* 81,84.

अवाकिशरम् (अवाञ्च् + शि°) adj. *den Kopf nach unten gerichtet habend* Spr. 4953. *mit dem oberen Ende nach unten gekehrt* VARÂH. BṚH. S. 79,28 (अवाकिङ्करम्). — Vgl. u. अवाञ्च् 1).

अवाक्शीर्ष adj. *den Kopf nach unten gerichtet habend* MBH. 13, 2929.

अवाकशृङ्ग (अवाञ्च् + शृङ्ग) adj. *mit einem Horn nach unten gekehrt* (vom Monde) VARÂH. BṚH. S. 47,16.

अवाक्सर्ग (अवाञ्च् + सर्ग) m. *die Schöpfung der abwärts strebenden Wesen* BHÂG. P. 12,12,11.

अवाक्स्रोतस् (अवाञ्च् + स्रो°) adj. *dessen Strömung nach unten geht* MBH. 14,1011. — Vgl. अर्वाक्स्रोतस्.

अवाग्गति (अवाञ्च् + ग°) adj. *der Gang nach unten (zur Hölle)* MBH. 14,490 (Lesart der ed. Bomb.). — Vgl. अर्वाग्गति.

अवाग्गमन (अवाञ्च् + ग°) n. *eine Bewegung nach unten;* davon °वत् adj. *nach unten gehend:* अपान VEDÂNTAS. (Allah.) No. 54.

अवाग्भाग (अवाञ्च् + भाग) m. *der untere Theil, Boden* HALÂJ. 2,26.

अवाग्वदन (अवाञ्च् + व°) adj. *das Gesicht nach unten richtend* BHÂG. P. 10,75,39.

अवाङ्निरय (अवाञ्च् + नि°) m. *die Hölle unter der Erde* MBH. 14, 1008. — Vgl. तिर्यङ्निरय.

अवाच् VARÂH. BṚH. 4,17.

अवाचक (3. अ + वा°) adj. *die Sache nicht bezeichnend, nicht der richtige Ausdruck für Etwas seiend* SÂH. D. 213,17. °त्व n. 574.

अवाचीन 1) Spr. 2425, v. l.; vgl. oben u. अर्वाचीन 4).

अवाच्य 2) कर्मन् = मैथुन Schol. zu ÇAT. BR. 14,9,4,3.

अवाच्यता f. *Schmähung* KIR. 11,53. BHÂG. P. 4,2,20.

अवाच्यदेश Schol. zu ÇAT. BR. 14,9,4,3.

अवाञ्च् *absteigend, abnehmend* TBR. 2,1,4,2. एकावाञ्चि (असुरच्छन्दांसि, *um eins abnehmend* NID. 1,6,10.

अवात adj. MBH. 2,704, v. l. beim Schol. der ed. Bomb. für अवान; nach dem Schol. so v. a. *nicht vom Winde herabgeworfen*, was aber

nicht gut passt.

अवान 2) vielmehr *nicht trocken* (3. अ + वान), *frisch, vollsaftig:* आम्रफल MBh. 2,704.

अवान्तर *zwischenliegend* Kull. zu M. 1, 74. *fortlaufend* Sâh. D. 278. 319. 142,19 (hierher auch H. 255). *je ein anderer, — verschiedener:* नित्यनैमित्तिकयोरुपासनानां चावान्तरफलं पितृलोकसत्यलोकप्राप्ती Vedântas. (Allah.) No. 8. बिसमृणालयोः कमलकुमुद्वदवान्तरभेदो ज्ञेयः Nîlak. zu MBh. 13, 4554 (hierher auch H. 1126, Sch.). Ueber अवान्तरेडा s. weiter unten u. इडा 2).

अवाप (von आप् mit अव) s. डुरवाप.

अवार TS. 7,3,16,1. 5,3,2. Kâth. 34,16.

अवारुण (3. अ + वा°) adj. *nicht* Varuṇa *gehörig* TBr. 3,2,4,5.

अवावट m. *ein Sohn, den der Vater mit einer Frau aus seiner Kaste zeugt, die vorher mit einem andern Manne gelebt hat*, Devala bei Kull. zu M. 10,5.

अवाशृङ्ग (अव + शृङ्ग) adj. *dessen Hörner nach unten gebogen sind* TS. 2,1,8,5.

अवि 1) Sp. 498, Z. 2 lies 10,8,31 st. 10,8,11. Weber (Ind. St. 5,344) fasst hier das Wort in der Bed. von *Schafmutter.* — 2) *a*) f. Bhâg. P. 10, 70,29. — Vgl. त्र्यवि und पश्चावि.

अविक 1) f. अविका Kathâs. 52,42.

अविकटोरण (अविकट + उ°) wohl Bez. *der für den Beschäler einer Schafheerde erhobenen Abgabe.*

अविकत्थन (3. अ + वि°) adj. *nicht ruhmredig* Daçak. 2,4.

अविकल Spr. 631.

अविकल्पम् (von 3. अ + विकल्प) adv. *ohne sich lange zu besinnen* Kathâs. 94,137.

अविकार m. *Abwesenheit einer Veränderung* VS. Prât. 4,128. adj. *keiner Veränderung unterliegend* 3,9.

अविक्षित् MBh. 1,231. ein Sohn Kuru's 3740. fg.

अविक्षीण so v. a. अविक्षित. अन्न Çat. Br. 1,6,4,14.16.

अविघ्नविनायकचतुर्थी (अ° - वि° + च°) f. Bez. *eines best. vierten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,35.

अविघ्नव्रत (अ° + व्रत) n. Bez. *einer best. Begehung am 4ten Tage der — Hälfte des* Phâlguna Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,42.

अविचर्त्य so v. a. अविचृत्य TS. 4,2,5,3.

अविचारम् (von 3. अ + विचार) adv. *ohne sich lange zu bedenken* Varâh. Bṛh. S. 78,20.

अविजिघत्स (3. अ + विजिघत्सा) adj. *nicht esslustig* Khând. Up. 8,7,1.

अवितथ 1) adj. Spr. 365. अवितथीकर *wahr machen* so v. a. *erfüllen:* आज्ञाम् 745. — 2) n. ohne Cäsur Ind. St. 8,396. 417. 421. fg.

अवितर Bhâg. P. 11,4,10.

अवितर्क m. N. pr. eines Mannes Târan. 53.

अविदान्त (3. अ + वि°) m. N. pr. eines Sohnes des Çatadhanvan Hariv. 2037, v. l. — Vgl. अतिदत्त.

अविदीधयु vgl. 1. धी mit वि.

अविद्या als Çakti Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,38. Weber, Râmat. Up. 325. fg. 351.

अविद्विषे (3. अ + वि°) dat. inf. AV. 1,34,5.

अविधवा Ind. St. 5,194. 294. 301. 308. Varâh. Bṛh. S. 70,11. 103,2. 8. 11.

अविनीत, f. आ genauer *ein unsittliches Frauenzimmer;* vgl. auch Halâj. 2,341.

अविपर्यय (von 3. अ + विपर्यय) *nicht fehlschlagen, — vereitelt werden:* भगवतीनीतिरविपर्ययिष्यति Mâlatîm. 107,3. 4.

अविपाल MBh. 3,14700.

अविभक्त (3. अ + वि°) adj. 1) *nicht vertheilt, nicht geschieden* Bhag. 13,16. यस्याविभक्तं वसु — सहार्थेः so v. a. *gemeinschaftlich, auch den Genossen angehörend* MBh. 3,259. R. 4,7,7. 7,11,32. 23,13. 34,41. — 2) *keine Theilung vorgenommen habend, in Gütergemeinschaft lebend* M. 9,215. so v. a. *ein nächster Verwandter* Schol. zu Kâtj. Çr. 8,6,36. — 3) *unverändert* Ait. Br. 8,1.

अविभक्तिन् s. विभक्तिन्.

अविभू m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 3,12984, Lesart der ed. Bomb. für अभिभू.

अविमुक्त 2) vgl. Weber, Râmat. Up. 329. fgg. 333. 337. 344. fgg. Verz. d. Oxf. H. 10,*a*,9. 42,*a*,7. 44,*a*, No. 101. 76,*a*,14. अविमुक्तेश्वर *eine Form* Çiva's Daçak. 114,4. अविमुक्तेश्वरलिङ्ग Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,37. 70,*a*,20. °निरुक्ति f. Titel eines Werkes Hall 133. — 3) m. Bein. Çiva's Bhâg. P. 10,66,29.

अविमूढ (3. अ + वि°) adj. Bez. *einer Art von* Ṛshi MBh. 1,7683. विमूढ Sund. 3,5.

अवियोग (3. अ + वि°) m. *Nichttrennung, das Nichtverlustiggehen;* mit instr.: असुभिः Daçak. in Benf. Chr. 193,17. fg. *Nichttrennung der Geliebten:* °व्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,8.

अविरति *das Hängen an den Sinnesobjecten* Jogas. 1,30.

अविलग्नम् (von 3. अ + विलग्न) adv. *ohne hängen zu bleiben* Varâh. Bṛh. S. 43,20.

अविलम्बित adj. *unaufgehalten* Kathâs. 124,193. °तम् adv. *ohne Verzug* 52,352. 57,143. 103,133. fälschlich अव° 55,9. 118,31.

अविविदिषा (3. अ + वि°) f. *Mangel an Wissbegierde* Tattvas. 30.

1. अविवेक Kap. 1,55. 57. 3,68.

1. अविशेष (3. अ + वि°) m. *Ununterschiedenheit* Kap. 1,6.

2. अविशेष (wie eben) adj. *ununterschieden* Kap. 3,1. 4. unter den Synonymen von तन्मात्र Tattvas. 13; vgl. Jogas. 2,19.

1. अविश्वास, स्वन्नीविते ऽप्यविश्वासस्तेषां ये राजसंश्रयाः Spr. 3183. R. 3,52,48.

2. अविश्वास, अविश्वासम् adv. *misstrauisch* Spr. 256.

अविष 2) vgl. तविष, ताविष.

अविस्थल, die ed. Bomb. des MBh. liest auch 5,934 अविस्थल.

अवीक्षित् m. N. pr. = अविक्षित् ein Sohn Karaṁdhama's Mârk. P. 123. fgg. अवीक्षित in den Unterschriften der Adhjâja.

अवीत (3. अ + वीत) adj. *unangetastet, unberührt* ṚV. 4,48,1.

अवृक Z. 5 lies 1,31,13.

1. अवृत्ति Spr. 258.

अवृत्तिक (von 3. अ + वृत्ति) adj. *keinen Lebensunterhalt habend* Kathâs. 114,86. *keinen Lebensunterhalt gewährend:* देश Spr. 257.

अवेकाचार्य m. N. pr. eines Mannes Hall 205. — Vgl. अम्बेक.

अवेक्षक (von ईक्ष् mit अव) adj. *die Aufsicht über Etwas habend;* s. कताविक्षक, कद्याविक्षक.

अवेक्षण 1) Spr. 1216. auch *aspectus planetarum* Varâh. Bṛh. S. 3,1. — 2) Kathâs. 70,12. 124,96. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*, N. 3. लोकावेक्षण Spr. 2858. अनवेक्षण 3064.

अवेक्षा, यदवेक्षया Bhâg. P. 10,74,22. = अनुग्रह Schol.

अवेक्षितव्य adj. *worauf man seine Aufmerksamkeit zu richten hat, aufmerksam zu beobachten* Suçr. 1,129,19.

अवेक्षिन् mit acc. *seine Aufmerksamkeit auf Etwas richtend:* स्वयं कार्याण्यवेक्षिणः (कृत्यान्यवेक्षिणः ed. Bomb. des MBh.) Spr. 3568.

अवेक्ष्य Jâgn. 3,63. *auf den man zu achten hat:* सह्यदेवश्च मे पुत्रः सदावेक्ष्यो वने वसन् MBh. 2,2591.

अवेक्षा (3. अ + वे°) f. im Sâṁkhja *die Nichtanerkennung des* Ahaṁkâra Tattvas. 36.

अवेलम् (3. अ + वेला) adv. *zur Unzeit* Kathâs. 67,91.

अवेष्टि TBr. 1,8,3,1.

अवेष vgl. Weber, Omina 382.

अव्यक्त 1) = अव्यक्तवाच् (Halâj. 2,232) *undeutlich redend* Çikshâ in Ind. St. 4,268. — 2) *b*) = परमात्मन् Halâj. 5,56. — *f*) Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325. — 3) = प्रकृति Kap. 1,136. Weber, Râmat. Up. 342. im Sâṁkhja eine der acht Prakṛti (neben बुद्धि, अहंकार und den 5 तन्मात्र) Tattvas. 4. 5. सप्तदशको राशिरव्यक्तसंज्ञकः enthält *die fünf Elemente*, Manas, Buddhi, Ahaṁkâra, *die fünf Sinnesorgane*, Âtman, Ragas, Tamas und Sattva MBh. 3,13917.

1. अव्यङ्ग (3. अ + व्य°) adj. *vollgliederig* Bhâg. P. 10,51,48.

2. अव्यङ्ग Bez. *des Gürtels bei den* Maga (*Anbetern der Sonne*) Verz. d. Oxf. H. 32,*b*,5. 33,*a*,21. *b*,29. Vgl. वियङ्ग, वियाङ्ग, वियद्ग (wofür auch उवि° gelesen werden könnte) Varâh. Bṛh. S. 58,47 und im Zend aiwjâoṅha, aiwjâoṅhana.

अव्यथ 1) *keinen Gewissenszweifel habend* Daçak. in Benf. Chr. 186,13.

अव्यथा TBr. 2,7,16,1.

अव्ययाय (3. अ + व्य°) m. *Fortdauer* Tattvas. 41.

2. अव्यय 1) यः पतितो गिरेः शृङ्गादव्ययस्तन्मतं ध्रुवम् *unversehrt* LA. (II) 90,14. *sich nicht anstrengend* (= अश्रम Schol.) Bhâg. P. 10,44,34. — 4) AV. Prât. 2,48. 4,71. — अव्यय häufig fälschlich für अव्यय, z. B. MBh. 2,1214. 12,9211. 13,7400.

अव्यर्धुक (3. अ + व्य°) adj. *nicht verlustig gehend*, mit instr. der Sache TBr. 2,1,6,3.

अव्याकृत (3. अ + व्या°) adj. *ungesondert, ungetheilt* Çat. Br. 14,4,2,15. Bhâg. P. 3,11,37. अव्याकृताख्यां प्रकृतिम् Schol. zu Çat. Br. 14,7,2,13. आकाशाद्याव्याकृताख्यः 19. अव्याकृतात्मना 8,6,1.

अव्यावृत्त (3. अ + व्या°) adj. *ungetrennt* TBr. 1,1,8,1.

अव्रत n. *das Nichtbeobachten der religiösen Vorschriften* Wilson, Sel. Works 1,310. — adj. (f. आ) *die religiösen Vorschriften nicht erfüllend* Spr. 1394.

अव्रत्य adj. *gegen die asketische Regel verstossend:* जुगुप्सेतां त्वेवाव्रत्येभ्यः कर्मभ्यः Gobh. 1,6,8.

1. अश्, aor. आनट् Siddh. K. 222,*a*, 2. आनक् (auf 3. नश् zurückgeführt) P. 6,4,73, Sch. आशि 1. pers. Taitt. Âr. 2,3,7. — 4) lies Naigh. 2,18.

— आ lies प्रायमासिष्ये st. प्रायमाशिष्ये und प्रायमासितुम् st. प्रायमाशितुम् (vgl. u. 2. आस्); desgleichen 4,55,18 st. 5,55,18.

— उप, वैरस्योपशमो दृष्टः पापं नोपाश्नुते पुनः *man hat es erlebt, dass Feindschaft sich legte und dass man nicht von Neuem Böses erfuhr.* MBh. 12,5170. Z. 3 liest die ed. Bomb. richtig प्रायमुपासिष्ये (vgl. u. 2. आस् mit उप).

— समुप *theilhaftig werden:* यद्यत्कर्म करोति कर्म तेनैव देहो समुपाश्नुते तत् Spr. 2966.

2. अश् Z. 7 lies 2,11 st. 2,22. Sp. 508, Z. 8 v. u. अश्नाश्नान् nom. sg. TS. 1,6,2,3. — caus. mit doppeltem acc.: अमृतममरवर्यानाशयत्सिन्धुमथ्यम् Bhâg. P. 8,12,47. — आशित n. *das Essen;* vgl. मात्राशित.

— उप, यानि ग्राम्याणि भोज्यानि ग्रामिकस्तान्युपाश्नियात् (die Kürze aus metrischen Rücksichten) MBh. 12,3266.

— परि lies *Jmd* (acc.) *beim Essen übergehen, früher als ein Anderer essen* oder *geniessen* und vgl. noch: पर्यश्नन्ति च ये दारानग्निभृत्यानतिथींस्तथा MBh. 13,1643. ब्राह्मणान्मा च पर्यश्नीर्वसोभिरशनेन च 3027.

— प्र simpl. Im letzten Beispiele ist die gewöhnliche Bedeutung *essen, geniessen* anzunehmen, da नैत्यकम् (= नैवेद्यम् Schol.) das Object ist.

— सम् Spr. 16.

अशक्ति (3. अ + श°) f. *Unfähigkeit* Kap. 3,38. Tattvas. 35.

अशक्य (3. अ + शक्य) adj. *unmöglich:* अर्थ Kathâs. 62,235. *unüberwindlich* MBh. 3,14361.

अशग m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 266.

अशङ्क (3. अ + शङ्का) adj. *furchtlos* Spr. 1884. *kein Misstrauen hegend* 5260. अशङ्कम् adv. *ohne Besorgniss* Daçak. in Benf. Chr. 194,11.

अशनि 1) °पात *das Niederfallen des Donnerkeils* Varâh. Bṛh. S. 36,4. अशनि als Naturerscheinung eine Species der उल्का; wird beschrieben Varâh. Bṛh. S. 33,4. — 21,25. 24,25. 46,84. — 3) m. unter den 9 Namen Rudra's Pâr. Gṛhj. 3,8.

अशनिक lies अशनी st. अशैना.

अशनिग्रावन् (अ° + ग्रावन्) m. *Diamant* Spr. 5173 (vgl. S. 408).

अशनिन् (von अशनि) adj. *mit dem Donnerkeil versehen* MBh. 13,1157.

अशनिहत (अ° + हत) adj. *vom Blitz getroffen*, Baum Kâṭh. 8,2. Schol. zu TS. 1,785,12.

अशरण (3. अ + श°) adj. *hilflos:* अशरणीकृत Varâh. Bṛh. S. 14,30.

अशरीर (3. अ + श°) 1) adj. *körperlos;* m. *der Liebesgott* Çiç. 9,61. Pañkar. 3,12,5. — 2) n. in der Rhetorik *das Fehlen des Verbums im Satze* Pratâpar. 62,*b*. 64,*a*.

अशिक v. l. für असिक.

अशित m. N. pr. eines Ṛshi Wassiljew 9 fehlerhaft für असित.

अशित्र n. = चरु (nicht चौर) Uggval. zu Unâdis. *Nahrung* Kâṭh. 7,5. — Vgl. प्राशित्र.

अशिमिद् Z. 3 lies Mahîdh. st. Sâj.

अशिमिविद्विष् Taitt. Âr. 1,9,5.

अशिशिर (3. अ + शि°) adj. *heiss;* davon nom. abstr. °ता f. *Hitze* Megh. 82.

अशिष्ट (3. अ + शिष्ट) adj. *nicht übrig* AV. 2,31,3.

अशीत Z. 2 lies अर्वागशीतं *weniger als 80* Çat. Br. 10,2,6,8.

अशीत (3. अ + शीत) adj. *heiss:* °रुचि m. *die Sonne* Çiç. 9,5.

अशीतिक *achtzigjährig* Varâh. Bṛh. S. 76,3. वृद्धा ऽशीतिकावरः *mindestens achtzig Jahre alt* Mit. 135,7. — Vgl. आशीतिक.

अशीतितम (von अशीति) adj. *der 80ste* in den Unterschriften der Adhjâja im MBh.

अशीर्षक adj. *kopflos* TS. 7,5,12,1.

अँशुन s. शुन.

अशून्यशयन (3. अ - शून्य + श°) n. Bez. *des Tages, an welchem* Viçvakarman *sich dem Schlafe hingiebt,* Verz. d. Oxf. H. 46,b,2. व्रत 41,a,11. °द्वितीया 34,a,23.

अशेषकुलवल्लरी f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 108,a,19.

अशोक 2) a) n. *die Blüthe des* Açoka Ṛt. 6,6.

अशोककर 1) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 52,55. — 2) f. ई N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 71,154.

अशोकचन्द्र (अ° + चन्द्र) m. N. pr. eines Mannes Çatr. 10,143.

अशोकतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,8338. Verz. d. Oxf. H. 77,b,35.

अशोकद्वादशी f. Bez. *eines best. 12ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 41,a,20.

अशोकमाला (अ° + मा°) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 52,34.56.

अशोकवनिका (अ° + व°) f. *ein* Açoka-*Wäldchen* R. 1,1,71. 3,62,32. 6,7,9. 112,53 (neutr.). °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 65,b,40.

अशोकव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,a,19.

अशोकषष्ठी *der 6te Tag in der lichten Hälfte des* Kaitra ÇKDr.

अशोकेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,2.

अशोकोत्तंसिका (अशोक + उ°) f. *ein best. Spiel* Verz. d. Oxf. H. 218,a,4.

अशौच *Unreinheit* (in religiösem Sinne) Verz. d. Oxf. H. 14,b,21. 87,b,7.8 u. s. w. Tattvas. 20.

अशौचनिर्णय (अ° + नि°) m. Titel eines Werkes Hall 156.

1. अश्न 1) füge bei: oder *hungrig.*

अश्नप्युक्षि adj. *den Essenden* (अग्नि) *brennend* (उक्षि) Taitt. Âr. 1,1,3.

अश्मक N. pr. eines von Vasishṭha mit der Madajantî, der Gattin Saudâsa's (Kalmâshapâda's), gezeugten Sohnes MBh. 1,4737. 6791. pl. N. pr. eines Volkes Vjutp. 92. Varâh. Bṛh. S. 5,74. 9,18. 27. 11,54. fg. 16,11. 17,15. 32,15. Z. 1. fg. streiche die Worte propar. bis आकर्षादि.

अश्मता (von 2. अश्मन्) f. *das Steinsein, die Härte eines Steines* Kathâs. 92,22.

1. अश्मन् 1) Z. 3 lies 2,1,1 st. 3,1,1. — 2) Z. 3 lies 1,191,15 st. 2,191,15; Z. 12 lies 5,47,3 st. 7,47,3.

अश्मनगर (2. अश्मन् + न°) n. N. pr. der von den Kâlakeja bewohnten *Stadt* R. 7,23,17. 24,1.

अश्मन्तक 2) Trik. a. a. O. Daçak. in Benf. Chr. 192,19 (*Ofen* Benfey). — 3) Pâr. Gṛhj. 2,5. Varâh. Bṛh. S. 54,43. Mâlatîm. 145,1 v. u. (vgl. Wilson, Hindu Th. II,98, N. 3). — Vgl. प्रवालाश्मन्तक.

अश्मपरान्त (2. अश्मन् + प°) N. pr. einer Oertlichkeit Wassiljew 49.

अश्मपृष्ठ (2. अश्मन् + पृष्ठ) N. pr. eines heiligen *Steines* in Gajâ (= प्रेतशिला Schol.) MBh. 13,1728.

अश्मसार 1) n. Halâj. 2,16. — 2) अश्मसारा हीरपद्मरागादिमणयः Nîlak. zu MBh. 2,1836.

अश्मसारमय *aus Diamant* oder *einem andern harten Edelsteine gemacht:* भाण्ड MBh. 2,1836. हृदय R. 4,22,15.

अश्मार्म wohl *ein Trümmerhaufen von Steinen.*

अश्र 1) षडश्रेषु *in die sechs Ecken* Weber, Râmat. Up. 308. चतुरश्र adj. P. 5,4,120.

अश्राव्य (3. अ + श्राव्य) adj. *unhörbar* Daçak. 1,57. fg.

अश्रि Uṇâdis. 4,137. षडस्रि (so beide Ausgg.) MBh. 3,8699. अश्रिक am Ende eines adj. comp. Kathâs. 75,157.

अश्री (3. अ + श्री) f. *böses Geschick, die Göttin des Unglücks:* °कटाक्षपाताः किमला न विदितास्तव Kathâs. 73,76.

अश्रु, नाश्रु कुर्वन्ति *vergiessen keine Thränen* Spr. 4442. °करण ebend.

अश्रुत 1) adj. *ungelehrt* Spr. 3636. 3861 (= मूर्ख Schol.). — 3) f. आ N. pr. der Gattin des Añgiras Kathâs. 105,24.

अश्रुतवत् (von अश्रुत) adv. *wie nicht gehört:* श्रुतमश्रुतवत्कृत्वा Râga-Tar. 5,53.

अश्रुतित्व n. *Unvernehmlichkeit* ṚV. Prât. 6,11.

अश्रुपात (अश्रु + पात) m. *Thränenfall;* Bez. *eines best. Theiles des Pferdekopfes* Varâh. Bṛh. S. 93,4. = गण्डाधोभाग Schol.

अश्रेयस् 2) MBh. 5,7079.

अश्रेयस्क adj. *unheilvoll* MBh. 3,75.

अश्लील, °नामन् adj. Weber, Nax. 2,309. वाच् Pañkav. Br. 17,5,1. नाश्लीलं कीर्तयेत् Kâth. 23,6. अश्लील n. *gemeine Rede* Daçak. in Benf. Chr. 185,23. अश्लील, °ता, °त्व in der Rhetorik Sâh. D. 574. 212,17. 213,1. 575. 221,16. 576. 227,10. 580. Pratâpar. 61,a. 65,b. Verz. d. Oxf. H. 207,a,14.

अश्लेषा sg. MBh. 13,3262 (आ° ed. Bomb.). pl. N. des 7ten Nakshatra (in der älteren Zeit) Weber, Nax. 2,315.371. अश्लेषार्ध 355. Gjot. 26. अश्लेषासु (so fast alle Hdschrr.) Varâh. Bṛh. S. 9,28. — Vgl. आश्रेषा, आश्लेषा.

अश्लोण (so und nicht अश्लोन zu lesen) Prajogar. 40,b,9.

अश्वक्रन्द lies N. pr. eines Jaksha (Schol.).

अश्वगति auch *4 Mal* —⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑⏑⏑— Ind. St. 8,397.

अश्वगन्धा Schol. zu Kâtj. Çr. 19,1,20.

अश्वगुप्त (अश्व + गुप्त) m. N. pr. eines Lehrers Wassiljew 49. 150. ein Bruder Upagupta's Açokâvad. 14.

अश्वघाम wohl N. pr. einer Oertlichkeit oder eines Geschlechts: °कायस्थ Râga-Tar. 3,489.

अश्वघास lies *Futter für Pferde.*

अश्वजघन (अश्व + ज°) adj. *das Hintertheil eines Pferdes habend, von hinten ein Pferd seiend* Varâh. Bṛh. 1,5.

अश्वतर 1) am Schluss die Stelle R. 4,16,41 erklärt der Schol. der ed. Bomb. (4,17,51) folgendermaassen: सागरतोये तन्मध्यवर्तिद्वीपे श्वेतामश्वतरीमिव श्वेताश्वतरीरूपिणीं श्रुतिम् ॥ मधुकैटभाभ्यां पाताले निगृहीतां यथा हयग्रीवो भुवमानयति स्म तद्वत् ॥ Der Schol. der anderen Recension erwähnt eine Lesart अश्वतरी यथा und führt folgende Erklärung Vimalabodha's an: अश्वतरी सूर्यः श्वेतां शुक्लां विधुकलां दर्शे अमावास्यायां जलधिगतां न्यस्तां पाताले गोभी रश्मिभिरानयति तथाहम् u.s.w. गर्भमश्वतर्यसहा Pâr. Gṛhj. 3,13. — 4) Bhâg. P. 12,11,44. — Vgl. श्वे-

ताश्वतर.

अश्वत्थ 1) *a*) soll nur an einem Sonnabend berührt werden Verz. d. Oxf. H. 16,*b*,28. fg. °पल्लवैर्मन्त्रमभिषिञ्चेत्स्वसिद्धये 98,*b*,22. fg. — *c*) P. 4,2,5.22 ist das Nakshatra Açvattha (= श्रोणा) gemeint und अश्वत्थो मुहूर्तः beim Schol. zu 5 ist *der Augenblick, wenn der Mond in dieses Sternbild tritt;* vgl. Weber, Nax. 2,300. 324. fg. 374. fgg. — *e*) die Ausgaben lesen अश्वथ. — *f*) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 33.

अश्वत्थल m. *ein dem* Açvattha *verwandter* oder *ähnlicher Baum* Nidâna 9,9.

अश्वथ॑ m. N. pr. eines Mannes ṚV. 6,47,24.

अश्वपतिन् m. = अश्वपति 2) R. 7,100,4.

अश्वपर्णा Z. 3 lies 6,47,31. — f. ई N. pr. eines Flusses, = अश्वावती Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,38.

अश्वपाल *Hüter des Opferrosses* Çâṅkh. Çr. 16,4,5.

अश्वपुच्छक m. *eine best. Pflanze,* = खड्गकोश Çabdak. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

अश्वबन्ध MBh. 4,62.

अश्वमित्र m. N. pr. eines Gobhila Ind. St. 4,374.

अश्वमुख Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 16. n. Bez. *einer der fünf Weisen, auf welche der Planet Mars seinen Rücklauf beginnt,* Varâh. Bṛh. S. 6,2.

1. अश्वमेध TS. 5,4,12,3. Çat. Br. 13,3,3,6.

अश्वयुक्सेन (अश्वयुज् + सेना) m. N. pr. eines Mannes Weber, Nax. 2,318.

अश्वयुज् 2) Weber, Nax. 1,312. 2,300. 316 u. s. w. Varâh. Bṛh. S. 5, 80. 7,10. 32,8. — 3) Varâh. Bṛh. S. 7,18.

अश्वयुज Varâh. Bṛh. S. 21,12.

1. अश्वरथ॑ (अश्व + रथ) m. *ein bespannter Wagen* Çat. Br. 5, 2, 4, 9. Kâtj. Çr. 15,1,22. 22,2,1.

2. अश्वरथ (wie eben) adj. *einen bespannten Wagen habend* Pañkav. Br. 16,13,10.

अश्वललित n. bei uns richtig, fehlerhaft in Ind. St. 8,402.

अश्ववत् m. ein anderer Name des Avikshit MBh. 1,3740, Lesart der ed. Bomb. st. अविक्षित्.

अश्वव्रत (अश्व + व्रत) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*a*.

अश्वशाखोट (अश्व + शा°) m. *eine best. Pflanze,* = नीरिन्दु Çabdak. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

अश्वशाला vgl. महाश्वशाला.

अश्वशास्त्र (अश्व + शास्त्र) n. Titel *eines best. über Pferde handelnden Lehrbuchs* Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,13.

2. अश्वशिरस् 2) N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 57,*b*,22.

अश्वसूक्तिन् (so zu lesen st. °सूक्ति); vgl. गोषूक्तिन्.

अश्वसेन N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,13.

अश्वावत्, f. °वती N. pr. eines Flusses, = अश्वपर्णी Verz. d. Oxf. H. 66,*a*, N. 2.

अश्विन् 1) *zu Pferde sitzend, reitend* Mârk. P. 21,10. — 3) अश्विनो वैवस्वतौ Ind. St. 3,204,*a*. अश्विनोः संयोजनम्, अश्विनोः साम und अश्विनोर्व्रतम् Namen von Sâman ebend. अश्विनोस्तीर्थम् Verz. d. Oxf. H. 67, *a*,36. *die beiden* Açvin so v. a. *das* Nakshatra, *dessen Gottheit sie sind,* Varâh. Bṛh. S. 6,12. 10,3. 71,6. Bez. *der Zahl zwei* 98,1. — 4) अश्विनीसुतौ Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,3 v. u. 309,*b*,25. Ueber das Nakshatra s. Weber, Ǵjot. und Naksh. sg. Varâh. Bṛh. S. 11,54. 15,26. pl. 9,2. 102,1.

अश्विनीकुमार m. *der Sohn der* Açvinî zeugt mit einer Brahmanin den Arzt Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,26.

अश्वीय 2) जगामाश्वीयसहितो मृगयायै स भूपतिः Kathâs. 94,8.

अषाढ 2) *c*) m. N. pr. eines Mannes Kâṭh. 26,9. — 3) *b*) पूर्वास्वषाढासु MBh. 13,3276. उत्तरासु 3278; die ed. Calc. an beiden Stellen आ°. अषाढासु Varâh. Bṛh. S. 26,11. °द्वय 4,5. 8,19. 9,3. पूर्वा 21,6. पूर्वाषाढादि° 23,1. Bhâg. P. 12,2,32. — *c*) अषाढा N. pr. einer Tochter des Uçanas Ind. St. 3,458.

अष्ट am Ende eines adj. comp. = अष्टन् *acht:* साष्टे शते AK. 3,4,1,13.

अष्टक 1) *a*) °वर्ग *die aus Achten* (den 7 Planeten und dem Lagna *bestehende Gruppe,* Titel des 9ten Adhjâja in Varâh. Bṛh. — 2) *a*) zu streichen, da अष्टक als Abtheilung des ṚV. und der TS. als neutr. zu 4) gehört und seinen Namen daher hat, dass es auch wieder aus *acht* Theilen besteht. — 3) *a*) Sp. 530, Z. 8 ist अष्टकापितृदैवत्यम् (°पितृदैवत्यम् ed. Bomb.) als comp. zu fassen; अष्टकाः पितृदैवत्यः R. ed. Gorr. 2,116, 23. — *c*) अष्टका (wie auch अमावास्या) ein anderer Name der Akkhodâ Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,40. — 4) अष्टाष्टक *acht Octaden* d. i. *vierundsechszig* R. 3,53,41. Varâh. Bṛh. S. 53,55. adj. *aus 64 bestehend* 81,32.

अष्टदल lies *aus acht* (Blüthen-) *Blättern bestehend* (°पद्मबन्ध Sâh. D. 268,19), n. *eine achtblätterige Lotusblume* und vgl. Weber, Râmat. Up. 303. fgg. 309.

अष्टन् Sp. 531, Z. 16 lies In den späteren Büchern st. In der Regel und vgl. Ind. St. 9,469. Z. 26 lies 2,2,1,17 st. 2,2,1,27.

अष्टनिधन (अष्टन् + नि°) n. प्रजापतेरष्टनिधनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,224,*a*.

अष्टपत्त्र = अष्टदल Weber, Râmat. Up. 308. fg. अष्टपत्त्रेषु *auf acht* (Blüthen-) *Blättern* Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,19.

अष्टपद् (अष्टन् + पद्) adj. f. आ *aus acht* Pada *bestehend* ṚV. Prât. 18,24. Davon nom. abstr. °ता f. Ind. St. 8,102.

अष्टपदिका f. *eine best. Schlingpflanze* MBh. 13,2831, Lesart der ed. Bomb. st. °पादिका der ed. Calc.

अष्टपदी f. *eine aus acht* Pada *bestehende Strophe:* °प्रबन्धरचन Verz. d. Oxf. H. 129,*a*,1. — Vgl. अष्टापदी unter अष्टापाद्.

अष्टपादिका MBh. 13,2831. — Vgl. अष्टपदिका.

अष्टम 1) °भक्त *die achte Mahlzeit* (so dass 7 Mahlzeiten übersprungen werden) Çatr. 14,321. कृताष्टम so v. a. कृताष्टमभक्त 16. — 2) AV. Prât. 1,102.

अष्टमदेश (अ° + देश) m. *Zwischengegend* (अन्तरादिश्) Gobh. 4,2,2. Lâṭj. 1,10,1. 11,21.

अष्टमान Çârṅg. Saṁh. 1,1,19.

अष्टमिका f. *ein best. Gewicht,* = शुक्ति = *zwei* पिचु Çârṅg. Saṁh. 1,1,18.

अष्टमूली (अष्टन् + मूल) f. *eine Collection von acht Wurzeln* d. i. *der Wurzeln von acht Pflanzen* Varâh. Bṛh. S. 55,22.

अष्टशत (अष्टन् + शत) n. *hundertundacht* Varâh. Bṛh. S. 48,51. 68,105.

अष्टषष्टि (अष्टन् + ष°) f. *achtundsechzig* Kathâs. 55,166.

1. अष्टाङ्ग, °दण्डवत् sich zur Erde werfen Wilson, Sel. Works 1,40. Vgl. भूमौ प्रणाममष्टाभिरङ्गैः कुरु Kathâs. 98, 69. 99, 15. Der Titel des am Schluss des Artikels erwähnten Buches lautet vollständig °हृदयसंहिता Verz. d. Oxf. H. 303, *a*, No. 741. fg.

2. अष्टाङ्ग Sp. 533, Z. 2 lies मार्गेण st. सार्गेण. °योगयुक्ति Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,36.

अष्टाचक्र (अष्टन् + चक्र) adj. *achträderig* AV. Prât. 3,2. AV. 11,4,22.

अष्टादंष्ट्र AV. Prât. 3, 2. m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vairûpa Pańkav. Br. 8,9,21. — Vgl. आष्टादंष्ट्र.

अष्टादश adj. *der 18te.*

अष्टादशधा adv. *achtzehnfach* Sâh. D. 260.

अष्टादशन् (अष्टन् + दशन्) *achtzehn* M. 8,3. Weber, Nax. 2,284. Varâh. Bṛh. S. 11,36. °दशान्तर Ind. St. 8,84. 87.

अष्टादशम adj. *der achtzehnte* Bhâg. P. 10,50,44.

अष्टादशसाहस्र adj. (f. ई) *aus achtzehntausend* (Çloka) *bestehend* Bhâg. P. in den Unterschrr. der Skandha.

अष्टाध्यायी auch Titel von Pâṇini's Grammatik Verz. d. Oxf. H. 160,*b*, No. 353. Durga zu Nir. 1,12.

अष्टानवति (अष्टन् + न°) f. *achtundneunzig* Râǵa-Tar. 6,52.

अष्टापक्ष (अष्टन् + पक्ष) adj. f. आ *mit acht Seitenpfosten versehen* AV. Prât. 3,2. शाला AV. 9,3,21.

अष्टापद 8) °पदस्थाने दक्ष मुद्रेव (so die ed. Bomb.) लक्ष्यते MBh. 12, 10983. Der Schol., der auch die andere Lesart kennt, erklärt अष्टापदपद n. durch सुवर्णकार्षापण. Goldbarren wurde wohl das Zeichen Ashṭâpada aufgedrückt, das auf diese Weise eine Bez. des *Goldes* selbst wurde. — 9) f. आ (sc. ऋच्) *eine aus acht* Pada *bestehende Strophe* Ind. St. 8,120.

अष्टापर्ण (अष्टन् + पर्ण) adj. AV. Prât. 3,2.

अष्टायोग (अष्टन् + योग) AV. Prât. 3,2. AV. 6,91,1.

अष्टावक्र 1) N. pr. eines Mannes Kathâs. 105,22. fgg. Hall 125. °गीता, °सूक्तिदीपिका ebend. °संहिता Verz. d. Oxf. H. 227,*b*, No. 558. — 2) N. pr. eines Tîrtha MBh. 13,1727.

अष्टाविंश 1) adj. *der 28ste* MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja. — 2) *aus 28 bestehend* Varâh. Bṛh. S. 56,21.

अष्टाविंशति f. *achtundzwanzig* Varâh. Bṛh. S. 48,51. °शत *hundertundachtundzwanzig* Pańkav. Br. 18,3,2.

अष्टाविंशतिधा adv. *28fach* Kap. 3,38.

अष्टाशीति (अष्टन् + अ°) f. *achtundachtzig*: °शतानि Bhâg. P. 10,90,41.

अष्टाश्रकुण्ड (अष्टन् - अश्र + कु°) n. Bez. *eines best. achteckigen Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,12. 97,*b*,12.

अष्टासप्तति (अष्टन् + स°) f. *achtundsiebenzig* Weber, Nax. 2,284.

अष्टाह्निकमहोत्सव m. und अष्टाह्निकव्याख्यान n. Titel zweier Werke Wilson, Sel. Works 1,282.

3. अष्टि = अस्थि *Samen, Kern*: कन्दाष्टिभिः Bhâg. P. 4,28,36. 12,2,9. अस्यते भूमौ क्षिप्यत इत्यष्टिर्बीजम् Schol.

अष्टेड (अष्टन् + इडा) adj.: अष्टेडः पदस्तोभः N. eines Sâman Ind. St. 3, 204, *b*.

अष्ठाविन्, lies अष्ठावी (अष्ठाऽवी Padap.).

अष्ठि vgl. 3. अष्टि.

अष्ठीला 3) शाल्मलेः MBh. 5,2758. — Vgl. एकाष्ठील, काष्ठील, जलाष्ठीली, पादाष्ठील, प्रत्यष्ठीला, मधुष्ठील, मधष्ठीला, मुखष्ठील.

अष्ठीवन्त् Z. 3 v. u. lies अष्ठीव st. अष्ठीवन् und vgl. u. ऊरु 1).

1. अस् med. vom simpl.: स्महे MBh. 13,13. स्यामहे Hariv. 7973. Z. 6 ṚV. 10,27,4 die Form आसम् nicht असम्. — 1) Z. 26 fgg. füge noch folgendes Beispiel hinzu: ग्रामशब्दो ऽयं बह्वर्थः । अस्त्येव शालासमुदाये वर्तते । तद्यथा । ग्रामो दग्ध इति । अस्ति वाटपरिक्षेपे वर्तते । तद्यथा । ग्रामं प्रविष्ट इति । अस्ति मनुष्येषु वर्तते । तद्यथा । ग्रामो गतो ग्राम आगत इति । अस्ति सारण्यके ससीमके सस्थण्डिलके वर्तते Pat. in Mahâbh. 321. Hier lässt sich das Wort durch *so* übersetzen. — 2) अस्ति मे ohne Subject so v. a. *ich besitze Etwas, ich bin reich* MBh. 13,3027. Spr. 4353 (Conj.). — 8) अस्तु so v. a. *gut, einverstanden* Kathâs. 94, 77. यदस्तु *was auch geschehen mag, es geschehe was da wolle* 73,156. 101, 308. 113,140. यदस्तु मे *was mir auch zu Theil werden möge* 84,21. सन्तु विलोकनभाषणविलासपरिहासकेलिपरिरम्भाः । स्मरणमपि u. s. w. so v. a. *vom Sehen, Sprechen* u. s. w. *will ich gar nicht reden, schon die blosse Erinnerung* u. s. w. Spr. 5149.

— अनु 1) *dabei sein*, mit acc. Lâṭj. 5,5,3. 12,4.

— उप hierher zieht Benfey die Stelle: महेन्द्रं वै गिरिश्रेष्ठं रामो नित्यमुपास्ति ह MBh. 5,6054. Nach unserer Ansicht steht उपास्ति aus metrischen Rücksichten für उपास्ते und gehört demnach zu 2. आस् mit उप.

— नि *dabei sein, Theil haben* ṚV. 9,98,5.

— परि 1) lies *überholen.* — 2) lies *über* (den Tag) *hinaus* (thätig) *sein.*

— प्र Z. 4 lies 1,54,8 st. 1,154,8.

— सम् *sein, bestehen, geben*: गङ्गातीरे भीमपुरं नाम नगरं समस्ति Z. d. d. m. G. 14,569,4. 10. समस्तु MBh. 13,1323 fehlerhaft für ममास्तु, wie die ed. Bomb. liest.

2. अस् Z. 1 zu der auffallenden Form आस्थत् vgl. Nir. 2,2 (wo auch Durga dieselbe von diesem अस् ableitet) und व्यास्थन्मृधः AV. 13,1,5. — 3) अस्तलज्ज Spr. 1332.

— अति 1) अत्यस्यन् R. 2,23,37 erklärt der Schol. durch पातयन्.

— अधि, अध्यस्त *fälschlich übertragen, missverstanden* Kap. 4,21. — caus. अध्यासित *uneigentlich gemeint, — verstanden*: अत्रोद्यानत्वेन नायिकाया देहः । — । कुसुममञ्जरीत्वेन नखा अध्यासिताः Schol. zu Kâvjâd. 3,112.

— उदप *vollständig aufgeben, ganz unterlassen*: प्रयासमुदपास्य Bhâg. P. 10,14,3.

— अपि med. *einfügen* Ait. Br. 6,30.

— अभि 2) योगमभ्यसतस्तस्य R. 7,37,1,9. Z. 10 lies एतत्त्रिक्रम्. अभ्यस्तलोभ *der sich der Habsucht ergeben hat* Spr. 2058. — 3) *multipliciren*: एकादशभिरभ्यस्य पर्वाणि नवभिस्तिथिम् Weber, Ǵjot. 83. शेषं द्विरभ्यस्य 85. 77. एकादशाभ्यस्त 72. — caus. *Jmd Etwas betreiben lassen, beibringen, lehren* Mallin. zu Çiç. 9,79.

— अन्वव act. *Etwas bringen auf* (dat.) TS. 6,6,3,4.

— उद् 1) Kathâs. 121,52. उदासि Çiç. 9,74. Statt पुष्पशय्यामुदस्य Çâk. 34,1 liest Monier Williams शयनादुत्थाय.

— पर्युद् lies *beseitigen, ausschliessen* (पर्युदस्ताः = दूरनिरस्ताः Schol.). MBh. 13, 2430. पर्युदस्तत्व n. *das Beseitigtsein, Aufgehobensein* (einer Regel) Sâj. zu Ṛv. 1,1,6. — Vgl. पर्युदस्त, पर्युदास.

— व्युद् 2) Spr. 3907. — Vgl. व्युदास.

— अभिव्युद् *vollständig fahren lassen, — aufgeben* Bhâg. P. 10,12,39.

— नि 1) धनुर्न्यस्य *ablegend* MBh. 5,7135. कण्ठन्यस्तशस्त्रिक *an den Hals gesetzt* Daçak. in Benf. Chr. 189,6. वरं न्यस्तो हस्तः फणिपतिमुखे *gesteckt in* Spr. 2731. बीजशङ्की न्यसेद्दत्तवामयोः स्तनयोरपि *auftragen* so v. a. *schreiben auf* Weber, Râmat. Up. 292. Zu अर्थान्तरं न्यस् vgl. oben u. अर्थान्तर 1). — 2) न्यासभूतासि वैदेहि न्यस्ता मयि महात्मना R. 3,51,18. — Vgl. चित्रन्यस्त, न्यस्य, न्यास, न्यासिन्. — caus. *ablegen heissen, — lassen:* न्यासयां चक्रिरे शस्त्रं पितरो भृगुनन्दनम् MBh. 5,7321. इयं च भूर्भगवता न्यासितोरुभरा Bhâg. P. 1,17,26.

— उपनि 3) किमिदमुपन्यस्तम् Çâk. 65,15 bedeutet *worauf spielt sie an, worauf deutet sie hin?* Beim Schol. im Eingange zu Kap. 1,60 *Etwas zur Sprache bringen.*

— विनि 2) in der Stelle Megh. 85 bedeutet विन्यस्यन्ती गणनया so v. a. *einzeln herzählend.*

— उपसंनि s. उपसंन्यास.

— निस् 1) Z. 3 lies 4,2,1,20 st. 4,2,1,10. — 2) निरस्तराग Ṛt. 6, 23. — Vgl. निरसन fgg., निरास.

— अभिनिस् *hinwerfen nach* Kauç. 29. 32.

— परा 1) Ait. Br. 3,25. *hinwerfen:* शम्याम् Pañkav. Br. 25,10,3. — 2) *verlassen* Kir. 5,27.

— परि 1) पर्यस्त MBh. 2,1898 bedeutet *umgewandelt.* — 2) सुहृद्भिः पर्यस्तः *umgeben von* Bhâg. P. 10,71,31. पर्यस्त Bhartṛ. 3,29 (Spr. 2519) bedeutet *umgewandelt.* — 5) *aufreihen:* काञ्चनसूत्रपर्यस्तपद्मराग° Daçak. in Benf. Chr. 198,23. — 6) *sich ausbreiten* Kir. 5,34. — caus. lies अनेन st. तेन und 6,28 st. 13,28.

— विपरि Ait. Br. 3,44. विपर्यस्य *umstellend, umkehrend* Ṛv. Prât. 11,15. प्रतीकारो व्याधेः सुखमिति विपर्यस्यति जनः *hat die verkehrte Ansicht* Spr. 1050. — Vgl. विपर्यास.

— प्र, अंशम् *das Loos werfen* Pañkav. Br. 14,3,13. 25,13,3.

— उत्प्र s. उत्प्रास.

— प्रति 3) TBr. 2,6,6,4. Âçv. Çr. 8,12,14.

— वि AV. 13,1,5. (संहिताम्) चतुर्धा व्यस्य Bhâg. P. 10,12,55. 57. सुव्यस्त *sehr zerstreut* (von einem Heere) Spr. 4189. — Vgl. व्यसन, व्यास.

— सम् Ṛv. Prât. 11,15. 15,12. उपसर्ग आख्यातेनोदात्तेन समस्यते *wird verbunden, bildet eine Zusammensetzung* AV. Prât. 4,1. — Vgl. समसन, समस्या, समास.

असंयत adj. *nicht zusammengehalten* TS. 5,2,10,6. *ungehemmt:* असंयता व्रते ते क्षेति पुष्यति Ṛv. 1,83,3.

असंयत्त zu streichen; vgl. असंयत.

असंयुक्त adj. *unverbunden* (von Lauten) Ṛv. Prât. 6,7. Verz. d. Oxf. H. 181,*b*, No. 413.

असंयुत adj. *unverbunden* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,24. fg. 201,*b*,36. 202,*a*,1.

असंवत्सरभृत lies *getragen* st. *genährt* und *trägt* st. *nährt.*

[illegible] (3. अ + सं°) m. *das Nichtzusammensinken* TBr. 1,5,4,2.

असंक्रादयत् s. u. क्राद्.

असंखि (3. अ + स°) m. *ein schlechter Freund* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,136.

असंख्य n. *eine best. hohe Zahl* Wassiljew 143; vgl. असंख्येय 3).

असंख्यात AV. 12,3,28. Z. 3 lies 9,1,1,6 st. 9,11,6.

2. असङ्ग 2) Bein. eines Vasubandhu Wassiljew 217. 221. Hiouen-thsang 1,269. — Vgl. निःसङ्ग.

असंगत (3. अ + सं°) adj. *nicht zusammenpassend, unpassend* Spr. 404. Pratâpar. 27,*b*,9.

असंगति (3. अ + सं°) f. *Nichtübereinstimmung;* Bez. *einer best. rhetorischen Figur, bei der zwei zu einander nicht stimmende Erscheinungen als Ursache und Wirkung dargestellt werden:* कार्यकारणयोर्भिन्नदेशतायामसंगतिः Sâh. D. 719. Kuvalaj. 99,*a*. Pratâpar. 91,*b*,1. Schol. zu Daçak. 3,18. Beispiele Spr. 306 und 3236.

असङ्गिन् adj. = 2. असङ्ग. असङ्गिसत्त्व m. pl. eine Klasse göttlicher Wesen Lalit. ed. Calc. 171,6. असंज्ञिसत्त्व Foucaux.

असंज्ञिन् adj. *von selbst entstanden* (!) Wilson, Sel. Works 1,307.

असंज्ञिसत्त्व vgl. u. असङ्गिन्.

असत्कर (3. अ + स°) adj. *nicht machend, dass Etwas sei, nicht im Stande seiend Etwas zu bewirken;* davon nom. abstr. °त्व n. Kap. 1,94.

असत्कल्पना 1) lies *eine falsche Voraussetzung.*

असत्प्रमुदिता (3. अ + स°) f. (sc. असिद्धि) im Sâm̃khja Bez. *einer der 8 Unvollkommenheiten* Tattvas. 37.

असत्प्रलाप (असत् + प्र°) m. *albernes Geschwätz* Spr. 1893. Daçak. 3,18. Pratâpar. 23,*a*,9. 27,*b*,9. Sâh. D. 521. 530. *an irrelevant speech* Ballant.

असत्य 2) असत्याभिधानप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,20.

असत्यता (von असत्य) f. *Unwahrheit* Sâh. D. 295,5.

असदृशोपम n. *ein unähnliches Gleichniss* (उपमा) Pratâpar. 65,*b*,1. 66,*b*,2.

असद्ग्रह m. bedeutet *das Sichhalten —, Hängen an etwas Falschem, eine thörichte Grille* Bhâg. P. 7,5,3. 5. 10,16,56. दृष्टः किं नो दृग्भिरसद्ग्रहैस्त्वं प्रत्यगद्रष्टा 4,7,37. Hier fasst der Schol. das Wort als adj. und bemerkt पुंस्त्वमाविष्टलिङ्गत्वात्.

असद्ग्रहिन् lies *an etwas Falschem hängend, eine thörichte Grille habend;* die ed. Bomb. liest richtig °ग्राहिन्.

असद्ग्राह lies 1) adj. dass.: असद्ग्राहमिमं मोहात्कुरुषे R. 2,35,25. Bhâg. P. 10,40,23. — 2) m. *das Hängen an etwas Falschem, eine thörichte Grille:* मोहाद्गृहीत्वासद्ग्राहान् Bhag. 16,10. Bhâg. P. 3,31,30. 7,5, तव मातुरसद्ग्राहं विद्म (so die ed. Bomb.) पूर्वं यथा श्रुतम् R. 2,35,1

असद्ग्राहिन् s. oben u. असद्ग्रहिन्.

असद्बुद्धि (1. असत् + बु°) adj. *thöricht* Bhâg. P. 11,8,19.

असद्वाच् (1. असत् + वाच्) adj. *der unwahr redet, Lügner* Bhâg. P. 10, 88,34.

असद्वाद (1. असत् + वाद) m. *Irrlehre* Bhâg. P. 10,20,23.

2. असनि Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,78.

असन्त् 1) *b*) सन्तः, असन्तः *Gute, Böse* Spr. 344. असती *ein unzüchtiges Weib* Halâj. 2,341. °चरित Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,16.

असंधेय (3. अ + सं°) adj. *nicht wieder gut zu machen* Ait. Br. 7,17.

1. असपत्न 1) *b*) असपत्नां मही भुङ्क्ते MBH. 14, 384.

असभ॑ (3. अ + सभा) adj. *ohne Gesellschaft* TS. 1,7,6,7.

असभ्य (3. अ + स°) adj. *in gute Gesellschaft nicht passend, ungebildet, unziemlich:* °भाषण NIR. 5, 2. von Personen (= दुर्जन Schol.) BHÂG. P. 10, 68, 29.

1. असम *ungleich* KIR. 5, 7.

2. असम 1) Spr. 1365.

असमञ्जसम्, das Citat MBH. 2, 2100 gehört zu असमञ्जस्. KATHÂS. 102, 141. SÂH. D. 319, 2. असमञ्जसमञ्जुलल्पित (bei einem Kinde) MÂLATÎM. 162, 10 = UTTARARÂMAK. 74, 8 (die neuere Ausg. 95, 12 मञ्जु st. मुग्ध). कृतं किं वा सुपर्णस्य तेनैकेनासमञ्जसम् (= अप्रियम् Schol.) BHÂG. P. 10, 17, 1. तादृशमसमञ्जसमवलोक्य *ein solches unpassendes Benehmen* PAÑKAT. in Ind. St. 3, 371, 15.

असमर्थ (3. अ + स°) n. ein best. Fehler des Ausdrucks: *Missgriff in der Wortbedeutung*, z. B. wenn अम्बुधर für *Ocean* (अम्बुधि) gesetzt wird, PRATÂPAR. 61, *a*, 1. *b*, 5.

असंबाध 1) AV. 12, 1, 2. धरणि Ind. St. 8, 387, 2. KHANDOM. 64. — 2) Caesur nach der 5ten Silbe Ind. St. 8, 386. fg. KHANDOM. 64.

असंभव्यम् und असंभाव्यम् s. u. 1. भू caus. mit सम् 1).

असंभिन्न s. u. भिद् mit सम्.

असंमृष्ट Z. 2 füge प्रुचिः nach मात्रेः hinzu.

असर्व (3. अ + सर्व) adj. *nicht vollständig* AIT. BR. 8, 7.

असव्य (3. अ + स°) adj. *links* (sic) VARÂH. BṚH. S. 51, 43. युद्ध so v. a. अपसव्यं युद्धम् 17, 3. — Vgl. अपसव्य und सव्य.

असह 1) *nicht im Stande zu tragen:* गर्भमथ्रत्यसहा PÂR. GṚHJ. 3, 13. *nicht im Stande seiend*, mit infin. KATHÂS. 95, 26. Z. 2 lies कालक्षेपासह.

असहन 1) *Nichts hingehen lassend, streng* Spr. 588. — 2) HALÂJ. 2, 300.

असह्यनविधि Titel einer Schrift WILSON, Sel. Works 1, 283. Vielleicht असहन° zu lesen.

असाक्षित्व (3. अ + सा°) n. *das nicht Zeuge-Sein* KAP. 1, 148.

असाधन (3. अ + सा°) adj. *unausführbar, unmöglich* KAP. 4, 8.

असामन्य (3. अ + सा°) adj. *nicht unparteiisch* (= पक्षपातिन् SÂJ.) AIT. BR. 3, 23.

असांप्रत, es ist wohl überall असांप्रतम् als adv. zu fassen; vgl. noch रागानुरागचित्तस्तु किं न कुर्यादसांप्रतम् Spr. 3961.

असार 1) घन Spr. 2858. संसार 290. 936, v. l. DAÇAK. in BENF. Chr. 188, 2. von einem Menschen 180, 23. सारासार ist n. und bedeutet *die Tauglichkeit oder Untauglichkeit;* vgl. ausser M. 11, 331 noch स्वबले सारासारविचारः क्रियताम् HIT. ed. JOHNS. 2206 (ed. SCHL. 104, 7 eine schlechte Lesart aufgenommen).

असाररूप (अ° + रूप) adj. *nichtig, leer, nichtssagend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 2874.

असालतिखान m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 194, *a*, 6.

असालतिप्रकाश m. Titel eines unter dem Namen des eben genannten Fürsten verfassten Wörterbuchs ebend. 193, *b*, No. 444.

असि 2) Verz. d. Oxf. H. 46, *a*, 31. °संभेदे 70, *b*, 11. वसां च वरुणामसीम् MBH. 6, 338. st. dessen वसामन्यां वराणसीम् ed. Bomb.

असिक m. N. pr. eines Volkes, eines Landes: असिकेश VARÂH. BṚH. S. 11, 56. अशिकेश v. l.

1. असित TS. 7, 4, 22, 1.

2. असित 1) असितेक्षणा R. 3, 52, 40. °पक्षे Spr. 1191, v. l. — 2) *a*) VARÂH. BṚH. S. 17, 25. BṚH. 2, 7. 11, 18. — *b*) N. pr. eines alten Weisen Verz. d. Oxf. H. 310, *a*, 24. Sohnes des Kaçjapa 56, *b*, 38. PAÑKAV. BR. 14, 11, 18. KÂTH. 22, 11. — *c*) KATHÂS. 111, 93. 95. 106. — *d*) *ein best. zu den Mäusen gerechnetes giftiges Thier* Verz. d. Oxf. H. 309, *a*, 19.

3. असित m. N. pr. eines Schlangendämons MBH. 1, 2188.

असितग्रीव m. *Pfau* MBH. 12, 4363.

असितमृग füge pl. nach m. hinzu. औद्दालकिः कुसुरुबिन्दुरसितमृगः N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3, 214, *a*. SHAḌV. BR. 1, 4.

असिताङ्ग (2. असित + 3. अङ्ग) adj. *einen dunkel gefärbten Körper habend:* °भैरव *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 25, *b*, N. 5. 250, *a*, 18. असिताङ्गादियामल 97, *a*, 20.

असिताश्मन् (2. असित + अ°) m. *Sapphir* (इन्द्रनील MALLIN.) KIR. 5, 48.

असितोत्पल Spr. 3825.

असिद् m. *Sichel* ÂPASTAMBA im Comm. zu TS. 1, 50, 4 v. u.

असिद्ध s. सिद्ध.

अ॑सिद्धि (3. अ + सि°) f. *das nicht-zum-Ziele-Gelangen* TBR. 1, 5, 1, 3. *Unvollkommenheit*, deren im Sâm̃khja acht gezählt werden, TATTVAS. 37.

असिद्धिनिरूपणव्याख्या f. Titel einer Schrift HALL 54.

असिधारा Z. 2 lies *die Weise* st. *das Gelübde* und füge Spr. 1922 hinzu.

असिधेनु KATHÂS. 123, 23. DAÇAK. in BENF. Chr. 198, 12. निबद्धासिधेनु adj. KATHÂS. 78, 36. असिधेनुका 124, 119. बद्धासिधेनुक 53, 109. 71, 43. — Vgl. खड्गधेनु.

असिपत्रवन R. 7, 21, 15. MÂRK. P. 12, 24.

असिमुसल (अ° + मु°) n. Bez. *einer der 5 Weisen, auf welche der Planet Mars seinen Rücklauf beginnt*, VARÂH. BṚH. S. 6, 5 (°मुशल).

असुतृप् BHÂG. P. 7, 15, 10. 10, 1, 67. 38, 42. 60, 37. 11, 21, 28. Der Schol. zerlegt das Wort in असु + तृप् *nur das Leben befriedigend, nur für das Leben sorgend.*

असुतृप adj. = असुतृप् BHÂG. P. 10, 87, 39.

असुनीति Z. 4 lies शिशीताम्.

असुनेत्रा (3. अ + सु°) f. im Sâm̃khja einer der Gegensätze von तुष्टि. तत्पदोषमदृष्ट्वार्थेषु प्रवृत्तिरसुनेत्रा TATTVAS. 36.

असुन्दर s. सुन्दर.

असुभृत् (असु + भृत्) m. *ein lebendes Wesen, Mensch* BHÂG. P. 10, 87, 17. 31.

अ॑सुमन्त् TBR. 2, 3, 8, 2.

असुमरीचिका (3. अ + सु°) f. im Sâm̃khja eines der Gegensätze von तुष्टि. भोगासक्तिरसु° TATTVAS. 36.

असुंभर (असुम्, acc. von असु, + भर) adj. f. आ *nur das Leben erhaltend, nur für das Leben sorgend* BHÂG. P. 10, 60, 54. 89, 29.

असुर 2) *b*) असुराणां छन्दांसि, असुरच्छन्दांसि ṚV. PRÂT. 3, 275. Ind. St. 8, 74. fg. 114. 116. 128. — *d*) VARÂH. BṚH. S. 5, 79. — *g*) pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 275. — 4) *a*) ÇÂÑKH. BR. 23, 4. die Stelle AIT. BR. 2, 22 zu streichen, da hier आसुरी (vgl. u. आसुर 2, *a*) vorauszusetzen ist. — *b*) lies *ramosa* st. *racemosa.*

असुरत्व *das ein-*Asura*-Sein* KATHÂS. 119, 5.

असुरमाया *dämonische Zauberkraft* ÇÂÑKH. BR. 23,4. °मय adj. *damit begabt* PAÑKAV. BR. 13,12,5.

असुरेड्य m. *der Lehrer* (इड्य) *der* Asura, *der Planet Venus* VARÂH. BRH. 14,3.

असुविलास (असु + वि°) m. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑ — — ⏑⏑⏑⏑⏑ — Ind. St. 8,377.

असुहृद् m. *Feind:* ज्ञानासुहृद् RÂGA-TAR. 5,191. adj. *keinen Freund habend* Spr. 3652.

असू vgl. ṚV. 2,34,6.

असूक्षणा, die richtige Form ist असूर्क्षणा.

असूय्, तमसूयिषुः (!) RÂGA-TAR. 5,196. मास्मानसूयेथाः BHÂG. P. 10,82, 20. असूयितुम् 32,21. असूयित partic. 11,22,57. नैनं नाथानुसूयामः 10,73,9 vielleicht fehlerhaft für नैनं नाथ असू°.

— अभि, नाभ्यसूयामि वाक्यस्यास्य तवानघ MBH. 14,603.

असूय adj. *murrend, ungehalten über Jmd* (loc.): गुरुषु MBH. 13,513.

असूयक, अनुसूयक BHÂG. P. 11,18,39 fehlerhaft für अनसूयक.

असूया, सासूयम् adv. *unwillig* VIKR. 30,14.

असूर्य, असूर्या नाम ते लोका अन्धेन तमसावृताः ÎÇOP. 3. nach ÇAÑK. so v. a. असुर्य. — n. *die sonnenlose Zeit* d. i. *Nacht* SHAḌV. BR. 4,1.

असूर्यपश्या ÇATR. 2,18.

असृग्ग्रह (असृज् + ग्रह) m. *der Blutplanet* d. i. *Mars* VARÂH. BRH. S. 4,24. — Vgl. रुधिर, लोहित.

असृज् 1) acc. असृजम् in दानवासृजम् HARIV. 9296.

असेचनक *unersättlich* HALÂJ. 2,195. नयनयुगासेचनक *entzückend für die Augen* SÂH. D. 99,6 hierher oder zu आ°.

असौयज्ञ (अ° + यज्ञ) m. N. eines Praisha (अमुक यज्ञेति) ÇÂÑKH. ÇR. 7,8,4.

2. अस्त 2) पौलस्त्ये ऽस्तंगते WEBER, GJOT. 55. नास्तमेति MBH. 5,1082 wohl fehlerhaft für चास्ति मेति; vgl. Spr. 4353. — 3) सवितास्तमियाद्गिरिम् MBH. 1,1883. °गिरि ÇIç. 9,1. °शैल KARMAPRADÎPA 1,9,1 beim Schol. zu KÂTJ. ÇR. 4,13,5. अस्त *Untergang* VARÂH. BRH. S. 9,8. *heliakischer Untergang* (von Fixsternen und Planeten) 6,6. 7,19. अस्तांशाः SÛRJAS. 9,6. *Untergang* in übertr. Bed.: अस्तसमये ऽपि सताम् ÇIç. 9,5. — 4) VARÂH. BRH. 4,9. 5,2. 15. 6,3.

अस्तभवन (2. अस्त + भ°) n. in der Astrol. *das 7te Haus* VARÂH. BRH. 1,18. 24,8.

अस्तमन n. *heliakischer Untergang* VARÂH. BRH. S. 2, Abs. 6.

अस्तमय KIR. 5,35. *heliakischer Untergang* SÛRJAS. 9,1. VARÂH. BRH. S. 6,3. — KATHOP. 6,6 bildlich von den Sinnen: इन्द्रियाणां पृथग्भावमुदयास्तमयौ च यत्.

अस्तमित (अस्तम् + इत) n. *Sonnenuntergang* WEBER, GJOT. 50.

अस्तराशि (2. अस्त + रा°) m. in der Astrol. *das 7te Haus* VARÂH. BRH. 4,2. 24,8.

2. अस्ति UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,179. BHÂG. P. 10,50,1.

अस्तुत streiche das letzte Citat.

अस्त्र m. HARIV. 10703 (der Halbvers fehlt in der neueren Ausg.). R. ed. Bomb. 1,21,11. WEBER, RÂMAT. UP. 299. n. Bez. *eines best. Spruches aus einem für heilig gehaltenen Buche, den man vor dem Beginn des Lesens dieses Buches hersagt*, Verz. d. Oxf. H. 4,*a*, No. 28. Bez. *eines best. beim Anzünden des Feuers gesprochenen Spruches* 105,*a*, 34. *b*, 3. Bez. *der mystischen Silbe* फट् 97,*a*,1. WEBER, RÂMAT. UP. 310. fg. °मन्त्र Bez. *eines best. Spruches bei den* Maga Verz. d. Oxf. H. 33,*b*,7.

अस्त्रागार (अस्त्र + अ° oder आ°) n. *Waffenkammer* VEṆÎS. in SÂH. D. 169,5. MATSJA-P. im ÇKDR.

अस्त्रिन् BHÂG. P. 10,58,26.

अस्थ vgl. अध्यस्थ.

अस्थन् 1) स्थूलास्थिरस्थिसारः VARÂH. BRH. S. 68,99. — 2) कार्पासास्थि *Samenkorn der Baumwollenstaude* M. 4,78.

अस्थला zu streichen; vgl. u. पुञ्जिकस्थला.

अस्थान s. स्थान.

अस्थानयुक्त (अ° + युक्त) adj. *am unrechten Orte angebracht;* davon nom. abstr. °ता SÂH. D. 576.

अस्थानसमास m. *eine ungeeignete Zusammensetzung* (समास) PRATÂPAR. 62,*b*. 64,*b*.

अस्थिकुण्ड (अ° + कु°) n. *eine mit Knochen angefüllte Grube in der Hölle* BRAHMAVAIV. P. im ÇKDR.

अस्थिकेतु (अ° + केतु) m. Bez. *eines best.* Ketu (wohl *Kometen*) VARÂH. BRH. S. 11,30.

अस्थिदन्तमय (von अस्थि + दन्त) adj. *aus Knochen oder Elfenbein verfertigt* M. 5,121.

अस्थिमय *aus Knochen bestehend, voller Knochen* RÂGA-TAR. 5,272.

अस्थियज्ञ (अ° + यज्ञ) m. *Knochenopfer*, Bez. *einer best. Cerimonie beim Todtenritual* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 25,13,36. 7,3,19.

अस्थिसंहारक m. = अस्थिसंहार 1) BHÂVAPR. im ÇKDR.

अस्थूरि vgl. u. स्थूरि.

अस्नावक (von 3. अ + स्नाव) adj. *sehnenlos* TS. 7,5,12,2.

अस्पन्द (3. अ + स्प°) adj. *unbeweglich:* अस्पन्दासुर्यथा तरुः BHÂG. P. 12,6,9.

अस्पन्दमान s. u. स्पन्द्.

अस्पृष्ट (3. अ + स्पृष्ट) adj. *nicht berührt* (von der Aussprache der Vocale, des Anusvâra und der Ûshman) ṚV. PRÂT. 13,3. Davon nom. abstr. अस्पृष्टता VS. PRÂT. 1,72, Sch.

अस्फुट (3. अ + स्फुट) n. *Unklarheit des Ausdrucks* PRATÂPAR. 18,*b*,1.

1. अस्म Z. 9 lies वज्रहस्तः.

अस्मत्संग्रसनव्यात्तव्यालतुण्डाय्, °यते *den in der Absicht uns* (अस्मत्) *zu verschlingen* (संग्रसन) *geöffneten* (व्यात्त) *Rachen* (तुण्ड) *eines Tigers* (व्याघ्र) *darstellen* BHÂG. P. 10,12,19.

अस्मद्वत् (von अस्मत्) adv. *gleich uns* KATHÂS. 101,205.

अस्मिता Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,21.

अस्मिमान m. *Selbstbewusstsein, Stolz* VJUTP. 58.

अस्मृतध्रु s. 2. ध्रु.

अस्यन्दमान, nach den Ausgg. ist अस्पन्दमान zu lesen; s. u. स्पन्द्.

अस्यवामीय Z. 2 lies P. 5,2,59, Sch.

अस्यहत्य vgl. u. आस्यहत्य.

अस्र (von 2. अस्) adj. *schleudernd* (Comm.) TBR. 2,7,12,2.

अस्रपत्रक Z. 2 streiche die Worte Es ist u. s. w. bis zum Schluss.

अस्रव (3. अ + स्रव) adj. *nicht fliessend;* über die Bed. des Wortes

bei den Buddhisten s. Wassiljew 251. 263. 333.

अम्लान adj. f. आ *nicht welk:* न्यग्रोधशुङ्गा Gobh. 2,6,6.

अस्वन (3. अ + स्वन) adj. *keinen hellen Klang habend* Varâh. Bṛh. S. 50,4.

अस्वर *tonlos, accentlos* AV. Prât. 3,74, Sch.

अस्वस्थ s. u. स्वस्थ und vgl. आस्वस्थ्य.

अस्वामिक (von 3. अ + स्वामिन्) adj. *herrenlos, keinen Eigenthümer habend:* °विक्रय Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,21.

अस्वास्थ्य (3. अ + स्वा°) n. *krankhafter Zustand, das Angegriffensein:* गात्रा° Bhâg. P. 11,25,17. गात्राणि कर्मेन्द्रियाणि तेषामस्वास्थ्यं विकाराधिक्यम् Schol. — Vgl. आस्वस्थ्य.

2. अह् mit अधि *fürsprechen, Recht geben* (mit dat.) TS. 2,5,11,9.

— अनु *nachsprechen, nacherzählen:* मयोदितं यदन्वात्थ Bhâg. P. 10,60,49.

— अभि *sprechen zu* (acc.), *antworten* Bhâg. P. 6,14,22. 7,13,19. *Jmd* (acc.) *Etwas mittheilen* 11,17,3.

— परा *gegen Jmd* (acc.) *sprechen, Unrecht geben* TS. 2,5,11,9.

— परि *umher* d. h. *der Reihe nach* — oder *zusammen sagen* TS. 2,3,11,4.

— वि lies *eine abweichende Ansicht kundgeben, streiten, disputiren* und füge hinzu TS. 7,2,10,1. 2. Pańkav. Br. 4,8,8. Çâñkh. Br. 27,1.

अहंश्रेयस् Çâñkh. Çr. 14,29,1.

अहंश्रेयस, Sâj. und Çaṁk. fassen अहंश्रेयसे als dat. von अहंश्रेयस्.

अहंकरण n. *das Meinen, dass man Ich* d. i. *Subject sei,* Bhâg. P. 3,27,15. 11,10,18.

अहंकार 2) नृपाहंकार Kathâs. 52,77. वचः साहंकारम् *stolz, übermüthig* 60,189. — 3) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148,*a*,8.

अहंकारिन् (von अहंकार) adj. *eigensüchtig; stolz, hochmüthig* Halâj. 2,224. Kathâs. 52,86. 65,59.

अहंकृत 2) Mârk. P. 47,20. — 3) Kathâs. 97,24. — Vgl. निरहंकृत.

अहंकृति *die Meinung, dass man Ich* d. i. *Subject sei:* अनहं° adj. Bhâg. P. 11,9,30.

अहंक्रिया f. = अहंकार; s. निरहंक्रिय, °क्रिया.

अहंचन्द्रसूरि m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 246,*b*, No. 622.

अहत 1) *a)* °विष् so v. a. *nicht verwischt* Bhâg. P. 10,69,9. — *c)* Bhâg. P. 10,53,11. 75,22. — Vgl. आहत und अनाहत.

अहन् Sp. 571, Z. 6 v. u. lies 1,13,43 st. 1,13,42. — N. pr.: अह्न आङ्गिरसस्य Kâṭh. Anukr. in Ind. St. 3,459,6 v. u.

अहन्ता (von अहम्) f. *das Gefühl des Ich* Schol. zu Bhâg. P. 10,20,39.

अहंधी (अहम् + 2. धी) f. *die Meinung, dass man Ich* d. i. *Subject sei,* Bhâg. P. 10,46,41.

अहंनामन् (अहम् + नामन्) adj. *ich heissend* Çat. Br. 14,4,2,1.

अहभ्न so v. a. *alt,* personif. gebraucht TS. 4,3,5,2.

अहम् scheinbar mit der 3ten Person construirt: तस्मात्तव वधार्थं हि समुत्पतस्यत्यहं (wohl समुत्पतस्ये ह्यहं zu lesen) पुनः R. 7,17,31. समुत्पस्यति = समुत्पतस्ये Schol. अहम् = अहंकार *Selbstgefühl, die Meinung, dass man Ich* d. i. *Subject sei:* अहमि च प्रसुप्ते Bhâg. P. 11,3,39. अहमः संसृतिरूपिणः 23,56. यन्नागादहमो भावम् 12,8,30. अहंरहित 10,38,11. इन्द्रियैरिन्द्रियार्थेषु गुणैरपि गुणेषु च । गृह्यमाणेष्वहंकुर्यान्न विद्वान्यस्तु 11,11,9. — Vgl. निरहम्.

अहमद N. pr. = احمد Verz. d. Oxf. H. 218,*b*,3.

अहंप्रथमिका, °प्रथमिका तेषां पयः पातुमवर्तत Kathâs. 63,189.

अहंबुद्धि (अहम् + बु°) f. *Selbstbewusstsein, Hochmuth:* अनहं° adj. MBh. 13,5354. *die Meinung, dass man Ich (Subject) sei:* देहाद्यहं° *die Meinung, dass der Körper u. s. w. dem Ich zukomme* Bhâg. P. 11,19,42.

अहंभाव (अहम् + भाव) m. *die Meinung, dass man Ich (Subject) sei,* Bhâg. P. 11,2,51.

अहंमति *die Meinung, dass man Ich (Subject) sei* Bhâg. P. 10,20,19. 11,28,26. — Vgl. निरहंमति.

अहंममता (von अहम् + मम) f. *das Gefühl des Ich und des Mein* Bhâg. P. 5,19,15. 10,20,39.

1. अहंमान (अहम् + 1. मान) m. *die Meinung dass man Ich* d. i. *Subject sei:* अहं कर्तेत्यहंमानमहाकृष्णाहिदंशितः Ashṭâv. 1,8. अहंमानाभिमान Schol. zu Çat. Br. 14,9,2,7.

2. अहंमान (wie eben) adj. *meinend, dass man Ich* d. i. *Subject sei,* Mârk. P. 47,20.

अहरीत n. N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*b*.

अहर्गण 1) *eine Reihe von Tagen:* मुमुदेऽहर्गणान्बह्वन् Bhâg. P. 9,14,25. तावदहर्गणेन यो ज्योतिषामयने 6,12,33. 10,62,26. — 3) vgl. दिनराशि.

अहर्व्यास (अहर् + व्यास) m. *der Tagdiameter* d. i. *das Doppelte des Tag-Sinus* (द्युज्या oder दिनव्यासदल) Varâh. Bṛh. S. 2, Abs. 4. dazu Utpala: क्रान्तित्रिज्याकृत्यन्तरात्पदं द्विर्दिनव्यास इति *zweimal die Quadratwurzel vom Unterschied zwischen den Quadraten des Radius* (त्रिज्या) *und des Declinationssinus* (क्रान्तिज्या) *ist der* दिनव्यास.

अहल्या (so, ohne Accent), Etym. des Namens R. 7,30,22. fg. N. pr. eines Sees H. an.; vgl. dazu °ह्रद Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,14.

अहल्येश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,31.

अहःसंधिमत् (von अहस् + संधि) adj. *wobei ein Zusammentreffen zweier Tage stattfindet:* तिथि Weber, Ǵjot. 51.

अहह, अहहारे Khând. Up. 4,2,3. anders Çaṁk.

अहावस् Shaḍv. Br. 3,1. Anupada 1,10; vgl. auch आहाव.

अहि 7) N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3,204,*b*. औशनस 460,1. अहेः पैद्वस्य साम 204,*b*. — Vgl. महाहि.

अहिंसा 1) personif. als Gattin Dharma's Verz. d. Oxf. H. 45,*b*,30.

अहिचक्र (अ° + चक्र) n. Bez. *eines best. Diagramms;* s. u. चक्र 4).

अहिच्छत्र 2) Verz. d. Oxf. H. 100,*a*,1 v. u. (wo अहिच्छत्रे zu lesen ist). *b*, N. — 3) *b*) Kathâs. 72,23. Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,8. Vgl. छत्त्रवती.

अहिट्ठान m. N. pr. eines Geschlechts von Kâjastha Hall 136.

अहित 3) अहिते वर्तमानानि मित्राणि Spr. 3558. — 4) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 6,328, Lesart der ed. Bomb. für महिता; vgl. VP. 182, N. 27.

अहिदेव (अहि + देव) adj. *die Schlangen zur Gottheit habend;* n. (sc. भ, नक्षत्र) *das* Nakshatra Âçleshâ Varâh. Bṛh. S. 15,7.

अहिदैवत dass. ebend. 10,2.

अहिमकिरण (3. अ - हिम + कि°) m. *die Sonne* ebend. 3,34.

अहिमांशु (3. अ - हिम + अंशु) m. dass. Kir. 12,15. Kuvalaj. 76,*a*.

अहिर्बुध्न m. N. pr. eines Rudra Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,24.

अहिर्बुध्न्य, अहिर्बुध्न्याय Weber, Nax. 2,315. अहिर्बुध्न्ये Varâh. Bṛh. S. 9,35 Druckfehler für आ°.

अहिर्बुध्न, die neueren Ausgaben des MBh. und Hariv. überall richtig

°बुध्न्य; an der ersten Stelle hat auch die ed. Bomb. den pl.

अहिल्या f. falsche Schreibart für अहल्या Verz. d. Oxf. H. 77, *a*, N.

अहिहन्, अहिघ्नः (so ist wohl zu lesen) पैद्वस्य साम N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*b*. Benfey, SV. 173,*b*,2.

1. अहीन, अहीनो नाम राजेन्द्र क्रतुस्ते ऽयं च कल्प्यताम् MBh. 14,2615.

अहीन्द्र (अहि + इन्द्र) m. Bein. Patañgali's Verz. d. Oxf. H. 352,*a*,19.

अहे Kâtj. Çr. 2,1,22.

अहेतु (3. अ + हेतु) *eine best. rhetorische Figur* Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,4.

अहेघ्नम् s. u. अहिहन्.

अहैतुक adj. (f. ई) *auf keinem besondern Grunde beruhend, uneigennützig:* अधोक्षज आवेश्यतां नो मतिरप्यहैतुकी Bhâg. P. 5,18,9.

अहोबल 1) m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 131. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,25.

अहोबलशास्त्रिन् m. N. pr. eines Autors Hall 181.

अहोरात्र m. sg. Kathâs. 104,35. m. du. Pañkav. Br. 25,10,10. अहोरात्रयोर्व्रतम् N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*b*. Sp. 579, Z. 8 ist nach नापुः einzuschalten AV. 4,35,4 und die ganze Stelle Z. 1 nach VS. 27,45 einzufügen.

अह्न vgl. महाह्न.

अह्नाय 2) MBh. 4,703. अह्नाय च चिराय च 13,392. 3042. 4903.

अह्निज (अ°, loc. von अहन्, + 1. ज) adj. *am Tage entstehend, — erscheinend* Varâh. Brh. S. 46,21.

अह्न्य n. *Tagereise* (der Sonne): योजन, आश्वीन, अह्न्य Pañkav. Br. 21,1,9.

आ

2. आ 2) *a*) β) *bis auf, bis exclusive:* त्रयश्च वा एते त्र्यहा आ दशममहरा द्वावतिरात्रौ यद्द्वादशाहः *der* Dvâd. *besteht nach Abzug* (परित्यज्य Sâj.) *des zehnten Tages und der beiden* Atirâtra *aus drei* Trjaha Ait. Br. 4,24. Zu der Verbindung एत् ist nicht ein Zeitwort der Bewegung (was auch die Comm. annehmen), sondern der Wahrnehmung zu ergänzen: sie heisst *sieh da!* mit acc., z. B. पुनरैमीत्येत्तिरोभूताम् (als Urvaçi ihn wie am hellen Tage nackt sah, da verschwand sie;) *ich kehre wieder um, dachte* (und that) *er, sieh, da war sie verschwunden!* Çat. Br. 11,5,1,4. Eine andere Aussprache dafür ist ऐत् Ait. Br. 2,13, wo zu übersetzen ist: *Menschen und* Rshi *kamen auf den* (verlassenen) *Opferplatz der Götter um eine Spur su suchen, mittelst welcher sie im Opfer sich zurechtfänden. Während sie überall umherliefen, sieh, da lag ein ausgeweidetes Thier! Daran erkannten sie* u. s. w. — γ) *bis zu, bis exclusive* (wie unter β) Kâtj. Çr. 4,13,16. आ ततः Rv. Prât. 11,9. — Z. 10 M. 10,64 gehört zu *b*) α). — *e*) Z. 6 lies आपिञ्जर.

3. आ m. angeblich auch = पितामह und वाक्य Ekâksharâbhidhâna im Agni-P. ÇKDr.

आंश m. patron. von अंश Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,21.

आंहस्पत्य (von अंहस्पति) adj.: मास Gobh. 2,8,14.

आकम्पन (vom caus. von कम्प् mit आ) m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 115,58.

आकर 3) *Mine, Fundgrube* bildlich so v. a. *Geburtsstätte, Herkunft:* आकरः कारणं जन्तोर्दौर्जन्यस्य न जायते Spr. 3672. एषामुदाहरणान्याकरेषु बोद्धव्यानि *in den entsprechenden Minen* d. i. *im Drama* Sâh. D. 174,1. आकर am Ende von Personennamen Wassiljew 268. — 4) Varâh. Brh. S. 14,12. = खानिदेश das heutige Khandêsh. — 5) Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,35. — Vgl. कुसुमाकर, पद्माकर, पुष्पाकर, महाकर, रत्नाकर.

आकरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 1,19. fg.

आकरिक (von आकर) adj. *in einer Mine beschäftigt, Bergmann* Varâh. Brh. S. 15,1.

आकर्णय् mit उप *hören, vernehmen:* इत्युद्धवादुपाकर्ण्य सुहृदां दुःसहं वधम् Bhâg. P. 3,4,23. 4,8,25. 10,20,2. 23,13.

आकर्ष 1) रज्ज्वाकर्ष Bhâg. P. 10,9,3. — 9) MBh. 5,1541 unter den Sachen, die in einem Hause nicht fehlen dürfen; der Schol. ergänzt विषादीनाम्. Vielleicht *Magnet* (vgl. आकर्षक).

आकर्षक्रीडा f. *ein best. Spiel* (wohl nicht *Würfelspiel*) Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,19.

आकर्षण 1) *das Herbeiziehen eines Abwesenden* (durch Zauberei) Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,13. 97,*b*,21. 98,*a*,6 und N. 1. केशाकर्षण *das Ziehen an den Haaren* Mârk. P. 85,74. नृपसुताकेशाम्बराकर्षण Veṇîs. in Sâh. D. 147,14. — Vgl. सीराकर्षण.

आकर्षिन् vgl. मलाकर्षिन्.

आकल्प 2) Gît. 6,11. Daçak. in Benf. Chr. 195,5. Bhâg. P. 10,5,9. 41,40.

आकल्पम् Spr. 1157. Kathâs. 90,188. Bhâg. P. 10,14,40.

आकषायेय, so ist wohl st. आकशायेय zu lesen.

आकस्मिक adj. (f. ई) Spr. 3156. Râǵa-Tar. 5,54 (आकस्मिकं zu lesen). आकस्मिकी खे वाणी संजाता Pañkat. 186,16, v. l. (vgl. Gött. gel. Anz. 1860, S. 729). Halâj. 5,98. नन्वदृष्टनिष्ठो जगद्वैचित्र्यमाकस्मिकं स्यात् *zufällig* Sarvadarçanas. 5,18. आकस्मिकेन विधिना *zufällig* Bhâg. P. 5,9,14.

आकाङ्क्षा 1) Spr. 2213. Sâh. D. 479. — 2) Verz. d. Oxf. H. 177,*b*, No. 403.

आकाङ्क्षिन्, जीविताकाङ्क्षिन् MBh. 12,4289. — Vgl. निराकाङ्क्षिन्.

आकाङ्क्ष्य vgl. दशाकाङ्क्ष्य.

1. आकार, (यः) पश्येद्दारान्वृथाकारान् *als eine unnütze Erscheinung* Spr. 1261. वर्जयेत्कौलिकाकारं मित्रम् *der wie ein Weber verfährt* 2753. द्विधाकारं भवेद्ध्यानम् *von zweierlei Art* 4231. — Vgl. निराकार.

2. आकार AV. Prât. 1,35. 79. 96. 2,22. 27. 55.

आकाले in der Stelle प्रातःसवनस्याकाले TS. 2,2,9,5. 6 vielleicht *zur Zeit um —.*

आकालिक 1) *a*) Kull. zu M. 4,103 fasst das Wort in der Bed. von *bis zur selben Zeit* (2. आ + काल) *des folgenden Tages während.* — *b*) प्रलय Kâlikâ-P. 31 im ÇKDr.

आकाश 3) किं ब्रवीष्येति यन्नाट्ये विना पात्रं प्रयुज्यते । श्रुत्वेवानुक्तमप्यर्थं तत्स्यादाकाशभाषितम् ॥ (vgl. Sp. 587, Z. 17) Sâh. D. 425. Hiernach

wird das आकाशभाषित nicht hinter der Bühne gesprochen, sondern der auf der Bühne befindliche Schauspieler thut nur so, als wenn er Etwas hörte und das Gehörte wiederholte.

आकाशग (आ° + 1. ग) 1) adj. f. आ *im Luftraum sich bewegend*, — *sich befindend* R. 2,33,8. गङ्गा 1,38,7. 44,5. — 2) m. *Vogel* MBh. 5,7287.

आकाशगङ्गा (आ° + ग°) f. *die* Gaṅgâ *des Luftraumes* R. 7,23,4,14. Bhâg. P. 10,27,22.

आकाशपथिक (आ° + प°) m. *der Wanderer am Himmel*, Beiw. der Sonne Kathâs. 123,171.

आकाशपोलि m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,19.

आकाशमुखिन् (von आ° + मुख) m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte, *die das Gesicht stets zum Himmel gewandt hält*, Wilson, Sel. Works, 1,32. 234. fg.

आकाशमुष्टिहननाय् (von आ° + मु° - हनन), °यते *so widersinnig sein wie das Schlagen der Luft mit den Fäusten* Sarvadarçanas. 113,9; vgl. आकाशं मुष्टिभिर्घ्नत: MBh. 5,1334.

आकाशयोगिनी (आ° + यो°) f. N. pr. einer Göttin Wilson, Sel. Works 2,21.

आकाशवादार्थ m. Titel einer Schrift Hall 45.

आकाशेश 2) M. 4,184.

आकाशोपन्यास (आकाश + उ°) m. Titel einer Schrift Hall 135.

आकिंचन्य Spr. 3676. fg. MBh. 12,11901. आकिंचन्यायतन (so ist st. अकिं° zu lesen) *der Ort, wo es gar Nichts giebt*, Burn. in Lot. de la b. l. 813. — Vgl. किंचन्य.

आकुल 1) *b*) युद्ध Kathâs. 108,44. आकुलक्रूरा (कुटुम्बिनी) *wild und roh* Spr. 4553. — 3) n. *Verwirrung:* साकुल *verwirrt* Kathâs. 78,94. 106,149.

आकुलक adj. = आकुल 1) *b*): उत्पिञ्जल Halâj. 4,46. *in Unordnung gerathen, verworren* Weber, Ǵjot. 3.

आकुलता 1) das Beispiel gehört zu 2). — 2) Spr. 632.

आकुलत्व 2) Çiç. 9,42.

आकुलय्, केशानाकुलयन् (मरुत्) Spr. 738. पिपासाकुलितं मन: 3851. — Z. 6 lies भयादाकुलितेन्द्रिय:.

आकुलागमतन्त्र (आकुल - आ° + तन्त्र) n. Titel einer Schrift Hall 119.

आकुलीभाव m. *das Verwirrtwerden* Sâh. D. 263,22.

आकूत Dhûrtas. in LA. 83,2 (साकूत° = सा आ°). साकूत adj. (f. आ) *bedeutsam:* सो ऽपि साकूतया दृष्ट्यैवाकरोत्स्वागतं मम Kathâs. 59,91. साकूतम् *bedeutsam, nachdrucksvoll:* आदाय च व्यधात्। पद्मं शिरसि साकूतम् 51,74. 75,15. sprechen Mâlatîm. 62,4. *aufmerksam:* आकर्ण्य 80,3. साकूतं मुखमैक्षत Kathâs. 116,85. 66,121.

आकूति, प्राणेन चाकूतिमुपैति योगी *den Gedanken* Bhâg. P. 2,2,29. nach dem Schol. *die Thätigkeit der Sinnesorgane*. — Personificirt AV. 6,131,2. Gattin Pṛthushena's und Mutter Nakta's Bhâg. P. 5,15,5. — N. eines Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,3.

आकूपार (von अकूपार) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,204,*a*. Pańkav. Br. 9,2,13. 15,5,29.

आकृति 2) Verz. d. Oxf. H. 312,*a*, No. 745, Z. 17. *schöne Gestalt* Varâh. Bṛh. S. 70,23. Spr. 2293.

आकृतिमत् vgl. weiter unten u. कृतिमत्.

आकृतियोग (आ° + योग) m. Bez. *einer Klasse von Constellationen, die zu den Constellationen ohne Mond gezählt werden*, Varâh. Bṛh. 12 passim; vgl. u. नाभस.

आकृती f. = आकृति 2) MBh. 15,698 aus metrischen Rücksichten.

आकृष्ट m. pl. Bez. einer Art von Ṛshi MBh. 12,6144. अकृष्ट (die richtige Lesart; vgl. u. माष 1) am Ende) ed. Bomb.

आकृष्टि f. *das Herbeiziehen* Kap. 3,62. *das Herbeiziehen eines Abwesenden* (durch Zauberei) *und der dazu verwandte Spruch* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,35. 98,*a*,1. 4.

आकेकर (2. आ + के°) adj. *ein wenig schielend:* चक्षुस् Kir. 8,53. Kathâs. 73,245.

आकेनिप Z. 3 lies 3,15 st. 3,14.

आकोप (von 1. कुप् mit आ) m. *Zorn* Kathâs. 105,19.

आकौशल *Unerfahrenheit, Unbeholfenheit* Spr. 1825.

आक्रन्द *Wehklage:* आक्रन्द: प्रलपितं शुचा Sâh. D. 472. 471. Ausserdem noch folgende belegbare Bedeutungen: 1) *der natürliche Freund eines im Kriege begriffenen Fürsten;* zieht ein Fürst in's Feld, so heisst sein unmittelbarer Nachbar, der ihm in den Rücken fällt, पार्ष्णिग्राह; der unmittelbar an den पार्ष्णिग्राह gränzende Fürst ist der आक्रन्द des ersten Fürsten. Kâm. Nîtis. 8,17. 43. 46. M. 7,207. Varâh. Bṛh. S. 16,7. 104,61. übertragen auf die Stellung der Planeten beim Planetenkampfe 17,6. fgg. — 2) *Freund, Beschützer* überh.: अनाक्रन्द adj. (f. आ) *keinen Freund* —, *keinen Beschützer habend:* दृष्टमेवमनाक्रन्दे (der Schol. fasst das Wort als loc. und erklärt es durch अत्रातरि काले) भद्रे काममकाङ्किना। सा त्वं पीनायतश्रोणि मामाश्रुहि (*als Beschützer, als Gatten*) वरानने॥ MBh. 1,6568. इति लोकमनाक्रन्दं मोहशोकपरिप्लुतम् 3,13859. Der Schol. zu MBh. 1,6568. 3,13859 citirt Med. mit der richtigen Lesart त्रातरि st. धातरि. — Vgl. दुराक्रन्द, निरा°.

आक्रन्दनीय adj. *zu Hilfe zu rufen* Kathâs. 121,11.

आक्रम s. कथाक्रम.

आक्रमण 2) *das Angreifen:* अनाक्रमणं शौर्यम् Kathâs. 101,51.

आक्रम्य, अनाक्रम्य *unerreichbar, unzugänglich:* तत्र मृत्यारनाक्रम्ये नीत्वा त्वां स्थापयाम्यहम् Kathâs. 72,337.

आक्रय lies *Handel, Kram* TS. 3,4,1,1. f. आ dass. VS. 30,5.

आक्रोश 1) s. u. दुराक्रोश. — 2) Spr. 3679.

आक्रोशक adj. *schimpfend, scheltend, schmähend* Spr. 3861.

आक्रोशिन् adj. dass. Spr. 4380.

आक्रोष्टर् MBh. 13,2196.

आक्त adj. von 2. अक्त 20): वलन Schol. zu Sûrjas. 4,24. fg.

आक्षार n. N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*a*. Pańkav. Br. 21,5,4.

आक्षारण von क्षारय् mit आ.

आक्षारान्त (आक्षार + अन्त), आक्षारान्तं योधाजयम् N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*b*.

आक्षील n. N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*b*.

आक्षेप 2) Sâh. D. 315. 700. in der Dramatik: गर्भबीजसमुद्भेदादाक्षेप: परिकीर्तित: Daçar. 1,38. गर्भबीजोत्पादनादाक्षेप: Pratâpar. 40,*a*,3. आक्षेपोपमा Sâh. D. 276,15. — 4) मुद्राक्षेप *das Abnehmen* —, *Entfernen des*

Siegels Kathâs. 102,134. — 6) Spr. 1434. Bhâg. P. 10,55,17. ब्रह्मोदिताक्षेपैः *harte Worte* 12,6,22. साक्षेपं भ्रुकुटीकरालकुटिलं दृष्टं खलानां मुखम् 2079. साक्षेपमाज्ञप्तया *verächtlich* 2639. LA. (II) 90,5. घ्नन्ती वैलक्ष्यकटाक्षेपैः so v. a. *mit verächtlichen Seitenblicken* Bhâg. P. 10, 32, 6. — 7) lies: in der Rhetorik *Einwurf*, *Einwendung*, *eine Erklärung*, *dass man mit Etwas nicht einverstanden sei*, insbes. *Berichtigung der eigenen Rede:* प्रतिषेधोक्तिराक्षेपः Kâvjâd. 2,120. प्रतिषेध इवेष्टस्य यो विशेषाभिधित्सया । तमाक्षेपं ब्रुवन्ति Agni-P. beim Schol. zu Kâvjâd. 2,120. Kâvja-Pr. 157,16. fgg. Sâh. D. 714. Kuvalaj. 93,*a* (114,*a*). Pratâpar. 95,*b*,4. Vgl. अनादराक्षेप, अनुक्रोशाक्षेप, अनुज्ञाक्षेप, अनुशयाक्षेप, अर्थान्तराक्षेप, आशीर्वचनाक्षेप, उपायाक्षेप, कारणाक्षेप, कार्याक्षेप, धर्माक्षेप, धर्म्याक्षेप, परवशाक्षेप, परुषाक्षेप, प्रभुत्वाक्षेप, भविष्यदाक्षेप, मूर्छाक्षेप, यत्नाक्षेप, रोषाक्षेप, वर्तमानाक्षेप, वृत्ताक्षेप, श्लिष्टाक्षेप, संशयाक्षेप, साचिव्याक्षेप, स्नेहाक्षेप. — 8) *Herausforderung* (zum Streit) Kathâs. 66,65.

आक्षेपण adj. (f. ई) *an sich ziehend*, *mit sich fortreissend:* विद्या Mâlatîm. 160,13. *destroying* Benfey.

आक्षेपसूत्र (आ° + सूत्र) n. *ein Faden*, *auf den Perlen aufgereiht werden*, Ragh. 6,28, v. l.; vgl. Sâh. D. 316, 6. ed. Calc. des Ragh. liest आक्षिप्य st. उन्मुच्य bei St.

आक्षेपिन् *hindeutend —*, *anspielend auf* Sâh. D. 287.

आक्षेप्य adj. 1) *wogegen man einen Einwurf zu erheben hat*, *womit man sich nicht einverstanden erklären kann* Kâvjâd. 2,120. — 2) *herauszufordern* (zum Spiel, zum Kampf) Kathâs. 121,90.

आद्यन्त् Z. 4 Çat. Br. liest आदर्यन्त्.

आँख m. *Fanggrube* (Comm.), viell. *Ziel* oder *Schussweite* (vgl. आखण): इयंति म आख इयंति नापरात्स्यामि TS. 6,4,11,3.

आखण m. *Zielscheibe* Çâñkh. Çr. 6,3,8. Lâṭj. 1,11,5. विततो देव आखणः 3,10,5. स्थूणे विमिन्वन्त्याखणाय Çâñkh. Çr. 17,5,5. आखणं विध्यति 15,4. Ebenso Khând. Up. 1,2,7. 8: यथाश्मानमाखणमृत्वा विध्वंसेत. Häufig आषण geschrieben.

आखण्डल m. Bein. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,21. — adj. (f. आ) Indra *gehörig:* दिश् d. i. *Osten* Varâh. Bṛh. S. 35,7. — Welche Bed. hat aber das Wort beim Schol. zu Prab. 50,12?

आखर vgl. मृगाखर.

आखाटीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,10.

आखात m. = अखात Halâj. 3,53.

आखुकरीष TBr. 1,1,3,3.

आखेट Spr. 1262. कृताखेट Kathâs. 52,131. 53,19. 54,8. °भूमि 59,44.

आखेटक 1) Kathâs. 52,133. 59,41. 63,126. आखेटकाटवी *Wildpark* 53,15. चकाराखेटकक्रीडां स तत्र 54,4.

आखोटकतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,30.

आखोटशीर्षक n. *eine Art Verzierung an einem Gebäude* (कुट्टिमभेद); s. u. द्रुमशीर्ष.

आख्यँस् (von ख्या mit आ) m. = प्रजापति Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,232.

आख्या VS. Prât. 1,33. बभूव काञ्चनपुरीत्याख्यया नगरी पुरा Kathâs. 59,22. त्रयोविंशत्यनीकाख्यं भूमेर्भारम् *genannt* so v. a. *bestehend in*, *das ist* Bhâg. P. 10,50,15. भस्माख्य adj. *den Namen Asche führend* so v. a. *Nichts als Asche seiend* Spr. 5023. आख्या so v. a. संख्या *Zahl*, *Anzahl*, *Dauer der Zahl nach:* एषा द्वादशसाहस्री युगाख्या परिकीर्तिता MBh. 3,12831 = Hariv. 515, wo aber युगसंख्या प्रकीर्तिता gelesen wird. दशाब्दाख्यं पौरसख्यम् *Freundschaft unter Bürgern einer Stadt umfasst einen Zeitraum von zehn Jahren* d. i. *Bürger nennen sich Freunde auch dann*, *wenn sie im Alter zehn Jahre von einander entfernt sind*, M. 2,134. आख्या so v. a. प्रख्या *Aussehen* am Ende eines adj. comp.: वसीषु रुचिराख्यासु (= रुचिरशोभासु Schol.) R. 7,60,12. Hierher könnte auch भस्माख्य (s. oben) gezogen werden; = भस्मीभूत Schol.

आख्यात 2) VS. Prât. 5,16. 6,1. 8,54.

आख्यातर् *Erzähler*, *Mittheiler* MBh. 12,5205.

आख्यातवाद (आ° 2. + वाद) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 245,*b*, No. 616. Hall 58. °टीका, °टिप्पणी und °व्याख्यासुधा 59. °विवेचन Verz. d. Oxf. H. 245,*b*, No. 616.

आख्यातविवेक (आ° + वि°) m. = आख्यातवाद Hall 58.

आख्यातव्य MBh. 3,15699.

आख्यान 1) कथाख्यानपटु Kathâs. 55,25. धर्माख्यान *das Auseinandersetzen der Pflichten* Spr. 4254. in der Dramatik *das Mittheilen eines vorangegangenen Ereignisses* Sâh. D. 500. 471. — 2) Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,13. (महाकाव्ये) अस्मिन्नार्षे पुनः सर्गा भवन्त्याख्यानसंज्ञकाः Sâh. D. 560. — Vgl. उपाख्यान.

आख्यानक 2) Ind. St. 8,359. fg.

आख्यानय् (von आख्यान) *berichten*, *mittheilen:* आख्यानयित्वा व्याख्यानमेतदाचक्ष्व पृच्छतः MBh. 12,2452. व्याख्यानयित्वा व्याख्यानमेषाम् ed. Bomb., der Schol. scheint aber आख्यानयित्वा vor sich gehabt zu haben.

आख्यायिका Kâvjâd. 1,23. Sâh. D. 568. गर्दभाख्यायिका Kathâs. 63,124.

आख्येय *mitzutheilen*, *anzugeben*, *einzugestehen* Jâǵn. 3,43.

2. आग zu streichen, da für आगत्वेन an der a. St. ohne Zweifel आगतत्वे zu lesen ist; vgl. आगति ebend. 9. आगतत्व (von आगत) n. bedeutet *das Herkommen*, *Herstammen* (eines Dinges).

आगति 1) *Ankunft* Çiç. 9,43. *Entstehung* Verz. d. Oxf. H. 312,*a*, No. 745, Z. 21. हृदिस्थार्थागत्या so v. a. *indem das*, *woran er gerade denkt*, *hinzukommt*, *sich hinzugesellt* Sâh. D. 132,7. — 2) zu streichen, da das Wort auch hier *das Herkommen*, *Herstammen* (eines Dinges) bedeutet. Benfey giebt das Wort durch *concern* wieder, eben so übersetzt er आगत्व (s. oben u. 2. आग).

आगन्तु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,70. 1) मूलभृत्योपरोधेन नागन्तून्प्रतिमानयेत् Spr. 2230. परिव्राज् Kathâs. 61,94. — 3) °व्रण Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,5.

आगन्तुज Verz. d. Oxf. H. 312,*a*, No. 745, Z. 24.

आगम 2) *a*) am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 56,391. — *d*) füge noch *Erlangung*, *Erwerb* hinzu. — *e*) das letzte Beispiel gehört zu *d*). — *f*) *das Lernen*, *Auswendiglernen* (beim Lehrer): चतुर्भिश्च प्रकारैर्विद्योपयुक्ता भवति आगमकालेन स्वाध्यायकालेन प्रवचनकालेन व्यवहारकालेनेति Pat. in Mahâbh. 39. आगमकाल = ग्रहणकाल Kaij. — *g*) यस्यागमः केवलजीविकायै तं ज्ञानपण्यं वणिजं वदन्ति *Kenntnisse*, *Wissen* Spr. 2660. Das letzte Beispiel gehört zu *h*). — *h*) = छन्दस् Halâj. 1,9. यस्तु ग्रन्थार्थतत्त्वज्ञो नास्य ग्रन्थागमो वृथा so v. a. *Kenntniss des überlieferten Wortlautes* Spr. 4919. व्याकरणागम *der überlieferte Wortlaut der Gram-*

matik Ind. St. 5,159. fg. दुरधिगमैः — आगमैः (= पुराणादिभिः Mallin.) Kir. 5,18. 22 (= शास्त्र Mallin.). शिवविष्ण्वागमपरैः — पाषण्डैः LA. (II) 87,8. इत्येषो ऽस्यास्त्रिशीर्षाख्यगुहाया आगमः *Ueberlieferung, Legende* (आम्नाय st. dessen 60) Kathâs. 109,75. आगम *Ueberlieferung* im Gegens. zu तर्क Prab. 86,14. von Buddha's *Lehre* LA. (II) 86,13. Wassiljew 64 u. s. w. acht Âgama bei den Gaina Wilson, Sel. Works 1,281. — *i*) zu streichen. — *k*) RV. Prât. 2,11. 10,14. 11,6. 20. VS. Prât. 1, 137. 4,22. AV. Prât. 3,78. अनुस्वारागमवत् Schol. zu VS. Prât. 5,44. — *l*) *eine best. rhetorische Figur* Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,10. — 3) vgl. आगमकल्पद्रुम.

आगमकल्पद्रुम (आ° + क°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,16. 103,*b*,35.

आगमन 1) तवागमनतो (आगमवतो Indr. 5,23) वृत्ते स्वर्गस्य मह्रोत्सवे MBh. 3,1839. लब्धार्थागमन *das Eintreffen* Sâh. D. 397. — 2) zu streichen; s. oben अत्यागमन.

आगमवत्, Nilak. erklärt आगमवतः MBh. 1,3025 durch वेदोक्तमन्त्रादिकर्मविद्. Das Wort bedeutet auch *mit einem* Âgama (*Augment*) *versehen* VS. Prât. 5,45, Schol.

आगमश्रुति (आ° + श्रु°) f. *Ueberlieferung* Kathâs. 72,204.

आगमसार (आ° + सार) Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,26.

आगमापायिन् (von आगम + अपाय) adj. *kommend und gehend* Bhag. 2,14.

आगरिन् m. Bez. *einer best. Mischlingskaste* Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,10.

आगस्, कृतागस्क adj. Bhâg. P. 10,88,39.

आगस्ती adj. f., du. आगस्त्यौ Weber, Nax. 2,392.

1. आगस्त्य 2) auch = अगस्त्य *Agasti grandiflorum* Med. ग्. 37.

3. आगस्त्यँ im pl. entspricht dem sg. अँगस्त्य nach gaṇa कण्वादि.

आगा (2. गा mit आ) f. *Lied* Pañkav. Br. 13,10,8. Shadv. Br. 2,2.

आगौलु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,43.

आगामिन् 2) *bevorstehend* MBh. 12,8244. — 3) in der Auguralkunde = चर *wandelbar, beweglich* (Gegens. स्थिर) Varâh. Bṛh. S. 96,2.

आगामुक *kommend* Kâth. 28,4. Shadv. Br. 2,10.

आगार Daçak. in Benf. Chr. 187,1. — Vgl. noch अन्तरागार.

आगावप m. pl. patron. Saṁsk. K. 184,*a*,8.

आगावीय n. (sc. सूक्त) *das mit den Worten* आ गावो *beginnende Lied* (RV. 6,28) Âçv. Gṛhj. 2,10,7.

आग्निक *zum* Agnikajana *gehörig* Ind. St. 3,383.

आँग्निवेशि m. patron. von अग्निवेश RV. 5,34,9. — आग्निवेशी (अग्नि° die Hdschr.) f. zu आग्निवेश्य Weber, Nax. 2,391.

आग्निवेश्य m. patron. MBh. 14,1903 (= धौम्य Schol.). — adj. Ind. St. 8,136. 276. VS. Append. LVI,8.

आग्निवेश्यायन m. patron. Taitt. Prât. 2,2. adj.: ब्रह्मकुल Bhâg. P. 9,2,22.

आग्निशर्मायण Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,22.

आग्नीध्र 2) *b*) N. pr. eines Sohnes des Prijavrata Bhâg. P. 5,1,25. 34. 2,1. fgg.

आग्नेय 1) *a*) मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,7. मनवः 105,*a*,14. — *c*) *südöstlich:* वायु Varâh. Bṛh. S. 27,2. कोण 54,97. 59,13. 87,20. 31. 43. आग्नेयाशा 24,23. — 3) *c*) mit und ohne दिश् Varâh. Bṛh. S. 5,82. 11,11. 14,8. 24,33. 53,118. 60,2. 88,43. 95,21. Weber, Râmat. Up. 303. fg. — 4) *e*) *das* Nakshatra Kṛttikâ Varâh. Bṛh. S. 8,2. 14,1. 32. 32,12. — *f*) N. eines Sâman Ind. St. 3,204,*b*.

आग्नेयास्त्र (आग्नेय + अस्त्र) n. Bez. *eines best. Spruchs* Verz. d. Oxf. H. 106,*a*, 33.

आग्रयण 3) Bhâg. P. 10,20,48. आग्रयणेष्टि Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,38.

आग्रह 1) *d*) *das Halten an Etwas, Bestehen auf Etwas, Versessensein auf Etwas, Grille, Hartnäckigkeit:* को ऽप्याग्रहो गुरुरयं बत चातकस्य पौरंदरीं यदभिवाञ्छति वारिधाराम् Spr. 3504. अहं मुख्यमहं मुख्यमित्यासीदाग्रहस्तयोः Kathâs. 63,176. एवं प्रबोधिता सा न आग्रहं मुञ्चति Çuk. (Pet. Hdschr.) 13,*b*. देव नाग्रहः कर्तुं युज्यते 16,*a*. आग्रहात् *mit Beharrlichkeit, in seiner Hartnäckigkeit, hartnäckig, auf Etwas bestehend* Spr. 1616. 3683. Kathâs. 25,99. 54,197. 78,78. आग्रहेण dass. 90,22. mit dem obj. componirt: प्रतिग्रहाग्रहात् Râǵa-Tar. 5,441. — Z. 1 ist *a*) zu streichen und in der Folge 2) 3) 4) st. *b*) *c*) *d*) zu setzen. Statt आशक्ति ist in Med. ohne Zweifel आसक्ति zu lesen. — Vgl. दुराग्रह.

आग्रहायण 2) *a*) Çâñkh. Çr. 3,15,2. Gṛhj. 4,17. Gobh. 3,9,1. 4,8,1. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,5. 266,*b*,37.

आग्रहिका f. dieses Wort nimmt Benfey in der Stelle शाखाग्रहिकयावतराव Daçak. in seiner Chr. 188,19 an; wir zerlegen das comp. in शाखा + अग्र°.

1. आग्रायण Z. 2 lies 10,8 st. 9,8.

2. आग्रायण so liest in der That das Kâth. durchgangig.

आग्रावसवीय adj. Ind. St. 3,239.

आघाट 2) Journ. of the Am. Or. S. 7,42(41), wo aber आघट gedruckt ist.

आघात 2) तान्दण्डाघातैरताडयन् *mit Stockschlägen* Kathâs. 54,203. — 6) आघातं नीयमानस्य वध्यस्येव auch Bhâg. P. 11,20,20.

आघातस्थान (आ° + स्थान) n. *Schlachtstätte* Varâh. Bṛh. S. 48,81.

आघार 1) Bhâg. P. 11,27,40.

आघूर्ण (2. अा + घूर्ण) adj. *wankend, schwankend* Kâṅ. 70 bei Weber. ग्लयान Bhâg. P. 10,68,42.

आघोष *das Posaunen, Prahlen:* एष हि तेषामाघोषः Sarvadarçanas. 147,12.

आघ्रात (von घ्रा mit आ) n. Bez. *einer der 10 Weisen, auf welche eine Eklipse* (angeblich) *erfolgt*, Varâh. Bṛh. S. 5,43. 50.

आङ्गरिष्ठ m. N. pr. eines Mannes MBh. 12,4534. fg.

आङ्गारक s. u. अङ्गारककर्मान्त.

आङ्गारिक (von अङ्गार) m. *Kohlenbrenner, Köhler* Spr. 4715.

आङ्गि m. patron. des Havirdhâna RV. Anukr.

आङ्गिक 1) Sâh. D. 274. Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,1.

आङ्गिरसेश्वरतीर्थ (आङ्गिरस - ई° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,20.

आङ्गीरसँ adj. und patron. (f. ई) = आङ्गिरस TBr. 2,2,2,7. 5,3. 2,3. 3,2,5.

आङ्गुलिक adj. (f. ई) Ind. St. 8,434.

आङ्क्कि (von अङ्कि) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,253.

आचन्द्रतारकम् adv. *bis auf* (आ) *Mond* (चन्द्र) *und Sterne* (तारका) Kathâs. 104,119.

आचपराच d. i. आ च परा च bedeutet *hin und zurück*, adj.: नैयाचप-

राचोत श्रेयान्भवति Pañkav. Br. 2,2,3.

आचमन 1) Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,37. 85,*a*,31. 267,*b*,5. 272,*b*, No. 644. 286,*a*, No. 670. उदकाचमन AV. Prât. 4,107, Sch. — 2) Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,20. 24. Wilson, Sel. Works 2,35.

आचमनी Hariv. 5845. 5924. आचमन die neuere Ausg. an beiden Stellen.

आचमनीय 1) nach Nîr. nicht adj. zu कुम्भ, sondern m. *ein Gefäss zum Ausspülen des Mundes.*

आचमनीयक n. = आचमनीय 2) Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,24.

आचर s. दुराचर.

आचरणीय, सर्वथा स्वहितमाचरणीयम् Spr. 5196.

आचार 1) Z. 2 vom Ende lies मया st. ममा. — 4) bei den Buddhisten *die Erklärung, dass man mit dem vom Lehrer Gesagten einverstanden sei:* गुरूक्तस्यार्थस्याङ्गीकरणमाचारः Sarvadarçanas. 15,11. fg.

आचारचक्रिन् (von आचार + चक्र) m. pl. N. einer Vishṇu'itischen Secte Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,15.

आचारचन्द्रिका Verz. d. Oxf. H. 283,*b*, No. 662. 291,*b*,7 v. u.

आचारचिन्तामणि (आ° + चि°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,36.

आचारप्रदीप (आ° + प्र°) m. desgl. ebend.

आचारमाधवीय (आ° + मा°) desgl. ebend. 291,*b*,7 v. u.

आचारातिक्रम (आचार + अ°) m. ? Halâj. 4,98.

आचारोल्लास heisst der 1ste Theil des Paraçurâmaprakâça.

आचार्यकारिका (आ° + का°) f. Titel einer aus einem einzigen Anushṭubh-Verse bestehenden Kârikâ Hall 145.

आचार्यकोश (आ° + कोश) m. *das Wörterbuch des Lehrers*, wohl Titel eines best. *Wörterbuchs* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,114.

आचार्यचूडामणि (आ° + चू°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,37. 291,*b*,6 v. u.

आचार्यता *Lehreramt, Lehrerberuf* Varâh. Bṛh. S. 68,71.

आचार्यदेशीय (von आ° + देश) adj. *aus demselben Lande wie der Lehrer stammend* Ind. St. 5,157.

आचार्यसव (आ° + सव) m. N. eines Ekâha Weber, Nax. 2,281,2 v. u.

आचित 2) °शतकाम Gobh. 4,6,11.

आचिदोह und आच्यदोह n. in Verbindung mit अग्नेर्वैश्वानरस्य N. eines Sâman Ind. St. 3,201 (v. l. für आज्यदोह).

आचोपच d. i. आ च उप च; adj. *schwankend* Kâth. 12,13.

आच्छादक, आच्छादकत्व auch Vedântas. (Allah.) No. 27. Sâj. zu Ṛv. Bd. I, S. 44,5. fg.

आच्छादन 2) *Betttuch:* शयनं पाण्डुराच्छादनास्तृतम् R. 7,37,11. — 3) = वलभी *Dachstuhl* Halâj. 2,148.

आच्छेत्तृ (von 1. छिद् mit आ) nom. ag. *Abschneider* TS. 1,1,2,1.

आच्यदोह s. u. आचिदोह.

आज 4) n. *a) das unter* Aǵa Ekapâd *stehende* Nakshatra Pûrvabhadrapadâ Varâh. Bṛh. S. 10,17. 15,23. 23,9. 32,12. — *b)* = अजचर्मपिनद्धपेटक Schol. zu R. 2,55,17; vgl. u. कठिन 5).

आजगर, देह *der Körper einer Boa* MBh. 3,12533. आजगरी गतिः Kathâs. 61,319. *wie eine Boa verfahrend* Bhâg. P. 11,8,2.

आजस्रिक (von अजस्र) adj. *beständig —, täglich wiederkehrend:* (दानम्) तदाजस्रिकमित्याहुर्दीयते यद्दिने दिने Verz. d. Oxf. H. 267,*a*,38.

आजाविक (von अजाविक) adj. *aus Ziegen- und Schaf (Fellen, Haaren) gemacht:* वासांसि Kauç. 57.

आजि m. f. 1) कृत्वा मानुष्यकं कर्म सृत्वाजिं यावदुत्तमम्। धर्मस्यानृण्यमाप्नोति *wer die von ihm als Menschen geforderte Arbeit thut und beim Wettlauf* (bildlich) *bis zur äussersten Grenze läuft, der thut seiner Pflicht Genüge*, MBh. 5,4509. आजौ *im Kampfe* Spr. 3969. Varâh. Bṛh. S. 43,2. आजिमध्ये MBh. 5,7229. — Vgl. पदाजि.

आजिग (आ° + 1. ग) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*a*.

आजिक्लीन (आ° + क्लीन) adj. *der im Wettlauf unterlegen ist;* m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K. 184,*a*,6.

आजीगर्त (von अजीगर्त) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*a*.

आजीज N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,43. 340,*a*,3. आजुज 339,*b*,34. आजूज *a*,45.

आजीव *ein* Ǵaina-*Bettler* Halâj. 2,190.

आजीवक (urspr. *von Andern lebend*) Burn. in Lot. de la b. l. 708. 776. fg.

आजीवम् (von 2. आ + जीव) adv. *lebenslang* Kathâs. 56,103.

आजीव्य adj.: सर्वभूतानाम् Spr. 317. n. *Lebensmittel* Bhâg. P. 7,15,49. — Vgl. निराजीव्य.

आजुज und आजूज s. u. आजीज.

आजूम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,1.

आजेय (von अजय) m. patron. des Nandivardhana Bhâg. P. 12,1,6.

आज्ञा, आज्ञामवाप्य महतीं द्विषतां निपाते Spr. 3686. °संपादिन् 3687. *Autorität, unumschränkte Gewalt* 318. आज्ञामात्रफलं राज्यम् 321. °भङ्ग *Verletzung eines Befehls, Auflehnung gegen die Autorität* 319. fg. °विधायिन् Kathâs. 52,336. अखण्डिताज्ञ *dessen Autorität ungeschmälert ist;* davon nom. abstr. °त्व Râǵa-Tar. 6,229.

आज्ञाख्य (आज्ञा + आख्या) n. (sc. चक्र) = आज्ञाचक्र; s. u. चक्र 4).

आज्ञाचक्र, आज्ञाचक्रं च भ्रूमध्ये स्थितं माणिक्यसंनिभम्। द्विदलं हं क्षं इति च मातृकार्णोपशोभितम्॥ Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,38. fg.

आज्ञात, °कौण्डिन्य Lot. de la b. l. 1. 292.

आज्ञापक (vom caus. von ज्ञा mit आ) adj. f. °पिका *anweisend:* त्रैलोक्याज्ञापिकां वाचमुत्सृजस्व Hariv. 6518. त्रैलोक्यज्ञा° die neuere Ausg.

आज्ञाप्य so v. a. *Jmdes Befehle erwartend;* vgl. noch R. 7,60,13.

1. आज्य 3) genauer *a) ein gewisses* Çastra *bei der Frühspende und zwar je eines für den* Hotar *und seine drei Gehilfen* Çâñkh. Br. 14,1. — *b) das in demselben enthaltene* Sûktà Çâñkh. Br. 20,2. — *c) ein mit jenem* Çastra *verbundenes* Stotra Pañkav. Br. 19,7,5. 20,8,1. 14,7. पञ्चदशान्याज्यानि d. h. *die* Âǵja-Stotra *enthalten den* Pañkadaça-Stoma Sâj. zu Ait. Br. 2,36.

आज्यदोह (1. आ° + दोह) n. अग्नेर्वैश्वानरस्याज्यदोहम् N. eines Sâman Ind. St. 3,201,*a*.

आज्यलेप (1. आ° + लेप) m. *Salbe von Opferschmalz:* अघोरचक्षुरित्याज्यलेपेन चक्षुषी विमृजीत Çâñkh. Gṛhj. 1,16,5.

आज्यहोम m. und आज्याहुति f. *ein aus Schmalz bestehendes Opfer* (होम, आहुति) Ind. St. 5,313.

आञ्जन Z. 1 lies त्रैककुदं. adj. *die Farbe von Augensalbe habend* MBh. 5,1708.

आञ्जनगिरि m. N. pr. eines *Berges* Kâṭh. 23,1; vgl. अञ्जनगिरि.

आञ्जनाभ्यञ्जनाः (आञ्जन + अ°) f. pl. N. eines 49tägigen Sattra Lâṭj. 10,4,10.

आञ्जनेय m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 479.

आञ्जन्य adj. *für welchen Augensalbe* (आञ्जन) *gehört* TBr. 1,6,8,9.

आञ्जस्य (von अञ्जसा) abl. instr. *unmittelbar, ohne Weiteres* Kap. 1,125. 2,8. 3,72.

आट् onomatop. vom Quacken der Frösche Pañkav. Br. 12,4,16.

आट (von अट्) eher m. nom. act., als adj.; vgl. कन्याट, जपाट, तैलाटी, धाराट, पल्याट, पन्नाट, भार्याट.

आटक adj. (f. आटिका) s. कारस्कराटिका.

आटविक adj. *zum Walde in Beziehung stehend:* सैन्य *ein aus Waldbewohnern bestehendes Heer* Spr. 4463. m. *Waldbewohner* Kâm. Nîtis. 13,29. 14,22. Varâh. Bṛh. S. 16,13. 36,3.

आटविन् m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,a,35. आटव्य VP. 281, N. 5.

आटिक s. भार्याटिक.

आटोप 1) अटोपातिभयानकवदना Bhâg. P. 5,9,19. अतिपरुषरभसाटोपम् adv. so v. a. *Fülle, Menge* 14,11. मत्तबर्हिनटाटोप adj. (आश्रमपद) 12,8,19. = संभ्रम Schol. an allen drei Stellen. सर्पः फणाटोपी (Conj.) Spr. 1614. — 3) साटोपम् Verz. d. Oxf. H. 354,b,9. — Vgl. मेघाटोप.

आठक = आढक 1) AV. Pariç. bei Weber, Gjot. 80.

आडम्बर, nach Andern आडम्बर Uggval. zu Uṇâdis. 3,131 und Aufrecht im Index. 1) *eine Art Trommel:* मृदङ्गा कर्कशा भेर्यः पणवानकगोमुखाः। आडम्बराश्च (= तुङ्गपटहाः Schol.) शङ्खाश्च दुन्दुभ्यश्च महास्वनाः॥ MBh. 7,2914. मिश्रा दुन्दुभिनिर्घोषैः शङ्खाश्चाडम्बरैः (= तूर्यरवैः Schol.) सह 2487. यथाडम्बरस्य खम् Çat. Br. 14,8,12,1. Sâj. hat यथा उ° getrennt, da er डम्बर durch वाद्यविशेष erklärt; लम्बर an der entsprechenden Stelle Bṛh. Âr. Up. — 9) *Lärm:* निःसारस्य पदार्थस्य प्रायेणाडम्बरो महान् Spr. 1624. Vgl. मेघाडम्बर. — 10) *Lärm so v. a. lärmvolles Benehmen, das Posaunen* (in übertr. Bed.), *vieles Reden, Wortschwall:* व्यर्थो ऽयमस्माकमाडम्बरः Schol. zu Naish. 5,61. Sâh. D. 627. निराडम्बरसुन्दर Râga-Tar. 2,125. — 11) *Gewirre:* कीचकस्तम्बाडम्बर (= विस्तार Schol.) Uttararâmak. 36,12. अहो किमेतदाश्चर्यमायाडम्बरजृम्भितम् Kathâs. 26,89. वागाडम्बर *Wortschwall* als Erkl. von वाग्जाल Mallin. zu Çiç. 2,27. वाक्याडम्बर dass. Pratâpar. 19,b,4. शब्दाडम्बर dass. Vîr. 20,a,1. Sâh. D. 243,2. आडम्बर = प्रपञ्च Halâj. 5,55. — 12) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's (neben डम्बर) MBh. 9,2541.

आडम्बरवत् (von आडम्बर) adj. *viel Lärm machend* (in übertr. Bed.): तथाडम्बरवानाज्ञा न परैः परिभूयते Spr. 1614.

आडि 1) *ein best. Vogel* (vgl. आति) Mârk. P. 9,10.13.15. युद्धमाडिवकम् (adj.) *der Kampf zwischen dem* Âḍi *und dem* Vaka d. i. *zwischen* Vasishṭha *und* Viçvâmitra (die in diese Vögel verwandelt worden waren) 8,270. 9,32. आडीवकं युद्धम् Hariv. 11100.

आडीविन् m. N. pr. eines Rathgebers eines Krähenfürsten Kathâs. 62,8. Wohl fehlerhaft für आज्ञीविन्.

आढक 1) Weber, Gjot. 78. fgg. Verz. d. Oxf. H. 307,b,2. पलान्यपामाढकं चतुःषष्टिः Varâh. Bṛh. S. 53,93.

आढ्य Sp. 614, Z. 2 vom Ende lies अक्रूप st. अक्रू. — Vgl. महाढ्य.

आढ्यता f. *das Reichsein* Bhâg. P. 10,59,41. 60,37.

आढ्यरोग m. *eine best. Krankheit* (vgl. आढ्यवात) Verz. d. Oxf. H. 306,b,12.

आण्डकोश m. *Ei* Bhâg. P. 2,1,25. 11,6,16. 12,4,6. — Vgl. आण्ड°.

आतङ्क vgl. निरातङ्क.

आतङ्कप्रतिमा (आ° + प्र°) f. *eine bildliche Darstellung einer Krankheit:* °प्रतिमायास्तु प्रदानविधिरुत्तमः Verz. d. Oxf. H. 281,a, No. 659.

आततायिन् MBh. 5,5942. — Vgl. प्रतिह्वितायिन्.

आततीकरण (von आतत + 1. कर्) n. *das Spannen:* ज्यायां धनुषि Bhâg. P. 240,19.

आतपत्राय् (von आतपत्र) *einen Sonnenschirm darstellen;* davon आतपत्रायित *einen Sonnenschirm darstellend:* द्रुमाः Bhâg. P. 10,22,30.

आतपापाय (आतप + अ°) m. *Ende der Hitze* so v. a. *Beginn der Regenzeit* R. 7,32,68.

आतपोदक (2. आतप + उदक) n. *eine in der Sonnenhitze als Wasser erscheinende Luftspiegelung* Bhâg. P. 5,14,6. — Vgl. मृगतृष्णा u. s. w.

आतर्द (von तर्द् mit आ) m. *durchböhrte Stelle, Loch:* कर्णातर्दौ *die Stellen am Wagen, wo die Deichselstangen eingesteckt werden,* Kalpa in TS. Comm. 1,427,5.7.

आतर्पण 2) Trik. 2,9,13.

आतापिन् m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 106,64.

आताम्र (2. आ + ताम्र) adj. *röthlich:* °तररोचिषि विवस्वति Kathâs. 94,67. Bhâg. P. 10,44,12.

आतायिन् vgl. कम्ब्वातायिन्.

आति vgl. पदाति.

आतिच्छन्दस (von अतिच्छन्दस्) adj. Bez. *des 6ten Tages in der 6tägigen* Pṛshṭhja-*Feier* Çâṅkh. Br. 23,6.8. Ind. St. 3,64.

1. आतिथेय 1) *gastfreundschaftlich* Kathâs. 72,376. 86,30. 87,51. — 3) n. *Gastfreundschaft, gastfreundliche Aufnahme* Halâj. 2,204. Hierher gehört M. 3,18.

2. आतिथ्य, युद्धातिथ्यं कर् oder दा *Jmd mit einem Kampfe bewirthen, Jmds Herausforderung zum Kampfe annehmen* R. 7,23,1,16. 2,19. — n. त्वष्टुरातिथ्यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,218,b.

आतिवाहिक (von अतिवाह) adj. Bez. *des feinen Körpers* (लिङ्गशरीर), *der die Seele in eine fernere Geburt hinüberführt* (*schneller als der Wind* Colebr.) Brahmas. 4,4,8. आतिवाहिक एको ऽस्ति देहो ऽन्यस्त्वाधिभौतिकः Cit. beim Schol. zu Kap. 3,11. सूक्ष्मशरीर Colebr. Misc. Ess. I, 245 (अति°). Wilson, Sâṅkhjak. S. 133. Schol. zu Âçv. Gṛhj. 4,4,8.

आतीषदीय n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 12,11,15. Ind. St. 3,205,a. प्रजापतेरातीषदीयम् desgl. 224,a.

आतुर Uggval. zu Uṇâdis. 1,42. अर्थातुर, कामातुर, चिन्तातुर, क्षुधातुर Spr. 3597. कामातुर Verz. d. Oxf. H. 89,b,7. आतुर so v. a. कामातुर *verliebt:* अनातुरोत्कण्ठितयोः Spr. 3459. Statt *unfähig, nicht im Stande Etwas zu thun* (3. तुर् hat die entgegengesetzte Bed.) N. 11,34 ist wohl *krankhaft begierig* anzunehmen. — Vgl. 4. तुर्.

आतृण्ण ist adj. und bedeutet *verwundet;* vgl. u. तर्द् mit आ.

आत्तगर्व Verz. d. Oxf. H. 259,a,30.

आत्म m. = आत्मन् Taitt. Âr. 10,16.

आत्मकृत *was man selbst verübt hat, selbstverschuldet:* दुःख R. 2, 46, 23.

आत्मच्छन्दतीर्थ (आत्मन् - छन्द + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77, *a*, 17.

आत्मज adj. *von selbst entstanden:* संवेष्ट्यमानं (so die ed. Bomb.) बहुभिर्मोहात्तन्तुभिरात्मजैः । कोषकार इवात्मानं वेष्टयन्नावबुध्यसे ॥ MBH. 12, 12449.

आत्मज्ञ adj. *sich selbst kennend* MBH. 12, 12440. *die Allseele kennend* VEDÂNTAS. (Allah.) No. 147.

आत्मज्ञान *Selbsterkenntniss* Spr. 3688. fg. *Kenntniss der Allseele:* एतदेव परं ज्ञानं सदात्मज्ञानमुत्तमम् MBH. 3, 13994. Spr. 1991, v. l. °प्रतिपादन Verz. d. Oxf. H. 224, *a*, 24. आत्मज्ञानोपदेशप्रकरण n. Titel einer Abhandlung HALL 129. °टीका ebend.

आत्मतत्त्व der richtige Titel des hier genannten Werkes ist आत्मतत्त्वज्ञातिविचार.

आत्मतत्त्वप्रबोध m. Titel eines Werkes HALL 48.

आत्मतत्त्वविवेक (आ° + वि°) m. Verz. d. Oxf. H. 243, *b*, 1. HALL 27. 81. °कल्पलता 81. °दीधिति 82.

1. आत्मतन्त्र (आत्मन् + तन्त्र) n. *die Pflichten gegen sich selbst* MBH. 13, 4399.

2. आत्मतन्त्र (wie eben) adj. *nur von sich selbst abhängig, einen freien Willen habend* BHÂG. P. 10, 44, 37. 48, 20. — Vgl. स्वतन्त्र.

आत्मता f. nom. abstr. von आत्मन् BHÂG. P. 10, 14, 24. fg.

आत्मत्याग *Verlust des Selbstbewusstseins* SUÇR. 1, 192, 6. *Selbstmord* DAÇAK. in BENF. Chr. 189, 9.

आत्मत्यागिन् (*sich selbst nicht schonend, den grössten Gefahren sich aussetzend*) als Erklärung von तीक्ष्ण H. an. 2, 143. MED. ṇ. 15. VIÇVA bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 3, 18.

आत्मत्व n. nom. abstr. von आत्मन् in °ज्ञातिविचार m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 244, *b*, No. 608. HALL 47.

आत्मन् 3) als pron. reflex. stets im sg. ohne Rücksicht auf die Zahl des Subjects; auf Lebloses bezogen: कलिङ्गगङ्गाशब्दावात्मानमर्पयतः SÂH. D. 12, 12. auf das grammatische, nicht auf das logische Subject bezogen: मद्विष्यन्नुमरिष्यती । श्रोर्विण ज्ञानतात्मानं (= देहम् Schol.) प्रजावती निवारिता ॥ BHÂG. P. 9, 8, 3. — 5) so v. a. *Rumpf* WEBER, Nax. 2, 314. Ind. St. 9, 18. 36. — 6) आत्मतुल्यसुवर्ण *Gold im Gewicht des eigenen Körpers* WEBER, RÂMAT. UP. 356. — 16) abgekürzt so v. a. आत्मोपनिषद् Verz. d. Oxf. H. 394, *b*, 3.

आत्मनिका (von आत्मन्) f. N. pr. einer Tochter Gaurîmuṇḍa's KATHÂS. 110, 116. 108, 117, wo इत्यात्मनिका° zu lesen ist.

आत्मनीन 1) *der eigenen Person entsprechend* BHAṬṬ. 2, 48.

आत्मनेभाषा, °भाष ist adj. = आत्मनेपदिन्.

आत्मप (आत्मन् + 2. प) m. *Hüter —, Wächter der eigenen Person* BHÂG. P. 10, 13, 30.

आत्मपुराण (आत्मन् + पु°) n. Titel einer Schrift HALL 18. 116. °दीपिका 116.

आत्मपूजा (आत्मन् + पू°) f. *Eigenlob* MBH. 2, 1542. Spr. 2636.

आत्मप्रकाश (आत्मन् + प्र°) m. Titel eines Commentars zum Vishṇupurâṇa Verz. d. Oxf. H. 63, *a*, No. 111.

आत्मप्रतिकृति (आत्मन् + प्र°) f. *ein Bild der eigenen Person* MBH. 5, 2222. Verz. d. Oxf. H. 35, *b*, 16.

आत्मप्रवाद lies *Ausspruch* st. *Unterhaltung.* NIR. 13, 9 bezeichnet आत्मप्रवादाः *diejenigen, welche den Âtman verkünden; the philosophical school* MUIR, ST. II, 164.

आत्मप्रशंसिन् (आत्मन् + प्र°) adj. *sich selbst lobend, Prahler* R. 7, 19, 26.

1. आत्मबोध *Erkenntniss der Allseele* VOP. 2, 19. als Titel eines Werkes HALL 105. 106. 112. °प्रकरणव्याख्या 106.

आत्मभाव 2) छादयित्वात्मभावं हि चला हि शठबुद्धयः Spr. 4054.

आत्मभू 4) als Bez. des *Liebesgottes* (BHÂG. P. 11, 26, 14) so v. a. *im Herzen entstehend;* vgl. मनसिज.

आत्मभूत R. 7, 83, 5.

आत्ममूर्ति (आत्मन् + मू°) adj. *dessen Leib die Seele ist* WEBER, RÂMAT. UP. 296.

आत्मंभरि, नह्यात्मंभरयो भवन्ति सुखिनो भद्रे परार्थेक्षिणाम् Spr. 1212. 2985. एकस्यात्मंभरित्वेन न चकास्त्येव जीवितम् KATHÂS. 53, 164.

आत्मयोग (आत्मन् + योग) m. *die Vereinigung mit der Allseele* MBH. 3, 11245.

आत्मलिङ्गपूजापद्धति f. Titel einer Schrift HALL 132.

आत्मवञ्चक (आत्मन् + व°) adj. *sich selbst betrügend, — um den Lohn bringend* BHÂG. P. 10, 63, 41.

आत्मवत् Spr. 4004. 4026 (Gegens. दुरात्मन् *bösgesinnt*). 4717.

आत्मविद् unter den Devatâ des SV. Ind. St. 3, 205, *a*.

आत्मशंसा (आत्मन् + शं°) f. *Eigenlob* Spr. 2636, v. l. (Th. III, S. 378).

आत्मश्लाघिन् (आत्मन् + श्ला°) adj. *sich selbst lobend* BHÂG. P. 10, 89, 42.

आत्मसंतान (आत्मन् + सं°) m. *Sohn* M. 3, 185.

आत्मसात् 2) *sich gleich machen:* यानि चिरकालेनापि भूमिरात्मसात्करोति *sich gleich macht* so v. a. *in Staub —, in Erde verwandelt* KULL. zu M. 8, 251. विश्वमात्मसात्कृत्य चात्मभूः so v. a. *in sich zurückziehend* BHÂG. P. 12, 4, 4.

आत्महन् 1) *a*) BHÂG. P. 11, 20, 17.

आत्मानात्मविचार (आत्मन् - अनात्मन् + वि°) m. Titel einer Abhandlung über *Geist* und *Materie* HALL 131.

आत्मानुशासन (आत्मन् + अ°) n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 372, *b*, No. 270.

आत्मामिष (आत्मन् + आ°) m. (sc. संधि) *ein mit dem Opfer des eigenen Heeres erkauftes Bündniss* KÂM. NÎTIS. 9, 3. 16 (Spr. 5370).

आत्माराम (आत्मन् + आ°) 1) adj. *im eigenen Selbst Freude findend* Spr. 3313. BHÂG. P. 10, 73, 23. 83, 39. — 2) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 233, *b*, No. 566.

आत्मेच्छा (आत्मन् + इ°) f. *ein Verlangen nach der Allseele* Spr. 2894.

आत्मोपदेश (आत्मन् + उ°) m Titel einer Schrift HALL 8. 111. °विधि 111.

आत्म्यॅ Nebenform zu आत्म्य in einer Legende TBR. 3, 2, 8, 11.

आत्यन्तिक füge noch *vollständig, absolut* hinzu. क्षेम BHÂG. P. 11, 2, 30. संप्लव 12, 4, 33. लय 37. SARVADARÇANAS. 116, 8. 14. 119, 3. 180, 4. Davon nom. abstr. °त्व n. 116, 8.

आत्र n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 205, *a*.

आत्रेय 1) in आत्रेयी शाखा ist आत्रेयी adj. von आत्रेय 2) *a*); vgl. Ind. St. 3,396. — 2) *a*) pl. als N. eines Volksstammes MBh. 6, 376 = VP. 196. — 4) n. N. zweier Sâman Ind. St. 3,205,*a*.

आथर्वण 2) Bhishag Ind. St. 3,459. — 3) Spr. 4577. — 5) Verz. d. Oxf. H. 163,*a*,1. 265,*b*,25. 270,*a*,17. आथर्वणवेदे सौभाग्यकाण्डम् 108,*a*,20. *eine zum* AV. *gehörige Schrift:* तथाथर्वणे पठ्यते Schol. zu Kâtj. Çr. 4,11,1. आथर्वणाचार्याः Bhâg. P. 12,7,4. — 7) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,205,*a*. — °विधान Verz. d. Oxf. H. 7,*b*,12. °विधि 31,*b*,12.

आथर्वणरहस्य n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 391,*a*, No. 54. Hall 55. 119. 204.

आथर्वणशिरस् n. Titel einer Upanishad Weber, Râmat. Up. 353.

आथर्वणिक adj.: छन्दस् Ind. St. 8,136. 277. °की श्रुतिः Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,4.

आथर्विक adj. *zum* AV. *in Beziehung stehend* Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,21.

आदन N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*, 9. 39. *b*, 32. 340,*a*,17.

आदमखान m. N. pr. eines *Chans* Verz. d. Oxf. H. 147,*a*, No. 314.

आदर, सान्द्रादरः समागमनगरजनः so v. a. *überaus gespannt, voller Erwartung* Daçak. in Benf. Chr. 190, 8. मादरं कृथाः *gieb dir keine Mühe* Spr. 2464. आदरात् *aus Ehrfurcht, ehrfurchtsvoll* Kir. 5,16. *sorgfältig, alles Ernstes, von ganzer Seele, sollicite* Spr. 661. Pańkat. IV,7. Kathâs. 75,15. *vorsichtig* Spr. 1235. आदरप्रसाधित *sorgfältig* Daçak. in Benf. Chr. 180,10. सादर adj. (f. आ) *ehrerbietig* Kathâs. 73,151. *einer Sache ganz hingegeben:* प्रियामुखं चुम्बति सादरोऽयम् Ṛt. 6,14. सादरम् *ehrerbietig* Pańkat. 33,16. 71,6. सादरात् dass. Kathâs. 53,34. — Vgl. निरादर.

आदरणीय, davon nom. abstr. °ता f.: सुलभं वस्तु सर्वस्य न यात्यादरणीयताम् *wird von Niemand beachtet* Spr. 5267.

आदर्तव्य (von 2. दर् mit आ) adj. *zu beachten:* मेधातिथेर्भ्रमो नादर्तव्यः Kull. zu M. 1,71.

आदर्श m. 2) Bhattotp. zu Varâh. Bṛh. S. 51,1. — 5) *das Erblicken* Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,23. आदर्शश्चतुरिन्द्रियजं ज्ञानम् *eine Wahrnehmung vermittelst des Auges* 24. fg. — 6) Titel eines Werkes: °कार Sarvadarçanas. 77,12.

आदातव्य *zu nehmen*· आदातव्यं न दातव्यमाशामेत्र प्रदापयेत् Schol. zu MBh. 1,5629.

1. आदान 1) Vedântas. (Allah.) No. 74. — 2) भादानम् Weber, Ǵjot. 56. 58. 74. तिथिभादानिकाः कलाः 74. — 4) in der Dramatik *kurze Angabe der Haupthandlung*, = कार्यसंग्रह Daçar. 1,43. Sâh. D. 389. — Vgl. डुरादान, निरादान.

2. आदान 1) (von 3. दा) lies *das Zerstückeln, Zermalmen.* — 3) *das Binden, Gebundensein:* पुद्गलानां कर्मबन्धयोग्यानामादानमुपश्लेषणं यत्करोति स बन्धः। तदुक्तं सकषायत्वाज्जीवः कर्मभात्रयोग्यान्पुद्गलानादत्ते (!) स बन्ध इति Sarvadarçanas. 37,11. fgg.

आदानवत्, der Schol. erklärt आदानवन्तः durch आर्जवादिनियमग्रहणवन्तः, निरादानाः durch अप्रतिबद्धाः.

आदानसमिति (1. आ° + स°) f. bei den Ǵaina Bez. einer der fünf *Lebensregeln* (समिति): *vorsichtiges Anfassen, so dass dabei keinem lebenden Wesen ein Leid geschieht*, Sarvadarçanas. 39,11.

आदाय zu streichen.

आदायिन् fehlerhaft für आधायिन् Râǵa-Tar. 3,215 (Spr. 5251) und 5,272.

आदार 2) TBr. 1,4,7,5.

आदारसृत् (आ° + सृत्) N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*a*. — Vgl. आदारसृत् und कैायवादारसृत्.

आदारिबिम्बी lies आदारिन् st. आ°.

1. आदि *Minimum:* पञ्चादिका दशपरास्तत्राङ्काः *mindestens fünf und höchstens zehn* Sâh. D. 277. Z. 3 vom Ende आदि कृत्वा MBh. 2,2008; hier die scharfsinnige Erklärung Nîlakaṇṭha's: आदि अतं शीलमस्य तत् आदि कृतान्तमुखे कृत्वा विधाय.

2. आदि (आ + 1. आदि) adj. *mit* आ *beginnend* Weber, Râmat. Up. 310.

आदिकाव्य R. 7,98,18.

आदिकेशव Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,12 (*ein Bildniss des* Vishṇu). 149,*a*,6.

आदिगदाधर (आ° + ग°) m. N. eines in Gajâ verehrten Gottes Gâruḍa-P. im ÇKDr.

आदिग्रन्थ (आ° + ग्रन्थ) m. Titel eines heiligen *Buches* der Sikhs Verz. d. Oxf. H. 405,*b*, No. 13. Wilson, Sel. Works 1,113. fg. 268. 274.

आदिताल (आ° + ताल) m. Bez. *eines best. Tactes* Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

आदित्य 1) *c*) *in Beziehung zu* Âditja (*dem Sonnengott*) *stehend:* उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,6. Vgl. आदित्यपुराण. — 2) *a*) Z. 7 vgl. TBr. 1,1,9,1. fgg. auch 10 Âditja werden angenommen; vgl. Ind. St. 5,241. — *b*) die Ǵaja werden, weil sie bei der Schöpfung ihre Pflichten verabsäumt hatten, von Brahman verflucht unter Anderm auch als Âditja geboren zu werden, Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,25. fgg. — *e*) als n. (sc. नक्षत्र) *das unter* Aditi *stehende* Nakshatra Punarvasu Weber, Nax. 1,309. fg. Varâh. Bṛh. S. 10, 6. 11,55. 15,5. 29. 32,8. 98,11. — *g*) Verz. d. Oxf. H. 212,*a*, No. 500. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*b*.

आदित्यतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,12.

आदित्यदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 371,*a*, No. 248.

आदित्यनक्तविधिव्रत n. N. einer *Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,38.

आदित्यप्रतापसिद्धान्त m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 327,*b*, N.

आदित्यबन्धु m. *der Freund des Sonnengottes*, Beinn. Gautama's und Çâkjamuni's Wilson, Sel. Works 2,9. fg.

आदित्यमण्डल n. *Sonnenscheibe:* °विधि Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,12.

आदित्यवार m. *Sonntag* Wilson, Sel. Works 2,199. °व्रत Verz. d. Oxf. H. 41,*a*,27.

आदित्यव्रत Gobh. 3,1,13. 15. N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*b*.

आदित्यशयन n. *der Schlaf der Sonne:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,39.

आदित्यसंवत्सर m. *Sonnenjahr* Weber, Nax. 2,285. fg.

आदित्यसूक्त n. N. eines Sûkta: रिपुरोगघ्न Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144.

आदित्यहृदय n. N. eines Stotra R. ed. Bomb. 6,106,4. Verz. d. B. H. No. 1262. fg. °स्तोत्रमन्त्र m. Verz. d. Oxf. H. 299,*a*, No. 727.

आदित्येश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,24. 67,*a*,7.

आदिदेव Bein. Brahman's ṚV. Prât. Einl. Çiva als Âdideva der Brahmanen, Vishṇu als der der Krieger, Brahman als der der Vaiçja und Gaṇeça als der der Çûdra Wilson, Sel. Works 1,2. अहं हि धन्वन्तरिरादिदेवो जराहृजामृत्युहरोऽमराणाम् Suçr. 1,3,20.

आदिन् = आदि am Ende eines adj. comp.: तृतीयादिनां Pushpasûtra 8,3,6.

आदिनाथ vgl. u. पुरुषाद्य.

आदिपितामह m. *der Urgrossvater*, Bein. Brahman's PRASAÑGÂBH. 2,*b*.

आदिपुराण Verz. d. Oxf. 45,*b*, N. 2. 84,*a*, 27. 101,*b*, 26. 270,*a*, 18. 277,*b*, 38.

आदिपुरुष *der Urgeist* bei den Sikhs WILSON, Sel. Works 2,149.

आदिभवानी als Çakti des Paramapurusha = Prakṛti WILSON, Sel. Works 1,92.

आदिम Ind. St. 8,299. BHÂSHÂP. 20. 115.

आदिमलबार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*, 1. 10.

आदियामल Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*a*, 17. 333,*b*, No. 785. — Vgl. यामल.

आदिराज *ein Fürst der alten Zeit* KÂVJÂD. 1,5. — MBH. 1,3741 N. pr. eines Sohnes des Avikshit (nicht Bein. eines Sohnes des Kuru).

आदिरूप (आ° + रूप) n. *Anzeichen, Symptom einer Krankheit* ÇÂRÑG. SAṂH. 1,1,3. — Vgl. पूर्वरूप.

आदिलीला f. Titel eines Werkes, welches das Leben Kaitanja's als Gṛhastha schildert, WILSON, Sel. Works 1,152. — Vgl. अन्तलीला und मध्यलीला.

आदिवातुलतन्त्र n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 97,*a*, No. 151.

आदिवाराहतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*, 37.

आदिश् 2) es ist वदादिष्टया दिशा zu trennen; vgl. 2. दिश् 3).

आदिष्ट m. (sc. संधि) Bez. *eines best. Bündnisses* KÂM. NÎTIS. 9,3.15; vgl. Spr. 4773.

आदिष्टिन् MBH. 13,1547.

आदिसर्ग Verz. d. Oxf. H. 8,*a*, 21. °क्रम 44,*b*, 31.

आदिसृष्टि (आ° + सृ°) f. *das Schaffen —, Vollbringen im ersten Beginn, der blosse Gedanke an die That* Verz. d. Oxf. H. 39,*a*, N. 2.

आदिस्वरित (आ° + स्व°) adj. *den* Svarita *auf der ersten Silbe habend* VS PRÂT. 1,1, Sch.

आदीपक (vom caus. von दीप् mit आ) m. *Brandstifter* MBH. 12,3215.

आदीपन 1) BHÂG. P. 3,30,26.

आदृत्य *zu beachten* BHÂG. P. 11,28,42.

आदृष्टिगोचरम् (von 2. आ + दृ° - गोचर) adv. *so weit das Auge reicht* KATHÂS. 116,56.

आदेय so v. a. *abzupflücken*: सौगन्ध्यक्षीणं नादेयं पुष्पं कान्तमपि क्वचित् Spr. 838. *zu entfernen, zu entsetzen*: आदेयः क्ष्माभुजः सो ऽभून्मन्त्री RÂGA-TAR. 5,274. Wohl fehlerhaft für आधेय Spr. 5122. — Vgl. दुरादेय.

आदेव adj. f. ई nach SÂJ. *allenthalben glänzend* oder *derjenige, bei welchem Götter sind* u. s. w. ṚV. 2,4,1. 4,1,1. 7,92,4. Vielleicht *den Göttern zustrebend, — zugethan.*

आदेवन ÂÇV. GṚHJ. 1,5,5. GOBH. 2,1,3.

आदेश 2) *Lehre* VARÂH. BṚH. S. 2,5.19. सिद्धानामयमादेश ऋद्धिश्चित्तविकारिणी *die Weisen lehren, dass Reichthum das Herz verderbe*, Spr. 3142. — 4) ṚV. PRÂT. 16,37.

आदेष्टर् *Einer, der Etwas lehrt, Lehrer* VARÂH. BṚH. S. 2, Abs. 5.

2. आद्य 1) *c*) Spr. 3684. — 3) = प्रधाना शक्तिः, महाविद्या MUṆḌAMÂLÂT. 10 im ÇKDR.

आद्यकालक (von अद्य + काल) adj. (f. °कालिका) *zum heutigen Tage in Beziehung stehend, nur auf das Heute gerichtet*: आद्यकालिकया (अद्य° ed. Calc.) बुद्ध्या दूरे श्व इति निर्भयाः। सर्वभक्ष्या न पश्यन्ति कर्मभूमिमचेतसः॥ MBH. 12,12057.

आद्यगङ्गा (आ° + ग°) f. N. pr. eines Flusses, = गन्धवती Verz. d. Oxf. H. 77,*b*, 38.

आद्यन्त (आदि + अन्त) n. *Anfang und Ende* WEBER, RÂMAT. UP. 297.

आद्यन्तवत् BHÂG. P. 10,54,45. 11,8,35. 14,11. 12,4,27.

आद्यमाषक Z. 1 lies Guñgâ.

आद्युदात्त lies *Acut* st. *Accent* und füge ṚV. PRÂT. 1,21. VS. PRÂT. 3,102 hinzu.

आद्यून Spr. 4019.

आद्रव (?) m. N. pr. eines Weisen Verz. d. Oxf. H. 52,*a*, 39.

आधमन bedeutet *das Verpfänden*, = आधीकरण VÎR. 39,*b*, 5. पत्नी तद्धनं भुञ्जीतैव न तु तस्य दानाधमनविक्रयान्कर्तुमर्हति DÂJAKRAMAS. 2,7. fg.

आधर्ष (von अधर्) n. *das Unterliegen —, Verlieren im Process* VISHṆU's DHARMAÇ. 6,*b*, 1. NÂRADA in VJAVAHÂRAT. 20,10. VÎR. 24,*b*, 5.

आधवनीय gehört der Bedeutung nach zu 2. धाव्.

आधातर् (von 1. धा mit आ) nom. ag. *Verleiher* (einer Kunst), *Lehrer*: पात्रविशेषे न्यस्तं गुणान्तरं व्रजति शिल्पमाधातुः Spr. 1758.

आधान 1) उत्तमाग्रेर्दाहार्थं मृताधानप्रयोगः *das Drauflegen des Todten* Verz. d. Oxf. H. 294,*b*, 18. — 2) Ind. St. 3,379. — 4) lies *Pfand* st. *Pand*. — 5) यत्रश्यं विनयाधानं कार्यमद्य मया तव *das Beibringen* MBH. 13,4633. आत्मनीव प्रियाधानम् *das Erweisen eines Liebesdienstes* MAHÂVÎRAK. 92,16. जवाधानबल so v. a. *Kraft mit Geschwindigkeit verbunden* KATHÂS. 67,25. — 7) lies *Zügel* oder *Pferdegeschirr* überh. und füge TBR. 1,6,3,9 hinzu. — Vgl. आवसथ्याधान, पुरीषाधान, भगाधान.

आधानकारिका f. Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 383,*b*, No. 466.

आधानपद्धति f. Titel eines Buches ebend. 358,*a*, No. 853.

आधानविधि m. Titel eines Pariçishṭa des SV. ebend. 377,*b*, No. 375. 383,*b*, No. 466.

आधायिन् (von 1. धा mit आ) adj. *zutheilend, verleihend, herbeiführend*: अमाधायि (Conj. für अमादायि) — धराभारवहनम् Spr. 5251. सर्वभूतभयाधायिन् (°भयादायिन् gedr.) RÂGA-TAR. 5,272. हिताधायिता Spr. 5227.

आधार 1) WEBER, RÂMAT. UP. 278. 321. 323. आत्मानमखिलाधारम् VEDÂNTAS. (Allah.) No. 2. *Unterlage* (*worauf eine Erscheinung* oder *Thätigkeit beruht*) KAP. 2,42. *Boden —, Gebiet der Wirksamkeit* TATTVAS. 45. *Subject, von welchem ein Prädicat ausgesagt wird* (आधेय), *Träger einer Eigenschaft* u. s. w. (wie आश्रय und आश्रयिन्) PRATÂPAR. 90,*a*, 7. *b*, 7; vgl. die letzte Stelle u. 3). — 3) HALÂJ. 5,12. — 5) vgl. आधारतृष्णा. — 6) hierher kann ÇÂNTIÇ. 2,6 (Spr. 2351), das unter 1) steht, gezogen werden: किमाधारः प्रेमा किमधिकरणाः सन्तु च शुचः *worauf soll die Liebe gerichtet und die Trauer bezogen werden?* — 7) *Teich* HALÂJ. 3,54. N. pr. eines *Teiches* WILSON, Sel. Works 2,23. — 8) N. pr des Verfassers der Âdhârakârikâ Verz. d. Oxf. H. 238,*b*, N. 1. 353,*b*, 7.

आधारकारिका f. Titel einer von Âdhâra verfassten Kârikâ, = परमार्थसार Verz. d. Oxf. H. 238,*a*, No. 575. HALL 199.

आधारचक्र n. Bez. *eines best. mystischen Kreises am After* Verz. Oxf. H. 149,*b*, 27.

आधारद्रूपा (आधार + द्रूप) f. nach dem Schol. *ein best. Halsschmuck von der Form eines* आलबाल in der Stelle: आधारद्रूपा पुनरस्य कण्ठे विभ्राजते विद्युदिवान्तरिते MBH. 3,10053.

आधाराधेयभाव (आधार - आ° + भाव) m. *das Verhältniss des Behälters zu dem, was hineingelegt wird, was hineingeht*, Spr. 2148.

2. आधि wie आधी von 1. धी mit आ. — Vgl. 2. उपाधि.

आधिकारिक (von अधिकार oder अधिकारिन्) adj. *die Hauptsache —, die Hauptperson betreffend* (Gegens. प्रासङ्गिक) DAÇAR. 1, 11. 12. SÂH. D. 296.

आधिक्य, Gegens. न्यूनता SÂH. D. 700. ज्ञाद्याधिक्य VEDÂNTAS. (Allah.) No. 42. सुरवरनगरे किमाधिक्यम् so v. a. *was giebt es dort mehr?* oder *was hat* Indra's *Stadt für einen Vorzug?* Spr. 4817. *Ueberlegenheit, höhere Bedeutung* 641.

आधिदैवत (von अधिदैवत) adj. *zu den Göttern in Beziehung stehend, von ihnen kommend:* दुःख TATTVAS. 41.

आधिदैविक, दुःख TATTVAS. 50. अरिष्टानि Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,17. 20.

आधिभौतिक so v. a. *von der Aussenwelt kommend:* दुःख TATTVAS. 41. 50. 51. अरिष्टानि Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,19. *in Beziehung zu den Elementen stehend, aus ihnen bestehend:* देह Cit. beim Schol. zu KAP. 3,11.

आधी = 1. धी mit आ.

आधीकरण (von 1. आधि + 1. कर्) n. *das Verpfänden* VIR. 39,*b*,5.

आधीत von 1. धी mit आ.

आधीन adj. = अधीन *abhängig von* (loc.): त्वय्याधीनं कुरुकुलम् MBH. 5,1332.

आधुनिक Schol. zu GAIM. 1,27.

आधूपन n. = आधूमन VARÂH. BRH. S. 11,6, v. l.

आधूमन (von धूमय् mit आ) n. *das in-Rauch- oder in-Nebel-Hüllen* VARÂH. BRH. S. 11,6.

आधृषीय adj. *bis* (आ) *zur Wurzel* धृष् *gehend* DHÂTUP. 34 am Schluss; Verz. d. Oxf. H. 163,*a*, No. 358.

आधेय 1) *c*) (तस्य) नादेयो (wohl नाधेयो zu lesen) मित्रविश्वासः Spr. 5122. *was einer Person oder Sache beigelegt wird;* n. *Prädicat, Aussage.* SÂH. D. 723. 330,16. PRATÂPAR. 90,*a*,7. *b*,7. — Vgl. आधाराधेयभाव.

आधोरण RÂGA-TAR. 4,147. DAÇAK. 75,1. KATHÂS. 81,37. 89,15.

आध्मान vgl. उदराध्मान.

आध्यात्मिक *zur Seele —, zum Subject in Beziehung stehend, subjectiv* TATTVAS. 41. 50. KAP. 3,43. SARVADARÇANAS. 22,1. अरिष्टानि Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,16. fg. °योग 27,*a*,20.

आध्र (von अध्र) m. N. pr. eines Weisen Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,5. अध्र v. l.

आधर्यव 1) द्वादशैव सहस्राणि यजुर्ह्न्द आधर्यवं स्मृतम् Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,10. — 2) Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,9.

आनक vgl. महानक, शतानक.

आनति *Zuneigung* Schol. zu PAÑKAV. BR. 18,1,24 und KÂTJ. ÇR. 8,1,6.

आनन, आननान्त *Mundwinkel* BHÂG. P. 10,12,17. — Vgl. चतुरानन, दशानन, महानन, सुहसानन.

आनन्तर्य ÇÂÑKH. BR. 26,3. देशकृत, अर्थकृत Schol. zu VS. PRÂT. 2,18. अर्थकृत, शब्दकृत, अर्थानन्तर्य, शब्दानन्तर्य 4,167. अलब्धा यदि वा लब्धा नानुशोचति पण्डितः। आनन्तर्यं चारभते so v. a. *und geht sogleich an das Nächstliegende* d. i. *richtet sich nach den Umständen* MBH. 5,4510.

आनन्तर्यतृतीया (आ° + तृ°) f. Bez. *eines best. 3ten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,30.

आनन्त्य, सुखमानन्त्यमश्नुते auch MBH. 5,1503 (Spr. 3474). 3,13983 erklärt NILAK. सुखम् als adv. durch अनायासेन. आनन्त्यं तत्सुखं मत्वा अभिमन्यः परीप्सति MBH. 12,3886. स पुत्रपशुभिर्वृद्धिं श्रेयश्चानन्त्यमश्नुते 5,1463 (Spr. 4903). Ursprünglich wohl Apposition, später als adj. = अनन्त aufgefasst.

आनन्द 1) *a*) als n. MBH. 13,1092. सुरा शक्तिः शिवो मांसं तद्भोक्ता भैरवः स्वयम्। तयोरैक्यं समुत्पन्नमानन्दो मोक्ष उच्यते ॥ आनन्दो ब्रह्मणो रूपं तच्च देहे व्यवस्थितम्। KULÂRNAVAT. in Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,5. fgg. In der Dramatik *das Eintreffen des Gewünschten*, = वाञ्छितागम SÂH. D. 399. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,5. — *e*) N. pr. eines der 5 Lokeçvara bei den Buddhisten WILSON, Sel. Works 2,23. — *f*) N. pr. eines Lehrers (fehlerhaft für आनन्दभैरव) WILSON, Sel. Works 1,214. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 167,*a*,37. Verfassers des Mâdhavânala 157,*b*, No. 340. — *h*) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,3.

आनन्दक N. pr. eines Sees Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,27.

आनन्दकन्द (आ° + कन्द) 1) *die Wurzel der Wonne* WEBER, RÂMAT. UP. 324. (देवी) प्राह्वेदं देवमीशं सकलमलहरं वाक्यमानन्दकन्दम् Verz. d. Oxf. H. 28,*b*,35. — 2) m. N. pr. eines Autors HALL 19. — 3) m. Titel eines medicinischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 319,*b*, No. 759. — 4) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,16.

आनन्दगिरि ein Schüler Çaṁkarâkârja's (?) und Çuddhânanda's WILSON, Sel. Works 1,14. 19. fgg. 50. 198. 203. 249. 264. Verz. d. Oxf. H. 255,*a*,11 und N. 2. 257,*b*,28. HALL 89. 117. 129. 131. 139. 167.

आनन्दचतुर्दशी (आ° + च°) f. Bez. *eines best. 14ten Tages:* व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,23.

आनन्दचौल (आ° + चौल) m. N. pr. eines Lehrers HALL 89.

आनन्दज (आ° + 1. ज) m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,372.

आनन्दजल (आ° + जल) n. *Freudenthränen:* °जलाकुलेक्षण BHÂG. P. 10,83,38.

आनन्दज्ञान (आ° + ज्ञान) m. N. pr. eines Lehrers HALL 89. Verz. d. Oxf. H. 38,*a*, N. = आनन्दज्ञानगिरि, आनन्दगिरि u. s. w. 437,*c*.

आनन्दतीर्थ HALL 205. = मधु oder मध्व 94. 95 u. s. w. = अनन्तानन्दगिरि u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 437,*c*.

आनन्ददेव (आ° + देव) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,20.

आनन्दनाथ (आ° + नाथ) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,11.

आनन्दनिधि (आ° + नि°) m. Titel eines Commentars WEBER, RÂMAT. UP. 284.

आनन्दपुर (आ° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,2. 405,*b*, No. 10.

आनन्दपूर्ण mit dem Bein. मुनि oder यति HALL 88. 96. 204.

आनन्दबोधपरमहंस m. = आनन्दबोधयति = आनन्दबोधेन्द्रसरस्वती HALL 121. 155. 159.

आनन्दभैरव m. *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,15. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ 233,*b*,38. HALL 16. 17.

आनन्दमय, कोश VEDÂNTAS. (Allah.) No. 27.

आनन्दयितव्य Tattvas. 28,9.

आनन्दयोग m. N. eines Joga (astr.) Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 40.

आनन्दराम zu streichen.

आनन्दराय (आ° + राय) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 138, *b*, No. 273. Hall 182.

आनन्दलहरी, °लरी Titel eines Commentars zur Ânandalahari Verz. d. Oxf. H. 108, *b*, N. 2. °स्तोत्र Titel eines dem Çaṁkarâkârja zugeschriebenen Gedichts in 20 Strophen, ebend. 127, *a*, No. 226.

आनन्दवर्धन 2) Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 20. Vgl. नन्दवर्धन.

आनन्दश्रावकसंधि m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283.

आनन्दाचल (आनन्द + अ° *Berg*) m. N. pr. = आनन्दगिरि Verz. d. Oxf. H. 257, *b*, 30.

आनन्दात्मन् (आनन्द + आ°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 390, *b*, No. 35. Hall 116. 141.

आनन्दिन् 1) adj. *froh* LA. (II) 88, 6. *erfreuend:* डाग्दा° Kathâs. 106, 109. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 255, *a*, N. 1.

आनन्देश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *a*, 28.

आनपत्य (von अनपत्य) adj. *zur Kinderlosigkeit in Beziehung stehend:* दुःख Bhâg. P. 6,14, 39.

आनभिम्लात Uģģval. zu Uṇâdis. 3,86 nach gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

आनम्र (3. आ + नम्र) adj. *geneigt:* कुसुमफलानम्र (वृक्ष) Varâh. Bṛh. S. 95, 33. प्रश्रयानम्र Bhâg. P. 10,85, 21.

आनयन *escorting* Benfey mit Anführung von Çâk. 48, 21, wo aber नयन gemeint ist.

आनयितव्य Kathâs. 124,164.

आनर्त 3) als Volksname Varâh. Bṛh. S. 5,80. 14,17. 16,31. *der Fürst der* Ânarta 14,33.

आनर्तन (von नर्त् mit आ) n. *das Tanzen, Tanz:* चतुरानर्तनं कुर्युः Çâṅkh. Gṛhj. 1,11.

आनर्द (von नर्द् mit आ) m. *Gebrüll:* आनर्दं (kann auch als absol. aufgefasst werden) नर्दतः MBh. 5,4802.

आनल n. *das unter* Agni (अनल) *stehende* Nakshatra Kṛttikâ Varâh. Bṛh. S. 15,28.

आनाक wohl N. pr. eines königlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 6.

आनाड्य Kathâs. 96,7.

आनाभि (2. आ + ना°) adv. *bis zur Nabe* MBh. 7,6241.

आनामन (vom caus. von नम् mit आ) n. *das Geneigtmachen, Gewinnen* Schol. zu Paṅkav. Br. 18,2,12.

आनिधनं त्वाष्ट्रीसाम N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*b*.

आनिल 3) n. *das unter dem Gotte des Windes stehende* Nakshatra Svâti Varâh. Bṛh. S. 71,10. 98,4.

आनील (2. आ + नील) adj. *schwärzlich* Ragh. 3, 8.

आनुकूल्य *das Passen Jmds* (gen.) *zu* (समं मिथः) *Jmd:* अनङ्गरतेरेषां मध्यात्केन समं मिथः। अस्त्यानुकूल्यम् Kathâs. 52,141. *das zu-Gefallen-Sein* Spr. 1238. स्वामिशत्रूणाम् — न ते यस्मादानुकूल्यमशिश्रयन् so v. a. *sie hielten es nicht mit ihnen* Râģa-Tar. 5,132. °तस् *nach Lust*, — *Neigung* Verz. d. Oxf. H. 216, *a*, 29.

आनुगुण्य (von अनुगुण) n. *Gleichartigkeit* Sâh. D. 219, 12. 247, 6.

आनुडावर TBr. 2,2,10,1. Kâth. 11, 4. 13, 7. 30, 3. Paṅkav. Br. 2,10, 2. 16,14, 2. Nach den Comm. auch so v. a. *gemein, ganz niedrig.*

आनुपूर्व 2) Z. 2 lies आनुपूर्वी. Das letzte Beispiel gehört zu आनुपूर्व्य, da hier mit der ed. Bomb. आनुपूर्व्यान्निषिद्धश्च zu lesen ist. Nach den indischen Grammatikern ist आनुपूर्वी f. zu आनुपूर्व्य.

आनुपूर्व्य, abl. *der Reihe nach* Taitt. Prât. 2, 9. R. 2, 91, 39 (wo आनुपूर्व्यान्नि° mit der ed. Bomb. zu lesen ist).

आनुमत lies *der* Anumati *gehörig* u. s. w. und füge TBr. 1,6,1,4 hinzu.

आनुमानिक *Schlüsse machend* Bhâg. P. 11,19,1.

आनुयात्रिक (von अनुयात्रा) m. *ein Mann aus dem Gefolge, Diener* Uttarârâmak. 87,2. — Vgl. अनुयात्रिक.

आनुरूप्य (von अनुरूप) n. *Angemessenheit* Sâh. D. 721.

आनुरोहिणी f. patron. Weber, Nax. 2,391.

आनुश्रव adj. = आनुश्रविक Bhâg. P. 11,6,19.

आनुश्रविक Tattvas. 34. Kap. 1, 82. Jogas. 1,15.

आनुषक् Z. 5. fg. lies 1,13,5. 52, 14.

आनुषङ्गिक adj. (f. ई) *sich anschliessend an* so v. a. *in Zusammenhang stehend mit* (gen.): महापुरुषपूजायाः सिद्धिः काप्यानुषङ्गिकी (lies आनुषङ्गिणी ed. Bomb.) Bhâg. P. 6, 18, 72. *unwesentlich* Sâh. D. 27 त्रानुषङ्गिकम् Paṅkat. 10, 5 so v. a. *in der Nähe von dort sich aufhaltend*

आनुषूक (von अनुषूक) adj. *nachgetrieben:* व्रीहि TS. 2,3,4,2. Kâth.

आनुष्टुभ Paṅkav. Br. 12,13, 26. Nidâna 1, 3, 9. आनुष्टुभेन च्छन्दसा Uttararâmak. 36, 5 (in der neueren Ausg.; अनु° die ältere Ausg. 27,15).

आनूप m. patron. des Vadhrjaçva Paṅkav. Br. 13, 3, 17. n. N. eines Sâman ebend. 16. आनूपवाध्यश्वम् und आनूपं वाध्यश्वम् Namen von Sâman Ind. St. 3, 205, *b*.

आनृण्य, धर्मस्यानृण्यमाप्नोति *hat seiner Pflicht Genüge gethan* MBh. 5,4509. स्नेहानृण्यमकृत्वा च तस्य मे नास्ति निर्वृतिः Kathâs. 64, 6. R. 2,24, 32 und 94, 17 hat auch die ed. Bomb. आनृण्यता; an ersten Stelle bemerkt der Schol.: स्वार्थे ष्यञ् d. h. आनृण्य =

आनृशंस MBh. 13,263. आनृशंस्य (und धर्मज्ञ st. धर्मस्य) ed. Schol. आनृशंस.

आनेतर्, तवानेत्री तस्मिन्स्वे मलयाचले Kathâs. 68, 71. 103, 244. आमलकानेतर् 61, 295.

आनोभद्र und आनोभद्रीय Bez. *der mit* आ नो भद्राः *beginnenden Hymne* (ṚV. 1,89) Çâṅkh. Br. 27, 2. Verz. d. Oxf. H. 356, *b*, No. 847.

आन्तःपुरिक (von अन्तःपुर) adj. *zum Gynaeceum in Beziehung stehend* Verz. d. Oxf. H. 215, *b*, 40.

अन्तःपुरिक (!) adj. wohl dass.: °कं दारसंचितकम् ebend. 216, *a*, 2.

आन्तर (von अन्तर) 1) adj. *im Innern befindlich, innerlich:* आन्तराणि तत्वानि (= अन्तःकरणानि Schol.) Uttararâmak. 26, 11. fg. आन्तराकूत Bhaṭṭ. 5,83. — 2) m. *a) ein im Innern des Hauses —, des Palastes Angestellter* (= सूदादि Schol.) MBh. 12, 3090. आन्तरेभ्यः परान्रक्षन्परेभ्यः पुनरान्तरान्। परान्परेभ्यः स्वान्स्वेभ्यः सर्वान्पालय नित्यदा॥ 3346. — *b) ein innerhalb des Landes Wohnender, ein Eingeborener, Landeskind:* आन्तरैर्भेदयित्वारीन्बिल्वं बिल्वेन भेदय MBh. 12, 3913.

आन्तरिक्ष *atmosphärisch* Varâh. Bṛh. S. 11, 2. 4. 41. 46, 4. 48, 53.

आन्तर्ज्ञानु adj. fehlerhaft für अन्तर्ज्ञानु Mârk. P. 34,27.

आन्तर्य AV. Prât. 1,95.

आन्तर्वेदिक adj. = अन्तर्वेदिक Schol. zu Kâtj. Çr. 22,1,41.

आन्त्र, °पाश *Darmsaite* Hariv. 14691. 14717. °तन्त्रि dass., s. u. मौरव. Aufrecht (zu Uṇâdis. 4,163, S. 161) bemerkt, dass man bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,163 nach P. 6,4,15 आन्त्र, nicht अन्त्र, erwartet hätte.

आन्दोल *das Hinundherbewegen;* s. मरुदान्दोल.

आन्दोलक *Schaukel, Schwinge.*

आन्दोलय्, आन्दोलित *hinundherbewegt, gewiegt, geschaukelt* Spr. 3577.

आन्धीगव (von अन्धीगु) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,205,*b*.

आन्ध्य n. Spr. 2842. Vedântas. (Allah.) No. 144. — Vgl. तपादान्ध्य, तपान्ध्य, नक्तान्ध्य.

आन्ध्र Weber, Nax. 2,392. Kuvalaj. 151,*b* (= तैलङ्गाः Schol.). आन्ध्यः स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,11. Ândhra-Fürsten (sieben) Bhâg. P. 12,1,33. Ândhra-Brahmanen Hall 176.

आन्यतरेय RV. Prât. 3,13. Schol. zu AV. Prât. 3,74.

आन्वीक्षिकी MBh. 12,6737 = 13,2195. Sarvadarçanas. 115,3. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,5 v. u. विद्यामान्वीक्षिकीम् Mâlatîm. 41,6. Bhâg. P. 11, 20,24. pl. Varâh. Brh. S. 19,11.

आप् Z. 13 आप्तान s. auch besonders. — partic. आप्त 4) *vollständig:* द्वादशाह् Pañkav. Br. 23,1,2. वाजपेय Çâñkh. Çr. 15,3,14. देवयजन TS. 6,2,6,1. — caus. 1) ततश्च ते ऽक्षीण्युन्मील्य पुनर्भाण्डीरमापिताः *gebracht* Bhâg. P. 10,19,13. — desid. *herbeiholen* Pañkav. Br. 20,3,2. partic. ईप्सित 1) M. 3,231. 4,156. 9,59. — Z. 3 lies कश्यासौ st. कस्यासौ.

— अव 1) गुणदोषाववाप्येते पुंसां संशीलनाद्बुधैः *Weise stossen auf Vorzüge und Mängel* Spr. 838. ततो ऽत्र वीक्ष्यते यावद्वालस्तावद्वापि सः *wurde entdeckt, — gefunden* Kathâs. 106,26.

— उप vgl. उपाप, उपाप्ति, उपेप्सा.

— समुप desid. vgl. समुपेप्सु.

— परि partic.: वत्स पर्याप्तमेतावद्भीष्मेण सह संयुगे *genug* MBh. 5, 7302. fg. पर्याप्तनयनः शक्रः सर्वैर्नेत्रैरुदैक्षत *eine hinreichende Anzahl von Augen habend* (= संप्राप्तनेत्रफल Schol.!) Hariv. 3964. पर्याप्तमश्रु मुञ्चामि *reichlich* Daçak. in Benf. Chr. 185,10. पुरी त्वियं जनस्यास्य न पर्याप्ता भविष्यति *geräumig genug für* Hariv. 6525. किमपाङ्गमपर्याप्तमस्मिन्कर्मणि मन्यसे *meinst du, der äussere Augenwinkel vermöge nicht dieses zu bewirken?* Spr. 3940. mit einem infin. P. 3,4,66. पर्याप्तम् adv.: नरस्य कथिताः पर्याप्तमष्टौ गुणाः *acht Vorzüge, womit man sich begnügen kann,* Spr. 2179. Die Lexicographen: शक्तौ निवारणे तृप्तौ पर्याप्तं स्याद्यथेप्सिते Trik. 3,3,167. Med. t. 128. पर्याप्तं (so zu lesen) तु शक्ते तृप्ते निवारणे। यथेष्टे H. an. 3,276. = उपसंपन्न Halâj. 2,171. = प्रकामम् 4,33. = कृतम् 5,3. — caus. *vollbringen:* अकार्याण्यपि पर्याप्य Spr. 3368. — desid. vgl. परीप्सा, परीप्सु.

— प्र partic. प्राप्त 9) Med. t. 32. Halâj. 4,61. Daçak. in Benf. Chr. 188,4. — caus. *vorbringen, melden, verkünden:* प्रापयास्य च वाक्यानि यतो दूतस्त्वमागतः R. 7,103,10.

— अनुप्र, सर्वरसा अनुप्राप्ताः पानीयम् wohl *alle Flüssigkeiten sind schliesslich Wasser* Nir. 1,16.

— अभिप्र vgl. अभिप्रापण.

— परिप्र vgl. परिप्राप्ति, परिप्रेप्सु.

— प्रति desid. *werben um* (ein Mädchen): त्वत्स्वाम्यर्थं प्रतीप्स ताम् Kathâs. 120,97.

— वि, partic. व्याप्त 1) *in etwas Anderem eingeschlossen, einbegriffen* Bhâshâp. 67. कृतकत्वमनित्यत्वेन व्याप्तम् so v. a. *fällt unter den Begriff der Vergänglichkeit* Tarkas. 41. — caus. व्यापित *erfüllt* Spr. 3836.

— सम्, partic. समाप्त 1) स्वात्मन्येव समाप्तहेममहिमा मेरुर्न मे रोचते *da die Herrlichkeit des Goldes im* Meru *selbst zum Abschluss gekommen ist* (d. i. *Andern nicht zu Gute kommt*), *so will er mir nicht gefallen,* Spr. 2526. समाप्तवर्द्दक्षिणाः (क्रतवः) *vollständig, vollzählig* 523, v. l. असमाप्त *um Etwas* (instr.) *nicht voll, woran Etwas fehlt* RV. Prât. 13,13. — caus. 2) RV. Prât. 10,1. — 3) *Jmd abthun, Jmd den Garaus machen:* शैरेष्टभिरेकैकं समाप्य Kathâs. 48,67. यदेष साधुरुक्षच्छ्वस्त्वयासुरः समापितः (so ist zu schreiben) Bhâg. P. 7,8,51.

— परिसम् pass. *zum Schluss gelangen, das Endziel erreichen* Bhâg. P. 11,16,44. = कृतकृत्यो भू Schol. — Vgl. परिसमाप्ति.

1. आप vgl. मनआप.

आपगेय ist nach dem Schol. auch MBh. 2,1340. 1785 Bein. Bhîshma's; eben so 13,588.

आपण Daçak. in Benf. Chr. 192,10. — Vgl. कर्षापण, कार्षापण.

आपणदेवता (आ° + दे°) f. *eine auf dem Marktplatze stehende Götterstatue,* vom Schol. erwähnte v. l. für आपणवेदिका R. ed. Bomb. 2,42,23.

आपणवेदिका (आ° + वे°) f. *eine Bank, auf der die Waaren auf dem Markte ausgestellt werden,* R. ed. Bomb. 2,42,23.

आपणिक Z. 2 lies आपणादागतः.

आपणीय (von आपण) adj. *vom Markte kommend, auf dem Markte zum Verkauf ausgestellt:* नापणीयमन्नमश्नीयात् Çañkha bei Kull. zu M. 5,129.

आपत्ति 1) यमापत्ति RV. Prât. 6,9. VS. Prât. 1,42. 4,146. 161. Sarvadarçanas. 13,1. 4. 7. 9. 25,21. Füge noch hinzu *das Gerathen in.*

आपत्य vgl. u. यन्व.

आपद्, आपद्धर्म Brâhman. 2,26 (MBh. 1,6168) scheint einfach *unglückliche Verhältnisse* zu bedeuten. — Vgl. निरापद्.

आपदेव Verz. d. Oxf. H. 219,*b*, No. 524. 272,*b*, No. 645. Hall 62. 134. 145. 185. 188. 190. आपदेवी f. *das von* Âpadeva *verfasste Werk,* = मीमांसान्यायप्रकाश 185.

आपन adj. *bringend, herbeiführend* Bhâg. P. 10,82,44.

आपभट् m. = आपदेव Hall 186.

आपरपक्षीय (von अपरपक्ष) adj. *zur zweiten Hälfte eines Monats in Beziehung stehend:* श्राद्ध Bhâg. P. 7,14,19. — Vgl. अपरपक्षीय.

आपल n. N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*b*. auch आपाल.

आपवत्स m. = अपांवत्स Varâh. Brh. S. 53,47. 49. 51.

आपवर्गिक (von अपवर्ग) adj. *zur Erlösung führend* Bhâg. P. 10,49,12.

आपवर्ग्य (wie eben) adj. dass. Bhâg. P. 7,9,46. 11,19,10.

आपस् 2) die Aufstellung dieser Bed. beruht vielleicht darauf, dass man an आपस् als acc. pl. (s. oben u. अप्) oder als erstem Gliede eines comp. Anstoss nahm.

आपस्तम्ब, °भाष्यार्थसंग्रह Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,40. °सूत्र 267,*a*,24. 270,*a*,19. 277,*b*,40. आपस्तम्बाः 271,*a*,4. आपस्तम्बीयं षडात्रम् 356,*a*,

10. आपस्तम्बी (adj.) संहिता Ind. St. 3, 481. आपस्तम्बीयाः N. einer Schule 271.

आपाक H. an. 3,390.

आपाकेस्थ AV. Prât. 2,94.

आपाङ्गिभट्ट fehlerhaft für आयाङ्गिभट्ट.

आपाण्डु (2. आ + पा°) adj. *weisslich, bleich;* davon nom. abstr. °ता f. Sâh. D. 319,18.

आपाण्डुर (2. आ + पा°) adj. dass. Spr. 1004. Kathâs. 109,42.

आपात 1) zu streichen; vgl. मधापात. — 2) लोकलोचनापात so v. a. *die zudringlichen Blicke der Menschen* Spr. 2745. — 3) füge *das Eintreffen* hinzu. अचिन्त्यो बत दैवेनाप्यापातः सुखदुःखयोः Kathâs. 108, 51. मरणापात Spr. 1615. Sarvadarçanas. 119,7. 129,12. 132,8. 147,20. — 4) आपातरमणीय *sofort, vom ersten Augenblick an* Spr. 361. °मात्रमधुर 2775. आपातमात्रे Pañkat. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 735.

आपातलिका f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,307. fgg.

आपादक (vom caus. von 1. पद् mit आ) adj. *herbeiführend, bewirkend, veranlassend* Sâh. D. 23, 9.

आपादन vgl. दुरापादन.

आपान füge *das Zechen* hinzu und streiche Z. 2. fg. *Trinkstube, Trinkhaus.* Halâj. 2,173. आपानं सेवमानः Kathâs. 52,2. 22. °गोष्ठी 103, 199. °भू, °भूमि 110,124.

आपाल n. = आपल N. eines Sâman Ind. St. 3,205,*b*.

आपि vgl. उदापि, देवापि, सोमापि.

आपिञ्जर 1) °रीकृत Kathâs. 104,89.

आपिशल 2) Pat. in Ind. St. 5,134.

आपिशलि Verz. d. Oxf. H. 175,*b*,6. 182,*b*,31. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 18. 4,174.

आपीड 1) *a*) अक्ष्यापीड *Leibkneifen* MBh. 6,2524. — *b*) वर्हापीड Hariv. 3849. — 2) ist gleichfalls masc. Ind. St. 8,348. fgg. — Vgl. प्रत्यापीड, मुक्तापीड.

आपूप्य wohl *Backwerk* beim Schol. zu Bhâg. 15,14.

आपूर ist wohl m. und = पूर *Fluth, Menge.* — Vgl. दुरापूर.

आपूरण 3) स्वोदरापूरण Spr. 4606 (Conj.). Pañkat. 96,20 kann auch पूरण angenommen werden.

आपृक्त vgl. उपपृच्.

आपेक्षिक lies *nur mit Rücksicht auf etwas Anderes so seiend, relativ* und füge Kap. 2,45 hinzu.

आपोशान ist *das Mundausspülen*, welches mit den Sprüchen Âçv. Gṛhj. 1,24,13. 28 geschieht.

आपोहिष्ठीय adj. von आपो हि ष्ठः (der Anfang von ṚV. 10, 9, 1) Çâñkh. Gṛhj. 1,14,8.

आप्तनिश्चयालंकार m. Titel einer Schrift Sarvadarçanas. 27,20. Hall 162.

आप्तभाव (आप्त + भाव) m. *das ein-Vertrauter-Sein* Spr. 1322.

आप्तोर्याम m. = अप्तोर्याम MBh. 13,4919.

आप्तोर्यामन् m. dass. VP. I, 85. Bhâg. P. 3,12,40. Mârk. P. 48, 34.

आप्रवान Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,13. pl. 19,*a*,34.

आप्रान (partic. von आप्), तीर्थ heisst *der gewöhnliche Zugang zur Opferstätte zwischen der Grube und den beiden Aufwürfen* (उत्करौ) Lâṭj. 1,5,4. 2,6,17. 3,4,6. Çâñkh. Br. 18, 9. Shaḍv. Br. 3,1.

1. आप्य n. *das die Gewässer zur Gottheit habende* Nakshatra Pûrvâshâḍhâ Weber, Ǵjot. 35. Varâh. Bṛh. S. 9, 33. 10,14. 15, 17. 23,5. fg. 32,20. — Vgl. उदाप्यम्.

2. आप्य pl. N. einer Klasse von Göttern Bhâg. P. 8,5, 8. der Mond ist ihr Oberer Çâñkh. Br. 22, 9. sg. N. pr. eines Vasu Weber, Râmat. Up. 304. 307.

आप्यायन vom caus. von प्या mit आ. 2) *a*) *Sättigung, Befriedigung* Varâh. Bṛh. S. 5,14. — *b*) Bez. *einer best. an einem Zauberspruche vorgenommenen Cerimonie* Çâradât. in Sarvadarçanas. 171, 4 = Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,26. — 3) f. ई Bez. *einer Arterie im Nabelstrang:* नाडी चाप्यायनी नाम नाभ्यां तस्य निबध्यते Mârk. P. 11,11.

आप्यायिन् (wie eben) adj. *sättigend, Wohlergehen verleihend:* जगदाप्यायिन् (der Vollmond) Kathâs. 72,176.

आप्याय्य (wie eben) adj. *zu sättigen, zu befriedigen:* ततो ऽग्निश्चैव सोमश्च आप्याय्याविह ते ऽनघ MBh. 13,4351.

आप्री vgl. Müller, SL. 464. fgg. Ind. St. 10,89. 91. als देवताः 3,205,*b*.

आप्लव, औत्थानिककौतुकाप्लव Bhâg. P. 10,7,4. सुखाप्लव adj. *wo man bequem baden kann* R. ed. Bomb. 2,91,79.

आप्लवन Halâj. 2,253. Bhâg. P. 10,22,20. schlechte v. l. für उत्प्लवन M. 5,115.

आप्लाव्य adj. *als Bad dienend, die Stelle eines Bades vertretend:* इदं मेध्यमिदं पुण्यमिदं स्वर्ग्यमनुत्तमम् । इदं रहस्यं वेदानामाप्लाव्यं पावनं तथा ॥ MBh. 13, 1753. आप्लाव्यमाप्लवः स्नानमित्यर्थः Schol. n. *das Baden* Dhâtup. 8,34.

ओंम्बन्, st. dessen ओंम्बा f. zu lesen (Uṇâdis. 1,153); = कण्ठस्थान Uǵǵval.

आप्सरस adj. f. ई *von einer* Apsaras *stammend:* कन्या Bhâg. P. 6,4,16.

आफलक (2. आ + फ°) *Pallisade:* (पुरीम्) वार्याफलकपर्यन्ताम् R. 1,70, 3. परबलं वारयितुमर्हा वार्यः प्राकाराः तत्स्थाः आफलका यन्त्रफलकास्तद्युक्ताः पर्यन्ताः Schol.

आबद्ध 2) *b*) n. येनावद्धेनोपनयेताचार्याधीनं तत् Çâñkh. Gṛhj. 2,1.

आबन्धन zur Erkl. von प्रग्रह Halâj. 5,19.

आबाध 2) füge *Pein, Leiden* hinzu. आवाधा = वेदना Halâj. 3, 4. — Vgl. दुरावाध, निरावाध.

आबालम् (von 2. आ + बाल) adv. *bis auf die Knaben herab* oder *von den Knaben an* Kathâs. 106,8.

आबाल्यम् (von 2. आ + बाल्य) adv. *vom Knabenalter an* R. 7,36,39.

आबुत्त Uttararâmak. 4,15 (आवुत्त die ältere Ausg.).

आब्दम् (von 2. आ + अब्द) adv. *ein Jahr hindurch* Bhâg. P. 10,13,26.

आब्रह्म (2. आ + ब्रह्मन्) adv. *bis* Brahman *inclusive* Bhâg. P. 10,85,36.

आभण्डन n. *das Bestimmen, Feststellen* Dhâtup. 33,27.

आभयज्ञात im pl. ist der pl. zu आभयज्ञात्य.

आभर n.: इन्द्रस्याभरम् N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,208,*a*.

आभरण 2) °कार Siddh. K. 132,*b*,2.

आभरद्वसव (von आभरद्वसु) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,206,*a*.

आभरित adj. *geschmückt:* केयूराभरित Hariv. 855. केयूराभरण die neuere Ausg.

आभाणक (von भण् mit आ) m. *Spruch, Sprichwort* Sarvadarçanas. 3,11. 180,7. लौकिकानाम् Wilson, Sâṁkhjak. 10,1 v. u. Verz. d. Oxf.

H. 246, *b*, N. 4.

आभाष bedeutet an der ersten Stelle (vgl. Spr. 3839) *Spruch, Sprichwort.* समाभाष *gleiche Sprache redend* R. 7, 30, 19.

आभाषण Râga-Tar. 5, 462.

आभाष्य = अभाष्य (Schol.) MBh. 13, 1753, v. l. für आह्लाव्य.

आभास् wohl zu streichen, da wahrscheinlich चञ्चला भासः (nom. pl. von 1. भास्) zu trennen und विद्युतः als gen. aufzufassen ist.

आभास *das Aussehen:* शालिप्रूकनिभाभास R. 7, 35, 21. *das Erscheinen, zum-Vorschein-Kommen* (= सृष्टि Schol.; Gegens. निरोध) Bhâg. P. 2, 10, 7. *blosser Schein* 7, 12, 10. 15, 12. Varâh. Bṛh. S. 75, 1. उत्तराभास *Scheinantwort, eine ungenügende, unklare Antwort auf eine gerichtliche Klage* Vir. 25, *b*, 15. Mit. II, 4, *b*, 11. Vjavahârat. 18, 12 (उत्तराभाष gedr.). ज्ञान्याभास Kathâs. 121, 176. आभासता Sarvadarçanas. 18, 9. Sâh. D. 121, 14. आभासत्व 270.

आभासिन् adj. *leuchtend, erhellt:* आदित्याभासिभिः शृङ्गैः Hariv. 12008.

आभासुर MBh. 13, 1372.

आभिकामिक (von 1. अभिकाम) adj. *erwünscht, gern gesehen:* गुणैरनुपमैर्युक्तः समस्तैराभिकामिकैः MBh. 12, 13807.

आभिचार m. = अभिचार aus metrischen Rücksichten Bhâg. P. 10, 66, 35.

आभिजात्य Bhâg. P. 10, 10, 8.

आभिजित Z. 2 lies अभिजित्.

आभिधानिक (von अभिधान) m. *Lexicograph* Kull. zu M. 8, 275.

आभिमुख्य 1) mit acc. (!): आत्मानमाभिमुख्येन Schol. zu Kâtj. Çr. 16, 7, 12. — 3) *Geneigtheit, das Zugethansein* Spr. 2586.

आभिरूप्य *Schönheit:* बिम्बानाम् Tithjâdit. im ÇKDr.

आभिक्षारिक R. 2, 65, 10 bedeutet *was* (am Morgen) *aufgetragen, einem grossen Herrn vorgesetzt wird.* आभिक्षारिकं प्रातःसमये राज्ञो यद्भिक्षर्तव्यं मङ्गलार्थमानेतव्यम् Schol.

आभीक (von 2. अभीक) Ind. St. 3, 206, *a*. Pańkav. Br. 15, 9, 8.

आभीर 1) MBh. 16, 270. Varâh. Bṛh. S. 5, 38. 42. 16, 31. Daçak. 2, 42. Bhâg. P. 12, 1, 36. आभीरगोपालपुलिन्दतापसाः Verz. d. Oxf. H. 333, *b*, 15. 217, *b*, 34 (sg.). 338, *b*, 35. 339, *a*, 2 v. u. 339, *b*, 13. 43. °देश 352, *b*, 19. आभीरादिगिरः 204, *a*, 8. आभीर्यः स्त्रियः 217, *b*, 12. सप्ताभीराः (नृपाः) Bhâg. P. 12, 1, 27. — 2) आभीरकन्याप्रिय (कृष्ण) Spr. 4897. Gît. 1, 48. — 4) Sâh. D. 432. — Vgl. नृपाभीर.

आभीरक m. pl. = आभीर 1) Verz. d. Oxf. H. 217, *b*, 12.

आभीरपल्ली Halâj. 2, 106.

आभीरिक adj. von आभीर 1): आभीरिकी विभाषा Verz. d. Oxf. H. 181, *a*, 29.

आभीशव (von अभीशु) n. Pańkav. Br. 12, 9, 15. 15, 3, 27. Ind. St. 3, 206, *a*. आभीशवाद्य n. und आभीशवोत्तर n. gleichfalls Namen von Sâman ebend.

आभूषेण्य von 2. भूष् mit आ.

आभोग 1) wohl *Gewölbe eines Gemachs* Kathâs. 51, 186. Schol. zu R. 2, 65, 3 erklärt: प्रासादानामाभोगेषु मध्येषु विस्तीर्णाः प्रतिध्वनिर्नेतिशेषः. Vgl. 1. u. 2. महाभोग. — 5) = कामगुण *Vollgenuss* Med. n. 93. — 6) = कविनामयुक्तगानसमापककविता। भणिता (bedeutet *Autor* nach Haught.) इति भाषा। यथा। यत्रैव कविनाम स्यात्स आभोग इतीरितः। इति संगीतदामोदरः॥ ÇKDr. *the third of the three divisions of a* ध्रुपद Molesw. Bei ध्रुपद (vgl. ध्रुवक) heisst es ebend.: *the introductory stanza of a song. It is distinct from the verses of the song, and is repeated after each of them as burder or chorus. It has divisions,* अस्ताई, अंत्रा, आभोग

आभोगिन् (von आभोग) adj. *gekrümmt:* (तस्य) बाहुमाभोगिनं कृत्वा मुखे क्रुद्धः समादधत् Hariv. 4308. = अतिप्रवृद्ध Schol.

आभोजिन् (von 3. भुज् mit आ) adj. *verspeisend;* s. भुजगाभोजिन्.

आभ्यन्तर MBh. 12, 4787. Kathâs. 56, 29.

आभ्यासिक nach dem Schol. *waffengeübt.*

आभ्युदयिक 1) *b*) Schol. zu Kâtj. Çr. 7, 1, 31. 32. — 2) Verz. d. Oxf. H. 40, *a*, 14. °श्राद्ध Ind. St. 5, 299.

आभ्राज n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 206, *a*.

1. आम 1) *b*) मृत्पात्र Varâh. Bṛh. S. 53, 94. — *e*) *zart, fein* (= कोमल Schol.): °त्वच् adj. Bhâg. P. 3, 31, 27. — 2) *b*) आमज्वर Spr. 890. — 3) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10, 61, 13.

आमगन्धिक n. = आमगन्धि Halâj. 3, 9.

आमन्त्रण 1) Daçar. 1, 43. आमन्त्रणीश्च पात्रपात्रा वाच्याः स्वसमयागतैः Sâh. D. 172, 15. — 3) आमन्त्रणोत्सवा विप्राः *der Brahmanen Festtag ist eine Einladung zum Schmause* Vṛddha-Kâṇ. 12, 13. — 5) *Mahlstatt* Kâth. 8, 7.

आमन्त्रयितव्य adj. *dem man Lebewohl sagen muss* Vetâl. in Sâh. D. 169, 6.

आमय 1) *b*) युधिष्ठिरम् — कुरुकुलामयम् *eine Pest* Bhâg. P. 10, 74, 53.

आमयिन् lies पृथ्यामयिन् und vgl. अत्यामयिन्.

आमर्द *Druck* Kathâs. 100, 44. — Vgl. निरामर्द.

आमर्दक m. ein anderer Name des Kâlabhairava Verz. d. Oxf. H. 69, *b*, N. 2.

आमर्ष vgl. निरामर्ष.

आमल, der Schol. zu R. 1, 70, 3 führt eine Lesart वार्यामलकपर्यन्ताम् st. वार्याफलकपर्यन्ताम् an und erklärt वार्यामलकाः durch आमलविशेषाः.

आमलक m. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2, 32. n. *die Frucht* Kathâs. 61, 295. fg. तया दृष्टं जगत्सर्वं हस्तामलकवत्सदा (so deutlich) *wie eine auf der Hand liegende* Âmalaka-*Frucht* R. 7, 37, 5, 12. करतलामलकमिव पश्यति Vagras. 213, 10. — Vgl. आमल und तामलकी.

आमलि N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 14.

आमलेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, *b*, 9.

आमवात m. Verz. d. Oxf. H. 313, *a*, 6 v. u. 316, *a*, 2 v. u. 337, *b*, 17 v. u.

आमविधि (1. आम + वि°) m. bei einem Çrâddha (vgl. आमश्राद्ध) Verz. d. Oxf. H. 87, *a*, 27.

आमश्राद्ध n. *eine Art* Çrâddha: °प्रयोग Verz. d. Oxf. H. 294, *b*. 26.

आमहीयव (von अमहीयु) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 206, *a*. Pańkav. Br. 7, 5, 1. 11, 11, 8. 15, 9, 5.

आमाद्य n. nom. abstr. von आमाद्. आमाद्यमिव वा एतद्यः सद्यो दत्तं प्रत्यत्ति Pańkav. Br. 16, 6, 11.

आमावास्य 1) *a*) हविस् Gobh. 1, 5, 6. — 2) Weber, Gjot. 85.

आमाशय nach Wise 66. 328 geradezu *Magen.* Z. 3 lies पक्वामाशययोः; Z. 4 ist 190, 12 nach 2, 18, 14 zu stellen.

आमिक्षवत् adj. von आमिक्षा TBr. 1, 6, 2, 5.

आमिक्षा Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3, 66.

आमिक्षीय *zu Quark tauglich, — geeignet:* दधिक्षीरम् Bhaṭṭ. 5, 12.

आमिलायन m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184, *b*, 1.

आमिष, आमिषभाण्डपक्वान्नभक्षणप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 282, *a*, 4. 5.

विषयामिषलोभेन मनः प्रेरयतीन्द्रियम् Spr. 2867. एकामिषप्रभवमेव सहोदराणामुज्जृम्भते जगति वैरमिति प्रसिद्धम् *über eine gemeinsame Lockspeise entstehend* 3837. *Leckerbissen:* पत्त्राणामामिषं पर्णम्। गोवर्ग्यमामिषं (lies गोवर्ग्यमा°) तीरं फले जम्बीरमामिषम्। आमिषं रक्तशाकं च सर्वं च दग्धमामिषम्॥ KARMALOKANA im ÇKDR. u. दग्ध. सिंहव्याघ्रामिषीकृत so v. a. *zur Beute geworden* KATHÂS. 56, 26.

आमिषाशिन् (आ° + आशिन्) adj. *Fleisch essend* KATHÂS. 60, 153.

आमीक्षा UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 3, 66.

आमुख 2) DAÇAK. 3, 5. fgg. (vgl. S. 27). PRATÂPAR. 23, *a*, 5. SÂH. D. 279. 282. 286.

आमुष्मिक, काम BHÂG. P. 5, 19, 14. °धर्म Verz. d. Oxf. H. 268, *b*, 13.

आमुष्यायण PANḰAV. BR. 6, 6, 2. KÂṬH. 11, 6. साम Verz. d. Oxf. H. 80, *a*, 15.

आमूलम् (von 2. आ + मूल) adv. *von Anfang an* KATHÂS. 72, 191.

आमेर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 20.

आमोद 1) Z. 2 lies 6, 5 st. 6, 9. — 2) *a*) अवतंसमाल्यवलयामोद *Freude an* Spr. 3719. — *c*) Titel eines Commentars HALL 201.

आमोदिन् 1) आसवामोदिभिर्वक्त्रैः RÂǴA-TAR. 5, 357. KATHÂS. 123, 51.

आम्नातव्य adj. *zu erwähnen, anzuführen* AV. PRÂT. 4, 126, Sch.

आम्नान, याज्ञिकाम्नानम् *das Erwähnen, Anführen* Schol. zu AV. PRÂT. 4. 101, 103.

आम्नाय LA. (II) 86, 16. 88, 22. Spr. 3711. °विधि Ind. St. 3, 390. fgg. अनाम्नायमला वेदाः *Nichtüberlieferung ist der Fleck an den* Veda Spr. 3464. मम पञ्चमुखेभ्यो पञ्चाम्नाया विनिर्गताः। पूर्वश्च पश्चिमश्चैव दक्षिणश्चोत्तरस्तथा॥ ऊर्ध्वाम्नायश्च पञ्चैते मोक्षमार्गाः प्रकीर्तिताः (bei den Çâkta). Verz. d. Oxf. H. 91, *a*, N. 3. त्रिशीर्षगुह्याम्नाय *die Legende von* KATHÂS. 109, 60; vgl. आगम 75. — Vgl. दुराम्नाय.

आम्नायरहस्य (आ° + र°) n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 341, *a*, N.

आम्ब॑ m. *eine best. Körnerfrucht* TS. 1, 8, 10, 1. KÂṬH. 15, 5. — Vgl. नाम्ब.

आम्र, पक्वाम्रफलसंसर्गो कषायो मधुरः कृतः Spr. 3926. आम्रतरुस्कन्धगतामाम्रावचायिनीम् KATHÂS. 124, 142. n. *die Frucht* als *best. Gewicht* = बिल्व, = पल ÇÂRṄG. SAṂH. 1, 1, 18.

आम्रपाल m. N. pr. eines Fürsten WASSILJEW 55.

आम्रातकेश्वर (आम्रातक + ई°) n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 42, *a*, 11.

आय 1) *das Hinzutreten* (eines Lautes; Gegens. अपाय) ṚV. PRÂT. 14, 1. — 4) VARÂH. BṚH. S. 41, 9. 98, 18. 100, 1. 103, 11. — 5) *Art, Weise* (= उपाय Schol.): मार्गन्त्यायशतैरर्थान् *auf hunderterlei Weise gehen sie Reichthümern nach* MBH. 13, 7602. Könnte auch durch *Einnahme, Mittel zu Geld zu gelangen* übersetzt werden. — 6) = अय *Würfel* und in dieser Bed. Bez. *der Zahl vier* WEBER, ǴJOT. 48. अय v. l. — 7) in आयनिगद ÇÂṄKH. ÇR. 6, 1, 22. Schol. zu 7, 9, 1. 16, 7. 8, 7, 1 Bez. *gewisser liturgischer Einschiebsel.*

आयतन, आकिंचन्यायतन (so ist zu lesen) BURN. in Lot. de la b. l. 813. शरीरमेवायतनं सुखस्य दुःखस्य चाप्यायतनं शरीरम् Spr. 2966. in der Med. *der Sitz einer Krankheit:* निमित्तहेत्वायतनप्रत्ययोत्थानकारणैः। निदानमाहुः पर्यायैः Verz. d. Oxf. H. 305, *b*, 18. fg. 312, *a*, 18. — *b*) SHAḌV. BR. 5, 1. ÇÂṄKH. GṚHJ. 4, 12. = गृहं देवानाम् HALÂJ. 2, 138. — *d*) WASSILJEW 240. fg. 244. 252. SARVADARÇANAS. 23, 11. fgg.

आयति 4) सदायत्यामसाध्यः स्यात्समृद्धः सर्व एव हि *auf die Länge, auf lange Zeit* Spr. 3142. हितं चायतियुक्तं च प्रयतो वक्तुमर्हथ: so v. a. *für die Folge erspriesslich* R. 7, 83, 8. — 5) हेमात्ताहस्य, पृथिवीभुजाम् Spr. 1840. Hierher wohl die u. 2) aufgeführte Stelle KATHÂS. 24, 119.

आयथातथ्य *falsche Anwendung:* गुणानामायथातथ्यादर्थं विप्लावयन्ति ये Spr. 4018.

आ॑यथापुर्य n. = अयथापुर्य P. 7, 3, 31.

आयद्वार (आय + द्वार) n. *eine Stelle, an der Abgaben erhoben werden:* आयद्वारेषु (so der Schol.) सर्वेषु कुर्यादाप्तान्परीक्षितान् KÂM. NÎTIS. 5, 74.

आयन adj. von अयन 2) *c*) *d*): वलन Schol. zu SÛRJAS. 4, 24. fg.

आयल्लक HALÂJ. 4, 57.

आयव (von आयु) n. oder अन्नमायवम् N. eines Sâman Ind. St. 3, 202, *a*.

आयःशूलिक lies *gewaltsam* st. *fein;* das Wort bedeutet so v. a. *Jmd das Messer an die Kehle setzend.*

आयस 1) *die Farbe des Eisens habend* MBH. 5, 1709. — 3) *a*) *Alles was aus Eisen gemacht ist* VARÂH. BṚH. S. 50, 26.

आयस्थूण PRAVARÂDHJ. im Verz. d. B. H. 57, 11 v. u., wo चाप्याय° zu lesen ist.

आयाग vom Schol. durch यज्ञनीयदेवता erklärt; er erwähnt auch eine Lesart न्यासभूतं नरपतेः, die er folgendermaassen erklärt: न्यस्यते ऽस्मिन्देवतेति व्युत्पत्त्या स एवार्थः। देवतान्यासश्च यागार्थ एव प्रतिमादौ.

आयाज्ञिभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 198, *a*, No. 466. Ind. St. 8, 206. — Vgl. अय्याज्ञिभट्ट.

आयाम RÂǴA-TAR. 5, 165 fehlerhaft für आयास, wie die ed. Calc. liest. — Vgl. अभ्यन्तरायाम, प्राणायाम, बाह्यायाम.

आयामिन् 1) *anhaltend, hemmend;* s. प्राणायामिन्. — 2) *lang* (örtlich und zeitlich): बाहुदण्ड DAÇAK. in BENF. Chr. 201, 11. यामिनी Spr. 1928.

आयास 1) Spr. 997 (pl.). RÂǴA-TAR. 5, 174 (nach der Lesart der ed. Calc.). 191. अनायास adj. *keine Anstrengung verursachend* KATHÂS. 119, 184. श्रोत्रायासकरा वाचः *den Ohren wehe thuend* R. 7, 21, 13. Z. 4 lies ÇÂK. 37, 23 st. ÇÂK. 37. — 2) R. 3, 55, 17. °द VARÂH. BṚH. S. 104, 5.

आयासक, v. l. आयासद (besser); vgl. zu Spr. 571, Th. 2, S. 327.

आयास्य (von अयास्य) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 206, *a*. PANḰAV. BR. 16, 12, 4. 5.

आयु, davor 1. hinzuzufügen. — 2) *c*) KÂṬH. 8, 10. Verz. d. Oxf. H. 50, *a*, 29. — *d*) γ) lies VÂLAKH. 4. — ζ) Âju Kâṇva Ind. St. 3, 206, *a*. — η) ein Sohn Kṛshṇa's BHÂG. P. 10, 61, 17.

आयुक्तक m. *ein Angestellter, Beamter* Spr. 377.

आयुधजीविन् VARÂH. BṚH. S. 4, 27.

आयुधपाल (आ° + पाल) m. = आयुधागारिक HARIV. 4522.

आयुधागारनर (आ° + नर) m. dass. HARIV. 4509.

आयुधागारिक (von आयुधागार) m. *Aufseher über die Waffenkammer* HARIV. 4501.

आयुधिन् adj. MBH. 13, 1157.

आयुर्दा (आयुस् + दा von 1. दा) f. N. pr. der Schutzgottheit der Âp-

navâna Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,34. Lies 3,17 st. 3,16.

आयुर्दाय (आयुस् + 1. दाय) m. (*Verleihung von langem Leben*) *Prognostication der durch den Planetenstand bedingten Lebensdauer* WEBER, Nax. 2,281. Verz. d. Oxf. H. 328,*b*, No. 779. 329,*b*,27. 337,*b*, No. 794.

आयुर्वेद Spr. 3714. Verz. d. Oxf. H. 7,*b*,13. 22,*a*,40. 86,*a*,17. 277,*b*, 41. 309,*b*,16. 311,*a*,9 u. s. w. °विद् 8. WEBER, Nax. 2,281. °प्रणेतारः Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,23. ऋग्वेदस्यायुर्वेद उपवेदः Ind. St. 3,280.

आयुःशेष (आयुस् + शेष) adj. *der nur eben mit dem Leben davonkommt;* davon nom. abstr. °ता PAÑKAT. 127,3 (आयुशे° gedr.).

आयुष vgl. पुरुषायुष.

आयुष्क *das Hängen an der körperlichen Existenz* WILSON, Sel. Works 1,317.

आयुष्कामीय adj. *in Beziehung zu dem, welcher langes Leben wünscht, stehend, über diesen handelnd:* अध्याय Verz. d. Oxf. H. 303,*a*, No. 741.742.

आयुष्टोम N. eines Atirâtra PAÑKAV. BR. 20,7,1. 25,10,8. — Vgl. u. 2. आयुस् 3).

आयुष्मन्त् 1) *b*) *das Leben hindurch während:* बीभत्साः प्रतिभान्ति किं न विषयाः किं तु स्पृहायुष्मती Spr. 1973.

आयुष्य 1) *langes Leben verleihend* VS. PRÂT. 8,39. VARÂH. BRH. S. 48, 74. — 2) *a*) füge noch *langes Leben* und Spr. 2052 (Gegens. मृत्यु). WEBER, RÂMAT. UP. 357 hinzu.

आयुष्यवन्त् (von आयुष्य) adj. *lange lebend* BHÂG. P. 12,12,59.

1. आयुस् Verz. d. Oxf. H. 50,*a*,5.

2. आयुस् 1) भरद्वाजो ह त्रिभिरायुर्भिर्ब्रह्मचर्यमुवास *drei Menschenalter hindurch* TBR. 3,10,11,3. उत्तर *das Alter nach 50 Jahren,* पूर्व *die Zeit vor 50* TBR. 1,3,10,7. Comm. — 3) vgl. WEBER, Nax. 2,282. In dieser Bed. als masc. behandelt, ausser in der Verbindung गोश्रायुषी und ज्योतिष्टोमामुषी, z. B. ÂÇV. ÇR. 12,6,17. — 5) अग्नेरायुः N. eines Sâman Ind. St. 3,201,*a*. आयुर्नवस्तोभम् desgl. 206,*a*. — Vgl. चित्रायुस्.

आयोग 4) *Gespann:* सीरं द्वादशायोगम् *mit 12 bespannt* ÇÂÑKH. ÇR. 3, 18,10. KÂTH. 15,2. — 5) धनुरायोगभूषितम् HARIV. 4501. 4507. आयोगभूत 4503. Nach dem Schol. *Berühmtheit:* आ समन्ताद्युज्यन्ते योधा अस्मादित्यायोगो विख्यातिः; आयोगभूत = प्रख्यात.

आयोगव 2) vgl. MBH. 13,2574. 2582. 2587. Z. 4 lies 20,1,38 st. 22,1,38.

आयोजन (von युज् mit आ) n. *das Herbeischaffen* (= आहरण, द्रव्यासादन) : कुत्रचित्तण्डुलाः सन्ति क्व च स्थाली क्व चेन्धनम् । तेषामायोजनं कुर्वन्मुख्यः कर्ताभिधीयते ॥ इति गोपीचन्द्रधृतकारिका ॥ ÇKDR.

आयोधेय und आयोध्य m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,265.

आयोध्यक adj.: नरपति *ein Fürst von* Ajodhjâ VARÂH. BRH. S. 4, 24. m. *ein Bewohner von* Ajodhjâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,22.

आयोभव्य Ind. St. 5,333.

आर् auch RV. 8,16,6.

2. आर 1) BHÂG. P. 10,41,20. — 3) *Stachel* (so v. a. अष्ट्रा, vgl. auch आरा) Comm. TS. 1,394.

3. आर 1) VARÂH. BRH. S. 9,38. 17,14. 28,24.

4. आर, die ed. Bomb. richtig अर.

आरकूट BHÂG. P. 10,53,53. = पीतलोह Schol.

आरक्त 2) आरक्तस्य (so die ed. Bomb.) विधिं कृत्वा योधानां तत्र MBH. 5,5409.

आरक्तक VARÂH. BRH. S. 16,20.

आरक्षण nom. ag. (f. ई) *Hüter:* आरक्षणीं (आरक्षिणीं ed. Bomb.) मां पद्मिन्या वित्त MBH. 13,4478.

आरक्षिन् dass.; s. u. आरक्षण.

आरटि (von रट् mit आ) *Gebrüll:* ततो मुक्तारटिर्हस्ती स पपात ममार च KATHÂS. 52,123.

आरण्यकच्छला (d. i. आरण्यकच्छला) f. Titel eines Kapitels in der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,21.

आरणेय MBH. 3,17445 erklärt der Schol. durch अरणिसंपुट. आरणेय m. ist das metron. Çuka's (der aus einem *Reibholze* entstand) MBH. 12,12207.

आरण्य, die sieben आरण्याः पशवः sind गोमायु, गौरमृग, गवय, उष्ट्र, शरभ, हस्तिन्, मर्कट nach dem Schol. zu PAÑKAV. BR. 6,8,8, oder द्विखुर, श्वापद, पक्षिन्, सरीसृप, हस्तिन्, मर्कट, नादेय 23,13,2. m. *ein wildes Thier* VARÂH. BRH. S. 86,24. °काण्ड Titel des 3ten Buches im R. (auch आरण्यककाण्ड) und im Adhjâtmar. Verz. d. Oxf. H. 5,*b*. 29,*b*.

आरण्यक 1) nach P. 4,2,129 in Verbindung mit मनुष्य, nach KÂTJ. auch in Verbindung mit den 6 aufgezählten Wörtern. आरण्यकोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,19. °पुरुष *Waldbewohner* TARKAS. 49. — 3) ÇÂÑKH. GRHJ. 6,1.2. Ind. St. 3,276. 392. fg. Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,10. 12.378. 393,*b*, No. 91. — Vgl. बृहदारण्यक.

आरण्यकगान bildet einen Theil des SV. Verz. d. Oxf. H. 377,*b*. 378,*a*. 379,*b*. 392,*a*.

आरदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 332,*b*,9.

आरब *Arabien* Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,3.33. आरबी f. *die arabische Sprache* GANAPATIMUHÛRTA im ÇKDR.

आरब्धव्य (von रभ् mit आ) adj. *zu unternehmen, zu beginnen* MBH. 5,4606.

आरब्धि (wie eben) f. *ein Unternehmen* Spr. 1140.

आरभट 2) DAÇAK. 2,52. PRATÂPAR. 10,*a*,7. Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, 35.

आरभ्य (von रभ् mit आ) adj. *zu unternehmen, zu beginnen:* अनारभ्या भवन्त्यर्थाः केचिन्नित्यम् Spr. 3465.

आरम्भ 2) संयोगं वा हृदयनिहितारम्भमास्वादयन्ती MEGH. 85. अगाधतरनिःश्वासारम्भकम्पमान DAÇAK. in BENF. Chr. 198,22. Bez. *des ersten Grades in den Mysterien der* Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,40. *in den Zuständen des* Joga (योगावस्था) 235,*b*,24. 26. in der Dramatik Bez. *des ersten Zustandes* oder *Momentes* (अवस्था) *der Handlung, die Besorgniss um das Erreichen des Hauptzieles* SÂH. D. 324. fg. — Vgl. चित्रारम्भ, महारम्भ.

आरम्भक am Ende eines adj. comp. = आरम्भ 1): कर्म यावत्स्वारम्भकम् BHÂG. P. 11,13,37.

आरम्भता KATHÂS. 113,88.

आरम्भिक (von आरम्भ) adj. *einen Anfang nehmend, beginnend:* रमणीयानि यावन्ति यावदारम्भिकाणि च । सर्वमन्नात्प्रभवति MBH. 13,4627.

आररक im pl. ist der pl. zu आररकय.

आरव 1) füge *Laut, Geräusch* hinzu. तूर्यारव Kathâs. 20,226. रत्नाभरणारवैः 70,69. अतिघोरारवाः (कुलनिम्नगाः) Spr. 2401. Pańkat. 165,8. — आरवी s. u. आरब.

आरा wohl von अरू; vgl. आरुक.

1. आराग्य vgl. Halâj. 2,314.

आराढि lies Saugâta st. Saugata.

आरात् 2) Git. 1,37. — 3) Kathâs. 65,32.

आरात्रिक Ind. St. 5,300. Çatr. 10,200. 14,257.

आराधन 2) c) das Beispiel gehört zu d); vgl. मल्लाराधन. — d) Spr. 801. परमाराधनं तद्धि पुरुषस्य 4106. — 3) Halâj. 1,129.

आराधनप्रकार (आ° + प्र°) m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

आराधनीय R. Gorr. 2,15,22. 7,108,27.

आराध्य 1) adj. R. 7,6,2. Kathâs. 115,89. auch *was man sich angelegen sein lassen soll:* किमाराध्यं सदा पुण्यम् Spr. 3934. 3935. — 2) m. pl. N. einer Secte Verz. d. Oxf. H. 248,a,10. Wilson, Sel. Works 1,225.

आराम 1) ज्ञानाराम adj. Spr. 4094. धर्माराम adj. 4698. — 2) *Baumgarten* Çâñkh. Grhj. 5,3,1. Varâh. Brh. S. 55,1. 56,1. Daçak. in Benf. Chr. 197,17. Kathâs. 61,296. पुष्पाराम Kathâs. 68,41. — 3) *ein best. Metrum* Ind. St. 8,410. — Vgl. आत्माराम.

आरामादिप्रतिष्ठापद्धति f. Titel eines Buches Hall 94.

आराममुख (आ° + मुख) n. *eine Pfeilspitze in Form einer Ahle* Çârñg. Paddh. 80,64 bei Aufrecht, Halâj. 151.

आरालिक MBh. 4,36. Nilak.: अराला मत्तगजाः तैः सह क्रीडति तान् नयति वा आरालिकः; derselbe zu 15,19: अरया शस्त्रविशेषेण लूनं छिन्नं शाकादि अरालु तत्संस्कुर्वन्ति त आरलकाः शाकविशेषकर्तारः.

आरिप्सु (vom desid. von रभ् mit आ) adj. *Etwas zu unternehmen beabsichtigend* Kâm. Nitis. 15,57.

आरिराधयिषु Spr. 3718.

आरीहण्य so vielleicht zu lesen für आरिहंण्य und आरैहण्य Ind. St. 4,373.

आरुक (von अरू) adj. *Jmd* (acc.) *verletzend:* नैनं रुद्र आरुको भवति Taitt. Âr. 1,5,2. तस्य हिंसां न करोति Schol.

आरुज 1) RV. 3,45,2. रथैः पररथारुजैः MBh. 13,1978. Hariv. 6881.

आरुण adj. von अरुण, आरुणे गोत्रे *im Geschlecht des* Aruṇa Verz. d. Oxf. H. 19,a,15.

आरुणि pl. Bhâg. P. 10,87,18. — Vgl. पुष्करारुणि.

आरुण्य (von अरुण) n. *Röthe* Schol. zu Bhâg. P. 10,21,17.

आरुण्यक Ind. St. 3,391.

आरुह् 2) lies डुरारुह् st. डुरारोह्.

आरूढवत् n.: आरूढवदाङ्गिरसम् N. eines Sâman Ind. St. 3,206,a.

आरे oder als praep. *ausserhalb, ohne* (wie ऋते), mit dem gen. oder abl.

आरेक Halâj. 4,6.

आरैहण्य s. u. आरीहण्य.

आरोक füge bei: daher auch *Masche eines Geflechts* oder *Gewebes* Pańkav. Br. 21,4,13. *Zwischenraum zwischen Zähnen* Khândogjabhâshja.

आरोग्य 1) n. MBh. 13,358. प्रतिविष्टपमारोग्यमटवि (als Gruss) Spr. 698. °दान Verz. d. Oxf. H. 87,a,33. °व्रत 58,a,46. °प्रतिपद्व्रत 284,a, 10 v. u. — 2) f. आ N. der Dâkshâjaṇî in Vaidjanâtha Verz. d. Oxf. H. 39,b,18. अरोगा v. l.

आरोग्यता f. *Gesundheit* R. ed. Bomb. 2,70,7. अरोग्यता Schl.

आरोग्यशाला (आ° + शा°) f. *Krankenhaus, Hospital* ÇKDr. nach dem Vaidjaka.

आरोध (von रुध् mit आ) m. *Belagerung* Spr. 3800.

आरोप 1) *Uebertragung* Kap. 1,153. Sarvadarçanas. 151,9. 167,1. Sâh. D. 273. 669. 671. *Identificirung* Pratâpar. 96,1; vgl. ऐकारोप. — 2) *Verdeckung —, Verfinsterung eines Planeten durch einen andern* Varâh. Brh. S. 9,19. — 3) Bez. *einer der 10 Weisen, auf welche eine Eklipse erfolgt,* Varâh. Brh. S. 5,43.

आरोपण 5) Kathâs. 71,79. — 6) *das Aufstellen, Aufrichten* Kathâs. 61,35. — 7) *das Uebertragen* Sâh. D. 114, 8. 671. — 8) = आरोप 3) Varâh. Brh. S. 5,49.

आरोप्य *zu spannen:* अनारोप्य (धनुस्) Hariv. 4504. *zu übertragen, was übertragen wird* Sarvadarçanas. 151,8. Sâh. D. 673. 677.

आरोह 1) so heisst auch *eine Pflanze, die auf einer anderen wächst,* Kâth. 26,3. मदारोह *zu mir heraufgestiegen* (bildlich) Bhâg. P. 11,14, 44. — 2) ऊर्ध्वारोह bildlich Râǵa-Tar. 5,310. *ein aufsteigendes Verhältniss, Aufschwung, Zunahme;* = उत्कर्ष Sâh. D. 249,19. — 6) Bhâg. P. 10,6,16. so v. a. *Schooss* 7,18. 8,44. — Vgl. कृपारोह.

आरोहक 3) *Backe* Ind. St. 5,370. 374.

आरोहण adj. (f. ई) *aufsteigend* (Gegens. अवरोहण): ज्ञाति Mârk. P. 10,89. — 1) आरोहणमन्यवाहिनां वाहिनः Varâh. Brh. S. 93,6. — Vgl. पवित्रारोहण.

आरोहिन् 1) lies *ersteigen machend, hinaufführend* und vgl. Spr. 2879.

आर्क (von अर्क) adj. 1) *zur Sonne in Beziehung stehend, solar:* दिन *ein Sonnentag* Weber, Ǵjot. 41. Bhâg. P. 11,22,31. — 2) *von der Calotropis gigantea kommend:* पयस् Varâh. Brh. S. 50,25.

आर्कम् (von 2. आ + अर्क) adv. *mit Einschluss der Sonne* Bhâg. P. 10,14,40.

आर्कायण Bez. *eines best. Opfers* MBh. 13,4938.

आर्कि Varâh. Brh. S. 100,2.

आर्क्ष adj. (f. ई) *zu den Sternen* (ऋक्ष) *in Beziehung stehend, siderisch* Weber, Ǵjot. 42. 55. 78. 107.

आर्घ्य vgl. अर्घ्य 3).

आर्च adj. (f. ई) von ऋच् Ind. St. 8,117. VS. App. LXVIII.

आर्चिक Z. 2 streiche (oder स्तौभिक).

आर्जव 1) *gerades, offenes, rechtschaffenes Benehmen* Spr. 5057. सर्वभूतेषु *gegen alle Geschöpfe* 5194. 1125. Vgl. अनार्जव. — 3) vgl. Verz. d. Oxf. H. 55,a,4.

आर्जवक (von आर्जव 1.) adj. Bez. zweier Schöpfungen (सर्ग) MBh. 12, 11565. fg. an der ersten Stelle die ed. Calc. fälschlich आर्यवक.

आर्जविन् (wie eben) adj. *gerade —, redlich sich benehmend:* ज्ञातिषु Spr. 4230.

आर्जिकि Z. 1 lies *Mischgefäss* st. *Milchgefäss.*

आर्जुनायन pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Brh. S. 4,25. 11,59. 14,25. 16,22. 17,19.

आर्तभाग Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,12. 19,*a*,30.

1. आर्ति, अत्यार्त्या Kathâs. 52,226.

आर्त्विजीन TBr. 1,3,2,7 (= प्रशस्तानृत्विजो ऽर्हति Comm.). Shadv. Br. 1,3. 2,2.

आर्थ lies *die Sache —, den Sinn betreffend* (Gegens. शाब्द). Verz. d. Oxf. H. 219,*b*, No. 524. Sâh. D. 735. *direct* (Gegens. श्रौत) 649. आर्थत्व n. *das Verstandenwerden, Gemeintsein* 674.

आर्थिक *dem Ding entsprechend* Weber, Nax. 2,391, N. 1.

आर्द्र 1) *c*) adv.: °च्छिन्ननासिका Kathâs. 77,77. — *d*) Spr. 4746. Vgl. क्लिन्न. — 2) m. pl. wohl *frischer Ingwer* Hariv. 8445. Lies gleichbedeutend st. gleichdeutend. — 4) Weber, Ǵjot. 37. fg. 95. Nax. 1,310. 2, 300. 303. 315 (pl.). 323. 370. MBh. 13,3259. Varâh. Bṛh. S. 9,12. 26. 10,1. 11,55 (pl.).

1. आर्द्रक, auch आर्द्रिका f. Bhâvapr. im ÇKDr. adj. *feucht, nass:* गोमय Varâh. Bṛh. S. 89,1.

आर्द्रदानु lies *frische Tropfen habend.*

आर्द्रपटी (आर्द्र + पट) f. (nach ÇKDr. °पटिन् m.) *eine best. auf die Vernichtung des Feindes gerichtete Zaubercerimonie, die man in einem nassen Gewande beginnt und so lange fortsetzt, bis das Gewand trocken wird* (यावत्पटः शुष्यति तावत्प्राणाः शुष्यन्ति शत्रोः), Tantras. im ÇKDr.; vgl. Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,10.

आर्द्रभाव (आर्द्र + भाव) m. *Weichherzigkeit* Kathâs. 104,109.

आर्द्रमाषा lies माष st. मा°.

आर्द्रानन्दकरीतृतीया Bez. *eines best. 3ten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,31. 41,*a*,4.

आर्धुक Kâṭh. 26,1.

आर्य 1) Z. 12. fg. streiche die Stelle aus Ait. Br. und vgl. युवमारिन्. — *a*) entspricht häufig unserm *Herr*, so z. B. Varâh. Bṛh. S. 51,23. — *c*) Halâj. 2,415. — *f*) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 371, *b*, No. 248. — *g*) *ein Wächter im Gynaeceum* Halâj. 5,28. — 3) *c*) *eine* Ârjâ-*Strophe:* आर्यामिमां जगौ Kathâs. 52,158. 53,31. 56,358. — *d*) Titel zweier *im* Ârjâ-*Metrum verfasster* Schriftchen Hall 146. 151.

आर्यक 1) *a*) voc. pl. Bhâg. P. 11,6,35. — *e*) N. pr. eines Volkes im südlichen Indien Varâh. Bṛh. S. 14,15. — 2) *b*) = कृत्तिका Schol. zu Çânt. 1,21.

आर्यदुहितर् (आर्य + दु°) f. *Tochter eines Edlen*, ehrenvolle Bez. einer Freundin, Kathâs. 104,171.

आर्यप्राय lies *zum grössten Theil aus* Ârja *bestehend, wo die* Ârja *vorwalten.*

आर्यबल m. N. pr. eines Bodhisattva Wassiljew 160.

आर्यभटीय n. *das von* Ârjabhaṭa *verfasste Werk* Kern in Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 58.

आर्यभट्ट falsche Form für आर्यभट, welchen Namen zwei Astronomen führen. Der ältere und berühmte wurde in Kusumanagara 476 n. Chr. geboren; vgl. Kern in Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 55. fgg.

आर्यभद्रचर्य Titel eines buddhistischen Sûtra Wassiljew 274.

आर्यमण adj. *zu* Arjaman *in Beziehung stehend* Weber, Ǵjot. 24. — Vgl. आर्यम्ण.

आर्यमिश्र im comp. von einer Person Bhâg. P. 10,77,8. — Vgl. मिश्र 1) *b*).

आर्यम्ण adj. = आर्यमण; n. Bez. *des* Nakshatra Uttaraphalgunî Weber, Nax. 1,310. Varâh. Bṛh. S. 7,5. 9,29. 10,8. 11,56. 15,10. 23,8. 32,8.

आर्यवक्र MBh. 12,11565 fehlerhaft für आर्जवक.

आर्यशाटीय m. N. pr. eines Lehrers Wassiljew 224.

आर्यशील (आ° + शील) adj. *einen ehrenhaften Charakter besitzend* Spr. 4353.

आर्यसिद्धान्त (आर्य + सि°) m. *der* (astronomische) Siddhânta Ârjabhaṭa's (des jüngeren) Verz. d. Oxf. H. 325, *b*, No. 770. Vgl. Kern in Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 58.

आर्यसुत m. Bez. *des Gatten* Kathâs. 106,114; vgl. आर्यपुत्र.

आर्यहल, आर्यहलमिति बलात्कारे । शाकटायनस्तु आर्येति प्रतिबन्धे हलमिति प्रतिषेधविवादयोरित्याह Verz. d. Oxf. 162,*b*, N. 5.

आर्यागीति Varâh. Bṛh. S. 104,49. 54 (आर्य° Druckfehler).

आर्याचण्डीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,19.

आर्यावर्त m. pl. *die Bewohner von* Ârjâvarta Varâh. Bṛh. S. 5,67.

आर्याष्टशत n. *der aus* 108 (nicht 800) Ârjâ-*Strophen bestehende* Siddhânta *des älteren* Ârjabhaṭa Kern in Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 58.

आर्याष्टाङ्गमार्ग m. bei den Buddhisten Bez. der letzten von den 37 Stufen, die zur Bodhi führen, Wassiljew 251.

आर्ष 1) महाकाव्य Sâh. D. 560. — 2) Âçv. Gṛhj. 1,6,4.

आर्षधर n. N. eines Sâman Ind. St. 3,206,*a*.

आर्षभ 1) adj. चर्मन् MBh. 6,2261 (आर्षम ed. Calc.). — 2) m. patron. von Ṛshabha Bhâg. P. 5,14,41. 11,2,14. — 3) n. *a*) N. eines Sâman Ind. St. 3,206,*a*. — *b*) *ein best. Metrum* Ind. St. 8,357.

आर्षेय 1) कश्यपस्यानार्षेये *wenn es nicht ein* Ṛshi-*Name ist* VS. Prât. 4,157. अग्नेरार्षेयम् und देवानां वार्षाणामार्षेयम् Namen von Sâman Ind. St. 3,206,*a*. — 2) Z. 2 lies 7,25 st. 7,26.

आर्ष्टिषेण Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,41. MBh. 14,2843 liest die ed. Bomb. कल्सेनार्ष्टिसेनौ (sic), Hariv. 1520 die neuere Ausg. richtig आर्ष्टिषेण.

आर्ष्यशृङ्गि m. patron. von ऋष्यशृङ्ग MBh. 6,4039.

आर्हत, °दर्शन *die Lehre der* Ǵaina Verz. d. Oxf. H. 246, *b*, No. 622. Sarvadarçanas. 44,9. °मत 10. आर्हती मुष्टिः *ein kurzer Auszug der* Ǵaina-*Lehre* 39,17. n. *die* Ǵaina-*Lehre* Verz. d. Oxf. H. 247,*a*, N. 3. — Vgl. परमार्हत.

आल 3) m. N. pr. eines Affen Kathâs. 57,136.

आलक्षण्य bei Benfey in Folge falscher Auffassung von स्वालक्षण्य (s. d.) M. 9,19.

आलक्ष्य Kathâs. 75,43. 84,7. अनालक्ष्य 88,52.

आलङ्घन bei Benfey fehlerhaft für लङ्घन.

आलपन n. und आलप्ति f. (von लप् mit आ) *das Verkünden, Hersagen, Vortragen:* रागालपनमालप्तिः प्रकटीकरणं मतम् Verz. d. Oxf. H. 200, *b*, No. 477.

आलभन n. = आलम्भन 1) *das Anfassen, Berühren* Bhâg. P. 10,29, 46. — 2) *das Schlachten* (eines Opferthieres) Bhâg. P. 11,5,13.

आलमन्दारस्तोत्र (आ° + स्तोत्र) n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 127,*a*, No. 227. Hall 117.

आलम्ब 2) *a)* RÂGA-TAR. 5, 310. कारालम्ब Spr. 2158. दत्तहस्तालम्ब KATHÂS. 67, 106. अनालम्ब so v. a. *Wüstheit des Kopfes* SÂH. D. 222. — Vgl. निरालम्ब.

आलम्बन 3) स्थूलसूक्ष्मालम्बनभेदेन Verz. d. Oxf. H. 229, *a*, 28. विसदृशपरिणामपरिहारद्वारेण यदेव धारणायामालम्बनीकृतं तदालम्बनतयैव निरन्तरमुत्पत्तिः 17. fgg. अनालम्बनता f. so v. a. *Wüstheit des Kopfes* SÂH. D. 222. Ueber die आलम्बन bei den Buddhisten vgl. SARVADARÇANAS. 20, 3. fgg. — Vgl. निरालम्बन.

आलम्बनपरीक्षा (आ° + प°) f. Titel eines Werkes WASSILJEW 310.

आलम्बर oder लम्बर *eine Art Trommel* BṚH. ÂR. UP. 5, 10. आडम्बर oder डम्बर ÇAT. BR.

आलम्बायन m. patron. des Kâruçîrsha MBH. 13, 1301. Davon adj. आलम्बायनीय Ind. St. 8, 136. 277.

आलम्बि vgl. Verz. d. Oxf. H. 55, *a*, 12 und lies Z. 2 Vaiçampâjana's.

1. आलम्बिन् 1) KATHÂS. 65, 195. *herabhängend* ṚT. 6, 24.

आलम्भ vgl. डुरालम्भ.

आलम्भन vgl. मङ्गलालम्भन.

आलम्भनीय streiche den letzten Satz und vgl. मङ्गलालम्भन.

आलम्भिन् adj. *berührend:* तीरद्रुमालम्भिशील° (so ist zu verbinden) RÂGA-TAR. 5, 88.

आलम्भुक (von लम्भ् mit आ) s. अनालम्भुक.

आलम्भ्य *zu schlachten* (als Opferthier) TBR. 2, 1, 6, 4.

आलय n.: निषादालयमुत्तमम् MBH. 1, 1321. इष्टकालयम् Spr. 710. डुमालयम् 2727. Sp. 701, Z. 3 v. u. lies 10, 17 st. 11, 17. Bei den Buddhisten Bez. *der Seele* WASSILJEW 133. 152. 160. 262. 276. 287. 330. — Vgl. त्रिदशालय, देवालय, पद्मालय, मलालय, महालय, मानसालय.

आलयविज्ञान (आ° + वि°) n. in einigen buddhistischen Schulen *eine Erkenntniss, die man aus sich selbst gewinnt* (Gegens. प्रवृत्तिविज्ञान) SARVADARÇANAS. 19, 7. fgg. 20, 13.

आलर्क UTTARARÂMAK. 20, 6.

आलव (von लू mit आ) m. *Stoppel* KALPA in TS. Comm. 1, 55, 16.

आलान 1) करिणीस्पर्शसंमोहादालानं (= बन्धनं Schol.) याति वारणः Spr. 834. भग्नालान adj. KATHÂS. 52, 118. 72, 195. विजयकरिणामालानाङ्किः — वृत्तिः *der Strick, mit dem der Elephant angebunden wird,* MÂLAV. 76. त्रोटितालान adj. KATHÂS. 112, 62.

आलाप 1) Spr. 778. KATHÂS. 66, 20. 72, 245. कथालाप *Erzählung* 54, 81. *Unterhaltung* 66, 116. 119. आलाप vom *Gesange* der Vögel: पिकीनाम् 69, 7. शकुनालाप 81, 88. व्याकुलालापता (वीणायाः) nom. abstr. von व्याकुलालाप 90, 48. Sp. 703, Z. 2 streiche adj. und vgl. Spr. 2628. — Vgl. डुरालाप.

आलापन, मङ्गलालापन bedeutet wohl *wobei man Segenssprüche spricht* oder *sprechen lässt;* der Schol. fasst das Wort als subst. und erklart es durch आशीर्वाद.

1. आलि 2) hierher stellt BENFEY PAÑKAT. I, 203, wo aber अलि anzunehmen ist.

2. आलि 1) आली HALÂJ. 2, 332. — 2) विशीर्णा दन्तालिः Spr. 4965. आली HALÂJ. 4, 36. — 3) आली HALÂJ. 3, 54.

आलिङ्ग्, चारुदत्तमालिङ्गति MṚKKH. 91, 14. लताम् VIKR. 71, 11. आलिङ्ग्य माम् PAÑKAT. 187, 5. 6. आलिङ्गयितुम् DAÇAK. 49, 10. *umfassen* so v. a. *sich ausbreiten über:* मेघतरुर्दिवाकरकरैरालिङ्गितः VARÂH. BṚH. S. 47, 23. (वसुधा) ज्वलनशिखरालिङ्गिततला 27, 2.

— सम्, समालिङ्गति MṚKKH. 91, 13. समालिलिङ्ग PAÑKAT. 181, 17.

आलिन्दं AMARAD. bei UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4, 85.

आलुं, आलुर्घटी भक्ष्यद्रव्यं च UGGVAL. zu UṆÂDIS. 1, 5. — 3) *a)* vgl. Spr. 4194. — *b) Wurzelknolle* überh.; vgl. नृपालु, जलालु, पानीयालु, पिण्डालु.

आलुक vgl. पिण्डालुक आलुकी f. *eine best. Wurzel* BHÂVAPR. im ÇKDR.

आलेख्य, °पुरुष KATHÂS. 121, 208. 212. *Mahlerei* VARÂH. BṚH. S. 16, 18. Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 2. °लेखा *das Mahlen* HALÂJ. 4, 43 (nach den Corrigg fälschlich *a line of writing*), im Gegens. zu लेखानरस्य *das Schreiben.*

आलेनक्स N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 2.

आलेप, मलयजालेपः स्फुलिङ्गायते *Sandelsalbe erscheint* (der vom Geliebten Getrennten) *wie feurige Funken* ÇUK. ed. Bomb. S. 4.

आलेपन, देवताः पूजयिष्यामः स्नपनालेपनार्हणैः BHÂG. P. 11, 30, 7.

आलोक 1) सो ऽह्नं देशान्तरालोककौतुकान्निर्गतो गृहात् KATHÂS. 104, 83. — 1) 2) Spr. 3937. — 2) KATHÂS. 73, 281. 75, 50. 91, 57. शतह्रदासंपातमिव नृणामालोकमादर्शयम् DAÇAK. in BENF. Chr. 186, 15. रत्नालोक Spr. 3582. दीपालोकप्रदानेन (*ein brennendes Licht*) चक्षुष्मान्भवते नरः MBH. 13, 2947. आलोकदान dass. 4677. 4726. प्रवृत्त्यालोका, प्रवृत्तिर्विषयवती ज्योतिष्मती च। तस्यां यो ऽसावालोकः सात्त्विकप्रकाशप्रसरः Verz. d. Oxf. H. 230, *b*, 27. fgg. अनालोकेषु लोकेषु सोमवत्स विराजते *in dunklen Welten* MBH. 13, 3261. अनालोकेषु आलोकान्तरवर्जितेषु स्वयंप्रकाशेषु NILAK. °कर *Licht verbreitend über:* लोकस्यालोककरः शास्त्रशशाङ्कः VARÂH. BṚH. S. 106, 1. — 5) Titel eines Werkes, = मण्यालोक HALL 38. — Vgl. डुरालोक, निरालोक.

आलोकगदाधरी f. Titel eines Commentars zum Âloka HALL 40.

आलोकन adj. *anschauend, betrachtend;* davon nom. abstr. °ता *das Anschauen, Betrachten:* स्त्रीमुखालोकनतया व्यग्राणामल्पचेतसाम् KÂM. NÎTIS. 14, 58.

आलोकमथुरानाथी f. Titel eines Commentars zum Âloka HALL 40.

आलोकिन्, अन्योऽन्यालोकिनौ *einander anblickend* KATHÂS. 104, 101.

आलोचना f. *Betrachtung, Erwägung* SÂH. D. 95, 7.

आलोल, °पादपलता KIR. 5, 41. KATHÂS. 71, 77.

आलोलचतुर्थी (आ° + च°) f. *ein best. Spiel, Schaukelvergnügen am 4ten Tage der lichten Hälfte des* Çrâvaṇa Verz. d. Oxf. H. 218, *a*, 2.

आलोहित (2. आ + लो°) adj. *röthlich* KATHÂS. 119, 166.

आव, dazu abl. आवर्त् TS. 2, 5, 6, 6. 6, 4, 8, 3.

आवटिक m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 262. 264. — Vgl. परमावटिक.

आवत् adj. *mit* आ *versehen* PAÑKAV. BR. 6, 8, 17. 12, 4, 4.

आवन्त m. *der Fürst der* Avanti VARÂH. BṚH. S. 14, 33.

आवन्तक adj. *zu den* Avanti *in Beziehung stehend:* नृप VARÂH. BṚH. S. 86, 2, v. l. m. pl. *die Bewohner von* Av. 5, 73.

आवन्तिक 1) जनपदाः VARÂH. BṚH. S. 5, 64. नृप 86, 2. वराहमिहिर Verz. d. Oxf. H. 328, *b*, 3 v. u. आवन्तिकाः स्त्रियः 217, *b*, 12. रीति 208, *a*, 32.

आवन्ती f. (sc. भाषा) *die von den* Avanti *gesprochene Sprache* Verz. d. Oxf. H. 181, *a*, 23. 45.

आवन्त्य *aus* Avanti *stammend:* द्विज BHÂG. P. 11, 23, 31. 12, 6, 77. 78. 80.

आवँपन 1) *d*) TBr. 1,1,6,8. — *e*) *Saatfeld* (in übertr. Bed.) Bhâg. P. 10,80,45. 87,20.

आवभृत्य m. *ein Fürst von* Avabhṛiti, pl. N. einer Dynastie Bhâg. P. 12,1,27.

आवभृथ adj. von अवभृथ in आवभृथोत्सव Bhâg. P. 10,75,9.

आवभृथ्य n. = अवभृथ Bhâg. P. 10,74,51. 75,19. 84,53.

आवयस lies 5,4,36 st. 5,4,37.

आवरक adj. *bedeckend, verhüllend, verfinsternd;* davon nom. abstr. °त्व n. Sâh. D. 308,3. Sarvadarçanas. 152,5.

आवरण 2) *a*) zum Schluss zu vergleichen: अस्याज्ञानस्यावरणविक्षेपनामकं शक्तिद्वयमस्ति Vedântas. (Allah.) No. 36. — *c*) आण्डकोशं कैमं सतर्न्न वह्निरावरणैरुपेतम् Bhâg. P. 11,6,16. Weber, Râmat. Up. 301. fgg. 327. प्रकाशावरणक्षयः। सात्त्विकस्य चित्तस्य यः प्रकाशस्तस्य यदावरणं क्लेशकर्मादि तस्य क्षयः प्रविलयो भवति Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,1 v. u. und fgg. Sarvadarçanas. 117,9.11. fünf Âvaraṇa bei den Gaina Wilson, Sel. Works 1,310. Sarvadarçanas. 38. °प्रक्षय 29,15. fgg. — *e*) Çiç. 9,66. — Vgl. गात्रावरण, देहावरण.

आवरणिन् (von आवरण) m. N. einer Secte Wilson, Sel. Works 1, 40. — Vgl. अनावरणिन्.

आवरणीय adj. bei den Gaina *Alles was unter den Begriff* Âvaraṇa *fällt* Sarvadarçanas. 37,22.

आवर्जन (vom caus. von वर्ज् mit आ) n. *das sich-geneigt-Machen, Gewinnen:* इष्टजनावर्जन Sâh. D. 412.

आवर्जित (wie eben) n. *das Geneigtsein*, Bez. *einer best. Stellung* —, *einer best. Figur des Mondes* Varâh. Bṛh. S. 4,14.

आवर्त 1) m. nom. act. *das Drehen:* मन्थानावर्त (so die neuere Ausg.) Hariv. 4424. — *a*) Kathâs. 61,279. — *b*) नदीमाकुलावर्ताम् R. 7,110,2. — *c*) *Haarwirbel* überh.: आवर्तावपि यस्यै स्यातां प्रदक्षिणौ ग्रीवायाम् Çâṅkh. Gṛhj. 1,5,9. लेखासंधिषु पद्मस्वावर्तेषु च यानि ते Ind. St. 5,370. — *h*) N. *eines best. Kometen* Varâh. Bṛh. S. 11,50. — Vgl. आर्यावर्त, दक्षिणावर्त, डरावर्त, ध्रुवावर्त, नन्द्यावर्त, ब्रह्मावर्त, राजावर्त, वामावर्त, षोडशावर्त, सूर्यावर्त, हृदावर्त.

आवर्तक vgl. उत्पलावर्तक.

आवर्तन 2) *d*) *Mittag* Weber, Gjot. 51. — *e*) *Jahr* MBh. 13,5229. 5282. — 3) vgl. तैजसावर्तनी. — 4) m. N. pr. eines Upadvîpa in Gambudvîpa Bhâg. P. 5,19,31. — 5) f. ई Bez. *einer best. Zauberkunst* R. 7,88,20.

आवर्ष vgl. निरावर्ष.

आवलि, घनावलि Bhâg. P. 3,30,1.

आवश्यक, सर्वमावश्यकं चक्रे प्रातःकार्यम् MBh. 5,3334. चक्रुरावश्यकम् *Alles was unumgänglich zu thun war* 8,9. Bhâg. P. 9,4,37. 42. कार्य Sâh. D. 278. f. ई 257,7. अनावश्यकत्व 123,14.

आवसथ vgl. देवावसथ.

आवसथ्याधान (आवसथ्य + आ°) n. *das Anlegen des häuslichen Feuers* Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,28. Titel eines Pariçishṭa des SV. ebend. 377,*b*, No. 375.

आवह 1) mit dem acc.: सर्वत्र त्रासमावहः Bhâg. P. 9,11,17. सर्वत्रैव भयावहः v. l. beim Schol. — Vgl. डरावह, मलावह.

आवान s. ऋगावानम्.

आवाप 1) zu streichen, da आवाप hier die Bed. 2) *h*) hat. Benfey giebt शरावाप die Bed. *Bogen.* — 2) *c*) *Zusatz, Hinzufügung* Weber, Gjot. 55. fg. — *d*) Çâṅkh. Çr. 1,16,3. 12,1,9. °स्थान n. heisst *bei Bildung eines* Stoma *die* Ṛk *eines* Tṛka, *welche mehr als dreimal wiederholt wird*, Lâṭj. 4,4,2.3. 6,5,2. Pâr. Gṛhj. 1,5,5.

आवापिक *einzustreuen* Schol. zu Kâtj. Çr. 24,1,3.

आवारि f. *Marktbude* (हट्टवेश्मन्) Çabdârṇ. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 124. आपण आवरिका विपणिर्हट्टः Vallabha bei Râjam. zu AK. 2,2,2 bei Aufrecht a. a. O.

आवास्य (von आवास oder von वस्, वसति mit आ) adj. *bewohnt* — *zur Wohnung bestimmt* oder *was bewohnt*—, *erfüllt wird von:* आत्मावास्यमिदं विश्वं यत्किंचिज्जगत्यां जगत् Bhâg. P. 8,1,10. = संव्याप्य Schol. — Vgl. ईशावास्य.

आवाह wohl *Einladung zum Schmause* in der Stelle: आवाहाश्च विवाहाश्च यज्ञाश्चान्नमृते तथा। निवर्तन्ते MBh. 13,3232. Vgl. आवाहणं विवाहणं im Pâli, welches Burnouf in Lot. de la b. l. 470 durch *faire des conjurations* und *détourner des conjurations*, Weber aber in Ind. St. 3,156 durch *Herbeiführen* und *in-die-Ferne-führen* wiedergiebt.

आवाहन 1) Varâh. Bṛh. S. 48,19. Bhâg. P. 11,27,13. Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,18. 103,*b*,20.

आविक 1) *b*) M. 2,41. — Vgl. पञ्चाविक.

आविज्ञ m. N. pr. °वध Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,45.

आविद्धवक्र (आ° + व°) m. (sc. हस्त) *eine best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,27.

आविर्ऋजीक (आविस् + ऋ°) adj. nach Sâj. = आविर्भूतसाधन oder आविर्भूतमुष्क RV. 4,38,4.

आविर्भूति (von आविस् + 1. भू) f. *das Offenbarwerden* Kâṭh. 8,9.

आविर्मुख (आविस् + मुख) adj. *dessen Oeffnung vor Augen liegt;* f. ई (sc. द्वार्) Bez. *des einen Auges* Bhâg. P. 4,25,47. 29,10.

आविर्होत्र (आविस् + होत्र) m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 11,2,21.

आविल, रुधिराविल *mit Blut besudelt* MBh. 3,7277. कामाम्बुलालाविल Spr. 3321. चन्दनं वपुषि कुङ्कुमाविलम् so v. a. *vermischt mit* 2192. स्थूलशिलाविला *besäet mit* Râga-Tar. 1,265. प्रलम्बमालाविल (आतपत्र) *bedeckt mit* Varâh. Bṛh. S. 73,2. Zu Çântiç. 3,2 (Z. 2 vom Ende) vgl. Spr. 1158.

आविस्, euphonische Veränderungen des Auslauts vor क und प VS. Prât. 3,22. AV. Prât. 2,63. — *a*) वारुणीमदविशङ्कमथाविश्चक्रुषो ऽभवदसाविव रागः Çiç. 10,19. Diese Trennung vom Verbum getadelt in der Bhâgavṛtti; vgl. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,109. — *b*) आविष्कृत MBh. 1,6547 ist adj. समाविष्कर = आविष्कार Spr. 292. — compar. आवितराम् Bhâg. P. 11,7,21.

आवीर (aus dem arab. عبير) *ein best. rothes Pulver:* °चूर्ण Brahmavaiv. P. im ÇKDr.

आवृत् 3) vgl. Ind. St. 5,410. — Vgl. न्यावृत्.

आवृति Pañkar. 3,11,22. 15,44 (vgl. Weber, Râmat. Up. 304). Schol. zu Naish. 22,53.

आवृत्त n. *das Richten von Gebeten und Hymnen an einen Gott*, Bez. einer best. Cerimonie Wilson, Sel. Works 1,148.

आवृत्ति 1) नावृत्तिभयमस्तीह परलोकभयं कुतः *keine Furcht vor einer Wiederkehr auf diese Erde* Spr. 4094. — 2) पदावृत्ति VS. Prât. 4,19. Ind. St. 8, 428. 442. 446. Sâh. D. 640. 258,12. Streiche am Ende अनावृत्ति ebend. 19,13 und vgl. अनावृत्ति. — 5) *Wiederholung* als *eine best. rhetorische Figur* (= आवृत्तिदीपक) Kâvjâd. 2,116. fgg.; vgl. अर्थावृत्ति, उभयावृत्ति, पदावृत्ति.

आवृष्टि *anhaltender Regen* Çatr. 14,297.

आवेग 1) Sâh. D. 237. 381.

आवेदन, स्वागमावेदन Kathâs. 70,48. 121,270.

आवेदनीय MBh. 13,1231 unter den Beiww. Çiva's; Nîlak.: वाचामगोचरो ऽपि गुरुभिरुपदेष्टुं शक्यः.

आवेदिन्, जनमरकावेदिन् Varâh. Bṛh. S. 11,12.

आवेद्य Kathâs. 121,263.

आवेध (von व्यध् mit आ) m. *das Schütteln:* ततः सभ्याः कुरुराजस्य तस्य वाक्यं सर्वे प्रशशंसुस्तथोच्चैः । चेलावेधांश्चापि चक्रुः (als Beifallsbezeugung) MBh. 2,2367; vgl. चक्रुर्बाहुस्वनांश्चैव तथा चेलावधूननम् (चैलावधू° ed. Bomb.) 8,4380. Nîlak.: सभ्याः प्रशशंसुः तेषां चेलाः चेटाः प्रेष्यास्तु वेधानिव वेधान् तत्र तत्र समाचारप्रापणं परस्परेण चक्षुःसंकेतं वा चक्रुः सभायां दुर्योधनेन उक्तमात्रा वार्त्ता सद्यः सर्वत्र प्रकीर्णेत्यर्थः । चेलावेधान् वस्त्रभ्रामणानीति प्राञ्चः.

आवेश 2) गृहावेशः क्लेशः *das Hineintreten in ein Haus* Spr. 5319. आतुष्मरावेशा Kathâs. 65,230. — 3) Verz. d. Oxf. H. 322,b,32. आवेशो दुःखमोहाद्यैरपस्मारो ऽङ्गतापकृत् Pratâpar. 53,b,4. — 5) *das Hängen an* (= आसक्ति Schol.): देहावेश Bhâg. P. 11,20,13.

आवेष्टक m. *Schlinge:* वेष्टको गलावेष्टकः Schol. zu Kâtj. Çr. 6,5,19.

आवेष्टन, दर्भमयावेष्टनानि Pańkat. 146,16, v. l. für दर्भमयाणि पाशानि. Es ist aber wahrscheinlich दर्भमयाणि वे° zu lesen; vgl. दर्भवेष्टन 147,2.

आव्य 2) alle Hdschrr. und auch der Schol. Nârâjaṇa lesen आवी.

2. आव्यं (आ + वी) n. etwa *das Andringen gegen Jmd, feindliche Unternehmung* TS. 3,2,9,5. Kâṭh. 30,9. — Vgl. अपाव्य.

आव्यक्त (2. आ + व्यक्त) adj. *vollkommen deutlich:* वाक्यमाव्यक्तपदम् R. 7,88,20.

आव्यात्त (2. आ + व्या°) adj. *ein wenig geöffnet:* द्वार Varâh. Bṛh. S. 53,80.

आव्याध s. अनाव्याध.

आश (von 1. अश्) s. 1. दुराश.

आश m. *Speise:* पान्थरमणी प्राणानिलाशाशया *in der Hoffnung Wind, den Lebensodem der Liebsten des Reisenden, zur Speise zu bekommen,* Çṛṅgârarasâshṭaka 3 bei Haeb. 510. — Vgl. नराश, पवनाश, पावनाशनाश, क्रव्याश, हुताश.

आशंसन *das Wünschen* Sâh. D. 483.

आशंसा Sâh. D. 483. 471. साशंस adj. *voller Verlangen* Kir. 5,23.

आशंसु mit acc.: लक्ष्मीः पुंयोगमाशंसुः कुलटेव कुतूहलात् Bhaṭṭ. 5,17.

आशङ्का 1) साशङ्क *von Furcht ergriffen* Pańkat. 47,15. — 2) साशङ्का ऽभूत्स्वर्गेहिन्याम् Kathâs. 64,129.

आशङ्किन्, क्षितिभुजामाशङ्किनां सर्वतः Varâh. Bṛh. S. 74,3. कोपाशङ्किन् Kathâs. 72,246. *von Besorgniss begleitet, Misstrauen einflössend:* तस्मादम्बुपतेरिवावनिपतेः सेवा सदाशङ्किनी Spr. 2004.

आशय 1) Z. 10 lies Wise st. White. — 1) und 3) नदीवत्कुटिलाशयाः (स्त्रियः) *Bette eines Flusses* und zugleich *Herz* Spr. 5158. Kathâs. 20, 128. — 3) Daçak. in Benf. Chr. 188,1. सुखाशय *sich glücklich fühlend* Spr. 1296. — 4) मम गूढाशयविदो विष्णुशेषौ LA. (II) 88,12. तत्र दावानलं दृष्ट्वा विवेश विरताशयः *bei dem alle Wünsche zur Ruhe gekommen sind* Pańkat. III, 189. लब्धाशय adj. Kathâs. 56,24. — 5) in der Joga-Lehre *die Anlage, mit der ein Mensch zur Welt kommt und die eine Folge der Werke in einer vorangehenden Existenz ist,* Sarvadarçanas. 168, 16. योगशास्त्र एव वासनार्थ आशयशब्दः Sâh. D. 213,8. — Vgl. दुराशय, महाशय, मूत्राशय.

आशरीरम् (von 2. आ + शरीर) adv. *vom Körper an, bis zum Körper, mit Einschluss des Körpers* Kathâs. 90,18.

2. आशा, आशामनाशां कृत्वा हि सुखं स्वपिति पिङ्गला so v. a. *weil sie allen Hoffnungen entsagt hat* MBh. 12, 6520; vgl. आशां निराशां कृत्वा 6647. त्वत्सुताशया *auf deinen Sohn die Hoffnung setzend* Kathâs. 15,19. पूरयत्याशाम् Varâh. Bṛh. S. 45,2. — Vgl. दुराशा, निराश.

आशादशमी (आ° + द°) f. Bez. *des 10ten Tages in der lichten Hälfte des* Âshâḍha: °व्रत Verz. d. Oxf. H. 285,a,20.

आशान्तस्तव (आ° + स्तव) Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283.

आशापरा (आ° + प°) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,42.

आशापाल AV. 1,31,1. fgg. TS. 7,1,12,1. Kâṭh. Açv. 1,3. Kauç. 38. Bhâg. P. 12,6,71.

आशापिशाचिका f. genauer *die Hoffnung als böser Dämon;* °पिशाची dass. Prab. 76,18.

आशापुरी (आ° + पु°) f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 149,a,25.

आशाविद् (1. आ° + विद्) adj. *mit den Weltgegenden vertraut* Weber, Râmat. Up. 299.

आशिन् Z. 5 MBh. 3,13450 gleichfalls अनाशित्व *das Nichtessen.* निराशित्व (vgl. निराशिन्) MBh. 3,13994 bedeutet das *Aufgeben aller Hoffnungen, — Wünsche;* st. dessen निराशीस्त्व 12,12440. — Vgl. पवनाशिन्, पूर्वाशिन्, फलाशिन्, मात्राशिन्.

आशिर् vgl. auch त्र्याशिर्.

1. आशिस् vgl. प्रशिस्. 1) आशीर्नमस्क्रिया वस्तुनिर्देशो वापि (महाकाव्यस्य मुखम्) Kâvjâd. 1,14. Sâh. D. 471. आशिषः Verz. d. Oxf. H. 122,b,16.

आशी, आशीमिव कलामिन्दोः Râgaçekhara bei Aufrecht, Halâj. Ind. 153.

आशीतिक (von अशीति) adj. *achtzigjährig:* पुरुषाः Kâm. Nîtis. 7,44. Wohl fehlerhaft für अशीतिक.

आशीर्वचन (1. आशिस् + व°) n. *Segensspruch:* आशीर्वचनाक्षेप in der Rhet. *eine durch einen Segensspruch ausgedrückte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei,* Kâvjâd. 2,142. Beispiel Spr. 810.

आशीर्वाद, °मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 398,a, No. 144.

आशीर्विष v. l. für आशीविष Halâj. 3,19.

आशीविष, davon superl. °तम *überaus giftig:* अहीन्द्र Bhâg. P. 10,26,12.

आशु n. N. eines Sâman Pańkav. Br. 14,9,9. 10.

आशुकर्मन् (आशु + क°) adj. *rasch zu Werke gehend* Uṇâdis. 5,57.

आशुगं 1) TBr. 1,2,1,26.

आशुतोष (आशु + तोष) adj. *leicht zu befriedigen* Bhâg. P. 10,76,5. 88,11.14.

आशुभार्गव n. N. eines Sâman Ind. St. 3,206,*a*.

आशुभाविन् (आशु + भा°) adj. *rasch von Statten gehend;* davon nom. abstr. °भाविता Sâh. D. 121,8.

आशुरथीय, कुत्सस्याशुरथीयम् N. eines Sâman Ind. St. 3,214,*a*.

आशुश्रवस् (आ° + श्र°) m. N. pr. eines Rosses; eines Kindes des Ukkaiḥçravas Kathâs. 59,66.

आशौचिन् (von आशौच) adj. *unrein* (in religiösem Sinne von einer Person): आशौचिकर्तव्यता Verz. d. Oxf. H. 272,*b*, No. 644.

आश्चर्य, आश्चर्येण *vor Erstaunen* Kathâs. 65,136. कथाश्चर्य n. *eine wunderbare Erzählung* 91,46. 93,93. साश्चर्य *wunderbar*· साश्चर्यचर्य adj. Spr. 1434. *verwundert, erstaunt* Kathâs. 60,148. 63,72. 66,180. 78,42. 94. 86,156. दत्ताश्चर्यः स्वबन्धुषु *in Erstaunen setzend* 124,17.

आश्चर्यरत्नमाला f. Titel eines Werkes (= योगरत्नमाला) Verz. d. Oxf. H. 322,*b*, 1 v. u.

आश्च्योतन Verz. d. Oxf. H. 304,*b*, 3 v. u.

आश्मरथ im pl. ist der pl. zu आश्मरथ्य nach gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

आश्रम 3) *eine Hütte, welche man bei feierlichen Gelegenheiten errichtet,* Varâh. Bṛh. S. 44,8. 16. — 4) unter den 11 Schülern Pṛthvîdhara's Verz. d. Oxf. H. 227,*b*, 15. Wohl nur ein Beiwort, wie Aufrecht annimmt.

आश्रममण्डल lies *eine Gruppe von Einsiedeleien* st. = आश्रम 1. und füge noch Bhâg. P. 3,4,21 hinzu.

आश्रमिन् vgl. गृहाश्रमिन्.

आश्रय 4) ग्रहणं गुणवत्कार्यहेतोराश्रय उच्यते Sâh. D. 477. 471. Z. 5 महान्निवाश्रयः कारणम् falsch aufgefasst; vgl. Spr. 1255.

आश्रयज्ञयोग und आश्रययोग m. Bez. *einer Klasse von Constellationen, die zu den Constellationen ohne Mond gerechnet werden,* Varâh. Bṛh. 12 passim; vgl. u. नाभस.

आश्रयणीय, चार्वाकमतम् so v. a. *man halte sich zu der* Kârvâka-*Lehre* Sarvadarçanas. 7, 3.

आश्रयवत् *einen Halt —, einen Rückhalt habend* auch MBh. 3,16111 ed. Bomb. st. अपाश्रयवत् der ed. Calc.

आश्रयिन् 2) Varâh. Bṛh. S. 16,17. आश्रयाश्रयिणौ: *der Platz und was den Platz einnimmt* Sâh. D. 265,5. 721.

आश्रितत्व (von आश्रित) n. *Abhängigkeit* Bhâshâp. 23.

आश्रुत Z. 1 lies 3,2,6.

आश्रेष 2) Weber, Nax. 2,300. 303. 371.

आश्लेष 1) *a*) Bhâg. P. 10,13,34. कृताश्लेषा Kathâs. 64,123. — 2) Weber, Nax. 2,300.387. आश्लेषायाम् MBh. 13,3262 ed. Bomb. st. अ° der ed. Calc. Varâh. Bṛh. S. 3,1. pl. 9,28.

आश्व 2) *c*) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,206,*b*.

आश्वत्थ 1) *b*) lies *zum* Nakshatra Açvattha *in Beziehung stehend* und vgl. oben u. अश्वत्थ.

आश्वत्थिक in Verbindung mit मास bedeutet wohl *zum* Nakshatra Açvattha *in Beziehung stehend.*

आश्वमेध m. patron. von अश्वमेध ṚV. 8,57,15.

आश्वयुज् m. = आश्वयुज 2) aus metrischen Rüchsichten: मासे आश्वयुजि MBh. 13,3298.

आश्वयुज 2) Weber, Nax. 2,327. 331. 333. 348. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*. 8. 70,*b*,1. Varâh. Bṛh. S. 44,2. — 3) Weber, Nax. 2, 325. fgg. 394. = °कर्मन् Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,6. 266,*b*,37. — 4) adj. *zum Monat* Âçvajuǵa *in Beziehung stehend:* अब्द (des Jnpitercyclus) Varâh. Bṛh. S. 8,14.

आश्वयुज्य m. = आश्वयुज 2) Weber, Nax. 2,332.

आश्वलायन m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,253. Prâtiçâkhja des Âçv. 4,333. fgg. °गृह्यकारिका Verz. d. Oxf. H. 405,*a*, No. 8. °ब्राह्मण 291,*b*, 5 v. u. 292,*a*,20. °शाखा 398,*a*, No. 144. °शाखिन् 271,*a*,3.

आश्वसूक्त n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 206, *b*. Pańkav. Br. 19, 4, 9.

आश्वसूक्ति m. patron. von अश्वसूक्तिन् Pańkav. Br. 19,4, 10.

आश्वास 1) चक्रवाकहृदयाश्वासाय (भासां निधिर्विद्योतते) *damit das Herz der* Kakravâka *aufathmet* Prasañgâbh. 15, *a*. — 2) राज्ञः सतो ऽपि नाश्वासः so v. a. *selbst auf einen guten Fürsten kann man sich nicht verlassen* Spr. 2620. न वेश्यास्वाश्वासः *kein Vertrauen auf* Kathâs. 57,93. कृताश्वासा *Muth zugesprochen habend* 72, 199. — 3) Sâh. D. 561. 568.

आश्वासन 2) Kathâs. 55,65.

1. आश्विन 2) Verz. d. Oxf. H. 284, *a*, 7 v. u. *b*, 12. 25. 27. 35. 47. 285, *a*, 8. 9. 16. 21. — 4) n. *das* Nakshatra Açvinî Varâh. Bṛh. S. 7, 6. 15,29. 98,9.

आश्विनचिह्नित (1. आ° + चि°) n. *Herbst-Aequinoctium* Çabdar. im ÇKDr. u. जलविषुव.

आश्विनेय 1) du. Bez. Nakula's und Sahadeva's MBh. 5, 4692.

आष् onomat. *vom Laute des Niesens* Pańkav. Br. 8,2, 2.

आषाडी zu streichen, da an der angeführten Stelle आषाढी in der gangbaren Bed. zu lesen ist.

आषाढ 1) *a*) Lâṭj. 10,5,18. Ind. St. 5,297. Varâh. Bṛh. S. 5,77. 7,17. 24,4. 25,1. Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,19. Râǵa-Tar. 5,126. — 2) पूर्वास्वाषाढासु MBh. 13, 3276. उत्तरासु 3278; die ed. Bomb. an beiden Stellen richtig अ°. — 3) Weber, Ǵjot. 64. Çâñkh. Çr. 2,5,7. 6,1. 2. Br. 1,3. Varâh. Bṛh. S. 26,1. 14. °पर्वन् 27,6. °योग in der Unterschr. von Adhj. 26. — 4) adj. *zum Monat* Âshâḍha *in Beziehung stehend:* अब्द (des Jupitercyclus) Varâh. Bṛh. S. 8,11.

आषाढपुर n. N. pr. eines fabelhaften Berges Kathâs. 105,65. 86. 106. 75. 106. आषाढाद्रिपुर 105,69.

आष्कारनिधन n. °धनं काण्वम् N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 206, *b*. °णिधन Pańkav. Br. 8,1,1. 2,1. — Vgl. आष्.

आष्टादंष्ट्र (von अष्टादंष्ट्र) n. N. eines Sâman Pańkav. Br. 8,9,20. Ind. St. 3,206,*b*. आष्टादंष्ट्राद्य n. und आष्टादंष्ट्रोत्तर n. desgl. ebend.

2. आस् Z. 2 आस्यताम् (Schol.: आस्यतामित्यार्षं परिपालयतामित्यर्थकम्) st. आस्येताम् R. ed. Bomb. 1) act.: आसनेष्वासत (= आसत) R. 7, 44,18. Am Schluss hinzuzufügen: कुचगिरिवरयुग्मं यद्विनाधारमास्ते *dass das schöne Hügelpaar der Brüste ohne Stütze festsitzt* Spr. 5328. — 2) आस्ते कपिलशर्माख्यो नगरे ऽस्मिन्द्विजोत्तमः Kathâs. 112, 102. आगाम यत्रास्यति (आस्यति = आस्ते Schol.) तत्र मारुतः R. 7,35,64. दूरत आस् hätte zu 4) *c*) gestellt werden müssen. — 3) नासे गृहे ऽस्य Kathâs. 52,86. नासिष्ये ऽस्य गृहेषु 53. — 4) *a*) आसताम् im letzten

Beispiele ist, wie wir schon durch das Ausrufungszeichen andeuteten, eine falsche Form; die richtige wäre आसाताम्. — b) परापातमासत *flogen häufig* Kâṭh. 36,7. 34,8. — c) यथैवास्ते तथैवास्ताम् *wie es ihm gerade ergeht, so mag es ihm ergehen* Spr. 2086. तृष्णालीस्पृहयालुता न कथमप्यास्ते विवेकोदयात् *besteht nicht mehr* 3843. — e) lies *möge eure Klugheit wie eine Neuvermählte lange dem Herzen Redlicher zur Freude gereichen* und vgl. Spr. 4721. — f) ein nom. act. im loc.: आस्ते ऽनिरुद्धो रत्तायाम् Bhâg. P. 10,82,6. — 5) आस्ताम् bedeutet so v. a. *es unterbleibe, mag unbesprochen bleiben, ich will Nichts davon wissen;* vgl. noch Spr. 406. 3737. 4710. Kathâs. 74,85. 94,27. imperat. mit यथा *so dass:* ततो जयेन्द्रसेनाख्यां तां स दध्यौ तथा यथा। आसतां निशि नार्यो ऽन्याः so v. a. *so dass von den anderen Frauen nicht mehr die Rede sein konnte* 67,23. — आसित *sitzend* Kathâs. 121,99. — caus. Shaḍv. Br. 2,4.

— अधि 1) act.: अध्यासन्पर्यङ्कम् Varâh. Bṛh. S. 79,14. — 3) नित्यमुक्तं न प्रमाणपद्धतिमध्यास्ते so v. a. *lässt sich nicht beweisen* Sarvadarçanas. 118,8; vgl. न प्रमाणपथमवतरति 135, 2 v. u. — 7) *über Jmd* (acc.) —, *höher als Jmd sitzen* Bhâg. P. 10,78,23. fg.

— अनु 3) richtig संध्यामन्वास्त ed. Bomb. संध्यामन्वास्य R. 7,34,32. fg. सत्त्राण्यन्वासते Spr. 4420, v. l. für सत्त्राण्युपासते.

— उद् 1) *unbetheiligt sein* u. s. w.: तत्किमित्युदासते भरताः Mâlatîm. 2,12. उदासीनाश्च देहादेः Bhâg. P. 10,73,23. 11,10,7. उदासीन *Asket* Wilson, Sel. Works 1,169. fg. — 2) *bei Seite lassen, übergehen:* तत्प्रपञ्चः — ग्रन्थभूयस्त्वभयादुदास्यते Sarvadarçanas. 100,9.

— उप 1) एवं संमन्त्र्य बलिनः सर्वसैन्यमुपासिताः R. 7,6,45. उपासते यथा बाला मातरं नुधयार्दिताः *umlagern* MBh. 13,1808. — 3) महेन्द्रं चै गिरिश्रेष्ठं रामो नित्यमुपास्ति ह *zum Aufenthaltsort haben* MBh. 5,6054. आ देहपतनाद्गङ्गामुपास्ते यः पुमानिह Spr. 4321. पारं गत्वा श्रुतौघस्य धन्या वनमुपासते 1814. श्रेयस्कामास्तथा गङ्गामुपासन्तीह देहिनः MBh. 13,1808. — 7) उपासितेन मन्त्रेण Weber, Râmat. Up. 356,4. साधोः सङ्गमुपासते च सततम् so v. a. *pflegt Umgang mit einem Guten* Spr. 5224. — 8) मासं स्त्रीत्वमुपासित्वा मासं स्यां पुरुषः पुनः so v. a. *Weib sein* R. 7,87,27. — 9) उत्थानवीरान्वाग्वीरा रमयन्त उपासते Spr. 3770. — 10) प्राप्ते प्राप्तमुपासीत हृदयेनापराजितः *ruhig abwarten* Spr. 5236. क्षमां कुर्वन्कालमुपासते यः MBh. 3,258. — 11) (यः) शून्यमुपासते *wer einem Habenichts dient* Spr. 3635. गुणप्रियं मित्रमुपास्स्व सज्जनम् Ind. St. 8,378. यो हि दोग्ध्रीमुपास्ते च स नित्यं विन्दते पयः *pflegt* Spr. 4917. — Vgl. उपासक, उपासन fg., उपासितर् fg., उपास्ति, उपास्य.

— पर्युप 1) *umlagern* (einen Feind) MBh. 15,236. — 5) न्यग्भूत्वा पर्युपासीत वध्यं हन्याद्बले सति Spr. 1655. MBh. 12,12550. — 6) *Etwas ruhig ansehen:* नह्यतो दुष्करतरं मन्ये लोकेष्वपि त्रिषु। यत्सपत्नश्रियं दीप्तां हीनश्रीः पर्युपासते ॥ Spr. 4375. — Vgl. पर्युपासक fgg.

— सम् 2) ये ऽर्थं समासाद्य दीना इव समासते *wie arme Schlucker dasitzen* Spr. 4895. — 3) तच्छ्रुत्वा मन्त्रिणः सर्वे सोपाध्यायाः समासत R. 7,106,7. = तूष्णीं स्थिताः Schol. — 5) *einer Sache obliegen:* द्वादशं हि गतं वर्षं जलशय्यां समासतः R. 7,76,17. — 6) *achten auf Etwas, anerkennen:* ऋषयो देवताश्चैव सत्यमेव समासते Spr. 3816.

आसंसार 1) zu streichen, da an der angeführten Stelle nach Kern आसंसारं (ॱ und ॱ werden in Hdschrr. oft verwechselt) *so lange die Welt besteht* zu lesen ist. — 2) *so lange die Welt besteht, von Anfang der Welt an* Spr. 401. 3743.

आसक्ति 1) Spr. 3935. धर्मे च सततासक्तिर्न तु स्त्रीमृगयादिषु Kathâs. 53,87. मित्रेषु 61,141. — 2) adv. *zusammenhängend, ununterbrochen:* आसक्ति शुल्कं कुर्यात् Pańkav. Br. 6,6,10. Dieselbe Bed. wird wohl auch für die aus Çat. Br. angeführte Stelle anzunehmen sein.

आसङ्ग 1) a) अन्यपुरुषासङ्ग Kathâs. 61,168. अज्ञानासङ्गात् Spr. 915. विषयासङ्ग (adj.) मनः 4608. कान्तासङ्ग Pańkat. V, 83 ist zu streichen, da dieses in कान्ता + सङ्ग zu zerlegen ist.

आसत्ति 1) Bhâshâp. 81. संनिधानं तु पदस्यासत्तिरुच्यते 82. आसत्तिराश्रयाणां तु सामान्यज्ञानमिष्यते 63. — 3) *das in-die-Enge-Kommen, Verlegenheit, ein Zustand, in dem man keinen Rath weiss:* न च ते क्वचिदासत्तिर्बुद्धेः प्रादुर्भविष्यति MBh. 12,1878. = अवसन्नता Nîlak.

1. आसन 1) a) अददता लुब्धप्रायेण च विगृह्यासनम् Daçak. in Benf. Chr. 180,22. *Art und Weise des Sitzens* (in der Askese) Vedântas. (Allah.) No. 127. 130. Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1. 94,a, N. 2. 102,b, 12. fgg. 233,b,7. 234,a,14. fgg. 236,a,31. fgg. — d) नरनाथासन *Thron* Râǵa-Tar. 4,309. — e) *der Theil des Pferderückens, auf dem der Reiter sitzt,* Varâh. Bṛh. S. 93,1. 3. — Vgl. अर्धासन, कमलासन, जलजासन, नृपासन, भद्रासन, महासन, शक्रासन, सहासन, सिंहासन.

आसन्न; davon comparat. °तर und davon nom. abstr. आसन्नतरता f. *eine grössere Nähe:* °तामेति मृत्युर्जन्तोर्दिने दिने *näher und näher rückt der Tod dem Menschen mit jedem Tage* Spr. 403.

आसन्य *mündlich:* मन्त्र TS. 3,1,7,1.

आसन्वत् liesse sich auch von आसन् ableiten: *quod coram est.*

2. आसव 2) आसवारिष्टकल्पना Çârṅg. Saṁh. in Verz. d. Oxf. H. 315,a, No. 748. मुखं लालाकीर्णं पिबति चषकं सासवमिव Spr. 3179. गन्धलुब्धो मधुकरो दानासवपिपासया। अभ्येत्यसुखसंचारो गजकर्णकनङ्कनाम् ॥ 820. — Vgl. मद्यासव, मुखासव, सुरासव, स्मरासव.

आसवन *das Abkochen, Decoction;* vgl. मद्यासवनिक.

आसह् (von सह् mit आ) s. उरासह्.

आसात् Z. 3 lies = st. von.

आसादन 3) *das Stossen auf, Gelangen zu, Theilhaftwerden* Sâh. D. 328,16.

आसार 2) कदम्बाः — संततासारमूर्छिताः Hariv. 4585. कुसुमासाराः Bhâg. P. 10,83,27. °शर्कराः *Hagel* 76,11. धारासंपातवज्ञोपलाः Schol. — Vgl. धारासार. — 3) genauer *ein durch mehrere zwischenliegende Länder getrennter Fürst, der im Fall eines Krieges ein natürlicher Bundesgenosse ist,* Kâm. Nîtis. 8,17. 43. 46. 11,15. 16. 13,71. 87. 15,5. Hierher gehören auch die u. 4) aufgeführten Stellen, so dass 4) ganz zu streichen und st. dessen zu setzen ist: *ein best. Metrum* Kâvjâd. 1,37.

आसारण m. N. pr. eines Jaksha Bhâg. P. 12,11,38.

आसित n. N. verschiedener Sâman Pańkav. Br. 14,11,17. 15,5,27. Ind. St. 3,206,b. आसिताद्य n. und आसितोत्तर n. desgl. ebend.

आसितव्य (von 2. आस्) adj. impers. *zu sitzen:* षड्भिर्नासितव्यं नृपासने Bhâg. P. 10,45,13.

आसिन् (von 2. अस्) adj. *werfend, schiessend;* s. पूर्वासिन्.

आसिषिर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,9.

आसीनगरप्राकारप्रशस्ति f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,28.

आसुतीवल 3) zu streichen, da कन्यापालक a. a. O. gewiss nur Druckfehler für कल्यापालक ist.

आसुर 1) *a*) आसुरी माया auch Kâth. 16,7. TS. 4,1,9,2. — *b*) छन्दांसि (Gegens. दैव्यानि) RV. Prât. 16,2. गायत्री Ind. St. 8,230. 232. विवाह Âçv. Gṛhj. 1,6,6. eine Schule (wohl von आसुरि) Ind. St. 3,259. — 2) *a*) स्वर्भानुर्वा आसुरः सूर्यं तमसाविध्यत् Kâth. 11,5. रावण आसुर Weber, Râmat. Up. 297. — 3) *c*) (sc. द्वार्) Bez. *des penis* (मेढ्र) oder vielmehr *der Harnröhre* Bhâg. P. 4,25,52. 29,14. *vulva* Burn.

आसुरायण Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,14. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,274.

आसुरायणीय adj. von आसुरायण Ind. St. 3,274.

आसुरि Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,2. Hall 8. 166.

आसृष्टि (2. आ + सृ°) adv. *vom Beginn der Welt* Kathâs. 62,15.

आसेक (von सिच् mit आ) m. *das Begiessen, Bewässern* (eines Feldes) MBh. 5,2824. स्फुरद्रवत्प्रेमरसासेकाप्लुते हृदि Kathâs. 71,92.

आसेर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,7.

आसेवन, तीर्थासेवन *das Besuchen heiliger Badeplätze* oder *das Baden in einem geheiligten Wasser* Spr. 4132.

आसेविन् adj. 1) *besuchend, sich aufhaltend in*: विजनासेविनी Kathâs. 71,95. — 2) *betreibend, sich hingebend einer Sache*: दुर्नयासेविन् Râǵa-Tar. 5,207.

आसेव्य adj. *zu besuchen*: किमासेव्यं पुंसां सविधमनवद्यं द्युसरितः Spr. 3935.

आस्कन्द 2) *Angriff*: विधेर्विधुंतुदास्कन्दे विपत्कालो ऽपि सुन्दरः Spr. 7. Râǵa-Tar. 8,2633. Streiche die Worte oder *Angreifer* VS. 30,18 füge hinzu — 3) *ein best. Würfel* VS. 30,18. TS. 4,3,3,2. Kâth. 39, - 4) *eine best. Recitationsweise* Lâṭj. 4,1,5. 6,6,19.

आस्कन्दक n. *ein best. Metrum* Sâh. D. 561.

आस्कन्दन 1) *Angriff*: त्वदास्कन्दन *der Angriff auf dich* Kathâs. 49,125.

आस्कन्दिन् 3) *angreifend*; s. परास्कन्दिन्.

आस्क्र Çâṅkh. Çr. 8,21,5.

आस्तरणिक = आस्तरणाकुश Schol.

आस्तारपङ्क्ति Ind. St. 8,98. fg. 249.

आस्तिक्य Bhâg. P. 11,17,17.

आस्तीक 1) Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,39. 40. 268,*a*,36.

आस्था 1) उपरतं बाल्यमास्था वनान्ते *nach dem Walde geht unser Sinnen und Trachten* Spr. 1966. — 3) चेतश्चिन्तय मा रमां सकृदिमामस्थायिनीमास्थया *mit Zuversicht* Spr. 920. Kathâs. 81,113. 87,24. शाकपठघृतमांसादिभोजनास्थां बबन्ध सः 30,97. पुत्रे ऽपि बद्धास्थाः सेवका मे दृढा इमे 55,22. ज्ञातास्थ 4,12. 52,168. 56,36. 403. 69,86. तदनास्थेयं स्वतपस्यद्य ते कथम् 119,188. 120,7.

आस्थान 1) *b*) *Empfang bei einem Fürsten, Audienzsaal eines Fürsten* Halâj. 4,93. Râǵa-Tar. 5,35. Kathâs. 44,82. 45,1. 50,106. 53,28. 36. 42. 44. 49. 54. 56. 65. 54,137. 56,358. 59,24. 26. 66,64.

आस्नुपयस् s. आस्नुपयस्.

आस्पद 1) अनन्तास्पदो गगनवदस्ति (die Seele) *hat ein endloses Gebiet wie der Himmel* Tattvas. 17. नृपास्पद *der Palast eines Fürsten* Râǵa-Tar. 5,235. मालवं श्वशुरास्पदम् *Aufenthaltsort* Kathâs. 58,111. 75,128. गुहायां विहितास्पदा (शृगाली) 68,17. भूरिभोगास्पद *ein Ort für* Râǵa-Tar. 5,44. विपदामास्पदं द्यूतम् Kathâs. 56,308. कथं तव भवेदात्मन्यपेतास्पदम् *Gelegenheit zu* Spr. 5184. आपदास्पदकाल so v. a. *eine Unglück verheissende Zeit* 3278. एवं देव जितक्रोधो न दुःखस्यास्पदीभवेत् Kathâs. 60,9. विपदास्पदतां च याति मूढः 61,329. Z. 3 zu lesen भवायास्पदम्. — Vgl. महास्पद, मेधास्पद.

आस्पन्दन (von स्पन्द् mit आ) n. *das Zittern* Bhâg. P. 10,21,19.

आँस्पात्र TS. 2,5,9,3. TBr. 3,5,8,1. Comm.: लोहपात्रवद्दृढम्, also wohl आस् = अयस् angenommen.

आस्फालन, करास्फालनजन्मना । शब्देन Kathâs. 108,136.

आस्फोट 1) *a*) lies *das Hinundherbewegen*: अंसास्फोट Sâh. D. 98,7. — Vgl. पर्वास्फोट.

आस्फोटन 1) *a*) Bhâg. P. 10,18,12. auch trans. *das Zitternmachen, Hinundherbewegen*: लाङ्गूलास्फोटन MBh. 12,4265. गात्रास्फोटन *das Recken* Varâh. Bṛh. S. 78,4.

आस्फोत 1) Varâh. Bṛh. S. 55,22.

आस्य 1) Z. 10 stelle Çṛṅgârat. 1 (= Spr. 1970) in die folgende Zeile nach 3,199. — Vgl. उरगास्य, दशास्य, दीर्घास्य, पञ्चास्य, पाण्ड्यास्य, मर्कटास्य, स्थूलास्य.

आस्यमोदक (आ° + मो°) n. Bez. *einer best. mythischen Waffe* MBh. 5,3491.

आस्योपलेप (आस्य + उ°) m. *eine best. Schleimkrankheit* Suçr. 2,235, 7. — Vgl. मुखलेप.

आस्रव 3) bei den Ǵaina *der Einfluss der Aussenwelt auf den Menschen* Sarvadarçanas. 36,14. fgg. 38,20. 39,16 (wo मोक्ष st. मोह zu lesen ist). 43,16. 20; vgl. Wilson, Sel. Works 1,310.

आस्राव 1) *Eiterung*: कण्टको ऽपि दुष्प्रिक्षत आस्रावं जनयेच्चिरम् Spr. 4444. — Vgl. गर्भास्राव.

आस्नुपयस् (2. आ - स्नु + प°) adj. *mit reichlich fliessender Milch* Bhâg. P. 10,13,30. आस्नु° v. l.

आस्वदीय (von 2. आ + स्वद्) adj. (zu den Wurzeln von घस् Dhât. 33,76) *bis* स्वद् (Dhât. 33,130) *gehörig* Verz. d. Oxf. H. 163,*a*, No. 358.

आस्वस्थ्य (von अस्वस्थ) n. *das Unwohlsein* Kathâs. 101,89. 117,90.

आस्वाद 1) zu streichen und die Stelle unter 2) *a*) zu setzen; vgl. u. मधापात. — 2) *a*) Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,23. आस्वादो रसनेन्द्रियजं ज्ञानम् 25. रसास्वादः Vedântas. (Allah.) No. 139. — *b*) प्रतियत्नो राज्ञो मधास्वादो विषोपमः *wie Honig schmeckend* MBh. 13,4429.

आस्वादन, सविकल्पानन्दास्वादन Vedântas. (Allah.) No. 139.

आस्वाद्य *schmackhaft* in übertr. Bed. Sâh. D. 117,4. °त्व n. 5. अनास्वाद्य und अनास्वाद्यत्व n. ebend.

आहक vgl. Wise 233.

आहंकारिक adj. *zum* अहंकार *in Beziehung stehend, ihn betreffend*: सर्ग MBh. 12,11560.

आहंकार्य adj. dass. Vedântas. (Allah.) No. 74.

आहतविसर्गता s. u. हन् mit आ.

आहति, पादाहति Spr. 2580. Ratnâv. 12,4. पादतलाहति Spr. 2579. रुष्टेन्द्रवज्राहति Khandom. 27. कराहति Kathâs. 97,6. लगुडाहति 68, 58. fg. 114,112. वाताहति *ein heftiger Windstoss* 113,58. ज्वलाहति *ein*

heftiger Regenguss Spr. 4066.

आह्नस् Z. 6 lies अह्नय st. अह्न. आह्नस्, अह्नय, अह्नि und आह्य pflegt man auf अह् zurückzuführen.

आहव 1) देवैर्दैत्याः महाबलाः । आहवाय समाहूता जग्मुर्देवगणानुषा ॥ Mârk. P. 18,36. प्रावर्तिष्टाहवस्तयोः Kathâs. 60,202. °भूमि *Kampfplatz* 116,53. देहि ममाहवम् so v. a. *kämpfe mit mir* Bhâg. P. 10,66,6.

आहवनीयक adj. = आहवनीय; s. weiter unten u. उपसद् 3).

आहार 1) *b*) एधाहार, उदकाहार, पुष्पाहार Schol. zu VS. Prât. 3,57. 4,8. — Vgl. एकाहार, पत्नाहार.

आहारभूमि (आ° + भू°) f. *Speiseplatz* Kathâs. 59,102.

आहारय् (von आहार), °यति *seine Mahlzeit einnehmen* Spr. 410.

आहारिक vgl. Wilson, Sel. Works 1,309.

आहार्य 1) *a*) Ind. St. 8,80. Kathâs. 108,180. 110,37; vgl. 107,86. — *c*) आहार्यैर्नोपमानं हि तृणां दुःखेन हृश्यताम् । छायामात्रकमेवेदं पश्येदुदकबिन्दुवत् ॥ Kâm. Nîtis. 3,10. आहार्यैरसहृतैः सुगन्धानुलेपनवस्त्रालंकारादिभिः Schol. अभिनय Sâh. D. 274. Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,2. — 3) *b*) setze *Zurüstung*, *Aufwartung*, lies 9,1,23 und füge bei TBr. 2,1,2,12. — *c*) *Nahrung* (= भोज्य, भक्ष्यभोज्यादि Schol.; vgl. आहार) Bhâg. P. 10,86,14. 11,25,28.

आहाव 2) Z. 2. fg. lies 2,23. 33. 38, streiche व्याहावम् bis 37 und vgl. dagegen ह्वा mit व्या.

आहिच्छत्त्र adj. *aus* Ahikkhattra *oder* Ahikkhattrâ *stammend* Kathâs. 72,46.

आहिच्छत्त्रिक m. *ein Bewohner von* Ahikkhattra oder Ahikkhattrâ Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,13.

आहिण्डक m. = आहिण्डिक MBh. 13,2589.

आहिताग्नि Çâñkh. Gṛhj. 1,15,10. Verz. d. Oxf. H. 266,*a*,4. 269,*a*,24.

आहितुण्डिक Spr. 2900. Mudrâr. 32,2.

आहिर्बुध्न n. v. l. für आहिर्बुध्न्य.

आहिर्बुध्न्य adj. von अहिर्बुध्न्य; n. *das unter* Ahirbudhnja *stehende* Nakshatra Uttarabhadrapadâ Varâh. Bṛh. S. 9,35 (अ° Druckfehler). 10,17. 15,24. 23,8. 32,20.

आहुक (भिन्न) und आहुकी Verz. d. Oxf. H. 64,*b*,4.5.

आहुल्य Z. 2 lies पीतपुष्प.

आहूतव्य (von ह्वा mit आ) adj. *herbeizurufen* Kathâs. 110,141. eine ungrammatische Form.

आहृति (von हर् mit आ) f. *das Heranziehen* Varâh. Bṛh. S. 51,12.

आहोपुरुषिका Halâj. 4,99. पुरमथितुराहोपुरुषिका (दुर्गा) Ânandalah. 7. निजभुजबलाहोपुरुषिकां कारं कारम् Bhâminîv. 1,79 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

आह्निक 1) *was am Tage geschieht, — erfolgt:* अत्र वायुस्तथा वह्निरापः खं चापि गालव । आह्निकं चैव नैशं च दुःखं (so die ed. Bomb.) स्पर्शं विमुञ्चति ॥ MBh. 5,3814. *was täglich vollbracht wird:* °कृत्य Verz. d. Oxf. H. 291,*a*,No. 702. आहार *die tägliche Nahrung* R. 7,62,4. — 2) *a*) Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,24. 275,*a*,3 v. u. 276,*b*,39. 277,*a*,15 v. u. 285,*b*, No. 669. 286,*a*, No. 670. *Tagesgeschäft* Kathâs. 53,64; vgl. 42. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 228,*b*, No. 560. — *d*) Titel zweier Werke *über die täglich zu beobachtenden religiösen Verrichtungen* Hall 21. 205. — Vgl. गवाह्निक.

आह्निकप्रदीप m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,42.

आह्निकप्रयोग m. desgl. Hall 177.

आह्लाद 1) °कारिन् Spr. 3489.

आह्लादक adj. *Freude bereitend, mit Freude erfüllend:* जगदा° Kathâs. 91,5.

आह्लादिन् adj. dass.: चन्द्र इवाह्लादी Kathâs. 90,133. 94,37.

आह्वा vgl. साह्व.

आह्वान 1) Halâj. 1,154. *das Herbeirufen, Citiren* (eines Geistes) Kathâs. 73,277. — 6) Halâj. 1,152.

आह्वायक nom. ag. (f. °यिका) *herbeirufend, auffordernd zu kommen* Kathâs. 58,88. 64,6. *Rufer* Uttararâmak. 93,1 v. u.

आह्वारक, आह्वरकाः Ind. St. 3,257. 487. 4,78. आह्वारकाः 8,263. fg.

इ

3. इ Z. 8 lies एष्यामि st. एष्यासि; Z. 10 ईयाम् Pañkav. Br. 12,11,10. — 1) एष्यन्त् *futurus, bevorstehend, beabsichtigt:* एष्यदस्मदभिप्रायाद्राजसूयात्क्रतूत्तमात् । निवर्तयामि *ich stehe ab von* R. 7,83,19. अस्मदभिप्रायमेष्यतो ऽस्मच्चिकीर्षां प्राप्स्यत इत्यर्थः । निवर्तयामि अभिप्रायमिति शेषः (vielmehr आत्मानम्) Schol. — 5) ऌकारतामेति स एव चास्य (sc. मतेन) ऌकारः सन्नूष्मणा संप्रयुक्तः Ṛv. Prât. 1,12. — 9) संहिता पदप्रकृतिः पदान्तान्पदादिभिः संदधदेति यत्सा Ṛv. Prât. 2,1. — intens. 2) एको नानेयते Bhâg. P. 3,32,33. ईयते बहुधा 10,48,19. 85,24. सुषुप्तिस्वप्नजाग्रद्भिर्मायावृत्तिभिरीयते 47,32. ईयते पशुदृष्टीनां निर्जितो जयतीति सः 78,16. 11,7,47. 12,5,7. — 3) भगवन्तमीमहि (= शरणं व्रजेम Schol.) Bhâg. P. 10,37,23. तद्युष्मान्वयमीमहि (= भजेम Schol.) 12,10,21. — 4) आत्मतत्त्वावबोधेन वैराग्येण दृढेन च । ईयते भगवानेभिः *dadurch gelangt man zu* Bhag. Bhâg. P. 3,32,36.

— अति 3) mit einem abl. *sich trennen von:* देहो वा जीवतो ऽत्येति जीवो वात्येति देहतः Spr. 4218. ed. Bomb. des MBh. an beiden Stellen अभ्येति; = आविर्भवति Nîlak. Vgl. u. व्यति 3). — 7) Ṛv. Prât. 10,4. 11,4. अतीयते pass. 2. — partic. अतीत 3) *überschritten, überwunden* Vedântas. (Allah.) No. 2.

— अभ्यति 2) *hinübergehen so v. a. verstreichen lassen, versäumen:* देशकालाभ्यतीतो हि विक्रमो निष्फलो भवेत् Spr. 3950. देशकालव्यतीतो ed. Bomb. des MBh. — 3) MBh. 7,1061.

— उपाति vgl. उपात्यय.

— व्यति 3) *einen unordentlichen Gang annehmen* Pañkav. Br. 19,8,6. — 6) vgl. u. अभ्यति 2).

— समति 4) *übertreffen* Kir. 5,20.

— अधि I. 2) पुत्रो मातरमध्येति Pañkav. Br. 17,1,13. प्रजापतिरुषस-

मध्यैत्स्वो दुहितरम् *war verliebt in* 8,2,10. — 3) *lesen, studiren, auswendig hersagen:* अधीहि ṚV. Prât. 15,2. यदि नाधीयात् Âçv. Gṛhj. 1, 13,2. अध्यायम् absol. Pañkav. Br. 15,5,19. अधीत्य Varâh. Bṛh. S. 68, 117. — II. Ind. St. 8,93. Çâñkh. Gṛhj. 4,6. pass.: वेदो नित्यमधीयताम् Spr. 2894. अधीते ऽपि वेदे Sarvadarçanas. 124,3. अधीतपूर्व, अनधीतपूर्व Âçv. Çr. 8,14. Taitt. Up. S. 50. 122.

— उपाधि vgl. उपाध्याय.

— प्राधि vgl. प्राध्ययन.

— अनु 1) तमन्वेतारो वव्हव: MBh. 2,2195. — 6) *hineingehen in* (loc.): अन्वीय (= अनुप्रविश्य Schol.) Bhâg. P. 10,46,31. — 7) *kennen* (= ज्ञा Schol.): अन्वयन्ति Bhâg. P. 10,87,19. — अन्वीत = अन्वित 1): मुदा रमणामन्वीतम् — कर्तुम् *mit Wonne zu erfüllen* Spr. 4729.

— समनु, पर्वभोगसमन्वित *versehen mit, wozu hinzugefügt —, addirt worden ist* Weber, Gjot. 72.

— अप 1) ṚV. Prât. 10,14. Z. 9 lies *verschwinden* st. *abgehen, fehlen* und füge पृथक् nach ऽपैति hinzu. — अपेत *geschwunden* ṚV. Prât. 11, 12. प्रकृतेरपेता: स्वरा: so v. a. *unnatürliche* Varâh. Bṛh. S. 90,2. को हि नाम शरीराय धर्मापेतं समाचरेत् so v. a. *ein Unrecht* Spr. 348.

— व्यप, व्यपेत *getrennt* (Gegens. सहित) Spr. 4268.

— अपि 3) अपियन्त् *vergehend* (Gegens. उद्यन्त्) Bhâg. P. 10,14,22.

— अभि 1) यदाभ्येति und अभितरामेति *wenn die Sonne hervor —, näher herankommt* d. h. *am Himmel herauf* Ait. Br. 3,44. — 4) Z. 3 streiche ते vor नयनविषयं. Statt अभ्येति ist, wie Stenzler bemerkt, wohl mit Mallin. अत्येति zu lesen. Der Sinn der Stelle ist nach ihm: *wenn du auch zu einer anderen Zeit* (d. h. *am hellen Tage*) *dahin kommst, so musst du doch so lange verweilen, bis die Sonne den Gesichtskreis überschreitet* (d. h. *bis sie untergeht und in der Abenddämmerung das Opfer vollzogen wird*). — 7) *erkennen*, pass. अभीयते Bhâg. P. 10,38,11.

— समभि 3) *Jmd* (acc.) *zu Theil werden:* यत्करोत्यहितं किंचित्कस्यचिन्मूढमानस: । तं समभ्येति तन्नूनम् Spr. 4764.

— अव 3) ताँल्लोको ऽयमवैति लोकतिलकान्स्वप्ने ऽप्यजातानिव *dieser betrachtet die Welt als nicht da seiend* Spr. 2511. इत्यवयन्त्यबुधा: Bhâg. P. 10,87,37. *verstehen*, mit einem infinit. Kathâs. 96,35.

— अन्वव 3) *sich einlassen in* (acc.): प्राज्ञ एषां कलङ्कं नान्ववैति MBh. 12,11033. — 4) *Etwas erlernen* (acc.): यज्ञो दानमध्ययनं तपश्च चत्वार्येतान्यन्ववेतानि सद्भि: । दम: सत्यमार्जवमानृशंस्यं चत्वार्येतान्यनुयान्ति सन्त: MBh. 5,1236. 1235.

— उपाव 1) नितरामर्चिरुपावैति *die Flamme zieht sich nach unten, sinkt zusammen* TBr. 2,1,10,2.

— प्रत्यव *sich vergehen, sündigen:* ननु विहिताकरणात्प्रत्यवैतीति कुतो ऽवसितम् Mit. III,43,a,3. — Vgl. प्रत्यवाय.

— व्यव Ait. Br. 3,14. — Vgl. व्यवाय.

— समव, समवेत *in Etwas enthalten, inhärirend:* कार्ये Tarkas. 22. Sarvadarçanas. 106. 145,10. fgg. समवेतार्थ (वचस्) *inhaltsreich, sinnvoll* Bhâg. P. 10,85,22. — Vgl. समवाय, समवायिन्.

— आ 1) तावृमेत्य पुनक्ति शशाङ्क: Varâh. Bṛh. S. 47,18. — 3) स्वरयोर्मध्यमेत्य *zwischen zwei Vocale zu stehen kommend* ṚV. Prât. 1,11. योगं समेत: Varâh. Bṛh. S. 24,29. मूलकृच्छ्रमेत्य Daçak. in Benf. Chr. 189,4. Statt एय्युष: R. 2,65,28 lesen die edd. Bomb. und Gorr. (2,67, 22) ईयुष:; der Schol.: उपेयुष: (sic) प्राप्तस्य.

— उदा, उदेयिवंस् *hervorgegangen, entstanden, geboren* (= उदित Schol.) Bhâg. P. 10,31,4.

— प्रत्या, प्रत्येयाय स्वकं धाम Bhâg. P. 11,13,42.

— समा 1) व्रजतु तव निदाघ: कामिनीभि: समेत: (समेतम् v. l.) *im Verein mit* Ṛt. 1,28.

— परिसमा *umkehrend sich wohin* (acc.) *begeben* Bhâg. P. 10,66,40.

— उद् 2) *heliakisch aufgehen* Varâh. Bṛh. S. 7,19. 9,11. 14. 20,8. उदयन्ते 13,4. — 3) उद्यन्त् *hervorgehend, entstehend* (Gegens. अपियन्त्) Bhâg. P. 10, 14,22. — 5) उदितपुष्पवना भुव: so v. a. *üppig geworden* (उदित = ऊर्जित Mallin.) Kir. 5,5. समूलघातमघ्नत: परान्नोद्यन्ति मानिन: । प्रध्वंसितान्धतमसस्तत्रोदाहरणं रवि: ॥ *sich erheben* so v. a. *stolz thun* (zugleich *aufgehen* von der Sonne) Spr. 5177. *aufsteigen* so v. a. *wachsen, an Zahl zunehmen:* चतुरुत्तरमुद्यन्ति पञ्च छन्दांसि तानि ह ṚV. Prât. 17,11. उदित im Gegens. zu शान्त Verz. d. Oxf. H. 229,b,29. 32. Das Beispiel Bhartr. 3,41 (wo बाध: को ऽपि vor स hinzuzufügen ist) gehört zu 3); vgl. Spr. 1995.

— अभ्युद् 1) अरुणो ऽभ्युदयं चक्रे ताम्रीकुर्वन्निवाम्बरम् MBh. 7,8458. अभिनिर्मुक्त: (d. i. अभिनिम्रुक्त:) सूर्यो वाभ्युदित: Bhâg. P. 11,26,8. *heliakisch aufgehen* Varâh. Bṛh. S. 6,7.

— प्रोद्, प्रोद्यत्प्रौढप्रियङ्गु Spr. 1928.

— समुद् 4) प्रज्ञाविक्रमभक्तय: समुदिता येषां गुणा भूतये *vereinigt* Mudrâr. 7,9. — 5) गुणसमुदितेषु पुरुषेषु Spr. 5366. — Vgl. समुदय, समुदाय.

— उप 1) वनमेक उपेयिवान् *begab sich* N. 13,32. अस्तमुपैति *geht* (heliakisch) *unter* Varâh. Bṛh. S. 12,21. मात्राविशेष: प्रतिवृत्त्युपैति *eintreten, sich einstellen* ṚV. Prât. 13,18. Sp. 768, Z. 7 lies 53,11 st. 53, 1. R. 2,54,33 hat die ed. Bomb. richtig उपेयुष:. — 3) दिव्यवर्षसहस्रं प्रमोदनिद्रामुपेया: Sâh. D. 31,11. Z. 2 vom Ende lies पुनर्नवत्वमुपेयुष: (so die ed. Bomb.) — 6) *einstimmen, einfallen* (vgl. उपाय 2.): निधनम् Çâñkh. Çr. 8,10,5. 10,21,12. — 7) *erreichen* (mit dem Verstande), *begreifen:* न वस्तु नाकारमुपैति बुद्धि: Sarvadarçanas. 84,3. — उपेत 1) *gekommen um Schutz zu suchen:* °वत्सल Spr. 3937. राशिमुपेत: *gekommen in* so v. a. *stehend in* Varâh. Bṛh. S. 104,29. — Vgl. उपाय fg., उपायिन् fg., उपेतर् fg., उपेय.

— अध्युप, auch die ed. Bomb. अभ्युपैष्यति.

— अभ्युप 1) *Jmd* (acc.) *entgegengehen* Bhâg. P. 10,71,38. गृहमभ्युपेत: so v. a. *stehend in* Varâh. Bṛh. S. 104,42. अभ्युपेत am Ende eines comp. *versehen mit* 21,38. Das letzte Beispiel gehört zu 3). — 2) विवृद्धिमभ्युपैति Varâh. Bṛh. S. 75,10. Hit. III, 61 gehört zu 1); vgl. Spr. 1489. — 3) *zugeben:* अभ्युपेयते 3. sg. pass. Sarvadarçanas. 52,21. 71,6. 94,5.

— समोप, बलवीर्यसमोपेत R. 7,37,5,10.

— प्रत्युप vgl. प्रत्युपेय.

— व्युप *sich vertheilen in* oder *über Etwas* Kâth. 29,7.

— समुप 1) ṚV. Prât. 18,32. — 3) विवृद्धिं समुपैति Varâh. Bṛh. S. 24,11. दोषान् *die schlechten Folgen erfahren* 46,37. मृत्युम् 69,26.

— नि, भङ्गं नीयात् Çâñkh. Br. 4,1.

— निस्, निर्यद्वक्त्रानलार्चिस् ungenau st. वक्त्रनिर्यदनलार्चिस् Vid. 97. — Vgl. निरय.

— परा 3) परेयिवंस् = परेत Bhâg. P. 12,3,14. — Vgl. परायण.

— संपरा abscheiden, sterben: संपरेते पितरि Bhâg. P. 5,2,22. 10,44,38.

— परि 1) दक्षिणाय प्रथमं प्रश्नमाह प्रदक्षिणं तत ऊर्ध्वं परीयुः RV. Prât. 15,13. पर्यायम् absol. Pańkav. Br. 9,1,3. — परीत 3) वनं दावपरीतम् Varâh. Brh. S. 24,15. कालधर्मणा MBh. 14,1584. Hariv. 4761. — 5) die ed. Bomb. gleichfalls परीत, welches Nîlak. das erste Mal durch व्याप्त, das 2te Mal durch परितः प्राप्तः erklärt. — Vgl. पर्यय fg., पर्याय, पर्यायिन्.

— अनुपरि umkreisen Bhâg. P. 5,22,16.

— विपरि fehlschlagen, sich als verkehrt herausstellen Mâlatîm. 88, 12. fg. विपरीत im umgekehrten Fall sich befindend Varâh. Brh. S. 17, 11. das Gegentheil thuend 44,19. 52,9. 68,26. °रत (wenn der Mann unter der Frau liegt) Râǵa-Tar. 5,372. — Vgl. विपर्यय.

— पला und प्रपला vgl. noch u. पलाय्.

— प्र 1) Z. 3 प्रेहि ed. Bomb. — 2) Z. 3 lies प्रेहि प्रेहि; Z. 3 vom Ende प्रेहि माम् MBh. ed. Bomb. 1,6390 (so zu lesen st. 3690.) — Vgl. प्राय, प्रायण, प्रायस्.

— अभिप्र 2) इत्यभिप्रेत्य मनसा Bhâg. P. 11,23,31. hinter Etwas kommen, erfahren: इत्यभिप्रेत्य 10,41,49. नृपतेरभिप्रायम् 49,30. — 3) einwilligen in (acc.): तदभिप्रेत्य Bhâg. P. 10,86,26. — अभिप्रेत 3) die letzte Stelle gehört zu 1); sie lautet: कथय वासु केनांशेनार्थकामातिशायी धर्मस्तवाभिप्रेत इति angenommen, gehalten für; Benfey fasst अभिप्रेत als loc., da er für diese Stelle ein n. in der Bedeutung opinion annimmt. — Vgl. अभिप्राय.

— विप्र Z. 3 विप्रेहि ed. Bomb.

— संप्र scheinbar in सम्प्रेत्य jenseits, im andern Leben MBh. 13, 2980; es ist aber mit der ed. Bomb. स प्रेत्य zu lesen.

— प्रति 1) तथा तैरूपयातैश्च प्रतियद्भिश्च (so die ed. Bomb.) heimkehrend MBh. 2,475. — 4) न्यायैर्मिश्रानपवादान्प्रतीयात् RV. Prât. 1,13. 2,2. 6,9. ह्रस्वग्रहणे दीर्घप्लुतौ प्रतीयात् VS. Prât. 1,63. med. प्रतीयेत Ind. St. 5,316. न मे प्रत्येषि चेत् wenn du mir nicht traust Kathâs. 60, 136. — pass. Sâh. D. 115,9. प्रतीयमानः शनैश्चरः bekannt als Bhâg. P. 5,22,16. प्रतीयते Hit. III,96 falsche Lesart für प्रतायते; vgl. Spr. 335. — प्रतीत 1) न तु प्रतीतमेवैतत् सार्थवाक्यस्यार्थपतेर्विमर्दको बहिश्चराः प्राणा इति dir ist aber nicht bekannt, dass u. s. w. Daçak. in Benf. Chr. 192,1. — Vgl. प्रतीति, प्रत्यय, प्रत्ययन, प्रत्यायक, प्रत्येतव्य.

— संप्रति wiederkehren: संप्रतीतस्मृति Bhâg. P. 10,15,51.

— प्ल (= प्र) s. प्लाय्.

— वि Z. 1 füge 1) nach वि hinzu. वियत्ति Bhâg. P. 11,17,52. — 2) स्तेनाग्निं व्ययाव Pańkav. Br. 14,6,6. — Vgl. वियत्, व्यय u. s. w.

— अनुवि sich ausbreiten TBr. 1,5,10,4.

— परिवि vgl. परिव्यय.

— सम् 2) को ऽन्यत्समीयाच्छरणम् Bhâg. P. 11,29,38. समीयमान Pańkat. I, 84 ist wohl auf समीप् (von सम) zurückzuführen; vgl. Spr. 280. — 4) übereinkommen, übereinstimmen mit (instr.): ययोश्चित्तेन वा चित्तं निभृतं निभृतेन (so die ed. Bomb.) वा। समेति प्रज्ञया प्रज्ञा तयोर्मैत्री न जीर्यति॥ MBh. 5,1493. — intens. erscheinen, sich darstellen: यथा हिरण्यं बहुधा समीयते Bhâg. P. 12,4,30. — Vgl. समय, समाय, समिति.

— अनुसम् 1) zu Jmd (acc.) treten um ihm zu dienen: यथा गृहानितं कर्मणानुसमियात् Ait. Br. 2,31.

— अभिसम् vgl. अभिसमय.

इंरेज m. ein Engländer Merutantra 23 im ÇKDr.

इक्कट vgl. उत्कट.

इक्षु 1) Z. 4 streiche VS. 25,1. — 3) Augenwimper VS. 25,1. TS. 7,3,16,1. Kâth. Açv. 3,8.

इक्षुदण्ड (इक्षु + द°) m. n. Zuckerrohrstengel Spr. 4158. Vrddha-Kân. 9,13.

इक्षुभक्षिका (इक्षु + भ°) f. das Kauen von Zuckerrohr Sch. zu P. 3,3,111. Siddh. K. zu P. 2,2,16.

इक्षुभक्षित (इक्षु + भ°) adj. an Zuckerrohr kauend; f. आ und ई Vop. 4,21.

इक्षुभञ्जिका (इक्षु + भ°) f. das Brechen von Zuckerrohr, Bez. eines best. Spieles Verz. d. Oxf. H. 218,a,6.

इक्षुमती Varâh. Brh. S. 16,4.

इक्षुवती (von इक्षु) f. N. pr. eines Flusses Kathâs. 73,97. — Vgl. इक्षुमती.

इक्ष्वाकु Z. 1 zu lesen इक्ष्वाकुँ 1) m. N. pr. eines Mannes u. s. w. Beim Schol. zu P. 6,4,174 ist vom zweifachen Accent des Wortes ऐक्ष्वाक die Rede. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Brh. S. 5,75. 9,17. sg. der Fürst der Ikshvâku 11,58. Sp. 778, Z. 3 v. u. die aus dem Bhâg. P. citirte Stelle steht 9,6,4.

इङ्कुम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,41.

इङ्ग् caus. 2) Ind. St. 8,120.

— उद् 1) TBr. 1,1,8,6. Z. 2 lies सव्ये st. सत्ये.

— वि schwingen: वींङ्गित (so im Comm., वीङ्कित im Text) TBr. 1,1,8,6.

इङ्ग vgl. निरिङ्ग.

इङ्गन 1) Regung, Bewegung: अनिङ्गन unbeweglich Gaudap. Kârikâ 46 zur Mând. Up. — 3) f. आ Bezeichnung: ऐश्वर्यस्य समग्रस्य वीर्यस्य यशसः श्रियः। ज्ञानवैराग्ययोश्चैव षण्णां भग इतीङ्गना॥ VP. bei Kull. zu M. 1,2.

इचिकिल Halâj. 3,56.

इच्छक s. किमिच्छक.

इच्छा vgl. निरिच्छ, मदेच्छ, यथेच्छम्.

इच्छाभरण (इच्छा + आ°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 54,193.

इच्छाराम m. N. pr. eines Autors Hall 93. °स्वामिन् 129.

इच्छारूप (इ° + रूप) n. Wunschgestalt, Bez. der ersten Manifestation der göttlichen Macht bei den Çâkta, Wilson, Sel. Works 1,242.

इज् (von यज्) in ऋत्विज्.

इज्य adj. zu verehren, das Object der Verehrung Weber, Râmat. Up. 288. fg. °दृष्टि Bhâg. P. 10,86,55. = पूज्यबुद्धि Schol. — 1) a) Bhâg. P. 11,12,23. Vgl. अमरेज्य, असुरेज्य, देवेज्य. — c) Gottheit Bhâg. P. 10,80, 13. — 2) a) Bhâg. P. 10,80,34. °शील Halâj. 2,265. इज्या नाम देवतापूजनम् Sarvadarçanas. 55,20. als einer der 5 Theile des उपासन Gottesdienstes 17. — Vgl. कपीज्य.

इटत, Aufrecht hat इट; vgl. ऐटत.

इटत् Pańkav. Br. 14,9,16.

इठिमिका, Weber's Erklärung des Wortes s. Bhag. 404, Anm. 6.

इड und इल (इला als Weib) m. N pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,25. 41, *b*, 40. 345, *b*, 30. Kathâs. 89, 85. fgg. ein Sohn Kardama's R. 7,87,3. fgg. 88,7. 89,23. 90,7.

ईडप्रजस् adj.: सं पश्यामि प्रजा ग्रहमिडप्रजसो मानवीः TS. 1,5,6,1. nach dem Comm. so v. a. धेनोरपत्यानि.

इडविडा f. 1) *eine Art Ziege* (बस्तजाति Schol.) Bhâg. P. 9,19,9. इडिविदा Burn. Vgl. इडिक्का. — 2) N. pr. einer Tochter Trṇabindu's und der Apsaras Alambushâ Bhâg. P. 9,2,31. Mutter Kubera's 4,1,37. — Vgl. ऐडविड.

इडा 2) wird durch fünfmaliges Abtheilen aus allen Havis gewonnen Kâtj. Çr. 3,4,6. S. 261,18. eine weitere Fünftheilung aus der इडा heisst ग्रवान्तरेडा Ind. St. 9,225. — 3) *Rede* Bhâg. P. 10,13,64. — 5) बद्धवत्सा इला इव MBh. 5,4625. — 6) Tochter Manu's TBr. 1,1,4,4. Ind. St. 3,463. इला = सुद्युम्न Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,38. = इल ein Kind Kardama's; s. oben u. इड. — 7) Bez. *einer best. Arterie auf der linken Seite des Körpers* Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,4. 104,*b*,41. 107,*b*, No. 167. 236,*b*,4. 5. 337,*b*,1. 3. Aufrecht, Halâj. Ind. — 8) इडानां संतारः N. eines Sâman Ind. St. 3,207,*a*. — इड् und इडा werden eingefügt in die Sâman, daher ग्रध्यर्धेड d. i. इडिडा u. s. w.; vgl. ग्रध्यर्धेड, ग्रष्टेड, ऊर्ध्वेड, चतुरिड, त्रीड, द्विरिड, प्रतीचीनेड, षडिड als Namen von Sâman (Pańkav. Br. 10,11,1. 12,5,24. 13,5,21).

इळादध s. u. इलादध.

इडावत् 3) *das Wort* इडा *enthaltend* Pańkav. Br. 6,9,23.

इडिक्का H. an. 4,224. Med. j. 120. — Vgl. इडविडा.

इडिविदा s. u. इडविडा 1).

इत् vgl. दिवित्.

इतर, इतरद् Çat. Br. 13,8,2,9. — 1) Z. 3 vom Ende lies 141,12 st. 12,13. — 2) *gewöhnlich, gemein:* °फणिन् *eine gewöhnliche Schlange* im Gegens. zu वनिताभोगिन् *eine Schlange von Weib* Spr. 142. इतरेन्धन im Gegens. zu ग्रगुरु 132. *gemein, niedrig:* ग्रयुद्धमनसो भीतानस्मान्हंसि यथेतरः R. 7,8,3.

इतरजन, ग्रात्मानं चेतरं जनम् Spr. 2838.

इतरत्र (von इतर) adv. *im andern, beim andern:* पूर्वे, इतरत्र, उभयोः Ind. St. 8,296. पूर्वार्धे, इतरत्र 303. *bei Andern* Bhâg. P. 2,9,16. *anderswo* 12,12,65 (= शास्त्रान्तरे Schol.). *sonst* Jogas. 1,4.

इतरथा *sonst* Çiç. 9,13.

इतरपाणि (इ° + पा°) m. *die linke Hand* Âçv. Grhj. 4,7,13, ohne dass vorher die rechte erwähnt wäre.

इतराङ्ग (इतर + ग्रङ्ग) n. *ein Hilfsmittel zu etwas Anderem* Sâh. D. 266.

इतरेतर, इतरेतरतम् *bald hierhin, bald dorthin:* नात्मनः कामकारो हि पुरुषो ऽयमनीश्वरः। इतरेतरतश्चैनं (v. l. für इतश्चेतरतश्चैनं) कृतान्तः परिकर्षति ॥ Spr. 4384.

इतरेतराश्रय m. im Njâja Bez. *einer der 11 Arten des* Tarka (eig. ein logischer Fehler) Sarvadarçanas. 113,22. — Vgl. परस्पराश्रय.

इतस् 1) *b*) इतो जनात् so v. a. *von mir* Daçak. in Benf. Chr. 182,2. — 2) Sp. 787, Z. 11 lies इतः st. इतो.

इतासु TS. 7,2,2,5.

1. इति 3) Beispiele, in denen इति aus metrischen Rücksichten nicht an der ihm gebührenden Stelle steht: मन्यन्ते वै पापकृतो न कश्चित्पश्यतीति नः (d. i. पश्यति न इति) Spr. 2126. ग्रात्मोदयः परग्लानिर्द्वयं नीतिरितीयती 335. जगादोच्चैः प्रयाहीति मूलं निशुम्भयोः u. s. w. Mârk. P. 86,6. ग्रब्रुवन्नम्ब नः किंचिद्दत्त्यं देहीति तत्त्तणम् (d. i. देहि तत्त्तणमिति) Kathâs. 29,130. 52,251. 120,99. 124,155. Bhâg. P. 11,14,16. किमेतां कन्यकां त्विषम्। मत्वेति (d. i. इति मत्वा) Kathâs. 13,99. 55,94. 62,135. इत्यचिन्तयत् vor der directen Rede und इत्यालोच्य am Ende derselben 61,10. fg. — 7) इति होवाच राघवम् (es folgen nun die Worte) R. 7,96,14.

2. ईति TS. 4,7,5,2. दत्तिणेतो gegenüber उदग्गतो Weber, Ǵjot. 29. — Vgl. डुरिति.

इतिवृत्त Spr. 420. Sâh. D. 296. 330. °वृत्तिक Wassiljew 109.

इत्थंविध Bhâg. P. 10,80,43.

इत्थम् Z. 6 lies ग्रग्ने st. ग्रग्न.

इत्थंभाव Schol. zu Kâtj. Çr. 122,12. fg.

इत्मत् s. दिवित्मत्.

इत्यक N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 110,72. 112,7. 11. 210. fgg.

इत्यर्थ (1. इति + ग्रर्थ) adj. *diese Bedeutung habend* Schol. zu R. 1,72, 15 ed. Bomb.

इथिरेसु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,5.

इदु Z. 14 lies दीव्यः. — Vgl. auch चेदु.

इदंतन (von 2. इदम्) adj. *jetzig, jetzt lebend:* ग्रनेकधा कृताः पुत्रा ऋषिभिर्यैः पुरातनैः। न शक्यन्ते ऽधुना कर्तुं शक्तिहीनैरिदंतनैः ॥ Brhaspati bei Kull. zu M. 9,68. — Vgl. इदानींतन.

इदंता lies *das Diessein, haecceitas* und füge Sarvadarçanas. 14,6. 50, 15 hinzu.

1. इदम्, एतानीमानि च Ait. Up. 5,3. ग्रन्धं तम इवेदं स्यान्न प्रज्ञायेत किं च न *Alles um uns herum* Spr. 3495. Sp. 795, Z. 7 v. u. lies पत्तभिरेतच्चकार; Z. 9 v. u. lies एवमाह st. एवामाह.

2. इदम्, hierher könnte gestellt werden: नैतद्दौपयिकं राम यदिदं परितप्यसे *jetzt* oder *so* R. 2,53,31.

इदंमधु (1. इदम् + मधु) n. N. eines best. Liedes TS. 7,5,10,1.

इदादिक adj. *mit* इदा *beginnend:* वत्सर d. i. इदावत्सर Varâh. Brh. S. 8,24.

इदानींतन Spr. 4235. Sarvadarçanas. 137,12.

इदावत्सर TBr. 1,4,10,1. 3,10,4,1. Kâth. 13,15. 39,6. 40,6. Pańkav. Br. 17,13,17. Pâr. Grhj. 3,2. Taitt. Âr. 4,19,1; vgl. Weber, Nax. 2, 298. Davon adj. °वत्सरीय Kâth. 13,15.

इदासंवत्सर m. = इदावत्सर Weber, Ǵjot. 35.

इडुवत्सर TS. 5,5,7,3. 4. TBr. 3,10,4,1; vgl. Weber, Nax. 2,298.

इद्धदीधिति (इद्ध + 2. दी°) m. *Feuer* Spr. 4700.

इद्वत्सर TBr. 3,10,4,1. Pâr. Grhj. 3,2. Taitt. Âr. 4,19,1. Varâh. Brh. S. 8,24 (उद्वत्सर v. l.); vgl. Weber, Nax. 2,298.

1. इध् Z. 6 lies ग्रग्निमींधे st. ग्रग्निर्मींधे.

— परि vgl. परीध्य; — प्रति vgl. प्रतीन्धक; — सम् Z. 8 lies 113,9 st. 110,9.

इध्मवाह Sohn des Drdhakjuta und Verfasser von RV. 9,26. Bhâg. P. 1,19,9. 4,28,32.

इन m. 1) *ein reicher Mann* Halâj. 2,201. *Herr, Gebieter* 5,39. Krshna so genannt Bhâg. P. 10,6,22. जगदिन 70,27. Vgl. नदीन, मद्दीन. — 3)

die Sonne Halâj. 1,35. *ein* Aditja Weber, Râmat. Up. 311.

इन्दिन्दिर vgl. इन्दीवर *Biene.*

इन्दिरा Bhâg. P. 10,31,1. अत्र देवो महाविष्णुरुच्यते शक्तिरिन्दिरा Verz. d. Oxf. H. 149,a,33. fg.

इन्दीवर 1) Bez. *der Blüthe*, nicht *der Pflanze*, die इन्दीवरिणी heisst; vgl. अब्ज und अब्जिनी, पद्म und पद्मिनी u. s. w. आमीलतलोचनेन्दीवर Daçak. in Benf. Chr. 199,4. °दल *ein Blüthenblatt des blauen Lotus* Spr. 429. — Z. 2 vom Schluss lies 3) f. st. 2) f. — 4) m. *Biene* (vgl. इन्दिन्दिर) Git. 7,42.

इन्दीवरप्रभा (इ° + प्र°) f. N. pr. einer Tochter Kaṇva's von der Menakâ Kathâs. 94,33.

इन्दीवराक्ष (इ° + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 113,9.

इन्दु 1) = बिन्दु *Tropfen* und als solcher Bez. *des* Anusvâra Weber, Râmat. Up. 314. fg. — 2) als *Mond* Bez. *der Zahl eins* Weber, Ǵjot. 101. Nax. 2,382.

इन्दुकर (इन्दु *Mond* + कर *Strahl*) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 312,a, No. 745. 357,b, No. 851.

इन्दुकलश (इ° + क°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 72,162.

इन्दुकेशरिन् (इ° + के°) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 72,285.

इन्दुज 1) Varâh. Bṛh. S. 7,17.

इन्दुप्रभ (इ° + प्रभा) m. N. pr. eines Sohnes des Malajaprabha Kathâs. 72,219.

इन्दुप्रमति (इ° + प्र°) m. N. pr. eines Vâsishṭha Ind. St. 3,460 (°प्रमादि die Hdschr.).

इन्दुभवा (इ° + भव) f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 255,b,4.

इन्दुमत् 1) इन्दुमती वृत्तिः Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 161,b,3. — 2) b) N. pr. der Gattin eines fabelhaften Fürsten Ḱandrâvaloka Verz. d. Oxf. H. 153,a,4. eines andern Frauenzimmers Kathâs. 118,140.

इन्दुमित्र (इ° + मित्र) m. N. pr. eines Grammatikers Verz. d. Oxf. H. 161,b,4. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,84.

इन्दुयशस् (इ° + य°) f. N. pr. einer Tochter des Indukeçarin Kathâs. 72,286.

इन्दुराज (इ° + राज) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1483. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,21 (hier mit vorgesetztem भट्ट).

इन्दुलेखा (इ° + ले°) f. N. pr. einer Fürstin Kathâs. 85,4.

इन्दुशेखर N. pr. eines Kiṃnara Verz. d. Oxf. H. 128,a,3.

इन्द्र 1) a) als Grammatiker Verz. d. Oxf. H. 175,b,1. Sp. 803, Z. 21 lies 38,16 st. 18,36. — b) मखेन्द्रेण राजसूयेन Bhâg. P. 10,70,41. — 3) f. ई N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39.

इन्द्रकवि (इ° + कवि) m. N. pr. eines *Dichters* Verz. d. Oxf. H. 123,b,22.

इन्द्रकार्मुक (इ° + का°) n. *Regenbogen* Varâh. Bṛh. S. 30,31.

इन्द्रकील m. Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 33,22. 46,74. 89,19.

इन्द्रकुक्षि Lâṭj. 10,18,4. 8 bei Weber, Ǵjot. 39.

इन्द्रकेतु m. Indra's *Fahne* Bhâg. P. 10,54,56. — Vgl. इन्द्रध्वज.

इन्द्रक्रोश (इ° + क्रोश) m. N. pr. eines Ortes Pańkav. Br. 13,5,15.

इन्द्रचाप Varâh. Bṛh. S. 24,17. 47,19. 97,3.

इन्द्रच्छन्द m. so zu lesen st. इन्द्रच्छन्दस् n. Varâh. Bṛh. S. 81,31.

इन्द्रजाल 2) Spr. 4170. Verz. d. Oxf. H. 354,b,1. °विद्या 109,a,19. °ज्ञ *Gaukler* Varâh. Bṛh. S. 16,19.

इन्द्रजालिक Verz. d. Oxf. H. 354,b,9.

इन्द्रजालिन् = इन्द्रजालिक Kathâs. 83,37.

इन्द्रजित् Z. 4 lies Fürstensohn und Patron Keçavadâsa's st. Autor.

इन्द्रणात (इन्द्र + नत) adj. in Verbindung mit इषीका Bez. *einer best. Schilfart* Pańkav. Br. 15,5,19. Lâṭj. 4,1,7.

इन्द्रतनू (इ° + तनू) f. Bez. *best.* Ishṭakâ TS. 5,4,1,1.

इन्द्रतरु (इ° + तरु) m. *ein best. Baum* Varâh. Bṛh. S. 54,69.

इन्द्रतापन auch Hariv. 12698. Die neuere Ausg. liest hier und 190. 14290 st. dessen चन्द्रतापन.

इन्द्रतुरीय (इ° + तु°) n. Bez. *einer best. liturgischen Handlung* TBr. 1,7,1,3. Çat. Br. 5,2,4,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 15,2,1.

इन्द्रतेजस् (इ° + ते°) n. so v. a. वज्र Indra's *Donnerkeil* Bhâg. P. 10,59,11.

इन्द्रदमन (इ° + द°) m. N. pr. eines Asura Wassiljew 215.

इन्द्रदिन्नसूरि m. N. pr. eines der 7 Daçapûrvin bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,336.

इन्द्रद्युम्न 1) Verz. d. Oxf. H. 8,a,20. 77,b,14. Sp. 806, Z. 1 ist (भालुकि) zu streichen. — 2) °सरस् Verz. d. Oxf. H. 77,b,17.

इन्द्रद्विष्ट (इन्द्र + द्विष्ट) adj. Indra *verhasst, — unangenehm* ṚV. 9,73,5. MBh. 13,531. 567.

इन्द्रध्रुव (इ° + ध्रुव) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 49.

इन्द्रध्वज m. Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,51. 48,78. 59,14. °ध्वजोच्छ्राय 60,12. 97,8. °संपद् Titel des 43ten Adhjâja in Varâh. Bṛh. S. — Vgl. इन्द्रकेतु.

इन्द्रनीलमय (von इन्द्रनील) adj. *aus Smaragden bestehend* Bhâg. P. 10,69,9.

इन्द्रपाल (इन्द्र + पाल) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 280,b,7.

इन्द्रपुत्रा lies *Mutter* st. *Tochter.*

इन्द्रप्रमति Schüler Paila's Verz. d. Oxf. H. 54,b,19. इन्द्रप्रमिति Bhâg. P. 12,6,54. fg.

इन्द्रप्रमद Bhâg. P. 1,19,9.

इन्द्रप्रस्थ N. pr. eines heut zu Tage so genannten Ortes Verz. d. Oxf. H. 147,b, No. 315.

इन्द्रबाहु (इन्द्र + बाहु) m. du. Indra's *zwei Arme:* वृत्रस्येवेन्द्रबाहुभ्यां राहोरेकस्य विग्रहः R. 5,23,33. Nach dem Schol. *Sonne und Mond.* Die andere Recension (ed. Bomb. 5,21,32) liest richtig बाह्वोः st. राहोः.

इन्द्रभू (इन्द्र + 2. भू) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Kâçjapa Ind. St. 4,374.

इन्द्रमह, °महः प्रयोजनमस्य ऐन्द्रमहिकम् P. 5,1,109, Sch. *ein zu Ehren* Indra's *veranstaltetes Fest* (1. मह) AV. Pariç. 17. 19. MBh. 1,2361. Hariv. 4936; vgl. राजानश्च महं मम (d. i. इन्द्रस्य)। कारयिष्यन्ति च मुदा MBh. 1,2356.

इन्द्रमहकर्मन् m. = इन्द्रमहकामुक *Hund* Hâr. 239.

इन्द्रमहोत्सव (इन्द्र + म°) m. *ein zu Ehren* Indra's *veranstaltetes grosses Fest* Verz. d. Oxf. H. 35,a,18. महेन्द्रमहोत्सव Verz. d. B. H. 136,a,134 (dieselbe Stelle). — Vgl. इन्द्रोत्सव.

इन्द्रमातर् (इ° + मा°) f. Indra's *Mutter:* °तरो देवजामयः Verfasser

von RV. 10,153.

इन्द्रयज्ञ (इन्द्र + यज्ञ) m. *eine zu Ehren* Indra's *veranstaltete Feier* PÂR. GṚHJ. 2,15 bei WEBER, Nax. 2,331.

इन्द्रयाग (इन्द्र + याग) m. dass.: °भञ्जन Verz. d. Oxf. H. 26,*b*,42.

इन्द्रलुप्त n. HALÂJ. 2,450. — Vgl. ऐन्द्रलुप्तिक.

इन्द्रवंश Indra's *Geschlecht* VARÂH. BṚH. S. 104,18 mit Anspielung auf den Namen des Versmaasses (vgl. Ind. St. 8,378).

इन्द्रवज्र 1) n. *a) Donnerkeil* Ind. St. 8,371. ḰHANDOM. 27. VARÂH. BṚH. S. 104,34 (mit Anspielung auf 2.). — *b)* N. eines Sâman Ind. St. 3,207,*b*. — 2) f. N. des Metrums Ind. St. 8,371. ḰHANDOM. 27.

इन्द्रवन n. Indra's *Wald* (वन), N. pr. einer der Hauptorte, wo die Sonne verehrt wurde, Verz. d. Oxf. H. 31,*b*, N. 6.

इन्द्रवाटतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,17.

इन्द्रवारुणा n. *Koloquinthen-Gurke* (*die Frucht*) Spr. 4966. f. ई *die Pflanze* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 19,1,20.

इन्द्रशर्मन् (इन्द्र + श°) m. N. pr. eines Mannes; vgl. ऐन्द्रशर्मि.

इन्द्रशिर N. pr. einer Oertlichkeit Schol. zu R. 2,70,22. — Vgl. ऐन्द्रशिर.

इन्द्रसंजय (इन्द्र + सं°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,207,*b*.

इन्द्रसामन् n. desgl. ebend.

इन्द्रसिंह (इन्द्र + सिंह) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,23.

इन्द्रसेन 1) N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,42. = Bali BHÂG. P. 10,85,38. — 2) N. pr. der Gemahlin Mudgala's MBH. 3,10093. 4,651. HARIV. 6713.

इन्द्रसेना N. einer Göttin Ind. St. 9,98.

इन्द्रस्तोम N. eines Ekâha PAṄḰAV. BR. 25,1,1. 9.

इन्द्राग्निदैव adj. Indra *und* Agni *zur Gottheit habend:* das 10te Lustrum im 60jährigen Jupitercyclus VARÂH. BṚH. S. 8,45.

इन्द्राग्निदैवत n. *das unter* Indra *und* Agni *stehende* Nakshatra Viçâkhâ VARÂH. BṚH. S. 15,14.

इन्द्राणी 1) TBR. 2,4,2,7. unter den acht göttlichen Müttern Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, No. 5. N. der Dâkshâjaṇî in Devaloka 39,*b*,35. पत्नीन्द्राण्यो देवतास्य पत्नीन्द्रः P. 1,2,49, Sch. इन्द्राण्या उल्बजरायुणी N. zweier Sâman Ind. St. 3,209. इन्द्राण्या साम N. verschiedener Sâman ebend. — Vgl. महेन्द्राणी.

इन्द्राणीतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,37. 109,*a*,26.

इन्द्रायुध 1) VARÂH. BṚH. S. 11,9. Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,20. — 2) *ein Pferd mit schwarzen Flecken an den Augen* HALÂJ. 2,283; vgl. AUFRECHT ebend. im Index.

इन्द्रासन 1) Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,5.

इन्द्रासोमीय adj. *dem* Indra *und* Soma *geweiht* TBR. 1,7,2,3.

इन्द्रिय 3) *c)* β) श्रेष्ठ so v. a. *das Auge* Spr. 4195. — γ) Bez. *der Zahl fünf* VARÂH. BṚH. S. 77,23. — *d)* इन्द्रस्येन्द्रियम् N. eines Sâman Ind. St. 3,213,*a*.

इन्द्रियबोधिन् adj. = इन्द्रियबोधन SUÇR. 2,230,4.

इन्द्रियवत् *Sinnesorgane habend* BHÂG. P. 11,2,2. 8,4.

इन्द्रियार्थ, °गद्दन Spr. 571.

इन्द्रेश्वर (तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,28. 77,*b*,37.

इन्द्रेश्वरलिङ्ग n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,34.

इन्द्रोत (शौनक) Ind. St. 4,373. 385. — Vgl. ऐन्द्रोत.

इन्ध vgl. भ्राष्ट्रमिन्ध.

इन्धूक (सात्त्वाकीय) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3,460,7.

इन्वक 1) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,208,*b*. — 2) इन्वका f. pl. ein N. des Nakshatra Mṛgaçîrsha TBR. 1,5,1,1. WEBER, Nax. 2,300. 303. 370. 386.

इपाक्ष्णा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,6. — Vgl. इसपाक्षणा.

2. इभ Spr. 2620. — Vgl. गन्धेभ, दिग्गिभ.

इभनिमीलिका vgl. गजनि° unter निमीलिका.

इभप (2. इभ + 2. प) m. *Elephantenwächter* VARÂH. BṚH. S. 94,2.

इभावत् (von 1. इभ) m. N. pr. eines Mannes; vgl. ऐभावत.

इमामरू N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,6.

इम्मादिभारत्याचार्य und इम्मादिसच्चिदानन्दभारत्याचार्य m. N. pr. zweier Männer WILSON, Sel. Works 1,201.

इयत्ता, नास्तीयत्ता काचिदुल्कानिपाते so v. a. *die Entfernung lässt sich gar nicht bestimmen* VARÂH. BṚH. S. 30,32.

इयत् TBR. 1,1,4,1. 5,7. 9,4. इयति म ग्राम इयति नार्यरात्स्यामि so *weit* TS. 6,4,11,3. *nur so gross, nicht mehr als dieses* Spr. 335. 3753. इयता देव किं वनं त्यक्तुमिच्छसि *einer solchen unbedeutenden Sache wegen* KATHÂS. 60,53.

इरा auch *Speise* HALÂJ. 5,83. VIÇVALOKANA bei NÎLAK. zu MBH. 13,1853.

इरात्त n. ग्रग्रेरीलापाडम् oder इरात्तं पशानुगानम् N. eines Sâman Ind. St. 3,201,*a*.

इरामा f. N. pr. eines Flusses MBH. 3,12909 nach der Lesart der ed. Bomb., ई° ed. Calc.

इरावत m. N. pr. eines Schlangendämons (wohl = ऐरावत und nur aus metrischen Rücksichten verkürzt) R. 7,23,5,24.

इरावत् 2) MBH. 6,3977. — 3) *c)* VARÂH. BṚH. S. 16,27. — 4) m. *Meer* UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 2,28.

इरिण 3) GOBH. 2,3.

इरिमेद vgl. auch गिरिमेद.

इरेश (इरा = सरस्वती) m. ein Bein. Brahman's BHÂG. P. 10,13,57.

इर्वारुक zu streichen; vgl. u. मर्गवारु 2).

इलव nach SÂJ. so v. a. *Pflüger, Bauer.*

इलापड n. ग्रग्रेरीलापडम् N. eines Sâman Ind. St. 3,201,*a*. — Vgl. इलांद.

इलादध, इलादधो नाम यज्ञक्रतुस्तं दध्रा चरन्ति AIT. BR. 3,40. दर्शपूर्णमासविकृतिरूप एव कश्चिदिलादधनामको यज्ञो ऽस्ति SÂJ.

इलादुर्ग N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,19.

इलांद als N. eines Sâman Ind St. 8,108. PAṄḰAV. BR. 5,3,1.

इलावृत MBH. 6,233. BHÂG. P. 5,2,19. fg. 16,23. MÂRK. P. 60,7. Z. 1 lies Âgnîdhra's.

इलुवर्द m. neben बलिवर्द TBR. 3,8,20,5. Comm. giebt keine Erklärung.

इल्प vgl. KAUSH. UP. 1,5, wo richtig इल्य gelesen wird: इला पृथिवी तद्रूपत्वेन इल्य इतिनामा तरुः Comm.

इष्णीस m. *ein best. Fisch* Med. k. 229. — Vgl. इष्लिश.

इल्वलं Uṇâdis. 4,107. 1) *b*) Bhâg. 10,78,37.

इव 1) प्रावृड्विवाम्बुदानाम् *wie von Wolken in der Regenzeit* Hariv. 13084. प्रावृषि चाम्बु° die neuere Ausg.; die richtige Lesart ist wohl प्रावृषि वाम्बु°.

इशोन m. *Jesus* Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,36. 40. ईशोन 41.

I. 1. इष्. इषित 1) *ausgesprochen, verkündet* Bhâg. P. 10,87,36. 11,28, 35. — 2) *gesandt* Bhâg. P. 10,23,16. der Schol. nimmt ईषित an, welches er durch प्रेषित erklärt. — 3) परिश्रमेषित so v. a. *heimgesucht, gequält* Bhâg. P. 12,9,16. ईषितः गतः प्राप्त इत्यर्थः इषु सर्पणे इत्यस्मात् Schol.

— प्राभि s. प्राभ्येषण.

— अनु, स्वगृहे वेशवाटे द्यूतसभायामापणे च निपुणमन्विष्यन्नोपलब्धवान् Daçak. in Benf. Chr. 192,10.

— प्र 1) स मां प्रैषीत्सुरश्रेष्ठः Hariv. 9130. प्रैतीत् die neuere Ausg.

— अनुप्र caus. *Jmd zu Jmd hinsenden:* अनुप्रेषिता Kathâs. 77,56.

— परिप्र s. परिप्रेष्य.

I. 3. इष् 2) ते नेषुर्वरदानम् Hariv. 7967. नेषुस्तद्वरदानम् die neuere Ausg. अनाज्ञप्तस्तु सौमित्रे प्रवेष्टुं नेच्छयाम्यहम् (इच्छयामि = इच्छामि!) R. 7, 59,1,25. — 3) Varâh. Bṛh. S. 53,16. Sarvadarçanas. 141,9. Füge noch *annehmen* hinzu. — 4) *b*) न त्वात्मनः संप्रदानं धनरत्नवदिष्यते Spr. 4293. — *c*) Sarvadarçanas. 61,16.

— अनु *untersuchen* Kathâs. 112,150. — caus. *suchen:* अतिरमणीये काव्ये ऽपि पिशुनो दूषणमन्वेषयति। अतिरमणीये वपुषि व्रणमिव मक्षिकानिकरः॥ Spr. 3409.

— अभि *wünschen, wollen, beabsichtigen;* mit infin. Kathâs. 106,126. अभीष्टवर्षिन् *erwünschten Regen sendend* Spr. 1915.

— प्रति vgl. प्रतीष्कृत.

— वि *suchen* TBr. 2,7,12,2.

I. 4. इष् mit अनु, तिष्ठन्तं च शयानं च मृत्युरन्वेषते यदा Spr. 4127.

I. 5. इष्, स नष्टां गां क्षुधार्तो वै अन्विषंस्तत्र तत्र ह *suchend* R.7,53,10.

II. इष् vgl. गविष् und नेमनिष्.

इष 1) adj. *suchend* in गविष. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âtreja, Verfassers von ṚV. 5,7 (vgl. v. 10). Ind. St. 3,209,*b*.

इषंभर (इषम्, acc. von इष, + भर) m. *Hüter des Monats* Âçvina Bhâg. P. 12,11,43.

इषयु (von इषय्) adj. *frisch, kräftig* ṚV. 1,120,5.

इषव्य vgl. अनिषव्य.

ईषीका Uṇâdis. 4,21. 1) इषीकाटवी Bhâg. P. 10,19,2. इषीका = अत्युच्छ्रितघनतृणविशेष Schol.

इषु 4) Shaḍv. Br. 3,2.9. — 5) Bez. *der Zahl fünf* (wegen der 5 Pfeile des Liebesgottes, Sâh. D. 264. — 6) Bez. *einer best. Constellation* d. i. *wenn alle Planeten in den Häusern 4, 5, 6 und 7 stehen,* Varâh. Bṛh. 12,7; vgl. शर.

इषुमत् vgl. ऐषुमत.

इषुमाह्व (इषु + माह्व) m. *eine best. Pflanze* Hariv. 3843. = बाणासन Schol.

इषोवृधीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*b*. Pañkav. Br. 13,9,9.10.

ईष्कृति so v. a. निष्कृति und im Wortspiel mit diesem VS. 12,83.

1. इष्ट 1) *b*) VS. 1,22. neben अनिष्ट unter den 10 Arten von Tönen MBh. 14,1419. इष्टार्थ adj. *das gewünschte Ziel erreichend* MBh. 13,7606. von Vorzeichen und Erscheinungen = शुभ *günstig* Varâh. Bṛh. S. 43,61. 50,4. 53, 91. 93,4; vgl. नेष्ट. Z. 7 streiche 16,28. — 4) पूर्तमिष्टम् Bhâg. P. 7,15,29. हिंस्रं द्रव्यमयं काम्यमग्निहोत्राद्यशान्तिदम्। दर्शश्च पौर्णमासश्च चातुर्मास्यं पशुः सुतः॥ एतदिष्टं प्रवृत्ताख्यं हुतं प्रहुतमेव च। पूर्तं सुरालयारामकूपाजीव्यादिलक्षणम्॥ 48 fg. also *Opfer aller Art* (vgl. 2. इष्ट). Vgl. noch तस्मादिष्टश्च पूर्तश्च धर्मौ द्वावपि नश्यतः Mârk. P. 13,15.

इष्टका, पक्वेष्टका Varâh. Bṛh. S. 53,23. °संचय 89,1. इष्टकचित adj. *aus Backsteinen aufgeführt, mit Backsteinen belegt:* इष्टकचिते समन्तात्पुरुषनिखाते ऽवटौ तरुर्जातः। वामन एव हि धत्ते फलकुसुमं सर्वकालममलम्॥ Çârñg. Paddh. 82,234 bei Aufrecht, Uǵǵval. S. 188. इष्टकापूरण Ind. St. 3,269.

इष्टदेवता (1. इष्ट + दे°) f. *Lieblingsgottheit, die besonders verehrte Gottheit einer Person* oder *einer Secte, Schutzgottheit* Wilson, Sel. Works 1, 171. Vgl. अभीष्टदेवता Pañkat. 208,14.

इष्टर्ग, diese Lesung ist richtig; ausser TS. 3,1,2,1 auch 5,2,2,1 und TBr. 1,4,6,4. 5, wo der Comm. die untaugliche Erklärung giebt: इष्टमङ्गं विनाशयति, wo aber die Wurzel 4. अर्ज् richtig angenommen zu sein scheint. Vgl. अर्घ्ट्र.

इष्टसंपादिन् (1. इष्ट + सं°) adj. *das Gewünschte vollbringend:* विद्या *Zauberspruch* Kathâs. 92,35.

इष्टहोत्रीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*b*.

इष्टाकृत, die ed. Bomb. इष्टीकृत.

इष्टापूर्त, die von den Erklärern und Lexicographen angegebene Bedeutung wird an den meisten nachvedischen Stellen anzunehmen sein. Varâh. Bṛh. S. 56,2. °संपूर्ति Naish. 17,160; vgl. auch Çat. Br. 13,1,5, 6. TS. 1,7,3,3.

इष्टापूर्ति f. Verz. d. Oxf. H. 277,*a*, No. 654.

1. इष्टि 2) Z. 5 lies ऋभ st. ऋभ.

2. इष्टि, यज्ञेष्टिसक्ताः Varâh. Bṛh. S. 15,6. °कल्प Ind. St. 5,14. fg.

इष्टिका, die Bomb. Ausg. des MBh. liest 14,2633 इष्टका.

इष्टिकापुर n. N. pr. einer *Stadt* (पुर) Hall 4. 12.

इष्टिन् TS. 1,7,2,3. Kâth. 8,13.

इष्व, ईष्व liest Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,153.

इष्वर्ग vgl. oben u. इष्टर्ग.

इषियज्योतिस् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*b*.

इसकन्दर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,44.

इसफहाण *Isfahan* ebend. 338,*b*,41. — Vgl. इस्पाहण.

इसिरकार N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 339,*a*,5.

इस्फीव desgl. ebend. 338,*b*,44.

इह Sp. 834, Z. 23 lies अरण्ये st. अरण्य. इह = अस्मिन् in der Stelle: यदीह न प्रत्ययस्तद्रत्वा पृच्छत Uttararâmak. 90,5 (116,1).

इहलोक (इह + लोक) m. *die Welt hienieden, diese Welt:* इहलोकाय परलोकाय चाहितम् Spr. 3148. — Vgl. इहलोकस्थ unter इह 1) und ऐहलौकिक.

इहवत् (von इह) n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 13,9,26. इहवद्वैवोदासम्, इहवद्वामदेव्यम् und इहवद्वासिष्ठम् desgl. Ind. St. 3,209,*b*. 210,*b*.

ई

ईक्ष् 1) अक्षीवैक्षत्कटाक्षेपैः (कट = कटाक्ष) Bhâg. P. 10, 32, 6. ईक्षति 38,18. ईक्षता (दैवज्ञेन) Varâh. Bṛh. S. 51,1. 95,30. pass.: (तया) निजमैक्षि मन्दमनिशं निशितैः कृशितं शरीरमशरीरशरैः *wurde angesehen* —, *betrachtet* Çiç. 9,61. Auch vom *aspectus planetarum* Varâh. Bṛh. S. 21, 31. ईक्षित n. *Blick* Ind. St. 5,370. Varâh. Bṛh. S. 86, 6. — 2) act.: यद्देवेदं शस्त्रं प्रागैक्षाम Çâṅkh. Br. 19,10. — 3) जीवत्यनाथो ऽपि तदीक्षितो वने *sogar ein Schutzloser im Walde bleibt am Leben, wenn* (das Schicksal) *nach ihm sieht* (*ihn hütet*) Spr. 4496.

— अधि, es ist wohl die Lesart अपेक्षते vorzuziehen; vgl. Spr. 3195.

— अप 3) अनपेक्षमाणा पर्युत्सुकत्वम् Ragh. 5,67. — 4) कुहकचकितो लोकः सत्ये ऽप्यपायमपेक्षते *erwarten, vermuthen* Spr. 3195. — 5) नियोगश्च नियोज्यमपेक्षते *erheischt, setzt voraus* Sarvadarçanas. 125,21. 134,7. Vedântas. (Allah.) No. 112. स्वभावसुन्दरं वस्तु न संस्कारमपेक्षते *bedarf nicht des Schmuckes* Spr. 3331. अपेक्षित so v. a. *erforderlich* Sâh. D. 314. — Vgl. निरपेक्षित.

— अव 3) act. Varâh. Bṛh. S. 74,12. 104, 60. (राजा) राजधर्मानवेक्षन्वै ब्राह्मणैर्नैगमैः सह R. 7,59,1,2. — Vgl. दुरवेक्षित.

— न्यव *erwägen:* हेतुमद्ग्रहणीयं च कालापेक्षी न्यवेक्ष्य च MBh. 12,4975.

— प्रत्यव 2) प्रत्यहं प्रत्यवेक्षेत नरश्चरितमात्मनः *prüfen* Spr. 1848. — Vgl. प्रत्यवेक्षणा fgg.

— समव 1) Ṛt. 6,17. — 2) न च कश्चित्कृते कार्ये कर्तारं समवेक्षते *sich kümmern um* Spr. 3603. — Vgl. समवेक्षणा.

— उद् 2) उदीक्षत् partic. Bhâg. P. 11,30,44. — caus. *zusehen, warten:* कंचित्कालमुदीक्षय R. 7,37,3,2.

— उप 5) तैः स उपेक्ष्यते Spr. 4487. एतदुपेक्षितम् MBh. 5,7460. यः कार्यमुपेक्षेत् *vernachlässigen* R. ed. Bomb. 6,6,10. 7,84,14. अतीव गुणसंपन्नो न जातु विनयान्वितः । सुसूक्ष्ममपि भूतानामुपमर्दमुपेक्षते ॥ *dulden, leiden* Spr. 3414.

— निस्, तिर्यङ्मुखो नग्नामनिरीक्षन् Bhâg. P. 10,63,21. Auch vom *aspectus planetarum* Varâh. Bṛh. S. 40,2. 9. 104,52. — Vgl. निरीक्षक fgg.

— संनिस् *erblicken* Bhâg. P. 10,69,14.

— परि Pañkat. II,121 (Spr. 4329): कार्यान्वैरी परीक्ष्यते so v. a. *der Feind verräth sich durch seine Absichten.* — caus. Kâm. Nîtis. 4,27. — Vgl. परीक्षक fgg.

— प्र Z. 1 füge 1) vor प्र hinzu. — 1) प्रैक्षीत् Hariv. 9130, v. l. für प्रैषीत्. शक्तिः काप्यपरीक्षितास्ति स्वैरम् *ununtersucht, unbekannt* Spr. 3571. — Vgl. प्रेक्षक u. s. w.

— उत्प्र 2) lies *zurückdenken* st. *gewahr werden.* — 3) *uneigentlich* —, *bildlich* (ein Wort) *gebrauchen,* — (*Etwas*) *benennen* Sâh. D. 292,3. 7. 21. शशीत्युत्प्रेक्ष्य तन्वङ्गि त्वन्मुखं त्वन्मुखाशया । इन्दुमप्यनुधावामि Kâvjâd. 2,25. — Vgl. उत्प्रेक्षणा fgg.

— विप्र *betrachten* (?) Kathâs. 72,53.

— संप्र 2) MBh. 5,7070. Spr. 3482. 3951. — Vgl. संप्रेक्षक.

— प्रति 1) *erblicken:* पुमान्वा यदि वा कान्ता यस्य रूपं प्रतीक्ष्य किं । शिरः कम्पयते तस्य सुरूपं तद्विधीयते ॥ Prasaṅgâbh. 12,*b*. — 2) प्रतीक्षस्व कानिचिद्दिनानि Daçak. in Benf. Chr. 181,15. प्रत्यासन्नानपि सहायानप्रतीक्षमाणः 201,1. न व्याधयो नापि यमः प्राप्तं श्रेयः प्रतीक्षते Spr. 4356. LA. (II) 89,32. प्रतीक्षत् Bhâg. P. 10,62,11. प्रत्यैक्षन् 71,20. — Vgl. प्रतीक्ष fgg.

— वि 1) partic. वीक्षत् Bhâg. P. 10,47,57. वीक्षतस्ते *vor deinen Augen* 77,26. वीक्षती *betrachtend* 60,33. Auch vom *aspectus planetarum* Varâh. Bṛh. S. 40,13. 42,14. वीक्षित n. *Blick* Ṛt. 6,11, v. l. — 2) *durchsehen* so v. a. *lesen, studiren* Varâh. Bṛh. S. 51,44. — Vgl. वीक्षणा u. s. w.

— अभिवि 1) R. 3,53,62. — 3) richtig अभिवीक्षते ed. Bomb.

— सम् 1) Âçv. Gṛhj. 1,15 (1,15,8) gehört zu 2): अभिवादनीयं च समीक्षेत *auch einen Begrüssungsnamen denke er aus.* — 5) समीक्ष्य च समारम्भः *nach reiflicher Ueberlegung* Spr. 3769. — Vgl. समीक्षा.

— अभिसम् 3) Z. 2. fg. streiche pass.: und (sic), trenne तु von ऽभिसमीक्ष्य und lies Z. 3 17,15 st. 17,14.

— प्रसम् *lauern auf* Bhâg. P. 10,16,25.

— प्रतिसम् *ausharren* (= जीव् Schol.) Bhâg. P. 11,13,37. — Vgl. प्रतिसमाक्षणा.

ईक्ष 1) adj. *sehend, blickend;* s. तिर्यगीक्ष. — 2) *Masche:* तुदेक्ष जाल, Spr. 3999. ed. Bomb. des MBh. an beiden Stellen तुदाक्ष.

ईक्षक Gobh. 2,2,13.

ईक्षण 1) यावदीक्षणम् *einen Augenblick* Bhâg. P. 11,24,19.

ईक्षणीक m. = ईक्षणिक (aus metrischen Rücksichten) Varâh. Bṛh. S. 86,32.

ईक्षणीय adj. *zu sehen, sichtbar:* किं संगमेन तनयो यदि नेक्षणीयः *wozu der Beischlaf, wenn man keinen Sohn zu sehen bekommt?* Spr. 2791.

ईक्षा füge hinzu *Blick; Anblick, Betrachtung* und Bhâg. P. 10,15,50. 38,11. 70,43. 83,2. 86,52. 56. 11,7,44. 11,13. 22,18. 23,2. 29,42. 12,6,70.

ईक्षिन् *ein Auge habend für Etwas, sich kümmernd um:* परार्थेक्षिन् (Conj.) Spr. 1212.

ईङ्ख् mit प्र Spr. 1971. 2297. 2921. — caus.: वायुः प्रेङ्खयतु Çâṅkh. Çr. 17,16,7. ऊर्णायुं गन्धर्वमप्सरसां मध्ये प्रेङ्खयमाणाम् Pañkav. Br. 12,11,10.

— वि caus. *schaukeln:* व्येङ्खयताम् (so die Hdschr., vgl. वीङ्खित TBr. 1,1,8,6 im Text und वीङ्खित im Comm.) du. Pañkav. Br. 14,6,10.

ईङ्खन (von ईङ्ख्) n. *das Schaukeln:* प्रेङ्खेङ्खन Bhâg. P. 10,44,15.

ईज् *in Bewegung setzen, treiben.*

— अप med. *wegtreiben* Ṛv. 5,48,2. 6,64,3.

— सम् med. *zusammentreiben:* पूर्वेवाप्सु समीजमानः Ṛv. 6,29,5. = सम्यगयजन् Sâj.

ईड् ist eine Nebenform zu इष्, wie पीड् zu पिष्, मीड् (vgl. मीढम् und मील्) zu मिष्, मर्ड् zu मर्ष्. 1) *preisen:* गद्गदैलतैलया Bhâg. P. 10,13,64. — 2) *ertönen lassen:* ईडितवेणु Bhâg. P. 10,35,16. ईडित = वादित Schol.; vielleicht fehlerhaft für ईरित. — caus. *preisen:* गीर्भिर्वैष्णमीड-

यन् 2,25.

— सम् *preisen:* समीडिरे Bhâg. P. 10,11,51.

— प्रसम् *preisen* (einen Gott): प्रसमीडितुम् Bhâg. P. 6,16,32.

ईडितॄ (von ईड्) nom. ag. in der Lesart des AV. 4,31,4, wofür ṚV. ईळित hat.

ईति 1) Shaḍv. Br. 5,5. *Landplage, Alles was dem Getraide schädlich ist,* Varâh. Bṛh. S. 5,52. 54. 8,28. 44. 24,33. 46,42. gen. pl. ईतिनाम् aus metrischen Rücksichten Hariv. 12494. तु तथैव च st. ईतिनां तथा die neuere Ausg.

2. ईति = 1. इति R. 7,32,65.

ईदृत्त, f. आ Sâh. D. 290,15.

ईदृग्विध (ईदृश् + विधा) adj. *derartig* Kathâs. 56,188. Bhâg. P. 10,14,11.

ईदृश्, तदीदृग्घ्यूतकाराणां मायासाक्षयेर्गतिः Kathâs. 121,203. 56,307. 66,49. 72,129. In Max Müller's Grammatik § 275 wird fälschlich gelehrt, dass das fem. von ईदृश् u. s. w. ईदृशी u. s. w. laute.

ईद्धात् oder ईध्रात् indecl. Lâṭj. 5,11,11. निपातो ऽसंकल्पिते ऽर्थे Schol.

ईध्रिय adj. *zum heitern Himmel gehörig* u. s. w. TS. 4,5,7,2 (वीध्य VS.); vgl. αἴθριος.

ईध्य VS. Prât. 6,28 aus वीध्य VS. 16,38 herausgenommen.

ईनिधनमाङ्ग्येदोह्म् und ईनिधनं मार्गीयवम् Namen von Sâman Ind. St. 3,209. Pañkav. Br. 21,2,1.

ईर् Z. 1 streiche sg. und. — 3) Z. 2 lies गातुमैरत्. — caus. 1) *ertönen lassen:* वेणुम् Bhâg. P. 10,35,2. दुन्दुभयो देवगणेरिताः 77,37. ईरयन्सुमहाघोरशब्देन प्रदिशो दिशः 7,21. pass. *genannt werden* 11,5,26. Sp. 847, Z. 8 lies प्रेदाप: st. प्रेदाष:.

— अभि caus. *herbeischaffen:* अभि कामंमीरयन् TBr. 2,5,4,5.

— व्यव caus. *zertheilen:* तदन्तरिक्षं व्यवैरयत TS. 7,1,5,4.

— आ 1) Z. 5 lies 3,60,3 st. 3,6,3.

— उद् 3) उदीर्ण = उदार Halâj. 2,201. — caus. *ertönen lassen:* वेणुम् Bhâg. P. 10,15,2.

— अभ्युद्, इति धनवत्याभ्युदीरिते *nachdem sie so geredet hatte* Kathâs. 107,114.

— प्रत्युद् *dagegen ertönen lassen, erwiedern:* एतावदनुवादपरिभाषया प्रत्युदीर्य Bhâg. P. 5,10,15.

— समुद् caus.: वायुना समुदीरिताः (शराः) MBh. 5,7152. — Vgl. समुदीरण, समुदीर्ण.

— प्र caus.: प्रेरितकृपः (so ist mit der ed. Calc. zu lesen) *angetrieben* Râga-Tar. 5,329. पवनाघातप्रेरिता नौरिवार्णवे *getrieben* 330. प्रेरिता *angetrieben, aufgefordert zu sprechen* Daçak. in Benf. Chr. 182,1. — Vgl. प्रेरक fgg.

— अभिप्र vgl. अभिप्रेरण.

ईर (von ईर्) m. *Wind:* °ज *der Sohn des Windes* d. i. Hanumant Weber, Râmat. Up. 310. °पुत्र dass. 297

ईरण 3) n. *das Verkünden:* वचसा मद्गुणेरणम् Bhâg. P. 11,19,22.

ईरामा, इरामा ed. Bomb.

ईरिण Bhâg. P. 11,21,8.

ईरुगवदण्डनाथ m. N. pr. eines Lexicographen Verz. d. Oxf. H. 193, *b*, No. 441.

2. ईर्म 2) m. Pañkav. Br. 4,2,10. 21,1,7. Schol. zu Kâtj. Çr. 6,1,8.

ईर्मन् = 2. ईर्म in दक्षिणेर्मन्.

ईर्या, zu °पथ vgl. Dhammapada Schol. S. 81,19.26. Bei den Ǵaina ist ईर्या *vorsichtiges Gehen, so dass man keinem lebenden Wesen dabei ein Leid zufügt,* Sarvadarçanas. 39,2. 5 (ईर्ष्या gedr.).

ईर्वारु Hâr. 256. Halâj. 2,54, v. l.

ईर्षा, MBh. 3,15456 liest. die ed. Bomb. richtig ईर्ष्या.

ईर्षालु, die Ausg. 2,229 richtig ईर्ष्यालु ohne Angabe einer v. l.

ईर्षित ist an der angeführten Stelle n. und bedeutet *Eifersucht;* vgl. Spr. 5373.

ईर्षु, die ed. Bomb. des MBh. an der ersten Stelle richtig ईर्ष्यु.

ईर्ष्य्, त्रयं न च यदीर्ष्यति (Conj.) चित्रमेतत् Spr. 1070.

ईर्ष्या Z. 2 füge 2. nach शमय hinzu. सेर्ष्यम् adv. Pañkat. 27,10. ईर्ष्या Sarvadarçanas. 39,2. 5 fehlerhaft für ईर्या (इर्ष्या).

ईर्ष्यालु Spr. 4183. Kathâs. 61,147.

ईर्ष्यावन्त् (von ईर्ष्या) adj. = ईर्ष्यालु Kathâs. 52,28. 61,142.

ईर्ष्यिन् adj. *neidisch* Spr. 435, v. l.

ईर्ष्यु *neidisch, eifersüchtig* Varâh. Bṛh. S. 46,76. 101,9. Spr. 435 (Hit. I,22). mit loc.: य ईर्ष्युः परवित्तेषु रूपे वीर्ये कुलान्वये 2259. अनीर्ष्यु 3478. fg. An allen vier Stellen auch die ed. Bomb. ohne य.

ईलिका f. = ईली Bhar. zu AK. ÇKDr.

1. ईश् 2) विलक्षणस्य ज्ञानस्य चेशात इमौ पुराणौ Bhâg. P. 10,46,31. *vermögen, können;* mit infin. Sarvadarçanas. 3,7. 128,9. Sp. 852, Z. 12 lies स्वयंग्राह्यस्य.

— परि *vermögen, im Stande sein;* mit infin.: स्रष्टापि नापमार्ष्टुं तत्परीष्टे स्वकृतां कृतिम् Kâçikh. 19,51 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 735.

ईश 1) *b*) f.: ईशे (voc.) वराणाम् (Umâ) R. 7,87,22. — 2) *b*) Weber, Râmat. Up. 361. Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,7. °माहात्म्य 8,*a*,35. °वादिन् 239,*a*,34. *eine Form* Çiva's: सदाशिवाद्भवेदीशस्ततो रुद्रसमुद्भवः 104,*b*,20. fg. — *c*) Weber, Ǵjot. 101. — *d*) Bein. Kubera's Weber, Râmat. Up. 302. 305. — *e*) bei einigen Çaiva Bez. einer der 4 (oder 5) Çakti welche unter dem gemeinschaftlichen Namen पाश zusammengefasst werden, Sarvadarçanas. 89,6. 9. — 3) f. आ Bez. einer Çakti Weber, Râmat. Up. 326. — Vgl. अमरेश, अवनीश, गणेश, गौरीश, चण्डीश, जगदीश, जनेश, जलेश, जीवितेश, तिर्यगीश, त्रिदिवेश, दिनेश, देवेश, द्विजेश, धनेश, नदीश, नन्दीश, प्राणेश, भूतेश, महेश, योगेश, रोहिणीश, विजयेश, सुरेश, स्वर्गलोकेश.

ईशखान m. N. pr. eines *Chans* Verz. d. Oxf. H. 130,*a*, No. 235. — Vgl. ईशाखान.

ईशगीता (ईश + गी°) f. pl. Titel eines Theils des Kûrmapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,32. — Vgl. ईश्वरगीता.

ईशत्व Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,5. — Vet. 3,19 wohl fehlerhaft für ईशित्व.

ईशसरस् n. N. pr. eines *Sees* (सरस्) Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,20.

ईशहृदय (ईश + हृ°) n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 321,*a*, No. 761.

ईशाखान m. N. pr. eines *Chans* Verz. d. Oxf. H. 193,*a*,6. — Vgl. ईशखान.

ईशान 6) f. ईशाना als N. der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,33. Bez. einer Çakti Pañkar. 3,2,30. — Vgl. गणेशान, महेशान.

ईशानसंहिता (ई° + सं°) f. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 2,211. 219. Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,43.

ईशानाधिप (ईशान + अ°) adj. f. आ Çiva *zum Herrn habend:* दिश् so v. a. *Nordost* Varâh. Bṛh. S. 48,58.

ईशान्य (von ईशान) adj. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 44,*a*, No. 101.

ईशावास्य vgl. आत्मावास्य unter आवास्य; die Erklärer trennen aber ईशा वास्यम् und erklären letzteres durch आच्छादनीय.

ईशितर् Bhâg. P. 11,15,27. — Vgl. महेशितर्.

ईशितव्य *das Object eines Herrn —, eines Herrschers seiend, beherrscht werdend* Bhâg. P. 10,23,45. 33,34. 12,10,27. ईशितव्येश 10,85,46. Davon nom. abstr. °त्व n. 84,15. denom. ईशितव्याय्, °यति *thun, als wenn man beherrscht würde,* 16.

ईशिता eine der acht सिद्धि Bhâg. P. 11,15,4.

ईशित्व als eine der acht übernatürlichen Kräfte Verz. d. Oxf. H. 51, *a*,18. = सर्वत्र प्रभविष्णुता 231,*b*,12. Bhâg. P. 11,15,15.

ईशेन s. u. इशेन.

ईश्वर 1) Z. 6 füge hinzu TS. 3,1,1,3. Ait. Br. 1,25. 3,48. Z. 7 lies ईश्वरो ह सर्वम°. *vermögend, im Stande seiend;* mit loc.: न कर्ता कस्यचित्कश्चिन्नियोगे नापि चेश्वरः Spr. 1342. = आशुकर्मन् Uṇâdis. 5,57. — 4) *a*) am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 119,97. — *e*) Indra: वर्षतीश्वरे Bhâg. P. 10,20,23. — 6) f. आ Kir. 5,33. — 7) m. Bez. *des 11ten Jahres im 60jährigen Jupiter-Cyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,33. Weber, Ǵjot. 98. 101. Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,5 v. u. — 8) f. ई Bez. *einer best. übernatürlichen Kraft,* = कुण्डलिनी Verz. d. Oxf. H. 235, *a*,26. — Das f. ईश्वरी kann auf dreifache Weise betont werden (vgl. Aufrecht, Uǵǵvalad. S. 188). — Vgl. अमरेश्वर, अलकेश्वर, अवन्तीश्वर, आत्मेश्वर, कवीश्वर, काव्यदेवीश्वर (unter काव्यदेवी), क्षितीश्वर, गणेश्वर, चक्रेश्वर, चण्डेश्वर, जगदीश्वर, जनेश्वर, जलेश्वर, तुङ्गेश्वर, त्रिदिवेश्वर, त्रिपुरेश्वर, दिनेश्वर, दिवसेश्वर, देवेश्वर, देहेश्वर, द्विजेश्वर, धनेश्वर, नन्दीश्वर, निरीश्वर, प्राणेश्वर, भूतेश्वर, मतीश्वर, महेश्वर, योगेश्वर, विजयेश्वर, शूरेश्वर, साम्बेश्वर, सुरेश्वर.

ईश्वरगीता bildet einen Theil des Kûrmapurâṇa Hall 18. 125. sg. = भगवद्गीता Schol. zu Kap. 1,7. — Vgl. ईशगीता.

ईश्वरचन्द्रराय m. N. pr. des Patrons Vaidjanâtha's Verz. d. Oxf. H. 138,*b*, No. 272.

ईश्वरतीर्थाचार्य m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,201.

ईश्वरप्रत्यभिज्ञा f. Titel eines Werkes Hall 199.

ईश्वरमीननाथसंवाद m. desgl. Hall 18.

ईश्वरवर्मन् (ई° + व°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 57,55.

ईश्वरवाद m. Titel eines Werkes Hall 41.

ईश्वरसूरि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 323,*a*, No. 765.

ईश्वरीतन्त्र n. Titel eines Werkes Hall 18.

ईश्वरे नित्यसुखावस्थापनम् desgl. Hall 41.

ईष्, वैरदेयादीषमाणाः Kâṭh. 28,2.

— आ Z. 4 lies घृषत्तं st. घृषत्तं.

ईषच्छ्वास (ईषत् + श्वास) adj. *mit geringem Hauch hervorgebracht:* die Laute क, च, ट, त, प, श, ष und स Ind. St. 4,356.

ईषणा vgl. दुरीषणा.

ईषत्, nicht im comp.: उन्नतमीषत् Varâh. Bṛh. S. 4,8. 32,5. 81,19.

ईषत्तन्त्र (ई° + तन्त्र) n. Titel einer Grammatik, = कातन्त्र Verz. d. Oxf. H. 169,*a*,47.

ईषत्स्पृष्टता f. nom. abstr. von ईषत्स्पृष्ट (s. u. ईषत्) Schol. zu VS. 1,72.

ईषन्नाद (ईषत् + नाद) adj. *schwach tönend:* die Halbvocale य, व, र, ल und die Mediae ग, ज, ड, द, ब Ind. St. 4,356.

ईषा, °दन्त Spr. 5142. *Brett an der Bettstelle* Varâh. Bṛh. S. 79,27. 31. deren vier: ईषाशब्देन चत्वारि घटितानि काष्ठान्युच्यन्ते। शिरःपादभागयोर्द्वे वामदक्षिणभागयोर्द्वेविति Schol. — Vgl. निरीष.

ईषादण्ड (ई° + द°) m. *Deichsel* VP. 2,8 im ÇKDr.

ईष्व so nach Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,153, nicht ईष्व.

ईस् Med. avj. 80 fehlerhaft für इस्.

ईह् MBh. 13,2474. धनहेतोर्य ईहेत *wer sich des Geldes wegen abmüht* Spr. 1294. ईहमानः समारम्भान्यदि नासादयेद्धनम् *Unternehmungen beginnend, Etwas unternehmend* MBh. 13,7608. धर्मो ह्यत्रेहितः (= कृतः Schol.) पुंसां सहस्राधिफलोदयः *worauf man sein Streben gerichtet hat* Bhâg. P. 7,14,33. स्त्रीमुखालोकनतया व्यग्राणामल्पचेतसाम्। ईहितानि हि गच्छन्ति यौवनेन सह क्षयम्॥ so v. a. *Triebe* Kâm. Nîtis. 14,58. ईहित n. *das Treiben, Thun* Bhâg. P. 10,70,38. Amar. 61 bedeutet ईहित *Vorhaben;* vgl. Spr. 2692. आयतीहित R. 3,44,11 zieht Benfey hierher, das comp. ist aber in आयती + हित zu zerlegen.

— प्रति vgl. प्रतीह्.

— सम्, समीहते ऽर्थसिद्धिम् *strebt nach* Varâh. Bṛh. S. 50,24. सम्यगारभ्यमाणं हि कार्यं यद्यपि निष्फलम्। न तत्तथा तापयति यथा मोहसमीहितम्॥ *unternommen* Spr. 5189. मत्समीहितसंपादनाय *Begehren, Wunsch* Mâlatîm. 4,4. Kathâs. 26,162. — Vgl. समीहा.

ईहा 1) *das Treiben, Thun* Bhâg. P. 10,17,15. 18,14. = चेष्टा Schol. — 2) धनस्य Spr. 3760. इदं कृतमिदं कार्यमिदमन्यत्कृताकृतम्। एवमीहासमायुक्तं मृत्युरादाय गच्छति॥ 3742. Ṛv. Prât. 13,1 (füge noch 4 hinzu) gehört zu 1). — Vgl. निरीह, निरीहा.

ईहामृग 2) Daçak. 1,8. 3,66. fgg. Pratâpar. 25,*a*. Wilson, Hindu Th. I, xxx.

उ

2. उ 2) यम् — स उ Bhâg. P. 12,8,48. तदु ह 10,42,2. 60,46. यदु ह वाव 12,6,68. — 7) किमु सर्वमास्ताम् *so mag denn lieber Alles unbesprochen bleiben* Spr. 4710. स किं नात्रेः पुत्रो न किमु हरचूडार्चनमणिः *ist er nicht* Atri's *Sohn? Oder ist er nicht der Ehrenschmuck auf* Çiva's *Scheitel?* 5262.

उंवेक m. Maṇḍanamiçra's volksthümlicher Name Verz. d. Oxf. H. 255,*b*, N. 7. — Vgl. उम्वेक, अम्वेक, अवेकाचार्य.

उक्त 1) vgl. दुरुक्त. — 2) *b*) Ind. St. 8,113. 283. fg. — 3) N. pr. eines unter den विश्वे देवाः aufgeführten göttlichen Wesens Hariv. 11542, nach der Lesart der neueren Ausg.; उक्थ die ältere Ausg.

उक्तप्रत्युक्त Bez. *einer Art von Wechselgesang* Sâh. D. 509. 504.

उक्ति *das Sagen mit ausdrücklichen Worten* Sâh. D. 688. उक्तिप्रत्युक्तिसंयुक्त *Rede und Gegenrede* 509. सत्त्व एतस्य छिन्दन्ति मनोव्यासङ्गमुक्तिभिः *durch kluge Worte* (= हितोपदेशैः Schol.) Bhâg. P. 11,26,26. नयोक्ति pl. *Aussprüche der Staatslehre* Spr. 3915. उक्ति so v. a. *ein kluger —, witziger Ausspruch:* विदग्धभणितिर्या स्यादुक्तिं तां कवयो विदुः Pratâpar. 69, *b*, 7. unter den शब्दालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208, *a*, 37. Z. 4 lies Çuk. st. Çâk. — Vgl. अन्योक्ति, दुरुक्ति.

उक्थ 1) *b*) der ältere Name für शस्त्र. Die Bezeichnungen der sechs Uktha bei den drei Savana sind: आज्य, प्रउग, मरुत्वतीय, निष्केवल्य, वैश्वदेव und आग्निमारुत. Sp. 862, Z. 1 v. u. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,7 liest नामभेदः st. सामभेदः. — *c*) Ind. St. 8,285. — 2) *b*) Hariv. 826. fg. उल्क die neuere Ausg. — *c*) N. pr. eines unter den विश्वे देवाः aufgeführten göttlichen Wesens Hariv. 11542. उक्त die neuere Ausg. — Vgl. बृहदुक्थ.

उक्थपात्र fehlerhaft für उक्थपत्र; vgl. die Stelle in VS.

उक्थशस् (°शाम्) VS. Prât. 3,122. Ait. Br. 3,12. Çâṅkh. Çr. 7,9,7.

उक्थशास्त्र (उ° + शा°) n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 383, *b*, No. 466. eines dem Kâtjâjana zugeschriebenen Pariçishṭa 387, *a*, 4. Ind. St. 3,269. 8,93. 158.

उक्थिय vgl. बृहदुक्थिय.

उक्थ्य 2) *b*) ist *eine der Grundformen* (संस्था) *des* Soma-*Opfers*, deren drei, vier und bis sieben gezählt werden; vgl. Weber in Ind. St. 9,120.229. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,10. 266,*b*,39.

उक्थ्यामहीयव n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*a*. — Vgl. आमहीयव.

1. उक्ष् so v. a. *harnen* Bhâg. P. 11,28,31. उक्षित *besprengt* so v. a. *reich versehen mit:* वैडूर्यरत्नतोक्षित R. 7,14,24. स्थानं सस्योक्षितम् Varâh. Bṛh. S. 51,2.

— अभि und — प्र: यदिष्टत्रपरमगन्धस्पर्शं प्रोक्षितमभ्युक्षितं च तच्छुचि Kaṇ. 6,2,5. प्रोक्षितं मन्त्रेणोदकासिक्तम्, अभ्युक्षितं विना मन्त्रमुदकासिक्तम् Schol. mit अभि Kathâs. 51,220.

— अव Z. 1 lies 6,2,2,4.

— निस् lies 11,5,3,4. 7.

— परि Bhâg. P. 11,27,37.

— प्र, तदद्भिर्देवयजनं द्रव्याण्यात्मानमेव च । प्रोक्ष्य Bhâg. P. 11,27,21. Z. 6 R. ed. Bomb. liest प्रोक्ष्यसे पुत्रम्, der Schol. hat aber प्रोक्षसे vor Augen gehabt, da er sagt वर्तमानसामीप्ये लट्. — Vgl. oben unter — अभि.

— सम् Kathâs. 71,268.

उक्षण, संध्यारुणा बभूवुश्च कैलासोत्तरसानवः । सूचयन्त (so ist zu lesen) इवासन्नसंग्रामरुधिरोक्षणम् ॥ *das Besprengen* Kathâs. 109,94. Varâh. Bṛh. S. 46,56. Bhâg. P. 10,41,28. 44,15.

उक्षन् 1) Kir. 5,42. उक्षणः acc. pl. Bhâg. P. 10,83,13. — Vgl. बृहदुक्षन्.

उक्षसेन (उक्षन् + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Maitrjup. 1,4.

उख 1) *b*) Ind. St. 3,396. P. 4,3,102. — *c*) *ein best. Theil des Oberschenkels:* दक्षिणस्योखस्य Lâṭj. 8,8,28; vgl. 2) *b*). — Vgl. उख्य, श्रोखीय.

उखट N. pr. einer Oertlichkeit Kshitîç. 22,11.

उखुली vgl. उत्खली.

उख्य m. N. pr. eines Grammatikers (vgl. उख) Taitt. Pr. in Ind. St. 4,181.252. — Ueber die Aussprache des Wortes s. VS. Prât. 4,164.

उग्र (उँग्र Uṇâdis. 2,28) 1) राजन् (Gegens. मृदु) MBh. 12,3785. यथा मधुरमुग्रं वा शृणोति लभते वा Spr. 4959. bestimmte Nakshatra, die उग्राणि heissen, Weber, Ǵjot. 95. Nax. 2,385. Varâh. Bṛh. S. 33,19. 98,8; vgl. 2) *e*). — 2) *a*) Verz. d. Oxf. H. 54, *a*, 1. — *d*) ein Kâpâlika Verz. d. Oxf. H. 257, *a*, 12. — *e*) vgl. oben u. 1). — *f*) pl. N. einer Çiva'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,17. Verz. d. Oxf. H. 248,*a*, 7; vgl. एकादशे द्वापरे तु ... व्यासो भविष्यति । तदाप्यहं (Çiva spricht) भविष्यामि गङ्गाद्वारे कलेर्धुरि ॥ उग्रा नाम महानादास्तत्रैव मम पुत्रकाः । भविष्यन्ति महौजस्काः u. s. w. 52,*b*,15. fgg. — Vgl. अत्युग्र.

उग्रकाली (उग्र + का°) f. *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 97,*a*,19.

उग्रचण्डा (उग्र + च°) f. N. einer der 8 Nâjikâ der Devî Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5.

उग्रचारिन् adj. *sich heftig* d. i. *rasch bewegend:* der Mond Bhâg. P. 5,22,8.

उग्रतपस् (उग्र + त°) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52, *b*, 34. 316,*a*,4.

उग्रतारा (उग्र + ता°) f. N. pr. einer Göttin ÇKDr. nach dem Kâlikâ-P.

उग्रतेजस् 1) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,226. उग्रतेजःकर्मन् R. 3,52,10.

उग्रदण्ड (उग्र + द°) adj. *ein strenges Regiment führend, strenge strafend* Varâh. Bṛh. S. 4,11. Spr. 2246.

उग्रदेव (उग्र + देव) m. N. pr. eines Mannes Pańkav. Br. 14,5,17. 23, 16,11. Taitt. Âr. 5,4,12. — Vgl. उग्रादेव.

उग्रभट (उग्र + भट) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 74,29.

उग्रभैरव (उग्र + भै°) m. N. pr. eines Kâpâlika Verz. d. Oxf. H. 256, *a*, 26.

उग्रसेन 1) Verz. d. Oxf. H. 32,*b*,29. 148,*a*,9. Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 10.

उच्, partic. उचित 1) उचितं नाम नारङ्ग्यां केतक्यामपि कण्टकाः *etwas Angemessenes, ganz am Platze* Spr. 3761. स्वोचितामुन्नतिम् *ihm angemessen* 2878. °ज्ञता *Kenntniss des Schicklichen* 4171. उचितेन *auf eine entsprechende Weise* 1108. — Vgl. दुरोकम्.

— नि 2) ṚV. 6,45,18. — Vgl. न्योकस्, न्योचनी fg.

— सम्, partic. समुचित 1) *angemessen, passend* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,17. प्रिय° Megh. 113. — 2) *gewohnt an:* सुखोपभोग° Daçak. in Benf. Chr. 181,16.

उचथ्य 2) lies Âṅgirasa.

उच्च 1) *a*) °शिलान्तरगोपुर Kir. 5,5. अनुच्चकुलजात Râǵa-Tar. 5,479. — *b*) vom Tone Ind. St. 8,261. Varâh. Bṛh. S. 93,7. °नीचविशेषः VS. Prât. 1,32. — 2) *Höhe* überh.: ज्ञातोरुच्चाच्च पतनम् MBh. 12,857.

उच्चगिर् (उच्च + 2. गिर्) adj. *eine laute Stimme habend:* स्वगुणोच्चगिरः *für ihre eigenen Vorzüge eine laute Stimme habend* so v. a. *ihre eigenen Vorzüge laut ausposaunend* Spr. 5210.

उच्चण्ड = अप्रलम्ब Halâj. 4,98. *heftig, stark* Kathâs. 53,168. 74,83. 80,27. 98,45.

उच्चय 1) Daçak. 63,13 gehört zu 3). — Vgl. स्थूलोच्चय.

उच्चयमान (wohl उच्चय + मान) m. N. pr. eines Mannes, pl. Saṁsk. K. 184, *a*, 5.

उच्चाट (von चट् mit उद्) m. *das aus-dem-Wege-Räumen eines Gegners* und *die (der) dieses bezweckende Zaubercerimonie (Zauberspruch)* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,32. 100,*a*,40.

उच्चाटन n. 1) *das Umwerfen:* शकटोच्चाटन Bhâg. P. 12,12,28. — 2) = उच्चाट Verz. d. Oxf. H. 93, *b*, N. 1. 94, *a*, 15. 97, *b*, 23. 30. 98, *a*, 1. 5. 6. 109, *a*, 3 v. u. 322, *a*, No. 764. adj. f. ई in Verbindung mit कृत्या Bez. *der darauf gerichteten Zauberhandlung* 98, *a*, 18.

उच्चाप्राजापत्य n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209, *a*.

उच्चार् 1) Lâṭj. 3,3,19. — Vgl. auch unter चर् mit उद्.

उच्चारित्र n. *immoral conduct* Benfey nach Râǵa-Tar. 6,166, wo aber einfach मात्राश्चारित्ररत्तित्वात् st. मात्राच्च° zu lesen ist.

उच्चार्य (von चर् im caus. mit उद्) adj. *auszusprechen, ausgesprochen werdend;* davon nom. abstr. °ता f. Sâh. D. 250,1. °त्व n. 636. 265,14.

उच्चावच, प्रपञ्च *mannichfaltig, bunt* Sarvadarçanas. 146,18.

उच्चीकर् (उच्च + 1. कर्) *hoch machen, in die Höhe heben:* °कृतपूर्वगात्र Verz. d. Oxf. H. 257, *a*, 6 (Conj.).

उच्चूड, Aufrecht's Ausg. des Halâj. 2,303 liest उच्चूल.

उच्चैर्गोत्र (उच्चैस् + गोत्र) n. *hohes Geschlecht, hohe Geburt* Wilson, Sel. Works 1, 309.

उच्चैर्धामन् (उच्चैस् + 1. धा°) adj. *hochstrahlend* Spr. 1723.

उच्चैर्मन्यु (उच्चैस् + म°) m. N. pr. eines Mannes, pl. Saṁsk. K. 184, *a*, 2.

उच्चैःश्रवस N. pr. eines Rosses des Sonnengottes R. 7,23,2,5.

उच्चैस् 1) चन्द्रः। उच्चैः कृतो निशि Varâh. Bṛh. S. 4,30. राज्यमेकश्चकारोच्चैः *brachte in die Höhe* Spr. 1196. उच्चैरुच्चैस्तरामिच्छन्पदानि *der immer höher und höher zu steigen wünscht* 3762. — 2) उच्चैरुदात्तः VS. Prât. 1,108. AV. Prât. 1,14. Çat. Br. 11,4,2,6. — 3) नापीडिता वमन्त्युच्चैरन्तःसारं महीपते। दुष्टव्रणा इव प्रायो भवन्ति हि नियोगिनः॥ *wenn sie nicht stark gedrückt werden* Spr. 1535. तमुच्चैर्निकृन्तति so v. a. *bis auf den Grund* 2949. यदप्युच्चैर्विजानीयान्नीचैस्तदपि कीर्तयेत् *auch was er ganz genau weiss* 2341.

उच्चैस्तर, धनि Halâj. 1,140. उच्चैरुच्चैस्तरामिच्छन्पदानि *der immer höher und höher zu steigen wünscht* Spr. 3762.

उच्छन्न m. v. l. für उच्छिन्न Spr. 4667.

उच्छास्त्रवर्तिन् Verz. d. Oxf. H. 282, *b*, 9. Bhâg. P. 10,85,30. अनुच्छास्त्र° Kathâs. 56,288.

उच्छित्ति Kap. 1,56. तोयोच्छित्ति so v. a. *das Verschwinden —, Austrocknen des Wassers* Varâh. Bṛh. S. 12,1.

उच्छिन्न (von 1. छिद् mit उद्) m. (sc. संधि) *ein durch Abtretung fruchtbarer Ländereien erkauftes Bündniss* Kâm. Nîtis. 9,3.18; vgl. Spr. 4667.

उच्छिरस् 1) *das Haupt hoch tragend* Kathâs. 120,62.

उच्छिलीन्ध्र Bhâg. P. 2,7,32. उच्छिलीन्ध्रमुद्गतं छत्राकमिव Schol., *comme une ombrelle étendue* Burnouf. 10,20,11. 26,25.

उच्छिष्ट 1) *b*) Verz. d. Oxf. H. 282, *b*, 20. fg. 48. fgg. 52. °गणपति 249, *a*, N. 4. *b*, 22. °गणेश 93, *b*, 35. °चाण्डालिनी 33. 98, *a*, 9; vgl. उच्छिष्टेन बलिं दत्त्वा जपेत्तद्गतमानसः। उच्छिष्टेनैव कर्तव्यो जपो ऽस्याः सिद्धिमिच्छता॥ 11. fg. — Vgl. अनुच्छिष्ट.

उच्छुष्क Kathâs. 100,9.

उच्छुष्म Vjutp. 107 nicht *Verwirrung*, sondern N. einer Tantra-Gottheit; eben so Târan. 128 (des tib. Textes).

उच्छुष्मभैरव Titel eines Werkes Hall 197.

उच्छुष्मरुद्र m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte Verz. d. Oxf. H. 59, *a*, 1.

उच्छृङ्खल Kathâs. 77,17.

उच्छेद Kap. 1,159. कूलोच्छेदैः पतद्भिः *durch herabstürzende Uferstücke* Spr. 1158, v. l. für कूलच्छेदैः. *Unterbrechung* Sâh. D. 319.

उच्छेदन, वापीकूपतडागानामारामसुरवेश्मनाम् *das Zerstören* Spr. 4983.

उच्छेष adj. *übriggeblieben:* उच्छेषामिषवृत्ति (सिंह) Kathâs. 63,127. *Ueberbleibsel* Bhâg. P. 11,27,43.

उच्छ्वाय (von श्वि mit उद्) m. *das Schwellen, Geschwollensein, Aufgedunsenheit* Mâlatîm. in Sâh. D. 90,21. उच्छ्राय die gedr. Ausg. des Mâlatîm. 78,15.

उच्छ्रय 1) बाहुशतोच्छ्रया (गदा) R. 7,32,46. Z. 6. आवृत्य ed. Bomb.

उच्छ्रयण Varâh. Bṛh. S. 43,56.

उच्छ्राय 1) अनित्यपतनोच्छ्राया विचित्रा भाग्यवृत्तयः Râǵa-Tar. 5,261. चित्रमुच्छ्रायपाताभ्यां क्रीडतीव विधिर्नृणाम् Kathâs. 54,96.

उच्छ्रिति 1) Mârk. P. 121,28. fgg.

उच्छ्वास 1) letzte Zeile, Çâk. Ch. 163,10 = Çâk. Böhtl. 111,7. — 4) auch das Daçakumârakarita wird in उच्छ्वास getheilt. — Die urspr. Bed. ist *das Ausathmen, das Ausstossen der Luft aus den Lungen* im Gegens. zu निश्वास. — Vgl. काकोच्छ्वास, निरुच्छ्वास.

उज्झ् Z. 3 lies Purushakâra.

उज्जयन 2) Varâh. Bṛh. S. 10,15 (v. l. °यिनी). 12,14. 69,30 (v. l. °यिनी). Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 42.

उज्जयिनी Verz. d. Oxf. H. 64, *a*, 6. 81, *b*, 8. 148, *a*, 5. 152, *b*, 20. 258, *b*, 12. Daçak. in Benf. Chr. 192,12. Hall 71. 166. v. l. zu Varâh. Bṛh. S. 10,15. 69,30.

उज्जिहान partic. s. u. हा, जिहीते mit उद्.

उज्जूट (1. उद् + जूट) adj. *mit aufgerichteten Haarflechten:* °डिम्ब n. N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. ed. Calc. 1,116. उज्जट° ed. Troyer.

उज्जूटित (wie eben) adj. *dessen Haarflechten in die Höhe stehen* Râǵa-Tar. ed. Calc. 1,116. उज्जटित ed. Troyer.

उज्जेन्द्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148, *a*, 4.

उज्ज्वल 1) Spr. 735. Çiç. 9,47. Daçak. in Benf. Chr. 193,24. Weber, Râmat. Up. 338. 343. — 3) Z. 2 verbessere ⏑⏑⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑ –. Ind. St. 8, 383 heisst dieses Metrum richtig उज्ज्वला. — 5) m. N. pr. eines Autors (wohl = उज्ज्वलदत्त) Verz. d. Oxf. H. 126, *a*, 11.

उज्ज्वलदत्त (उ° + दत्त) m. N. pr. eines Scholiasten der Uṇâdisûtra Verz. d. Oxf. H. 162, *a*, 41. 182, *b*, 31. 185, *b*, 33. 192, *a*, 19.

उज्ज्वलनरसिंह (तीर्थ) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 1.

उज्ज्वलनीलमणि m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,167. citirt unter प्रजल्प und प्रतिजल्प.

उज्ज्वलितत्व s. u. ज्वल् mit उद् im caus.

उज्झ्, दीनारभाण्डानीज्झन्ति पद्गाधजलान्तरे *hinablassen* Râǵa-Tar. 5,108. नो विन्दुमप्युज्झति (मेघः) *von sich geben* Spr. 3503. उज्झतां धर्ममर्यादां भृत्यानाम् *verlassen* Râǵa-Tar. 5,319. *Jmd aussetzen* Kathâs. 92,25. एवं नोज्झति मूढा ऽर्थान्यावद्दैवैः स नोज्झितः *aufgeben* 61,218. नोज्झति स्मरकथाम् Varâh. Bṛh. S. 78,12. उज्झित *fahren gelassen* Kathâs. 121,116. 209. Naish. 22,42. 53 वारि पुरंदरोज्झितम् Varâh. Bṛh. S. 9,37. 12,12. *entbehrend, frei von* — (instr. oder im comp. vorange-

hend) Kathâs. 117,106. Verz. d. Oxf. H. 214,a,18. Spr. 2058. Râga-Tar. 5,4.131.

— प्र, प्रोज्झ्य *bei Seite lassend, mit Ausnahme von* Varâh. Bṛh. S. 47,6.79,20. साधाचारप्रोज्झित *frei von, entbehrend* 46,76. An der letzten Stelle (vgl. Spr. 3227) und Spr. 2506 ist ohne Zweifel प्रोञ्छितुम् st. प्रोज्झितुम् zu lesen.

उज्झक (von उज्झ्) m. 1) *Wolke.* — 2) *ein* Jogin Uggval. zu Uṇâdis. 2,37.

उज्झटडिम्ब n. N. pr. einer Oertlichkeit Râga-Tar. 1,116. उज्झूटडिम्ब ed. Calc.

उज्झदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352,b,20.

उञ्छ् mit प्र *verwischen, wegwischen* Schol. zu Kâtj. Çr. 4,14,20. Schol. zu Naish. 22,54 (lies प्रोञ्छ्य st. प्रै°). Spr. 2506 und 3227 ist ohne Zweifel प्रोज्झितुम् in प्रोञ्छितुम् zu ändern. — Vgl. प्रोञ्छन.

उञ्छ, °शिल Çâñkh. Gṛhj. 4,11. दरिद्रस्योञ्छवर्तिनः R. 7,53,9. उञ्छवृत्ति als Bez. Mudgala's Bhâg. P. 10,72,21.

उटज MBh. 12,4279. विरचितोटजा adj. Kathâs. 66,142. — Vgl. पुटोटज, सहोटज.

उट्टङ्कय् (von उद् + टङ्क) *stempeln, kennzeichnen;* davon nom. act. उट्टङ्कन Sâh. D. 263,10 (उट्टङ्कण beide Ausgg.).

उडिदषताल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,1 v. u.

उडिय m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 2,18.

उडियान m. desgl. ebend.

उडु 1) f. n. Trik. 3,5,20. °गणाः Mâlav. 82. Bhâg. P. 9,2,6. 10,3,2. 8,21,30. 10,29,44. Varâh. Bṛh. S. 24,22. 46,21. °लोक Kâçîkh. 13,78. 14,1 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 736. n. *ein* Nakshatra Ind. St. 5,297. Varâh. Bṛh. S. 8,22.

उडुगणाधिप (उडु-गण + अ°) m. *der Mond:* °र्क्ष n. *das unter dem Monde stehende* Nakshatra Mṛgaçiras Varâh. Bṛh. S. 98,16.

उडुनाथ m. *der Mond* Varâh. Bṛh. S. 76,2.

उडुप 1) Bhâg. P. 4,22,40. — 2) Bhâg. P. 11,30,43. In südlichen Breiten hat der zunehmende Mond bekanntlich die Gestalt eines ganz horizontal schwimmenden Nachens.

उडुपति Varâh. Bṛh. S. 4,7. 21. 98,12. 100,1. Çiç. 9,32.

उडुराज m. *der Mond* Bhâg. 10,29,2. 35,23. 70,18.

उड्डियाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,a,13.

उड्डियान Bez. *einer best. Fingerstellung* Verz. d. Oxf. H. 236,b,21. उड्डीयान 235,a,22.

उड्डीपकवि m. N. pr. eines *Dichters* (कवि) Verz. d. Oxf. H. 123,b,23.

उड्डीयान s. u. उड्डियान.

उड्डीविन् Kathâs. 62,8 wohl fehlerhaft für उज्जीविन्, wie das Pańkat. liest.

उण्डुक vgl. चोलोण्डुक.

2. उत 3) कस्त्वं निगूढश्चरसि द्विजानां बिभर्षि सूत्रं कतमो ऽवधूतः । कस्यासि कुत्रत्य इहापि कस्मात्क्षेमाय नश्चेदसि नोत शुक्लः ॥ Bhâg. P. 5,10,17. — 5) यस्मिन्नपि मया काले ब्रह्मन्दत्ता वसुंधरा । तस्मिन्नपि भवान्स्वामी किमुताद्य महीपतिः ॥ *schon damals, wie viel mehr jetzt* Mârk. P. 7,32. von Rückert in Z. d. d. m. G. 13,107 unrichtig aufgefasst.

उतथ m. wohl = उतथ्य Verz. d. Oxf. H. 19,a,9.

उतथ्य Verz. d. Oxf. H. 53,a,8.

उतरेष N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,33.

उतेरिज्ञा desgl. ebend. 338,b,1 v. u.

उत्क 1) Kathâs. 51,180. 56,259.261. अत्युत्क 52,401. 65,228. — 2) सोत्क Kathâs. 51,185. 61,1. 62,4. — Vgl. महोत्का.

उत्कच, in der Stelle MBh. 1,6079 erklärt Nîlak. घट durch *Kopf* und उत्कच durch *haarlos.* Bhâg. P. 3,23,38 bedeutet das Wort *aufgeblüht.*

उत्कचय् (von उत्कच) *das Haar aufstecken, — aufputzen:* (भिल्ली) स्वकचानुत्कचयां चकार भर्त्रा Sâh. D. 97,21.

उत्कट 1) a) रजस् Bhâg. P. 10,59,29. प्रियमुत्कटम् *etwas überaus Angenehmes* Spr. 1238. °प्रहसित n. Varâh. Bṛh. S. 78,4. adv.: उत्कटासंभाव्य Sâh. D. 295,4. °चुम्बित *heftig, leidenschaftlich* Gît. 1,48, v. l. — b) दन्तदंष्ट्रोत्करोत्कट Kathâs. 73,134. बलोत्कट MBh. 12,4292. अन्नैः क्षीरघृतोत्कटैः Varâh. Bṛh. S. 105,8. — 2) c) *Höhe* (nach Weber) Ind. St. 4,362. Die Stelle scheint verdorben zu sein: der abl. हृदयात् wird wohl vom folg. उद् abhängen und in कटे wird der Fehler stecken. — d) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,23. — Vgl. प्रोत्कट, बलोत्कटा, मदोत्कट.

उत्कणिका Mârk. P. Einl. 2 fehlerhaft für उत्कलिका.

उत्कण्ठ्, उत्कण्ठित *den Hals in die Höhe richtend* Spr. 680. so v. a. *verliebt* (Gegens. अनातुर) Mâlav. 50. उत्कण्ठितावर्णन Verz. d. Oxf. H. 129,b,19. उत्कण्ठितशितिकण्ठ 38. *sich sehnend nach* (प्रति): त्वां प्रत्युत्कण्ठिता तिष्ठति Pańkat. 209,18. Kathâs. 52,189. caus. *machen, dass Jmd den Hals in die Höhe richtet* und *Jmd zur Sehnsucht anregen:* उत्कण्ठयति मेघानां माला वृन्दं कलापिनाम् । यूनां चोत्कण्ठयत्येष मानसं मकरध्वजः ॥ Kâvjâd. 2,118.

— प्र caus. *zur Sehnsucht anregen:* प्रोत्कण्ठयत्युपवनानि मनांसि पुंसाम् Ṛt. 3,14.

उत्कण्ठ 1) auch *dessen Kehle gelöst ist:* नदति क्वचिदुत्कण्ठः *aus vollem Halse, laut* Bhâg. P. 7,4,40. Vgl. मुक्तकण्ठ und प्रोत्कण्ठ. उत्कण्ठम् adv. *sehnsüchtig* (eig. *mit emporgerichtetem Halse*) Spr. 680. — 2) in der aus ÇKDr. angeführten Stelle Bez. *einer Art coitus.* — 3) दुर्निवारयोत्कण्ठया Daçak. in Benf. Chr. 190,18. सोत्कण्ठशिव Verz. d. Oxf. H. 129,b,16. सोत्कण्ठम् adv. Kir. 5,51.

उत्कण्ठक (vom caus. von उत्कण्ठ्) adj. *Sehnsucht erregend* Varâh. Bṛh. S. 19,4.

उत्कता (von उत्क) f. *Sehnsucht, Verlangen nach:* आलिङ्गनोत्कता Kathâs. 81,54.

उत्कंधर, उवाचोत्कंधरं भूपं स पद्ममिव षट्पदः Verz. d. Oxf. H. 354,b,10.

उत्कम्पिन् *erzitternd:* तुहिनोत्कम्पिवत्तम् Spr. 1928.

उत्कर 2) सज्जना एव साधूनां प्रथयन्ति गुणोत्करम् Spr. 3109. तदा संमानयामास राजा रत्नोत्करेण तम् Kathâs. 66,73. प्रकारोत्कर *eine Menge Arten* (von Speisen) Dhûrtas. 79,15.

उत्कर्ष 2) a) सत्यतिच्छन्दसां पादा एकोत्कर्षेण जागतात् *um eine Silbe wachsend* ṚV. Prât. 17,28. ते गच्छन्ति युगे युगे । उत्कर्षं चापकर्षं च मनुष्येष्विह जन्मतः M. 10,42. लोभोत्कर्ष *ein Uebermaass von Habsucht*

Daçak. in Benf. Chr. 192, 21. Vgl. गुणोत्कर्ष. — c) *das Ausnehmen, Beiseitelassen* Schol. zu Kâty. Çr. 1, 5, 13. 4, 6, 10. — d) = प्रीति Halâj. 1, 123.

उत्कर्षण, an der ersten Stelle bedeutet वस्त्रोत्कर्षण *das Ausziehen des Kleides*. उत्कर्षणी f. Bez. einer Çakti Pañkar. 3, 2, 30. — Vgl. उत्कर्षिणी.

उत्कर्षिणी f. Bez. einer Çakti Weber, Râmat. Up. 326. — Vgl. उत्कर्षणी unter उत्कर्षण.

उत्कल 1) sg. N. pr. eines Landes Hall 174. Verz. d. Oxf. H. 77, *a*, No. 131. °मेदिनी 181, *b*, 8. — 4) m. N. pr. eines Sohnes des Dhruva Bhâg. P. 4, 13, 6. Verz. d. Oxf. H. 25, *a*, 19.

उत्कलखण्ड (उ° + ख°) Titel eines *Abschnittes* des Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84, *b*, 14; vgl. u. गुण्डिचा und नीलमाधव.

उत्कलाप, उत्कलापय् ist nach Benfey caus. von 2. कल् mit उद्; es bedeutet 1) *sich bei Jmd* (acc.) *verabschieden* Pañkat. 244, 25. ed. orn. 53, 15. Vet. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 736. — 2) *seine Frau aus dem väterlichen Hause heimführen* Vet. in LA. (II) 17, 14. Gött. gel. Anz. 1860, S. 736. — Vgl. उत्कलापन.

उत्कलापन (von उत्कलापय्) n. *das Heimführen der Frau* (acc.) *aus dem väterlichen Hause* Vet. in LA. (II) 17, 13. 19, 14.

उत्कलिका 1) Kâvjâd. 3, 11. सोत्कलिका adj. Kathâs. 59, 6. — 4) Mârk. P. Einl. 2, wo fälschlich उत्कणिका gedruckt ist. — 1) 4) Kathâs. 52, 288. 122, 110.

उत्कलिकाप्राय Sâh. D. 566. Verz. d. Oxf. H. 199, *a*, 2. 5. 11. 207, *a*, 6.

उत्कलित 3) die richtige Bed. ist unter 2. कल् mit उद् gegeben worden.

उत्कान्ति (1. उद् + का°) f. *ein überaus heller Schein* (des Mondes) Sâh. D. 319, 17.

उत्किरण (nom. act. von 3. कर् mit उद्) n. Naish. 22, 47. fg. nach dem Schol. = उत्कृष्ट (d. i. तेजस्वि) किरणम् und = संघट्टनम्.

उत्कीर्तन (von कीर्तय् mit उद्) n. *das Berichten, Bericht:* भूतकार्याख्यानमुत्कीर्तनं मतम् Sâh. D. 495. 471. उक्तस्यार्थस्य यत्तु स्यादुत्कीर्तनमनेकधा 490.

उत्कील auch Sâj. zu ṚV. 3, 15. 16, welchem Mueller und Aufrecht folgen; vgl. übrigens Âçv. Çr. 12, 13. 14.

उत्कुञ्चिका vgl. auch उपकुञ्चिका.

उत्कुट, उत्कुटकासन bedeutet *das Sitzen mit untergeschlagenen Beinen.*

उत्कुमुद (1. उद् + कु°) adj. *wo die Lotusblüthen herausgekommen sind:* पयस् Kâvjâd. 2, 194, v. l.

उत्कूलित (von 1. उद् + कूल = तूल) adj. *emporgerichtete Rispen —, — Büschel habend:* °शैवल Sâh. D. 294, 16.

उत्कृति Ind. St. 8, 132. 137. 281. 404. fg. *ein Metrum von 4 × 20 Silben* 107. 110. 285.

उत्क्रम 3) *das Emporsteigen* Ind. St. 8, 302.

उत्क्राथिनी (von क्रथ् mit उद्) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2634.

उत्क्रान्ति 1) *Aufgang* Bhâg. P. 12, 12, 7. = अर्चिरादिगति Schol. — 2) प्राणोत्क्रान्ति *das Entweichen der Lebensgeister* Kathâs. 72, 390. — 3) इन्द्राविष्ण्वोरुत्क्रान्तिः heisst ein Ekâha Âçv. Çr. 9, 7, 34.

उत्क्री (क्री mit उद्) N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 14, 42, 8.

उत्क्षेप 3) °लिपि neben निक्षेप°, विक्षेप° und प्रक्षेप°, also wohl nicht N. pr.; vgl. ed. Calc. 144, 5. 6.

उत्क्षेपण 1) *das Erheben* (nach Einigen auch *das Hinaufwerfen*) als eine der fünf Grundformen der Bewegung Kan. 1, 1, 7. 29. Tarkas. 55. Sarvadarçanas. 107, 1. Bhâshâp. 5. पादयोः Bhâg. P. 10, 14, 12. घ्राणुघ्रोत्क्षेपण Sâh. D. 232. उत्क्षेपणत्व n. Sarvadarçanas. 107, 1.

उत्खरिन्, die ed. Calc. 346, 8 liest उत्खलिन्.

उत्खली und उत्खीली f. N. zweier Göttinnen Lalit. ed. Calc. 75, 16. 15. उखुली und मुखुली Foucaux 72. — Vgl. उत्खलिन् unter उत्खरिन्.

उत्खात n. *das Untergraben, Unterwühlen:* अन्यत्परगृहोत्खातात्कर्म येषां (आखूनां खलानां च) न विद्यते Spr. 3681.

उत्तंस *ein auf dem Scheitel getragener Kranz:* स एव रत्नोत्तंसेषु राज्ञामाज्ञां न्यवेशयत् Râga-Tar. 5, 138. bildlich: नगः फुल्लतीरद्रुमोत्तंसाः Varâh. Bṛh. S. 56, 7. उत्तंसय् *mit einem solchen Kranze schmücken:* उत्तंसयिष्यति कचांस्तव देवि भीमः Venîs. in Sâh. D. 146, 6. उत्तंसित *zu einem solchen Kranz gemacht, — verwandt:* °पद्मा adj. Kathâs. 73, 83. उत्तंसित Hariv. 3527 falsche Lesart für उत्तम्भित, wie die neuere Ausg. hat.

उत्तंसक m. *ein auf dem Scheitel getragener Kranz* Varâh. Bṛh. S. 12, 6.

उत्तंसिका f. von उत्तंस in अशोकोत्तंसिका.

उत्तङ्क Kathâs. 74, 305. Verz. d. Oxf. H. 11, *a*, 14. 34, *a*, 10.

उत्तथ्य ein Sohn Devadatta's Verz. d. Oxf. H. 81, *b*, 2.

उत्तपन m. Bez. *eines best. Feuers* Nirṇajas. 30, *a*, 6. fgg.

उत्तम 1) *a*) उत्तमोत्तम *der vorzüglichste unter den vorzüglichen* Weber, Râmat. Up. 355. Prasañgâbh. 13, *a*. अत्युत्तमा *ganz vorzüglich* Kathâs. 87, 4. — *b*) त्रीणि मन्द्रं मध्यममुत्तमं च स्थानान्याहुः सप्तयमानि वाचः ṚV. Prât. 13, 17. Benfey fasst उत्तमम् MBh. 5, 7109 als adv. in der Bed. *very loudly*, aber es ist als acc. mit शङ्खप्रवरम् zu verbinden und gehört zu *a*). — *c*) ṚV. Prât. 1, 25. 5, 21. Bez. der *Nasale* 4, 11 (so zu lesen). VS. Prât. 1, 85. 89. 4, 113. 7, 11 (dieses die richtigen Zahlen). AV. Prât. 1, 6. 11. 99. 2, 5. 20. — 2) *b*) älterer Bruder Dhruva's Verz. d. Oxf. H. 69, *b*, 7. ein Muni 80, *a*, 14. — 4) n. = उत्तमाङ्ग *Kopf* in मृगोत्तम (s. d.) = मृगशिरस्.

1. उत्तमश्लोक (उ° + श्लोक) m. *der höchste Ruhm:* समानानामुत्तमश्लोको अस्तु TS. 5, 7, 4, 3.

2. उत्तमश्लोक (wie eben) adj. *von höchstem Ruhme*, Beiw. Kṛshṇa's Bhâg. P. 10, 23, 20. 43.

उत्तमश्लोकतीर्थ m. N. pr. eines Autors Hall 97.

उत्तमसुख (उ° + सुख) m. N. pr. eines Lehrers Hall 122.

उत्तमोत्तमक (von उत्तम + उत्तम) n. Bez. *einer Art von Gesang* Sâh. D. 509. 504.

उत्तमोत्तरीय (उत्तम + उ°) m. N. pr. eines Grammatikers Taitt. Prât. 1, 8 in Ind. St. 4, 181.

1. उत्तर 1) *b*) कोशलेषु R. 7, 107, 7. 17. आचार्याः Wilson, Sel. Works 1, 37. उत्तरस्यायनतः *des Ganges nach Norden* (vgl. उत्तरायण) Weber, Gjot. 107. °मार्ग Nax. 2, 373. 378. Varâh. Bṛh. S. 9, 6 (vgl. 4). 47, 9; vgl. उत्तरवीथि. — *c*) Bhâg. P. 10, 37, 6. — *d*) त्रिषु त्रिषूत्तरादिषु d. h.

bei den drei mit उत्तर *beginnenden und den je zwei ihnen folgenden* (Nakshatra) Weber, Nax. 2, 312. उत्तराः *die mit* उत्तर *beginnenden* (Nakshatra) 1,309. उत्तरान्वित dass. Ind. St. 5,297. उत्तरात्रय Cit. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 4,7,4. तिसृषूत्तरासु Varâh. Bṛh. S. 6,11. auch n. (sc. नक्षत्र) 15,28.54,123.98,6.100,1. उत्तराविषये so v. a. उत्तरफल्गुन्याम् MBh. 13,3265. fg.; vgl. फल्गुनीपूर्वसमये = पूर्वफल्गुन्याम् 3264. उत्तरायोगे 3283 entsprechend dem पूर्वभाद्रपदायोगे 3282. उत्तराः heisst auch *der 2te Theil des* Sâmaveda Ind. St. 8,151. भविष्यदुत्तरं काव्यम् und उत्तर n. so v. a. उत्तरकाण्ड R. 7,99,2. 111,1. — c) *im Process gewinnend* (Gegens. अधर) Vjavahârat. 13, 9. — 2) a) N. pr. eines Lehrers Wassiljew 41. fg. 113. 118. 150. pl. N. einer Schule 233. — 4) a) R. 2, 103,20 erklärt der Schol. उत्तर durch उत्तम, नवीन. — c) त्रिष्टुबुत्तर *endigend mit* RV. Prât. 18,15. अनीतुपमोत्तर *gefolgt von* 1,23. जन्मदिनेषु पुण्यदिनेषु चोत्सवोत्तरा मङ्गलविधिः Daçak. in Benf. Chr. 180,6. — d) अदत्तोत्तरा adj. Kathâs. 65,145. m. n. *Beantwortung einer Klage* Vjavahârat. 17. उत्तराभास s. oben u. आभास. — e) षडुत्तर *um sechs zunehmend* RV. Prât. 16,7. आद्यानां मांसपरमं मध्यानां गोरसोत्तरम्। तैलोत्तरं दरिद्राणां भोजनम् *zum grössten Theil aus — bestehend* MBh. 5,1143. उत्कण्ठितोत्तर *voller Sehnsucht* Kâvjâd. 3,11. कम्पोत्तर *stark zitternd* Sâh. D. 98,4. पूर्वो ब्रह्मोत्तरो वादो द्वितीयः क्षत्रियोत्तरः so v. a. *das erste Wort lautete, dass die Brahmanen höher ständen, das zweite, dass die Krieger höher standen*, MBh. 13,7200. — h) Bez. *einer best. rhetorischen Figur* अर्थालंकार) Verz. d. Oxf. H. 208,b,4.

उत्तरकल्प m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 103,b,36.

उत्तरकाण्ड auch das letzte Buch im Adhjâtmarâmâjaṇa Verz. d. Oxf. H. 29,b,19.

उत्तरकामाख्यातन्त्र n. Titel einer Schrift; s. u. तन्त्र und vgl. कामाख्यतन्त्र.

1. उत्तरकाल (1. उ° + काल) m. *zeitliche Folge:* °लम् *nach* (zeitlich), mit gen. Pañkar. 1,12,1.

2. उत्तरकाल (wie eben) adj. *die Zukunft betreffend:* कार्याणि MBh. 9,3482.

उत्तरखण्ड, पूर्वखण्ड, मध्यम°, उत्तर° in Çârñgadhara's Saṃhitâ Verz. d. Oxf. H. 315,a, No. 748. im Gaṇeçapurâṇa 84,a,30. im Padmapurâṇa 13,b,40. 15,b, No. 39. 84,a,38. im Brahmâṇḍapurâṇa 84,a,45. im Çivapurâṇa 75,a, No. 129.

उत्तरगार्ग्य m. *der spätere* d. i. *jüngere* Gârgja Verz. d. Oxf. H. 278,a,16.

उत्तरगीता f. Bez. eines Abschnittes im Bhishmaparvan des Mahâbhârata Hall 122. °व्याख्या 123.

1. उत्तरंग wohl *Thürschwelle*, wie Aufrecht das Wort Halâj. 2, 145 fasst.

2. उत्तरंग m. *eine hochgehende Woge:* नद्या कृतोत्तरंगया Kathâs. 123,196.

उत्तरण 2) उत्तरणोपायं गङ्गायाः Kathâs. 74,125. *das Herauskommen aus* (abl.) — *auf* (acc.): उत्तरणं हृदयस्य तोयात्स्थलम् Varâh. Bṛh. S. 94,14.

उत्तरतन्त्र umfasst vier von den acht Abtheilungen, in welche die Medicin gewöhnlich zerlegt wird (Suçr. 1,2,5. fgg.), nämlich Çâlâkja, Kaumârabhṛtja, Kâjakikitsâ und Bhûtavidjâ, Suçr. 1,12,2. fg. 2,302,6. fgg. Verz. d. Oxf. H. 307,b,12. Titel eines mystischen Buches 90,a,27. 95,a,17. 103,b,36. 109,a,15.

उत्तरतस् 1) wohl zu streichen, da hier das Wort *nach Norden* bedeuten wird. — 2) *von —, im Norden, in nördlicher Richtung* Varâh. Bṛh. S. 11,14. 14,24. 18,3.

उत्तरतापनीय Weber, Râmat. Up. 272. 329. Verz. d. Oxf. H. 270,a,44. उत्तरे तापनीये 222,b,30.

उत्तरद्रु lies 6,49,2 und vgl. u. द्रु.

उत्तरधर्म (1. उ + धर्म) m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers Wassiljew 113. fg. — Vgl. धर्मोत्तर und उत्तर.

उत्तरपक्ष 2) *die Antwort desjenigen, der eine Thesis aufstellt, auf die vom Gegner gemachte Einwendung* (पूर्वपक्ष) Müller, SL. 73. °वाद Verz. d. Oxf. H. 242,b, No. 598.

उत्तरपथ Verz. d. Oxf. H. 340,a,17.

उत्तरपद RV. Prât. 7,3. AV. Prât. 3,23. 4,50.

उत्तरपाञ्च N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,41. उत्तरपाञ्च्य (vgl. पाण्ड्य) v. l.

उत्तरपुराण n. Titel eines Werkes der Gaina Wilson, Sel. Works 1,279.

उत्तरम् *später, hinterher* (Gegens. पुरा) Spr. 4892.

उत्तरमानस MBh. 12,5646. Râǵa-Tar. 3,448.

उत्तरय् (von 1. उत्तर), °यति *antworten* Schol. zu Prab. 100,8. (vor Gericht) *eine Anklage beantworten:* तत्राभियुक्त उत्तरयति मिथ्यैतत् Vîr. 29,b,9. उत्तरित 24,b,15.

उत्तररूप (1. उ° + रूप) n. *der zweite von zwei zusammenstossenden Vocalen oder Consonanten* Schol. zu AV. Prât. 3,74. — Vgl. पूर्वरूप.

उत्तरलीकर् (von 1. उद् - तरल + 1. कर्) *in heftige Bewegung versetzen, zum Wogen bringen:* यदब्धिमुत्तरलीकरोति (चन्द्रिका) Sâh. D. 299,21. Davon nom. act. °करण 300,1.

उत्तरवीथि f. *die nördliche Bahn;* welche Nakshatra sie umfasst Varâh. Bṛh. S. 9,4. 8. 47,4.

उत्तरशैल m. pl. N. einer buddhistischen Schule Wassiljew 229. 245. — Vgl. अपरशैल, पूर्वशैल.

उत्तरसक्थ wohl *Unterschenkel.* — Vgl. पूर्वसक्थ.

उत्तरसेन (1. उ° + सेना) m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers Wassiljew 135.

उत्तरागार (1. उत्तर + अ° oder आ°) n. *ein Giebelzimmer* Hariv. 4529. सोत्तमागार° die neuere Ausg.

उत्तराङ्ग (1. उत्तर + 3. अङ्ग) n. *der letzte Theil einer Consonantengruppe* Schol. zu VS. Prât. 1,104.

उत्तराध्ययनगीता f. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1, 282 (उत्तराध्या° gedr.).

उत्तरापथ Varâh. Bṛh. S. 9,41. Kathâs. 72,162. Verz. d. Oxf. H. 338, b,29. Schol. zu Kâtj. Çr. 19,2,21.

उत्तराम्नाय (1. उत्तर + आ°) m. Titel eines heiligen Buches der Çâkta; s. oben u. आम्नाय.

उत्तरायण Varâh. Bṛh. S. 81,20. Weber, Ǵjot. 34. fg. उत्तरस्यायनतः 107.

उत्तरायणचक्र n. Bez. *eines best. mystischen Diagramms;* s. u. चक्र 4) am Ende.

उत्तरार्क (1. उत्तर + अर्क) m. Bez. *einer der zwölf Formen der Sonne in* Kâçî, *deren Bildniss im nördlichen Theile der Stadt aufgestellt war,* Verz. d. Oxf. H. 70, *b*, 5.

उत्तरावत् *oben befindlich* TBr. 2,1,4,1.

उत्तरिक m. N. pr. eines buddhistischen Lehrers Wassiljew 269. wohl fehlerhaft.

उत्तरीय Pâr. Gṛhj. 1,4,8.9 (gegenüber वासस्). लग्नं स्तनतटे तव । छाद्यतामुत्तरीयेण नवं नखपदं सखि॥ Spr. 3744. Z. 2 zu lesen उत्तरीयैरूप°.

उत्तरीयक am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kathâs. 52,325. 56,243.

उत्तरेज्ञ N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 9.

उत्तरेण Z. 6 lies गार्हपत्यम्.

उत्तरेषुम् TS. 5,2,1,7. Daçak. in Benf. Chr. 183,5.

उत्तरेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *b*, 18. 67, *b*, 2.

उत्तरेश्वराश्रम n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 77, *b*, 35.

उत्तरोत्तर 1) °विशिष्टपद् Spr. 1413. Sarvadarçanas. 55,4. 57,13. 115, 9. प्रगमनं वाक्यं स्यादुत्तरोत्तरम् *eine Rede, die eine vorangehende überbietet,* Sâh. D. 358. *a speech containing an excellent answer* Ballant.

उत्तरोत्तरपदच्छला f. Titel eines Abschnitts der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387, *a*, 22.

उत्तरोत्तरिन् 1) Shadv. Br. 2,10. °रिता Çâñkh. Br. 30,3. — 2) Ṛv. Prât. 16,15 (so zu lesen) hat das Wort gleichfalls die unter 1) angegebene Bedeutung.

उत्तरोष्ठ auch *der oberste Theil einer Säule* (bildet 1/9 der ganzen Höhe) Varâh. Bṛh. S. 53,29.

उत्तान, दक्षिणेन पाणिना दक्षिणं पाणिं गृह्णाति साङ्गुष्ठमुत्तानेनोत्तानम् Çâñkh. Gṛhj. 1,13,2. Gobh. 2,2,16. °तलकर Daçak. in Benf. Chr. 198,21. द्यङ्गुल्युत्तानपाणि *eine Hand mit zwei ausgestreckten Fingern* Bhâg. P. 10,42,7. °फललुब्धानां वरं राज्ञोपजीविनः so v. a. *fertig daliegende Früchte* Spr. 3768. — m. N. pr. eines Âṅgirasa TBr. 2,2,5, 3. 3,2,5. Kâṭh. 9,9. — Vgl. प्रोत्तान.

उत्तानकूर्मक (उ° + कूर्म) n. (sc. आसन) *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234, *a*, 18.

उत्तानचरण (उ° + च° *Fuss*) m. = उत्तानपाद Kâçîkh. 19,6 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 737.

उत्तानपाद Sohn Manu's Verz. d. Oxf. H. 25, *b*, 27. Vater Dhruva's 41, *a*, N. 2. 83, *b*, 18.

उत्तानरेचित (उ° + रे°) m. (sc. हस्त) *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202, *a*, 23. उत्तानवञ्चित v. l.

उत्ताप *grosse Hitze* (eig. und übertr.): प्रत्यूहः सर्वसिद्धीनामुत्तापः प्रथमं किल Spr. 1853.

उत्तापिन् adj. *brennend:* परोत्तापिन् als Erkl. von कृशाकु Med. k. 70.

उत्तार m. *Rettung:* स घोरामापदं प्राप्य नोत्तारमधिगच्छति Spr. 4726.

उत्तार (1. उद् + तारा) adj. *mit herausgetretenem Augenstern:* °लोचन Bhâg. P. 6,14,46.

उत्ताल 1) *a*) = उन्नत *hoch* Halâj. 5,14. — *b*) Mâlatîm. 77,12. Kathâs. 75,43. — Vgl. कलोत्ताल.

उत्तितीर्षु *hinüber zu schiffen wünschend:* संसारसिन्धुमतिदुस्तरमुत्तितीर्षोर्नान्यः प्लवो भगवतः पुरुषोत्तमस्य Bhâg. P. 12,4,39.

उत्तुङ्ग Spr. 2731. Bhâg. P. 10,44,34. °नासिक Kathâs. 61,15. — Vgl. प्रोत्तुङ्ग.

उत्तेजन *das Anfeuern:* °करी शत्रोर्वाक् Sâh. D. 416. 471. उत्तेजनमितीष्यते। स्वकार्यसिद्धये ऽन्यस्य प्रेरणाय कठोरवाक् 487.

उत्तोरण Çatr. 14,127.

उत्त्रासक (vom caus. von त्रस् mit उद्) adj. *schreckend* Sâh. D. 123,1.

उत्त्रिपद् zu streichen; vgl. Spr. 1558.

उत्थ 1) *b*) हेतुमात्रविभागोत्थ Bhâshâp. 119. Bhâg. P. 10,29,29. 87,40. Die Stelle Pañkat. I, 400, wo उत्थ selbständig erscheint (wie Bhâg. P. 10,87,29. 11,6,17), ist verdorben; vgl. Spr. 2065.

उत्थातव्य adj. impers. *aufzubrechen:* °तव्यमितो ऽस्माभिः Bhâg. P. 10,11,22.

उत्थान 1) *a*) सूर्योत्थान *Sonnenaufgang* Bhâg. P. 10,20,47. *das Wiederauftauchen:* मग्नवदुत्थानम् Kap. 3,54. — *b*) an allen angeführten Stellen *Bemühung, Anstrengung, Thätigkeit;* vgl. noch MBh. 5, 1086. 10,75. 80. 12,2104. Spr. 449. 1450. 3482. 3769. 3771. fg. 4333. 4634. °वीर *ein Mann der That* (Gegens. वाग्वीर) 3770. उत्थानयुक्तः सततं परेषामन्तरैषणे *bemüht* MBh. 3,1258. अनुत्थान n. *Unthätigkeit* Râga-Tar. 5,252. adj. *nicht durch eigene Anstrengung unterstützt* (दैवत) MBh. 10,75. — *c*) in der Med. *die Entstehung einer Krankheit* Verz. d. Oxf. H. 305, *b*, 18. 312, *a*, 18. — *n*) Bez. *eines best. Processes, der mit Mineralien vorgenommen wird,* Verz. d. Oxf. H. 320, *a*, 9.

उत्थानवत् *thätig, fleissig.*

उत्थापक adj. *anfeuernd, zum Kampfe antreibend;* m. (sc. व्यापार) Bez. einer Unterabtheilung des Sâttvatî genannten Stils Daçar. 2, 49. 50. Sâh. D. 416.

उत्थापन 1) *a*) Kathâs. 60,14. 73,165. Bhâg. P. 10,44,5. *das Erwecken* (einer Gottheit) Wilson, Sel. Works 1,127. — Vgl. वस्तूत्थापन.

उत्थापित्व (von उत्थापिन्) n. *Bemühung, Anstrengung, Thätigkeit* Spr. 1252.

उत्थापिन् *sich anstrengend, thätig* Spr. 449.

उत्पत्त s. u. उपेत.

उत्पत्मन् Kathâs. 44,72. 67,15.

उत्पतन adj. (f. ई) in Verb. mit विद्या *ein Zauberspruch, vermittelst dessen man sich in die Lüfte erhebt,* Kathâs. 86,158.

उत्पताकाध्वज adj. *mit aufgezogenen Fahnen und Bannern:* पुर Kathâs. 51,195.

उत्पतिष्णु bedeutet Pañkat. III, 40 (Spr. 2340) *im Begriff stehend aufzuspringen.*

उत्पत्ति 1) °स्थितिसंहारकारिणी Weber, Râmat. Up. 337. उत्पत्तिप्रकरण, स्थिति°, उपशम°, निर्वाण° Titel von Abschnitten im Jogavâsishṭha Verz. d. Oxf. H. 354, *a*, 7. 8. ननु धर्मादृते ऽर्थकामयोरनुत्पत्तिरेव Daçak. in Benf. Chr. 182,3. fg.

उत्पत्तिकेतन (उ° + के°) n. *Geburtshaus, Geburtsort* Kathâs. 94,6.

उत्पत्यपाकला zu zerlegen in उत्पत्य (absolut. von 1. पत् mit उद्) + पा°; vgl. निपत्यरोहिणी.

उत्पत्सु Bez. *einer best. Zeitperiode:* एकमेवाद्वितीयं वै ब्रह्म नित्यं सनातनम्। द्वैतभावं पुनर्याति काल उत्पत्सुसंज्ञके॥ Verz. d. Oxf. H. 81,

a,27. fg. Vielleicht fehlerhaft für उत्पित्सु.

उत्पथ *Abweg* (in eig. Bed.) Kathâs. 58, 90. 71,194. 123,126. आसन्नुत्पथवाहिन्यः तुद्रनद्यो ऽनुशुष्यती: Bhâg. P. 10, 20, 10. in übertr. Bed. 11,19,31. 42.

उत्पल 1) a) *die Blüthe der Nymphaea*, nicht die Pflanze selbst, welche उत्पलिनी heisst. संपत्सु महतां चित्तं भवत्युत्पलकोमलम् Spr. 3188. Vgl. महोत्पल. — 2) Verfasser des Wörterbuchs Utpalamâlâ Verz. d. Oxf. H. 126,a,11. ein Astronom, = भट्टोत्पल 329,a,N. 780. 338,a,2. Kern in Pref. zu Varâh. Brh. S. 6. fg. 61. fg.

उत्पलमाला f. Titel von Utpala's Wörterbuche Verz. d. Oxf. H. 113,a,36. 126,a,11.

उत्पलराज m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,24.

उत्पलश्रीगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabhûm. 2.

उत्पलाक्षी f. N. der Dâkshâjanî in Sahasrâksha Verz. d. Oxf. H. 39,b,7.

उत्पलाचार्य (उत्पल + आ°) m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 92, 7. Hall 163.

उत्पलावर्तक (उत्पल + आ°) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,b,24.

उत्पलिन् 2) a) bedeutet auch schlechtweg *die Pflanze Nymphaea;* vgl. पद्म und पद्मिनी. — d) Verz. d. Oxf. H. 182,b,32. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,3. 7. 125. 3,157. 4,188.

उत्पाटन 2) an den zwei ersten Stellen *das Entthronen*, an der 3ten *das Verjagen, Fortjagen* (einer Person). — 3) nom. ag. in कसनोत्पाटन.

उत्पाटयोग m. Bez. *eines best. astr.* Joga Verz. d. Oxf. H. 86,a,42.

उत्पाटिन्, कीलो° auch Kathâs. 60,26.

उत्पात 2) n. Hariv. 9294. — 3) Nilak. erklärt: उत्पातेन उत्क्रान्त्यादिना विधीयते वशीक्रियते.

उत्पाद Kap. 1,114. अनुत्पादज्ञान Wassiljew 185. — Vgl. अर्थोत्पाद.

उत्पादक 1) तदन्योऽन्यं मिथो यत्रोत्पाद्योत्पादकता भवेत् Pratâpar. 91,b. — 2) = ऊर्ध्वपाद, also in 1. उद् + पाद zu zerlegen. — 3) b) अलाबुं (so die neuere Ausg.) वर्जयेन्नारी तथैवोत्पादिकामपि Hariv. 7844. = उपोदकी = vulg. पोई Nilak. पोई oder पोय ist nach Molesw. *the spike which shouts out from the Cocoanut and some other Palms, containing the spadix or fruit-stalk.*

उत्पादन 1) केशोत्पादनमौषधम् Kathâs. 61,181.

उत्पाद्य (von 1. पद् im caus. mit उद्) adj. *was hervorgebracht —, bewirkt —, herbeigeschafft wird:* देहाद्युत्पाद्यमन्नवत् Bhâg. P. 10, 73, 21. Pratâpar. 91,b (s. oben u. उत्पादक 1.). °वस्तु Verz. d. Oxf. H. 86,b,31. *was vom Dichter geschaffen —, erdacht wird* Daçar. 1,15. Sâh. D. 513.

उत्पार (1. उद् + पार) adj. *grenzenlos:* °पारम् (von 2. पर्) adv. *bis zum Ende —, bis zum Grunde des Grenzenlosen* d. i. *des Meeres:* खुरैः तुरप्रैर्दरयंस्तदाप उत्पारपारम् Bhâg. P. 3, 13, 30. पारशून्यानामपां पारम् अवसानं यथा भवति तथा Schol.

उत्पिञ्ज (1. उद् + पि°) wohl *Aufstand, Revolution* Râǵa-Tar. 3,122. 6,282. 8,2496.

उत्पिञ्जल *wobei eine grosse Verwirrung herrscht, wo es drunter und drüber geht* Halâj. 4,46. — Vgl. u. पिञ्जलक.

उत्पिण्ड (1. उद् + पि°) *Zuspeise* Vjutp. 135.

उत्पित्सु (vom desid. von 1. पत् mit उद्) adj. 1) *im Begriff stehend aufzusteigen, — sich in die Luft zu erheben* Kâlidâsa im ÇKDr. u. नीरन्ध्र. — 2) *im Begriff stehend zu entstehen, im Entstehen begriffen:* आमय Verz. d. Oxf. H. 312,a,19.

उत्पीड 1) MBh. 3,825 erklärt Nilak. das Wort durch क्षतस्थान *Wunde.* Megh. 88 und an allen unter 2) aufgeführten Stellen bedeutet das Wort *einen hervorbrechenden Strom;* vgl. noch प्रस्रवोत्पीडवर्षिणी *ein Strom von Milch* Hariv. 4776. सासिचत्प्रस्रवोत्पीडैः कृष्णमानन्दनिःसृतैः *mit einem Strom von Thränen* 3426. पूरोत्पीडे तडागस्य परीवाहः प्रतिक्रिया so v. a. *bei einem Andrang von Wasser* Uttararâmaḱ. 56, 12 (73,5). उत्पीड इव धूमस्य 42,13 (56,11). — Vgl. कान्तोत्पीडा.

उत्पीडन Varâh. Brh. S. 51,38.

उत्पुंसय् *wegwischen:* कायस्थो हि करोत्येको व्यापारं ब्रह्मरुद्रयोः। लिखत्युत्पुंसयति च तणादिश्वं करस्थितम्॥ Kathâs. 72, 323. Wohl eine verdorbene Wortform.

1. उत्पुलक (1. उद् + पु°) n. *das Sträuben der Härchen am Körper* (vor Aufregung): बिभ्रत्युत्पुलकानि Bhâg. P. 10, 30, 13. अतिहर्षोत्पुलकाश्रुगद्गदम् adv. 7,7,34.

2. उत्पुलक (wie eben) adj. (f. आ) *bei dem sich die Härchen am Körper sträuben* Bhâg. P. 7,4,41. तनु 11,3,31. वपुस् Râǵa-Tar. 4,115.

उत्पुलकित (von 1. उत्पुलक) adj. dass. Bhâg. P. 10,30,10.

उत्प्रवाल (1. उद् + प्र°) adj. *an dem junge Triebe sich zeigen:* अरण्यानि Spr. 3778.

उत्प्रास 2) Daçar. 2,16. स्मृताः सोल्लुण्ठसोत्प्रासोपहासाः समास्त्रयः Halâj. 1,149. सोत्प्रासहसित = उपहसित 4,46. सोत्प्रासम् Sâh. D. 313. 11. सोपहासोत्प्रास 112,8. *jocular expression* Ballant.

उत्प्रासन n. *Spott* Sâh. D. 471. उत्प्रासनं तूपहासो यो ऽसाधौ साधुमानिनि 478.

उत्प्रेक्षक adj. *betrachtend* Bhâg. P. 10,87,50.

उत्प्रेक्षण n. *eine bildliche Bezeichnung* Sâh. D. 106,14. 291,7. 16. 293,1.

उत्प्रेक्षणीय adj. *bildlich gesagt werdend* Sâh. D. 293,13.

उत्प्रेक्षा 2) यत्रान्यधर्मसंबन्धादन्यत्वेनोपदर्शितम्। प्रकृतं हि भवेत्प्राज्ञास्तामुत्प्रेक्षां प्रचक्षते॥ Pratâpar. 81,a. zerfällt in zwei Hauptclassen: वाच्या und प्रतीयमाना ebend. Verz. d. Oxf. H. 208, b, 18. ज्ञात्युत्प्रेक्षा Sâh. D. 290, 4. °वल्लभ N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,24.

उत्प्रेक्ष्य adj. = उत्प्रेक्षणीय Sâh. D. 214,9.

उत्प्लवन, lies 1) *das Springen:* मर्कटोत्प्लवन *nach Art der Affen* Bhâg. P. 10, 11, 58. 14,61. — 2) *das Ueberfliessen* so v. a. *das Ueberfliessenlassen* (durch Zugiessen von mehr Flüssigkeit oder durch Neigung des Geschirrs) M. 5,115; vgl. प्लाव.

उत्फल vgl. प्रोत्फल.

उत्फाल, तरंगास्तुरगादीनामुत्फाले so v. a. *Galopp* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,119. °गमन Aufrecht im Ind. u. तरंग.

उत्फुल्ल 1) a) *aufgeblüht* (diese Bed. hätte voranstehen müssen) Kir. 5,39. दृष्टि Kathâs. 51,181. हर्षोत्फुल्लानन 52,67. °गल्लैरालापाः क्रियन्ते दुर्मुखैः सुखम् *böse Mäuler können mit Leichtigkeit schwatzen, dass ihnen die Backen bersten*, Spr. 3779. — Vgl. प्रोत्फुल्ल.

उत्स. सारस्वतावुत्सौ TBR. 1,4,4,9.

उत्सङ्ग 1) अत्र हैके कुमारमुत्सङ्गमानयन्ति ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,16,8. गोभुजां वल्लभा लक्ष्मीर्मातङ्गोत्सङ्गलालिता so v. a. *auf dem Rücken eines Elephanten* Spr. 4030. शरदम्भोधरोत्सङ्गशयिनीमिव सौदामिनीम् DAÇAK. in BENF. Chr. 199,7. — 3) *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,33 (lies उत्सङ्गा ऽव°). 202,*b*,29. उत्सङ्गक *a*,19. — Vgl. मूत्रोत्सङ्ग.

उत्सन्नयज्ञ, Weiteres u. सद् mit उद्.

उत्सरण n. *das Hinaufsteigen:* पिपीलिकोत्सरण VJUTP. 110.

उत्सर्ग 1) अजाखरखुरोत्सर्गमार्जनीरेणुवत् *wie Staub, den der Ziegen und Esel Hufe erregen, und wie Staub vom Besen* PAÑKAT. II, 108 (Spr. 3395). परोत्सर्गं च भुञ्जते *Excremente* Spr. 1058. शापोत्सर्ग *das Ausstossen eines Fluches* R. 7,30,46. — 3) इन्द्रियाणामनुत्सर्गो (so liest die ed. Bomb. des MBH.) मृत्युनापि विशिष्यते । अत्यर्थं पुनरुत्सर्गः सादयेद्दैवतान्यपि ॥ Spr. 3747. — 4) °धर्म Verz. d. Oxf. H. 284,*a*,9. — 5) प्राणोत्सर्ग *das Aufgeben des Geistes, Sterben* MBH. 13,2666. — 6) Ind. St. 8,221. Schol. zu ṚV. PRÂT. 1,13. उत्सर्गात् VARÂH. BṚH. S. 93,1. Weil die allgemeine Regel durch eine Ausnahme wieder *aufgehoben wird*, heisst sie उत्सर्ग (*nulla regula sine exceptione*). — 7) *die personificirte Ausleerung* ist ein Sohn Mitra's von der Revatî BHÂG. P. 6,18,5.

उत्सर्गसमिति (उ° + समिति) f. bei den Ǵaina eine der 5 *Lebensregeln: behutsames Benehmen bei der Entleerung, so dass dabei keinem lebenden Wesen ein Leid widerfährt,* SARVADARÇANAS. 39,13.

उत्सर्प n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*a*. — Vgl. संसर्प.

उत्सर्पण n. *das Sichhinausmachen* oder *Aufgehen der Sonne* NIR. 12, 13. *das Hinausgehen* Schol. zu ÂÇV. ÇR. 4,15,10. *das Vortreten* BHÂG. P. 10,44,4.

उत्सर्पिणी *ein aufsteigendes Verhältniss, Zunahme* VP. 197, N.

उत्सव 2) उत्पन्नलोचनालोकनोत्सव KATHÂS. 74, 316. शरत्पद्मोत्सवं वक्त्रम् (स्त्रीणाम्) so v. a. (*der Frauen*) *Gesicht ist wie ein aufgeblühter Herbstlotus* Spr. 5066. नेत्रोत्सव so v. a. *frohlockende Augen* AMAR. 23 (Spr. 1084). सोत्सव adj. *ein Fest feiernd* so v. a. *über die Maassen froh* KATHÂS. 51,180. 115,132. Z. 8 lies विभूत्या. — Vgl. मक्षोत्सव.

उत्साद *Unterbrechung:* नोत्सादमगमच्चेदं (so die ed. Bomb.) कदाचिदिह नः कुलम् *unser Geschlecht hat nie eine Unterbrechung erlitten* MBH. 1,4364. कुलोत्साद *Vernichtung des Geschlechts* und *eine darauf gerichtete Zaubercerimonie* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,37.

उत्सादन 2) R. 7,8,7. 34,44. 36,24. — 3) Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,14. — Vgl. प्रेतोत्सादन.

उत्सादिन् (von सद् mit उद्) adj. *einstellend, ausgehen lassend;* s. अग्न्युत्सादिन्.

उत्सारक HALÂJ. 2,269.

उत्सारण lies *das aus-dem-Wege-Tretenlassen, das Wegtreiben des Volkes auf der Strasse* (um einem Vornehmen Platz zu machen).

उत्सारणीय adj. *hinauszuweisen, fortzujagen:* भृत्य Spr. 3913.

उत्सार्य adj. *wegzutreiben* (auf der Strasse, damit einem Vornehmen Platz gemacht werde): नोत्सार्याः पथिकाः केचित्तेभ्यो दास्ये वसु स्वकम् MBH. 13,2790.

उत्साह 1) पलायनकृतोत्साहा निरुत्साहा द्विषज्जये *fest entschlossen zu fliehen* MBH. 7,1836. चित्तोत्साह PAÑKAT. II, 198 (Spr. 3255) *des Geistes Macht.* — 3) *Freude, Jubel; Festtag* MOLESW. अगुरुकुम्भं सर्वं सोत्साहं बभूव VET. in LA. (II) 18,8. ग्रामक्षणोत्सवा विप्रा गावो नवतृणोत्सवाः । पत्युत्साहयुता नार्यः (नार्य beide Ausgg.) अहं कृष्ण रणोत्सवः ॥ *der Brahmanen Festtag ist eine Einladung zum Schmause, der Kühe Festtag frisches Gras, der Weiber Jubel ist der Gatte, mein Festtag, o* Kṛshṇa, *ist die Schlacht,* VṚDDHA-ḰÂṆ. 12,13. — Vgl. दुरुत्साह, निरुत्साह, मक्षोत्साह.

उत्साहन HALÂJ. 5,84.

उत्साहशक्ति (उ° + श°) f. *Willenskraft* Spr. 459. *Kraft, Macht* 5385. Ind. St. 10,194. fg.

उत्साहिन् Spr. 2757. अनुत्साहिनी मतिः so v. a. *Indolenz* KATHÂS. 72,118.

उत्सिसृतु (vom desid. von सर्ज् mit उद्) adj. *im Begriff stehend aufzugeben* BHÂG. P. 12,6,32.

उत्सुक mit loc. KATHÂS. 65,256. 73,246. mit प्रति 61,22. सोत्सुका = उत्सुकः स्वं देशं प्रति 67,99. उद्वाह° 66,135. उत्सुक *mit Ungeduld Etwas erwartend, gespannt* BHÂG. P. 10,69,3. — Vgl. निरुत्सुक, पर्युत्सुक.

उत्सुकता *Sehnsucht, Verlangen:* दधती रतेन (= रते) भृशमुत्सुकताम् ÇIÇ. 9,2. अनुत्सुकता *Anspruchlosigkeit* VIKR. 12,6.

उत्सुकाय् (von उत्सुक), °यति *wehmüthig stimmen* MÂLAV. 79.

उत्सूर्य, °शायिन् *nach Sonnenaufgang noch schlafend* MBH. 12,8396.

उत्सृष्टिकाङ्क m. Bez. *einer Art einactiger Schauspiele* SÂH. D. 519.

उत्सेक 2) MBH. 1,4364 ist mit der ed. Bomb. उत्सादम् st. उत्सेदम् zu lesen.

उत्सेकिन्, संपत्स्वनुत्सेकिनः Spr. 5293.

उत्सेध 2) अङ्गुष्ठकस्य VARÂH. BṚH. S. 58,19. — 3) ते तव प्रबलं दर्पमुत्सेधं च पृथग्विधम् । व्यपनेष्यन्ति R. 7,116,19. दर्पः आन्तरः । उत्सेधः शारीरः Schol. — 5) N. verschiedener Sâman PAÑKAV. BR. 15,9,10. 19,7,1. 4. Ind. St. 3,209,*a*. अङ्गिरसामुत्सेधनिषेधौ desgl. 201,*b*.

उत्स्तन (1. उद् + स्तन) adj. (f. ई) *hohe Brüste habend* VARÂH. BṚH. S. 74,18.

उत्स्मय (1. उद् + स्मय) adj. *aufgeblüht, blühend* BHÂG. P. 10,37,9. वीक्षित *ein Blick mit weit geöffneten Augen* 71,35.

उत्स्रष्टव्य (von सर्ज् mit उद्) adj. *auszuscheiden* TATTVAS. 28.

उत्स्रोतस् (1. उद् + स्रो°) adj. *dessen Lebenslauf in die Höhe geht* BHÂG. P. 3,10,18. — Vgl. ऊर्ध्वस्रोतस्.

उत्स्वन (1. उद् + स्वन) m. *ein lauter Ton* BHÂG. P. 7,8,28.

उत्स्वप्नाय् MÂLAV. 55,22. उत्स्वप्नायित n. *das Sprechen im Schlafe* SÂH. D. 219.

1. उद् Z. 7 hinter Sch. füge hinzu zu ṚV. 4,21,9.

2. उद् mit अनु *benetzen:* अन्वौन्दन् KÂṬH. 27,5.

— अभि dass.: अभ्युद्य (nach dem Schol. von वन्द्) PAÑKAV. BR. 6,8,7.

— नि, न्युन्दमान ÇÂÑKH. BR. 16,7.

— सम्, समुन्नमग्रतो वस्त्रं पश्चाच्छुध्यति कर्मणा *nass gemacht* Spr. 5176.

उद vgl. noch क्षारोद, गन्धोद, घृतोद.

उदंशु (1. उद् + अंशु) adj. *hell strahlend:* °दशनांशुभिः SÂH. D. 337,18.

उदक Z. 12 füge hinzu KÂṬH. 25,2. PAÑKAV. BR. 23,4,2. KÂTJ. ÇR. 24, 1,23. — n. *ein best. Metrum* ṚV. PRÂT. 17,5. Ind. St. 8,107.111. —

m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Z. 4 vom Ende sind die Worte die Handlung selbst u. s. w. bis 1,790 zu streichen; vgl. u. उदकार्थ. — Vgl. कामोदक, कालोदक, क्षारोदक, तिलोदक, समानोदक, औदक, औदकि.

उदककुम्भ m. = उदकुम्भ Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,39.

उदकक्ष्वेडिका (उ° + क्ष्वे°) f. *ein best. Spiel, bei dem man sich mit wohlriechendem Wasser besprützt*, Verz. d. Oxf. H. 217,b,42.

उदकगाह् vielleicht adj. *in's Wasser tauchend, sich badend.*

उदकघात (उ° + घात) m. *das Schlagen des Wassers* vielleicht so v. a. *kunstgerechtes Plätschern im Wasser*, unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,4.

उदकदान pl. Verz. d. Oxf. H. 272,b, No. 644. sg. *die Wasserspende*, ein best. Fest in Uǵǵajinî Kathâs. 112,25. fgg.

उदकधर (उ° + धर) m. *Wolke* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,22.

उदकपरीक्षा (उ° + प°) f. *Wasserprobe* (als Gottesurtheil) ÇKDr.; vgl. Stenzler in Z. d. d. m. G. 9,671. fgg.

उदकपूर्व (उ° + पूर्व) adj. f. आ *vorher gebadet* Âçv. Gṛhj. 1,6,1.

उदकमत (उ° + मत) n. *die Lehre des Wassers* d. i. *der Verehrer des Wassers* (der Tîrtha) Verz. d. Oxf. H. 250,b,39.

उदकवाद्य (उ° + वाद्य) n. *mit Wasser gemachte Musik*, unter den 64 Kalâ aufgeführt Verz. d. Oxf. H. 217,a,4.

उदकान्त, ओदकान्तात् Çâk. 54,21 bedeutet *bis zum Wasser;* उदकान्तम् *zum Wasser, bis z. W.* Matsjop. 10. Çâr. Ch. 85,11.

उदकार्गल v. l. für उदगार्गल.

उदकार्णव (उदक + अ°) vielleicht adj. *wasserreich*, als Beiw. des Meeres Spr. 3426.

उदकार्थ (उदक + अर्थ) m. *eine mit Wasser vollzogene Cerimonie* Kauç. 75. उदकार्थं प्रचक्रमे MBh. 1,790.

उदकुम्भ Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,39. Verz. d. Oxf. H. 277,b,3. उदकुम्भानां दानम् 294,a,17. शान्त्युदकुम्भहस्त Bhaṭṭ. 2,20. Sarvadarçanas. 158,2.

उदकेशय (उ°, loc. von उदक, + शय) adj. *im Wasser hausend* R. 7,104,5.

उदकोदर vgl. दकोदर.

उदक्तास् adv. = उदक्तात् AV. 8,3,19.

उदक्प्रवण Khând. Up. 4,17,9 bedeutet wohl so v. a. *nach Norden, zum Lande der Seligen* (उत्तरकुरु) *führend.*

उदक्य 1) b) Lâṭj. 2,6,14. MBh. 13,5008.

उदगयन Varâh. Bṛh. S. 5,32. 60,20. Bṛh. 2,20. Weber, Ǵjot. 108. Nax. 2,301. 312. Z. 3 lies 67 st. 6. 7. adj. *auf dem Wege liegend, welchen die Sonne auf ihrem Gange nach Norden geht:* नक्षत्राणि Bhâg. P. 5,23,5.6. — Vgl. दक्षिणायन.

उदगार्गल = दगार्गल Varâh. Bṛh. S. 2 (S. 7, Z. 3).

उदग्गति f. = उदगयन n. Weber, Ǵjot. 29.

उदग्र 1) Hariv. 4102. आतपत्र *in die Höhe gehoben* Varâh. Bṛh. S. 73,3. मरुस्थल *hoch gelegen* Kâm. Nîtis. 3,16. — 3) यौवनमुदग्रकालः (so ist wohl zu lesen) *die schönste Zeit* Vet. in LA. (II) 19,3. तस्मात्सिंह इवोदग्रमात्मानं वीक्ष्य संपतेत् *überlegen* Kâm. Nîtis. 9,57. — 5) *laut tönend:* जलधरोदग्रस्ताडिता देवदुन्दुभिः R. 7,19,30.

उदघोष m. *das Rauschen des Wassers* Lâṭj. 3,5,14.

उदङ्क 2) mit उत्तङ्क und उतङ्क wechselnd Verz. d. Oxf. H. 11,a,N. 2. ein Sohn Çilâda's 255,a,10.

उदज (उद + 1. ज) n. *Lotus* Bhâg. P. 10,14,33.

उदञ्च् 1) Z. 3 lies ऽस्योदञ्चो. — 2) षण्मासो दक्षिणा नित्यः षडुदङ्ङिति सूर्यः Weber, Nax. 2,345. adv. Varâh. Bṛh. S. 5,33. 18,2. 24,29.

उदञ्चन 2) Halâj. 2,161.

उदधि vgl. क्षारोदधि, क्षीरोदधि, मद्योदधि.

उदधिमेखला Bhâg. P. 12,12,64.

उदधिष्ण्य (उ° + ष्ण्य) m. N. pr. eines der 7 Weisen im 11ten Manvantara Hariv. 478. उरुधिष्ण्य die neuere Ausg., चारुधिष्ण्य Langl.

उदन्, उद्नस् gen. sg. TS. 2,4,8,1. Kâṭh. 11,9.

उदन्त 1) TBr. 2,1,2,1. — 2) a) Kathâs. 52,96. 123,321. — d) तस्मादुदन्ते (also oxyt.) प्रजाः समेधन्ते TBr. 1,2,6,2. nach dem Comm. *am Ende der Arbeit, zur Zeit der Ernte;* also *das Feiern, Ruhezeit.*

उदन्य 2) Spr. 2154.

उदप adj. = अद्भ्य उत्तारकः, z. B. प्लवः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,58. — Vgl. उडुप.

उदपात्र 1) Kauç. 78. विनोदपात्रम् (विना उदपात्रम् oder विनोद-पात्रम्) Bhâg. P. 4,22,47 vom Schol. durch अञ्जलिं विना und उपहासास्पदम् erklärt.

उदपान m. Lâṭj. 1,1,16. उदपानप्लवे (= एककूपैकजीवने Schol.) ग्रामे MBh. 13,4524. 4568. — Als N. pr. eines Dorfes bei den Völkern im Norden wohl m. gaṇa पलद्यादि zu P. 4,2,110. — Vgl. औदपान.

उदप्लव (उद + प्लव) m. *Wasserfluth* Bhâg. P. 12,4,13.

उदमन्थ MBh. 13,3277. = उदकुम्भयुक्तः सक्तुविकारः Nîlak.

उदमय (von उद) adj. *aus Wasser bestehend:* वसु Bhâg. P. 10,20,5.

उदय 1) zu streichen, da an den angeführten Stellen das Wort subst. m. ist und *den nachfolgenden Laut* bezeichnet; vgl. u. 2) e). — 2) a) शोकार्णवोदये *das Anschwellen des Meeres, Fluth* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 15. — b) Weber, Ǵjot. 40. 89. 91. 109. Nax. 2,287. उदयास्ताधिकार Verz. d. Oxf. H. 327,a, No. 773. ग्रहोदयास्तसाधन No. 774. *heliakischer Aufgang* Varâh. Bṛh. S. 6,1. fgg. 7,1. — c) °शिखरिन् Varâh. Bṛh. S. 28,3. °गिरि Verz. d. Oxf. H. 338,b,38. 339,a,30. उदयाचल 62,a,25. Schol. zu Naish. 22,41. °प्रस्थ Daçak. in Benf. Chr. 184,4. — d) सर्वार्थतैकाग्रतयोः क्षयोदयौ चित्तस्य समाधिपरिणामः Verz. d. Oxf. H. 229,b,13. = प्रादुर्भाव 19. जगत्स्थित्युदयान्तहेतु Bhâg. P. 10,63,44. विमलज्ञानोदय Sarvadarçanas. 22,3. विशुद्धविज्ञानोदय 17,11. निर्मलज्ञानोदयो महोदयः 117,3. — e) in den Prâtiçâkhja und ein Mal bei P. (8,4,67) *das nachfolgende Wort, der nachfolgende Laut*, = पर P. 8,4,67, Sch. — Ṛv. Prât. 2,16. 3,6. 4,1.2. उदये so v. a. उदये वर्तमानाः *nachfolgend* 22. am Ende eines adj. comp.: इकारोदय *ein* इ *zum folgenden Buchstaben habend* 2,6.7. 5,5. VS. Prât. 3,84. 81. 4,6.16. 140. AV. Prât. 3,55. Schol. zu 3,27. Häufig am Ende eines adj. comp. in der Bed. *Folge:* दाद्यं दुःखं सुखोदयम् *Leid, auf das Freude folgt*, Spr. 5246. दोषाः — व्यसनोदयाः *Missgeschick im Gefolge habend* 3169. — f) लब्धोदय *emporgekommen* Spr. 3710. प्राप्तोदय *zu Glück gelangt* 4266. उदय *Glück, Sieg* im Gegens. zu क्षय *Untergang* 3783. — g) अष्टौ निधिपतिः कोशान् (प्राक्पिणोद्धरेः) लोकपालो निजोदयान् *als seinen Besitz, als das, worüber er zu ver-*

fügen hat, Bhâg. P. 10,50,56. = विभूति Schol. — *h*) der Schol. in der ed. Bomb. erklärt folgendermaassen: पिहित आपणानां पाण्यवस्तूनामुदयः प्रसारणं यस्यां सा. — *i*) °राय Kshitîç. 52,17. — Vgl. कथोदय, चन्द्रोदय, इन्द्रूदय, महोदय.

उदयकर und उदयंकर m. mit dem Bein. पाठक N. pr. eines Autors Hall 11.

उदयजित् (उ° + जित्) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148,*a*,7.

उदयतुङ्ग (उ° + तुङ्ग) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 72,23.

उदयन 2) ein Sohn Vasudâman's Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,20. उदयन und उदयनाचार्य ein Philosoph und Verfasser verschiedener Schriften 135,*b*, No. 255. 164, *a*, 1. 242, *b*, No. 599. 243, *a*, No. 600. fgg. 244, *a*, No. 606. 258, *b*, 4. 5. 29. Hall 20. 21. 26. 27. 65. 81. 82. 164. Sarvadarçanas. 113,5. 120,12. 131,8. 133,3.

उदयनीय substantivisch mit Ergänzung von कर्मन् Bhâg. P. 3,13,36: प्रायणीयोदयनीयदंष्ट्रः.

उदयपुर Wilson, Sel. Works 1,137. fg.

उदयप्राण m. pl. *die Zeit des Aufganges eines Sternbildes, in dem ein Planet steht, nach* Prâṇa (*Athemzügen*) *berechnet*, Sûrjas. 2,59. — Vgl. उदयासु.

उदयराशि m. = उदयर्क्ष 2) Varâh. Bṛh. 4,6.

उदयर्क्ष (उदय + 2. ऋक्ष) n. 1) *dasjenige* Nakshatra, *in welchem der heliakische Aufgang stattfindet*, Varâh. Bṛh. S. 6,1. — 2) *dasjenige astrologische Haus, in welchem ein am Horizont erscheinender Planet steht*, Varâh. Bṛh. 4,6.

उदयवत् (von उदय) 1) adj. *aufgegangen* (vom Monde) Çiç. 9,43. — 2) f. °वती N. pr. einer Tochter Udajatuñga's Kathâs. 72,66.

उदयसिंह Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 11.

उदयाकर (उदय + आ°) m. N. pr. eines Mannes: °सूनु Sarvadarçanas. 93, 6.

उदयादित्य N. pr. eines Fürsten Journ. of the Am. Or. S. 7,35.

उदयान्तरकर्मन् n. *eine Correction, die vorgenommen wird, um den wahren Stand der Planeten für* Lañkâ *zu berechnen, wenn man denselben zuvor durch den mittleren* Ahargaṇa *bestimmt hat*, Golâdhj. 4,19.

उदयासु (उदय + असु) m. pl. = उदयप्राण Sûrjas. 3,43.

उदर 1) को हि नाम न कुर्वीत केवलोदरपूरणम् Kathâs. 60,34. शातोदरी adj. Varâh. Bṛh. S. 58,50. महोदरा adj. 78,18. Uebertragen: दर्पणोदर 4,2. ब्रह्माण्डोदरे Spr. 1994. — 3) Verz. d. Oxf. H. 313,*b*,26. 357, *a*, No. 849. fg. °चिकित्सा 306,*b*,2 v. u. °निदान *a*,32. — 4) यवोदर *der dicke Theil eines Gerstenkorns* Mit. 152,11; vgl. Varâh. Bṛh. S. 79,8. — Vgl. महोदर, लम्बोदर, सहोदर, सोदर.

उदरण (von अर् mit उद्) n. *das Sicherheben, Aufsteigen* (Gegens. निवेशन) Çâñkh. Çr. 8,21,16. Pañkav. Br. 20,14,5.

उदरंभर adj. = उदरंभरि Bhâg. P. 3,30,30. केवलात्मोदरंभराः Spr. 1774. शिश्नोदरंभराः so v. a. *diejenigen, die sich nur die Befriedigung des Geschlechtstriebes und des Hungers angelegen sein lassen*, Bhâg. P. 12,3, 42. उदरंभरता 2,6.

उदररोग m. *Unterleibskrankheit* Varâh. Bṛh. S. 79,29. 104,10.

उदरशाण्डिल्य Ind. St. 4,373.

उदराक्ष (उदर + अक्ष) adj. *am Bauche ein Auge habend*; m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2565.

उदराग्नि m. *Verdauungskraft* Varâh. Bṛh. S. 76,11.

उदरेमुख (उ°, loc. von उदर + मुख) adj. *am Bauch den Mund habend*: अशिरोग्रीवं कबन्धमुदरेमुखम् (so zu schreiben) R. 3,74,14.

उदर्क 2) कथा हरिकथोदर्काः सतां स्युः सदसि ध्रुवम् Bhâg. P. 2,3,14. उदर्क = उत्तरफल Schol. कर्माणि दुःखोदर्काणि 11,20,29. — 3) *Refrain*: समानोदर्क P. 6,3,84. Kâṭh. 20,10. Çâñkh. Çr. 6,12,4. 5. Br. 11,5. 22,5. — 4) MBh. 13,5337.

उदर्चिस् 1) अग्नि Kathâs. 119,179. — 2) Spr. 2811.

उदर्द Verz. d. Oxf. H. 314,*a*,22. 316,*b*,9. 357,*a*, No. 849. fg.

उदर्ष (von 1. अर्ष् mit उद्) m. *das Ausfliessende* TBr. 3,7,10,1.

उदल Vaiçvâmitra Pañkav. Br. 14,11,33.

उदलाकाश्यप m. N. pr. einer Gottheit des Ackerbaues Pâr. Gṛhj. 2,13.

उदवग्रह (1. उद् + अ°) adj. *dessen* Udâtta *auf dem ersten Bestandtheil des aufgelösten Wortes ruht* VS. Prât. 1,118.

उदवास, °कृतारम्भ MBh. 13,2643.

उदव्रज ṚV. 6,47,21 *Behausung der Gewässer*, nach Sâj. N. pr. einer Oertlichkeit.

उदशुद्ध lies N. pr. eines Mannes st. desgl.

उदश्रय् (von उदश्रु), °यति *mit Thränen erfüllen, weinen machen*: चूतचम्पकरेणवः। उदश्रयन्ति पान्थानामस्पृशन्तो ऽपि लोचने ॥ Spr. 3789.

उदश्रयण (von उदश्रय्) n. *das Weinenmachen* Schol. zu Kâvjâd. 2,338.

उदश्रु *weinend* Bhâg. P. 10,13,34. Kathâs. 66,148. 97,20. f. 57,105. 84,30. °लोचन 51,30. 90,71.

उदश्वित् (Uģģval. zu Uṇâdis. 2,57) ist *halb Wasser und halb Buttermilch* Halâj. 2,120. Kauç. 31. घृतं श्रेय उदश्वितः Spr. 3049.

उदस्तात् adv. praep. *oberhalb* (mit gen.) Bhâg. P. 3,18,8.

उदात्त 1) °चक्र *erhoben* Bhâg. P. 10,70,30. *hochbetont*: °श्रुति AV. Prât. 3,71. Schol. zu 4,107. °श्रुतिता ṚV. Prât. 3,11. *grossmüthig, hochherzig* Daçak. 2,2. — 3) तदुदात्तं भवेद्यत्र समृद्धं वस्तु वर्ण्यते Pratâpar. 102,*b*,3; also eigentlich *das Pompöse*, μεγαλοπρεπές. °रचनान्वित (नाटक) Sâh. D. (1828) 196,6. उदान्ध (!) st. उदात्त ed. Ballant. 189,5. — Vgl. अत्युदात्त.

उदात्तता (von उदात्त) f. *Prunk im Ausdruck, prunkhafte Rede*: श्लाघ्यैर्विशेषणैर्योगो यस्तु सा स्यादुदात्तता Pratâpar. 68,*b*,5.

उदात्तमय VS. Prât. 1,150 (nicht 151). 4,138. = प्रचित, एकश्रुति.

उदात्तराघव Verz. d. Oxf. H. 180,*a*,29.

उदात्तवत् ṚV. Prât. 3,6.

उदाद्यन्त (1. उद् + आदि - अन्त) adj. *dem ein* Udâtta *vorangeht und folgt* VS. Prât. 1,120.

उदान 1) °जय Verz. d. Oxf. H. 231, *a*, 39. — 2) bei den Buddhisten Bez. *einer Klasse von Schriften, in denen* Buddha *ohne besondere Veranlassung spricht* (während er in den Avadâna nur in Folge einer an ihn gerichteten Frage redet), Wassiljew 109. fg. °वर्ग 270. उदानमुदानयति bedeutet demnach *unaufgefordert einen Ausspruch thun*.

उदापि, so die neuere Ausg. des Hariv.

उदायुध streiche *wobei die Waffen erhoben sind*, da MBh. 13,1979 mit

der ed. Bomb. उदायुधाः zu lesen ist; vgl. noch 5,5959. Kathâs. 68,43.

उदार 1) *a)* °प्रशंसा *Lob der Edelmüthigen* Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,16. °विक्रम Spr. 3957. तपस् 4821. °शोभया राजवीथ्या Daçak. in Benf. Chr. 183,4. °मणिभूषणा *prächtig* Spr. 4729. Varâh. Bṛh. S. 43,53. °वेषा Kathâs. 61,200. कथा 90,2. °शीत्कृतकृतो दत्तचक्रदान् *heftig* oder *laut* Spr. 738. Im Joga u. s. w. Bez. *eines best.* Kleça, *des beständig thätigen, unablässig wirkenden* Sarvadarçanas. 165,19. 166,2. उदारत्वं सहकारिसंनिधिवशात्कार्यकारित्वम् 165,21. — 2) *b)* TBr. 2,2,9,2. = उल्बणाज्वालाः Comm. — Vgl. औदारिक, औदार्य.

उदारचरित (उ° + च°) 1) adj. *edel handelnd* Spr. 203. 3785. — 2) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 51,174.

उदारता Spr. 908 (*Edelmuth*). *edle Ausdrucksweise* Sâh. D. 619 (= अग्राम्यत्व). Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,28. अत्युदारता *allzugrosser Edelmuth* Daçak. in Benf. Chr. 186,19.

उदारत्व n. = उदारता *edle Ausdrucksweise* Pratâpar. 67,*a*,8. Vgl. auch oben u. उदार 1) *a)* am Ende.

उदावर्त Tattvas. 35. Verz. d. Oxf. H. 313,*b*,3. 316,*a*,1 v. u. Schol. zu Pañkav. Br. 2,15,3. 5,10,2.

उदाशय (उद् + आ°) m. *Wasserbehälter, Teich* Bhâg. P. 10,31,2.

उदास (von 2. अस् mit उद्) m. *das Auswerfen:* गर्भस्य *Fehlgeburt* Varâh. Bṛh. S. 51,38.

उदासिन् (von 2. आस् mit उद्) adj. *gleichgültig;* m. pl. Bez. einer asketischen Secte Wilson, Sel. Works 1,32. 239. 267. fgg. 275. 2,124. 145. — Vgl. औदास्य.

उदासीन s. u. 2. आस् mit उद्.

उदास्त = उदासीन Bhâg. P. 10,24,5.

उदास्यपुच्छ (1. उद् + आस्य - पु°) adj. *mit erhobenem Gesichte und Schweife* Bhâg. P. 10,13,30.

उदाहरण 2) Sâh. D. 438. 434. füge Tarkas. 32 am Ende hinzu. — 3) *steigernde Rede* Sâh. D. 368. Schol. zu Daçar. S. 30, Z. 1.

उदाहारिन् (von हृ mit उदा) adj. *ausrufend, anrufend,* mit acc. der Person Bhâg. P. 10,15,7.

उदाहार (उद् + आ°) m. *das Herbeiholen von Wasser* Kauç. 75.

उदाहार्य Sâh. D. 87,14.

उदाहृति *steigernde Rede, Erwähnung von etwas Grösserem, Besserem* Daçar. 1,36. Pratâpar. 36,*a*.

उदितउम्बार (उ°+उ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148,*a*,8.

उदिपि N. pr. einer Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 1,140. fgg. 148.

उदीक्षा (von ईक्ष् mit उद्) f. *das Aufblicken, Hinblicken* Bhâg. P. 10,87,29.

उदीच्य 1) m. pl. Bez. einer Schule Ind. St. 3,262. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,10. 11. *die Bewohner des Nordlandes* 258,*b*,27. Varâh. Bṛh. S. 16,21. 58,46.

उदीच्यवृत्ति (so, nicht °वृत्त) Ind. St. 8,170. 182. 311. fg.

उदीरण 2) Halâj. 1,138. Sâh. D. 210,13. सुकृतोदीरण *das Kundthun, Ausplaudern* Kathâs. 113,8.

उदीर्णवराहतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,26.

उडुम्बर 1) *a)* त्रिः पच्यते (jährlich) Ait. Br. 5,24. Varâh. Bṛh. S. 43, 15. 44,4. 53,85. ब्रह्माण्डोडुम्बरान्तर्मशकवदपरे जन्तवो ज्ञातनष्टाः Spr. 956. Vgl. u. मशक 1). — *c)* Varâh. Bṛh. S. 53,26. 56,13. — *f)* pl. N. pr. eines Volksstammes gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53. Varâh. Bṛh. S. 5,40. 16,3; vgl. औडुम्बर. — 2) *b)* Varâh. Bṛh. S. 51,17. — *c)* Çârṅg. Saṃh. 1,1,17. — *d)* ein Udumbara-*Wald* Pañkav. Br. 16,6,4.

उडुम्बल Z. 2. fg. lies 10,14,12 st. 10,14,2, उपे° st. उपै° und शालुदम् st. शालुंदम्.

उडूखल 1) R. 6,96,13.

उडूढ 2) gehört vielleicht zu 1. ऊह् mit उद्.

उदेपुर n. N. pr. einer *Stadt* (wohl = उदयपुर) Verz. d. Oxf. H. 37,*b*, No. 90.

उद्गम 1) *Aufgang* (von Gestirnen) Varâh. Bṛh. S. 28,16. 30,25. 104, 61. Hit. III, 47 (Spr. 3182) gehört zu 3). — 3) स्वेदोद्गम Bhartṛ. 1,33 (Spr. 1719) schlechte Lesart für स्वेदोद्गार. — 4) सहकारोद्गम Spr. 4688.

उद्गमनीय = धौतं वासः *ein reines Gewand* Halâj. 2,396. गृहीतपत्युद्गमनीयवस्त्रा Kumâras. 7,11 fehlerhaft für गृहीतप्रत्यु°; vgl. u. प्रत्युद्गमनीय.

उद्गल (1. उद् + गल) adj. *den Hals (Kopf) aufrichtend:* भक्त्युद्गल Bhâg. P. 8,23,1. = उत्कण्ठ Schol.

उद्गाढ, °कन्दर्पा (कथा) Kathâs. 95,2.

उद्गातृदमन (उद्गातृ + द°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*b*.

उद्गामिन् (von गम् mit उद्) adj. *hervorkommend* Kathâs. 86,62.

उद्गार 1) कज्जलोद्गार (दीपकस्य) *das Vonsichgeben von Russ* Kathâs. 43,149. विरलसुरतस्वेदोद्गारा वधूवदनेन्दवः Spr. 1719. अपानोद्गार *Furz* 903. कौशलोद्गार s. u. प्रजल्प. — 3) *Laut* überh.: गर्गरोद्गार Hariv. 3395. व्यक्तोद्गारम् Çântiç. 1,21 (Spr. 993) ist adv. *mit vernehmbarer Stimme.* — 4) *das Anschwellen, angeschwollene Wassermasse:* सागरोद्गार (= समुद्रपरिवृद्धि Schol.) R. 7,32,9. तेन बाहुसहस्रेण संनिरुद्धजला नदी । सागरोद्गारसंकाशानुद्गारान्सृजते मुहुः ॥ 19.

उद्गारिन् n. (sc. अब्द) Bez. *des 57ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,50. — Vgl. रुधिरोद्गारिन्.

उद्गिरय् s. u. 2. गर् caus.

उद्गीति Ind. St. 8,302—307.

उद्गीथ 1) = सामवेदध्वनि und प्रणव Subhûtikandra bei Uģģval. zu Uṇâdis. 2,10; vgl. ओमित्येतदक्षरमुद्गीथमुपासीत Khând. Up. 1,1,1. Im engern Sinne, als einer der 5 oder 6 सामविधि, *der Gesang des eigentlichen* Sâman (während bei den andern Vidhi die Zuthaten vorn und hinten gesungen werden) Lâṭj. 6,10,13. fgg. Shaḍv. Br. 1,4. 3,1. — 2) N. pr. eines Sohnes des Bhûman Bhâg. P. 5,15,5. स्मरोद्गीथ (= स्मरसक्ति उद्गीथः Schol.) 10,85,51.

उद्ग्रन्थ (1. उद् + ग्रन्थ) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 49. 50.

उद्ग्रन्थि (1. उद् + ग्र°) adj. *frei von hemmenden Knoten* (in übertr. Bed.) Bhâg. P. 3,15,47. = निरभिमान Schol.

उद्घट्टण vgl. u. श्रण 2) *a)* am Ende.

उद्घाह 1) ist der nachfolgende Vocal lang, so heisst der Saṃdhi उद्घाहपदवृत्ति ebend.; vor ऋ — उद्घाहवत् 12.

उद्घाहिणी f. = उद्घाहणिका H. an. 2,560.

उद्घ 1) उद्घान् (= प्रशस्तान् Schol.) Bhaṭṭ. 7,64.

उद्घट्टन bedeutet an beiden Stellen *das Reiben (Kitzeln).* Zu वराश्वं च दर्पणोद्घट्टननिर्भरम् Vid. 20 (Kathâs. 18,88) ist die andere Stelle वलय-

कुलिशोद्घट्टनोद्दीर्णतोय zu vergleichen.

उद्घाटक 2) Halâj. 3,63.

उद्घाटन 1) *das Oeffnen, Aufschliessen, Erschliessen:* मां मोचयेष्टसङ्गावविज्ञानोद्घाटनैस्त्वरन् Mârk. P. 16,11. *das Blosslegen, Entblössen:* सर्वाङ्गोद्घाटने Sarvadarçanas. 134,10.

उद्घात 1) Kathâs. 71,295. Çâk. 192 hat die v. l. उत्खात; die Stelle gehört zu 3); vgl. उद्घातिन्. — 4) = प्रस्ताव Halâj. 4,65. *Anfang* Aufrecht; wohl richtiger *Gelegenheit*, wie die folgenden Wörter. — 5) Verz. d. Oxf. H. 50,*b*, N. 2. — Vgl. कथोद्घात.

उद्घातक n.: अप्रतीतं मिश्रितं वा यत्र कार्यं प्रकाश्यते। तदुद्घातकमित्याहुः (sic) प्रश्नोत्तरमनोहरम्॥ Gagaddhara bei Hall, Daçar. S. 27; vgl. उद्घात्य.

उद्घात्य und °क (von हन् mit उद्) n. *Wechselrede in kurzen, nur andeutenden Worten* Daçar. 3,11.12. Pratâpar. 23,*a*.*b*. उद्घात्यक m. Bez. *einer Stelle im Prolog, in der ein Schauspieler Worte, die für ihn unverständlich sind, auf seine Weise auffasst, indem er selbst Etwas dazu ergänzt,* Sâh. D. 289. 288. 521.

उद्घोष, °डिण्डिम *eine Trommel, mit der man das Volk zusammentrommelt, um ihm Etwas bekannt zu machen,* Kathâs. 91,23.

उद्घोषक m. 1) *Einer, dessen Amt es ist, Etwas öffentlich bekannt zu machen,* Kathâs. 94,98. — 2) N. pr. eines Bharaṭaka Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,9.

उद्घोषण n. *das Ausposaunen, Ausplaudern:* मल्लशास्त्ररहस्योद्घोषण Sarvadarçanas. 171,12. f. आ dass.: दूषणोद्घोषणा (so ist zu lesen) Sâh. D. 461. *eine öffentliche Bekanntmachung:* पटहो° *mit Hilfe einer Trommel* Kathâs. 94,95. 113,99.

उद्दण्ड, उद्दण्डैः प्रभूणामधिकृतैः Spr. 1569. *emporstehend* Kathâs. 55, 217. 109,1.

उद्दण्डित (von उद्दण्ड) adj. *emporgerichtet, emporgehoben* Kathâs. 105,2.

उद्दल m. N. pr. eines Schülers des Jâǵńavalkja Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,34. उद्दालिन् VP. 281, N. 5. — Vgl. उद्दल.

उद्दान 1) *das Aufbinden, Aufreihen:* उद्दाने क्रियमाणे तु मत्स्यानां तत्र रज्जुभिः MBh. 12,4902. उद्याने (= ग्रथने Schol.) ed. Bomb. — 7) *Inhalt* Vjutp. 44. — 8) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,482. Troyer fasst तावुद्दानो als ein Wort.

उद्दाम 1) काले प्रालेयवातप्रचयविकसितोद्दाममन्दारदाम्नि so v. a. *üppig* Spr. 1928. °चापला Kathâs. 63,28. 73,380. 74,253. 83,5. 84,68. 105, 10. 121,230. °प्रनृत्यत् 54,58. यौवनोद्दाम *strotzend von* 89,96. केतकोद्दाम 122,66. वारणो रणोद्दामः so v. a. *kampfbegierig* Spr. 8984. — 4) *ein best. Metrum* Ind. St. 8,409. fg.

उद्दालक 1) *b*) MBh. 1,2047. Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,9. 19,*a*,23. 60,*b*,43. 354,*a*,31. — Vgl. औद्दालकि.

उद्दालकायन vgl. औद्दालकायन.

उद्दिधीर्षु Siddh. K. 154,*b*,1. adj. *zu retten wünschend:* जगदुद्दि° Verz. d. B. H. No. 636.

उद्दीपक 1) adj. *entflammend, erregend;* davon nom. abstr. °त्व n. Schol. zu Kâvjâd. 3,20.136. शोकोद्दीपकता Sâh. D. 244,5. प्रभातोद्दीपको रविः Kân. 25 bei Weber fehlerhaft für प्रभाते दी°; vgl. Spr. 2968. — 2) m. *ein best. Vogel* MBh. 13,5069.

उद्दीपन Pratâpar. 48,*b*,2. अनलोद्दीपनदारु *das Anfachen* Varâh. Bṛh. S. 74,17. मन्मथोद्दीपन Ṛt. 6,27. adj. *anfachend, erregend:* गन्धः स्मरोद्दीपनः Varâh. Bṛh. S. 77,7.

उद्दीपिका f. = उपदीका AV. Pariç. 70,9.

उद्दीप्ति f. *das Entflammen, Erregtwerden* Sâh. D. 232.

उद्दृष्ट 2) TBr. 1,8,10,2. Pańkav. Br. 18,11,8.

उद्देश 1) *das blosse Nennen, blosse Angabe des Namens* Sarvadarçanas. 81,3. 104,21. 105,3.5. 112,21. उद्देशतस् *in aller Kürze* Weber, Râmat. Up. 307. *nur oben hin, in geringem Maasse:* उद्देशतो (= लेशतः Schol.) धर्मशीलाः केचिन्मध्यस्थतां गताः Hariv. 11176. गुरुप्रयोजनोद्देशादर्चयन्ति न भक्तितः so v. a. *aus wichtigen Beweggründen* (vgl. उद्दिश्य unter 1. दिश् mit उद्) Spr. 867. सेवोद्देशात् *mit Berufung auf* Kathâs. 112,119. कस्य चोद्देशः so v. a. *für wen ist es bestimmt?* Bhâg. P. 10,24,3. — 3) तत्र वातायनोद्देशात्प्रविष्टं माम् Kathâs. 71,97. वनोद्देशे Varâh. Bṛh. S. 48,5. क्षेत्रोद्देशे 54,61. — Vgl. औद्देशिक.

उद्देशन n. *das Hinausstrecken, Hinaushalten* TBr. Comm. 2,386,15.16.

उद्देशवृत्त (उ° + वृत्त) m. *ein zur Bezeichnung der Grenze dienender Baum* H. an. 2,359. उद्देश्यपादप Med. j. 21.

उद्देश्य *was zuerst angegeben, gesagt wird,* im Gegens. zu प्रतिनिर्देश्य Sâh. D. 224,5.6. Schol. zu Kâtj. Çr. 106,22.

उद्देश्यपादप s. u. उद्देशवृत्त.

उद्देश्यविधेयबोधस्थलीयविचार m. Titel einer Schrift Hall 42.

उद्देहिक 2) vgl. दिह् mit उद्.

उद्द्योत 2) प्रसारितकरे मित्रे (*Sonne* und *Freund*) जगदुद्द्योतकारिणि Spr. 1879. हिमकरोद्द्योत 2026. कुलोद्द्योत *eine Leuchte des Geschlechts* MBh. 13,4730. वाचं निःशेषपदार्थोद्द्योतदीपिकाम् *eine Lampe für das Hellwerden, Klarwerden* Kathâs. 1,3.

उद्द्योतक (vom caus. von द्युत् mit उद्) adj. *anfeuernd, aufregend* Gaudap. zu Sâmkhjak. 13.

उद्द्योतकराचार्य m. N. pr. eines Lehrers, = उदयनाचार्य = उदयकराचार्य Hall 20.

उद्द्योतनसूरि m. N. pr. eines Ǵaina-Lehrers Wilson, Sel. Works 1,337.

उद्द्योतिन् adj. *hinauf leuchtend* (von Strahlen) Varâh. Bṛh. S. 30,10.

उद्धर 1) MBh. 3,11188 liest die ed. Bomb., wie wir vermuthet hatten, उद्धुर.

उद्धरण 1) भूमेर्जलादुद्धरणम् Râǵa-Tar. 5,114. Bhâg. P. 10,64,3. — 6) *die Speise, die man Jmd für die Seinigen nach Hause mitgiebt, nachdem man ihn selbst gespeist hat,* MBh. 13,3057 (wo wohl सोद्धरणा गृहान् zu lesen ist). स्वामिन्यागते दास्यामीति याचमानेभ्यो बालकेभ्य आशाप्रदर्शनमुद्धरणम् Nîlak. — 7) *das Ausscheiden eines Theils* (vgl. उद्धार 1,*c*.); hierher das u. 4) stehende Citat Kâtj. Çr. 4,1,10. — 8) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,1.

उद्धर्म (1. उद् + धर्म) m. *Irrlehre* Bhâg. P. 10,14,40.

1. उद्धर्ष, समरोद्धर्षा ये R. 7,6,7. समरे संग्रामे उद्धर्ष उत्साहो येषां ते Schol.

3. उद्धर्ष (1. उद् + हर्ष) adj. (f. आ) *erfreut, froh* Bhâg. P. 10,81,25. 86,28. 40.

1. उद्धर्षण (von हृष् im caus. mit उद्) 1) = उत्कृष्टहर्षजनक Schol.

— 3) f. उद्धर्षणी *ein best. Metrum*, = उद्धर्षिणी Ind. St. 8,387. fgg.

उद्धव 2) *Freude* Halâj. 1,123. — 3) die aus dem ÇKDr. angeführte Stelle steht Bhâg. P. 10,46,1.

उद्धान (von हा mit उद्), अनु° *das Nichtverlustiggehen* Pańkav. Br. 18,10,10.

उद्धार 1) a) डागडुद्धार Verz. d. Oxf. H. 253,b,30. — c) कुर्वे भवविनोदार्थमुद्धारं कीरसप्ततेः *Auswahl* Çuk. in LA. (II) 32,6. अथर्वणास्तु मन्त्रोद्धारो वसिष्ठकृतः Mallin. zu Kir. 10,10. — e) = उद्धरण 4) Verz. d. Oxf. H. 105,a,34. — जीर्णोद्धाराः Râga-Tar. 6,307 vielleicht fehlerhaft für जीर्णोद्यानाः.

उद्धारण n. aus metrischen Rücksichten st. उद्धरण (in Bed. 1.) gebraucht Bhâg. P. 12,12,32.

उद्धार्य adj. *aus einer Gefahr herauszuziehen, zu retten* Verz. d. Oxf. H. 253,b,32.

उद्धि 1) TBr. 1,5,12,5; nach dem Comm. *der Sitz.* du. Schol. zu Kâtj. Çr. 8,4,5. — 2) Kâth. 19,6.

उद्धुर 1) die ed. Bomb. liest उद्धुर, wie wir vermuthet hatten. Die Stelle lautet: यत्नवानपि तु श्रीमान् लाङ्गूलोद्धरणोद्धुरः। कपेः पार्श्वगतो भीमस्तस्थौ व्रीडानताननः ॥ In ähnlicher Verbindung erscheint das Wort Çârṅg. Paddh. 47,b,1 (68,b,3): गुरुभारोद्धरणोद्धुरकंधर. Die Bed. ist wohl *sich abmühend*. — 2) füge noch *übermüthig* hinzu. महेश्वरवरोद्धुर Kathâs. 115,64. दर्पोद्धुर Spr. 3673.

उद्धुषण Halâj. 3,29 (also nicht उद्धूषण, wie wir nach ÇKDr. angegeben hatten).

उद्धूनन (उद्धूलन?) n. *eine Art Pulver*, = एकत्रितैलालवङ्गकर्पूरकस्तूरीमरिचत्वचचूर्ण (sic) Pâkarâgeçvara im ÇKDr.

उद्धूपन lies धूपय् st. धूपाय्.

उद्धूलन (von उद्धूलय्) n. *das Bestreuen*: मृद्भस्मोद्धूलन Verz. d. Oxf. H. 290,b,4 v. u.

उद्धूलय्, भस्मोद्धूलितगात्र Kathâs. 99,10. भस्मोद्धूलितविग्रह (Çiva) Çiv.

उद्धृति 1) hierher gehört die unter 3) stehende Stelle; vgl. Spr. 1094. — 3) द्विजोद्धृति Verz. d. Oxf. H. 253,b,31.

उद्ध्मान Halâj. 2,158.

उद्ध्य *Fluss* Halâj. 3,44. नद्यामिवोद्ध्यसंनिभान् Bhatt. 6,59. भिद्योद्ध्यौ नदविशेषौ Schol.

उद्बन्ध Varâh. Bṛh. S. 90,7. adj. (1. उद् + बन्ध) *des Bandes beraubt:* केश Ragh. ed. Calc. 16,67. उद्बद्ध Stenzler.

उद्बन्धन Kathâs. 72,189.

उद्बाहुक adj. *dessen Arme emporgehoben sind* Âçv. Gṛhj. 4,1,9.

उद्बृंहण (von 2. बर्ह् mit उद्) adj. *verstärkend, vermehrend, fördernd* Bhâg. P. 6,4,44. उद्बृं° Burn.

उद्बोध, आनन्दोद्बोध Sâh. D. 247,15. *das Erwachen* so v. a. *Hervorkommen, Hervorspriessen:* श्मश्रूद्बोध Spr. 5419. = बोध, बोधन *das Räuchern* Varâh. Bṛh. S. 77,26.

उद्बोधिनी f. *das Erwachen* Verz. d. Oxf. H. 16,a,17. Man hätte उद्बोधन erwartet.

उद्भङ्ग (von 1. भञ्ज् mit उद्) m. *das Brechen:* कोलव्रतोद्भङ्ग Pûrvakâtakâsht. 3 in Haeb. Anth. 237.

उद्भट 1) adv. *heftig, leidenschaftlich:* °चुम्बित Gît. 1,48. व्याघातस्योद्भटत्वात् *weil der logische Widerspruch zu mächtig ist, sich nicht beseitigen lässt* Sarvadarçanas. 9,17. Vgl. निर्भट. — 2) c) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 175,a,35. 196,b,21. 210,a, No. 495. 212,a, No. 500. Pratâpar. 2,b,2.

उद्भावन *das in-die-Höhe-Bringen:* वंशस्य MBh. 13,2913. महायानोद्भावनार्थम् Lalit. ed. Calc. 6,4. सर्वबोधिसत्त्वानाम् 5.

उद्भासिन्, प्रतिमितरविदीप्तोद्भासिशुभ्रातपत्र Râga-Tar. 5,482. रेखोद्भासि कृतं वलित्रयमिदं न स्पष्टनिम्नोन्नतम् so v. a. *hervortretend, sichtbar* Spr. 2878.

उद्भिद्, इन्द्रस्योद्भित् N. eines Sâman Ind. St. 3,209,b.

उद्भिद् 3) n. *Quelle* Vjutp. 103. — 4) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,b.

उद्भू füge noch *ausreichend* hinzu.

उद्भूतरसस्य कारणत्वविचारः Titel einer Schrift Hall 46.

उद्भूति *Entstehung* Madhjam. 41.

उद्भेद 1) *das Hervorbrechen* Sâh. D. 334. *das an's-Licht-Kommen, das Offenbarwerden* Kathâs. 64,88. रहस्यार्थस्य Sâh. D. 373. in der Dramatik = गूढभेदन Daçar. 1,27. बीजप्रकाशनमुद्भेदः Pratâpar. 21,a,6. बीजार्थस्य प्ररोहः स्यादुद्भेदः Sâh. D. 348.

उद्भ्रम m. N. pr. einer Schaar Çiva's Verz. d. Oxf. H. 70,a,3.

उद्भ्रान्त Z. 2 lies °भ्रामणाम् und vgl. u. भ्रम् mit उद् 1) am Ende. — 3) n. *Aufregung* Sâh. D. 420. 517.

उद्मन् zu streichen; s. ओद्मन्.

1. उद्य lies क्षतोद्य st. क्रतोद्य und vgl. noch मृषोद्य.

उद्यत् 2) b) उद्यद्गिरि = उदयगिरि R. 7,36,44.

उद्यम 2) Verz. d. Oxf. H. 122,b,17. कार्यस्यारम्भ उद्यमः Sâh. D. 476. 471. °भृत् *sich anstrengend* Spr. 576. युद्धोद्यम (v. l. für युद्धोद्योग) *das sich-zum-Kampfe-Rüsten* 3086. मरणोद्यम Kathâs. 96,21. संदीप्ते भवने तु कूपखननं प्रत्युद्यमः कीदृशः Spr. 2483. देवान्प्रत्युद्यमं चक्रुर्दुर्मदा आततायिनः *erhoben die Waffen gegen die Götter* Bhâg. P. 6,7,18. 10,68,13. स्वल्पोद्यम *wobei geringer Widerstand erfolgt* Spr. 1885. भग्नोद्यम *dessen Anstrengung gebrochen ist, der seine Bemühungen hat aufgeben müssen,* Varâh. Bṛh. S. 1,2. In Betreff von AK. 3,3,11 s. u. गुरण. — Vgl. महोद्यम.

उद्यमन Sarvadarçanas. 160,2 (Gegens. निपातन).

उद्यमिन् ohne Ergänzung Kathâs. 72,46.

उद्यान auch fehlerhaft für उद्दान; s. u. उद्दान 1).

उद्यापन Verz. d. Oxf. H. 10,b,3. 16,a,33.

उद्याव so v. a. विधृति (s. d.) Kâth. 24,8.

उद्योग, युद्धोद्योग *das sich-zum-Kampfe-Rüsten* Spr. 3086. °कर (बलानाम्) Varâh. Bṛh. S. 4,10. शस्त्रोद्योग 6,8. 46,40. रणोद्योग 25. बलोद्योग 47,16. °पर्वन् im 5ten Buche des Râmâjaṇa Verz. d. Oxf. H. 344,a,45. fgg. — Vgl. महोद्योग.

उद्योगिन्, अनुद्योगिन् *keine Energie an den Tag legend, schlaff, unthätig* Kathâs. 123,153.

उद्रङ्क und उद्रङ्ग vgl. कुद्रङ्क, कुद्रङ्ग, त्रङ्ग.

उद्रेक 1) धनोद्रेक *ein grosses Vermögen* Kathâs. 101,342. *Uebergewicht, Uebermacht* 109,112. अन्योद्रेके कुटिलमनसाम् (मरणाम्) *das Hervorragen Anderer* Spr. 5223. स्वोद्रेकतम् Weber, Râmat. Up. 286. fg. सत्त्वस्य *das*

Ueberwiegen Varâh. Bṛh. S. 164,18.20. so v. a. *Ueberschuss* TS. Comm. 1, 539,1 v. u. 540,3. °क्षेम 13.

उद्रेकिन् *übermässig, heftig:* निःश्वास Sâh. D. 313,8.

उद्रेचक (vom caus. von रिच् mit उद्) adj. *über das gehörige Maass vermehrend:* तैः पित्तोद्रेचकैर्भुक्तैः Râǵa-Tar. 4,526.

उद्वंशपुत्र (1. उद्-वंश + पुत्र) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âṅgirasa Ind. St. 3,209,*b*. N. eines Sâman Pańkav. Br. 13,12,9.10.

उद्वंशीय (von उद्वंश) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*b*. उद्वंशीयोत्तर ebend. Pańkav. Br. 8,9,6.7. 13,12,10. 15,6,6. 16,10,10. 18,5,24.

उद्वत् Z. 2 vom Ende lies 1,35,3 st. 1,33,3. — उद्वत्प्राजापत्यम् und उद्वद्भार्गवम् Namen von Sâman Ind. St. 3,209,*b*.

उद्वत्सर Varâh. Bṛh. S. 8,24. Kâṭh. 13,15. 39,6. 40,6. Davon adj. °रीय 13,15. Da es das letzte Jahr im Lustrum ist, wird उद्वत्सर wohl die richtigere Form sein.

उद्वन adj. *ansteigend* Kâṭh. 25,4. 29,8. — Vgl. प्रवण.

उद्वर्तन 1) क्षितेः *das Sicherheben der Erde* Varâh. Bṛh. S. 46,88. स्थले ऽस्त्य इवाकार्षमुद्वर्तननिवर्तने Kathâs. 104,32. 60,187. — 2) Kathâs. 124, 83. Schol. zu Kâtj. Çr. 19,4,18. 21,4,23. *das Einsalben* (einer Götter-Statue) Wilson, Sel. Works 1,148. Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,19. — कृतोद्वर्तन Schol. zu Naish. 22,56.

उद्वस adj. *unbewohnt* (?) Spr. 2760. n. *unbewohntes Land* (?) Çatr. 14,174.

उद्वह 1) *a*) तव कुलोद्वहः Kathâs. 83,10. — 2) *d*) = उद्वाह Bhâg. P. 10,1,29. — Vgl. दुरुद्वह, भारोद्वह, रत्नोद्वह.

उद्वहन 2) गुरुजघनोद्वहनविघ्नितपदाः (मृगेक्षणाः) Varâh. Bṛh. S. 48,14. — 3) *Hochzeit* Bhâg. P. 10,52,41.

उद्वह्निज्वाल (1. उद् + वह्नि-ज्वाला) adj. *mit aufsteigender Flamme* Kathâs. 118,76.

उद्वात? Kathâs. 68,11.

उद्वाप 3) *das Hinzufügen* Weber, Ǵjot. 85.

उद्वार (1. उद् + वार = वाल) adj. *mit emporgerichtetem Schwanze* शबल उद्वारो दक्षिणा TS. 1,8,9,2. TBr. 1,7,3,6.

उद्वाष्प Kathâs. 68,50. 70,83. 94,49. 102,52. सोद्वाष्पम् adv. *mit Thränen im Auge* 123,331.

1. उद्वास *das Entlassen* (= विसर्जन Schol.) Bhâg. P. 11,27,13.

उद्वासस्, nach Weber ist मलोद्वासस् aus मलवद्वासस् entstanden.

उद्वासीकारिन् (von उद्वास + 1. कर्) adj. nach dem Comm. *von Wohnungen leer machend* TBr. 1,2,6,7.

उद्वास्य (vom caus. von वस्, वसति mit उद्) adj. *abzunehmen, abzulegen* Bhâg. P. 11,27,47. R. 1,13,4 liest die ed. Bomb. अधिकं कर्म शास्त्रतः st. तथैवोद्वास्यकर्म ते.

उद्वाह *Hochzeit* Varâh. Bṛh. S. 98,3. 103,13. Bṛh. 24,16. *das Freilassen* (eines Stiers), = उत्सर्जन Verz. d. B. H. No. 1227. fgg.

उद्वाहर्क्ष (उद्वाह + ऋक्ष) n. *ein für eine Hochzeit günstiges* Nakshatra Bhâg. P. 10,53,4.

उद्विबर्हण (von 1. बर्ह् mit उद्वि) n. *das Herausziehen:* रसां गताया भुवः Bhâg. P. 3,13,42.

उद्वृत्य (von वर्त् mit उद्) adj. *umgedreht, umgewandt* Bhâg. P. 10,13, 56. eher absolut., wie der Schol. gleichfalls erklärt.

उद्वेग 1) पित्रोरुद्वेगवाहिनी *beunruhigend* Kathâs. 59,152. 73,178. अनुद्वेग 169.177. न चोद्वेगं करोषि चेत् *wenn du nicht erschrickst* 60,45. = अरिकृता भीतिः Daçar. 1,42. Sâh. D. 376. *Aufregung* Tattvas. 25.

उद्वेजक adj. *schaudern machend, in Schrecken versetzend* Spr. 2864.

उद्वेजन 1) Kâm. Nîtis. 3,16. — 3) n. (vom caus.) *das Aufregen, Erschrecken* Daçar. 1,42. Sâh. D. 382.

उद्वेजिन् adj. *schaudern machend, in Schrecken versetzend* Bhâg. P. 10,64,40.

उद्वेल lies *getreten* st. *tretend* und füge Kathâs. 109,117. Bhâg. P. 8, 10,50. 24,41. 10,50,5 hinzu.

उधन् = ऊधन् in त्र्युधन्.

उन्दन Dhâtup. 21,10.

उन्दुर Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,20. — Vgl. कुन्दु.

उन्नति 1) स्तनोन्नति Spr. 254. 2878. प्रणामात्युन्नतिहेतोः — को मूढः सेवकादन्यः 1835. उन्नतिं तद्धनुः प्राप न तु तद्विषतां शिरः Kathâs. 59,74. Pańkat. III, 264 (vgl. Spr. 2879) bezeichnet उन्नति *einen hohen Grad.* — Vgl. चित्तोन्नति, महोन्नति.

उन्न 2) Sâh. D. 734.

उन्न (न 5) *das Hinaufheben* Bhâg. P. 10,44,5.

उन्नयनपङ्क्ति lies adj. pl. *deren Augenreihen nach oben* u. s. w.

उन्नस lies *eine hervorspringende —, eine hohe Nase habend.* Bhâg. P. 8,8,42. 10,39,20.47. Mârk. P. 7,51. Bhaṭṭ. 4,18.

उन्नद्ध (1. उद् + न°) adj. *entfesselt* Bhâg. P. 11,1,4.

उन्नाह *Uebermaass, Fülle:* नरकस्तमउन्नाहः Bhâg. P. 11,19,43. *zügelloses Wesen* 10,73,19.

उन्निद्र *aufgeblüht* Halâj. 2,32. Çiç. 4,13.31. Kathâs. 101,277.

उन्निद्रक *Schlaflosigkeit:* °प्रद Kathâs. 65,222.

उन्निद्रय (von उन्निद्र), °यति *Jmd* (acc.) *erwecken* Verz. d. Oxf. H. 346,*a*,38.

उन्नीत partic. praet. pass. von 1. नी mit उद्; davon उन्नीतिन् adj. *derjenige, welcher die Schöpfung* oder *Füllung besorgt* Ait. Br. 7,5.

उन्मकर (1. उद् + म°) m. *ein Ohrschmuck in der Gestalt eines sich aufrichtenden* Makara: अनिमिषोन्मकरौ कर्णौ Bhâg. P. 5,2,13.

उन्मज्जन 1) m. N. pr. eines Fieberdämons Hariv. 9558. — 2) n. *das Auftauchen* (Gegens. निमज्जन) MBh. 11,102.

उन्मणि (1. उद् + म°) m. *ein an der Oberfläche liegender Edelstein* Bhâg. P. 10,27,26.

उन्मण्डल (1. उद् + म°) n. *the east and west hour circle* oder *six o'clock line* Sûrjas. 3,6. Bhâskara in Golâdhj. 6,4. Gaṇitâdhj. 133. fg.

उन्मत्त m. *eine der acht Formen* Bhairava's Verz. d. Oxf. H. 250,*a*, 19. °भैरवतन्त्र 97,*a*, No. 131. उन्मत्तभैरवी *eine Form der* Durgâ: °विद्या 88,*a*,18.

उन्मत्तक Kathâs. 71,93.

उन्मथन 1) MBh. 4,352 = Hariv. 4717. *das Quirlen:* अमृतो° Bhâg. P. 11,4,18.

उन्मद lies (1. उद् + मद्), वारण Kathâs. 55,33. लोचन 67,15. प्रमदाजनाः Sâh. D. 116,14. — Vgl. महोन्मद.

उन्मदिष्णु Spr. 3867.

उन्मन m. als Maass = द्रोण Çârṅg. Saṁh. 1,1,21. — Vgl. उन्मान.

उन्मनय् (von उन्मनस्), °यति *Jmd* (acc.) *in Aufregung versetzen, verwirren* Kâvjâd. 3,136.

उन्मनस् 1) adj. Vikr. 30,10. mit einem infin. *heftig verlangend* Spr. 790. — 2) Bez. eines der 7 Ullâsa bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,41.

उन्मनी, °भूय Kathâs. 55,199.

उन्मर्द m. *das Reiben der Glieder* Bhâg. P. 7,12,12.

उन्मर्दन 1) Bhâg. P. 5,9,11. 10,13,23. 15,45. 11,27,35.

उन्माथ 2) *c*) MBh. 12,4935. 4940. 5060. — *d*) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2532.

उन्माद m. विरहोन्माद Kathâs. 95,26. सोन्माद (वनद्विप) 68,18. — *Steifheit* (des Gliedes): मेढ्रश्चोन्मादप्रक्राभ्यां हीनः (मेढ्रचो° gedr.) Kâtj. in Dâjabh. 163,4. — adj. *toll, verrückt* Bhâg. P. 5,6,8. — Vgl. निरुन्माद.

उन्मादक adj. *toll machend* Bhâg. P. 10,73,19. Sâh. D. 106,5.

उन्मादन adj. dass. Kathâs. 121,230. — Vgl. समुद्रोन्मादन.

उन्मादवत् Kathâs. 81,62.

उन्मादिन् adj.: कुशीलोन्मादिनः प्रभोः Spr. 3941. Das N. pr. (eines Kaufmanns Kathâs. 91,8) ist auf die Bed. *toll machend* zurückzuführen.

उन्मान Varâh. Brh. S. 96,1. *Höhenmaass, Länge der Gestalt* 68,1.107. *Gewicht* Brh. 27,19. m. als best. Maass = उन्मन = द्रोण Çârṅg. Saṁh. 1,1,21. — Vgl. मस्तोन्मान.

उन्मार्ग m. °निर्गल Spr. 3915. adj. *aus seiner Bahn gekommen*, vom Meere so v. a. *über die Ufer getreten* Hariv. 9419. *auf Abwegen gehend* Bhâg. P. 10,63,27.

उन्मिश्र, रम्यं यौवनशैशवव्यतिकरोन्मिश्रं वयो वर्तते Spr. 2878. *bunt* Halâj. 4,56.

उन्मुख 1) *a*) °दर्शन *das Hinaufblicken* Spr. 4675. उन्मुखमालोकयति *hinauf* Vikr. 61,17. स्तनौ Kathâs. 90,44. — *b*) समरोन्मुख Râga-Tar. 5, 259. तोयकार्योन्मुख Varâh. Brh. S. 28,2. पाकोन्मुख *nahe daran reif zu werden* 54,107. — Vgl. श्रौन्मुख्य.

उन्मुखीकार (उन्मुख + 1. कार) *bewirken, dass Jmd das Gesicht aufrichtet, aufmerkt;* davon nom. abstr. °कार Sâh. D. 286. °करण 131,5.

उन्मुचु m. = उन्मुच MBh. 13,7112.

उन्मूल Ait. Br. 3,31. तमिमं शैलमुन्मूलं करोमि R. 7,16,23.

उन्मूलन *das Vernichten* (eines Feindes) Spr. 3536. — adj. *entwurzelnd, vernichtend:* तरुणीहृदयाकाण्डसमूलोन्मूलनः शरः Kathâs. 67,14.

उन्मूलय् vgl. u. मूल् mit उद् und समुद्. Z. 3 ist नोन्मूलयति st. चोन्मूलयति zu lesen.

उन्मेष 3) शङ्कोन्मेष Sarvadarçanas. 113,11. Z. 2. fg. lies ज्ञानोन्मेष und vgl. Spr. 5184.

उन्मोचन lies 5,30,2.

उप 2) *a*) γ) *in der Nähe von, bei:* बभावुप पतिम् Bhâg. P. 4,28,44.

उपकण्ठ 1) Bhartr. 3,24 ist उपकण्ठम् nicht adv.; vgl. Spr. 1785. उपकण्ठेऽस्य Halâj. 3,32. तटोपकण्ठे 2,56. 58. Kathâs. 75,60. 100,15. वनोपकण्ठे Varâh. Brh. S. 48,7.

उपकरण 1) परोपकरण Spr. 1131. 4518 (Conj.). Sâh. D. 297. Füge *das Fördern* hinzu. — 2) Çâṅkh. Grhj. 1,22. masc. Bhâg. P. 10,74,13. — 4) Halâj. 2,151.

उपकर्तर्, füge *Förderer* hinzu. °कर्त्री Sâh. D. 624.

उपकल्प (von कल्प् mit उप) m. *Zubehör:* यावन्नकायरथमात्मवशोपकल्पं धत्ते Bhâg. P. 7,15,45. = इन्द्रियादिपरिकर Schol.

उपकल्पयितव्य (vom caus. von कल्प् mit उप) adj. *zuzurüsten* Suçr. 1,15,1.

उपकान्तम् (उप + कान्त) adv. *in der Nähe des Geliebten* Kir. 5,19.

उपकार 1) *a*) परोपकार Spr. 1730. fgg. अपकारिणां प्रत्युपकारप्रतिपादनात् Sâh. D. 12,16. *das Beitragen zu Etwas* Sarvadarçanas. 10,11.11,5.fgg.

उपकारक 1) Kathâs. 62,88. *beitragend zu Etwas, ein Factor:* उपकार्योपकारकभाव Kap. 1,31. Sarvadarçanas. 161,4. °त्व 10,11. 48,9. *accessorisch* 122,8.

उपकारिन् füge *beitragend zu Etwas, fördernd* hinzu. Davon nom. abstr. उपकारित्व Sâh. D. 108,12.

उपकार्य 1) *dem Hilfe geleistet werden muss, was ohne andere Factoren nicht zu Stande kommen kann, was gefördert wird* Kap. 1,31. Sarvadarçanas. 161,4. Sâh. D. 342,14. — 2) R. 7,91,26. 92,8.

उपकुञ्चिका vgl. उत्कुञ्चिका.

उपकुर्वाण 2) genauer *ein Brahmanenschüler, der nur für eine bestimmte Zeit Keuschheit gelobt hat.* Bhâg. P. 3,22,14. उपकुर्वाणक dass. Schol. zu Bhâg. P. 11,7,21; vgl. औपकुर्वाणक.

उपकूल (उप + कूल) adj. *am Ufer sich befindend, — wachsend:* यमुनोप° Bhâg. P. 10,30,9.

उपकूलतस् adv. = उपकूलम् Bhâg. P. 10,17,20.

उपकृति, इतरेतरोपकृतिमच्चरितम् *eine von gegenseitiger Diensterweisung begleitete Handlung* so v. a. *eine gegenseitige Diensterweisung* Çiç. 9,33.

उपकृष्णक m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2559.

उपकेतु m. N. pr. eines Mannes Kâth. 13,1.

उपक्रम 3) वातस्योपक्रमः स्नेहः स्वेदः u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 304,*b*, 7. fg. 12. — 4) उपक्रमापवर्गौ Weber, Gjot. 85.111. उपक्रमोपसंहारौ Sarvadarçanas. 73,5. 4. Bhâg. P. 11,29,20. Sâh. D. 199,6. 294,12. दक्षिणाप°, सव्योप° adj. Kâtj. Çr. 175,3 v. u. — 6) Spr. 4287. अप्यत्र कस्यचिदुपक्रमस्य गतिः स्यात् Mâlav. 44,23. Z. 2 ist wohl उपक्रमान् zu lesen. — 9) *das Thun für Etwas, das Befördern:* सोपक्रमं निरुपक्रमं च कर्म Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,3. सोपक्रमं यत्फलजननाय सहोपक्रमेण कार्यकारणाभिमुख्येन वर्तते। यथोक्षप्रदेशे प्रसारितमार्द्रवस्त्रं शीघ्रमेव शुष्यति। उक्तद्वयविपरीतं निरुपक्रमम्। यथा तदेवार्द्रं वासः संवर्तितमनुष्णदेशे चिरेण शोषमेति। 5. fgg. — Vgl. 2. कोपक्रम und निरुपक्रम.

उपक्रमण, गर्भोपक्रमण Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,17. द्विविधोपक्रमणीय 304,*b*,12. adj. (f. ई) *nachkommend, willfahrend:* ईप्सितोपक्रमणी Kathâs. 106,36.

उपक्रमणीय adj. v. l. für उपक्राम्य Vikr. 41,20.

उपक्रमपराक्रम (उ° + परा°) Titel einer Schrift Hall 192.

उपक्रम्य adj. *zu behandeln, behandelt werdend* (medicinisch) Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,12. Suçr. 1,83,5. अनुक्रम्य (lies अनुपक्रम्य) v. l. für अनुपक्राम्य Vikr. 41,20.

उपक्रिया *das Zuführen, Mittheilen:* अल्पं वा बहु वा यस्य श्रुतस्योपकरोति यः। तमपीह गुरुं विद्याच्छ्रुतोपक्रियया तया॥ M. 2,149.

उपक्रोश, लोकोपक्रोशपात्र Daçak. 81,6. सीतायाश्चाप्युपक्रोशश्चारित्र्यं

प्रति गर्हितम् (so ist zu lesen) *in Betreff* R. 6,103,15.

उपक्रोशन, कुलोपक्रोशनकरी so v. a. *das Geschlecht beschimpfend* Hariv. 9940.

उपक्रोष्टर् 2) Bhâg. P. 10,15,31.

उपक्लेश (उप + क्लेश) m. bei den Buddhisten *ein kleinerer* Kleça (s. d.) Sarvadarçanas. 20,16.

उपक्वास lies 6,50,2.

उपक्षत्र s. क्षत्रोपक्षत्र.

उपक्षय (von 3. क्षि mit उप) m. *Abnahme, Verminderung* Dhâtup. 26, 103. Mahîdh. zu VS. 23,28. धनोपक्षय Hit. 59,20. Neben क्षय unter den Beiww. Çiva's MBh. 12,10368; nach Nîlak. = अवान्तरप्रलय, während क्षय = महाप्रलय sein soll.

उपक्षीणधन (उ° + धन) adj. *dessen Vermögen geschwunden ist:* °ध-नीभूत Kathâs. 114,93.

उपक्षुद्र (उप + क्षुद्र) adj. (f. आ) *nicht ganz klein:* उपक्षुद्रा (sc. ऋचः) गायति Pañkav. Br. 13,4,5. Anupada 8,6.

उपक्षेप *Andeutung, Erwähnung* Kathâs. 72,77. Daçar. 1,46. Sâh. D. 162,6. Pratâpar. 23,*a*,7. *Andeutung —, Mittheilung des Keimes eines Dramas* Daçar. 1,24. बीजन्यास उपक्षेपः 25. काव्यार्थस्य समुत्पत्तिरुप-क्षेप इति स्मृतः Sâh. D. 339. 338.

उपक्षेपक adj. *andeutend;* s. अर्थोपक्षेपक.

उपक्षेपण *das Andeuten* Sâh. D. 136,3. 146,8.

उपखिल (उप + खिल) n. *ein Supplement zu einem Supplement:* खि-लान्युपखिलानि च Hariv. 9492. Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,14.

उपग 1) स्वर्गाद्यानोपगैर्मर्त्यैः so v. a. *befindlich in* Bhâg. P. 11,6,6. von Sternen *stehend in:* केन्द्रोपग Varâh. Bṛh. 12,3. 7,14. चन्द्रोपग *in welchem der Mond steht* (sic) 3,1; vgl. 2).

उपगति Çiç. 9,75.

उपगम 1) वरं प्राणत्यागो न पुनरधमानामुपगमः so v. a. *Verkehr mit* Spr. 2730. अनिष्टोपगमाः *das Eintreten unangenehmer Verhältnisse* R. 7,20,10. *das Hinzukommen, Hinzutreten* (Gegens. अपगम) Sarvadarça-nas. 146,9. — 5) *ehrfurchtsvolles Herantreten* so v. a. *Verehrung:* संध्यो-पगम Bhâg. P. 10,70,6. — 6) *das Gewahrwerden, Innewerden* Schol. zu Daçar. 1,46.

उपगमन 3) *das Gewahrwerden, Innewerden* Daçar. 1,46. Sâh. D. 387. 392.

उपगान (उप + गान) n. *ein begleitender Gesang* Mâlav. 20,15.

उपगामिन् 1) Kathâs. 54,209.

उपगायन (von 2. गा mit उप) n. *das Singen:* हरिगाथोपगायन Bhâg. P. 7,15,71.

उपगीति Varâh. Bṛh. S. 104,49. fg. Ind. St. 8,289. 302. fgg.

उपगु 1) Pañkav. Br. 14,6,8.

उपगूहन 2) genauer *das an-den Busen-Drücken.* Varâh. Bṛh. S. 78,6. — 3) in der Dramatik *Eintritt eines wunderbaren Ereignisses* Daçar. 1,48. Sâh. D. 401.

उपगेय (von 2. गा mit उप) n. *Gesang* Bhâg. P. 5,26,38.

उपग्रन्थ 40 an der Zahl Ind. St. 3,261. उपग्रन्थस्य वृत्तिस्तु माधवा-चार्येण या कृता Verz. d. Oxf. H. 379,*b*, No. 394.

1. उपग्रह 2) *ein als* Nidhana *beim* Sâman *angefügtes* ए Lâṭy. 7,8, 11. — 3) Daçar. 2,13. — 5) Bez. *eines Bündnisses* oder *Friedens, den man, um das Leben zu retten, durch Hingabe von Allem erkauft,* Kâm. Nîtis. 9,3. Spr. 5730.

2. उपग्रह Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,29.

उपग्रहण zur Erklärung von प्रतियत्न *Gefangennehmung* H. an. 4, 181. Med. n. 193. Halâj. 5,57.

उपघात 1) दुःखोपघात *ein heftiger Schmerz* Spr. 4193. — 2) füge *an-gespiessten* nach *kleinen* hinzu.

उपघातक m. = उपघात *Beschädigung, Beeinträchtigung, Störung:* द्विजयज्ञोपघातक MBh. 13,3610.

उपघातिन्, आत्मतन्त्रोप° MBh. 13,4399.

उपघ्न *Zufluchtsstätte:* अद्रिगुहोपघ्नान् (कपीन्) Bhaṭṭ. 7,64.

उपचक्षुस् (उप + च°) n. *ein über Raum und Zeit hinwegsehendes Auge* (दिव्यचक्षुस्) ÇKDr.

उपचय 1) अर्थोपचयापचयौ *Vermehrung und Verminderung* Varâh. Bṛh. 8,13. उपचयावह *Vortheil bringend* Spr. 3558. — 3) Varâh. Bṛh. S. 41, 10. 60,21. 104,61. Bṛh. 1,15. 9,3.

उपचर adj. *hinzutretend,* vom Schaltmonat Çâñkh. Br. 7,10.

उपचरित n. = उपचार 8) und उपाचरित Schol. zu VS. Prât. 4,22.

उपचरितव्य adj. *gegen den man höflich verfahren muss, zu verehren* Spr. 1714, v. l.

उपचर्य 1) यद्वा मित्रं शङ्कितेनोपचर्यम् *dem man ängstlich den Hof ma-chen muss* Spr. 1645. मित्रे चानुपचर्ये (°चार्ये v. l.) so v. a. *ein anspruch-loser Freund* 3338. — Vgl. दुःखोपचर्य.

उपचायिन् (von 1. चि mit उप) adj. *Jmd* oder *Etwas Wachsthum ver-schaffend, fördernd, ehrend:* ज्येष्ठोपचायिन् MBh. 4,595. (ज्येष्ठाप° ed. Bomb.). 3,1489 (nach der Lesart der ed. Bomb.). बुद्धिर्धर्मोपचायिनी 13,6275. वृद्धोपचायित्वात् 14,2198 fehlerhaft für वृद्धाप°.

उपचाय्य Z. 1 streiche die Worte vom caus. Zu उपचाय्यपृड vgl. उप-चायमृड unter 2. मृड.

उपचार 1) उपचारतस् *durch Höflichkeiten* (nicht *auf verblümte Weise*) Spr. 524. पाद्योपस्पर्शार्हणादीनुपचारान्प्रकल्पयेत् Bhâg. P. 11,27,25. — 2) *das Verfahren, Benehmen, Handlungsweise:* कामोपभोगसंभवोपचारा (कै-शिकी) Sâh. D. 411. M. 1,111 gehört zu 4); ब्रह्मचर्योपचार (व्रतचर्याय° v. l.) ist ein copul. comp. — 4) Pañkat. III,40 gehört zu 2); vgl. Spr. 2340. — 5) अष्टादशोपचारैस्तु मन्त्री पूजां समाचरेत् Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,23. — 6) उपचारादिदान Verz. d. Oxf. H. 102,*c*,33. *Darbringung, Geschenk* Halâj. 2,279. दत्तोपचारिका Kathâs. 75,143. — 7) Kull. zu M. 4,195. Mallin. zu Çiç. 5,8. ज्ञानावच्छेदकत्वाच्च वृत्तौ ज्ञानत्वोपचारः so v. a. *es wird auch der Gedankenprocess selbst uneigentlich Erkenntniss genannt* Nîlak. 231. उपचारेण *in uneigentlichem Sinne* Sarvadarçanas. 89,14. Schol. zu Kap. 3,30. — 8) vgl. Ind. St. 4,220. — 9) *ein glücklicher Um-stand:* उपचारतस् Sâh. D. 300. — 10) Titel eines Pariçishṭa des Sâma-veda Verz. d. Oxf. H. 383, *b*, No. 466. — Vgl. दुरुपचार, मिथ्योपचार.

उपचारिक (von उपचार oder उपचारिन्) adj. *zu Etwas dienend, ge-hörend:* युद्धोपचारिकं यत्तु तच्छीघ्रं प्रविधीयताम् MBh. 4,1621.

उपचार्य v. l. für उपचर्य Spr. 3338.

उपचिकीर्षु (vom desid. von 1. कर् mit उप) adj. *Jmd einen Dienst*

zu leisten Willens seiend Kathâs. 94,94.

उपचिति, परमपरितोषोपचितये Spr. 4185. दुःखस्योपचितिं चरेत् *der vermehrt den Schmerz* 4362 (Conj.; vgl. Thl. 3, S. 400).

उपचितीभू (उपचित + 1. भू) *zunehmen, wachsen:* °भूत Git. 12,27.

उपचित्र 2) *a)* α) Ind. St. 8,315. fgg.

उपचित्रक n. *ein best. Metrum,* = उपचित्र 2) *b)* γ) Ind. St. 8,358.

उपच्छन्द m. nach dem Schol. = उपकरण *Geräthe* MBh. 13,3300.

उपच्छन्दोहपीठ N. pr. einer best. Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 2,32.

उपज 1) adj. *entstanden —, hervorgegangen aus, herkommmend von:* पशूपज *was vom Vieh herkommt,* wie Milch u.s.w Got. Dh. 12. Vivâdak. 8,15. Colebr. Dig. 1,112. — 2) m. Bez. einer best. Gottheit: नमो वायवे च मृत्यवे च विष्णवे च नमो वैश्रवणाय चोपजाय च Ind. St. 4,371.

उपजन *Zutritt:* स्वरोपजनश्चादृष्टः पदेषु संहितायां च AV. Prât. 4,109.

उपजन्धनि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,1 v. u. — Vgl. औपजन्धनि.

उपजप्य, अपरोपजप्यान् (= परैरभेद्यान् Schol.) Bhatt. 12,32.

उपजाति Ind. St. 8,372. fg.

उपजाप Çiç. 2,99.

उपजिगमिषु (vom desid. von गम् mit उप) adj. *nach einem Orte* (acc.) *zu gehen verlangend* Megh. 43.

उपजिज्ञासु adj. *kennen zu lernen wünschend* MBh. 12,3884.

उपजिह्वा 3) Halâj. 3,23.

उपजीका s. उपदीका.

उपजीवक *auf Kosten Anderer lebend* Kathâs. 61,181.

उपजीवनीय AV. 8,10,22. fgg.

उपजीवा f. *Lebensmittel* TBr. 1,5,6,4.

उपजीविन् 2) उपजीव्योपजीविनः: *diejenigen, von denen Andere leben, und diejenigen, die von Andern leben,* Spr. 1664. राजोपजीविनः *Untergebene eines Fürsten* 3768. — Vgl. ताम्रोपजीविन्.

उपजीव्य, उपजीव्योपजीविनः (s. u. उपजीविन्) Spr. 1664. इयं च रत्नभूता चर्मभस्त्रिका देवायानिवेद्य नोपजीव्येत्यानीता *darf nicht als Lebensunterhalt benutzt werden* Daçak. in Benf. Chr. 189,19. übertr. *das, wovon etwas Anderes abhängt, worauf Etwas beruht;* davon nom. abstr. °त्व Sâh. D. 269,15.

उपजोषण n. *das Gebrauchen, Geniessen* (einer Speise) Bhâg. P. 5,16,19.

उपजोषम् 2) lies Çâk. 66,16, v. l.

उपज्ञा, लघुत्वं केकय्युपज्ञम् so v. a. *vor* Kekajî *nicht gekannt* Bhatt. 3,31.

उपतक्षक (उप + त°) m. N. pr. eines Schlangendämons (vgl. उपतक्ष) R. 7,23,5,25.

उपतस्विन् s. औपतस्विनि.

उपताप 2) भोगः परोपतापेन so v. a. *Genuss auf Kosten Anderer* Spr. 2068.

उपतापन (vom caus. von 1. तप् mit उप) adj. *Schmerz bereitend:* लोकोप° Bhâg. P. 7,7,3.

उपतापिन् 1) तुल्यं परोपतापित्वं क्रुद्धयोः साधुनीचयोः *gleich ist der Schmerz, den Edle und Niedrige in ihrem Zorn Andern zufügen,* Spr. 1043.

उपतीर्थ (von 1. तर् mit उप) n. *ein Steg zum Wasser:* सूपतीर्था (नदी) MBh. 3,11353.

उपतुला s. तुला.

उपत्य, तटोपकण्ठे या जाता वनराजी महीभृताम्। उपत्यका तु तामाहुः Halâj. 2,56. — Vgl. अधित्यका.

उपदंश 1) भुक्ताशनं विशालाक्षी सूपदंशान्वितं शुभम् R. 2,61,5. मृगमांसोपदंश Kathâs. 107,10. — 2) Verz. d. Oxf. H. 314,*a*,16. 316,*b*,4 und N. 1. 357,*a*,6 v. u.

उपदर्शन (vom caus. von दर्श् mit उप) n. *das vor-Augen-Führen, Vergegenwärtigen* Sâh. D. 403.

उपदा 2) Çatr. 14,145.

उपदानवी Hariv. 1987. eine Tochter Vaiçvânara's und Gattin Hiranjâksha's Bhâg. P. 6,6,32. fg.

उपदासुक TS. 6,3,1,6. Pañkav. Br. 23,1,4. — Vgl. अनुपदासुक.

उपदिग्धता s. u. दिह् mit उप.

उपदिश् (1. दिश् mit उप) adj. *anzeigend, anweisend* in मार्गोपदिश्.

उपदिष्ट n. *Unterweisung;* in der Dramatik: *Worte der Ermahnung im Sinne der Schrift:* उपदिष्टं मनोहारि वाक्यं शास्त्रानुसारतः Sâh. D. 449. 334.

उपदीका Halâj. 3,23. TBr. 1,1,3,4. Taitt. Âr. 5,1,4. 10,9. — Vgl. उपजीका, उद्दीपिका.

उपदुह् (1. दुह् mit उप) m. *Melkeimer* MBh. 13,4918. — Vgl. उपदोह.

उपदेव m. = उपदेवता Bhâg. P. 4,10,7. 11,8. 5,16,14. 6,1,33. 10,35,21. f. ई 4,10,6.

उपदेश 1) Kap. 1,7. 9. 98. 101. 102. 4,1. 29. Gaim. 1,5. Bâdar. 1,7. 20. *Hinweisung* so v. a. *das in-Aussicht-Stellen* Çând. 3. Als Bez. einer Klasse von Schriften bei den Buddhisten Wassiljew 109. 213. 217. 309 — 2) देशान्बभ्राम तांस्तांस्तीर्थोपदेशतः Kathâs. 123,158. — 4) *initiating* Mantra Wilson, Sel. Works 1,162. — Vgl क्लिष्टोपदेश.

उपदेशक, तत्त्वज्ञानोपदेशक Sarvadarçanas. 43,12.

उपदेशन n. *Nachweisung, Angabe, Lehre* TBr. 2,3,1,3. शिक्षा स्यादुपदेशनम् Sâh. D. 503.

उपदेशनवत् (von उपदेशन) adj. *mit Anweisung versehen* Pañkav. Br. 6,2,12.

उपदेशमाला f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

उपदेशामृत n. desgl. ebend. 1,167.

1. उपदेशिन् *Lehrer:* नाट्योप° Kathâs. 52,276.

उपदेश्य Kap. 3,79.

उपदेष्टर् Sarvadarçanas. 31,9. धर्मोप° Bhâg. P. 12,6,45. davon nom. abstr. °देष्टृत्व n. Kap. 3,79.

उपदेष्टव्य, विद्वानेवोपदेष्टव्यो नाविद्वांस्तु कदा च न *zu belehren* Spr. 2807.

उपदेहिका Halâj. 3,23.

उपदोह lies *Melkeimer* st. *Zitzen am Kuheuter* und vgl. उपदुह्, उपदोहन, गोदोहनी.

उपदोहन dass.; am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 13,3284.

उपद्रव 1) तदुद्भवा स नृपो जातु मम कुर्यादुपद्रवम् Kathâs. 49,219. 112, 150. 115,112. मूषकोप° *Calamität* 65,159. म्लेच्छोप° 120,17. परचक्रोप° Varâh. Brh. S. 20,3. देशं सोपद्रवम् *ein von Uebeln heimgesuchtes Land* Spr. 2899. अवृत्तिकं त्यजेद्देशं वृत्तिं सोपद्रवां त्यजेत् *mit Gefahren ver-*

bunden 237. — 3) N. einer der **Bhakti** oder eines der **Vidhi** eines **Sâman** Shadv. Br. 3,1. — Vgl. निरुपद्रव.

उपद्रष्टर्, ब्राह्मणो वै प्रजानामुपद्रष्टा Kâth. 9,16. 28,6. Bhâg. P. 10,16, 41. 88,5.

उपद्रष्टृमन्त् adj. *mit Zeugen versehen:* °मति *vor Zeugen* TBr. 2,2,1,3.5.

उपद्वीप (उप + द्वीप) m. *ein Neben-***Dvîpa** d. h. *ein kleinerer* **Dvîpa** Bhâg. P. 5,19,29. Pañkar. 2,2,34.

उपधर्म 2) *Aftergesetz, ein falscher Glaube* Bhâg. P. 4,19,25. 38. 7,15,13.

उपधा 1) ब्रह्मोपधा विप्राः *die Brahmanen gebrauchen das heilige Wort nur zu Betrügereien* MBh. 13,7201. Die unter 1) aufgeführten Stellen Hit. III,16. MBh. 2,177. 15,183 ziehen wir jetzt vor zu 2) zu stellen; die Erklärer schwanken. — 2) Halâj. 4,72. उपधाशोधिताः (so ist zu lesen) Kâm. Nîtis. 4,26. उपेत्य धीयते यस्माडुपधेति ततः स्मृता । उपाया उपधा ज्ञेयास्तयामात्यान्परीक्षयेत् ॥ 27. उपधाभिरशुद्धमतिं सचिवम् Ind. St. 8,379. उपधाश्चतस्रः, धर्मोपधा, अर्थोपधा, कामोपधा, भयोपधा Schol. zu Kâm. Nîtis. 4,26.

उपधातु 2) Çârñg. Saṃh. 1,5,6. Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,6 v. u.

उपधान vgl. गण्डोपधान.

उपधानविधि m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

उपधि 1) du. Kâth. 25,8. — 2) फलान्युपधियुक्तानि य एवं नः (so die ed. Bomb.) प्रयच्छति MBh. 13,4448. — स्वोपधि Padma-P. 16,101 giebt Wollheim und nach ihm Benfey durch *Fixstern* wieder; die Lesart ist, wie schon das Versmaass zeigt, falsch.

उपधृति Halâj. 1,39.

उपध्मानीय Ind. St. 8,212. 228. fg.

उपध्वंसज MBh. 13,2617. fgg. fehlerhaft für अपध्वंसज (s. u. अपध्वंस), wie die ed. Bomb. liest.

उपनगर (उप + न°) n. *Vorstadt* Halâj. 2,131.

उपनति *das Zutheilwerden:* अचित्त्योपनतिः श्लाघ्या भोगश्रीर्भोगवर्मणः Kathâs. 54,205.

उपनन्द N. pr. eines Hirten Bhâg. P. 10,11,21.

उपनन्दक N. einer der beiden Trommeln **Judhishṭhira's** (die andere heisst नन्द) MBh. 7,1032. N. pr. eines Wesens im Gefolge **Skanda's** 9,2566.

उपनन्दसंज्ञा f. (statt des einfachen उपनन्दा) N. einer der **Kumârî** an Indra's Banner Varâh. Bṛh. S. 43,39.

उपनय 1) Bhâg. P. 12,8,43. = प्राप्ति Schol. — 2) *das 4te Glied im Syllogismus* Sarvadarçanas. 113,20. — 4) *das Einführen,* εἰσαγωγή (in eine Wissenschaft) Varâh. Bṛh. S. 1,9.

उपनयन 1) धारासारोपनयनपराः (सानुमतः) Vikr. 76. Bhâg. P. 10,53, 30. Prab. 110,6 gehört zu 3). — 2) Bhâg. P. 11,17,21. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,22. 85,*a*,18. 86,*b*,8. 268,*b*,22. — 3) *das Einführen* (durch den Lehrer in eine Wissenschaft), *das Vertrautmachen mit* Prab. 110,6. — 4) *Einleitung, introductio:* उपनयनाध्याय Titel des 1ten Adhj. in Varâh. Bṛh. S.

उपनागर (उप + ना°) adj. Bez. *eines* **Apabhramça**-*Dialects, einer Abart des* **Nâgara** Verz. d. Oxf. H. 181,*a*,33.

उपनामुक Shadv. Br. 2,10.

उपनायक (उप + ना°) m. *Nebenheld* (in einem Stücke) Sâh. D. 248. नायकस्य गुणोत्कर्षकथका उपनायकाः Saṃgîtadâm. im ÇKDr.

उपनायन Z. 1 lies ऽब्दे st. शब्दे.

उपनायिक in der Stelle महिषाश्चोपनायिकान् Hariv. 4417, wo aber die neuere Ausg. महिषांश्चोपनायकान् liest.

उपनाह 2) Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,23. fgg.

उपनिबन्धन (von बन्ध् mit उपनि) 1) adj. *offenbarend, an den Tag legend:* कर्माणि चात्ममहिमोपनिबन्धनानि Bhâg. P. 2,7,26. आत्मनो महिमा उपनिबध्यते अभिव्यज्यते येषु तानि Schol. — 2) *das Schildern, Beschreiben* Sâh. D. 295,2.

उपनिभ adj. am Ende eines comp. = निभ *gleich, ähnlich* RV. Prât. 14,12.

उपनिवेश (उप + नि°) m. *Vorstadt* (nach dem Schol.); am Ende eines adj. comp. f. आ Hariv. 8962.

उपनिषद्रत्न n. Titel einer Schrift, = आत्मपुराण Hall 116.

उपनेतर् *Erzieher:* जनिता चोपनेता च यश्च विद्यां प्रयच्छति । अन्नदाता भयत्राता पञ्चैते पितरः स्मृताः ॥ Spr. 4037.

उपन्यास 2) *eine hingeworfene Aeusserung, gelegentliche Erwähnung, ein gelegentlicher Ausspruch, Andeutung, Angabe.* उपन्यासस्तु कार्याणां ग्रथनम् Sâh. D. 394. 482. 284,6. उपन्यासः प्रसङ्गेन भवेत्कार्यस्य कीर्तनम् 556. Daçar. 1,32 und S. 26. Schol. zu Kap. 1,60. उपायोपन्यास Verz. d. Oxf. H. 142,*a*,3 v. u. *Begründung:* उपपत्तिकृतो यो ऽर्थ उपन्यासः स कीर्तितः Sâh. D. 152,13. उवाच कंसो नृपतिः सोपन्यासमिदं वचः so v. a. *begründet* (= सोपपत्तिक Schol.) Hariv. 4541. अनुरागहेतुवाक्यरचनोपन्यासः Pratâpar. 21,*b*,4. — 3) °विद् *wissend, was das Richtige ist,* Spr. 4656. — 4) in der Dramatik *Beschwichtigung, Besänftigung;* = प्रसादन Sâh. D. 363. — 5) Bez. *einer best. Art von Bündniss* Kâm. Nîtis. 9,2.9 (Spr. 4656). — Vgl. आकाशोपन्यास.

उपपक्ष m. du. *die Achselhaare* TBr. 1,5,6,1. 2,2,9,7.

उपपद्मन् (उप + प°) n. so v. a. पद्मन् Suçr. 2,338,3.

उपपत्ति 1) प्रियोपपत्ति *ein freudiges Ereigniss* Spr. 2217. देहोप° Bhâg. P. 10,55,1. — 2) füge hinzu *das Hervorgehen, Sichergeben, Bewiesensein:* कर्तृदर्शनापत्तेर्वा न युज्यते तस्यानुमेयत्वेनाप्युपपत्तेः Sarvadarçanas. 81,20. 82,6. 99,21. अनुपपत्ति *Unstatthaftigkeit, Unmöglichkeit* 80,5.7. 84,16. 93,16. 101,9. 121,14. 140,18. 152,19. Vedântas. (Allah.) No. 33. Bhâshâp. 81. Schol. zu Naish. 22,57. Râga-Tar. 5,374 (so ist zu lesen) und 378 (Spr. 2760) bedeuten उपपत्तियुक्त *begründet, richtig, sich in Wirklichkeit so verhaltend,* उपपत्तिपरित्यक्त (शास्त्र) und अनुपपत्ति (वस्तु) *unbegründet, sich in Wirklichkeit nicht so verhaltend.* सोपपत्तिक *begründet* Schol. zu Hariv. 4541. Sâh. D. 317,4. — 3) Schol. zu Sûrjas. 2, 28. 29. 30. 32. Gaṇitâdhj. 52. fgg. *Argumentation* Çaṃk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 507. *Begründung:* उपपत्तिर्मता हेतोरुपन्यासो ऽर्थसिद्धये Sâh. D. 482. 471. उपपत्तिकृतो यो ऽर्थ उपन्यासः स कीर्तितः 152,13.

उपपत्तिमत् (von उपपत्ति) adj. *bewiesen:* अत्र गणितस्कन्धे उपपत्तिमानागमः प्रमाणम् Bhâskarâkârja bei Muir, ST. 2,170.

उपपथ m. *Nebenweg* vielleicht so v. a. *Anhang, Ergänzung* Verz. d. Oxf. H. 20,*a*,1.

उपपद् (1. पद् mit उप) f. *das Eintreffen, das Eintreten:* पञ्च संवत्सरवर्गास्तेषु धीरो मनीषया । कर्मणा उपपदो विद्यात्संस्था वैषुवतानि च ॥

NIDÂNA 5,11,2 bei WEBER, Nax. 2,284.

उपपद् 1) SARVADARÇANAS. 138,14. Z. 2 lies Regierende st. Regierte.

उपपर्चन 2) lies *Begattung* und vgl. पर्च् mit उप.

उपपातक Spr. 3831. Verz. d. Oxf. H. 74, *b*, 43. 266, *a*, 5. 281, *b*, 14. 282, *a*, 26. fg. 33. WEBER, RÂMAT. UP. 355.

उपपाद् vgl. दुरुपपाद्.

उपपादक *bewirkend, dass Etwas sich ereignet, — zu Stande kommt, bedingend, ermöglichend* SÂH. D. 252, 13.

उपपादन 1) nach dem Schol. = अभिव्यक्ति *das Erscheinen.* — 3) *das Herbeischaffen* (= अर्जन Schol.): किं विषयोपपादनैः BHÂG. P. 7,7,38. — 4) *das Beweisen* SARVADARÇANAS. 101,15. 131,11.

उपपादुक vgl. औपपादुक.

उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 8, *a*, 4. fgg. 40, *b*, 29. 65, *b*, 5. fgg. 80, *a*, 3. fgg.

उपपुरी f. *die nächste Umgebung einer Stadt* (nach dem Schol.) BHÂG. P. 4,25,26.

उपपौरिक wird wohl *in der Nähe der Stadt gelegen* bedeuten.

उपप्लव 2) SARVADARÇANAS. 153,8. स्मृत्युप° BHÂG. P. 10,84,25. धातूपप्लवे 11,3,8. धातूनां मक्हाभूतानामुपप्लवे नाशहेतौ Schol. Z. 4 lies ÇÂK. 31, 3, v. l. — *Finsterniss, Eklipse* HALÂJ. 1,41.

उपप्लव्य MBH. 9,3482, wo mit der ed. Bomb. उपयातम् für उपप्लातम् zu lesen ist.

उपबन्ध 4) n. *Band, Strick* BHÂG. P. 2,7,30.

उपबर्हण (vom caus. von 2. बर्ह् mit उप) 1) lies *Kopf-* oder *Rückenpolster* (*was untergeschoben wird, zur Stütze dient*). TBR. 1,1,6,10.6,8,9. KÂTH. 28,4. वाहौ स्वपिह्वे ह्युपबर्हणैः किम् Spr. 3131. — 3) m. N. pr. *a*) eines Gandharva BHÂG. P. 7,15,69. PAÑKAR. 1,12,2. fgg. Verz. d. Oxf. H. 21, *b*, 14. 22, *a*, 31. fgg. — *b*) eines Berges BHÂG. P. 5,20,21. उपबर्हिण ed. Bomb.

उपबर्हिण (उप + ब°) m. N. pr. eines Berges BHÂG. P. 5,20,21. उपबर्हण ed. BURN.

उपबाङ्क 1) VARÂH. BRH. S. 52,5.

उपबाह्यका f. N. pr. einer Sṛṅgarî und einer der zwei Gattinnen des Bhagamâna, einer jüngeren Schwester der Bâhjakâ, HARIV. 2000. उपबाह्यकसृङ्गरी 2002. उपवा° ed. Calc.

उपबृंहण (vom caus. von 2. बर्ह् mit उप) n. *das Kräftigen, Stärken, Erheben:* विविधवीर्योप° BHÂG. P. 5,20,40. प्रजापतिसर्गोप° 24,17.

उपब्रुय, पश्चिमेन पत्नावपिकती, पूर्वेणोपब्रुयौ LÂTJ. 1,5,7. richtiger उपवय.

उपभुक्ति f. = भुक्ति *die tägliche Bewegung eines Gestirns* WEBER, GJOT. 85.

उपभूषण (उप + भू°) n. *ein Schmuck niederer Art, ein Schmuck des Hauses, Geschirre, Geräthe u. s. w., ja die Wohnung selbst:* प्रावारः पानपात्रं च गेहुक्षो गृहमेव च । पर्यङ्कादि यदन्यच्च सर्वं तदुपभूषणम् ॥ KÂLIKÂ-P. 68 im ÇKDR. Vgl. auch u. पात्रोपकरण.

उपभेद (उप + भेद) m. *eine untergeordnete Art* (z. B. die verschiedenen Upapurâṇa in Beziehung zu den Purâṇa) Verz. d. Oxf. H. 40, *b*, 30.

उपभोक्तृ, विषयोप° VARÂH. BRH. 13,7. परविभवपरिच्छेदोप° 8.

उपभोग KAP. 1,105. 3,5.77. भूषणाद्युपभोग *Gebrauch* MUDRÂR. 67,10. उपभोगिन् s. उपभोक्तृन्.

उपभोग्य füge *was genossen wird* hinzu. BHÂG. P. 11,8,15. °त्व n. *Geniessbarkeit* R. 7,2,10.

उपभोक्तृन्, परान्नोप° Spr. 2226. परान्नोपभोगिन् v. l.

उपमज्जन (von मज्ज् mit उप) n. *Bad, Abwaschung* BHÂG. P. 10,41,26.

उपमन्त्रिन् (उप + म°) m. *ein fürstlicher Rath zweiten Ranges* BHÂG. P. 10,47,19 (= दूत Schol.). 70,19 (= परिहासक Schol.). 71,29.

उपमन्यु 2) ein Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18, *b*, 1. mit dem patron. Vâsishṭha Ind. St. 3,210, *a*. hilft Çiva in der Verbreitung seiner Lehren WILSON, Sel. Works 1,12. Çiva schenkt ihm das Milchmeer LIÑGA-P. 1,107. KATHÂS. 35,98. Verfasser eines Dharmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 356, *a*, No. 842. fgg. ein Dichter 123, *a*, 25. pl. 19, *a*, 4.

उपमर्द 1) lies *heftiger Druck.* KATHÂS. 90,44. — 2) lies *Zufügung eines Leids, — eines Schadens, Beeinträchtigung;* = विप्रकार HALÂJ. 4,84. अतीव गुणसंपन्नो न जातु विनयान्वितः । सुसूक्ष्ममपि भूतानामुपमर्दमुपेक्षते ॥ MBH. 5,1455. — 3) *Vernichtung:* न च पूर्वकार्योपमर्दं कारणस्य स्वात्मोपमर्दो भवति ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 30. 78.

उपमर्दक, प्रभोपमर्दक HARIV. 7076. *unterdrückend, aufhebend* SARVADARÇANAS. 166,14.

उपमर्दन n. *das Unterdrücken, Aufheben* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 25,11,11.

उपमर्दिन् adj. *vernichtend:* सर्वमायोप° BHÂG. P. 10,55,22.

2. उपमा *Vergleichung* BHÂSHÂP. 79. नैतांस्ते तुलयामि भो रघुपते कस्योपमा दीयते *diese kann ich, o Râma, dir nicht gleichstellen; mit wem könnte man dich vergleichen?* VṚDDHA-ÇÂṆ. 12,16. — In der Rhetorik *Gleichniss, Vergleichung* KÂVJÂD. 2,14. fgg. Verz. d. Oxf. H. 207, *a*, 36. 38. N. 4. 208, *b*, 15. 210, *a*, N. 1. — Bez. *eines best. Metrums* RV. PRÂT. 17,11. — Vgl. तवोपम, निरुपम.

उपमात् = उपमित् nach SÂJ.: दृंहेथे सानुमुपमादिव द्योः RV. 6,67,6.

उपमान *Analogie* SARVADARÇANAS. 5,2. 113,12. 119,8. Unter den अर्थालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208, *b*, 11. उपमानोपमेययोर्गुणलेशतः साम्यमुपमा *das womit Etwas verglichen wird* 207, *a*, N. 4. Am Ende eines adj. comp.: इन्द्रजालोप° (संसार) *gleichend* KATHÂS. 111,87.

उपमानता (von उपमान) f. *Aehnlichkeit:* वातातपासक्ते पुष्पमपि यत्र न योषिताम् । वपुषः सुकुमारत्वे प्राप्नुयादुपमानताम् ॥ KATHÂS. 73,146. *das Sein dessen, womit Etwas verglichen wird,* SÂH. D. 664.

उपमानत्व n. = उपमानता SÂH. D. 742.

उपमालिनी Ind. St. 8,392.

उपमिति *Schlussfolge nach Analogie* (nicht *Induction*) SARVADARÇANAS. 114,2. Die erste Stelle zu streichen, da उपमिती hier als nom. du. partic. mit स्तनौ zu verbinden ist.

उपमित्र (उप + मित्र) n. *ein Freund in zweiter Reihe* NÎLAK. zu MBH. 12,5219.

उपमेय *vergleichbar* am Ende eines comp. MEGH. 53. *was verglichen wird* Verz. d. Oxf. H. 207, *a*, N. 4.

उपयान *Ankunft* und SÂH. D. 112,19 hinzuzufügen.

उपयापन (vom caus. von या mit उप) n. *das Hinführen zu, das Zusammenführen mit* (instr.) BHÂG. P. 10,69,32.

उपयाम 2) पुरस्तादुप°, उपरिष्टादुप° TS. 6,5,10,3.

उपयोग VARÂH. BRH. S. 76,10. उपयोगमेति *kommt zur Anwendung* 79,1.

2. उपयोगिन् SÂH. D. 679. 283,20. KATHÂS. 63,116. 113,48 उपयो-

गिन 39,29.

उपयोज्य *was angewandt —, gebraucht wird:* क्रतूपयोज्यानि Varâh. Bṛh. S. 27,25.

उपरज्य s. उपरञ्ज्य.

उपरञ्जक (von रञ्ज् mit उप) adj. 1) *färbend:* नीललोहितपीताद्युपरञ्जकद्रव्य Sarvadarçanas. 143,22. — 2) *einem Dinge eine Färbung gebend, auf dasselbe Einfluss übend* Kap. 1,28. Sarvadarçanas. 70,22. °ता Sâh. D. 283,8.

उपरञ्ज्य (wie eben) adj. *dem eine Färbung gegeben wird, worauf ein Einfluss geübt wird* Kap. 1,28. उपरज्य ed. Allah.

उपरति 2) विषयेभ्यः परावृत्तिः परमोपरतिर्हि सा Verz. d. Oxf. H. 223,*b*, No. 544.

उपरन्ध्र n. Bez. *eines best. Theils des Körpers beim Pferde* Varâh. Bṛh. S. 66,4. कुक्षिरन्ध्यन्तरे रन्ध्रमुपरन्ध्रं तथोपरि Cit. beim Schol.

उपरम 1) प्रकृत्युपरमे Sarvadarçanas. 117,22.

उपरव Z. 3 lies 8,4,28 st. 8,4,25.

उपरस Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,32. *b*,2. तालकं गन्धकशिले क्षितिखेचरगैरिकाः । इत्याद्यश्चोपरसाः पूर्वाचार्यैरुदीरिताः ॥ 321,*a*, No. 701. Z. 2 lies कङ्कुष्ठ.

उपराग 2) राहूपरागपरिमुक्तमिवेन्दुबिम्बम् Kaurap. 10. सूर्योपराग Kathâs. 54,156. Varâh. Bṛh. S. 5,13. fg. Bhâg. P. 10,82,1. सूर्यमिव मेघच्छिद्रोपरागैः (उपगूढम्) 84,33. — 3) in der letzten Stelle hat das Wort die Bedeutung *Einfluss (Färbung)* wie Kap. 1,27. 29. 164. 2,15. 34. 3,66. विषयोप° Sarvadarçanas. 94,6.

उपरि 1) *a)* शोणपद्ममिवोपरि भ्रमताकुलं भ्रमरेण Gît. 3,5. उपरिगत = स्वर्गत Schol.) Bhâg. P. 5,14,40. उपरिगाः खगाः *darüber fliegend* 10,16,4. °स्थित Kathâs. 95,20. °पुरुष *ein obenstehender —, darauf befindlicher Mann* (kein adj. comp., wie Benfey annimmt) Daçak. in Benf. Chr. 188,16. — 2) *a)* β) अंशुकान्ताश्च कासांचिन्मुखमारुतघट्टिताः । उपर्युपरि वक्त्राणि व्याधूयन्ते पुनः पुनः ॥ R. 5,13,40. — γ) गृहस्योपरि भूमौ Kathâs. 58,70. Sp. 967, Z. 7 lies ad 78 st. 78. — mit dem abl.: यावत्स्वर्गादुपर्यगात् *hinauf in den Himmel* Kathâs. 53,125. — ε) कर्पूरोपरि पतितः Pańkat. 218,12. — *b)* Z. 2 lies पाण्यस्योपरि. सहस्रोपरिसंख्या *mehr als Tausend* Bhâg. P. 10,12,2.

उपरिचर Varâh. Bṛh. S. 43,8. 68. Verz. d. Oxf. H. 301,*b*,33.

उपरितन in einem Buche so v. a. *nachfolgend* Kull. zu M. 3,23. Schol. zu VS. Prât. 4,34.

उपरिदंष्ट्रिन् (von उ° + दंष्ट्रा) adj. *oben (in der oberen Kinnlade) Schneidezähne habend* Varâh. Bṛh. S. 95,57.

उपरिबभ्रव Verfasser von AV. 7,8.9 nach der Anukr.

उपरिष्टाज्ज्योतिष्मती verbessert unter ज्योतिष्मत् 1) am Ende. Ṛv. Prât. 16,46. उपरिष्टाज्ज्योतिस् Ind. St. 8,37. 90. 92. 94. 130. 250. fgg.

उपरिष्टात् 1) *a)* Kathâs. 53,104. 183 (an beiden Stellen fälschlich उपरिष्ठात्). — 2) *c) über* so v. a. *in Betreff von*, mit gen.: तवोपरिष्टादस्मदायत्तैव रक्षा Daçak. in Benf. Chr. 197,19.

उपरिष्टाद्बृहती Ṛv. Prât. 16,31. Ind. St. 8,91. 94. fgg. 147. 243.

उपरिसद् VS. Prât. 3,82.

उपरिस्थ (उ° + स्थ) adj. f. आ *oben stehend, — befindlich* Maitrjup. 2,4. P. 6,2,188. MBh. 1,2347. Spr. 4245. Kathâs. 65,204. Vet. in LA. 11,6. 8 (hier fälschlich उपरिष्ठ). *stehend auf*, mit gen. R. 7,16,5 (°ष्ठ).

उपरूपक Z. 2 lies 275.

उपरोध *Zwistigkeit, Misshelligkeit:* द्विजक्षत्त्रजनोप° Varâh. Bṛh. S. 5,71. = अनुरोध *Rücksicht* Kathâs. 54,173. 77,44. सोपरोधम् *rücksichtsvoll* 81,18.

उपरोधन *Belagerung:* नगराद्युप° Sâh. D. 278.

उपलक्ष s. द्रुपलक्ष.

उपलक्षण 3) füge hinzu *eine elliptische Bezeichnung.* Ind. St. 8,297. Schol. zu VS. Prât. 1,33. Weber, Râmat. Up. 336. f. आ dass. 315. Sâh. D. 190,1. 196,15. 247,17. 248,13. °ता f. Sarvadarçanas. 145,18. °त्व n. 70,21. — 4) Kathâs. 65,173.

उपलक्ष्य adj. *erkennbar* Bhâg. P. 10,16,46.

उपलब्धि 1) गर्भस्य R. 7,4,31. कृष्णपुत्रोपलब्धि Verz. d. Oxf. H. 45,*a*, 8. Kathâs. 69,55. Bhâg. P. 10,56,35. — 2) füge noch *das Gewahrwerden* und *Verständniss* hinzu. Bhâg. P. 10,88,18. Sâh. D. 122,18. 369. किमन्धस्याधिकारो ऽस्ति रूपभेदोपलब्धिषु Spr. 4013. Varâh. Bṛh. S. 5,5. Kap. 1,109. fg. Tarkas. 12. Jogas. 2,23. Vedântas. (Allah.) No. 37. अनुप° Sarvadarçanas. 8,18. fg. Z. 2 vom Ende ist zu lesen अतद्रव्यज्ञानानामनुपलब्धिर्धीन उपलब्धिर्निमदः; vgl. Ind. St. 4,105. fg. 8,263.

उपलब्धिमत् (von उपलब्धि) adj. *vernehmlich, verständlich* (von der Aussprache von Lauten) TS. Prât. 2,11. Davon nom. abstr. °मत्त्व n. *Fähigkeit der Wahrnehmung* Tattvas. 17.

उपलम्भ 2) Sarvadarçanas. 4,4. 7,20. 15,18. 30,9. अनुपलम्भ 7,19. fgg. 82,8. Kap. 1,156. — उपलम्भ in Benf. Chr. 59,22 fehlerhaft für उपालम्भ.

उपलम्भक, तद्रुपादानोपलम्भकतया Bhâg. P. 6,9,41. तेषामुपादानतया उपलम्भकतया च । उपादानस्योपलम्भकतया वा Schol.

उपलम्भन n. *das Gewahrwerden* Bhâg. P. 10,38,10. *Intelligenz* (= चैतन्य Schol.) 60,35.

उपलहस्त (उ° + हस्त) m. N. pr. eines Kâṇḍâla Kathâs. 112,80.

उपलालन (vom caus. von लल् mit उप) n. *das Hätscheln* Bhâg. P. 5,15,6. f. आ dass.: उपायाः शिक्षमाणानां बालानामुपलालनाः Ind. St. 4,174, N. 4. — Vgl. उपालाल्य.

उपलिङ्ग Halâj. 1,127.

उपलेप *das Bestreichen mit Kuhmist:* संमार्जनोपलेपाभ्याम् Bhâg. P. 7,11,26. 10,44,15. — Vgl. निरुपलेप.

उपलेपन dass. Halâj. 5,11. Stenzler im Breslauer Programm 1860, S. 13. Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,17. गोचर्ममात्रभूमेस्तु ह्युपलेपनजं फलं दृष्ट्वा Bṛhannârad. 34,43 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

उपवक्तृ Çâṅkh. Br. 28,5. Çr. 7,6,7. TBr. 2,4,11,15. Ind. St. 10,141. fg.

उपवर्तन (vom caus. von वर्त् mit उप) n. *das Vorführen* Sarvadarçanas. 158,15.

उपवसन vgl. पयोपवसन (*das Fasten*) und पीवोपवसन.

उपवसनीय adj. = उपवसथीय Weber, Gjot. 53. 56.

उपवस्तव्य adj. dass. ebend. 50.

उपवाद् Shaḍv. Br. 1,4.

उपवासक auch m.; vgl. Spr. 1565.

उपवासिन् vgl. मासोपवासिन्.

उपवाह्य adj. *zum Fahren dienend:* देवोप° *auf dem die Götter fahren* (विमान) R. 7,15,38. *Reitthier* Varâh. Bṛh. S. 104,29. °तुरंगम *das Pferd, welches man zu reiten gewohnt ist*, 93,6.

उपविचार m. *Umgegend:* ग्रामोप° Vjutp. 130.

उपवीणय् Kathâs. 51,6. 69,114. fg. 90,41.

उपवीत *die heilige Schnur* Kathâs. 104,209. उपवीतक 73,283. Bhâg. P. 12,8,33.

उपवेद d. i. आयुर्वेद, धनुर्वेद, गान्धर्ववेद und शिल्पशास्त्र Kâtj. in Ind. St. 3,280.

उपवेश 3) N. pr. eines Weisen Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,9. 19,*a*,24. — Vgl. औपवेशि.

उपवेशन 1) wohl *das Sichniederlassen, Haltmachen* Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,43.

उपवेशिन् Z. 2 lies 13,359 und vgl. प्रायोपवेशिन्.

उपव्याख्यान wohl in उप + व्या° zu zerlegen. Weber, Râmat. Up. 337.

उपव्युषम् adv. = उपव्युषसम् *um das Morgenroth* TBr. 1,1,9,9. 5,2,1. Pańkav. Br. 21,3,5. Ind. St. 5,440. 445. fg.

उपव्रजम् (von उप + व्रज) adj. *in der Nähe der Kuhhürde* Bhâg. P. 10,13,29.

उपप्लव s. उपप्लव.

उपशद् Pańkav. Br. 19,3,1 nach dem Schol. so v. a. प्रजोत्पत्तिप्रतिबन्धविनाश.

उपशफ (उप + शफ) m. *Afterklaue* TBr. II, 668,14.

उपशम, प्रपञ्चोपशम Weber, Râmat. Up. 338. 343. कर्मणाः Sarvadarçanas. 34,10. श्रुतं किं तद्वा स्यादुपशमफलं यन्न भवति *Ruhe des Gemüthes* Spr. 2843. 4821. Verz. d. Oxf. H. 354,*a*,33. °तय m. bei den Gaina *das zu-Nichte-Werden des Thätigkeitsdranges in Folge des zur-Ruhe-Kommens* Sarvadarçanas. 34,5. Z. 5 ist mit der ed. Bomb. उपशमं याति zu lesen.

उपशमन 2) दर्पोप° Bhâg. P. 10,63,48. — 3) adj. (f. ई) *stillend, zur Ruhe bringend:* तापोपशमनी Bhâg. P. 5,14,1.

उपशय 2) *b*) Bez. *eines der 5 Objecte der ärztlichen Diagnose* (s. सात्म्य); zu der aus ÇKDr. mitgetheilten Stelle vgl. Verz. d. Oxf. H. 312,*a*,24. fg.

उपशल्य, शैलोपशल्य so v. a. *nächste Umgebung* Çiç. 5,8.

उपशाक m. etwa *Helfer:* वधीर्हि दस्युं धनिनं घनेनं एकश्चरन्नुपशाकेभिरिन्द्र *den Dasju mit seinen Helfern* RV. 1,33,4.

उपशाखा (उप + शा°) f. *Zweig:* तरुस्कन्धभुजोपशाखाः *Stamm, Aeste und Zweige des Baumes* Bhâg. P. 4,31,14.

उपशान्ति, आशापाशशतोपशान्ति *das Schwinden* Spr. 2071.

उपशाय, निशोपशायः कर्तव्यः *ihr musst in der Nacht abwechselnd schlafen* Bhaṭṭ. 7,41.

उपशायक 1) adj. (f. °शायिका) *abwechselnd bei Jmd schlafend:* तवोपशायिका यावद्भवतस्यशेते न Bhaṭṭ. 8,123. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 60,*b*,7.

उपशिता, वेश्याव्यातोप° *das Erlernen* Kathâs. 57,58.

उपशिव (उप + शिव) m. N. pr. eines Mannes; s. औपशिवि.

उपशोभन adj. am Ende eines comp. *schmückend* Bhâg. P. 10,59,40.

उपशोभिन् (von शुभ् mit उप) adj. *glänzend, ein schönes Aussehen habend* Kathâs. 116,35.

V. Theil.

उपश्रुति 1) AV. 2,16,2. *das Hören:* प्राणघोषानुपश्रुति Bhâg. P. 10,42, 29. — MBh. 5,871, Lesart der ed. Bomb. st. अपश्रुति der ed. Calc.; = वार्ता Schol.

उपश्लेष vgl. औपश्लेषिक.

उपश्लेषण n. *das Anschliessen, Anheften* Sarvadarçanas. 37,12.

उपश्लोक (उप + श्लोक) m. N. pr. des Vaters des 10ten Manu Bhâg. P. 8,13,21.

उपष्टम्भ und उपष्टम्भक s. u. उपस्तम्भ und उपस्तम्भक.

उपसंहार 3) Z. 2 streiche Varâh. Bṛh. 106 in Verz. d. B. H. 250. — 4) *Ende, Abschluss:* उपक्रमोपसंहारौ Sarvadarçanas. 73,5. TS. I, 91,5. विदधानः प्रस्तुतोपसंहारम् Kathâs. 53,194. Sâh. D. 164,14. 334,22. *Epilog*, Titel *a*) des 106ten Adhjâja in Varâh. Bṛh. S. und des letzten Adhj. in Varâh. Bṛh. — *b*) des 4ten Abschnitts im Vâju-Purâṇa Verz. d. Oxf. H. 57,*a*,1.

उपसंहारिन् s. अनुपसंहारिन्.

उपसंहृति (von हर् mit उपसम्) f. *Abschluss, Katastrophe* (im Drama) Sâh. D. 332.

उपसंक्रान्ति (von क्रम् mit उपसम्) f. *das Hinübergelangen, Hinübergeschafftwerden* (= अन्यदेशनयन *Hinüberschaffen* Schol.) Varâh. Bṛh. S. 28,7; vgl. 95,59.

उपसंख्य (उप + संख्या) adj. *überzählig* (?) Kathâs. 74,278.

उपसंग्रह 3) *Polster, Matratze:* पर्यङ्के सोपसंग्रहे (= सतूलिके Schol.) MBh. 4,517.

उपसंग्रहण Halâj. 2,243.

उपसंग्राह्य Halâj. 2,243.

उपसद् 2) *d*) Z. 9. 10 lies aus drei, zwei Zitzen u. s. w.; vgl. Kâtj. Çr. 8,3,1. fgg. und Ind. St. 9,219. — 3) m. Bez. *gewisser Feuer:* गार्हपत्यो दक्षिणाग्निस्तथैवाहवनीयकः। एते ऽग्नयस्त्रयो मुख्याः शेषाश्चोपसदस्त्रयः॥ Vahni-P. im ÇKDr.

उपसंध्यम् (उप + संध्या) adv. *um die Zeit der Dämmerung* Çiç. 9,5. — Vgl. औपसंध्य.

उपसमूहन (von 1. ऊह् mit उपसम्) n. *das Hinzuschieben* Schol. zu Kâtj. Çr. 3,6,9.

उपसर्ग 2) Verz. d. Oxf. H. 50,*b*,12. 123,*a*,22. 231,*a*,26. 28. Vṛddha-Kâṇ. 3,19. — 4) VS. Prât. 5,16. 42. 6,2. 8,52. 56. fg. AV. Prât. 1,1. 2, 90. 3,11. 48. 79. 4,1. 37.

उपसर्गहारस्तोत्र n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

उपसर्जन 2) Schol. zu Kâtj. Çr. 347,15.

उपसर्पण Kap. 3,70. 4,19.

उपसर्या Halâj. 2,117. Bhaṭṭ. 6,52.

उपसादन (vom caus. von सद् mit उप) n. 1) *das Hinsetzen* TBr. II, 379,12. — 2) *das ehrfurchtsvolle Hinzutreten zu, das Verehren:* यज्ञरूपोपसादनात् Bhâg. P. 2,4,16.

उपसाधक (von साध् im caus. mit उप) nom. ag. *Zubereiter;* s. भक्तोपसाधक.

उपसूचक (von सूच् mit उप) adj. *angebend, verrathend* Daçak. 1,54.

उपसूतिका (उप + सू°) f. *Geburtshelferin, Gehilfin einer Wöchnerin*

75*

Varâh. Bṛh. S. 5,22.

उपसूर्यक m. *ein leuchtendes Insect* Râǵan. im ÇKDr. unter खद्योत.

उपसेचन 2) b) क्षीरोप° *mit Milch übergossener Reis* Bhâg. P. 10,42,25.

उपसेवन. सुखदुःखोप° *das Erfahren* R. 7,98,17.

उपसेवा. विद्यावृद्धोपसेवा Spr. 250.

उपसेविन्. प्राज्ञोप° MBh. 5,1491 (nach der Lesart der ed. Bomb.). नीचो° Spr. 4380. राज्ञोप° *dienend* Kathâs. 65,94.

उपस्कर 1) गृहिणाम् *Geräthe* Varâh. Bṛh. S. 11,42. दर्वीशूर्पाद्युप° 46,63. भाण्डोप° 53,118. भोजनोपस्करैः सह MBh. 13,2775. रथं सूपस्करम् (= स्वङ्गम् Schol.) 5,7101. काञ्चनोपस्करं रथम् Bhâg. P. 10,83,33. — 3) N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18,b,16. 19,a,40. — Vgl. पत्त्रोपस्कर.

उपस्तम्भ *Stütze* Çaṁk. zu Ḱhând. Up. S. 425 (उपष्टम्भ). *Aufregung:* यथा वृषो वृषदर्शन उपष्टम्भं करोति Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 13. An der zweiten Stelle im Hit. hat die ed. Johns. उपष्टम्भ.

उपस्तम्भक (vom caus.), उपष्टम्भक ed. Wils. und beim Schol. zu Kap. 1,128. तेजोभोगोपष्टम्भकतया Bauddhâdhikâraḱintâmaṇi im ÇKDr. उपष्टम्भक *stützend* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 331.

उपस्तरण 1) nom. act. Çâṅkh. Gṛhj. 1,13,16 in Ind. St. 5,332. Âçv. Gṛhj. 1,24 (1,24,13) gehört zu 2). — 2) *Polster:* आसनानि च हैमानि मृदूपस्तरणानि च Bhâg. P. 10,81,30.

उपस्तार m. *Unterlage* Ind. St. 5,366.

उ॑पस्ति TBr. 3,3,5,4. Kâṭh. 31,9. उ॑पस्तितरम् adv. *untergeordneter* TS. 6,5,8,2. — Vgl. auch परिष्टि.

उपस्थ 1) तस्याः कुमारमुपस्थ आदध्युः Gobh. 2,4,7. दक्षिणोत्तरमुपस्थं कुरुते Kauç. 78. अशून्योपस्था जीवतामस्तु माता so v. a. *fruchtbaren Leibes* Ind. St. 5,315,2. पिप्पलोपस्थे so v. a. *im Schatten eines Feigenbaumes* Bhâg. P. 1,6,16. = अश्वत्थमूले Schol. व्यसुः पपातोर्व्युपस्थे so v. a. *auf den Erdboden* 10,44,25. निषसाद धरोपस्थे 11,30,27.

उपस्थपदा (उ° + पद) f. *ein best. Gefäss* (सिरा), *das zu den Geschlechtstheilen führt*, Sâj. zu Ait. Br. 3,37.

उपस्थातर् vgl. नोपस्थातर्.

उपस्थान 2) beim Kṛshṇa-Cult (*das Hinzutreten* zur Statue) *das Erwecken* (des Gottes) Wilson, Sel. Works 1,148. — 4) Bhâg. P. 10,42,37.

उपस्थायिन् vgl. u. नोपस्थातर्.

उपस्थित 4) b) n. Ind. St. 8,377. Das n. bezeichnet ausserdem ebendaselbst 386 *das Versmaass 4 Mal* ⏑–⏑⏑⏑–––⏑⏑⏑––.

उपस्पर्शिन् adj. am Ende eines comp. *badend in* Bhâg. P. 5,16,14.

उपस्वेद ist *warme Feuchtigkeit, Dampf;* an der zweiten Stelle hat die ed. Bomb. richtig सोपस्वेदेषु.

उपहति (von हन् mit उप) f. *Unterdrückung* Kap. 3,30.

उपहदन (von हद् mit उप) n. *das Bescheissen* Varâh. Bṛh. S. 95,44.

उपहरण n. *das Darbringen* Bhâg. P. 11,11,35.

उपहर्तव्य adj. *darzubringen* Kathâs. 53,137.

उपहव, भरद्वाजस्य °वः N. eines Sâman Ind. St. 3,210,a.

उपहसित Halâj. 4,66.

उपहार 1) उपहारीकर् Hit. 99,8. Kathâs. 53,133. 141. उपहारीचिकीर्षु 98,69. — 2) bei den ekstatischen Pâçupata besteht der Upahâra (= नियम *Observanz*) in हसित, गीत, नृत्य, हुडुक्कार, नमस्कार und जप्य Sarvadarçanas. 77,19. fgg. Die Stelle aus Daçak. gehört zu 1). — 3) *ein durch Opferbringen erkauftes Bündniss* Kâm. Nîtis. 9,2. 5. 20. fgg. (Spr. 3549. 3820. 3865. 4511). — कूलोपहार R. 7,32,5 fehlerhaft für कूलापहार.

उपहारक = उपहार 1) *Darbringung:* 1) m. Bhâg. P. 11,3,53. — 2) f. °रिका Kathâs. 71,218.

उपहारपशु (उ° + पशु) m. *Opferthier;* davon nom. abstr. °ता Kathâs. 78,125.

उपहार्य adj. *darzubringen, was dargebracht wird* Bhâg. P. 10,17,2. n. *Darbringung* 59,45. 11,27,33. कृतोपहार्याणि MBh. 13,4333.

उपहास *Gelächter, Spott:* अज्ञता नाम कस्येह नोपहासाय जायते Kathâs. 65,176. Sâh. D. 478. 112,8. *Spass, nicht ernstlich Gemeintes* Varâh. Bṛh. S. 2,18.

उपहासक m. *Posse* Bhâg. P. 10,18,15.

उपहासिन् adj. *verlachend, verspottend* Sâh. D. 311,15.

उपहास्य Kathâs. 52,161. 62,192. 63,156. 173. उपहास्यत्वं गम् 61,55.

उपहित (उप + हित) adj. *gut in zweiter Reihe*, n. *ein secundäres Gut:* विद्या शौर्यं च दाक्ष्यं च बलं धैर्यं च पञ्चमम्। मित्राणि सहजान्याहुर्वर्तयन्तीह तैर्बुधाः॥ निवेशनं च कुप्यं च क्षेत्रं भार्या सुहृज्जनः। एतान्युपहितान्याहुः सर्वत्र लभते पुमान्॥ MBh. 12,5218. fg. = उपमित्राणि Nîlak.

उ॑पहिति (von 1. धा mit उप) f. etwa *Zuneigung* TS. 2,2,11,4.

उपह्वर 3) उपह्वरे so v. a. *im Geheimen, unter vier Augen* Daçak. in Benf. Chr. 189,1. 192,7. 193,1. — 4) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,1.

उपांशु 1) b) °क्रीडितो ऽमात्यः स्वयं राजायते यतः Spr. 496. °व्रत Hariv. 732. — 2) a) Mârk. P. 61,74. Verz. d. Oxf. H. 102,b,32. 34. — b) *der erste* Graha, *welcher aus einer Abtheilung des Krautes eigens geschlagen wird* (Kâtj. Çr. 9,4,9-23). — c) = उपांशुव्रत Hariv. 738 (vgl. 732).

उपाकरण 2) *der Beginn des* Veda-*Studiums* Çâṅkh. Gṛhj. 4,5.

उपाकर्मन् *der Beginn des* Veda-*Studiums* Verz. d. Oxf. H. 269,a,5.

उपाख्य 1) अनुपाख्य Kusum. 5,2 v. u.

उपाख्या (उप + आ°) f. *Beiname:* सदाशिवेन कृतिना मूलोपाख्येन Verz. d. B. H. No. 1346. Verz. d. Oxf. H. 200,a,12 v. u. Bhâg. P. 11,4,7.

उपाख्यान, आख्यानैश्चाप्युपाख्यानैः Verz. d. Oxf. H. 54,b,13.

उपाग्निक (von उप + अग्नि) adj. *bei dem die Feuercerimonie beobachtet worden ist:* अनुकूलामनुवंशां भ्रात्रा दत्तामुपाग्निकाम्। परिक्रम्य यथान्यायं भार्यां विन्देद्द्विजोत्तमः॥ MBh. 13,2460. यथाधानपावमानेष्टिभ्यां समुच्चिताभ्यामग्नय उत्पद्यन्ते न त्वेकैकेन एवं दानपाणिग्रहाभ्यां भार्यात्वमुत्पद्यते Nîlak.

उपाग्र 2) Halâj. 4,78.

उपाङ्ग 2) Varâh. Bṛh. S. 2,7. प्रतिपदमनुपदं छन्दो भाषा धर्मो मीमांसा न्यायस्तर्क इत्युपाङ्गानि Ind. St. 3,260. प्रतिपदमनुपदं छन्दो भाषासमन्वितम्। मीमांसान्यायतर्काश्च उपाङ्गाः (masc.!) परिकीर्तिताः॥ 261. Weber vereinigt छन्दोभाषा° an beiden Stellen wegen छान्दोभाष. उपाङ्गगीत Râǵa-Tar. 5,381 (Spr. 5036) bezeichnet *einen besonderen Gesang*, vielleicht *einen Chorgesang*. — 3) *ein untergeordnetes Glied des Körpers* (*Finger, Augen, Nase, Mund und Ohren*) Mârk. P. 11,4; vgl. oben u.

3. अङ्ग 1). Sarvadarçanas. 78,4. Kathâs. 73,309.

उपाङ्गगीत s. u. उपाङ्ग 2).

उपाङ्गललिताव्रत n. Bez. *einer best. Begehung am 5ten Tage in der lichten Hälfte des* Âçvina Verz. d. Oxf. H. 284,b,35. fg. — Vgl. ललिताव्रत.

उपाचरित auch RV. Prât. 10,13. 11,19.

उपाचार 3) RV. Prât. 13,12.

उपाचिकीर्षु (vom desid. von 1. कर् mit उपा) adj. *im Begriff stehend an Etwas zu gehen* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. 4,3,1.

उपाच्युतम् adv. *in* Akjuta's d. i. Kṛshṇa's *Nähe* Bhâg. P. 10,60,8.

उपातङ्क्ष्य n. nach dem Comm. so v. a. आतञ्चन TBr. 3,7,4,2.

उपात्यय, अनुपात्यय Halâj. 4,54.

उपादान 1) शास्त्रोपादान (so ist zu lesen) *das Annehmen* Sâh. D. 170, 1. Gegens. हान Kap. 1,108. 4,23. Sarvadarçanas. 42,9. *das Gebrauchen, Anwenden* Sâh. D. 270,12. 651. — 5) Kap. 1,76. 81. 115. Nîlak. 180. Vedântas. (Allah.) No. 40. Sarvadarçanas. 34,13. 16. नोपादानं विना घटाद्युत्पत्तिः 93,10. Kathâs. 120,67. Bhâg. P. 11,24,18. Am Ende eines adj. comp. उपादानक Schol. zu Kap. 1,62. — 7) (Z. 12 des Artikels lies 6 st. 5) *das Herbeischaffen von zur Verehrung der Gottheit erforderlichen wohlriechenden Dingen und Blumen*, bildet einen der 5 Theile des Upâsana bei den Râmânuǵa, Sarvadarçanas. 55,17. 19. — 8) *Geschenk, Darbringung* (vgl. उपदान) AK. 3,4,20,225. Halâj. 2,279. — 9) Titel einer buddhistischen Schrift Wassiljew 50.

उपादानलक्षणा (उ° + ल°) f. *eine elliptische Ausdrucksweise, bei der ein Wort auf das zu ihm hinzuzudenkende Wort selbst hinweist und seine eigene Bedeutung dabei bewahrt*, Sâh. D. 14. Beispiel: श्वेतो (sc. अश्वः) धावति und कुन्ताः (sc. कुन्तधारिणः पुरुषाः) प्रविशन्ति Schol. Sarvadarçanas. 173,4.

उपादित्सा (vom desid. von 1. दा mit उपा) f. *das Verlangen anzunehmen* Sarvadarçanas. 42,7.

उपादेय 1) युक्तियुक्तमुपादेयं वचनं बालकादपि *anzunehmen, zu beherzigen* Spr. 2492. Gegens. हेय Kap. 4,23. Kathâs. 72,316. Sarvadarçanas. 33,22. 34,2. 45,20. उपादेयत्व n. 156,18. अनुपादेयत्व Sâh. D. 118,10. *anzuwenden* 136,15. — 3) *enthalten in:* सर्गोपादेयकथा Sâh. D. 559.

उपाद्य (उप + 2. आद्य) adj. *auf den ersten folgend* Âçv. Çr. 5,6,27.

उपाधाय्यपूर्वय s. पूर्वय.

1. उपाधि Z. 1 lies उपा st. उप. 1) MBh. 13,4450 (उपाधिं शङ्कमानाः ed. Bomb.). MBh. 3,13017 erklart der Schol. das Wort durch लोभादि, R. 2,111,29 durch प्रतिनिधि. — 2) *Bedingung, Voraussetzung, Postulat* Kap. 1,50. 150. fg. Sarvadarçanas. 5,3. fgg. 105,5. 130,20. fg. 145,4. Tarkas. 10. 46. Weber, Râmat. Up. 332. 336. Bhâg. P. 1,9,26. Verz. d. Oxf. H. 241,b,5. 242,a,3. Çaṅk. zu Bâdar. 1,1,9. Schol. zu Kap. 5,116. am Ende eines adj. comp. उपाधिक 6,64. 66. Weber, Râmat. Up. 337. उत्कृष्टोपाधितया Vedântas. (Allah.) No. 25. निकृष्टोपाधितया, अस्पष्टोपाधितया 31. *since it is the abode of [One who is] its Superior* u. s. w. Ballantyne. *Beiname:* श्रीकाण्ठोपाधिक als Erkl. von श्रीकण्ठपदलाञ्छन Schol. zu Uttararâmak. 2,4 (ed. Cow.). — Vgl. औपाधिक, सोपाधिक.

2. उपाधि von 1. धा mit उपा. 1) *Pflichterwägung* Halâj. 4,85.

उपाधिविवृति (1. उ° + वि°) f. Titel einer Schrift Hall 54.

उपाध्याय 1) Halâj. 2,245. एकदेशं तु वेदस्य वेदाङ्गान्यपि वा पुनः । यो ऽध्यापयति वृत्त्यर्थमुपाध्यायः स उच्यते ॥ M. 2,141. Kâçikh. 36,54 bei Aufrecht, Halâj. Ind. उपाध्यायस्य सर्वस्वम्, उपाध्यायसर्वस्व n. und schlechtweg सर्वस्व n. Titel einer von Uǵǵval. häufig citirten Grammatik, Einl. 3. 1,78. 108. 113. 126. 151. 153. 2,25. 29. 80. 109. 3,2. 25. 47. 50. 92. 145. 4,1. 30. 32. 41. 133. 155. 156. 166. 216. 236. — Vgl. महोपाध्याय.

उपाध्वर्यु (उप + अ°) m. *ein zweiter* Adhvarju, *einem* Adhvarju *ähnlich:* स भवांस्त्वमुपाध्वर्यू रणाग्नौ कृतवान्नृपान्। कृष्णस्रुवेण महता युगान्ताग्निसमेन वै ॥ MBh. 13,6897.

उपानयन (von 1. नी mit उपा) n. *das Heimführen* Bhâg. P. 10,69,33.

उपानह् Varâh. Bṛh. S. 89,1. 12. 95,14. आरुरुक्षत्युपानद्भिः शिरो मुकुटसेवितम् Bhâg. P. 10,68,24.

उपानह = उपानह् in °संप्रदान MBh. 13,2960.

1. उपान्त 1) स एष कैलास उपान्तसर्पिणः करोत्यकालास्तमयं विवस्वतः Kir. 5,35. Varâh. Bṛh. S. 48,12. — 2) Halâj. 4,8. वनोपान्त Varâh. Bṛh. S. 36,8. नगरोपान्ते प्राप्तः Râǵa-Tar. 5,450. स्वभवनोपान्ते Kathâs. 64, 112. एकस्यान्यपुरोपान्तादग्रामः zu 116,42. — 3) *vorletzte Stelle* Varâh. Bṛh. S. 104,4. — Vgl. नयनोपान्त.

उपान्त्य Varâh. Bṛh. S. 8,2. 104,10. 17. 38.

उपाय 2) गवामयनस्योपायांश्चतुरः प्रतिपादयेत् *vier Wege zu* Weber, Nax. 2,284. द्वावुपायाविह प्रोक्तौ विमुक्तौ शत्रुदर्शने *zwei Mittel zur Rettung* Spr. 1275. दुर्जनं सज्जनं कर्तुमुपायो नास्ति भूतले 4195. एवं राष्ट्रमुपायेन भुञ्जानो लभते फलम् *auf die rechte Weise* 4917. उपायोपन्यास Titel des 1ten Acts im Madhurâniruddha Verz. d. Oxf. H. 142,a, No. 290.

उपायन 3) Bhâg. P. 10,42,13. 38. उपायनीकृत Kathâs. 35,49.

उपायश्रीभट्ट m. N. pr. eines Gelehrten Târan. 194.

उपायाक्षेप (उपाय + आ°) m. in der Rhetorik *ein durch Angabe des Mittels, durch welches das Uebel wieder gut gemacht werden könnte, abgegebene Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei*, Kâvjâd. 2,152. Beispiel Spr. 5217.

उपायिन्, सूक्ष्मा (अवस्था) वागनुपायिनी vielleicht so v. a. *nicht zum Schall kommend, verhallend* Weber, Râmat. Up. 336.

उपार्ज्य adj. *zu erwerben, acquirendus* Kathâs. 96,26.

उपालभ्य vgl. Spr. 4771. 5368.

उपालम्भ MBh. 5,7508. Sâh. D. 490. *das Tadeln* (einer Sache) Hit. I, 27 (Spr. 3172). सोपालम्भ (वाक्य) R. 7,23,2,56. Sâh. D. 509. सोपालम्भम् adv. Kathâs. 63,138. — *Verbot* (= प्रतिषेध Schol.) Njâjas. 1,42. fg.

उपालाल्य (vom caus. von लल् mit उपा) adj. *zu hätscheln* Prasaṅgâbh. 5,b,1. — Vgl. उपलालन.

उपावर्तन Verz. d. Oxf. H. 216,a,4.

उपाश्रय *Anschluss* Spr. 4131. Kathâs. 67,47. MBh. 3,17262 liest die ed. Bomb. अपाश्रयः.

उपासक 2) Weber, Râmat. Up. 287. 343. Sarvadarçanas. 54,17. 57,9 Wassiljew 49. 156. — 3) *einer Sache obliegend:* यज्ञोपासक Kap. 4,21

उपासङ्ग 2) MBh. 4,1397. 5,1832.

उपासन 2) 3) बहुशास्त्रगुरूपासने ऽपि सारादानं षट्पदवत् Kap. 4,13.21. — 3) *das Verehren einer Gottheit, Kult* Verz. d. Oxf. H. 17,*a*,36. fg.

उपासना Halâj. 1,129. Verz. d. Oxf. H. 79,*a*,25. 253,*b*, N. 8. Bei den Râmânuǵa besteht das Upâsana aus 5 Theilen: अभिगमन, उपादान, इज्या, स्वाध्याय und योग, Sarvadarçanas. 55,17. fg. विभवोपासन 15. अर्चोपासना 14. 3. 56,1. 57,15. — 5) zu streichen und die Stelle unter 2) zu stellen.

उपासनाखण्ड (उ° + ख°) n. Titel des ersten Theils des Gaṇeçapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 78,*a*, No. 133. 84,*a*,29.

उपासनाचन्द्रामृत n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,165. 168. उपासनच° an der ersten Stelle.

उपासनीय (von 2. आस् mit उप) adj. *dem man obliegen muss, zu treiben:* यत्सारभूतं तदुपासनीयम् Vṛddha-Kâṇ. 15,10.

उपासा lies *Verehrung* und füge Kap. 1,95. Bâdar. 1,1,31. Kathâs. 121,226 hinzu.

उपासितव्य 1) Weber, Râmat. Up. 333. 336. — 3) zu streichen und die erste Stelle unter 2), die zweite unter 1) zu stellen.

उपास्तमन (उप + अ°) n. *die Zeit um Sonnenuntergang:* °वेलायाम् MBh. 10,1.

उपास्ति Halâj. 1,129. Sarvadarçanas. 55,4. 15. 57,12. fg. Weber, Râmat. Up. 329. 342. Verz. d. Oxf. H. 254,*a*,1. संध्योपास्ति Bhâg. P. 11,27,11.

उपास्त्र Suçr. 2,79,10.

उपास्य 2) Sarvadarçanas. 84,2. Weber, Râmat. Up. 333. 344. — 3) die Stelle unter 1) zu stellen und st. der angegebenen Bed. zu setzen: *wozu man seine Zuflucht zu nehmen hat* Sâh. D. 118,6. 119,4.

उपेत, die neuere Ausg. hat an der ersten Stelle उत्पन्न, an der zweiten अपेत; नेत्रोपेत Bhâg. P.

उपेतक in der letzten Bed. auch Bhâg. P. 11,30,49.

उपेक्षा, साम भेदो ऽथ दानं च नत्युपेक्षे रसात्तरम् । तद्गङ्गाय पतिः कुर्यात्पडुपायानिति क्रमात् ॥ Sâh. D. 220. Bei den Buddhisten das letzte der 7 Bodhjaṅga Burnouf in Lot. de la b. l. 799.

उपेक्षितव्य *zu übersehen, gering zu achten* Spr. 1653.

उपेक्ष्य 1) Ait. Br. 3,2. — 2) Spr. 3806. 4908. Râǵa-Tar. 5,47.

उपेतृ lies *Unternehmer.*

उपेन्द्र 1) Ind. St. 10,193. °वज्रप्रतिम Varâh. Bṛh. S. 104,11 mit Anspielung auf das Metrum उपेन्द्रवज्रा.

उपेन्द्रशक्ति (उ° + श°) m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 73,325.

उपेय 1) lies *was unternommen wird* und füge Mâlav. 10,4 hinzu.

उपोदक vgl. लुद्रोपदकनाम्नी, लुद्रोपदकी und oben u. उत्पादक 3) *b*).

उपोदित m. N. pr., vgl. औपोदिति. उपोदिता (nach Sâj.), vgl. उपोदिति.

उपोदिति m. N. pr. eines Gaupâleja Pańkav. Br. 12,13,11.

उपोद्घात 1) सप्रसङ्ग उपोद्घातो हेतुतावसरस्तथा निर्वाहकैककार्यत्वे षोढा संगतिरिष्यते ॥ चिन्तां प्रकृतसिद्धार्थामुपोद्घातं विदुर्बुधाः । इत्यनुमितौ जगदीशतर्कालंकारः ॥ ÇKDr. — 2) Sarvadarçanas. 122,6. 18. °त्व n. 125,16.

उपोद्घातपाद m. Titel des 3ten Abschnittes im Vâjupurâṇa Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,3.

उपोद्बलन n. *das Bekräftigen, Bestätigen* Schol. zu Kap. 1,65 (S. 53, Z. 3).

उपोद्बलय्, इत्यादिस्मृत्युपोद्बलित *bekräftigt, bestätigt* Nilak. 86.

उपोषण Kathâs. 63,57. 76. 82.

उब्ज् mit नि; vgl. न्युब्ज.

उभ् 1) streiche das Beispiel ṚV. 4,19,4 und stelle es unter — नि *zusammenhalten.* TBr. Comm. II, 558 verbindet दृढानि. — 3) *stützen, halten, tragen:* रत्नस्तम्भोम्भितभोग (वासभवन) Kathâs. 51,186.

— अप s. अपोम्भन.

उभ, उभौ st. द्वौ Kathâs. 62,172.

उभय pl. Bhâg. P. 10,32,16. 72,5. अनुभय *Keines von Beiden seiend* Sarvadarçanas. 147,14.

उभयचारिन् adj. *sowohl bei Tage als bei Nacht wandelnd* Varâh. Bṛh. S. 86,6.

उभयच्छन्ना (उभय + छ°) f. Bez. *einer Art von Räthseln* Verz. d. Oxf. H. 204,*a*,30.

उभयतस्, उभयतःपक्ष und उभयतोऽङ्ग Weber, Nax. 1,312. उभयतःप्रश्न Weber, Râmat. Up. 338. 343. उभयतःपाश Kauç. 76. उभयतःपाशा रज्जुः Sarvadarçanas. 133,3. उभयतःसस्य Âçv. Gṛhj. 1,5,4. उभयतोह्रस्व VS. Prât. 1,116. 4,132. उभयतःसुजात Çâṅkh. Gṛhj. 1,16,8. उभयतोबार्हत Ind. St. 8,265. Z. 9 lies पुरुषाने° st. पुरुषानेक°; Z. 12 lies अपुष्पाः फलवन्तो ये ते वनस्पतयः स्मृताः । पुष्पिणाः फलिनश्चैव u. s. w. st. ओषध्यः — फलिनश्चैव.

उभयतोदत् Z. 2 lies *Schneidezähne* st. *Zähne.*

उभयतोभाष (उभयतस् + भाषा) adj. Bez. derjenigen Wurzeln, *welche sowohl im* Parasmaipada (Parasmaibhâshâ) *als im* Âtmanepada (Âtmanebhâshâ) *flectirt werden,* West. Dhâtup. § 30.

उभयतोमुख (उभयतस् + मुख) adj. *nach beiden Seiten hingewandt, auf beiden Seiten eine Schnauze habend* (von einem Gefässe) Çat. Br. 4,3,1,7. f. ई Bez. *einer trächtigen Kuh, weil Mutter und Kalb das Gesicht nach entgegengesetzten Richtungen gewandt haben,* Jâǵn. 1,206. Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,13; vgl. उभयमुखी.

उभयथा ṚV. Prât. 15,8. *in beiden Fällen* Sarvadarçanas. 10,21.

उभयपदिन् (von उभय + पद) adj. = उभयतोभाष Verz. d. Oxf. H. 171,*b*,25.

उभयमुखी (उभय + मुख) f. *eine trächtige Kuh* (vgl. u. उभयतोमुख) Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,34.

उभयवंश्य (von उ° + वंश) adj. *zu beiden (Königs-)Geschlechtern gehörig* Bhâg. P. 10,1,1.

उभयविपुला Ind. St. 8,297. fgg.

उभयव्यञ्जन (उ° + व्य°) n. *Zwitter* Halâj. 2,275.

उभयसप्तमी (उ° + स°) f. Bez. *eines best. 7ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,44.

उभयस्तोभ (उ° + स्तोभ) n. °स्तोभं गीतमम् Bez. verschiedener Sâman Ind. St. 3,210,*a*.

उभयस्नातक s. u. स्नातक.

उभयाद vgl. u. उभयादत्.

उभयादत् lies *auf beiden Seiten* (d. i. oben und unten) *Schneidezähne habend* und füge Kâth. 19,3. Kâtj. Çr. 25,8,16 hinzu.

उभयाय् (von उभय) *Beide darstellen:* उभयायित *Beide darstellend* Bhâg. P. 10,13,18.

उभयायिन् (उभ + या°) adj. *nach beiden* (Welten) *gehend, für beide*

(Welten) *bestimmt* Bhâg. P. 3,25,39. — Vgl. उभयाविन्.

उभयालंकार (उभय + अ°) m. *eine rhetorische Figur der Form* (शब्द) *und dem Inhalte* (अर्थ) *nach* Verz. d. Oxf. H. 210,*a*, N. 1.

उभयालंक्रिया (उभय + अ°) f. dass. ebend. 208,*b*,13.

उभयावृत्ति (उभय + आ°) f. in der Rhetorik *eine Wiederholung in Betreff des Sinnes und des Lautes*, *Wiederkehr gleichbedeutender und gleichlautender Wörter* Kâvjâd. 2,116. Beispiel Spr. 4077, wo die beiden विह्रति lautlich und begrifflich zusammenfallen.

उमा 1) vgl. तुमा. — 3) unter diesem Namen in Vinâjaka verehrt Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,17. — 8) Bez. *eines 6jährigen Mädchens, welches bei der* Durgâ-*Feier diese Göttin vertritt*, Annadâkalpa im ÇKDr. u. कुमारी. — 9) N. pr. verschiedener Frauenzimmer Hall 175 (bis). 177. 181. 183. Verz. d. Oxf. H. 262,*b*, No. 632. 371,*b*, No. 248.

उमाचतुर्थी (उ° + च°) f. Bez. *des 4ten Tages in der lichten Hälfte des* Ǵjaishṭha Brahma-P. im ÇKDr.

उमातिलकताल (उ° + ति - ताल) m. Bez. *eines best. Tactes* Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,11.

उमानाथ (उ° + नाथ) m. *der Beschützer der* Umâ d. i. Çiva Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,40.

उमापति Taitt. Âr. 10,22. Kathâs. 52,15.

उमापतिदत्त (उ° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 173,*b*,3 v. u.

उमापतिधर (उ° + धर) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. 123,*b*,25.

उमामहेश्वरव्रत (उ° - म° + व्रत) n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,28. उमामहेश्वरं व्रतम् 74,*b*,33.

उमास्वातिवाचकाचार्य m. N. pr. eines Lehrers, = वाचकाचार्य Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,1. Hall 162. Sarvadarçanas. 38,8.

उमेश (उमा + ईश) m. Çiva *in Verbindung mit* Umâ (als Statue) Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,48.

उम्बेक m. N. pr. eines Mannes Hall 166. — Vgl. उंवेक.

उम्भ् s. उभ्.

उम्लोचा so auch die ed. Bomb.

उर, nach Aufrecht lautet der Name उल.

उरःक्षय (उरस् + 2. क्षय) m. *Lungenschwindsucht* (neben राजयक्ष्मन्) Verz. d. Oxf. H. 357,*a*, No. 849. fg.

उरःपार्श्वार्धमण्डलिन् (उरस् - पार्श्व - अर्ध - मण्डल) m. Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanze* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,29.

उरग 1) *a*) Varâh. Bṛh. S. 88,20. 97,7. *die Schlangen* sind die Gottheit des Nakshatra Âçreshâ Weber, Nax. 2, 371. 379. Vgl. कृष्णोरग, महोरग. — 2) उरगा auch die ed. Bomb. des MBh.

उरंग *Schlange* Bhâg. P. 10,16,23. उरंगम 34,8.

उरणी Uṇâdis. 5,17. 1) Bhâg. P. 9,14,27.

उरणक m. *Widder*, *Lamm* Bhâg. P. 9,14,21. °वत्स 5,14,3.

उररी, °कृत्य पटम् *ausbreiten;* तद्बलेन च किं राज्यं मयेदमुररीकृतम् *einwilligen in*, *annehmen* Kâçikh. 45,93. तद्वीनमुररीकुरु 59,36 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

उररीकरण n. *das Annehmen* Sarvadarçanas. 132,19.

उरस्य 2) *aus der Brust kommend*, von einem Laute Ṛv. Prât. 1,8. — 5) m. *die weibliche Brust* Varâh. Bṛh. S. 70,5.

उरःस्तम्भ (उरस् + स्त°) m. *Brustbeklemmung*, *Asthma* Verz. d. Oxf. H. 316,*a*, 3 v. u.

उरी - कर् *sich Etwas gefallen lassen*, *erfahren*, *theilhaft werden:* पयोभिः केलीवनं वृद्धिमुरीकरोति Sâh. D. 340,19.

उरी f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,2.

उरीमाण N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 339,*b*,20. अरिमाण v. l.

उरु 1) adj. *breit* Varâh. Bṛh. S. 69,32. 70,3. *gross:* °भोगकर 80,18. °क्लेश Kathâs. 65,49. — 3) m. N. pr. eines Âṅgirasa Ind. St. 3,210,*a*; vgl. ऊरु.

उरुक्रम 2) Bein. Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,60,35. 11,5,26.

उरुक्षय vgl. औरुक्षय; उरुक्षयस् vgl. औरुक्षयस.

उरुगाय 2) Bhâg. P. 10,69,17. 85,20. 11,5,26.

उरुचक्रि m. N. pr. eines Âtreja Ind. St. 3,210;*a*.

उरुञ्जिरा f. ein N. des Flusses Vipâç Nir. 9,26.

उरुधा (von उरु) adv. *vielfach* Bhâg. P. 10,35,14. 11,13,34. 28,16.

उरुधिष्ण्य s. u. उदधिष्ण्या.

उरुवल्क (उरु + व°) m. N. pr. eines Sohnes des Vasudeva von der Ilâ Bhâg. P. 9,24,48.

उरुवास m. N. pr. eines buddhistischen Klosters Târan. 175.

उरुव्यच् vgl. पुरूची.

उरुष्य् 4) Z. 2 lies मर्त्याय st. मर्ताय.

उरोग्रह Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,1.

उरोबृहती Z. 1 lies Ṛv. Prât. 16,32 st. Prât. 16,7 und füge Ind. St. 8,91. 94. 96. 147. 243. fg. hinzu.

उरोमण्डलिन् (von उरस् + मण्डल) m. Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanze* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,28.

उर्व 1) ein Sohn Puramǵaja's Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,17. — Vgl. ऊर्व.

उर्वरा 1) *die Erde* Spr. 4743. — Vgl. औवर्र.

उर्वरित adj. *übriggeblieben* (= अवशिष्ट Schol.): °शरीरमात्रपरिग्रह Bhâg. P. 5,5,28. तस्य पुत्रसहस्रेषु पञ्चैवोर्वरिता मृधे 9,23,26. 12,8,2. 9,15.

उर्वशी Bez. der Dâkshâjaṇî an der Badarî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,31.

उर्वशीनाममाला (उ° + ना°) f. Titel eines synonymischen Wörterbuchs Verz. d. Oxf. H. 398,*b*, No. 152. 401,*a*, No. 196.

उर्वारु n. *die Frucht* Pañkav. Br. 9,2,19.

उर्वीपति (उ° + प°) m. *Herr des Landes*, *Fürst*, *König* Spr. 3810. Râǵa-Tar. 5,380.

उर्वीश (उर्वी + ईश) m. dass. Kathâs. 88,2. Bhâg. P. 11,5,31.

उर्वीश्वर (उर्वी + ई°) m. dass. Kathâs. 121,261.

उल 2) Verfasser von Ṛv. 10,186, mit dem patron. Vâtâjana, Aufr.

उलप m. Uṇâdis. 3,145. 1) उलपं कोमलं तृणम् Uǵǵval. m. n. = गुल्मिनी, m. *eine best. Grasart* Med. p. 16. उलपस्तम्बगुल्माश्च वीरुधो विटपाः स्मृताः Halâj. 2,35. = बल्वज 36. प्रावृषीव तृणोलपम् MBh. 5,1605. gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. *Eleusine indica Gaertn.:* गोगर्भिणीप्रियनवोलप Mâlatîm. 144,14. नवोलपालंकृतसैकत Çiç. 4,8. 5,62.

उलपराजी Lâṭj. 8,8. 33. *eine Grasart* nach Comm. zu TS. I, 86,2.

उलुण्ड m. N. pr. eines Mannes; vgl. उरुण्ड und औलुण्ड्य.

उलूक 1) *a*) Varâh. Bṛh. S. 70,22. 71,4. 86,21. 49. 88,2. Verz. d. Oxf.

H. 86, *b*, 38. 106, *a*, 3. — *b*) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53, *b*, 19. 23. Ohne allen Grund fasst BENFEY उलूक in उलूकाश्रम als Indra. — 2) उलूकी ist die *Ureule* HARIV. 222. — Vgl. कुम्भोलूक, प्रत्युलूकक.

उलूकचेटी f. *eine Art Eule* VARÂH. BṚH. S. 88, 4.

उलूकपाक m. *eine junge Eule.*

उलूखल 1) VARÂH. BṚH. S. 68, 47. 89, 1. उलूखलाङ्घ्रि *der Fuss —, die untere Fläche eines Mörsers* BHÂG. P. 10, 9, 8. Z. 4 lies उलूखलमुसले. — 5) Bez. *gewisser* Soma-*Gefässe, der neun* Grahapâtra (nach der Aehnlichkeit der Gestalt) Schol. zu KÂTJ. ÇR. 9, 2, 14. 4, 29. 6, 11. 10, 8, 12. *eines Ohrenschmuckes* (nach dem Schol.) bei einer Piçâkî MBH. 3, 10520.

उलूखलक m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55, *b*, 24.

उलूखलिक Z. 3 lies 3, 10526 st. 3, 10256.

उलूट vgl. कुलूत, कोलूक, कोलूत.

उलूलि so v. a. उलुलि LÂTJ. 4, 2, 10.

उल्क m. N. pr. eines Fürsten HARIV. 826. fg. उक्थ die ältere Ausg.

उल्का 1) VARÂH. BṚH. S. 3, 33. 4, 28. 5, 93. 11, 61. 13, 7. 33, 1. fgg. °पात 5, 63. 32, 13. °निपात 24, 25. 30, 32. 33, 23. अमितभागिनी AV. PARIÇ. in Ind. St. 8, 435, N. 1.

उल्कानवमी (उ° + न°) f. Bez. *eines best. 9ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 34, *b*, 5.

उल्ब, इन्द्राएया उल्वन्नरायुणी Namen zweier Sâman Ind. St. 3, 209, *a*.

उल्बण 1) HALÂJ. 4, 59. *dick, klumpig, grob* VARÂH. BṚH. S. 68, 13. 70, 21. अनुल्बण 70, 2. यद्यतिक्रान्तमुल्बणं सद्स्यो बोधयेत कृतस्यानावृत्तिः *zu viel, überflüssig* ÇÂṄKH. BR. 26, 4. अत्युल्बणगन्ध *überaus stark* VARÂH. BṚH. S. 77, 15. °मक्तामोद् *übermässig, überaus gross, aussergewöhnlich* Spr. 3719. तेजस् BHÂG. P. 3, 16, 34. वह्नि 17, 9. क्रोध 18, 13. भय 27, 20. कल्मष 4, 14, 46. स्वभाव 5, 26, 33. वेग *schrecklich, furchtbar* (diese Bed. hat das Wort auch in Verbindung mit काल RÂGA-TAR. 5, 148, nicht *evident, incarnate*, wie BENFEY annimmt) 4, 13, 18. चलुर्भिः 3, 12, 17. दावानलोल्वणभुवो (so ist zu lesen) गिरयो निदाघे RÂGA-TAR. 4, 581. कति नोन्मूलितास्तुङ्गा भूभृतः (*Fürsten* und *Berge*) कटकोल्बणाः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 25, Çl. 8. — 3) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanze* Verz. d. Oxf. H. 202, *a*, 32. — 4) n. parox. = उल्ब *die Hülle, welche den Embryo umgiebt*, TAITT. ÂR. 1, 10, 7.

उल्बणता f. *Heftigkeit:* रोगो° *das Grassiren von Krankheiten* VARÂH. BṚH. S. 5, 54.

उल्मुक 1) VARÂH. BṚH. S. 89, 1. धूमायन्ते व्यपेतानि ज्वलन्ति सहितानि च। धृतराष्ट्रोल्मुकानीव ज्ञातयो भरतर्षभ ॥ Spr. 4268.

उल्लकसन HALÂJ. 3, 29.

उल्लङ्घन 1) *das Hinübersetzen über:* कैलासो° KATHÂS. 109, 65. समयो° ist unter 2) zu stellen. — 2) füge *das Uebertreten, Brechen* (einer Verpflichtung u. s. w.) hinzu. KATHÂS. 65, 243. समयो° 108, 172. सत्यो° 110, 38.

उल्लङ्घ्य adj. *zu übertreten:* स्वप्रियावचस् KATHÂS. 73, 139.

उल्लम्बिन् (von लम्ब् mit उद्) adj. *hängend an:* तरूल्लम्बिशव KATHÂS. 73, 153.

उल्लाघता (von उल्लाघ) f. *Genesung:* दर्पज्वरोष्मभूपालमध्ये निर्ध्यायतो ऽनिशम्। सुधासूतिकलामौलिं तस्यैवोल्लाघतायमै (so ist wohl zu lesen) ॥ so v. a. *er blieb gesund* RÂGA-TAR. 1, 279.

उल्लाघय् (wie eben), °यति *zu neuem Leben befördern:* अम्भोजानि घनाघनव्यवहितो ऽप्युल्लाघयत्यंशुमान् Spr. 3571.

— प्र, प्रोल्लाघित P. 8, 2, 55, Sch.

उल्लाप HALÂJ. 1, 150. खलोल्लापाः sind *harte Worte, mit denen böse Menschen Jmd anschnauzen;* vgl. Spr. 801.

उल्लापन (vom caus. von लप् mit उद्) n. *das Beruhigen, Beschwichtigen* MÂRK. P. 25, 10.

उल्लापिक, NÎLAK. erklärt: लाजानि उशीराणि उल्लापयति सूचयतीति लाजोल्लापिकः। उशीरपरिमलयुक्तधूमाढ्यमित्यर्थः; dass diese Erklärung falsch ist, ergiebt sich aus der Stelle: कार्या रुधिरमांसाढ्या बलयो यत्नतस्तथा। सुरासवपुरस्कारा लाजोल्लापिकभूषिताः ॥ MBH. 13, 4737. Hier soll उल्लापिकः = उपरिलापनम् sein. Das Wort bezeichnet *eine Art Gebäck;* vgl. भक्ष्यैर्विविधैर्नानाप्रकारैर्मोदकोल्लापिकापूपादिभिः UTPALA zu VARÂH. BṚH. S. 48, 28. मोदकोल्लोपिका° v. l. und so auch zu 46, 16; dieselbe Lesart mit den Varianten उल्लपिका, उल्लसिक, उलुपक, उलूपिका VARÂH. BṚH. S. 59, 8; UTPALA zu der letzten Stelle उल्लोपिकाः mit der v. l. उल्लोपिका.

उल्लापिन् vgl. मदोल्लापिन्.

उल्लाल ist der N. *des Couplets in der* Shaṭpadikâ.

उल्लास 1) ज्ञातकृल्लास KATHÂS. 72, 28. SÂH. D. 258, 21. पङ्करुहोल्लासाय (भासां निधिर्विघोतते) *zur Freude der Tagwasserrosen* PRASAṄGÂBH. 15, *a*. SÂH. D. 305, 20 (*awakening* PANDIT 2, 64). Vgl. चिदुल्लास, मानसोल्लास. — 4) *Zunahme, Wachsthum* (Gegens. ह्रास) BHÂG. P. 7, 1, 7. — 5) Bez. *der sieben Grade in den Mysterien der* Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91, *b*, 40.

उल्लुञ्चन, केशोल्लुञ्चन *das Ausreissen der Haare* BHÂG. P. 5, 6, 11.

उल्लेख m. *Erwähnung* SÂH. D. 471. 486. कृत्वाप्यनन्यसामान्यमुल्लेखं नोद्गिरन्ति ये *nicht davon reden* KATHÂS. 78, 115. उल्लेखं न च शंसति 53, 186. — adj.: युद्ध Bez. einer der 4 Arten des Grahajuddha (wobei die Sterne *sich gleichsam ritzen, an einander reiben*) SÛRJAS. 7, 18. VARÂH. BṚH. S. 17, 3. fg.

उल्लेखन 4) *das Ziehen von Linien* STENZLER im Breslauer Programm 1860, S. 13. — 5) adj. = उल्लेखिन् SARVADARÇANAS. 19, 7. — Vgl. जिह्वोल्लेखन.

उल्लेखिन् adj. *abmahlend, Gestalt gebend, formend:* यत्संबद्धं सत्तदाकारोल्लेखि विज्ञानं तत्प्रत्यक्षम् KAP. 1, 89. SARVADARÇANAS. 19, 8.

उल्लेख्य *was abgemahlt —, anschaulich ausgedrückt wird* SARVADARÇANAS. 164, 15.

उल्लोपिक oder उल्लोपिका s. oben u. उल्लापिक.

उल्लोल HALÂJ. 3, 31; vgl. कल्लोल. adj. *bummelnd, sich hinundherbewegend:* मांसार्गलं दंष्ट्रान्तरलग्नस्य — मांसस्य बहिर्निर्गतभागमुल्लोलम् NÎLAK. zu MBH. 2, 1548.

उशती adj. f. *reizend*, von einer Frau BHÂG. P. 3, 23, 49. von Worten 16, 13. 22, 7. 4, 2, 13. — 10, 87, 46. — Vgl. उशिज्.

उशनस्, nom. उशना HARIV. 13730. R. 7, 25, 6. VARÂH. BṚH. S. 9, 26. 103, 6. so auch MBH. 12, 5045 in der ed. Bomb. उशनाः Verz. d. Oxf. H. 53, *a*, 2. उशनसेरितमुपपुराणम् 8, *a*, 8. 65, *b*, 12. 80, *a*, 10. seine स्मृति 266, *a*, 41. 277, *b*, 44. 356, *a*, 11. diese ist तामसगुणा 14, *a*, N.

उशिक m. 1) N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Kṛti Bhâg. P. 9,24,2. — 2) N. des 12ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,a,1.

उशिज् adj. *reizend, schön* (= कमनीय Schol.): उशिक्तय Bhâg. P. 4, 5,10. विप्राः 11,6,37. — Vgl. उशती.

उशीनर, °नरा: Varâh. Bṛh. S. 4,22. 16,26.

उशीर 1) Varâh. Bṛh. S. 54,100.121. 77,12. fg. 29.

उशीरबीज (richtiger °बीज) MBh. 5,3843. R. 7,18,2.

उशेन्य lies 7,3,9.

1. उष्, उषन् partic. ṚV. 2,4,7.

— अभि ṚV. 9,97,39.

— उप, प्रातरेतेनं कालमुपौषेत् TS. 3,3,8,4.

— प्रति, तं प्रत्यौषत्तस्मात्स प्रत्युष्टमुखः Kâṭh. 25,7.

उषङ्गु m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 13,7667. eines Fürsten 6834 nach der Lesart der ed. Bomb. (ऋषद्गु ed. Calc.). Als Beiw. Çiva's erklärt Nîlak. das Wort folgendermaassen: उषङ्गुर्नृपविशेषो मान्धातृसाहचर्यात् यद्वा उषं दाहकं गावः किरणा यस्य. Die richtige Form ist wohl उषद्गु (उषत् *brennend* + गु *Strahl*).

उषती, त्वां वाचमुषतीं (= दाहिकां Schol.) वर्जयीत Spr. 4380. 4698. उषती (von 1. उष्) *brennend, verletzend* ist demnach von उशती, dessen belegbare Bedeutung eine durchaus verschiedene ist, zu trennen. Uebrigens hat die v. l. an allen Stellen रुषती oder रुशती.

उषद्गु, die neuere Ausg. liest ऋष्यङ्गु. — Vgl. नृषङ्गु.

उषर्बुध nach Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,233 auch *Kind.*

उषस् n. nach Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,233 auch *die Oeffnung des Ohrs* und *das Gebirge* Malaja, mit folgenden Belegen: उषस्सु लग्नाश्रवणो ऽधिकां श्रियं प्रचक्रिरे नूतनपल्लवा इव und उषस्तरोः परशुशिखाभिदेनम्.

2. उषा 2) उषात्यय *Ende der Nacht* Varâh. Bṛh. S. 63,1. — 4) Verz. d. Oxf. H. 27,a,35. 200,a,9. Kathâs. 73,108. — Vgl. ऊषा.

3. उषा Z. 3. fg. die aus ÇKDr. mitgetheilte Stelle steht Varâh. Bṛh. S. 47,21, wo richtig °मुखाद् st. उषा gelesen wird; also einfach zu streichen.

उषाकर (उ° *Nacht* + 1. कर) m. *der Mond* Varâh. Bṛh. S. 15,31.

उषेश (उषा *Nacht* + ईश) m. dass. Varâh. Bṛh. 14,1.

उष्ट्र 1) b) Varâh. Bṛh. S. 88,3. 104,41. — प्रघस्तोष्ट्रदत्तस्य MBh. 12, 3717 fehlerhaft für प्रघस्तोष्ठदत्तस्य, wie die ed. Bomb. liest.

उष्ट्रजिह्व (उ° + जिह्वा) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2564.

उष्ट्रनिषदन n. Bez. *einer der 10 Arten zu sitzen bei den* Jogin Sarvadarçanas. 174,6.

उष्ट्रभक्तिका (उ° + भक्तक = भक्त) f. *eine best. Pflanze*, = तुरुडराल-भा Râǵan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte.

उष्ट्राक्ष (उष्ट्र + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Mannes, pl. Saṁsk. K. 184, a,4. — Vgl. औष्ट्राक्षि.

उष्ट्रिका 2) = मृद्भाण्ड Halâj. 5,4. = कुम्भी Kull. zu M. 4,7. — 3) *eine best. Staude*, = वृश्चिकाली Râǵav. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

उष्ण 1) a) f. ई Kauç. 75. — 2) शिशिरोष्णवर्षाः *Winter, Sommer und Regenzeit* Spr. 4379. — 6) n. (sc. वक्र) Bez. *der rückläufigen Bewegung des Mars, wenn sie stattfindet im 7ten, 8ten oder 9ten* Nakshatra *von dem* Nakshatra, *in welchem er heliakisch aufging*, Varâh. Bṛh. S. 6,1. — Vgl. पयोष्णी.

उष्णकिरण m. *die Sonne* Varâh. Bṛh. S. 103,4.

उष्णगु Bhâg. P. 10,76,17.

उष्णघ्न n. *Sonnenschirm* Varâh. Bṛh. S. 73,5.

उष्णता, कदुष्णता चोष्णतया विराजते Spr. 4165.

उष्णतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 39,b,19.

उष्णभोजिन् (उष्ण + भो°) adj. *warme Speisen geniessend* P. 3,2,78, Sch. — Vgl. शीतभोजिन्.

उष्णय् (von उष्ण), °यति *heiss machen* Prasaṅgâbh. 7,a,1.

उष्णरुचि (उष्ण + रु°) m. *die Sonne* Çiç. 9,1.

उष्णांशु Varâh. Bṛh. S. 3,5.

उष्णि s. अग्न्युष्णि.

उष्णिमन् Çiç. 9,65.

उष्णिह् 1) उष्णिक्ककुभौ Pañkav. Br. 8,5,12. Z. 2 lies 16,19 st. 6, 20; Z. 6 lies 16,18 st. 6,19.

उष्णिहा 2) füge 1. nach उष्णिह् hinzu. उष्णिहककुभौ TS. 2,4,11,1.

उष्णीगङ्ग auch die ed. Bomb.

उष्णीनाभ m. N. pr. eines göttlichen Wesens MBh. 13,4359.

उष्णीष 1) Kâṭh. 13,10. Pañkav. Br. 16,6,13. 17,1,14. Varâh. Bṛh. S. 44,27. सितोष्णीष MBh. 5,7105. Râǵa-Tar. 5,206. — 2) buddh. Wassiljew 42.

उष्णीषापर्णा (उष्णीष + अपर्णा) f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2,12.

उष्मगता (?) f. *Hitze* Wassiljew 139 (उष्मगत gedr.). — Vgl. उष्णग.

उष्मता so auch die ed. Bomb.

ऊष्मन् 1) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,144 (ऊ° Mpt.). देहोष्मभिः सुबोधं ते सखि कामातुरं मनः *Gluth des Körpers* Spr. 3617. अन्नस्य विषदिग्धस्य तथोष्मा स्निग्धमेचकः *Dampf* Kâm. Nîtis. 7,17. स्वेदस्तापोपनाहोष्मद्रव-भेदाच्चतुर्विधः Verz. d. Oxf. H. 304,b,22. fg. उष्मस्वेद Suçr. 2,181,12. सयौवनोष्मन् *Jugendgluth* Çiç. 9,85. अन्यस्माल्लब्धोष्मा तुरः प्रायेण दुः-सहो भवति *das belebende Feuer* so v. a. *Geld* Spr. 3501. Fast überall könnte auch ऊष्मन् angenommen werden. — Vgl. निरूष्मन्.

उष्मपुर (उष्मन् + पुर) n. N. pr. eines buddhistischen Tempels Târan. 88 (des tib. Textes). Wassiljew 52. 205.

उष्पल vgl. समुष्पल.

1. उस्र 1) Çâṅkh. Gṛhj. 1,15,5. — 2) a) Varâh. Bṛh. S. 88,9.

2. उस्र 2) Kir. 5,31.

उह्ववापिवासिष्ठ n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,b.

ऊ

ऊखर m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1, 32. 236.

ऊढि *das Tragen*: भारोढि Râǵa-Tar. 5,173.

ऊणि v. l. für श्रोणि TS. 1,2,6,1.

1. ऊति 5) ऊति in नभस्वदूति Bhâg. P. 8,5,44 erklärt der Schol. durch लीला; das Beispiel gehört demnach zu 6). — 6) Bhâg. P. 10, 14,21. — 9) *Gang* (eines Maulwurfs) TBr. 1,1,3,3.

3. ऊति m. N. pr. eines Daitja Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,24.

ऊतीक = पूतीक 1) Kâth. 34,3. Pańkav. Br. 9,5,4.

ऊधन्, ऊधोभारिः Bhâg. P. 10,46,9. — *c*) Bez. einer Stelle in den Mahânâmnîs Nidâna 3,13. Lâty. 7,5,9. 10,2,7.

ऊधन्य adj. *im Euter enthalten:* पयस् Kâth. 35,20.

ऊन, द्वे स्त्रिया ऊने प्रजननाय Pańkav. Br. 19,3,9. लक्षादूनं न दातुं स जानाति स्म किलार्थिने *weniger als ein* Laksha Kathâs. 53,10. *der kleinste* Varâh. Bṛh. S. 50,1. Z. 10 lies तदूनानां स्वमातृतः *für diejenigen, die diesem von Seiten der Mutter nachstehen,* M. 9,123.

ऊनकोटिलिङ्ग (ऊन-को° + लिङ्ग) n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,27.

ऊनय्, ऊनयित *vermindert um* Varâh. Bṛh. S. 80,12. Gaṇitâdhj. 2,13.3,5.

ऊनरात्र m. *die fehlende Nacht* (der halbe Tag, um den der lunare Monat kürzer als der solare ist); pl. *die überschüssigen lunaren Tage in einem* Juga, *die man ausscheiden muss, um die richtigen solaren Tage zu erhalten,* Utpala zu Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4.

ऊनार्ईतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,14.

ऊनीकर् (von ऊन + 1. कर्) *subtrahiren* Schol. zu Sûrjas. 2,29.

ऊम 1) TS. 4,4,7,2. Kâth. 22,5.

ऊरी, कार्यं दत्तेणोरीकृतं त्वया *zugesagt, versprochen* Bhaṭṭ. 8,11. ऊरीकृतपराक्रम *anerkannt* Sâh. D. 104,7.

ऊरु 1) Z. 15. वामोरुः MBh. 1,2988, ed. Bomb. Z. 17 lies नागनासोरु st. नग°. — 2) ein Âṅgirasa, Verfasser von Ṛv. 9,108,4. 5.

ऊरुग्राहँ (ऊरु + ग्राह) m. *Schenkellähmung* MBh. 6,5680. so ist auch zu lesen AV. 11,9,12 st. उरु° und MBh. 5,2024 st. गुरु° der ed. Calc. und उरु° der ed. Bomb.; Nîlak. erklärt उरु° durch महानिर्बन्ध.

ऊरुजन्मन् (ऊरु + ज°) m. *der aus der Lende Entsprossene* so v. a. Aurva Mâlav. 92. — Vgl. 3. उर्व.

ऊरुस्तम्भ 1) Kâth. 36,8. Verz. d. Oxf. H. 313,*a*,34. 357,*a*, No. 849. fg. Wise 390. सोरुस्तम्भा adj. Kathâs. 94,26. Z. 2 füge Ch. nach Çâk. hinzu.

ऊर्ज् Z. 15, ऊर्जम् *Kraft* M. 2,55 (auch Varâh. Bṛh. S. 77,35) könnte auch acc. von ऊर्ज sein. ऊर्ज् VS. 7,30 = ऊर्ज 1) *a*).

ऊर्ज 1) *a*) TS. 1,4,14,1. Kâth. 4,7. Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,12. Bhâg. P. 12,11,44. — *b*) Halâj. 4,94. Hierher oder zu ऊर्ज् M. 2,55. ऊर्जमेधाः MBh. 13,3674 erklärt der Schol. durch उपगतप्रज्ञाः. — 2) *a*) = बल Bhaṭṭ. 6,3. — 4) adj. (f. आ) *kräftig:* ऊर्जया गिरा Bhâg. P. 10,89,58.

ऊर्जन Dhâtup. 19,52 als Bed. von कुद्.

ऊर्जय्, ऊर्जयमान Kâth. 19,13. ऊर्जित *dem es wohlgeht* Spr. 506. °चित्त *mächtigen Geistes* 3015. °शासन Kathâs. 59,59. 97,5. मदोर्जित so v. a. *hingerissen von* Râǵa-Tar. 5,214.

ऊर्जयत् (partic. von ऊर्जय्) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Aupamanjava Ind. St. 4,372.

ऊर्जव्य vgl. प्राशव्य in Betreff der Bildung des Wortes.

ऊर्जस्कर *Kraft verleihend,* von Vishṇu Varâh. Bṛh. S. 43,53.

ऊर्जस्वित् (sic) *eine best. rhetorische Figur* Kuvalaj. 158 (187,*b*. 188,*b*).

ऊर्जस्विन् Sâh. D. 753. 341,12.

ऊर्णा 1) MBh. 2,1847 hat die ed. Bomb. richtig श्रौर्णा st. ऊर्णा. ऊर्णापिण्ड Ind. St. 4,266. ऊर्णा *von den Fäden der Spinne* Bhâg. P. 11,9, 21. — 3) N. pr. der Gattin Marîki's Bhâg. P. 10,85,47. — 4) m. N. pr. eines Jaksha Bhâg. P. 12,11,42. — Vgl. कर्णोर्णा.

ऊर्णनाभ 3) Bez. *einer best. Stellung der Hand* (*spinnenförmig*) Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,29. 202,*a*,5.

ऊर्णनाभि TBr. 1,1,2,5. Bhâg. P. 11,7,34. 9,21.

ऊर्णवाभि Kâth. 8,1.

ऊर्णायु 2) *e*) Pańkav. Br. 12,11,10. — Vgl. श्रौर्णायव.

ऊर्णावत् m. *Spinne:* ऊर्णावा (lies °वाँ) इव Çâṅkh. Br. 19,3 bei Weber, Nax. 2,345.

ऊर्णास्तुका (so ist st. ऊर्णास्तुका zu lesen) Kâth. 25,6. Apastamba beim Schol. zu Kâty. Çr. 299,4. Âçv. Çr. 2,7,6. *ein Wollengewebe* Comm. TS. I, 357,18.

ऊर्णु mit प्रत्यप med. *sich in Gegenwart eines Andern* (acc.) *enthüllen* TS. 6,1,3,3.

— प्र desid. vgl. प्रोर्णुनविषु.

ऊर्णोदर (ऊर्णा + उ°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 46, *a*,11 (श्रर्णोदर v. l.). 276,*b*,20.

ऊर्ध्व, ऊर्ध्वम् adv. 2) ऊर्ध्वं देहात् *nach dem Körper* so v. a. *nach dem Tode* MBh. 1,3606. Vgl. ऊर्ध्वदेह, श्रौर्ध्वदेह fgg. — 3) *aufwärts* so v. a. *niedrig anfangend und hoch schliessend* (eine Recitation) Çat. Br. 11,4,2,8.

ऊर्ध्वकर्णा (ऊर्ध्व + कर्णा) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,37. 339,*b*,11. 49.

ऊर्ध्वकृशन zugleich angeblich Verfasser des Liedes, mit dem patron. Jâmâjana.

ऊर्ध्वकेश (ऊर्ध्व + केश) 1) adj. *dessen Haare in die Höhe stehen* Hip. 3,2. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,37. — 3) f. ई N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,26.

ऊर्ध्वग m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa von der Lakshmaṇâ Bhâg. P. 10,61,15.

1. ऊर्ध्वगति *springende Bewegung* (einer Gazelle) Pańkat. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 738.

ऊर्ध्वगमन *das Aufsteigen* (zu einer höheren Stellung) Tattvas. 8. *Hebung* Schol. zu VS. Prât. 1,31. 108.

ऊर्ध्वज (ऊर्ध्व + 1. ज) adj. *der obere* Suçr. 1,82,8.

ऊर्ध्वतरण n. *das Austreten* (der Flüsse) Varâh. Bṛh. S. 46,89.

ऊर्ध्वताल (ऊर्ध्व + ताल) m. Bez. *eines best. Tactes* Verz. d. Oxf. H. 87, *a*, 9.

ऊर्ध्वदृश् (ऊ° + दृ°) adj. *nach oben sehend* Kathâs. 61,65.

ऊर्ध्वनभस् TS. 6,3,9,6. Kauç. 45.

ऊर्ध्वनाभन् m. N. pr. des Verfassers von Ṛv. 10,109, mit dem patron. Brâhma.

ऊर्ध्वंदम Halâj. 2,231. — Vgl. श्रौर्ध्वंदमिक.

ऊर्ध्वपातनयन्त्र (ऊ° - पा° + य°) n. *ein best. Apparat zur Reinigung des Quecksilbers* Wise 119.

ऊर्ध्वपुण्ड्र Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,46. 248,*a*,26. 258,*b*,9. 267,*b*,10. 19.

ऊर्ध्वबाहु 1) Spr. 3813. Pańkat. 165,16. — 3) m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,32. 185. 234. fg.

ऊर्ध्वबृहती Ind. St. 8,97. 130. 147.

ऊर्ध्वमण्डलिन् (von ऊर्ध्व + मण्डल) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,30.

ऊर्ध्वमन्थिन् Taitt. Âr. 2,7,1. Bhâg. P. 11,6,47. मन्थिन् bedeutet hier *Samen*, nicht *penis*; vgl. मन्थिन् 2) *b*).

ऊर्ध्वरेतस्तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,16.

ऊर्ध्वरोमन् 1) R. 7,23,5,41. Bhâg. P. 10,38,26.

ऊर्ध्ववेणीधरा (ऊर्ध्व - वे° + ध°) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2636.

ऊर्ध्वसद्मन् (ऊर्ध्व + सद्मन्) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âñgirasa, Verfassers von ṚV. 9,108,8. 9. °सद्मन Ind. St. 3,210,*a*. — Vgl. श्रौर्ध्वसद्मन.

ऊर्ध्वस्रोतस्, ततोर्ध्वस्रोतसां षष्ठो देवसर्गस्तु स स्मृतः Mârk. P. 47,34. ततोर्ध्वस्रोतसः षष्ठो दे° Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,16. Auch die Schöpfung selbst heisst so: ऊर्ध्वस्रोतास्तृतीयस्तु सात्त्विकोर्ध्वमवर्तत Mârk. P. 47,22. ऊर्ध्वस्रोतःसमुद्भवाः 23.

ऊर्ध्वस्वप्न (ऊ° + स्व°) adj. *stehend schlafend* AV. 6,44,1.

ऊर्ध्वाङ्ग (ऊर्ध्व + अङ्ग) Verz. d. Oxf. H. 303,*b*,3. genauer ऊर्ध्वजत्रुगताङ्ग, von deren Behandlung der Abschnitt der Medicin handelt, welcher शालाक्य heisst; s. u. जत्रु.

ऊर्ध्वाम्नाय (ऊर्ध्व + आ°) m. Bez. der heiligen Schrift der Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,*a*,29 und N. 3. 101,*b*,27. 103,*b*,36. °संहिता Titel eines heiligen Buches einer Vishṇu'itischen Secte 301,*b*, No. 735. ऊर्ध्वेनैष मुखेनैव कथितो ग्रन्थ उत्तमः। देवदेवेन रुद्रेण ऊर्ध्वाम्नाय इति स्मृतः ebend.

ऊर्ध्वाशिन् (ऊर्ध्व + आ°) adj. *in aufrechter Stellung essend* Sarvadarçanas. 44,6.

ऊर्ध्वेड (ऊर्ध्व + ईडा) adj. ऊर्ध्वेडं त्वाष्ट्रीसाम N. eines Sâman Ind. St. 3,210,*b*.

ऊर्मि als Bez. *der Zahl sechs* (vgl. Z. 11. fgg. und Bhâg. P. 10,70, 17) Weber, Râmat. Up. 308. fg. आतपोर्मि oder आतपस्योर्मिः so v. a. *Gluth* Trik. 3,3,393. H. an. 2,489. Med. l. 20. ऊर्मि so v. a. उत्कर्ष (nach dem Schol.) TBr. 2,5,3,1.

ऊर्मिका 3) Halâj. 2,404. दीक्षितेन परिज्ञाता दैवात् द्यूतकृतः करे। उवाच दीक्षितस्तं च कुतो लब्धा त्वयोर्मिका ॥ Kâçikh. 13,69 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

ऊर्मिन् Z. 1 lies सं पृच्य°.

ऊर्मिमाला (ऊ° + माला) f. *Wogenreihe* und Bez. eines best. Metrums: 4 Mal — — — —, ◡◡ — — ◡ — — Varâh. Brh. S. 104,45. Ind. St. 8,374, 24 ist wohl auch ऊर्मिमाला als N. des Metrums anzunehmen, wenn man द्रुतवाता ऊर्मिमाला zerlegt. — Vgl. वातोर्मी.

ऊर्मिला Gattin Jama's MBh. 5,3968. धूमोर्णा ed. Bomb.

3. ऊर्व Varâh. Brh. S. 48,64. श्रौर्व v. l.

ऊर्वध्य vgl. ०४६०८.

ऊष 1) *a*) TBr. 1,3,7,6. 3,12,6,2. °पुट TS. I,1040,1.

ऊषण, so zu lesen st. उषण.

ऊषा Bhâg. P. 10,62,1. 12.

ऊष्मन् 1) *Dampf* Varâh. Brh. S. 54,60. — Vgl. सोष्मन्.

1. ऊह्, ऊह्यमान Râga-Tar. 5,33 fehlerhaft für उह्यमान (von वह्), wie schon Benfey bemerkt hat.

— व्यति *umstellen, je den Platz wechseln lassen:* व्यत्यूहेत्पात्राणि Kâth. 27,5.

— अधि med. *sich mit Etwas überziehen:* शरो ऽङ्गारा-अध्यूहते TBr. 2,1,10,3.

— अप 1) अपोहति पाशजालम् Sarvadarçanas. 88,12. — 2) अपोहित *negirt* Sâh. D. 329,5.

— समप *vollständig vertreiben:* दत्तरक्तबलिना तालः समापोह्नि (lies समपोह्नि) Sarvadarçanas. 131,12.

— उद् *herausholen* Pańkav. Br. 16,11,5.

— अपोद् *wegstreifen* TBr. 1,1,9,9.

— उप 4) उपोह्यमान MBh. 2,2051 erklärt der Schol. durch उपस्थाप्यमान. — 5) *herbeitreiben:* कृत्स्नगोधनमुपोह्य दिनान्ते Bhâg. P. 10,35,22.

— समुप 1) समुपोढेषु कामेषु निरपेक्षः M. 6,41 bedeutet *sich gleichgiltig verhaltend gegen naheyerückte* d. i. *sich darbietende Genüsse.*

— निस्, निरूढ *abgesondert, für sich stehend* Schol. zu Âçv. Çr. 3,8, 3. fgg. — Vgl. 1. निरूह्, निरूहण.

— परि vgl. पर्यूहण.

— प्रति 7) *zurückbringen:* अहत्वा समरे कृष्णमप्रत्यूह्य (so ist zu lesen) च रुक्मिणीम् Bhâg. P. 10,54,20. 52. — Vgl. प्रत्यूह्, प्रत्यूहन.

— वि 1) स्वमात्मानं व्यूह्य (= विभज्य Schol.) Bhâg. P. 12,11,50. — व्यूढ *geordnet* und zugleich *breit* LA. (II) 90,8. — Vgl. व्यूह्.

— निर्वि 2) निर्व्यूढ *vollbracht* Mâlatîm. 146,19. — 4) *in Schlachtordnung stellen:* राजन्यसंज्ञासुरकोटियूथपैर्निर्व्यूह्यमाना (= इतस्ततश्चाल्यमानाः Schol.) निकनिष्यसे (= संहरिष्यसि Schol.) चमूः Bhâg. P. 10,3,21.

— प्रतिवि 3) केशान्दुकूलं कुचपट्टिकां वा। नाज्ञः प्रतिव्योढुमलं व्रजस्त्रियः *wieder in Ordnung bringen* Bhâg. P. 10,33,18. — 4) *abhalten, zurückhalten:* नागामिनमनर्थं हि प्रतिघातशतैरपि। शक्नुवन्ति प्रतिव्योढुमृते बुद्धिबलान्नराः ॥ MBh. 12,8244. Bhâg. P. 10,1,47.

— सम् 1) *zusammenkehren* Bhâg. P. 11,27,36.

— परिसम् vgl. परिसमूहन.

2. ऊह् 3) *bei sich selbst in Gedanken weiter ausführen* Njâjamâlâv. Einl. 5. 23. — caus. 2) lies *bedenken.* Nilak.: राजसूयेन यक्ष्ये स्वाराज्यमाप्रवानीतिसंकल्पादिरूपमूहं कृत्वा.

— नि vielleicht *scheinen, vorkommen wie;* mit निस् vgl. 2. निरूह्.

— सम् *begreifen, auffassen, verstehen:* ब्रह्म समुह्यात् Vop. 23,16.

1. ऊह Sarvadarçanas. 122,14.

2. ऊह füge hinzu *weitere Ausführung in Gedanken, das weitere Verfolgen einer Sache in Gedanken, das Bedenken.* अस्ति व्याकरणमित्यवैयाकरणा अपि याज्ञिका ऊहात्क्रतुषु साधु (so ist zu trennen) शब्दान्प्रयुञ्जते *weil sie darüber nachdenken* Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,35. लिङ्गादूहो

ऽनुमानना *Schluss, Folgerung* Sâh. D. 371.

उक्हच्छला (उक्ह + छ°) f. Titel eines Kapitels in der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,21.

उक्हनीय (von 2. उक्ह) adj. *bei sich selbst in Gedanken weiter auszuführen, zu finden* Sarvadarçanas. 163,6. 180,15.

उक्हवन्त् (von 2. उक्ह) adj. *gut—, leicht begreifend* Spr. 4589.

उक्ह्य füge hinzu *bei sich selbst in Gedanken weiter auszuführen, zu finden*. Varâh. Brh. S. 45,16. Brh. 13,8. — = उक्ह्यगान (?) Weber Ind. St. 3,277.

उक्ह्यच्छला (उ° + छ°) f. Titel eines Kapitels in der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,22.

ऋ

ऋक्तन्त्र (ऋच् + तन्त्र) n. Titel einer Schrift Ind. St. 3,276. °व्याकरण Titel eines Pariçishṭa des Sâmaveda Verz. d. Oxf. H. 378,*a*,3.

ऋक्वन् Z. 3. fg. lies: स (बृहस्पतिः) सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन.

1. ऋक्ष Z. 3 lies Kâṭh. 12,13. 25,2. 9. 26,5.

2. ऋक्ष 2) Varâh. Brh. S. 12,6. 86,21. 42. 88,3. ऋक्षादिशब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92,*b*,37. ऋक्ष = मर्कट *Affe* Kathâs. 64,22. 25. — 4) Varâh. Brh. S. 4,7. 6,7. 7,4. Wie भ ist es in der Nativitätslehre = गृह, राशि d. h. *ein Zwölftel der Ekliptik, ein astrologisches Haus*, z. B. Varâh. Brh. 1,4. 16. — 6) ein Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,8. — 8) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2630.

ऋक्षपति m. *der Regent* (*Planet*) *eines astrologischen Hauses* Varâh. Brh. 3,6.

ऋक्षर 2) lies ऋ॒क्षर = ऋत्विज्.

ऋक्षरजस् (ऋक्ष + र°) m. N. pr. des Vaters der Affen Vâlin und Sugrîva R. 7,37,1,1. 45. 50. 52. °रजस 36,36. °राजन् 37. °राज् 37,1,20.

ऋक्षविडम्बिन् m. *ein Charlatan von Astrolog* Varâh. Brh. S. 2,18.

ऋगर्थसार (ऋच्-अर्थ + सार) n. Titel einer Schrift Hall 181.

ऋग्भाष्य (ऋच् + भाष्य) n. Titel *eines Commentars zum* Ṛgveda von Madhva Wilson, Sel. Works 1,141.

ऋ॒ग्मिय *aus* Ṛk *bestehend* TS. 6,6,2,1.

ऋग्म्य = ऋग्मिय Kâṭh. 29,3.

ऋग्वेद, °भाष्य Titel verschiedener *Commentare zum* Ṛgveda Hall 119. 140. 205.

ऋघाय् vgl. कर्मर्घ.

ऋच् 2) *b*) der Text des Pûrvatâpanîja so genannt Weber, Râmat. Up. 328. — *c*) ऋग्यजूंषि Ind. St. 3,269.

ऋचीक N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,21. 53,*a*,19.

ऋजिप्य Z. 5 lies 31,17.

ऋजिश्वन् mit dem patron. Bhâradvâǵa (Âṅgirasa) Ind. St. 3,210,*a*. Verfasser von ṚV. 6,49—52. 9,98. 108,6. 7.

ऋजीक streiche die Stelle ṚV. 4,38,4 und s. unter आविर्ऋजीक.

ऋजीपि॒न् adj. so v. a. ऋजिप्य. ṚV. 4,26,6.

1. ऋजीष adj. *schlüpfrig* (= स्निग्ध Schol.): तच्छीकरर्जीषद्रुम Bhâg. P. 10,18,4.

2. ऋजीष 2) der Schol. zu Kâtj. Çr. 4,10,15 citirt AK. 2,9,32 für ऋबीस.

ऋजु 1) VS. Prât. 1,124. Gegensatz वक्र Ind. St. 8,215. f. ऋज्वी Bhâg. P. 10,42,6 (Gegens. कुब्जा). in übertr. Bed. von einem Weibe Kathâs. 71,146. f. ऋज्वी (sc. गति) *das Stadium, in dem ein Planet einen geraden Lauf hat*, Varâh. Brh. S. 7,15. fg. Ind. St. 10,208. Z. 10 lies ऋजुनेव.

ऋजु॒धा *geradesweges* TBr. 2,2,8,2.

ऋजुपालिका (ऋजु + पा°) f. N. pr. eines Flusses Wilson, Sel. Works 1,296.

ऋजूकर्, कुब्जम् Kathâs. 62,234.

ऋज्वाह्व (ऋजु + आह्वा) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 32,*b*,38.

ऋण 2) *a*) Sp. 1044, Z. 6 v. u. lies त्रीण्यपाकृत्य. पञ्चर्णानि मनुष्येण साधि देयानि सर्वदा Mârk. P. 16,56. ऋणादान Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,16. ऋणकर्तर् MBh. 13,1592 erklärt Nîlak. fälschlich durch वृद्ध्यर्थं धनप्रयोक्ता. ऋणं मृगय्, याच् *um ein Darlehn bitten* Kathâs. 52,299. fg. — *d*) Colebr. Alg. 131. Sûrjas. 2,5. Schol. zu Gaṇitâdhj. 2,13.

ऋणंचय mit dem patron. Âṅgirasa Ind. St. 3,210,*a*.

ऋणता (von ऋण) f. *Schuldhaftigkeit*: यजमानमेव तदृणतायै संप्रमुञ्चन्ति Çâṅkh. Br. 13,6.

ऋणदातर् (ऋण + 1. दातर्) nom. ag. *Geldausleiher* Spr. 994, v. l.

ऋणप्रदातर् (ऋण + प्र°) dass. Spr. 994.

ऋणमोचनतीर्थ (ऋण-मो° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,3. 67,*b*,6.

ऋणया॒त् (ऋण + यात्) adj. *Rächer der Schuld* TS. 1,5,2,5.

ऋणवन्त् *verschuldet, in Schulden steckend* Varâh. Brh. S. 18,11.

ऋणस्तम्भ (ऋण + स्त°) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,19.

ऋणिधनि n. Bez. *eines best. mystischen Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,34 (ऋनि° gedr.). °चक्र 93,*a*,33. 95,*b*,41. 96 (abgebildet).

ऋणिन् *Schuldner*: शेषस्यैवोपकाराणां भवाम ऋणिनो वयम् R. 7,40,23. असंभुञ्जादृणी ते ऽहं द्वितीयतः (आमलकात्) Kathâs. 81,106.

ऋत 1) *c*) Bhâg. P. 10,42,24. — 4) *a*) Sp. 1047, Z. 1 lies 6,114,1. 2. Z. 2 füge hinzu: ताभ्यो न ऋतं ब्रूहि *gieb uns eine Versicherung* Pańkav. Br. 21,2,1. ऋतमुक्त्वा प्रसर्पन्ति so v. a. *einen Eid schwörend* 18,2,9. Lâṭj. 8,9,12. — *b*) γ) Z. 4 lies 12,1,61 st. 12,1,64. — *c*) ऋतं कुर्वन् (Jmd) *die Wahrheit lehrend* MBh. 5,1692. Nîlak.: ऋतं ब्रह्म कुर्वन् वाचा आविष्कुर्वन्.

ऋतजित् m. N. pr. eines Jaksha VP. im ÇKDr.

ऋतंजय (ऋतम्, acc. von ऋत, + जय) m. N. pr. eines Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,16.

ऋतधी (ऋत + 2. धी) f. *richtige Einsicht* oder adj. *dessen Einsicht richtig ist* Bhâg. P. 12,8,44.

ऋतनिधन (ऋत + नि°) n. N. eines Sâman Pańkav. Br. 21,2,1. °घ-

नमाद्यदीक्ष्म् desgl. Ind. St. 3,210, *b*.

ऋतपेय Lâtj. 8,9,7.

ऋतप्रजात, AV. 1,11,1 bedeutet ऋतप्रजाता *die rechtzeitig entbunden ist, rechtzeitig gebährend.*

ऋतभाग pl. Saṁsk. K. 184,*a*,6.

ऋतंभर 2) *a*) प्रज्ञा ऋतंभरा Jogas. 1,48. Sarvadarçanas. 178,17. ऋतंभरप्रज्ञा 16. ऋतंभराप्रज्ञ (richtiger ऋतंभरप्रज्ञ Sarvadarçanas. 179,1) adj. Bez. *eines* Jogin *auf der zweiten Stufe* Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,39.

ऋतय् Z. 5 in der Stelle ṚV. 5,43,7 (wo auch die besondere Betonung zu bemerken ist) so v. a. *regelrecht.*

ऋतव्रत adj. *der Wahrheit ergeben* Bhâg. P. 10,64,14.

ऋतसेन (ऋत + सेना) m. N. pr. eines Gandharva Bhâg. P. 12,11,41.

ऋतु 2) so v. a. *Monat* Weber, Ǵjot. 112. Nax. 2,341. 351. *Halbmonat:* बकुले ऽप्यृतौ Ǵjot. 30. Bez. *der Zahl sechs* Varâh. Bṛh. S. 77,24. 98,1. Ind. St. 8,167. — 7) N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3,210,*b*.

ऋतुकाल 2) Spr. 2076.

ऋतुजुष् (ऋतु + 2. जुष्) adj. f. *in der zur Empfängniss günstigen Periode sich befindend* Kathâs. 120,35.

ऋतुधामन् Beiw. Vishṇu's R. 7,23,1,78.

ऋतुमत् 1) *c*) यदर्तुमती भवत्युपरतशोणिता तदा संभवकालः Gobh. 2,5,6.

ऋतुयाजिन् (ऋतु + या°) adj. *am Anfange jeder Jahreszeit opfernd* Weber, Ǵjot. 72.

ऋतुराज Kathâs. 54,56.

ऋतुषामन् (ऋतु + सा°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,*b*.

ऋतुसमय *die Zeit der Menstruation* Varâh. Bṛh. S. 78,26.

ऋतुसारणा (ऋतु + सा°) f. Bez. *eines best. Processes, dem man Mineralien unterwirft,* Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,15. — Vgl. प्रतिसारणा und सारणा.

ऋतेबर्हिष्क (ऋते + बर्हिस्) adj. *ohne die* Barhis-*Litanei* Çâṅkh. Br. 18,10.

2. ऋत्विय 1) Z. 3. fg. lies 12,3,29. — 2) ऋत्व्य n. Pańkav. Br. 7,8,1.

ऋत्वियवत् adj. so v. a. 2) ऋत्विय TBr. 1,2,1,14.

ऋद्धि 1) *Glück,* mit लक्ष्मी und श्री wechselnd Kathâs. 52,277. प्रेमर्द्धि *grosse Liebe* Bhâg. P. 10,13,35.

ऋधक् im SV.

ऋधुक (von ऋध्) adj. *fördernd, Gedeihen verleihend* Âçv. Gṛhj. 4,7,25.

ऋभुक्ष 2) = स्वर्ग Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,12.

ऋभुष्ठिर (ऋभु + स्थिर) adj. Beiw. Indra's ṚV. 8,66,8. उरःप्रभूतः स्थिरश्च Sâj.

ऋशत् onomatop. vom Laut des Berstens: स्तम्भोत्तमादृशदिति प्रविभिन्नमध्यात् Kathâs. 106,181. wohl fehlerhaft für टशत् oder टसत्.

ऋश्यसामन् n. oder ऋश्यसामव्रत n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,*b*.

ऋषङ्गु, statt dessen उषङ्गु ed. Bomb.

ऋषभ 1) *a*) अनृषभाः पशवः Pańkav. Br. 13,5,18. 10,11. 15,3,17. — *b*) Pańkav. Br. 18,6,14. 19,12,2. 3. — *c*) Ind. St. 8,259. fg. 267. fg. Varâh. Bṛh. S. 86,40. Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,7. — *i*) Pańkav. Br. 19,12,1. — *k*) Verfasser von Mantra Ind. St. 3,459. ein Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,6. Verehrer Çiva's 74,*b*,6. राजा ऋषभः सोमकेश्वरः 46,*a*,8. 276,*b*,18. ein Fürst Kathâs. 109,62. 113,6. von Ajodhjâ R. 7,111,10. m. pl. als Bewohner des Krauńkadvîpa Bhâg. P. 5,20,22. — *l*) Bhâg. P. 10,79,15. Kathâs. 110,43. 46. 58. — *m*) ऋषभः पवमानः (Pańkav. Br. 15,3,16) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,210,*b*. रुद्रस्य ऋषभः desgl. 231,*b*. रैवत (Pańkav. Br. 13,10,10) und रैवत्य ऋषभः desgl. 232,*a*. वैराजर्षभम् desgl. 238, *a*. शाक्वरमृषभम् (Pańkav. Br. 13,5,17) desgl. 239,*b*. — *n*) N. des 15ten Kalpa (nach der *Note* benannt) Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,1. — Am Schlusse lies wie st. wird.

ऋषभक m. N. pr. eines Fürsten (= ऋषभ) Kathâs. 109,74. 110,44. 113,5. eines Berges (= ऋषभ) 110,148.

ऋषभता (von ऋषभ) f. *das Obenanstehen* Pańkav. Br. 18,6,14. 19,12,2.

ऋषभदेव (ऋषभ + देव) m. N. pr. eines Tîrthaṁkara der Ǵaina (wohl = ऋषभ) Wilson, Sel. Works 1,323. °पुराण 279.

ऋषभस्तव (ऋ° + स्तव) m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

ऋषभानन (ऋषभ + आ°) m. N. pr. eines Ǵina Wilson, Sel. Works 1,321.

ऋषि 5) Bez. *der Zahl sieben* Ind. St. 8,167. — 6) *der Mond* Weber, Ǵjot. 89. fgg.

ऋषिकुल्या 1) N. pr. eines Flusses Mârk. P. 57,28.

ऋषिचान्द्रायण (ऋ° + चा°) n. Bez. *einer best. Kasteiung* Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,15.

ऋषिच्छन्दस् (ऋ° + छ°) n. Bez. *einer Klasse von Metren* ṚV. Prât. 16,4. 5. 9. Ind. St. 8,114. 116. 128.

ऋषितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,11.

ऋषिपञ्चमी f. Bez. *des 5ten Tages in der lichten Hälfte des* Bhâdrapada Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,35.

ऋषिशृङ्ग m. N. pr. eines Mannes: °स्वर्गगमन Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,21. — Vgl. ऋष्यशृङ्ग.

ऋषिस्तोम Çâṅkh. Çr. 14,63,1.

ऋष्य Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,111. 1) Varâh. Bṛh. S. 65,2. 8. — 2) N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âṅgirasa Ind. St. 3,210,*b*.

ऋष्यक 1) ist adj. und bedeutet *die Farbe des* Ṛçja *habend.*

ऋष्यङ्गु m. N. pr. Lesart der neueren Ausg. in Hariv. 1970. fg. st. उषङ्गु der älteren Ausg. — Vgl. नृषङ्गु.

ऋष्यलोभ (ऋष्य + लोभ) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,21.

ऋष्यशृङ्ग N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Kâçjapa Ind. St. 4,374. 385.

ए

एक 1) परिपूर्णानन्दैकचिदात्मन् Weber, Râmat. 344. एकस्यै न पञ्चाशत् TS. 7,4,2,3. एकया न त्रिंशत् Pańkav. Br. 23,25,3. एकया न चत्वारिंशत् 24,9,2.3. एकस्मान्नपञ्चाशे (Avagraha bei एकस्मात्) TS. 7,4,2,3. विंशत्या चैकया so v. a. एकविंशत्या च Weber, Ǵjot. 89. एकान्नविंशतिः

70. एकान्नत्रिंशदुत्तरं शतमेककम् Ind. St. 3,254. 8,320. 362. Da die Formen एकान्नविंशति (d. i. एकात्-न-वि°) u. s. w. durch P. 6,3,76 sicher stehen, auch in Betreff der Betonung, so könnte man geneigt sein in एकान्नत्रिंशत् u. s. w. nur eine ungenaue Schreibweise anzunehmen. Kâtj. Çr. 24,2,37 (so ist st. 38 zu lesen) hat auch die Ausg. एकान्नपञ्चाशत्. Sp. 1070, Z. 2 lies 10,4,2,15 st. 10,4,2,18; Z. 4. fgg. streiche «In nicht» bis «zu zerlegen sei». — 2) °सुन्दरी Kathâs. 52,316. °सख्य 74,75. °चौर 88,24. — 7) f. आ Bein. der Durgâ ÇKDr. nach dem Devî-P.

एकक, शतमेककम् Ind. St. 3,254. Spr. 1681 (Conj. für एकैक). f. एकका Kathâs. 56,325. 64,34. 55. 86,142. एकिका 117,29. 123,259. Die Bed. *same* bei Benfey beruht auf einem Druckfehler M. 9,38.

एककाल adj. *gleichzeitig* Bhâg. P. 12,1,33. davon nom. abstr. ता f. *Gleichzeitigkeit* Madhjam. 46. °त्व n. Ind. St. 5,66.

एककालिन् = एककालिक. आह्वोरा भैत्तान्नैककालिना Mârk. P. 28,30.

एकचन्द्रा (एक + चन्द्र) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2648 nach der Lesart der ed. Bomb.; एकवक्त्रा ed. Calc.

एकचर 1) *a*) Spr. 4410. Beiw. eines Diebes Kathâs. 88,17. 112,154. 157.

एकचारिन् 1) Bhâg. P. 11,9,14. — 3) f. °चारिणी *eine treue, nur an Einem hängende Geliebte* oder *Gattin:* °वृत्त Spr. 4032. Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,39. °व्रत Daçak. in Benf. Chr. 180,20.

2. एकचित्त 1) Kap. 4,14.

एकचिन्मय (von एक + 5. चित्) adj. *aus reinem Denken gebildet* Weber, Râmat. 354.

एकच्छत्त्र (एक + छत्त्र) adj. (f. आ) *nur einen* (fürstlichen) *Sonnenschirm habend, nur von einem Fürsten beherrscht:* पृथिवी Bhâg. P. 12,1,9.

एकच्छन्ना (एक + छ°) f. Bez. *einer Art von Räthseln* Verz. d. Oxf. H. 204,*a*,30.

एकज 1) वृत्त *allein stehend* Spr. 2149. von Haaren, wenn sie *einzeln* aus den Poren *hervorkommen*, Varâh. Bṛh. S. 69,16. 70,9.

एकजट (एक + जटा) 1) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2560. — 2) f. आ N. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,N. 4.

एकत Kâṭh. 31,7. Varâh. Bṛh. S. 48,63.

एकतस् 2) statt des zweiten एकतस् ein वा *oder:* एकतो वा कुलं कृत्स्नमात्मा वा कुलवर्धनः। न समं सर्वमेवेति बुधानामेष निश्चयः॥ *steht auf der einen Wagschaale die ganze Familie und auf der anderen das eigene Selbst, welches das Geschlecht fortpflanzt, so wiegt jenes Alles nicht so viel* (wie dieses Selbst) MBh. 1,6171. — 4) *in eins, zusammen* (Gegens. पृथक्) Ind. St. 8,352. fgg. 357. अन्तकः पवनो मृत्युः पातालं वडवामुखम्। क्षुरधारा विषं सर्पो वह्निरित्येकतः स्त्रियः॥ Jama, *Sturmwind, Tod, Hölle, unterseeisches Feuer, die Schneide eines Scheermessers, Gift, Schlange und Feuer, alles dieses sind die Weiber* MBh. 13,2230.

एकतान 1) Halâj. 2,379. एकतानं चित्तमेकाग्रमुच्यते Sarvadarçanas. 164,5. मनस् Spr. 3740. कृष्णैकतानात्मन् Gît. 12,28. प्रत्ययैकतानता ध्यानम् Verz. d. Oxf. H. 229,*a*,15.

एकतायन (एकता + अ°) n. = एकायन *Vereinigungspunkt, Sammelplatz* Sâh. D. 119,16. एकायतन v. l.

एकताल adj. *nur mit einer Weinpalme versehen:* गिरि Ragh. 15,23.

एकतालिन् (von एक + ताल) adj. *eintactig:* विधि Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,12.

एकत्र 1) एकत्र जन्मनि Kathâs. 52,397. — 2) नैकत्रास्ते *an einem und demselben Orte* Bhâg. P. 3,31,10. स्थातुमर्हसि नैकत्र 4,27,22.

एकत्रिक Pańkav. Br. 16,16,1. Çâñkh. Br. 14,42,8.

एकत्वचा (von एक + त्वच्) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2642.

एकदण्डिन् Weber, Râmat. Up. 349. ज्ञानदण्डो धृतो येन एकदण्डी स उच्यते Schol. zu Pańkav. Br. 19,4,7. N. einer Vedânta-Secte Schol. zu Kaṇ. S. 15,6.

एकदत्त Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,48.

एकदृश् 2) *a*) Halâj. 2,90. Die *Krähe* heisst ihrer *Einäugigkeit* wegen so; vgl. काण und unter काक.

1. एकदेश Kâtj. Çr. 14,2,14. *eine nicht näher bestimmte Stelle* Kathâs. 54,11. 74,3. 97,7. मुनिश्चात्रैकदेशस्थः *irgendwo* 117,132. *ein und derselbe Ort* Kap. 1,29.

एकदेशविवर्तिन् (1. ए° + वि°) adj. *partiell:* उपमा *ein Gleichniss, bei dem die Aehnlichkeit theilweise ausgedrückt, theilweise nur angedeutet ist*, Sâh. D. 663. 672. 674. Beispiel Spr. 1644, wo unter सरःश्रियः auch die Weiber gemeint sind.

एकदेशिन् m. *Sectirer, Separatist* Verz. d. Oxf. H. 249,*a*,2. गाणपत्यैकदेशिमत 16. 109,*a*,45. 250,*a*,23. Sarvadarçanas. 110,11. Schol. zu Kap. 6,67. Diese Bed. hat das Wort auch bei Madhus. in Ind. St. 1,13,16.

एकधू Z. 2 lies 8,69,10.

ऐकधेनु (एक + धेनु) f. in der Stelle: वव्रूच्यैकधेनुभिर्नि पातु ṚV. 7,38, 5. nach Sâj. *eine ausgezeichnete Kuh;* wohl Bez. von Genien.

एकनक्षत्र Âçv. Gṛhj. 4,5,1; nach dem Schol. *ein Sternbild, dessen Name nur einmal vorkommt* (also mit Ausschluss von Ashâḍhâ, Phalgunî und Proshṭhapadâ).

एकनट Z. 2 lies 1,1,124 st. 1,1,125.

एकनाथ N. pr. Hall 107. 185. एकनाथी Titel eines von एकनाथ verfassten Commentars 107.

एकनेत्र m. bei den ekstatischen Çaiva Bez. einer der 8 Arten von Vidjeçvara Sarvadarçanas. 86,1.

एकपत्नी 2) wohl richtiger, schon der Betonung wegen, adj. *nur einen Eheherrn habend* d. i. *dem Gatten treu;* vgl. P. 4,1,35 (so st. 45 zu lesen). स्त्रियः MBh. 3,13632. नार्यः 13637. subst. R. 7,26,39. Kathâs. 113,74 bedeutet das Wort *eine Gattin einzig in ihrer Art, ein Muster von Gattin;* vgl. एक 2).

एकपत्रिका Z. 2 गन्धपत्र im ÇKDr. fehlerhaft für गन्धपत्त्रा.

1. एकपद 1) = तत्क्षण Halâj. 4,67. °पदे Spr. 4869. Kathâs. 80,39. 90,100. 102. — 2) *ein einzelnes —, ein einziges Wort* VS. 4,166. °वत् 2,18. *ein und dasselbe Wort* 1,111. Schol. zu 4,190.

2. एकपद 1) *b*) VS. Prât. 1,157. AV. Prât. 4,126. MBh. 3,17354. fg. erklärt Nîlak. folgendermaassen: एकपदमेकमेव पर्यवसानस्थानं दाक्ष्ये कृत्स्नो धर्मः पर्यवसित इत्यर्थः. Wir wären geneigt एकपदम् hier als adv. zu fassen wie in der folgenden Stelle, wo es Nîlak. durch सर्वात्मना wiedergiebt: असूयैकपदं मृत्युः so v. a. *Ungehaltensein ist, um es kurz zu sagen, der Tod, ist geradezu der Tod* Spr. 3654. — 3) Ind. St. 2,102. 119. 138. 144. 279.

एकपर्णिका f. *eine Form der* Durgâ ÇKDr. nach dem Devî-P.

एकपातिन् vgl. u. पातिन् 3). Z. 2 lies 17,26.

1. एकपाद् *ein und derselbe* Pâda ṚV. Prât. 1,23.

2. एकपाद् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,37. 339,*b*,11. 49.

एकपुत्रक adj. *nur einen Sohn —, nur ein Junges habend;* m. *ein best. Vogel* Varâh. Bṛh. S. 88,6.

1. एकपुरुष *nur ein Mann* Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,35.

एकप्रदान (एक + प्र°) adj. so heissen die Götter, *welche ihre Gaben in einer durch eine gemeinsame* Jâģjâ *eingeleiteten Darbringung empfangen,* Âçv. Çr. 1,3,18.

एकप्राणयोग (एक-प्राण+योग) m. *das Zusammenfassen* (von Lauten) *vermittelst eines einzigen Athemzuges* VS. Prât. 1,158.

एकभाविन् (एक + भा°) adj. *zu eins werdend, zusammenfliessend* (von Vocalen) ṚV. Prât. 8,22.

एकमय, अपत्यशोकैकमये संसारे *einzig in der Trauer über die Kinder bestehend* Kathâs. 53,157. 67,16. 78,79. 121,280. प्रलापैकमयी *nur wehklagend* 56,201. तदेकमयमानस *nur an sie denkend* 55,82.

एकमात्र (एक + मात्रा) adj. *aus einer einzigen Mora bestehend:* ह्रस्व AV. Prât. 1,59.

एकयष्टि f. = एकयष्टिका Halâj. 2,408.

एकयावन् ein Fürst mit dem patron. Kâṁdama TBr. 2,7,11,2. Gâṁdama Pańkav. Br. 21,14,20.

एकराज् 2) Bhâg. P. 10,74,47. हरि Skânda-P. in Sarvadarçanas. 72,4.

एकरुद्र m. bei den ekstatischen Çaiva Bez. einer der 8 Arten von Vidjeçvara Sarvadarçanas. 86,1.

2. एकरूप 1) adj. *von gleicher Gestalt, von gleichem Aussehen* R. 7,30, 19. = समानवयोऽवस्थ Schol. चित्ते वाचि क्रियायां च साधूनामेकरूपता *gute Menschen sind in Gedanken, Worten und Thaten dieselben* Spr. 2308. — 2) n. N. zweier Metra: *a*) *4 Mal* ⏑⏑—⏑⏑—⏑—⏑— Ind. St. 8,370. — *b*) *4 Mal* ———⏑⏑—⏑—⏑— ebend. 377.

एकर्षि N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Rauhiṇi Ind. St. 3,210,*a*.

एकल *einer* (nach dem Schol.) Bhâg. P. 10,61,14.

एकलव्या f. N. pr. einer Stadt Kathâs. 69,163. 74,24.

एकलिङ्ग N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,8.

एकवक्त्र 1) m. die neuere Ausg. des Hariv. gleichfalls °वक्त्र. — 2) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2648. एकचन्द्रा ed. Bomb.

1. एकवर्ण m. *ein einziger Laut* VS. Prât. 4,145. °वत् 141. ṚV. Prât. 1,17 (nach der richtigen Lesart). AV. Prât. 1,40.

2. एकवर्ण adj. 1) *a*) R. 7,30,19. — *d*) ṚV. Prât. 2,2. VS. Prât. 1,151.

एकवर्णक adj. *einen gemeinschaftlichen Laut habend* so v. a. *lautlich mit einander verschmolzen* Ind. St. 8,463.

एकवर्णिक, es ist vielleicht एक° gemeint.

एकवाचकानुप्रवेशसंकर m. *eine best. rhetorische Figur* Kuvalaj. 170, *b*. 173,*b* (205,*b*. 209,*a*).

एकविंशक adj. f. °विंशिका *aus 21* (z. B. Silben) *bestehend* ṚV. Prât. 16,12.

एकविंशति pl. st. sg. Weber, Ģjot. 91. °दिनगणपतिव्रत Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,19. °स्थान Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282. एकविंशत्यनुगान n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,*a*.

एकविध *identisch* Sâh. D. 642.

एकवीर 1) Kathâs. 53,195. 60,92. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Çiva's Verz. d. Oxf. H. 18,*a*,20. 19,*a*,40. 39,*b*,16.

एकवीरकल्प m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,18.

एकवृत्तमय (von एक + वृत्त) adj. *in einem und demselben Metrum abgefasst* Sâh. D. 559.

एकवृष n. und °सामन् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,*b*.

एकव्यवहारिक m. pl. N. einer Schule Wassiljew 227. 229. 234.

एकव्रत (एक + व्रत) adj. *nur Einem ergeben, nur Eines verfolgend, treu:* मम वाचमेकव्रतो जुषस्व Âçv. Gṛhj. 1,21,7; vgl. Ind. St. 5,358.

एकशायिन् (एक + शा°) adj. *allein* (ohne Frau) *schlafend* MBh. 13, 355. = ब्रह्मचर्यवत् Nîlak.

एकशाल adj. *aus einem Zimmer bestehend;* n. *ein Haus mit einem Zimmer* Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,39. °शाला f. N. pr. einer Oertlichkeit 67,*b*,7. N. pr. einer Stadt 150,*b*,39. एकशिला und एकशीला v. l.

एकशाल्मलीस्पर्द्धपत्नीव्रत n. N. eines Spiels Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,44.

एकशिला und एकशीला s. u. एकशाल.

एकशेष, राज्यैकशेषेण सर्वस्वेन समम् *mit aller seiner Habe mit alleiniger Ausnahme der Herrschaft* Kathâs. 55,102.

एकश्रुति 1) Anupada 1,9. Schol. zu AV. Prât. 4,107. — 2) उदात्तमयं प्रचितमेकश्रुतीति पर्यायः Schol. zu VS. Prât. 4,138.

एकसप्ततिक adj. *aus 71 bestehend* Weber, Ģjot. 84.

एकस्थायन 2) Kâṭh. 24,1.

एकाकिकेशरिन् (एकाकिन् + के°) m. N. pr. eines Bhilla Kathâs. 123,41. 48.

एकाकिता (von एकाकिन्) f. *das Alleinsein;* instr. °तया *allein* Sâh. D. 123,5.

एकाकिन् Spr. 539. fgg. 3832. fg. एकाकिमिष्टान्नभक्षणप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,42; vgl. Spr. 537. fg. MBh. 13,4528. 4567.

एकाक्ष 1) *c*) zu streichen und zu 2) *a*) एकदृश् zu vergleichen. — 2) *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2560.

1. एकाक्षर n. *das einzige Unvergängliche* AV. 5,28,8.

2. एकाक्षर adj. (f. आ) *einsilbig;* n. *ein einsilbiges Wort.* ṚV. Prât. 5, 17. VS. Prât. 3,75. 5,29. 6,5. AV. Prât. 4,55. fg. Ind. St. 5,33. 8,427. n. Titel einer Upanishad 3,325. °कोष Verz. d. Oxf. H. 189,*a*,No. 431. 182,*b*,32 (abgekürzt एकाक्षर). °नाममाला 110,*b*,13. एकाक्षराभिधानकोष 14. °गणपतिकवच n. aus dem Rudrajâmala 299,*a*, 1 v. u. = एकवर्णक; davon nom. abstr. °त्व n. Ind. St. 8,463, 2 v. u.

एकाक्षरीभाव m. *Contraction* (von Silben) ṚV. Prât. 17,14.

एकाक्षरीभाविन् adj. *in einer Contraction* (von Silben) *bestehend:* संधयः Ind. St. 8,120,6.

एकाग्निकाण्ड (एक-अग्नि + काण्ड) n. Ind. St. 3,387,15; vgl. एकाग्निक und पाकयज्ञा इत्याचक्षत एकाग्नौ यज्ञान् Lâṭj. 4,9,2.

एकाग्रता f. nom. abstr. von एकाग्र 1) Jogas. 2,41. 3,12 (Verz. d. Oxf. H. 229,*b*,30. fgg.).

एकाग्रत्व n. dass. Verz. d. Oxf. H. 229,*b*,13. fgg.

1. एकाङ्ग *ein einzelnes Glied, ein einzelner Theil* R. 2,96,53. Spr. 2400. Weber, Ǵjot. 59. 111.

एकात्मता (von 2. एकात्मन्) f. *Einheit —, Gleichheit des Wesens, das Einssein mit* (gen.) Bhâg. P. 3,25,34.

एकात्म्य n. dass. Weber, Râmat. Up. 338. 343. — Vgl. ऐकात्म्य.

एकादशक 2) Weber, Ǵjot. 85.

एकादशत्व (von एकादशन्) n. *Eilfzahl* Bhâg. P. 11,22,24.

एकादशमारिका (एकादशन् + मा°) f. *Mörderin von Eilfen*, Bein. eines Frauenzimmers Kathâs. 66,97.

एकादशविष्णुगणश्राद्ध n. Bez. *eines best.* Çrâddha Verz. d. Oxf. H. 294,*a*,16.

एकादशस्कन्धार्थनिरूपणकारिका f. Titel *einer* Kârikâ, *die den Inhalt des 11ten Buchs des* Bhâgavatapurâṇa *angiebt*, Hall 146.

एकादशाह n. (im MBh. das Geschlecht nicht zu erkennen) Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,2. °कृत्य 272,*b*,No. 644. एकादशाहादिश्राद्ध 281,*b*,47.

एकादशिन् 1) ṚV. Prât. 8,21. 17,21.

एकादेश auch nom. act. *die Substitution eines einzigen Lautes für zwei oder mehrere Laute* AV. Prât. 1,69. 3,66. 4,114.

एकाधिप (एक + अ°) m. *Alleinherrscher:* त्रिजगताम् Spr. 1527.

एकानंशा unter den Beiww. der Durgâ Kathâs. 53,171.

1. एकान्त 1) m. Spr. 5309. एकान्तमेहि Kathâs. 64,40. एकान्तम् = रहस् Halâj. 4,23. — 2) नैकान्तं सुखमेवेह क्वचित्पश्यामि कस्यचित् Spr. 4069. युध्यतोर्हि द्वयोर्युद्धे नैकान्तेन भवेज्जयः MBh. 5,2481. नैकान्तविनिपातेन विचचारेह कश्चन 12,2859. नैकान्तप्रशस्त *nicht absolut, nicht in allen Theilen* Varâh. Bṛh. S. 61,19.

एकान्तर VS. Prât. 6,13. Weber, Ǵjot. 36.

एकान्तरहस्य (ए° + र°) n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,131.

एकान्तीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,16.

एकाम्र (एक + आम्र) n. und °वन n. N. pr. eines Waldes (und Tîrtha) Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,30. 32. 42. 289,*a*,4. एकाम्रवनमाहात्म्य 75, *b*,29. एकाम्रक 39,*a*,36. एकाम्रकवन 77,*b*,28. एकाम्राधीश्वरं विश्वनाथम् 257,*b*,36. एकाम्रेश्वर Wilson, Sel. Works 1,227.

2. एकायन Bhâg. P. 10,2,27 nach dem Schol. = एका प्रकृतिरयनमाश्रयो यस्य सः.

एकायनीभू (1. एकायन + 1. भू) *zum Vereinigungspunkt werden:* सा वामलोचना मे स्नेहस्यैकायनीभूता Mâlav. 35.

एकाराम (एक + आ°) adj. *an Einem seine Lust habend;* davon nom. abstr. एकारामता Çat. Br. 11,5,7,1.

1. एकार्थ Spr. 3838 (Conj.). *ein und derselbe Gegenstand:* मुनेरेकार्थाभिनिविष्टयोः 2414.

2. एकार्थ 2) n. in der Rhetorik Verz. d. Oxf. H. 204,*a*,32. 207,*a*,16. m. Titel eines *synonymischen* Wörterbuchs 196,*a*, No. 434. — 3) एकार्थीभाव Schol. zu VS. Prât. 2,18.

एकावम (एक + अ°) adj. *um Eins geringer, je um Eins abnehmend* ṚV. Prât. 16,3.

एकावलि f. = एकावली 1) Spr. 2792.

एकावली 1) ohne मणि Varâh. Bṛh. S. 81,36. — 2) Kuvalaj. 112,*a* (°लि). Pratâpar. 103,*a*,7 (°ली). — 3) Titel eines rhetorischen Buches Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,12.

एकावाद्य (एक + अ°) adj. *je um Eins abnehmend* Ind. St. 8,114.

एकाष्टका *letztes Viertel* Pańkav. Br. 10,3,11. Anupada 10,10. besonders *des* Mâgha-*Monats* Schol. zu Kâtj. Çr. 13, 1, 2 und Pańkav. Br. 5,9,1.

एकाष्ठील Z. 1 lies अष्ठीला st. अष्ठील.

एकाह 2) bei den Comm. öfters so v. a. *der* Ekâha *in ausgezeichnetem Sinne* d. h. *der* Agnishṭoma *als Grundform der anderen.*

एकाहार m. *eine einmalige Mahlzeit am Tage* Vṛddha-Kâṇ. 11,12.

एकिन् (von एक) adj. *einfach* Nidâna 1,9 in Ind. St. 8,110.

एकीकृ, आत्मानमादाय मनसा ब्रह्मणैकीकुर्यात् Weber, Râmat. Up. 338.

एकीभू, °भूत Weber, Râmat. Up. 338. संधीयमानानामनेकीभवताम् ṚV. Prât. 3,15.

एकीय 1) Ind. St. 8,338.

एकैक Z. 9 streiche Pańkat. I, 17 und vgl. Spr. 1681. Z. 12 lies वासोभिरेक°.

एकैकश्य, एकैकस्य — पर्यवर्तन्त MBh. 3,14903 ed. Bomb. एकैकश्येन MBh. 12,12252.

एकोत्तर ṚV. Prât. 16,3. °क्रमशस् Ind. St. 8,429.

एकोत्तरिका, एकोत्तरिकागम Wassiljew 115.

एकोद्दिष्ट Verz. d. Oxf. H. 40,*a*,17. 276,*b*,36. °श्राद्धपद्धति ebend. °श्राद्धप्रयोग 294,*b*,24. — Vgl. मद्वैकोद्दिष्ट.

एकोन adj. (f. आ) पञ्चत्रिंशं शतं पौष्णमेकोनमयनान्यृषेः Weber, Ǵjot. 92. Ind. St. 8,433. fg. °त्रिंशत् 321. °विंशति Weber, Râmat. Up. 337. fg.

एज्, अनिललीलैजत्पल्लवशोभित Bhâg. P. 10,29,21. Z. 8 धृतराष्ट्रो ऽयदैजति (sic) ed. Bomb. अयं धृतराष्ट्र ऐरावतभ्राता यदा एजति दीप्यते Nîlak.

— अप zu streichen; vgl. ईज्.

एटत s. ऐटत.

एड 3) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2631.

एडक 1) °रजस् *ein Staubkörnchen auf einem Schaafshaare* Ind. St. 8,436.

एडमूक vgl. जडमूक und जड.

एडूक vgl. बुद्वैडूक.

एण, एणी VS. 24,36. AV. 5,14,11.

एणक Varâh. Bṛh. S. 61,13.

एणाङ्क (एण + अङ्क) m. *der Mond* Bhâg. P. 10,29,44. °मणि *der Mondstein* (vgl. चन्द्रकान्त) Spr. 1813.

2. एत 1) सहस्रं परस्तादेतम् so v. a. *es giebt mehr als 1000 Varietäten des Bunten* TS. 7,1,6,5. उभयतएत Kâth. 34,1. उभयतएनी TS. 7,1,6, 5. — 2) एतावर्णा MBh. 3,8884. एता = कृष्णमृगी Nîlak.

2. एतद्, गुणीभूतानि युज्यन्ते वियुज्यन्ते तथैव च। सर्वाणि नैतदेकस्य शोकस्थानं हि विद्यते ॥ so v. a. *demnach* Spr. 4025.

एतदीय *auf ihn —, auf sie —, darauf bezüglich:* न चैषा मानुषी त-

त्वमेतदीयं निशम्यताम् KATHÂS. 52,55.

एतंड m. N. pr. eines Asura TS. 2,6,9,4. 5.

एतवाध्य n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,a.

एतादृश, अम्भोदा बहवो हि सन्ति गगने सर्वे तु नैतादृशाः so v. a. *nicht derselben Art* Spr. 2643.

एतावच्छस् (von एतावत्) adv. *so oft* TBR. 2,2,2,5.

एतावत्त्व, एतावत्त्वार्थम् so v. a. *um es auf diesen Fall zu beschränken* Schol. zu AV. PRÂT. 2,28. 44.

एतावद्धा (von एतावत्) adv. *so vielfach* TS. 6,2,9,4.

एतावत्, एतावान्दवनुस्वारो दीर्घात् so v. a. *nur in diesen Fällen folgt ein* Anusvâra *auf eine Länge* RV. PRÂT. 13,10. एतावानेव पुरुषो यद्मर्षो यद्नमी *nur dann ist man ein ganzer Mann, wenn* u.s.w. Spr. 3847. Z. 13. fg. genauer: *der ganze Mann besteht, wie die Weisen sagen, aus der Gattin, aus sich selbst und der Nachkommenschaft;* vgl. Spr. 3846. Z. 16. fg. lies एतावान्पुरुषस्तात कृतं. एतावन्मात्र *so wenig* KATHÂS. 88,49.

एध्, act.: ऐधत् KÂTH. 36,14. सुखमेधन्ति बहवो यस्मिंस्तु निकृते सति Spr. 3831. — caus.: उत्थाने नैधयेत्सर्व मिन्धनेनेव पावकम् Spr. 449. — Vgl. परैधित. एध् verhält sich zu अर्ध् auch wie ज्ञेकु zu ज्ञर्भ् (अम्भ्).

एध 2) एधाहार Schol. zu VS. PRÂT. 3,57. एधोदक VOP. 23,25.

2. एधस्, अनुगते ऽग्नौ सर्वप्रायश्चित्ताहुती हुत्वा पाहि नो अग्न एधसे स्वाहा पाहि नो विश्ववेधसे स्वाहा ÇÂÑKH. GRHJ. 5,1.

एनशिरस् WEBER, Nax. 2,391 fehlerhaft für एण°.

एरक 2) BHÂG. P. 11,1,22. 30,23.

एरण्ड 1) °बीज SARVADARÇANAS. 40,15. 19. — 3) f. ई a) *eine best. Pflanze:* °पाक Verz. d. Oxf. H. 319,b, No. 758. — b) N. pr. eines Flusses: °संगम Verz. d. Oxf. H. 65,b,35. °संगमतीर्थ 66,b,13. 67,b,13; vgl. एरण्डीतीर्थ.

एरण्डीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,22.

एराकुदेश N. pr. einer *Oertlichkeit* (wohl Irâk) Verz. d. Oxf. H. 340,a,32.

एला 1) KATHÂS. 111,15. — 3) Ind. St. 8,391.

एलाकपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 156,a,12.

एलापत्र BHÂG. P. 12,11,37.

एलूक UGGVAL. zu UNÂDIS. 4,41. — Vgl. एडक.

1. एव, एवा (vor jedem Consonanten nach dem Schol.) VS. PRÂT. 3, 123. — 1) क एष वेषसंछन्नो भस्मन्येव (= भस्मनीव) हुताशनः MBH. 4, 1263. — 3) Einfluss auf den Ton des Verbi finiti VS. PRÂT. 6,22.

2. एव vgl. इरेव.

एवंरूप, °शब्द KATHÂS. 60,58.

एवंवृत्ति Spr. 212.

एवंन्याय (एवम् + न्याय) adj. *nach dieser Regel gehend* ÂÇV. ÇR. 11,1,13.

एवंव्रत (एवम् + व्रत) adj. *so verfahrend* BHÂG. P. 11,2,40. व्रत = वृत्त Schol.

एवंगत, एवंगते auch R. 7,51,28.

एवंभूत Spr. 4924.

एवया nach KERN *ewig* (ἀεί) *gehend;* vgl. सदागति.

एवयामरुत्, आयुष एवयामरुत आत्रेयस्य Ind. St. 3,458. 211,b. एवयामरुतस्य (sic) साम ebend.

2. एष vgl. बन्धेष.

एषणा 2) HALÂJ. 2,312. Vgl. मार्गणा. — 4) a) HALÂJ. 2,205. वित्तैषणा BHÂG. P. 10,84,38. ग्रामे त्यक्तैषणाः adj. 39. 20, 35. °समिति f. bei den Gaina Bez. einer der fünf *Lebensregeln: tadelloses Benehmen beim Betteln* SARVADARÇANAS. 39,9.

एषाणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,36.

एषितव्य adj. = एष्टव्य *als wahr anzunehmen* SARVADARÇANAS. 45. 17. 111,6.

एषिन् 1) *wünschend* nach NILAK. — Vgl. प्रियैषिन्.

एष्टव्य HARIV. 8683. *als wahr anzunehmen* SARVADARÇANAS. 30,16. 44. 15. 102,3.

एष्य SÛRJAS. 8,15 fehlerhaft für ऐष्य.

ऐ

ऐकगुण्य (von एक + गुण) n. *einfacher Betrag, einfaches Maass* MBH. 5,4608.

ऐकपत्य BHÂG. P. 10,60,41.

ऐकभौतिक (von एक + भूत) adj. *aus einem einzigen Elemente bestehend* KAP. 3,19.

ऐकरूप्य (von 2. एकरूप) n. *Einartigkeit, Identität* SÂH. D. 117,16. 301,3.

ऐकलव im pl. ist der pl. zum patron. ऐकलव्य.

ऐकाग्निक (von एक + अग्नि) adj. *wobei nur ein Feuer angezündet wird:* विधि Ind. St. 3,391.

ऐकान्त (von एकान्त) adj. अनैकान्त *nicht absolut, nicht vollständig, nicht alles Andere ausschliessend* BHÂSHÂP. 70.

ऐकान्तिक *alles Andere ausschliessend, ausschliesslich:* ऐकान्तिकात्यन्तिकभक्तियोगलभ्य SARVADARÇANAS. 60,3. अनै° *nicht absolut, nicht alles Andere ausschliessend* MBH. 12,9672. KAN. 3,1,17. BHÂSHÂP. 71. *nicht conclusiv* SARVADARÇANAS. 119,17. 131,15. 134,3 (°ता). TARKAS. 40.

ऐकान्त्य (von एकान्त) n. *ein absolutes Verhältniss, Vollständigkeit, Ausschliesslichkeit* MBH. 8,1992. अनैकान्त्य Spr. 1713. *das nicht-conclusiv-Sein* SARVADARÇANAS. 119,14.

ऐकार्थ्य DAÇAR. 1,44.

ऐक्य 2) SARVADARÇANAS. 50,7. 52,3. 68,17. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 15.16. नमस्त्वैक्यं प्रवदेत्प्राग्गुणेन WEBER, RÂMAT. UP. 290. 336. Füge noch *Identität* hinzu.

ऐक्यारोप (ऐक्य + आ°) m. *Gleichsetzung, Identification* KUVALAJ. 53,a.

ऐक्ष्वाक 2) हरिश्चन्द्रो ह वैधस ऐक्ष्वाको राजा AIT. BR. 7,13.16. Trjaruna PAÑKAV. BR. 13,3,12. pl. BHÂG. P. 10,51,33.

ऐच्छिक KUVALAJ. 9,b. 10,a.

ऐटत (von इटत) n. N. verschiedener Sâman PAÑKAV. BR. 14,9,15. Ind. St. 3,211,a. एटत und ऐरत v. l.

ऐड 1) b) Kâṭh. 34,6. Pañkav. Br. 7,3,5. 6,17. Çâñkh. Br. 29,3. ऐडमायस्यम्, ऐडं माण्डवम् N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,211,a. 229,a. Vgl. स्वारैडोद्दणोरन्ध्र. — 2) von Iḍâ abstammend: ऐडीर्हि प्रजा मानवीः Ind. St. 3,463.

ऐडकाव n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,a.

ऐडकौत्स n. desgl. ebend.

ऐडक्रौञ्च n. desgl. ebend.

ऐडयाम n. desgl. ebend.

ऐडवासिष्ठ n. desgl. ebend.

ऐडविड metron. von इडविडा.

ऐडमुद्वामुद्वीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,a.

ऐडसैन्धुक्षित n. desgl. ebend.

ऐडसौपर्ण n. desgl. ebend.

ऐण, मांस Spr. 655. ऐन Haeb.

ऐणेय 1) Gobh. 2,10,6. — 2) MBh. 5,2435.

ऐतदात्म्य Bhâg. P. 10,74,21. Genauer *das Wesen von diesem besitzend.*

ऐतरेय vgl. मकैतरेय.

ऐतरेयिन् pl. Verz. d. Oxf. H. 271,a,4. Ind. St. 8,27.

ऐतिकायन Anupada 2,8. Davon adj. ऐतिकायनीय, ऐतिकायनीयानामघर्षूणां सूत्रे Deva zu Kâtj. Çr. 25,10 (ungedr.).

ऐतिह् = ऐतिह्य, इति हैतिह्म् Çâñkh. Çr. 17,12,3.

ऐतिह्य Kuvalaj. 165.

ऐदंपर्य (von इदम् + पर) n. *Hauptsache, Hauptziel* Mâlatîm. 37,4.

ऐध्मकाण्व n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,b.

ऐध्मवाह n. desgl. Pañkav. Br. 15,6,2. Ind. St. 3,211,b. ऐध्मवाहाद्य n. und उत्तरमैध्मवाहम् desgl. ebend.

ऐध्मकार n. v. l. für ऐध्मवाह ebend.

ऐनिकायन m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,a,7 wohl fehlerhaft für ऐतिकायन.

ऐन्दव 1) मास Weber, Gjot. 54. fg. अहोरात्र Nax. 2,287. रश्मयः LA. (II) 88,4. अर्चिस् Spr. 3853. — 3) Varâh. Bṛh. S. 98,10. — 4) wohl patron. in ऐन्दवोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 354, a, 22. *der Planet Mercur (der Sohn des Mondes)* Varâh. Bṛh. 26,9.

ऐन्द्र 1) °पद Verz. d. Oxf. H. 12,b,3 v. u. अम्बु *Regenwasser* 304,a, 6. कार्मुक, धनुस् *Regenbogen* Varâh. Bṛh. S. 32,25. 35,5. ऐन्द्री दिक् 87, 1. ऐन्द्री subst. *Osten* 3,4. 87,29. — 3) e) देवी Verz. d. Oxf. H. 19,a,14. शक्ति 81,a,41. — 4) a) (sc. नक्षत्र, भ) Varâh. Bṛh. S. 4,5. 23,6. 32,16. 47,6. — c) N. eines Sâman Ind. St. 3,211,b. ऐन्द्रं शार्गम् desgl. ebend.

ऐन्द्रजाल (von इन्द्रजाल) n. *Zauberei* Verz. d. Oxf. H. 217,a,6; hier m., vgl. aber u. कला 11).

ऐन्द्रजालिक adj.: °विद्या Verz. d. Oxf. H. 109,a,18. m. *Zauberer* Kathâs. 30,3. Ratnâv. 88,2.

ऐन्द्रनील (von इन्द्रनील) adj. f. ई *aus Sapphir gemacht* Spr. 2777.

ऐन्द्रमक्षिक so zu lesen st. ऐन्द्र°.

ऐन्द्रमारुत adj. *zu* Indra *und den* Marut *in Beziehung stehend* Pañkav. Br. 21,14,12.

ऐन्द्रलुप्तिक Halâj. 2,453.

ऐन्द्रवरुण adj. *zu* Indra *und* Varuṇa *in Beziehung stehend* Ait. Br. 6,14. 25. °वारुण Pañkav. Br. 8,8,6.

ऐन्द्रशिर, Schol.: इन्द्रशिरनामकदेशभवान्नागान्.

ऐन्द्रहव im pl. ist der pl. zum patron. ऐन्द्रहव्य.

ऐन्द्राग्न, युग Weber, Gjot. 24. पदस्तोभाः Ind. St. 3,211,b. n. (sc. नक्षत्र, भ) *das* Nakshatra Viçâkhâ Varâh. Bṛh. S. 9,31 (ऐन्द्राग्न्य v. l.).

ऐन्द्राग्राव्य (ऐन्द्राग्न्याव्य die Hdschrr.) n. dass. 10,11. 23,8.

ऐन्द्राबार्हस्पत्य Ait. Br. 6,14. 36. Pañkav. Br. 8,8,7.

ऐन्द्रार्भव adj. *zu* Indra *und den* Ṛbhu *in Beziehung stehend* Ait. Br. 6,12.

ऐन्द्रावली Verz. d. Oxf. H. 97,a,38.

ऐन्द्रावैष्णव Ait. Br. 6,14. Pañkav. Br. 8,8,7.

ऐन्द्रि patron. Apratiratha's Ind. St. 3,459.

ऐन्द्रियक, सर्ग Verz. d. Oxf. H. 82,b,14.

ऐन्द्रोत m. patron. von इन्द्रोत Ind. St. 4,373.

ऐन्द्रोति m. patron. des Dṛti Pañkav. Br. 14,1,12.

ऐन्धन Çiç. 16,35 fehlerhaft für इन्धन; vgl. Spr. 4700.

ऐन्य, इन्द्रस्यैन्यः N. eines Sâman Ind. St. 3,208,a.

ऐरं adj. von इरा TS. 2,6,7,2. Pañkav. Br. 7,6,17. 8,6,10.

ऐरत s. u. ऐरल.

ऐरय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,b.

ऐरावत 1) a) N. pr. eines Schlangendämons Verz. d. Oxf. H. 31,a, 39. — b) Halâj. 1,61. 104. Varâh. Bṛh. S. 81,20. — c) Varâh. Bṛh. S. 30,8. सुरचापखण्डमृजु यद्रोहितमैरावतं दीर्घम् 47,20. Nilak. zu MBh. 3, 188: मेघस्योपरि यो मेघः स ऐरावतः. ऐरावती *Blitz* Halâj. 1,60. — e) vgl. इरिण. — f) वर्षमैरावतम् MBh. 6,232. — g) umfasst Punarvasu, Pushja und Âçleshâ Varâh. Bṛh. S. 9,1. — 2) d) Uģģval. zu Uṇâdis. 2,28. Verz. d. Oxf. H. 41,a,34.

ऐरिण n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,b.

ऐर्धसद्मन ebend. fehlerhaft für श्रौर्धसद्मन.

ऐलबकार lies 11,2,30.

ऐलविल Kuvera: (दिशम्) उत्तरां मातले धर्म्यां तथैलविलसंज्ञिताम् MBh. 5,3641. अत्र कैलासमित्युक्तं स्थानमैलविलस्य तत् 3840. patron. des Dilîpa 7,2263.

ऐलाक 2) im pl. ist der pl. zum patron. ऐलाक्य.

ऐलूष, कवष ऐलूषीपुत्रः Ind. St. 3,459,2 v. u.

ऐशान Weber, Râmat. Up. 308. अनिल *nordöstlich* Varâh. Bṛh. S. 26, 15. 27,8. कोण 53,48. ऐशानी f. *Nordost* 11,13. 17. 14,29. 53,118.

ऐश्य (von ईश) n. *Herrschaft, Macht* Bhâg. P. 10,13,45.

ऐश्वर adj.: भाव Bhâg. P. 11,19,40. खड्ग wohl *von* Çiva *kommend* Kathâs. 116,10. n. = ऐश्वर्य Bhâg. P. 10,44,14. 77,32.

ऐश्वरि m. patron. von ईश्वर. अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वरयः N. pr. von Ṛshi's Ind. St. 3,201,b.

ऐश्वर्य füge noch *der Stand eines grossen, reichen Herrn* und Spr. 581. 3854. fgg. hinzu. *Uebernatürliche Macht* Sarvadarçanas. 76,4. 77, 11. fg. 117,21. Verz. d. Oxf. H. 51,a,11; vgl. N. 1. *Herrschaft* so v. a. *Reich:* एहि मदैश्वर्ये त्वं निवस Kathâs. 111,104.

ऐष n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 2,211,b.

ऐषावीर vgl. स्वैषावीर Çâñkh. Br. 1,1.

ऐषिर n. N. verschiedener Sâman PAṄKAV. BR. 14,11,19. 20. Ind. St. 3,211,*b*. वायोरैषिरम् oder ऐषिरस्य प्रैयमेधस्य desgl. ebend. 235,*a*.

ऐषीक, कङ्कत KAUÇ. 76.

ऐषीरथि m. patron. des Kuçika SÂJ. zu ṚV. 1,10,11.

ऐषुकारि Sp. 1116, Z. 1 lies 4,2,54 st. 4,2,154.

ऐषुमत (von इषुमन्त्) m. patron. des Trâta Ind. St. 4,372.

ऐष्टिक Ind. St. 3,380. पवित्र KÂTJ. PADDH. 4,2. वैश्वदेवपर्वन् 5,1. चातुर्मास्यानि 11.

ऐष्टिकपौर्तिक lies *zum* इष्ट *und* पूर्त *in Beziehung stehend* und vgl. इष्टापूर्त gegen das Ende.

ऐष्य (von 3. इ + आ) adj. *kommend*, *künftig* SÛRJAS. 4,8. 8,15 (एष्य). VARÂH. BṚH. S. 91,1. Auch an der ersten und letzten Stelle könnte एष्य angenommen werden, aber dieses würde *gehend* bedeuten.

ऐष्यदर्क (ऐष्यन्त्, partic. fut. von 3. इ mit आ, + अर्क) adj. (die Weltgegend) *in welche die Sonne alsbald kommen wird*, VARÂH. BṚH. S. 86, 12; vgl. Ind. St. 10,202.

ऐहिक, °जीवन Verz. d. Oxf. H. 268,*b*,13. ऐहिकपारत्रिकविषयादि *irdisch* SARVADARÇANAS. 169,4. — Vgl. अयदैहिक und अयैहिक.

ओ

ओक m. = स्थान UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,215. = राशिस्थान 3,41. — Vgl. मूत्रौकसाद und डुरोकम्.

ओकण vgl. MED. ṭ. 40, wo aber nach den Corrigg. anders gelesen werden soll.

ओकस् 1) ओको ह्यस्मिन्यज्ञः कुरुते SHAḌV. BR. 1,4. — 2) PAṄKAV. BR. 5,8,9. 9,1,11. अजजगदोकसाम् BHÂG. P. 10,87,14. अगानि स्थावराणि जगन्ति जङ्गमानि ओकांसि शरीराणि येषां जीवानां तेषाम् Schol. — Vgl. noch मानसौकस्, वासौकस्, स्वर्गौकस्.

ओकःसारिन् (ओकस् + सा°) adj. *den gewohnten Ort besuchend* AIT. BR. 6,17. 22.

ओकार m. *der Laut* ओ; ओकारीकुर्यात् LÂṬJ. 6,10,16.

ओकोनिधन (ओकस् + नि°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,*a*. PAṄKAV. BR. 5,8,9. 9,1,10. 11.

ओघ 1) नद्योघ Spr. 1845. नद्या महौघया KATHÂS. 65,20. ततस्तस्मिन्बाणवर्षे व्यतीते शरौघेण प्रत्यवर्षं गुरुं तम् MBH. 5,7215. — 2) रथौघ VARÂH. BṚH. S. 43,34. रजोघनौघ 38,3. तिमिरौघ so v. a. *dichte Finsterniss* ÇIÇ. 9,27. — Vgl. दिव्यौघ, मानवौघ, सर्वौघ, सिद्धौघ.

ओघवन्त् 3) *b*) MBH. 6,329. नदीमोघवतीमनु 12,1812, welches in LIA. I,699 fälschlich in नदी-मो° zerlegt wird.

ओंकार 1) personif. Verz. d. Oxf. H. 69,*b*,41. WILSON, Sel. Works 1,4. 81. Nach BENFEY *grumbling* PAṄKAT. 158,7; hier ist aber क्रोंकार gemeint. — 3) m. N. pr. eines Heiligthums (Liṅga) WILSON, Sel. Works 1,223. Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,6. 34. 65,*b*,36. °तीर्थ 67,*b*,22.

ओंकारग्रन्थ m. Titel einer *Schrift* Verz. d. Oxf. H. 318,*a*,33.

ओंकारपीठ (ओं° + पीठ) N. pr. eines Ortes KATHÂS. 124,62. 66.

ओंकारेश्वर (ओंकार + ई°) N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,16.

ओज 1) adj. SÛRJAS. 2,35. VARÂH. BṚH. S. 86,43. BṚH. 4,5. 11. 13. 14,2. Ind. St. 8,313. 345. 358. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa BHÂG. P. 10,61,15. — Vgl. कौशिकयोज.

ओजस् 1) Z. 2 füge bei WISE 42. 54. ओजश्चित्तस्य विस्ताररूपं दीप्तत्वमुच्यते SÂH. D. 609. 605. *eine kraftvolle Ausdrucksweise* 619. 614. ओजः साभिप्रायत्वरूपम् 251,14. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,27. 214,*a*,16. — 2) ओजः समासभूयस्त्वम् PRATÂPAR. 68,*b*,6. — 4) m. N. pr. eines Jaksha BHÂG. P. 12,11,34.

ओजस्विता (von ओजस्विन्) f. *eine kraftvolle Ausdrucksweise* SÂH. D. 250,1.

ओजस्विन् *kraftvoll, muthig* KATHÂS. 52,369. 102,144.

ओजाय्, ओजायितं (impers.) त्वया UTTARARÂMAK. 101,17 (135,12). *muthig thun:* अदृष्ट्वा राजपुत्रं तं संप्रत्योजायसे KATHÂS. 102,145. 124,34.

ओजिष्ठ m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,1. pl. *sein Geschlecht* 19,*a*,4.

ओडदेश m. N. pr. einer *Gegend* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,12.

ओडीशदेश m. desgl. ebend.

ओढ = ओड Verz. d. Oxf. H. 77,*a*, No. 131.

ओणि, ओण्यौ AV. PRÂT. 3,61. — Vgl. ऊणि.

ओतु 3) सत्वोतुनी N. eines Sâman Ind. St. 3,211,*b* (es fehlt सत्वोतुनी, worauf verwiesen wird).

ओदन 1) शाल्योदन *Reisbrei* Spr. 772. पिशितौदन *Reisbrei mit Fleisch* MBH. 2,1733. Z. 10 lies 16 st. 15 und 17 st. 16. मांसभूतौदन liest auch die ed. Bomb. des R., der Scholiast ergänzt dazu महाबलिदानेन; भूत hat hier die Bed. von *gemischt mit*. Z. 13 hat die ed. Bomb. des MBH. richtig गुडौदन. Vgl. तिलौदन, दध्योदन. — 2) vgl. भद्रौदनी.

ओदनवन्त् (von ओदन) adj. *mit Mus —, mit Brei versehen* TS. 2,7,16,4.

ओदरिक MBH. 7,6390 fehlerhaft für औदरिक.

ओम्नन्, त्वोम्नन् VS. PRÂT. 4,53. ÇÂṄKH. BR. 4,14 (= उदक Schol.).

ओपश PAṄKAV. BR. 4,1,1 (*Hörner* nach dem Schol.). — Vgl. noch द्योपश. ओपशावैरूप n. N. eines Sâman Ind. St. 3,211,*b*. ह्रस्वाबृहदोपशा 238,*a*.

ओमन्वन्त् 2) TS. 2,6,9,5.

ओवीली f. *das Holzstück, in welchem der obere Theil der Spindel läuft* (bei der Feuererzeugung), Schol. zu KÂTJ. ÇR. 363. 366. 434. auch औवीली und औपवीली ebend.

ओषधि Z. 1 füge AV. PRÂT. 3,5 hinzu. सर्वौषधीनाममृता प्रधाना Spr. 5208. leuchtet (vgl. ओषधिज) 1371 (PAṄKAT. I, 425). निर्विष्टसारां पितृभिर्हिमांशोरन्त्यां कलां दर्श इवौषधीषु (अर्पयति) RAGH. 14,80. ओषधींश्च MBH. 3,13827 fehlerhaft für ओषधीश्च, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. महौषधि.

ओषधीसूक्त n. Bez. *einer best. Hymne* Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, 7 v. u.

ओषध्यनुवाक m. Bez. *eines best.* Anuvâka Ind. St. 3,395.

1. ओषम् vgl. डुरोष; ओषस् s. डुरोषस्.

ओषसी f. Kauç. 93. 101 für ओषसी.

ओषिष्ठदावन् Z. 2 die Ausg. ओषिष्ठदावने mit der v. l. °दावने; zu lesen °दाव्ने.

ओष्ठ 2) Halâj. 2,48.

ओष्ठक 2) lies *Lippen* st. *Ohren*.

ओह् Z. 3 lies पार्ष्णिगव.

औ

औक्थ im pl. ist der pl. zum patron. औक्थ्य.

औक्थिक्य vgl. Ind. St. 3,276.

औक्थ्य 2) nach Nilak. उकथ्याख्यक्रतुविशेषे गेयम्.

औक्त Kauç. 79; vgl. Ind. St. 5,400.

औद्दण 1) दक्षनिधनमौद्दणम् N. eines Sâman Ind. St. 3,218,*a*.

औद्दणोनियान n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,211,*a*.

औद्दणोरन्ध्र n. desgl. ebend. 3,211,*b*. 212,*a*. Pañkav. Br. 13,9,18.

औखीय, औख्य Wilson, Sel. Works 2,295. 302. 307. 309.

औचित्य 1) Sâh. D. 630. अनौचित्य 247. fg. 103,17. fg. Spr. 3668. अनौचित्यं परं राज्ञा कृतं भीमभटस्य तु Kathâs. 74,68. यथौचित्यम् *auf gebührende Weise* 110,119. Füge *Schicklichkeit* hinzu.

औच्चामन्यव (von उच्चामन्यु, vgl. उच्चैर्मन्यु) m. patron. des Girikshit Pañkav. Br. 10,5,7.

औज्जागरि m. patron. des Sundara Verz. d. Oxf. H. 138,*a*,15.

औज्जयनिक m. *der Fürst von* Uǵǵajanî Varâh. Bṛh. S. 11,56.

औज्ज्वल्य (von उज्ज्वल) n. *Glanz, heller Schein:* चिताज्योतिषाम् Mâlatîm. 77,10. *Glanz der äusseren Erscheinung, Schönheit* Pratâpar. 2, *b*,9. Daçak. 2,26. Sâh. D. 250,18.

औडव m. = ओडव ÇKDr. (Suppl.) nach Saṅgîtadâm.

औडुलोमि N. pr. eines Philosophen Bâdar. 1,4,21. 3,4,45. 4,4,6.

औतथ्येश्वर (औतथ्य + ई°) n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,43.

औत्कण्ठ्य (überall ठ st. ढ zu lesen) auch *hoher Grad:* व्रजस्य रामः प्रेमर्धेर्वीक्ष्यौत्कण्ठ्यमनुक्षणम् Bhâg. P. 10,13,35. = अतिशय Schol.

औत्तमि Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,N. 1.

औत्तर = औदीच्य Nilak.

औत्तराधर्य, वर्णान्वृत्तभावान्सैकानौत्तराधर्यतः स्थितान् *je über einander* Ind. St. 8,455.

औत्थानिक (von उत्थान) adj. *auf das Sichaufrichten* (eines Kindes) *bezüglich* Bhâg. P. 10,7,4. 6. 8. उत्थानं शिशोरङ्गपरिवर्तनं तत्र कारणीयम् Schol.

औत्थासनिक m. Bein. Gojîkandra's Verz. d. Oxf. H. 174,*a*,3.

औत्पत्तिक *natürlich, naturgemäss:* औत्पत्तिकस्तु शब्दस्यार्थेन संबन्धः Ǵaim. 1,5. Bhâg. P. 10,8,40. 26,13. 11,10,15.

औत्पातिक m. Bez. des 3ten Actes im Mahânâṭaka Verz. d. Oxf. H. 143,*a*,2.

औत्सर्गिक, °त्व Schol. zu Kap. 1,64.

औत्सुक्य Kathâs. 86,146. 89,55 (अत्यौ°). 113,25. कालान्तमलमौत्सुक्यं मनस्तापकरादिकृत् *Ungeduld* Pratâpar. 53,*a*,9. Sâh. D. 325.

औत्सुक्यवत् (von औत्सुक्य) adj. *mit Sehnsucht —, mit Ungeduld Etwas* (dat.) *erwartend* Kathâs. 69,185.

औदक adj. *Wasser tragend* Gobh. 2,2,14. f. आ nach dem Schol. *eine von Wassergräben umgebene Stadt* Hariv. 6874. औदकी (स्रज्) *aus dem Wasser kommend* so v. a. *aus Wasserblumen gemacht* Lâṭj. 9,2,10.11.

औदन्यवँ m. Nebenform von औदन्य TBr. 3,9,15,3.

औदयन adj. *von* Udajana (Âkârja) *herkommend, ihm eigen* Sarvadarçanas. 133,13.

औदयिक (von उदय) adj. bei den Ǵaina *aus dem Thätigkeitsdrange hervorgehend, beim Erscheinen der Thätigkeit sich bildend* Sarvadarçanas. 34, 9. 15.

औदरिक MBh. 7,6390 nach der richtigen Lesart der ed. Bomb.

औदल m. patron. des Abhîpada Ind. St. 3,203,*a*. n. N. verschiedener Sâman 212,*a*. Pañkav. Br. 14,11,31.

औदवाहि Pat. in Mahâbh. 651. — Vgl. मदौदवाहि.

औदव्रजि patron. des Pushjajaças Ind. St. 4,374.

औदारिक Sarvadarçanas. 36,16.

औदार्य R. 7,30,3. Daçak. in Benf. Chr. 187,24. *eine edle Ausdrucksweise* Sâh. D. 614. Verz. d. Oxf. H. 214,*a*,15.

औदासीन्य Daçak. in Benf. Chr. 183,17. Vedântas. (Allah.) No. 146.

औदीच्य (von उदञ्च् oder उदीची) adj. *aus dem Norden stammend* Kâçikh. 23,96 (nach Benfey in Gött. gel. Anz. 1860, S. 738). Nilak. zu MBh. 3,10546.

औदुम्बर 1) इध्म Lâṭj. 9,8,9. शाखा Varâh. Bṛh. S. 44,20. — 2) c) *eine Art Einsiedler* Hariv. 7988. औडु° ed. Calc. — 3) R. 1,4,21 liest die ed. Bomb., wie wir vermuthet hatten, औडुम्बरीं बृसीम्; die Stelle gehört demnach zu 1).

औद्गात्र 2) Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,9. 12. °सारसंग्रह 379,*b*, No. 398. 380,*a*,No. 403.

औद्गाहमानि Gobh. 3,10,5.

औद्दालक 3) Bez. *eines best. Gelübdes* Stenzler zu Âçv. Gṛhj. 1,19,8.

औद्दालकि patron. des Çvetaketu Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,10. 217, *a*,38. des Kusurubindu Ind. St. 3,214,*a*. Pañkav. Br. 22,15,10. Shaḍv. Br. 1,4.

औद्धत्य Sâh. D. 170,1. 610. füge *Stolz, Hochmuth* hinzu.

औद्भिद्य TBr. 2,7,18,2.

औधस Bhâg. P. 10,13,24. 31.

औन्न (?) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,278.

औन्मुख्य (von उन्मुख) n. *das sehnsüchtige Hinaufblicken nach, das Erwarten von:* मेघौन्मुख्यशमे ऽप्यशान्तवदनोद्गीर्णस्वरो बर्हिणः Spr. 2691.

औपकुर्वाणक ist nach dem Schol. = सावधिब्रह्मचर्यवत्, also = उपकुर्वाणक.

औपगव 2) pl. Nidâna 4,11. — 3) n. N. eines Sâman Shaḍv. Br. 3,8,10.

औपचारिक 1) *auf Höflichkeit beruhend, aus Höflichkeit gebraucht:* नामन् *Ehrenname* Schol. zu Pañkav. Br. 14,2,6. — 2) *uneigentlich gemeint, nicht wörtlich aufzufassen* Sarvadarçanas. 3,17. 4,2. 30,16.

औपच्छन्दसक (v. l. औपच्छन्दसिक) n. Ind. St. 8,307. fgg. 359. 361. 363. Mallin. zu Kir. 5,17. — औपच्छन्दसिक adj. (zugleich mit Anspielung auf das Metrum) Varâh. Bṛh. S. 104,60 nach dem Schol. = वेदोक्त Schol.

औपजन्धनि vgl. उपजन्धनि.

औपदेशिक adj. *auf besonderer Vorschrift* (*ad hoc*) *beruhend* Schol. zu Kâtj. Çr. 5,11,21. 24,1,3. Âçv. Çr. 75,6.213,10. Gegensatz आतिदेशिक.

औपनायक (von उपनाय) adj. *zur Darbringung bestimmt* Hariv. 4417, Lesart der neueren Ausg. st. उपनायिक der älteren; die richtige Lesart wird wohl औपनायिक (Vjutp. 39) sein.

औपनिषद् 2) Çâñkh. Gṛhj. 2,11. Gobh. 3,1,13. Verz. d. Oxf. H. 242, *b*, No. 599.

औपनिषदिक (von उपनिषद्) adj. Bez. des 7ten Adhikaraṇa im Kâmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,12. 18. 216,*a*,12.

औपपत्य (von उपपति) n. *das Verhältniss mit einem Nebenmanne* Bhâg. P. 10,29,26.

औपमन्यव patron. des Ûrgajant, Bhânumant und Kâmboǵa Ind. St. 4,372. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,257. fg.

औपम्य Z. 6 lies अनौपम्य. Füge *Vergleichung* und Sâh. D. 648 hinzu.

औपयिक Sâh. D. 118,12. गृहौपयिकं दारु Varâh. Bṛh. S. 53,122. überh. *was Zmd gehört* 93,9. औपयिकत्व n. *Angemessenheit, das Passen zu* Sarvadarçanas. 112,2. MBh. 5,7019 liest die ed. Bomb. richtig औपायिक. Die falsche Form औपायिक auch R. 7,77,20.

औपरिष्टक adj.: रत so v. a. विपरीतरत d. i. *wenn das Weib oben liegt* Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,30.

औपवसथिक Titel eines Pariçishṭa des Sâmaveda Verz. d. Oxf. H. 383,*b*, No. 466.

औपवस्त und औपवस्थ *Einleitungsfeier am Vortage, in Fasten u. s. w. bestehend,* Weber, Ǵjot. 49. 58. 60. 75. 84. औपवस्तक Schol. zu Kâtj. Çr. 176,2.

औपवाह्य 2) Halâj. 2,69.

औपवीतिक (von उपवीत) n. *das Umhängen der heiligen Schnur:* कृतौपवीतिकम् Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,36.

औपवीली s. औवीली.

औपवेशि Kâṭh. 26,10.

औपशमिक (von उपशम) adj. bei den Ǵaina *aus dem zur-Ruhe-Gekommensein hervorgehend* Sarvadarçanas. 34,6. 8. 11.

औपशिव adj. f. ई *zu* Upaçiva *in Beziehung stehend* Weber, Nax. 2,392.

औपशिवि VS. Prât. 3,130.

औपसद् 1) *mit* Upasad *beschäftigt* u. s. w. Âçv. Çr. 12,8,13. — 2) die richtige Form ist औपशद् Pañkav. Br. 19,3,1. Lâṭj. 9,4,3.

औपसंध्य (von उपसंध्यम्) adj. *zur Dämmerungszeit in Beziehung stehend* Naish. 22,56.

औपाधिक *von einer bestimmten Bedingung abhängig, nur unter gewissen Bedingungen wahr und giltig; nicht zum Wesen einer Sache gehörig.* Gegens. वास्तव Sâj. zu Ṛv. 1,164,20. Schol. zu Kap. 1,18. 5, 116. Davon nom. abstr. °त्व n. ders. zu 1,19. Sarvadarçanas. 131,11. अनौपाधिक so v. a. *uneigennützig* Mallin. zu Çiç. 10,37.

औपासन 1) Pâr. Gṛhj. 1,9,10. — 2) Çâñkh. Br. 16,1.

औब्ज (von उब्ज) wohl patron.: औब्जाङ्गिरसाम् Ind. St. 3,459.

औम adj. *zur* Umâ *in Beziehung stehend*: धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,15.

औरग adj. *zu den Schlangen in Beziehung stehend, ihnen gehörig:* विषयाः MBh. 12,11103.

औरभ्र 1) Ǵâǵń. 1,257. — 2) *a*) Halâj. 2,396. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 358,*a*,5.

औरव m. patron. des Arga Ind. St. 3,203,*b*.

1. औरस 1) *aus der Brust kommend* Çikshâ 7 in Ind. St. 4,350. औरसं बलम् bedeutet *angeborene, eigene Kraft.* — 2) Verz. d. Oxf. H. 295, *b*, No. 716. मित्र *ein blutsverwandter Freund* Spr. 583.

औरसि m. patron., pl. Saṁsk. K. 184,*a*,1.

औरस्य 2) Spr. 3858, v. l.

औरा f. N. pr. eines Frauenzimmers: अम्बिकस्य द्रौणेरौरासुतस्य Ind. St. 3, 460.

औरूक्षय (von उरूक्षय) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,212,*a*.

और्जित्य (von ऊर्जित) n. Bez. *einer best. lobenswerthen Eigenschaft des rednerischen Ausdrucks* Pratâpar. 67,*a*,8. = गाढबन्धत्व 69,*a*,3.

और्ण MBh. 2,1847 nach der Lesart der ed. Bomb.

और्णवाभ auch N. pr. eines Dämons Ṛv. 2,11,8. 8,32,26. 66,2.

और्णायव adj. *zu* Ûrṇâju (N. pr. eines Gandharva) *in Beziehung stehend;* n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 12,11,9. Ind. St. 3,212,*a*. और्णायवोत्तर n. desgl. ebend.

और्णिक Varâh. Bṛh. S. 87,12. 104,61.

और्ध्वदेहिक, अधर्मोपार्जितैरर्थैर्यः करोत्यौर्ध्वदेहिकम् MBh. 5,1512. = परलोकसाधनं यज्ञदानादि Nilak. °प्रयोग Verz. d. Oxf. H. 277,*a*,3 v. u. 277,*b*,4. तयोर्निर्वर्तयामास स स्नेहादौर्ध्वदेहिकम् Kathâs. 73,408. — Vgl. पौर्वदेहिक.

और्ध्वसद्मन Ind. St. 3,212,*b*. Pañkav. Br. 9,2,10.

और्मिलेय m. metron. von ऊर्मिला Uttararâmak. 112,14 (152,1).

और्व Schol. zu Kâtj. Çr. 308,11. 13. Bez. gewisser Pitaras Pañkav. Br. 1,5,9. Lâṭj. 2,5,15. — यद्दिमाङ्कुर्न वा ग्रौर्वा पलितौ संजानाते इति Pañkav. Br. 21,10,6. ein Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 264,*b*,32. और्वस्य वैधारयस्य सामं Ind. St. 3,212,*b*. — adj. von उर्वी *Erde:* और्वी छाया *der Schatten der Erde* Varâh. Bṛh. S. 5,10.

और्वर (von उर्वरा) adj. *zur Erde gehörig, von ihr kommend:* रत्नम् Spr. 2700.

औलुण्ड्य (von उलुण्ड) m. patron. des Supratîta Ind. St. 4,372.

2. औलूक im pl. ist der pl. zum patron. औलूक्य.

औलूक्य 2) °दर्शन Sarvadarçanas. 103. fgg. (fälschlich औलुक्य°).

औवीली s. औवीली.

औशन n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,212,*b*. Pañkav. Br. 7, 5,16. 8,5,18. 24,11,7.

औशनस 1) आदित्यमौशनसं वावस्थाय प्रयोधयेत् (vgl. औशनसो व्यूहः) Âçv. Gṛhj. 3,12,16. शस्त्रपान Varâh. Bṛh. S. 50,23. उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,5. — 2) patron. des Ahi Ind. St. 3,460.

औशिज 2) Pañkav. Br. 14,11,16. Ind. St. 3,473. Verz. d. Oxf. H. 53, b, 6. — MBh. 13,7108 und 7663 hat die ed. Bomb. richtig औशिज.

औशीर 1) Nîlak. fasst das Wort als adj. und verbindet es mit वेष्टन; dieses erklärt er durch छदिस्, jenes durch वीरणमूलकृता. — 2) औशीरं शयनासने Halâj. 1,121.

औषध 2) b) वस्त्यौषधं गुदे मूर्ख दीयते न तु पीयते Kathâs. 64,18. — Vgl. मत्स्यौषध.

औषधावली (औषध + आ°) f. Titel eines über *Heilmittel* handelnden Werkes Verz. d. Oxf. H. 374, a, No. 295.

औषधि Z. 2 Pâr. Gṛhj. 2,2 in Z. d. d. m. G. 7,533 zu streichen, da daselbst त्वौषधीभ्यः in त्वा औषधीभ्यः aufzulösen ist. MBh. 13,454 hat die ed. Bomb. औषधीभिः. औषधी f. ein Bein. der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39, b, 31.

औषसँ (von उषस्) 1) adj. *morgendlich* TBr. 2,1,2,12; vgl. auch औषसी. — 2) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,212, b.

औष्टाति (von उष्टात्) m. patron. des Sâti Ind. St. 4,372.

औष्ट्रिक m. nach Nîlak. von उष्ट्रिका und = स्नेहभाण्डजीविन्, तैलिक *Oelmüller* in der Stelle: मानुषाणां मलं म्लेच्छा म्लेच्छानामौष्ट्रिका मलम्। औष्ट्रिकाणां (so die ed. Bomb.) मलं षण्डाः (षण्ढाः ed. Bomb.) MBh. 8,2095.

औष्णिह adj.: प्रगाथ *ein* Pragâtha, *der mit einer* Ushṇih *beginnt*, Ṛ V. Prât. 18,5. औष्णिहमोक्तोनिधनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,211, a.

औष्णीक (so auch die ed. Bomb.) m. pl. N. pr. eines Volkes.

औष्ण्य *Wärme* Sarvadarçanas. 21,6.

क

1. क 1) के वराकास्तु मानुषाः so v. a. *von denen kann gar nicht mehr die Rede sein* Kathâs. 101,62. mit dem infin.: नृपमीक्षितुमत्र के वयम् so v. a. *welches Anrecht hätten wir den Fürsten zu schauen?* Spr. 1406. Sp. 1, Z. 2 v. u. lies 83,7 st 83,17. — 2) Z. 5. fg. die Stelle Jâǵn. 3,133 zu streichen, da hier वैकेषाम् zu lesen ist; vgl. Spr. 5009. नहि कस्य प्रियः को वा विप्रियो वा जगत्त्रये Spr. 4372. — 3) b) प्रतिरथास्तु वाल्मीका न च के च न मद्रकाः so v. a. *haben Nichts zu bedeuten, sind gar Nichts werth* MBh. 8,2108. — c) विषाणोल्लिखितस्कन्धं काचिदेव गौर्जनयति गवां पतिम् *nur die eine oder die andere, nur hier und da eine* Spr. 932. विद्यते नहि स कश्चिदुपायः सर्वलोकपरितोषकरो यः *kein einziges Mittel* 5196. यत्किंचिदपि दातव्यं याचितेनानसूयया *worum man auch gebeten wird, das soll man ohne Murren geben*, 4766. Sp. 4, Z. 8 v. u. lies कंचित्कालम्. Vgl. किंचिद्. — d) के वा Kât. 5 falsch aufgefasst; vgl. Spr. 737. — e) मर्त्यः को ऽपि *nur dieser oder jener Sterbliche, nur hier und da ein Sterblicher* Spr. 1754.

2. क = प्रजापति Ind. St. 3,388. MBh. 8,1413. Weber, Ǵjot. 32. fg. Bhâg. P. 2,5,30. Verz. d. Oxf. H. 104, b, 25. = ब्रह्मन् Halâj. 5,61. Ind. St. 3,212. Bhâg. P. 12,13, 19. 20. *Wind* Halâj. = पुमंस् AK. 3,4,1,5. = पुरुष (wie यः, सः, एषः) Tattvas. 19. N. eines best. Ketu (*Kometen*) Varâh. Bṛh. S. 11,37.

3. क 1) Halâj. 5,61. — 2) Halâj. 3,26. 5,61. Varâh. Bṛh. S. 104,46. Spr. 1518. — 3) *Kopf* Halâj. 5,61. Hariv. 12189. Ind. St. 8,396. Varâh. Bṛh. 5,24.

कंस 2) m. = आढक, भाजन, द्रोण, कुम्भ, घट, अर्मण Verz. d. Oxf. H. 307, b, 9. Çârṅg. Saṃh. 1,1,20. — 4) °दुःस्वप्न Verz. d. Oxf. H. 27, a, 18. °यज्ञ 19. °हनन 23. — 6) कंस N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa तक्षशिलादि zu P. 4,3,93. — Vgl. कांस, कांस्य.

कंसकार Verz. d. Oxf. H. 21, b, N. 3.

कंसवध m. Kaṃsa's *Tod* Verz. d. Oxf. H. 14, a, 18. Titel eines Dramas 138, a, No. 271. Wilson, Hindu Th. 2,400. fgg.

कंसारि (कंस + अ°) m. N. pr. eines Fürsten Kshitîç. 7,17.

कंसीय von कंस P. 4,3,168. Davon wird कांस्य abgeleitet.

काकन्द m. N. pr. eines Fürsten Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,98. — Vgl. काकन्दी.

ककरघाट zu streichen; vgl. करघाट.

ककुत्स्थ gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — Vgl. काकुत्स्थ.

ककुद् 1) TS. 1,5,5,1. 7,2,5,2. — 2) *Höcker beim indischen Büffel* Bhâg. P. 10,13,30. *Buckel bei einem Menschen* Kathâs. 62,231. — 5) *ein best. Metrum*, = ककुभ् TS. 2,4,11,1. 3,1,6,3. 4,3,5,1. 12,2. 5,2, 11,1. Ueberall in flexionsloser Form, sonst ककुभ्. — Vgl. त्रिककुद्, काकुद, काकुद.

ककुद 1) वृक्षाणां ककुदो (so die ed. Bomb.) ऽसि MBh. 12,10403. — 2) Hariv. 4102.

ककुद्वत् (von ककुद्) adj. *bucklig* (von einem Menschen) Varâh. Bṛh. 17,2.

ककुदावर्तिन् vgl. केकुदावर्त als Bez. *einer Art von Pferden* H. ç. 179.

ककुद्मन् (Nebenform von ककुद्मत्) adj. *hoch, erhaben:* Vishṇu Hariv. 15777. = माहात्म्यवत् Schol.

ककुद्मत् 1) b) von einem Metrum Ind. St. 8,254. — 2) b) Halâj. 2, 108. Kathâs. 60,20. — 3) a) Halâj. 2,357.

ककुद्मिन् 1) Varâh. Bṛh. S. 61,18. ककुद्मत् v. l. — 2) b) Bhâg. P. 10, 36,15. — 3) f. °नी N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 16, b, 16.

ककुन्दर Mahîdh. zu VS. 25,6.

ककुप्कारम् (von ककुभ् + 1. कर्) adv. *unter Verwandlung in* Kakubh-*Strophen* Çâñkh. Br. 15,2.

ककुप्प्रदाह (ककुभ् + प्र°) m. *ungewöhnliches brandähnliches Glühen des Horizonts* Varâh. Bṛh. S. 32,24. — Vgl. दिग्दाह u. दाह 1).

ककुभ् 3) TS. 2,4,11,1. Ind. St. 8,242. ककुभ्यङ्कुशिरा: Ṛ V. Prât. 16,22.

ककुभ 1) Pañkav. Br. 24,15,5. — 2) b) Halâj. 2,40. Varâh. Bṛh. S. 54, 16. 119. n. *die Blüthe* oder *Knospe der Terminalia Arǵuna:* दलन्ति ककुभानि Kâvjâd. 2,117. — e) gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — Vgl. काकुभ.

ककुभमय adj. *aus* Kakubha-*Holz gemacht* Varâh. Bṛh. S. 44,4.

ककुम्मत् (von ककुभ्) adj. *mit einem Höcker versehen*, von einem Metrum Ind. St. 8,149. 254.

कक्कोल, कक्कोलिका f. Med. sh. 16.

कँक्खट 1) Uggval. zu Unâdis. 4, 81. Halâj. 2,187. — 2) vgl. कक्खती beim Schol. zu H. 1037.

कक्षाक्ष m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 171, a, 15. कक्षाल 16. कक्क्षाक्ष Aufrecht im Index.

कक्ष Unâdis. 3, 62. Nir. 2,2. 2) जरत्कक्ष Pańkav. Br. 17,7,2. प्रतिप्योर्दर्चिषं कक्षे शेरते ते ऽभिमाद्वतम् Spr. 2811. — 3) (तम्) कक्षावलम्बिनं कृत्वा so v. a. unter den Arm nehmend R. 7, 34, 16. 21. रावणं तु मुमोचाथ स्वकक्षात् 34. कक्षाबद्धोत्तरीयक Kathâs. 52, 325. — 6) MBh. 2,900 liest die ed. Bomb. कक्षैः कक्षा, Nîlak. erklärt: कक्षैर्दामभिः कक्षां प्रकोष्ठगतां रज्जुम्; ebend. 902: कक्षाबन्धं परस्परकक्षायां हस्तौ कृत्वा बन्धनम्. — 8) f. आ Leibgurt (eines Elephanten) Varâh. Brh. S. 94,13. auch = गुह्यपिधान ein Schurz zur Bedeckung der Schamtheile (vgl. कक्षापट) Halâj. 5, 56. — 9) मध्यकक्षान्तरं रामो निर्जगाम R. 7,42,36. मध्यकक्षामवातरत् 82,18. कक्षान्तरस्थित 20. सप्तकक्षावृत (राजवेश्मन्) Kathâs. 124, 74. त्रीणि गुल्मान्यतीयाय तिस्रः कक्षाश्च (= प्रतोलीः Schol.) Bhâg. P. 10,80,16. = गेहे प्रकोष्ठे Halâj. 5, 56, wofür Aufrecht गेहप्रकोष्ठे vermuthet. प्रावेशयत्ततः कक्षां द्वितीयां राजवेश्मनः Devibhâg. 1, 54 bei Aufrecht, Halâj. Ind. कक्षान्तर = प्रकोष्ठ Halâj. 2, 149. — 10) f. आ Planetenbahn Varâh. Brh. S. 2, S. 4. Golâdhj. 3,50. °वृत्त 5,10. कक्षाख्यवृत्त 17. °वलय 19. — Sûrjas. 12,7. 30. 73. 75. 77. 80. 81. 83. fgg. Peripherie 65. Vgl. क्रान्तिकक्ष. — 11) Varâh. Brh. S. 26,6. तुलामारोपितो धर्मः सत्यं चैवेति नः श्रुतम्। समकक्षं तुलयतो यतः सत्यं ततोऽधिकम्॥ so v. a. wiegen gleich viel MBh. 12,7269. — 14) तव कक्षां न याति kommt dir nicht gleich Spr. 5317. — 17) Uggval. zu Unâdis. 3,62 kennt nicht die Bed. नक्षत्र.

कक्षपुट wohl nicht Achselgrube, sondern = कच्छपुट.

कक्षलोमन् (कक्ष + लो°) n. das Haar in der Achselgrube R.7,23,5,21.

कक्षापट Halâj. 2, 256. Pańkat. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 738.

कक्षीकार mit dem acc. der Person und dem instr. eines nom. abstr. von einem nom. ag. Jmd anerkennen als: येन परमेश्वरो ऽनुग्राहकतया कक्षीक्रियते Sarvadarçanas. 154,18.

कक्षीकरण n. das Annehmen, Anerkennen Sarvadarçanas. 127,18.

कक्षीकर्तव्य adj. anzunehmen, anzuerkennen ebend. 5,7.

कक्षीकार m. Annahme, Anerkennung ebend. 61,11.

कक्षेयु vgl. कुक्षेयु.

2. कक्ष्य 2) a) आबद्धकक्ष्य adj. Kathâs. 73,284. बद्धकक्ष्य adj. gegürtet so v. a. gerüstet, bereit zu: ननु बद्धकक्ष्या देवा हि सेन्द्राः श्रुतशर्मपक्षे 48, 181. प्रसादैकबद्धकक्ष्ये महेश्वरे 45,172. त्वं परार्थैकबद्धकक्ष्यम् 72,146. वर्णाश्रमप्रत्यवेक्षा° (so zu verbinden) fest entschlossen Râga-Tar. 6, 108. अतो नानारसास्वादलब्धकक्ष्याः (लब्ध wohl fehlerhaft für बद्ध) किलेश्वराः Kathâs. 47,117; vgl. f) Anstrengung. — c) R. 7,23,4,6. Kathâs. 124,186.

कक्ष्यास्तोत्र n. Bez. eines best. Stotra Verz. d. Oxf. H.239, a, 4.

कङ्क 1) a) Varâh. Brh. S. 43,62. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92,b,41. — d) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,a,32. ein Sohn Ugrasena's und jüngerer Bruder Kamsa's Bhâg. P. 10,44,40. — e) Bhâg. P. 10,86,26. N. einer Dynastie: कङ्काः षोडश भूपालाः 12,1,27. — h) Bez. von 32 best. Ketu Varâh. Brh. S. 11,26.

कङ्कट 1) Halâj. 2,304. — 3) Grenze Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. II, 301,14. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 27, 2 v. u.; vgl. Hall ebend. S. 42 (41).

कँङ्कण 1) Uggval. zu Unâdis. 4,24. °मणि 117. अथ परस्परं कङ्कणबन्धनं करोति Vivâhapaddh. in Ind. St. 5, 312. — 3) m. N. pr. eines Lehrers Wilson, Sel. Works 1, 211. — 4) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2634.

कङ्कणहारिका (क° + हा°) f. ein best. Vogel = कृकषा Schol. zu Pâr. Grhj. 1, 19.

कङ्कत 1) TBr. 2,7,17,3. n. Halâj. 2,156. — Vgl. प्रकङ्कत.

कङ्कत्रोट, °त्रोटि auch Med. k. 20. — Vgl. त्रोटि.

कङ्काल n. Halâj. 3,11. Kathâs. 75,43. वक्तः पातु रविः शश्वन्नाभिं सूर्यः स्वयं सदा। कङ्कालं मे सदा पातु सर्वदेवनमस्कृतः॥ Brahmavaiv. P. 3,20, 26 bei Aufrecht, Halâj. Ind. °सिद्धि Verz. d. Oxf. H. 92, b, 38.

कङ्कालकेतु (क° + केतु) m. N. pr. eines Dânava Verz. d. Oxf. H. 71, b, 36.

कङ्कालभैरव (क° + भै°), n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108, b, 32. °तन्त्र n. 109, a, 21.

कङ्कालिन् (von कङ्काल) 1) adj. mit Gerippen versehen, von Gerippen umgeben. — 2) m. N. pr. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18, b, 37. — 3) f. eine Form der Durgâ Kathâs. 78, 92.

कङ्कील wohl nur fehlerhaft für कङ्काल 1) Weber, Râmat. Up. 314, 4.

कङ्कु 1) Varâh. Brh. S. 8, 10, v. l.

कङ्कुष्ठ Z. 3 lies कालकुष्ठ.

कङ्केलि = कङ्केल्ल, कङ्केल्लि Kulanâtha zu Hâla 282.

कङ्केल्ल, कङ्केल्लि Halâj. 2,37. Ânandal. 86 (nach Aufrecht, bei Haeb. st. dessen कंकेन्दि).

कङ्कोल 1) N. pr. eines Schlangendämons Weber, Râmat. Up. 314,10. Verz. d. Oxf. H. 77, a, 2. Vgl. काङ्कील. — 2) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 299, b, 6. — 3) wohl fehlerhaft für कक्कोल Spr. 681, v. l.

कङ्गु Varâh. Brh. S. 8, 10. 29, 4. Schol. zu Çat. Br. 14, 9, 3, 21 und Kâtj. Çr. 7, 4, 24.

कङ्गुल m. eine best. Stellung der Hand (also nicht Hand schlechtweg) Verz. d. Oxf. H. 86, a, 28. Streiche Vgl. अङ्गुलि Finger.

कच्, उत्कचित s. u. खच् mit उद्.

कच 1) a) केलिकचग्रह Kathâs. 85,11. कचग्रहनखावली 86, 115. कृतक्रीडाकचग्रहा adj. 93, 78. कचग्रहण Bhâg. P. 11, 1, 2. — e) hierher wohl कचोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 354, a, 38. कचकृपोपाख्यान im Index.

कचङ्गन, nach den Corrigg. ist im Trik. कचङ्गल zu lesen.

कचप n. = शाकपात्र Gemüseschüssel Uggval. zu Unâdis. 3, 142. = पाकपात्र v. l.

कचाकचि, °कचि युद्धमासीद्दन्तादन्ति नखानखि MBh. 8, 2377.

कचु vgl. कालकचु.

कचुराय m. N. pr. eines Mannes Kshitîç. 13, 3. 10. 17, 10. — Vgl. काचीवन.

कचेश्वर (कच + ई°) N. eines Heiligthums in Mahârâshtra Hall 154. — Vgl. कच्छेश्वर.

कच्छ 1) hierher vielleicht °बन्ध (vgl. oben बद्धकक्ष्य unter कक्ष्य) Verz. d. Oxf. H. 86, b, 23. — 2) oxyt. Uggval. zu Unâdis. 4, 105. N. pr.

verschiedener Oertlichkeiten Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,22. 27. 397,*b*, No. 136. — Vgl. भृगु°, महा°, मल्ला°, मुक्त°.

कच्छदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 34. 399,*a*, No. 153. 401,*a*, No. 194.

कच्छनीर (क° + नीर) m. N. pr. eines Schlangendämons Bhâg. P. 12,11,34.

कच्छप 2) *c)* von Nârada gespielt MBh. 9,3053. — Vgl. महा°, मांस°.

कच्छपक m. *Schildkröte* Varâh. Bṛh. S. 54,34.

कच्छपदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,14.

कच्छपिका auch *eine kleine Schildkröte*. — Vgl. कर°, पाणि°.

कच्छपुट *ein Kasten mit Fächern* (gebraucht bei Bereitung von Wohlgeruchen): षोडशक *ein Kasten mit sechszehn Fächern* Varâh. Bṛh. S. 77, 25. 29. — Vgl. कक्षपुट, काच्छिक.

कच्छुर 2, m. oder n. H. an. 3,455. Med. bh. 16.

कच्छू wohl von कष्.

कच्छेश्वर vgl. कचेश्वर.

कच्चीवन n. N. pr. eines *Waldes* Kshitîç. 13,2. — Vgl. कचुराय.

कज्जल 2) दीपो भक्षयते ध्वान्तं कज्जलं च प्रसूयते Spr. 4186. Zu कुलकज्जल vgl. कुलाङ्गार.

कज्जलीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,9.

काञ्चिदेक n. oder काञ्चिदेवा f. N. pr. eines Grâma: कुशस्थलं (अविस्थलं ed. Bomb.) वृकस्थलं माकन्दीं वारणावतम् । अवसानं (= वसतिस्थान Nilak.) भवेदत्र काञ्चिदेकं (किंचिदेकं ed. Bomb.) च पञ्चमम् ॥ MBh. 5, 934. अविस्थलं वृकस्थलं माकन्दी वारणावतम् । अवसानं (अवसीयते संस्थीयते ऽस्मिन्नित्यवसानं यावज्जीवकं वासस्थानम् Nilak.) च गोविन्द काञ्चिदेवात्र पञ्चमम् ॥ 2595.

कञ्चुक 1) *a) Mädchenjacke*: किं चैतद्विदलत्संधि कञ्चुकम् (neutr.) Kathâs. 74, 238. (कन्या) नागीव विस्फुरद्रत्नमूर्धा धवलकञ्चुका (zugleich *Schlangenhaut*) 104,166. (जीमूतवाहनः) बिभर्ति लुप्तशेषे च गात्रे रोमाञ्चकञ्चुकम् *einen Panzer von vor Freude aufgerichteten Haaren* 90,165. धर्मकञ्चुकमास्थिताः *Gewand* so v. a. *äusserer Schein* MBh. 7,6012. — *b) Schlangenhaut* überh.: मुक्तकञ्चुकभोगिन् Med. t. 117. — *d) Hülse* s. u. पिष्टक 2).

कञ्चुकित Bhartr. 3,66 falsche Lesart für कञ्चुकिन्; vgl. Spr. 920.

कञ्चुकिन् 1) कन्था° *in ein zerlumptes Gewand gehüllt* Spr. 920 (Conj.). — 2) *d)* = क्षीरकञ्चुकिन् Ratnam. im ÇKDr. u. क्षीरीश.

कञ्चुकीय m. = कञ्चुक 2) *a)*: ये विश्वासत्यसंपन्नाः कामदोषविवर्जिताः । ज्ञानविज्ञानकुशलाः कञ्चुकीयास्तु ते स्मृताः ॥ Bhar. Nâṭjaç. 34,59.

काचूर्ल m. n. = स्त्रीगात्राभरण Uggval. zu Uṇâdis. 4,90.

कञ्जाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,40.

कञ्जार auch = व्यञ्जन Uggval. zu Uṇâdis. 3,137.

कट् = भेदन Sâj. zu Ṛv. 6,28,4.

कट 1) *a)* Gobh. 2,1,20. 22. °क्रिया *das Flechten von Matten* Bhâg. P. 11,17,48. वद्धकटाम् R. 2,56,17 erklärt der Schol. folgendermaassen: वद्धकटां वद्धकवाटाम् । छान्दसो वर्णलोपः । यद्वा वद्धच्छदिषम् । वद्धः कटो वर्षावारको यस्यामित्यर्थात्. — *c)* Varâh. Bṛh. S. 12,6. Ragh. 4, 57. — *m)* Halâj. 5,34. — *s)* = कटाक्ष Bhâg. P. 10,32,6. — *t)* = परिसर Halâj. 2,104. — *u)* = निगम Trik. 3,3,298; vgl. वणिक्कटक unter कटक 5). — Vgl. भोज°, वि°, श्रुति°.

कटक 3) Bhâg. P. 11,14,41. n. Kathâs. 57, 9. 11. 13. — 4) अस्तीह काञ्चाभाख्यं हिमाद्रेः कटके पुरम् Kathâs. 59,86. — 4) 5) भूभृतः (*Berge* und zugleich *Fürsten*) कटकोल्वणाः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 8. — 6) genauer *Hoflager, das Lager eines Fürsten*; vgl. Kathâs. 68, 38. 40. 71,131. 103, 78. fg. 103. Verz. d. Oxf. H. 37, *b*, 4 v. u. 38,*a*,8. Hierher gehören auch die unter 5) stehenden Stellen Hit. 39, 5. 97,15. 133, 7. Kathâs. 13, 45. fg. (lies आगाच्च). 4, 97. 15,101. Râga-Tar. 5, 218. — 8) m. = कट 1) *a)* Schol. zu Kâtj. Çr. 8,3,27. — Vgl. पादकटक.

कटकट erklärt Nilak.: कटानामावरकाणामपि कटाय आवरकाय. — Vgl. कलकल.

कटकटा, कटकटाय्, °यति *knirschen*: कटकटायद्दिर्दशनैः Kathâs. 33,126. दन्तान्कटकटाय्य R. 7, 69, 2. R. 2, 35, 1 liest die ed. Bomb. कटकटाय्य; man streiche demnach कटकटापय्. — Vgl. किटकिटाय्.

कटकटायिन् adj. *knirschen machend*, mit acc.: दन्तान्कटकटायिना Hariv. 14582.

कटकवाराणसी f. N. pr. einer Stadt in Utkala an der Kitrotpalâ Hall 174.

कटकुटि (कट + कु°) m. oder f. *eine aus Matten zusammengefügte Hütte* Bhâg. P. 10,71,16.

कटङ्कट auch ein Bein. *des Feuers* Vahni-P. im ÇKDr.

कटच्छु *Löffel* Varâh. Bṛh. 27 (25),18.

कटपूतन, f. °ना Mâlatîm. 77,12.

कटभी 3) *Achyranthes atropurpurea Lam.* — Vgl. महाटिकटभी, महालिकटभी.

कटंभर 2) *a)* Varâh. Bṛh. S. 44,10.

कटाकु fehlerhaft für काठाकु.

कटाक्ष, उपयामाय त्वा कटाक्षाय त्वा Kath. 40,4. Daçak. in Benf. Chr. 190,12. कटाक्षान् — कुमारे निदधे LA. (II) 88,1.

कटाक्षक्षेत्र n. N. pr. eines *Gebiets* Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,28.

कटाक्षित (von कटाक्ष) adj. *mit einem Seitenblick angesehen*: को वा कटाक्षितः पुण्यैर्देशो यत्र गमिष्यसि Kathâs. 71,9.

कटाक्षिप् *zur Seite blicken*: °क्षिप्य Bhâg. P. 10,36,10. — Vgl. कटाक्षेप.

कटाक्षेप (कट = कटाक्ष + आक्षेप) m. *ein Blick zur Seite, ein verächtlicher Blick zur Seite* Bhâg. P. 10,60,30. 32,6.

कटाह 1) Sûrjas. 12,29. कटाहो ऽर्धगोलाकारं सावकाशं पात्रम् Schol. — 7) द्वीपं कटाहाख्यम् Kathâs. 123,105. °द्वीप 56,59. 61,3.

कटि 1) कट्यां कृपाणिका Kathâs. 53,91. 78,10. कटीनिबद्ध (शाटक) 54, 105. कटितम् 106. — 3) *Vorhalle eines Tempels* Varâh. Bṛh. S. 56,11.

कटिकर्पट (क° + क°) m. oder n. *ein um die Hüften geschlagener Lappen* Kathâs. 53,12. 74,141.

कटिका *Matte* Schol. zu Kâtj. Çr. 8,3,26. in आवद्धक्षेम° adj. Kaurap. 15 bei Haeb. 229 fehlerhaft für कटका (von कटक); vgl. 16 bei Bohlen.

कटिकुष्ठ *eine Art Aussatz* (कुष्ठ) Verz. d. Oxf. H. 281,*a*, No. 659.

कटित्र Uggval. zu Uṇâdis. 4,172. = कटिसूत्र Schol. zu Bhâg. P. 6,16,30.

कटिदान (क° + 1. दान) n. *Wechsel der Seiten beim Liegen, das Sichumdrehen auf einem Lager* ÇKDr. u. पार्श्वपरिवर्तन.

कटिशूल (क° + शूल) m. *Seitenstiche* GÂRUḌA-P. 188 im ÇKDR.

कटिसूत्र bei einem Manne BHÂG. P. 11,14,41.

कटीकतरुण (क° + त°) n. du. *ein best. Theil des Hüftknochens, Hüftgelenk* SUÇR. 1,345,19. 346,19. 350,3.

कटीनिवसन (क° + 2. नि°) n. *ein um die Hüften geschlagenes Tuch* KATHÂS. 101,355.

कटु 1) °गिरः श्वानः Spr. 1772. रटन्तः करटाः (*Krähen*) कटु KÂÇIKH. 68, 53 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. u. करट. Z. 10 दूषण fehlerhaft für ऊषण.

कटुकता (von कटुक) f. *Schärfe, scharfer —, bitterer Geschmack, Bitterkeit:* मुखे कटुकता नित्यं धनिनां ज्वरिणामिव Spr. 4647.

कटुकविटप m. pl. Bez. *einer best. Gattung von Pflanzen* (भल्लातकप्रभृतयः Schol.) VARÂH. BṚH. 3,7.

कटुता (von कटु) f. *Schärfe, scharfer Geschmack:* त्यजति कटुतां न स्वां निम्बः स्थितः पयोऽम्बुदे Spr. 1470. *scharfer Geruch:* लोकंपृणैः परिमलैः परिपूरितस्य काश्मीरजस्य कटुतापि नितान्तरम्या BHÂM. 1,69 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. *Herbe —, Härte des Charakters* HARIV. 1022.

कटुतुम्बिनी f. *eine best. Pflanze,* = क्रूरकर्मन् RÂGAN. im ÇKDR. u. d. letzten Worte.

कटुदला, °दली ÇKDR. unter कर्कटी nach ders. Aut.

कटुनिष्पाव, unter नदीनिष्पाव gleichfalls कटुनिष्पाव ÇKDR.

कटुपद्र N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 357,*a*, No. 848.

कटुपाक, °पाकिन् auch SUÇR. 1,173,11.

कटुरोहिणिका f. = कटुरोहिणी H. an. 4,174.

कटेरकग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,32.

कटोदक n. = प्रेताय प्रदेयमुदकम् Schol.; vgl. कट 1) *i*).

कटोर n. *ein bes. Gefäss* MERUTANTRA und GAIMINI's BHÂRATA, ÂÇVAM. 9 im ÇKDR.

कट्टार m. *a weapon, a dagger* WILSON.

कट्टारिका (vgl. कर्तरिका) f. *Schlachtmesser, Schwert* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 6,4,11. 13. 8,12.

कट्वर 1) HALÂJ. 2,223; vgl. कद्दर. — 2) ससारं यद्भवेत्तक्रं कट्वरं तत्प्रकीर्तितम् ÇABDAK. im ÇKDR. u. घोल.

कट्वाक HARIV. 8444. कट्वाङ्क die neuere Ausg.; कट्वाङ्कः = कटुरसः NILAK.

कट्वाङ्ग, die ed. Bomb. überall richtig खट्वाङ्ग.

कठ Z. 8 ed. Bomb. des R. richtig कठ°.

कठशाठ Z. 2 lies काठशाठिन्.

कठाकु UṆÂDIS. 3,77. m. *Vogel* oder *ein best. Vogel* UGGVAL.

कठिञ्जर Z. 1 lies einer Pflanze st. eines Baumes.

कठिन 1) प्राणानां कुलिशकठिनानाम् Spr. 1801. PAÑKAT. I,72 (Spr. 1176) von Fürsten und Bergen. — 4) NAISH. 22,54. — 5) MBH. 3,8484 liest die ed. Bomb. richtig कठिनानि, welches NILAK. durch यष्टीः erklärt, Andere, wie er bemerkt, durch शिक्यानि oder करण्डानि; 3,11043 nach NILAK. gleichfalls = शिक्य oder करण्ड; SÂV. 5,1 (MBH. 3,16747) = स्थाली. R. 2,55,17 hat auch die ed. Bomb. कठिनकाजं, welches nach dem Schol. eine copul. Zusammensetzung ist und entweder in कठिन (= खनित्र) und काज (= पेटक), oder in कठिनक (= खनित्र) und अज (= अजचर्मपिनद्धपेटक) zu zerlegen ist. Nach WASSILJEW 85. 88 ist कठिन *ein bes. Kleidungsstück des* Bhikshu; das कठिनावदान handelt nach BURNOUF vom *Gefäss*, vom *Stock* und von der *Kleidung*.

कठुर adj. f. आ *hart, rauh:* वाणी VṚDDHA-ÇÂṆ. 7,17. — Vgl. कठोर.

कठेरणि vgl. काठेरणि.

कठोर = पूर्ण UGGVAL. zu UṆÂDIS. 1,65. = प्रौढ RANTI bei MALLIN. zu ÇIÇ. 1,20. °ताराधिप so v. a. *Vollmond* ÇIÇ. 1,20.

कठोरगिरि m. N. pr. eines *Berges* Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,7.

कठोरता (von कठोर) f. *Härte* Spr. 1080.

कठोरय् (von कठोर), °यति *üppig machen:* (पौरस्त्यपवन) कठोरय केतकान् MÂLATIM. 157,6.

कड 2) = जड, मूक, also *stumm*, nicht *dumm* HALÂJ. 2,454.

कडंकर KUVALAJ. 99,*b*.

कडङ्गक zur Erklärung von निष्पाव *Spreu* (?) H. an. 3,702. MED. v. 38.

कडम्ब Z. 1 lies *b*) st. 2).

कडवक Bez. *der Kapitel* (सर्ग) *in literärischen Werken, die in einer* Apabhramça-*Sprache abgefasst sind*, SÂH. D. 562.

कडार 1) HALÂJ. 4,50. पृथ्वीरजः करभकण्ठकडारम् ÇIÇ. 5,3.

कण् mit नि s. निकाणम्.

कण 1) शालिकणानि (also auch neutr.) *Reiskörner* KATHÂS. 61,77. मृत्कण *ein Stückchen Lehm* Spr. 441. दृषत्कण *ein Steinchen* 3794. कण = स्फुलिङ्ग *Funken* HALÂJ. 1,67. दहन° VARÂH. BṚH. S. 93,1.

कणप, MBH. 1,8257 zerlegt NILAK. अयःकणप in अयःकण und प und erklärt: अयःकणान् लोहगुलिकाः पिबतीति तथाविधम्, अग्रे यौषधवलेन गर्भेतेभूता लोहगुलिकास्तारका इव कीर्यन्ते येन तच्चलमयःकणपं लोहमयम्. 3,810, wo शक्तिकुलिशपाशर्ष्टिकणपाः gelesen wird, erklärt derselbe: शक्त्यादीनां कनो दीप्तिर्गतिः शोभा वा तां पान्ति ते शक्तिकुलिशपाशर्ष्टिकणपाः. Wir zerlegen अयस् + कणप und dieses letztere wiederum in कण + 1. प *tropfenweise* (das Blut) *trinkend* d. i. *nur einen geringen Blutverlust verursachend;* vgl. कणपायिन्, aber auch 1. कुणप 2).

कणपायिन् (कण + पा°) m. = कणप MBH. 8,744. कुणप ed. Bomb.

कणप्रिय (कण + प्रिय) m. *eine Sperlingsart* RÂGAN. im ÇKDR. u. गृहवार्तर.

कणभक्ष SARVADARÇANAS. 12,20. 104,5. 160,12. Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,32.

कणभुज् Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,24.

कणाद SARVADARÇANAS. 111,12. Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, N. 1. 18,*b*,13. 53,*b*,23. 259,*a*,30. °सू° 19,*a*,32. °रहस्यसंग्रह m. Titel einer Schrift HALL. 78. °सूत्रव्याख्यान n. desgl. 68. Z. 5 lies कणभुज् st. कलभुज्.

कणात्मता s. u. कण 1).

कणिक 1) *a*) *Tröpfchen* VARÂH. BṚH. S. 27,3. — 2) *a*) जलकणिकाः Spr. 205. कलङ्कस्य कणिका *ein kleines Fleckchen* 5262.

कणिश vgl. गुच्छ°, बहुतर°.

कणीका f. = कणिका *Körnchen:* यथाश्वत्थकणीकायामन्तर्भूतो महाद्रुमः MBH. 12,7690.

कण्ट *Dorn* BHÂG. P. 9,3,7. — Vgl. त्रि°, भद्र°, भुज°, बहुकण्टा.

कण्टक 1) *a*) *Dorn* und zugleich *Feind* Spr. 4500. — *b*) कालायसं शूलं कण्टकैर्बहुभिश्चितम् R. 7,8,15. — *f*) यावच्चक्रवर्तित्वं न प्राप्तः कण्टकः स नः KATHÂS. 112,190. पितृराज्यमकण्टकम् R. 3,53,15. — *k*) R. 2,81,6 hat die v. l. अकर्णिका; der Schol. erklärt कण्टक in अकण्टका durch नाविक *Schiffer, Bootsmann.* — *l*) VARÂH. BṚH. S. 96,6. BṚH. 1,

17. 6,5. 9,2 u. s. w. — Vgl. अमर°, निष्कण्टक, भूर्ज°.

कण्टकत्रय (क° + त्रय) n. = 1. त्रिकण्ट Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

कण्टकभुज् Hit. 121,16.

कण्टकवत् (von कण्टक) adj. *bei dem oder woran sich die Härchen emporgerichtet haben:* कण्टकवती तव ग्रीवा Ânandal. 68.

कण्टकाढ्य adj. von Pflanzen = कण्टकिन् 1) Varâh. Bṛh. 3,7.

कण्टकारक m. *eine Art Nachtschatten* Med. k. 227.

कण्टकारिका Varâh. Bṛh. S. 54,57.

कण्टकारीत्रय (क° + त्रय) n. = 1. त्रिकण्ट Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

कण्टकित 1) महाटवी Kathâs. 73,239. भू 98,43. वनराजयः (zugleich Bed. 2.) 111,5. — 2) (so st. b) zu lesen) अङ्गानि Kathâs. 103,63. अङ्गेषु प्रीतिकण्टकितेष्विव 107,48. आसीत्कण्टकिता किंचिच्छिन्नपत्त्रीव निश्चला 122,48.

कण्टकिन् 1) Varâh. Bṛh. S. 43,13. 48,4. 53,86. 54,53. — 3) f. °नी N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2634.

कण्टकी *eine dornige Pflanze* Varâh. Bṛh. S. 89,1. — Vgl. कण्टकीद्रुम.

कण्टकोद्धार (कण्टक + उ°) m. Titel eines Buches Hall 203.

कण्ठ 1) a) तावुभौ । कण्ठे जग्राह *umarmen* Kathâs. 51,110. 52,356. 74,318. तौ भूयो कृतकण्ठग्रहौ मिथः 51,176. 75,130. *Kehle* RV. Prât. 13,1. VS. Prât. 1,30.71. अश्रुकण्ठी adj. *Thränen im Halse habend* Daçak. in Benf. Chr. 191,3. आकण्ठघृतमांसादिभोजन *bis zum Halse* Kathâs. 30,97. क्षुधा कण्ठगतप्राणमतिथिम् 72,375. वल्गितकण्ठ (कोकिल) *Stimme, Gesang* Bhâg. P. 10,90,21. किंनरकण्ठी adj. Mâlatîm. 128,17. — 2) c) *Halsschmuck* H. an. 5,4. Med. k. 227. — Vgl. noch नील°, मुक्त°, श्री°, सूत्र°.

कण्ठक m. *Halsschmuck* Kathâs. 54,106. 108. 110. fg.; vgl. कण्ठिका. Z. 2 lies कण्टक 1) n).

कण्ठकुब्ज (कण्ठ + कु°) m. *schiefer Hals*, unter den 14 Arten von Fiebern Verz. d. Oxf. H. 319,a,3. 5. b, No. 758.

कण्ठकूप (कण्ठ + कूप) m. *Kehlgrube* Verz. d. Oxf. H. 230,b,43. fg.

कण्ठतस् bedeutet *einzeln, Stück für Stück* (erwähnen, aufführen); vgl. प्रतिकण्ठम्.

कण्ठदघ्न (क° + द°) adj. *bis zum Halse reichend:* °पाथस् LA. (II) 91,15.

कण्ठपण्डित (क° + प°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,26.

कण्ठपाशक vgl. पलाप.

कण्ठरव (क° + रव) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 273,b,38. 316,b,21. 341,a, N. 1.

कण्ठश्रुति Titel einer Upanishad auch Verz. d. Oxf. H. 394,b,6.

कण्ठाभरण n. = सरस्वतीकण्ठाभरण Verz. d. Oxf. H. 206,b,13. °दर्पण m. Titel eines Commentars zu diesem Werke 209,a, No. 490. °मार्जन desgl. 206,b,14.

कण्ठिका Halâj. 2,408. Hâla 74. *Halsschmuck* überh. (vgl. कण्ठक) Kathâs. 69,141. fgg.

कण्ठिन् am Ende eines adj. comp. von कण्ठ *Kehle, Stimme:* मधुर° R. 7,26,7. रक्त° 37,3. *Hals eines Gefässes:* कलशाश्चैलकण्ठिनः Hariv. 6046. चैल° Langl. I, 454. श्वेत° die neuere Ausg.

कण्ठीरव 1) a) Sarvadarçanas. 119,21.

कण्ठेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,33.

कण्ठोक्त (कण्ठ + उक्त) adj. so v. a. *einzeln —, Stück für Stück aufgeführt* Sarvadarçanas. 106,17. — Vgl. u. कण्ठतस्.

कण्ठ्य 3) RV. Prât. 2,11. 31. VS. Prât. 1,46. 73. 84. 7,2. 6. 7. AV. Prât. 1,19.

कण्ड्, अवकण्ड्य beim Schol. zu Bhag. 15,14 fehlerhaft für अवखण्ड्य.

कण्डरव m. *eine best. Pflanze* Hariv. 12679, Lesart der neueren Ausg. für कुन्दुरु.

कण्डरीक Verz. d. Oxf. H. 40,a, N. 2.

कण्डिका Weber, Râmat. Up. 337.

कण्डु 2) VP. 110. fgg.

कण्डूति *das Jucken* Bhâg. P. 10,62,9. गवाह्निकं च नो दत्तं गोकण्डूतिर्न वै कृता *das Kratzen* (als Liebkosung) Kâçikh. 7,34 bei Aufrecht, Halâj. Ind. परभणिति° *ein Kitzel, den die Beredtsamkeit Anderer erzeugt*, Spr. 3447. Personif. unter den Müttern Skanda's MBh. 9,2632.

कण्डून adj. = कण्डूल *juckend:* समरकण्डूननिबिडभुजदण्ड so v. a. *verlangend nach* Sâh. D. 209,16. 18. — Vielleicht fehlerhaft.

कण्डूय्, हस्तेन पादौ कण्डूयेत् Varâh. Bṛh. S. 51,13. येषु (दिवसेषु) ते निर्विशङ्काः कण्डूयन्ते शरठहरिणाः शृङ्गमङ्गे मदीये Spr. 808. अद्भुतकीर्तनेन रसना केषां न कण्डूयते *jucken* 69. कण्डूयते यदङ्गं गृहपतिना *gekratzt wird* Varâh. Bṛh. S. 53,59. MBh. 13,5023 liest die ed. Bomb. कण्डूयेदात्मनः wie M. 4,82.

कण्डूयन 1) *das Kratzen:* कर्णस्य Varâh. Bṛh. S. 78,4. 89,1.

कण्डूयनक genauer *zum Kratzen dienend;* vgl. Spr. 1106.

कण्डूल 1) *juckend* Uttararâmaċ. 30,20 (40,11). — Vgl. कण्डून.

कण्डोल 1) Kull. zu M. 8,405. Vgl. काण्डोल.

कण्व 2) b) Verz. d. Oxf. H. 18,b,2. 19,a,4. 55,a,33. 270,a,22. 277,b,46. 345,a,30. 356,a,12. Ghaura Ind. St. 3,212,a. Çrâjasa Kâṭh. 21,8. कण्वाः सौश्रवसाः 13,12. कण्वकश्यपम् Ind. St. 3,476. Kaṇva Vasudeva Gründer einer Dynastie (der काण्व) Bhâg. P. 12,1,18.

कण्वबृहत् n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,212,a.

कण्वरथंतर n. desgl. ebend. Pańkav. Br. 14,3,15. 18,4,7. 9.

कत 2) P. 4,1,18. mit dem patron. Vaiçvâmitra Verfasser von RV. 3,17. 18. कुरुकत gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20. — Vgl. कति, कात्य, कौरुकात्य, आकत्य.

कतक m. N. pr. eines Scholiasten des Râmâjaṇa R. ed. Schl. I, xxxi.

1. कति Z. 1 lies 5,2,41.

कतिपयथ Kâṭh. 20,1.

कतिविध Bhâg. P. 11,19,28.

कत्व Kâṭh. 36,5 wohl fehlerhaft für क्त्व.

कथक 3) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2569.

कथंकारम् *wie?* Sarvadarçanas. 17,16. 132,1. 147,12.

कथन *das Nennen, Erwähnen* Sarvadarçanas. 104,7.

कथनीय *zu sagen, zu erwähnen, zu nennen;* davon nom. abstr. °ता Sarvadarçanas. 112,20.

कत्थ् mit वि 3) (पः) न पौरुषेणापि विकत्थते ऽन्यान् Spr. 4907.

कत्थक m. N. pr. eines Mannes; s. कात्थक्य.

कत्थन 2) अकत्थन Suçr. 2,363,13 bedeutet *nicht vieles Reden.*

कथक 1) *Erzähler:* °लत्तणा Verz. d. Oxf. H. 153,*a*, No. 328.

कथंजातीयक (कथम् + जातीय) adj. *von welcher Art* Pat. in Mahâbh. 40.

कथंतराम् (von कथम्) adv. *wie — doch?* Sarvadarçanas. 103,12.

कथत्ता (von कथम्) f. *das wie-Sein* Jogas. 2,39.

कथम् mit imperat. (wie Hit. 5,20): तत्राम्ब कथं नेच्छतु मादृशाः Kathâs. 55,150. mit मा *wie* (sollte) *nicht:* सहसा हि कृतं पापं कथं मा भूद्विपत्तये Kathâs. 42,114. कथं कमलनालस्य मा भूवन्भङ्गुरा गुणाः Spr. 121. — 1) (Sp. 42, Z. 8 v. u.) streiche 104, 2. — 5) *a*) ohne vorangehende Negation: वाति गन्धः सुमनसां कथं च न Spr. 4982. — 7) *a*) कथमपि दैवात् so v. a. *durch irgend eine Fügung des Schicksals, ganz zufällig* Pańkat. 261, 13. कथमपि दैववशात् 127, 25. — *b*) füge *endlich* hinzu. इत्येवं तस्य चिन्तयतस्तद्दिनं निशा च कथमपि व्यतिचक्राम Pańkat. 236,7. Spr. 3178. *kaum* Amar. 12. 73 (Spr. 588. fg.).

कथय् 3) so v. a. *befehlen* Pańkat. 57, 22. — 5) संक्षेपात्कथ्यते धर्मः — परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् so v. a. *lautet* Spr. 3096.

— नि vgl. निकथित.

— परि *nennen* Tattvas. 8. — Vgl. परिकथा.

2. कथा, धर्मकथां कर्तुमारब्धौ *eine Unterredung über* Pańkat. 117,13. अशक्यमेतदस्माकमिति ताश्चक्रिरे कथाः so v. a. *sie sagten* Mârk. P. 1,41. इतिहासकथा Kâvjâd. 1, 15. श्रुता प्राज्ञकथा देव त्वया मुग्धकथां शृणु *die Geschichte vom Klugen, — Dummen* Kathâs. 61, 2. *eine kunstgerechte Erzählung* definirt Sâh. D. 567. Im Njâja *Discussion, Dialog:* कथा नाम वादिप्रतिवादिनोः पक्षप्रतिपक्षपरिग्रहः Sarvadarçanas. 114,5.

कथाकोश m. Titel eines Buches Hall 165. fg.

कथाक्रम wird richtiger in कथा + क्रम zerlegt; es bedeutet *fortlaufende Unterhaltung, Unterhaltung, Erzählung.* वक्ष्यामि विस्तरात्तत्ते नायं कालः कथाक्रमे Kathâs. 104,197. इममन्यं वो देवाख्यामि कथाक्रमम् *Erzählung, Geschichte* 63,96. 121, 245.

कथाचण (क° + चण) adj. *weit berühmt* Sarvadarçanas. 99, 6.

कथान्तर *Unterhaltung, Gespräch* Bhâg. P. 10,47,43. Kathâs. 123,1.

1. कथाप्रसङ्ग vgl. u. प्रसङ्ग 2) gegen das Ende.

कथामात्र (क° + मात्रा) 1) n. *die blosse Erzählung:* कथामात्रावशिष्ट *der nur in der Erzählung übrig geblieben ist, nur noch in der Erzählung lebt* d. i. *verstorben* Bhâg. P. 12,2,36. — 2) adj. = कथामात्रावशिष्ट Bhâg. P. 12,2,44.

कथामृतनिधि m. Titel eines Buches Hall 183

कथार्णव *das Meer der Erzählungen*, Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 153, *a*, No. 328.

कथावली (कथा + आ°) f. *eine Sammlung von Erzählungen* Kathâs. 99, 27.

कथावशेष Bhâg. P. 12,3,13. — Vgl. कथामात्र.

कथोद्घात (कथा + उ°) m. in der Dramatik *das Auftreten eines Schauspielers am Ende des Prologs in Folge eines dieses Auftreten motivirenden Ausspruchs des* Sûtradhara; *der eigentliche Anfang eines Schauspiels* Daçar. 3, 8. 9. Sâh. D. 288. 290.

1. कद् 4) Schol. कत् कुत्सितं दोषं मा स्म अदाः.

कदक Halâj. 2,155. 5,62.

कदनपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H 348,*b*,11.

कदन्न Spr. 3696. कदन्नता 4165. कदन्न adj. *schlechte Nahrung habend* Varâh. Bṛh. 20, 6.

कदम्ब 1) *a*) Kir. 5,9. °कोरकन्यायात् Bhâshâp. 165. यद्वत्कदम्बपुष्पग्रन्थिः प्रचितः समन्ततः कुसुमैः। तद्वत्सर्वैः सत्त्वैर्जलजैः स्थलजैश्च भूगोलः॥ Ârjabh. Siddh. 3,7. *The* Kadamba *flower when full blown is invested with projecting antherae like the erect bristles of a hedge-hog,* Wilson in Hindu Th. II, 80, N. — *e*) *eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,30. 202,*a*, 4. — *f*) *der Pol der Ekliptik* Schol. zu Sûrjas. 5, 1. — 3) गोप° Gît. 2,4. फेन° 11,25. कदम्बानां कदम्बेषु Kâçikh. 32,94 bei Aufrecht, Halâj. Ind. रोलम्ब° *Bienenschwarm* Spr. 2668.

कदम्बक 1) *a*) Varâh. Bṛh. S. 54, 78. — 2) Halâj. 4, 1. Kathâs. 100, 18. दुग्धाङ्गार° Spr. 4159. सखी° Mâlatîm. 18,2. स्त्री° Mârk. P. 6, 8. गज° Çiç. 6,26. कलापि° 31. मृगाणाम् Bhaṭṭ. 2,17. Füge *Schaar* hinzu.

कदम्बकीकर् (कदम्बक + 1. कर्) *zu Blüthen von Nauclea Cadamba machen* (die abgeschlagenen Köpfe der Feinde) MBh. 7,6276.

कदम्बयुद्ध n. pl. Bez. *eines best. Spiels* Verz. d. Oxf. H. 218,*a*, 5.

कदर 3) = विट्खदिर *eine übelriechende Mimosa-Art* Uģģval. zu Uṇâdis. 3,131. Z. 3 lies 1,4,19 st. 7,4,19.

कदर्थन, दैवं कदर्थनपरम् Sâh. D. 160,2. f.: कास्मिन्नर्थे कदर्थना *was sollen wir uns deshalb quälen?* Kathâs. 101,93. तेन दुर्व्यसनेनासौ द्वाग्जने ऽपि कदर्थना *Noth* 73,73.

कदर्थय् 1) वैः शरीरं कदर्थितम् Spr. 1060. — 2) pass. कदर्थ्यते Kathâs. 94,32. 119,165.

कदर्थीकर् Bhâg. P. 10,17,4. 67,15. 68,2.

कदर्य Kathâs. 65,140.

कदर्यता (von कदर्य) f. *Geiz* Spr. 3730.

कदल 1) Uģģval. zu Uṇâdis. 3,131. कदली ebend. und 1,108. MBh. 8,79. कदल n. *die Frucht* Uģģval. zu Uṇâdis. 1, 108. — 4) = करिवैजयन्ती Halâj. 5,17.

कदलिका f. = कदल 4) Çiç. 5,2.

कदा 3) *b*) α) Accent VS. Prât. 2, 23. *niemals* ohne vorangehende Negation: योगो हि दुर्लभो नित्यमल्पपुण्यैः कदा च न (sc. लभ्यः) Hariv. 1002. — β) *irgend ein Mal:* सहस्रे किल नारीणां प्राप्येतैका कदाचन। तथा शतसहस्रेषु यदि काचित्पतिव्रता॥ Spr. 5213.

कदिन्द्रिय, °गण (= कुत्सित इन्द्रियगणः oder कुत्सित इन्द्रियगणो यस्य Schol.) Bhâg. P. 10,60,35.

कद्रथ Çâńkh. Br. 1,4.

कद्रु 1) Uģģval. zu Uṇâdis. 4, 102. — 3) *b*) Kâṭh. 23,10. Varâh. Bṛh. S. 48,57. Kathâs 90,97. fgg. Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,44. कद्रु 70,*b*,30. Z. 3 lies छन्दांसि. — Vgl. तैतिलकद्रू, सौपर्णकाद्रव.

कद्रयच् Çâńkh. Br. 20,4. 21,4. 22,4. 23,6—8. 26,14—16.

कद्वद Halâj. 2,223. येन ज्ञातं प्रियापाये कद्वदं हंसकोकिलम् *hässlich singend* Bhaṭṭ. 6,75.

कद्वर lies *saurer Rahm* st. *Molken.*

कधप्रिय Z. 2 lies 1,30,20.

कन् vgl. चक्.

कनक 1) BHARTṚ. 1,77 (Spr. 1654) gehört wohl zu 2); vgl. कनकलता, कनकलतिका. — 3) ein Sohn Deva's Verz. d. Oxf. H. 148,a,3. — 4) VARÂH. BṚH. S. 14,21 in Verz. d. B. H. 241 zu streichen; vgl. कनकशक. — 5) HALÂJ. 1,68. — 6) कनक heissen gewisse Graha (Ketu) AV. PARIÇ. 54,10.17. VARÂH. BṚH. S. 11,18.

कनककदली s. u. कदल und vgl. काञ्चनकदली.

कनककलश (कनक + क°) m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 72,165.

कनककुण्डला f. N. pr. der Mutter des Jaksha Harikeça Verz. d. Oxf. H. 70,a,1.

कनकक्षीरी = सुवर्णक्षीरी (s. das.).

कनकगिरि (क° + गि°) m. N. pr. des Hauptes einer best. Secte Verz. d. Oxf. H. 251,a,33.

कनकगैरिक = काञ्चनगैरिक SUÇR. 2,256,16.

कनकगौर (क° + गौर) n. *Saffran* KAURAP. 10. VIÇVA beim Schol. zu d. St.

कनकचन्द्र (क° + च°) m. N. pr. eines Fürsten WASSILJEW 51.

कनकदत्त (क° + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 153,a,14.

कनकपत्त्र (क° + पत्त्र) n. nach dem Schol. *eine Art Schmuck* (am Ohre getragen) KAURAP. 11.

कनकपुर (क° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 152,b,38. an der Godâvarî 153,b,15. an der Gangâ KATHÂS. 55,26. 91,3.

कनकमञ्जरी (क° + म°) f. N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 71,127.

कनकलता (क° + लता) f. *Goldliane*, Bez. *einer bestimmten Pflanze* und des mit ihr verglichenen *zarten Körpers eines Mädchens* Spr. 963; vgl. कनकलतिका und न कनकैरप्यङ्गयष्टिः कृता Spr. 1654.

कनकलतिका f. dass. KÂVJAPR. 152,6.

कनकवती f. N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 110,33.

कनकवर्मन् (क° + व°) m. N. pr. eines Kaufmanns KATHÂS. 56,53. fgg.

कनकवर्ष (क° + वर्ष) m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 55,29. 185.

कनकविग्रह (क° + वि°) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 154,a,25.

कनकशक m. pl. *die Gold-Çaka* (*die* Çaka, in deren Land das *Gold* gefunden wird) VARÂH. BṚH. S. 14,21.

कनकशिखरिन् (क° + शि°) m. *der Goldberg* d. i. *der* Meru Spr. 5000.

कनकान्त (कनक + अन्त) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2576. eines Fürsten KATHÂS. 65,215.

कनकाद्रि (कनक + अद्रि) m. = कनकशिखरिन्: °खण्ड im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,b,15.

कनकापीड (कनक + आ°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2568.

कनकायिनदी f. N. pr. eines *Flusses* Verz. d. Oxf. H. 149,a,42.

कनकावती N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2626.

कनकेश्वरीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,23.

कनखल R. 7,33,11.

कनप m. N. pr. eines Mannes WILSON, Sel. Works 1,227.

कनय m. N. pr. eines Mannes; pl. SAṂSK. K. 184,a,11.

कना ÇATR. 14,149 wohl fehlerhaft für कनी; कन्या wäre gegen das Metrum.

कनीनका f. Nebenform zu oder Fehler für कनीनिका *Augenstern* TS. 5,7,12,1.

कनिष्ठ 1) a) *der geringste, niedrigste:* कनिष्ठ, द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ, श्रेष्ठ Spr. 4612. fgg. — b) m. *ein jüngerer Bruder* HALÂJ. 2,351. — c) VARÂH. BṚH. S. 58,27. — d) Bez. *der niedersteigenden Töpfe* oder *Eimer an einem Brunnenrade* (Gegens. ज्येष्ठ) Spr. 4080. — 3) *eine hintanstehende Gattin* oder *Geliebte:* सपत्नीषु ज्येष्ठावृत्तम्, कनिष्ठावृत्तम् Verz. d. Oxf. H. 215,b,39. fg.

कनिष्ठक 2) HALÂJ. 5,7. VARÂH. BṚH. S. 70,13. 15.

कनिष्ठता (von कनिष्ठ) f. *die niedrigste —, untergeordnetste Stellung* Spr. 4610 (Conj.).

कनीनिक n.: अत्रेः oder प्रजापतेः कनीनिकम् N. eines Sâman Ind. St. 3,202, a. 224, a.

कनीयंस् 1) füge *überaus klein, — gering, — wenig* hinzu. — 2) तस्योदपादि दुहिता द्वित्रिपुत्रकनीयसी so v. a. *die zwei oder drei ältere Brüder hatte* KATHÂS. 66,78.

कनीयस 1) b) Spr. 430 (Conj.).

कनीयस्विन् adj. *geringer* PAṄKAV. BR. 12,13,30.

कनूजदेश m. N. pr. eines *Landes* (d. i. कन्यकुब्ज) Verz. d. Oxf. H. 352,b,20.

कनेरिन् m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 234, a, 1. काणोरि, काणोरिन्, कानेरिन् und कराणिन् v. l.

कन्तु UṆÂDIS. 1,28. 73.

कन्त्व (von 1. कम्) n. nach Comm. = सुखित TBR. 1,6,4,5. कन्त्व KÂṬH. 36,5.

कन्थडि m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 233, b, 40. कन्थरि und अकन्दलि v. l. ebend. N. 2. कन्थलिन् und कन्दलिन् HALL 16. कन्थद WILSON, Sel. Works 1,214.

कन्थद, कन्थरि und कन्थलिन् s. u. कन्थडि.

कन्थेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,b,10.

कन्द 1) MBH. 12,10403 liest die ed. Bomb. richtig वृत्ताणां ककुदो ऽसि. — Vgl. आनन्द°, मद्य°, रक्त°, मांसकन्दी.

कन्दर UGGVAL. zu UṆÂDIS. 3,131. 1) m. f. (आ) HALÂJ. 2,12. गिरि° MBH. 12,4285. Spr. 2183. BHÂG. P. 10,21,18. अस्ताद्रिकन्दरा KATHÂS. 72,364. — 4) f. आ zur Erklärung von चण्डालिका *die Laute der* Kaṇḍâla H. an. 4,13. किंनरा st. कन्दरा MED. — 5) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2627. — Vgl. सुरभि°.

कन्दर्प 1) am Ende eines adj. comp. f. आ KATHÂS. 95,2. — 3) m. Bez. *eines best.* Dhruvaka (s. ध्रुवक 3.) SAṄGÎTADÂM. im ÇKDR. — 4) N. pr. eines Mannes KATHÂS. 123,204. eines Fürsten KSHITÎÇ. 6,1.

कन्दर्पसेना (क° + से°) f. N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 122,69.

कन्दल 3) b) उन्मीलन्ति च कन्दलयः KÂVJÂD. 2,117. — e) Titel eines Werkes HALL 69. — 4) कन्दलदल AMAR. 48 (Spr. 2121) ist *ein Blüthenblatt der* Kandalî. — Vgl. रक्त°, रत्न°, हेम°.

कन्दलायन m. N. pr. eines Urweisen (सिद्ध) SARVADARÇANAS. 99,4.

कन्दलित *mit einem jungen Schoss versehen:* कन्दैः कन्दलितम् (impers.) *die Wurzelknollen haben zu schiessen begonnen* Spr. 1972. कन्दलिताः कटाक्षोर्मयः so v. a. *die Wogen der Seitenblicke, die sich erhoben haben,* GÎT. 3,16. कन्दलितास्कन्द so v. a. *begonnen, den Anfang genommen habend* RÂGA-TAR. 8,2633.

कन्दलिन् Bhartr. 1, 42 (Spr. 2832) bedeutet wohl *mit Blüthen der* Kandalî *bedeckt.* m. N. pr. s. u. कन्थडि.

कन्दलीकार (क° + 1. कार) m. *Verfasser der* Kandalî, Bez. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 244, a, No. 606.

कन्दु 1) *Röstpfanne* Schol. zu Kâtj. Çr. 4,7,16. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55, b, 17.

कन्दुक 1) Uggval. zu Unâdis. 1, 15. शिरोभिः कन्दुकक्रीडां किं कारयसि वानरान् Sâh. D. 187,10. Kathâs. 121,259. *Kugel:* शर्कराः सूक्ष्मकन्दुकाः Schol. zu Kâtj. Çr. 16,3,19. — 2) vgl. Spr. 2054. — 3) = कन्दु *Röstpfanne* Schol. zu Kâtj. Çr. 4, 7, 16. — Welche Bed. hat aber das m. in Verz. d. Oxf. H. 87, a, 9?

कन्दुकेश्वरलिङ्ग n. N. pr. eines Linga Verz. d. Oxf. H. 71, a, 44.

कन्दुशाला (कन्दु + शा°) f. *Küche* Tithjâdit. im ÇKDr. u. गोकुल.

कन्यका 2) Varâh. Brh. 27, 16. — 3) *Aloe indica Royle* Râgan. im ÇKDr. unter घृतकुमारी. — 4) Bein. der Durgâ Bhâg. P. 10,2,12.

कन्यकागार (कन्यका + अ° oder आ°) *Gynaeceum* Bhâg. P. 10,62,30.

कन्यकुब्ज Kathâs. 76,8. Verz. d. Oxf. H. 148, a, 25. 152, a, N. 3. 338, b, 21. 339, b, 32. °देश 352, b, 8. °कुब्जा Halâj. 2,132.

कन्यला lies AV. st. RV.

कन्या Uggval. zu Unâdis. 4, 111 (streiche Un. 4, 113). — 2) Varâh. Brh. S. 12,14. 42,7. 102,3. Brh. 11, 7. 18,2. Weber, Gjot. 102. Verz. d. Oxf. H. 97, b, 32. — 3) *eine Form der* Durgâ Bhâg. P. 10,79,17.

कन्याकुमारी (क° + कु°) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 149, a, 5.

कन्यागर्भ (क° + गर्भ) m. *das Kind eines unverheiratheten Frauenzimmers* MBh. 12, 49.

कन्यापाल 1) wohl fehlerhaft für कन्यापाण. — 2) पालवणिज् wohl fehlerhaft für पान° u. कन्यापाल als Synonym davon — für कल्यापाण; vgl. u. खण्डपाल.

कन्यापुत्र (क° + पुत्र) m. *der Sohn eines unverheiratheten Frauenzimmers* Halâj. 2,346.

कन्यापुर Bhâg. P. 10,62,26. अग्नेः पुरे नरः स्नात्वा अग्निकन्यापुरे वसेत् MBh. 13,1729.

कन्यासंप्रयुक्तक (क° + सं°) n. Titel eines Abschnitts im Kâmasûtra Verz. d. Oxf. H. 215, b, 12. 17. 37.

कन्हभट्ट m. N. pr. eines Mannes Hall 136.

कपट 1) Uggval. zu Unâdis. 4,81. °पुरुष *ein falscher Mann* d. i. *kein wirklicher Mann, Strohmann* Spr. 3757. °स्नुषा Kathâs. 74,170. In der Dramatik ist कपटं मायया यत्र रूपमन्यद्विभाव्यते Sâh. D. 473. 471. das समवकार genannte Schauspiel ist त्रिकपट 515. कपटः पुनः । स्वाभाविकः कृत्रिमश्च दैवजः 516.

कपटदैत्य (क° + दै°) m. N. pr. eines Daitja oder *ein betrügerisch als* Daitja *auftretender Mann* Verz. d. Oxf. H. 78, b, 11.

कपटेश्वर (कपट + ई°) n. N. pr. eines Heiligthums Çiva's Kathâs. 51,48.

कपर्दक 1) *Otterköpfchen* Spr. 3812.

कपर्दिकारिका (कपर्दिन् + का°) f. pl. Bez. bestimmter Kârikâ Verz. d. Oxf. H. 277, b, 5 v. u.

कपर्दिन् m. Çiva Spr. 4705. einer der 11 Rudra Verz. d. Oxf. H. 82, b, 26. कपर्दिस्वामिन् Sâj. zu RV. I, 538,6. कपर्दिनी f. N. pr. der Schutzgöttin der Bhrgu Verz. d. Oxf. H. 19, a, 6.

कपर्दिभाष्य (कपर्दिन् + भा°) n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 283, a, 28.

कपर्दीविनायकव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284, b, 24. Was soll das lange ई?

कपर्दीशलिङ्ग n. N. pr. eines Linga Verz. d. Oxf. H. 71, a, 2.

कपर्दीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, b, 32.

कपल Çâñkh. Br. 30, 4.

कपाट MBh. 5,1883 erklärt Nilak. durch वक्षस्तटाघात *ein Schlag auf den Brustkasten* (vgl. कपाटवक्षस् Ragh. 3,34); Andere lesen कपाटे निजघान und fassen कपाट als N. pr. einer Stadt.

कपाल 1) *eine Schale zum Zudecken, Deckel* Bhâshâp. 10; vgl. Âçv. Grhj. 4, 5, 10 (steht u. 2.). — 8) m. *ein zwischen Gleichen* oder *unter gleichen Bedingungen (im Verhältniss von Krug zu Deckel) abgeschlossenes Bündniss* Kâm. Nîtis. 9,2.5 (Spr. 3865). — 10) N. pr. eines Lehrers (v. l. कपालिन्) Wilson, Sel. Works 1,214. pl. N. einer Schule (v. l. कापाल, कपोल) Ind. St. 3,264. — 11) N. eines Tantra Wilson, Sel. Works 1,249. — Vgl. महा°.

कपालकेतु m. Bez. *eines best. Kometen* (केतु) Varâh. Brh. S. 11,31.

कपालभाती f. Bez. *einer best. Art des Athmens bei Asketen:* भस्त्रेव लोहकाराणां रेचपूरौ ससंभ्रमौ । कपालभाती विख्याता कफशोषविशोषिणी (wohl कफश्लेष्म°) ॥ Verz. d. Oxf. H. 234, b, 29. fg. भाती ist vielleicht = भस्त्रा; vgl. भाता im Mahrattischen.

कपालमाला (क° + मा°) f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39.

कपालमोचन n. wohl *das Aufgeben der Schalen:* °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 8, a, 40. Das Tîrtha ist so benannt, weil ein Brahmane Mahodara in demselben von einer ihm am Beine hängenden *Hirnschale* eines von Râma erschlagenen Râkshasa *sich befreite,* MBh. 9,2255. fgg. Verz. d. Oxf. H. 39, b, 28. 77, b, 15. °तीर्थ 66, a, 6.

कपालशिरस् wohl so v. a. *mit kahlem Kopfe* d. i. *im hohen Alter.* Schol.: बहुदिनमृतनृकपालवत् शुक्लं शिरस्तेन सह तेन विद्यमानेनोपलक्षितास्तपसा । — । केचित्तु कपालशिरसेति शरीरोपलक्षणं सशरीराः स्वर्गं गता इत्याहुः तन्न.

कपालिका, in Betreff von Pankat. I, 239 vgl. Spr. 1886.

कपालिन् 2) vgl. कापालिन् 3). — 3) Kathâs. 64,92. 121,10. — 4) a) Verz. d. Oxf. H. 45, b, 21 (Ursprung des Namens). *eine Form* Bhairava's 250, a, 19. — b) Verz. d. Oxf. H. 82, b, 25. Weber, Râmat. Up. 304. 313. — d) N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 234, a, 2. Hall 16. — 5) Kathâs. 78, 92. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39.

कपालिन adj. *zu* Kapâlin *in Beziehung stehend:* शास्त्र Verz. d. Oxf. H. 46, a, 5. 276, b, 16.

कपालेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, b, 25. 67, b, 11.

कपि adj. *braun* (वर्णनामन्) Uggval. zu Unâdis. 4,143. — 7) mit dem patron. Khârgali als Bein. des Luças Kâth. 30, 2. °मुनि Verz. d. Oxf. H. 140, a, No. 280. — Vgl. महा°, कापेय, काप्य.

कपिकच्छु, °मूलानि Varâh. Brh. S. 76,4. 9.

कपिञ्जल 1) Halâj. 2,99. Kâṭh. 12,10. Varâh. Bṛh. S. 48,6. 86,22. Kathâs. 62,47. fgg. 124,108. कपिञ्जलन्यायेन चतुस्त्रयम् (der Text bloss चतुर्भिः) Kull. zu M. 8,105. Erscheinen die कपिञ्जल gewöhnlich *zu dritt* oder ist dieses eine Anspielung auf die in TS., Kâṭh. und Çat. Br. a. a. O. erzählte Legende, dass einer von den *drei* Köpfen Viçvarûpa's ein कपिञ्जल wurde?

कपिञ्जलाद (कपिञ्जल + अद) m. N. pr. eines Mannes, vgl. कापिञ्जलादि.

कपितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,1.

कपित्थ 1) m. der Baum Varâh. Bṛh. S. 54,41. Bhâg. P. 10,11,42. n. die Frucht ebend. und Kathâs. 61,49. fgg. विनिर्याति सदा लक्ष्मीर्गजभुक्तकपित्थवत् Spr. 3177. कपित्थक n. die Frucht Varâh. Bṛh. S. 57,1. — 2) m. *eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,29. 202,*a*,6. — Vgl. मह्रा°, कापित्थ, कापित्थक, कापित्थिका.

कपित्थास्य, so zu lesen.

कपिपति (क° + प°) m. *der Affen Fürst*, Bein. Hanumant's Spr. 2871.

कपिल 1) Ṛv. Prât. 17,10. ताम्रः कपिलो वार्कः Varâh. Bṛh. S. 3,23. 5,54. जलं कपिलं पुष्पेरणुभिः Kathâs. 115,146. वर्णाः कपिलधूसरः 65,162. m. *eine Mausart* Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,19 (vgl. Suçr. 2,278,3.5). *Affe* Kathâs. 107,25. 111,99. f. आ *Kuh* 108,29. 31. 33. Verz. d. Oxf. H. 35,*b*,36. 59,*a*,26. कामधेनु 26,*a*,21. — 2) *b*) MBh. 12,9600. fgg. Wassiljew 42. Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,6. 52,*b*,2. 57,*b*,22. 59,*a*,34. 60,*b*,7. 77,*a*, No. 131. 83,*b*, No. 140. 247,*a*,4. 268,*a*,36. 270,*a*,22. — *d*) मह्रीपुत्र Hariv. 12857. — 3) *e*) N. der Dâkshâjaṇî in Mahâliñga Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,5. — *g*) Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,30. 38. Kâlikâ-P. 61 im ÇKDr.

कपिलजट (क° + जटा) m. N. pr. eines Muni Kathâs. 52,248.

कपिलपञ्चरात्र Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 291,*b*,5 v. u.

कपिलपुर n. = कपिलवस्तु Wilson, Sel. Works 2,6.

कपिलरुद्र (क° + रुद्र) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,26.

कपिलशर्मन् (क° + श°) m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 112,102.

कपिलसंहिता Verz. d. Oxf. H. 77,*a*, No. 131.

कपिलाक्षी 1) मृगेर्वारु ist *Koloquinthe.*

कपिलातीर्थ Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,14.

कपिलाश्व 2) MBh. 3,13621.

कपिलाषष्ठी f. Bez. *des 6ten Tages in der dunklen Hälfte des* Bhâdrapada Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,40.

कपिलेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,33. *b*,4. 26. 34.

कपिलेश्वरदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Hall 174.

कपिल्लिका Z. 1 lies kletternden. Ratnam. 47 liest कपिवल्लिका.

कपिवल्ली Med. n. 92.

कपिवन mit dem patron. Bhauvâjana Kâṭh. 32,2. Pañkav. Br. 20, 13,4. Bhâjagâtja Nidâna 8,4. — Vgl. कापिवन.

कपिवल्लिका s. oben u. कपिल्लिका.

कपिशभ्रू (क° + भ्रू) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 73,33. 37.

कपिशावदान n. Titel eines buddhistischen Avadâna Verz. d. Oxf. H. 403,*a*, No. 6.

कपिशीर्ष Halâj. 5,2. Vgl. कपशीर्ष und u. द्रुमशीर्ष.

कपिष्ठल Verz. d. Oxf. H. 310,*a*,26. eine Autorität in der Auguralkunde Varâh. Bṛh. S. 86,1 (vgl. jedoch v. l.). °कठाः Ind. St. 3,257.

कपिस्कन्ध N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2559. प्रतिस्कन्ध ed. Calc.

कपिस्थल N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 154,*b*,17.

कपीन्द्र Bein. Sugrîva's Weber, Râmat. Up. 298.

कपीश्वर (कपि + ई°) m. *der Affen Fürst*, Bein. Sugrîva's Weber, Râmat. Up. 297.

कपीष्ट Z. 1 streiche (sic).

कपुच्छल n. *das Haar am Hinterhaupte, Schopf* Gobh. 2,9,16.

कपुष्णिका f. *Haarbüschel an der Seite des Kopfes* Gobh. 2,9,9. 11. 16.

कपोत 1) Verz. d. Oxf. H. 51,*a*,33 (von übler Vorbedeutung). 86,*b*,38. कपोताख्यान 5,*b*,17. °सिद्धि 92,*b*,43. — 2) Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,32. 202,*a*,16. *b*,18. fg. — Vgl. मह्रा°.

कपोतक 1) *Taube* Varâh. Bṛh. S. 46,68. कपोतिका Spr. 632. कपोतिकान्यायात् *nach der Weise des* (edlen) *Taubenweibchens* (das auch dem Feinde Gutes erwies; vgl. MBh. 12,5467. fgg. Pañkat. III,140. fgg.) Sâh. D. 739. — 4) f. ई *ein best. Vogel*, = श्यामा Varâh. Bṛh. S. 88,5. पोतकी v. l.

कपोतपाक urspr. *eine junge Taube.*

कपोतपालि *Fries, Corniche* (eines Tempels u. s. w.) Varâh. Bṛh. S. 56,30. = बहिर्निर्गतानि सिंहमुखानि काष्ठानि, auch = विटङ्क (vgl. कपोतपाली) Schol.

कपोतपाली Halâj. 2,148. Çiç. 3,51.

कपोतवक्र n. = कत्रारवक्र Ratnam. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कपोर m. N. pr. eines Dichters Spr. 3524, N. कपोल (कवि) v. l.

कपोल 1) करि° Spr. 107. 2521. — 3) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,264 (v. l. कपाल, कापाल). °कवि N. pr. eines *Dichters* Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,26; vgl. कपोर.

कपोलफलक am Ende eines adj. comp. f. आ Spr. 1235.

कपोलभित्ति vgl. u. भित्ति 4).

कप्यास्य vgl. u. पिशुन 2) *a*).

कप्लक s. u. कल्पक.

कफ vgl. घन°, मेघ°.

कफणि Halâj. 2,378.

कफात्मक adj. *phlegmatisch* Varâh. Bṛh. 2,10.

कफेलु nach Rûpamañgarî bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,95 m. = श्लेष्मातकतरु.

कफोणिगुडाय् (denom. von क° + गुड) *sich wie die Kugel auf dem Ellbogen* (eines Gauklers) *verhalten, wie diese in Gefahr stehen jeden Augenblick zu fallen, nichts weniger als feststehen, durchaus nicht bewiesen sein;* davon nom. act. °गुडायित n. Sarvadarçanas. 116,12.

कबन्ध 1) MBh. 3,13087 erklärt Nilak. कबन्ध durch राहु. Bez. von *96 best.* Ketu Varâh. Bṛh. S. 11,27. — 2) नृत्यत्कबन्धा adj. Kathâs. 74,285. — 3) Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,29. fg. — 4) Weber, Râmat. Up. 297. Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,5 v. u.

कबर, कबरी s. u. कवर.

1. कम् 1) Çâñkh. Br. 5,4. Pañkav. Br. 22,3,2. — 3) VS. Prât. 2,16.

2. कम् Z. 1 lies Naigh. st. Naig. 1) सध्यश्चकमानाय (= भयक्केतवे Schol.; vgl. चक्) प्रवेपनाय मृत्यवे Taitt. Âr. 3,15,3. — caus. 1) यत्र सुप्तो न कंचन

कामं कामयते Weber, Râmat. Up. 338. प्रेत्य ज्योतिष्टं कामयमानस्य AV. Prât. 4, 102. पारमैश्वर्यं कामयमाना: Sarvadarçanas. 74, 3. कामित *erwünscht* Kathâs. 57, 34. — 2) अकामान्कामयति यः कामयानान्परित्यजेत् Spr. 3366. कामित *geliebt* 1272.

— अभि, अभि कमिष्यते TBr. 2, 2, 2, 4.

— नि füge hinzu *neidisch sein* und die Stellen TBr. 1, 1, 5, 6. 4, 4, 1. निकाम: infin. Kâth. 26, 2.

— प्र, s. प्रकमन.

कमठ 1) Pañkar. 3, 2, 27. कमठी Ânandalah. 88. — 5) कमठामुखध Verz. d. Oxf. H. 78, *b*, 43.

कमण्डलु 1) Kâth. 37, 1. R. 3, 52, 9. — 3) lies *ein best. vierfüssiges Thier* st. N. pr. — Vgl. कामण्डलेय.

कमलक Z. 3 कमन्दकनीति fehlerhaft für कामन्दकि°. — Vgl. कामन्द, कामन्दक, कामन्दकि.

1. कमल 2) *e*) Bez. *eines best.* Dhruvaka (s. ध्रुवक 3.) Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — *f*) N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 79, *a*, 1. — 3) *a*) *die Blüthe des Nelumbium* (die Pflanze selbst heisst कमलिनी). Weber, Râmat. Up. 295. 323. fg. कमलान्योत्तय: Verz. d. Oxf. 122, *b*, 18. स° Kir. 5, 25. am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 103, 162. — *b*) Kir. 5, 25. — *g*) Bez. *einer best. Constellation* (= पद्म) Varâh. Bṛh. 12, 5. — 5) *a*) Spr. 3661. 4708. Spr. गतप्राय: im 4ten Th. Gît. 1, 17. Kathâs. 115, 103. Brahmavaiv. P. 3, 22, 2. आधिपत्यकमलातिचञ्चला Kâçikh. 15, 34 bei Aufrecht, Halâj. Ind. Verz. d. Oxf. H. 46, *a*, 46. N. der Dâkshâjaṇî in Kamalâlaja 39, *b*. 4. — *d*) *Orange* (vgl. 2. कमल) Tantrasâra im ÇKDr. — *e*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2627.

2. कमल vgl. कामला *Gelbsucht.*

कमलगर्भ (1. क° + गर्भ) m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 73, 417.

कमलज (1. क° + 1. ज) m. Bein. Brahman's Varâh. Bṛh. S. 98, 4. 99, 1. 4. Kathâs. 115, 156.

कमलदलविमलनक्षत्रराजसंकुसुमिताभिज्ञ m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 253.

कमलदेव m. N. pr. eines Mannes Hall 134.

कमलनयन m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 9.

कमलनाभ m. Bein. Vishṇu's Bhâg. P. 4, 30, 25. 10, 72, 4. — Vgl. पद्मनाभ.

कमलभवन m. Bein. Brahman's Spr. 4705. — Vgl. कमलसंभव, पद्मभव u. s. w.

कमलमति (1. क° + मति) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 72, 24.

कमलयोनि Varâh. Bṛh. S. 5, 2.

कमललोचना (1. क° + लोचन) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 123, 252.

कमलवती N. pr. einer Princessin Kathâs. 52, 367.

कमलवर्मन् (1. क° + व°) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 56, 4.

कमलशील (1. क° + शील) m. N. pr. eines Gelehrten Wassiljew 295. 319. 324.

कमलषष्ठी f. Bez. *eines best. sechsten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 39.

कमलसप्तमी f. Bez. *eines best. siebenten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 41, *a*, 18.

कमलाकर 2) Personenname Kathâs. 71, 67. 95, 19. Auch °भट्ट, भट्ट°, °पूर्त, °शर्मन् an den angeführten Stellen. — 3) N. pr. eines Tîrtha: °तीर्थयात्रा f. Titel eines Buches Hall 177. — Vgl. दान°, पूर्त°.

कमलाक्ष (1. कमल + अक्ष *Auge*) 1) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 7. — 2) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2624.

कमलातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77, *a*, 21.

कमलापात m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 143, *a*, No. 292.

कमलाभक्त (1. क° + भक्त) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, N. 1.

कमलायुध (1. कमल + आ°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, *b*, 27.

कमलालय N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39, *a*, 4.

कमलासन Halâj. 1, 7. Kumâras. 7, 70. n. *eine Lotusblume als Sitz* Weber, Râmat. Up. 323. fg. *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 236, *a*, 34. — Vgl. पद्मासन.

कमलिनी zunächst *Lotuspflanze.* Kathâs. 58, 114. °कान्त Beiw. der Sonne 121, 245. Z. 4 ist Megh. 90 zu streichen; vgl. स्थल°.

कमलोदय (1. कमल + उ°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 69, 161.

कमलोद्भव (1. कमल + उ°) m. Bein Brahman's Kathâs. 121, 9.

कमितर् *Geliebter* Halâj. 2, 342.

कमुञ्जा s. u. कमुञ्ञा.

कमुञ्ञा f. = केशपङ्क्ति *Schopf* nach Mâdhava. दक्षिणत: कमुञ्ञा (कमुञ्जा Laugâkshi in Saṁsk. K. 111, *a*. = शिखा ebend.) वसिष्ठानामुभयतो ऽत्रिकाश्यपानाम् Verz. d. Oxf. H. 268, *b*, 18. — Vgl. कपुच्छल, कपुच्छिका.

कम्प्, कम्पते मही *die Erde bebt* Varâh. Bṛh. S. 17, 16. कम्पित 2) Tattvas. 11.

— आ caus. आकम्पित Varâh. Bṛh. S. 32, 3. 53, 114.

— परि caus. *erzittern machen, schütteln* Bhâg. P. 10, 15, 29.

— संपरि caus. dass. ebend. 28.

— प्र vgl. प्रकम्प fgg.

— संप्र *erzittern:* संप्राकम्पन्त Kâth. 25, 6.

— वि 1) अविकम्पित *nicht zitternd, unbeweglich* Kathâs. 60, 183.

कम्प vgl. क्षिति°, निष्कम्प, भू°, भूमि°, मही°.

कम्पन 4) *a*) उल्काश्च शतश: पेतु: सनिर्घाता: सकम्पना: *mit einem Erdbeben verbunden* MBh. 5, 7239. = सविद्युत: Nîlak. — *c*) Tarkas. 9. — Vgl. ख°.

कम्पिन् *zitternd* Kathâs. 72, 20.

कम्पिल auch ein anderer Name Lavaṇa's (vgl. कम्बल = लवण ebend. 325) Wassiljew 200. Z. 5 lies गण्डारोचनिका und vgl. noch काम्पील.

कम्बल 1) Kathâs. 64, 118. 120. °द P. 3, 2, 3, Sch. Vgl. पाण्डु°, मेष°. — 2) Varâh. Bṛh. S. 61, 12. — 5) N. pr. eines Nâga Mârk. P. 23, 49. fgg. Verz. d. Oxf. H. 43, *b*, N. N. pr. eines Lehrers, = लवण (vgl. कम्पिल = लवण) Wassiljew 325. — 7) n. N. pr. eines Varsha in Kuçadvîpa MBh. 6, 454.

कम्बलवाह्य m. = कम्बलिवाह्यक Halâj. 2, 289.

कम्बलिन् wird, wie Aufrecht in Halâj. Ind. mittheilt, als *Ochs* (*mit einer Wamme versehen*) gedeutet.

कम्बलेश्वरग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Râǵa-Tar. 8,254.

कम्बलोदरि m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,1.

कम्बु 1) कम्बूंश्च तारानधमन् Bhaṭṭ. 3,34. ग्रीवा कम्बुनिचिता Varâh. Bṛh. S. 70,5. रेखात्रयाङ्किता ग्रीवा कम्बुग्रीवेति कथ्यते Halâj. 2,362. कम्बुग्रीव adj. Varâh. Bṛh. S. 68,32. 69,27.

कम्बुकेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,27.

कम्बुग्रीव m. Kathâs. 60,169.

कम्बूक, °का: शरभृष्टय: Çântikalpa 15.

कम्बोज 1) Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,40.

कम्बोजमुण्ड vgl. u. काम्बोज 2) *a*).

कम्र 1) Halâj. 2,226. *verliebt* Bhaṭṭ. 4,20. 7,24. — 2) Mâlatîm. 152, 14. पीनस्तनस्थितताम्रकमवस्त्रेव वारुणी Spr. 3658.

कम्वत् Kâtj. Çr. 21,3,21.

कयाधु = कयाधू Schol. zu TBr. 1,5,9,1. — Vgl. कायाधव.

कयाशुभीय (von कया शुभा, dem Anfang von ṚV. 1,165) n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 21,14,5. अगस्त्यस्य °यं शस्पम् Kâṭh. 34,4.

कय्यट = कैय्यट, कैयट Hall 164.

1. कर्, कुर्मि R. 7,78,20. 4) प्रमदाविग्रहं कृत्वा *Frauengestalt annehmend* R. 2,91,49. यस्मिन्नात्मभुवः परो ऽपि पुरुषश्चक्रे भवायास्पदम् *in dem* Vishṇu *seinen Sitz nahm um geboren zu werden* Çâk. 186. — 7) विमुक्तकवचस्तत्र वध्यमानो ऽपि रावणि: । त्रिदशैः सुमहावीर्यैर्न चकार च किं च न ॥ so v. a. *er machte sich Nichts daraus* (किंचन किमपि भयमित्यर्थ: Schol.) R. 7,29,23. — 8) तत्कार्मुकम् — न शेकुर्मनसापि कर्तुम् so v. a. *spannen* MBh. 1,7022. — 9) स तथेति ततः कृत्वा (कृत्वा अङ्गीकृत्येत्यर्थ: Schol.) राघवं वाक्यमब्रवीत् «*so sei es*» *sagend* R. 7,38,6. 6,82,56. अथोलूकस्य भवनं गृध्रः पापविनिश्चयः । ममेदमिति कृत्वासौ कलहं तेन चाकरोत् 7,59,2,3. — 10) बह्वो: समा अकरमन्तरस्मिन् ṚV. 10,124,4. — 12) रत्नाकरः किं कुरुते स्वरत्नैर्विन्ध्याचलः किं करिभिः करोति Spr. 2584. — 13) कुर्मः किल्विषमेतदेव हृदये कृत्वा *wenn wir nur daran denken* Spr. 3948. in der Sprache der Sûtra = आसादय् Schol. zu Kâtj. Çr. 4,4,9. — 15) Z. 14 streiche 186. — 25) हा कथं नु करिष्यामि भर्तुस्तस्मादहं विना so v. a. *wie wird es mir ergehen?* R. 7,24, 14. — caus. vom desid. ungenau st. desid. vom caus. *Etwas thun zu lassen beabsichtigen:* किंचिच्चिकीर्षयन् Bhâg. P. 10,48,12. = कारयितुमिच्छन् Schol. — intens. Z. 3 füge ṚV. 3,58,9 nach P. 7,4,65 hinzu.

— व्यति (ungenau st. अतिवि) pass. *eine grosse Veränderung an sich erfahren, in grosse Aufregung gerathen* Bhâg. P. 11,11,15.

— अधि 1) वैद्यसांवत्सराचार्याः — अधिकृताश्चरा: *als Späher angestellt* Spr. 2900. अर्थी समर्थो विद्वानधिक्रियते Sarvadarçanas. 124,16. — 2) *Etwas zum Gegenstand der Behandlung machen:* योगानुशासनं शास्त्रमधिकृतं वेदितव्यम् Sarvadarçanas. 158,22.

— अनु 1) vgl. Spr. 1427. — 2) *es Jmd* (gen.) *gleichthun:* अनुकुरुतः खलसुजनावग्रिमपाश्चात्यभागयोः सूच्याः Spr. 3480. *es Jmd* (acc.) *nachmachen* Bhâg. P. 11,22,52. — अनुकृत Pañkat. III, 270 wohl fehlerhaft für अधिकृत; vgl. Spr. 2186. — caus. Bhâg. P. 11,22,52.

— अप 2) mit dem gen. der Person Bhâg. P. 10,44,5. mit dem loc.: स्वल्पमप्यपकुर्वन्ति ये पापाः पृथिवीपतौ Spr. 3334. किमिव बत नात्मन्यपकृतम् Spr. अनावर्ती im 4ten Th. mit dem acc.: तं तु भीमभटं श्वेष्ठं सर्वस्वापहारमपाकरोत् *er strafte ihn der Art, dass er ihm Alles fortnahm,* Kathâs. 74,60. कृतापकृतस्य *gut gethan und verfehlt* Spr. 3874.

— प्रत्यप vgl. प्रत्यपकार.

— अपि *zurechtmachen, passend herrichten* TBr. 1,4,2,3. Pañkav. Br. 13,5,5. TS. 6,6,2,1. auch wohl 2,6,2,1.

— अव *nach unten thun, — richten:* मूले ह्यवकृते सदा सिक्ते (lies सिक्ते सदा des Versmaasses wegen) प्रक्षालवारिणा Kathâs. 94,44. Vielleicht अवाक्कृते oder अवक्षिते zu lesen.

— आ 3) *Jmd Etwas anthun:* पराकृतं कर्म *von einem Feinde angethan* Varâh. Bṛh. S. 3,15.

— अन्वा *mitgeben:* दुक्तिं उद्यमानायै Çâṅkh. Br. 8,1.

— अपा 1) nach Weber Kâtj. Çr. 22,5,15. 17 und Pañkav. Br. 17,11, 2 *zum Geschenk absondern;* vgl. Ind. St. 5,407.

— उपा 4) उपाकर्तुम् *an Etwas gehen* Bhâg. P. 3,6,35 erklärt der Schol. durch साकल्येन निरूपयितुम्.

— प्रत्युपा vgl. प्रत्युपाकरण.

— समुपा, Nîlak. erklärt समुपाकृत्य durch प्रसाद्य.

— निरा 2) *Jmd abweisen, zurückweisen, beseitigen* Kathâs. 58,6. 60, 159. *verjagen:* तन्निराकुरु देशात्तं देहाद्व्याधिमिवात्मजम् 70,11. निराकृत *verdrängt* ṚV. Prât. 11,30. — 5) Sarvadarçanas. 72,7.

— प्रा *wegtreiben* Kâṭh. 29,2. 30,10.

— व्या 1) Comm. zu TS. 1,23,4 v. u. व्याकरोन्नामरूपे Sarvadarçanas. 51,13. — 2) आकालिकाशब्दार्थो व्याकृत एव Kull. zu M. 4,105.

— उप 2) *Etwas fördern* Sâh. D. 631. — 7) *b*) दारिद्र्योपस्कृत (so die ältere Ausg.) so v. a. *ein Bettler* Sâh. D. 173,14. — *d*) Z. 2 lies *Sorge* st. *Sage.* — Vgl. निरुपस्कृत.

— प्रत्युप vgl. प्रत्युपकार fgg.

— निस् 2) Z. 5 lies अनिष्कृतैनस्. — 5) TBr. 1,4,2,4. — 6) *vergelten:* एतदेव हि सच्छिष्यैः कर्तव्यं गुरुनिष्कृतम् *Vergeltung* (= प्रत्युपकार Schol.) Bhâg. P. 10,80,41.

— विनिस् caus. *herstellen —, ausbessern lassen:* पानम् Kauç. 77.

— परा *beseitigen* (als etwas Falsches) Sarvadarçanas. 156,22.

— परि 1) नालीढया परिकृतं भक्तयीत MBh. 13,5044, ed. Bomb.; der Schol. dagegen hat die Lesarten नालीढया परिकृतं und नालीढं नापरिक्षितं vor Augen gehabt. Hier seine Erklärungen: आलीढया रजस्वल्या परिकृतं संपादितम् (also = परिष्कृत), आलीढं गवाद्याघ्रातं अपरिक्षितं परिषेचनहीनम्. — Vgl. परिकर, परिकर्तर्, परिकर्मन्.

— प्र 1) स्वार्थं प्रकुर्वन्ति परस्य चार्थम् *betreiben* Spr. 4311. सद्भिः सङ्गं प्रकुर्वीत *Umgang haben mit* 3148. — 3) *abthun, tödten* (vgl. 4. कर्): पश्यवश्यं प्रकर्तव्यं पितॄनुद्दिश्य साधिमाम् । प्रकुर्वेमिह्रि गां सम्यक्सर्व एव समाहिताः ॥ Hariv. 1195. fg. (व्याधाः) तावन्मात्रं प्रकुर्वन्ति यावता प्राणधारणम् 1204. — 5) एको धर्मे प्रकुरुते मनः R. ed. Bomb. 6,6,9. — 11) füge bei *zum Gegenstand der Besprechung machen.*

— विप्र Bhâg. P. 10,67,15 (med.). विप्रकृतं कर्म *eine Angelegenheit, die auf Hindernisse gestossen ist,* Spr. 4048. — Vgl. विप्रकार u. s. w.

— प्रति 2) कृते प्रतिकृतं प्राज्ञैः प्रतिनिर्यातनं स्मृतम् Halâj. 4,80. — Vgl. कृतप्रतिकृत, प्रतिकार u. s. w.

— वि 1) विकृत Varâh. Bṛh. S. 30,9. °गति 3,5. अविकृतगति 4,31. 9,

15. *unnatürlich:* युवत्य: Spr. 3642. *entstellt, widerlich:* कैवर्त 4101. — 8) Kathâs. 106,158. Füge bei *abfallen, abtrünnig werden.* — 9) *vertreten:* स होतारं विकरोति Schol. zu Kâtj. Çr. 5,5,27. — Vgl. विकार u. s. w.

— सम् 2) *grammatisch zurechtmachen, bilden* Sarvadarçanas. 135,17. — 3) पितृवेश्मनि या कन्या रजः पश्यत्यसंस्कृता *ungetraut, unverheirathet* Spr. 1777. Sp. 98, Z. 5 lies संस्क्रियते. — 4) विक्रीतं निजमात्मानं वस्त्रैः संस्कुरुते जडः Spr. 2785. Z. 9 von der Sprache gebraucht sowohl *schmuck*, als auch *gebildet, fein.* — caus. 1) याम्याङ्लौकिकीं संस्थां हतानां समकारयत् Bhâg. P. 10,44,49. पुत्रयोः समकारयत् । पुरोधसा ब्राह्मणैश्च यथावद्द्विजसंस्कृतिम् ॥ 45,26. — Vgl. संस्कर्तर् u. s. w.

— प्रतिसम् 2) Verz. d. Oxf. H. 176, *b*, No. 401.

2. कर्, partic. चकृत्त् ṚV. 10,95,12. fg.

— प्र vgl. प्रकीर्ति.

3. कर् 1) *aufschütten:* सेतुम् Kâth. 28,4. — 2) कीर्ण *verstopft* Spr. 2411.

— अप 3) अपस्किरमाणाविष्किर Uttararâmaé. 31,1 (40,13).

— अभि Z. 2 lies जालैरभ्य° mit der ed. Bomb.

— अव 2) TBr. 2,5,5,3. — 3) अवकीर्ण = अवध्वस्त Halâj. 4,29. पाशावकीर्ण *in der Schlinge steckend* Spr. 1108.

— अन्वव Z. 2 अन्ववकीर्येत् auch die ed. Bomb.

— व्यव *überschütten, beschütten* Bhâg. P. 10,27,25.

— आ 2) Varâh. Bṛh. S. 43,25. fg. पङ्कपांशुजलाकीर्ण (सैन्य) Spr. 4189. आकीर्णे *an einem zahlreich besuchten Orte, im Beisein vieler Menschen* 3862.

— अवा, अवाक° fehlerhaft, wie schon das Metrum zeigt.

— पर्या vgl. पर्याकुल; — प्रा vgl. प्राकारक.

— व्या, दीपः — व्याकीर्णार्चिः *zerstreut, auseinandergeworfen* Varâh. Bṛh. S. 84,1.

— उद् 2) *aufwühlen* Varâh. Bṛh. S. 89,9. — 3) Schol. zu Naish. 22, 47. मून्यः स्तब्धः तृणं सो ऽपि स्तम्भोत्कीर्ण इवाभवत् *wie aus einem Pfosten geschnitten, wie eine Statue von Holz* Kathâs. 123,137.

— परि streiche परिकर am Ende.

— प्र 1) füge *aussäen* hinzu. प्रकीर्णविषयारण्ये *im Walde der umherliegenden d. i. mannichfachen Sinnesgegenstände* Spr. 4572. — Vgl. प्रकर, प्राकार.

— वि 3) दूर्वादिविकीर्णभूमौ Spr. 1391. — 4) विकरिष्यति = विगर्हिष्यति Schol.

— प्रवि Spr. 2586. प्रविकीर्णकामा *mit allerhand Männern der Liebe pflegend* Varâh. Bṛh. 24,4.

— सम् 3) संकीर्ण *durch Brunstsaft besudelt, brünstig* (von einem Elephanten) Spr. 2095 (= उच्छृङ्खल Schol. zu Kâm. Nîtis.). 2158, v. l. nach Varâh. Bṛh. S. 67,3. fgg. *ein Elephant mit best. Merkmalen.*

4. कर्, hierher gehört auch कृव् (हिंसाकरणयोश्च) Dhâtup. 15,89.

1. कर 2) *c*) *Scheere eines Krebses* Hit. 114,14. — *d*) *das* Nakshatra Hasta Varâh. Bṛh. S. 71,9.

करक 1) Hariv. 7836, wo die neuere Ausg. करकान् st. करकाम् liest. — 2) R. ed. Bomb. 3,29,5; vgl. u. ब्राह्मण 3) *b*). करका Kathâs. 109,52.

करकचतुर्थी f. Bez. *des 4ten Tages in der dunklen Hälfte des* Âçvina: °व्रत Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,28.

करकच्छपिका (1. कर + क°) f. Bez. *einer best. Fingerverbindung* Kâlikâ-P. 56 im ÇKDr. — Vgl. पाणिकच्छपिका.

करकृतात्मन् (1. कर - कृत - आ°) adj. so v. a. *aus der Hand in den Mund lebend, bettelarm* MBh. 13,1625.

करग्रह auch *das Erheben von Abgaben* Ǵjot. im ÇKDr.

करघाट m. *ein best. giftiger Baum* Suçr. 2,231,14. 232,2.

करङ्क 1) Kathâs. 52,159. 74,286. 103,10. — 2) Hâla 163. — Vgl. जाल°.

करज vgl. घृत°.

करञ्जेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,15. *b*,14.

करट 1) *a*) *Schläfegegend bei einem Vogel, Zügel* Varâh. Bṛh. S. 45,3. — *b*) रटतः करटाः कटु Kâçikh. 68,53. करटो रारटीत्येषः 56,26 bei Aufrecht, Halâj. Ind. करटी f. Hâr. 251. — *h*) N. pr. *eines königlichen Geschlechts* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,4. — 3) adj. *dunkelroth* Varâh. Bṛh. S. 61,2. 6.

करटक 2) Kathâs. 60,19.

2. करण 2) *b*) Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,9. fg. stehen unter den Schreibern oben an 342,*a*,6. fgg. — 3) *d*) (गयाम्) यत्रासौ प्रथितो लोकेष्वक्षय्यकरणो वटः *der Feigenbaum mit den unvergänglichen Organen* MBh. 13,4253. *Zaubermittel:* °प्रयोग Kathâs. 44,151. 49,147. — *i*) द्वे करणे (nämlic संवृतविवृते) VS. Prât. 1,11. त्रिस्थानकरणान्वित R. 7,71,15. त्रीणि स्थानानि उरःकण्ठशिरांसि तेषु करणं मन्द्रमध्यतारभेदेनोच्चारणम् Sch. — *k*) इतिकरण ist masc.; vgl. Schol. zu ṚV. Prât. 1,10. 14 und नामकरण. — *m*) vgl. Weber, Ǵjot. 27. Colebr. Misc. Ess. II, 364. Varâh. Bṛh. S. 96,1. 99,3. fgg. Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,21. — *n*) *Berechnung* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4. 6. Bhaṭṭotp. zu Varâh. Bṛh. 8,10. insbes. *astronomische Berechnung, mathematische Astronomie* Varâh. Bṛh. S. 1,10. 5,18. 17,1. 24,5. Varâhamihira's Werk ist ein करणं ग्रन्थानाम्; das Wort करण hat an allen angeführten Stellen die Bed. *Berechnung;* vgl. Kern in Ind. St. 10,161 und in Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 24. — *r*) Titel eines zum Çaivadarçana gehörigen Werkes Hall 163. Sarvadarçanas. 84,8 (vgl. किरण). — 4) *b*) Sûrjas. 3,30. — *c*) Bez. *einer best. Fingerstellung* Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,23. — *d*) *ein best. Maass* Schol. zu Kâtj. Çr. 5,3,33. 19,2,2. — *e*) *Winkel* (vgl. karaṇa im Zend) Mahîdh. zu VS. 35,1.

करणग्राम (2. क° + ग्राम) m. *die Gesammtheit der Sinnesorgane* Halâj. 5,25.

करणाट N. pr. *einer Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,4 v. u.

करणाब्द m. pl. *die bei astronomischen Berechnungen gebrauchten Jahre* d. i. *Jahre nach der* Çâka-*Aere* Bhaṭṭotp. zu Varâh. Bṛh. 8,10.

करणिन् m. N. pr. *eines Lehrers* Verz. d. Oxf. H. 234,*a*, N. 1.

करण्ड 1) करण्डानां च हारिणः Hariv. 11192. करण्डानां करीषाणामिति प्राच्यः स्नानसामग्रीभाजनानां वंशमयानामिति वा Schol. *Kästchen, Juwelenkästchen:* मरकत° Ânandal. 95. करण्डी f. *eine Art von Blumenkörbchen* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,128.

करण्डक, f. करण्डिका dass. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,128. रत्नाभरणसंपूर्णा *Körbchen, Kästchen* Kathâs. 65,105. — Vgl. पुष्पकरण्डक, भ्रमर°, मत्स्यकरण्डिका.

करण्डव्यूह, का° Verz. d. Oxf. H. 403,*a*, No. 1.

करतल, °तलीकृत *auf die flache Hand gelegt* so v. a. *klar vor Augen*

liegend, ganz verständlich Verz. d. Oxf. H. 250, *a*, 7.

करतला f. *Messer* Kathâs. 53, 91. 109. 148. 78, 10. 36. 69. 93.

करताल *mit den Händen geschlagener Tact;* am Ende eines adj. comp.: सद्रत्नकङ्कणक्वाणवितीर्णकरतालिका Kathâs. 120, 106.

करथ m. N. pr. eines alten Arztes Verz. d. Oxf. H. 22, *a*, 1 v. u.

करद, करदीकृत Kathâs. 120, 77.

करपत्र 1) विदारयामास मूर्धानं करपत्त्रेण दारुवत् Kâçikh. 8, 60 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

करबक m. *ein best. Vogel,* = करायिका Varâh. Bṛh. S. 88, 4.

करबाल 1) Mâlatîm. 159, 9.

करभ 1) *b*) करभोरू P. 4, 1, 69, Sch. — *c*) Varâh. Bṛh. S. 3, 35. 16, 30. Spr. 1204. Verz. d. Oxf. H. 122, *b*, 18. 339, *b*, 17. — *g*) *Hüfte* (कटि) Gaṭâdh. im ÇKDr. — *h*) °ग्राम = करभक N. pr. eines *Dorfes* Kathâs. 108, 30.

करभक m. N. pr. eines Dorfes Kathâs. 108, 28. करभग्राम 30.

करभग्रीव (क° + ग्रीवा) m. N. pr. einer Festung im Vindhja Kathâs. 102, 33. 55.

करभाजन Bhâg. P. 11, 2, 21.

करमध्य m. *ein best. Gewicht,* = कर्ष Çârṅg. Saṁh. 1, 1, 17.

करमन्द m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155, *b*, 11.

करमरिन्, lies करमरी f. (vgl. वन्दी) und füge Hâla 54. 55 hinzu.

करमर्दा f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 65, *b*, 31.

करमुक्तेश्वर N. pr. eines Heiligthums Verz. d. Oxf. H. 148, *b*, 27.

करम्ब 2) Halâj. 4, 56.

करम्बित, मधुकरनिकरकरम्बितकोकिल Gît. 1, 27.

करम्भ 1) *d*) Vater des Asura Mahisha Verz. d. Oxf. H. 46, *b*, 11.

करम्भक 3) m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 59, 14. — 4) n. *ein in verschiedenen Provincialsprachen abgefasstes Schriftstück* (*Gemisch*): करम्भकं तु भाषाभिर्विविधाभिर्विनिर्मितम् Sâh. D. 571.

करम्भवालुका (क° + वा°) f. *heisser Sand als Grütze,* Bez. einer best. Hölle Mârk. P. 14, 88; vgl. °तापाः M. 12, 76. °वालुकास्तप्ताः (so die ed. Bomb.) MBh. 18, 50.

करम्भिन् vgl. करवीर°.

करविन्द m. N. pr. eines Mannes Hall 169.

करविमुक्ति f. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 276, *a*, 14.

करवीर 1) *a*) Varâh. Bṛh. S. 50, 21. °पत्त्र 7. Verz. d. Oxf. H. 195, *a*, 30. 324, *a*, 2. 26. °व्रत n. Bez. *einer best. Begehung* 34, *a*, 20. — *h*) Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 17. °पुर 16, *b*, 5.

करवीरक 5) *ein best. Theil des Gesichts* (= मूषक Schol.) Varâh. Bṛh. S. 58, 13.

करवीरकरम्भिन् (क° + करम्भ) n. N. pr. eines Waldes Hariv. 8954. करवीराकर die neuere Ausg.

करवीराकर s. u. करवीरकरम्भिन्.

करशित Auseinanderreckung von कर्शित *abgemagert* Bhâg. P. 10, 90, 23.

करशीकर, °सीकर Halâj. 2, 61. Pârçvanâthak. 1, 30 ebend. Ind.

करस्वामिन् N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 4.

करस्फोट 2) n. Halâj. 2, 28.

करस्फोटक 3) *eine Verbindung von sechs* Çloka, *durch welche ein und derselbe Satz durchgeht,* Schol. zu Kâvjâd. 1, 13.

कराग्र (1. कर + अग्र) n. *die Spitze des Elephantenrüssels* Halâj. 2, 64.

करापात (1. कर + आ°) n. *das Sinken der Strahlen, Untergang* (der Sonne) Varâh. Bṛh. S. 27, 5.

करामलक, °वत् Sarvadarçanas. 98, 4 = हस्तामलकवत्, s. oben u. आमलक.

करायिका Varâh. Bṛh. S. 88, 4. 16. 95, 1.

करारिन् m. pl. Bez. einer die Devî verehrenden Secte Wilson, Sel. Works 1, 32. 264.

कराल 1) °लोचन Bhâg. P. 7, 8, 30. *den Mund weit aufsperrend* Çikshâ 19 in Ind. St. 4, 268. = विशाल Halâj. 4, 68. सेना *Schauder erregend* Bhâg. P. 10, 71, 14. Kathâs. 102, 8.

करालजनक (क° + ज°) m. N. pr. eines Fürsten, der auch einfach जनक genannt wird, MBh. 12, 11220. fgg.

करालाक्ष (कराल + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2563.

करिकणा f. = °वल्ली Med. j. 41.

करिक्र adj. vom intens. von 1. कर्; s. घृङ्करिक्र.

करिक्रत m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vâtaraçana, Verfassers von RV. 10, 136, 5.

करिपिप्पली *Piper Chaba* H. an. 2, 374.

करिमकर (करिन् + म°) m. *ein best. Seeungeheuer* Halâj. 3, 38.

करिमण्डित (करिन् + म°) adj. *geschmückt mit Elephanten;* n. N. pr. eines Waldes Kathâs. 70, 40.

करिवैजयन्ती (करिन् + वै°) f. *eine auf einem Elephanten befestigte Fahne* Halâj. 5, 17.

करिहस्त (करिन् + हस्त) m. Bez. *einer best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202, *a*, 23.

करीति MBh. 6, 351.

करीमाणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 20. — Vgl. किरीमाणा.

करीर 1) n. pl. Kâṭh. 11, 10 in Ind. St. 3, 468. — 5) = करीरा *a*) Halâj. 2, 68.

करीरक n. *Kampf, Schlacht* Halâj. 4, 76.

करीष m. N. pr. eines Berges Verz. d. Oxf. H. 251, *b*, 14. — Vgl. कारीष, कारीषि.

करुण 1) auch *mitleidig* Bhâg. P. 10, 22, 21. 32, 18. 33, 21. — 2) *a*) Verz. d. Oxf. H. 130, *a*, No. 236. — 3) Verz. d. Oxf. H. 230, *b*, 24. °रस 122, *b*, 19.

करुणवेदिन् vgl. कारुण्यवेदिन् unter कारुण्य.

करुणाकर m. N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 148, *a*, 27.

करुणेश्वर n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71, *b*, 1 v. u.

करूष Z. 4 MBh. 2, 577 aus metrischen Rücksichten. — Vgl. निष्करूष.

करेड्या N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 3 v. u.

करेणु 1) f.: साम्ना ते ऽपि निगृह्यन्ते गजा इव करेणुभिः Spr. 1108. करेणुका Kathâs. 52, 353. 67, 8. 68, 28. — 3) न गण्डिकाकारयोगं करेणुं न चारिसोमं प्रपिबामि वज्रे sagt Indra MBh. 14, 247. अणुं सूक्ष्मं करे कुर्वे (also करे ऽणुं), करेणोति पाठे करोमीत्यध्याहारः Nilak.

करोटि Z. 1 füge 2) nach करोट hinzu. Halâj. 3, 11. नृकरोटी तव परि-

करः MAHIMN. ST. 24. त्वत्कपठे नकरोटीयम् KÂÇIKH. 73,137 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. करोटीषु so v. a. मूर्धसु RÂGA-TAR. 6,157. — Auch = करोट 1) in °शिरस् adj. VARÂH. BRH. S. 68,79.

करोटिक an der angeführten Stelle am Ende eines adj. comp. geht auf करोटि *Schädel, Kopf* zurück.

करोटेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,25.

करोष्टी vgl. खरोष्टि.

कर्क 1) *a*) f. कर्का KATHÂS. 121,278.

कर्कचण्डेश्वरीतत्त्व n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 321,*a*, No. 761.

कर्कचिर्भिटा f. = चिर्भिटा RÂGAN. im ÇKDR. u. d. letzten Worte.

कर्कट UǴǴVAL. zu UNÂDIS. 4,81. — 1) *a*) *der Krebs im Thierkreise* VARÂH. BRH. S. 5,38. BRH. 1,11.22,2.23,7. — *g*) Bez. *einer best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,33. 202,*b*,26. — 3) *a*) vgl. कुलीराद्ध. — *b*) कर्कटीफल = उर्वारु Schol. zu PAŃḰAV. BR. 9,2,19. — *c*) lies *heptaphyllum*. — *d*) zu streichen und die Stelle unter *e*) zu stellen; vgl. Spr. 5273. — *f*) N. pr. einer Râkshasî: °राक्षसीप्रश्नयुपाख्यान Verz. d Oxf. H. 354,*a*,22.

कर्कटक 1) *e*) Bez. *einer best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,18.

कर्कटपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,1 v. u.

कर्कटशृङ्गी Z. 1 lies कासनाशिनी.

कर्कटिका 1) KATHÂS. 123,32. फलं कर्कटिकाम् 44. °फल BHÂG. P. 10, 37,9. °फलं हि पक्कं सद्यत्पन्तं विदीर्णं भवति Schol.

कर्कटेलु vgl. कार्कटेलव.

कर्कटेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,39.

कर्कन्धु 1) KÂTH. 12,10. कर्कन्धूफल Spr. 2213. — 3) कर्कन्धुर्नष्टकूपः स्यादिति सुभूतिः UǴǴVAL. zu UNÂDIS. 1,28.

कर्कर 1) f. श्रा GIT. 12,29. — 3) wohl in dieser Bed., aber als m. ÇATR. 14,329.

कर्करि 2) कर्करीं तोयपूरिताम् ÇÂRADÂTIL. bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. — Vgl. घाटकर्करी.

कर्कश 3) f. श्रा N. pr. einer Apsaras MÂRK. P. 1,33.

कर्कि, कर्किन् VARÂH. BRH. S. 41,4. 42,5. BRH. 11,9. 18,18. Demnach wohl auch कर्किन् (nicht कर्कि) anzunehmen 1,10. 5,10. 23,9.

कर्केतन *Katzenauge* (eine Varietät des Gemeinen Quarzes) VARÂH. BRH. S. 80,4. Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,13. RATNAPARÎKSHÂ 33. कर्केटन MADHJAM. 17. vielleicht aus *Chalcedonius* entstanden.

कर्कोट 1) N. pr. eines Schlangendämons WILSON, Sel. Works 2,23. 32. — Vgl. कार्कोट.

कर्कोटक 1) *b*) N. pr. eines Schlangendämons Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,39. — Vgl. कार्कोटक.

कर्चरिका f. *eine Art Gebäck* PÂKARÂǴEÇVARA im ÇKDR.

1. कर्ण 1) कर्णगृह्य KÂTH. 23,10. — 3) पशवो वा एतस्याः कर्णाः KÂTH. 21,9; vgl. पशवो वै कर्णकाः ÇAT. BR. 9,2,3,40. Füge *Oehr, Oese* hinzu; auch am Joch Comm. zu TS. 1,427,5. — 4) श्रकर्णा नौरिवाम्भसि R. GORR. 2,82,6. — 5) es ist wohl सुवर्णालु gemeint. — 7) SÛRJAS. 2,41. 51. GOLÂDHJ. 5,16. 36. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 8,5,11. — 8) N. pr. eines Fürsten, Sohnes des Râmaḱandra und Vaters des Ratnasena, Inschr. im Journ. of the Am. OR. S. 7,5, Çl. 8. Vaters des Viçokadeva Verz. d. Oxf. H. 280,*b*,1.

कर्णक 1) सकर्णका adj. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 6,5,7. 18,4,6. — 3) Bez. *einer Art von Fieber* Verz. d. Oxf. H. 319,*a*,1. fgg. *b*, No. 758. *einer Krankheit des Holzes* (दारुस्फोटो रोगः) Schol. zu KÂTJ. ÇR. 18,4,6.

कर्णकवत् lies *mit seitlichen Hervorragungen —, Handhaben u. dgl. versehen* und füge bei KÂTH. 21,9.

कर्णक्रोश (1. कर्ण + क्रोश) m. *Ohrensausen* GOBH. 3,3,27.

कर्णगृह्य s. u. 1. कर्ण 1).

कर्णजप KATHÂS. 60,54.

कर्णजाह MÂLATIM. 76,10.

कर्णता (von 1. कर्ण) f. *das Ohrsein*: न ज्ञाने — सर्वाण्यङ्गानि किं यान्ति नेत्रतामुत कर्णताम् Spr. 1379.

कर्णदेव m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 214,*a*,38.

कर्णधारक m. = कर्णधार HALÂJ. 3,33.

कर्णपत्त्रभङ्ग (1. कर्ण + पत्त्रभङ्ग) m. pl. *verschiedene Arten die Ohren zu schmücken*, unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,5.

कर्णपाली = °पालि VARÂH. BRH. S. 51,9.

कर्णपिशाची (1. कर्ण + पि°) f. N. pr. einer best. Göttin: °मन्त्रः Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,2.

कर्णपूर 1) KATHÂS. 72,27 (neutr.). 103,204. BHÂG. P. 10,23,23. °पूरीकार SÂH. D. 333,12. — 3) so oder कवि° N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 209,*b*, No. 492. fg. 212,*a*,10. कवि° Verfasser des Ḱaitanjaḱandrodaja.

कर्णपूरण m. = कर्णपूर 3) Verz. d. Oxf. H. 209,*b*, No. 492.

कर्णप्रयाग Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,36.

कर्णप्राधेय m. pl. N. pr. eines Volkes MÂRK. P. 58,31. — Vgl. कर्णप्रावेय.

कर्णप्रावरण, f. श्रा N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2643. — Vgl. प्रावारकर्ण.

कर्णप्रावेय m. pl. N. pr. eines Volkes VARÂH. BRH. S. 14,18. कर्णप्रावरण v. l. — Vgl. कर्णप्राधेय.

कर्णमूल, इतीवैषा ज्ञा पश्य कर्णमूले ब्रवीति मे KATHÂS. 52,385. इत्युपांश्ववदत्कर्णमूले भार्या तदा च तम् 65,153. यत्कर्णमूलम् — नोपयायाद्युष्मत्कथा BHÂG. P. 10,60,44.

कर्णमूलीय (von कर्णमूल) adj. *zur Ohrwurzel in Beziehung stehend*: स्वरित ÇIKSHÂ 48 in Ind. St. 4,367.

कर्णमोटी f. = °मोटि HALÂJ. 1,17.

कर्णरोग Verz. d. Oxf. H. 308,*a*,1 v. u. *b*,3. 314,*a*,3 v. u. 316,*b*,12. 357,*a*,2 v. u.

कर्णविवर TARKAS. 26.

कर्णवेध Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,7.

कर्णवेष्टन HALÂJ. 2,401.

कर्णश्रवस् ein Âṅgirasa PAŃḰAV. BR. 13,11,14.

कर्णश्रोतस् (1. कर्ण + श्रो°) n. *Gehörgang, Ohrloch* VARÂH. BRH. S. 58, 7. °स्रोतस् v. l.

कर्णस्रोतस् (1. कर्ण + स्रो°) n. *Ohrenschmalz* MBH. 6,3025 (कर्णस्रोतोभवं ed. Bomb.). = कर्णमल NILAK.

कर्णाट 1) KATHÂS. 72,284. 78,119. Verz. d. Oxf. H. 150,*a*, No. 319. 258,*a*,30. 338,*b*,34. °देश 352,*b*,17. °स्त्री Ind. St. 8,420. °भाषा SARVA-

DARÇANAS. 178,12. sg. *der Fürst von* Karṇâṭa KATHÂS. 122,3. *ein Bewohner von* Karṇ. 61,323.

कर्णाटक Verz. d. Oxf. H. 284,b,14 (sg.). °देश 9. °भाषा 301,a,12.

कर्णालंकरण n. = कर्णालंकार HALÂJ. 2,401.

कर्णि vgl. द्वीपि°, भू°, मक्षा°.

कर्णिक 1) a) अकर्णिका ist f. zu अकर्णक. — b) अकर्णिका (f. zu अकर्णक) *kein Steuerruder habend:* नौ vom Schol. erwähnte Lesart R. ed. Bomb. 2,81,6. = अकर्णधारा Schol. (also 3. अ + कर्णिक). — 3) f. zu कर्णक. a) Spr. 4728. DAÇAK. in BENF. Chr. 199,1. KATHÂS. 9,5 gehört wohl zu d), vielleicht so v. a. *Centrum.* — d) KATHÂS. 108,99. WEBER, RÂMAT. UP. 302. 324. fg. पद्मकर्णिक MBH. 7,2674 aus metrischen Rücksichten. — 4) n. Bez. *einer besonderen Pfeilspitze* ÇÂRṄG. PADDH. 80,64 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. u. आराग्र.

कर्णिकार 1) N. eines Baumes, dessen Blüthen keinen Geruch haben, Spr. 284 (vgl. S. 312). KATHÂS. 54,55. कर्णिकारेण केतुना MBH. 6,1815. Vgl. मक्षा°. — 2) adj.: चूडालाः कर्णिकाराश्च (?) प्रहृष्टाः पिठरोदराः MBH. 10,288.

कर्णोत्पल HALÂJ. 2,191. ÂNANDAL. 55. BHAṬṬ. 3,7.

कर्णोत्पल (1. कर्ण + उ°) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,27. eines Fürsten von Kaliṅga KATHÂS. 75,81. 84.

कर्णोदय (1. कर्ण + उ°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 126,a,12.

1. कर्त्, भयं त्वशङ्कितात्तातं समूलमपि कृन्तति *vernichtet bis auf den Grund* Spr. 3632. — caus. अचीकृतत् TBR. 2,4,2,2.

— अप TS. 2,1,2,2.

— अव, (भूर्जद्रुमस्य) चर्मभिर्निशितशस्त्रशतावकृत्तैः *ablösen* Spr. 1259.

— उद्, (मांसम्) स्वमुत्कृत्यासिना KATHÂS. 73,301. उत्कृत्तमूर्धन् 80,33.

— निस्, निष्कृत्य गर्दभम् *zerreissen* KATHÂS. 63,146.

— परि vgl. परिकर्तन.

— प्र, विकर्तत st. प्रकर्तत MBH. 3,11383, ed. Bomb.

2. कर्त् caus. *spinnen* ungenau für *weben:* स्नावाथ वाससी दृष्याद्वर्तुः कर्त्य (so die neuere Ausg.) स्वयं प्रभो HARIV. 7804. आत्मकर्तित ebend., स्वकर्तित 7805. तर्कु = कर्तु nach den Grammatikern. — Vgl. चर्त्.

कर्त TRIK. 3,5,3. कर्तपत्यमेव तत् (गर्त° ÇÂṄKH. BR. 16,9) PAṄKAV. BR. 16,1,2. (von 1. कर्त्) *Trennung, Unterscheidung* BHÂG. P. 11,5,41 (= भेद oder कृत्य Schol.). अ° 2,7,48 (= अभेद Schol.)

1. कर्तर्, क्रियाकर्मैव्यकर्तॄणाम् (कर्तर् = उपासक Schol.) WEBER, RÂMAT. UP. 288. fg. Am Ende eines adj. mit Beifügung von क, z. B. अचित्तकर्तृक gaṇa ग्राह्यादि zu P. 3,1,134. BHÂSHÂP. 46. सकर्तृक SARVADARÇANAS. 82,1. 119,11.

कर्तरी 1) HALÂJ. 2,440. Verz. d. Oxf. H. 217,b,31. — 2) HALÂJ. 2,313.

कर्तरीमुख (क° + मुख) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,a,27. 202,a,2. 41.

कर्तर्यास्य (क° + आस्य) m. dass. ebend. 202,a,2.

कर्तव्यता *das Gethanwerdenmüssen* SÂH. D. 128,19. im Sâmkhja *Passlichkeit*, eine der fünf अभिबुद्धि, TATTVAS. 30.

कर्तव्यत्व n. *das Gethanwerdenmüssen* SÂH. D. 189,1.

कर्ति HARIV. 1082 fehlerhaft für कार्ति, wie die neuere Ausg. liest.

कर्तृगुप्त und °गुप्तक (1. कर्तर् + गु°) n. Bez. *einer künstlichen Satzbildung mit verstecktem Subjecte* ÇÂRṄG. PADDH. 24,b (36,b). — Vgl. कर्मगुप्त, क्रियागुप्त.

कर्तृत्व TATTVAS. 20. SARVADARÇANAS. 82,6.

कर्त्तर् (von 2. कर्त्) nom. ag. *Spinner:* कुलतन्तु° MBH. 8,3393. कर्त्री HARIV. 7804 fehlerhaft für कर्त्य; s. oben u. 2. कर्त्.

कर्दन 2) fehlerhaft für कूर्दनी.

1. कर्दम 1) a) स (भूतः) यत्समुद्रे भस्माकुरुत स एष कर्दमः KÂṬH. 25,7 in Ind. St. 3,467. — d) °वध Verz. d. Oxf. H. 78,b,46 ein Pragâpati 48,a,33. 69,a,42. Vater Ila's R. 7,90,7. — e) angeblich *Schatten:* वेदेषु कर्दम(:)शब्दश्छायायां वर्तते स्फुटम् । बभूव कर्दमाद्वालः कर्दमस्तेन कीर्तितः ॥ BRAHMAVAIV. P., BRAHMAKH. 22 im ÇKDR. der Pragâpati Kardama entspringt aus Brahman's Schatten; vgl. u. d). — Vgl. दार°, देव°, यक्ष°.

कर्दमित *beschmutzt, besudelt* MÂLATÎM. 153,9. KATHÂS. 102,53.

कर्दमेश्वर n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,a,15.

कर्पट 1) KATHÂS. 81,6. LALIT. ed. Calc. 22,11. Vgl. कटि°. — 2) m. N. pr. eines Berges KÂLIKÂ-P. 81 im ÇKDR.

कर्पटिन् m. = कार्पटिक KATHÂS. 124,69, wo fälschlich का° steht.

कर्पण R. 7,32,34.

कर्पर UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 3,131. — 1) KATHÂS. 64, 68. fg. — 6) m. *Schale der Schildkröte* ÂNANDALAH. 77. — 7) m. N. pr. eines Diebes (neben घट) KATHÂS. 64,43. fgg. कर्परक 52.

कर्पूर 1) Verz. d. Oxf. H. 98,a,3. °शलाका Spr. 4170. °प्रभ KATHÂS. 75,104. कर्पूर् bedeutet *Kampher gleichen;* vgl. noch तडिद्गौरीन्दुतुल्यास्या कर्पूरन्ती दृशोर्मम कान्त्या स्मरवधूयन्ती दृष्टा तन्वी रहो मया KUVALAJ. 8,b (7,a. b). — 2) Verz. d. Oxf. H. 125, b, 3 v. u. ein Dichter 150,b,25. °कवि 123,b,28. — 3) N. pr. eines Dvîpa KATHÂS. 56,61. fg.

कर्पूरकेलि (क° + के°) m. N. pr. eines Flamingo HIT. 98,6.

कर्पूरप्रकरण n. Titel eines Buches der Ǵaina Verz. d. Oxf. H. 402, a, No. 205.

कर्पूरमञ्जरी SÂH. D. 171,8. Verz. d. Oxf. H. 146,b, No. 313. — N. pr. einer Tochter des Fürsten Karpûrasena 153,b,7. eines Flamingo HIT. 98,6.

कर्पूरसेन (क° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 153,b,8.

कर्वट vgl. कार्वट.

कर्वुदारक vgl. भू°.

कर्बुर 1) VARÂH. BṚH. S. 93,4. BṚH. 1,20.

कर्बुरक adj. = कर्बुर 1) VARÂH. BṚH. S. 54,42.

कर्मकाण्ड auch Titel eines Buches der Ǵaina Verz. d. Oxf. H. 372, a, No. 262.

कर्मकार 2) b) v. l. für लोहकार Spr. 1138. Verz. d. Oxf. H. 21,b,29.

कर्मकृत्, नहि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् *unthätig, unbeschäftigt* BHAG. 3,5. कुशल *ein geschickter Diener* Spr. 4934 (वर्त्म Druckfehler für कर्म).

कर्मक्षय (कर्मन् + 2. क्षय) m. *das Aufhören der Werke, — aller Thätigkeit* WILSON, Sel. Works 1,302. यथा तैलक्षयाद्दीपः प्रह्रासमुपगच्छति । तथा कर्मक्षयाद्दैवं प्रह्रासमुपगच्छति Spr. 4784. SARVADARÇANAS. 85,13.

कर्मगति (कर्मन् + ग°) f. *die Schicksale eines Menschen* KATHÂS. 39,159.

कर्मगुप्त (कर्मन् + गुप्त) n. Bez. *einer künstlichen Satzbildung mit verstecktem Objecte* Verz. d. Oxf. H. 122, *b*, 25. — Vgl. कर्तृगुप्त, क्रियागुप्त.

कर्मग्रन्थ (कर्मन् + ग्र°) m. Titel eines *Buches* der Gaina Wilson, Sel. Works 1, 282. °ग्रन्थिप्रथमविचार m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 379, *a*, No. 390.

कर्मचन्द्र N. pr. verschiedener Fürsten Târan. 81. fg. Wassiljew 51. fg. Hall 136.

कर्मठ Bhatt. 1, 11. ब्रह्मकर्मसु Pârçvanâthak. 1, 14. इष्यादानादिक्रिया° 9. 3, 6 bei Aufrecht, Halâj. Ind. *den Werken ergeben, das Verdienst in fromme Werke setzend* Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, 17.

कर्मण्य 1) *a)* अकर्मण्यत्व *Unthätigkeit:* चित्तस्य Sarvadarçanas. 163, 19. — *c)* अ° *nicht den heiligen Handlungen entsprechend:* पुण्य Verz. d. Oxf. H. 60, *a*, 7. — *d)* अ° *nicht zu behandeln, unheilbar* Suçr. 2, 21, 2.

कर्मत्व n. *der Gattungsbegriff* कर्मन् Sarvadarçanas. 105, 26.

कर्मदीप (कर्मन् + दीप) m. Titel eines Buches Hall 192.

कर्मन् 1) कर्ममतनिबर्हणा Verz. d. Oxf. H. 251, *a*, 31. *menschliche Arbeit, menschliches Bemühen* (im Gegens. zu दैव): कर्मसमायुक्तं दैवं साधु विवर्धते Spr. 4782. 4784. कर्मणा *durch das Zuthun* (des Individuums) RV. Prât. 13, 4. श्रुतेन तपसा वापि श्रिया वा विक्रमेण वा। जनान्यो ऽभिभवत्यन्यान्कर्मणा हि स वै पुमान् ॥ Spr. 5090. — 3) Tarkas. 3, 55. statt अवक्षेपणा wird auch अपक्षेपणा gelesen. — 7) *das Schicksal als Folge der Werke im vorangegangenen Leben:* कर्मायत्तं फलं पुंसां बुद्धिः कर्मानुसारिणी Spr. 611. नाभाव्यं भवतीह कर्मवशतो भाव्यस्य नाशः कुतः 2085. कर्मणा बाध्यते बुद्धिर्बुद्ध्या कर्म न बाध्यते 3875. — 8) Varâh. Brh. S. 40, 6. 104, 23. Brh. 1, 15. 18. 9, 3. 10, 3. 20, 5. 22, 1. Verz. d. Oxf. H. 330, *b*, 32.

कर्मनामन् (कर्मन् + ना°) n. *Particip* AV. Prât. 4, 29.

कर्मपारदा f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 40.

कर्मप्रदीप Titel eines Werkes des Miçra Verz. d. Oxf. H. 291, *b*, 4 v. u. °विवृति f. Titel eines Commentars zu Kâtjâjana's Werke 395, *a*, No. 113.

कर्मप्रवचनीय AV. Prât. 4, 3. Ind. St. 8, 466. Sarvadarçanas. 146, 9. fgg.

कर्मभूमि Z. 1 streiche *heiligen* und füge MBh. 12, 12057 hinzu.

कर्मभेदविचार (कर्मन्-भेद + वि°) m. Titel eines Werkes Hall 191.

कर्ममार्ग *der Weg der Werke, Werkthätigkeit* Mârk. P. 26, 28.

कर्ममोचनीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73, *b*, 30.

कर्मयोग 1) *der in frommen Werken bestehende* Joga, *das Ueben frommer Werke:* ज्ञानयोगसहस्राद्धि कर्मयोगः प्रशस्यते Verz. d. Oxf. H. 40, *b*, 27. Bhag. 3, 3. 5, 2. — 3) bei den Raseçvara: कर्मयोगेन देवेशि प्राप्यते पिण्डधारणम्। रसश्च पवनश्चेति कर्मयोगो द्विधा स्मृतः ॥ Sarvadarçanas. 99, 8. fg.

कर्मयोनि (कर्मन् + यो°) f. *Quelle der Handlung,* deren im Sâmkhja fünf angenommen werden, Tattvas. 30.

कर्मलोचन (कर्मन् + लो°) n. Titel eines Werkes, cit. u. कृतन.

कर्मवाटी Verz. d. Oxf. H. 186, *a*, 3.

कर्मविपाक 1) Halâj. 5, 13. Mârk. P. 10, 71. Verz. d. Oxf. H. 266, *a*, 17. — 2) Titel verschiedener Werke Hall 177. Verz. d. Oxf. H. 271, *b*, No. 641. 281, *a*, No. 659. 291, *b*, 3. v. u. °संग्रह und °सार 281, *a*, No. 659.

कर्मशतक (कर्मन् + श°) n. Titel eines Werkes Wassiljew 302.

कर्मशाला Halâj. 2, 142. R. 7, 94, 30. 98, 27. das Wort entspricht unserem *Wohnstube.*

कर्मशील Halâj. 2, 215; vgl. अ°. — m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 268.

कर्मसाक्षिन् Halâj. 1, 37.

कर्मसेन (कर्मन् + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 280, *b*, 10. in Uggajinî Kathâs. 69, 29. 102, 10. Davon adj. °सेनीय 103, 102. 130.

कर्मस्तव (कर्मन् + स्तव) m. Titel eines Buches Wilson, Sel. Works 1, 283.

कर्मक्लीन (कर्मन् + क्लीन) adj. *sich der Werkthätigkeit enthaltend, keinen Werth auf fromme Werke legend;* m. pl. Bez. einer best. Vishnuitischen Secte Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, 15. 34. fgg. Wilson, Sel. Works 1, 15. fg. — Vgl. कर्माश्रित.

कर्माजीव (कर्मन् + आ°) m. *durch Arbeit gewonnener Lebensunterhalt, Gewerbe* Varâh. Brh. 8, 20. 28, 2. Titel des 10ten Adhjâja.

कर्मात्मन्, deren fünf Tattvas. 33.

कर्मान्त vgl. अङ्गार°.

कर्मान्तर MBh. 2, 1309. R. 7, 94, 4. 28. *ein anderes Werk, eine andere Arbeit* Spr. 1337. Bhâg. P. 10, 9, 1.

कर्मान्तिक Kathâs. 102, 105.

कर्मार्ह adj. *zum Opferwerk tauglich* Weber, Gjot. 102.

कर्माशय (कर्मन् + आ°) m. *Anlage zu Handlungen* Sarvadarçanas. 82, 12. 16. 155, 13.

कर्माश्रित (कर्मन् + आ°) adj. *sich an Werke haltend, auf fromme Werke einen Werth legend:* °भक्ताः Bez. einer best. Vishṇu'itischen Secte Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, N. 1.

कर्मिन् *Vollbringer einer That* Sarvadarçanas. 79, 11. *Werkmann, Arbeiter* Varâh. Brh. S. 53, 111.

कर्मिणा Âpastamba beim Schol. zu Kâtj. Çr. 5, 3, 18.

कर्वट 2) Çatr. 14, 309 (कर्वट). — Vgl. पङ्क°, कावट, खर्वट.

2. कर्वर 3) *c) Nacht* Viçva bei Uggval. zu Uṇâdis. 2, 123. — *d) eine Tigerin.* — *e) eine* Râkshasî Uggval.

कर्श् caus. *vermindern:* अवलेपमनङ्गस्य वर्धयन्ति बलाहकाः। कर्शयन्ति तु घर्मस्य मारुतोद्धूतशीकराः ॥ Spr. 3618.

— परि caus. s. u. 1. कर्ष् mit परि.

— प्र, partic. प्रकृशित P. 8, 2, 55, Sch.

कर्शन 1) häufig mit कर्षण in den Ausgg. wechselnd. — 2) die ed. Bomb. liest: ततो विष्णुर्गिरिं निर्दग्धमरिकर्शनः. — Vgl. कार्शन.

1. कर्ष् 1) कृष्ट्वा करतलाम् *ziehend* (aus der Scheide) Kathâs. 53, 148. कृष्ट *gezogen,* von der Aussprache eines Vocals Ind. St. 8, 261. fgg. 271. Sp. 142, Z. 3 v. u. schalte MBh. vor 13, 4580 ein. — 6) (देवयजनम्) स्वर्णलाङ्गलैः। कृष्ट्वा Bhâg. P. 10, 74, 12.

— अप 1) ये धनादपकर्षन्ति नरं स्वबलमास्थिताः *vom Reichthum abziehen* MBh. 5, 2604.

— व्यप *abwendig machen,* Lesart der ed. Bomb. MBh. 13, 1642 für व्यत्र.

— व्यत्र die ed. Bomb. richtiger व्यप°.

— आ 1) am Schluss hinzuzufügen: आकृष्टशस्त्रो मित्रे ऽपि न तेजस्वी खलो हि सः Spr. 2258. — 4) अधर्मेण प्रजाभ्यो ऽर्थमाकर्षन् Kathâs. 56, 13.

— अपा, अनपाकृष्ट *nicht erniedrigt* Spr. 4703.

— अभ्या vgl. अभ्याकर्ष.

— अभ्युपा *an sich heranziehen* Bhâg. P. 10,38,36.

— प्रत्या *zurückziehen:* प्रत्याकृष्टुं नयनमबला यत्र लग्नं न शेकुः Bhâg. P. 11,30,3.

— उद् 1) दस्यूत्कृष्टा जनपदाः so v. a. *zum grössten Theil bewohnt von* Bhâg. P. 12,3,32.

— प्रत्युद् vgl. प्रत्युत्कर्ष.

— समुद् *anziehen:* आकोष्टुं स्त्रियं समुत्कृष्य Bhâg. P. 10,83,22.

— उप 2) auch die ed. Bomb. des MBh. उपाकर्षत्.

— नि, निकृष्ट 1) संनिकृष्टे निकृष्टे च कष्टं रज्यति कुस्त्रियः Kathâs. 64,124. °कर्मन् Kull. zu M. 10,117. — Vgl. नीकर्षिन्.

— संनि, संनिकृष्टविप्रकृष्टयोः VS. Prât. 1,144. Kathâs. 64,124 (s. oben u. नि). Z. 1 ist 1) zu streichen.

— निस् 1) Kathâs. 61,158. — 2) तयोर्निष्कृष्टस्नेहयोः Râǵa-Tar. 6,272.

— परि 4) *quälen, peinigen:* व्याधिभिः परिकृष्यन्ते Spr. 4137. — caus. Bhâg. P. 4,23,20 liest die ed. Bomb. परिकर्शिता.

— प्र 1) Sp. 147, Z. 1 streiche *in die Höhe ziehen.* — 5) प्रकृष्टैरशुभैः *grosse Schlechtigkeiten* Spr. 4573.

— विप्र MBh. 1,7197 liest die ed. Bomb. सा विसृष्टा st. विप्रकृष्टा. विप्रकृष्ट *entfernt* VS. Prât. 1,144. विप्रकृष्टं ययौ *weit fort* Kathâs. 72,300.

— संप्र *mit sich fortziehen:* अकृतेष्वेव कार्येषु मृत्युर्वै संप्रकर्षति Spr. 3375.

2. कर्ष् mit प्र caus. *pflügen lassen* Âçv. Gṛhj. 2,10,3.

कर्ष 3) Varâh. Bṛh. S. 82,7. 8. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,5.

कर्षक 1) adj. पल्वल° *pflügend, bebauend* Hariv. 11145. m. *Ackerbauer* Varâh. Bṛh. S. 5,29. 34. °जन dass. 72. — 2) कर्षणानि ed. Bomb.

कर्षण 1) *a)* अरि° Bhâg. P. 10,60,44. Häufig कर्शन geschrieben. — 2) *a) das Hinziehen* (eines Vocals) Ind. St. 8,261. — *b)* केश° *das Zausen an den Haaren* Veṇîs. in Sâh. D. 147,4. — *d)* Spr. 1290. क्षेत्र° Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,34.

कर्षणीय Bez. *einer best. Vertheidigungswaffe:* यत्ता भवत राजेन्द्राः खड्गैः पाशैः परश्वधैः। पाषाणैः कर्षणीयैश्च संनद्धा भवत स्वकैः॥ Hariv. 14459.

कर्षिन् 1) *a)* जाल° Kathâs. 61,67. यो जितः पञ्चवर्गेण सहजेनात्मकर्षिणा Spr. 4902.

कर्षू m. = करीषाग्नि Rabhasakoça bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,82. f. = नदी ebend., = कुल्या Halâj. 3,44. शशस्य कर्षू N. eines Sâman Ind. St. 3,239,*a*. — Vgl. निषादकर्षु.

2. कल् 2) करकलितकन्दुक Spr. 1292, v. l. für करनिहितकन्दुकः vgl. Gött. gel. Anz. 1860, S. 738. — 3) कलितोदय (so v. a. कृतोदय, आप्तोदय) Çatr. 14,326. कलिताशेषखर्जूरसंचय Kathâs. 61,34. — 4) लावण्यकलिता (युवति) Spr. 915. Kathâs. 120,36. शालीन् — मांसादिकलितान् *Reis mit Fleisch und anderer Zuthat* Spr. 1050. Varâh. Bṛh. S. 27,1. — 5) कलयां बभूव Naish. 2,65. = ददर्श oder कृतवान् Schol. अकलित *unbeachtet* Kathâs. 123,339. — 6) दण्डकलितवदावृत्त्या Schol. zu Kâtj. Çr. 8,3,4. इत्यन्तः पुरुषाधमः कलयति प्रायः कृतोपक्रियः *denken, Betrachtungen anstellen* Spr. 1731. कलयत्यन्तर्हिताधायिताम् *glauben an, annehmen* 5227. शिशून्कलयते काको ऽन्यदीयान्निजान् *halten für* 2858. Kathâs. 104,70. परगुणान्कलयन्ति तूष्णीं दुश्चेतसः *stillschweigend aufnehmen* Spr. 3729.

— आ 5) *in Betracht ziehen, Betrachtungen anstellen* Kathâs. 53,189. 77,61. 78,116. 93,40. 106,66. *kennen lernen* 75,196. Spr. 4306. — 6) परमेश्वरसाक्षात्कारमुपायमाकलयति *als Mittel anerkennen* Sarvadarçanas. 103,17.

— प्रत्या, zu प्रत्याकलित 2) vgl. उत्तराभिधानानन्तरं सभ्यानामर्थिप्रत्यर्थिनोः कस्य क्रिया स्यादिति परामर्शलक्षणास्य प्रत्याकलितस्य u. s. w. *wenn* (der Verklagte) *die Klage beantwortet hat, erwägen die Richter, welcher der beiden Parteien die Beweisführung aufzulegen sei; diese Erwägung heisst* प्रत्या° Mit. II, 6,*b*,6. fg.

— उद्, प्रीत्युत्कलितलोचन Bhâg. P. 10,50,40. प्रहर्षवेगोत्कलितेक्षणानन 43,20. अपाङ्गोत्कलितस्मित *zu Tage kommend, an den Tag gelegt* 39,23. ईषदुत्कलितरोष 56,28. उत्कलापय् s. oben u. उत्कलाप.

— परि streiche Naish. 2,65.

— सम् *zusammenfassen:* संकलितदश (दशा *Saum des Gewandes*) Schol. zu Kâtj. Çr. 7,2,19. *halten für* (इति) Spr. 3866.

3. कल् Pańkav. Br. 8,3,1. 2. कालयान Bhâg. P. 4,24,65.

— उद् Schol. zu Kâtj. Çr. 19,6,2. 22,3,28.

— निस् *hinaustreiben, verjagen:* निष्काल्य लोकान् Kathâs. 49,141. 52,309. 56,224. 58,110. — Vgl. निष्कालन.

— सम् dass.: गां दोग्ध्रीं समकालयन् *auf die Weide* Hariv. 1191.

कल 1) *a)* बाष्पकला *undeutlich redend* R. 7,96,10. प्रचक्रे कलं रवम् *lieblich* Kathâs. 63,99. मधुपानकलात्कण्ठान्निर्गतो ऽप्यलिनां ध्वनिः Spr. 4687.

कलकल 1) Kathâs. 60,176. fg. कलकलारव 101,359. कोकिलकाकलीकलकलैः Sâh. D. 258,3 v. u.

कलकलेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,6.

कलङ्कय् Kathâs. 72,256. 104,193. परभूम्यपहारेण सुकृतं कः कलङ्कयेत् Râǵa-Tar. 4,59. Çatr. 14,271.

कलङ्कित, रणधूलि° Kathâs. 72,6. खण्डिताधर° Spr. 2464.

कलङ्किन्, विधु Sâh. D. 304,5. कलङ्कित्व n. 6.

कलचूरि N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,6.

कलञ्ज 2) *eine best. Pflanze:* न कलञ्जं भक्षयेत् Njâjamâlâv. 259,4. *Calamus Rotang* Dhanv. in Nigh. Pr.

कलंजय (?), °न्यायनिर्णय Verz. d. Oxf. H. 286,*b*, No. 673.

कलता Kathâs. 100,57 fehlerhaft für कलना.

कलत्र MBh. 1,5585 (स° adj.). Weber, Râmat. Up. 356 (21). collect. *Weiber* Spr. 4400. ते भृत्या नृपतेः कलत्रमितरे Mudrâr. 7,10. Bez. *des 7ten astrol. Hauses* Varâh. Bṛh. 6,6. 23,1. 4. 26,10. Verz. d. Oxf. H. 330,*b*,2.

कलधौत 1) *Gold* Halâj. 5,20. Çiç. 3,47. 4,31. Sarvadarçanas. 151,8. *Silber* Halâj. 2,17.

कलन 3) *das Thun, Sichgebaren; Gebärden* (vgl. चेष्टा): दृशा कलनया (so ist zu lesen) गिरा Kathâs. 100,57. *das Berühren* Varâh. Bṛh. S. 51,25. *das Berechnen* (vgl. करण) Weber, Ǵjot. 88. 109. — Z. 5 lies 4) n. *a*).

कलनाथ m. N. pr. eines Mannes (s. u. नटनारायण).

कलन्दक, चतुरश्र° *ein best. Geräthe des* Çramaṇa Vjutp. 208.

कलन्दर vgl. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,27. पादरीकलन्दर (nach Weber = pers. قالندر; vgl. Vaǵras. 230, N.) Verz. d. B. H. No. 558.

कलभ 1) *a)* करि° Spr. 2355.

कलम 1) MBh. 12,4283. Varâh. Bṛh. S. 29,2. °शाल्यन्न Kathâs. 82,23.

कलम्ब 2) कलम्बीं काञ्चनं नाम्नाम्रा भर्तुः सुखमिच्छति HARIV. 7844. अलाबुं काञ्चनीं दृष्याम्रा die neue Ausg.

कलम्बुका f. = नालिका MALAJAGIRI 61,*b*.

कलल Bez. *des Embryo im ersten Monat* VARÂH. BṚH. 4,16.

कलव, die ed. Bomb. liest: कृष्णः कलौ त्वधर्मः.

कलविकल m. N. pr.: °वध Verz. d. Oxf. H. 79,*a*,9.

कलश 1) am Ende eines adj. comp. f. ई KATHÂS. 110,126. = द्रोण ÇÂRÑG. SAṀH. 1,1,21. *Kuppeldach* oder *Dachkuppel* Schol. zu HÂLA 65. — 2) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,38. — Vgl. u. कलशपोतक.

कलशजन्मन् (क° + ज°) m. Bein. Agastja's KÂÇIKH. 25,1 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 739.

कलशपुर (क° + पुर) n. N. pr. einer *Stadt* KATHÂS. 54,108.

कलशपोतक MBH. 5,3627 im du. m. als N. pr. zweier Nâga.

कलशि P. 4,3,56. — Vgl. कालशेय.

कलशोदर N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2574 (कलसो° ed. Calc.).

कलशोद्भव (कलश + उ°) m. = कलशजन्मन् KÂÇIKH. 25,2 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 739.

कलहू (von कलह) *zanken:* उद्घोषद्भिः खैर्वाक्यैः कलहद्भिः परस्परम् MBH. 12,5349.

कलह 1) अनङ्गकलहक्रीडा Spr. 3003. स° KIR. 5,13. *eine Hader hervorzurufen bezweckende Zaubercerimonie* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,38. Vgl. मान°. — 4) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 16,*b*,8.

कलहकन्दल (क° + क°) m. N. pr. eines Schauspielers Verz. d. Oxf. H. 137,*a*,17.

कलहकार 1) HIT. 86,14.

कलहकारिका f. *ein best. Vogel,* = रला VARÂH. BṚH. S. 88,6.

कलहत्यदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,21.

कलहान्तरिता GIT. 9,1. Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,19. 129,*b*,18. PRATÂPAR. 6,*a*,2.

कलहाय् KATHÂS. 62,96.

कलहिन् KATHÂS. 40,34.

कला 1) अंश, कला, कलांशांश der Prakṛti Verz. d. Oxf. H. 23,*a*,28. fg. मुमोचाश्रुकलां मुकुः BHÂG. P. 10,17,19. 73,35. अश्रुकलाभिः 11,29,45. — 4) $2^{78}/_{201}$ *Minuten* WEBER, GJOT. 105. — 6) Ind. St. 8,309. — 8) ÇÂRÑG. SAṀH. 1,5,2. Bei den Pâçupata sg. *die Elemente der materiellen Welt:* चेतनपरतन्त्रत्वे सत्यचेतना कला । सापि द्विविधा कार्याख्या कारणाख्या चेति । तत्र कार्याख्या दशविधा पृथिव्यादीनि पञ्च तत्त्वानि रूपादयः पञ्च गुणाश्चेति । कारणाख्या त्रयोदशविधा ज्ञानेन्द्रियपञ्चकं कर्मेन्द्रियपञ्चकम् — बुद्ध्यहंकारमनोलक्षणमन्तःकरणत्रयं चेति SARVADARÇANAS. 77,1. fgg. 76,17. 85,14. fgg. 86,15. 87,3. 8. 88,3. 90,2. — 11) °कलाप Spr. 3016. °ज्ञ adj. (f. आ) VARÂH. BṚH. 24,13. *m. Künstler* BṚH. S. 53,8. °विद् dass. 5,37. BṚH. 18,15. °विद्वंस् dass. BṚH. S. 33,19. Verbessere einige der angeführten 64 Kalâ nach Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,1. fgg. und dem Schol. zu BHÂG. P. 10,45,36. Sp. 159, Z. 3 ist आकषक्रीडा Druckfehler für आकषक्रीडा und dieses fehlerhaft für आकर्ष°. — 14) = अविद्या WEBER, RÂMAT. UP. 335. — 15) N. der Dâkshâjaṇî an der Kandrabhâgâ Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,30. — Vgl. मह्रा°.

कलांश (कला + 1. अंश) m. *Theil eines Theilchens* (der Prakṛti) WILSON, Sel. Works 1,245. fg. °रूपा 246. °रूपिणी 245. कलांशांश Verz. d. Oxf. H. 23,*a*,29.

कलातत्त्व WEBER, RÂMAT. UP. 325. fg.

कलात्मन् (कला + आ°) adj. in Verbindung mit दीक्षा = कलावती Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,29.

कलानाथ (क° + नाथ) m. 1) *der Mond* Spr. 4705. — 2) pl. N. pr. Verfasser von Mantra Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,17.

कलान्तर HALÂJ. 2,417.

कलाप 1) *a*) *Gesammtheit:* कषाय° SARVADARÇANAS. 39,19. कार्य° 147,19. यथाविधिक्रियाकलापम् — चकार BHÂG. P. 10,70,6. Z. 11 lies *Haarzopf* st. *Haarschopf*. Zur letzten Stelle vgl. पर्यस्ताग्निशिखाकलापजटिल (वन) Spr. 923. ज्वालाकलापजटिले — चितानले KATHÂS. 78, 85. — *d*) WASSILJEW 49. कलापानुसारिणः Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,1. °मते SÂH. D. 271,18. — *e*) pl. N. einer Schule Ind. St. 3,264. — 2) LÂṬJ. 8,3,6. ÇÂÑKH. ÇR. 40,40,17. 41,9. Z. 2 lies 22,3,49 st. 22,3,19. — Vgl. केश°.

कलापक 3) *b*) *eine Verbindung von 4 dem Sinne nach untrennbaren* Çloka SÂH. D. 558. — *c*) = चन्द्रक UGGVAL. zu UṆÂDIS. 2,32.

कलापच्छन्द Z. 2 streiche Oder ist u. s. w.

कलापिन् 1) *a*) Z. 3 lies 1) *b*) st. 2. — 2) *a*) HALÂJ. 2,86. ÇIÇ. 6,31. — 3) *c*) *Pfauhenne* ÇATR. 2,20.

कलाय 1) pl. MÂRK. P. 15,8.

कलायखञ्ज s. u. खञ्ज 1).

कलारूप (क° + रूप) 1) n. unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,2. — 2) f. आ *die Gestalt eines Theilchens habend*, Bez. *einer der fünf Formen der* Mûlaprakṛti, WILSON, Sel. Works 1,245. fg.

कलावन्त् 2) *a*) Verz. d. Oxf. H. 93,*a*,41. *meditatione si potestates mysticae* Nivṛtti, Pratishṭhâ, Vidjâ, Çânti, Vjâpti *appellatae, quibus rerum elementa quinque repraesentantur, in discipuli corpore constitisse putentur*, AUFRECHT ebend. 105,*a*, N. 4. — *b*) eine Tochter der Apsaras Alambushâ KATHÂS. 121,111. fgg. — *c*) WILSON, Sel. Works 1,175. Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,7. — *d*) N. pr. der Frau des Drumila 22,*b*,17. einer Tochter Harisvâmin's 70,*a*,8. einer Tänzerin 71,*b*,4. der Gattin Dâçârha's 74,*a*,17. einer Verfasserin von Mantra 101,*b*,9.

कलावाद (क° + वाद) n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,7. 36.

कलाविधितन्त्र (क° - वि° + त°) n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,10.

कलाविलास (क° + वि°) m. Titel eines rhetorischen Buches Verz. d. Oxf. H. 143,*a*, No. 292.

कलाशस् adv. *Theil* (कला) *für Theil* PAÑKAV. BR. 19,5,6. 6,2.

कलाशास्त्र (क° + शास्त्र) n. *ein Lehrbuch der Künste* Verz. d. Oxf. H. 207,*b*,34.

कलाशुरि N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,6.

कलाश्लाघ्य (कला 2) + श्ला°) m. Bein. Çiva's SARVADARÇANAS. 95,19.

कलासार (क° + सार) n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,8. 37.

1. कलि 1) *a*) TBR. 1,5,11,1. — *b*) *d*) vgl. तुमुल und बिभीतक. — *c*)

कल्पयन्कृोगणाने Ind. St. 8,160. — c) und zugleich d) Kathâs. 97,6. — d) personif. als Gottheit bestimmter Tithi Varâh. Bṛh. S. 99, 1. 5. — g) Bez. *der Zahlen Eins* und *Fünf* Ind. St. 8,115. — h) = कलिसंतरण Ind. St. 3,325,10.

2. कलि 2) mit dem patron. Kâṇva und Prâgâtha Ind. St. 3,212,b.

कलिका 2) सुपक्वाकलिक (sic); s. u. पेशी 10). Z. 3. fg. lies सकलिका. — 4) Ind. St. 8,350. fg. — 6) Bez. *einer best. Schreibart* (पदसंततियुक्तरचनाविशेष) ÇKDr.; vgl. कान्त°.

कलिकाता oder °काता *Calcutta* Kshitîç. 50,9.

कलिकाल m. *das Zeitalter* Kali Kathâs. 102,75.

कलिङ्ग 1) a) Weber, Nax. 2,392. Varâh. Bṛh. S. 5,35. 75. 79. Verz. d. Oxf. H. 60,a, N. 3. 154,a,43. 338,b,21. °विषय 153,a, 8. °देश 42,a, N. 2. 102, a, No. 158. 339,a,31. 352,b,9. Varâh. Bṛh. S. 5,69. कलिङ्गेश 11,54. — b) ein Lexicograph Uǵǵval. zu Uṇâdis. Einl. 3. 1,68. 2,32. 75. 3, 126. 4, 62. 5, 48. ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 150, b, 25. ein Wesen im Gefolge Skanda's MBh. 9,2566 (कलिन्द ed. Calc.). — Vgl. त्रिकलिङ्ग.

कलिङ्गसेना (क° + से°) f. N. pr. einer Tochter eines Fürsten von Kaliṅga und einer der Gemahlinnen Vikramâditja's Kathâs. 123,1. 139.

कलिच्छन्दस् (1. क° + छ°) n. Bez. *einer Art von Metren* Ind. St. 8, 110. 113. fgg.

कलिद्रुम zugleich *der Baum des Haders*: सरला विरलायन्ते घनायन्ते कलिद्रुमाः (अस्मिन्संसारकानने) Cit. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,108.

कलिधर्मनिर्णय (1. क° - धर्म + नि°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 38,a, 1 v. u.

कलिन्द 1) d) कलिङ्ग ed. Bomb. — e) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2566 (कलिङ्ग die neuere Ausg.). — 2) ed. Bomb. कालिन्दी.

कलिल 1) प्रवृद्धस्नेहकलिलहृदया Bhâg. P. 10, 8, 44. — 2) किम् — विशसि हृदय क्लेशकलिलम् Spr. 1726.

कलिलता (von कलिल) f. *Benommenheit, Trübung* (des Geistes): इति नः कलिलतां (= अस्वास्थ्यम् Schol.) मनः कान्त गच्छति Bhâg. P. 10,31,11.

कलिविनाशिनी (1. क° + वि°) f. *die Hader Vernichtende*, N. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,28.

कलिसंतरण (1. क° + सं°) n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

कलिस्तोम (1. क° + स्तोम) m. Bez. *eines best.* Stoma Nidâna 1,9.

कलिस्थान (1. क° + स्थान) n. Ind. St. 8,113. 115.

कलुषँ Uṇâdis. 4,75. 1) a) कर्म कलुषं कृत्वा MBh. 12,6746 = 12139.

कलुषय् (von कलुष) *beschmutzen, verunreinigen*: तौ ते पथि कथं पादौ धूलिः कलुषयिष्यति Kathâs. 56,322.

कलुषीकर्, क्रोधेन °कृतः R. 7,55,19. 56,24. 105,5. लोकापवादकलुषीकृतचेतस् 96,23.

कलेवर, am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 78,78.

कलोत्ताल *lieblich und zugleich laut*: उन्मीलन्ति कुहूः कुहूरिति कलोत्तालाः पिकानां गिरः Git. 1,47.

कल्क 1) a) Varâh. Bṛh. S. 55,27. 57,2. fgg. कल्काशन Spr. 2999. °कल्पना Verz. d. Oxf. H. 315,a, No. 748. — Vgl. तिल°.

कल्कन (= दम्भ, शाठ्य Maitr.) Dhâtup. 6,12. — Vgl. अव°, परि°.

कल्कि Verz. d. Oxf. H. 23,b,18. fgg. 83,a,28. कल्क्यवतार 129,a,22. °द्वादशीव्रत 58,a,32.

कल्कुषी du. Çat. Br. 10,2,6,14 nach dem Comm. = मणिबन्धारत्नी.

कल्प् Z. 4 nach 2,26 füge hinzu: क्लृप्स्येते und क्लप्स्येते v. l. — 3) यो ह्यनर्थाय कल्पेत स शत्रुः Spr. 4027. त्वन्मुखेन्दुर्ममासूनां हरणायैव कल्पते 4330. Sp. 166, Z. 3 v. u. lies (क्रियायोगाः). — 4) mit gen. der Person: योगक्षेमं कल्पते नैव तेषाम् Spr. 4352. Z. 2 Ait. Br. 8, 9 hat die v. l. कल्पन्त (pl. st. des sg. nach Sâj.) und कल्पन्ताम्. — partic. कॢप्त *festgesetzt, abgemacht* Kathâs. 123,147. — Vgl. तुरङ्कृप्त. — caus. 3) Bhâg. P. 10, 32,13. कल्पित *gerüstet* (von einem Elephanten) Halâj. 2,66; vgl. कल्पन 2) d). — 4) मरणाय कल्पितः so v. a. *tödtlich* Varâh. Bṛh. 4, 4. Z. 4. fg. statt पुत्रत्वं liest die ed. Bomb. richtig पुत्रत्वे. — 6) पितृकल्पित (भाग) Kathâs. 106, 140. (सुताम्) अन्यस्मै पूर्वकल्पिताम् 105, 23. — 7) Varâh. Bṛh. S. 53, 3. — 8) किंचिदेव ममत्वेन यदा भवति कल्पितम् *unternommen, vollbracht* Spr. 3929. *sich Etwas einbilden, fälschlich an Etwas glauben* 2207. यत्र विश्वमिदं भाति कल्पितं रज्जुसर्पवत् *eingebildet* Ashṭâv. 1,10. — 10) *schnitzelnd bearbeiten*: कल्पयेच्छेषम् (sc. गजदन्तस्य) Varâh. Bṛh. S. 79, 20.

— अव 2) *zu irgend Etwas nütz sein* Sarvadarçanas. 142, 10. 125, 1 (wo wohl अवकल्पते st. अवकल्प्यते zu lesen ist).

— परि caus. 1) स ताभ्यां हि दृष्टः — भर्तृत्वे पर्यकल्प्यत Kathâs. 123, 317. छागो ऽयं मातुलाभ्यां नौ यज्ञार्थं पर्यकल्प्यत 114,101. (अहम्) पुत्राय प्रदातुं (*zur Ehe gegeben zu werden*) परिकल्पिता 73, 208. 123, 116. so v. a. *wählen* Varâh. Bṛh. S. 59,10. अन्यत्र वासं परिकल्पयन्तु 11. — 2) परिकल्पितमष्टधा *unter acht Kategorien gebracht* Varâh. Bṛh. S. 46, 7. — 3) oder *machen zu*. — 6) *annehmen, voraussetzen* Sarvadarçanas. 46, 8. — Vgl. परिकल्पना fgg.

— प्र 1) प्रकल्प्यते R. 2,31,24 erklärt der Schol. durch प्रसिध्यति, was für प्रकल्पते spricht. — 4) प्रकॢप्त *festgesetzt, vorgeschrieben* RV. Prât. 11,28. — caus. 3) *bestimmen, ausfindig machen, ausrechnen* Varâh. Bṛh. S. 51,35.

— वि caus. 2) *zwischen Zweien Eins wählen* Varâh. Bṛh. S. 9,7. अविकल्पित *keinem Zweifel unterworfen* Sarvadarçanas. 146,6. Z. 6 Pańkat. IV,62 (Spr. 2635) so v. a. *für möglich halten, vermuthen*. — 3) *theilen*: तया वा इदं सहस्रं विकल्पयामहे Pańkav. Br. 21,1,2.

— सम् caus. 2) *bei sich beschliessen* Kathâs. 52,403. 53,165. 58,51. — 4) Kap. 3,28. — 6) lies असंकल्पयन्.

कल्प 1) b) Bhâg. P. 10,45,6.7. अ° 8. — 2) a) प्रथमः कल्पः auch Hariv. 7695. in der Bed. *die erstere Annahme* (in einem Dilemma), also = पक्ष Sarvadarçanas. 127,20. Fünf Kalpa: नक्षत्र°, वितान°, संहिता°, विधान° und शान्ति° (mit Varianten) Ind. St. 3,279. °ग्रामेषु 270. fg. — c) अ° *Unmöglichkeit*: प्रागकल्पाच्च कुशलं भ्रातर्वो नाचरामहि *weil es für uns unmöglich war* (= असामर्थ्यात् Schol.) Bhâg. P. 10, 84, 63. — d) चतुर्युगसहस्रं च ब्रह्मणो दिनमुच्यते। स कल्पो यत्र मनवश्चतुर्दश Bhâg. P. 12,4,2. ब्राह्मवाराहपाद्माश्च कल्पाश्च त्रिविधाः Verz. d. Oxf. H. 21, b, N. 2. 50, a, 32. fg. ihrer dreissig 43,a,24. achtundzwanzig, mit Namen aufgeführt 51, b, 40. fgg. प्रजाकल्पे (पुराकल्पे die neuere Ausg.) so v. a. *zur Zeit der Schöpfung der Geschöpfe* Hariv. 2385. st. dessen प्रजासर्गे Bhâg. P. 3,20,9. — i) *Untersuchung, Nachforschung*: कदाचिदिन्द्रादीनां देवानां कल्प आसीत् कथं वयममृता अभूमेति Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 2. — k) Bez.

des 1ten astrologischen Hauses (welches sonst तनु, मूर्ति heisst) Varâh. Brh. 1,16. = शक्तिवाचिन् Schol. — कल्प MBh. 7, 1626 fehlerhaft für तल्प. — Vgl. प्रति°.

कल्पक am Ende eines adj. comp. = कल्प 2) *b)* Hariv. 15477. — तद्यथा ह वै संचक्रिणौ कल्पकावुपावहितौ स्यातम् TS. 2,7,18,4. Im Comm. wird कल्पकौ gelesen und auch die Erklärung कपिवद्गमनार्थं scheint für diese Lesart zu sprechen. — adj. *maassgebend für Etwas, als Norm für Etwas geltend* Sarvadarçanas. 124,20.

कल्पतय Bhâg. P. 10,82,1.

कल्पगा f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 65,*b*, N. 4.

कल्पतरु Weber, Râmat. Up. 296. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 273,*a*, No. 647. *b*,39. 277,*b*,3 v. u. 283,*a*,29. 295,*a*, No. 713. 291,*b*,2 v. u. 292,*b*,7. 177,*b*,9. — Vgl. दान°, विवाद°.

कल्पता (von कल्प) f. *das Geeignetsein, das im Stande-Sein:* कायक्लेशत्कल्पतामियात् Bhâg. P. 11,28,43.

कल्पद्रव्य (कल्प + 2. द्रव्य) *Zeug vom* Kalpavṛksha Vjutp. 137.

कल्पद्रु als Titel von Werken Hall 174. Verz. d. Oxf. H. 189,*b*, No. 433 (ein Wörterbuch Keçava's). °कल्पसूत्र 84,*a*, No. 142.

कल्पद्रुम Weber, Râmat. Up. 295. °द्रुमीभूत Kathâs. 72,229. Als Titel verschiedener Werke Wilson, Sel. Works 2,153. 162. 195. 205. 209. 219. 222. Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,19. 275,*a*,36. °कलिका Hall 165.

कल्पधेनु (कल्प + धेनु) m. Bez. *einer mythischen Kuh* Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,2 v. u.

कल्पन 1) *d) das Schnitzeln, Bearbeiten mit Hilfe von Schneidewerkzeugen:* दन्त° Varâh. Brh. S. 93,15. — *e)* unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,2. — 2) *a)* Weber, Gjot. 87. — *b)* कल्क° Verz. d. Oxf. H. 315,*a*, No. 748. — *c) das Bilden in Gedanken, Annahme von Etwas, das in Wirklichkeit nicht ist* oder *nicht erwiesen ist, fictio* Kap. 2,25. Mârk. P. 25,11. 26,16. 22. उपासकानां कार्यार्थं ब्रह्मणो रूपकल्पना Râmat. Up. 287. fg. Sarvadarçanas. 83,9. 125,1. fgg. 130,11. 133, 17. 142,10. अभूतार्थस्य (so die v. l.) कल्पना Sâh. D. 445.

कल्पनीय *zu bestimmen, auszurechnen* Varâh. Brh. S. 68,50. *anzunehmen, zu fingiren* Sarvadarçanas. 142,21.

कल्पपादप Spr. 4012. Verz. d. Oxf. H. 43,*a*,16. 45,*a*,24. त्वं हि सर्वार्थप्रार्थनाकल्पपादपः Kathâs. 67,10.

कल्पपाल 2) Halâj. 2,438. Râga-Tar. 5,205 (कल्य° Tr., कल्प° ed. Calc.) Statt पाल könnte man पाण vermuthen; vgl. कन्यापाल, खण्डपाल.

कल्पमहीरुह m. = कल्पवृक्ष Kathâs. 54,29.

कल्पयुक्ति (क° + यु°) f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,28.

कल्पलता Kathâs. 54,29. Verz. d. Oxf. H. 35,*b*,7. 43,*a*,18. als Titel eines juridischen Werkes 291,*b*,2 v. u. (vgl. कृत्य°). °तत्व n. Titel eines Tantra 101,*b*,27.

कल्पलतिका f. Bez. *einer best. wunderthätigen Pille* Verz. d. Oxf. H. 322,*b*,10.

कल्पवट n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,17.

कल्पवल्ली Kathâs. 52,21. — कल्पविटपिन् 86,77.

कल्पवृक्ष Vikr. 157. Weber, Râmat. Up. 324. Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,7. अर्थिकल्पवृक्षं त्वाम् Kathâs. 72,159. °ता 222. °त्व 223. °लता f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 286,*a*, No. 670.

कल्पशाखिन् m. = कल्पवृक्ष Spr. 4170.

कल्पसूत्र der Gaina Wilson, Sel. Works 1,281. 286. 319. 330. 336. °बालबोध und °सिद्धान्त 282. °व्याख्या Verz. d. Oxf. H. 372,*a*, No. 263.

कल्पस्थान (कल्प + स्थान) n. *die Lehre von den Giften und Gegengiften* Suçr. 1,122,9. 2,243. fgg. Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,20. 307,*a*,16. 316,*a*, No. 751.

कल्पान्त Halâj. 1,117. Mârk. P. 8,115.

कल्पितत्व (von कल्पित) n. *das blosse Angenommensein, das Bestehen nur für die Einbildungskraft* Sarvadarçanas. 66,5. 18. 146,16.

कल्प्य 3) *zu bestimmen, auszurechnen* Varâh. Brh. S. 68,78. — 4) *zu denken, was man sich vorzustellen hat* Varâh. Brh. S. 5,91.

कल्मष 1) Kâth. 19,1. धूर्जटिकण्ठकल्मषकालतमे तमसि *Fleck* Daçak. in Benf. Chr. 186,9. धारातीर्थे धरापितयो कल्मषं क्षालयन्ति Spr. 4998. कीर्तिरकल्मषा Bhâg. P. 10,72,24. वाक्यैरकल्मषैः R. 7,97,2. 9.

कल्मषता f. = कल्माषता R. 7,65,32 fehlerhaft.

कल्माष 1) = कृष्णपाण्डुर Halâj. 4,51. = चित्र 56. — 5) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,*b*. — Vgl. कुल्माष.

कल्माषग्रीव TS. 5,5,10,2.

कल्माषपाद adj. *gesprenkelte Füsse habend* und zugleich N. pr. R. 7, 65,33. ein Sohn Sudâsa's, der auch मित्रसह heisst.

कल्माषाङ्घ्रि Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,21.

कल्य 1) *b)* अहं हि विदुरस्यास्य नाकल्यो ज्ञातु दर्शने *ich bin stets bereit ihn zu sehen, ich sehe ihn immer gern* MBh. 5,975. fg. — 2) कल्यम् *mit Tagesanbruch* Nala (Bruce) 25,1. *gestern* Halâj. 5,23. — 3) n. Halâj. 2,175. — 4) n. *Gesundheit:* °कृत् Varâh. Brh. S. 104, 5. 31.

कल्यता (von कल्य) f. *Gesundheit* Spr. 1093.

कल्याण 1) कल्याणेषु देशनक्षत्रचतुष्पथेषु Âçv. Grhj. 1,8,6. कल्याणे नक्षत्रे 4,1. — 2) Verz. d. Oxf. H. 127,*b*, No. 228. 129,*a*, No. 233. N. pr. eines Gandharva Pańkav. Br. 12,11,10. — 3) *e)* N. der Dâkshâjanî im Malaja-Gebirge Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,10. — *f)* N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2625. — 4) *a)* यदि सर्वस्य लोकस्य गुणाः कल्याणकारिणः Spr. 2370. कुरङ्गाः कल्याणम् als Gruss 698. — Vgl. महा°.

कल्याणगिरि (क° + गि°) m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 51,194.

कल्याणचन्द्र N. pr. eines Mannes Hall 185.

कल्याणपुर Wilson, Sel. Works 1,103. 226. fgg. 332.

कल्याणभट्ट m. N. pr. eines Mannes Hall 118.

कल्याणमन्दिरटीका f. Titel eines *Commentars* Hall 167.

कल्याणमय (von कल्याण) adj. *in Segen bestehend, segensreich:* °मूर्ति (गणेश) Kathâs. 73,376.

कल्याणराजचरित्र n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 127,*b*, No. 228.

कल्याणराय m. N. pr. eines Mannes Hall 128. 150.

कल्याणवत्, f. °ती N. pr. einer Fürstin Kathâs. 58,109.

कल्याणवर्धन m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 74. 78.

कल्याणवर्मन् N. pr. eines Mannes Kathâs. 61,223.

कल्याणशर्मन् m. N. pr. eines Erklärers des Varâhamihira Mallin. zu Çiç. 13,22.

कल्याणसप्तमी f. Bez. *eines best. siebenten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,45. 41,*a*,16.

कल्याणसूत्र m. N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 100,*b*,4.

कल्याणसेन (क° + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,41.

कल्याणिन् 1) in der Anrede (auch in einem andern cas. als voc.) Kathâs. 74,324. 90,75. 107,52.

कल्लट, भट्ट° Hall 197. fgg.

कल्लमूक adj. *taubstumm* Halâj. 2,454.

कल्लवीरतन्त्र n. Titel eines buddhistischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 403,*a*, No. 2.

कल्लार्य m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,36.

कल्लालेशो लक्ष्मीकान्तः N. einer Gottheit Verz. d. Oxf. H. 257,*b*,36.

कल्लिनाथ m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 479.

कल्लिनार्थ m. desgl. ebend. 72,*b*,11. Wohl fehlerhaft, wie Aufrecht vermuthet.

कल्लोर्ल Uggval. zu Unâdis. 1,67. — Vgl. ग्रह°.

कल्हार s. कह्लार.

कल्होडीगङ्गेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,6.

कवच 1) uneig. *von der Rinde eines Baumes:* भूर्जः परोपकृतये निज-कवचकर्तनं सहते Spr. 2063. Z. 7 lies प्राणांश्चारित्र°. — 2) *Mieder* Kâth. 34,5. — 3) Verz. d. Oxf. H. 4,*a*, No. 28. 22,*b*,15. 26,*a*,30. 90,*a*,4. 94,*a*, 28. fgg. Pankar. 1,9,9. Weber, Râmat. Up. 303. 308. — Vgl. नारी°.

कवचित Halâj. 2,305.

कवन m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,3.

कवत् adj. *das Wort* क *enthaltend* Pankav. Br. 7,8,3. 9,22.

कवर 1) adj. f. आ *gesprenkelt, bunt* Halâj. 4,56. व्याकीर्णमाल्यकवरां कवरीं तरुण्याः Çiç. 5,19. — 2) कवर (कबर ed. Bomb.) Bhâg. P. 1,15, 10. 10,33,8. 35,17. कबरी 83,28. कवरीभार Pankar. 1,14,63. 2,4,3. — 7) m. = पाठक Uggval. zu Unâdis. 4,154.

कवल Uggval. zu Unâdis. 1,108. 1) सव्यालकवलैर्मुखैः auch MBh. 7, 6658. सव्यालकवलाः शिवाः R. 7,9,30. दत्ताम्बुशष्पकवल (अश्व) Kathâs. 81,20. शावाः (= वत्साः) स्नुतस्तनपयःकवलाः Bhâg. P. 10,21,13. कव-लीकृत *verschluckt, verschlungen:* कालेन Kathâs. 97,17. — 2) Verz. d. Oxf. H. 315,*a*,5 v. u. 357,*b*,6.

कवलग्रह (क° + ग्रह) m. *ein best. Gewicht,* = कर्ष Çârng. Samh. 1,1,17.

कवलता f. nom. abstr. von कवल 1): प्रयाती तौ राक्षोर्दिनकरशशाङ्कौ कवलताम् Spr. 4147.

कवलय् (von कवल) *hinunterschlingen:* क्षुधार्तः सन्छालीन्कवलयति मांसादिकलितान् Spr. 1050. बलिं कवलयन्कंचिच्चिरं जीवति वायसः 2274.

कवलित Pankat. 213,6.

कवलीकार (कवल + 1. कार) *verschlingen:* °कुरुते स्वस्थं विधुं दिवि विधुंतुदः Spr. 506.

कवष 1) nach Comm. zu TBr. 3,376 = कवाटवतीः *Flügelthüren.* — 3) ऐलूषीपुत्र Ind. St. 3,459. ऐलूष 212. Verfasser eines Dharma-çâstra Verz. d. Oxf. H. 270,*a*,23.

कवषिन् m. N. pr. eines Rshi R. 7,1,4. कविट Verz. d. Oxf. H. 345,*a*,32.

कवंस m. = संनाह und कण्टकशाखि Uggval. zu Unâdis. 4,2.

कवाट Kathâs. 81,97. कवाटक 47.

कवातिर्यञ्च् (1. कव + ति°) adj. *etwas in die Quere gerichtet* (Comm.) TS. 1,5,9,7. Taitt. Âr. 2,18,3.

1. कवि 1) तत्कवयो वदन्ति AV. Prât. 3,65. Spr. 4053. Gegens. जड 4197. 4636. — 3) Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,7. Bhârgava Ind. St. 3,212,*b*. ein Sohn Krshna's Bhâg. P. 10,61,14. 90,34. ein älterer Bruder Kalki's Kalki P. 2. 3 im ÇKDr. = वाल्मीकि Viçva bei Uggval. zu Unâdis. 4,138. — 4) = पुरुष Tattvas. 18. — 5) = चौरयोद्धर् ÇKDr. mit folgendem Belege: वेधस्थाने रणे भङ्गो दुर्गे खण्डिः प्रजायते। कवि-प्रवेशनं तत्र योधाधातश्च तत्र वै ॥ इति सर्वतोभद्रचक्रे ज्योतिस्तत्त्वम्. — Vgl. काव्य.

2. कवि nach Benfey R. 1,53,18, wo aber किङ्किणीक-विभूषित ab-zutrennen ist.

कविक 2) *a*) Schol. zu Kâtj. Çr. 14,3,9. — *b*) lies केविकापुष्प.

कविकण्ठहार Verz. d. Oxf. H. 135,*a*,8 v. u.

कविकर्णपूर s. oben u. कर्णपूर 3).

कविचक्रवर्तिन् (1. क° + च°) m. Bein. Pûrnânanda's Hall 160.

कविचन्द्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 211,*b*, No. 499.

कविट s. u. कवषिन्.

कविता, का विद्या कवितां विना Prasangâbh. 7,*a*. Spr. 5219.

कविताहृस्य (क° + र°) n. Titel eines rhetorischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 210,*b*,27.

कवितार्किकसिंह (1. क° - ता° + सिंह) m. Bein. Venkatanâtha's Hall 137.

कविदर्पण (क° + द°) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 124,*b*, 12. 125,*a*,29.

कविभूषण (1. क° + भू°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 212,*a*,3.

कविमण्डन (1. क° + म°) m. Bein. Çambhubhatta's Hall 207.

कविरत्नपुरुषोत्तममिश्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 480. — Vgl. पुरुषोत्तममिश्र.

कविराज *Dichterfürst,* als Appell. Wilson, Sel. Works 1,157. 159. als N. pr. Uggval. zu Unâdis. 1,96. °भिक्षु oder °यति Hall 7. 132. °वसुंधर Ind. St. 8,389.

कविवल्लभ (1. क° + व°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 212,*a*,2.

कविशिक्षा (1. क° + शि°) f. *eine Unterweisung für Dichter* Verz. d. Oxf. H. 210,*b*,33.

कवीन्द्र (1. कवि + इन्द्र) m. *Dichterfürst:* रुद्र° N. pr. = रुद्रभट्ट Hall 26.

कवीश्वर (1. कवि + ई°) m. 1) *ein Fürst unter den Dichtern* Spr. 940. — 2) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,28.

कवेरकन्या f. N. pr. eines Flusses, = कावेरी Verz. d. Oxf. H. 255,*b*,6.

काव्य 1) Z. 3 füge 14,3 nach 10,15,10 hinzu.

काव्यहोत्र (क° + होत्र) m. pl. N. einer Secte der Feueranbeter Verz. d. Oxf. H. 248,*b*,10.

कश् गतौ Comm. zu TBr. 1,4,8,3.

कश 2) *a*) vgl. मधुकशा.

कशकु = गवेधुका Schol. zu Kâtj. Çr. 933,10.

कशस् n.: येन देवा अपुनत येनापो दिव्यं कशः: TBr. 1,4,8,3. = गति Comm.

कशारि Bez. der Uttaravedi Kâth. 25,6.

कशिपु im Bhâg. P. (vgl. noch 10,46,15) *ein weiches Bett, Matratze.*

कशेरु 2) lies *die Wurzel von Scirpus Kysoor Roxb.* (vgl. u. गुण्ड). कशेरुक: pl. Kandra bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,90.

कश्मल 1) MBh. 5,7177. 7220. Bhâg. P. 10,35,15.17. — 2) Halâj. 4, 42. — 3) adj. (f. आ) wohl *kleinmüthig, schüchtern:* विधवा यौवनस्था च नारी भवति कश्मला (v. l. कर्कशा; vgl. u. त्रपणा 1,c.) Hârîta in Vivâdak. 153,8.

कश्मीर, अभिजानासि देवदत्त यत्कश्मीरेषु वत्स्यामः Pat. in Mahâbh. 538. Verz. d. Oxf. H. 339,b,42. Kathâs. 66,10. 73,107.113. sg. (देश, मण्डल) 65,214. 73,79. °राज (काश्मीर° die neuere Ausg.) Hariv. 5014. °मण्डल Burn. Intr. 569, N. 4. am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 120,77.

कश्यप, Aussprache des Wortes VS. Prât. 4,157. — 2) c) Verfasser eines Dharmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 266,b,3. 277,b,3 v. u. 356,a,12. °संहिता 277,b,2 v. u. °स्मृति 14,a, N. कश्यपस्य धृच्चु oder यामम्, कश्यपस्य प्रतोदः, बर्हिष्यम्, शोभनम्, स्वयोनि Namen von Sâman Ind. St. 3,213,a.

कश्यपग्रीवा (क° + ग्री°) f. N. eines Sâman Ind. St. 3,213,a.

कश्यपद्वीप (क° + द्वीप) m. N. pr. eines Dvîpa MBh. 6,251. का° ed. Bomb.

कश्यपपुच्छ (क° + पु°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,213,a.

कश्यपव्रत (क° + व्रत) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,213,a.

कश्यपेश्वर n. und °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 76, b,42. 77,a,6.

कष्, (अपापित्वात्) जन्तूनुच्चावचानङ्गे दृशतो न कषाम वा *wegkratzen* MBh. 12,6702. = नाशयाम Nîlak. *auskratzen* so v. a. *ausrotten:* अविद्यादयः पञ्च क्लेशाः समूलकाषं कषिता भवन्ति Sarvadarçanas. 155,13.

— उद् *einreiben, färben:* ताम्बूलरक्तोत्कषिताग्रदन्ती Varâh. Bṛh. S. 12,8.

— नि *abkratzen:* अथ येषां पुनः पाणी देवदत्तौ दशाङ्गुली। उद्धरन्ति कृमीनङ्गाद्दशतो निकषन्ति च MBh. 12,6703. हिरण्यनिकाषम् *Gold darunter reibend* Âçv. Gṛhj. 1,15,1.

— निस् vgl. निष्काष.

कष vgl. noch पलंकष.

कषण 2) स्वर्णबन्धानां नो शुद्धिर्ज्ञायते कषणं (Conj.) विना *ohne Reiben auf dem Probirstein* Spr. 2821. — 3) adj. *sich reibend an* so v. a. *sich eng anschliessend an, sich richtend nach:* कर्माणि कर्मकषणानि Bhâg. P. 10,90,49.

कषन्मुख zu streichen, da am angeführten Orte नागादृयिक-षण्मुख (die richtige Lesart) zu trennen ist.

कषा Kathâs. 94,13. कशा Bhâg. P. 3,30,23 in der ed. Bomb.

कषीकु Uṇâdis. 3,77. — Vgl. कुषाकु.

कषाय 1) c) Varâh. Bṛh. S. 66,5. 68,3. °दन्त *eine Mausart* Verz. d. Oxf. H. 309,a,19. रोषकषायदूषित *Röthe* mit Anspielung auf 2) c) Bhâg. P. 4,2,20. *ein rothes Gewand* Spr. 3615 (ed. Bomb. des MBh. काषाय). MBh. 2,675 hat die ed. Bomb. gleichfalls का°, was der Schol. durch गैरिकरक्तं वस्त्रम् erklärt. — 2) a) ते पिबन्तः कषायांश्च सर्पींषि विविधानि च Spr. 4138. — b) वटकषायेण = वटजटाकषायेण Schol. zu MBh. 13,5970. — c) füge *Leidenschaft* (vgl. 3,a) hinzu. कषायवर्जितं ज्ञानम् MBh. 12,7873. स° Ind. St. 3,148. Z. 9 nach 354 hinzuzufügen 360. Bei den Ǵaina vier कषाय Wilson, Sel. Works 1,310. Sarvadarçanas. 37,2. 10. 14. 19. 39,18. mit Anspielung auf 2) a) 36,20. 22. Etymologie 37,2. सकषायत्व 12. — Vgl. निष्कषाय.

कषायदन्त s. u. कषाय 1) c).

कषायित Sâh. D. 85,6 bedeutet *beschmutzt, befleckt;* vgl. Spr. 1460. eben so in ईर्ष्याकषायिते चक्षुषी Sarvadarçanas. 121,6.

कष्ट 1) °स्थान = वारक Hâr. 128. कर्मन् *schlecht* (Gegens. शुक्ल) Spr. 4730. कष्टम् *mit Mühe* Kathâs. 49,210. In der Rhetorik Bez. *eines best. Fehlers im Ausdruck* Verz. d. Oxf. H. 207,a,14 (vgl. कष्टता). — 2) कष्टं च खलु मूर्खत्वं कष्टं च खलु यौवनम्। कष्टात्कष्टतरं चैव परगेहनिवासनम्॥ Vṛddha-Kâṇ. 2,8. तस्य कष्टेन जीवतः Kathâs. 53,23. — 3) हा कष्टम् Spr. 1530. हाकष्टशब्दं शुश्राव Kathâs. 56,123.

कष्टता (von कष्ट) f. in der Rhetorik *Gezwungenheit, Unnatürlichkeit,* unter den अर्थदोषाः Sâh. D. 576. = कष्टार्थत्व (vgl. अत्रार्थः कष्टः 239,9) 227,18. संधौ कष्टता *Gezwungenheit, Härte in Betreff des* Saṁdhi, unter den दोषा वाक्यमात्रगाः 575. Beispiel: उर्व्यसावत्र तर्वाली मर्वन्ते चार्ववस्थितिः 221,17. कष्टत्व 18. 586.

1. कस् mit निस् caus.: निष्कास्यताम् Kathâs. 82,31. निष्काशिता गेहात् 87,51. Pańkat. 127,16. — Vgl. निष्कास fgg.

— वि 1) Z. 2 lies 1,117,24 st. 1,177,24. — 3) विकसित *strahlend* Varâh. Bṛh. S. 9,45. — caus. Spr. 617. कुण्डलाभ्यां शुभाभ्यां तु भ्राजन्मुखविकासितम् (रविं देवम्) *strahlend* R. 7,23,2,4.

कसारम् vgl. u. कृकलासक.

कस्तुरिका, कस्तूरी Sâh. D. 337,3. कस्तूरिका Varâh. Bṛh. S. 77,16. Kathâs. 71,22. Pańkat. in Ind. St. 3,371,7.

कस्तूरिकामद m. dass. Trik. 3,3,288. Med. bh. 6 (कसू° gedr.).

कह्लोड 1) Verz. d. Oxf. H. 18,b,6. 19,a,14 (pl.). कह्लोल 259,b,31.

कह्लोल s. u. कह्लोड.

कह्लार Halâj. 3,59. Mârk. P. 6,21.

3. का onomatop. vom Geschrei des Esels Bhâg. P. 10,15,30.

कांस्य 2) a) यथा त्रपुताम्रयोः संयोगे धावत्तरस्य कांस्यस्योत्पत्तिः Schol. zu VS. 1,126. न सुवर्णो ध्वनिस्तादृग्यादृक्कांस्ये प्रजायते Spr. 1624. 4657. — b) Çikshâ 29 gehört zu a), MBh. 13,4587. 3517. 2,1910. R. 1,72,23. MBh. 3,12725. 12727 zu 1). *Trinkgeschirr* überh.: लोह° H. an. 3,70. Med. k. 123; vgl. मृत्कांस्य.

कांस्यताल Râǵa-Tar. 5,464.

काककाष्ठ (1. काक + काष्ठ) n. Bez. *einer best. Stellung im Spiele* Ḱaturaṅga Tithjâdit. im ÇKDr. u. चतुरङ्ग und As. Res. 2,165.

काकखर m. N. pr. eines Volkes LIA. II,953.

काकचण्डीश्वर Hall 16.

काकची f. *ein best. Fisch,* s. u. जलतापिक 2).

काकतालीय, °न्यायेनापतनम् Sâh. D. 335,3. किमेतत्काकतालीयम् so v. a. *was ist dies für ein unerwartetes Ereigniss?* Kathâs. 104,70.

काकति f. N. pr. eines Landes oder einer Stadt (hier herrschte Pratâparudra) Pratâpar. 3,a,6. 11,b,6. 12,b,5. 18,b,2.

काकतीय m. *zu* Kâkati *in Beziehung stehend:* °नरेन्द्र Pratâpar.

2,*a*,9. 12,*a*,6.

काकतीयरुद्र m. N. pr. eines Fürsten von Nâgapura Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,30.

काकतुण्ड 1) Halâj. 2,390. ein अगुरुद्रुम Bhâg. P. 5,14,12. — 3) n. Bez. *einer Art von Pfeilspitze* Çârṅg. Paddh. 80,64 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. आराग्र.

काकतुण्डिका = तापिच्छ Halâj. 2,48.

काकत्व (von काक) n. *der Zustand einer Krähe* Kathâs. 62,124.

काकदत्त, °परीक्षा Weber, Ǵjot. 99.

काकन्दि, काकन्दी ist N. pr. einer Stadt; vgl. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,98.

काकपक्ष *Krähenflügel* Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,6.

काकपद 1) als Figur Varâh. Bṛh. S. 80,15. — 4) n. Bez. *eines Fundaments von bestimmter Form;* s. u. गज 4). — 5) n. Bez. *einer best. graphischen Spielerei, bei der ein sich wiederholendes Wort nur ein Mal geschrieben wird,* Haeb. Anth. 292.

काकबन्ध्या Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,15. Nâr. zu Gobh. 3,5.

काकबलि (काक + 1. ब°) m. *eine den Krähen geltende Spende:* °दान Verz. d. Oxf. H. 273,*b*,25.

काकरक्त (काक + रक्त) n. *Krähenblut* Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,5.

काकरुद्रसंवाद m. *eine Unterredung zwischen einer Krähe und* Rudra, Titel eines Buches über Omina Verz. d. Oxf. H. 338,*a*, No. 795.

काकल m. *Rabe* Çabdar. im ÇKDr.

काकली 1) कोकिलो ऽहं भवान्काकः समानः कालिमावयोः। अन्तरं कथयिष्यन्ति काकलीकोविदः पुनः ॥ Spr. 742. कोकिलकाकलीकलकलैः Sâh. D. 258,3 v. u.

काकवर्ण ein Sohn Çiçunâga's Bhâg. P. 12,1,4.

काकवाशिन् adj. kâka *krächzend,* von der Krähe MBh. 8,1932, nach der Lesart der ed. Bomb.; काकशान्वयाः st. काकवाशिनः ed. Calc. — Vgl. काकाकृत्.

काकस्पर्श (1. काक + स्पर्श) m. Bez. *einer best. religiösen Cerimonie am 10ten Tage nach einem Todesfalle, das Ausstellen eines Reisklumpens für die Krähen,* Haug, Essays 243.

काकक्रूदतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,37.

काकाकृत् adj. kâkâ *schreiend,* von der Krähe MBh. 8,1932. काकाः कृता st. काकाकृता ed. Bomb. — Vgl. काकवाशिन्.

काकाक्षि, die Krähe gilt für *einäugig* (vgl. एकदृश्, काण und R. 2, 96,54) und schaut demnach mit dem einen Auge *nach beiden Seiten hin.* बलिनोर्द्विषतोर्मध्ये वाचात्मानं समर्पयन्। द्वैधीभावेन वर्तेत काकाक्षिवदलक्षितः ॥ Kâm. Nîtis. 11,24. अथ वा तैलेनेति काकाक्षिवडुभयत्र संबध्यते Kull. zu M. 4,83. Nîlak. zu MBh. 4,512. Schol. zu ṚV. Prât. 2, 39. °न्यायात् Schol. zu Kâtjâj. 2,157.194. °न्यायेन 3,180. Weber, Ǵjot. 90.

काकाण्ड 3) f. ई *eine best. Pflanze,* = महाज्योतिष्मती Râǵan. im ÇKDr. u. dem letzten W.

काकिणि m. (nach den Schol.) = काकिणी Bhâg. P. 11,23,20.

काकिणिक adj. = काकिणीक Bhâg. P. 12,3,41.

काकिणी Daçak. 183,1.

काकिनी Spr. 848. — N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,7. काकिनीश्वरयोग 11.

काकुदीक n. Bez. *einer best. mythischen Waffe* MBh. 5,3490.

काकेची f. *ein best. Fisch,* s. u. जलतापिक 2).

काकोच्छ्रास (1. काक + उ°) adj. *wie eine Krähe athmend:* काकोच्छ्रासश्च यो मर्त्यस्तं धीरः परिवर्जयेत् Suçr. 1,115,18. so v. a. *ausser sich vor Angst* Hariv. 4510.

काकोडुम्बरिका Varâh. Bṛh. S. 54,19.

काक्षेय (?) m. patron. (?) des Vibhîshaṇa Weber, Râmat. Up. 363.

काक्षसेनि Pañkav. Br. 10,5,7. 14,1,12.

काक्षीव 2) Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,25.

काक्षीवत 2) Nodhas Pañkav. Br. 7,10,10. Kauravja Ind. St. 3,459,2 v. u. — 3) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,213,*a*. Pañkav. Br. 14,11,15.

काक्षीवत्, काक्षीवतां त्रीणि सामानि Ind. St. 3,202,*a*.

कागद (aus dem arab. كاغذ) n. *Papier* Mantrakalpadruma im ÇKDr.

काङ्कायन Verz. d. Oxf. H. 310,*a*,29. °प्रोक्ता गुटिका Çârṅg. Saṃh. 2,7,15.

काङ्क्ष् 1) चक्राङ्कं तस्यैव विनिर्गमं पुनर्यथोदयं चन्द्रमसो महोदधिः R. Gorr. 2,14,22. काङ्क्षमाणो लवणं युद्धाय so v. a. *ein Verlangen fühlend mit* L. *zu kämpfen* R. 7,67,17.

— परि s. परिकाङ्क्षित.

— प्र *lauern auf:* यथा मृगपतिर्नित्यं प्रकाङ्क्षति वनौकसः MBh. 12,4277.

— प्रति vgl. प्रतिकाङ्क्षिन्.

काङ्क्षिन्, यो हि कालो व्यतिक्रामेत्पुरुषं कालकाङ्क्षिणम् *die Zeit abpassend, auf den geeigneten Augenblick wartend* Spr. 2568.

काङ्गुल m. Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 202, *a*,3. काङ्कुल v. l.

काच 1) *a*) कथं तु रूपमात्रेण संमोह्यन्ते शिशुर्यथा। हृतरत्नेन मुषितो दृष्ट्वा काचं कुवेधसा ॥ Kathâs. 71,232. pl. *Glasperlen* TBr. 3,9,4,4. Kâṭh. 20,6. — 2) *c*) Bez. *eines* Dviçâlaka *mit einer Halle nach Norden und einer nach Süden* Varâh. Bṛh. S. 53,40. fg. — 3) adj. *die Farbe von Glas habend* Varâh. Bṛh. S. 66,5.

काचमल n. *die Unreinigkeit, welche das Auge bei der Krankheit* काच *ausscheidet,* Suçr. 2,342,1.

काचमाली f. H. an. 3,286 vielleicht = काचमल *schwarzes Salz.*

काचर (von काच) adj. *gläsern, glasähnlich;* von den Augen der Katze Kathâs. 65,162.167.

काच्छिक m. *ein Bereiter von Wohlgerüchen* Varâh. Bṛh. S. 87,41. — Vgl. कच्छपुट.

काञ्ज, die Stelle lautet: ध्रुवे कठिनकाञ्जं च रामश्चक्रे महायुधैः (समाहितः ed. Bomb.); der Schol. erklärt: कठिनं खनित्रं काञ्जं पेटकं द्वंद्व एकवद्भावः। कठिनकं खनित्रम् आञ्जं अजचर्मपिनद्धं पेटकमित्यन्ये.

1. काञ्चन 1) सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति *Gold* so v. a. *Geld* Spr. 2447.

2. काञ्चन 2) *a*) *eine best. essbare Pflanze:* कलम्बीं काञ्चनं नाद्यात् Hariv. 7844. अलाबुं काञ्चनीं दद्यात् die neuere Ausg. — *b*) N. pr. eines Purodhas R. 7,108,8. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 139,*b*, No. 279. — *c*) (sc. संधि) Bez. *eines Bündnisses, welches das ganze Leben hindurch währt, gleichen Zwecken dient und weder im Unglück noch im Glück und überhaupt bei keiner Veranlassung gebrochen wird,* Spr. 4880. fg. Hit. 133,3. Vgl. °संधि.

काञ्चनक 3) adj. *golden:* वर्णा R. 7, 18, 34.

काञ्चनगिरि N. pr. eines Elephanten Kathâs. 118, 24.

काञ्चनदंष्ट्र (का° + दंष्ट्रा) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 109, 118. der Çavara 123, 67.

काञ्चनपुर Kathâs. 57, 73. 90, 5. Verz. d. Oxf. H. 152, *b*, 31. °पुरी Kathâs. 59, 22.

काञ्चनपुष्पी lies *eine mit der Premna spinosa Roxb. verwandte Pflanze.*

काञ्चनप्रभा f. N. pr. der Gattin eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 51, 16.

काञ्चनवेग (का° + वेग) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 61, 319.

काञ्चनशृङ्ग (का° + शृङ्ग) n. N. pr. einer mythischen Stadt auf dem Himâlaja Kathâs. 59, 9.

काञ्चनशेखर (का + शे°) m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 118, 24.

काञ्चनाद N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2559.

काञ्चनाभा (का° + आभा) n. N. pr. einer Stadt Kathâs. 59, 86.

काञ्चनारक m. = काञ्चनार Halâj. 2, 51.

काञ्चनिका f. = काञ्चनपुष्पी Râgan. im ÇKDr. u. गणिकारी.

काञ्चि 2) Uggval. zu Unâdis. 4, 117. समादधे काञ्चिम् Abhinanda ebend.

काञ्ची 3) Bhâg. P. 10, 79, 14. Kshitîç. 25, 1. 41, 2. 56, 15. Hall 167. Wilson, Sel. Works 1, 28. 36. 279. 334 (an den beiden ersten Stellen काञ्चि). Verz. d. Oxf. H. 69, *a*, 28. 258, *a*, 24. °पुर 83, *b*, 39. °पुरी 16, *b*, 13. °नगर 251, *b*, 26. °क्षेत्र 257, *b*, 35. °मण्डल 150, *a*, No. 319. °पुर Hall 203.

काटुकि (?) in चन्द्र°.

काठक urspr. adj. (f. ई): श्रुति Verz. d. Oxf. H. 283, *b*, No. 662. n. (nicht m.) mit Ergänzung von छन्दस् Pat. in Ind. St. 5, 80. Sarvadarçanas. 129, 21. deren acht Ind. St. 3, 373. 376. 386. 394. 397. काठकाम्नयः 390.

काठशाठिन् (so zu lesen).

काठिन्य Varâh. Brh. S. 21, 34. कुचयुगले Spr. 3985.

काण 1) *a)* नरदेवः कृपाणिर्विद्धया दुष्प्रयुक्तया नटीं काणां चकार Verz. d. Oxf. H. 217, *b*, 33. Schol. zu Kâtj. Çr. 1, 1, 12. 6, 3, 19. — *b)* in Verbindung mit Auge so v. a. *nicht sehend.* Pańkat. II, 74 bedeutet कर्कटी *Trinkkrug* und काणा *einöhrig (einen Henkel habend)*; vgl. Spr. 5273.

काणदेव (काण + देव) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 215.

काणभुज adj. (f. ई) *von* Kanabhug d. i. *von* Kanâda *kommend:* वाणी Verz. d. Oxf. H. 247, *a*, N. 3.

काणूक Unâdis. 4, 39.

काणेर streiche कानेरी° bis zum Schlusse.

काणेरि oder काणेरिन् m. N. pr. eines Lehrers Hall 16. कानेरिन् Wilson, Sel. Works 1, 214. Verz. d. B. H. No. 647. — Vgl. कनेरिन्.

काण्ठेविद्धि patron. des Giriçarman Ind. St. 4, 372. 382.

1. काण्ड Njâsa bei Uggval. zu Unâdis. 1. 114. 1) काण्डत्रयात्मके वेदे LA. (II) 88, 8. Sp. 207, Z. 3 fgg. कर्मकाण्ड (auch Sarvadarçanas. 3, 8. fgg.) und क्रियाकाण्ड ist *derjenige Theil der Theologie, welcher sich mit den* कर्मन् *(den Opfern) beschäftigt,* ब्रह्मकाण्ड und ज्ञान° ist *die speculative Theologie.* — 2) शरकाण्डधवल (vgl. काशधवल Spr. 3503) Mâlav. 43. ब्रह्म° Daçak. in Benf. Chr. 198, 19. दन्त° (eines Elephanten) 188, 18. R. 2, 89, 19 erklärt der Schol.: काण्डे जले चित्राणि चित्रगमनानि लघुवाक्त्रियन्ते स्मेत्यर्थः. — 3) Verz. d. Oxf. H. 120, *a*, 18. — 4) Kathâs. 61, 102. — 6) काण्ड R. 1, 30, 15 fehlerhaft für खण्ड, wie die ed. Bomb. hat. — Vgl. शर°.

2. काण्ड in der Bedeutung von 1. काण्ड Uggval. zu Unâdis. 1, 114.

काण्डऋषि m. *der* Rshi *eines* Kânda Ind. St. 3, 391. fg. — Vgl. काण्डर्षि.

काण्डपृष्ठ Siddh. K. 239, *b*, 12. 1) der Schol. des MBh. erklärt das Wort durch शस्त्राजीविन्, क्षात्रवृत्ति, अधम und वेश्यापति (nach Jama); es sind überall *Brahmanen* gemeint, *die vom Waffenhandwerk leben.*

काण्डमायन m. N. pr. eines Grammatikers Taitt. Prât. 1, 9. 2, 3.

काण्डवारिणी (का° + वा°) f. Bein. der Durgâ Devî-P. im ÇKDr.

काण्डवीणा Kâth. 34, 5.

काण्डस्पृष्ट m. *ein vom Waffenhandwerk lebender Brahmane* Halâj. 2, 250. Hariv. 11134.

काण्डार m. Bez. einer best. Mischlingskaste: *der Sohn eines* Kaivarta *von einer* Konka-*Frau* Verz. d. Oxf. H. 22, *a*, 1.

काण्डिन्, केशाः etwa *halmig* TBr. 2, 7, 17, 1. *Haufen bildend* Comm.

काण्व 1) गार्गः काण्वः Schol. zu VS. Prât. 4, 174. Kânva ein Grammatiker VS. Prât. 1, 123. 149. काण्वमाध्यंदिनादयः Bhâg. P. 12, 6, 74. pl. N. einer Dynastie 1, 17. काण्वं सुशर्माणाम् 20. — 2) pl. *die Schule des* Kanva Ind. St. 3, 262. Hierher gehört auch das unter 1) stehende काण्वशाखा. °शाखिन् Ind. St. 4, 333. — 3) lies im pl. der pl. zu काण्व्य. — 4) n. Name verschiedener Sâman Ind. St. 3, 213, *a*. अभिनिधनं काण्वम् desgl. 203, *a*. आष्कारनिधनं काण्वम् desgl. 206, *b*. ऐध्मकाण्व desgl. 211, *b*.

काण्वायन patron. des Vatsa Ind. St. 3, 460. pl. N. einer Dynastie, = काण्व Bhâg. P. 12, 1, 19.

काण्व्य Pańkav. Br. 14, 6, 6. 15, 10, 11.

कातन्त्र n., °परिशिष्टप्रबोध Colebr. Misc. Ess. II, 45. Verz. d. Oxf. H. 455, *a*. °विस्तर (so) 175, *b*, No. 398. °वृत्तिपञ्जिका 169, *b*, No. 377. 161, *b*, 5. °विभ्रमसूत्र (कतन्त्र° gedr.) Titel eines Siddhânta der Çvetâmbara Wilson, Sel. Works 1, 281. कातन्त्राः *die Anhänger der* Kâtantra-*Grammatik* Verz. d. Oxf. H. 175, *a*, 33.

कातर 1) °नयन adj. Varâh. Brh. S. 61, 9. Füge *verzagt* hinzu. Auch nom. abstr. *Verzagtheit:* चित्तपद्मं सकातराः MBh. 3, 2549. — 2) lies कातल 1).

काति m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 277. fg.

कातीर n. beim Schol. zu P. 6, 1, 155 wohl nur ein im Gegensatz zu कास्तीर künstlich gebildetes Wort.

कात्य = कात्यायन Verz. d. Oxf. H. 160, *a*, 24. 182, *b*, 32. 185, *b*, 12. 189, *b*, 12.

कात्यायन, °स्मृति Verz. d. Oxf. H. 14, *a*, N. 1. 269, *b*, N. 2. °नी als Göttin 19, *a*, 37. 42, *b*, 50. 46, *a*, 46. *b*, 9. 110, *b*, No. 174. °माहात्म्य im Skandapurâna 68, *a*, No. 119. adj. *von* Kâtjâjana *herrührend* 7, *b*, 18. कात्यायनी *a)* N. pr. einer Pravrâgikâ Kathâs. 101, 54.

कात्यायनिका f. *eine Frau mittleren Alters* Halâj. 2, 330.

कात्यायनीकल्प m. Verz. d. Oxf. H. 94, *a*, 4.

कात्यायनीय n. Titel eines grammatischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 167, *a*, 33. m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3, 265.

कात्यायनेश्वर n. N. pr. eines Linga Verz. d. Oxf. H. 71, *a*, 13.

काद्म्बै Uṇâdis. 4,83.

काद्म्बर 3) e) der Roman Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,158. 3,7.

काद्राचित्क Bhâg. P. 12,10,40. Schol. zu Kâtj. Çr. 25,4,25. Sarvadarçanas. 19,11. काद्राचित्कत्व n. *Zufälligkeit* 13. 21. 162,2.

कादिक्रमस्तुति f. Titel eines dem Çaṁkarâkârja zugeschriebenen Buches Verz. d. Oxf. H. 108,*a*,35. — Vgl. कादिमत.

कादिमत (2. क - आदि + मत) n. Titel eines Buches der Tântrika Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,37. 108,*a*,20. 341,*a*,32. — Vgl. कादिक्रमस्तुति.

काद्रव (von कद्रु) adj. *schwärzlichgelb, rothbraun* MBh. 5,1708.

कानद m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,10.

कानिष्ठ्य (von कनिष्ठ) n. *die Stellung des Jüngsten, — Jüngeren* (Gegens. ज्यैष्ठ्य) Hariv. 113.

कानीन 1) कानीनो मुनिः = Vjâsa Spr. 631.

कानेरीपूर्वपाद zu streichen und st. dessen zu setzen कानेरिन् s. u. काणेरि.

कान्त 3) *b*) Verz. d. Oxf. H. 321,*a*, No. 761.

कान्तकलिका (कान्त + क°) f. Bez. *einer best. Art künstlicher Verse* Verz. d. Oxf. H. 133,*a*, No. 244.

कान्तमिश्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,5.

कान्तानुवृत्त (कान्त oder कान्ता + अ°) n. *das Zuwillensein dem Geliebten* oder *der Geliebten* Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,5.

कान्ताय् *die Geliebte darstellen, ihr gleichen:* कान्तायते स्पर्शसुखेन वारि Spr. 899.

कान्तार 1) *a*) नार्य (Conj.) निस्तीर्णकान्ताराः (अवमन्यन्ते) Spr. 3070. *Wildniss, Einöde:* वृक्षादिनिराश्रय Pańkat. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 739. — 2) *d*) *eine Art Tact;* s. u. प्रतिताल 1).

कान्ति 2) vom *hellen Schein des Mondes:* नह्यकूपारवत्कूपा वर्धन्ते विधुकान्तिभिः Spr. 616. von *der lieblichen Hautfarbe* (eines Mädchens): गौरकान्ती adj. f. Kaurap. 2. = मनोहरशोभायुक्ता Schol. In der Rhetorik unter den Çabdaguṇa und Arthaguṇa Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,28. 214,*a*,15. Schol. zu Kâvjâd. 1,85. Pratâpar. 67,*a*. Sâh. D. 620. Personificirt und mit der Durgâ identificirt Devî-P. im ÇKDr. = Lakshmî (nach dem Schol.) Bhâg. P. 10,65,29.

कान्तिपुर N. pr. einer *Stadt* Varâh. Bṛh. S. 16,11.

कान्तिपुरी f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 16,*b*,13.

कान्तिमन्त् 2) *b*) Kathâs. 68,52. Hall 203.

कान्तिराज m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 60,*a*, N. 3.

कान्तिव्रत n. Bez. *einer best. Begehung am zweiten Tage in der lichten Hälfte des* Kârttika Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,40.

कान्ती f. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 69,*a*,27.

कान्तोत्पीडा (so zu lesen st. कान्तोत्पाडा) Ind. St. 8,381 in der zweiten Form aber ohne Caesur.

कान्दमै oder कांदमै (von कम् + दम) m. patron. des Ekajâvan TBr. 2,7,11,2. — Vgl. गांदम.

कान्दर्पिक n. *Erotikon*, Titel des 76ten Adhjâja in Varâh. Bṛh. S., welcher über *Aphrodisiaca* handelt, 107,9.

कान्दिश (कांदिश), कान्दिशभूत MBh. 5,1870. Mârk. P. 8,46; vgl. कांदिशं याम्यकिंचनः 14.

कान्दिशीक (कांदि°) MBh. 9,134. Râǵa-Tar. 1,233. Çuk. (Pet. Hdschr.) 66,*b*,4. Kâçikh. 2,27.50,78 bei Aufrecht, Halâj. Ind. °ता Kathâs. 52,41.

कांदिशीभू *die Flucht ergreifen* Halâj. zu Khandas 7,20.

कान्याकुब्ज wohl fehlerhaft für कान्यकुब्ज Kathâs. 61,219.

कापट (von कपट) adj. f. ई *dem Betrug ergeben* Varâh. Bṛh. S. 24,4.

कापटव Anupada 4,1. 7,10. Ind. St. 4,372. 383.

कापथ 1) मा — कापथं गमः MBh. 5,4193.

कापाटिक v. l. für कार्पटिक Halâj. 2,194.

कापाल 1) *zu Schädeln in Beziehung stehend:* व्रत Spr. 1886. — 2) *a*) pl. N. einer Schule Ind. St. 3,262. 264.

कापालि (von कपाल) m. N. pr. eines Urweisen (सिद्ध) Sarvadarçanas. 99,4.

कापालिक 1) *b*) Varâh. Bṛh. S. 87,22. Kathâs. 121,13. 15. fgg. Vaǵras. 208, N. Wilson, Sel. Works 1,21. 28. 264. LA. (II) 87,8. Verz. d. Oxf. H. 250,*a*,15. 23. fgg. 256,*a*,27. 258,*a*,31. °तन्त्र 109,*a*,44. °मत 23. 30. 250,*a*,15. °सिद्धान्त 109,*a*,45. कापालिकाचार 34. °स्त्रीगमनप्रायश्चित्त 282,*a*,46. कापालिकान्नप्रायश्चित्त 281,*b*,28. — 2) कपालिक Pańkat. I,239 fehlerhaft für कापाल; vgl. Spr. 1886. — 3) m. N. pr. eines Lehrers Hall 17. eher खण्डकापालिक als ein Name aufzufassen.

कापालिन् 1) Verz. d. Oxf. H. 256,*b*,3. Nilak. zu MBh. 13,1217: कपालाभ्यां द्युपृथिवीरूपाभ्यां निर्वृत्तं कापालं ब्रह्माण्डं तदस्यास्तीति कापाली ब्रह्माण्डाधीशः. — 3) Bez. einer Mischlingskaste: *der Sohn eines* Tîvara *von einer* Raǵakî Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,13; vgl. कपालिन् 2).

कापित्थक 1) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 328,*b*,3 v. u. eines Dorfes (nach Bhaṭṭotp.) Varâh. Bṛh. 28, 9. — 2) f. कापित्थिका wohl = कपित्थ *Feronia elephantum:* °वृत्त Hariv. 7984.

कापित्थिक 1) adj. Bez. *einer Art von Brahmanen* (*Asketen*) Hariv. 7988.

कापिल 1) adj. (f. ई) *a*) मण्डल MBh. 12,7891. गोत्र Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,16. शास्त्र und वाणी 247,*a*, N. 3. सिद्धान्तगति 259,*b*,3. तीर्थ 71,*a*,31. 77,*b*,23. कापिले विशाखे Weber, Nax. 2,392. — 2) Verz. d. Oxf. H. 242,*b*, No. 599. 259,*a*,35. Kâvjâd. 3,175. — 3) n. *ein von* Kapila *verfasstes Werk:* कापिले पञ्चरात्रेषु कृष्णेनोक्तं सुविस्तरम् Pańkar. 2,7,50; vgl. कापिलेय.

कापिलेय adj. *von* Kapila *herrührend:* कापिलेये पञ्चरात्रे Pańkar. 2,6,3.

कापिलेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H 67,*a*,28.

कापीयकानिक m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,25.

कापुरुष 2) मरुत्सु राजवंशेषु संभूताः कुलवर्धनाः । तेषां कापुरुषा बुद्धिः कथं भवितुमर्हति ॥ Hariv. 5930.

कापेय 2) pl. Pańkav. Br. 20,12,5.

कापोत 1) *b*) Varâh. Bṛh. S. 5,56. 34,2. 54,22. — 4) *c*) वसुरोचिषः कापोतम् N. eines Sâman Ind. St. 3,233,*b*.

काभर्तृ (1. का + भ°) m. *ein schlechter Herr* Sâh. D. 114,5.

1. काम 1) *a*) श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणानामात्मसंयुक्तेन मनसाधिष्ठितानां स्वेषु स्वेषु विषयेष्वानुकूल्यतः प्रवृत्तिः कामः *Lust, Vergnügen* Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,28. fg. उद्यतस्य हि कामस्य प्रतिवादो न शस्यते Spr. 3788. 3803. Z. 12 ist die Stelle Çat. Br. 14,9,4,7 zu streichen, da कामम् dort adv. ist. — *b*) Agni Kâma TS. 5,1,8,2. Kâṭh. 19,8. Çâṅkh. Br. 19,2. Kâma als N. pr. Kshitiç. 3,8 (vielleicht कामदेव als ein Name zu

fassen). 6,13.

कामकन्दला (1. काम + कन्दल) f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 157, *b*, No. 339.

कामकला, °वीज n. *der Keim eines bestimmten Zauberspruches* Verz. d. Oxf. H. 103, *a*, 6.

कामकार Z. 7 lies कामकारेण st. कर्मकारेण.

2. कामकार adj. *Jmds* (gen.) *Wünsche erfüllend* R. 7,63,8.

कामकुण्ड n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 71, *b*, 42.

कामकोष्ठी (काम + को°) f. N. pr. einer Stadt (eines Flusses?) Bhâg. P. 10,79,14.

कामगो (1. काम + गो) f. = कामधेनु 1) Spr. 1097.

कामचक्र (1. काम + चक्र) n. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 88, *b*, 31. °चक्रक 18.

कामचन्द्र (1. काम + चन्द्र) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 52.

कामचर adj. (f. ई) R. 7, 78, 9. subst. f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2641.

कामचार 2) प्रागुपनयनात्कामचारः कामवादः कामभक्षः Gautama in Mit. III,58, *b*, 11.

कामचारिन् 1) *sich frei bewegend*, Bez. eines Jaksha Kathâs. 63, 90. *seinen Begierden fröhnend;* davon nom. abstr. °चारित्व Kap. 4, 25. — 3) f. °चारिणी N. der Dâkshâjaṇî auf dem Berge Mandara Verz. d. Oxf. H. 39, *a*, 34.

कामचालन (1. काम + चा°) n. *das Schaukeln der Liebe*, ein Ausdruck aus der Erotik Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 1 v. u.

कामण्डलेय wohl metron. (nicht patron.).

कामतन्त्र (1. काम + तन्त्र) n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 113, *b*, 15.

कामतस् Çâñkh. Gṛhj. 1,1. Verz. d. Oxf. H. 281, *b*, 38. Z. 1 lies adv. st. adj.

कामतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,19. fg.

कामत्व in LA. 40, 5 fehlerhaft für कामतत्त्व, wie die neuere Ausg. 33,19 liest.

कामद 1) davon nom. abstr. °त्व n. Spr. 4012. — 2) c) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2645.

कामदहन (1. काम + द°) n. *das Verbrennen des Liebesgottes* (durch Çiva) Verz. d. Oxf. H. 45, *a*, 6. *ein best. Fest am Vollmondstage des* Phâlguna *zur Erinnerung an jene That, wobei ein Bildniss des Liebesgottes verbrannt wird*, Wilson, Sel. Works 2,230. fg.

कामदान (1. काम + दान) n. *Schenkung eines Liebesgottes* oder *eine Gabe nach Belieben*, Bez. einer Begehung liederlicher Frauenzimmer Verz. d. Oxf. H. 34, *b*, 35.

कामदुघ Pañkav. Br. 7,5,21. 11,5,8. लोक Verz. d. Oxf. H. 40, *a*, 1.

कामदेव 1) °त्व n. nom. abstr. Kathâs. 64,133. — 2) ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 130, *b*, 25. Fürst von Ǵajantîpurî 121, *a*, No. 212. Verfasser der Prâjaçkittapaddhati 293, *a*, No. 709.

कामधर (1. काम + धर) m. N. pr. eines Sees auf dem Berge Matsjadhvaǵa in Kâmarûpa Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr.

कामधर्म m. *Liebesspiel* Varâh. Bṛh. S. 78,18.

कामधेनु 1) Verz. d. Oxf. H. 26, *a*, 21. — 2) jurist. Verz. d. Oxf. H. 273, *b*, 39. 278, *a*, 1. 291, *b*, 1 v. u. von Çambhu verfasst 286, *a*, No. 670.

°गणित 335, *b*, N. 5. °तन्त्र 103, *b*, 37. — 3) N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 35.

कामन 2) Kathâs. 56,420. 58,51.

कामन्द 1) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 12,4535. 4538. °क 4534. — 2) f. ई N. pr. einer Stadt Kathâs. 77, 16. — 3) कामन्दक n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 113, *b*, 15. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,75.

कामन्दकीय adj. *von* Kâmandaki *herrührend, von ihm verfasst* Daçak. 16,3 v. u.

कामप्रद 1) वृत्त Mârk. P. 56,24. Daçak. in Benf. Chr. 189,12.

कामभक्ष (काम + भक्ष) m. *ein Essen nach Belieben;* s. oben u. कामचार.

कामभोग, °परीत Ind. St. 3,458.

कामम् 1) Spr. 3316. कामं तदुपसेवेत *getrost* 4778. वदति गभीरं लोकः कामं गर्जन्तमपि पतिं पयसाम् *obgleich das Meer tobt, so nennt die Welt es doch gern das Unergründliche* 207. — 2) पतिहीना च या नारी कामं भवति पुत्रिणी । धनधान्यौघयुक्तापि विधवेत्युच्यते बुधैः ॥ *eine Frau, die den Gatten verloren hat, wird von den Weisen Wittwe genannt, hätte sie auch Söhne* u. s. w. Spr. 4493. आरभन्ते ऽल्पमेवाज्ञाः कामं व्यग्रा भवन्ति च *dennoch* 381. 3150. यद्यपि — कामं तथापि 2389.

कामयान partic. praes. med. von 2. कम् im caus. (s. das.) wird vom Schol. zu Bhâg. P. 10,47,17 in काम + यान zerlegt.

कामराज (1. काम + राज) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 38, *a*, 8. eines Dichters 455, *b*.

कामरू N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 45. °देश 352, *b*, 11.

1. कामरूप, °भृत् Kathâs. 119,133. 79, wo wohl auch °भृत् st. °कृत् zu lesen ist.

2. कामरूप 1) Weber, Râmat. Up. 296. — 2) *b*) Kathâs. 124,176. Daçak. in Benf. Chr. 189,12. Wassiljew 44. 53. fg. Verz. d. Oxf. H. 148, *b*, 13. 217, *b*, 26. 258, *b*, 21. 338, *b*, 23 (कामिरूप).

कामरूपनिबन्ध (का° + नि°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 278, *a*, 1. — Vgl. कामरूपीयनिबन्ध unter कामरूपीय.

कामरूपपति (का° + प°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 106, *b*, 4.

कामरूपिन् 1) °रूपित्व Sarvadarçanas. 76,12. 15.

कामरूपीय adj. von कामरूप, °निबन्ध Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 291, *b*, 1 v. u. — Vgl. कामरूपनिबन्ध.

कामल 3) कामला Verz. d. Oxf. H. 312, *b*, 16. 316, *a*, 8 v. u. 357, *a*, No. 849. fg. Vgl. कुम्भकमला.

कामवत् 3) f. °वती N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 157, *b*, No. 339.

कामवल्लभ 1) *b*) *Zimmetbaum* Râǵan. im ÇKDr. u. त्वच.

कामवसति (1. काम + व°) f. *das Wohnhaus der Liebe*, ein Ausdruck aus der Erotik Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 2 v. u.

कामवाद (काम + वाद) m. *ein Reden nach Belieben;* s. oben u. कामचार.

कामवीर्य MBh. 3,14360.

कामशर 1) Pañkat. 43, 7.

कामशास्त्र 2) *die Lehre von der Liebe* Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 45. 207, *a*, N. 3. 251, *b*, 18. 256, *a*, 21. Titel eines best. Buches 109, *a*, 7. 36. 113, *b*, 15.

कामसनि (काम + स°) adj. *Wünsche erfüllend* Pañkav. Br. 13, 6, 9. 14,4,7. 23,3,2.

कामसमूह (1. काम + स°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H.

218, a, N. 2.

काममूत्र (1. काम + मूत्र) n. *ein über die Liebe handelndes* Sûtra Verz. d. Oxf. H. 113,b,16. 215,b,21. 216,a,17. b,27. काममूत्राङ्गविद्या: 217, a, 21.

काममेन (1. काम + मेना) 1) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 157,b, No. 339. — 2) f. आ N. pr. einer Fürstin Verz. d. Oxf. H. 153,a,13.

कामम्लानि (1. काम + म्ला°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55, b, 17.

कामाता (!) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 148, b, 25. N. der Dâkshâjaṇî in Gandhamâdana 39, a, 32 (v. l. कामुका). कामाती 221,a, No. 534. 251,b,29. Hall 90. eine der Durgâ geheiligte Localität in Assam; s. u. लोभक.

कामाख्यतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 101, b, 28. — Vgl. उत्तरकामाख्यातन्त्र.

कामाख्या N. pr. einer Göttin Kâlikâ-P. 61 im ÇKDr. eine der Durgâ geheiligte Localität in Assam; s. u. लोभक.

कामाग्निसंदीपन (1. काम - अ° + सं°) adj. *den Geschlechtstrieb erregend:* मोदक Bhaishagjaratnâvalî im ÇKDr.

कामाङ्कुश 3) *der Haken, mit dem der Liebesgott die Verliebten antreibt,* Çrut. 37, v. l.

कामायनी (von काम) f. patron. der Çraddhâ Ṛv. Anukr.

कामारि 2) R. 7,6,31.

कामार्थिनगर n. N. pr. einer *Stadt* Kapiçâvad. 1.

कामावतार Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 143, a, No. 292.

कामाशोक (1. काम + अ°) m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 46.

कामिक 1) a) Sarvadarçanas. 169,22. — d) *die Befriedigung der Wünsche ankündigend* Varâh. Bṛh. S. 85,1. — 4) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra Verz. d. Oxf. H. 101, b, 7. — 5) n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 341, a, 32. ein Tantra 109,a,33.

कामिन् 1) स्त्रियः कामितकामिन्यः *Weiber, die den lieben, der von Andern geliebt wird,* Spr. 1272. अ° *nicht verliebt* 1625. सर्वकामिन् (von सर्वकाम) *aller Wünsche theilhaftig werdend* 4333. Çâṅkh. Çr. 16, 1, 19. *alle Wünsche gewährend* Sund. 1, 31; सार्वकालिकीम् st. सर्वकामिनीम् MBh. 1,7648.

कामुक 1) अर्थकामुका *begierig nach Geld* Bhâg. P. 11, 8, 24. पुरुषार्थ° *sich sehnend nach* Sarvadarçanas. 102, 2. subst. so v. a. *Verlocker, die verlockenden Sinnesgegenstände:* उपारमेत स्वानन्दतुष्टो ऽखिलकामुकेभ्यः Bhâg. P. 11,28,23. = इन्द्रियादिभ्यः Schol. — 2) c) N. pr. eines Verfassers von Mantra Verz. d. Oxf. H. 101, b, 12. — 3) f. आ N. der Dâkshâjaṇî in Gandhamâdana Verz. d. Oxf. H. 39, a,33. कामाता v. l. — 4) f. ई *eine Kranichart,* = बलाका Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कामुकाय् (von कामुक) *den Liebhaber machen;* कामुकायित n. *das Treiben eines Liebhabers* Kathâs. 104, 89.

कामेरी f. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 148,b,38.

कामेश्वर n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71,b,41. °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha 66, a, 32. कामेश्वरी f. N. pr. einer Göttin 94, a, 16. 109,a,29. कामेश्वरी भैरवी 93,b,15.

काम्पिल्यक m. *ein Bewohner von* Kâmpilja Pratâpar. 28,a,9, wo wohl काम्पिल्यककुलूतकौ st. काम्पिल्यकलूतकौ (वैतालिकौ) zu lesen ist.

काम्पिल्ल Mâlatîm. 152,14.

काम्पीलवासिन्, lies काम्पिल्य st. काम्पील्य.

काम्बोज 1) Pferde Halâj. 2,284. Pârçvanâthak. 4,174 bei Aufrecht, Halâj. Ind. Aupamanjava Kâmboga Ind. St. 4, 372. 378. fg. *Fürst der* Kamboga Varâh. Bṛh. S. 11, 57. — 2) a) Verz. d. Oxf. H. 338,b,28. Varâh. Bṛh. S. 5,35. 78. 80. 16,16.

काम्बोजिनी f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2, 39.

काम्य् vgl. रथ°.

काम्य 1) a) राजकाम्यां योषितम् Spr. 4347. काम्य und अ° Kap. 1, 85. — b) Verz. d. Oxf. H. 266,b,42. fg. 267,a,5. 39. b,24.

काम्यक Verz. d. Oxf. H. 46, b, N. 3.

काम्यव्रत (का° + व्रत) n. Bez. *einer best. Begehung am 6ten Tage in der lichten Hälfte des* Pausha Verz. d. Oxf. H. 58,a,44.

काम्या, त्वद्धितकाम्यया MBh. 5,6084. Statt काम्यया 3,11190 liest die ed. Bomb. richtig कामया, wie wir vermuthet hatten.

2. काय 4) दारास्ते ये भजनसक्षायाः पुत्रास्ते ये तद्धनकायाः *welche die dazu erforderlichen Geldmittel besitzen* Moham. im ÇKDr. u. भजन.

कायक am Ende eines adj. comp. = 2. काय *Körper* Sarvadarçanas. 35,13.

कायत्व n. nom. abstr. von 2. काय *Körper* Sarvadarçanas. 35, 12. fgg.

कायस्थ 1) b) Varâh. Bṛh. S. 87,12. Râga Tar. 5,174. 264. 438. Verz. d. Oxf. H. 86,a,8. 9. 277, b, 9.

कायाग्नि (2. काय + अग्नि) m. *das Feuer im Körper* Çikshâ 8 in Ind. St. 4, 106.

कायाधव (von कयाधु oder °धू) m. metron. Prahrâda's TBr. 1,5,9,1. Bhâg. P. 11,12, 5.

कायारोहण (2. काय + आ°) n. N. pr. einer heiligen Stätte Verz. d. Oxf. H. 53,b,32.

कायावरोहण (2. काय + अव°) n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,b,28.

कायिक 1) पाप Kathâs. 56,115. — 3) vgl. नील°.

कायेनेतिविवरण (काये - न - इति + वि°) n. Titel einer *Erklärung* eines Çloka im Bhâgavatapurâṇa Hall 151.

1. कार 1) vgl. noch बिदलकारी. — 2) b) उ°, क°, ट° u. s. w. Ṛv. Prât. 4, 6. VS. Prât. 1,37. 4,57. fg. इति° Ṛv. Prât. 11,13. 15. अपाङ्कार Çat. Br. 1, 7, 2, 12. कुर्वन्निडिविदाकारम् Bhâg. P. 9, 19, 9. — g) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,31.

1. कारक 1) m. *der Handelnde, Agens, Factor:* सात्त्विकः कारको ऽसङ्गी रागान्धो राजसः स्मृतः। तामसः स्मृतिविभ्रष्टो निर्गुणो मदपाश्रयः ॥ Bhâg. P. 11, 25, 26. 30. Sarvadarçanas. 120, 3. fgg. 149, 21. *Einfluss ausübend* Varâh. Bṛh. 22,1. fgg. — 2) d) कारिकावली Hall 204. — 3) Verz. d. Oxf. H. 164, a, No. 360. fg. 169, a, 25. b, No. 376 (m.). 171, b, 16. 173, b, No. 388. 175, a, 5. so v. a. कर्तर् Sâh. D. 696.

कारकगुप्ति (1. का° + गु°) f. *Versteckthelt des Subjects,* in der Rhetorik *ein künstlich gebildeter Satz mit verstecktem Subject* Sâh. D. 269,9.

कारकदीपक (1. का° + दी°) n. *eine best. Redefigur: Häufung ver-*

schiedener successiver Handlungen auf Einen Handelnden: क्रमिकैकगतानां तु गुम्फः कारकदीपकम् Kuvalaj. 117,*a*. Beispiel: गच्छत्यागच्छति पुनः पान्थः पश्यति पृच्छति und Spr. 1579.

कारकवाद (1. का° 3. + वाद) m. Titel *einer Abhandlung über die Casusbegriffe* Verz. d. Oxf. H. 246,*a*, No. 618.

कारकव्याख्या f. desgl. Hall 58.

कारकव्यूह m. desgl. ebend.

1. कारण 1) *a)* füge noch *Motiv* hinzu. धर्मश्चेदस्ति कारणम् Spr. 2410. यस्यात्मापि न कारणम् 2566. Sp. 234, Z. 28 füge noch bei °मत्स्य Bhâg. P. 10,40,17. °मातङ्गी Kathâs. 112,87. In der Medicin *der Grund —, die Veranlassung einer Krankheit*, = निमित्त, हेतु, आयतन, प्रत्यय, उत्थान Verz. d. Oxf. H. 305,*b*,18. 312,*a*,18. अकारणक adj. *keine Ursache habend* Sarvadarçanas. 120,7. — *c)* अमित्रं नैव मुञ्चेत वदन्तं कारणान्यपि Spr. 3556. (कलौ) धर्मन्यायव्यवस्थायां कारणं बलमेव हि Bhâg. P. 12,2,2. — *d)* येन तस्य वयं कुर्मो निर्णयं कारणं तथा *Mittel* Spr. 1013. — *k)* in der Dramatik *der eigentliche Anfang der Haupthandlung* Sâh. D. 349. — *l) Bedingung* Kathâs. 112,178. — 2) *c) Handlung* (= क्रिया Schol.): अधर्मकारणाभिः MBh. 12,12070. — 3) adj. *machend;* vgl. पूर्ण°.

कारणता Sarvadarçanas. 94,26.

कारणतावाद oder कारणताविचार m. Titel einer Abhandlung Hall 43.

कारणत्व Weber, Râmat. Up. 289. Sarvadarçanas. 90,10.

कारणमाला Kuvalaj. 111,*b*. Pratâpar. 103,*a*. Beispiel: विद्यया विनयोत्कर्षो विनयेन गुणार्जनम्। गुणैः प्रजानुरागश्च क्रमो ऽयं काकतीश्वरे॥ und Spr. 3038.

कारणशरीर Vedântas. (Allah.) No. 27.

कारणाक्षेप (1. कारण + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man Etwas nicht als Grund einer Erscheinung gelten lasse*, Kâvjâd. 2,132. Beispiel Spr. 3659. 4036 (dieser Spruch zugleich ein Beispiel für ein कार्याक्षेप).

कारणाख्या f. (sc. कला) s. oben u. कला 8).

कारणिक vgl. काल°.

कारण्ड m. = कारण्डव R. 7,31,21.

कारण्डव्यूह m. = कर° Verz. d. Oxf. H. 403,*a*, No. 1.

कारव m. N. pr. eines Mannes; pl. Sañsk. K. 184,*a*,2.

कारवेल्ली f. = क्षुद्रकारवेल्लम् ÇKDr.

कारस्कर 1) Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,39. 106,*a*,1. — MBh. 2,1804 ist zu 2) zu stellen.

कारा 1) Daçak. in Benf. Chr. 198,9. °स्थ Kathâs. 118,186.

कारागार Med. t. 16.

कारागृह Kathâs. 67,42. 101,289. 119,40.

कारीर 2) Kâth. 11,10. TBr. Comm. 2,364,12. कारीर्यध्ययन, कारीरीव्रत Ind. St. 3,395.

1. कारु 1) subst. M. 8,360. कारवो ऽपि यं विश्वकर्मेत्युपासते Verz. d. Oxf. H. 242,*b*, No. 599. (भजेत्) शूद्रः कारुकटक्रियाम् Bhâg. P. 11,17,48. कारवः प्रतिलोमजविशेषाः बुरुडादयः Schol. कारुभिः शूद्रैस्तत्रास्यान्नमपाचयत् so v. a. *Köche* Kathâs. 112,184.

कारुक Varâh. Brh. S. 5,29. 87,32. Brh. 18,3.

कारुपिण्डका (u. कारुण्डी) H. an. 3,217. Med. k. 91. n. 69.

कारुण्य adj. *trefflich, preiswürdig* (Comm.): तस्मात्पूर्वपक्षो ऽपरपक्षात्कारुण्यतरः TBr. 2,2,3,2.

कारुण्यसूत्र Titel eines Sûtra Hall 143.

कारुपथ (1. कारु + पथ) m. N. pr. einer Gegend R. 7,102,5. पाश्चात्त्योदीच्यदेशविशेषः Schol.

कारूष s. u. कारूष am Ende.

कारूषक, die ed. Bomb. richtig कारू°.

कारेटिन् m. v. l. für कार्पेटिन् Hall 16.

कारोतर Çâñkh. Br. 2,7. Beschreibung desselben TBr. Comm. 2,670,4.

कारोत्तम *die obenauf schwimmenden geistigsten Theile gebrannter Getränke;* vgl. मण्ड.

कार्कण्य von कृकण als आयस्थान gaṇa शुण्डिकादि zu P. 4,3,76.

कार्कोट (Kathâs. 56,350. 386) und कार्कोटक (353) m. N. pr. eines Schlangendämons, = क°.

कार्णश्रवस Ind. St. 3,213,*a*. Pañkav. Br. 13,11,13.

कार्णाट adj. zu Karṇâṭa *in Beziehung stehend:* °भाषा Verz. d. Oxf. H. 323,*b*,33.

कार्तयश Ind. St. 3,213,*a*. Pañkav. Br. 14,5,21. 23.

कार्तयुग MBh. 12,2681.

कार्तवीर्य, °मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 100,*a*,9.

कार्तवेश n. N. eines Sâman (auch an der angeführten Stelle) Ind. St. 3,213,*a*.

कार्तान्तिक Daçak. 88,13.

कार्तार्थ्य (von कृतार्थ) n. *Erreichung des Zieles* Sâh. D. 212,15. 215,13.

कार्त्तिक 1) *a)* °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 14,*b*,27. 15,*b*, No. 59. °मासमाहात्म्य 302,*a*,4. — *b)* lies metron. st. patron. und vgl. Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,7. fgg. — *d)* N. pr. eines medic. Autors Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,29. 314,*b*, 6 v. u. — 2) Varâh. Brh. S. 5,69. — 3) m. (sc. अब्द) und n. (sc. वर्ष) N. *des ersten Jahres in der 12jährigen Umlaufszeit des Jupiters* Varâh. Brh. S. 8,2. fg. — 4) f. ई *die* Çakti *des* Kârttikeja Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5. — 5) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,24.

कार्त्तिकमहिमन् m. *die Herrlichkeit des Monats* Kârttika, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 356,*b*, No. 846.

कार्त्तिकेय, °व्रत Verz. d. Oxf. H. 31,*b*,6. Verfasser eines Prâtiçâkhja zur Taittirîjasam̃hitâ Ind. St. 4,332.

कार्दन्तिक adj. *zu einem* Kṛdanta *in Beziehung stehend, eine solche Wortform bildend:* कृत्प्रत्यय ÇKDr. u. कृदृ.

कार्दमेय (von कर्दम) m. patron. Ila's R. 7,87,19. 89,20.

कार्दमि (wie eben) m. dass. R. 7,87,29.

कार्पटिक ist *ein im Dienste eines Fürsten stehender Bettler.* Kathâs. 53,2. 8. 12. 76. 77 (hier zugleich N. pr. eines solchen Bettlers). 81,7. 10. 11. 123,4. fgg. 124,53. Kâçikh. 12,14. 26. 41. 30,66 nach Benfey in Gött. gel. Anz. 1860, S. 739. Nach Halâj. 2,194 *Betrüger, Schelm;* चाटाः कार्पटिकाः क्रूराः Bhavishja-P. bei Aufrecht, Halâj. Ind. मर्मविद् *derjenige, der die schwachen Seiten eines Menschen kennt*

कार्पटिन् Kathâs. 124,69 fehlerhaft für कर्पटिन्.

कार्पण्य 1) अकार्पण्यमशनम् *nicht mit Erniedrigung verbunden* Spr.

2. गृह्य 1) *a)* गृह्याणि sc. कार्याणि Bhâg. P. 10,8,25. — *b)* अगृह्या = स्वतन्त्रा Bhaṭṭ. 6,61.

गेण्डुक vielleicht auch *Kissen;* vgl. Spr. 2054, v. l.

गेय 1) *a)* füge *gesungen —, besungen werdend* hinzu. सतां गेयं यशः Bhâg. P. 10,72,20. — Vgl. प्रातर्गेय.

गेयपद n. *ein Lied, das Jmd vor einem Andern sitzend zur* Vîṇâ *singt,* Sâh. D. 505. 504.

गेष m. N. pr. eines Schlangendämons Verz. d. Oxf. H. 33,*b*,5.

गेष्ण = उद्गीथ Pushpas. 10,5,3.

गेहे du. *die zwei Häuser* so v. a. *Haus und Körper* Bhâg. P. 10,60,20.

गेहेनर्दिन् Halâj. 2,212. Bhaṭṭ. 5,41.

गेह्य Z. 3 lies गेह्यं° st. गृह्यं°.

गैरिकाक्ष, wohl richtiger गैरिकाख्य, wie im ÇKDr. u. जलमधूक gelesen wird.

गो 4) Weber, Nax. 2,282. — 9) Râga-Tar. 5,1. Spr. 2842 (zugleich *Kuh*). Bhâg. P. 11,7,50. — 13) f. pl. Bhâg. P. 11,7,50. — 15) Spr. 2842. *Sinnesorgan* überh. Bhâg. P. 7,5, 30. — 19) Spr. 2373 (zugleich *Kuh*). — 23) *a)* गोराङ्गिरसस्य साम Pañkav. Br. 16,7,7. गोर्मायूकस्य Ind. St. 3,459. Zu MBh. 2,381 vgl. R. 7,23,28; nach dem Comm. sind Go und Pushkara बलाध्यक्षौ der Söhne und Enkel Varuṇa's. — *b)* Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,43. — 24) Bez. *der Zahl neun* Weber, Ǵjot. 101. Nax. 2,382.

गोअग्रासार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,11. — Vgl. गुग्रासीर.

गोकृ *in eine Kuh umwandeln* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,67.

गोकर्ण 2) *g)* Bhâg. P. 10, 79, 19. Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 2. 74, *a*, 22. 257,*a*,23. 258,*a*,35. n. ein Wald 53,*a*,1. — *h)* Kathâs. 90,144. vielleicht hierher auch Wilson, Sel. Works 2,16. — *l)* N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,1 v. u.

गोकर्णलिङ्ग n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,11.

गोकर्णेश n. desgl. ebend. 71,*a*,1. °लिङ्ग 74,*a*,22.

गोकर्णेश्वर 1) m. N. pr. eines buddh. Heiligen Wilson, Sel. Works 2,16. 32. — 2) s. u. गोकर्ण 2) *k*).

गोकिराटिका, किराटिका ist wohl = किरातिका.

गोकुल 3) n. N. pr. eines Dorfes am linken Ufer der Jamunâ Wilson, Sel. Works 1,120. Verz. d. Oxf. H. 145,*b*,2. 300,*a*,8 v. u.

गोकुलनाथ m. Personenname Wilson, Sel. Works 1, 135. Verz. d. Oxf. H. 246,*a*, No. 619. Hall 144. °महामहोपाध्याय 56.

गोकुलाष्टक n. Titel eines Gedichts Hall 151.

गोक्षुरदुग्धा f. *eine best. Pflanze;* s. u. क्षीव्य 2) *b*).

गोखल्य m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,6,57. — Vgl. गोस्वलु.

गोखा vgl. गोच्छा.

गोखुर 1) Spr. 2999.

गोगमन n. *mit einer Kuh getriebene Unzucht* Verz. d. Oxf. H. 282,*a*,5 v. u.

गोग्रहतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 77,*b*,23.

गोघोत N. pr. einer Familie Hall 201.

गोचर, die ursprüngliche Bed. des Wortes ist *Weideplatz* (vgl. चर् *weiden) für Kühe;* es ist stets subst. und zwar ursprünglich masc., richtet sich aber bisweilen, wie प्रधान und प्रमाण, nach dem Geschlechte des Wortes, auf welches es als Attribut oder Prädicat bezogen wird. 1) *b)* कः कालस्य न गोचरः *was steht nicht im Bereich der Zeit? was ist nicht erreichbar für die Zeit?* Kathâs. 60, 140. वाचामगोचरचरित्रविचित्रित *für Worte nicht zugänglich, mit Worten nicht zu beschreiben* Spr. 2957. पितृ° so v. a. *dem Willen des Vaters folgend* Kâm. Nîtis. 7, 8. यद्यपि ब्रह्म प्रमाणान्तरगोचरतां नावतरति *das Unterworfensein, Unterliegen* Sarvadarçanas. 60, 20. 47, 5. Z. 4 अद्भुतगोचरा R. 4, 44, 80 kann bedeuten *wunderbare Weideplätze habend* (so Benfey) oder *voller Wunder.* — *c)* त्वमेव चातकाधारः इति केषां न गोचरः so v. a. *wem ist es nicht bekannt* (eig. *für wen ist es nicht im Bereich des Wissens*), *dass* u. s. w. Spr. 1081. — *d)* in der ersten Stelle kann das Wort *auftretend, erscheinend* bedeuten; an der zweiten Stelle erklärt Nîlak.: गोषु इन्द्रियेषु विषयतया चरतीति वा गोभिः कारणैर्वा चरति विषयान्भुङ्क्ते इति वा गोचरः सर्वात्मत्वात्सर्वेन्द्रियगम्यः इन्द्रियद्वारा विषयभुगिति वार्थः. — 2) *a)* वायु° *ein Tummelplatz —, ein Gebiet des Windes,* = वायुमार्ग R. 7, 23, 4, 7. जगदुद्धार° adj. comp. *die Erlösung der Welt betreffend* LA. (II) 88,7. — *b)* Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,36. 335, No. 787. fg.

गोचरय् (von गोचर), °यति *einen Bereich haben, Anwendung finden:* न मानुषप्रमाणवद्दिव्यं प्रमाणं (*das Gottesurtheil*) भाविकगोचरम् । अपि तु भावाभावविशेषेण गोचरयति Mit. II, 34,*b*,12. fg.

गोचर्मन् 2) गोचर्ममात्रभूमेस्तु स्नुपलेपनत्रं फलं दृष्ट्वा Bṛhannârad. P. 34, 43 (nach Aufrecht, Halâj. Ind. u. उपलेपन). Vishṇu's Dharmaç. 5,177. fg. एको ऽश्नीयाद्यदुत्पन्नं नरः संवत्सरं फलं । गोचर्ममात्रा सा क्षोणी स्तोका वा यदि वा बहुः ॥ *das Stück Land, von dessen Ertrag ein Mann ein Jahr lang leben kann, hat das Maass eines* Gokarman, *mag es klein oder gross sein,* 179. गोचर्मलक्षणं च बृहस्पतिना दर्शितम् । सप्तहस्तेन दण्डेन त्रिंशद्दण्डैर्निवर्तनम् (त्रिंशद्दण्डा नि° Schol. zu MBh. 13, 3121) । दश तान्येव गोचर्म दत्त्वा स्वर्गे महीयते ॥ Mit. I, 32,*a*,15. fg. गवां शतं सैकवृषं यत्र तिष्ठत्ययन्त्रितम् । तत्क्षेत्रं दशगुणितं गोचर्म (also zehnmal grösser, als in Gṛhjasaṁgr. angegeben wird) परिकीर्तितम् ॥ Parâçara's Dharmaç. 12, 43.

गोचर्या f. *das Verfahren* oder *das Weiden der Kühe:* गोचर्यां चर् *nach Art der Kühe mit dem Munde die Nahrung suchen* Bhâg. P. 11,18,29.

गोचारिन् lies *nach Art der Kühe die Nahrung mit dem Munde suchend* und vgl. आस्येन तु यदाहारं गोवन्मृगयते मुनिः । अथास्य लोकाः सर्वे ऽयं सो ऽमृतत्वाय कल्पते ॥ MBh. 1,3644.

गोच्छा f. *die Furche auf der Oberlippe* Varâh. Bṛh. S. 58, 9. गोत्ता v. l. — Vgl. गोखा.

गोजिह्विका (s. u. गोजिह्वा) Kull. zu M. 6,14.

गोडकाग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,27. गोदक° im Texte, गोडक° im Ind.

गोणिकापुत्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,18. 217, *a*,38. *b*,1. Ind. St. 5,153. fgg.

गोणी 1) Spr. 3812. Kull. zu M. 8,405. — 2) = 2 Çûrpa = 4 Droṇa Çârṅg. Saṁh. 1,1,21. — Nach Pat. in Mahâbh. 22. 38. 63 ist गोणी eine Apabhraṁça-Form für गो. — Vgl. जालगोणिका.

गोण्डकिरी vgl. noch देवकिरी.

गोतमपृच्छा f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 379,*a*, No. 390.

des Zeitvertreibes wegen 83,34; vgl. न कालं क्षेप्तुमर्हसि *du darfst keine Zeit verlieren* R. 7,80,14.

कालघटयोग m. Bez. *eines best. astr.* Joga Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,42.

कालचक्र MBh. 2,456.

कालचरित (2. काल + च°) n. *das Verfahren —, die Macht der Zeit* Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,21.

कालजित् m. N. pr. einer Person: °जिन्मरण Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,31.

कालजिह्व (1. काल + जिह्वा) m. N. pr. eines Jaksha Kathâs. 72,35.

कालज्ञान (2. काल + ज्ञान) n. *die Kenntniss der Zeitrechnung* Weber, Gjot. 112. Nax. 2,354. fg. Verz. d. Oxf. H. 89, *b*, 38. 40. 315, *a*, No. 748. als Titel verschiedener Werke 315,*b*, No. 749. 317, *a*, No. 753. 404,*b*, No. 35. — Vgl. बृहत्कालज्ञान.

कालञ्जर 1) *a*) R. 7, 59, 2, 39. Vagras. 229. Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 5. 53,*b*,5 (Etym.). °पर्वत 149,*b*,5. °तीर्थ 8,*a*,42. आहृत्य सर्वसंकल्पान्सत्त्वे चित्तं निवेशयेत्। सत्त्वे चित्तं समावेश्य ततः कालञ्जरो भवेत्॥ MBh. 12, 8959. Nilak.: कालञ्जरपर्वतवदप्रकम्प्यो भवेत् कालं तणमुहूर्तादिरूपं ज-रयति नाशयति तथा आत्मविदेव कालं नाशयति न तु तं काल इत्यर्थः.

कालटि m. N. pr. eines Agrahâra Verz. d. Oxf. H. 255,*a*,2. 258,*a*,10.

कालतत्त्वविवेचन n. Titel eines Buches Hall 176. °सारसंग्रह m. desgl. 179.

कालतत्त्वार्णव m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 261,*a*,27.

कालतरंग m. Titel des 1ten Theils des Smṛtjarthasâgara Verz. d. Oxf. H. 286,*b*,14.

कालता (von 1. काल) f. *Schwärze* Spr. 4139.

कालदास s. u. तित्तिड 1).

कालधर्म, °धर्ममुपागतः Spr. 4316. परीतः °धर्मणा Hariv. 4761. °ध-र्मात् *nach dem Gesetze der Zeit* 11846.

2. कालनर Verz. d. Oxf. H. 336,*b*,5 v. u. 337,*a*,7.

कालनिर्णय verfasst im Jahre 1336 Weber, Nax. 2,281. °दीपिका = °प्रकाश Hall 187.

कालपर्णी f. ein Name der Nirṛti Çabdar. im ÇKDr. u. नरकदेवता.

कालपुरुष 1) nach Kern *das Wesen, welches wir Zeit nennen*, Varâh. Bṛh. S. 2,4. nach Aufrecht *figura mortis deum repraesentans* Verz. d. Oxf. H. 35,*b*,8 (= Verz. d. B. H. 137,*a*,13).

कालपूग, lies *eine geraume Zeit*. °पूगस्य महतः *nach einer sehr langen Zeit*.

कालप्रबोधिन् (2. काल + प्र°) adj. *zu rechter Zeit erweckend*: °धि-नी विद्या Bez. *eines best. Zauberspruches* Kathâs. 92,68.

कालप्रिय (2. काल + प्रिय) n. N. pr. eines der Sonne geheiligten Ortes Verz. d. Oxf. H. 31,*b*, N. 6.

कालप्रियनाथ m. N. pr. eines in Uggajinî errichteten Linga (= Mahâkâla) Uttararmak. 1,8 (2,2). Mâlatîm. 2,9. Mahâvirak. 1,5.

कालबव patron. des Ârjamabhûti Ind. St. 4,374.

कालबविन् Ind. St. 4,386.

कालभैरव m. *eine Form* Bhairava's Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5. 69, *b*,42. 285,*a*,11. Wilson, Sel. Works 1,4.

कालमाधवीय n. Titel eines Werkes, = कालनिर्णय Verz. d. Oxf. H. 272, *a*, No. 642. 287, *b*, No. 679. 292, *a*, 2.

कालमेघ (1. काल + मेघ) m. 1) *eine schwarze Wolke* R. 7, 7, 53; vgl. u. 1. काल 1) und u. नील 1). — 2) N. pr. eines Elephanten Kathâs. 121,276.

कालयापन Spr. 3164.

कालयुक्त (2. काल + युक्त) m. Bez. *des 52ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,48. 49 (hier n.). Verz. d. Oxf. H. 332,*a*, 5.

कालयोग, füge *Fügung der Zeit, Zeitumstände, Zeitverhältnisse* und Spr. 5396 hinzu.

कालरात्रि 1) Kathâs. 109,70. 89. fgg. 110,49. Verz. d. Oxf. H. 110,*b*, No. 174. °रात्रिचण्डिका 100,*a*,13.

कालरुद्र m. = कालाग्निरुद्र Devî-P. im ÇKDr.

कालरूपिन् (von 2. काल + रूप) adj. *die Form der Zeit habend*, von Çiva Verz. d. Oxf. H. 45,*b*,28.

कालवदन n. *Zeitengesicht*, Titel eines Çâstra Verz. d. Oxf. H. 46,*a*, 5. 276,*b*,16. — Vgl. कालास्य.

कालवत्, कालवती f. N. pr. einer Tochter Kâlagihva's Kathâs. 110,34.

कालवराटक (काल + व°) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 74,179.

कालविद्या f. *die Kenntniss der Zeitrechnung* d. h. *des Kalenders* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,18.

कालविद्वंस् m. *ein Kenner der Zeitrechnung, Kalendermacher* Varâh. Bṛh. S. 105,7.

कालविधान n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,3.

कालविवेक m. desgl. ebend. 278,*a*,4. 286,*a*,5. 292, *a*, 2.

कालव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Ind. St. 3,395,3. fgg.

कालशेय Halâj. 2,120.

कालसंहिता f. Titel einer astronomischen Schrift Verz. d. Oxf. H. 329,*a*, No. 780.

कालसंकर्षिन् (2. काल + सं°) adj. *die Zeit zusammenziehend, — verkürzend*: °र्षी विद्या Bez. *eines best. Zauberspruches* Kathâs. 68,65.

कालसह s. अ°.

कालसूर्य (2. काल + सूर्य) m. *die Sonne am Ende eines* Kalpa MBh. 7,633.

कालहरण (2. काल + ह°) n. *Zeitverlust* Uttararâmak. 96,1 (125,4).

कालहस्तिपुर n. N. pr. einer *Stadt* Hall 203.

कालहस्तिशैल n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 84,*a*,7.

कालहस्तीश्वर n. desgl. ebend. 257,*b*,34.

कालहार (2. काल + हार) m. *Zeitverlust*: इदानीं कालहारः किं क्रि-यते Kathâs. 102,119.

कालाकाङ्क्षिन् (2. काल + आ°) adj. *die Zeit ruhig abwartend* R. 7,23, 1,23. Kathâs. 107,8.

कालाकालचक्र n. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,36.

कालाग्नि m. *das Feuer der Alles zerstörenden Zeit, des allgemeinen Todes* Verz. d. Oxf. H. 97,*a*,1; vgl. auch u. 2. काल 3). Personif.: पञ्च-वक्त्रः स्वयं रुद्रः कालाग्निर्नाम नामतः Tithjâdit. im ÇKDr. °भैरव n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,32. °भैरवतन्त्र 109,*a*,21.

कालाग्निरुद्र, °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,24.

कालात्यय, कालात्ययापदिष्ट Sarvadarçanas. 119,18.

कालानयन (2. काल + आ°) n. *Zeitberechnung* Bhaṭṭotp. zu Varâh. Bṛh. 8, 10.

कालानल 1) Spr. 664. — 2) N. pr. eines Mannes Hall 167.

1. कालाप 1) zu streichen, da an der angeführten Stelle क्वालापाः zu lesen ist; vgl. Spr. 778.

कालापक 1) n. (sc. छन्दस्) Pat. in Ind. St. 5, 80, N. 3. Sarvadarçanas. 129, 21.

कालायस Hariv. 15041. कालायसदृढं चित्तम् Kathâs. 75, 158. adj. *eisern* R. 7, 8, 15.

कालाल (von 1. काल) adj. *schwärzlich* Mânava beim Schol. zu Kâtj. Çr. 7, 9, 21.

कालास्य (2. काल + आ°) m. N. pr. des Verfassers des Kâlavadana, identificirt mit Âpastamba Verz. d. Oxf. H. 276, b, 19.

कालाकृति f. = प्रायश्चित्ताकृति Schol. zu Kâtj. Çr. 8, 4, 4.

1. कालिक 1) b) N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55, b, 23. — 2) ist das entsprechende f. zu कालक. — s) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2632. einer Vidjâdharî Kathâs. 108, 177. — t) Verz. d. Oxf. H. 19, a, 4 (Schutzgöttin der Upamanju). 93, a, 5. 101, a, 30. Wilson, Sel. Works 2, 142. — v) *schwarzer Fleck* Varâh. Brh. S. 66, 5. *Rost:* ताम्राश्रित° 89, 12.

2. कालिक 1) c) R. 2, 41, 12 trennt der Schol. कालिका-अनिलवेग und fasst कालिका in der Bed. von मेघपङ्क्ति (vgl. 1. कालिक 2, c.). Z. 3 ist *Verzug* st. *Vorzug* zu lesen. — Vgl. अकालिक.

कालिकाक्रम m. Titel eines Buches, = कालीक्रम Hall 198. Verz. d. Oxf. H. 238, b, 37.

कालिकाख्य adj. *nach der* Kâlikâ *benannt* (आख्या): उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 80, a, 5. कालिकाह्वय dass. 8, a, 8. 65, b, 12.

कालिकागुरु m. pl. Bez. *einer best. Klasse von Autoren bestimmter mystischer Gebete* Verz. d. Oxf. H. 101, a, 36.

कालिकाग्रन्थ m. Titel eines medicinischen *Buches* Verz. d. Oxf. H. 404, a, No. 35.

कालिकाचार्यकथा f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1, 283.

कालिकातन्त्र n. Titel eines Tantra Wilson, Sel. Works 1, 250.

कालिकाव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Kâlikâ-P. im ÇKDr.

कालिकाह्वय s. u. कालिकाख्य.

कालिकेय adj. *zur* Kâlikâ *in Beziehung stehend:* °कुल Verz. d. Oxf. H. 19, b, N. 5.

कालिङ्ग 1) a) sg. *ein Fürst der* Kal. Kathâs. 123, 141. 124, 32. 36. fg. *das Land der* Kal. Verz. d. Oxf. H. 102, a, No. 158.

कालिञ्जर Kathâs. 111, 70. 81. N. pr. eines Landes: पद्मरथो नाम राजा कालिञ्जरेश्वरः Râǵa-Tar. 8, 917.

कालिदास Wassiljew 49. 74. Anhänger des Ǵaimini Hall 164. Bez. *der Zahl drei* Verz. d. Oxf. H. 211, b, N.; vgl. Ind. St. 8, 195, N.

कालिन् m. N. pr. eines der 7 Söhne des Kaidjoparikara Hariv. 1806, wo mit der neueren Ausg. मत्स्यः काली च सप्तमः zu lesen ist. — Vgl. oben 1. काल 2) i).

कालिन्द 2) c) eine Tochter des Sonnengottes Bhâg. P. 10, 58, 20. fgg.

कालिप्प = خليفة, °राज्य Verz. d. Oxf. H. 340, a, 34.

कालिमन् Spr. 742.

कालिय, कालीयदमन Verz. d. Oxf. H. 26, b, 40. कालीयमर्दन Wilson, Sel. Works 1, 141.

कालीकुलसर्वस्व n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 101, b, 28. 103, b, 38.

कालीक्रम m. Titel eines Buches, = कालिकाक्रम Hall 198.

कालीतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95, a, 20. 101, b, 28. 103, b, 38.

कालीपुराण n. Titel eines Purâṇa, = चण्डीपुराण Verz. d. Oxf. H. 101, b, 29.

कालीमनु m. pl. Bez. *bestimmter mystischer Gebete* Verz. d. Oxf. H. 99, b, 5.

कालीमाहात्म्य n. = देवीमाहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 43, b, No. 98.

कालीमुख (का° + मुख) m. pl. N. einer Secte Vaǵras. 208, N.

कालीयन्त्र n. Bez. eines best. Jantra Verz. d. Oxf. H. 94, b, 11.

कालीरहस्य n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 95, a, 21.

कालीविद्या स्वच्छन्दसंग्रहः desgl. ebend. 103, b, 39.

कालीश (काली + ईश) m. *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 250, a, 28.

कालीसमस्तमन्त्र m. Bez. *eines best.* Mantra Verz. d. Oxf. H. 99, b, 4.

कालीसारतन्त्र n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 101, b, 29.

कालीहृदय n. Titel einer Schrift ebend. 95, a, 21.

कालुष्य, नयनं स्नेहसंपर्कात्कालुष्यं समुपैत्यलम् Spr. 1907. °संदूषिता (कुलनिम्नगा) 2401. übertr. Sarvadarçanas. 85, 19.

कालेयक 1) R. 7, 42, 2. = रक्तचन्दन Schol.

कालेश्वर n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 70, b, 43. f. ई *Herrin der Zeit* 100, a, 16.

कालेह्निका f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2641.

कालोत्तर n. Titel eines Werkes Hall 163. Verz. d. Oxf. H. 278, a, 5. 292, a, 3. 341, a, 32. Sarvadarçanas. 87, 12.

काल्पनिक Sarvadarçanas. 142, 21.

काव Paṅkav. Br. 8, 5, 16. 18. 24, 11, 7.

काविराज् (का + वि°) f. *ein best. Metrum* R̥V. Prât. 16, 27. Ind. St. 8, 130. 142.

कावेर 2) c) Varâh. Brh. S. 5, 64. Verz. d. Oxf. H. 42, a, 24. 67, a, 12. 84, a, 1. fgg. Kâvjâd. 3, 166. Vgl. कवेरकन्या.

1. काव्य 1) adj. *zu* Kavi oder Kâvja d. i. Uçanas *in Beziehung stehend, von ihm herrührend:* धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266, b, 17. — 3) = Uçanas, *der Planet Venus* Varâh. Brh. 10, 3. Sarvadarçanas. 99, 1.

2. काव्य 2) b) °क्रिया Verz. d. Oxf. H. 217, a, 17. °गुणाः 87, a, 2. °प्रशंसा 122, b, 22. °लक्षण 86, b, 3 v. u. 211, b, 32. °भेदाः 35. °श्रवण 345, b, 32. °व्याख्यान 34. °समय 207, b, 4. °समस्यापूरण 217, a, 10. काव्याङ्गानि 207, a, N. 3. काव्यालंकार 87, a, 3. Z. 3 streiche 546. 710. — e) Bez. *bestimmter einactiger Schauspiele* Sâh. D. 546. — f) Bez. *bestimmter kleinerer Dichtwerke, in denen neben dem Sanskrit auch andere Volksdialecte erscheinen,* Sâh. D. 563.

काव्यकल्पलता Verz. d. Oxf. H. 110, b, 18. °वृत्ति und °वृत्तिपरिमल 210, b, No. 497.

काव्यचन्द्रिका von Kavikandra Verz. d. Oxf. H. 211, b, No. 499. von Njâjavâgîça 212, a, 16.

काव्यप्रकाश gehört zu Patañǵali's philosophischem System Hall 164. °टीका Verz. d. Oxf. H. 209, a, No. 490. 214, b, 10. °प्रकाशीयकारिकावली 212, a, No. 501.

काव्यप्रदीप ist ein Commentar zum Kâvjaprakâça Verz. d. Oxf. H. 212,*b*, No. 502. fg. °टीका 503. Hall 174. 206.

काव्यमीमांसा f. *Theorie der Dichtkunst, Poetik* Sarvadarçanas. 173, 15. Titel eines best. Werkes: °कार Verz. d. Oxf. H. 135, *a*, 8 v. u.

काव्यलिङ्ग (2. का° + लिङ्ग) n. *eine best. Redefigur, in welcher neben einer Behauptung auch die Begründung derselben implicite oder explicite ausgesprochen wird*, Sâh. D. 710. 106,9. समर्थनीयस्यार्थस्य समर्थनम् Kuvalaj. 119,*b*. हेतोर्वाक्यपदार्थत्वे काव्यलिङ्गमुदाहृतम् Pratâpar. 98,*a*. Beispiel: जितो ऽसि मन्द कन्दर्प मच्चित्ते ऽस्ति त्रिलोचनः; vgl. Spr. 2280.

काव्यसंहार (2. काव्य + सं°) m. *der Schluss des Gedichts*, Bez. *des Segensspruches am Ende eines Schauspiels* Sâh. D. 404.

काव्यादर्श (2. काव्य + आ°) m. Titel eines Werkes des Daṇḍin über *Poetik*, herausgegeben in der Bibl. ind. °मार्जन n. Titel eines Commentars zu jenem Werke Verz. d. Oxf. H. 206,*b*,8.

काव्यालंकारवृत्ति f. Titel eines *Commentars* zum Kâvjâlaṁkârasûtra Verz. d. Oxf. H. 206,*b*, No. 487.

काव्यालंकारसूत्र n. *die in der* Kâvjâlaṁkâravṛtti *erklärten* Sûtra *über Poetik* ebend.

काव्योदय (2. काव्य + उ°) m. Titel eines im ÇKDr. u. त्रिपदी citirten Werkes.

काश् mit अति in अतीकाश, mit अव in अवकाश, mit नि auch in निकाश, mit परा in पराकाश.

— प्र Varâh. Bṛh. S. 4, 3. 36,5. ते (नराधिपाः) न वृद्धा प्रकाशन्ते गिरयः समुद्रे यथा *erscheinen nicht gross, ragen nicht hervor* R. ed. Bomb. 3,33,6. — caus. *zeigen:* दृत्तान् Varâh. Bṛh. S. 89,17. *an den Tag legen* Ragh. 8,83.

— प्रति vgl. प्रतीकाश.

— वि caus. *an den Tag legen, verbreiten:* यशः Varâh. Bṛh. S. 81,27.

— प्रवि caus. *offenbaren* Varâh. Bṛh. S. 68,89.

— प्रतिसम् vgl. प्रतिसंकाश.

1. काश 2) °धवल Spr. 3503. श्वेताश्ववेगसंपन्नाः शशिकाशसमप्रभाः (वाजिनः) MBh. 9,206. Oder ist शशिकाश als *Mondschein* aufzufassen?

काशकृत्स्न ein Philosoph Bâdar. 1,4,22. pl. Saṁsk. K. 183,*b*,10.

काशय m. N. pr. eines Sohnes des Kâça oder Kâçi Hariv. 1734 (vgl. u. काशेय). काशयो (wohl ein missverstandener pl. von काशि) देशः *das von den* Kâçi *bewohnte Land* Uggval. zu Uṇâdis. 4,117.

काशि 1) *c*) Varâh. Bṛh. S. 5,69. 10,4. 13. °मनुज *ein Mann aus dem Volke der* Kâçi 5,72.

काशिक 3) *a*) Verz. d. Oxf. H. 311, *a*, 10. Kâçikh. 58,14. 79,86 bei Aufrecht, Halâj. Ind. — *b*) काशिकावृत्ति Sarvadarçanas. 136, 4. Auch Titel eines Commentars zur Gâdâdharî Hall 31.

काशिकातिलक n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 127,*b*, No. 229.

काशिखण्ड = काशी° Verz. d. Oxf. H. 84,*b*,16.

1. काशिन् 1) कृत° Kathâs. 56,302. — Vgl. कृपण°.

काशिप Varâh. Bṛh. S. 11,59.

काशिराज heisst Pratardana Daivodâsi in ṚV. Anukr. ein Kâçirâga (Kâçîrâga Druckfehler) von seiner Frau ermordet Varâh. Bṛh. S. 78,1.

काशिराम und काशी° m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 287,*b*, No. 682. 289,*b*, No. 694. 291,*a*, No. 705.

काशीनाथ 2) °तर्कपञ्चानन Hall 73. °भट्ट 70.

काशीप्रकाश m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 295,*b*, No. 717.

काश्रृ Uṇâdis. 1,87. = विकलधातु und शक्ति Uggval. — Vgl. कासू.

काशेय, die neuere Ausg. des Hariv. liest काशस्य (= काशिकस्य) काशेयो. m. *ein Fürst der* Kâçi R. 7,38,19. °पुरी वाराणसी 17.

काश्मरी, कास्मरी Mâlatîm. 145,19.

काश्मीर 1) m. pl. Varâh. Bṛh. S. 5, 77. fg. 9, 18. sg. *ein Fürst von* Kaçmîra Kathâs. 122,3. — 4) *b*) Gît. 11,12.

काश्मीरक m. *ein Fürst der* Kaçmîra Varâh. Bṛh. S. 5,70. 11, 57.

काश्मीरज 1) *a*) Naish. 22,56. Bhâminîv. 1,69 (nach Aufrecht).

1. काश्य, सांदीपनि Bhâg. P. 10,45,31.

काश्यप 1) निपातः काश्यपः स्यात् VS. Prât. 8,60. — 2) काश्यपी गोत्रतः Varâh. Bṛh. S. 26,5. Kâçjapa als Verfasser eines Ǵjotiḥçâstra 21,2. 24,2. — 6) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,213,*b*.

काश्यपक adj. *von* Kâçjapa *herrührend:* काश्यपिका संहिता Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,5.

काश्यपद्वीप s. u. कश्यप°.

काश्यपपरिवर्त m. Titel eines Abschnitts im Ratnakûṭa Wassiljew 305.

काश्यपि, तार्क्ष्य Kathâs. 90,110. pl. Ind. St. 3,459. fg.

काश्यपीभुज् (का° + 4. भुज्) m. *Geniesser der Erde, Fürst, König* Râga-Tar. 1,45.

काषाय *ein rothes Gewand* MBh. 2,675 und 12,5292 (Spr. 3615) nach der Lesart der ed. Bomb. (कषाय ed. Calc.). Spr. 3661. Z. 3 lies त्र्यक्षानि st. त्र्यक्षानि.

काषिन् adj. *kratzend, reibend* in पत्काषिन्.

काष्ठपत्त्रोपजीविन् (काष्ठ-पत्त्र + उ°) m. *Einer, der sich durch Bearbeitung von Holz und Blättern nährt*, Sâh. D. 173,9.

काष्ठलोष्टमय (von काष्ठ + लोष्ट) adj. *aus Holz oder Lehm gemacht* M. 8,289.

काष्ठा 1) *Weltgegend* Varâh. Bṛh. S. 9,37. 24,24. Weber, Ǵjot. 41. — 4) = $^{1}/_{124}$ Kalâ Weber, Ǵjot. 92.105. fgg. — 7) N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 274,*b*, No. 651. fg.

काष्ठिक 1) काष्ठिकेभ्यस्ततो ऽङ्गारान्दग्ध्वापि क्रीणतो जनान् *Holzhändler* Kathâs. 61,5. — 2) Kathâs. 62,145. 147.

कासार Hariv. 4834. Spr. 660. LA. (II) 91,22.

कासू vgl. काश्रृ.

कास्तम्बर m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,2.

कास्मरी s. काश्मरी.

कास्मर्य, in der Ausg. von Kielhorn richtig कार्ष्मर्य.

काह्लल 2) *e*) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,17. — Vgl. पत्त्रकाहला.

काहलि, Nîlak.: काहला वाद्यविशेषस्तद्वान्काहलिः । देहारिरित्यपि पठन्ति.

काहलिन् m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,22.

काह्लारक m. *Palankinträger* Gaimini's Bhâr., Âçvam. 10 im ÇKDr.

काह्लुरी m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 336, *a*, No. 790.

काह्लार (von कह्लार) adj. *von der weissen Wasserlilie kommend:* वाताः Kuvalaj. 110, *b*.

काह्लायण (sic) m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184, *a*, 2.

किंवदन्ती *Sprichwort:* किंवदन्तीह सत्येयं या मतिः सा गतिर्भवेत् so v. a. *der Glaube macht selig* Ashṭâv. 1, 11.

किंवर्ण (किम् + वर्ण) adj. *von welcher Farbe* Bhâg. P. 11, 5, 19.

किंवीर्य Bhâg. P. 10, 51, 13.

किंवृत्त wohl eher *der hinterdrein sagt: was ist geschehen?* d. i. *der sich überrumpeln lässt, unvorsichtig.*

किंशिल Kâṭh. 40, 3.

किंसखि, nom. °सखा Spr. 3085.

किंसुहृद् (किम् + सु°) m. *ein schlechter Freund* Spr. 2459.

किंस्तुघ्न m. = किंतुघ्न Weber, Ġjot. 27. Varâh. Bṛh. S. 99, 5. 8.

किकिदिव, किकिदीवि Halâj. 2, 92; vgl. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 56.

किक्किटा Kâṭh. 13, 11. 12.

किंकराय् (von किंकर) *Diener sein, — werden:* किंकरान्ति सुराः Çatr. 14, 81.

किंकर 1) f. ई *Dienerin* Kathâs. 105, 77. Bhâg. P. 10, 16, 53. किंकरपाणि *mit den Händen den Diener machend, dienstbereite Hände habend, selbst Hand anzulegen bereit* MBh. 3, 303. Die den Diener kennzeichnende Frage किं करवाणि *was soll ich thun?* war die Veranlassung seines Namens. — 3) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Kathâs. 118, 5.

किंकर्तव्यता, °कर्तव्यतयान्धेषु पुरोगेषु स्थितेषु Râǵa-Tar. 4, 220.

किंकार्यता Kathâs. 80, 50.

किङ्किणी 1) Z. 2 lies रथ st. रय. — 3) N. pr. einer Göttin: °स्तव Verz. d. Oxf. H. 94, *a*, 42.

किंकिरात 5) n. *die Blüthe* Halâj. 2, 52.

किंकृते (किम् + कृते) *weshalb, wozu* Kathâs. 71, 79.

किंचन्य (von किंचन *Etwas*) n. *Besitz:* आकिंचन्येन मोक्षो ऽस्ति किंचन्येनास्ति बन्धनम् MBh. 12, 11901.

किंचित्पाणि (किंचिद् + पा°) m. *ein best. Gewicht,* = कर्ष Çârṅg. Saṁh. 1, 1, 17.

किंचिद् *Etwas als best. Maass = acht Handvoll* Schol. zu Çâṅkh. Gṛhj. 1, 14, 11. Kâtj. Çr. 345, N. 1; vgl. u. पुष्कल 4) *a*) und कुञ्चि.

किञ्जुलक m. = किञ्जुलुक H. an. 2, 31.

किंज (किम् + 1. ज) adj. *wer weiss von wem abstammend, von niedriger Herkunft:* मन्ये किंजमहं त्वाम् Bhaṭṭ. 6, 133.

किञ्जल्क 1) Z. 1 lies m. n. st. m.; Z. 6 lies पुर्वग्रकिञ्जल्का.

किञ्जल्किन् lies *mit Staubfäden versehen.*

किटिवरवदना (कि° - वर + वदन) f. N. pr. einer buddhistischen Gottheit Wilson, Sel. Works 2, 12. fg.

किट् vgl. तिल°, तैल°.

किट्ट = किटिम् Schol. zu Pañkav. Br. 2, 17, 3.

किण 1) Kathâs. 85, 28. 31. असंजातकिणास्कन्धः सुखं स्वपिति गौर्गलिः Spr. 850.

किण्व 1) Sarvadarçanas. 2, 7. Schol. zu Kâtj. Çr. 19, 1, 20. तण्डुल° (mit Umstellung der beiden Glieder) gaṇa राजदन्तादि zu P. 2, 2, 31.

कितव 2) Z. 4 lies 110 st. 111.

किंतुघ्न vgl. किंस्तुघ्न.

किंदेव (किम् + देव) m. *Halbgott* Bhâg. P. 11, 14, 6.

किंनर 1) neben किंदेवाः und किंपूरुषाः Bhâg. P. 11, 14, 6. किंनरी = किंपुरुषी R. 7, 89, 3. — 4) किंनरा Med. k. 188.

किंनामक (von किम् + नामन्) adj. (f. °नामिका) *welchen Namen führend* Sâh. D. 124, 10.

किम् 2) *a*) किं ब्रूमः शुचिताम् *was sollen wir noch von der Lauterkeit reden?* Spr. 3020. — *c*) γ) विधातुर्दोषो ऽयं न च गुणनिधेस्तस्य किमपि *nicht im Entferntesten aber seine* Spr. 5262. — η) Spr. 1611. Z. 7 lies 72, 4 st. 126. — ι) (यः) न मूर्छितः कटुकान्याह किंचित् *durchaus nicht* Spr. 4907. — λ) किम्, किं वा, किं नु in der Frage Spr. 672.

किमधिकरण (किम् + अ°) adj. f. आ *worauf zu beziehen* (fragend): किमधिकरणाः सन्तु च प्रचः Spr. 2351.

किमभिधान (किम् + अ°) adj. *welchen Namen führend* Spr. 2981.

किमर्थ, अवक्रासः किमर्थो ऽयम् LA. (II) 56, 1.

किमाचार (किम् + आ°) adj. *welchen Wandel führend* R. 7, 62, 1.

किमाधार (किम् + आ°) adj. *worauf beruhend* Spr. 2351.

किमायुस् (किम् + 2. आ°) adj. *welches Lebensalter erreichend* R. 7, 51, 9.

किमाहार (किम् + आ°) adj. *welche Nahrung zu sich nehmend* R. 7, 62, 1.

किमिच्छक Mârk. P. 126, 23. 30. m. Bez. *einer best. Kasteiung, durch die man erlangt was man wünscht,* 2. 8. 17. 19. fg.

किंपाक 2) इदं तत्किंपाकद्रुमफलमिवातीव विरसम् Spr. 2379. फलं किंपाकवृक्षस्य ध्वाङ्क्षा भक्षन्ति नेतरे 276. Mârk. P. 10, 31 (किंपापफल gedr.). n. *die Frucht* Spr. 5092.

किंपुरुष 1) किंपुरुषी f. R. 7, 88, 22. किंपुरुषीकृत 24. किंपूरुष so v. a. *Affe,* da Hanumant das Haupt derselben genannt wird, Bhâg. P. 11, 16, 29. Ila wird ein Kimpurusha, genannt Sudjumna, und ist abwechselnd einen Monat *Mann* und einen Monat *Weib,* Matsja-P. in VP. 349.

किंपुरुषीय adj. von किंपुरुष Verz. d. Oxf. H. 345, *b*, 29.

किंप्रभु (किम् + प्रभु) m. *ein schlechter Herr* Spr. 2459. 3085.

1. किंप्रमाण (किम् + प्र°) n. *welcher Umfang:* किंप्रमाणेन मम वंशो भविष्यति R. 7, 51, 9.

2. किंप्रमाण (wie eben) adj. *welchen Umfang habend:* काव्य R. 7, 94, 23.

किंभृत्य (किम् + भृ°) m. *ein schlechter Diener* Spr. 2459.

किंमन्त्रिन् (किम् + म°) m. *ein schlechter Minister* Spr. 2530. 3086.

किम्मूरी N. pr. eines Geschlechts Hall 158.

कियत् 2) सन्तः कियन्तः *einige wenige Edle* Spr. 3529. तर्पितस्वधनायास्मै वयं दद्मः कुतः कियत् so v. a. *dem geben wir Nichts* Kathâs. 61, 307. कियन्मात्रे कृते ऽनेन संरम्भो ऽयं कियान् so v. a. *einer solchen Kleinigkeit wegen ein solcher Lärm!* 65, 139. कियन्ति पयांसि *überaus viel Wasser* Spr. 1813.

किर vgl. मृत्किरा.

किरण 5) Bez. von 25 best. Ketu Varâh. Bṛh. S. 11, 10. — 6) Titel eines zum Çaivadarçana gehörigen Buches Sarvadarçanas. 89, 18 (vgl. कारण). किरणाख्यतन्त्र (über Architectur) citirt von Bhaṭṭotp. zu

Varâh. Bṛh. S. 53. — 7) f. श्रा N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,21.

किरणपति m. *die Sonne* Varâh. Bṛh. S. 27, 6.

किरणपाणि (कि° + पा°) m. *die Sonne* Shaḍv. Br. 5, 12.

किरणावली (किरण + श्रा°) f. Titel eines Commentars zum Sûrjasiddhânta Verz. d. Oxf. H. 326, *b*, No. 772. zum Padârthoddeça 163,*a*,3. 244,*a*,4. No. 608. Hall 65. 29. 75. °प्रकाश 65. °प्रकाशव्याख्या ebend. °टिप्पणक 67.

किराट s. जल°; किराटी und किराटिका s. गो°.

किरात 1) *a*) pl. Daçak. 2,42. Kumâras. 1, 5. 15. Ragh. 4, 76. Varâh. Bṛh. S. 5,35. 80. 9, 35. 32, 19. 22. °नृपति Spr. 1772. Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 6. 340, *a*, 3. °भर्तृ Varâh. Bṛh. S. 9,17. °पार्थिव 11,54. किरात sg. *der Fürst der* Kirâta 11,60. Vgl. Καλατίαι Herod. 3, 38. — *b*) Halâj. 2, 456. — 2) *a*) Spr. 4349.

किरातार्जुनीय, so zu lesen st. कितारार्जुनीय.

किरीट 1) vgl. तिरीट. — 3) m. *Handelsmann* Bhâg. P. 12,3,35.

किरीटिन् m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2573.

किरीमाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,3 v. u. — Vgl. करीमाण.

1. किल Nir. 1, 5. श्रर्जुनः किल जेष्यते कुरून् Kshîrasv. bei Aufrecht, Halâj. Ind. Varâh. Bṛh. 7,9. In jüngeren Schriften häufig gebraucht um den Stil der alten Legende, des alten Märchens nachzuahmen, z. B. Varâh. Bṛh. S. 1,6. 5,1. 2. 53,3. 78,1.

2. किल vgl. केलि°.

किलकिञ्चित Daçak. 2, 30. 37.

किलञ्ज m. = किलिञ्ज *Matte* Schol. zu Kâtj. Çr. 8,3,24. 6,11.

किलाट m. pl. Hariv. 8445. किलाद् die neuere Ausg., der Schol. किलादान्मक्षिषीडुग्धसिक्तान्.

किलात 1) Z. 2 lies किरातकुल्यावसुरमाये und vgl. Müller in J. R. As. S. 2,433. 438.

किलास 1) Pañkav. Br. 23,16,11. 12. Kâṭh. 33,4. °त्व n. Pañkav. Br. 2,17,3. 23,16,10. — 2) Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,8.

किलासिन् Çâñkh. Br. 25,10.

किलि vgl. ताम्र°.

किलिकिला f. N. pr. einer Stadt Bhâg. P. 12,1,30.

किलिञ्च = वंश *Bambusrohr* Schol. zu Hâla 79.

किलिञ्ज, °हस्तिन् *ein aus Stroh zusammengefügter Elephant* Sâh. D. 169,21.

किलिम auch n.; vgl. द्रु°.

किल्बिष 1) न तस्य परिमोक्षो ऽस्ति पापाहेरिव किल्बिषात् *für den giebt es keine Befreiung von der Schuld, eben so wenig wie von einer bösen Schlange*, Çikshâ 17 in Ind. St. 4,268. Die Bomb. Ausgg. des MBh. R. und Bhâg. P. schreiben richtig किल्बिष. Sp. 294, Z. 10 lies 3,28,11. — 2) = श्रपराध AK. 3,4,30,225. Spr. 5395.

किशोरक m. *Füllen* Halâj. 2,285. *das Junge eines Thieres* überh.: केशरीन्द्र° Kathâs. 55,49.

किसोर m. = किशोर 1) 2) Schol. zu Kâtj. Çr. 976,6.

किष्कु 1) Pañkav. Br. 6,5,11. als Längenmaass MBh. 5,2045. Hariv. 9009. auch in dem Beispiel R. 5,32,11. — 3) adj. *mit einem Griffe versehen:* वज्र Pañkav. Br. 6,5,12.

किसलय, श्रास्तर: किसलयानि Spr. 2784. °मृदु (प्रमदाजन) 2834.

किसलयित, °वनान्त Spr. 2027.

कीकट 1) Weber, Nax. 2,392. Bhâg. P. 11,21,8.

कीकस vgl. कैकस. कीकसा Shaḍv. Br. 1,3.

कीचक 2) श्रतिबलः कीचको द्रौपदीम् (श्रभिमन्यमानो विननाश) Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,15. °वध m. Titel eines Kunstgedichts 163,*a*,3. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,117. 4,102.

कीज wohl *ein best. Geräthe*, vgl. u. मृत्त.

कीट Varâh. Bṛh. S. 3,29. 15,7. 79,3. कृमिकीटादयः Weber, Râmat. Up. 345. कीटलूतादिविष Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,13. °शब्दज्ञान 93,*a*,3. शूरकीटाः *Würmer von Helden so v. a. elende Helden* Mahâvîrać. 109,10. कीट ist auch *der Scorpion im Thierkreise* Varâh. Bṛh. 18, 7. 19, 2. n. *die Excremente* Halâj. 3,15.

कीटक 1) R. 7,37,5,35. Bhâg. P. 10,67,7. नरके च पतिष्यामि कीटकः कृमिभोजनः Mârk. P. 8,217.

कीटमणि lies *ein leuchtendes Insect, Leuchtkäfer.* Spr. 74.

कीटोत्कर (कीट + उ°) m. *Ameisenhaufe* Kathâs. 101,290.

कीनाश, MBh. 13,3359. 3743. 4516. 14,601. Kathâs. 24,87 und Bhâg. P. 3,22,13 *Filz, Geizhals;* eben so Kathâs. 63,162. Daçak. in Benf. Chr. 193,11. — 1) *b*) lies *small.* — 2) *b*) Halâj. 1,71. Ânandal. 26. °निकेतन Çiç. 1,73. °नगरी Kâçikh. 42,17 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

कीर 1) *a*) Hâla 74. 312. — *b*) Varâh. Bṛh. S. 4, 23. 32, 19. Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,42. — Vgl. पङ्क°, वाक्कीर, गोण्डकीरी, रामकीरी.

कीरमाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,6.

कीर्तय् mit उद् vgl. उत्कीर्तन; mit परि vgl. परिकीर्तन.

— संपरि Varâh. Bṛh. S. 69, 25.

— प्र 1) °कीर्तित *schon erwähnt* Varâh. Bṛh. S. 47,3.

कीर्ति 2) स जीवति यशो यस्य कीर्तिर्यस्य स जीवति Spr. 3108. — Vgl. दुष्कीर्ति.

कीर्तिधर ein Autor Verz. d. Oxf. H. 199,*b*, No. 471.

कीर्तिमत् 3) f. °मती ein N. der Dâkshâjanî Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,36.

कीर्तिमय, चन्द्नानाम् — न च स्थायी चिरं गन्धो यथा कीर्तिमयो नृणाम् R. Gorr. 2,61,20.

कीर्तिमालिनी f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 74,*b*,10.

कीर्तिराज m. pl. als Ṛshi Ind. St. 3,459,1.

कीर्तिवास ein Asura Verz. d. Oxf. H. 75,*b*,27.

कीर्तिसिंहदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 183,*a*,29.

कीर्तिसोम (की° + सोम) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 61,300.

कील् caus. (denom. von कील) *binden, hemmen:* जिह्वां कीलय कीलय बुद्धिम् Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,24. 22.

कील, उत्खातकीलनिवहा नद्यः *Pfahl* Râǵa-Tar. 5,107. *eine spitz zulaufende Geschwulst* Suçr. 1,260,20. m. *Keil eines Spruches so v. a. die mittleren Silben desselben* Weber, Râmat. Up. 292. — = कीलेश्वर Bein. des Vitarâga Maheça Wilson, Sel. Works 2,17. — 5) vgl. रतियोगे हि कीलया गणिकां चित्रसेनां पञ्चालराजो जघान Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,30. — Vgl. श्रर्ध°, उत्कील, गुद°, धर्म°, नर्म°, नल°, रत°, पीतकीला.

कीलक Z. 1 lies *Pfahl.* कीलक n. in mystischer Bed. nicht *Schutzwehr*, sondern *Keil eines Spruches* d. i. *die in der Mitte liegenden Theile desselben;* vgl. Verz. d. Oxf. H. 4, *a*, No. 28. 93, *b*, N. 1. 110, *b*, No. 174. — m. Bez. *des 42sten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8, 43. Verz. d. Oxf. H. 332, *a*, 3. — कोलक = तामसकीलक Varâh. Bṛh. S. 3, 11. 17. 21, 25. — f. कीलिका *Pflock, Bolzen* Pañkat. ed. orn. 52, 17. fgg. चक्राग्र° Halâj. 2, 293. — Vgl. अव°, धरणी°, धर्म°, नर°, युग°, पाद-कीलिका.

कीलित *bespickt:* स्मरसायकैः । कीलिताविव Kathâs. 55, 106. 101, 77. 122, 48. *angesteckt, befestigt:* सा (प्रिया) नश्चेतसि कीलितेव विशिखैश्चेतोभुवः पञ्चभिः Mâlatîm. 77, 3. अर्थदः प्राणदः प्रोक्तः प्राणा ह्यर्थेषु कीलिताः Kathâs. 28, 9. *stecken bleibend*, von einem Zauberspruche: रुद्धकीलितविच्छिन्नमुतशप्ताद्यो ऽपि च । मन्त्रदोषाः प्रणश्यन्ति संस्कारैरेभिरुत्तमैः ॥ Sarvadarçanas. 171, 10. fg.

कीलेश्वर (कील + ई°) m. Bein. des Vîtarâga Maheça Wilson, Sel. Works 2, 17. 32.

कीश 2) *a*) Halâj. 2, 76. Bhâg. P. 10, 12, 9. Kâçikh. 42, 31 bei Aufrecht, Halâj. Ind. — Vgl. मत्त°.

3. कु 1) Varâh. Bṛh. S. 68, 94. Bṛh. 8, 21. Golâdhj. 5, 10. fg. 24. Bez. *der Zahl Eins* Weber, Ǵjot. 101. Z. 4 fg. streiche Eher bedeutet कुप्रद *freigebig*.

कुंश und कुंस vgl. भृ°, भ्र°, भ्रु°, भ्रू°.

कुकन्यका (1. कु + क°) m. *ein schlechtes Mädchen* Kathâs. 26, 58.

कुकलत्र (1. कु + क°) n. *ein schlechtes Weib* Çârṅg. Paddh. Nîti 74.

कुकवि (1. कु + क°) m. *ein schlechter Dichter, Dichterling* Verz. d. Oxf. H. 122, *b*, 22.

कुकाव्य (1. कु + 2. काव्य) n. *ein schlechtes Gedicht* Spr. 2352.

कुकुन्दर 1) Varâh. Bṛh. S. 105, 12 (am Ende eines adj. comp. f. आ).

कुकुर 3) pl. Varâh. Bṛh. S. 5, 71. 32, 22. Bhâg. P. 11, 30, 18.

कुकूल 1) कुकूलाग्नि Kathâs. 117, 92.

कुकृत (1. कु + कृत) adj. *schlecht gemacht* Varâh. Bṛh. S. 106, 5.

कुक्कुट 1) *a*) संप्रवदन्ति कुक्कुटाः Pat. in Ind. St. 8, 172. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92, *b*, 43. 93, *a*, 1. — *d*) fehlerhaft für कुक्कुर *Hund* Spr. 4009. 4485. — 2) *a*) Varâh. Bṛh. S. 63, 3. — *c*) H. an. 3, 658. Med. l. 100. — 3) n. Bez. *einer best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 94, *a*, N. 2. vollständig कुक्कुटासन n. 234, *a*, 17.

कुक्कुटमिश्र (कु° + मिश्र) m. *der geehrte Herr Hahn*, ein erfundener Spottname Sâh. D. 86, 15.

कुक्कुटासन s. u. कुक्कुट 3).

कुक्कुटि Halâj. 4, 55.

कुक्कुटिका f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2633.

कुक्कुटेश्वर Bez. eines bestimmten Zauberspruches Verz. d. Oxf. H. 98, *a*, 8. n. N. pr. eines Liṅga 70, *b*, 44. °तन्त्र n. N. eines Tantra 95, *a*, 21.

कुक्कुर 1) *a*) Verz. d. Oxf. H. 86, *b*, 40. — *b*) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 101, *a*, 34. — 2) Varâh. Bṛh. S. 62, 2.

कुक्षि 1) कुक्षौ मैनाकस्य *Höhle* MBh. 3, 10694. अस्तीह हिमवत्कुक्षौ देशः पृथ्वीशिरोमणिः । कश्मीर इति so v. a. *Thäler* Kathâs. 65, 214. — 2) N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12, 6, 79.

कुक्षिभेद m. in der Astr. Bez. einer der 10 angeblichen Weisen, auf welche eine Finsterniss endet, Varâh. Bṛh. S. 5, 85; vgl. 81.

कुक्षी f. = कुक्षि *Bauch* Varâh. Bṛh. S. 50, 13.

कुक्ष्यामय m. *Bauchkrankheit* Varâh. Bṛh. S. 5, 51.

कुखादि = असंग्रह (Aufrecht vermuthet असद्ग्रह) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 124.

कुगति (1. कु + ग°) f. *ein schlechter Pfad* (in übertr. Bed.) Madhjam. 54. 90.

कुगेहिनी (1. कु + गे°) f. *eine schlechte Hausfrau* Spr. 695. Kathâs. 58, 103. 63, 43.

कुग्राम (1. कु + ग्राम) m. *ein elendes Dorf* Spr. 690.

कुङ्कणा Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 26.

कुङ्कुम, उष्ट्रकुङ्कुमवहनवत् Kap. 3, 58. शूरशोणितकुङ्कुमैः Kathâs. 109, 120.

कुच्, कुञ्चितवपुस् Spr. 660. कुञ्चिताङ्गुलि Halâj. 2, 382. — caus. *kräuseln, in Locken einlegen:* अकुञ्चयं कचान् Abhinanda bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 117.

— उद् caus. उत्कोचित *aufgeblüht* Spr. 992.

— नि vgl. noch निकोचक, निकोचन.

— सम् 1) संकुचसि कमल पद्मं व्हा व्हा वामो विधिर्भवतः Spr. 3786. दिवा संकुचितस्तस्थौ *zusammengekauert* und zugleich *geschlossen* Kathâs. 72, 287. असंकुचित *ungeschmälert* Sarvadarçanas. 53, 2. — caus. 1) *schliessen* (eine Blüthe): पद्मं विकासयत्यर्कः संकोचयति कैरवम् Spr. 617.

कुच, °मुख n. = कुचाग्र *Brustwarze* Halâj. 2, 371.

कुचग्रह Kathâs. 103, 225 fehlerhaft für कचग्रह.

कुचर 1) *b*) = कुटिलाशय *bösgesinnt, Bösewicht* Halâj. 2, 234. — 2) zu streichen, da die Stelle zu 1) *b*) gehört.

कुचरित्र (1. कु + च°) n. *schlechter Wandel* Varâh. Bṛh. 24, 3.

कुचिका f. *eine best. Pflanze*, s. u. वङ्कविस्तीर्णा 2); vgl. कुञ्चिका.

कुचुमार m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 215, *b*, 18. कुचुमाराश्च योगाः 217, *a*, 6 fehlerhaft für कोचु°.

1. कुचेल, स्त्रियो रत्याः कुचेलतः (so ed. Bomb. des MBh.) Spr. 3135.

2. कुचेल 1) davon nom. abstr. °ता f.: स्त्रियो रतेत्कुचेलता Spr. 3135.

कुचैल adj. (f. आ nach dem Schol.) = 2. कुचेल 1) Bhâg. P. 10, 80, 7.

कुचैलिन् adj. = 2. कुचेल 1) *sich schlecht kleidend* Vṛddha-Kâṇ. 15, 4.

कुचोद्य (1. कु + चो°) n. *eine unpassende Frage* Ind. St. 8, 221.

कुज 1) *a*) Halâj. 2, 22. Varâh. Bṛh. S. 51, 3. — 3) n. = क्षितिज *Horizont* Golâdhj. 6, 4.

कुजदिन (कुज 1) *b*) + दिन) n. *Dienstag* Varâh. Bṛh. S. 1, 4.

कुजन Spr. 690.

कुजर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 43. कुञ्जर v. l.

कुजीविका (1. कु + जी°) f. *eine schlimme Art zu leben, ein schlimmes Dasein* MBh. 5, 2698.

कुञ्चि vgl. Kull. zu M. 7, 126 und oben किंचिद्.

कुञ्चिका 1) Verz. d. Oxf. H. 235, *a*, 27. Vgl. मञ्जूषा° unter मञ्जूषा 2). — Vgl. केलि°.

कुञ्ज 1) *a*) füge *Gebüsch* hinzu. — *b*) Halâj. 5, 32.

कुञ्जर 1) *b*) राज° Kathâs. 72, 23. — *f*) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 43. कुजर v. l. — *h*) Bez. *einer best. Tempelform* Varâh. Bṛh. S. 56, 18. 25.

कुञ्जरत्व (von कुञ्जर) n. *der Zustand eines Elephanten* MBh. 12,4282.

कुञ्जल m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2578.

कुट 4) n. Halâj. 2,136. — Vgl. मालाकुटदन्ती.

कुटङ्ग N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,36.

कुटज Z. 2 lies medicinisch.

कुटजमल्ली f. *eine best. Pflanze* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117.

कुटन्नट vgl. नट.

कुटप 1) *a*) Weber, Ǵyot. 79.

कुटल्हारिका vgl. कुट्ट°.

कुटि 2) कुटी Schol. zu Kâty. Çr. 7,1,24. 9,9 (पट°). in Verbindung mit मठ Hariv. 15857. — Vgl. कटकुटि, ब्रह्मकुटी, भ्रमत्कुटी.

कुटिक 1) der Schol. erklärt स्थानकुटिकासनात् durch स्थावरगृहत्यागात्.

कुटिल 1) °मनस् Spr. 5223. कुटिलाशय Halâj. 2,234. — 2) *c*) n. Ind. St. 8,420. — *d*) Bez. *einer best. übernatürlichen Kraft* Verz. d. Oxf. H. 235, *a*, 27. — *e*) (sc. गति) Bez. *eines best. Stadiums in der rückläufigen Bewegung eines Planeten* Sûryas. 2,12. — 4) m. Bez. *eines Ziegenbocks mit bestimmten Merkmalen* Varâh. Bṛh. S. 65,9; vgl. 6.

कुटिलगति *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑–,–⏑–––⏑– Ind. St. 8,420.

कुटिलगा (कु° + गा von 1. गा) f. *Fluss:* °गेश *der Herr der Flüsse, der Ocean* Varâh. Bṛh. S. 12,5.

कुटिलता (von कुटिल) f. *Krausheit* und zugleich *Falschheit* Spr. 4139.

कुटिलत्व (wie eben) n. dass.: कुटिलत्वं भ्रुवोः कोपे नाशये यस्य चाभवत् Kathâs. 118,11.

कुटिलाङ्गी f. = कुटिला *eine best. übernatürliche Kraft* Verz. d. Oxf. H. 235, *a*, 26.

कुटीक am Ende eines adj. comp. (von कुटी): सकुटीका (सेना) vielleicht *mit beweglichen Hütten —, mit Zelten versehen* Hariv. 15829. Der ganze Çloka fehlt in der neueren Ausg.

कुटीकृत erklärt der Schol. durch चित्रगुच्छाकारं कृतम्.

कुटीचक, Nilak. zu MBh.: कुटीचकबहूदकौ त्रिदण्डिनौ एको गृहे वसति अपरस्तीर्थान्यटति; der Schol. zu Bhâg. P.: कुटीचकः स्वाश्रमकर्मप्रधानः.

कुटीचर Wilson, Sel. Works 1,231. beschrieben in Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,19. fgg. — Vgl. बहिष्कुटीचर.

कुटीप्रावेशिक (कु° + प्रा°) adj. *unter Dach und Fach vor sich gehend:* रसायनानां द्विविधं प्रयोगमृषयो विदुः। कुटीप्रावेशिकं मुख्यं वातातपिकमन्यथा ॥ Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,29. fg.

कुटीमह (कु° + 1. मह) m. *ein* Vihâra-*Fest* Vyutp. 133.

कुटीर Uṇâdis. 4,30. 1) Spr. 4180. हृदयतृणकुटीरे दह्यमाने 686. कुञ्ज° Mâlatîm. 79,16. — 3) Bhartṛ. 3,66 gehört zu 1); vgl. Spr. 920.

कुटीरक 1) = कुटीर 1) Vet. in LA. (II) 14,2; vgl. auch u. कुटीर 1). — 2) m. = कुटीचर Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,29.

कुटुम्ब, पुत्रदारकुटुम्बेषु प्रसक्ताः सर्वमानवाः Spr. 4545. Bez. *des 2ten astrologischen Hauses* (= अर्थ) Varâh. Bṛh. 1,15.

कुटुम्बक m. *eine best. Grasart,* = भूतृण Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कुटुम्बिन् 2) अहमत्र प्रभुर्यूयं करदाश्च कुटुम्बिनः Kathâs. 124,77.

कुट्ट् *klatschend schlagen auf* (acc.): सव्यानूरून्दक्षिणेन पाणिना कुट्टयन्तः Schol. zu Kâty. Çr. 5,10,15.16. 7,8,27. *stampfen:* गावः पादैर्भूमिं कुट्टयन्त्यः Varâh. Bṛh. S. 92,1. कुट्टित *zerschlagen, zermalmt* Halâj. 2,430.

— वि caus. *stampfen* Varâh. Bṛh. S. 95,18. *verletzen:* वत्सापेक्षी डुह्येच्चैव स्तनांश्च न विकुट्टयेत् Spr. 2098.

कुट्ट vgl. नख°.

कुट्टक 2) Golâdhy. 13,2. — 4) m. Bez. *eines Ziegenbocks mit best. Merkmalen* Varâh. Bṛh. S. 65,9; vgl. 5. — Vgl. मणिकुट्टिका.

कुट्टन (von कुट्ट्) n. *das Schlagen* Schol. zu Kâty. Çr. 8,3,7. अङ्घ्रिकुट्टनैः *mit Fussschlägen* Bhâg. P. 10,16,54. *das Anschlagen, Anstossen* Varâh. Bṛh. S. 95,14. 44. unter den achtzehn संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,1.

कुट्टनीकपट (कु° + क°) m. N. pr. eines Schelmen, der seine *Schelmereien* von einer *Kupplerin* erlernt hatte, Kathâs. 121,188.

कुट्टमित, सानन्दाप्तः कुट्टमितं कुप्येत्केशाधरग्रहे Daçar. 2,38. 30. संमर्देऽपि सुखाधिक्यं रतौ कुट्टमितं भवेत् Pratâpar. 56,*a*,7. Z. 1 lies n. st. m.

कुट्टहारिका f. = कुटल्हारिका Halâj. 2,337.

कुट्टाक, इभकुम्भकूटकुट्टाकपाणिकुलिशस्य हरेः Mâlatîm. 85,18.

कुट्टिनी Spr. 2955 (geändert in कुट्टनी).

कुट्टिम 1) n. = बद्धभूमिक Halâj. 2,139. हर्म्याणि यत्र मणिकुट्टिममञ्जुलानि Pârçvanâthak. 1,5 bei Aufrecht, Halâj. Ind. Vgl. u. द्रुमशीर्ष.

कुट्टिहारिका, die gedr. Ausg. hat कुट्टहारिका.

कुड्मल 1) lies *geschlossen* (von einer Blüthe). — 2) streiche *eine sich öffnende*.

कुड्मलता (von कुड्मल) f. *Knospengestalt, das Geschlossen-Sein einer Blüthe* (eines Auges) Sâh. D. 319,18.

कुड्मलित (von कुड्मल) adj. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,186 (nach gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36; vgl. कुड्मलित). *knospenartig geschlossen:* काण्डूकुड्मलितेक्षणा (von einem Elephantenweibchen) Mâlatîm. 152,18.

कुठ Halâj. 2,22.

कुठार 1) Schol. zu Kâty. Çr. 6,1,12.18. LA. (II) 90,1. — Vgl. मङ्गलकुठारमिश्र.

कुठारक 1) Varâh. Bṛh. S. 59,12.

कुठि adj. *kahl* oder *schief* (Comm.), von einem Baume Shaḍv. Br. 4,4.

कुडङ्ग Hâla 104. 177. 236. 243. 270.

कुडव Verz. d. Oxf. H. 307, *b*,2. Weber, Ǵyot. 78. 72. Varâh. Bṛh. S. 104,46. = *ein Hohlmaass von 64 Kubik*-Aṅgula Çârṅg. Saṃh. 1,1,26.

कुडालगाच्छि N. pr. eines Dorfes Kshitîç. 13,7. कुडालि° 33,3.

कुड्मल 1) lies *geschlossen.* — 2) streiche *eine sich öffnende.*

कुड्मलदन्ती *4 Mal* –⏑⏑⏑–, ⏑⏑⏑⏑⏑– Ind. St. 8,418.

कुड्यमत्स्य Varâh. Bṛh. S. 88,8.

कुण m. = प्रावारकीट Gaṭâdh. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

1. कुणप 1) एक एव पदार्थस्तु त्रिधा भवति वीक्षितः। कुणपं कामिनी मांसं योगिभिः कामिभिः श्वभिः ॥ Vṛddha-Kâṇ. 14,16. *Dünger:* वराहविड्ढसामांसमज्जमस्तिष्कशोणितम्। पक्तस्थं सजलं भूमौ कुणपं परिकीर्तितम् ॥ Verz. d. Oxf. H. 323,*a*,18. fg. °जल *Jauche* 16. — 2) MBh. 8,744 nach der Lesart der ed. Bomb.

कुणपाण्ड्य m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1, 332.

कुणावी f. wohl *eine best. Pflanze* Suçr. 2,73,1.

कुणि 2) c) N. pr. eines Mannes Schol. zu Pañkav. Br. 13,4,11. eines Rshi Verz. d. Oxf. H. 52,b,41. Verfassers eines Dharmaçâstra 266, b,20. कुणिगर्गः MBh. 9,2981. fg.

कुणितात्हि m. N. pr. eines Verfassers eines Dharmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 266,b,20.

कुणित्व (von कुणि) n. *Lahmheit* Tattvas. 35.

कुणिबाङ्ग m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,b,41.

1. कुण्ठ्, कुण्ठित *stumpf* Kathâs. 68,3.

कुण्ठ eig. Spr. 4267. °विषाण Varâh. Bṛh. S. 5,12. 50,4. übertr.: अकुण्ठबोध Bhâg. P. 10,83,4. कुण्ठत्व *Stumpfheit* (des Geistes) Râǵa-Tar. 4,618. — Vgl. बाङ्क°.

कुण्ठक 3) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,a,32.

कुण्ड 1) क्षीर° *Melktopf* Kathâs. 63,189. *Topf, Kohlentopf* Verz. d. Oxf. H. 97,b,11. 102,a,34. 103,b,32. 105,a,21. 31. fg. b,4. — 3) von *Höhlungen* in der Hölle Verz. d. Oxf. H. 24,b,1. *Feuergrube* 94,a,22. fg. — 5) Spr 631. कुण्डगोली Verz. d. Oxf. H. 60,b,28. 277,b,6. — 10) Bez. *einer best. Gestalt* (संस्थान) *des Mondes, der Mond mit einem Kreise oder Ringe* Varâh. Bṛh. S. 4,15. — 11) n. Bez. *bestimmter mystischer Figuren* Verz. d. Oxf. H. 95,b,40. चतुरश्र°, पद्म°, अष्टाश्र°, वर्तुल°, षडश्र°, योनि°, अर्धचन्द्र°, त्र्यश्र° 96,b,11. fgg.

कुण्डकौमुदी f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 341,a,33.

कुण्डपायिन् Pañkav. Br. 25,4,4.

कुण्डमण्डपकौमुदी f. = कुण्डकौमुदी Verz. d. Oxf. H. 341,a,29.

कुण्डमण्डपसिद्धि f. Titel eines Buches ebend. No. 798.

कुण्डरत्नाकर m. desgl. ebend. 33.

कुण्डल Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,106. — 2) N. pr.: श्रीकुण्डलविकुण्डलकर्मगतिकथन Verz. d. Oxf. H. 15,a, No. 57. — 4) b) Bez. *einer best.* Çakti Verz. d. Oxf. H. 88,b,37. 89,a,22. 32. 35. 235,a,5. 29. °रूप (?) 104,b,18. — c) Bez. *eines best. Leckerbissens* (vgl. कुण्डलिनी) Pâkarâǵ. im ÇKDr. — Vgl. कनककुण्डला.

कुण्डलद्वयविवृति f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 341,b, N.

कुण्डलिकात्व n. *Ringförmigkeit* Schol. zu Kâtj. Çr. 9,4,40.

कुण्डलिकामत n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,a,8.

कुण्डलित (von कुण्डल) adj. *geringelt:* फणीन्द्र Sâh. D. 287,13.

कुण्डलिन् 1) a) *mit Ohrringen geschmückt* Weber, Râmat. Up. 294. — b) *einen Ring bildend, geringelt:* स मत्तहस्ती दुष्टात्मा कृत्वा कुण्डलिनं करम् Hariv. 4664. — 2) a) Râǵa-Tar. 1,2. — 3) c) Bez. *einer best.* Çakti Verz. d. Oxf. H. 98,a,12. 20. 235,a,8. 25. 236,b,18.

कुण्डलिया (?) Verz. d. Oxf. H. 122,a,23.

कुण्डवासिनी f. N. pr. der Schutzgöttin der Gautama Verz. d. Oxf. H. 19,a,11.

कुण्डविक्षारदेश m. N. pr. einer *Gegend* Verz. d. Oxf. H. 352,b,12.

कुण्डारक 1) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 148,b,31. — 2) °रिका N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2633.

कुण्डावृष s. u. कुण्डोवृष.

कुण्डिक 2) f. कुण्डिका (f. zu कुण्डक) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,114. Halâj. 2,256. Hariv. 14836. Kâçikh. 7,18 bei Aufrecht, Halâj. Ind. दण्डकुण्डिकाहस्त Kathâs. 66,8. त्यक्त्वाग्रे दण्डकुण्डिकाम् (lies °कुण्डिके) 97,30. — 3) f. कुण्डिका Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

कुण्डिन्, MBh. 2,2061 liest die ed. Bomb. भाण्डिन्यः (= मञ्जूषाः Schol.), der Schol. kennt aber auch die Lesart कुण्डिन्यः (nicht कुण्डिनः) und dieses erklärt er durch पात्रविशेषाः *eine Art Gefäss.* कुण्डिनी f. bei den Jogin so v. a. प्रकृति bei den Sâmkhja Weber, Râmat. Up. 335,1 v. u.

कुण्डिन 1) ein Rshi Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,49. — 2) Kathâs. 55,56. 108,20. Weber, Râmat. Up. 284. °नगर Verz. d. Oxf. H. 150,b,27.

कुण्डीविष m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2083.

कुण्डीवृष adj. ein tadelndes Beiwort von Personen Hariv. 11162. Der Schol. hat कुण्डावृषाः gelesen, was er folgendermaassen erklärt: कुण्डायाममृते जीवति पत्यौ जारजातायां वृषाः रेतःसेक्तारः.

कुण्डेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,15.

कुण्डोदरेश्वर n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 70,b,44.

कुण्डोद्योतदर्शन n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 341,b, N.

कुतन्त्री (1. कु + त°) f. *Schwanz* MBh. 12,5355. 5363.

कुतप 1) Varâh. Bṛh. S. 41,2 (कुतुप Druckfehler). — 2) अह्नो मुहूर्ता विख्याता दश पञ्च च सर्वदा। तत्राष्टमो मुहूर्तो यः स कालः कुतपः स्मृतः॥ Matsja-P. 22,79 bei Aufrecht, Halâj. Ind. = अपराह्ण (?) Halâj. 5,36.

कुतम् auch *wo* (!): कुतो ऽसौ तिष्ठते राजा R. 7,23,3,23.

कुतस्त्य Uttararâmaḱ. 82,11 (106,3). mit अपि *von unbekannter Herkunft* 55,7 (nach der neueren Ausg.; die ältere hat eine andere Lesart).

कुतापस füge — vor *Asket* und Kathâs. 121,169 hinzu.

कुतार्किक (1. कु + ता°) m. *ein schlechter Dialectiker* Verz. d. Oxf. H. 91,a,3. Madhjam. 16. 78.

कुत्रत्य Bhâg. P. 10,13,42.

कुत्स 1) Z. 5 lies 5,29,9. 10 st. 5,29,4 und füge hinzu Pañkav. Br. 9,2,22. 13,6,9. 14,6,8. 11,26. — 1) oder 2) Hall 173. Verz. d. Oxf. H. 18, b,10. pl. 19,a,28. कुत्सस्याधिरथीयम् oder आग्रुरथीयम् und कुत्सस्य प्रस्तोकः Namen von Sâman Ind. St. 3,214,a.

कुत्सय्, कथं रामो न कुत्स्यति R. 7,43,18. कुत्सितपङ्क्तिभोजनप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 282,a,15. Pañkat. 156,14.

कुत्सव s. पुरु°.

कुत्सा, कुत्सया *verächtlich:* आलोक्य Kathâs. 61,298.

कुत्सार zur Erkl. von स्वयंप्रदीर्णा Schol. zu Kâtj. Çr. 15,1,10.

2. कुत्स्य vgl. Spr. 2980.

कुथ् vgl. कोथ, निकोथक, प्रकोथ.

कुथ 1) m. f. Halâj. 2,153. चकासतम् — कुथेन नागेन्द्रमिवेन्द्रवाहनम् Çiç. 1,8. आलिप्तकेतुकुथसैन्यगज 5,31. Bhaṭṭ. 10,1. — 2) R. 2,30,14 fasst der Schol. das Wort in der Bed. 1).

कुथुम m. N. pr. = कुथुमि, pl. Verz. d. Oxf. H. 55,b,10. °शाखा 255,a,26.

कुथुमि m. N. pr. = कुथुमिन् Verz. d. Oxf. H. 53,a,26. 55,b,5. 8. — Vgl. कुठुमि.

कुथोदरी (कुथ + उदर) f. N. pr. einer Tochter Nikumbha's und Enkelin Kumbhakarṇa's Kalki-P. 16 im ÇKDr.

कुदर्शन (1. कु + द°) n. *eine schlechte Doctrin* Madhjam. 135.

1. कुदार m. = कुदाल Gaṭâdh. im ÇKDr. u. रक्तकाञ्चन. — Vgl. auch

कोविदार.

2. कुदार (1. कु + दार) adj. *eine schlechte Frau habend* Varâh. Bṛh. 12,13.18.

कुदारदार (1. कु - दार + दार) m. pl. *eine schlechte Frau als Frau:* वरं न दारा न कुदारदाराः Spr. 4969. Vgl. कुमित्रमित्र und कुशिष्यशिष्य ebend.

कुडुम्बरी f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,14.

कुदेश (1. कु + देश) m. *ein schlechtes Land* Spr. 694. fg. 3942. fgg. Kathâs. 104,214.

कुद्दाल 2) vgl. कुदार, कुदाल, कोविदार, बिद्दल.

कुद्रव्य (1. कु + द्रव्य) n. *schlechter Reichthum* Spr. 694.

कुधर्मन् (1. कु + ध°) n. *ein schlechtes Recht, Scheinrecht:* धर्मं यो बाधते धर्मो न स धर्मः कुधर्म (कुवर्त्म ed. Bomb.) तत् MBh. 3,10571.

कुधान्य Varâh. Bṛh. 8,18.

कुधी Spr. 4700. Bhâg. P. 10,62,11.

कुनख adj. *schlechte Nägel —, schlechte Klauen habend:* छाग Varâh. Bṛh. S. 65,10.

कुनखिन् 1) *schlechte —, hässliche Nägel habend* Varâh. Bṛh. 17,1.9. Spr. 3942.

कुनट 2) *b)* vgl. नल 2) *b)*.

कुनठ m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,10. कुनट v. l.

कुनदिका, Pañkat. I,31. II,145 = MBh. 5,4502. कुनदी Spr. 694.

कुनदीक m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2560.

कुनारी (1. कु + ना°) f. *ein schlechtes Frauenzimmer* Varâh. Bṛh. 18,15.

कुनीली (1. कु + नी°) f. *eine best. Staude,* = तैरणी Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कुनृप (1. कु + नृप) m. *ein schlechter Fürst* Varâh. Bṛh. S. 4,21.

कुनेत्रक (1. कु + नेत्र *Auge*) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,41.

कुन्तक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,42.

कुन्तल 1) *eine best. Haartracht* Halâj. 2,375. — 6) pl. Varâh. Bṛh. S. 16,11. sg. *ein Fürst der* Kuntala: कर्तर्या कुन्तलः शातकर्णिः शातवाहनो महादेवीम् (sc. गणिकां जघान) Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,31. — 7) Bez. *eines best.* Dhruvaka (s. ध्रुवक 3.) Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — Vgl. नीलकुन्तला.

कुन्ति 1) pl. Kâṭh. 26,9. Bhâg. P. 11,30,18. Weber, Nax. 2,392. sg. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,13.

कुन्तिभोज m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 10,15.

कुन्थ vgl. बाङ्क°.

कुन्दकुन्दाचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. Oxf. H. 180,*b*,29. 383,*a*, No. 458. Wilson, Sel. Works 1,341 (कुन्दकुण्डाचार्य).

कुन्दचतुर्थी f. Bez. *des 4ten Tages in der lichten Hälfte des* Mâgha Wilson, Sel. Works 2,184.

कुन्दुरु Varâh. Bṛh. S. 57,5. wohl *Boswellia thurifera Roxb.* Hariv. 12679. काण्डरव die neuere Ausg.

कुन्दुरुक 1) m. Varâh. Bṛh. S. 77,8.24.

कुन्दुरूक *das Harz der Boswellia thurifera Roxb.* Varâh. Bṛh. S. 57,3.

1. कुप् 2) त्वयां दर्शनविघ्नाय पक्ष्मस्पन्दाय कुप्यतः । प्रेम्णाः Kâvjâd. 2,149.

— प्र 1) *wüthen,* von Krankheiten Varâh. Bṛh. S. 9,33.

— प्रति vgl. प्रतिकोप.

कुपण्डित (1. कु + प°) m. *ein schlechter Gelehrter, Aftergelehrter* Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,22.

कुपति (3. कु + प°) m. *Herr des Landes, Fürst, König* Varâh. Bṛh. 11,5. Spr. 1333 (nicht *ein schlechter Herr*).

कुपात्रक (1. कु + पा°) n. *eine schlechte Schüssel, ein schlechtes Geschirr* MBh. 12,8327 nach der Lesart der ed. Bomb.; °पात्रिक ed. Calc.

कुपुत्र Kathâs. 75,95.113,10. Spr. 695. 3943. fg. Çârṅg. Paddh. Nîti 74.

कुपुरुष *ein schlechter Mensch* Varâh. Bṛh. S. 104,13.

कुप्य 2) Spr. 3983, v. l.

कुप्रभु (1. कु + प्रभु) m. *ein schlechter Herr* Kathâs. 56,69.

कुप्रावरण lies *einen schlechten Mantel habend.*

कुबन्धु (1. कु + ब°) m. *ein schlechter Verwandter* Spr. 3944, v. l.

कुबुद्धि 1) Spr. 3722. — 2) Bhâg. P. 10,68,44.

कुबेर 1) pl. Kathâs. 115,57. °मतनिबर्हणा Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,34. — Die Bomb. Ausgaben schreiben durchgängig कुवेर.

कुबेरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,45.

कुबेरिन् (so zu lesen st. कुवेरिणा): स (नापितः) तु पट्टिकार्यां कुवेरिणो जातः Parâçarapaddh. im ÇKDr. u. नापित.

कुब्ज 1) *bucklig* Kathâs. 62,231. *krumm,* von einem Baume Shaḍv. Br. 4,4. Varâh. Bṛh. S. 43,13. 59,3. von einer Thür 53,80. कुब्जीभूय *sich krumm machend* Kathâs. 62,21. वपुः कुब्जीभूतम् Spr. 4965. Vgl. काण्ठ°. — 2) *c)* °पुष्प ist *die Blüthe der Trapa bispinosa.* — *d) der Bucklige,* so heisst *eine unter bestimmten Constellationen geborene Person, ein Vasall des* Haṁsa *genannten Wundermenschen,* Varâh. Bṛh. S. 69,31.35.fg.

कुब्जलीढ (कु° + लीढ) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,41. कुब्जा° im Index.

कुब्जाम्रक an der Gaṅgâ Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,12. 59,*b*,30.

कुब्जालीढ s. कुब्जलीढ.

कुब्जिकातन्त्र s. u. कुब्जक 3) und vgl. Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,22. 101,*b*,30. 103,*b*,39. 108,*a*,21.

कुब्जिमत् adj. *gekrümmt* Pañkav. Br. 25,10,11.

कुब्जीकरण (von कुब्ज + 1. कर्) n. *das Krümmen:* तृणस्य Tattvas. 20.

कुब्रह्मन् Kathâs. 52,50.

कुभर्तर् (1. कु + भ°) m. *ein schlechter Gatte* Kathâs. 120,65.

कुभार्या Spr. 694. 3943. fg. Kathâs. 71,225.

कुभिक्षु (1. कु + भिक्षु) m. *ein Bösewicht von Bettler* Kathâs. 78,3. 94,3. 98,68.

कुभूमि (1. कु + भू°) f. *schlechter d. i. unfruchtbarer Boden* Varâh. Bṛh. 3,8.

कुभृत्य Kathâs. 123,263.

कुभोग (1. कु + 2. भोग) m. *ein schlechter Genuss* Kathâs. 103,225.

कुभोजन (1. कु + भो°) n. *schlechte Nahrung* Spr. 690.

कुभोज्य (1. कु + भो°) n. dass. Spr. 694. Çârṅg. Paddh. Nîti 74.

कुभ्रातर् (1. कु + भ्रा°) m. *ein schlechter Bruder* Kathâs. 105,72.

1. कुमति Spr. 2162. Bhâg. P. 10,8,42.

2. कुमति Spr. 4733. Bhâg. P. 10,62,11.

कुमनीषिन् Bhâg. P. 10,48,11.

कुमन्त्र *ein schlimmer Zauberspruch* Kathâs. 121,12.

कुमन्त्रिन् Kathâs. 61,37. 103,118.

कुमार 1) a) *ein Knabe unter fünf Jahren* Garuḍa-P., Pretakalpa 17, 8 bei Aufrecht, Uǵǵval. — d) विशन्ति शापभीता हि न कुमारगृहं स्त्रियः *einen Tempel des* Skanda Kathâs. 55,174. — Verfasser eines Dharmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 356,a,13. Grammatiker 110,b,15. = विष्णुमित्र 405,b, No. 10. — 2) c) N. der Dâkshâjaṇî in Mâjâpurî Verz. d. Oxf. H. 39,b,7. Verfasserin von Mantra der Çâkta 101,b,10. °कवच 88, b, 9. °पूजा 6. 95,a,13. 284,a,43. — k) ⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑–⏑⏑–– Ind. St. 8,390. — l) Bez. *kleiner Flaggenstöcke, welche neben* Indra's *Banner aufgerichtet werden*, Varâh. Bṛh. S. 43,65. शक्र° 39.

कुमारक 1) a) Pañkav. Br. 15,4,17. — 2) a) *Dienstmädchen* Varâh. Bṛh. S. 78,9. — e) Vaǵras. 253. °खण्ड im Skanda-P. Verz. d. Oxf. H. 84,b,16. — f) = कुमार 2) l) Varâh. Bṛh. S. 43,58.

कुमारकुलटा (कु° + कु°) f. *schon als junges Mädchen ein liederliches Frauenzimmer* gaṇa श्रमणादि zu P. 2,1,70.

कुमारकुशल (कु° + कु°) adj. *schon als Knabe erfahren* ebend.

कुमारगर्भिणी (कु° + ग°) adj. f. *schon als junges Mädchen schwanger* ebend.

कुमारचपल (कु° + च°) adj. *schon als Knabe leichtfertig* u. s. w. ebend.

कुमारतापसी (कु° + ता°) f. *schon als Mädchen eine Büsserin* ebend.

कुमारदत्त Kathâs. 101,111. Verz. d. Oxf. H. 153,a,15.

कुमारदास (कु° + 1. दास) 1) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,29. — 2) f. ई *schon als Mädchen eine Dienerin* gaṇa श्रमणादि zu P. 2,1,70.

कुमारधारा Verz. d. Oxf. H. 248,b,3. Kathâs. 55,153. कुमारवारिधारा 157.

कुमारनिपुण (कु° + नि°) adj. *schon als Knabe geschickt* u. s. w. gaṇa श्रमणादि zu P. 2,1,70.

कुमारपटु (कु° + पटु) adj. *schon als Knabe geschickt* u. s. w. ebend.

कुमारपण्डित (कु° + प°) adj. *schon als Knabe gelehrt* ebend.

कुमारपाल in Guzerate Wilson, Sel. Works 1, 303. fgg.

कुमारप्रव्रजिता (कु° + प्र°) adj. f. *schon als Mädchen eine Bettelnonne* gaṇa श्रमणादि zu P. 2,1,70.

कुमारबन्धकी (कु° + ब°) f. *schon als Mädchen ein liederliches Frauenzimmer* ebend.

कुमारभट्ट (कु° + भट्ट) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,30.

कुमारयु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,38.

कुमारललिता auch ⏑–⏑, ⏑⏑⏑–– Khandom. 13. Ind. St. 8,366.

कुमारलील m. N. pr. eines Gegners der Buddhisten Wassiljew 53. 208. wohl fehlerhaft für कमारिल.

कुमारवारिधारा s. u. कुमारधारा.

कुमारश्रमणा (कु° + श्र°) f. *schon als Mädchen eine* Çramaṇâ P. 2, 1,70. Im Sûtra könnte auch masc. angenommen werden.

कुमारस्वामिन् (कु° + स्वा°) m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 219,b, No. 525.

कुमाराध्यापक (कुमार + अ°) m. *schon als Knabe Lehrer* gaṇa श्रमणादि zu P. 2,1,70.

कुमाराभिरूपक (कुमार + अ°) adj. *schon als Knabe schön* ebend.

कुमारिदत्त (कुमारी + दत्त) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 51,123. Zur Verkürzung des Vocals vgl. P. 6,3,63.

कुमारीकल्प (कु° + कल्प) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,a,22.

कुमारीतन्त्र (कु° + त°) n. desgl. ebend. 103,b,40.

कुमारीश (कुमारी + ईश) m. wohl *eine Form* Çiva's, als Verfasser von Mantra der Çâkta ebend. 101,a,19.

कुमारेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 66,a,26.

कुमित्र Spr. 3944, v. l. 3945. fg. Kathâs. 65,156. कुमित्रमित्र dass. Spr. 4969.

कुमुद् 2) *die Blüthe* (nicht die Pflanze).

कुमुद 1) *die Blüthe* (nicht die Pflanze, welche कुमुदिनी heisst). विनिद्रो निशि पाण्डुरः । दिवा संकुचितस्तस्थावालम्ब्य कुमुदव्रतम् ॥ Kathâs. 72,287. कुमुदाकारतां (so ist zu lesen) भेजे 95,20. — 4) N. *eines best.* Ketu (*Kometen*) Varâh. Bṛh. S. 11,43. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2558. — N. pr. eines Schülers des Pathja (vgl. कुमुदादि) Bhâg. P. 12,7,2. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,b,30. — Z. 5 vom Schluss des Artikels lies 5) st. 4); Z. 1 vom Schluss lies 6) st. 5). — 7) m. *eine Art Bdellion;* s. u. गुग्गुलु. — 8) m. Bez. *eines best.* Dhruvaka (s. ध्रुवक 3.) Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — 9) f. आ a) Bez. *einer best. Wasserader* Varâh. Bṛh. S. 54,23. — b) *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 39,a,33. Bhâg. P. 10,2,12. — Vgl. महा°.

कुमुदादि vgl. Verz. d. Oxf. H. 55,b,35 und oben u. कुमुद 4).

कुमुदिका (von कुमुद) f. N. pr. einer Hetäre Kathâs. 58,15. 18.

कुमुदिनी 1) zunächst *die Pflanze*, deren Blüthen कुमुद heissen. मुदं कुमुदिनीनां यस्तनोति चन्द्रः Kâçikh. 15,25 bei Aufrecht, Halâj. Ind. — 2) N. pr. der Tochter eines Daitja Kathâs. 73,150. 175. der Mutter Raghudeva's, Verfassers der Virudâvalî, Verz. d. Oxf. H. 133, a, No. 244.

कुमुदोत्तर (कुमुद + उ°) m. N. pr. eines Varsha MBh. 6,425.

कुमुद्वत् 2) a) zunächst *die Pflanze*, deren Blüthen कुमुद heissen. Bhaṭṭ. 2,4. 6. — c) N. pr. der Gemahlin Vimarshaṇa's, Fürsten der Kirâta, Verz. d. Oxf. H. 74,a,29. — 3) m. a) = कुमुद्वती a) LA. (II) 88, 4. — b) *der Mond* Bhâg. P. 10,29,3.

कुमुद्विन् adj. als Beiw. eines Fürsten Bhâg. P. 10,20,47 nach dem Schol. = कुमुत्कुमुदं कुत्सिता मुद्यस्य.

कुमुहूर्त (1. कु + मु°) m. *eine unheilvolle Stunde* Kathâs. 121,178.

कुमेधस् Bhâg. P. 10,58,11.

कुम्ब 1) °कुरीर Âpastamba beim Schol. zu Kâtj. Çr. 7,4,7. — 2) *das dicke Ende eines Knochens* TS. 1,538,12. *eines Pflocks* 412,2. 5.

कुम्भ् s. कुम्भय्.

कुम्भ 1) a) वक्षोजकुम्भद्वय Spr. 739. — b) Varâh. Bṛh. S. 5,42. 40,3. 7. 41,7. Bṛh. 1,14. 8,11. Weber, Ǵjot. 102. Verz. d. Oxf. H. 97,b,31. — c) = आढक, द्रोण Verz. d. Oxf. H. 307, b, 9. — d) करिकुम्भपीठ Spr. 1545. Varâh. Bṛh. S. 67,6. — e) am Schluss, Nîlak. erklärt: ग्रथिताङ्गुलिभ्यां हस्ताभ्यां परिशिरसः पीडनं पूर्णकुम्भः. — f) *eine best. Pflanze* und *deren Frucht* Bhâg. P. 10,18,14. — h) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53,b,15. — k) *ein best. Theil des Bettstollens* Varâh. Bṛh. S.

79, 29. fg. — *l*) Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. Gorr. 1, 31, 7. — 3) *c*) नागदन्ती = कुम्भा Med. t. 203. = कुम्भाख्यभेषज H. an. 4, 111. — Vgl. तप्तकुम्भ, पूर्ण°, भद्र°, वात°, शत°, भूकुम्भी.

कुम्भक 2) Sarvadarçanas. 174, 16. 20 (definirt). Verz. d. Oxf. H. 108, *a*, 2. 234, *b*, 33. fgg. 237, *a*, No. 568. neutr.: विधारणं (प्राणस्य) कुम्भकम् Schol. zu Jogas. 1, 34. Z. 4 lies Vedântas. (Allah.) No. 131. — 3) = कुम्भ 1) *a*) am Ende eines adj. comp. Kathâs. 99, 3. — 4) = कुम्भ 1) *c*) Weber, Gjot. 79. — 5) = कुम्भ 1) *d*) am Ende eines adj. comp.: वितत° MBh. 12, 4280. — 6) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2577. — कुम्भिका s. bes.

कुम्भकपद्धति (कु° + प°) f. Titel eines Werkes Hall 18.

कुम्भकर्ण N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53, *b*, 15. einer Oertlichkeit 148, *b*, 38.

कुम्भघोणतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 84, *a*, 2.

कुम्भचक्र n. Bez. *eines best. Diagramms;* s. u. चक्र 4) am Ende.

कुम्भदास (कु° + दास) m. *Kuppler* (?); davon nom. abstr. °ता Râga-Tar. 3, 456. — Vgl. कुम्भदासी, घटदासी.

कुम्भधर m. Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. Gorr. 1, 31, 8.

कुम्भय्, °यति *das* Kumbha (s. कुम्भ 1, *e*) *genannte Anhalten des Athmens vollbringen* Verz. d. Oxf. H. 89, *a*, 9. *b*, 39.

कुम्भवक्त्र m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2577.

कुम्भसंभव Bein. Agastja's R. 7, 80, 1. Verz. d. Oxf. H. 22, *b*, 10.

कुम्भाण्ड N. pr. eines Ministers des Bâṇa Bhâg. P. 10, 62, 14. 63, 8. 16.

कुम्भाण्डकोदर m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2571. कुम्भाण्डको ऽपर: ed. Calc. st. कुम्भाण्डकोदर: der ed. Bomb.

कुम्भिका 4) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2633.

कुम्भीनस 2) R. 7, 5, 40. 25, 19. 23. 61, 16.

कुम्भीपाक 1) Kauç. 88. — 2) Spr. 2963. Bhâg. P. 10, 64, 38. Verz. d. Oxf. H. 16, *b*, 26.

कुम्भेश्वर (कुम्भ + ई°) m. N. pr. eines Vîtarâga Wilson, Sel. Works 2, 32. °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *a*, 41.

कुम्भोद्भव (कुम्भ + उ°) m. Bein. Agastja's Spr. 238. — Vgl. कुम्भयोनि, कुम्भसंभव, घटोद्भव.

कुरङ्ग 3) f. ई N. pr. einer Tochter Prasenagit's Kathâs. 112, 89. — 4) m. oder n. N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 21.

कुरङ्गनाभि Naish. 22, 56.

कुरर Uṇâdis. 3, 133. 1) MBh. 12, 6648. Varâh. Bṛh. S. 48, 9.

कुररीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, *b*, 4.

कुराज N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 12.

कुराजन् Spr. 3944. 3958. कुराजराज्य 4969.

कुराज्य Spr. 3943.

कुराट N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 16. so im Index, im Text कुरात.

1. कुरीर Âpastamba beim Schol. zu Kâtj. Çr. 7, 3, 7.

कुरु 1) °वर्ष Verz. d. Oxf. H. 41, *a*, 32. °देश 339, *b*, 15. 352, *b*, 11.

कुरुक्षेत्र, °क्षेत्राधिप Varâh. Bṛh. S. 11, 57.

कुरुक्षेत्रक m. pl. = कुरुक्षेत्रा: Varâh. Bṛh. S. 5, 78.

कुरुक्षेत्रस्थली f. N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 73, *b*, 12.

कुरुजाङ्गल N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 9, 29.

कुरुम्ब vgl. देवकुरुम्बा.

कुरुसुति ein Kâṇva, Verfasser von ṚV. 8, 65—67.

कुरूप Kathâs. 123, 303. कुरूपता Spr. 4165.

कुरेम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 10.

कुर्कुटीव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* ebend. 34, *a*, 44.

कुर्कुर Varâh. Bṛh. S. 28, 9 (v. l. कुक्कुर). Zu Pankat. II, 97 vgl. Spr. 2932.

कुल 1) *Menge:* पर्वत° Spr. 400. सुकृत° 4105. Z. 8 lies 1, 9, 33. — 6) n. bei den Çâkta Bez. *der* Çakti *und ihres Cultus* (urspr. wohl so v. a. *das worin alles Andere aufgeht*) Verz. d. Oxf. H. 92, *b*, 30. fgg. °दीप 91, *b*, 26. °द्रव्य 1. 33. °निष्ठ 92, *a*, 3. कुलाकुलविचार 93, *a*, 31. कुलाकुलानुसंधान 92, *a*, 32. कुलाचार 95, *a*, 6. 109, *a*, 33. कुलावेधविधि 89, *a*, 26. कुलाष्टक 91, *b*, 35.; vgl. कौल, कौलिक. — 7) m. N. pr. eines Mannes R. 7, 43, 2.

कुलक 1) *f*) *ein best. zu den Mäusen gerechnetes Thier* Verz. d. Oxf. H. 309, *a*, 19. — 2) *c*) Kâvjâd. 1, 13. अनेकपद्यैरेकक्रियान्वितैरेकवाक्यार्थकथनं कुलकम्। तच्च क्रियाया आद्यन्तश्लोकावस्थितिभेदाद्यकुलकमन्त्यकुलकमिति द्विधा। Verz. d. Oxf. H. 203, *b*, N. 2. *eine Verbindung von fünf* Çloka Sâh. D. 558. *von fünf und mehr* Schol. zu Kâvjâd. 1, 13.

कुलकन्यका (कुल + क°) f. *ein Mädchen aus guter Familie, ein sittsames Mädchen* Spr. 4426.

कुलकुण्डलिनी und कुलकुण्डली f. Bez. *einer best.* Çakti (मूलाधारपद्मस्थितशिवशक्तिविशेष) ÇKDr. nach dem Shatkakraprakâça.

कुलकौशिक (कुल + कौ°) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 17.

कुलक्षण (1. कु + ल°) adj. f. आ *unglückverheissende Zeichen an sich habend* Kathâs. 91, 17. 19.

कुलगुरु (कुल + गुरु) m. *Hauptlehrer* Verz. d. Oxf. H. 264, *a*, 8.

कुलचन्द्र Verz. d. Oxf. H. 162, *b*, 2.

कुलचूडामणि (कुल + चू°) m. Titel eines Buches Hall 198. Verz. d. Oxf. H. 94, *b*, 28. 95, *a*, 23. 101, *b*, 30. 103, *b*, 40. 108, *b*, 23. eines Tantra 109, *a*, 12.

कुलदीपोत्सव m. Bez. *eines best. nach der Hochzeit gefeierten Festes* Verz. d. Oxf. H. 77, *a*, 22.

कुलदेव (कुल + दे°) 1) m. *Familiengottheit:* °त्व n. Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 33. — 2) f. ई *Hauptgöttin*, Bez. der Durgâ: °देवियात्रा (die Kürze aus metrischen Rücksichten) Bhâg. P. 10, 52, 42.

कुलदेवता füge *Familiengottheit* hinzu. Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 13. Kathâs. 111, 45.

कुलदैवत n. *Familiengottheit* oder *Hauptgottheit:* इक्ष्वाकु° (welches man auch इक्ष्वाकु-कुल + दै° trennen könnte) R. 7, 108, 28.

कुलधर (कुल + धर) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 60, 3.

कुलधर्म *die Satzungen der* Kaula Verz. d. Oxf. H. 91, *a*, 9. 92, *a*, 17.

कुलनाग (कुल + नाग) m. *ein oberster Schlangendämon* Weber, Râmat. Up. 314, 3.

कुलनिम्नगा (कुल + नि°) f. *Hauptstrom, ein edler Strom* Spr. 2401.

कुलपञ्चाशिका (कुल + प°) f. Titel eines Buches HALL 198.

कुलपालिका f. N. pr. eines Frauenzimmers DAÇAK. in BENF. Chr. 188, 1 v. u.

कुलपुत्र Spr. 5191. = ज्ञाति Schol.

कुलपुत्रक = कुलपुत्र KATHÂS. 60, 3. 91, 52.

कुलप्रकाश (कुल + प्र°) m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 24.

कुलबधू, richtiger °वधू.

कुलबालिका HALÂJ. 2, 340. 5, 6.

कुलभव (कुल + भव) adj. *aus edler Familie stammend* Spr. 2808.

कुलभूभृत् 1) *Hauptberg* KATHÂS. 90, 4. — 2) *ein Muster von Fürst* KATHÂS. 99, 7.

कुलमार्ग *die Lehre der* Kaula Verz. d. Oxf. H. 91, *a*, 14.

कुलमार्गतन्त्र n. ein Gesammtname für 64 bestimmte Tantra Verz. d. Oxf. H. 109, *b*, 3.

कुलयुक्ति (कुल + यु°) f. Titel eines Werkes HALL 197.

कुलरत्नमाला (कुल + र°) f. desgl. HALL 198.

कुलरत्नमालिका (कुल + र°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 238, *b*, 37.

कुलव KATHÂS. 53, 88 nach KERN Fehler für कुवल.

कुलवत् KATHÂS. 121, 19. राजा सत्यं च धर्मश्च राजा (so die ed. Bomb.) कुलवतां कुलम् R. 2, 67, 30.

कुलवर्त्मन् (कुल + व°) n. *die Lehre der* Kaula Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 6.

कुलवर्धन MBH. 1, 6171.

कुलव्रत füge hinzu *diejenige Art und Weise zu verfahren, an der man besonders hält.*

कुलशिखरिन् (कुल + शि°) m. = कुलपर्वत BHARTṚ. Suppl. 17.

कुलशैल m. dass. KATHÂS. 119, 16.

कुलसार (कुल + सार) n. Titel eines Tantra HALL 198. Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 24. 109, *a*, 11.

कुलसुन्दरी (कुल + सु°) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19, *b*, 5.

कुलाकुल 3) n. Bez. *eines best. mystischen Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 88, *a*, 32. °चक्र 95, *b*, 41. 96, *b* (abgebildet). — Vgl. auch oben u. कुल 6).

कुलाङ्गार vgl. oben u. अङ्गार 1).

कुलाचल 1) Spr. 3638. KATHÂS. 119, 19.

कुलाद्रि KATHÂS. 73, 32. 97, 48.

कुलानन्द (कुल + आ°) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 9.

कुलान्वय (कुल + अ°) m. *edle Abstammung, Adel des Geschlechts* Spr. 2259. MBH. 12, 4300; an der zweiten Stelle fassen NILAK. und GILD. (LA. II) das Wort als adj.

कुलामृत (कुल + अ°) n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 24.

कुलाम्बा (कुल + अ°) f. *Mutter des Geschlechts* so v. a. *Schutzgöttin des Geschlechts* Verz. d. Oxf. H. 19, *a*, 7. 42.

कुलाय *Heimath* PAÑKAV. BR. 19, 5, 1. n. vom *menschlichen Körper* BHÂG. P. 10, 87, 22. Z. 10 lies Ekâha st. Sattra.

कुलायिन् 1) Z. 2 lies 6, 15, 16 st. 6, 15, 6. — 2) vgl. HAUG zu AIT. BR. 3, 42.

कुलार्णव *Bestimmung des Ritus der* Kaula Verz. d. Oxf. H. 89, *b*, 14. als Titel eines best. Werkes 90, *b*, No. 147. 95, *a*, 25. 101, *b*, 31. 103, *b*, 41. 109, *b*, 10 (°तन्त्र).

कुलालकुक्कुट m. = कुलाल 1) *b*) VARÂH. BṚH. S. 88, 8. 22.

कुलाष्टमी f. Bez. *eines best. achten Tages bei den* Çâkta Verz. d. Oxf. H. 94, *b*, 41.

कुलिक 4) WEBER, RÂMAT. UP. 314. WILSON, Sel. Works 2, 17. — 5) *Jäger* BHÂG. P. 10, 47, 19. — 6) adj. in Verbindung mit अङ्गारवार Verz. d. Oxf. H. 105, *b*, 41.

कुलिङ्गक, so die v. l.; der Text कुलिङ्कक.

कुलिन्द MBH. 3, 15594. Verz. d. B. H. 117 (LXXI).

कुलिश 2) °धर m. Bein. Indra's VARÂH. BṚH. S. 32, 31. °भृत् desgl. 35, 6. Spr. 4705. तृणां कुलिशताम् (आयाति) 3572. n. wohl *Diamant* 3952.

कुलिशलेप m. = वज्रलेप VARÂH. BṚH. S. 107, 7.

कुलीन 1) *a*) तत्कुलीन MBH. 5, 7102. — *b*) *edel* (der Gesinnung nach) Spr. 4056. — *c*) n. Bez. *einer best. Krankheit des Fingernagels.* — 2) WILSON, Sel. Works 1, 255.

कुलूत HIOUEN-THSANG I, 203. fgg. VARÂH. BṚH. S. 10, 12. 17, 18. कुलूतक dass. 4, 22. sg. *ein Mann aus dem Volke der* Kul. PRATÂPAR. 28, *a*, 9, wo wohl काम्पिल्यककुलूतकौ st. काम्पिल्यंकलूतकौ zu lesen ist.

कुलेशान (कुल + ई°) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 12.

कुलेश्वर 1) *c*) desgl. ebend. 101, *b*, 3. — 2) *eine Form der* Durgâ ebend. 19, *a*, 9. °तन्त्र 109, *b*, 11.

कुलोद्दिश (कुल + उ°) n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109, *a*, 11.

कुल्मल Z. 2 lies मे st. ते.

कुल्मलबर्हिष mit dem patron. Çailûshi und Verfasser von ṚV. 10, 126. °बर्हिस् PAÑKAV. BR. 15, 3, 21.

कुल्माष 1) कुल्माषाद् P. 3, 2, 81, Sch. — 3) HARIV. 9507.

1. कुल्य 1) *a*) °करुणा BHÂG. P. 10, 57, 1. राज° *von königlichem Geschlecht, von königlicher Abstammung* 64, 38. किरातकुल्यौ PAÑKAV. BR. 13, 12, 5; vgl. M. MÜLLER in J. R. AS. S. 2, 438. — *b*) तुल्य° ist so v. a. सकुल्य *Geschlechtsgenosse, Verwandter.* — 2) m. N. pr. eines Schülers des Paushpañgi BHÂG. P. 12, 6, 79. — Vgl. चक्रकुल्या.

कुल्लुका f. bei den Çâkta Bez. *best. Silben, die einer mystischen Formel vorangeschickt werden,* Verz. d. Oxf. H. 102, *a*, 31. *b*, 43.

कुल्व Schol. zu KÂTJ. ÇR. 20, 7, 18. 19.

कुवक्र (1. कु + वक्र) adj. *ein wenig gebückt:* कुवक्र इव प्रपातो ऽनुब्रूयात् ÇAÑKH. BR. 28, 2.

कुवणिज् (1. कु + व°) m. *ein Bösewicht von Kaufmann* KATHÂS. 101, 266.

कुवर्त्मन् (1. कु + व°) n. *ein schlechter Weg, eine falsche Lehre* MBH. 3, 10571 Lesart der ed. Bomb. st. कुधर्मन्. SARVADARÇANAS. 72, 17.

कुवल 1) KÂTH. 12, 10. कुवली HALÂJ. 2, 39. — 2) KATHÂS. 53, 88 (fälschlich कुलव gedr.).

कुवलप्रस्थ (sic) füge «v. l. im» vor gaṇa hinzu.

कुवलय 1) öffnet sich bei Nacht Spr. 2213. am Ende eines adj. comp. f. आ KATHÂS. 103, 163.

कुवलयपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 249, *b*, 36.

कुवलयमाला (कु° + मा°) f. N. pr. einer Stute KATHÂS. 121, 278.

कुवलयवती f. N. pr. einer Fürstin KATHÂS. 74, 215.

कुवलयापीड N. pr. eines Elephanten Kathâs. 113,19.

कुवस्त्र (1. कु + व°) adj. *schlechtgekleidet;* davon °ता f. Spr. 4165.

कुविडम्बना (1. कु + वि°) f. *eine niederträchtige Betrügerei* Sarvadarçanas. 31,1.

कुविन्द Kathâs. 83,35. °क Halâj. 2,435. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*, N. 3.

कुवृत्ति (1. कु + वृ°) f. *ein schlechter Lebensunterhalt* Spr. 694.

कुवेधस् (1. कु + वे°) m. *der böse Schöpfer, das böse Geschick* Kathâs. 71,232.

कुश्र्, Nir. Erläutt. S. 12, Anm. 4. verbessere संचुकोच.

कुश 1) *d)* gründet Kuçasthalî Verz. d. Oxf. H. 73,*a*,11. — 2) *b)* Bez. *gewisser Stäbchen, welche als Marken bei künstlichen Recitationen dienen,* Schol. zu Pushpas. 10,11,14. Nidâna 1,11. Haug zu Ait. Br. 3, 42. — 3) *a)* dass. TBr. 1,5,10,1. 2. 7. Çat. Br. 3,6,2,9. Diese Stäbchen sind gewöhnlich von Holz, aber in TBr. und Çat. Br. werden metallene vorausgesetzt, so dass auch *b)* hierher gezogen werden könnte.

कुशण्ड, zu कुशण्डिका vgl. विद्रूपात्तत्रपातां कुशण्डिकां समाप्य Gjot. im ÇKDr. u. पुंसवन. nach ÇKDr. Suppl. *die Weihe des Opferfeuers* (सर्वहोमार्थाग्निसंस्कारकक्रिया).

कुशद्वीप Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,32. 41,*a*,36. 338,*b*,8.

कुशध्वज R. 7,17,8. Verz. d. Oxf. H. 24,*a*,9.

कुशनाभ Kathâs. 86,71.

कुशप्लवन, R. 1,46,8 liest die ed. Bomb. कुशप्लवं समासाद्य; Schol.: कुशप्लवं विशालाख्यं पूर्वदेशस्थतपोवनम्.

कुशमुष्टि *eine Handvoll* Kuça *Gras* (s. u. मुष्टि 2.); soll R. 7,66,6 nach dem Schol. = लूनकुशानामग्रभागः sein.

1. कुशरीर n. *der elende Leib:* °भृत् Bhâg. P. 10,87,22.

2. कुशरीर (wie eben) 1) adj. *einen hässlichen Körper habend.* — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,42.

कुशल 1) *a) erspriesslich* Spr. 1484. — 2) *c)* Grammatiker Verz. d. Oxf. H. 176,*a*,4. — 5) *c) Geschicklichkeit:* कुलकुशलशीलविकल Spr. 3259.

कुशलवन्त् (von कुशल) adj. *gesund, wohl auf* Kathâs. 120,129.

कुशाम्ब, कू° Pańkav. Br. 8,6,8.

कुशावती R. 7,108,4.

कुशावर्त Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,39. = गङ्गाद्वार Schol. zu Bhâg. P. 3,20,4. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,8. pl. *sein Geschlecht* 19,*a*,22.

कुशासन n. *ein Sitz* (आसन) *aus* Kuça-*Gras* und zugleich *eine schlechte* (1. कु) *Lehre* (शासन) Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,21.

कुशिक 1) *e)* N. des 13ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,1.

कुशिकंधर (कुशिकम्, acc. von कुशिक, + धर) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,32.

कुशिष्य (1. कु + शि°) m. *ein schlechter Schüler* Kathâs. 63,169. 97, 29. Spr. 695. कुशिष्यशिष्य dass. 4969.

कुशीति m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,5. कुशीद Bhâg. P.

कुशीद m. = कुशीति Bhâg. P. 12,6,79.

कुशील (1. कु + शील) n. *ein schlechter Charakter* Spr. 3941.

कुशेशय 3) Schol. zu Hariv. 8428: कुशेशयाकोशः कमलकलिका.

कुशेशयमय adj. (f. ई) *aus Wasserlilien gebildet:* माला R. 7,36,10.

कुशोदका (कुश + उदक) f. N. der Dâkshâjaṇî in Kuçadvîpa Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,32.

कुश्रुत Spr. 5275.

कुष् 1) कुषित *geknetet* Schol. zu Kâtj. Çr. 16,1,23.

— अभि Z. 2 lies 2,145,2.

— निस् vgl. निष्कोष fgg.

कुषुम्भ्, कुषुभिता मगधकः Pat. in Mahâbh. 290. 295.

कुष्ठ 1) *a)* Kauç. 35. — *b)* Kathâs. 64,131. — 2) सा जरती कुष्ठाशृङ्गी (कुष्टा° die Hdschr.) Pańkav. Br. 21,1,7. = कुष्टवर्णा Schol. — 3) f. आ etwa *Ecke* Schol. zu Kâtj. Çr. 697,3. — Vgl. मह्राकुष्ठ.

कुष्ठिका Z. 2 füge *Afterklaue* hinzu und vgl. TBr. 2,668.

कुष्ठिन् Varâh. Bṛh. 23,9. Kathâs. 64,132. 138. 141. Davon nom. abstr. कुष्ठित्व n. Tattvas. 35. Z. 1 lies Âçv. Gṛhj. 4,8,4.

कुःमल = कुड्मल *Blatt* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,186.

कुष्माण्ड 1) *a)* तुण्डावीर्वारुकुष्माण्डौ Hâr. 256. — *c)* कूश्माण्ड ed. Bomb.; Nîlak.: कूश्माण्डं यद्देवा देवहेडनमित्यनुवाकपञ्चकम् (vgl. Ind. St. 3,315,*b*,4). — *d)* Kathâs. 99,29. Bhâg. P. 10,6,27. — *e)* N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 28,*a*, No. 71. — 2) *c)* कूष्माण्डी die neuere Ausg. des Hariv. — Vgl. भूकुष्माण्डी, कौष्माण्ड.

कुसखी (1. कु + स°) f. *eine schlechte Freundin* Kathâs. 71,151. 165.

कुसंगत (1. कु + सं°) wohl n. *eine schlechte Verbindung* MBh. 5,1362.

कुसंबन्ध (1. कु + सं°) m. *ein schlechter Verwandter* Spr. 3944.

कुसित 1) = जनपद Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,106. N. pr. einer Gegend Aufrecht.

कुसिन्ध, कुसिन्धैः कुषितया मृदा अद्धिश्चेष्टकानां दार्ढ्यमुपजायते Schol. zu Kâtj. Çr. 16,1,23.

कुसुम 7) N. pr. eines Fürsten Wassiljew 53.

कुसुमजय m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 53.

कुसुमदत्त m. N. pr. eines mythischen Wesens, = पुष्पदत्त Varâh. Bṛh. S. 53,44.

कुसुमपुर Kathâs. 96,3. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,33. 325,*b*, No. 769. Wassiljew 47. 56. 224. Ârjabh. Ârjâshṭaçata 1,1.

कुसुमविचित्रा ohne Cäsur Ind. St. 8,380. Khandom. 50.

कुसुमसार (कु° + सार) m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 67,36.

कुसुमाञ्जलि herausgegeben von Cowell, Calcutta 1864. Sarvadarçanas. 113,5. 134,5. °टीका, °प्रकाश, °प्रकाशमकरण्ड (कुसुमाञ्जलिमकरण्ड Verz. d. Oxf. H. 243,*a*, No. 601) Hall 83. °विकाश 77. °वृत्ति 85. °व्याख्या 84. °कारिकाव्याख्या 6. 83. 84.

कुसुमायुध Kathâs. 67,32. N. pr. eines Brahmanen 123,253.

कुसुमावली (कुसुम + आ°) f. Titel eines medicinischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,30.

कुसुमित n. *das Blühen, Blüthezeit;* s. पुष्पावलिवनराजिकुसुमिताभिज्ञ.

कुसुमेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,3.

कुसुम्भ 1) विकसत्कुसुम्भकुसुमारुणता Çiç. 9,14. Varâh. Bṛh. S. 29,9. °वस्त्र Ind. St. 5,300. — कुसुम्भो = मन्थर H. an. 3,590. Med. r. 199.

कुसुरुबिन्द Pańkav. Br. 22,15,1. 10.

1. कुसृति Kathâs. 57,57. 70,15. 71,165. — Vgl. कौसृतिक.

कुसौहृद (1. कु + सौ°) adj. *ein schlechter Freund* Spr. 3944. 3958.

कुस्तुक m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Çârkarâksha

Ind. St. 4,372.

कुस्तुम्बुरु, स° adj. VARÂH. BṚH. S. 77,7.

कुस्त्री *ein schlechtes Weib* VARÂH. BṚH. 8,11. KATHÂS. 61,157. 163. 64,124. 124,128.

कुस्त्रीक adj. *ein schlechtes Weib habend* VARÂH. BṚH. 18,8.

कुस्वतिक्षीणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,2.

कुह् s. कुहय्.

2. कुह, अकुह R. 2, 109, 27 = अकपटशील nach dem Schol. SARVADARÇANAS. 31, 1 ist wohl इमाः कुहे याः कु° zu schreiben und कुह als *Betrüger* zu fassen.

कुहक 1) *Betrüger* Spr. 3195 (Gegens. सत्य). *Gaukler, Taschenspieler* KÂM. NÎTIS. 7,46. यथा दारुमयी योषिन्नृत्यते कुहकेच्छया BHÂG. P. 10,54, 12. अ° *kein Charlatan* SUÇR. 1,30,3. — 4) BHÂG. P. 12,10,29. विकृताकारवाग्वेषचेष्टादेः कुहकाद्भवेत्। हासः SÂH. D. 228. °जीवक adj. VARÂH. BṚH. S. 16,19. °ज्ञ m. *Gaukler, Charlatan* 86,32. — 5) कुहका = कृत्या NILAK.

कुहक्का m. Bez. *eines best. Tactes* SAṄGÎTADÂM. im ÇKDR.

कुहन 4) *c) Gaukelei, Betrügerei:* °चर्या H. an. 2,121. चर्या कुहनस्य MED. d. 17.

कुहर 2) *a)* महाद्रि° Spr. 1094. कर° 4185. आस्य° KATHÂS. 73,307. नेत्र° 109,10. रोदः° NALOD. 3,32 so v. a. द्यावाभूम्यन्तर. — *g)* etwa *Fensterchen* VARÂH. BṚH. S. 56,20.

कुहश्रुतीय adj. von कुह श्रुत (dem Anfange von ṚV. 10, 22) ÇÂṄKH. BR. 22, 8.

कुहू 1) KÂṬH. 12,8. 13,16. 15,3. Ind. St. 5,228. VARÂH. BṚH. S. 48,57. — 4) Bez. *einer best. Arterie* Verz. d. Oxf. H. 236,*b*,1. 9.

कुहूकण्ठ SÂH. D. 329,18.

1. कू mit आ, आकूय वै यज्ञः प्रयुज्यते KÂṬH. 23,2.

कूर्च m. nach UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4, 91 = स्तनमतङ्गजे d. i. *die weibliche Brust* und *Elephant;* nach AUFRECHT nur *die weibliche Brust.* Der Verfasser des Sûtra hat ohne Zweifel nur an कूची (s. d.), nicht auch an कूच gedacht.

कूज्, कुक्कुटान्कूजतः *krähen* BHÂG. P. 10,70,1. trans. *blasen* (die Flöte): चुकूजे वेणुम् 21,2. कूजितवेणु 35,4. कूजित n. nom. act.: सारस° VARÂH. BṚH. S. 88, 37. कोकिल° LA. (II) 89,7. MALLIN. zu ÇIÇ. 11,1. मयूरस्य ebend.

— वि, मुष्टिमध्ये विकूजिता (so die neuere Ausg.) द्विधाभूतमभज्यत (चापम्) HARIV. 4517.

1. कूट 3) अंस° KATHÂS. 98, 61. प्रेक्षणा° ist nach ÇKDR. *Augapfel.* — 5) भस्म° MBH. 12,4225. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 25, 8, 2. कारङ्क° KATHÂS. 103,10. *Zerbröckeltes* (von Holz u. s. w.) Schol. zu KÂTJ. ÇR. 21,2,6. — 9) hierher vielleicht Schol. zu KÂTJ. ÇR. 1,1,12; vgl. Ind. St. 10,13. — 10) प्रहेलिकापङ्क्तिकूटाख्यान (vgl. कूटकाख्यान) Verz. d. Oxf. H. 123,*a*, 11. °हेमन् *falsches Gold* NAISH. 22, 52. °लेख KATHÂS. 124,198. °तापस 121,172. 71,171.177. मूलादिस्नेहकूटैर्व्यवहरति वणिक् VARÂH. BṚH. 14,3. सत्त्व° (= सत्त्वाभास Schol.) BHÂG. P. 10,12,19. — 16) m. Bez. *einer best. Constellation* d. i. *wenn alle Planeten* (Sonne und Mond incl.) *in den Häusern 4, 5, 6, 7, 8, 9 und 10 stehen,* VARÂH. BṚH. 12, 8. 16. — 17) m. Bez. *einer Unterart des* Grahajuddha SÛRJAS. 7, 22. — 18) mystische Bez. *des Buchstabens* क्ष WEBER, RÂMAT. UP. 314. 315. 319. — 19) m. N. pr. eines von Vishṇu besiegten Feindes R. 7,23, 1,41. BHÂG. P. 10,42,37. 44,26. — Vgl. noch व्याघ्र°, गृध्र°, चित्र°, मणि°, रत्न°, वप्री°, हंस°, हिम°.

2. कूट PAṄKAV. BR. 21,14,16. KÂṬH. 15,4. 24,1. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 6, 3, 19. m. = उक्ता भग्नशृङ्गः HALÂJ. 2,112.

कूटक 2) vgl. कुटक 3).

कूटतुला, so zu lesen st. कूटतूला.

कूटपाकल (so ist ohne Zweifel st. कूटपालक zu lesen) 1) *Elephantenfieber* MÂLATIM. 24,9.

कूटपूरी f. *eine Art Kranich,* = कारायिका VARÂH. BṚH. S. 86,20. 44. 88,4 (°पूरि aus metrischen Rücksichten). BHAṬṬOTPALA zu 95,1.

कूटरचना auch überh. *Hinterlist:* अतर्क्या कुट्टिनीकूटरचना हि विधेरपि KATHÂS. 57,115.

कूटशाल्मलि N. einer Hölle Verz. d. Oxf. H. 16,*b*,25.

कूटसंक्रान्ति (1. कूट + सं°) f. *der Eintritt der Sonne in ein anderes Zodiakalbild nach Mitternacht:* अर्धरात्र(lies °त्रे) व्यतीते तु यदा संक्रमते रविः। सा ज्ञेया कूटसंक्रान्तिर्मुनिभिः परिकीर्तिता ॥ इति विद्यानिधिकृतज्योतिःसागरसारधृतं वचनम् ÇKDR.

कूटस्थ 1) *a)* BHAG. 6, 8. 12, 3 und BHÂG. P. 3,5,49 gehören zu *c).* — *c)* ASHṬÂV. 1, 13. नित्येषु च शब्देषु कूटस्थैरविचालिभिर्वर्णैर्भवितव्यम् PAT. in MAHÂBH. 104. SARVADARÇANAS. 146, 22. 149, 10. 161, 19. — 3) कूटस्थदीप ist der Titel eines Prakaraṇa in der Pañkadaçî Verz. d. Oxf. H. 222, *b*, 25. खादित्यदीपिते कुड्ये दर्पणादित्यदीप्तिवत्। कूटस्थभासितो देहः धीस्थजीवेन भास्यते ॥ 26. fg.

कूड् vgl. क्रुड्, क्रूड्.

कूण्, कूणति *sich zusammenziehen, — zusammenkauern:* स्विद्यति कूणति वेल्लति विवलति निमिषति विलोकयति तिर्यक्। अन्तर्नन्दति चुम्बितुमिच्छति नवपरिणाया वधूः शयने ॥ KÂVJAPR. 134, 10. fg. कूणितनेत्रास्य *zugekniffen* KATHÂS. 73,157. जुगुप्साकूणितानन 82,20.

— वि caus. *zusammenziehen:* ग्रासे वक्त्रं विकूणयेत् VARÂH. BṚH. S. 51,32.

कूणि vgl. तरु°.

कूतना KÂṬH. 30, 6. statt dessen कोतना TS. 3,3,8,1.

कूप 1) *b)* ÇÂṄKH. GṚHJ. 5,2. — 2) *b)* vgl. तुन्दकूपी. — *c)* BHÂVAPR. im ÇKDR. — Vgl. अन्ध°, काण्ठ°, रोम°.

कूपक 1) *a) von den Poren der Haut* VARÂH. BṚH. S. 68,5. — *c)* HALÂJ. 3, 33. — Vgl. तुन्दकूपिका, दुग्ध°.

कूपकन्दर m. N. pr. eines Mannes: °वध Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,11.

कूपकर्ण m. N. pr. eines Mannes BHÂG. P. 10,63, 8. 16.

कूपखानक (कूप + खा°) m. *Brunnengräber* KATHÂS. 66,134.

कूपमण्डूक, f. ई BHAṬṬ. 5,85.

कूपाय् (von कूप), °यते *zu einem Brunnen werden* Spr. 2765.

कूबर 1) रथ° R. 7,24,8. कूबरी ÇÂṄKH. BR. 27, 6. KÂTJ. ÇR. 8,4,5. कूबरी = गन्त्री HALÂJ. 2,289. Die Bomb. Ausgg. des MBH., R. und BHÂG. P. schreiben कूवर.

कूर n. HALÂJ. 2,164. — Vgl. दन्त°, दीर्घकूरक.

कूर्च 1) *Wedel, Besen* NARASIṂHA-P. und VISHṆUDHARMOTTARA im ÇKDR. — 2) Verz. d. Oxf. H. 311, *a*, 2 v. u. — 4) RÂGA-TAR. 5, 461. fg. (*boasting*

Benf.). लम्बकुच्चाणं तावसाणं im Prâkrit Çâk. 87,15. Hierher wohl auch: ब्रह्मा धारयते कूर्चमृषयश्च (कूर्चं ऋ° gedr.) तपोधनाः । पवनाकृतिश्च भगवान्कूर्चं (भगवान् न्कूर्चं gedr.) धारयते रविः । तस्मान्मगुभिरित्यर्थं कर्तव्यं कूर्चधारणम् । Verz. d. Oxf. H. 33,a,35. fgg. = लप्सुद् (beim Bock) Schol. zu Kâtj. Çr. 16,1,38. — 8) = कूँ Verz. d. Oxf. H. 97,a,39; vgl. तार् 10). — Vgl दया°, बङ्क°, ब्रह्म°.

कूर्चक 1) a) eben so Halâj. 2,303.

कूर्चल adj. = लप्सुदिन् auch Schol. zu Kâtj. Çr. 16,1,38. vielleicht *bärtig* (von einem Bocke). Die v.l. कूर्वाल führt auf das richtigere कूर्चाल.

कूर्चिन् (von कूर्च) adj. *langbärtig* Varâh. Brh. 27,15.27.

कूर्द्, फेनायमानाः कूपाश्च कूर्दन्ति वृषभा इव MBh. 6,101. Hariv. 8398 liest die neuere Ausg. richtig चुकूर्द, 8389 hat sie eine ganz andere Lesart, 8403 ist चुकूर्द यद्भिः zu trennen.

कूर्प Halâj. 2,365. *Sand* (nach dem Schol.) in der Verbindung: °दृश् adj. *Sand in den Augen habend* Bhâg. P. 10,87,18.

कूर्पर 1) *Ellbogen* Halâj. 2,378.381 (wo °कूर्परयो° zu lesen ist). Daçak. in Benf. Chr. 200,2. — 2) N. pr. eines Dorfes Hall 154.

कूर्पास Halâj. 2,397. = चोल *Jacke* Schol. zu Naish. 22,42.

कूर्पासक Çiç. 5,23.

कूर्म 1) कूर्मोन्नत *wie der Rücken einer Schildkröte gewölbt* Varâh. Brh. S. 67,7. 68,2. कूर्मसमुन्नत dass. 70,3. कूर्मप्रादुर्भाव (Vishṇu's) Verz. d. Oxf. H. 83,a,23. कूर्मावतार 129,a,17. (ध्यानेन) कूर्मो — शिश्नं पालयते Spr. 4166. — 2) Varâh. Brh. S. 5,42. Ind. St. 10,175. Streiche Ǵjotistattva und Tantras. im ÇKDr. u. vgl. unten u. कूर्मचक्र. कूर्मविभाग eig. *Eintheilung des Globus (Halbglobus)* Varâh. Brh. S. 2, S. 6. Ind. St. 10, 209. — 4) Verz. d. Oxf. H. 225,b,4. 236,b,12. — 7) Bez. *einer best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202,a,16. — 8) N. pr. einer Gottheit ebend. 148,b,33. fg. — Vgl. मत्स्य°.

कूर्मकल्प m. N. *eines best.* Kalpa (*Weltperiode*) Verz. d. Oxf. H. 65,b,28.

कूर्मचक्र n. N. *eines best. Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 88,a,33. 93,a,40. 95,b,45. — Vgl. u. कूर्म 2).

कूर्मद्वादशी f. Bez. *des zwölften Tages in der — Hälfte des* Pausha Verz. d. Oxf. H. 58,b,26.

कूर्मनाडी f. Bez. *einer best. Arterie unterhalb der Halsgrube* Verz. d. Oxf. H. 230,b,44.

कूर्मनाथ m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,b,1.

2. कूर्मपृष्ठ m. N. pr. eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18,b,38.

कूर्मलक्षण n. Titel einer Schrift Ind. St. 3,269.

कूर्मविभाग s. u. कूर्म 2).

कूर्मासन (कूर्म + 1. आस°) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen bei den Asketen* Verz. d. Oxf. H. 234,a,17.

कूल auch fehlerhaft für तूल; s. u. प्राक्कूल.

कूलंकष 1) Verz. d. Oxf. H. 252,b,33.

कूलतण्डुल m. *Brandung* Bhûripr. im ÇKDr. u. दरणि. — Vgl. कूलकृण्ड.

कूलभङ्ग m. dass. ÇKDr. u. दरणि.

कूलकृण्ड m. dass. Çabdar. im ÇKDr. u. दरणि; vgl. कूलकृण्डक, welches dieselbe Bed. haben wird.

कूलि m. N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 153,b,24.

कूशाम्ब s. oben u. कुशाम्ब.

कूश्माण्ड vgl. u. कुष्माण्ड 1) c).

कूष्माण्ड 1) a) Halâj. 2,54. — b) Bhâg. P. 10,63,11. Weber, Râmat. Up. 355. — c) Taitt. Âr. 2,7,1. 8,1. — 3) f. आ Bein. der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 110,b, No. 174.

कृक = गल, तालु, कण्ठ, नाभि Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,6.

कृकर 4) Verz. d. Oxf. H. 236,b,12. — Vgl. कृकल.

कृकल 1) = कृकलास *Eidechse, Chamäleon:* कृकलीभूत R. 7,53,19. — 2) = कृकर 4) Verz. d. Oxf. H. 225,b,4.

कृकलास Ind. St. 4,4. 8. R. 7,18,33. Varâh. Brh. S. 28,8. 50,3. 79,24. Bhâg. P. 10,64,3. Verz. d. Oxf. H. 92,b,32 (क्रकलास die Hdschr.).

कृकलासतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,a,17 (कृकलाश°).

कृकलासदीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 92,b, No. 148 (क्रकलास° die Hdschr.).

कृकवाकु 1) Varâh. Brh. S. 28,6. 48,6. 73,1. Z. 3 lies 20,136,10.

कृकाटक 2) R. 7,23,5,23. Varâh. Brh. S. 68,86.

कृकाटी f. = कृकाटिका *Halsgelenk* Varâh. Brh. S. 51,9.

कृच्छ्र 1) a) कृच्छ्र, अति°, मत्स्य° und सर्व° unter den Beiww. Vishṇu's MBh. 12,12864. — 2) a) कृच्छ्र und °काल *Gefahr* und *Stunde der Gefahr* Spr. 4557. fg. — b) षड्भिर्वर्षैः कृच्छ्रभोजी ब्रह्महा पूयते नरः MBh. 12,1247.

कृच्छ्रशस् (von कृच्छ्र) adv. *kärglich* Kâth. 25,2.

कृत् 1) füge noch *hervorbringend* (z. B. einen Laut; vgl. काका°) hinzu. Z. 3 ist P. 3,2,89 nach पुण्य° zu stellen und Sch. zu streichen. — 2) b) VS. Prât. 5,30 gehört zu a).

कृत 2) c) Bhâg. P. 12,6,80. — 3) b) कृतमस्य ज्ञानन् MBh. 5,1692. °ज्ञतमसत्सु नष्टम् Spr. 714. — f) als Bez. *der Zahl vier* Varâh. Brh. S. 77,33. — g) Varâh. Brh. S. 4,26. 8,34. 9,45.

कृतक 1) adv. °दुःखित *verstellter Weise* Kathâs. 58,30. कृतकमभ्याघात् 66,47. — Vgl. पुत्र°.

कृतकत्व (von कृतक) n. *die Eigenschaft des künstlich Hervorgebrachtseins* Tarkas. 41.

कृतकर्मन् R. 7,62,11. *geschickt* Halâj. 2,180.

कृतकारिन् (कृत + का°) adj. *eine Sache thuend:* नासम्यक्कृतकारी स्यादुपक्रम्य कदा च न Spr. 4444.

2. कृतकार्य Kathâs. 59,75. °त्व n. 71,179.

2. कृतकृत्य füge noch *der seine Pflicht gethan hat* hinzu. R. 3,52,2. Spr. 712. Tattvas. 2. Weber, Râmat. Up. 362. mit einem loc.: न तावत्कृतकृत्यो ऽस्मि विषयेषु so v. a. *ich habe noch nicht zur Genüge genossen* R. 7,59,3, कृतकृत्यता Kap. 3,54. 84. Kathâs. 52,381. 122,107.

कृतघ्न, कृतघ्नाः षोडशविधाः सामवेदे निरूपिताः Verz. d. Oxf. H. 25,a, N. 2. °ता Sâh. D. 199,13.

कृतच्छन्दस् n. pl. Bez. *einer Art von Metren* Ind. St. 8,107. 110.

कृतच्छिद्र adj. *durchlöchert, mit einer Oeffnung versehen* Bhâg. P. 3,11,9.

कृतंजय Verz. d. Oxf. H. 53,a,4.

कृतधी *entschlossen*, mit infin.: गन्तुं कृतधियस्तीर्थम् Bhâg. P. 11,6,39.

gebildet, ein Gebildeter: श्रुतं कृतधियां सङ्गाज्जायते Spr. 3038.

कृतप्रज्ञ (कृत + प्रज्ञा) adj. *klug* Spr. 3457. Kathâs. 60,10.

कृतबुद्धि Spr. 3279. Kathâs. 60,2. वनगमनाय Vikr. 86,19. *einsichtsvoll* Varâh. Bṛh. S. 69,11. Zu M. 1,97 vgl. MBh. 5,110.

कृतभग m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 183,*b*,11.

कृतमाल 2) Bhâg. P. 10,79,16.

कृतयशस् Verfasser von ṚV. 9,108,10.11.

कृतरथ vgl. कीर्तिरथ, कृत्तिरथ.

कृतलक्षण 1) *gekennzeichnet* Gobh. 2,1,3. MBh. 3,11241.11245.

कृतविलास (कृत + वि°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,13.

कृतशौच (कृत + शौच) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,24.

कृतस्तोम n. Bez. *bestimmter* Stoma Ind. St. 8,110.

कृतस्थली (कृत + स्थल) f. eine best. Personification (eig. *deren Grund zubereitet ist*) TS. 4,4,3,1. — Vgl. क्रतुस्थला.

कृताकृत 3) *halb gethan:* इदं कृतमिदं कार्यमिदमन्यत्कृताकृतम् Spr. 3742. — 4) *beliebig, willkührlich* Âçv. Çr. 2,17,17. Gṛhj. 1,3,4. Prajogar. 29,*b*,8. *indifferent:* कार्यते यच्च क्रियते सच्चासच्च कृताकृतम् । तत्राश्वसीत सत्कृत्वा असत्कृत्वा न विश्वसेत् ॥ MBh. 13,7612.

कृताकृत्यसम m. pl. N. einer Secte Wilson, Sel. Works 1,20.

कृतान्तकालासुर m. N. pr. eines Asura: °वध Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,48.

कृतान्तसंत्रास (कृ° + सं°) m. N. pr. eines Râkshasa Kathâs. 86,137.

कृतार्थ, पूर्वं कृतार्थो मित्राणां न तत्प्रतिकरोति यः Spr. 4565. स्व° Kathâs. 99,42. कृतार्थीकृत्य 74,125. कृतार्थता 52,363. 123,248. कृतार्थत्व Sâh. D. 220,6.

कृतार्थय् (von कृतार्थ), °यति *Jmdes Wünsche erfüllen, Jmd zufriedenstellen* Kathâs. 54,61.

कृतार्थीकरण (von कृतार्थ + 1. कर्) adj. *zufriedenstellend* Kathâs. 94,25.

1. कृति ein Schüler Hiranjanâbha's Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,19. 27.

2. कृति 1) कृतिः प्रयत्नः Tarkas. 53. — 3) MBh. 13,2254. fg. ist कृत्या (2255 liest die ed. Bomb. कृत्याः) in der Bed. *eine böse Fee* anzunehmen. — 5) Bez. *der Zahl zwanzig* Varâh. Bṛh. 8,9. — 6) *Quadrat* Varâh. Bṛh. 7,5. — 8) *ein viersilbiges Metrum* Ind. St. 8,107. 110. — 9) Gesammtname für *die Metra* कृति, प्र°, आ°, वि°, सं°, अभि° *und* उत्कृति Ind. St. 8,71. fg. 151. 277. 279. fg. — 10) in der Dramatik *Bestätigung —, Bewahrheitung einer Errungenschaft,* = लब्धार्थशमन Daçar. 1,48. = लब्धार्थागमन Sâh. D. 397. = लब्धस्थिरीकरण Pratâpar. 22,*b*,2. 45,*a*,6.

कृतित्व n. nom. abstr. von कृतिन् 1) *b*) Kathâs. 119,209.

कृतिन् 1) *a*) Spr. 3964. — *b*) Spr. 1666. Kathâs. 51,199. — *c*) *thätig* Spr. 3965. MBh. 12,8682.

कृतिमत् 1) die ed. Bomb. liest richtig नानावेषाकृतिमताम्.

कृत्तिवास, कृत्तिवासेश्वरलिङ्ग Verz. d. Oxf. H. 71,*b*,6.

कृत्त्यधीवासं (कृत्ति + अ°) *Hülle von Fell* oder dergl. TBr. 3,9,20,1.

कृत्य 3) *a*) füge *Verrichtung* hinzu. पुरेषु कृत्यामुपधारयेच्च MBh. 12, 3837. — *b*) पाप°, महादेव° *Zauber* MBh. 1,678. *eine böse Fee* 13,2254. fg.; vgl. oben u. कृति 3). — 4) *a*) *Thätigkeit* Sarvadarçanas. 83,12. 84,4. 5.7. पूजायां नाविदत्कृत्यम् so v. a. *er wusste nicht, wie er ihn ehren sollte,* Bhâg. P. 10,71,40. °कर *seine Arbeit thuend* Spr. 673. — *c*) *Vorhaben* Spr. 4456. 4854.

कृत्यकल्पद्रुम m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 273,*a*, No. 646.

कृत्यकल्पलता f. desgl. ebend. 292,*a*,4.

कृत्यकौमुदी f. desgl. ebend. 292,*a*,5.

कृत्यचिन्तामणि desgl. ebend. 278,*a*,7. 292,*a*,6. 365,*a*, No. 73.

कृत्यतत्त्वार्णव m. desgl. ebend. 278,*a*,8. 292,*a*,6.

कृत्यप्रदीप m. desgl. ebend. 292,*a*,7.

कृत्यमहार्णव m. desgl. ebend. 292,*a*,7.

कृत्यरत्न n. desgl. ebend. 279,*a*,9.

कृत्यरत्नाकर desgl. ebend. 292,*a*,8.

कृत्यरत्नावली f. desgl. Hall 174.

कृत्यवत् 3) *bedürfend, verlangend nach* (instr.) R. 7,92,15.

कृत्यास्त्र (कृत्या + अस्त्र) n. Bez. *eines best. Zauberspruchs* Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,8. 106,*a*,36.

कृत्रिम 1) कृत्रिमे (देवयजने) यजेत Kâṭh. 25,3. कृत्रिमेन्द्रोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 354,*a*,23. °श्रद्धा LA. (II) 89, 6. °विवाहलीला *eine fingirte Heirath als Spiel* Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,42. पुत्र *ein Adoptivsohn* Kathâs. 73,60.

कृत्रिमपुत्रक, °लीला Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,44. °पुत्रिकालीला *a*, N. 2.

कृत्वस् AV. Prât. 4,27.

कृत्स्न 3) m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,*a*,11.

कृत्स्नत्व (von कृत्स्न) n. *Gesammtheit* Kathâs. 75,17.

कृथ vgl. तनू°, पुत्र°.

कृदरं Uṇâdis. 5,41.

कृधु compar. und superl. Kâṭh. 25,7.8.10.29,8 (Gegens. वर्षीयंस् u.s.w.).

कृन्तत्र 1) lies *Kluft, Spalte; Zerklüftung* und füge Çâṅkh. Br. 11,5. 26,1 hinzu.

कृन्तन, शिरः° Spr. 4147. Z. 2 lies कृन्तनं नख°.

1. कृपण Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,79. 1) *a*) *ein Armer* Varâh. Bṛh. S. 68, 56. 58. 72. फलशाकमपि (so die ed. Bomb.) श्रेयो भोक्तुं ह्यकृपणं (adv.) गृहे MBh. 3,13240. Z. 8. fg. Hit. I, 127 gehört zu *b*); vgl. Spr. 2728. — *b*) Spr. 3785. 3970. °निन्दा Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,23.

कृपनीळ vgl. कृपानील.

कृपय् Z. 1 lies कृपयति.

कृपा 1) °सिन्धु m. *ein Meer der Barmherzigkeit, überaus barmherzig* Sarvadarçanas. 158,19.

कृपाण 1) Daçak. in Benf. Chr. 187,4. — Vgl. अग्राकृपाणीय.

कृपाणक 2) कथां कृपाणिकां Kathâs. 53,91. 78,10. आकृष्टकृपाणिक adj. 52,46.

कृपाणि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,33.

कृपानील m. desgl. Saṁsk. K. 184,*a*,10. — Vgl. कृपनीळ.

कृपामय (von कृपा) adj. *von Mitleid erfüllt:* अपत्यस्नेह° (das suff. gehört streng genommen zu अपत्यस्नेहकृपा) Kathâs. 67,84.

कृपामिश्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,9.

कृपालु Daçak. in Benf. Chr. 179,17. 187,9. °ता Kathâs. 90,138.

कृमावत् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,35. — Vgl. क्रमवर्त.

कृमि 1) *a*) कृमिकीटादयः Weber, Râmat. Up. 345. = कीट Halâj. 3, 14. *Spinne* 2,101. *Seidenwurm* 394. — *b*) Halâj. 5,37; vgl. कृमिराग.

कृमिचण्डेश्वर n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 42,*a*,13.

कृमिज 2) nach den Lexicogrr. *das Insect* selbst, was nicht richtig sein kann.

कृमिन् = कृमि 1) *a*) aus metrischen Rücksichten: क्रिमिणां तथा Hariv. 11327. मृगपक्षिणाम् die neuere Ausg.

कृमिराग (कृ° + राग) adj. *roth wie die Cochenille* oder *mit Cochenille roth gefärbt* R. 4,22,18.

कृमिरोग Verz. d. Oxf. H. 316,*a*,8 v. u. 357,*a*, No. 849. fg.

कृमिसूत्र (कृ° + सूत्र) n. N. *einer best. Krankheit* Verz. d. Oxf. H. 316,*a*, 3 v. u.

कृमुक Kâth. 19,10.

कृवि = तन्तुवायद्रव्य Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,56.

कृश 1) *a*) इन्दु im Gegens. zu पूर्णेन्दु Vṛddha-Kâṇ. 16,7. कृशीकृत्य तनुम् Kathâs. 58,29. 62,180. कृशीकृत 52,79. 54,79. — *a*) *b*) यः कृशाश्वः (v. l. कृशार्थः) कृशगवः कृशभृत्यः कृशातिथिः। स वै राजन्कृशो नाम न शरीरकृशः कृशः॥ Spr. 4757. — *b*) अकृशलक्ष्मी Kir. 5,52. — 2) Z. 2 lies Vâlakh. 6,2. 11,3. Verfasser von Vâlakh. 7.

कृशगव adj. = कृशगु Spr. 4757.

कृशन 3) m. *die verdauende Feuerkraft im Leibe* Gobh. Gṛhj. 2,10,25.

कृशानु 1) Beiw. Vishṇu's Varâh. Bṛh. S. 43,54. — 4) m. N. pr. eines Gandharva Verz. d. Oxf. H. 150,*a*, No. 319.

कृशाश्व adj. *magere Pferde habend, seine Pferde schlecht fütternd* Spr. 4757. N. pr. Uttararâmaḱ. 96,2 v. u. (vgl. R. 1,23,12.13. 28,31). Wilson, Hindu Th. 1, 296. fg. कृशाश्विन् *Schauspieler* Halâj. 2,437. Pârçvanâthaḱ. 3,7 (nach Aufrecht).

कृषिकर (कृ° + 1. कर) m. *Ackerbauer* Spr. 4405. Varâh. Bṛh. S. 16, 5.13. Bṛh. 11,18.

कृषिका f. *Ackerbau, Feldarbeit* Spr. 3971.

कृषिकृत् m. = कृषिकर Varâh. Bṛh. S. 34,12. Bṛh. 12,13.

कृषिजीविन् m. dass. Varâh. Bṛh. S. 31,4.

कृषिद्विष्ट (कृ° + द्विष्ट) m. *eine Sperlingsart*, = गृहकर्तृ Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कृषिरत m. = कृषिकर Varâh. Bṛh. S. 33,21.

कृषीवल 1) Kâm. Nîtis. 4,54. Kathâs. 61,7.

कृष्टपच्य Pańḱav. Br. 6,9,9.

कृष्टभूमि (कृष्ट + भू°) f. *gepflügtes Land:* °जा f. *eine best. Grasart,* = क्षेत्रजा, गोमूत्रिका Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कृष्टि m. *ein Kluger, — Weiser* Halâj. 2,178. Hariv. 3588. न चिन्तयेदनिष्टानि तस्मात्कृष्टिः (= विद्वान् Schol.) कदा च न Kâçikh. 12,30 (nach Aufrecht).

कृष्ण 2) *h*) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2559. — 3) *f*) Halâj. 1,68. — *g*) Verz. d. Oxf. H. 10,*a*, N. 1. 16,*b*,16. 102,*a*, No. 158. °रेवासंगम 65,*b*,42. Hall 75. — *h*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2640. — 5) *b*) *das Schwarze im Monde* TBr. 1,2,1,2.

कृष्णकर्णामृत n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 128,*a*, No. 230.

कृष्णकलि und कृष्णकेलि f. *eine best. Pflanze* ÇKDr.

कृष्णकवच n. Bez. *einer best. Gebetsformel* Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,44.

कृष्णकिंकरप्रक्रिया f. Titel eines Werkes Hall 187.

कृष्णकीर्तन n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,168.

कृष्णकेलि s. कृष्णकलि.

कृष्णकेश adj. *schwarzhaarig;* m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2563.

कृष्णक्रीडित n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 349,*a*, No. 820.

कृष्णखण्ड Titel des 4ten Buches im Brahmavaivartapurâṇa ebend. 26,*b*,5.

कृष्णग्रीव adj. f. ई TS. 2,1,2,4. Kâṭh. 13,13.

कृष्णचैतन्य = चैतन्य 2) Verz. d. Oxf. H. 371,*a*, No. 238. fg. °पुरी N. pr. eines Philosophen 227,*b*,19 (कृष्णचेतन° die Hdschr.).

कृष्णजन्मखण्ड Titel eines Abschnitts im Brahmavaivartapurâṇ Verz. d. Oxf. H. 84,*a*,41.

कृष्णजन्माष्टमी Bez. *eines best. 8ten Tages,* Kṛshṇa's *Geburtstages,* Verz. d. B. H. No. 1197. Verz. d. Oxf. H. 14,*b*,29. = जन्माष्टमी.

कृष्णजीरक Schol. zu Kâtj. Çr. 19,1,20.

कृष्णजीवनी f. ein N. der Tulasî (*Basilienkraut*) Verz. d. Oxf. H. 24,*a*,28.

कृष्णज्योतिर्विद् m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 338,*a*,3.

कृष्णतीर्थ 1) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 38,*a*, N. 1. Hall 91. 99. °यति 101. — 2) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,12.

कृष्णदत्त m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 480.

कृष्णदर्शन m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâḱârja Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,2.

कृष्णदास N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 248,*a*, N. 1. 371,*a*, No. 238. fg. 372,*b*, No. 267. 387,*a*, No. 513. Hall 62.

कृष्णदीक्षित m. N. pr. eines Lehrers Hall 186.

कृष्णदेव m. N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 287,*a*,2. Hall 169. 170. 188. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 6.

कृष्णद्वादशी f. Bez. *des 12ten Tages in der — Hälfte des* Âshâḍha Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,31.

कृष्णधूर्जटिदीक्षित m. N. pr. eines Autors Hall 70.

कृष्णपाण्डुर (कृष्ण + पा°) adj. *gräulich weiss* Halâj. 4,51.

कृष्णपिङ्गल 3) MBh. 6,796.

कृष्णपिपीली, lies पि° st. पि.

कृष्णपिष्ट m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,31.

कृष्णपुरुषोत्तमसिद्धान्तोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Verz. d. Oxf. H. 390,*b*, No. 35.

कृष्णप्रेमामृत n. Titel eines Gedichts Hall 151.

कृष्णभक्त (कृष्ण + भक्त) m. 1) *ein Verehrer* Kṛshṇa's Verz. d. Oxf. H. 14,*b*,13. — 2) N. pr. eines Brahmanen ebend. 74,*b*,3 v. u.

कृष्णभट्ट 1) m. N. pr. verschiedener Schriftsteller Verz. d. Oxf. H. 123, *b*,31. 185,*b*,34. 381,*b*, No. 439. fgg. Hall 31. 35. 37. 56. 59. 194. — 2) f. ई Titel eines von einem Kṛshṇabhaṭṭa verfassten Commentars Hall 31.

कृष्णभट्टीय n. Titel eines von einem Kṛshṇabhaṭṭa verfassten Werkes Verz. d. Oxf. H. 274,*a*, No. 649.

कृष्णमित्र m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 178,*a*, N. 404.

कृष्णमिश्र N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. 121,*a*,1 v. u.

122,a,2.4.

कृष्णमृत्तिका f. *schwarzer Boden* Halâj. 2,5.

कृष्णमौनिन् m. N. pr. eines Autors Hall 79.

कृष्णराम m. N. pr. eines Fürsten Kshitîç. 45,6.

कृष्णरामाय् Krshṇa *und* Râma *darstellen:* °रामायिते द्वे Kr. *und* R. *darstellend* Bhâg. P. 10,30,17.

कृष्णल 2) an allen Stellen ist das *Gewicht* gemeint; also zu 1) gehörig; ebenso TBr. 1,3,6,7. Kâth. 11,4. Anupada 9,6. Schol. zu Kâtj. Çr. 22,9,1. Z. d. d. m. G. 15,139. Weber, Gjot. 82. fg. Varâh. Brh. S. 81,11.

कृष्णलीला (कृष्ण° + ली°) f. Krshṇa's *Spiele, — Scherze:* °लीलादिवर्णनग्रन्था: Verz. d. Oxf. H. 128,b,29. °तरंगिणी Titel eines Gedichts 237,b, No. 569.

कृष्णवक्त्र adj. (nicht Appellativ) *schwarzmäulig:* मर्कट Halâj. 2,77.

कृष्णवर्णा f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2642.

कृष्णविन्ना f. = कृष्णवेणा Verz. d. Oxf. H. 128,b,5.

कृष्णशक्ति m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 124,52.

कृष्णशर्मन् m. desgl.: °शर्मविमुक्ति Verz. d. Oxf. H. 75,b,32.

कृष्णसरस् n. N. pr. eines *Sees* ebend. 76,b,36.

कृष्णसार 1) कृष्य R. 7,92,1. — 1) und zugleich 2) a) Vikr. 120. — 2) a) Kathâs. 73,239. 92,16.

कृष्णसारमुख (कृ° 2) a) + मुख) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,a,30. 202,a,11. b,7.

कृष्णसिंह m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 285,b,3. 368,a, No. 161.

कृष्णात्रेय Weber, Gjot. 12. Çârṅg. Saṁh. 2,9,23.

कृष्णामृतमहार्णव m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 286,a,5. Hall 95.

कृष्णाय् 2) कृष्णायती Krshṇa *darstellend* Bhâg. P. 10,30,15.

कृष्णायस् Varâh. Brh. S. 87,26.

कृष्णाश्रय m. Titel eines Werkes Hall 146.

कृष्णाष्टमी f. *der achte Tag in der dunklen Hälfte eines Monats* Weber, Nax. 2,341. Verz. d. Oxf. H. 92,a,13. 273,b,30. Bez. *eines best.* Krshṇa *geweihten achten Tages* 34,b,2. 40,b,39; vgl. कृष्णजन्माष्टमी.

कृष्णाहि (कृष्ण + अ°) m. *eine schwarze Schlange* (vgl. कृष्णसर्प) Ashtâv. 1,8. Kathâs. 56,127.

कृष्णाह्वय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,256.

कृष्णिका f. *ein best. Vogel,* = श्यामा Vasantarâgaçâkuna im ÇKDr.

कृष्णोपनिषद् Ind. St. 3,326. Verz. d. Oxf. H. 390,b, No. 35 (bis).

कृष्णौजस् (कृष्ण + ओ°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2577.

कृष्य (von 1. कर्ष्) adj. *hin und her gezerrt —, gepeinigt —, gehudelt werdend* R. Gorr. 2,61,24.

कृस॑र (so zu lesen) Shadv. Br. 5,2. Weber, Omina 315. fg. Kathâs. 61,99 (m. pl.).

क्लृप्तिक n. = प्रक्रय Halâj. 2,418.

केकर M. 3,159, v. l. (für कितव). नेत्रे केकरे Varâh. Brh. S. 70,19. °नेत्र 68,65. °लोचन Kathâs. 123,164. — Vgl. आ°.

केका und केकिन्, केकी केकां परित्यज्य मौनं (!) तिष्ठति तद्भयात् Kâçîkh. 3,71 (nach Aufrecht).

केकाणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,30.

केकासुर m. N. pr. eines Asura ebend. 346,a,3 v. u.

केकिशिखा f. *eine best. Pflanze,* = मयूरशिखा Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

केणिका Halâj. 2,296.

केतक, केतकी f. warum die Blüthen dieses Baumes beim Çiva-Cultus nicht gebraucht werden Verz. d. Oxf. H. 63,b,41. fgg. — Vgl. तृणकेतकी.

केतन 2) Kathâs. 65,226. 94,113. आश्वास° 64,81.

केतय् mit सम् s. u. संकेतय्.

केतलिकीर्ति m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 397,a, No. 128.

केतु 4) माहेन्द्रा इव केतवः R. 7,21,44. — 5) देवनिकायकेतवः Bhâg. P. 10,27,25. — 7) Varâh. Brh. S. 3,7. 5,95. 11,2. fgg.; vgl. Ind. St. 10,210. fgg. Sp. 425, Z. 9 lies 387 st. ebend. — 10) mit dem patron. Vâgja Ind. St. 4,372. — Vgl. ताल°, धृष्ट°, बङ्कु°, मकर°.

केतुचक्र m. Bez. *eines best. Diagramms;* s. u. चक्र 4) am Ende.

केतुमत् 2) a) ein Muni Verz. d. Oxf. H. 52,a,21. — 4) f. °ती a) N. pr. der Gattin Sumâlin's R. 7,5,37. — b) N. pr. einer Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 2,7.

केतुमालिन् ein Muni Verz. d. Oxf. H. 53,a,37.

केतुशृङ्ग desgl. ebend. 52,b,14.

केदार 1) n. Halâj. 2,419. m. n. Schol. zu H. 965 (nach Aufrecht). — Râga-Tar. 5,112. Bhâg. P. 10,20,41. *Fläche* Schol. zu Kâtj. Çr. 18,5,4. — 3) N. pr. eines Gebirgslandes MBh. 6,427. Verz. d. Oxf. H. 81,b, No. 137. 259,b,33. केदाराद्रि Kathâs. 72,260. n. N. pr. eines Liṅga (vgl. °लिङ्ग) Verz. d. Oxf. H. 42,a,13. हिमवत्पृष्ठे 64,a,7; vgl. 4). eines Tîrtha 39,b,1. 84,a,5; vgl. °तीर्थ. — 5) Bez. *einer best. Constellation* (von der Gattung संख्यायोग) Varâh. Brh. 12,10.18. — 6) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 286,a, No. 670.

केदारकल्प (के° + कल्प) m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 81,b, No. 137. eines Abschnittes des Skandapurâṇa 84,b,17.

केदारखण्ड n. 1) *ein Bruch in einem eingedämmten, unter Wasser stehenden Felde;* s. u. खण्ड 2) a). — 2) Titel eines über Kedâra handelnden *Abschnitts* im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,b,18.

केदारतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,27. 37. b,19. 67,a,22.

केदारमल्ल m. ein Bein. Madanapâla's Verz. d. Oxf. H. 275,b,7.

केदारलिङ्ग n. N. pr. eines Liṅga ebend. 251,b,6.

केदारशम्भु N. pr. eines Tîrtha ebend. 149,a,35.

केदारेश m. N. einer Statue des Çiva in Kâçî Kâçîkh. 11 im ÇKDr. n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 81,b,31.

केदारेश्वर m. N. einer Statue des Çiva in Kâçî Kâçîkh. 11 im ÇKDr.

केदारेश्वरलिङ्ग n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71,b,25.

केदारेश्वरस्थली f. N. pr. einer *Oertlichkeit* ebend. 77,b,37.

केन Spr. 472. 546. 1756.

केन्दुक m. Bez. *eines best. Tactes* Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

केन्द्र astron. *das Centrum,* insbes. *der Stand des Centrums des Epicykels in Bezug zur Apsis, die Entfernung zwischen den Planeten und der oberen Apsis:* वृत्तस्य मध्यं किल केन्द्रमुक्तं केन्द्रं ग्रहोच्चान्तरमुच्यते ऽतः। यतो ऽन्तरे तावति तुङ्गदेशान्नीचोच्चवृत्तस्य सदैव केन्द्रम्॥ Go-

Lâdhj. 3,41. 14. fg. 26. fgg. Sûrjas. 2, 40. 45. 29. astrol. *das 1te, 4te, 7te und 10te Haus* Varâh. Bṛh. S. 28,1. 40,2. 10. Bṛh. 1,17. fgg. 5,18.

केन्द्रम Varâh. Bṛh. 13,3. 6.

केयूराय् (von केयूर) *einen auf dem Oberarm getragenen Schmuck darstellen:* केयूरायितमङ्गदैः Sâh. D. 294,19.

केरल 1) Varâh. Bṛh. S. 16,11.

केरलक m. N. pr. eines Schlangendämons Verz. d. Oxf. H. 46, *b*, 13.

केरलतन्त्र n. Titel einer Schrift Hall 18.

केलक H. an. 3,55.

केलि 1) बाङ्गयुद्ध° Kathâs. 74,51. मालत्याः कुसुमेषु येन (मधुपेन) सततं केली कृता हेलया Spr. 1629. — Vgl. वात°, हेम°.

केलिकानन (के° + का°) n. *Vergnügungswald* Med. n. 71.

केलिकिल adj. *ausgelassen, übermüthig:* बाल्ये केलिकिलः (= स्वेच्छाविहारिन् Schol.) सर्वो बाल्ये मुह्यति मानुषः Hariv. 3380. मदकेलिकिलाण्डज (मदकेलिकला° die neuere Ausg.; केलिकल = क्रीडापर Schol.) 7671. *Freude am Hader habend:* स तु केलिकिलो (= युद्धोत्सुक Schol.) विप्रो भेदशीलश्च नारदः 3209. वैर° वैरि° die neuere Ausg.; केलिकिला = लीला nach Viçva Schol.) 3050. — 1) *a*) Halâj. 2,277.

केलिवन (के° + वन) n. *Lusthain* Spr. 3872.

केवल 1) *a*) *allein seiend* VS. Prât. 2,36. उकारः so v. a. उ, *wenn es für sich allein ein Wort bildet*, AV. Prât. 3,36. 38. कुम्भक im Gegens. zu सहित Verz. d. Oxf. H. 234, *b*, 34. fgg. °शूद्र *ein reiner* Çûdra 276, *a*, 2 v. u. — *c*) °सूक्त Ait. Br. 6,9. °समास so v. a. *ein Compositum im Allgemeinen* Verz. d. Oxf. H. 165, *b*, 3 v. u. — 2) *a*) Spr. 3714. 3865 (= नान्यथा Schol.). — *b*) der Schol. erklärt केवलम् durch निराहितः. — 5) *a*) Wilson, Sel. Works 1,288. 296. °ज्ञान 313. fg. °दर्शन 313.

केवलत्व (von केवल) n. *das Alleinstehen* Schol. zu VS. Prât. 4,168.

केवलद्रव्य *reiner Stoff, der Stoff an sich* Weber, Râmat. Up. 336.

केवलपुत्रा f. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 9.

केवलव्यतिरेकिन् (von के° + व्यतिरेक) adj. *nur zur Geschiedenheit in Beziehung stehend* Tarkas. 37.

केवलशस् (von केवल) adv. *vollständig* Ait. Br. 6, 9.

केवलान्वयिन् (von के° + अन्वय) adj. *nur zur Verbindung in Beziehung stehend* Tarkas. 37. Verz. d. Oxf. H. 241, *a*, No. 589. केवलान्वयिरहस्य *b*, 6.

केवलिन् 2) Halâj. 1,86. Pârçvanâthak. 3,50 (nach Aufrecht).

केश 1) *a*) Z. 17 beide Ausgg. lesen Vet. 5,9 (4,12) अर्धकेश. — *b*) Z. 3 lies अञ्जन° und *schwarzer* st. *salbenglatter.* — *g*) *ein best. Mineral* Varâh. Bṛh. S. 77,23. — *h*) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 8. °देश 352, *b*, 17.

2. केश (2. क + ईश) n. *das unter* Pragâpati *stehende* Nakshatra Rohiṇî Weber, Nax. 1,310. 2,368.

केशकलाप Kathâs. 70,13.

केशकीट MBh. 13,1577. Mârk. P. 32,25. 34,55. Verz. d. Oxf. H. 281, *b*, 33. Schol. zu Kâtj. Çr. 25,5,9.

केशग्रन्थि (केश + ग्र°) m. *Haarknoten* Bhâg. P. 10,39,14.

केशचैत्य m. N. eines Kaitja Wilson, Sel. Works 2,22.

केशट 2) nach den Corrigg. ist उत्कट (*reichlich versehen mit Etwas* u. s. w.) st. ओकण zu lesen, und diese Bed. hat das Wort in मधुकेशट *Biene.* — 5) vgl. मातृ°. — 7) N. pr. eines Mannes Kathâs. 123,157.

केशपावीणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 11.

केशधारण (केश + धा°) n. *das Tragen von Haar* so v. a. *nicht abgeschnittenes Haar* Bhâg. P. 12,2,6.

केशधारिणी f. *eine best. Pflanze,* = दुर्गपुष्पी Çabdak. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

केशपक्ष Halâj. 2,376. Çâṅkh. Gṛhj. 1,28. du. so v. a. *Schläfe* Âçv. Gṛhj. 1,7,16.

केशपिङ्गल m. N. pr. eines Brahmanen Vagras. 231.

केशप्रसार (केश + प्र°) m. *das Kämmen der Haare* Bhâg. P. 10,59, 45. 61,6.

केशबन्ध Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202, *a*, 21.

केशमण्डल (केश + म°) n. *Haarlocke* Ind. St. 5,263.

केशमथनी (केश° + म°) f. = शमी Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

केशमर्दन s. u. केशमार्जन.

केशमार्जन *Kamm* Halâj. 2,156. *das Kämmen der Haare;* s. u. कला Sp. 158, Z. 2 v. u. Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36 (कला 46). st. dessen केशमर्दन Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 14.

केशयन्त्री (केश + यन्त्र) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2635.

केशरञ्जन n. *das Färben der Haare* Verz. d. Oxf. H. 122, *b*, 24.

केशव 2) *d*) als N. Vishṇu's auch Bez. *des Monats* Mârgaçîrsha Varâh. Bṛh. S. 105,14.

केशवजातकपद्धत्युदाहरण n. Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 337, *b*, No. 794.

केशवती f. N. pr. eines Flusses Wilson, Sel. Works 2,22. 32.

केशवदास m. N. pr. verschiedener Autoren Verz. d. Oxf. H. 376, *a*, No. 339. 385, *b*, No. 496. 398, *b*, No. 151. 404, *b*, No. 35.

केशवपनीय Z. 1 füge bei *zum* Râgasûja *gehörig* und Pankav. Br. 18, 10, 9. 10.

केशवभट्ट m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,151.

केशवमिश्र Verz. d. Oxf. H. 338, *a*, 4. 244, *a*, No. 607. Hall 22.

केशवस्वामिन् Verz. d. Oxf. H. 278, *a*, 9.

केशवाचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Hall 203.

केशवादित्य oder केशवार्क m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 70, *b*, 7.

केशवार्क s. u. केशवादित्य.

केशवेश, richtiger केशवेष.

केशवेष्ट (केश + वेष्ट) m. *gescheiteltes Haar* Schol. zu AV. Prât. 3,43.

केशहस्त Halâj. 2,376. Veṇîs. in Sâh. D. 161,21.

केशान्त 1) Çâṅkh. Gṛhj. 1,16,6 in Ind. St. 5,337.

केशितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 145, *a*, 21.

केसर 1) °गन्धाः *Wohlgerüche für's Haar* Varâh. Bṛh. S. 77,30. — 2) R. 7,37,1,22. du. Schol. zu Kâtj. Çr. 20,5,15. — 4) Weber, Râmat. Up. 308. fgg. 316. 324. Kathâs. 108,99. Z. 4 lies 9,47 st. 9,46. — 6) केसरो केसरारुणाः MBh. 12,4285. = नागकेसर Varâh. Bṛh. S. 77,5. — Vgl.

काल°.

केसरमाला f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 182,*b*,32 (केशर°).

केसरि R. 7,40,7.

केसरिन् 2) *a*) MBH. 12,4285. — *b*) TBR. Comm. 1,184,11. — 3) f. °रिणी *Löwin* KATHÂS. 70,102.

केकय m. pl. WEBER, Nax. 2,392. VARÂH. BṚH. S. 4,22. 5,67. 74. 11,60. 17,18. BHÂG. P. 10,72,13. Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,8.

कैकस, f. ई N. pr. einer Tochter des Râkshasa Sumâlin R. 7,5,40. 9,7.

कैकेय n. *die Sprache der* Kekaja: कैकेयं शौरसेनं च पाञ्चालमिति च त्रिधा। पैशाच्यः Verz. d. Oxf. H. 181,*a*,35. fg.

केजव m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,37. vielleicht fehlerhaft für कैतव.

कैटभ 1) Verz. d. Oxf. H. 23,*b*, N. 7. 80,*a*,30. 81,*a*,13. °जित् ÇIÇ. 9,30. °द्विष् 1,23. °भिद् ÂNANDAL. 30. कैटभेश्वरी Bein. der Durgâ DEVÎ-P. 45 im ÇKDR.

कैतव 2) *c*) स्त्रीभ्यः शिक्षितं कैतवम् Spr. 5006. कैतवं तत्र सौहृदम् KATHÂS. 63,112. °प्र° *Betrüger* 62,158. — 3) adj. (f. ई) *falsch, hinterlistig:* कैतवीं वृत्तिमास्थितः HARIV. 7095.

कैतिपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,8.

कैमर्थ्य (von किमर्थम्) n. *das Fragen nach dem «warum»* PRATÂPAR. 97,*b*,7. Schol. zu KÂVJÂD. 2,123.

कैमुतिक (von किमुत) adj. *auf dem «wie viel mehr» oder «wie viel weniger» beruhend:* °न्याय KUVALAJ. 118,*a*. SAṀSK. K. 5,*b*,1. Schol. zu BHÂG. P. 10,33,30.

कैमुत्य (wie eben) n. *das Verhältniss des «wie viel mehr» oder «wie viel weniger»* KUVALAJ. 118,*b*. °न्याय PRATÂPAR. 99,*a*,1. Schol. zu BHÂG. P. 3,33,6. 10,6,35.

कैरव 2) *die Blüthe*, nicht die Pflanze, welche कैरविणी heisst. KATHÂS. 103,101. SÂH. D. 282. BHÂMINÎV. 1,73 (s. u. कैरविन् 2.). MBH. 1,86 liest die ed. Bomb. fälschlich नबुद्धिकैरवाणां.

कैरविन् 2) zunächst *die Pflanze, deren Blüthe* कैरव *heisst.* कैरवैरुदारैरिन्दुर्विकासयति कैरविणीकुलानि BHÂMINÎV. 1,73 (nach AUFRECHT). — 3) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,3.

कैरात 1) राजन् KATHÂS. 102,34.

कैरातसरस् n. N. pr. eines *Sees* Verz. d. Oxf. H. 76,*b*,40. कैराट° im Ind.

कैलातक adj. in Verbindung mit मधु MBH. 7,4353 vielleicht fehlerhaft für कैलालक (von कीलाल).

कैलास, कपर्दी कैलासम् (मृगयते) Spr. 4705. KSHITÎÇ. 24,9. Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,45. 41,*a*,35. 77,*b*,26. °गमन 116,*b*,5. कैलासाभिगमन 79,*a*,17. °युद्ध, °विजय 345,*a*,41. — Bez. *einer best. Tempelform* VARÂH. BṚH. S. 56,17. 21.

कैवर्त 1) KATHÂS. 52,338. कोद्यस्त्रियां तु कैवर्तात्काण्डारः परिकीर्तितः Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,1. तत्रवीर्येण वैश्यायां कैवर्तः परिकीर्तितः 11. — 2) *a*) unter dem कुलाष्टक bei den Kaula Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,34. — 3) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,16.

कैवर्तक KATHÂS. 112,113.

कैवर्तमुस्तक MED. v. 18.

कैवर्तीय adj. *einen Fischer* (कैवर्त) *betreffend:* कथा KATHÂS. 112,111.

कैवल्य 1) *a*) KAP. 1,144. तद्वैराग्यादपि दोषबीजक्षये कैवल्यम् JOGAS. in Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,33. सत्त्वपुरुषयोः शुद्धिसाम्ये कैवल्यम् 232,*a*,18. ebend. No. 562. TATTVAS. 47. WEBER, RÂMAT. UP. 337. 362. BHÂG. P. 10,51,20. SARVADARÇANAS. 79,3. 153,5. 154,12. 155,14. 159,2. 180,1. कैवल्योपनिषद् Verz. d. Oxf. H. 252,*a*,6. 270,*a*,26. 394,*b*,7. *Isolation, das Alleinstehen* so v. a. *die Befreiung vom Körper, Freiheit der Seele*, also = मुक्ति.

कैवल्यकल्पद्रुम m. Titel eines Commentars HALL 104.

कैवल्यतन्त्र n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,33.

कैवल्यदीपिका f. Titel eines Commentars ebend. 38,*a*,8. °कार 72,*b*,7.

कैवल्यानन्द m. N. pr. eines Lehrers HALL 136. = °योगीन्द्र 102. = °सरस्वती 121.

कैवल्याश्रम m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 108,*a*, No. 168.

कैवल्येन्द्र m. N. pr. eines Lehrers ebend. 366,*a*, No. 94.

कैशव adj. (f. ई) Kṛshṇa *betreffend:* कथा HARIV. 15377.

कैशिक 2) *b*) pl. WEBER, Nax. 2,392. — 3) *a*) BHAR. NÂṬJAÇ. 20,45. fgg. DAÇAR. 2,44. PRATÂPAR. 10,*a*,6. 24,*b*,1. Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489. SÂH. D. 513. fg. 553.

कैशोर, बाल्यपौगण्डकैशोराः so v. a. *die mit diesen verschiedenen Altern verbundenen Freuden* BHÂG. P. 10,45,3.

कैशोरक n. *Jugend* so v. a. *das junge Volk:* युवतीर्गोपकन्याश्च रात्रौ संकाल्य कालवित्। कैशोरकं मानयन्वै सह ताभिर्मुमोद ह॥ HARIV. 4081. Schol.: कैशोरं वयो दशवर्षावधि तस्य कं (!) उपरिभागं एकादशमारभ्येत्यर्थः.

कोइल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,12.

कोक 1) streiche am Ende PAÑKAT. I,417, wo लोके st. कोके zu lesen ist. — 3) VARÂH. BṚH. S. 12,11. 86,21. SÂH. D. 282. 122,8. °सिद्धि Verz. d. Oxf. H. 93,*a*,2. सेव्यमानस्त्रिजगतो लोकैः कोकैरिवांशुमान् ÇATR. 5,3. Z. 3 lies KUVALAJ. 29,*b* (39,*b*). — 11) Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,29. — 12) f. °श्रा N. pr. einer Oertlichkeit, = कोकामुख Verz. d. Oxf. H. 59,*b*,10.

कोकनद 2) *die Blüthe*, nicht die Pflanze, welche कोकनदिनी heisst. — 3) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2562. fg. 2576.

कोकनदिनी f. *die Pflanze, deren Blüthe* कोकनद *heisst*, KATHÂS. 30,78.

कोकिल 2) Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,19. N. pr. einer Maus MBH. 5,5444. — 5) ein Autor Verz. d. Oxf. H. 150,*b*,26. 278,*a*,10. — Vgl. पुंस्कोकिल.

कोकिलक 1) m. *a*) *Kuckuck* (mit Anspielung auf das Metrum) Ind. St. 8,422. — *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2575. — 2) n. N. des Metrums, mit Cäsur nach der 8ten, 13ten und 17ten Silbe Ind. St. 8,422. Das Metrum mit den bei uns angegebenen Cäsuren heisst KHANDOM. 95 वनकोकिलक n.

कोकिलामाहात्म्य n. Titel eines Abschnitts im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,*b*,15.

कोक्कोक m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,9.

कोङ्कण 1) WASSILJEW 208. pl. als Autoren-Name Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,9.

कोङ्कण adj. (f. ई) als Beiw. eines Pferdes KATHÂS. 121,278.

कोच 2) *b*) Verz. d. Oxf. 21,*b*,30. कोञ्च v. l.

कोष्ठागार Z. 1 lies ष्टागार st. ष्ठागार°.

कोष्ठ s. oben u. कोच.

कोट vgl. तल° und कोटाद्रि.

कोटक vgl. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,21.

कोटचक्र n. Bez. *eines best. Diagramms;* vgl. u. चक्र 4) am Ende.

कोटपराज (?) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,34.

कोटर 1) Spr. 547. विकटास्य° Bhâg. P. 10,37,2. कर्ण° Spr. 1198. करपुटी° 3573. — 3) m. N. pr. eines Mannes Sañsk. K. 184,*b*,2. — 4) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's (vgl. कोटिरा) MBh. 9,2635. der Mutter Bâṇa's Bhâg. P. 10,63,20 (कोट्टवी v. l. im ÇKDr. u. d. W., aber nicht als N. pr., sondern in der Bed. नग्नमुक्तकेशी नारी gefasst).

कोटवी 2) N. der Dâkshâjaṇî in Koṭitîrtha Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,11.

कोटाद्रि m. N. pr. eines *Berges* Râǵa-Tar. 4,5.

कोटि 1) कार्मुक° Halâj. 2,310. Spr. 1910. — 1) 4) Spr. 3150. — 2) सा स्त्रीसर्गस्य परा कोटिर्निर्ममे विधिना Pârçvanâthak. 3,19 bei Aufrecht, Halâj. Ind. तदपि न प्रमाणकोटिं प्रवेष्टुमीष्टे so v. a. *auch das kann noch nicht als ein Beweis gelten* Sarvadarçanas. 3,6. 128,8. प्रमाणकोटि MBh. 3,542 erklärt Nîlak. durch प्रमाणाख्यो गङ्गातीरस्थो वटविशेषः, 1,2241 durch गङ्गागास्तीर्थविशेषः. — 3) Sâh. D. 295,4. Sarvadarçanas. 163,19. Schol. zu Prab. 77, Çl. 22. — 4) Weber, Râmat. Up. 355. 362. Wassiljew 197. — 6) *die Senkrechte in einem rechtwinkeligen Dreieck* Sûrjas. 2,29. — Vgl. नगरकोटि.

कोटिक 1) Z. 2 lies *die geringste (letzte) unter den Menschen* st. *eine Prinzessin.*

कोटिज्ञीवा f. = कोटिज्या Golâdhj. 5,1.

कोटिज्या *der durch den* Koṭi *gebildete Sinus* Sûrjas. 2,39. Golâdhj. 5,2. °फल s. u. फल.

कोटितीर्थ Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,11. 65,*b*,36. 66,*b*,36. 67,*a*,39.

कोटिपात्र = अरित्र auch Halâj. 3,50.

कोटिपाल, eine Hdschr. कोटपाल.

कोटिपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,28.

कोटिफल s. u. फल.

कोटिर 5) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2632. कोटरा ed. Bomb. wie 2635.

कोटिलक्ष्मी f. N. pr. einer Göttin Wilson, Sel. Works 2,12. fg. (°ति gedr.).

कोटिलिङ्ग n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,11.

कोटिलिङ्गेश्वर n. desgl. ebend. 77,*b*,32.

कोटिवर्ष 1) Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,13. Varâh. Bṛh. S. 9,11.

कोटिस्था f. N. pr. der Schutzgottheit im Geschlecht des Kjâvâna Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,12.

कोटिहोम m. s. u. कोटि 4).

कोटीर 2) Halâj. 2,410. स्वर्णाचलोत्तुङ्गकोटीरपरिमण्डिते द्वीपे Pârçvanâthak. 2,1. दैवैर्दिव्यकोटीरमण्डितैः 54 (nach Aufrecht).

कोटीश n. Halâj. 2,421.

कोटीश्वर (कोटि + ई°) m. *Millionär,* N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 56,64.

कोटीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,9. 11. 21. 25. 67,*b*,17.

कोट्ट m. Kathâs. 102,55. निवास° 33. °राज Lalit. ed Calc. 156,14 (= Foucaux 130).

कोट्टवी 3) N. pr. der Mutter Bâṇa's; s. oben u. कोटर 4).

कोण 1) Kathâs. 64,45. Weber, Râmat. Up. 295. 308. 316. — 2) Varâh. Bṛh. S. 31,3. 53,43. 48. 83. 87,3. fgg. °दिश् 54,5. — 7) Varâh. Bṛh. 2,2. 23,4. Ârjabh. Ârjâshṭaç. 1,1. — Vgl. क्षुर°, सूत्र°.

कोणप (कोण + 2. प) m. = निर्ऋति Schol. zu Bhâg. P. 10,12,29. — Vgl. कौणप.

कोणार्क N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 289,*a*,4.

कोणोरभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 318,*a*,43.

कोण्डभट्ट Hall 78. fg.

कौतना f. TS. 3,3,3,1. st. dessen कूतना Kâṭh. 30,1.

कोप 1) *das Wüthen* (der Waffen, des Krieges u. s. w.): शस्त्र° Varâh. Bṛh. S. 5,24. 59. 8,3. 9,44. 30,21. आयुध° 20,1. बल° 30,25. अग्नि° 8,46. 17,17. 26,13. शिखि° 5,66. पवनाग्नि 8,28. छर्दि° 32,18. धातु° Bṛh. 25,1.

कोपचक्र m. *ein best. Räucherwerk* (धूप) Varâh. Bṛh. S. 77,11.

कोपनीय (von कोपन) adj. *was zur Erregung des Zornes dient* Sarvadarçanas. 177,4.

कोपाय्, कोपायते Hariv. 15567 schlechte Lesart für संज्ञायते, wie die neuere Ausg. liest.

कोपियज्ञ (कोपिन् + यज्ञ) m. N. pr. eines Mannes Sañsk. K. 184,*b*,1.

कोप्य (vom caus. von 1. कुप्) adj. *zu erzürnen* MBh. 5,34.

कोमल 1) आलापाः Spr. 778. Z. 4 streiche 140 (vgl. Z. 6).

कोमलवल्कला (को° + वल्कल) f. *eine best. Pflanze,* = लवली Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

कोयंपुरी (?) f. N. pr. einer *Stadt* Hall 71.

कोयष्टि, °क Mâlatîm. 145,19. nach dem Schol. zu R. 2,54,41 ist कोयष्टिभ (sic) = टिट्टिभ.

कोरक 1) कदम्बकोरकन्यायात् Bhâshâp. 165.

कोरकित Verz. d. Oxf. H. 211,*a*, No. 498.

कोरण्टकग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,2.

कोरण्डक m. N. pr. eines Lehrers Hall 16. Varianten: कौरण्टक, गोरण्टक, पोरण्टक.

कोरली f. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 67,*a*, N. 4.

कोरिला f. desgl. ebend. 66,*b*,37 und N. 5.

कोल 1) *a*) Spr. 4016. 4603. — 4) *c*) = 2 Çâṇa Verz. d. Oxf. H. 307, *b*,3. masc. = 2 Ṭaṅka = 1/2 Karsha Çârṅg. Sañh. 1,1,16. — Vgl. चित्र°.

कोलक्रग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,44.

कोलाक्ष n. *Schweinsauge,* Bez. *eines Loches im Holze von best. Form* Varâh. Bṛh. S. 79,32. fg. — Vgl. कोलेक्षण.

कोलापुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 69,*a*, 22. Kâçîkh. 5, 78 (nach Benfey).

कोलाविध्वंसिन् (को° + वि°) m. pl. Bez. eines Fürstengeschlechts: तस्य पालयतः सम्यक्प्रजाः पुत्रानिवौरसान्। बभूवुः शत्रवो भूपाः कोलाविध्वंसिनस्तथा ॥ Mârk. P. 81,4. न्यूनैरपि स तैर्युद्धे कोलाविध्वंसिभिर्जितः 5.

कोलाहल 1) m. *verworrenes Geschrei* Daçak. 66,3. 75,9. Sarvadarçanas. 131,9. — 2) ed. Bomb. richtig कोलाहलः.

कोलित Ind. St. 3,484. fg.

कोलिसर्प, Hariv. 782 liest die neuere Ausg. कोलिस्पर्शाः.

कोल्लिक्षण n. = कोलाक्ष Varâh. Bṛh. S. 79,36.

कोल्लक N. pr. einer Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 1,299.

कोविदार Schol. zu Kâtj. Çr. 21,3,20. — Vgl. कुद्दार, कुद्दाल, बिदल.

कोश 1) *e)* क्षेमत्रि° (रथ) MBh. 8,1733. — *f)* Varâh. Bṛh. S. 46,23. 50,5. 10. — *g)* ग्रीव° Bhâg. P. 10,82,47. — *h)* बलश्च कोषं च MBh. 4,964 fehlerhaft für बलं च कोशश्च, wie die ed. Bomb. liest. — *l)* vgl. बीजकोश. — *q)* genauer *Eihaut;* vgl. auch Varâh. Bṛh. 4,15. 5,4. — *r)* Varâh. Bṛh. S. 68,8. = मुष्क Halâj. 2,368. — *t)* °पञ्चक Verz. d. Oxf. H. 222, *b*, No. 540. — *v)* vgl. कोशवारि und वारिकोश. — *x) poetischer Schatz, Spruchsammlung, eine Sammlung lose an einander gereihter Strophen* Kâvjâd. 1,13. Sâh. D. 565. Titel einer best. von Vasubandhu verfassten *Sammlung* von Gâthâ Wassiljew 220. 285. — *y)* Bez. *einer best. Conjunction der Planeten* Varâh. Bṛh. S. 20,5. 7. 9.

कोशकार 2) Weber, Râmat. Up. 336. — 3) Kap. 3,73. °वसन Varâh. Bṛh. 27,31.

कोशकारिका f. Titel einer von Vasubandhu verfassten *Sammlung* von Gâthâ Wassiljew 220.

कोषज्ञ (कोष + 1. ज्ञ) *Seide;* s. धौत°.

कोशधान्य n. *Hülsenfrucht* Varâh. Bṛh. S. 8,8.

कोषधावन (कोष + धा°) adj. (f. ई). अ° etwa *nicht aus dem Gehäuse* (d. h. *dem Rahmen*) *laufend:* द्वारः TBr. 3,6,2,2.

कोशफल 3) *c) Hodensack* Varâh. Bṛh. S. 67,9. — Vgl. मत्स्यकोशफला.

कोशरक्षिन् m. *Schatzhüter, Schatzmeister* Kathâs. 75,33.

कोशवत् 1) *reich* Kathâs. 61,215.

कोशवारि n. = कोश 1) *v)* Kathâs. 119,35. 42. — Vgl. वारिकोश.

कोशागाराधिकारिन् m. *Schatzmeister* Kathâs. 75,24.

कोशातक vgl. मत्स्या°.

कोशाध्यक्ष 1) Varâh. Bṛh. S. 86,29. Kathâs. 75,29.

कोशिका Halâj. 2,161.

कोशेक्षण (कोश + ई°) adj. *hervorstehende Augen habend* Varâh. Bṛh. S. 69,20.

कोश्य Z. 3 lies शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्. — Vgl. नि°.

कोषण n. nom. act. von कुष् Schol. zu AV. Prât. 3,75.

कोष्ठ 1) अकोष्ठं द्यां समुत्कृष्य Bhâg. P. 10,83,22. — 3) MBh. 12,8793 (nach dem Schol. = हृदयपुण्डरीक; vgl. u. भाण्ड 3) *a)* am Ende). Bhâg. P. 10,41,20 (am Ende eines adj. comp. f. आ). 50,53. — 7) = आत्मीय Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,4. — 8) *eine umschlossene Fläche, Feld* (z. B. auf einem Schachbrette) Tithjâdit. im ÇKDr. u. चतुरङ्ग. Ind. St. 8,433. fg. Schol. zu Kâtj. Çr. 697,5. Varâh. Bṛh. S. 53,42. Vgl. कोष्ठागार. — 9) = अन्तर्गृह Viçva a. a. O. (die Genetive कुन्तेरन्तर्गृहस्य befremden). — 10) *Nacht* Aǵajapâla bei Aufrecht, Uṇâdis. Ind. — Vgl. प्रश्नकोष्ठी.

कोष्ठक 2) कोष्ठकीकृत्य auch MBh. 6,2463, wo mit der ed. Bomb. रथवृन्देन st. रथवंशेन zu lesen ist. — 5) = कोष्ठ 8) Varâh. Bṛh. S. 53,46.

कोष्ठपाल Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,33.

कोष्ठरोग m. *Unterleibskrankheit* Varâh. Bṛh. S. 104,5.

कोष्ठागार auch = कोष्ठ 8) Halâj. zu Khandas. 2,3 in Ind. St. 8,230. auch Bez. *des* Nakshatra Maghâ Varâh. Bṛh. S. 47,5.

कोष्ठी vgl. कामकोष्ठी.

कोसल m. pl. R. 7,107,7. 17. Varâh. Bṛh. S. 5,69. 9,26. 10,4. 13. °देश Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,10. कोसलज्ञा = कोसलात्मजा Weber, Râmat. Up. 295. कोसला f. Kathâs. 56,415. Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,13. Z. 7 die neuere Ausg. richtig काशिकोसलाः; überhaupt ist zu bemerken, dass die neueren Ausgg. des MBh., Hariv. und R. fast durchgängig स, nicht श schreiben.

कोसार m. = कर्षू Schol. zu Kâtj. Çr. 15,1,9. 21,3,26. — Vgl. कुत्सार.

कोहर m. N. pr. eines Prâkrit-Grammatikers Ind. St. 4,336. v. l. कोहल.

कोहल 2) *c)* ein Lehrer Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,18. ein Prâkrit-Grammatiker (vgl. v. l. कोहर) 181,*a*,13. Autor eines Werkes über Musik 199,*b*, No. 471. 201,*a*, No. 480. Ind. St. 8,272.

कोहलीय n. Bez. des von Kohala verfassten Werkes über Musik Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 480.

कोहलेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,28.

कौकिल TBr. Comm. 2,652,8. 666,9.

कौकुण्डि m. patron. Ind. St. 4,375, N.

कौकुलिका f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2633.

कौक्कुट n. (sc. आसन) *eine best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1.

कौक्षेयक Pratâpar. 69,*a*,9.

कौङ्कण Varâh. Bṛh. S. 16,11. °देश Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,14. MBh. 6,367 liest die ed. Bomb. कोङ्कणाः.

कौङ्कुम (von कुङ्कुम) 1) adj. *mit Saffran gefärbt:* वासस् Hariv. 7072. — 2) m. pl. Bez. *von 60 best.* Ketu Varâh. Bṛh. S. 11,21.

कौचहस्ति m. patron., pl. Saṁsk. K. 184,*a*,9.

कौचापाक m. Bez. *eines best. Decocts* Verz. d. Oxf. H. 319,*b*, No. 758.

कौचुमार adj. *von* Kukumâra *herrührend:* °योगाः unter den 64 Kalâ; s. u. कला Sp. 158, Z. 8 v. u. कौतुमारयोगाः Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36. कुचुमाराश्च योगाः Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,6.

कौज (von कुज) adj. *zu Mars in Beziehung stehend, ihm gehörig* Varâh. Bṛh. 8,11. 18,12. 24,10.

कौञ्चिकी f. unter den acht Akula bei den Kaula Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,35. vielleicht *Schlüsselhüterin* von कुञ्चिका *Schlüssel.*

कौञ्ची f. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,36. 339,*b*,45.

कौञ्जर 1) MBh. 13,5580 = 12,8932. n. (sc. आसन) Bez. *einer best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1.

कौटलि m. patron. Saṁsk. K. 184,*b*,2.

कौटवी Halâj. 2,328.

कौटस्थ्य (von कूटस्थ) n. *Unveränderlichkeit, Unwandelbarkeit* (der Seele) Sarvadarçanas. 161,17.

कौटिक m. auch als *Fleischverkäufer* erklärt; vgl. noch Halâj. 2,440.

कौटिल्य 1) ein Grammatiker Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,17. 185,*b*,12.

— 2) a) b) Spr. 3985 und auch Pańkat. I,205 (Spr. 647). — b) Rāǵa-Tar. 6,324. fg. (an der ersten Stelle ed. Calc. कौटिन्या, Tr. कौटिन्य; an der 2ten ed. Calc. richtig कौटिल्य, Tr. कौटिन्य).

कौटीगव im pl. ist der pl. zu कौटीगव्य.

कौणप 1) Bhāg. P. 10,12,29. कौणपाः कुणपाशिनो राक्षसाः। कौणपो निर्ऋतिस्तदीया इति वा Schol.

कौणेय Pańkav. Br. 13,4,11.

कौण्ठ्य (von कुण्ठ) n. *Stumpfheit* Varāh. Bṛh. S. 50,26.

कौण्डिन im pl. ist der entsprechende pl. zu कौण्डिन्य.

कौण्डिन्य Verz. d. Oxf. H. 128,a,13. 278,a,10. 310,a,27. Ǵajadeva 142,a,3.

कौण्डीवृष m. pl. N. eines Volkes MBh. 6,2410. कुण्डीवृष ed. Bomb.

कौतुक 1) कौतुकात् Kathās. 60,190. प्रजानां दत्तकौतुकः 52,214. स° adj. (f. आ) *voller Erwartung* 53,110. 61,227. 65,39. सकौतुकम् adv. 54,172. — 3) *Fest, feierliche Cerimonie* Vṛddha-Ćāṇ. 11,10. कौतुकाबद्धतोरणा पूः (vgl. कौतुकतोरण) Bhāg. P. 10,50,39. श्रोत्थानिककौतुकाप्लव 7,4. कृतकौतुका (vor der Hochzeit) Kathās. 103,188. Verz. d. Oxf. H. 122,b,24. °भृत् *die Hochzeitsschnur tragend, mit der H. geschmückt* Kathās. 51,223.

कौतुकपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathās. 54,152.

कौतुकमङ्गल, कृत° (गृह) Bhāg. P. 10,56,10. कृतकौतुकमङ्गला *an der die Cerimonie mit der Hochzeitsschnur vollbracht worden ist* 53,11.

कौतुकागार Kathās. 51,221. 103,189.

कौतुकिन् (von कौतुक) adj. *Interesse an Etwas nehmend, neugierig* Kathās. 54,52. कोकयूनोर्विघटनसंघटनकौतुकी कृष्णः Sāh. D. 122,8.

कौतुमार s. u. कौचुमार.

कौतूहल 3) *Fest* MBh. 1,7918.

कौतूहलता f. = कौतूहल *Neugier* R. 7,76,35.

कौत्स 1) adj. *zu* Kutsa *in Beziehung stehend* Ṛv. Prāt. 8,11. छन्दस् Ind. St. 8,136. — 2) patron. des Durmitra und Sumitra Ṛv. Anukr. °प्रतिग्रह Verz. d. Oxf. H. 13,a,41.

कौथुम sg. patron. Verz. d. Oxf. H. 25,a,32. 378,a,14. Pârâçarja 55,b,13. 15. — कौथुमोक्तं ध्यानम् 24,a,2.

कौनकीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,278 (कौनकीयाः).

कौन्ती wohl N. pr. eines Flusses Bhāg. P. 12,1,37.

कौप adj. (f. ई): पयस् Spr. 2774, v. l. अपः (acc. pl.) Sāh. D. 103,20.

कौपीन 1) MBh. 12,4219. Spr. 3791. Kathās. 73,383. — 2) Pańkat. III,98 gehört zu 1); vgl. Spr. 1521. — 3) *Schandthat* MBh. 5,2684.

कौप्य, तोय Varāh. Bṛh. S. 26,7.

कौबेर (dieses die richtige Schreibart) s. कौवेर.

कौमार 1) a) विस्तारः Bhāg. P. 10,11,58. 14,61. °विक्रम Verz. d. Oxf. H. 137,a, No. 267. पति heisst der *eigentliche Gatte* (im Gegens. zum *Nebengatten*), *weil er eine Jungfrau heimführte*, Kathās. 77,55. — b) धर्मः Verz. d. Oxf. H. 266,b,16. — 2) a) Verz. d. Oxf. H. 81,a,42. 19,a,25. — 3) Bhāg. P. 10,11,58. 14,61. शैशवकौमारयौवनाद्यवस्थादि Sarvadarçanas. 145,14. *Jungfräulichkeit:* °ब्रह्मचारिणी Kathās. 66,155. — 4) m. a) wohl N. pr. eines Berges MBh. 6,426; vgl. कुमारपर्वत. — b) pl. *die Anhänger der Grammatik des* Kumâra Verz. d. Oxf. H. 162,b,3.

कौमारतन्त्र (कौ° + तन्त्र) n. *der über die Pflege und Erziehung handelnde Abschnitt in einem medicinischen Werke* Verz. d. Oxf. H. 307,b,32. — Vgl. u. कौमारभृत्य.

कौमारपर्वत m. N. pr. eines *Berges* Verz. d. Oxf. H. 82,a,21. — Vgl. कौमार 4) a).

कौमारभृत्य lies (von कुमारभृत्या).

कौमारिक lies adj. 1) *Mädchen —, Töchter liebend;* = कुमारीस्नेहवत् Schol. MBh. 1,4054. — 2) *zu* Kumâra *in Beziehung stehend:* तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 108,b,36. 109,a,25.

कौमारिल adj. *zu* Kumârila *in Beziehung stehend, von ihm verfasst:* शास्त्र Schol. zu Prab. 20,9.

कौमुद 2) a) Naish. 22,43. सकौमुदीक (शशिन्) Kathās. 55,104. — b) °डागर Verz. d. Oxf. H. 87,a,40. — d) = कुमुद्वती *Nymphaea esculenta* Bhāg. P. 10,65,18. — e) N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 249,a,9. — f) abgekürzter Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 182,b,33. 201,a, No. 480. 278,a,11. 292,a,9; vgl. काल°, कृत्य°, कृत्या°, ज्योतिष्कौमुदी, स्मृति° und u. 2) a).

कौमुदीप्रचार m. Bez. *eines best. Spiels* Verz. d. Oxf. H. 217,b,40.

कौमुदीप्रभा f. Titel eines Commentars Hall 6.

कौमोदकी Bhāg. P. 10,78,8. Verz. d. Oxf. H. 137,a, No. 266. R. ed. Gorr. 1,30,9; vgl. मोदकी.

कौम्भकर्णि m. patron. von कुम्भकर्ण Bhaṭṭ. 15,120.

कौम्भ्य m. patron. des Babhru Pańkav. Br. 15,3,13.

कौरण्टक s. कोरण्डक.

कौरव 1) Varāh. Bṛh. S. 4,24. fg.

कौरव्य am Schluss, die ed. Bomb. des MBh. liest 14,2484 कौरव्य (also voc.) गाः°.

कौरुकत्य vgl. gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20.

कौरुपञ्चाल, nach gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20 hätte man °पाञ्चाल erwartet, wie auch Çat. Br. 1,7,2,8 gelesen wird.

कौरुपथि Verfasser von AV. 7,58 Anukr.

कौर्पि m. = कौर्प्य Varāh. Bṛh. 1,7.

कौर्म 1) कौर्मे sc. अवतारे Bhāg. P. 11,4,18. कौर्मे sc. पुराणे Sarvadarçanas. 72,8. आसन *eine best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1.

कौल 1) a) *angestammt, ererbt:* भृत्य Bhāg. P. 12,3,36. — b) die Stelle gehört zu 2). — 2) Verz. d. Oxf. H. 92,a,18. — 3) ebend. 91,a,18. 21. °मार्ग (vgl. कुलमार्ग) 88,b,26. कौलो धर्मः dass. 91,a,20.

कौलपत्य n. nom. abstr. von कुलपति R. 7,59,2,38. 39. 47.

कौलब = कौलव Varāh. Bṛh. S. 99,4. 6.

कौलव्रत n. *die angestammte —, ererbte Art und Weise zu leben* Pûrvakâitakâshṭaka 3 in Haeb. Anth. 237. — Vgl. कुलव्रत.

कौलार्चनदीपिका f. Titel einer Schrift; s. u. मत्स्यमांस.

कौलाल n. *Töpferwaare* Âçv. Gṛhj. 4,3,19.

कौलावलीय n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,a,25.

कौलिक 2) a) Varāh. Bṛh. S. 87,20. — c) Verz. d. Oxf. H. 91,b,5. 21. 92,a,32. 94,b,37. कौलिकेन्द्र 92,a,12.

कौलिकतन्त्र n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,a,26.

कौलिन्द, नरपति Varāh. Bṛh. S. 4,24.

कौलीन 3) a) füge *üble Nachrede* und KATHÂS. 124,237 (am Ende eines adj. comp. f. आ) hinzu. — c) e) vielleicht eine Verwechselung mit कौपीन. — d) KATHÂS. 52,182(?).

कौलूत N. pr. eines Volkes VARÂH. BṚH. S. 10,11.

कौलेशभैरवी f. *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 93,b,13.

कौलेश्वर m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,b,12.

कौल्मलबर्हिष PAÑKAV. BR. 15,3,20.

कौल्य n. *edle Abstammung* Spr. 2639. 5127.

कौविन्दी f. *die Frau eines Webers* (कुविन्द) KÂÇIKH. 28,40 (nach BENFEY).

कौवेर (richtiger कौबेर) 1) भाग R. 7,76,34. काष्ठा KATHÂS. 120,77. अलंकृतकौवेरीदिङ्मुख 101,41. कौवेरीकाश 120,16. कौवेरतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 66,b,37.

कौशकी f. Verz. d. Oxf. H. 91,b,36 unter den 8 Akula wohl fehlerhaft für कौशिकी.

कौशल 1) b) KATHÂS. 61,6. mit loc. Verz. d. Oxf. H. 217,a,14. अर्थ° KATHÂS. 61,277. Füge *Klugheit, Gescheidtheit* hinzu.

2. कौशल schlechte Schreibart für कौसल.

कौशलिका, भक्ष्यकौशलिका चेयमानीता तत्कृते मया KATHÂS. 64,74. 37,37. 39. दत्तकौशलिक 101,98.

कौशाम्ब 2) KATHÂS. 66,193. Verz. d. Oxf. H. 40,b,9. 153,b,7.

कौशाम्बि f. = कौशाम्बी VARÂH. BṚH. S. 16,3.

1. कौशिक 1) *zu* Kuçika (oder Kauçika) *in Beziehung stehend:* धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,b,18. f. ई WEBER, Nax. 2,392. — 2) Bhadraçarman Ind. St. 4,374. Indra Çiç. 1,53. — 4) b) auch N. einer aus dem Leibe der Pârvatî hervorgegangenen Göttin: शरीरकोषाद्यत्तस्याः पार्वत्या निःसृताम्बिका। कौषिकीति समस्तेषु ततो लोकेषु गीयते॥ MÂRK. P. 85,40. KÂLIKÂ-P., UTTARAT. 60 und DEVÎ-P., DEVÎNIRUKTÂDHJ. 45 im ÇKDR. Nach dieser Etym. würde das Wort zu 2. कौशिक gehören. — 5) m. N. eines Râga, = मालकोश ÇKDR. u. d. letzten Worte.

2. कौशिक 1) b) (so ist st. a) Z. 2 zu lesen) n. *ein seidenes Gewand* BHÂG. P. 10,83,28.

3. कौशिक 1) b) VARÂH. BṚH. S. 43,62. 46,68. 48,4. KATHÂS. 62,60. fg.

कौशिकेता f. TBR. 1,5,10,2 nach dem Comm. so v. a. कुशोदयपरिगृहीतत्व.

कौशिकाङ्गुलि m. N. pr. eines Mannes PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 57,26.

कौशिकादित्य n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,a,15.

कौशिल्य m. patron. Verz. d. Oxf. H. 55,b,2. v. l. für कौशल्य 53,a,25.

कौशेय N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,9.

कौशेयक n. *Seidenstoff* VARÂH. BṚH. S. 27,27.

कौषीतक vgl. महा°.

कौषीतकि, °कीनाम् PAÑKAV. BR. 17,4,3. °रहस्यब्राह्मण KULL. zu M. 4,23. °ब्राह्मण Verz. d. Oxf. H. 267,a,30. 270,a,27. 379,a, No. 388. Z. 4 lies कौषीतकिब्राह्मणोप°. Uebrigens kann in allen diesen compp. auch कौषीतकिन् angenommen werden.

कौषीतकिन् Verz. d. Oxf. H. 267,a,26.

कौषेय m. N. pr. eines Ṛshi R. 7,1,4.

कौष्ठ adj. = कौष्ठ्य *im Leibe befindlich:* वायु SARVADARÇANAS. 174,14.18.

कौष्माण्ड adj. *an die* Kûshmâṇḍa *genannten Kobolde gerichtet* (ein Spruch) VARÂH. BṚH. S. 48,71; vgl. कूष्माण्ड 1) c).

कौसल (von कोसल) 1) m. pl. N. pr. eines Volkes WEBER, Nax. 2,392. VARÂH. BṚH. S. 10,14. Verz. d. Oxf. H. 258,b,27. 339,b,4 v. u. (ein Land). einer Dynastie BHÂG. P. 12,1,33. Ueberall mit श geschrieben. — 2) f. आ N. pr. einer Gemahlin Kṛshṇa's BHÂG. P. 10,83,6.

कौसलक (कौश°) m. pl. VARÂH. BṚH. S. 5,70. adj.: वज्र 80,6.

कौसल्य m. BHÂG. P. 12,6,77. Verz. d. Oxf. H. 345,a,29. कौसल्या f. 212,a,12. Ueberall mit श.

कौसीद्य 1) HALÂJ. 4,72.

कौसुम 1) पराग Spr. 2816. *aus Blumen gemacht:* कार्मुक KATHÂS. 104,13.

कौसुम्भ 1) शाक *Safflor-Gemüse* Verz. d. Oxf. H. 60,a,20. n. *mit Safflor gefärbter Stoff* Spr. 4955.

कौसृतिक m. *Betrüger* HALÂJ. 2,194.

कौस्तुभ 1) °मणि VARÂH. BṚH. S. 43,3. °भृत् Beiw. Vishṇu's Spr. 3935.

कौह्नल m. patron. Ind. St. 4,372. 382. fg. — Vgl. कौह्नड.

क्नू, caus. क्नोपयति = स्नेहयति NIR. 7,14.

क्नोपन (vom caus. von क्नू) adj. अ° *nicht nässend* so v. a. *trocknend* NIR. 7,14.

क्वंत् pronom. interrog. = कियत् *wie viel, wie gross:* क्वंतो दास्यथ TBR. 3,2,9,7.

क्रकच 1) KATHÂS. 60,28. — 4) m. *ein best. musikalisches Instrument* MBH. 7,1676. 9,2676. — 5) N. *einer best. Hölle* Verz. d. Oxf. H. 16,b,25. — 6) m. N. pr. eines Priesters der Kâpâlika Verz. d. Oxf. H. 258,a, N. 3.

क्रतु 3) Sp. 473, Z. 1 lies मन्मना st. मन्यना. — 6) personif. R. 7,90,9. — 7) ein Ṛshi VARÂH. BṚH. S. 13,6. 11. 48,61. Verz. d. Oxf. H. 18,b,7. 19,a,17. 52,a,35. Verfasser eines Gesetzbuchs 266,b,10. 270,a,28. 278,a,11. 356,a,13. ein Sohn Kṛshṇa's BHÂG. P. 10,61,12. — 8) N. eines Kalpa, *der 7te Tag* Brahman's Verz. d. Oxf. H. 51,b,42.

क्रतुजित् mit dem patron. Gânaki TS. 2,3,8,1. — Vgl. ऋतुजित्.

क्रतुदेव (क्रतु + देव) m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 114,91.

क्रतुध्वंसिन् Çiva so genannt, weil er *das Opfer* Dakha's *zu Nichte machte.*

क्रतुपुरुष HALÂJ. 1,22. — Vgl. यज्ञपुरुष.

क्रतुभुज् LA. (II) 87,2.

क्रतुराज्, das Râgasûja so genannt BHÂG. P. 10,72,8. 75,18.

क्रतुराज BHÂG. P. 10,72,3.

क्रतुशेष n. Titel einer Schrift Ind. St. 3,270.

क्रतुसंख्या f. desgl. ebend. 269. Verz. d. Oxf. H. 387,a,6.

क्रतुसंग्रह m. Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 383,b, No. 466.

क्रतुस्थला vgl. घृतस्थला.

क्रत्वङ्ग (क्रतु + 3. अङ्ग) n. *Opfergeräth* VARÂH. BṚH. S. 69,24.

क्रथ् caus. 2) *die Freude auslassen, ausgelassen sein* (dies könnte auch प्रतिहर्ष im DHÂTUP. bedeuten) TBR. 2,3,9,9.

— उद् vgl. उत्क्राथिनी.

क्रथ, क्रथकैशिकेश्वर Verz. d. Oxf. H. 258,a,29. — N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2572.

क्रथन 2) *das Durchhauen* PRAB. 5,10. SUÇR. 1,52,15 wohl *das Röcheln;* vgl. क्राथन.

क्रन्द् 4) चक्रन्द शरणं गरुडं प्रभुम् KATHÂS. 60,193. तद्दासिभिर्देवः क्रन्दितः शरणार्थिभिः 114,120. — caus. 3) *laut* oder *kläglich rufen:* अचिक्रदन् 3. pl. ṚV. 8,89,5.

— अभ्यव *Jmd* (acc.) *anschreien, anrufen* KÂṬH. 25,7 in Ind. St. 3,467.

— आ 1) *Jmd* (acc.) *zu Hilfe rufen* KATHÂS. 121,17. 18.

क्रम् 8) नन्वीश्वरसद्भावे किं प्रमाणं प्रत्यक्षमनुमानमागमो वा। न तावदत्र प्रत्यक्षं क्रमते — नाप्यनुमानम् — नागमः so v. a. *Anwendung finden, angehen* SARVADARÇANAS. 119,4. fgg. — intens. TS. 7,1,19,3. KÂṬH. AÇV. 1,10.

— अति 1) *treten über:* कूलातिक्रान्तवारिवाहा *über das Ufer getreten* VARÂH. BṚH. S. 9,24.

— समभ्यति, चित्तं समभ्यत्यक्रामत्का न्वियं देवताधिका *er kam auf den Gedanken, dachte bei sich* R. 7,88,13.

— व्यति 2) *für Jmd* (acc.) *verstreichen:* यो हि कालो व्यतिक्रामेत्पुरुषं कालकाङ्क्षिणम् Spr. 2568. — 4) वेला व्यतिक्रान्ता ममाहारे कथं त्वया KATHÂS. 60,99. — 5) *verkehrter Weise sich einer Sache* (acc.) *hingeben:* अत्र ये बुद्धिमप्राप्ता व्यतिक्रान्ताश्च (व्यभि°?) मूढताम् Spr. 4887.

— समति 1) सा त्वया समतिक्रान्ता प्रतिज्ञा so v. a. *du hast dein Versprechen gehalten* R. ed. Bomb. 1,44,12. — 2) (सरः) पद्मोत्पलसमाकीर्णं समतिक्रान्तशैवलम् R. 7,77,5. — 6) पितुर्हि समतिक्रान्तं यः साधु कुरुते पुत्रः *ein Versehen des Vaters* Spr. 4535.

— अनु 2) VARÂH. BṚH. S. 107,13. यदेतत्समासे सकारः कपयोरनन्त (AV. PRÂT. 2,62) इत्यनुक्रान्तम् (so ist wohl zu lesen) *durchgegangen, im Verlauf angegeben, — gelehrt* Schol. zu AV. PRÂT. 2,81.

— अप 1) युद्धात् — अपक्रान्तः BHÂG. P. 10,76,30.

— अभ्यप Z. 1 lies प्रतमाम्.

— अभि 3) *hinaufsteigen:* (अष्टाक्षरः) आ दशाक्षरताया अभिक्रामति (Gegens. प्रतिक्रामति) NIDÂNA 1,1,6. 9. 12 in Ind. St. 8,83. fg.

— आ 2) हाराक्रान्तं घनस्तनमण्डलम् *mit Perlenschnüren belastet* Spr. 2833. Z. 2 vom Ende streiche गन्तुं न शक्ता und vgl. Spr. 3236. — 3) *angreifen:* आक्रम्यमाणा विजने सिंहैरिव महाद्विपाः Spr. 4208. आक्रमयन् (caus.!) = विलङ्घयन् MALLIN. zu ÇIÇ. 16,35 (Spr. 4700). हरन्ति दुर्बलानां हि स्वमाक्रम्य बलान्विताः *mit Gewalt* Spr. 4429. विषयाक्रान्त *beherrscht von* 3405. astr. *angreifen* so v. a. *verfinstern* VARÂH. BṚH. S. 9,13. 17. *einnehmen, sich verbreiten über* 11,51. — 4) आक्रान्ता MÂLAV. 40 bedeutet wohl *übertroffen* (so WEBER und BOLLENSEN). — 5) आक्रामत्येव तेजस्वी तथाप्यर्को नभस्तलम् Spr. 3823. आक्रान्त = आस्थित HALÂJ. 4,96. *anspringen* VARÂH. BṚH. S. 89,1 (S. 445,1 v. u.).

— अपा, die ed. Bomb. liest richtig अपक्रम्य.

— निरा, °क्रमत् BHÂG. P. 10,71,14.

— समा 2) am Schluss, die ed. Bomb. des R. liest सा त्वया समतिक्रान्ता प्रतिज्ञा.

— उद् 1) उत्क्रामत् *aufsteigend* R. 7,31,18. प्राणेषूत्क्रममाणेषु *entweichend* WEBER, RÂMAT. UP. 329. — 2) आचरितं तु नोत्क्रमेत् *vernachlässige nicht* ṚV. PRÂT. 11,32.

— प्रत्युद् s. प्रत्युत्क्रम.

— उप 1) यदुपक्रम्यते तत्स्थानम् येनोपक्रम्यते तत्करणम् Schol. zu AV. PRÂT. 1,18. *to which —, by which approach is made* WHITNEY. — 4) यत्तु सम्यगुपक्रान्तं कार्यमेति विपर्ययम् *begonnen* Spr. 4771. उपक्रान्तस्य यच्छब्दस्य *womit man den Anfang gemacht hat, zuerst gebraucht* SÂH. D. 216,3. संग्रहमुपक्रममाणः *gehend an* SARVADARÇANAS. 97,8.

— निस्, पाठे तु मुखनिष्क्रान्ता विप्रुषो ब्रह्मबिन्दवः H. 839. Sp. 486, Z. 1 v. u. die ed. Bomb. des MBH. liest 3,8623 richtig °क्रमितुम्.

— अभिनिस्, अञ्जनादभिनिष्क्रान्तः (महागजः) *hervorgegangen* so v. a. *abstammend von, erzeugt* R. 7,5,5.

— परा, °क्रान्तं चात्र सूरिभिः *haben grossen Eifer an den Tag gelegt, — ihr Bestes gethan* SARVADARÇANAS. 8,1 v. u.

— परि (so zu lesen) 3) *vorüberkommen an, Jmd* (acc.) *entgehen* AIT. BR. 3,14. — Vgl. त्रिपरिक्रान्त und परिक्रम fg.

— प्र 4) उदकार्थं प्रचक्रमे MBH. 1,790. — Vgl. प्रक्रान्तर fgg.

— प्रति 1) *zurückschreiten, hinabsteigen:* अष्टाक्षर आ षडक्षरतायाः प्रतिक्रामति (Gegens. अभिक्रामति) NIDÂNA 1,1,3. 7. 10 in Ind. St. 8,83. fg. — 2) *beichten* ÇATR. 14,110.

— वि, शूरस्य — सिंहविक्रान्तचारिणः *muthig verfahrend* Spr. 3015.

— सम् 1) *sich einfinden, sich einstellen* MÂLATÎM. 107,3. — 3) *überschreiten* ÇÂÑKH. BR. 11,4. *in ein Sternbild treten*, von der Sonne WEBER, GJOT. 101. असंक्रान्त *ohne* Saṁkrânti, von einem Monate 103. — 4) पशुभ्य इव संक्रान्तजडिमा पशुपालकः KATHÂS. 61,23. — caus. 2) R. 7,39, 8. 11. KATHÂS. 73,104. अर्थान्तरं संक्रमिते वाच्ये SÂH. D. 233. 584. 248,19. Schol. zu VS. PRÂT. 4,166. — 4) die Bed. zu streichen und die Stelle u. 2) zu setzen. — Vgl. संक्रम u. s. w.

— उपसम् vgl. उपसंक्रमण, उपसंक्रान्ति.

— प्रतिसम्, °क्रान्त so v. a. *abgespiegelt, reflectirt* SARVADARÇANAS. 155, 4. 6. — Vgl. प्रतिसंक्रम.

क्रम 5) क्रमोत्तम KATHÂS. 52,246. क्रमवृद्धि *allmähliches Wachsen, allmähliche Zunahme* MBH. 12,3308. क्रमाक्रमौ *Allmählichkeit und Plötzlichkeit* SARVADARÇANAS. 9,14. fg. 17. क्रमयौगपद्य dass. 12, 22. अक्रम 11,20. — 6) नायं वीरोचितः क्रमः KATHÂS. 101,271. Sp. 492, Z. 9. fgg. अक्रम BHARTṚ. 1,28 (Spr. 422) bedeutet *ein unangemessenes Verhältniss, Verkehrtheit*. — 8) Z. 15 lies 10,1. 12. 11,1. 32. 33. 34. 37. 1,15. 6,1. Z. 16 lies 4,179. 194. — 11) *Veranlassung, Grund zu* (gen.): शोकस्य कः क्रमः Spr. 765; vgl. पद् 6). — 12) *Doppelconsonanz am Anfange eines* Pâda Ind. St. 8,225. — 13) in der Dramatik *Erreichung des Gewünschten;* nach Andern *das Gewahrwerden der Zuneigung* DAÇAR. 1,36. fg. SÂH. D. 369. PRATÂPAR. 36,b. — 14) in der Rhetorik unter den शब्दालंकाराः und अर्थालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208,b,23. — Vgl. कथा°, महा°.

क्रमकाल s. oben u. 2. काल 7).

क्रमघन m. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. St. 3,269.

क्रमचट m. desgl. Ind. St. 3,251. v. l. क्रमजटा ebend.

क्रमचन्द्रिका f. Titel eines Werkes; s. u. चार 1) b).

क्रमज्या ist *Sinus* überh.; vgl. GAṆITÂDHY. 71. fgg.

क्रमण 2) b) *das Betreten, Treten auf:* अश्म° ÇÂÑKH. GṚHY. 1,14,2 in Ind. St. 5,333.

क्रमदण्ड m. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. 3,251.269.

क्रमदीपिका f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,42. °टीकाकृत् Weber, Râmat. Up. 282.

क्रमधन m. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. St. 3,269.

क्रमपार m. desgl. ebend. 251.

क्रमभ्रष्ट (क्रम + भ्रष्ट) adj. *aus der Ordnung gekommen;* n. *Verstoss gegen die richtige Folge der Worte oder Begriffe* Pratâpar. 63,*a*,1.

क्रममाला f. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. St. 3,269.

क्रमरथ m. desgl. ebend.

क्रमलेखा f. desgl. ebend.

क्रमवर्त Z. 2 lies (क्रमवर्त्त?). — Vgl. क्रमावत्.

क्रमशठ m. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. St. 3,251.

क्रमशस् 1) क्रमशो ऽक्रमशश्चेन्द्रियवृत्तिः Kap. 2,32.

क्रमशिखा f. *eine best. Form des* Kramapâṭha Ind. St. 3,269.

क्रमसंहिता Schol. zu VS. Prât. 1,155. 3,148. 4,12. 77. 177.

क्रमसरस् n. N. pr. eines heiligen *Teiches* Kathâs. 73,95. Verz. d. Oxf. H. 147,*a*,25.

क्रमस्तुति f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 108,*a*,22. — Vgl. कादि°.

क्रमागत, भृत्य Râga-Tar. 5,257. Kathâs. 60,42. 120,14.

क्रमाध्यायिन् (क्रम + अ°) adj. *den* Kramapâṭha *lesend, — studirend* Schol. zu VS. Prât. 4,179.

क्रमायात von einem Fürsten Kathâs. 102,144.

क्रमि MBh. 12,4872. कृमि ed. Bomb.

क्रमिक 1) lies = क्रमागत. — 2) Kuvalaj. 117,*a*.

क्रमुक 1) Shaḍv. Br. 4,4. — 2) H. an. 3,654.

क्रमेल, क्रमेलक Spr. 3872.

क्रय Pańkat. I,13 (Spr. 1815) *Kaufpreis;* so auch Varâh. Bṛh. S. 82,9.

क्रयिन् m. *Käufer;* s. u. प्रतिदेय.

क्रव्यं in einer Formel TS. 5,5,10,4.

क्रव्यभक्षिन् (क्रव्य + भ°) adj. *Fleisch —, Aas fressend:* भूत Kathâs. 92,1.

क्राणाँ m. etwa *Sehnsucht, Verlangen;* instr. क्राणा *verlangend, gern:* क्राणा सिन्धूनां कलशाँ अवीवशत् RV. 9,86,19. 102,1. त्वे असुर्यं वसवो न्यृण्वन्क्रतुं हि मित्रो न यज्ञियः *in dir* (oder *zu dir*) *hat die Geisterwelt* (*die Götter*) *sich erhoben voll Verlangen wie ein göttlicher Freund* 5,10,2. 1,139,1. युवोः क्राणाय सख्यैरभि ष्याम रक्षसः *euch zu Liebe* (und) *im Bunde mit euch* 10,132,2. — Wohl von क्रा = 2. कर्; auf dieselbe Wurzel könnte दधिक्रा, °क्रावन् zurückgeführt werden. Nach Sâj. so v. a. कुर्वाणा, कर्तर u. s. w.

क्राथ 2) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2572.

क्राथन n. *das Schnarchen* Sarvadarçanas. 78,8. 10. — Vgl. क्रथन.

क्राथिन् (von क्रथ्) nom. ag. *Tödter, Mörder;* s. पर°.

क्राथेश्वर m. N. pr. eines Schülers des Âpastamba Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,10. — Vgl. क्रोधेश्वर.

क्रान्तिकत wohl fehlerhaft für °कक्षा.

क्रान्तिज्ञीवा f. = क्रान्तिज्या Gaṇitâdhj. 73.

क्रान्तिपात Golâdhj. 6,12.17 (dort die Stelle im Wörterbuch, nicht im Sûrjas.).

क्रान्तिवलय Golâdhj. 6,17, nicht Sûrjas.

क्रामण (vom caus. von क्रम्) n. Bez. *eines best. Processes, dem das Quecksilber unterworfen wird,* Sarvadarçanas. 100,7.

क्रिय Gaṇitâdhj. 92. Varâh. Bṛh. 1,8. 11. 3,3. 10,10. 17,1.

क्रियमाणक (vom partic. praes. pass. von 1. कर्) n. *Machwerk, literärischer Versuch* Varâh. Bṛh. S. 1,5.

क्रिया 1) *Thätigkeit:* क्रियालक्षणा, क्रियापरमलक्षणा (योग) Sarvadarçanas. 77,14. fgg. — 3) क्रिया मन्त्रोपासनं कर्म तदङ्गभूतं होमादि Weber, Râmat. Up. 289. — 4) *Beweisführung* Mit. II, 6,*b*,6.

क्रियाकलाप m. Titel einer Grammatik Verz. d. Oxf. H. 110,*b*,16.

क्रियाकौमुदी f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 272,*a*, No. 643. 292,*a*, 9.

क्रियागुप्त (क्रिया + गुप्त) n. Bez. *einer künstlichen Satzbildung mit verstecktem Verbum finitum* Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,25. °गुप्ति f. dass. Sâh. D. 269,9. fg.

क्रियादीपक n. Bez. *einer Art der Vergleichung, bei der ein Zeitwort das tertium comparationis bildet,* Schol. zu Kâvjâd. 2,99.

क्रियानिबन्ध m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,12.

क्रियाम्बुधि m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 374, *a*, No. 295.

क्रियायोग 1) AV. Prât. S. 261. fg. (II, 3.18.) — 2) MBh. 3,69. — 4) Titel einer Schrift Hall 200.

क्रियारोह als Erkl. von चक्रवाट H. an. 4,61. Med. ṭ. 61.

क्रियावत् 1) Halâj. 2,228. क्रतुषु Bhaṭṭ. 1,10. — 2) MBh. 14,47. Spr. 2040. — 3) *in religiösen Begehungen bestehend:* दीक्षा Verz. d. Oxf. H. 105, *a*, 29.

क्रियाशक्ति (क्रि° + श°) f. *die Fähigkeit Etwas zu verrichten* (Gegens. विज्ञानशक्ति) so v. a. कर्मेन्द्रिय Verz. d. Oxf. H. 225,*a*,1 v. u. *b*, 2. *eine in Handlungen sich äussernde übernatürliche Macht* (Gegens. धीशक्ति): क्रियाशक्तिरेकापि त्रिविधोपचर्यते मनोजवित्वं कामरूपित्वं विकरणधर्मित्वं चेति Sarvadarçanas. 76,11. fgg.

क्रियासार Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 26. 103, *b*, 42. 278,*a*,13. 341,*a*,34.

क्रियास्थानकविचार m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 379,*a*,2 v. u.

1. क्री mit प्र s. प्रक्रय, प्रक्री.

— वि 1) zu streichen und die Beispiele unter 2) zu stellen. — 2) Kathâs. 53,43. 55. 75,106.

— सम्, °क्रीणीत 3te sg. potent. Spr. 2761.

क्रीड्, कृष्णो वयस्यैर्व्रजबालकैः — चिक्रीडे Bhâg. P. 10,8,27. लोकान्क्रीडनकानीश क्रीडतस्ते वदन्ति हि 68,45. क्रीडित *spielend, scherzend* Sâh. D. 553. उपांशु° Spr. 494.

— अधि *über Jmd* (acc.) *spielen, — tanzen* TBr. 1,6,7,5.

— नि caus. auch Shaḍv. Br. 2,1. 2. = विरम् *endigen, aufhören* Schol.

— प्र, उत्पत्याकृष्य दोलायां प्राक्रीडद्दरकन्यका Kathâs. 112,70. — Vgl. प्रक्रीड fg.

— वि, वने विक्रीडतोरेवं गोपालच्छद्ममायया Bhâg. P. 10,18,2. विक्रीडित n. *Spiel* 42,26.

क्रीड 3) Râga-Tar. 5,338. क्रीडारम्भः कुवलयदृशा (Conj.) Spr. 2989. अनङ्गकलह° 3003. *Spielplatz* MBh. 3,12318. °मर्कटपोत *ein als Spielzeug dienender junger Affe* Kathâs. 75,26. — Vgl. मायावक्र°, वप्र°.

क्रीडनक 2) m. MBh. 12,6606. Kathâs. 71,86. Bhâg. P. 10,68,45. 82,

20. — Vgl. माणव°.

क्रीडनीय, °क KATHÂS. 51,95. 71,280 (m.).

क्रीडाकेतन (क्री° + के°) n. *Lusthaus* KATHÂS. 114,57.

क्रीडाखण्ड Titel des 2ten *Abschnitts* im Gaṇeçapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 78,*a*, No. 134.

क्रीडागृह n. *Lustgemach:* अनङ्गस्य Spr. 1608.

क्रीडाचन्द्र m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,33. 150,*b*,26. 208,*b*,44.

क्रीडाताल m. *ein best. Tact* SAṂGÎTAD. im ÇKDR.

क्रीडापय्, °यति caus. zu क्रीड् und = क्रीडय् R. 7,32,18.

क्रीडावापी m. *Lustteich, ein Teich, in dem man Schildkröten, Fische u. s. w. des Vergnügens halber hält*, VARÂH. BṚH. S. 64,3.

क्रीडितक s. माणवक°.

क्रीत (von 1. क्री) m. pl. *die Gekauften*, Bez. *einer best. verachteten Kaste* LIA. II, 906. Ki-li-to, chines. Maï-te (*gekauft*) bei HIOUEN-THSANG I, 170. Krîtîya ST. JULIEN.

क्रीतानुशय Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,22.

क्रीमाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,7. 340,*a*,1.

2. क्रुञ्च् HALÂJ. 2,89. PAÑKAV. BR. 13,9,11. 11,20. BHAṬṬ. 6,73.

क्रुद् vgl. उत्क्रोद.

2. क्रुध् pl. Spr. 5308.

क्रुश् 1) am Ende, NILAK. zu MBH. 13,2135 erklärt क्रुष्टः durch क्रोशति कर्तरि क्तः.

— अप, partic. अपक्रुष्ट *bescholten, schmachvoll:* जीवितं यदुपक्रुष्टं यथैव मरणं तथा MBH. 12,4844.

— उद् 1) उत्क्रुष्ट n. *das Aufschreien:* रुदितोत्क्रुष्टानि चैव कूपानाम् VARÂH. BṚH. S. 46,49. — 2) उत्क्रुष्ट *angeschrien, angeschnauzt* Spr. 4533.

— उप, partic. उपक्रुष्ट *ein Bescholtener*, Bez. *eines Menschen von niedriger Herkunft* (nach dem Comm. *eines* Vaiçja-*Holzhauers*) ÂÇV. ÇR. 2,1,13. — caus. *schreien —, wehklagen machen:* उपक्रोश्य तोकान् BHÂG. P. 10,8,29.

— परि und प्र vgl. परिक्रोश und प्रक्रोश.

क्रूड् auch KÂTH. 6,7.

क्रूर 1) *b*) von Planeten VARÂH. BṚH. S. 8,19. 14,32. 40,9. fgg. 41,10. Ind. St. 10,200. welche Nakshatra so heissen WEBER, ǴJOT. 95. — *c*) गाण्डीवस्फुरगुणास्फालनक्रूरपाणि Spr. 2396. — 5) *b*) füge *Rohheit* hinzu. °समाक्लिता (Gegens. मृदुप्रौढा) श्रीः Spr. 4288. — *c*) v. l. für कूर HALÂJ. 2,124. — Zur Zusammenstellung von क्रूर mit क्रविस्, क्रव्य vgl. *crudus, crudelis, cruor*.

1. क्रूरकर्मन् 1) क्रूरकर्मकृत् *Grausamkeiten verübend* HALÂJ. 2,217.

2. क्रूरकर्मन् 1) *Rohheiten verübend* Spr. 942.

क्रूरदृश् 3) m. *ein furchtbares Auge habend*, Bez. *der Eule* KATHÂS. 62,27.

क्रूरलोचन m. N. pr. einer Eule KATHÂS. 62,101.

क्रेणि, auch क्रेणी UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,48.

क्रोड 1) भवतः क्रोडति क्रोड एव व्यालः Spr. 366. m. *Brust* eines Vogels R. 7,18,32. *Höhlung* (eines Baumes): जन्मविटपि° Spr. 2782. Z. 7 liest die ed. Bomb. richtig गात्रे st. गात्रैः. — 2) KATHÂS. 52,126. 53,123. 61,103. 72,132. क्रोडी *Sau* 53,120. Z. 2 BHARTṚ. 2,28 gehört zu 1); vgl. Spr. 2763. — 7) m. *Einschaltung, eine nachgetragene, — übersehene* (*im Busen gebliebene*) *Strophe* Schol. zu KÂM. NÎTIS. S. 144. 148. 163. fg. 195. 219. fg. *groups of stray notes, as distinguished from consecutive comments* HALL 32 (vgl. पक्षता°, पञ्चलक्षणी°, प्रामाण्यवाद°, व्यधिकरणधर्मावच्छिन्नाभाव°, सिद्धान्तलक्षणा°). Vgl. °पत्र.

क्रोडतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,25.

क्रोडपत्र *a paper on which is extracted a passage or word of a book, with remarks etc., a sort of adversaria* MOLESW.; vgl. oben क्रोड 7).

क्रोडाङ्ग m. = क्रोडाङ्घि *Schildkröte* ÇABDAR. im ÇKDR.

क्रोडीकर् (क्रोड + 1. कर्), °करोति *auf seinen Schooss nehmen, an die Brust drücken* Spr. 765.

क्रोध 1) *c*) Bez. *der Silbe* हुम् WEBER, RÂMAT. UP. 308. हूँ Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,6. — 3) n. N. *des 59ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* VARÂH. BṚH. S. 8,51.

क्रोधन 1) KATHÂS. 61,261. निर्दोष° *seinen Zorn gegen Unschuldige auslassend* Spr. 1515. — 2) N. pr. eines Mannes KATHÂS. 58,84. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,33. — 4) m. Bez. *des 59ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,7. — 5) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2624.

क्रोधभैरव m. *eine Form* Bhairava's (Çiva's) Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5. 103,*a*,37. 250,*a*,19.

क्रोधमल्ल m. Bez. *eines best. Zauberspruchs* Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,30.

क्रोधमय R. 7,65,31.

क्रोधमूर्छित 1) lies *voller Zorn* und vgl. u. मूर्छ् 4).

क्रोधिन् 1) davon nom. abstr. क्रोधित्व R. 7,18,16. — 2) *c*) Bez. *des 58ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* VARÂH. BṚH. S. 8,41. Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,2.

क्रोधेश्वर m. N. pr. eines Schülers des Âpastamba Verz. d. Oxf. H. 276,*b*,20. क्राथेश्वर v. l.

क्रोशँ 1) *b*) PAÑKAV. BR. 16,13,12; vgl. Ind. St. 8,432. fgg. — 2) TS. 7,5,8,1.

क्रोशन 3) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2635.

क्रोष्टर् *schreiend, wehklagend* BHÂG. P. 10,15,36.

क्रोष्टु 1) अक्रोष्टुगर्दभ° JÂǴÑ. 1,148. — 2) HARIV. 2040.

क्रोष्टीय (von क्रोष्टर्) m. pl. N. einer Schule PAT. in MAHÂBH. 263.

क्रौञ्च 1) *a*) von andern Vögeln verfolgt Spr. 4042. — *b*) MBH. 6,462. 9,2700. fgg. Verz. d. Oxf. H. 79,*a*,18. क्रौञ्चारि LA. (II) 89,8. Z. 11 die ed. Bomb. des MBH. liest 3,8138 मेध्यं क्रौञ्चनिषूदनम्. — *c*) VARÂH. BṚH. S. 10,18. Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,24. 41,*a*,36. 60,*a*, N. 4. — *d*) m. patron.; pl. SAṂSK. K. 184,*a*,9. — 2) (urspr. adj. von क्रौञ्च *Brachvogel*) *b*) N. eines Sâman PAÑKAV. BR. 11,10,19. 20. 13,9,10. Zu क्रौञ्च KHÂND. UP. 2,22, 1 ist गान *Gesang* zu ergänzen. — *c*) Bez. *einer best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1.

क्रौञ्चनिषदन n. Bez. *einer der 10 Arten zu sitzen bei den* Jogin SARVADARÇANAS. 174,6.

क्रौञ्चपदी (so die ed. Bomb.) lies (क्रौञ्च + 2. पद्) st. (wie eben).

क्रौञ्चबन्ध m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,8. pl. 19,*a*,22.

क्रौञ्चवन n. N. pr. einer Stadt R. 7,59,20. — Vgl. क्रौञ्चपुर.

क्रैाद्यादि m. wohl patron. von क्रैाद्याद; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,9.

क्रैाड, पिशित Varâh. Bṛh. S. 55,19. अवतार Bhâg. P. 11,4,18. 2,7,1 liest die ed. Bomb. richtig क्रैाडीं.

क्रैार्य Varâh. Bṛh. S. 53,72. मयि क्रैार्याण्यवर्तत Kathâs. 106,130.

क्लम् mit परि, partic. °क्लान्त Kathâs. 63,10.

क्लमथु m. = क्लमथ Halâj. 2,446 und Kshîrasv. zu AK. nach Aufrecht.

क्लिद्, क्लिन्नपाणि MBh. 12,5163. Z. 1 vom Ende lies रक्तैरचि°.

— आ, सोत्कृदाक्लिन्नचेतस् *feucht* so v. a. *weich, gerührt* Bhâg. P. 10,84,58.

— प्र vgl. प्रक्लेद u. s. w.

— वि, विक्लिन्नहृदय so v. a. *erweicht, gerührt* Bhâg. P. 10,71,25.

क्लिन्न m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,13.

क्लिश् 1) *a*) न त्वया लोकाः क्लेष्टुं योग्यो न मानुषः R. 7,20,8. पुरुषं क्लिश्नातीति क्लेशाः प्रसिद्धाः Sarvadarçanas. 168, 13. — 2) गुणवन्तः क्लिश्यन्ते प्रायेण भवन्ति निर्गुणाः सुखिनः Spr. 844. क्लिश्यति Bhâg. P. 10, 14, 4. mit transit. Bed. Spr. 4239. — 3) *a*) Spr. 5059. गुरुकुलक्लिष्टो मुरारिः कविः 1239. Z. 4 fgg. अक्लिष्टकारिन् bedeutet *der Niemand ein Leid zufügt;* अक्लिष्टं कस्यापि दुःखं यथा न भवति तथा कर्तुं शीलमस्य Schol. zu R. 1,77,19. — *c*) वृत्तयः पञ्चतय्यः क्लिष्टाक्लिष्टाः Kap. 2,33. Jogas. 1,5. अक्लिष्टं मरणम् Spr. 2683. अक्लिष्टकर्मन् = अक्लिष्टकारिन्; s. oben u. 3) *a*). In der Rhetorik so v. a. *gezwungen, dunkel, nicht leicht verständlich:* संबन्ध Sâh. D. 215,21. Pratâpar. 61, *a*. 62,*a*. Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,14. क्लिष्टत्व n. Sâh. D. 574. 213,20.

— परि, partic. 1) नग्रोधपरिक्लिष्टस्य तत्र मे Kathâs. 123,210.

— सम्, संक्लिष्टकर्मन् entweder *derjenige dem Alles schwer von der Hand geht* oder *der Andern Leid zufügt* Spr. 5110; vgl. अक्लिष्टकारिन् und अक्लिष्टकर्मन् oben u. क्लिश् 3) *a*) und *c*).

क्लीतनक auch u. मधुवल्ली im ÇKDr.

क्लीब (so die Bomb. Ausgg. des MBh. R. und Bhâg. P.) 2) क्लीवा (Gegens. शूराः) हि दैवमेवैकं प्रशंसन्ति न पौरुषम् Spr. 3989. क्लीबया वाचा MBh. 5,2801. अक्लीवचित्त Kathâs. 78,60.

क्लीबता *Schwäche:* वज्रं तृणक्लीवताम् (आयाति) Spr. 3572.

क्लीबय् (von क्लीब), °यते *sich unmännlich —, sich verzagt benehmen:* (मदिरावत्याः) प्राप्तौ पुरुषकारादि मुक्त्वा क्लीवयसे कथम् Kathâs. 104,126. नायं क्लीवयितुं (पापयितुं ed. Bomb.) कालो विद्यते MBh. 6,4334.

क्लीबयोग m. *eine Constellation, unter welcher Hermaphroditen u. s. w. gezeugt werden,* Varâh. Bṛh. 4,13.

क्लेदन 1) °भाव Tattvas. 15. — 2) lies *Phlegma.* — 3) Verz. d. Oxf. H. 225,*a*,9 v. u.

क्लेदिनी f. *eine best. Pflanze* Hariv. 3843. केतकी die neuere Ausg. und Langl.

क्लेश *Plage* Varâh. Bṛh. S. 5,61. im Joga Sarvadarçanas. 154,13. 155,12. 163,10. 165,5. fgg. 168,9. रागद्वेषादयः क्लेशा उपक्लेशाश्च मदमानादयः bei den Buddhisten 20,16. fg. — Vgl. दोषाक्लेशी.

क्लेशल m. = क्लेश Bhâg. P. 10,14,4.

क्लैब्य 2) यदि क्लैब्यं न गच्छति Spr. 2286.

क्लोमन् Kâṭh. 28,9. TBr. Comm. 2,671,2 v. u. Nach den mahrattischen Erklärungen zu Çârṅg. Saṁh. 1,5,22 soll dieses Organ (= तिल) auf der rechten Seite des Leibes in der Nähe der Leber liegen.

क्व 4) Z. 4 lies सूर्यप्रभवो. — 8) *c*) Spr. 3517. — 10) *c*) *bisweilen* AV. Prât. 3, 54.

क्वण्, बाला क्वणन्ती (wohl *aufschreiend*) शयने ऽपतत् Kathâs. 85,25. क्वणित n. *Klang* (eines Schwertes) Varâh. Bṛh. S. 50,5. *Laut, Töne:* पतत्रिणाम् Kathâs. 69,118. कलक्वणितगर्भेण कण्ठेन (einer Taube) Spr. 3881. क्वण् in der Bed. des caus.: वेणुं क्वणन् Bhâg. P. 10,39,30. 30,18. — caus.: क्वणयंश्च वेणुम् Bhâg. P. 10,44,13.16. क्वणितवेणु 21,12. क्वणयन्ती मणिनूपुराभ्यां रेजे 60,8.

— परि vgl. परिक्वणन.

क्वथ्, med.: तण्डुलान्क्वथते Kâṭh. 11,1. भर्जिता क्वथिता धाना प्रायो बीजाय नेष्यते Bhâg. P. 10,22,26. संतापक्वथिताङ्गका Kathâs. 90,61. — caus. Çârṅg. Saṁh. 2,2,1.

— निस् vgl. निष्क्वाथ.

क्वाह्न (3. कु + अह्न) m. *ein gewöhnlicher* (Sâvana-) *Tag* Gaṇitâdhj. 26. — Vgl. क्षितिदिन.

क्वाचित्क (von क्व + चिद्) adj. f. ई *irgendwo erscheinend* TS. Comm. 1,25,11. काशिकायां तु पञ्चराज्ञीति क्वाचित्कः पाठः। अपपाठः स इति हरदत्तः Gold. u. अपपाठ.

क्वाण, सद्गलकङ्कण° Kathâs. 120,106. Sâh. D. 329,17.

क्वाथ 1) Varâh. Bṛh. S. 46,49. Çârṅg. Saṁh. 2,2,1. *das Kochen* Mit. III, 57, *b*, 3.

क्वाथयितव्य (von क्वथ्) adj. *zu kochen, zu sieden* Varâh. Bṛh. S. 57,2.

कश्, im Kâṭh. findet sich अनुकशाति 7,7. 8,10 und sonst. अनुकशातम् 26,11. चकशाथे (चलाथे ṚV.) 15,5.

क्षण Z. 1. fg. Megh. 87. 107 liest Mallin. क्षण (also auch m.) इव und Hit. I, 109 (vgl. Spr. 3308) hat die v. l. gleichfalls क्षणः; sicher scheint n. zu stehen in Spr. 193. 1) क्षणमात्रानुरागिन् *dessen Zuneigung nur einen Augenblick währt* Halâj. 2, 220. Sp. 523, Z. 19 lies 104, 19 st. 104, 9. *Moment, Phase:* नीलादि° Sarvadarçanas. 9, 9. 12. 108, 20. 109, 7. — 2) = 1'' 26''' 24'''' Weber, Gjot. 105. क्षणतत्क्रमयोः संबन्धसंयमाद्विवेकज्ञानम् Jogas. in Verz. d. Oxf. H. 231, *b*, 48. क्षणः सर्वान्त्यः कालावयवो यस्य कलाः प्रविभक्तुं न शक्यन्ते Schol. ebend. = मुहूर्त d. i. *48 Minuten* Ind. St. 10,203. Varâh. Bṛh. S. 11,50. 86,15. 98,12. Bṛh. 2,14. 18,20. — 7) 8) Halâj. 5,65.

क्षणभङ्ग m. bei den Buddhisten *der beständig vorsichgehende Verfall der Dinge, beständiger Wechsel* Sarvadarçanas. 12,19. 117,5. स्थायित्वासिद्धा क्षणभङ्गवादी बौद्धो विजयेत 50,16.

क्षणविध्वंसिन् 2) es sind *die Buddhisten* gemeint.

क्षणवृष्टि f. *alsbald zu erwartender Regen* Varâh. Bṛh. S. 107, 4. — Vgl. सद्योवृष्टि.

क्षणशस् (von क्षण) adv. *auf Augenblicke:* लवशः क्षणशश्चापि न च तुष्टः सुयोधनः MBh. 5,2842. लवो ऽशः क्षणः स्वीकारः राज्यलेशस्य स्वीकारे (!) ऽपि न संतुष्ट इत्यर्थः क्रमेण षष्ठ्यर्थे सप्तम्यर्थे च शस्प्रत्ययः Nîlak.

क्षणिक 1) Spr. 4609. Kathâs. 90,21. Bei den Buddhisten ist Alles क्षणिक *momentan, jeden Augenblick wechselnd* Sarvadarçanas. 9,7. fg. 84, 20. *freie Zeit —, Musse habend* Bhâg. P. 11,27,44. Hit. I, 60 (Spr. 2532) hat die v. l. क्षणिकी. क्षणिकत्व *beständiger Wechsel* Sarvadarçanas. 9,9.

18. 12,14. — 2) Halâj. 1,60.

क्षत 1) Z. 5 क्षता von einem Mädchen gesagt so v. a. *geschändet*. — 3) n. Bez. *des 6ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. 1,16.

क्षति, संतोष° Spr. 3156. भूयात्काचिन्न मे क्षतिः LA. (II) 90,17. का क्षतिः *was schadet es?* Spr. 4471. Kathâs. 57,86. का क्षतिर्मम 121,79. इति न क्षतिः so v. a. *Fehler* Sâh. D. 216,14.

क्षत्तृ 2) Pañkav. Br. 19,1,4. wohl *Kämmerling* Kathâs. 52,106. fg. 117.

क्षत्र vgl. noch चित्र°.

क्षत्रप vgl. महा°.

क्षत्रसव, ब्रह्मक्षत्रसवेषु M. 5,23.

क्षत्रियब्रुव s. u. ब्रुव.

2. क्षद् adj. *vorschneidend, vorlegend*; s. बाहु°.

1. क्षन् 2) वज्रे ऽध्वर्युः क्षणवीत TBr. 3,2,10,1.

— वि, विक्षत Kathâs. 61,102. 77,31.

क्षन्तव्य, क्षन्तव्यमेतस्मान्मे ऽपराधतः Kathâs. 119,53.

1. क्षप् streiche das caus.; die Stellen gehören zum caus. von 3. क्षि.

3. क्षप्, hierher stellt Benfey क्षपयित्वा Pañkat. 56,2, welches aber zum caus. von 3. क्षि gehört.

1. क्षपण 1) अक्ष° N. pr. Kathâs. 74,154. 182.

2. क्षपण 1) Bhâg. P. 10,87,16. 12,6,61. — 2) Bhâg. P. 10,82,41. 85,18. 11,15,33. Hierher wohl auch क्षपणीकगुरुभिः Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,9.

क्षपणक 1) Wilson, Sel. Works 1,22. fgg. Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,2. 250,*a*,36. 251,*a*,36. Kathâs. 55,137. 141. Sarvadarçanas. 61,12. °विहार Daçak. in Benf. Chr. 184,6. °वृत्ति (vgl. नग्नवृत्ति) Uggval. zu Uṇâdis. 1,158. अक्ष° N. pr. Kathâs. 74,148. An den meisten Stellen wird ein Gaina-*Bettler* gemeint sein. Nach Nîlak. zu MBh. 1,789 = पाखण्डभिक्षु.

क्षपयिष्णु (vom caus. von 3. क्षि) adj. *vernichtend* Bhâg. P. 10,37,22. स्वमघं क्षपयिष्णवः *die Absicht habend ihre Sünde zu tilgen* 82,6.

क्षपा 1) क्षपाः Ait. Br. 1,13. राज्ञा दृष्टा ऽक्षिपत्क्षपाम् Kathâs. 55,154. द्वादश क्षपाः so v. a. *zwölf Tage* Weber, Gjot. 99.

क्षपाकर Varâh. Bṛh. S. 44,1. 105,9. Bṛh. 14,1.

क्षपाचर R. 7,23,2,13. von Thieren (wie Eulen, Schakale u. s. w.) Varâh. Bṛh. S. 46,66.

क्षपानाथ Çiç. 3,22. Varâh. Bṛh. 5,2.

क्षपापह (क्षपा + अ°) m. *der Vertreiber der Nacht, die Sonne* R. 7,23,2,12.

क्षपावृत्ति (क्ष° + वृ°) adj. *in der Nacht seinen Lebensunterhalt findend* Varâh. Bṛh. S. 104,61 (S. 499, Z. 3 v. u.).

1. क्षम् 3) श्रुत्वापि तन्महाराज क्षान्तमेव न हतो सः R. 7,25,27. — 4) सो ऽस्मै प्रीतः क्षमत एव Kâṭh. 10,7. क्षमतु Varâh. Bṛh. S. 104,2. क्षम्यताम् Bṛh. 28,7. — 5) वत्सादृश्यविनोदमात्रमपि मे दैवेन न क्षम्यते Spr. 2280. — 6) क्षमति हि न स्वजनं स्वतन्त्रबुद्धिः *schonen, nachgiebig sein gegen* Varâh. Bṛh. S. 69,17.

क्षम 1) *c*) महत्यल्पे ऽप्युपायज्ञः सममेव भवेत्क्षमः Spr. 2142. बभूव जडवत्सो ऽपि सिद्धान्तं कर्तुमक्षमः Verz. d. Oxf. H. 23,*b*, N. 5. — *e*) अधर्मयुक्तैश्चपलैरपण्डितैर्न पापमित्रैः सह वर्तितुं क्षमम् Spr. 2729. — 3) *a*) *Zahmheit* (einer Gazelle) R. 3,49,25. — *c*) Spr. 552. Varâh. Bṛh. S. 28,10. Pañkar. 3,2,27. यमपत्नी Verz. d. Oxf. H. 23,*b*,6. *Erdboden* Bhaṭṭ. 3,22. *Erde* als *Stoff* Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,28. — *d*) als Verfasserin von Mantra bei den Çâkta 101,*b*,8. — *g*) ⏑⏑⏑⏑⏑⏑——⏑——⏑—— Ind. St. 8,386. — 4) m. *eine Art Sperling* Râgan. im ÇKDr. u. गृहकर्तृ. — Vgl. बहु°.

क्षमणीय R. 7,13,36.

क्षमता (von क्षम) f. *Befähigung, das Können, Vermögen* Spr. 3378.

क्षमत्व (wie eben) n. dass.; mit loc. Sâh. D. 117,15. °ज्ञानक्षमत्वासंभवात् Sarvadarçanas. 168,18.

क्षमवत् adj.: Agni Kâṭh. 10,7 mit Bezug auf Wurzel क्षम्.

क्षमाकल्याण (क्ष° + क°) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 377,*b*,2.

क्षमाचार्य (क्षमा + आ°) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,19.

क्षमातनय m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varâh. Bṛh. S. 6,11.

क्षमावती f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 153,*a*,13.

क्षमावर्त N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,12.

1. क्षय, सत्यवादी हि लोके ऽस्मिन्परमं गच्छति क्षयम् Spr. 3815. Bhaṭṭ. 6,23.

2. क्षय 1) क्षयमेति वर्धते वा *nimmt ab oder zu* (der Mond) Varâh. Bṛh. S. 4,31. °रोग *das Aufhören* 12,18. 104,9. पक्ष° *Ende eines Halbmonats* 28,20. Z. 6. fg. Vet. 21,18 ist धनक्षय N. pr. — 5) = क्षयमास Weber, Gjot. 100. — 6) n. N. *des letzten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,52.

क्षयकर m. N. *des 49ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,47. adj. als Beiw. des Mondes Vṛddha-Kâṇ. 12,16 fehlerhaft für क्षयिकल (क्षयिन् + कला); vgl. Bhâg. P. 5,22,9.

क्षयकृत् m. N. *des letzten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,7.

क्षयमास (2. क्षय + मास) m. *ein überschüssiger lunarer Monat, welcher bei der Ausgleichung der lunaren mit der* Sâvana-*Zeit ausgeschieden wird*, Weber, Gjot. 100. fgg. Gaṇitâdhj. 60.

क्षयाह (2. क्षय + अह) m. *ein überschüssiger lunarer Tag, welcher bei der Ausgleichung der lunaren mit der* Sâvana-*Zeit ausgeschieden wird*, Gaṇitâdhj. 26. fg. 43. 48. °श्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 294,*b*,24. — Vgl. तिथिक्षय, दिनक्षय.

क्षयित्व Sarvadarçanas. 56,22.

क्षयिन् 1) 2) चन्द्र Spr. 898. — 2) Varâh. Bṛh. 23,17.

क्षयोपशम (2. क्षय + उ°) m. bei den Gaina *vollständiges zu Nichte-Werden* (des Thätigkeitsdranges) Sarvadarçanas. 34,6. 12.

क्षय्य, MBh. 13,1607 liest die ed. Bomb. richtig अक्षय्यम्.

क्षर् 5) क्षरन्तीं च पयस्त्रस्तसुरभिं (पयत्रस्त° gedr.) गाम् R. 7,23,21. चक्षार (so die neuere Ausg. st. चकार) च भृशं रक्तम् Hariv. 8898.

— आ caus. = आसेचयति Pañkav. Br. 11,5,10. 11.

— उप *übergiessen*: उपक्षरन्ति जुह्वां घृतेन TBr. 3,7,12,3.

— प्र vgl. प्रक्षरण.

2. क्षल्, कल्मषं क्षालयन्ति Spr. 4998.

— परि vgl. परिक्षालन.

— प्र Kauç. 76. प्रक्षालित Halâj. 2,253. °पाद P. 6,2,110, Sch. — Vgl. प्रक्षालक fgg.

क्षवकृत् adj. *Niesen verursachend*; subst. *Artemisia sternutatoria*

Roxb. Bhâvapr. im ÇKDr. u. छिक्कनी.

क्षस् s. द्विव°.

1. क्षा, पुरोडाशौ क्षायतः *werden verbrannt, brennen an* Schol. zu Kâtj. Çr. 25,8,21. — caus. क्षापयति *versengen, verbrennen:* यदस्यापूतं तदग्निः क्षापयति Pańkav. Br. 17,5,7. AV. 12,5,51.

— अप *verlöschen:* अग्निरपक्षापयति Kâth. 35,17.

— अपि caus. *versengen* AV. 12,5,44. 51.

— परि, partic. °क्षाण *verkohlt* Ait. Br. 3,34.

— सम् caus. *verbrennen —, durch Feuer verzehren lassen:* संक्षाप्य Âçv. Çr. 3,11,5.

2. क्षा Naigh. 1,1. Nir. 2,2. Ṛv. 10,31,9. Hierher zieht Sâj. auch क्षे Ṛv. 4,3,6.

क्षात्र 1) शील Kathâs. 66,16. °धर्मप्रशंसा Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,25.

क्षान्त auch (क्ष + अन्त) adj. *mit* क्ष *endigend* Weber, Râmat. Up. 310.

क्षान्तिपाल m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 53.

क्षान्तिशील m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 73,23. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,24.

क्षाम 2) Z. 5 lies 58 st. 180.

क्षामीकर् (क्षाम + 1. कर्) *schmächtig machen, verkürzen:* क्षपाः क्षामीकृत्य Spr. 3993.

क्षायिक (von 2. क्षय) adj. bei den Gaina *aus vollständigem zu-Nichte-Werden* (des Thätigkeitsdranges) *hervorgehend, in Folge dessen eintretend* Sarvadarçanas. 34,13. 9. °सम्यक्त्व *that state of perfection in which elementary or materials existence is destroyed* Wilson, Sel. Works 1,313.

क्षार 1) पयोराशयः Spr. 4306. गन्धवह *ätzend, scharf* 4693. — 2) *a*) अहो क्षते क्षारमेतन्मे क्षिप्तं केन (also auch n.) Kathâs. 93,14. क्षारपात इव क्षते Râga-Tar. 5,269. क्षाराग्निकर्मविधि Verz. d. Oxf. H. 305,*a*,27. — Vgl. यव°.

क्षारक 2) *Netz zum Fangen von Vögeln* (जाल) MBh. 12,5473. 5560.

क्षारण n. Bez. *eines best. Processes, dem das Quecksilber unterworfen wird,* Sarvadarçanas. 100,6.

क्षारणा Halâj. 1,149.

क्षारनदी R. 7,21,15.

क्षारसमुद्र Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,18.

क्षाल m. *das Waschen* Spr. 4204.

क्षालन n. Kathâs. 52,239. adj. *abwaschend, vertreibend:* मदादि° (शास्त्र) Spr. 4684. — Vgl. पायुक्षालनभूमि fg.

1. क्षि, partic. fut. क्षेष्यन्तः Ṛv. 2,4,3. — caus. Z. 1 lies योधयो.

— प्रति, TS. hat an dieser Stelle zwei Mal प्रतिक्षयन्तम्.

3. क्षि (so ist Sp. 544, Z. 27 st. 2. क्षि zu lesen). pass.: क्षीयते सस्यम् *die Feldfrüchte gehen zu Grunde* Varâh. Bṛh. S. 24,23. तावच्चाक्षीयत क्षपा *ging zu Ende* Kathâs. 123,190. 109,93. Spr. 1307. — partic. 2) क्षीण *heruntergekommen, in Noth gerathen:* क्षीणा नरा निष्करुणा भवन्ति Spr. 1984. *schwach:* क्षीणे (v. l. für कृशे) कस्यास्ति सौहृदम् Spr. 2716. *mager, schmächtig* Halâj. 4,32. Gît. 4,21. मध्य Ânandal. 80. क्षीणेन्दु *der abnehmende Mond* Varâh. Bṛh. 4,8. 25,5. — caus. 1) क्षपयिष्यति (क्षप° ed. Bomb.) नः (क्षे ed. Calc.) MBh. 5,2134. विवेक एव व्यसनं पुंसां क्षपयितुं क्षमः Spr. 2844. Bhâg. P. 1,15,35 und 3,3,14 liest die ed. Bomb. क्षपित. — 2) *zu Grunde richten, vernichten, wegschaffen:* एवं वङ्क क्षपयति स्वल्पस्यार्थे धनान्धधीः Kathâs. 61,277. क्षपितस्वधन 307. अवक्षयम् 87,25. क्षपयति — कामिनां प्रवासरुचिम् Spr. 2956. मृगकोपं तस्योपरि क्षपयित्वा so v. a. *den Zorn gegen die Thiere des Waldes über ihn vergessend* Pańkat. 56,2. *Jmd übel mitnehmen* Spr. 814. 2388. R. 7,20,11 (med.). तीर्थान्येव भ्रमन्देहं क्षपयिष्याम्यहम् Kathâs. 123,250. क्षपाम्, कालम् *verbringen* Spr. 2092. 2521. 3199. — 3) zu streichen, da क्षापय zu 1. क्षा gehört.

— अपि zu streichen; vgl. oben u. 1. क्षा.

— अव, absol. अवक्षापम् Schol. zu Kâtj. Çr. 666,6.

— उप, °क्षीण *erschöpft durch* so v. a. *ganz in Etwas* (instr.) *aufgehend, nur damit zu thun habend:* सर्वा ह्यीयमुपनिषद्विद्याविद्याविभागदर्शनेनैवोपक्षीणा Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 232.

— निस् *vernichten* oder *wegschaffen* AV. 6,14,2; aber die Lesart scheint falsch zu sein; vgl. u. मुष्कर.

— प्र, प्रक्षीणचन्द्र *stark abgenommen habend* Varâh. Bṛh. 25,6. — Vgl. प्रक्षय fg.

— वि *verderben, vernichten:* ईश्वरा यजमानं विक्षेतोः Pańkav. Br. 19,8,6. = विक्षपयितुम् Schol.

— सम् *zu Nichte machen:* यत्राहं संक्षयिष्यामि शापं ब्राह्मणनिःसृतम् R. 7,34,9. pass. *aufgerieben werden:* मूषिकाणां गणाश्चात्र भृशं संक्षीयतेऽद्य मे MBh. 5,5438.

क्षित् vgl. auch भू°.

1. क्षिति 2) pl. *Ländereien* Râga-Tar. 5,109.

क्षिति *ein best. Halbmetall* (उपरस) Verz. d. Oxf. H. 321, *a*, No. 761. — Vgl. क्षितिनाग.

क्षिति (von 2. क्षि) f. = ऐश्वर्य (nach dem Schol.) MBh. 13,3674.

क्षितिकम्प Varâh. Bṛh. S. 5,63. 21,25. 32,1.

क्षितिकम्पन (क्षि° *Erde* + क°) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2561. eines Daitja Hariv. 12932.

क्षितिगर्भ, क्षिती° Wilson, Sel. Works 2,13. fgg. 18.

क्षितिचलन n. *Erdbeben* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 6.

क्षितिज 2) c) Gaṇitâdhj. 74. 91. Varâh. Bṛh. 1,6. — 4) lies *Horizont* und vgl. Golâdhj. 6,3. 7,1. 8. fg.

क्षितिजीवा f. = क्षितिज्या Gaṇitâdhj. 128.

क्षितिज्या f. *der Sinus des zwischen dem Horizont und dem* उन्मण्डल *gelegenen Bogens des Tageskreises* Sûrjas. 2,61. Golâdhj. 7,48.

क्षितितनय m. *der Sohn der Erde, der Planet Mars* Varâh. Bṛh. S. 23,10. °दिन n. *Dienstag* 104,61. °दिवसवार m. dass. 1,4.

क्षितिदिन n. *ein gewöhnlicher* (Sâvana-) *Tag* Gaṇitâdhj. 26. — Vgl. क्षाह.

क्षितिपाल Varâh. Bṛh. S. 43,64. Bṛh. 13,2. °पालता f. nom. abstr. Spr. 1626.

क्षितिबदरी (die richtigere Schreibart) s. क्षितिबदरी.

क्षितिरुह् Spr. 2939.

क्षितिरुह Halâj. 2,22. Çiç. 7,54.

क्षितिशिञ्जिनी f. = क्षितिज्या Gaṇitâdhj. 130. 179.

क्षितिसुत m. = क्षितितनय Varâh. Bṛh. S. 3,64. 15,31. 103,11. Bṛh. 2,1. 5,19. 11,5.

क्षितीगर्भ s. u. क्षितिगर्भ oben.

क्षितीन्द्र (1. क्षिति *Erde, Land* + इन्द्र) m. *Fürst, König* Spr. 1594.

क्षितीश Varâh. Bṛh. S. 3,29. Z. 3, in क्षितीशवंशावलीचरित ist क्षितीश N. pr. eines Fürsten von Kânjakubǵa; vgl. Kshitîç. 4,12.

क्षित्यधिप m. *Fürst, König* Varâh. Bṛh. 11,1.

क्षित्युत्कर m. *Erdhaufen, Sandhaufen* Varâh. Bṛh. 2, 12.

1. क्षिप् 1) क्षिपंश्च पादान् *die Füsse werfend* so v. a. *heftig bewegend* Bhâg. P. 10,36,14. मनः क्षिपन्तौ *mit sich fortreissend* 43,19. Z. 12 lies प्रतिमुक्तः. — 2) तत्तां रत्नपुरं नीला क्षिपामो येन तत्र सा । कन्दर्पस्य पितुर्गेहे सपत्न्या सह तिष्ठति ॥ *niedersetzen, absetzen* Kathâs. 123,284. — 3) Z. 2 lies इमां st. इयां. — 8) Bhâg. P. 10, 51, 8. 9. 54, 41. 75, 36. अविषह्यैस्तमाक्षेपैः क्षिपन् 55,17. परं क्षिपति दोषेण Spr. 1695. Z. 7 die richtige Lesart ist मामतिव्रतवाक्यैः; vgl. Spr. 618. — 9) *verbringen, zubringen* (die Zeit): राज्ञा व्हष्टो ऽक्षिपत्तत्पान् Kathâs. 55,154. भवान्मे क्षिपतीव्ह कालम् *du vertreibst mir hier die Zeit* 92, 84. न कालं क्षेप्तुमर्हसि *du darfst keine Zeit verlieren* R. 7,80, 14; vgl. कालक्षेप. — 10) *addiren* Golâdhj. 6, 19. — 11) क्षिप्त *zerstreut*: तथा हि क्षिप्तं नाम तेषु तेषु विषयेषु क्षिप्यमाणमस्थिरं चित्तमुच्यते Sarvadarçanas. 163, 11. fg. क्षिप्ताद्यवस्थासु 10. क्षिप्तमूढविक्षिप्ताख्यं भूमित्रयम् Verz. d. Oxf. H. 229,*a*,5 v. u. — caus. 3) *verbringen, vertreiben* (die Zeit): क्षेपयितुं रात्रिम् Kathâs. 56,75.

— अधि 3) Kathâs. 74, 74. Bhâg. P. 10,55, 18.

— अव 1) तस्मै वग्रमवाक्षिपत् Kathâs. 115, 30. चौरान् श्वभ्रेष्ववाक्षिपन् 114, 122.

— आ 2) *schleudern*: तस्मै ब्रह्मास्त्रमाक्षिपत् (प्रक्षिपत्?) Kathâs. 115, 32. — 4) कथाश्रवणकौतुकाक्षिप्त *angezogen* Kathâs. 114,144. आक्षिप्तचित्त Bhâg. P. 10,30,2. आक्षिप्तहृदय Spr. 3987. आक्षिप्तकेतुकाय *abgenommen* Çiç. 5, 31. *auseinanderwerfen, auseinandertreiben*: वायुर्यथा घनानीकं तृणं तूलं रजांसि च । संयोग्याक्षिपते (= पृथक्करोति Schol.) भूयः Bhâg. P. 10,82, 43. — 8) Sâh. D. 266 (wo काक्काक्षिप्तं zu lesen ist). 314. 120, 12. — 9) *Etwas* (acc.) *zurückweisen, gegen Etwas eine Einwendung erheben* Kâvjâd. 2, 122. 128. 130. 136. 144. — 10) Spr. 3680. Kathâs. 124, 14. — 11) *von sich weisen, aufgeben, verlassen*: आक्षिप्तसत्पथ Spr. 3634. — 12) *Jmd* (acc.) *herausfordern* (zur Rechtfertigung, zum Streit) Kathâs. 57, 16. 66, 12. वादायाचिक्षेप पण्डितान् 64. 121, 79. — 13) zu आक्षिप्तं स्वरितम् AV. Prât. 1,16 vgl. Whitney zu d. St.

— व्या 1) सुभाण्डमुक्तामणिशङ्खमिश्रैर्व्याक्षिप्तहस्तः so v. a. *voll von* Varâh. Bṛh. 27,34. — 3) °क्षिप्त *fortgerissen* (in übertr. Bed.) R. 7,24,33.

— उद् 1) *aufheben* MBh. 5,1547. Kathâs. 62,115. *hinaufziehen* 64, 104. रज्जूत्क्षिप्त 58,124. *herausziehen*: जालोत्क्षिप्त 60,185. कूपात् 57,110. fg.

— समुद् 1) *aufheben* Varâh. Bṛh. S. 44,17. 93,12. 106,1. Bhâg. P. 10,67,20.

— उप 4) *andeuten* Sâh. D. 143, 10. — 5) *hinwerfen* so v. a. *darstellen, beschreiben* Sâh. D. 144, 12. *zur Sprache bringen* Sarvadarçanas. 80,16.

— नि 1) मत्तो (eine Wolke spricht) ऽपि बलवान्वायुर्यो निक्षिपति दिक्षु माम् *hinschleudern, hintreiben* Kathâs. 62,129. — 3) निक्षितौ नगराध्यक्षौ *eingesetzt als* Hariv. 8305. R. 7,103,15. — 5) क्षपणाकपक्षनिक्षिप्त so v. a. *das neigt sich zur Lehre der* Ǵaina Sarvadarçanas. 61,12.

— विनि 1) भिक्षुकक्षविनिक्षिप्तः किमीतुर्नीरसो भवेत् *unter die Achsel gesteckt* Spr. 4471. *hineinthun, hineinstecken* Varâh. Bṛh. S. 60,17. 77, 31. 95, 59.

— संनि *niederlegen* R. 7,63,26.

— निस् R. 1,38,21 und MBh. 3,14314 lesen die neueren Ausgg. richtig निक्षिप्तम्.

— विनिस्, die ed. Bomb. an beiden Stellen richtig विनिक्षि°.

— परि 3) नद्योपरिक्षिप्त (आश्रम) Kathâs. 108, 63. Halâj. 4, 27. — 5) *verschleudern*: कोशम् Kâm. Nîtis. 13, 66.

— प्रति 3) *zurückweisen, verschmähen* Kathâs. 72,247. fg. Halâj. 4,18. *zurückweisen, verwerfen* Sarvadarçanas. 72, 20. 80, 14. *abfertigen, widerlegen* 131, 14.

— वि 1) प्लवमानो यथाब्धौ बाहुभ्यां वारि विक्षिपन् Kathâs. 25,329. विक्षिप्य गात्राणि *ausstreckend* Prasaṅgâbh. 16,*b*. विक्षिप्त Bez. eines best. Zustandes im Joga: *überaus zerstreut*: क्षिप्तमूढविक्षिप्ताख्यं भूमित्रयम् Verz. d. Oxf. H. 229,*a*,5 v. u. क्षिप्ताद्विशिष्टं चित्तं विक्षिप्तमिति गीयते Sarvadarçanas. 163, 13. विक्षिप्तमूढादिचित्तवृत्तीनाम् 9.

— सम् 4) संक्षिप्ता कथा *kurz* Kathâs. 87,2.

क्षिप्तयोनि, lies: für einen solchen soll man — nicht Ṛtviǵ werden.

क्षिप्ति in der Dramatik *das Zutagekommen eines Geheimnisses*: रहस्यार्थस्य तूद्भेदः क्षिप्तिः स्यात् Sâh. D. 373.

क्षिप्र 1) *b*) चिरं करोति क्षिप्रार्थे *wo es gilt schnell zu handeln* Spr. 5106. welche Nakshatra so heissen Weber, Nax. 2,371. 381. Varâh. Bṛh. S. 33, 19. — 4) *b*) न चचाल ततः क्षिप्रम् *nicht sogleich* Kathâs. 53, 9. — 5) *bald, in Kürze* Kathâs. 56,105.

क्षिप्रकारिता f. nom. abstr. von °कारिन् Uttararâmak. 88,7 (113, 5).

क्षिप्रसंधि adj. Ind. St. 8,120. 123.

क्षीणकर्मन् adj. *dessen Thätigkeitsdrang erloschen ist*, Bein. eines Ǵina Wilson, Sel. Works 1,288. — Vgl. क्षीणाष्टकर्मन्.

क्षीणमोहक (von क्षीण + मोह) adj.: गुणस्थान Bez. der 12ten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der Ǵaina zur Erlösung führen, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,14.

क्षीरतरु m. *ein Baum mit Milchsaft* Varâh. Bṛh. S. 48,46. 53,120.

क्षीरदारु = गुड Hâr. 226.

क्षीरधि m. = क्षीरनिधि *das Milchmeer* Spr. 3939.

क्षीरधेनु Verz. d. Oxf. H. 35,*b*,37. 59,*a*,24.

क्षीरनीर 1) lies *und* st. *mit* und vgl. Spr. 789.

क्षीरनीरनिधि (क्षीर + नी°) m. *das Milchmeer* LA. (II) 88,3.

क्षीरपाणि m. N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 310,*a*,14. 358,*a*,5.

क्षीरभट्ट m. N. pr. = क्षीरस्वामिन् Westergaard, Radd. III.

क्षीरय् lies *zu Milch machen* und vgl. Spr. 789.

क्षीरवारिधि Kathâs. 114,54.

क्षीरवृक्ष 2) überh. *ein Baum mit Milchsaft*, = क्षीरतरु Varâh. Bṛh. S. 46,24. 94,11.

क्षीरसागर Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,18.

क्षीरसिन्धु m. *das Milchmeer* Pańkar. 3,2,27.

क्षीरस्वामिन् Verz. d. Oxf. H. 113,*a*,38. 126,*a*,13. 161,*b*,6. 162,*b*,4. 182,*b*,33. 185,*b*,34. Westergaard, Radd. III. — Vgl. क्षीर 2), क्षीरभट्ट und स्वामिन्.

क्षीरिक 2) *b*) Varâh. Bṛh. S. 29,2.

क्षीरिन् 1) *b*) वृक्षाः MATSJA-P. 103,18 (nach AUFRECHT). VARÂH. BṚH. S. 53,86. — 4) f. क्षीरिणी *ein best. Milchgericht* KATHÂS. 65,142. fg.

क्षीरोद, °जा f. Bein. der Lakshmî, °जावसति *der Wohnort der* Lakshmî so v. a. *Lotusblüthe*, °जावसतिजन्मभुवः *die Geburtsstätten der Lotusblüthen* so v. a. *Wasser* SÂH. D. 213,21.

क्षीरोदार्णव m. *das Milchmeer* Ind. St. 9,83.

क्षीरोदीय् (von क्षीरोद), °यति *sich wie das Milchmeer verhalten* SÂH. D. 274,11.

क्षीव HALÂJ. 2,231. KATHÂS. 64,105. LA. (II) 87,6. BHAṬṬ. 6,143. 8,31. क्षीवता f. KATHÂS. 57,8. क्षीवत्व n. Spr. 5309. Die Bomb. Ausg. des MBH. schreibt क्षीब, die des BHÂG. P. क्षीव.

1. क्षु, partic. क्षुवत् PAṄKAV. BR. 8,2,2. चुक्षुवे pass. impers. ÇIÇ. 9,83. — क्षुत 3) VARÂH. BṚH. S. 51,29. 53,104.

— परि vgl. परिक्षव.

क्षुत् MÂRK. P. 35,24; vgl. JÂGṄ. 1,196.

क्षुद्, partic. क्षुण्ण 1) Spr. 3683. *festgestampft* VARÂH. BṚH. S. 54, 118. — 3) HALÂJ. 2,197.

क्षुद्र 1) compar. क्षोदीयंस् KÂṬH. 15,5. Spr. 1985. — 3) *a*) *Hure; Tänzerin* HALÂJ. 2,335. 437. VIÇVA bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 2,13.

क्षुद्रक 2) *b*) MBH. 6,2106.

क्षुद्रजन्तु 1) VARÂH. BṚH. S. 11,45.

क्षुद्रतात m. *des Vaters Bruder* MED. g. 34. — Vgl. क्षुल्लतात.

क्षुद्रधान्य n. *Korn geringerer Art* VARÂH. BṚH. S. 34,12. = पुलाक *taubes —, leichtes Korn* HALÂJ. 5,43.

क्षुद्रनासिक HALÂJ. 2,452. — Vgl. नःक्षुद्र.

क्षुद्रपक्षिक (von क्षुद्र + पक्षिन्) m. *ein kleiner Vogel* HALÂJ. 2,98.

क्षुद्रभ m. *ein best. Gewicht*, = Kola = 2 Ṭaṅka ÇÂRṄG. SAṂH. 1,1,16.

क्षुद्रभृत् m. N. pr. eines Mannes BHÂG. P. 10,85,51.

क्षुद्ररोग Verz. d. Oxf. H. 308,*b*,3 und 1 v. u. 314,*a*,37. 316,*b*,11. 357,*a*,3 v. u.

क्षुद्राण्ड m. *Fischbrut* HALÂJ. 3,39. nach AUFRECHT adj. *having (recently) come out of a small egg.*

क्षुद्वत् (von 2. क्षुध्) adj. *hungrig* HALÂJ. 2,205.

क्षुधा 1) Z. 3 lies 108 st. 18.

क्षुधालु *beständig hungrig* VARÂH. BṚH. S. 68,110. 114. 101,9.

क्षुधावत् (von क्षुधा) adj. *Hunger —, Appetit bewirkend:* वटी BHAIṢHAǴJARATNÂVALÎ im ÇKDR.

क्षुधासागर m. Bez. *einer best. den Appetit reizenden Arzenei* ebend.

क्षुधि m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa BHÂG. P. 10,61,16.

क्षुप्, अक्षुपश्च ततो ब्रह्मा यतो जातः क्षुपो नृपः R. 7,76,34.

क्षुप 1) VARÂH. BṚH. S. 94,13. = गुच्छ HALÂJ. 2,424. — 2) R. 7,76,34. °दधीचसंवाद Verz. d. Oxf. H. 44,*b*,24.

1. क्षुभ्, zu क्षुभ्नाति vgl. auch AV. PRÂT. 3,92. — desid. vgl. चुक्षोभयिषु. — नि vgl. निक्षुभा; — प्र vgl. प्रक्षोभण; — परिवि vgl. परिविक्षोभ.

क्षुभा, an der angeführten Stelle erklärt NÎLAK. अशनिक्षुभ durch विद्युदशन्यादिप्रवर्तक, क्षुभा durch निग्रहदेवता *Göttin der Strafe.*

क्षुर् vgl. कुर्.

क्षुर 1) *a*) Z. 13. fgg. vgl. u. भुरिज् 1). — *b*) β) VARÂH. BṚH. S. 54,100.

क्षुरक Bez. *einer best. Wolkenconfiguration* VARÂH. BṚH. S. 21,15. — Vgl. क्षुराभ्रक.

क्षुरकर्णी (क्षुर + कर्ण) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2643.

क्षुरकर्मन् VARÂH. BṚH. S. 98,14.

क्षुरधारा 2) pl. R. 7,21,15.

क्षुरप्र urspr. adj. *einem Scheermesser ähnlich:* क्षुरैः क्षुरप्रैः BHÂG. P. 3, 13,30. n. *eine solche Pfeilspitze* ÇÂRṄG. PADDH. 80,64 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. u. आराग्र.

क्षुरभट्ट (v. l. पुरभट्ट) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 168,*b*, N.

क्षुरमर्दिन् HALÂJ. 2,434.

क्षुराभ्रक Bez. *einer best. Wolkenconfiguration* VARÂH. BṚH. S. 34,7. — Vgl. oben क्षुरक.

क्षुरिका 1) *Messer, Dolch* HALÂJ. 2,308. 318. KATHÂS. 64,40.

क्षुल्ल, विरक्तः क्षुल्लकामेभ्यः BHÂG. P. 11,18,23.

क्षुल्लक 1) BHÂG. P. 10,52,2. 11,26,6. 12,7,22. — 2) *a*) HALÂJ. 3,42. — 3) n. *ein best. Spiel*, = मुष्टिद्यूत ÇABDAM. im ÇKDR. u. d. letzten Worte.

क्षुल्लतात vgl. क्षुद्रतात.

क्षेत्र 4) WEBER, Nax. 1,309. — 8) SÛRJAS. 13,11; vgl. पुरुष°. — 9) GOLÂDHJ. 6,11. 7,42. überh. *jede begrenzte Fläche, — Strecke*, also auch $1/12$ *der Ekliptik;* vgl. 8). = कक्षा *Planetenbahn* GAṆITÂDHJ. 10. fg. In der Chiromantie Bez. *der Räume in der hohlen Hand* VARÂH. BṚH. S. 68,1. — 10) *ein astrologisches Haus* VARÂH. BṚH. S. 69,1. 96,1. BṚH. 1, 4. 9. 11,2. 4. — 12) Synonym von अव्यक्त TATTVAS. 5. — Vgl. अ°, कर्म°, रण°, सुरेश्वरी°.

क्षेत्रज्ञ 1) *a*) AIT. BR. 4,20. PAṄKAV. BR. 21,2,8. — 2) *b*) zu streichen, da छेक in MED. *verschmitzt, verschlagen* bedeutet; vgl. 1) *c*). — *d*) BHÂG. P. 12,1,4.

क्षेत्रद m. = वटुकभैरव ÇKDR.

क्षेत्रप m. dass. ebend.

क्षेत्रपति KÂṬH. 24,10.

क्षेत्रपाल 2) WEBER, RÂMAT. UP. 321. 323. 361. Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,26. °मल्लाः 93,*b*,12. — 3) °रस Bez. *einer best. Arzenei* ÇKDR.

क्षेत्रफल GOLÂDHJ. 3,55. fgg.

क्षेत्रलिप्ता f. = भूमण्डलस्य (lies भमण्डलस्य) कला ÇKDR. nach dem SIDDHÂNTAÇIR. °लिप्तीकरण ebend.

क्षेत्रविद् adj. als Prädicat der Seele TATTVAS. 17.

क्षेत्रसमाससूत्र n. Titel eines Werkes WILSON, Sel. Works 1,282.

क्षेत्रिय 2) °रोग *eine unheilbare Krankheit* Spr. 1755.

क्षेत्री f. *eine Krankheit schaffende Unholdin* TBR. 2,5,6,1 (entstellte Lesart aus क्षेत्रिय; vgl. AV. 2,10,1).

क्षेप 1) ग्रामणीर्लङ्घनैः क्षेपैरास्फोटनविकर्षणैः । चिक्रीडतुः BHÂG. P. 10, 18,12. — 5) *Aufschub, Frist, Zeitverlauf* SARVADARÇANAS. 10,1. — 10) *Himmelsbreite* SÛRJAS. 4,20. क्षेपानयन GOLÂDHJ. 6,20.

क्षेपक 1) *a*) जले ऽग्निक्षेपकः KATHÂS. 61,9. — *b*) Schol. zu NAISH. 22, 48. Verz. d. Oxf. H. 184,*b*, No. 419.

क्षेपण 1) *e*) क्षेपणैः क्षिपतः BHÂG. P. 10,11,38.

क्षेपणसार Titel eines Werkes WILSON, Sel. Works 1,281.

क्षेपदिन n. = क्षयाह GOLÂDHJ. 48.

क्षेपपात m. *der Punkt, in dem die Bahnen der Planeten und des Mondes die Ekliptik schneiden,* Golâdhj. 6,14.20.

क्षेपवृत्त n. *die Bahn der Planeten und des Mondes* Golâdhj. 5,13.15. fg.

क्षेपाय् (von क्षेप) *schmähen:* क्षेपायमाण MBh. 12,11002.

क्षेप्णा (instr. von क्षेपन्) *rasch* Pañkav. Br. 7,6,4.

क्षेप्तव्य *hineinzuwerfen* Kathâs. 71,174.

क्षेप्य *hineinzustecken* Kathâs. 89,26. *geworfen werdend:* गदा Hariv. 7524. *zu addiren* Golâdhj. 6,19. Ganitâdhj. 50.

क्षेम 2) c) क्षेमं ते als Gruss Spr. 698. Sp. 577, Z. 13 lies इन्द्रः. — 3) c) Z. 2. fg. streiche eines Sohnes u. s. w. bis 480. — 4) c) Varâh. Brh. S. 48,41. = काष्ठगुग्गुल, चोरक Schol.

क्षेमक 2) d) ein Sohn Nirâmitra's Verz. d. Oxf. H. 40,b,23.

क्षेमकर्ण m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 201,b, No. 481.

क्षेमंकर 1) राजन् Spr. 2996. कार्याणि Bhatt. 6,105. — 2) a) MBh. 3,15731. — d) ein Muni Verz. d. Oxf. H. 152,a, N. 2. — 3) a) Verz. d. Oxf. H. 93,a,1. — c) Verz. d. Oxf. H. 12,b,26.

क्षेमतरु m. *ein best. Baum* Varâh. Brh. S. 85,3.

क्षेमधन्वन् ein Sohn des 3ten Manu Sâvarna Hariv. 480.

क्षेमधर्मन् Bhâg. P. 12,1,4.

क्षेममूर्ति, die ed. Bomb. an der ersten Stelle क्षेमधूर्ति.

क्षेममूर्तितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,b,15.

क्षेमवत् 3) f. °वती N. pr. einer Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 2,6.

क्षेमवाह् m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2568.

क्षेमवृत्त m. = क्षेमतरु Schol. zu Varâh. Brh. S. 85,3.

क्षेमशूर m. *ein Held an sicherm Orte, ein feiger Prahler* Bhâg. P. 10,4,36.

क्षेमानन्द m. N. pr. eines Autors Hall 4. 12.

क्षेमिन् MBh. 8,3303. 3613. Spr. 554. Bhâg. P. 10,88,39.

क्षेमेन्द्र Verz. d. Oxf. H. 38,b,1. 84,b,8. 123,b,33. °प्रकाश m. Titel eines Werkes des Kshemendra 38,b,2.

क्षेम्य 1) c) *Glück verheissend* Varâh. Brh. S. 88,17.

क्षैप्र 1) Z. 3 streiche 7,5 und füge st. dessen hinzu 3,19. 15,5. °वर्ण 8,22. 17,14.

क्षैप्रीभाव्य (von क्षैप्रीभाव) adj. *in dem Kshaipra-Samdhi stehend* RV. Prât. 7,5.

क्षैरेय 2) Halâj. 2,165.

क्षोडक s. गो°.

क्षोणीपति m. *Fürst, König* Kathâs. 95,92.

क्षोत्तृ (von क्षुद्) m. *Mörserkeule* Uggval. zu Unâdis. 2,94.

क्षोद 1) *Stoss:* °क्षम adj. so v. a. *stichhaltig* Sarvadarçanas. 48,3. 143,21. — 2) मलयज° Kâçikh. 33,93. कर्पूर° 34,51 (nach Aufrecht).

क्षोभ, नूपुर° Ragh. 16,56. °वर्तन Sâh. D. 464. बल° *Meuterei der Soldaten* Varâh. Brh. S. 5,26. 34,20. 38,7. 90,8. In der Dramatik *eine zu Vorwürfen führende Aufregung* Sâh. D. 480. 471.

क्षोभण 3) m. = वटुकभैरव ÇKDr.

क्षोभ्य (vom caus. von क्षुभ्) adj. *in Bewegung —, in Aufregung zu versetzen:* कियत्क्षोभ्या (comp.) नदी Kathâs. 55,120.

क्षौणीभुज् Spr. 4068.

क्षौद्र 2) d) Titel eines Sûtra des SV. Verz. d. Oxf. H. 377,b, No. 375.

क्षौम 6) n. *die Blüthe vom Flachs* Viçva bei Uggval. zu Unâdis. 1,139.

क्षौर 1) Halâj. 4,36. Kulârnava 12,85 (nach Aufrecht). Spr. 4397. Varâh. Brh. S. 98,13. क्षौरे (wohl adj.) तु कर्माणि 12. °कर्मन् Spr. 4140.

क्ष्माभृत् 1) Kathâs. 120,84. Bhâg. P. 10,67,7. — Pañkat. I, 171 (Spr. 1242) gehört zu 2). — 2) Kathâs. 73,330.

क्ष्मावलय *Horizont* Golâdhj. 7,1.

क्ष्मेश (क्ष्मा + ईश) m. *Fürst, König* Varâh. Brh. S. 19,2.

1. क्ष्विड् Sp. 584, Z. 1 MBh. 14,1760 liest die ed. Bomb. क्ष्वेडितोत्कृष्ट°, Nilak.: क्ष्वेडितं कूर्दनम् (vgl. क्ष्वेल्) उत्कृष्टमन्योऽन्याकर्षणम्.

क्ष्विद् *knarren* (vom Wagen) Kâth. 19,12. 25,8.

क्ष्वेड 2) b) MBh. 3,12389 (s. u. क्ष्वेडन). Spr. 839. Ânandal. 29.

क्ष्वेडन, MBh. 3,12389 (so ist zu lesen) hat die ed. Bomb. richtig °क्ष्वेडनादिन st. °क्ष्वेडनादेव; क्ष्वेड hat hier die Bed. *Gift*.

क्ष्वेडिका f. = क्ष्वेलिका in उदक°.

क्ष्वेल्, क्ष्वेलित n. Bhâg. P. 10,22,12.

क्ष्वेल m. mystische Bez. *des Buchstabens* म Weber, Râmat. Up. 317. fgg. nach dem Schol. urspr. *Gift*, also = क्ष्वेड.

क्ष्वेलन n. *Spiel, Scherz* Bhâg. P. 11,17,32.

क्ष्वेलि f. dass. Bhâg. P. 5,1,29. 10,29,46. 60,29. 90,13. 11,6,49.

क्ष्वेल्य zu streichen, da an der angeführten Stelle क्ष्वेलि anzunehmen ist.

ख

2. ख 1) b) कण्ठस्य खे विवृते संवृते वा RV. Prât. 13,1. Taitt. Prât. 2,10. वायुः खात् VS. Prât. 1,6 hierher (nach Weber) oder zu e) (nach dem Schol.). — f) Sâh. D. 264. — n) Bez. *des 10ten astrologischen Hauses* Varâh. Brh. 11,6.17. 12,4. 20,3. 23,6. — 2) Z. 2 lies खामुर्प st. खामपु.

खखोल्क *die Sonne* Garuda-P. 16 im ÇKDr. खखोल्कादित्य m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 70,b,6.29 (= Verz. d. B. H. 146). खषोल्कादित्य N. 5.

खग Z. 2 schalte 2) vor m. ein. 2) a) मधुपः खगः so v. a. *Biene* R. Gorr. 2,56,11.

खगङ्ग m. N. pr. des Vaters von Gokarneçvara Wilson, Sel. Works 2,16.

खगति *4 Mal* —⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑— Ind. St. 8,393.

खगर्भ Wilson, Sel. Works 2,13. fgg. 19.

खगोल Golâdhj. 6,1. 8. fg. 31.

खच्, खचित *belegt —, verziert mit:* (रथम्) तारासहस्रैः खचितम् (°सहस्रै रुचिरैः die neuere Ausg.) Hariv. 13116. तारासहस्र° (रथ) MBh. 7,6379 (पद्मैः st. पद्मं ed. Bomb.). वैदूर्यमुक्ता° (विमान) 13,5194. सद्रत्न° (किंनर) Kathâs. 59,76.

खचर 1) R. 7,34,28. — 2) g) *ein Planet* Sûrjas. 9,9. Golâdhj. 5,40. — h) *ein* Vidjâdhara Kathâs. 110,139. — i) nach ÇKDr. *eine Art* Rûpaka (*Tact*): खचरो रङ्गताले स्याद्गुरुर्द्रौ लघुस्तथा । शान्ते ऽथ वा हास्यरसे भवेदेष दशात्तरः ॥ Samgîtadâm.

खचारिन् m. *ein Planet* Sûrjas. 2,69.

खचित्र (2. ख + चित्र) n. *ein Gemälde im Luftraum* so v. a. *ein Unding, Unsinn* Kathâs. 49,142.

खज 1) b) *Rührstock* MBh. 12,7784.

खजाक 1) Halâj. 2,121. — 2) Halâj. 2,157.

खञ्ज 1) °चरणा adj. Varâh. Bṛh. S. 63,2.

खञ्जन 1) Spr. 411. Varâh. Bṛh. S. 45, 3. 6. 10. 15. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,39. 92,*b*,39.

खञ्जनाकृति Çabdar. (nicht Çabdak.) ÇKDr. Suppl.

खटक 1) vgl. घटक 2) *b*).

खटकामुख m. (sc. हस्त) nicht bloss beim Schiessen; vgl. Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,28. 202,*b*,32. — Vgl. अराल° und खटकास्य.

खटकावर्धमान m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,19. °क m. *b*,33.

खटकास्य m. = खटकामुख Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,7.

खटुकी f. unter den acht Kula bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,34.

खट्टाश H. an. 3,594. Med. r. 205.

खट्वा 1) Kathâs. 124,215. शय्या° 213. येन खट्वां समारूढः परितप्येत कर्मणा so v. a. *auf dem Krankenlager, auf dem Todesbette* Spr. 4890. येन खट्वासमारूढः कर्मणानुशयी भवेत् MBh. 12,10599.

खट्वाङ्ग 1) *a*) Varâh. Bṛh. S. 69,29. Spr. 778. Kathâs. 124,8. 11. 13 (neutr.). Mâlatîm. 74,3 v. u. (खट्टाङ्ग). °धर (शंकर) Halâj. zu Ḱhandas 5,19 in Ind. St. 8,343. — *c*) Bhâg. P. 11,23,30. — *d*) N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî (man hätte ein weibliches Wesen erwartet) Wilson, Sel. Works 2,39. — Die neueren Ausgg. des MBh. und Bhâg. P. überall richtig खट्वाङ्ग.

खट्वाङ्गनामिका (खट्टा° gedr.) f. *eine best. Pflanze*, = वटपत्री Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

खडुका f. Med. ç. 37 als Erkl. von पादपाशी, besser zum Versmaass stimmend खड्डुका ÇKDr. nach ders. Aut.

खडू (die Länge unsicher, ebenso das ganze Sûtra) Uṇâdis. 1,84. = बाळबड्डाभरणा und मृतशय्या Uǵǵval.

खड्ग (so zu lesen) 1) *a*) °युद्ध Kathâs. 52,103. कृष्णखड्गा adj. 71,223. Vgl. कूट°. — *c*) MBh. 12,4259. °कवच Çâṅkh. Çr. 14, 33, 26. — *e*) N. pr. eines Mannes Kathâs. 56,151. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2569.

खड्गधर adj. *ein Schwert tragend;* m. N. pr. eines Kriegers Kathâs. 52,103. 83,27.

खड्गधारा f. *die Schneide eines Schwertes* R. 2, 23, 35. °व्रत = असिधाराव्रत Çuk. ed. Bomb. 19.

खड्गफल AK. 3,4,25,188. Halâj. 5,72.

खड्गबन्ध m. Bez. *einer best. Art künstlich gebildeter und geschriebener Verse* Sâh. D. 268,20. 13.

खड्गमय (von खड्ग) adj. *aus Schwertern gebildet,* — *bestehend* Kathâs. 109,110.

खड्गमालातन्त्र n. Titel eines Buches; s. u. मुद्रा 1) am Ende.

खड्गरोमन् m. N. pr. des Wagenlenkers des Ǵâlamdhara Verz. d. Oxf. H. 346,*a*,1 v. u.

खड्गहस्त 1) adj. *ein Schwert in der Hand haltend* Spr. 1462. — 2) f. आ N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39.

खड्डुका s. खडुका.

खण्ड 1) adj. f. आ *a*) Varâh. Bṛh. S. 3, 31. 47, 24. 68, 69. — *b*) पशु Âpast. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 6,3,19. — 2) *b*) वासः° Spr. 2783. Z. 7 MBh. 13,7414 liest die ed. Bomb. बिल्वदण्डी. — *c*) Weber, Râmat. Up. 332. Ind. St. 3,394. — *d*) वृत्तखण्ड (so mit der ed. Bomb. zu lesen) R. 1,30,15. पद्म° Kathâs. 114,37. श्रीखण्डखण्डैः Spr. 2584. — *e*) Gaṇitâdhj. 70. fgg. — *f*) *Erdtheil* Gaṇitâdhj. 3,41 und Comm. zu 25. Wilson, Sel. Works 1,79. 360. — 3) *a*) Naish. 6,113. — *d*) N. pr. eines Lehrers (eher खण्डकापालिक als ein Name zu fassen) Hall 17.

खण्डक 2) खण्डकाख्यान् Hariv. 8445. खण्डखाद्यान् die neuere Ausg. — 6) n. = खण्ड 2) *e*) Gaṇitâdhj. 70. fgg. — 7) f. खण्डिका *Abschnitt in einem Werke* Weber, Râmat. Up. 272. — Vgl. auch unter खण्डिक 2).

खण्डकटक, Bhaṭṭotpala zu Varâh. Bṛh. 8,10: खण्डखाद्यककरणा (wohl die richtigere Lesart), zu Bṛh. S. 5,18: तथा च खण्डखाडके (°खाट्के v. l.; gemeint ist wohl °खाद्यके) करणो ऽस्मदीयं वचनम्.

खण्डकापालिक m. 1) wohl *ein Stück von einem* Kâpâlika, *ein Quasi*-Kâp. Kathâs. 121,6. 13. — 2) vielleicht N. pr. eines Lehrers; s. u. खण्ड 3) *d*).

खण्डकाव्य lies *ein Stück von einem* Kâvja, *ein Quasi*-Kâvja.

खण्डखण्डा f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2638.

खण्डखाट्क und °खाड s. oben u. खण्डकटक.

खण्डखाद्य 1) m. *Naschwerk* Hariv. 8445 (s. oben u. खण्डक 2). — 2) Titel eines Karaṇa des Brahmagupta; s. oben u. खण्डकटक. — Vgl. खण्डन°.

खण्डताल m. *ein best. Tact* Verz. d. Oxf. H. 87, *a*, 13. Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

खण्डदेव Hall 179. fg. 187. Verz. d. Oxf. H. 353,*a*, No. 836. fg.

खण्डन 2) *a*) तुष° *das Mahlen von leeren Hülsen* Spr. 246. अधर° Kathâs. 103,207. — *b*) प्रणाय° Kathâs. 105,31. — *c*) zu Hit. IV, 10 vgl. Spr. 246. — *d*) vgl. पाखण्ड°. — *f*) Titel eines Werkes, = खण्डनखण्डखाद्य Naish. 6,113. °कार (= Harsha) Verz. d. Oxf. H. 258,*b*, 20. °कृत् 226,*b*, No. 555. — 3) f. आ *das Verletzen, Aufheben:* स्नेहव° Sâh. D. 265,17.

खण्डनखण्डखाद्य n. Titel eines Werkes des Harsha Hall 160. fg. 206.

खण्डनमहातर्क m. Titel eines Werkes ebend. 166.

खण्डपरशु Halâj. 5,2. Kâçikh. 8,99. 63,39 (nach Aufrecht).

खण्डप्रशस्ति f. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 129,*a*, No. 232. = हनूमन्नाटक 151,*a*,24. — Vgl. लक्ष्मण°.

खण्डमात्रा f. Bez. *einer Art von Gesang* Sâh. D. 546.

खण्डमेरु s. Ind. St. 8,455.

खण्डय् 1) खण्डिताधर *zerbissen* Spr. 2464. — 2) येनास्मद्वीरयोधानां खण्डितं शतपञ्चकम् Kathâs. 72, 4. अखण्डितोद्दामधैर्य 84,68. वीतघृणानाम् so v. a. *wieder gut machen* Râǵa-Tar. 1,313. आज्ञाम् so v. a. *einen Befehl nicht beachten* 6,229. Kathâs. 124,79. — 3) व्रतम्, नियमम् Kathâs. 63,60. fgg. Pańkat. I, 162 besser zu 4) zu stellen; vgl. Spr. 754. — 5) *Jmd widerlegen* LA. (II) 90,5.

— अव *zerstückeln, zerbrechen* Bhâg. P. 10,66,18. पद्भ्यैरवकाण्ड्य (so gedr.) भक्षयत आपूप्यादि तद्भक्षयम् *abbeissen* Schol. zu Bhag. 15,14.

— परि vgl. परिखण्डन.

— वि 1) °खण्डित *zerrissen, gesprungen:* ओष्ठैः स्फुटितविखण्डितविवर्णाद्भक्तैश्च धनपरित्यक्ताः Varâh. Bṛh. S. 68,52.

खण्डरस m. *ein partieller* Rasa, = संचारिरस Sâh. D. 245,12. 14.

खण्डवटक m. n. N. pr. eines Grâma oder einer Stadt Kathâs. 124, 63. 67. 70. 72.

खण्डशस्, या *in Stücke gehen* Kathâs. 57,46. गम् dass. Varâh. Bṛh. S. 33,28.

खण्डिक 4) खण्डिकोपाध्याय Pat. in Mahâbh. 236.

खण्डिन् 4) m. Bein. Harsha's, Verfassers des Khaṇḍanakhaṇḍakhâdja, Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,18. — Vgl. खण्डन 2) *f*).

खण्डेन्दु (खण्ड + इ°) m. *Halbmond:* °मण्डन Bein. Çiva's Râga-Tar. 1,280.

खदिरचञ्चु m. *ein best. Vogel,* = वञ्जुलक Varâh. Bṛh. S. 88,5.

खद्योत 1) *a*) Varâh. Bṛh. S. 11,3. Spr. 4111. Kathâs. 60,206. fg. Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,26. Bildlich: न्यायोपार्जितेषु विषयेषु कियन्तः सुखखद्योताः कियन्ति दुःखदुर्दिनानि Sarvadarçanas. 118,20.

खन् 1) खन्येते तस्य तौ पादौ *werden aufgerissen* Spr. 4866.

— उद् 1) und 3) Spr. 440. — 2) Kathâs. 60,31. 117,97. उत्खातखड्ग *mit gezogenem Schwerte* 109,128. — 3) Sâh. D. 130,13. — Vgl. मूलोत्खात.

— प्रोद्, शृङ्गप्रोत्खातस्नानमृत्तिक Kathâs. 101,19.

— समुद् *mit der Wurzel ausgraben* Kauç. 69. 71.

— नि 1) निखातोच्छ्रितशाखाग्रैः Hariv. 3534. (पादपे) तस्मिन्निखातरूपां च गणेशप्रतिमाम् Kathâs. 71,60.

— प्र *umgraben* d. h. *durch Graben zu Fall bringen:* मा नः कश्चित्प्रखान्मा प्रमेष्मद्धि Kâṭh. 37,15.

खनन 1) कूपादि° Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,19. — 2) wohl *das Vergraben* Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,26. 105,*a*,34 (Gegens. उद्धार). — Vgl. अधः°.

खनयित्री f. *Schaufel* Pańkar. im ÇKDr.

खनि 2) *Fundort* Varâh. Bṛh. S. 80,10.

खनित्र 1) Kathâs. 61,108. — 2) Mârk. P. 118,9. 20.

खनित्रक Kathâs. 61,109.

खपुर 1) *b*) β) lies भद्रमुस्त. — 2) *a*) Varâh. Bṛh. S. 21,25. 30,23.

खपुष्प, °कृतशेखर Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,46. °टीका f. Titel eines *Commentars* Hall 205.

खमणि Pańkar. 3,1,19.

खम्भाति N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 357,*a*, No. 848.

खम्भायतबिन्दर desgl. ebend. 343,*a*, No. 802.

खयोग m. = नाभसयोग Varâh. Bṛh. 28,2.

खर 2) *a*) *Maulthier* Spr. 3245. — *d*) TS. Comm. 1,598,4 v. u. — *g*) Sp. 600, Z. 1 v. u. lies 23,39 st. 23,89. — *l*) Bez. *des 25ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,37. Verz. d. Oxf. H. 331,*b*, 2 v. u. Weber, Gjot. 99. — 4) *a*) *Eselin* Kathâs. 63,134. — *b*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2624.

खरकर्णी f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2644.

खरजङ्घा f. desgl. ebend. 2640.

खरतरगच्छ N. pr. eines *Geschlechts* Verz. d. Oxf. H. 186,*a*, No. 423. 197,*b*, No. 461. खर्तर° Wilson, Sel. Works 1,337. fg. खरत्र° 346. खर्त्र° 337, N.

खरदूषण m. du. Khara *und* Dûshaṇa (N. pr. zweier Râkshasa) R. 3,23,39. °वध Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,46.

खरनराय m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,2. — Vgl. भगनराय und खानाराय.

खरमञ्जरी Pańkar. 3,14,17.

खराय् (von खर) *wie ein Esel sich benehmen:* खरायित n. *Eselsstreich* Kathâs. 63,151.

खरीविषाण *das Horn einer Eselin* so v. a. *ein Unding* Verz. d. Oxf. H. 252,*b*,5 v. u.

खरोष्ठी f. Bez. einer Art Schrift (लिपि) Lalit. ed. Calc. 143,17.

खरोस्ति zu streichen; vgl. खरोष्ठी.

खर्जूर 1) *a*) Kâṭh. 11,10. 36,7. Varâh. Bṛh. S. 54,101. — 2) Varâh. Bṛh. S. 54,58. Kathâs. 61,31. 33. 35. — 3) *a*) (dieses hinzuzufügen) Kathâs. 61,32. fgg. — Vgl. पिण्ड°, भूखर्जूर.

खर्जूरिका f. Bez. *eines best. Leckerbissens* Pâkarâgeçvara im ÇKDr. — Vgl. पिण्ड°, मुनि°.

खर्तरगच्छ und खर्त्र° s. u. खरतरगच्छ.

खर्पर *ein best. Mineral* Verz. d. Oxf. H. 320,*b*, No. 760.

खर्व vgl. त्रि°.

खर्वट vgl. कर्बट.

खर्वपत्त्रा f. *ein best. niedriger Strauch,* = द्रोणपुष्पी Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

खर्वशाख Halâj. 2,456.

खर्वित (von खर्व) adj. *zwerghaft geworden:* निशुम्भभरनम्रोर्वीखर्विताः पर्वताः Kathâs. 51,1.

खर्वूज vgl. तरम्बुज.

खल 1) Varâh. Bṛh. S. 33,21. — 3) Spr. 4065. Sâh. D. 739. Bhâg. P. 10,58,33. ज्ञान° (= ज्ञानवञ्चक Schol.) 2,19. °कुल *eine gemeine —, niedrige Familie* Varâh. Bṛh. 11,12.

खलखलाय्, °यते *Schelmstreiche machen:* शिरसा धार्यमाणो ऽपि खलः खलखलायते Spr. 4065. खलखलणें im Mahrattischen bedeutet nach Molesw. *to chafe and fret; to be under vexation or disquietude.*

खलति Varâh. Bṛh. 23,15. Kathâs. 61,48. 180. m. *Kahlköpfigkeit* Sâj. in der Einl. zu ṚV. 8,91 (S. 828, Z. 8) und zu 8,91,5.

खलधान्य Halâj. 2,423. — Vgl. hind. کهلیان.

खलाय् (von खल), °यते *einen Bösewicht darstellen* Spr. 292.

खलि vgl. Spr. 3311.

खलिन् vgl. मृत्खलिनी.

खलिन 2) Varâh. Bṛh. S. 44,22. 93,9.

खलीकर lies *Jmd zum Schelm machen, beschimpfen, an den Pranger stellen;* खलीकार (auch Spr. 1298. Kathâs. 95,81. 124,189) und °कृति *Beschimpfung.*

खलीन (χαλινός) MBh. 6,2293.

खलु Sp. 607, Z. 21 lies N. 16,18 (= MBh. 3,2675) st. N. 16,8.

खलूरिका Halâj. 2,315. काम° Halâj. zu Khaṇḍas 5,28 in Ind. St. 8,356,3.

खलेवाली Halâj. 2,423. Pańkav. Br. 16,13,8.

खल्वाट Kathâs. 61,53. 184.

खश 1) खस Varâh. Bṛh. S. 10,12. 69,26. Verz. d. Oxf. H. 338,b,31. 339,b,25. 42 (षस gedr.).

खषोल्कादित्य s. oben u. खखोल्क.

खष्पँ (so zu lesen).

खस Halâj. 2,447.

खसृम m. N. pr. eines Sohnes des Kauçika (Viçvâmitra) Hariv. 1190.

खाखस m. Mohnsamen Bhâvapr. im ÇKDr. — Vgl. खस्खस, खसतिल.

खाञ्ज्य (von खञ्ज) n. das Hinken Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 49.

खाँटि 2) Uggval. zu Uṇâdis. 4,124.

खाडी f. N. pr. einer Oertlichkeit Kshitîç. 26,13.

खाण्डव 1) n. R. 7,92,12. — 2) अग्निरिव खाण्डवम् । दिधक्षुः Kathâs. 101,17. Bhâg. P. 10,71,45. — 3) f. ई N. pr. einer von Sudarçana am Himâlaja erbauten Stadt ÇKDr.

खाण्डवप्रस्थ Bhâg. P. 10,73,32.

खाण्डिक m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,271. — Vgl. खण्डिक 4).

खात 2) a) Kathâs. 72,381. Z. 3 füge (जलम्) nach खाते hinzu. — 3) f. आ *Teich*, = पुष्करिणी Halâj. 3,53.

खातक 3) Kathâs. 60,219. 72,378. 380.

खातन nom. ag. = खातक 1) a) *grabend, untergrabend* in भित्ति°.

खातृ (von खन्) nom. ag. *Gräber* Spr. 4779, v. l.

खात्र 2) = जलाधारविशेष *eine Art Wasserbehälter* Uggval. zu Uṇâdis. 4,161.

खाद् Z. 2 streiche die Stelle ṚV. 1,158,4. — desid. *zu fressen verlangen:* चिखादिषन्तो (बिभत्तिषन्तो ed. Calc.) मांसानि पिपासन्तश्च शोणितम् MBh. 7,205.

— आ, आखादितद्विरदशोणित Mudrâr. 27,6 fehlerhaft für आस्वादित°.

— प्र *kauen, zerbeissen:* प्र यत्खादति त्नाम् ṚV. 1,158,4. — Vgl. प्रखाद.

खाद 2) a) *das Verzehren* Ait. Br. 5,12.

खादन 3) b) H. 423 zugleich nom. act. wie Halâj. 2,170.

खादिका (von खाद्) f. *das Essen;* s. अभ्यूष°, बिस°.

खाद्य vgl. खण्ड°.

खान n. *das Essen:* संभावेन हि तुष्यन्ति देवाः सत्पुरुषा द्विजाः । इतराः खानपानेन वाक्प्रदानेन पण्डिताः ॥ Garuḍa-P., Nîtis. 109 im ÇKDr. Wohl eine Verstümmelung von खादन.

खानक nom. ag. *Gräber;* s. कूप°. *ein Dieb, der ein Haus untergräbt,* Varâh. Bṛh. S. 89,9.

खानखान m. N. pr. eines *Chans* Verz. d. Oxf. H. 318,a,42.

खानाराय vgl. खानराय.

खानि, रत्न° Çatr. 10,112.

खापर m. pl. N. pr. eines Volkes Verz. d. Oxf. H. 340,a,32.

खारिक n. *ein best. Fruchtbaum,* = महापारेवत Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

खारिका f. = खारी (?) Sarvadarçanas. 63,17.

खार्गलि Pañkav. Br. 17,4,3.

खालीय m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 54,b,34. शालीय Bhâg. P. 12,6,57.

खिखिखमिन् adj. *undeutlich redend* Varâh. Bṛh. S. 78,18. Die Lesart ist unsicher.

खिङ्ग adj. *verschmitzt, verschlagen* (छेक) Schol. zu Hâla 277.

खिद् 2) संतापितपिशुनेषु स्वजनेष्वपि कृत्त खिद्यन्ते *härmen sich* Spr. 3737. विद्वानप्येवं किं प्रति खिद्यसे (so ist zu schreiben) Kathâs. 96,19. मा खिद Bhâg. P. 10,69,40. — 3) *ermüdet* Varâh. Bṛh. S. 32,1. — caus.: मकरध्वजबाणखेदित *versehrt* ebend. 24,32.

— निस् *loskriegen* Kâṭh. 11,5. 24,2. Hierher ist auch die unter नि aufgeführte Stelle AV. 5,18,7 zu ziehen.

— वि *auseinanderzerren* Çâñkh. Br. 2,9.

खिन्धिक m. = खिन्दक Verz. d. Oxf. H. 333,a,9.

खिमानन्द prâkritisch für क्षेमानन्द Hall 4.

खिल 1) Çâñkh. Br. 30,8. — 2) Ind. St. 3,267. fgg. Verz. d. Oxf. H. 56,a,14. 65,b,6. — 6) n. *ein unlösbares Problem* Golâdhj. 13,15. — Kathâs. 106,85 ist zu schreiben दिव्यानामखिलाः क्रियाः. — Vgl. उप°.

खिलपत्त (?) Verz. d. Oxf. H. 340,a,34.

खिलीकर् 2) विपन्नमखिलीकृत्य प्रतिष्ठा खलु दुर्लभा Spr. 2824. Mârk. P. 9,8 ist vielleicht खलीकृतः zu lesen.

खिल्य 1) die Stelle ṚV. 6,28,2 kann zu 2) gezogen werden: *er gründet ihn auf einen massiven (solidus) Felsen.*

खील *Pfosten* auch TBr. 3,7,6,19.

खुड *eine best. Krankheit* Verz. d. Oxf. H. 306,b,12.

खुर 1) द्वि° Schol. zu Pañkav. Br. 23,13,2 und Taitt. Âr. 3,11,34. — 4) *ein best. Theil am Fuss einer Bettstelle* Varâh. Bṛh. S. 79,31. — Vgl. अश्व°.

खुरक adj. Bez. *einer Art von Blei* oder *Zinn* (वङ्ग) Verz. d. Oxf. H. 320,b,5.

खुरप्र Uggval. zu Uṇâdis. 2,28.

खुरासाण (षुरा° gedr.) *Khorassan* Verz. d. Oxf. H. 340,a,24. — Vgl. खुरासान.

खुरिन् (von खुर) adj. *mit Hufen versehen;* m. *ein Thier mit Hufen* Varâh. Bṛh. S. 79,31.

खूर = खुर *Huf* Spr. 2999.

खेचर 1) गज Kathâs. 118,54. °सिद्धि Verz. d. Oxf. H. 142,b,1. सिद्धिः खेचरी *die Zauberkraft zu fliegen* 99,a,12. खेचरीसिद्धिलोलुभा Kathâs. 20,105 (also nicht *Luftgängerin* u. s. w.). °चरी गतिः Sarvadarçanas. 100,14. — 2) d) Kathâs. 52,407. 65,251. Bhâg. P. 10,82,8. f. ई Verz. d. Oxf. H. 88,a,17. — g) Verz. d. Oxf. H. 321,a, No. 761. — 5) f. ई Bez. *einer best. Fingerstellung* oder *Fingerverschlingung* (मुद्रा) Verz. d. Oxf. H. 235,a,22. 236,b,20. Anders Wilson, Sel. Works I,236: some (von den Gûdara) also wear ear-rings, or a cylinder of wood passed through the lobe of the ear, which they term the *Khechari Mudrá*, the seal or symbol of the deity, of him who moves in the heavens.

खेचरता f. *die Zauberkraft zu fliegen* Sarvadarçanas. 99,11.

खेचरत्व Kathâs. 119,21.

खेचरान्न n. *ein best. Reisgericht* Pâkarâgeçvara im ÇKDr. खिचडि im Beng., das nach Haughton aus कच्चर entstanden sein soll.

खेट 1) Bhâg. P. 12,9,28. — Vgl. खेड.

खेऽट, °कर्मन् *Planetenberechnung* Verz. d. Oxf. H. 327,a, No. 774.

खेटक 1) n. Halâj. 2,103. — 2) Varâh. Bṛh. S. 69,22. Kathâs. 53,169.

neutr. HALÂJ. 2,305.

खेटकपुर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,13.

खेड = खेट 1) ÇATR. 14,309.

खेद 1) शरीरस्य Spr. 4767. मनश्चेष्टासमुत्पन्नः श्रमः खेद इति स्मृतः SÂH. D. 385. — 3) खेदा N. pr. einer Oertlichkeit RÂGA-TAR. 2,135.

खेदाङ्गसार Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,8.

खेल् Spr. 660. SÂH. D. 277,16.

खेल 1) °गति adj. VARÂH. BṚH. 17,2.

खेलन n. *Spiel, Scherz* HALÂJ. 2,277. जलखेलनक KÂÇÎKH. 12,72 (nach AUFRECHT). खेलना f. *das Schwanken, Hinundhergehen* HAEB. Anth. 531, Çl. 16.

खैलिक Ind. St. 3,251.

खोरक m. *eine best. Krankheit der Füsse* (nach dem Schol.) MBH. 12, 10261. HARIV. 10555. 10559. — Vgl. खोर.

खोरी s. दीप°; खोल s. मूर्ध°.

खोषदक्क N. pr. einer Provinz KSHITÎÇ. 22,10.

ख्या mit आ Sp. 622 am Ende des Art. lies आख्या st. अख्या.

— अन्वा PAÑKAV. BR. 18,9,4.

— प्रत्या 2) ÇÂÑKH. BR. 17,1. — प्रत्याख्यात = निराकृत u.s.w. HALÂJ. 4,18.

— व्या 1) ṚV. PRÂT. 14,1. VS. PRÂT. 8,1. — 2) *erzählen:* कथाम् KATHÂS. 97,42. 101,385. 103,241.

— अनुव्या SHAḌV. BR. 4,6.

— समा 3) *Jmd erklären für:* प्रथमं यः समाख्यातः शीलवानिति संसदि Spr. 1854.

— परि 3) Z. 2 lies परिख्यात st. समाख्यात. — 5) *aufzählen, beschreiben* TATTVAS. 8.

— प्र 1) KÂṬH. 9,15. — 3) Z. 2 मन्दं प्रख्यायमानेन रूपेण so v. a. *mit wenig hervortretender Schönheit.* प्रख्यात *bekannt* PRATÂPAR. 20,*a*,3. *berühmt* HALÂJ. 2,240. — caus. भुञ्जानाः पवनं सरीसृपगणाः प्रख्यापिता भोगिनः so v. a. *genannt* Spr. 2053.

— प्रति AIT. BR. 5,27. ÇÂÑKH. BR. 12,1. — Vgl. अप्रतिख्यात.

— वि caus. 2) BHÂG. P. 10,64,7.

— प्रवि vgl. प्रविख्याति.

— सम् 2) Ind. St. 8,114.

— परिसम् 1) *auf die Zahl beschränken* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 8,2,21. — 2) MBH. 5,1357.

ख्यातविरुद्धता s. u. ख्यातिविरुद्ध.

ख्याति 1) *a) Begriff, Vorstellung:* विकल्पः ख्यातिवादिनाम् BHÂG. P. 11,16,24. अख्यात्यन्यथाख्यातिशून्यख्यात्यसत्ख्यात्यनिर्वचनीयख्यातिवादिनामेवमिदमेवं वेति यो ऽुरन्तो विकल्पः सो ऽहम् Schol. *Auffassung* SARVADARÇANAS. 166,16. *Erkenntniss, Einsicht* 117,22. 179,10. 21. Syn. von बुद्धि TATTVAS. 8. — *c)* LA. (II) 88,20.

ख्यातिविरुद्ध (ख्या° + वि°) adj. *der allgemeinen Annahme widersprechend;* davon nom. abstr. °ता Bez. *eines best. Fehlers* in der Rhetorik SÂH. D. 576. 229,1. 589 (ख्यातवि° beide Ausgg.).

ख्यापक SÂH. D. 312.

ख्यापन 1) *das an-den-Tag-Legen:* विज्ञानख्यापनेच्छु KATHÂS. 61,258.

ख्यापिन् adj. am Ende eines comp. *bekannt machend, an den Tag legend:* पुंदोष° (कथा) KATHÂS. 77,15.

ग

2. ग 1) vgl. noch पुरागा. — 2) hätte auch als blosse Abkürzung zu 3. ग gestellt werden können.

3. ग auch eine Abkürzung für गान्धार (*die 3te Note*) Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,8.

गइष्टि f. = गविष्टि KÂṬH. 7,17.

गगणकुसुम n. = गगणपुष्प MADHJAM. 48.

गगननगर (ग° + नगर) n. *eine Stadt am Himmel* so v. a. *Fata Morgana* Spr. 806.

गगनरोमन्थ *das Wiederkäuen des Himmels* so v. a. *Unsinn* SARVADARÇANAS. 143,21. °रोमन्थायित n. dass. 47,13.

गगणानन्द m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,14.

गगनारविन्द (गगन + अ°) n. *eine Lotusblüthe in der Luft* so v. a. *ein Unding* TARKAS. 43. Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,8. — Vgl. गगणपुष्प.

गङ्ग vgl. द्विवेद°.

गङ्गदत्त Z. 1 lies 6,3,63.

गङ्गदास m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 129,*a*, No. 232. — Vgl. गङ्गादास und P. 6,3,63.

गङ्गा als Frauenname HALL 175. Verz. d. Oxf. H. 281,*a*,2.

गङ्गातीर्थ HARIV. 9520.

गङ्गादित्य m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,7. 35.

गङ्गादेवी f. N. pr. eines Frauenzimmers HALL 173.

गङ्गाधर 2) Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,9. HAEB. Anth. 470, Çl. 10. — 3) RÂGA-TAR. 7,482. Verz. d. Oxf. H. 1,*b*,4. 154,*b*,9. °चूर्ण (vgl. गङ्गाधररस) 318,*a*,6. °सरस्वती, °यति, गङ्गाधरेन्द्रयति oder गङ्गाधरेन्द्रसरस्वती HALL 104. 110. 121. 127. 153. fg. 204. °मल्हाडकार 94. °माधव Verz. d. Oxf. H. 326,*b*, No. 772.

गङ्गाधरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 212,*b*,3. fg. (°धारपुर, im Ind. °धरपुर).

गङ्गानाथ m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,16.

गङ्गापत्री lies पत्त्रिन् st. पत्री.

गङ्गापारदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,10.

गङ्गापुत्र 2) Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,5. 6.

गङ्गापुरीभट्टारक m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 245,*b*,12.

गङ्गाराम m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,40. °जडी HALL 76.

गङ्गालहरी N. pr. einer Stute KATHÂS. 121,278.

गङ्गावतरणचम्पूप्रबन्ध m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 140,*b*, No. 285 (गङ्गावतार°, im Ind. गङ्गावत°). — Vgl. गङ्गाचम्पू.

गङ्गावाक्यावली Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,13. 292,*a*,10. *b*, No. 708.

गङ्गावाक्तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, a, 19.

गङ्गासप्तमी f. Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Vaiçâkha: °व्रत Verz. d. Oxf. H. 284, b, 45.

गङ्गासरस् n. N. pr. eines Tîrtha Kathâs. 52, 17.

गङ्गासागर Wilson, Sel. Works 2, 164. neutr. Hariv. 9524. °संगम Verz. d. Oxf. H. 148, b, 30.

गङ्गास्तुति f. Titel eines künstlichen Gedichts Verz. d. Oxf. H. 211, b, 7.

गङ्गास्तोत्र n. Titel eines Werkes ebend. 72, b, 7. Hall 94.

गङ्गाह्रद vgl. गाङ्गो ह्रदः unter गाङ्ग 1).

गङ्गूय् s. u. 2. गु.

गङ्गेश m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 240, b, No. 584. = गङ्गेश्वर Hall 65. गङ्गेशोपाध्याय oder गङ्गेशोपाध्यायचिन्तामणि 21. fg. 28. fg. 44. 75.

गङ्गेश्वरलिङ्ग n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71, b, 49.

गङ्गोद्भेद Hariv. 9524.

गच्छ 4) bei den Gaina so v. a. वंश, गोत्र *Geschlecht* Wilson, Sel. Works 1, 338. 345. fg. Verz. d. Oxf. H. 152, a, N. 3.; vgl. den folgenden Artikel.

गच्छाचारप्रकीर्णकसूत्र n. Titel einer Gaina-Schrift Verz. d. Oxf. H. a, No. 206.

ज 1) गजी *Elephantenweibchen* Bhâg. P. 10, 33, 23. — 2) Weber, Gjot. — 6) ein Asura Verz. d. Oxf. H. 71, b, 7. — 7) N. pr. eines Mannes h. 6, 3997.

गजचर्मन् (गज + च°) n. 1) *Elephantenhaut* Verz. d. Oxf. H. 98, a, 2. — 2) *eine Art des Aussatzes* Wise 261.

गजच्छाया Bez. *einer best. Constellation* Jâgn. 1, 218. Verz. d. Oxf. H. 87, a, 42. यदेन्दुः पितृदैवत्ये हंसश्चैव करे स्थितः। याम्या तिथिर्भवेत्सा हि गजच्छाया प्रकीर्तिता ॥ Mit. I, 33, b, 3. गजच्छाया च वराहोक्ता यथा। सैंहिकेयो यदा भानुं ग्रसते पर्वसंधिषु। गजच्छाया तु सा प्रोक्ता तत्र श्राद्धं कल्पयेत् ॥ Malamâsat. 26, b, 6. Vgl. auch M. 3, 274.

गजता *der Zustand eines Elephanten* Kathâs. 74, 22.

गजत्व Kathâs. 74, 33.

1. गजदन्त 3) *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 86, a, 32. 202, a, 15. b, 12.

गजनिमीलिका s. u. निमीलिका.

गजपति 3) ein Fürstentitel Hall 173. राजा गजपती रुद्रप्रतापाख्यः Verz. d. Oxf. H. 148, b, 8. °वीरनारायणदेव 200, a, No. 480.

गजप्रिया Halâj. 2, 44.

गजबन्धन n. = वारी Halâj. 2, 68. गजबन्धिनी Gatâdh. und Çabdar. im ÇKDr.

गजमल्ल m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 125, b, 1 v. u.

गजमुक्ता vgl. गजराजमुक्ता Spr. 626.

गजवदन Kathâs. 100, 44.

गजवीथि, °थी AV. Pariç. 52, 19.

गजशिरस् N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2562.

गजसिंह m. N. pr. eines Fürsten Hall 71. °चरित्र n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1, 283.

गजसुकुमारचरित्र n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1, 283.

गजस्थान n. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 338, b, 32. 340, a, 18.

गजाजीव Halâj. 2, 70.

गजानन, गजाननाविर्भाव Verz. d. Oxf. H. 79, a, 16.

गजानीक (गज + अ°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 7, 7011. Kathâs. 58, 118. 138.

गजायुर्वेद (गज + आ°) m. Titel *eines über den Elephanten handelnden medicinischen Werkes* Verz. d. Oxf. H. 113, b, 19.

गजारोह (गज + आ°) m. *Elephantenlenker* Halâj. 2, 235. — Vgl. हस्त्यारोह.

गजिन् (von गज) adj. *auf einem Elephanten reitend* MBh. 6, 3301. Bhâg. P. 10, 54, 7.

गजीभू (von गज + 1. भू) *zu einem Elephanten werden:* °भूत Kathâs. 74, 314.

गजेन्द्र, °मोक्षण angeblich aus dem MBh. Verz. d. Oxf. H. 5, a, No. 35. im Vâmanapurâṇa ebend. 46, b, 40.

गजोदर N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2562.

गञ्ज 1) Halâj. 5, 11. Râga-Tar. 5, 237. 7, 125. fg. Kathâs. 43, 30. 75, 30. — 2) f. आ Halâj. 2, 14.

गट N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, b, 36.

गड vgl. तृण°, पयो°; गडक vgl. पङ्क°.

गडि 2) die Stelle gehört zu 1); vgl. Spr. 850, wo गलि gelesen wird.

गडिक v. l. für खडिक gaṇa सुतंगमादि zu P. 4, 2, 80.

गडु 7) das Wort hat hier einfach die Bed. *Auswuchs;* vgl. Sâh. D. 646. — Vgl. दोर्गडु.

गड्डालिका, °प्रवाहेण Sâh. D. 118, 19 so v. a. *nach dem alten Schlendrian.* Nach Molesw. geht गड्डालिका auf गद्य und आली *Reihe* zurück und bedeutet: 1) *a lengthy prose sentence or strain; a lengthy piece, or a series of such, of prose-composition.* — 2) *an elaborate or exquisitely wrought period, or a string of such; a brilliant and rich morsel of prose-composition; a cluster of rhetorical figures and flourishes.* — 3) fig. *a tedious, prosing narration; a long-winded story, a yarn.* — Vgl. गड्डारिका.

गढादेश m. N. pr. einer *Gegend* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 4, Çl. 2; vgl. Hall ebend. S. 19.

गण 1) चतुर्गण *eine aus 4 Gliedern bestehende Gruppe* Verz. d. Oxf. H. 175, a, 14. 16. — 2) *ein einzelnes Individuum im Gefolge* Çiva's Varâh. Bṛh. S. 104, 51. Kathâs. 52, 245. 256. — 7) Ind. St. 8, 290. 295. 335. 414. — 11) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2645.

गणक 3) Kathâs. 51, 190. 61, 252. — Vgl. पत्ति°, रथ°.

गणकारिका Verz. d. Oxf. H. 247, a, 7 fehlerhaft für गणकारिता.

गणकारिता f. Titel einer Schrift Sarvadarçanas. 74, 10.

गणकुमार m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 249, a, 18.

गणचक्र n. *ein best. magischer Kreis* Hit. 59, 22.

गणच्छन्दस् Ind. St. 8, 179. 288. 290. fgg. गणमात्राच्छन्दस् d. i. गणच्छन्दस् und मात्राछन्दस् 323.

गणदीक्षाप्रभु m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, a, 27.

गणदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, b, 34.

गणधर Wilson, Sel. Works 1, 285. 298. fg. 304.

गणन 1) कोष° Râǵa-Tar. 5, 237. — 4) f. (so auch Prab. 12, 13) तन्त्रिणां वा तृणानां वा राजन्का गणना रणे Râǵa-Tar. 5, 308.

गणनायक 1) a) Verz. d. Oxf. H. 31, b, N. 4. — b) Kathâs. 100, 41.

गणप (गण + 2. प) m. *der Gott* Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 249, a, 8.

गणपति 1) शैवागमे द्वादशगणपतिप्रकरणे महागणपतिमतमेकं हरिद्रागणपतिमतमेकमुच्छिष्टगणपतिमतमेकं नवनीतगणपतिमतमेकं स्वर्णगणपतिमतमेकं संतानगणपतिमतमेकम् Verz. d. Oxf. H. 249, a, 4. — 4) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124, b, 20. Vaters des Govindânanda 272, b, No. 644. des Bhânudatta 213, a, No. 506. °भट्ट 283, a, 3 v. u.

गणपतिखण्ड Titel eines *Abschnitts* im Brahmavaiv.-P. Verz. d. Oxf. H. 84, a, No. 142.

गणपतिस्तवराज m. Titel einer *Hymne* auf Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 299, b, 8.

गणपतिस्तोत्र n. *eine Hymne auf* Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 299, a, No. 730.

गणपतिहृदया f. N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2, 12.

गणपत्याराधन n. Titel einer Hymne auf Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 299, b, 6.

गणपूर्व erklärt Nilak. durch ग्रामणी *Dorfältester;* eher *zu einer Körperschaft gehörig* oder *der ehemals einer Körperschaft angehört hat* (vgl. u. पूर्व 1) e) oder *Zunftmeister* (vgl. गणेश).

गणभृत् m. bei den Ǵaina = गणधर Çatr. 1, 10.

गणय् 1) a) R. 7, 71, 3. — b) α) Weber, Ǵjot. 4. 21. 88. Verz. d. Oxf. H. 325, b, No. 769. 339, a, 2 v. u. गणितशास्त्र Spr. 5415. — 3) अङ्गीगणात् Kathâs. 78, 37. बकु *für etwas Bedeutendes ansehen:* (शङ्खः) हूंकरोति यदा ध्मातस्तदैव बकु गणयताम् Spr. 114. — 5) Spr. 74. mit न MBh. 12, 4287 (wo mit der ed. Bomb. वन्यं für वनं zu lesen ist, wie schon Gildemeister in LA. (II) 46, 21 verbessert hat). Spr. 701.

— अ *überzählen* Bhâg. P. 10, 35, 18.

— परि 3) *aufzählen, in einer Reihe aufführen:* तसिलादिषु त्वप्यस्यापरिगणितत्वात् Siddh. K. 100, a, 2.

— वि 4) Pańkat. III, 40 (Spr. 2340) gehört zu 2): किमपि विगणयन्तः *Etwas im Sinne habend.*

गणरत्न n. = गणरत्नमहोदधि in गणरत्नकार Verz. d. Oxf. H. 162, b, 4.

गणरात्र m. Halâj. 1, 108.

गणवत् adj. *das Wort* गण *enthaltend* Kâṭh. 11, 4.

गणवर n. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 249, a, 8.

गणव्याख्यान n. *Erklärung der grammatischen* Gaṇa, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 113, a, 39.

गणव्यूह Titel eines buddhistischen Sûtra Wassiljew 160. 302. 327.

गणश्री Kâṭh. 35, 10 bei Weber, Nax. 2, 350.

गणाधीश (गण + अ°) m. *der Gott* Gaṇeça Kathâs. 73, 375.

गणाध्यक्ष (गण + अ°) m. desgl. ebend. 55, 165.

गणि 1) Eigennamen beigefügt: चारित्रसिंह° und मतिभद्र° Hall 166.

गणिका 1) Verz. d. Oxf. H. 216, b, 6 v. u. आभिरभ्युत्थिता (आभिः d. i. durch die 64 Kalâ) वेश्या शीलरूपगुणान्विता। लभते गणिकाशब्दं स्थानं च संसदि ॥ 217, a, 23. fg. पाटलिपुत्रकाः 215, b, 14. Füge *Hetäre* hinzu.

गणितादेवीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, b, 9.

गणिन् P. 6, 4, 165. adj. *mit einem Anhang versehen* Kâṭh. 11, 4. श्वगणिन् (von श्वगण) adj. *von einer Schaar von Hunden umgeben* Ragh. 9, 53. — Vgl. गाणिन.

गणेश 2) Âdideva der Çûdra Wilson, Sel. Works 1, 2. — 3) N. pr. anderer Männer Verz. d. Oxf. H. 126, b, 1. 141, a, 14. Hall 185. — 4) *Zunftmeister* Varâh. Bṛh. 13, 8.

गणेशखण्ड Titel eines *Abschnittes* im Brahmavaiv. P. und Skanda-P. Verz. d. Oxf. H. 25, b, 9. 84, b, 19.

गणेशभुजंगप्रयातस्तोत्र n. Titel einer *Hymne* auf Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 299, b, 13.

गणेशविमर्शिनी f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95, a, 27. 103, b, 42. 341, a, 34. an den beiden ersten Stellen °विमर्षिणी.

गणेशस्तुति f. Titel einer *Hymne* auf Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 358, a, No. 853.

गण्ड 1) a) चिबुके यस्य लोमानि न च लोमानि गण्डयोः। तेन सख्यं न कुर्वीत Spr. 4052. *Seite* überh.: कोणगण्डेषु Weber, Râmat. Up. 316. — k) lies: in der Dramatik *ein rasches Wort, das zu der Sache, von welcher es sich eben handelt, nicht passt;* Z. 4 ist °संबन्धिभिन्नार्थं zu verbinden; m. Daçar. 3, 16. n.: सहसोदितं प्रस्तुतविरोधि गण्डम् Pratâpar. 23, b, 4. 27, b, 4. — l) m) vgl. गण्डान्त. — Kathâs. 94, 66 wohl fehlerhaft für खण्ड. — Vgl. छात्र°, प्र°, शास्त्र°.

गण्डक 2) Bhâg. P. 10, 79, 11. Verz. d. Oxf. H. 13, b, 12. 24, a, 24. 60, b, 3. — Vgl. मल्लगण्डक.

गण्डगोपाल m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123, b, 35.

गण्डभित्ति verbessert unter भित्ति 4).

गण्डशैल 1) Harîv. 2448. 2604. Çiç. 4, 13. 40. 8, 25. Râǵa-Tar. 7, 1183. Bhâg. P. 10, 6, 15. — 2) *Backenknochen* Çiç. 4, 40. — 3) N. pr. des Lustgartens der Apsaras Kathâs. 109, 41.

गण्डान्त n. *das erste Viertel in demjenigen* Nakshatra, *welches auf einen Knotenpunkt* (vgl. गण्ड 1, d.) *der Sternbilder folgt* (vgl. भसंधि) Sûrjas. 11, 21. fg.

गण्डिका 2) Nilak.: नगं पर्वतं डीयते विहायसा गच्छतीति डः पक्षी अल्पो डीर्डिका मक्षिकामशकादिस्तस्याकारेण योगो ऽस्यास्तीत्येवंरूपमणुं सूक्ष्मं करे कुर्वे — करोणीति पाठे करोमीत्यध्याहारः। पाणौ धिं करे कर्तुमगस्त्य इवाहं पर्वतमपि मशकीकर्तुं समर्थो ऽस्मीत्यर्थः। न शण्डिका जङ्गमो नो करेणुरिति पाठे तु करेणुर्हस्ती मम ऐरावतः। शण्डिका पुंद्रविडभाषाप्रसिद्धः। तां प्रति जङ्गमो गतिशीलो न भवतीति नो अस्ति ऐरावतवाहनस्य मे शत्रुजय ईषत्कार इत्यर्थः। शण्डिकाशब्दस्तालव्यादिरिह ज्ञेयः। इन्द्रो हन्ति वृषभं शण्डिकानामिति मन्त्रवर्णात्. — 3) *Hügel* nach Nilak. — Vgl. पुष्प°.

गण्डिर s. पाद°.

गण्डु und **गण्डू** 1) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 7. Vgl. चक्र°. — 3) *Oel* Uǵǵval. — 4) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4, 1, 105.

गण्डूपद Halâj. 3, 39. कोटिर्गण्डूपदानां मम गृहपटले Kathârṇava 6. गण्डूपदः किमधिरोहति मेरुशृङ्गम् 14 (nach Aufrecht).

गण्डूष 1) m. Halâj. 4, 100. मुखमधु° Daçak. in Benf. Chr. 194, 5. Spr. 2779 (neutr.). तत्पुण्यं स्याच्छतगुणं गङ्गागण्डूषपानतः Kâçikh. 27, 103. गण्डूषा द्वादश ग्राह्या मुखस्य परिशुद्धये 35, 78 (nach Aufrecht). Hâla 273.

°विधि Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,41. 315,*a*,5 v. u. Füge noch *Schluck* hinzu.

गण्डोल 3) N. pr. eines buddhistischen Tempels Wassiljew 42. 155.

गण्डोलक m. *Wurm* Sarvadarçanas. 35,10; vgl. H. 21.

गण्य 2) *worauf man zu achten, Rücksicht zu nehmen hat;* mit न Naish. 11,20.

गत् vgl. द्वि°.

गतनिधन Pañkav. Br. 15,3,12.

गतप्राय, आयुर्गतप्रायमिदम् Spr. 1901 (Conj.).

गतमनस् adj. *dessen Besinnung vergangen ist* TS. 6,6,7,2. 3.

गतश्री genauer *der Alles erreicht hat, was ihm wünschenswerth schien, für welchen es sich also nur um Bewahrung seines Glückes handelt.* TS. 7,2,7,2. Ait. Br. 3,48. Âçv. Çr. 2,1,36. Z. 4 lies ग्रा- st. गी-.

गतागत n. Kathâs. 98, 4 (pl.). 118,119. स सर्वमखिलं राज्ञो वंशस्याह गतागतम् *das Entstehen und Vergehen* R. 7,51,24. adj. *kommend und gehend* Bhâg. P. 11,28,26.

गताध्वन् 1) adj. *der eine Strecke Weges gegangen ist* Mâlav. 67,21. vom Monde, *der seine Bahn zurückgelegt hat,* Weber, Ǵjot. 59, 6. — 2) Z. 2 lies (तिथि) st. (पौर्णमासी).

गतार्थ auch *verstanden:* अ° *missverstanden* Sâh. D. 289.

गति 2) तदर्थगतये Sâh. D. 289. — 3) अन्यतरां गतिं गच्छति *er geht den einen oder den andern Weg* d. h. *er genest oder stirbt* Âçv. Çr. 2, 7,17. Z. 2 vom Schluss lies Varâh. Brh. S. st. Varâh. Brh. — 9) Z. 4. fg. तिस्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य Pañkat. II, 159 (Spr. 1134) so v. a. *die drei Schicksale, die den Reichthum treffen können.* Z. 5. fg. नान्या गतिर्भवति — चातकस्य Kât. 3 (Spr. 2776) so v. a. *der Kâtaka kann nicht anders handeln.* — 11) füge *Los —, Schicksal eines Menschen* hinzu; = कर्मविपाक Halâj. 5,13. प्राणिनां गतिरीदृशी Spr. 4316. — 14) Cit. beim Schol. zu AV. Prât. S. 261. fg. (II, 3. 10. 13. 15. 16. 18). — 17) unter den शब्दालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489.

गतिला = वेत्रलता Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,58.

गती = गति R. 7,31,41.

1. गद् 1) जगाद राजानम् LA. (II) 89,18. न चायं गदितुमवसरः *mit ihm zu reden* Spr. 1579. (सर्वैः) जगदे (pass.) मृगराट् Kathâs. 60,93.129. इति। गदितस्तेन सिंहेन 63. अगदित *unaufgefordert* Çiç. 9,57.

— अनु vgl. अनुगादिन्.

— नि intens. *steif und fest behaupten:* ननु भवता स्फोटात्मा नित्यः शब्द इति निजागद्यते (mit pass. Bed.) Sarvadarçanas. 140,14.

— प्रणि *lehren, behaupten:* प्रण्यगादि Sarvadarçanas. 134,6.

— विनि *Jmd* (acc.) *anreden:* सुगृहीताभिधः पूज्यः शिष्याद्यैर्विनिगद्यते Sâh. D. 172,7. pass. *genannt werden, heissen* 640.

— प्र vgl. प्रगाद्य.

1. गद, Nilak.: गदैः देशस्थाने तुरेणोत्कीर्णे मर्ममनिरोषधविशेषैः. गदा f. *Spruch* Weber, Râmat. Up. 350.

गदयितु 2) c) *Laut* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,29.

गदसिंह m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,10.

गदाधर 1) Spr. 2896. — 3) °भट्ट Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,11. °भट्टाचार्य Hall 31 u. s. w. °पण्डित Wilson, Sel. Works 1,159. — Vgl. गादाधरी.

गदाधर (2. गद + अधर) adj. *eine kranke Lippe habend* Spr. 2896.

गदि (von 1. गद्) f. *das Sprechen* Bhâg. P. 11,12,19.

गद्गद *stotternd* (von einer Person) Çikshâ 19 in Ind. St. 4,268.

गद्य 2) Kâvjâd. 1,11.23. Verz. d. Oxf. H. 198,*b*,2 v. u. 199,*a*,1. fgg. 207,*a*,5. *ein Satz in Prosa* Weber, Râmat. Up. 362. °रामायणकाव्य *ein Râm. in Prosa* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,139.

गद्यान m. *ein best. Gewicht,* = 6 Mâsha (1 Mâsha = 8 oder 7 Guńǵâ) Çârṅg. Saṁh. 1,1,30. — Vgl. गद्याणक.

गन्तृ 2) गृहस्थस्याप्यतो गन्तुः Bhâg. P. 11,18,43. — 3) Halâj. 2,289.

गन्तव्य 1) अल्पावशेषगन्तव्ये (गन्तव्य als subst. n. zu fassen, das Ganze also als adj. comp.) वारिधौ Kathâs. 56,143. — 3) सैव (पुरी) गन्तव्या Kathâs. 70,80. गन्तव्यान्येव गच्छति Spr. 4949. — 6) नावां दोषेण गन्तव्यौ (Lesart der ed. Bomb. st. मन्तव्यौ der ed. Calc.) *man darf uns keines Fehlers zeihen* MBh. 13,65. 68; vgl. अवगन्तव्य.

गन्त्रिका f. = गन्त्री (s. u. गन्तृ) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,158.

गन्ध 1) *a*) ग्रस्तगन्धा (पृथिवी) Bhâg. P. 12,4,13. — *c*) α) Verz. d. Oxf. H. 320,*b*,2. — *d*) अनभिभवगन्ध Spr. 1859, v. l. डुण्डुभानह्निगन्धेन न त्वं हिंसितुमर्हसि so v. a. *weil sie einige Aehnlichkeit mit Schlangen haben* MBh. 1,989. = सर्पसादृश्यमात्रेण Nilak. — Vgl. दुर्गन्ध, निर्गन्ध, पुण्य°, पूति°, मत्स्य°, मद्य°, मुख°, योजन°, स°, सु°.

गन्धक 1) Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,22. *b*, No. 760. 321,*a*, No. 761.

गन्धकारक m. N. pr. eines Fürsten (v. l. für अन्धक°) VP. II, 197.

गन्धचेलिका *Zibethkatze* nach Râǵan. im ÇKDr. u. मार्जारी.

गन्धतूर्य auch Trik. 1,1,123; nach den Corrigg. aber मल्लतूर्य st. dessen zu lesen.

गन्धद्विरद m. = गन्धद्विप Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 32 (von Hall missverstanden). Vgl. गन्धभग्नान्यवारण (कुवलयापीड) Kathâs. 113,44.

गन्धन 3) Z. 2 lies P. 1,2,15.

गन्धनामन्, °नाम्नी f. auch N. *einer best. sogenannten kleinen Krankheit* (क्षुद्ररोगविशेष) Bhâvapr. im ÇKDr.

गन्धमादन 1) *c*) n. AK. 2,3,3.

गन्धमालिन् m. N. pr. eines Schlangendämons Kathâs. 72,33.

गन्धमाल्य vgl. u. माल्य 3) am Ende.

गन्धमूषिका f. = गन्धमूषिक Halâj. 2,80.

गन्धय् zu streichen.

गन्धयुक्ति unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,6.

गन्धर्व 1) *b*) γ) Z. 1 lies (रोहिणी). — ζ) Z. 6 lies Çuk. st. Çâk. — 2) *d*) MBh. 3,11762 fasst Nilak. das Wort in der Bed. *Pferd.* — 4) pl. N. pr. eines Volkes, das neben den Gândhâra auftritt und dessen Hauptstadt Takshaçilâ auch in das Land der Gândhâra gesetzt wird, R. 7,100,11. 101,2. 4. °देश 11. °विषय 100,10; vgl. गन्धर्वनगर und गन्धर्वपुर. — 5) N. eines Kalpa (*Weltperiode*), des 14ten Tages Brahman's, Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,1; vgl. गरुड 3). — Etymologie des Namens Mârk. P. 48,23. fg.

गन्धर्वतन्त्र n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,43.

गन्धर्वतैल n. *Ricinusöl* Bhâvapr. im ÇKDr.

गन्धर्वत्व n. *der Stand eines* Gandharva Kathâs. 74,312.

गन्धर्वदत्ता f. N. pr. einer Tochter Sâgaradatta's, Fürsten der

Gandharva, Kathâs. 106, 9.

गन्धर्वनगर eine mythische *Stadt* der Gandharva Kathâs. 106, 4. *die Stadt des* Gandharva *genannten Volkes* R. 7, 100, 12. 101, 3.

गन्धर्वपुर eine mythische *Stadt* der Gandharva Kathâs. 105, 89. 107, 30.

गन्धर्वहस्त vgl. Spr. 4368.

गन्धवत् 2) *f*) Vâju's Stadt Verz. d. Oxf. H. 69, *a*, 44. — *g*) Verz. d. Oxf. H. 77, *b*, 38. fg. Kathâs. 69, 162. 102, 7.

गन्धहस्तिन् R. 6, 93, 19.

गन्धहस्तिमहातर्क m. Titel eines Werkes Hall 166.

गन्धि 1) *a*) मधुमाधव° R. 7, 26, 10. Vgl. noch दुर्गन्धि, पुण्य°, पूति°, वि°. — *b*) रिपुणा भ्रातृगन्धिना *nur den Schein eines Bruders habend, nur dem Namen nach Bruder seiend* R. 7, 24, 29. Vgl. मातृगन्धिनी.

गन्धिन्, क्रव्य° Kathâs. 12, 48 fehlerhaft für क्रव्यगर्धिन्.

गन्धेभ vgl. जल° Râga-Tar. 5, 107.

गन्धेश (गन्ध + ईश) m. N. pr. eines Vîtarâga Wilson, Sel. Works 2, 18. 32.

गभस्ति 4) N. pr. eines der 12 Âditja Weber, Râmat. Up. 304. 313. — 6) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18, *b*, 18.

गभस्तीश्वर n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 70, *b*, 28.

गभीर 1) गभीरं प्रतिनद्य Spr. 4986.

गम्भीरपक्ष m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 51. 52. 77. 206.

गम्भीरशील m. N. pr. eines Brahmanen Wassiljew 46.

गभीरिका 2) streiche (*Abtritt*).

1. गम् 3) *a*) गच्छस्व त्वं गजाह्वयम् Bhâg. P. 10, 48, 32. — 4) Weber, Râmat. Up. 356. Kathâs. 106, 133. fg. — 5) प्राणाद्रोग्धुम् *Jmd nach dem Leben trachten* Spr. 1775.

— partic. गत 1) *a*) चौरे गते Spr. 1610. — *b*) R. 7, 8, 4. — *d*) दत्तापि विन्ध्यवासिन्या विद्या मे निष्फला गता Kathâs. 52, 161. — *g*) δ) धर्मकृच्छ्र° Bhâg. P. 10, 64, 19. Z. 9 lies *auf der Erde* st. *in der Welt*. — 2) *e*) *das Fortgegangensein, das Dahinsein:* वयोगते Spr. 1610.

— caus. 2) Kathâs. 95, 70.

— अति *übergehen, überspringen;* mit acc. ṚV. Prât. 11, 1. 12.

— अधि 1) सूक्ष्मपक्ष्मा सोपानालीमधिगतवती *geht, führt zu* Spr. 2777. — 2) Bhâg. P. 11, 8, 14. — 4) Çâñkh. Gṛhj. 1, 17, 18 in Ind. St. 5, 408. fg. Z. 7 MBh. 6, 4538 liest die ed. Bomb. नाध्यगच्छत. — 6) विरोधम् *sich in Streit einlassen* Spr. 4354.

— अनु 1) लक्ष्मणानुयात्रेण पृष्ठतो ऽनुगमिष्यते (pass.) R. 7, 38, 11. mit loc. (vgl. 6): यस्मिन्कोषो बलं चैव तस्मिँल्लोको ऽनुगच्छति Kâm. Nîtis. 5, 61. Sp. 673, Z. 1 Kathâs. 1, 8 hat अनुगत act. Bed. — 5) शतह्रदानां लोलत्वं शस्त्राणां तीक्ष्णतां तथा । गरुडानिलयोः शैघ्र्यमनुगच्छन्ति (अनुकुर्वन्ति v. l.) योषितः ॥ *ahmen nach* Spr. 5054. — caus. 1) अनुगमितस्य v. l.

— व्यप, व्यपगतलेप *gewichen, verschwunden* Sarvadarçanas. 40, 19. *verstreichen:* तस्मिन्व्यपगते ऽहनि Kathâs. 109, 59. Z. 5. fgg. streiche Von Sternen u. s. w. bis zum Schlusse, da an der angeführten Stelle (40, 4) die richtige Lesart व्यपगतयोः ist.

— अपि 2) vgl. यद्वा मे (रेतः) अपिगच्छति *in das Weib eingehen* Âçv. Çr. 2, 16, 19. — 3) *zu Etwas gelangen, theilhaft werden*· नान्यथा ह्यपिगच्छन्ति (so schreiben wir) वृत्तिं लोकाः कथं च न MBh. 3, 1213.

— अभि 1) नावमन्येदभिगतम् so v. a. *den, der mit einer Bitte nahet,* Spr. 1557. Z. 8 अभिगत्वा auch die ed. Bomb. — 3) Kâṭh. 21, 7. — 5) एकार्थं सम्यगुद्दिश्य क्रियां यत्राभिगच्छतः Spr. 3838. der Schol. zu Kâm. Nîtis. liest एकार्थां und यात्रां (das er mit उद्दिश्य verbindet) st. क्रियाम्; अभिगच्छतः erklärt er durch उपगच्छतः.

— समभि *sich* (fleischlich) *verbinden mit:* न च युज्यते ऽन्यद्रूपो देहेनानेन समभिगन्तुमयम् Kathâs. 119, 202.

— अव 2) अवगत im Gegens. zu अपरूढ Kâṭh. 27, 5. 28, 1. — 4) यो जीवामीत्यवगच्छति *wer der Meinung ist, dass er lebe,* Spr. 4264. — caus. 2) Sarvadarçanas. 29, 12. 119, 7. — Vgl. अवगति fgg.

— व्यव med. *sich trennen* Kâṭh. 27, 5. 28, 1.

— आ partic. 1) यदा त्ववश्यं यातव्यं सर्वैर्देहिभिरागतैः *gekommen* so v. a. *zur Welt gekommen, geboren* Spr. 3027. तत आगतः *daher kommend, — stammend* P. 4, 3, 74. Z. 2 lies पुनः — नयन्तु st. पुनर्यन्तु.

— अध्या, MBh. 6, 4538 hat die ed. Bomb. नाध्यगच्छत; vgl. oben u. अधि 4).

— अन्वा, °गत mit act. Bed. Kathâs. 60, 103.

— समभ्या, त्वं भो मानस संस्मरन्पुनरसौ हंसः समभ्यागतः *zurückgekehrt* Spr. 4306.

— अभ्युपा, अतिस्नेहवशाद्वां च वयं सर्वे ऽभ्युपागताः Kathâs. 107, 62.

— पर्युपा, °गताः *um Jmd herum stehend* Bhâg. P. 10, 65, 5.

— न्या *herabkommen zu* ṚV. 8, 5, 13.

— पर्या 1) Z. 6, पर्यागतः पुनः MBh. 13, 3496 bedeutet *wieder in's Leben gekommen.*

— प्रतिन्या *zurückkehren* Kâṭh. 27, 9.

— समा 1) °गम्य *sich verbindend* ṚV. Prât. 16, 4. शशाङ्को रविणा समागतः *in Conjunction stehend* Varâh. Bṛh. 5, 6.

— उद्, उद्गत *hinausgehend über* (eine Zahl) so v. a. अभ्यधिक Weber, Gjot. 54. fg. 112.

— अपोद् desid. *sich losmachen wollen* Ait. Br. 6, 34.

— उप 1) योपकर्तृंश्च (d. i. य उप°) हन्तृंश्च तेजसैवोपगच्छति *Jmd mit Gewalt entgegentreten, Gewalt gegen Jmd gebrauchen* MBh. 3, 1049. — 5) Z. 4 lies 9, 6 st. 9, 16. — 6) अनित्यतामुपगते चित्ते Spr. 2590. — 7) *c*) बुद्धिप्रयत्नोपगताध्यवसाय Spr. 1327.

— अभ्युप 2) Sarvadarçanas. 30, 12. 83, 6. 113, 18.

— समुप 2) उपरागान्ते शशिनः समुपगता रोहिणी योगम् Çâk. 181.

— नि 3) *gerathen in, gelangen zu, theilhaftig werden;* häufig st. निगच्छति, °न्ति fehlerhaft नियच्छति, °न्ति geschrieben: अस्तं नियच्छन्ति Maitrjup. 6, 14. अन्योऽन्यकृतवैराणां पुत्रपौत्रं नियच्छति । पुत्रपौत्रविनाशे च परलोकं नियच्छति (वैरम् als subj. zu ergänzen) ॥ MBh. 12, 5159. आत्मदोषैर्नियच्छन्ति सर्वे सुखदुःखे जनाः 1, 3308. न च दोषं नियच्छति R. 5, 87, 21. प्रकृतिं स्वाम् MBh. 13, 2604. योनिं पुरुषः स्वां नियच्छति 2605. सिद्धिम् M. 2, 93. 12, 11. Mârk. P. 43, 81. वैश्यभावम् M. 10, 93. अमरत्वम् MBh. 5, 2473. लवणत्वम् 6, 3643. क्रकरत्वम् 13, 5501. ब्राह्मणत्वम् 6615. संभूतत्वम् 14, 474 (S. 291). An zwei Stellen (MBh. 6, 3643. 13, 5501) hat die v. l. richtig निगच्छति. — caus. *schliessen, folgern:* निगमयन्नाह Kandrakîrti 41.

— उपनि Ait. Br. 7, 31.

— संनि R̥V. Prât. 11,23.

— निस् 1) *hervortreten, zum Vorschein kommen:* निर्जगाम कथं यशः Spr. 3651. निर्गत *hervortretend* H. 1034. — 4) MBh. 3,15399 ist wohl निगच्छन्ति zu lesen; dagegen ist निर्जगाम निद्राम् *er schlief ein* Kathâs. 64,164 durch das Metrum gesichert. — caus. *aufbrechen heissen* Bhâg. P. 10,71,13.

— परि 5) अरा° Spr. 217, v. l. Z. 4 Çântiç. 4,7 gehört zu 4); vgl. Spr. 1753.

— वि 2) रणाविगत *vom Kampfe abstehend* R. 7,29,37.

— सम् 3) med. auch Pañkav. Br. 17,12,3.5. — 4) Sarvadarçanas. 50,15. 101,19. 116,19. 117,9. 150,13. कायक्षालनसंगत *sich eignend zu* Spr. 3564. असंगत *zu Jmd nicht passend* 404. — 5) तं संगम्य *nachdem er mit ihm zusammengekommen war* Bhâg. P. 10,68,19. — caus. 1) *verbinden, construiren:* अन्यार्थवन्त्यपि पदानि हृदिस्थार्थागत्या अर्थान्तरे संगमय्य Sâh. D. 132,7.

— अनुसम् desid. *nachfolgen wollen* Ait. Br. 2,36.

— अभिसम्, आर्यमिश्राभिसंगत *in Verein mit* Bhâg. P. 10,77,8.

— उपसम् 1) मार्गे ग्रामवनाः — तत्र तत्रोपसंगताः *zusammengekommen, versammelt* Bhâg. P. 10,41,7. 71,37. *sich zu Jmd gesellen* 82,40.

— सम, समगच्छन्तु Hariv. 14787 fehlerhaft für मम गच्छन्तु, wie die neuere Ausg. liest. — Vgl. चुद् mit सम.

गम P. 3,3,58. 2) *f)* f. *gleicher Wortlaut* Bhagavatî 1,381.

गमक Sarvadarçanas. 4,7. °त्व Sâh. D. 122,2. गमक n. in der Musiklehre *ein tiefer Brustton* Molesw. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,14. 200,*b*, No. 477. Das danebenstehende आलप्ति bedeutet nach Molesw. (u. अलाप) *tuning the voice previously to singing; running over the notes to catch the key; humming a tune.*

गमन 1) *das Marschiren, das Ziehen in den Krieg* Verz. d. Oxf. H. 334,*a*,38. Ind. St. 10,165.198. — 2) *das Gehen zu einem Manne* Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,4. — Vgl. अधो°, अन्त°, अन्तरा°, अस्त°, सह°.

गमनीय vgl. दुर्गमनीय.

गम्य 1) तदस्माभिः कथं पन्थां गम्येयमटवी निशि *zu passiren* Kathâs. 74,103. अति° *zugänglich* Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,8. गम्य und अ° *thunlich* und *unthunlich* Spr. 3941. संख्यया so v. a. *zählbar* R̥V. Prât. 14,28. — 3) स्त्रीणामगम्यो लोके ऽस्मिन्नास्ति कश्चित् so v. a. *für die Weiber ist Niemand zu schlecht* MBh. 13,2222. °चिन्ता Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,4. — 5) Sarvadarçanas. 60,16. 73,7. 111,15. 166,10. *was errathen werden muss* (im Gegens. zu वाच्य *was ausdrücklich ausgesprochen wird*) Sâh. D. 697. Davon nom. abstr. °ता f. 663. °त्व n. 707. — 7) Pañkat. III, 260 ist wohl तीक्ष्णोपायप्राप्तगम्य (vgl. Spr. 4130) zu lesen und zu übersetzen *woran man schliesslich mit scharfen Mitteln gehen muss.* — 8) *was noch kommen soll, bevorstehend, zukünftig* Gaṇitâdhj. 296,17. Golâdhj. 8,28.

गय 1) *d)* α) ein R̥shi Ind. St. 3,460. Âtreja Verfasser von R̥V. 5, 9. 10. — γ) Verz. d. Oxf. H. 68,*a*,12. — 2) गयाकल्पपद्धति f. Titel einer Schrift Hall 176. — Vgl. महागय.

गयदास m. N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 314,*b*,5 v. u. — Vgl. गयादास.

गयशिरस् der Punkt des Untergangs der Sonne (deshalb mit अस्तगिरि identificirt) Nir. 12,19. गया° Kathâs. 93,86.

गयाकूप m. N. pr. einer heiligen Oertlichkeit (eines *Brunnens*) in der Nähe von Gajâ Kathâs. 93,88.

गयातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 68,*a*,2. 73,*b*,31.

1. गर् 3) Bhâg. P. 11,13,41.

— अभि 3) *preisend anstimmen:* आशिषो ऽभिगृणतः Bhâg. P. 10,28,31.

— अभ्या *besprechen:* यथाभ्यागारमभिनिनर्ते पुनः पुनः पाप्मानं निर्हृणयात् Çâñkh. Br. 17,8.

— प्रति vgl. प्रतिगर fg.

— सम् 1) *anerkennen als, als wahr annehmen:* संगिरते Sarvadarçanas. 97,13. 149,16. — 3) es ist mit der ed. Calc. समगिरत zu lesen; die Bed. ist *sich geloben.*

2. गर् 1) गिलत्य: Bhâg. P. 10,13,31. गिलित Vet. in Gött. gel. Anz. 1860, S. 741. — intens. vgl. जल्गुल्.

— उद् *ausspeien:* अजगरो मुखात्। उज्जगारान्तकं यज्ञसोमम् Kathâs. 61,317. 63,20. उद्गीर्य 57,139. उद्गिरितुम् 63,184. *von sich geben, ausstossen* (einen Laut): अशान्तवदनोद्गीर्णस्वरो बर्हिणः Spr. 2691. उच्चैर्वं नोद्गिरन्ति ये Kathâs. 78,115.

— प्रत्युद् vgl. प्रत्युद्गार.

— नि, निगिलति Spr. 3753. निगिल Kathâs. 57,137. निगरिष्यति 86,137. निगिरितुम् 63,184. निगीर्ण 57,139. 141. 143. निगीर्णवत् 137.

3. गर् Z. 2. fg. in anderen Hdschrr. auch जाग्रियात् (Ait. Br. 8,28). 1) कालः सुप्तेषु जागर्ति Spr. 652. 3917. परोपकारणं येषां जागर्ति हृदये सताम् 4518. जाग्रत् *b)* Bhâg. P. 10,47,32. Weber, Râmat. Up. 342. fg. — Vgl. जागर fgg.

— उद् caus. *erwecken:* उज्जागरित Sâh. D. 209,17. so v. a. *erregen, bewirken:* श्रोतृणां च लज्जामुज्जागरयन् Schol. zu Kâvjâd. 1,65.

— प्र Z. 3 richtig प्रजागरम् die ed. Bomb.

— प्रति vgl. प्रतिजागर fgg.

गर 3) Pañkav. Br. 19,4,2. fgg. Taitt. Âr. 1,9,10. — 6) N. pr. Pañkav. Br. 9,2,16.

गरगिर् Pañkav. Br. 17,1,9. 19,4,2. 10. Taitt. Âr. 1,9,10.

गरलाय् (von गरल), °यते *wie Gift erscheinen* Çuk. ed. Bomb. 4.

गरिमन् 1) *Schwere* Bhâg. P. 10,7,18. als Siddhi Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,9. = गुरुत्वप्राप्तिरङ्गुल्यग्रेण चन्द्रादिस्पर्शनशक्तिः 10. — 2) गाम्भीर्य° Kathâs. 124,83. Z. 3 गरिमणि Bhâg. P. 4,5,21 erklärt der Schol. durch गुरुतरे रुद्रे.

गरीयस्त्व *grosses Gewicht*, eig. Kathâs. 74,192. *Wichtigkeit:* कार्यस्य Spr. 3914.

गरुड 1) °मन्त्र, °स्तव Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,7. °यन्त्र 96,*a*,15. °मतनिवर्हणा 251,*a*,39.

गरुडध्वज adj. Garuḍa *im Banner führend:* Kr̥shṇa's Wagen Bhâg. P. 10,71,13.

गरुडपक्ष m. *eine best. Stellung der Hände* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,23.

गरुडपुराण zum Pûrṇapragñadarçana gehörig Hall 163.

गरुडमाणिक्य n. vielleicht *Smaragd* (vgl. गरुडाश्मन्), °मय *smaragden* Kathâs. 23,41. — Vgl. तार्क्ष्यरत्न.

गरुडवेग adj. *die Geschwindigkeit* Garuḍa's *habend;* m. N. pr. eines

Rosses Kathâs. 121,277.

गरुडाग्रज Kuvalaj. 140,*a*.

गरुडादित्य m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,29.

गरुडाय्, °यते *zum* Garuḍa *werden* Spr. 861.

गरुडेशान m. Garuḍa's *Gebieter*, Bein. Vishṇu's R. 7,7,38. गरुडानां पक्षिणामीशानं गरुडम् Schol.

गरुत् auch n. nach dem Schol. zu H. 1318 (Aufrecht).

गर्ग 1) *a*) (dieses Z. 1 nach m. hinzuzufügen) Bhâradvâǵa Verfasser von ṚV. 6,47. — *d*) Bez. *eines best. Tactes* Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

गर्गर 3) Hariv. 3936. — 4) vgl. घर्घट.

गर्ज्, गर्जन्मेघ Halâj. 5,32. गर्जितरव (सिंहस्य) Spr. 3673.

— अभि vgl. मेघकूटाभिगर्जितेश्वर.

— उद् *ein Gebrüll erheben:* उत्थाय सिंहमिथुनमुद्गर्जत् Kathâs. 74,98. *mit lauter Stimme ausrufen:* इत्याद्युद्गर्ज्य 271.

— प्र vgl. प्रगर्जन.

— प्रति *Jmd* (gen.) *zuschreien* so v. a. *Jmd zum Kampf* (Wettkampf) *herausfordern* Spr. 3378.

गर्ज 2) *Getöse:* घन° Sp. 3673, v. l.

गर्जि, घन° Spr. 3673.

गर्जिन् (von गर्ज्) adj. अति° Kathâs. 60,105 nach Kern fehlerhaft für अभिगर्जिन् *anbrüllend.*

2. गर्त 1) Çâṅkh. Br. 11,4. 16,9. 25,14. 26,5. गर्ते वावपद्यते Schol. zu VS. Prât. 8,62. 63. Z. 13 MBh. 13,3184 liest die ed. Bomb. richtig निधिगर्भा. — 5) f. आ N. pr. eines Flusses: अङ्गारगर्तासंगम Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,41. — Vgl. मञ्जु°, मह्वा°.

गर्तमित् Kâṭh. 25,10. 26,5.

गर्ताकुक्कुटक m. *ein best. Vogel*, = कुलालकुक्कुट Varâh. Bṛh. S. 88,8.

गर्द्, अत्र विह्वागर्दत् Pañkav. Br. 14,3,19.

गर्दभ् (von गर्दभ), °भति *den Esel spielen* Sâh. D. 273,8.

गर्दभ 1) *a*) °त्वच् Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,1. Am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 70,97. — *c*) vgl. गार्दभिन्.

गर्दभक m. = गर्दभप्रतिकृति P. 5,3,96, Sch.

गर्दभीमुख m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,373. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,35.

गर्दा f. क्रोशन्ति गर्दा कन्येव तुन्ना TS. 3,1,11,8. — Vgl. गल्दा.

गर्ध् 2) mit acc.: यद्गृध्वा Bhâg. P. 10,64,40.

— अभि vgl. अभिगृध्र.

— प्र vgl. प्रगर्धिन्.

गर्ध 1) Sarvadarçanas. 167,13. अर्थगर्धतस् Kathâs. 56,189. अति° 104,117.

गर्धन 1) adj. *gierig* Halâj. 2,208. Bhaṭṭ. 7,16. — 2) f. आ *Gier* Halâj. 2,209.

गर्धिन्, समर° R. 7,14,2. आमिष° Kathâs. 121,29. Füge noch *leidenschaftlich liebend* hinzu. Z. 7. fgg. an allen angeführten Stellen haben die neueren Ausgg. dieselbe Lesart.

गर्भ 2) Sp. 702, Z. 10 गर्भान् R. 5,28,6 bedeutet wohl *Sprösslinge, junge Schosse.* Z. 22. fg. सुरगर्भ und देवगर्भ (s. auch bes.) bedeuten *Götterkind*, कमलगर्भ wohl *eine Lotusknospe* und काञ्चनगर्भ wohl *eine junge* Kâṅkana-*Pflanze.* — 8) in der Dramatik ungefähr so v. a. *Katastase* Daçar. 1,33 (vgl. S. 11). Sâh. D. 335. 321. Wilson, Hindu Th. I, xxxix. — 9) Garbha Prâǵâpatja als Ṛshi Ind. St. 3,459. — 10) गर्भ am Ende von Personennamen Wassiljew 267.

गर्भकर्तृ Bein. Tvashṭar's als Verfassers von ṚV. 10,184.

गर्भकाम adj. (f. आ) *Leibesfrucht wünschend* Pâr. Gṛhj. 1,9,11.

गर्भगुर्वी adj. f. *schwanger* Sâh. D. 133,6.

गर्भगृह 1) Halâj. 2,137. Kathâs. 107,11. 112,160. Kuvalaj. 76,*a*. — 2) Wilson, Sel. Works 1,189. Kathâs. 80,30. 81,49. 50. 80.

गर्भगेह n. = गर्भगृह 2) Kathâs. 55,173.

गर्भग्राहिका f. *Hebamme* Kathâs. 34,62.

गर्भचेट m. *ein Diener von der Kinderzeit her* Râǵa-Tar. 3,153. Spr. 5336. — Vgl. गर्भदास.

गर्भदास *Sclavenkind, verna* Varâh. Bṛh. S. 23 (21), 14.

गर्भद्रावण n. Bez. *eines best. Processes, der mit Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *vorgenommen wird*, Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,23.

गर्भद्रुति f. = गर्भद्रावण Sarvadarçanas. 100,6.

गर्भधृति f. Bez. *eines best. Processes, der mit Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *vorgenommen wird*, Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,13.

गर्भपातन 4) n. *das Verursachen einer Fehlgeburt* Kathâs. 72,213. Sâh. D. 290,9.

गर्भभवन n. = गर्भगृह 2) Kathâs. 55,175.

गर्भमोक्ष m. *Entbindung, Niederkunft* Varâh. Bṛh. 5,17.

गर्भयुता adj. f. *schwanger* Varâh. Bṛh. 4,7.

गर्भरक्षा f. *das Schützen der Leibesfrucht* Kathâs. 23,62.

2. गर्भलक्षण zu streichen und die Stelle u. 1. गर्भलक्षण zu setzen.

गर्भवती vgl. अर्धगर्भवती.

गर्भवध m. *Tödtung einer Leibesfrucht:* °प्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,17.

गर्भवायुधारणा f. Titel des 22ten Adhj. in Varâh. Bṛh. S. v. l. für धारणा.

गर्भशय्या Sâh. D. 154,12. Spr. 3692.

गर्भश्रीकान्तमिश्र m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 101,22.

गर्भहन्तृ m. *Tödter der Leibesfrucht*, N. pr. eines bösen Dämons Mârk. P. 51,76.

गर्भाधान Saṁsk. K. 32,*a*. *b*.

गर्भावतरण (गर्भ + अव°) n. *das Erscheinen der Leibesfrucht, Empfängniss* Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,10 v. u. गर्भावतारण im Ind.

गर्भित *in Etwas enthalten:* नाम कार्यं नाटकस्य गर्भितार्थप्रकाशकम् Sâh. D. 427. Am Ende eines comp. *schwanger mit, enthaltend:* तात्पर्य° (वाच्, LA. (II) 89,21. गर्भितता f. und गर्भितत्व n. *das Enthaltensein*, Bez. eines Fehlers in der Rhetorik: *die Einschiebung eines Satzes in einen andern* Sâh. D. 575. 597. 226,3.

गर्भिन् uneig.: वृक्षानुमानगर्भिण्या Bhâg. P. 12,5,9.

गर्भीकरण (von गर्भ + 1. कर्) n. *das zur-Leibesfrucht-Machen, das Gebären* Sâh. D. 143,15.

गर्भोत्पाद m. = गर्भोत्पत्ति Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,1.

गर्भ्य adj. etwa *einen Mutterschooss bildend, trächtig:* यो दक्षिणावृत्तं वृश्चेद्गर्भ्यः सः Kâṭh. 26,3.

गर्मुत् Sp. 707, Z. 3 hierzu Comm.: अकृष्टपच्यमरण्यमुद्गरूपं धान्यम्. गन्मुत् und गान्मुत Kâṭh. 10,11.

गर्व definirt Pratâpar. 53,a,5. धन° Daçak. in Benf. Chr. 191,23. In der Dramatik *eine hochmüthige Rede:* गर्वो ऽवलेपजं वाक्यम् Sâh. D. 475. 471.

गर्वर् nach Uggval. zu Uṇâdis. 2,123 m. *Hochmuth*, adj. *hochmüthig* (z. B. नायक).

गर्वाट vgl. दुर्वट.

गर्वाय्, द्वीपी च गर्वायते Spr. 566.

गर्हणा n. Sarvadarçanas. 44,10. In der Dramatik *ein Vorwurf, indem man einen Fehler zur Sprache bringt:* दूषणोद्घोषणायां (so ist zu lesen) तु भर्त्सना गर्हणा तु तत् Sâh. D. 461. 434. adj. *einen Tadel involvirend:* प्रश्न Kathâs. 83,35.

1. गल् 1) Z. 3 गलत्कुष्ठ auch Spr. 3991. — 2) *umfallen* (von einem Menschen): गलति Spr. 1971. — 3) गलत्पदमतिक्रम्यागलता सह संधानम् Schol. zu VS. Prât. 4,77. 194. गलितेन्दु Varâh. Brh. 25 (23), 8. गलिततनु (vom Monde) 13,8. गलत्प्राण Kathâs. 88,42. गलन्मति Spr. 3915. तावच्च धैर्येण समं तन्मे गलितं दिनम् Kathâs. 104,111. सेतोर्बन्धः पयसि गलिते Spr. 2989. गलितसत्त्व Kathâs. 101,387. गलिता ऋचः Schol. zu VS. Prât. 4,175. — caus. 1) 2) lies *durchseihen, durchsieben.* अत्यन्तशुष्कं यद्द्रव्यं सुपिष्टं वस्त्रगालितम्। तत्स्याच्चूर्णम् Bhâvapr. im ÇKDr. u. चूर्ण. — intens. जल्गल्यमान Nir. 7,13.

— नि falsche Lesart; vgl. Spr. 3753.

— निस् *abspringen, abfliegen:* कोदण्डनिर्गलितकाण्डसमूहपातैः Sâh. D. 197,8.

— वि 2) कराद्विगलितः Bhâg. P. 10,43,6. — 3) विगलितोडुपति Varâh. Brh. 4,6. शशी विगलितच्छायः Kathâs. 124,190. विगलितसकलक्लेश Sarvadarçanas. 103,3. 17,11.

गलगण्ड 1) Nîlak.: गले गण्डेन भालदेशेनाभिघातस्तेन पाषाणसदृशाङ्गत्वात्तयोरभिघातेन विस्फुलिङ्गोत्पत्त्याशनिं वज्रमिव ससृजुरित्यर्थः. — 2) Verz. d. Oxf. H. 313,b,34. 357,a,10 v. u.

गलन्तिका Halâj. 2,162. देवालयेषु ये दृष्टुर्वक्रधारा गलन्तिकाः Kâçikh. 12,55 (nach Aufrecht).

गलवार्त्त lies *für die Kehle lebend* und vgl. Spr. 1510.

गलहस्तय् (von गलहस्त) adj. *Jmd* (acc.) *an der Kehle packen, erwürgen:* सभायामस्माकं न को ऽपि विद्यते य एनं गलहस्तयति Hit. Johns. 1960. गलहस्तित (vgl. auch u. गलहस्त) Verz. d. Oxf. H. 256,a,38.

गलि = वह्लवी Uggval. zu Uṇâdis. 4,117. *ein junger Stier;* vgl. oben u. गडि.

गलितक *ein best. Metrum* Sâh. D. 561.

गलु vgl. गल्वर्क 1), मसार 1) und मुसारगल्व.

गल्भ् mit अप vgl. अपगल्भ.

— प्र, यस्याः स्मरणमात्रेण प्रगल्भन्ते विपश्चितः Verz. d. Oxf. H. 170,b, No. 380, Z. 8. *wagen*, mit infin. Kathâs. 55,58. 74,69. Dieselbe Bed. Râga-Tar. 2,96. *sich geltend machen:* इत्यनुमानं प्रतिसाधनं प्रगल्भते *macht sich als Gegenbeweis geltend* Sarvadarçanas. 128,8.

गल्भ 1) zu streichen; vgl. oben अपगल्भ.

गल्ल (aus गण्ड) Halâj. 2,367. एतस्य गल्लावुत्फुल्लौ क्षुरेण विपाट्य Kâçikh. 8,59 (nach Aufrecht). Spr. 3779. 4052, v. l. गल्लोपधानीय *Ohrkissen* Pańkat. 125,9.

गल्लकी f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 149,a,41. °तट N. pr. einer Oertlichkeit 339,b,14.

गल्व vgl. u. गल्वर्क 1), मसार 1) und मुसारगल्व.

गल्वर्क 1) vgl. u. मसार 1). — 2) Halâj. 2,172.

1. गव 1) vgl. noch बङ्कु°, मह्रा°. — 2) zu streichen; s. u. माघमा.

गवाक्ष 1) a) am Ende, zu गवाक्षजाल vgl. जालगवाक्ष.

गवाक्षतन्त्र n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 292,a,11.

गवादन 2) a) lies *ein Trog, aus dem Kühe gefüttert werden* st. dass. und vgl. u. द्रोण 12) a).

गवांमेध s. u. मेध 3).

गवायुत (1. गव + अ°) n. N. pr. eines Tîrtha Bhâg. P. 10,79,18.

गवाशिर्, so zu lesen st. गवाशिर्.

गवेधुक 2) f. Schol. zu Kâtj. Çr. 15,1,28. Çat. Br. 19,1,1,8. auch गवेधुक (wenn nicht गा° zu lesen ist) Hariv. 11164. गवेधुकाः कुसुम्भबीजाकारस्तृणधान्यविशेषः Nîlak.

गवेश Z. 2 füge P. vor 4,2,75 hinzu.

गवेष्, गवेषयति *aufsuchen, ausspüren* Spr. 4016. *suchen* Kathâs. 56, 50. गवेष्यताम्। यो ऽसाविह मया दृष्टो महात्मा क्व स तिष्ठति ॥ 81,81. मया ताश्च गवेषिताः 118,121.

गवेष nom. ag. s. धर्म°.

गवेषण 4) Kathâs. 86,56.

गवेषिन् 1) Kathâs. 75,167. 92,23.

गव्यूति 2) Pańkav. Br. 16,13,11.

गहन 1) अकलितगहनावधीनि दुःखानि Kathâs. 123,339. — 2) b) तरु° Spr. 3993. इन्द्रियार्थ° 571. — c) *ein Metrum von 92 Silben* Ind. St. 8,107. — 3) f. आ *Schmuck* ÇKDr. nach dem Devî-P.

गह्वर 1) proparox. TS. 5,5,10,4. als Beiwort eines Dummkopfes wohl so v. a. *verworren, confus* Kathâs. 61,39. 41. — 2) b) auch so v. a. *Leere:* गह्वरीभूत Hariv. 11285.

1. गा 1) मुक्ताफलम् — अगात् *ging auf eine Perle zu* Spr. 5231.

— अभि 1) राजा हृष्टस्तमभ्यगात् *ging ihm entgegen* Kathâs. 51,176. — 2) am Schluss, auch ed. Bomb. अभ्यगात्.

— परि 4) lies *umgehen* so v. a. *das Ziel verfehlen, nicht dahinter kommen, keine Kenntniss von Etwas erlangen.* परिशब्दो निषेधे Schol.

— विपरि *umfallen, umstürzen:* कथं स्वयं वै शकटं विपर्यगात् Bhâg. P. 10,7,8.

2. गा, यः शौर्यौदार्यशृङ्गारमयो जनतया जगे so v. a. *der beim Volke hiess* Kathâs. 91,7. गीयते *heisst, wird genannt* Sarvadarçanas. 163, 12. fg. — गीत 2) a) गीता = भगवद्गीता Verz. d. Oxf. H. 2,b,2. 3,b, No. 24. 113,b,20. 182,b,33. 270,a,31. °तत्त्वप्रकाशिका Hall 118. °तात्पर्य 95. °तात्पर्यशुद्धि 117. °भाष्य 92. 117. °भाष्यविवेचन 117. °व्याख्या 120. °व्याख्यान 117. °सार 121. °हेतुनिर्णय 132. गीतामृततरंगिणी 120. गीतार्थविवरण 205. — 3) zerfällt in गान्धर्व und गान Verz. d. Oxf. H. 199,b, No. 472. in मार्ग und देशी 200,a, No. 473. गीतं वाद्यं नर्तनं च त्रयं संगीतमुच्यते b, No. 476. unter den 64 Kalâ 217,a,1. जग्राह पाठ्यमृग्वेदात्सामभ्यो गीतमेव च 265,b,24. Titel von 4 Hymnen auf Krshṇa Hall 151. — intens. जेगीयते *wird oft —, wird steif und fest behauptet* Sarvadarçanas. 40,1. 122,1.

— अनु 3) एवं व्रजस्त्रियः — कृष्णलीलानुगायतीः Bhâg. P. 10,35,26.

— अव, अवगीतं मुकुन्दृष्टमुपलब्धं च यद्भवेत् Halâj. 4,70. अवगीतं तु निर्विदे ऽनूक्तदृष्टे विगर्हिते Agaja bei Aufrecht, Halâj. Ind.

— आ 3) *leicht —, leise singen* Pańkav. Br. 13,10,8. 19,12,7.

— उद्, उद्गाति Çâṅkh. Br. 17,7. उद्गायेत् Lâṭj. 6,10,18. उज्जगुः Bhâg. P. 10,5,12. इत्युद्गीय Kathâs. 86,46.

— उप 1) Çâṅkh. Br. 17,7. — 3) यथोक्तमृषिणा पूर्वं सर्वं तत्रोपगायताम् R. 7,94,1.

— प्र, प्रगीत *singend hergesagt, gesungen:* वैदिकाश्च (मन्त्राः) द्विविधाः प्रगीता अप्रगीताश्च । तत्र प्रगीताः सामानि । अप्रगीताश्च द्विविधाः (nämlich ऋचः und यजूंषि) Sarvadarçanas. 169,17. fg. *singend* Kathâs. 121,130.

— संप्र *zu singen beginnen:* समं संप्रजगुर्यत्र मनस्तुष्टिविवर्धनम् R. 7,26,7.

3. गा vgl. noch तमोगा.

गागाभट्ट m. N. pr. eines Autors Hall 181.

गाङ्ग 1) अम्बु Spr. 829. अपां प्रवाहो गाङ्गः (गाङ्ग्यः v. l.) 3522.

गाङ्गदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,35.

गाङ्गू m. N. pr. eines Diebes Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,35.

गाङ्गेय 2) *a)* Bhîshma Verz. d. Oxf. H. 3,*b*, No. 26 (fälschlich गाङ्गीय). pl. Saṁsk. K. 184,*a*,3.

गाङ्ग्य 1) अपां प्रवाहो गाङ्ग्यः (= अमृतमय Schol.) Spr. 3522, v. l. für गाङ्ग.

गाङ्ग्यायनि, v. l. गार्ग्यायणि.

गाढ 3) hierher oder zu 4): गाढा गृहेषु ग्रहः Spr. 1973. — 4) बलाद्गाढात् *mit grosser Kraft* Kathâs. 63,168. कृपया गाढाक्रान्तः 90,127. °मलीमस Spr. 4267.

गाढता (von गाढ) f. *Heftigkeit, Stärke:* मोहस्य Kathâs. 90,110.

गाढमुष्टि vgl. दृढमुष्टि.

गाणपत्य 1) adj. *zu* Gaṇeça *in Beziehung stehend, ihn verehrend;* m. *ein Verehrer von G.* Weber, Râmat. Up. 355. Verz. d. Oxf. H. 91,*a*,23. 249,*a*,11 und N. 3. गाणपत्यैकदेशिमत *a*,16. Wilson, Sel. Works 1,28. 32. 266. 263 (°पात). — 2) VS. 11,15. — 3) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,27.

गाणायनं m. pl., pl. zu गाणायन्यं gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

गाणायन्यं m. patron. von गण gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

गाणेश adj. *zu* Gaṇeça *in Beziehung stehend:* दान Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,35. पुराण 78,*a*, No. 133. *ein Verehrer des G.* 16,*a*, N. 1. Vagras. 208 (गणेशाः gegen das Versmaass).

गाण्डी, Nîlak. zu MBh. 5,3540: गाण्डी खड्गाख्यः पशुविशेषः तस्य विकारो गाण्डीमयः । — । गाण्डी वज्रग्रन्थिस्तन्मय इत्यन्ये.

गाण्डीविन् 1) Bhâg. P. 10,58,54.

गातृ 1) R. 7,94,9. अ° *ein schlechter Sänger* Pańkav. Br. 13,10,8. — 6) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Gautama Ind. St. 4,373.

गातुविद् Z. 4 lies 19,16 st. 19,6.

गात्र Z. 3 streiche (v. l. अ), da diese Lesart gegen das Metrum verstösst.

गात्रभङ्ग m. *das Biegen —, Recken des Körpers* oder *der Glieder:* जृम्भणं गात्रभङ्गं च पर्वास्फोटं च वर्जयेत् Kâm. Nîtis. 5,23. durch Schläfrigkeit hervorgerufen Sâh. D. 185.

गात्रवत् 1) Bhâg. P. 10,61,15.

गात्रसंकोचिन् Halâj. 2,81.

गात्रिका f. wohl *Gürtel;* vgl. u. परिकर 4).

गाथ 2) *b)* Ind. St. 8,417. 424. Z. 4 lies 104,54.

गाथिन heisst Viçvâmitra RV. Anukr.

गादाधरी f. Titel eines von Gadâdhara verfassten Commentars Hall 31. °विवृति ebend. — Vgl. आलोकगादाधरी (so zu lesen).

गाध 1) गाधोदके Spr. 4944. — Vgl. दुर्गाध.

गाधन v. l. für गोधन Hariv. 8865. Nîlak.: गाधनैः स्थूलापैः (lies स्थूलाग्रैः) बाणैः.

गाधिपुर Verz. d. Oxf. H. 187,*b*,27.

गान Çiç. 9,54. गान्धर्वं गानमित्यस्य (गीतस्य) भेदद्वयमुदीरितम् Verz. d. Oxf. H. 199,*b*, No. 472.

गानचक्कला f. Titel eines Abschnittes in der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,22.

गान्त्र n. = शकट (vgl. गान्त्री) Uggval. zu Uṇâdis. 4,159. aus dem Sûtra ist nicht zu ersehen, ob auch गान्त्र gemeint ist.

गान्धर्व 1) adj. माया Bhâg. P. 10,55,23. n.: गान्धर्वं श्रोतुम् R. 7,23,50. 94,11. Kathâs. 106,11. fg. 15. Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,1 v. u. °शास्त्र 122,*b*, 27. गान्धर्वायुपवेदेषु 265,*b*,22. गान्धर्वं गानमित्यस्य (गीतस्य) भेदद्वयमुदीरितम् 199,*b*, No. 472. N. eines Tantra 95,*a*,27. 101,*b*,32. 103,*b*,44; vgl. गन्धर्वतन्त्र. Sp. 734, Z. 8 streiche *Tanz;* Z. 12 lies *Schlachtmusik* st. *Kriegstanz.* In युद्धगान्धर्वसेविन् MBh. 2,143 fasst Nîlak. युद्धगान्धर्व als *Schlacht und Musik.* — 2) *a)* R. 7,94,6. = संगीतशास्त्रज्ञ Schol.

गान्धर्विक Kathâs. 63,157. fgg.

गान्धार 3) °विषय R. 7,101,11. — 4) Ind. St. 8,259. fg. 268. fg. Auch N. eines Râga, eines Sohnes des Râga Bhairava, Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — 7) auch *Hanfspitzen* (die als Tabak geraucht werden), = गाँजा im Beng., ÇKDr. nach Vishṇusiddhântasârâvalî. — 8) f. ई Bez. *einer Ader im linken Auge* Verz. d. Oxf. H. 236,*a*, 1 v. u. *b*,6.

गान्धारि 2) lies Durjodhana.

गान्धिक 1) *a)* f. ई s. u. चित्रकार.

गामन् (von 2. गा) *Gesang* in द्युमद्गामन्.

गामिन् 3) कर्तृगामि फलं यतः Spr. 4764. — 6) प्रकृति° (v. l.) Sâh. D. 442. — Vgl. noch पुरो°, मातृ°.

गाम्भीर्य 2) *Würde* Kathâs. 86,32. *Edelmuth* 124,83. nach der aus Sâh. D. mitgetheilten Definition (vgl. Daçar. 2,11) *unerschütterliche Ruhe.* In der Rhetorik = ध्वनिमत्ता *versteckte Andeutung* Pratâpar. 69,*a*,9.

गायक Bhâg. P. 10,33,13. f. ई *Sängerin* unter den acht Akula bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,36.

1. गायत्र 2) *a)* °प्रस्तार Ind. St. 8,434. 456. °समवृत्तप्रस्तार 429. 432. — *b)* °भाष्य Verz. d. Oxf. H. 296,*b*, No. 722. अथो वदामि गायत्रीं शिरसा च समन्विताम् । सर्ववेदोद्धृतः सारो मन्त्रो ऽयं समुदाहृतः ॥ 106,*a*,32. fg. °मन्त्र 107,*b*, No. 166. — *d)* unter den Namen der Durgâ Kathâs. 53,172. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,34.

2. गायत्र 1) पाद Ind. St. 8,242. fg. 249. fgg. RV. Prât. 17,21. °बार्हत 18,4. °ककुभ 5. व्रत (= ब्रह्मचर्य Schol.) Bhâg. P. 10,45,29.

गायत्रपार्श्व Pańkav. Br. 14,9,25. 16,16,10.

गायन 1) *a)* Schol. zu Kâtj. Çr. 22,4,3. — 2) एकाकिना तपो द्वाभ्यां पठनं गायनं त्रिभिः Vṛddha-Kâṇ. 4,12 (11). °लक्षण Verz. d. Oxf. H. 87,

a,6. °दोष 7.

गार vgl. मद्र°.

गारुड 1) अस्त्र Kathâs. 116,71. वेग R. 7,32,41. पुराण Verz. d. Oxf. H. 59, *a*, 41. 65, *b*, 3. 79, *b*, 40. 103, *b*, 44. Sarvadarçanas. 71,12. — 3) *d)* Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 27.

गारुडिक Vikramak. 61.

गारुत्मत 2) vgl. गारुत्मताद्श्मन: Spr. 2706.

गार्ग 2) गार्गस्य (fehlerhaft für गार्ग्यस्य, wie die v. l. hat) काण्वस्य Schol. zu VS. Prât. 4,174.

गार्गि m. N. pr. eines Astronomen Verz. d. Oxf. H. 329, *a*, No. 780. 338, *a*, 5.

गार्ग्यायणि m. patron. Verz. d. Oxf. H. 267, *a*, 31. गाङ्ग्यायनि v. l.

गार्दभिन् m. pl. N. einer Dynastie Bhâg. P. 12,1,27; vgl. u. गर्दभ 1) *c*).

गार्ध्रपत्त्र, so die ed. Bomb. fast überall.

गार्ध्रवाजित, Nîlak. zu MBh. 4,1515: °वाजितैः गृध्रपत्तैः वाजः वेगः शब्दः पक्षो वा संजातो येषां तैः; zu 3,12230: °राजितैः गृध्रपत्त्रशोभितैः.

गार्मुत 1) Kâth. 10,11.

गार्हकमेधिक m. pl. (sc. धर्माः) *die Pflichten des Hausvaters* (गृहमेधिन्) Bhâg. P. 10,59,43.

गार्हस्थ्य 1) Z. 2 lies 4651 st. 4561. — 2) *a*) Kathâs. 68,36. Verz. d. Oxf. H. 85, *a*, 22. — Die ed. Bomb. des MBh. überall richtig गार्हस्थ्य.

गाल (von गल) adj. *mit der Kehle hervorgebracht;* s. u. मुखवाद्य 2).

गालव 2) Z. 3 Ind. St. 3, 273 m. pl. als N. einer Schule.

गालवि Verz. d. Oxf. H. 54, *b*, 40.

गालि, ष्ठीवनं श्मश्रुमालासु गालयः श्रोत्रपालिषु । तेन क्षिप्ताः Râga-Tar. 6,157.

गालोडित adj.: उन्मादशीले रोगार्ते मूर्खे गालोडितः स्मृतः । इति दुर्गसिंहकृतकलापवृत्तिटीकायां त्रिलोचनदासः । गोलोह्नितो ऽपि पाठः । ÇKDr.

गाह् 1) Kathâs. 62,31. Z. 5 lies 39 st. 93. — 2) die Stelle gehört zu 1) mit Sâjana; eine andere Auffassung hat Weber in Ind. St. 9,279. — Sp. 742, Z. 1 गाह्निते auch die ed. Bomb.; keine Erklärung dabei.

— अव *ergründen, begreifen;* pass. Sarvadarçanas. 145,11.

— वि, विज्ञगाह जलम् Bhâg. P. 10,65,28. अभिगम्य गृहं भ्रातुः कृत्यामपि विगाह्य (so zu lesen) च R. 6,39,4. (गुणां) तमेव संकरन् (ऊर्णनाभः) भूयः पदमुच्चैर्विगाहते *gelangt wieder zu einer hohen Stellung* Spr. 5358.

गाह्य s. दुर्गाह्य.

2. गिर् 2) *b*) एवं स विज्ञाप्यो गिरा मम so v. a. *in meinem Namen* Kathâs. 121,263. — *d*) Spr. 3939. — *e*) Bez. *einer best. mystischen Silbe* Weber, Râmat. Up. 308.

गिरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 392, *a*, No. 64.

गिरि 1) *a*) als Bild der Geduld Spr. 3924. — *g*) N. einer der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Bettelorden, dessen Mitglieder das Wort गिरि ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227, *b*, 16. Wilson, Sel. Works 1,202. fg.

गिरिक 1) *a*) Nîlak.: गिरिं गिरिवद्चेतनं देहं कायति शब्दयतीति गिरिकः.

गिरिज 3) *b*) Halâj. 1,16. Ânandal. 79. Bhâg. P. 10,52,42. Kathâs. 90, 73. 107,129. °पति 125. 59,175. °धव 52,403. °प्रिय LA. (II) 87,13.

गिरिजाकुमार (गि° + कु°) m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 251, *b*, 47.

गिरिजापुत्त्र (गि° + पुत्त्र) m. N. pr. eines Oberhauptes der Gâṇapatja Verz. d. Oxf. H. 249, *a*, 15.

गिरिदुर्ग N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 24.

गिरिधर m. N. pr. eines Autors Hall 204. °दीक्षित 152.

गिरिप्रस्थ lies *Bergebene.*

गिरिश N. pr. eines Rudra Weber, Râmat. Up. 304, 312; vgl. unter 1. गिरीश 2). — f. आ Bein. der Durgâ: गिरिशायै नमो Hariv. 9423 nach der Lesart der neueren Ausg. (st. गुह्यस्य जनन्यै der älteren); Nîlak.: गिरिशायै गिरिशयै दैर्घ्यमार्षम् (!). Das Scholion lautet wohl ursprünglich गिरीशयै गिरीशायै ह्रस्वत्वमार्षम् und bezieht sich auf das 9424 der älteren Ausg. am Ende eines Çloka stehende गिरीशायै, wofür गिरीशयै zu lesen ist.

गिरिशर्मन् m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 4, 372.

गिरिसानु n. *Bergebene* Halâj. 3,24.

गिरिसुता, vgl. गिरेः सुता Verz. d. Oxf. H. 46, *a*, 44. गिरिसुताकान्त m. Bein. Çiva's Kathâs. 124,251.

गिरिक्षित्र N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 24.

1. गिरीश 1) Sâraṇeça Verz. d. Oxf. H. 149, *b*, 8. — 3) f. आ Bein. der Durgâ Hariv. 9424; vgl. u. गिरिश oben.

गीतक *Gesang, Lied* Kathâs. 69,114. वीणायां गीतकं जगौ 106,23. *ein best. Versmaass,* = नर्कुटक Varâh. Bṛh. S. 104,52.

गीतकपिडका f. Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 378, *a*, 6.

गीतक्रम m. = वर्ण Halâj. 5,74.

गीतगङ्गाधर n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 129, *a*, No. 233.

गीतगिरीश n. desgl. ebend. 129, *b*, No. 234.

गीतगोविन्द n. (nicht m.) Verz. d. Oxf. H. 126, *b*, No. 221

गीतप्रकाश m. Titel eines Werkes ebend. 201, *a*, 34.

गीतबन्धन n. *ein episches Gedicht, das gesungen wird,* R. 7,71,21.

गीतमार्ग m. Daçak. 145,4 nach dem Schol. = दृशपदृचङ्क्रमण.

गीताचार्य (गीत + आ°) m. *Gesanglehrer* Kathâs. 71,73.

गीति 2) Ind. St. 8, 302. fgg.

गीतिका 3) *eine Strophe im* Gîti-*Metrum* Kathâs. 117,109 (gemeint ist 65. fg.). — Vgl. दृश°.

गीत्यार्या Ind. St. 8,220. fg. 319. fgg.

गीर्वाण Kathâs. 116,83. 117,80.

गीर्वाणेन्द्रसरस्वती m. N. pr. eines Lehrers Hall 97. 137.

2. गु Kâṭh. 13,11. 12. Z. 6, wenn davon गोङ्कृत्व kommt, so ist wohl अगुङ्कृयत् zu lesen.

4. गु vgl. noch तातगु°, निगु.

5. गु vgl. noch तमोगु, तिष्ठद्गु.

गुग्रासीर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 20. 340, *a*, 7 (v. l. गुग्रासी). — Vgl. गोग्रासार.

गुग्गुल Hariv. 6283.

गुच्छ 1) *a*) = क्षुप *Busch* (vgl. M. 1,48. Jâgn. 2,229) Halâj. 2,424. — Vgl. रोम°.

गुच्छकणिश vgl. वङ्कतरकणिश.

गुञ्, विहंगमैर्गुञ्जद्भिः Kathâs. 71, 195. कोकिलानामिव मञ्जु गुञ्जितम् Spr. 1357.

गुञ्ज 1) *a)* oder 2) *a)* मञ्जुगुञ्जाभिरामम् (einer Biene) Spr. 433. — 2) *c)* यथा किराती करिकुम्भलब्धं मुक्ताफलं त्यज्य बिभर्ति गुञ्जाम् Spr. 4349.

गुञ्जन vgl. मधु°.

गुटिका, °पात *das Fallen der Kugel, Kugelung, das Werfen des Loses* Dâjat. 5,5. fg. गुटिका = पानपात्र *Becher* Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,38. गुटिकाञ्जनपादुकासिद्धि 41. 99,*a*,9.

गुड 1) *a)* Z. 4 Nilak. zu MBh. 3,643: गुडा गोलकाः शृङ्गिकास्तद्वत्ते-पकपत्त्राणि शत्रूणामुपरि पातनाय तत्तो गुडो द्रवीभूतो यत्र शिखरे स्थाप्यते तत्सहितमित्यन्ये. Auch गुड m. *Pille* Çârñg. Saṁh. in Verz. d. B. H. 283 (XIII). — Vgl. बक्कगुडा.

गुडालक (गुड + अ°) *Locke* Bhâg. P. 10,38,9. — Vgl. गुडाकेश.

गुण 1) *a)* यथा गुणे गुणमन्वस्यति TS. 7,2,4,2. — *b)* षड्भ्यो गुणेभ्यो ऽभ्यधिका विक्रीनाम्मन्यामहे द्रौपदि पाण्डुपुत्रान् wohl *sechs Mal höher stehend* MBh. 3, 15649. — *e)* मूले ह्वि रक्षिते तात गुणाः पुष्पफलोदयाः *eine Nebensache* R. 5,1,71. *Hilfsact:* °लोपे Çâñkh. Br. 26,4. °भूत *secundär* Sarvadarçanas. 77,17. 78,15. Sp. 756, Z. 5. fgg. streiche (कलौ) bis entfernt werden und vgl. अपिगुण und विगुण. — *k)* Z. 3 füge (*Zwiespalt, Doppelwesen, das Abtrünnigmachen*) nach *Theilung der Streitkräfte* hinzu. — *m)* RV. Prât. 11,6.

गुणक 2) Varâh. Bṛh. 8,4.

गुणकार *Multiplicator* Bhaṭṭotpala zu Varâh. Bṛh. 8,4.

गुणकिरणावली f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 226,*b*, No. 535. Hall 82. °टिप्पणी 68.

गुणकीर्तन (गुण + की°) n. *das Besprechen der Vorzüge* Sâh. D. 384. 434. 466.

गुणगुणाय् (onomatop.), °यते *tosen, donnern:* प्रबलवातावलितगभीरगुणगुणायमानमेघ Uttararâmaḱ. 105,9 (143,1). = गर्जत् Schol.; vgl. गुणगुण, गुणगुणों, गुणगुणीत, गुणगुण्या im Mahrattischen bei Molesw.

गुणग्रह adj. = गुणग्राहिन् Spr. 2805 (Conj.).

गुणग्राहिन् Spr. 4022. मिथ्या° Râǵa-Tar. 1,360. पर° Spr. 4925.

गुणघातिन् *Jmd das Gute verleidend* Spr. 897.

गुणत्यागिन् (गुण + त्या°) adj. *das Gute fahren lassend* Spr. 2876.

गुणत्व 4) nom. abstr. zu गुण *Eigenschaft* Sarvadarçanas. 105,18. 106,20.

गुणदीधितिटिप्पणी f. Titel eines *Commentars* zur Guṇaprakâçavivṛti Hall 67.

गुणदीपक n. Bez. *einer Art von Vergleichung, bei der ein Eigenschaftswort das tertium comparationis bildet,* Schol. zu Kâvjâd. 2,100.

गुणदेव lies Schülers st. Sohnes.

गणनिधि m. ein Personenname Verz. d. Oxf. H. 69,*a*, 46. 73,*b*,9.

गुणपालित m. desgl. Kathâs. 101,44.

गुणप्रकाशदीधितिमाथुरी f. Titel eines Commentars zur Guṇaprakâçavivṛti Hall 67.

गुणप्रकाशविवृति f. Titel eines Commentars Hall 66. °परीक्षा oder °भावप्रकाशिका ein Commentar zu jenem Commentar ebend.

गुणभद्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 270. 391, *b*, No. 57. fg.

गुणमत (गुण + मत) n. *die Lehre derer, welche die Qualitäten verehren,* Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,4.

गुणमय 1) Spr. 1633.

गुणय् Varâh. Bṛh. 12,1. 26 (24),11. द्वौ द्वाभ्यां गुणितौ चत्वारि भवन्ति Ind. St. 8,446. गुणित bedeutet auch *verbunden mit* (= बद्ध Schol.), *erfüllt von:* स्नेहगुणिता Bhâg. P. 11,7,66. स्नेहगुणितहृदय 54.

— अनु, अनुगुणित Bhâg. P. 3,28,31 bedeutet *verbunden mit* (gehört also hierher); 10,74,46 *angesammelt:* जन्मत्रयानुगुणितवैरः; जन्मत्रये ऽनुगुणितमनुवर्णितम् Schol.

गुणरत्नकोशस्तोत्र n. Titel einer *Hymne* Verz. d. Oxf. H. 130,*a*, No. 235.

गुणरहस्य n. Titel eines Commentars Hall 67. °प्रकाश ebend.

गुणल m. N. pr. eines Sohnes des Bhoǵa Verz. d. Oxf. H. 148, *a*, 7.

गुणलेशसुखद Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1, 167.

गुणवत् 3) N. pr. einer Tochter des Fürsten Guṇasâgara Kathâs. 123,106. — 4) f. °वती *eine Verbindung von drei* Çloka, *durch welche ein und derselbe Satz durchgeht,* Schol. zu Kâvjâd. 1,13.

गुणवादिन् (गुण + वा°) adj. *Jmdes Vorzüge hervorhebend, Jmd lobend* (Gegens. निन्दक) MBh. 12,4221.

गुणशिरोमणि m. Titel eines Commentars Hall 66. °टीका, °टिप्पण ebend.

गुणसागर 4) N. pr. eines Fürsten Kathâs. 123,105.

गुणस्थानप्रकरण, lies Ǵaina-st. buddh. und vgl. Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,1.

गुणाकर 3) N. pr. eines Ministers Kathâs. 69, 19. Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,35. eines Buddhisten 322,*b*,7 v. u. Wilson, Sel. Works 1,23.

गुणान्तर zu streichen; s. घुणान्तर.

गुणातिपात (गुण + अ°) m. in der Dramatik *das Schmälern anerkannter Vorzüge* Sâh. D. 430. 434. — Vgl. गुणातिशय.

गुणातिशय (गुण + अ°) m. in der Dramatik *das Steigern anerkannter Vorzüge* Sâh. D. 431. 434.

गुणानन्द m. N. pr. eines Autors Hall 82. 84. °विद्यावागीश 39.

गुणानन्दी f. Titel eines von Guṇânanda verfassten Commentars Hall 84.

गुणाय् (von गुण), °यते *wie ein Vorzug erscheinen* Spr. 831.

गुणाराम m. N. pr. eines Schauspielers Verz. d. Oxf. H. 141,*b*, No. 289.

गुणितव्य (von गुणय्) adj. *zu multipliciren* Ind. St. 8,446.

गुणिन् 1) *c)* Spr. 4021. fg. *Vorzüge besitzend* und zugleich *mit einem Stricke (einer Schlinge) versehen* 4020.

गुणिसर्वस्व (गुणिन् + स°) n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 292, *a*, 12.

गुणीभाव (von गुणीभू) m. *das Treten in ein untergeordnetes Verhältniss* Sâh. D. 116,9. 214,17.

गुणीभूत 1) °व्यङ्ग्य Sâh. D. 250. 265. Verz. d. Oxf. H. 209, *b*, No. 493. — 2) Kâvjapr. 48,7. fgg. gehört zu 1).

गुणोत्कर्ष füge *grosse Vorzüge* und Halâj. 4,101. Spr. 3083 hinzu.

गुणोपासक (गुण + उ°) m. *ein Verehrer der Qualitäten* (eine best. philosophische Schule) Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,5.

गुण्ठ्, स्त्रीवस्त्रगुण्ठित Kathâs. 64,122.

— अव, पावकेनावगुण्ठितः *in Feuer gehüllt* R. 7,23,5,43. 48.

— समव, नीलं सतोयमेघाभं वस्त्रं समवगुण्ठिता *gehüllt in ein Gewand* R. 7,26,18.

— आ, कुसुमरसविमुक्तवस्त्रमागुण्ठिता *gehüllt in ein Gewand* R. 7,59,23.

गुण्डाशिनी, so st. गुण्डासिनी Râǵan. im ÇKDr. u. तृणपत्री.

गुण्डिका (?), °संभूता (लिपि); s. u. मुद्रालिपि.

गुद् 1) Z. 2, das Wort kann auch VS. 23,21 die gangbare Bed. haben.

1. गुप्, गोपतः (gen. partic.) Gît. 12,6. = गोपयतः Schol. Diese Lesart wird aber schwerlich richtig sein; der Schol. D. hat offenbar die Lesart राधाया वचनं तद्धगमुखान्नन्दत्ति केचित्ततो vor Augen gehabt. गुप्त *a)* खन्येते तस्य द्वौ पादौ सुगुप्तमपि धावतः *sehr vorsichtig* Spr. 4866. सुगुप्तं रक्ष्यमाणाः *sicher* 5254. — *b)* दत्ताम्बुपवसौ गुप्ते ऽवस्थाप्य चात्र *an einem versteckten Orte* Kathâs. 75,92. — desid. 1) Z. 2 lies त्वेवात्रत्येभ्यः. — Vgl. जुगुपिषु.

— अधि vgl. अधिगोप्तर्.

— अनु 2) Z. 3 lies 1,9 st. 1,8.

3. गुप् s. oben u. 1. गुप्.

4. गुप्, धर्मगुप्तनु Beiw. Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,84,8.

गुप्ततीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,31.

गुप्तदीक्षातन्त्र n. Titel eines Werkes ebend. 103,*b*,45.

गुप्तप्रयाग m. N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 149,*a*,17.

गुप्तसरस्वती f. N. pr. eines Flusses, = प्राची स° ebend. 77,*b*,44.

गुप्तसाधनतन्त्र n. Titel eines Werkes, citirt im ÇKDr. u. महानिशा.

गुप्तावधूत (गुप्त + अ°) m. *ein* Avadhûta (s. u. 1. धू mit अव) *im Geheimen* Wilson, Sel. Works 1,262. — Vgl. व्यक्तावधूत.

गुप्तासन (गुप्त + 1. आ°) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen*, = सिद्धासन Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,22.

गुप्ति 2) bei den Ǵaina *das sich-in-Acht-Nehmen, auf-seiner-Hut-Sein* (auf dass man nicht von der Sinnlichkeit, von der Aussenwelt besudelt werde) Sarvadarçanas. 37,18. 38,21. fg. — 3) मन्त्र° *Geheimhaltung einer Berathung* Spr. 3321. *eines Zauberspruchs* Sarvadarçanas. 170,12; vgl. 171,7. — 5) Varâh. Bṛh. 5,10. गुप्त्यधिकृत m. *Kerkermeister* 12,15.

गुफ्, सद्गुणैर्गुम्फितं हारमिव Kathâs. 56,245. नगरी सुमनोगुणगुम्फिता 73,21. — caus. dass.: गुम्फयन्तीव सुश्लक्ष्णपदरत्नमयीं स्रजम् 72,79.

गुम्फ 1) *das Aufreihen* überh. Kuvalaj. 111,*b*. 117,*a*.

गुम्फक nom. ag. *Aufreiher;* s. मौक्तिकगुम्फिका.

गुम्फना f. *das Anreihen*, unter den शब्दालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489.

गुर् vgl. जुगुर्वणि.

— अव, अवागुरत् Bhâg. P. 10,9,11.

गुरु 1) *a) schwer verdaulich* Spr. 4549. — *c)* AV. Prât. 1,52. Taitt. Prât. 2,10. Ind. St. 8,84. 211. 222. — *d)* अहमेव गुरुः सुदारुणानामिति हालाहल मा स्म तात दृप्यः so v. a. *der schrecklichste von Allen* Spr. 3665. — *e)* गरीयसीर्गिरः Sâh. D. 95,21. मुक्तैर्निन्द्यं रूपं कविजनविशेषैर्गुरु कृतम् so v. a. *hoch gehalten* Spr. 3297; vgl. गुरुकृत. — *f)* Z. 5. fg. गरीयसी so v. a. *sehr ehrenvoll* Pańkat. I, 418 gehört zu *e*); vgl. Spr. 2144. — *g)* गरिष्ठ Bhâg. P. 12,8,39. — 2) *b)* bei den Çâkta *Verfasser eines* Mantra Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,25. — *c)* Spr. 865 (zugleich *schwer*). Weber, Ǵjot. 83. — *f)* = Prabhâkara Verz. d. Oxf. H. 255,*b*, N. 5. 258,*b*,19. Hall 50. 172. — *g)* Bez. *des 9ten astrologischen Hauses*, = धर्म Varâh. Bṛh. S. 1,16.

गुरुक्रम m. Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,30.

गुरुगृह n. *Jupiters Haus*, Bez. der Sternbilder *Schütze* und *Fische* Varâh. Bṛh. 8,11.

गुरुण्ड m. pl. N. pr. einer Dynastie Bhâg. P. 12,1,25. Varianten VP. 475, N.

गुरुतल्प 1) °रत adj. = °ग Varâh. Bṛh. 21,6. — 2) Verz. d. Oxf. H. 270,*a*,8. Weber, Râmat. Up. 355.

गुरुताल m. Bez. *eines best. Tactes* Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

गुरुतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,5. 8.

गुरुत्व 5) *prosodische Länge* Ind. St. 8, 223, 1. — 6) *Schwerfälligkeit, Trägheit:* शरीरवाक्चित्तगुरुत्वादप्रवृत्तिरालस्यम् Sarvadarçanas. 163, 21.

गुरुत्वक n. *Schwere* Bhâshâp. 4.

गुरुदीक्षा f. *Weihe zum Lehreramt* Verz. d. Oxf. H. 72,*b*, No. 123. °तन्त्र n. Titel einer Schrift 103,*b*,45.

गुरुपत्नी f. *die Frau des Lehrers* (nicht *Schwiegermutter*) M. 9,57.

गुरुपरिपाटी f. *Reihenfolge der Lehrer*, Titel einer Ǵaina-Schrift Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 266.

गुरुपादाश्रय m. *demüthige Verehrung des Lehrers* Wilson, Sel. Works 1,164.

गुरुमत्ता (von गुरुमत् = गुरु *schwer*) f. *Schwere* Bhâg. P. 10,7,27.

गुर्मत् adj., f. °ती *schwanger* Bhâg. P. 10,2,21.

गुरुमुष्टि so v. a. ग्रमुष्टि Kâṭh. 21,7. Statt ग्रमुष्टि lesen andere Hdschrr. wohl richtiger ग्रु°, zusammengezogen aus गुरु°.

गुरुलघुता f. *Wichtigkeit oder Unbedeutendheit* Spr. 1713.

गुरुलाघव 1) n. Ind. St. 8,216.

गुरुवाक्यलेशसंग्रह m. Titel eines Werkes Hall 170.

गुरुशिष्यसंवाद m. *eine Unterhaltung zwischen Lehrer und Schüler*, Titel eines philos. Dialogs Verz. d. Oxf. H. 388,*a*, No. 526.

गुरुश्रीपादुकापूजा f. *demüthige Verehrung des Lehrers* Verz. d. Oxf. H. 92,*a*,21.

गुरुस्कन्ध m. *eine best. Pflanze*, = श्लेष्मघ्नी Çabdam. im ÇKDr. u. dem letzten Worte.

गुरुस्तव m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283.

गुर्जर adj. (f. ई) *in Guzerat lebend:* स्त्रियः गूर्जर्यः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,16.

गुलिका 1) *Spielball* Kathâs. 65,217. — 2) *Pille* Kathâs. 89,25. fg. सगुलिक, निर्गुलिक 56.

गुलुञ्छ Halâj. 2,33.

गुल्फ् mit उपवि caus.: धानाः करम्भः परिवापः पुरोडाशः पयस्येति तेषां यद्यत्काम्यरींस्तत्तदुपविगुल्फयेयुः Âçv. Çr. 12,8,33. nach dem Comm. = उपकल्पयेयुः, अभिवर्धयेयुः; vielleicht = गुम्फ् *daranreihen* so v. a. *nacheinander* oder *abwechselnd geniessen*. सौम्यं वा विगुल्फं निर्वपयेयुः ebend. 35.

गुल्म 1) *b)* n. Bhâg. P. 10,80,16. Z. 4 lies 9,266 st. 9,226. — *d)* Varâh. Bṛh. 23 (21), 8. — Vgl. जल°, निर्गुल्म, महागुल्मा, वातगुल्म, वायु°.

गुल्मक *Gebüsch:* उपवेश्य च तां मध्ये गुल्मके चूतशाखिनाम् Kathâs. 95,71.

गुल्मकुष्ठ *eine Art Aussatz* Verz. d. Oxf. H. 281,*a*, No. 659.

गुल्मिन् (von गुल्म) adj. *ein Gebüsch bildend* R. 7,54,11. = कक्षवृक्ष Schol.

गुवाक Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,15. Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,14.

गुसायिनृपति m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 334,*a*,2. गुऽसांयि° 335,*a*,5.

1. गुह्, इत्यकार्यं करोत्यज्ञो न च जानाति गूहितुम् Kathâs. 63,187. गूढदण्डैः (vgl. गुप्तेन दण्डेन Hit. 29,18) so v. a. *durch Gelderpressungen* Râǵa-Tar. 7,1070. गूढ unter den शब्दालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208, *a*, No. 489. *mitinbegriffen* VS. Prât. 4,173.

— समभि med. *sich zusammenkauern* Hariv. 9357. समवगूहते die neuere Ausg., = देहं संकोचयति Schol.

— समव s. u. समभि.

— उप 1) उपगूढ *verhüllt, verdeckt* Bhâg. P. 10, 84, 33. — 2) R. 7, 73,19. Kathâs. 63,42. Bhâg. P. 11,31,19. fg. Z. 5 richtig उपगुह्य ed. Bomb.

— नि Kathâs. 60,23 (lies निगुह्य). 62,225. Z. 7 lies मूषिकेण.

— परि vgl. परिगूढ.

गुह 1) °वक्त्राणि Bez. der *Zahl sechs* Ind. St. 8,383,1. गुहकानि (क *Kopf*) desgl. 396,23.

1. गुहा 1) आत्मानमन्विच्छ गुहां (*das Herz*) प्रविष्टम् Spr. 3930. — Vgl. महागुह.

गुहावासिन् m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53, *a*, 5. गुहवासितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha 66,*a*,14.

गुहिल 1) = वन *Wald* (wie wir vermuthet haben) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,57. — 2) गुहिल und °पुत्र N. eines königlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,5.

गुहेश्वर m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Kathâs. 114,61.

गुह्य 3) *b*) °रोग Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,2. 3.

गुह्यक = यक्ष Kathâs. 57,32. Verz. d. Oxf. H. 69,*a*,31. °पूजन Varâh. Bṛh. 28 (26), 5. = कुबेर Halâj. 1,79. n. *Mysterium* in तथागत°. — गुह्यक Trik. 3,3,19 fehlerhaft für गृह्यक.

गुह्यकाली Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,29. 96,*a*,9.

गुह्यतन्त्र n. N. eines Tantra ebend. 109,*a*,6.

गुह्यदेवी f. N. pr. einer buddh. *Göttin* Wilson, Sel. Works 2,23.

गुह्यपिधान n. *ein Schurz zum Bedecken der Schamtheile* Halâj. 5,56.

गूढपाद् 2) MBh. 7,5407.

गूढवर्चस् Med. k. 136.

गूढार्थ m. *der verborgene —, mystische Sinn* Verz. d. Oxf. H. 108, *b*, No. 169. adj. in der Rhetorik ein best. Fehler des Ausdrucks, *wenn* nämlich *die Bedeutung nicht klar hervortritt*, 207,*a*,14.

गूढार्थतत्त्वदीपिका f. Titel eines Commentars Hall 30.

गूर्थ Uṇâdis. 2,12. n. Halâj. 3,15.

गूर्द *Sprung* Kâṭh. 39,5. N. eines Sâman Pańkav. Br. 13,12,4.

गूवाक Halâj. 2,45.

गृञ्जन 1) als verbotene Speise Njâjamâlâv. 259, 4. Prâjaçkittend. 52,*a*,3.

गृणीषन्, lies गृणीषणि infin. zu 1. गर् mit der Bedeutung des Sollens und vgl. u. 1. भू mit अभिप्र.

गृध्नुता, जीवित° *Lebenslust* Kathâs. 78,87.

गृध्य 2) Z. 2 lies रसगृध्याभिभूत (so die ed. Bomb.).

गृध्र 1) *a*) Bhâg. P. 11, 12, 23. — 2) °दृष्टि adj. MBh. 12, 5309. Z. 9 richtig गृध्रा नि° ed. Bomb. — 3) m. N. pr. *a*) eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,16. — *b*) eines Râkshasa Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,41.

गृध्रवट Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,29.

गृष्टि 2) Z. 2 nach ÇKDr. u. वाराही soll AK. 2,4,5,16 घृष्टि gelesen werden und गृष्टि eine von Bhar. angeführte Variante sein. — 4) m. N. pr. eines Mannes Uttararâmak. 74,15 (96,7). 77,7 (99,5).

गृष्ट्या zu streichen, da MBh. 13,4427 गृष्ट्यो mit der ed. Bomb. zu lesen ist.

गृह 3) गृहैः सह *mit der Familie* Kathâs. 20,21. गाढो गृहेषु ग्रहः Spr. 1973. = गृहस्थ Bhâg. P. 11,8,9. — 4) auch *ein astrologisches Haus* Varâh. Bṛh. 1,16. 4,20. 5,13. — 6) Bez. *des 4ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. 1,16.

गृहकच्छप Z. 2 lies *Schildkrötenschale.*

गृहकर्तर् *Baumeister, Zimmermann* R. 7,5,19.

गृहकर्मन् 1) Bhâg. P. 10,71,34. Sâh. D. 323,14.

गृहकारक Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,21.

गृहकूलक m. *eine Kürbisart*, = चिचिण्ड Bhâvapr. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

गृहकृत्य Bhâg. P. 10,8,30. 9,22. — Vgl. अट्टपतिभागाख्य°.

गृहगोधा Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,3.

गृहच्छिद्र Spr. 379; vgl. 5275 (Vet. 3,8).

गृहदासिका f. *Hausmagd* Bhâg. P. 10,83,39. °दासी 9,1.

गृहधूम = धुन्धुमार H. an. 4,260. Med. r. 272. Hâr. 245.

गृहबभ्रु m. *Moschusratze* H. an. 3,544. Med. r. 156. — Vgl. वेश्मनकुल.

गृहबलिभुज् *Sperling* Halâj. 2,88.

गृहभित्ति f. = पक्ष *Hauswand* Halâj. 5,63.

गृहमार्जनी f. *Hausmagd* Bhâg. P. 10,83,11.

गृहमेधीय, धर्म Bhâg. P. 10,60,59.

गृहमेध्य, °मेध्यो वै पाकयज्ञः Kâṭh. 36,9.

गृहयाय्य (so, nicht गृहयाप्य) Uṇâdis. 3,96.

गृहवत् m. *Hausherr, Hausvater* Bhâg. P. 10,60,59.

गृहवाटी f. = गृहवाटिका Halâj. 5,30.

गृहस्थान n. *ein königliches Zelt, Lager* Halâj. 2,135.

गृहस्थिति f. *Hausstand, der Stand eines Hausvaters* Kathâs. 73,204.

गृहाचार (गृह + आ°) m. *Brauch des Hauses, das was ein Hausherr oder eine Hausfrau einem Gast gegenüber zu thun verpflichtet ist:* तन्माता तमुपागतम्। अमानयद्गृहाचारैस्तैस्तैस्तत्समयोचितैः Kathâs. 57,79.

गृहालिक = धुन्धुमार Hâr. 245.

गृहाश्रमवत् (von गृहाश्रम) m. *Haushalter, Hausvater* Spr. 1631.

गृहाश्रमिन् Bhâg. P. 10,86,14.

गृहि = गृहिन् 2): गृहीणाम् Bhâg. P. 10,8,4. गृहये infin. zu ग्रभ्, ग्रह् Kâṭh. 9,13.

गृहीतव्य 1) बालादपि गृहीतव्यं युक्तम् *anzunehmen* Spr. 1964, v. l.

गृहीति (von ग्रह्) f. *das Wahrnehmen, Erkennen* Bâdar. 3,3,16.

गृहेश्वरी f. *Hausfrau* Bhâg. P. 10,60,54.

गृहोद्यान (गृह + उ°) n. *ein am Hause gelegener Garten* Kathâs. 87,13.

1. गृह्य 1) *c*) देव° Bhaṭṭ. 6,61. रविततो गजः पद्मांस्तद्गृह्यान्बाधितुं ध्रुवम्। सरो विशति Spr. 2591. Kâvjâd. 2,179.

4821. *Knickerei, Geiz* Spr. 648. 3912. Hit. 104,17. अ° Verz. d. Oxf. H. 30, *b*, 13.

कार्पाण nach Sâj. *Schwertkampf* (von कृपाण).

कार्पास 2) कार्पासाचलदान Verz. d. Oxf. H. 35, *b*, 29. Z. 2 lies कार्पासमृद्वो.

कार्पासिक 1) °वस्त्र Varâh. Brh. S. 48,72.

कार्मि auch adj. von कृमि *Wurm* Uggval. zu Unâdis. 4,121.

कार्मण 1) adj. *a*) (von कर्मन्) *zu den Handlungen in Beziehung stehend, aus ihnen hervorgegangen* Wilson, Sel. Works 1,310. — *b*) (von कार्मण 2.) *bezaubernd;* davon कार्मणत्व Çiç. 10,37. कृशीकरणकर्मकत्वम् und कृशक्रिया bei Mallin. fehlerhaft für वशी°, वश°. — 2) Halâj. 4, 31. काचित्कार्मणतन्त्रज्ञा Kâçikh. 45,9 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

2. कार्मुक 2) Sp. 243, Z. 2 मासि auch die ed. Bomb. — 3) = कार्मुकभृत् *der Schütze im Thierkreise* Varâh. Brh. S. 40,14. — 4) n. Bez. *einer best. Constellation* (wenn alle Planeten, mit Einschluss von Sonne und Mond, in den Häusern 10, 11, 12, 1, 2, 3, 4 stehen) Varâh. Brh. 12,6.

कार्मुकिन् R. 7,21,39.

कार्य 1) *a*) कार्य ट्रेवे RV. Prât. 14,16. — 2) *a*) प्रुष्कैः काष्ठैर्भवेत्कार्यमपि वा पांमुलोष्टकैः। न तु राज्यपरिभ्रष्टैः किंचित्कार्यं नराधिपैः॥ Spr. 3008. — *d*) °मानुष *in einer bestimmten Absicht Mensch, — in Menschengestalt erschienen* (vgl. das eben so gebrauchte कारण) Bhâg. P. 10,16,60. n der Dramatik *das Endziel, um dessen Erreichung es sich im Drama handelt,* Sâh. D. 323. 277. 317. 324. 387. 389. 390. 393. fg. 556.

कार्यकर्तृ (कार्य + क°) nom. ag. *der eine Angelegenheit betreibt:* नृपतिजनपदानां डुर्लभः कार्यकर्ता Spr. 1443.

कार्यकारणत्व n. *das Wirkung-und-Ursache-Sein* Sarvadarçanas. 56,20.

कार्यकाल (कार्य + काल) m. *die Zeit zum Handeln* Spr. 1809. कार्यकालात्यय *periculum in mora* 359.

कार्यवत्, गृहस्थश्च निरारम्भः कार्यवांश्चैव भिन्नुकः *sich abarbeitend* Spr. 1271. *ein Anliegen habend* R. 7,53,26.

कार्यवश (कार्य + वश) m. *die Macht der Absicht, — des Zweckes:* कार्यवशाज्जनो ऽभिरमते *Jederman fühlt sich für Etwas zu Etwas gezogen* Spr. 2883.

कार्याक्षेप (कार्य + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man mit der Wirkung —, den Folgen eines Verhältnisses nicht einverstanden sei,* Kâvjâd. 2,134. Beispiel Spr. 1222; vgl. कारणाक्षेप.

कार्याख्या f. (sc. कला) s. oben u. कला 8).

कार्यान्तर (कार्य + अ°) n. *Mussestunde:* °गत Hariv. 4339. °सचिव Mâlav. 9,23.

कार्यापेक्षिन् (कार्य + अ°) adj. *ein bestimmtes Ziel verfolgend* Kathâs. 56,134.

कार्यार्थिन् füge noch bei *der ein bestimmtes Ziel zu erreichen strebt.* R. 7,59,1,6.28. Spr. 453. 772. 1812.

कार्यिन् 1) R. 7,59,1,7.11.

2. कार्श्य, तपः° *Abmagerung in Folge von Kasteiungen* Kathâs. 103,67. सरित्तीर्येषु कार्श्यं च विन्यस्यैव निजं नृपः 122,94.

कार्षक Kathâs. 62,20.23.

कार्षापण 1) m. Varâh. Brh. S. 81,9. — Vgl. मुकुट°.

कार्षि m. *Feuer* Uggval. zu Unâdis. 4,126.

1. कार्षिक vgl. त्रि°.

2. कार्षिक m., तिल° *der Sesam baut* Kathâs. 61,7.9.

कार्ष्ण्य vgl. कृष्टिमन्.

कार्ष्ण 1) *c*) lies m. pl., pl. zum patron. कार्ष्ण्य. — *d*) *zur dunklen Hälfte eines Monats gehörig:* चतुर्दशी Verz. d. Oxf. H. 97, *b*, 22. — 4) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,213, *b*.

कार्ष्णकर्णि adj. von कृष्णकर्ण gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

कार्ष्णाजिनि ein Philosoph Verz. d. Oxf. H. 220, *b*, No. 533. Verfasser eines Dharmaçâstra 266, *b*, 5. 270, *a*, 24. 278, *a*, 2.

1. काल 1) Kathâs. 64,118. — 2) *i*) ein Sohn Vasu's (vgl. कालिन्) Verz. d. Oxf. H. 80, *b*, 40. Verfasser von Mantra 101, *b*, 16. = अश्वघोष Wassiljew 35. 45. 58. 75. 200. — 4) *f*) β) nicht *Cajanus indicus,* sondern *eine best. Lehmart.* — *h*) N. der Dâkshâjanî auf dem Berge Kâlañgara Verz. d. Oxf. H. 39, *b*, 4. ein Aṃça der Prakṛti 23, *b*, 1. Wilson, Sel. Works 1,246.

2. काल 1) यथैव शृङ्गं गोः काले वर्धमानस्य वर्धते *mit der Zeit, allmählich* Spr. 4802. परितोषकालाः *Zeit* so v. a. *Gelegenheit* 3012. ब्राह्मणास्त्रिषु कालेषु शस्त्रं गृह्णन्न डुष्यति। आत्मत्राणे वर्णदोषे डुर्दम्यनियमेषु च॥ MBh. 12,2950. — 3) मृत्युकाली R. 7,22,22. — 5) RV. Prât. 6,9.11. 11,1.16. वर्णापत्तीनां त्रयः काला भवन्ति मात्रार्धमात्राणुमात्रोपलक्षिताः Schol. zu VS. Prât. 4,146. — 7) in den Verbindungen पद°, क्रम°, संहिता° so v. a. पाठ Schol. zu AV. Prât. 4,123. fg.

कालक 4) *c*) *Wurmstich im Holze* Varâh. Brh. S. 79,32. 35. 37.

कालकञ्ज ein Asura-Geschlecht TBr. 1,1,2,4. Kâth. 8,1. sg. N. pr. eines Daitja Hariv. 12940 (तालजङ्घ die neuere Ausg.).

कालकर्णी f. Bez. *einer Art* Râkshasî Kâçikh. 5,102. 27,21. 33,47 in Gött. gel. Anz. 1860, S. 739.

कालकण्ठ, so zu lesen st. काण°. — 4) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2571.

कालकाक्रन्द (कालक + आ°), महतां कालकाक्रन्दौ Name zweier Sâman Ind. St. 3,237, *b*.

कालकाक्ष N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2571.

कालकारणिक (von 2. काल + 1. कारण) adj. *der die Zeit für den Grund aller Erscheinungen ansieht* Verz. d. Oxf. H. 216, *b*, 7.

कालकूट 1) bei der Quirlung des Oceans Spr. 1636. Verz. d. Oxf. H. 42, *b*, 33.

कालकूटपति (का° + प°) m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 108,177.

कालकेन्द्र m. N. pr. eines Fürsten der Dânava R. 7,12,2. — Vgl. कालकेय.

कालकेय pl. R. 7,23,17.

कालकौमुदी (2. काल + कौ°) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278, *a*, 2. 292, *a*, 1.

कालक्रम (2. काल + क्रम) m. *Lauf der Zeit:* °क्रमात् *im Lauf der Zeit* Spr. 2639. Kathâs. 101,177. तावत्कालक्रमासक्ता *nicht im Stande seiend eine so lange Zeit hindurch sich zu gedulden* 126.

कालक्षेप, कालक्षेपो न कर्तव्य आयुर्याति दिने दिने Spr. 3919. कान्तालिकस्था धृत्या हि कालक्षेपं सहिष्यति so v. a. *es wird ihr die Zeit nicht lang werden* Kathâs. 101,135. मौनं त्याजयति प्रायः कालक्षेपाय मां भवान्

गोतमेश्वरतीर्थ N. pr. eines Tîrtha ebend. 66,*a*,35.

गोत्र 3) *b*) vgl. गोत्रेश.

गोत्रप्रवर zu streichen, da es ein copulatives Comp. ist.

गोत्रवर्धन m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 65,98.

गोत्रेश (गोत्रा *Erde* + ईश) m. *Fürst, König* LA. (II) 91,11.

गोत्व Sarvadarçanas. 144,2.11.fg. Weber, Râmat. Up. 336. *Ochsennatur* Spr. 4034.

1. गोद 1) P. 3,2,3, Sch. — 3) Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,10.

1. गोदान 1) R. 7,23,5,21. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,32.

गोदारण 2) Halâj. 2,422.

गोदावरी, °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,23. °संगम 143,*b*,35.

गोदोहक m. *Kuhmelker* Kathâs. 61,44.

गोधन 1) प्रोषितस्य परिभ्रष्टा गैरिका मम गोधने MBh. 13,3461. R. 1, 19,13. — 2) Hariv. 8865. गाधन v. l.

गोधिका vgl. मीन° (?).

गोधूलि, vgl. गोधूलिकाध्याय Verz. d. Oxf. H. 336,*b*,10.

गोनन्द 1) *c*) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 348, *b*, No. 818. — 2) lies N. pr. einer Göttin Hariv. 9534.

गोनर्द 2) *b*) α) eines Autors Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,20.

गोनर्दीय m. N. pr. Pat. in Mahâbh. 412. 472. Verz. d. Oxf. H. 113,*b*, 20. 160,*a*,26. 215,*b*,17. 217,*b*,1. Ind. St. 5,155. fgg.

गोनागोनीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,36.

गोनिष्क्रमण n. *das Herausgehen der Kühe auf die Weide* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,20. °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha 60,*b*,4.

गोपक (von गोपय्) nom. ag. *Hüter;* vgl. चीवर°. — गोपिका *Hirtenmädchen* Bhâg. P. 10,9,14. fg.

गोपति 4) *a*) Bhâg. P. 11,7,50. — 8) R. 7,16,23.

गोपतिध्वज m. Bein. Çiva's R. 7,87,12.

गोपदत्त m. N. pr. eines Autors Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,16.

गोपद्रुमलताः Bhâg. P. 12,8,21. Schol.: गुप्यन्ति विटपैः संश्लिष्यन्तीति गोपा द्रुमा लताश्च.

गोपन 1) *b*) Sâh. D. 114,8. 407. 449. मन्त्रस्य Sarvadarçanas. 171,7.

गोपनगर n. N. pr. einer *Stadt* Hall 166.

गोपनीय 3) *geheimzuhalten, zu verheimlichen vor* (abl.) Sâh. D. 170,16.

गोपभट्ट m. N. pr. eines Dichters, Verfassers von Spr. 3480. गोभट्ट Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,36.

गोपय् 2) गोपितुम् Spr. 1825.

गोपर्वत n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 84,*a*,7.

गोपश्रु Çâṅkh. Br. 18,12.

गोपादित्य ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 468,*b*.

गोपानसी Halâj. 2,148. Çiç. 3,49.

गोपाय् 3) act *einen Hirten darstellen* Bhâg. P. 10,30,17.

गोपायन 2) R. 7,4,9. — 3) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,7. 276,*b*,17.

गोपारेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,33.

गोपाल 1) *g*) °स्त्री Hall 93. °तीर्थ 168. °भट्ट 171. 193. fg.

गोपालचम्पू Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,167.

गोपालदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,36. 150,*b*,26.

गोपालपुरी m. N. pr. eines Lehrers ebend. 227,*b*,20.

गोपालप्रसाद m. desgl. ebend. 356,*b*,13.

गोपालसरस्वती m. desgl. ebend. 221,*a*, No. 534. Hall 89.

गोपालसाहि m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4, Çl. 4.

गोपालित m. N. pr. eines Lexicographen Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,22. 4,1. nach Aufrecht vielleicht eine Corruption von Vopâlita.

गोपालोत्तरतापिनी f. Titel einer Upanishad Verz. d. Oxf. H. 390, *b*, No. 35.

गोपिकासरस् n. N. pr. eines *Sees* ebend. 73,*a*,19.

गोपीनाथ *Beschützer —, Gatte der Hirtenmädchen* (Kṛshṇa) Wilson, Sel. Works 1,160. 173. N. pr. Verz. d. Oxf. H. 142,*a*, No. 290. 379,*a*, No. 388. Hall 24. 29. 39. 57. 173. 201. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 5. °मौनिन् Hall 77.

गोपीप्रेमामृत n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,168.

गोपीरमण m. N. pr. eines Mannes Kshitîç. 18,18.

गोपुच्छ 1) गोपुच्छाग्रसमाग्र Sâh. D. 277. — 3) Halâj. 2,407. — 5) n. Bez. *einer bes. Pfeilspitze* Çârṅg. Paddh. 80,64 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. श्राराग्र.

गोपुच्छक adj. *dessen Schwanz dem einer Kuh gleicht;* s. u. भृङ्गराज 2).

गोपुरोगव (गो + पु°) adj. *die Kuh zur Anführerin habend* AV. 8,7,12.

गोपेश्वर m. 1) *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 144, *b*, N. 1. — 2) N. pr. eines Mannes Hall 128.

गोपेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,13. 17.

गोप्रतार R. 7,110,23.

गोप्रदानिक (von गो + प्रदान) adj. *auf das Schenken von Kühen bezüglich* in den Unterschrr. von Adhjâja 79. fgg. in MBh. 13.

गोप्रेलक N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,6 v. u.

गोबल्ल m. N. pr. eines Mannes TBr. 3,11,9,3.

गोबलीवर्दन्याय, instr. °न्यायेन *in der Weise, wie man Rind* (oder *Kuh*) *und Stier sagt,* als Rechtfertigung, wenn etwas schon in einem Andern Enthaltenes oder nahe Stehendes, aber doch nicht Identisches, besonders erwähnt wird, Nâgoǵî in Mahâbh. 26. Kull. zu M. 8,28.

गोभट्ट m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,36. — Vgl. गोपभट्ट.

गोमतीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,21.

गोमतीपुत्र (s. गोमतिपुत्र) Bhâg. P. 12,1,24.

गोमतीसार Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,281.

गोमन्त् 1) *a*) *eine Kuh besitzend* Spr. 4075. — 2) *e*) N. der Dâkshâjaṇî in Gomanta Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,34. — 4) m. गोमी गोमानुपासक्त इति धरणिः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,158.

गोमन्त Verz. d. Oxf. H. 24,*a*, N. 2 (im Ind. fälschlich गोमन्त्). 39,*a*,34.

गोमय 2) *Mist* überh.: माक्षिक° Varâh. Bṛh. S. 55,30.

गोमयपायसीय (von गोमय + पायस) adj. °न्यायवत् *in der Weise wie Kuhmist und Milchgericht* (die grundverschieden sind, obgleich sie beide von der Kuh kommen): एवं चायमभेदसाधको हेतुर्गोमयपायसीयन्यायवदाभासतां भजेत Sarvadarçanas. 18,8. fg.

गोमायु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,1.

गोमायुकेश्वर N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 44, *a*, 5 v. u.

गोमित्र m. N. pr. eines Mannes ebend. 18,*b*,10. pl. 19,*a*,26.

गोमिन् 3) गोमी गोमानुपासक इति धरणिः। गोमी निन्द्यप्रशस्तयोरिति रुद्रकोशः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,158.

गोमुख 2) ein Sohn Mâtalis R. 7,28,10. ein Lehrer VP. in Verz. d. Oxf. H. 54,*b*, N. 5. ein Fürst von Kauçâmbî 153,*b*,7. — 7) Halâj. 5,11. गोमयगोमुखानि Çiç. 3,48. — 9) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,16.

गोमूत्र Kâṭh. 10,10. °ज्ञाति s. u. गोमूत्रक.

गोमूत्रक 1) füge *im Zickzack gehend* hinzu. — 2) lies गोमूत्रिका st. ई. — *b*) *Zickzack:* °प्रचार Daçak. 145,15. °बन्ध oder schlechtweg गोमूत्रिका Bez. *einer Art künstlicher Strophen* (*im Zickzack zu lesen*) Kâvjâd. 3,78. fg. Sâh. D. 268,13. Mallin. zu Çiç. 19,46. Verz. d. Oxf. H. 317,*b*, N. 3. गोमूत्रज्ञाति Haeb. Anth. 293.

गोमेद 3) N. pr. eines Dvîpa Verz. d. Oxf. H. 41,*a*,37. 338,*b*,6.

गोमेध 1) R. 7,25,8. Verz. d. Oxf. H. 57,*b*,41.

गोयज्ञ m. *ein zu Ehren der Kühe veranstaltetes Opfer* Hariv. 3851.

गोरक्ष 1) *c*) Hall 15 (°नाथ). 124. °शतक 18. Verz. d. Oxf. H. 236,*a*, No. 567. °कल्प, °सहस्रनामन् Wilson, Sel. Works 1,216.

गोरक्षक N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,34.

गोरक्षदास m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 13.

गोरक्षासन n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,23.

गोरक्ष्याट् N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 149,*a*,29.

गोरजस् (गो + र°) n. *ein Staubkörnchen auf einem Kuhhaare* Ind. St. 8,436. *Sonnenstäubchen* Hâla 86, Schol.

गोरोचना Ind. St. 8,280. Kathâs. 71,215.

गोल 1) °क्रीडा Hariv. 15542. fg. 15549. गोलगोल, गोलावली, गोलपुञ्ज Ind. St. 10,284. गोल = गोलयन्त्र Golâdhj. 11,2. — 4) Verz. d. Oxf. H. 60,*b*,28. 277,*b*,6. — 8) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,21.

गोलक 1) *a*) zum Spielen Hariv. 15549. तेजसां गोलकः सूर्यो नक्षत्राण्यम्बुगोलकाः Cit. bei Mahîdh. zu VS. 31,22; vgl. Pref. zu Varâh. Bṛh. S. 44. fg., wo besser ग्रहर्क्षाणि st. नक्षत्राणि gelesen wird. — *e*) Spr. 631. — *g*) lies Devamitra's und vgl. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,34. — *h*) *glans penis* Sâj. zu Ait. Br. 1,20.

गोलयन्त्र n. *Armillarsphäre* Wilson, Sel. Works 1,23. Golâdhj. 11,3. Verz. d. Oxf. H. 327,*a*, No. 773.

गोलाममामुद m. N. pr. غلام محمود Kshitîç. 53,7.

गोलह्राट N. *eines mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,40.

गोवत्सलतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 77,*a*,19.

गोवर 1) m. N. pr. eines Dorfes Wilson, Sel. Works 1,298. — 2) n. *ein best. medicinisches Präparat:* गोष्ठात्तगोखुरतुषं शुष्कं गोमयचूर्णितम्। गोवरं तत्समाख्यातं वरिष्ठं रससाधने॥ Bhâvapr. im ÇKDr.

गोवर्धन 3) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,107. 3,40. 4,20. 68. 117. 213. 5,19. भट्टगोवर्धनपाठक Hall 101. °रङ्गाचार्य 70. गोवर्धनाचार्य ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,37. गोवर्धनानन्द 182,*b*,33. — 4) Bein. Kṛshṇa's, = गोवर्धनधर Vṛddha-Kâṇ. 15,19.

गोवर्धनीय adj. *von* Govardhana *herrührend*, — *verfasst* Aufrecht, Uṇâdis. XV.

गोविन्दकूट Kathâs. 108,97. 103. 105.

गोविन्दचन्द्र (v. l. °चन्द्र) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 157,*b*, No. 339.

गोविन्ददीक्षित m. N. pr. eines Mannes Hall 172.

गोविन्दनायक m. N. pr. eines Weisen Sarvadarçanas. 99,3.

गोविन्दन्यायालंकारभट्टाचार्य m. N. pr. eines Mannes Hall 25.

गोविन्दभगवत्पादाचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Sarvadarçanas. 98,6. 99,3. 100,8.

गोविन्दमानसोल्लास m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,14.

गोविन्दराम ein Fürst Kshitîç. 21,20.

गोविन्दवृन्दावन Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,46.

गोविन्दसिंह m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 8.

गोविन्दार्चनसुधा f. Titel eines Werkes Weber, Râmat. Up. 282.

गोविसर्ग R. 7,111,9.

गोवैद्यक n. Titel einer *medicinischen Schrift* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,109.

गोव्यच्छ Kâṭh. 15,4.

गोशाल 3) N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,293. fgg. 335. 341.

गोशृङ्ग 1) *a*) Kathâs. 59,41.

गोशृङ्गपर्वतस्वयंभूचैत्यभट्टारकोद्देश m. Titel eines buddh. Werkes Verz. d. Oxf. H. 403,*a*, No. 1.

गोषणि, गोसनि VS. Prât. 3,80. AV. Prât. 2,103.

गोषद् Kâṭh. 1,2. 31,1 (st. घोषद् TS. 1,1,2,1).

गोषूक्तिन् ein Kâṇvâjana, Verfasser von ṚV. 8,14. 15.

गोष्ठ 1) Kâṭh. 32,6. Pańkav. Br. 13,4,13. देवानामेष वै गोष्ठो यदरण्यमिति श्रुतिः *Sammelplatz der Götter* Spr. 4744. — 4) Pańkav. Br. 13,9, 24. — 6) *a*) ग्रापान° Kathâs. 103,199. Z. 10 lies *Gesellschaftswagen*.

गोष्पद 1) Bhâg. P. 10,19,4. °तृतीयाव्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,26.

गोस 2) गोसे *bei Tagesanbruch* Hâla 23. 107.

गोसत्र Weber, Nax. 2,281.

गोसमाधि N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,37.

गोसंभव adj. *von der Kuh kommend* Halâj. 2,118.

गोसूक्त n. Bez. einer best. *Hymne* Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144.

गोस्वलु falsche Lesart für गोमुख (oder vielmehr गोखल्य); vgl. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*, N. 5.

गोह्वालिया f. *eine best. Pflanze* Gâruḍa-P. 190 im ÇKDr.

गौकक्ष im pl. ist der pl. zu गौकक्ष्य.

गौड 1) *b*) गौडी Halâj. 2,169. — *c*) R. 7,92,12. — *d*) गौडाः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,14. 278,*a*,21. — 2) *c*) β) 3 Rîti: वैदर्भी, गौडी und पाञ्चाली Pratâpar. 11,*a*,9. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,2. ausserdem लाटिका Sâh. D. 625. 627. auch 2 und 6 Schol. zu Kâvjâd. 1,40. Z. 2 lies °पाञ्चाल°. — *d*) adj. (f. ई) *zu* Gauḍa *in Beziehung stehend:* भाषा Kâvjâd. 1,35. Sarvadarçanas. 178,12. गौड्यः स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,14. — *e*) m. *ein Fürst der* Gauḍa Kathâs. 122,3.

गौडग्रन्थ m. Titel eines *Werkes* Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,21.

गौडतिथितत्त्व n. desgl. ebend. 208,*a*,22.

गौडनिबन्ध m. desgl. ebend. 208,*a*,23.

गौडपादी f. desgl. Hall 115.

गौडव्यवहारनिर्णय m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 278.*a*,22.

गौडशुद्धितत्त्व n. desgl. ebend. 278,*a*,34.

गौडाभिनन्द oder °नन्दन m. N. pr. eines Dichters ebend. 123,*b*,40.

गौडीय, मार्ग (so v. a. रीति) Kâvjâd. 1,40 श्लेषाद्गुणोपेता गौडीया रीतिरिष्यते Pratâpar. 11,*b*,3. Sâh. D. 254,18. Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489; vgl. u. गौड 2) *c*) β).

गौडेश्वराचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Hall 155.

गौडोर्वीशकुलप्रशस्ति f. Titel eines Werkes Hall 161.

गौण Weber, Râmat. Up. 336. Ǵjot. 69.75. Verz. d. Oxf. H. 267,*b*,22. Z. 3 MBh. 12,13138. fg. bedeutet das Wort *zu einer Eigenschaft in Beziehung stehend.*

गौणसारोपा f. (sc. लक्षणा) Bez. *einer best. Art von Ellipse* Sarvadarçanas. 173,5.

गौणसाध्यवसाना f. (sc. लक्षणा) desgl. ebend.

गौण्य m. *Verdienst, Vorzug:* किमत्र दोषो गौण्यो (= गुणः Schol.) वा Hariv. 5907. n. *das ein-Vorzug-Sein:* परेणोक्ता गुणा गौण्यं (= साकल्यं d. i. साफल्यं Schol.) यान्ति 4240.

गौतम 1) गोत्र Ind. St. 8,276. f. ई Weber, Nax. 2,392. — 2) *a*) Nodhas und Vâmadeva ṚV. Anukr. °सरस् Verz. d. Oxf. H. 76,*b*,22. गौतमाश्रम 78,*b*,47. श्लोक° 278,*a*,26. — 3) *d*) Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,8.

गौतमि Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,6.

गौतमीतत्त्व n. Titel eines Werkes ebend. 278,*a*,27.

गौतमीय Ind. St. 8,136. 277. मिताक्षरा 9,176. तत्त्व Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,28. 103,*b*,47.

गौतमेश N. pr. eines Liṅga Wilson, Sel. Works 1,224.

गौतमेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,30. 67,*a*,20.

गौधेय (v. l. बौधेय) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,263.

गौधेर *eine junge Eidechse* Halâj. 2,79.

गौपायन (Bandhu u. s. w.) Verfasser von ṚV. 10,57—60.

गौपालायन m. patron. von गोपाल Ait. Br. 3,48.

गौर 1) ṚV. Prât. 17,9. Ind. St. 8,273. Çiç. 11,14. — 4) Z. 1 füge *a*) nach ई hinzu. — *b*) Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,66. *Nacht* Aufrecht. — *d*) vgl. Spr. 282. — *f*) Ind. St. 5,194. 9,58. 106. 108. Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,34. 58,*a*,10. 71,*b*,30. 77,*b*,37. auch mit der Sarasvatî identificirt Wilson, Sel. Works 2,190. — *k*) N. pr. verschiedener Frauen Verz. d. Oxf. H. 141,*a*,21. 321,*b*, No. 763. 364,*b*, No. 68. — *n*) δ) 4 Mal ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑–– Ind. St. 8,385. — Vgl. महागौरी.

गौरगणोद्देश m. Titel eines Werkes (citirt im ÇKDr. u. जटिला). °दीपिका Wilson, Sel. Works 1,168.

गौरण्डक s. कोरण्डक.

गौरमन्त्र wohl N. eines *Spruches* Verz. d. Oxf. H. 302,*a*,1.

गौरमुख 1) N. pr. Verz. d. Oxf. H. 32,*b*,29. 57,*b*,35.

गौरव 2) *b*) Ind. St. 8, 84. 216. — *e*) Bez. *eines best. Fehlers in der Dialektik: Schwerfälligkeit, zu weites Ausholen* Sarvadarçanas. 13,1. 114,1. 133,17. Hierher auch die u. *c*) stehende Stelle Sch. zu Kap. 1,89. — Vgl. निर्गौरव.

गौरवलाघवविचार m. Titel eines Werkes Hall 42.

गौराङ्गमल्लीक m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 118,*b*, No. 198. 125,*b*, No. 218.

गौरिवीति, Z. 4 गौरिवीत auch Ait. Br. 8,2. गौरीवित Pañkav. Br. 13,5,16. 18,6,18.

गौरीचतुर्थी f. Bez. *des 4ten Tages in der lichten Hälfte des* Mâgha Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,29.

गौरीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Kathâs. 80,5. Verz. d. Oxf. H. 144,*a*,41.

गौरीपति 1) Çiva Kathâs. 59,60. 73,428. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 144,*a*, No. 300.

गौरीमुण्ड m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 107,70. 112,187.

गौरीवर auch *ein Gnadengeschenk der* Gaurî Kathâs. 59,11.

गौरीव्रत Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,22. 31,*a*,27.

गौलन्द im pl. ist der pl. zu गौलन्द्य.

गौल्गुलवीपुत्र m. metron. eines Gobhila Ind. St. 4,374; vgl. 386.

गौश्र Çâṅkh. Br. 16,9. 23,4.

गौश्ल = गौश्र Ait. Br. 6,30.

गौह्यक adj. *zu den* Guhjaka *in Beziehung stehend* Bhâg. P. 10,55,23.

ग्ध (von घस्; vgl. ग्धि) partic. *gefressen, verschlungen* in अग्धादु (3. अ - ग्ध - 2. अद्) adj.: अग्धादेकौ हुतादेकः समसनादेकः TS. 3,3,8,2.

ग्मुर्ष्टि s. गुरुमुष्टि.

ग्र s. तुवि°.

1\. ग्रथ्, देवग्रन्थीन्प्रग्रथिष्यतः Kâṭh. 25,8. दूरस्थानां प्रवृत्तयः। प्रियाः प्रियाणां ग्रथ्यन्ताम् (so ist zu verbinden) so v. a. *der Aufbruch der in der Ferne Weilenden* (masc.), *der den Geliebten* (fem.) *lieb ist, möge beginnen* Kathâs. 122,71.

— उद् 1) Z. 3 उद्ग्रथ्य ed. Bomb. — 3) उद्ग्रथितात्मबन्धन Bhâg. P. 10,81,40.

— प्र vgl. प्रग्रथन.

ग्रथन 3) n. in der Dramatik *das Andeuten des Ausganges* Daçar. 1,46. Sâh. D. 394. Pratâpar. 22,*b*,1.

ग्रन्थ 2) Nir. 1,20. LA. (II) 90,2. ग्रन्थतश्चार्थतश्चैतत्कृत्स्नं जानाति यो द्विजः *dem Wortlaute* (dieses noch hinzuzufügen) *und dem Sinne nach* Varâh. Bṛh. S. 2,14. Sarvadarçanas. 76,9. °मात्र *der blosse Text* Ind. St. 5,159. ग्रन्थ so v. a. श्लोक Ind. St. 10,278.

1\. ग्रन्थि 1) *Knoten* Kauç. 76. कटीनिबद्धं सग्रन्थि — शाटकम् Kathâs. 54,105. 119. — 3) wohl *eine Art Glocke* in folgenden Stellen: गृहीत्वा ग्रन्थिमुसलं मूढो भिक्षुरवादयत् Kathâs. 65,135. अकारणमकाले ऽपि किं ग्रन्थिं वादयसि 136. — Vgl. केश°, दाम°.

ग्रन्थिक 2) vgl. दामग्रन्थि.

ग्रन्थिनिका s. छिन्न°.

ग्रभ्, (मा) गृहीथाः MBh. 8,2353. गृभीत auch Bhâg. P. 10,87,14. गृह्यै infin. Kâṭh. 9,13. ग्रहाय = गृहीत्वा Hariv. 7057. 7099. 7458. 7580. 7640 (गृहीत्वा v. l.). 7679. 7769. 8106 (v. l. गृहाय). 8528. 8744. 1) am Schluss hinzuzufügen पाशगृहीतहस्त Hariv. 12744. — 7) mit dem gen. der Person: चाण्डालस्य न गृह्णन्ति दरिद्रो न प्रयच्छति Spr. 4046. — 8) स्फाटिकं भाजनं भग्नं काकिन्यापि न गृह्यते Spr. 848. स्वर्णकारेण विक्रीतं गृहीतं ग्राहकेण च Kathâs. 61,30. — 9) शंभुं शरणमग्रहीत् Kathâs. 53,124. — 19) P. 4,4,39. पद्मगृहीतम् ṚV. Prât. 2,39.

— caus. 1) करेण तु करं तस्या ग्राहयित्वा R. 7,12,17. — 5) तेनर्षिणा

समाश्वास्य तत्रैव ग्राहिता स्थितिम् so v. a. *er hiess sie dort sich niederlassen* Kathâs. 51,71. — 8) Bhâg. P. 10,45,32. Kathâs. 56,9.

— desid. 1) Kathâs. 64,35. 69,136. 115,152. तमेव दिवसं राहुर्जिघृक्षति दिवाकरम् R. 7,35,31.

— अनु caus. R. Gorr. 1,7,14: आसंस्तत्र ग्राहितास्तैः; Benfey will, ohne auf das Metrum Rücksicht zu nehmen, अनुगृहीताः lesen.

— समनु *sich gnädig gegen Jmd* (acc.) *erweisen:* प्रजाः समनुगृह्णीयात्प्रजापतिरिव स्वयम् Kâm. Nîtis. 3,1.

— अभि 1) *aufheben, in die Höhe heben:* स्थले ऽभ्यगृह्णाद्वस्त्रान्तं जलं मत्वा Bhâg. P. 10,75,37.

— अव 2) grammat. Schol. zu VS. 5,49 und AV. 4,35. 38. 50. 56. 76. 77. — 4) *wahrnehmen, empfinden:* एष वै सुरभिर्गन्धो विषूचीनो ऽवगृह्यते Bhâg. P. 10,15,25.

— उपा *mit sich nehmen:* परिबर्हमुपागृह्य द्वारकामेत्य so v. a. *mit* Bhâg. P. 10,58,55.

— उद् 1) Ait. Br. 7,33. — 6) *zugeben, einräumen* (= स्वीकर् Schol.) Bhâg. P. 11,22,4. — caus. 2) lies *zur Sprache bringen, besprechen.*

— उपोद् *ebenfalls heraufnehmen* Ait. Br. 7,33.

— उप 3) R. 7,78,26. — 6) उपगृह्य वैराणि ist so v. a. *die Feindschaft aufnehmend, erneuernd.*

— नि 2) Ait. Br. 3,34. — caus. *bewirken, dass Jmd ergriffen wird* Daçak. 84,5.

— परि 2) (तम्) दोर्भ्यां पर्यग्रहीन्मुदा Bhâg. P. 10,80,18. परिजिग्रहीष्यन् (sic) Çâṅkh. Br. in Ind. St. 2,294,23. — 3) gramm. auch VS. Prât. 7,2. — 7) महद्भिः पुण्यौघैश्चिरपरिगृहीताश्च विषयाः Spr. 1484. — 10) Z. 2 lies °चरितं मयि. — 14) शुभं वा यदि वा पापं यो हि वाक्यमुदीरितम्। सत्येन परिगृह्णाति (= सत्यमित्यभिजानाति Schol.) स वीरः पुरुषोत्तमः ॥ R. ed. Bomb. 4,30,72 (11. 12 ed. Gorr.).

— प्र 9) *sich fassen, sich zusammennehmen:* प्रगृह्य R. 2,101,5. — caus. auch die ed. Bomb. प्रग्राहितुम्.

— प्रति 5) Z. 5 lies TS. 7,2,10,2 st. 2,10,2. — caus. *entgegnen:* ममेति प्रतिग्राह्याह Bhâg. P. 10,64,17.

— उपप्रति *dazu in Besitz nehmen* Kâṭh. 12,6.

— वि 5) *bekriegen:* एकदा न विगृह्णीयाद्बहून् Spr. 525.

— सम् 4) Spr. 4615. — 14) *auffassen, begreifen, verstehen* Bhâg. P. 10,45,35.

1. ग्रस्, अरोचकग्रस्त *heimgesucht, geplagt* Sarvadarçanas. 118,12. Sp. 849, Z. 3 v. u. füge hinzu: इत्यादिदूषणग्रहग्रस्तत्वात् so v. a. *weil sie* (die Allgemeinheit) *durch diese und andere Refutationen zu Nichte gemacht wird* Sarvadarçanas. 13,11. इति प्रतिसाधनग्रहग्रस्तत्वात् 133,15. Sp. 850, Z. 1 füge hinzu ग्रस्तान्तरां गिरम् Kathâs. 73,236.

— आ *verschlingen* Bhâg. P. 12,9,12.

— परि dass. Ind. 9,148.

ग्रह 1) *a)* Z. 1 lies तत्पाद-. — 2) *a)* α) der Polarstern zu den Graha gezählt: ग्रहाणां ध्रुवः (आदिः) Weber, Jyot. 27. *acht* Graha Ind. St. 9, 107. fg. Bez. der *Zahl neun* Ind. St. 8,386. — β) Z. 13. fgg. इत्यादिदूषणग्रहग्रस्तत्वात् *durch den bösen Dämon dieser und anderer Refutationen* Sarvadarçanas. 13,11. इति प्रतिसाधनग्रहग्रस्तत्वात् 133,15. विज्ञानमात्रग्रहाविष्ट 22,10. — δ) R. 7,40,30. — *b)* β) vgl. noch TBr. Comm. 2,414. fgg. — *c)* α) प्रत्यग्रनरदस्रमिश्रपिशितग्रासग्रहं गृह्णतः Spr. 3662. मुष्टि° *ein Griff mit* Kathâs. 90,45. ग्रहं गम् *in Gefangenschaft gerathen* Spr. 3987. — γ) नेत्रन्तर° *das Annehmen* Sâh. D. 422. — ζ) Sarvadarçanas. 111,6. fgg. — η) urspr. *das Sichklammern an Etwas;* füge noch *das Erpichtsein* hinzu. Halâj. 5,55. Kathâs 49,16 (बद्धग्रह). 71,79. 83,4. 84,40. 90,138. 92,58. 94,3. Râǵa-Tar. 8,226. गाढो गृहेषु ग्रहः Spr. 1973. 2008. — ι) Gegens. निग्रह Spr. 837. — ग्रहाय = गृहीत्वा s. oben u. ग्रभ्.

ग्रहक Halâj. 4,74.

ग्रहगलक n. wohl fehlerhaft für गलग्रहक in विकल्पयुगलार्गलग्रहगलकत्वात् Sarvadarçanas. 30,8.

ग्रहण 2) *c)* δ) *das Nehmen, in-Empfang-Nehmen* Kathâs. 91,37. — ε) Sâh. D. 477. — μ) Sâh. D. 486. — ξ) Sarvadarçanas. 22,16. 21. 27, 13. fg. 29,4. fgg. Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,21. Bhâg. P. 10,27,4.

ग्रहणी auch = °दोष Verz. d. Oxf. H. 306,*a*,14. 316,*a*,9 v. u. 318,*a*,1. 357,*a*, No. 849. fg.

ग्रहणीदोष nach Nîlak. zu MBh. 3,13857 (Spr. 4898) *Verstopfung.*

ग्रहदाय m. *die durch den Planeten verliehene* (d. i. *prognosticirte*) *Lebensdauer* Varâh. Brh. 7,9. — Vgl. आयुर्दाय.

ग्रहनेमि vgl. ग्रहणेमि.

ग्रहपीडा Mârk. P. 58,69.

ग्रहमातृका f. N. pr. einer buddh. Göttin Wilson, Sel. Works 2,12.

ग्रहयज्ञ Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,20. °तत्त्व Titel einer Schrift 287,*a*, No. 675.

ग्रहयोग m. = ग्रहयुति Verz. d. Oxf. H. 336,*b*,13.

ग्रहयोनिभेद m. *Eintheilung der Planeten nach ihrer Abstammung, nach ihrem von Haus aus bestehenden freundlichen oder feindlichen Verhältniss* Varâh. Brh. 28 (26),1. Titel des 2ten Kapitels.

ग्रहविचारिन् (ग्रह + वि°) m. *Astrolog* Sâh. D. 173,12.

ग्रहारामकुतूहल n. Titel eines Werkes, = करणकुतूहल Verz. d. Oxf. H. 327,*a*, No. 774.

ग्रहिका (von ग्रह) f. *das Anfassen, Anpacken, Sichhalten an:* शाखाग्रहिकयावतराव Daçak. in Benf. Chr. 188,19.

ग्रहिल adj. viell. *von bösen Geistern besessen, verrückt* Çuk. Pet. Hdschr. 24,*a*.

ग्रहीतर् 4) Sâh. D. 682.

ग्रहीतव्य 1) *a) anzunehmen:* बालादपि ग्रहीतव्यं युक्तम् Spr. 1964.

ग्रहेलिका Trik. 1,1,116 fehlerhaft für प्रहेलिका.

ग्राभ vgl. auch तुवि°.

ग्राम 1) ग्रामशब्दो ऽयं बह्वर्थः। अस्त्येव शालासमुदाये वर्तते। तद्यथा। ग्रामो दग्ध इति। अस्ति वाटपरिक्षेपे वर्तते। तद्यथा। ग्रामं प्रविष्ट इति। अस्ति मनुष्येषु वर्तते। तद्यथा ग्रामो गतो ग्राम आगत इति। अस्ति सारण्यके ससीमके सस्थण्डिलके वर्तते। तद्यथा। ग्रामो लब्ध इति Pat. in Mahâbh. 321. 409. Nach dem Scholiasten zu Pâr. Gṛhj. 1,9,3 ist ग्रामः = वृद्धास्त्रियः, स्वकुलवृद्धस्त्रियः. — 3) Z. 4 streiche die Stelle Megh. 31, da hier ग्रामवृद्धाः *die Greise im Dorfe* bedeutet.

ग्रामक 2) n. Schol.: ग्रामस्थजनानां के सुखम्.

ग्रामकण्टक (ग्राम + क°) m. *der Dorn im Dorfe* so v. a. *Klatschmaul* Spr. 4941.

ग्रामकूट lies *Dorfhaupt.* = भस्मतूल n. H. an. 4,292. Med. l. 157.

ग्रामचर्या *Verkehr mit Weibern* nach dem Comm.

ग्रामजाल, °जालिन् Med. k. 93.

ग्रामटिका (von ग्राम) f. *ein elendes Dorf* Sâh. D. 3,2. 111,21. 214,3.

ग्रामदेवता f. *die Gottheit eines Dorfes* Vṛddha-Kâṇ. 11,4.

ग्रामपात्र n. *Dorfhaupt* Med. n. 102.

ग्रामपुरुष m. *ein Dorf oder Stadthaupt* Varâh. Bṛh. 20,9.

ग्राममहिषी lies *eine zahme Büffelkuh.*

ग्रामयाजक lies *welcher für alle Personen einer Gemeinde, ob sie zulässig sind oder nicht, aus Habgier den Opferdienst verrichtet,* und füge MBh. 12,2874 hinzu.

ग्रामयाजिन् Çâtâtapa bei Sâj. zu Ait. Br. 1,16.

ग्रामवासिन् *Dorfbewohner* Kathâs. 61,39.

ग्रामसिंह m. *der Löwe des Dorfes, der zahme Löwe* so v. a. *Hund* Bhâg. P. 3,17,10. 18,10. 10,83,34.

ग्रामसुख, ed. Bomb. ग्राम्यसुख.

ग्रामाधान lies *ein kleines Dorf,* = खेटक Halâj. 2,103. Die Verfasser des ÇKDr. müssen ग्रामखेटक gelesen haben, da sie ग्रामाधान durch मृगया erklären.

ग्रामाधिप (ग्राम + अ°) m. *das Oberhaupt eines Dorfes* Kathâs. 64,115.

ग्रामीण 1) *Dorfbewohner* Kathâs. 61,7. 66,108. एकग्रामीणमतिथिम् auch M. 8,254.

ग्रामेचर (ग्रामे, loc. von ग्राम, + चर) m. *Dorfbewohner* Bhâg. P. 11,12,23. = गृहस्थ *Hausvater, Haushalter* Schol.

ग्राम्य 1) *a)* Z. 4 lies कार्याणि st. कर्माणि. — *b) Dorfbewohner* Spr. 3812. Kathâs. 61,44. Bhâg. P. 11,8,35. °जन Ind. St. 8,225. — *c)* zu ग्राम्याः पशवः vgl. noch Kâṭh. 7,7. 13,1. Pañkav. Br. 16,1,9. Schol. zu 6,8,12. 23,13,2 und zu Taitt. Ar. 3,11,31. — *d)* Sp. 860, Z. 1 v. u. lies वार्तिरक्तता. Sp. 861, Z. 1 *bäurisch, roh, ungeschliffen* von der Sprache, Ausdrucksweise; ग्राम्यता f. und ग्राम्यत्व n. *rohe Ausdrucksweise,* Sâh. D. 574. 213,5. 6. 576. 227,2. 587. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,14.

ग्रावन् 1) *a)* vier Steine Çâñkh. Br. 29,1.

ग्रावस्तोत्रिय = °स्तोत्रीय, f. आ (sc. होत्रा) Çâñkh. Br. 29,1.

ग्रास 2) ईश्वर° Ind. St. 9,126. — 4) ग्रासहासातिरेकः *übermässiges Essen und Lachen* Spr. 4462. — 5) *Verschlinger:* सर्व° Ind. St. 9,147.

ग्रासप्रमाण n. Bez. *eines best. Processes, dem das Quecksilber unterworfen wird,* Sarvadarçanas. 100,5.

ग्राह 1) *b)* f. ग्राहिका Bez. einer der drei वलि, welche den Unrath aus dem Körper führen, Çârñg. Saṁh. 1,6,5. — *c)* Kathâs. 61,30. Verz. d. Oxf. H. 93,*b*, N. 1. — *e) der Wahrnehmende, das Subject* Sarvadarçanas. 16,10. fg. 17,2. 6. 8. 26,16. 111,2. — Vgl. गर्भग्राहिका.

ग्राहवत्, भीम° (eig. adj. von भीमग्राह) MBh. 5,7364.

ग्राहिक adj. *hartnäckig auf Etwas bestehend* Kathâs. 49,16; vgl. ग्रह 2) *c)* η).

ग्राहिन् (so zu lesen) 1) *f)* so v. a. *kaufend, erstehend:* मूल्येन रत्नग्राही Kathâs. 57,20. — Vgl. दोष°, पल्लव°.

ग्राहुक Kâṭh. 19,10. 23,6. TBr. 3,2,5,6.

ग्राह्य 1) *a)* सुख° *bequem zu greifen* Kathâs. 61,33. मुष्टिग्राह्येण मध्येन *zu umfassen, zu umspannen* 74,217. — *c)* अ° von einem Fürsten so v. a. *dem man nicht beikommen kann, nicht zu gewinnen* (= अनुपसर्प्य Schol.) R. ed. Bomb. 3,33,16. — *h) der da verdient beachtet zu werden* (Gegens. उपेक्ष्य) Spr. 3806. — *m)* ग्राह्यं देवि न ते ऽन्यथा R. 7,47,13. — *o) Geltung habend* Sarvadarçanas. 7,1. °वाक्य Spr. 1923. hierher auch die u. *p)* stehenden Stellen. न प्रत्ययः स्त्रीषु ग्राह्यः so v. a. *man darf den Weibern kein Vertrauen schenken* Kathâs. 58,36. — *p)* die Bed. zu streichen, da die Stellen zu *o)* gehören; st. dessen zu setzen *zu unternehmen:* व्रत Kathâs. 97,38.

ग्राह्यक, अग्राह्यके = वशीकर्तुमशक्ये Schol.

ग्राह्यत्व n. *Wahrnehmbarkeit* Sarvadarçanas. 26,19. 111,2. 128,18. 149,3.

ग्राह्यवत् (von ग्राह्य) adj. *derjenige, dessen Worte zu beachten sind,* Pañkav. Br. 13,11,13.

ग्रि s. तुविग्रि.

ग्रीष्म 1) *a) Sommerhitze, Hitze:* तप्ता ग्रीष्मेण सेवन्ते शैत्यार्थं ते हुताशनम् Spr. 1296.

ग्रीष्मवन n. *ein im Sommer besuchter Lustwald* Kathâs. 122,65.

ग्रीष्महास n. (so, nicht m.); vgl. भीमहास.

ग्रुमुष्टि s. गुरुमुष्टि.

ग्रैष्म 1) अस्त्र Kathâs. 116,71.

ग्लह 1) *b)* Bhâg. P. 10,61,30. fg.

ग्ला, caus. लाङ्गलग्लपितग्रीवाः R. 7,7,47; nach dem Schol. so v. a. हृत.

ग्लेपन n. nom. act. von ग्लेप् als Bed. von मद् Dhâtup. 19,54.

ग्लौ 2) mit भू und अस् *zum Monde werden,* mit कर् *zum Monde machen:* ग्लौभवति, ग्लौस्यात्, ग्लौकरोति Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,65.

घ

घट् 1) उत्कण्ठाघटमानषट्पदघटा Spr. 2580. — 2) *Jmd* (loc.) *zu Theil werden, zufallen:* मैत्री किलास्मासु घटिष्यते (= योगं यास्यति Schol.) ऽसौ Naish. 10,47. — 3) *gerathen, gelingen* Spr. 5042. Kathâs. 124,139. *passen, am Platze sein* Sarvadarçanas. 11,20. 62,14. 110,12. 141,12. 161,17. Naish. 7,10. 9,11. 11,20. Bhâg. P. 10,57,31. 87,31. Z. 4 lies 9,44 st. 9,4. — 4) *zusammenkommen —, sich verbinden mit* (instr.): महत्ता ये ऽवमन्यन्ते घटन्ते च विमानितैः Spr. 2139. Mâlatîm. 38,9. — caus. 1) *a)* कार्यं सुघटितं क्वापि मध्ये विघटते यतः Spr. 3517. धर्मिप्रतियोगिघटित (भेद) *verbunden mit* Sarvadarçanas. 62,2. — *d)* तृणघटितः कपटपुरुषः Spr. 3757. Naish. 11,20. Kathâs. 60,239. 90,45. 94,104. घटयति विधिरभिमतमभिमुखीभूतः Spr. 1281. Kathâs. 104,195. इत्युपायेन घटयत्यभीष्टं बुद्धिशालिनः 60,250. यः प्रियमुत्कटं घटयते जन्तोः *erweisen, thun* Spr. 1238. — *g)* MBh. 12,5363 und 6,2894 liest die ed. Bomb. richtig घट्ट°. — व्या, in der neueren Ausg. 17,21 व्याघुटिता.

— उद् caus. 1) Spr. 3787. Kathâs. 49,208. 52,151. 55,144. 75,30. 76,30. 86,96. 104,209. 105,60. 122,25. 123,241. — 2) Kathâs. 65,38. 71,206. — 3) Hit. IV,2 hat die v. l. सुघटित; vgl. Spr. 3517.

— वि 1) विघटित *getrennt* Spr. 5019. Kathâs. 104,112. Mâlatîm. 19,5. — caus. *von der Stelle bringen, ablösen* Spr. 1558, v. l.

— सम् caus. 2) संघ° und संघा° Kathâs. 60,193. 65,137.118. 72. *zusammenfügen* Sarvadarçanas. 95,11. — intens. *gut passen, ganz am Platze sein:* संजाघटीति Sarvadarçanas. 129,14.

घट 1) hierher stellt Benfey Pańkat. II,74; vgl. jedoch Spr. 5273. — 2) *a)* Kathâs. 57,32. fgg. Spr. 5273. Mârk. P. 12,22 (wo घटः st. घटी zu lesen; Benfey zieht irriger Weise die Stelle zu *b*). — *c)* = Droṇa Çârṅg. Saṃh. 1,1,21. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,10. — *i) Kopf* (nach dem Schol.) MBh. 1,6079. — *k)* N. pr. eines Diebes (neben कर्पर; vgl. घटकर्पर) Kathâs. 64,43. — 3) *c)* षट्पद° Spr. 2580. — 4) *b) der 60te Theil eines Tages:* नक्षत्रगोलो नाक्षत्रषष्टिघटीभिः परिवर्त्यते Schol. zu Sûrjas. 1,25. — *d)* Bez. *einer best. Procession* Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,14. — Vgl. भद्र°.

घटक 2) *b)* = कुलाचार्य *Genealog* ÇKDr. Suppl. — *c) Topf* Kathâs. 57,45; vgl. भद्र°.

घटन 3) Sâh. D. 87,12. 114,5 (mit loc.). Kathâs. 122,33. — 4) *das Schaffen, Bilden:* उपायघटनाकुलचित्तवृत्ति Kathâs. 118,97. तद्रूपघटनेप्सु 123,140. गुरुकर्म° *das Ausüben, Betreiben* Sâh. D. 323,14. प्रस्तारघटनोपकरण (टङ्क) *das Bearbeiten* Halâj. 5,35. घटना *eine literärische Composition* Sâh. D. 610. — 5) *das Heften an, Abschiessen auf:* इषुघटना Sâh. D. 114,5.

घटयोनि Brahma-P. Utt. 17 (nach Aufrecht).

घटशोधनकारक adj. *die Töpfe reinigend;* n. ein zusammenfassender Name für die sechs asketischen Handlungen धौती, वस्ती, नेती, त्राटक, नौलिक und कपालभाती Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,38.

घटश्रोत्र m. = कुम्भकर्ण Weber, Râmat. Up. 299.

घटस्थापन Wilson, Sel. Works 1,321. fg. Verz. d. Oxf. H. 284,*a*,43.

घटार्गलयन्त्र n. Bez. *eines best. Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,13.

घटावस्था f. Bez. *eines best. Zustandes im* Joga Verz. d. Oxf. H. 235,*b*,29.

घटि f. = घटी Uģģval. zu Uṇâdis. 4,117.

घटिक 2) *a) die* Ghaṭî *im* Ghaṭîjantra *genannten Uhrwerke* und insofern = घटीयन्त्र Golâdhj. 11,8. — *b) der 60te Theil eines siderischen Tages* Sûrjas. 3,46. 5,8. Weber, Ģjot. 79. 107. fg. Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,27.

घटिकालग्न (?) Verz. d. Oxf. H. 90,*b*, No. 146.

घटिकायन्त्र s. u. घटिक 2) *a)*.

घटिन् als Beiw. Çiva's MBh. 12,10419 (nach der Lesart der ed. Bomb.) = घटयति कर्मफलैर्योजयति नरान् nach Nîlak.

घटीका f. = घटिक 2) *b)* Weber, Ģjot. 83.

घटीचक्र n. *ein best. Wasseruhrwerk,* = घटीयन्त्र Sarvadarçanas. 115,22. Golâdhj. 11,2. — Vgl. घटीयन्त्र.

घटीयन्त्र lies *den Wassereimern (Wasserkrügen), Schöpfrad.* Weber, Nax. 2,352. Spr. 4080. Auch *ein best. Wasseruhrwerk* Golâdhj. 11,8, Sch. Sarvadarçanas. 175,2.

घटेश्वर n. N. pr. eines Liṅga Wilson, Sel. Works 2,17.

घटोदर *(Topfbauch)* Beiw. Gaṇeça's Kathâs. 55,165.

घट्ट् 1) दण्डे — पद्मिन्या कंसः — अङ्गानि घट्टयन् *reibend an* Kâvjâd. 3,110. — 3) die neuere Ausg. liest घटमानो नरेन्द्राणां तत्त्वैर्वैराणि चैव हि; Schol. तत्त्वैरुपायैः.

— अव 2) Sp. 874,1 v. u. und 875,1 शिरोभिश्चाव° die neuere Ausg. des Hariv.

— आ caus. *berühren* (mit Worten): आघट्टयति मर्माणि (so der Schol.) Kâm. Nîtis. 5,43.

— समुद् *aufschliessen* Bṛhadd. bei Sâj. zu ṚV. 5,78,5.

— परि vgl. परिघट्टन.

— सम् caus. 3) Kathâs. 112,178.

घट्टकुटीप्रभाताय् *dem Tagesanbruch* (प्रभात) *in einem Schoppen* (कुटी) *an einem Landungsplatze* (घट्ट) *gleichen* d. i. *mehr oder weniger wahrnehmbar sein* Sarvadarçanas. 143,3.

घट्टन, पत्त्रविक्षेप° Kathâs. 72,42.

घण्ट Z. 6 lies 3) st. 2). — 4) m. N. pr. eines Dânava (neben Nighaṇṭa) Kathâs. 121,229. — Vgl. कालघण्टयोग, महाघण्टी, मुखघण्टा.

घण्टाकर्ण in Çiva's Gefolge Wilson, Sel. Works 2,221. fg. घण्टाकर्णेश्वर n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,41.

घण्टापथत्व n. so v. a. *das Weltbekanntsein* Sarvadarçanas. 116,15.

घण्टाली *eine Reihe von Glocken* Kathâs. 101,301.

घैतन Uṇâdis. 5,42. adj. = मारक Uģģval. Wohl fehlerhaft für घातन.

घन II) 1) *a)* सूत्र *fest* Spr. 4000. विवेक *derb, kräftig* 2971 (Conj.). उत्साहैक° (वीरहृदय) Kathâs. 83,39. Z. 13 lies 129,8; Z. 14 lies जलधाराघनैर्घनैः. — 2) *a)* महाभ्र° R. 7,6,61. vom *Fötus* Wassiljew 236. — *f)* Halâj. 2,355. — *g)* युगानां त्रिघनो (d. i. *siebenundzwanzig* Juga) गतः Sûrjas. 1,22. 46. 70. — *h)* vgl. Ind. St. 3,269.

घनकफ vgl. मेघकफ.

घनकाल Sâh. D. 130,13.

घनता *der Zustand einer Wolke* Spr. 1116. Z. 1 lies *sie* st. *er*.

घनश्याम bedeutet *schwarz wie eine Wolke;* vgl. P. 2,1,55, Sch. als N. pr. Wilson, Sel. Works 1,135. Ind. St. 4,332.

घनसार 1) Kâvjapr. 119,8.

घनागम Kathâs. 53,101. 78,23. 122,70.

घनाघन 1) *b)* जलधर Mâlatîm. 155,12. — 2) *b)* Kathâs. 70,71. 109,52. Pârçvanâthak. 6,51 (nach Aufrecht).

घनाय् (von घन), °यते *dicht —, in grosser Menge vorhanden sein:* सरला विरलायन्ते घनायन्ते कलिद्रुमाः (अस्मिन्संसारकानने) Cit. bei Uģģval. zu Uṇâdis. 1,108.

1. घर् mit अभि, partic. °घृत *besprengt* Bhâg. P. 11,27,40. °घारित (nach der richtigen Lesart) dass. Prab. 54,1.

— प्र vgl. प्राघार.

घर्म 1) TBr. 1,5,5,2. Pańkav. Br. 20,15,2. वासन्तिकी निशा प्राप्ता न शीता न च घर्मदा R. 7,60,1. *Tag* (im Gegens. zur *Nacht*) Weber, Ģjot. 29. — 4) Ait. Br. 1,21. Kâtj. Çr. 26,4,10. Lâṭj. 1,6,25. — 5) Tâpasa, angeblicher Verfasser von ṚV. 10,114. Saurja — von 181,3.

घर्मकाल m. *die heisse Jahreszeit, Sommer* Kathâs. 95,12.

2. घर्ष्, पाणिपादयुगलं घर्षत्यहो मक्षिकाः *reiben sich die Füsse ab*

Spr. 4210. मृगस्य घर्षमाणस्य (so die ed. Bomb.) *sich reibend* MBh. 3,17228.

— अव, पाणिभ्यामवघृष्य (Conj.) *abreiben* Spr. 5231.

— नि vgl. निघर्ष fg., निघृष; — निस् vgl. निर्घर्षण.

घर्ष vgl. दन्त°.

घर्षण 2) मुक्तारत्नस्य शाणाश्मघर्षणं नोपयुज्यते *das Abreiben auf einem Probirstein* Spr. 3331.

घस् vgl. ग्ध, ग्धि; mit नि vgl. निघस; mit प्रति, °ग्ध und अ° (क्रव्य) *verschlungen* Kâth. 32,7.

घस्मर 1) Halâj. 2,195. Bhaṭṭ. 2,38. दावानल Bhâminîv. 1,32 (nach Aufrecht). — Vgl. भव°.

घस्र 2) Halâj. 1,106. Pârçvanâthak. 4,12 (nach Aufrecht).

घाट 2) *b*) richtig घट die neuere Ausg. — घाट und घाटक nom. ag. von घट्; s. दन्त°.

घाटिक vgl. दीर्घ°.

घात 2) *a*) कपित्थैः स्वादुभिः सेह्वे किं न घातान् Kathâs. 61,53. 122, 87. — *c*) विश्वासघातज्ञ (so ist zu lesen) Weber, Râmat. Up. 356 (20). — *f*) in der Astr. so v. a. *Eintritt* Ind. St. 10,276. 318. fg.

घातक 1) Kathâs. 112,161, wo विश्वस्तघातकः zu schreiben ist. — 3) so v. a. वाधक *aus dem Holz des* घातक (= वधक) *bestehend* Âçv. Çr. 9,7,8, wo वा an den Schluss des vorhergehenden Absatzes gehört und der Comm. irrt.

घातन 1) vgl. घतन. — 4) Halâj. 2,322. °स्थान *Schlachthaus* 440.

घाति Uṇâdis. 4,124. 2) = पक्षिबन्धनी (°बन्धन ÇKDr. nach Uṇâdik.) *Vogelnetz* Uǵǵval.

घातिन् 1) *a*) छद्म° *auf eine hinterlistige Weise* Kathâs. 64,37. — *b*) विश्वास° MBh. 3,625.

घात्य *zu vernichten* Kathâs. 72,273.

घालम्ब N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,42.

घास TS. 6,5,9,3. Kathâs. 59,121. 127. पाथश्चलुकेन घासमुष्ट्या वा Spr. 769. तृप्तिर्नास्ति महोदरस्य बहुभिर्घासैः पलाशैरपि 3812. घासाद्घासम् *Bissen um Bissen* d. h. wohl *Stück um Stück* AV. 18,2,26. — Vgl. निन्न°, महा°.

घुट् mit अव, Nîlak. erklärt अवघोटित durch स्रुक्षणीकृत.

— व्या, °घुटित *zurückgekehrt* Vet. in LA. (II) 17,21.

घुण, घुणक्षतैकवर्णोपमा Çiç. 3,58; vgl. घुणाक्षर.

घुणाक्षर, °वत् Mallin. zu Çiç. 3,58. घुणाक्खर im Prâkrit Ratnâv. 50,7.

घुण्ट, घुण्टक Halâj. 2,360.

घुर्घुर Uṇâdis. 2,83. m. = शब्द Uǵǵval.

घुर्घुर 2) H. an. 3,266. घुर्घुरिका Med. t. 113.

घुश्मेशलिङ्ग n. N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 64,*b*,2.

1. घुष् caus. *laut verkünden* LA. (II) 90,18.

— उद् *laut verkünden*: इमानि दूषणान्युद्धुष्यन्ते Sarvadarçanas. 62, 11. — caus. dass.: इति तदा दिव्या वागुद्घोषयत् Kathâs. 51,21.

— प्रोद् vgl. प्रोद्घोषणा.

— परि *laut verkünden*: परिघुष्यन्तः (sic) Sarvadarçanas. 90,12.

घुसृण Halâj. zu Khandas 6,42 (Ind. St. 8,381).

घूर्ण्, जुघूर्णे Kathâs. 103,231. घूर्णन् 72,7. घूर्णन्मूर्धा Spr. 1234. — caus.: शिरः Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,19.

— आ, विस्मयाघूर्णितं शिरः Kathâs. 51,142. मदाघूर्णितलोचन Bhâg. P. 10,10,3.

— व्या, °घूर्णन्ते — वनराजयः Kathâs. 101,176.

— वि, °घूर्णन्ती Kathâs. 106,22. °घूर्णित 54,229. मदविघूर्णितलोचन Bhâg. P. 10,35,24.

घूर्णा vgl. महाघूर्णा.

घूर्णि Rantideva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,52.

घृङ् Kâth. 24,7. घ्राङ् Taitt. Âr. 5,1,4.

घृणि 1) *a*) *Lichtstrahl* Ânandal. 96. — 2) Nîlak. erklärt घृणीनाम् durch दिवसानाम्, रम्याणाम् durch रात्रीणाम्.

घृणिन् 1) adj. *a*) *mitleidig* MBh. 5,1363 (= लज्जावत् Schol.; vgl. ह्री, ह्रीण). Bhâg. P. 10,77,23. अ° *nicht weich, nicht zu mitleidig* Spr. 3479. — *b*) *Alles tadelnd, mit Allem unzufrieden* MBh. 5,5813. — 2) m. N. pr. eines Sohnes der Devakî Bhâg. P. 10,85,51.

घृत Sp. 892, Z. 6 lies 3,226 st. 226.

घृतपूर vgl. पिष्टपूर.

घृतश्चुत्, घृतश्चुन्निधनम् Pañkav. Br. 9,1,18. 13,11,18.

घृष्टि 1) wohl auf 1. घर्ष् zurückzuführen wie auch 2. घृष्टि; vgl. Kuhn in Z. f. vgl. Spr. 11,385.

घोङ्ग vgl. ग्राहक 1) *b*).

घोटकमुख Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,17. 217,*b*,2.

घोटेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,18.

घोणा Hariv. 12363.

घोणिक (von घोणा) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,30. 202,*a*,3.

घोत्कार m. *das Schnaufen der Nase* Nâras. P. 45 im ÇKDr. u. नासिका.

घोर 2) *b*) pl. als Ṛshi Kâth. Açv. 1,1. — 4) *b*) यानि कानि च घोराणि सर्वाङ्गेषु तवाभवन् Ind. St. 5,370. — *f*) Bez. *eines best. mythischen Geschosses* MBh. 5,3491. — 5) f. ई (!) N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39. — Vgl. महा°.

घोररूप 1) adj. *dessen äussere Erscheinung Scheu einflösst* M. 7,121. — 2) f. आ N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

घोरहृदय m. *eine Form* Îçvara's Sarvadarçanas. 83,10. अघोर oder आघोर 17.

घोलय् vgl. noch u. कालि.

घोष 1) *a*) Z. 2 vom Ende füge nach *Stimme* hinzu Ṛv. Prât. 13,5. 6. Schol. zu AV. Prât. S. 261 (I, 3.4). — *f*) ein Asura Kâth. 25,8. ein Fürst Bhâg. P. 12,1,16. — *h*) *ein lärmmachender Schmuck*: °प्रघोष Bhâg. P. 10,8,22. घोषाः कटिपादभूषणकिङ्किण्यः Comm.

घोषणा 2) Spr. 59. इति राजा स्वनगरे दापयामास घोषणाम् Kathâs. 64, 86. यस्य भ्रमति कृत्स्ने ऽस्मिंस्त्रैलोक्ये कीर्तिघोषणा 90,178.

घोषद् s. गोषद्.

घोषवत् 3) = वीणा Halâj. 1,96. वीणां घोषवतीम् Kathâs. 111,82.

घौर heissen Kaṇva und Pragâtha Ṛv. Anukr.

घौषेय (von घोषा) m. metron. des Suhastja Ṛv. Anukr.

घ्न 1) *c*) दुर्गघ्न f. Hariv. 9426. — *d*) Sûrjas. 1,24. 49. 52. 55. f. घ्नी 2,61.

घ्रा vgl. जिघ्र.

— अनु *küssen:* पित्रोः पादावनुघ्राय Kathâs. 113,60.

— अव caus. TBr. 1,3,6,9, wo अवघ्रापयति st. अवधापयति zu lesen ist.

— व्या, °जिघ्रतीति व्याघ्रः P. 3,1,137, Vârtt., Sch.

घ्राङ्ग् s. u. घृङ्.

घ्राण 2) *c)* am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 61,15. — *d)* zu streichen; vgl. घ्राणस्कन्द.

घ्राणदुःखदा, lies *Artemisia sternutatoria Roxb.* st. *das Niesen* u. s. w.

घ्राणस्कन्द wohl so v. a. *das Grunzen* Râga-Tar. 5,417.

च

चक्, चकित 1) füge *eingeschüchtert* und Spr. 3195 hinzu. — 2) चकिताकुल Kathâs. 63,114.

चकम्मद् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,13.

1. चकास् Naish. 22,55. एकस्यात्मंभरित्वेन न चकास्त्येव जीवितम् Kathâs. 53,164.

— सम् *erhellen*, mit acc. Bhâg. P. 10,63,39.

चकोर 1) चकोरस्य विरज्यते नेत्रे विषदर्शनात् Kâm. Nîtis. 7,12. Spr. 3885. Naish. 22,41. 43. °व्रतमालम्ब्य Kathâs. 76,11. चकोरी f. 49,213. — 2) *b)* Bhâg. P. 12,1,24.

चकोरक LA. (II) 88,6 am Ende eines adj. comp.

चकोराय् *wie der Vogel Kakora verfahren* Kathâs. 89,41.

चक्कल n. Uģģval. zu Uṇâdis. 1,108. adj. *round, circular* (?) Aufrecht.

चक्र 1) चक्राकारा वसुंधरा *scheibenförmig* Sûrjas. 12,54. त्रिचक्र ved. P. 6,2,199, Vârtt. — 3) MBh. 12,6481. 7697. — 4) Sûrjas. 1,54. 2,54. 3,11. भानाम् 3, 9. भ° 2. 46. 3,50. *ein mystischer Kreis* Verz. d. Oxf. H. 24,*a*,25. 88. 93,*b*,40. fgg. 149,*b*,16. fgg. चक्रबन्ध oder schlechtweg चक्र Bez. *einer in ein scheibenförmiges Diagramm künstlich eingetragenen Strophe* Pratâpar. 73,*a*. Sâh. D. 268,13. °जाति Haeb. Anth. 291. — 6) *Cirkel, Rad* als astronomisches Instrument Sûrjas. 13,20. Golâdhj. 11, 10. fgg. — 7) सामन्त° Spr. 3246. षडधिकदशनाडी° Mâlatim. 74,4. कारक° so v. a. *alle Factoren* Sarvadarçanas. 120,3. Z. 5. fg. Pańkat. 235,14 gehört zu 1), da चक्र hier als *Töpferscheibe* zu fassen ist. — 8) Vruddha-Kâṇ. 3,19. — 10) Z. 2. fg. die Stelle अङ्गारकस्य चक्रोक्तः zu streichen, da hier die richtige Lesart वक्रोक्तः (*im Abschnitt über das Vakra besprochen*) ist. — 12) Halâj. 3,49. — 16) *a)* Spr. 3655. Kathâs. 72,40. — *c)* Kathâs. 56,141. — *d)* Kathâs. 54,16. — 17) चक्रिये Kâth. 29,7. — 19) n. N. pr. eines Tîrtha Bhâg. P. 10,78,19; vgl. °तीर्थ. — Vgl. दिक्चक्र, मण्डल°, मातृ°, हिरण्य°.

चक्राश्रय m. Bez. *eines best. logischen Fehlers: circulus in demonstrando* Sarvadarçanas. 113,22.

चक्रतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,29. 66,*b*,4. 17. 73,*a*,20. 149,*a*,22. — Vgl. तीर्थ 19).

चक्रतुण्ड m. *ein best. Fisch* R. ed. Bomb. 3,73,14. = नलमीन Schol.

चक्रदत्त, °नामकग्रन्थ von Râmakandra Verz. d. Oxf. H. 470,*c*, N.

चक्रदीपिका f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,28.

चक्रधर 3) Nîlak.: चक्रधरस्य भुजंगस्य बहुग्रामाधिपतेर्वा. — 7) N. pr. einer Oertlichkeit Râga-Tar. 4,191.

चक्रनारायणीसंहिता f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 288,*b*, No. 688. 292,*a*,14.

चक्रपाणिदत्त Verz. d. Oxf. H. 195,*b*, No. 433.

चक्रपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 123,213.

चक्रबाल (richtiger °वाल) 2) Kâvjâd. 2,99. — 3) *Kreis* Ind. St. 10, 274. 307. — 4) भुजानाम् Kathâs. 53,169.

चक्रबालधि, richtiger चक्रवालधि.

चक्रमेलक Kathâs. 123,213. 221. Brockhaus fasst das Wort als Appellativ.

चक्रराज m. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,37.

चक्रवर्तिन् 1) adj. पद्मविमानं ब्रह्मनिर्मितम् so v. a. *siegreich rollend* Kathâs. 107,133. — 3) m. N. pr. eines Autors Hall 43.

चक्रवात Bhâg. P. 10,7,20. 11,24. 76,11. — Vgl. पवनचक्र.

चक्रवालक n. Bez. *einer best. rhetorischen Figur:* संबोधनविभक्त्या यत्प्रचुरं पद्यपूर्वकम् । विमुक्तपुनराकृष्टशब्दं स्याच्चक्रवालकम् ॥ Pratâpar. 19,*b*,2.

चक्रवालात्मन् (चक्रवा° geschr.) f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,18.

चक्रसेन (चक्र + सेना) 1) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 280, *b*,13. — 2) f. आ N. pr. einer Prinzessin Kathâs. 54,111.

चक्रह्रद m. N. pr. eines *Sees* Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,29.

चक्राङ्गना (चक्र + अ°) f. *das Weibchen des Kakravâka* Kathâs. 72,58.

चक्रायुध Kathâs. 81,100.

चक्राश्मन् MBh. 1,8257 nach Nîlak. *eine Schleuder von Holz zum Werfen von Steinen.*

चक्रिन् 5) Spr. 4723. — 16) m. pl. N. einer Vishṇu'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,15. fg.

चक्रीकृ, °कृतचाप Spr. 2297.

चक्रीवत् 1) Pańkav. Br. 16,15,4. 20,13,2. 25,1,6. — 2) *a)* Halâj. 2, 125. Çiç. 5,8.

चक्रु = चक्र *Rad:* °वृत्त Kâṭh. 6,3.

चक्रेश (चक्र + ईश) m. *Weltherrscher, Kaiser* Spr. 1626. Davon °ता f. *die Würde eines Weltherrschers, — Kaisers* ebend. v. l.

चक्रेश्वर m. *Weltherrscher, Kaiser;* davon °त्व n. *die Würde eines Weltherrschers, — Kaisers* Spr. 1626. चक्रेश्वर als Bein. Bhairava's Kathâs. 56,106 bedeutet *Herr der Schaar.*

चत् 2) तमचक्षाणाः *nicht sehend* Bhâg. P. 10,30,1. 43,7. अचष्ट *erblickte* 69,23. — 4) *halten für:* एवं वैकारिकीं मायामयुक्ता वस्तु चक्षते Bhâg. P. 10,73,11.

— अनु *benennen, nennen* RV. Prât. 17,12.

— आ 2) आचक्ष्महे बत किमग्र्यतनोमवस्थां तस्य *sagen zu Etwas* Spr. 3684.

— निरा *wegraisonniren, verwerfen* Sarvadarçanas. 46,13.

— व्या 1) (dieses hinzuzufügen) Weber, Râmat. Up. 329. — 2) Sarvadarçanas. 10,9. 117,11.

— परि 1) Schol. zu Kâtj. Çr. 25,4,9.

— प्र 2) तस्यारोग्यं प्रचक्षते *dem spricht man Gesundheit zu* Spr. 4862.

— संप्र *annehmen:* उत्पत्तिप्रलयाविके सूक्ष्मज्ञाः संप्रचक्षते Bhâg. P. 12,4,34.

— वि 2) *sehen, gewahr werden* Bhâg. P. 10,64,36. 11,14,45. *betrachten* 6,5.

— उद्वि *inne werden* Bhâg. P. 11,23,44.

चक्षण 2) Halâj. 2,173.

चक्षस् vgl. noch दुश्चक्षस्.

चक्षु 3) fehlerhaft für वक्षु *Oxus;* vgl. Kern in Ind. St. 10,212.

चक्षुर्बहुल s. u. बहुलचक्षुस्.

चक्षुःश्रवस् Kir. 16,42. Kâçîkh. 58,161 (nach Aufrecht). — Vgl. दृक्श्रुति.

चक्षुष्मत्त्व n. = चक्षुष्मत्ता Kathâs. 74,322.

चक्षुष्मत् 1) Kathâs. 74,312. लब्ध° so v. a. लब्धचक्षुस् adj. Einschiebung nach R. 7,49,5.

चक्षुष्य 1) *b)* Halâj. 2,212. Çiç. 8,57. *schön* und zugleich *Jmd vor Augen seiend* (= प्रिय und प्रत्यक्ष Viçva bei Mallin.) Çiç. 8,57.

चक्षस् 2) Mânava angeblich Verfasser von RV. 9,106,4—6. Saurja Verfasser von 10,158. — 4) *c)* Z. 5 lies 10,5,3,6 st. 10,5,3,16.

चख्वांस् (partic. perf.; von चक्ष् oder खन् nach Sâj.): य उरणं जघान नव चख्वांसं नवतिं च बाहून् RV. 2,14,4. nach dem Zusammenhange etwa *ausstreckend.*

चङ्ग 1) *b) der sich auf Etwas versteht, das Gute und Schlechte an einer Sache genau kennend, überaus wählerisch in Betreff von* (geht im comp. voran) Kathâs. 82,12. 14. 46. भोजन° 12. 20. 26. नारी° 12. 28. 33. 35. तूलिका° 14. 38. 39. 44. Davon nom. abstr. चङ्गता 11. 37.

चञ्चपुट, ÇKDr. erwähnt auch eine Lesart चञ्चत्पुट.

चञ्च्, partic. चञ्चत् Kathâs. 103,162. Sâh. D. 98,2. 146,3 (aus Venîs.). Çatr. 1,296.

चञ्च 2) *a)* Z. 2 streiche (lies चञ्च्वां). — *b)* °पुरुष Spr. 2536.

चञ्चरिन्, चञ्चरीक Halâj. 2,100. Bhâminîv. 1,46 (nach Aufrecht). Sâh. D. 177,7.

चञ्चरीकावली Ind. St. 8,386.

चञ्चल 2) *c)* N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,47. — 3) *a)* Spr. 1850.

चञ्चलाक्षिका ohne Cäsur Ind. St. 8,380.

चञ्चु 1) vgl. u. चञ्चुरी. — 3) *b)* vgl. महाचञ्चू.

चञ्चुरी, die ed. Bomb. liest पुण्यचञ्चुरी ohne Visarga; Nilak.: पुण्यचञ्चुः पुण्येन ज्ञातः तेन वित्तश्चञ्चुप्चणपौ (P. 5,2,26, wo aber °चुञ्चुप्चणपौ gelesen wird) इति चञ्चुः । ई लक्ष्मीरित्येकाक्षरं नाम.

चट्, अत्र पूर्णिमादिने समुद्रवेला चटति (v. l. für चरति) so v. a. *übertreten* Pañkat. 74,22. Z. 2 lies 121,1 st. 131,1.

चटक vgl. मृगेन्द्र°.

चटचटा Bhâg. P. 10,72,36.

चटु 1) Çiç. 4,6. रचितचटुशतम् Bâlarâm. bei Uggval. zu Unâdis. 1,3.

चटूपमा *eine in einem Gleichniss ausgesprochene Artigkeit* Kâvjâd. 2,35.

चट्टुक *ein Holzgefäss zum Schöpfen* Schol. zu Hâla 163.

चट्टग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 191,*b*,34.

चटुल 1) *a)* Spr. 142.

चण vgl. कथा°, माया°.

चण्ड 2) *a) eine Form* Bhairava's (= सूर्य) Verz. d. Oxf. H. 250,*a*,18. — *c)* N. einer der 7 Wolken bei der Sintfluth Verz. d. Oxf. H. 347,*b*,34. — 3) *a)* eine der 8 Nâjikâ der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5. — 4) *d)* N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39. — *e)* so v. a. चण्डीमाहात्म्य = देवीमाहात्म्य; häufig im ÇKDr.

चण्डकर m. *Sonne;* davon °कराय् *wie die Sonne erscheinen:* चन्द्रश्चण्डकरायते Çuk. ed. Bomb. S. 4.

चण्डकापालिक m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,5.

चण्डकेतु m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 71,16.

चण्डघण्टा f. Bein. der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 110,*b*, No. 174.

चण्डत्व Pratâpar. 54,*a*,4.

चण्डदीधिति Kathâs. 98,45.

चण्डनायिका 2) Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5.

चण्डप्रभ m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 101,48.

चण्डभुजंग m. desgl. ebend. 74,178.

चण्डमहारोषणतन्त्र n. Titel eines buddh. Werkes Verz. d. Oxf. H. 403,*a*, No. 2.

चण्डमारुत Titel eines Werkes Hall 203. °वैदिक Wilson, Sel. Works 1,43.

चण्डरूपा f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,33.

चण्डवती 2) Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5.

चण्डवीर m. N. pr. einer buddh. Gottheit Wilson, Sel. Works 2,24.

चण्डवृष्टिप्रयात (v. l. °प्रपात) m. Ind. St. 8,406. 409. fg. 412.

चण्डवेग 3) m. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,408. fg. — 4) f. आ N. pr. eines Flusses: °संगमतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,34.

चण्डसिंह m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 81,3. 98,25. 106,38.

चण्डांशु Kathâs. 65,5. Bhâg. P. 10,18,6.

चण्डादित्यतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,5.

चण्डाल, चण्डाली f. unter dem कुलाष्टक Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,33.

चण्डालिका 1) lies किंनरा.

चण्डिका 1) °महानवम्युत्सव Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,14.

चण्डिदास s. चण्डीदास.

चण्डिन् zu streichen, da चण्डी f. gemeint ist; s. u. चण्ड 4) *e*).

चण्डिमन् *Heftigkeit, Stärke* Sâh. D 91,14.

चण्डीदास Verfasser eines Commentars zum Kâvjaprakâça Sâh. D. 245,12. चण्डिदास 116,18.

चण्डीपाठ m. = चण्डीमाहात्म्य = देवीमाहात्म्य Wilson, Sel. Works 1,12 (चण्डि°).

चण्डीपुराण n. = कालीपुराण Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,29.

चण्डीमाहात्म्य n. = देवीमाहात्म्य ebend. 43,*b*, No. 98.

चण्डीरहस्य n. Titel eines Werkes ebend. 110,*b*,4.

चण्डीश, °तीर्थ ebend. 76,*b*,42.

चण्डीश्वर m. N. pr. eines Autors Hall 156.

चण्डेश N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,4 v. u.

चण्डेश्वर 2) N. pr. Verz. d. Oxf. H. 136,*a*, No. 259. 278,*a*,27. 292,*a*,15. *b*,35. 295,*a*, No. 713. °राय 324,*a*,36 (चण्डेश्वराय gedr.). — 3) n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 77,*b*,32.

चण्डोग्रशूलपाणि m. *eine Form* Çiva's ebend. 93,*b*,32. 96,*a*,4. 14.

चण्डोग्रा Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5.

चत्, caus. अचीचत्तम् Taitt. Âr. 2,4,5. अचीचते 6.

— प्र vgl. प्रचता.

चतु nach dem Comm. angeblich adj. = चतुर्थ Taitt. Âr. 1,8,10; es ist jedoch offenbar Entstellung aus च तम्.

चतुःपञ्च, चतुःपञ्चावशेषिता: auch Bhâg. P. 10,37,30.

चतुःपञ्चाशत् sg. und pl. Schol. zu P. 8,3,5 (Th. II, S. 377).

चतुःपञ्चाशत्क n. *ein Complex von 54* Kâm. Nîtis. 8,28.

2. चतुर् 1) *a*) वाहनानि Kathâs. 10,108 (च तुराणि gedr.) adv.: चतुरं गत्वा 101,96. — *b*) शिष्याः LA. (II) 87,18. — *c*) °वाच् Spr. 3018. Z. 3 lies *b*) st. *a*). — 3) *a*) Amar. 20 (Spr. 1749) gehört zu 1) *c*). — 4) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,29. 202,*a*,10. *b*,2.

चतुरंशवत् (von च° + अंश) adj. *aus vier Theilen bestehend* Weber, Gjot. 49.

चतुरक, f. चतुरिका adj. *geschickt, gewandt* und zugleich N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 103,20.

चतुरक्रम m. Bez. *eines best. Tactes* (रूपक) Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

चतुरत्त Çâṅkh. Br. 3,5. f. ई AV. 4,20,7.

चतुरङ्ग 4) *b*) °क्रीडा Halâj. zu Khandas 2,3 in Ind. St. 8,230.

चतुरङ्गिन् Z. 3 die ed. Bomb. des Bhâg. P. चतुरङ्गिणी.

चतुरध्यायिका, चतुराध्यायिका, चतुराध्यायिक n. und चतुराध्यायीभाष्य Whitney in der Einl. zu AV. Prât. III.

चतुरन्त, Nîlak. zu MBh. 1,2801: चतुरन्तायाः चतुःसमुद्रावच्छिन्नायाः; zu 1,3100: चतुरन्तां चतुःसमुद्रान्ताम्; Schol. zu R. 2,104,11 (12): चतुरन्तां चतुःसमुद्रावसानाम्.

चतुरन्तर n. Titel eines Werkes (?) Sarvadarçanas. 51,8.

चतुरम्ल n. *die vier sauren Sachen* d. i. अम्लवेतस, वृक्षाम्ल, बृहज्जम्बीर und निम्बक Bhâvapr. im ÇKDr.

चतुरस्र 1) Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,11. 97,*b*,8.12. — 2) Sâh. D. 509 (mit स). चतुरस्रता Spr. 5175. — 4) m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,26; vgl. u. चतुरस्र.

चतुराध्यायिक u. s. w. s. u. चतुरध्यायिका.

चतुरानर्तन zu streichen, da es wohl kein comp. ist.

चतुराश्रम्य (so ist zu lesen), die ed. Bomb. richtig चातुराश्रम्य.

चतुरुष्ट्र n. *die vier Dinge vom Kameel* Suçr. 2,420,8.

चतुरूध्नी (चतुर् + ऊधन्) adj. f. *viereuterig:* अदिति Kâṭh. 30,4.

1. चतुर्थ 1) स्वर् Ind. St. 8,261. fgg.

चतुर्थक 2) Çârṅg. Saṁh. 1,1,18. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,7.

चतुर्थारण्यक n. Titel einer Schrift Ind. St. 8,285.

चतुर्दन्त 2) Kathâs. 62,30.

चतुर्दशक adj. *der vierzehnte* MBh. 1,4334.

चतुर्दशगुणनामन् n. pl. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

चतुर्दशगुणस्थान n. desgl. ebend.

चतुर्दशमतविवेक m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 38,*b*,14.

चतुर्दशस्वप्नविचार m. desgl. Wilson, Sel. Works 2,284.

चतुर्दारिका, so zu lesen st. चतुर्दारिक.

चतुर्दिक्कम् (von च° + दिश्) adv. *nach allen 4 Weltgegenden* Kathâs. 107,23. 118,86.

चतुर्धर N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 1,*a*. 301,*a*.

चतुर्नेतर् s. unten u. चतुर्होतर् 2).

चतुर्मासी f. *ein Zeitraum von vier Monaten* Kathâs. 124,154.

चतुर्मास्य = चातुर्मास्य Kâṭh. 35,20.

चतुर्मुखतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,14.

चतुर्वक्त्र m. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Kathâs. 52, 246. Bein. Brahman's Halâj. 1,7.

चतुर्विंश 3) *der 2te Tag des* Gavâmajana Pańkav. Br. 4,2,4.

चतुर्विंशक adj. *aus vierundzwanzig bestehend* MBh. 3,13918, wo गणाः st. गुणाः zu lesen ist.

चतुर्विंशत् *vierundzwanzig:* °विंशच्छत *124* Weber, Gjot. 41.

चतुर्विंशति 1) °भिः Ishṭakâpûraṇa 1,7. n. Bhâg. P. 12,13,4.7.

चतुर्विंशतिदण्डकस्तव m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

चतुर्विंशतिपुराण n. desgl. ebend. 1,279.

चतुर्विंशत्यवतारचरित्र n. desgl. Verz. d. Oxf. H. 398,*b*, No. 147. fgg.

चतुर्विध, °विधम् adv. *auf vierfache Weise* Spr. 4035.

चतुर्होतर् 1) vgl. Ind. St. 10, 139. Z. 3 lies 5,23.25 st. 1,23.25. — 2) die neuere Ausg. liest चतुर्नेता st. चतुर्होता; Nîlak.: चतुर्णां पुरुषार्थानां नेता प्रापकः.

चतुर्होत्र, der Vers fehlt in der neueren Ausg.; dieselbe Ausg. liest 10404 fälschlich चतुर्होत्रप्रवर्तक st. चा° der älteren Ausg.; Nîlak.: चतुर्होत्रं यज्ञियं कर्म.

चतुश्चक्र n. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,35.

चतुःशत 1) Vâlakh. 7,3. Ind. St. 8,281. — 2) hierher wohl R. 7,23, 19. Bhâg. P. 10,1,31. — 3) f. ई Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 108,*a*,22. 109,*a*,4.32. 110,*b*,5.

चतुःशाल adj. *vier Stuben enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,39. n. Halâj. 2,137. Matsja-P. 241,1 (nach Aufrecht).

चतुःशिख m. N. pr. eines Autors Hall 81.

चतुष्क 1) *a*) Ind. St. 8,110.249.384. — 4) *a*) Z. 2 MBh. 12,12706 erklärt Nîlak. चतुष्क n. durch अंसयोः कक्षोश्चान्तरालम्, lässt aber auch die andere Bed. zu, wobei er aber मुष्क = बाहु fasst; vgl. u. चतुष्किन्.

चतुष्कोण, सम° und विषम° Ind. St. 10,274.

चतुष्टय 1) Ait. Br. 3,43.

चतुष्टोम 1) füge hinzu: *dessen einzelne Glieder je um vier Verse wachsen*, Schol. zu Pańkav. Br. 19,5,1. 6,1. — 2) Ait. Br. 3,43. Pańkav. Br. 21,4,1. Schol. zu 6,3,16. 21,4,1.

चतुष्पथ 3) m. unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,3.

चतुष्पद 1) *d*) *aus 4 Wörtern bestehend* VS. Prât. 1,157. — 2) *b*) als N. eines Karaṇa neutr.; vgl. noch Sûrjas. 2,67.

चतुष्पाद् 1) चतुष्पदः m. pl. Bhâg. P. 5,1,14. — 3) *aus 4* Pâda *bestehend* Ind. St. 8,239.

चतुष्पाद adj. (f. आ) *viertheilig* Sarvadarçanas. 167,5. Z. 2 lies 6,8,2, 7 st. 6,8,2,17.

चतुष्पादी f. *ein Complex von 4 Füssen* Weber, Gjot. 92.

चतुस्त्रिंश 3) Ait. Br. 4,18.

चतुःसमुद्र adj. (f. ई) *von 4 Meeren eingeschlossen:* पृथिवी Kathâs. 69,181.

चतुःस्तन adj. = चतुस्तन Kâth. 30,4.

चत्वर् letzte Zeile, vor Siddh. K. noch 2,99 einzuschalten.

चत्वर, अम्बु° *ein viereckiger Teich* H. an. 4,216. — Vgl. जल°, पाद° (unter पादचतुर).

चदेलवाल N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,4.

चन्दन 1) मलये ऽपि स्थितो वेणुर्वेणुरेव न चन्दनः Spr. 3491. चन्दनाम्भस् 3617.

चन्दनपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 77,20.

चन्दनाय् (von चन्दन) *zu einem Sandelbaum werden:* मलयाचलसंसर्गान्न वेणुश्चन्दनायते Spr. 3491, v. l. (S. 385).

चन्द्र 1) चन्द्रतरम् adv. *lieblicher:* स्त्री नक्तं चन्द्रतरं वदति Kâth. 30,1. — 2) *a*) der *Mond* als Bez. *der Zahl Eins* Sûrjas. 1,43. 2,21. — *n*) ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,13. Z. 7 streiche 1351. — 5) *a*) Halâj. 2,18. hierher etwa auch Ṛv. 3,61,7.

चन्द्रक 1) *f*) Râǵa-Tar. 3,382 gehört wohl zu *b*). — 2) *a*) Kathâs. 72,29. येषामप्यवसन्पुरा युवतयो गेहेष्वहश्चन्द्रिकाः Spr. 2511. Naish. 22,41. — *e*) vgl. Ind. St. 8,386. — *h*) ein N. der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,16.

चन्द्रकला 5) *die Spur eines Fingernagels in der Gestalt der Mondsichel* Verz. d. Oxf. H. 218,*b*,16. — Vgl. शतश्लोकी°.

चन्द्रकलातन्त्र n. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,9.

चन्द्रकवि m. N. pr. eines *Dichters* ebend. 123,*b*,42. Wilson, Sel. Works 1,331.

चन्द्रकान्त 1) 2) Spr. 2211. — 6) n. und f. आ N. pr. einer Stadt R. 7,102,6.9.

चन्द्रकान्ति f. Bez. *der Mondscheibe am 9ten Tage* Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,25.

चन्द्रकिन् Çiç. 3,49.

चन्द्रकुण्ड m. N. pr. eines Teiches in Kâmarûpa Kâlikâ-P. im ÇKDr.

चन्द्रकुमारशिखर n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,1.

चन्द्रकूट m. N. pr. eines *Berges* in Kâmarûpa Kâlikâ-P. im ÇKDr.

चन्द्रकेतु ein Sohn Lakshmaṇa's R. 7,102,2. ein Vidjâdhara Kathâs. 115,24.

चन्द्रकोष m. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,5.

चन्द्रगुप्त Bhâg. P. 12,1,12. °सभा Pat. in Mahâbh. 758. चन्द्रगुप्तक Spr. 1196.

चन्द्रगूतीगिरि m. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,12.

चन्द्रग्रहण n. *Mondfinsterniss* Verz. d. Oxf. H. 326,*a*,2. 327,*a*, No. 773.

चन्द्रचूड 1) Kathâs. 114,19. LA. (II) 92,22. *eine Form* Bhairava's Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5.

चन्द्रचूडामणि m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,29.

चन्द्रचूडाष्टक n. Titel einer Hymne ebend. 149,*b*, N. 2.

चन्द्रजासिंह m. N. pr. eines Mannes Hall 70.

चन्द्रज्ञान n. Titel eines Werkes Hall 197. Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,2. °तन्त्र 29.

चन्द्रट Verz. d. Oxf. H. 357,*b*, No. 852. 358,*a*.

चन्द्रदेव ein Dichter ebend. 123,*b*,42.

चन्द्रद्वीप m. N. pr. eines Dvîpa ebend. 338,*b*,5.

चन्द्रनारायणभट्टाचार्य m. N. pr. eines Gelehrten Hall 35. fg.

चन्द्रपति m. N. pr. eines Mannes Hall 66.

चन्द्रपुर Hall 134. Kathâs. 117,62 (mythisch). 123,252.

चन्द्रप्रभासतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,27. 67,*a*,26.

चन्द्रप्रमर्दन m. N. pr. eines Sohnes der Siṁhikâ und Bruders des Râhu MBh. 1,2539.

चन्द्रप्रमाण adj. *lunaris* Schol. zu Kâtj. Çr. 24,6,5.

चन्द्रप्रासाद m. wohl = चन्द्रशाला 1) Kathâs. 85,15. 114,24.

चन्द्रभाग m. N. pr. eines Berges Kâlikâ-P. 21. 22.

चन्द्रभानु m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,10.

चन्द्रमत n. *die Lehre des Mondes* d. i. *der Verehrer des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,34.

चन्द्रमास m. *Mondmonat* Weber, Ǵjot. 92.

चन्द्रमौलि adj. *einen Mond auf dem Kopfe habend,* von einem Daitja R. 7,23,1,11.

चन्द्रयोग m. *eine Conjunction des Mondes mit einem Sternbilde* Weber, Nax. 2,294. Ǵjot. 71. Verz. d. Oxf. H. 328,*b*, No. 779.

चन्द्ररेखा *eine best. Pflanze,* = वागुजी, beng. हाकुच Bhaishaǵjaratn. im ÇKDr.

चन्द्रललाम m. Bein. Çiva's Bhâg. P. 12,10,25.

चन्द्रलेख 2) *c*) α) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑ – – ⏑ – – ⏑ – – Ind. St. 8,386. — β) ebend. 392. Ḱhandom. 78. — γ) *4 Mal* – ⏑ – – ⏑ – – ⏑ – – ⏑ – – ⏑ – Ind. St. 8,392. — *d*) N. pr. verschiedener Frauen Kathâs. 113,18. 114,59. Verz. d. Oxf. H. 133,*b*, No. 245.

चन्द्रवत्त 1) *b*) Kathâs. 70,35. 75,105. 106,83. — 2) *a*) N. pr. verschiedener Frauen ebend. 56,11. 98,6. 123,116.

चन्द्रवन्द्य m. N. pr. eines Mannes Hall 7.

चन्द्रवर्त्मन् ohne Cäsur Ind. St. 8,382. Ḱhandom. 39.

चन्द्रविज्ञ m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,25.

चन्द्रशुभ्र adj. f. आ *mondhell* Kathâs. 70,26.

चन्द्रशेखर 2) ein Fürst Kathâs. 123,114. Wilson, Sel. Works 1,201. Autor Verz. d. Oxf. H. 142,*a*, No. 290. 214,*b*,2. — 3) Verz. d. Oxf. H. 189,*b*, No. 434.

चन्द्रश्री f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 58,58.

चन्द्रसरस् Kathâs. 62,29.

चन्द्रसार m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 67,37.

चन्द्रसाहि m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 27.

चन्द्रसिंह m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 296,*a*, No. 718.

चन्द्रसूरि m. N. pr. eines Lehrers bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,337.

चन्द्रस्वामिन् m. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 56,4. 92,14. 101,121. 123,55. 124,4.

चन्द्रहास 1) *a*) *Schwert* Sâh. D. 130,11. Râvaṇa's *Schwert* R. 7,16,48.

चन्द्रहासतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,25.

चन्द्राग्र *von schimmerndem Aussehen* Ṛv. 6,49,8.

चन्द्राङ्गद m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,42. fgg. चित्राङ्गद v. l.

चन्द्राचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,294.

चन्द्रादित्य m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 74, 215.

चन्द्रानन m. N. pr. eines Ǵina Wilson, Sel. Works 1, 321.

चन्द्रापीड 2) ein Fürst von Kânjakubǵa Kathâs. 61, 219.

चन्द्राय्, °यति R. 7, 31, 23.

चन्द्रायण bei Weber, Râmat. Up. 356 (14) fehlerhaft für चा°.

चन्द्रार्की f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 327, b, No. 773.

चन्द्रार्ध, °चूडामणि Spr. 2256.

चन्द्रालोक m. Titel eines dem Kuvalajânanda zu Grunde liegenden Werkes von Ǵajadeva Kuvalaj. 3, a.

चन्द्रावती N. pr. einer Fürstin Verz. d. Oxf. H. 153, a, 18.

चन्द्रावलोक Kathâs. 94, 5. 39. 44. 113, 17. Verz. d. Oxf. H. 153, a, 4.

चन्द्रि in महाकारुणा°; vgl. कार्णि.

चन्द्रेशलिङ्ग n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 73, b, 10.

चन्द्रेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 66, a, 38.

चन्द्रोदय 1) a) °वर्णन Verz. d. Oxf. H. 122, b, 29. — b) Halâj. 2, 155. — 2) Z. 2 lies Kakrapânidatta.

चन्द्रोपराग m. *Mondfinsterniss* Verz. d. Oxf. H. 41, a, 5.

चन्नुभट्ट m. = चेन्नुभट्ट Hall 23.

चपल 1) *unbeständig* Spr. 4043. °हृदया 901. *leichtsinnig* 3690. 4042. चपलम् adv. *schnell*, *rasch* Daçak. in Benf. Chr. 200, 2. — 2) a) Verz. d. Oxf. H. 309, a, 18. — 3) g) vgl. Ind. St. 8, 296. fgg. 305. 339. 419 und महाचपला. — 4) n. *ein best. edles Mineral*, aber nicht *Quecksilber* (vgl. 2, d.), weil dieses daneben erwähnt wird, Verz. d. Oxf. H. 321, a, No. 761.

चपलय् (von चपल), °यति *Jmd unbesonnen machen*, *zu einer Unbesonnenheit verleiten* Kull. zu M. 3, 191. 250.

चपेट, °घ्नि Schol. zu Git. 1, 43. तस्याः सः – चपेटं कुपितो ददौ *einen Schlag mit der flachen Hand* Kathâs. 66, 139. तस्मै चपेटां ददाति Pat. in Mahâbh. 236. करोति ते मुखं तन्वि चपेटापातनातिथिम् (s. oben u. अतिथि) Kâvjapr. 71, 4. चपेटी f. Bez. *des 6ten Tages in der lichten Hälfte des* Bhâdrapada Skanda-P. im ÇKDr.; vgl. चर्पटा. — Vgl. दुर्जनमुखचपेटिका.

चम् mit पर्या Z. 2 lies *früher als die Andern* st. *schon* und vgl. oben 2. अग्र् mit परि.

चमत्कार 1) Sarvadarçanas. 119, 10. 135, 6. °चिन्तामणि m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278, a, 30.

चमत्कारिता (von चमत्कारिन्) f. *das in-Staunen-Versetzen* Sâh. D. 241.

चमत्कारिन् Sâh. D. 99, 21.

चमत्कृत *in Staunen versetzt:* षड्दर्शीय° Çatr. 2, 476.

चमत्कृति Spr. 3753 (Conj.).

चमर 1) m. R. 7, 6, 49. चमरी Spr. 2656. चमरीवाल Kathâs. 59, 42. — 2) Kathâs. 59, 42.

चमरवाल (°बाल Brockh.) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 54, 144. fgg.

चमस 2) चमसी पिष्टकस्य H. an. 4, 314. Med. ç. 37. — 3) Bhâg. P. 11, 2, 21.

चमसिन् adj. Ind. St. 10, 373. 381. 392.

चमुपति m. = चमूपति Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 82.

चमूप Kathâs. 101, 332.

चमूरु Çiç. 1, 8. °दृश् f. *eine Gazellenäugige* Sâh. D. 100, 16.

चम्प 2) चम्पाधिपो मुञ्जः Ind. St. 8, 294. 193. fg.

चम्पक 5) °देश Verz. d. Oxf. H. 352, b, 22.

चम्पकनाथ m. N. pr. eines Autors Hall 178.

चम्पकपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 154, a, 22.

चम्पकस्तवन n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1, 283.

चम्पकारण्य n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, b, 5.

चम्पावती Verz. d. Oxf. H. 74, a, 40. 152, b, 17. N. pr. einer Fürstin 153, a, 18.

चम्पाषष्ठी Bez. *des 6ten Tages in der lichten Hälfte des* Mârgaçîrsha oder Bhâdrapada Verz. d. Oxf. H. 284, b, 42.

चम्पू Kâvjâd. 1, 31. Sâh. D. 569. Pratâpar. 19, a, 7. Z. 2 lies II, 105. 135 st. I, 105. 135.

चयनीचन्द्रशेखररायगुरु m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 142, a, No. 290.

चर् 3) (यः) मिथ्या चरति मित्रार्थे Spr. 5356. — a) पत्नीसंयाजावभृथ्ये-श्चरित्वा so v. a. *diese vollziehend* Bhâg. P. 10, 75, 19. — 5) Z. 7 चरितव्रत auch Âçv. Gṛhj. 1, 8, 12. चरन्मौनम् (Conj.) Spr. 5256. दुःखस्योपचितिं (so ist zu lesen) चरेत् *vermehrt den Schmerz* 4362. Z. 18 zu भैक्षं चर् *betteln gehen* vgl. भिक्षां भ्रम्. Z. 21 über die Bed. von मार्गाच्चर् s. u. 2. मार्ग 2) f) und vgl. noch Bhâg. P. 3, 18, 19. तृणं चर् so v. a. *Gras fressen*, *weiden* Spr. 2718 (Conj.). Bhâg. P. 10, 15, 40. — 7) Schol. zu R. 2, 107, 19: चराम = संपादयाम.

— caus. 1) Çâṅkh. Br. 30, 8. *weiden lassen* Bhâg. P. 10, 11, 40. 44. 15, 1.

— desid. 3) *zu gehen versuchen:* चिचर्षन् Çâṅkh. Br. 30, 8.

— intens. चञ्चूर्यमाण R. 7, 65, 11.

— अति 1) *entgehen*, *entwischen* Kâth. 25, 9.

— अधि vgl. noch अधिचर्.

— अभि 3) पूर्वाभिचारिता = पूर्वदिग्गामिनी nach dem Schol.

— व्यभि 2) *sich gegenseitig zu verzaubern suchen:* देवाश्च वा असुराश्च व्यभ्यचरन्त Kâth. 25, 9.

— अव vgl. अवचरन्तिका Hypokoristikon vom partic. praes. f. °चरन्ती; vgl. प्रवर्तमानक in der Parallelstelle ṚV. 1, 191, 16.

— आ 1) *sich wenden an Jmd* (acc.) Spr. 2553. — 6) आचेरुर्विविधाः क्रीडाः Bhâg. P. 10, 18, 21. अवलिप्तेषु u. s. w. न मैत्रीमाचरेद्बुधः MBh. 5, 1495. — 9) अनाचरितमार्याणाम् MBh. 2, 1542.

— अभ्युदा caus.: असुरविशं ह वै देवानभ्युदाचार्य आसीत् Ait. Br. 6, 36. nach Sâj. देवानभिलक्ष्य उल्लङ्घनरूपमाचरणं कृत्वा तिरस्कृत्य आसीत् *er machte sie die Götter überspringen* d. h. *verfehlen*; eher wohl *das Volk der* Asura *war herangezogen* (*lag im Felde*; also अभ्युदाचर्य zu vermuthen) *gegen die Götter*. Uebrigens fällt die Vernachlässigung des Saṁdhi auf; vgl. auch Ind. St. 9, 307.

— समुदा 2) ed. Bomb. richtig समुदाचरन्.

— समा 1) सपत्नेषु नित्योद्विग्नः समाचरेत् Spr. 3835.

— उद् 1) अमुमेवादित्यमुच्चारं (absolut.) कुरुते TS. 2, 3, 12, 2. — 2) lies: *gravitätisch einherschreiten:* (रात्रपाल्य) उच्चरतो ऽधिसैन्ये Bhâg. P. 2, 7, 25. — caus. 1) उच्चारिते *beim Geschäft der Ausleerung* Suçr. 2, 148, 19.

— प्रत्युद् caus. *nachsprechen*, *wiederholen* ṚV. Prât. 15, 8. — Vgl. प्रत्युच्चारण.

— उप 2) Kathâs. 51, 193. 226. ironisch: तं (गजं) दृष्ट्वा अध्यमार्गेण स राज्ञोपाचरत्तथा। यथानुधावन्स गजो विपेदे अभ्रपाततः॥ 55, 216. Z. 6 lies

Çâk. Ch. st. Çâk. — 5) Sâh. D. 103,12. 280,8. Kull. zu M. 2,37. Sarvadarçanas. 76,5. 12. act. *uneigentlich benennen:* ये ब्राह्मणावचक्रेरा-स्तान्पुराणां ताण्डमित्युपचरन्ति Ind. St. 1,49,6.

— नि vgl. निचेरु.

— परि 1) त्वत्पादुके अविरतं परि ये चरन्ति ध्यायन्ति Bhâg. P. 10,72, 4. — 2) mit dem gen. der Person: तव परि ये चरन्ति Bhâg. P. 10,87,27.

— संपरि *Jmd aufwarten, Jmd bedienen:* याः संपर्यचरन्प्रेम्णा पादसंवाहनादिभिः । जगद्गुरुम् Bhâg. P. 10,90,27.

— प्रति Kâm. Nîtis. 1,61 wohl fehlerhaft für प्रवि; vgl. Spr. 3705.

— वि 4) Sp. 962, Z. 1 v. u. und Sp. 963, Z. 1 Arg. 7, 8. 10,37 gehören zu 11); vgl. u. 2. मार्ग 2) *f*). — 6) विचरत्यसमुन्नद्धो यः Spr. 3591. — 11) Z. 4. fg. *sich Wege bahnen* falsch; vgl. u. 2. मार्ग 2) *f*). — caus. 1) सो ऽश्वान्विचारयित्वा रथे युक्तान् R. 7,46,22. — 3) मित्रं विचार्य बहुशः. Spr. 2196.

— प्रवि 1) शुक्ले पक्षे प्रविचरव्छशाङ्क इव वर्धते Spr. 3705 (Conj.). — caus.: कार्येण प्रविचारय R. 7,59,1,11. — Vgl. प्रविचार.

— संप्रवि caus. *genau erwägen, — prüfen* R. 7,95,17.

— सम् 3) दूतो न संचरति खे Spr. 4205. त्वं चेत्संचरसे वृषेण *reiten auf* 1079. मृदुसंचरत्कर (*Hand* und *Rüssel*) 1709. Z. 4 lies 1,123,7 st. 1,23,7. — 4) *durchlaufen, durchwandern:* सूर्यस्त्रीत्राशीनुदगुत्तरम् । संचरन् Sûrjas. 12,48. fg. — caus. 3) *weiden lassen* Bhâg. P. 10,15,9.

— परिसम् vgl. परिसंचर; — प्रतिसम् vgl. प्रतिसंचर.

चर 1) *a*) करण im Gegens. zu ध्रुव Sûrjas. 2,68. °कर्मन् im Gegens. zu ध्रुवकर्मन् Weber, Nax. 2,385. Z. 4 चराः Bhâg. P. 4,29,23 erklärt der Schol. durch संचारिणः. — *b*) γ) न स दृष्टचरो मया *bis jetzt nicht gesehen* Kathâs. 65,161. Sarvadarçanas. 81,19. अ° 101,14. Kathâs. 60, 147. दृष्टचरी 108,153. अदृष्टचरी 60,58. अदृष्टचरत्व Sarvadarçanas. 25,19. — 2) *f*) *Wind, Luft* Bhâg. P. 10,14,11. — *g*) nom. act. in दुश्चर. — 4) f. चरा *Beweglichkeit, Lebendigkeit:* उषा विश्वं जीवं प्रसुवन्ती चरायै RV. 7,77,1. — 5) n. *Ascensionaldifferenz* Golâdhj. 7,3. 18 (Comm.). 20.

चरक 1) *c*) Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,13. चरकाध्वर्यवः 14. वैशंपायनशिष्या वै चरकाध्वर्यवो ऽभवन् Bhâg. P. 12,6,61. — *d*) °ग्रन्थ Verz. d. Oxf. H. 404,*b*, No. 35. °तन्त्र 187,*b*,25. °प्रादुर्भाव 310,*b*,22. चरको वैद्यशास्त्रं प्रसिद्धम् Uggval. zu Unâdis. 2,32. कृतं सुभाष्यं चरकस्य येन (कृष्णेन) Verz. d. Oxf. H. 318,*a*,27. Karaka als Verfasser eines Wörterbuchs 143,*a*, No. 292.

चरखण्ड n. *der Betrag der Ascensionaldifferenz* Sûrjas. 3,43. Golâdhj. 7,1.

चरज्ञा (sc. ज्या) f. *der Sinus des* चरखण्ड, *reducirt auf die relative Grösse eines grossen Cirkels,* Sûrjas. 2,61. 3,33.

चरज्या f. = चरज्ञा Comm. zu Golâdhj. 7,1 und zu Sûrjas. 3,34.

चरट Z. 2 lies चिरिण्टी st. चिरटी.

चरण 2) *g*) = पाद *Viertel:* चतुश्चरण adj. *aus vier Vierteln —, aus vier Abtheilungen bestehend* Sarvadarçanas. 81,1. — 3) *a*) Z. 3 lies 3,5,5 st. 3,3,5.

चरणपात 2) Pañkat. 113,2 gehört zu 1).

चरणान्त m. Bein. Gautama's Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,32.

चरणाभरण (चरण + आ°) n. *Fussschmuck* Halâj. 2,406.

चरणामृत n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 274,*a*, No. 649.

चरणायुध 2) Sâh. D. 79,10.

चरथ 2) *b*) die letzte Stelle zu streichen.

चरदल n. = चरखण्ड Varâh. Brh. S. 2, S. 4. Sûrjas. 3,10. °ज्ञा = चरज्ञा 13,15.

चरम, अचरमवयस् *Jugend* Uttararâmak. 95,18 (125,1).

चरशिञ्जिनी f. = चरज्ञा Golâdhj. 7,1.

चरि Unâdis. 4,139. Trik. 2,9,27.

चरित 2) *a*) *Bewegung* (der Gestirne) Sûrjas. 1,4. 5. 11,23. 13,25. 14,27. Weber, Gjot. 110.

चरितव्य 2) बोधिसत्त्वमहाचर्या Kathâs. 72,101.

चरितार्थय्, चरितार्थित so v. a. *beglückt* Sarvadarçanas. 1,4.

चरित्र 1) *c*) füge noch *Wandel, Erlebnisse* und Spr. 2957 hinzu.

चरित्रबन्धक vgl. u. बन्धक 5).

चरित्रित (von चरित्र) adj. am Ende eines comp.: वाचामगोचरविचित्रचरित्रितः *der wunderbare Schicksale erlebt hat, die Worte nicht zu schildern vermögen,* Spr. 2957, v. l.

चर्च्, चर्चित *abgewischt:* नेत्राभ्यां यदश्रु स्रवत् । तद्गीतं भगवता पाणिना चर्चितं तु तत् ॥ निक्षिप्तमात्रं तद्भूमौ u. s. w. R. 7,37,1,9: *überzogen —, bedeckt mit:* मसृणचन्दन° Kaurap. 7 in Haeb. Anth. 228. अलंकार° Bhâg. P. 11,6,46. *entschieden, beschlossen* (= निश्चित Schol.): °संकल्प 10,44,1.

— वि, विचर्चित *aufgetragen:* प्रियङ्गुकालीयककुङ्कुमानि स्तनाङ्गरागेषु विचर्चितानि Rt. 6,12.

चर्च 2) *b*) Spr. 4693. लघुनाक्ता स कर्पूरचर्चा वितनुते तनौ 4479. — *c*) *Anwendung* nach Benfey. — *d*) तन्त्र°, अष्टाङ्गयोग° Simhâsana (nach Aufrecht). पराधिकार° *das Sichkümmern um* Spr. 1712.

चर्चर 2) *a*) *Chorgesang:* वसन्तोत्सवोद्दामप्रनृत्यत्पौरचर्चरीः (पश्यन्) Kathâs. 54,58. सेवितनृत्तचर्चरीके (उद्याने) 103,200.

चर्चरीक vgl. oben u. चर्चर 2) *a*).

चर्चिका f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,23. 92,*b*,15.

चर्त् mit आ Kauç. 16; mit परि vgl. परिचर्तन; mit प्र, प्रचृत्तशिख Âçv. Grhj. 4,2,9. M. Müller und Stenzler irrig प्रवृत्त°.

चर्पट 1) *b*) lies *ein best. Gebäck.* चपा und चापटि bedeuten im Hindî *Pfannkuchen.* — 3) adj. *flach anliegend,* von Ohren Varâh. Brh. S. 68, 58; vgl. u. चिपिट 1). — 4) f. आ Bez. *des 6ten Tages in der lichten Hälfte des* Bhâdrapada ÇKDr.; vgl. चपेटी.

चर्पटि, चर्पटिन् Verz. d. Oxf. H. 233,*b*,4 v. u. Hall 16. चुर्पती Wilson, Sel. Works 1,214.

चर्मकर्त TBr. 1,2,6,7.

चर्मकार 1) f. चर्मकारी unter dem कुलाष्टक Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,34.

चर्मज 1) *aus Leder gemacht, ledern:* पाश Bhâg. P. 10,64,4.

चर्मदण्ड Halâj. 2,287.

चर्मन् 1) Z. 2 lies भूर्म st. भूर्मिम्; Z. 5 lies Vâlakh. 7,3. AV. 5,18,3.

चर्मपट्ट 1) m. *Riemen* MBh. 13,3456. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit: °निवासिन् Mârk. P. 58,25.

चर्मपुट m. *Schlauch* Med. t. 26. °क m. Bhar. zu AK. ÇKDr.

चर्मप्रसेवक Halâj. 4,79.

चर्य 2) *b*) auch *frommer Wandel, Frömmigkeit* Sarvadarçanas. 77,18.

78,15 (wo चर्यया zu lesen ist). 81,1. 11. 90,15.

चर्यानाथ m. N. pr. eines alten Weisen Sarvadarçanas. 99,4.

चर्व्, कान्तिसुधास्यन्दमयीं तां (चित्रस्थां प्रियां) चर्वयन् *schlürfen, kosten* Sâh. D. 51,154. चर्वित *woran man gekaut hat* Spr. 3683.

चर्वटि m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 247,*a*,9.

चर्षणि 2) Bhâg. P. 10,29,2.

1. चल् 1) चलते मेरुः Spr. 4884. — 2) प्राक्चक्रं चलितम् Sûrjas. 3,11. — 3) ग्रह्ननि चलति Kathâs. 72, 406. *lustwandeln* Spr. 1379. न चलेच्च वार्त्ता *es geht auch kein Gerücht darüber* 4205. — 4) तस्यापि चलिता मतिः Spr. 3592. — 5) Z. 6 R. 2, 61, 23 liest die ed. Bomb. richtig द्विजातिचरितो धर्मः *geübt*.

— caus. 2) *c*) न तेषां चाल्यते बुद्धिः Spr. 5056.

— उद् *aufbrechen* Kathâs. 73,441. 74,277. 78,2. 132. 82,1. 102,153. उच्चलच्चलशरविद्ध 61,104 fehlerhaft für उच्छल°.

— प्रोद् *aufbrechen* Kathâs. 101,263.

— वि 3) Kathâs. 55,118.

— सम् caus. R. 7,14,7.

चल 1) कर्ण Bez. *einer best. Hypotenuse* Sûrjas. 2,41. 51. — 2) *a*) in medic. Sinne Verz. d. Oxf. H. 304, *a*, 37. — 3) *c*) Kathâs. 60,119. — Vgl. पुंश्चली.

चलचित्त 1) oder 2) तुरगचलचित्ताः क्षितिभुजः Spr. 1175. — 3) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,32.

चलन 4) *a*) *das Wanken, Schwanken* (eig. und übertr.): औदारिकादिकायादिचलनद्वारेणात्मनश्चलनम् Sarvadarçanas. 36, 16. — *b*) प्रतिपन्नादचलनम् Kathâs. 99, 8.

चलाचल 1) adj. Spr. 904. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 101, *a*, 32.

चलुक 1) Spr. 769.

चशाति, die ed. Bomb. richtig वशाति.

चशाल = चषाल Kâth. 26, 4.

चषक 1) Çiç. 10,4. 11. 24. Bhatt. 8,39.

चसमास (1. च + स°) m. *ein copulatives Compositum* Verz. d. Oxf. H. 175, *a*,5.

चाकचक्य n. = उज्ज्वलता ÇKDr. nach der Vedântaparibhâshâ.

चाक्षुष 1) *a*) अ° *zum Gesichtssinn nicht in Beziehung stehend* Sarvadarçanas. 110,20. — 2) Agni Ind. St. 3,200,*b*. als Autor Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,21.

चाचपुट ÇKDr. Suppl. nach Saṁgîtadâm.

चाचरि m. N. pr. eines Ringers Râǵa-Tar. 7,1514.

चाञ्चल्य Râǵa-Tar. 7, 162.

चाट Spr. 620, v. l. (Th. II, S. 328). चाटाः कार्पटिकाः क्रूराः Bhavishja-P. bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. कार्पटिक. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 539, 13. *fortune-teller* Hall nach Colebr. in Digest of Hindu Law 1,311. Auf चाट folgt भट in der Inschrift und beide Wörter könnten auch zusammengefasst werden; vgl. चारभट.

चाटिग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 189,*b*,2 v. u.

चाटु, चकार च किल चाटु (बकुचाटून् bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 3) प्रौढयोषिद्वदस्य Çiç. 11,39. 10,37. चाट्वर्थम् so v. a. *um ihr etwas Liebes zu erweisen* Kathâs. 72,246. Z. 2 Çântiç. 1,14 (Spr. 2394) hat die v. l. चाटून्. चाटुः पिचिण्डे च नुतौ चाटूल्लापतत्सम (so ist zu lesen, ग्रालाप hat auch die Hdschr.) इत्युत्पलिनीकोशः Uǵǵval. a. a. O.

चाटुक, °शतैः Spr. 971. वदन्ति चाटुकान् Bhâg. P. 11,5,6.

चाणक im pl. ist der pl. zum patron. चाणाक्य.

चाण्डाल 1) ब्राह्मण्यां शूद्रवीर्येण पतितो जारदोषतः। सद्यो जज्ञे चाण्डालः सर्वस्मादधमो ऽशुचिः॥ Verz. d. Oxf. H. 21, *b*, 27. fg. तीवरेण च चाण्डाल्यां कर्मकारो बभूव ह 28. fg. Z. 5. fg. Vet. 10,8 wird *ein Frauenzimmer am ersten Tage der monatlichen Reinigung* चाण्डाली genannt. Kâṇḍâla so v. a. *der Verworfenste unter seines Gleichen*: पक्षिणां काकश्चाण्डालः पशूनां चैव कुक्कुरः। मुनीनां कोपी चाण्डालः Spr. 4485. — 2) Sâh. D. 173,8. Verz. d. Oxf. H. 181,*a*,29.

चाण्डालिका f. *ein best. Kraut*; s. u. प्रस्र 2).

चाण्डालिनी f. N. pr. einer Göttin: उच्छिष्ट° Verz. d. Oxf. H. 93,*b*, 33. 98,*a*,9.

चातक, चातकी f. *das Weibchen des* Kâtaka Kathâs. 123,334.

2. चातुर 3) *Geschicklichkeit*: या लोकद्वयसाधनी तनुभृतां सा चातुरी चातुरी Spr. 2477. *Liebreiz* Sâh. D. 738.

चातुर्थक, ज्वर Kathâs. 71,202.

चातुर्भुजि m. patron. von चतुर्भुज Verz. d. Oxf. H. 195,*b*,16.

चातुर्य 1) Sarvadarçanas. 143,17.

चातुर्विध्य Sarvadarçanas. 9,5. 105,1. 140,5.

चातुःषष्टिक adj. *zu den vierundsechzig* (चतुःषष्टि) Kalâ *in Beziehung stehend* Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,41.

चातुःस्वर्य (von चतुर् + स्वर) n. *die Verwendung von vier Tönen* Ind. St. 10,422.

चात्वाल = दर्भ Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,115.

चान्दन (von चन्दन) adj. *zum Sandelbaum in Beziehung stehend, von ihm kommend*: इन्धनौघाः Spr. 3311 (vgl. S. 370).

चान्द्र 1) adj. (f. ई) *a*) *lunaris*: प्रतिबिम्ब Kathâs. 62, 42. मूर्त्ति 59, 6. तनु 106,137. मान Sûrjas. 14, 1. 2. 13. Weber, Ǵjot. 40. 42. 107. मास 55. 93 (= नाक्षत्र). 104. Nax. 2, 281. 289. 345. पक्ष Ǵjot. 78. स्तवः Nax. 2,358. Tage Sûrjas. 1,36. fg. 40. 50. — *b*) *von* Kandra *verfasst*: सूत्र Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,6. — 2) *c*) Verz. d. Oxf. H. 162, *b*, 6. 175, *a*, 35. 182, *b*, 34 (sg.).

चान्द्रक adj. *lunaris*: स्तवः Weber, Nax. 2,358.

चान्द्रचन्द्रिक n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*,N. 1.

चान्द्रम adj. = चान्द्रमस *lunaris* Weber, Nax. 2,286.

चान्द्रमस 4) m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184, *a*, 3.

चान्धनायन m. patron. des Ânandaǵa Ind. St. 4,372. 383.

चाप 1) *Bogen* (in der Geometrie) Sûrjas. 6,16. insbes. *der einem gegebenen Sinus oder Cosinus entsprechende Bogen* 2,28. 42. 3,14. 18. 40. 42. 11,9. — 5) *ein best. astronomisches Instrument, Halbcirkel* Golâdhj. 11,2. 5. — 6) N. eines Geschlechts Weber, Ǵjot. 9; vgl. चापोत्कट.

चापड N. pr. eines Dorfes Kshitîç. 13,19. 16,15.

चापयष्टि f. *Bogensehne* Kathâs. 85,7.

चापल 2) चापलं त्वनवस्थानं रागद्वेषादिसंभवम् Pratâpar. 52,*b*,6. Spr. 4591. संभाव्यं चापलं स्त्रीषु 3191. उद्दामचापला adj. Kathâs. 63,25. अ°

MBh. 3, 13994 = 12, 12440. Füge *unstätes Wesen, Leichtfertigkeit, Leichtsinn* hinzu.

चापलता (चाप + ल°) f. *Bogensehne* Kathâs. 108,134.

चापलेखा f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 52,248.

चापोत्कट N. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,4; vgl. चाप 6).

चामुण्ड m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 185,*b*,35. °राय Wilson, Sel. Works 1,332. °रायपुराण 279.

चामुण्डा Mâlatîm. 82,17. Kathâs. 52,159. 53,170. °मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,14. °तन्त्र 95,*a*,30. 108,*b*,38. 109,*a*,26. चामुण्डा unter den 8 Nâjikâ der Durgâ 25,*b*, N. 5. Z. 4 lies Káṇḍî (d. i. Devîmâhâtmja) st. Káṇḍin; die Stelle steht Mârk. P. 87,25.

चार 3) f. ई Bez. *eines best. Pas* (beim Tanze): एकपादप्रचारो यः सा चारी तु निगद्यते । पादयोश्चारणं यच्च सा चारीति निगद्यते ॥ Saṁgîtadâm. im ÇKDr.

चारक wohl *Diener, Angestellter* (vgl. चारिका) in फल°.

चारण 1) MBh. 1,4907 erklärt Nîlak. चारणाः durch देवगायका गुह्यकाख्याः und erwähnt dabei eine Lesart चारणय° st. चारण°; zu 5,1039 wird चारणाः durch स्तावकाः erklärt, eine Lesart चाशनैः (d. i. च अशनैः = बह्वभोक्तृभिः) erwähnt und die Zerlegung von चारणैः in च + अ° (= रणविरोधिभिर्यूताद्यासक्तैः) in Vorschlag gebracht. — 2) Spr. 4838. Kathâs. 52,277. — 6) n. (nom. act. vom caus. von चर्) *a) das Weidenlassen:* गो° Bhâg. P. 10,38,8. — *b)* Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien (Quecksilber) unterworfen werden,* Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,12.

चारणत्व n. *die Beschäftigung eines herumziehenden Schauspielers, — Musikanten* Râǵa-Tar. 5,418.

चारभट 1) Halâj. 2,199. Vgl. oben u. चाट.

चाराधिकारिन् (चार + अ°) m. *der Oberaufseher über die Späher* Kathâs. 103,79.

चारायण ein Autor Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,15. 217,*b*,3.

चारित्र 3) *a) ein reiner Wandel;* bei den Ǵaina definirt: सर्वथावद्ययोगानां त्यागश्चारित्रमुच्यते । कीर्तितं तदहिंसादिव्रतभेदेन पञ्चधा । अहिंसासूनृतास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहाः ॥ Sarvadarçanas. 32,20. fgg. 31,14. 33,16. 43,13.

चारित्रसिंहगणि m. N. pr. eines Autors Hall 64. 166.

चारिन् 1) *b)* β) सिंहविक्रान्त° Spr. 3015. स्वेच्छा° Sarvadarçanas. 79,19. — δ) *nahekommend, ähnlich* in पद्मचारिणी; vgl. पद्माट.

चारु 1) *a)* TS. 3,4,7,3. — *b)* °मारुत so v. a. *ein sanfter Wind* Spr. 3794. — 2) ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,9.

चारुगिरि m. N. pr. eines *Berges* Wilson, Sel. Works 2,17.

चारुचन्द्र m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,9.

चारुदेह m. desgl. ebend. 8.

चारुमति m. N. pr. eines Papageien Kathâs. 72,238.

चारुरथ N. pr. eines Waldes Verz. d. Oxf. H. 18,*a*,42.

चारुहासिन् 2) Ind. St. 8,312. fg.

चार्य (von चार) n. *Späherei, Kundschaft* Spr. 2886.

चार्वाक 1) *b) ein* Kârvâka, *ein Materialist* Sarvadarçanas. 1.fgg. 84,15. 117,20. °मतनिबर्हण Verz. d. Oxf. H. 250,*a*,29.

चालन 1) n. *a) das Bewegen, Wankenmachen:* वायुर्व्यूहने चालने च Verz. d. Oxf. H. 225,*a*,8 v. u. पर्वतस्य R. 7,16,26. — *b) das Vonsichstossen* Bhâg. P. 10,44,5. = कण्ठादिलग्नस्य निःसारणम् Schol. — *c)* द्विसंक्रान्तियुक्तात्तयमासादाद्यसंक्रान्तेः क्वचित्पूर्वत्र चालनसंस्कारो (?) ऽस्ति Weber, Ǵjot. 103. — 2) Spr. 2876.

चालुक्य N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,3. Journ. of the Am. Or. S. 6,520, p. Wilson, Sel. Works 1,351.

चाँष ṚV. 10,97,13.

चास 1) die ed. Bomb. des MBh. an beiden Stellen चाषवक्त्र.

चाह्व N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,2. चाहुवाण desgl. 122,*b*, N. 3. चाहुमाण 352,*b*,3. — Vgl. चौहाण.

1. चि 1) Sp. 998, Z. 9 lies 6,1,2,17. — 2) *belesen, bepflücken:* सुवर्णपुष्पां पृथिवीं चिन्वन्ति पुरुषास्त्रयः । शूरश्च कृतविद्यश्च यश्च जानाति सेवितुम् ॥ Spr. 3284. सिच्यते चीयते चैव लता पुष्पफलार्थिना 2305. pass. *zunehmen:* राजहंस तव सैव शुभ्रता चीयते न च न चापचीयते 829. *ergiebig sein, gedeihen:* चीयते बालिशस्यापि सत्क्षेत्रपतिता कृषिः Mudrâr. 2,2.

— अप 2) *a)* Spr. 829. act. *verringern:* शत्रूनपचेष्यामि कर्मणा Bhaṭṭ. 16,30, v. l. — In Betreff von अपचायिन् vgl. oben u. d. W.

— अवा, Nîlak.: अवाचिनोति भोगेन व्ययीकरोति.

— उद् Spr. 2213. Kathâs. 72,303. 101,235.

— उप vgl. oben उपचायिन्.

— नि *beschütten:* निचीयमानो नारीभिर्माल्यदध्यक्षताङ्कुरैः Bhâg. P. 10,50,40.

— प्र 3) एकान्तदुःख° *überhäuft* H. 135.

— वि 1) *belesen, bepflücken* Spr. 3284, v. l.

2. चि 1) Kâṭh. 8,10.

— अप 1) अपचित Kâṭh. 19,12. Pańkav. Br. 19,9,2. — In Betreff von अपचायिन् s. oben u. d. W.

— अव, Nîlak. zu MBh. 3,10676: अवचिन्वन्ति परीक्षयन्ति लोडर्थे लट् परीक्षयन्त्वित्यर्थः; im folgenden Çloka die ed. Bomb. richtig अवचि°.

— उप; in Betreff von उपचायिन् vgl. oben u. d. W.

— निस्, विवाहं च निश्चिकायाह्नि सप्तमे *setzte fest* Kathâs. 79,18.

— परिनिस् vgl. परिनिश्चय.

— परि 1) *ausfindig machen:* तद्यथायं परिचीयते तथा कुरुत Hit. 92,7. — 2) भेदः फलेन परिचीयते *an der Frucht erkennt man ihre Verschiedenheit* Spr. 544. नामैवास्यास्तदेतत्परिचितमपि ते विस्मृतं कस्य हेतोः *bekannt* Mudrâr. 1,6.

— वि 4) वाससोर्व्यचिनोन्मणिम् Bhâg. P. 10,57,21. उभावपि वने कृष्णो विचिकाय समन्ततः 13,16.

4. चि 2) Kâṭh. in Ind. St. 3,462,3. Pańkav. Br. 5,4,14. 15,5,20.

चिकित्सा, °शास्त्र Sarvadarçanas. 180,10. °कालिका f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 357,*b*, No. 852. °कौमुदी f. desgl. 22,*b*,3. °तत्त्वज्ञान n. desgl. 1. °दर्पण m. desgl. 2. °परतन्त्र n. desgl. 4.

चिकीरषा f. Auseinanderreckung von चिकीर्षा Bhâg. P. 11,9,26. — Vgl. जिहीरषा.

चिकीर्षु mit acc.: चिकीर्षुः संचयाय तत् Kathâs. 61,103.

चिकुर 2) *a)* °निकर Verz. d. Oxf. H. 142,*a*,13.

चिकेतस् (von 4. चित्) in न°.

चिक्कण 1) adj. (f. आ) अतिचिक्कणा Schol. zu Kâtj. Çr. 26,1,4. ed.

Bomb. des MBH. 14,1416 चिक्कणा.

चिक्का Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,35 wohl fehlerhaft für छिक्का.

चिक्किर Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,19.

चिक्खिल्ल *Dreck, Koth* HÂLA 66. 170. 179. 327. — Vgl. चिखल्ल.

चिख्यापयिषा (vom desid. des caus. von ख्या) f. *der Wunsch —, die Absicht zu lehren, — mitzutheilen* SARVADARÇANAS. 156,12. 15.

चिचरिषु (vom desid. von चर्) adj. *zu gehen versuchend* ÇÂÑKH. BR. 25,13.

चिच्चन्द्रिका (5. चित् + च°) f. Titel eines Commentars zum Prabodhakandrodaja Verz. d. Oxf. H. 141,*a*,15.

चिच्चिक (onomatop.) m. *ein best. Vogel* ṚV. 10,146,2. TBR. 2,5,5,6.

चिच्छक्ति (5. चित् + श°) f. *Denkkraft, Denkvermögen* SARVADARÇANAS. 155,5. 7. 161,19. 162,18. WEBER, RÂMAT. UP. 289.

चिच्छुक vgl. चित्सुख.

चिञ्चिणी v. l. für टिण्टिणी HALL 16.

4. चित्, चित्यत्ते SARVADARÇANAS. 15,3 fehlerhaft für चिन्त्यते.

— वि desid. 2) सर्वत्र विचिकित्सते Spr. 5106. विचिकित्सन् *nicht recht glauben wollend* KATHÂS. 54,175.

— प्रवि vgl. प्रविचेतन.

— सम् caus. *gewahr werden:* असंचेतयमान Spr. 2814.

5. चित्, चिन्मात्र SARVADARÇANAS. 46,5. चिद्धन 96,1.

चित 2) *a)* °भ्रष्टा नारी WILSON, Sel. Works 2,303.

चिताभूमि f. *Scheiterhaufenstätte*, N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,8.

2. चिति 2) Spr. 3836. °शक्ति = चिच्छक्ति SARVADARÇANAS. 161,20. fg. 164,21. 179,22.

चित्त 2) *c)* यथोश्चित्तेन चित्तम् (समेति) MBH. 5,1493. लब्धचित्तो ऽस्याः KATHÂS. 122,51. — *d)* मनो बुद्धिरहंकारश्चित्तमित्यन्तःकरणचतुष्टयम् Verz. d. Oxf. H. 225,*b*,4. fg.

चित्तद्रवीभावमय (von चित्त + द्रवीभाव) adj. *im Schmelzen —, im Weichwerden des Herzens bestehend:* ह्लाद SÂH. D. 606.

चित्तभ्रम m. *Geistesverwirrung* Spr. 2213. °चिकित्सा Verz. d. Oxf. H. 318,*b*,1 v. u.

चित्तल adj. (f. आ) *von mittlerer Art, mässig:* वृष्टि KṚSHISAÑGR. 2,5.4,5.

चित्तविभ्रम Bez. *einer Art von Fieber* Verz. d. Oxf. H. 319,*b*, No. 758.

चित्तवृत्ति 1) ṚT. 6,26. KATHÂS. 118,197. केशवे *ein warmes Gefühl für* Spr. 4931. दुर्जन° *Denkungsart* 1823. — 2) genauer *Gedankenlauf*, insbes. *der ungezwungene Gedankenprocess* im Gegens. *zur Concentration des Geistes* SARVADARÇANAS. 151,22. 154,5. 162,2. 168,20. चित्तवृत्तेरनवस्थितत्वम् BHARATA bei HALL, DAÇAR. Einl. S. 20. विचित्रचित्तवृत्तिर्यत्सर्गो देव प्रजापतेः *wobei die mannichfaltigsten Gedanken, Absichten obwalteten* KATHÂS. 55,11.

चित्ताकर्षण (चित्त + आ°) n. *das Anziehen des Gemüthes, das Gewinnen des Herzens* Spr. 4124.

चित्तानुवर्तिन्, भर्तृचित्तानुवर्तिनी R. GORR. 2,24,17. भर्तुश्चित्तानुवर्तित्वम् Spr. 2023, v. l.

चित्तानुवृत्ति adj. *Jmd* (gen.) *willfahrend;* davon °त्व n. Spr. 2023.

1. चित्ति 1) bei den Çaiva, = शक्ति bei den Çâkta, = प्रकृति bei den Sâm̃khja WEBER, RÂMAT. UP. 335.

चित्र 1) *f)* °रत्नानि Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,29. चित्रा योगाः unter den 64 Kalâ 217,*a*,4. 216,*a*,11. °वध *eine qualificirte Todesstrafe* DAÇAK. in BENF. Chr. 193,4. चित्रैर्वधैर्घातयिष्यसि *unter verschiedenen Martern* 198,3. — *g)* नमो ऽस्तु चित्रप्रभावाय धनाय तस्मै Spr. 4777. — 2) *d)* Gârgjâjaṇi Verz. d. Oxf. H. 276,*a*,30. — 3) *a)* TS. 7,4,8,2. PAÑKAV. BR. 5,9,1. SÛRJAS. 8,21. 9,12. — *d)* vgl. Ind. St. 8,315. fg. — *f)* ε) eines Felsens BHÂG. P. 12,8,17. — 4) *f)* vgl. चित्रकुष्ठ. — *g)* (ताम्) चित्रे लिखित्वा KATHÂS. 51,126. °रोदनान्तर्धान Verz. d. Oxf. H. 322,*b*,4. fg. — *i)* Verz. d. Oxf. H. 208, *a*, 5 v. u. — *k)* Verz. d. Oxf. H. 211,*b*,9. — *i) k) Wort- und Lautspiel:* केचिच्चित्राख्यं तृतीयं काव्यभेदमिच्छन्ति तदयुक्तः। शब्दचित्रं वाच्यचित्रमव्यङ्ग्यं त्ववरं स्मृतम् SÂH. D. 116,19. fg. शब्दचित्र, अर्थचित्र, उभयचित्र PRATÂPAR. 12, *b*. 13,*a*.

चित्रक 1) *b)* MBH. 7,1320, Lesart der ed. Bomb. st. चिल्लक der ed. Calc. — 2) *a)* am Ende eines adj. comp. so v. a. *gekennzeichnet:* अश्वत्थग्रामो ऽश्वत्थचित्रक इत्युच्यते TBR. Comm. 1,59,10.

चित्रकर्मन् 1) *c) das Malen, Malerei* (als Kunst) KATHÂS. 55,36. *Gemälde* R. 7,28,41. — 2) *c) verschiedenen Beschäftigungen nachgehend:* नैकत्र प्रियसंवासः सुहृदां चित्रकर्मणाम् BHÂG. P. 10,5,25.

चित्रकवि m. *ein Dichter, der sich auf Wort- und Lautspiele versteht;* davon °त्व n. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,1 v. u.

चित्रकाय *Tiger* HALÂJ. 2,71.

चित्रकार, *der Ur-Maler* ist ein Sohn Viçvakarman's von der Ghṛtâkî Verz. d. Oxf. H. 21,*b*, N. 3.

चित्रकुष्ठ *eine Art Aussatz* Verz. d. Oxf. H. 281,*a*, No. 659.

चित्रकूट n. N. pr. einer Stadt KATHÂS. 56,63. 57,54. 94,4.

चित्रकृत्य n. *das Malen* KATHÂS. 71,82.

चित्रकेतु ein Sohn Kṛshṇa's BHÂG. P. 10,61,12.

चित्रगु m. desgl. ebend. 13.

चित्रगुप्त 1) KATHÂS. 72,322. 325. fgg. 121,198. Verz. d. Oxf. H. 10,*b*, N. 6. 61,*a*,3. fgg. 341,*b*, No. 799. KÂÇIKH. 28,48. fg.; vgl. BENFEY, PAÑKAT. II, S. 528. — 5) N. pr. eines Autors (?) Verz. d. Oxf. H. 242,*a*,17.

चित्रग्रीव KATHÂS. 61,61. fgg.

चित्रघ्नी f. N. pr. eines Flusses HARIV. 9516, Lesart der neueren Ausg. st. मित्रघ्ना der älteren.

चित्रज्ञ adj. *der sich auf die Malerei* oder *auf's Dichten von Lautspielen* (= गोमूत्रमुरजादिचित्रश्लोकनिबन्धनचतुर Schol.) *versteht* R. 7,94,9.

चित्रदीप *die Leuchte des Gemäldes* ist der Titel eines Prakaraṇa in der Pañkadaçî Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,14. fgg.

चित्रधर m. N. pr. eines Autors HALL 48.

चित्रधा BHÂG. P. 10,32,1.

चित्रपट KATHÂS. 51,127. 55,75. 78. 72,299. यथा चित्रपटे दृष्टमवस्थानां चतुष्टयम्। — । यथा धौतो घट्टितश्च लाञ्छितो रञ्जितः पटः Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,16. 18.

चित्रपट्टिका f. *Gemälde* WILSON, Sel. Works 1,294.

चित्रपुत्रिका f. *ein auf einem Bilde dargestelltes Frauenzimmer* KATHÂS. 72,310. 122,32. 36.

चित्रफलक 1) *ein gemaltes Bild* SÂH. D. 143,11. KATHÂS. 117,18. am Ende eines adj. comp. f. आ 28. 69.

चित्रवलगच्छ N. pr. eines *Geschlechts* Wilson, Sel. Works 1, 338.

चित्रबाङ्क N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 10,90,34.

चित्रभानु 2) e) lies *des 1sten Jahres im 4ten Lustrum des 60jährigen Jupitercyclus* und füge Verz. d. Oxf. H. 331,*b* hinzu.

चित्रभाष्य n. *Beredsamkeit* Spr. 5127.

चित्रभित्ति f. *eine bemalte Wand, ein auf eine Wand gemaltes Bild* Maitrjup. 4,2. Mṛkkh. 92,7. Kathâs. 16,27. 55,52. 66,48. 66. 103,206.

चित्रमहस् zugleich N. pr. des angeblichen Verfassers dieses Liedes.

चित्रमेखल H. an. 3,6. °क Med. k. 230. Viçva (s. u. प्रवलाकिन्).

चित्रयज्ञ Titel eines Schauspiels Verz. d. Oxf. H. 138,*b*, No. 272.

चित्ररूपवादार्थ m. Titel zweier Schriften Hall 46. fg.

चित्रलिखित Kathâs. 122,44.

चित्रलेखा 3) *b*) Bhâg. P. 10,62,14.

चित्रवर्मन् Fürst von Kampavatî und Mathurâ Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,39.

चित्रवलया f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,23.

चित्रशाकपूपभक्ष्यविकारक्रिया f. *die Kunst allerhand Gemüse, Gebäck und andere Speisen zuzubereiten*, pl. unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,7 (sg. u. कला 11. Sp. 158, Z. 8 v. u.). चित्रशाकापूपभक्तविकारक्रिया sg. Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36. — Vgl. चित्रापूप.

चित्रशिला f. N. pr. eines Flusses MBh. 6, 337 nach der Lesart der ed. Bomb., अत्तशिला ed. Calc.

चित्रसेन 2) *a*) Autor eines Commentars zu Piñgala's Metrik Verz. d. Oxf. H. 197,*b*, No. 461. — 3) *d*) N. pr. einer Hetäre Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,30.

चित्रस्थ Kathâs. 51,252. 53,79. 61,143. 117,24.

चित्रस्थल n. N. pr. eines Gartens Kathâs. 73,39.

चित्रस्वन m. N. pr. eines Râkshasa Bhâg. P. 12,11,36.

चित्रात 1) ein Fürst der Draviḍa, = चित्र Verz. d. Oxf. H. 15,*b*, N. 2.

चित्राङ्ग 2) *d*) °वध Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,15. — *e*) Kathâs. 61,122. — 3) *c*) N. pr. einer Hetäre Kathâs. 122,68.

चित्राङ्गद 2) ein Gandharva Verz. d. Oxf. H. 139,*b*,15. ein Sohn des Fürsten Indrasena 74,*a*,42 (चन्द्राङ्गद v. l.).

चित्रापूप H. an. 3,48. Med. s. 67; vgl. चित्रशाकपूपभक्ष्यविकारक्रिया.

चित्रावसु Kâth. 7,6. TS. 1,5,7,5 (= VS. 3,18).

चित्रिन् 2) *c*) Bez. bestimmter Backsteine Njâjamâlâv. 5,3,9.11.12.

चित्रिय 1) nach dem Comm. *ausgezeichnet, weithin sichtbar.*

चित्रीय् 1) Kathâs. 49,24. 52,124. 66,94. 72,185. 101,323. 124,84.

चित्रोत्पला (चित्र + उत्पल) f. N. pr. eines Flusses Hall 174. VP. II, 153; vgl. u. महानद 2) *b*) und चित्रोपला.

चित्सभेशानन्दतीर्थ (3. चित्-सभा-ईश-आनन्द-तीर्थ) m. N. pr. eines Autors Hall 135.

चित्सुख (3. चित् + सुख) 1) m. N. pr. eines Mannes Hall 155. 206. Verz. d. Oxf. H. 63,*a*, No. 111. ein Schüler Çaṁkarâkârja's 255,*a*, 12. — 2) f. ई Titel eines von Kitsukha verfassten Werkes Hall 154. — Vgl. चिच्छुक्त.

चिदचिन्मय (von 3. चित् + अचित्) adj. *aus Geist und Materie bestehend* Bhâg. P. 11,24,7.

चिदम्बर n. = चिदम्बरपुर Wilson, Sel. Works 1,198.

चिदम्बरपुर n. N. pr. einer *Stadt*, = चिदम्बरस्थल Hall 167.

चिदम्बरस्थल n. = चिदम्बरपुर Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,4.

चिदात्मन् Weber, Râmat. Up. 236. सत्यानन्दचिदात्मन् 345.

चिदानन्ददशश्लोकी f. Titel eines Werkes Hall 133.

चिदानन्दमय (von 3. चित् + आनन्द) adj. *aus Geist und Wonne bestehend* Weber, Râmat. Up. 341.

चिदानन्दस्तवराज m. = चिदानन्ददशश्लोकी Hall 133.

चिदानन्दाय् (von 3. चित् + आनन्द), °यते *zu Geist und Wonne werden* Verz. d. Oxf. H. 236,*a*, No. 567.

चिदानन्दाश्रम m. N. pr. eines Lehrers, = परमानन्दाश्रम Hall 141.

चिद्गगनचन्द्रिका f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 108,*a*,22.

चिद्रूप 1) Sarvadarçanas. 53,2. 162,3. — 2) (so ist st. *b*) zu lesen. = सहृदय *klug, verständig* Halâj. 2,218. = वस्तुतत्त्वज्ञानयुक्त Schol.

चिद्विलास (3. चित् + वि°) m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,1. 260,*b*, No. 628. Hall 167. fg.

चिद्वृत्ति (3. चित् + वृ°) f. *Geistesthätigkeit* Daçak. 2,34. — Vgl. चित्तवृत्ति.

चिन्त् mit अनु 2) *seine Gedanken auf Etwas* (loc.) *richten* Spr. 4470. mit न *Etwas* (acc.) *nicht beachten* Bhâg. P. 10,67,19.

— परि vgl. परिचिन्तक, °चिन्तनीय; — प्रति vgl. प्रतिचिन्तनीय.

— वि 2) Z. 3. fg. lies 36,10 st. 36,3.

— प्रवि vgl. प्रविचिन्तक.

— संवि *nachdenken, nachsinnen* Bhâg. P. 10,12,28.

चिन्तक 1) adj. vgl. noch मेघ°. — 2) m. N. des 23ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,3.

चिन्तन, पूर्व° Râga-Tar. 5,200 bedeutet *die früheren Sorgen;* vgl. Spr. 4010. *Betrachtung* Sarvadarçanas. 104,14. fg. 20. 122,8. 17.

चिन्ता *Betrachtung* Sarvadarçanas. 122,11. fg. 136,15.

चिन्तामणि 1) als Titel verschiedener Werke Hall 28.29.30.54.59.198. Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,31. 292,*a*,17. 329,*a*, No. 780. °टीका und °परीक्षा Hall 29. °प्रकाश 38. चिन्तामणिः सारणिका Verz. d. Oxf. H. 327,*b*, No. 776. Vgl. आचार°, चमत्कार°, तत्त्व°, तीर्थ°, शुद्धि°, श्राद्ध°. — 4) Verz. d. Oxf. H. 1,*b*,4. Hall 182. गङ्गेशोपाध्याय° Hall 28. 44. — 5) f. N. pr. einer Hetäre Verz. d. Oxf. H. 128,*b*,8.

चिन्तामणितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2, 19. fg.

चिन्तायज्ञ m. *ein Opfer in Gedanken* MBh. 14,2863.

चिन्त्य 1) *a*) Z. 3 lies चिन्त्यो st. निन्त्यो. — *b*) lies *an den* st. *an dem* und füge Râga-Tar. 6,328. Vṛddha-Kâṇ. 4,18 hinzu.

चिन्त्यसंग्रह m. Titel eines Werkes Hall 193.

चिन्नभट्ट m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 244,*a*, No. 606. v. l. चेन्नु°, चन्नु°, चैन्य° Hall 23.

चिन्मय Weber, Râmat. Up. 286. fgg. 300. 349. Sarvadarçanas. 103,1.4.

चिपिट 1) °घ्राण Kathâs. 61,15. 123,164. Vgl. पिच्चित.

चिमिचिमा f. *das Prickeln:* उद्वेजयति जिह्वाग्रं कुर्वंश्चिमिचिमां कटुः Verz. d. Oxf. H. 304,*a*,34.

चिर 1) °काल adj. *einer längst verflossenen Zeit angehörig* Ind. St. 5,65. — 3) *a*) चिरं करोति क्षिप्रार्थे Spr. 5106. — *c*) Z. 4 lies II, 41 st. II, 40 und vgl. Spr. 2273. — *e*) अचिरतम् Bhâg. P. 10,81,40. — *f*) seit

langer Zeit Spr. 4821.

चिरकीर्ति m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 251, *a*, 42.

चिरज्ञ (चिर + 1. ज्ञ) adj. *alt, betagt:* नत्वा शिवां चिरज्ञाम्बां तातं कोपोरसंज्ञितम् Verz. d. Oxf. H. 318, *a*, N. 1. AUFRECHT fasst fälschlich चिरज्ञाम्बा als N. pr. auf, während Çivâ der Name der *alten Mutter* ist.

चिरजीविता (von चिरजीविन्) f. *langes Leben* Spr. 2622.

चिरजीविन् 1) MBH. 3, 11262. — 2) *b*) N. pr. einer Krähe KATHÂS. 62, 8.

चिरएटी HALÂJ. 2, 329. चिरएठी KATHÂS. 58, 56.

चिरत्न Z. 2 ist die Stelle VARÂH. BṚH. S. zu streichen, da hier चिरत्तन die richtige Lesart ist.

चिरदातर् m. N. pr. eines Fürsten von Kirapura KATHÂS. 55, 12. fg.

चिरत्तन VARÂH. BṚH. S. 104, 1. SÂH. D. 84, 2. pl. *die Alten* 614.

चिरपुर n. N. pr. einer *Stadt* KATHÂS. 55, 13.

चिरभाविन् (चिर + भा°) adj. *in weiter Ferne* (zeitlich) *liegend* KATHÂS. 101, 125.

चिरय् act. KATHÂS. 56, 78. 64, 16.

चिररात्र m. (nicht n.) HALÂJ. 1, 108.

चिराय् act. KATHÂS. 61, 125. BHÂG. P. 10, 60, 57. चिरायित *lange ausbleibend* 82, 41.

चिरिकाक m. *eine Art Krähe* MBH. 13, 5521, Lesart der ed. Bomb. st. चौरिकाक der ed. Calc.

चिर्भट m. = चिर्भटी HALÂJ. 2, 54.

चिल्लक, die ed. Bomb. des MBH. liest 7, 1320 सृमरचित्रकाः.

चिह्न 1) bei den Medicinern = रूप, लिङ्ग, लक्षण u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 312, *a*, No. 745, Z. 17.

चीचीकूची, HARIV. 9297 in der neueren Ausg. चीची°.

चीत्कार KATHÂS. 73, 240. Z. 2 lies MÂLATÎM.

चीनाक m. *eine Art Kampher* BHÂVAPR. im ÇKDR.

चीनाचारप्रयोगविधि m. Titel eines im ÇKDR. u. ब्रह्मज्ञ citirten Werkes.

1. चीर, TAITT. UP. 1, 4, 2 ist कुर्वाणा चीरमात्मनः zu trennen; vgl. u. 2. चीर 1).

2. चीर 1) कुर्वाणा चीरमात्मनः TAITT. ÂR. 7, 3, 2. °कृष्णाजिनाम्बर adj. R. 3, 53, 10. °बद्ध BHÂG. P. 10, 81, 8. — चीर KATHÂS. 73, 240 vielleicht fehlerhaft für चीरी *Grille, Heimchen.* — Vgl. कुशचीर.

चीरप्रावरण m. pl. N. pr. eines Volkes MÂRK. P. 58, 52.

चीरमोचन n. N. pr. eines Tîrtha RÂGA-TAR. 1, 149. 152.

चीरल्लि, चीरिल्लि HALÂJ. 3, 38.

चीरिका (von चीर) f. *ein Streifen Rinde* oder *Zeug:* तत्र चित्रकरो गत्वा राजद्वारि स चीरिकाम्। मम चित्रकरस्तुल्यो नास्तीत्युदलम्बयत्॥ KATHÂS. 51, 130. 55, 37. 42. 71, 81.

चीरी vgl. मुख°.

चीर्ण adj. *diffissus, concisus;* diese Bed. giebt GILD. dem Worte in der Stelle छित्त्वा युक्तिकुठारेण बुद्धसिद्धान्तशाखिनम्। स तद्ग्रन्थेन्धनैश्चीर्णैः क्रोधज्वालामवर्धयत्॥ LA. (II) 90, 1. fg. und bemerkt dazu: quam significationem recte a WILSONE tradi hic locus probat (cfr. चीर quod proprie esse videtur *scidula*). Wir stellen dieses चीर्ण ohne Bedenken zu चर् 5) und übersetzen: *er verstärkte die Flamme des Zornes dadurch, dass er zum Brennholz, ihren Schriften, griff.*

चीवर, त्वया जितेन राजेन्द्र ग्राह्यं सुगतशासनम्। मया जितेन शुश्रूष्या विप्राः संत्यज्य चीवरम्॥ KATHÂS. 72, 95.

चुक्कार Z. 2 lies liest st. liess.

चुचुक 2) चूचुक ed. Bomb.

चुटिका, चुण्टिका (Conj. von HAAS) *ein Behälter zum Waschen der Füsse* (?) Ind. St. 5, 300.

चुण्ठी HALÂJ. 3, 62.

चुद् caus. 6) दर्शनं ते महाराज चोदयन्ति कृतत्वराः R. 7, 60, 4. अक्रूरश्चोदयामास — रथम् BHÂG. P. 10, 39, 32. — 7) यदा विनाशो भूतानां दृश्यते कालचोदितः Spr. 4809.

— प्र caus. 1) Z. 3 nach ARǴ. 8, 2 hinzuzufügen: शरवर्षैः — अस्त्रप्रचुदितैः (statt °प्रचोदितैः aus metrischen Rücksichten) *geschnellt, abgeschossen* MBH. 3, 12235. NÎLAK.: अस्त्रप्रचुदितैः अस्त्राणां प्रचुदितं प्रेरणं यदर्थं तैः उदुपधाद्भावादिकर्मणोरिति (P. 1, 2, 21) भावे निष्ठायाः कित्त्वम्. — 2) WEBER, RÂMAT. UP. 313. Z. 2 lies प्रचोदयात्. — 3) ṚV. PRÂT. 15, 5.

— सम, आकर्णसमचोदितैः (so auch die ed. Bomb.; der Schol. schweigt) ist = आकर्णसमम् (= आकर्णम्) + चोदितैः. समगच्छत ist oben u. गम् mit सम berichtigt worden; समरञ्जित wird unter रञ्ज् besprochen werden.

चुन्द 1) vgl. महा°. — 2) HALÂJ. 2, 337.

चुपुणीका KÂTH. 40, 4.

चुबुक BHÂG. P. 10, 42, 7.

1. चुम्ब् mit व्यति *unmittelbar berühren:* चन्द्रांशुचूर्णव्यतिचुम्बितेन तेन (गगनेन) NAISH. 22, 49.

— परि KATHÂS. 53, 152. Z. 3 lies *an* (acc.), *unmittelbar berühren.* — Vgl. परिचुम्बन.

चुम्बक 2) *a*) °लोहवत् Verz. d. Oxf. H. 29, *a*, 16.

चुरी HALÂJ. 3, 62.

चुर्पती s. oben चर्पटि.

चुलुक 1) *b*) चकोरचञ्चूचुलकात् *ein Schnabel voll* NAISH. 22, 41. चुलुकीकृत *als ein Mundvoll verschluckt* Spr. 819. येनैकचुलके (sic) दृष्टौ दिव्यौ तौ मत्स्यकच्छपौ KUVALAJ. 189, *a* (158, *a*). Nach GILD. *manus cava porrecta, aquae capiendae idonea* in der oben angeführten Stelle NAISH. 22, 41.

चुलुक्य N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 180, *b*, 24.

चूचुक 1) KATHÂS. 120, 45. — 2) चूचुकाः स्खलद्गिरः NÎLAK. — 3) m. pl. N. pr. eines Volkes; s. oben u. चुचुक 2).

चूड 2) *a*) °नियम Verz. d. Oxf. H. 268, *b*, 18. — *i*) *Kopf* HALÂJ. 5, 18. — Vgl. noch चन्द्रचूड, पुष्कर°, महाचूडा, स्वर्णचूड.

चूडय् (von चूडा) *Jmd* (acc.) *Etwas* (acc.) *in der Weise eines Haarbüschels auf dem Scheitel befestigen* BHÂG. P. 10, 30, 33.

चूडाकरण Verz. d. Oxf. H. 30, *b*, 2. 85, *a*, 18. 86, *b*, 8. 291, *b*, No. 707.

चूडाभिक्षुणी f. N. pr. einer buddh. Göttin WILSON, Sel. Works 2, 21.

चूडामणि 1) विप्र° *ein Juwel von Brahmane* KATHÂS. 123, 235. °भट्टाचार्य HALL 24. 55. 80. तार्किक° 80. — 3) Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 292, *a*, 19. über Musik 201, *a*, No. 479. Vgl. आचार्य°. — 4) *ein best. Metrum, 4 Mal* — — ⏑ — ⏑ ⏑ — Ind. St. 8, 367. — 5) *eine Sonnenfinsterniss an einem Sonntage* oder *eine Mondfinsterniss an einem Montage* GÂRUḌA-P. im ÇKDR. — 6) Bez. *einer best. Art zu prognosticiren* (शुभाशुभगणनाविशेष) GÂRUḌA-P. 205 im ÇKDR.

चूडारत्न Kathâs. 119,27. 30.

चूतमञ्जरी f. N. pr. einer Vidjâdharî Kathâs. 112,9.

चूतलतिका f. Bez. *eines best. Spiels* Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,5.

चूर्ण 1) Z. 7 lies Tarkasaṁgr. — 3) n. = चूर्णक 3) Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,6.

चूर्णक 4) Sâh. D. 278. 566.

चूर्णकेश m. *Haarlocke* H. an. 4,25.

चूर्णन Kathâs. 108,133.

चूर्णय् mit वि, partic. °चूर्णित *zermalmt, zerschmettert* Kathâs. 60, 13. 61,52.

चूर्णीचिकीर्षु (vom desid. von चूर्णीकृ) adj. *zu Staub zu zerreiben —, zu zermalmen beabsichtigend* Bhâg. P. 10,12,30.

चूर्णीभू *zermalmt werden* Bhâg. P. 10,72,37.

चूलक am Ende eines adj. comp. *Schopf:* गृहीत° Matsjasûkta 38 im ÇKDr.

चूलिक 2) *d)* lies in der Dramatik *Ankündigung einer Sache oder eines Ereignisses durch eine Stimme hinter dem Vorhange* Daçar. 1,52. 55. Sâh. D. 310. Pratâpar. 22,*b*,7. चूलिकापैशाची hätte besonders aufgeführt werden müssen; चूलिकापैशाचिक Verz. d. Oxf. H. 180,*a*,40. — *f) ein best. Metrum* Ind. St. 8,320. fg.

चूलिकोपनिषद् Ind. St. 9,10. fgg.

चूलिन् 1) मुक्तकेशाश्च चूलिनः Liṅga-P. im ÇKDr.

चूषा füge *beim Elephanten* und Halâj. 2,66 hinzu.

चूषिणी f. *die Saugende*, N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

चेटक 1) *a)* ज्वर° *ein Diener des Fieberdämons* Kathâs. 71,207. — 2) Kathâs. 52,2.

चेतन 1) *a)* अध्वराणां चेतनः von Agni ṚV. 3,3,2 etwa so v. a. केतुर्यज्ञस्य; s. केतु 4). — *b)* (so zu lesen st. *h*) m. *ein intelligentes Wesen* Sarvadarçanas. 21,19. — 2) oder 4) *b)* चेतनेन विनाभूतः und चेतनेन विनाकृतः so v. a. *entseelt, todt:* देह R. 7,55,17. 20. — Vgl. पुरुचेतन.

चेतनता, चेतनत्व *das Intelligentsein* Sarvadarçanas. 81,3.

चेतसक, वेतसक die ed. Bomb.

चेतुया f. N. pr. einer Oertlichkeit Kshitîç. 45,5.

चेतोभू m. = चेतोभव *der Liebesgott* Mâlatîm. 77,3.

चेतोमुख (चेतस् + मुख) adj. *dessen Mund Einsicht ist* Mâṇḍ. Up. 5 (Weber, Râmat. Up. 338).

चेद् 4) ग्रहो वा तव चेदस्तु (अस्तु bildet den Nachsatz) Kathâs. 94,3. तद्वयोत्पलमालिका नानीता चेत्कुतो ऽपि मे। तन्न भार्यास्मि ते नापि भर्ता मम भवान् *wenn du mir nicht bringst* 62,227. Spr. 1053, Z. 20. fg. चेद् am Anfange (!) eines Satzes Z. d. d. m. G. 14,575,6. चेन्न *wenn nicht* (einen Satz für sich bildend) 7. Z. 34. fgg. इति चेन्न (न bildet den Nachsatz) Bâdar. 2,1,35. Sarvadarçanas. 17,16. इचि चेत्तन्न 29,20. इति चेत्तदयुक्तम् 34,22. इति चेत्सत्यम् 66,5. इचि चेन्मैवं वादोः 79,22. इचि चेन्मैवम् 44, 19. 61,20.

चेन्नुभट्ट s. चिन्नभट्ट.

चेल 1) am Ende eines adj. comp. f. आ Naish. 22,42. — 2) Halâj. 2, 182. — Vgl. पापचेली, पापचेलिका.

चेष्ट् 1) केचिद्विनिहताः कृत्ताश्चेष्टन्ति हि महीतले R. 7,28,38.

— आ, सर्वमाचेष्टते विधिः *thun, vollbringen* Kathâs. 96,13.

— वि 1) in der letzten Stelle ist विवेष्टितः st. विचेष्टितः zu lesen; vgl. 10226, wo aber die neuere Ausg. gleichfalls विचेष्टितं hat. — 3) *sich rühren, thätig sein* R. 7,20,29. Spr. 3184. (यदा) बुद्धिश्च न विचेष्टते Kaṭhop. 6,10. — caus. *in Bewegung setzen, zur Thätigkeit antreiben:* सुप्तं विचेष्टयन्विश्वं परमस्त्वं प्रजापतिः Kathâs. 56,30.

चेष्ट 2) *b)* Âçv. Çr. 1,1,8. 9. 12,5. — 3) m. *ein best. Fisch*, = तपस्विन् Çabdak. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

चेष्टक m. = चेष्ट 3) ebend.

चैकित im pl. ist der pl. zu चैकित्य.

चैकितायन Verz. d. Oxf. H. 41,*a*,10.

चैकित्सित im pl. ist der pl. zu चैकित्सित्य.

चैत्त m. patron., pl. Saṁsk. K. 184,*a*,9.

चैतन्य 1) Sarvadarçanas. 2,7. 10. 3,20. 85,7. 94,8. Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,12. Ind. St. 9,141. 162. मद्य° adj. 132. *Seele, Herz:* अमृतेनेव वचसा तव सिक्तमिदं मम। चैतन्यमभूच्छ्वसितम् Kathâs. 117,111. — 2) vgl. Wilson, Sel. Works 1,152—173.

चैतन्यचरितामृत n. Titel eines Werkes, einer Verkürzung des Kaitanjakaritra, Wilson, Sel. Works 1,153.

चैतन्यचरित्र n. *Kaitanja's Geschichte, — Leben*, Titel einer Schrift, Wilson, Sel. Works 1,152.

चैतन्यदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 154,*b*,26.

चैतन्यभैरवी f. *eine Form der* Durgâ ebend. 93,*b*,14. 96,*a*,6.

चैतन्यमङ्गल n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,168.

1. चैत्य Sarvadarçanas. 20,9. fg.

2. चैत्य 2) शाक्यादिप्रणीतचैत्यवन्दन Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,30.

चैत्र 1) die ed. Bomb. चित्रं, der Schol. त्रैत्रं. — 2) *a)* Çâṅkh. Br. 19,3.

चैत्रियायण (d. i. चैत्र्यायण) m. patron. oder metron. des Jagńasena TS. 5,3,8,1; vgl. u. चैत्र 2) *e)*.

चैन्यभट्ट s. चिन्नभट्ट.

चैल 1) मञ्चाश्चालंकृताः स्रग्भिः पताकाचैलतोरणैः Bhâg. P. 10,42,33. चैलान्तेन तिरोदधे स्तनतटम् Spr. 3981. — 3) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,12.

चैलेय (von चैल) adj. *aus Zeug gemacht* Bhâg. P. 10,41,40.

चोच 1) Pańkar. 3,13,11.

चोडकर्ण m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 69,164.

चोदन 3) Bhâg. P. 11,12,14. 18,36.

चोद्य 1) *b)* न चोद्यमदः so v. a. *das versteht sich von selbst;* नाश्चर्यमिति भावः Mallin.; vgl. 2) *b)*. — *c) zur Rede zu stellen:* यश्चोभयोः समो दोषो न तेनैकश्चोद्यो भवति Sarvadarçanas. 142, 9. — 2) *a) eine schwer zu beantwortende Frage, eine Frage, die in der Absicht einen Andern in Verlegenheit zu bringen, aufgeworfen wird*, Sarvadarçanas. 135, 5. 136,12. Nîlak. zu MBh. 5,1653: चोद्यं तर्कः येन समाधिकाले सार्वकाम्यादौ दोषमुन्नयति. — Vgl. कु°.

चोर 1) *a)* Taitt. Âr. 10,65. MBh. 5,7834. Spr. 4286. — *d)* N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 142,*a*,13.

चोराय् (von चोर) *einen Dieb vorstellen:* चोरायित *einen Dieb spielend* Bhâg. P. 10,37,29.

चोल 1) am Ende eines adj. comp. f. आ NAISH. 22,42, v. l. — 2) pl. KÂVJÂD. 3,166. sg. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 16,b,12 und N. 4.

चोद्य, NILAK. zu MBH. 12,7049: चोद्यं प्रशस्तं स्वार्थे ष्यञ्; 12,2855 ist mit der ed. Bomb. चोभे st. चोद्ये zu lesen.

चोडदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352,b,15.

चोण्डपाचार्य m. N. pr. eines Mannes ebend. 371,b, No. 248.

चौर 1) f. ई *Diebin:* मनश्चौरी KATHÂS. 95,54. चित्त° 104,168. — 4) N. pr. eines Dichters (*Plagiator*) Verz. d. Oxf. H. 123,b,44. fg.

चौरङ्गिन् oder चौराङ्गिन् m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 233,b, No. 566. HALL 16. WILSON, Sel. Works 1,214.

चौरपञ्चाशिका vgl. Verz. d. Oxf. H. 133,b, No. 245.

चौरभवानी f. N. pr. eines Tîrtha ebend. 149,a,9.

चौराङ्गिन् s. चौरङ्गिन्.

चौरिका *Diebin* in तैल°.

चौरिकाक, चिरिकाक ed. Bomb.

चौर्य, शुल्क° *Defraudation* PAÑKAT. 222,3.

चौल Verz. d. Oxf. H. 277,a, No. 654. °कर्मन् (nicht चौल allein) ÂÇV. GṚHJ. 1,4,1. — Vgl. आनन्द°.

चौलश्रीपतितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,30.

चौलुक im pl. ist der pl. zu चौलुक्य.

चौह्लाण N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 166,b,14 (चौह्लान). 392,a, No. 70. — Vgl. u. चाक्व.

चौक्तिय m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 150,b,28.

च्यवन 1) b) मन्त्राः *Sprüche, welche die Geburt befördern*, SUÇR. 2,91,2 v. u.

च्यवान Verz. d. Oxf. H. 19,a,12.

2. च्यावन 1) PAÑKAV. BR. 13,5,11. 19,3,6. Ind. St. 9,324.

1. च्यु, च्योष्यते AIT. BR. 2,22. 4) Ind. St. 10,155. बुद्धिच्युत so v. a. *ermangelnd* KATHÂS. 60,178. द्रोह° *frei von* Spr. 2004. — 7) ययातिश्च्यवते स्वर्गात् LA. (II) 90,20. पोतच्युत *über Bord gefallen* Spr. 3429. — caus. 5) च्यावयति वृष्टिम् PAÑKAV. BR. 13,5,13. च्यवयति ÇÂÑKH. BR. 12,5.

— परि 2) धर्मापरिच्युत KATHÂS. 56,169. — Vgl. परिच्युति.

— प्र 1) *verloren gehen:* एकमनुसंधितस्तो ऽपरं प्रच्यवते SARVADARÇANAS. 27,11. fg. 118,16. — 2) धर्मात्प्रच्युतशीलः (पुरुषः) R. ed. Bomb. 6,87,21. — 3) प्रच्युतः स्थानात् PAÑKAT. III, 43 (Spr. 1359) *um seine Stelle gekommen* so v. a. *nicht auf seinem Gebiet seiend.*

— प्रति vgl. प्रतिच्यवीयंस्.

— वि caus. *zerstören:* बलम् PAÑKAV. BR. 19,7,1.

1. च्युत् auch *sich bewegend;* vgl. तृषु°.

2. च्युत् 3) मधुनो धाराश्च्योतन्ति UTTARARÂMAK. 57,19 (75,9).

3. च्युत् (= 2. च्युत्) am Ende eines comp. *träufeln —, fliessen lassend* in मदच्युत् 3) und मधु°.

च्युतदत्ताक्षर (च्युत - दत्त + अ°) adj. (f. आ) *wo eine Silbe ausgefallen oder (und) hinzugefügt worden ist* SÂH. D. 646.

च्युतसंस्कार n. und °संस्कृति f. *ein Fehler gegen die grammatische Regel:* शब्दशास्त्रविरुद्धं यच्च्युतसंस्कारमुच्यते PRATÂPAR. 61, a, 5. b, 6. 8. z. B. भविष्यते st. भविष्यति in कदा भविष्यते वासः कटकेषु मर्त्यभृताम्.

च्युताक्षर (च्युत + अक्षर) adj. f. आ *wo eine Silbe ausgefallen ist* SÂH. D. 269, 4.

च्युति 3) व्रत° BHÂG. P. 10,22,20. — 8) *das Sichentfernen von:* देश° *Landesflucht* Spr. 2622.

छ

छग HALÂJ. 2,122.

छगल 1) b) N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53,b,15.

छगलाण्ड (छा° v. l.) N. pr. eines Tîrtha ebend. 39,b,21.

छज्जू m. N. pr. eines Mannes ebend. 154,b, N. 2.

छटा 1) उरुसटा° SÂH. D. 221,9. अपुच्छ° 282,6. — 2) विद्युच्छटा PAÑKAR. 1,14,83. — 3) *eine Art Palme* ÇABDAM. im ÇKDR. u. सिंहलस्थान.

छटी f. = छटा 3) ÇABDAM. im ÇKDR. u. सिंहलस्थान.

छडुलिका f. *ein best. Metrum* SÂH. D. 546.

छत्त्र 3) a) unter den Insignien eines Fürsten RÂGA-TAR. 5, 18. Verz. d. Oxf. H. 85,b,42. *Regenschirm* Spr. 4891. Z. 6 lies छत्त्रोपानत्कम्. — Vgl. noch अहि°, एक°.

छत्त्रधारिन् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148,a,11.

छत्त्रपति Bez. einer best. Art von *Fürsten* HALL 181.

छत्त्रवत् 2) Z. 2. छत्त्रवत्यां (= अहिच्छत्त्रे NILAK.) ed. Bomb.

छत्त्रवृत्त m. *Pterospermum suberifolium Willd.* BHÂVAPR. im ÇKDR. u. मुचुकुन्द.

छत्त्रसाल m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 140,b, No. 285.

छत्त्रसिंह n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 149,a,13.

छत्त्राक 3, BHÂG. P. 10,25,19.

छत्त्रिन् 1) *einen Sonnenschirm habend* so v. a. *ein Fürst seiend:* छत्त्रिन्यायेन *in der Art, wie man einen Fürsten auch* छत्त्रिन् *nennt*, als Rechtfertigung der Häufung tautologischer Beiwörter; so sagt NILAK. zu कौन्तेयान्माद्रिनन्दनान् MBH. 3,19: कौन्तेयत्वं माद्रेयत्वं च छत्त्रिन्यायेन प्रत्येकं पञ्चस्वपि पर्याप्तम्. Schol. zu PAÑKAV. BR. 14,11,3.

छत्त्रीकर् (von छत्त्र + 1. कर्) *zum Sonnenschirm machen, als Sonnenschirm gebrauchen* KATHÂS. 69,150.

1. छद् 1) वस्त्रच्छन्न SÛRJAS. 13,16. *beschattet, verdunkelt* 4,10. 22. — 2) पश्चाच्छन्नो ययौ तयोः *versteckt* so v. a. *unbemerkt* KATHÂS. 53,145. 136.

— अव *verbergen, verheimlichen* KATHÂS. 73,235.

— आ 4) स्वानुभावमनाच्छाद्य SARVADARÇANAS. 20,2.

— उद्, die ed. Bomb. liest R. 2,91,51 (53) उच्छोद्य (!) st. उच्छाद्य und der Schol. erklärt jenes durch उद्वर्तनं कृत्वा.

— अपोद् lies ऊरूमपोच्छाद्य.

— प्र 1) प्रच्छादित HALÂJ. 4,96. — 3) स्वानुभावमप्रच्छादयन्तः SARVADARÇANAS. 118,22. प्रच्छन्न *verborgen, versteckt* H. 1007. HALÂJ. 4,23. सु° DAÇAK. in BENF. Chr. 190,3. Z. 11 lies ÇUK. in LA. st. ÇÂK.

— विप्र, विप्रच्छन्न *verborgen, geheim* KATHÂS. 27,200.

— प्रति 1) मुक्ताजालप्रतिच्छन्न (विमान) *überdeckt, überzogen* R. 7,15,36.

2. छद् 1) Sp. 1077, Z. 7 ṚV. 6,28,5 hinzuzufügen. — 5) *zu verführen suchen:* गुरुदक्षिणाया चार्थं छन्दयामासतुः Bhâg. P. 10,45,36.

— उप 2) प्रेमपेशलैः । तामुपच्छन्दयामास वचोभिः Kathâs. 84,18.

5. छद् vgl. noch भूतिच्छद्.

छद 1) वैयाघ्रवसनच्छद R. 7,23,4,32. — 5) adj. *verhüllend:* रविच्छद Bhâg. P. 10,83,36.

छदि 1) नैवच्छदि TS. 6,2,10,5. Bhâg. P. 3,21,18 nimmt der Schol. ein adj. अनन्तच्छदिन् an, das er folgendermaassen erklärt: अनन्ताः तमालवादयः छदाः पत्राणि पत्राकारा धाराः सन्ति यस्य.

छदिन् 1) (von 1. छद्) adj. *verhüllend* am Ende eines comp.: आत्मच्छदि — देहादि Bhâg. P. 12,8,44. — 2) (von छद) am Ende eines comp.: दशच्छदिन् *zehnblätterig* Bhâg. P. 10,2,27.

छदिस् ṚV. 10,35,12. Z. 6 Schol. zu Bhâg. P. 7,14,13: स्वमहिम्ना नभो ऽपि च्छादयति; demnach wohl ein adj. नभश्छदि *den Himmel verhüllend* anzunehmen.

छद्मन् 2) न कार्यो ऽस्मिन्विश्वासश्छद्मघातिनि *auf eine hinterlistige Weise* Kathâs. 64,87. In der Dramatik *eine lügenhafte Nachricht:* अमृताहरणं छद्म Daçar. 1,35.

छनच्छन् lies vom *Zischen auf Glühendes fallender Tropfen* und vgl. Spr. 1004.

छन्द 2) b) छन्दानुगामिन् *Jmd willfahrend* Spr. 4856. छन्दानुवर्तिन् dass. 1336. 4856, v. l. छन्दानुवृत्त n. *das Willfahren* 2676, v. l. — c) N. pr. eines Fürsten Hall 161.

छन्दःप्रशस्ति s. u. छन्दप्रशस्ति.

छन्दगति f. R. 7,36,45 nach dem Schol. = पूर्वोत्तरमीमांसामुखेन वेदार्थनिर्णयः, also छन्द = छन्दस्.

छन्दप्रशस्ति f. *die Verherrlichung* Khanda's, Titel eines Werkes, Hall 161. छन्दःप्रशस्ति Verz. d. Oxf. H. 119,a, N. 1.

छन्दश्चूडामणि m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 211,a,9.

छन्दःशास्त्र n. Titel von Piñgala's *Metrik* Verz. d. Oxf. H. 197,a, No. 457.

छन्दस् 1) छन्दोऽनुवृत्त n. *das Willfahren* Spr. 2676. — 3) Sûrjas. 12,15. किंछन्दस् Çâñkh. Br. 6,12. — 4) किंछन्दस् Pañkav. Br. 14,5,7. 26. 11,5. Auch *vier* und *fünf* Grundformen Ind. St. 8,14. fg. *sieben* Sûrjas. 12,19. छन्दोबद्ध *metrisch abgefasst* Sarvadarçanas. 169,19.

छन्दस् (von 1. छद्) n. 1) = छदिस् in बृहच्छन्दस्. — 2) *Betrug* (vgl. छद्मन्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,218.

छन्दस्कृत adj.: अ° *nicht metrisch* Çâñkh. Br. 3,2.

छन्दःसंग्रह m. Titel eines Werkes über *Metra* Verz. d. Oxf. H. 95,a,30.

छन्दःसूत्र n. Piñgala's Sûtra *über Metra* Ind. St. 8,144. fgg. 157. fgg.

छन्दोग Ait. Br. 3,32. Ind. St. 9,19. °ब्राह्मण Sâj. zu Ait. Br. 4,18. °श्राद्धतत्त्वप्रमाण Verz. d. Oxf. H. 291,a, No. 703. °श्रुति 270,a,38. °सोपान 273,b,40. छन्दोगा मधुविद्यायाम् 270,a,38.

छन्दोगोविन्द n. Titel eines Werkes von Gañgâdâsa Verz. d. Oxf. H. 198,b, No. 468.

छन्दोरत्नाकर m. Titel eines Werkes über *Metra* Ind. St. 8,466. fg. Verz. d. Oxf. H. 201, a, No. 480.

छन्दोविचिति Ind. St. 8,430. Verz. d. Oxf. H. 207, a, N. 3. Kâvjâd. 1,12. छन्दांसि विचीयन्ते निरूप्यन्ते ऽत्रेति छन्दोविचितिः । शेषादिकृतश्छन्दोग्रन्थः छन्दोविचितिनामकः स्वकृतश्छन्दोग्रन्थो वा Schol.

छन्न (von 1. छद्) 1) adj. s. u. छद्. — 2) n. *Decke:* (गजान्) हेमच्छन्नैरधिततान् R. 5,12,33.

छम्मच्छम्मिकारत्न n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 123,b,45.

छम्बट्, auch छम्बंकारम् absolut. Kâth. 12,4. 23,1.

छर्द् *ausbrechen, ausspeien:* चच्छर्द Bhâg. P. 10,11,49.

— आ, अनाच्छृण्ण Kâth. 19,7. Taitt. Âr. 5,3,8. 9.

छल 1) a) वाक्छल *falsche Worte* Kathâs. 60,161. सच्छला (स्त्री) 62,164. °द्वेषिन् *auf hinterlistige Weise* Spr. 4503. प्रियभिरप्रियैर्वाक्यैर्विलोभ्य च्छलनाच्छलम् Daçar. 3,15 = Sâh. D. 524. अन्ये त्वाहुश्छलं किंचित्कार्यमुद्दिश्य कस्यचित् । उदीर्यते यद्वचनं वञ्चनाहास्यरोषकृत् ॥ 525. 521. Pratâpar. 23,b,3. In Comp. mit dem, *was die Täuschung —, den Schein verursacht:* प्रतिमा° Çiç. 9,48. छाया° Naish. 22,42. Z. 6 Madhus. in Ind. St. 1,18 gehört zu d). — d) in der Dialektik *unehrliche Disputation, Wort- und Sinnverdrehung* Sarvadarçanas. 114,8. Njâjas. 1,51. fgg. — 3) f. छला in सामवेद°, वेय°, आरण्य°, ऊह°, ऊह्य°, गान°, उत्तरोत्तरपद°, स्तोभ° Verz. d. Oxf. H. 387,a,17. fgg.

छलन Daçar. 3,15 = Sâh. D. 524. *an den Tag gelegte Geringachtung,* = अवमानन Daçar. 1,42. Pratâpar. 42,a,5.

छलय् mit उप *Jmd* (acc.) *hintergehen* Prab. 101,10, v. l.

छलितक (von छलित) 3) *Anführungen, Betrügereien:* °योगाः unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,18.

छलितराम, lies n. st. m.

छलोक्ति (छल + उ°) f. *lügnerische Worte:* उपक्षितं नाम छलोक्तिः Schol. zu Âçv. Çr. 8,12,13.

छल्लि *Mantel* Hâla 118.

छवि Uṇâdis. 4,56. 1) Pañkav. Br. 16,6,2. Çâñkh. Br. 25,15. — 2) *Farbe:* तमालश्यामल° Kathâs. 123,8. Ṛt. 6,20. — 3) *Glanz* Çiç. 9,3. Naish. 22,55.

1. छा, छात = दुर्बल Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,86.

— अव Z. 3 lies Kâtj. Çr.

— आ *abschneiden, abschaben:* वर्हिः Citat bei Sâj. zu ṚV. 7,83,1.

— वि caus. *verwunden:* कृत्तीव विच्छाययति Çat. Br. 14,7,1,20. nach Sâj. von विछ् und = विद्रावयति.

— न्यावि *Jmd sich an Jmd* (dat.) *reiben lassen, in nahe Berührung bringen:* यथर्षभाय वाशिता न्याविच्छाययति (sic) TBr. 1,1,9,9. Comm. trennt वाशितानि आ° und erklärt *wie wenn er dem Stiere* (Lock-) *Töne macht.*

1. छाग 1) Kathâs. 121,137. 143. fg. छागी 71,273. छागा Çâñkh. Br. 7,10.

छागल 1) गन्ध Kathâs. 82,31. 34. — 3) Kathâs. 121,141. — 6) N. pr. eines Berges Verz. d. Oxf. H. 52,a,14.

छागलक्षण n. Titel eines Pariçishṭa des Kâtjâjana Verz. d. Oxf. H. 386,b, No. 510.

छागलाण्ड s. छगलाण्ड.

छाच्छिका f. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,a,41.

छात्त्रमित्र m. N. pr. eines Grammatikers Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,70.

छादक (von 1. छद्) m. *der verfinsternde Körper* Sûrjas. 4,9. 10.

छादन 3) d) in der Dramatik *das ruhige Ertragen von Beleidigungen*

u. s. w., wenn dadurch die Sache gefördert wird, Sâh. D. 390.

छाद्य (von 1. छद्) *der verfinstert werdende Körper* Sûrjas. 4,10.

छान्द adj. = छान्दस 1) ब्राह्मणान्वाचयित्वा च च्छान्देन विधिना Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,15.

छान्दस 1) *vedisch* so v. a. *archaistisch* Sarvadarçanas. 74,15. *mit dem* Veda *vertraut:* उपाध्याय Kathâs. 62,173. — 3) m. *ein Metriker* Verz. d. Oxf. H. 113,*a*,41.

छान्दसत्व Schol. zu AV. Prât. 4,35. Weber, Râmat. Up. 293.

छान्दोग adj. *zu den* Khandoga *in Beziehung stehend:* °ब्राह्मण (vgl. u. छान्दोग्य) Verz. d. Oxf. H. 270,*a*,39. °सूत्र 278,*a*,33.

छान्दोग्य, °मन्त्रभाष्य Verz. d. Oxf. H. 389,*b*, No. 21. — Vgl. छान्दोग.

छाय 2) *b*) Ait. Br. 7,12. °प्रवेशनिर्गमच्छिद्रैः Weber, Nax. 1,311. Sûrjas. 12,69. des Sonnenuhrzeigers 3,2. 7. 8. 10. fgg. 22. 25. 27. 35. fg. 7,15. der Erde 4,6. 9. 12, 64. — *c*) zu streichen, da die Stellen zu *d*) gehören. — *d*) दीपाङ्कुर° Spr. 2589. शशी विगलितच्छायः Kathâs. 124,190. निर्मलच्छाय (दर्पण) Spr. 5397. — *f*) Verz. d. Oxf. H. 39,*a*, 22. Kathâs. 105,59. — *g*) so v. a. *Menge:* कमल° Spr. 118. — *n*) unter den शब्दालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489.

छायानाटक n. Verz. d. Oxf. H. 139,*b*,9.

छायापत्र Sûrjas. 13,20. Ind. St. 10,204.

छायावत् R. 7,54,11.

1. छिद् 2) उदन्वच्छिन्ना भूः so v. a. *begrenzt* Spr. 461. — 3) अच्छिन्नं लोकस्य हसितं बभूव् *ununterbrochen* Kathâs. 61,47. किं नश्छिन्नम् *was stört es uns? was geht es uns an? was machen wir uns daraus?* Spr. 2130. Mallin. zu Kir. 2,7. Sarvadarçanas. 27,13. — 4) श्रुतिरात्मशरण्यानां व्यसनं नो छिनत्ति किम् LA. (II) 90,22. संशयम् Sûrjas. 12, 9. तावत्पयो ऽखिलम् । तत्तस्याश्छिन्नम् *verschwunden, nicht mehr da seiend* Kathâs. 61,47. — 6) *theilen, dividiren* Sûrjas. 4,26. — caus. 1) Spr. 4540.

— अव 3) अवच्छिन्न *bestimmt, präcisirt, begrifflich begrenzt:* षोडशसंख्यावच्छिन्नो गणः षोडशकः Sarvadarçanas. 148,21. Nîlak. 205. 225. 238. 242. 244. 170. fg. तादात्म्यसंबन्धावच्छिन्नप्रतियोगिको ऽन्योऽन्याभावः Tarkas. 58. अनवच्छिन्न Sarvadarçanas. 84,22. अनवच्छिन्नत्व 21. Hierher auch die Stellen Bâlab. 33 und Jogas. 2,31 unter 1) und Vedântas. (Allah.) No. 34 und Bhartr. 2,1 unter 2); दिक्कालानवच्छिन्न *dem Raum und der Zeit nicht angehörig, nicht unter die Kategorien von Raum und Zeit fallend.*

— आ 1) Z. 4 MBh. 12,9377 liest die ed. Bomb. ये च च्छिन्दन्ति वृषणान्. — 3) *entfernen, zu Nichte machen:* येनाच्छिन्नं तत्तमः (so die ed. Bomb.) MBh. 13,7362. — 4) आच्छिन्नदारद्रविणाः Bhâg. P. 12,2, 9. — 6) *unterbrechen:* कथामाच्छिद्य Kathâs. 61,94.

— समुद्, समुच्छिन्न *verloren gegangen:* रचना Sûrjas. 13,18.

— परि 4) Z. 11 परिच्छिन्न Bhâg. P. 3,10,12 erklärt der Schol. durch पृथक्प्रकाशित. अपरिच्छिन्न *unbegrenzt. unbeschränkt* Spr. 3473. Sarvadarçanas. 53,2.

— वि 1) विच्छिन्न *unterbrochen* Sarvadarçanas. 165,19. 166,2. मल्ल 171,10. अ° 58,14. विच्छिन्नत्व 165,20.

छिद् = 2) छिद्र in मातृकच्छिद्.

छिद्र 1) *leck:* उदकुम्भ MBh. 5,1307. इन्द्रिय Spr. 1673. — 2) *a*) *Loch, Oeffnung:* अधश्छिद्र adj. Sûrjas. 13,23. अद्यं ते सर्वच्छिद्रेषु रक्षकः so v. a. *in allen Nöthen* Kathâs. 66,126. °वर्जित (सख्य) *ununterbrochen* R. 7,36,39. — *c*) Bez. *der Zahl neun* (wegen der *neun Oeffnungen* im Körper) Sûrjas. 2,18. — Vgl. महाछिद्रा.

छिद्रय्, अधस्ताच्छिद्रितं चर्म (von der *vulva*) Cit. beim Schol. zu Prab. 96, Çl. 30.

छिन्दक N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,4.

छिन्नम m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,46. 208,*b*,45.

छिन्नमस्तका f. *eine Form der* Durgâ Wilson, Sel. Works 1,264. °मस्ता Verz. d. Oxf. H. 94,*b*,25. 99,*b*,14. 16.

छुच्छुन्दर Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,20. छुच्छुन्दरी Halâj. 2,80.

छुर् caus. *bestreuen, bepudern:* गोलाङ्गूलः कपोलं छुरयति रजसा कौसुमेन प्रियायाः Mâlatîm. 152,10. गोरजश्छुरितकुन्तल Bhâg. P. 10,15,42. 35,23. 39,30. °कुमुदोत्पलैः । छुरितेषु सरस्सु *besetzt mit* 69,4.

— वि, उत्फुल्लैः स्वर्णकमलैः — तन्मुखाम्भोरुहोत्सर्पत्कान्तिविच्छुरितैरिव Kathâs. 116,26. देवासुरशिरोमुकुटरत्नप्रभाविच्छुरितपादपद्मयुगल Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,538.

छुरण (von छुर्) n. *das Bestreuen, Bepudern:* भस्म° *mit Asche* Kuvalaj. 71,*a*.

छेक 1) *b*) Hâla 277. 318. — *c*) छेकानुप्रास Pratâpar. 72,*a*,8.

छेद 1) *b*) Sûrjas. 3,34. 37. 5,7. 8. — *c*) s. u. भक्ति 3) am Ende. — 3) *a*) दशन° *das Einbeissen* Kathâs. 61,297. *Trennung* (von Silben, Wörtern) Sarvadarçanas. 69, 5. — *b*) *Unterbrechung:* ध्यान° Spr. 2519. अङ्क° Sâh. D. 307. — *c*) *Entscheidung, Schlichtung eines Streits:* दिव्य° *durch ein Gottesurtheil* Kathâs. 60,222.

छेदक, खर्जूरी° Kathâs. 61,31. — छेदकाध्याय fehlerhaft für छेद्यकाध्याय.

छेदन 3) *a*) शिरश्छेदन Spr. 4307. खर्जूरी° Kathâs. 61,35. यथा चतुर्भिः कनकं परीक्ष्यते निघर्षणाच्छेदनतापताडनैः Spr. 4783. जिह्वा° Sarvadarçanas. 64,7.

छेदि, छेदिर्वर्धकिश्छेत्ता च Uģģval. zu Unâdis. 4,118.

छेदोपस्थापनीय (von छेद + उपस्थापन) Wilson, Sel. Works 1,312.

छेद्य Z. 1 lies 1) st. *a*). — 2) n. = छेदन, z. B. दन्त°, नख° *das Beissen mit den Zähnen, das Kratzen mit den Nägeln* Sâh. D. 278. MBh. 5,5733 liest die ed. Bomb. छेद्यभेद्यविशारदाः. — Vgl. दुःखच्छेद्य.

छेद्यक n. *Riss, Projection* Sûrjas. 6,1. 12. छेद्यकाधिकार Verz. d. Oxf. H. 326,*a*,10. छेद्यकाध्याय Titel des 6ten Adhj. des Sûrjas.

छेप्य (aus शेप entstanden) *Schwanz* Hâla 244. 261.

छैमण्ड m. *eine Waise* Uģģval. zu Unâdis. 1,128.

छोटिका, छोटिकां ददाति Ratnâv. 63,5. दातुं प्रावर्ततोभाभ्यां हस्ताभ्यां छोटिकाम् als Zeichen des Beifalls Kathâs. 65,211.

छोतु m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 314,*b*, No. 746.

ज

जंहु und जंहुस्, über eine andere Auffassung s. Benfey in Gött. gel. Anz. 1860, S. 742. fgg.

1. जन् mit परि s. परिजाघ.

जगचतुस् Halâj. 1,37. Kathâs. 59,51. Kâçikh. 46,44 (nach Aufrecht).

जगचन्द्रिका f. Titel von Bhaṭṭotpala's Commentar zu Varâhamihira's Bṛhaggâtaka Verz. d. Oxf. H. 329, a, No. 780. in den gedruckten Ausgaben heisst er चिन्तामणि.

जगच्चित्र (जगत् + चित्र) n. 1) *ein Wunder der Welt* R. 7,34,9. — 2) *die Welt als Gemälde* Sarvadarçanas. 95,19.

जगत् 1) जगति *in der Welt* Spr. 3161. जगदेतच्चराचरम् Weber, Râmat. Up. 289. जगत्सु 356. मकेश्वरे जगतामधीश्वरे Spr. 2159. जगतो मध्ये so v. a. *vor Aller Augen* R. 7,97,1. 5. 10. जगन्ति *die Menschen* Spr. 1157. जगतः masc. dass. 2178. — 2) ṚV. 1,164,25. Lâṭj. 1,8,9. — 5) b) जगतीतल *Erdboden* Sarvadarçanas. 39,12, wo zu lesen ist कफमूत्रमलप्राये निर्जनजगतीतले. — c) Z. 2 lies Vaiç. st. Vaig. — d) = राजप्रधानलोक *die Menschen mit dem Fürsten oben an* Halâj. 5,8.

जगतीजानि (ज° + जा°) m. *der die Erde zur Gattin hat, Fürst, König* Spr. 613.

जगत्प्राण, Râma so genannt Weber, Râmat. Up. 290.

जगत्सिंह m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 6. Verz. d. Oxf. H. 285,b,2.

जगत्सेट (ज° + सेट aus श्रेष्ठ) m. *Banquier der ganzen Welt*, Bein. eines Mannes Kshitiç. 50,2.

जगत्स्वामिन् Bein. Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 46,a,35.

जगदन्तरात्मन् m. *die Weltseele*, Beiw. Vishṇu's Spr. 2159.

जगदम्बिका f. = जगदम्बा als Bein. der Durgâ Bhagavatîgîtâ 5 im ÇKDr.

जगदाधार, °भूतं रामम् Weber, Râmat. Up. 327.

जगदीश N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 241,b,9. °तर्कालंकारभट्टाचार्य Hall 35. 38. 76.

जगदीशतोषिणी f. Titel eines Commentars Hall 35.

जगदीश्वर N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 146,b, No. 311.

जगद्दीप Bein. der Sonne Kathâs. 66,166. 74,108. Z. 2 जगद्वीज st. जगद्वीप die ed. Bomb.

जगद्योनि 3) Beiw. der Prakṛti Weber, Râmat. Up. 294.

जगद्वञ्चक m. *Betrüger der Welt*, N. pr. eines Schelmen Verz. d. Oxf. H. 139,a,18.

जगद्विधि (जगत् + वि°) m. *Ordner der Welt* Pankar. 1,10,48.

जगद्दैव्यक m. N. pr. eines *Arztes* Verz. d. Oxf. H. 314,b,5 v. u.

जगन्नाथ 1) b) Verz. d. Oxf. H. 102,a, No. 158. — c) ein Fürst Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4, Çl. 2. Hall 158. °मिश्र Wilson, Sel. Works 1,153. °पण्डित Hall 62. °पण्डितराज Verz. d. Oxf. H. 130,a, No. 236. जगन्नाथानन्द Hall 111. जगन्नाथाश्रम 91. 137. 139. 155. 158. °सरस्वती 141.

जगन्निवास Bein. Vishṇu's Bhag. 11,37. Bhâg. P. 8,3,31. Çiva's MBh. 13,899.

जगन्नेत्र n. *das Auge der Welt*, Bein. des Mondes Kathâs. 89,5. du. Bein. von Sonne und Mond Spr. 2011.

जगन्मातर् Saṁsk. K. 107,b,4.

जगर् Halâj. 2,304.

जघनचपला 2) Ind. St. 8,296. fgg. 300. 302. 307.

जघनविपुला f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,297. 301.

जघ्निवत् adj. *eine Form der Wurzel* हन् *enthaltend* Ait. Br. 1,25.

जङ्गम m. pl. Bez. einer Çiva'itischen Secte Verz. d. Oxf. H. 248,a, 7. Wilson, Sel. Works 1,219. fgg.

जङ्गल vgl. दीर्घ°.

जङ्घ 2) °जव Kathâs. 54,7. — Vgl. तालजङ्घ, दीर्घ°.

जङ्घाल, प्रागुक्तदूषणालङ्घनाजङ्घालत्वात् (शब्दस्य) wörtlich *wegen der Ungewandtheit auf den Füssen um hinüberzuspringen über* Sarvadarçanas. 4,20.

जज, जजोजस् Çiç. 19,3.

जजाड्या s. जज्जाड्या.

जज्ज adj. *schnell*: °गति Ind. St. 8,55, N.

जज्जला (onomatop.), °कुर्वत् so v. a. *es kurz machend* Ind. St. 8,55, N.

जज्जाड्या N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,35. im Index auch जजाड्या.

जट 3) a) °बन्ध Halâj. 1,14. बद्धजट Kathâs. 52,295. Z. 8 lies 2,219 st. 6,6. — b) Çârṅg. Saṁh. 1,1,34. 41. — Vgl. त्रिजट, मका°.

जटाजिनिन् s. u. जट 3) a) am Ende.

जटाजूट, बद्ध° Kathâs. 94,20. विद्युत्पिङ्गजटाजूटो मकेश्वर इवापरः 97,23.

जटाधर 2) c) vgl. Wilson, Sel. Works 2,24. — d) Verz. d. Oxf. H. 189,b, No. 434. 196,a,21.

जटामालिन् lies N. pr. eines Muni, einer Incarnation Çiva's.

जटाल 1) Kathâs. 53,2. 111,100. uneig.: चितानले। ज्वालाजटाले 53,160.

जटालिका f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2641 nach der Lesart der ed. Bomb.; जा° ed. Calc.

जटावल्कलिन् so v. a. जटिन् und वल्कलिन् Kathâs. 94,36.

जटाशंकर n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,b,6.

जटिन् 1) m. *ein Flechten tragender frommer Bettler* Spr. 2818. Verz. d. Oxf. H. 155,a,13. b,33.

जटिल 1) a) तापस Kathâs. 64,24. m. *ein Flechten tragender Asket* Kâm. Nîtis. 7,46. — b) füge hinzu *Flechten darstellend, flechtenartig erscheinend*: फणारत्नप्रभाजाल° (नाग) Kathâs. 56,344. शैवालजाल° (जल) Spr. 2520. ज्वालाकलाप° (चितानल) Kathâs. 78,85. Hierher auch die unter a) stehende Stelle Varâh. Bṛh. S. 8,53. Z. 4 die ed. Calc. liest सूचीजटिललालसान्, die ed. Bomb. सूचीन् जटिलाननान्, Nîlak.: जटिलानि दृढश्मश्रूण्याननानि येषाम्; die richtige Lesart wird sein सूचीजटिलाननान् so v. a. *auf deren Gesichtern die Haare wie Nadeln stehen.*

जटिलय् (von जटिल) *verworren machen, verwirren*: मौलिं जटिलयति (das Baden) Prasaṅgâbh. 7,a,1.

जटोच (जटा + उच्च) m. N. pr. eines *Hügels* WILSON, Sel. Works 2,22 (जटोक्ष gedr.).

जठर 1) *a)* जरठ fehlerhaft für जठर *hart* SÂH. D. 103,22. Spr. 814, v. l. (Th. 2, S. 330). — *b)* fehlerhaft für जरठ *alt* Spr. 808, v. l. Z. 8 die ed. Bomb. des R. (2,97,24) liest जवेना (= वेगवत्ता Schol.) st. जठरा. — 3) *a)* निरन्नजठरा adj. f. Spr. 1163. Sp. 12, Z. 2 v. u. जठरवल्मीकाश्रयेणोरगेण bedeutet *von einer Schlange, welche sich im Leibe, als wäre er ein Ameisenhaufe, niedergelassen hatte;* vgl. Mél. asiat. 4,263.

जठराग्नि 1) KATHÂS. 73,58.

जड 1) *b)* in den fünf ersten Stellen (bis BÂLAB. 12) *intelligenzlos (unbeseelt);* eben so SARVADARÇANAS. 27,9. 53,14. 54,12. 151,8. Ind. St. 9, 162. — *c)* Gegens. कवि Spr. 4197. °धी KATHÂS. 61,185. °बुद्धि 187. 1) *c)* und zugleich 4) *a)* Spr. 4647.

जडता 3) *Intelligenzlosigkeit (Unbeseeltheit)* SARVADARÇANAS. 27,8.10.12.

जडभाव m. *Kühle, Frische:* स्नानक्रीडाजनितजडभावैरवयवैः Spr. 2840.

जडय् (von जड) *Jmd apathisch —, stumpf machen für Etwas* (loc.): परार्थानुष्ठाने जडयति नृपं स्वार्थपरता Spr. 4513. जडिता दृष्टिर्मृगीणामिव *starr —, leblos geworden* SÂH. D. 313,1.

जडांशु (जड + अंशु) m. *der Mond;* s. zu Spr. 1079.

जडात्मक adj. *empfindungslos, einfältig:* इन्दु Spr. 3825.

जडात्मन् adj. *kühl, empfindungslos, einfältig:* इन्दु Spr. 898.

जडाशय adj. *einfältig, dumm* Spr. 1908. KATHÂS. 6,58. 132 (hier wohl जडाशयः st. तदाशयः zu lesen). 124,107.

जडिमन् *Dummheit* KATHÂS. 61,23.

जडी vielleicht = यति in गङ्गाराम° HALL 76.

जतु 1) = लाला und कल्कद्रव्य UGGVAL. zu UNÂDIS. 1,19.

जत्रु PAÑKAV. BR. 9,10,1. BHÂG. P. 10,67,24.

जन् I. Sp. 17, Z. 7 lies अंजनयमक्रैरधि. — II. 6) vgl. यो यस्य जायते वध्यः *wem Jemand schon von der Geburt an als Schlachtopfer bestimmt ist* Spr. 2559.

— अभि 1) स्वं तु कर्माभिजायते *seine Geburt* (d. i. *die Art und Weise wie er geboren wird) richtet sich nach seinen eigenen Thaten, hängt v. s. e. Th. ab* Spr. 4314. — 2) न स भूयोऽभिजायते *der erlebt keine Wiedergeburt* BHAG. 13,23. Spr. 3063. Z. 2 lies 2,147 st. 2,247. — caus. *von Neuem hervorrufen, beleben:* अभिज्ञानमभिजनयितुम् SARVADARÇANAS. 117,7.

— उप 1) PAÑKAV. BR. 19,3,3. ÂÇV. ÇR. 11,4,7. WEBER, GJOT. 95. उपजात *neu hinzugetreten* AV. PRÂT. 4,10. Schol. zu 12. 46. 53. — 2) उपजायते *entsteht als Folge* SARVADARÇANAS. 2,7. 3,20. Z. 9. fg. MBH. 9,3482 ist zu streichen, da daselbst mit der ed. Bomb. उपयातम् *gehet nach* zu lesen ist. — 4) तेन नारद नारीणां सतीत्वमुपजायते *darum giebt es Keuschheit bei den Frauen* Spr. 3308. — caus. प्रजामेवास्मा उपजनयति PAÑKAV. BR. 19,3,3. *veranlassen* SARVADARÇANAS. 140,10. संश्लेषमुपजनयति so v. a. *versucht sie zu umarmen* MÂLAV. 54,10.

1. जन 1) *a)* γ) जन इव जने गच्छति पुरः *indem der mir zunächst Stehende vor meinen Augen aufbricht, als wäre er ein mir Fremder,* Spr. 817. — δ) MBH. 8,709. HARIV. 7110. Spr. 2311. — ζ) असौ जनः so v. a. *der Geliebte* Spr. 4043. — 2) अजन = नारायण BHÂG. P. 10,3,1. — 3) adj. *erzeugend in* पुरंजन.

जनक 1) *hervorbringend:* जन्यानां जनकः कालः BHÂSHÂP. 44.

जनकत्व n. nom. abstr. von जनक 1): बोधस्य (subj.) SARVADARÇANAS. 11,8. mit dem obj. compon. 4,12. 15,22.

जनकसप्तरात्र Schol. zu PAÑKAV. BR. 22,9,1.

जनता *das Volk* KATHÂS. 91,7. 97,32.

जनत्रा fehlerhaft für जलत्रा.

जनद्वत् adj. *eine Form von* जन् *enthaltend, damit bezeichnet.*

जनन 4) *a) das Hervorbringen* SARVADARÇANAS. 12,2. 7. 19,18. 150,13. technische Bez. des ersten der zehn संस्कारा मन्त्राणाम् 170,10. मन्त्राणां मातृकावर्णाद्दुद्धारो जननं स्मृतम् 13.

जनयितव्य SARVADARÇANAS. 11,1.

जनरव Spr. 1723. 5223.

जनलोक Ind. St. 9,119.

जनश्रुति Ind. St. 5,161.

जनातिकम् adv. (so zu lesen st. adj.): तमुवाच जनातिकम् KATHÂS. 60, 111. 72,349. जनातिके *in der Nähe von Menschen* 65,132.

जनार्दन 1) LA. (II) 86,12. bei GILD. fälschlich Bein. Çiva's. — 2) °विबुध Verz. d. Oxf. H. 198,*a*, No. 465. — 3) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 102,*a*, No. 158.

जनि UNÂDIS. 4,129. 2) SARVADARÇANAS. 132,12.

जनिष्य R. 7,23,5,58.

जनुस् 4) lies त्वस्य st. न्त्वस्य.

जन्तु 1) कर्कटी° = कर्कटी (जन्तु als Genusbegriff hinzugefügt, weil कर्कटी mehrere Bedeutungen hat) Spr. 3832.

जन्धनि vgl. auch उप°.

जन्म m. UGGVAL. zu UNÂDIS. 1,144; vgl. weiter unten u. जन्यु 1).

जन्मक्षेत्र KATHÂS. 54,54. 104,81.

जन्मजन्मन् (जन्मन् + ज°), loc. *in jeder Geburt* so v. a. *in jedem Leben* Spr. 655. VRDDHA-KÂN. 16,19.

जन्मतस् (von जन्मन्) adv. *nach der Geburt* so v. a. *nach dem Lebensalter* Spr. 4091. 5014.

जन्मन् 1) so v. a. *Wiedergeburt* SARVADARÇANAS. 115,8. 116,7.

जन्मप्रदीप m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 340,*b*,7.

जन्मभृत् BHÂG. P. 10,84,9. = सफलजन्मन् Schol.

जन्मवत् 1) KATHÂS. 101,118. BHÂG. P. 10,7,4. 11,12. अजन° 3,1 ist in अजनजन्मन् + वत् zu zerlegen.

जन्मवंश (जन्मन् + वंश) m. *genealogisches Geschlecht, leibliche Verwandtschaft* (Gegens. विद्यावंश) P. 2,1,19, Sch.

जन्मान्तरित WEBER, RÂMAT. UP. 345 wohl fehlerhaft für जन्मान्तरीय.

जन्मान्तरीण (von जन्मान्तर) adj. = जन्मान्तरीय, °रमण *aus einem früheren Leben* SÂH. D. 342,4.

जन्मान्ध (जन्मन् + अन्ध) adj. *von der Geburt an blind, blind geboren* Spr. 4312.

जन्माष्टमी vgl. WILSON, Sel. Works 1,128. fg. °निर्णय m. Titel eines Werkes HALL 151.

जन्मास्पद lies ÇÂK. 186 st. भवास्पद.

1. जन्य 1) अजन्यत्व SARVADARÇANAS. 119,22.

2. जन्य 2) *a)* GOBH. 2,1,12. KATHÂS. 71,163. 123,159. 175. fg. 191. 194. 216.

3. जन्य m. N. pr. eines alten Weisen, v. l. für जान्य HARIV. 14152.

जन्यु 1) die neuere Ausg. liest अ° द्वि° ऽपि जन्मौह्हि मम स°; NILAK. erklärt: अमृतायाः जीवन्त्याः मम द्वितीयस्त्वमिति अपिशब्दात्त्वाप्यहमेव द्वितीयेति मया स्वजन्म ओह्हि अतर्कि यथाहं त्वदन्यं न जाने एवं त्वमपि मदन्यां न जानासीत्येवमहं नित्यं तर्किवतीत्यर्थः जन्मेति पुंस्त्वमार्षमिति प्राञ्चः. Die richtige Lesart wird sein: अ° द्वि° ऽयं जन्मो (unwahrscheinlicher जन्मा) ह्हि मम स° *für mich ist ja dieses, obgleich ich nicht gestorben bin, jedenfalls eine zweite Geburt.* Die gedankenlos abgeschriebene ältere Glosse जन्म इति (wahrscheinlicher als जन्मेति) u. s. w. passt zu der von uns vorgeschlagenen Lesart und Auffassung, nicht zu der des Scholiasten. — 5) जङ्गु auch die neuere Ausg.

जप् mit उप 2) KATHÂS. 60,115.

जपा R. 7,35,23. ÇIÇ. 9,8.

जप्तव्य R. 7,23,4,28.

जबा = जपा MEGH. 37. — Vgl. जव 3).

जमदग्नि, °दत्त ṚV. 3,53,15.

जमाणु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,32.

जमालिन् m. N. pr. eines Schwiegersohnes des Mahâvîra WILSON, Sel. Works 1,293. 341.

जम्पान (?), °स्थितेन मौक्तिकेन Verz. d. Oxf. H. 156,*a*,30.

जँम्ब (जम्ब) m. = कर्दम UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,95. — Vgl. जम्बाल, जाम्ब.

जम्बाल 1) füge *Schlamm* und RÂǴA-TAR. 5,94. PÂRÇVANÂTHAK. 1,45 (nach AUFRECHT) hinzu. — 2) hierher vielleicht Spr. 2277.

जम्बु 1) Z. 7, st. जम्बूंश्च (m.) MBH. 3,11569 liest die ed. Bomb. जम्बूश्च. — Vgl. मह्हा°.

जम्बुक 2) vgl. Spr. 5400.

जम्बुकेश (जम्बुक + ईश) N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,5 v. u.

जम्बूक 3) f. ई N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ WILSON, Sel. Works 2,39.

जम्बूद्वीप s. जम्बुद्वीप.

जम्बूनदमय KATHÂS. 120,107 fehlerhaft für जा°.

जम्भक 1) *b*) unter den Beiwörtern Gaṇeça's KATHÂS. 55,165. — 2) Z. 6 lies 9 st. 4.

जम्भग m. pl. Bez. *einer Art von Unholden* ÇKDR. nach dem PADMA-P. — Vgl. जम्भक.

जम्भलदत्त m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 152,*a*, No. 327.

जम्भारि 1) KATHÂS. 93,3. 94,11.

जम्माण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,11.

जय 1) vgl. ऋतंजय. — 2) *b*) TS. 3,4,4,1. Bez. der सौरा धर्माः Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,18. — *e*) angeblicher Verfasser von ṚV. 10,180. ein Sohn Kṛshṇa's BHÂG. P. 10,61,17. — 3) *a*) °पुष्प KATHÂS. 67,32 fehlerhaft für जपापुष्प. — *b*) Ind. St. 10,297. — *c*) Bein. der Durgâ KATHÂS. 53,170.

जयगुप्त ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,46.

जयचर्चा f. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 399,*b*, No. 168.

जयतीर्थ, °यति HALL 113.

जयतुङ्ग N. pr. eines Autors oder Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,34. जयतुङ्गोदय Titel einer Schrift 125,*a*,30.

जयदुर्गा f. *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,2. 94,*a*,5. 98,*b*,6.

जयदेव, °तर्कालंकारमिश्रमहामहोपाध्याय HALL 38.

जयधर m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 135,*a*, No. 254.

जयनृसिंह m. *eine Form* Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,34.

जयत्त 1) *i*) N. *eines best.* Dhruvaka SAṄGÎTADÂM. im ÇKDR. — 2) *d*) vgl. noch Ind. St. 10,296.

जयत्तक m. = जयत्त N. pr. eines Ministers Daçaratha's WEBER, RÂMAT. UP. 302. 305.

जयत्तस्वामिन् m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 405,*b*, No. 9.

जयत्तीपुरी f. N. pr. einer *Stadt* ebend. 121,*a*, No. 212.

जयत्तीसप्तमी f. Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Mâgha WILSON, Sel. Works 2,197.

जयमङ्गल 1) *a*) N. pr. eines Elephanten KATHÂS. 51,194. — *d*) Bez. *eines best.* Dhruvaka SAṄGÎTADÂM. im ÇKDR.

जयमाधव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,48.

जयरथ (?) m. N. pr. eines Autors ebend. 210,*a*, No. 495.

जयराम, °न्यायपञ्चानन HALL 39 u. s. w.

जयवर्धन m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,49.

जयशर्मन् m. N. pr. eines Autors ebend. 292,*a*,19.

जयस्थल N. pr. eines Grâma RÂǴA-TAR. 5,121.

जयादित्य vgl. AUFRECHT, UǴǴVAL. XV. Ind. St. 5,67.

जयार्णव m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,35.

जयिन् 2) द्यूते KATHÂS. 121,73. क्रीडायाम् BHÂG. P. 10,18,23. ein Planet im ग्रहयुद्ध SÛRJAS. 7,21. 23.

जयेन्द्रसेना f. N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 67,23.

जयेश्वर *eine Form* Çiva's: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,1 v. u.

जय्य, वैरिन् Spr. 3325.

1. जर् 1) जरत्पित्त *alte Galle* Verz. d. Oxf. H. 357,*a*, No. 849. fg. जरत् *früher, vorangehend* AV. PRÂT. 4,53. जीर्ण *alt geworden* R. 7,53, 11. — 2) uneig.: स्वमानसे । जीर्णानि सुखदुःखानि Spr. 2888.

— निस् caus. BHÂG. P. 10,37,1.

जर 2) Z. 2 lies जराय जुरताम्. — 3) *a*) अध्वा जरा देहवतां पर्वतानां जलं जरा । असंभोगो जरा स्त्रीणां वाक्शल्यं मनसो जरा ॥ so v. a. *Menschen altern durch vieles Wandern, Berge durch Wasser* u. s. w. Spr. 3443. in ähnlicher Verbindung ज्वर 913.

जरठ 1) *a*) Spr. 808. BHÂG. P. 11,23,25. — *b*) fehlerhaft für जठर SÂH. D. 103,22. Spr. 814, v. l. (Th. 2, S. 330). VIÇVA bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,102. — *c*) VIÇVA a. a. O.

जरण 4) *a*) *Auflösung* SARVADARÇANAS. 40,3; vgl. 39,19.

जरत्कार्त्तं (जरत् + कत्त) m. *altes, dürres Gestrüpp* TBR. 3,3,2,4. PAṄKAV. BR. 17,7,2.

जरत्कर्ण (जरत् + कर्ण) m. N. pr. Sarpa Airâvata, Verfasser von ṚV. 10,76.

जरत्कार m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,11. 19,*a*,30

जरत्कारु Z. 6 Verz. d. Oxf. H. 23,*a*,33 ist जरत्कारुमुनेः पत्नी (nicht जरत्कारु) = मानसा. °प्रिया = मानसा 24,*b*,39.

जराट s. पापर 4); जराटक s. महावीर 1) *k*).

जराबोधीय PAṄKAV. BR. 20,3,2. 24,11,7.

जरिज्ञाणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,46.

जरितर् m. N. pr. mit dem patron. Çârṅga, Verfasser von ṚV. 10,142,1. 2.

जरिसाणु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,40. जरिज्ञाणु im Index.

जर्जर 1) *a*) जरया जर्जरदेहे Spr. 4882. समीरपित्तज्वर° *geschwächt, mitgenommen;* s. u. पञ्चभद्र 3). — 3) m. = जर्जरवंश (s. u. 1,*b*) KATHÂS. 61, 96. जर्जरक dass. 93.

जल 1) und zugleich 4) *a*) Spr. 4647, v. l.

जलकुब्जक H. an. 3,573. MED. r. 180. HÂR. 236.

जलकुमारक m. *eine best. Frauenkrankheit;* s. u. 1. बाधक 2).

जलकेलि KATHÂS. 67,90. Verz. d. Oxf. H. 132,*b*,13.

जलक्षालनविधि m. Titel eines Werkes WILSON, Sel. Works 1,282.

जलगंव (?) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,7.

जलगृह n. *ein auf dem* oder *am Wasser stehendes Haus* UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,107.

जलज 2) *c*) MBH. 6,4996. Z. 3 die neuere Ausg. des HARIV. richtig जलजा.

जलतुम्बिका, °न्यायेन *nach Art des Wassers und der Flaschengurke* Verz. d. Oxf. H. 172,*b*, N.

जलदागम KATHÂS. 69,132. 124,248.

जलदान n. *die Wasserspende*, ein best. Fest in Uǵǵajinî KATHÂS. 112,61. — Vgl. उदकदान.

जलद्रोणी f. = अवगाह HALÂJ. 4,69.

जलद्वीप, die ed. Bomb. (4,40,30. fg.) liest यवद्वीप.

जलधराभ्युदय m. *das Aufziehen von Wolken, die Regenzeit* Spr. 3575.

जलधिता f. *der Zustand des Oceans* Spr. 3572.

जलनिधि, °वचांसि = सामुद्रिकशास्त्र Verz. d. Oxf. H. 333,*a*,29. N. pr. eines Mannes SAṀSK. K. 184,*a*,11.

जलंधर Bez. *einer best.* Mudrâ Verz. d. Oxf. H. 236,*b*,21.

जलंधरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,29.

जलपद्धति f. *Rinne, Kanal* HALÂJ. 3,63.

जलपाद wohl fehlerhaft für जालपाद.

जलपूरुष m. *Wasser-Mensch*, Bez. *eines best. fabelhaften Wesens* KATHÂS. 63,60. — Vgl. जलमानुष.

जलप्रदान n. *Wasserspende;* davon °प्रदानिक *darauf bezüglich:* पर्वन् MBH. 1,348.

जलप्लव *Sintfluth* SÛRJAS. 1,18.

जलभेद m. Titel eines Werkes HALL 150.

जलमय *unter Wasser stehend* BHÂG. P. 10,80,37.

जलमानुष m. *Wasser-Mensch*, Bez. *eines best. im Wasser lebenden Ungeheuers* KATHÂS. 71,5. 6. — Vgl. जलपूरुष.

जलयन्त्र 1) die neuere Ausg. जलपत्र. — Vgl. तोययन्त्र.

जलयान *Boot, Schiff* BHÂG. P. 10,68,42.

जलवासिन् adj. *im Wasser lebend* KATHÂS. 63, 52. davon nom. abstr. °वासिता f. 51.

जलशय्या (जल + श°) f. *das Liegen im Wasser* (eine Kasteiung) R. 7,76,17.

जलशर्करा (जल + श°) f. *Hagel* BHÂG. P. 10,25,9.

जलस्तम्भ m. *Hemmung des Wassers*, Bez. einer übernatürlichen Kraft, vermittelst deren man auf dem Wasser so sicher wie auf dem Festlande gehen kann, Verz. d. Oxf. H. 322,*b*,18.

जलस्तम्भन n. dass. GÂRUḌA-P. 179 im ÇKDR.

जलांशु m. = जडांशु *der Mond;* s. zu Spr. 1079.

जलाञ्जलि, श्रियो दत्तो जलाञ्जलिः so v. a. *mit dem Glück ist es dahin* KATHÂS. 15,59. दूरनिकटादिव्यवहाराय जलाञ्जलिर्वितीर्यते SARVADARÇANAS. 27,3. प्रामाण्यं दत्तजलाञ्जलिकं भवेत् 134,15.

जलाधार *Teich, See* MBH. 12,4891.

जलाधिदैवत n Bein. Jama's HALÂJ. 1,74.

जलालपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 186,*a*,4.

जलावतार (जल + अव°) m. *ein Stieg zum Wasser* HALÂJ. 5,76.

जलाशय 2) *a*) *Meer* KATHÂS. 54,92. *Wasserbehälter:* जलाशयोत्सर्गविधि Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,21.

जलाश्रय 1) Spr. 1500, v. l.

जलोद्धतगति lies ◡–◡◡◡–, ◡–◡◡◡– und vgl. noch Ind. St. 8,379.

जलोपल (जल + उ°) m. *Hagel* Schol. zu BHÂG. P. 10,25,9.

जलौक 2) Spr. 948. fg.

जल्क vgl. किंजल्क.

जल्प् 1) *über Etwas reden:* यस्य वृत्तं न जल्पन्ति मानवा महदद्भुतम् Spr. 4850. *erschallen lassen:* रे रे कोकिल कोमलं कलरवं किं त्वं वृथा जल्पसि 2640.

— परि vgl. परिजल्पित.

जल्प 1) (dieses Z. 1 vor *Gerede* einzuschalten) pl. *Geschwätz* BHÂG. P. 10,47,13. परिभाषा मिथो जल्पः *Unterhaltung* DAÇAR. 1,47. Z. 4 MBH. 1, 5066 liest die ed. Bomb. जल्प्यम्. — 2) उभयसाधनवती विजिगीषुकथा जल्पः SARVADARÇANAS. 114,3. fg. NJÂJAS. 4,2,50. — Vgl. बकु°.

जल्प्य n. *Geschwätz;* s. oben u. जल्प 1).

जव 1) जवात् *eiligst, alsbald* KATHÂS. 63,188. जवाधिक *schneller laufend* 67,7. — 3) Spr. 4925. Die neueren Ausgg. des MBH. und HARIV. lesen जपा st. जवा und MEGH. 37 hat जबा. — Vgl. महा°.

1. जवन 1) *b*) वाजिन् KATHÂS. 72,52.

जवनिका (richtiger यवनिका) HALÂJ. 2,154. ÇIÇ. 4,54. BHÂG. P. 10, 84,23. Bez. der *Acte* im Saṭṭaka SÂH. D. 542. जवनिकान्तर dass. Verz. d. Oxf. H. 146,*b*, No. 313.

जवाग्रज *Salpeter* MED. n. 15 fehlerhaft für यवाग्रज.

जविन् 1) *schnell laufend* KATHÂS. 67,6.

जविष्ठ 1) BHÂG. P. 11,1,1.

जस् mit उद् caus. mit acc.: उज्जास्यमानासु प्रजासु R. 7,104,11.

— प्रोद् vgl. प्रोज्जासन.

— नि caus. *zur Erschöpfung bringen, matt —, elend machen:* ता श्रङ्गिरभिषिच्य निजास्यैवामन्यन्त AIT. BR. 3,26. निजाः स्याः (= ताः) SÂJ.

जसु vgl. AUFRECHT in Z. f. vgl. Spr 3,200.

जहत्स्वार्था lies *eine elliptische Ausdrucksweise, bei der das gebrauchte Wort seine ursprüngliche Bedeutung aufgiebt*, füge SÂH. D. 101,15 hinzu und vgl. अ°.

जहल्लक्षणा f. dass. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 102. fg. PRATÂPAR. 9,*a*, 5. — Vgl. अ°.

जहाक adj. *der Andere zu meiden pflegt* Taitt. Âr. 1,3,2. = हानशील Schol.

जह्निडाड Z. 2 lies *Kinn* st. *Knie*.

जह्निन m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,*a*,11.

जह्नु 1) pl. Pañkav. Br. 21,12,2.

जह्नुसप्तमी f. Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Vaiçâkha ÇKDr.

जागत m.: जागतैरुपेताः bei Sâj. zu ṚV. 7,92,4 als Erklärung von आदेवासः, also जागतैः = देवैः; vgl. VS. 29,60.

जागदीशी f. Titel eines von Ǵagadîça verfassten Commentars Hall 35.

जागरूक *wach* (Gegens. स्वपत्) Sâh. D. 323,17. *wachsam, aufpassend* Sarvadarçanas. 61,19. 147,11. °त्व 27,5.

जाङ्गल 3) n. *Fleisch* Halâj. 3,9.

जाङ्गुल 3) f. आ *die Lehre von den Giften* Kâm. Nîtis. 7,10; vgl. 2) *a*).

जाङ्गुलि Z. 2 zu streichen; das Citat ist aus Kâm. Nîtis. 7,10, wo जाङ्गुलविद्° gelesen wird.

जाङ्गुलिक Halâj. 2,458. Kâçikh. 46,17 (nach Aufrecht).

जाटालिका fehlerhaft für जटालिका, wie die ed. Bomb. liest.

जाटुकर्णीपुत्र s. जातूकर्णीपुत्र.

जाड्य 2) जाड्यमप्रतिपत्तिः स्यादिष्टानिष्टागमोद्भवा Pratâpar. 53,*a*,3.

जात 1) *b*) जाता वामतयैव संप्रति मम प्रीत्यै नवोढा प्रिया so v. a. *bereitet mir Freude* Spr. 1230. — *c*) am Ende, zu Pañkat. II, 16 vgl. Spr. 340. — *d*) am Ende, zu पुत्रजात u. s. w. vgl. गन्धेन जाता मदिरा *mit Duft versehen* MBh. 4,379. — 3) *c*) कार्य° *irgend ein Geschäft* Spr. 843. अस्त्र° *allerhand Waffen* Bhaṭṭ. 2,22; अधरपात्र° 3,33. Sarvadarçanas. 7,1. 27,16. 36,20. 37,4. 94,5. 98,11.

जातक 1) एकोदरसमुद्भूता एकनक्षत्रजातकाः । न भवन्ति समाः शीले Vṛddha-Kâṇ. 5,4. — 3) *b*) सो ऽहं जातकनिर्दिष्टचौर्यस्तच्छास्त्रवेदिभिः Kathâs. 72,192. °मुक्तावली f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 338, *a*,5. जातकाम्भोनिधि m. desgl. 340,*b*,4. — *c*) तथा चेदं भगवतो बोधिसत्त्वस्य जातकम् । वाराहं न श्रुतं राजन्यदि तच्छ्रूयतां तव ॥ Kathâs. 72,120.

जातनष्ट (जात + नष्ट) adj. *erschienen und sogleich wieder verschwunden* Spr. 956. — Vgl. जातविनष्ट, दृष्टनष्ट.

जातवासक = जातवेश्मन् Kathâs. 55,194.

जातवासगृह lies (जात + वा°).

जातविनष्ट (जात + वि°) adj. = जातनष्ट Spr. 1461.

जातवेदसीय Ind. St. 10,354.

जातवेदस्त्व n. nom. abstr. von जातवेदस् Ait. Br. 3,36.

जातवेदस्य adj. = जातवेदस 1) Ait. Br. 2,39. 3,36.

जातवेदादिनवदुर्गामनु m. Bez. eines best. *Zauberspruchs* Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,7.

जातवेश्मन् Kathâs. 55,186. 189.

जातायन, pl. Saṁsk. K. 183,*b*,11.

जाति 1) Ait. Br. 2,39. जात्या so v. a. *von Anfang an, von Haus aus* Spr. 1562. 4069. 4082. जातितस् dass. 4453. — 5) Gegens. व्यक्ति Sarvadarçanas. 130,8 Ind. St. 8,341. fgg. जातिवादिन् im Gegens. zu द्रव्यवादिन् Weber, Râmat. Up. 336. Gegens. विशेष Sarvadarçanas. 104,8. महासामान्यमेव जातिः *das Allgemeine* 144,11. fgg. Davon nom. abstr. °त्व n. *Abstraction* 132,9. — 8) lies *eine auf blosse Gleichartigkeit oder Ungleichartigkeit sich stützende Einwendung, eine Einwendung, die in sich selbst einen Widerspruch enthält.* स्वव्याघातकमुत्तरं जातिः Sarvadarçanas. 114,9. 112,17. Njâjas. 5,1. fgg. जातिरसदुत्तरम् Schol. zu Prab. S. 98, Z. 6. — 9) unter den शब्दालंकाराः und अर्थालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208, No. 489. — 10) Kâvjâd. 1,11. Ind. St. 8,192. 289. 467. fg. — 13) *a*) जाती Bhâg. P. 10,30,8. जातीपुष्प Spr. 1005.

जातिदीपक n. Bez. *einer Art von Vergleichung, bei der von einem Gattungsbegriff zweierlei ausgesagt wird,* Schol. zu Kâvjâd. 2,98.

जातिब्राह्मण Ind. St. 10,46.

जातिभ्रष्ट (जा° + भ्रष्ट) adj. *seines Ranges —, seiner Kaste verlustig gegangen* Adhjâtmar. 1,1,56.

जातिमत् *eine Gattung habend, was einem allgemeinen Begriffe untergeordnet werden kann* Sarvadarçanas. 104,7. Davon nom. abstr. जातिमत्त्व n. Comm. zu Kaṇ. 1,1,18.

जातिविवेक m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,35. लघु° 36.

जातिसंपन्न MBh. 13,2133.

जातिसांकर्यवाद m. Titel einer Schrift Hall 46.

जातीय AV. Prât. 4,28.

जातु 3) füge noch *irgend ein Mal* hinzu. — 4) Z. 9 die Stelle Râǵa-Tar. 5,4 gehört zu 3), da जातु hier mit दृश्यते zu verbinden ist.

जातूकर्ण 1) Arzt Verz. d. Oxf. H. 310,*a*,13. 358,*a*,6. Verfasser eines Dharmaçâstra 356,*a*,15. Çakti 80,*a*,15. — 2) lies im pl. der pl. zu जातूकर्ण्य.

जातूकर्णीपुत्र m. metron. Bhavabhûti's Mâlatîm. 3,9. जाटु° ed. Lass. 3,16.

जात्य 4) स्वरित AV. Prât. 3,57. 65.

2. जान, nach dem Comm. वैजान d. i. विजानायाः पुत्रः.

जानक 2) *a*) जानकीनाथ Weber, Râmat. Up. 332. °वल्लभ 282. 301. °देहभूष 296. °मन्त्र ebend. °स्वयंवर Verz. d. Oxf. H. 143,*a*,1. °रामचन्द्रविलास 2. °सहस्रनामस्तोत्र 106,*b*, No. 162. °हरण Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,73. °नाथचूडामणिभट्टाचार्य N. pr. eines Autors Hall 24.

जानपद 1) R. Gorr. 2,109,44.

जानि, समुताजानिः Kathâs. 98,13. — Vgl. जगती°.

जानी = याज्ञिक und auch daraus entstanden Ind. St. 5,12, N.

जानुशिरस् (जानु + शि°) n. *Kniescheibe* Âçv. Çr. 1,4,8.

जान्य, तथैवान्यो जन्यो die neuere Ausg. st. तथैवाग्र्यो जान्यो der älteren.

जापक 1) Kathâs. 69,164. रुद्र° Ind. St. 9,121. मन्त्रराज° 122.

जापिन् Kathâs. 62,97. 64,82.

1. जाबाल, pl. Verz. d. Oxf. H. 270,*a*,43. °श्रुति ebend. und 356,*a*,15. — Vgl. महा°.

जाबालीश्वर n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,42.

जामदग्न 1) nach gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111 ist जामदग्नाः der pl. zu जामदग्न्य; vgl. 2).

जामदग्न्य 2) Râma ṚV. Anukr.

जामदग्न्यद्वादशी f. Bez. *des 12ten Tages in der — Hälfte des* Vaiçâkha Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,29.

जामुनदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,10. — Vgl. यामुन.

जामेय Halâj. 2,352.

जाम्बव (जाम्व) von जम्ब (जम्व) Uggval. zu Unâdis. 4,95.

जाम्बवतीविजय m. Titel eines dem Pâṇini zugeschriebenen Gedichts Z. d. d. m. G. 14,582; vgl. u. पृषत्ति.

जाम्बूनदमय Z. 3 lies जाम्बु°; die neuere Ausg. जाम्बू°.

जायन्त (von जयन्त) m. patron. Bharata's Bhâg. P. 10,60,41.

जायन्तेय Bhâg. P. 11,5,43.

जायेन्य ein Symptom der Schwindsucht.

2. जार 1) °घ्नी Spr. 4957. °घ्नी Çâṅkh. Gṛhj. 1,16,4. Pâr. Gṛhj. 1,11,3.

3. जार (von जर) m. patron. des Vṛça ṚV. Anukr.

जारण 1) a) Verz. d. Oxf. H. 320, a, 12. 321, b, 1. अभ्रक° 320, a, 22. जारणा Sarvadarçanas. 100,5.

जारूथी nach dem Schol. zu MBh. 3,489 N. pr. einer Stadt; die neuere Ausg. des Hariv. जारू°.

जारूथ्य, Nîlak. zu MBh. 3,16601: जारूथ्यान् त्रिगुणदक्षिणानित्यर्जुनमिश्रः। — । जरूथं मांसमिति शाब्दिकाः। तदा मांसमयान् मांसादिदानप्रधानान् पुष्टानित्यर्थः.

जार्यक, vgl. Spr. 1408.

जाल 1) a) Kathâs. 57,101. 106. 135. Haarnetz Âpastamba beim Schol. zu Kâtj. Çr. 7,4,7. जालानि omenta (medic.) Verz. d. Oxf. H. 311, a, 2 v. u. Bildlich: जगज्जाल Spr. 1966. मोह° 2162. विकल्प° ein Dilemma als Schlinge Sarvadarçanas. 30,3. — d) Bhâg. P. 10,71,33. °रन्ध्र 60,4. 5. — e) कण्टक° Spr. 3872. धान्त° Daçak. in Benf. Chr. 187,18. — i) Spr. 2819.

जालक 1) a) Netz am Ende eines adj. comp. Kathâs. 57,105. — c) Çiç. 9,39 (Geschlecht nicht zu erkennen). — 3) a) Kathâs. 61,131. 134. — g) Schleier Schol. zu Çâṅkh. Gṛhj. 1,14,12.

जालकार m. Spinne Kathâs. 70,92. 109. 101,290.

जालकारक m. dass. Kathâs. 70,90.

जालगवाक्ष m. Gitterfenster Kathâs. 70,88. am Ende eines adj. comp. °क 86,91. — Vgl. गवाक्षजाल unter गवाक्ष 1) a) am Ende.

जालंधर Verz. d. Oxf. H. 338, b, 24. 39, b, 26 (ein Tîrtha nach Aufrecht). °देश (जालांधर° gedr.) 352, b, 13. °पुर 339, b, 10. बन्धो जालंधराभिधः Bez. einer best. Fingerstellung oder Fingerverschlingung 235, a, 23. = जलंधर N. pr. eines Asura 16, a, 35. जालंधरोपाख्यान 345, b, No. 807. ein Autor Hall 19.

जालपाद 2) a) Z. 3 die neuere Ausg. des Hariv. richtig जालपाद. — Vgl. जलपाद.

जालपाश m. der einzelne Faden eines Netzes (Spinnengewebes), pl. Kathâs. 70, 91. 110.

जालपुर n. N. pr. einer Stadt Kathâs. 56,51.

जालवत् 1) मत्स्यघाती पुरुषः को ऽपि जालवान् Kathâs. 60,80.

जालामुख (जाल + आ°) n. Gitterfenster. °रन्ध्र Bhâg. P. 10,41,22.

जालीदेश m. N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 352, b, 18.

जालूक (von जलूका?) adj.: जालूकाः श्लोकाः Verz. d. Oxf. H. 160, a, 36. Ind. St. 5,69.

जाल्म Çâṅkh. Br. 30,5.

जाल्मक vgl. निर्जाल्मक.

जावादि (जौ d. i. अश्वयुजौ + आदि) adj. mit Açvajug beginnend Weber, Gjot. 11.

जावित्रीपाक m. Bez. eines best. Decocts Verz. d. Oxf. H. 319, b, No. 758.

जास्पत्य AV. Prât. 4,64. 83.

1. जि 1) जित्वा संग्रामान् MBh. 12,765. Z. 4 lies 3,34,4 st. 8,34,4. — 2) यथा पिपासां जयते (जयति ed. Bomb.) पुरुषः प्राप्य वै जलम् so v. a. den Durst stillen MBh. 13,7606. Sp. 96, Z. 11 जितश्रम an Anstrengungen gewöhnt auch Spr. 5352. Z. 12 जिताक्षर wer die Schrift in seiner Gewalt hat; vgl. Spr. 3090.

— desid.: त्वां जिगीषता (मया) Kathâs. 72,146. सर्वं वा इन्द्रेण जिगीषितम् Indra strebt Alles zu erlangen Çâṅkh. Br. 23,4.

— अप Z. 3 lies ऋषीणामधिवादमपाजयत्.

— विनिस् 2) बलमन्तैर्विनिर्जय Bhâg. P. 10,61,27.

— परा 4) हृदयेनापराजितः sich nicht vom Herzen hinreissen lassend Spr. 5236.

— वि 3) am Ende, विजयते ज्ञानप्रदीपो हरः so v. a. es lebe hoch Çiva Spr. 929. — desid.: न मोघं विजिगीषते er bemüht sich nicht vergebens um den Sieg Spr. 3699.

जिकन m. N. pr. eines Rechtskundigen Verz. d. Oxf. H. 283, a, 29. b, No. 662. 292, a, 21.

जिगमिषु, भूयानस्य सखे त्वया जिगमिषोर्जीविस्य मे संभ्रमः Sâh. D. 83,14.

जिगीषा 1) Z. 3. fg. die Stelle Kathâs. 21,81 gehört zu 2), da गुरुजिगीष einen grossen Ehrgeiz habend bedeutet. — 2) Spr. 1616.

जिगीषु 1) b) Pańkat. III, 129 zu streichen; vgl. Spr. 2883.

जिघत्सा die Absicht zu verzehren Kathâs. 61,90.

जिघत्सु adj. zu verzehren verlangend: प्राणानां जीवितानि Kathâs. 108,106.

जिघांसु 1) a) Kathâs. 60,114. — 2) Halâj. 2,300.

जिघृक्षा Bhâg. P. 10,62,34.

जिघृक्षु 1) Bhâg. P. 10,68,7.

जिङ्गिनी, जिङ्गिणी Nigh. Pr.

जिज्ञासा der Wunsch zu wissen, zu kennen Sarvadarçanas. 60,12. 108, 21. 156,13. तुष्टो ऽस्मि कृतजिज्ञासस्तव da ich dich erprobt habe Kathâs. 113,78.

जिज्ञासितव्य adj. = जिज्ञास्य Sarvadarçanas. 58,3. 60,5.

जिज्ञास्य Sarvadarçanas. 71,21.

जिडधन m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122, a, 12.

जितकाशिन् = जिताह्व Halâj. 2,324. Hariv. 10170 (11070, S. 792) liest die neuere Ausg. richtig जितकाशी.

जितशत्रु 2) Ind. St. 10,259.

जिताक्ष (जित + अक्ष) adj. der seine Sinne überwunden hat Spr. 4134.

जिताह्व Halâj. 2,324.

जिति vgl. पुरो°.

जिदफ N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, a, 7.

जिन 2) a) Kathâs. 72,99. Ind. St. 8,467. — b) Sarvadarçanas. 31,19. 43,12. 44,2. — f) = जैन LA. (II) 92,17 (aus metrischen Rücksichten). — g) = हेमचन्द्र (?) Verz. d. Oxf. H. 189, b, 16.

जिनचन्द्र m. N. pr. zweier Männer Wilson, Sel. Works 1, 338.

जिनदत्त Verz. d. Oxf. H. 210, b, No. 497. °सूरि Sarvadarçanas. 43, 7.

Wilson, Sel. Works 1,338. °रायचरित्र 280.

जिनधर्म m. Buddha's *Lehre* Verz. d. Oxf. H. 40,*a*, N. 3. Titel eines Gaina-Werkes 377,*b*,7.

जिनप्रतिमास्थापनविधि m. Titel eines Werkes Wilson 1,282.

जिनभक्तिसूरि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 377,*b*,3.

जिनभद्रसूरि m. desgl. ebend. 185,*b*,36. 186,*a*, No. 423. Hall 166.

जिनरक्षित m. desgl. Kathâs. 67,76.

जिनराजसूरि m. desgl. Hall 166.

जिनर्षि m. *ein* Gaina-*Mönch* Sarvadarçanas. 44,6.

जिनलाभसूरि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 377,*b*,2.

जिनसेन m. desgl. ebend. 391,*b*, No. 57. fg. Wilson, Sel. Works 1,279.

जिनाभिगम Wilson, Sel. Works 1,281 fehlerhaft für जीवाभिगम(सूत्र).

जिनेन्द्र 1) *ein* Buddha Wilson, Sel. Works 2,5. *fg. ein Heiliger der* Gaina Halâj. 1,86. Pârçvanâthak. 2,33 (nach Aufrecht). — 2) Verz. d. Oxf. H. 118,*a*, No. 194. 176,*a*, 2. °सूरि Wilson, Sel. Works 1,341. °न्यास Verz. d. Oxf. H. 176,*a*,2.

जिनेन्द्रबुद्धि Uġġval. zu Unâdis. 4,146. Verz. d. Oxf. H. 170,*a*,19. °न्यास 161,*b*,7.

जिष्णुकृति m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 183,*b*,11.

जिहीरषा Auseinanderreckung von जिहीर्षा Bhâg. P. 10,90,10. — Vgl. चिकीरषा.

जिहीर्षा 2) जन° *das Verlangen die Menschen mit sich fortzureissen, — zu entzücken* Kâm. Nîtis. 3,22.

जिह्म 1) *a)* °प्रेक्षिन् MBh. 12,6277. — Vgl. अ°, वि°.

जिह्मग 2) Spr. 2864.

जिह्वा Z. 1 füge 1) vor m. hinzu. — 2) °शोधन Verz. d. Oxf. H. 103, *a*,1. °परीक्षा 316,*a*, No. 751.

जिह्वक m. Bez. *einer Art von Fieber* Verz. d. Oxf. H. 319,*a*, 9. *b*, No. 758.

जिह्वानिर्लेखन *Zungenschaber* Verz. d. Oxf. H. 303,*b*,13.

जीमूत 9) Ind. St. 8,408. fgg.

जीमूतवाहन m. N. pr. eines Mannes, der sein Leben für Andere hingab, Verz. d. Oxf. H. 256,*b*,23.

जीरक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,8.

जीर्ण 4) *c) Verdauung:* °शक्ति Spr. 4862.

जीर्णता, मदङ्गे जीर्णतां यातु यत्त्वयोपकृतम् *der Dienst, den du mir erwiesen, soll mit meinem Körper altern*, so v. a. *an den werde ich denken, so lange ich lebe*, R. 7,40,24.

जीर्णमत n. *eine alte, veraltete Ansicht* Weber, Râmat. Up. 282, N. 1; vgl. जीर्णः संप्रदायः Schol. zu Kâtj. Çr. 9,4,28. 10,1,13. 19,1,21. 26,4,14.

जीर्वि 1) TBr. 3,10,11,3.

जीव् 1) जीव जीव *mögest du lange leben* Kathâs. 124,109. 111. — caus. 1) *Jmd am Leben erhalten* Kathâs. 65,29. जीव *rufen* 124,113. — 2) जीवापित R. 7,76,27. पुमार्थः(!) Schol. — desid. med. Bhâg. P. 11,7,70.

— आ, आजीव्यैकतरं भावं यस्त्वन्यमुपजीवति Bhâg. P. 10,24,19.

— अभ्युद् lies *sich am Leben zu erhalten suchen, sich nähren* und vgl. Spr. 4893. 5346 (MBh. 5,4538).

— प्रत्युद् Kathâs. 78,102. °ज्जीवित 58,33.

— उप 2) Bhâg. P. 10,24,19. — caus. *Nutzen von Jmd* (acc.) *ziehen, Jmd ausbeuten* Kathâs. 61,268.

— प्र vgl. प्रजीवन, प्रजीविन्; — प्रति vgl. प्रतिजीवन.

— सम् caus. Spr. 4992. Bhâg. P. 10,15,50.

जीव 1) जीवान्स्थावरजङ्गमान् Spr. 4992. Z. 4 lies 2,28, 9 st. 2,28, 8. — 2) जीवस्त्वक्षेत्रात्रमनुष्यसन्वै श्यामान्करोतीह कतिप्रमाणान् Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,20. fgg. 150, *a*, 4. 236,*b*,13. जीवपरमात्मानौ *die individuelle Seele* Sarvadarçanas. 50,17. जीवेश्वरौ 69,12. °नियामक *die individuelle Seele lenkend* 54,16. 55,2. — 3) जीवोत्सर्ग *das Aufgeben des Lebens* Spr. 2623. गतजीवा adj. Kathâs. 52,65. उत्क्रान्तजीवा 71, 226. — 6) Ind. St. 5,297. Kâçikh. 17,44 (nach Aufrecht und Benfey). = Ζεύς Benfey; vgl jedoch द्यौ. — 10) *f) das Leben* Halâj. 1,134. — 11) n. *ein best. Metrum* RV. Prât. 17,4. Ind. St. 8,107. 111. — Vgl. noch दुर्जीव, निर्जीव, सु°.

जीवक 4) *c)* परवञ्चनजीविक adj. Kathâs. 66,111.

जीवग्राहम् Kathâs. 88,31, wo स जीव° zu lesen ist.

जीवज, die neuere Ausg. des Hariv. richtig मात्स्यजीवक.

जीवंजीव 1) auch *ein fabelhafter Vogel mit zwei Köpfen* St. Julien, Les Avadânas II, 100.

जीवतोका adj. f. *deren Kinder am Leben sind* Halâj. 2,331.

जीवत्तोका, der Schol. जीवत्तोकी.

जीवत्पति Halâj. 2,331. °का Kull. zu M. 3,174.

जीवत्पितर्, °पितृक *bei Lebzeiten des Vaters veranstaltet* Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,22. जीवत्पितृकनिर्णय m. Titel eines Werkes 277,*b*,26.

जीवत्व Weber, Râmat. Up. 289.

जीवदत्त m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 52,104. 83,29. °क 52,257.

जीवदेव m. N. pr. eines Autors Hall 188.

जीवधन Halâj. 1,81.

जीवधन्य vgl. धन्य am Ende.

जीवन 1) Bhâg. P. 10,24,8. — 1) und zugleich 5) *d)* त्वं (पयः) जीवनं देहिनाम् Spr. 3020. — 2) *f)* N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 245,*b*, 9. — 5) *a) Lebensweise* TS. 6,1,9,4. निरूपधिजीवन adj.; davon nom. abstr. °ता f. Dhûrtas. in LA. 88,15 — 5) *a)* und zugleich *d)* Spr. 1226. — 5) *b)* परतः प्राप्य जीवनम् Spr. 2108. विदुषां जीवनं मूर्खः 2901. — 5) *b)* und zugleich *d)* Spr. 4080. — 5) *c)* Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,1. *das Beleben eines Zauberspruches* Sarvadarçanas. 170,10. प्रणवान्तरितान्कृत्वा मन्त्रवर्णाञ्जपेत्सुधीः । मन्त्रार्णसंख्यया तद्धि जीवनं संप्रचक्षते ॥ 13. fg. — 5) *d)* Râga-Tar. 5,416. Bhâg. P. 10,20,6.

जीवनद् (जी° + 1. द्) m. N. pr. des Oberhauptes einer best. Secte Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,43.

जीवनाथ Verz. d. Oxf. H. 337,*a*, No. 793. °महामहोपाध्याय Hall 81.

जीवनाथ m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,49. °क desgl. ebend.

जीवनीय 3) *b)* Halâj. 3,26. Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,43.

जीवन्ति m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,5.

जीवन्मुक्त Sarvadarçanas. 99,5.

जीवन्मुक्ति, °विवेक = °प्रकरण Hall 133. 205.

जीवपुत्र 3) m. N. pr. eines Ṛshi und Bez. eines von ihm verfassten Liedes Âçv. Gṛhj. 1,13,6.

जीवपुष्टा f. *eine best. Pflanze*, = बृहज्जीवन्ती Râǵan. im ÇKDr. u. बृहज्जीवन्ती; vgl. जीवपुष्प 2).

जीवपुष्प 2) जीवपुष्टा ÇKDr. u. बृहज्जीवन्ती.

जीवप्रज (जीव + प्रजा) adj. f. °आ *lebende Kinder habend* Âçv. Gṛhj. 1,7,21.

जीवमिश्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,22.

जीवराजदीक्षित m. N. pr. eines Autors Hall 77.

जीवल 3) *Odina Wodier*, Roxb. 2,293.

जीवविचार m. Titel einer Ǵaina-Schrift Verz. d. Oxf. H. 404,*b*, No. 38. °प्रकरण desgl. 377,*b*,5. °प्रकरणवृत्ति *a*, No. 371.

जीवविजय m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

जीवसाक्षिन् (जीव + सा°) adj. धमनी °साक्षिणी (*Zeugin des Lebens*) *Pulsader* Çârṅg. Saṁh. 1,3,1.

जीवसू kann auch heissen *deren Kinder am Leben bleiben, lange leben* Halâj. 2,331.

जीवस्थान = मर्मन् Halâj. 2,374.

जीवस्वर्ग Çat. Br. 12,6,1,39 fehlerhaft für जीवः स्व°.

जीवात्मन् *die individuelle Seele* Sarvadarçanas. 50,18. 51,13. 53,2. 54,1. 84,15.

जीविकामात्रता (von जी° + मात्र) n. *das nichts-als-Lebensunterhalt-Sein* LA. (II) 86,16.

जीवित 1) *b*) mit पुनर् dass.: न पुनर्जीवितः कश्चित्कालधर्ममुपागतः Spr. 4316. — 2) *b*) जीविताकाङ्क्षिन् *am Leben zu bleiben verlangend* MBh. 12,4295. प्राप्तजीविता adj. Kathâs. 72,144.

जीवितव्य 2) का हि संप्रति ते रतिः। अपत्यदुःखैकमये जीवितव्ये *ein Leben zu leben, welches* u. s. w. Kathâs. 78,79. धनेषु जीवितव्येषु स्त्रीषु भोजनवृत्तिषु। अतृप्ता मानवाः so v. a. *die nicht lange genug leben können* Spr. 1303.

जीवितान्त, °गं भयम् *eine das Leben bedrohende Gefahr* R. ed. Bomb. 4,7,9. °कर् *der Jmd nach dem Leben trachtet* Spr. 5105.

जीव्य 1) यत्र साधुस्तत्रो जीव्यम् *da lässt es sich leben* Spr. 4088.

जुगुप्सा *Ekel* Kathâs. 82,20.

जुगुप्सित n. *Abscheu, Widerwille* Sarvadarçanas. 43,9. — Vgl. auch u. 1. गुप् desid.

जुज्, जोषिषत् lesen auch Berliner Hdschrr. Chamb. 67 und 44,*a*; dagegen schreibt auch Comm. zu TBr. 2,7,12,4 (so ist zu lesen) जोजुषुः und erklärt es durch शीघ्रमेव प्राप्ताः, führt also die Form wohl auf जू zurück.

जुडी N. pr. einer Oertlichkeit Kshitîç. 26,13.

जुमर vgl. जूमरनन्दिन्.

जुरिजाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,1.

1. जुष् 2) तं तादृशं श्रीर्जुषते समया Spr. 4071.

— अनु *sich einer Sache hingeben, fröhnen*: कामानतृप्तो ऽनुजुषन् Bhâg. P. 11,26,6.

— उप vgl. oben उपजोषण.

2. जुष् 1) am Ende eines comp. Spr. 1307. निकृतिंजुष् Bhâg. P. 10, 60,54. — 3) so v. a. *habend*: उच्चावचभिदा° Spr. 5294. — Vgl. सजु°.

जुष vgl. प्रीतिजुषा.

जुषाण Ait. Br. 1,17.

2. जू vgl. noch धी°, नभो°.

जूटक, auch जूटिका f.: कपुष्टिका शिरःपार्श्वकेशजूटिकोच्यते Nâr. zu Gobh. 58,*a*.

जूत vgl. noch दस्यु°.

जूति 2) Z. 4 lies मखस्यं st. मखस्य. — 3) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vâtaraçana, Verfassers von ṚV. 10,136,1.

जूम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,1.

जूमरनन्दिन् m. N. pr. eines Autors ebend. 173,*b*, No. 389. *b*, No. 393. — Vgl. जुमर.

जूरी f. *Speichel* Schol. zu Çâṅkh. Br. 19,3 bei Weber, Nax. 2,345.

जृम्भ 4) nach dem Schol. *ein best. Vogel*.

जृम्भक 2) कृतजृम्भिक adj. Kathâs. 97,35 सजृम्भिकम् adv. 58,82. — 3) in der neueren Ausg. जृम्भण nach zwei Hdschrr.

जृम्भण 1) जृम्भणास्त्र Bhâg. P. 10,63,14.

जेज्जट m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,31. 314,*b*,5 v. u. — Vgl. जैज्जट.

जेतर् 2) *a*) Verfasser von ṚV. 1,11.

जेमन nom. act.: शाद्वल° Bhâg. P. 10,14,60.

जैकशिक्षि m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,8.

जैगीषव्य, °योगशास्त्र Hall 18.

जैज्जट m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 357,*b*, No. 852. — Vgl. जेज्जट.

जैत्र 1) MBh. 7,76 (Lesart der ed. Bomb. st. चैत्र der ed. Calc.). Kathâs. 56,375.

जैत्ररथ nicht adj., sondern m. *Triumphwagen* Halâj. 2,291.

1. जैन, मत Sarvadarçanas. 43,7. 45,21. स्वयं गत्वा जिनान्तिकं प्रवव्रज्य गृहे जैनीम् Pârçvanâthak. 2,36 bei Aufrecht, Halâj. Ind. m. *ein* Ǵaina Sarvadarçanas. 41,7. 44,1. 84,20. °जन 117,9. जैनाश्रम *ein Ǵaina-Kloster* Halâj. 5,21.

2. जैन, °तरंगिणी Verz. d. Oxf. H. 147,*a*, No. 314. °माहस्वर्यान ebend.

जैनपाल m. N. pr. eines Mannes Hall 100.

जैमिनि Sarvadarçanas. 122,1. 169,20. °कोषसूत्र Verz. d. Oxf. H. 167,*a*,33.

जैमिनीय adj.: धर्मशास्त्र Sarvadarçanas. 123,2. °न्याय Verz. d. Oxf. H. 254,*a*,3. °न्यायमालाविस्तर herausgegeben von Th. Goldstücker. m. *ein Anhänger des* Ǵaimini Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,16. n. Ǵaimini's *Werk* Sarvadarçanas. 56,21.

जैह्माति (!) m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,5.

जैह्माकनि (!) m. desgl.; pl. ebend. 8.

जोतिक N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,5.

जोमति N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 340,*a*,14.

जोष 2) *a*) *froh* Halâj. 1,123. तदा जोषमासुः सामाजिकामराः Pârçvanâthak. 3,168 (nach Aufrecht). — *b*) MBh. 12,11033 (घोषम् ed. Calc.). जोषं स्थिते मुनौ तत्र महाकालसाधसात् Kiçikh. 89,19 (nach Aufrecht).

जोष्य Bhâg. P. 10,10,8.

जौमर m. pl. *die Anhänger des* Gûmara (Gumara) Verz. d. Oxf. H. 175,*a*,34.

1. ज्ञ 1) *a*) ज्ञांश्च कर्मणि R. 7,91,25. Ind. St. 9,138. अदेशकालज्ञ (वचस्) so v. a. *nicht dem Ort und nicht der Zeit entsprechend* Spr. 3431.

ज्ञप्ति 1) Kathâs. 66,71. 71,233. 75,167. Bhâg. P. 10,89,2. Sarvadarçanas. 121,13. 133,8. आगमाधीनज्ञप्तिकत्व 121,15. — 2) °मात्र (= ज्ञान-

घन, चैतन्यघन Schol.) Bhâg. P. 10,51,58. 63,25. — 3) zu streichen, da die Stelle zu 1) gehört.

ज्ञप्तिप्रामाण्यवाद m. Titel eines Werkes Hall 189.

1. ज्ञा, ज्ञ = जानीहि Bhâg. P. 10,89,46. 1) इति सम्यज्ञया ज्ञातं प्रभुर्ज्ञानात्यतः परम् so v. a. *der Fürst weiss, was er jetzt zu thun hat*, Kathâs. 103,81. जाने महाटवीं कांचित्प्रविष्टा निखिला वयम् *ich weiss, ich erinnere mich, dass* 69,34. क एवं जानीते mit folgendem fut. *wer weiss, ob nicht* Spr. 3373. नैता जानन्ति पितरं न कुलं न च मातरम् *sie wissen nichts vom Vater* u. s. w. so v. a. *sie achten nicht des Vaters* u. s. w. 1646. *sich erinnern*, mit gen.: हृदयं तत्र जानाति कर्तुश्चैव कृतस्य च MBh. 12,5169. *annehmen, als bekannt voraussetzen* Spr. 2491. 5227. *halten für:* खलगिरं जानाति सत्याम् 2858. स्वज्ञनैः स्वात्मवज्ज्ञातुर्ज्ञायते गुणवान्परैः 3324. ज्ञज्ञे pass. Râǵa-Tar. 5,481. यद्यशक्यमिति ज्ञात्वा *für unmöglich haltend* Spr. 4833. Sp. 137, Z. 11. fg. die Stelle Pańkat. V, 7 zu streichen, da daselbst ज्ञातविनष्टाः zu lesen ist; vgl. Spr. 1461. Z. 19 lies पूर्णमितङ्कि.

— caus.: विप्रादिज्ञापितैश्वर्य *kund gethan, sich kundgebend* Sarvadarçanas. 96,1.

— desid. 1) जिज्ञासितुम् — कुर्यादियङ्किर्दैनिरैः किं द्विबाङ्करसाविति Kathâs. 53,94.

— अति scheinbar Bhâg. P. 12,3,28, wo aber इति जानीहि zu lesen ist.

— अनु caus. 1) an der angeführten Stelle einfach *um Erlaubniss bitten* (ohne obj.), da der acc. von उद्धृत्य abhängt.

— प्रत्यभ्यनु vgl. प्रत्यभ्यनुज्ञा.

— अप vgl. अपज्ञान.

— अभि 2) ये त्वेनमभिजानन्ति वृत्तेनाभिजनेन वा *die ihn anerkennen* (Gegens. निन्दन्ति) Spr. 4556. — Vgl. अभिज्ञापक.

— प्रत्यभि 1) Kathâs. 55,209. — Vgl. प्रत्यभिज्ञा.

— अव, मावज्ञ = मावजानीहि Bhâg. P. 10,89,46. Z. 8 lies यद्दानमपात्रेभ्यश्च.

— आ *halten für:* गोपैर्गोपवदाज्ञायि (°दज्ञायि?) हरिर्दिवैर्जगत्पतिः Spr. 3324. Sp. 142, Z. 1 richtig आज्ञामतुः die neuere Ausg.

— उप desid. die neuere Ausg. liest: तान्युक्तैरुपजिज्ञास्यस्तथा द्विजवरोत्तमान्; Nilak.: युक्तैश्चारैः मुक्तैरिति पाठे निसृष्टैर्नरैः उपजिज्ञास्यः निमन्त्रयेथाः.

— निस्, निर्ज्ञातमहति Bhâg. P. 11,18,46.

— परि Kathâs. 64,98. 65,32. fg. 119, 173. Z. 16 मध्यदेश° *bekannt als*. — Vgl. परिज्ञाति.

— प्रतिप्र, अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्रजानन्ति TS. 5,6,6,2. — Vgl. प्रतिप्रज्ञाति.

— प्रति 2) Ait. Br. 6,34. — 4) त्रेधैनां प्रतिजानते RV. Prât. 16,32. Schol. zu AV. Prât. 3,55.

— वि 1) श्रोत्रियस्य मुखं व्येव ज्ञायते तृप्तमिव *man sieht dem Antlitz des Çr. die Befriedigung an* Ait. Br. 1,25. — desid.: चतुष्टयेन च्छन्दो विजिज्ञासेत पदैरन्तैर्वृत्त्या स्थानेनेति Nidâna 1,6,5 in Ind. St. 8,113.

— प्रतिवि lies *erkenntlich sein* und vgl. Spr. 5330. fg.

— संवि, °ज्ञात *allgemein anerkannt* Nir. 1,12.

— सम् caus. 6) die neuere Ausg. liest प्रेष्याजनं स संज्ञाय अनाध्येयो ऽस्मि संज्ञया.

ज्ञातता (von ज्ञात) f. *das Erkanntsein, Gekanntsein* Sarvadarçanas. 4,10.

ज्ञातृ 1) Sarvadarçanas. 53,21. 93,3. ज्ञातृत्व n. 101,9. 161,22.

ज्ञाति, ज्ञातिश्चेदनलेन किम् Spr. 785. 4170. °कर्मन् *die Sache —, das Geschäft eines Verwandten* Gobh. 2,1,10. °भाव *Verwandtschaft* Spr. 1997.

ज्ञात्र TS. 7,2,4,2.

ज्ञान 1) *das Annehmen, Statuiren:* सर्वत्रोत्सृज्ञ भेद्ज्ञानम् Spr. 4155. pl. (verdächtig) *Kenntnisse* 409. ज्ञान als Çakti Verz. d. Oxf. H. 149,*b*, 43. Weber, Râmat. Up. 323. fg. 326. ज्ञाना f. ebend. Pańkar. 3,2,30.

ज्ञानकन्द m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,1.

ज्ञानगर्भस्तोत्र n. Titel einer Schrift Hall 199.

ज्ञानघनाचार्य m. N. pr. eines Autors Hall 110. Wilson, Sel. Works 1,201.

ज्ञानचक्षुस् adj. *mit dem innern Auge schauend* Ind. St. 9,19.

ज्ञानचन्द्र m. N. pr. eines Mannes Hall 185.

ज्ञानतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,19. fg.

ज्ञानत्व (von ज्ञान) n. *das Erkenntnisssein* Sarvadarçanas. 36,8. 48,15.

ज्ञानदर्पण, so zu lesen st. °दर्पन.

ज्ञानदेव m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,120.

ज्ञानद्वयकारणताविचार m. Titel einer Schrift Hall 51.

ज्ञानपति N. pr. eines Mannes Hall 39.

ज्ञानपूजा f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

ज्ञानप्रदीप m. Titel zweier Schriften Verz. d. Oxf. H. 232,*a*, No. 562. Hall 126.

ज्ञानप्रबोधमञ्जरी f. Titel einer Schrift Hall 111.

ज्ञानबोधिनी = वेदान्तसारसार Hall 102.

ज्ञानमय, मुद्रा °मयी Bez. *einer best. Fingerstellung* (vgl. ज्ञानमुद्रा) Weber, Râmat. Up. 300. fg.

ज्ञानमार्ग m. *der Weg zur Erkenntniss* Weber, Râmat. Up. 286. Spr. 986.

ज्ञानमाला f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,32. 292,*a*,22.

ज्ञानमुद्रा f. Bez. *einer best. Fingerstellung* Weber, Râmat. Up. 300. fg. — Vgl. oben u. ज्ञानमय.

ज्ञानयोग m. (Gegens. कर्मयोग, क्रियायोग) *der theoretische* Joga Verz. d. Oxf. H. 10,*b*,38. 40,*b*,27.

ज्ञानरत्नावली f. Titel einer Schrift Sarvadarçanas. 90,7. Verz. d. Oxf. H. 341,*a*, N.

ज्ञानराज, °पण्डित Hall 119. fg.

ज्ञानलक्षणावादार्थ m. Titel einer Schrift Hall 47.

ज्ञानवर्मन् m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,50. — Vgl. भद्न्त°.

ज्ञानशतक n. Titel einer Schrift Hall 18.

ज्ञानश्री m. N. pr. eines buddh. Autors Sarvadarçanas. 12,14.

ज्ञानसंतान m. *fortlaufende Erkenntniss, Gedankenlauf* Sarvadarçanas. 117,7.

ज्ञानसिद्धि m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 54,18.

ज्ञानात्मन् m. *der erkennende Geist* Weber, Râmat. Up. 303. 325. fg. 352

ज्ञानानन्दसमुच्चय m. Titel einer Schrift Hall 125.

ज्ञानामृत über die Pflichten der Jogin Hall 15.

ज्ञानार्णव ein Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,30. 101,*b*,32. 103,*b*,47. 108,*a*,25. 278,*b*,39. °तन्त्र 109,*b*,12. °भाष्य 104,*a*,1.

ज्ञानावरण n. *Verhüllung der richtigen Erkenntniss, Irrthum* Sarvadarçanas. 32,8. fgg. 38,14. Wilson, Sel. Works 1,316. fg.

ज्ञानावरणीय, lies *aus Irrthum hervorgehend.*

ज्ञानिन् 1) füge noch hinzu *Etwas verstehend.* Neben विज्ञानिन् bedeutet ज्ञानिन् *die höheren Wahrheiten kennend* Kathâs. 79,9. 13. 24. im Gegens. zu कर्मठ Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, 17. — Vgl. महा°.

ज्ञानेन्द्रसरस्वती Verz. d. Oxf. H. 164,*a*, No. 360. fg.

ज्ञानेन्द्रिय Weber, Râmat. Up. 342. Ind. St. 9,17. 111.

ज्ञानोत्तम m. N. pr. eines Mannes Hall 155. Wilson, Sel. Works 1,201.

ज्ञानोत्तर n. Titel einer Schrift Hall 197.

ज्ञापक 1) त्रैलोक्यज्ञापिकां (so die neuere Ausg.) वाचम् Hariv. 6318. ज्ञापक, निष्पादक, समर्थक (हेतु) Sâh. D. 318,19. fg. Sarvadarçanas. 81, 10. 85,2. Füge *zu verstehen gebend, andeutend* hinzu. — 3) bei den Grammatikern heissen *diejenigen* Sûtra Pâṇini's ज्ञापक, *deren Redaction nach ihrer Ansicht noch eine andere, von* Pâṇini *selbst beabsichtigte Regel involvirt;* wenn z. B. P. 2,4,66 gesagt wird बह्वच इञः प्राच्यभरतेषु so schliesst man daraus, dass Pâṇini die Bharata, die doch zu den Prâkja gehören, deshalb erwähne, damit man dort, wo er die Prâkja allein nennt, die Bharata ausschliesse. ज्ञापकसमुच्चय ist der Titel *einer Sammlung solcher* Sûtra.

ज्ञीप्सा (vom desid. vom caus. von 1. ज्ञा) f. *Erkundigung, das Fragen* Dhâtup. 28,120.

ज्ञेयमल्लक m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,43.

ज्यानि 1) दान° *das Verschwinden des Brunstsaftes* Mâlatîm. 153,4.

ज्युत् caus.: एकेन (गायत्रेण) त्रिष्टुब्ज्योतिता (so v. a. ज्योतिष्मती) Ind. St. 8,252.

— अव vgl. अवज्योतन.

ज्येय vgl. अ°.

ज्येष्ठ 1) *a*) von den *aufsteigenden* Eimern am Schöpfrade (Gegens. कनिष्ठ) Spr. 4080. Z. 8 lies 17,30 st. 17,28. — 3) *g*) vgl. dazu TBr. Comm. 2,367,12 und u. d. W. लक्ष्मी. — 5) *c*) N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 44,*a*, 5 v. u.

ज्येष्ठतरा f. *Wärterin, Aufseherin über ein junges Mädchen* Kathâs. 75,94. ज्येष्ठतरिका dass. 133.

ज्येष्ठत्व n. *Vorrang:* नहि जन्मनि ज्येष्ठत्वं ज्येष्ठत्वं गुणा उच्यते Spr. 1506.

ज्येष्ठयज्ञ m. so v. a. ज्येष्ठस्य (*des Aeltesten*) यज्ञः (nach dem Comm.) Ait. Br. 4,25. TS. 7,1,4,3. so v. a. यज्ञानां ज्येष्ठः Pañkav. Br. 6,3,8.

ज्येष्ठवर m. *Hauptwerber* AV. 11,8,1. 2.

ज्येष्ठसामन् 1) Pañkav. Br. 21,2,3.

ज्येष्ठानुज्येष्ठता (von ज्येष्ठ + अनुज्येष्ठ) f. *Reihenfolge dem Alter nach, so dass der Aeltere stets vorangeht,* MBh. 1,2727. 2742.

ज्येष्ठाम्लु lies *Schleim* (der gegessen wird).

ज्यैष्ठ 2) *a*) vgl. महा°.

ज्योति = ज्योतिस्, loc. ज्योतौ Pañkav. Br. 16,10,2. — Vgl. दश°, शत°.

ज्योतिक Z. 2 lies मैत्रावतज्योतिक.

ज्योतिर्गर्ग m. Garga *der Astronom* Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,15.

ज्योतिर्निबन्ध m. Titel eines *astronomischen Werkes* ebend. 40.

ज्योतिर्मन्त्र m. Bez. *eines best. Zauberspruches* Sarvadarçanas. 170, 22. 171,2.

ज्योतिर्मीलिन् vgl. नीलमीलिक.

ज्योतिर्मेधातिथि m. Medhâtithi *der Astronom* Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,41.

ज्योतिर्लेखा f. N. pr. der Tochter eines Jaksha Kathâs. 73,422.

ज्योतिर्लोक AV. Pariç. 14,1.

1. ज्योतिर्विद् Kathâs. 54,213. ज्योतिर्विदाभरण n. Titel eines *astrologischen Werkes* eines Pseudo-Kâlidâsa Kern in Pref. zu Varâh. Brh. S. 12. fgg. Verz. d. Oxf. H. 336, *a*, No. 790. Ind. St. 8,195, N.

ज्योतिर्विवरण n. Titel eines *astronomischen Werkes* Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,41.

ज्योतिःशास्त्र n. Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,30. 270,*a*,4. 274,*b*,17.

ज्योतिष 2) ज्योतिषार्णव m. Titel eines *astr. Werkes* Verz. d. Oxf. H. 292,*a*, 23. — 3) ज्योतिषी oder ज्योत्सी N. pr. einer Familie Hall 119.

ज्योतिषिक Halâj. 2,248.

ज्योतिष्करण्डक n. Titel *eines astr. Werkes* Ind. St. 10,281. 286. 289.

ज्योतिष्कौमुदी f. Titel eines *astr. Werkes* Verz. d. Oxf. H. 292, *a*, 23.

ज्योतिष्टोम, hierzu bemerkt Weber, dass jede der ursprünglich drei, dann vier, fünf und auch sieben Saṁsthâ als Ǵj. gefeiert werden kann, so dass dabei die vier Ǵjotis genannten Stoma (त्रिवृत्, पञ्चदश, सप्तदश, एकविंश) zur Anwendung kommen. In der Regel wird aber nur die erste Saṁsthâ, der Agnishṭoma, als Ǵj. gefeiert, weshalb das Wort auch für Agnishṭoma gebraucht werden kann. Ind. St. 9,120. 229 Ait. Br. 8,4. Pañkav. Br. 4,1,6. 6,3,6. 10,2,2 und Schol.

ज्योतिष्ट्व Pañkav. Br. 16,1,1. *das Lichtsein, die Natur des Lichts:* ज्योतिष्ट्वायोपकल्पते *wird zu Licht* Bhâg. P. 11,3,13.

ज्योतिष्पक्ष TS. 7,2,9,2. Kâṭh. 34,8.

ज्योतिष्पराशर m. Parâçara *der Astronom* Verz. d. Oxf. H. 292,*a*, 36 (ज्योतिःप°).

ज्योतिष्पितामह m. Brahman *als ältester Astronom* Weber, Ǵjot. 99 (ज्योतिःपि°).

ज्योतिष्प्रकाश m. Titel eines *astr. Werkes* Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,39 (ज्योतिःप्र°).

ज्योतिष्प्रभ 2) ein Fürst Kathâs. 59,59.

ज्योतिस् 1) *a*) Z. 9 प्रभातरत्नं ज्योतिः = विद्युत् nach Kâtavema, Çaññ. (nach Monier Williams) bezieht es auch *auf die Strahlen der Sonne und des Mondes.* — *d*) पौरुषं ज्योतिः Sarvadarçanas. 37,8. परं ज्योतिः *das höchste Licht* so v. a. *die höchste Intelligenz, der höchste Geist, die höchste Wahrheit* Weber, Râmat. Up. 338. 349. fg. Spr. 1307. Sarvadarçanas. 34,2. — *f*) ein Ekâha der Trikadruka Schol. zu Pañkav. Br. 16,1,1. der vier Sâhasra Pañkav. Br. 16,8,1. ein anderer, der auch अग्नेः स्तोमः heisst, 19,11,1. — *h*) Ind. St. 8, 319. fgg.

ज्योतिःसागर m. Titel eines *astr. Werkes* Verz. d. Oxf. H. 278, *a*, 40.

ज्योतीरस Kathâs. 50,177.

ज्योत्सी s. oben u. ज्योतिष 3).

ज्योत्स्ना 2) सज्योत्स्ना adj. *mit Mondschein versehen* Kathâs. 107,39. — 6) Titel eines Commentars Hall 69.

ज्योत्स्नापततन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,9.

ज्योत्स्नी 1) Naish. 22,57.

ज्यौतिष m. = ज्योतिष 2) Madhus. in Ind. St. 1,13,17. Ind. St. 5, 97. Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,36.

ज्यौतिषिक Weber, Nax. 2,281.

ज्रम्भ् 2) जृम्भत्यम्भोरुहम् Spr. 3190. — 4) स्तनयोर्जृम्भमाणयोः *schwellend* Spr. 3451. Z. 6. fg. Bhartr. 3,4 stände besser bei 1); vgl. Spr. 2080. — 5) तमसि जृम्भिते Kathâs. 64,142. 71,22.

— उद् 2) *zum Vorschein kommen, aufgehen:* यदपरः शीतांशुरुज्जृम्भते Spr. 3937. वह्नीभिरुज्जृम्भितम् (impers.) 1972.

— वि 6) बीजमुज्जृम्भितम् Mâlatîm. 171,11. तिरोभवति धर्मांशुरुङ्गस्तु विजृम्भते Spr. 4933. तत्कर्मफलं विजृम्भते 819. विजजृम्भे स संग्रामः Kathâs. 109,119.

ज्वर् mit प्र vgl. प्रज्वार.

— सम् *sich betrüben, sich härmen:* न सुखं प्राप्य संहृष्येन्नासुखं प्राप्य संज्वरेत् Spr. 3774. 1285.

ज्वर 1) zu streichen, da die ed. Bomb. richtig भृशज्वरो liest; die Stelle gehört demnach zu 2) *b*). — 2) *a*) personif. mit drei Köpfen und drei Füssen Bhâg. P. 10,63,22. fg. Z. 14. fg. zu der Stelle Kân. 41 (Spr. 913) vgl. Spr. 3443, wo जरा ähnlich gebraucht wird. — *b*) तापाधिकं ज्वरो मतः Pratâpar. 58,*a*,2. तनुत्यागः तपोधिकज्वरः Spr. 4609.

ज्वरारि (ज्वर + अरि *Feind*) m. Bez. *einer best. gegen Fieber angewandten Arzenei* Bhaishagjaratn. im ÇKDr.

ज्वराशनि (ज्वर + अ°) m. desgl. ebend.

ज्वरिन् Spr. 4647.

ज्वल् mit अभि intens. *heftig lodern, — flammen* (uneig.): स्वस्थक्रियाणामपि कुञ्जराणामुष्मा शरीरेष्वभिजाज्वलीति Kâm. Nitis. 15, 8.

— अव caus. (mit kurzem अ) Âçv. Çr. 2,3,3.

— उद् caus.: उज्ज्वालित (मदनानल) Sâh. D. 287,17.

— समुद् Bhâg. P. 10,59,22.

— प्र caus. (mit langem आ) R. 7,34,42. Bhâg. P. 10,70,39.

— संप्र, क्रोधात्संप्रज्वलन्निव R. 7,23,3,31. श्रिया संप्रज्वलन्निव 25,3.

— सम् caus. *erleuchten* Ind. St. 9,141. 155.

ज्वल 1) Hip. 2,7 ist ज्वलानन wohl so v. a. ज्वालानन (vgl. ज्वालामुख), welches nicht in's Vermaass passt; in beiden Ausgg. des MBh. fehlt dieser Halbvers. Bhartr. 1,95 ist zu streichen, da daselbst die richtige Lesart श्वेतातपत्रोज्ज्वला लक्ष्मीः ist; vgl. Spr. 3003.

ज्वलन 2) *a*) Çiç. 9,13 bedeutet nur *Feuer*, nicht auch *das Scheinen*, wie Benfey annimmt.

ज्वलनभू (ज्वलन + 2. भू) Bein. Kumâra's (Kârttikeja's) und zugleich Kûmarila's, der für eine Incarnation jenes Gottes angesehen wird, LA. (II) 92,19.

ज्वलत् (partic. praes. von ज्वल्) m. *Feuer* Spr. 222 (ज्वलन passt nicht zum Metrum). Schol.: ज्वलतं दानशक्त्या प्रज्वलतं पार्थिवम्.

ज्वलितर् nom. ag. von ज्वल् Ind. St. 9,94.

ज्वालाजिह्व als adj. *eine Flamme als Zunge habend* R. 7,23,1,11.

ज्वालामालिन् (von ज्वाला + माला) adj. *mit Flammen bekränzt, von Flammen umgeben* R. 7,21,43. 22,21. 23,1,80.

ज्वालामुख 1) N. pr. eines Brahmarâkshasa Kathâs. 94,71. — 2) *eine Form der* Durgâ und N. pr. einer best. Oertlichkeit, wo dieselbe verehrt wurde, Wilson, Sel. Works 1,93. 253. Auch N. *eines best. Zauberspruches* Gâruda-P. 204 im ÇKDr. °मालिनी Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,9.

झ

झंकार vgl. पत्त्र°. भांकार Râga-Tar. 3,172 wohl fehlerhaft für झंकार.

झंकारिन् adj. *rieselnd* u. s. w. Mâlatîm. ed. Lass. 33.

झंकृत pl. vom *Gesumme* der Bienen Pankar. 3,5,2.

झञ्झा Hâla 172. आसारिझञ्झामारुतभीषणे: Pârçvanâthak. 6,52 und झञ्झानिल Kâçikh. 88,98 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

झणझणाय्, °यमान *klingend* u. s. w. Mâlatîm. 15,12 (झलझलायमान v. l.). °यित partic. *klingend, rasselnd* u. s. w. Uttararâmak. 93, 5 (120,13).

झनत्कना Spr. 820 fehlerhaft für झलत्कला, wie die Scholien lesen.

झम्प, दृत्तोर्धझम्प (eine Maus) Kathâs. 61,91.

झर Z. 2 streiche कल्लोलिन्योः und füge am Ende शैलाः hinzu; vgl. Spr. 2828 (v. l. झरा).

झर्झरित Sarvadarçanas. 101,1 wohl nur fehlerhaft für जर्जरित.

झलत्कला, गजकर्ण° Kâm. Nitis. 1,45 nach der Lesart des Schol.

झलझलाय् wohl fehlerhaft für झणझणाय् Mâlatîm. ed. Lass. 19, 1 v. u. 20,1.

झषकेतन *der Liebesgott* und zugleich *Meer* Spr. 3937. झषध्वज *der Liebesgott* Bhatt. 8,48.

झावु, झाबुक Halâj. 2,40.

झिञ्झिका f. *eine best. Pflanze* Pankar. 1,7,19.

झिञ्झिरा, झिञ्झिरिष्टा ÇKDr. u. पीतपुष्पा.

झिण्टि = झिण्टी Pankar. 1,7,19.

ञ ट ठ ड ढ

टक्क m. wohl *Geizhals, Filz* Kathâs. 65,140. 143. fg. 152. 154. ठक्क im Mahrattischen bedeutet *a knave, rogue, cheat.*

टक्कार, Râga-Tar. 5,417 übersetzen wir: *seine ersten Minister waren Leute, die sich auf das Grunzen und auf andere ähnliche Musik verstanden und am Hofe* (wie gemeine Sclaven) *die Köpfe gegen den Boden schlugen, dass es klang.*

टङ्क्, टङ्कयति (denom. von टङ्क = मुद्रा) ist = मुद्रय्.

— निस् *sich ausdrücken, ausdrücken* (in Worten): इति शंकराचार्य-

निरटङ्कि Sarvadarçanas. 157,3. fg. 27,21. 53,12. 120,8.

टङ्क 3) चकम्पे तेन पतता सटङ्कः सवनस्पतिः। पर्वतः Bhâg. P. 10,67, 25. टङ्काः सतोयविवराणि Schol.; ders. zu 8,10,45: टङ्कवत्तीक्ष्णाग्रैः शिखैरः सहिताः (darnach Burnouf). — 8) Çârṅg. Saṁh. 1,1,16.

टङ्कण 1) Verz. d. Oxf. H. 321,a, No. 761.

टंकार 1) a) Uttararâmaâ. 92,14 (119,12). Sâh. D. 91,12.

टटरीसूर्य m. wohl *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 149,a,19.

टसत् (onomatop.) vom *Laute des Platzens:* यथा तस्य टसत्कृत्य स्तणाद्धृदयमस्फुटत् Kathâs. 95,78. स्तम्भोत्तमादृशदिति (lies °माटृशदिति oder °माटृसदिति) प्रविभिन्नमध्यात् 106,181.

टाक्क N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,30. 339,b,41. eines Geschlechts 275,a,1. b,5 v. u.

टोकार lies *Heirathstifter* (नागवीट).

टिका zu streichen, da an der angeführten Stelle ग्रामटिका als ein Wort zu fassen ist.

टिक्का vgl. बृहट्टिक्का und सूक्ष्म°.

टिक्किका f. *Blässe* (an der Stirn) Varâh. Bṛh. S. 65,5. — Vgl. टिका = तिलक im Mahrattischen.

टिट्टिभ 1) vgl. टीटिभ. — 3) N. pr. einer Wanze Kathâs. 60,128.

टिण्ढिवि und टिण्टिण s. टिण्टिणि.

टिण्टिणि, Varianten: टिण्टिण, टिण्ठिनि, टिण्ढिवि, ढिण्ढिणि, चिञ्चिणी Hall 16. Verz. d. Oxf. H. 234,a. टिन्टिम Wilson, Sel. Works 1,214.

टिण्ठा *Spielhalle, Spielbank* Kathâs. 92,15.21. ठिण्ठा 124,211. °कराल m. N. pr. des Inhabers eines *Spielhauses* 121,71. fg.

टिण्ठिनि s. टिण्टिणि.

टिप्पणक = टिप्पणी, s. u. किरणावली.

टिप्पणी aus दीपनी entstanden nach Aufrecht (Verz. d. Oxf. H. 241,a, N.).

टिल्ला f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 149,a,29.

टीक् *trippeln:* कास्मर्याः कृतमालमुद्गतदलं कोयष्टिकष्टीकते Mâlatîm. 145,2 v. u.

टीका aus दीपिका entstanden nach Aufrecht (Verz. d. Oxf. H. 241,a, N.). °कार Hall 29.

टीटिभ m. = टिट्टिभ 1) Kathâs. 60,165. 167. 178. 188. 190. fgg. 195. f. ई 51,78. 60,168. 178. 189. 191. टीटिभसरस् n. N. pr. eines Tîrtha 51,78.

टुप्टीका oder टुब्टुषी f. ein Gesammtname für die acht letzten Bücher des Tantravârttika Hall 170. टुप्टीकाव्याख्यान 172.

टुब्टुषी s. u. टुप्टीका.

टोटक, टोतला und टोटलतन्त्र zu streichen, da hier त im Anlaut zu lesen ist.

टोडरानन्द (u. टोडरमापति) Verz. d. Oxf. H. 278,a,42. — Vgl. तोडरानन्द.

ठार füge «Schol. zu» vor Kâtj. ein.

ठिण्ठा und ठिण्ठाकराल s. u. टिण्ठा.

ठोण्ठपद्धति (?) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H 278,a,43.

डकार im मल्लाडकार Bein. Gaṅgâdhara's Hall 94.

डडाक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,a,5.

डमर Kathâs. 100,44. त्रिनेत्रारे संनिहिते द्वा वैरिडमरः Pârçvanâthak. 4,186 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

डमरुक Bhâg. P. 12,10,12. वीणाडमरुकवाद्यानि unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,9. डमरुका Kathâs. 124,8.

डम्ब् mit वि 1) Mâlatîm. 48,17. Kathâs. 51,169. Bhâg. P. 10,14,37. 15,19. 60,58. Verz. d. Oxf. H. 111,b,1 v. u. — 2) पापसिद्धोकसंतोषविडम्बितशिवागमाः। पाषण्डिनः Kathâs. 124,16. — 3) लोके षडेतानि विडम्बितानि *ein Gegenstand des Spottes* Spr. 2224. — 4) Spr. 4068. Kathâs. 74,176. 81,67. 108,87. 124,162. Verz. d. Oxf. H. 155,b,27.

डम्बर m. lies: 1) *Lärm, Spektakel:* देवाविर्भावडम्बरम्। कुर्वा *ausposaunend* Kathâs. 107,5. *Wortgeklingel, Wortschwall, Bombast:* शब्दस्य स्फुरणं नाम प्रौढबन्धस्य डम्बरः Pratâpar. 7,a,9 (Beispiel: लोणीरूणाद्लिणाः ललङ्गमल्लोभाद्रुरीदयक्रमाः लुङ्गलत्रिपपल्लशिलणाविधौ प्रोल्लिप्तकैलेयकाः। उद्दामोद्यमनस्य रुद्रनृपतेर्दोर्दण्डयोश्चण्डयोर्गर्जद्दुर्जनगर्वपर्वतभिदा दम्भोलयः केलयः॥). गौरी डम्बरबन्धा स्यात् Sâh. D. 253,19 (vgl. आडम्बर 627). °नामान: *hochklingende Namen führend* Mâlatîm. 3, 3. — 2) *Gewirre, Menge, Masse:* कदम्ब° Mâlatîm. 48,17. 148,8. यदि सुसंयताः कुलालाः किमम्बुरुहडम्बरैः Mahâvîrak. 99,16. fg. मालसूत्राञ्जिनजटं तापसीवेषडम्बरम्। कृत्वा Kathâs. 71,130. वाग्डम्बर *Wortschwall* Spr. 5304. — 3) N. pr. u. s. w. — Vgl. त्रैलोक्य°, मेघ°.

डम्बार s. उदित°.

डम्भ m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,1135.

डयन 1) Halâj. 2,85. — 2) Halâj. 2,290.

डाकिनी 1) Kathâs. 75,180. 99,29. Bhâg. P. 10,6,27. 63,10.

डागिनी f. = डाकिनी Kathâs. 102,9. 108,51. 109,96.

डागिनेय (von डागिनी) m. N. pr. eines Spielers von Profession Kathâs. 121,33. °क 37.

डाभी N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,b,6.

डामर 2) पर्याप्तं मयि रमणीयडामरत्वं संधत्ते गगणतलप्रयाणवेगः Mâlatîm. 74,16. fg.

डामरतन्त्र n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,a,43.

डामरभैरवतन्त्र n. desgl. ebend. 97,a,23.

डामरव (von डमरु) adj. *von der Trommel kommend:* रव Verz. d. Oxf. H. 201,b, No. 483.

डाहल Verz. d. Oxf. H. 338,b,23. 339,b,38. 340,a,5. देश° 352,b,11.

डिण्डिम 1) Sâh. D. 91,12. भ्रमित° Kathâs. 115,79. चण्ड° 112,166. दत्तं तदा चोद्घोषडिण्डिमम् (also auch n.) 91,23. अदात्तामत्र तौ शेषजनस्याभयडिण्डिमम् *verkündeten unter Trommelschlag* 118,104. सडिण्डिमम् adv. *unter Trommelschlag* 77,82. 88,33. इति श्रुतिस्मृतिडिण्डिमः so v. a. *so verkünden laut die* Veda *und Gesetzbücher* Nilak. 31. Sarvadarçanas. 152,17. — 3) Abkürzung von शंकरविजयडिण्डिम Hall 168.

डिण्डीर Halâj. 3,46. am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 107,104.

डिम 1) Daçar. 1,8. Pratâpar. 24,a,9. b,3. Z. 3 lies 517 st. 157.

डिम्ब 2) *Ei* Pañkar. 2,2,47. 95. — 4) *Kind* so v. a. *einfältiger Mensch* Râga-Tar. 7,1074. 8,1707. — 6) *Brummkreisel* Naish. 22,53.

डिम्भ 1) Pañkar. 2,2,95. 99. Hâla 293. — 2) Mâlatîm. 84,13. Sâh. D. 339,9. — 3) ungenau st. डिम्ब *Ei* Pañkar. 2,2,37. fg. 42. 3,39. fg. 41.

डिल्ली f. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 274,b, No. 651. fg.

डी mit उद्, उड्डीन *aufgeflogen* Kathâs. 65,78.

डुण्डुभ, am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 7,6905 nach der Lesart

der ed. Bomb. Vgl. डुण्डुभ. डुण्डुभशब्दो डोण्डायां वर्तते डोण्ड (sic) मालाविशेषो लोके प्रसिद्ध एव Schol. zu Hâla 174.

डुम्ब m. = डोम्ब 1) Varâh. Bṛh. S. 87,33, v. l.

डूलूवैश्वानर् n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,39.

डोड 3) N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,7. डोडीया ebend.

डोम्ब 1) Varâh. Bṛh. S. 87,33. — 3) f. ई *eine Art Schauspiel* Cit. beim Schol. zu Daçak. 1,8.

डोर् m. कनक° Schol. zu Hâla 215. — Vgl. दोरक.

ढिंढिणि s. टिण्टिणि.

ढुण्ढि, °राज N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 134,*a*, No. 249. 140,*b*, No. 285. °राजभट्ट Hall 24.

ढेब्बुका f. = hind. ḍhabûâ *Münze* Verz. d. Oxf. H. 153,*b*, N. 2.

ढोरसमुद्र N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 340,*a*,83. ढोलासमुद्र Wilson, Sel. Works 2,166.

ढौक् caus. füge noch *darreichen* hinzu und Kathâs. 52,321. 353. 53,39. 61. 56,130. 62,25. 71,211. 122,23.

त

1. त 1) Sp. 189, Z. 10 v. u. die Stelle Kâth. 29,9 zu streichen, da sie zu स gehört; Sp. 190, Z. 5. fg. lies: यत् — इदं तद् 186. इदं तत् — यत् 67,23 st. des Eingeklammerten.

तंस् mit परा s. परातंस.

तक् mit परि s. परितकन.

तकार m. *der Buchstab* त, °विपुला *ein best. Metrum* Ind. St. 8,343.

तक्र letzte Zeile lies 20,9 st. 29,9.

तक्राह्वा (तक्र + आ°) f. *eine best. Staude* Râǵan. im ÇKDr. u. पञ्चाङ्गुली.

1. तक्ष् 4) lies *ein Fell umlegen* st. *die Haut abziehen*. — अनु, अच्छिद्रा उशिजः पदानुतक्षुः TS. 5,6,8,6.

तक्ष 2) *c*) ein Sohn Bharata's R. 7,100,16. thront in Takshaçilâ 101,11.

तक्षकर्मन् n. *Zimmerarbeit, Zimmerhandwerk* Ind. St. 10,13.

तक्षण 1) unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,11.

तक्षशिला Kathâs. 69,77. Residenz Taksha's, eines Sohnes des Bharata, R. 7,101,11.

तगर 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,3. 35.

तङ्क् so v. a. तक्; vgl. प्रतङ्कम्.

1. तञ्च् mit आ vgl. auch प्रतातञ्च; mit उपा s. उपातञ्च.

तट in निम्नपाणिपल्लवतट Çiç. 9,52 wohl nur Druckfehler für तल, wie die Scholien haben.

तटस्थ 2) vgl. Nîlak. 202. fg.

तटाक Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,30.

तडाग 1) °भवनोत्सर्गतत्त्व Verz. d. Oxf. H. 289,*b*, No. 693. तडागोत्सर्ग Hall 178.

तण्ड, °पुत्र m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,7.

तण्डु Halâj. 1,14. 5,51. Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,7.

तण्डुल 1) °कुसुमबलिविकाराः unter den 64 Kalâ; s. u. कला 11). °कुसुमबलिप्रकाराः Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36. °कुसुमबालिविकाराः Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,2. = कर्णभूषाविशेषरचनाः Schol. — Vgl. पञ्चतण्डुली.

तण्डुलदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 150,*b*,28.

1. तत Bhâg. P. 10,83,9. Z. 4 Ait. Br. 5,14 Anrede des Vaters an den Sohn.

ततम *talis*: आदृतः। नान्यस्त्वत्तो हि ततमो विद्यते भोजवृष्णिषु॥ Bhâg. P. 10,36,28.

ततवत् adj. *eine Ableitung der Wurzel* तन् *enthaltend* Çâṅkh. Br. 26,8.10.

V. Theil.

ततस् 2) Z. 10 lies यतो यतः. — 3) ततः किम् — ततः किम् *was dann? — was dann?* als Ausdruck des Gleichheitsverhältnisses: जीर्णा कन्था ततः किं सितममलपटं पट्टवस्त्रं ततः किमेका भार्या ततः किं बहुगुणगुणिता कोटिरेका ततः किम् u. s. w. Spr. 4079.

ततार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,3 v. u. 340,*a*,5.

2. तति 1) पुष्पमाला° Kathâs. 110,80. नवकुसुम° Khandom. 12. वर्णाश्रमधर्म° LA. (II) 88,10. — 2) पुनस्तति Çâṅkh. Br. 26,8. — 3) *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑–⏑⏑–⏑––⏑– Ind. St. 8,383.

तत्कर्तृ *Schöpfer dieses* (d. i. *der ganzen Welt*), Bez. des höchsten Wesens bei den Sikhs Wilson, Sel. Works 2,149.

तत्कालधी, vgl. तत्कालोत्पन्नधी Halâj. 2,221.

तत्कालीन adj. *gleichzeitig* Bhâg. P. 10,12,41.

तत्त्व 1) deren vierundzwanzig MBh. 12,11242. vier Weber, Râmat. Up. 325. fg. neun 325. drei, vier, fünf, sechs, sieben, neun, eilf, dreizehn, sechszehn, siebenzehn, fünfundzwanzig und sechsundzwanzig Bhâg. P. 11,22,1. fgg. vier bei den Buddhisten Sarvadarçanas. 20,20. 23,18. zwei, fünf, sieben und neun bei den Ǵaina 33,19. 35,4. 36,14. 41,5. Wilson, Sel. Works 1,306. fgg.

तत्त्वकौमुदी Sarvadarçanas. 148,19.

तत्त्वचन्द्र m. ein Commentar zur Sâṁkhjatattvakaumudî Hall 5.

तत्त्वचन्द्रिका f. Titel eines Commentars Hall 139.

तत्त्वचिन्तामणि, °प्रकाश, °प्रभा, °व्याख्या Hall 30.

तत्त्वज्ञान n. *Erkenntniss der Wahrheit, wahre Erkenntniss* Sarvadarçanas. 22,4. 43,12. 112,6. 115,7. 156,11.

तत्त्वदर्शिन् adj. Weber, Râmat. Up. 349.

तत्त्वदीप m. Titel eines Werkes Hall 132.

तत्त्वनिश्चय m. *Entscheidung der Wahrheit, richtige Erkenntniss* Sarvadarçanas. 80,2. 6.

तत्त्वपरिशुद्धि f. Titel eines Werkes Hall 110.

तत्त्वप्रकाश Sarvadarçanas. 85,9. 86,4. 89,3.

तत्त्वप्रदीपिका f. Titel eines Werkes Hall 154.

तत्त्वबोध m. 1) *Erkenntniss der Wahrheit, — des Richtigen* Sarvadarçanas. 124,17. — 2) Titel zweier Werke Verz. d. Oxf. H. 95,*a*,32. Hall 112.

तत्त्वबोधिनी ein Commentar zum Saṁkshepaçârîraka Hall 91.

तत्त्वभूत adj. *Wahrheit seiend, wahr*: हेतु Spr. 2856.

तत्त्वमुक्तावली f. Titel eines Werkes Hall 160. Sarvadarçanas. 51,8.

तत्त्वयाथार्थ्यदीपन desgl. Hall 4.

तत्त्ववादरहस्य n. desgl. Sarvadarçanas. 69,8.

तत्त्वविन्दु (richtiger °बिन्दु), °योग m. Titel eines Werkes Hall 14.

तत्त्वविवेक *Kritik der Wahrheit* Verz. d. Oxf. H. 222,*a*, No. 540. Titel verschiedener Werke Sarvadarçanas. 61,15. Hall 109. 155 (206). °टीकाविवरण, °दीपन, °दीपनव्याख्या 156.

तत्त्वशम्बर n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,30. 109,*a*,19.

तत्त्वशारदी f. Titel eines Werkes Hall 87.

तत्त्वशिक्षोपन्यास m. desgl. ebend. 132.

तत्त्वसंग्रह m. desgl. Sarvadarçanas. 87,3.

तत्त्वसमीक्षा f. desgl. Hall 87.

तत्त्वसागर m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,46. 292,*a*,23.

तत्त्वसार desgl. ebend. 104,*a*,2.

तत्त्वामृतप्रकाशिनी f. desgl. Hall 6.

तत्त्वार्णव m. dass. Werk ebend. — Vgl. कृत्य°.

तत्त्वार्थ m. 1) *die Wahrheit* Sarvadarçanas. 31,16. fgg. 38,3. — 2) Titel eines Werkes Hall 198. °कौमुदी desgl. Verz. d. Oxf. H. 283,*a*, No. 661.

तत्त्वार्थसूत्र Sarvadarçanas. 31,17.

तत्त्वालोक m. Titel eines Werkes Hall 137.

तत्त्वावबोध m. desgl. ebend. 105.

तत्पर 2) *b*) Halâj. 2,197. स्त्रीभोगादौ भेषजे तत्परः प्राणी Pârçvanâthak. 5,75 (nach Aufrecht).

तत्पुरुष 1) als eine der fünf Formen Içvara's Sarvadarçanas. 83,17. °वक्त्र dass. 10.

तत्पूर्व Ragh. 14,38.

तत्प्रेप्सु s. u. प्रेप्सु.

तत्र 3) यदि — तत्र Spr. 4820.

तत्रभवत्, तत्रभवद्भिर्भर्तृहरिभिः Sarvadarçanas. 143,12.

तत्रस्कन्ध m. N. pr. einer Gottheit Verz. d. Oxf. H. 107,*b*, No. 166.

तत्सत् N. pr. einer Familie Hall 174. 183. 187.

तत्सम adj. *gleich* (mit müssigem तद्); s. oben u. चारु.

तथागत 1) Spr. 3465. — 2) *a*) Sarvadarçanas. 21,8.10. so v. a. *Buddhist* Verz. d. Oxf. H. 247,*a*, N. 3. LA. (II) 90,8.

तथात्व TS. Comm. 1,87,6. *das Sosein, Sobeschaffensein* Sâh. D. 223, 20. Sarvadarçanas. 165,17. तथात्वे *wenn es sich so verhielte* 79,7. 161, 10. तथात्वेन 169,2.

तथाभूत Spr. 2028. Sâh. D. 27,9.

तथोपम (तथा + उपमा) adj. *dem ähnlich* MBh. 12,285. fgg. 289.

तथ्य, तासां वाक्यानि तथ्यानि — करोति यः कृतैः *durch Thaten wahr machen* so v. a. *ausführen* Spr. 1031.

तदवस्थ (तद् + अवस्था) adj. *in demselben Zustande sich befindend;* vgl. तादवस्थ्य.

तदात्मक adj. = तदात्मन् Sarvadarçanas. 155,9.

तदात्मन् (तद् + आ°) adj. *dieselbe Natur habend, identisch dem Wesen nach:* अ° Sarvadarçanas. 155,9.

तदानीन्तन (von तदानीम्) adj. *damalig, in jener Zeit lebend* Uttararâmak. (ed. Cowell) 2,7.

तद्धित 2) die ed. Bomb. liest MBh. 7,8211 richtig तद्धितार्थम्.

तद्दल Halâj. 2,312.

तद्रियञ्च् = तद्यञ्च्, तद्रियङ् TS. 5,5,1,2.

तद्रूप P. 7,3,86, Sch. *von derselben Beschaffenheit seiend* Sarvadarçanas. 178,5.

तद्विद् *Sachkenner, Fachmann* Varâh. Bṛh. S. 2,20. Sarvadarçanas. 141,2.

1. तन् 4) *ausbreiten* so v. a. *entfalten, an den Tag legen:* महाकृद्दं तमद्रातं तन्वानं कामुकायितम् Kathâs. 104,89. — 5) मुदितस्तं चिरमुत्सवं ततान Kathâs. 51,226. — 7) प्रावृट्तनुते कस्य न कृपम् Spr. 1005. — 8) *machen zu, reddere:* कस्य नो तनुते तन्वि पिपासाकुलितं मनः Spr. 3851.

— आ 1) lies *sich ausbreiten.* — 5) Bhartṛ. 1,36 ist आकृतिकायाम् zu lesen; vgl. Spr. 1769.

— समा, MBh. 8,4205 liest die ed. Bomb. richtig समाततेनेषुसनेन *mit dem gespannten Bogen.*

— प्र 2) *weiter ausführen, ausführlich besprechen:* दृशनणादिप्रकारान्तरं विस्तरभयान्नेह प्रतन्यते Sarvadarçanas. 109,7. fg. Vgl. प्रतानित.

— वि 3) वितायं लोकेषु यशः Bhâg. P. 12,3,14. यशो लोके वितन्यते 11,5,50. लशुनाङ्का स कर्पूरचर्चा वितनुते तनौ so v. a. *auftragen* Spr. 4479. Z. 12 R. 1,44,25 hat die ed. Bomb. विनतं st. विततं. — 5) सत्त्रम् — वितायमानमृषिभिः Bhâg. P. 11,2,24. — 6) *an den Tag legen:* या यस्य प्रकृतिः स तां वितनुताम् Spr. 5283. *bewirken, hervorbringen:* शममुखम् 2756. मनःप्रवेशम् 5336.

— प्रवि 1) प्राप्तश्चोद्वाहदिवसस्तस्याः प्रविततोत्सवः so v. a. *mit vielen Festen* Kathâs. 104,68.

— सम् 3) संतन्वतः प्रजातन्तून् Bhâg. P. 10,73,22. यथोर्णनाभिर्हृदयादूर्णां संतत्य वक्त्रतः 11,9,21.

— परिसम् vgl. परिसंतान.

तनय 3) *a*) Sp. 222, Z. 4 lies प्रभूततनया st. प्रसूत°.

तनिमन् 1) Spr. 2087.

तनु 1) *schwach, gering;* Bez. einer der vier Grade des Kleça im Joga Sarvadarçanas. 165,18. compar. तनीयंस् im Gegens. zu भूयंस् Pañkav. Br. 25,3,6. — 3) *c*) आता महत्पतेर्मूर्तिर्माता साक्षात्क्षितेस्तनुः Spr. 3683. — *e*) °स्थान Verz. d. Oxf. H. 330,*a*,27. — 4) *d*) Ind. St. 8, 403 (bei uns richtig).

तनुता, वपुषि मृतनुता Dhûrtas. in LA. 72,10. Z. 2 Megh. 79 ist कलभतनुता nach einem Schol. nom. abstr. von कलभतनु *die Gestalt eines jungen Elephanten.*

2. तनुत्याग, कमण्डलूपमो ऽमात्यस्तनुत्यागी बहुग्रहः *ein Minister gleicht einem Wassertopf: er giebt wenig und nimmt viel* Spr. 599.

तनुत्र Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,3.

तनुत्व Sarvadarçanas. 165,20.

तनुदग्ध adj. als Bez. eines Kleça = तनु (s. oben) Sarvadarçanas. 166,1.

तनुपादत्तपाटन n. unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105, *b*, 4.

तनुमध्य n. *die Mitte des Körpers, Taille* Spr. 3882.

तनुमत् (von तनु) adj. *mit einem Körper versehen* ebend.

तनुस्, प्रदर्शयामास तदात्मनस्तनुः *seine Person, sich* R. 5,93,23.

तनूकरण, zu Jogas. 2,2 vgl. Sarvadarçanas. 169,7.

तनूनप्तृ VS. 5,5. TS. 1,2,10,2.

तनूभव m. = तनुभव *Sohn;* s. अत्रि°.

तनूभू (तनु + 1. भू) *abnehmen, geringer werden:* तनूभूतशोक KATHÂS. 66,144. 73,72.

तन्ति (so zu lesen) 1) Z. 3 lies वागीश°. In den Stellen aus BHÂG. P. (vgl. insbes. 6,3,13) bedeutet das Wort *einen langen Strick, an den die Kälber einzeln vermittelst anderer kürzerer Stricke angebunden werden.*

तन्तिचर (त° + चर) adj. *in der Reihe gehend* TBR. 3,2,2,5.

तन्तु 1) यादृशास्तन्तवः कामं तादृशो जायते पटः KATHÂS. 78,130. पुष्करनालस्य (vgl. Z. 21. fg.) *Faser* Ind. St. 8,436.

तन्तुत्व (von तन्तु) n. *das Fadensein, das Bestehen aus Fäden* SARVADARÇANAS. 119,14.

तन्त्र 1) *d)* PAÑKAV. BR. 23,19,1. Z. 13 lies लोकतन्त्र. — *e)* अन्तःकरणस्य बहिरिन्द्रियतन्त्रत्वेन *weil der innere Sinn von den äusseren Sinnesorganen abhängig ist* SARVADARÇANAS. 4,15. — *g)* β) तन्त्रेषु SARVADARÇANAS. 169,22. *Beschwörungsformel:* विना ज्ञानेन मन्त्रेण तन्त्रेण विनयेन च। वश्यन्ति नरं नार्यः Spr. 2819. — *l)* पराजिताः फल्गुतन्त्रैर्यदुभिः कृष्णपालितैः BHÂG. P. 10,54,15. — 2) *c)* KATHÂS. 106,25. इमास्तन्त्रीः सुमधुराः R. 7,93,13. °लयसमायुक्त 71,15.

तन्त्रगर्भ HALL 198.

तन्त्रटीका f. ein Collectivname für die 4 ersten Bücher des Tantravârttika und auch = तन्त्रवार्त्तिक HALL 170.

तन्त्रप्रकाश m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,32.

तन्त्रमन्त्रप्रकाश m. desgl. ebend. 104,*a*,12. — Vgl. मन्त्रतन्त्रप्रकाश.

तन्त्रय् 2) दैवतन्त्रित so v. a. *vom Schicksal abhängig* BHÂG. P. 11,18,33. Z. 3 die ed. Bomb. des MBH. liest 3,303 richtig अतन्द्रिताः.

तन्त्ररत्न n. Titel verschiedener Werke HALL 170. 180. 183. 193.

तन्त्रराजक Titel eines medic. Werkes des Gâbâla Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,8.

तन्त्रवार्त्तिक n. Titel eines Werkes HALL 170. fg. — Vgl. मीमांसा°.

तन्त्रसद्भाव m. desgl. HALL 197.

तन्त्रसार Titel verschiedener Werke; vgl. noch Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,23. 238,*b*,35. HALL 95. 193.

तन्त्रालोक m. Titel eines Werkes HALL 198.

तन्त्रि 2) die ed. Bomb. richtig व्यपेततन्द्रिर्धर्मात्मा.

तन्त्रित, die ed. Bomb. des MBH. überall अतन्द्रित; das richtige तन्त्रित s. u. तन्त्रय्.

तन्त्रिता, MBH. 12,7958 und 4997 ed. Bomb. richtig स्वप्नतन्द्रिता und आगततन्द्रितौ.

तन्त्रीभाण्ड (त° *Saite* + भा°) n. *die indische Laute* (वीणा) SÂH. D. 505.

तन्त्रोत्तर n. v. l. für मतोत्तर Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,38.

तन्द्रय्, यदा भारं तन्द्रयते स भर्तुम् TAITT. ÂR. 3,14,1. 9.

तन्द्राविन् adj. so v. a. तन्द्रालु TAITT. ÂR. 4,7,18.

तन्द्रि, अतन्द्रीः (ed. Bomb. des MBH. अतन्द्री von अतन्द्रिन्) Spr. 3543.

तन्द्रिक m. Bez. *einer Art von Fieber* Verz. d. Oxf. H. 319,*a*, 6. *b*, No. 758.

तन्द्रित = मूढ H. an. 2,130. st. dessen तन्त्रित MED. ḍh. 3.

तन्मय *ganz in ihm* (Çiva) *aufgehend, nur an ihn denkend* KATHÂS. 53,125. *im Absoluten aufgehend* WEBER, RÂMAT. UP. 290. fg.

तन्मयीभाव (von तन्मय + 1. भू) m. *das Aufgehen darin* SÂH. D. 116,19.

तन्मात्र 1) *a)* °खण्डिते तस्मिन्व्रते *nur in ganz geringem Maasse, ganz unbedeutend* KATHÂS. 63,60.

तन्मात्रिक BHÂG. P. 11,24,8. = शब्दादितन्मात्रकारण Schol.

तन्मानिन् s. u. मानिन् 1) *d)*.

1\. तप् 2) यो मूर्धानं तुतपते त्वाया *wer um deinetwillen sich den Kopf heiss werden lässt* ṚV. 4,2,6. Z. 9 वह्नौ तप्यति तत्पयः *verbrennt;* vgl. Spr. 789. pass. *geglüht —, geläutert werden:* तप्यमानः पुरुषः *(die Seele)* SARVADARÇANAS. 155,10. — 6) pass. *a) Reue empfinden* Spr. 2564. — *b)* तेपाथे परमं तपः BHÂG. P. 10,3,33.

— अभि 1) Z. 2 lies 4,4,3 st. 4,1,3. — 2) lies मास्याभिताप्सीत्.

— उद् 1) यथा रुक्म उत्तप्तो भायात् *geglüht* TBR. 3,11,7,3. — caus. मदनोत्तापिता *erhitzt, erregt* SÂH. D. 506.

— उप 3) यद्यश्वमुपतपद्विन्देत् *wenn ein Pferd von Krankheit befallen wird* TBR. 3,9,17,1. — 4) *a)* Spr. 3456.

— परि 1) *ausgeglüht —, geläutert werden* SARVADARÇANAS. 154,19.

— प्र 5) उपवासैः प्रतप्तानां दीर्घं सुखमनन्तकम् Spr. 5176. — caus. s. प्रतापितृ.

— प्रति 2) TBR. Comm. 2,378,11. ÂÇV. ÇR. 3,10,5.

तप 2) *c)* Spr. 5153. — *f)* parox. = तपस् 4) TS. 1,4,14,1.

तपन 2 *g)* vgl. महा°. — 4) क्षौणीनाथ तव प्रतापतपनैः संतापितः क्षीरधिः *Gluth* Spr. 3939.

तपश्चरण SARVADARÇANAS. 156,22.

तपस्विन् 1) *a)* सव्यो हस्तयोस्तपस्वितरः *schlimmer daran* TS. 5,3,3,4. Z. 4 lies 79,11 st. 76,11.

तपागच्छनायक m. Bein. Somasundara's Verz. d. Oxf. H. 379,*a*, No. 390; vgl. गच्छ 4).

तपात्यय geradezu *Regenzeit;* vgl. noch HALÂJ. 1,116.

तपिष्ठ Sp. 248, Z. 1 lies 3,30,16 st. 3,3,16.

तपोधन 2) *a)* N. pr. eines Muni KATHÂS. 117,125.

तपोऽर्थीय (von तपस् + अर्थ) adj. *zur Askese bestimmt* MBH. 11,760.

तप्तबालुक (richtiger °वालुक), f. आ pl. *heisser Sand* KATHÂS. 72,105.

तप्तमुद्रा f. bei den Vaishṇava Bez. *eines best. auf den Körper aufgetragenen Zeichens* ÇKDR.

तप्तोदकस्वामिन् m. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 348,*a*, 4 v. u.

तप्य *was geglüht —, geläutert werden muss* SARVADARÇANAS. 154,19. 155,1.

तबारिसाणु *Tabaristan* Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,39. — Vgl. तवारिसाण, ताबरिसाणु.

तबिरसाण N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 340,*a*,8.

तम् *kein Lebenszeichen von sich geben, sich nicht rühren,* von zwei Schmollenden Spr. 530.

— अव, अवतान्त *ohnmächtig* TS. 5,6,2,2.

— नि, नितान्त TAITT. PRÂT. 16,23. नितान्तम् *ganz und gar, durchaus* RÂGA-TAR. 1,310.

तमङ्ग m. = तमङ्गक HALÂJ. 2,139.

तमस् 2) Râhu VARÂH. BṚH. 2,3. Ind. St. 10,175. — 3) नास्ति शोकसमं तमः Spr. 3024. — Vgl. महा°.

तमस्वन्त्, f. तमस्वरी TS. 2,4,7,2.

तमि 1) तम्याम् Bhâg. P. 10,13,45.

तमिस्र 1) a) तमिस्रेषु नष्टेषु LA. (II) 92,16. अ° adj. (नभस्) Çiç. 9,12. — 2) Çiç. 6,70.

तमोग् zu streichen, da an der angeführten Stelle (Varâh. Brh. 2,3) zwei Wörter तमस् und अग् anzunehmen sind.

1. तर् 1) *schwimmen, nicht untergehen:* शिला तरति पानीये (als etwas Unmögliches) Spr. 3647. — 3) *im Stande sein, können* Hâla 289. — 4) किं तारकं किं तरति *worüber hilft es hinüber* Weber, Râmat. Up. 333.

— caus. 1) streiche die letzte Stelle, die unter 3) richtig steht.

— intens.: शरदस्तर्तरीति RV. 6,47,17.

— अव 2) संग्राममवतर्तुम् R. 7,30,12. यद्यपि ब्रह्म प्रमाणान्तरगोचरतां नावतरति so v. a. *in den Bereich fallen* Sarvadarçanas. 60,20. शब्दानुशासनशब्दो न प्रमाणपथमवतरति so v. a. *regelmässig sein* 135,19. — 3) *stattfinden:* तत्र किमपि चोद्यं नावतरति so v. a. *daran ist Nichts auszusetzen* Sarvadarçanas. 136,12. fg. न काचित्परिणामित्वाशङ्कावतरति 162,6. 7.

— उद् 2) उत्तीर्य मृत्योः Kathâs. 60,107. तुलोत्तीर्णा *glücklich über die Wage hinüber gekommen* Spr. 1723. — 4) *erreichen:* न तत्तरेद्यस्य न पारमुत्तरेत् Spr. 1382. — caus. 2) Kathâs. 60,107. — 3) *abnehmen, ablegen:* हृदयादुत्तार्यते हारः Spr. 1748. *ausladen:* उत्तारितभाण्ड (वणिज्) Kathâs. 86,52.

— प्रोद् (aus dem Wasser) *steigen:* जलाशयात् — प्रोत्तेरुः Bhâg. P. 10,22,17.

— निस् 2) निस्तीर्याम्भोधिम् Kathâs. 101,356.

— परि caus. s. परितारणीय.

— प्र caus. 2) Spr. 1575. — 3) Kathâs. 63,113.

— प्रति vgl. प्रतितर.

— वि 4) Kathâs. 57,68. 83,28. 96,50. — 5) सद्रत्नकङ्कणाक्वाणवितीर्णकरतालिका Kathâs. 120,106.

— प्रवि *verleihen, schenken:* नृत्तान्ते च धनं भूरि तत्पित्रे प्रवितीर्य Kathâs. 74,40.

— सम् 1) *übersetzen, glücklich hinübergelangen* ohne obj. RV. 3,33,12. — caus. 1) mit dem acc. des Flusses R. 7,21,14. मद्भयात् Weber, Râmat. Up. 333. — 2) zu streichen, da die Stelle zu 1) gehört; vgl. Spr. 2117. — 3) zu streichen, da mit der ed. Bomb. संतर्प्यमानम् zu lesen ist.

— अनुसम् lies *bis an's Ende führen, fortspinnen* und füge bei Âçv. Çr. 3,14,10.

तर 3) vgl. das auf *trans* zurückgehende franz. *très* und *über* in *übergross* u. s. w. Diez, Etym. Wört. der rom. Spr. 352. तराम् nach einem verb. fin.: कृमिष्यतितराम् Kathâs. 66,92. अद्य° 102,35. प्रशंसति° 104,218. दहति° Spr. 1782. selbständig (== नितराम्, तत्त्वतस् Schol.) gebraucht: विनाच्युताद्वस्तु तरां न वाच्यम् *durchaus nicht* Bhâg. P. 10,46,43.

तरंग 1) सतरंगा तरंगिणी Kathâs. 72,343.

तरंगण, die ed. Bomb. richtig °तरंगिणम्.

तरंगय् (von तरंग) *wogen —, schwanken machen:* लीलागतैरपि तरंगयतो धरित्रीम् Sâh. D. 155,5.

तरंगित 1) वलित्रयतरंगिता *die drei Falten zu Wogen habend* Kathâs. 84,7. *wogend, schwankend:* (अयोध्याम्) तरंगितां पताकाभिः 103,164. पादप Spr. 5391. कर्षोल्लास° Kathâs. 101,368. प्रमदतरंगितविस्मितान्तरात्मन् 59,167. पीडातरंगितमानस Mâlatîm. 147,2.

तरंगिन् 1) *wogend* Kathâs. 115,139. — 3) f. °णी N. pr. eines Flusses Kathâs. 72,336. — 4) f. Titel zweier Werke Verz. d. Oxf. H. 101,b,34. 278,a,47.

तरण vgl. ऊर्ध्व°, दुस्तरण.

तरणि 2) Spr. 1686. Bhâg. P. 10,14,26. 83,36.

तरण्डक, die ed. Bomb. liest द्वारपालमरत्नुकम्.

तरथ vgl. देव°.

तरल 1) a) संतप्तायततरलाः (आशाः) Kathâs. 124,58. विटहृदय Spr. 5219. Z. 11 zu प्रभातरलं ज्योतिः vgl. oben u. ज्योतिस् 1) a). — 2) b) *Woge* Bhâg. P. 11,1,22. कृपेश्च तरलप्लवैः 10,82,7. तरलास्तरंगास्तद्वत्प्लवो गतिर्येषां तैः. — Vgl. उत्तरलीकार.

तरलता füge noch *unstätes Wesen* hinzu und vgl. Spr. 647. तरलत्व n. dass. 3985.

तरलय् 2) तरलित = प्रेङ्खोलित Halâj. 4,61. तृष्णातरलितमनस् Spr. 3573.

1. तरस् 1) तरसा *durch Gewalt* Spr. 4108. *eilends, rasch* 4288. 4700. — 3) Z. 3 füge nach 8,3 (8,3,3) noch hinzu 11,4,5. 15,10,4. — Vgl. देव°, यावत्तरसम्.

तरस m. *Wildpret* Njâjamâlâv. 182,12.

तरित्र, Nilak. nimmt in अ° ein m. तरित्र an: तरित्रा नौरक्षकाः कर्णधारादयः.

तरीक in निस्तरीक; तरीप in दुस्तरीप und निस्तरीप.

तरीषन्, तरीषणि ist ein infin. mit der Bed. des imperat.; vgl. u. 1. भू mit अभिप्र.

तरुण 1) व्याघ्र्यास्तरुणपुत्रायाः R. 3,53,51. — 2) e) Bez. eines der 7 Ullâsa bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,b,41. — 4) a) Z. 3 lies 1,345,19 st. 1,345,9.

तरुणय् (von तरुण), °यति *jung —, frisch machen* Mâlatîm. 75,1 v. u.

तरुणिमन् Spr. 4109.

तरुता Kathâs. 72,235.

तरुवल्ली f. *Schlingpflanze* Kathâs. 53,59.

तरुष् s. u. 1. तर्.

तर्क् 4) स प्रतस्थे ततो गुप्त्या स्वभृत्यैरप्यतर्कितः so v. a. *unbemerkt* Kathâs. 86,26.

— परि vgl. परितर्कण.

— प्रति, अप्रतितर्कित *unerwartet* oder *wovon man sich keine Vorstellung zu bilden vermag* R. ed. Bomb. 6,113,9.

तर्क 1) b) शुष्कतर्कानुसारिन् Ind. St. 5,159. स्वमर्कमनुधावताम् 165. अविज्ञाततत्त्वे ऽर्थे कारणोपपत्तितस्तत्त्वज्ञानार्थमूहस्तर्कः Njâjad. 1,40. अनुकूल° *eine freie Forschung, welche in ihren Resultaten mit denen der Offenbarung, Tradition u. s. w. übereinstimmt*, Sarvadarçanas. 120,1. 2. 9. Gegens. प्रतिकूल° 11. — c) Bez. *der Zahl sechs* Ind. St. 8,397. — d) Sarvadarçanas. 113,21. LA. (II) 90,8. Die Stelle Schol. zu Gaim. 1,3 gehört zu b). — Vgl. noch दुस्तर्क.

तर्कक nach Nilak. zu MBh. 12,1537 = प्राश्निक. — Vgl. u. परतर्कुक.

तर्ककारिका f. Titel eines Werkes Hall 27. 77.

तर्ककौमुदी f. desgl. ebend. 78.

तर्कचन्द्रिका f. desgl. ebend. 28. 94.

तर्कदीपिका f. desgl. ebend. 69. 202.

तर्कपञ्चानन Bein. vieler Autoren über den Njâja, z. B. काशीनाथ° Hall 73.

तर्कपरिभाषा f. = तर्कभाषा Hall 22.

तर्कप्रकाश vgl. Hall 24.

तर्कप्रतिबन्धकतारहस्य n. Titel eines Werkes Hall 54.

तर्कप्रदीप m. desgl. ebend. 79.

तर्कभाषा, °प्रकाशिका Titel verschiedener Commentare ebend. 22. 23. 24. °भावप्रकाशिका 24.

तर्कमञ्जरी f. Titel eines Commentars Hall 77.

तर्करत्न n. Titel eines Werkes ebend. 78.

तर्कसंग्रह, °चन्द्रिका Hall 70. °तत्त्वप्रकाश 71. °दीपिका Verz. d. Oxf. H. 243, *b*, No. 605. तर्कसंग्रहतत्त्वोपन्यास Hall 71.

तर्काट = धाङ्क Med. sh. 16.

तर्कानुभाषा f. = तर्कभाषाप्रकाश Hall 23.

तर्कामृत n. Titel eines Werkes Hall 76. °चषक, °चषकतात्पर्यटीका, °तरंगिणी ebend.

तर्कालंकार m. Bein. verschiedener Philosophen, z. B. Gagadîça's, Gajadeva's, Viçvanâtha's.

तर्कु, °कर्माणि unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 11 (fälschlich तर्क° Schol. zu Bhâg. P. 10, 45, 36). — Vgl. निष्टर्क्य.

तर्कुक vgl. पर°, पिण्ड°.

तर्क्य, अ° Spr. 1973. Bhâg. P. 10, 59, 43.

तर्ज् caus. am Ende, auch die ed. Bomb. तर्जयसे.

— सम्, संतर्ज्यमान (so die ed. Bomb.) MBh. 14, 2310. — Vgl. संतर्जन.

तर्जक (von तर्ज्) nom. ag. *Droher:* भैरव° Pańkar. 4, 3, 69.

तर्जन 1) तर्जनोद्विग्ने द्युतिः Daçak. 1, 42. — 2) Sâh. D. 232.

तर्ण Kâçikh. 3, 49 nach Benfey.

तर्णा, तर्णक Hâla 19.

तर्द् mit अभि *durchbohren* TS. 5, 6, 4, 4. Zu Z. 2 आपो ऽभितृणाद्याम Taitt. Âr. 5, 1, 4.

— उप *anstechen, spalten* TS. 6, 3, 9, 4.

— प्र vgl. प्रतर्दन.

— सम् 1) TS. 6, 2, 11, 2. 3. Z. 2 lies 3, 5, 4, 13.

तर्प् 1) Z. 5 lies 3, 42, 2 st. 4, 42, 2. — caus. 1) Z. 3 richtig तर्प्यमाणी ed. Bomb.; Z. 14 तर्पयानो auch die ed. Bomb.

— परि vgl. परितर्पण.

— वि, वितृप्तो रुधिरैस्तेषाम् R. 7, 18, 19.

— सम् *sich laben an* (gen.): अमृतस्येव संतृप्येदवमानस्य पण्डितः Spr. 3566.

तर्पक (vom caus. von तर्प्) adj. *sättigend, befriedigend:* प्राण° Schol. zu Bhâg. P. 7, 15, 10.

तर्पण 1) MBh. 18, 275 (auch 269) ist तर्पण als n. in der Bed. *Labung, Labsal* aufzufassen. — 4) *b*) Bez. einer der zehn Cerimonien, welche mit einem Zauberspruche vorgenommen werden, Sarvadarçanas. 170, 12. 171, 5. — *d*) Halâj. 1, 69.

तर्ष् vgl. तृष्ट.

2. तर्ष 1) auch f. तर्षा Bhâg. P. 11, 9, 27.

तर्ह् mit निस् vgl. निस्तर्हण.

तर्हि *dann, alsdann:* न तर्हि प्रागवस्थायाः परिहीयसे Mâlatim. 69, 18. यदि — तर्हि Sarvadarçanas. 120, 11. 136, 13. 137, 14. चेद् — तर्हि Spr. 2241.

तल 1) तलवद्दृश्यते व्योम Spr. 4111. Füge noch *Ebene* hinzu. Z. 6 तल in कूर्म्य° erklärt der eine Schol. zu Prab. 7, 5 durch भूमि, der andere durch भित्ति. — 3) उद्धरिष्यामि तदितो ऽब्धितलात् *vom Boden des Meeres* Kathâs. 61, 280. वापीतलात् 63, 18. — Vgl. noch अधस्तल, तलातल, निस्तल.

तलक m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12, 1, 23.

तलमुख m. *eine best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202, *a*, 32.

तलवकार, तलवकारोपनिषत्तद्गण Verz. d. Oxf. H. 380, *a*, No. 401.

तल्प 1) Sp. 286, Z. 11 MBh. 7, 1626 hat die ed. Bomb. richtig तल्प, welches Nilak. durch रथगतशय्या erklärt. Nach Halâj. 3, 49 bedeutet तल्प auch *Boot, Floss.* — 2) Randglosse in der ed. Bomb.: तल्पैः रतिभिः पुरुषैः तेषामेव विशेषणमाभ्यामिकैरिति मिश्राः.

तल्लज vgl. मतल्लिका.

तवारिमाण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340, *a*, 2. — Vgl. तबारिमाण.

तस्, मुखे तस्यति (*wirft*) इति मुखतः P. 3, 4, 61, Sch.

तस्कर 1) *a*) जलद° *ein Räuber von Wolke* Kathâs. 101, 140.

तस्कराय् (von तस्कर) *einen Räuber (Dieb) spielen, sich wie ein Räuber (Dieb) betragen:* रात्रावत्र प्रारेभे तस्करायितुम् Kathâs. 56, 13.

ताईकदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 17.

ताजक, ताजिक als Volksname Kathâs. 37, 36 (pl. und sg. *ein Perser*). Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 30. °मत 334, *a*, 3. ताजीक 339, *b*, 41.

ताजत्, ताजग् vor einem Vocal TS. 5, 4, 5, 5. vor व Kâth. 11, 4. vor व 27, 5.

ताडङ्क Halâj. 2, 401.

ताडन 2) *a*) *das Hämmern* (des Goldes) als Probirmittel Spr. 4783. unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105, *a*, 33. unter den 10 संस्कारा मन्त्राणाम् Sarvadarçanas. 170, 10. मन्त्रवर्णान्समालिख्य ताडयेच्चन्दनाम्भसा। प्रत्येकं वायुबीजेन ताडनं तदुदाहृतम्॥ 16. fg.

ताडपत्त्र Halâj. 2, 401.

ताण्डव 1) Daçak. 1, 1 (नीलकण्ठस्य). 10. अकाल° Sarvadarçanas. 171, 12. auf Taṇḍu zurückgeführt Verz. d. Oxf. H. 200, *a*, 7. fg. — 203, *a*, No. 484. Bhâg. P. 10, 70, 19. Kathâs. 56, 107. 71, 18. 100, 44. 105, 2. 109, 1. Râga-Tar. 5, 380. eines Pfauen Mâlatim. 152, 8. — 4) fehlerhaft für ताण्ड्य°.

तात, mehrere Personen mit dem sg. तात angeredet: तमिमं तात याचध्वम् MBh. 1, 6825. 5, 5435 (ताताः ed. Bomb.).

तातार्य m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 150, *a*, No. 319.

तात्कालिक 2) Daçak. 2, 35. Pratâpar. 55, *b*, 8.

तात्त्विक, davon nom. abstr. °त्व n. Sâh. D. 286, 7. अतात्त्विकत्व Schol. zu Naish. 22, 55.

तात्पर्य Sâh. D. 116, 12. 260, 11. *das eigentliche Ziel —, die beabsich-*

tigte, wahre Bedeutung einer Rede, eines Werkes: इत्यनर्थाय शब्दैकपरो ऽतात्पर्यविञ्जडः KATHÂS. 62, 212. MALLIN. zu ÇIÇ. 2, 35. वाचं तात्पर्यगर्भिताम् LA. (II) 89,21. वेद॰ 11. ब्रह्मसूत्रतात्पर्यार्थविनिर्णय 87,16. SARVADARÇANAS. 72,19. 73,7. 20. 158,15. ॰परिशुद्धि f. Titel eines Werkes HALL 27. ॰विचार m. desgl. 56. ॰निर्णय desgl. WILSON, Sel. Works 1,13. 141.

तादर्थ्य, instr. *in dieser Absicht* KATHÂS. 90, 85.

तादवस्थ्य (von तदवस्थ) n. *das Verbleiben in demselben Zustande* SÂH. D. 218, 15.

तादात्मक adj. (f. ॰त्मिका) *die Einheit des Wesens bezeichnend* WEBER, RÂMAT. UP. 291.

तादात्म्य, उपायनादेर्विषयेण SÂH. D. 283, 10. fg. WEBER, RÂMAT. UP. 291. SARVADARÇANAS. 7, 7. 8, 2. 10, 11. 16, 13. 50, 18. 90, 12.

तादृग्विध *derartig* KATHÂS. 53, 196.

तादूप्य (von तद्रूप) n. *Richtigkeit, Wahrheit* Schol. zu KAN. S. 16, Z. 10.

तान 1) *b)* Z. 2 MBH. 13, 995 auch die ed. Bomb. दिव्यतानेषु. — Vgl. मान॰.

तानभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 136, *b*, No. 262.

तान्त 2) m. (त + अन्त) lies थ st. द und vgl. WEBER, RÂMAT. UP. 317. fgg.

तान्तव VARÂH. BRH. S. 42, 8. adj. *aus Fäden gemacht:* पाश BHÂG. P. 10, 64, 4.

तान्तान्त (तान्त 2. + अन्त) m. mystische Bez. *des Buchstabens* द WEBER, RÂMAT. UP. 317. fgg.

तान्त्रिक 2) (im Gegens. zu वैदिक) दीक्षा BHÂG. P. 11, 11, 37. मख 27, 7. मन्त्र SARVADARÇANAS. 169, 17. 170, 1. so v. a. *geheim, mystisch* Verz. d. Oxf. H. 108, *b*, 17. fg. — 3) BHÂG. P. 12, 11, 2. Verz. d. Oxf. H. 258, *a*, 26. WILSON, Sel. Works 1, 249.

ताप 1) *a) das Glühen* (des Goldes) als Probirmittel Spr. 4783. MBH. 12, 12357. — 2) BHÂG. P. 10, 79, 20. ॰माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 84, *b*, 20.

तापक 1) *brennend, glühend, läuternd* SARVADARÇANAS. 154, 18. 22.

तापन 1) BHÂG. P. 2, 9, 8 erklärt der Schol. तापन durch प्रकाशक. — 3) *b) Qual, Pein* in der Dramatik erklärt durch उपायादर्शन *das Fehlen eines Mittels* (zur Erreichung des Zieles), *Rathlosigkeit* SÂH. D. 355. — 4) f. ई N. einer Upanishad, = तापनीय WEBER, RÂMAT. UP. 271.

तापस 3) *a)* als patr. Agni's, Gharma's und Manju's RV. ANUKR.

तापिच्छ MÂLATÎM. 75, 19.

तापिञ्छ KATHÂS. 104, 90.

तापितट N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 35. तापी॰ 339, *b*, 44. तापीतटदेश 352, *b*, 18. तापी als Flussname s. u. ताप 2).

तापिन् 1) adj. *Schmerz bereitend:* पर॰ (वचन) Spr. 4343. — 4) f. Titel einer Upanishad, = तापनीय WEBER, RÂMAT. UP. 271.

तापीतट s. u. तापितट.

ताबरिसाणु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 40. — Vgl. तबारिसाणु.

1. तामस 2) *d)* N. pr. eines Mannes, pl. SAMSK. K. 184, *a*, 2. — 3) *a)* RÂGA-TAR. 1, 137 wird wohl तामस्यः (adj.) कृत्तिकाः zu lesen sein.

ताम्बूल 1) n. seine dreizehn Vorzüge Spr. 1021.

ताम्बूलवल्ली Spr. 1161.

1. ताम्र 1) ॰आ॰ LA. (II) 90, 4. — 2) *b)* α) ein Sohn des Naraka Bhauma BHÂG. P. 10, 59, 12. — β) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 36. — 4) *c)* der Schol. des R.: गोरोचनकुङ्कुमादिसंबन्धस्ताम्रवर्णो मृष्टे संपूर्णमनुलेपो ऽनुलेपनं येषां ते.

ताम्रचूड 2) *c)* auch ॰क Verz. d. Oxf. H. 202, *a*, 6. — *e)* wohl *eine Form* Çiva's (vgl. ॰भैरव) ebend. 100, *a*, 17.

ताम्रतप्त m. N. pr. eines Sohnes Krshna's BHÂG. P. 10, 61, 18.

ताम्रपर्णी 2) *c)* BHÂG. P. 10, 79, 16. 11, 5, 39. ॰तटाक Verz. d. Oxf. H. 251, *b*, 28.

ताम्रलिप्त 1) Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 28. — 4) KATHÂS. 69, 125. 77, 51. 81, 3. 93, 7.

ताम्रसागर m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 12. 45.

ताम्रात 1) f. ई Ind. St. 8, 218, N. 1.

ताम्रायस n. *ein best. Gewicht* ÇULVAPARIÇ. 7, 27 bei WEBER, GJOT. 83, N. 1.

तार 2) मन्द्रम्, तारतरम्, तारतमम् PAÑKAV. BR. 7, 1, 7. कृत्कण्ठमूर्धनादाः क्रमादमी मन्द्रमध्यताराख्याः Verz. d. Oxf. H. 200, *b*, 3. तारदीर्घेण स्वरेण KATHÂS. 101, 57. तारं चक्रन्द 72, 345. 73, 240. 74, 171. ताम्रचूडघनिस्तारः PÂRÇVANÂTHAK. 3, 41. दुन्दुभयस्तारं दध्नुः 133 (nach AUFRECHT). कम्बूंश्च तारान् (= उच्चैस्तरध्वनीन् Schol.) BHATT. 3, 34. — 3) प्रस्फुरत्तारतारावलीमनोरमे। गगने KATHÂS. 73, 340. — 9) WEBER, RÂMAT. UP. 307. 333. fg. SARVADARÇANAS. 171, 6. — 13) Z. 6 ताराग्रह bedeutet *Planet* im Gegens. zu Sonne und Mond. — 17) *a)* Verz. d. Oxf. H. 25. 27, *a*, 25. fg. 40, *a*, 32. 80, *a*, 36. — *c)* WILSON, Sel. Works 2, 12. 27. 35. fg. Vgl. महातारा. — 20) m. Bein. Manirâma's Verz. d. Oxf. H. 130, *b*, 2 v. u. — Vgl. दुस्तार, सु॰.

तारकत्व n. nom. abstr. von तारक 1) *a)* WEBER, RÂMAT. UP. 333. 337.

तारकद्वादशी f. Bez. *eines best. 12ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 34, *b*, 6.

तारकित, अश्रुबिन्दुतारकितपयोधरा DAÇAK. in BENF. Chr. 179, 14.

तारण 1) दुरितार्णव॰ KATHÂS. 67, 1. Z. 3 HARIV. 7941 die neuere Ausg. richtig तारणं. — 3) *a)* R. 7, 78, 25. — *c)* zu streichen, da mit der ed. Bomb. तोरणानि zu lesen ist. — *e)* WEBER, GJOT. 99. — तारणाम् KATHÂS. 59, 3 fehlerhaft für ताराणाम् von तारा *Stern.*

तारागुरु m. pl. Bez. *best. Autoren von* Mantra *bei den* Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *a*, 36.

ताराचन्द्र ein Fürst Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 11. Verz. d. Oxf. H. 280, *b*, 13 (तारविंद्र die Hdschr.).

तारातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha WILSON, Sel. Works 2, 22.

ताराधर्म m. N. pr. eines Fürsten von Târâpura KATHÂS. 56, 41.

तारापुर n. N. pr. einer *Stadt* KATHÂS. 56, 41.

तारामय *Sterne bildend, — darstellend* SÂH. D. 287, 21.

तारावली 1) *eine Menge von Sternen* KATHÂS. 73, 340. — 2) *eine best. rhetorische Figur:* ताराणां संख्यया पद्यैर्युक्ता तारावली मता PRATÂPAR. 19, *b*, 5. — 3) N. pr. verschiedener göttlicher und menschlicher Frauen KATHÂS. 69, 90. 85, 4. 123, 82.

तारावलोक m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 113, 11. 22.

तारिन् 2) *a)* तारिणीकुल Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 3.

तार्किक, ॰चूडामणि oder ॰शिरोमणि ehrender Bein. Raghunâtha's und Anderer HALL 227. ॰रक्षा Titel eines Werkes SARVADARÇANAS. 70, 17.

तार्त्त 1) *c)* die ed. Bomb. des BHÂG. P. überall तार्क्ष्य. — *d)* die neuere Ausg. des HARIV. तार्क्ष्य.

तार्क्ष्य 1) *a)* तार्क्ष्य = गरुड KATHÂS. 60, 195. 90, 97. Târkshjaputra

Suparṇa als Liedverfasser ṚV. Anukr.

तार्क्ष्यरत्न n. *ein best. dunkelfarbiger Edelstein* Kathâs. 68,7. 84,47. 114,40. 117,85. °मय adj. 123,131. — Vgl. गरुडमाणिक्य, गरुडाश्मन्.

तार्क्ष्य TBr. 3,9,20,1.

ताल 1) *c)* so v. a. *Tanz:* बद्धताललयस्थिति Sâh. D. 543. — 3) die Erkl. von Nîlak. s. u. मांसताला; er kennt aber auch die Lesart मांसनालाभिः, die wir vermuthet hatten: मांसनालाभिरिति गौडपाठे तु मांसस्य नालवद्वेष्टनकर्त्रीभिः मांसनालाभिर्बद्धाभिः.

तालक 4) *b)* unter den उपरसाः Verz. d. Oxf. H. 321, *a*, No. 761.

तालजङ्घ 2) *b)* Ind. St. 10,175. ein भूताधिपति Kathâs. 108,90. Hariv. 12940 liest die neuere Ausg. wie Langlois तालजङ्घ.

तालवृन्त 1) Kathâs. 71,196. Weber, Râmat. Up. 300.

तालावचर neben नटनर्तकाः R. 7,91,15.

तालीय vgl. auch दुग्ध°.

तालूर Hâla 37.

तावक Kathâs. 55,5. Sarvadarçanas. 124,2. 134,3.

तावत्कलम् mit कर् *zum Quadrat erheben* Ind. St. 8,169. 326. 451.

तावद्गुणित adj. *zum Quadrat erhoben* Ind. St. 8,169. 446. 451.

तावत् 2) *c)* Z. 3 vom Ende lies 15. Vikr. st. 16. Vikr. — *g)* बालस्तावत्क्रीडासक्तस्तरुणस्तावत्तरुणीरक्तः । वृद्धस्तावच्चिन्तामग्नः *ganz, vollständig* Spr. 4625.

ताक्लिक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 6.

तिक्त 1) *b)* Halâj. 5,27. Çiç. 5,33. — Vgl. परि°, महा°.

तिक्तक 1) Z. 3. fg. streiche das Eingeklammerte. — Vgl. महा°.

तिक्तशाक *ein wohlriechendes Küchengewächs* Râga-Tar. 5,49.

तिक्ताय् (von तिक्त), °यते *bitter schmecken* Naish. 3,94.

तिग्म 1) °नेमि *scharf* Bhâg. P. 10,57,21. Z. 2 füge *heiss* hinzu.

तिग्मगु (तिग्म + 3. गु) adj. *heissstrahlig* Bhâg. P. 10,56,7.

तिग्ममूर्धन् (ति° + मू°) adj. *mit scharfen Spitzen versehen* ṚV. 6,46,11.

तिग्मरश्मि Çiç. 9,11.

तितउ 1) Spr. 2876, v. l.; s. Th. 3, S. 380.

तितीर्षा, प्रश्नपारतितीर्षया Bhâg. P. 11,13,19.

तिथि, °द्वैधप्रकरण n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 283, *b*, No. 662. °निर्णयसार desgl. 276, *a*, 22. °विवेक desgl. 292, *a*, 24. °सारणिका desgl. 327, *b*, No. 776. तिथ्यर्क desgl. Hall 176. — Vgl. दुस्तिथि, महा°.

तिन्दुक 2) Çârṅg. Saṁh. 1,1,17. Verz. d. Oxf. H. 307, *b*, 5.

तिमि 1) *a) Fisch* überh. Kathâs. 60,85.

तिमिघातिन् (ति° + घा°) m. *Fischer* Kathâs. 60,186.

तिमिर 2) *b)* चक्षुस्तिमिरपटलैरावृतम् Spr. 4965. चन्द्रादि पश्यति पुरो द्विगुणं प्रकृत्या तेन्नामयं तिमिरदोषकृतं हि चक्षुः 4232. °प्रतिषेध Verz. d. Oxf. H. 308, *a*, 29.

तिमिरापह (तिमिर + अ°) adj. *die Finsterniss verscheuchend:* das Feuer MBh. 3,14113. 14116.

तिमिरोद्घाट m. Titel eines Werkes Hall 197.

तिमिश, so auch die ed. Bomb.

तिमिष vgl. दीर्घतिमिषा.

तिरय्, केकाभिर्नीलकण्ठस्तिरयति वचनम् (so zu lesen, wie schon Benfey bemerkt hat) Mâlatim. 152,8.

तिरश्चीननिधन Pañkav. Br. 14,3,21.

तिरस्कारिन् 2) Naish. 22,41. सतिरस्कारिणीपटा Kathâs. 110,133.

तिरस्कार *Geringachtung* Spr. 107. 1651.

तिरस्कृति f. *das Schelten, Schmähen;* mit dem obj. compon. Daçak. 1,41.

तिरिमिति N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 22. 35.

तिरुमल m. N. pr. eines Mannes Hall 68. 94.

तिरोकृत्य, die ed. Bomb. liest स्त्रीलं नैवातिरोचयन्.

तिरोऽह्न्य vgl. तैरो°.

तिर्यक्पातन n. Bez. *eines best. Processes, dem man Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *unterwirft,* Verz. d. Oxf. H. 320, *a*, 19.

तिर्यग्गत, यच्च तिर्यग्गतं किंचित् *Thier* R. 7,110,19.

तिर्यग्बिल adj. *die Oeffnung* (बिल) *in der Quere* (*in der Seite*) *habend* AV. 10,8,9.

तिर्यग्योनि, °योनिं समाविष्टाः R. 7,18,4. °गत 110,25. °गमन *Sodomie* Verz. d. Oxf. H. 282, *a*, 47. तिर्यक्स्रोताश्च यः प्रोक्तस्तिर्यग्योनिः स (सर्गः) पञ्चमः *die Schöpfung der Thiere* 82, *b*, 15.

तिर्यञ्च् 2) तिर्यक्स मार्जारः Kathâs. 65,174.

तिल 1) देयः पथिकनारीणां सतिलः सलिलाञ्जलिः *eine Handvoll Wasser mit Sesamkörnern* (als Todtenspende) Spr. 3790. तिलोद्वर्ती तिलस्नायी तिलहोमी तिलप्रदः । तिलभुक्तिलवापी च षट्तिली नावसीदति ॥ Tithjâdit. im ÇKDr. u. षट्तिलिन्. Mit den Blüthen der Sesampflanze wird die Nase verglichen (Gît. 10,14. Vikramak. 32) und Spr. 1034 ist mit तिलपुष्प geradezu *die Nase* gemeint. — 3) = तिलक 9) *a)* Çârṅg. Saṁh. 1,5,22.

तिलक 9) *e)* Bez. *einer best. Begehung:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 19. 284, *a*, 39. व्रतादौ तिलकादिके Weber, Nax. 2,281.

तिलकित, तावत्तिलकितं प्राच्या मुखमुद्रासितेन्दुना Kathâs. 93,17.

तिलखलि, zu Bhartṛ. 2,98 vgl. Spr. 3311.

तिलचतुर्थी f. Bez. *des 4ten Tages in der dunklen Hälfte des* Mâgha Verz. d. Oxf. H. 284, *b*, 30.

तिलपुष्प s. oben u. तिल 1).

तिलभृष्ट vgl. u. 1. भ्रज्ज् am Ende.

तिलिङ्ग N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 13. 340, *a*, 8 (तिलङ्ग). °देश 332, *b*, 17.

तिलित्स Halâj. 3,20.

तिष्य 1) das Nakshatra Bhâg. P. 12,2,24. Z. 9 zu तिष्यापूर्णमासे vgl. Weber, Nax. 2,326.

तिसृधन्व TS. 5,5,7,2.

तीक्ष्ण 1) तीक्ष्णोपाय *ein scharfes Mittel* Halâj. 2,216. शत्रुमुन्मूलयेत्प्राज्ञस्तीक्ष्णं तीक्ष्णेन शत्रुणा Spr. 2943. °दूत *fein* 4310. Zu Sp. 342, Z. 22. fgg. vgl. Weber, Nax. 2,385; zu Z. 24 AV. Prât. 3,55, Einl. — Vgl. महा°.

तीक्ष्णकर (ती° + कर *Strahl*) m. *die Sonne* Kathâs. 104,203.

तीक्ष्णकर्मन् m. *Schwert* H. ç. 143. — Vgl. तीक्ष्णवर्मन्.

तीक्ष्णदंष्ट्र 1) MBh. 1,5601. — 3) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 109,55.

तीक्ष्णवर्मन् (ती° + व°) m. neben dem Schwerte unter den bildlichen Namen für *Strafe* (दण्ड) MBh. 12,4428. — Vgl. तीक्ष्णकर्मन्.

तीक्ष्णशृङ्ग (ती° + शृङ्ग) adj. *spitzförmig* AV. 19,50,2.

तीणादेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,31.

तीर्थ 2) TS. 7,2,1,4. — 4) पतञ्जलिना गुरुणा तीर्थदर्शिना Ind. St. 5, 159. — 8) Çiç. 14, 9. Sp. 347, Z. 3. fgg. die Personennamen आनन्दतीर्थ u. s. w. gehören zu 12). — 9) Çiç. 2,111 (zugleich Bed. 1.). तेषां चैव गतिस्तीर्थैर्वामशेषा प्रचिन्त्यताम् MBh. 4,959. hier nach dem Schol. = चार *Späher*. — 12) N. eines der zehn auf Schüler Çamkarâkârja's zurückgeführten Bettlerorden, dessen Mitglieder das Wort तीर्थ ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,15. Wilson, Sel. Works 1,202. fg.

तीर्थक 3) n. = तीर्थ *ein heiliger Badeplatz:* पुष्कर° Hariv. 15912.

तीर्थकर m. so v. a. *Bahnbrecher*, insbes. *auf dem Gebiete der Religion, Religionsstifter, Reformator* Sarvadarçanas. 77,12. 101,7. Davon nom. abstr. °त्व n. 45,9.

तीर्थकाशिका f. Titel eines Werkes Hall 94.

तीर्थकृत् *Bahnbrecher, Religionsstifter, Reformator* Varâh. Brh. 15,4.

तीर्थचिन्तामणि m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 289,*a*,1. 292,*a*,25.

तीर्थपति m. *das Haupt der Secte, welche den Ocean verehrt*, Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,42.

तीर्थपूजा f. Bez. einer best. Cerimonie bei den Vaishṇava: *das Waschen der Statue* Kṛshṇa's *in heiligem Wasser* Wilson, Sel. Works 1,148.

तीर्थभूत, साधूनां दर्शनं पुण्यं तीर्थभूता हि साधवः *da Gute heilige Badeplätze —, heilig sind* Spr. 5220.

तीर्थयात्रा, °तत्त्व bildet einen Theil des Smṛtitattva Verz. d. Oxf. H. 288,*a*, No. 683.

तीर्थशिला, es ist श्रोणी तीर्थशिला zu lesen; vgl. Spr. 1970.

तीर्थीकृ, आत्मा हि तीर्थीक्रियते Bhâg. P. 10,38,20.

तीर्थ्य vgl. स°.

तीव्र 1) तमस् Spr. 3521. तीव्रातितीव्रं तपः 3791. विरक्तिर्द्विविधा प्रोक्ता तीव्रा तीव्रतरेति च Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,16. fg.

तीव्रसोम 1) adj. etwa *bei welchem starker* Soma *getrunken wird* TS. 7,2,3,5. — 2) m. N. eines Ekâha Pañkav. Br. 18,5,2. 3. — Vgl. तीव्रसुत्.

तुक् s. 1. तुच्.

तुखार, die Bomb. Ausgg. des MBh. und Hariv. schreiben überall तुषार.

तुङ्ग 1) नासावंश Kathâs. 55,47. गर्वेण तुङ्गं शिरः Spr. 5400. — 2) *a)* Spr. 2529. — *f)* °कालेयकैः R. 7,42,2. — *g)* °वरप्रदान Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,1. — Vgl. ब्रह्म°, सु°.

तुङ्गत्व (von तुङ्ग) n. *Höhe:* अद्रेः, मनस्विनि Spr. 1040.

तुङ्गभद्र 2) तुङ्गभद्रानदीतीर्थ Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,10.

1. तुच्, तुक् Halâj. 2,342. 5,50. Aufrecht nimmt तुक् als Thema an.

तुच्छ 1) करोति निर्मलाधारस्तुच्छस्यापि महार्घताम् *ein nichtiges Ding* Spr. 602. तुच्छातुच्छयोः Sarvadarçanas. 149,20.

तुच्छत्व Sarvadarçanas. 168,18.

तुच्छधान्य lies *taubes —, leichtes Korn.*

तुटितुट = हिंस्र nach dem Schol.

तुडिग m. N. pr. eines Fürsten Ind. St. 8,393. 404.

तुण्ड 1) *Schnabel* Spr. 1741. Bhâg. P. 10,11,50. *Mund:* दन्तविहीनं जातं तुण्डम् Spr. 3391. Z. 7. fg. lies *Spitze:* शूलैरयस्तुण्डैः Hariv. — 4) m. N. *zweier Cucurbitaceen*, = ईर्वारु und कुष्माण्ड Hâr. 256.

तुण्डि 3) = उन्नतनाभि Halâj. 2,455. तुन्दि ÇKDr. nach ders. Aut. unter उन्नतनाभि. — 4) hierher oder zu तुण्ड das f. तुण्डी Spr. 5144. Hâr. 256 zu streichen, da daselbst तुण्ड gemeint ist.

तुण्डिक 2) *b)* = श्रोष्ठी, बिम्बी Halâj. 2,48. — Vgl. भूमि°.

तुत्थक unter den Rasa Verz. d. Oxf. H. 321,*a*, No. 761 (तुच्छक die Hdschr.).

तुथ auch TS. 1,4,44,1. 6,6,1,2.

1. तुद् mit अनु, अनुतुन्न eher *wiederholt gestossen.*

— प्रति s. प्रतीतोद.

— सम्, यथामयो ऽसाधु चिकित्सितो नृणां पुनः पुनः संतुदति प्ररोहन् so v. a. *immer wieder hervorbricht* Bhâg. P. 11,28,28.

तुन्द 1) भुक्तोपविशतस्तुन्दम् (भवति) Spr. 2052. (तुदं die Hdschr.).

तुन्दि 2) vgl. oben u. तुण्डि 3).

तुन्दिल in einer Inschr. Colebr. Misc. Ess. II, 311, 10 fehlerhaft für चञ्चला; vgl. Journ. of the Am. Or. S. 7,43.

तुमुल 1) कुतो ऽत्राश्रुतपूर्वो ऽयं श्मशाने तुमुलो रवः Kathâs. 97,26. तुमल (sic) m. = व्याकुलो रवः Halâj. 1,139. MBh. 7, 6670. 7,7193 liest die ed. Bomb. तुमुल.

तुम्बरु Bhâg. P. 12,11,33. MBh. 1,2559 hat die ed. Bomb. तुम्बुरु.

तुम्बलुरु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,4.

तुम्बुम, die ed. Bomb. st. dessen उड्डम.

तुम्बुरु 1) die neuere Ausg. तुम्बराः.

1. तुर Z. 5 füge hinzu ṚV. 2,34,3.

2. तुर vgl. noch पत्सुतुर.

तुरक m. pl. *die Türken* Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,31. *die Türkei* 339,*b*,41.

तुरक्क (lies तुरुक्क) m. pl. *die Türken* Verz. d. Oxf. H. 127, *b*, No. 228.

तुरग 1) *a)* Bez. *der Zahl sieben* (wegen der *sieben Rosse* des Sonnengottes) Ind. St. 8,386.

तुरगनीलताल m. Bez. *eines best. Tactes* Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,10. — Vgl. तुरगलीलक.

तुरंगनाथ m. N. pr. des Oberhauptes einer Secte Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,34.

तुरश्रवस् m. N. pr. eines Mannes Pañkav. Br. 9,4,11. — Vgl. तोरश्रवस्, तौरश्रवस.

तुरुष्क N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 30. °देश 352,*b*,15. °स्थान 339,*a*,35. *b*,34. तुरुष्क ein fürstliches Geschlecht 352,*b*,4. — Vgl. तुरुष्क.

तुरिश्राण N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,2.

1. तुरीय 2) Verz. d. Oxf. H. 228, *a*, 23. Weber, Râmat. Up. 342. fg. 347. 349.

2. तुरीय, तुरीयं यन्त्रम् *ein Quadrant* Verz. d. Oxf. H. 250,*a*,38; vgl. u. तुर्य 3).

तुरुष्क 1) pl. Verz. d. Oxf. H. 253, *a*, 7. 8. sg. *ein Mann vom Volke der T.* Kathâs. 37,37. fg. 40.

तुर्य 2) Verz. d. Oxf. H. 236,*a*,2. °संधि Weber, Râmat. Up. 349. Der Schol. zu Bhâg. P. 6,5,12 umschreibt तुर्य durch सर्वसाक्षिन्. — 3) °यन्त्र *ein Quadrant* Wilson, Sel. Works 1, 23 (तुर्य°); vgl. oben 2. तुरीय.

तुल् 3) नैतास्ते तुलयामि *diese kann ich dir nicht gleichstellen* Vṛddha-Kâṇ. 12,16. — 4) *in gleichem Maasse besitzen, erreichen* Spr. 187.

— सम्, भुवापि ते संतुलयन्ति तद्बलम् *abwägen* Spr. 4311.

तुला 1) *Wage* Kathâs. 60,328. fgg. °धारणा *das Wägen* Jâǵń. 2,100. समतुला कर्पूरकार्पासयोः *gleicher Werth* Spr. 926. *Gleichheit, Aehnlichkeit:* तव शून्यतुलां दधतः Bhâg. P. 10,87,29. भुवनत्रितये ऽपि बिभर्ति तुलामिदमूरुयुगं न चमूरुदृशः *kann mit nichts Anderm verglichen werden* Sâh. D. 100,16. का ते तुलाब्धिना Kathâs. 60,168. किं चायं नीयते तुलाम् । मुखेन्दुः समलस्येन्दोस्त्वयाश्रुमलिनीकृतः ॥ 72,32. Sp. 368, Z. 3 füge च vor सत्यं hinzu. — 3) Çârṅg. Saṁh. 1,1,23. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,10.

तुलापद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,22.

तुलाभवानी f. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 258,*a*, N. 2. °पुर 249,*b*, N. 7.

तुलायष्टि, vgl. Spr. 3299.

तुल्य 1) *a*) adv.: तुङ्गतरंगतुल्यचपलाः Spr. 2073, v. l.

तुल्यकालत्व n. *Gleichzeitigkeit* P. 4,3,105, Vârtt. 1.

तुल्यकालीय adj. *gleichzeitig* Bhâg. P. 10,51,18.

तुल्यकुल्य (von तुल्य + कुल) adj. *zu derselben Familie gehörig* Spr. 1785. — Vgl. सकुल्य.

तुल्यतर्क m. in der Dramatik *eine gegründete Vermuthung* Sâh. D. 442. 434.

तुल्ययोगिता genauer *Gleichstellung ungleichartiger Gegenstände in Bezug auf eine Handlung oder eine Eigenschaft.* Z. 4 ist 42, *b* st. 476 zu lesen und Pratâpar. 92,*b*,4 hinzuzufügen. Unter den उभयालंक्रियाः Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,19.

तुल्ययोगोपमा f. *Gleichstellung ungleichartiger Gegenstände in Bezug auf eine Handlung* Kâvjâd. 2,48.

तुवर 3) *b*) Schol. zu Hâla 362.

तुविबाध lies *bedrängend, peinigend* st. *tödtend.*

तुविष्मणीम् fehlerhafte Lesart der TS. 3,3,11,2 st. तुविष्वणस् ṚV. 5,8,3.

तुष् 1) mit dem instr. der Person Spr. 3570. — 2) Nîlak. lässt den acc. nicht von तुतोष abhängen, sondern ergänzt त्यक्तवन्तः (ते मुनयः पत्नी च).

— अभि *sich zufrieden fühlen, seine Freude haben:* भृशमभ्यतुष्यत् Kathâs. 56,425.

— परि, °तुतुषुः Kathâs. 119,219. इति भवान्परितुष्यतु *gieb dich mit dieser Erklärung zufrieden* d. i. *verlange nicht mehr* Sarvadarçanas. 123,16.

— सम्, असंतुष्टा द्विजा नष्टाः संतुष्टा इव पार्थिवाः *ungenügsame, genügsame* Spr. 277.

तुष 1) °खण्डन als vergebliche Bemühung Spr. 246. तुषाग्नि Halâj. 5,44.

तुषधान्य N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,33.

तुषारद्युति m. *der Mond* Naish. 22,52.

तुषारर्तु (तुषार + ऋतु) m. *die kalte Jahreszeit, der Winter* Naish. 22,57.

तुषारशिखरिन् m. *das Schneegebirge, der* Himâlaja Râǵa-Tar. 4,581.

तुषारांशु m. *der Mond* LA. (II) 86,8.

तुषित 1) die 12 Tushita = 12 Ǵaja in einer späteren Geburt Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,33. °पुर Wilson, Sel. Works 2,7.

तुष्टि 1) Z. 7 ad Hit. 27,16 (vgl. Spr. 3415) अतुष्टिदान *Aeusserungen der Unzufriedenheit.*

तुहिनक्ष्माभृत् m. *das Schneegebirge, der* Himâlaja Kathâs. 124,250.

तुहिनगिरि m. dass. Spr. 5366.

तुहिनाचल Kathâs. 52,169. 65,227.

तुहिनाद्रि Kathâs. 73,82.

तूणव Nir. 13,9.

तूणि 2) vgl. u. भूमि 2).

तूर्णग adj. *schnell laufend:* हयाः Bhâg. P. 10,53,6.

तूर्य N. pr. einer Familie Hall 203.

तूल 1) अनुपतूल adj. *ohne Wedel* TS. 6,1,1,6. — 2) तूलपिण्ड इवापतत् LA. (II) 90,21. — 7) *e*) *eine mit Baumwolle gefüllte Matratze:* सु° Weber, Râmat. Up. 323,2. 3. — Vgl. भस्म°, स°.

तूलक Bhâshâp. 112.

तूलपटी f. *eine mit Baumwolle gefüllte Matratze* Weber, Râmat. Up. 323,3.

तूलिक m. *Baumwollenhändler* Kathâs. 61,28. 31.

तूलिका 4) Kathâs. 63,16. 82,14. 38. fg. 44. fg. P. 3,3,116, Sch. सु° Weber, Râmat. Up. 321.

तूष TS. 6,1,1,3.

तूष्णींस्थान n. *das Stillsein, Schweigen* Kathâs. 74,159.

तूष्णीक adj. *schweigend* Kathâs. 98,57. तूष्णीकाम् adv.: कुर्वन्त्येव हि तूष्णीकां राजन्गम्भीरचेतसः । लघवो घोषयन्त्येव न तु कुर्वन्ति किं च न ॥ Bhâgavṛtti bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,35.

तूष्णीम्, बुद्धा न युज्यते तूष्णीं स्थातुम् Kathâs. 60,111.

तृण 1) Z. 5 vom Ende, die ed. Bomb. des MBh. liest 3,16182 तृणमन्तरतः कृत्वा.

तृणगणाय् (von तृण + गण), °यते *einen Haufen Gras darstellen, nicht den geringsten Werth haben* Prasaṅgâbh. 3,*b*.

तृणडुक्, Trik. 1,1,68 ist स्कन्दाग्निस्तृणकाष्ठधक् st. स्कन्दाग्निः स्तृण° zu lesen.

तृणपीड, Nîlak.: रज्जूकरणे तृणमिव यत्र बाह्वादिकं व्यावर्त्यते तद्युद्धं तृणपीडम्.

तृणभुज् (तृण + 4. भुज्) adj. *grasfressend* Kathâs. 60,117.

तृणवल्वज (richtiger °बल्वज), schalte 1) vor *Saccharum* ein.

तृणसार (तृण + सार) adj. *weich wie Gras:* °सारीकृतचित्त Kathâs. 58,98.

तृणावर्त ein Daitja Bhâg. P. 10,2,1. 7,20.

तृणाशन (तृण + अ°) adj. subst. *grasfressend, Grasfresser* Kathâs. 60,114.

तृणाशिन् (तृण + आ°) dass. ebend. 153.

तृण्मन् n. AV. 6,102,2 ist st. dieser durch eine Handschrift bezeugten Lesart zu setzen तृणम्.

1. तृतीय 1) स्वर Ind. St. 8,261. fgg. Metrum 239. 242. — 2) ṚV. Prât. 1,3. 4,1. 2. 11,24. AV. Prât. 1,8. 2,2. — 3) *a*) Weber, Ǵjot. 112. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,45. 97,*b*,18. °व्रतानि 284,*a*,45. fgg. — *b*) AV. Prât. 3,19.

तृतीयक 1) *c*) Sâh. D. 512. 515. छन्दस् Ind. St. 8,242, N.

तृप्, शिश्नोदर° *den Geschlechtstrieb und die Gelüste des Magens befriedigend* Bhâg. P. 11,26,3.

तृप्त n. *ein best. Metrum* ṚV. Prât. 17,5. Ind. St. 8,107. 111.

तृप्तता (von तृप्त) f. *das Sattsein* Kathâs. 62,205. *das Befriedigtsein* 119,194.

तृप्ति, विद्यन्ते सर्ववस्तूनि यस्य तृप्तिर्न जायते । दारिद्र्यं तस्य विदितं तृप्तिरेव हि संपदा ॥ *Uebersättigung* Spr. 4996.

तृप्तिदीप lies *die Leuchte —, das Licht der Befriedigung*, Titel eines Prakaraṇa in der Pañkadaçî und füge hinzu Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,20.

तृष् adj. in अर्थ° *begierig nach* Bhâg. P. 11,8,31.

तृष्ट (von तर्ष्) urspr. *dürr, trocken.*

तृष्णक *begierig, heftig verlangend nach Etwas* Halâj. 2,208.

तेक्ष्णिष्ठ superl. zu तीक्ष्ण Taitt. Âr. 2,13,1.

तेग vgl. स्तेग.

तेज 3) f. आ Bez. *der 13ten Nacht* Ind. St. 10,296.

तेजस् 3) योपकर्तुंश्च कर्तुंश्च तेजसैवोपगच्छति MBh. 3,1049. अधिक्षेपाद्यसहनं तेजः प्राणात्ययेष्वपि Daçar. 2,12. — 11) mystische Bez. *des Buchstabens* र् Weber, Râmat. Up. 317.

तेजःसिंह m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 184, *a*, 7. — Vgl. तेजःसिंह.

तेजस्त्व *der Gattungsbegriff* तेजस् Sarvadarçanas. 106,7.

तेजस्पद n. *das Zeichen hoher Würde* (vom उष्णीष *der Kopfbinde*) Bhâg. P. 1,15,14.

तेजस्विता und तेजस्वित्व, अथ तेजस्विता। जगत्प्रकाशकत्वं यत्तेजस्वित्वं तदुच्यते Pratâpar. 3, *a*, 5. 6.

तेजस्विन् 1) Pañkav. Br. 15,10,6. von einem Auge und einer Schlange Spr. 342.

तेजाउर् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,38.

तेजिष्ठ, परमस्तेजिष्ठानां विभावसुः Bhâg. P. 11,16,34.

तेजीयंस्, füge dass. nach adj. hinzu. Bhâg. P. 10,64,32. Z. 2. fg. तेजीयसां न दोषाय वह्नेः सर्वभुजो यथा auch Bhâg. P. 10,33,30.

तेजोजल (तेजस् + जल) n. *Linse des Auges* Suçr. 2,303,20.

तेजोमय, चक्षुस् *ein klares Auge* Spr. 4232.

तैक्ष्ण्य, तैक्ष्ण्यं कृपाणे यस्याभून्न दण्डे नयशालिनः Kathâs. 53, 87. Z. 5 तीक्ष्णां st. तैक्ष्ण्यां MBh. 5,68 ed. Bomb.

तैजस 1) *a*) देह Wilson, Sel. Works 1, 309. Weber, Râmat. Up. 337. fgg. 360. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 272, *b*, No. 644. — *d*) Bhâg. P. 10,85, 11. Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,25.

तैत्तिर 2) lies im pl. der entsprechende pl. von तैत्तिरय.

तैत्तिरीयक, °सारार्थचन्द्रिका Titel eines Werkes Hall 94.

तैरश्च, तैरश्च्य als N. eines Sâman Pañkav. Br. 12,6,11. 12.

तैरोव्यञ्जन RV. Prât. 3,10. AV. Prât. 3,62.

तैलकार Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,22. 24. Z. 1 lies कोटक°.

तैलङ्ग m. pl. Comm. zu Kuvalaj. 131,*b*.

तैलंपाता, nach den Erklärern ist das Wort auf तिल + पात zurückzuführen.

तैलिक vgl. मूर्ध°.

तोक *ein neugeborenes Kind* Bhâg. P. 10, 7, 3. अजतोकान् *junge Ziegen* 83,13.

तोकता (von तोक) f. *die erste Kindheit* Bhâg. P. 10,13,25.

तोकाय् (wie eben) *ein neugeborenes Kind darstellen:* तोकायित्वा Bhâg. P. 10,30,15.

तोक्म 1) Z. 2 füge *Malz* hinzu. Vom *jungen Schoss* eines Baumes Bhâg. P. 10,22,34. = पल्लवाद्यङ्कुर Schol.

तोटक (von तुट्) adj. *zänkisch, streitsüchtig* (zugleich N. des Metrums): सचिव Ind. St. 8, 379, 3. — m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja (vgl. त्रोटक) Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,35. 255,*a*,10. 257,*a*,28. 259, *a*,1. — n. *eine heftige, zornige Rede* (vgl. त्रोटक) Daçar. 1,37. Pratâpar. 21, *b*, 9. 38, *b*, 4. — *eine Art Drama* (vgl. त्रोटक) Hall in der Einl. zu Daçar. 6.

तोडरानन्द Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 336, *a*, No. 790. — Vgl. टोडरानन्द.

तोतल 2) तोत्तला, तात्तला Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,18. तोत्तला mit einem Fragezeichen Aufrecht im Ind.

तोयधार 1) zu streichen, da तोयधारा[:] hier acc. pl. ist und *Wasserströme* bedeutet. — 2) die zweite Stelle zu streichen, da hier gleichfalls तोयधारा f. anzunehmen ist.

तोयधि vgl. क्षीर°.

तोयाग्नि (तोय + अ°) m. *unterseeisches Feuer* Spr. 4344.

तोरण 1) Sp. 404, Z. 2 MBh. 6,3155 liest die ed. Bomb. richtig सतोमरमहामात्रैः.

तोरणमाल Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,6. °माला als Appellativ im Ind.

तोरश्रवस् wohl fehlerhaft für तुरश्रवस्.

तोलकेशि m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,*a*,11. — Vgl. तौलकेचिन्.

तोलन 1) nach dem Schol. in धनुषस्तोलनम् *das Wägen mit der Hand.* तर्जनीय° *das Aufheben des Zeigefingers* Sâh. D. 123,22.

तोलिका f. Bhâg. P. 10,76,10 nach dem Schol. = अट्टालपर्यन्तकुड्य.

तोशल m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 10,42,37. °क 36,21. 44,27.

तोषयितर् nom. ag. *erfreuend:* पर° (गुण) Spr. 1696.

तौतातिक, der Text तौतानिक, der eine Schol. तौतातिक, der andere aber तौतातित. Diese letzte Form in der Bed. *ein Anhänger* Kumârila's Verz. d. Oxf. H. 247, *a*, 13 und N. 3. Hall 162. Sarvadarçanas. 28, 4. 142, 6.

तौरश्रवस (von तुरश्रवस्) Pañkav. Br. 9,4,10.

तौलकेचिन् m. N. pr. eines Mannes, pl. Saṁsk. K. 184, *a*, 6. — Vgl. तोलकेशि.

1. त्मन् vgl. पुरु°.

त्मूत s. यावत्त्मूत.

1. त्यज्, त्यजिष्यति R. 7, 50, 12. caus. 1) *Jmd veranlassen Jmd im Stich zu lassen:* त्याजितः किं न रामो ऽपि जनवादेन जानकीम् Kathâs. 86,13. *Jmd veranlassen Etwas aufzugeben:* मौनं त्याजयति प्रायः कालत्तेपाय मां भवान् 83,34. (सिंहस्य) महानादैस्त्याजितेभमहामदैः Mârk. P. 89,19. — परि 8) उद्यमपरित्यक्तम् adv. *ohne Anstrengung* Spr. 2332.

त्यज s. दुस्त्यज.

त्याग 2) स्थान° Spr. 3348.

त्यागिन् 1) मित्रमत्यागि *ein Freund, der Einen nicht im Stich lässt,* Spr. 3960. — 2) *der entsagt hat* Spr. 5011.

त्याजन (von त्यज्) n. *das Aufgeben, Entsagen:* सङ्गानां त्याजनेच्छया Bhâg. P. 11,20,26.

त्याज्य 1) अत्याज्या *die nicht verdient im Stich gelassen —, verstossen zu werden* Kathâs. 84,65.

त्रप् mit अप, येनापत्रपते साधुरसाधुस्तेन तुष्यति Spr. 308.

त्रप 1) त्रपीभाष्य Verz. d. Oxf. H. 257,*b*,4.

त्रयोदशधा Râǵa-Tar. 5,173.

त्रयोदशवर्ज्यसप्तमी f. Bez. *eines best. 7ten Tages* Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,43.

त्रयोविंशत् = त्रयोविंशति Bhâg. P. 12,13,4.

त्रयोविंशति, °भिः सैन्यैः Bhâg. P. 10,54,13.

त्रय्यन्त (त्रयी + अन्त) = वेदान्त; °वेदिन् Sarvadarçanas. 146,7.

त्रय्यारुणि, त्रय्यारुणि Bhâg. P. 12,7,5.

त्रवाडिलघु m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 357,*a*, No. 848.

1. त्रस् mit समुद् caus. *erschrecken, in Angst versetzen* Sâh. D. 329,17.

— परि vgl. परित्रास.

— वि Z. 7 die falsche Lesart अन्वत्रस्तः erklärt Nîlak. folgendermaassen: अन्वत्रस्त इत्यनुशब्दस्य अवोचदित्यनेन संबन्धः व्यवहिताश्चेति धातूपसर्गयोश्छान्दसं व्यवहितत्वम्.

त्रस 1) °काय Wilson, Sel. Works 1,313.

त्रस्नु *scheu* (von einem Pferde) Râǵa-Tar. 5, 415. अनति° Daçak. in Benf. Chr. 196,14.

1. त्रा, त्रायते (pass.) त्राति Bhâg. P. 11,28,6.

त्राटक n. Bez. *eines best. starren Blickes bei Asketen* Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,18. fgg.

त्राणन (von einem vorauszusetzenden denom. त्राणय्) n. *das Schützen, Behüten* Weber, Râmat. Up. 288.

त्रास 2) *a)* AK. 1,1,2,21. आकस्मिकभयाच्चित्तक्षोभस्त्रासः प्रकीर्त्यते Pratâpar. 54,*b*,3.

त्रासन 2) *b)* Kathâs. 65,89.

त्रि Sp. 423, Z. 2. fg. तिसृणाम् R̥V. 5,69,2.

त्रिंशच्छ्लोकी (त्रिंशत् + श्लोक) f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,48.

त्रिंशतध्यान n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1, 43. wohl fehlerhaft für त्रिंशद्ध्यान.

त्रिंशिका f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,2.

त्रिक 1) *a)* Ind. St. 8, 110. 384. 426. fgg. Bhâg. P. 11, 2, 42. — 5) *b)* °स्थान = कटीर Halâj. 2,357.

त्रिककुद् 2) *e)* Beiw. Brahman's R. 7,36,7. = त्रिमूर्तिप्रधान Schol. — Vgl. महा°.

त्रिककुभ् 1) Z. 2 lies R̥V. st. AV. — 2) *b)* N. eines Daçarâtra Pañkav. Br. 22,14,6. — Vgl. महा°.

त्रिकटुक 2) vgl. TBr. Comm. 2,647,2.

त्रिकपर्दिन् (von त्रि + कपर्द) adj. *das Haar in drei* Kaparda *tragend* Gr̥hjasaṁgr. bei Roth, Z. L. u. G. d. W. 120.

त्रिकलिङ्ग (त्रि + क°) N. pr. eines Volkes: °भूमि Sâh. D. 105,11.

त्रिकसार Titel eines Werkes Hall 198.

त्रिकहृदय desgl. ebend. 197.

त्रिकाण्ड Z. 7 lies °मण्डन und vgl. Hall 192. Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,49.

1. त्रिकाल, त्रिकालातीत Weber, Râmat. Up. 337.

त्रिकालविद् 2) auch bei Halâj. 1,86 *ein* Arhant.

त्रिकोण 1) Weber, Râmat. Up. 295. 316. Verz. d. Oxf. H. कुण्ड 97,*b*,9. Als n. *Dreieck.* — Vgl. मूल°.

त्रिकोणक n. *Dreieck* Weber, Râmat. Up. 300.

त्रिखर्व n. sg. *drei* Kharva (s. खर्व 3.) MBh. 2,1749. 1826.

त्रिगत n. in der Dramatik: यथानुदात्तवचनं त्रिधा विभक्तं भवेत्प्रयोगे तु। हास्यरससंप्रयुक्तं तत्त्रिगतं नाम विज्ञेयम् ॥ Bhar. Nâṭjaç. 18,115. श्रुतिसाम्यादनेकार्थयोजनं त्रिगतं त्विह । नटादित्रितयालापः पूर्वरङ्गे तदिष्यते ॥ Daçar. 3,14. Dazu ein Beispiel, in dem gehörte Laute entweder den Bienen, oder den Kokila, oder den Kiṁnarî (also Dreien) zuschrieben werden. Pratâpar. 23,*b*,3. त्रिगतं स्यादनेकार्थयोजनं श्रुतिसाम्यतः Sâh. D. 523. 521. Als Beispiel Vikr. 114 nebst der Antwort des Echos.

त्रिगर्त 2) *d)* N. pr. einer Stadt Kathâs. 73,21.

त्रिगर्तक Bhâg. P. 10,79,19.

त्रिगुणाकर्ण Z. 1 lies *zwei* st. *drei* (durch zwei Einschnitte wird das Ohr *dreifach*).

त्रिगूढ richtig; vgl. Sâh. D. 504. °क n. 507. — Vgl. द्विगूढ und त्रिमूढक.

त्रिचन्तुस् Ind. St. 9,22.

त्रिचतुर Kathâs. 56,20. 69,56.

त्रिजगत्, त्रिजगत्यस्मिन् Spr. 4990.

त्रिणव 1) यस्य त्रिणवमन्तर्यन्ति TS. 7,1,2,2. Nidâna 5,12,5. युद्धं त्रिणवरात्रम् *27tägig* Bhâg. P. 10,77,5. त्रिणवात्मक Weber, Nax. 2,281. — Vgl. त्रिनवह.

त्रिणामल्ल s. u. तृणामल्ल.

त्रित 1) 2) 3) m. — 4) n. *ein Wurf von Dreien* TS. Comm. 2,252,2 v. u.

त्रितकूप m. Trita's *Brunnen* (vgl. Sp. 429, Z. 1 v. u. fgg.), N. pr. eines Tîrtha Bhâg. P. 10,78,19.

त्रिदशदीर्घिका Halâj. 3,51.

त्रिदशशैल m. *der Götterberg, der* Kailâsa Kathâs. 114,140.

त्रिदशेश्वरी f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

त्रिधर्मन् (त्रि + 2. ध°) adj. unter den Namen Çiva's R. 7,23,4,45.

त्रिधातुक (त्रि + 1. धातु) adj. *aus drei Elementen (Wind, Galle und Schleim) bestehend:* कुणप Bhâg. P. 10,84,13.

त्रिधात्व, त्रिधात्वे so v. a. *in drei Fällen* AV. Prât. 2,65, Sch.

2. त्रिधामन् 2) *a)* R. 7,37,5,48. — *f)* Bein. Brahman's R. 7,36,7.

त्रिनयन n. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 349,*b*,8.

त्रिनवह (त्रि-नवन् + अह *Tag* mit Kürzung des Vocals aus metrischen Rücksichten) n. pl. *siebenundzwanzig Tage* Bhâg. P. 10,83,10. — Vgl. त्रिणव.

त्रिनेत्र 4) f. आ Bein. der Durgâ Kathâs. 107,106.

त्रिपतत् im comp. त्रिपतत्पताक Bhâg. P. 11, 6, 13 nach dem Schol. ein N. der Gaṅgâ: त्रिधा पतन्ती त्रिषु लोकेषु वा पतन्ती गङ्गा.

त्रिपताक 1) beschrieben Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,39. fg. Sâh. D. 170,17. त्रिपताकाकर Daçar. 1,59. — Vgl. पताक.

त्रिपत्त्र 1) in der aus Br̥haddharma-P. angeführten Stelle soll das n. nach ÇKDr. = दलत्रययुक्तबिल्वपत्त्र sein.

त्रिपद् 1) *a)* Sp. 435, Z. 2 die aus ÇKDr. citirte Stelle aus Bhâg. P. steht 10,63,22. — *c)* Ind. St. 8,146. 239. 241. त्रिपाद्विभूतिकथन (त्रिपाद् wohl = गायत्री) Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,47. त्रिपदी = गायत्री Bhâg. P. 11,17,24.

त्रिपद 1) *c)* Schol. zu AV. Prât. 4,114. °त्व n. 98.

त्रिपद्या s. Weber, Ǵjot. 52. fgg.

त्रिपरिक्रान्त, Nîlak.: त्रीन्कामक्रोधलोभान्परिक्रान्तः परित्यज्य गतः.

त्रिपर्णा 1) H. an. 2,147.

त्रिपाठिन् lies (त्रि + पा°) adj. *die drei* Veda *studirend, — kennend.* त्रिपाठिशिवराम heisst ein Schol. der Vâsavadattâ.

त्रिपिण्डी, vgl. noch त्रिपिण्डकश्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 294,*b*,31.

त्रिपुट 1) lies *dreifach zusammengelegt* und vgl. द्विपुट.

त्रिपुण्ड्र vgl. Wilson, Sel. Works 1,194. fg. भाले तिस्रो भस्मरेखास्त्रिपुण्ड्रकम् Trik. 2,7,15.

त्रिपुण्ड्रिन् adj. *mit dem* Tripuṇḍra *versehen* Verz. d. Oxf. H. 256,*b*,40.

त्रिपुर 1) °घातिन् Çiva Kathâs. 115,108. त्रिपुरान्तक desgl. 103,236. त्रिपुराराति desgl. 56,239. त्रिपुरारि desgl. 52,389. °सुन्दरी *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,10. 94,*b*,5. — 3) *b*) Kathâs. 53,170. — Ueber die Lage der Orte त्रिपुर, त्रिपुरी und त्रिपुरीतीर्थ vgl. Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6,516. fg.

त्रिपुरकुमार m. N. pr. eines Schülers Çaṁkarâkârja's Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,46.

त्रिपुरमाली f. = त्रिपुरमल्लिका; vgl. u. मल्लिकाख्य 2) u. मोहन 3).

त्रिपुरीप्रकरण n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 225,*a*, No. 549.

त्रिफल 2) *a*) नीरन्ध्रद्रुमखण्डस्त्रिफलानित्यभावित Kathâs. 70,43.

त्रिबली (richtiger °वली) 1) मध्यं स्त्रियास्त्रिवलिनाथमरोमशं च Varâh. Brh. S. 70,5.

त्रिभङ्गीसार Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,281.

त्रिभुक्ति, °राज N. pr. eines Tîrtha an der angeführten Stelle.

त्रिभुवन n. P. 2,4,17, Vârtt. 4, Sch. 1) त्रिभुवनेश्वर Bein. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 75,*b*,28. — 2) Kathâs. 56,213. — 3) n. N. pr. einer Stadt ebend.

त्रिभुवनपालदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 139,*b*,5.

त्रिभुवनप्रभा f. N. pr. der Tochter eines Dânava Kathâs. 118,109.

त्रिभुवनराय m. N. pr. eines Fürsten in einer Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 9.

त्रिमतु und त्रिमल्ल umzustellen.

त्रिमल्लचन्द्र m. N. pr. eines Fürsten Hall 185.

त्रिमात्र adj. *drei Moren enthaltend* RV. Prât. 1,16. 3,17. AV. Prât. 1,62. Çâñkh. Çr. in Ind. St. 8,22. त्रिमात्राम् RV. Prât. 13,20 fehlerhaft für त्रिमात्रम्, wie die v. l. hat. — Vgl. auch u. मात्र 2) *b*).

त्रिमात्रिक adj. dass.; m. Bez. *der Silbe* ओम् Weber, Râmat. Up. 335.

त्रिमारिका f. *Mörderin von Dreien*, Bein. eines Frauenzimmers Kathâs. 66,80.

त्रिमूढक n. Bez. *einer Art von Tanz* Bhar. Nâtjaç. 18,125. — Vgl. त्रिगूढ, त्रिगूढक.

त्रिमूर्त adj. Ind. St. 9,10 wohl fehlerhaft für °मूर्ति.

त्रिमूर्ति 1) Weber, Râmat. Up. 290. — 3) m. N. pr. eines Autors von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,5.

त्रिमूर्तिक m. N. eines der 8 Vidjeçvara Sarvadarçanas. 86,1.

त्रियक्ष adj. = त्र्यक्ष *dreiäugig*, von Çiva Hariv. 15415 nach der Lesart der neueren Ausg.; त्रियज्ञ ed. Calc., Nîlak.: त्रियक्षः त्रिभिर्वेदै इज्यत इति त्रियक्षः (lies त्रियज्ञः) यज्ञेशः.

त्रियम्बक R. 7,46,21.

त्रियव Çulvapariç. 7,27 bei Weber, Gjot. 83.

त्रियवस्थ adj. = त्र्यवस्थ (त्रि + अवस्था) *drei Zustände habend* Bhâg. P. 11,28,20.

त्रियुग्म adj. *drei Paare besitzend*, Beiw. Brahman's R. 7,36,7. nach dem Schol. sind die drei Paare यशोवीर्ये, ऐश्वर्यश्रियौ und ज्ञानवैराग्ये.

त्रिरूप *dreigestaltig* Ind. St. 9,162.

त्रिरेखापुट *Sechseck* Weber, Râmat. Up. 307.

त्रिलिङ्ग 2) vgl. Muir, ST. 2,446. fg.

त्रिलोकवशंकर m. N. pr. eines Lokeçvara Wilson, Sel. Works 2,23.

त्रिलोकवीर m. N. pr. einer buddh. Gottheit Wilson, Sel. Works 2,24.

त्रिलोचन 2) Wilson, Sel. Works 1,120. °देवन्यायपञ्चानन Hall 84.

त्रिलोचनाष्टमी f. Bez. *des achten Tages in der dunklen Hälfte des* Gjaishṭha ÇKDr.

त्रिवक्रा f. N. pr. eines Frauenzimmers Bhâg. P. 10,42,3. तिस्रः ग्रीवोरःकट्यो वक्रा इति त्रिवक्रा.

2. त्रिविक्रम 2) N. pr. verschiedener Autoren Verz. d. Oxf. H. 278,*a*, 50. 321,*b*, No. 762. 338,*a*,7.

त्रिविक्रमसेन m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 75,22. 99,34.

त्रिविक्रमाचार्य m. N. pr. eines Astronomen Verz. d. Oxf. H. 336,*a*, No. 790.

त्रिविद् als falsche Form zu streichen; vgl. Hall in Journ. of the Am. Or. S. 7,46.

त्रिविध, zum adv. त्रिविधा vgl. द्विविधा weiter unten.

त्रिविधनामावली f. Collectivname für drei best. Schriften Hall 146.

त्रिविष्टप N. pr. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,4 v. u.

त्रिवृत् 1) सूत्र Bhâg. P. 11,3,37. जन्मन् 10,23,39.

त्रिवृत्ता (von त्रिवृत्) f. *Dreifachheit* Çat. Br. 6,1,2,18.

त्रिवेणु m. Bhâg. P. 11,23,34. Im adj. त्रिवेणु Bhâg. P. 4,26,1 erklärt der Schol. वेणु durch ध्वज.

2. त्रिवेद, त्रिवेदिन् als Beiw. Vishṇu's wohl so v. a. *die drei* Veda *in sich enthaltend* R. 7,37,5,48.

त्रिशत 1) त्रिशतं पृथिवीपतीन् R. 7,38,20. — 2) Çâñkh. Br. 14,32,14. — 5) f. ई *dreihundert* Weber, Gjot. 88.

त्रिशरणातटभीम m. N. pr. eines Mannes Hall 63.

त्रिशरीरभैरव Titel eines Werkes Hall 198.

त्रिशरीरिन् adj. *drei Körper* (शरीर) *habend*, von Vishṇu Hariv. 14982.

त्रिशलाकापुरुषचरित n. Titel eines Werkes des Hemakandra Verz. d. Oxf. H. 211,*a*,10. wohl fehlerhaft für त्रिषष्टिशलाका°.

त्रिशाख, lies आ st. ई und füge noch Kathâs. 102,72 hinzu. *Dreiästig* in dieser Verbindung so v. a. *aus drei Runzeln bestehend.*

त्रिशाल 1) = त्रिशालक Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,39. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Siddhârtha's Wilson, Sel. Works 1,292.

त्रिशिख 4) *a*) Kathâs. 55,165. 101,303 (von Brockhaus als N. pr. gefasst). 107,106.

त्रिशिरस् 1) Z. 5 die aus dem Bhâg. P. angeführte Stelle steht 10, 63,22; vgl. 29.

त्रिशीर्षगुहा f. N. pr. einer *Höhle* im Kailâsa Kathâs. 109,60. त्रिशीर्षाख्यगुहा 75. 108,196.

त्रिशुक्र (so zu betonen) vgl. u. शुक्र.

त्रिषत्य TS. 6,3,10,1. TBr. 3,2,2,8.

त्रिषधस्थे s. सधस्थ.

त्रिषवण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,12. 19,*a*,30.

त्रिषष् *drei mal sechs, achtzehn* Bhâg. P. 12,7,24.

त्रिषष्टिलक्षणमहापुरुषपुराणसंग्रह m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 391,*b*, No. 57. fg.

त्रिष्टुभ् Z. 7. fgg. त्रिष्टुग् in TS. und TBr. wie अनुष्टुग् st. अनुष्टुब्.

त्रिस् Z. 2 füge AV. Prât. 2,64 vor P. 8,3,43 hinzu.

1. त्रिसंध्य, °व्यापिनी (तिथि) Tithjâdit. im ÇKDr. °संध्यम् adv. Kathâs. 103,236. 110,42.

त्रिसरक n. *dreimaliger Genuss berauschender Getränke* Çiç. 10,12; vgl. u. त्रिरसक.

त्रिसुपर्ण m. Taitt. Âr. 10,38. fg. Z. 2 die ed. Bomb. des MBh. liest 13, 4296 richtig त्रिसुपर्णः. Nîlak.: त्रिसुपर्णा चतुष्कपर्दा युवतिः सुपेशाः (Ṛv. 10,114,3) इति बह्वृचानां मन्त्रत्रयं वा ब्रह्ममेतु माम् (Taitt. Âr. 10, 38) इत्यादि तैत्तिरीयप्रसिद्धं वा.

त्रिसुवर्चक, त्रिषु° ed. Bomb.; beim Schol. keine Erklärung.

त्रिसूत्रीकरण n. unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,2.

त्रिसौपर्ण Z. 3 die ed. Bomb. des MBh. richtig त्रिसौपर्णा.

त्रिहल्य lies हलि st. हल und vgl. त्रिसीत्य.

त्रिहायण, °हायनी (sic) Ind. St. 8,436.

त्रुट्, आशातन्तुस्त्रुटतु Mâlatîm. 69,4. त्रुटितपाश Kathâs. 96,17. संरम्भत्रुटितो हारः 103,6. त्रुट्यति von einem verliebten Mädchen gesagt Spr. 1971. त्रुटित *ausgelassen, abhanden gekommen* Ind. St. 8,198. fg. 385. Z. 2 lies अनङ्गकलहक्रीडात्रु°. — caus. त्रोटितालानो गजः Kathâs. 112,62.

त्रुटि 2) त्रुट्यनेहसा Bhâg. P. 10,13,40. त्रुटिर्युगायते 31,15. = 7 Reṇu Ind. St. 8,436.

त्रेता 2) °छन्दांसि Ind. St. 8,110. 113. fgg. °स्तोम 110.

त्रेधा Ṛv. Prât. 16,32.

त्रैककुभ Pańkav. Br. 8,1,3. 15,6,3.

त्रैकालिक adj. f. ई Bhâg. P. 11,15,28. Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,24.

त्रैकाल्य 2) Nîlak.: गुणत्रैकाल्यं कार्योत्पत्तिस्थितिसंहारसमवयवत्वम्.

त्रैगुण्य 4) adj. = त्रिगुणात्मक *mit den drei Eigenschaften behaftet* Bhâg. P. 11,25,30.

त्रैगुण्यवन्त् adj. *alle drei* Guṇa *enthaltend, mit allen drei* Guṇa *behaftet* Sarvadarçanas. 131,15.

त्रैत 1) lies: nach dem Comm. m. *Drilling* (von त्रित). — 2) Pańkav. Br. 14,11,21.

त्रैपरूण, lies त्र्यारुण st. त्र्यरुण.

त्रैराशिक 1) °कर्मन् *Regeldetri* Ind. St. 10,264, N. 5.

त्रैलोक, die ed. Bomb. liest त्रैलोक्येनापि.

त्रैलोक्य 3) n. mystische Bez. *eines best. Theils des Körpers* Verz. d. Oxf. H. 236,*a*, No. 567.

त्रैलोक्यप्रभा f. N. pr. der Tochter eines Dânava Kathâs. 108,109.

त्रैलोक्यमालिन् m. N. pr. eines Daitja Kathâs. 108,70. 80. 108.

त्रैलोक्यसागर m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 273,*b*,40.

त्रैलोक्यसार desgl. ebend. 341,*a*,35. Wilson, Sel. Works 1,281.

त्रैवर्गिक Bhâg. P. 11,5,16. 7,68. 12,3,21.

त्रैविक्रम 3) f. ई Titel eines von Trivikrama verfassten Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,50.

त्रैविद्य Sarvadarçanas. 105,1. Schol. zu Bhâg. P. 6,3,4: त्रैविद्यं त्रिविधं स्वार्थे ष्यङ् यद्वा त्रैविद्यं यथा भवति तथा कर्म कुर्वतः.

त्रैशोक Pańkav. Br. 12,10,20. 18,11,10. 21,9,12.

त्रैष्टुभ adj. f. ई Ind. St. 8,84.

त्रोटक m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,14. 257,*a*,28. Wilson, Sel. Works 1,201. fg. — n. *eine heftige, zornige Rede* Sâh. D. 374. — adj. *zerreissend, brechend* (vom caus. von त्रुट्) in स्नेह° Ind. St. 9,379, N. — Vgl. तोटक und नरत्रोटकाचार्य.

त्र्यंश adj. *drei Antheile habend* Weber, Gjot. 48. 57. 84. 86.

त्र्यन्त 1) Kathâs. 118,76.

त्र्यनीक, °का सेना Siddh. K. 31,*a*,14.

त्र्यम्बकपर्वत m. N. pr. eines *Berges* Verz. d. Oxf. H. 318,*a*,21.

त्र्यम्बकेश्वरपुरी f. N. pr. einer *Stadt* Ind. St. 8,206, N. 3.

त्र्यस्र 1) °कुण्ड Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,14. — 3) Weber, Râmat. Up. 300. — 4) *Triplett:* °गीति Sâh. D. 545.

त्र्यहैहिक vielleicht fehlerhaft für त्रैपाह्निक (त्रैपह्निक passt nicht in's Metrum).

त्र्युषण, त्र्यू° Halâj. 2,462.

त्वक्त vgl. निष्टक्त.

त्वक्पर्णी f. = त्वक्पत्त्री Med. th. 10.

त्वत्तस् vgl. auch प्र°.

त्वङ्ग्, तस्याः पपात कर्णाग्रादुत्सङ्गे त्वङ्गदुत्पलम् Kathâs. 85,11.

त्वद्भवनेनायोगस्य ज्ञानत्वावच्छिन्नं प्रति कारणत्वखण्डनम् Titel einer Schrift Hall 45.

त्वन्न्य (त्वच् + म°) adj. *für Haut* u. s. w. *geltend* P. 6,3,68, Sch.

1. त्वच् 1) pl. *Haut* Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,1 v. u. — 3) AK. 2,4,4,22, wenn man त्वक् पत्त्रम् trennt.

त्वच vgl. पृथक्त्वचा.

त्वद्विध Kathâs. 109,91.

त्वर्, तूर्णोदित *schnell ausgesprochen* Halâj. 1,142.

— अति, MBh. 12,5003 नातित्वरसे ed. Bomb.

— प्र, प्रतूर्ण *eilend* u. s. w. Halâj. 2,198. — Vgl. प्रतूर्ति.

त्वर m. = त्वरा *Eile, Hast:* त्वरेण *rasch, schnell* Bhâg. P. 10,13,62.

त्वरितगति f. *ein best. Metrum, 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑ — ⏑⏑⏑⏑ — Ind. St. 8,371.

त्वष्टर् 2) mit dem Bein. Garbhapati als Liedverfasser von Ṛv. 10, 184 Ṛv. Anukr. Bez. des 12ten Muhûrta Ind. St. 10,296.

त्वाष्ट्र 1) पर्वन् Verz. d. Oxf. H. 30,*a*, No. 75. Zu Sp. 470, Z. 5 युग *der 4te Jupitercyclus* Weber, Gjot. 24. — 2) *a*) = Vṛtra Halâj. 5,60. Bhâg. P. 11,12,5. — *c*) des Triçiras Ṛv. Anukr. — Vgl. अनत्वाष्ट्री.

1. त्विष् 3) कुण्डलत्विष्यत्कपोल Bhâg. P. 10,46,45.

त्वो so v. a. *gut! ja!* TS. 2,4,12,5.

त्सरु vgl. auch सोमपित्सरु.

त्सारुक (von त्सरु) adj. *geschickt in der Handhabung des Schwertes* gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64. — Vgl. त्सारुक.

त्सारिन् TS. 6,4,11,3 vom *anschleichenden* Jäger.

त्सारुक (so ohne Accent), streiche gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64 un vgl. त्सरुक.

द

1. दंश् Sp. 476, Z. 7. fg. vgl. छिन्नादिदंष्टमल्ला: Verz. d. Oxf. H. 105, *a*, 17. — श्रा, श्रमुकादंष्टमेकमाम्रफलम् MBh. 2, 704.

— निस् vgl. निर्दंश.

दंश 1) *a*) किं त्वस्य राज्ञो नाकाले दंशो देयस्त्वया *du* (eine Wanze wird angeredet) *darfst aber den F.....en nicht zur Unzeit stechen* Kathâs. 60, 131. fg. Z. 4 Bhâg. P. 5, 13, 3 fasst der Schol. दंश in der Bed. *d*). — 3) adj. *beissend* in मृग°. — दंश MBh. 9, 2582 fehlerhaft für शश, wie die ed. Bomb. liest.

दंशक vgl. दृढ°, पुरु°, मृग°.

दंशभीरु Med. n. 240.

दंशित 2) Z. 4. fg. MBh. 5, 7184 liest die ed. Bomb. त्राणा: सुसंशिता:; Z. 6 दंशिता auch die neuere Ausg.; Nilak.: दंशिता वस्त्रभूषणादिभि: संपन्ना.

दंष्ट्र, श्रष्टा° AV. Prât. 3, 2. — Vgl. मक्षा°.

दंष्ट्राल 1) R. 7, 23, 1, 13.

दंह्, श्रतिदंह्नी: Nir. 1, 7 zur Erklärung von श्रधि धक् und umschrieben श्रतिक्राय दा:; vgl. unten दघ् mit श्रति.

दक, नाभिमात्रदके स्थित्वा Pheth. 17 bei Aufrecht, Halâj. Ind.

दकाण Verz. d. Oxf. H. 333, *a*, 16 wohl nur fehlerhaft für दृकाण.

दक्ष 1) noch beizufügen *rührig, fleissig* (Gegens. श्रलस), welche Bedeutung das Wort an vielen der aufgeführten Stellen hat; vgl. noch MBh. 3, 1243. Spr. 5246. = दक्षिण *recht* im Gegens. zu *link* Weber, Râmat. Up. 292. दक्षवामाविति ई प्रोक्तौ Verz. d. Oxf. H. 97, *b*, 4. Z. 6 vom Ende, als Beiw. der Gaṅgâ MBh. 13, 1844 von Nilak. durch तारणसमर्था erklärt. Z. 3 vom Ende, MBh. 12, 10983 liest die neuere Ausg. मुद्रेव st. सूत्रेण und दक्ष wird von Nilak. als voc. gefasst; er erwähnt übrigens auch die andere Lesart: दक्षसूत्रेण लक्ष्यत इति पाठे सूत्रेण सूचकेन मुद्रयेति यावत् यथा मुद्रया कार्षापणविशेषो लक्ष्यते एवं मात्रादिना ब्रातिविशेष इत्यर्थ:. — Vgl. noch धृत°, पूत°.

दक्षणिधन n. = दक्षनिधन Pañkav. Br. 14, 5, 12.

दक्षता *Gewandtheit* oder *Rührigkeit, Fleiss* Spr. 1092.

दक्षिण 1) *d*) Pratâpar. 4, *b*, 9. — 2) TS. 5, 3, 1, 3.

दक्षिणपश्चिम, दिश् Sâv. 5, 78.

दक्षिणाचारिन्, दक्षिणाचारतत्त्वराज Wilson, Sel. Works 1, 251. °चारि° 254.

दक्षिणापथ 2) n. Kathâs. 120, 76.

दक्षिणामूर्ति, °स्तोत्रवार्त्तिक Hall 110.

दक्षिणेति (दक्षिणा + इति) f. *der Gang* (der Sonne) *nach Süden* Weber, Gjot. 29.

दक्षिणेर्मन् lies *auf der rechten Seite verwundet.*

दक्षिणैस् (instr. pl. von दक्षिण) adv. *rechts* Kauç. 77. — Vgl. उच्चैस्, नीचैस्.

दग्धव्रण *Brandwunde* Verz. d. Oxf. H. 316, *b*, 5.

दघ् mit श्रति, wird Nir. 1, 7 auf दंह् zurückgeführt. Z. 4 ist das Eingeklammerte zu streichen.

दण्ड 2) इक्षु° n. Spr. 4158. — 5) Ind. St. 8, 432. fgg. 437. — 12) Z. 5 zu न्यस्तदण्ड vgl. न्यस्तशस्त्र. — 14) Sp. 494, Z. 14 zu गुप्तेन दण्डेन vgl. गूढदण्डै: Râga-Tar. 7, 1070. — 17) Aupara TS. 6, 2, 9, 4. ein Sohn Ikshvâku's R. 7, 79, 15. ein Râkshasa 5, 39. — 21) Bez. *einer best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11, *a*, N. 1. — 22) = दण्डक 5): दण्डविषयो विन्ध्यशैवलयो: R. 7, 81, 18.

दण्डक Z. 2 lies P. 5, 3, 87, Sch. 4) Ind. St. 8, 405. fgg. Weber, Râmat. Up. 362. — 6) Z. 4 v. 1. दाण्डक्यो नृपति:. — 8) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 382, *b*, No. 456.

दण्डकासन (दण्डक + 1. श्रा°) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Sarvadarçanas. 174, 5.

दण्डकाष्ठ R. 7, 98, 2.

दण्डग्रहण n. *das Ergreifen des Stabes* so v. a. *das Uebergehen in den Stand des* Tridaṇḍin Saṃnjâsin Wilson, Sel. Works 1, 184. 237.

दण्डधार 1) मक्षीपति Kâm. Nîtis. 1, 1.

दण्डधारक adj. = दण्डधार 1) Spr. 2611.

दण्डनिधान s. u. निधान 1).

दण्डनीति 1) Verz. d. Oxf. H. 113, *b* Titel eines best. Werkes.

दण्डपतन lies *Stellung* st. *Bewegung.*

दण्डपारुष्य vgl. u. पारुष्य 2) *a*).

दण्डभाज् adj. *in Strafe verfallend:* यो ऽन्यथा मे स दण्डभाक् *der wird von mir bestraft werden* Bhâg. P. 10, 64, 42.

दण्डमाणव vgl. u. माणव.

दण्डय् Kathâs. 61, 239. भृत्यान्सर्वस्वं तानदण्डयत् 62, 202. गर्गा: शतं दण्ड्यन्ताम् Pat. in Mahâbh. 234. 315.

दण्डविधान MBh. 12, 9964 fehlerhaft für °निधान.

दण्डापूप (दण्ड + श्र°), °न्यायात् *nach der Art des Stockes und des Kuchens* so v. a. *wie es sich aus dem Vorangehenden von selbst versteht* Daçakumâras. 23, 15. Davon denom. दण्डापूपाय् und davon partic. दण्डापूपायित so v. a. *sich aus dem Vorangehenden von selbst ergebend* Schol. zu Kap. S. 10, Z. 3. — Vgl. दण्डापूपिका.

दण्डापूपिका (von दण्ड + श्रपूप) f. *das Verhältniss des Stockes* (den die Maus verzehrt hatte) *zum Kuchen* (den sie ohne allen Zweifel dabei mitverzehrt hatte) Sâh. D. 737. मूषिकेण दण्डो भक्षित इत्यनेन तत्सहचरितमपूपभक्षणमर्थादायातं भवतीति नियतसमानन्यायादर्थान्तरमापततीत्येष न्यायो दण्डापूपिका Schol.

दण्डासन Halâj. 2, 312.

दण्डिन् 2) *a*) über die Secte der Daṇḍin vgl. Wilson, Sel. Works 1, 191. fgg. — *e*) Verfasser des Kâvjâdarça. — *g*) N. pr. eines Thürstehers des Sonnengottes R. 7, 23, 1, 9. 11.

दण्डिमुण्ड, दण्डिमुण्डीश्वर (so richtig) ist N. pr. eines Muni, einer Incarnation Çiva's. — Vgl. मुण्डीश्वरतीर्थ.

दण्डोत्पल m. = सक्देवा Halâj. 2, 44.

दत्त 1) zu Personennamen auf दत्त, दत्ता vgl. Sâh. D. 426: दत्तां सिद्धां च सेनां च वेश्यानां नाम दर्शयेत्। दत्तप्रायाणि वणिजाम्.

दत्तक 2) *a*) ein Autor Verz. d. Oxf. H. 215, *b*, 15. 19. 217, *b*, 4.

दत्तहस्त (दत्त + हस्त) adj. *der Jmd die Hand gereicht hat, sich stützend*

auf: भट्ट° Sarvadarçanas. 46,21. Bei Hall 162 fälschlich als N. pr. eines Autors gefasst.

दत्ताक्षर (दत्त + अ°) adj. f. आ *wo eine Silbe hinzugefügt worden ist* Sâh. D. 269,4. Gegens. च्युताक्षर.

दत्तोत्तर (दत्त + उ°) adj. *worauf man eine Antwort gegeben hat;* davon nom. abstr. °त्व n. Sarvadarçanas. 167,11.

दद् vgl. धनंददा.

दधिक्रावन्, die Schreibung in TS. 2,2,5,1 ist, wie andere Hdschrr. zeigen, vermuthlich Schreibfehler fur दधिक्राव्णे; vgl. auch die Ausg. 2,354, Anm.

दधिपर्ण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,17. 19,*b*,1.

दधिमण्ड = मस्तु Halâj. 2,166.

दधिस्कन्द lies n. st. m.

दधीच mit dem patron. Pâthnja Anukr. zu Kâth. 16,4.

दधृक्, das adj. दधृष् (nom. दधृक्) = धृष्ट Bhatt. 6,117. Geht doch wohl auf धर्ष् zurück; vgl. u. धृष्णु.

दध्यञ्च् vorletzte Zeile, streiche Pâthnja Anukr. zu Kâth. 16,4.

दन्, दद्भिः und दद्रायुध adj. Bhâg. P. 10,17,6.

दन्तकाष्ठ 1) Ind. St. 10,170. Schol. zu Lâtj. 9,2,19.

दन्तकूर, Nilak. zu MBh. 5,708: दन्तकूरे कूरमन्नं दन्ताः क्रोधाविशात्कूरत्वचर्व्यते ऽस्मिन्निति दन्तकूरः संग्रामः तस्मिन्नस्यन्क्षिपन्.

दन्तघाट m. *Einer der in Elfenbein arbeitet* Kathâs. 75,90. 185. °क 82. 84. 93. 169; vgl. दन्तघात 2).

दन्तघात 2) wohl fehlerhaft für दन्तघाट und nicht N. pr.

दन्तधाव m. *das Reinigen der Zähne* Bhâg. P. 11,27,35.

दन्तधावन 1) *a)* Jâgn. 1,98. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 117. Verz. d. Oxf. H. 83,*a*,31. 267,*b*,6. 276,*b*,42. 286,*a*, No. 670. — *b)* P. 6,2,150, Sch.

दन्तप्रक्षालन und दन्तफल umzustellen.

दन्तरचना f. *das Reinigen der Zähne* Kathâs. 75,73. 82.

दन्तुर 1) Kathâs. 123,164.

दन्धन (vom intens. von 2. धन्) m. *eine Art Rohr* MBh. 12,3241 nach der Lesart der ed. Bomb. st. बन्धन der ed. Calc.

दफारबाह्लीक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,3. — Vgl. डुफार.

दभ्र 1) अदभ्रजघना *mit starken Hüften* Spr. 4729. अदभ्रसौहृद Bhâg. P. 10,2,31.

1. दम् 1) दान्त m. *ein gezähmter Stier* Kathâs. 66,98. 100. 106.

— उद्, die ed. Bomb. liest उद्यम्य, welches Nilak. durch उत्प्लुत्य erklärt.

2. दम 3) *a)* एक एव दमे दोषो द्वितीयो नोपपद्यते । यदेनं क्षमया युक्तमशक्तं मन्यते जनः ॥ Spr. 3818. विद्यामदो धनमदस्तृतीयो ऽभिजनो मदः । मदा एते ऽवलिप्तानामेत एव सतां दमाः ॥ 2798. निग्रहो बाह्यवृत्तीनां दम इत्यभिधीयते Verz. d. Oxf. H. 223,*b*, No. 544. — Vgl. दुर्दम, बलिंदम, सुदम.

दमत्र vgl. मह्रा°.

दमन 2) *b)* Jâmâjana, Verfasser von ṚV. 10,16, Anukr.

दमनक 2) Kathâs. 60,19. fgg.

दमनभञ्जिका f. *das Brechen der* Damana *genannten Blumen*, Bez. eines best. Spieles Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,4.

दमयन्ती 1) fehlerhaft für मदयन्ती (so die ed. Bomb.) MBh. 12,8604.

दमावन्दु N. pr. einer Oertlichkeit (= Demavend) Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,40.

दम्भ 1) अरे दम्भमुने (दम्भ मु° Brockh.) *o du falscher* Muni! Kathâs. 72,263. — Vgl. मह्रा°.

दम्भिन् Bhâg. P. 12,6,30. Z. 2 ist यो ऽदम्भी *(ehrlich)* zu lesen; vgl. Spr. 3341.

दम्भोलि Kathâs. 94,11. Sâh. D. 278,19.

1. दम्य 1) दम्यस्येवार्वतो Bhâg. P. 11,20,21. — 2) n.: दमयन्निव दम्यानि शश्वद्धारं विवर्धयेत् Spr. 1107.

2. दम्य Z. 3 lies 3,1,15 st. 2,1,15.

दय् 4) दयस्व मे Kathâs. 121,104.

दयालु, दयालुता f. *Mitleid* Kathâs. 104,74.

दयावीर Spr. 5351.

दयितामय (von दयिता) adj. *in der Geliebten aufgehend, nur an sie denkend* Kathâs. 101,276.

दर्य्यांपाति andere Schreibung für दैयांपाति TBr. 3,10,9,3.

1. दर् mit अनु 1) ed. Bomb. richtig तस्तम्भिरे, aber अनुदीर्यत्त st. अन्वदीर्यत्त.

— परि, pass. परिद्रिद्रे Çâṅkh. Çr. 14,27,2.

— प्रति vgl. प्रतिदारण.

— वि caus. *zersägen:* विदारयामास मूर्धानं करपत्त्रेण दारुवत् Kâçikh. 8,60 (nach Aufrecht). *zersprengen:* इदं दुःखान्धकारं मे विदारय Kathâs. 56,33.

— उद्वि caus. *aufreissen, aufwühlen:* लाङ्गलाग्रेण नगरमुद्विदार्य गजाह्वयम् Bhâg. P. 10,68,41.

— प्रवि vgl. प्रविदार fg.

2. दर् mit आ, (गुणान्) तानाद्रियमाणाः Spr. 4225. act.: गीतमभीष्टमाद्रियन् Bhâg. P. 10,35,10. नाद्रियेत्कर्मचोदनाम् 11,10,4. Ind. St. 10,168. आदृत partic. 2) *hoch angeschlagen, worauf man einen Werth legt, in Ansehen stehend:* आदृता नखपदैः परिरम्भाश्चुम्बितानि घनदन्तनिपातैः Kir. 9,49. Kathâs. 61,35. आतिथ्यादृतस्त्वया *gastfreundlich aufgenommen* 123,21.

दर 2) *a)* अद्रिदरी Kathâs. 84,43. दर्यानना Bhâg. P. 10,12,17. — *b)* Bhâg. P. 10,70,20. — 4) दरमुदरदरीपूरणाय Spr. 1785. — Vgl. भगंदर.

दरित Halâj. 2,199.

दरिद्र 1) Z. 3. fg. die Stelle Kâtj. Çr. 25,11,24 aus TS. 3,1,1,2 entlehnt, wo das Wort parox. ist. — 2) दरिद्रीभूत Kathâs. 114,94. *arm an* (instr. oder im comp. vorangehend): धनैर्दरिद्रः स्वजनैरदरिद्रः कुलादिभिः 73,22. प्रजाधनैः 58. अर्थ°, धी° 64,42. निद्रादरिद्रीकृत *um den Schlaf gebracht* Spr. 971. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): अदरिद्रा पृथिवी Kathâs. 90,26. — Vgl. मह्रा°.

दरिद्रता, दारिद्र्य° (vgl. Schol.) *Armuth an Armuth* so v. a. *Wohlhabendheit* Naish. 1,15.

दर्दीमन् (von 1. दर्) *Zerstörung:* दर्दीमन्दुर्मतीनाम् ṚV. 1,129,8.

दरीवत् R. 7,31,18.

दर्दराम, दर्दराम Med. n. 105.

दर्दुर 1) *g)* N. pr. eines Gesanglehrers Kathâs. 71,73.

दर्दराम s. oben u. दर्दराम.

1. दर्प् mit समुद्, समुद्दृप्त *übermüthig* R. 7,6,25.

— प्र vgl. प्रदृप्ति.

दर्पण 1) *a*) zu Sp. 528, Z. 1 दर्पण abgekürzt st. दान° Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,25. °कार so v. a. साहित्य° 211,*b*, No. 499. — *c*) Bez. *eines best. Theils des Schildes* (?): चर्मान्यस्मिन् (पाणौ) सुदर्पणाम् Kathâs. 53,91.

दर्फ् s. u. 2. दर्प्.

दर्भक m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,5.

दर्भावती (so im Ind.) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*,2 v. u. (°वति).

दर्वीकर Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,11.

दर्श् zu Z. 3 अदृश्रम TS. 3,2,5,4. absol. दर्शं दर्शम् Kathâs. 67,85. Z. 12 streiche 1); Sp. 531, Z. 8 v. u. lies मे st. भे. — desid. दिदृक्षित *was man zu sehen wünscht, gern gesehen* Bhâg. P. 10,15,42.

— प्रत्या, प्रत्यादृश्यन्त Ind. St. 8,343 fehlerhaft für प्रत्यादिश्यन्त.

— नि caus. 1) *ankündigen, voraussagen* Bhâg. P. 10,36,23.

दर्श 2) *b*) °पूर्णमासप्रयोग m. Titel einer Schrift; s. u. बौधायन 1). बौधायनदर्शपूर्णमासप्रायश्चित्ति desgl. Verz. d. Oxf. H. 378,*b*, No. 385. दर्शपौर्णमास्यहौत्रप्रयोग desgl. 382, *a*, No. 450. Darça und Pûrṇamâsa, zwei Söhne Kṛshṇa's, Bhâg. P. 10,61,14.

दर्शक 1) Bhâg. P. 1,13,38 gehört zu 2). — 3) Z. 2 H. ç. 140 ist द्वाःस्थितदर्शकः zu lesen und das Comp. als ein Wort zu fassen.

दर्शन 2) *a*) साधूनां दर्शनम् so v. a. *das Zusammenkommen mit Guten* Spr. 5220.

दर्शनवरणीय, lies दर्शना° und vgl. दर्शनावरण Wilson, Sel. Works 1, 317. 310 (hier fälschlich दर्शनावसान). Sarvadarçanas. 38.

दर्शनीय 1) *c*) *zu zeigen, vor Augen zu bringen:* दर्शनीयो मे सर्वथा स त्वया Kathâs. 71,20.

दर्शिन् 3) आशादर्शिभिर्वाक्यैः Kathâs. 56,203.

दह् Sp. 543, Z. 13 lies 23,13 st. 23,12.

दल्, दलन्मुकुले बकुले Spr. 148. — caus. *zersprengen, vertreiben:* दलयन्तं द्विषां चमूम् Kathâs. 58,8. 102,58. दलयति — तिमिरनिकरमुच्चैरिन्द्रवः प्राकप्रकाशः Mâlatîm. 127,10. — दलित 2) Spr. 4113.

— वि 1) विदलिष्यति मूर्धा ते Kathâs. 76,37. 84,63. 106,133. विदलत्संधि कञ्चुकम् 74,238. विदलत्कुन्द Spr. 1928. विदलित *aufgeblüht* Sâh. D. 79,8. — 2) *zersprengen, zerbrechen* Kathâs. 58,114.

दल 1) *a*) Z. 5 द्विदल adj. bedeutet *gabelförmig* und m. *Gabel*. — *c*) *Hemistich* Ind. St. 8,295. 299. fg. 303. 305. 322. — *e*) häufig *Blüthenblatt*, so z. B. in der ersten Stelle MBh. 3,15533; vgl. Weber, Râmat. Up. 303. fgg. 310. fg. Die Lippe दल genannt Spr. 3985.

दलन 1) खड्गाग्रैः करिकुम्भपीठदलनैः Spr. 1545. — 3) *a*) अकरोद्दर्पदलनं स्मरस्यारिञ्जनस्य च Kathâs. 75,62. — Vgl. मांस°.

दलपति m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 16.

दलयोग m. pl. Bez. *einer Klasse von Constellationen*, einer Unterabtheilung der नाभसयोगाः; vgl. u. नाभस.

दलशस्, यास्यति दलशश्च कटिति शिरः Kathâs. 68,167.

दल्मि vgl. noch दौल्मि und दम्भोलि.

दवदहन Spr. 1116. 1807.

दवानल uneig.: शमितदुःखदवानला adj. Kathâs. 56,418.

दश 1) MBh. 3,10667 liest die ed. Bomb. दशेरका दश दासा दशार्णाः; Nîlak.: आ समन्तादीरयन्ति उपदिशन्ति तत्त्वमित्येरकास्तत्त्वदर्शिन उपदेष्टारः. Es ist wohl दशेरका[ः] zu lesen als N. eines Volkes, in welchem Worte der Dichter die Zahl *zehn* annimmt wie in दशार्णाः. Vielleicht ist auch दशदास als N. eines Volkes aufzufassen.

दशक 1) *a*) Ind. St. 8,384. — 2) Spr. 1753. Kathâs. 102,108.

दशगीतिका, दशगीतिसूत्र Verz. d. Oxf. H. 325,*b*, No. 769.

दशत् TS. 7,1,5,5. TBr. 1,2,1,14.

दशदृष्टान्तकथा f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

दशधर्मगत s. u. धर्म 2).

दशन 1) *a*) *Zahn* so v. a. *eine mit den Zähnen hervorgebrachte Verletzung:* नखरदशनजातयः Verz. d. Oxf. H, 215,*b*,27.

दशनवसन = दशनवासस् *Lippe:* दशनवसनाङ्गरागः unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,3.

दशपुर 1) = रन्तिदेवस्य नगरम् Mallin. zu Megh. 48.

दशफलव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,3.

दशमारिका f. *Mörderin von Zehnen*, Bein. eines Frauenzimmers Kathâs. 66,86.

दशमिन् Schol. zu Çâṅkh. Br. 13,3.

दशमूल Z. 4 Suçr. 2,94,16 दशमूली, nicht °मूल; lies द्विपञ्चमूली.

दशरथललिताव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,25.

दशरूपक n. sg. *die zehn Arten von Schauspielen* Verz. d. Oxf. H. 207, *a*,8. दशरूप dass.: °प्रयोक्तृ Bhar. Nâṭjaç. 19,46. in दशरूपानुकार Daçar. 1,2 sind unter dem Worte *die zehn Gestalten* Vishṇu's gemeint. Das die *Dramatik* behandelnde und in der Bibliotheca indica herausgegebene Werk heisst auch दशरूप; vgl. Hall in der Einl. S. 4. fg.

दशलक्षणी (दशन् + लक्षण) f. Bez. *der in zehn* Adhjâja *zerfallenden* Sûtra Kaṇâda's Sarvadarçanas. 104,5.

दशविध, °स्नानमन्त्राः Bez. bestimmter *Hymnen* Verz. d. Oxf. H. 398,*b*,3.

दशशत 1) *a*) Spr. 1626.

दशसहैक (दशन् + सह - एक) *eilf:* नवकाष्टदशसहैकाः Ṛ V. Prât. 16,36.

दशहरा als Festtag Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,44. 285,*a*,19.

दशा 3) केहो सिंह विना त्वयाद्य विपिने कीदृग्दशा वर्तते so v. a. *Zustände, Treiben* Spr. 566. व्यवहारदशा *das alltägliche Leben, die platte Wirklichkeit* Sarvadarçanas. 146,17.

दशांश lies *ein Zehntheil*.

दशार्ण 3) adj. (दशन् + अर्ण) *zehnsilbig* Mahîdh. zu VS. 3,41.

दशार्ह, सुदशार्हकुल Kathâs. 107,46. Z. 3 zu दशेरकादश u. s. w. vgl. oben u. दश 1).

दशावतार n. Bez. einer best. Begehung Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,5. °व्रत am zehnten Tage in der lichten Hälfte des Bhâdrapada 285,*a*,21.

दशास्य 2) Sâh. D. 130,14. दशास्यान्तक Bein. Râma's Weber, Râmat. Up. 296.

दशिन् 1) Ṛ V. Prât. 17,25.

दशेरक 2) nach Nîlak. = गर्दभ *Esel;* vgl. दस्र.

दस् vgl. द्रविणोदस् unter द्रविणोद; दस्म vgl. पुरु°.

1. दह् Z. 3 दहिष्यति auch Prasaṅgâbh. 16,3. pass.: मिथिलायां प्रदो-

स्मायां न मे दह्यति किं चन *verbrennt mir Nichts* Spr. 3448. दग्ध 4) °तिथि Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,38. 333, *b*, No. 785. — caus.: न प्रदह्यति यथा भाण्डं सुराया दाहितं सत् *würde dieses auch gebrannt* Vṛddha-Kâṅ. 11,7.

— अनु 1) Nîlak.: दग्धं कालात्मना ईश्वरेण अनुवहति (!) वह्न्यादिः. अनुदहति wird doch wohl = अनुदह्यते (so ist zu lesen) sein.

— नि, न्यदह्न्काष्ठवेष्टितम् (कलेवरम्) Bhâg. P. 10,6,33.

— प्र caus. *verbrennen lassen:* यावच्चाग्नौ मृते पत्यौ स्त्री नात्मानं प्रदाहयेत् Spr. 2479.

— वि *verbrennen, versengen:* विददाह तमङ्गेषु शीतो ऽपि मलयानिलः Kathâs. 104,8. — partic. विदग्ध 5) *verschmitzt, verschlagen* Spr. 586, v.l.

— सम् *verbrennen, versengen:* कुग्रामवासः u. s. w. विनाग्निना संदहते शरीरम् Spr. 690.

दहन 1) *a*) धारणा *die brennende, die des Feuers* Verz. d. Oxf. H. 237, *a*,6. — 3) दहनात्मक R. 7,23,4,20. दहनात्मता Kathâs. 74,160.

दहनता (von दहन) f. *der Zustand des Feuers:* हिमं दहनतामायाति Spr. 3572.

दहनोपल Halâj. 2,21.

दहर 2) *b*) Mit. III,81,*a*,13. दहरो ऽल्पमूषकश्छुच्छुन्दरी वा 14.

दभ्र 1) दभ्रम् adv. *wenig* TS. 7,5,3,1.

1. दा A. *a*) दत्ते Pañkat. I,356. Spr. 3207, v.l. — *c*) ददात्ति Spr. 4398. ददत 3484. ददेत् Parâç. Dharmaç. 6,16. — 1) *zurückgeben* Kathâs. 74, 148. *hinzufügen;* s. दत्तान्तर. कस्योपमा दीयते so v. a. *mit wem kann man dich vergleichen?* Vṛddha-Kâṅ. 12,16. पटहं दा *die Trommel rühren lassen, durch die Trommel ausrufen lassen* Kathâs. 73,357. Sp. 567, Z. 33 streiche दृष्टिम्; Z. 34 streiche das Eingeklammerte; Z. 35 stelle Çṛṅgârat. 15 (Spr. 1231) zu 2) Sp. 568, Z. 17. — 2) Sp. 568, Z. 14 पदं दा heisst auch *seinen Fuss setzen auf* (loc.) Spr. 1903. 1944, v.l. LA. (II) 87,10. — caus. 2) इति राज्ञा स्वनगरे दापयामास घोषणाम् *liess verkünden* Kathâs. 64,86.

— अनु 4) MBh. 7,9499 liest die ed. Bomb. अनुव्रजामि st. अनुददामि. — अनुदेयी nach Sây. *Gefährtin.*

— आ 2) act.: आदद्यान्न च साधुभ्यः *er nehme Nichts von Guten* Spr. 3590. दृष्टिं न चाददुः so v. a. *wandten nicht das Auge* (von ihm) Bhâg. P. 10,41,6. — desid. TS. 1,5,1,1.

— अभ्या 1) zu न हीनतः परमभ्याददीत vgl. Spr. 1354 und die Erklärungen des Schol. Th. 3, S. 371.

— उपा 5) नाद्य शोकमुपाददे (so die ed. Bomb.) MBh. 7,268. — 6) गर्भशय्यामुपादाय भुज्यते पौर्वदेहिकम् *von dem Augenblicke an, dass man im Mutterleibe liegt,* Spr. 3692. — 8) इतः प्रभृति मया नाटकमुपादीयते Sâh. D. 129,10.

— समुपा 1) *to take* Benfey.

— व्या, °देहि und med. व्यादत्त ohne मुखम् Bhâg. P. 10,8,36.

— समा 2) *f*) *herausbringen* so v. a. *erkennen:* तत्त्वं समादाय समाचरन्ति स्वार्थम् Spr. 4311.

— परि Z. 2 vom Ende, zu परीत vgl. oben u. 3. इ mit परि 5). — Vgl. परिदा fgg.

— प्र 1) *hingeben* so v. a. *abschaffen:* विशो राज्ञः प्रदातोरीश्वराः TS. 3,1,8,2. — caus. 1) *sich geben —, sich zahlen lassen:* अल्पेनाल्पेन देयेन वर्धमानं प्रदापयेत् MBh. 12,3308.

— संप्र Z. 8. fg. streiche die Stelle Verz. d. Oxf. H. 1, *b*, 13, da hier संप्रदाय subst. ist.

3. दा, त्रिंशद्भागदिन *getheilt in* Weber, Ǵyot. 41,14.

— अव 1) *zerschneiden, zerstückeln* Bhâg. P. 10,55,5. — caus. med. *abtheilen lassen* Âçv. Çr. 1,7,3.

— वि 3) die neuere Ausg. विचिन्त्य st. विदित्य.

4. दा mit नि vgl. निदातर्, निदान.

— वि *lösen:* व्यष्यत्, वि ष्यतः TBr. 3,10,9,1.

7. दा mit अव Z. 7 lies त्रीण्यवदातानि त्रि°.

दाक्ष 1) *c*) *südlich, im Süden wohnend* Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,10. — 2) lies दाक्षस्यायनम्.

दाक्षायण 1) adj. (f. ई) *zu* Daksha *in Beziehung stehend* Weber, Nax. 2,392.

दाक्षायणि (patron. von दाक्षायण) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,36 (दाल्मायणि gedr., दाक्षा° im Ind.).

दाक्षिण्य 2) *a*) und *d*) *südliche Herkunft* Spr. 3777.

दाक्षिण्यवन्त् (von दाक्षिण्य) adj. *liebenswürdig, freundlich, rücksichtsvoll:* °वद्दार *eine solche Frau habend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. 5094.

दाक्ष्य füge *Rührigkeit, Fleiss* (welche Bed. das Wort an den meisten Stellen hat) hinzu. सुखं दुःखान्तमालस्यं दाक्ष्यं दुःखं सुखोदयम् Spr. 5246. 5002.

दाडिम 1) *a*) n. pl. Pat. in Mahâbh. 215.

दाण्डक m. N. pr. eines Bhoǵa Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,13. दाण्डक्य v. l.

दाण्डक्य m. N. pr. eines Fürsten (= बृहदश्व Schol.) Spr. 4160, v. l. für दण्डक (vgl. Th. 3, S. 398). eines Bhoǵa, v. l. für दाण्डक Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,13.

1. दातर् *freigebig* Kathâs. 54,153. Sp. 583, Z. 2 v. u. ऋणं दा bedeutet zwar *eine Schuld abtragen,* aber ऋणदातर् ad Hit. I,100 (Spr. 994) ist wie ऋणप्रदातर् Mârk. P. 34,113 (Spr. 994) *ein Mann, der Geld ausleiht.*

2. दातर् nach Nîlak. = आच्छेत्तर् MBh. 12,3325.

दातव्य 2) Varâh. Bṛh. S. 57,4.

दातृत्व Spr. 4171.

दात्तामित्री f. N. pr. einer von Dattâmitra gedründeten Stadt P. 4,2,76, Sch.

2. दात्र Mârk. P. 50,86.

दाद, die ed. Bomb. an beiden Stellen richtig दाय.

दादाभाइ m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 326,*b*, No. 772. 332,*b*, No. 784. 333,*a*,4. दादाख्यभट्ट 33. दादा ist im Mahrattischen nach Molesw. *a respectful term of address or mention for one's elder brother, for one's master, or for an elderly person gen.*

दादीराय m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 13; vgl. ebend. S. 19, Anm. 10.

दाधिक N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,6.

दाधिक्र, अग्नेर्दाधिक्रम् N. eines Sâman Ind. St. 3,201,*a*.

दाधीच adj. *von* Dadhîḱi *kommend, ihm gehörig* Verz. d. Oxf. H. 256,*b*,17.

दाधेयक m. patron., pl. Saṁsk. K. 183,*b*,10.

दान् AV. Prât. 1,87.

3. दान 1) *das Zerhauen, Spalten* Kâvjâd. 3,93.

दानकमलाकर m. Titel eines Werkes des Kamalâkara Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,22.

दानकल्पतरु m. Titel eines Werkes ebend. 292,*a*,26.

दानकेलिकौमुदी f. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,167.

दानकौमुदी f. Titel der 2ten Abtheilung der Krijâkaumudî Verz. d. Oxf. H. 272,*a*, No. 643.

दानक्रियाकौमुदी f. = दानकौमुदी ebend. 272,*a*,3, v. u.

दानचन्द्रिका f. Titel eines Werkes Hall 175.

दानदर्पण m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,26.

दानपति 2) Bhâg. P. 10,49,26.

1. दानव am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 80,27.

दानवर्मन् m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 56,60.

दानवीर Spr. 5351.

दानशूर m. *ein Muster von Freigebigkeit, ein überaus freigebiger Mann* Kathâs. 72,152.

दानसागर m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,27.

दानिन् Bhâg. P. 10,64,10.

1. दान्त 1) m. N. pr. eines *Stieres* Kathâs. 56,295.

दाभ s. नलदाभ.

दामक n. = 4. दामन् 1): उत्पल° *Lotuskranz* Kathâs. 117,166.

दामधि m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 70,30.

1. दामन् *freigebig* MBh. 12,3479.

4. दामन् 1) Z. 6. fg. die Stelle MBh. 12,3479 zu streichen, da sie zu 1. दामन् gehört. Z. 18 vgl. चलं च तडितां दाम *Blitzgewinde* Spr. 4063. Vgl. पुष्प°, मुक्ता°. — 3) Z. 2 streiche 10 nach 12 und vgl. दामिनी. — 4) m. N. pr. eines Gefahrten Kṛshṇa's (der auch Çrîdâman, Sudâman heisst) Verz. d. Oxf. H. 26,*b*,30. 354,*b*,26; vgl. दामचरित.

दामिनी *eine best. Constellation,* = दामन् Varâh. Bṛh. 12,10.

दामोदरपद्धति f. Titel eines astr. Werkes Verz. d. Oxf. H. 338,*a*,7.

दांपत्य Bhâg. P. 10,60,52. 12,2,3.

दाम्भिक 1) *Betrug übend* u. s. w. Spr. 4503. Bhâg. P. 11,29,30. °राक्षस Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,21. — 2) m. *eine Reiherart, Ardea nivea* Râgan. im ÇKDr. u. मृषाध्यायिन्.

दाय m. = लब्धि Halâj. 5,58.

1. दायकॅ (so zu betonen) 1) कन्दर्प इव विश्वस्य लोकस्यौत्सुक्यदायकः Kathâs. 113,25. — 2) पाश° *Schlingen legend* Kathâs. 61,130.

दाया, दायया Kathâs. 71,191 fehlerhaft für दयया.

दायाद 3) so v. a. *Bruder* Kathâs. 72,166.

1. दार auch adj. *aufwühlend;* s. भूदार. — Die Bed. *a ploughed field* bei Benfey beruht auf einem Druckfehler M. 9,38 ed. Lois. Desl. दारो Kathâs. 74,196 fehlerhaft für दरो.

1. दारक vgl. noch पत्त्र°, पाषाण°.

दारण 1) (कालरात्री) दारणी दानवेन्द्राणाम् *Zerspalterin* Kathâs. 190,90. — Vgl. पाषाण°, भुजग°.

दारद 2) Râga-Tar. 1,314. — 6) H. ç. 165, wo मद्याकच्छो दारदो घ° zu lesen ist.

दारसंग्रह MBh. 5,7416. Kathâs. 57,175.

दारिद्र Sâh. D. 173,14. दारिद्र्य die ältere Ausg.

दारिन्, दारिणि (voc.) रुरुदानवस्य Kathâs. 78,90. दारिद्र्य° *vernichtend* Naish. 3,25.

दारुपुत्रिका Kathâs. 74,165. 174.

दारुयन्त्र Bhâg. P. 10,11,7.

दार्ढच्युत 1) Idhmavâha Ṛv. Anukr.

दार्ढ्य *Festigkeit* (des Characters) Spr. 1092. Kathâs. 75,196.

दार्डुर 1) Nîlak. यथा दर्डुरो मृत्वा पुनः पुनरुत्तिष्ठति एवं कचो ऽपि दानवेभ्यो ऽसकृन्मृत्युमासाद्य गुरूदरं प्रवेशितस्ततो गुरोः सकाशाद्विद्यां प्राप्य तदुदरं भित्त्वा पुनरुत्थितः मृतं च गुरुं पुनर्जीवितवान्.

दार्भायण, pl. Saṁsk. K. 183,*b*,9.

दार्शिक, f. ई TS. Comm. 1,409,3.

दार्श्य TBr. 3,2,3,4.

दार्ष्टान्तिक Sarvadarçanas. 127,7. दृष्टान्तं दार्ष्टान्तिके योजयति Schol. zu R. 2,63,9 in der ed. Bomb.

दालन ist m., nicht n.

दालभ्य Verz. d. Oxf. H. 341,*b*, No. 799.

दालि (f.) bedeutet im Bengalischen nach Haughton *split pease, or any pulse split like pease;* vgl. u. धूमस 2) und पिष्टक 2).

दाल्भ, lies im pl. der pl. zu दाल्भ्य.

दाल्भूषी f. etwa *Rohr, Halm* Kâṭh. 25,2.

दावदहन (दाव + द°) m. *Waldbrand:* °ज्वालाकलापायते *gleicht der Flammenmasse eines Waldbrandes* Gît. 4,10. — Vgl. दवदहन.

दावन्त् Nebenform von 2. दावन् in प्राण°.

दाव्य (von दाव) in नव°, विश्व°.

2. दाश् vgl. auch पुरोडाश्.

2. दाश, दाशी Kathâs. 112,119. दाशपति (दास° gedr.) 52,337. Die Bomb. Ausgg. des MBh. und R. überall richtig दाश. Zur Stelle MBh. 3,10667 vgl. oben u. दश 1).

दाशत्व n. nom. abstr. von 2. दाश Kathâs. 52,343 (दासत्व gedr.).

दाशरथ 1) Nîlak. zu MBh. 12,242: एकः पशुः द्वौ पत्नी यजमानौ त्रयो वेदाश्चत्वार ऋत्विज इति दश रथाश्च प्रचरन्ति यस्मिन्स दशरथः स एव दाशरथः. — 2) Weber, Râmat. Up. 313.

दाशार्हक Bhâg. P. 10,81,34.

दाशुर, दासुर Verz. d. Oxf. H. 334,*a*,27.

दाशेय, MBh. 3,5966 ed. Bomb. दाशेयो, Hariv. 973 die neuere Ausg. fälschlich दार्शेयी.

दाशेरक 1) Kathâs. 124,204. fg.

1. दास Sp. 603, Z. 6. fg. vgl. Ind. St. 5,310. सदासीका adj. Kathâs. 56,117. R. 7,109,10.

दासता f. = दासत्व *Sclaverei, Knechtschaft* Kathâs. 72,34.

दासत्व *Abhängigkeit* (von Gott), *demüthiges Abhängigkeitsgefühl* Sarvadarçanas. 61,9. 74,1. — Kathâs. 52,343 fehlerhaft für दाशत्व.

दासवेश wohl Bez. eines Dämons.

दासीत्व Kathâs. 52,43.

दासीभू (von 1. दास + 1. भू) *zum Sclaven —, zum Diener werden:* °भूय Kathâs. 71,14.

दासुर s. oben u. दाशुर.

दासेरक 1) Halâj. 2,210. — 3) Halâj. 2,125. Çiç. 5,66.

दास्य Bez. einer Stufe der Bhakti: *demüthiges Abhängigkeitsgefühl* Sarvadarçanas. 91,2. 11. Wilson, Sel. Works 1,163.

दास्र adj. *zum* Açvin Dasra *in Beziehung stehend:* युग Weber, Ǵjot. 24.

दाह्क 1) अग्नि Bhâg. P. 11,10,8.

दाहज्वर Kathâs. 58,62. 76,12.

दाहन Bhâg. P. 12,12,40.

दाहात्मक ist = दाहात्मन्.

दाहात्मन् (दाह + आ°) adj. *die Natur des Brennens habend, brennend, versengend* Spr. 3579.

दाहिन्, अगुरु° *verbrennend* Kathâs. 61,7.

दाह्नक, lies न हास्य.

दाह्य Kathâs. 73,288. 106,114. *was verbrannt wird* Bhâg. P. 11,10, 8. अग्नेर्दाह्यविनाशानुविनाशवत् Cit. bei Gold. u. अनुविनाश.

दिक्कारिका steht Çiç. 4,29 am Ende eines adj. comp. und ist doppelsinnig: ein Mal geht es auf दिक्कारिन् zurück, das andere Mal ist es in दिश् *Bisswunde* und कारिका *Nagelwunde* zu zerlegen.

दिक्कुञ्जर m. = दिक्कारिन् Sâh. D. 317,9.

दिकर्पात N. pr. eines Rudra Weber, Râmat. Up. 304. 313.

दिक्पाल Halâj. 1,100. bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,320.

दिक्प्रेक्षण n. = दिग्विलोकन *ein Umhersehen nach allen Himmelsrichtungen* (in der Angst) Sâh. D. 235.

दिक्शूल Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,13.

दिगङ्गना f. = दिक्कान्या Spr. 1778.

दिगम्बर 1) Kathâs. 73,383. 121,113. — 2) *a*) *ein* Ǵaina-*Mönch eines best. Ordens* Sarvadarçanas. 44,5. Wilson, Sel. Works 1,339. fgg. Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,1. 242,*b*, No. 599.

दिग्देवता Kathâs. 116,60.

दिग्देश, vgl. तथा देशा दिशश्चैव गङ्गाहीनाः Spr. 4800. दिग्देशकालौ Râǵa-Tar. 4,308 (Spr. 2401) bedeutet *Ort und Zeit.* दिग्देशकालाव्युत्पन्नो बालकः Bhâg. P. 1,6,8.

दिग्बन्ध (2. दिश् + बन्ध) m. *Fixirung —, Bestimmung der Himmelsgegenden* Kathâs. 73,116.

दिग्वसन (2. दिश् + व°) 1) n. *Nacktheit* Pratâpar. 69,*b*,1. — 2) m. Bein. Ǵina's: दिग्वसनानुसारिन् Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,11.

दिग्वासस् m. = दिगम्बर 2) *a*) Halâj. 2,190.

दिग्विलोकन n. = दिक्प्रेक्षण (s. oben).

दिङ्नाग 2) N. pr. eines Autors Hall 20. ein Gegner Kâlidâsa's Mallin. zu Megh. 14.

दिण्डीप lies 189 st. 181.

दित्यौही (Sp. 613, Z. 5) nach दित्यवह् zu stellen.

दित्सु, कन्यारत्नद्वयं दित्सुस्तत्सुताभ्याम् Kathâs. 119,47. 116,85. शत्रुभिः। दित्सुभिः क्लेशमरणम् 65,12.

दिदीवि *gekochter Reis* Halâj. 2,164 wohl fehlerhaft für दीदिवि.

दिदृतु Z. 3 lies 7,86,3 st. 7,56,3.

दिद्योतिषु (vom desid. von 1. द्युत्) adj. *zu glänzen —, zu wachsen* (Schol.) *wünschend* Bhatt. 7,107.

दिधीर्षा (vom desid. von धर्) f. *die Lust zu tragen* Sâh. D. 317,9.

2. दिन, दिनानामधिपतिः *die Sonne* Spr. 74.

दिनकर 1) दिनकरी auch Titel eines Commentars zur Siddhântamuktâvalî, so benannt nach Dinakara, einem der Verfasser, Hall 74. — 2) *a*) N. pr. eines Âditja Weber, Râmat. Up. 313. — *b*) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 327,*b*, No. 775. Hall 41. °भट्ट 175. 177. 181. 183. Verz. d. Oxf. H. 239,*b*,1 v. u.

दिनकरोद्योत m. Titel eines Werkes Hall 181. — Vgl. दिवाकरोद्योत.

दिनकर्तव्य n. *Tagesverrichtung, die täglich zu einer bestimmten Zeit zu verrichtenden Cerimonien* Kathâs. 53,42.

दिनकार्य n. dass. ebend. 54,240.

दिनकृत् Ganitâdhj. 2,12. Kathâs. 102,104.

दिनक्षय 2) Ganitâdhj. 2,12. fg. Verz. d. Oxf. H. 87,*b*,4. अवमदिनक्षयोः 86,*b*,2.

दिनचर्या f. *Tagesverrichtung* Verz. d. Oxf. H. 303,*b*,7. Kathâs. 53,99.

दिनराशि Weber, Ǵjot. 89. 91.

दिनव्यासदल vgl. अहर्व्यास.

दिनसंचय m. = दिनराशि Golâdhj. 2,12.

दिनाधीश *der Sonnengott* Kathâs. 103,59.

दिनार्ध *ein halber Tag* MBh. 7,6036.

दिनीकर Ganitâdhj. 6,4.

दिनौघ (दिन + ओघ) m. = दिनराशि Ganitâdhj. 6,2. fg.

दिन्दिम s. u. टिण्टिणि.

दिन्न wohl = दत्त; vgl. दिन्नसूरि, दिन्नाग्राम, धर्मदिन्ना.

दिन्नसूरि m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,336. — Vgl. इन्द्र°.

1. दिव् 3) दीव्यत्समन्तैः Kathâs. 124,211. देवितुम् 121,93. दीव्यत् m. *ein Spieler von Profession* Sâh. D. 173,5.

— अभि vgl. अभिदेवन.

3. दिव् 1) *e*) Sp. 619, Z. 6 lies द्यावाक्षमे st. द्यावाक्षामे. — 2) द्युनि Weber, Ǵjot. 106. — 3) = द्युति (Schol.) *Glanz, heller Schein;* am Ende eines comp. in der Form °द्युभिः Bhâg. P. 10,82,7. 89,54. 90,2. 11,30, 42. — Vgl. दशद्यु.

दिवकृत्य n. = दिनकर्तव्य Kathâs. 52,410 wohl fehlerhaft für दिनकृत्य.

दिवस vgl. अर्ध°, दुर्दिवस.

दिवसक्रिया f. = दिनकर्तव्य Kathâs. 54,136.

दिवसतिथि f. *der Tagtheil eines lunaren Tages* Ind. St. 10,297. — Vgl. रात्रितिथि.

दिवसवार m. *Wochentag:* क्षितितनय° *Dienstag* Varâh. Brh. S. 1,4.

दिवस्पति N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,*a*,11.

दिवाकर 1) *ein* Âditja Weber, Râmat. Up. 313. N. pr. eines best. Âditja 304.

दिवाकरवत्स m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,4.

दिवाकरोद्योत m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 274,*a*, No. 649. — Vgl. दिनकरोद्योत.

दिवाकीर्ति 1) Halâj. 5,28. Kâçikh. 79,87 (nach Aufrecht).

दिवाकीर्त्य (so zu lesen) 1) TS. 7,3,10,1. — Vgl. महा°.

दिवाचर, चन्द्र Kathâs. 67,13.

दिवातिथि (दिवा + अ°) m. *ein bei Tage kommender Gast* VP. bei

Kull. zu M. 3,105.

दिवान्ध 1) उलूक Kathâs. 62,46.146.

दिवापति m. *der Herr der Tages*, N. *des 15ten Monats* Kâṭh. 35,10 bei Weber, Nax. 2,350.

दिवामन्य lies *für Tag gehalten werdend, wie Tag erscheinend.*

दिवावसान (दिव + अ°) n. *Ende des Tages, Abend* Halâj. 1,109 wohl fehlerhaft für दिनावसान.

दिवाशय m. *das Schlafen am Tage* Spr. 3418.

दिवास्वप्न n. MBh. 13,5094.

दिविगमन (दिवि loc. + ग°) m. *ein Wanderer am Himmel, Planet, Gestirn:* °रत्नं दिनकरः Spr. 4476.

दिविज Bhâg. P. 10,55,25.

दिविषद् 2) Kathâs. 121,121. LA. (II) 88,1.

दिविष्ठ m. *Himmelsbewohner* Spr. 4363.

दिविस्पृश्, शृङ्गैः Bhâg. P. 10,30,52.

दिव्य 2) *d)* Divja Âṅgirasa, Verfasser von ṚV. 10,107. — 4) *b)* Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,18. Kathâs. 60,222.

2. दिव्यचक्षुस् 1) *a)* (अमाधवः) सकृज्ज्ञान्धदृशः स्वङ्गनये परदोषेक्षणादिव्यचक्षुषः Spr. 5210.

दिव्यत्व n. = दिव्यता Kathâs. 52,233. 63,84. 110,113.

दिव्यदृश् = 2. दिव्यचक्षुस् 1) *a)* Kathâs. 53,118.

दिव्यदृष्टि f. = 1. दिव्यचक्षुस् Kathâs. 53,117.

दिव्यपुरुष m. *ein himmlischer Mensch, ein Götterkind* Kathâs. 54,50.

दिव्यश्रोत्र vgl. दिव्यं श्रोत्रम् Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,9 v. u.

दिव्यौघ m. pl. *die himmlischen Schaaren*, Bez. *einer Klasse von* Mantra-*Verfassern bei den* Çâkta (*Formen von* Çiva *und* Durgâ) Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,28. 31. 38. — Vgl. मानवौघ und सिद्धौघ.

1. दिश् 2) तपसा राधितो देव यदि नो दिशसे (= ददासि Schol.) वरम् R. 7,5,14. — दिष्ट n. in der Dramatik *eine Schilderung unter dem Bilde von Raum oder Zeit* (d. i. *eines Naturereignisses*): देशकालस्वरूपेण वर्णना दिष्टमुच्यते Sâh. D. 448. 434.

— अनु 2) Z. 1 lies गौरमारण्यमनु.

— आ 3) मा स्मैवमादिश so v. a. *geruhe nicht so zu reden* Kathâs. 60,118. — 4) Z. 4 फलेन फलमादिशेत् (auch Spr. 2632) stände besser bei 1). — 6) आदिदेशाशु भृत्यान्स्वांस्तयोर्दाके तरुस्त्रियोः Kathâs. 71,176. — 8) Âçv. Gṛhj. 1,18,9.

— व्या 4) Kathâs. 116,21.

— उद् 1) *hinausstrecken* TBr. 2,1,4,8. — 2) Z. 4 lies 49,7 st. 94,7.

— समुद् 1) *vollständig mittheilen* ṚV. Prât. 14,1.

— उप 3) zu streichen, da die neuere Ausg., wie wir vermutheten, तद्दोषविष्टाः liest.

— परि TBr. 3,2,2,4.

2. दिश् 1) Sp. 637, Z. 3 v. u. दिशि दिशि auch Spr. 4831. दिक्कालाद्यनवच्छिन्न *Raum und Zeit* 1152. Verz. d. Oxf. H. 240,*b*,3. Sp. 638, Z. 3. fg. füge ṚV. 9,114,3 hinzu. — 3) वदादिष्टया दिशा (so zu trennen) Daçak. 109,2 v. u. अनया दिशा शिष्टानां लक्षणानि द्रष्टव्यानि Sarvadarçanas. 106,20.45,19. दिङ्मात्रम् 61,6.73,8. इति दिक् Sâṅkhjapr. S. 7, Z. 18.

दिशोभाग s. u. 1. भाग 1) *g).*

दिष्टभाव m. so v. a. *Tod:* °भावं गतः *verstorben* Spr. 3015.

दिह्, गङ्गोर्मिभिरथो दिग्धः पुरुषं पवनो यदा । स्पृशते *gestreift, berührt* MBh. 13,1814.

— नि vgl. निदिग्धिका.

— सम्, partic. संदिग्ध *unsicher:* °नौ Spr. 3537. In der Rhetorik *zweifelhaft, unbestimmt* als Fehler des Ausdrucks; davon nom. abstr. संदिग्धता f. und °त्व n. Sâh. D. 574. 576. 228,14.

— अभिसम् vgl. अभिसंदेह.

दीक्षणा f. = दीक्षा in क्रतु° *religiöse Vorbereitung zu einem Opfer* Varâh. Bṛh. S. 98,14.

दीक्षाकारण n. *das Weihen* Sarvadarçanas. 88,7.

दीक्षाकारिन् adj. *die Weihe verleihend* Sarvadarçanas. 74,14. 75,13, wo °कारिपञ्चकं zu lesen ist.

दीक्षामहोत्सव m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

दीक्षित, क्रतु° Varâh. Bṛh. S. 17,15.

दीक्षितविमितं TS. 6,2,5,5.

2. दीधिति als Titel eines Werkes Hall 31. 34. fg. 41. 50. 54. 61. °माथुरी 37. °रौद्री 34. °व्याख्या ebend.

दीधितिमत् (von 2. दीधिति) m. N. pr. eines Muni Kathâs. 59,93.

दीन 1) *b)* °चित्त *kleinmüthig* Spr. 3655. — 2) Hâr. 267, wo भवेद्दीना zu lesen ist. — 3) *a) Noth, Elend:* दीनोपगतरक्षणम् Spr. 2768. der Schol. liest दीनोपागत und erklärt दीनाः durch परैः पीड्यमानाः, उपागताः durch शरणागताः.

दीप्, दीप्त *strahlend:* सप्तलक्ष्मी Spr. 4375. Z. 27. fgg. दिश् *diejenige Weltgegend, in welcher die Sonne gerade steht, unglückverheissend:* शिवाश्च विनदन्त्येता दीप्तायां दिशि दारुणाः MBh. 4,1290. विहगा मृगाश्च Ind. St. 10,174. — intens. Kathâs. 81,17.

— प्र Z. 11 fgg. प्रदीप्ता दिक् Ind. St. 10,202.

— वि Z. 1 richtig व्यदीप्यन्त die ed. Bomb.

दीप *Leuchte* in übertr. Bed. von bestimmten *erleuchteten Zuständen eines* Jogin: °पञ्चक (चित्रदीप, तृप्ति°, कूटस्थ°, ध्यान°, नाटक°) Titel eines Abschnittes in der Pañkadaçî Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,14. fgg.

दीपक 2) *b)* शर्वरीदीपकश्चन्द्रः Spr. 2968. — 3) *c)* als Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*a*,1 v. u. 287,*a*, No. 675. 291,*a*,27. °प्रकाश Hall 69. °विवरण 187. Vgl. शान्ति°, श्राद्ध°, सापिण्ड्य°. — 4) *b)* Kâvjâd. 2,97. fgg. प्रस्तुताप्रस्तुतानां तु सामस्त्ये तुल्यधर्मतः । औपम्यं गम्यते यत्र दीपकं तन्निगद्यते ॥ Pratâpar. 92,*b*,9. आदि°, मध्य°, अन्त° (beziehen sich auf die Stellung des Verbums als des Mittelbegriffs) ebend. Unter den उभयालंकाराः Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,22. Vgl. क्रिया°, गुण°, जाति°, द्रव्य°.

दीपकमाला f. *ein best. Metrum: 4 Mal* —◡◡———————◡— Ind. St. 8,371.

दीपन 3) *c)* N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39. — 4) *a) das Anzünden:* काशिपुर्याः Bhâg. P. 10,37,20. Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *unterworfen werden*, Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,11.20. Sarvadarçanas. 100,5. Bez. *eines best. Verfahrens mit einem Zauberspruche* 170,12. 171,6.

दीपमालिकोत्सव m. Bez. *einer best. Feier* Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,18.

— Vgl. दीपोत्सव.

दीपाङ्कुर (दीप + अ°) m. *Lampe* Spr. 2589.

दीपिन् adj. *entflammend:* कन्दर्पदीपिनी Kathâs. 82,29.

दीप्तत्व (von दीप्त) n. *das Flammen, Strahlen:* ओजश्चित्तस्य विस्ताररूपं दीप्तत्वमुच्यते Sâh. D. 609.

दीप्तनयन adj. *strahlende Augen habend;* m. N. pr. einer Eule Kathâs. 62,82.

दीप्तशिख (दीप्त + शिखा) 1) adj. *eine strahlende Flamme habend:* अग्नि Kathâs. 73,403. — 2) m. N. pr. eines Jaksha Kathâs. 73,40. 46. 420.

दीप्ति 2) Halâj. 2,315.

दीप्तिक am Ende eines adj. comp. von दीप्ति 1) Schol. zu Naish. 22,52.

दीप्तिमन्त् 2) Bhâg. P. 10,61,18. 90,33.

दीप्र 1) (dieses vor adj. hinzuzufügen) शिखा Spr. 3808. मण्याडम्बरस्य Naish. 22,52.

दीर्घतपस् 2) ein alter Muni Varâh. Bṛh. S. 48,64. Vater des Mahâtapas Kathâs. 101,16.

दीर्घतमस् Z. 3 streiche Varâh. Bṛh. S. 47,64.

दीर्घदर्शन adj. = दीर्घदर्शिन् 1) Bhâg. P. 10,29,2.

दीर्घदर्शिन् 2) *d)* N. pr. eines Ministers des Fürsten Jaçaḥketu Kathâs. 86,5.

दीर्घदृश्वन् adj. = दीर्घदर्शिन् 1) Kathâs. 61,131.

दीर्घनिद्रा 2) Halâj. 3,6. Mârk. P. 7,13. महाश्मशाने ये प्राप्ता दीर्घनिद्राम् Kâçikh. 32,14 (nach Aufrecht).

दीर्घप्रेक्षिन् adj. = दीर्घदर्शिन् 1) MBh. 7,5467 nach der Lesart der ed. Bomb.

दीर्घबोध adj. *tiefe Einsicht habend* oder m. *eine tiefe Einsicht:* अ° = अविवेकिन् (Schol.) Bhâg. P. 10,81,37.

दीर्घरोष adj. *dessen Zorn lange anhält, nachtragend* Spr. 8.

दीर्घसत्त्र 1) TS. 3,3,8,5.

दीर्घसूत्र Halâj. 2,228. अदीर्घसूत्रश्च भवेत्सर्वकर्मसु पार्थिवः । दीर्घसूत्रस्य नृपतेः कर्महानिर्भवेद्ध्रुवम् ॥ Matsja-P. 206 (nach Aufrecht).

दीर्घसूत्रिता (von दीर्घसूत्रिन्) f. = दीर्घसूत्रता Spr. 3072, v. l.

दीर्घाङ्कग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 212,*a*,14.

दीर्घानल n. mystische Bez. *der Silbe* रा Weber, Râmat. Up. 319. 333. 335. fg.

दीर्घापेक्षिन्, die ed. Bomb. दीर्घप्रेक्षिन्.

दीर्घामय (दीर्घ + आ°) adj. *siech* Spr. 459.

1. दु 1) दूयन्ते न च ते यथा स्वपितरौ घ्नन्तो ऽपि शास्त्रत्रपाः *Gewissensbisse empfinden* Spr. 3948. Z. 10 lies हृदयम् st. ह्वदयम्.

— प्र vgl. प्रदव्य und प्रदाव्य.

दुःख 1) दुःखं तत्र न कर्तव्यम् so v. a. *man lasse sich dieses nicht zu Herzen gehen* Spr. 3556. दुःखेन *ungern* Spr. 118. Hit. I,152 (Sp. 662, Z. 2 v. u.) kann दुःखेन auch anders gefasst werden; vgl. Spr. 285. दुःखम् adv.: त्यज्यन्ते दुःखमर्था हि Spr. 4145. दुःखं नारायणं जेतुम् R. 7,6,38. अर्था दुःखं परित्यक्तुम् Spr. 3598. दुःखमात्मा परिच्छेत्तुम् 1169. — 2) अकृत्वा च पुनर्दुःखं कर्म पश्येन्महाफलम् *eine unangenehme —, eine schwere Arbeit* MBh. 10,82.

दुःखगत n. *Widerwärtigkeit, Unglücksfall* MBh. 12,5205.

दुःखदुःखिन् adj. *den ein Schmerz über den andern trifft* Bhâg. P. 11,11,19.

दुःखनिवह lies *Leiden herbeiführend, — nach sich ziehend.* Schol.: दुःखानि नितरां वहतीति तथा ताम्. दुःखनिवह Bhâg. P. 3,9,9 ist m. und bedeutet *eine Menge von Leiden.*

दुःखमय Kathâs. 114,31. Sarvadarçanas. 180,13.

दुःखाकर Sarvadarçanas. 151,20.

दुःखाकार ist an der angeführten Stelle wohl in दुःख + आ° zu zerlegen und bedeutet als m. *eine Fülle von Leiden.*

दुःखित, अति° Râga-Tar. 5,246. सु° MBh. 5,6045.

दुःखोच्छेद्य (दुःख + उ°) adj. *schwer auszurotten, — zu vernichten* Spr. 1330, v. l.

दुःखोपचर्य (दुःख + उ°) adj. *derjenige, dem man es schwer recht machen kann, schwer zufrieden zu stellen:* श्रीर्लब्धप्रसरेव वेशवनिता दुःखोपचर्या भृशम् Mudrâr. 58,21.

दुग्धबन्धक lies m. *Verpfändung der Milch.*

दुग्धाब्धि Spr. 2154. Kathâs. 74,77. 113,18, wo दुग्धाब्धिनि° zu lesen ist.

दुघ 1) आनन्द° Bhâg. P. 11,29,3.

दुण्डुभ, Z. 3 die ed. Bomb. दुण्ढुभ.

दुण्ढा f. N. pr. einer Râkshasî Wilson, Sel. Works 2,233. fg.

दुदोलि *Schaukelspiel, das Hinundherschwanken:* प्रेम° Schol. zu Hâla 151. — Vgl. दोला.

दुध् s. u. 1. धू Sp. 974, Z. 11. fgg.

दुध्र TS. 5,5,9,1.

दुध्रुक्षु (vom desid. von 1. द्रुह्) adj. *der Jmd einen Schaden zuzufügen beabsichtigt, Feind* Râga-Tar. 8,304.

दुन्दु 1) vgl. महा°.

दुन्दुभि 3) Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,6. — 6) ein Daitja Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,44. Weber, Râmat. Up. 298. Kathâs. 107,15. ein Sohn Maja's R. 7,12,13. ein Fürst der Jaksha Kathâs. 121,3.

दुन्दुमाय् (onomatop.) *einen dumpfen Laut von sich geben;* davon nom. act. °यितम् (दुन्दुभेः) Uttararâmak. 103,12 (140,2).

दुफार N pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,5. *b*,28.

1. दुर् auch Ṛv. 4,4,6.

दुरचन्द्र nach Aufrecht in Verz. d. Oxf. H. 272,*b*, No. 645, wo aber बाल-बाल्हदुर-चन्द्र zu trennen ist.

दुरतिक्रम 1) काल Spr. 3917. तपस् 4824.

दुरधिगम 1) Bhâg. P. 10,87,39.

दुरधीत Weber, Gjot. 60.

दुरध्येय (2. दुष् + अ°) adj. *schwer zu studiren, — zu lesen;* davon nom. abstr. °त्व n. Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,21.

दुरनुज्ञात (2. दुष् + अ°) adj. *mangelhaft gewährt:* ब्रह्मस्वं दुरनुज्ञातं भुक्तं हन्ति त्रिपूरुषम् Bhâg. P. 10,64,35.

दुरनुष्ठित *schlecht gehandhabt, nicht in der gehörigen Zucht gehalten:* आत्मन् R. 7,59,2,25.

दुरन्त Spr. 3538. LA. (II) 87,10. Bhâg. P. 10,23,41. 35,25. 39,29. 45,38. 48,17. 50,29. 51,49. 60,22. °देव *der Gott der schwer zu Ende zu*

führenden Dinge (Gaṇeça) Spr. 4710. Z. 4 zu lesen दुरन्ता भो°; vgl. Kathâs. 46,233. Z. 9. fgg. MBh. 16,109 kann das Wort *ein trauriges Ende nehmend* bedeuten.

दुरन्तता (von दुरन्त) f. *ein schlimmer Ausgang* Spr. 4871.

दुरन्वय 2) Z. 4. fg. दुरन्वय = दुर्घट Schol. zu Bhâg. P. 7,6,30. — 3) *nicht entsprechend* (= अननुरूप Schol.) Bhâg. P. 10,84,14.

दुरभिप्राय (2. दुष् + अ°) adj. *eine böse Absicht habend* Bhâg. P. 10,42,20.

दुरप्, दुरपत्तः ṚV. 1,53,4 bei Aufrecht; दूरपत्तः Müller und Sâj.

दुरर्मणी s. u. दुरध्मनी.

दुरवगम Bhâg. P. 10,87,21.

दुरवग्रह 1) Bhâg. P. 10,29,31 (= स्वच्छन्द Schol.). 58,43 (= अपरायत्त Schol.). — 2) an beiden Stellen m. und = दुराग्रह.

दुरवच्छद (2. दुष् + अ°) adj. *schwer zu verhüllen* Bhâg. P. 10,62,27.

दुरवतार (2. दुष् + अ°) adj. *wohin es schwer hinabzusteigen ist:* अम्भ Kathâs. 65,17.

दुरवधारक (2. दुष् + अ°) adj. *schlecht entscheidend, ein schlechtes Urtheil fällend* Kathâs. 72,215.

दुरवधार्य (2. दुष् + अ°) adj. *schwer zu begreifen* Kathâs. 58,66. 65,42.

दुरवबोध Bhâg. P. 10,49,29.

दुरवसित Bhâg. P. 12,12,66. = अज्ञात, अविज्ञात Schol.

दुरवस्था Sarvadarçanas. 134,4.

दुरवस्थित (2. दुष् + अ°) adj. *nicht fest stehend* Bhâg. P. 10,76,22.

दुराकृति *garstig, hässlich*, von Personen Kathâs. 52,36. 70,40.

दुरागम *eine schlechte Ueberlieferung* Weber, Ǵjot. 60.

दुराग्रह TBr. Comm. 1,114, 3 v. u. Schol. zu Bhâg. P. 4, 19, 35. — Vgl. weiter unten दुर्ग्रह.

1. दुराचार Weber, Ǵjot. 60.

दुराचारिन् Vṛddha-Kâṇ. 2,19 = 2. दुराचार 2). दुराचारी könnte aber auch ein Fehler für दुराचारो sein.

दुरादृष्टि adj. viell. *übel aussehend* Vṛddha-Kâṇ. 2,19.

दुराधर्ष 1) Kathâs. 121,115. तेजस् 115,130.

दुराधार, Nîlak.: शास्त्राद्ज्ञातो ऽपि मनसि धर्तुमशक्यः.

दुरामोद (2. दुष् + आ°) m. *ein übler Geruch, Gestank* Kathâs. 82,22.

दुराराध्य Kathâs. 74,156. Bhâg. P. 10,48,11. *schwer zu bezwingen, womit man schwer fertig wird* Spr. 4824.

दुरालोक, f. आ Kathâs. 52,159.

दुरावर v. l. für दुरावार R. ed. Bomb. 2,105,5.

दुरावासिन् (von 2. दुष् + आवास) adj. *eine schlechte Wohnung habend* Vṛddha-Kâṇ. 2,19.

2. दुराशय adj. (f. आ) 2) Kathâs. 71,220. 74,160. Bhâg. P. 11,6,9. 8,26.

दुराशा *eine schlechte —, tadelhafte Erwartung* Bhâg. P. 11,8,38. 42.

दुराशिस् (2. दुष् + 1. आ°) adj. *schlechte Wünsche —, schlechte Absichten habend* Bhâg. P. 10,60,54.

दुरासह, beide Ausgg. des MBh. (3,12255) दुरासद.

दुरिततय *das Zunichtewerden der Sünden* Bhâg. P. 12,11,17 (दुरितः तयः gedr.).

2. दुरिष्ट Weber, Ǵjot. 60.

दुरीह (2. दुष् + ईहा) adj. *böse gemeint:* चेष्टा Verz. d. Oxf. H. 257,a,12.

दुरुत्तर, कृच्छ्राणि Kathâs. 101,387.

दुरुपपाद (2. दुष् + उ°) adj. *schwer darzuthun, — zu beweisen* Sarvadarçanas. 111,3. 168,1. Schol. zu Kâvjâd. 2,130.

दुरूह Sâh. D. 750. Naish. 22,47.

दुरोकम् lies *in einer Weise, an welche man sich nicht gewöhnt; ungewöhnlich, ausserordentlich.*

दुरोकशोचिस् adj. *ungewöhnlich strahlend* ṚV. 1,66,5.

दुरोदर 4) Spr. 225. Kathâs. 56,300. 121,94. 96.

दुर्ग 1) °मार्ग Halâj. 5,30. — 3) *b*) neun Formen der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 110,*b*, No. 174. — *c*) N. pr. eines Frauenzimmers ebend. 316,*a*, No. 751. — 4) *a*) TS. 6,2,4,2. 3. — *d*) सरिद्दुर्गेषु Spr. 2256. — Vgl. महा°.

दुर्गत Spr. 4353. Kathâs. 63,75. 73,180.

दुर्गति 1) Spr. 4179. 4507. Kathâs. 61,216. fg. 77,23. °तरण Verz. d. Oxf. H. 5,*b*,18. — 3) adj. = दुर्गत R. 7,88,3.

1. दुर्गन्ध, °वह Kathâs. 64,131.

दुर्गपिशाच m. N. pr. eines Mâtaṅga Kathâs. 71,11. 73,2. 102,45.

दुर्गम 1) °मार्ग *unwegsam* Spr. 1446.

दुर्गमाशुबोधिनी f. Titel eines Commentars (*das schwer Verständliche schnell aufklärend*) Verz. d. Oxf. H. 136,*a*, No. 259.

दुर्गम्य adj. = दुर्गम 1): सुदुर्गम्य (मार्ग) R. 7,20,21.

दुर्गवृत्ति f. Titel eines Werkes Hall 192.

दुर्गाकुण्ड n. N. pr. eines der Durgâ geheiligten *Teiches* in Benares Wilson, Sel. Works 2,244.

दुर्गाध्यत्त ad Hit. III, 53.

दुर्गाराम m. N. pr. eines Autors Hall 160.

दुर्गावती (von दुर्गा) f. N. pr. einer Fürstin in einer Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6. fg.

दुर्गाष्टमी f. Bez. *eines best. achten Tages:* °रात्रि Verz. d. Oxf. H. 94,*b*,33.

दुर्गोत्सव, die Abhandlung heisst दुर्गोत्सवतत्त्व.

1. दुर्ग्रह auch *ein ungerechtfertigtes hartnäckiges Bestehen auf Etwas* (loc.), *eine thörichte Grille, eine fixe Idee:* प्रवृत्तौ वा निवृत्तौ वा नैव धीरस्य दुर्ग्रहः Ashṭâv. 18,20. Spr. 660. Kathâs. 68,62. 110,18. 118,128. पुरुषद्वेष° 122,82. 52,178. अति° 171. Diese Bed. hat das Wort auch 17,130. — Vgl. दुराग्रह, असद्ग्रह.

दुर्ग्राह्य *schwer zu fassen, — zu begreifen* Sarvadarçanas. 158,19.

दुर्घट Bhâg. P. 11,22,4.

दुर्जन wie ein adj. gebraucht: दुर्जने जने Kathâs. 63,154. 71,184. सुजनस्यापि तस्यासीत्परिवारो ऽतिदुर्जनः 55,13. 62,56. का दुर्जन विधे 52,221.

दुर्जनमल्ल m. N. pr. eines Fürsten in einer Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 7.

दुर्जय Z. 5 lies 2) st. 4). 1) दुर्जयानामहं मनः sagt Kṛshṇa Bhâg. P. 11,16,11. — 3) दुर्जयायां वातापिपुर्यां मणिमतीसंज्ञायाम् Nîlak.

दुर्जर 1) Bhâg. P. 10,6,10. 64,32. *nicht verfallend, nicht morsch werdend* 32,22.

दुर्जात 1) *b*) स्त्रियः Kathâs. 124,103.

दुर्जेय (2. दुष् + जेय) adj. *schwer zu besiegen* Bhâg. P. 10,72,10.

दुर्ज्ञान adj. (f. श्रा) *schwer zu erkennen, — ergründen:* नियतेर्गतिः Kathâs. 101,196.

दुर्दर्श 1) Bhâg. P. 10,69,38. नराधिप *sich nicht sehen lassend, schwer zu Gesicht zu bekommen* R. ed. Bomb. 3,33,5. — 2) *ungern gesehen* Kathâs. 122,66.

दुर्दर्शन 1) Bhâg. P. 10,71,23.

दुर्दशा Spr. 4006. Kathâs. 101,10. 283. — MBh. 10,83 liest die ed. Bomb. दुर्दर्शा.

दुर्दान्त 1) गोवृषाः Bhâg. P. 10,58,43. von einem Fürsten Kathâs. 55,178.

दुर्दिन 1) Spr. 4823. Kathâs. 72,123. 125. 129. वाष्पदुर्दिनबद्धान्धकारं नीत्वा च वासरम् 73,409. सुखखद्योताः, दुःखदुर्दिनानि Sarvadarçanas. 118,20.

दुर्दृश 1) *a) schwer zu Gesicht zu bekommen* R. 7,33,5 (°सु). 10. 7,37, 5,24. MBh. 10,83 दुर्दर्शा ed. Bomb.

दुर्द्यूत n. *falsches Spiel* Bhâg. P. 11,1,2.

दुर्धर 1) *a)* मणि Bhâg. P. 10,57,38. रूप Spr. 4984. वेश्याः Kâvjâd. 3, 117. संग्राम° (रतम्) Kathâs. 79,38. — 3) f. श्रा Bez. *einer best. Constellation* Verz. d. Oxf. H. 331,*a*,2; vgl. दुरुधरा.

दुर्धी *schlechte Absichten habend* Nir. 10,5.

दुर्नय Spr. 5210. दुर्णय Kathâs. 52,409. Hariv. 9881 die neuere Ausg. दुर्नय.

दुर्नष्ट (2. दुष् + नष्ट) adj. Schol. zu AV. Prât. 3,90.

दुर्निमित verbessert u. 3. मा mit नि 1).

दुर्निरीक्ष MBh. 13,839. Die neueren Ausgg. überall richtig दुर्निरीक्ष्य.

दुर्निरीक्षण (2. दुष् + नि°) adj. *schwer anzuschauen:* सु° Bhâg. P. 10,59,7.

दुर्निरूप (2. दुष् + नि°) adj. *schwer festzustellen, — zu bestimmen;* davon nom. abstr. °त्व n. Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,21.

दुर्निवार Spr. 543. Kathâs. 112,167. Sarvadarçanas. 133,18.

दुर्निष्प्रपतन, nach den Erklärern kann दुर्निष्प्रपतर auch = दुर्निष्प्रपततर adj. sein.

दुर्बल 1) Kauç. 80. Kâtj. Çr. 25,7,1. MBh. 3,1216. बुद्धि R. 7,52,16. Füge *kränklich* hinzu.

दुर्बलता, दैवे दुर्बलतां गते *wenn das Schicksal seine Macht eingebüsst hat* Spr. 2507.

दुर्बलित (von दुर्बल) adj. *geschwächt, um seine Wirksamkeit gekommen:* विद्याः Kathâs. 105,91.

दुर्बलीभू (दुर्बल + 1. भू) *schwach werden, um seine Wirksamkeit kommen* Kathâs. 107,52, wo °भूताः zu lesen ist.

2. दुर्बुद्धि *einfältig* Spr. 4198. Kathâs. 61,43.

दुर्भग 1) an der angeführten Stelle hat das Wort die Bed. *widerwärtig, widerlich;* vgl. Spr. 1204. *hässlich* Spr. 1193. — 2) दुर्भगा von Weibern Spr. 4737. दुर्भगावृत्त Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,5 v. u.

दुर्भण (2. दुष् + भण) adj. *schwer anzugeben;* davon nom. abstr. °त्व Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,24.

दुर्भर 3) *schwer zu befriedigen:* अधिकाधिकवाञ्छाशत° (हृदय) Spr. 1088. — 4) *schwer beladen:* बहुव्यसन° Kathâs. 112,156.

दुर्भर्तर् (2. दुष् + भ°) m. *ein schlechter Gatte* Kathâs. 124,120.

दुर्भार्या (2. दुष् + भा°) f. *eine schlechte Gattin* Kathâs. 68,53.

दुर्भाष m. *Schmähung,* pl. Bhâg. P. 10,68,33.

दुर्भाषित, °ता वाक् so v. a. *böse —, beleidigende Worte;* vgl. Spr. 3553.

दुर्भिक्ष m. auch Kathâs. 72,224.

दुर्भेद, f. श्रा Pańkat. II, 54, v. l.

1. दुर्मति *falsche Begriffe:* श्रुत्वा धर्मं विजानाति श्रुत्वा त्यजति दुर्मतिम् Spr. 5091. Z. 1 ist 1) zu streichen.

2. दुर्मति 1) Spr. 4074. Kathâs. 52,44. तृष्णे दुर्मति Spr. 2080, v. l. — 2) *a)* N. pr. eines *dummen Tölpels* Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,19. — *b)* Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,6.

दुर्मतीकृत lies *schlecht gewalzt* oder *— festgeschlagen* und vgl. मतीकृ.

2. दुर्मद 1) वेताल Kathâs. 121,29. द्विरद 74,288. सिंहान्समरदुर्मदान् 94,10.

1. दुर्मनस् Z. 2 die ed. Bomb. richtig दुःस्थो st. दुष्टो.

2. दुर्मनस् Bhâg. P. 10,88,22. Kathâs. 60,110. अति° 71,227. सु° 86,69.

दुर्मनस्क adj. = 2. दुर्मनस्; davon nom. abstr. °ता Kathâs. 114,35.

दुर्मनाय् Sâh. D. 114,22. अतिदुर्मनायमान *überaus betrübt seiend* Mâlatîm. 69,13. परिदुर्मनायित *überaus betrübt* Uttararâmak. 59,10 (77,9).

दुर्मल्ल vgl. Spr. 1260 und die v. l. Th. 3, S. 369.

दुर्मन्त्रिन् 1) m. *ein schlechter Minister* Kathâs. 72,220. Bhâg. P. 10, 4,43. — 2) adj. *einen schlechten Minister habend* Spr. 1195 (= Pańkat. III, 244). 1196.

दुर्मरण (2. दुष् + म°) n. *ein schweres Sterben* Verz. d. Oxf. H. 277, *a*,2 v. u.; vgl. u. दुर्मरायु.

दुर्मरायु auch TBr. 3,7,6,7. 9. nach dem Comm. zu TS. = मारयितुमशक्यः, nach dem Comm. zu TBr. = दुर्मरणहेतु und दुर्मरणमिच्छुः.

दुर्मर्याद (2. दुष् + मर्यादा) adj. *keine Schranken kennend;* davon nom. abstr. °ता Uttararâmak. 88,6 (113,4).

दुर्मर्ष 1) *b)* Bhâg. P. 10,58,53 (= असहनशील Schol.).

दुर्मर्षण 1) in der angegebenen Bed. oder *der sich Nichts gefallen lässt* Bhâg. P. 10,59,15.

दुर्मित्र 2) N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,32.

दुर्मुख 1) *b)* Spr. 3779. — 2) *b)* δ) R. 7,5,35. — ι) eines Muhi Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,29. — *c)* Weber, Ǵjot. 99. *des 30ten Jahres* Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,1 v. u.

दुर्य 2) TS. 1,1,1,4. 6,2,9,1. Ait. Br. 1,13.

दुर्यशस् Bhâg. P. 10,56,17.

दुर्लक्ष्य Ratnâv. 56,13. Kathâs. 64,59. Sâh. D. 145,1.

दुर्लङ्घ्य, मेरु Kathâs. 110,17. स्मराज्ञा 95,38.

दुर्लभ 1) mit einem infin.: श्रीश्चापि दुर्लभा भोक्तुं तथैवाकृतात्मभिः MBh. 13,309.

दुर्ललित 1) füge noch *verwöhnt* hinzu. प्रकृति° Venîsamh. in Sâh. D. 185,18. राजप्रसाद° Pańkat. ed. orn. 25,14. प्रेम° Kathâs. 121,125. चाटुशत° Kaurap. 24. चक्षुः — तदङ्गनालोकदुर्ललितम् Vikr. 27. *verwöhnt durch* so v. a. *keinen Gefallen mehr findend an, überdrüssig:* परोपकारकरणैक° Spr. 3737. लीला° 3572. — 2) streiche die Stelle Kaurap. 24, da sie zu 1) gehört. In विधिदुर्ललितैः so v. a. *Schabernack.*

दुर्वच 3) *was sich schwerlich sagen lässt, was man schwerlich behaupten kann;* davon nom. abstr. °त्व n. SARVADARÇANAS. 26,20.

दुर्वचक (von दुर्वच) adj. wohl *schwer zu beantworten:* °योगाः unter den 64 Kalâ Schol. zu BHÂG. P. 10,45,36 und unter कला 11). दुर्वाचकयोगाः Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,9.

1. दुर्वचस्, सो ऽधिक्षिप्तो दुर्वचोभिः BHÂG. P. 10,53,18. *schlechte —, dumme Worte* (Gegens. युक्तियुक्तं वचनम्) Spr. 2492.

दुर्वणिज् (2. दुष् + व°) m. *ein Bösewicht von Kaufmann* KATHÂS. 101,333.

दुर्वर्ण m. *eine schlechte Farbe, Unreinigkeit:* यथा हेम्नि स्थितो वह्निर्दुर्वर्णं हन्ति धातुजम् BHÂG. P. 12,3,47.

दुर्वस adj. (f. आ) *durch seine Gegenwart Unheil bringend* R. 7,86,12. 17.

2. दुर्वाच् TS. 6,2,9,1. *den Leuten Böses nachredend* Spr. 225.

दुर्वाचकयोग m. pl. s. u. दुर्वचक.

दुर्वाच्य n. *böse —, beleidigende Worte* BHÂG. P. 10,68,29.

दुर्वात (2. दुष् + वात) m. *Furz;* davon दुर्वातय्, °यति *Jmd* (acc.) *befurzen* BHÂG. P. 11,23,39.

दुर्वाद *eine boshafte Rede* Spr. 132.

दुर्वार Spr. 3842. RATNÂV. 35,10. KATHÂS. 55,97. 59,73. 97,3. 114,101.

दुर्वासस adj. in Verbindung mit उपपुराण wohl fehlerhaft für दौर्वासस Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,4.

दुर्विगाह्य *tief, unergründlich:* मुनि BHÂG. P. 11,8,5. शब्दब्रह्मन् 21,36.

दुर्विदग्ध genauer *verdreht, verschroben.*

दुर्विध 1) LA. (II) 91,7.

दुर्विनय KATHÂS. 112,212. 114,69.

दुर्विनीत 1) *ungezogen* Spr 1578. 2757. 4180.

दुर्विमर्श (2. दुष् + वि°) adj. *schwer zu untersuchen, — prüfen* BHÂG. P. 10,49,29.

दुर्विपह् 1) von Personen BHÂG. P. 10,44,36. 71,5. 78,13.

1. दुर्वृत्त *Schlechtigkeit, Gemeinheit* Spr. 799, v. l.

2. दुर्वृत्त (f. आ) Spr. 4085. KATHÂS. 68,49. 124,239. BHÂG. P. 10,44,32. RÂGA-TAR. 5,293 (अ°). *arm* Spr. 1201. *dem es schlecht geht, unglücklich* 1200.

दुर्वृत्ति *Schlechtigkeit, Gemeinheit* Spr. 799.

दुर्वैर (2. दुष् + वैर) adj. *in arger Zwietracht lebend* BHÂG. P. 10,13,60.

दुर्व्यसन (2. दुष् + व्य°) n. *eine schlechte Leidenschaft, Laster* KATHÂS. 73,73.

दुर्हृद् 2) BHÂG. P. 10,45,9.

दुला, lies N. einer der sieben Kṛttikâ und vgl. TS. Comm. 2,425.

दुवस्यु m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vândana, angeblichen Verfassers von ṚV. 10,100.

दुश्चरित adj. (f. आ) *schlecht handelnd* KATHÂS. 77,47.

दुश्चर्मन् = शिपिविष्ट (so auch H.) HALÂJ. 5,31.

दुश्चारिन् Spr. 4743, v. l. KATHÂS. 60,6. 65,16.

दुश्चिन्तित (2. दुष् + चि°) n. *ein dummer Gedanke* KATHÂS. 101,243.

दुश्चेतस् (2. दुष् + चे°) adj. *bösgesinnt* Spr. 3729.

दुश्चेष्टा (2. दुष् + चे°) f. *schlechtes Benehmen* Spr. 648.

दुश्चेष्टित *schlechtes Betragen, böses Treiben* Spr. 2866.

दुश्च्यवन 2) SÂH. D. 246,16. fg.

दुष्क्लिन्न vgl. Spr. 4444.

दुःशिक्षित (2. दुष् + शि°) adj. *schlecht unterwiesen, — erzogen:* अहो दुःशिक्षितस्यैष विलासः को ऽपि वेधसः KATHÂS. 72,14.

दुःशिष्य (2. दुष् + शि°) m. *ein schlechter Schüler* KATHÂS. 63,172.

दुःशील Spr. 4473. f. आ N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 58,68.

दुःश्रव (2. दुष् + श्रव) adj. *unangenehm zu hören, übel klingend;* n. *Kakophonie* SÂH. D. 574. °त्व n. dass. 212,15. 579. 586.

1. दुष्, देशकालविहीनानि कर्माणि विपरीतवत्। क्रियमाणानि दुष्यन्ति हवींष्यप्रयतेष्विव ॥ *zu Schanden werden* Spr. 4216. *sich vergehen* (von einem Weibe) 3852. *fehlerhaft —, mangelhaft sein* SARVADARÇANAS. 90,10. Ind. St. 8,113. — दुष्ट *fehlerhaft, mangelhaft:* °गज्ञ HALÂJ. 2,70. Aussprache ṚV. PRÂT. 14,2. पद Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,13. *feindlich gesinnt* Spr. 4900. — caus. 1) Sp. 701, Z. 20 in साध्वसदूषितहृदय bedeutet दूषित *eingeschüchtert, um seine Unbefangenheit gebracht;* vgl. Spr. 2600. 1184. — 3) वरं तमुपकर्तारं दोषदृष्ट्या च दूषयेत् Spr. 5051.

— उप caus. °दूषित *mit einem Makel behaftet:* ज्ञातिमात्रोपदूषित R. 7,59,2,52.

— प्र, अमित्रो मित्रतां याति मित्रं चापि प्रदुष्यति so v. a. *untreu werden* Spr. 3560. इन्द्रियाणां प्रदुष्टानां हयानामिव धावताम्। कुर्वीत धृत्या सारथ्यम् so v. a. *wild geworden, ausschweifend* R. 7,59,2,23.

— वि caus. *verunglimpfen:* परगुणान् Spr. 3729.

2. दुष्, दुर् AV. PRÂT. 2,60. 63. Z. 20 lies दूड° st. दूड; Z. 21 lies दुर्ध° st. दूर्ध°.

दुष्कन्त m. N. pr. eines Fürsten R. 7,19,5. v. l. für दुष्मन्त HARIV. 1721. fgg. in der neueren Ausg.

दुष्करण Z. 1 lies = दुष्कर st. dass. und vgl. noch Ind. St. 5,133.

1. दुष्कर्मन् KATHÂS. 59,38.

दुष्कीर्ति f. *Unehre, Schande* BHÂG. P. 10,57,42.

दुष्क्रम (2. दुष् + क्रम) adj. *in falscher Reihenfolge stehend, versetzt, verstellt;* davon nom. abstr. °ता SÂH. D. 576. 226,19.

दुष्क्रीत vgl. u. प्रतिदिप.

दुष्टता, मातृ° KATHÂS. 74,164.

दुष्टनाशिनी f. N. pr. der Schutzgöttin der Samindhana Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,42.

दुष्टबुद्धि 1) adj. *Böses im Sinne habend gegen* (उपरि) *Jmd* PAÑKAT. 22,11. 64,13. — 2) m. N. pr. eines *Bösewichts* KATHÂS. 60,212. fgg.

दुष्टलाङ्गल n. Bez. *einer best. Gestalt* (संस्थान) *des Mondes* VARÂH. BṚH. S. 4,10. — Vgl. लाङ्गल.

दुष्टातुर (दुष्ट + आ°) m. *ein schlechter —, ungehorsamer Patient* KATHÂS. 60,120.

दुष्पुत्र BHÂG. P. 10,48,34.

दुष्प्रकृति, सद्भाव Spr. 2610.

दुष्प्रज (2. दुष् + प्रजा) adj. *schlechte Kinder habend* BHÂG. P. 10,49,1.

दुष्प्रवेश 1) KATHÂS. 73,346. 102,12. *schwer hineinzubringen* SUÇR. 2,22,18.

दुष्प्रेक्ष adj. (f. आ) *nicht leicht zu Gesicht kommend* BHÂG. P. 10,62,24. 29.

दुस्तर्क्य (2. दुष् + त°) adj. *schwer zu errathen, — herauszufinden* Schol. zu NAISH. 22,47.

दुःसचिव (2. दुष् + स°) m. *ein schlechter Minister* Spr. 2808.

दुःसंतुष्ट (Conjectur Schlegel's) zu streichen; vgl. Spr. 435.

दुःसमर्थ (2. दुष् + स°) adj. *schwer zu begreifen* Sarvadarçanas. 95,14.

दुःसर्प (2. दुष् + सर्प) m. *eine böse Schlange* Kathâs. 99,46.

दुःसाध्य 1) Kathâs. 121,272. अभिलाष *schwer zu erfüllen* 72,143. — 4) *schwer zu versöhnen* Spr. 917.

दुःस्थ überall die Bedeutung *dem es schlimm geht, worum es schlimm steht, sich in übler Lage —, sich in Noth befindend, elend;* vgl. noch Spr. 1939. 2226.

दुःस्थित 1) dass.; vgl. noch Spr. 3659. Kathâs. 51,103. 52,298. 74,118. 88,10. 96,7. 111,49. 115,95. 120,17.

दुःस्थिति (2. दुष् + स्थि°) f. *eine üble Lage, schlimme Verhältnisse* Kathâs. 71,240.

दुःस्फोट Halâj. 2,321.

दुःस्वप्न. °शान्ति Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,45. °नाशिनो मन्त्राः 398,*a*, No. 144.

1. दुह् 1) दुह्यत *melket* Bhâg. P. 10,29,22. — 2) Spr. 1813. दुह्येयम् Weber, Gjot. 45. — 3) परोपकाराय दुह्यन्ति गावः Spr. 1734. यथाकामं दुह्यन्ति *gewähren* Bhâg. P. 11,19,35. — Sp. 714, Z. 27 streiche Nom. act. *das Melken* in दुग्धबन्धक.

— निस् Sp. 715, Z. 3 lies M. st. MBh.

— प्र vgl. प्रदोह fg.

दुहितर्, acc. pl. दुहितरः R. 3,20,28.

दूडाभ्, दूडाश AV. Prât. 2,60.

दूत 2) *c*) N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,39.

दूताङ्गद m. Titel eines Actes im Mahânâṭaka Verz. d. Oxf. H. 143,*a*, No. 295.

दूर, मेरो दूराद्वीयस्तत् Kathâs. 60,172. भूमिं दूराद्वीयसीम् (so zu lesen) 123,14. — 1) दूराद्वीयः Kathâs. 65,21. नेत्रे दूरमनञ्जने so v. a. *durchaus, ganz und gar* Spr. 1617. — 4) गतं दूरे विप्रस्वजनभरणा वाञ्छितमपि *ist hin* so v. a. *daran ist nicht mehr zu denken* Spr. 2847. दूरे कर् *aufgeben* ऋजुतां दूरे कुरु प्रेयसि 2215.

दूरतम्, महाजनविरोधं च दूरतः परिवर्जयेत् *von fern* so v. a. *auf jegliche Weise* Spr. 2147.

दूरीकर्, वार्योघदूरीकृतवयस्यक *weit fortgerissen* Kathâs. 74,127.

दूरीभू Kathâs. 104,191.

दूरेपश्या (दूरे + प°) f. N. pr. einer Spiel-Apsaras TBr. 3,7,12,3.

दूर्वागणपतिव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284, *b*,18. 23.

दूर्वाव्रत n. desgl. ebend. 285,*a*,7.

दूषक 1) पापां तां कुलदूषिकाम् Kathâs. 64,62. बौद्धैर्दर्शनदूषकैः LA. (II) 86,13. स्त्रीदूषकनिर्ह्रादैः 89,20. — Vgl. मुखदूषिका.

दूषण 4) *a*) Z. 6 zu अर्थ° vgl. Ind. St. 10,200. — *c*) genauer *eine gegründete Einwendung, Widerlegung;* vgl. noch Sarvadarçanas. 4,20. 13,11. 45,19. 47,11. 62,11. 158,5. — *d*) Spr. 1690. — Vgl. मुख°.

दूषणता (von दूषण) f. *das ein-Fehler-Sein:* गुणो दूषणतां याति Spr. 864.

दूषित s. u. 1. दुष् caus.; दोषदूषितत्व n. *das mit-einem-Fehler-Behaftetsein* Sarvadarçanas. 49,18. 80,14.

दूषिताश्व m. N. pr. eines Fürsten VP. 386, N. 24. v. l. अभ्युत्थिताश्व, अध्युषिताश्व.

1. दूष्य 1) *b*) Spr. 4018.

2. दूष्य 1) *b*) Çiç. 5,21. — Vgl. कल्प°, तूष.

दृक्पथ, दृक्पथं गा *zu Gesicht kommen* Vikr. 95. व्यतीत्यास्य मुनिशिष्यस्य दृक्पथम् Kathâs. 117,133.

दृक्शक्ति genauer: bei den ekstatischen Pâçupata *eine übernatürliche Sehergabe;* vgl. Sarvadarçanas. 76,5.

दृगल n. nach dem Comm. *Stückchen;* s. वृगल.

दृग्गोल lies *Doppelsphäre* und vgl. Golâdhj. 6,8. 9. °क m. dass. 2.

दृग्वलय (दृश् + व°) *Vertical-Kreis, Azimuth* Golâdhj. 6,6.

दृङ्मण्डल dass. Golâdhj. 6,7.

दृढता, वपुषि so v. a. *feste Gesundheit* Spr. 4931.

दृढधुर् lies *mit einem festen Zapfen versehen.*

दृढबल m. N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 314,*b*,4 v. u.

दृढबुद्धि m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 101,48.

दृढमुष्टि 1) Z. 3 lies मुष्टिम्. — 3) m. *eine feste Faust* Kathâs. 109,148 — 4) N. pr. eines Mannes Kathâs. 69,19. 100,56. — Vgl. वद्धमुष्टि.

दृढव्रत adj. Daçar. 2,4. = अङ्गीकृतनिर्वाहक Schol. — m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 117,125. fg.

दृति 1) सार्थवाहस्य कस्यापि च्युतां क्षेमभृतां दृतिम् (also f.) Kathâs. 64,28. दृतय इव श्वसन्ति *wie Blasebälge* Bhâg. P. 10,87,17. Auch दृती f.: ता देवरानुत सखीन्सिषिचुर्दृतीभिः 75,17. = उदकनोदनचर्मपत्रैः सेचनपात्रैश्च Schol. — Vgl. महा°.

दृश् 1) अशेष° Bhâg. P. 10,12,28. प्रत्यग्दृश्, पराग्दृश् Weber, Râmat. Up. 349. — 2) *a*) तासां दृक्संगमं प्राप्य *wenn man dazu kommt sie zu sehen und mit ihnen zusammen zu sein* Spr. 2488. — *d*) als *Auge* Bez. der Zahl *Zwei* Weber, Nax. 2,382.

दृशि 2) Bhâg. P. 10,35,23.

दृशिमत् (von दृशि) adj. *sehend* Bhâg. P. 10,38,14. 52,37.

दृशीकु m. TS. 7,3,1,2.

दृभ्र (von दृभ्) in अति° *sehr durchsichtig (dünn gestreut)*: अनतिदृभ्र स्तृणाति प्रजयैवैनं पशुभिरनतिदृभ्रं करोति TS. 2,6,5,2. Unsere Hdsch liest °दृश्य.

दृश्य 1) दृश्यश्रव्यत्वभेदेन पुनः काव्यं द्विधा मतम्। दृश्यं तत्राभिनेयं तत् Sâh. D. 272. Z. 4 Mâlav. 10,11 दृश्य n. so v. a. *ein dem Auge zugänglicher Gegenstand;* vgl. Spr. 5165.

दृश्यता, रूपं दृश्यतयोच्यते Daçar. 1,7. Streiche Bhartṛ. 1,95 (vgl. Spr. 3003) und 15. — Sûrjas. 1,16 steht दृश्यादृश्यता.

दृश्वन् vgl. oben दीर्घ°.

दृषद्, दृषत्पुत्र *der obere kleinere Mühlstein* Ind. St. 5,305. दृषदश्मन् dass. Bhâg. P. 10,9,6.

दृषत्, Âçv. Çr. 9,7,12 liest die Ausg.: छिन्दन्निव वषट्कुर्यात्। दृषन्निव नुञ्जयात्, die von uns verglichenen Hdschrr. °कुर्याद्दुष° und कुर्यद्दुष°, Comm.: सुचाङ्गारान्पेषयन्; vgl. हृष्.

दृष्टकर्मन्, कार्येष्वदृष्टकर्मा यः शास्त्रज्ञो ऽपि स मुह्यति Spr. 2556.

दृष्टनष्ट Kathâs. 53,184. 64,31. Daçar. 1,30. Sâh. D. 353.

दृष्टरूपा f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39.

दृष्टादृष्ट lies *sichtbar und unsichtbar* so v. a. *dieses und jenes Leben betreffend* und als n. *Sichtbares und Unsichtbares* u. s. w. In dieser Bed. auch MBh. 1,6170 (°फल). Verz. d. Oxf. H. 100,*a*,36. Spr. 402. Weber, Râmat. 294. Vgl. oben u. अदृष्ट.

दृष्टान्त 1) *Beispiel, Exemplification:* दृष्टान्तो यस्तु पक्षार्थसाधनाय निदर्शनम् Sâh. D. 441. 434. दृष्टान्तस्तु सधर्मस्य वस्तुनः प्रतिबिम्बनम् 698. Pratâpar. 93,*b*.

दृष्टिपथ, गते दृष्टिपथात्तस्मिन् Kathâs. 15,90. तत्र दृष्टिपथात्सो ऽस्य नष्टो ऽभूत् 123,15.

दृष्टिपूतना f. N. pr. eines weiblichen bösen Dämons Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,27.

दृष्टिमार्ग m. *der Bereich des Gesichts:* °मार्गात्पलायते Kathâs. 119,142.

दृष्टिरोग m. *Augenkrankheit* Verz. d. Oxf. H. 308,*a*,25.

देउल N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 340,*a*,14.

देणिटक्क s. नाग°.

देय 1) *a*) Z. 9. fgg. die richtige Bed. von ब्रह्मदेय ist u. d. W. gegeben. n. so v. a. *Abgabe* MBh. 12,3308; vgl. 2) *a*).

देलिम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,12.

1. देव 3) vgl. एते वै देवाः प्रत्यक्षं यद्ब्राह्मणाः TS. 1,7,3,1 und füge bei AV. 3,3,2. Sp. 738, Z. 1 द्विजदेवदेवैः Bhâg. P. 3,1,23 erklärt der Schol. durch द्विजदेवैर्ब्रह्मर्षिभिर्देवैश्च. — 8) *c*) Bez. *einer best. übernatürlichen Macht*, = कुण्डलिनी Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,27. — 9) m. Muṇḍ. Up. 3,2,7.

देवक 1) *c*) genauer: Bez. der den Çûdra entsprechenden Bewohner von Kr.

देवकन्यका Spr. 4303.

देवकमलपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 56,4.

देवकार्य = देवकर्मन् Spr. 3931.

देवकिल्बिष, lies n. st. m.

देवकुल, मातृ° Kathâs. 104,129. देवकुलावासाः 74,140.

देवगन्धर्व 1) heisst Viçvâvasu R̥V. Anukr.

देवग्रन्थ m. Titel eines *Buches* Hall 192.

देवघोष m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 65,65.

देवचन्द्र m. desgl. Wilson, Sel. Works 1,338.

देवच्छन्दस TS. 5,4,8,5.

देवजय m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 59,123.

देवज्ञानीय Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,2.

देवजूति m. N. pr. eines Âditja TS. 1,5,3,3.

1. देवता 1) TS. 1,6,1,3. — 2. देवता vgl. पुरुषता.

देवतागार Kathâs. 67,18.

देवतात्मन् adj. *mit einer göttlichen Seele begabt* Kumâras. 1,1.

देवतायन m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 183,*b*,9. — Vgl. दैवत्यायन.

देवतास्वरूपविचार m. Titel einer Schrift Hall 190.

देवतीर्थमय adj. *voller Badeplätze für die Götter* Kathâs. 73,83.

देवतीर्थस्वामिन् m. der asketische Name Viçveçvaradattamiçra's Hall 2. 12.

देवदत्त 2) *b*) Verz. d. Oxf. H. 225,*b*,4. 236,*b*,12. — *c*) β) देवदत्ताग्रज Bein. Çâkjamuni's Wilson, Sel. Works 2,10. — 3) N. pr. einer Hetäre Kathâs. 124,177.

देवदर्शन m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 73,57.

देवद्रोणा f. *eine best. Pflanze*, = महाद्रोणा Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

देवधिष्ण्य n. *Göttersitz, Götterwagen* Bhâg. P. 10,82,7.

देवनिकाय lies m. *eine Gruppe von Göttern* u. vgl. u. निकाय 1).

देवपत्तन n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 347,*a*,N.

देवपद n. *ein den Namen eines Gottes enthaltendes Wort* Çat. Br. 11,5,6,9.

देवपात्र *ein Opfergefäss der Götter* im Gegens. zu मनुष्यपात्र Pańkav. Br. 6,5,8.

1. देवपुत्र 1) R. 7,108,19. Kathâs. 53,119. 54,22. 28. °क 27. 53,117.

देवपूजा f. *Verehrung des Gottes* oder *der Götter* Verz. d. Oxf. H. 35,*a*,6. 277,*a*, No. 654. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

देवप्रभा f. N. pr. der Tochter eines Siddha Kathâs. 117,177.

देवप्रिय 3) f. आ N. pr. einer Apsaras Kathâs. 54,75.

देवबल m. N. pr. eines Heerführers Kathâs. 54,226.

देवभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 285,*a*, No. 665. fgg.

देवभवन 2) Kathâs. 114,119.

देवभाग 1) *ein Theil —, Bestandtheil der Götter* MBh. 1,4560. — 2) TBr. 3,10,9,11.

देवभूति 1) Bhâg. P. 12,1,16. fg. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 72,205.

देवमति 1) m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,6. — 2) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 56,5.

देवमलिम्लुच् Z. 2 lies स्पूर्दैव°.

देवमातृक, अ° (ग्राम) Râǵa-Tar. 5,109 bedeutet *des Regenwassers ermangelnd*. (देशः) वृष्टिनिष्पाद्यसस्यस्तु विज्ञेयो देवमातृकः Halâj. 2,6.

देवमाय (देव + माया) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 108,196. 109,46.76.

देवमार्ग Pańkat. ed. orn. 55,9.

देवमाला f. N. pr. einer Apsaras Kathâs. 54,75.

देवमित्र 2) Bhâg. P. 12,6,56.

देवमीढ adj. *von Regen befeuchtet:* मही Bhâg. P. 10,20,7.

देवयज्ञ Bhag. 7,23.

देवयजन 2) *Opferstätte* MBh. 3,8514. Uttararâmak. 6,17 (10,4). Weber, Râmat. Up. 329. Bhâg. P. 2,6,23. 4,24,10. 10,23,3. 74,12. 11,27, 21. = समाय Vop. 6,71.

देवयात्रा Kathâs. 67,38.

देवरक्षित 2) N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 108,28.

देवरति f. N. pr. einer Apsaras Kathâs. 54,75.

देवरथ 1) *Götterwagen* d. i. *ein Wagen, in dem ein Götterbild umhergefahren wird*, Halâj. 2,291.

देवराज 2) Vater Çârṅgadhara's Verz. d. Oxf. H. 319,*a*,15.

देवराज्य Kathâs. 121,193. 198.

देवरात 1) Vater Jâǵńavalkja's Bhâg. P. 12,6,64.

देवरूपा f. N. pr. einer Apsaras Kathâs. 54,75.

1. देवल 1) Spr. 4723.

देवलोक, deren drei TS. 2,5,11,6. einundzwanzig 5,1,10,3. °पाल

Beiw. Indra's KATHÂS. 115,25.

देववत् 3) f. °वती N. pr. einer Tochter des Gandharva Grâmaṇî R. 7,5,2. fgg.

देववर्णिनी f. N. pr. einer Tochter Bharadvâǵas R. 7,3,3.

देववर्धकि HALÂJ. 1,84.

देववेश्मन् n. *Tempel* KATHÂS. 121,147.

देवशक्ति KATHÂS. 55,56.

देवशतभाष्य n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,5.

देवसत्य n. *eine feste Ordnung der Götter* WEBER, ǴJOT. 61.

देवसभ n. N. pr. einer Stadt KATHÂS. 118,8. 36.

देवसभा 1) *der Palast der Götter* KATHÂS. 118,8.

देवसात् mit कर् *den Göttern darbringen* BHAṬṬ. 4,9.

देवसिद्धि m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 54,18.

देवसूकतेत्र n. N. pr. eines *Gebietes* bei den nördlichen Pańḱâla WILSON, Sel. Works 2,32.

देवसेन 2) ein Theilchen (अंश) der Mûlaprakṛti WILSON, Sel. Works 1,246.

देवसोम m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 97,10. 114,95. °क 84.

देवस्वामिन् Z. 3 lies Âçvalâjana st. Âpastamba und vgl. die Einl. zum Comm. des ÂÇV. ÇR.

देवहिति Z. 2 lies ऋतुं st. क्रतुं.

देवहेडन TBR. 3,7,11,2.

देवाचार्य m. N. pr. eines Mannes WILSON, Sel. Works 1,47.

देवानन्द 1) m. desgl. ebend. — 2) f. आ Bez. *der 15ten Nacht* Ind. St. 10,286.

देवानांप्रिय 1) SARVADARÇANAS. 45,9.

देवार्पण, NÎLAK.: देवेभ्यो ऽर्प्यन्ते यैस्तानि ऋग्यजुःसामानि मूर्तिमन्ति देवार्पणानि.

देवावृध्, so zu lesen st. दवावृध्.

देवासुर 2) देवासुरे subst. R. 3,53,8.

देविन्, कितवानन्तदेविनः KATHÂS. 74,141.

देवीदत्त m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 178,*a*, No. 404.

देवीपुराणीय adj. *zum* Devîpurâṇa *gehörig, daraus entlehnt* Verz. d. Oxf. H. 288,*b*, No. 688.

देवीभिडगिरि vgl. u. भिडगिरि.

देवीमत n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,1.

देवीयामलतन्त्र n. desgl. HALL 197.

देवीरहस्य n. Titel eines Abschnittes im Rudrajâmalatantra Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,34.

देवीसूक्त n. Titel *einer Hymne auf* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 298,*b*, No. 725. 398,*a*, No. 144.

देवेन्द्रकीर्तिदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 180,*b*,30.

देवेश 1) auch *König* MBH. 13,1832. LA. (II) 23,16.

देवेश्वर 2) ein Schüler Çaṁkarâḱârja's Verz. d. Oxf. H. 257,*b*,4.

देश, füge *Raum* hinzu. Z. 8. fg. कथाभिर्देशानाम् bedeutet *mit Erzählungen über die* (besuchten) *Gegenden;* vgl. Spr. 3178.

देशच्युति f. *Landesflucht* Spr. 2622.

देशट m. N. pr. eines Brahmanen KATHÂS. 123,185. 306. — Vgl. केशट.

देशना, धर्मदेशनाः KATHÂS. 72,364.

देशभाषा Spr. 3073. Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,13. °विज्ञान unter den 64 Kalâ 217,*a*,15.

देशिक 2) Spr. 5138. WEBER, RÂMAT. UP. 321. Verz. d. Oxf. H. 256,*a*,19.*b*,41. fg. 257,*b*,16. 258,*a*,11. 259,*a*,15. 19. 21. *b*,13. 18. 260,*b*, No. 628.

देशिन् 1) काल° zur Erkl. von पाटलिक HÂR. 239.

देशी 1) KÂVJÂD. 1,33. — 3) *Tanz* (im Gegens. zu मार्ग *Pantomime*) DAÇAR. 1,9. — 4) *vulgärer Gesang* (im Gegens. zu मार्ग *edler Gesang*) Verz. d. Oxf. H. 200,*a*, No. 475. *b*, No. 476.

देशीय 2) सप्तवर्ष° KATHÂS. 94,92. 96.

देश्य 1) *b*) उपचाराः *landesüblich* Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,28. — *d*) हुतवह° *fast wie Feuer seiend* SUÇR. 2,266,12. सप्तवर्ष° *ungefähr sieben Jahre alt* KATHÂS. 94,78.

देहकृत् *Vater* BHÂG. P. 10,83,10.

देहचर adj. *im Körper befindlich:* व्याधि *Krankheit* BHÂG. P. 10,78,6. Schol.: विशेषेण आधीयते मनसि चिन्त्यत इति व्याधिः। देहे ऽन्तर्यामितया चरतीति तथा तमीश्वरम्.

देहचर्या f. *Pflege des Körpers* KATHÂS. 72,406.

देहमध्य n. *die Mitte des Körpers, Taille* WEBER, RAMÂT. UP. 342.

देहली BHÂG. P. 10,69,6.

देहवृत्ति f. *Unterhalt —, Ernährung des Körpers* KATHÂS. 74,112.

देहान्त m. *Ende des Körpers, Tod* BHÂG. P. 11,18,37.

देहारि m. *der Feind des Leibes,* als Bein. Çiva's, vom Schol. angeführte v. l. für कामहन् MBH. 13,1179.

दैत्य adj. = दैत्त Schol. zu BHÂG. P. 10,23,39.

1. दैतेय, f. दैतेयी (= दितेः पौत्री Schol.) R. 7,58,8.

दैत्याय् *einen* Daitja *darstellen:* दैत्यायिता BHÂG. P. 10,30,16.

दैधिषव्य, dieselbe Formel TS. 3,2,4,4. ÂÇV. ÇR. 1,3,30.

दैनंदिन, दिने दिने यन्म्रियते हि भूतैर्दैनंदिनं तं प्रलयं वदन्ति GOLÂDHJ. 2,63.

दैन्य, सः — परं दैन्यमुपागतः MBH. 12,4303. यः समुत्पतितं क्रोधं दैन्यं वा न नियच्छति Spr. 4868. *eine klägliche —, erbärmliche Lage* 1753. 4675; so auch BHARTṚ. 2,44 (Spr. 954) und 3,32 (Spr. 2075).

दैयांपाति vgl. दय्यांपाति.

दैव 1) *a*) विवाह ÂÇV. GṚHJ. 1,6,2. *mit den Göttern beschäftigt:* परिचरन्देवः सदा देवलः Spr. 4723. — *c*) *dem Schicksal* (दैव) *eigen* u. s. w.: दैवी विचित्रा गतिः Spr. 632. 1973. — 3) *b*) M. 3,18. — *c*) दैवे समर्प्य चिरसंचितदुःखजालम् Spr. 1256. °वशात् *zufällig* SARVADARÇANAS. 153,9. दैव so v. a. शुभदैव in दैवयुत, दैवहीन, दैवान्वित Ind. St. 10,166 (vgl. शुभदैवयुक्त ebend.).

दैवक 2) दैवकीनन्दन N. pr. eines Autors WILSON, Sel. Works 1,168.

दैवज्ञमनोहर Titel einer *astr.* Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,6. 292,*a*,31.

दैवज्ञवल्लभ m. N. pr. eines *Astronomen* ebend. 278,*b*,6.

दैवज्ञशर्मन् m. ein anderer Name Viçvanâtha's ebend. 283,*b*, N.

दैवतम् lies adv. st. adj. und füge KATHÂS. 73,380 hinzu.

दैवपर HALÂJ. 2,222. Ind. St. 10,167. दैवपरायण dass. Spr. 2416.

दैवकृत adj. = दैवकृतक 1) R. 7,20,11. Spr. 195.

दैवकृतक 1) Spr. 3890.

दैवकृव, lies im pl. der pl. zu दैवकृव्य.

दैविन् vgl. Spr. 3637 und LA. (II) 22,6.

दैव्य 1) छन्दांसि RV. Prât. 16,2. — 3) m. N. pr. eines Boten der Asura TS. 2,5,11,8.

दैशिक 1) füge *räumlich* hinzu. — 3) Bhâg. P. 11,27,22. — 4) नृत्य Mallin. zu Megh. 36. am Ende eines comp. *zu dem und dem Lande gehörig, dort ansässig* Râġa-Tar. 7,193.

दैहिक, दुःख Bhâg. P. 11,23,40. subst.: मदर्थे त्यक्तदैहिकाः 10,46,4. दैहिकाः पतिपुत्राद्यः Schol.

दोधक adj. (und zugleich N. des Metrums) Khandas 6,19. nach einer Glosse = स्वामिस्वापहारक *der seinen Herrn bestiehlt.*

दोरक n. *Strick* Schol. zu Naish. 22,53. — Vgl. डोर.

दोल 1) चित्रकीड दोलया Kathâs. 66,138. 112,70. गजेन्द्रदत्तदोला 75. दोलारूढ इवाभवत् 83,31. 119,190. दोलारूढमानस 67,30. 57,102. (या-नपात्रिका तामारोह्य) संजीवनप्रमययोस्तद्दोलामिवापराम् 101,188.

दोलयात्रा vgl. Wilson, Sel. Works 2,222. fgg.

दोलाय्, यावद्दोलायते ऽत्र सा *im Zweifel sein* Kathâs. 98,39.

दोलोत्सव m. *Schaukelfest* Wilson, Sel. Works 2,222. 230. गौर्या दो-लोत्सवः Verz. d. Oxf. H. 284,b,1.

दोःशालिन् (दोस् + शा°) adj. *kräftige Arme habend* Kathâs. 83,27.

1. दोष n. auch MBh. 3,13847; vgl. die Note zu Spr. 2862, Th. 3, S. 380. — 1) *ein Fehler in der Argumentation* Sarvadarçanas. 49,18. 63, 11. 16. 79,7. 80,14. 141,16. 147,20. दोषाभाव *Fehlerlosigkeit* 132,16. fgg. — 3) Sp. 779, Z. 14 दोषमृच्छति M. 2,93 *ladet eine Schuld auf sich* oder *nimmt Schaden.* न दोषं लभते मद्यी *ladet keine Schuld auf sich* Spr. 1433. कुर्युर्दोषमदोषस्य बृहस्पतिमतेरपि *könnten eine Schuld anhängen* 1933. शुचेरपि हि युक्तस्य दोष एव निपात्यते *wird ein Fehler —, wird eine Schuld angehängt* MBh. 12,4142. वरं तमुपकर्तारं दोषदृष्ट्या च दूष-येत् Spr. 5051. — 4) नैष दोषः *es schadet Nichts* Sarvadarçanas. 174,17.

2. दोष 2) दोषो गाय AV. 6,1,1. दोषो (d. i. दोषा उ) इति Padap. — Am Ende lies प्रतिदोषम् und füge पश्चादोष hinzu.

दोषग्राहिन् an der angeführten Stelle *das Schlechte aufnehmend (behaltend)*; vgl. Spr. 2876.

दोषज्ञ 1) अ° *nicht wissend, was Fehler sind,* Spr. 5240.

दोषवत् 3) Spr. 1766.

दोषाकर *die Nacht machend, Mond* und zugleich *eine Fundgrube von allerlei Mängeln* (दोष + आकर) Spr. 898. Kathâs. 74,139.

दोषामन्य *für Nacht geltend, als Nacht angesehen* Çiç. 4,62. दोषां रा-त्रिमात्मानं मन्यत इति दोषामन्यम् Mallin.

दोषाय् (von 1. दोष), °यते *wie ein Mangel erscheinen* Spr. 851.

दोस् 1) acc. sg. दोस् Bhâg. P. 10,77,15.

दोह् 1) गां दुग्धदोहाम् *eine Kuh, deren Milch ausgemelkt worden ist,* Bhâg. P. 11,11,19. अभीष्ट° (दोह् als nom. ag. aufzufassen) adj. *Gewünschtes gewährend* 5,33. Z. 12 मधुदोहम् ist wohl als adv. zu fassen; vgl. Spr. 2098.

दोहक nom. ag. *Melker;* s. गो°.

दोहद in der Stelle दाडिमे °धूपिनि द्रुमे Naish. 1,82 nach dem Schol. = फलविलनएयजनकधूपद्रव्यविशेष.

दोहन 3) a) Bhâg. P. 10,44,15.

दौत्यक n. = दौत्य *Botschaft,* pl. Bhâg. P. 10,39,35.

दौरात्म्य Kathâs. 56,416. Bhâg. P. 10,75,40. = देहाद्यभिमान nach dem Schol. zu 11,20,23. = देहाद्यात्मत्व nach dem Schol. zu 2,2,18. गुणा-नामेव दौरात्म्याद्धुरि धुर्यो नियुज्यते so v. a. *die böse —, schädliche Wirkung der Vorzüge* Spr. 580.

दौरात्म्यक adj. *niederträchtig:* कर्मन् R. 7,18,12.

दौर्ग n. mit Ergänzung von शास्त्र Verz. d. Oxf. H. 247,a,N.3.

दौर्गत्य Spr. 2510. Kathâs. 77,19.

दौर्गन्ध्य, so zu lesen st. दो°.

दौर्जन्य Spr. 3672. so v. a. *Missgunst* 1259. अहं ममेति दौर्जन्यम् so v. a. *falscher Begriff* Bhâg. P. 12,6,33; vgl. दौरात्म्य.

दौर्बल, die ed. Bomb. liest गौर्बलात् st. दौर्बलात्.

दौर्बल्य, न्याय° Bhâg. P. 12,2,4.

दौर्मद (von दुर्मद) n. *Schlacht, Kampf* Halâj. 4,76.

दौर्मनसायन m. patron. von दुर्मनस् gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

दौर्मन्त्र्य könnte auch nom. abstr. von दुर्मन्त्रिन् *schlechte Minister habend* sein.

दौर्हृद = दोहद Halâj. 2,343. R. 7,47,15. — MBh. 5,751 fasst Nîlak. das Wort in der Bed. von पाप *Bösewicht;* भावित erklärt er durch पूजित.

दौःशीत्य Kathâs. 58,61. Bhâg. P. 10,68,30.

दौष्कल fehlerhaft für दुष्कल (दुष्कुल) Hariv. 1724 in der neueren Ausg.

दौष्मन्त, die ed. Bomb. दौष्यन्ति.

दौष्मन्ति, die ed. Bomb. des MBh. दौष्यन्ति.

दौःषन्ति Bhâg. P. 12,12,26.

दौःस्थ्य (von दुःस्थ) n. *missliche Lage* Sarvadarçanas. 10,22.

द्युचर adj. *am Himmel —, im Luftraum gehend:* रथ Kathâs. 79,15. m. so v. a. *ein* Vidjâdhara 52,179. 186. 358. 65,222. 246. 109,72. °च-रीभूत 52,180.

द्युचारिन् m. so v. a. *ein* Vidjâdhara Kathâs. 59,14. 114,15.

1. द्युत् mit उद् caus. vgl. उद्द्योतक.

— वि 1) विद्योतति R. 7,37,3,9. भासां निधिः (*die Sonne*) विद्योतते *erglänzen* so v. a. *aufgehen* Prasaṅgâbh. 15,a. — विद्युतय् *blinken, blitzen:* व्यर्धिया न द्युतयन्त वृष्टयः RV. 2,34,2.

2. द्युत् Z. 3. fg. Nîlak.: द्युम्नं वित्तं तच्च राज्ञां बलमेव कवचकुण्डला-दिकं वा सकोत्पन्नं तदादिर्यस्य शस्त्रास्त्रशौर्योत्साहादेस्तत् द्युम्नादि तस्य उत्संभवात् उत्कर्षणोत्पत्तेश्च.

द्युतान 1) TS. 5,5,9,4. 6,2,10,4.

द्युति 1) in der Dramatik *drohende Haltung:* तर्जनोद्वेजने द्युतिः Daçar. 1,42. Sâh. D. 382. Pratâpar. 22,a,5. 41,b,6. परिहासवचो नर्म धृति-स्तज्जा द्युतिर्मता Daçar. 1,31. नर्म° Schol. S. 24. — 2) Z. 2 lies Meru-sâvarṇa.

द्युतिमत् 2) a) ein Sohn Prijavrata's Mârk. P. 53,15. 22. — 3) f. °मती N. pr. eines Frauenzimmers Hall 203.

द्युनदी Kathâs. 109,44. 112,138. Bhâg. P. 10,75,8.

द्युपति so v. a. *Gott;* pl. Bhâg. P. 10,87,41. 12,12,66.

द्युभक्त (2. द्यु + भक्त) adj. *vom Himmel geschenkt* oder *am Himmel Theil habend, himmlisch* RV. 1,73,6.

द्युमत् 1) a) Bhâg. P. 10,2,31. 18,26. 81,30. — 2) ein Minister Çâl-

va's Bhâg. P. 10,76,26.

द्युम्न vgl. noch बृहद्द्युम्न.

द्युम्निन् 2) (so ist st. *d* zu lesen) nach Aufrecht द्युम्नीक.

द्युयोषित् Kathâs. 109,41. 110,75.

द्युवधू f. *ein himmlisches Weib, eine* Apsaras Kathâs. 81,17.

द्युवनी f. *der Götterhain* LA. (II) 89,16. *coelum* Gild.

द्युसरित् Kathâs. 114,17.

द्युस्त्री f. *ein himmlisches Weib, eine* Apsaras Kathâs. 108,74.

द्यूत, °विशेषाः unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,18. °समाह्वय 263,*a*,25. Z. 12 lies द्रोणाद्यूतमवर्तत.

द्यूतकार, अनृतं द्यूतकारेभ्यः (शिक्षित) Spr. 5006. Kathâs. 52,292. 73,270.

द्यूतकृत् Kathâs. 121,58. 82.

द्यूतशाला f. *Spielhaus* Kathâs. 73,74.

द्यूतसदन n. dass. Bhâg. P. 11,25,25.

द्यूताध्यक्ष (द्यूत + अ°) m. *ein Oberaufseher über das Hazardspiel* Daçak. in Benf. Chr. 186,3.

द्योतक 4) Sarvadarçanas. 41,22. 158,13. °त्व n. 42,1.

द्योतन 3) *c*) Sarvadarçanas. 140,11. Schol. zu Naish. 22,43. — *d*) Halâj. 2,411.

द्योतनक, vgl. अर्थद्योतनिका.

द्योतिन् am Ende eines comp. *bezeichnend, bedeutend* Sarvadarçanas. 41,20.

द्योतिरिङ्गण Halâj. 2,102.

द्योत्य Sâh. D. 108,15. 260,9. Schol. zu P. 1,3,14. 4,96. Füge *was bezeichnet —, was ausgedrückt wird* hinzu.

द्यौर्लोक Çâñkh. Gṛhj. 1,16,3 in Ind. St. 5,337. Weber, Râmât. Up. 344.

द्र nom. ag. von 1. द्रा in मधुद्र.

द्रङ्गण m. = Kola = 4 Mâsha Çârñg. Saṃh. 1,1,16. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,4.

द्रङ्ग Halâj. 2,130.

द्रढय्, बुद्धिं द्रढयति Uttararâmaḱ. 35,14 (47,8). त्वयि तु मम भक्तिं द्रढयति 100,7 (ed. Cow., ज्ञनयति die ältere Ausg. 77,1 v. u.).

द्रप्स n. = दध्यघनम् Halâj. 2,120. — Vgl. पुरु°.

द्रम्म Halâj. zu Ḱhandas in Ind. St. 8,292.

द्रव 1) *b*) अमृतद्रवैः करैः *triefend von* Çiç. 9,36. अनुराग° (प्रणय) so v. a. *überfliessend* Spr. 3472. — 2) *d*) in der Dramatik *das Herausfahren gegen einen Höherstehenden* Daçar. 1,41. Sâh. D. 378. 381. Pratâpar. 41,*a*,7.

द्रवण *das Flüssigwerden, Schmelzen* Spr. 49.

द्रवत्व n. = द्रवता Sarvadarçanas. 106,18.

द्रविड 1) pl. Bhâg. P. 10,79,13. Sâh. D. 173,7. Verz. d. Oxf. H. 258,*a*,23. °देश 352,*b*,17. द्रविड्यः स्त्रियः 217,*b*,15. द्रविडाः als Grammatiker 161,*b*,7. sg. N. pr. eines Sohnes Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,12. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 286,*a*, No. 670.

द्रविण 1) *c*) अग्नेर्द्रविणम् Ind. St. 3,201,*a*. — 2) *c*) genauer Bez. der den Vaiçja entsprechenden Bewohner von Kraunḱadvîpa.

द्रविणक, streiche Vasu.

द्रवीभाव (von द्रवीभू) *das Schmelzen* so v. a. *das Weichwerden, Gerührtwerden* Sâh. D. 247,11. fg. — Vgl. चित्तद्रवीभावमय.

द्रवीभू, यस्य चित्तं द्रवीभूतं कृपया सर्वजन्तुषु *geschmolzen* so v. a. *erweicht, gerührt* Spr. 4835.

1. द्रव्य 1) Z. 5. fgg. in den aus Sâh. D. angeführten Stellen *Individuum;* eben so in °वादिनः im Gegens. zu जातिवादिनः Weber, Râmat. Up. 336. — 2) so v. a. *Gold:* सद्रव्यं शिरो नित्यं भविष्यति R. 7,18,34. सद्रव्य = स्वर्णवर्ण Schol.

2. द्रव्य 1) Kâvjâd. 3,117. दुर्वृत्तस्तत्संबन्धिशाखापल्लवादीनि द्रव्याणि Schol.

द्रव्यत्व Sarvadarçanas. 105,17. 106,5. fgg. 107,5. 132,8.

द्रव्यदीपक n. Bez. *einer Art von Vergleichung, bei der von einem Individuum zweierlei ausgesagt wird,* Schol. zu Kâvjâd. 2,101.

द्रव्यपदार्थ Titel einer Schrift Hall 79.

द्रव्यप्रकाशिका f. Titel eines Commentars Hall 66.

द्रव्यभाष्य n. desgl. Hall 64. °टीका 65.

द्रव्यशुद्धि Z. 2, das Werk heisst °दीपिका; vgl. Verz. d. Oxf. H. 274, *a*, No. 649.

द्रव्यसमुद्देश m. Titel eines Abschnitts des Vâkjapadîja Hall 164.

द्रष्टव्य, त्वयैते परिणेतव्ये कन्यके — द्रष्टव्ये च प्रसादेन *anzublicken* Kathâs. 121,264.

1. द्रा mit अप Z. 2 lies 10,85,32.

2. द्रा mit नि, °द्राति Spr. 1550. 1579. °द्रासि Kathâs. 66,158. °द्रित Bhâg. P. 10,35,5. — desid. *zu schlafen verlangen:* निनिद्रासता Çiç. 11,4.

द्राक् Halâj. 4,12. Sarvadarçanas. 102,19. Pârçvanâthaḱ. 2,47. 5,78 (nach Aufrecht). Herzustellen für प्राक् MBh. 5,4145; vgl. Spr. 4841. Nach Aufrecht vielleicht von दृश्.

द्राग्भृतक (द्राक् + भृ°) n. *frisch geschöpftes Wasser* Halâj. 3,27.

द्रावक 2) *d*) रस ist hier *Mixtur;* vgl. मल्ल°.

द्रावण 2) *b*) so v. a. *das Weichmachen, Rühren* Verz. d. Oxf. H. 218, *b*,19. — Vgl. गर्भ°.

द्राविन् (vom caus. von 1. द्रु) adj. *auflösend, vertreibend;* s. पित्त°, मल°, मांस°.

1. द्रु 1) partic.: लघुगुरुद्रुतप्लुतलक्षणानि Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,14. — 3) पयोद्रुता *nass von* Bhâg. P. 10,27,25.

— अनु 1) *a*) Kathâs. 123,288. — 2) Çâñkh. Gṛhj. 1,16,7 in Ind. St. 5,337. Ait. Br. 5,25.

— अभि 2) Z. 3 MBh. 12,276 (genauer 281) liest die ed. Bomb. richtig अभिद्रुतम्; vgl. Spr. 936.

— अभ्युद् vgl. अभ्युद्द्रवण.

— उप auch so v. a. *die* उपद्रवभक्ति *anwenden* (beim Gesang der Sâman) Ait. Up. beim Schol. zu Pańḱav. Br. 5,2,7. उपद्रुता तेन दासीत्वेन *heimgesucht* Kathâs. 52,60. Zum Saṃdhi vgl. Ind. St. 8,120. 124.

— संप्र R. 7,28,21.

— वि 1) Z. 12. fgg. Hariv. 10148 (11048) liest die neuere Ausg. विप्लुत st. विद्रुत. — caus. *verjagen, verscheuchen* Kathâs. 62,191. 72,57. 73,132. कलिविद्रावितस्य — धर्मस्य 104,81.

द्रुण 3) Halâj. 2,309.

द्रुत 2) *a*) Halâj. 3,23.

द्रुतपद 2) *4 Mal* ⏑⏑⏑–⏑⏑⏑–⏑⏑–– Ind. St. 8,382. fg.

द्रुति f. *das Schmelzen* Verz. d. Oxf. H. 321,*b*,3. *das Weichwerden, Gerührtwerden* Sâh. D. 247,11. — Vgl. गर्भ°.

द्रुम 1) *Pflanze* überh.: किंपाक° Spr. 2379. — Vgl. महा°.

द्रुमसेन MBh. 7,7631.

1. द्रुह्, यैर्द्रुग्धम् (impers.) *welche ihm zu schaden gesucht hatten* Râǵa-Tar. 5,298. — desid. vgl. दुध्रुक्षु.

— प्र vgl. प्रद्रुह्.

2. द्रुह् 1) भर्तृ° Kathâs. 65,40. सखी° 71,187. — Vgl. पुरु°.

द्रुहिण Bein. Brahman's Bhar. Nâṭjaç. 20,6.15.20. Verz. d. Oxf. H. 200,*b*, No. 476.

द्रेष्काण Verz. d. Oxf. H. 328,*b*, No. 779. द्रेष्काण die Ausg.

द्रोणधुर् Bhâg. P. 10,1,44.

द्रोण 2) Weber, Ǵjot. 78. fgg. Çârṅg. Saṁh. 1,1,21. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,2.9. — 5) Verz. d. Oxf. H. 347,*b*,33. — 9) mit dem patron. Çârṅga, Verfasser von ṚV. 10,142,3.4. — *b*) vgl. Mârk. P. 1,21. fgg. — 12) *a*) तैल° R. 7,75,2. स्नानद्रोणी रौप्यमयी Râǵa-Tar. 5,46. खगचञ्चूपुट° Spr. 5324. MBh. 5,2191 die ed. Bomb. richtig द्रोणी. — *b*) Çârṅg. Saṁh. 1,1,21. — *c*) हिमाद्रेः Spr. 2658. अद्रि° Râǵa-Tar. 5,141. गिरि° Bhâg. P. 10,73,1. मन्दर° (so zu lesen) Brahma-P. in LA. (II) 54,16. — Vgl. महाद्रोण, °द्रोणी.

द्रोणकजिह्व (wohl द्रौ° zu lesen) m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,1.

द्रोणिका 1) Sp. 817, Z. 2 lies 23 st. 28.

द्रोहिन् Kathâs. 70,14. भार्या° 77,77.81. सारस्वत° Spr. 5400. — Vgl. मित्र°.

द्रौणि Z. 3. fg. vgl. Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,16.

द्वंद्व 1) Z. 6 zu Bhartṛ. 1,77 vgl. Spr. 1654. — 5) die ed. Bomb. द्वंद्वभूतः. — 7) द्वंद्वे ह्येतत्प्रवक्तव्यम् so v. a. *unter vier Augen* R. 7,103,11. st. वाचं द्वंद्वं समीरितम् 14 ist wohl द्वंद्वे समीरिताम् zu lesen. — 8) देवता° AV. Prât. 4,49.

द्वंद्वशस्, युद्धं नो देहि द्वंद्वशः Bhâg. P. 10,72,28.

द्वंद्वालाप m. *Zwiegespräch, ein Gespräch unter vier Augen* Spr. 4227.

द्वंद्विन् 1) Weber, Nax. 1,312,5.

द्वंद्वीभू *sich zu Paaren verbinden:* द्वे गोपा विहरिष्यामो °भूय so v. a. *paarweise* Bhâg. P. 10,18,19.

द्वय 3) *a*) du. (auf einen du. m. bezogen) *beide* Kathâs. 70,90. am Ende eines adj. comp. f. आ 53,154. 78,82.

द्वयभारती f. N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 255,*b*,N.7.

द्वयस vgl. noch कण्ठ°.

द्वयिन् (von द्वय) adj. *einer von Zweien:* एक एवाग्रहीत्स्वैरं दीनारांस्तानसद्वयी *er allein ohne den Andern* Kathâs. 60,216.

द्वात्रिंश 3) in द्वात्रिंशार Weber, Râmat. Up. 311 = द्वात्रिंशत्.

द्वात्रिंशत्, °शद्भिर्गतैर्मासैः Weber, Ǵjot. 98. °शल्लक्षणोपेत Hit. 99,7. सिंहासनद्वात्रिंशति = विक्रमचरित्र.

द्वादश 2) TBr. 1,1,9,10.

द्वादशक 2) Weber, Ǵjot. 54.

द्वादशम R. 7,55,4. 70,9.

द्वादशमहावाक्य n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,231. Hall 205. °निर्णय 138. °विवरण Verz. d. Oxf. H. 227, *a*, No. 557. — Vgl. महावाक्य 2).

द्वादशमहासिद्धान्तनिरूपण n. Titel einer Schrift Hall 138.

द्वादशलक्षणी f. Bez. *der aus 12* Adhjâja *bestehenden* Sûtra Ǵaimini's Sarvadarçanas. 122,4. Hall 89.

द्वादशवार्षिक, °व्रत Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,16.

द्वादशांशक (द्वादशन् + अंश) m. *der zwölfte Theil*, insbes. *eines Sternbildes, eines astrologischen Hauses* Ind. St. 10,199. — Vgl. नवांश, नवांशक.

द्वार 1) सर्वद्वारैरसृग्वमन् *aus allen Oeffnungen* Kathâs. 74,53. Sp. 825, Z. 4 Bhartṛ. 3,34 (Spr. 349) am Ende eines adj. comp. (f. आ): विवृतद्वारा इव व्यापदः. Sp. 825, Z. 16. fg. vgl. Sarvadarçanas. 77,18. 78,8.

द्वारपिधान n. *das Schliessen des Thores:* धृतेः Mâlav. 32.

द्वारबाहुक am Ende eines adj. comp. = द्वारबाहु Hariv. 15789, wo die neuere Ausg. °प्रकटद्वारबाहुकम् liest.

द्वाररक्षिन् m. *Thürhüter* Kathâs. 124,184.

द्वारशाखा Kathâs. 87,35.

द्वार्वत्, द्वार्वती Bhâg. P. 11,30,5.

द्वाषष्ट 1) Weber, Ǵjot. 47. 91. 97.

द्वाषष्टि Weber, Ǵjot. 92. 109.

द्वि = द्यु *Tag* Weber, Ǵjot. 93. 104. — Vgl. द्विस् weiter unten.

1. द्विक 1) Ind. St. 8,110. — 2) द्विकौ ग्लौ so v. a. *wiederholt* Ind. St. 8,423.

द्विगुण, °गुणत्व n. Spr. 1780. °गुणीकृत *verdoppelt* Çiç. 1,62. Kathâs. 56,201.

द्विगुणय्, °यति *verdoppeln, mit zwei multipliciren* Ind. St. 8,442.

द्विगुणित Ind. St. 8,446.

द्विगूढ n. Bez. *einer Art von Gesang* Sâh. D. 509. 504.

द्विचत्वारि n. pl. *zwei oder vier* Weber, Râmat. Up. 288.

द्विजमय (von द्विज) adj. f. ई *aus Brahmanen gebildet, — bestehend* Spr. 4245.

द्विजराज 1) Spr. 3786.

द्विजिह्व 1) Spr. 2864 (doppelsinnig). °ता f. Çiç. 1,63. °त्व n. Spr. 934.

द्विजेन्द्र m. *der Mond* (vgl. द्विजराज u. s. w.) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 1. *the Lord of the twice-born* Hall.

द्विजेश्वर m. *ein Brahmane* (*ein ausgezeichneter Brahmane* nach dem Schol.) und zugleich *der Mond* Kâvjâd. 2,175.

द्विठ vgl. Verz. d. Oxf. H. 97,*a*,39. *b*,1. 105,*a*,10.

1. द्वितीय 1) °वयस् adj. *im zweiten Lebensalter stehend* Halâj. 2,329.

द्वित्र Kathâs. 54,201. 56,24. द्वित्रिभिर्बहुभिः सार्धम् *mit Zweien, Dreien oder Vielen* Spr. 515.

द्वित्व 1) *Zweiheit, der Begriff Zwei* Sarvadarçanas. 107,8. fgg. 108,2. fgg. — 3) Cit. beim Schol. zu AV. Prât. S. 261 (I,6.7).

द्वित्वत्व (von द्वित्व) n. *das der-Begriff-Zwei-Sein* Sarvadarçanas. 107,16.

द्विदत्त m. N. pr. eines Mannes; vgl. द्वैदत्ति.

द्विधा, मार्गोऽयं पुरतस्ते द्विधागतः *theilt sich* Kathâs. 124,71.

द्विनवकृत्वस् (द्वि - नवन् + कृ°) adv. *achtzehnmal* Bhâg. P. 10,70,30.

द्विपञ्चविंश du. *zwei* (Haufen von) *fünfundzwanzig* (Comm.) Ait. Br. 7,2.

द्विपञ्चाश du. *zwei* (Haufen von) *fünfzig* (nach dem Comm.) Ait. Br. 7,2.

द्विपद् 2) °पदी Bez. *eines best.* Prâkrit-*Metrums:* इत्तीमं °खण्डं पठन्तीम् Kathâs. 55,127.

द्विपदिका 3) Sâh. D. 546.

द्विपादिका f. *Duett:* काका वाश्यन्ति तत्रैव बिडालापि द्विपादिका: R. 7,6,58.

द्विपारि (द्विप + अ°) m. *des Elephanten Feind, der Löwe* Bhâg. P. 10,83,12.

द्विपितृक (von द्वि + पितृ) adj. *zwei Vätern geltend* Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,23.

द्विबाहु adj. *zweiarmig;* m. so v. a. *Mensch* Kathâs. 53,94.

द्विभल्लक n. Bez. *einer Art von Pfeilspitze* Çârñg. Paddh. 80,64 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. आराग्र.

द्विमय (von द्वि) adj. *mit zwei Theilen von* (gen.) *vermischt:* द्विमयमुदश्विद्यवानाम् P. 5,2,47, Sch.

द्विमात्र, °मात्रौ (die v. l. richtig द्वे मात्रे) वायसो ऽब्रवीत् RV. Prât. 13,20.

द्विवचन AV. Prât. 1,75. 2,47.

द्विविधा *zweifach:* °विभिन्ना: R. 7,7,54. Schol.: द्विविधया प्रकारद्वयेन. — Vgl. त्रिविधा unter त्रिविध.

द्विशाल n. *ein Haus mit zwei Hallen* Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,39.

1. द्विष् mit परि vgl. परिद्वेषस्.

द्विष, ज्वलमज्जनकल्माषं मा मोक्तीराननद्विषम् *für das Gesicht unangenehm* Hariv. 7082.

द्विषंधि vgl. auch u. संधि.

द्विषष्टिवाक्य n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

द्विस् = दिवस *Tag* Weber, Ǵjot. 55. — Vgl. द्वि oben.

द्विसप्तन् *zweimal sieben, vierzehn* Weber, Râmat. Up. 291.

द्विसाहस्र (f. ई) *aus 2000 bestehend* Kâtj. Çr. 17,7,21.

द्विःस्वर Ind. St. 8,307 richtiger द्विः स्वराः *zweimal die Töne* d. i. *vierzehn* zu schreiben.

द्वीपचन्द्रिर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 244,*a*, No. 606.

द्वीपिता f. nom. abstr. von द्वीपिन् 2) MBh. 12,4271. द्वीपित्व n. desgl. 4298.

द्वीपिन् Z. 5 lies 3) st. 2).

द्वेषिन्, कूल° *auf eine hinterlistige Weise Andern zu schaden suchend* Spr. 4503.

द्वैगुणिक m. *Wucherer* Halâj. 2,416.

द्वैत, °निर्णय Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 273,*a*, No. 648. 292,*a*,31. 281,*a*, No. 659. 285,*a*,32. Hall 21. 193.

द्वैतधात्त m. N. pr. eines Schülers Çaṁkarâkârja's LA. (II) 87,17.

द्वैदत्ति m. patron. von द्विदत्त P. 4,1,88, Sch., wo fälschlich द्वैवदत्ति gelesen wird.

द्वैध 3) अ° adj. *ungetheilt:* पित्र्यं धनम् Kathâs. 62,172. *durch keinen Zwiespalt getrübt:* सख्य R. 7,36,39.

द्वैधीभाव, अविश्वासं सदातिष्ठेत्संधिना विग्रहेन च । द्वैधीभावमाश्रित्य पापे शत्रौ बलीयसि ॥ *doppeltes Spiel* Spr. 256.

द्वैपायनी, आर्या द्वैपायनीं दृष्ट्वा शूर्पारकमगाद्बल: Bhâg. P. 20,79,20. wohl N. pr. eines Flusses; द्वीपमयनं यस्यास्ताम् Schol.

द्वैमत्य m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,2.

द्वैमातुर 1) भ्रातृ *Stiefbruder* Kathâs. 74,30.

द्वैरूप्य (von द्विरूप) n. *Zweiheit der Form, das Doppelterscheinen* Bhâg. P. 10,42,28.

द्वैलिङ्ग्य n. nom. abstr. von द्वि - लिङ्ग Cit. beim Schol. zu AV. Prât. S. 261 (I, 10).

द्वैवचन (von द्विवचन) adj. *zum Dual gehörig* Âçv. Çr. 1,5,9.

द्वैसंध्य (von द्वि + संध्या) n. *die beiden Dämmerungen, Morgen- und Abend-Dämmerung* Spr. 4462 (Conj.).

द्व्यंश adj. *zwei Antheile habend* Weber, Ǵjot. 48. 57. 84. 86. fg.

द्व्यणुक Sarvadarçanas. 108,20. fgg. 109,5. 6.

द्व्यर्थ Sâh. D. 303.

द्व्यर्ध (द्वि + अर्ध) adj. *anderthalb* Ind. St. 9,442. 10,287. fg. 290. 306.

द्व्योग lies *Zweispänner* Pañkav. Br. 16,13,12.

ध

3. ध 1) *d*) N. *der 6ten Note*, eine Abkürzung von धैवत, Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,8. — 3) als erste Silbe von धन; vgl. Verz. d. Oxf. H. 189,*a*, No. 431.

धक् interj. des Unmuths Uttararâmak. 88,9 (113,7).

धट 1) *a*) Z. 2. fg. streiche Pañkat. u. s. w. bis ist und vgl. Spr. 5273. — *b*) Weber, Ǵjot. 102.

धत्तूर n. *die Frucht* Kathâs. 64,71. 77.

धन 3) am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 69,65.

धनंजय 2) *b*) Verz. d. Oxf. H. 225,*b*,4. 236,*b*,13. Z. 3 lies Vinâjaka st. Sâj. — *h*) auch N. pr. des Verfassers des Daçarûpaka. °निघण्टु Titel eines Wörterbuchs Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,11. °संग्रह Titel eines Werkes 292,*a*,32. — *i*) Bez. *des 9ten Tages eines Halbmonats* Ind. St. 10,296.

धनद 1) (f. आ) Spr. 5361. 5394. — 2) *a*) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,17. eines Dieners Padmapâṇi's Wilson, Sel. Works 2,24. N. pr. eines Affen Weber, Râmat. Up. 306, N. 4.

धनदेव Wilson, Sel. Works 1,299. Kathâs. 64,91.

धनपति *ein reicher Mann* Spr. 3664. 4462. hierher auch Bhartr. 3,29; vgl. Spr. 2519. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 260,*a*, No. 627. *b*, No. 628. °मिश्र desgl. Hall 100. = °सूरि 168. — Vgl. मल्ला°.

धनभक्त besser als cop. Zusammensetzung zu fassen.

धनमित्र ein Brahmane Wilson, Sel. Works 1,299.

धनरक्षक m. *Hüter der Schätze*, Bein. Kubera's R. 7,13,35.

धनवत् 2) *b*) ein Frauenname (auch N. einer Vidjâdharî) Kathâs. 93,8. 106,37. 107,29. — 3) m. *das Meer* (zugleich *reich*) Kâvjâd. 3,117.

धनसंपत्ति f. *Reichthum* Spr. 2577.

धनागम Spr. 3156.

धनाढ्य (धन + आ°) adj. *reich* Spr. 86. °ता f. *das Reichsein, Reichthum* Râǵa-Tar. 5,273.

धनाधिप Kubera Kathâs. 73,42.

धनाध्यक्ष *Schatzmeister* Bhâg. P. 10,75,4. ad Hit. III,53. Kubera Halâj. 1,78. R. 7,11,7. 15,1. Kathâs. 121,9.

धनाया (von धनाय्) f. *das Verlangen nach Reichthümern, Gier* Halâj. 2,209.

धनिक 1) Spr. 1670. Davon nom. abstr. °ता f. *das Reichsein, Reichthum* 5094. — 5) ein Scholiast des Daçarûpaka; vgl. धनिक.

धनिन् 4) m. Bein. Kubera's Halâj. 1,79.

1. धनु 1) क्व स मदनधनुर्भङ्गुरो भ्रूविलासः Spr. 778. — 3) °राशि Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,37.

2. धनु Z. 2 vom Schluss füge nach *Gestade* bei: als Bild für ein Stopfmittel.

धनुरासन (1. धनुस् + 1. आ°) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,18.

धनुर्ज्या f. *Bogensehne* Ind. St. 10,23.

धनुर्धारिन् unter den 108 Namen Çiva's R. 7,23,4,49.

धनुर्लता *Bogen:* कामस्य Kathâs. 72,76. 74,214. 111,12.

धनुर्वक्र (1. धनुस् + वक्र) adj. *krumm wie ein Bogen:* मूत्राशयो धनुर्वक्रो वस्तिरित्यभिधीयते Cit. in TBr. Comm. 2,455,7.

धनुर्विद्यादीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,8.

धनुष्मत्ता (von धनुष्मत्) f. *Geschicklichkeit im Bogenschiessen* Spr. 2214

धनुष्मत् 1) Z. 4 streiche f. °मती Bhartr. 1,13 und vgl. Spr. 2214.

1. धनुस् 2) Lalit. ed. Calc. 170,4. — 5) Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,32. — Vgl. इन्द्र°, पुष्प°, महा°, सुरपति°.

धनुर्हस्ता f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39.

धनेश्वर 1) *b*) °सूरि ein Autor Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 264. — 3) wohl n. als N. pr. einer Oertlichkeit: धनेश्वराभिधे शैवे सिद्धक्षेत्रे Kathâs. 66,2.

धन्ना m. N. pr. eines Kaufmanns Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,29.

धन्य 1) Z. 9 vgl. Kuvalaj. 26 und die Erkl. des Comm.

धन्यता Kathâs. 73,250.

धन्यस्तोत्र n. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 225,*b*, No. 550.

धन्व 1) Z. 3 Hariv. 7315 liest die neuere Ausg. धन्वीभिः.

1. धन्वन् *der Schütze im Thierkreise* Weber, Ġyot. 102.

2. धन्वन् 1) auch N. pr. eines Landes: अनर्तधन्वकुरुजाङ्गल° Bhâg. P. 10,86,20.

धन्वन्तरि 2) vgl. Spr. 2999, wo unter सद्वैद्य, कविभूपति und हरिहर Dhanvantari zu verstehen ist.

धँन्वर्णस् (2. धनु + अ°) adj. *den Strand bespülend* oder *trockenes Land überfluthend* RV. 5,45,2.

धन्वायन, Nilak.: भीमधन्वानः अपत्ये प्रचरन्त्यस्यामिति भीमधन्वायनी.

धम् 1) ध्मातः (= धमतः) शृङ्गाणि केचन Bhâg. P. 10,12,7. Sp. 865, Z. 12 lies धमितमग्निमशर्मनि.

— अभि *blasen:* °ध्मातगोशृङ्ग Kathâs. 59,41.

— आ 1) उग्रकबन्धकण्ठरुधिरैराध्मायमानोदराः (फेरवः) Sâh. D. 169, 15. महाध्मात Kathâs. 91,54. — caus. in übertr. Bed.: कृच्छ्रेणाध्मापितात्मनाम् (sic) Bhâg. P. 10,25,6.

— प्रत्या vgl. प्रत्याध्मान.

धमन 1) *c*) *wegblasend, verscheuchend:* माया° Bhâg. P. 10,14,16. — 4) n. *das Schmelzen* (von Erz) Ind. St. 9,26.

धमनि 2) am Schluss, ग्रीवाधमन्यौ H. 586 sind *die beiden Schlagadern vorn am Halse;* Halâj. 2,361 heisst es ग्रीवा धमनिर्मन्या, wo vielleicht ग्रीवाधमनिर्मन्या zu verbinden ist.

धमरूकानगर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 396,*b*, No. 124. fg.

धम्मिल्ल Kathâs. 104,88. Râga-Tar. 5,356. अलिमलिनघनस्निग्धधम्मिल्लहस्ता Ind. St. 8,401,4. — N. pr. eines Brahmanen Wilson, Sel. Works 1,299.

धय, धूमस्य धयान् Naish. 1,82. — Vgl. पुष्पंधय.

धर्, 1) Z. 3 lies धारयन्तु ते. धृत = धृतवत् *tragend* Weber, Râmat. Up. 300. — 6) धार्यतां परभूतैर्वाचंयमत्वव्रतम् Spr. 3661. — 14) तस्माच्छेषं न धारयेत् *behalten* so v. a. *dulden, leiden* Spr. 509. — धृत ist an mehreren Stellen als partic. vom intrans. धर् (Bed. 22) in der Bed. *bestehend, fortbestehend, andauernd* zu fassen; so z. B. 1) Z. 6 vom Ende; 4) Z. 14; 13) Sp. 872, Z. 14.

— desid. vgl. दिधीर्षा.

— अव 2) Kathâs. 63,175.

— पर्यव vgl. पर्यवधारणा.

— उद् Sp. 875, Z. 3 richtig उद्दध्रे ed. Bomb.

— उप 3) तत्रोपधार्य मायानां शतमेकं समाप्तवान् R. 7,23,16. उपधार्य सखित्वेनानुसृत्य Schol.

— नि vgl. निधारय.

— निस् 2) Sâh. D. 142,5. 8.

— परि vgl. परिधारणा fg.; — प्रति vgl. प्रतिधर्तर्.

— वि 4) स्तनैर्विधर्तुम् Bhâg. P. 10,90,22. मूर्ध्ना तथापि विधृतः (चन्द्रः) परमेश्वरेण Spr. 898. — Statt विधृत Sâh. D. 354 liest Ballant. richtiger विधूत. — Vgl. विधर्तर्.

— सम् 1) तूष्णीं वर्षशतान्यष्टौ समधारं (= समधारयम् Schol.) महाव्रतम् R. 7,13,25. — 7) ते ऽदित्यां समधियन्त *sie entschlossen sich sämmtlich auf* A., *sie blieben bei* A. *stehen* TS. 6,1,5,1.

धर 1) चतुर्वेद° *auswendig wissend* Kathâs. 59,28. — 2) *d*) α) Weber, Râmat. Up. 307. 312. — 3) *a*) als eine der acht Formen der Sarasvatî Wilson, Sel. Works 2,190.

धरट m. N. pr. eines Bharaṭaka Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,42. °क 37.

धरण 4) *c*) m. = Çâṇa = 4 Mâsha Çârṅg. Saṁh. 1,1,16. — Vgl. निकाम°.

धरणिपति m. *Herr des Landes, Fürst, König* Spr. 4998.

धरणीधर 2) *a*) धरणिधर Spr. 2355. — *d*) धरणीधरवाणीममृतमयीम् Ind. St. 8,350.

धरणीप्लव H. ç. 165, wo दारदा धरणी° zu lesen ist.

धरणीवराह m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 96,3.

धरणीव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,17.

धरणीसुर m. *ein Gott auf Erden, ein Brahmane* Weber, Râmat. Up. 284.

धराधारा (धर *Berg* + आधार) f. *die Erde* Halâj. 2,2.

धर्कट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,6.

धर्म Z. 2. fg. MBh. 12,2260 liest die ed. Bomb. सर्व st. धर्म, 9232 धर्म्याणि st. धर्माणि; über महद्धर्मम् 13,3213 s. u. महत् am Anf. Als n. noch Daṁpatîç. 44. 1) *a*) füge noch *moralisches Verdienst* hinzu; z. B. Spr. 4215. Bhâshâp. 160. Wilson, Sel. Works 1,317. Sarvadarçanas. 77, 18. 115,18. — 2) Sp. 883, Z. 14. fgg. vgl. Spr. 1117. fg. Hariv. 744 liest die neuere Ausg. दश धर्मानुगतो राजा. Zu धर्म in buddhistischem Sinne vgl. Sarvadarçanas. 21,9. fgg. — 6) lies सत्सङ्ग. — 9) Jama Kathâs. 72,

145. fgg. Weber, Râmat. Up. 302. — 10) ein Fürst Kathâs. 98,5.

धर्मकार्य Spr. 3094.

धर्मकीर्ति N. pr. Verz. d. Oxf. H. 10,b,18. Sarvadarçanas. 15,17.

धर्मकृत्य = धर्मकार्य Spr. 4390.

धर्मगुप् s. u. 4. गुप्.

धर्मगुप्त, °मिश्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 258,b,30.

धर्मगोप m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 69,49.

धर्मघट Verz. d. Oxf. H. 35,a,43.

धर्मचरण, lies n. st. m.

धर्मजिज्ञासा f. Titel eines Pariçishṭa des Kâtjâjana Verz. d. Oxf. H. 382,b,3.

धर्मतत्त्व n. Titel einer Schrift Hall 177.

धर्मता f. *das* Dharma-*Sein*, in buddhistischem Sinne Sarvadarçanas. 21,9. fgg.

धर्मदत्त N. pr. eines Brahmanen Verz. d. Oxf. H. 16,b,5. eines Kaufmanns Kathâs. 77,48. 84,6.

धर्मदार, °दारा इयं मम Kathâs. 52,51.

धर्मधात्री f. *Erhalterin des Gesetzes*, Beiw. des Wassers Hariv. 7794 nach der Lesart der neueren Ausg., °रात्री ed. Calc.

धर्मध्वज 2) König von Uǵǵajinî Kathâs. 85,3.

धर्मध्वजिन् Bhâg. P. 10,78,27.

धर्मनियामकता (धर्म + नि°) f. bei den Buddhisten *die Alles bestimmende Natur der* Dharma Sarvadarçanas. 21,10. fgg.

धर्मनेत्र vgl. नेत्र 2).

धर्मपथ 1) MBh. 3,528. सत्यधर्मपथे स्थितः R. 2,30,38.

धर्मपरायण adj. = धर्मपर in der Einschaltung nach ṚV. 10,85.

धर्मपाठक R. 7,59,1,3. 2,33.

धर्मपीडा MBh. 13,4556.

धर्मपुर n. *die Stadt des Gesetzes*, = Ajodhjâ R. 7,102,17. N. pr. eines Dorfes an der Narmadâ Verz. d. Oxf. H. 335,b,24. eines von Akbar erbauten Gebäudes für Hindu-Asketen Wilson, Sel. Works 2,394.

धर्मप्रवचन R. 7,83,4.

धर्मबुद्धि 2) N. pr. eines *rechtschaffenen* Kaufmannes Kathâs. 60,212.

धर्ममार्ग m. = धर्मपथ 1) Weber, Râmat. Up. 286. Pańkat. 166,20.

धर्ममीमांसासंग्रह m. Titel eines Werkes Hall 188.

धर्मय्यदीक्षित m. N. pr. eines Mannes Hall 140.

धर्मराज् 1) Verz. d. Oxf. H. 46,a,45.

धर्मराज 1) Kathâs. 72,353. — 3) *ein gerechter König* Hariv. 636.

धर्मरात्री, die neuere Ausg. liest धर्मधात्री.

धर्मरुचि ein Dânava Kathâs. 47,25.

धर्मवत् 2) b) N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 53,90. 78,9.

धर्मवासर als Erklärung von पूर्वेद्युस् Med. avj. 84.

धर्मविचारसंग्रह m. Titel eines Werkes Hall 184.

धर्मविवरण n. desgl. ebend. 194.

धर्मविवर्धन, so zu lesen st. धर्मविर्वधन.

धर्मव्याध Kathâs. 56,182. fgg.

धर्मशाला *ein Asyl für Bettler und Reisende* Wilson, Sel. Works 1,50.

धर्मशास्त्र, °सुधानिधि m. Titel eines Werkes Hall 176.

धर्मशील 1) Spr. 2226. 4505. — 3) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 51,17. fgg.

धर्मसेन m. N. pr. eines Kaufmannes Kathâs. 69,125.

धर्मस्थितिता (धर्म + स्थि°) f. bei den Buddhisten *die constante Natur der* Dharma Sarvadarçanas. 21,9. fgg.

धर्माक्षेप (धर्म + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man die allgemein angenommene Natur eines Dinges nicht gelten lasse*, Kâvjâd. 2,128. Beispiel Spr. 4112.

धर्माख्यान n. *das Auseinandersetzen der Pflichten* Spr. 4254.

धर्माधिकारिक adj. *das Kapitel vom Recht betreffend* Verz. d. Oxf. H. 215,b,8.

धर्मास्तिकाय Sarvadarçanas. 35,21.

धर्माह = धर्मवासर als Erklärung von पूर्वेद्युस् H. an. 7,59.

धर्मिता f. nom. abstr. von धर्मिन् 1) c) Sarvadarçanas. 47,8.

धर्मितावच्छेदकताप्रत्यासत्तिविचार m. Titel einer Schrift Hall 52.

धर्मितावच्छेदकप्रत्यासत्तिनिरूपण n. desgl. ebend.

धर्मित्व n. = धर्मिता Sarvadarçanas. 162,9.

धर्मिन् 1) b) Verz. d. Oxf. H. 229,b,40. Kâvjâd. 2,130. Sâh. D. 729. Sarvadarçanas. 47,10. 62,8. 70,20. 161,16.

धर्मिष्ठ, °ता f. Spr. 2179.

धर्मेश्वर N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 283,a,26.

धर्मोपमा f. *ein Gleichniss, in welchem zwei Dinge in Bezug auf eine gemeinschaftliche charakteristische Eigenschaft einander gleichgestellt werden*, Beispiel: अम्भोरुहमिवाताम्रं मुग्धे करतलं तव Kâvjâd. 2,15.

धर्म्याक्षेप (धर्मिन् + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man den Träger einer anerkannten charakteristischen Eigenschaft nicht gelten lasse*, Kâvjâd. 2,130. Beispiel: सुन्दरी सा न वेत्ति विवेकः केन ज्ञायते। प्रभामात्रं हि तरलं दृश्यते न तदाश्रयः॥ 129.

धर्ष् mit आ am Ende lies अनाधृष्य st. अनाधृष्.

— परि vgl. परिधर्षण; — अभिप्र vgl. अभिप्रधर्षण.

— सम् *Etwas verderben, zu Grunde richten*: ते प्राप्तैः परिघैः u. s. w. पुष्पकं समधर्षन्त शूराः R. 7,21,25.

धर्षणीय, अधर्षणीयेन महसा *unüberwindlich* Kathâs. 101,339.

धर्षिन् 2) Brahmavaiv. P. 2,28,4 nach Aufrecht.

2. धव 2) गिरिजा° Kathâs. 52,403.

धवल 1) a) Z. 9 Vet. 17,3 die neuere Ausg. (13,17) richtig धवले गृहे. — 2) g) N. pr. eines Mannes Kathâs. 80,7. Wilson, Sel. Works 2,201 wohl fehlerhaft für देवल. — 5) c) N. pr. einer Stadt Kathâs. 56,141.

धवलता (von धवल) f. *Weisse, die weisse Farbe*: मुखं धवलतां ययौ *wurde weiss* Kathâs. 61,43.

धवलनिबन्ध m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,b,9.

धवलमुख m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 61,220. fgg.

धवलय् (von धवल), °यति *weiss machen, beleuchten* Sâh. D. 163,17. Spr. 1574. — Vgl. धवलित.

धवलित, सुधा° Halâj. 2,139. जगति यशसा ते धवलिते *beleuchtet* Spr. 4705.

धवलिमन् Kuvalaj. 35,b.

धस् vgl. noch पयो°; धस्मन् s. पुरु°.

1. धा Z. 8 (अभि) दृध्युषी auch die ed. Bomb.; die Form gehört zu ध्या; Z. 23 Hariv. 7799 liest die neuere Ausg. पतिभक्त्योर्निताश्च st. पतिभक्त्ये धिताः स्म. 4) (कस्मात्) शौचे चित्तं न वा दधुः so v. a. *warum dachten sie nicht an* Spr. 3506. Z. 2 vom Schluss, die neuere Ausg. des Hariv. liest 1854 वर्तमानस्य st. धीयमानस्य. — 7) हृदि शुचं धत्ते *bewirkt* Spr. 2887. — 11) ये (वासराः) चाल्पत्वं दधति *kurz werden, kurz erscheinen* Spr. 2319. Sp. 904, Z. 12. fg. Bhartr. 3,82 bedeutet धत्ते bei der richtigen Lesart *reddit;* vgl. Spr. 401. Am Schluss, MBh. 4,1347 liest die ed. Bomb. richtig अधारयत्.

— अन्तर्, partic. अन्तर्हित 1) *getrennt* RV. Prât. 3,9.

— अपि 2) चर्त्तुंष्याश्वपिदृधम् Bhâg. P. 10,30,22. पिदधाति श्रोत्रे LA. (II) 87,1. तद्भातिर्णेव शालेन कायावपिहिताङ्घ्रो so v. a. *steckend in* Spr. 3999.

— अभि 2) Bhâg. P. 5,23,8 liest die ed. Bomb. धीमहि (= मनसोपतिष्ठेम Comm.) st. अभिधीमहि; 8,3,2 wird अभिधीमहि durch अभिध्यायेम erklärt, also auf ध्या zurückgeführt; vgl. u. समभि und u. 1. धी. — 9) Z. 13 अभिदृध्युषी gehört der Form nach zu ध्या. शिष्यमभ्यधात् *sagte zum Schüler* Kathâs. 63,165. — desid. vgl. अभिधित्सा.

— समभि *seine Gedanken richten auf* (also Verwechselung mit ध्या): भगवतः समभिधीमहि तपनमाठ्लम् Bhâg. P. 12,6,68.

— अव 3) नन्वात्मन्यवधीयताम् *man richte doch die Aufmerksamkeit auf* Spr. 1412.

— उपाव, partic. उपावहित *daneben gesteckt, — gelegt* TBr. 2,7,18,4.

— व्यव 3) बन्धुभ्यो व्यवधीयताम् *man trenne sich von* Spr. 1412. घनाघनव्यवहित (अंशुमत्) *getrennt durch* 3371.

— आ 1) तर्पणि विरसे चित्तमाधाय Spr. 734. भवरसे वैराग्यमाधीयताम् 1412. तस्यां (भार्यायां) त्रितयमाहितम् so v. a. *beruhend auf* Mârk. P. 21,70. — 8) अमात्यानामथो कर्ममादधाति Spr. 4750.

— प्रत्या 2) नास्य — किंचिद्प्रत्याहितं भवेत् Kathâs. 123,80.

— अन्वा 1) परिस्तीर्याव पर्युक्ष्यन्वाधाय यथाविधि Bhâg. P. 11,27,37. Schol.: अन्वाधानसंज्ञकं व्याहृतिभिः समित्प्रक्षेपादिरूपं कर्म कृत्वा.

— समा 1) am Ende füge hinzu समाहितेन मनसा Spr. 2796. सुसमाहित *recht aufmerksam* 4541. — 10) R. 1,1,26 ist zu lesen प्राणसमा (vgl. u. प्राणसम). हिता: Hariv. 2225 liest die neuere Ausg. पुराणे कथ्यते यत्र वेदश्रुतिसमाहितः. Nilak.: यत्र पुराणे वेदः मन्त्रब्राह्मणराशिः श्रुतिसमाहितः प्रत्यक्षेणैव निहितो दृश्यते प्रत्यक्षश्रुतिमूलको ऽयमर्थः.

— उप 3) lies *voraussetzen, supponiren* und füge Sarvadarçanas. 146, 16 hinzu. — 5) प्रथमया महाव्याहृत्या प्रथमोपहिता Çâṅkh. Grhj. 1,16,4 in Ind. St. 5,337. — 6) Z. 10. fg. उपहित MBh. 12,5219 bedeutet *ein secundäres Gut;* s. oben u. उपहित. — 7) Nilak. erklärt उपहित an der ersten Stelle durch उपन्यस्त, an der zweiten durch वञ्चित.

— नि 1) pass. *enthalten sein:* धने सुखकला या तु सापि दुःखे निधीयते (Conj.; vgl. u. वि 1) weiter unten) Spr. 3614. Am Schluss füge hinzu: (तम्) निदध्यान्मित्रिणाम् Spr. 5339, v. l. — 3) हृदयनिहितवैर (Conj.) *im Herzen versteckt* Spr. 2340. सुनिहित *wohl geborgen* 5010. — 6) die ed. Bomb. richtig विधातुं. — caus. 1) बालस्य च शरीरं तत्तैलद्रोण्यां निधापय R. 7,75,2.

— उन्नि *in die Höhe —, aufgehoben halten:* एकेन हस्तेन यतत्युन्निदधे ऽम्बरम् Bhâg. P. 10,30,20.

— उपनि 1) Z. 2 lies नवे st. नव.

— प्रणि 2) सम्यक्प्रणिहिता च वाक् *eine wohlangebrachte Rede* Spr. 3628. — 6) Z. 6. fgg. vgl. मूलप्रणिहित.

— संनि 4) तदा च संनिधास्ये ते यदा त्वं मां स्मरिष्यसि Kathâs. 74,324. रात्रिः शिवा काचन संनिधत्ते (*steht bevor*) Kuvalaj. 103,*a*,3. Z. 8 lies तया st. त्वया.

— परि 2) परिहितनीलवस्त्र Verz. d. Oxf. H. 282,*a*,12. — 6) *Etwas wieder in Ordnung bringen* Çâṅkh. Grhj. 1,15,11 in Ind. St. 5,335.

— प्रति 8) *zurückhalten:* (तम्) सिन्धुं वेलेव प्रत्यधात् (= प्रतिरुरोध Schol.) Bhâg. P. 10,78,3.

— वि 1) धने सुखकला या तु सापि दुःखैर्विधीयते (so die ed. Bomb. des MBh.) *wird verliehen* Spr. 3614. — 4) तस्य सुरूपं तद्विधीयते *gelten für* Prasaṅgâbh. 12,*b*. — 6) तथैव रथमारुह्य नाप्सु चर्या विधीयते Spr. 4439. विधाय वैरम् *Feindschaft beginnen, Jmd den Krieg erklären* 2811. — 7) (तम्) विदध्यान्मत्रिणाम् Spr. 5339. — 9) मुग्धा दुग्धधिया गवां विदधते कुम्भानधो वल्लवाः *stellen unter* Spr. 2213. — 14) vgl. द्वारं निभृतं विधाय (lies विधाय) Pañkat. 237,12. 186,8. — desid. 3) अधनेनार्थकामेन नार्थः शक्यो विधित्सितुम् (so die ed. Bomb.) *ein Armer, dem es um Geld zu thun ist, kann nicht daran denken sich Geld zu machen,* MBh. 12,220.

— प्रतिवि 3) अहं प्रतिविधास्यामि भयं चेदापतेत् Kathâs. 60,183. °धास्ये 188. — desid. vgl. प्रतिविधित्सा.

— सम् 1) वाचं तेन न संदध्यात् so v. a. *mit dem wechsele er keine Worte* MBh. 12,4220. — 2) *hinstellen* Spr. 3729. श्रद्धां श्रुतिषु संदधे *Glauben schenken* LA. (II) 91,3. — 3) Sp. 927, Z. 7 संदधीत न चानार्यैः v. l.; vgl. Spr. 5136. — 10) Nilak.: यथा तैः सह संदधामहे शरादिसंधानं कुर्महे यद्वा सख्यं कुर्महे; er erwähnt auch eine Lesart तेषां विधीयते st. तैः संदधामहे.

— अनुसम् 2) Spr. 2894. — desid. *Etwas zu erreichen suchen, einer Sache nachgehen:* एकमनुसंधित्सतो ऽपरं प्रच्यवते Sarvadarçanas. 27,11. fg. 118,16.

— अभिसम् 3) द्विः शरं नाभिसंधत्ते (रामः) Spr. 1280. — 4) Z. 9 lies *bestimmte sie zu —, setzte sie ein als —.* — 7) Ind. St. 8,310. — 9) ज्ञानाभिसंहित so v. a. *erkannt* im Gegens. zu ज्ञेय MBh. 12,7426. nach Nilak. ज्ञानशब्देनाभिसंहितं ज्ञानशब्दाभिधेयं ब्रह्म.

— प्रसम् vgl. प्रसंधान.

2. धा 1) vgl. noch मधुधा, पुष्पध, भागध. — 2) vgl. noch पुरोधा.

3. धा, धातुं तेषां सोमम् MBh. 3,14282.

4. धा (= 3. धा) adj. *saugend* in पयोधा.

धाटी Sây. zu RV. 1,3,3.

धाणाक vgl. मण्डूरधाणिक.

धातकि 1) Z. 4 zu धातकीखण्ड (°षण्ड) vgl. Ind. St. 10,283.

धातर् 2) als Autor zum Kârvâkadarçana gezählt Hall 162. — 5) Bez. *des 10ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,6 v. u.

1. धातु 3) Sp. 933, Z. 4 v. u. *Knochen* auch Halâj. 3,10. — 4) *Erz:* धातोश्चामीकरमिव Spr. 1327. — 5) AV. Prât. 2,90. 3,48.79. Sarvadarçanas. 144,16. fgg. — Vgl. महा°.

धातुचन्द्रिका f. Titel eines über die *Wurzeln* handelnden Werkes

Verz. d. Oxf. H. 212,*a*,1.

धातुरत्नमाला f. Titel eines über die Dhâtu handelnden medicinischen Werkes Verz. d. Oxf. H. 320,*b*, No. 760.

धातुवाद Sarvadarçanas. 100,11. unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,12.

धात्रिका f. *Amme* Med. k. 138 (धातृका gedr.).

धात्री 1) *Hebamme* Spr. 765. *Wärterin* MBh. 5,7423. — 2) कृत्तिसंधारणाद्धात्री (स्मृता) MBh. 12,9512. — 4) Verz. d. Oxf. H. 16,*a*, N. 2.

धात्रेयिका Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,43.

धात्रेयी Daçak. 2,27.

धात्वाकर (1. धातु + आ°) m. *Mine:* धात्वाकराख्यानि so v. a. *Mineralien* Varâh. Bṛh. S. 104,12.

धानका f. pl. demin. von धाना P. 5,3,77, Sch.

धाना, अन्नं धानासु लीयते । धाना भूमौ प्रलीयन्ते Bhâg. P. 11,24,21. sg.: भर्जिता क्वथिता धाना प्रायो बीजाय नेष्यते 10,22,26.

धानिका vgl. मान°.

धान्त m. Weber, Râmat. Up. 317. fgg. Streiche das Eingeklammerte.

धान्य vgl. पूति°; — धान्यक vgl. क्षेम°.

धान्यधनवत् (von धान्य + धन) adj. *an Korn und Schätzen reich* Spr. 4091.

धान्यपाल N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,5.

धान्यवत् Ind. St. 5,291, N. 1.

धान्यशीर्षक Halâj. 2,424.

धान्यशूक n. *die Grannen am Getraide* ebend.

धाम 1) धामा नाम (so die ed. Bomb.) महात्मानो मुनयः सत्यवादिनः । न तेषां ज्ञायते मूर्तिर्नाकृतिर्न तपश्चितम् ॥ MBh. 5,3837.

1. धामन् 1) *a*) तमो° (धामन् = आश्रय Schol.) Bhâg. P. 10,76,8. Sp. 941, Z. 6 v. u. der Schol. zu Bhâg. P. 2,9,16 und 3,11,41 erklärt धामन् durch स्वरूप *Wesen;* eben so in अकुण्ठ° 10,63,37. — *h*) Z. 12, die neuere Ausg. richtig अग्र्यं; Nilak.: धाम्नां चक्षुःसूर्यादीनां धाम प्रकाशकम्. — Vgl. उच्चैर्धामन्.

धाय m.: चत्वारो धायाः पलाशयष्टीनाम् Kauç. 18.

धायस् 1) प्र क्षोदसा धायसा सस्त्र एषा सरस्वती Ṛv. 7,95,1. nach Sâj. = धारक.

1. धार 1) vgl. noch प्राण°; — 1. धारक 1) vgl. noch दण्ड°.

धारण 1) त्रिभुवनागारधारणस्तम्भ *tragend* Kathâs. 73,377. Sp. 945, Z. 3 die ed. Bomb. वारणः st. धारणः. — 3) *c*) Sarvadarçanas. 177,21. हृदये पञ्चभूतानां धारणा च पृथक्पृथक् । मनसो निश्चलत्वेन धारणा सा विधीयते ॥ Verz. d. Oxf. H. 236,*b*,34. fg. नभो° *b*,5. धारणा पञ्चनाडीभिर्ध्यानं च षष्टिनाडिकम् 10. प्रत्याहारद्विषट्केन ज्ञायते धारणा शुभा 20. धारणा द्वादश प्रोक्तं ध्यानम् 21. तदाग्नेयीं गृहीत्वेमां धारणां स्वतनुं त्यज Kathâs. 52,259. fgg. दुष्टव्योमवधाय्योगधारणाम् 73,135. fg. — 5) *a*) पृथिवी धारणे Verz. d. Oxf. H. 225,*a*,9 v. u. Spr. 4918. — *b*) Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,1. — *c*) ग्रन्थ° Spr. 4918. धारणान्वित *mit einem guten Gedächtniss ausgestattet* Kâm. Nîtis. 4,30.

धारणामातृका (?) f. unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,16.

धारणापारणव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 285,*a*,29.

धारय *schuldend* मह्यमयं शतस्य धारयः *dieser ist mir Hundert schuldig* Viramitrodaja 24,*b*,3.

1. धारा 1) Sp. 947, Z. 2 v. u. lies धाराविगलितं. — 3) परमा धारा *Carrière* Spr. 1508. — 4) Z. 3 lies 149,*a*,28.

2. धारा 1) °तीर्थे धरणिपतयः कल्मषं क्षालयन्ति Spr. 4998. धाराग्र n. bei Pfeilen Halâj. 2,314.

धाराय् (von 1. धारा), °यते *einem Strome gleichen:* धारायमाणगलदश्रुणा चक्षुषा Schol. zu Amar. 10.

धारायन्त्रगृह n. = धारागृह, जलयन्त्रगृह Kathâs. 122,17.

धारासूर N. pr. einer Oertlichkeit an der Godâvarî Hall 24. 67.

1. धारिन् 1) रहस्यधारिणी *eine Vertraute* Kathâs. 58,123. Sp. 950, Z. 4 v. u. lies मल्ल° st. मत्त°. — 3) *d*) eine der 5 Dhâraṇâ, *die strömende* (von 1. धारा), *die des Wassers* Verz. d. Oxf. H. 237,*a*,6.

धारेश्वर m. *der Gebieter von* Dhârâ d. i. Bhoga Verz. d. Oxf. H. 232,*a*,24. 283,*a*,30. 356,*a*,16.

धार्तराष्ट्र 2) und zugleich 4) Kathâs. 100,14.

धार्मिकता Kathâs. 54,95.

1. धार्य 1) चेतसि *im Sinne —, vor Augen zu haben, woran man denken soll* Spr. 4343.

धार्ष्ट्य pl. Bhâg. P. 10,8,31.

1. धाव् mit अभि, तीक्ष्णाम् u. s. w. व्यसने सर्वभूतानि नाभिधावन्ति पार्थिवम् *beispringen, zu Hilfe eilen* Spr. 4129.

— निस् 2) तथा शार्ङ्गविनिर्मुक्ताः शरा नारायणेरिताः । निर्धावन्तीषवस्तूर्णं शतशो ऽथ सहस्रशः ॥ R. 7,7,19.

— परा Bhâg. P. 10,88,24.

— परि 1) *umlaufen*, mit acc. Kathâs. 73,309. — Vgl. परिधाविन्.

— प्र *davonlaufen* Weber, Râmat. Up. 355. — caus. *in die Flucht schlagen* Kathâs. 51,167.

— अनुप्र Spr. 4042.

— संप्र R. 7,21,24.

2. धाव्, धौत n. *Abwaschung:* शतधौतेन Spr. 5355 (verbessert in शतधा धौतः).

धाव m. *Reinigung* in दन्त°.

2. धावक *Wäscher* Kathâs. 72,206. fgg.

2. धावन nom. ag. in बिल°.

धावनिका s. पाद°.

धाविन् (von 2. धाव्) adj. *waschend:* वस्त्र° Kathâs. 124,133.

1. धि *ergötzen, erfreuen* Sâh. D. (1828) 117,14. fälschlich धुन्वन्ति st. धिन्वन्ति die neuere Ausg. 113,3.

धिक्कार füge *Verspottung, Verachtung* hinzu.

धिष vgl. नरधिष.

धिष्ण्य Z. 4 liest die ed. Bomb. धिष्ण्येन, welches Nilak. durch मण्डलेन erklärt. Die ed. Bomb. des Bhâg. P. hat überall richtig धिष्ण्य.

धिष्ण्य 9) m. nach dem Comm. zu TS. 1,227,16 heissen so auch gewisse Soma-hütende Genien, wofür aus der Çruti angeführt wird: धिष्णिया वा अमुष्मिँल्लोके सोममरक्षन्. अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वरयः als Ṛshi Ind. St. 3,201,*b*.

2. धी 1) *Absicht:* प्रत्युत्पन्ननृमांसभक्षणधियः Spr. 3889. *Gedanke:* द्रविणकणधियाम् (नृपाणाम्) *die auf ein Lumpengeld bedacht sind* 2658.

दुग्धधिया *in der Meinung, dass es Milch sei*, 2213. 2712. 3179. *Meinung, Ansicht* Sarvadarçanas. 109, 9. *Begriff* 8, 20. 16, 18. 107, 14. 17. 108, 6. fgg. — Vgl. कृत°, मह्रा°.

धीकर्मन् (2. धी + क°) n. *das Object der Erkenntniss* Sarvadarçanas. 86, 22 (धीकर्म zu lesen). 87, 10.

धीजड (2. धी + जड) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155, *a*, 24.

1. धीर 1) त्वदाननमधीराक्षम् *mit den beweglichen Augen* Spr. 4150. Z. 5 lies *sieht ruhigen Auges vor sich hin;* vgl. Spr. 2663. Sp. 967, Z. 8. fgg. vgl. Spr. 5317 und अचलप्रतिष्ठ (Spr. 362) und मर्यादिन् als Beiww. des Meeres. Z. 17. fg. vgl. Bhar. Nâṭjaç. 34, 5. 6. Daçak. 2, 3. fgg. 8. Pratâpar. 4, *a*.

2. धीर von Personen Spr. 2587. 2782. 4066. 5057.

3. धीर 2) *c*) N. pr. eines Frauenzimmers Hall 66.

धीरगोविन्दशर्मन् m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 391, *b*, 1.

धीरता (von 2. धीर) f. *Klugheit* Spr. 4165.

धीरत्व Spr. 4171 *Standhaftigkeit* oder *Klugheit* (von 2. धीर).

धीरय् (von 1. धीर), °यति *Jmd* (acc.) *aufrichten, Muth zusprechen* Kathâs. 71, 65. 73, 355.

धीरशिव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 251, *a*, 16.

धीसख und धीसचिव vgl. प्रज्ञासहाय, बुद्धिसहाय.

धुक्ष् mit सम् Z. 3 richtig अग्निं स्तो° die ed. Bomb.

धुनि wird vielleicht richtiger auf धु, धू zurückgeführt mit der Grundbedeutung *mit Getöse dahinfahrend*. 1) Z. 4. fg. ṚV. 2, 15, 5 gehört nach Sâj. zu 3).

धुन्धु, °हन् Bhâg. P. 12, 3, 9.

धुन्धुक n. Bez. *eines best. Fehlers, einer durchlöcherten Stelle im Holze* Varâh. Bṛh. S. 79, 32. 37.

धुन्धुरि oder °री *ein best. musikalisches Instrument:* मृदङ्गशङ्खपणवधुन्धुर्यानकगोमुखाः Bhâg. P. 10, 75, 9.

धुर् 3) सत्समागमः — दुःखानां धुरि युज्यते *wird an die Spitze der Leiden gestellt* Spr. 3265. — Vgl. सधुर्.

धुरंधर 4) Spr. 4836. Als Eigenschaft eines नायक Pratâpar. 3, *b*, 7. 4, *a*, 1.

धुर्य 1) धुर्यौ (= बलीवर्दौ Schol.) Pâr. Gṛhj. 1, 10, 3 in Ind. St. 5, 354. — 2) AV. 5, 1, 4. Alle Stotra mit Ausnahme der drei Pavamâna heissen धुर्य nach dem Schol. zu Kâtj. Çr. 9, 14, 5.

1. धू intens. 3) *anfächeln, befächeln:* अपराश्चन्द्ररश्म्याभैर्हेमदण्डैर्महाधनैः (sc. चामरैः) । दोधूयुर्वदनं तस्य R. 7, 77, 13. fg. Sp. 974, Z. 18 füge hinzu मखस्य दोधतः ṚV. 10, 171, 2.

— अव Sp. 974, Z. 7 v. u. vgl. Wilson, Sel. Works 1, 55. fg. 185. 238. Z. 6 v. u. Bhâg. P. 3, 1, 19 vom Schol. durch असंस्कृतदेह, 4, 4, 21 durch ब्रह्मविद् erklärt. Z. 5 und 4 v. u. अवधूतवेष vom Schol. ein Mal als *die Kleider eines Verstossenen tragend*, ein anderes Mal durch ब्रह्मविद् erklärt. अवधूत Bhâg. P. 10, 80, 24. fg. vom Schol. durch मलिन *schmutzig* erklärt. अवधूत n. und अवधूतक n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3, 325.

— व्यव Z. 5. fg. Nîlak.: व्यवधूता दारादिधनासक्ताः.

— व्या, °धूताघोरणा (वारणा, Kathâs. 112, 63.

— उद् 1) उद्धूत *hinundherbewegt* Kathâs. 60, 198. *angefacht* 32, 153. — 4) Schol.: उद्धूता उच्छलिताः also *in die Höhe geworfen*.

— समुद्, महावातसमुद्धूतं (so die ed. Bomb.) रजः R. 2, 30, 13.

— नि 2) die neuere Ausg. richtig विधुन्वन्.

— परि *abschütteln:* पापौघः परिधूयताम् Spr. 2894.

— वि 1) (चामरव्यजनम्) विदुधाव प्रदक्षिणाम् (so die ed. Bomb.) MBh. 2, 38. विधुतः पावक इव Mâlatîm. 32, 5. — 2) विधूत (so liest Ballant.) n. in der Dramatik *das Zurückweisen einer Freundlichkeit für den ersten Augenblick*, nach Andern *Abneigung* Sâh. D. 354 nebst Scholien.

— अनुवि *vertreiben, verscheuchen:* ईश्वरस्य विधिं (= विधानं मायां Schol.) को ऽनुविधुनोति (को नु वि°?) Bhâg. P. 10, 49, 28.

— प्रवि *hinundher schwingen:* प्रविधुतदृढमुष्टिपीडितासिवर Kathâs. 109, 148.

धूनय् mit वि *durchschütteln:* वातैर्विधूनय (चातकम्) Spr. 2776.

धूपन *das Umnebeln* (eines Kometen) Ind. St. 10, 175. 209. — Vgl. धूमन.

धूपिन् (von धूपय्) adj. *beräuchernd, wohlriechend machend* Naish. 1, 82.

धूम Z. 4 vom Schluss, आज्यधूमो die ed. Bomb.

धूमक 3) auch *Nebel, Dünste* (अवश्याय) Nîlak. zu MBh. 12, 5334. — Z. 2 vom Schluss, धूमिका Med. k. 134 fehlerhaft für भूमिका.

धूमकेतु 3) N. pr. eines Jaksha Kathâs. 73, 422.

धूमग्रह m. Bez. Râhu's Mâlatîm. 38, 10.

धूमता f. nom. abstr. von धूम *Rauch* Bhâg. P. 11, 21, 27.

धूमध्वज Halâj. 1, 62. Sarvadarçanas. 4, 4. 21. 8, 1. 109, 15.

धूमन (von धूमय्) n. *das Umnebeln* (eines Kometen) Ind. St. 10, 209. — Vgl. धूपन.

धूमय् mit प्र, °धूमिता दिक् Bez. *derjenigen Weltgegend, in welche die Sonne zunächst kommen wird*, Ind. St. 10, 202.

धूमल 1) Halâj. 4, 52.

धूमलेखा f. N. pr. der Tochter eines Jaksha Kathâs. 73, 422.

धूमवद्गति (धूमवत् + ग°) adj. *dessen Bewegung der des Rauches gleicht* MBh. 5, 2371.

धूमिन् 1) धूमिनी दिक् heisst *diejenige Weltgegend, in welche die Sonne zunächst kommen wird*, Ind. St. 10, 202.

धूमोर्णा 1) MBh. 5, 3968 nach der Lesart der ed. Bomb.

धूम्या Mâlatîm. 75, 2 v. u.

धूम्र 1) भूरेणवः — चक्रोवदङ्गरुद्धूम्ररुचः Çiç. 5, 8. — 2) *b*) Vater Romakâkârja's Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, No. 796.

धूम्रविद्या f. Bez. *einer best. Zauberkunst* Verz. d. Oxf. H. 88, *a*, 20.

धूम्रशिख m. N. pr. eines Râkshasa Kathâs. 79, 31.

धूम्रायण, °कृता धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266, *b*, 17.

धूर्जट m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Kathâs. 114, 69.

धूर्त 1) f. आ Kathâs. 75, 134. — 2) अत्त° Daçak. in Benf. Chr. 185, 17. 196, 5.

धूर्तता Kathâs. 124, 150. धूर्तत्व n. dass. 66, 112.

धूर्वन् Z. 1 lies तिग्मानि.

धूलि Spr. 3520. Kathâs. 68, 44. 72, 6. 76, 22. आर्द्र° 70, 59. अयो धूलिः परगृहादपि so v. a. *der staubige Erdboden* Spr. 4125. धूली (kann auch für धूलिः stehen) रजश्च Halâj. 2, 288.

धूलीमय (von धूली) adj. f. ई *voller Staub:* संसर्पद्धूलिनीविमर्दविलसद्धूलीमयी (das suff. gehört zum ganzen comp.) द्यौः Kathâs. 121, 280.

धूष् mit उद् s. उद्धूषण, उद्धूषित, प्रोद्धूषित (fehlerhaft für प्रोद्धर्षित) *mit emporgerichteten Härchen versehen:* °शरीर Pańkat. 94,3. 4.

धूसर 1) Spr. 3520. Kathâs. 53,2. 65,162 (कपिल°). 66,8. 86,58.

धृक्, मच्छ्रुस्वरूप° Verz. d. Oxf. H. 16,a,25. सर्वेषां प्रतिरूप° Bhâg. P. 7,10,20. तस्य वाक्य° *im Besitz seiner Worte (seines Auftrages) seiend* R. 7,103,5. — Vgl. सूत्रधृक्.

धृत्, तार्क्ष्यवज्राग्निरूपधृत् Kathâs. 50,39. विविधरूपधृत् 54,17.

धृतताल m. = वेताल Kathâs. 89,115.

धृति 1) b) Spr. 1881. धृतिं बध्नाति यत्र च *worauf er seinen Willen richtet* 4825. Z. 4 M. 6,92. 10,116 gehören zu c); Z. 6 ist 12,33 zu lesen. — c) Spr. 3071. 4714. Daçak. 1,31. Sâh. D. 357. — f) धृतियोग auch Bez. eines best. Joga bei den Mystikern Verz. d. Oxf. H. 89,a,27. fgg. — g) mit der Sarasvatî identificirt Wilson, Sel. Works 2,190. — Vgl. गर्भ°, महा°.

धृतिमत् 1) a) Spr. 3957.

धृतिमय Z. 2 lies 3,13772 = 5,1554 und vgl. Spr. 3898. Nîlak. zu MBh. 12,12060: धृतिः प्राणादिवेगधारणं योग इत्यर्थः.

धेनु 1) अ° *eine Kuh, die keine Milch giebt,* Bhâg. P. 11,11,18.

1. धैर्य, धैर्येण युक्तं सततं शरीरं न विशीर्यते । विशोकता सुखं धत्ते धत्ते चारोग्यमुत्तमम् ॥ *guter Muth* MBh. 12,8215. Daçak. 2,34. Pratâpar. 55,b.

2. धैर्य Spr. 1053. 3025 (vgl. 3024). 4062. 4906. 5002. 5393. R. 3,4,9.

धैर्यता f. *Ausdauer* Pańkar. 1,14,112 wohl fehlerhaft für धीरता.

धैवत Ind. St. 8,259. fg. 269.

धोरण scheinbar Kathâs. 52,350, wo aber सुवाधोरणे (d. i. सुवा आ°) zu schreiben ist.

धौतकौशेय (u. धौतकोषज) Halâj. 2,394.

धौति und धौती (von 2. धाव्) f. *das Waschen,* Bez. *einer best. Selbstqual, bei der man einen vier Finger breiten weissen Zeugstreifen verschluckt und dann wieder herauszieht* (also gleichsam *wäscht*) Verz. d. Oxf. H. 234,a,1. fgg.

धौम्य Verfasser eines Dharmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 270,a,1 v. u. 278,b,10. 356,a,17. °शिक्षा 86,a,8.

धौरेय adj. = धौर्य Halâj. 2,110. m. *Zugstier:* धुरं वहति धौरेयो न ज्ञातु च न गौर्गलिः Pârçvanâthak. 2,12 (nach Aufrecht). adj. *an der Spitze von* — (gen.) *stehend:* साधूनाम् Kathâs. 98, 5. पुरुष° m. *ein Mann, der höher als die grosse Menge steht,* Sarvadarçanas. 80,10. 85, 19. 116,1. 119,2. 179,19.

धौर्त्य Daçak. 2,20.

ध्माङ्क Schol. zu Kâm. Nîtis. 4,14 (Spr. 276).

1. ध्या caus. scheinbar Kathâs. 92,62, wo aber उल्काध्यापयामास (d. i. उल्का आ°) zu schreiben ist.

— अभि, मङ्गलान्यभिदध्युषी *sinnend auf* R. 2,16,20. mit loc.: आत्मन्नेवाभिध्यायति Maitrjup. 6,9. Sp. 998, Z. 6 Nîlak.: अभिध्यासुः अभिध्यायन्तु (in der Bed. von अपध्या) अभिहन्युरिति स्पष्टार्थः पाठः.

— उप Z. 2 die neuere Ausg. richtig अपध्याती.

— प्रणि *nachdenken* Kathâs. 101,155.

ध्यातव्य, युष्माभिरार्यपुत्रस्य न ध्यातव्यममङ्गलम् *denket nicht an* Kathâs. 51,84.

ध्यान 1) °दृष्टि adj. R. 7,37,2,12. तत्र (d. i. तस्मिन्देशे यत्र चित्तं धृतम्) प्रत्ययैकतानता ध्यानम् Verz. d. Oxf. H. 229,a. धारणा पञ्चनाडीभिर्ध्यानं च षष्टिनाडिकम् 237,a,10.

ध्यानदीप heisst ein Abschnitt in der Pańkadaçî; vgl. Verz. d. Oxf. H. 222,b,28. fgg.

ध्यानयोग Bez. *einer Art Magie* Verz. d. Oxf. H. 322,a.

ध्यानवत् Spr. 4723.

ध्यानवल्लरी f. Titel einer Schrift Hall 94.

ध्यानाम्बा f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall 134.

ध्याग्र्यटीका f. Titel eines *Commentars* Verz. d. Oxf. H. 185,b,45.

ध्र, अग° *einen Berg tragend* Bhâg. P. 10,35,22. — Vgl. पृषध्र.

ध्रत् zu streichen, da an der angeführten Stelle भेरीघ्नद्भिः (s. u. भेरीघ्नत्) zu lesen ist.

ध्रुव 1) a) ध्रुवाणामपाम् *von stehendem* (?) *Wasser* Ind. St. 5,305. fg. आज्यकृति 371. दान *ein für alle Mal bestimmt:* प्रपारामतडागादि सर्वकामफलं ध्रुवम् Verz. d. Oxf. H. 267,a, 37. — 2) c) lies (*die unveränderliche*) *Länge* (der Fixsterne) und vgl. Ganitâdhj., Bhagrahajuti 3. — d) gehört zu c). — l) तदेव ध्रुवमुन्निन्ये Bhâg. P. 10,33,10. Schol.: ध्रुवं ध्रुवाख्यं तालविशेषम्. ध्रुवागान (also auch f. आ) Pratâpar. 27,b,3. Auch Bez. *der Silbe* ओम् Weber, Râmat. Up. 335.

ध्रुवक 1) lies (*die unveränderliche*) *Länge* (der Fixsterne) Ganitâdhj., Bhagrahajuti 3. — 2) *Pfosten* Halâj. 2,296.

ध्रुवकभाग m. (*die unveränderliche*) *Länge* (der Fixsterne) Comm. zu Ganitâdhj., Bhagrahajuti 1.

ध्रुवक्षेत्र n. N. pr. einer Oertlichkeit an der Jamunâ Wilson, Sel. Works 1,131.

ध्रुवगोपँ (ध्रुव + गोप) m. *Hüter der* Dhruva *genannten* Graha TBr. 3,12,9,5. Kâtj. Çr. 9,8,1. Pańkav. Br. 25,18,4.

ध्रुवपद Titel einer Schrift Hall 151.

ध्रुवभाग m. = ध्रुवकभाग Comm. zu Ganitâdhj., Bhagrahajuti 1.

ध्रुवयष्टि f. *Achse der Pole* Golâdhj. 6,2. 11,5.

ध्रुवसे Z. 4 lies 7,70,1.

ध्रुवि vgl. निध्रुवि.

ध्रौव्य 1) c) Sarvadarçanas. 26,1.

ध्वंस् 1) ध्वंससे *du gehst zu Grunde* R. 7,11,37. न ध्वस्ता लोकमर्यादा का वा कापालिकाधमैः *zerstört* LA. (II) 87, 8. त्वद्दर्शनध्वस्तपीडा *verschwunden* Kathâs. 73,274. — caus. *schänden* (ein Frauenzimmer) Kathâs. 63,34. 106,172. 121,20.

— अनु *fallen auf:* यत्ते मन्युपरोप्तस्य पृथिवीमनु दध्वसे TS. 1,5,3,2.

— अप vgl. 1. नश् mit अप; — उप vgl. उपध्वंस.

— विनि *sich scheren, sich packen:* दुर्विनीते विनिध्वंस ममाश्रमसमीपतः R. 7,30,36. विनिध्वंस ध्वस्तसौरूप्या भव Schol.

— प्रति Z. 2 die neuere Ausg. liest richtig प्रतिध्वस्तोष्ठदत्तस्य; hier so v. a. *herunterhängend.*

— वि Z. 11 विध्वस्तपरगुण ist *derjenige, durch den die Vorzüge Anderer zerstört* d. i. *verkleinert werden;* vgl. Spr. 2815. — caus. R. 7,13, 10. Z. 1 vom Ende lies इध्वंससि st. इध्वसति.

ध्वंसँ 1) TBr. 3,12,2,2. अन्तःपुरध्वंसकारिन् so v. a. *schändend* Kathâs.

106,166. 113,10.

ध्वज 1) *Flagge* (auf einem Schiffe) KATHÂS. 101,174. — 10) *ein best. Baum* (vgl. ध्वजवृत्त) Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,1.

ध्वजपट KATHÂS. 114,18.

ध्वजप्रहरण H. ç. 171, wo ध्वजप्र° zu lesen ist.

ध्वजवृत्त m. *ein best. Baum*, = माड RÂGAN. im ÇKDR. u. dem letzten Worte. — Vgl. ध्वज 10).

ध्वजिन् 1) *mit einem Kennzeichen versehen:* सीमा NÂRADA in MIT. II, 62,*b*,12. = वृत्तादिलाञ्छिता 13. — 3) ध्वजिनीपाल *Heerführer* BHÂG. P. 10,76,18.

2. ध्वन्, यस्यैभस्यैव (यस्य d. i. राज्ञः) कर्णयोः। अविशुद्धप्रकृतयो ध्वनन्ति मधुपा इव॥ Spr. 2620. — intens. vgl. दन्ध्वन.

ध्वनि 3) SÂH. D. 250. fgg. 262. PRATÂPAR. 12,*a*,9. Schol. zu KÂVJÂD. 2, 147. — Vgl. प्रति°, महा°.

ध्वनिक m. N. pr. eines Autors SÂH. D. 118,2. 139,8. BALLANT. liest Dhanika, wie ein Scholiast des Daçarûpaka heisst.

ध्वनिमत् (von ध्वनि) adj. *mit einer Anspielung versehen;* davon ध्वनिमत्ता f. *Anspielung* PRATÂPAR. 69,*a*,9.

ध्वर्तव्यै (von ध्वृ) adj. *zu beugen, zu fällen;* zur Ableitung von अध्वर TS. 3,2,2,3.

ध्वाङ्क्ष 1) *a)* °तीर्थ BHÂG. P. 12,12,50 nach dem Schol. = काकतुल्यनराणां रतिस्थानम्. ध्वाङ्क्ष = बक *Ardea nivea* auch HALÂJ. 5,21.

ध्वान vgl. प्रतिध्वान.

न

1. न 1) Sp. 1, Z. 10 lies vgl. u. 2); Z. 16 die ed. Bomb. richtig मैवं; Sp. 3, Z. 16. fgg. vgl. noch नसती = असती Spr. 4170. नशेष = अशेष WEBER, RÂMAT. UP. 356. — 2) R. 4,30,22. — 3) Spr. 2514. BHÂG. P. 10,20,8.

नकार m. *der Buchstab* न und als solcher Bez. *des Tribrachys:* °विपुला f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,343.

नाकिंचिद् (1. न° + किम् - चिद्) n. *Nichts* KATHÂS. 61,325. 328. नकिंचिद्पि dass. in °संकल्प Verz. d. Oxf. H. 232,*b*,32; vgl. यत्किंचिद्पिसंकल्प ebend.

नकिम् vgl. माकिम्.

नकुतश्चिद्भय (1. न - कुतस् - चिद् - भय) adj. *dem von keiner Seite her Gefahr droht* BHÂG. P. 10,63,49.

नकुल 2) *d)* neben Sahadeva als Arzt erwähnt Verz. d. Oxf. H. 22, *a*, 2 v. u.

नकुलीश 3) N. pr. eines Philosophen SARVADARÇANAS. 77,3 v. u. Nach ihm benannt die Secte नकुलीशपाशुपत ebend. 74. fgg. °योगपारायण n. Titel eines Werkes HALL 18.

नक्तसमय m. *Nachtzeit* NAISH. 22,53.

नक्तंदिन, तुल्य° adj. *dem Tag und Nacht gleich sind, der keinen Unterschied zwischen T. und N. macht* KATHÂS. 101,280.

नक्तभोजिन् adj. *bei Nacht essend* BHAVISHJA-P. im ÇKDR. Davon nom. abstr. °भोजित्व n. KATHÂS. 69,67.

नक्तंभाग adj. *einen Nachttheil habend* WEBER, Nax. 1,312. Ind. St. 9, 442. 10,287.

नक्र 2) Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,32. — 4) vgl. नासा 2).

नक्रमक्षिका f. *eine Art Fliege*, = मोण H. an. 2,151. MED. ṇ. 24.

नक्षत्रकल्प BHÂG. P. 12,7,4.

नक्षत्रकूर्म *die* Nakshatra *und die Erdhalbkugel*, Titel des 14ten Adhj. in VARÂH. BRH. S.; s. v. l. und vgl. Ind. St. 10,209 und नक्षत्रकूर्मविभाग; °चार (!) als Titel des 14ten Adhjâja in VARÂH. BRH. S. Verz. d. Oxf. H. 328,*a*, No. 777. fg.

नक्षत्रपाठक Spr. 4214.

नक्षत्रपुरुष, °व्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34, *b*,34. 40,*b*,38.

नक्षत्रमण्डल n. *Sterngruppe:* रात्रौ चेन्द्रायुधं पश्येद्दिवा नक्षत्रमण्डलम्। — न स जीवति Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,19. fg.

नक्षत्रमाला 2) Z. 2 lies 105,13 st. 106,9.

नक्षत्रयोग LÂTJ. 8,1,5.

नक्षत्रयोगिन् Z. 2 उत्तमा ohne Visarga die neuere Ausg.

नक्षत्रसमुच्चय m. Titel eines astrol. Buches Verz. d. Oxf. H. 333,*b*, No. 785.

नक्षत्रस्तोम m. Bez. einer Art von Ekâha ÇÂṄKH. ÇR. 14,78.

नक्षत्राधिप m. *der Regent eines* Nakshatra Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,39.

नक्षत्रेष्टि NJÂJAMÂLÂV. 236,9.

नखकुट्ट m. N. pr. eines Autors SÂH. D. 133,21.

नखर 1) °प्रासयोधिन् auch MBH. 15,621. — 2) *Fingernagel* so v. a. *eine mit dem Fingernagel hervorgebrachte Verletzung* Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,27. *Kralle* Spr. 3683.

नखरायुध m. *Löwe* HALÂJ. 2,59.

नखिन् 3) m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte, *welche sich die Nägel lang wachsen lässt*, WILSON, Sel. Works 1,234. fg.

नगनिम्नगा f. *Bergwasser, Gebirgsbach:* सपत्नीः प्रापयत्यब्धिं सिन्धवो नगनिम्नगाः Spr. 2146. — Vgl. नगापगा.

नगर m.: अशोभयच्च नगरं पताकाध्वजमालिनम् MBH. 3,3014. n. als N. pr. Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,3 v. u.

नगरद्वार, °कूटक H. 982.

नगरमर्दिन् vgl. प्राकारमर्दिन्.

नगरस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 122,20.

नगराधिप KATHÂS. 75,171.

नगराध्यक्ष KATHÂS. 75,168. 103,78.

नगररक्षिन् KATHÂS. 71,222. 103,75.

नगवृत्तिका f. *eine best. Pflanze* SUÇR. 2,92,8. 118,11. 276,17.

नगापगा f. = नगनिम्नगा Spr. 1985.

नगेन्द्र der Nishadha genannt RAGH. 18,1.

नगोदर (नग + उ°) n. *Bergschlucht* BHÂG. P. 10,12,21.

नग्नक 3) GOBH. 3,4,2.

नग्ननीलपटादिक n. spöttische Bez. der Schriften Kaṇâda's: कणादेन तु संप्रोक्तं °कम् Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, N. 1.

नग्नजित् Z. 7 die ed. Bomb. नग्नजितस्तया; Z. 9 die neuere Ausg. des Hariv. überall richtig ना°.

नग्नकु TBr. Comm. 2,652.

नघुष Spr. 2631, v. l. Verz. d. Oxf. H. 5,*b*,32.

नञ् Bez. der *Negation* bei den Grammatikern (z. B. P. 2,1,60): नञर्थनिर्णय Verz. d. Oxf. H. 177,*a*,32. नञर्थवाद oder नञ्वाद m. Titel einer Schrift Hall 61. नञर्थवादविवृति f. Titel eines Commentars zu jenem Werke ebend. नञ्वादटिप्पणी f. desgl. 61. fg. नञ्वादविवेक m. desgl. 62.

नट् Z. 4 lies नटते (partic.) वर्हिणो und vgl. Spr. 2543.

नट 1) *a*) seine Abstammung Verz. d. Oxf. H. 21,*b*,25. नटाख्यायिका 154,*b*,2. — Vgl. महा°.

नटनारायण Z. 2 lies दीपकरागस्य तृतीयपुत्रः.

नटभटिकाविकार, नाट° Schiefner, Lebensb. 309 (79).

नडकूवर m. = नलकूवर Kathâs. 73,40. fgg. 101,374.

नति 1) *Verbeugung* Weber, Râmat. Up. 310. fg. 318. — 2) Sâh. D. 220. गुरुं प्रति Spr. 2279. — 4) Golâdhj. 8,20. fgg.

नद् mit अभि caus. Z. 3 der Schol. zu R. 2,16,30 ergänzt दिशः; die Aenderung इवाकाशं ist jedenfalls vorzuziehen.

— उद्, अट्टहास इवोन्नदन् । सिंहः Kathâs. 55,203. उन्नदन्नम्बुदः 56,143.

— परि, die ed. Bomb. liest यच्चैवं मतिरद्य वः st. यदिदं परिनद्य वै.

नद 2) Sp. 23, Z. 12 füge *a*) vor *fluthendes* hinzu. — *b*) *4 Mal* — — — — ◡ — Ind. St. 8,366. — Vgl. पञ्चनद, महा°, गिरिणदी, गिरिनदी, देव°, यमु°, नग°, महा°, स्वर्णदी, स्वर्नदी.

नदिका (von नदी) s. कु°.

नदीतर m. *das Schwimmen über einen Fluss* Jâgn. 1,139.

नदीन in der Stelle यस्येश्वरस्य (विक्रमसिंहस्य) सुभगा नदीनप्रभवा प्रिया ॥ अलंकारवतीदेवी शशिलेखेति चाभवत् ॥ Kathâs. 58,3 wohl Varuṇa und zugleich *nicht gering* (न + दीन).

नदीय N. pr. einer Oertlichkeit Wilson, Sel. Works 1,152. 156. 173.

नद्धी vgl. पन्नद्धी.

नद्यम्बुजीवन adj. *durch Flusswasser gedeihend*: देश Halâj. 2,6.

ननन्दृ, ननन्दृश्यालसंवादाः (sic) Bhâg. P. 12,3,37.

ननु 1) Z. 6 lies नन्वहं ते प्रियः. — 2) Sp. 26, Z. 3, nach 9,61 hinzuzufügen Spr. 1412. In einem Satze mit einem Fragepronomen so v. a. नु, aber mit freierer Stellung, Spr. 1413. द्वैपद्या ननु मत्स्यराजभवने घृष्टं न किं चन्दनम् 2639.

नन्द् mit अभि 2) अपो ऽनभिनन्दन्तो ऽभ्यवयन्ति so v. a. *ungern* Pańkav. Br. 5,9,3.

— प्रत्यभि vgl. प्रत्यभिनन्दिन्.

— समभि *Jmd begrüssen* R. 7,76,18. Kathâs. 56,414.

नन्द 1) *p*) Bhâg. P. 12,1,8. *neun* Nanda's 11. Daher Bez. der Zahl *neun* Weber, Ǵjot. 101. — *r*) Kâm. Nîtis. 1,4 gehört zu *p*), da Nanda hier nur bildlich *Berg* genannt wird. — *s*) *eine Art Eugenia* (वृहज्जम्बू) Bhâvapr. im ÇKDr. u. फलेन्द्र.

नन्दन 2) *a*) überh. *Nachkomme*, z. B. भृगु° LA. (II) 92,12. — *l*) Weber, Ǵjot. 99. Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,2 v. u.

नन्दपद्र N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 384,*b*, No. 475.

नन्दयन्ती f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 88,6.

नन्दराम m. N. pr. eines Mannes Hall 38.

नन्दाप्राची (?) in °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,20.

नन्दिकेश्वर auch N. pr. eines Autors Hall 137.

नन्दिक्षेत्र Kathâs. 51,48.

नन्दिधर्म m. pl. Nandi's oder Nandin's *Vorschriften* Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,15.

नन्दिन् 1) *b*) दानव° Kâvjâd. 3,93. — 2) *e*) R. 7,16,8. 11. 13. 15. Kathâs. 107,125. fgg. 110,52. महादेवानुचरश्च नन्दी महत्तरेणाध्यायानां पृथक्कामसूत्रं प्रोवाच Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,9. fg. नन्दिकृतमुपपुराणम् 80,*a*, 5. — *g*) Çiva's *Stier* Wilson, Sel. Works 1,225. Bhâg. P. 10,63,6. Vṛddha-Kâṇ. 12,6 (beide Ausgg. lesen st. dessen fälschlich नित्यं, die mahrattischen Scholien haben die richtige Lesart). — 3) *k*) *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡—◡—◡◡◡—◡◡◡— Ind. St. 8,386.

नन्दिवर्धन 2) *e*) ein Sohn Râǵaka's Bhâg. P. 12,1,3. Aǵaja's 6. Bruder Mahâvîra's Wilson, Sel. Works 1,293.

नन्दिस्फोट N. pr. Verz. d. Oxf. H. 324,*a*,34.

नन्दीपुर n. N. pr. einer *Stadt* ebend. 153,*b*,33.

नन्दीश 1) Verfasser eines Purâṇa ebend. 8,*a*,7.

नन्दीश्वर 2) R. 7,16,9. Bhâg. P. 4,5,17.

नन्देरी f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,316.

नन्द्यावर्त 3) Halâj. 3,37. — 5) Halâj. 5,26.

नपात् 4) f. नप्त्री SV. Âraṇja, Prap. 5,13 (Tüb. Hdschr.).

नपुंसक 1) Kathâs. 56,98. 100. नपुंसकीभूत 104. — 1) und zugleich 2) Spr. 1417.

नभःप्रभेद, nach Aufrecht Nabhaprabhedana.

नभप्रभेदन s. नभःप्रभेद.

नभश्चर 1) रथ Kathâs. 69,180. — 2) *b*) Kathâs. 112,7.

नभस् 4) नभोधारणा Verz. d. Oxf. H. 237,*a*,5. — 5) Megh. 4.

नभस्वत् 4) m. N. pr. eines Sohnes des Naraka Bhauma Bhâg. P. 10,59,12.

नभोमुद्रा (नभस् + मुद्रा) f. Bez. *einer best. Fingerstellung* Verz. d. Oxf. H. 236,*a*,20.

नम् 1) नमत — वारणाननम् Kathâs. 67,1. दृष्ट्वैव तेन कोदण्डे नमत्यारोपितं (d. i. नमति आ°) गुणम् । तच्छिन्नपर्वोच्छिरसो ऽप्यनमन्सर्वतो नृपाः ॥ *an dem sich krümmenden Bogen* 120,62. यच्छिरो न नमते Bhâg. P. 10,16,28. यत्स्वयं नमते दारु Spr. 2337. नतभ्रूलत (चन्नुस्) 1219. — caus. 1) नामित Sâh. D. 170,17.

— अनु caus. *sich beugen machen* Bhâg. P. 10,16,29.

— अभि, शिरसाभिनतो बूगाः सर्वासामेव R. 7,48,11.

— अव 1) लज्जयावनतीभूतम् R. 7,23,1,60. — caus. s. अनवनामितवैजयन्त.

— आ 1) आरोपितगुणावेतौ तत्कोदण्डाविवानतौ *gespannt* und zugleich *sich verneigend* Kathâs. 113,34.

— उद् 1) अकस्मादुन्नम्य प्रारेभे वर्षितुं घनः Kathâs. 62,196. उन्नत Halâj. 4,66. 5,14. शोषितरसे निदाघे नितरामेवोन्नतः सिन्धुः Spr. 1115. Sp. 43, Z. 7 v. u. Nilak. zu MBh. 4,253: षडुन्नता षट्सु नासाक्षिद्वयश्रोत्रनखस्तनकृकाटिकासु उत्ताना; Z. 6 v. u. Nilak. zu MBh. 5,3939: षट्सु करपृष्ठयोः पादपृष्ठयोः कुचयोश्च स्तनयोर्नितम्बयोश्चनुषोश्चेति प्राञ्चः । व-

तःकृत्यत्नकास्कान्धकारवक्त्रं पदुन्नतमिति काशीखण्डोक्तिः. — caus. उद्नीनमत् Bhâg. P. 10,42,7. विषाणोन्नमितस्कन्ध so v. a. *reichend bis* Spr. 932, v. l.

— प्रत्युद् vgl. प्रत्युन्नमन.

— समुद्, शिरस्सु यद्यत्समुन्नमति Bhâg. P. 10,16,29.

— उप, यात्रामात्रं त्वहरहर्दैवादुपनमत्युत Bhâg. P. 10,86,15. — उपनत 3) = उपसन्न, उपस्थित Halâj. 4,65. यदृच्छोपनते वक्रक्रमे Ṛv. Prât. 11,18. नृपं चिरोपनताम् *seit lange daseiend, lange anhaltend* Spr. 2956.

— नि 1) *sich verbeugen vor* (acc.) Bhâg. P. 12,8,42.

— निस् MBh. 7,6792 und 7894 liest die ed. Bomb. निम्नितोदर, Hariv. 15904 die neuere Ausg. विनतोदर.

— परि 1) परिणत von einem Elephanten Halâj. 2,65. Çiç. 4,29. — 2) *sich entwickeln zu* (instr.): पौरुषं ज्योतिः — ज्ञानादिज्ञानरूपेण परिणमते Sarvadarçanas. 37,8. 154,19. °णत *völlig entwickelt* 34,7. 38,19. — 3) परिणते (impers.) वयसा so v. a. *das Alter ist da* Kathâs. 103,223. परिणत = जठर (d. i. जरठ) Halâj. 5,39. *reifen —, vorgerückten Alters* Spr. 2808, v. l.; s. Th. 3, S. 380. Z. 12 lies °शरच्चन्द्र *der Vollmond im Herbst* st. °शरद् *Spätherbst*. — caus. 2) तेन सैन्यमकायेन निशयं परिणामिता R. 7,26,47.

— प्र, यदन्तरं प्रणमते (v. l. प्रणमति) नैतत्संतापमर्हति *was sich beugt* Spr. 2337. प्रणन्तुं त्वाम् *vor dir sich zu verbeugen* Kathâs. 67,111. 124, 85. प्रणतशोकहराङ्घ्रियुग्म Bhâg. P. 10,70,29.

— वि, विनत *vertieft, eingedrückt*: विनतं (so die ed. Bomb.) क्वचिदुन्नतं क्वचिद्याति (von einem Flusse) R. 1,44,25. विनतोदर Hariv. 15904, v. l. — caus. Z. 5 streiche *hinbiegen* und stelle das Beispiel (= Spr. 996) vor विनामयतु in der vorangehenden Zeile.

नमन (vom caus.) *das Biegen, Beugen, Spannen*: शिरसो धनुषो च Sâh. D. 333,13.16. — Vgl. नृ°.

नमस्क्रिया Kâvjâd. 1,14.

नमस्य्, यस्य वृत्तं नमस्यन्ति स्वर्गस्थस्यापि मानवाः so v. a. *segnen* Spr. 4860. Z. 10 नमस्य absol. auch Çânkh. Gṛhj. 6,1.

नमस्या Halâj. 4,91.

नमुचि 1) Z. 5 lies 10. 14. 3,1 st. 3. 3,1.

नम्र 1) पाद° *sich bis zu Jmdes Füssen verneigend* Kathâs. 53,51. अ° *der sich nicht beugen —, unterwerfen will*: अनम्राक्रमणं शौर्यम् 101,51.

नम्रता, खल° *Erniedrigung vor Schlechten* Spr. 15. विनीतेष्वपि नम्रताम् — समाचरेत् *Wohlerzogenen gegenüber zeige man Höflichkeit* 3228.

नय 2) Spr. 1832. मद्गुणमल्पं नयस्य दृष्वात्र भगवान् Daçak. 89,15. — 3) नयेषु *auf kluge Weise* MBh. 5,4548. वचोभिर्नयनैपुणैः Bhâg. P. 11,22,27. नयार्थित *auf eine angemessene, höfliche Weise gebeten* Kathâs. 56,406. — 4) Spr. 914. 2118. 5180. — 5) *Methode* Sarvadarçanas. 41,7. 42,5. *System* 43,6. 145,17 (diese Bed. auch in Bhâshâp.). *Lehre*: सौगत Buddha's Kathâs. 72,98 — शासन 95.

नयन 3) *a*) Z. 6. fgg. कान्तस्य नयने erklärt Nîlak. zu MBh. 1,2580 durch कान्तस्य दारने; st. 3124 ist 3134 zu lesen. — *c*) pl. *kluges Benehmen* Bhâg. P. 10,50,34.

नयनच्छद m. *Augenlied* Halâj. 3,6.

नयनजल n. *Thränen* Halâj. 2,364.

नयनपुट, lies °गताः — 52,2.

नयनसुख m. N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 404,*b*, No. 35.

नयनोपान्त Halâj. 2,365.

नयविवेक m. Abkürzung von मीमांसानयविवेक; °दीपिका f. Titel eines Commentars zu dieser Schrift Hall 180. °शङ्कादीपिका f. desgl. ebend. न्यायविवेकालंकार m. desgl. 179.

नयशालिन् adj. *Staatsklugheit besitzend* Kathâs. 53,87.

नयसाधन n. *staatskluges Verfahren* R. 7,35,3.

नयसार m. *Dorfhaupt* Wilson, Sel. Works 1,291.

1. नर् 1) नरः nom. pl. Spr. 2811.

नर 1) *p*) Bhâradvâga, Verfasser von Ṛv. 6,35. fg.

नरक 1) अयं भौमो नरकः *diese irdische Hölle, die Hölle auf Erden* MBh. 1,3603. 3606. neutr. Spr. 4649. — 5) Z. 3 MBh. 3,7039 (so ist zu lesen st. 7029) hat die ed. Bomb. ततो गच्छेद्नरकं (vgl. अनरकेश्वरतीर्थ, तीर्थसेवी. — Vgl. मकर°.

नरनारायण m. sg. Bhâg. P. 12,8,32.

नरपति 3) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 399,*b*, No. 168. Hall 29.

नरब्रह्मदेव m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 280,*b*,6.

नरमेध Kathâs. 31,101.

नरयान lies *Palankin* (diese Bed. auch Pańkat. III,248) und füge Bhâg. P. 10,59,36 hinzu.

नरवाहन 2) °जनन Verz. d. Oxf. H. 151,*b*,12 fehlerhaft für नरवाहनदत्तजनन.

नरवाहनदत्तीय adj. Naravâhana *gehörig* Kathâs. 107,106.

नरवाहिन् lies *getragen* st. *gezogen*; in Verbindung mit यान *Palankin*.

नरसिंह 2) °द्वादशी Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,27. °मनु 106,*a*,20. °यन्त्र 94,*b*,12. — 3) नरसिंहेन राज्ञा नागपुरे पुरे Kathâs. 121,145. °भट्ट Hall 138. °कविराज Verz. d. Oxf. H. 316,*a*, No. 751.

नरसिंहसरस्वती vgl. नृसिंहसरस्वती.

नराशंस heisst Pûshan Ṛv. 1,106,4. 10,64,3. Vgl. Ind. St. 10,89.

नरेन्द्र 1) °मार्ग Ragh. 6,67. Bhâg. P. 10,71,34. — 2) Kuvalaj. 119,*a*. Lies 73,3 st. 73,1.

नरेन्द्रदेव m. N. pr. eines Fürsten Wilson, Sel. Works 2,25. 29. fgg.

नरेश्वरविवेक m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,8.

नर्कुटक 2) Varâh. Bṛh. S. 104,52. Ind. St. 8,422.

नर्त्, नर्तुम् Bhâg. P. 10,16,27. रम्भा नवप्रयोगं हि नर्तिष्यति हरेः पूर्वम् *aufführen, spielen* Kathâs. 121,124. *umtanzen*, mit dem acc. R. ed. Bomb. 5,24,45; s. weiter unten u. निकुम्भिला. नृत्त n.: नाट्यं नृत्यं तथा नृत्तं त्रेधा तत् (नर्तनम्) Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,4. नृत्ताध्याय 199,*b*, No. 474.

— अनु 1) Kathâs. 104,1.

— अभि *zu Jmd hin* (acc.) *tanzen* oder *Jmd nachtanzen*: अभिनृत्यति नृत्यन्तं बर्हिणाम् Bhâg. P. 10,15,11.

— उप vgl. उपनृत्य.

— प्र 1) *tanzen* R. 7,31,44. Kathâs. 54,58. 58,135. Z. 7 und 9 die ed. Bomb. richtig प्रनृत्तवान् und प्रनृत्ते. — Vgl. प्रनृत्य. — caus. *tanzen lassen* Kathâs. 120,107.

— सम् Bhâg. P. 10,27,24.

नर्त 1) Nîlak. fasst नित्यनर्त MBh. 13,1164 als adj. comp.

नर्तक 1) *a)* KATHÂS. 74,36. नर्तकी 41. BHAR. NÂṬJAÇ. 34,35. BHÂG. P. 10,75,10. Z. 6 नर्तक MBH. 13,1164 zieht NÎLAK. zu 2) *a)*. — 3) n. Bez. *einer best. mythischen Waffe* MBH. 5,3491. — Z. 2 vom Ende des Artikels ist *b)* st. 2) zu lesen.

नर्तन 2) BHÂG. P. 10,12,34 (pl.). Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,3. *b*, No. 476. °स्थान n. *Tanzplatz* HALÂJ. 1,97.

नर्द्, गावो नर्दन्ति चर्षभम् (ऋषभ *eine best. Note*) Ind. St. 8,268.

— अभि *brüllen* R. 7,7,40.

— वि R. 7,32,52.

— सम् *brüllen*: संनर्दमाना: MBH. 8,4195 nach der Lesart der ed. Bomb.

नर्म, नर्मि: BHÂG. P. 10,60,31.

नर्मगर्भ (नर्मन् + गर्भ) m. in der Dramatik *eine Unterart der* Kaiçikî: *eine Action des Helden in unkenntlicher Gestalt* BHAR. NÂṬJAÇ. 20,46. 51. SÂH. D. 411. 415.

नर्मद 2) *c)* N. pr. einer Gandharvî R. 7,5,30. — 3) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 180,*b*,35.

नर्मद्युति (नर्मन् + द्यु°) f. in der Dramatik *durch Scherze hervorgerufene Befriedigung* SÂH. D. 357. Schol. zu DAÇAR. S. 24, Z. 6; vgl. धृतिस्तज्ज्ञा (d. i. नर्मज्ञा) द्युतिर्मता DAÇAR. 1,31.

नर्मन्, परिहासवचो नर्म SÂH. D. 356. नर्मणा *aus Spass, im Scherz* KATHÂS. 64,112. 65,87. 66,21. in der Dramatik *eine Unterart der* Kaiçikî BHAR. NÂṬJAÇ. 20,46. fgg. SÂH. D. 411. fg.

नर्मस्फञ्ज s. नर्मस्फूर्ज.

नर्मस्फूर्ज (नर्मन् + स्फूर्ज) m. in der Dramatik *eine Unterart der* Kaiçikî: *ein erstes Zusammentreffen Liebender, das freudig beginnt, aber mit einem Schrecken endet,* SÂH. D. 411. 413. st. dessen fehlerhaft नर्मस्फञ्ज BHAR. NÂṬJAÇ. 20,46. 49.

नर्मस्फोट (नर्मन् + स्फोट) m. in der Dramatik *eine Unterart der* Kaiçikî: *die ersten Anzeichen von Verliebtheit* BHAR. NÂṬJAÇ. 20,46. 50. SÂH. D. 411. 414.

नल 1) *a)* Z. 4 lies त्मन: st. त्मान:. — *i)* an allen drei Stellen durch das Metrum bedingt; an der ersten Stelle erklärt es NÎLAK. durch हस्त, an der zweiten durch नल्व, an der dritten durch अङ्गुल mit Erwähnung einer Lesart तल. — *k)* N. *des 50ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,5. — Vgl. मह्ना°.

नलक 1) = शाखास्थि (wie H.) HALÂJ. 3,12.

नलकूबर vgl. oben नडकूबर.

नलद 1) AV. 6,102,3. नलदमालिन् BHÂG. P. 10,42,30 erklärt der Schol. durch जपाकुसुममालिन्.

नलिन 2) *f)* vgl. नीली unter नील 3) *b)* ε) und नीलिनी 3). — *g)* Bez. *einer Art von Frauenzimmern* (= पद्मिनी) Verz. d. Oxf. H. 218,*b*,14. fg. — 3) *c)* N. pr. eines Mannes SAṂSK. K. 184,*a*,11.

नलिननाभ m. Bein. Vishṇu's BHÂG. P. 10,82,48. — Vgl. पद्मनाभ.

नल्व Sp. 69, Z. 7 st. नह्ल liest die ed. Bomb. richtig नल्व; über नल s. oben u. d. W. 1) *i)*.

नल्वण m. *ein best. Hohlmaass*, = द्रोण ÇÂRṄG. SAṂH. 1,1,21.

1. नव 1) °प्रसूता *vor Kurzem niedergekommen, — gekalbt (geworfen) habend* HALÂJ. 2,114.

2. नवक 1) WEBER, ǴJOT. 55. fg. 87. Ind. St. 8,239. 384. fgg. 390. 393. — 2) SARVADARÇANAS. 112,11.

नवकण्डिकाभाष्य n. Titel eines *Commentars* Verz. d. Oxf. H. 380,*a*,7.

नवकारार्थबालबोध m. Titel eines Werkes WILSON, Sel. Works 1,282.

नवकालिदास m. *ein neuer* Kâlidâsa Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,3. 6.

नवगत् lies *erstgebärend.*

1. नवग्रह MBH. 5,291 nach der Lesart der ed. Bomb.

2. नवग्रह, °मन्त्रा: Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144.

नवजात *neugeboren:* नवजातस्यैकं नाम ज्ञातमात्रस्य क्रियते WEBER, Nax. 2,317.

नवज्वार (1. नव + ज्वार) m. *neue Beschwerde, — Mühsal* ṚV. 1,42,8.

2. नवत n. (bei H. das Geschlecht nicht zu erkennen) HALÂJ. 2,153.

नवतत्त्व (नवन् + तत्त्व) n. Titel eines Ǵaina-Werkes Verz. d. Oxf. H. 379,*a*, No. 390. °बालावबोध m. Titel eines Commentars zu jenem Werke ebend. °सूत्र, °प्रकरण, °बालबोध WILSON, Sel. Works 1,282. °बोध 286. Vgl. oben u. तत्त्व 1).

नवत्व (von नवन्) n. *Neunheit, Neunzahl* SARVADARÇANAS. 45,7.

नवदाव (1. नव + दाव) m. *Neubrand (frisch abgebranntes Weideland)* TBR. 3,3,2,5.

नवदाव्य adj. *auf Neubrand wachsend* TBR. 3,3,2,4.

नवनीतगणपति m. *eine Form* Gaṇeça's Verz. d. Oxf. H. 249,*a*, N. 4.

नवपत्रिका (von 1. नव + पत्त्र) f. Bez. *eines best. Spiels (einer erfundenen Hochzeit* nach dem Schol.) Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,42.

नवमल्ली f. = नवमल्लिका DHÛRTAS. 69,7. नवमाली desgl. H. an. 3 659. MED. l. 103.

नवयोगकल्लोल Titel einer Schrift HALL 12.

नवरङ्ग *eine Art Gewand* (वस्त्रविशेष) Schol. zu HÂLA 334. °रङ्गक *ein neues Kleid* HÂLA 245.

नवश्राद्ध n. Verz. d. Oxf. H. 277,*a*,1 v. u.

नवानगर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 316,*b*, No. 752.

नवान्न, °स्थालीपाका मन्त्रा: Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144.

नवास्र adj. *neuneckig:* °कुण्ड Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,11.

नवीकर्, °कृत SÂH. D. 228,2. अनवीकृत 227,21. अनवीकृतता 576.

नवीन WEBER, RÂMAT. UP. 282. °नीरजवन *jung* Spr. 1629. नवीनमिव पातालम् so v. a. *ein anderes* KATHÂS. 88,21. °मतविचार m. Titel einer Schrift HALL 53.

नवीभू, °भूतदु:खा KATHÂS. 71,251. 111,102.

1. नव्य 1) समागम RÂǴA-TAR. 5,384. स्त्री *eine Neuvermählte* Spr. 1451. °धर्मितावच्छेदकवादार्थ m. Titel einer Schrift HALL 52. °मतवादार्थ m. desgl. 53. °मुक्तिवादटिप्पणी f. desgl. 49. °मतविचार m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 243,*a*, No. 611. °वर्धमान m. N. pr. eines Autors 292,*a*,8.

नव्यवत् lies adv. *stets von Neuem.*

1. नश्, नश्यतो युध्यतो वापि *dessen der da flieht oder kämpft* Spr. 4360. रणानष्ट: KATHÂS. 72,34. HALÂJ. 2,324.

— निस् vgl. निर्नाशन fg.

— प्रवि, °नष्टहर्ष *verschwunden* R. 2,47,19 nach der Lesart der ed. Bomb.

3. नश् Z. 2. fg. आनक् wird vom Schol. zu P. 6,4,73 auf नश्, आनट्

Siddh. K. 222,a,2 auf अश् zurückgeführt.

नशन *Verlust* Bhâg. P. 10,62,11.

नश्यत्प्रसूति adj. f. = नश्यत्प्रसूतिका Halâj. 2,333.

नष्टक्रिय (नष्ट + क्रिया) adj. *undankbar* Spr. 3298, v. l.; vgl. कृतं यस्मिन्न नश्यति *dem eine Wohlthat nicht vergebens erwiesen wird* MBh. 1,6116.

नष्टचेष्ट *regungslos*: स्वर्गाल्लोकाद्भ्रश्यति नष्टचेष्टः MBh. 5,387.

नष्टधी adj. *der an Etwas nicht mehr denkt, der eine ihm widerfahrene Beleidigung vergessen hat* Râga-Tar. 5,299.

नष्टार्थ (नष्ट + अर्थ) adj. *um seinen Besitz gekommen* Kathâs. 61,9.

नष्टाश्वदग्धरथवत् adv. *wie Einer, dem das Pferd abhanden gekommen, und ein Anderer, dem der Wagen verbrannt war* (sich gegenseitig aushalfen), Schol. zu Kâtj. Çr. 23,2.

नष्टेन्द्रिय (नष्ट + इ°) adj. *unvermögend, nicht zeugungsfähig* Spr. 3298.

नस्त 1) नस्ततम् verhält sich zu नस्तम् wie पत्ततम् zu पत्तम्: Nîlak. zu MBh. 4,2227: नस्ततः नासिकानाडीतः तनोति देहं प्रथयतीति तच्छब्दो नाडीवचनः पुरीतति शेते इत्यादिप्रयोगदर्शनात्.

नस्तक erklärt Nîlak. durch नासागर्भ.

नस्य 3) b) ग्रोषधीरस° Kathâs. 123,46. — Vgl. पूति°.

नस्योत Bhâg. P. 11,6,14.

1. नह्, नद्धविमोक्ष Pâr. Gṛhj. 1,10,1.

— अपि letzte Zeile, die neuere Ausg. liest खे तडितावनद्धः; die Lesart der ed. Calc. ist in खे ऽचिरभापिनद्धः zu verbessern.

— उद् 1) *anschirren*: उन्नह्यति (= दृढं बध्नाति Schol.) रथम् Bhâg. P. 12,11,48. — Sp. 85, Z. 5. fgg. an einigen Stellen *hochstehend, hervorvorragend durch*, so namentlich Râga-Tar. 4,331; vgl. Spr. 2706.

— परि vgl. noch परिणाहन; — प्रति vgl. प्रतिनाह, प्रतीनाह.

— सम् 1) सं त्वा नह्यामीत्युभयतःपाशेन योक्त्रेण संनह्यति Kauç. 76. — संनद्ध *daran haftend*: संनद्धोदयरागस्य चन्द्रस्य so v. a. *wenn er mit seinem Aufgangsroth angethan ist* Spr. 3578. असंनद्धसौरभ्य so v. a. *noch keinen Wohlgeruch habend* 4539.

नहन *Fessel* in उन्नहन (s. u. d. W.).

नाक 1) अश्च नाकाग्निरेणोष्याम्यहम् Kathâs. 121,123. — 4) ist n.; lies *mythischen* st. *mystischen*.

नाकनारी f. *ein himmlisches Weib, eine* Apsaras Kathâs. 110,80.

नाकपति m. *Besitzer des Himmels, ein Gott* Bhâg. P. 10,60,39.

नाकस्त्री f. *ein himmlisches Weib, eine* Apsaras Kathâs. 74,284. 87,5.

नाकाधिप m. Bein. Indra's Naish. 22,46.

नाकिन् R. 7,77,21.

नाकुल 1) *von* Nakula *herrührend* RV. Prât. 17,29.

1. नाग 1) a) acht an der Zahl Weber, Râmat. Up. 314. नागी Kathâs. 55,151. 154. 156. — b) Spr. 4932. sg. als collect. (wie अश्व ebend.) Bhâg. P. 10,58,51. — i) Verz. d. Oxf. H. 225,b,4. 236,b,12. — k) Bez. *der Zahl acht* Ind. St. 8,168. — Vgl. महा°.

2. नाग 1) a) °आसन Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,a, N. 1.

नागदत्त 1) b) Kathâs. 76,24.

नागदेव auch *Schlangenfürst* Wilson, Sel. Works 2,23.

नागदेवीय adj. *von* Nâgadeva *verfasst*; subst. *ein von ihm verfasstes Werk* Verz. d. Oxf. H. 274,a, No. 649.

नागधन्वन् m. N. pr. eines Tîrtha MBh. 9,2148 nach der Lesart der ed. Bomb.

नागपाश 4) = नागबन्ध 2) Haeb. Anth. S. 288.

नागपुर Kathâs. 121,145. Wilson, Sel. Works 2,23.

नागबन्ध m. 1) *eine Schlange als Fessel* Kathâs. 101,180. — 2) Bez. *einer in Form von Schlangenwindungen geschriebenen Strophe* Pratâpar. 73,a. 74,a. — Vgl. नागपाश 4).

नागबोधिन् m. = नागबोध Hall 17.

नागर 1) a) als N. eines Dialectes Sâh. D. 262,2. °लिपि Verz. d. Oxf. H. 109,b,15. — 4) d) N. pr. einer Oertlichkeit Hall 11. Verz. d. Oxf. H. 339,a,42. °खण्ड Titel eines Abschnittes im Skandapurâṇa 84,b,21.

नागरक 4) n. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,367.

नागराज Kathâs. 90,100. Bein. Piṅgala's Ind. St. 8,299. fg.

नागराजपद्धति f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 404,b, No. 35.

नागराजाय् (von नागराज), °यते *zum Schlangenfürsten werden* Vâsavad. 239, N. 1.

नागरिक 1) adj. f. आ (könnte auch zu नागरक gezogen werden) a) Kathâs. 124,162. fg. Sâh. D. 173,5. नागरिकाः (= गूर्जर्यः) स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 217,b,16. — c) नागरिकोक्ति Kathâs. 71,28. °वृत्त Verz. d. Oxf. H. 215,b,23. m. *ein höflicher —, feingebildeter Städter* 216,a,31. Spr. 2990. — d) zu streichen, da die Stelle zu c) gehört; vgl. Spr. 4227. — 2) Daçak. in Benf. Chr. 195,13.

नागरिकपुर n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,10.

नागरूपधृक् m. N. pr. eines Autors von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,b,5.

नागवर्त्मन्, die neuere Ausg. liest नागधन्वानं.

नागवल्लि, °वल्लीदलैः Kathâs. 104,46.

नागवीथी 2) Verz. d. Oxf. H. 48,b,6.

नागशूर m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 72,191.

नागस्थल Kathâs. 112,137.

नागस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 108,20.

नागारिनक्षेम m. Bez. *eines best. Opfers* Saṁsk. K. 22,b,2.

नागाह्वय 3) adj. °यं पुरम् = हास्तिनपुर MBh. 12,13801; vgl. नागसाह्वय.

नाग्नजिति f. = नाग्नजिती Bhâg. P. 10,61,13 (°जितेः).

नाटक 2) नाटकाख्यायिकादर्शन n. unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,10. °दीप Titel eines Prakaraṇa in der Pañkadaçî 222,b, 31. नाटक *eine best. Art Drama* Daçar. 1,8.10. — 4) Sâh. D. 429. — Vgl. महा°.

नाटकीया (von नाटक) f. *Schauspielerin* Bhar. Nâṭjaç. 34,33.

नाटमेरिकविक्रार् s. oben u. नटमेरिकविक्रार्.

नाटेर Halâj. 2,346.

नाट्य 1) नाट्यं नृत्यं तथा नृत्तं त्रेधा तदिति कीर्तितम् (तद् d. i. नर्तनम्) Verz. d. Oxf. H. 200,a,4. fg. unter den 64 Kalâ 217,a,1. °वेद 200,a, 4. Daçar. 1,4. Kohala als नाट्यशास्त्रप्रवक्तृ Med. l. 84. नाट्यवेदीमिव प्रियम् Kathâs. 110,133. — 2) der Schol.: नटा नर्तकाः नाट्ये नृत्ये गायकाश्च.

नाट्यदर्पण m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 135,b, No. 255.

नाट्यरासक n. Bez. *einer Art einactiger Schauspiele* Sâh. D. 543.

नाट्यलोचन n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 135,b, No. 255.

नाडायन Saṁsk. K. 184,a,10.

नाडिका 2) *Röhre* Weber, Ǵjot. 83. — 3) Weber, Ǵjot. 78. fg. 104. fg. Sâh. D. 193,3. ध्यानं च षष्टिनाडिकम् Verz. d. Oxf. H. 237,a,10. — 5) der Schol. liest नालिकादिभिः, welches er durch सामादिभिः erklärt. — Vgl. वि°.

नाडिकादत्त m. N. pr. eines Autors, = नाडीदत्त Verz. d. Oxf. H. 292,a,33.

नाडिकावृत्त n. *Aequinoctialzirkel* Golâdhj. 6,12. — Vgl. नाडीवलय.

नाडी 1) *Spalte* Kathâs. 60,30. Z. 8. fg. streiche प्रवृत्ता bis तथा । — 7) Sâh. D. 515. Verz. d. Oxf. H. 237,a,10. — Vgl. महा°.

नाडीदत्त m. N. pr. eines Autors, = नाडिकादत्त Verz. d. Oxf. H. 292,a,32.

नाडीवलय n. = नाडिकावृत्त Golâdhj. 1,11. 5. fgg.

नाडीशुद्धि f. Titel einer Schrift Hall 17.

नातिगाध adj. *nicht gar seicht, ziemlich tief:* जलाधार MBh. 12,4891.

नातिदीर्घ adj. *nicht gar zu lang* Sâh. D. 208,1.

नातिस्वल्प adj. *nicht gar zu kurz* Sâh. D. 208,1.

नात्यन्तदूर adj. *nicht sehr weit entfernt* Kathâs. 102,55.

नाथ् mit अनु *Jmd* (acc.) *bitten:* °नाथति Kathâs. 74,224. °नाथ्यमान 91,38. °नाथित 51, 96. 121,146. °नाथितुम् 117,145. °नाथ्य Prab. 24,3, v. l.

नाथ 2) a) *Besitzer* Spr. 5417.

नाथत्व, लोकानाम् R. 7,84,15.

नाथवन्त् Kathâs. 108,58. f. MBh. 13,2212.

नाद 1) हृत्कण्ठमूर्धनादाः क्रमादमी मन्द्रमध्यताराख्याः *Laute, Töne* Verz. d. Oxf. H. 200,b,3. — 2) Weber, Râmat. Up. 311. fg. 314. fg. 333. fgg. Kathâs. 46,116. — Vgl. महा°.

नादिन् 1) भूर्यभिघ्मातगोशृङ्गनादिनी (भिल्लसेना) *lärmend mit* Kathâs. 59,41. — Vgl. मेघ°.

नादेय 4) a) zu streichen, da an der angeführten Stelle नादेयम् in न + आ° zu zerlegen ist; vgl. Spr. 858.

नान, नानभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 135,b, No. 255.

नाना 1) *verschieden, disparat:* यद्विरुद्धधर्माध्यस्तं तन्नाना यथा शीतोष्णे Sarvadarçanas. 12,3. 146,14. als adj. (!): नारीषु नानासु Pañkar. 3,1,13.

नानात्व Sarvadarçanas. 52,16. 22. 61,18.

नानादीक्षित m. N. pr. eines Autors Hall 99.

नानापाठक m. desgl. Hall 11.

नानार्थ 3) °रत्नतिलक = अनेकार्थतिलक Verz. d. Oxf. H. 352,a,3.

नानावृत्तमय (von ना° + वृत्त) adj. *in verschiedenen Metren abgefasst* Sâh. D. 208,2.

नान्दिक n. = नान्दीश्राद्ध Saṁsk. K. 26,b,7.

नान्दी 2) Sâh. D. 281. Pratâpar. 24,a,1.

नान्दीमुख 1) m. pl. (sc. पितरः) Saṁsk. K. 30,b,8. fgg.

नान्दीश्राद्ध Saṁsk. K. 26,b,6. 30,b,7.

नाभस adj. (f. ई) *vom Himmel kommend:* वाणी Kathâs. 83,11.

नाभिचक्र n. *Nabelkreis* (in der Mystik) Verz. d. Oxf. H. 230,b,36. fgg.

नाभिजात adj. *nicht von edler Geburt* (1. न + अ°) und zugleich *aus einem Nabel* (नाभि + जात) *hervorgegangen* Spr. 2896, N.

नाभेय Verz. d. Oxf. H. 214,a,3.

1. नामक am Ende eines adj. comp. von नामन् *Name;* f. °नामका (!) Kathâs. 51,22. 56,235.

2. नामक (vom caus. von नम्) adj. f. नामिका *biegend, krümmend:* तनुमध्यनामिका स्तनद्वयी Spr. 3882.

नामकरण 2) चकार नामकरणं गूढो रहसि बालयोः *die Cerimonie der Namengebung* Bhâg. P. 10,8,11. *das Benennen nach Jmd* (einer Gottheit) Sarvadarçanas. 64,12. नामकरणं पुत्रादीनां केशवादिनाम्ना व्यवहारः सर्वदा तन्नामानुस्मरणार्थम् 65,8. fg.

नामकीर्तन n. *das Hersagen der Namen* (eines Gottes) Wilson, Sel. Works 1,164.

नामग्रह, भीर्नास्ति राज्ञनामग्रहेण वः Kathâs. 123,121.

नामग्राहम् Kathâs. 78,106. 100,24.

नामतीर्थ m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 248,a,35.

नामधारिन् adj. *den Namen — führend, heissend:* शारिका° Kathâs. 73,110.

नामधेय Sp. 112, Z. 2. fg. *die Cerimonie der Namengebung* M. 2,123.

नामन् 2) *Name* so v. a. *Ruhm, Berühmtheit:* स्वनामा पुरुषो धन्यः पितृनामा तु मध्यमः। मातृनामाधमः प्रोक्तः श्यालनामाधमाधमः॥ Spr. 5343.

नामन (vom caus. von नम्) adj. *beugend, demüthigend* Kâvjâd. 3,63.

नामनौ (नामन् + नौ) f. *ein Schiff dem blossen Namen nach, kein wirkliches Schiff* Bhâg. P. 10,25,4.

1. नाममात्र, सुचिन्तितं चौषधमातुराणां न नाममात्रेण करोत्यरोगम् Spr. 2979.

2. नाममात्र Bhâg. P. 10,84,24. fg.

नामावली f. Titel einer Schrift Wilson 1,284.

नामिन् (von नामन्) adj. *einen Namen habend* Weber, Râmat. Up. 291.

नाय 2) अ° *kein kluges Benehmen kennend* Spr. 3915. — Vgl. पुरुष°.

नायक 1) वणिग्विवह° Kathâs. 88,5. भीत° so v. a. *der Dümmste unter den Dummen* 65,197. नायिका so v. a. *Geliebte:* नाकाधिपनायिकाः so v. a. *die* Apsaras Naish. 22,46. — 2) Sâh. D. 552. — 3) Halâj. 2, 409. Çiç. 2,92 (zugleich *Feldherr*). — 5) vgl. भट्ट°.

नायकरत्न n. Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 220,a, No. 527.

नायकाय् (von नायक), °यते *den Mittelstein in einer Perlenschnur darstellen* Çiç. 2,92.

नार 3) c) *4 Mal* — — — ◡ ◡ ◡ — ◡ — Ind. St. 8,367.

नारक 1) जलचरः Halâj. 3,3. दूताः Kathâs. 72,360. दुःख 96,20. गति Bhâg. P. 11,20,13. m. *Herr der Unterwelt* (Comm.) TBr. 3,4,1,1.

नारङ्ग 1) a) auch नारङ्गी f. Spr. 3761.

नारदीय, °महास्थान n. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 351,a,3.

नाराच 4) vgl. Ind. St. 8,397. 417. 422. fg.

नाराचक n. und नाराचिका f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,367. 422.

नारायण 1) Weber's Ansicht s. Ind. St. 9,2. — 4) ein Sohn Bhûmitra's, ein Fürst aus der Dynastie der Kâṇvâjana, Bhâg. P. 12,1, 19. — 7) b) Kathâs. 53,171. 56,72. 76.

नारायणकण्ठ m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 88,13.

नारायणगीता f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 302,a, No. 736.

नारायणतत्त्ववाद m. desgl. Hall 94.

नारायणदीक्षित m. N. pr. eines Mannes Hall 208.

नारायणदेव 2) Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480.

नारायणपद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,a,34.

नारायणवार्त्तिक n. Titel einer Schrift Hall 202.

नारायणश्रुति f. wohl = नारायणोपनिषद् Sarvadarçanas. 68,8.

नारायणस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes Hall 129.

नारायणाय्, °यते Nârâjaṇa *gleichen, ihn darstellen* Spr. 1153.

नारायणाश्रम N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 227,*a*,1.

नारिकेल 1) *Kokosnusspalme:* समायाति सदा लक्ष्मीर्नारिकेलफलाम्बुवत् Spr. 3177. — 2) N. pr. einer Insel (vgl. नारिकेलद्वीप) Kathâs. 54,49. °द्वीप 15. नारीकेल 56,54. 56.

नारिष्ठ nach dem Comm. *das Verdauungsfeuer und der Wind des Athems* TBr. 3,7,5,11. fg. Am nächsten also die Ableitung von नरि + स्थ. नारिष्ठेभ्यः (sic) sc. होमेभ्यः Njâjamâlâv. 236,9. नारिष्ठहोमाः 12. नारिष्ठहोम Comm. zu TBr. a. a. O.

नारीकेल s. oben u. नारिकेल 2).

नारीपत्तन n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 329,*a*,11.

नार्मद adj. *dem Fluss* Narmadâ *gehörig:* प्रवाह *der Strom der* N. Kathâs. 102,76. Hariv. 8019 liest die neuere Ausg. वाधर्म इव च st. नार्मद इव च.

नार्मेध m. patron. des Çâkapûta ṚV. Anukr.

नाल 3) शङ्खं च जाम्बूनदचित्रनालम् (so die ed. Bomb.) MBh. 7,75. — Vgl. ब्रह्म°.

नालन्द, नालाएडा Wilson, Sel. Works 1,293.

नालायन m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,5.

नालि in त्रिनालि, पञ्च°, दश° adjj. = नालिका 5) Sâh. D. 553.

नालिका 5) षण्नालिक adj. Sâh. D. 553. — 6) *eine spöttisch-scherzhafte Räthselrede* Daçar. 3,17. Sâh. D. 529. 521. Spr. 1767 liest der Comm. zu Kâm. Nîtis. नालिकादिभिः (= सामादिभिः) st. नाडिकादिभिः; es sind *Anspielungen, versteckte Winke.* — Vgl. मदन°.

नालिकापुष्प n. *eine best. Blume* Ind. St. 10,280, N. 7.

नालिकेर 1) *Kokosnuss* Ind. St. 5,298.

नाव 2) नावया nach P. 7,1,39, Vârtt. 4, Sch. ved. instr. von नौ.

नावन n. *Niesemittel* Çârṅg. Saṁh. 3,8,1. 5. Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,20.

नावनीत (von नवनीत) adj. *weich wie Butter:* हृदयं विप्राणाम् MBh. 5,7319.

नावप्रभ्रंशन (नाव = नौ + प्र°) n. *das Sichsenken des Schiffes*, Bez. einer Oertlichkeit AV. 19,39,8.

नावर N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 319,*a*,13.

नावारोह (नौ + आ°) m. *Schifffahrer, Bootsmann* Halâj. 2,235.

नाविक 1) Halâj. 2,235. Kathâs. 123,193.

नाशन 1) ज्वर° Kathâs. 71,205. शत्रूणाम् Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,18. — अश्वादिपातनाशनैः Kathâs. 74,16 fehlerhaft für °पातानशनैः (d. i. °पात + अनशन).

नाशी Weber, Râmat. Up. 344. 348.

नासाउर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,40.

नासाच्छिन्नी Med. k. 124.

नासामूल n. *Nasenwurzel* Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,30.

नासावंश, तुङ्ग Kathâs. 55,47.

नासिका 1) sg. *Nase* AV. Prât. 1,26.

नासिकाच्छिन्नी f. = नासाच्छिन्नी H an. 3,72 (°छित्यां loc. gedr.).

नास्तिक, °शिरोमणि (चार्वाक) Sarvadarçanas. 1,15. 121,6.

नास्तिता Sarvadarçanas. 71,5.

नास्य Z. 3 die neuere Ausg. च कारकः st. चकार सः; Nîlak.: नासया ग्रस्तुं योग्यं नास्यमिव ग्रसितेति नास्यग्रासं श्वासोच्छ्वासो न (lies श्वासोच्छ्वासेन) मक्षिषो मशकानिव नासामार्गेण मनुष्यान्संग्रहीत्यर्थः.

3. नि *die 7te Note* (Abkürzung von निषध) Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,8.

निःक्षत्र, °करणं भुवः Bhâg. P. 12,12,25.

निःक्षेप (?) Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,21.

निकट, निकटीभू *sich nähern:* °भूय Kathâs. 102,67. 103,3. °भूत 61, 135. निकटग (Gegens. दूरग) Varâh. Bṛh. S. 24,28.

निकर 1) संन्यस्तदैन्यव्यतिकरनिकराः adj. Spr. 1753.

निकर्ष m. *Abnahme, ein geringeres Maass* (Gegens. उत्कर्ष) Sâh. D. 303,20. — Zu Mâlav. 28 vgl. Spr. 2112.

निकष 1) आपन्निकषपाषाण Spr. 1940. Z. 4 Nîlak. zu MBh. 12,7471: निकषे कषपाषाणे निकषं स्वर्णरेखा. Z. 9 Mâlav. 28 könnte das Wort *Bestreichung* bedeuten; vgl. Spr. 2112. — 3) m. Titel eines Werkes Hall 27.

निकामधरण (2. नि° + ध°) adj. *nach Wunsch tragend* TBr. 3,6,12,1.

निकाष zu streichen; vgl. oben u. कष् mit नि.

निकिल्बिष vgl. निष्किल्बिष.

निकुञ्ज Mâlatîm. 41,15.

निकुम्भ 1) *b*) N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,6.

निकुम्भिला Z. 3 die ed. Bomb. (5,24,45) liest मानुषं मांसमासाद्य नृत्यामो ऽथ निकुम्भिलाम्; der Schol.: निकुम्भिला नाम लङ्कायाः पश्चिमभागवर्तिनी भद्रकाली तां नृत्यामः तत्समीपं गत्वा नृत्यामः. ततो निकुम्भिला नाम लङ्कोपवनमुत्तमम् R. 7,25,2. Schol.: निकुम्भिला लङ्कापश्चिमद्वारदेशवर्ति कर्मसिद्धिहेतुभूतं काननम्. चैत्यो निकुम्भिला नाम R. Gorr. 6,63,13. 16. 64,11 (ed. Bomb. 84,14. 85,13. fg. Schol.: निकुम्भिलां न्यग्रोधभूमिं भद्रकालीक्षेत्रम्).

निकुरम्ब (vgl. u. निकुरुम्ब) Mâlatîm. 157,11.

निकुलीनिका, Nîlak.: निकुलीनकाः (so auch der Text in der ed. Bomb.) निपाताः.

निकूल 2) der Schol. in der ed. Bomb.: निकूलवृक्षं शरदण्डापश्चिमतीरवृक्षम्.

निकृति 1) = निह्नव H. an. 3,701. Med. t. 39. — 2) = वञ्चनापर Nîlak. zu MBh. 3,11810.

निकृतिंजुष् (निकृतिम्, acc. von निकृति, + 2. जुष्) adj. *am Betruge Gefallen findend:* स्त्रियः Bhâg. P. 10,60,54.

निकृत्या Z. 3 लोभः पुत्रो निकृत्यास्तु ed. Bomb. des MBh.

निकृन्तन 3) *a*) नासा° *das Abschneiden* Kathâs. 124,120.

निकेत 1) Z. 7. fg. Nîlak. zu MBh. 11,140: निकेताः संधिगृहास्तज्ज्ञाः.

निक्ष (von निक्ष्) adj. *küssend;* vgl. पुष्पनिक्ष.

निक्षेप 1) *das Niedersetzen* (des Fusses) Spr. 991. °पक्षनिक्षेप *das Stellen auf die Seite von, das Rechnen zu, das Halten für eine Art von:* सुखस्य सातिशयतया u. s. w. दुःखपक्षनिक्षेपात् Sarvadarçanas. 118,13. fgg. तस्मान्न वृत्तिनिरोधो योगपक्षनिक्षेपमर्हति 164,2.

निक्षेप्य adj. *niederzulegen* Kathâs. 93,92.

निखान vgl. नैखान्य.

निगड, °बन्धमोक्षण Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,11. अन्नदः कस्तदनिगडं प्र-

विशति गृहसंज्ञकं दुर्गम् so v. a. *nicht fesselnd*, *nicht einladend* KATHÂS. 98,32.

निगद् 1) *das Hersagen:* (सर्वम्) सकृन्निगदमात्रेण तौ संजगृहतुः BHÂG. P. 10,45,35. — निगदाख्यं यजुर्गणाम् 12,6,52. Titel einer Schrift HALL 204.

निगम 4) अर्थनिर्णयो व्याकरणेन निगमेन निरुक्तेन वा न लभ्यते SARVADARÇANAS. 125,9. Z. 6 lies NJÂJAMÂLÂV. — 5) BHÂG. P. 10,23,29. 83,4. 11,27,8. — 8) °वृद्धाः R. 7,37,21. *Kaufmannsgesellschaft:* मह्रति निगमे नैगमानाम् DAÇAK. 135,10. An allen Stellen des R. kann das Wort die Bed. *Kaufmannschaft* haben. — 11) Titel eines Pariçishṭa des Kâtjâjana Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,8.

निगमन 2) genauer *die Wiederholung der Thesis und des Grundes;* vgl. noch NJÂJAS. 1,1,39. SARVADARÇANAS. 113,20.

निगमान्त = वेदान्त UTTARARÂMAK. 26,3 (34,7).

निगरण 2) *das Verschlingen* (bildlich) SÂH. D. 295,12. 296,6. PRATÂPAR. 9,*b*,1. — Vgl. निगिरण.

निगिरण n. = निगरण *das Verschlingen* KATHÂS. 74,204.

निगीर्ण s. u. 2. गर् mit नि; davon °त्व n. *das Verschlungensein* (bildlich) SÂH. D. 296,10.

निगृहीतर्, die ed. Bomb. des BHÂG. P. richtig निग्रहीतर्.

निग्रह 1) *b*) उपस्थ° JÂGN. 3,314. — *d*) 5) MBH. 12,5454. — *e*) ग्रह Spr. 837. — *f*) gewöhnlicher निग्रहस्थान, urspr. *eine Veranlassung* —, *ein Grund zur Niederlage in einer Disputation:* पराजयनिमित्तं निग्रहस्थानम् SARVADARÇANAS. 114,13. 112,18. विप्रतिपत्तिरप्रतिपत्तिश्च निग्रहस्थानम् NJÂJAS. 1,2,60. 5,1,1. fgg. 2,23.

निघण्ट m. neben घण्ट N. pr. eines Dânava KATHÂS. 121,229.

निघण्टु, °राज Verz. d. Oxf. H. 323,*a*, No. 765.

निघर्षण vgl. Spr. 4783.

निघ्न 1) *a*) वायु° *in der Gewalt von Winden* (im Körper) *stehend*, *besessen*, *rasend* DAÇAK. 93,2. अनङ्गनिघ्नता f. *das Stehen in der Gewalt des Liebesgottes* KATHÂS. 123,3. — 2) st. dessen निम्न BHÂG. P.

निचिर Z. 2 lies नि चिन्मि°.

निचुदार m. *ein best. Baum;* vgl. नैचुदार.

निचुल 1) Spr. 1222. — 3) N. pr. eines Dichters MALLIN. zu MEGH. 14.

निचृत् Ind. St. 8,20. 80. 113. fg. 129. 140. 149. fg. 254. 279.

निचोल Z. 2 lies नीलनिचोलिन्यौ.

निज् mit अव, °निज्य BHÂG. P. 10,41,14. 69,15. 74,27. 80,20. 85,36. 12,8,38. °निक्त 10,42,25. °निज्ञे = °निनिज्ञे (in der Bed. des act.) 86,39. — Vgl. अवनेज, अवनेजन.

— प्रत्यव vgl. प्रत्यवनेजन.

— निस्, स्वधर्मनिर्णिक्तसत्त्व *geläutert* BHÂG. P. 11,18,46.

— प्र vgl. प्रणेजन.

निज 1) *beständig* oder *in ihm selbst befindlich* Spr. 4460. — 2) निजा भूभर्तुः *die Angehörigen, die eigenen Leute* Spr. 1140.

निटाल (u. निटल) HÂLA 22. — Vgl. निटिल.

निटिल = निटल *Stirn* PRASAÑGÂBH. 7,*a*,1.

निटूल N. pr. einer Brahmanen-Familie HALL 176.

नितराम् 4) Spr. 1212. LA. (II) 89,22.

नितुण्ड vgl. नैतुण्डि; नितोश vgl. नैतोश.

नित्य 1) *a*) = निज = स्व (स्वयम्) in नित्योदित *von selbst aufgegangen* Spr. 1995. — *b*) प्रलय BURNOUF in BHÂG. P. I, XLVIII. — *c*) füge *regelmässig sich wiederholend*, *gewöhnlich* hinzu. Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,42.

नित्यता 1) धर्म° auch Spr. 3688. fg.

नित्यनाथ m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,1. HALL 16.

नित्यपाद m. = नित्यनाथ HALL 16.

नित्ययुज् (नित्य + युज्) adj. *fortwährend gesammelt*, — *mit den Gedanken auf einen Gegenstand gerichtet* BHÂG. P. 10,82,39.

नित्यसम m. Bez. einer best. Ǵâti (s. oben u. जाति 8.) NJÂJAS. 5,1,1. 35. SARVADARÇANAS. 70,17. 20. 114,12.

नित्यानन्द m. N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,43. WILSON, Sel. Works 1,152. fgg. = नित्यनाथ HALL 16.

1. निद् Sp. 147, Z. 7 v. u. lies निन्दती स्वानि भाग्यानि.

— परि vgl. परिनिन्दा.

निदर्शन 1) *b*) ed. Bomb.: सर्वलोकनिदर्शिनीम्, welches der Schol. durch सर्वलोकसंमताम् erklärt. — 2) SÂH. D. definirt: *wenn eine mögliche oder, was auch bisweilen vorkommt, eine unmögliche Verknüpfung von Dingen das Verhältniss von Bild und Gegenbild erweckt, so ist dieses* निदर्शना; vgl. auch PRATÂPAR. 94,*a*. — 3, *d*) MBH. 12,4254. SÂH. D. 441. *ein Beleg für die Unhaltbarkeit einer ausgesprochenen Ansicht:* यत्रार्थानां प्रसिद्धानां क्रियते परिकीर्तनम्। परपक्षव्युदासार्थं तन्निदर्शनमुच्यते ॥ 441. 434. Z. 7 lies सह st. मह. — Sp. 149, Z. 11 lies *e*) st. *d*) und Z. 17 *f*) st. *e*).

निदर्शिन् vgl. oben u. निदर्शन 1, *b*).

निदाघावधि (निदाघ + अ°) m. *die heisse Jahreszeit* RAGH. 16,52.

निदान 1) Z. 1 die richtige Lesart ist वात्स्वकेन. — 2) BHÂG. P. 10, 64,7. — 4) पैलो निदानम् (चकार) Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,9.

निदिध्यासन SARVADARÇANAS. 57,16. NÎLAK. 26.

निद्रा 1) *Schläfrigkeit:* न स्वप्नेन जयेन्निद्राम् Spr. 1301. निद्रातुर *schläfrig* so v. a. *matt von Statten gehend*, von Gebeten Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,5. — Vgl. महा°.

निद्राणा (von 2. द्रा mit नि) f. mystische Bez. *des Buchstabens* भ WEBER, RÂMAT. UP. 317. fg.

निधन 2) निधनोत्तम unter den Beiww. Çiva's R. 7,23,1,48. — 4) *Schluss*, *Ende* Ind. St. 8,305. Schol. zu AV. PRÂT. 4,105. निधनं व्रज् *sterben* WEBER, RÂMAT. UP. 350. एकस्मिन् — निधनं प्रापिते *zum Tode befördert* Spr. 3829.

निधान 2) सर्वाशुचि° (शरीरक) Spr. 3216. — 3) KATHÂS. 32,213. 61,36.

निधि 3) कलानाम् so v. a. *Vollmond* NAISH. 22,55. गुण° *der Inbegriff aller Vorzüge* Spr. 5262.

निधिदत्त m. N. pr. eines Kaufmanns KATHÂS. 86,29.

निधिपति 1) *ein überaus reicher Mann;* davon nom. abstr. °त्व n. BHÂG. P. 12,12,64.

निधीश (निधि + ईश) m. *Schätzeherr*, Bein. Kubera's; davon nom. abstr. °त्व n. R. 7,3,18.

निधुवन 2) RÂǴA-TAR. 5,285.

निनयन 2) lies *das Ausführen*.

निनादिन् 2) सर्वतूर्य° R. 7,23,1,48.

निन्दितोश्च (निन्दित + अश्व) m. N. pr. RV. 8,1,30. nach SÂJ. *dessen*

dessen Ueberlegenheit die Rosse der Gegner geringgeachtet werden.

निन्दिन्, वेद° Kâvjâd. 3,93.

निन्दु vgl. भिन्दु 3).

निन्दोपमा f. *ein Gleichniss, in welchem dasjenige, womit Etwas verglichen wird, in gewisser Beziehung als dem Verglichenen nachstehend dargestellt wird,* Kâvjâd. 2,30. — Vgl. प्रशंसोपमा.

निन्द्यता Kathâs. 61,329.

निपरण (von 1. पर् mit नि) n. *das Hinlegen* oder *Spenden der Klösse* oder *Kuchen* (पिण्ड) *beim Manenopfer* Nir. 2,11. Comm. zu Âçv. Çr. 2,6,15.

निपात 1) Kathâs. 52,356. कूप° *in einen Brunnen* Spr. 1226. — 2) Bhâg. P. 11,28,30. Verz. d. Oxf. H. 294,*a*,2, wo महागुरुनिपाते zu lesen ist. — 3) die Stelle R. 5,81,22 zu streichen, da hier wohl तेनेश्चरानुपातिन zu lesen ist; vgl. Spr. 2275. Benfey fasst hier निपात als partic. von 3. पा mit नि.

निपातिन् 1) द्विरेफास्तानयोवर्मनिपातिनः (so ist zu lesen) *sich niederlassend auf* Râga-Tar. 3,405. — 2) भगस्यातिनिपाती R. 7,23,4,40.

निपान 1) die Stelle MBh. 13,3439 kann auch zu 2) gezogen werden; die ed. Bomb. liest निवाते st. निपाते; Nilak. erklärt jenes durch कठिनोपवेशने (!). — 2) füge *Tränke* hinzu.

निपुण 2) निपुणम् *genau* Kathâs. 54,164.

निप्रयत्न s. निष्प्रयत्न.

निबद्धव्य (von बन्ध् mit नि) adj. *nothwendig in Beziehung stehend zu* (instr.) Sâh. D. 210,15.

निबन्ध 1) *a*) दृढतरगलक° Spr. 1226.

निबन्धन 3) *a*) पारतस्य, स्त्रीचित्तस्य *das Binden, Festhalten* Spr. 3416. — *e*) Sâh. D. 323. Nilak. 15. Z. 1. fg. lies *Veranlassung.*

निबुसीकृत adj. = निर्बुसीकृत *von der Spreu befreit* Kuvalaj. 99,*b*.

निभालन von भल् mit नि.

निभीम zu streichen, da an der angeführten Stelle mit der neueren …. भीमविक्रमम् st. नि° (was auch gegen das Metrum verstösst) zu … ist.

…द् vgl. 2. मद् mit नि.

…मेत्तीकर् Bhâg. P. 12,12,40.

…नेमिश्र vgl. नैमिश्रि.

निमिष 1) (कदा) निमिषमिव नेष्यामि दिवसान् Spr. 592.

निमिषक्षेत्र, die erste Stelle ist zu streichen, da hier wie Bhâg. P. 1,1,4 नैमिषे (नैमिशे) ऽनिमिषक्षेत्रे zu lesen ist.

निमीलन 1) पद्मानाम् *das Sichschliessen* Spr. 1588. गज° = गजनिमीलिका *das Nichtsehenwollen* Verz. d. Oxf. H. 283,*b*, No. 662.

निमीलिका, गज° Sâh. D. 124,6. Schol. zu Kâvjâd. 2,236. fg.

निमेषण n. *das Schliessen der Augen* Bhâg. P. 10,40,14.

निम्न 2) Sp. 166, Z. 1. fg. streiche *heruntergekommen, verarmt* Bhartr. 2,36 und vgl. Spr. 2087. — Vgl. परि°.

निम्नित (von निम्न) adj. *vertieft, eingefallen:* निम्नितोदर Lesart der ed. Bomb. MBh. 7,6792. 7894 st. निर्णतोदर (निर्नतोदर) der ed. Calc.

निम्ब, °सार Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,16. निम्बार्ककारवीरार्चनव्रत 34,*b*,20. — Vgl. महा°.

निम्बदेव m. N. pr. eines Mannes Hall 134.

निम्बादित्य oder निम्बार्क m. N. pr. eines Heiligen und Gründers einer Vishṇu'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,34. fg. 150. fg. Hall 114. fg. 118.

नियताप्ति (नियत + आ°) f. in der Dramatik *die sichere Aussicht auf Erreichung des Zieles durch Ueberwindung eines bestimmten Hindernisses* Sâh. D. 328.

नियति, महामायेत्यविद्येति नियतिर्मोहिनीति च । प्रकृतिर्वासनेत्येवं तवेच्छानन्त कथ्यते ॥ Sarvadarçanas. 66,9. fg.

नियन्त्रण 1) f. आ dass.: अ° *Unbeschränktheit, vollkommene Freiheit* Spr. 5309. अनियन्त्रणम् adv. *unbeschränkt, frei* (आलप्) Kathâs. 104,34.

नियम 1) गोष्ठीपूरुषसंनिधावनियमः *Unbeschränktheit, das Sichgehenlassen* Spr. 5373. — 3) Z. 4 lies देवस्याम्बुमुचश्च und vgl. Spr. 1238. — 4) *absolute Nothwendigkeit in einem gegebenen Falle, jedoch ohne Beschränkung auf diesen einen Fall,* Kull. zu M. 3,45. 5,27; vgl. u. परिसंख्या 2). — 6) im Joga Sarvadarçanas. 155,10. 161,3. 173,18. fgg. 174,3. स° *der eine best. Observanz übernommen hat* Kir. 5,40. नियम, यम und महानियम unter den Beiww. Vishṇu's MBh. 12,12864. Z. 2. fg. ist *eine gelegentliche Pflicht* st. *ein kleines Gelübde* und *eine grosse Pflicht* st. *ein grosses Gelübde* zu lesen. — 9) = नियाम Sarvadarçanas. 100,4.

नियमानन्द m. N. pr. = निम्बादित्य Hall 204.

नियमोपमा (नियम + उ°) f. *eine Vergleichung, bei der ausdrücklich gesagt wird, dass Etwas nur mit Einem verglichen werden könne;* Beispiel: त्वन्मुखं कमलेनैव तुल्यं नान्येन केनचित् Kâvjâd. 2,19. अनियमोपमा 20.

नियाम n. (!) Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *unterworfen werden,* Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,10. — Vgl. नियम 9).

नियामक 1) *a*) Bhâg. P. 10,78,31. जीव° *die individuelle Seele lenkend* Sarvadarçanas. 54,16. 55,2. — *b*) Sarvadarçanas. 7,9. 20,8. आत्मेच्छैव नियामिका *der blosse eigene Wunsch ist bestimmend* Mit. I,2,*a*,10. — *c*) *Lenker* Sarvadarçanas. 46,1.

नियामकता f. nom. abstr. von नियामक 1) *b*); धर्मस्य कारणस्य कार्यं प्रति नियामकता Sarvadarçanas. 21,15. — Vgl. धर्म°.

नियामकत्व n. dass. Sarvadarçanas. 25,8. अ° 16,14.

नियामन, die neuere Ausg. richtig नियमन. नियामन = नियाम (s. oben) Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,19.

नियुद्ध Bhâg. P. 10,43,36. 38. Sâh. D. 547.

नियोग 1) Nilak. zu Hariv. 3537: निर्योगपाशैः (der Text der neueren Ausg. नियोग°) मन्थनभाण्डस्थूणायां मन्थनदण्डेन संयोजनार्थैः पाशैः मांजेरेति (मांजरें und मांजरी *a common term for the two loops or eyelets appended to the fixed post of a churning apparatus, and through which the churnstaff descends; cat's eye* Molesw.) महाराष्ट्रप्रसिद्धैः शिक्यैर्वा; ders. zu 3731: निर्योगपाशैः अन्नशिक्यैः.

नियोगिन् Spr. 2901. Râga-Tar. 5,177, wo पापीयस्त्वान्नियोगिनाम् zu lesen ist.

नियोजिका f. N. pr. einer Tochter des Dämons Duḥsaha Mârk. P. 51,83.

नियोज्य 1) *b*) *anzuweisen* Spr. 4548. *der angewiesen wird* Sarvadarçanas. 125,21. 126,1. 2. — 2) füge *Untergebener* hinzu.

नियोज्यान्वयनिरूपण n. Titel einer Schrift Hall 193.

निरंशुक als eine Bedeutung von पिप्पल m. Med. l. 111. निरंशुल st.

dessen H. an. 3,666.

निरङ्ग *unvollständig* (Gegens. साङ्ग) Sâh. D. 670. 675.

निरञ्जन 1) R. 7,23,1,69. Ashṭâv. 1,14. Nṛs. Tâp. Up. 1,1,2. Sarvadarçanas. 77,7. Bhâg. P. 10,51,58. 12,12,52. Wilson, Sel. Works 1,186. 195. — 2) N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 234, *a*, 1. Hall 16. Wilson, Sel. Works 1,214 (= Verz. d. B. H. 196,9).

निरतिशय Sarvadarçanas. 53,11. 59,9. 60,1. 76,13.15. 77,11.

1. निरनुक्रोश Pañkat. ed. orn. 38,23.

निरनुग्रह Bhâg. P. 10,38,41.

निरनुयोज्य (निस् + अ°) adj. *woran Nichts zu tadeln ist:* निरनुयोज्यानुयोग m. *das Rügen von Etwas, das keiner Rüge unterliegt* (in einer Disputation), Njâjas. 5,2,23.1. Sarvadarçanas. 114,16.

निरनुरोधत्व n. *Mangel an Rücksicht:* कष्टं निरनुरोधत्वमापदो सुमकृत्स्वपि Kathâs. 101,299.

निरन्तर 1) तस्य देव्यामजायन्त पञ्च कन्या निरन्तराः so v. a. *der Reihe nach, ohne dass Söhne dazwischengelegen hätten,* Kathâs. 65,72. Ind. St. 8,309. मुखड्गःखसमुद्गतिनानारस° *voll von* Sâh. D. 277. यो यत्र सततं याति भुङ्क्ते चैव निरन्तरम् *beständig, regelmässig* Spr. 4911.

निरन्न *keine Nahrung zu sich nehmend* Bhâg. P. 11,8,20. *keine Nahrung gewährend:* भूतल 12,3,39. निरन्ने *bei einer Hungersnoth* 4,7.

2. निरपराध Kathâs. 77,75.

निरपवाद *tadellos* Bhâg. P. 10,32,18.

निरपह्नव (निस् + अप°) adj. *nicht versteckt* Sâh. D. 669.

निरपेत *rücksichtslos* Pañkat. 264,7, wo निरपेत (voc.) zu lesen ist. Sarvadarçanas. 79,2.6.19. 80,13. am Ende eines comp. *unabhängig von* 11,10. 31,21. 76,14. 179,5. निरपेतत्व *Unabhängigkeit* Weber, Râmat. Up. 343. Z. 3 die ed. Bomb. richtig निरपेतः.

निरपेतक adj. *unabhängig* Bhâg. P. 11,13,40.

निरपेक्षित *auf den man keine Rücksicht nimmt* Daçak. in Benf. Chr. 193,3.

निरभिप्राय (निस् + अभि°) adj. *zwecklos:* °चेष्टित Kathâs. 63,194.

निरभिभव, lies *Beschämung.*

निरभिलप्य (निस् + अ°) adj. *unaussprechlich, durch Worte nicht auszudrücken* Sarvadarçanas. 15,1.

निरभ्र, व्योमन् Kathâs. 106,51.

निरमर्ष Spr. 3847.

निरम्बु *des Wassers ermangelnd* MBh. 3,291.

निरयिन् (von निरय) m. *Höllenbewohner* Bhâg. P. 11,20,12.

निरयु (?) adj. von Nilak. erwähnte v. l. st. निरम्बु MBh. 3,291.

निरर्गल adj. (f. आ) मुख Kathâs. 61,195. von einer Person 52,344. निरर्गलम् adv. 63,112.

2. निरर्घ 1) Kathâs. 54,161. Mṛkkh. 63,5 stellt man besser zu 2); vgl. Spr. 3180.

निरर्थक 1) Pratâpar. 61,*a*,4. निरर्थकम् adv. Spr. 4594. R. 7,39,4. Z. 6. fg. die ed. Bomb. des R. liest 2,108,2 richtig निरर्थिका. — 2) n. (sc. निग्रहस्थान) *eine sinnlose Einwendung* (in einer Disputation) Njâjas. 5,2,8. Sarvadarçanas. 114,14.

निरर्थता Kathâs. 93,57.

निरलंकृति (निस् + अलं°) f. ein best. rhetorischer Fehler: *Schmucklosigkeit, Unschönheit* Pratâpar. 66,*b*,7.

निरवग्रह (f. आ) Spr. 5011. MBh. 3,291. Râga-Tar. 5,52. *wogegen man nichts Gegründetes einzuwenden hat* Sarvadarçanas. 131,3.

1. निरवद्य, निरवद्यवत् kann auch als adv. (निरवद्य + वत्) gefasst werden; Nilak.: अवद्यवत् दोषवत् तदभावो निरवद्यवत्.

2. निरवद्य 1) Bhâg. P. 10,32,22.

निरवधि Spr. 3935. *unaufhörlich, unendlich* Sarvadarçanas. 115,22.

निरवधिक adj. *unbegrenzt* Sarvadarçanas. 56,3.17.

निरवयव Sarvadarçanas. 117,14. 140,1. 143,12. °त्व 30,16. 117,14.

निरवलम्ब, an der ersten Stelle *keine Stütze bietend;* vgl. Spr. 1428.

निरवशेष Sarvadarçanas. 76,9. °तया Ind. St. 8,299. Die urspr. Bed. *von dem kein Rest übrig bleibt* in der Stelle: यावत्तान्निरवशेषं भवति तावद्दाहयित्वा so v. a. *vollständig verbrennend* Schol. zu Âçv. Çr. 3,11,5. निरवशेषतम् R. 7,43,9.

निरविन्द, Nilak.: निश्चितो ऽविन्दो ऽलाभो यत्र तस्मिन्सुखगन्धहीने प्रेतपर्वते.

निरशन Spr. 4603.

निरश्व (निस् + अश्व) adj. *ohne Pferde:* रथ Kathâs. 113,55.

निरष्ट bedeutet *entmannt;* vgl. मष्का°.

निरसन 2) *a*) *das Fortwerfen, Entfernen, Vertreiben* Bhâg. P. 10,87,41. Sarvadarçanas. 48,9. *das Aufgeben:* कर्मणाः 40,7. — Vgl. मिथ्या°.

निरहंस्तम्भ adj. *frei vom Hemmschuh des Ichs* Bhâg. P. 10,10,15.

निरहंकार, श्रेयस् Kathâs. 56,182.

निरहंकारिन् adj. *frei vom Gefühl des Ichs* Bhâg. P. 10,33,33. 52,33.

निरहंकृति Kathâs. 52,84.

निरहंमान (निस् + अहं°) adj. *frei vom Gefühl des Ichs* Bhâg. P. 10,86,16.

निराकरण 2) genauer *das Beseitigen durch Bestreitung;* vgl. noch Sarvadarçanas. 16,3. 45,22. 112,13.

निराकाङ्क्ष 1) *keine Wünsche mehr habend* Kathâs. 72,227.

निराकार, आवृत्ति so v. a. *eine Wiederholung von Nichts, — von Null* Ind. St. 8,442. 446. °ज्ञानवाद m. *der philosophische Lehrsatz, dass die Erkenntniss der Aussenwelt nicht durch im Geiste sich abdrückende Bilder erfolge,* Sarvadarçanas. 26,21; vgl. साकारज्ञानवाद 20.

निराकुल 4) *nicht überfüllt, wenig besucht, — betreten:* °द्वारां प्रविश्योज्ज्ञयिनीम् Kathâs. 103,12.

निराकृतिन्, die ed. Bomb. liest निराकृतिः, welches Nilak. durch तुच्छवेषः erklärt.

निराक्रन्द adj. (f. आ) 1) lies *keinen Freund —, keinen Beschützer habend;* als Beiw. von भूमि Kathâs. 104,203 *keinen Schutz gewährend;* vgl. oben अनाक्रन्द unter आक्रन्द 2). — 2) der dazu gehörige folgende Vers lautet: विक्रोर्युर्यथाकामं विहंगमतः पुनः पुनः; Nilak.: अनुदके स्वल्पोदके निराक्रन्दे हिंस्रभयरहिते. Da von einer ungehemmten Bewegung der Fische und Vögel die Rede ist, kann अनुदके nicht richtig sein; der Fehler kann durch die vorangehenden Worte यथा स्वनुदये entstanden sein. निराक्रन्द (= निरालम्ब) *keinen Schutz —, keine Zuflucht gewährend* könnte *den freien Luftraum* bezeichnen.

निरागम, अनागम die ed. Bomb.

निराडम्बर vgl. oben u. आडम्बर 10).

निरातङ्क 1) KATHÂS. 122,95.

निरातिथ्य (निस् + आ°) adj. *unwirthlich* अरण्य KATHÂS. 72,377.

निरादान wird von NÎLAK. zu MBH. 3,8501 durch अप्रतिबद्ध, zu 12636 durch प्राप्तं सुखं दुःखं वा दूरीकर्तुमशक्तः (दो ऽवखण्डने इत्यस्य रूपम्) erklärt.

निराधारत्व n. nom. abstr. von निराधार SARVADARÇANAS. 13,9.

निराबाध 1) °धम् adv. *unangefochten, unbestritten* SARVADARÇANAS. 27,5.

1. निरामय Z. 1 füge कुरूणां पाण्डवानां च vor प्रतिपत्स्व hinzu und lies Z. 2 *bewirke Wohlergehen.*

2. निरामय 1) *a*) *gesund* so v. a. *Gesundheit verleihend:* आकिंचन्य MBH. 12,6569.

निरामिष 1) zu MBH. 12,6648 vgl. BHÂG. P. 11,9,2.

निरालम्ब 1) R. 7,89,10. HARIV. 11588. शोकसागर *keine Stütze bietend* KATHÂS. 67,56. — 3) m. fingirtes N. pr. eines Philosophen, *der den leeren Luftraum als Gottheit verehrt*, Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,44.

निरालाप (निस् + आ°) adj. *nicht redend* KATHÂS. 60,173. 63,185.

निरालोक 2) *dunkel* KATHÂS. 109,83. NÎLAK. zu MBH. 13,1183: आत्मनि जीवे निश्चित्य देहाडुपाधेर्वा निर्गत्य आलोचयतीत्यात्मनिरालोकः.

निराश MBH. 12,6520. KATHÂS. 123,288. आशां निराशां कृत्वा so v. a. *allen Hoffnungen entsagt habend* MBH. 12,6647; vgl. आशामनाशां कृत्वा 6520.

निराशङ्क adj. (f. आ) KATHÂS. 98,40. उच्छेदने *der sich nicht scheut zu zerstören* Spr. 4983.

निराशीस्त्व n. nom. abstr. von निराशिस् MBH. 12,12440; vgl. निराशित्व 3,13994.

निराश्रमपद (निस् + आ°) adj. *keine Einsiedeleien habend:* अरण्य KATHÂS. 70,54.

निराश्रय KATHÂS. 104,203. BHÂG. P. 10,68,45. VṚDDHA-ḰÂṆ. 16,10.

निरासु (?) adj. von NÎLAK. angeführte v. l. für निरम्बु MBH. 3,291.

निरास्थ (निस् + आस्था) adj. (f. आ) *keine Hoffnungen sich machend, Nichts erwartend* KATHÂS. 81,112. दुष्प्रापप्रियसंयोग° 95,27.

निराह्नार vor निराह्नावत् zu stellen.

निरिन्धन BHÂG. P. 11,3,12.

निरीक्षक, यज्ञभूमि° *zu schauen beabsichtigend* R. 7,91,12. — Vgl. मुख°.

निरीक्षण 2) *Blick:* अमलोल° adj. R. 7,34,35. — Vgl. दुर्निरीक्षण.

निरीति ÇATR. 1,298.

निरीश्वर, °सांख्यशास्त्र n. *die* Sâm̃khja-*Lehre im engern Sinne, mit Ausschluss des* Joga-Sâm̃khja, SARVADARÇANAS. 153,21. — Vgl. सेश्वरसांख्य.

निरीह *regungslos* BHÂG. P. 10,16,19.

निरुक्तकृत् Bez. Jâska's WEBER, ǴJOT. 89.

निरुक्ति in der Dramatik *Mittheilung einer geschehenen Sache* SÂH. D. 433. 434. Titel eines *Commentars* zum Tarkasam̃graha HALL 70. °प्रकाश m. Titel einer Schrift 40. — Vgl. अविमुक्त° unter अविमुक्त 2).

2. निरुच्छ्वास 1) R. 7,7,6. 14,12. 21,37 (adv. nach dem Schol.). 35,51. °ता f. nom. abstr. SÂH. D. 109,18.

निरुज (durch das Metrum gesichert) *gesund, saluber:* वन BHÂG. P. 10,5,26. MBH. 3,1640 liest die ed. Bomb. richtig नीरुज.

निरुत्तर 2) निरुत्तरीकर् KATHÂS. 72,80. 112,212.

निरुत्साहता f. *Kleinmuth* PAŃḰAT. 219,18.

1. निरुत्सेक (निस् + उ°) m. *Anspruchlosigkeit, Bescheidenheit* Spr. 1859, v. l.

2. निरुत्सेक (wie eben) adj. *anspruchlos, bescheiden* RÂǴA-TAR. ed. Calc. 4,88.

निरुदक, कूप BHÂG. P. 10,64,2.

निरुद्वेग KATHÂS. 90,204. व्यसनेषु 52,289.

निरुन्माद (निस् + उ°) adj. *frei von Hochmuth:* धनिन् Spr. 1300.

निरुपक्रम adj. *wozu man Nichts thut* Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,3. 5. 9.

निरुपक्रिय (निस् + उपक्रिया) adj. *womit Andern kein Dienst erwiesen wird* KATHÂS. 94,121.

निरुपद्रव 1) KATHÂS. 93,26.

निरुपपद P. 3,2,75, Sch.

निरुपप्लव 3) *ungetrübt* SARVADARÇANAS. 117,8. 179,21.

निरुपभोग Spr. 934.

निरुपाख्य (Gegens. सोपाख्य), lies *aller Qualification ermangelnd* und füge hinzu SARVADARÇANAS. 149,19. Schol. zu KAṆ. 1,2,1 (S. 48, Z. 1).

निरुपाधिक, lies *unbedingt, absolut* und füge hinzu BHÂG. P. 11,9,18.

निरूढ 1) *a*) तत्र निरूढो दायशब्दः *da ist der Ausdruck «Erbe» gebräuchlich* DÂJAB. 9,2.

निरूढपशुबन्ध lies *abgesonderte —, selbständige Darbringung des Thiers;* vgl. ÂÇV. ÇR. 3,8,4 (so v. a. स्वतन्त्र und निर्मित). Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,38. निरूढपशुप्रयोग m. Titel einer Abhandlung 382,*a*, No. 450.

निरूप = निरूपण n. in दुर्निरूप.

निरूपण 2) füge *a*) nach n. hinzu. — *b*) füge hinzu *Untersuchung, Betrachtung, Behandlung* und die Stellen SARVADARÇANAS. 104,7. fgg. Spr. 3683.

निरूपयितव्य adj. *zu bestimmen, festzustellen* BHÂG. P. 10,2,36.

1. निरूह 1) Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,31. 311,*b*,20. 315,*b*,7 v. u. 357,*b*,5.

निर्ऋण (निस् + ऋण) adj. *frei von Schulden, schuldlos* BHÂG. P. 10,84,40.

1. निर्ऋति 2) m. N. pr. eines Rudra auch HARIV. 11531.

निरेक (निस् + एक) adj. *wobei Eins ausgeschlossen ist* WEBER, ǴJOT. 47. fg.

निरोध 1) नगरी° *Einschliessung, Belagerung* Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,32. — 2) तमो° BHÂG. P. 10,59,29. SARVADARÇANAS. 38,21. 40,6. 88,7. Füge hinzu *Bezwingung, Beherrschung:* वृत्तीनाम् SARVADARÇANAS. 161,13. fgg. 163,6. 164,8. 168,16. Im Joga = प्रकृष्टसत्त्वस्याङ्गितया चेतसः परिणामः Verz. d. Oxf. H. 229,*a*. *b*. — 3) BHÂG. P. 10,71,8. — 7) Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *unterworfen werden*, SARVADARÇANAS. 100,4. Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,19.

निरोधन 2) *b*) = अन्योऽन्यविक्षेपः क्रोधसंरब्धानाम् PRATÂPAR. 22,*a*,6.

निर्गम Z. 1 streiche 1).

निर्गमन NIR. 3,6.

निर्गर्ह (निस् + गर्हा) adj. (f. आ) *tadellos* KATHÂS. 86,17.

निर्गुण 2) °वाद SARVADARÇANAS. 52,15. — 4) °मानस Spr. 3028.

निर्गुणक adj. *qualitätslos* WEBER, RÂMAT. UP. 329.

निर्गुलिक adj. s. oben u. गुलिका 2).

निर्घण्ट, MBH. 12,13247 hat die ed. Bomb. नैघण्टुक.

निर्घात 2) °दुःसह (दुःख) KATHÂS. 64,138.

निर्द्रय 2) KATHÂS. 103,227.

1. निर्ज्ञर् 2) BHÂG. P. 10,14,40. — 3) c) (von 1. ज्ञर् mit निस्) bei den Gaina *das allmähliche Zunichtemachen der Handlungen* SARVADARÇANAS. 39,20. 22. 40,2. 4. 7. WILSON, Sel. Works 1,312.

2. निर्ज्ञर् lies m. = 1. निर्ज्ञर् 3) c) und vgl. SARVADARÇANAS. 36,15. 43,20.

निर्ज्ञरण (von ज्ञर् mit निस्) n. *allmähliches Zunichtemachen* SARVADARÇANAS. 39,18. = 1. निर्ज्ञर् 3) c) ebend. 41,5. 43,17.

निर्जिहीर्षु (vom desid. von हृर् mit निस्) adj. *herauszunehmen —, wegzuschaffen —; zu entfernen wünschend:* हृदयग्रन्थिम् BHÂG. P. 11,3,47.

2. निर्जीव KATHÂS. 72,310.

निर्ज्ञान (निस् + ज्ञान) adj. (f. आ) *kein Verständniss der Dinge habend, dumm,* von einem jungen Mädchen KATHÂS. 78,76.

निर्झर 1) KATHÂS. 90,38. सधातुनिर्झरोद्गारमञ्जनाद्रिम् 51,169. प्रसरत्कान्तिनिर्झरा adj. 51,7. लावण्यरसनिर्भरनिर्झरा adj. 84,7. Spr. 2506 und 3153 fehlerhaft für नैर्झर. Zu KATHÂS. 18,88 vgl. oben u. उद्धट्टन.

निर्णय 3) = बीज्ञानुगुणकार्यप्रख्यापन PRATÂPAR. 22,b,2.

निर्णयकमलाकर m. Titel einer Schrift, = निर्णयसिन्धु HALL 177.

निर्णयदर्पण m. desgl. ebend. 93.

निर्णयदीप m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 278,b,15. 285,a,33.

निर्णयोपमा (निर्णय + उ°) f. *eine auf einen Schluss gegründete Vergleichung* KÂVJÂD. 2,27.

निर्णेग (von निज् mit निस्) m. *Abwascher* in पात्रनिर्णेगं TBR. 3,4,1,8.

निर्णेतर् *Schiedsrichter* KATHÂS. 62,50.

निर्दंश (von दंश् mit निस्) m. *das Zerbeissen, das Verletzen durch einen Biss:* ओष्ठ° SÂH. D. 232.

निर्दश und अनिर्दश (शिशु) BHÂG. P. 10,4,31.

निर्दातर् füge *Bereiniger eines Feldes* hinzu.

निर्दारिद्र्य (निस् + दा°) adj. *frei von Armuth, wohlhabend* KATHÂS. 53,11.

निर्दुःख *frei von Leid* KATHÂS. 73,20. 122,101.

निर्देश 2) एवमुद्देशतः (*in aller Kürze*) प्रोक्तं निर्देशस्तस्य चाधुना *nähere Beschreibung* WEBER, RÂMAT. UP. 307.

निर्दैन्य KATHÂS. 66,74.

निर्दोष *fehlerlos* SARVADARÇANAS. 73,2. *unfehlbar* 45,20.

निर्धन 1) a) निर्धनीभूत KATHÂS. 61,302.

निर्धनत्व KATHÂS. 81,8.

2. निर्धर्म, °मूर्खता *Ungerechtigkeit und Thorheit* KATHÂS. 123,198.

निर्धारण 2) SÂH. D. 289,11. इयं प्रयोजननिर्धारणरूपा युक्तिः PRATÂPAR. 30,a,3. तत्त्वमार्गानुसंधानादर्थनिर्धारणं मतिः 54,a,5. SARVADARÇANAS. 45,7. Füge noch *Entscheidung, Feststellung* hinzu.

निर्धारयितर् nom. ag. *Entscheider* SARVADARÇANAS. 45,8.

निर्निमेष KATHÂS. 51,196.

निर्बन्ध 3) wohl auch hier *das Bestehen auf seiner Meinung* (*dem Lehrer gegenüber*).

निर्बन्धनीय, die neuere Ausg. निबन्धनीयं तत् (entsprechend einem vorangehenden यत्).

निर्बाध Z. 4, zunächst *in den Haken fassen,* daher *wegziehen, beseitigen.* — Vgl. नैर्बाध्य.

2. निर्बाध (निस् + बाधा) adj. *frei von aller Belästigung, — Störung, — Beeinträchtigung:* सरस् KATHÂS. 114,33. स्थान 56,190.

निर्बाध्य adj.: निर्बाध्येन हविषा । इन्द्र एणं पराशरीत् TBR. 3,3,11,3. Comm.: निःशेषेण ज्ञगद्वाध्यं तादृशं हविरूपवेषरूपम् *stellt einen Schürhaken vor* (mit welchem man wegzieht, was hinderlich ist). — Vgl. नैर्बाध्य.

निर्बोज्ञ (die richtigere Schreibart) s. निर्वोज्ञ.

निर्बुसीकृत vgl. निबुसीकृत.

निर्बोध (निस् + बोध) adj. *dumm,* v. l. für निर्बुद्धि Spr. 2440.

निर्भय 1) a) KATHÂS. 52,274. 71,227. निर्भयम् adv. 123,101. — 2) N. pr. eines Kriegers KATHÂS. 51,163.

निर्भर 1) °निद्रा *tiefer Schlaf* HIT. 85,7. adv.: निर्भरं क्रीडन्ती 86,8. रम् 10. — 2) हर्ष° KATHÂS. 54,94. 73,384. प्रेमनिर्भरया दृशा 197. PAÑKAT. 259,3. — 3) *voller Intelligenz* (= चिद्धनरूप Schol.) ASHTÂV. 1,17.

निर्भरित (von निर्भर) adj. *erfüllt von* (instr.) Verz. d. Oxf. H. 238,b,13.

निर्भर्त्सन 1) f. आ KATHÂS. 104,7.

निर्भास (von 2. भास् mit निस्) m. *Schein* SARVADARÇANAS. 22,20. n. *das Klarmachen* in अर्थमात्र° 161,7 fehlerhaft für निर्भासन.

निर्भासन (vom. caus. von 2. भास् mit निस्) n. *das Beleuchten, Erhellen, zum-Bewusstsein-Bringen* SARVADARÇANAS. 96,21. fg. — Vgl. निर्भास.

निर्भेद 5) *Verrath:* रहस्यानिर्भेदाय DAÇAK. 89,17.

निर्मण्ड, genauer *marklos.*

निर्मद adj. (f. आ) 2) *bescheiden, anspruchlos:* वाच् KATHÂS. 74,22.

निर्मनुष्यमृग (निस् + म° - मृग) adj. *keine Menschen und kein Wild habend:* वन R. 7,12,4.

निर्मन्त्र *die heiligen Gesänge nicht kennend* Spr. 2323, v. l. für अनृच.

निर्मन्थन *das Quirlen:* दध्नः BHÂG. P. 10,46,46. दधि° 9,2.

निर्मल 1) (हंसानाम्) क्रोडाः शष्पाग्रनिर्मलाः *rein grün* R. 7,18,32. = कोमलश्यामवर्णाः Schol. कर्मन् Spr. 3223. — 3) m. pl. N. einer Secte WILSON, Sel. Works 1,274. fgg. 2,124. 142. 145. fg.

निर्मलतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha WILSON, Sel. Works 2,19. fg.

निर्मांस, °नेत्रकुक्षि KATHÂS. 109,10.

निर्मातर् KATHÂS. 96,41. निर्मातृता f. SARVADARÇANAS. 94,14. निर्मातृत्व n. 12.

निर्मानुष adj. f. आ KATHÂS. 104,202.

निर्माय (निस् + माया) adj. *kraftlos* TS. 6,5,1,2.

निर्मार्जनीय adj. *zu reinigen* R. 7,66,7. 8.

निर्माल्य 1) VAGRAS. 235.

निर्मुक्ति BHÂG. P. 10,17,18. लोकलावण्य° (= त्याग oder दान Schol.) 11,1,6.

निर्मुण्ड (निस् + मु°) m. *Eunuch* BHAR. NÂTJAÇ. 34,52. 55. 58.

निर्मृग (निस् + मृग) adj. *wildlos:* वन R. 7,65,13.

निर्मेघ BHÂG. P. 10,20,43.

निर्मोक 2) vgl. मोक 1).

निर्मोचक adj. *befreiend, erlösend* MED. k. 140.

निर्म्रुक्त vgl. म्रुच् mit निस्.

निर्याण 3) BHÂG. P. 11,30,46. 31,3.

निर्यातर्, auch die ed. Bomb. so, aber richtig निर्यातं st. निर्यातुं; NILAK. erwähnt die Lesart °निर्दाता.

निर्यास vgl. मांस°.

निर्युक्ति f. Ind. St. **10**, 266. fg. = निरुक्ति.

निर्यूह 1) die neuere Ausg. des Hariv. an beiden Stellen निर्व्यूह; die ed. Bomb. des MBh. 18,247 काञ्चनस्तम्भनिर्यूह°; Nilak. zu 1,796: निर्यूहाः = पट्टशालाः. — 2) MBh. 5,573 in der ed. Bomb. und die neuere Ausg. des Hariv. निर्व्यूह; Nilak. zu MBh. 5,5254: निर्यूहाः = शिखराणि. — 3) die neuere Ausg. des Hariv. निर्व्यूह. — 4) Çârṅg. Saṁh. 2,2,1 als Synonym von कषाय und क्काथ. — Der Schol. zu R. ed. Bomb. 2,91,66 führt folgenden Vers aus der Vaiç. an: वार्यापीडे क्काथरसे निर्यूहो नागदन्तके.

निर्योग, die neuere Ausg. liest 4655 चारुभिर्युक्तो st. चारुनिर्युक्तो und 4645 निर्मुक्त st. निर्युक्त. Bhâg. P. **10**, 21,19 bedeutet निर्योग nach dem Schol. *einen Strick zum Binden der Füsse der Kühe.*

निर्योल m. *ein best. Theil des Pfluges* Kṛshisaṁgr. 9,6. 7.

निर्लक्षण adj. (f. आ) तनु Kathâs. 118,133.

निर्लेप 2) Sarvadarçanas. 154,17. 155,14.

निर्लोभ Kathâs. 102,124.

निर्वचनीय, अ° Sarvadarçanas. 42,16. 49,11. 16.

निर्वण genauer *keinen Wald habend* MBh. 5,863 (निर्वन auch die ed. Bomb.).

निर्वर्त्य Sâh. D. 278.

निर्वषट्कारमङ्गल adj. *wo keine Opfer und keine festlichen Cerimonien stattfinden* Kathâs. 120,22.

निर्वहण, कार्य° Sâh. D. 277. *Katastrophe* 337. फलागमकार्यसंबन्धो निर्वहणसंधिः Pratâpar. 20,*b*,4. fälschlich निवर्हण gedruckt Bhar. Nâṭj. 19,36. 42. 46. 68. — Vgl. उपसंहृति (auch Daçar. 1,22).

निर्वाच्य, अ° *nicht in Worte zu fassen, unbeschreiblich* Spr. 3473. Kathâs. 73,149. 91,45.

1. निर्वाण 1) तपन *die Sonne* Spr. 1611.

2. निर्वाण 1) *das Verschwinden* Spr. 4210. — 2) निर्वाणमिव मूर्तिमत् Kathâs. 120,116. *die höchste Seligkeit* Sarvadarçanas. 80,1. — Vgl. पर°, महा°.

3. निर्वाण, richtiger निर्वाण.

निर्वाणतन्त्र s. बृहन्निर्वाणतन्त्र und महा°.

निर्वाणयोगोत्तर Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,4.

निर्वात, °नीडगर्भस्थ Hit. 80,20. निर्वाते व्यजनम् Spr. 1823.

निर्वाप 2) निर्वापादिसंस्कृतं हविः Schol. zu AV. Prât. 4,105.

2. निर्वापण 1) *das Auslöschen* Spr. 2984. *Abkühlung* Kathâs. 104,39.

निर्वास, देश° Kathâs. 61,85.

निर्वाह 1) Sâh. D. 321. अङ्गीकृतवस्तु° Spr. 1686. गृह° *die Besorgung des Hauses, Haushalt* Kathâs. 57,29. *Ausführung* (eines Beweises, einer Argumentation) Sarvadarçanas. 146,11.

निर्वाहक, davon nom. abstr. °ता f. Sâh. D. 267,21.

निर्विकल्प *keinen Zweifel habend, nicht schwankend:* चेतस् Kathâs. 72,175. Die von Ballantyne und Röer gegebenen Bedeutungen sind als falsch zu streichen.

निर्विकल्पक Sarvadarçanas. 51,21. 104,19.

निर्विकल्पकविचार m. Titel einer Schrift Hall 45.

निर्विकार Ashṭâv. 1,17.

निर्विचार Z. 1 lies कुपति st. नृपति.

निर्विचिकित्स (f. आ) *keinem Zweifel unterliegend* Sarvadarçanas. 98, 2. 134,12. fg.

निर्विमर्श Kathâs. 62,192. *unüberlegt:* दोषाय निर्विमर्शैव भीतप्रश्नोत्तरक्रिया 65,199. *den* Vimarça (*Peripetie*) *genannten* Saṁdhi *nicht habend* Sâh. D. 515 (°विमर्ष).

निर्विवाद *keinem Streit unterliegend* Sâh. D. 119,4.

निर्विवेक Kathâs. 62,116. °मति 61,243. °ता f. nom. abstr. 28,32.

निर्विशङ्क R. 7,41,9.

निर्विशेष *nicht verschieden, gleich* Bhâg. P. **10**,72,39. स्वपुरान्निर्विशेषं च प्रियं प्राप्तः R. 7,23,15. अथ व्याघ्रमपि तं मुनिर्मूषिकानिर्विशेषेण (°विशेषं v. l.) पश्यति *nicht anders als auf die Maus* Hit. 113,11. पुत्रनिर्विशेषम् adv. 128,10. निर्विशेषम् *ohne Unterschied, ganz gleich* Uttararâmač. 77,8 (99,6. = सर्वप्रकारेण Schol.). adj. *unqualificirt, absolut* Sarvadarçanas. 46,11. 50,2. 51,20.

निर्विष 1) *von einem Gifte befreit* Kathâs. 56,130. 75,14.

1. निर्विषय, Nilak.: निर्विषयाकारमाकाशवन्निरालम्बनम्.

2. निर्विषय 3) Spr. 4608.

निर्वीज (richtiger निर्बीज) 1) = निरालम्ब Schol. zu Jogas. in Verz. d. Oxf. H. 229,*a*. °त्व Weber, Râmat. Up. 343.

निर्वीर्य *kraftlos, machtlos:* आयुध Veṇis. in Sâh. D. 180,11.

निर्वृक्षतोय adj. f. आ *baum- und wasserlos* Kathâs. 70,24.

निर्वृति 1) *a*) मनो° Spr. 2279. नातिनिर्वृत्या Kathâs. 119,49. Am Schluss, im Lalit. *Erlösung.* — Vgl. परि°.

निर्वृत्ति 1) कर्मणः फलनिर्वृत्तिं स्वयमश्नाति कारकः so v. a. *die reif gewordene Frucht* Spr. 3874. — 3) Bhâg. P. 5,26,17 liest die ed. Bomb. richtig °निर्वृतिः.

निर्वेद 1) Kathâs. 61,81.85. — 3) सनिर्वेदम् Daçak. in Benf. Chr. 179,14. Z. 4 Çat. Br. 2,3,4,6 gehört zu 1).

निर्वेश 1) भ्रातुर्निर्वेशकारिणः Bhâg. P. **10**, 44, 40. न तयोर्याति निर्वेशं पित्रोर्मर्त्यः शतायुषा 45,5. — 2) वध° Bhâg. P. **10**,78,32.

निर्व्यग्र (निस् + व्यग्र) adj. *ruhig, seine Besonnenheit bewahrend* Bhâg. P. **10**,81,32.

निर्व्यसन (निस् + व्य°) adj. *keine bösen Neigungen habend* Kathâs. 62,165.

निर्व्याज, °सत्त्व Kathâs. 104,218.

निर्व्यापार so v. a. *sich passiv verhaltend* Sarvadarçanas. 153,1.

निर्व्यावृत्ति (निस् + व्या°) adj. *mit keiner Rückkehr* (in den Saṁsâra) *verbunden:* मुक्ति Sarvadarçanas. 44,2.

निर्व्रीड (निस् + व्रीडा) adj. *schamlos* Kathâs. 68,11.

निर्हरण 1) गर्भ° *das Herausdrängen des Kindes aus dem Mutterleibe* Suçr. 2,91,19.

निर्हार 4) Bhâg. P. **10**,84,29. 35.

निर्हेतु, °ता und °त्व n. *Mangel einer Angabe des Grundes, — der Veranlassung* Sâh. D. 576. 588. 228,9.

निल m. N. pr. eines Râkshasa, eines Ministers Vibhîshaṇa's, R. 7,5,43.

निलय 2) अयं (das Meer) वारामेको निलयः *der einzige Behälter für*

die Gewässer Spr. 3573.

निलयसुन्दर् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 264.

निलायन (von ली mit नि) n. *das Sichverstecken* Bhâg. P. 10,11,58. 14,61. °क्रीडा 37,27.

निवत् Z. 3 lies निवतस्पृणाति und vgl. AV. Prât. 2,78.

निवर्तन 1) *a*) Nîlak. zu MBh. 6,2427: मृत्युरेव निवर्तनहेतुर्नान्य इत्यर्थः. Hiernach könnte die Stelle auch u. 2) *a*) gestellt und übersetzt werden: *weichen und sterben für Eines haltend, erst mit dem Tode weichend*, — *vom Kampfe abstehend*. — 2) *b*) Z. 5 die ed. Bomb. des MBh. liest auch 7,9296 मृत्युं कृत्वा निवर्तनम्. — *i*) vgl. oben u. गोचर्मन् 2). — *k*) *das Niederkommen, zur-Erde-Kommen:* स्थले मत्स्य इवाकार्षमुद्वर्तननिवर्तने Kathâs. 104,32.

निवर्तिन् am Ende lies °निर्वर्तिनीनाम्.

निवर्हणा 1) सर्वलोक° Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,31. सर्वदुःख° Kathâs. 117,116. — 3) n. निबर्हणा Bhar. Nâṭjaç. 19,36. 42. 46. 68 fehlerhaft für निर्वहणा, wie schon das Metrum (42. 46) zeigt. — Die Bomb. Ausgg. schreiben निब°.

2. निवसन vgl. कटी°.

निवह 1) वणिङ्निवहनायक Kathâs. 88,5. Sp. 221, Z. 3 streiche adj. und दुःखनिवहा u. s. w. bis zu streichen). — 3) adj. (f. आ) *herbeiführend, nach sich ziehend:* दुःख° Bhâg. P. 9,19,16. कर्माणि पुण्यनिवहानि 11,1,11.

निवाप 1) Nîlak. zu MBh. 3,17183: न्युप्यते बीजमस्मिन्निति क्षेत्रम्.

निवारण 2) *b*) AV. Prât. Schol. S. 261 (I, 6). Z. 2 lies धर्मस्य.

निवारणीय adj. *abzuhalten, zurückzuhalten* Kathâs. 86,66.

निवार्य, अ° *nicht abzuhalten*, — *zurückzuhalten* Kathâs. 51,36. 112,134.

निवावरी adj. f. in Verbindung mit सिकता N. eines Ṛshigaṇa zu ṚV. 9,86,11—20.

1. निवास 1) निवासमुपयास्यति *wird bewohnt werden* R. 7,111,10. तत्र (नगरे) चैकस्य विप्रस्य निवासायाविशं गृहम् *um zu übernachten* Kathâs. 61,98. — 2) R. 7,3,23.

1. निवासन 1) कष्टात्कष्टतरं चैव परगेहनिवासनम् Vṛddha-Kâṇ. 2,8. *Wohnstätte* R. 7,3,23.

निवासभवन (1. नि° + भ°) n. *Schlafgemach* Kathâs. 33,4.

1. निवासिन्, उदीच्यां दिशि सप्तैते (ऋषयः) नित्यमेव निवासिनः R. 7,1,6.

निविड 1) घात Kathâs. 75,42. समाधि *ununterbrochen* 72,384.

निविडित *dicht geworden:* जलनिविडितवस्त्र Mâlatîm. 73,13.

निवृत्ति 1) *b*) *Verderben* Weber, Râmat. Up. 297. — *c*) समस्तविषयग्रामे निवृत्तिः परा Spr. 3740. — *e*) Weber, Râmat. Up. 303. 325. 327. — *g*) in der Dramatik *Anführung eines Beispiels* Sâh. D. 556.

निवेदन 2) *a*) in der Dramatik *das in-Erinnerung-Bringen einer versäumten Pflicht* Sâh. D. 498. 471. — *b*) सर्वस्वात्म° Spr. 2871. परस्मै Bhâg. P. 11,3,28. Z. 4 auch MBh. 7,3203 *Darbringung* (= उपाहार Nîlak.).

निवेदिन् *anbietend, darbringend:* आत्म° Bhâg. P. 11,19,24.

निवेश 2) Z. 18. fg. Nîlak. zu MBh. 14,1234: निवेशपरिवेशनं स्थेव यत्र नेमिवदावरणाभूता. — 4) अमीषां गृहमुख्यानां नक्षत्रग्रहशोभिनाम् । निवेशमनुपश्यामि खं समुत्पततामिव ॥ R. 5,10,7.

निवेशन 1) *b*) am Schlusse hinzuzufügen SV. Âraṇja 3,7. — 3) *b*) *das Einführen, Anbringen, Anwenden* Sâh. D. 406. *das Befestigen, Einprägen:* सा (भावना) च भाव्यस्य विषयान्तरपरिहारेण चेतसि पुनः पुनर्निवेशनम् Sarvadarçanas. 164,11. fg. 169,2. — *c*) Z. 5. fg. शून्यानां निवेशनम् Kâm. Nîtis. 5,78 kann auch *das Bevölkern von Einöden* bedeuten; vgl. निवेशनं च देशस्य R. 7,101,18. — *e*) तयोर्निवेशनं श्रीमदुपकल्प्य Bhâg. P. 10,53,34. अन्तर्निवेशने *im Innern des Palastes* M. 7,62.

निवेशिन् *befindlich in* Kathâs. 75,60. Sâh. D. 334.

निश, निशानिशम् MBh. 12,4284.

निशा vgl. महा°.

निशाकान्त m. *der Geliebte der Nacht, der Mond* Kathâs. 120,36.

निशाटन 3) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,5.

निशादापुत्र vgl. शिलापुत्र.

निशानाथ Kathâs. 104,113.

2. निशान्त Spr. 2989.

निशापति 1) Kathâs. 71,26. 94,66.

निशामुख *Antlitz der Nacht* und zugleich *Anbruch der Nacht, die beginnende Nacht* Spr. 3807.

निशिथ mit Kürze aus metrischen Rücksichten.

निशीथ n. Bhâg. P. 11,8,26. — Vgl. महा°.

निशुम्भ 1) Mâlatîm. 81,7.

निशुम्भक m. = निशुम्भ 2) R. 7,6,35.

निश्चय 2) क्रूर° adj. Spr. 5047.

निश्चायक, lies *gebend* st. *habend* und füge hinzu *entscheidend, zur Gewissheit erhebend*. Sarvadarçanas. 7,11. 81,6.

निश्चेतन *bewusstlos* Kathâs. 109,124. Z. 2 Râga-Tar. 3,295 *kein Bewusstsein habend*, von leblosen Dingen; vgl. Spr. 3797.

निश्चेतस् *unverständig, dumm* Spr. 3719.

निश्चेष्ट, निश्चेष्टीभूत Kathâs. 73,223.

निश्रम Z. 3 die ed. Bomb. richtig °निश्रम.

निश्राण s. u. निस्वान.

निश्रीक, die ed. Bomb. des MBh. richtig निःश्रीक.

निश्वास, °वात, also *das Ausathmen* R. 7,28,30.

निःशङ्का f. *Abwesenheit aller Scheu:* निःशङ्कया *ohne alle Scheu, ohne Bedenken* Spr. 2079.

निःशत्रु (निस् + शत्रु) adj. *frei von Feinden* Kathâs. 115,17.

निःशब्द, °पदमन्त्रजन्तु R. 7,34,13. °निश्चल *laut- und bewegungslos* Kathâs. 71,249. 87,35. निश्च् 85,23.

निःशाण (निःसाण die ältere Ausg.) Sâh. D. 290,8 wird im Pandit durch *march, Marsch, Zug* wiedergegeben; निशान् im Beng. und निशाण im Mahrattischen ist = pers. نشان und bedeutet *Standarte, Fahne.*

निःशून्य adj. = (!) शून्य *leer* R. 7,23,1,6.

निःशेषय् Spr. 1589. Kathâs. 62,33.

निःश्रीक 1) *unschön, hässlich* Kathâs. 52,294. 59,154.

निःश्रेयस Sarvadarçanas. 112,3. 115,7. fg. 119,3. 147,2. 156,17. 19. वाक्य *ein frommendes Wort* Spr. 4840. Z. 11 lies 104. 116 st. 104,16.

निःश्वास 1) *Athem, das Athmen:* अतिकर्षभरस्तब्धनिःश्वासा adj. Kathâs. 95,74.

निषङ्ग Z. 3, die ed. Bomb. liest MBh. 12,7606 °निसर्गेण.

निषद् 2) *b*) Nîlak.: निषत्सु कर्माङ्गाद्यवबद्धदेवतादिज्ञानवाक्येषु

निषद् 1) die ed. Bomb. richtig निषध.

निषदन vgl. उष्ट्र°, क्रोष्ट्र°.

निषध 1) a) निषधाद्रि KATHÂS. 86,142. 144. — b) निषधाभिधो देशः KATHÂS. 101,41.

निषाद 1) = भिल्ल KATHÂS. 59,24. 26. निषादी 169. निषादीत्व 160. — 2) Ind. St. 8,239. fg. 270. fg.

निषेक्तार् m. *Befruchter, Erzeuger* BHÂG. P. 10,10,11.

निषेचन BHÂG. P. 8,9,29.

निषेद्धव्य KATHÂS. 86,112.

निषेध 1) definirt KUVALAJ. 134, b. *Negation* SARVADARÇANAS. 52, 16. 103, 12. fgg.

निषेव 2) a) योग° BHÂG. P. 10,20,33. *Gebrauch:* नवद्वारि° 13. — b) द्वार° BHÂG. P. 10,20,13. 69,38. — 3) m. *Verehrung* BHÂG. P. 10,33,35.

निषेवण 2) तद्गत° KATHÂS. 63,59. मांस° *Genuss* SÂH. D. 196,16.

निषेव्य 3) *zu verehren* BHÂG. P. 10,48,30.

निष्क 1) am Schluss, पलनिष्क und पाद° gehören wohl zu 2) in der Bed. ¼ Nishka. — 2) = टङ्क, शाण ÇÂRÑG. SAÑH. 1,1,30.

निष्कण्टक 1) adj. (f. आ) *frei von Feinden* KATHÂS. 35,238. 38,139. 99,41. — 2) निष्कण्टका f. Titel zweier Commentare HALL 27.

निष्कम्प so v. a. *keine Miene verziehend* KATHÂS. 113,56.

निष्कर्ष 2) NILAK. zu MBH. 13,2241 erklärt: स्वबुद्धिमनुसृत्यैव. — निष्कर्षम् MBH. 2,526 erklärt NILAK. durch करार्थं प्रजापीडनम्; vgl. oben u. अनुकर्ष 3).

निष्काल 1) a) WEBER, RÂMAT. UP. 287. — b) MBH. 3,13851 ist निष्फलाः zu lesen; vgl. Spr. 5100.

निष्कलङ्क. पूर्णेन्दुः किं तथा वन्द्यो निष्कलङ्को यथा कृशः VṚDDHA-KÂN. 16,7. तस्या (so ist zu lesen) निष्कलङ्के मुखे सति KATHÂS. 91,29. शुभध्यान ÇATR. 14,273.

निष्कान्त (निस् + कान्त) adj. *unschön, hässlich:* वपुस् KATHÂS. 76,32.

2. निष्कारण, नेदं निष्कारणं राजन्नुत्पन्नं यत्र गच्छति R. 7,16,6. निष्कारणम् *ohne Grund* KATHÂS. 34,133. 70,74. 124,120.

निष्कालिक, NILAK.: निर्गतः कालयिता येनास्येति तम्.

निष्कासन (vom caus. von 1. कस् mit निस्) n. *das Hinaustreiben, Fortjagen* Verz. d. Oxf. H. 216,a,6.

निष्किल्बिष KATHÂS. 72,154.

निष्कुट 1) BHÂG. P. 10,41,21. — 7) NILAK. zu MBH. 2,1037: निष्कुटं शैलविशेषम्, zu 1831: समुद्रसमीपनिष्कुटे गृहोद्याने.

निष्कूट nach dem Schol.: = गृहारामकल्प.

निष्कृति 1) a) *Vergeltung* KATHÂS. 62,142. BHÂG. P. 10,46,49.

निष्कृप (so zu lesen) Spr. 2658.

निष्कैतव (निस् + कै°) adj. *frei von Trug, ehrlich*, von einer Person KATHÂS. 82,50.

निष्कौरव, f. ई BHÂG. P. 10,68,40.

निष्क्रमण, पाप° *das Weichen der Sünde* Verz. d. Oxf. H. 281,a,9.

निष्क्रय *Lohn, Bezahlung* KATHÂS. 57,67. गुरु° BHÂG. P. 10,45,47. Z. 5 die ed. Bomb. richtig निष्क्रयस्तसुवर्णानाम्.

निष्क्रिय 1) Spr. 4607. — 2) त्रैलोक्य R. 7,35,52. = संसारशून्य (!) Schol.

निष्टन (von स्तन् mit नि) m. *das Stöhnen, Seufzen:* तीव्रनिष्टनतत्परान् (sic) R. 7,21,12. तीव्रनिष्ठनः दुःखितशब्दः Schol.

निष्टर्क्य Z. 3 lies तर्कु st. तर्क्कु.

निष्टानक 2) R. ed. Bomb. 6,95,38 liest घोरः शोकेन समभिप्लुतः und der Schol. erklärt: निष्टानको नाशः शोकसहितः प्राप्तः.

निष्ठ्य 2) vgl. WEBER, Nax. 2,373.

निष्ट्वक्त्र (निस् + त्वक्त्र) adj. *ohne Rüstung* NIR. 1,10.

निष्ठ 1) b) प्राज्ञनिष्ठां कथाम् KATHÂS. 61,57. — c) सत्त्व° KATHÂS. 53, 165. — 2) c) WEBER, GJOT. 76.

निष्ठन s. u. निष्टन.

निष्ठीवन KATHÂS. 70,5. 7.

निष्ठुर, कृतकक्रोध° (धूर्त) KATHÂS. 89,104. °भाषिन् VṚDDHA-KÂN. 15,4.

निष्ठूरिन् = निर्दय und निष्ठुरवाच् NILAK.

निष्पत्ति SARVADARÇANAS. 123,10. मुह वैचित्त्ये इत्यस्माद्धातोर्मोहशब्दनिष्पत्तेः *das Herkommen —, das Abgeleitetsein von* 151,22. Bez. *eines best. ekstatischen Zustandes:* निष्पत्तौ वैणवः शब्दः क्वणाद्वीणासमो भवेत्। एकीभूतं तदा चित्तं राजयोगाभिधानकम् ॥ Verz. d. Oxf. H. 235, b, 38. fg.

निष्पन्न 2) BHÂG. P. 10,67,20.

निष्पन्द KATHÂS. 60,59. Z. 5. fg. अनिष्पन्द MBH. 6,298 erklärt NILAK. durch अस्वेद *nicht schwitzend;* also falsche Schreibart für अनिष्यन्द oder अनिस्यन्द. Derselbe Fehler R. 7,28,42: शोणितोदकनिष्पन्दा (नदी) *Strom.*

निष्पराक्रम (निस् + प°) adj. *kraft-, machtlos* BHAṬṬ. 6,39.

निष्परिकर lies *der keine Anstalten —, keine Vorbereitungen getroffen hat, der sich nicht mit dem Nöthigen versehen hat* und vgl. u. परिकर 3).

निष्परिग्रह = कन्थापादुकादिहीन NILAK. zu MBH. 1,4600. = निर्मुक्त H. an. 3,271. त्यक्तासङ्ग st. निष्परिग्रह MED. t. 117.

निष्पात (von 1. पत् mit निस्) m. *das Zucken, eine rasche Bewegung:* भगवद्गात्रनिष्पातैर्वज्रनिष्पेषनिष्ठुरैः BHÂG. P. 10,44,20. = अरत्निजान्वादीनां प्रहारैः Schol.

निष्पादक SÂH. D. 318,19. fg.

निष्पाद्य SÂH. D. 515. Schol. zu NAISH. 22,47. *hervorgebracht —, erzeugt werdend:* वृष्टिनिष्पाद्यसस्य (देश) HALÂJ. 2,6. Die letzte Stelle zu streichen, da निष्पाद्य hier absolut: ist; vgl. u. पद् mit निस् caus.

निष्पीड, die v. l. richtig निष्पीतं.

निष्पुलाक 1) lies *tauben Körnern* st. *Spreu.*

निष्पौरुषामर्ष adj. *der Männlichkeit und des Zornes baar* KATHÂS. 58,105.

निष्प्रकाश (so die ed. Bomb.), füge *dunkel* hinzu.

निष्प्रज्ञ (निस् + प्रज्ञा) adj. *der Einsicht ermangelnd, dumm* KATHÂS. 60,91. 61,299.

निष्प्रणय (निस् + प्र°) adj. *kein vertrauliches Verhältniss andeutend, cerimoniös:* महाराजेति निष्प्रणयमामन्त्रणपदम् UTTARARÂMAK. 54,11 (70,5).

निष्प्रतिबन्ध (निस् + प्र°) adj. *ungehemmt, wogegen keine Schwierigkeiten —, keine Einwendungen erhoben werden können*, SARVADARÇANAS. 117,18.

निष्प्रत्यूह adj.: मन्मथोन्माथवेगाः MÂLATIM. 158,10. °हम् adv. LA. (II) 92,18.

निष्प्रपञ्च 1) lies *keiner Mannichfaltigkeit unterliegend* und füge BHÂG. P. 10,14,37. DHÛRTAS. 71,3 hinzu.

निष्प्रयोजन 2) HIT. 105, 19. °नम् adv. KATHÂS. 60, 30.

निष्फल 1) Spr. 5100 (v. l. निष्कल). °त्व SÂH. D. 741.

निष्फार (von स्फर् mit नि oder निस्) m. in जृम्भा°; s. u. फ 2) *d*).

निसन्दि (!) m. N. pr. eines Daitja R. 7,22,25. — Vgl. निसुन्द.

निसूदन 1) स्वजनव्हृत्स्नां यन्निषूदनम् *was entfernt, beseitigt* BHÂG. P. 10, 31, 18.

निसृष्टार्थ, निसृष्टार्थं ततस्तस्मै मृत्युं विससृजुः सुराः *als Boten* KATHÂS. 45, 90.

निस्तन्त्र SÂH. D. 113, 5 fehlerhaft für निस्तन्द्र.

निस्तन्द्र, चन्द्र SÂH. D. 113, 7. °ता (चन्द्रस्य) 306, 12.

निस्तन्द्रि, °तन्द्री (nom. °तन्द्रीः) die ed. Bomb. (2, 1, 24).

निस्तरीक Z. 2 streiche दुस्तरीक.

निस्तुष Z. 1 füge 1) vor *ausgehülst* hinzu. — 2) lies *gereinigt* st. *vereinfacht*.

निस्तोयतृणपादप adj. (f. आ) *ohne Wasser, Gras und Bäume* KATHÂS. 65,5.

निस्त्रिंश 1) *a*) Z. 2 lies निस्त्रिंशानि.

निस्नेह s. निःस्नेह.

1. निस्पन्द, MBH. 12, 12704 liest die neuere Ausg. निष्पन्दहीनाः, welches NÎLAK. durch निश्चेष्टाः erklärt; निस्पन्द° wird wohl die richtige Lesart sein und *frei von Schweiss* bedeuten; vgl. अनिस्पन्दाः (d. i. अनिस्पन्दाः) 12708. Zu अनिष्पन्द 6, 298 vgl. oben u. निष्पन्द.

2. निस्पन्द R. 7, 16, 7. — Vgl. निःस्पन्द.

निस्यन्द 2) *a*) मातङ्गमदनिःस्यन्द KATHÂS. 123, 50. लावण्यामृतनिःस्यन्दमापिबन्निव सर्वतः 94, 63. Auch so v. a. *Schweiss*; vgl. oben u. निष्पन्द und u. 1. निस्पन्द.

निस्रोतस् (निस् + स्रो°) adj. *wasserlos* R. 7, 86, 5.

निस्वनित, निःस्व° die ed. Bomb. und so auch BHÂG. P. 10, 6, 17.

निस्वान Z. 2, die ed. Bomb. des MBH. निश्चाणाम् (= निशितम् NÎLAK.) st. निस्वानम्.

निःसङ्ग 1) die ed. Bomb. richtig निःसङ्ग. — 4) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155, *a*, 34.

निःसत्त्व 1) KATHÂS. 58, 129. 66, 100. 90, 109. °ता f. MÂLATÎM. 79, 12.

निःसपत्न 1) VIKR. 85. — 2) भूतल KATHÂS. 118, 16.

निःसरण 1) Spr. 4348. — 2) HALÂJ. 2, 134.

निःसह *kraftlos, ohnmächtig* (diese Bed. überall) KATHÂS. 56, 146. 63, 127. 95, 37. 114, 7.

निःसाण s. oben u. निःशाण.

निःसामान्य KATHÂS. 85, 4.

2. निःसार 1) बदरीफल *saftlos* Spr. 4125. पदार्थ *werthlos* 1624.

निःसारण 1) *das Hinausgehenlassen:* प्रश्वासः पुनः कोष्ठस्य (वायोः) बहिर्निःसारणम् SARVADARÇANAS. 174, 14. fg.

निःसीमन्, मनोरथाः Spr. 4435.

निःसुख R. 7, 109, 5.

निःस्तम्भ *des Haltes entbehrend, keine Stütze habend:* इन्द्र BHÂG. P. 10, 25, 24 (निस्तम्भ).

निःस्नेह 1) *a*) *der Feuchtigkeit ermangelnd:* भूमि so v. a. *nicht von Regen benetzt* R. 7, 86, 4 (निस्नेहा). — *b*) Spr. 4144. °त्व n. SÂH. D. 199, 13. — *c*) °परुषा दशा *was man nicht mag, unangenehm* KATHÂS. 86, 59.

— 3) m. *das Befreien von Fett;* s. u. फाण् caus. 2).

निःस्पन्द (निस् + स्पन्द) adj. *unbeweglich* KATHÂS. 60, 185. 64, 37. 120, 122. — Vgl. 2. निस्पन्द.

1. निःस्वन *Laut, Ton:* उत्सवतूर्य° KATHÂS. 103, 196. वलय° 108, 131.

2. निःस्वन (निस् + स्वन) adj. f. आ *lautlos* KATHÂS. 111, 22.

निःस्वनित s. oben u. निस्वनित.

निःस्वभाव *keine Selbständigkeit habend:* भव Spr. 5229.

निःस्वाध्यायवषट्कार R. 7, 35, 52.

निःस्वामिक (von निस् + स्वामिन्) adj. (f. आ) *herrenlos, gattenlos* KATHÂS. 98, 48.

निहतार्थ (निहत, partic. von हन् mit नि, + अर्थ) adj. *dessen Bedeutung ausser Gebrauch gekommen ist:* शम्बरशब्दो दैत्ये प्रसिद्ध इह तु जले निहतार्थः SÂH. D. 213, 16. 237, 17. Davon °ता f. und °त्व n. *der Gebrauch eines Wortes in einer obsoleten Bedeutung* 574. 581. 213, 14.

निह्नव 7) *das Verdunkeln, in-den-Schatten-Stellen, Uebertreffen* KATHÂS. 110, 129.

1. नी 1) सन्तो हि सत्येन नयन्ति सूर्यम् Spr. 5154. — 3) ततो विवाह्यानिच्छन्तीमप्यनैषीत्स मां द्विजः KATHÂS. 52, 38. अनायिषत Spr. 2842. चौरेणापि न नीयते (विद्यारत्नम्) 985. KATHÂS. 58, 73. — 4) am Ende, भस्मसान्नीतः MBH. 15, 951. HARIV. 3662. 5950. — 12) अन्यथा *anders auslegen* LA. (II) 91, 7. — Z. 3 vom Schluss, die ed. Bomb. liest MBH. 7, 9557 भेत्तुं st. नेतुं.

— अनु 3) अनुमीय MBH. 3, 286 fehlerhaft für अनुनीय, wie die ed. Bomb. liest.

— अप 9) अपनीत n. auch R. ed. Bomb. 6, 95, 38.

— आ 1) यावदायुधमानये *bis ich herbeibringe* R. 7, 68, 17. आनिन्ययुः पितृस्थानाद्गुरवे गुरुदक्षिणाम् BHÂG. P. 10, 85, 32. — 5) मित्राणि शत्रुत्वमिवानयन्ती मित्रत्वमप्यर्थवशाच्च शत्रून् Spr. 4722. — caus. LA. (II) 91, 12. Z. 5 die ed. Bomb. R. 2, 14, 21 आनाययितुम्; GILD. in LA. (III) 102, N.: आनापितुं (wohl Druckfehler für आनाययितुं) lectio est codicum, qui RAGHUNÂTHAM sequuntur; libri scholiis MAHEÇVARATÎRTHAE instructi आनायितुं (lies आनाययितुं) praebent. — desid. *herbeizubringen die Absicht haben* BHÂG. P. 10, 89, 42.

— उपा 1) मधुपर्कमुपानीय BHÂG. P. 10, 53, 33. — 2) Z. 3. fg. NÎLAK. zu MBH. 5, 1339: असतो दुष्टस्य सत्त्वं साधुत्वं असतः मृषार्थस्य सत्त्वं सत्यत्वं वा उपानयीत समर्थयते.

— प्रत्या 1) °नय सुरेन्द्रस्य त्रैलोक्यमिदमव्ययम् *wiederverschaffen* HARIV. 14199. — Vgl. प्रत्यानयन, प्रत्यानेय.

— उद् 1) *aufheben, aufrichten:* उन्नीय वक्त्रम् BHÂG. P. 10, 83, 29. *auf seine Schulter heben*, med. 30, 31. *in die Höhe bringen* so v. a. *in hohem Grade erregen:* उत्सवं दृशीनामुन्नयन् 35, 23. Sp. 274, Z. 5 lies शयने. — 5) zu streichen, da die Stelle zu 1) gehört: *den Eiter hinausschaffend*. — 6) स्वरव्रातीरमिश्रिताः । उन्निन्ये BHÂG. P. 10, 33, 10. तदैव ध्रुवमुन्निन्ये ebend.

— उप 1) *hinführen zu* (loc.): ऐश्वर्ये वा सुविस्तीर्णे व्यसने वा सुदारुणे । रज्ज्वेव पुरुषो बद्ध्वा कृतान्तेनोपनीयते ॥ Spr. 3856.

— समुप, तं यज्ञं समुपानयन् *brachten das Opfer* R. 7, 86, 6. = अवेदयन्, स्मृतवन्तः Schol.

— नि 4) *darbringen:* निनीयापः पिण्डान् Bhâg. P. 10,57,37.

— परि 2) परिणीतभर्तृ Vet. in LA. (II) 19,12. 21,16 scheint *den nur angetrauten Gatten, der seine Frau noch nicht heimgeführt hat*, zu bezeichnen. Uttararâmaḱ. 29,15 (39,3) fasst der Schol. परिणीतम् als nom. act. *Heirath*. — Z. 15 des Artikels ist 3) st. 8) zu lesen. — 4) Nîlak.: सुपरिणीतेन साधुना.

— प्र 2) Sp. 278, Z. 6 füge hinzu: प्रणीता ग्रापो मन्त्रसंस्कृता ग्राहवनीयस्योत्तरतो निहिताः Comm. zu Âçv. Çr. 1,1,4. ग्रप्रणीत heisst *eine Begehung, bei welcher kein geweihtes Wasser* (प्रणीताः) *gebraucht wird*, Âçv. Çr. 1,1,5. Z. 8 lies 11,2,6,1 st. 11,26,1. — 6) न लङ्घयति कोऽपि विधिप्रणीतम् *was das Schicksal bestimmt hat* Spr. 3655. नैतद्धि सम्यक्कविभिः प्रणीतम् *gelehrt, ausgesprochen* 2293. तत्प्रणीतागम *verfasst* LA. (II) 86,13. Sarvadarçanas. 128,4. 135,10. 154,3. भगवान्कणादः प्रणिनाय सूत्रम् 111,12. प्रणीतत्व n. 127,8. 129,1.

— वि 1) *verscheuchen* (शोकम्), 6) *lenken* und 7) *unterrichten, unterweisen* R. 7,52,13.

— सम् 2) die Stelle ṚV. 5,65,6 gehört zu 1).

नीचपथ m. *ein hinuntergehender Weg:* त्वं चेन्नीचपथेन गच्छसि *wenn du den Weg nach unten einschlägst* Spr. 3020.

नीचैस् 3) नीचैरनुदात्तम् AV. Prât. 1,15.

नीड 2) m. Kathâs. 62,48. fg.

नीडक्र Kathâs. 60,188.

नीति 2) एवं कुलीना व्यसनाभिभूता न नीतिमार्गं परिलङ्घयन्ति Spr. 2718. नरपतिः को नम्रनीतिं विना *ohnes kluges Benehmen gegen Unterwürfige* Prasañgâbh. 7,b. ग्रधीत्य नीतिशास्त्राणि नीतियुक्तो न दृश्यते so v. a. *am Ruder des Staats* MBh. 13,7603. °मयूख m. Titel des 5ten Abschnitts im Bhagavadbhâskara Verz. d. Oxf. H. 280,a, N. 3.

नीतिमन्त् R. 2,98,31. Kathâs. 62,236. नीतिमती कथा *kluges Benehmen schildernd* 60,255.

नीतिसंहिता f. *eine Sammlung von Klugheitsregeln:* भार्गव° R. 7,93,18.

नीतिसंग्रह m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

नीतिसार m. Verz. d. Oxf. H. 86,a,7.

नीमानुज (नीम + ग्र°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 299,b,1 v. u.

नीर 1) a) pl. Bhâg. P. 10,20,33. — Vgl. कच्छ°.

1. नीरज 2) Spr. 1629. Kathâs. 56,117. Bhâg. P. 10,20,33. Sâh. D. 112,20.

नीरजीकर, °कृत्य Kathâs. 124,146.

नीरनिधि vgl. क्षीर°.

नीरन्ध्र *dicht* Sâh. D. 103,22.

नीरस 1) d) *gefühllos* Uttararâmaḱ. 91,3 (117,6).

नीराग (निस् + राग) adj. 1) *farblos* Kathâs. 86,115. — b) *leidenschaftslos* Spr. 3842.

नीराजन Z. 1 lies निस् st. नि.

नीरोग, °ता f. Spr. 5094.

नीरोगडुर्भित्त (निस् + रोग - डु°) adj. *nicht von Krankheiten und Hungersnoth heimgesucht* Kathâs. 72,92.

नील 2) b) नीलं वनस्पतिम् Spr. 3605. — h) Verz. d. Oxf. H. 348, b, No. 818. — 3) a) η) N. pr. einer Göttin Wilson, Sel. Works 1,145. — b) α) auch *Indigo* Spr. 4955. °वस्त्र *ein mit Indigo gefärbtes Gewand* Verz. d. Oxf. H. 282,b, 2 v. u. — Vgl. महा°.

नीलकण्ठ 2) h) N. pr. eines Mannes Kathâs. 74,116. °चतुर्धर Hall 134. 165. °दीक्षित 208. °भट्ट 176. fg. °भारती 164. Sarvadarçanas. 172,1. °मीमांसाशिरोमणि Hall 192. °शास्त्रिन् 31. 69. °चम्पू Titel eines Werkes 208. — 4) f. ई Titel eines von einem Nîlakaṇṭha verfassten Commentars Hall 69; vgl. नीलकण्ठव्याख्या unter 2) h). — 5) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,a,41.

नीलगिरि m. N. pr. eines *Berges* Verz. d. Oxf. H. 13,b,13. — Vgl. नीलाद्रि.

नीलचन्द्र m. N. pr. eines Fürsten Hall 185.

नीलतत्व vgl. महा°.

नीलमत n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 348,b, No. 818.

नीलमीलिक vgl. ज्योतिरिमिलिन्.

1. नीलवस्त्र, परिहितनीलवस्त्रस्य भोजनप्रायश्चित्तम् Verz. d. Oxf. H. 282, a, 12.

नीलाचल (नील + ग्र°) N. pr. eines Landes, Orissa Wilson, Sel. Works 1,66. Cuttack 134.

नीलाम्बर 1) c) vgl. मेघाः — बलदेवपटप्रकाशाः Mṛkkh. 91,7.

नीलासुर m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 380,a,8.

नीवी 1) नीवीं वसित्वा von Knaben gesagt Bhâg. P. 10,15,45.

नीसउर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,23.

नीसाणा desgl. ebend. 339,b,35.

नीहार 1) n. R. 7,7,26. °चक्षुस् *dessen Auge in Finsterniss gehüllt ist* Bhâg. P. 11,21,28.

1. नु 1) g) *wohl, allerdings* Spr. 1801.

2. नु, नुत *gepriesen* Kathâs. 52,185. Bhâg. P. 11,5,33.

— प्र 2) प्रणूयते Weber, Râmat. Up. 342.

नुति Bhâg. P. 10,16,27.

नुत्ति (von 1. नुद्) f. *das Vertreiben, Verscheuchen, Entfernen:* स्मय° Bhâg. P. 10,60,19.

1. नुद्, सिंहनुन्ना मृगा इव R. 7,27,34. नुदन्ती संशयं तस्य LA. (II) 92,2.

— ग्रव, die ed. Bomb. richtig यदि । कुतूनचोदयिष्यस्त्वम्.

— उपा, die ed. Bomb. an der ersten Stelle ग्रपानुदत्, an der zweiten उपाददे, an der dritten ग्रघातयत्.

— ग्रभिनिस्, die ed. Bomb. richtig ग्रभिनिर्णुदेत्.

— प्र Sp. 303, Z. 9 Nîlak.: कशादण्डप्रणुदितां कशाघातेन खेदं प्रापिताम्.

— संप्र Z. 2, die ed. Bomb. liest MBh. 5,745 कथं त्वस्मान्संप्रणुदेत्कुरुभ्यः *entfernen von.*

— वि 1) *verscheuchen:* गोपीनां विनुदन् शुचः Bhâg. P. 10,47, 55. — caus. 1) व्यथाम् Mâlatîm. 157, 7. — 2) दिनानि Kathâs. 66,189. — 3) Kathâs. 61,1. 62,4. 65,1. 73,39. 108. 114,7.

— सम् caus. 1) MBh. 12,5443 ergänzt Nîlak. संशयम् zu तम् und erklärt संनोदयितुम् durch दूरीकर्तुम् *verscheuchen.*

नुद Z. 3 Nîlak.: मनोनुदां मनोभङ्गकारिणीम्.

नूतन, गृह Spr. 1451. प्रवाह Râǵa-Tar. 5,95. राज्य Kathâs. 52,373. नाट्याचार्य 265. °भोजराज Verz. d. Oxf. H. 276,a,20.

नूतनय् Bhâg. P. 10,13,1.

नूम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,35.

नृकेसरि = नृकेसरिन् Nṛs. Tâp. 1,1,5.

नृग 1) R. 7,53,7. Bhâg. P. 10,64,10 (ein Sohn Ikshvâku's). °नृपतिपाषाणायज्ञयूपप्रशस्ति Verz. d. Oxf. H. 125, *a*, 32. ein neuerer Fürst Hall 87.

नृत्य, नाट्यं नृत्यं तथा नृत्तं त्रेधा तत् (नर्तनम्) Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,4. unter den 64 Kalâ 217,*a*,1. नृत्याध्याय 201, *a*, No. 479. °निर्णय No. 480. नृत्य im ekstatischen Zustande der Pâçupata Sarvadarçanas. 77, 22. 78,3. — Vgl. महा°.

नृत्यहस्त m. *die Stellung der Hände beim Tanze*, pl. Verz. d. Oxf. H. 201,*b*,38. du. 202,*a*,21.

नृदेव R. 7,53,8. नृदेवी f. *Fürstin* Bhâg. P. 10,75,16.

नृपकुमार N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,43.

नृपञ्चानन (1. नर् + प° *Löwe*) m. = नृसिंह 2) Sarvadarçanas. 101,21.

नृपञ्चास्य (1. नर् + प° *Löwe*) m. dass. ebend. 101,14. fgg.

नृपताल m. Bez. *eines best. Tactes* Saṁgîtad. im ÇKDr. u. प्रतिताल.

नृपश्रेष्ठ m. = नृपवदर Râgan. im ÇKDr. u. राजबदर.

नृमणस्य् Z. 2 lies नृमणस्यसे.

नृम्ण 1) °संसदि Bhâg. P. 10, 61, 36. = मङ्गलसभायाम् Schol. — 2) Schol.: नृम्णं सुखकरं यद्वा नृम्णं धनं सर्वपुरुषार्थनिधिमित्यर्थः. — Vgl. अभि°, पुरु°.

2. नृशंस Z. 8 नृशंसवर्णा erklärt Nîlak. durch निष्ठुरान्तरभाषिन्.

नृशंसित n. *Bosheit, Gemeinheit, Niederträchtigkeit* Bhâg. P. 10,2,22.

नृशस्त adj. TBr. 3,6,2,1. = नृभिः स्तुतः Comm.

नृषद्व m. N. pr. eines Ṛshi R. 7,1,4. नृशङ्गु Verz. d. Oxf. H. 343,*a*,32. — Vgl. उषद्गु, ऋष्यङ्गु.

नृसिंह 1) Bhâg. P. 10,70,18. — 2) °द्वादशी Bez. *des 12ten Tages in der lichten Hälfte des* Phâlguna Wilson, Sel. Works 2,221. नृसिंह = नृसिंहबीज Weber, Râmat. Up. 314. fg. °गायत्री Ind. St. 9,101. 104. नृसिंहानुष्टुभ् 148. — 3) N. pr. eines Fürsten Spr. 5000.

नृसिंहपरिचर्या f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,18.

नृसिंहपूर्वतापनीय n. Titel einer Upanishad Weber, Râmat. Up. 284.

नृसिंहभारत्याचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Wilson, Sel. Works 1,201.

नृसिंहमूर्त्याचार्य m. desgl. ebend.

नृसिंहीय n. Nṛsiṁha's *Werk* Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,17.

नृसिंहोत्तरतापनीय n. Titel einer Upanishad Weber, Râmat. Up. 284.

नॄँःप्रणेत्र (नॄन्, acc. pl. von 1. नर्, + प्र° = प्रणेतर्) adj. *Männer führend* TBr. 3,6,2,1.

नेजक Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,28.

नेजन, lies पन्नेजन.

नेजमेष Saṁsk. K. 31,*a*,11.

2. नेतर् 2) Sâh. D. 422. 518. fg. — Vgl. भू°.

नेती f. Bez. *einer best. Selbstqual: das Hindurchziehen eines Fadens durch Nase und Mund* Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,14. fg.

नेत्र 3) *c*) *der Strick, durch den ein Brummkreisel in Bewegung gesetzt wird*, Naish. 22,53. — Vgl. पुष्प°.

नेत्रत्रिभागब्रह्मयशस्विन्, im Index नेत्रत्रिभागयशस्विन्.

नेत्रपिण्ड auch *Augapfel* Med. l. 132.

नेत्रबन्ध m. *das Verbinden der Augen, das Spiel «blinde Kuh»* Bhâg. P. 10,18,14.

नेपथ्य 1) Mâlatîm. 103,15. सुनेपथ्या adj. Sâh. D. 552. °संप्रयोगाः unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,5. °योगाः Schol. zu Bhâg. P. 10, 45,36; vgl. auch u. कला 11).

नेम 3) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Bhârgava, Verfassers von ṚV. 8,89.

नेमि 1) तिग्म° (चक्र) Bhâg. P. 10,57,21. — Vgl. अर्णव°.

नेमिचरित्र n. Nemi's (s. नेमि 7.) *Leben*, Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 402,*a*,4. — Vgl. नेमिराजर्षिचरित्र.

नेमिनाथ m. wohl = नेमि 7) Wilson, Sel. Works 1,323. °स्तव 283.

नेमिराजर्षिचरित्र n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283. — Vgl. नेमिचरित्र.

नेय *zu errathen, was erst errathen werden muss*: नेयार्थ und नेयार्थक Bez. *eines best. Fehlers des Ausdrucks*, z. B. व्यत्यस्तनव *ein verstelltes* नव = वन; स्वसंकेतप्रकॢप्तार्थं नेयार्थं परिकीर्त्यते Pratâpar. 61,*a*,4. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,14 (wo अन्यनेयगूढार्थ = अन्यार्थ, नेयार्थ, गूढार्थ ist). नेयार्थता Sâh. D. 574. नेयार्थत्व 213,11.

नेरेल्ल N. pr. eines Geschlechts Hall 158.

नेषन्, नेषणि ist infin. mit der Bed. eines imperat.; vgl. u. 1. भू mit अभिप्र.

नेष्टु, Nîlak.: नेष्टुः पांसुपिण्डः, also kein Druckfehler, sondern ein alter Fehler.

नैकर्षि (नैक + ऋषि) m. N. pr. eines Mannes; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,8.

नैगम 1) adj. (f. ई) *b*) मन्त्राः R. 7,34,18. मर्यादा LA. (II) 88,21. — 2) *a*) Bhâg. P. 11,18,8. 29. — *f*) R. 7,54,5 (= पौर Schol.; vgl. *e*). 7,59,2,2.

नैघण्टुक 2) MBh. 12,13247 nach der Lesart der ed. Bomb.

नैचिन्त्य, lies Nikita st. Nikita.

नैज, die Stelle aus dem Bhâg. P. steht 10,63,13.

नैत्यक Z. 5, Nîlak. zu MBh. 3, 8083: नित्यकं नैवेद्यं नैत्यकं च तदेव.

नैदाघ 1) adj. (f. ई) रात्रि R. 7,77,7.

नैधन 3) *am Ende stehend* Ind. St. 8,309.

नैधान, नैधानी सीमा Nârada in Mit. II,62,*b*,12 (Vîramitrodaja 139,*a*, 16). = निखाततुषाङ्गारादिमती *durch eingegrabene Hülsen, Kohlen u. s. w. bezeichnet* 14.

नैनार m. = सुदर्शनाचार्य Hall 92.

नैपालीयदेवताकल्याणपञ्चविंशतिका f. Titel einer buddh. Schrift Verz. d. Oxf. H. 388,*b*,3. Wilson, Sel. Works 2,11. fgg.

नैपुण 1) Bhâg. P. 11,22,27.

नैभृत्य, an der dritten Stelle die ed. Bomb. निभृतम्, an der vierten अनैभृत्य (st. अनैर्भृत्य); Nîlak. erklärt an der ersten Stelle das Wort durch मत्नगुप्ति, an der letzten (अ°) durch अदार्ढ्य.

नैमिष Z. 6, die ed. Bomb. des Bhâg. P. liest 1, 1, 4 नैमिशे und der Schol. erklärt: ब्रह्मणा विसृष्टस्य मनोमयस्य चक्रस्य नेमिः शीर्यते कुण्ठीभवति यत्र तन्नेमिशं नेमिशमेव नैमिशम्; vgl. नैमिशीय Pañkav. Br. 25,6,4. Z. 7 Schol.: नैमिषमयनमाश्रयो येषाम्.

नैमिषीय Z. 4, nicht m. N. pr. eines Autors, sondern n. Titel eines Werkes.

नैयायिक adj. *zum* Njâja *in Beziehung stehend*: वचस् Verz. d. Oxf. H. 247,*a*, N. 3. m. *ein Anhänger des* Njâja Sarvadarçanas. 84,16. 93,6. 110,12. 131,20.

नैरन्तर्य Sarvadarçanas. 178,8. *unmittelbares Folgen* 125,14.

नैरपेक्ष 1) adj. = निरपेक्ष Schol. zu Bhâg. P. 11,14,17. — 2) n. Bhâg. P. 11,19,41 wohl fehlerhaft für नैरपेक्ष्य.

नैरपेक्ष्य Kathâs. 121,71. Bhâg. P. 11,14,17. 20,35.

नैराश्य Kathâs. 32,44.

1. नैर्गुण्य 2) MBh. 12,11014.

नैर्घृण्य Kathâs. 28,32. Sarvadarçanas. 80,14.

नैर्झर (von निर्झर) adj. an Wasserfällen zu finden: पयस् Spr. 2506. 3153. an beiden Stellen Conj.

नैर्झरिण (von निर्झरिणी) adj. in Giessbächen befindlich: अम्बु Spr. 2939 (Conj.).

नैर्धन्य (von निर्धन) n. Besitzlosigkeit, Armuth Kathâs. 81,6.

नैर्मल्य Ungetrübtheit: प्रतिभा° Sâh. D. 119,15.

नैवेद्य Bhâg. P. 11,27,34. Weber, Râmat. Up. 327. Verz. d. Oxf. H. 85,a,2 v. u. b,25. 103,b,25.

नैश्वास Titel eines Werkes Hall 198.

नैषध 1) m. pl. N. einer Dynastie Bhâg. P. 12,1,33.

नैषाद adj. (f. ई) नौ R. 7,47,1.

नैष्कर्म्य adj. (f. आ) zum Aufgeben aller Werke in Beziehung stehend: सिद्धि Bhâg. P. 11,3,46. °सिद्धि f. Titel eines Werkes Hall 159.

नैष्ठिक 2) ब्रह्मचारिन् Schol. zu Bhâg. P. 11,17,21. ब्रह्मचारिणी Kathâs. 69,160. — 3) स धर्मं वेद नैष्ठिकम् Spr. 2533.

नैसर्ग (von निसर्ग) adj. natürlich: °दुर्वार: Bhâg. P. 10,13,60.

नैसर्गिक 1) natürlich Mâlatîm. 160,5.

नैहार (von नीहार) adj. von Nebel herrührend: तमस् Bhâg. P. 10,13,45.

नो einfach nicht, ohne dass das Metrum die Form forderte, LA. (II) 90,22.

नोदन das Stossen, Anstossen Sarvadarçanas. 108,22. — adj. vertreibend, verscheuchend Kâvjâd. 3,93.

2. नौ 1) am Schluss, die Stelle steht Ait. Br. 1,13.

नौक 3) f. आ der Roche oder Thurm im Schachspiel (vgl. ладiя) ÇKDr. u. चतुरङ्ग; vgl. नौकाकृष्ट. — 4) f. आ Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 100,b, No. 155.

नौकट Kathâs. 62,188 fehlerhaft für नौकट Baum.

नौधस m. patron. des Ekadjû RV. Anukr.

नौबन्धन vgl. नावप्रभ्रंशन.

नौलिक n. und नौली f. Bez. einer best. Selbstqual Verz. d. Oxf. H. 234,b,23. fgg.

न्यक्कार Kathâs. 94,81. 119,58.

न्यग्भाव das Versunkensein —, Vertieftsein in Sarvadarçanas. 164,21. An der ersten Stelle ist न्यग्भावेन eine Umschreibung von नि nach unten.

न्यग्रोध 4) ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,90,34. — न्यग्रोधान्वय Verz. d. Oxf. H. 19,a,19.

न्यग्रोधक m. ein Sohn Ugrasena's und jüngerer Bruder Kaṁsa's Bhâg. P. 10,44,40. — Vgl. न्यग्रोध 4).

न्यत्त, Schol. zu R. 2,68,12: न्यत्तेन पश्चिमभागेन.

न्यसन (von 2. अस् mit नि) n. das Stellen, Anordnen Sâh. D. 239,4.

न्यस्तिका, lies सुभगंकरणी.

न्याय 1) न्यायोपार्जित auf rechtmässige Weise erworben Sarvadarçanas. 118,20. अन्यायवित्त auf unrechtmässige Weise erworbener Reichthum Prasaṅgâbh. 4,a. Grundsatz, Maxime, Axiom, feste Regel Sarvadarçanas. 9,13. 17. 25,5. 20. 45,18. 156,4. इति न्यायात्: hier gilt der Spruch ... 27,12. — 2) न्यायार्थमूचतु: Kathâs. 45,104. 62,52. fg., wo न्यायम् st. न्याय्यम् zu lesen ist. — 3) यो न्यायमन्यथा ब्रूते wer einen falschen Urtheilsspruch fällt Spr. 2181. — 4) Z. 5. fg. परार्थ° Vid. 65 (Kathâs. 18,133) wohl fehlerhaft für पदार्थ°; R. 3,51,34 und Çuk. in LA. 40,8 gehören zu 1). Ein in einer förmlichen Disputation vorgetragener Syllogismus besteht aus fünf Gliedern, indem zu den drei eigentlichen Gliedern noch die förmliche Ankündigung der Thesis und der Conclusion hinzugefügt wird; vgl. Sarvadarçanas. 113,19. fg. जैमिनिन्यायवार्धि LA. (II) 88,18. — Vgl. महा°.

न्यायकणिका f. Titel einer Schrift Hall 87.

न्यायकाण्ड desgl. Hall 172.

न्यायकुसुमाञ्जलि m. desgl. Hall 27. 44. Verz. d. Oxf. H. 242,b. 243,a. Sâh. D. 122,10.

न्यायकौस्तुभ desgl. Hall 26. 41.

न्यायचूडामणि m. desgl. Hall 156. °प्रभा ebend.

न्यायतत्त्वबोधिनी f. desgl. Hall 78.

न्यायदीपावली f. desgl. Hall 206. °तात्पर्यटीका ebend.

न्यायनिबन्ध m. desgl. Hall 20. °प्रकाश 21.

न्यायनिर्माण s. न्यायनिर्वाण.

न्यायनिर्वाण Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 247,a,16. न्यायनिर्माण Hall 163. Beide nach Sarvadarçanas. 70,16, wo °वेधस् wohl den Verfasser jenes Werkes bezeichnet.

न्यायपञ्चानन, auch Trilokanadeva's Hall 84.

न्यायपथ m. pl. Bhâg. P. 10,45,34 nach dem Schol. = मीमांसादय:; vgl. न्यायप्रस्थानमार्गा: Ind. St. 5,160.

न्यायपरिशिष्ट n. Titel einer Schrift Hall 21. °प्रकाश 22.

न्यायपरिशुद्धि f. desgl. Hall 203.

न्यायप्रकाश m. desgl. Hall 185.

न्यायप्रस्थानमार्ग vgl. न्यायपथ.

न्यायबिन्दु m. Titel einer Schrift Hall 183.

न्यायबोधिनी f. desgl. Hall 71.

न्यायभाष्य n. Titel eines Commentars zum Njâjasûtra Hall 20. Verz. d. Oxf. H. 178,a,35. °कृत् d. i. Vâtsjâjana 177,b, No. 403.

न्यायभास्कर Titel einer Schrift Hall 187.

न्यायभूषण desgl. Sarvadarçanas. 131,13.

न्यायमकरन्द desgl. Hall 155. °विवृति f. und °विवेचनी ebend.

न्यायमाला f. desgl. Hall 49.

न्यायमुक्तावलीप्रकाश m. desgl. Hall 74.

न्यायरत्न n. Titel verschiedener Schriften Hall 28. 172. 182. Verz. d. Oxf. H. 292,a,36.

न्यायरत्नाकर m. Titel zweier Schriften Hall 12. 171.

न्यायरत्नावली f. Titel einer Schrift Hall 109.

न्यायलीलावती, °कण्ठाभरण, °प्रकाश, °प्रकाशदीधिति, °प्रकाशदीधितिविवेक, °भावप्रकाश Hall 72. °विभूति 73.

न्यायवाचस्पति m. Bein. Rudrabhaṭṭâkârja's Hall 34. 46. 66. 79.

न्यायवार्त्तिकतात्पर्यटीका f. Titel eines Commentars Hall 21. 87. Verz.

d. Oxf. H. 237,*b*, No. 570.

न्यायवार्त्तिकतात्पर्यपरिशुद्धि f. Titel einer Schrift Hall 20.

न्यायशास्त्र n. *ein Lehrbuch der Logik* Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,27. *das Lehrbuch der L., das* Njâjasûtra Sarvadarçanas. 112,8. fgg. 114,20.

न्यायसार Titel verschiedener Werke Hall 26. 77. °विचार m. 26.

न्यायसिद्धाञ्जन n. Titel eines Werkes Hall 203.

न्यायसिद्धान्तदीपप्रभा f. desgl. Hall 44.

न्यायसिद्धान्तमञ्जरी, °दीपिका Hall 24. °प्रकाश und °सार 25.

न्यायसिद्धान्तमाला f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 240,*a*, No. 582.

न्यायसिद्धान्तमुक्तावली f. desgl. ebend. 239,*b*, No. 580. °दीपिका ebend.

न्यायसिद्धान्तवागीश m. Bein. Gadâdhara's Hall 56.

न्यायसुधा f. Titel verschiedener Schriften Hall 113. 170. 181. Verz. d. Oxf. H. 219,*a*, No. 523.

न्यायसूत्र n. *ein* Sûtra *logischen Inhalts* Verz. d. Oxf. H. 169,*a*,20. Gotama's 239,*a*, No. 576. Ǵaimini's 353,*a*, No. 836. fg. °वृत्ति Hall 22.

न्यायाचार्य m. Bein. eines Vallabha Hall 71.

न्यायामृत, °तरङ्गिणी Hall 113.

न्यायार्थलघुबोधिनी f. Titel einer Schrift Hall 70.

न्यायालंकार m. Bein. Raghudeva's Hall 40.

न्याय्य, न्याय्यया und अन्याय्यया बुद्ध्या Kathâs. 60,234. न्याय्य 62,52. fg. fehlerhaft für न्याय.

न्यास 1) *das Absetzen, Niedersetzen, Deponiren:* पुत्रन्यासं च गोकुले Bhâg. P. 11,82,33. — 7) *das Zeichnen:* मण्डल° Kathâs. 75,45. *das Auftragen von Buchstaben, — Zahlzeichen, Abbildung, Zeichnung* überh. ÇKDr. Suppl. S. 592; vgl. अक्षर°, रेखा° unter 1).

न्यासादेशविवरण n. Titel einer Schrift Hall 150.

न्यासीकर् Kathâs. 54,40. 90,5.

न्युङ्खमानक adj. *strauchelnd, stolpernd:* न्युङ्खमानक इव वै प्रथमं चिचरिषुश्चरति Çâñkh. Br. 25,13. 30,8.

न्यून 1) n. (sc. निग्रहस्थान) *das Fehlen —, das Auslassen eines der fünf Glieder in einer förmlichen Disputation* Njâjas. 5,2,1.12.

न्यूनपदता (von न्यून + पद) f. *das Fehlen eines Wortes in einem Satze* Sâh. D. 593. न्यूनपदत्व n. dass. 241,16.

न्यूनाह्न m. = दिनक्षय Gaṇitâdhj. 3,5. Comm. zu 2,9.

न्यूनीभाव (von न्यून + 1. भू) m. *das Zugeringwerden, Fehlen, Mangeln* Ind. St. 8,120.

प

3. प 3) m. Abkürzung von पञ्चम *die 5te Note* Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,8.

पक्कण, पक्कण Verz. d. Oxf. H. 355,*a*,27. MBh. 12,5330. 5353 liest die ed. Bomb. पक्कण.

पक्ति 4) Z. 3 ed. Bomb. richtig शरीरपक्ति, welches Nîlak. durch स्थूलसूक्ष्मशरीरशुद्धि erklärt.

पक्व 4) द्रुम *ein Baum mit reifen Früchten* Spr. 4837. — 6) °केश H. an. 3,275; vgl. 1. पाक 5). — 8) °कलुष Sarvadarçanas. 87,22. अपक्वकलुष ebend. und 88,14.

पक्वता *Reife:* यवानाम् Kathâs. 71,267.

पक्वल, °शब्दो दर्पवत्पसने (?) पूनि वर्तते Schol. zu Hâla 121.

पक्ष 2) vgl. प्राचीन°. — 5) तदेतन्नाटकपक्षपतितं त्वद्वचः Sarvadarçanas. 118,13. — 6) तस्मान्न वृत्तिनिरोधो योगपक्षनिक्षेपमर्हति *das Stellen —, das Rechnen zu* Sarvadarçanas. 164,2. (सुखस्य) दुःखपक्षनिक्षेपात् 118,15. — 7) युद्धं तस्य प्रदीयताम्। निर्जितो ऽस्मीति वा ब्रूहि पक्षमेकतरं कुरु *entschliesse dich zu Einem von Beiden* R. 7,23,2,8. कृतव्यपक्षे निर्दिष्टा यदि नाम विधेर्वयम् Spr. 3345. — 8) स्वपक्षच्छेद (zugleich *Flügel*, da भूभृत् auch *Berg* bedeutet) Kathâs. 52,153. *eine aufgestellte Behauptung, ein aufgestellter Satz* LA. (II) 90,7 (zugleich *Flügel*). निजपक्षप्रसिद्धये Kathâs. 77,15. उक्तस्वस्वपक्षौ (zwei Rechtende) 60,222. — 9) *der in Rede stehende Gegenstand* Sâh. D. 441. — 10) Sâh. D. 122,10. 14.

पक्षगुप्त vgl. पत्त्रगुप्त 1).

पक्षता nom. abstr. von पक्ष 10): °धर्म Verz. d. Oxf. H. 242,*a*, No. 593. fgg.; vgl. पक्षधर्मता 240,*b*, No. 586.

पक्षताक्रोड Titel einer Schrift Hall 33.

पक्षताविचार m. Titel zweier Schriften Hall 53.

पक्षति 1) *Gefieder* Kathâs. 59,49. 62,140. 114,40. Diese Bed. hat das Wort auch Râǵa-Tar. 1,374.

पक्षधर 5) m. Bein. eines Ǵajadeva Hall 38. पक्षधरोद्धार m. Titel einer Schrift 39.

पक्षपात 2) Sarvadarçanas. 155,19.

पक्षरात्रि Bez. *eines best. Spiels* Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,40.

पक्षवत् 2) lies *eine grosse Partei —, grosse Verbindungen habend;* = महाकुलोद्भवा Nîlak.

पक्षस् *Hälfte* (eines Jahres) Nidâna 5,11,6 bei Weber, Nax. 2,285.

पक्षाहार lies *der in einem halben Monat* u. s. w.

पक्षित्व (von पक्षिन्) n. *der Zustand eines Vogels* Kathâs. 59,165.

पक्षिन् 1) पुत्तिका इव पक्षिषु Spr. 1808 (vgl. Th. 2, S. 342). पक्षिणी 4166.

पक्षिपुंगव Bein. Garuḍa's Hariv. 3966.

पक्षिमृगता Z. 2 lies *Thieres des Waldes* st. *Hirsches.*

पक्षिल Hall 27. °स्वामिन् Sarvadarçanas. 113,2.

पक्षीन्द्र (so zu lesen) Bein. Garuḍa's Kathâs. 90,147.

पक्षीय, सुर° Bhâg. P. 10,36,36.

पक्षीश (पक्षिन् + ईश) m. Bein. Garuḍa's R. 7,7,41.

पक्ष्मन् 1) Bhâg. P. 10,82,38. fg. पक्ष्मस्पन्द Kâvjâd. 2,149. *Haar* (am Reh) Çiç. 1,8. Am Schluss, MBh. 4,390 die neuere Ausg. °पक्ष्मणां (gegen das Metrum), Nîlak. erwähnt eine Lesart लक्ष्मणां (लक्ष्मणामिति पाठे वक्त्रचन्द्रविशेषणम्).

पक्ष्मल, °दृश् *ein Mädchen mit starken Augenwimpern* Spr. 4139. आयत° *mit langen Federn besetzt* (ein Pfeil) Kathâs. 74,284.

पक्ष्य 2) युष्मत्पक्ष्य Kathâs. 115,123.

पङ्क 1) पङ्काम्भस् Spr. 4204. यदन्तरं चन्दनवारिपङ्कयोः R. 3,53,57. *mire and ointment* (!) Benfey. — Vgl. महा°.

पङ्कगण्डी f. = पङ्कगडक H. an. 2,329.

पङ्कज 1) f. आ (des Bildes wegen) Kathâs. 58,114.

पङ्कता f. nom. abstr. von पङ्क 1): अनीता पङ्कतां धूलिम् Spr. 2824.

पङ्किल 1) °जलेषु Spr. 1663, v. l. Sâh. D. 96, 2. गण्डसिन्दूरसंपृक्तस्रवद्दानाम्बु° (द्विप) Kathâs. 72, 7. °भव *auf sumpfigem Erdreich wachsend* Spr. 5046.

पङ्क्ति 2) Sp. 353, Z. 4. fg. लक्षणानि स्वरा[:] स्तोभा die ed. Bomb.; स्तोकाराश्च bei uns Druckfehler für स्तोकारश्च. — Vgl. महा°.

पङ्क्तिपावन Weber, Râmât. Up. 354. Z. 2 lies 3,282 st. 1,282.

पङ्क्तोदर vgl. पाङ्क्तोदरि.

पङ्क्त्युत्तरा f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,131. 143.

पङ्गुल vgl. पाङ्गुल्य.

1. पच् 4) कालः पचति भूतानि कालः संहरते प्रजाः Spr. 3917. Z. 2 vom Schluss, Nîlak. ergänzt MBh. 13, 6205 नरके zu पच्यते.

पचन 5) *b)* तेजः पचने प्रकाशने च Verz. d. Oxf. H. 225, *a*, 8 v. u.

पचनिका und पचनी f. *ein best. Theil des Pfluges* Kṛshis. 9, 7. 10.

पज्झटिका 1) *4 Mal 16 Moren; eine Strophe in diesem Metrum* Haeb. Anth. 268, Çl. 17.

1. पञ्च = पञ्चन् in चतुःपञ्च.

2. पञ्च (von पञ्च्) adj. f. आ *ausgebreitet:* चञ्चत्पञ्चचूड Uttararâmaé. (Cowell) 120, 3. पञ्चा विस्तृता Schol. Benfey nimmt ein f. पञ्चा in der Bed. *spreading* an. Die v. l. चञ्चच्चन्द्रचूड empfiehlt sich schon wegen der Alliteration.

पञ्चक 1) *aus Fünfen bestehend* Ind. St. 8,249. 254. vielleicht *fünf Tage alt:* °मृतस्य दाहविधिः Verz. d. Oxf. H. 294, *b*, 17.

पञ्चकमाला f. *ein best. Metrum,* = चम्पकमाला Ind. St. 8,371.

पञ्चकर्मन्, vgl. पञ्च कर्माणि Verz. d. Oxf. H. 311, *b*, 19.

पञ्चकावली f. *ein best. Metrum, 4 Mal* ◡◡◡◡–◡–◡◡◡–◡◡–◡◡ –◡–◡– Ind. St. 8,424.

पञ्चकृत्य n. am Anfange eines comp. *die fünf Thätigkeiten, in denen sich die göttliche Macht offenbart,* nämlich सृष्टि, स्थिति, संहार, तिरोभाव und अनुग्रहकरण, Sarvadarçanas. 83, 16; vgl. 84, 5.

पञ्चक्रोशमाहात्म्य n. Titel eines Abschnitts des Kâçîkhaṇḍa Verz. d. Oxf. H. 28, *a*, No. 71.

पञ्चगङ्ग, die ed. Bomb. पञ्चगङ्गासु st. पञ्चगङ्गेषु der älteren Ausg.; vgl. Wilson, Sel. Works 1,48 und Molesw. u. पञ्चगङ्गा.

पञ्चगोणि (पञ्चन् + गोणी) adj. P. 1, 2, 50, Sch. *fünf Säcke tragend* so v. a. *der eine schwere Bürde* (in übertr. Bed.) *zu tragen hat* Vagras. 27 (S. 223), wo wohl पञ्चगोणिर्जितेन्द्रियः st. पञ्चगो निर्जितेन्द्रियः zu lesen ist. Nach Molesw. bedeutet गोणी auch *load or burden (of business, cares etc.).*

पञ्चचामर 2) m. Ind. St. 8,399. — 3) n. *4 Mal* ◡–◡–◡–◡–◡–◡–◡– Ind. St. 8,383.

पञ्चजन 1) AV. Prât. 4, 106. — 2) *a)* Bhâg. P. 10, 45, 40.

पञ्चडाकिनी f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2,39.

पञ्चत्रिंश *mit 35 verbunden:* °शं शतम् *135* Weber, Gjot. 92.

पञ्चत्व 2) Bhâg. P. 11, 24, 20.

पञ्चदश 2) *a)* पञ्चदश्युपासकाः Verz. d. Oxf. H. 250, *a*, 14. — *b)* पञ्चदशीव्याख्या Hall 98. °समास Verz. d. Oxf. H. 223, *a*, No. 543.

पञ्चन् Titel des 14ten Lambaka im Kathâsaritsâgara Kathâs. 1, 8. so genannt nach *fünf* Vidjâdhara-Jungfrauen, die gelobt hatten, alle fünf zu gleicher Zeit einen Gatten gemeinschaftlich zu wählen; vgl. 107, 85. fgg.

पञ्चपादिका, °टीका, °विवरण und °विवरणप्रकाशिका Hall 88.

पञ्चपादी = पञ्चपादिका Verz. d. Oxf. H. 221, *b*, No. 538. 258, *a*, 2. Z. 1 lies *Abschnitte.*

पञ्चफुटिक m. N. pr. eines Çûdra Kathâs. 52, 99. 83, 22.

पञ्चभद्र 3) Çârṅg. Saṁh. 2, 2, 17.

पञ्चम 2) *a)* Ind. St. 8,259. fg. 269; vgl. वीणापञ्चमध्वनि Kathâs. 49, 217. — *e)* N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55, *b*, 22. — 3) *b)* AV. Prât. 2, 67.

पञ्चमक Çrut. 7. 9.

पञ्चमन्त्रतनु (पञ्चन् - म° + तनु) adj. Beiw. Çiva's bei den Çaiva Sarvadarçanas. 85, 11.

पञ्चमुख 2) *c)* vgl. संदधे ऽस्त्रं स्वधनुषि कामः पञ्चमुखं तदा Bhâg. P. 12, 8, 25. शोषणादीपनसंमोहनतापनोन्मादनाख्यानि पञ्च मुखानि यस्य तदस्त्रम् Schol.

पञ्चमूल m. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Kathâs. 52, 246.

पञ्चरत्न, पञ्चरत्ना ist = महारत्ना Wilson, Sel. Works 2, 13.

पञ्चरत्न 1) vgl. Wilson, Sel. Works 2, 166.

2. पञ्चरात्र 3) R. 7, 37, 2, 16 (pl.). Verz. d. Oxf. H. 278, *b*, 20. 341, *a*, 35. — Vgl. कपिल°, महाकपिल°.

पञ्चरात्रक m. = पाञ्चरात्र Wilson, Sel. Works 1, 15. fg.

पञ्चलक्षणीक्रोड Titel verschiedener Schriften Hall 32. 35. 36.

पञ्चलम्बक vgl. oben u. पञ्चन्.

पञ्चलाङ्गलक, vgl. Verz. d. Oxf. H. 43, *a*, 17.

2. पञ्चवट 1) °वटी Kathâs. 102, 46.

पञ्चविंशतिका Z. 2 lies 15, 19 st. 15, 9.

पञ्चशत 2) *a)* पञ्चशतं शूराः Spr. 3272. — *b)* Kathâs. 53, 97. 61, 176. 102, 57.

पञ्चशिख 2) *b)* Sarvadarçanas. 162, 19.

पञ्चष Kathâs. 58, 4. f. आ Bhâg. P. 10, 13, 28.

पञ्चसहस्री (पञ्चन् + सहस्र) f. *fünf Tausend* Kathâs. 57, 17. 21. भृत्यपञ्चसहस्रीक adj. 22.

1. पञ्चाग्नि, °साधन n. *das Vollführen der fünf Feuer,* Bez. *einer best. Kasteiung, bei der man sich von vier in den vier Weltgegenden angezündeten Feuern und von der Sonne braten lässt,* Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 25.

2. पञ्चाग्नि *sich von fünf Feuern* (s. u. 1. पञ्चाग्नि) *braten lassend:* पञ्चाग्निस्तस्य चान्यो द्वावधिकं ज्वलतः क्षुधा। जठराग्नौ (so ist zu verbinden) सभार्यस्य दरिद्रस्य प्रजाधनैः ॥ Kathâs. 73, 58.

2. पञ्चाङ्ग 1) Z. 3. fg. vgl. Verz. d. Oxf. H. 103, *a*, 10. fg., wo तर्पणं च सेको ब्राह्मणभोजनम् gelesen wird.

पञ्चानन 2) *b)* Spr. 2609. Vgl. नृपञ्चानन oben. — *c)* wohl auch hier *Löwe.*

पञ्चाननदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 21.

पञ्चाप्सरस n. = पञ्चाप्सरस् Bhâg. P. 10, 79, 18.

1. पञ्चामृत vgl. Wilson, Sel. Works 1, 148.

पञ्चार्थ (पञ्चन् + अर्थ) n. bei den Pâçupata *die fünf Sachen* Sarvadarçanas. 80, 9. fg.

पञ्चार्थभाष्यदीपिका f. Titel einer Schrift der Pâçupata Sarvadarçanas. 77, 8.

पञ्चालक 1) Z. 2 die ed. Bomb. richtig पा°.

पञ्चावयव, अधिकरण SARVADARÇANAS. 122,20.

पञ्चाशत्, °शद्गाथा f. Titel einer Gaina-Schrift Verz. d. Oxf. H. 372, a, No. 261.

पञ्चाशीति Titel einer Schrift HALL 119.

पञ्चास्तिकाय (पञ्चन् + अ°) m. desgl. WILSON, Sel. Works 1,282. °संग्रहसूत्र Verz. d. Oxf. H. 383,a, No. 458.

पञ्चास्य 2) vgl. oben नृपञ्चास्य.

पञ्चीकार, °करणतात्पर्यचन्द्रिका, °प्रक्रिया, °करणविवरण, °करणवार्त्तिकाभरण Titel von Schriften HALL 139.

पञ्चेन्द्र vgl. MBH. 1,7303. fg.

पञ्चोपाख्यान n. = पञ्चतन्त्र Verz. d. Oxf. H. 399,a, No. 154.

पञ्जर 1) 3) Spr. 3787; vgl. देहिनां देहपञ्जरम् 5198. — 1) Z. 8 lies अनर्थ und vgl. Spr. 1446.

पञ्जिका vielleicht aus पदभञ्जिका entstanden.

पट् *aufschlitzen* KATHÂS. 63,186. अपाटयन्तौ तुरगौ नखैः 74,98. जालम् *zerreissen* 69,146. *zerkratzen* 57,167. 172. 64,22. fg. *auskratzen, auspicken* 61,132. *abreissen* 71,82. *abknicken* Spr. 1161. सुरचापपाटिततनु *durchbrochen* (सकलांशु) VARÂH. BṚH. S. 3,27.

— उद् *aufreissen, aufschlitzen* KATHÂS. 60,61. *ausreissen* Spr. 5163. KATHÂS. 60,30. नेत्रे 61,37. 72,266. *ausbrechen* 57,9. *aufreissen, aufwühlen* 65,180. *aufreissen* (die Augen) DAÇAR. 182,16. *öffnen* KATHÂS. 72, 86, wo उदपाटयत् zu lesen ist. उत्पाटित = उन्मूलित, उद्धृत HALÂJ. 4,27.

— विनिस् *spalten* BHÂG. P. 10,12,31.

— वि *zerspalten* KATHÂS. 69,80.

पट 1) यादृशास्तन्तवः कामं तादृशो जायते पटः KATHÂS. 78,130. सतिरस्कारिणीपटा adj. 110,133. — 2) KATHÂS. 51,134. 140. fg. Die Gleichsetzung mit पट्ट is unrichtig, da es feststeht, dass man auch auf *Zeug* schrieb und malte. MIT. zu JÂGN. 1,318 erklärt पटे durch कार्पासिके पटे und in einer im ÇKDR. aus dem DEVÎ-P. mitgetheilten Stelle heisst es, dass ein solcher *Zeug* ग्रन्थिकेशविहीन, अजीर्ण, समतन्तुक, अस्फाटित und अच्छिद्र sein müsse. — Vgl. महापट, वातपट.

पटल 4) vgl. चक्षुस्तिमिरपटलैरावृतम् Spr. 4965. — 7) धूली° SÂH. D. 96,2.

पटवर्धन N. pr. eines Geschlechts HALL 75.

पटशाटक zur Erkl. von पारीण VIÇVA im ÇKDR. पट्टशाटक zur Erkl. von परीण MED. n. 102.

पटह 1) दत्त्वापि पटहम् *durch die Trommel Etwas öffentlich verkündigen lassend* KATHÂS. 73,357.

पटिका s. auch u. पट्टक 2) *b*).

पटीर vgl. पाटीर.

पटु 1) *geeignet zu Etwas, einer Sache gewachsen:* घनौघो घोरदावाग्निनिर्वापणपटुर्भवेत् Spr. 2984.

पटुत्व, अ° *Stumpfheit* (der Sinnesorgane) VEDÂNTAS. (Allah.) No. 144.

पट्ट 1) शिलापट्टविशालवक्षस् RAGH. 18,16. Z. 4 lies मणिशिलापट्टत्र (d. i. °पट्टक) und füge MÂLAV. 31,21 hinzu. Sp. 383, Z. 4 v. u. zu निजभालपट्टलिखित vgl. ललाटपत्त्रलिखित Spr. 2506. — 2) आयसैः काञ्चनैश्चापि पट्टैः (so die ed. Bomb.) संनद्धकूबरम् (रथम्) *dünne Platten, Streifen* MBH. 7,6379. मूर्धसामाग्र्यबद्धेन पट्टेनेव वृतं शिरः *Stirnbinde* KATHÂS. 61,54. 53, 191. बद्धपट्टा adj. 55,237. °वस्त्र *ein bes. Gewand* oder *Zeug* Spr. 4079. °तल्प so v. a. *ein weiches Bett* LA. (II) 20,5. Z. 2 streiche *Turban;* 24 streiche oder *Turbane;* am Schluss, BHÂG. P. 9,11,21 hat das Wort gleichfalls die Bed. *Stirnbinde* (पट्टवदाभरणाद्रूपम् Schol.).

पट्टक 1) *a*) *Platte, Brett* überh.: द्वार° KATHÂS. 62,210. — 2) *a*) *Platte, Tafel* Schol. zu NAISH. 22,54. — *b*) BHÂG. P. 10,41,23. व्रण° KATHÂS. 65, 13. कुच° *Busentuch* BHÂG. P. 10,33,18. पट्टिकावेत्रबाणविकल्पाः unter den 64 Kalâ Schol. zu BHÂG. P. 10,45,36; vgl. auch u. कला 10). पट्टिकावेत्रवान° Verz. d. Oxf. H. 217,a,11.

पट्टशाटक s. u. पटशाटक.

पट्टसूत्र vielleicht *Seide* NAISH. 22,53. v. l. für पट्टवस्त्र Spr. 4079.

पट्टाभिरामशास्त्रिन् m. N. pr. eines Autors HALL 69. fg.

पठ् caus. *lesen:* यः श्लोकमात्रमप्यस्याः पाठयिष्यति सादरः। यो वा श्रोष्यति KATHÂS. 99,28.

— अति, NÎLAK.: अतिपठ्यसे अत्यर्थं स्तूयसे लोकैरिति शेषः.

— अनु, श्रुतो ऽनुपठितो ध्यात आदृतो वानुमोदितः BHÂG. P. 11,2,12.

— परि SARVADARÇANAS. 160,8. *über Jmd ausführlich reden* BHÂG. P. 12,12,65. — Vgl. परिपाठ fg.

— प्र vgl. प्रपाठक.

— वि *durchlesen, lesen* BHÂG. P. 12,13,18.

पठन, पठनाधिनाथ *ein Meister im Lesen, Studiren* Verz. d. Oxf. H. 166,*b*,14.

पठिताङ्ग, die angegebene Etym. wohl nur scheinbar richtig; vgl. 2. अव्यङ्ग.

1. पण् caus. *Handel treiben:* पणायिष्यन्ति (vgl. पणायितर्) BHÂG. P. 12,3,35. — पणायितुम् (vgl. पणाया) *verkaufen* KATHÂS. 121,53.

— प्र vgl. प्रपण.

पण (von 1. पण्) 1) *Vertrag, Pact* KATHÂS. 62,233. परपणे *in fremdem Solde* Spr. 2808. *Einsatz im Spiele* KATHÂS. 56,299 (n.). 121,81. *in einer Wette* 67,8. — 2) KATHÂS. 62,204. 232. fg. पणार्ध Ind. St. 8,292.

पणबन्ध DAÇAK. in BENF. Chr. 191,16. दास्य° *eine Wette um* 183,20.

पणायितर् (von 1. पण्) nom. ag. *Verkäufer* MÂLATÎM. 75,15.

पणाय् s. 1. und 2. पण्; पणाया wohl richtig; vgl. oben u. 1. पण्.

पण्ड 1) vgl. बण्ड.

पण्डक 1) ÂPASTAMBA bei SÂJ. zu AIT. BR. 2,21.

पण्डित 1) °बुद्धि Spr. 4793. — पण्डित fehlerhaft für पिण्डित; vgl. Spr. 717. 1953 (auch die ed. Bomb. des MBH. पण्डित). — Vgl. महा°.

पण्डितमानिन् Spr. 5204.

पण्डितंमन्यमान zu streichen, da es in zwei Worte zu trennen ist; vgl. u. मन् 3).

पण्डितशिरोमणि m. Ehrentitel Ramâkṛshṇabhaṭṭa's HALL 173.

पण्यवन्त् (von 1. पण्य) adj. *viele Handelsartikel habend, reich mit Waaren ausgestattet:* पुरी R. 7,37,1,49.

पण्यस्त्री Spr. 3304.

1. पत् 1) *fliegen, wehen* von Fahnen (पताका) BHÂG. P. 10,69,6. 11,30, 15. *dahineilen, entfliehen:* अहोरात्राः पतन्तीमे MBH. 12,9936. 6528. fgg. 9934. fg. 12061. Hierher gehört auch die Z. 4 stehende Stelle aus R.; vgl. Spr. 2723. — 2) Z. 6 lies पतोत्तिष्ठ. — 7) लक्ष्मीर्यत्र पतन्ति तत्र वि-

वृत्तद्वारा इव व्यापदः *da stürzt das Unglück herein* Spr. 349. — 8) सो ऽयं वन्यकरी नरेषु पतितः *gerathen unter* Spr. 2506. Sp. 394, Z. 4 v. u. विचारपतित auch Kathâs. 82,35.

— 2. caus. 1) *werfen* (die Würfel) Kathâs. 121,81. *schleudern:* दोषं शिरसि 106,57. *niedersetzen auf:* अधर्मः पादमेकं तु पातयत्पृथिवीतले R. 7,74,15. — 4) med. *dahinfliegen, dahineilen* RV. 8,46,18.

— अति 3) *hinausgehen über, nicht fallen unter* (einen Begriff, eine Kategorie): यदि शिंशपा वृक्षत्वमतिपतेत् स्वात्मानमेव जह्यात् Sarvadarçanas. 8,2. 3.

— अभि caus. TBr. 3,2,8,10. *zubringen* (die Zeit) Prab. 83,7, v. l. — Vgl. अभिपातिन्.

— आ 2) Râġa-Tar. 3,202 stände besser bei 3); vgl. Spr. 3490. — 3) Sarvadarçanas. 11,11. 12,1.

— अभ्या *losstürzen auf* Kathâs. 52,120. 58,8.

— उद् 2) Bhâg. P. 11,5,42. — Vgl. उत्पितसु. उदपातयत् Kathâs. 72, 86 fehlerhaft für उदपाटयत्.

— अभ्युद् *losstürzen auf* Kathâs. 55,203.

— नि caus. 1) शुचेरपि हि युक्तस्य दोष एव निपात्यते *wird eine Schuld angehängt* MBh. 12,4142. — 2) Kathâs. 73,230. fgg.

— प्रतिनि vgl. प्रतिनिपात; — निस् vgl. निष्पात.

- परा 1) *vorbei fliegen* Kathâs. 108,43. — 3) *ausbleiben, ermangeln* *mmen* Uttararâmak. 91,5 (117,8).

परि 1) *sich tummeln* Spr. 3371. — 2) Z. 3. fg. lies परिपतितोऽसि . परिपतिता उ°).

— प्र caus. *abwerfen* MBh. 7,1571, wo mit der ed. Bomb. प्रपातितो° zu lesen ist.

— वि 2) lies *sich spalten, zerspringen.* — caus. Z. 3 lies *spalten, zersprengen* st. *abfliegen machen* u. s. w.

— सम्, जनं संपतितमस्मिन्बिले *gerathen in* Bhâg. P. 11,19,10.

पतग adj. s. u. पातंग weiter unten.

पतंग 1) i) N. pr. eines Sohnes der Devakî Bhâg. P. 10,85,51.

पतंगक m. als Erkl. von पुत्रक; s. u. पुत्रक 1) *e*).

पतत्प्रकर्ष und °ता s. u. प्रकर्ष.

पतत्र 1) *Flügel* Bhâg. P. 11,7,60.

पतत्रिन् 2) *a*) पतत्रिवर Bein. Garuḍa's MBh. 7,632.

पतन 3) *a*) पाद° *das sich-zu-Füssen-Werfen* Kathâs. 54,74.

पताका 2) *c*) Sâh. D. 317. 320. fg.

पताकास्थानक vgl. noch Vorrede zu Daçar. 9, wo Hall das Wort durch *pro-episode* wiedergiebt.

पति Z. 7. fg. पतिना R. 7,49,17. पती Spr. 2972. 1) *Besitzer* Spr. 2835.

पतिन् s. गृह°.

पतिमती (von पति) adj. f. *einen Gatten habend, verheirathet* Bhâg. P. 10,53,48. — Vgl. पतिवती.

पतिविद्य TBr. 2,4,2,7.

पत्काषिन् *sich die Füsse wund reibend, sich mühsam zu Fusse fortschleppend* Sarvadarçanas. 139,8.

पत्त्र 8) vgl. मकरी°.

पत्त्रक vgl. कर्ण°.

पत्त्रकौमुदी f. Titel eines Werkes des Vararuki; s. u. मैलन्द.

पत्त्रपाक s. पात्रपाक.

पत्त्रपाल 2) genauer *der Theil des Pfeils, in dem die Federn stecken.*

पत्त्रभद्रा f. *eine best. Pflanze,* = वृक्षजीवन्ती Râġan. im ÇKDr. u. वृक्ष°.

पत्त्रलता 3) *eine best. Schlingpflanze,* = मालु, पत्त्रवल्ली Med. l. 45.

पत्त्रलेखा 2) Kathâs. 122,68.

पत्त्रवल्लि 2) = मालु H. an. 2,506, wo °वल्ल्यां zu lesen ist.

पत्त्रसंस्कार vgl. auch पात्रसंस्कार.

पत्त्राय् (von पत्त्र), °यते *sich in Blätter (zum Schreiben) verwandeln* Vâsavad. 238,4, wo °यते zu lesen ist.

पत्त्रावलम्बन n. Titel einer Schrift Hall 160.

पत्त्रीय und पत्त्रेश्वरतीर्थ vor पत्त्रोपस्कर zu stellen.

पत्नि, सहपत्न्य: *mit den Gattinnen* R. 7,8,22.

पत्नीसंयाज Bhâg. P. 10,75,19. 84,53.

पत्येकदेवता adj. f. *nur den Gatten als Gottheit verehrend* Kathâs. 78,129. — Vgl. पतिदेवता.

2. पथ्, acc. pl. पन्थानस् MBh. 11,124. 1) अन्धस्य पन्थाः *der Weg gehört dem Blinden* so v. a. *einem Blinden muss man aus dem Wege gehen* MBh. 3,10621.

पथ्य 1) *a*) Sp. 423, Z. 6. fg. streiche die Stelle R. 2, 68,10 u. s. पथ्यशन. — *b*) so v. a. *herkömmlich, regelmässig* Ind. St. 8,84. 102. 104. 107. — 2) *b*) Bhâg. P. 12,7,1. — 3) *d*) N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 73,417.

पथ्यशन (पथि, loc. von 2. पथ्, + 2. अशन) n. *Wegekost* Spr. 4816, v. l. R. 2,68,10, wo mit der ed. Bomb. दत्तपथ्यशना दूताः zu lesen ist.

पथ्योदन (पथि + ओ°) m. dass. Spr. 4816.

1. पद् 1) am Ende, zu पत्त *ausgefallen* vgl. पत्तद्. — 3) die ed. Bomb. richtig चाभ्यपद्यत.

— अति vgl. अतिपाद्.

— समनु *eintreten* Spr. 5242. Hariv. 11210 ist mit der neueren Ausg. समनुवत्स्यति zu lesen.

— अभि 2) Z. 4, die neuere Ausg. अभिपेदिरे st. अभिपद्यत. — 3) Bhâg. P. 10,63,22. — 5) यस्तु निःश्रेयसं (वाक्यं) श्रुत्वा ज्ञात्कदेवाभिपद्यते Spr. 4841.

— आ 6) मृत्युरापद्यते मोहात्सत्येनापद्यते ऽमृतम् *wird zu Theil* Spr. 3561. यदापन्ना विपत्तयः *wenn uns Ungemach trifft* 1715. *geschehen, passiren* euphem. für *ungehöriger Weise sich ereignen* Âçv. Çr. 1,5,38. *einen Fehler machen* Comm.

— समा *zur Erscheinung kommen, eintreten* Schol. zu AV. Prât. 4,84. 88.

— उद् *vor sich gehen, beginnen:* इक्षुभक्तिकोदपादि P. 3,3,111, Sch.

— प्रत्युद् 1) Spr. 3889. °मति Kathâs. 60,180. 183.

— व्युद् 2) अव्युत्पन्नमतिः (जनः प्राकृतः) *unentwickelten Verstandes* Spr. 5146.

— समुद्, क्रोधं समुत्पन्नम् MBh. 3,1081. *sich darbieten* Spr. 3791. Z. 11 zu कौतूहलसमुत्पन्न vgl. कौतूहलं समुत्पन्नो यास्यामि यमसादनम् R. 7,20,32, wo es näher liegt समुत्पन्नं zu lesen. — caus. Sp. 431, Z. 1. fg. die ed. Bomb. richtig समपादयत् an der ersten und सम्यगुपपादयेत् an der zweiten Stelle.

— उप 2) *sich an Jmd wenden, Hilfe suchen:* अर्थिनामुपपन्नानाम् R. ed. Bomb. 6,30,71. उपपन्नानाम् = बलवीर्यादियुक्तानाम् Schol. — 4) उष्टे

पन्थानमासाद्य यो मार्गाडुपपद्यते *wer einen schlechten Weg einschlägt* Spr. 4203. — 7) कालदेशोपपन्नानि सर्वकार्याणि साधयेत् Spr. 3218. — 8) *werden zu* (dat.), *stiften:* सैव (वाक्) डुर्भाषिता राजन्ननर्थायोपपद्यते Spr. 3553. Z. 2, Nîlak. zu MBh. 13,229: पूर्वापन्नायाः भर्तुः संबन्धात्पूर्वमुपपन्नायाः गुरुत्वेन प्राप्तायाः तव भर्त्रपेक्षयाऽहं गरीयसीत्यर्थः. — 9) अकिंचनस्य शुद्धस्य उपपन्नस्य (= वैराग्यसंपन्नस्य Nîlak.) सर्वतः *mit Allem ausgerüstet* Spr. 3373. — caus. 3) MBh. 12,718. उत्थानं च मनुष्याणां दक्षाणां दैववर्जितम्। अफलं दृश्यते लोके सम्यगप्युपपादितम् MBh. 10,80. Sarvadarçanas. 91,4. 92,18. — 4) lies *darthun, beweisen* und füge hinzu Sarvadarçanas. 61,13. 73,3. Schol. zu Kân. 1,2,4. — 6) विद्याविनयशिल्पाद्यैरात्मानमुपपादयेत् Spr. 3718.

— समुप *eintreten* Spr. 5242, v. l.

— निस् 2) निष्पन्न *fertig geworden*, *fertig:* अवघातनिष्पन्नैस्तण्डुलैः Sarvadarçanas. 123,10. (grammatisch) *abgeleitet, kommend von:* युजेर्निष्पन्नो योगशब्दः 160,8. — caus. *hervorbringen:* निष्पाद्यमानो नादः 78,6. *ausführen, zu Stande bringen, vollbringen* 65,11. 81,7. 178,6.

— प्र 2) प्रपन्नपाल MBh. 3,15530. — Vgl. प्रपाद्, प्रपाडुक.

— अनुप्र 5) सततानुप्रपन्न *der sich stets an Jmd* (eine Gottheit) *wendet, seine Zuflucht zu Jmd nimmt* Kathâs. 78,99.

— प्रति 5) *ausgeben für:* यो ऽन्यथा सन्तमात्मानमन्यथा प्रतिपद्यते Spr. 2545. 2566. — 6) साधवः प्रतिपन्नार्थान्न चलन्ति कदा च न Spr. 4884. — 8) *verfahren gegen* (loc.): कामाभिभूतः क्रोधाद्वा यो मिथ्या प्रतिपद्यते। स्वेषु चान्येषु वा Spr. 3908. Nîlak. ergänzt अभिभूतः zu मिथ्या und ईप्सितार्थादीन् zu प्रतिपद्यते. — caus. 3) सत्क्षेत्रप्रतिपादित (दानमहीरुह्) Spr. 5125. — 6) Schol. zu AV. Prât. 4,27.

— विप्रति, °पन्न *entgegengesetzter Meinung seiend* Sarvadarçanas. 115,2.

— संप्रति 1) Z. 5. fg. streiche *über Jmd* bis zum Schluss. — 3) *in Etwas* (acc.) *einwilligen* Kathâs. 66,119. — 6) *sich hingeben* (einer bösen Neigung) Spr. 2912 (Pańkat. ed. orn. I,164).

— वि 1) Spr. 3498. विपन्न (भृत्य) so v. a. *unfähig geworden* Bhâg. P. 12,3,36.

— सम् 5) Z. 5 पद्मणा समपद्यत auch MBh. 5,4981 nach der Lesart der ed. Bomb., पद्मणां स° ed. Calc. Am Schlusse, in संपन्नदृत und संपन्नसलिलाशयान् wird man संपन्न wohl besser in der Bed. von *geworden, entstanden, daseiend* auffassen. — 7) streiche die letzte Stelle und vgl. Spr. 1754. — 8) RV. Prât. 14, 29. — 9) Âçv. Gṛhj. 4,7,27. — caus. 2) Ind. St. 8,24. संपादितमनोरथ Spr. 3674. — intens. *gut passen:* संपनीपद्यते Sarvadarçanas. 157,9.

— अभिसम् 1) °संपन्न *übereinstimmend mit* (instr.) Uttararâmaḱ. 101, 11 (135,6).

पद 8) कस्य न हृदये मुदः पदं दधति so v. a. *in wessen Herzen stellt sich nicht Freude ein?* Spr. 3786. नाल्पीयसि निबध्नन्ति पदमुन्नतचेतसः so v. a. *gehen an nichts Unbedeutendes* 4435. Z. 14 lies पदं कृ. — 10) so v. a. *Cäsur* Ind. St. 8,297. — 18) gemeinschaftlicher Name *des* Parasmaipada *und* Âtmanepada: °व्यवस्था Verz. d. Oxf. H. 163,*a*, No. 358. 164,*b*, No. 363. 165,*b*, No. 367. 350,*b*, No. 824.

पदक 1) *c*) *Fuss* Bhâg. P. 10,2,38. 47,51.

पदकाल Schol. zu AV. Prât. 4,109. 123.

पदकृत्य n. Titel eines Commentars Hall 70.

पदक्रमक zu streichen, da an der angeführten Stelle पदकाक्रमकम् *der den* Pada- *und der den* Krama-*Text studirt* steht.

पदचन्द्रिका auch Titel eines andern Commentars Hall 11.

पदजात n. *ein Verein zusammengehöriger Worte, Periode* Halâj. 1,113.

पदत्व Sarvadarçanas. 142,22. Lies AV. Prât.

पदयोजनिका f. Titel eines Commentars Hall 99.

पदवाक्यरत्नाकर m. Titel verschiedener Schriften Hall 56. fg.

पदशस् *Wort für Wort* Schol. zu AV. Prât. 4,107.

पदशास्त्र n. *die Lehre von den getrennt geschriebenen Wörtern* (im Veda) Schol. zu AV. Prât. 4,122.

पदाङ्क Z. 2 lies Z. f. d. K. d. M. st. Z. d. d. m. G.

पदात, MBh. 6,4711. R. 1,55,7. 2,91,58 lesen die neueren Ausgg. पा°, Hariv. 5914 पदातिभ्याम्.

पदाध्यायिन् adj. *den* Veda *nach dem* Padapâṭha *studirend* Schol. zu AV. Prât. 4,107.

पदाम्नायसिद्धि f. Titel eines Commentars Hall 134.

पदायत adj. *so lang wie der Fuss* AK. 2,10,31.

पदार vgl. पादारक.

पदार्थ 2) hundert bei einigen Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,284.

पदार्थकौमुदी Titel verschiedener Commentare Verz. d. Oxf. H. 393,*a*, No. 90. Hall 73.

पदार्थखण्डन n. Titel einer Schrift Hall 80. °टीका, °टिप्पण, °व्याख्या ebend.

पदार्थचन्द्रिका f. desgl. Hall 75. °विलास ebend.

पदार्थतत्त्व n. desgl. Hall 80. °निर्णय 64. °विवेचन, °विवेचनप्रकाश 80.

पदार्थदीपिका Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 349,*a*, No. 820.

पदार्थनिरूपण n. Titel einer Schrift Hall 79.

पदार्थप्रकाश m. desgl. Hall 26.

पदार्थमणिमाला f. desgl. Hall 80. °प्रकाश 81.

पदार्थमाला f. desgl. Hall 26. °प्रकाश ebend.

पदार्थादर्श m. Titel zweier Werke Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,21. 285,*a*,33.

पदार्थोद्देश m. Titel einer Schrift Hall 64.

पदावृत्ति in der Rhetorik *Wiederkehr desselben Wortes* (aber in anderer Bedeutung) Kâvjâd. 2,116. Beispiel 118. — Vgl. अर्थावृत्ति und उभयावृत्ति.

पदोच्चय (पद + उ°) m. in der Dramatik *eine Fülle von Worten mit entsprechendem Sinne:* संचयो ऽर्थानुरूपो यः पदानां स पदोच्चयः Sâh. D. 443. 434. Beispiel Çâk. 20.

पद्धति 1) कृतसंस्कार° adj. *die ganze Reihe* Kathâs. 74,116.

पद्म 1) m. Spr. 2591. LA. (II) 91,15. — 3) *Mal —, Fleck von best. Gestalt:* मसारगल्वर्कनिभैश्चित्रैः पद्मैरलंकृतः (मृगः) R. 3,48,12. — 9) personificirt R. 7,15,16. 34. — 23) R. 7,31,36. — Vgl. महा°.

पद्मक 2) कुञ्जरस्य बिन्दवः काये वयोविशेषभाविनः पद्मकाख्याः Mallin. zu Kumâras. 1,7.

पद्मकबल m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 52,118 wohl fehlerhaft für पद्मकवल (पद्म + क° oder पद्मक + वल).

पद्मकर्णिका vgl. oben u. कर्णिका 3) *d*).

पद्मकाष्ठ ist *Cerasus Puddum Wall.*

पद्मकुण्ड n. Bez. *einer best. mystischen Figur* Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,11.

पद्मकूट m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 59,86.

पद्मकोश 2) पद्मकोशी करौ कृत्वा संश्लिष्टौ Kathâs. 65,197.

पद्मखण्ड Spr. 1686. *der Abschnitt von der Lotusblüthe*, Titel eines Kapitels im Brahmâṇḍapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,8.

पद्मगर्भ N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 73,201.

पद्मगुप्त m. N. pr. eines Dichters Daçak. Comm. 96, 4 v. u.

पद्मचरण m. N. pr. eines Schülers des Çamkarâkârja, = पद्मपाद Verz. d. Oxf. H. 257,*b*,22.

पद्मनन्दिन् m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 33,20.

पद्मनाभ 6) ein Fürst Hall 44. Kathâs. 95,4. ein Brahmane 87,34. °तीर्थ Hall 113. °मिश्र 21. °भट्ट Verz. d. Oxf. H. 356,*a*,4.

पद्मनाभद्वादशी f. Bez. *des 12ten Tages in der lichten Hälfte des* Âçvajuga Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,33.

पद्मनाभपुरी m. N. pr. eines Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,18.

पद्मपद m. = पद्मपाद Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,9.

पद्मपाद m. N. pr. eines Schülers des Çamkarâkârja, = Sunandana Verz. d. Oxf. H. 221,*b*, No. 538. 247,*b*,1 v. u. 253,*a*,36. 255,*a*,9. *b*,7. 257,*a*,10. *b*,31. 33. 258,*b*,33. Vgl. पद्मपादाचार्य und पादपद्म.

पद्मप्रभा f. N. pr. einer Tochter Mahâdamshṭra's Kathâs. 108,178.

पद्मबन्धु 3) °कुल N. pr. eines *Geschlechts* Verz. d. Oxf. H. 125,*b*,4 v. u.

पद्मभास, die neuere Ausg. पद्मनाभ.

पद्मरति f. N. pr. zweier Fürstinnen Kathâs. 52,93. 83,6.

पद्मराग 2) श्रीः पद्मरागाइवेत् Spr. 2706.

पद्मवत् 3) f. °वती N. pr. einer Stadt Bhâg. P. 12,1,35.

पद्मवेश (richtiger °वेष) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 65,58.

पद्मशेखर m. N. pr. eines Fürsten der Gandharva Kathâs. 115,25.

पद्मसुन्दर m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 392,*a*, No. 70.

पद्मसेन Kathâs. 73,400.

पद्महेममणि m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 372,*b*, No. 264.

पद्माकर, त्यक्तपद्माकरा प्राप्ता श्रीर्मया Kathâs. 95,68.

पद्माङ्घ्रि m. = पद्मपाद Verz. d. Oxf. H. 258,*a*,12.

पद्मावती 12) N. der Stadt Uggajinî im Kṛtajuga Kathâs. 83,6.

पद्मावलि Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,167.

पद्मिष्ठा (superl. von पद्म) f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 73,202.

पद्मोद्भव Z. 4, das Wort bezeichnet auch in Verz. d. B. H. Brahman; vgl. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,22. 12,*b*,31.

पद्य 3) *b*) Spr. 2777. — Sp. 464, Z. 4 lies 4) st. 3). — 4) Verz. d. Oxf. H. 198,*b*, No. 468. 207,*a*,5. पद्यं चतुष्पदी तच्च वृत्तं जातिरिति द्विधा Kâvjâd. 1,11. Ind. St. 8,289. Weber, Râmat. Up. 362 (पद्याः!). 363. — 5) n. Titel verschiedener Hymnen Hall 146. 152. — Vgl. महा°.

पद्यमय Sâh. D. 206,18. — Vgl. गद्यपद्यमय u. गद्य 2).

पद्यवत् (von पद्य) adj. in नातिप्रचुर° *nicht zu viele Verse enthaltend* Sâh. D. 278.

पन्थक vgl. महा°.

पन्नद (पन्न + 4. द) adj. *dem die Zähne ausgefallen sind* Kâtj. Çr. 6, 3,21. = ज्ञातदन्त (!) Schol.

पब्बेक, पव्येक Ind. St. 8,306.

पयःपारावार (पयस् + पा°) m. *das Milchmeer* Spr. 4705.

पयस्वल 1) die neuere Ausg. पयस्विनीः.

पयोग्रहसमर्थनप्रकार m. Titel einer Schrift Hall 192.

पयोमय (von पयस्) adj. *aus Wasser bestehend* Kathâs. 101,189.

पयोरय (पयस् + रय) m. *ein reissender Strom* Spr. 3537.

पयोराशि (पयस् + रा°) m. *Meer* Spr. 1586. 4306. Bez. *der Zahl vier* Ind. St. 8,345.

1. पर्, Z. 4 Schol. zu Bhâg. P. 4,19,38: पिपीपृह्वि (nach Benfey पि = अपि) आर्षः प्रयोगः. प्रियासम् AV. 3,5,4. 5) पूर्ण *befriedigt* Bhâg. P. 10, 87,45. Vgl. auch पूर्ण. — 2. caus. 1) *vervollständigen, ergänzen* Spr. 2712. Sp. 473, Z. 12. fgg. कुक्षपूरित (eine Muschel) Bhâg. P. 6,8,23. — 3) Bhâg. P. 8,8,6.

— अभि caus. *füllen, vermehren, steigern:* तेजस्तस्याभिपूरयन् R. 7,63, 18. *reichlich beschenken mit* (instr.) Kathâs. 120,80. *vollbringen, ausführen* R. 7,35,14.

— अव, खातावटं प्रोक्तजलावपूर्णम् *angefüllt* Varâh. Bṛh. S. 55,24.

— आ 2) Z. 4 lies आपूरि; Z. 11 lies रापूर्यमाणेन.

— नि vgl. oben निपरण.

— परि, °पूर्ण *angefüllt mit, voll von:* पयः° Varâh. Bṛh. S. 19,16. धान्य° 51,18. *vollkomme..:* परिपूर्णानन्द Weber, Râmat. Up. 344. — caus. *füllen, verstopfen:* छिद्रं च परिपूरयेत् Kâm. Nîtis. 12,40. °पूरित *erfüllt von* Bhâm. 1,69 (s. oben u. कटुता). *reichlich:* सरितः—परिपूरिताम्भसः Spr. 4831.

— प्र caus. °पूरित *gefüllt mit, voll von* Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,25. Kathâs. 67,40. *Jmd* (acc.) *reichlich beschenken mit* (instr.) 58,139.

— प्रति caus. *vollbringen, ausführen* R. 7,55,11. *Jmd befriedigen* Spr. 4883.

— सम्, °पूर्ण *voll* so v. a. *nicht mager* Varâh. Bṛh. S. 69,20. 32. 101, 14. असंपूर्ण *unvollständig* Halâj. 4,28.

2. पर् 1) पर्षणि infin. in der Bed. eines imperat. (vgl. u. 1. भू mit अभिप्र) RV. 10,126,3. — 2) Sp. 477, Z. 2 पिपृह्वि gegen das Metrum die ed. Bomb.; Schol.: पिपृह्वि वैतरणीमुत्तार्य पालय. — 5) *im Stande sein, vermögen* (mit infin.): पिप्रुः Bhâg. P. 7,9,8. न पिप्रुः न पूर्णाः (also zu 1. पर्) न शक्ता इत्यर्थः. — caus. Z. 2 vom Schluss nach 5,316 hinzuzufügen Sarvadarçanas. 99,20. 124,7. 150,1.

— अति caus. vgl. oben अतिपारय.

3. पर्, आपृत erklärt der Schol. durch व्यापृत, आपृणोति durch व्याप्रियते.

— व्या caus.: यत्रैता लहरीचलाचलदृशो व्यापारयन्ति भ्रुवौ *wo sie die Brauen beschäftigen* so v. a. *wohin sie sie richten* Spr. 2297.

पर 1) *c*) पूर्वम्, परम् *einen Ahnen, einen Nachkommen* Spr. 2906. जायते व्यपरात्परम् (दुःखम्) *aus einem Leid ein nachfolgendes* (*anderes*) 1702. — *d*) परात्परतरं यान्ति *zur höchsten* (Stellung) Spr. 4512. चेतः परतरे समाधीपताम् *auf das Höhere* 3836. न च धर्मो दयापरः *höher als das Mitleid* 5071. n. am Ende eines adj. comp.: परोपकारव्यापारपरो यः पुरुषः *nur bedacht auf* 1732. पञ्चादिका दशपरास्तत्राङ्काः *wenigstens fünf und höchstens zehn* Sâh. D. 277. सुखास्वादपरो यस्तु संसारे सत्समागमः

dessen Höhepunkt der Genuss von Freuden ist, vor Allem dazu bestimmt uns Freuden kosten zu lassen Spr. 3265. धर्मः सत्यपरो लोके so v. a. *die Wahrheit ist der Höhepunkt des Gesetzes* 3793. तोषपरो हि लाभः *Zufriedenheit ist der höchste Gewinn* 4468. तद्रूपोद्घातकथापरः (सर्गः) *hauptsächlich dienend zu, — bestimmt zu* LA. (II) 93, 1. — *e*) प्राणिनां हि निकृष्टापि जन्मभूमिः पराप्रिया (nach Brockhaus परा wohl = परभूमि) *lieber als die Fremde* Kathâs. 52, 189. Kern will परप्रिया *sehr theuer* lesen. — 3) *c*) vgl. Weber, Râmat. Up. 335.

परउष्णिह् (परस् + उ°) f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 146. — Vgl. परोष्णिह्.

परकायप्रवेशन n. *das Hineinfahren in eines Andern Leib* (eine best. Zauberkraft) Verz. d. Oxf. H. 99, *a*, 10. — Vgl. परशरीरावेश.

परकाल adj. *einer späteren Zeit angehörend, später besprochen* (Gegens. पूर्वकाल) VS. Prât. 3, 3.

परचित्तज्ञान Verz. d. Oxf. H. 230, *a*, 34.

परचिन्ता f. *das Denken an —, das Sichkümmern um Andere* Spr. 4308 (Conj.).

परज्ञ lies *vom Feinde kommend*: क्लेशान्मुमुक्षुः परज्ञात् (परज्ञान् ed. Bomb.).

परतत्त्वप्रकाशिका f. Titel einer Schrift Hall 113.

2. परतन्त्र, परतन्त्रीकृत so v. a. *einem Andern abgetreten, — verkauft* Kathâs. 74, 81.

परतस् 1) im Gegens. zu स्वतस् Sarvadarçanas. 132, 19. 134, 4. — 2) *weiter fort, in der Ferne* Spr. 2658. इतो न किंचित्परतो न किंचित् *hier ist Nichts und dort ist Nichts* Çântiç. in Çatakâv. 40.

परतस्त्व n. nom. abstr. von परतस् *von aussen her* Sarvadarçanas. 132, 14. 133, 8. 13.

परता f. nom. abstr. von पर 1) *d*) *summus* Bâshâp. 7.

परत्र 1) Z. 4 die ed. Bomb. richtig परत्र च.

परत्व 1) Z. 2 lies 3. 85. 120. 121.

परदारिन् vgl. पारदारिन्.

परदूषण m. (sc. संधि) v. l. für परिभूषण Spr. 4667 (S. 403)

परदेश *ein anderer Ort* Vṛddha-Kâṇ. 15, 15.

परनिर्वाण n. bei den Buddhisten *das höchste* Nirvâṇa d. i. *das Nichts* Sarvadarçanas. 15, 8.

परपाक Jâgñ. 1, 112. MBh. 3, 13353.

परप्रकाशक m. N. pr. eines Autors von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 11.

परम् 1) *darauf, später* Spr. 3753. Prasaṅgâbh. 16, *b*, 4. — 6) परं तु Sarvadarçanas. 118, 8.

परम 1) *b*) Z. 7 lies यद्दधि मधु घृतम् 9, 2, 1, 12; am Schluss hinzuzufügen Spr. 3020.

परमक Z. 5 auch die ed. Bomb. पारमकं पदम्.

परमगुरु m. *der Lehrer eines Lehrers* Hall 198.

परमतकालानल m. N. pr. eines Schülers Çaṃkarâkârja's Verz. d. Oxf. H. 251, *b*, 43.

परमतस् adv. *still worse* Benfey nach Bhartṛ. 3, 6 (Spr. 801); es ist aber परम् अतः *darnach, noch ferner* zu trennen.

परमपुरुष Bein. Vishṇu's Spr. 4705. °पुरुष und °पूरुष Weber, Râmat. Up. 351. fg. — Wilson, Sel. Works 1, 92.

परमर्मज्ञ Spr. 2007.

परमहंस Wilson, Sel. Works 1, 231. fgg. Verz. d. Oxf. H. 269, *a*, 14 (परमो हंसः 12), *b*, 7. fgg. Weber, Râmat. Up. 329. N. pr. eines Mannes Hall 165.

परमागमसार Titel eines Gaina-Werkes Sarvadarçanas. 31, 14.

परमाणु, सप्त परमाणुरजांसि = रेणुः Lalit. ed. Calc. 169, 2 v. u. °त्व adj. Sarvadarçanas. 16, 2. 5. परमाणुमय adj. *aus Atomen bestehend* Bhâg. P. 11, 15, 12.

परमानन्द 1) आरोग्यं परमानन्दः *die höchste Wonne* Spr. 3720. — 2) °सरस्वती Hall 109. 137. परमानन्दाश्रम 141.

परमार vgl. Verz. d. Oxf. H. 497, *b*, N.

परमार्थप्रपा f. Titel eines Commentars Hall 119.

परमार्थसार Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 238, *a*, No. 575. 353, *a*, No. 838. Hall 199. 105. °टीका ebend.

परमासन m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 201, *b*, 19.

परमेश्वर 1) *ein vornehmer Herr* Spr. 2959. *Gott* Sarvadarçanas. 1, 13. 66, 17. 79, 6. 15. 81, 14. 132, 9. 134, 13. °प्रणिधान 135, 11. परमेश्वरास्तित्ववादिन् 152, 16. °साक्षात्कार *das Schauen Gottes* 103, 17. 20. — 2) Sarvadarçanas. 99, 7. Sîtâ so genannt Weber, Râmat. Up. 294.

परमेश्वरता (von परमेश्वर) f. *Oberherrlichkeit* Sarvadarçanas. 92, 5. fg.

परमेश्वरत्व (wie eben) n. dass. ebend. 96, 6.

परमेष्ठा f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 107; vgl. परमेष्ठिन् 3.

परमेष्ठिन् 1) परमेष्ठिन् oder परमेष्ठिगुरु Bez. *des Lehrers des Lehrers eines Lehrers* Hall 198. — 2) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 239, *a*, 8.

परंपरित (von परंपरा) adj. *eine ununterbrochene Kette bildend, zusammenhängend* Sâh. D. 670. fg.

परवीण vgl. पर्ववीण.

परव्रूप AV. Prât. 3, 52.

परवत् *in der Gewalt eines Andern* (instr.) *stehend, nicht Herr seiner selbst in Folge von*: आनन्दनिमीलितेन्द्रियः साधसेन परवानस्मि Uttarabâmak. 62, 10. fg. (80, 10. fg.).

परवशाक्षेप m. in der Rhetorik *eine versteckte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei* (आक्षेप), *indem man sich als ganz in der Gewalt eines Andern stehend darstellt*, Kâvjâd. 2, 150. Beispiel 149.

परवाच्य n. *ein Fehler Anderer* Spr. 1825.

परशक्ति m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 12.

परशरीरावेश (चित्तस्य) m. = परकायप्रवेश Verz. d. Oxf. H. 231, *a*, 32.

परशव्य bedeutet wohl *Eisen*; am Schluss lies पारशव.

परशिव m. unter den Verfassern von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 11.

परशुराम 1) Verz. d. Oxf. H. 14, *a*, 11. 83, *a*, 26. 129, *a*, 20. °जयन्ती 284, *a*, 5. — 2) ein Autor Verz. d. Oxf. H. 278, *b*, 22. 341, *a*, 35.

परशुरामप्रताप m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278, *b*, 23.

परशुराममिश्र m. N. pr. eines Mannes ebend. 295, *a*, No. 713.

परशुहस्ता f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Devî Wilson, Sel. Works 2, 39.

परश्चत्वारिंश lies (परस् + चत्वारिंशत्).

परश्वत् m. *eine Art Schlange* (दन्दशूकविशेष Schol.) Kaush. Up. 1,2. der Text परश्वान्, die Scholien परश्वा im nom.

परश्वस् Bhâg. P. 10,50,47. परश्वो ऽह्नि 37,16.

परस् 2) c) β) कबन्धेभ्यः परो (so ist zu trennen) नृत्यं न व्यधत्त Râga-Tar. 3,390.

पारस्तात्त (von परस्तात्) adj. *nachfolgend* (Gegens. पुरस्तात्त) Ind. St. 8,137.

परस्त्री Z. 2 schalte *von* nach *das* ein.

परस्पर 6) Z. 7. fg. परस्पराश्रय m. *gegenseitiges Stützen*, Bez. eines best. Fehlers der Argumentation, wenn man nämlich die Wahrheit einer Behauptung A durch die unerwiesene Behauptung B und die Wahrheit dieser wiederum durch die unerwiesene Behauptung A zu beweisen versucht. Sarvadarçanas. 5,13. 18,6. 119,8. 121,11. fgg. 142, 21. 152,19. Z. 7 vom Schluss, Schol. zu Bhâg. P. 1,8,9: यत्र लोके परस्परमन्योऽन्यं मृत्युर्भवति तत्र. शरपरस्परान् Kathâs. 103,38 fehlerhaft für °परंपरान्.

परस्मैभाषा, °भाष ist adj. = परस्मैपदिन्.

परहंस Verz. d. Oxf. H. 269,b,9. — Vgl. पारहंस्य.

पराक 3) Verz. d. Oxf. H. 283,a,14. Weber, Râmat. Up. 356.

पराक्रम 1) बुद्धिर्बलवती भीरूसत्त्वानां न पराक्रमः Spr. 1977.

पराक्रमिन् Kathâs. 61,158. सिंह Spr. 1977.

परागदृश् Weber, Râmat. Up. 349 (Gegens. प्रत्यग्दृश्).

पराङ्गना (पर + अ°) f. *ein untreues Weib* (eig. *eines Andern Weib*) Spr. 4737 (Gegens. कुलस्त्री).

पराङ्मुख 1) दैव Spr. 1710. विधि 1711.

पराजय 2) in einem Processe Pañkat. 167,5 (wo जयपराजय° zu lesen ist).

पराजित् vgl. परावृत्.

परात्परगुरु (परात्, abl. von पर, - पर + गुरु) m. Bez. *des Lehrers des Lehrers des Lehrers eines Lehrers* Hall 198.

परात्रिंशका f. Titel einer Schrift Hall 198.

परादेवी f. *eine Form der* Devî: °रहस्य Verz. d. Oxf. H. 90, a, N.

परानन्द m. unter den Verfassern von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,b,3. 16.

1. परान्न Spr. 2226.

परापर 1) °परिज्ञानानभिज्ञ *nicht den Bessern vom Schlechtern zu unterscheiden verstehend* Spr. 2517.

पराभव 1) याति चन्द्रांशुभिः स्पृष्टा ध्वान्तराजी पराभवम् *verschwindet* Spr. 4871. सामसिद्धा हि विधयो न प्रयान्ति पराभवम् *werden nicht zu Schanden* 3241. — 3) Verz. d. Oxf. H. 332,a,2.

पराभूति Kathâs. 109,95, wo fälschlich परभूति steht.

परामर्श 4) in der ersten Stelle (vgl. 217,13. 220,15. 583) bedeutet das Wort *das Sichbeziehen auf*, *das Hindeuten auf*. Z. 6 Bhâshâp. 65 erklärt durch व्याप्तस्य पक्षवृत्तित्वधीः.

परामर्शिन् genauer *sich beziehend auf, hindeutend auf;* vgl. noch Sâh. D. 112,6. परामर्षित्व 216,7.

2. परामृत vgl. Ind. St. 2,10.

परायण 2) प्राक्संप्रयोगाद्भूतानां नास्ति दुःखं परायणम् *ein heftiger Schmerz* MBh. 12,12508. Nîlak. zu MBh. 1,8367: परायणास्त्रातारः; 4, 2269 und 7,8252 liest die ed. Bomb. परायणाम्.

परायत्त Spr. 4513. Râga-Tar. 6,156. पर müssig in भर्तृ° Kathâs. 29,22.

परार्जुन m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 251,a,42.

1. परार्थ 2) सत्तः परार्थं कुर्वाणाः Spr. 387. Verz. d. Oxf. H. 231, a, 8. fgg. — 3) परार्थम् Çuk. in LA. 43,16 ist wohl als adv. mit कौतुकम् zu verbinden, *wenn du neugierig bist in Bezug auf das Fernere;* Gildemeister u. पर in LA. (II): परार्थं 36,19. nil est nisi: *aliud illud, quod tibi in mente est,* quo accuratius designando supersedet. — 4) *eine zweite Bedeutung;* s. oben u. 2. अमत.

परार्थिन् (पर + अ°) adj. *nach der Erlösung strebend* Spr. 4980.

परार्ध 4) MBh. 4,2188. 6,4425 und R. 2,16,9 lesen die Bomb. Ausgg. richtig परार्ध्य; R. 2,81,11 hat die ed. Bomb. स्वस्त्यास्तरणासंवृतम् st. परार्धास्तरणावृतम्.

परार्ध्य 1) b) Ind. St. 8,106. fg. — 3) n. fehlerhaft für परार्ध 3) Wilson, Sel. Works 1,219.

परावरार्ध्य adj. *die erste und zweite Hälfte* (einer Strophe) *bildend* Ṛv. Prât. 15,14 = 18,30.

परावर्तिन्, अपरावर्तितया दत्ताः so v. a. *auf immer geschenkt* Mallin. zu Kir. 1,14.

परावर्य, die neuere Ausg. पारा°, welches Nîlak. durch लोकमर्यादा erklärt.

परावृत् vgl. पराजित्.

पराशक्ति f. *eine Form der* Çakti bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,b,22.

पराशर 4) *ein best. wildes Thier* Bhagavatî 2,222 (परासर).

पराशस् TBr. 3,7,14,4.

पराश्रित *von Andern abhängig, dienend, Diener* Spr. 2987.

परासु adj. f. Kathâs. 76,13.

परासेध (von सिध् mit परा) m. *Haft, Gefängniss:* आसिद्धस्तं परासेधमुत्क्रामन्नापराध्नुयात् (Nârada's Dharmaç. cod. Berol. 3,a. °राध्यति) *ein Verhafteter, der aus der Haft entweicht, begeht kein Verbrechen* Mit. II,3,a,5.

पराहति (von हन् mit परा) f. *das im-Widerspruch-Stehen:* अनुगतत्वाननुगतत्वविकल्प° Sarvadarçanas. 13,1.

परि 2) d) = परितस् *um, um — herum* Bhâg. P. 10,14,1.

परिकम्पिन् adj. *zitternd* Uttararâmak. 63,2 (80,16).

परिकर 1) Kathâs. 53,90. 91. — 3) Bhartṛ. 1,6 gehört zu 2); vgl. Spr. 3318. यो ऽयं बद्धो युधि परिकरः Uttararâmak. 95,19 (125,2). परिकरं बन्ध् und कृ heisst ursprünglich *sich gürten zu Etwas;* vgl. oben 2. कक्ष्य 2) a). — 4) Kathâs. 54,102. 101,183. Bhâg. P. 10,43,3. — 5) Sâh. D. 340. — 6) Verz. d. Oxf. H. 208,b,22.

परिकर्मय् *bereiten, in Ordnung bringen:* परिकर्मितावनि Varâh. Bṛh. S. 55,20. परिकर्मितायां (°कर्षितायां gedr.) भूमौ Sarvadarçanas. 25,9. परिकर्मितस्वान्त 60,3.

परिकर्षण, Hariv. 4038 liest die neuere Ausg., wie wir vermuthet hatten.

परिक्रय vgl. प्राण°.

परिक्षेप 2) vgl. oben u. ग्राम 1).

परिक्षेपिन् Bez. *einer Fistel* (भगंदर) Çârñg. Saṁh. 1,7,61.

परिखण्डन (von खण्डय् mit परि) n. *das Beschneiden, Schmälern:*

मान° *Beeinträchtigung —, Verlust der Ehre* Spr. 4971.

परिगर्वित adj. *sehr hochmüthig* Spr. 4660.

परिग्रह 5) Sâh. D. 354. कुशासनपरिग्रहा adj. *einen Sitz aus* Kuça-*Gras einnehmend* und zugleich *schlechte Lehren annehmend* Verz. d. Oxf. H. 120, *a*, 21. Sarvadarçanas. 25, 4. — 9) f. आ *Weib, Gattin:* तत्र पूर्वपरिग्रहाम् R. 7, 110, 11. — 11) मुख्यार्थ° *das Sichbeschäftigen mit* Sarvadarçanas. 127, 8. — 17) वैश्याः — सपरिग्रहाः *mit ihren Angehörigen* Spr. 3714.

परिग्रहत्व n. *Heirath:* मत्परिग्रहत्वं च रागमञ्जर्याः Daçak. in Benf. Chr. 194, 16.

परिघ 4) Ind. St. 8, 435. — 7) Sañsk. K. 2, *a*, 4. 5.

परिघुर्घुरम् adv. *mit lautem Grunzen* VP. bei Muir, ST. 4, 32, 9. Vielleicht fehlerhaft für °घुर्घुरम्; vgl. घुरघुराय् fgg.

परिघृष्टिक, die ed. Bomb. परिपृष्टिकाः, Nîlak. erwähnt eine Lesart परिपृच्छिकाः.

परिचक्ष्य TBr. 3, 7, 3, 5.

2. परिचय, परिचयावस्था Bez. *eines best. ekstatischen Zustandes* bei den Jogin Verz. d. Oxf. H. 235, *b*, 34. fgg.

परिचयवत्, in der angeführten Stelle fassen wir das Wort als loc. masc. (°चयवति), Weber (*seinen Gipfel habend*) und Benfey (*all, finished*) als nom. fem. (°चयवती).

परिचारक m. Kathâs. 73, 219. नृपतेः परिचारिका Bhar. Nâṭj. 34, 40.

परिचिति Spr. 3839, v. l.

परिचिन्तनीय adj. *reiflich zu erwägen* Spr. 2977, v. l.

परिचुम्बन Kathâs. 52, 357.

परिच्छेत्तव्य (von 1. छिद् mit परि) adj. n. impers. *zu entscheiden, in's Reine zu bringen* Sarvadarçanas. 20, 2.

परिच्छेदक adj. *zur Gewissheit —, völlig in's Reine bringend* Sarvadarçanas. 32, 11. fg.

परिच्छेद्य, अ° Kathâs. 114, 30. *unbegrenzt* Sarvadarçanas. 53, 8.

परिजिहीर्षा (vom desid. von हृ mit परि) f. *der Wunsch Etwas zu vermeiden:* एतद्दोषपरिजिहीर्षया Sarvadarçanas. 27, 10. 141, 16.

परिज्ञातर् *genauer Kenner:* सर्वशास्त्र° Spr. 4747.

परिज्ञान, परापर° *das Kennen* (*Unterscheiden*) *des Bessern und* (*vom*) *Schlechtern* Spr. 2517.

परिज्ञानमय (von परिज्ञान) adj. *dessen Wesen Erkenntniss ist:* आत्मन् Bhâg. P. 11, 22, 33.

परिज्ञानिन् (wie eben) adj. *viele Kenntnisse besitzend* Kathâs. 51, 118.

परिणति 1) रेतःशोणितयोरियं परिणतिर्यद्वर्ष्म Spr. 2641. वाचां परिणतिषु *bei Verdrehungen von Reden* 3447. *Umwandlung* so v. a. *Entwickelung* Sarvadarçanas. 34, 3. — 2) *das reife Alter* Spr. 5304. — 3) कस्यैषा परिणतिरुदारस्य तपसः Spr. 4821. °विरसत्वात् *am Schluss, schliesslich* Çântiç. in Çatakâv. 29. Z. 5, zu Çântiç. 4, 7 vgl. Spr. 1753.

परिणाम 1) *Entwickelung zu* (instr.) Sarvadarçanas. 152, 21. fg. 162, 1. °वाद *die Entwickelungstheorie, die* Sâṁkhja-*Theorie* 147, 11. Z. 10, वयसः परिणामे so v. a. *im Alter* Spr. 4966. — 3) Sp. 525, Z. 3, es ist wohl परिणाममुखम् zu lesen.

परिणामशूल Çârṅg. Saṁh. 1, 7, 34. Verz. d. Oxf. H. 357, *a*, No. 849, fg.

परिणामिन् *sich entwickelnd* Sarvadarçanas. 155, 3. 162, 1. अ° 149, 10. 155, 3. 161, 19. परिणामित्व n. 162, 6. fg. अ° 161, 21. 162, 18. fg. कर्मणां परिणामित्वात् *weil die Werke reifen, — Früchte tragen* Bhâg. P. 11, 19, 18.

परिणेतव्य adj. = परिणेय *zu heirathen, zu ehelichen:* त्वयैते °तव्ये कन्यके Kathâs. 121, 264.

परितर्पण 1) Uttararâmaé. 44, 3 (58, 3).

परितम् 2) Ragh. 6, 9.

परिताप 2) *Reue* Spr. 2931. 3929.

परितोष N. pr. eines Mannes Hall 170.

परितोषवत् Kathâs. 70, 132.

परित्याग Titel einer Schrift Hall 147.

परित्याज्य *wegzulassen* Sâh. D. 304.

परित्राण, °त्राणं गम् *Schutz finden* MBh. 12, 4843. Z. 10, MBh. 13, 627 liest die ed. Bomb. richtig इन्तुतैलपवित्राणां st. °परित्राणां.

परिदाय, die neuere Ausg. liest पादे st. पादैः und Nîlak. erklärt: परितो दीयते वित्तं ब्रह्माद्यं येषां तैः.

परिधान 2) नीलवस्त्र° Schol. zu Naish. 22, 42.

परिधाविन् Verz. d. Oxf. H. 332, *a*, 4. Hall 26.

परिधि 3) *Hülle, Gewand* Bhâg. P. 10, 23, 22. — 6) zu streichen, da die Stelle zu 3) gehört.

परिध्वंसिन् 2) राजकार्य° Spr. 2069, v. l.

परिन्यास Sâh. D. 341.

परिपन्थित्व *das-ein-Widersacher-Sein, Beeinträchtigen* Sâh. D. 646. Sarvadarçanas. 163, 10. 165, 12. fg.

परिपन्थिन् *Widersacher, Beeinträchtiger, Abbruchthuer* Sarvadarçanas. 55, 3. 147, 11. 157, 14. 165, 4. 168, 16. 169, 6. Sâh. D. 219, 15.

परिपाक 3) Sarvadarçanas. 19, 15. 18. प्रज्ञापुण्यपरीपाक Kathâs. 94, 97.

परिपाटी Sâh. D. 114, 5. als Erkl. von क्रम Schol. zu Naish. 22, 53. *Arithmetik* Colebr. Alg. 1; vgl. पाटी, पाटीगणित.

परिपाठ Schol. zu AV. Prât. 1, 105.

परिपालक Z. 2, पृथिवी° ist *König, Fürst.*

परिपिष्टक vgl. पिष्ट, चीनपिष्ट.

परिपृच्छिक adj. nach Nîlak. *derjenige, der nur dann Etwas annimmt, wenn man ihn darum bittet,* MBh. 14, 2852, v. l.

परिपृष्टिक adj. dass. ebend. v. l. der ed. Bomb.

परिपोष (von 1. पुष् mit परि) m. *volle Entwickelung* Sâh. D. 86, 16.

परिबर्ह vgl. पारिबर्ह.

परिबर्हण 1) Nir. 7, 12 *das Abschneiden, Abhauen.*

परिभव, परिभवास्पदम् *ein Gegenstand der Geringachtung* Spr. 3429. क इह हरिणेभ्यः परिभवः *wie könnten Gazellen uns kränken?* 2380. Sp. 537, Z. 2 trenne भवो व्या°.

परिभाव Pañkat. 36, 8.

परिभावन, Nîlak.: परिभावनं मूर्त्याद्याकारेण कल्पनं न पात्ति न प्राप्नुवत्ति.

परिभावना f. 1) *das Nachdenken* Uttararâmaé. 74, 3 (95, 4). — 2) in der Dramatik *Neugier erregende Worte* Sâh. D. 347. 338.

परिभावित्व (von परिभाविन्) n. *an den Tag gelegte Geringschätzung* R. 7, 19, 28.

परिभाषण 2) a) *Gespräch, Unterhaltung* Daçar. 1,45. — b) परिवादकृतं वाक्यं वदन्ति परिभाषणम् Sâh. D. 396. 391.

परिभाषा 1) *Gespräch, Unterhaltung:* परिभाषा मिथो ज्ञल्पः Daçar. 1, 47. — 3) तद्द्यूतपरिभाषैषा क्वारितं यन्न दीयते Kathâs. 74,148. परिभाषार्थदीपिका f. Titel eines Commentars Hall 100.

परिभूति 2) pl. Bhâg. P. 11,23,33.

परिभेद m. *Verletzung* R. 7,75,4.

परिभ्रम 3) m. *das Umherschweifen, Hinundhergehen* Bhâg. P. 10,16,26.

परिभ्रमण 1) *das Hinundhergehen* Spr. 5257.

परिभ्रामण (vom caus. von भ्रम् mit परि) n. *das Hinundherdrehen, Hinundherbewegen* Bhâg. P. 10,44,4.

परिमह्ल m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 372,b, No. 268.

परिमाथिन् (von 1. मथ् mit परि) adj. *hart mitnehmend, aufreibend:* देहदाह Mâlatîm. 24,17.

परिमार्जन 1) Bhâg. P. 11,27,14.

परिमोक्त 1) zu streichen und die Stelle unter 3) zu setzen, welche Bedeutung vorangehen müsste.

परिमोक्तण lies (von मोक्तय् mit परि).

परिरक्तक v. l. für पारिरक्तिक Halâj. 2,254.

परिरम्भ, परी° Sâh. D. 346,1.

परिरम्भण Uttararâmak. 97,18 (129,3).

परिरोध s. auch रुध् mit परि.

परिलघु *überaus leicht, — klein:* अपस्कान्तशकल Uttararâmak. 83,8 (107,9). *ganz unbedeutend, nichtssagend:* अक्तराणि 77,16 (100,4).

परिवत्स s. u. पारिवत्स.

परिवत्सक von Nîlak. durch पुत्र erklärt.

परिवर्जनीय Bhâg. P. 11,28,27.

परिवर्त 1) *Hinundherbewegung, das Sichtummeln* Bhâg. P. 10,87,21. = विगाह Schol.

परिवर्तक 3) m. in der Dramatik *Wechsel der Beschäftigung* Bhar. Nâṭj. 20,42. Daçar. 2, 51. Sâh. D. 419. 416.

परिवर्तन 2) d) Sâh. D. 142,4. 218,15. 265,17.

परिवर्तिन् 1) d) दुःखे च परिवर्तिनी R. 7,48,5.

परिवाद 1) भर्त्सना तु परीवादः Sâh. D. 488. 471. परिवादकृतं वाक्यं वदन्ति परिभाषणम् 396. Sp. 545, Z. 1 v. u. lies गुरौ st. गुरोः.

परिवाप am Schluss, Nîlak. erklärt परिवाप MBh. 5,3822 durch स्थान.

परिवार 2) परीवार Kathâs. 53,79. सपरिवारा adj. 56,222.

परिवास 2) lies eine best. Kirchenstrafe: *die Entfernung des Schuldigen aus der Gemeinschaft.*

परिवास m. *Wohlgeruch* Mâlatîm. 157,12. — Vgl. 3. अधिवास und वास.

परिवाह 1) पूरोत्पीडे तडागस्य परीवाहः प्रतिक्रिया so v. a. *das Ableiten* Uttararâmak. 56,12 (73,5).

परिविघट्टन (von घट्ट् mit परिवि) n. *das Zersprengen, Zunichtemachen:* कन्दर्पदर्प° Verz. d. Oxf. H. 138,b, No. 272.

परिवित्तै TBr. 3,2,8,12.

परिवृढ *Anführer* Bhâg. P. 10,18,20. — Vgl. auch u. 2. बर्ह् mit परि.

परिवृढाष्टक n. Titel eines Gedichts Hall 146.

1. परिवृत्ति 1) Sâh. D. 217, 22. 257,19. 258,1. Verz. d. Oxf. H. 208,b,6.

परिवेषण 1) R. 7,91,28. 92,6. Bhâg. P. 10,75,5.

परिवेष्टना f. *das Umbinden, Verbinden* Sâh. D. 344,3.

परिव्यय 1) Kull.: शाकसूपादिना परिव्ययेन; er giebt also dem Worte die Bed. *Zukost.*

परिव्याण (von व्या mit परि) n. *das Umwinden* Njâjamâlâv. 177.

परिव्राज् Kâm. Nîtis. 2,31.

परिशिष्ट 2) Weber, Ǵjot. 21. 58. 111. Verz. d. Oxf. H. 14,b,36. 270, b,5. 278,b,27. 356,a,17. °प्रकाश 283,b, No. 662. 292,a,37. °प्रकाशस्य सारमञ्जरी 498,a.

परिशुद्धि, अग्नि° Uttararâmak. 77,12 (99,10). परिशुद्धिं कर् *sich reinigen, seine Unschuld beweisen* Kathâs. 51,80. — Vgl. तत्त्व°.

परिशेष 2) *Ergänzung, Supplement* Verz. d. Oxf. H. 266,a,12. Z. 1 परिशेषात् bedeutet *folglich;* vgl. Sarvadarçanas. 119,1 und पारिशेष्य.

परिशेषवत् adj. *mit einem Anhang versehen* Verz. d. Oxf. H. 208,b,30.

परिशोधन *das Reinigen* Uttararâmak. 77,14 (100,1).

परिश्रमण n. *Ermüdung, eine ermüdende Beschäftigung* Bhâg. P. 10, 87,21. nach dem Comm. adj. *frei von Ermüdung.*

परिषद् 2) Uttararâmak. 82,2 (105,5). — 3) N. pr. eines Dorfes im Nordlande (nach dem Schol.) gaṇa पलद्यादि zu P. 4,2,110.

परिषद m. = पार्षद Trik. 2,7,5.

परिषह्ा (von सह् mit परि) f. *das geduldige Ertragen aller Widerwärtigkeiten* Wilson, Sel. Works 1,311.

परिष्कृति f. = परिकर 6) Verz. d. Oxf. H. 208,b,22.

परिष्वङ्ग 1) Vikr. 71,5. खड्गधारापरिष्वङ्गं लभन्ते ते so v. a. *die fühlen bald die Schwertklingen an ihrem Halse* Spr. 2846. Kâm. Nîtis. 15,43. — 3) N. pr. eines Sohnes der Devakî Bhâg. P. 10,85,51.

परिसंचर (von चर् mit परिसम्) adj. am Ende eines comp. *sich umtreibend* Bhar. Nâṭj. 20,42.

परिसर 2) गोदावरीपरिसरस्य गिरेः *in der Nähe der* God. *befindlich* Uttararâmak. 42,5 (56,2). Sp. 557, Z. 4 Megh. 68 wird auch eine Lesart मुक्ताजालैः स्तनपरिसरैः *durch die den Busen umschlingenden Perlenschnüre* angeführt. — 6) *Ader* Bhâg. P. 10,87,18.

परिसर्प 1) füge am Schluss Sâh. D. 353 hinzu.

परिसान्त्वन n. *das Trösten* Uttararâmak. 3,11 (5,9).

परिस्तर 2) die ed. Bomb. सपरिच्छदाः st. सपरिस्तराः.

परिस्तरण 1) Z. 1 füge hinzu: auch *die Streu* selbst.

परिस्तरणिका (von परिस्तरण) f. wohl *Polster, Matratze* R. ed. Bomb. 6,113,116. परिस्तीर्यते मुखमस्येति परिस्तरणिका वपा.

परिस्थान, die ed. Bomb. richtig परं स्थानम्.

परिस्पन्द 1) प्रशिथिलस्थानकरण° Or. und Occ. 2,694,9 v. u.

परिस्रजिन् *bekränzt* d. i. *einen mit Haar bekränzten Scheitel habend, glatzköpfig.*

परिस्रव 1) *das Ueberfliessen, das Ablaufen* Spr. 499, v. l. (Th. 3, S. 362).

परिहरणीय Sarvadarçanas. 50,13.

परिहर्तव्य 1) R. 7,48,14.

परिहार 2) *Vermeidung* Sarvadarçanas. 50,14. 60,22. 177,20. fg. *das Entgehen* (Gegens. अवाप्ति) 120,18. 157,7. *das Ausschliessen:* भेदाभेदयोः परस्परपरिहारेण 34,21. In der Dramatik *das Wiedergutmachen eines*

begangenen Fehlers Sâh. D. 497. परीहार 471. — 4) 5) vgl. अग्रहार.

परिहारक vgl. auch पारिहार्य.

परिहारविशुद्धि f. bei den Ǵaina *purification by such mortification and penance as are enjoined by the example of ancient saints and sages*, Wilson, Sel. Works 1,312.

परिहार्य in der Stelle MBh. 12,4100: त्रिपक्षामीप्सिता भोगाः परिहार्याश्च पुष्कलाः: wohl fehlerhaft für परिहार in der Bed. 4). Nilak.: परिहार्याश्चानीप्सिताः परिहार्याः परिच्छेद्या इत्यन्ये.

परीक्षक Sarvadarçanas. 25,3. fg. 122,20.

परीक्षा 1) °क्षम *die Probe bestehend, stichhaltig* Sarvadarçanas. 119, 20. 140,19.

परीक्षित 2) Verz. d. Oxf. H. 310,*a*,28.

परीक्षिति m. = परीक्षित् Spr. 2871.

परीक्षिन् *Jmd* (gen.) *auf die Probe stellend* Kathâs. 73,162.

परीत्ति f. nom. act. von 1. दा mit परि Schol. zu VS. Prât. 3,11.

परीरण vgl. पारीरण.

परु vgl. यथापरु.

परुष 1) *b) schmutzig:* भिन्नैश्च परुषैः (= कर्कशैः Nilak.) पादैः सव्रणैः शोणितोक्षितैः MBh. 3,16862.

परुषाक्षेप (परुष + आ°) m. in der Rhetorik *eine durch barsche Worte an den Tag gelegte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei*, Kâvjâd. 2,144. Beispiel 4818.

परुषित Z. 3 lies नायाति und vgl. Spr. 3234.

परेण Z. 9 lies mit der ed. Bomb. यथा st. तथा.

परेतर adj. Kir. 1,14 nach Mallin. entweder *eigen, Jmd zugethan, zuverlässig* oder *Gegner verführend, zu sich heranlockend* (परानितरयन्ति भेदेनात्मसात्कुर्वन्ति).

परोपकरणीकर् (पर-उपकरण + 1. कर्) *zum Werkzeug Anderer machen* Spr. 184.

परोपकार (पर + उ°) m. *ein Andern erwiesener Dienst* Spr. 2584.

परोरजस् TBr. 3,10,9,4. *frei von Leidenschaften:* प्रज्ञानानि Uttararâmak. 120,10 (163,2).

परोविंशँ (परस् + विंशति) adj. *mehr als zwanzig* Çat. Br. 10,2,6,8.

परोऽशीतँ (परस् + अशीति) adj. *mehr als achtzig* ebend.

पर्च् mit सम् 1) संपृणक्ति शाकम् Schol. zu P. 3,2,141, Vârtt.

पर्जन्यसूक्त n. *die Hymne an den Regengott* Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144.

पर्ण Z. 17 füge *a)* nach 2) m. hinzu. — 2) *b)* vgl. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,36.

पर्णनर Verz. d. Oxf. H. 294,*b*,20.

पर्णोटज Uttararâmak. 34,19 (46,6).

पर्पट 1) *a)* Verz. d. Oxf. H. 324,*a*,1. 23.

पर्यगु, der Comm. in der neueren Ausg. Z. 4: पारमहंस्यपरास्ता गावो, Z. 6: गावो वाचो यस्मिन्स प°.

पर्यग्नि vgl. noch Ind. St. 9,189.

पर्यनुयोग 1) *das Fragen —, das Suchen nach, Nachforschung* Sarvadarçanas. 15,11. fgg. 17,4. 42,18. fg. 60,22. — 2) *Vorwurf* Sarvadarçanas. 141,22.

पर्यनुयोज्य (von 1. युज् mit पर्यनु) adj. *zu tadeln, zu rügen:* पर्यनुयोज्योपेक्षण n. Bez. eines der निग्रहस्थानानि, *das Unbeachtetlassen von Etwas, was zu tadeln war*, Njâjas. 5,2,22. Sarvadarçanas. 114,16.

2. पर्यक्त, die neuere Ausg. पर्यस्ता.

पर्यय 1) कस्मिंश्चित्कालपर्यये *nach Verlauf einiger Zeit* Spr. 4719. — 2) यावत्कालस्य पर्ययः *bis die Zeiten sich ändern* Spr. 2764.

पर्यवसान Sâh. D. 257,16. 18. 284,3. *das Enden mit, das Herauskommen auf* (loc.) Sarvadarçanas. 14,14.

पर्यवसायिन्, विप्रलम्भ Uttararâmak. 116,5 (157,7). Schol. zu Bhâg. P. 11,1,1.

पर्यवस्कन्द्, MBh. 7,4444 die ed. Bomb. richtig °स्कन्द्.

पर्यङ्क (परि + अङ्क) m. Schol. zu AV. Prât. 3,77.

पर्याप्त s. u. आप् mit परि; davon °ता f. *die Hülle und die Fülle* Kathâs. 103,198.

पर्याप्ति 2) Z. 3, die ed. Bomb. richtig नामृतस्येव.

पर्याय 2) कालपर्याययोगेन *im Verlauf der Zeit, lange Zeit darauf* R. 7,65,17. — 7) Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,23. — 11) wohl *Entwickelung;* vgl. Sarvadarçanas. 36,11.

पर्यायता (von पर्याय) f. *das Synonymsein* Sarvadarçanas. 42,12.

पर्यायत्व (wie eben) n. dass. ebend. 8,7. 71,8. fg.

पर्यायात्मन् (पर्याय + आ°) m. *die endliche Natur, Endlichkeit* Sarvadarçanas. 44,18.

पर्यालोचन n. Comm. zu Daçar. 1,39. Sâh. D. 101,9. 308,14. °ना f. 116,12. 310,2. Sarvadarçanas. 73,19.

पर्याहार lies *Bürde, Last.*

पर्युदास *eine durch das* अ *priv. ausgedrückte Negation eines Begriffes* Sarvadarçanas. 166,5. प्रधानत्वं विधेर्यत्र प्रतिषेधेऽप्रधानता । पर्युदासः स विज्ञेयो यत्रोत्तरपदेन (so ist zu schreiben) नञ् ॥ Sâh. D. 214,19. fg. Davon nom. °ता f. 17. 215,2. fg.

पर्युपस्थापक (vom caus. von स्था mit पर्युप) adj. *führend auf* Comm. zu Kâtj. Çr. 318, N. 2.

पर्युपासन 2) कृतस्यानुनयः पुनः । स्यात्पर्युपासनम् so v. a. *Entschuldigung* Sâh. D. 360.

पर्यूषणाष्टाह्निका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 377,*b*,9.

पर्येष्टव्य vgl. Spr. 5410. fg.

पर्वकार, Nilak. zu MBh. 5,1227: पर्वकारः शरकृत् आयुधमात्रकर्तेत्यर्थः, zu 13,4278: पर्वकारो वेषान्तरधारी.

पर्वकाल und °राशि so v. a. *Festzeit* Weber, Ǵjot. 49.

पर्वत 1) *h)* ζ) N. einer der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Bettelorden, dessen Mitglieder das Wort पर्वत ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,16. Wilson, Sel. Works 1,202 (पा°).

पर्वन् 2) Vikr. 112. — 4) Z. 9. streiche (*des Vollmondes*), da पूर्णस्य mit महोदधेः zu verbinden ist.

पर्वस, f. पर्वसा (nicht पर्वसी) Vâju-P. in VP. I,153.

पर्शुराम Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,26.

पर्ष् Z. 3 lies Gobh. Gṛhj. 3,3,15; विद्युत्स्तनितवर्षेषु Comm.

पर्ष adj. = परुष *rauh, stechend,* von Winden Bhâg. P. 10,26,25.

पर्षणि vgl. oben u. 2. पर् 1).

पल 2) *a)* Çârṅg. Saṁh. 1,1,18. 30. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,7. 8. Weber, Ǵjot. 81. fgg. Râmat. Up. 301. Kathâs. 61,284. 286 (पञ्चपलीमांस). पयः-

पलशत 45.

पलव N. pr. eines Mannes Sâmsk. K. 184,b,1.

पलाय्, पलायेत् Vṛddha-Kâṇ. 3,19. पलायन् Bhâg. P. 10,3,27.

पलाल 1) पलालोच्चय Spr. 2783.

पलालिन, so zu lesen st. पालालिन.

पलाशक vgl. पृथुपलाशिका.

पलाशता f. nom. abstr. von पलाश 1): कल्पवृत्तो ऽप्यभव्यानां प्रायो याति पलाशताम् Kathâs. 53,35.

पलाशिन् 2) a) Bhâg. P. 10,12,9.

पलित 2) *eine Mausart* Verz. d. Oxf. H. 309,a,20. — 4) e) vgl. फलित 3).

पल्लव 1) अत्रोद्याने मया दृष्टा वल्लरी (*Hand*) पञ्चपल्लवा। पल्लवे पल्लवे (*Finger*) ताम्रा यस्यां कुसुममञ्जरी ॥ Spr. 3427. (राजकन्याम्) पाणिप्रेङ्खितपल्लवाम् Kathâs. 71,77. — 2) अंशुक° Spr. 2653.

पल्लवक 3) f. साकुलीशब्दो पल्लविकाविशेषे वर्तते Schol. zu Hâla 272.

पल्लवित 2) कान्ति° so v. a. *von Liebreiz strahlend* Kathâs. 103,162.

पल्लवीकर् (पल्लव + 1. कर्) *zu einem jungen Schoss machen:* °कृत्य चाधरम् Kâvjâd. 2,72.

पल्लि 1) पल्ली Spr. 3753. Kathâs. 55,231. 61,150. fg. 71,12. 114,110. — 2) Verz. d. Oxf. H. 335, c, No. 787.

पल्लिका 1) Kathâs. 98,13.

पल्लोदेश m. N. pr. einer *Gegend* Verz. d. Oxf. H. 352,b,20.

पवन 3) so v. a. *Athem* Sarvadarçanas. 178,1. — 5) die richtige Form ist vielleicht पचन. — 10) N. pr. eines Landes in Bharatakshetra Wilson, Sel. Works 1,293.

पवनचक्र n. *Wirbelwind* Bhâg. P. 10,7,24. — Vgl. चक्रवात.

पवनजव adj. *windschnell;* m. N. pr. eines Rosses Kathâs. 121,277.

पवनयोगसंग्रह m. Titel einer Schrift Hall 17.

पवमान Z. 3 füge a) nach 2) m. hinzu. — 2) b) पवमान, पावक und शुचि sind nach Bhâg. P. 4,24,4 Söhne des Antardhâna und der Çikhaṇḍinî.

पवँस्त n. *Zeltdecke* oder dergl. AV. 4,7,6. du. bildlich von *Himmel und Erde* ṚV. 10,27,7.

पवित्र 4) पवित्र und महापवित्र unter den Beiww. Vishṇu's MBh. 12,12864. — 5) n. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,377; vgl. पावित्र.

पवित्रक 1) Z. 3 lies दैवक्लीन°.

पवित्रगिरि N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,a,20.

पवित्रता Vṛddha-Kâṇ. 11,5.

पवित्रत्व Uttararâmak. 125,2 (168,14).

पवित्रधर् m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 73,22.

पवित्रय्, पवित्रित *gereinigt, geheiligt* Kathâs. 58,20. 123,185.

पव्येक s. पव्बेक.

1. पश् Sp. 602, Z. 1 füge noch hinzu Spr. 4310; Z. 26 füge noch hinzu: अनर्थमर्थतः पश्यन्नर्थं चैवाप्यनर्थतः *Schaden für Vortheil und Vortheil für Schaden haltend* Spr. 3454.

— प्र *halten für:* अभिशस्तं प्रपश्यन्ति दरिद्रं पार्श्वतः स्थितम् MBh. 12,214.

— प्रति vgl. प्रतिस्पश, प्रतिस्पाशन.

पशव्य 1) *für das Vieh geeignet:* वन Bhâg. P. 10,5,26. 11,27. 15,2.

1. पशु 1) d) Z. 1 lies *Einzelseele* st. *Seele* und vgl. Sarvadarçanas. 75, 22. 76,17. 77,6. 79,2. 14. 81,2. 84,14. fg. — f) so v. a. *Thieropfer* Bhâg. P. 7,15,48. — 2) पशूनि *das Vieh* Kathâs. 62,175. — Vgl. महा°.

पशुघ्न Bhâg. P. 10,1,4. ग्राम्यारण्यपशुघ्नत्व Weber, Râmat. Up. 355.

पशुत्व nom. abstr. von 1. पशु 1) d) Sarvadarçanas. 75,12. 77,6.

पशुप Bhâg. P. 10,13,61.

पशुपति 2) N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 292,a,38. eines Priesters 154,a,37.

पशुपतिनगर n. Çiva's *Stadt* = काशी Verz. d. Oxf. H. 333,a,31.

पशुपतिनाथ m. *eine Form* Çiva's Wilson, Sel. Works 1,213. 215.

पशुपालक Kathâs. 61,23. 114,94.

पशुमार, °मारेण मारितः MBh. 10,531. (तम्) पशुमारममारयत् 337. 4,775.

पशुरज्जिन् Kathâs. 53,88.

पशुसमाम्नाय, füge *für den* Açvamedha nach *Opferthiere* hinzu und am Schluss Uttararâmak. 88,19 (114,6); davon adj. °समाम्नायिक *dort erwähnt* 16 (3).

पश्चाज्ज (पश्चा + 1. ज) adj. *nachgeboren* Kâth. 26,9.

पश्चात् 1) b) nach einem absolut.: तस्मात्पुत्रमुखं दृष्ट्वा पश्चाद्भवति तापसः Spr. 3532; vgl. u. ततस् 3).

पश्चात्ताप Verz. d. Oxf. H. 123,a,7. In der Dramatik *Reue über Etwas, das man aus Unverstand von sich gewiesen hat:* मोहावधीरितार्थस्य पश्चात्तापः स एव तु Sâh. D. 481. 471.

पश्चाद्भाग *Hintertheil:* अश्वस्य Kathâs. 81,29. adj. *dessen Conjunction mit dem Monde am Nachmittage beginnt* Ind. St. 10,287.

पश्चिम 1) b) आम्नाय bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 91,a,3.

पश्चिमतान n. (sc. आसन) Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,a,19.

पश्यन्ती 2) vgl. Weber, Râmat. Up. 335. fg.

पष्ठवाह्, f. TS. Comm. 2,188,1. Die Lesart पष्ठवाह् st. प्रष्ठवाह् wird in dem zu Poonah gedruckten AK. erwähnt.

पस्त्यावत् vgl. u. मर्य 2).

1. पा Z. 9, पीव्वी ved. Schol. zu P. 7,1,49. पीत्वानम् ved. zu 48. पायं पायम् Spr. 4341. पीत 1) वत्सपीता (eine Kuh) *an der ein Kalb gesogen hat* Spr. 4302. — caus.: मधून्यमृतकल्पानि पायिता R. 7,37,1,44. Z. 7 ed. Bomb. richtig पाययन्. — desid. 1) पिपासता मया Çâk. 72. — intens. Z. 3 stelle die Worte mit pass. Bed.: in die zweite Zeile nach 2,488,21.

— आ *einsaugen, in sich hineinziehen:* स्वसृष्टमिदमापीय (= संहृत्य Schol.) Bhâg. P. 10,87,12.

— निस्, बिम्बाधरे ऽथ निष्पीतनीरागे Kathâs. 86,115.

— प्र vgl. प्रपा, प्रपान; — प्रति vgl. °पान; — वि vgl. पीतविपीत.

3. पा 1) hierher zieht Brockhaus mit Recht die bei uns u. आप् 2) stehende Stelle: (सर्वेते मनवः) स्वे स्वे ऽन्तरे सर्वमिदमुत्पाद्यापुश्चराचरम् M. 1,63. = पालितवन्तः Kull.

6. पा, पिपीते nur in Verbindung mit उद् *sich auflehnen, aufbegehren gegen, sich feindlich entgegenstellen:* उत्पिपानः AV. 5,20,7. 13,1,31. उत्पिपीते TS. 3,2,10,2.

— अनूद्, मूलं वा अतितिष्ठद्रक्षांस्यनूत्पिपते *der überstehenden Wurzel nach erheben sich die* Rakshas TBr. 3,2,9,10.

— प्रत्युद् = उद् TS. 1,6,10,1.

पांसन am Schluss, zu पांसय् ist उत्पांसय् zu vergleichen, wie st. उत्पुं-

सय् (s. oben) wohl zu lesen ist.

पांसुल 1) अपांसुला *unbefleckt, rein* in übertr. Bed. Kathâs. 78, 83.

2. पाक 1) *was gekocht —, gebacken wird, ein gekochtes Gericht:* पच्यन्तां विविधाः पाकाः सूपान्नाः पायसादयः Bhâg. P. 10, 24, 26. दर्वी पाकरसं यथा (न जानाति) Spr. 4488. — 4) बहुपदेशो यन्मया मूढेन न श्रुतः । तस्यैष पाकः Kathâs. 72, 253. *was da reift, Folgen nach sich zieht, die That:* पाकविपाक Bhâg. P. 10, 71, 10. — Vgl. noch पुट°.

पाकज्ञविचार m. Titel einer Schrift Hall 44.

पाकभाण्ड Kathâs. 108, 77.

पाकयज्ञ 1) verstehen Andere als *Kochopfer;* vgl. Stenzler in Âçv. Gṛhj. S. 2. Weber, Ind. St. 9, 227. Haug, Ait. Br. 2, 232.

पाकल 2) *a)* vgl. oben कूट°. — Vgl. उत्पत्त्यपाकला.

पाकसंस्था lies *eine Grundform des* Pâkajagńa.

1. पाक्षिक 2) Spr. 2808. — 3) *nur in bestimmten Fällen geltend* Sarvadarçanas. 123, 6.

पाङ्गी und पाङ्गी f. *ein Kalb, das noch saugt,* Hâla 62.

पाङ्क्त 1) *c)* wohl *von Vielen angenommen:* पाङ्क्तः (पांक्तः) पाठः Schol. zu R. ed. Bomb. 2, 79, 12.

पाङ्गी s. पाङ्गी.

पाञ्चरात्र Verz. d. Oxf. H. 258, *b*, 10. °रहस्य n. Titel einer Schrift Sarvadarçanas. 57, 7. in पाञ्चरात्रोपजीव्यत्व 61, 10 n. *die* Pâńkarâtra-*Lehre.*

पाञ्चरात्रक n. = पाञ्चरात्र्य Sarvadarçanas. 72, 14.

पाञ्चरात्र्य wohl n. *die Lehre der* Pâńkarâtra: °निबर्हणा Verz. d. Oxf. H. 248, *a*, 28.

पाञ्चाल 1) Z. 4, °ली रीतिः Sâh. D. 625. Verz. d. Oxf. H. 207, *a*, 2. 208, *a*, No. 489. n. *die Sprache der* Pańkâla 181, *a*, 35. °पुत्रिका patron. der Draupadî Spr. 4487. °नाथ *ein Fürst der* Pańkâla Ind. St. 10, 175.

पाञ्चालक 1) पाञ्चालिका रीतिः (vgl. u. पाञ्चाल 1.) Sâh. D. 628. — 2) Mâlatîm. 164, 3.

पाञ्चालानुयान n. *ein best. Spiel mit Puppen* (vgl. पाञ्चालिका) Verz. d. Oxf. H. 217, *b*, 43.

पाञ्चालिक adj. (f. ई): चतुःषष्टि, Bez. der 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 21.

पाटल 1) *a)* अधर° Spr. 2981. रोषपाटलकान्ति LA. (II) 90, 3. सटा° *Röthe* Râga-Tar. 5, 332.

पाटलावती 1) Mâlatîm. 155, 2.

पाटलिपुत्रक 2) °पुत्रिकाणां गणिकानाम् Verz. d. Oxf. H. 215, *b*, 13.

पाटावली f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1, 284.

पाठ 3) नीलचोला इति पाठे *bei der Lesart* Schol. zu Naish. 22, 42.

पाठक 1) रामायण° Kathâs. 55, 142.

पाठनारम्भपीठिका f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1, 283.

पाठिकायन m. patron.; pl. Saṁsk. K. 185, *b*, 5.

पाठीन 2) Kathâs. 112, 115. Vagras. 256.

पाठ्य *zu recitiren* · जग्राह पाठ्यमृग्वेदात्सामभ्यो गीतमेव च Verz. d. Oxf. H. 265, *b*, 24. R. 7, 94, 2. Sâh. D. 542.

1. पाण vgl. प्रतिपाण 2).

पाणविक (von पणव) m. *Trommelschläger* P. 2, 4, 2, Sch.

पाणि 4) m. N. pr. eines Commentators des Daçarûpa: °विरचितदशरूपटीका (es könnte auch Pâṇin angenommen werden) Verz. d. Oxf. H. 135. *b*, No. 255.

पाणिकूर्चन्, °कूर्चाश्च ed. Bomb.

पाणितल 2) = 1 Karsha = 2 Kola Çârṅg. Saṁh. 1, 1, 17. Verz. d. Oxf. H. 307, *b*, 2. 4.

पाणिनि Saṁsk. K. 183, *b*, 11. यदाह पाणिनिः स्वप्राकृतलक्षणे Ind. St. 10, 277. als Dichter Verz. d. Oxf. H. 124, *a*, 25.

2. पाणिनीय, पिङ्गलेन पाणिनीयानुगेन (पाणिन्यनुगेन wohl richtiger) Ind. St. 8, 160. 247. fg.

पाणिपात्र Sarvadarçanas. 44, 5.

पाणिपीडन Kumâras. 8, 1 in Verz. d. Oxf. H. 116, *b*, 3.

पाणिमानिका f. = पाणितल 2) Çârṅg. Saṁh. 1, 1, 17. Verz. d. Oxf. H. 307, *b*, 5.

पाणिसंग्रह m. = पाणिसंग्रहणा R. 7, 12, 19.

पाण्डर 2) *c)* vgl. बिल्व°.

पाण्डव 4) उत्तरः (उत्तराः?) पाण्डवो (pl. von पाण्डु?) नाम स्फीतो जनपदो महान् Verz. d. Oxf. H. 354, *b*, 2. 3.

पाण्डिमन् (von पाण्डु) m. *eine bleiche Farbe* Kathâs. 122, 94. Kuvalaj. 68, *b*.

पाण्डु 2) *i)* Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 33. 339, *b*, 46.

पाण्डुर 1) Kathâs. 71, 2. — 5) f. आ N. pr. einer buddh. Göttin, = तारा Wilson, Sel. Works 2, 36. पाण्डरा (sic) Gattin Amitâbha's (während Târâ die Gattin Amoghasiddha's genannt wird) 12.

पाण्डुरिमन् (von पाण्डुर) m. *eine bleiche Farbe* Naish. 22, 54.

पाण्डुलेख, पाण्डुलेख्य in derselben Stelle u. फलक 2).

1. पाण्य 2) N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 128, *a*, 24.

2. पात Z. 1, nach 3, 1, 140 hinzuzufügen m. 2) *Fall, Sturz:* चित्रमुच्चक्रायपाताभ्यां क्रीडतीव विधिर्नृणाम् Kathâs. 54, 96. Z. 6 महापात bedeutet *einen schnellen Flug habend;* die Stelle gehört also zu 1). *a)* Z. 4 hinzuzufügen: बाणपातेषु त्रिषु *in der Entfernung von drei Pfeilschussweiten* MBh. 5, 7135. Z. 12 hinzuzufügen: असृक्पातैः M. 8, 44. Z. 17 hinzuzufügen: चर्चाचन्दनपातश्च शस्त्रपातः (जायते) प्रवासिनाम् *das Auflegen von Sandelsalbe wird zu einem Messerschnitt* Spr. 4693. — *c)* अश्व° Kathâs. 55, 216. — 3) चोर° Kathâs. 77, 40. — Vgl. मूर्ध°.

पातक 2) कर्म° *eine sündhafte That* R. 2, 109, 21 (118, 21 Gorr.).

पातकित्व n. nom. abstr. von पातकिन् Sâh. D. 290, 18. 292, 13.

पातकिन् Kathâs. 59, 48. Bhâg. P. 10, 78, 27. अरिवधूवर्गगर्भपातन° Sâh. D. 290, 9.

पातंग Z. 2. fg. MBh. 6, 422 bedeutet das Wort *braun* (die Farbe zwischen गौर und कृष्ण); die ed. Bomb. liest पतग gegen das Metrum.

पातञ्जल, °भाष्य Hall 9. °भाष्यवार्त्तिक 10. °रहस्य 9. °सूत्रभाष्यव्याख्या ebend. °सूत्रवृत्तिभाष्यच्छायाव्याख्या 10. °दर्शन Sarvadarçanas. 154. fgg. पीतपातञ्जलजल so v. a. *der das* Mahâbhâsja *in sich aufgenommen hat* 135, 5. m. *ein Anhänger des* Joga-*Systems des* Pat. Verz. d. Oxf. H. 242, *b*, No. 599.

पातञ्जलीय adj. von पातञ्जल, पातञ्जलीयाभिनवभाष्य (so im Ind.) Hall 10.

पातन 2) *das Werfen der Würfel* Kathâs. 121, 82. *das Fällen,* Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien* (insbes. *Quecksilber*) *unterworfen werden,* Sarvadarçanas. 100, 4. Verz. d. Oxf. H. 320, *a*, 9. अधः° 18. ति-

पंक्॰ ebend.

पातयितर् Kathâs. 121,80.

1. पातव्य Bhâg. P. 11,29,32.

पाताल 1) a) सद्वीपपाताला (मही) Kathâs. 99,35. Z. 11 ॰खण्ड auch im Skanda-P. Verz. d. Oxf. H. 84,b,22. — c) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 39,b,15.

पातिन् 5) *einbrechend, aufziehend, erscheinend:* मेघेनाकाण्डपातिना Kathâs. 72,176.

पातिव्रत्य Bhâg. P. 10,60,51. Spr. 3308, v. l. (पति॰).

1. पात्य *zu schleudern* R. 7,22,43.

पात्र 4) दान॰ Verz. d. Oxf. H. 87,a,31. Sp. 645, Z. 13 ed. Bomb. liest MBh. 1,773 पात्रमयम् st. पात्रो ऽयम्. — 5) m. Pañkar. 1,4,64. fg. — 6) Vikr. 3,9. — Vgl. महा॰.

पात्रक 1) s. कुपात्रक oben.

पात्रता 1) येनेदृशानां दुःखानां न पुनर्यासि पात्रताम् Kathâs. 72,312.

पात्रिक 2) s. कुपात्रक oben.

पात्रीकर् 1) Z. 3 lies 48 st. 49.

पाथस् 4) Spr. 4528. Kathâs. 73,194.

पाथस्पति m. *der Herr des Wassers,* Varuṇa Kathâs. 108,146.

पाथेन v. l. für पाथोन Kern in der Vorrede zu Varâh. Bṛh. S. 28.

पाथेय 1) ॰श्राद्ध (?) Verz. d. Oxf. H. 277,a,1 v. u.

पाथोद Spr. 4528.

पाथोनिधि Spr. 4528. Kuvalaj. 114,b.

पाद 8) so v. a. *Caesur* Ind. St. 8,297. — 9) M. 2,99 hat die v. l. पात्रात् st. पादात्; vgl. auch Spr. 1673. *the bottom (of a bag)* Benfey. — 10) पादस्थ Hariv. 9985 v. l. für पट्टस्थ; nach Nîlak. = चित्रफलकस्थ.

पादचार adj. *zu Fusse gehend* R. 7,33,5. m. *Fusssoldat* Uttararâmak. 98,10 (103,5).

पादचारिन् *zu Fusse gehend* Kathâs. 52,130. 53,17. 54,6. 74,292.

पादतल, ॰तलाहति Spr. 2579.

पादपत्र am Ende eines adj. comp. von 1) पादप *Baum* Kathâs. 70,24.

पादपद्म m. N. pr. eines Lehrers, = पद्मपाद Hall 88. 154.

पादपूरण 2) P. 6,1,134.

पादप्रतिष्ठान lies *Fussgestell.*

पादप्रधारण vielleicht fehlerhaft für पादप्रावरण.

पादभट m. *Fusssoldat* Kathâs. 54,218.

पादभाग Ind. St. 8,82.

पादभाज्, अन्यथा पादभाक् *anders den* Pâda *abtheilend* Ind. St. 8,298.

पादलिप्त N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 152,a, N. 3. ॰सूरि N. pr. eines Astronomen Ind. St. 10,281. 286.

पादलेप an den angeführten Stellen und Kathâs. 70,65. 123,19. 27 *eine Fusssalbe von besonderer Zauberkraft.*

1. पादविग्रह, die neuere Ausg. कामाविग्रहैः *mit nach Belieben wechselnden Körpern.*

पादान्त, ॰न्ते *am Ende eines* Pâda Ind. St. 8,221. fg. 224. 462.

पादान्तर, Nîlak. zu MBh. 1,7164: पादान्तरे पादसमीपप्रदेशे.

पादाष्ठील, lies अष्ठीला st. अ॰.

पानक, ॰रसासवरागयोजनानि unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,a,8. ॰रसरागासवयोजनम् Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36; vgl. u. कला 11).

पानगोष्ठिका, ॰गोष्ठी Verz. d. Oxf. H. 123,a,7.

पानात्यय Suçr. 2,486,6. — Vgl. मदात्यय.

पान्त Ṛv. 7,33,2.

पान्थ 1) füge *ein auf Reisen befindlicher Mann* hinzu. पान्थत्व n. *das Leben eines Wanderers:* बह्वपायं क्व पान्थत्वं नित्यगुप्ताः क्व पार्थिवाः Kathâs. 93,69.

पाप Sp. 660, Z. 24 lies 5) st. 4) und füge hinzu: ऐश्वर्यमदपापिष्ठाः मदाः पानमदादयः *unter allen Räuschen, wie Weinrausch u. s. w., ist der Herrschaftsrausch der schlimmste* Spr. 3854. — 6) m. N. pr. eines *Bösewichts* in einem Drama Verz. d. Oxf. H. 139,a,20. — Vgl. महा॰.

पापकर्मन् n. *eine böse That:* ॰कर्मकृत् R. 3,35,3.

पापकृत्वन् (पाप + कृ॰) m. *Frevler* AV. 19,35,3.

पापगति adj. *dem ein schlimmes Los zu Theil wird* Spr. 2925.

पापचर m. N. pr. eines *Bösewichts* von König in einem Drama Verz. d. Oxf. H. 139,a,22.

पापनाशन 2) vgl. Verz. d. Oxf. H. 30,a,8.

पापपुरी v. l. für अ॰ Wilson, Sel. Works 1,322. — Vgl. पापापुरी.

पापबुद्धि adj. Spr. 4335. f. *üble Absicht:* यो रामस्य प्रियां भार्यां पापबुद्ध्या निरीक्षसे R. 3,53,50.

पापारिपु *der Feind der Sünde,* N. pr. eines Tîrtha Kathâs. 118,154.

पापलोक्य bed. nach Nîlak. *zur Hölle führend.*

पापीय, die ed. Bomb. पापीय आङ्कः, Nîlak.: पापीयमाङ्करिति पाठे पापाय हितम्.

पामर 2) Spr. 3524. — 3) Hâla 165. 171. 242. — 4) Spr. 4680 (Gegens. सज्जन).

पामार N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,b,3.

1. पाय्य vgl. पूर्व॰. — 2. पाय्य vgl. बहु॰.

पार 2) Varâh. Bṛh. S. 16,10. — 4) इच्छसि पारमष्टादशानां कारणानामन्ते च मृत्युमुखम् Daçak. in Benf. Chr. 195,15. ॰तत्त्व Weber, Râmat. Up. 325. fg.

पारक vgl. भिन्नुकी॰.

पारजायिन् = पारजायिक Vishṇu's Dharmaç. 5,39. — Vgl. पारदारिन्.

पारटीट = मन्मर a. a. O.

पारत्रिक *jenseitig* Sarvadarçanas. 169,4.

पारद 1) Sarvadarçanas. 98,18. Etymologie 97,13. fg. ॰त्व n. ebend.

पारदारिक 1) Kathâs. 106,149. 153.

पारदारिन् vgl. oben पारजायिन्.

पारदृश्वन् vgl. u. पारावार.

पारमक, so auch die ed. Bomb. MBh. 13,3350; dagegen liest R. 1,22, 10 die ed. Bomb. परमिका.

पारमर्ष (von परमर्षि) adj. *von einem grossen* Ṛshi *herrührend:* सूत्र Sarvadarçanas. 116,9.

पारमहंस्य Bhâg. P. 12,13,18. adj.: धर्म 6,5,4.

पारमार्थ्य (von परमार्थ) n. *die volle Wahrheit* Bhâg. P. 12,3,14.

पारमिता Kathâs. 72,218. बुद्धोक्तदानादिषट्क॰ 362. दान॰ 236. क्षमा॰ 259. 277. शील॰ 259. धैर्य॰ 277. 283. ध्यान॰ 283. प्रज्ञा॰ 318. 361.

पारमेश्वर Titel einer Schrift Hall 199.

पारमैश्वर्य (von परमेश्वर) n. *Oberherrlichkeit* SARVADARÇANAS. 74, 2. fg. 79, 1. 3. *das Gottsein* 65, 22.

पारलौकिक, दुर्गति KATHÂS. 61, 216. अर्थ SARVADARÇANAS. 2, 2. fg. सुख 3, 5.

पारवत vgl. पारावत 2) *f*).

पारषद् steht fälschlich auf Sp. 674.

पारसीक 3) नृप *ein Fürst der Perser* KATHÂS. 122, 4.

पारायण 1) ब्रह्म° UTTARARÂMAK. 26, 5 (34, 10). — 2) ब्रह्म° UTTARARÂMAK. 76, 7 (98, 4). — 3) nach AUFRECHT = धातु° Verz. d. Oxf. H. 161, *a*, 14. Titel einer Schrift des Someçvara HALL 170.

पारार्थ्य (von 1. परार्थ) n. *das warme Gefühl für die Sache eines Andern, Uneigennützigkeit* KATHÂS. 72, 230. 397. पारार्थ्य (von 2. परार्थ) in °निर्णय oder °विवेचन Titel einer Schrift HALL 189.

पारावत 2) *b*) KATHÂS. 61, 61. 70. — *f*) पारवत Verz. d. Oxf. H. 85, *a*, 4.

पारावतदेश m. N. pr. eines *Landes* Verz. d. Oxf. H. 352, *b*, 21.

पारावताक्ष (पारावत + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Schlangendämons KATHÂS. 70, 60.

पारावर्य vgl. oben u. परावर्य.

पारावार 1) Sp. 674, Z. 2. fg. MBH. 5, 1017 fasst NÎLAK. das Wort in der Bed. *Meer*. — 2) °पारदृश्वन् *der das jenseitige Ufer des Meeres gesehen hat:* न्याय° so v. a. *der mit dem* Njâja *vollkommen vertraut ist* SARVADARÇANAS. 113, 4. Vgl. पयः°.

पाराशरिन् pl. N. einer philosophischen Schule WEBER, RÂMAT. UP. 335.

पाराशर्यायण, so zu lesen st. पारशर्यायण.

पारास *Persien* Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 31. 340, *a*, 9.

पारासपुलि *Persepolis* ebend. 339, *b*, 2 v. u.

पारासु N. pr. eines Landes ebend. 339, *a*, 10.

पारिजात 2) allein für sich als Titel einer Schrift HALL 174. = मदन° Verz. d. Oxf. H. 273, *b*, 41 u. s. w. — 6) N. pr. eines Autors von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 3.

पारिजातमय KATHÂS. 118, 118.

पारिणामिक (von परिणाम) adj. *der Entwickelung unterworfen:* भाव bei den Gaina so v. a. *natürliche Anlage* SARVADARÇANAS. 34, 9. 16.

पारिपात्र 3) पारियात्र unter den Beinn. Çiva's R. 7, 23, 4, 38.

पारिपात्रक, पारियात्रक N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 338, *b*, 28. 339, *b*, 40.

पारिपान्थिक, die ed. Bomb. richtig पारिपन्थिक.

पारिपार्श्विक Z. 4. fg. füge SÂH. D. 287 hinzu.

पारिप्लव 1) *b*) नेत्रैः KATHÂS. 103, 163. Sp. 677, Z. 2 lies mit der ed. Bomb. अभ्रं पारि°.

पारिबर्ह 1) sg. BHÂG. P. 10, 1, 31. 54, 55. 58, 50. 68, 50.

पारिभद्रक 3) m. pl. N. pr. eines Geschlechts MBH. 6, 2099 nach der Lesart der ed. Bomb. st. मणिभद्रक der ed. Calc.

पारिभाषिक = गौण, लाक्षणिक, औपचारिक, भाक्त (Gegens. मुख्य) d. i. *secundär, uneigentlich* ÇKDR. u. भाक्त. Diese Bed. hat das Wort an allen angeführten Stellen und auch SARVADARÇANAS. 106, 9. fg. °त्व n. im Gegens. zu मुख्यत्व ÇKDR. (Suppl.) u. भक्ति.

पारिवत्स, die neuere Ausg. परिवंशैश्च कामलैः, NÎLAK. aber hat die Lesart परिवत्सैश्च कोमलैः vor sich gehabt, wie man aus seiner Erklärung ersieht: वत्सैश्च परि प्राप्तैरिति (aus dem vorhergehenden Verse ergänzt) संबन्धः। छन्दसि परे ऽपि व्यवहिताश्चेति (P. 1, 4, 81. fg.) धातूपसर्गयोरार्षः संबन्धः। कोमलैर्बालैः.

पारिशेष्य, °शेष्यात् bedeutet *folglich, ergo;* ebenso अतः पारिशेष्यात् SARVADARÇANAS. 110, 6 und तस्मात्पारिशेष्यात् 158, 7. Vgl. oben u. परिशेष 2).

पारुष्य 2) *a*) मौर्वीकिणाङ्के पारुष्यं भुजे न वचने पुनः KATHÂS. 118, 11. पारुष्यैः *durch harte Worte* Spr. 4344.

पारेवत vgl. बृहत्°, मद्या°, स्वर्ण°.

पारेश्मशानम् adv. *jenseits der Leichenstätte* MÂLATIM. 79, 19.

पारोक्त, die ed. Bomb. पारोक्ष्य.

पारोक्ष्य 1) BHÂG. P. 10, 78, 1. — 2) *Unsichtbarkeit* BHÂG. P. 10, 39, 20.

पार्जन्य, अस्त्र BHÂG. P. 10, 63, 13.

पार्थक्य SÂH. D. 96, 9.

पार्थवि, so auch die neuere Ausg.; NÎLAK.: पार्थविः (sic) पृथिव्या अपत्यं पार्थिविर्देहात्मवादी तस्य भवः सामर्थ्यं यैस्तैः मोहसामर्थ्यं दृढैरित्यर्थः.

1. पार्थिव 2) *d*) Verz. d. Oxf. H. 331, *b*, 3 v. u.

2. पार्थिव, छत्र MBH. 5, 6069.

पार्वण 1) Z. 6. fgg. चन्द्र KATHÂS. 64, 32. पाण्डुकृशं शशाङ्कमिव पार्वणम् 73, 272.

पार्वत 1) अस्त्र BHÂG. P. 10, 63, 13.

पार्श्वगत MBH. 12, 4294.

पार्श्वनाथ HALL 166. °काव्य Verz. d. Oxf. H. 392, *a*, No. 70. °गीता, °दृशभावविसह WILSON, Sel. Works 1, 282. °चरित्र 291. °नमस्कार, °स्तव und °स्तुति 283.

पार्श्वमण्डलिन् m. (sc. हस्त) Bez. *einer best. Stellung der Hände beim Tanz* Verz. d. Oxf. H. 202, *a*, 29.

पार्श्वस्थ KATHÂS. 52, 66. RÂGA-TAR. 6, 191 (ed. Calc. hat die richtige Lesart).

पार्षद 1) WEBER, RÂMAT. UP. 314. — 2) व्याकरणस्य सर्वपार्षदत्वात् SARVADARÇANAS. 145, 22.

पार्ष्णि 1) तीव्रपार्ष्णिप्रहारेण प्रेरयामास वाजिनम् KATHÂS. 94, 12. °घात 13. पार्ष्ण्यापीडा गृदम् BHÂG. P. 11, 15, 24. — 3) युद्ध° Ind. St. 10, 165.

पार्ष्णिग्राह, चन्द्रकेतोस्तु भरतः पार्ष्णिग्राहो बभूव ह *folgte ihm auf der Ferse nach* R. 7, 102, 12.

पालक 2) प्रतिज्ञातार्थ° Spr. 5192. — 3) KATHÂS. 111, 63. 112, 13. BHÂG. P. 12, 1, 2.

पालकाप्य s. पालकाव्य.

पालकाव्य fehlerhaft für पालकाप्य (N. pr.) nach AUFRECHT.

पालय् mit अनु 1) °पालये BHÂG. P. 10, 47, 30. — 2) धर्मं पुराणमनुपालयन्ती AV. 18, 3, 1.

— प्र vgl. प्रपालन fg.

— प्रति 3) तस्या निर्गमम् KATHÂS. 52, 307. त्वाम् PAÑKAT. 242, 3.

पालाश m. = पलाश *Butea frondosa* H. an. 2, 279.

पालि 1) Z. 3. fg. füge (तेन लिप्ताः) nach °पालिषु hinzu und übersetze *an die Ohren warf er ihnen Verwünschungen.*

पालिन् 1) गन्धर्व° so v. a. *ein Fürst der* Gandh. BHÂG. P. 10, 33, 23.

पाल्य 2) तन्मे सत्यवचः पाल्यम् KATHÂS. 84, 37.

पावक 2) *b*) पावकास्त्र UTTARARÂMAK. 105, 6 (142, 12). von BENFEY als adj. (es geht वारुणास्त्र voran) *dem Gott des Feuers gehörig* aufgefasst.

पावकीय (von पावक) adj. *vom Gott des Feuers herrührend:* धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,22.

पावन 2) *g*) N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa BHÂG. P. 10,61,16.

पावमान 2) auch पावमान Verz. d. Oxf. H. 383,*b*, No. 468.

पावलि *Mantel* HÂLA 242.

पावित्र, पवित्र die richtige Form.

पाविन्, परमपावनी ed. Bomb.

पाव्य, अवश्य° *durchaus zu reinigen* BHATT. 6,64.

पाश 1) bei den Çaiva *Alles was die Seele fesselt, die Aussenwelt, die Natur* im Gegens. zur *Seele;* pl. SARVADARÇANAS. 80,17. 81,2. fgg. 89,4. sg. 88,18.21. 90,5. °जाल 85,3. 88,12. 89,7. Davon nom. abstr. पाशत्व n. 89,1.

पाशक 1) वलीवलय° *Schlinge* KATHÂS. 123,61.

पाशन, die ed. Bomb. an der ersten Stelle तोमराङ्कुशलासनैः, an der zweiten कुलपांसन.

पाशिका (von पाश) f. *ein Riemen am Pfluge* KṚSHISAÑGR. 9,7.

पाशिन् 1) व्याध KATHÂS. 72,239.

पाशुपत 1) °शास्त्र SARVADARÇANAS. 74,7. 80,6. 11. °योग 74,8.

पाशुपाल्य füge *das Hüten des Viehes* und KATHÂS. 114,97 hinzu.

पाश्चात्य 2) Ind. St. 8,299.

पाश्चात्यनिर्णयामृत n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,35.

पाषण्ड (so die ed. Bomb. des MBH., पाखण्ड die ed. Bomb. des BHÂG. P.) 1) °प्रचुरे धर्मे BHÂG. P. 12,2,13. °मति 11,14,8. °पथावतार DAÇAK. in BENF. Chr. 185,6. — 2) पाषण्डी नुनतापसी KATHÂS. 61,290. Sp. 699, Z. 2 BHÂG. P. 4,19,12 ergänzt der Schol. वेषम् *Kleidung* zu पाखण्डम्; die Stelle gehört zu 1).

पाषण्डखण्डन n. Titel einer Schrift HALL 160 (पाख°).

पाषण्डता f. nom. abstr. von पाषण्ड *Ketzer* LA. (II) 86,19.

पाषण्डदलन n. Titel einer Schrift WILSON, Sel. Works 1,168.

पाषाण 1) °प्रतिमा WEBER, RÂMAT. UP. 345. स मूढो ऽत्र पाषाणानप्यकासयत् KATHÂS. 61,246.

पाहणपुर N. pr. einer Gegend Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,39.

पिक, पिकी f. KATHÂS. 69,7.

पिङ्ग 1) °जटाकलाप VIKR. 157. — 2) *a*) vielleicht darunter ein göttliches Wesen zu verstehen.

पिङ्गदत्त m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 56,94.

पिङ्गल 1) अग्न्याराधन° KATHÂS. 106,73; vgl. पिङ्गलित. — 2) *h*) R. 7, 23, 2, 9. — *n*) °च्छन्दोग्रन्थटीका Verz. d. Oxf. H. 197,*b*, No. 461. — *q*) Verz. d. Oxf. H. 332,*a*, 5. — 3) *e*) Verz. d. Oxf. H. 236,*a*, 2 v. u. *b*, 4. 337,*b*,1. — *g*) KAP. 4,11. BHÂG. P. 11,8,22. fgg.

पिङ्गलक 2) *b*) KATHÂS. 60,18.

पिङ्गलगान्धार m. N. pr. eines Vidjâdhara KATHÂS. 101,73.

पिङ्गलत्व n. *die rothbraune Farbe* R. 7,13,24.

पिङ्गलामत n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,39. 341,*a*,35.

पिङ्गलिन् adj. = पिङ्गल in एकाक्षि° R. 7,13,30.

पिङ्गाक्ष 2) *c*) N. pr. eines Daitja KATHÂS. 115,57.

पिङ्गेश्वर m. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Pârvatî KATHÂS. 114,61.

पिचु 4) ÇÂRÑG. SAMH. 1,1,17. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,4.

पिचुक HARIV. LANGL. I, 308. पेचिक ed. Calc., पेचुक die neuere Ausg.

पिच्छ 1) BHÂG. P. 10,12,4.

पिच्छक 2) पिच्छिकाव्हस्ताः von Ġaina-Mönchen SARVADARÇANAS. 44,5.

पिच्छल 1) MBH. ed. Bomb. पिच्छिल. — 3) *b*) MBH. ed. Bomb. पिच्छिला.

पिच्छिल 1) पन्थाः SÂH. D. 288, 6. शत्रुशोणित° (असिधारापथ) Spr. 3631. विस्र° (कूर्म) KATHÂS. 82,7.

पिच्छिलबीज n. *die Frucht der Dillenia indica Lin.* RÂGAN. im ÇKDR. u. भव्य.

पिञ्जर 1) KATHÂS. 72,38. — Fehlerhaft für पञ्जर Spr. 2782. 3467.

पिञ्जरिक n. *ein best. musikalisches Instrument* KATHÂS. 65,75. fg. 78.

पिटक 2) Verz. d. Oxf. H. 357,*a*, No. 849. fg.

पिटङ्काश Z. 2 lies *Esox.*

पिठन n. LALIT. ed. Calc. 213,6 = अनुशासन.

पिठरपाक (पि° + पाक) m. *die Verbindung von Atomen vermittelst Hitze* SARVADARÇANAS. 109,8. Comm. zu KAN. 288,15. fgg.; vgl. u. पीलु 6).

पिडक, प्रमेहपिडका Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,2. 3. पिडिका 313,*b*,22.

पिण्ड 1) तूल° LA. (II) 90,21. पिण्डी P. 1,4,52, Vârtt. 8, Sch. *Pille* Verz. d. B. H. 283,12 v. u. °विधि Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,23. — 2) एकपिण्डश्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 294,*b*,32. — 6) BHÂG. P. 12,3,2. °धारण SARVADARÇANAS. 99,8. °पातन 98,3. °स्थैर्य 97,11. fg. 99,20. *Körper* im weitesten Sinne, *jedes Ding von bestimmten Dimensionen* SARVADARÇANAS. 16,6. BHÂSHÂP. 123.

पिण्डक 1) शकृत्पिण्डकान् UTTARARÂMAK. 89, 4 (114,11). त्रिपिण्डकश्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 294,*b*,31. — Vgl. माल्य°.

पिण्डन *das Bilden von Mehlklössen* (?): पिण्डनाधिकारिन् Verz. d. Oxf. H. 272.*b*, No. 644.

पिण्डय् mit अव, °पिण्डित *als Kügelchen niedergefallen:* उषोजलानि *Thautropfen* KATHÂS. 103,212.

पिण्डाभ्र H. an. 4,210. MED. p. 28. HÂR. 237.

पिण्डारक 2) BHÂG. P. 11,1,11.

पिण्डिक n. *penis* LIÑGA-P. 1,108,12.

पिण्डीकरण Verz. d. Oxf. H. 225,*a*,9 v. u.

पिण्डीभू KATHÂS. 72,52.

पितर् Z. 2, पितॄणाम् auch R. 7, 37, 5, 57. 5) Bez. *eines best. Kinderdämons* Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,26. SUÇR. 2,393,12. Vgl. पितृग्रह.

पितरिशूर vgl. मातरिपुरुष.

पितामह 1) *a*) pl. *die Manen,* = पितरः MBH. 5,7311.

पितृकल्प 1) lies *die Vorschriften in Betreff der Manenverehrung;* die Adhjâja 16—19 führen diesen Titel.

पितृकृत *gegen den Vater* oder *vom Vater gethan* AV. 5,30,4.

पितृघ्न m. *Vatermörder* WEBER, RÂMAT. UP. 362.

पितृतीर्थ 1) Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,2. एरण्डीसंगमे 63,*b*,35.

पितृदयिता f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,39.

पितृदैवत्य Z. 3 lies अष्टकापितृदैवत्य° und Z. 4 2,108,14; die ed. Bomb. °पितृदैवत्यम्, GORR. (116,23) अष्टकाः पितृदैवत्याः.

पितृभक्तितरंगिणी f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,*a*,40.

पितृवध m. *Vatermord* Weber, Râmat. 356. 359.

पितृव्य vgl. प्र°.

पितृषद्मीय, die ed. Bomb. des MBh. richtig °षत्रीय.

पितृसद्मन् n. *der Väter Wohnort, Gottesacker* MBh. 13,3440.

पितृसूक्त n. Bez. einer best. *Hymne* Verz. d. Oxf. H. 398,*a*,1 v. u.

पित्त vgl. मांसपित्त.

पित्तल 4) *a*) Schol. zu Kâtj. Çr. 1,1,12. — Vgl. मुनि°, पैत्तल.

पिधान 1) Bez. *eines best. Processes, dem das Quecksilber unterworfen wird*, Sarvadarçanas. 100,5.

पिनद्धक, die neuere Ausg. °पिनद्धकाः, Nîlak.: पिनद्धकाः = अलंकाराः.

पिनाकिन् 1) die ed. Bomb. richtig पताकिनः st. पिनाकिनः. — 3) Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,9.

पिपीलिक 3) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,3 v. u.

पिपीलिकमध्य Z. 5 lies कमध्यमा.

पिप्पलनाथ m. N. pr. einer Gottheit Hall 134.

पिप्पलाद् und अ° in der adj. Bed. *die Früchte der Ficus religiosa essend* Bhâg. P. 11,11,7.

पिप्पलायन Bhâg. P. 11,2,21.

पिप्पलायनि m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,7,2.

पिशङ्ग 1) Ind. St. 8,273. 275. fg. पुष्परेणु° Kathâs. 71,198.

पिशङ्गजट (पि° + जटा) m. N. pr. eines Muni Kathâs. 69,10. 103,241.

पिशाचक 1) Kathâs. 114,67.

पिशाचव Kathâs. 114,108. fg.

पिशित 1) °लोचन *fleischliche Augen habend* Sarvadarçanas. 80,5.

पिशिताशन Spr. 3684.

पिशुनय् Sâh. D. 237,10.

पिष्, अपिष्टाम् 3. du. Bhâg. P. 10,72,38. उदकपेषम् und पाणिनापेषम् s. u. पेष. — caus.: त्वं पेषयैतत् (ओषधम्) Kathâs. 64,15.

पिष्टक 1) *a*) Wilson, Sel. Works 2,161. °संक्रान्ति f. Bez. *eines best. Festtages* ebend.

पिष्टपशु *ein aus Mehl gebildetes Opferthier:* °मीमांसा Titel einer Schrift Hall 192.

पिष्टमय, अश्व Verz. d. Oxf. H. 301,*b*,25.

पिष्टातक = पिष्टात Nâgânanda 28,10.

1. पी, die ed. Bomb. liest तदापीय ततस्तेजो u. s. w.

2. पी mit आ caus.: यस्य स्वार्थाभिनिर्वृत्तौ भवत्याप्यायिताः परे *wenn Andere gedeihen* MBh. 5,4548.

— उद्, उत्पीन *angeschwollen* Kathâs. 63,185.

पीठ 1) °स्थ Kathâs. 103,165. *Thronsessel* Weber, Râmat. Up. 321.fgg. Wilson, Sel. Works 1,200. — 4) zu streichen, da mit der neueren Ausg. किरीटापीड° zu lesen ist. — 7) füge am Ende Bhâg. P. 10,59,12 hinzu.

पीठक 1) Bhâg. P. 10,8,30. 11,8. — 2) Nîlak.: पीठकानां राजयोग्यानां नरयानविशेषाणां तख्तरावा (d. i. تخت رو) इति म्लेच्छेषु प्रसिद्धानाम्. — 3) *a*) Kathâs. 75,119. 121. 126. *Piedestal einer Götterstatue* 61,210.

पीठग, Nîlak.: पीठगः स्वासनस्थः अयुध्यमानो ऽपीत्यर्थः.

पीठमर्द (so zu lesen) 1) Nîlak.: पीठमर्दाः = राजप्रियाः, also = 3). — 3) Sâh. D. 543. *der Begleiter eines vornehmen Herrn* Daçak. in Benf. Chr. 180,13.

पीठसर्प, Nîlak.: पीठसर्पवत् = अजगरवत्.

पीठाध्यक्ष m. Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,25 *scholae rector* nach Aufrecht.

पीड् mit उप, स्तनोपपीडमाश्लेषः Sâh. D. 283,4. पार्श्वोपपीडमहसन् *sie lachten so, dass sie sich die Seiten hielten*, Kathâs. 65,139. दण्डभयोपपीडित *niedergehalten* Spr. 3745.

— निस्, निष्पीड्यमानाखिलजीवमर्मणि *heftig gedrückt* Bhâg. P. 10,6,11.

— प्र 1) Bhâg. P. 10,6,10.

— प्रति vgl. प्रतिपीडन.

पीडा 1) Sp. 742, Z. 10 धर्म° auch Daçak. in Benf. Chr. 182,14. अपीडया *nicht ungern* Spr. 5156.

1. पीत Z. 2 lies 1,149,2.

3. पीत s. u. 2. पी.

पीतकुष्ठ *gelber Aussatz* Verz. d. Oxf. H. 281,*a*, No. 659.

पीतवासस् Weber, Râmat. Up. 294.

पीयूष 2) Spr. 4724.

पीलु 1) AV. 20,135,12. — 6) Verz. d. Oxf. H. 251,*a*,15. °पाक *eine durch Hitze erfolgende Verbindung von Atomen* (vgl. oben पिठरपाक) Sarvadarçanas. 109,8. Comm. zu Kaṇ. 288,15.fgg. — Vgl. बृहत्°, महा°.

पीलुक 3) *das Junge eines Thieres* Hâla 105.

पीवर 2) *b*) N. pr. eines Sohnes des Djutimant VP. 199. प्राकार Mârk. P.

पुंश्चलीय vgl. पौंश्चलीय, पौंश्चलेय.

पुंस vgl. महा°.

पुंस्कर्माशय (पुमंस् - कर्मन् + आशय) m. *die durch die Werke in einer früheren Geburt bedingte Anlage eines Menschen* Sarvadarçanas. 82,16.

पुक्कश 1) die Bomb. Ausgg. des MBh. und des Bhâg. P. (vgl. noch 11, 29,14) überall पुल्कस. पुष्कस Verz. d. Oxf. H. 355,*a*,17. पुष्कसी (so im Ind.) 91,*b*,34. पुष्कसाः N. einer Dynastie Bhâg. P. 12,1,28.

पुंगव 1) Hariv. 3981.

पुंगी f. Bez. *einer Art von Frauenzimmern* Brahmavaiv. P. 2,28,4 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. धर्षिणी; vgl. पुंश्चली.

पुच्छक m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 355,*b*,14.

पुच्छवन्त् (von पुच्छ) adj. *geschwänzt* Kathâs. 65,174.

पुच्छाग्र N. pr. eines Berges Wilson, Sel. Works 2,23.

पुञ्ज, प्रभा° Kathâs. 59,2. तेजः° 111. कृतपुण्य° Bhâg. P. 10,12,11.

पुञ्जय्, पुञ्जिततमस् Uttararâmaḱ. 96,13 (126,2).

पुञ्जिकस्थली f. N. pr. einer Apsaras Bhâg. P. 12,8,26. — Vgl. °स्थला.

पुट्, पुटित (?) Weber, Râmat. Up. 316.

पुट 1) चर्म° Kathâs. 60,60. कर्पा° 123,164. कर्पुटी Spr. 3573. पुटाञ्जलि (*mit gehölter Hand*) gegenüber von उत्तानो ऽञ्जलिः *mit ausgestreckter Hand* Schol. zu Kâtj. Çr. 3,1,15. Z. 11 die ed. Bomb. liest MBh. 7,1926 भ्रुकुटिपुटाकुलित. Z. 16 नासापुट wird bisweilen ungenau in der Bed. von *Nasenloch* gebraucht, so z. B. Sarvadarçanas. 176,17. Comm. zu Çvetâçv. Up. 2,8 und zum Vedântas. 122,5. Z. 18. fgg. Nîlak. zu MBh. 8,914: पिपीलिकपुटं पिपीलिकावासपटलम्, also *Ameisenhaufen*. — 2) पत्त्रपुट Kathâs. 59,54. पुटप्रकाराः Verz. d. Oxf. H. 311,*b*,18. — 7) *ein best. Metrum*, = श्रीपुट Ind. St. 8,382. — Vgl. noch त्रिरेखापुट.

पुटपाक Çârṅg. Saṁh. 2,1,21. Verz. d. Oxf. H. 305,*a*,4. 311,*b*,23. कामाग्निपुटपाकेन पच्यमानः स भूमिपः Kathâs. 91,32. 89,19. 119,3 (wo °का-

माग्निपुटपाकेन zu lesen ist). °प्रतीकाशो रामस्य करुणो रसः Uttararâmak. 37,7 (50,7).

पुणतामकर m. Bein. Mahâdeva's Verz. d. Oxf. H. 244, *b*, No. 608.

पुण्डरीकपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 257,*b*,37.

पुण्डरीकाक्ष 1) को ह्यन्यः पुण्डरीकाक्षान्महाभारतकृद्भवेत् Sarvadarçanas. 128, 13.

पुण्य 1) Z. 29. fgg. कृत° auch Spr. 3423. — Vgl. महा°.

पुण्यक Z. 9, die neuere Ausg. hat संप्रापयस्वेश, Nilak.: पुण्यकं व्रतोत्सवम्.

पुण्यतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,19.

पुण्यत्व, गङ्गायाः Spr. 5023.

पुण्यपावन N. pr. Verz. d. Oxf. H. 354,*a*,29.

पुण्यभरित vgl. भरित.

पुण्यसेन Kathâs. 79,5.

पुण्यानगर n. N. pr. einer *Stadt* Hall 70.

पुण्योदय Prasaṅgâbh. 13,*b*,8 (पुण्यादय gedr.).

पुत् Z. 5. fg. st. पुत्त्रस्त्राणात् liest die ed. Bomb. पुंसस्त्राणात्; die richtige Lesart wird पुत्तस्त्रा° (पुतस्त्रा° verstösst gegen das Metrum) sein.

पुत्तिका, Nilak. zu MBh. 12,67.51: पुत्तिकाः = मशकाः; vgl. पौत्तिक. Die Bed. *Puppe* hat das Wort Bhâg. P. 10,1,45. 13,56.

पुत्र 1) *e*) = पुत्रक 1) *d*) Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,18.

पुत्रक 1) *a*) वत्स पुत्रक तातेति नाम्ना गोत्रेण वा सुतः (वक्तव्यः) Sâh. D. 172,3. = पुत्र *Sohn* Kathâs. 73,33. — 2) *b*) देवगृहस्तम्भाग्र° Kathâs. 121,149. स्तम्भ° 179. 123,136.

पुत्रक्रमदीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 295,*b*, No. 716.

पुत्रतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 13,*a*,8.

पुत्रपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 51,128. 173.

पुत्रप्रिय R. 3,78,23. — Vgl. प्रियपुत्र.

पुत्रसप्तमी f. Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Âçvina Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,49.

पुत्रस्नेहमय (von पुत्र + स्नेह) adj. f. ई *in der Liebe zum Sohne bestehend:* माया Bhâg. P. 10,8,43.

पुत्रिकापूर्वपुत्र s. u. पूर्व 1) *e*) Sp. 844, Z. 5. fg.

पुत्रीकर् Kathâs. 56,46. 126.

पुत्रीकरणमीमांसा f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 295,*b*, No. 717.

पुत्रीभू *zum Sohne werden* Bhâg. P. 10,8,51.

पुत्रेषणा Ind. St. 10,149. 152.

पुथ् vgl. पोथ; — अव vgl. अवपोथिका.

पुद्गल 2) *a*) bei den Gaina *Körper, jedes Ding von bestimmten Dimensionen* mit Inbegriff *der Atome,* Sarvadarçanas. 35,4. 36,1. 5. 37,11. 13. 38,19.

पुनःप्रेप्सा (पुनर् + प्रे°) f. *das Verlangen wieder zu erlangen, — wieder habhaft zu werden* Kathâs. 97,48.

पुनर् 1) am Ende, füge Spr. 4550 hinzu. — 2) füge *noch* und die Stellen Hit. 45,7. Haeb. Anth. 483, Çl. 1 hinzu.

पुनरागमन *Wiederkehr* so v. a. *Wiedergeburt* Sarvadarçanas. 2,1. 6,15.

पुनरादायम् s. u. 1. दा mit आ 10).

पुनराधेयिक Z. 3 lies पौनराधेयिक.

पुनरावृत्ति 1) *das Wiederkommen, Sichwiedereinstellen* MBh. 12,5091 (दृष्टा und im vorangehenden Verse प्रत्यमित्रे mit der ed. Bomb. zu lesen). *Wiedergeburt* Sarvadarçanas. 56,3. fg. 79,4. अ° *Nichtwiederkehr* so v. a. *Tod* Bhâg. P. 10,77,18.

पुनरुक्त n. *unnütze Wiederholung* unter den निग्रहस्थानानि Njâjas. 5,2,14. Sarvadarçanas. 114,15.

पुनरुक्तता Sâh. D. 228,17. पुनरुक्तत्व n. 576.

पुनरुक्तीकर् (पुनरुक्त + 1. कर्) *überflüssig —, unnütz machen* Kathâs. 103,206.

पुनर्बाल्य n. *das wieder-kindisch-Sein, Altersschwäche* MBh. 14,34. R. 2,21,7.

पुनर्भव adj. *wiedergeboren* Bhâg. P. 10,5,24.

पुनर्युद्ध n. *Erneuerung des Kampfes* Verz. d. Oxf. H. 343,*b*,6 v. u.

पुंदेवत (पुमंस् + देवता) adj. *an eine männliche Gottheit gerichtet:* मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,8.

पुंनाग 1) und zugleich 4) Cit. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,108.

पुप्फुस 1) Z. 2 lies फुप्फुस st. फुप्फस.

पुमंस् Z. 2, nach M. Müller (Gr. §. 212) soll der loc. pl. पुन्सु sein, wobei auf P. 8,2,65 (lies 64) verwiesen wird; hier ist aber bloss vom auslautenden म einer Verbalwurzel die Rede. Ferner hat Müller übersehen, dass, wenn diese Regel hier Geltung hätte, auch पुन्भिस् u. s. w. zu schreiben wäre.

पुंपशु (पुमंस् + पशु) m. *ein Mensch als Opferthier, Menschenopfer* Kathâs. 101,320.

पुंमन्त्र (पुमंस् + मन्त्र) m. *ein männlicher Zauberspruch* Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,9; vgl. Sarvadarçanas. 170,3. fgg.

पुर 1) सपुरा adj. Kathâs. 81,102. — 11) = त्रिपुर (als *Burg*): °दाह Kathâs. 57,2. — 13) *c*) N. eines der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Bettelorden, dessen Mitglieder das Wort पुरी ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,16. Wilson, Sel. Works 1,202; vgl. अनन्त°, अनाथ°, माधवेन्द्र°, यादवेन्द्र°, वैकुण्ठ°.

पुरजित् 1) Kathâs. 120,31.

पुरंजय ein Fürst Bhâg. P. 12,1,2. 34.

पुरट Bhâg. P. 10,18,26. 33,22.

पुरतस् 1) पदद्वयं पुरत उपसृत्य *voran, nach vorn* Vikr. 65,7. (तम्) पुरतःकृत्य दूतो ऽसौ प्रययौ तां पुरीम् R. 7,37,1,53. — 3) *darauf* Spr. 3244 (= Amar. 43, welches u. 1) Z. 6 zu streichen ist).

पुरंधि *Weib* überh. Kathâs. 55,100. 91,7 (lies पुरपु°). 103,68. 110,126.

पुरमथितर् m. = पुरमथन Ânandal. 7.

पुररक्षिन् Kathâs. 54,110.

पुरस् Sp. 780, Z. 5. fg. वृष्ण्यन्धकपुरः (so die ed. Bomb.) MBh. 3,654. — 1) *d*) धर्मं पुरस्कृत्य यतेतार्थाय पार्थिवः Spr. 4121. उपायं यं पुरस्कृत्य सेवते सेवकः प्रभुम् 3805. Z. 3 ist *vor Allem* zwischen *sich* und *angelegen* einzuschalten. — 2) *d*) Spr. 5180. — *e*) MBh. 14,499 liest die ed. Bomb. richtig कर्मण्या°.

पुरःसर Sp. 783, Z. 4. fgg. genauer *an der Spitze habend, folgend auf* (vgl. Sarvadarçanas. 99,1. 62,4); *begleitet von* Sarvadarçanas. 101,19. 154,12. °सरम् adv. 78,1.

पुरा 1) *b*) Spr. 790. — *c*) Spr. 3575. Megh. 83 (v. l. पुरे).

पुराकल्प, °कल्पे *vor Zeiten* Kathâs. 121,188. Z. 8 °विशेषविद् *mannichfache Sagen der Vorzeit kennend* erklärt Nîlak. auf folgende absurde Weise: पुराकल्पः बहुकर्तृकमन्वाख्यानं देवासुराः संयत्ता आसन्नित्यादिकं वेदोक्तम् विशेष एककर्तृकमन्वाख्यानं परिकृत्याख्यं हरिश्चन्द्रो ह वैधस ऐक्ष्वाको राजपुत्र आसेत्यादि.

पुराटङ्क vgl. पौरण्टक.

पुराण 3) am Ende hinzuzufügen Saṁsk. K. 39,*a*,8. fg.

पुराणरत्न n. Titel einer Schrift Hall 203.

पुराणसमुच्चय m. Titel *einer Sammlung von* Purâṇa Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,30.

पुराणसर्वस्व n. Titel eines Werkes des Halâjudha Verz. d. Oxf. H. 84,*b*, No. 143. fg.

पुराणसार Titel einer Schrift ebend. 268,*a*,11. 270,*b*,8. 292,*a*,40.

पुराणसिंह m. Bein. Vishṇu's als *Mannlöwen* R. 7,7,51.

पुराधिप Kathâs. 71,224. 112,32. fg. Bhâg. P. 10,62,5.

पुराध्यक्ष Kathâs. 72,210. 75,178. 77,88.

पुरारि Bein. Çiva's Kathâs. 54,45. 75,59. 120,17.

पुरीतत् *Eingeweide* Daçak. in Benf. Chr. 188,17.

पुरीमत् (von पुरी) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,24.

पुरीष 1) *c*) *Schmutz, Koth:* द्रवत्पुरीषी (भू) Bhâg. P. 10,18,6.

पुरीषभीरु m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,23.

पुरुजित् ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,11.

पुरुण्ड m. pl. N. einer Dynastie VP. 475, N. 64 (पुरण्ड). — Vgl. गुरुण्ड, मुरुण्ड, मरुण्ड.

पुरुमायिन् adj. = पुरुमाय *der viele Zauberkünste hat* Bhâg. P. 10,77,36.

2. पुरुवार vgl. भूरिवार.

पुरुशिष्ट N. pr.; vgl. पौरुशिष्टि.

पुरुष 1) *d*) Pańćar. 1,10,68. ब्रह्मस्वं दुरनुज्ञातं भुक्तं हन्ति त्रिपूरुषम् Bhâg. P. 10,64,35. — *o*) scheint für किंपुरुष zu stehen AV. 6,38,4 (vgl. TBr. 2,7,7,1). 19,49,4. — Vgl. महा°.

पुरुषता 1) *Mannheit* Spr. 4713.

पुरुषदन्तिका vgl. महा°.

पुरुषमानिन्, füge adj. vor *sich* und am Schluss R. 2,109,4 hinzu.

पुरुषवचस् adj. Purusha *heissend* Khând. Up. 5,3,3.

पुरुषवर m. Bein. Vishṇu's MBh. 1,1180.

पुरुषविध Bhâg. P. 10,87,17.

पुरुषसूक्त Bhâg. P. 10,1,20.

पुरुषादक Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. Gorr. 1,31,6.

2. पुरुषान्तर, der Comm. zu Kâm. Nîtis. 9,13 liest richtig सदर्थः st. मदर्थः, so dass Z. 3 *des Einen* zu streichen wäre. Es ist *die Entscheidung einer Sache durch einen Zweikampf* gemeint.

पुरुषान्तरम् adv. *durch eine Zwischenperson, mittelbar:* यस्य त्वयायं समुदीर्यते । जयशब्दः सहस्राक्षादागतः पुरुषान्तरम् ॥ Vikr. 35. Bollensen, Williams und Benfey fassen das Wort als acc. und zwar in der Bed. von *Mensch im Gegensatz zu den Göttern*.

पुरुषाय्, पुरुषायित 2) Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,30. Sâh. D. 338,16.

पुरुषायुष Kaush. Âr. 2,17.

पुरुषार्थ 2) Spr. 4753.

पुरुषार्थप्रबोध m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,31.

पुरुषार्थसिद्ध्युपाय m. desgl. ebend. 372,*b*, No. 269.

पुरुषीभू (पुरुष + 1. भू) *Mann werden* R. 7,89,25. Kathâs. 56,104.

पुरुषोत्तम 1) *der beste Mensch* Sâh. D. 109,4. — 5) °भारत्याचार्य Wilson, Sel. Works 1,201. °मिश्र Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 480. = °दीक्षित Hall 91. °प्रसाद = पुरुषोत्तमाचार्य 204. °सरस्वती 108. पुरुषोत्तमानन्दयति 109. पुरुषोत्तमाश्रम Verz. d. Oxf. H. 390,*a*, No. 29.

पुरुषोत्तमपुर n. N. pr. einer *Stadt* Hall 206.

पुरुषोत्तमवादार्थ m. Titel einer Schrift Hall 135.

पुरुषोत्तमसहस्रनामन् n. pl. *die tausend Namen* Vishṇu's Hall 147.

पुरोग 1) धनवत्यां पुरोगायाम् *vorangehend* Kathâs. 108,141.

पुरोड्वा, पुरोड्व m. ÇKDr. u. महामेद nach ders. Aut. Lies महामेदा st. माहमेदा.

पुरोनिःसरण (पुरस् + निः°) n. *der Vortritt beim Hinausgehen* Spr. 4348.

1. पुरोभाग 2) füge *das Sichvordrängen, Vorwitz* hinzu.

2. पुरोभाग füge die Bed. *vorwitzig* hinzu und lies Z. 2 पुरोभागिनि.

पुरोभागिन् 1) füge *vorwitzig* hinzu.

पुरोवत् (von पुरस्) adv. *wie früher* Bhâg. P. 10,13,25. 40.

पुरोवर्तिन् *sich vordrängend, vorwitzig* Nîlak. zu Hariv. 7338.

पुर्यष्टक vgl. Sarvadarçanas. 86,17. 20. fgg. 87,13. 18. °त्व n. 16.

पुलक 1) *a*) Nîlak.: पुलकाः = असंपूर्णतण्डुलयुक्तधान्यानि, also = पुलाक, welches nicht zum Metrum passt. — *b*) n.: यद्गोद्विजद्रुममृगाः पुलकान्यबिभ्रत् Bhâg. P. 10,29,40. — *c*) Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,14.

पुलह Hariv. 478 im Sinne eines patron. (Pulaha's *Sohn*). पुलहाश्रम Bhâg. P. 10,79,10 = हरिक्षेत्र nach dem Schol.

पुलाक 1) vgl. oben पुलक 1). — 2) vgl. भक्त°.

पुलिन्द 1) mit भिल्ल und शबर wechselnd Kathâs. 72,5. 101,283. fg. Bhâg. P. 12,1,34. f. पुलिन्द्यः 10,21,17. 83,43. पुलिन्द sg. N. pr. eines Fürsten 12,1,15.

पुल्कस s. oben u. पुक्कश 1).

1. पुष् 2) *b*) (देवताः) पुष्णन्त्येषां च वाञ्छितम् Kathâs. 72,119. — पुष्ट 1) Z. 9 füge hinzu पुष्टाः (so die ed. Calc.) कुसुमवृष्टयः Râǵa-Tar. 6,144.

पुष्कर 1) °नाल Ind. St. 8,436. — 5) Kathâs. 60,61. — 25) pl. R. 7,53,8. — 27) ein Sohn Varuṇa's R. 7,23,28; nach dem Schol. sind गो und पुष्कर बलाध्यक्षौ der Söhne und Enkel Varuṇa's; ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,90,34. — 29) Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,34 ist wohl पुष्करी zu lesen, wie Aufrecht im Ind. hat. — 30) m. pl. Gesammtname für die sechs Nakshatra Punarvasu, Uttarâshâḍhâ, Kṛttikâ, Uttaraphalgunî, Purvabhâdra und Viçâkhâ Ǵjotistattva im ÇKDr. u. भद्रपादर्क्ष.

पुष्करपुराण n. Titel eines Purâṇa Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,32.

पुष्कराक्ष 2) Kathâs. 69,82.

पुष्करिन् 3) *a*) Kathâs. 70,98.

पुष्कल 2) *b*) ein Sohn Bharata's R. 7,100,16. 101,11.

पुष्कलावत n. N. pr. der Residenz Puskala's, Sohnes des Bharata, R. 7,101,11.

पुष्पति Z. 4 lies आजेत् st. आगात्.

पुष्टि 1) *Fülle, Entwickelung* Sâh. D. 92, 8. *eine das Gedeihen bezweckende Zaubercerimonie* Verz. d. Oxf. H. 97, *a*, 34. — 2) *eine Form der* Sarasvatî Wilson, Sel. Works 2, 190.

पुष्टिप्रवाहमर्यादाभिद् m. Titel einer Schrift Hall 147. °विवरण n. ebend.

पुष्टिमति auch die ed. Bomb.

पुष्प 1) *e)* Sâh. D. 361. (तम्) वाक्पुष्पैरार्चयत् (so ist zu lesen) Kathâs. 72, 395. 99, 38.

पुष्पक 3) *f)* n. R. 7, 3, 19. m. 75, 6. °विमान Weber, Râmat. Up. 324.

पुष्पकाण्ड = पुष्पकाण्डक Kathâs. 103, 33.

पुष्पगण्डिका f. *eine Art Posse, in welcher Weiber als Männer auftreten*, Bhar. Nâtjaç. 18, 123. Sâh. D. 504. 507.

पुष्पदन्त 1) *a)* unter den 108 Namen Çiva's R. 7, 23, 4, 49.

पुष्पदामन् 2) = फुल्लदामन्.

पुष्पंधय m. *Biene* Verz. d. Oxf. H. 243, *a*, No. 601.

पुष्पन्यास m. *Darbringung von Blumen* Wilson, Sel. Works 2, 35.

पुष्पपुर Ind. St. 9, 174.

पुष्पभद्रा Bhâg. P. 12, 8, 17. 9, 10.

पुष्पमय, गिरि R. 7, 31, 38. चाप Kathâs. 55, 70.

पुष्पमित्र Bhâg. P. 12, 1, 32.

पुष्पराग Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 12.

पुष्पलीला f. N. pr. Verz. d. Oxf. H. 147, *a*, 24.

पुष्पवन्त् 1) *b)* *rindernd*, von Kühen Schol. zu Bhâg. P. 10, 46, 9.

पुष्पवक्त्रा f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 12, 9, 30.

पुष्पविचित्रा f. *ein best. Metrum: 4 Mal* – – ◡◡ – – – – – ◡◡ – – – Ind. St. 8, 383.

पुष्पशकटिका f. = पुष्पशकटी; °निमित्तज्ञान unter den 64 Kalâ Schol. zu Bhâg. P. 10, 45, 36. Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 15. 19, wo die Theile auseinandergerissen sind.

पुष्पसार, °समुच्चय Verz. d. Oxf. H. 76, *a*, 8.

पुष्पस्नान, die richtige Form ist पुष्य°; vgl. Kern zu Varâh. Bṛh. S. 48, 3.

पुष्पाञ्जलि m. *zwei Handvoll Blumen*, Titel eines Commentars Hall 107.

पुष्पावचायिका (पुष्प + अ°) f. *Blumenlese*, N. eines Spieles Verz. d. Oxf. H. 218, *a*, 5.

पुष्पास्तरण (पुष्प + आ°) n. *kunstgerechtes Streuen von Blumen*, unter den 64 Kalâ Schol. zu Bhâg. P. 10, 45, 36 (vgl. u. कला 11.). पुष्पास्तारक m. Verz. d. Oxf. H. 217, *a*, 2.

पुष्पित 1) *a)* सुपुष्पिता वनराजी R. 3, 55, 45. Am Schluss hinzuzufügen Bhâg. P. 11, 21, 34.

पुष्पिन् 2) *nach Begattung verlangend:* गावो मृगाः खगा नार्यः पुष्पिण्यः शरदाभवन् Bhâg. P. 10, 20, 46. = गर्भिण्यः Schol.

पुष्पोत्कटा R. 7, 5, 40.

पुष्पोत्तर (पुष्प + उ°) Bez. eines Himmels bei den Gaina Wilson, Sel. Works 1, 292.

पुस्त 2) °भारभरण Verz. d. Oxf. H. 250, *a*, 31.

पुस्तक, °कार Spr. 5415. °वाचन unter den 64 Kalâ 217, *a*, 10. पुस्तिका Kathâs. 76, 22. 24. fg. 122, 24. Z. 4 Vet. 18, 8 lesen zwei Hdschrr. richtig पुस्तको ऽयं. — Vgl. प्रति°.

1. पू mit प्र vgl. प्रपवण fg.

2. पू Z. 2 lies मधु° st. मृधु° und füge मल° hinzu.

पूगतिथ füge *vielfach* hinzu.

पूगयज्ञ (पूग + यज्ञ) m. *ein für eine ganze Körperschaft vollzogenes Opfer;* davon adj. °यज्ञिय *zu einem solchen Opfer in Beziehung stehend:* °सामानि MBh. 1, 2883.

पूज् mit अनु *ehren* Bhâg. P. 10, 47, 42.

— प्र Z. 2 MBh. 6, 3790 पूपूजिरे ed. Bomb., wie schon Benfey vermuthete.

पूज्यपाद m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 234, *a*, 1. Hall 16. Wilson, Sel. Works 1, 214. °चरित्र Titel eines Gaina-Werkes 280. — Vgl. पूर्वपाद.

पूतन m. *eine Art von Unholden* Mâlatîm. 78, 6. — Vgl. पूतना.

पूतनाय् *die Pûtanâ darstellen:* पूतनायन्ती Bhâg. P. 10, 30, 15.

1. पूति, die Stelle MBh. 5, 2776 gehört zu 2. पूति 2) *a)*; auch ist इवोन्नयन् zu lesen; vgl. oben u. 1. नी mit उद् 5).

2. पूति 1) उग्र° Mâlatîm. 78, 16. — 2) *a)* m.; vgl. oben u. 1. पूति.

पूतिकुष्माण्डाय् (von 2. पूति + कुष्माण्ड), °यते *einem verfaulten Kürbis gleichen* so v. a. *nicht den geringsten Werth haben* Sarvadarçanas. 133, 9. °कुष्माण्डायमानत्व n. so v. a. *vollkommene Werthlosigkeit* 60, 18.

पूनादेवी f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall 173.

पूर 2) *b)* *Strom* Hâla 37. 105. लसद्बाष्पपूरा adj. Kathâs. 59, 85. विलुलितमतिपूरैर्बाष्पम् Uttararâmaé. 53, 8 (68, 12). — *d)* Verz. d. Oxf. H. 234, *b*, 29. 237, *a*, No. 568. — 4) f. ई N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 180, *b*, 36. — Vgl. मणिपूर.

पूरक 2) *c)* Ind. St. 9, 27. Verz. d. Oxf. H. 108, *a*, 2. 234, *b*, 33. Sarvadarçanas. 174, 16. — *e)* *Strom:* सिञ्चाङ्ग नस्त्वदधरामृतपूरकेण — हृच्छयाग्निम् Bhâg. P. 10, 29, 35.

पूरण 1) पञ्चषासु त्रियामासु हायनापूरणीषु *das Jahr nicht voll machend* so v. a. *an einem vollen Jahre fehlend* Bhâg. P. 10, 13, 28.

पूरणीय *zu erfüllen:* कामना Kathâs. 58, 51.

पूर्ण 3) *d)* °नदी Verz. d. Oxf. H. 254, *b*, 35. — *e)* N. pr. einer Verfasserin von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 8. — 4) m. *eine Form der Sonne* Verz. d. Oxf. H. 148, *b*, 16. — Vgl. महा°.

पूर्णक 1) nach Nilak. in der Bed. 2) *b)*. — 3) Mâlatîm. 145, 1 v. u.; vgl. Wilson, Hindu Th. 2, 98, N. 2.

पूर्णकुम्भ 1) R. Gorr. 2, 12, 7. उत्तुङ्गपूर्णकुम्भकुचद्वया Kathâs. 18, 9. सगुणः पूर्णकुम्भो ऽपि कूप एव निमज्जति Spr. 4022. — 2) R. 7, 81, 21. — 3) vgl. oben u. कुम्भ 1) *e)*.

पूर्णगिरि N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *b*, 22.

पूर्णपात्र, °प्रतिभट (यशस्) *mit einem vollen Gefässe wetteifernd* so v. a. *überfliessend* Râga-Tar. 4, 120.

पूर्णपुरी m. N. pr. eines Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 227, *b*, 18.

पूर्णप्रज्ञ m. Bein. Madhjamandira's, angeblichen Stifters einer best. Vishṇu'itischen Secte, Sarvadarçanas. 73, 9. 12. °दर्शन 61. fgg.

पूर्णमण्डल n. *ein voller Kreis:* °तिलक Verz. d. Oxf. H. 248, *b*, 35.

पूर्णमास *die Feier am Tage des Vollmondes* Verz. d. Oxf. H. 266, *b*, 38. पूर्णमास unter den Söhnen Kṛshṇa's von der Kâlindî Bhâg. P. 10, 61, 14.

पूर्णमुख *ein best. Vogel* R. 3,78,23.

पूर्णशक्ति f. *die volle, Alles in sich schliessende Energie*, eine Vergeistigung der Râdhâ, Wilson, Sel. Works 1,154. °मत् von Kṛshṇa als *Besitzer dieser Energie* ebend.

पूर्णसमय m. N. pr. eines Kshapaṇaka Verz. d. Oxf. H. 250,*a*,36.

पूर्णात्मन् s. zu Spr. 3836.

पूर्णानन्द (पूर्ण + आ°) m. 1) *vollkommene Wonne* Weber, Râmat. Up. 350. 354. — 2) N pr. eines Mannes Hall 17. mit dem Beïn. Kavikakravartin 160. °सरस्वती 109.

पूर्णानन्दप्रबन्ध m. Titel einer Schrift Hall 136.

पूर्णाभिषिक्त m. pl. Bez. einer Abtheilung der Çâkta Wilson, Sel. Works 1,20.

पूर्णाभिषेक m. Bez. einer best. Cerimonie bei den Çâkta Wilson, Sel. Works 1,258.

पूर्णिमा Pańkar. 2,7,38. Verz. d. Oxf. H. 92,*a*,14. °मनोरथव्रत 34,*b*,31. अशोकपूर्णिमाव्रत 32.

पूर्णेश m. und पूर्णेशी f. unter den Verfassern und Verfasserinnen von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,6.

पूर्णोद (पूर्ण + उद) adj. f. आ *ein volles Bette habend:* नदी R. 7,86,13.

पूर्त 2) in der zuletzt angegebenen Bed. Bhâg. P. 10,64,15. Sp. 841, Z. 1. fg. das Werk heisst auch पूर्तकमलाकर.

पूर्तय् (von पूर्त), °यति *vollbringen:* पूर्तयन्तं क्वचिद्धर्मं कूपारामठादिभिः so v. a. *das verdienstliche Werk* Pûrta *vollbringend* Bhâg. P. 10,69,34.

पूर्ति 1) दर्श° Weber, Ǵjot. 101.

पूर्तिकाम, तत्° (d. i. व्रत°) *zu vervollständigen —, zu ergänzen wünschend* Bhâg. P. 10,22,20.

पूर्देवी (2. पुर् + दे°) f. *die Schutzgöttin einer Stadt* Bhâg. P. 10,13,56.

पूर्व 1) *e*) Sp. 843, Z. 3 v. u. vgl. ज्ञैनोघं विप्रमुख्यानां वित्तपूर्वं (*reich beschenkt*) विसृज्य R. 7,99,5. Sp. 844, Z. 5. fgg. Nîlak. zu MBh. 13,1591. fgg.: अस्यामुत्पन्नः पुत्रो मदीय इति नियमेन या दीयते तस्यां च यो ज्ञातः स पुत्रिकापूर्वपुत्रः; गणपूर्वा ग्रामण्यः (vgl. oben u. गणपूर्व); स्त्रीपूर्वाः स्त्रीजिताः स्त्रीपण्योपजीविनो वा. Z. 9. fg. Nîlak.: पूर्वं सखा इति सखिपूर्वं जीर्णं सख्यम्. — 4) *b*) vgl. Wilson, Sel. Works 1,285. 303.

पूर्वक 3) Weber, Râmat. Up. 335.

पूर्वकर्मन् 1) Kathâs. 101,199.

पूर्वकारिन् scheinbar Kathâs. 117,147, wo aber wohl अप्रेक्षापूर्व° *ohne Bedacht handelnd* zu lesen ist; vgl. प्रेक्षापूर्वम् u. प्रेक्षा 5).

पूर्वग MBh. 1,722, wo प्र (gehört zu शंसामि) पूर्वगौ (so die ed. Bomb.) zu lesen ist; Nîlak.: प्रपूर्वगौ सृष्टेः प्राग्विद्यमानौ.

पूर्वग्रामिन् N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 181,*b*, No. 413.

पूर्वचित्ति 2) पूर्वचित्तिरप्सरसामहम् sagt Kṛshṇa Bhâg. P. 11,16,33. Z. 3 MBh. 1,4821 hat die ed. Bomb. °चित्ती.

पूर्वदर्शन m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. 10,70,22.

पूर्वदैक्कि, MBh. 12,6758 st. dessen पौर्व°; vgl. Spr. 3692.

पूर्वधर adj. wohl *derjenige, welcher die bei den* Ǵaina Pûrva *genannten Schriften auswendig weiss*, Wilson, Sel. Works 1,309.

पूर्वन्याय m. = 1. प्राङ्न्याय Mit. II, 4,3. fg.

पूर्वन्यास m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 185,*b*,38.

पूर्वपक्ष 4) lies *eine Einwendung gegen eine aufgestellte Behauptung* und füge Sarvadarçanas. 122, 21. 124, 6. 126,13. 127,1 (पूर्वः पक्षः). Kathâs. 72,77. 79 hinzu.

पूर्वपक्षय् (von पूर्वपक्ष) *eine Einwendung gegen eine aufgestellte Behauptung machen:* °यित्वा Dâjakramas. 57,13.

पूर्वपक्षव्याप्तिक्रोड Titel einer Schrift Hall 36.

पूर्वपक्षिन् *der eine Einwendung gegen eine aufgestellte Behauptung macht.*

पूर्वपद, पूर्वपदार्थप्राधान्य Sarvadarçanas. 165, 7.

पूर्वपाद m. N. pr. v. l. für पूज्यपाद Verz. d. B. H. 196,9.

पूर्वपुरुष *Vorfahr* Kauç. 67.

पूर्वभाग adj. *dessen Conjunction mit dem Monde am Vormittage beginnt* Ind. St. 10,287.

पूर्वभाज् *zum Vorangehenden gehörig* Ṛv. Prât. 1,7.

पूर्वमध्याह्न n. = पूर्वाह्न *Vormittag* Kathâs. 53,98.

पूर्वमीमांसा s. u. मीमांसा 2).

पूर्वरङ्ग Daçar. 3,14. Sâh. D. 280. fg.

1. पूर्वरूप 1) Verz. d. Oxf. H. 305,*b*,17. 312,*a*,17.

पूर्ववत्, compar. पूर्ववत्तर *vorangehend, früher* R. 7,23,1,40.

पूर्ववाक्य n. in der Dramatik *eine Anspielung auf eine frühere Aeusserung* Sâh. D. 403.

पूर्वशास्त्र n. Titel einer Schrift Hall 197.

1. पूर्वाङ्ग (पूर्व + 3. अङ्ग) n. 1) *der frühere Leib* Kathâs. 72,144. — 2) *ein Bestandtheil des Vorangehenden* Schol. zu VS. Prât. 1,102.

2. पूर्वाङ्ग (wie eben) m. Bez. *des 1ten Tages im bürgerlichen Monat* (कर्ममास) Ind. St. 10,296.

पूर्वापरीभाव (von पूर्वापर + 1. भू) m. *Aufeinanderfolge* Sarvadarçanas. 125,13.

पूर्वार्ध n. Varâh. Bṛh. S. 16,17.

पूर्विक, die ed. Bomb. richtig स्त्रीपूर्वक.

पूल vgl. मण्ड°.

पूष 3) f. आ *eine best. Arterie* Verz. d. Oxf. H. 236,*a*,1 v. u. *b*,7.

पूषन् am Ende, *Sonne* auch Spr. 4323.

पूषन्वत् adj. *mit* Pûshan *verbunden:* इन्द्र Âpastamba in Ind. St. 9,192.

पूस m. *Papagei* Hâla 265.

पृच्छक Bhâg. P. 10,1,16.

पृच्छा, °विहीन *der nicht frägt* Spr. 2770. अभ्यर्थनापरैर्वाक्यैः पृच्छार्थान्वेषणं मतम् Sâh. D. 462. 434.

पृड s. u. उपचाय्य und u. 2. मृड.

पृथक्कृति f. *Individuum* Bhâg. P. 10,85,9.

पृथिवी 2) °काय Sarvadarçanas. 35,12. °कायक 13. °जीव 14.

पृथिवीत्व n. nom. abstr. von पृथिवी 2) Sarvadarçanas. 106,5.

पृथिवीदेवी f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 106,76.

पृथिवीपरिपालक, so zu lesen.

पृथिवीराज्य n. *Herrschaft über das Land, Königthum* Kathâs. 55,227.

पृथु 2) *c*) N. pr. des Vaters des Viçâkhadatta, Verfassers des Mudrârâkshasa, Verz. d. Oxf. H. 143,*b*, No. 296.

पृथुक 1) Bhâg. P. 10,81,5. °तण्डुला 8. 9. 80,14. — 2) *Knabe* Bhâg. P. 10,12,2. Pańkar. 3,5,22.

पृथुपत्तस्, streiche die Worte eher bis (des Wagens).

पृथुल 1) पृथुलोदरकुम्भ Kathâs. 73,378.

पृथुव्यंस adj. *breitschulterig* MBh. 1,3971. 3,11689. Nîlak.: पृथू विशिष्टौ अंसौ यस्य स पृथुव्यंसः.

पृथूदक Bhâg. P. 10,78,19. m. = पृथूदकस्वामिन्.

पृथूदर m. N. pr. eines Jaksha Kathâs. 73,31.

पृथ्वीगर्भ N. pr. eines Bodhisattva Wilson, Sel. Works 2,18.

पृथ्वीधर, °धराचार्य Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,15. Hall 202.

पृथ्वीपति Kathâs. 55,230.

पृथ्वीराज Verz. d. Oxf. H. 285,*b*,1.

पृथ्वीरूप m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 51,117.

पृश्नि 3) streiche *eine best. Frucht* und setze die Stelle Hariv. 11533 (प्रश्नयो ऽक्तताः die neuere Ausg.) zu 4). — 4) प्रश्नयः (ed. Bomb. पृश्नयः) MBh. 12,774. 6144. Am Ende hinzuzufügen Bhâg. P. 10,3,32.

पृषध्र Z. 5. fg. पृषध्र die ed. Bomb. MBh. 13,7683.

पृषन्त् 4) Hariv. 3586 liest die neuere Ausg. सपृषतोद्दामाः, Nîlak.: सबिन्दवः, सपृषतोद्दामेति (lies °द्दामा इति d. i. सपृषतः उद्दामाः) संधिरार्षः.

पृष्टबन्धु vielleicht *der seine Sippe aufgesucht hat*, *Gast seiner Verwandtschaft;* vgl. बन्धुपृक्.

पृष्ठ 5) N. eines Stotra des mittäglichen Savana Njâjamâlâv. 312. Ind. St. 10,385.

पृष्ठभूमि f. *das oberste Stockwerk, der Söller eines Palastes* Kathâs. 58,75; vgl. 70.

पृष्ठमांस, पृष्ठमांसादिभक्षणप्रायश्चित्त Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,39.

पेचक 2) Z. 2, die neuere Ausg. des Hariv. liest पेचुकाः (= घूकाः Nîlak.).

पेट, पेटा f.: कृष्टा वस्त्राणि पेटाभ्यः Kathâs. 62,198. वस्त्र° 195. 197. 200. — Vgl. पेड़ा.

पेद्दिभट्ट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 274,*b*, No. 631. fg.

पेटा Kathâs. 64,104. चर्म° 100. रत्न° 107.

पेय Z. 2 füge noch प्रेय hinzu.

पेयूष *Nectar:* नेत्रपेयूषवृष्टि Kathâs. 117,103.

पेलव, अपेलवत्वे हि विपदः किं पेलवमपेलवम् Kathâs. 101,156.

पेश *Schmuck:* वाचः पेशैः *mit reizenden Worten* Bhâg. P. 10,29,17. 70,45.

पेशल 1) adj. (f. आ) *a*) *schön, lieblich:* स्त्री Kathâs. 72,70. परिहासाः 32,22. सु° वचस् Bhâg. P. 10,88,35. 12,6,65. पेशलीकृत R. 7,23,*a*,9. — 2) Bhâg. P. 10,42,4. Z. 4. अपेशल *nicht passend* (auch Sarvadarçanas. 26,19) hätte zu 1) gestellt werden müssen.

पेशस्कारिन् m. = पेशस्कृत् 2) Bhâg. P. 10,67,7.

पेशिका vgl. बीज°.

पेशी 1) MBh. 1,4526. 4536. मांस° Kathâs. 61,77. — 2) Bhâg. P. 11,3,39. — 4) Çârṅg. Saṁh. 1,5,18.

पैङ्ग 2) die ed. Bomb. richtig पैङ्ग्य.

पैङ्गल्य 2) R. 7,13,30.

पैङ्गलीपुत्र, lies पिङ्गलीपुत्र st. °पुत्त.

पैङ्ग्य 1) MBh. 2,112 (nach der Lesart der ed. Bomb.), Verz. d. Oxf. H. 356,*a*,18. — Vgl. मकृ°.

पैज m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,6,58.

पैठीन m. = पैठीनसि Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,3. पैठीनस् Aufrecht im Ind. St. ...

पैठीनसि Prâjaçkittenduç. 30,*a*,4. Verz. d. Oxf. H. 266,*a*,3 v. u. 270,*b*,10. 278,*b*,33. 356,*a*,18. — Vgl. मकृ°.

पैडु Ind. St. 3,204,*b* fehlerhaft für पैद्व; vgl. oben u. अप्रकिङ्कन्.

पैतृक 1) Kathâs. 59,106.

पैतृयज्ञिय, so zu lesen st. पैतृयज्ञीय.

पैतृष्वस्रेय m. = पैतृष्वसेय Bhâg. P. 10,70,40. °स्रेय die ed. Bomb. auch 1,19,35.

पैत्रिक Kathâs. 110,110.

पैद्व vgl. oben u. अप्रकिङ्कन्.

पैल Bhâg. P. 12,6,52.

पैल्व und पैडु Ind. St. 3,204,*b* fehlerhaft für पैद्व.

पैशाच 1) माया Bhâg. P. 10,55,23. भाषा Sâh. D. 173,10.

पैशाचभाष्य n. Titel eines *Commentars* Hall 120. Ind. St. 9,176.

पैशाच्य n. nom. abstr. von पिशाच Bhâg. P. 10,88,32.

पैष्ट 1) zu पैष्टी vgl. पिष्टि Dhammap. 81,26.

पोटगल 1) vgl. मकृ°.

पोत 1) Sp. 883, Z. 1. fg. न्यग्रोध° Bhâg. P. 12,9,20. Z. 2. fg. शाकपोत *junges Gemüse* als N. eines Volkes Mârk. P. 59,14. — 2) n. Kathâs. 67,101.

पोतवणिज् (richtiger °वणिज्) Hit. 63,11.

2. पोत्र 1) Kathâs. 61,102.

पोत्रक m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 67,6.

पोथ (von पुथ्) m. *Schlag:* गदा° R. 7,32,55.

पोविय m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 129,*a*,28.

पोषण 2) *Pflege der Bäume* Verz. d. Oxf. H. 325,*a*,20.

पोषध vgl. पोषधेय *zu fasten* Lalit. ed. Calc. 15,13. पोषध ist wohl = उपवसथ; vgl. Weber, Bhag. 1,410.

पोष्य 3) वयं तु रुद्याः पोष्याश्च अनुकम्प्याः प्रजा हि वः Bhâg. P. 10,48,29. यस्यैव बहवः पोष्याः स्वल्पाश्च विभवाः पुनः Spr. 4867.

पौगण्ड 1) बाल्यपौगण्डकैशोराः so v. a. *die dem Kinde, dem Knaben und dem Jüngling eigenen Freuden* Bhâg. P. 10,45,3. — 2) Bhâg. P. 10,14,59. °वयस् 13,1.

पौगण्डक Bhâg. P. 10,12,41.

पौच्छ (von पुच्छ) adj. *am Schwanze befindlich* Kathâs. 63,176. fg.

पौणिकिया f. zu einem patron. पौणिकि.

पौण्डरीक 1) *a*) Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,41. — 3) adj. *aus Lotusblumen gemacht:* दामन् Mâlatîm. 60,10.

पौण्ड्र 2) °विषय Kathâs. 86,27. °राज 110,35. पौण्ढ्र Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,24. 339,*a*,45. *b*,38 (पौण्ढ v. l.).

पौण्ड्रक 2) am Ende hinzuzufügen Bhâg. P. 2,7,34.

पौण्ढ्र s. oben u. पौण्ड्र 2).

पौत्रिन् vgl. पुत्र°.

2. पौर 2) Ind. St. 10,166. 318.

पौरण्टक m. N. pr. eines Lehrers, v. l. कौरण्टक Hall 16. पौरण्ठक Verz. d. Oxf. H. 233,*b*,1 v. u. पौरन्दक Wilson, Sel. Works 1,214. पुराट्क Verz. d. B. H. 196,8.

पौरन्दक s. u. पौरण्टक.

पौरंदर 1) दिश् Kathâs. 74,187.

पौरहृचिदेव m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 108,3.

पौरस्त्य s. unten u. पौलस्त्य.

पौरुष 1) *a*) Bhâg. P. 11,7,22. छाया Ind. St. 10,284. 294. — *b*) Bhâg. P. 10,1,21. — 4) *a*) im Gegens. zu स्त्रीत्व R. 7,87,29. — *b*) द्विपौरुषी छाया Ind. St. 10,284.

पौरुषेय 1) °वेदवादिन् *der da behauptet, dass der* Veda *menschlichen Ursprungs sei*, Sarvadarçanas. 127,18. — 4) m. N. pr. eines Râkshasa (nach dem Schol.) Bhâg. P. 12,11,35.

पौरुषेयता f. = पौरुषेयत्व, अ° Sarvadarçanas. 131,16.

पौर्णमास 5) zum Schluss vgl. Bhâg. P. 12,1,21.

पौर्वदेहिक vgl. पूर्वदेहिक.

पौर्वापर्य Bhâg. P. 11,22,7. 8.

पौलस्त्य 2) पौलस्त्या नाम राक्षसाः R. 7,8,24. — पौलस्त्यपवन Kathâs. 122,67 fehlerhaft für पौरस्त्य° *Ostwind.*

पौलोम, पौलोमी Gattin Indra's Vikr. 152.

पौष्कर 3) Titel eines Werkes Sarvadarçanas. 83,21.

पौष्प 1) Kathâs. 68,3. 104,75.

पौष्पञ्जि m. = पौष्पिञ्जि Bhâg. P. 12,6,77. fgg.

पौष्पिञ्जिन्, in शिष्याः पौष्पिञ्जिनः wird man पौष्पिञ्जिनः besser als gen. und पौष्पिञ्जिन् als Nebenform von पौष्पिञ्जि fassen.

प्रकट्, die neuere Ausg. °प्रकटद्वारबाहुक.

प्रकट 1) Hariv. 15789 (s. u. प्रकट्). °योगिनीन्यास Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,27. Kathâs. 61,264. अ° 71,47. प्रकटम् 89,113.

प्रकटन *das Sichtbarmachen:* मार्गप्रकटनायेव दयया (so ist zu lesen) सा ययौ नपा Kathâs. 71,191.

प्रकटीकरण n. nom. act. von प्रकटीकर्; s. oben u. आलपन.

प्रकम्प vgl. मही°.

प्रकम्पिन् Uttararâmač. 63,2 (80,16).

प्रकर 1) व्रीहि° Kathâs. 61,62. — 2) *b*) Sâh. D. 317. 322. fg.

प्रकरण 1) *a*) *eine Abhandlung über einen speciellen Gegenstand, eine Monographie über einen best. Gegenstand:* यत्र हि श्रुत्या अर्थो न लभ्यते तत्रैव प्रकरणादयो ऽर्थं समर्पयन्ति Sarvadarçanas. 159,10. fgg. सूत्रं वृत्तिर्विवृतिर्लघ्वी बृहतीत्युभे विमर्शिन्यौ । प्रकरणविवरणपञ्चकमिति शास्त्रं प्रत्यभिज्ञायाः ॥ 90,19. fg. — *b*) Daçar. 1,8.

प्रकरणसम (प्र° + सम) m. in der Dialektik Bez. *einer best.* Ǵâti Njâjas. 5,1,16. Sarvadarçanas. 114,11. fg.; vgl. oben u. जाति 8).

प्रकर्ष Sp. 900, Z. 19. fg. vgl. पतत्प्रकर्षता Sâh. D. 575. 598. अनुप्रासप्रकर्षः पतितः 221,11.

प्रकर्षण 2) *e*) MBh. 7,6446. fgg. bis zum Schlusse des Adhjâja fehlen in der Bomb. Ausg.

प्रकल्पन n. *das Versetzen in* Sâh. D. 741.

प्रकाण्ड 3) महावीर° Uttararâmač. 107,6 (145,3).

प्रकार, तत्प्रकार *derartig* Bhâshâp. 134.

प्रकाश 1) *a*) दिक्षु प्रकाशासु Kathâs. 93,18. अ° 56,31. — *c*) Daçak. 81,12, wo wohl त्यागादतिप्रकाशात् (vgl. auch अतिप्रकाश) zu lesen ist. — 3) *a*) Z. 19 vgl. noch भाव°, महा°. प्रकाश = तत्त्वचिन्तामणि° Verz. d. Oxf. H. 243,*a*, No. 601; vgl. auch 273,*a*, No. 647.

प्रकाशक 1) *c*) Bhâg. P. 11,10,8. — *d*) *beleuchtend, deutlich machend, zur Anschauung bringend* Sarvadarçanas. 16,8. Davon nom. abstr. °त्व n. 48,2. 6.

प्रकाशता *Berühmtheit* MBh. 3,3066.

प्रकाशत्व 1) Schol. zu Naish. 22,57. — 3) streiche N. 26,35.

प्रकाशन 1) तेजः प्रकाशनम् *erhellend* Weber, Râmat. Up. 300.

प्रकाशितविरुद्धता f. und °विरुद्धत्व n. in der Rhetorik Bez. *einer best. Ungeschicklichkeit im Ausdruck, bei der Etwas zu Tage kommt, das im Widerspruch steht mit dem, was man sagen wollte*, Sâh. D. 576. कुमारस्ते नराधीश श्रियं समधिगच्छतु । अत्र त्वं म्रियस्वेति विरुद्धार्थप्रकाशनात्प्रकाशितविरुद्धत्वम् 228,11.

1. प्रकाश्य, गोप्यानां गोपनम्, प्रकाशनं प्रकाश्यानाम् Sâh. D. 407.

2. प्रकाश्य, MBh. 8,1960 die ed. Bomb. richtig प्रा°.

प्रकीर्णक 4) Verz. d. Oxf. H. 211,*a*,2. 263,*a*,32. — 6) Titel eines Werkes Sarvadarçanas. 140,6.

प्रकुच = पल Çârṅg. Saṁh. 1,1,18. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,7.

प्रकृति 3) *a*) °बन्ध (der Seele) Sarvadarçanas. 38,7; vgl. 37,21. — 4) *b*) प्रकृतीजन (aus metrischen Rücksichten) m. sg. *die Unterthanen* R. 7,107,11. — 5) Sarvadarçanas. 134,21. 135,4. fgg.

प्रकृतिखण्ड n. Titel des 2ten Buches im Brahmavaiv. P. Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,37.

प्रकृतिपुरुष, lies 6 st. 5. m. du. *Natur und Seele* Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,N.

प्रकृतिमय (von प्रकृति) adj. *sich im natürlichen Zustande befindend* Weber, Râmat. Up. 324.

प्रकृतिसंपन्न adj. *mit einer edlen Natur ausgestattet* R. 2,22,19. = सत्त्वप्रकृतियुक्त Schol.

प्रकृष्टकेशाख्य adj. *den Namen «schönes Haar» führend*, m. spielende Bezeichnung der *Koralle*, प्रवाल (प्रकृष्ट = प्र und केश = वाल) Kâvjâd. 3,118.

प्रकोप 2) सर्वलोक° M. 7,24 stände besser unter 1), da das Wort hier wohl *Aufruhr* bedeutet.

प्रकोपण 2) *c*) *das Aufwiegeln, Aufruhr:* अन्तः प्रकोपनं कार्यम् Spr. 5157.

प्रकोष्ठ 1) Bhâg. P. 11,9,6. — 2) Kathâs. 73,392.

प्रक्रमभङ्गवत् vgl. प्रक्रमभङ्ग beim Schol. zu Kâvjâd. 2.183.

प्रक्रिया 5) *Hervorbringung:* अनादिनिधनं ब्रह्म — प्रक्रिया जगतो यतः Sarvadarçanas. 140,4.

प्रक्रियाप्रसाद m. Titel einer Schrift Hall 187.

प्रक्षय *das Verschwinden, Ende:* आवरण° Sarvadarçanas. 29,15. fgg. 31,8.

प्रक्षाल, अ° *der* (das Korn zum Gebrauch) *nicht wäscht*, nach Nîlak. = शेषहीन *der Nichts nachbehält*, MBh. 14,2852, v. l. — Vgl. सद्यःप्रक्षालक unter प्रक्षालक.

प्रख्य 1) Z. 4 Nîlak. zu MBh. 12,5881: अप्रख्यता अप्रकीर्तिः. — 2) *a*) ज्वलदग्निसम° R. 7,56,21. *Glanz, Schönheit:* सुचिर° (देह) 55,20.

प्रख्याल, die ed. Bomb. प्रसंख्यानाः, Nîlak. erwähnt eine Lesart अप्रक्षालाः.

प्रगण्ड 2) Nîlak. zu MBh. 12,2638: संचारो यत्र लोकानां दूरादेवावबुध्यते । प्रगण्डी सा च विज्ञेया बहिःप्राकारसंज्ञिता ॥ प्रणिधिस्तत्र यत्नेन कर्तव्यो भूतिमिच्छता । स एवाकाशरक्षीति ख्युच्यते शास्त्रकोविदैः ॥ Also etwa *Warte.*

प्रगमन n. in der Dramatik *eine Rede, die eine andere überbietet:* प्रगमनं वाक्यं स्यादुत्तरोत्तरम् Sâh. D. 358. *the* Pragamana *is a speech*

containing an excellent answer Ballant. — Vgl. प्रगयण, प्रगम.

प्रगल्भ 1) अ° Spr. 170 (vgl. Theil 3, S. 358).

प्रगाढ 1) मरू° (so ist zu lesen) *reich an* Kâm. Nītis. 15,40. — 2) Z. 6. fg. MBh. 4,1977 erklärt Nīlak. प्रगाढे durch संकटे *im Gedränge*.

प्रगाथ 2) Z. 2 lies Ghaura.

प्रगुणन (von प्रगुणय्) n. *das Gerademachen, in-die-rechte-Ordnung-Bringen* Mâlatîm. 158,13.

प्रगुणय् (von प्रगुण), °यति = प्रगुणीकर्; vgl. प्रगुणन und प्रगुणित.

प्रगुणीकर् *in die rechte Ordnung bringen:* नन्वकरुणो मदीयचीवरोत्पणीव ते प्रगुणीकृतान्यङ्गानि Mâlatîm. 164,2.

प्रगुणीभू *sich in Reihe und Glied stellen, sich zu Etwas* (dat.) *bereit machen, bereit sein:* यत्तस्य दैत्या इव लुण्ठनाय काव्यार्थचोराः प्रगुणीभवन्ति (= बद्धलीभवन्ति Comm.) Kuvalaj. 114,*b*.

प्रगे Schol. zu H. 139 (wo so zu lesen ist). *morgen früh* Kathâs. 63,191.

प्रगेतन, मङ्गलानि Daçak. in Benf. Chr. 188,22.

प्रगेनिश Z. 3. fg. ed. Bomb.: तथाभ्युदितशायिना । प्रगे निशामाशु तथा नैवोच्छिष्टाः स्व° वै ॥.

प्रग्रह 1) प्राञ्जलि° R. 7,82,14. साञ्जलि° 100,15. प्राञ्जलिः प्रग्रहो नृपः 51,8. प्रग्रह = उद्यतबाहु und ऊर्ध्वबाहु Comm. — 5) am Ende, Nīlak. zu Hariv. 9101 erklärt प्रग्रह durch सहाय.

प्रग्रहिन् (von प्रग्रह) adj. *die Zügel führend* Bhâg. P. 10,1,34.

प्रघोष (von घुष् mit प्र) m. 1) *Laut, Klang, Geräusch* Bhâg. P. 10,8,22. 71,14. — 2) N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,15.

प्रच vgl. noch अच्युत°.

प्रचण्डचण्डिका f. *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,43. 96,*a*,8.

प्रचण्डता (von प्रचण्ड) f. *Heftigkeit, Leidenschaftlichkeit* Uttararâmak. 100,20 (133,16).

प्रचण्डदेव m. N. pr. eines Fürsten Wilson, Sel. Works 2,23.

प्रचण्डशक्ति m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 69,18. 70,18. 74,310.

प्रचय 2) am Ende eines adj. comp. f. आ Kir. 5,48.

प्रचरण 3) n. *das auf-die-Weide-Gehen:* गो° Verz. d. Oxf. H. 386,*b*,1 v. u.

प्रचलाकिन् 1) Uttararâmak. 36,13 (48,11). — Vgl. प्रवलाकिन्.

प्रचार 2) Z. 3. fg. भिक्षा° bedeutet *das Ausgehen auf den Bettel;* vgl. u. d. W. — 5) गावो दूरप्रचारेण (विनश्यन्ति) *durch eine entfernte Weide* Spr. 5311. — Vgl. कौमुदी°.

प्रचिन्वत् vgl. प्राचिन्वत्.

प्रचेतन (von 4. चित् mit प्र) adj. *erleuchtend, aufklärend* SV. II, 6, 3, 18,2. Âranjasaṁh. des SV. Daç. 6,2 (Tüb. Hdschr.).

प्रचेतस् 2) *b*) Âṅgirasa, Verfasser von ṚV. 10,164. — *c*) Z. 6, LA. (II) 58,8 liest प्राचेतसानां.

प्रच्छद, धौतमुक्ताच्छणपटप्रच्छदवासस् (तूलिका) Kathâs. 82,39.

प्रच्छाय Kathâs. 72,184.

प्रच्छेदक m. *Riss*, Bez. *des Klagegesanges eines Weibes, das den Geliebten für untreu hält,* Sâh. D. 507. 504. anders Bhar. Nâṭjaç. 18,124.

प्रछ् *die Zukunft befragen, nach etwas Zukünftigem fragen,* vom Wahrsager Varâh. Bṛh. S. 51,37. 88,41. mit loc. der Person: ते देवेषपृच्छन्त *diese befragten die Götter* Pañkav. Br. 13,3,24.

— आ 3) *anrufen:* अधिपतिमापृच्छ्य *den Herrn* (*Gott*) Suçr. 2,91,15.

— सम् 2) med. mit doppeltem acc. Bhâg. P. 10,38,23. act. *die Zukunft befragen* Varâh. Bṛh. 26,1.

प्रजल्प *Unterhaltung* Bhâg. P. 10,82,30.

प्रजवन adj. *überaus schnell laufend:* वाजिन् Uttararâmak. 92,3 (119,4).

प्रजविन् Uttararâmak. 36,4 (48,2).

प्रजाकार् adj. R. 7,8,27 wohl fehlerhaft für प्रजागर.

प्रजाति Bhâg. P. 10,80,34 nach dem Comm. = प्रकृष्टं जन्म = उपनयन 2).

प्रजापति 3) erscheint in ṚV. Anukr. unter drei Formen: als Parameshṭhin zu 10,129, als Vâkja 3,38. 54—56. 9,84 und als Vaiçvâmitra 3,38. 54—56. — 9) *der Planet Mars* Ind. St. 10,318.

प्रजापयितर् TBr. 1,7,2,4 fehlerhaft für प्रदापयितर्.

प्रजावत् 3) m. N. pr. eines Ṛshi und zugleich Bez. eines von ihm verfassten Liedes Âçv. Gṛhj. 1,13,6. mit dem patron. Prâgâpatja angeblicher Verfasser von ṚV. 10,183.

प्रजिहीर्षु Kathâs. 60,197.

प्रजेश्वर auch = प्रजापति 3); vgl. प्राजेश्वर.

प्रज्ञप्ति 2) Kathâs. 51,45. 111,52.

प्रज्ञाकोश m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 102,134.

प्रज्ञाज्योतिस् adj. Bez. eines Jogin auf der dritten Stufe Sarvadarçanas. 178,20; vgl. 179,1.

प्रज्ञान 2) *a*) येनेक्षते शृणोतीदं जिघ्रति व्याकरोति च । स्वाद्वस्वादु विजानाति तत्प्रज्ञानमुदीरितम् ॥ *Organ der Wahrnehmung* Verz. d. Oxf. H. 222,*b*,12. fg.

प्रज्ञासागर m. *ein Meer der Einsicht*, N. pr. eines Ministers Kathâs. 89, 4. 58.

प्रज्ञासूक्तमुक्तावली f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282 (Pragnasûkta-, Prajnasûkta- im Ind.).

प्रज्वलन Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,40.

प्रज्वाला f. *Flamme* R. 7,6,56.

प्रडीविन् m. Kathâs. 62, 8. 14 wohl fehlerhaft für प्रजीविन्, wie im Pañkat. gelesen wird.

प्रणत (von नम् mit प्र) Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 378,*a*,7.

प्रणमन (von नम् mit प्र) n. *das Sichbeugen vor* (gen.): मरणं देव शोभनम् । न तु प्रणमनं शत्रोः Kathâs. 62,12.

प्रणय 2) *b*) °कलह Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,31. प्रणयेन *in wohlgemeinter Absicht* Spr. 4343. Sp. 935, Z. 9. fg. vgl. साधारणो ऽयमुभयोः प्रणयः Vikr. 34. Z. 15 सप्रणयं वाक्यम् auch MBh. 5,7322. Z. 17, die ed. Bomb. liest 3,8584 तदा सप्रणयं st. सा तदा प्रणयं.

प्रणयन 7) *das Festsetzen, Einführen, Gründen:* शाखा° Bhâg. P. 12,7,25.

प्रणयनीय TBr. Comm. 1,90,6.

प्रणयिता, (श्रीः) न गच्छति प्रणयितामत्यन्तविद्वत्स्वपि *auch gar grosse Gelehrte mag sie nicht* Mudrâr. 58,3 v. u.

प्रणयिन् 1) Spr. 3674. 4185. प्रणयिक्रिया *Freundesdienst* Vikr. 94. — 2) *verlangend nach* (instr.; vgl. अर्थिन्): युद्धेन R. 7,20,10. विषयविषमबाण° *Gefallen findend an* Spr. 3755. — 3) प्रणयिनी Spr. 4068.

प्रणव 1) °त्व Weber, Râmat. Up. 337; vgl. 342.

प्रणाडिका = प्रणाडी, instr. प्रणाडिकया *vermittelst* Sarvadarçanas.

36,18. *auf indirecte Weise* 159,7. 8.

प्रणाय्य vgl. प्राणाय्य.

प्रणालिका (s. u. प्रणाली), प्रणालिकया *vermittelst* Sarvadarçanas. 162,16.

प्रणाशन 1) महापापप्रणाशनी (कथा) R. 7,37,4,7.

प्रणिधान 1) *Anstrengung, Bemühung* Sarvadarçanas. 40,12. — 3) Z. 4 ईश्वर° ist *Ergebung in den Willen Gottes;* vgl. Sarvadarçanas. 171,13. fg.

प्रणेतर् 3) धर्म° Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,6. आयुर्वेद° 311,*a*,23.

प्रतप (von 1. तप् mit प्र) m. *Sonnengluth:* °त्र n. *Sonnenschirm* Bhâg. P. 10,35,13.

प्रतर (v. l. प्रातर) gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80. — Vgl. प्रातरीय.

प्रतरण 2) Z. 4. fgg. streiche लोकानाम् bis zum Schluss des Artikels und vgl. Spr. 4483.

प्रतरम् Z. 3 lies 1,53,11 st. 1,53,4.

प्रतर्क्य, क्वाप्यप्रतर्क्यो ययौ so v. a. *unbemerkt* Kathâs. 75,196.

प्रतान 6) *eine weitläufige Behandlung* Sarvadarçanas. 97,8.

प्रतानित (von प्रतान) adj. *weitläufig behandelt* Sarvadarçanas. 97,9.

प्रतापचन्द्र m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 54,226. eines Ǵaina-Autors Sarvadarçanas. 27,16.

प्रतापमार्तण्ड Titel einer Schrift Hall 173. fg.

प्रतापमुकुट Kathâs. 25,122. 268. 75,61.

प्रतापरुद्र Hall 174. Verz. d. Oxf. H. 295,*a*, No. 713. °यशोभूषणालंकारशास्त्र 503,*a*.

प्रतापसेन m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 54,227. 66,169.

प्रतापादित्य Kathâs. 58,5.

प्रतारण 1) und zugleich 2) Spr. 4483. — 2) Z. 3 trenne कल्पलता देवी und vgl. Spr. 4819.

प्रतारयितर् (vom caus. von 1. तर् mit प्र) nom. ag. zur Erklärung von प्रतरण Ait. Br. 1,13.

1. प्रति 4) *a*) महाराजं प्रति कुतः तत्त्रियाः *im Vergleich zu* Uttararâmak. 90,15 (116,14). व्याघ्रं शयानं प्रति मा प्रबोध *erkenne in mir gleichsam einen schlafenden Tiger* MBh. 3,10653.

प्रतिकर्म *für jede Handlung* Sarvadarçanas. 26,22.

प्रतिकल्प (von कल्प् mit प्रति) m. *Gegenbild:* अ° adj. (f. आ) *unvergleichlich* Bhâg. P. 10,84,62.

प्रतिकाङ्क्षिन्, MBh. 7,7350 liest die ed. Bomb. परस्परजिगीषया st. विजयं प्रतिकाङ्क्षिणः.

प्रतिकूल *feindselig gestimmt:* स्वामिन् Spr. 5377. — Die urspr. Bed. ist *gegen das Ufer angehend.*

प्रतिकूलदैव adj. *dem das Schicksal nicht hold ist;* davon nom. abstr. °ता Pańkat. 192,21.

प्रतिकूलवर्तिन् *entgegen handelnd:* धातर् Sâh. D. 325,6 v. u.

प्रतिकृत्य zu streichen; vgl. Spr. 5106.

प्रतिक्रमण, °विधि m. und °सूत्र n. Titel zweier Schriften Wilson, Sel. Works 1,282.

प्रतिक्रिया 2) पूरोत्पीडे तडागस्य परीवाहः प्रतिक्रिया Uttararâmak. 56,12 (73,5).

प्रतिक्षपम् (1. प्र° + क्षपा) adv. *jede Nacht* Kathâs. 92,47.

प्रतिक्षेप *Verwerfung* Sarvadarçanas. 160,12.

प्रतिगति (von गम् mit प्रति) f. *Zurückkunft* Med. v. 17.

प्रतिग्रह 6) कश्चित्प्रतिग्रहेण द्वे गावौ प्राप द्विजोत्तमः *als Geschenk* Kathâs. 62,91. — 11) acht प्रतिग्रह neben acht ग्रह Ind. St. 9,107. fg.

प्रतिग्राह्य 3) Bez. gewisser Graha TBr. Comm. 1,102,6.

प्रतिङ्किरा f. N. pr. einer buddh. Göttin Wilson, Sel. Works 2,13. — Vgl. प्रत्यङ्किरा.

प्रतिचक्र Z. 4. fg. Nîlak. zu Hariv. 13115: मुचाहृभ्यो ऽपि चाहृ यानं रथं प्रतिचक्रस्य वैरिसमूहस्यापि चक्रमाज्ञापकं पातालं गच्छतेत्येवमादि.

प्रतिचोदनम्, lies *bei jeder Aufforderung.*

प्रतिचोदना f. *Verbot* Bhâg. P. 11,12,14. nach dem Comm. = निषेध im Gegensatz zu विधि, oder स्मृति im Gegens. zu श्रुति.

प्रतिच्छाया Bhâg. P. 10,12,10. 20.

प्रतिजन्मन् n. *Wiedergeburt* Kathâs. 90,152.

प्रतिजागृवि adj. *wachsam, aufpassend* Verz. d. Oxf. H. 304,*a*,12.

प्रतिज्ञा Z. 14. fg. lies मिथ्याप्रतिज्ञ (s. auch bes.). Z. 27. fg. lies im Njâja *Verkündigung einer best. Thesis in einer Disputation* und vgl. Njâjas. 1,1,33. Sarvadarçanas. 8,13. 45,5. 52,5. 113,20. प्रतिज्ञान्तर n. Bez. eines best. निग्रहस्थान Njâjas. 5,2,3. Sarvadarçanas. 114,13. fg. प्रतिज्ञाहानि f. desgl. Njâjas. 5,2,2. Sarvadarçanas. 114,13.

प्रतिदृष्टान्तसम m. in der Dialektik Bez. *einer best.* Ǵâti Njâjas. 5,1, 9. Sarvadarçanas. 114,11. fg.; vgl. oben जाति 8).

प्रतिद्वारम् Kathâs. 124,193. प्रतिद्वारि loc. dass. Bhâg. P. 10,54,56

प्रतिध्वनि vgl. u. आभोग 1).

प्रतिध्वान Bhâg. P. 10,13,5. m. nach dem Comm.

प्रतिध्वानिन् adj. *widerhallend* Sâh. D. 249,15.

प्रतिनदि (1. प्र° + नदी) adv. *an jedem Flusse* Spr. 5316.

प्रतिनिधि, हुताशन° Spr. 3579.

प्रतिनियम, lies *Bestimmung für jeden speciellen Fall* und füge Sarvadarçanas. 85,2 hinzu.

प्रतिनिर्देश, füge *eine abermalige Erwähnung, ein Zurückkommen auf* und Sâh. D. 276,15 hinzu.

प्रतिनिर्देश्य adj. *was abermals erwähnt wird, worauf man wieder zurückkommt* Sâh. D. 224,6. fg. प्रतिनिर्देश्योपमा 276,16.

प्रतिनिशम् Kathâs. 112,148.

प्रतिपक्षचण्डभैरव m. N. pr. des Hauptes einer best. Secte Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,11.

प्रतिपत्तर् *Wahrnehmer, Hörer* Sâh. D. 286,19. Z. 1 ist प्रति st. पति zu lesen.

प्रतिपत्ति 3) pl. Ind. St. 10,257. — 11) so v. a. *Regierung:* मलिकश्रीमपारिकप्रतिपत्तौ Verz. d. Oxf. H. 350,*b*,2 v. u. 351,*b*,1.

प्रतिपत्नी f. *Nebenbuhlerin:* प्रतिपत्निवत् (aus metrischen Rücksichten verkürzt) Bhâg. P. 11,6,12.

प्रतिपदम् 1) Sâh. D. 114,4. — 2) *Wort für Wort:* प्रतिपदपाठ Sarvadarçanas. 138,1. fgg. — 3) पृष्ट्वा प्रतिपदं सर्वं कुशलम् *nach dem Wohlbefinden jedes Einzelnen gefragt habend* R. 7,100,6. = प्रत्येकम् Comm.

प्रतिपन्नत्व n. *das Versprochenwordensein* LA. (II) 37,9.

प्रतिपादपम् (von 1. प्र° + पादप) adv. *an jedem Baume* Vikr. 21,3.

प्रतिपाद्य *von dem die Rede geht* Sâh. D. 107,18. °त्व n. ebend.

प्रतिपित्सा Sarvadarçanas. 126,20.

प्रतिपुंनियत (1. प्रति - पुमंस् + नि°) adj. *für jede Seele besonders bestimmt* Sarvadarçanas. 87,5.

प्रतिप्रभ, Aufrecht liest प्रतिप्रभु.

प्रतिप्रभु s. प्रतिप्रभ.

प्रतिप्रयोग m. *Gegenausführung, eine parallel laufende Ausführung eines Satzes* Sarvadarçanas. 48,10.

प्रतिप्रसवम् adv. *bei jeder Geburt:* प्रतिप्रसवस्वरूपप्रतिष्ठा Sarvadarçanas. 180,2.3.

प्रतिफलन Mallin. zu Çiç. 4,67.

प्रतिबन्ध 3) *ein logisches Hinderniss, Beseitigungsgrund* (= बाध) Sarvadarçanas. 117,17.

प्रतिबन्धक 1) Sarvadarçanas. 29,15.

प्रतिबन्धिकल्पना f. Bez. eines best. logischen Fehlers: *eine Annahme, gegen welche ein gerechter Widerspruch erhoben werden kann,* Sarvadarçanas. 113,22.

प्रतिबन्धु erklärt Nîlak. durch दौहित्ररूप.

प्रतिबाहु 2) ein Sohn Vaǵra's Bhâg. P. 10,90,38. — 3) *eine gegenüberliegende Seite in einem Viereck oder Polygon* Colebr. Alg. 295.

प्रतिबिम्ब u. s. w. s. प्रतिविम्ब u. s. w.

प्रतिबोधिन् *erwachend* Kathâs. 112,131.

प्रतिभट *Jmd* oder *einer Sache gewachsen* Sarvadarçanas. 119,19. 21.

प्रतिभय 2) °कर Kathâs. 102,152.

प्रतिभा 2) zu streichen, da statt देवताप्रतिभा ऽसि मे in der ed. Calc. zu lesen ist देवता प्रतिभासि मे *du scheinst mir eine Göttin zu sein.* — 4) *Verstand, Einsicht* MBh. 3,12799. Sâh. D. 119,15. सर्वनिमित्तानपेक्षं मनोमात्रजन्यमविसंवादकं कटित्युत्पद्यमानं ज्ञानं प्रतिभा *rasches Begreifen* Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,3. fgg. *Phantasie* 214,*a*,5. Sâh. D. 680. fg.

प्रतिभान Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,N. 3. Z. 3. fg. Hariv. 11750 liest die neuere Ausg. प्रतिभातैश्च; Nîlak.: प्रतिभावैः (sic) प्रतिभासमात्रैः. — Vgl. मन्त्रा°.

प्रतिभानु ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,11.

प्रतिभास 3) Sarvadarçanas. 17,18. 18,1. 5. fg. 19,5.

प्रतिभुज m. = प्रतिबाहु 3) Colebr. Alg. 295.

प्रतिभू P. 6,4,85, Sch. दत्तप्रतिभुवौ मुक्तौ *die Beiden wurden freigelassen, nachdem sie Bürgen gestellt hatten,* Kathâs. 60,225.

प्रतिभेद 1) Nîlak. zu MBh. 12,6845: प्रतिभेदात् उरःकण्ठशिरःस्थानभेदात्, zu 11972: प्रतिभेदो रूपभेदः. — 2) Kathâs. 71,282. 88,27. 112,161. am Ende eines adj. comp. f. आ 105,64.

प्रतिमत्स्य MBh. 6,359 in der ed. Bomb.

प्रतिमल्ल Mâlatîm. 81,9. न खड्गविद्याविज्ञाने प्रतिमल्लो ऽस्ति मे क्षितौ Kathâs. 83,28.

प्रतिमांस n. *ersetztes Fleisch* Kathâs. 61,282.

प्रतिमात्रा (1. प्र° + मा°) f. pl. *alle Moren* Ind. St. 9,133. 138. — Vgl. unten प्रतिशाखा.

प्रतिमान 2) Sp. 969, Z. 1 auch Nîlak. liest 3,10879 fälschlich अ° *unvergleichlich.* Z. 4. fgg. vgl. oben u. प्रतिभान.

प्रतिमाला unter den 64 Kalâ Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,9.

प्रतिमासम्, प्रतिमासलिङ्गव्रत Verz. d. Oxf. H. 44,*b*,36.

प्रतिमास्य, richtig प्रतिमत्स्य die ed. Bomb.

प्रतिमित्र, die ed. Bomb. richtig प्रत्यमित्र.

1. प्रतिमुख *Epitasis* Sâh. D. 334. 126,16. nach dem Schol. *Entgegnung, Antwort* 509.

प्रतिमुक्तम् Sâh. D. 207,3. Kaurap. 40 bei Haeb. S. 234.

प्रतिमोक्षण lies (von मोक्षय् mit प्रति) st. (wie eben).

प्रतियामिनि (1. प्र° + यामिनी) adv. *jede Nacht* Kathâs. 61,91.

प्रतियोगिक, तादात्म्यप्रतियोगिकः प्रतिषेधः *in Beziehung stehend zu, in Verbindung stehend mit* Sarvadarçanas. 111,22. 112,1.

प्रतियोगिज्ञानकारणतावाद, so zu lesen.

प्रतियोगिन् Sarvadarçanas. 45,1. 47,10. 62,17. 75,9. 108,18. 111,1. 161,15. प्रतियोगिता 47,8. प्रतियोगित्व 62,21. 105,21. प्रतियोगिज्ञानस्य हेतुत्वखण्डनम् Titel einer Schrift Hall 44. प्रतियोग्यनधिकरणे नाशस्योत्पत्तिनिरासः desgl. 45. अ° Bhâshâp. 68.

प्रतिरव 1) Z. 2 lies 6 st. *b*. — 2) Kathâs. 103,168.

प्रतिराज oder °राजन् Kathâs. 121,255.

1. प्रतिरूप Bhâg. P. 10,42,28.

2. प्रतिरूप 1) *a*) प्रतिरूपं वचनमार्यस्य Uttararâmaḱ. 98,20 (130,14).

1. प्रतिरूपक 2) nach Nîlak. zu MBh. 12,2037 = कृत्रिमं शासनपत्त्रम्; ders. zu 2170: प्रतिरूपकं प्रतिमा तत्कारकैस्तद्वारा कार्मणकारिभिः कौलिकैः.

प्रतिरूप्य, die ed. Bomb. richtig अप्रातिरूप्य.

प्रतिरोध *Hemmniss, Verstopfung:* अन्नप्रातिरोधकर Suçr. 2,90,5.

प्रतिरोधिन् Mâlatîm. 77,9.

प्रतिलम्भ *das Erhalten, Finden, Erlangung:* फल° Sarvadarçanas. 5,16. स्मृति° 58,15. *das Fassen, Erfassen, Begreifen* 23,3.

प्रतिलोम 1) विद्या Bez. *eines best. verkehrt (von hinten nach vorn) zu lesenden Zauberspruches* Kathâs. 74,133. fg.; vgl. 234. °गुण Ind. St. 8, 441. fg. प्रतिलोमेन *in unfreundlicher Weise* Vṛddha-Ḱâṇ. 7,10. °ज Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,8. 281,*b*,15.

प्रतिवक्तव्य, न चास्मि प्रतिवक्तव्यः सीतां प्रति कार्ये च न *ich gestatte keine Widerrede* R. 7,45,19.

प्रतिवचन 2) अदत्त्वैव प्रतिवचनम् Vikr. 58,16. प्रतिवचनं प्रयच्छति Pańkat. 117,14. fg. Sarvadarçanas. 42,19. *Antwort auf* (gen.), *Beantwortung:* अस्य प्रश्नस्य 122,3.

प्रतिवचस् Kathâs. 66,68.

प्रतिवत्सरम् Kathâs. 80,6.

प्रतिवातम् MBh. 12,5210. Spr. 4982. Z. 2 lies 33 st. 35.

प्रतिविधित्सा (vom desid. von 1. धा mit प्रतिवि) f. *das Verlangen —, die Absicht entgegenzuarbeiten* Kathâs. 81,41.

प्रतिविम्ब (richtiger °बिम्ब), चित्प्रति° Weber, Râmat. Up. 343. Z. 10. fgg. vgl. बिम्बप्रतिबिम्बत्व Sâh. D. 275,4.

प्रतिविम्बक = प्रतिविम्ब Kathâs. 62,188.

प्रतिविम्बय्, °बिम्बित Uttararâmaḱ. 85,3 (109,5). Dhûrtas. 73,14.

प्रतिवृत्तान्तम् (1. प्र° + वृत्तान्त) adv. *in den einzelnen Erzählungen* Spr. 5120.

प्रतिशब्दवत् (von प्रतिशब्द) adj. *widerhallend:* गुहा Kathâs. 110,86.

प्रतिशाखा pl. Bhâg. P. 12,6,59 *alle erwähnten* Çâkhâ nach dem Comm. — Vgl. प्रतिमात्रा.

प्रतिश्रय 2) अ° adj. Kathâs. 52,295. Z. 3 यत्र च स्यात्प्रतिश्रयः auch Spr. 5312.

प्रतिश्रित n. *Obdach* MBh. 13,355. प्रतिश्रय ed. Bomb.

प्रतिश्रुत् 1) Kathâs. 107,79.

प्रतिश्लोकम् Bhâg. P. 12,12,51.

प्रतिषेध 1) कालहरणाप्रतिषेधाय *um keine Zeit zu verlieren* Uttararâmak. 96,1 (125,4.). In der Dramatik *ein vor den ersehnten Gegenstand sich stellendes Hinderniss:* ईप्सितार्थप्रतीघातः प्रतिषेध इतीष्यते Sâh. D. 386.

प्रतिष्टम्भ *Hemmung, das Aufheben einer Wirkung:* अग्न्यर्काम्बुविषादीनाम् Bhâg. P. 11,15,8.

प्रतिष्टम्भिन् adj. *hemmend:* शक्रहस्त° R. 7,23,a,43.

प्रतिष्ठा 2) कुल° Uttararâmak. 99,7 (131,7). अप्रतिष्ठे रघुज्येष्ठे का प्रतिष्ठा कुलस्य नः 9. — 5) Weber, Râmat. Up. 303. Verz. d. Oxf. H. 105,a, N. 4. — 6) नरस्य का प्रतिष्ठा स्यादितत्पृष्टो वदस्व मे MBh. 12, 6690. प्रज्ञा प्रतिष्ठा भूतानां प्रज्ञा लाभो परो मतः 6691. कृती सर्वत्र लभते प्रतिष्ठां भाग्यसंयुताम् Spr. 2965. — 8) Râga-Tar. 5,28. लिङ्ग° Verz. d. Oxf. H. 45,a,28. °तल्प ebend. °तन्त्र 289,b, No. 693.

प्रतिष्ठान 1) d) Kathâs. 58,2. 73,417. प्रतिष्ठानाभिधानो ऽस्ति देशो गोदावरीतटे 75,21.

प्रतिष्ठापन *das Feststellen, Begründen, Erhärten* Sarvadarçanas. 52,4.

प्रतिष्ठासारसंग्रह m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 341,a,36.

प्रतिसंक्रम 1) *Auflösung:* भूतानां स्थितिरुत्पत्तिरहं वै प्रतिसंक्रमः Bhâg. P. 11,16,35. — 2) *Eindruck;* am Ende eines adj. comp. f. आ Sarvadarçanas. 155,3.

प्रतिसंक्राम m. *Auflösung* Bhâg. P. 11,19,16.

प्रतिसंचर Z. 1 lies (von चर् mit प्रतिसम्).

प्रतिसद्म (1. प्र° + सद्मन्) adv. *bei —, in jedem Hause* Bhâg. P. 10,71,33.

प्रतिसंदेश Kathâs. 74,94. 101,117. 102,143.

प्रतिसंधान 4) *das sich-wieder-Vergegenwärtigen, sich-wieder-zum-Bewusstsein-Bringen* Sarvadarçanas. 92,14. 17.

प्रतिसंधि Z. 5. fg. Nilak. zu MBh. 12,7505: प्रतिसंधिः प्रतीपः संधिर्वियोगः विषयेभ्य उपरम इति यावत्.

प्रतिसंबन्धि (1. प्र° + संबन्धिन्) adv. *je nachdem dieses oder jenes damit verbunden wird* Sâh. D. 295,12.

प्रतिसरा f. bei den Buddhisten Bez. einer der fünf Schutzmächte (पञ्चरक्षाः) Wilson, Sel. Works 2,13.

प्रतिसर्ग Verz. d. Oxf. H. 8,a,15. 30,a,27.

प्रतिसाधन (1. प्र° + सा°) n. *Gegenbeweis* Sarvadarçanas. 128,8. 133,15.

प्रतिसारणा f. Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien* (insbes. *Quecksilber) unterworfen werden,* Verz. d. Oxf. H. 320,a,15.

प्रतिसारिन्, Nilak.: प्रतिसारिणी प्रतीपं सरतीति नीचानुगामिनीत्यर्थः.

प्रतिसिंह (1. प्र° + सिंह) m. *Gegenlöwe, ein feindlich gegenüberstehender Löwe* Kathâs. 60,106.

2. प्रतिसूर्यक Uttararâmak. 33,2 (43,7).

प्रतिस्कन्ध 1) der Comm. zu Kâm. Nitis. liest स्कन्धस्कन्धेन; vgl. zu Spr. 4514, Th. 3, S. 401.

प्रतिस्रोतम् adv. = प्रतिस्रोतम् Bhâg. P. 10,78,18. = प्रतिलोमं संमुखम् Comm.

प्रतिस्वन (1. प्र° + स्वन) m. *Widerhall, Echo;* pl. Bhâg. P. 10,12,10.

प्रतिस्वम् (1. प्र° + स्व) adv. *jeder für sich, jeder einzeln* Âçv. Çr. 6, 12,7. — Vgl. प्रातिस्विक.

प्रतिहर्ष m. *Aeusserung der Freude* Dhâtup. 32,13.

प्रतिहार 9) प्रती° N. pr. eines fürstlichen Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,b,4.

प्रतिहारसूत्र n. Titel eines Sûtra des Kâtjâjana Verz. d. Oxf. H. 379,b, No. 394.

प्रतिहार्य 2) vgl. प्रातिहार्य.

प्रतीक 2) d) मृतकप्रतीकाः adj. f. so v. a. *schauend auf* Bhâg. P. 10,16,21.

प्रतीकाश am Ende eines adj. comp. Uttararâmak. 37,8 (50,8).

प्रतीति 2) पदत्व° *das Begreifen, dass Etwas ein Wort ist,* Sarvadarçanas. 142,22. 50,6. fg. 52,1. — 3) *Vertrauen, zuversichtlicher Glaube* Daçak. 76,9 (wo mit der ed. Calc. तद्गता प्रतीतिः zu lesen ist). 81,9.

प्रतीप 1) *Gegner, Widersacher,* mit gen. Bhâg. P. 10,46,35. 68,27.

प्रतोली 1) Kathâs. 124,72. fg. °प्रतोलीका adj. 102,11.

प्रतोष lies eines der 12 Söhne Vishṇu's von der Dakshiṇâ und eines der Götter Tushita im Manvantara Svâjambhuva.

प्रत्यकपुष्कर s. u. पुष्कर 3).

प्रत्यक्ष 2) प्रत्यक्षाभाववादिन् Sarvadarçanas. 47,6. °मूलता 5,16. प्रत्यक्षं दृश्यते लोके कृतस्यापकृतस्य च *was in der Welt gethan und was versehen worden ist, springt sogleich in die Augen* Spr. 3374. Am Schluss hinzuzufügen Verz. d. Oxf. H. 208,b,9. — 5) प्रदीप्तं पावकं प्रत्यक्षेणावलोक्य Hit. 106,12.

प्रत्यक्षता, nom. abstr. von प्रत्यक्ष 2): अ° Sarvadarçanas. 5,5.

प्रत्यक्षत्व dass. ebend. 5,4. 9,4.

प्रत्यक्षाय् (von प्रत्यक्ष) *deutlich vor Augen treten, augenfällig sein:* प्रत्यक्षायमाणत्व Sâh. D. 751.

प्रत्यक्षीकर्, °कृतं मया Hit. 85,21.

प्रत्यक्षीभू *vor Augen treten, sich zeigen:* °भूय Kathâs. 66,60. 72,145.

प्रत्यक्सरस्वती f. *die westliche* Sarasvatî Bhâg. P. 11,30,6.

प्रत्यगात्मन्, प्रत्यगात्मता Weber, Râmat. Up. 343.

प्रत्यग्दृश् adj. *dessen Blick nach innen gerichtet ist* (Gegens. पराग्दृश्) Weber, Râmat. Up. 349.

प्रत्यग्र 1) स प्रत्यग्रैः (so Mallin.) कुटजकुसुमैः Megh. 4. प्रत्यग्रम् adv. *vor Kurzem* Kathâs. 98,29.

प्रत्यङ्गम् (1. प्रति + अङ्ग) adv. *in jedem Acte* Sâh. D. 540.

2. प्रत्यङ्ग, अङ्गप्रत्यङ्गोपाङ्ग° Sarvadarçanas. 78,4. °संभव 97,18.

प्रत्यञ्च् 1) c) Z. 1. fg. lies *westlich.* — d) प्रत्यगेकरस *nur an Innerlichem Geschmack findend* Ind. St. 9,163. *immer wieder (beständig) eines und desselben Wesens* Weber. — 3) प्रतीची f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 11,5,40.

प्रत्यञ्जन Verz. d. Oxf. H. 311,b,25.

प्रत्यनीक 1) *Gegner, Feind* Bhâg. P. 11,30,22. *entgegengesetzt* Sarvadarçanas. 46,5. 60,9. *entgegenstehend, beeinträchtigend* 118,14.

प्रत्यन्त 1) °देशवासिनी Ind. St. 9,317.

प्रत्यन्तरीभू (1. प्रति - अन्तर + 1. भू) *sich in Jmdes Nähe begeben:* अन्तस्त्वमेवास्याः प्रत्यन्तरीभव UTTARARÂMAK. 39,8 (53,5).

प्रत्यभिघारण genauer *das Beniessen der im Gefässe zurückgebliebenen Opferspeise, wenn man einen Abschnitt von derselben weggenommen hat.*

प्रत्यभिज्ञा 1) KATHÂS. 101,326. SÂH. D. 124,3. *das wieder-zum-Bewusstsein-Kommen* (dass Gott und die individuelle Seele völlig identisch sind) SARVADARÇANAS. 50,16. 91,4. °दर्शन ein best. philosophisches *System* 90. fgg. °शास्त्र 90,17.

प्रत्यय 1) Z. 7 MBH. 13,4589 erklärt NILAK. das Wort durch अभिप्राय; Z. 11 nicht ÇÂK. 11,16, sondern Schol. zu ÇÂK. 11,16. — 2) bei den Buddhisten und Gaina *Grundbegriff* SARVADARÇANAS. 20,1. fgg. 25,7. 26,18. — 3) in der Medicin = निमित्त, हेतु u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 305,*b*,18. 312,*a*,18. Z. 4. fg. SARVADARÇANAS. 20,21. fg. — 5) सहकारिन् ist wohl *mitwirkende Ursache;* vgl. u. 4).

प्रत्ययत्व SARVADARÇANAS. 21,2.

प्रत्यर्पणीय DAÇAK. in BENF. Chr. 189,15.

प्रत्यर्ष, so zu lesen st. प्रत्यर्ष.

प्रत्यवभास (von 2. भास् mit प्रत्यव) m. *das vor-Jemand-Erscheinen:* आकस्मिकप्रत्यवभासा adj. UTTARARÂMAK. ed. Cow. 36,5. °भाषा die ältere Ausg. 27,14.

प्रत्यवस्कन्द m. *Ueberfall* KATHÂS. 71,109.

प्रत्यवस्थान *Einwendung* NJÂJAS. 1,2,59.

प्रत्यवाय 3) °भूयिष्ठाश्च कान्तारपथाः DAÇAK. in BENF. Chr. 188,10. — 4) SÂJ. zu RV. I, S. 43, Z. 4 v. u. °भाज् SARVADARÇANAS. 137,15.

प्रत्यस्तम् adv. *unter-:* गच्छन्ति *gehen unter, hören auf* SARVADARÇANAS. 179,21.

प्रत्यस्त्र KATHÂS. 115,30. 63. BHÂG. P. 10,63,12.

प्रत्यात्मम् adv. *für jede Seele, in jeder Seele* SARVADARÇANAS. 168,10.

प्रत्यापत्ति *Rückkehr* BHÂG. P. 10,53,22.

प्रत्यायक *begreifen machend, zur Vorstellung bringend:* अर्थ° SARVADARÇANAS. 141,2. 4. 143,12. fg. Davon nom. abstr. °त्व n. 141,12. 142,21. fg. 143,1.

2. प्रत्यायन 1) die ed. Bomb. liest प्रत्यायके st. प्रत्यायने und NILAK. erklärt: एषां शुल्कवादिनां प्रत्यायकं भार्यात्वज्ञापकं किमपि नास्ति। परिणयादेव भार्या भवति न शुल्कमात्रादिति लोकव्यवहारस्य स्पष्टत्वादित्यर्थः. — 2) SÂH. D. 109,21.

प्रत्याशा SÂH. D. 84,9. 142,5. MÂLATÎM. 149,6. विगलितप्रत्याश adj.; davon nom. abstr. °त्व 146,2 v. u.

प्रत्याहार 2) Ind. St. 9,25. fg. — 5) Bez. *eines best. Bestandtheils des* पूर्वरङ्ग SÂH. D. 281.

प्रत्याह्वय (1. प्रति + आ°) m. *Widerhall, Echo* BHÂG. P. 11,28,5.

प्रत्युक्ति SÂH. D. 509.

प्रत्युत KATHÂS. 61,35. füge *erst recht* hinzu.

प्रत्युत्तर KATHÂS. 106,167. HIT. 64,14. SÂH. D. 302. उत्तरप्रत्युत्तरे कुर्यात् 192,2.

प्रत्युत्थायिन् *ehrerbietig aufstehend* (vor einem Gaste): अ° BHÂG. P. 10,78,23.

1. प्रथ् 2) *a)* Z. 10. fgg. °यशो दिगन्तेष्वपि पप्रथे KATHÂS. 72,161. स च प्रवादो ऽयोध्यायां तस्यां सर्वत्र पप्रथे 88,10. — caus. प्रथयिष्यन्ति MBH. 3,14417 fehlerhaft für प्रयतिष्यन्ति, wie die ed. Bomb. liest (mit vorangehendem भेदे st. भेदः).

प्रथन 2) *c)* स्वस्वविज्ञान° KATHÂS. 96,36.

प्रथमपुरुष m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 400,*b*, No. 182. — Vgl. u. प्रथम 4) *b*).

प्रदक्षिणा 1) *b*) यदा कालः प्रदक्षिणः BHÂG. P. 10,54,16. — 2) देवप्रदक्षिणाम् KATHÂS. 63,83.

प्रदर 1) NILAK. zu MBH. 12,3715: प्रदरं भङ्गं पलायनमित्येके. — 2) UTTARARÂMAK. 33,1 (43,6). — 3) Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,13.

प्रदर्शक 1) *zeigend:* आशा° *die Himmelsrichtungen z.* (der Mond) KATHÂS. 104,114.

प्रदातर् 1) एकाक्षर° (गुरु) *eine Silbe beibringend, — lehrend* VṚDDHA-ÇÂN. 13,20. मिथ्यासाक्षि° *falsche Zeugen vorführend* PANKAR. 1,6,47.

प्रदातव्य 1) °वेश्याकितवाप्सरसां तथा। वैदग्ध्यार्थं प्रदातव्यं संस्कृतं चान्तरान्तरा॥ *diesen soll man das Sanskrit ertheilen* so v. a. *diese soll man Sanskrit reden lassen* SÂH. D. 173,20. fg.

प्रदाय, so auch die ed. Bomb.

प्रदाह vgl. ककुप्प्रदाह.

प्रदीप Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 273,*b*,41. 286,*a*, No. 670. 292,*a*,41. = मुग्धबोध° 161,*b*,15. — Vgl. noch संवत्सर°.

प्रदीपक, स्वयशः° BHÂG. P. 10,70,39.

प्रदीप्ताक्ष adj. *leuchtende Augen habend;* m. N. pr. eines Jaksha KATHÂS. 73,420.

प्रदीप्ति f. *Licht, Glanz;* davon °मन्त् adj. *leuchtend, glänzend* MBH. 3,15831.

प्रदेश 4) क्रमवत्तुप्रदेशस्थ (क्रमवर्त°?) RÂGA-TAR. 5,39. पृष्ठप्रदेशे *im Rücken von Jmd, hinter Jmd* PANKAT. 134,20. — 7) bei den Gaina *atomic individuality* WILSON, Sel. Works 1,313. anders SARVADARÇANAS. 37,21. 38,20.

2. 3. प्रदोष KÂVJÂD. 2,312.

प्रद्युम्न 1) als einer der 4 Vjûha Vishṇu's SARVADARÇANAS. 54,21 55,9. — 2) ein Fürst KATHÂS. 97,5. ein Brahmane Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,14. ein Lehrer WILSON, Sel. Works 1,338.

प्रद्युम्नक = प्रद्युम्न 1) BHÂG. P. 10,61,26.

प्रद्युम्नशिखर n. N. pr. einer *Anhöhe* KATHÂS. 73,111.

प्रद्योत 2) Fürst und Gründer einer Dynastie (प्रद्योतन) BHÂG. P. 12,1,3.

प्रद्योतन 2) pl. N. einer Dynastie BHÂG. P. 12,1,3.

प्रधान 1) Z. 10 °पुरुष SARVADARÇANAS. 70,4. — 2) *die Natur im chaotischen Zustande, die nicht zur Entwickelung gelangte Natur* SARVADARÇANAS. 147,15. °ज्ञप 179,3. 6.

प्रध्यान MBH. 3,15820.

प्रध्वंस, Z. 2. प्रध्वंसाभाव *das nicht-mehr-Sein, das Gewesensein* SARVADARÇANAS. 111,19. प्रध्वंस dass. 161,14. fg.

प्रध्वंसन 2) vgl. प्राध्वंसन.

प्रपक्ष 1) *Spitze des Flügels* R. ed. Bomb. 4,62,2.

प्रपञ्च 1) अति° *zu grosse Ausführlichkeit* SARVADARÇANAS. 71,9. — 2)

die Welt der Erscheinungen Sarvadarçanas. 52,1. 4. 66,3. 70,13. — 6) in der Dramatik *ein Lachen erregender Dialog* Sâh. D. 521. fg.

प्रपञ्चन Sarvadarçanas. 33,13. 39,17. 154,12.

प्रपञ्चय् 1) Sâh. D. 646. Sarvadarçanas. 23,4. 27,17. 39,2. 84,4.

प्रपण vgl. प्रापणिक.

प्रपद्, भवत्प्रपद्योः पतितात्मनां नः Bhâg. P. 10,23,30. Z. 1 ist 1) nach n. zu streichen.

प्रपलायिन्, अचिरस्थायिप्रकाशप्रपलायिनी। संध्या विद्युच्च Kathâs. 90,19.

प्रपाक wohl *ein best. Fleischtheil des Opferthiers* Kauç. 83. fg.

प्रपाण v. l. für प्रपान 2) Varâh. Bṛh. S. 66,3. 4.

प्रपात 4) ततो ऽहं दुःखितो देहं त्यक्तुमैच्छं प्रपाततः Kathâs. 108,16.

प्रपानक lies *Sorbet* und füge Sâh. D. 246. 96,8 hinzu.

प्रपितामह्, °मह्यौ Bhâg. P. 10,49,14.

प्रबन्ध 2) Mâlatîm. 88,11. — 3) Sarvadarçanas. 127,3. 129,7. von einem philos. Werke 27,17. 131,9. कथा° *eine Legende* Uttararâmak. 87, 9 (112,5). — Vgl. भोग°.

प्रबन्धाध्याय m. Titel des 4ten *Kapitels* im Saṁgîtadarpaṇa und Saṁgîtaratnâkara Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 478. 199,*b*, No. 472. Vgl. शुद्धप्रबन्धोदाहरण 201,*a*, No. 480.

प्रबल 2) *a*) eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,15.

प्रबलीभू *mächtig werden:* °भूतमनोभू Kathâs. 103,202.

प्रबाल, die Bomb. Ausgg. schreiben richtig प्रवाल.

1. प्रबाहु Z. 2, in प्रबाहवा gehört प्र sicher nicht zu बाहवा; vgl. प्र बाहवा सिसृतम् ṚV. 7,62,5. प्र बाहवा पृथुपाणिः सिसर्ति 2,38,2.

प्रबुद्ध 2) Bhâg. P. 11,2,21.

प्रबोधन 1) चतुष्प्रबोधनं तेन: Spr. 4684. — 4) *a*) Uttararâmak. 118, 7 (160,10).

प्रबोधिन् 1) अशरीरिणी वाणी अन्तरिक्षात्प्रबोधिनी *erwachend* so v. a. *ertönend* R. 7,59,2,55. — Vgl. काल°.

प्रभद्र, प्रभद्रादिक Verz. d. Oxf. H. 324,*a*,2. 26.

प्रभद्रक 3) n. *eine Verbindung von vier Çloka, durch welche ein und derselbe Satz durchgeht*, Comm. zu Kâvjâd. 1,13.

प्रभव 2) *d*) Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,7 v. u.

प्रभवन, Hariv. 8953 gehört nicht hierher, da dort मेरुप्रभ-वन zu trennen ist; auch hat Langlois nicht मेरुप्र, sondern मेरुप्रभ.

प्रभवस्वामिन् m. N. pr. des ersten der 6 Çrutakevalin Wilson, Sel. Works 1,336.

प्रभाकर 1) *e*) N. pr. eines Mannes Kathâs. 56,82. 59,64. eines berühmten Lehrers der Mîmâṁsâ Sarvadarçanas. 46,21. 135,2. Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,24. °गुरु Hall 180. 181. °भट्ट 176. 192.

प्रभाग Z. 1 lies भज् st. भञ्ज्.

प्रभानु (प्र + भानु) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,10.

प्रभामण्डलक n. = प्रभामण्डल Kâthâs. 81,47. 51. 76. 96.

प्रभावन lies (vom caus. von 1. भू mit प्र) nom. ag. *Schöpfer* oder *Gedeihen schaffend*.

प्रभावत् 2) *d*) N. pr. eines Flusses Wilson, Sel. Works 2,32.

प्रभावय्, streiche den ganzen Artikel und vgl. u. 1. भू mit प्र caus.

प्रभाषिन्, इति प्रभाषिणी Bhâg. P. 10,6,11.

प्रभास 2) *a*) Weber, Râmat. Up. 312. — *e*) Wilson, Sel. Works 1,299. 301. fg. — *f*) lies eines Sohnes eines Ministers. — *g*) °क्षेत्र Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,11. °क्षेत्रतीर्थयात्रानुक्रम m. Titel einer Schrift 348,*a*, No. 817.

प्रभासुर adj. = प्रभास्वर R. 7,100,25.

प्रभास्वर 1) Kathâs. 54,114. 116,26.

प्रभु 1) Z. 12, mit dem infin. auch Spr. 5165. — 3) प्रभ्वी f. Bez. einer Çakti Pankar. 3,2,30.

प्रभुत्वाक्षेप lies *eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei, die man dem Geliebten dadurch zu erkennen giebt, dass man die Gründe angiebt, weshalb er das Unerwünschte recht wohl vollbringen könne.*

प्रभूति 2) vielleicht concret *Herrscher* ṚV. 8,41,1.

प्रभृ॒ति (so zu accentuiren) 3) भुजंगचारणभटप्रभृतिः so v. a. °प्रभृतीनाम् Sâh. D. 538. °प्रभृतिक Sarvadarçanas. 177,20.

प्रभेद 2) Bhâshâp. 51. — 3) Varâh. Bṛh. S. 66, 9. Daçak. in Benf. Chr. 185,22. आस्रवभेदप्रभेदजातम् *alle Arten und Species* Sarvadarçanas. 37,4.

प्रभ्रंशन s. oben नाव°.

प्रमत्तश्रमण n. Bez. der 6ten unter den 14 Stufen, welche nach dem Glauben der Ǵaina zur Erlösung führen, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,11. — Vgl. अप्रमत्त unter 1) मद् mit प्र 2).

1. प्रमद Kathâs. 73,150.

प्रमदास्पद (प्रमदा + आ°) n. *Gynaeceum* Kathâs. 86,7.

प्रमनस्, यस्याज्ञावशवर्तिनः प्रमनसो निर्विष्टराष्ट्रादयः wohl so v. a. *dessen* (des Liebesgottes) *Befehlen willig folgend* Prasaṅgâbh. 15,*b*.

प्रमय *Tod* Kathâs. 91,45. 101,188.

प्रमर्द m. Bez. *einer best. Verbindung des Mondes mit den* Nakshatra Ind. St. 10,294. fg.

प्रमा 3) Bhâshâp. 125. अ° ebend. und 126. Sarvadarçanas. 133,5. fgg. अप्रमात्व 12. fg.

प्रमाण 1) Z. 22. fgg. MBh. 2,132 und R. 1,4,6 wohl *Rhythmus;* Nîlak. zu MBh. 2,132: प्रमाणे गीतवाद्यतालानां घनिसाम्ये. दिवसे विंशतिः सर्गा गेया मधुरया गिरा। प्रमाणैर्बहुभिस्तत्र यथोद्दिष्टं मया पुरा॥ R. 7,93, 10. बहुभिः प्रमाणैर्नानासंख्यश्लोकैः Comm. पाठ्यजातिम् — प्रमाणैर्बहुभिर्बद्धाम् 94,3. प्रमाणैर्धानिपरिच्छेदसाधनैर्द्रुतमध्यविलम्बितावृत्तिभिः प्रागुक्तस्थानैर्वा युक्ताम् Comm. प्रमाणकृतनिश्चय (so auch die ed. Bomb.) oder °निश्चम MBh. 2,138 muss zu 3) gestellt werden; Nîlak.: प्रमाणं प्रत्यक्षानुमानागमादि. — 4) यः प्रमाणं न जानाति स्थाने वृद्धौ तथा क्षये कोशे जनपदे दण्डे न स राज्ये ऽवतिष्ठते॥ MBh. 5,1103. यस्त्वेतानि प्रमाणानि यथोक्तान्यनुपश्यति 1104. — 5) vgl. oben u. कोटि 2).

प्रमाणपुरुष m. *Schiedsrichter* Hit. 116,12.

प्रमाणय् 1) *Jmd als Autorität —, als Richtschnur hinstellen* Sâh. D. 470. *als Beweis gebrauchen* Sarvadarçanas. 131,10.

प्रमाणवत्, davon nom. abstr. प्रमाणवत्त्व n. Sarvadarçanas. 25,4.

प्रमाणसिद्धि m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 54,17.

प्रमातर् auch *der Vollzieher derjenigen Thätigkeit, welche zur* प्रमा, *der richtigen Vorstellung, führt*, Sarvadarçanas. 93,17. 94,8. 95,22. 96,2. Davon nom. abstr. प्रमातृता f. 113,6. Z. 3 ist vor प्रमा° hinzuzufügen पुरुषस्तु.

प्रमाथ 1) *Bezwingung, Vernichtung:* द्विषाम् UTTARARÂMAK. 92, 1 v. u. (120, 8).

प्रमाथिन् 1) *b*) Sp. 1051, Z. 3. fg. इन्द्रियाणि प्रमाथीनि auch MBH. 12, 9040. — 2) *b*) Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,5 v. u. 332,*a*,4.

प्रमाद 2) UTTARARÂMAK. 37,14 (51,5). statt प्रमादः प्रमादः 61,3 bei COWELL liest die ältere Ausg. 46,14 प्रसादः प्रसादः. Bei den Gaina SARVADARÇANAS. 37,10. पञ्चसमितिगुप्तिष्वनुत्साहः प्रमादः 18. fg. im Joga: समाधिसाधनानामभावनं प्रमादः 163,20.

प्रमापक (vom caus. von 3. मा mit प्र) adj. *beweisend* SARVADARÇANAS. 61,20.

प्रमापण 2) Z. 2 MBH. 12,13252 liest die ed. Bomb. त्रिककुत्तेन विख्यातः शरीरस्य तु मापनात्. प्रमापण wie मापन wird hier *Bildung, Form, Gestalt* bedeuten.

प्रमार्जन, आगःप्रमार्जनाय *um sich von Sünden rein zu waschen* Spr. 4043.

प्रमिताक्षरा Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 335,*b*, No. 788. — Vgl. मिताक्षरा.

प्रमिति SARVADARÇANAS. 107,16. यथार्थानुभवपर्याया प्रमितिर्निर्णयः 114,1. 2. 127,21. अवध्यतिक्रमहेतो राजदैविकदोषस्य प्रमितौ न तदतिक्रामिको ऽपराध्यति *wenn es bewiesen ist, dass die Versäumung des Termins durch die Schuld des Königs oder des Schicksals veranlasst ist,* VJAVAHÂRAT. 11,16. fg. स्वप्रमिति BHÂG. P. 10,13,57 erklärt der Comm. durch स्वप्रकाशम्.

प्रमुख 4) MBH. 1,5369 = JOHNS. Sel. 15,55.

प्रमुचि m. = प्रमुचु R. 7,1,3; vgl. Verz. d. Oxf. H. 345,*a*, N. 2.

प्रमुचु HARIV. 9575.

प्रमृग्य lies (von मृगय् mit प्र).

प्रमृड (von मृड् mit प्र) adj. *gnädig, erfreuend, beglückend* BHÂG. P. 12,10,16.

प्रमेय, किं प्रमेयं कुतः शास्त्राद्ब्रवीम्यादिश्यतामिति KATHÂS. 59,32. SARVADARÇANAS. 18,22. 22,2. 27,16.

प्रमेयकमलमार्तण्ड eine Gaina-Schrift SARVADARÇANAS. 27,17 (= HALL 162 und Verz. d. Oxf. H.).

प्रमोक्षण lies (von मोक्षय् mit प्र).

प्रमोद 4) Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,7 v. u.

प्रमोदतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha WILSON, Sel. Works 2,20.

प्रमोदन 3) m. N. pr. eines Weisen R. 7,90,5.

प्रमोष (von 1. मुष् mit प्र) m. *Entziehung, Beraubung* BHÂG. P. 11,22,28.

प्रमोह UTTARARÂMAK. 17,3 (23,6).

प्रयक्ष wohl *rührig.*

प्रयत्न 1) Z. 5 zur Definition aus PRATÂPAR. vgl. SÂH. D. 326.

प्रयाणक KATHÂS. 51,158. 195. 71,109. 120,79.

प्रयात्रा vgl. प्रायात्रिक.

प्रयावन् vgl. noch अ°.

प्रयास, अप्रयाससिद्धार्थ KATHÂS. 63,86. Z. 1. fg. zu VS. 39,11 vgl. प्रायास.

प्रयुक्ति 2) वीरवचन° UTTARARÂMAK. ed. Cow. 124,1. °युक्ति die ältere Ausg. 95,4.

प्रयोक्तर् 4) छन्दसाम् so v. a. *Verfasser, Dichter* UTTARARÂMAK. 69,2 (89,3). *Sprecher* SÂH. D. 286,19. Z. 4 KÂVJÂD. 1,6 (= Spr. 4034) *Dichter,* nicht *Sprecher.*

प्रयोक्तृता f. nom. abstr. von प्रयोक्तर् *Gebraucher, Anwender* SARVADARÇANAS. 82,10.

प्रयोक्तृत्व n. dass. ebend. 120,5.

2. प्रयोग 5) 6) यदि वाग्भिः प्रयोगः स्यात्प्रयोगे पापकर्मणः *wenn es nur der Worte bedürfte, um eine schlechte That in's Werk zu setzen,* MBH. 12,4218. — 7) *ein Stück zum Aufführen:* रम्भा नवप्रयोगं हि नर्तिष्यति हरेः पुरः KATHÂS. 121,124.

प्रयोगरत्न n. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 278,*b*,36 nebst Note.

प्रयोगरत्नमाला f. Titel eines Commentars ebend. 371,*b*, No. 248.

प्रयोगवृत्ति ebend. 370,*a*, No. 213.

प्रयोगसेतु m. Titel eines Werkes ebend. 277,*b*,29.

प्रयोगातिशय DAÇAR. 3,8. 10. nach SÂH. D. 288. 291 *das unnütze Erscheinen einer Person auf der Bühne im Vorspiel.*

प्रयोगामृत n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 316,*a*, No. 751.

प्रयोजक 1) SARVADARÇANAS. 126,8. *Etwas bewirkend* so v. a. *wesentlich, unumgänglich* SÂH. D. 277,5. 285,21.

प्रयोजन, न तु बुद्धिक्षयात्किंचिदतिक्रामेत्प्रयोजनम् *man versäume Nichts, was zum Ziele führen könnte,* MBH. 1,5624.

प्रयोजनवत्, davon nom. abstr. प्रयोजनवत्त्व n. SARVADARÇANAS. 61,5.

प्रयोज्य 2) SÂH. D. 433. *zu gebrauchen* so v. a. *in abhängigem Verhältniss stehend:* अप्रयोज्यत्व SARVADARÇANAS. 121,5. — 3) *darzustellen:* प्रायेण प्रधानपुरुषप्रयोज्यानि संध्यङ्गानि भवन्ति SÂH. D. 165,11. — 4) *derjenige, dem etwas aufgetragen wird, der da beauftragt wird,* SARVADARÇANAS. 126,7.

प्ररोचन 2) *c*) Z. 2 nach auch f. einzuschalten: in der Dramatik *Erregung der Aufmerksamkeit durch Anpreisen* DAÇAR. 3,5. 6. SÂH. D. 286. 547. — *d*) *das Anspornen* MÂLATÎM. 6,8.

प्ररोह 1) बीजार्थस्य प्ररोहः स्यादुद्भेदः SÂH. D. 348. — 2) *Trieb* in übertr. Bed.: यथामयो ऽसाधुचिकित्सितो नृणां पुनः पुनः संतुदति प्ररोहन् BHÂG. P. 11,28,28.

प्रलम्बबाहु 1) adj. *herabhängende Arme habend;* s. u. प्रलम्ब 1). — 2) m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 53,81.

प्रलम्बभुज 1) adj. = प्रलम्बबाहु. — 2) m. N. pr. eines Vidjâdhara KATHÂS. 52,69.

प्रलय 1) खलः कालाकृष्टः प्रलयमुपसर्पत्वहरहः *möge zu Grunde gehen* HIT. II,175. राक्षसकुलप्रलयधूमकेतु UTTARARÂMAK. 65,3 (83,10). नैमित्तिक BHÂG. P. 12,4,4. प्राकृतिक 6. — 2) SÂH. D. 235. — Vgl. महा°.

प्रलयकेवल adj. = प्रलयाकल SARVADARÇANAS. 86,5.

प्रलयंकर adj. (f. ई) *Verderben bringend* SAṂSKṚTAPÂṬHOP. 41.

प्रलयत्व BHÂG. P. 12,4,13.

प्रलयाकल (प्रलय + अ°) adj. bei den Çaiva (eine Einzelseele) *an der noch* मल *und* कर्मन् *haften* SARVADARÇANAS. 85,12. 86,12. 16.

प्रलाप *das Irrereden, Phantasiren* Verz. d. Oxf. H. 319,*a*,7. °क m. dass. *b*, No. 758.

प्रवचन 7) m. = प्रवक्तर् *der da vorträgt* BHÂG. P. 10,87,11.

प्रवट vgl. प्रवेट, प्रावट.

प्रवण 2) *b*) *sich neigend zu:* भक्तिप्रवणया धिया BHÂG. P. 10,39,24. एकार्थप्रवणैः पद्यैः *gerichtet auf* SÂH. D. 563. — Sp. 1068, Z. 11. fg. NILAK.

zu MBh. 3,662: प्रवणाय गूढभावेन निम्नगमनाय. — Vgl. प्लवन 3), उद्वन, अनुप्रवण.

प्रवयस् 2) Uttararâmak. 82,14 (106,6). Bhâg. P. 10,5,23. 13,34. 53,45. 11,23,33. Sâh. D. 331,4.

1. प्रवर 2) Z. 11, गोत्र° ist als copulatives Comp. zu fassen; vgl. प्रवरगोत्रयोः Verz. d. Oxf. H. 268,*b*,39.

प्रवरदर्पण (1. प्र° + द°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,*b*,24.

प्रवरवत् (von प्रवर) adj. am Ende eines comp. *sich Jmdes Ahnenreihe bedienend* Ind. St. 10,89. fg.

प्रवरसेन vgl. Harshakarita bei Hall, Vâsavad. Einl. S. 14.

प्रवर्तक 2) füge *vorher angekündigten* vor *Person* hinzu. Nach Sâh. D. 288. 292 *das Erscheinen einer Person des darzustellenden Stückes auf der Bühne am Ende des Vorspiels, von Seiten des Schauspieldirectors dadurch motivirt, dass er die Jahreszeit, in der die beginnende Handlung spielt, zu der in Wirklichkeit seienden in Beziehung bringt.* — Vgl. प्रवृत्तक, प्रावर्तक.

प्रवर्तन 1) *b*) शीलं हि मदोन्मादयोरमार्गेणाप्युचितकर्मस्वेव प्रवर्तनम् Daçak. in Benf. Chr. 194,5. fg. — *d*) प्रवर्तनं तु कार्यस्य यत्स्यात्साधुप्रवर्तनम् Sâh. D. 499. 471.

प्रवर्ष, तुरप्रवर्षैः MBh. 7,8128, v. l. für तुरप्रसंघैः.

प्रवर्षण m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 10,52,10. — Z. 3. fg. in der neueren Ausg. S. 100 richtig प्रधर्षण.

प्रवमथ Z. 3 lies 2,28,7 st. 2,87,7.

प्रवमन Spr. 5373.

प्रवल्हण 1) *a*) Daçak. in Benf. Chr. 183,4. — *b*) Kathâs. 51,191. 52,325. 330. am Ende eines adj. comp. f. आ 101,250. वणिकप्रवल्हणी (also auch f.) 52,327.

प्रवाचन 1) füge *Ruhm* und RV. 4,36,1 hinzu.

प्रवादिन् vgl. मिथ्या°.

प्रवाल (die richtigere Schreibart) s. प्रबाल.

प्रवास 3) Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 383,*b*, No. 466.

प्रवाह 1) *a*) *unterbrochener Gedankengang* Sarvadarçanas. 25,5. *Reihe* 20,13. fgg.

प्रविभाग *Theil* Uttararâmak. 86,12 (110,18).

प्रविरल, °तरतारं व्योम R. 7,59,23.

प्रविविक्तु, प्रविविक्तुस्तदास्थानम् (so zu lesen) Kathâs. 53,49.

प्रविस्तर, प्रविस्तरेण *sehr ausführlich* R. 7,37,1,59.

प्रवीरक m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,31.

प्रवीविविक्तु (vom desid. von विष् mit प्रवि) adj. *im Begriff stehend zu umschlingen, — zu überfluthen:* सागर (beim Untergange der Welt) R. 7,36,46.

प्रवृत्तक 1) Daçar. 3,8. 10 (ähnlich definirt wie im Sâh. D.).

प्रवृत्तिज्ञान n. = प्रवृत्तिविज्ञान Sarvadarçanas. 19,17.

प्रवृत्तिप्रत्यय m. bei den Buddhisten *ein Begriff von den Dingen der Aussenwelt* Sarvadarçanas. 19,6.

प्रवृत्तिविज्ञान n. bei den Buddhisten *Erkenntniss der Dinge der Aussenwelt* (Gegens. आलयविज्ञान) Sarvadarçanas. 19,8. fgg.

प्रवेत्तर् (von विद् mit प्र) nom. ag. *ein guter Kenner:* सर्वशास्त्र° R. 7,23,1,46.

प्रवेरित, vgl. अहं तु तान्कुरुवृषभानजिह्मगैः प्रवेरयन् (v. l. für प्रवेशयन्) यमसदनम् (so die ed. Bomb.) MBh. 7,66. Nîlak.: प्रवेशयन्प्रापयन् प्रवेरयन्निति पाठे स एवार्थः.

प्रवेश 1) *das Dringen in Jmd, das Sichaufdrängen, das Sichmischen in fremde Angelegenheiten:* स्वेच्छयातिप्रवेशो यो न धर्मः सेवकस्य सः Kathâs. 60,35.

प्रवेशक 2) füge m. am Anfange hinzu; Z. 2 lies *welchem* st. *welchen;* Z. 6 füge 54 nach 1,52 hinzu.

प्रव्याहार, so liest auch die ed. Bomb. und Nîlak. erklärt प्रव्याहाराय durch प्रकृष्टोक्तये *um weiter in der Rede fortzufahren.*

प्रव्राज् Kathâs. 61,96.

प्रशंसा, प्रशंसालापाः Daçak. in Benf. Chr. 186,5. आत्म° *Selbstlob* Prasaṅgâbh. 17,*b*.

प्रशंस्य, महावीर° v. l. für °प्रकाण्ड Uttararâmak. ed. Cow. 145,3, v. l.

प्रशमंकर adj. *Ruhe —, das Aufhören bewirkend, unterbrechend, störend:* क्रतुक्रियाणाम् R. 7,5,45.

प्रशस्तपाद Sarvadarçanas. 13,5.

प्रशस्ति 1) *Verherrlichung* Uttararâmak. 115,14 (156,12). In der Dramatik *ein den Frieden im Lande des Fürsten u. s. w. wünschender Segensspruch:* नृपदेशादिशान्तिस्तु प्रशस्तिरभिधीयते Sâh. D. 405 — Vgl. खण्ड°, गौडोर्वीशिकुल°, छन्द°.

प्रशाखा 1) Z. 2 MBh. 11,139 gehört wohl zu 2); Nîlak.: प्रशाखासु बाल्ययौवनाद्यवस्थासु.

प्रशान्तक adj. = प्रशान्त *ruhigen Gemüths* Bhar. Nâṭj. 34,6.

प्रशान्ति, पापप्रशान्तये so v. a. *auf dass kein Unheil geschehe* Spr. 2437.

प्रशिथिल Z. 1 ist आ nach f. hinzuzufügen.

प्रशिष्य, शिष्यशिष्यप्रशिष्याणाम् Bhâg. P. 12,7,25.

प्रश्चोतन (von श्चुत् mit प्र) n. *das Träufeln* Uttararâmak. 44,1 (58,1).

प्रश्नार्णव m. Titel eines astrol. Werkes Verz. d. Oxf. H. 333,*b*, No. 786.

प्रश्नोत्तर Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,10.

प्रश्रय, संप्रति कारणीयो राजन्ये ऽपि प्रश्रयः Uttararâmak. 112,17 (152,4). प्रश्रयादनुवर्तनम्। अनुवृत्तिः Sâh. D. 494.

प्रश्रयवत् adj. = प्रश्रयिन् Bhâg. P. 10,13,64.

प्रष्ठ 1) सहामितगतिप्रष्ठैर्महाविद्याधरेश्वरैः Kathâs. 110,48.

प्रसक्तव्य adj. n. impers. *zu hängen an:* तत्तासु (स्त्रीषु) न प्रसक्तव्यम् Kathâs. 72,257.

प्रसक्ति 2) *Eintritt eines Falles* Sarvadarçanas. 13,10. 156,6. 167,19.

प्रसंख्यान 1) MBh. 14,2852, v. l. Nîlak.: प्रसंख्यानात्तत्कालमात्रसंग्रहाः *die nur für den augenblicklichen Bedarf einsammeln.* — 2) Nîlak.: प्रसंख्यानानेकयत्नेन भूयः स्वर्णमुद्रादेर्मायकान्खारीद्रोणादीन्. — 3) *a*) Bhâg. P. 11,16,38. 22,7. 8. 25. — *b*) nach Nîlak. zu MBh. 3,1382 bedeutet das Wort hier प्रकृष्टा साधुकीर्तिः *Ruhm, Ehre.*

प्रसङ्ग 2) *Eintritt eines Falles* Sarvadarçanas. 4,14. 18. 5,1. 10,1. 21. 12,21. 45,18. Sp. 1092, Z. 16. fgg. कथाप्रसङ्गमुत्पाद्य तमेवमवदत्कपिम् Kathâs. 63,110. Z. 23. fg. तद्विरम्यतामतिप्रसङ्गात् so v. a. *gehe nicht zu weit* Uttararâmak. 101,16 (135,11). — 5) N. pr. eines Mannes Kathâs. 55,12. 14.

प्रसङ्गसम m. in der Dialektik Bez. *einer best.* Gâti Njâjas. 5,1,9. Sarvadarçanas. 114,11. fg.; vgl. oben जाति 8).

प्रसंघ, die ed. Bomb. liest तुरप्रवर्षैः st. तुरप्रसंघैः.

प्रसज्य *anwendbar:* अतीन्द्रियार्थविज्ञाने प्रमाणं श्रुतिरेव हि । श्रुत्युक्ताचारतो यस्मात्सर्वागमानां प्रसज्यता ॥ Çaṁkaraviǵ. 68,7. fg. प्रसज्यप्रतिषेध *eine Negation des Möglichen, Erwarteten ist eine Negation, die mehr besagt, als eine Position;* z. B. अमुक्ता भवता नाथ मुहूर्तमपि सा पुरा oder नवजलधरः संनद्धो ऽयं न दृप्तनिशाचरः Sâh. D. 214,10. fgg.

प्रसन्नता 1) *Klarheit des Ausdrucks* Verz. d. Oxf. H. 214,*a*,16.

प्रसर 1) *a)* यो हि विज्ञातया बुद्ध्या प्रसरं शत्रवे दिशेत् R. 7,68,19. अश्रीलब्धप्रसरेव वेशवनिता दुःखोपचर्या भृशम् Mudrâr. 58,1 v. u. प्रेमप्रसरविह्वल Bhâg. P. 10,46,27. अमृतस्यन्दसुन्दरप्रसरद्युति Kathâs. 73,340. Sarvadarçanas. 4,12.

2. प्रसव 2) am Ende, Nîlak.: प्रसवैर्ह मातुः कुले ह पितुस्तैः.

3. प्रसव 4) *Blüthe* Uttararâmak. 33,16 (44,11). — Vgl. मेघ°, मौक्तिकप्रसवा.

2. प्रसवितर्, इत्त्वेतो राजर्षिवंशस्य प्रसवितारं सवितारम् Uttararâmak. 39,4 (53,1).

प्रसाद 1) Z. 9 füge nach 611 noch hinzu 605. 614. प्रसादो ऽर्थवैमल्यम् 231,14. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,22. Z. 19 nach Halâj. 4,88 hinzuzufügen: शुभ्रप्रयादिः प्रसादः स्यात् Sâh. D. 398. — 2) दत्तप्रसाद Râǵa-Tar. 6,178 wohl *in Gnaden übergeben, geschenkt.*

प्रसादन 1) *klärend, klar machend;* s. u. मानसनयन. — 4) *a) das Beruhigen, Besänftigen, Gnädigstimmen* Sâh. D. 363. सदा प्रसादनं तेषां देवतानामिवाचरेत् Spr. 4900. Z. 6 MBh. 9,3527 liest die ed. Bomb. richtig प्रसादन.

प्रसादिन् *klar, heiter:* वदन Mâlatim. 169,8.

प्रसादाक्षर Sâh. D. 169,1.

प्रसाधन 4) *b)* न तनोति प्रसाधनम् *schmückt sich nicht* Kathâs. 104,55. कृतप्रसाधना 76,13. 82,34. Z. 6 Hariv. 7777 liest die neuere Ausg. अञ्जनं रोचनं चापि st. प्रसादनं चाञ्जनं च.

प्रसार 1) बाहु° *das Ausstrecken der Arme* so v. a. *Umarmen* Bhâg. P. 10,29,46. — Vgl. केश°.

प्रसारण 1) *a) das Ausstrecken* Kaṇ. 1,1,7. Sarvadarçanas. 106,22.

प्रसारिन् 1) *sich erstreckend auf* Sâh. D. 118,4.

प्रसिद्धि 2) प्रसिद्धिर्लोकसिद्धार्थैरुत्कृष्टैरर्थसाधनम् Sâh. D. 463. 434; vgl. oben u. अर्थसाधन.

प्रसिद्धिविरुद्ध = ख्यातिविरुद्ध: °ता f. Sâh. D. 228,18.

प्रसृत 2) m. = 2 Pala Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,8.

प्रसृति 1) *glückliches Vorsichgehen:* यज्ञस्य Taitt. Âr. 2,1,3. — 2) *eine Handvoll* Bhâg. P. 10,81,5. — Am Schluss, Nîlak. erklärt वर्धितानि प्रसृत्या MBh. 3,3588 durch प्रकृष्टगत्या वेगेन वर्द्धितानि.

प्रस्कन्द s. u. प्रस्कुन्द.

प्रस्कुन्द, Nîlak.: प्रस्कुन्देन चत्वराकारेण वेदिकया । कुन्दशब्दार्थमेव गोल विशः । प्रस्कन्देनेति पाठे मध्यमाशिफयेति प्राञ्चः.

प्रस्तर 3) Uttararâmak. 34,8 (70,2). Vṛddha-Kâṇ. 12,16.

प्रस्तव = प्रस्ताव *Gelegenheit, ein gelegener Augenblick:* अप्रस्तवे R. ed. Bomb. 3,29,19.

प्रस्तार 1) wohl Bez. *eines best. Processes, dem Mineralien unterworfen werden,* Verz. d. Oxf. H. 321,*b*,1 v. u.

प्रस्ताव 1) अधिकारः प्रस्तावः प्रारम्भः (vgl. 2.) Sarvadarçanas. 135,9. अतिप्रस्तावे *bei einer ganz besonderen Gelegenheit* Sâh. D. 469.

प्रस्तावना 1) *das Ausposaunen:* आर्यबालचरितप्रस्तावनाडिण्डिम Sâh. D. 91,12.

प्रस्ताविक adj. अप्रस्ताविकी *nicht der Gelegenheit entsprechend, ungelegen, unzeitig* Mâlatim. 39,7 fehlerhaft für अप्रा°.

प्रस्थ 2) = 4 Kuḍava Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,2.

प्रस्थान 2) so v. a. *Secte:* आनन्दतीर्थः प्रस्थानान्तरमास्थित Sarvadarçanas. 61,14. चतुःप्रस्थानिका बौद्धाः *in vier Secten zerfallend* 24,8.

प्रस्थानिक s. oben u. प्रस्थान 2).

प्रस्थापन *das Absenden, Abreisenlassen, Ziehenlassen* Bhâg. P. 10,69,33.

प्रस्रव, die ed. Bomb. des MBh. und die neuere Ausg. des Hariv. प्रस्रव. हृदयप्रस्रव *das hervorquellende Nass* Uttararâmak. 113,8 (153,3).

प्रस्रव 1) सरित्प्रस्रवसंप्लुताः so v. a. *im strömenden Flusse* Bhâg. P. 10,12,10.

प्रस्वाप 1) Bhâg. P. 11,25,20. *das Schlafen* 28,14.

प्रहन्तर्, MBh. 5,5734 und 7,2508 liest die ed. Bomb. प्रहर्तर् und so ist auch R. 7,23,2,45 zu verbessern.

प्रहर 1) वासरप्रहरैस्त्रिभिः Kathâs. 59,89. सार्धप्रहरैकसमये Pańkat. 237,3. *die Zeit, da man auf der Wache ist, das Wachestehen:* स च प्रहरकारी ऽर्द्धरात्रेप्राप्तागतानि सप्तभिः Kathâs. 115,10.

प्रहरक m. *die Zeit, da man auf der Wache ist, Wache:* प्रहरकमपनीय स्वम् Çiç. 11,4. Dieselbe Bed. (*er hält Wache*) hat das Wort Vet. 29,9. — Vgl. अर्धप्रहरिका.

प्रहरण 2) *das Werfen* (in's Feuer): बर्हिः° TBr. Comm. 2,387,9. — 6) m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,17.

प्रहर्तर् vgl. oben u. प्रहन्तर्.

प्रहर्ष, प्रहर्षः प्रमदाधिक्यम् Sâh. D. 502. 471.

प्रहर्षवत् Kathâs. 53,30. 73,52.

प्रहसन 1) *Gespött* Uttararâmak. 71,1 (91,7). — 2) Sâh. D. 286, wo प्रहसनामुखे zu lesen ist.

प्रहाण lies *das Aufgeben, Fahrenlassen, Unterlassen, Vermeiden* und füge hinzu Sarvadarçanas. 50,8. fg. 121,1. fg. 132,19. 163,10. 178,3.

प्रहारक vgl. अर्धप्रहारिका unter अर्धप्रहरिका.

प्रहारिन्, शृङ्ग° *mit den Hörnern kämpfend* Kathâs. 73,131.

प्रहास 1) *d)* N. pr. eines Sohnes des Varuṇa R. 7,23,49.

प्रहासिन् 1) *lachend:* निपतत्पुष्पवृष्टिप्रहासिनी (बौः) Kathâs. 120,48. Mâlatim. 148,6.

प्रहेलक, °के वाचकमिति हारावली Schol. zu Hâla 334. die gedr. Ausg. liest 152: प्रहेलकं वाचनकम्.

प्रहेलि 2) R. 7,4,14. fg. (= Muir, ST. 4,414). Bhâg. P. 12,11,34.

प्रहेल्लक vgl. oben u. प्रहेलक.

प्रह्वा 3) f. ई Bez. einer Çakti Weber, Râmat. Up. 326.

प्रह्वण, lies (von प्रह्वय्, denomin. von प्रह्व) n. *demüthiges Verneigen* und füge hinzu 10,47,67. 78,23. 89,3.

प्रांशु 1) am Schluss hinzuzufügen Kathâs. 56,74.

प्राकरणिक und अ° Sâh. D. 103,4. 5. 266,8.

प्राकारकर्ण Kathâs. 62,99. — Vgl. प्रावारकर्ण.

प्राकृत 1) Z. 8 streiche कर्मन् 13864 nebst dem Eingeklammerten, da hier प्राक्कृत zu lesen ist.

प्राकृतचन्द्रिका auch Titel einer Grammatik Vâmanâkârja's Verz. d. Oxf. H. 197,*a*, No. 460.

प्राकृतत्व *das* Prâkrit-*Sein* Ind. St. 10,273. 277.

प्राकृतलक्षण n. Titel eines dem Pâṇini zugeschriebenen Werkes Ind. St. 10,277.

प्राकृतिक, प्रलय Bhâg. P. 12,4,6. 21.

प्राक्कर्मन् 2) Kathâs. 72,193.

प्राक्कूल, बर्हिस् Bhâg. P. 12,6,10. प्राक्कूलता साधनानाम् *das nach-Osten-Gerichtetsein der Opfergeräthe* Prajogaratna 30,*a*,4.

प्राक्कृत 1) adj. *früher —, in einem früheren Leben vollbracht:* कर्मन् MBh. 3,13864. n. *eine in einem früheren Leben vollbrachte That* Spr. 2169. An beiden Stellen fehlerhaft प्राकृत geschrieben.

प्राक्षालन, die neuere Ausg. richtig प्रक्षालन.

प्राक्संस्थ adj. *nach Osten gerichtet:* प्राक्कूलत्वं साधनानां प्राक्संस्थत्वं च कर्मणाम् Prajogaratna 30,*a*,4. fg.

प्रागभाव besser *das noch-nicht-Sein;* vgl. noch Sarvadarçanas. 111, 18. 161,15.

प्रागवस्था *eine frühere Lebenslage* Spr. 5202.

प्रागाथ m. patron. Kali's, Bharga's und Harjata's RV. Anukr.

प्राग्गुण adj. *die früher angegebene Eigenschaft besitzend* Weber, Râmat. Up. 290.

प्राग्दण्ड s. u. दण्ड 3).

प्राग्भार 1) Mâlatîm. 148,7.

प्राग्रूप n. = पूर्वरूप *Symptom* Verz. d. Oxf. H. 305,*b*,19. 312,*a*,19.

प्राग्वंश 3) die neuere Ausg. स्ववंश st. प्राग्वंश. — 4) *das frühere —, vorangehende Geschlecht* Hariv. 11729.

प्राग्वृत्त n. bei Bṛhaspati (nach Stenzler) auch = 1. प्राङ्न्याय.

प्राग्वृत्ति f. *das Treiben —, das Leben in einer früheren Geburt* Kathâs. 59,57.

प्राघार, lies (von घर् mit प्रा).

प्राघुण Kathâs. 54,170.

प्राङ्गण 1) नृपास्थान° Kathâs. 59,26.

1. प्राङ्न्याय Bez. *einer best. Art der Klagebeantwortung* (उत्तर), *wenn nämlich der Verklagte behauptet, der Kläger habe schon früher dieselbe Klage vorgebracht und den Process verloren,* Mit. II, 4, *b*, 8. fgg. 30,*a*, 15. = प्राग्वृत्त und पूर्वन्याय.

प्राचण्ड्य (von प्रचण्ड) n. *Heftigkeit, Leidenschaftlichkeit* Mâlatîm. 61,9.

प्राचार m. *ein best. Insect;* vgl. zu Spr. 3425 Th. 3, S. 384.

प्राचीनप्रक्रिया f. = प्रक्रियाकौमुदी Verz. d. Oxf. H. 162,*b*, N. 3.

प्राचीर vgl. मक्षी°.

प्राचेतस m. patron. pl. LA. (II) 58,8. sg. patron. Vâlmîki's R. 7,93, 16. Uttararâmak. 26,5 (34,10).

प्राजापत्य 1) patron. Pataṁga's, Pragâvant's, Jakshmanâçana's, Jagńa's, Vimada's, Vishṇu's, Saṁvaraṇa's und Hiraṇjagarbha's RV. Anukr. प्राजापत्या patron. der Dakshiṇâ ebend.

प्राज्ञंमानिन् adj. = प्राज्ञमानिन् Kathâs. 62,171.

प्राज्य, पयस् Kathâs. 61,46. °विक्रम 78,5. प्रतापानल *heftig* 59,31.

प्राञ्च् 1) *b*) Z. 6. fg. प्राचीदिग्वधूमुखमण्डल Kathâs. 106,50.

प्राञ्जल, वचस् (gegenüber वक्र) Spr. 730 nach der Verbesserung Gildemeister's.

प्राड्विवाक Bhar. Nâṭjaç. 34,61. 73.

1. प्राण 3) सर्वप्राणेन धावत्सु रथाश्वेषु Kathâs. 54,5. — Vgl. यथाप्राणम्.

प्राणकृष्ण vgl. Verz. d. Oxf. H. 374,*a*, No. 295. 505,*a*.

प्राणतोषिणी f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 374,*a*, No. 295.

प्राणन 3) adj. *belebend* Bhâg. P. 10,20,6 (der Comm. प्रीणन). 24,8.

प्राणनिग्रह Ind. St. 9,26.

प्राणप्रिय füge m. *Geliebter* und Schol. zu Naish. 22,41 hinzu.

प्राणशक्ति f. *eine best.* Çakti Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 249,*b*,38.

प्राणसंमित *der Einem so lieb ist wie das eigene Leben* Mârk. P. 90,1.

प्राणाकर्षिन् (1. प्राण + आ°) adj. *die Lebensgeister anziehend*, Bez. eines best. Zauberspruchs Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,12.

प्राणाचार्य m. *Leibarzt eines Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 304,*a*,12.

प्राणात्यय R. 7,23,4,24. 28.

प्राणाधिक *an Leibeskraft überlegen, kräftiger* Bhâg. P. 10,79,26.

प्राणात्ययिक, दशा *ein lebensgefährlicher Zustand* Verz. d. Oxf. H. 355,*b*,17.

प्राणेश 1) भार्या प्राणेशा Kathâs. 51,60.

प्राणेश्वर 1) प्राणेश्वरी Kathâs. 59,107. 87,10. 117,150.

प्रातःकृत्य Verz. d. Oxf. H. 102,*a*,28. 286,*b*, No. 671.

प्रातिकूल्य füge *das Widerstehen, Unangenehmsein* hinzu; diese Bed hat das Wort MBh. 5,4146 = 12,3510; vgl. Spr. 4913.

प्रातिपद्य Kathâs. 74,66.

प्रातिभ Z. 3 lies 10,12 st. 12,10.

प्रातिरूप्य n. nom. abstr. von प्रतिरूप; vgl. अ°.

प्रातिवेशिक m. = प्रातिवेश्य *Nachbar* Kathâs. 58,69.

प्रातिशाख्य, die Prât. sind *Orthoepien* und gehören zum Vedâṅga Çikshâ; vgl. Madhus. in Ind. St. 1,16.

प्रातिस्विक vgl. oben प्रतिस्वम्.

प्रातीतिक (von प्रतीति) adj. *nur in der Vorstellung bestehend, su tiv* (Gegens. स्वाभाविक, तात्त्विक) Sarvadarçanas. 130,17. Ânand zu Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 283.

प्रात्यक्षिक (von प्रत्यक्ष) adj. *unmittelbar —, sinnlich wahrzunehn* Sarvadarçanas. 22,13.

प्राथमकल्पिक adj. Bez. *eines* Jogin *auf der ersten Stufe* Sarvada çanas. 178,20.

प्राथमिक Verz. d. Oxf. H. 44,*b*,12.

प्राथम्य Sâh. D. 128,17.

प्रादेशिक 2) स्वत्व *das auf einen speciellen Theil* (des Nachlasses) *sich beziehende Eigenthumsrecht* Dâjakram. 58,5. Dâjat. 5,6. 8.

प्रादोषिक, प्रमोद Mâlatîm. 79,5.

प्राद्युम्नि Bhâg. P. 10,62,12.

प्राधानिक 2) *zur Urmaterie in Beziehung stehend, sie betreffend:* सर्ग Bhâg. P. 12,12,7.

प्राधान्य Spr. 241. प्राधान्यात् *hauptsächlich, vor Allem* KATHÂS. 61, 41.

प्राघेय 2) कर्णप्राघेय ist als ein Name aufzufassen; vgl. oben u. d. W.

प्राध्ययन KATHÂS. 56, 120.

प्रान्त 1) हंसौ प्रान्तयोरात्तयष्टिकौ KATHÂS. 60, 174. UTTARARÂMAK. 10, 6 (14, 4).

प्रान्तर 1) VṚTTARATNÂV. in Journ. as. IVe série 11, 520.

प्राप् (आप् mit प्र) adj. kann in कुवलयदलप्रापि कर्णे MEGH. 45 angenommen werden; über eine andere Auffassung s. u. प्रापिन् 2).

प्रापक 1) *befördernd, hinbringend:* मनःसंकल्पितस्थान° KATHÂS. 119, 79. *Herbeibringer, Verschaffer* 73, 335.

प्रापण 3) क्व चात्युच्चैर्नोर्मिणा प्रापणं वने KATHÂS. 101, 144. — 4) *das Erstrecken auf, das Beziehen auf* Comm. zu ÂÇV. ÇR. 1, 1, 9. 2, 11. 11, 11. 12, 10. सर्वत्रेति सर्वेष्वनुज्ञावचनेष्वस्य विधेः प्रापणार्थम् *es heisst «allemal», um diese Bestimmung auf alle Erlaubnisse zu erstrecken,* 12.

प्रापणीय 1) davon nom. abstr. °त्व n. SARVADARÇANAS. 42, 8. — 2) KATHÂS. 78, 27.

प्राप्त 1) अप्राप्त in °दमक MBH. 13, 1651 nach NÎLAK. = अदान्त *ungezähmt.*

1. प्राप्तकाल, वर्तते प्राप्तकालः KATHÂS. 118, 121.

प्राप्तसूर्य adj. (f. आ) in Verbindung mit दिश् *diejenige Weltgegend, in der die Sonne gerade steht,* Ind. St. 10, 202.

प्राप्ति 5) SÂH. D. 344. Ausserdem *eine auf der Wahrnehmung einer besonderen Erscheinung gegründete Vermuthung* 446. 434. — 8) am Ende nach 563 hinzuzufügen BHÂG. P. 10, 50, 1.

प्राप्तिमत् (von प्राप्ति) adj. *der erreicht hat:* भवान्तर° SARVADARÇANAS. 35, 7.

प्राप्तिसम m. in der Dialektik Bez. *einer best.* Ǵâti NJÂJAS. 5, 1, 7. SARVADARÇANAS. 114, 11. fg.; vgl. oben ज्ञाति 8).

प्राप्त्याशा f. *die Hoffnung das Ziel zu erreichen* definirt durch उपायापायशङ्काभ्यां प्राप्तिसंभवः SÂH. D. 327.

प्राबल्य SÂH. D. 266, 18. *Kraft* (einer Vorschrift, eines Arguments u. s. w.) SARVADARÇANAS. 122, 11.

प्राभाकर, प्राभाकरैकदेशिनः SARVADARÇANAS. 110, 11.

प्राभासिक, °क्षेत्र so v. a. प्रभासक्षेत्र Verz. d. Oxf. H. 348, *a*, No. 817.

प्राभृत 1) KATHÂS. 53, 51. 122, 21. 23. 26. प्राभृतीकृत 71, 129. 279.

प्रामाणिक 2) *eine Autorität seiend, glaubwürdig:* वचन SÂH. D. 122, 20. *beweisbar* SARVADARÇANAS. 149, 19. *der an Beweise glaubt, Etwas für beweisbar hält* 44, 10. °त्व n. *Beweiskräftigkeit* 113, 18.

प्रामाण्य, °वादिन् *der da Beweiskräftigkeit annimmt, an dieselbe glaubt* SARVADARÇANAS. 3, 9.

प्राय 1) hierher wohl auch ययोः प्रायं नान्वानशे कश्चन *Lauf* AV. 4, 25, 2. Padap. nimmt प्रऽआयन् an. — 2) अकरोत्तावत् — गृहे पितुः। प्रायं यावदहं दत्ता तेनास्मै वधभीरुणा॥ KATHÂS. 52, 37. उपविष्टः प्राये 55, 5. — 3) Z. 17. fgg. समाप्त° *beinahe vollendet* KATHÂS. 63, 58. क्षीणप्राययोः (so ist zu lesen) सैन्ययोः 116, 69. पतन° *dem Sturze nah* Spr. 5198.

प्रायण 2) *e) Zuflucht* BHÂG. P. 11, 11, 48.

प्रायशस् *aller Wahrscheinlichkeit nach* KATHÂS. 92, 24.

1. प्रायश्चित्त, °दीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 370, *a*, No. 213. °रत्न n. desgl. 277, *b*, 25.

प्रायश्चित्ति 1) Verz. d. Oxf. H. 10, *b*, 25.

प्रायश्चित्तिन् Verz. d. Oxf. H. 281, *b*, 8.

प्रायश्चित्तीय *der eine Sühne zu vollziehen genöthigt ist:* प्रायश्चित्तीया मा भूम PAT. in MAHÂBH. 33. *als Sühne dienend, sühnend:* प्रायश्चित्तीयां सारस्वतीमिष्टिं निर्वपेत् ebend.; vgl. SARVADARÇANAS. 137, 17.

प्रायस् 2) KATHÂS. 107, 126.

प्रायिक SARVADARÇANAS. 168, 1. fg. Davon nom. abstr. °त्व n. 5.

प्रार्थन, प्रार्थना f. in der Dramatik *das Verlangen nach Liebesgenuss, Freuden und Festen* SÂH. D. 372.

प्रार्थ्य impers.: मैवं प्रार्थ्यम् *ihr sollt nicht in der Weise bitten* BHÂG. P. 10, 41, 36.

प्रालम्ब vgl. मुक्ता°.

प्रालेय 2) BHÂG. P. 10, 65, 22. Füge *Thau* hinzu.

प्रावर vgl. मल्ली°.

प्रावरण 1) बाह्य (so ist zu lesen) प्रावरणम् KATHÂS. 73, 77. स्थूल° adj. Spr. 5321.

प्रावार 1) MBH. 3, 181. — 3) nach dem Schol. m. *eine Ameisenart.*

प्रावारकर्ण vgl. प्राकारकर्ण.

प्रावीण्य, कथा° UTTARARÂMAK. 86, 8 (110, 14).

प्रावृति *geistige Finsterniss,* eine der 4 Folgen der Mâjâ bei den Çaiva SARVADARÇANAS. 89, 6. 9.

प्रावेशिक vgl. कुटी°.

प्राव्राज्य MBH. 5, 6017 liest die ed. Calc. प्राव्रज्य, die ed. Bomb. aber richtig प्राव्राज्य.

प्राशन = अन्न° Verz. d. Oxf. H. 291, *b*, No. 707.

प्राशस्त्य MÂLATÎM. 93, 8.

प्राश्निक 2) BHÂG. P. 10, 61, 32.

प्रासङ्गिक 2) UTTARARÂMAK. 28, 15 (37, 17). SÂH. D. 296. fg. (Gegens. आधिकारिक).

प्रासाद 2) चैत्य° R. 5, 38, 27. am Ende eines adj. comp. f. आ KATHÂS. 120, 92.

प्रासादप्रतिष्ठादीधिति Titel eines Abschnittes im Râǵadharmakaustubha Verz. d. Oxf. H. 272, *b*, No. 645.

प्रासाह्, lies: am Ende eines comp. in जगत्प्रासाह् *worin das Metrum* Ǵagatî *vorherrscht.*

प्रास्ताविक vgl. oben प्रस्ताविक.

प्राक्षुण KATHÂS. 54, 195. 65, 150. प्राक्षुणी 122, 49. प्राक्षुणक 54, 196. 65, 144. प्राक्षुणिका 122, 46.

प्रियं 1) *a)* प्रियं सदा तं कुरुते जनो हि so v. a. *den gewinnen ja die Leute lieb* Spr. 4907. — compar. α) एवं च प्रेयसी मित्रेष्वासक्तिः *erwünschter* KATHÂS. 61, 141.

प्रियकृत् adj. *Jmd etwas Liebes erweisend* MBH. 1, 5394. R. GORR. 2, 15, 21.

प्रियंकर 2) N. pr. eines Mannes KATHÂS. 59, 64.

प्रियजीवित adj. *dem das Leben lieb ist;* davon nom. abstr. °ता *Liebe zum Leben* SÂH. D. 199, 13.

प्रियता 1) प्रियतां गतः *liebgewonnen* KATHÂS. 56, 126.

प्रियदत्ता f. N. pr. eines Frauenzimmers KATHÂS. 52, 223.

2. प्रियदर्शन 2) *c)* N. pr. eines Sohnes des Schlangendämons Vâsuki KATHÂS. 55, 28. — 4) eine Tochter Mahâvîra's WILSON, Sel. Works 1, 293.

प्रियपुत्र m. *ein best. Vogel* LA. (II) 52, 2. — Vgl. पुत्रप्रिय.

प्रियप्रद् m. N. pr. eines Autors von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,20.

प्रियमित्र m. N. pr. eines mythischen Kakravartin Wilson, Sel. Works 1,292.

प्रियंभविष्णु Bhatt. 3,1.

प्रियवचस् n. *liebe, freundliche Worte* Sâh. D. 434.

प्रियवादिन् 1) füge *schmeichelnd, Schmeichler* und Spr. 5017 hinzu.

प्रियोक्ति f. = प्रियवचस् Sâh. D. 470.

प्रियोस्रिय (प्रिय + उस्रिया) adj. *verliebt*, vom Stiere RV. 10,40,11.

1. प्री 1) *a*) प्रीयास्त्र: Bhâg. P. 10,26,25. = प्रीयताम् Comm. — 3) नैवाति प्रीयसे धनेषु Bhâg. P. 10,80,29. प्रियन्ति (die Kürze aus metrischen Rücksichten) R. 7,37,2,21. प्रीयता (partic.) Bhâg. P. 10, 33, 10. Am Schluss प्रीयायसे von Nîlak. als intens. gefasst. — 4) पतिप्रीता *dem Gatten lieb* Spr. 5225.

— caus.: प्रीणय्य सूनृतैर्वाक्यैः Bhâg. P. 10,73,28.

— आ, आप्रीता *erfreut, froh* Bhâg. P. 10,62,27.

2. प्री vgl. noch यज्ञप्री.

प्रीणन 2) नन्वेतदानीतं मे परमप्रीणनम् Bhâg. P. 10, 81, 9. धातूनाम् Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,1.

प्रीता f. mystische Bez. *des Buchstabens* ष Weber, Ramât. Up. 318. पीता v. l.

प्रीति 1) Z. 10 lies मनसः st. मनसः.

प्रीतिमत् 1) *b*) *Jmd gewogen*, mit dem acc. MBh. 12,5627. Nîlak. ergänzt प्रति.

प्रीतिवर्धन (प्री° + व°) adj. *die Freude vergrössernd;* m. Bez. *eines best. Monats* Ind. St. 10,298.

प्रेक्षक, रङ्ग° Uttararâmak. 119,14 (162,2).

प्रेक्षण 1) Spr. 1212.

प्रेक्षणक 2) Kathâs. 57,74. 121,132. 123,129.

प्रेक्षणीयक n. *Schauspiel* Kathâs. 123,131.

प्रेक्षा 3) Kathâs. 123,133. — 5) अप्रेक्षापूर्वकारिन् Kathâs. 64,20. 26.

प्रेक्षावत् Sarvadarçanas. 4,5. 18,4. 42,9. 103,15. 105,13.

प्रेक्षिन्, तन्मुख° *schauend auf* Kathâs. 94,125.

प्रेक्ष्य *was angeschaut wird, was mit dem Auge wahrgenommen wird* Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,1 v. u. प्रेक्ष्यार्थ Kâvjâd. 1,39. प्रेक्षार्थ dieselbe Stelle Verz. d. Oxf. H. 204,*a*, 12.

प्रेङ्ख 2) प्रेङ्खेङ्खन *das Schaukeln* Bhâg. P. 10,44,15.

प्रेङ्खण 2) *d*) *das Schaukeln* Bhar. Nâtjaç. 34,43. °कारिका *Schauklerin*, Bez. einer best. Dienerin im Schauspiele ebend. und 17.

प्रेतगोप m. *Todtenwächter* (in Jama's Behausung) R. 7,21,24.

प्रेतप्रसाधन n. *das Ausschmücken eines Verstorbenen* Kathâs. 97,19.

प्रेतभक्षिणी f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,28.

प्रेतेश्वर m. = प्रेतेश R. 7,23,1,73.

प्रेमन् 1) त्वयि प्रकृष्टप्रेमा (adj. f.) Uttararâmak. 39,7 (53,4).

प्रेमबन्धन n. = प्रेमबन्ध Bhâg. P. 10,60,25.

प्रेयस् n. Sâh. D. 753.

प्रेषण 1) *das Zusenden:* वस्त्राभरण° Daçak. in Benf. Chr. 196,6. 7.

प्रैण v. l. für पैण Dhâtup. 13,15.

प्रैयमेध m. patron. des Sindhukshit RV. Anukr.

प्रैयव्रत n. so v. a. Prijavrata's *Leben*, — *Schicksale* Bhâg. P. 12,12,15.

प्रोक्षण 1) unter den 18 संस्काराः कुण्डानाम् Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,33. — *b*) Bhâg. P. 11,27,37.

प्रोच्चण्ड (प्र + उ°) adj. *überaus heftig:* °सत्त्वस्वनाः Uttararâmak. 32,2 v. u. (43,4).

प्रोत्कर्ष bei Benfey beruht auf einem Druckfehler Uttararâmak. ed. Cow. 156,19, wo statt °प्रतापोत्कर्षे mit der älteren Ausg. 101,1 °प्रतापोत्कर्षे zu lesen ist.

प्रोत्साहन Sâh. D. 471. 491. प्रोत्साहना 148,18.

प्रोद्दाम, °चरितानि Bhâg. P. 10,39,17. 14,47.

प्रोद्वाह (von वह् mit प्रोद्) m. *Heirath* Bhâg. P. 10,60,56.

प्रोषितभर्तृका Jâgn. 1,84.

प्रोष्ठ 6) prâkr. पोट्ट *Bauch* Hâla 82. 173. 288.

प्रोष्ठपद, उत्तरप्रोष्ठपदाधिप Varâh. Brh. S. 8,23. उत्तरप्रोष्ठ° v. l.

प्रौढ 4) अ° *schüchtern* Spr. 3833. प्रौढोक्ति *ein kühner Ausspruch* Sâh. D. 258. zu Bhartr. Suppl. 18 vgl. Spr. 5327.

प्रौढि 1) *hoher Grad:* हास्य° Bhâg. P. 10,60,25. 28. = गाम्भीर्य Schol. — 2) am Ende, zu Bhartr. Suppl. 18 vgl. Spr. 5327.

प्रौष्ठपद m. personificirt als Schatzhüter Kubera's R. 7,15,16. प्रौष्ठपदी Bhâg. P. 12,13,13. प्रौष्ठपद Titel eines Pariçishta des SV. Verz. d. Oxf. H. 383,*b*, No. 466.

प्लव 2) *a*) n. Adbh. Br. in Ind. St. 1,40,16. — *l*) Verz. d. Oxf. H. 332, *a*,1. — *o*) zu उदपानप्लव vgl. oben u. उदपान. — *t*) तदन्नाहरण° (einer Maus) Kathâs. 61,115. कृपेश्च तरलप्लवैः Bhâg. P. 10,82,7. — Vgl. मरुत्प्लव.

प्लवंग 2) *d*) Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,3.

प्लाव *das Springen:* दर्दुर° Bhâg. P. 10,18,15.

प्लु partic. 2) हरिणप्लुतैः पलायामहे Uttararâmak. 91,9 (117,12). Z. 3. fg. ist die Stelle Varâh. Brh. S. 67,116 zu streichen; vgl. den gedr. Text 68,115.

— caus. 1) समुद्रः सप्तमे ऽह्न्येतां पुरीं च प्लावयिष्यति *überschwemmen* Bhâg. P. 11,7,3.

— अधि vgl. अधिप्लवन.

— अनु *hinter Jmd* (acc.) *her fliegen:* तमनुप्लवते वायुः प्लवन्तं पुत्रमात्मनः R. 7,35,28.

— अभि 2) Hit. IV,87 (Spr. 936, wo in der Note अभिप्लुतम् zu lesen ist).

— समभि 2) °प्लुत *heimgesucht* so v. a. *verbunden mit;* vgl. oben u. निष्टानक 2).

— आ 1) आप्लुता *gebadet* Gobh. 2,1,7. 16. — 2) *herbeispringen* R. 7, 7,37. *hineinspringen* 7,37,1,25.

— उद् 1) Z. 1. fg. lies प्लवं नि°. — 2) *herausspringen* R. 7,37,1,26. चित्तमाकोपविमर्शविरहोत्प्लुतम्। नरवाहनदत्तस्य ववृते वीचिषिवाम्बुधम्॥ *aufspringend* Kathâs. 105,19.

— परि 5) परिप्लवमानहृदय *hinundherschwankend* Uttararâmak. 126, 19 (171,5).

— वि 1) विप्लुत n. *das Auseinanderspringen* Hariv. 11048 (S. 791) nach der Lesart der neueren Ausg. st. विद्रुत der älteren. — 2) द्यूतव्यसनविप्लुत *zu Grunde gerichtet* Kathâs. 73,203. नैते वाचं विप्लुतां व्या-

प्लुत्ति verworren UTTARARÂMAK. 81,5 (104,7).

— सम् 1) दुःखानि — स्रोतःसहस्रैरिव संप्लवन्ते UTTARARÂMAK. 76,3 (97, 14). — 3) *sich baden:* सरित्प्रस्रवसंप्लुताः BHÂG. P. 10,12,10. — 4) *hin- und herschwanken* (vom Geiste) UTTARARÂMAK. 114,15 (155,9).

प्लुष् 1) प्लुष्ट KATHÂS. 70,42. 104,91. UTTARARÂMAK. 11,3 (15,5). — 2) am Schluss, MBH. 9,300 liest die ed. Bomb. richtig पुष्ट.

— वि, °प्लुष्ट BHÂG. P. 10,1,6.

प्सारम् vgl. मधु°.

फ

फक्किका 1) *eine vorläufige Aeusserung* Schol. zu SÛRJAS. S. 55, 4. Schol. zu PRAB. 69, Çl. 7. 109, Çl. 18.

फञ्जिपत्त्रिका vgl. भञ्जिपत्त्रिका.

फट् als mystische Silbe (wie auch im BHÂG. P.) WEBER, RÂMAT. UP. 303. 311. Ind. St. 9,91. 405. WILSON, Hindu Th. 2,53, N.

फण 3) कृत्वा फणात्रयम् KATHÂS. 65,122. त्रिफण adj. (सर्प) 86. 90.

फणभृत् KIR. 5,11.

फणावत् 2) KIR. 5,27.

फणिकार 1) zu streichen, da an der angeführten Stelle पुना रेफनकारा die richtige Lesart ist.

फणिन् 1) Z. 4 फणिपति als Bein. Patañgali's SARVADARÇANAS. 158,20.

2. फल् auch *der Frucht —, des Lohnes theilhaftig werden:* न च फलति विकर्मा जीवलोके MBH. 13,341.

फल 3) Z. 4, *corrective equation* GOLÂDHJ. 5,17. fgg. 7,3. — 9) ÇÂRÑG. PADDH. 80,64 bei AUFRECHT, HALÂJ. Ind. u. आराग्र.

फलक 2) DAÇAK. in BENF. Chr. 199,13. Sp. 1201, Z. 1 v. u. °यन्त्र bezeichnet *ein best. von* Bhâskara *erfundenes astronomisches Instrument* Schol. zu GOLÂDHJ. 11,15. फलकाख्ययन्त्र GOLÂDHJ. 11,16. फलक allein dass. 2. 18. fgg. — 6) vgl. u. महायस.

फलकिन् m. oder n. *Sandelholz* H. ç. 130.

फलता (von फल) f. *das Fruchtsein, der Zustand einer Frucht* KATHÂS. 100,39. fg. फलत्व n. dass. 23. 55.

फलद 1) *b)* अनायास° *ohne Anstrengung* WEBER, RÂMAT. UP. 355.

फलयोग m. *Erreichung des Ziels* SÂH. D. 329. *Belohnung, Lohn* MBH. 13,4721.

फलवत् 1) *d)* in der Dramatik *die Frucht —, das Endziel enthaltend* SÂH. D. 279.

फलसतीण vielleicht *Palästina.*

फलसिद्धि f. *das Gelingen* SÂH. D. 325.

फलहक KATHÂS. 52,328. 334.

फलही f. *Baumwollenstaude* HÂLA 166. 363. fg.

फलासव KATHÂS. 102,113.

फलिग (फलिऽग Padap.) m. urspr. wohl *ein Verschluss für Flüssiges, Tonne, Schlauch* oder dergl.; dann übertragen auf *die Wolke* und *die Wasserbehälter in den Bergen;* = मेघ NAIGH. 1,10. RV. 1,62,4. 121, 10. वलं रुरोज फलिगं रवेण 4,50,5. य उद्नः फलिगं भिनन्न्यक्सिन्धूँरवासृजत् 8,32,25.

फलेग्रहि, °द्रुम MÂLATIM. 155,13.

फल्गुद (फल्गु + 1. द) adj. *wenig spendend, knickerig* BHÂG. P. 12,1,38.

फाणित Z. 7 MBH. 13,4718 liest die ed. Bomb. फाणितासवसंयुक्तैः; NILAK.: फाणिताश्च ते आसवेन तीव्रगन्धेन संयुक्ताः देवदारुप्रभृतयस्तैः। पाठान्तरे फालिता विकासिता मल्लिकादयस्तासां रसैर्मकरन्दैः गन्धरससंयुक्तैर्दारवैः. — Vgl. अधि°.

फालिता s. oben u. फाणित.

फाल्गुन 4) *b)* BHÂG. P. 10,79,18. = अनन्तपुर Comm.

फुट्टिका f. Bez. *einer Art von Gewebe:* पञ्चफुट्टिकानामास्ति प्रौढो विज्ञानमस्ति मे। वयामि प्रत्यब्दं पञ्च फुट्टिकायुगलानि यत्॥ KATHÂS. 52,99.

फुत् 2) फूत्कुर्वतीषु KATHÂS. 86,149.

फुत्कार 1) दृष्ट्वा फूत्कारान् *blasend* KATHÂS. 124,147.

फुत्कार्य, अफूत्कार्य *worauf man nicht zu blasen braucht* KATHÂS. 124,148.

फुम्फुम्रा onomatop. vom *Zischen des Dungfeuers* Schol. zu HÂLA 331.

फुल्लदामन् Z. 2 lies पुष्पदामन्.

फेण्ट VARÂH. BRH. S. 88,1. 26. auch फेण्टक 31.

फेन vgl. महाफेणा.

फेनक 3) *froth rising from treacle* KÂÇIKH. 4,95 (nach BENFEY).

फेनिन्, फेनिनं रुधिरं वक्त्र HID. 2,11 fehlerhaft für फेनिलं, wie MBH. 1,5936 gelesen wird.

फेरव 1) MÂLATIM. 79,17.

फेरु KATHÂS. 109,96.

ब

बकँ (ved.) und बँक ÇÂNT. 1,14. 1) m. *a) eine Reiherart, Ardea nivea* AK. 2,5,22. TRIK. 3,3,35. H. 1332. an. 2,12. MED. k. 29. HALÂJ. 2,95. 5,21. M. 5,14. 11,135. 12,66. JÂGN. 1,173. MBH. 3,1208. 11579. 17315. 5,1911. R. GORR. 2,65,14. SUÇR. 1,205,12. Spr. 740. 2008. 4072. KATHÂS. 60,78. fgg. LA. (II) 49,9. PAÑKAT. 98,9. HIT. 111,15. fgg. BHÂG. P. 3,10,23 (वट ed. Bomb.). 8,10,10. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92,*b*,41. बकवत् — राजन् तव यशो भाति HAEB. Anth. 483, Çl. 1. न व्यापारशतेनापि शुकवत्पाठ्यते बकः Spr. 1528. 314. भुङ्क्ते मौनी बकस्तिमिम् 4131. हंसमध्ये बको यथा (न शोभते) 2170. बकालीनः MBH. 12,5309. ein Ausbund von Besonnenheit, aber auch von Schelmerei und Heuchelei: बकवच्चिन्तयेदर्थान् Spr. 2695. बको ध्यानवान् 4723. विश्वस्ताज्जलचारिणः प्रकटितध्यानो ऽपि भुङ्क्ते बकः 4132. सर्वेन्द्रियाणि संयम्य बकवत्पण्डितो जनः। कालदेशोपपन्नानि सर्वकार्याणि साधयेत्॥ 3218. बकादिकम् (शिक्षेत्) 3252. बके बकव्रतम् 1357. so v. a. *Heuchler, Betrüger:* आस्थानीबकैः v. l. für आस्थानीधूर्तकैः PRAB. 102, 10. hierher vielleicht auch Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,9. बकपञ्चक 87,*b*, 5. — *b) eine best. Pflanze* AK. 2,4,2,62. TRIK. H. an. MED. R. 5,95,8. — *c) ein best. Apparat zum Calciniren oder Sublimiren von Metallen* ÇABDAK. im ÇKDR. काचबकयन्त्र *Glasretorte* WILS. — *d)* N. pr. eines

Weisen mit dem patron. Dâlbhi oder Dâlbhja Kâṭh. 10,6. Khând. Up. 1,2,13. MBh. 2,106. 3,968. 9,2317. — e) N. pr. eines von Bhîmasena besiegten Râkshasa H. an. Med. MBh. 1,2258. 3825. 6207. fgg. 3,407. 7,4076. 8006. eines von Kṛshṇa besiegten Asura, der die Gestalt eines *Reihers* angenommen hatte, Bhâg. P. 10,11,47. 12,14. Verz. d. Oxf. H. 26,*b*,37. Pañkar. 3,14,29. — *f*) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,369. व्यूका: कोकबका: ed. Bomb. st. बका: कोकरका: der ed. Calc. — *g*) Bein. Kubera's H. an. Med. — *h*) N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 1,331. — 2) f. ई Bhâg. P. 3,2,23. 10,12,14 nach dem Comm. = पूतना. — Vgl. गोबक.

बककच्छ N. pr. einer Gegend Kathâs. 6,76. 166.

बककल्प m. Bez. *eines best.* Kalpa (*Weltperiode*) Verz. d. Oxf. H. 65,*b*,29.

बकचिञ्चिका f. *ein best. Fisch*, = बकाची Hâr. 188.

बकजित् m. *Besieger* Baka's, Bein. Bhîmasena's Trik. 2,8,15.

बकत्व n. nom. abstr. von बक *Ardea nivea* Mârk. P. 1,9,9.

बकद्वीप m. N. pr. eines Dvîpa Pañkar. 2,2,82. fg.

बकधूप m. v. l. für वृकधूप Comm. zu AK. 2,6,3,29.

बकनक s. बकनख.

बकनख m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,257 nach der Lesart der ed. Bomb. वकनक ed. Calc. बकनखगुदपरिणाद्धा: *die Abkömmlinge des* Bak. *und des* Gud. gaṇa तिककितवादि zu P. 2,4,68.

बकनिमूदन m. Baka's *Vernichter*, Bein. Bhîmasena's H. 708.

बकपुष्प m. *eine best. Pflanze*, = बक Med. k. 29. Çabdar. im ÇKDr. *Agati grandiflora* Ratnam. 76.

बकयन्त्र n. Bez. *einer Retorte von bestimmter Form* Wise 119.

बकवती f. N. pr. eines Flusses (?) Râǵa-Tar. 1,331. वकवत्पापगा st. वकवत्यपगां ed. Calc.

बकवृत्ति adj. *wie der Reiher verfahrend, heuchlerisch, Heuchler* M. 4,30. Jâǵń. 1,130. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,20.

बकवैरिन् m. Baka's *Gegner*, Bein. Bhîmasena's Gaṭâdh. im ÇKDr.

बकव्रत n. *das Verfahren des Reihers, Heuchelei* Spr. 1357. °चर् M. 4,196.

बकव्रतिक (von बकव्रत) adj. *wie der Reiher verfahrend, heuchlerisch* M. 4,192.

बकव्रतिन् (wie eben) adj. dass. M. 4,197.

बकसक्थ (बक + सक्थि) m. N. pr. eines Mannes, pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63.

बकसद्मवासिन् m. *der Hausgenosse der Reiher* so v. a. *Lotus* Spr. 678.

बकाची f. *ein best. Fisch*, = बकचिञ्चिका Hâr. 188.

बकाय् *den* Asura Baka *darstellen:* बकायती partic. Bhâg. P. 10,30,17.

बकारि m. Baka's *Gegner* (अरि), Bein. Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,11,51.

बकुलँ Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,42. 1) m. N. eines Baumes: *Mimusops Elengi Lin.*, n. *die* (wohlriechende) *Blüthe*, AK. 2,4,2,45. Trik. 2,4,18. H. 1135. Halâj. 2,51. MBh. 1,2374. 7585. 3,2440. 11572. 11594. 14862. R. 2,94,23 (= 103,24 Gorr.). 3,21,20. 4,43,7. 5,95,8. Suçr. 1,157,19. 158,11. 211,12. 2,78,19. Ragh. 8,63. 9,33. 19,12. शोकं जहाति वकुलो मुखसिन्धुसिक्त: ad Kumâras. 3,26. Spr. 148. Mâlatîm. 13,16. Râǵa-Tar. 4,449. Gît. 1,28. Bhâg. P. 3,21,42. 4,6,15. Prab. 60,6. Burn. Intr. 263. unter den Beinn. Çiva's MBh. 13,1223. — 2) N. pr. eines Landes Schiefner, Lebensb. 288 (58). — 3) f. आ *eine best. Pflanze*, = कटुका Râǵan. im ÇKDr. — 4) f. ई *eine best. Arzeneipflanze*, = काकोली Râǵan. im ÇKDr.

बकुलावलिका (von बकुल + आवलि) f. N. pr. eines Frauenzimmers Mâlav. 7,7; vgl. 37,7.

बकुलितँ adj. *mit Mimusops Elengi versehen* u. s. w. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

बकूल m. = बकुल 1) Çabdar. im ÇKDr.

बकेरुका f. 1) *eine kleine Reiherart* Trik. 2,5,24. H. an. 4,24. Med. k. 202. — 2) *ein vom Winde gebeugter Ast* H. an. Med.

बकेश N. pr. eines von Baka errichteten Heiligthums Râǵa-Tar. 1,311, wo mit der ed. Calc. बकेशं zu lesen ist.

बकोट m. *eine Reiherart*, = बक Trik. 2,5,23. H. 1332. an. 2,12. Halâj. 2,95. Spr. 4306.

बटुँ Uṇâdis. 1,9. m. 1) *Junge, Bube, Bursch*, insbes. *ein Brahmanenknabe* H. 813. Halâj. 2,47. Çabdar. im ÇKDr. = ब्रह्मचारिन् Trik 2,7,1. — MBh. 1,7038. 7048. 13,1625. Hariv. 14235 (die neuere Ausg. fehlerhaft बडु). 14250. Kumâras. 5,83. Kathâs. 12,54. 16,23. 25. 18,35. fg. 65,166. 170. fgg. Uttararâmaḱ. 81,7 (104,9). 82,2 (105,5). Bhâg. P. 5,13,23. 24,18. 8,18,12. fg. 12,3,33. Prab. 22,3. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 15. Schol. zu Çâñkh. Gṛhj. 2,1. ब्राह्मण° Pañkar. 1,4,3. Erwachsene geringschätzig so genannt Mṛḱḱh. 155,22. Çâk. 30,12. Kathâs. 102,148. Prab. 13,17. — 2) Bez. *einer Art von Priestern* Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,18. fgg. — 3) bei den Çâkta *eine Form* Çiva's, die bei ihren heiligen Cerimonien von *Knaben* dargestellt wird, Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,25. — 4) *Calosanthes indica Bl.* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. चाटुवटु, नटवटु, मायावटु.

बटुक m. 1) = बटु 1) Çabdar. im ÇKDr. Kathâs. 16,11. Bhâg. P. 10,88,27. — 2) = बटु 2) Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,18. fgg. — 3) = बटु 3) Verz. d. Oxf. H. 88,*b*,15. 90,*b*,16. 91,*b*,25. °स्तोत्र 94,*a*,42. 109,*a*,32. — Vgl. पुष्पवटुक.

बटुकनाथ m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâḱârja Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,47. Wilson, Sel. Works 1,28.

बटुकभैरव m. *eine Form* Bhairava's Verz. d. Oxf. H. 96,*a*,5. Verz. d. B. H. No. 1327. fgg.

बटूकरण (von बटु + 1. कर्) n. *das zum-Knaben-Machen, das Zuführen eines Knaben zum Lehrer* (उपनयन) H. 814.

बद्धमुष्टित्व n. nom. abstr. von बद्धमुष्टि *dessen Hand geschlossen ist:* (यस्याभूत्) चापे च बद्धमुष्टित्वं न दाने *der die Hand wohl schloss beim Spannen des Bogens, nicht beim Geben* Kathâs. 55,31.

बद्धसूत (बद्ध + सूत) m. Bez. *einer best. Form des Quecksilbers* Sarvadarçanas. 99,19.

बद्द Bhâg. P. 10,70,9.

बधिरय्, बधिरित Kathâs. 102,153.

बन्दि 1) m. = बन्दिन् 1) MBh. 3,10600. fgg. सूतमागधबन्दीनाम् Hariv. 6310. — 2) बन्दी (vgl. बन्ध्, بندہ pers.) f. *ein Gefangener, eine Gefangene* AK. 2,8,2,87. Trik. 2,8,63. H. 806. Hâr. 209. Halâj. 4,74. वन्दीमिव जयश्रियम् Kumâras. 2,52. Bhaṭṭ. 8,32. 63. सुरवन्दीनाम् *dearum captivarum* Kumâras. 2,42. 61. स्वर्गवन्दीनाम् (सुर° ed. Calc.) Ragh.

10,48. वन्द्याम् getadelt wegen der Zweideutigkeit, da es als loc. von वन्दी und auch als acc. von वन्द्या gefasst werden könne, Sāh. D. 213, 9. fg. वन्दीकृता Vikr. 3. Ragh. 6,55. Kathās. 73,208. वन्दीकृत 78,6. युद्धबन्दीकृत 70,20. वैन्दि und वन्दी Uggval. zu Uṇādis. 4,117. Vgl. करमरी und कवरकी. — 3) *Raub:* बन्द्यन्तकैतवैश्चौर्यैः Bhāg. P. 6,1,22.

बन्दिग्राह m. *ein Dieb, der in ein Haus einbricht,* Jāgń. 2,273.

बन्दिचौर m. dass. H. an. 3,678. Med. l. 133. Hār. 146.

बन्दिन् m. 1) *Lobsänger eines Fürsten* AK. 2,8,2,65. Trik. 3,3,245. H. 794. Halāj. 2,280. M. 3,158. 8,360. Jāgń. 1,165. MBh. 1,449. 3,16011. 14846. 14,402. Hariv. 6996. R. 2,65,1. R. Gorr. 2,67,3. Vikr. 76. Ragh. 4,6. 6,8. 9,71. 17,15. Varāh. Bṛh. S. 48,49. Spr. 909. 3246. Kathās. 14, 12. 71,69. fgg. 122,73. 77. Rāga-Tar. 5,351. Pańkat. 158,2. बन्दिमागधसूतैः MBh. 5,3144. 15,624. Hariv. 5964. R. 1,9,13. 2,26,12. R. Gorr. 2,12,36. 26,14. 67,4. Bhāg. P. 10,70,20. विद्याधर° Kathās. 44,141. बन्दिपुत्र = बन्दिन् Ragh. 5,75. निजविज्ञान° *ein Lobsänger seiner eigenen Künste* Rāga-Tar. 3,141. कुसुमशरासनशासनबन्दिनी पिकनिकरे Gīt. 11,4. बन्दी तु जायते वैश्यान्मागधो वाक्यजीवनः MBh. 13,2573. बन्दिस्त्री Kull. zu M. 10,48. — 2) *Gefangener, Sclave:* सुरबन्दिनः Bhāg. P. 11,4,15. = सुरभृत्याः Comm. — Die Bomb. Ausgg. schreiben durchgängig वन्दिन्, aber वन्द्, वन्द्य u. s. w.

बन्दिपाठ (बन्दिन् + पाठ) m. *der Lobgesang eines* Bandin Trik. 2,8, 56. Hār. 129.

बन्दीकार m. *Räuber, Dieb* Trik. 2,10,8.

बन्ध् 1) वाग्बद्ध *in der Rede gebunden* so v. a. *schweigend, Nichts sprechend* Kathās. 124,159; vgl. वाग्यत. — 2) Sp. 8, Z. 28. fgg. छन्दोबद्ध *metrisch abgefasst* Sarvadarçanas. 169,19. — caus. 1) Kathās. 77,77.

— अनु 1) *fesseln* in übertr. Bed. Bhāg. P. 10,47,42. — 6) *fortdauern, seine Wirkung fortsetzen* Uttararāmaḱ. 64,10, wo mit der neueren Ausg. (82,12) विप्रलम्भः zu lesen ist; nach dem Comm. अनुबध्नाति = मोक्ष्यति.

— आ 1) (dieses am Anfange hinzuzufügen) Kathās. 72,279. — 2) अन्योऽन्याबद्धबाहवः Bhāg. P. 10,22,6. — Statt कलाबद्धैः शिलाबन्धैः Rāga-Tar. 5,92 ist mit der ed. Calc. कला बद्धैः शि° zu schreiben.

— उद् 1) उद्बध्यात्मानं पाशेन *sich erhängend* Kathās. 74,163. — 3) *suspendere, hemmen, aufheben:* उद्बद्धवैर Bhāg. P. 10,85,43.

— नि 2) Sp. 12, Z. 8. fg. अन्धकारनीरन्ध्रनिबद्ध Uttararāmaḱ. 105,10 (143,2). यस्य हासः स चेत्क्वापि साक्षान्नैव निबध्यते so v. a. *vorgeführt wird* Sāh. D. 229. अत्र टकाराः — केवलं शक्तिप्रदर्शनाय निबद्धाः so v. a. *angewandt, gebraucht* 219,15.

— उपनि, °बद्ध *verfasst* Uttararāmaḱ. 120,7 (162,13). — Vgl. उपनिबन्धन.

— परि caus.: वृषणाधः पादपार्ष्णि पाणिभ्यां परिबन्धयेत् ÇKDr. u. आसन.

बन्ध 2) *Gefangenschaft, Haft* und zugleich 14): यत्र बन्धः कविगिरां सदा पत्त्रेषु दृश्यते Kathās. 55,27. — 5) *Verbindung* Bhāg. P. 10,82,30.

बन्धधर Sāh. D. 173,15 nach Ballant. *Asket.*

बन्धन 1) R. 7,23,4,48. — 2) g) Uttararāmaḱ. 39,18 (53,15). — Vgl. गीत°, प्रेम°.

बन्धनागार Kathās. 101,364.

बन्धुजीव Sāh. D. 130,14.

बन्धुजीवक m. N. pr. eines Ḱakravartin Kathās. 113,6. — Vgl. auch u. बन्धुजीव.

बन्धुप्रभ m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathās. 55,210. 212.

बन्धुभाव m. *Freundschaft* Kathās. 102,139.

बन्धुमत् 3) a) N. pr. einer Prinzessin Kathās. 56,135.

बन्धुमित्र m. N. pr. eines Mannes Kathās. 55,207.

बन्धु॑र Uggval. zu Uṇādis. 1,42. 1) adj. a) *reizend, lieblich, schön* Trik. 3,1,13. 3,364. H. 1444. an. 3,580. Med. r. 190. Rantideva bei Uggval. a. a. O. Vjutp. 123. °गात्री Ragh. 13,47. °कोमलाङ्गुलिः करः Çāk. 140. Kaurap. 48. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 25. — b) *geneigt, gesenkt* Trik. 3,3,364. H. an. Med. Halāj. 4,75. Rantid. Kumāras. 1,43. Daçak. in Benf. Chr. 198,23. Pańkat. ed. orn. 58,11. अ° *erhoben, hoch* Uttararāmaḱ. 114,2 (154,8). — c) = उन्नतानत *wellenförmig* AK. 3,2, 19. H. 1468. Möglicher Weise sind zwei Bedd. gemeint: उन्नत (= रम्य der anderen Lexicogrr.) und आनत (= नम्र der Anderen). — d) *taub* Med. — 2) m. a) *Gans* H. an. Med. *Ardea nivea* Çabdar. im ÇKDr. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: *Pentapetes phoenicea* H. an. Med. = विडङ्ग (विहंग *Vogel* Çabdar. im ÇKDr.) H. an. = ऋषभ Rāgan. im ÇKDr. — c) *Oelkuchen* Med. — d) *vulva* (स्त्रीचिह्न ÇKDr. st. स्त्रीचङ्ग der gedr. Ausg.) Med. — 3) f) आ a) *Hure* H. an. Med. — b) pl. *Mehl* (सक्तवः) Med. — 4) n. *Diadem* Med. — Vgl. वन्धुर.

बन्धुरित (von बन्धुर) adj. *geneigt, gesenkt* Sāh. D. 148,11.

बन्धुल 1) adj. a) *reizend, lieblich, schön.* — b) *geneigt, gesenkt* Agajapâla im ÇKDr. — 2) m. a) *Bastard* AK. 2,6,1,26. H. 548. Mṛkkh. 68, 7. 70,16. fgg. — b) *Pentapetes phoenicea* Çabdar. im ÇKDr. — c) N. pr. eines Ṛshi Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,26. fg. (व°). Verz. d. Oxf. H. 18,b,2. 19,a,5. — Vgl. वन्धुर.

बन्धूकृ (von बन्धु + 1. कृ) *zum Freunde machen:* °कृत *befreundet* Sāh. D. 89,16.

बन्धू॑र 1) adj. a) *reizend, lieblich, schön* Med. r. 191 (wo बन्धूरः zu lesen ist). Rantideva bei Uggval. zu Uṇādis. 1,42. Rabhasa im ÇKDr. — b) *geneigt, gesenkt* Rantideva und Rabhasa. — c) *wellenförmig* Bhar. zu AK. im ÇKDr. — 2) m. *Loch, Höhlung* Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. बन्धुर.

बभ्र् v. l. für वभ्र् Dhātup. 15,49. Ueber बभ्रामः Hit. 82,13 s. u. भ्रम् 1) Z. 10.

बभ्रि ṚV. 3,1,12 etwa so v. a. भ्रमाणा.

बम्भारव (ब° onomatop. + रव) m. *das Brüllen* (der Kühe) Varāh. Bṛh. S. 92,3 भम्भारव v. l.

बर्ब॑र Uṇādis. 2,123. बर्ब॑र Uggval. zu Uṇādis. 3,131. — gaṇa काशादि zu P. 4,2,80. kann in einem Karmadhâraja vorangehen oder folgen gaṇa कडारादि zu P. 2,2,38. 1) adj. a) *stammelnd, balbutiens.* — b) *kraus:* तस्मान्नेडो दग्धः क्रूर इव वर्वरः Kāth. 25,7 in Ind. St. 3,467. — 2) m. a) pl. Bez. nicht-arischer Völker, οἱ βάρβαροι H. an. 3,581. Med. r. 210. MBh. 1,6684. 2,1199. 6,364 (VP. 192). 7,4722. 12,2429. Hariv. 3274. R. 1,55,2. 4,44,14. Varāh. Bṛh. S. 5,42. 14,18. Mārk. P. 57,38. 58,31. Bhāg. P. 9,8,5. Verz. d. Oxf. H. 338,b,40. 339,b,14. °स्थान 340,a,10. °तीराः AV. Pariç. 56 in Verz. d. B. H. 93. — b) *ein Mann niedrigster Herkunft,* = इतर, प्राकृत, पामर H. 932. H. an. Med. Halāj. 2,193. Der Fisch गर्गर ist °नादवश्य; s. u. गर्गर 4). *ein elender Wicht,* im voc. Hit. 50,8. 86,15. —

c) krauses Haar, = वावरी (भाषायाम्) ÇKDR. = केशचक्रले (loc.) H. an. = केशे चक्रले MED.; nach ÇKDR. = केश und चक्रल. — *d) Clerodendrum Syphonanthus R. Br.* AK. 2,4,2,8. H. an. MED. *eine andere Pflanze*, = कृष्ण° RÂGAN. im ÇKDR. — *e) a sort of worm.* — *f) the noise or clash of weapons.* — *g) a mode of dancing* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 2) f. आ *a) eine Art Ocimum* AK. 2,4,5,5. *eine best. Gemüsepflanze* H. an. MED. *eine best. Blume* H. an. MED. — *b) eine Fliegenart* ÇABDAR. im ÇKDR. — 3) f. ई *eine Art Ocimum* ÇABDAR. im ÇKDR. = बर्बर n. und बर्बरीक HÂR. 46. — 4) n. *a)* = बर्बरी und बर्बरीक HÂR. 46. — *b) Zinnober* (हिङ्गुल). — *b) Myrrhe.* — *c) gelbes Sandelholz* RÂGAN. im ÇKDR.

बर्बरक n. *eine Art Sandelholz* RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. कृष्णबर्बरक.

बर्बरता f. Bez. *einer stammelnden Aussprache des* र RV. PRÂT. 14,8.

बर्बरि (वर्वरि) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,32.

बर्बरिल adj. von बर्बर gaṇa काशादि zu P. 4,2,80.

बर्बरीक UṆÂDIS. 4,19. m. *krauses Haar* UǴǴVAL. = चर्चरीक 1) 2) 3) H. an. 4,23. = ब्राह्मणयष्टिकावृत्त UṆÂDIK. im ÇKDR. = अजगन्धिका ÇABDAK. im ÇKDR. n. = बर्बर n. = बर्बरी f. HÂR. 46. — बर्बरीकोपाख्यान Verz. d. B. H. No. 1350.

बर्बरोत्थ n. *weisses Sandelholz* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

बर्बा f. = बर्बरी *eine Art Ocimum* ÇABDAK. im ÇKDR.

1. बर्ह् mit उद्वि vgl. उद्विबर्हणा.

2. बर्ह् mit उद् vgl. उद्बर्हणा.

— उप, °बृंहित KATHÂS. 72,65. — Vgl. उपबृंहणा.

3. बर्ह्, बृंहित n. KATHÂS. 52,126. Die Bomb. Ausg. des MBH. hat ब, nicht व.

बर्हिचित्रक (बर्हिन् + चि°) n. Titel *des buntscheckigen 47ten* Adhjâja in VARÂH. BṚH. S. VARÂH. BṚH. S. 47,2. — Vgl. मयूरचित्रक.

बर्हिवाहन (बर्हिन् + वा°) Bein. Gaṇeça's (*auf einem Pfau reitend*) KATHÂS. 55,173.

1. बल 1) Z. 29, die ekstatischen Çaiva nehmen fünf *Kräfte* an: गुरुभक्ति, प्रसाद, मतेर्द्वन्द्वजयः, धर्म und अप्रमाद SARVADARÇANAS. 75,15. fgg. 74,14. 89,6.

2. बल 2) *a)* MBH. 5,7094. 7,203 liest die ed. Bomb. बकाः st. बलाः. — *c)* auch ein Sohn Kṛshṇa's BHÂG. P. 10,61,15.

बलधर m. N. pr. eines Brahmanen KATHÂS. 112,137. eines Heerführers 91,18.

बलन vgl. भद्र°.

बलपति auch *Heerführer* VARÂH. BṚH. S. 29,10.

बलभद्र 2) *c)* am Ende hinzuzufügen BHÂG. P. 10,65,1.

बलवन्त् 1) superl. बलवत्तम AV. 5,4,1. Sp. 35, Z. 10 ÇÂK. 183 nicht adv., sondern adj. in Verbindung mit संमोह. — 3) m. Bez. *des 8ten* Muhûrta Ind. St. 10,296 (बलवन्त्).

बलवर्मन् N. pr. eines Kaufmanns KATHÂS. 58,57.

बलसेन m. N. pr. eines Kriegers KATHÂS. 52,34.

बलाक 2) N. pr. eines Schülers des Ǵâtûkarṇja BHÂG. P. 12,6,58.

बलाय् (von बल), °यते *Kraft äussern:* बलायमानमिन्द्रम् NIR. 10,3.

बलास 1) nach GROHMANN Ind. St. 9,496. fgg. *Anschwellung.*

बलासबस्त (ब° + बस्त) m. *eine best. Augenkrankheit* WISE 303.

बलासुर m. N. pr. eines Wäschers KATHÂS. 72,211.

बलाहक gaṇa पृषोदरादि zu P. 6,3,109. m. 1) *Regenwolke, Gewitterwolke* AK. 1,1,2,8. TRIK. 3,3,34. H. 164. an. 4,23. MED. k. 201. HALÂJ. 1,58. MBH. 1,1289. 2122. 3,12540. 4,1416 (wo mit der ed. Bomb. बलाहकादपि मतः zu lesen ist). 1754. 2030. 5,4615. 6,3620. HARIV. 2399. 2412. 3894. R. 3,29,7. MṚKKH. 146,20. RAGH. 5,27. KUMÂRAS. 1,4. ṚT. 2,3. 4. ÇIÇ. 4,54. Spr. 3618. Am Ende eines adj. comp. f. आ MBH. 7,6674. R. 4,32,14. Auch N. *einer der 7 Wolken beim Untergange der Welt* Verz. d. Oxf. H. 347,*b*,33. — 2) *Berg* TRIK. H. an. MED. — 3) *eine Reiherart*, = बलाक H. 1333. — 4) N. pr. eines Schlangendämons H. 1311. H. an. MED. MBH. 2,361. HARIV. 229. VÂJU-P. in VP. 149, N. 16. Vgl. बालाहक. — 5) N. pr. eines der 4 Pferde Vishṇu's TRIK. 1,1,34. MBH. 7,2812. HARIV. 9720. BHÂG. P. 10,53,5. 89,49. — 6) N. pr. eines Daitja H. an. MED. — 7) N. pr. eines Bruders des Ǵajadratha MBH. 3,15599.

बलिभुज् 1) *Spenden geniessend, — empfangend*, von Göttern BHÂG. P. 10,60,37.

बलीकर KATHÂS. 54,186.

बलीवर्द s. u. बलिवर्द 1).

बल्बज MBH. 12,3241. nach TRIK. ein pl. tantum. Die Bomb. Ausg. des MBH. schreibt बल्वज.

बल्लव 1) NALOD. 1,2. f. ई KIR. 4,17. BHÂG. P. 10,46,6. 47,61.

बल्वल m. N. pr. eines Daitja, Sohnes des Ilvala, BHÂG. P. 10,78, 37. 79,2.

बस्त SUÇR. 1,118,17. 261,20. 279,8. 2,391,7. — Vgl. बलास°.

बहिर्गिरि als N. pr. zu fassen. MBH. 6,357 liest die ed. Bomb. बहिर्गिर्यङ्गमलजा.

बहिर्द्वार *eine äussere Thür* KATHÂS. 71,52. es könnte hier aber auch बहिस् mit गते verbunden werden.

बहिर्मनस् (बहिस् + म°) adj. *nicht im Geiste seiend, auswendig* SARVADARÇANAS. 4,17.

बहिष्प्राकार etwa *Warte;* s. oben u. प्रगण्ड 2).

बहिस्, बहिष्कृतो ऽकर्मर्थेषु (in der Bed. des abl.) संनिकर्षाच्च R. 7,59, 5. Zum Schluss vgl. noch गुरुतेनं समाश्वासमिव मूर्तिधरं बहिः *leibhaftig* KATHÂS. 13,181.

बहु 1) so v. a. *Plural* AIT. BR. 5,2. 15. 6,12.

बहुक्षार m. *eine Art Natrum*, = सर्वक्षार RÂGAN. im ÇKDR. u. d. letzten W.

बहुगिरि (बहु + गि°) N. pr. einer Gegend VARÂH. BṚH. S. 16,26.

बहुतृण Spr. 1754, wo बहुतृणं zu verbinden ist. adj. *grasreich* (वन) KATHÂS. 70,42.

बहुदैवत्य als Titel eines Werkes SARVADARÇANAS. 85,21.

बहुधनेश्वर (बहु - धन + ई°) m. *ein sehr reicher Mann* KATHÂS. 54,99.

बहुधान्यक N. pr. einer Oertlichkeit MBH. 2,1187.

बहुनामन् adj. (f. eben so) *viele Namen habend* BHÂG. P. 10,4,13.

बहुपुत्रिका f. *eine best. Pflanze*, = महाशतावरी RÂGAN. im ÇKDR. u. d. letzten W. — Vgl. बहुपत्त्रिका.

बहुमित्र adj. VARÂH. BṚH. S. 101,10 = BṚH. 16,10.

बहुलाश्व BHÂG. P. 10,86,16.

बहुवार्षिक R. 7,51,16.

बङ्कसत्य (बङ्क + स°) m. Bez. *des 10ten* Muhûrta Ind. St. 10, 296.

बङ्कसस्य adj. *kornreich;* m. N. pr. eines Dorfes Kathâs. 73,193.

बङ्कसुवर्णक adj. *viele Goldstücke kostend:* यज्ञ R. 7,25,8. *viele Goldstücke besitzend* und als m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 54,152.

बह्वाशिन् 1) Vṛddha-Kâṇ. 15, 4.

बह्वृच 2) संहिता: Bhâg. P. 12,6,60.

बाकुल (von बकुल) adj. *von der Mimusops Elengi kommend:* फल Suçr. 1,212,3.

बाण 1) am Schluss, Bez. *der Zahl fünf* Sâh. D. 264. — 5) n. *die Blüthe* Kir. 4,28 (bei Mallin. zu lesen बाणानि नील°). 10,24.

बाणतूणीकर् (von बाण-तूण + 1. कर्) *zum Köcher machen:* °कृत Kathâs. 95, 54.

बाणावली (बाण + आ°) f. *eine Verbindung von fünf* Çloka, *durch welche ein und derselbe Satz durchgeht,* Schol. zu Kâvjâd. 1,13.

बाणिन् R. 7,21,39.

बादरायणि patron. Çuka's Bhâg. P. 10,80,5. 11,1,1.

1. बाध्, desid.: येभ्यो (संसारभावेभ्यः) बीभत्समानाः (मनीषिणः) Uttararâmak. 4,2 (6,6).

— अधि vgl. अधिबाधितर्.

1. बाधक 1) *a)* बाध्यबाधकता *der Zustand dessen, der gepeinigt wird und dessen der da peinigt,* Bhâg. P. 10,4,22.

बाधकत्व n. nom. abstr. von 1. बाधक 1) *b)* Sarvadarçanas. 128,21. 159,17.

बाधन 3) *a)* प्रजाध्यन्तप्रजाः सर्वा बाध्यन्ते रिपुबाधनैः R. 7,6,4.

बाध्य 1) *der da belästigt —, gepeinigt wird;* s. oben u. बाधक 1) *a).*

बान्धव, बान्धवी f. *eine Verwandte* Kathâs. 121,243.

बारहद्रथ m. patron. Auseinanderrenkung von बार्हद्रथ Bhâg. P. 12,1,2.

बार्हद्रथ m. patron. des Ǵarâsaṁdha Bhâg. P. 10,50,35.

बालग्रह vgl. Z. d. d. m. G. 7,531.

बालघ्न adj. f. ई *Kinder tödtend:* राक्षसी Bhâg. P. 10,11,23.

बालभाव Z. 3. fg. Ind. St. 5,297, N. 2 ist nicht vom Monde die Rede, sondern von Venus und Jupiter, *die noch nicht hoch über dem Horizonte stehen.*

बालसुहृद् m. *ein Freund aus der Knabenzeit, Jugendfreund* Kathâs. 70,19.

बालायनि m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,6,59.

बालाह्लक m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 12123. 12135. युद्धे °जम्बुमाले 8396 nach Nîlak. *im Kampfe zwischen* Bâl. und Ǵambumâlin. — Vgl. बलाहक 4).

बालिशता f. = बालिशत्व Uttararâmak. 109,3 (147,14).

बाल्यता f. = बाल्य R. 7,35,17.

बाल्हि, बाह्लि R. 7,87,3. 90,10. 21. fg.

बाल्हिक 1) sg. *ein Fürst der* B. Bhâg. P. 10,68,17. pl. N. einer Dynastie 12,1,32.

बाल्हीक 1) बाह्लीकेश R. 7,87,7. Z. 6 बाह्लीकभाषा Sâh. D. 173,7 (= Muir, ST. II, 61).

बाष्कल ein Sohn Anuhrâda's MBh. 1,2526. 2645. ein Lehrer Bhâg. P. 12,6,54. बाष्कलोपनिषद् Ind. St. 3,38. fgg.

बाष्कलि Bhâg. P. 12,6,59. nach dem Comm. ein Sohn Bâshkala's.

बाष्प Uṇâdis. 3,28. 1) m. *a) Thränen* AK. 3,4,19,133. Trik. 2,6,30. H. 307. an. 2,298. Suçr. 1,80,1. Halâj. 2,364. मुमोच बाष्पम् MBh. 1,6180. उत्सृज्य बाष्पम् 3,2706. न बाष्पमशकत्सोढुम् 2919. बाष्पं विहरति Çâk. 49,19. 53,21. 89,8. बाष्पं विसृजतः Mâlav. 66,12. चिरविरहजं मुञ्चतो बाष्पमुष्णम् Megh. 12. आनन्दशीतामिव बाष्पवृष्टिम् Ragh. 16,44. बाष्पस्तु न ददात्येनां द्रष्टुम् Çâk. 149. 90. 182. हर्षबाष्पाम्बुशीकरैः Kathâs. 18,369. °पिहितलोचन Pańkat. 160,5. बाष्पाकुलां वाचम् MBh. 3,2177. °कलया वाचा 2267. °पर्याकुलेक्षणा R. 1,4,14. °कण्ठा adj. 2,76,14. °मुख adj. 4, 61,2. सबाष्पे मयि Spr. 2463. सबाष्पा Hariv. 9458. सबाष्पम् adv. *mit Thränen in den Augen* Kathâs. 32,197. Pańkat. 243,4. बाष्पो नामाश्रुणः पूर्वावस्था च जायते त्रिधा । निमित्तत्रयसंसर्गादानन्देर्ष्यार्तिसंभवा ॥ Cit. beim Schol. zu Çâk. 81. Vgl. अन्तर्बाष्प, उद्बाष्प. — *b) Dampf* AK. H. 1102. H. an. Med. p. 11. Halâj. 1,67. Ragh. 13,29. Pańkat. 262,22. fg. — *c) ein best. Gemüse* (= बाष्पिका) Vâgbh. 6,5. — *d) Eisen* Med. — *e)* N. pr. eines der 5 ersten Schüler Çâkjamuni's Burn. Intr. 157, N. LIA. 2, Anh. II. Schiefner, Lebensb. 243 (13). — 2) f. ई = हिङ्गुपत्री Çabdar. im ÇKDr.

बाष्पक (von बाष्प) 1) m. *ein best. Gemüse,* = मारिष Bhâvapr. im ÇKDr. — 2) f. बाष्पका = हिङ्गुपत्री Çabdar. im ÇKDr. बाष्पिका AK. 2,9,40. *ein best. Gemüse* Vâgbh. 7,25.

बाष्पाय् (wie eben), °यते 1) *Thränen vergiessen* Ragh. 14,15. Vikr. 147. तत्किमिति बाष्पायितं भगवत्या Mâlatîm. 102,11. — 2) *Dampf von sich geben, dampfen* P. 3,1,16. Vop. 21,11.

बाष्पिन् (wie eben) adj. am Ende eines comp.: गजदन्ताहतान्वृक्षान्पश्य निर्यासबाष्पिणः: *Harz —, Milch als Thränen entlassend* R. Gorr. 2,105,10.

बाष्पीका (wie eben) f. = हिङ्गुपत्री Râǵan. im ÇKDr.

बास्प (वास्प) fehlerhafte Schreibart für बाष्प.

बाह्डर s. u. बाह्र°.

बाहु 1) *f)* überh. *Seite einer geometrischen Figur* Colebr. Alg. 58.

बाहुविक्षेप m. *das Bewegen der Arme* so v. a. *Schwimmen* Kathâs. 54,103.

बाहुशक्ति m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 68,33.

बाह्यका, f. N. pr. einer Sṛńgarî und einer der zwei Gattinnen des Bhaǵamâna, einer älteren Schwester der Upabâhjakâ, Hariv. 2001. बाह्यकसृञ्जरी 2002. वाह्यका die ältere Ausg.

बाह्यद्रुति f. Bez. *eines best. Processes, dem das Quecksilber unterworfen wird,* Sarvadarçanas. 100,6.

बिडाल Uṇâdis. 1,117. m. n. Siddh. K. 250, *b,* 8. 1) m. *a) Katze* AK. 2,5,6. Trik. 2,5,8. H. 1301. Med. l. 132. Halâj. 2,81. M. 11,159. MBh. 5,5429. 5447. fg. 8,1814. 12,444. 13,5459. 6151. R. 3,53,57. Spr. 1594. Varâh. Bṛh. S. 9,40. 86,22. 88,3. 35. Pańkat. 125,12. Hit. 58,7. 113,8. f. आ R. 7,6,58. ई Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,117. Accent eines auf बिडाल ausgehenden Comp. P. 6,2,72. भित्तौ° Sch. Vgl. जलविडाल, वन°. — *b) ein best. Augenmittel* Bhâvapr. im ÇKDr. Çârṅg. Saṁh. 3,13,1. Verz. d. B. H. 285,2. — *c) Augapfel,* = नेत्रपिण्ड (welches auch *Katze* bedeutet) Med. — 2) f. ई *eine best. Krankheit* und *die Genie derselben* Hariv. 9542.

बिडालक 1) m. *a) Katze* Verz. d. Oxf. H. 282, *b,* 14. — *b) ein best. Augenmittel* Bhâvapr. im ÇKDr. Çârṅg. Saṁh. 3, 13, 30. — 2) n. *Auripigment* H. 1058.

बिडालपद् m. *ein best. Gewicht*, = कर्ष ÇABDAM. im ÇKDR. ÇÂRṄG. SAṀH. 1,1,17. °क n. dass. SUÇR. 1,146,19. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,5.

बिडालव्रतिक adj. *die Art der Katze habend*, *falsch* H. an. 3,163. — Vgl. बैडालव्रतिक.

बिडालाक्ष adj. *katzenäugig;* m. N. pr. eines Râkshasa R. 6,74,5.

बिन्दु 1) in der Mystik der Çaiva bildet बिन्दु einen Theil der Mâjâ SARVADARÇANAS. 88,22. — 3) SÂH. D. 317. 319.

बिन्दुक am Ende eines adj. comp. (f. आ) = बिन्दु 1) d. i. Anusvâra Ind. St. 9,112. = बिन्दु 3) SÂH. D. 278.

बिभक्षयिषु *hungrig:* °दंष्ट्रिन् VARÂH. BṚH. S. 19,1.

बिभित्सा *das Verlangen zu zerstören:* भेदिका बिभित्सा वा रुद्रस्य (subj.) जगतः (obj.) SIDDH. K. zu P. 2,3,66.

बिम्ब 3) प्रभवति शुचिर्बिम्बोद्ग्राहे मणिर्न मृदां चयः UTTARARÂMAĆ. 27,8 (35,18). Z. 2. fgg. vgl. उभौ रामस्य सदृशौ बिम्बाद्बिम्बमिवोद्धृतौ R. 7,94,13.

बिराल und बिलाल m. = बिडाल *Katze* Comm. zu AK. im ÇKDR.

बिल्व 1) ग्रात्तैर्भेदयिताग्निर्बिल्वं बिल्वेन भेदय MBH. 12,3913.

बिल्वपत्त्रमय adj. *aus* Bilva-*Blättern bestehend:* कटीनिवसन KATHÂS. 101,355.

बिसिनी, °पत्त्र KATHÂS. 55,62. MÂLATÎM. 51,5. 69,4.

बीज 1) *b*) am Ende hinzuzufügen SÂH. D. 317. fg.

बीजक vgl. भट्ट°.

बीजपूर, °क m. *der Baum* HARIV. 12680. n. *die Frucht* KATHÂS. 53,58.

बीभत्स 1) MÂLATÎM. 78,14. UTTARARÂMAĆ. 77,11 (99,9). ग्रति° 21,15 (29,2). — 3) सबीभत्सम् adv. MÂLATÎM. 61,7.

बुक्क, °मक्कीपति = बुक्कराय SÂJ. in der Einl. zu TAITT. ÂR.

बुद्धि 5) कर्म° adj. *der des Menschen Arbeit anerkennt, der die menschliche Anstrengung für das Wahre hält* MBH. 3,1214. — Vgl. मक्का°.

बुद्धिच्छाया (बुद्धि + छाया) f. *Reflex des Verstandes auf die Seele* (die nur scheinbar afficirt wird) SARVADARÇANAS. 153,4. 155,7.

बुद्धिप्रभ m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 66,136.

बुद्धिमतिका f. N. pr. eines Frauenzimmers SÂH. D. 164,4 (VEṆIS.).

बुद्धिशरीर m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 75,63. 151.

बुद्धिशालिन् KATHÂS. 60,250.

बुद्बुद 1) UTTARARÂMAĆ. 68,12 (88,3). मयि बोधाम्बुधौ स्वच्छे तुच्छो ऽयं विश्वबुद्बुदः *die Wasserblase Welt* ÇÂNTIĆ. in ÇATAKÂV. 40.

1. बुध् 5) *b*) Z. 2. fg. zu MBH. 12,9667 vgl. 5,1382. — caus. *erwecken* so v. a. *wieder lebendig machen* KATHÂS. 53,181. *erregen* (einen Wohlgeruch) VARÂH. BṚH. S. 77,27. — desid.: तन्नो वर्णय — क्रियायोगं बुभुत्सताम् BHÂG. P. 12,11,3.

— प्रति *erwachen* R. ed. Ser. 2,72,50 (nach BENFEY).

— उद्, उद्बुद्ध *aufgeblüht* HALÂJ. 2,32. Am Schlusse nach 62, 8. 11 hinzuzufügen 245.

बुभुत्सा BHÂG. P. 10,69,36. mit acc. 68,16.

बुरुड m. *Korbmacher, Mattenflechter* Schol. zu BHÂG. P. 11,17,48. बुरुड und बुरूड im Mahrattischen.

बृंहण 1) भोजन KATHÂS. 32,159.

बृहच्चञ्चु f. *eine best. Gemüsepflanze*, = महाचञ्चु RÂǴAN. im ÇKDR. u. d. letzten W.

बृहत्तत्त्व m. N. pr. eines best. mythischen Wesens VARÂH. BṚH. S. 53,44. 53.

बृहत्त्व, तदा एतद्ब्रह्मादयं बृहत्त्वात् Ind. St. 9,164.

बृहत्संहिता auch Titel eines philosophischen Werkes SARVADARÇANAS. 73,4.

बृहत्सेन 1) eines Sohnes des Kṛshṇa BHÂG. P. 10,61,17.

बृहद्भानु 2) *d*) N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa BHÂG. P. 10,61,10.

1. बृहद्रथ, lies m. *ein gewaltiger Held* und vgl. 1. महारथ 2).

2. बृहद्रथ 1) ein Maurja BHÂG. P. 12,1,14.

बृहद्व्रत n. *das grosse Gelübde, das Gelübde der Keuschheit:* °धर BHÂG. P. 12,8,8.

बृहन्निर्वाणतन्त्र vgl. महानिर्वाणतन्त्र u. महानिर्वाण.

बृहस्पति 1) Âṅgirasa, Verfasser von ṚV. 10,71. fg. Laukja — von 10,72.

बेभिदितव्य partic. fut. pass. vom intens. von 1. भिद् P. 6,4,49, Sch.

बैडाल (von बिडाल) adj. *der Katze eigen:* यस्य धर्मध्वजो नित्यं सुराध्वज (सुरध्वज Comm. zu VP. 3,18 im ÇKDR. u. बैडालव्रतिक; शक्रध्वज JAMA in DÂNASÂGARA nach ÇKDR. u. बैडालव्रत) इवोच्छ्रितः । प्रच्छन्नानि च पापानि बैडालं नाम तद्व्रतम् ॥ MBH. 5,5420. 5448.

बैडालव्रति adj. = बैडालव्रतिक GAṬÂDH. im ÇKDR.

बैडालव्रतिक (von बै° + व्रत) adj. *das Verfahren der Katze befolgend, falsch* TRIK. 2,7,13. MED. t. 45. M. 4,30. 192. Spr. 4249. VP. 3,18 im ÇKDR. MÂRK. P. 50,58.

बैडालव्रतिन् adj. dass. KÛRMA-P., UPARIBH. 5 im ÇKDR.

बैदल 2) *b*) SUÇR. 1,161,20. 197,14. 230,1. 235,4. 2,457,15. — 3) n. *Korb* oder dergl. SUÇR. 1,240,10.

बैदलिक (von बैदल) adj. *zu den Hülsenfrüchten gehörig* SUÇR. 1,199,12.

बोद्धर्, füge *Wahrnehmer, Auffasser* und SÂH. D. 268 hinzu.

बोध 2) *a*) *das Erwachen von Blüthen* so v. a. *Aufblühen* Verz. d. Oxf. H. 76,*a*, No. 130. von Wohlgerüchen so v. a. *Erregung* VARÂH. BṚH. S. 77,11. 16. — Vgl. मुग्ध°, सु°.

बोधक 1) *a*) SÂH. D. 269. BHÂG. P. 11,3,36. *Etwas lehrend* SARVADARÇANAS. 159,13. — *c*) *weckend:* राजबोधका बन्दिनः R. 7,37,2.

बोधकत्व n. nom. abstr. von बोधक 1) *a*) SARVADARÇANAS. 5,3. 134,17.

बोधचित्तविवरण SARVADARÇANAS. 23,6.

बोधन 4) *b*) मत्स्य auch SARVADARÇANAS. 170,10. 19. — *d*) SÂH. D. 117, 14. fg. 270. Füge *das Wahrnehmenlassen, Erkennenlassen* hinzu.

बोधयितर् *Lehrer, Urheber einer Lehre* SARVADARÇANAS. 9,5.

बोधायन SARVADARÇANAS. 56,10.

बोधि 1) m.: परां बोधिमवाप्तः KATHÂS. 72,365.

बोधिन् 2) *wahrnehmen —, erkennen lassend* SÂH. D. 118,1.

बोधिसत्त्व, °सत्त्वांश KATHÂS. 65,2. 45. °सत्त्वता 72,235.

बोध्य Z. 5 lies *b*) st. 2). 1) *a*) SÂH. D. 122,12. — 2) BHÂG. P. 12,6,55.

बौद्ध, °धिक्कार Titel einer Schrift HALL 81. °धिक्कारगादाधरी, °धिक्कारगुणानन्दी, °धिक्कारदीधिति Titel von Commentaren 82.

बौद्ध (von बुद्धि) adj. *dem Verstand angehörend* SARVADARÇANAS. 155,8.

ब्रध्न 1) *Sonne:* ब्रध्नस्य विष्टपम् (vgl. u. विष्टप) M. 4,231.

ब्रह्म n. = 1. ब्रह्मन् 6) R. 7,109,4. — Vgl. महा°.

ब्रह्मक am Ende eines adj. comp. = 2. ब्रह्मन् 4): सब्रह्मकैश्च देवैः UTTARARÂMAK. 129,8 (174,3).

ब्रह्मकाण्ड Titel eines Werkes oder Theiles eines Werkes des Bhartṛhari SARVADARÇANAS. 140,2.

ब्रह्मघोष so v. a. *der heilige Text, der* Veda UTTARARÂMAK. 107,10 (145,7).

ब्रह्मचर्य oder °चर्या *Enthaltsamkeit* bei den Gaina SARVADARÇANAS. 32,22. — Vgl. 1. ब्रह्मन् 5).

ब्रह्मचारिन् 1) Sp. 132, Z. 3 streiche 52 nebst dem Eingeklammerten und füge st. dessen 69,160 hinzu. KATHÂS. 70,19 ist सब्रह्म° st. स ब्रह्म° zu lesen.

ब्रह्मचोदन, füge bei f. ई, *den Beter treibend* ṚV. 6,53,8.

ब्रह्मण्यता BHÂG. P. 10,81,15.

ब्रह्मण्या, nach SÂJ. nom. pl. neutr. so v. a. *Lob* oder *Opferspeise.*

ब्रह्मता nom. abstr. von 1. ब्रह्मन् 6) BHÂG. P. 10,29,12.

ब्रह्मतीर्थ 1) BHÂG. P. 10,78,19.

ब्रह्मदण्डिन् m. N. pr. eines alten Weisen KATHÂS. 70,86.

ब्रह्मदत्त 2) ein Fürst in Vârâṇasî KATHÂS. 114,20.

1. ब्रह्मदाय (ब्रह्मन् + 1. दाय) adj. *der Jmd das heilige Wissen mittheilt, — lehrt* BHÂG. P. 11,29,26.

2. ब्रह्मदाय (ब्रह्मन् + 2. दाय) m. 1) *das heilige Wissen als Erbtheil:* °हरं पितुः M. 3,3. — 2) *der Antheil —, der erbliche Besitz eines Brahmanen:* ब्रह्मदायापहारिन् (राजन्) BHÂG. P. 10,64,38.

ब्रह्मदायाद BHÂG. P. 10,87,44 nach dem Comm. *der sein Erbtheil, das heilige Wissen, geniesst* oder Brahman's *Sohn* (दायाद).

1. ब्रह्मन् 5) *Enthaltsamkeit* bei den Gaina SARVADARÇANAS. 33,8. — 6) अस्ति तावन्नित्यशुद्धबुद्धमुक्तस्वभावं सर्वज्ञं सर्वशक्तिसमन्वितं ब्रह्म ÇAṂK. zu BRAHMAS. 33,1. 2. 53,7. 110,1. वासुदेवः परं ब्रह्म SARVADARÇANAS. 54,15. fgg.

2. ब्रह्मन् 14) Bez. *des 9ten* Muhûrta Ind. St. 10,296.

ब्रह्मपूत *durch den Gott* Brahman *geläutert* Ind. St. 10,116.

ब्रह्मबलि BHÂG. P. 12,7,2.

ब्रह्मभूय 1) BHAG. 18,53.

ब्रह्मयज्ञ, यज्ञानां ब्रह्मयज्ञो ऽस्मि sagt Kṛshṇa BHÂG. P. 11,16,23.

ब्रह्मयोनि 2) *von Brahman stammend,* Beiw. Vasishṭha's R. 7,55,18.

ब्रह्मरक्षस् KATHÂS. 72,158. 94,133.

ब्रह्मरत्न n. R. 7,99,18 nach dem Schol. *ein den Brahmanen zu machendes kostbares Geschenk;* v. l. बहुरत्न adj.

ब्रह्मराक्षस 1) *a)* KATHÂS. 76,20. 94,68. 114,105. fg.

ब्रह्मवध्या, °कृत n. *ein verübter Brahmanenmord* MBH. 17,83.

ब्रह्मवाद 1) BHÂG. P. 10,87,8. 10.

ब्रह्मविद् adj. = ब्रह्मविद्‌ Ind. St. 9,20.

ब्रह्मशायिन् adj. *in* Brahman *ruhend* Ind. St. 9,20, wo das erste Mal wohl °शायिनो, das zweite Mal °शायिनः (nom. pl.) zu lesen ist.

ब्रह्मसत्त्र BHÂG. P. 10,87,9.

ब्रह्मसिद्धि m. N. pr. eines Muni KATHÂS. 68,16.

ब्रह्मसोम m. N. pr. eines Heiligen KATHÂS. 73,368.

ब्रह्मस्थल N. pr. eines Dorfes KATHÂS. 75,11. 76,5. 80,7. 96,4. 124,4.

ब्रह्माद्य (ब्रह्मन् + आद्य) *mit* Brahman *beginnend* Ind. St. 9,19.

ब्रह्मापेत (ब्रह्मन् + अ°) m. N. pr. eines Râkshasa BHÂG. P. 12,11,43.

ब्रह्मीयंस् PAṄKAV. BR. 14,6,6.

ब्राह्म 1) शीलम् *des Brahmanen Wesen* KATHÂS. 66,16. — 2) patron. das Ûrdhvanâbhan und Rakshohan ṚV. ANUKR.

ब्राह्मण 2) *a)* Z. 26 füge hinzu ब्राह्मणश्रमणन्यायात् so v. a. *nach der Art, wie man unter* ब्राह्मणश्रमण *einen brahmanischen Asketen versteht, obgleich diese Verbindung einen Widerspruch enthält und einen brahmanischen Buddhisten bezeichnet,* SÂH. D. 103,12. just as we use the word «Brahman-mendicant» which, though it etymologically means an absurdity viz. a mendicant, or one not a Bráhman, who is a Bráhman, tropically signifies one who was a Bráhman, BALLANT. — 3) *f)* अरणीं ब्राह्मणीं विद्धि गुरुरस्योत्तरारणिः। तपःश्रुते ऽभिमथ्नीतो ज्ञानाग्निर्जायते ततः॥ MBH. 14,924. nach NÎLAK. = बुद्धि.

ब्राह्मणीभू *zum Brahmanen werden:* °भूय ÇAT. BR. 13,4,1,3.

ब्राह्मलौकिक (von ब्रह्मलोक) adj. *auf* Brahman's *Welt Ansprüche habend:* ऋषयः R. 7,98,24. 26.

ब्रू mit परि *für Jmd besprechen* so v. a. *bei Jmd unter Besprechung verwenden* AV. 19,39,2. fgg.

— सम्, समब्रुवन् *sprachen zu einander* BHÂG. P. 10,30,26.

भ

1. भ 2) *a)* दिनकरभाः acc. pl. R. 2,107,18.

भक्त 3) अष्टम° *die achte Mahlzeit* (so dass sieben übersprungen werden) ÇATR. 14,321.

भक्तियोग SARVADARÇANAS. 60,3.

भक्षक 1) das obj. im gen. KATHÂS. 94,133. im comp. vorangehend 62,214. 63,182. — Vgl. उष्ट्रभक्षिका.

भक्षिन् vgl. प्रेतभक्षिणी.

भक्ष्य Z. 3 lies «Vârtt. zu» st. «P.»; Z. 10 lies भक्ष्यभोज्यानि st. भक्ष्यभोज्यानि; Z. 12 lies 230 st. 228.

भग 1) *g)* ऐश्वर्य BHÂG. P. 11,19,40. am Ende eines adj. comp. f. आ 10,82,29. — *i)* भगिनी° RÂGA-TAR. 5,282.

भगदैवत 1) नक्षत्र R. 7,5,33.

भगवतीगीता f. Titel einer Schrift, citirt im ÇKDR. u. जगदम्बिका.

भगवद्गीत n. *die von* Kṛshṇa *gesungenen, verkündeten Worte* BHÂG. P. 10,72,12.

भगवद्रात (भगवत् + रात) m. N. pr. eines Mannes BHÂG. P. 12,13,19.

भगवत् Z. 4 auch das n. BHÂG. P. 2,6,44 auf Persönliches zu beziehen.

भगवन्मय (von भगवत्) adj. Vishṇu oder Kṛshṇa *in sich tragend, ganz ihm ergeben* KATHÂS. 115,102.

भगिन् 3) uneig. gebraucht wie भ्रातर् PAṄKAT. 222,9. Z. 8 भगिनीपति KATHÂS. 80,33. Vgl. धर्मभगिनी.

भगिनिका f. demin. von भगिनी *Schwester* KATHÂS. 73,212.

भगीरथयशस् f. N. pr. einer Tochter Prasenaǵit's Kathâs. 106,48. fgg.

भग्नताल Bez. *eines best. Gesanges* Sâh. D. 546.

भग्नप्रक्रमता (von भग्न + प्रक्रम) f. in der Rhetorik Bez. *eines best. Fehlers im Ausdruck: der Gebrauch eines Wortes, welches einem vorher gebrauchten nicht entspricht;* Beispiel: एवमुक्तो मन्त्रिमुख्यै रावणः प्रत्यभाषत, wo das vorangehende उक्तः ein nachfolgendes प्रत्यवोचत st. प्रत्यभाषत verlangt. Sâh. D. 575. 224,1. fgg. — Vgl भग्नप्रक्रम unter भग्नक्रम und प्रक्रमभङ्ग unter भङ्ग 2) d).

भङ्ग 2) a) *Brechung der Worte* so v. a. *Trennung, Zerlegung:* सभङ्ग, अभङ्ग Sâh. D. 644. Sp. 176, Z. 2. fg. lies *das Einfallen* st. *Abfallen* und streiche कार्या in कार्यानासावभङ्ग. — b) यत्र भङ्गो ऽलकेषु नारीणाम् Kathâs. 55,27 mit Anspielung auf die Bed. e). — d) प्रयाण° *Unterbrechung* Pańkat. 8,19. — o) = भङ्गि 3) Sarvadarçanas. 41,15. fgg. — Vgl. noch वक्त्र°.

भङ्गकार m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,7916.

भङ्गि 2) अम्भोविहारविचलद्वलयत्रव्यक्ताङ्गभङ्गिषु (अङ्गनासु) Kathâs. 55, 118. नर्तितुं दिव्यभङ्गिभिः 121,132. Siddhântaçir. 5,23 hat das Wort die Bed. *Figur*, gehört also zu 5). — 3) füge *Redewendung* hinzu. भङ्ग्या *auf eine versteckte, indirecte Weise* Sâh. D. 708. 748. भङ्ग्यन्तरेण dass. 468. *auf eine andere Weise* Sarvadarçanas. 61,13. Die Ǵaina nehmen 7 भङ्गि oder *Redewendungen* an 41,7. 42,5. 45,3. — 4) कोचिच्चन्द्रोदयाम्बोधिभङ्गीं भेजे स भूपतिः so v. a. *er stellte gewissermaassen den Ocean beim Aufgange des Mondes dar* Kathâs. 110,106. हारकाञ्चीकलापादिभङ्गिः (वनपुष्पमयेष्वप्याभरणेषु) *der Schein von* 101,232. अन्यान्यया रूपभङ्ग्या 122,21. चञ्चद्विपञ्चीकलनादभङ्गि (so ist vielleicht zu lesen st. °भङ्गी) संगीतमङ्गीकुरुते स्म भृङ्गी Sâh. D. 98,2.

भङ्गिन् 1) तण° Kathâs. 111,87.

भङ्गुर 1) a) विद्युत्स्फुरित° Kathâs. 66,33. — Vgl. मृत्युभङ्गुरक.

भज् mit अनु Bhâg. P. 10,47,60. *Jmd* (acc.) *im Verehren nachfolgen* 32,16.

— आ 2) Bhâg. P. 11,2,37. 10,29.

— वि 1) Sp. 183, Z. 32 lies 3,259 st. 12,259.

भजन Sarvadarçanas. 64,12. 65,9. fgg.

भजितव्य adj. = भजनीय R. 7,110,18.

भजिन् m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,6,59.

1. भञ्ज् Sp. 186, Z. 1 nach 24 hinzuzufügen: भज्यन्मध्य *sich biegend* Bhâg. P. 10,33,8.

— निस्, प्रवक्ष्णां तस्य निर्बभञ्जुर्मकोर्मयः Kathâs. 56,144.

भञ्जक vgl. दमनभञ्जिका, मालभञ्जिका.

भञ्जन 1) *Verscheucher:* प्रपन्नभय° Bhâg. P. 10,70,25.

भञ्जिन् adj. *brechend, verscheuchend;* s. मदभञ्जिन्.

भट vgl. noch पाद°, मल्ला°, वार्भट und zum Ursprung des Wortes मटक.

भट्ट 1) a) Z. 2 füge nach 64 hinzu und Sâh. D. 171,11. भट्ट = Kumârila Sarvadarçanas. 46,21. 118,7.

भट्टाचार्य = Kumârila Sarvadarçanas. 121,3. 134,22. 141,20. 167,7.

भण (von भण्) vgl. दुर्भण.

भणनीय (von भण्) adj. n. impers. *zu sagen* Sarvadarçanas. 31,10. 63,2.

भण्ड 1) a) Kathâs. 121,132. 134. fg. 137. fg.

भण्डर m. *eine bes. Art von Streit* (कलहविशेष) Schol. zu Hâla 349.

भदत्त (1. भ + दत्त) m. N. pr. eines Astrologen, der sonst सत्य heisst, Varâh. Brh. 7,11.

भदन्त Z. 3 streiche Varâh. Brh. u. s. w. und vgl. oben भदत्त.

भद्र 2) b) Varâh. Brh. S. 67,1. 5. — k) N. pr. Kathâs. 123,92. ein Sohn Krshna's Bhâg. P. 10,61,14. — 3) d) vgl. Ind. St. 10,297. — e) eine Tochter Çrutakîrti's und Gattin Krshna's Bhâg. P. 10,58,56. 61,17. — Vgl. noch मल्ला°, सु°.

भद्रक 1) a) Z. 2 lies 9,226 st. 12,226. — 2) e) ein Fürst Bhâg. P. 12,1,15.

भद्रकाली 1) Kathâs. 53,171.

भद्रघट m. *Glückstopf* Kathâs. 57,25. 31. 39. 41. °क m. 46.

भद्रचारु Bhâg. P. 10,61,8.

भद्रत्व (von भद्र) n. *faustitas* Ind. St. 9,155.

भद्रदत्त m. im Drama Personenname von Çaka's Sâh. D. 172,16.

भद्रदन्त m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 69,50.

भद्रबाहु 1) ein Fürst der Magadha Kathâs. 69,47. °स्वामिन् Ind. St. 10,256. 266.

भद्रमुख 1) so wird ein Kronprinz von niedrigen Personen im Drama angeredet Sâh. D. 172,10.

भद्रयोग N. *eines astr.* Joga.

भद्राकार vgl. मद्राकार.

भद्राक्ष (भद्र + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 69,77.

भद्रायुध (भद्र + आ°) m. N. pr. eines Kriegers Kathâs. 120,53.

भद्रासन 2) Sarvadarçanas. 174, 5.

भद्रोदनी, lies भ्रोदनी st. भ्रोदन.

भम्भारव m. v. l. für बम्भारव Varâh. Brh. S. 92,3.

भय 4) f. आ N. pr. einer Tochter Kâla's (Vaivasvata's Comm.) und Gattin des Râkshasa Heti R. 7,4,16.

1. भर् 1) मुष्टिना भृताः *gehalten* Bhâg. P. 11,30,21. पुलकान्यबिभ्रत् (= अबिभरुः) so v. a. *hatten* 10,29,40. *im Gedächtniss behalten:* यशैतां सुकथां बिभर्ति Kathâs. 124,251. — 9) रत्नैर्भृतं मातुलुङ्गम् *angefüllt mit* Kathâs. 53,27. हेमभृतां दृतिम् 64,28. अमृतभृत (कर्पर) 69. रत्नाभरणभारकैः। सुभृतान्पञ्च करभान् *schwer beladen* 103,184.

— नि 1) Bhâg. P. 10,17,14. 25,29. 32,20. 12,12,68. निभृतैर्दोर्भिः *beladen, belastet* 10,62,9. — 2) निभृतोद Bhâg. P. 12,10,5. °मरुन्मनोऽक्ष 10,87,21. निभृतात्मन् 12,10,3. निभृतात्मेन्द्रियाशय 4. Z. 4 अनिभृतकर Megh. 69 stände besser unter 5). — 4) निभृतो भूत्वा Pańkat. 193,7. निभृतम् 163,24. गृहद्वारं निभृतं विधाय (lies पिधाय) 186,8. निभृतं कृत्वा कथयामि Hit. 56,19 schwerlich richtig; vgl. v. l. — 6) *getragen, besessen:* अद्य मे निभृतो देहः so v. a. *heute habe ich einen Körper* so v. a. *heute fühle ich den ganzen Werth eines Körpers* Bhâg. P. 10,28,5. इदानीं मया देहो धृतः। यदा त्वद्दर्शनं जातं तदैव देहसाफल्यं प्राप्तमित्यर्थः। यद्वा निभृतः पूर्णमनोरथ इत्यर्थः Comm. — 7) निभृता f. Bez. *einer Art von Räthsel* Kâvjâd. 3,102.

— परि act. *umherwandern:* परस्परं वने गृहीतहस्ताः परिबभ्रिमातुराः Bhâg. P. 10,80,38. परि परितः बभ्रिम इडागमश्छान्दसः भारान्धृतवन्त इत्यर्थः Comm.

— सम् 1) नवशशभृता — कृतवदनमुखे संभृतं तद्धि तेन: *gelegt in* Megh. 44. — 4) *heimgeben:* अपमित्यमिव संभर को ऽम्बाददते ददत् *zahle heim*

die Schuld, wer wird dem geben, der nicht (zuvor) *gab* Âçv. Çr. 2,18,3. so wird die verdorbene Stelle zu bessern sein. — 5) *Jmd ehren:* संभृत (= संमानित Comm.) Bhâg. P. 10,80,26.

भर् 1) vgl. noch असुं°, तनू°.

भरण 4) *a)* भरणे हि भवान् शक्तः फलानां महतामपि *das Tragen* so v. a. *Bringen, Verschaffen* R. 7, 76, 32. Comm. ergänzt आभरणस्य (aus dem Vorhergehenden) zu भरणे und दाने zu फलानाम्.

भरणीय, कुटुम्बक Kathâs. 53,163.

भरत 4) Mâlatîm. 2,12.

भरतरोह m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 112,18. °क 23.

भरुकच्छ 1) N. pr. einer Gegend Varâh. Bṛh. S. 69,11. °निवासिन् MBh. 2,1830 nach der Lesart der ed. Bomb. st. मरुकच्छ der ed. Calc. मरु° ist auch die v. l. an allen 3 Stellen der Varâh. Bṛh. S. — Vgl. Βαρύγαζα.

भर्जन 3) adj. *röstend, bratend* so v. a. *zu Nichte machend:* कामानाम् Bhâg. P. 10,87,44.

भर्तर् 1) रुचि° Çiç. 9,17.

भर्तृघ्न adj. *seinen Ernährer mordend;* davon nom. abstr. °त्व n. MBh. 2,2123.

भर्तृदारक Sâh. D. 172,9. °दारिका 11.

भर्तृहरि Sarvadarçanas. 143,12. — Vgl. हरि.

भर्त्स् mit अप *ausschelten:* °भर्त्स्य Kathâs. 112,213. °भर्त्सित 113,1.

— नि, °भर्त्सयन् Pańkat. 220,2 fehlerhaft für निर्भ°.

— विनिस् *ausschelten:* विनिर्भर्त्स्य R. 7,34,11. Bhâg. P. 10,4,7.

भर्त्सन, f. आ Sâh. D. 461. 488.

भर्ष्टव्य s. u. 1. भ्रज्ज्.

भल् mit निस् *betrachten,* im Prâkrit णिब्भालअन्ती Mâlav. 5,9.

भल्ल 1) auch भल्ली f. Kathâs. 84, 9. 104, 97. 207. भल्ल n. auch Bez. *einer Pfeilspitze von besonderer Form* Çârṅg. Paddh. 80, 64 bei Aufrecht, Halâj. Ind. u. आराग; vgl. द्विभल्लक. — 6) adj. = भद्र, शिव Trik. 1,1,113; vgl. मल्ल 3).

भल्लाट 5) m. N. pr. eines mythischen Wesens Varâh. Bṛh. S. 53,45.

भल्लूक 1) Uttararâmak. 33,19 (45,1) = Mâlatîm. 145,14.

भवनपति Ind. St. 10,312.

भवनीय, युष्माभिरेतद्वो सह्यो भवनीयं च नान्यथा so v. a. *und ihr dürft nicht zugeben, dass dieses anders geschehe,* Kathâs. 108,184.

भवन्मन्यु vgl. भुमन्यु, भूमन्यु.

भवितर् Megh. 60.

भवितव्य, भवितव्यं गृहाणैतं द्वितीयमनघे सुतम् *so muss es geschehen, empfange* u. s. w. Kathâs. 51,92.

भविष्य vgl. यद्भविष्य.

भविष्यदाक्षेप genauer *eine Erklärung, dass man mit Etwas, welches möglicher Weise eintreffen könnte, nicht einverstanden sei.* Beispiel Spr. 5131.

भव्य 1) *f)* Kathâs. 52,339. 58,58. 61,245. — *i)* अ° Kathâs. 53,35. 57,48. Hierher auch 28,24, welches unter *g)* steht.

भस् *Asche:* भसि Bhâg. P. 10,6,7.

भसंधि m. *ein Knotenpunkt der Sternbilder,* so heissen *die letzten Viertel der* Nakshatra Âçleshâ, Ǵjeshṭhâ und Revatî, Sûrjas. 11, 21. fg.

भस्त्रा 1) *Sack:* हेम° *mit Gold* Kathâs. 64,30.

भस्मता, भस्मतां नीतम् R. 7,27,50.

भस्मराशीकर् *in einen Haufen* (राशि) *Asche* (भस्मन्) *verwandeln:* °कृत R. 1,41,30.

भस्मीकर्, °कृता R. 7,67,21.

भस्मीभाव m. *das zu-Asche-Werden:* °भावं गताः *zu Asche geworden* Kathâs. 72,399. °भावमवाप्तवान् 76,19.

1. भा 1) füge *eine glänzende Erscheinung sein, eine hervorragende Stellung einnehmen* hinzu. एषामर्थवतां मध्ये वृत्तस्थो ऽपि न भात्यहम् Kathâs. 73,23. भात *glänzend, leuchtend* Bhâg. P. 10,13,48.

— अव *erscheinen* Bhâg. P. 11,2,38.

— आ, आभात *glänzend* Bhâg. P. 12, 9, 23. *erschienen, sich zeigend, offenbar geworden* 10,82,46. 84,24.

— उद् Ind. St. 9,144.

— निस् *erglänzen* R. 7,32,57. निर्भात *erschienen, offenbar geworden* Bhâg. P. 10,69,38.

— विनिस् *erglänzen* R. 7,69,38.

— वि 1) *erglänzen* so v. a. *einen Glanz erhalten, schmuck erscheinen:* शशिना च निशा निशया च शशी शशिना निशया च विभाति नभः । पयसा कमलं कमलेन पयः पयसा कमलेन विभाति सरः ॥ zu Bhartṛ. 1,38.

2. भाक्त 1) Sâh. D. 342,16. — भाक्त *a follower* Benfey nach Ragh. 11,2; hier ist aber लब्धवर्णभाक्तम् = लब्धवर्णभाक् तम्.

1. भार्ग (so ist zu lesen) 1) *g)* Z. 1 lies दिशोभार्ग.

भागधेय 1) *Los, Schicksal:* अपरावृत्त° adj. *dessen Schicksal sich nimmer wendet, ein Unglücksvogel* Vikr. 55,10. Z. 10 lies (तपस्विनां) st. (राज्ञां).

भागवत 2) Bhâg. P. 12,1,16.

भागिन् Bhâg. P. 11,23,24. कर्मणाम् 27,54. — Vgl. noch महा°.

भाग्यवत्ता (von भाग्यवत्) f. *das Glücklichsein* Sâh. D. 107,14.

भाजन 1) शेषं पर्यङ्कभाजनम् (so die ed. Bomb.) MBh. 3,15815.

भाटि *Hurenlohn* Kathâs. 61,171. 175. fg. 93,34. 124,178. fg.

भाण्ड 3) *a)* नीलीरसपरिपूर्णं महाभाण्डम् *Kübel* Pańkat. 62,25. Vgl. भिन्ना°. — *d)* vgl. तन्त्री°. — *e) Waare* Kathâs. 54,125 (m. pl.). *Kapital* 57,144.

भाण्डक 1) *Topf* Kathâs. 61,93. Vgl. मृत्स्ना°. — 3) am Ende eines adj. comp. *Waare* Kathâs. 52,318.

भाण्डपति Pańkat. 66,25.

भाण्डवाद्य n. = वाद्यभाण्ड = भाण्ड 3) *d)* Bhar. Nâṭjaç. 34,33.

भाण्डागार *Schatzkammer* Kathâs. 53,27. 74,60. *Schatz* 101,142.

भाण्डागारिक Kathâs. 63,157. fg. 75,28.

भाण्डायन m. patron. Uttararâmak. 71,1 (91,7).

भाण्डारिक Kathâs. 63,159.

भाण्डीर 1) Bhâg. P. 10,19,13. °क 22.

भाति *das Einleuchten, zur-Vorstellung-Kommen, Erkenntniss* (= प्रतीति Comm.) Bhâg. P. 11,28,7.

भान, füge *das zur-Vorstellung-Kommen, Erkenntniss* hinzu.

भानु 1) *g)* eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,10. 90,33. eines Schülers des Çaṁkarâkârja LA. (II) 87,17. — *h)* Titel der Kapitel im

Wörterbuch eines unbekannten Verfassers: भूमि°, जल°, तेजो°, वायु°, आकाश° Verz. d. Oxf. H. 194,*a*,20. fgg.

भानुदेव Sâh. D. 103,4.

भानुमत् 2) *b*) ein Sohn Krshna's Bhâg. P. 10,61,10.

3. भाम Bhâg. P. 10,4,15.

1. भामिन् 1) भामिनी Kathâs. 75,137. 101,230.

भार 4) Hariv. 15041, wo mit der neueren Ausg. भारेण st. मारेण zu lesen ist. Kathâs. 103,184.

भारक Kathâs. 57,26. 59,44. 103,184. 194. An mehreren Stellen wohl *ein best. Gewicht;* vgl. भार 4).

भारजीविन् m. *Lastträger* Kathâs. 57,15.

भारण्ड, f. ई *das Weibchen* Pańkat. 264,4.

भारत 1) *b*) Z. 4 nach 23,2 hinzuzufügen: Açvamedha Bhârata Verfasser von RV. 5,27. — *i*) Sâh. D. 410. — 5) m. Bez. der im Süden des Meru scheinenden Sonne Ind. St. 10,268. 275.

भारद्वाज 2) *a*) in RV. Anukr. führen dieses patron. Rgiçvan, Garga, Nara, Pâju, Vasu, Çâsa, Çirimbitha, Çunahotra, Sapratha, Suhotra und die Râtri (f. ई). — *d*) Bhâg. P. 10,15,13.

भारवाहिन्, पुष्पभारवाही कृतः (so ist zu trennen) Kathâs. 72,35.

भाराय्, भूमेर्भारायमाणानां दैत्यानाम् Bhâg. P. 10,1,64. 51,41. 85,30. मुदितं च बलं भूरि यच्च भारायितं भुवः 63,48. अलकामोदो ऽपि भारायते Kuvalaj. 54,*b*.

भारिक 2) Kathâs. 57,7. 12. 14.

भार्गव 1) adj. Bhârgava d. i. Çukra *gehörend:* आश्रम R. 7,80,3. In RV. Anukr. führen das patron. Bhârgava: Ita, Kali, Krtnu, Grtsamada, Kjavana, Gamadagni, Nema, Prajoga, Vena, Somâhuti und Sjûmaraçmi. f. ई Bhârgava's d. i. Çukra's *Tochter* R. 7,80,7. — 2) *a*) °नीतिसंहिता R. 7,93,18.

भार्य 1) सभार्यस्वजनापत्य Bhâg. P. 10,86,43.

भार्यक, स° Kathâs. 65,253.

भार्यात्व, श्रीदर्शनस्य भार्यात्वं प्राप्ते सत्यौ Kathâs. 73,429.

भार्यापतित्व n. *das Mann-und-Frau-Sein, eheliche Verbindung* Kathâs. 73,419. 425.

भाव 13) Sâh. D. 171,17. Vikr. 3,11.

भावक 1) *d*) *einen poetischen Sinn habend* Sâh. D. 121,12. Z. 2 lies Daçar. st. Daçak.

भावत्क Kaitanjakandrod. 6,6.

1. भावन 1) *b*) भूत° Uttararâmak. 27,20 (36,11) als Beiw. Brahman's könnte auch *Schöpfer der Geschöpfe* bedeuten, also auch zu *a*) gestellt werden. — 3) *e*) *das Finden;* vgl. अन्तरभावना und समास°.

भावनीय vgl. अतिक्रान्त°.

भावितात्मन् 1) adj. s. u. 1. भू caus. 5). — 2) m. Bez. *des 15ten* Muhûrta Ind. St. 10,296.

भावित्व *das Geschehenmüssen, Unvermeidlichkeit* Bhâg. P. 10,78,28.

भाव्यत्व n. nom. abstr. von भाव्य 1) *d*) Sarvadarçanas. 124,12. 15.

1. भाष्, ब्रूहि किंचित्स्वभाषतम् so v. a. *sage selbst Etwas* Kathâs. 53,31. Vielleicht ist सुभाषितम् zu lesen.

— caus. 1) *Jmd zu sprechen veranlassen* wohl so v. a. *Jmd zu denken geben, in Unruhe versetzen* R. 7,35,7.

— समभि *zu Jmd* (acc.) *sprechen, mit Jmd reden* R. 7,15,25.

— आ *zusagen, versprechen* Kathâs. 55,4. 121,58. 83.

— परि 1) परिभाष्याभ्यभाषत Bhâg. P. 10,85,2. — 3) न रथिनः पादचारमायोधयन्तीति शास्त्रविदः (शास्त्रदेवताः die ältere Ausg.) परिभाषन्ते Uttararâmak. 98,10. fg. (103,4. fg.).

भाषण 2) = सामदानादि *freundliche Worte, Geschenke u. s. w.* Sâh. D. 402.

भाषा 3) hierher wohl Pańkat. 167,6.

भाषाज्ञ m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 52,102. 83,26.

भाषासमिति (भा° + स°) f. eine der Samiti bei den Gaina: *Maass und Ziel in der Rede* Sarvadarçanas. 39,7.

भाषितव्य adj. *anzureden* R. 7,110,18, v. l. für भजितव्य.

1. भास् 1) f. TBr. 1,2,1,7. स्फुटचन्द्रभासः (pl.) Rt. 6,33. भाभिः Râga-Tar. 5,343. Nalod. 1,17.

2. भास् mit प्रत्यव vgl. प्रत्यवभास.

— व्यव caus. *vollkommen erleuchten, — erhellen* Kathâs. 103,206.

— उद्, उद्भासमानशीतांशु Kathâs. 74,187. उद्भासितेन्दु 93,17. — caus. *erleuchten, erhellen* 53,168.

— प्रति, तेष्वेको ऽपि न यत्तस्य तत्तुल्यः प्रत्यभासत Kathâs. 83,15.

भासक 1) *beleuchtend, machend dass man erkennt;* davon nom. abstr. °त्व n. Sarvadarçanas. 94,5.

भासकर्ण R. 7,5,40.

भास्करनन्दिन् s. u. नन्दिन् 2) *a*).

भिक्षाक Râga-Tar. 6,166.

भिक्षाभाण्ड n. *Betteltopf* Kathâs. 61,90.

भिक्षुचर्या f. *das Betteln, das Lebensstadium des Bettlers* Bhâg. P. 10,47,18.

भित्ति 3) काञ्चनभित्तिषु सानुषु Kir. 5,8. भित्तौ मयाभिलिखितस्त्वम् Kathâs. 71,83. अभित्तौ तन्वते । जगच्चित्रम् Sarvadarçanas. 95,18. fg. — 4) vgl. ऊरु° Çiç. 9,75. = देश Mallin.

भित्तिक am Ende eines adj. comp. (f. आ) = भित्ति *Wand:* श्लेषभित्तिका so v. a. *ruhend auf* Sâh. D. 305,12.

1. भिद् mit अभि pass. *zerspringen, zerbrechen:* पत्रस्येवाभिभिद्यतः R. 7,23,5,8.

— उद्, व्याजोक्तिर्गोपनं व्याजादुद्भिन्नस्यापि वस्तुनः *zum Vorschein gekommen, verrathen* Sâh. D. 749.

— वि 5) वृद्धानामपि यद्बुद्धिर्बालवाक्यैर्विभिद्यते Bhâg. P. 10,74,31.

— प्रवि, °भिन्न *geborsten* Kathâs. 106,181.

— सम् 2) संभिन्न *verbunden;* davon nom. abstr. °ता f. Sarvadarçanas. 2,14.

भिदा 1) *das Bersten:* उपेयुषि भिदाम् Kir. 5,43.

भिदुर 1) *b*) *reissbar, leicht reissend:* बिसिनीसूत्र° (आशातन्तु) Mâlatîm. 69,4.

भिन्नदेश adj. *zu verschiedenen Orten gehörig, an verschiedenen Orten stattfindend:* कृत्ययोर्भिन्नदेशत्वात् Çâk. 50.

भिल्ल 1) Kathâs. 56,23. 59,26. 61,146. 149. 71,5. fgg. *ein Fürst der* Bhilla 122,4. सभिल्लामटवीम् (so ist zu schreiben) 61,145.

1. भी caus. 1) भिषयन्तो (sic) Bhâg. P. 10,9,11. — 2) lies भापयते. — 3) भापयन्क्रूरकर्मभिः Kathâs. 106,126.

भीमत् (von 2. भी) adj. *erschrocken* Nalod. 1,16.

भीमपराक्रम 3) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 69,19.

भीमपुर Kathâs. 123,228.

भीमभट m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 74,30.

भीमभुज m. desgl. ebend. 101,48.

भीमरथ 2) *a)* °रथी Bhâg. P. 10,79,12.

भीरुता, पृथक्स्थिति° Vikr. 102.

भीषणत्व n. nom. abstr. von भीषण 1) Ind. St. 9,155.

भीष्म 1) Bhâg. P. 11,23,47.

भुक्तसुप्त adj. *nach dem Essen schlafend* Kathâs. 58,71.

भुक्तिमती f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,342 nach der Lesart der ed. Bomb. st. मुक्ति° der ed. Calc.

भुग् Einschubsilbe in gewissen Sâman zur Hindeutung auf das भोगसाधनं गुह्यमङ्गम् Schol. zu Pañkav. Br. 5,4,14.

भुङ्क्ष्, भुङ्क्षिताभुङ्क्षितैः R. 7,4,12 nach dem Comm. so v. a. बुभुक्षिताबुभुक्षितैः (अबुभुक्षिताः = पिपासिताः).

1. भुज्, hierher zieht Benfey भुज्यते mit der Bed. *verneigt sich* (besser *wird entmuthigt*) Spr. 938, welche Stelle bei uns unter 3. भुज् (Sp. 302, Z. 9. fgg.) steht. प्रत्यवस्कन्दभग्न *gebeugt, entmuthigt* Kathâs. 71,109.

3. भुज् 1) Sp. 302, Z. 9. fgg. vgl. oben u. 1. भुज्.

— अनु 2) अनुभोक्तुं महोत्सवम् so v. a. *Theil nehmen an* R. 7,91,10.

— समा *geniessen*: समाभोक्ष्यन्ति पृथिवीम् so v. a. *werden herrschen über* Bhâg. P. 12,1,7.

— समुप R. 7,26,21.

— सम् 1) *fleischlich geniessen* R. 7,17,6.

भुज 4) m. *Ast* Bhâg. P. 4,31,14. — 5) f. आ *Windung, Ring einer Schlange* (= भोग Comm.) Bhâg. P. 10,16,9.

भुजंग 1) *c)* Daçak. in Benf. Chr. 191,9.

भुजशालिन् Kathâs. 52,366.

भुञ्जापय् s. u. 3. भुज् caus. 2).

1. भू Z. 14 füge 10,112,10 nach 1,76,4 hinzu. 1) *e)* RV. 7,32,13. — 2) यदि यत्नो भवेन्मर्त्यः सद्यः फलमवाप्नुयात् *wenn die Anstrengung Etwas vermöchte, wenn die Anstrengung es thäte, wenn es auf die Anstrengung ankäme* MBh. 13,7600.

— caus. 7) Sâh. D. 121,12. — 10) भावित *parfümirt* Kathâs. 70,43.

— अनु caus. 4) *läutern* Bhâg. P. 3,14,47.

— उद् 2) उद्भूतसटाभार (सिंह) *erhoben* Kathâs. 96,40.

— परि caus. 5) *weiterverbreiten, unter die Leute bringen* Uttararâmaé. 132,7 (177,6).

— प्र 3) प्रभूत *stattlich, gross* Hariv. 4479. 4481.

भूत 1) *h) gemischt, verbunden mit*: मांसभूतोदन so v. a. *Reisbrei mit Fleisch* R. 2,52,83.

भूतकृत् *Schöpfer der Wesen* R. 7,4,12.

भूतकेतु N. pr. eines Vetâla Kathâs. 123,34.

भूतग्राम *eine Schaar von Gespenstern* R. 7,100,23.

भूततृण auch u. अतिगन्ध im ÇKDr.

भूतनन्द m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,30.

भूतप्राय Kathâs. 61,7 wohl fehlerhaft für भीतप्राय.

भूतमय Bhâg. P. 10,14,2 nach dem Schol. = अचिन्त्यशुद्धसत्त्वात्मक oder उत्कलतया.

भूति 1) *e)* Kathâs. 109,120. 123,211.

भूतिशिव m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 108,35.

भूनन्दन m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 73,85.

भूफल m. *eine Rattenart* Râgan. im ÇKDr. u. महामूषिक.

2. भूमन् 1) *a)* Z. 13. fgg. Kṛshṇa so genannt auch Bhâg. P. 10,74,3. 86,36. 89,58. 61.

भूमि 1) *g) Rolle* (eines Schauspielers) Kathâs. 74,36; vgl. भूमिका 3).

भूमिका 3) *Rolle* (eines Schauspielers) Mâlatîm. 4,6. Sâh. D. 138,18.

भूमित्र m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,19. — Vgl. भूमिमित्र.

भूमिदेव 1) R. 7,53,8. Bhâg. P. 10,23,6.

भूमिभृत् Kathâs. 53,106.

भूम्यनन्तर, तस्य — °रा राजानः Kathâs. 54,146.

भूय vgl. noch मूर्ख°, राज°.

भूयंस् 1) *b)* चतुर्भूयंस् *um vier zunehmend* RV. Prât. 16,2.

भूयस्त्व *grosser Umfang*: ग्रन्थ° *Voluminosität* Sarvadarçanas. 8,22. 27,18. 90,3. 100,9.

भूयिष्ठ, भूयिष्ठमुदिते जगद्दीपे दिनाकरे *beinahe ganz aufgegangen* Kathâs. 66,166.

भूरि 1) compar. °तर Bhâg. P. 10,89,51.

भूरिभोग adj. *viele Genüsse habend* Bhâg. P. 10,81,34.

भूरिवसु m. N. pr. eines Ministers Mâlatîm. 5,1. eines Brahmanen Kathâs. 73,103.

2. भूष् mit परि 2) Z. 2 lies 3,51,8 st. 3,81,8.

भूषण 3) in der Dramatik definirt: गुणैः सालंकारैर्योगस्तु भूषणम् Sâh. D. 435.

भृङ्ग 1) Rt. 6,24. — Vgl. महा°.

भृङ्गक am Ende eines adj. comp. = भृङ्ग 1) Kathâs. 70,89.

भृतक vgl. ग्रामभृतक.

भृत्यता und भृत्यत्व vor भृत्या zu stellen.

भेद 5) भेदतस् *getrennt, einzeln, separat* (Gegens. युगपद्) Kathâs. 107,86. — 8) in der Dramatik: भेदः संहतिभेदनम् Sâh. D. 350. केचित्तु भेदः प्रोत्साहनेति वदन्ति 148,18.

भेदन 1) *c)* संशयग्रन्थि° Bhâg. P. 11,24,28. — 3) *a)* Sp. 375, Z. 4. fg. vgl. Ind. St. 10,318. 320. — *b)* संहति° Sâh. D. 350. संघ° 417.

भेदिन् 1) *d) trennend, scheidend von* (abl.): रक्तास्यनेत्रता चात्र भेदिनी युद्धवीरतः Sâh. D. 233. — *e) in Zwiespalt —, in Aufruhr versetzend*: राष्ट्र° Kathâs. 98,8. — *f)* (von भेद) *Träger eines Unterschieds, derjenige welcher unterschieden wird* Sarvadarçanas. 63,14.

भेदीय am Ende eines comp.: दोषभेदीय adj. von दोषभेद Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,2.

भेरुण्ड 3) *a)* vgl. भेरुण्डा.

भैत्तक am Ende eines adj. comp. = भैत्त 2) *b)* R. 7,59,2,28.

भैषज्यरत्नावली f. Titel eines medicinischen Werkes, citirt im ÇKDr. Suppl. u. कामाग्निसंदीपनमोदक, सुधावती, महाद्रावक.

भोक्तर्, भोक्तृशक्ति *die Macht der Seele als Benutzerin und Beherrscherin der Natur* Sarvadarçanas. 155,3.5. 162,19. fg.

1. भोग 1) गभीरभोगभुजग Uttararâmak. (ed. Cow.) 43, 5. die ältere Ausg. 32, 21 गभीरघोरभुजग. Am Ende lies भोगवत् st. भागेवत्.

भोगदत्ता f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 72, 205.

1. भोगवत् 1) नाग R. 7, 104, 5. — 3) b) Kathâs. 92, 10. ein Name von Uggajinî im Zeitalter Dvâpara 83, 6. — c) Bhâg. P. 10, 70, 44.

2. भोगवत् 1) वशे बलवतां धर्मः सुखं भोगवतामिव MBh. 12, 4842. — 4) भोगवती f. Bez. *des Nachttheils des 2ten lunaren Tages* Ind. St. 10, 297.

भोगवर्मन् N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 54, 165.

2. भोगिन् 4) f. भोगिनी Bez. *einer Art von Heroine:* सुशीला लघुसंमाना मृदुर्नात्युद्धता तथा । मध्यस्था निभृता शान्ता भोगिनीति हि सा स्मृता ॥ Bhar. Nâṭjaç. 34, 29.

भोज 1) adj. auch *den Genüssen fröhnend, ein genussreiches Leben führend* Bhâg. P. 10, 88, 1; vgl. भूरि°.

भोजकट Bhâg. P. 10, 61, 19. pl. Ind. St. 10, 175.

भोजन 3) c) Z. 4 füge RV. vor 4, 36, 8 hinzu.

भोजनभूमि f. *Speiseplatz, der Ort, wo man speist,* Kathâs. 110, 132.

भोज्य Bhâg. P. 10, 83, 41.

भौत 1) b) Kathâs. 63, 163. 182. 65, 152. 171. fgg. 187. 189. fgg. 195. 197. 200. राज° *ein Einfaltspinsel von Fürst* 61, 219. जल° *einer, der seine Dummheit in Bezug auf Wasser an den Tag legt,* 61, 241. भ्रातृ° 244. 247. मार्जार° 65, 177.

भौतक adj. = भौत 1) b) Kathâs. 65, 195. मार्जार° 158.

1. भौतिक 1) *von den Wesen kommend:* दुःख Bhâg. P. 11, 23, 40. = दुर्जनादिकृत Comm.

2. भौतिक 2) = भौत 1) b); vgl. भौतक.

1. भौम 1) Z. 9 lies ब्रह्मन् st. ब्रह्मन. — 2) d) Bez. *des 27ten* Muhûrta Ind. St. 10, 296.

भौवन 2) Sâdhana RV. Anukr.

1. भ्रंश् 3) क्रोडामर्कटपोताय हस्तभ्रष्टाय रत्निणाम् *entkommen* Kathâs. 75, 26.

— वि 4) भवद्भ्यो विभ्रष्टः Kathâs. 75, 9.

भ्रंश 2) विद्यानाम् Kathâs. 52, 176. 394. — 4) in der Dramatik *das Sichversprechen in der Aufregung* Sâh. D. 434. 455.

1. भ्रज्ज्, तिलान्भृष्ट्वा Kathâs. 61, 8. — caus. भर्जिता क्वथिता धाना Bhâg. P. 10, 22, 26. कालभर्जितभगा *zu Nichte gemacht* 82, 29.

— अव vgl. अवभर्जन.

भ्रम् caus. 1) मङ्गलगजः पौरैर्भ्राम्यमाणः Kathâs. 65, 24. Am Schluss hinzuzufügen: स्वोद्घोषणां च ततो भ्रमयां चकार Kathâs. 113, 99. — 2) भ्रामयाणो गदाम् R. 7, 32, 46. — 3) *verwirren:* नूनं भूतेन केनचित् । भ्रामितो ऽहं दृशं कृत्वा Kathâs. 62, 67. चैतन्यं भ्रमयति Uttararâmak. 17, 5 (23, 8). — intens. बम्भ्रम्यमाणाः *umherirrend* Kathâs. 104, 218.

— उद् 1) (विन्ध्यम्) अभ्रमिवाविष्टमुद्भ्रान्तमिव मेदिनीम् *hervorgeschossen aus der Erde* R. 7, 31, 14.

— परि 2) Kathâs. 52, 186.

— प्र, अम्बुधौ । प्रभ्रेमतुः प्रवहणे Kathâs. 101, 180.

— वि caus.: विभ्राम्यमाणो ऽपि वीरो विघ्नैः सुदारुणैः । न स तत्रास Kathâs. 108, 200.

— सम् *umherirren, umherschweifen* Kathâs. 90, 40.

भ्रम 1) *das Durchstreichen, Durchwandern:* पुर° Kathâs. 57, 13. नगर° 61, 205. *das sich-hinundher-Bewegen:* °चमरभ्रमा adj. 59, 42.

भ्रमण 1) a) *das Durchstreichen, Durchwandern, Besuchen:* तीर्थादि° Kathâs. 86, 60. — b) *das Schwingen:* गोपुच्छ° Bhâg. P. 10, 6, 19.

भ्रमर 1) a) व्यावृत्तनेत्रभ्रमरा adj. Kathâs. 52, 152.

भ्रमरक 5) f. भ्रमरिका *das Hinundhergehen:* °दृष्टि *ein hinundher gehender Blick* Bhâg. P. 10, 46, 41.

1. भ्राज् mit सम् *funkeln, glänzen:* संभ्राजत्कौस्तुभ Bhâg. P. 11, 27, 39.

भ्राजिन्, भार्याद्वयभ्राजिना । पुत्रेण Kathâs. 119, 212.

भ्रातृत्व R. 7, 34, 42.

भ्रात्रेय m. = भ्रात्रीय Bhâg. P. 10, 49, 9. 71, 39.

भ्रामण 1) Bhâg. P. 10, 18, 12.

म

मंह् caus. Z. 6, zu मामहान उक्थपात्रम् vgl. u. 1. मह् 3).

मकरकटी f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 57, 79. fgg.

मकरन्द 3) N. pr. eines Lustgartens in Uggajinî Kathâs. 121, 5. — Vgl. माकरन्द.

मकरन्दकणाय्, °यते *Blumensafttropfen darstellen, diesen gleichen* Verz. d. Oxf. H. 316, a, No. 751.

मकरन्दिका f. N. pr. der Tochter eines Vidjâdhara Kathâs. 59, 117.

मक्षिक Z. 4 lies 11, 2, 2 st. 11, 1, 2.

मखापेत (मख + अ°) m. N. pr. eines Râkshasa Bhâg. P. 12, 11, 44.

मगध 3) f. आ *die Stadt der* Magadha Ind. St. 10, 317.

मङ्क्तव्य (s. u. मङ्क्तृ) n. impers. *unterzutauchen, in's Wasser zu gehen:* मयि मग्ने ऽत्र मङ्क्तव्यं देवेनैतमनु ध्रुवम् Kathâs. 81, 72.

मङ्कु 1) Kathâs. 71, 282.

मङ्गल 3) c) N. pr. eines Mannes R. 7, 43, 2. — 4) b) Kathâs. 53, 170.

मङ्गलगिरि vor मङ्गलचण्डिका und मङ्गलच्छाय zu stellen.

मङ्गलघट m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 51, 160.

1. मङ्गलायन Bhâg. P. 11, 30, 9.

मङ्गल्य 2) a) *Aegle Marmelos* (nach Ballant). Sâh. D. 282.

मज्ज्, मज्जितुम् *untersinken* Kathâs. 52, 324. — caus. 288. — des. vgl. मिमङ्क्षु fg.

— उद् 1) AV. 10, 4, 4. — caus. *auftauchen lassen, oben tragen* nach Stenzler; vgl. Z. d. d. m. G. 9, 663.

— नि 1) AV. 10, 4, 4.

मञ्च 2) Kathâs. 93, 49.

मञ्चक 2) Kathâs. 72, 26. 93, 53.

मञ्जुघोष 3) adj. *einen lieblichen Ton von sich gebend* Bhâg. P. 10, 15, 3.

मञ्जुमती f. N. pr. einer Fürstin Kathâs. 71, 34.

मटक (aus मृतक entstanden; vgl. मट) *Leichnam* Kathâs. 99, 5. 48.

मडवराज्य vgl. मारवराज्य.

मण्, स्तनितमणितादि सुरते Sâh. D. 225, 4.

मणाऊ in der Astr. N. *des 7ten* Joga Ind. St. 2,270.

मणि 5) Varâh. Bṛh. S. 65,11.

मणिकाञ्चन (म° + का°) m. N. pr. eines Berges MBh. 6,426.

मणिदत्त N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 74,76.

मणिधर (म° + धर) adj. *mit aufgereihten Kügelchen zum Zählen versehen* Bhâg. P. 10,35,18.

मणिपुष्पेश्वर m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Kathâs. 114,60.

मणिभद्र 1) ein Bruder Kubera's Kathâs. 121,3.

मणिमय, °यी पुरी N. einer mythischen *Stadt* der Nivâtakavaka R. 7,23,5.

मणिवर्मन् m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 95,7.

मण्ड् mit प्रति vgl. मन्हारत्नप्रतिमण्डित.

मण्डनक s. मुख°.

मण्डलन्यास n. *das Ziehen —, Zeichnen eines Kreises:* °न्यासं कर् Kathâs. 75,45.

मण्डलिक Kathâs. 98,5 fehlerhaft für माण्डलिक. — Vgl. मन्हा°.

मण्डलिन् 1) c) *Gebieter über eine Provinz*, bei den ekstatischen Çaiva Bez. einer best. Stufe Sarvadarçanas. 88,1. 5.

मण्डूक 1) Z. 3 lies 7,116,2 st. 7,112,2. — Vgl. मन्हा°.

मण्डूरिका f. Vermuthung zu AV. 20,131,13.

मतङ्ग 1) Sâh. D. 237,15. 17. fg. — 3) Kathâs. 101,150.

मतङ्गदेव m. N. pr. eines fabelhaften Wesens Kathâs. 112,187.

मतङ्गपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 108,101. 103.

मतङ्गिनी f. N. pr. einer Tochter Mandara's Kathâs. 108,178.

मतल्लिका 1) vgl. तल्लज.

मतल्ली f. = मतल्लिका 1): मल्लीमतल्लीषु Sâh. D. 98,1.

मति 1) d) यथार्थं मनुते सा मतिः Sarvadarçanas. 32,8. bei den Gaina *die erste Stufe in der Erkenntniss der Wahrheit* 5.

मत्कुण 1) a) Kathâs. 60,128.

मत्सर 2) a) Kathâs. 72,369. 73,97. 74,81.

मत्सरिन् 2) Bhâg. P. 10,66,23.

मत्स्यगन्ध vgl. मात्स्यगन्ध.

मत्स्यघातिन् adj. in Verbindung mit पुरुष Kathâs. 60,80.

मत्स्यध्वज m. N. pr. eines Berges in Kâmarûpa Kâlikâ-P. im ÇKDr. u. कामधर.

1. मथ् Z. 7 hinzuzufügen मँथत् (AV. 7,50,5). 2) मथ्नती Bhâg. P. 10,9,4. दधीन्यमन्थन् 46,44. — 3) *schütteln:* मनः AV. 2,30,1. 8,8,1. *zerstören, in Unordnung bringen:* आज्यम् 7,70,2. 10,9,26. — मथाय् *schütteln:* यथेदं भूम्या अधि तृणं वातो मथायति AV. 2,30,1.

— अधि, अधिमथ् *Feuer erzeugen durch Reiben:* यथानलः खे ऽनिलबन्धुरूष्मा बलेन दारुण्यधिमथ्यमानः Bhâg. P. 11,12,18.

— निस् 1) *quirlen, rühren:* दधि Bhâg. P. 10,9,1. 3. Z. 3 lies 6,16,13 st. 6,16,3 und füge AV. 10,8,20 hinzu.

— विनिस् *zermalmen, zu Nichte machen:* शत्रून् Kathâs. 108,135.

— परि vgl. परिमाथिन्.

— प्र 3) *zerstören:* मा नो आपो मेधां मा ब्रह्म प्र मथिष्टन AV. 19,40,2. — caus. *tödten, schlachten* (als Opferthier): प्रमाथ्य MBh. 3,13322 nach der schlechteren Lesart der ed. Bomb. st. प्रमाप्य der ed. Calc.

— वि am Schluss nach 1,11,37 hinzuzufügen 10,61,4.

मथन 1) Sp. 466, Z. 1 Mârk. P. 91,19 voc. मुण्डमथने, also °मथना. — Vgl. केशमथनी.

मथित vgl. माथितिक.

मथितर् (von 1. मथ्) nom. ag. *Zermalmer, Vernichter:* पुर° Ânandalah. 7 in Haeb. Anth. 247.

मथुर m. N. pr. eines Mannes; vgl. माथुर 1) b).

मथुरा, दक्षिणा Bhâg. P. 10,79,15.

मथुरानाथ 2) vgl. आलोकमथुरानाथी.

1. मद् mit अभि 2) RV. 1,51,1. मन्हापानाभिमत्त *berauscht* Bhâg. P. 11,30,13.

— उद्, उन्मत्त AV. 6,111,3. बलं (*Heer*) तदुन्मत्ततरं बभूव R. 7,7,50. — caus. AV. 6,130,4. उन्मदित 111,3.

— प्र 2) अप्रमत्त n. Bez. der 7ten unter den 14 Stufen, welche nach dem Glauben der Gaina zur Erlösung führen, Verz. d. Oxf. H. 397,a, 12. — Vgl. प्रमत्तश्रमण.

— वि 3) विमदन् *lustig* AV. 20,49,3.

— सम् 1) med. AV. 4,34,3. 18,3,8. — 2) AV. 7,80,1. 20,49,1. — caus. *ergötzen, erheitern:* मनः संमदयन् Sâh. D. 346,17.

मद 1) a) AV. 4,7,4. 6,30,2. — Vgl. मन्हामद.

मदकारिन् Bhâg. P. 10,42,17.

मदगन्ध 1) lies सप्तच्छद.

मदच्युत् 3) Bhâg. P. 10,53,15. Hätte besonders gestellt werden müssen, weil hier 3. च्युत् anzunehmen ist.

मदन 5) मादन R. ed. Bomb. 1,27,16.

मदनदंष्ट्रा f. N. pr. einer Fürstin Kathâs. 42,138.

मदनपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 52,69.

मदनप्रभ (म° + प्रभा) m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 52,179. 399.

मदनमञ्जरी N. pr. einer Tochter Dundubhi's, eines Fürsten der Jaksha, Kathâs. 121,3.

मदनलेखा N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 120,96. — *Liebesbrief* Sarvadarçanas. 96,16. fg.

मदनसुन्दरी f. N. pr. verschiedener Frauenzimmer Kathâs. 55,57. 80,8. 123,74.

मदनसेना N. pr. einer Kaufmannstochter Kathâs. 84,5.

मदभञ्जिन् 1) lies *Rausch* st. *Rauch*.

मदयन्ती 2) MBh. 12,8604 (die ed. Calc. fälschlich दमयन्ती). R. 7,65,26.

मदलेखा 1) Ind. St. 10,165.

मदावत् *berauschend* AV. 6,16,2.

मदिरावती, so benannt nach einem Mädchen, das daselbst die Hauptrolle spielt, vgl. 104,26. fgg.

मद्गुघ vgl. माद्गुघ.

मदोत्कट 2) b) Kathâs. 60,146.

मद्रक 2) Bhâg. P. 12,1,34. मद्रिका *ein Frauenzimmer aus dem Volke der* Madra MBh. 8,1853. 1855 nach der Lesart der ed. Bomb. st. माद्रिका der ed. Calc.

मधव्य, Z. 4. fg. in Verbindung mit तनू wohl *süss*.

मधुक 2) °लोचन von Çiva auch R. 7,23,4,44.

मधुकानन n. = 2. मधुवन 2) Pañkar. 1,10,46.

मँधुकूल adj. *dessen Ufer* (कूल) *aus Butter* (मधु) *besteht* AV. 4,34,6.

मधुकृत् AV. 9,1,16.

मधुधार् AV. 18,4,57.

मधुनालिकेरक, °केरिक ÇKDr. u. माधोकफल.

मधुप 2) Bhâg. P. 10,47,12.

मधुपर्क AV. 10,3,21.

मधुप्रतीक Z. 2. fgg. vgl. Sarvadarçanas. 168,19. 179,2. 9.

मधुभाग, lies 6,116,2.

मधुभूमिक (मधु + भूमिका) adj. Bez. *eines* Jogin *auf der zweiten Stufe* Sarvadarçanas. 178,20.

मधुमत्त 3) m. N. pr. eines Mannes R. 7,43,2.

मधुमत् 3) *b*) vgl. Sarvadarçanas. 168,19. 178,9. 13. fg.

मधुमत्त n. N. pr. einer Stadt R. 7,79,18. 80,17.

मधुमाधवी 2) MBh. 4,454.

मधुमाधीक Bhatt. 14,94. मधु मार्द्धीकम् v. l.

मधुर 3) *c*) R. 7,108,2. 10. fg. मधुरेश्वर 84,10. Comm.: मधुरेश्वरं मधुरश्चासौ तन्नामकत्वादीश्वरस्तम्.

मधुरखर्जूरिका f. *eine best. Pflanze*, = माधीमधुरा Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten W.

मधुरखर्जूरी f. desgl., = मधुखर्जूरिका Râgan. im ÇKDr. u. d. letzten W.

मधुरिमन् Sâh. D. 303,2.

मधुल 1) AV. 7,56,2.

मँधुसंदृश (मधु + सं°) adj. *lieblich aussehend* AV. 1,34,3.

मधुस्रव 1) वृत्ता: Bhâg. P. 10,27,26.

मधुहन् 1) Bhâg. P. 11,8,15. fg. = मधावासघातक Comm. in VP. II, 219. *sooth-sayer* Wilson.

मधूल vgl. माधूल.

मध्यन्य adj. *eine Mittelstufe einnehmend, nicht ganz hoch und nicht ganz niedrig stehend* (in einer best. Kaste) Kuladîp. im ÇKDr. u. मौलिक.

मध्यम 2) *g*) pl. Bez. einer best. buddhistischen Secte, = माध्यमिक Sarvadarçanas. 24,12.

मध्यमन्दिर 1) Sarvadarçanas. 64,9. 73,9. fg.; vgl. पूर्णप्रज्ञ.

मध्यमिक vgl. माध्यमिक.

मध्यमेष्ठा adj. so v. a. मध्यमस्था AV. 2,6,4. 3,8,2.

मध्ययोगिन् so v. a. *factisch und theoretisch in Conjunction stehend;* vgl. अतिक्रान्तयोगिन्.

मध्यादित्य (मध्य + आ°) m. *die Sonne zur Mittagszeit:* °गते ऽह्नि R. 7,51,7.

मध्याह्न m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja LA. (II) 87,17. — Vgl. माध्याह्निक.

मध्येमार्गम् zu streichen; vgl. मार्गवशायात.

मन् caus. Z. 9 füge बहुमान्य R. 7,6,13 hinzu. — desid. Bhâg. P. 10,81,24.

— अव 1) अवमन्यन्ति Bhâg. P. 11,5,9.

— आ vgl. 2. आमन.

— उप *halten für:* वचो वः समवेतार्थं तातैतदुपमन्महे Bhâg. P. 10,85,22.

— नि dass.: (अच्युतम्) प्रेष्ठं न्यमंसत स्वं स्वम् Bhâg. P. 10,61,2.

— प्र Z. 2 lies 1,62,1 st. 1,72,1.

— अभिप्र Z. 1 lies ताभिप्रमन्यते.

मन 2) v. l. für मनस् gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

मनःपर्याय (मनस् + प°) m. bei den Gaina *die zur vollkommenen Klarheit gelangte Einsicht*, Bez. der vorletzten Stufe in der Erkenntniss der Wahrheit Sarvadarçanas. 32, 5. 12.

मनन 2) Sarvadarçanas. 76,6. 8. 103,21. 104,3.

मँनःषष्ठ adj. *mit dem* Manas *sechs seiend:* die Sinne AV. 19,9,5.

मनस्केतँ (म° + केत) m. *Vorstellung* AV. 6,105,1.

मँनस्तेजस् (म° + ते°) adj. AV. 10,5,28.

मनस्त्व n. nom. abstr. von मनस् Sarvadarçanas. 106,14.

मनस्पाप wird vom Padap. wohl irrthümlich als comp. gefasst.

मनःस्वामिन् m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 89, 8. 93,32.

मनिन्ध s. मानिन्ध.

मनुज्ञात 1) Ṛv. 1,45,1.

मनुतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Bhâg. P. 10,79,21.

मनुष्यन्त्रा AV. 11,4,16. 12,4,43.

2. मनोगति, विमान *gehend, wohin man auch wünscht*, Kathâs. 119,129.

मनोज्ञविन्, °ज्ञविल Sarvadarçanas. 76,12. fg. 179,3.

मनोदत्त (मनस् + दत्त) adj. *im Geist —, in Gedanken gegeben, angewünscht* Bhâg. 10,45,28.

मनोऽनुग 1) R. 7,53,2.

मनोरथ 1) *a*) in der Dramatik *ein auf indirecte Weise ausgesprochener Wunsch* Sâh. D. 468. 434.

मनोरथदायक adj. *die Wünsche erfüllend;* m. N. eines Kalpavṛksha Kathâs. 90,7.

मनोरथमय (von मनोरथ) adj. f. ई *aus Wünschen bestehend, voller Wünsche seiend* Bhâg. P. 11,22,47.

मनोरम 2) auch N. pr. eines Berges Ind. St. 10,281.

मनोराज्य (मनस् + रा°) n. *das Reich der Phantasie, — der Empfindung:* तदेतन्मनोराज्यविजृम्भणम् *hier entfaltet sich —, thut sich kund das Reich der Ph.* (nicht das der Vernunft) Sarvadarçanas. 4,7. 143,3.

मनोवती N. pr. einer mythischen Stadt auf dem Meru Schol. zu Bhâg. P. 5,16,30.

मनोवृत्ति *Gemüthsstimmung* Schol. zu Daçak. 2, 34.

मनोहर 2) *c*) Bez. *des 5ten Tages des bürgerlichen Monats* (कर्ममास) Ind. St. 10,296.

मनोहारिका f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 117,9.

मन्त्र n. Kathâs. 60,54. 3) bei den ekstatischen Çaiva als beseeltes Wesen gedacht Sarvadarçanas. 81,6. 83,9. 16. 86,3. 10. °गण 98,14.

मन्त्रकल्पद्रुम m. Titel eines Werkes des Çrîghanânandadâsa ÇKDr. Suppl. u. कागद.

मन्त्रभेद 2) *ein best. Zauberspruch;* s. oben u. अवसर 3).

मन्त्रय् 3) मन्त्रित n. *Berathung* R. 7,39,18.

— अभि *ein Mädchen anreden* so v. a. *sie zur Ehe verlangen* R. 7,56,23.

— उपा *auffordern* Bhâg. P. 10,70,47. 86,37.

— उप, उपयन्त्रिता M. 11,177 fehlerhaft für उपमन्त्रिता.

— निस् *hinaus-, wegsprechen* AV. 9,8,1.

मन्त्रयन्त्र lies *Amulet* st. *Diagramm.*

मन्त्रवर्ण vgl. मान्त्रवर्णिक.

मन्त्रवादिन् Kathâs. 73,276. fg.

मन्त्रसाधक nom. ag. *Zauberer* Kathâs. 73,279. 282.

मन्त्रसाधन n. *Zaubermittel* Kathâs. 75,35.

मन्त्रेश m. = मन्त्रेश्वर Sarvadarçanas. 88,4.

मन्त्रेश्वर (मन्त्र + ई°) m. *Herr der Zaubersprüche*, bei den mystischen ekstatischen Çaiva Bez. eines best. erhabenen Wesens Sarvadarçanas. 81,6. 84,10. 88,2.

मन्थ 1) a) α) दधिमन्थभाजन *ein Geschirr, in welchem die saure Milch gequirlt wird*, Bhâg. P. 10,9,6.

मन्थर 1) a) अन्यमुक्तास्त्र° (ब्रह्मास्त्र) Kathâs. 115,39. — Vgl. मान्थर्य.

मन्थरित (von मन्थर) adj. *träge gemacht, erschlafft:* कन्दर्पमोहमन्थरितेन्द्रिय Kathâs. 116,37.

मन्थावल vgl. मान्थाल.

मन्द् 1) f) Kathâs. 73,219. — 2) d) Varâh. Brh. S. 67,2. 5.

मन्द (von 1. मन्द्) vgl. 1. मान्द.

मन्दन 4) n. bei den ekstatischen Pâçupata Bez. *eines best. hinkenden Ganges* Sarvadarçanas. 78,9. 11.

मन्दर 1) h) N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 108,178. Vgl. मन्दरदेव.

मन्दरदेव 1) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 107, 69. — 2) °ई N. pr. einer Schwester dieses Fürsten Kathâs. 109,137.

मन्दरदेवीय adj. von मन्दरदेव Kathâs. 109,109. 147. 110,2.

मन्दराय् *den Berg* Mandara *darstellen:* °यितुम् Kathâs. 74,289.

मन्दाकिनी 1) ein Fluss im Himmel Bhâg. P. 10,70,44.

मन्दारदेव m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 101,68.

मन्दारवती Kathâs. 76,6. 101,61. 69.

मन्दारिका f. N. pr. einer Magd Sâh. D. 171,2.

मन्दासु (मन्द + असु) adj. *dem der Athem ausgeht* R. 7,19,25.

मन्दीकार, °कृतत्रपा Kathâs. 73,366.

मन्दुरा 1) Kathâs. 102,83.

मन्देह 1) VP. 222.

मन्दोदरी 1) R. 7,12,18.

मन्मन् vgl. noch यज्ञ°.

मन्यु 2) मन्युतस् *aus Unmuth, im Zorn* AV. 2,7,2. — Vgl. noch विमन्यु, विमन्युक.

ममता 1) Bhâg. P. 12,2,43.

मयूरचित्रक n. Titel *des buntscheckigen 47ten* Adhjâja in Varâh. Brh. S. — Vgl. बर्हिचित्रक.

मयोभव und मयोभू vgl. मायोभव.

1. मर् caus. *calciniren* Vaidjadarpana im ÇKDr. u. मारित; vgl. मारण 1) d).

— अनु, न चेदेनमनुम्रियेत Kathâs. 88,35. °मर्तुम् 40. °मृता Verz. d. Oxf. H. 85,b,34. 87,a,25. Z. 4 ist अनुमृता st. अनुमृत zu lesen; ebend. und folg. Z. zu streichen «mit passiver Bed. 84»; vgl. oben अनुमृत्.

2. मर्, मृणीहि AV. 10,1,31. — Vgl. 1. मुर्.

— नि *zermalmen:* वातं इव वृक्षान्नि मृणीहि पादय AV. 10,1,17.

— प्र, प्र दूतो मृणीहि AV. 5,29,4. 21,11.

मराल 2) Sâh. D. 590.

मरीचिपत्तन vgl. noch मुरचीपत्तन.

मरीची f. gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

मरु 5) Bhâg. P. 10,71,21. — 6) ein Fürst aus Ikshvâku's Geschlecht Bhâg. P. 12,2,37. — Vgl. मृन्मरु.

मरुचीपट्टन vgl. noch मुरचीपत्तन.

मरुण्ड 1) m. pl. N. einer Dynastie VP. 475, N. 64 (मुरुण्ड). N. pr. eines Volkes LIA. II, 879. 956. — Vgl. गुरुण्ड, पुरुण्ड.

मरुत् 1) a) Sp. 570, Z. 10 lies नि- st. नि. — c) *Athem* auch Bhâg. P. 10,87,23.

मरुत्त R. 7,18,2.

मरुत्पट (मरुत् + पट) m. *Segel* Kathâs. 101,178. — Vgl. वातपट.

मरुन्ध vgl. मारुध.

3. मर्क Bhâg. P. 10,8,29. 9,8.

मर्च् Ait. Br. 4,10. = गच्छति Sâj.

1. मर्ज् erhält keinen Bindevocal Kâr. 11 aus der Kâç. zu P. 7,2,10. 1) partic. a) vgl. noch 1. मृष्ट 1).

— अप vgl. अपमार्ग.

— अभि 2) MBh. 13,1486 gehört wohl zu मन्.

— प्र, वदनं प्रमार्ष्टि Varâh. Brh. S. 78,8. प्रमार्ष्टि दोषान्गुणकीर्तनेन 5.

— अनुवि AV. 11,1,31.

मर्ड् = मर्ष्; mit प्र vgl. प्रमृड.

मर्डितर् vgl. मृडितर्.

मर्द् 1) Z. 16 füge AV. 12,5,61 hinzu. — 2) *verreiben, einrühren in* (instr.): गोधूमचूर्णम् — क्वापि मृदित्वा कर्परे ऽम्भसा Kathâs. 121,74.

— प्र vgl. प्रमर्दक fgg.

मर्दन vgl. केश°.

मर्दनीय adj. *zu zerdrücken, niederzutreten:* °तरु Kâm. Nîtis. 19,14.

मर्ध् vgl. मृध् fgg.

मर्मन्, यदा वामकरे मे ऽस्ति मर्म रक्षति तद्धनुः Kathâs. 112,52. 56.

मर्मर 1) तृणोरुच्छुष्कमर्मरैः Kathâs. 100,9.

मर्मृज्येन्य ṚV. 1,189,7.

मर्य 1) AV. 14,2,37.

मर्यादा 1) Sp. 590, Z. 12. fg. lies स्थिरामारमर्यादा कष° *eine strenge Verordnung über das Nichttödten von* u. s. w.

मर्याधीर AV. 5,31,10 nach Padap. falschlich मर्याऽधी°; es ist zu trennen मर्याः । धीरेभ्यः.

मर्श् mit अभि caus. *berühren:* °मारुतेनाभिमर्शिताः Bhâg. P. 10,16,5.

— आ *untersuchen, betrachten* Bhâg. P. 12,5,9.

— परा 1) अपरामृष्ट *unberührt* Sarvadarçanas. 154,14.

— प्रवि, °मृश्य Kathâs. 92,75.

मर्ष् 2) तन्मृष्ये Bhâg. P. 10,68,22. — caus. मर्षित R. 7,13,36.

1. मल 1) m. Ind. St. 9,26,6. bei den Çaiva *die angeborene geistige Unreinheit* Sarvadarçanas. 74,13. 19. 85,14. fgg. 86,6. fgg. 88,18. 89,9.

मलद्रव m. *ein flüssiges* (द्रव) *Excrement:* आहारस्य रसः सारः सारहीनो मलद्रवः Çârṅg. Saṁh. 1,6,4.

मलयध्वज N. pr. eines Sohnes des Merudhvaga Kathâs. 118,21.

मलयपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 122,79.

मलयवती Kathâs. 90,5. 122,40. 80.

मलयसिंह m. N. pr. zweier Fürsten Kathâs. 112,112. 122,80.

मलिम्लु vgl. auch AV. 19,49,10.

मलीमस 1) घोरनिविडध्वान्तव्रात° (श्मशान) Kathâs. 75,42.

मल्ल 1) b) *Athlet, ein überaus kräftiger Mann* R. 7,102,9.

मल्लभूमि N. pr. eines *Landes* R. 7,102,9.

मल्लि 2) मल्ली Sâh. D. 98,1.

मल्लिकाक्ष 3) f. ई Bez. *einer Hündin mit weissen Flecken an den Augen* Varâh. Brh. S. 62,2.

मसार 1) vgl. मुसारगल्व.

मसि 1) als Augenschminke Bhâg. P. 10,9,11. 29,29. mit ष geschrieben.

मस्तक 1) *Kopf*, Bez. einer best. Form, in der man sich Çiva denkt, Sarvadarçanas. 83,9. 17.

महर्षि m. = महर्षि 1) AV. 19,9,11.

महक vgl. माहकि.

महच्छब्द (महत् + शब्द) m. *der Titel «Gross»* Kathâs. 101,38. — Vgl. 1. महाशब्द.

महत्काण्ड Bez. eines *Abschnitts* der AV.-Saṁhitâ AV. 19,23,18.

महत्ता *Grösse:* काय° Kathâs. 123,230.

महर्द्धिक Ind. St. 10,312.

1. महस् 1) AV. 14,2,43.

3. महस् 1) एषा तु रक्षिता। निर्जेनाधर्षणीयेन महसैव तपस्विनी Kathâs. 101,339. — Vgl. noch प्र°.

महस्त्व n. nom. abstr. von 3. महस् Ind. St. 9,154.

महस्विन् (von 3. महस्) adj. *strahlend, glänzend* Kathâs. 120,47.

महाक्षार m. *eine Art Natrum* Râǵan. im ÇKDr. u. सर्वक्षार.

महागणौ AV. 19,22,17.

महाचक्रवर्तिता (von महा + चक्रवर्तिन्) f. *die Würde eines Grosskaisers:* विद्याधर° Kathâs. 99,32.

महाचमस vgl. माहाचमस्य.

महाचित्त gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80. — Vgl. माहाचित्ति.

महाचित्त्व n. nom. abstr. von महा + 5. चित् Ind. St. 9,154.

महाठक्कुर Bein. eines Gaṅgâdhara Hall 94.

महातन्त्र n. Titel eines Çaiva-Werkes Sarvadarçanas. 80,18. 81,1.2.

महातपस् 2) b) Kathâs. 101,16.

महातेज adj. = महातेजस् 1) Bhâg. P. 10,82,8.

महातैल n. *kostbares Oel* oder Bez. *eines best. Oels* Kathâs. 73,306.

महादंष्ट्र 2) N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 108,178.

महादेव 1) d) °गिरि Kathâs. 51,48.

महादेवत्व n. nom. abstr. von महादेव 1) a) Ind. St. 9,154.

महानन्दत्व n. nom. abstr. von महानन्द 1) a) Ind. St. 9,154.

महानन्दि Bhâg. P. 12,1,6.

महानस 1) b) महानसाध्यक्ष Bhâg. P. 10,75,4.

महानामन् 2) die Verse finden sich in SV. Pûrvârkika, Prap. 7, Daç. 6 (Naigejaçâkhâ) Tüb. Hdschr. 67 (Verz. d. Tüb. Hdschrr. S. 18). Vgl. Benfey zu SV. S. २७३ und Vorrede S. VII, Anm. 1. — Vgl. auch माहानामन fgg.

महानिशा 1) Z. 3 lies Guptasâdhanatantra.

महानीलमय adj. *aus der* Mahanîla *genannten Sapphirart bestehend* Kathâs. 73,144.

महापथ 1) c) γ) vgl. °गिरि Kathâs. 111,91.

महापद्म 9) = °पति Bhâg. P. 12,1,9.

महापद्मपति Bhâg. P. 12,1,8. महापद्मसंख्यायाः सेनायाः धनस्य वा पतिर्भविष्यति ग्रत एव महापद्म इत्यपि तस्य नाम Comm. नन्द इति नवनवतिकोटीश्वरः कश्चित्पृथिवीपतिः Comm. zu Kâm. Nîtis. 1,4.

महापान n. *ein köstliches Getränk* Bhâg. P. 11,30,12. fg.

महापाशुपत adj. in Verbindung mit व्रत (vgl. u. पाशुपत 1.) Kathâs. 97,38.

महापुरुष 1) Kathâs. 122,81. Sâh. D. 189,6. — 2) °विद्या Bez. *eines best. Spruches* Bhâg. P. 11,27,31.

महाप्रभुत्व n. nom. abstr. von महाप्रभु Ind. St. 9,154.

महाप्रस्थानिक R. 7,109,3.

महाबाहु 2) N. pr. Kathâs. 109,55.

महाबुद्धि 2) N. pr. eines Mannes Kathâs. 118,44.

महाबुध्न (म° + बु°) adj. *mit breitem Fuss versehen:* ein Berg AV. 1,14,1.

महाभाग्य vgl. माहाभाग्य.

महाभारत Sp. 641, Z. 12, °तात्पर्यनिर्णय Sarvadarçanas. 64,9.

महामति 2) b) N. pr. eines Mannes Kathâs. 120,52.

महामरुत्वतीय adj.: ग्रह Ind. St. 10,385.

महामात्र 1) *gross* R. 7,37,5,9.

महामाय 2) N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 109,70.

महामारकत Bhâg. P. 10,81,31.

महायत्त 1) °सेनापतयः Lalit. ed. Calc. 76,18.

महायमे m. *der grosse* Jama AV. 13,4,5.

महायानदेव ist ein Ehrenname des Hiouen-thsang.

महारूपिन् adj. = महारूप 1) R. 7,23,1,83.

2. महार्थ 1) b) Z. 3 vgl. R. 7,36,45.

महावराह Titel eines Werkes Sarvadarçanas. 67,22. महावाराह Verz. d. Oxf. H. nach derselben Stelle.

1. महाव्रत 2) R. 7,13,25.

महाश (महा + 2. ग्राशा) m. N. pr. eines Sohnes des Krshṇa Bhâg. P. 10,61,16.

महाशक्ति m. desgl. ebend. 15.

महाशङ्ख 5) Bhâg. P. 12,11,41.

महाशन m. N. pr. eines Asura (= ग्रघासुर Comm.) Bhâg. P. 10,2,1

1. महाशब्द 1) भेरी° Kathâs. 106,163.

महाशाल 1) Bhâg. P. 12,3,23.

2. महासत्त्व 1) Beiw. von Elephanten MBh. 3,12380.

3. महासत्त्व n. nom. abstr. von महा-सत् oder fehlerhaft für महासत्त्वत्व nom. abstr. von 2. महासत्त्व Ind. St. 9,154.

महासामान्य (म° + सा°) n. *Allgemeinheit im weitesten Sinne* Sarvadarçanas. 144,11.

महासार 1) विक्रमैः — नानाशस्त्रमहासारैः R. 7,29,5.

महासेन 2) a) R. 7,16,1. — b) Kathâs. 101,43. 89.

महास्य (महा + ग्रास्य) adj. *grossmäulig* AV. 11,2,30.

2. महास्वन 1) रुदन्नेव महास्वनः R. 7,48,20. रुरोद — महास्वनम् adv. 26.

महास्वामिन् m. N. pr. eines Scholiasten Ind. St. 10,397. 423. 436.

महित्व Bhâg. P. 10,75,31.

महिषवल्ली f. *eine best. Schlingpflanze* Râǵan. im ÇKDr.

महीधर 2) *d)* N. pr. Kathâs. 112,137. 120,53.

महीलुका f. Bez. *der Kuh* AV. 10,10,6.

महीसुर R. 7,109,9.

महेच्छता f. *Ehrgeiz* Kathâs. 81,8.

महेन्द्र 1) *a)* AV. 13,4,2.9. 17,1,18. — *d)* महेन्द्राद्रि Bhâg. P. 10,79,12.

महेन्द्रशक्ति m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 73,380.

महेन्द्रादित्य m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 101,96. 120,11.

महेश Z. 3 lies 2) st. *b)*; Z. 4 lies 3) st. *c)*. 3) °तीर्थ R. ed. Schl. I, xxxi.

महेश्वरत्व n. nom. abstr. von महेश्वर 1) *a)* Ind. St. 9,154.

महोत्तम (महा + उ°) viell. Bez. *eines best. Wohlgeruchs:* श्रीखण्डकर्पूरकालागुरुमहोत्तमैः । कृतप्रसाधना Kathâs. 82,33.

1. महोदय, ननु धर्मनिवृत्तौ निर्मलज्ञानोदयो महोदयः Sarvadarçanas. 117,3. 17,11.

2. महोदय 1) adj. auch *sich überaus glücklich fühlend* Bhâg. P. 10,35, 26. महानुदय उत्सवो यासां ताः Comm. — 3) f. आ N. pr. einer mythischen Stadt auf dem Meru Schol. zu Bhâg. P. 5,16,30.

1. महोदर R. 7,35,54.

2. महोदर 2) *f)* eines Brahmanen MBh. 9,2257. 2266.

1. मा 1) Z. 14 nach 6, 6 einzuschalten: मा भूत्कालात्ययो यथा R. 7, 107,3. Z. 19. fgg. hinzuzufügen: मापत्यबुद्धिमकृथाः Bhâg. P. 11,5,49. मा वृथा कालमत्यगाः Hariv. 15767. Am Schluss hinzuzufügen: मा हन्तुमर्हसि Bhâg. P. 10,4,4. 23,29. 29,31. मार्हथ 32,21. — 3) R. 7,40,11. Kathâs. 82,42. *damit nicht* R. 7,63,7. Kathâs. 84,20. — 5) मा नः कश्चित्प्रवान्मा प्रमेष्महि Kâṭh. 37,15. Kathâs. 71,41. 75,12. 86,119. 124, 189. Mârk. P. 85,74. 118,19. — 7) mit einem absolut.: गतः स मा । त्वत्तः किंचिद्गृहीत्वा *er wird beim Weggehen doch wohl Nichts von Dir empfangen haben?* Kathâs. 61,275. — 9) Kathâs. 86,119. Spr. 3665. कदृदाः (mit Augment) मा स्म नः Bhâg. P. 7,5,28. — 10) mit einem partic. fut. pass.: मैवं प्रार्थ्यम् Bhâg. P. 10,41,36. द्वैरथे स तु जेतव्यो मा (= न) 71,6.

3. मा 3) त्रैलोक्ये ऽपि न माति स्म स्वेषङ्गेषु तु का कथा Kathâs. 110, 112. आत्मन्येव न माति स्म हर्षोल्लासतरंगितः 101,368.

— अनु caus. *bewirken, dass man auf Etwas* (acc.) *schliesst, — dass man Etwas folgert* Sâh. D. 121,6. 122,18. 155,7. Sarvadarçanas. 28,6.

— अप AV. 18,2,40. *nicht in Ordnung halten, vernachlässigen:* अपमितनख Megh. 89, v. l. für अपमित°.

— उद् AV. 18,2,43.

— परिनिस् 3) *bilden, verfertigen* R. 7,15,38.

मांसंवत् (von मांस) adj. *mit Fleisch versehen* AV. 18,4,20.

मांस्पृष्ट, man könnte vermuthen अ° (मांस् + स्पृष्ट).

माख (von मख *Opfer)* adj. Hariv. 6997 nach der Lesart der neueren Ausg. st. des bessern मौख in der ed. Calc. = आर्त्विज्यसंबन्ध Nilak.

माङ्गलि (patron. von मङ्गल) m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,6,79.

माणिचार m. = माणिभद्र R. 7,15,1.

माणिभद्र R. 7,15,3.

माण्डलिक, मण्डलिकः (sic) को ऽपि नृपतिः Kathâs. 98,5.

मातङ्ग 1) *e)* Kathâs. 112,80. 82. 107. मातङ्गी 87.

1. मातर् *k)* Kathâs. 63,32. 37.

2. मातर् 2) = प्रमातर् Sarvadarçanas. 84,18. 93,22.

मातुलेय, मातुलेयी f. *eine Tochter des Mutterbruders* Bhâg. P. 10,86,2.

मातृकृत (1. मातर् + कृत) adj. *gegen die Mutter* oder *von der M. gethan* AV. 5,30,4.

मातृता (von 1. मातर्) f. *das Verhältniss einer Mutter* Bhâg. P. 10,13,25.

मातृदत्त 1) Ind. St. 9,176.

मातृबन्धु n. *mütterliche Blutsverwandtschaft* AV. 12,5,43.

मात्र 1) *b)* α) हेतुमात्रं तु रामो वै जयमूलं विभीषणः R. 6,95,55. श्लोकमात्रम् *ein einziger* Çloka Kathâs. 99,28. पादमात्रम् *ein einziger* Pâda Verz. d. Oxf. H. 50,*a*,13. — 2) *c)* श्रियो मात्रा Bhâg. P. 10,52,16.

मात्राशित lies (मात्रा + आ°).

मात्रीय् *Jmd* (acc.) *als Mutter behandeln* Ind. St. 10,168,3.

माधव, माधवी देवी Bez. *der Erde* R. 7,97,14. माधवी देवी माधवपत्नी भूदेवी Comm.

माधुकर 1) °करी वृत्तिः Bhâg. P. 11,8,9; vgl. 2).

माधुर 1) *zu* Madhurâ *in Beziehung stehend:* सेना R. 7,108,10.

माधुर्य adj. *süss —, freundlich redend* Bhâg. P. 11,7,44.

माध्यंदिन 2) *a)* Bhâg. P. 12,6,74.

माध्यमिक 2) *a)* Sarvadarçanas. 9,2. 14,11. 15,13. 116,17.

1. माध्व 1) माध्व्या वारुण्या Bhâg. P. 10,10,19. मध्व्या गिरा 47,52. 11,5,6. कथा माध्वीः 10,52,20.

2. मान 2) *f) Beweismittel* Sarvadarçanas. 90,13. 112,19.

मानत्व n. nom. abstr. von 1. मान Ind. St. 9,154.

मानवर्जित *ehrenrührig:* वाक्य R. ed. Bomb. 3,40,11.

मानसजन्मन् (1. मा° + ज°) m. *der Liebesgott* Kathâs. 85,8. — Vgl. मनोभव u. s. w.

मानसत्व *das dem-Geiste-Angehören* Sarvadarçanas. 111,2.

मानुषता Kathâs. 119,95.

मानुष्य 2) लोक Bhâg. P. 11,30,26.

मानुष्यक 2) भोगा मानुष्यके तु के Kathâs. 120,31.

मान्द्य 3) Kathâs. 73,217.

मान्मथ, मण्डनक्रम Kathâs. 86,114. *dem Liebesgott gehörig:* धनुर्लता 74,217.

मापक (vom caus. von 3. मा) adj. *zum Messen —, zur Bestimmung des Gewichts u. s. w. dienend;* s. oben u. प्रसंख्यान 2).

मापन 3) n. *das Bilden, Formen, Gestalten;* s. oben u. प्रमापण 2).

माय 3) *a)* bei den Çaiva einer der 4 Pâça Sarvadarçanas. 88,18. 89,6. 22. — *c)* zu streichen. — Vgl. असुरमाया.

मायापुर् f. = मायापुरी Kathâs. 123,55.

मायापुरी Kathâs. 124,153.

मायावत् 3) *a)* Bhâg. P. 10,55,6. 16. — *c)* Kathâs. 112,112.

मायाविन् 3) m. N. pr. eines Sohnes des Maja R. 7,12,13.

मार 3) (so ist Sp. 737, Z. 10 st. 2) zu lesen) Bhâg. P. 10,56,11.

मारक 1) fuge *Mörder* hinzu. — 3) f. मारिका *Seuche, Pestilenz* Bhâg. P. 10,57,33.

मारण 1) *d)* es ist *das Calciniren* gemeint.

मारारि (मार + अ°) m. *der Feind des Liebesgottes*, Bein. Çiva's Kathâs. 80,33.

मारिन् *Tödter, Mörder:* महिषासुरमारिणी (Durgâ) Kathâs. 78,90.

मारिष 1) c) MBh. 6,368 steht कुकुराङ्गारमारिषाः am Ende eines Çloka; will man मारिष lesen, so muss auch der vorhergehende Völkername um eine Silbe gekürzt werden, da ein einfacher pl. ohne च das Versmaass stören würde.

1. मार्ग् mit प्रति *verlangen, fordern:* भोजनं प्रत्यमार्गत R. 7,59,3,57.

2. मार्ग 2) d) *Weg* so v. a. *der richtige Weg* (in übertr. Bed.): °स्थ Kathâs. 88,56. Sp. 742, Z. 3 v. u. lies 166,20 st. 186,20. — f) Z. 8. fgg. विचित्रमार्गाश्चरतोः Bhâg. P. 3,18,19. Z. 16 lies वि 4 st. वि 11. — l) Sâh. D. 366.

मार्गागत MBh. 12,12823.

मार्जन 1) vgl. गृहमार्जनी. — 5) काव्यादर्श° *das Reinigen des Spiegels der Dichtkunst,* Titel eines Comm. zum Kâvjâdarça Verz. d. Oxf. H. 206,b,8. परिहार इति प्रोक्तः कृतानुचितमार्जनम् *das Verwischen, Wiedergutmachen* Sâh. D. 497.

मार्जारक 1) R. 7,7,21.

मालतिका N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 95,36. 39.

मालभारिन्, नवोलप° Mâlatîm. 144,14.

मालव 1) sg. Kathâs. 73,369. 372. — 2) मालवं पुरम् Kathâs. 73,374.

माला 4) *Reihe* im Gegens. zu केवल Sâh. D. 671. 675 (wo मालाकेवलत्वरूपत्वात् zu schreiben ist). मालारूपता 199,19. In der Dramatik *das Darbringen (Anbieten) mehrerer Dinge um das Gewünschte zu erreichen* 439. 434. Beispiel Çâk. 69.

मालाकार Kathâs. 123,262.

मालि vgl. noch यज्ञ° und वेद°.

मालेय m. patron. von मालि = मालिन् N. pr. eines Râkshasa: मालेया राक्षसाः R. 7,5,43.

मालोपमा Sâh. D. 665.

माल्यवत् 2) b) Kathâs. 120,26.

माविलम्बितम् adv. = माविलम्बम् Bhâg. P. 10,68,21.

माँषाद्य (माष + 1. आद्य) n. *ein Gericht aus geschmälzten Bohnen* AV. 12,2,4.

मासोपवासिनी nach Gild. = मासे मास उपवसति रजस्वला सती मैथुनान्निर्वर्तते (soll heissen °निवर्तते)। अन्यथा तु सततं भुङ्क्ते; dem Zusammenhange nach aber nicht *mulier impudica,* sondern *Kupplerin.*

मास्य Bhâg. P. 10,26,5.

माहिष्मती R. 7,31,7. Bhâg. P. 10,79,21.

माहेन्द्र 1) केतवः R. 7,21,44. — 2) c) Bez. *des 7ten* Muhûrta Ind. St. 10,296.

माहेश्वर 2) Sarvadarçanas. 74,6. 80,14. 90,17. 97,11.

1. मिति 2) Bhâg. P. 10,13,57. = ज्ञान Comm.

मित्र 1) f) Bez. *des 5ten* Muhûrta Ind. St. 10,203. 296.

मित्रतूर्य (मित्र + 2. तूर्य) n. *Sieg der Freunde* AV. 5,20,7.

मित्रद्रोह scheinbar adj. Kathâs. 60,5, wo aber, schon des Versmaasses wegen, मित्रद्रोहिणीतेन zu lesen ist.

मित्रद्रोहिन् Spr. 4380.

मित्रविन्द 3) b) Bhâg. P. 10,61,16.

मित्रसह 1) R. 7,65,17.

मित्राचार (मित्र + आ°) m. *das einem Freunde gegenüber zu beobachtende Verfahren:* तदेहि मङ्गलं तावन्मित्राचारं करोमि ते Kathâs. 88,19.

मित्रावसु Kathâs. 90,39. 50.

मित्रिन्, lies 11,9,21 st. 11,11,21.

मित्रीभू (मित्र + 1. भू) *ein Freund werden, sich befreunden mit* (instr.); °भूय Kathâs. 104,151.

मित्रीय् *Jmd* (acc.) *als Freund —, als Kameraden behandeln* Ind. St. 10,168,6.

मिथुनीचारिन् (मि° + चा°) adj. *sich begattend* Bhâg. P. 11,3,18.

मिथुस् = मिथस् *gegenseitig* Bhâg. P. 11,6,14.

मिथ्यात्व 1) Sarvadarçanas. 52,9. fg. 70,9. fgg. 71,6. Bei den Ǵaina *Verkehrtheit,* als einer der 18 Fehler eines Systems 43,11.

मिथ्याभिधा (मिथ्या + अ°) f. *ein falscher Name* Bhâg. P. 10,66,5.

मिश्रय् mit वि, परस्परं विमिश्रिताः Sâh. D. 755.

1. मिष् mit प्रोद् *erblühen* so v. a. *sich erheben, entstehen:* प्रोन्मिषत्पाण्डुरच्छवि Kathâs. 90,67.

— नि, त्वत्कृते च निमिष्यन्ति (fut.) चक्षूंषि R. 7,57,16. निमेषधर्मं प्राप्स्यन्ति Comm.

2. मिष, एवं कृत्वा मिषम् Kathâs. 124,202. कृतमिषा (so ist zu lesen) adj. 171.

मिहिका *Schnee* Bhâg. P. 10,14,7.

मुकुट 1) am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 118,118.

मुकुलित 2) *geschlossen,* von einer Blüthe Schol. zu Bhâg. P. 11,8,9.

मुक्तकच्छ *ein Buddhist* Sarvadarçanas. 24,18.

मुक्तकर adj. *dessen Hand* (कर) *offen ist, freigebig:* यो ऽभून्मुक्तकरस्त्यागे मुष्टिबद्धकरस्त्वसौ (loc. von असि) Kathâs. 120,12.

मुक्तत्व n. = मुक्तता Ind. St. 9,154.

मुक्तापालकेतु (मु° + केतु) m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 114,15. 115,132.

मुक्ताफलध्वज (मु° + ध्वज) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 118,21.

मुक्तावली 3) N. pr. der Gemahlin Kandraketu's Kathâs. 115,90.

मुक्तिवत् (von मुक्ति) adj. *befreit von* (abl.) Kathâs. 119,212.

मुख 2) d) मखमुख so v. a. *an das Opfer gehend* R. 7,18,17. — 9) Z. 5 nach 21,a,1 einzuschalten Sâh. D. 332. fg. 283. मुखं श्लेषादिना प्रस्तुतवृत्तान्तप्रतिपादको वाग्विशेषः 130,8. °संधि 126,15. मुखप्रतिमुखान्वित 509 (nach dem Schol. *Rede und Antwort*).

मुखर 1) Sp. 806, Z. 1. fgg. तूर्यनादेषु मुखरेषु Kathâs. 110,75. Z. 3. fgg. श्रीविषमशीलसंस्तुतिमुखरमुखी Kathâs. 123,144.

मुखवास Bhâg. P. 10,38,40. 11,27,43.

मुखशेष (मुख + शेष) adj. *von dem nur das Gesicht übrig geblieben ist;* m. Bez. Râhu's R. 7,35,41.

1. मुच् mit व्यप *ablösen, ablegen:* व्यपमुच्याङ्गभूषणानि R. 7,39,19.

— निस्, निर्मुक्त Hariv. 4644 fehlerhaft für निर्युक्त.

— प्रति 1) सहस्रं वारुणान्पाशानात्मनि प्रतिमुञ्चति R. 7,59,3,35. — caus.: भूपात्कथमप्यात्मानं प्रतिमोच्य सः Kathâs. 111,41.

— वि, विमुक्त in कुसुमरसविमुक्तं वस्त्रम् R. 7,59,23 so v. a. युक्त. अविमुक्तचक्र Pâr. Gṛhj. 1,15 nach dem Comm. so v. a. अनुच्छिन्नशास्त्र.

मुञ्ज 1) मुञ्जाटवी Bhâg. P. 10,19,5.

मुण्ड vgl. निर्मुण्ड.

1. मुद्, मुदित m. Bez. *einer Art von Dienern* R. 7,37,18.

— प्र caus. Sâh. D. 309,21.

मुद्रा 8) अनया मुद्रयापि लुद्रोपद्रवा विद्राव्याः Sarvadarçanas. 29,17.

मुमुक्षु 4) विषवीर्य° R. 7,23,5,26.

मुमोक्षयिषु (vom desid. von मोक्षय्) adj. *zu befreien wünschend, — beabsichtigend* R. 7,34,23.

मुरचीपत्तन N. pr. einer *Stadt* im Dekkhan Râm. ed. Bomb. 4,42,13. मरीचिपत्तन ed. Gorr. — Vgl. मरुचीपट्टन.

मुरज 1) Kathâs. 97, 6. In der Gestalt einer *Trommel* künstlich geschriebene Çloka Sâh. D. 268,13.

मुरु 4) *eine Art Eisen* Schol. zu Bhâg. P. 10,62,33; vgl. मौर्व.

1. मुष् Sp. 836, Z. 1 v. u. तेजसा मुष्टदृष्टयः Bhâg. P. 10,56,5.

मुष्टि 1) °बद्धकारस्त्वसौ (loc. von असि) Kathâs. 120,12. Sp. 839, Z. 12 zu आकाशं मुष्टिभिर्घ्नतः vgl. oben आकाशमुष्टिहननाय. — 6) f. *kurzer Inhalt* Sarvadarçanas. 39,17.

मुष्टिक 1) *d*) Bhâg. P. 10,2,1.

मुष्टीकृ *ballen:* °कृत्य करावुभौ Bhâg. P. 10,44,21.

1. मुह् mit उद्, उन्मुग्ध *einfältig, dumm* Kathâs. 61,325.

मुहूर्त 1) *b*) Sp. 847, Z. 5 füge Ind. St. 10,296 vor रौद्र hinzu.

मूर्छ् 1) मूर्छित adj. Bez. des Quecksilbers in einem best. Zustande Sarvadarçanas. 99,10. 12. 14; vgl. मूर्छन 4). Z. 2 मूर्छिताः Varâh. Brh. S. 4,2 bedeutet *zurückgeprallt* (= प्रतिफलित Comm.).

मूर्छन 4) Sarvadarçanas. 100,4.

मूर्छा 1) *geistige Betäubung* so v. a. *Verblendung* Sarvadarçanas. 33,9.fg.

मूर्तिमत् 1) füge noch *personificirt* und MBh. 2,344 hinzu.

मूर्धज 1) pl. *Mähne* Kathâs. 94,10.

मूर्धन्, मूर्धन् = मूर्धानम् Bhâg. P. 10,12,31. त्रिमूर्धन् und त्रिमूर्धन् adj. P. 6,2,197.

मूर्धन्य 1) *a*) °हेमकलश Bhâg. P. 10,71,33. — *c*) Kathâs. 113,18.

मूलदेव N. pr. eines Lehrers Kathâs. 89,21. fg. 98,31.

मूलप्रकृति 1) genauer *die Urmaterie, die Natur im chaotischen Zustande;* vgl. noch Sarvadarçanas. 147,15. fgg. 148,4.

मूलमन्त्र Bhâg. P. 11,3,51. 27,41. fg.

मूलरामायण n. *das ursprüngliche* Râmâjaṇa, Vâlmîki's R. Sarvadarçanas. 72,15.

मूल्य 2) *a*) Z. 12 अ° auch Bhâg. P. 10,66,14.

मूवीप v. l. für मूचीप Ind. St. 10,67.

मूषक 1) *e*) *ein best. Theil des Gesichts;* s. oben u. करवीरक 3).

मूषिकविषाण *Mäusehorn* (als ein Unding) Sarvadarçanas. 105,13. — Vgl. शशविषाण.

मृकण्ड Bhâg. P. 12,8,2.

मृगतृष्णि Bhâg. P. 10,73,14.

मृगलक्ष्मन् m. *der Mond* Kathâs. 111,4.

मृगाङ्कवती N. pr. einer Gemahlin Dharmadhvaga's, Fürsten von Uggajinî, Kathâs. 85,4. Mṛgâṅkasena's, Fürsten der Vidjâdhara, 86,106.

मृगाङ्कसेन m. N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 86,106.

मृगारि 1) *Löwe* oder *Tiger* Kathâs. 112,152.

मृगेन्द्र 3) Sarvadarçanas. 82,21. — 4) ebend. 83,13. 85,5. 88,11. 89,5.

मृग्य, अश्रुति° *gesucht werdend* Bhâg. P. 10,14,34.

मृच्छिलामय vgl. Bhâg. P. 10,48,31.

मृज (von 1. मर्ज्) adj. (nom. मृक्) am Ende eines comp. *abwischend, wegwischend:* अवद्य° Bhâg. P. 10,22,20.

1. मृड 2) *b*) Bhâg. P. 10,60,44. 62,4.

मृतजीवन (मृत + जी°) adj. f. ई *Todte auferweckend:* शक्ति Kathâs. 76,21.

मृतमूतक m. Bez. *des Quecksilbers in einem best. Zustande* Sarvadarçanas. 99,16.

मृत्युमृत्यु (मृ° + मृ°) m. *der Tod des Todes* d. i. *ein Abwehrer des Todes* Ind. St. 9,82. 95. 143. 146. Davon nom. abstr. °त्व n. 155.

मृत्युलाङ्गलोपनिषद् vgl. Ind. St. 9,21. fg.

मृदव Sâh. D. 521. 532.

मृदुल 1) मृदुलाच्छवालुक Bhâg. P. 10,13,5.

मृषा, कृतमृषा Kathâs. 124,171 fehlerhaft für कृतमिषा (s. u. 2. मिष).

मृषाय् (von मृषा), °यते *eine irrige Meinung hegen* Bhâg. P. 10,12,25.

2. मृषावाद Bhâg. P. 10,89,42.

मेखल 2) *i*) N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 104,19.

मेघकर्णा (मेघ + कर्णा) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2648 nach der Lesart der ed. Bomb. st. मेघरवा der ed. Calc.

2. मेघनाद 2) *b*) γ) R. 7,12,28. 30.

2. मेघपुष्प Bhâg. P. 10,53,5. 89,49.

मेघवर्णा 2) *b*) Kathâs. 62,6.

मेघस्वाति Bhâg. P. 12,1,22.

मेठ 1) Kathâs. 112,64. 76. = यन्तृ *Elephantenlenker* Med. t. 47.

मेण्ढ m. = मेढ्र 1) *das männliche Glied* Bhâg. P. 10,40,14.

मेदशिरस् m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,25.

मेदस् 1) यकृन्मेदस् n. sg. *Leber und Fett* gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11.

मेदुर 1) *b*) कल्पान्ताम्बुद° (विद्याधरबल) *dicht wie* Kathâs. 107,95. मल्लिकापाटलामोदमेदुरा मरुतः *erfüllt von* 95,13. Z. 3. fg. °मेघमेदुरान्धकार Uttararâmak. 105,9 bedeutet *eine Finsterniss dicht wie Wolken...*

मेधावत् 3) °वती f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 86,11.

मेधिष्ठ, so zu lesen st. मधिष्ठ.

मेध्यमय (von 1. मेध्य) adj. *aus reinem Stoffe bestehend:* वर्ष्म Bhâg. P. 10,79,2.

मेय 2) = प्रमेय Sarvadarçanas. 32,16. 84,18. 90,13. मानाधीना मेयसिद्धिः 142,19.

मेरुध्वज m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 118,9.

मेलन, बकुलनदी° Sâj. zu Taitt. Âr. 1,2,3. चिन्नाडयोः परस्परमेलनम् ders. zu 1,11,16.

मेलापन n. *Verbindung:* द्वंद्व° Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,23.

मेषाय् (von मेष) *einen Ziegenbock darstellen:* मेषायित adj. *e. Z. darstellend* Bhâg. P. 10,37,28. fg.

मैत्र 1) *b*) Z. 7 lies (ये) ते st. ये.

मैथुनीभाव (von मैथुन + 1. भू) m. *Begattung:* नारीषु °भावं नाकामास्वभ्यरोचयत् R. 7,26,59.

मैथुन्य *zur Begattung in Beziehung stehend:* °सुख Bhâg. P. 11,5,8.

मैरेयक 1) n. मधु मैरेयकम् R. 7,42,18. मैरेयकं मधु Bhâg. P. 11,30,12.

मोक्षय् desid. vgl. मुमोक्षयिषु.

— वि, तस्य मे कृच्छ्रभूतस्य (gen.!) कृच्छ्रादस्माद्विमोक्षय R. 7,78,22.

मोक्षयितर् (von मोक्षय्) nom. ag. *Befreier:* स ते मोक्षयिता शापाद्राजं-स्तस्माद्भविष्यति (so ist zu lesen) R. 7,53,21.

मोघ 1) Z. 11 lies 7,104,14.

मोचन 1) adj. (f. ई) *a)* भव° Bhâg. P. 10,60,54.

मोद 1) *b)* Spr. (II) 858.

मोदकार (मोद + 1. कार) m. N. pr. eines Muni R. 7,90,5.

मोदोष m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,7,2.

मोरक n. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

मोष 2) Kathâs. 75,167.

मोहन 1) Çiva R. 7,23,4,48. — 4) *e) Blendwerk, Täuschung,* = माया, अविद्या, नियति Sarvadarçanas. 66,9.

मोहनप्रकृति m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja LA. (III) 87,17.

मोहनीय 1) Z. 3. 4 Colebr. Misc. Ess. 1,384. Wilson, Sel. Works 1, 317 und Sarvadarçanas. 38,4. fgg. 177,5 *Alles was in den Bereich der Verwirrung gehört, alles was Verwirrung hervorbringt.*

मोहम m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

मोहमय Spr. (II) 4946.

मौक्तिक Z. 5, in Spr. 123 zugleich adj. *nach der Erlösung strebend;* vgl. Spr. (II) 165.

मौख *auf dem Munde* so v. a. *auf Unterricht beruhend:* संबन्धाः Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,122,*a*. Eben so in der Stelle Hariv. 6997; st. श्रौत hat Pat. मौख.

मौघ्य (von मोघ) n. *Vergeblichkeit* Bhâg. P. 10,13,32.

मौञ्ज m. N. pr. eines Dorfes der Bâhîka; davon मौञ्जीय adj. Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 4,75,*a*.

मौञ्ज्य m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

मौद्गलिकेर m. metron. Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 4,53,*b*.

मौन 1) am Ende hinzuzufügen Bhâg. P. 12,1,28. fg.

मौरज्जिक Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 4,90,*b*.

मौर्य, pl. ebend. 5,73,*b*.

मौर्व 1) adj. auch *aus dem* Muru *genannten Eisen verfertigt* (nach dem Comm.): परिघ Bhâg. P. 10,62,33. गदा 76,26.

मौलि 1) *Gipfel, Spitze* überh.: सौध° so v. a. *Söller* Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,36. — 2) हिमाद्रिमौलिमाणिक्य Kathâs. 117,18.

मौलिक Kathâs. 116,65 fehlerhaft für मौक्तिक.

मौल्याभरण (मौलि + आ°) n. *Kopfschmuck:* अमूल्य° Bhâg. P. 10, 66,14. अमूल्यो ऽनर्घ्यो मौलिराभरणं च (vgl. मौलि 2) यस्य Comm.

मौषिकार m. metron. von मूषिका Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 4,55,*a*.

मौसल 1) *b)* subst. Bhâg. P. 10,90,37.

म्यक्ष् mit परा, hierher wohl die Stelle Ṛv. 1,167,4, die u. म्यक्ष् Sp. 931, Z. 2. 3 steht.

म्रुच् mit अभिनि, अभिनिर्मुक्त (sic) *untergegangen* (von der Sonne) Bhâg. P. 11,26,8.

म्ला caus.: पिण्याकशाकं म्लपयति Kâraka 1,27. — Vgl. βλάπτω.

म्लानीय partic. fut. pass. von म्ला Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 6,23,*a*.

म्लायिन्, अ° *nicht verwelkend* Kathâs. 56,116.

म्लुच् mit उप lies *hinter* st. *zu* und *bei* und vgl. ἐπηλυγάζεσθαι.

— नि, निम्लोचति विभावसौ Bhâg. P. 10,46,8.

म्लेच्छ 1) *b)* म्लेच्छो ह वा एष यदपशब्दः Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. Einl. 6,*a*.